

[VEN-Nİ HÂYE.. 1](#)

[Sunus. 1](#)

[İbn Kesir Ve Tarihi 2](#)

[İbn Kesir'in Hayati 3](#)

[İbn Kesir'in Eserleri 4](#)

[Müellifin Önsözü. 4](#)

[Fasil 8](#)

[Fasil 9](#)

[Levh-İ Mahfuz. 12](#)

[Göklerle Yerin Ve Bu İki İle Arasındaki Seylerin Yaratılışlarına Dair Ayet Ve Hadisler . 13](#)

[Yedi Kat Yerin Yaratılması İle İlgili Ayet Ve Hadisler . 16](#)

[Denizler Ve Nehirler. 17](#)

[Fasil 23](#)

VEN-NİHÂYE

Sunus

Kuruluşumuzdan bugüne kadar okuyucularımıza temel ve kaynak eserler sunduk.

Bunlar arasında 6 ciltlik (4000 sayfa) Mecmau't-Tefâsir, 23 ciltlik (23000 sayfa) Kütüb-ü Sitte ve Serhleri, 8 ciltlik (4300 sayfa) Mu'cemu'l-Müfehres lil Hadis, 10 ciltlik (6500 sayfa) el-Mebisut gibi İslâm ilimlerinin temeli olan tefsir, hadis, fıkıh ilmine dair eserlerin Arapça metinleri; 5 ciltlik (3785 sayfa) Sakaik-i Nu'maniye ve Zeyilleri, Kâmus-i Türkî (1590 sayfa), Lügat-x Naci (976 sayfa), Redhause Sözlüğü (2239 sayfa) gibi eserlerin Osmanlıca asıllarının tipki basımlarım; Prof.Dr. Abdur-rahman Cezîrî başkanlığında seçkin Mısır ulemasından oluşan bir komisyonun hazırladığı 8 ciltlik (3720 sayfa) "Dört Mezhebe Göre İslâm Fikhi", Asr-i Saadet'ten günümüze kadar yaşamış bütün müfessirlerin görüşlerini ihtiva eden ve dilimizde yazılmış tefsirlerin en büyüğü olan 16 ciltlik (10000 sayfa) "Hadislerle Kur'an-i Kerîm Tefsiri İbn Kesîr" ile klasik ve çağdas düşünürlerimizin 40'm üzerinde gerek telif gerekse tercüme Türkçe eseri de bulunmaktadır.

Simdi de siz değerli okuyucularımıza büyük İslâm âlimi müfessir, muhaddis ve müverrih (tarihçi) unvanları ile tanınan İbn Kesîr'in "el-Bidâye ve'n-Nihâye" isimli tarihini, "Büyük İslâm Tarihi" adıyla sunmanın mutluluğunu yaşıyoruz.

Tarihçi İbn Kesîr, "Büyük İslâm Tarihi" adıyla sunduğumuz bu eserinde, olayları tarih sırasına göre (kronolojik olarak) işlemekte, sırası ile kainatın yaratılışından başlayarak Hz. Muhammed'e kadar bilinen bütün

peygamberlerin hayat hikayeleri, Asr-i Saadet ve Hulefa-i Rasidin dönemleri ile Emeviler, Abbasiler, Endülüs Emevileri, Fatimîler, Eyyûbîler, Memlûkler ve Selçuklular gibi İslâm devletlerinin siyasi, kültürel ve ekonomik hayatlarını akıcı bir üslûpla bize aktarmaktadır.

Tarih ilmine yeni bir metod getirerek olayları anlatırken okuyucunun tarihi hadiseleri doğru değerlendirmesini temin etmek için doğru-jugundan emin olmadığı rivayetleri de kitabına almakla birlikte onların bir kısmının garip, israiliyyat ve kabul edilemez rivayetler olduklarını belirtmektedir. Böylece okuyucunun tarihi olayları yanlış değerlendirip yanlış ders çıkarmasına ve yanlış yorumlara gitmesine mani olmaktadır.

İbn Kesîr'in "el-Bidâye ve'n-Nihâye" isimli eseri, bu vasıflarından dolayı tarih sahasında çok önemli bir eser olup günümüzden yaklaşık 700 yıl önce kaleme alınmasına rağmen bu gün hâlâ en önemli tarih kaynağı sayılmakta, İslâm dünyasında en çok okunan tarih eseri olma özelliğini hâlâ muhafaza etmektedir. Biz böyle bir eserin Türkçesini okuyucumuza sunmakla çok büyük bir hizmeti ifâ ettiğimiz inancını tasimaktayız.

14 normal, 1 sahis ve yer isimleri indexsi cildinden oluşan, toplam 15 ciltlik bu kıymetli eserin dizgisi, tertibi, baskısı ve cildinin hazırlanması sırasında hiçbir masraftan çekinmedik. Türkiye'de yapılabileceğin en iyisini yapmaya çalıştık.

Burada eseri Türkçeye kazandıran sayın-Mehmet KESKİN-beye, kıymetli vakitlerini esirgemeyerek eseri redakte eden M.Ü. İlahiyat Fakültesi Öğretim Üyesi Prof. Dr. Ziya KAZICI beye, tashih ve tertip sırasında bize yardıma olan Mehmet IRMAK beye, eserin tercüme ve yayım esnasında her türlü fedakarlığı gösteren Çağrı Yayınları çalışanlarına tesekkürü bir borç bilir, bunun gibi yeni kaynak eserleri insanlığın hizmetine sunmayı bize nasip etmesini Cenâb-i Allah'tan niyaz ederiz.

Saban KURT[1]

İbn Kesir Ve Tarihî

İslâm dünyasının yetistirdiği büyük âlimlerden biri olan îmadu'd-Din Ebu'l-Fida İsmail b. Ömer b. Kesîr, döneminin muhaddis, müfessir ve tarihçisi olarak bilinir.

Konusu, sadece geçmiş olayların bir kümesi olmayan tarihin gerçek konusu insandır. Gayesi de bu insanı Allah'ın rizası doğrultusunda yetistirmektir. Bu sebeptendir ki tarihin ilk belirtilerini bizzat Kur'ân-i Kerîm'de görüyoruz. Zira Kur'ân, insan hayatının sadece manevî yönünü değil, bütün sosyal hayatının temel çizgilerini tasir ki bunlar tarihle çok yakından ilgilidir. Bu bakımdan Kur'ân'da, tarihin başlangıcı olan yaradılışın düşünülmesi emre dilmektedir. Onun bir ibret kaynağı olduğu, bunu görmek için de gezip

dolasmak (seyahat) gerektiği açıklanmaktadır. (eî-Ankebût, 20; er-Rûm, 42) Gerçekten bugünü anlamak ve geleceğe hazırlanabilmek için tarihin verilerini değerlendirip ondan ibret almak gerekir. Sayet tarih toplum için ibret vesilesi olmuyorsa kuru bir bilgiden ibaret kalır.

Bilindiği gibi Hz. Peygamberin gerek hayatı, gerek şahsiyeti ve gerekse onun zamanındaki İslâm toplumunun hareket ve davranışları, Müslümanlar için her yönü ile iyi bir örnektir. Bunun içindir ki o dönemin safha safha ve güzel bir şekilde Öğrenilmesi gerekir. İşte burada, hicri sekizinci asırda (701-774) Sam bölgesinde doğan ve yine orada vefat eden İbn Kesîr karsımıza çıkmaktadır. Tefsirinde de geniş ölçüde tarihî bilgilere yer veren müellifimiz, tarihin insan hayatındaki önemini bildiğinden bu sahadaki engin selâhiyetini "el-Bidâye ve'n-Nihâye" adlı eseri ile isbat etmiştir. Böylece o, sağlam kaynaklardan istifade ile gerek Hz. Peygamber, gerekse daha sonraki dönemleri birer ibret levhası olarak gözlerimizin önüne sermektedir.

Her Müslümanın örnek alması ve hayatını ona göre yönlendirmesi icap eden o Muhammedi hayatın bütün safhalarını, aynı zamanda büyük bir muhaddis olan İbn Kesîr'in, elinizde bulunan bu eserinden öğrenmek mümkündür.

Rivayet metoduna bağlı olmakla birlikte dirayet ve tenkid hususunu da ihmal etmeyen İbn Kesîr, kronolojik bir eser meydana getirmekle İslâm tarihinin her yılını kendi zaman ve şartları içinde değerlendirip okuyucuya takdim etmiştir. Böylece o, bu engin tarihin geçirmiş olduğu tekâmül ve gelişme çağlarını gözler önüne sermiştir.

İslâm kültür dünyasında Zehebî, İbnu'l-Verd, Safedî ve İbn Sakir gibi tarihçilerin bulunduğu bir dönemde yetisen İbn Kesîr, rivayetçi özelliğini korumakla birlikte zaman zaman "Bu, garip bir hadistir", "Bu, zayıf bir rivayettir", "Bu, tamamen uydurmadır" gibi ifadelerle görüşünü ortaya koyduğu gibi bazen de "Ben derim ki" şeklindeki ifadelerle tamamen kendi mütalaasını beyan eder. Böylece o, bazı rivayetleri terikid süzgecinden geçirir.

Tarihini, tefsirinden sonra yazdığı için zaman zaman, "Bu konuda tefsirimizde söyle söyledik" demek suretiyle tefsirine atıflarda bulunur. Keza o, Kur'ân ve sünnetten aldığı ilhamla bazı tavsiye ve Öğütlerde de bulunur. Böylece o, tarihin fazilet ve reziletlerini teshir ederek, gelecek nesillerin ahlâkını düzeltmeye hizmet etmesi gerektiğine kail olanlara da istişak etmiş görünmektedir.

İslâm dünyasında ve özellikle ülkemizde tefsiri ile tanınan İbn Kesîr'in tarih kaynakları, metodu ve tarihçiliği üzerinde şimdiye kadar ciddî bir araştırmanın henüz yapılmadığı anlaşılmaktadır.[2]

İslâm dünyasının en ünlü ve ülkemizde çok ilgi gören İbn Kesîr'in tefsirinden sonra şimdi de ünlü "el-Bidâye ve'n-Nihâye" isimli eseri "Büyük İslâm Tarihi" çevirisi adıyla değerli okuyuculara sunulmaktadır. Ülkemizde tarihçi yani pek iyi tanınmayan bu büyük âlimin, bu değerli eserinin bilim ve kültür tarihimize büyük katkılar sağlayacağı muhakkaktır.

Prof.Dr.Ziya Kazici[3]

İbn Kesîr'in Hayatı

Ebu'l-Fida İsmail İmadu'd-Din İbn Ömer İbn Kesîr İbn Davud İbn Kesîr el-Dimaskî el-Kureysî, Sam yakınlarındaki Busrâ'ya bağlı Micdel veya Mecdel köyünde Hicrî 701 (Milâdî 1301) yılı civarında dünyaya geldi. el-Bidâye ve'n-Nihâye isimli eserinde belirttiğine göre, babası hicrî 703 senesinde vefat ettiği zaman kendisi üç veya dört yaşlarında imiş. Babasını çok az hatırlayan müellifimiz, ailesi ile birlikte yedi yaşlarında köyden kalkıp Sam'a yerleşmiş, İsmail İbn Kesîr'in yetismesinde agabeyi Abdülvehhab'm etkisi büyük olmuş. İlk dinî bilgileri aile yuvasında almış olan İbn Kesîr, daha sonra Burhâneddin el-Fezârî, Kemaleddin İbn Kâdî Sihne, Kasım İbn Asakir, İshak İbn Amidî, Muhammed İbn Zinâd, İbn er-Rabî ve İbn Teymiyye gibi devrinin ünlü bilginlerinden nlah, tefsir, hadis öğrenmistî. Genç yasta eserler telif etmeye başlayan İbn Kesîr, "Tekzîb el-Kemal" adlı eserin müellifi el-Mizzî'nin derslerine devam etmiş ve onun kızıyla evlenerek bu büyük bilgine damad olmuştur. Bilahare Karâfî, Debbûsî, Urânî ve Hutênî gibi bilginlerden icazet almıştır. Uzun yıllar Sam'ın ünlü medreselerinde dersler vermiş daha sonra Hecibiye Medresesi müderrisliğine tayin edilmiştir. Subkî'nin vefatından sonra da meshur Esrefiyye Dâr'ül-Hadîsi hocalığına geçmiştir. Yetistirdiği sayısız öğrenciler arasında; İbn Hacer gibi büyük hadis bilginleri, Sihâbüddin İbn Hiccî, Hafız Ebu'l-Mehâsin el-Hüseynî gibi o devrin meshur âlimleri de bulunmaktadır.[4]

Ömrünün sonlarına doğru gözlerini kaybetmiş olan İbn Kesîr, Hicrî 774 (Miladî 1373) senesi saban ayının 26. persembeye günü 74 yasında iken Sam'da vefat etmiştir. [5]

İbn Kesîr'in Eserleri

İbn Kesîr, yalnızca bir tarihçi değil, aynı zamanda büyük bir fıkîh ve hadîs bilginidir. Bu bakımdan İslâm düşüncesinin tarih, fıkîh, hadîs ve tabakât konularında çok değerli ve orjinal eserler telif etmiştir. Baslıca eserleri şunlardır:

1- el-Bidâye ve'n-Nihâye fi't-Tarih: Genel tarih niteliğinde olan bu eser, kâinatın yaratılışından başlayarak müellifin hayatının son günlerine kadar geçen olayları anlatır.

2- el-Bâis'ül-Hasîs Serh İhtisar Ulûm'il-Hadis: Bu eser, İbn Salâhin Ulûm'ül-Hadîs isimli eserinin özetidir.

3- et-Tekmîl fî'Ma'rifeti's-Sikât ve'd-Duafâ ve'l-Mecâhîl: Hadisteki güvenilir, zayıf ve bilinmeyen ravîlele ilgili önemli bir eserdir.

4- el-Hedyü ve's-Sünen fî. Ahadisi'l-Mesânîd ve's-Sünen: Câmiü'l-Mesânîd diye de bilinen bu eser, Ahmed İbn Hanbel'in Müsned'i, Bezzâr, Ebu Ya'lâ ve İbn Ebu Seybe'nin eserleriyle Kütüb-i Sitte'yi birleştirerek bölümlere göre tanzim eder.

5- Ehâdisu't-Tevhîd ve'r-Redd Alâ's-Sirk: Tevhîd ve sirk konusundaki hadisleri inceler.

6- el-İctihâd fî Talebi Fadaîlil-Cihâd: Cihadla ilgili konuları araştırır.

7- Tabakâtu's-Sâfiyye: Safiî fakihlerin hayatından bahseder.

8- Edillet'üt-Tenbîh fî Fikhi's-Sâfiyye: Safiî fikhina dair konuları ele alır.

9- Menâkibu İmâm es-Sâfiî: İmam Safiî'nin menakibinden bahseder.

10- el-Ahkâm alâ Ebvâbi't-Tenbih: Fikhin ahkâmından bahseden bu eserini tamamlayamamıştır. Sadece hacc bahsine kadar olan kısmi incelemistir. Tefsîrinde bu eserine pek çok atıflar yapmaktadır.

11- Müsnedu's-Seyhayn: Hz. Ebu Bekir ve Hz. Ömer'in Müsnedle-rini ele alır.

12- Muhtasar İbnu'l-Hâcibin: İbn Hâcib'in bir eserinin muhtasaridir.

13- Serhu'l-Buhârî: Tamamlanamamıs olan bu eser, İmam Bu-harî'nin Sahîh'inin serhidir.

14- Fedâilu'l-Kur'ân: Kur'ân'ın faziletlerine dair olan bu eser, tefsirinin sonunda yer almakta olup, Kur'ân'm faziletlerini anlatmaktadır.

15- Tefsîr'ül-Kur'ân-Azim: Rivayet tefsirlerinin en muteberlerinden birisidir. İbn Kesîr, gerçek anlamda bir rivayet tefsiri olan bu eserine, zaman zaman dirayet tefsirlerinden alıntılar yapmış ve bazen kendi görüşlerini de eklemiştir.

Bu eserlerin pek çoğu basılmıstır. Ancak henüz tab edilmemiş risaleleri de bulunmaktadır. [6]

Müellifin Önsözü

Evvel ve âhir, bâtin ve zahir, her şeyi bilen, kendisinden önce hiçbir şeyin bulunmadığı ilk, kendisinden sonra hiç bir şeyin olmayacağı son, kendisinden üst hiçbir şeyin bulunmayacağı zahir, kendisinden geride hiçbir şeyin bulunmayacağı bâtin, devamlı surette kemâl sıfatlarıyla muttasıf olarak mevcudiyeti süren ezeli ve kadîm; aralıksız, inkitasız, zevalsiz bir

surette sonsuza dek baki ve sermedi olarak varligi devam edecek; siyah karincanın zifiri karanlik gecede sessiz kaya üzerindeki yürüyüşünü bilmekte, kumların sayısını bilmekte, yüce, ulu ve her şeyi yaratıp bir ölçü ile takdir edici, gökleri sütunsuz olarak yükseltmiş, semaları çiçek gibi parlak yıldızlarla süslemiş, semalarda yıldızları kandil kılmış, Ay'ı parlak ısıklar saçıcı yapmış, bunların üstünde de göğü kubbe gibi yuvarlak, geniş ve yüksek bir şekilde yaratmış, sütunları yüce Ars-i A'la'yı yaratmış olan Allah'a hamdolsun.

O Ars-i A'la ki, kıymetli melekler onu tasırlar. Kerrübiyûn melekleri onu kusatırlar. Allah'ın salat-ü selâmi onların üstüne olsun. O meleklerin, takdis ve tazim sesleri yükselir. Aynı şekilde göklerin her tarafı, meleklerle dopdoludur. Onlardan her gün 70.000 melek, dördüncü kattaki Beytü'l-Ma'mur'a gelip orayı ziyaret ederler. Gittikten sonra oraya dönmek için tekrar sıra kendilerine gelmez. Onların, en son olarak içinde bulundukları hâl, tehlil, tahmid, tekbir, salat ve teslimdir.

Cenâb-i Allah, yeryüzünü mahlukat için suların dalgaları üzerine koymuştur. Gökleri yaratmadan önce yeryüzüne, sabit dağlar yerleştirmiştir. Orayı bereketli kılmış, arayanlar için yeryüzünde gıdaların normal olarak dört gün (dört mevsim) içinde yetisttirilmesi kânununu koymuştur. Oraya, her çiftten iki şeyi yerleştirmiştir. Bunu da akıllılar için bir delil kılmıştır. Yazlarında ve kışlarında kulların ihtiyaç duydukları her şeyi, her hayvani yeryüzünde onlara ihsan etmiştir.

insanoglu, kendisinden söz edilmeyen, hiçbir şey değilken onu yaratmaya çamurdan başlamış, sonra onun neslinin devamını sağlam bir yerde (rahimde), degersiz bir su ile (döl suyu ile) devam ettirmiş, onu gören ve isiten bir varlık haline getirmiştir. O varlığı, eğitim ve öğretimle ser ellendirmiş tir. İnsanlığın babası Adem (a.s.)'i kendi mübarek eliyle yaratmış, onun bedenine şekil vermiş, bedenine kendi ruhundan üfle-miş, melekleri ona secde ettirmiş, esi ve insanlığın annesi Havva'yı onun vücudundan yaratmış, ona es kılmış, ikisini Cennet'te barındırmış, üzerlerine nimetlerini yağdırmış, sonra kendi bilgeliginin ezeldeki bir gereği olarak yaratıp yeri-yüzüne yaymış, onları kendi yüce kudreti ile hükümdarlar, halk tabakası, zengin, yoksul, köle, efendi, cariye, hanim şeklinde çeşitli kısımlara ayırmış ve yeryüzünün enine boyuna her tarafa yerleştirmiş, onları birbirinin ardisıra gelen halefler yapmış; bunu kıyamet gününe, hesap zamanına ve ilim-bilgelik sahibi olan yüce zatının huzuruna çıkanncaya kadar da devam ettirecektir- Kullarına çeşitli memleketleri, ihtiyaca göre irili ufaklı şehir ve kasabalara bölen nehirleri emre amade kılmış, onlar için kuyular ve pınarlar fiskırtmış, bulutlar vasıtasıyla üzerlerine yağmurlar yağdırmış, böylece onlara çeşitli ekin ve ürünleri

bitirmiştir. Lisan-i hal ve sözleri ile diledikleri her şeyi onlara bahsetmiştir: «Allah'ın nimetini sayacak olsanız bitiremezsiniz. Doğrusu insan pek zalim ve çok nankördür.» (İbrahim, 34.)

Allah, kerem sahibi, ulu, yüce ve yumuşak huylu olup noksanlıklardan münezzehtir. Kendilerini yaratıp riziklandirdikten, yollarını kolaylastırdıktan ve onlara lisan bahsettikten sonra kullarına ihsan ettiği nimetlerinin en büyüğü, peygamberlerini göndermiş ve kitaplarını indirmiş olmasıdır. Bu kitaplar, onlara ilahî helal ve haramları, haber ve hükümleri açıklarlar. Dünya ve ahiretle ilgili her türlü detayı, kıyamete kadar onlara beyan ederler.

Mutlu kimse, haberleri tasdik ve teslimiyetle, emirlere boyun egmekle, yasakları da Rabbinî tazim etmekle kabul eden ve ebedi nimeti elde eden kimsedir. Zakkum ve kaynamış su yedirilip içirilen, elem verici azaba maruz bırakılan Cehennem de, yal anı ayıcıların makamında bulunmaktan uzak duran kimsedir.

Yüce zatına, kadim saltanatına ve mübarek zatına yarasırcasma Allah'a, göklerle yeri dolduran mübarek, hoş ve çok hamd-ü senalarda bulunurum. Bu hamd-ü senalar, sonsuza dek, kıyamet gününe kadar devam edecektir. Her anda ve her saatte bu hamdimi devam ettireceğim, Kendisinden başka ilah bulunmayan, ortagi olmayan, çocuğu ve atası bulunmayan, essiz, benzersiz, vezirsiz, müsavirsiz, zevcesiz, denksiz olan Allah'ın varlığına ve birliğine şahadet ederim.

Muhammed'in de O'nun kulu, elçisi, sevgilisi ve dostu olduğuna şahadet ederim. Muhammed, Arab-i Ariben'in hülasasından seçilmiş olup peygamberlerin son halkasını teşkil etmektedir. İnsanın, kana kana su içebileceği büyük Kevser havuzunun ve kıyamet gününde en büyük sefaat makamının sahibidir. Allah 'm Makam-i Mahmud'a göndereceği livau'1-hamd sancagının taşıyıcısıdır. Muhammed (s.a.v.), İbrahim (a.s.) de dahil olmak üzere bütün peygamberler ve mürsellerin imreneceği bir makama sahip olacaktır. Ona, salat-ü selâmların en yükseği, en sereflisi, en temizisi, en yücesi olsun. Allah, onun parlak yüzlü, âlicenâb, lider ve kutub şahsiyetler olan, peygamberlerden sonra âlemin hülasası olan ashabinin tamamından razı olsun. Bu ilahî rıza da; karanlığın isiga karistigi (gece ile gündüzün devam ettiği), ezanlar okunduğu ve gündüz aydınlığının gecenin zifiri karanlığını sildiği sürece devam etsin.

İmdi bu kitapta, Allah'ın yardımı ve basarisi ile mahlukatı yaratılışının başlangıcından; Ars'm, Kürsü'nün, semâvatı, yerlerin, bunlar içinde mevcut olan şeylerin, bunların arasındaki meleklerle cin ve şeytanların yaratılışından, Adem peygamberin yaratılış keyfiyetinden, peygamberlerin kissalarından, peygamberliğin Efendimiz Muhammed (s.a.v.)'e ulaşmasına

kadar ki Israilogullan zamanında ve cahiliye gün-leiinde cereyan eden hadiselerden bahsedecelim. Hz. Peygamberin si-retini de, susamis gönüllere su serpecek ve hasta gönüllerdeki marazi giderecek sekilde anlatmaya çalisacagim.

Bundan sonra da zamanimiza kadar devam eden hadiselerden, fitnelerden, savaslardan, kiyamet alametlerinden, ölüm sonrasi dirilisten, mezarlardan çikistan, kiyametin korkunç hallerinden, kiyamet gününün evsafından, o günde meydana gelecek korkunç hadiselerden, Ce-hennem'in evsafından, Cennetlerin niteliklerinden, oralardaki güzel seylerden ve diger hususlardan bahsedecelim.

Bu konularla ilgili kitab, sünnet, eser ve âlimler nezdinde menkul bulunan haberlerden nakiller yapacagim. O âlimler ki, peygamberlerin mirasçilaridirlar. Muhammed Mustafa (s.a.v.)'nin nübüvvet kandilinden nur ve isik almislardir. Nübüvvet kandilini getiren Muhammed Mustafa'ya salat-ü selâmlarin en faziletlisi olsun.

Biz, israiliyat haberlerinden, ancak Allah'in kitabina ve Rasûlû'nün sünnetine muhalif olmayip, seriat sahibi tarafından nakline izin verilenleri nakledecemiz ki, bunlar da ne yalanlanan ne de dogrulanen israiliyat haberleridir. Bunlar da bizce muhtasar olan hususlar, ayrintili bir sekilde açıklanmaktadır. Ya da belirsiz hususlar, belirginlik kazanacaktır. Gerçi bunlari belirlemede de fazla bir fayda yoktur, ancak biz ihtiyaç duyugumuzdan veya delil saydigimizdan degil de kokuyu süslemek bakimindan bu haberlere basvuracagiz. Aslinda dayanilacak yer, Allah'in kitabi ile Rasûlullah'm sünnetidir. Sünnetten de nakli sahih veya hasen olanlari nakledecemiz. Zayif olanlara da dikkat Çekeceyiz. Yardimina basvurulacak ve kendisine dayanilacak olan yegâne zat, yüce Allah'tir. Güç ve kuvvet sahibi ancak yüce Allah'tir. O yücedir, güçlüdür, hikmet sahibidir, uludur.

Yüce Allah, kitabinda söyle buyurmudur:

«Ey Muhammedi Geçmis olaylari sana böyle anlatiriz. Katimizdan sana da bir kitab gönderdik.» (Ta-hâ, 99.) Cenâb-i Allah,peygamberine geçmisteki mahrukatın haberlerini, mazide kalan ümmetlerin durumlan-m,dostlarna ne yaptigini, düşmanlarinin basina da neler getirdigini anlatmistir. Rasûlullah (s.a.v.) da bütün bunlari, kendi ümmetine sadra sifa-verecek sekilde açıklamistir. Her bölümde, Rasûlullah (s.a.v.)'dan o bölümle ilgili olarak gelen hadisleri, konuyla ilgili ayetleri zikrettikten sonra nakledecemiz. Ancak bunlardan da ihtiyaç duyduklarimizi nakledecem, öğrenilmesine lüzum olmayan seyleri terkedeceyiz. Isi, kısa tutacak ve bizce muvafik olan seylerdeki gerçegi vuzuha kavusturacagiz. Inkar ile karsilanan ve bize muhalif olan seyleri de beyan edeceyiz.

Simdi Buharî'nin sahih adli eserinde Amr b. As'tan yaptigi, su rivayete geledim: Rasûlullah (s.a.v.) buyurdu ki:

«Bir ayet de olsa onu benden nakledin. îsrailogullarmdan da haberler nakledin. Bunda bir sakınca yoktur. Benden hadis nakledin ancak bana yalan isnad etmeyin. Her kim kasitli olarak bana yalan isnad ederse, atesteki yerini hazirlasin.»

Bu hadiste naklinde salanca görûlmeyen israiliyat haberleri; dog-rulanmasina ya da yalanlanmasina bizim nezdimizde herhangi bir sebep bulunmayan israiliyat haberleridir ki, ibret almak maksadiyla bunlarin rivayeti caizdir. Kitabimizda kullandigimiz israiliyat haberleri de bu türdendir. Seriatimizin dogrulukuna sahitlik ettigi israiliyat haberlerine gelince, bizdeki deliller ve haberler, bunlari kullanmamiza ihtiyaç birakmamaktadır. Seriatimizin, bâtiligma sahidlik ettigi israiliyat haberlerine gelince bunlar, zaten reddedilmistir. Hikaye edilmeleri caiz degildir. Ancak inkar ve iptal maksadiyla nakledilebilirler. Hamdü senaya layik ve noksanliklardan münezzehtir bulunan yüce Allah, bizi Muhammed (s.a.v.) sayesinde diger seriatlere muhtaç olmaktan ve Kur'ân-i Kerim sayesinde de diger kitaplara muhtaç olmaktan kurtardigina göre Israilogullarimn yalan, yanlis, uyduruk, muharref, degistirilmis ve tagyir edilmiş haberlerine göz atacak ve bunlari kullanacak degiliz. Kaldi ki israiliyat haberlerinin tamamı, neshedihnis ve degistirilmistir. Kendisine ihtiyaç duyulan haberleri Peygamberimiz bize açıklamis, serh etmis, izah etmistir. Bunu bilen bilmiş, bilmeyen bilme-mistir. Nitekim Ebu Talip oğlu Ali de söyle demistir:

"Allah'in kitabi... onda sizden öncekilerin haberi, sizden sonrakilerin de haberi, aranızdaki ihtilaflarin kesin çözümü vardır. O bir hükümdür. Saka götürür yam yoktur. Allah, bir zorbada korkarak onu terke-den kimseyi helak eder. O'ndan baska seyde hidayeti arayan kimseyi de Allah sapikliga sürükler."

Ebu Zer (r.a.) de söyle demistir: "Rasûlullah (s.a.v.) vefat ettiginde, uçan kus hakkında dahi bize bilgi vermistir."

"Kitabu Bed'il-Halk" adli bölümde Buhari, Tarik b. Sihab'm söyle dedigini rivayet etmistir: Hattab oğlu Ömer'in söyle dedigini isittim: Rasûlullah (s.a.v.) bir ara yanimizda iken kalkti ve bize yaratilisin baslangicindan bahsetti. Her sey anlatti. Öyle ki cennetlikler yerlerine, cehennemlikler de yerlerine girdiler. Ezberleyen ezberledi, unutan da unuttu.

Imam Ahmed b. Hanbel, Ebu Zeyd el-Ensârî'nin söyle dedigini rivayet etmistir:

«Rasûlullah (s.a.v.) bize sabah namazini kildirdi, sonra minbere çıktı, bize

hutbe irad etti, konusmasını ögle vaktine kadar devam ettirdi. Minberden indi, ögle namazını kıldirdi. Sonra yine minbere çıktı, ikindiye kadar konusmasını sürdürdü. Minberden indi. İkinci namazını kıldirdi, sonra yine minbere çıktı, Günes batmçaya kadar konusmasını sürdürdü. Olmus ve olacak seyleri bize anlatti, bize Öğretti ve hafizamiza yerlestirdi.» [7]

Fasil

Yüce Allah, kutsal kitabinda söyle buyurmudur: «Allah, her seyin yaratanidir. O her seye vekildir.» (ez-Zümer, 62.) Kendisinden baska her sey, Allah'in yaratigidir. O, onların Rabbi-dir, onların islerini yürütendir. O seyler de, daha önce yok iken sonradan yaratildilar. Ortada yokken meydana geldiler. Göklerden topraga kadar bütün yaratikların üzerinde örtü gibi duran Ars in, onun altında bulunan canlı cansız herseyrın yaratıcısı Allah'tir. O seyler de O'nun yaratıkları, mülkü ve kullarıdır. O'nun güç, satvet, tasarruf ve iradesinin altındadırlar.

«Gökleri ve yeri altı günde yaratan, sonra Ars'a hükmeden yere gireni ve ondan çıkani, gökten ineni ve oraya yükseleni bilen O'dur. Nerede olursanız olun O, sizinle beraberdir. Allah yaptıklarınızı görür.» (el-Hadîd, 4.)

Zaten hiç bir Müslümanm da bu hususta süphesi bulunmadığı gibi bütün âlimler, Cenâb-i Allah'in göklerle yeri ve ikisi arasında bulunan seyleri altı günde yaratmış olduğu hususunda ittifak etmişlerdir. Nitekim Kur'ân-i Kerîm'de buna açıkça delâlet etmektedir. Ancak âlimler, Kur'ân-i Kerîm'in bu ayetinde sözü edilen günlerin, yasadığımız günler gibi mi yoksa bizim saydığımız zamana göre her biri 1000 senelik bir zaman mı olduğu hususunda ihtilaf etmişlerdir. Tefsirimizde de açıkladığımız gibi bu hususta, iki görüş ileri sürmüşlerdir. "Yine âlimler, göklerle yerin yaratılmasından önce yaratılmış olan baska bir seyin olup olmadığı hususunda ihtilafa düşmüşlerdir. Kelamcılardan bir grup, göklerden ve yerlerden önce hiç bir seyin mevcut olmadığını ve göklerle yerin salt yokluktan yaratıldıklarını iddia etmişlerdir. Diğerleri ise, göklerle yerin yaratılmasından önce baska yaratıkların mevcut olduğunu ifade ederek görüşlerini teyit etmek için su ayet-i kerimeyi ileri sürmüşlerdir:

«Arsi su üzerinde iken, hanginin daha güzel is isleyeceğini ortaya koymak için gökleri ve yeri altı günde yaratan O'dur.» (Hûd, 7.)

İleriki sayfalarda da nakledileceği gibi Ümran b. Husayn'm rivayet ettiği bir hadiste söyle denilmektedir:

«Allah vardır. O ndan önce hiç bir sey yoktu. Ars'i da su üzerinde idi. Zikirde her seyi yazdı, sonra da gökleri ve yeri yarattı.»

İmam Ahmed b. Hanbei, Veki b. Huds'un söyle dedigini rivayet etmiştir: Amcam Ebu Rezin Lakit b. Amir el-Ukaylî, Rasûlullah (s.a.v.)'a söyle bir

soru sordu:

Ya Rasûlallah, göklerle yer yaratılmadan önce Rabbimiz neredeydi?

Rasûlullah buyurdu ki:

- Altında hava, üstünde hava bulunan bir bulutta idi. Sonra Ars'mi su üzerinde yarattı.

Alimler, Cenâb-i Allah'ın önce neyi yarattığı hususunda ihtilaf etmişlerdir. Bazıları önce kalem, sonra diğer esyayı yarattığını söylemişlerdir. İbn Cerir ile İbn Cevzî ve diğerleri bu görüşü benimsemişlerdir. İbn Cerir'e göre kalem yarattıktan sonra ince bulut tabakalarını yaratmıştır. Bu görüşte olanlar, İmam Ahmed b. Hanbel ile Ebu Davud ve Tirmizî'nin Ubade b. Samit'ten naklettikleri su hadisi delil olarak ileri sürmüşlerdir: Rasûlullah (s.a.v.) buyurdu ki:

«Allah'ın yarattığı ilk şey kalemdir. Sonra kaleme dedi ki: «Yaz», iste o anda, kıyamet gününe kadar olacak şeyler kalemle yazıldı.» Hafız Ebu Ala el-Hemedânî'nin naklettğine göre cumhur-u ulema su görüşüdür: «Ars'i A'la, kalemden önce yaratılmıştır. İbn Cerir'in Dahhak tariki ile İbn Abbas'tan naklettği rivayet budur. Nitekim Sahih adli eserinde Müslim'in rivayet ettiği hadis de bu görüşü teyid etmektedir. Müslim, Abdullah b. Amr b. As'tan rivayet etti ki; Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur:

«Allah, göklerle yeri yaratmadan 50.000 sene önce yaratıkların kaderini yazdı. Ars'i da su üzerinde idi.» Bu hadis de kaderin yazılmasının, Ars'm yaratılmasından sonra olduğunu göstermektedir. Dolayısıyla kaderleri yazan kalem yaratılmasından önce de Ars'in yaratılmış olduğu sabit olmaktadır ki cumhur-u ulema da bu görüşüdür. Öyleyse hadisteki "kalem ilk yaratık olduğu" şeklindeki ifadeyi, "kalem bu âlemdeki ilk yaratık olduğu" tarzında anlamak gerekir. Buharî'nin İmran b. Hu-sayn'dan naklettği su rivayet de bu görüşü teyid etmektedir: Yemenliler, Rasûlullah (s.a.v.)'a dediler ki:

Sana, dinimizi öğrenmek ve su yaratılmasının evvelini sormak için geldik.

Rasûlullah (s.a.v.) da onlara şöyle cevap verdi:

«Allah vardı, ondan önce hiç bir şey yoktu.»

Baska bir rivayete göre ise, "O'nunla beraber bir şey yoktu." denilmiştir. "O'ndan başka bir şey yoktu", şeklinde de bir rivayet vardır. Hz. Peygamber, yukarıdaki hadisin devamında da şöyle demiştir: «O zaman Allah'ın Ars'i su üzerinde idi. Zikirde de her şeyi yazdı. Sonra gökleri ve yeri yarattı.»

Yemenliler, göklerle yerin yaratılmasının başlangıcını Rasûlullah (s.a.v.)'a sordular, bu yüzden ona: «Bu isin evvelini sana sormaya geldik.» dediler.

Rasûlullah da sadece sorularini cevapladı, Arsin yaratilisim onlara anlatmadi. Ibn Cerir'in ifadesine göre ise baskalari söyle demislerdir:

«Aksine Cenâb-i Allah, Ars'tan önce suyu yaratti.»

Süddî, Rasûlullah in ashabından bazılarının söyle dediklerini rivayet etmiştir:

"Allah'in Ars'i su üzerinde idi. Suyu yaratmadan önce baska bir şeyi yaratmış degildir."

Ibn Cerir, Muhammed b. îshak'm söyle dedigini rivayet etmiştir: "Aziz ve Celil olan Allah'in ilk yarattığı şey, aydınlık ve karanlıktır, sonra bunları birbirinden ayırdı. Karanlığı, zifiri karanlık bir gece haline getirdi, aydınlığı da gözle görülen ısıklı bir gündüz haline getirdi."

Ibn Cerir, bazılarının söyle dediklerini nakletmiştir: «Rabbimizin kaleminden sonra yarattığı şey Kürsü'dür. Kürsüyü yarattıktan sonra da Arsi yaratmıştır. Ondan sonra hava ve karanlığı, daha sonra da suyu yaratmış, Arsini da su üzerine koymuştur.» Doğruyu, noksanlıklardan münezze olan yüce Allah daha iyi bilir. [8]

Fasil

Ars ve Kürsü'nün yaratilmasına dair nakillerdir.

Yüce Allah buyurdu ki: «Ars sahibi, varlıkların en yücesi olan Allah.» (el-Gâfir.15.)

«Gerçek hükümdar olan Allah yücedir. O'ndan başka tanrı yoktur. O, yüce Arsin Rabbidir.» (ei-Mü'minûn, 11e.)

«O'ndan başka tanrı yoktur O, ulu Ars'm sahibidir.» (el-Mu'minûn, 86.)

«Yüce Arsin sahibi, çok seven, bağışlayan O'dur.» (el-Bürûc, 14-15.)

«Rahman, Ars'a hükmetmektedir.» (Tâ-hâ, 5.)

«Sonra Ars'a hükmetti.» (er-Râ'd, 2.)

«Ars'i yüklenen ve çevresinde bulunanlar, Rablerini överek tesbih ederler, O'na inanırlar. Mü'minler için; «Rabbimiz! İlmî ve rahmetin her şeyi içine almıştır. Tevbe edip senin yoluna uyanları bağışla, onları Cehennem'in azabından koru.» diye bağışlanma dilerler.» (el-Gâfir, 7.) «O gün Rabbinin Arsini onlardan başka sekiz tanesi yüklenir.» (el-Hâkka, 17.)

«Melekleri, Arsin etrafını çevirmiş oldukları halde, Rablerini hamd ile överken görürsün. Artık insanların aralarında adaletle hüküm olunmuştur: «Övgü, âlemlerin Rabbi olan Allah içindir.» denir.» (ez-Zümer, 75.)

Sikintidan kurtulup genişliğe kavusmak için sahih hadiste söyle bir dua varid olmuştur:

«Kendisinden baska ilâh bulunmayan ulu ve hilim sahibi Allah'tir, kendisinden baska ilâh bulunmayan Ars in Rabbi olan Allah'tir. Kendisinden baska ilâh bulunmayan göklerle yerin sahibi Allah'tir. O, ulu Ars in Rabbidir.»

Imam Ahmed b. Hanbel, Abbas b. Abdülmuttalib'in söyle dedigini rivayet etmistir:

Bathâ'da Rasûlullah (s.a.v.)'la beraber oturmaktaydik. Üzerimizden bir bulut geçti. Rasûlullah (s.a.v.) bize dedi ki:

- Sunun ne oldugunu biliyor musunuz?
- Buluttur.
- Beyaz buluttur.
- Beyaz buluttur.
- Evet buluttur.

Biz sustuk. Sonra Rasûlullah (s.a.v.) bize söyle bir soru sordu:

- Gök ile yer arasindaki mesafenin ne kadar oldugunu biliyor musunuz?
- Allah ve Rasûlü daha iyi bilirler.

- Ikisi arasindaki mesafe 500 senelik yoldur. Her sema tabakasi arasindaki mesafe de 500 senelik yoldur. Her sema tabakasinin kendi içindeki mesafesi de 500 senelik yoldur. Yedinci kat gögün üzerinde bir deniz vardır. Bu denizin altı ile üstü arasindaki mesafe, gök ile yer arasindaki mesafe kadardir. Onun da üstünde sekiz keçi vardır ki bunların sirtları ile tırnakları arasindaki mesafe, gök ile yer arasindaki mesafe kadardir. Onların da sirtlarının üzerinde Ars-i A'la vardır. Ars'm üstü ile altı arasindaki mesafe, gök ile yer arasindaki mesafe kadardir. Allah ta onun üzerindedir. Ademogulların isledikleri amellerden hiç biri, O'na gizli kalmaz.»

Ahmed b. Hanbel, Cübeyr b. Mut'im'in söyle dedigini rivayet etmistir: Bedevinin biri, Rasûlullah (s.a.v.)'a gelip söyle dedi:

- Ya Rasûlallah, canlar bitkin düstü, çoluk çocuk aç kaldı, mallar tükendi, davarlar helak oldu. Allah'tan bize yağmur yağdirmasını dile. Allah'a karşı senin sefaatim diliyoruz ve sana karşı da Allah'tan sefaat diliyoruz.

- Yazıklar olsun sana. Sen ne söylediğini biliyor musun? Rasûlullah (s.a.v.) böyle dedikten sonra tesbih getirmeye başladı.

Bir süre tesbih getirmeye devam etti. Ashabinin yüzünden, bu duruma rahatsız olduklarını anladı. Sonra o adama söyle dedi:

- Yazıklar olsun sana, yaratıklarından herhangi birine karşı Allah'ın sefaati istenilmez. Allah'ın sanı, bundan yücedir. Yazıklar olsun sana, sen Allah'ın Ars'mm semalar üstünde su şekilde olduğunu biliyor musun?» Böyle derken

Rasûlullah (s.a.v.) parmaklarım kubbe seklinde bir araya getirdi ve binenin deve üzerindeki ağırlığından Ötürü onun ihlamlarını andıran bir ses çıkardı.

Ibn Bezzar, hadisinde şöyle demiştir: «Dogrusu Allah, Ars'inin üzerindedir. Arsi de semaların üstündedir.»

"Müsned" adlı eserinde Bezzar, "Muhtarat" adlı eserinde de Hanz Ziya el-Makdisî, Hz. Ömer'in şöyle dediğini rivayet etmişlerdir:

Kadının biri, Rasûlullah (s.a.v.)'a gelip: «Beni Cennet'e koyması için Allah'a dua et.» dedi. Rasûlullah (s.a.v.) da Rabbini tazim edip yücelterek şöyle dedi: «O'nun Kürsü'sü, göklerle yeri kuşatmıştır ve yeni semerin, yükü altında gıcırdaması gibi Kürsü'sünden gıcırdama sesleri gelmektedir.»

Sahih-i Buhari'de sabit olduğuna göre Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur:

«Allah'tan Cenneti dilediğinizde Firdevs Cennetini dileyin, çünkü -Firdevs, Cennet'in en yüksek ve orta kısmıdır, onun üzerinde de Rah-man'm Arsi vardır.»

Bazı rivayetlerde anlatıldığına göre Firdevs Cenneti'nde bulunan kimseler, Arsin ağırlık altında kalan bir binek gibi ses çıkardığını, yani tesbih ve tazimini isitirler, bu da onların Ars'a yakın olmaları sebebiyledir.

Sahih bir rivayette anlatıldığına göre Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: «Sa'd b. Muaz'm vefatı yüzünden Rahmanin Arsi titremiştir.»

«Ars'm Sifati» adlı kitabında Hafız b. Muhammed b. Osman b. Ebi Seybe, seleften birinin şöyle dediğini rivayet etmiştir: «Ars, kızıl yakuttan yaratılmıştır. İki kutbu arasındaki mesafe, 50.000 senelik yoldur.»

«Melekler ve Cebrail miktarı 50.000 yıl olan o derecelere bir günde yükselirler.» (ei-Meâric, 4.)

Bu ayetten bahsederken Ars-i A'la'nın, yedinci kat yere olan uzaklığının 50.000 senelik yol olduğunu, genişliğinin de 50.000 senelik yololduğunu söylemiştik.

Kelamcılardan bazıları, Arsin yuvarlak bir yörünge halinde olup ner taraftan âlemi kuşattığını söylemişler ve bu sebeple ona dokuzuncu ielek, atlas ve esir felegi adını vermişlerdir ki bu uygun değildir. Çünkü

(Bu Bölüm Eksiktir)

Kürsü'nün genişliği kadar bir yer tutmazlardı. Bunların Kürsü'ye nisbetle genişlikleri, ancak bir çöle atılan bir halka büyüklüğündedir.»

Ibn Cerir, Rasûlullah (s.a.v.)'in şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:

«Yedi kat göğün Kürsü içindeki büyüklüğü, bir kalkanın içine atılan yedi dirhem kadardır.»

Ebu Zer, Rasûlullah (s.a.v.)'m söyle buyurdugunu rivayet etmistin «Ars'a nisbetle Kürsü'nün büyüklüğü, çöle atılan bir demir halka gibidir.»

Ebu Idris el-Holanî'den rivayet olunduguna göre Ebu Zer el-Gifarî, Rasûlullah (s.a.v.)'a Kürsü'nün durumunu sormus, Rasûlullah (s.a.v.) da ona su cevabi vermistir:

«Nefsim kudret elinde bulunan Allah'a yemin ederim ki, Kürsü'ye nisbetle yedi kat gökle yedi kat yerin büyüklüğü, ancak çöle atılan bir halka kadardir. Dogrusu, Kürsü'ye nisbetle Ars'in üstünlüğü, o çölün içine atılan halkaya olan üstünlüğü kadardir.»

"Tarih" adli eserinde Ibn Cerir, Said b. Cübeyr'in söyle dedigini rivayet etmistir: Ibn Abbas'a, «Allah'in Ars'i su üzerinde idi.» ayet-i kerimesinden bahsedilerek suyun ne üzerinde oldugu sorulmus, îbn Abbas ta su cevabi vermistir: «Su, rüzgarin üzerinde idi, göklerle yerleri ve bunlari içinde bulunan her seyi denizler kusatmisti. Bütün bunlari da heykel kusatmisti. Heykeli de anlatildigina göre Kürsü kusatmisti.»

Vehb, heykel kelimesini-söyle açıklamistir: "Heykel, göklerin kenarindaki bir seydir ki, yerleri ve denizleri çadir ipi gibi kusatmistir."

Astronomi ilmi ile ilgilenen bazilarinm iddiasina göre Kürsü, sekizinci felektir ki, ona sabit yildizlari feleki adini verirler. Bunlari bu iddiasi, pek dikkate alinacak bir sey degildir. Çünkü Kürsü'nün, yedi kat gökten daha büyük oldugu sabittir. Önceki sayfalarda geçen hadislerde de anlatildigina göre Kürsü'nün göklerle yere nisbetle büyüklüğü, bir çölün içine atılan bir demir halkasina nisbetle olan büyüklüğü kadardir. Bu da bir felekin baska bir feleke nisbet edilmesi degildir. Eger bu iddiayi öne sürenlerin sözleri, «Biz bunu itiraf ediyoruz ama bununla beraber yine de Kürsü'ye felek adini veriyoruz.» ise, biz de ona cevaben söyle deriz:

«Kürsü, lügata göre felekten ibaret bir sey degildir. Aksine o, bir çok sef ulemasinin da ifade ettigi gibi Ars'in önündeki bir merdiven gibidir. Böyle bir sey de felek olamaz. Sabit yildizlari, bu felek içinde murassa bir sekilde bulunduguna dair iddialari da delilsiz bir iddiadir. Kaldi ki onlar, bu iddialarini ileri sürerlerken de kendi aralarinda ihtilafa düsmüslerdir. Bu husus, onlari kitaplarinda da görölmektedir. Dogrusunu Allah bilir. [9]

Levh-î Mahfuz

Hafiz Ebu'l-Kasim et-Taberanî, îbn Abbas'tan rivayet etti ki, Peygamber (s.a.v.) söyle buyurmustur:

«Dogrusu, Cenâb-i Allah Levh-i Mahfûz'u beyaz inciden yaratti. Levh-i Mahfuzun sayfalari kirmizi yakuttandir, kalemi nurdur, yazisi nurdur, onda her bir gün, 360 lahzadir. O, yaratir, rizik verir, öldürür, diriltir, yüceltir,

alçaltır, diledigini yapar.»

Ishak b. Bîr, İbn Abbas'm söyle dedigini rivayet etmistir.

«Levh-i Mahfûz'un bas kısmında su yazı vardır: Allah'tan başka ilâh yoktur. O birdir, dini İslâm'dır. Muhammed onun kulu ve elçisidir. Allah'a iman edip, vaadini doğrulayan, peygamberlerine tabi olan kimseyi Allah, Cennet'ine koyar.»

«Levh-i Mahfuz, beyaz inciden bir levhadır. Uzunluğu göklerle yer arasındaki uzunluk kadardır. Genisliği de doğu ile batı arasındaki genişlik kadardır. Sayfaları inci ve yakuttandır. Kapakları kırmızı yakuttandır. Kalemî nurdur. Yazısı Ars'a bağlıdır. Asli da bir melegin kuca-gindadır.»

Enes b. Malik ve seleften bazıları dediler ki: «Levh-i Mahfuz, İsrâfil'in cephesindedir.»

Mukatile göre ise Levh-i Mahfuz, Ars'in sağındadır. [10]

Göklerle Yerin Ve Bu İkisi Arasındaki Şeylerin Yaradılışlarına Dair Ayet Ve Hadîsler

Yüce Allah buyurdu ki:

«Hamd, gökleri ve yeri yaratan, karanlıkları ve aydınlığı var eden Allah'a mahsustur. Öyle iken, inkar edenler Rablerine baskalarını esit tutuyorlar.» (el-En'âm, 1.)

«Gökleri ve yeri altı günde yaratan O'dur.» (Hûd, 7.) Tefsirciler, bu altı günün miktarı hususunda ihtilaf ederek iki görüş ileri sürmüşlerdir. Cumhur-u ulemaya göre ayette sözü edilen günler, bizim dünyadaki günlerimiz miktarıdır. İbn Abbas, Mücahid, Dahhak ve Ka'bû'l-Ahbar'a göre ise ayette sözü edilen günlerden her biri, bizim saymakta olduğumuz senelerden 1000 sene kadardır. Celimi-ye'ye reddiye olarak yazdığı kitabında İmam Ahmed b. Hanbel bu görüşü benimsemiştir. İbn Cerir ile müteahhirin ulemadan bir kısmı da bu görüştedirler. Doğrusunu Allah bilir.

İbn Cerir'in, Dahhak'tan ve diğerlerinden yaptığı rivayete göre ayette sözü edilen altı günün adları şöyledir:

«Ebced, hevvez, hutti, kelemen, sa'fes ve kareset.» İbn Cerir, ayette sözü edilen günlerin ilki hakkında üç kavil ileri sürmüştür. Rivayete göre Muhammed b. Ishak, bu günlerin ilkinin hangisi olduğu hususunda söyle bir nakilde bulunmuştur: «Tevrat ehli derler ki: Cenâb-i Allah, yaratmaya pazar gününden itibaren başlamıştır. İncil ehli ise derler ki; Cenâb-i Allah, yaratmaya pazartesi gününden itibaren başlamıştır. Biz Müslümanlara gelince bizler, Rasûlullah (s.a.v.)'dan bize ulaşan habere dayanarak deriz ki; Cenâb-i Allah, yaratmaya cumartesi gününden itibaren başlamıştır.»

İbn Ishak'm, Müslümanlardan naklettiği bu kavle, Safii ükihçıla-rından ve

digerlerinden bazilari meyi etmislerdir. Ileride de nakledecegimiz bir hadiste Ebu Hüreyre'nin ifadesine göre Cenâb-i Allah, topragi cumartesi günü yaratmistir.

Yaratmaya pazar gününden itibaren baslandigina dair ileri sürülen kavli Ibn Cerir; Süddî, Ebu Malik, Ebu Salih, Ibn Abbas, Mürre, Ibn Mesud, sahabelerden bir topluluk ve Abdullah b. Selam¹ dan rivayet etmistir ve kendisi de bu kavli tercih etmistir. Bu, ayni zamanda Tevrat'in da nassidir. Fikihçilerden bir grup da bu kavle meyletmistir. Bu kavi, pazar günü için münasip bir kavildir. Bu sebeple Cenâb-i Allah, yaratmayi alti günde tamamlamis ve cuma gününde yaratma isi sona ermistir ki Müslümanlar da bunu kendileri için haftanin bayrami olarak kabul etmislerdir. Cuma gününde Cenâb-i Allah, bizden önceki kitab ehlini kendinden uzaklastirip sapiklikta birakmistir, inshaallah bunu ileride açıklayacagiz. Yüce Allah buyurdu Id;

«Yerde olanlarin hepsini, sizin için yaratan O'dur. Sonra, göge dogru yönelerek yedi gök olarak onlari düzenlemistir. O, her seyi bilir.» {el-Bakara, 29.)

«Ey Muhammed! «Siz yeri iki günde yaratani mi inkar ediyor ve O'na esler kosuyorsunuz? O, âlemlerin Rabbidir.» de.

Yeryüzüne sabit daglar yerlestirdi. Onu bereketli kildi; arayanlar için yeryüzünde gidalarini normal olarak dört gün (dört mevsim) içinde yetistirmesi kanununu koydu. Sonra, duman halinde bulunan göge yöneldi, ona ve yeryüzüne «Istiyerek veya istemiyerek buyruguma gelin.» dedi. Ikisi de: «Istiyerek geldik.» dediler.

Allah, bunun üzerine, iki gün içinde yedi gök var etti ve her gögün isini kendisine bildirdi. Yakın gögü isiklarla donattik ve bozulmaktan koruduk. Iste bu, bilen, güçlü olan Allah'in kanunudur.» (Pussiet, 9-12.)

Bu da, yerin gökten önce yaratildigini ispatliyor. Çünkü yer, göge nispetle binanın temeli gibidir. Nitekim yüce Allah buyurdu ki:

«Sizin için yeri durak, gögü bina eden, size sekil verip de seklinizi güzel yapan, sizi temiz seylerle riziklandiran Allah'tir. Iste Rabbiniz olan Allah budur. Âlemlerin Rabbi olan Allah ne yücedir!» (el-Mu'min, 64.)

«Biz yeryüzünü bir besik, daglan da onun için birer direk kilmadik mi?»

«Sizi çift çift yarattik. Uykunuzu dinlenme vakti kildik. Geceyi bir Örtü yaptik. Gündüzü, geçimi saglama vakti kildik. Üstünüze yedi kat saglam gök bina ettik. Parlak isigi veren Günes'i var ettik.» (en-Nebe', 6-13.)

«inkar edenler, gökler ve yer yapisikken onlari ayirdigimizi ve bütün canlilari sudan meydana getirdigimizi bilmezler mi? Inanmiyorlar

mi?» (el-Enbiyâ, 30.)

Göklerle yeri birbirinden ayırdık. Nihayet rüzgarlar esti, yağmurlar yağdı. Pınarlarla nehirler aktı ve canlılar kalkıp yürüdü.

«Göğü karışıklıktan korunmuş bir tavan kildik. Oysa onlar, bundaki delillerden yüz çeviriyorlar.» (d-Enbiyâ,32.)

Göklerde yaratılan sabit yıldızlar, gezegenler, parlak yıldızlar, aydınlık saçıcı cisimler ve göklerle yerin yaraticisinin bilgeligini ispatlayan delillerden yüz çeviriyorlar. Nitekim yüce Allah buyurdu ki:

«Göklerde ve yerde nice belgeler vardır ki, yanlarından yüzlerini çevirerek geçerler. Onların çoğu, ortak kosmadan Allah'a inanmazlar.»(Yûsuf, 105-106.)

Simdi de su ayet-i kerimeye bakalim:

«Ey inkarcılar! Sizi yaratmak mi daha zordur, yoksa göğü yaratmak mi? Ki onu, Allah bina edip yükseltmiş ve ona sekil vermiştir. Gecesini karanlık yapmış, gündüzünü aydınlatmıştır, ardından yeri düzenlemistir. Suyunu ondan çıkarmış ve otlak yer meydana getirmiştir. Dağları yerleştirmiştir. Bunları, sizin ve hayvanlarınızın geçinmesi için yapmıştır.» (en-Nâziât, 27-33.)

Bazı kimseler, bu ayet-i kerimeye dayanarak göklerin yerlerden Önce yaratıldığını iddia ederek önceki iki ayetin sarîh ifadesine muhalefet etmiş ve bu ayet-i kerimenin manasını anlayamamışlardır. Zira bu ayet-i kerimeden anlaşıldığına göre yerin yayılıp ondaki suların ve meraların fiilen ortaya çıkarılması, göğün yaratılmasından sonradır. Bu, bu ayet-i kerimenin zımında bil kuvve mukadder olan bir manadır. Nitekim Yüce Allah buyurdu ki:

«...Onu bereketli kildi; arayanlar için yeryüzünde gidalarını normal olarak dört gün (dört mevsim) içinde yetistirmesi kanununu koydu.»(Fussilet, 9-10.)

Yani ekinlerin yerlerini, pınarların ve nehirlerin mekanlarını hazırladı. Süfli ve ulvi âlemin suretinin yaratılışını tamamladıktan sonra yeri de yaydı. Ondaki gizli bulunan hazineleri ortaya çıkardı. Böylece pınarlar fiskirdi, nehirler aktı, ekinler ve meyveler bitti. Bu sebeptendir ki ayet-i kerimede geçen fiili, yerden su çıkartmak, mera bitirmek ve dağları yere sabit kazıklar olarak çakmak şeklinde tefsir edilmiştir. Bununla ilgili olarak yüce Allah buyurdu ki:

«Ardından yeri düzenlemistir. Suyunu ondan çıkarmış ve otlak yer meydana getirmiştir.»

«Dağları yerleştirmiştir.» Yani dağları bulundukları yerlerde sabit kılıp

yerleştirmis ve kazık gibi yeryüzüne çakmıştır.

«Göğü, gücümüzle biz kurduk ve biz süphesiz genişleticiyiz. Yeryüzünü biz yayıp dösedik. Ne güzel döseyiciyiz! İbret alasınız diye her şeyi çift çift yaratmışsınızdır.» (ez-Zâriyât, 47-49.)

Ayet-i kerimede geçen "genişleticiyiz" sözü ile göklerin genişletil-dikleri kastedilmektedir. Zira yükselen her şey genişler. Bir alt tabakanın üstünde bulunan bir gök tabakası, altındaki nisbetle daha geniş olur. Bu sebeptendir ki Kürsü, göklerden daha yüksek ve dolayısı ile hepsinden daha geniştir. Ars ta bu saydiklarımızın tamamından daha uludur. Yeryüzünü biz yayıp dösedik. Onu sarsılmayan sakin bir kara parçası haline getirdik, sizi sarsmaz. Bu sebeple Cenâb-i Allah: «Biz ne güzel döseyiciyiz!» demistir. Bu ayet-i kerimede yerlerden, göklerden sonra bahsedilmiştir. Bu demek değildir ki yerler, göklerden sonra yaratılmıştır. Buradaki sıralama, lügata bağlı bir haber verme sıralamasıdır. Doğrusunu Allah bilir.

Buhari, İmran b. Husayn'm söyle dedigini rivayet etmiştir:

«Peygamber (s.a.v.)'in yanma gittim,devemi kapiya bağladım. Yanma Beni Temim kabilesinden bir kaç kişi geldi. Peygamber (s.a.v.) onlara: «Ey Temim oğulları, müjdeyi kabul edin.» dedi. Onlar da: «Yeter artık bize müjde verdigin. Sen bize mal ver.» dediler. Bu sözlerini iki kez tekrarladılar. Sonra Rasûlullah (s.a.v.)'m yanma Yemenlilerden bazı kimseler geldi. Peygamber (s.a.v.) onlara: «Ey Yemenliler! Müjdeyi kabul edin. Temim oğulları kabul etmediyse de siz kabul edin.» dedi. Onlar da söyle dediler: «Kabul ettik ya Rasûlallah! Sana su yaratma isinin ev-veliyatını sormaya geldik.» Peygamber (s.a.v.) onlara konuyu söyle anlatmaya başladı: .

«Allah vardı. O'ndan başka hiçbir şey yoktu. O'nun Ars'i su üzerinde idi. Zikirde her şeyi yazdı. Gökleri ve yeri yarattı...» O esnada biri, «Ey Husayn oğlu, deven kaybolup gitti.» dedi. Ben de kosup dışarı çıktım. Baktım ki devam gitmiş, ardi sıra serap görünüyor. Keske deveyi bırak-saydım da yerimden kalkmış olmasaydım.»

İmam Ahmed b. Hanbel, Ebu Hüreyre'nin söyle dedigini rivayet etmiştir:

«Rasûlullah (s.a.v.) elimi tutup bana söyle dedi:

«Allah, cumartesi günü toprağı yarattı. Pazar günü dağları yarattı, pazartesi günü ağaçları yarattı, sah günü mekruhu yarattı, çarşamba günü nuru yarattı, perşembe günü canlıları yeryüzüne yaydı, cuma günü ikindiden sonra Adem'i yarattı. Adem, cuma gününün son saatinde ikindi ile gece arasında yaratılan son yaratık oldu.»

Bu hadisin metninde şiddetli bir gariplik vardır. Mesela, bu hadiste göklerin yaratılmasından bahsedilmemektedir. Yerlerin ve yerlerdeki mevcudatın

yedi günde yaratıldığı söylenmektedir. Bu da Kur'ân'm ifadesine ters düşmektedir. Çünkü Kur'ân'da anlatıldığına göre yer, dört günde yaratılmış, sonra iki günde gökler dumandan yaratılmıştır. Dumandan maksat ta suyun buharıdır. O buhar, büyük su kütesinin dalgalanması neticesinde büyük İlâhî kudretin eseri olarak yerden yükselmisti.

«Yerde olanların hepsini sizin için yaratan O'dur. Sonra göge doğru yönelerek yedi gök olarak onları düzenlemiştir.»

Yukarıdaki ayet-i kerime ile ilgili olarak büyük Süddî İsmail b. Abdîrrahman, İbn Mesud ile başka bir kaç sahabeden rivayet ettiği, Rasûlullah (s.a.v.) söyle buyurmuştur:

«Allah'ın Ars'i su üzerinde idi. Suyu yaratmadan önce başka birseyi yaratmış değildi. Yaratıkları yaratmak istediği zaman sudan bir duman çıkardı. Bu duman su üzerinde yükseldi ve bu dumana sema adını verdi. Bundan sonra o suyu kurutup tek bir yer kütesi haline getirdi. Sonra bu küteyi yedi kat yedi günde (pazartesi ve salı gününde) yedi kat yedi kat yarattı. Yeri balık üzerinde yarattı ki o balığın adı "Nün" dur. Yüce Allah o balıktan söyle söz eder:

«Nün, kalem ve onunla yazılanlara and olsun.» Balık sudadır. Su ise, kaygan ve düz bir tas üzerindedir. O tas ta melegin sirtı üstündedir. Melek, bir kaya üzerindedir. Kaya ise' rüzgarın üzerindedir. Bu kaya, Lokmanın sözünü ettiği kayadır. Gökte ve yerde değildir. Balık hareket etti, sarsıldı, yer de sarsıldı. Bunun üzerine Cenâb-i Allah, dağları yerin üzerine yerleştirdi ve yer sakinleşti. Cenâb-i Allah, sah günü dağları ve içindeki faydaları yarattı. Çarsamba günü ağaçları, suyu, şehirleri, mamur ve harap yerleri yarattı, göğü yer kütesinden ayırdı. Daha önce yere bitisikti. Gökleri persembeye ve cuma günlerinde yedi kat olarak düzenledi. Cuma gününe cuma günü denmesinin sebebi, o günde göklerle yerin cem edilmesidir. Ve yine Cenâb-i Allah, her semaya kendi görevini ilham etti. Her semadaki yaratıkları, melekleri, denizleri, sayısız dağları ve kendisinden başka kimsenin bilmediği yaratıkları yarattı. Sonra semayı yıldızlarla süsledi. Yıldızları, bir süs yaptı ve şeytanlardan yıldızlar vasıtası ile gökleri korudu. Dilediği şeyleri yarattıktan ve yaratma işini tamamladıktan sonra Ars'a yöneldi.»

Süddî'nin anlattığı bu şeylerin senetlerinde gariplikler vardır ve bunların çoğu da İsrailiyattan alınmadır. Ka'bû'l-Ahbar, Hz. Ömer'in zamanında Müslüman olduğunda gelip Hz. Ömer'in huzurunda ehl-i kitabın ilminden bahseder, onlara bildikleri bazı şeyleri anlatır. Hz. Ömer de onun gönlünü İslâm'a isindirmek amacı ile dinlerdi. Anlattığı şeylerin seriata uyanlarını beğeni ile dinlerdi. Bu sebeptendir ki insanların çoğu, Ka'bû'l-Ahbar'm naklettiği şeyleri nakletmeye cevaz vermişlerdir. Ayrıca İsrailoğullarından

bazi seylerin nakline izin verilmiştir. Ancak Ka'bü'l-Ahbar'm rivayetlerinde büyük yanlışlıklar ve çok hatalar da vardır.

Buhari, "Sahih" adli eserinde Muaviye'nin Ka'bü'l-Ahbar hakkında söyle dedigini rivayet etmiştir: «Bununla birlikte biz, onun yalan söylemekle mübtela olduğunu biliyoruz.» Yani nakillerinde yalan söyledigini biliyoruz. Çünkü o bunu kasitli olarak söylemiştir. Dogrusunu Allah bilir.

Biz, büyük mütekaddimin imamların israiliyattan naklettigi seyleri naklederiz. Sonra bunlarla ilgili olarak dogrulayıcı veya yalanlayıcı hadisleri araştırırız. Geri kalan israiliyat haberlerinden dogru veya yanlış olabileceklere gelince, bunlar hususunda Cenâb-i Allah'in yardımını dileriz. Güvencimiz ve dayanagımız Allah'tir.

Buhari, Ebu Hüreyre'den rivayet etti ki, Rasûlullah (s.a.v.) söyle buyurmustur:

«Cenâb-i Allah, mahrukati yaratma isinde Ars'm yanında bulunan kitabına söyle yazdı: «Dogrusu benim rahmetim, gazabıma galip oldu.» [11]

Yedi Kat Yerin Yaratılması İle İlgili Ayet Ve Hadisler

Yüce Allah buyurdu ki:

«Yedi göğü ve yerden de bir o kadarım yaratan Allah'tir, Allah'in her seye kadir olduğunu ve Allah'in ilminin her seyi kusattigini bilmeniz için Allah'in buyruğu bunlar arasında iner durur.» (ct-Talâk, 12.)

Buhari, Ebu Seleme b. Abdurrahman'dan söyle bir rivayette bulunmustur: Ebu Seleme ile birkaç kişi arasında bir arazi ihtilafi vardı. Bunlar birbirleriyle çekistiler. Ebu Seleme, Hz. Aise'nin yanına gidip durumu anlattı. Hz. Aise de ona söyle dedi:

Ey Ebu Seleme! Araziden uzaklaş. Zira Rasûlullah (s.a.v.) söyle buyurmustur:

«Bir kimse, bir karış kadar yeri zulmen alırsa, bu zulmü yedi kat yerden onu kusatır.»

Buharî, Salim'in babasından rivayet etti ki, Peygamber (s.a.v.) söyle buyurmustur:

«Bir kimse, hakla olmaksızın biraz yer alırsa, o kimse kıyamet gününde yedi kat yere batar.»

Buharî, Ebu Bekir'den rivayet etti ki; Rasûlullah (s.a.v.) söyle buyurmustur:

«Zaman, Allah'in göklerle yeri yarattığı günkü gibi kendi asli heyeti ile dönmüştür, sene oniki aydır.»

Allah, bilir ya bu hadis ile su ayet-i kerime kastedilmiştir:

«Yedi göğü ve yerden de bir o kadarini yaratan Allah'tir.»

Yani yerden de yedi kat gök sayisinca yedi kat yaratmistir. Allah'in ilk kitabinda aylarin sayisi nasil oniki ise zamanimizda da bu aynidir. Gökler de nasil ki yedi kat ise, yerler de yedi kattir.

Buharî, Said b. Amr b. Nüfeyl'in söyle dedigini rivayet etmistir:

Hakkini alip Mervan'a verdigimi iddia eden Erva benimle tartisti. Ben de kendisine söyle karsilik verdim:

- Ben mi senin hakkim alip Mervan'a vermisim? Ben, Rasûlullah (s.a.v.)'m söyle buyurduguna sahid oldum: «Bir kimse haksiz yere bir karis yer alirsa bu, kiyamet gününde yedi kat yerden onu kusatir.»

Imam Ahmed b. Hanbel, Ibn Mesud'un söyle dedigini rivayet etmistir:

Dedim ki:

«Ya Rasûlallah, hangi zulüm daha büyüktür?» Rasûlullah buyurdu ki: «Kisinin, kendi kardesinin hakkindan aldigi bir zira'lik yerdur. Aldigi.....(Bu Bölüm Eksiktir)

- Evet, demir vardir.

- Ya Rab, yaratiklarin arasinda demirden daha kuvvetli birsey var midir?

- Evet, ates vardir.

- Ya Rab, yaratiklarin arasinda atesten daha kuvvetli birsey var midir?

- Evet, rüzgar vardir.

- Ya Rab, yaratiklarin arasinda rüzgardan daha kuvvetli birsey var midir?

- Evet, ademoglu vardir. O, sag eliyle sadaka verir ve o sadakayi sol elinden gizler.»

Jeoloji bilginleri, dogusundan batisina kadar yeryüzünün her tarafindaki daglari sayip anlatmislar, bunlarin uzunluk, genislik ve yüksekliklerini kaydetmisler, bu konuda teferruatli açıklamalar yapmislardir. Yüce Allah, daglarla ilgili olarak söyle buyurmuslardir:

«Daglarda da beyaz, kirmizi, siyah ve türlü renkte yollar var etmisizdir.» (el-Fâtir, 27.)

Cenâb-i Allah, kutsal kitabinda isim vererek Cudi dagindan söz etmistir. Bu, İbn Ömer'in ceziresinin dogusunda ve Dicle'nin yan tarafinda bulunan Musul'a yakin bir dagdir. Kuzeyden güneye uzunlugu, üç günlük yoldur, yüksekligi de yarim günlük yoldur. Üzerinde palamut agaçlari bulundugundan yesil bir renge bürünmüştür. Yaninda Semânin adli bir köy vardir. Semânin, seksen demektir. Nuh peygamberle birlikte bogulmaktan kurtulan gemideki seksen kisi orada yasadiklarindan, oraya bu ad

verilmistir. Tefsircilerin bir çoğu böyle demislerdir. Dogrusunu Allah bilir. [12]

Denizler Ve Nehirler

Yüce Allah buyurdu ki:

«Taze et yemeniz, takindiginiz süsleri edinmeniz ve Allah'in bol nimetinden faydalanmanız için denize -ki gemilerin onu yara yara gittigini görürsünüz- boyun egdiren de O'dur. Artık belki sükredersiniz, yeryüzünde sarsılmayasınız diye sabit dağlar, nehirler ve belki yolunuzu bulursunuz diye yollar ve işaretler meydana getirmiştir. Onlar, yıldızlarla da yollarını bulurlar.

Hiç yaratan, yaratamayana benzer mi? İbret almaz misiniz?

Allah'in verdiği nimetleri sayacak olsanız bitiremezsiniz. Dogrusu Allah bağışlar, merhamet eder.» (cn-Nahl, 14-18.)

«İki deniz bir degildir. Birinin suyu tatlı ve kolay içimlidir; diğeri tuzlu ve acidir. Herbirinden taze balık eti yersiniz. Takindiginiz süsleri çıkarırsınız. Allah'in lütfuyla rizik aramanız için gemilerin onu yarararak gittigini görürsünüz. Belki artık sükredersiniz.» (el-Fâtir, 12.)

«Birinin suyu tatlı ve kolay içimli, diğerininki tuzlu ve acı olan iki denizi saliverip aralarına da, karismalarına engel olan bir sınır koyan Allah'tır.» (el-Furkân, 53.)

«Acı ve tatlı sulu iki denizi birbirine kavusmamak üzere salivermiştir. Aralarında bir engel vardır. Birbirinin sınırını aşamazlar.» (er-Rahman, 19-20.)

Cenâb-i Allah, acı ve tatlı sulu denizleri kulların yararına olsunlar diye ülkelerin sınırları arasından geçirmiştir. İbn Cüreyc ile bir çok imam böyle demislerdir.

Yüce Allah buyurdu ki:

«Denizde yüce dağlar gibi gemilerin yürümesi, O'nun varlığının delillerinden dir. O, dilerse rüzgari durdurur. Yelkenle giden gemiler o zaman denizin yüzünde durakalır. Bunlarda, sabirli olan ve çok sükreden kimseler için deliller vardır. Yahut yaptıklarına karşılık onları ortadan kaldırır, bir çoğunu da bağışlar.» (es-Sûrâ, 32-34.)

«Gemilerin denizde Allah'in lütfuyla yürüdüğünü görmez misin? Allah böylece size varlığının delillerini gösterir. Bunlarda, pek sabirli ve çok sükreden kimselerin hepsine dersler vardır.

Dağlar gibi dalgalar insanları kusattığı zaman, dini tamamen Allah'a has kılarak O'na yalvarırlar. Onları karaya çıkararak kurtardığında içlerinden bir

kismi dogru yolda kalir. Zaten ayetlerimizi bilerek ancak hain nankörler inkar eder.» (Lokman, 31-32.)

«Göklerin ve yerin yaratilmasinda, gece ile gündüzün birbiri ardınca gelmesinde, insanların yararlı şeylerle denizde süzülen gemilerde, Allah'ın gökten indirip yeri ölümünden sonra dirilttiği suda, her türlü canlıyı oraya yaymasında, rüzgarları ve yerle gök arasında emre amade duran bulutları döndürmesinde, düşünen kimseler için deliller vardır.»(el-Bakara, 164.)

Cenâb-i Allah, kulları için yaratmış olduğu nehirler ve denizlerden bahsederek onlara olan nimetlerini hatırlatıyor. Yeryüzünün her tara-nnı kusatan okyanuslar ve kıyılarında biten otlar, tuzlu ve acıdır. Bunda da havanın sağlıklı olması için büyük bir hikmet vardır. Eğer bu sular tatlı olsaydı, içindeki canlıların ölmesi sebebiyle her taraf kokusur ve hava bozulurdu. Bu da insanlığın yok olmasına yol açardı. Ama sonsuz hikmet, bu maslahat sebebi ile deniz sularının ve bazı nehirlerin sularının tuzlu olmasını gerekli kılmıştır. Bu yüzdendir ki denizin hükmü kendisine sorulduğunda Rasûlullah (s.a.v.) su cevabı vermiştir: «Onun suyu temizleyicidir, ölüsü de helaldir.»

Nehirlere gelince, bunların suyu tatlı ve isteyenler için de içimi kolaydır. Cenâb-i Allah, bunları akar halde yaratmıştır. Bir yerden çıkarır, başka bir yere sevkeder. Kulları için rizik olarak yaratmıştır bu nehirleri. Bunların kimi büyük, kimi küçüktür. İhtiyaç ve maslahata göre irili ufaklıdır. Heyet (astronomi) âlimleri ile tefsirciler, denizlerin ve büyük nehirlerle bunların kaynaklarını, çıkış yerlerini, nerelere kadar uzandıklarını, yüce yaratıcının kudretine delalet eden hikmetli sözlerle anlatmışlardır. Cenâb-i Allah'ın bunları ihtiyarı ve bilgeliği ile yaratmış olduğunu söylemişlerdir.

Bu ayet-i kerimenin manası ile ilgili olarak iki görüş ileri sürülmüştür. Bu görüşlerden birine göre ayet-i kerimede sözü edilen denizden kasıt, koçlarla ilgili hadiste geçen ve Ars-i Alanın altındaki denizdir ki, bu da yedi kat göğün üzerindedir. Altı ile üstü arasındaki mesafe (derinlik), iki gök tabakası arasındaki derinlik kadardır. Hasirden önce bu denizden yeryüzüne yağmur yağacak, bu yağmur suları ile mezarlardaki cesetler diriltileceklerdir. Rebî b. Enes bu görüşü benimsemistir.

Diğer görüşe göre yukarıdaki ayet-i kerimede geçen deniz kelimesi, bir cins isimdir ki, yeryüzünde bulunan bütün denizleri kapsamına alır. Cumhur-u ulema bu görüşü benimsemistir. Alimler, yukarıdaki ayet-i kerimede geçen "mescur" kelimesinin ne anlama geldiği hususunda ihtilaf etmişlerdir. Kimi, bu kelimenin dolu anlamına geldiğini ifade etmiş, kimi ise, bu kelimenin kıyamet gününde alevlenen bir ateş anlamına geldiğini ve hasır meydanındaki herkesi kusatacağını söylemişlerdir. Nitekim tefsirimizde Ali İbn Abbas, Said b. Cübeyr, İbn Cahit ve diğerlerinden böyle bir nakilde

bulunmusuzdur. "Mescur" kelimesinin, korunan ve muhafaza altına alınan deniz anlamına geldiğini söyleyenler de olmuştur ki, korunma altına alınan bu deniz, yeryüzüne akip insanları ve diğer canlıları boğmasın. Valib, İbn Abbas'm-böyle dediğini rivayet etmiştir ki, bu aynı zamanda Süddî ile diğerlerinin de görüşüdür. Bunu İmam Ahmed b. Hanbel'in rivayet ettiği şu hadiste teyid etmektedir: Sahilde bekçilik yapan bir adam bize dedi ki: Ömer b. Hattabin azatlısı Ebu Salih'le karşılaştım. Bize, Hz. Ömer'den söyle bir rivayette bulundu: Rasûlullah (s.a.v.) buyurdu ki: «Her gece mutlaka deniz üç kez açığa çıkmak ve suyunu etrafa saçmak için Allah'tan izin ister, ancak Allah onu men eder.»

Bu da, Cenâb-i Allah'ın bir nimetidir. Kullarına olan lütfudur. Onları, denizin suları altında boğulmaktan koruyor. Denizi, onların emrine boyun eğdiriyor. Uzak ülkelere ulaşmalarını sağlamak, gidip oralarda ticaret yapmalarına imkan vermek için gemilerini deniz üzerinde yürütüyor. Yeryüzünde yarattığı dağlar ile göklerde yarattığı yıldızlar, deniz üzerinde yönlerini ve yollarını bulmalarına imkan bahsediyor. Bu işaretler sayesinde deniz yolculuklarında yönlerini tesbit edip kaybolmaktan kurtuluyorlar. Ayrıca denizlerde onlar için inciler, kıymetli ve nefis cevherler bahsediyor. Bunlar, denizden başka bir yerde bulunmazlar. Ayrıca denizlerde, onlar için garip canlılar yaratmış, etlerim hatta bu hayvanların ölümlerini de onlara helal kılmıştır. Nitekim Yüce Allah buyurdu ki: «Deniz avı ve onu yemek size helal kılınmıştır.» (ei-Mâide, 96.)

Peygamber (s.a.v.) de şöyle buyurmıştır: «Denizin suyu temizleyici, Ölüsü de helaldir.»

«Bize iki ölü ve iki kan helal kılındı: Balık, çekirge, ciğer ve dalak.»

Hafız Ebu Bekir el-Bezzar, Ebu Hüreyre'nin Peygamber Efendi-miz'den naklen söyle dediğini rivayet etmiştir:

«Cenâb-i Allah, su batı denizi ve su doğu denizi ile konuştu. Batı denizine dedi ki: «Ben kullarımdan bazı kulları sana yükleyeceğim. Sen onlara nasıl davranacaksın?» Batı denizi, «Onları boğarım.» deyince Cenâb-i Allah ona söyle dedi: «Kuvvetin, kıyılarında olsun.» Ve o denizi zinet esyalarından-ve avdan mahrum bıraktı. Doğu denizine de dedi ki: «Ben kullarımdan bazılarını sana yükleyeceğim. Onlara nasıl davranacaksın?» Doğu denizi de, «Onları üzerimde tasirim, onlara ananın çocuğuna davrandığı gibi davranırım.» dedi. Cenâb-i Allah da ona zinet esyalarını ve avı verdi. Sonra da «Bunu kimseye bildirme.» dedi.»

Enlemlerden, boylamlardan, denizlerden, nehirlerden, dağlardan, ovalardan, yerdeki şehirlerden, harabelerden, mamurelerden, yedi iklimden, çeşitli madenlerden ve ticaretlerden'bahseden tefsir âlimleri dediler ki: Yeryüzü, su ile kaplandı, ancak dörtte biri olan doksanderecelik kısım,

susuz bırakıldı. Bu da İlâhî lütfün gereği idi. Buna göre sular yerin dörtte birinden çekildi ki, üzerinde canlılar yaşayabilsin; ekinler ve ürünler bitsin. Nitekim Yüce Allah buyurdu ki:

«Allah, yeri canlı yaratıklar için meydana getirmiştir. Orada meyveler, salkımlı hurma ağaçları, kabuklu taneler, güzel kokulu otlar vardır. Ey insanlar ve cinler, öyleyken Rabbinizin nimetlerinden hangisini yalanlarsınız?» (er-Rahmân, 10-13.)

Dediler ki: Yeryüzünün çöllerinden olan su mamur kısım, yeryüzünün üçte ikisine, ya da bundan biraz fazlasına yakındır ki bu, doksan bes derecelik kısımdır, .Bati Okyanusu, Magrib ülkelerini sınırları içine alır ki, orada daimi adalar vardır. Bunlarla Magrip ülkelerinin kıyıları arasında on derecelik mesafe vardır ki, bu takriben bir aylık mesafedir. Çok dalgalı olduğundan bu denizde yolculuk yapmaya imkan yoktur. Ayrıca çok fırtınalar ve dalgalar vardır. Buralarda avlanma ve bir şeyler çıkarma imkanı yoktur. Ticaret veya başka bir amaçla buralardan sefer yapılamaz. Güneş tarafından başlayan bir yol,, Komor dağlarına kadar uzanır. Bu Komor dağları, Mısır'daki Nil nehrinin kaynağıdır. Bu, ekvator çizgisini asar, sonra doguya uzanır ve yerin güneyine varır. Orada Zabic adaları vardır. Kıyılarında çok harabeler vardır. Sonra bu çizgi, kuzey dogu itibarıyla uzanarak Çin ve Hint denizine varır. Bundan sonra doguya giden çizgi, yerin açık olan dogu tarafına varır ki orada Çin beldeleri vardır. Çin'in dogusundan kuzey taraflarına gidilerek Çin beldeleri geride bırakılır ve Ye'cûc ve Me'cûc seddinin hizasına varılır. Buradan da bir burğaç ile dönölüp durumu belirsiz araziler, daire içine alınır. Buradan da batıya uzanılarak yerin kuzeyine varılır ve Rus beldelerinin hizasına gelinir. Burası da asılıp güneybatıya varıldığında yeryüzü bir daire içine alınır ve batı tarafına dönölür. Batıdan yerin sirtı üzerinden bir yol çıkar ki bunun sonu batıdaki Sam beldelerinin sınırlarına uzanır. Sonra Rum beldelerine varılır ki Kostantiniye ve diğer beldelere ulaşılır.

Dogu Okyanusundan başka denizler çıkar ki, bunlarda da bir çok adalar vardır. Öyle ki Hint denizinde 1700 ada vardır. Bu adalarda şehirler ve mamureler vardır. Ayrıca âtil durum daki başka adalar da vardır. Buraya yeşil deniz de denir. Bunun dogusunda Çin denizi, batısında Yemen denizi, kuzeyinde Hint denizi, güneyinde de belirsiz yerler vardır.

Anlatıldığına göre Hint ve Çin denizleri arasında ayına dağlar vardır. Bu dağlarda geçit veren bazı yollar vardır. Nitekim Yüce Allah buyurdu ki:

«Yeryüzüne, insanlar sarsılmasın diye sabit dağlar yerleştirdik. Rahat gidebilsinler diye aralarında geniş yollar var ettik.» (ei-Enbiyâ, 3i.)

Me'mun zamanında Arapça'ya çevrilen "el-Macesti" adlı eserinde Hint hükümdarlarından Batlaymus'uii anlattığına göre batı, dogu, kuzey, güney

okyanuslarından bir çok denizler fiskirmistir. Bunların hepsi aym kökenlidir. Ancak kıyılarındaki beldelere göre isim alırlar. Bunlardan biri Kalzum denizidir. Kalzum, Eyle'ye yalan bir kasaba olup denizin kıyısındadır. Faris, Hazar, Vernek, Rum, Bantas, Ezrak denizleri de vardır. Ezrak, deniz kıyısındaki bir şehrin adıdır. Buradaki denize, Kirim denizi de denir. Dar bir boğazdan geçerek Kostantiniye yanında güneye doğru Rum denizine dökülür. Bu, Kostantiniye boğazıdır. Bu yüzden ki Kirim'dan Rum denizine gidilirken çabuk gidilir. Ama Iskenderiye'den Kirim'a gelindiğinde karsıda su cereyanı olduğundan dolayı geç gelinir. Bu da dünyadaki acayipliklerdendir. Bütün akarsular tatlıdır, ancak buradaki su durgun olduğundan tuzludur. Yalnız Hazar denizinin suyu tatlıdır. Ona Cürcan denizi de denir. Taberistan denizi adını alan Hazar denizinde tatlı suyu içeren büyük bir kısım vardır. Seyyahlar böyle haber vermişlerdir.

Hey'et âlimlerinin anlattıklarına göre Hazar denizi, uzunlamasına yuvarlak bir denizdir. Kal'a gibi üçgen olduğunu söyleyenler de vardır. Bitişinde okyanus yoktur. Müstakil bir denizdir. Uzunluğu 800, eni ise 600 mildir. Daha büyük ebatla olduğu da söylenmiştir. Doğrusunu Allah bilir.

Sonra Basra yanında bir deniz vardır ki, med ve cezire büyük çapta sahne olur. Onun karsiti Magrib ülkesinde de vardır. Bu denizlerde ayın basından yirmidördüncü gecesine kadar sürekli kabarma (med), ay sonuna kadar da eksilme (cezir) meydana gelir. Âlimler, bu denizlerin başlangıç ve sonuç noktalarını, yeryüzündeki nehirlerden oluşan gölcükleri ve diğer vadiler arasında akan ırmakları da anlatmışlardır.

Âlimler, yeryüzündeki meshur büyük nehirleri zikredip bunların başlangıç ve sonuç noktalarını da anlatmışlardır. Biz, bunları burada uzun uzadıya anlatacak değiliz. Ancak hadislerde kendilerinden bahsedilen nehirlerden bahsedeceğiz. Yüce Allah buyurdu ki:

«Gökleri ve yeri yaratan, yukarıdan indirdiği su ile size rizik olarak ürünler yetistiren, emri gereğince denizde yüzmek üzere gemileri, belli yörüngelerinde yürüyen Ay ve Güneş'i, gece ile gündüzü sizin buyruğunuza veren Allah'tır. Kendisinden istiyebileceğiniz her şeyi size vermiştir. Allah'ın nimetini sayacak olsanız bitiremezsiniz. Doğrusu insan, pek zalim ve çok nankördür.» (İbrahim, 32-34.)

Buhari ve Müslim'in sahihlerinde Malik b. Sa'saa'mn söyle dediği rivayet edilir: Rasûlullah (s.a.v.), Sidretü'l-Münteha'dan bahsedince dedi ki: «Baktım ki Sidretü'l-Münteha'nın dibinden iki batm,iki de zahir, dört nehir çıkmaktadır. Batin olanlar Cennet'tedirler. Zahir olanlar ise, Nil ve Fırat nehirleridir.»

Sahih-i Müslim'de, Ebu Hüreyre'den rivayet olduğuna göre Rasûlullah (s.a.v.) söyle buyurmuştur:

«Seyhan, Ceyhan, Fırat ve Nil nehirleri, hep Cennet nehirleridirler.»

Dogrusunu Allah bilir ya bu nehirler, berraklık ve tatlılıkları ile akışları bakımından Cennet nehirlerine benzemektedirler. Burada bir; tesbih sözkonusudur. Nitekim başka bir hadiste, Ebu Hüreyre'den rivayet olunduguna göre Rasûlullah (s.a.v.) söyle buyurmıştır: «Hurma, Cennet meyvesidir. Onda zehire karşı sifa vardır.»

Yani hurma, Cennet meyvelerine benzer. Çünkü o, Cennet'ten dev-sirilmistir. Hurmanın, Cennet meyvesi oldugunu maddeten kabul etmek mümkün değildir. Su halde arada bir benzetme sözkonusudur. Nitekim başka bir hadiste de Rasûlullah (s.a.v.) söyle buyurmıştır: «Sitma, Cehennem atesindendir. Onu su ile serinletin.» Demek ki hadiste sözû edilen nehirlerin kaynağı da yeryüzündedir.

Nil nehrinin dünyada tatlılık ve letafet bakımından benzeri başka bir nehir yoktur. Başlangıç ve sonuç noktaları arasındaki uzak mesafe bakımından da diğer nehirler ona ulaşamazlar. Kaynağı, Komor dağıdır. Bu dağlar yeryüzünün batısında, Ekvator çizgisinin gerisinde olup güneye yönelir. Birbirine uzak on yataktan gelip toplanır. Sonra bu on yataktan her bes yatak, bir denizde toplanır. O denizden de altı nehir çıkar, sonra bunların tümü bir gölcükte bir araya gelir. Bu gölcükten bir nehir çıkar ki buna Nil nehri denir. Nil nehri, önce Sudan beldelerine, sonra Nobe ülkesine ve bu ülkenin büyük şehri olan Demkalaya, bundan sonra da Asvan'a gelir ve oradan da Misir diyarına ulaşır. Nû nehri, Habes beldelerinden aldığı bol yağmurları ve toprakları da Misir'a getirir. Misir diyarı, bol yağmura da topraga da muhtaçtır. Çünkü Misir'a az yağmur yağar ki bu da, Misir'daki ağaçlara ve ekinlere yetmez. Ayrıca Misir'ın toprağı da kumdur. Ekin yetistirmeye müsait değildir. Nil'in getirdiğı bol su ve toprak sayesinde Misir'da ekinler biter, ürünler yese-rir. Yüce Allah buyurdu ki: «Kuru yerlere suyu gönderip onunla hayvanlarının ve kendilerinin yedikleri ekinleri çıkardığımızı görmezler mi? Görmüyorlar mı?» (es-Sccde, 27.)

Sonra Nil nehri, Misir'i azıcık geride bırakır ve Santuf kasabasının yanında iki kola ayrılır, batıya doğru gider. Resit kasabasına uğrar ve Akdeniz'e dökülür. Doğru tarafına gelince, orada da Oocer kasabasının yanında ikiye ayrılır. Batıya doğru gider, bu kolların biri Dimyat'a varır. Denize dökülür. Doğru tarafındaki ise, Esmun kasabasına uğrar, oradan Dimyat'ın doğu tarafındaki Tenis ve Dimyat gölüne dökülür. Görülüyor ki, Nil'in başlangıç noktası ile sonuç noktası arasında büyük bir mesafe vardır. Bu sebeple Nil, suyu en tatlı ve leziz olan nehir durumuna geçmektedir. İbn Sinan'a göre Nil nehrinin, yeryüzünün diğer sularına nisbetle bir çok özellikleri vardır. Bu özellikleri şöylece sıralamak mümkündür:

a- Başlangıç noktası ile sonuç noktası arasındaki mesafe bakımından, diğer

nehirlerden daha uzundur.

b- Nil nehri, kayalardan ve kumluklardan geçer ki o nehrin sularında çamur, kiremit kirintisi ve yosun yoktur.

c- Nil nehrinde taslar yesermez. Çakıllar yosun tutmaz. Bu da onun mizacının sağlam olusundan, suyunun tatlı ve latif olusundandır.

d- Diğer nehirlerin sularının azaldığı dönemlerde Nil nehrininki aksine artar. O nehirlerin sularının çoğaldığı zamanlarda Nil'in suları azalır.

Bazı kimselerin anlattığına göre Nil'in kaynağı yüksek bir tepededir ki bazı kimseler oraya gidip baktıklarında orada korkunç şeyler, güzel cariyeler ve garip esyalar görmüşlerdir. Bu, tarihçilerin hurafelerinden ve yalancılardan hezeyanlarından başka bir şey değildir.

Abdullah b. Lühay'a, Kays b. Haccac'm söyle dedigini rivayet etmiştir: «Amr b. As, Misir'i fethettiği zaman buine ayında (Acemlerin aylarından birinin adidir.) Misirliler yanma gelip söyle dediler:

- Ey Komutan! Su bizim Nil nehrinin bir âdeti vardır. Bu âdetin gereği yerine getirilmedikçe suyu akamaz.

- Neymis nehrinizin âdeti?

- Buine ayının birinci gecesi olduğunda biz bakire bir kızı anne ve babasının rızasını alarak giydirip kusatır, süsler ve zinetlendirir, sonra da Nil nehrine atarız. Böylece nehir suları akmaya başlar.

- Bu, İslâm'da olmayan bir âdettir. İslâmiyyet kendisinden Önceki şeyleri yikar.

Misirliler, buine ayını öylece geçirdiler. Nil nehri, az veya çok akmadı (Baska bir rivayette anlatıldığına göre Misirliler, buine ve mesra aylarını susuz geçirdiler. Nil akmiyordu. Artık kitliga maruz kalmaktan endişe etmeye başladılar.) Bunun üzerine Amr b. As durumu, Hz. Ömer'e bir mektubla yazdı. Hz. Ömer de ona yazdığı cevabî mektubta söyle demisti: «Yaptığında isabetlisin. Ben sana bir pusula gönderiyorum. Pusulami alınca Nil nehrine at.»

Pusula, Amr b. As'a gelince alıp açtı ve içinde su ibarenin yazılı olduğunu gördü:

«Allah'in kulu ve Mü'minlerin Emin Ömer'den Misir Nil'ine. İmdi eğer sen kendiliğinden akmakta isen hiç akma, eğer seni akıtan bir ve kahredici güce sahip Allah'sa, seni akıtmasını Allah'tan diliyorum.»

Amr b. As, bu pusulayı Nil nehrine attı. Cumartesi günü sabahla-. diklarında baktılar ki Cenâb-i Allah, bir gecede Nil nehrini onaltı zi-ra'lık miktarda akıtmıştır ve Nil'in bu âdetini, o sene Misirlilerin üzerinden

kaldirmistir. Nil nehri günümüze kadar akmaya da devam ediyor.

Firat nehrine gelince, bunun kaynagi Rum diyarinin kuzeyindedir. Bu kaynaktan çıkıp Malatya yakınlarına gelir, sonra Samsat'a, oradan da Birecik'e ugrar, sonra doguya kivrilarak Bals ve Caber kalesine, oradan da Rakka'ya, Rakka'dan da çöle, kuzeye dogru akar, oradan Arc'ye, sonra Beyte, sonra Küfe'ye varir. Küfe'den Irak çölüne çıkar ve büyük vadilerde akar. Irili ufakli bir çok nehirler ona katilir, ondan ayrılan nehirlerde olur.

Seyhan nehrine gelince, buna ayni zamanda Seyhun nehri de denir. Rum beldelerinden kaynaklanır. Kuzeybatidan çıkıp güneydoguya akar. Ceyhan nehrinin yatağinin batı tarafmdadır. Su miktarı ondan azdır. Bugün Sis diye bilinen beldelerden akip gider. Islâm devletinin ilk zamanlarında burası, Müslümanların elinde idi. Fatimüer, Misu- diyarina hakim olup Sam'i ele geçirdiklerinde buraları, düşmanlara karsi korumaktan aciz kaldılar. Bu yüzden Ermeni tekfurı, Sis beldelerine sahip oldu. 300'lü senelerin basından günümüze kadar Ermeniler oraya hakimdirler. Kendi güç ve kuvveti ile oralari tekrar Müslümanların hakimiyetine iade etmesini Yüce Allah'tan diliyoruz.

Seyhan ve Ceyhan nehirleri, Adana'da birlesip tek nehir haline gelir. Sonra da Yumurtalık ve Tarsus arasında Akdeniz'e dökülürler.

Ceyhan nehrine gelince, buna Ceyhun nehri de denir. Halk tarafından buna Cehan denir. Kaynagi, Rum beldelerindedir. Sis beldelerinde, kuzeyden güneye dogru yoluna devam, eder. Önem bakımından Fırat nehrine esdegerdir. Sonra Adana'da Seyhan nehriyle birleserek tek ne-

hir haline gelir .Ve Yumurtalık ile Tarsus arasında Akdenize dökülür. Dogrusunu Allah bilir. [13]

Fasil

Yüce Allah buyurdu ki:

«Gökleri, gördüğünüz gibi direksiz yükselten, sonra Ars'a hükmeden, her biri belli bir süreye kadar hareket edecek olan Günes ve Ay'i buyrugı altına alan, isleri yürüten, ayetleri uzun uzun açıklayan Allah'tır. Olaki Rabbinize kavusacağınıza kesin olarak inanırsınız.

Yeri düzleyen, orada dağlar, nehirler var eden, her türlü üründen çift yetistiren, gündüzü gece ile bürüyen de O'dur.

Dogrusu bunlarda, düşünen kimseler için ibretler vardır.

Yeryüzünde, tamami ayni su ile sulanan, birbirine komşu toprak parçaları, tek ve çok köklü üzüm bağları, ekinler, hurma ağaçları vardır. Fakat onları şekil ve lezzetçe birbirinden farklı kılmıssıdır. Düşünen kimseler için bunda ibretler vardır.» (er-Ra'd, 2-4.)

«Yoksa gökleri ve yeri yaratan, gökten size su indirip onunla, bir agacini bile bitirmeye gücünüzün yetmediği, güzel güzel bahçeler meydana getiren mi? Allah'ın yanında baska bir tanrı mı? Hayır, Onlar taptıklarını Allah'a esit tutan bir millettir.

Yoksa yeri, yaratıklarının oturmasına elverişli kılan ve aralarında ırmaklar meydana getiren, yeryüzüne sabit dağlar yerleştiren, iki deniz arasına engel koyan mı? Allah'ın yanında baska bir tanrı mı? Hayır, çoğu bilemezler.» (en-Naml, 60-61.)

«Yukarıdan size su indiren O'dur. Ondan içersiniz. Hayvanları otlattığınız bitkiler de onunla biter.

Allah, onunla size ekinler, zeytin ve hurma ağaçları, üzümler ve her türlü ürünü yetistirir. Düşünen kimseler için bunda ders vardır.

Geceyi, gündüzü, Güneş'i ve Ay'ı sizin istifadenize vermiştir. Yıldızlar da O'nun buyruguna boyun eğmiştir. Bunlarda akleden kimseler için dersler vardır.» (en-Nahi, 10-12.)

Cenâb-i Allah bu ayet-i kerimelerde yeryüzünde yaratmış olduğu dağlardan, ağaçlardan, meyvelerden, ovalardan, sarp yerlerden ve yaratmış olduğu canlı cansız mahlukat sınıflarından, kurak çöllerden, kara parçalarından, denizlerden bahsetmiştir ki bütün bunlar, O'nun ululuguna, kudretine, bilgelik ve rahmetine delâlet etmektedirler. O, yaratıklarına karşı sefkatli ve merhametli, onlar üzerinde muktedir bilge bir zattır. Gece gündüz, yaz kış, sabah akşam mahlukatın muhtaç olduğu rizki onlara nasıl kolaylaştırdığını da bu ayet-i kerimelerde yüce Rabbi-miz açıklamıştır. Nitekim bir ayet-i kerimede buyuruyor ki:

«Yeryüzünde yaşayan bütün canlıların rizki, ancak Allah'a aittir.

O canlılar babaların sulbünde kararlaştırmış ve anaların rahminde kararlaştırmakta iken de bilir. Her şey apaçık bir kitaptadır.» (Had, 6.)

Hafız Ebu Yala, Hz. Ömer (r.a.)'den rivayet etti ki, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur:

«Cenâb-i Allah, bin ümmet yarattı. Bundan 600'ünü denizde, 400'ünü de karada yarattı. Bu ümmetlerden helak olacak olan ilk ümmet, çekirge ümmetidir. Bunlardan biri helak olunca, diğerleri de pes pese helak olurlar. Tıpkı ipi kopan tesbih taneleri gibi dağılırlar.»

Bu hadisin rivayelerinden biri, Übeyd b; Vakid'dir. Bu zatin rivayetine itimad edilmez. Seyhi de kendisinden daha zayıftır. Fellas ile Buhârî bunun rivayet ettiği hadislerin münker olduğunu, Ebu Zûr'a bundan hadis nakledilmesinin uygun olmayacağını, İbn Hibban ile Dare Kutni zayıf rivayelerden olduğunu ve İbn Adiy onun rivayet ettiği bu hadisin ve diğer rivayetlerinin münker

oldugunu söylemişlerdir. Dogrusunu Allah bilir.

Yüce Allah buyurdu ki: «Yerde yürüyen hayvanlar ve kanatlariyla uçan kuslarda, sizin gibi birer toplulukturlar. Biz, Kitapta hiç birseyi eksik bırakmadık. Onlar.sonra Rablerine toplanacaklardır.» {el-En'am, 38.) [14]

[1] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 1/IX-XI.

[2] Kahire'de bulundugumuz 1988 yılının sonlarına doğru el-Ezher Üniversitesi'nde Abdul-Fettah Abdulaziz Abdullatif Reslan "Tarihçi olarak ibn Kesîr" diye bir doktora çalışmasına başlamisti.

[3] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 1/XI-XIII.

[4] Ibn Kesîr, Tefsir Mukaddimesi, 9-10; Bağdatlı İsmail Pasa, Hediyetül-Ârifin, I, 215; Menn'a el-Kattân, Mebahis fi-Ulûmî'l-Kur'an, 386, 387; Zerkânî, Menâhilu'l-Irfân fi Ulûmil-Kur'ân, I, 498; Ibn Hacer, ed-Dürretul-Karnine, I, 399, 400; Suyûtî, Zeyl Ta-bakatul-Huffaz, 361, 362; Nuaymî ed-Dimaskî, el-Darîs fi Tarihli-Medâris, I, 36, 37; ibn el-îmâd, Sezerâtu'z-Zeheb, VI, 231, 232; Zehebî, et-Tefsir vel-Müfessirün, I., 242, 247; Ömer Nasûhî Bilmen, Tefsir Tarihi, II, 570,571.

[5] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 1/XIII.

[6] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 1/XV-XVI.

[7] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 1/1-5.

[8] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 1/5-7.

[9] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 1/7-11.

[10] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 1/13.

[11] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 1/14-19.

[12] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 1/19-22.

[13] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 1/22-30.

[14] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 1/30-31.

Gökler Ve Göklerdekiilerin Yaratilisinin Ayetlerle Izahi 1

Gökkusagi 10

Meleklerin Yaratilislari Ve Özellikleri 12

Fasil 22

Fasil 27

Cinlerin Yaratilmasi Ve Seytanin Kissasi 28

Gökler Ve Göklerdekiilerin Yaratilisinin Ayetlerle Izahi

önceki sayfalarda anlattigimiz gibi yeryüzünün yaratilmasi, gökyüzünün yaratilmasindan önce olmustur. Nitekim yüce Allah buyurdu ki:

«Yerde olanlarin hepsini, sizin için yaratan O'dur. Sonra göge dogru yönelerek yedi gök olarak onlari düzenlemistir. O, her seyi bilir.» (ei-Bakara, 29.)

«Ey Muhammedi «Siz yeri iki günde yaratani mi inkar ediyor ve ona esler kosuyorsunuz! O, âlemlerin Rabbidir.» de.

Yeryüzüne sabit daglar yerlestirdi, onu bereketli kildi. Arayanlar için yeryüzünde gidalarini normal olarak dört gün (dört mevsim) içinde yetistirmesi kanununu koydu sonra, duman halinde bulunan göge yöneldi, ona ve yeryüzüne: «Istiyerek veya istemiyerek buyruguma gelin.» dedi. Ikisi de: «Istiyerek geldik.» dediler.

Allah, bunun üzerine, iki gün içinde yedi gök var etti ve her gögün isini kendisine bildirdi. Yakın gögü isiklarla donattik ve bozulmaktan koruduk. Iste bu, bilen, güçlü olan Allah'in kanunudur.» (Fussilet, 9-12.)

«Ey inkarcilar! Sizi yaratmak mi daha zordur, yoksa gögü yaratmak nii? Ki onu Allah bina edip yükseltmis ve ona sekil vermistir. Gecesini karanlik yapmis, gündüzünü aydinlatmistir. Ardindan yeri düzenlemistir.» (en-Nâziât, 27-30.)

«Hükümrânlık elinde olan Allah yücedir ve O, her seye kadirdir. Hanginizin daha iyi is isledigini belirtmek için, ölümü ve dirimi yaratan O'dur. Rahmanin bu yaratmasinda bir düzensizlik bulamazsin. Gözünü bir çevir bak, bir çatlak görebilir misin? Bir aksaklik bulmak için gözünü tekrar tekrar çevir bak, ama göz umdugunu bulamayip bitkin ve yorgun düşer. Andolsun ki, yakın gögü kandillerle donattik. Onlarla seytanlarin toplanmasini sagladik ve seytanlara çilgin alev azabini hazirladik.» (el-Mülk, 1-5.)

«Üstünüzde yedi kat sağlam gök bina ettik, parlak isik veren Günes'i var

ettik.» {en-Nebe1,12-13.)

«Allah'in, göğü yedi kat üzerine nasıl yarattığını görmez inisin? Aralarında Ay'a aydınlık vermiş ve Güneş'in ısıtmasını sağlamıştır.» (Nûh, 15-16.)

«Yedi göğü ve yerden de bir o kadarını yaratan Allah'tır. Allah'in her şeye Kadir olduğunu ve Allah'in ilminin her şeyi kuşattığını bilmeniz için Allah'in buyruğu bunlar arasında iner durur» (et-Talâk, 12.)

«Gökte burçlar vareden, orada ısıtıcı Güneş ve aydınlatan Ay'ı yaratan Allah, yücelerin yücesidir. İbret almak veya sükmek isteyen kişiler için gece ile gündüzü birbirini ardınca getiren O'dur.» (el-Furkân, 61-62.)

«Süphesiz biz, yakın göğü bir süsle, yıldızlarla süsledik. Onu her türlü inatçı şeytandan koruduk. Onlar yüce âlemi asla dinleyemezler, her yönden kovularak atılırlar. Onlara sürekli bir azab vardır, hele bir tek söz kapan olsun, delici bir alev onun pesine düşer.» (es-Sâffât, 6-10.)

«Andolsun ki, gökte burçlar meydana getirdik. Onları bakanlar için donattık. Onları, kovulmuş her şeytandan koruduk, fakat kulak hirsizliği yapan olursa, parlak bir ateş onu kovalar;» (el-Hkr, 16-18.)

«Göğü, gücümüzle biz kurduk. Süphesiz biz geniş kudret sahibiyiz.» (ez-Zâriyât, 47.)

«Göğü karışıklıktan korunmuş bir tavan kıldık. Oysa onlar bundaki delillerden yüz çeviriyorlar. Geceyi ve gündüzü, Güneş'i ve Ay'ı yaratan O'dur. Her biri bir yörüngede yürür.» {el-Enbiyâ, 32-33.)

«Onlara bir delil de gecedir. Gündüzü ondan siyiririz ve karanlıkta kahverirler. Güneş te yörüngesinde yürüyüp gitmektedir. Bu, güçlü ve bilgin olan Allah'in kanunudur. Ay için de sonunda kuru bir hurma dalına döneceği konaklar tayin etmişizdir. Ay'a erismek, Güneş'e düşmez. Gece de gündüzü geçemez, her biri bir yörüngede yürürler.» (Yasin, 37-40.)

«Tan yerini agartan, geceyi dinlenme zamanı, Güneş ve Ay'ı vakit ölçüsü kılandır. Bu, güçlü olanın, bilen nizamıdır. O, yıldızları kara ve denizin karanlıklarında yol bulsun diye sizin için var edendir. Bilen millet için ayetleri uzun uzadıya açıkladık.» (el-En'âm, 96-97.)

«Rabbimiz, gökleri ve yeri altı günde yaratan ve sonra Ars'a hükmeden, gündüzü -durmadan kovalayan- gece ile bürüyen; Güneş'i, Ay'ı, yıldızları hepsini buyruğuna bas egdirerek var eden Allah'tır. Bilin ki yaratma da emir de O'nun hakkıdır. -Alemlerin Rabbi olan Allah yücedir.» (el-A'râf, 54.)

Bu konuda çok ayet-i kerime vardır. Bunların tümünü tefsirimizde açıklamışızdır.

Kısaca anlatmak istediğimiz şudur ki, yüce Allah, göklerin yaratılışını, genişliğinin muazzamlığı, yüksekliği, son derece güzel ve göz alıcı

olusunu, mükemmellik ve ulviligini bu ayet-i kerimelerde beyan buyurmaktadır. Nitekim yüce Allah buyurmuş ki: «İçinde yörüngeler bulunan göge andolsun.» (ez-üariyat, 7.)

Yani güzel bir yaratılisa sahip olan göge andolsun.

Baska bir ayet-i kerimede de yüce Allah söyle buyurmustur:

«Gözünü bir çevir bak, bir çatlak görebilir misin?

Bir aksaldik bulmak için gözünü tekrar tekrar çevir bak, ama göz umdugunu bulamayip bitkin ve yorgun düşer.» (el-Mulk, 3-4.)

Yani göz, gökte bir noksanlık veya hael görebilmek amaciyla baktigi takdirde neticede zayıf, yorgun ve bitkin düşer birsey göremez, eksiklik bulamaz. Gökte bir ayip ve noksanlık yoktur. Çünkü Cenâb-i Allah onu muhkem yaratmış ve yıldızlarla ufkunu süslemistir. Nitekim buyurmuş ki: «İçinde burçlari bulunan göge andolsun.» (ei-Burûc, 1.)

Burada burçlardan kasit yıldızlardır, bazilari ise bekçi meleklerin yerleri oldugunu söylemiştir ki melekler, gökteki haberleri çalmak isteyen şeytanlara atesten korlar fırlatırlar. İki kavil arasında çeliski yoktur. Nitekim yüce Allah buyurmuş ki:

«Andolsun ki, gökte burçlar meydana getirdik, onlari bakanlar İçin donattik. Onlari, kovulmuş her şeytandan koruduk.» (cl-Hicr, 16-17)

Cenâb-i Allah, bu ayet-i kerimede göklerin görüntüsünü, sabit ve seyyar yıldızlarla parlak ve isik saçıcı Günes ve Ay'la zinedendirdigini ve gögü şeytanin girmesine karsi korudugunu beyan buyurmuş ve: «Biz gögü kovulmuş her şeytandan koruduk.» demistir. Nitekim buyurmuş ki:

«Süphesiz biz, yakın gögü bir süsle, yıldızlarla süsledik. Onu, inatçı her türlü şeytandan koruduk. Onlar, yüce âlemi asla dinleyemezler.» (es-Sâffât, 6-9.)

"Bedü'1-Halk (Yaratmanın Başlangıcı)" adli kitabında Buhari ve Katade dediler ki: «Yakın gögü isiklarla donattik.» Cenâb-i Allah, bu üç çeşit yıldızı yarattı, bunlari dünya semasi için süs yaptı ve haber hirsiz-hgi yapmak isteyen şeytanlara karsi atılan kor haline getirdi. Ayrica bunlar vasitasi ile insanlar yollarini bulurlar. Yukarıdaki ayet-i kerimeyi bunun dışındaki bir mana ile tevil eden kimse hata yapmış ve ilimdeki nasibini kaybetmiş olup bilmediği hususlarda tevil yapmaya kendini zorlamış olur.

Katade'nin bu sözü, su ayet-i kerimelerde açıkça ifadesini bulmaktadır:

«Andolsun ki, yakın gögü kandillerle donattik. Onlarla şeytanların taslanması sağladık.» (ei-Müik, 5.)

«O, yıldızları kara ve denizin karanlıklarında yol bulasınız diye sizin için var

edendir.» (ei-En'âm, 97.)

Yani yildizların hareketlerinin delalet ettiği hükümler ve bunların seyirlerindeki mukayese ile bunların yeryüzündeki hadiselere delalet ettikleri dışında başka bir şekilde yildızları tevîl eden kimse hata yapmış olur. Zaten bu hususta fikir beyan edenlerin çoğunun sözleri, tahminden, asılsız zanlardan ve batıl iddialardan başka bir şey değildir.

Yüce Allah, yedi kat göğü üst üste tabakalar halinde yarattığını beyan buyurmuştur. Astronomi bilginleri bu tabakaların üstünde yigih mi, yoksa aralarında boşluk bulunan tabakalar halinde mi olduğu hususunda ihtilaf etmişler ve bu hususta iki kavil ileri sürmüşlerdir. Sahih kavle göre gök tabakaları arasında boşluk vardır. Bu hususta Abdullah b. Ümeyre, Rasûlullah (s.a.v.)'m söyle buyurduğunu rivayet etmiştir:

«Sema ile yeryüzü arasındaki mesafenin ne kadar olduğunu bilemiyor musunuz?

- Allah ve Rasûlü daha iyi bilirler.

- İkisi arasındaki mesafe 500 senelik yoldur. Gök tabakaları arasındaki mesafe de 500 senelik yoldur, her gök tabakasının derinliği de 500 senelik yoldur.»

Buharî ve Müslim'in sahihlerinde İsra' hadisinde Enes'in söyle dediğı rivayet edilmştir:

«Dünyaya en yakın gök tabakasında Adem'e gidildi. Cebrail, Peygamber. Efendimiz'e Adem'i göstererek: «Bu, senin atan Adem'dir.» dedi.' Peygamber (s.a.v.): Adem'e selam verdi, Adem de selamım aldı ve: «Merhaba, hoş geldin ey oğlum, sen ne güzel ogulsun.» dedi. Sonra Cebrail ve Peygamber Efendimiz, ikinci gök tabakasına yükseldiler, üçüncü, dördüncü, besinci, altıncı ve yedinci tabakaya gittiler.»

Bu hadis te gösteriyor ki, gök tabakaları arasında mesafe vardır. Bu, bizim kavlimizin doğruluğunu teyid etmektedir. Doğrusunu Allah bilir.

Ibn Hazm, Ibn Münir, Ebu Ferec, Ibn Cevzî ve diğer bazı âlimler, semavatın yuvarlak bir küre halinde olduğu hususunda icma bulunduğunu nakletmişlerdir: «Her biri bir yörünge de yürürler.» ayet-i kerimesi de bunu ispatlamaktadır.

Hasan dedi ki: Gökteki yıldızlar, deveran ederler.

Ibn Abbas dedi ki: Gökteki yıldızlar, Öreke gibi yörünge içinde dönerler.

Dediler ki: Bu fikrin doğruluğunu, Güneş'in her gece batı ufkundan batıp sabahleyin doğu ufkundan doğması ispatlamaktadır. Nitekim Ümeyye b- Ebi Salt ta bir siirinde söyle demştir: '

«Günes, her gecenin sonunda kızarık renkte gülü andıran bir kızarıklıkta dogar.

Dogmaya yanasmaz ve bunu kendi agir seyrinde bize göstermez, ancak zahmet ve mesakkatten sonra dogar.»

Buharî, Ibrahim et-Teymî'nin babasının söyle dedigini rivayet etmistir: Günes battigi zaman Rasûlullah (s.a.v.), Ebu Zer'e söyle dedi:

- Günes'in nereye gittigini biliyor musun?

- Allah ve Rasûlü daha iyi bilirler.

- Günes gider ve Ars'in altinda secdeye kapanip Allah'tan izin ister, kendisine izin verilir, yakin bir zamanda secde edecek ama kendisine istedigini izin verilmeyecektir. «Geldigin yere geri dön.» denilir, o da bati ufkundan dogar. Bu da, yüce Rabbin su ayetinin tecellisidir:

«Günes de yörüngesinde yürüyüp gitmektedir. Bu, güçlü ve bilgin olan Allah'in kanunudur.» (Yâsîn, 38.)

Bu husus böyle bilindigine göre bu hadis bizim, semavattan ibaret olan feleklerin daire seklinde olduklarina dair söylediklerimize ters düsmemektedir. Bu hususta iki meshur görüs vardır. Ama bu hadis, bazılarının iddia ettikleri gibi Ars'm küreselinde olduguna delalet etmemektedir. Önceki sayfalarda biz bu iddiaciların sözlerini iptal etmistik. Bu, Günes'in bizim açımızdan semavatın üstüne çıktigina ve orada Arsin altinda secde ettigine delalet etmemektedir. Aksine Günes kendi yörüngesinde dönmeye devam ederek gözlerimizden kaybolup batmaktadır ki, onun yörüngesi dördüncü semadadır. Bu hususta bir çok tefsir âlimi böyle demislerdir. Seriatte ve müsbet ilimde bunu reddedecek bir husus yoktur. Günes'in tutulması hadisesi de bunu ispatlamakta ve bunu gerekli kilmektedir. Dördüncü semanın oltalarına gece vakti vardiginda (ki, mutedil zamanlarda öyle olur), kuzey ve güney kutuplarının orta kısmına vardiginda Ars-i Al'a'dan en uzak noktaya gelinmiş olur. Dünya cihetinden bakıldiginda Ars kubbelidir. Iste Günes'in secdeye vardigi yer orasıdır. Ars'a en yakin mahaldir. Günes, secde mahalline vardiginda dogudan dogmak için Aziz ve Celil olan Rab'den izin ister. Kendisine bu izin verilir ve böylece o, dogu tarafından dogar, dogarken de ademogullarından isyankâr olan kimselere karsi hosnutsuzdur. Onların üzerine dogmak istemez. Bu yüzden sair Ümeyye söyle demistir:

«Dogmaya yanasmaz ve bunu kendi agir seyrinde bize göstermez. Ancak zahmet ve mesakkatten sonra dogar.»

Cenâb-i Allah'in bati ufkundan dogmasını istedigini zaman geldiginde Günes, yine normal âdeti üzere Ars'in altinda secde eder ve mutad vechi ile dogudan dogmak için tekrar izin istediginde kendisine izin verilmez, tekrar

secdeye kapanip izin ister, izin verilmez, secdesini tekrarlayip izin istediğinde yine izin verilmez ve tefsirimizde de açıkladığımız gibi o gece uzadıkça uzar. Günes; «Ya Rab, safak vakti yaklasti, mesafede uzaktır.» der. Kendisine: «Geldigin yere geri dön.» denilir. Böylece o, geldigi bati ufkuna dönüp oradan dogar. İnsanlar, onun bati ufkundan dogdugunu görünce hep birlikte iman ederler. Ancak bu, kisiye yarar saglamayacak bir zamanda yapılan bir imandır. Çünkü böylesi kimseler daha önce iman etmemislerdi. Veya kendi imanlarında hayir kazanmamislardi. Alimler bu durumu, su ayet-i kerimenin tefsirinde açıklamislardir:

«Günes de kendi yörüngesinde yürüyüp gitmektedir.»

Bu ayet-i kerimedeki "müstakar" kelimesi ile Günes'in batidan dogacagi zamanin kastedildiği söylenmistir. Bazilari ise bu kelimenin, Günes'in Ars'in altında secdeye kapandigi yer anlamina da geldigini söylemişlerdir. Bu kelimenin, dünyanın sonu ve Günes'in hareketinin sona ermesi anlamina geldigini söyleyenler de vardır. Rivayete göre Ibn Abbas yukarıdaki ayet-i kerimeyi seklinde okumustur. Yani Günes durmayacak ve hareket halinde iken de secde edecektir. Bu sebeple yüce Allah buyurmus ki:

«Ay'a erismek Günes'e düşmez. Gece de gündüzü geçemez, her biri bir yörüngede yürürler.» (Yâsîn, 40.)

Yani Günes Ay'a ulaşamaz ki onun sultan ve devletinde dogsun. Ay da Günes'e ulaşamaz, gece de gündüzü geçemez, aksine gündüzün aydinligi gidince pesi sıra gece gelir. Nitekim baska bir ayet-i kerime de yüce Allah söyle buyurmudur:

«Gündüzü durmadan kovalayan- gece ile bürüyen; Günes'i, Ay'i, yildizlari, hepsini buyruguna ba's egdirerek vareden Allah'tir. Bilin ki yaratma da emir de O'nun hakkidir. Âlemlerin Rabbi olan Allah yücedir.» (el-A'râf,54.)

«ibret almak veya sükretmek dileyen kimseler için gece ile gündüzü birbiri ardınca getiren O'dur.» (el-Furkân,62.)

Yani gündüzün pesi sıra gece, gecenin pesi sıra da gündüz gelir. Nitekim bir hadis-i serifte Rasûlullah (s.a.v.) söyle buyurmudur:

«Gece su taraftan gelmege basladigi ve gündüz de su taraftan arkasini dönüp gitmege basladigi ve Günes battigi zaman oruçlu kimse orucunu açmış olur.»

Muhakkak olan su ki, zaman, gece ve gündüze bölünür. Gece ile gündüz arasında baska bir zaman yoktur, bu sebeple yüce Allah söyle buyurmudur:

«Allah'in geceyi gündüze ve gündüzü geceye kattigini, her biri belirli bir süreye kadar hareket edecek olan Günes'i ve Ay'i buyruk altında tuttuğunu;

Allah'in yaptiklarinizdan haberdar oldugunu bilmez misin?»(Lokman,29.)

Yani gecenin bir kismini alip gündüze ekler, gündüzün de bir kısmı- . m alip geceye ekler. Gecenin uzunlugunu alip gündüzün kisaligina, gündüzün uzunlugunu alip gecenin kisaligina ekler. Böylece gece ve gündüz, bahar mevsiminin baslangicinda oldugu gibi mutedil yani esit hale gelir. Oysa bahar mevsiminden önce geceler uzun, gündüzler kisadir. Gece eksilmege, gündüz artmaya baslar ve nihayet ikisi esit hale gelir. Iste bu, baharin baslangicidir. Sonra gündüzler uzamaya, geceler kisalmaya baslar ve yine güz mevsiminin baslangicinda ikisi de esit hale gelirler. Tekrar geceler uzamaya, gündüzler kisalmaya baslar ve bu hal güz mevsiminin sonuna kadar devam eder. Artık gündüzler azar azar uzamaya, geceler de azar azar kisalmaya baslar ve yine bahar mevsiminin basina kadar böylece devam ederler. Nihayet ikisi esit hale gelir-ve bu, her sene böyle olur. Nitekim yüce Allah buyurmus ki:

«Gece ile gündüzün birbiri ardindan gitmesi de O'nun emrine baglidir.» (el-Mü'minün, 80.)

Yani bütün bu islerde tasarruf yapan Allah'tir, emrine karsi gelinmeyecek hakim O'dur. Bu sebeple O, göklerden, yildizlardan gece ve gündüzden bahseden her üç ayette de söyle buyurmustur: «Bu, Aziz ve Alim olan Allah'in takdiridir.»

Azizdir ki O, her seyi gücü altina almıs, her sey O'na boyun egmistir. Emrine karsi gelinemez ve O, asla maglub edilemez. Her seyi bilendir. Her seyi bir takdire baglamıs ve düzen içinde meydana getirmistir ki, bu düzen asla bozulmaz ve sarsılmaz.

Buhari ve Müslim'in sahihlerinde Ebu Hüreyre'den rivayet olunduguna göre Rasûlullah (s.a.v.) söyle buyurmustur:

«Allah buyurdu ki: Ademoglu dehre sövmekle bana eziyet eder. Oysa dehr benim. Is, benim elimdedir. Geceyi ve gündüzü çeviren benim.»

Safii, Ebu Ubeyd Kasim b. Sellam ve diger bazi âlimler, dehre sövmenin söyle olacagini söylediler: Kisi, «Felek bize söyle yapti. Ey kahrolasi felek, çocuklarimizi yetim birakti, kadınlarımızı dul birakti. Ali felek!» demekle dehre sövmüs olurlar. Yüce Allah buyurdu ki: «Dehr benim.»

Yani kisinin felek diyerek kasdettigi dehr benim.

Burada her ne kadar felek denen dehr, mahluk ise de bu isleri yapan aslında Cenâb-i Allah'tir. Kisi bu durumda dehre ve feleke sövmekle, bu isleri yapan faili kasdetmis olmaktadır. Bütün bunların faili Allah'tir. O, her seyi yaratandır. Her seyde tasarrufta bulunan O'dur. Nitekim O buyurmus ki: «Dehr benim, is benim elimdedir. Zamanin gecesini ve gündüzünü ben çeviririm.»

Nitekim baska bir ayet-i kerimede yüce Allah söyle buyurmustur: «Ey Muhammed, de ki: «Mülkün sahibi olan Allah'im! Mülkü diledigine verirsın, dilediginden çekip alırsın; diledigim aziz kılar, diledigini alçaltırsın. İyilik senin elindedir. Dogrusu sen her seye kadırsın, geceyi gündüze, gündüzü geceye geçirırsın, ölüden diri, diriden ölü çıkarırsın, diledigini hesapsız riziklandırırsın.» (Âi-i Imrân, 26-27.)

«Günes'i isikli ve Ay'i nurlu yapan, yılların sayısını ve hesabını bilmeniz için, Ay'a konak yerleri düzenleyen O'dur. Allah bunları ancak gerçeğe göre yaratmıştır. Bilen millete ayetleri uzun uzadıya açıklıyor. Gece ile gündüzün birbiri ardınca gelmesinde, Allah'ın göklerde ve yerde yarattıklarında, O'na karşı gelmekten sakınan kimseler için ayetler vardır.» (Yûnus, 5-6.)

Yani Cenâb-i Allah, aydınlık vermeleri, şekilleri, vakitleri, hareketleri bakımından Ay ile Günes'i birbirinden farklı yaratmıştır. Günes'i ziyalı ve sualı yaratmıştır. İd bu, apaçık bir burhan ve gözler kamastıran bir ısıktır, Ay'i da nurlu yaratmıştır. Yani onun verdiği ısı, Günes'inki-ne nisbetle daha zayıftır. Ay, ısını Günes'ten alır. Allah, Ay için menziller takdir etmiştir. Yani Ay, ilk gecesinde küçük ve ısı az olarak doğar. Çünkü Günes'e çok yakın olup onunla az mukabelede bulunur. Günesle karşılaştığı ve mukabelede bulunduğu ölçüde ısı verir. Bu yüzden ikinci gecede Günes'ten daha uzak olur ve ısı da önceki geceye nispetle daha fazla olur. Günes'ten uzaklaştıkça ısı artar ve nihayet dolunay haline gelince ısı tam olur. Bu da Ay'ın on dördüncü gecesinde olur. Sonra Günes'e diğer taraftan yaklaştığı için ısı azalmaya başlar ve ay sonuna doğru ısı gittikçe azalır. Ay basındaki az ısıklı haline döner. Ay sayesinde aylar bilinir. Günes vasıtasıyla geceler ve gündüzler bilinir, böylece seneler ve mevsimler anlaşılar. Nitekim yüce Allah buyurmuş ki:

«Günes'i isikli, Ay'i nurlu yapan, yılların sayısını ve hesabını bilmeniz için Ay'a konak yerleri düzenleyen O'dur.» (Yûnus, 5.)

«Gece ile gündüzü varlığımıza bir delil kıldık, bir delil olan geceyi kaldırıp yine bir delil olan gündüzü Rabbinizin bol nimetini aramanız, yılların sayısını ve hesabını bilmeniz için- aydınlık kıldık.» (ei-İsrâ, 12.)

«Ey Muhammedi Sana hilâl halindeki ayları sorarlar; De ki: «Onlar insanların ve hac mevsimlerinin Ölçüsüdür.» (el-Bakara, 139.)

Bütün bunlarla ilgili olarak tefsirimizde geniş açıklamalarda bulunmuşuzdur. Semadaki yıldızların bir kısmı gezegendir, tefsir âlimleri terim olarak buna Mütahayyine yıldızlar derler. Bunların hakkında ilmin çoğu sahihtir. Ama ahkam ilmi böyle değildir. Onun çoğunluğu batıl ve iddiadan başka bir şey değildir ki, delili yoktur. Gökteki seyyar yıldızlar yani gezegenler yedidir. Bunlardan Ay birinci gök tabakasında, Utarit ikinci tabakada, Zühre üçüncü

tabakada, Günes dördüncü tabakada, Merih besinci tabakada, Müsteri altinci tabakada, Zühal yedinci tabakadadır. Diger yildizlarsa sabit yildizlar diye adlandinlirlar. Astronomi âlimlerine göre bunlar, sekizinci gök tabakasmdadirlar ki oraya Kürsi denilir. Bir çok müteahhirin ulema sekizinci feleke, Kürsi adini vermislerdir. Diger âlimler ise, bütün yildizlarin Dünya semasinda olduklarini söylemislerdir. Bunlarin üst üste olmasina herhangi bir engel yoktur. Buna delil olarak ta su ayet-i kerimeler ileri sürülmüştür:

«Andolsun ki, yakin gögü kandillerle donattik, onlarla seytanlarin taslanmasini sagladik.» (ei-Müik, 5.)

«Allah, bunun üzerine, iki gün içinde yedi gök var etti ve her gögün isini kendisine bildirdi. Yakin gögü isiklarla donattik ve bozulmaktan koruduk. Iste bu, bilen ve güçlü olan Allah'in kanunudur.» (ei-Fussiiet, 12.)

Cenâb-i Allah, yedi kat gök tabakasi arasindan dünya semasini ayirip onu yildizlarla süslemistir. Bu, dünya semasinin süslü ve murassa olduguna delalet ediyorsa ne âla, aksi takdirde diger âlimlerin söylediklerine herhangi bir mani yoktur. Dogrusunu Allah bilir.

O âlimlere göre yedi kat gök tabakasi hatta sekizinci gök tabakasi, içlerindeki sabit ve seyyar yildizlarla birlikte dönmektedirler. Yörüngelerin tersine batidan doguya dogru dönerler. Ay, yörüngesini bir ayda, Günes de yörüngesini bir senede dönüp tamamlar. Günes, dördüncü gök tabakasmdadir. Bunlarin seyirleri arasinda farklılik olmadigina göre hareketleri birbirine yakindir. Böyle olunca dördüncü gök tabakasi, birinci gök tabakasi olan Dünya semasina nispetle oniki kez daha büyüktür.

Zühal yildizi, yörüngesini otuz senede dönüp tamamlar ki o da yedinci gök tabakasmdadir. Böyle olunca yedinci gök tabakasi, birinci tabaka olan Dünya semasina nisbetle 360 kat daha büyüktür.

Alimler, bu yildizlarin büyüklükleri, seyir ve hareketleri ile ilgili genis açıklamalarda bulunmuslar, hatta ahkam ilminin sinirlarini asmislar ve bu yildizlarin hareketlerine bagli olarak yeryüzünde bazi olaylarin meydana geldigini ve daha bilmedikleri bir çok seylerin olabilecegini söylemislerdir.

Hız, İsa'dan asirlar önce Sam'da yasayan Rumların bu konuda söyledikleri çok sözler olmustur ki bu sözleri burada nakledersek fazla yer isgal edecektir. O Rumlar, Sam sehrini inşa etmisler, ona yedi kapi yapmislar ve her kapinin basinda yedi gezegen seklinde heykel yapmislardi. Bu heykellerden her birinin yaninda ibadet edip bazi dualarda bulunurlardi. Tarihçilerden ve diger âlimlerden bu dualari bize nakledenler vardir. Bunu «es-Sirru'l-Mektûm Fi Muhatebeti's-Semsi ve'l-Kameri ve'n-Nücûm» adli eserin sahibi ve diger Harranlı âlimler bize nakletmislerdir. Eski zamanlarda ki Harranlı felsefecileri ve Harranlılar müsrîk olup yedi gezegene

taparlardı. Bunlar, yıldızperestlerden bir grup idiler. Bu hususta yüce Allah söyle buyurmıştır:

«Gece ile gündüz, Güneş ile Ay Allah'ın varlığının belgelerindendir. Güneş'e ve Ay'a secde etmeyin, eğer Allah'a kulluk etmek istiyorsanız, bunları yaratana secde edin.» (Fussilet, 37.)

Yüce Allah, Hüdhüd'ten bahsederken onun Süleyman peygambere, Saba melikesi Belkis ve ordusu hakkında söyle dedigini ifade buyurmıştır:

«Ora halkına hükmeden, herseyden kendisine bolca verilen ve büyük bir tahta sahip olan bir kadın buldum. Onun ve milletin, Allah'i bırakıp Güneş'e secde ettiklerini gördüm/Göklerde ve yerde olanları ortaya koyan, gizlediginiz ve açıkladığınız şeyleri bilen Allah'a secde etmemeleri için şeytan, kendilerine, yaptıklarını güzel göstermiş, onları doğru yoldan alıkoymuştur. Onun için doğru yolu bulamazlar. O çok büyük Ars'in sahibi olan Allah'tan başka tanrı yoktur.» dedi. (en-Naml, 23-26.)

..Göklerde ve yerde olanların, Güneş, Ay, yıldızlar, dağlar, ağaçlar, hayvanların ve insanların bir çoğunun Allah'a secde ettiklerini görmüyor musun? İnsanların bir çoğu da azabi hakettir. Allah'ın alçalttığı kimseyi yükseltebilecek yoktur. Doğrusu, Allah ne dilerse onu yapar.»(el-Hacc, 18.)

«Allah'ın yarattığı şeylerin; gölgeleri saga sola vurarak, Allah'a boyun eğerek, secde etmekte olduğunu görmüyorlar mı?

Göklerde ve yerde bulunan canlılar ve melekler, büyüklük tasla-maksizm Allah'a secde ederler.

Üstlerindeki Rablerinden korkarlar ve emrolundukları şeyleri yaparlar.» (en-Nahl, 48-50.)

«Yerde ve göklerdeki kimseler de, gölgeleri de sabah akşam ister istemez Allah'a secde ederler.» (er-Ra'd, is.)

«Yedi gök, yer ve bunlarda bulunanlar O'nu tesbih eder, O'nu.hamd. ile tesbih etmeyen hiç bir şey yoktur. Fakat siz, onların tesbihlerini anlamazsınız. Doğrusu O, halim olandır, bağışlayandır.» (ei-İsrâ, 44.)

Bu konudaki ayetler gerçekten çoktur.

Göklerde ve yerde müşahade edilen cisimlerin en sereflisi yıldızlar ve bunların da manzara ve itibar bakımından en üstünleri Güneş ile Ay olduğu halde İbrahim (a.s.), bunlardan herhangi birinin ilâh olmasının imkansız olduğuna delil buldu. Bu istidlali, su ayet-i kerimelerde anlatılmaktadır:

«Gece basınca bir yıldız gördü, «iste bu, benim Rabbim» dedi. Yıldız batınca, «Batanları sevmem.» dedi. Ay'ı doğarken görünce, «İste bu, benim Rabbim» dedi. Ay batınca, «Rabbim beni doğruya eristirme seydi andolsun ki sapıklardan olurdum.» dedi.

Günes'i dogarken görünce, «Iste bu, benim Rabbim, bu daha büyük» dedi. Batinca, «Ey milletim! Dogrusu ben ortak kostuklariyzdan uzagini.» dedi. «Dogrusu ben yüzümü, gökleri ve yeri yaratana, dogruya yönelerek çevirdim, ben puta tapanlardan degilim.» (ei-En'âm, 76-79.).

Burhan-i kafi yolu ile Ibrahim (a.s.), görülen bu yildiz, Ay, Günes gibi gök cisimlerinden herhangi birinin ilâhliga elverisli olmadigini açıklamistir. Çünkü bunlari tamami yaratilmis ve bir Rabbin emri altında olup emre amade bir sekilde rotalari dahilinde hareket etmektedirler. Yaratilis amaçlari disina çıkmamaktadirlar. Bunu da isini saglam yapan bir Rabbin takdiri çerçevesinde yerine getirmektedirler ki, O'nun takdiri asla bozulmaz ve degismez. Bu da bu yaratiklari bir Rab tarafından meydana getirildiklerine, emir altında hareket ettiklerine ve ilâhî buyruga musahhar kilindiklari bir delildir. Bu sebebledir ki Yüce, Allah söyle buyurmudur:

«Gece ile gündüz, Günes ile Ay, Allah'in varliginin belgelerindendir. Günes'e ve Ay'a secde etmeyin. Eger Allah'a kulluk etmek istiyorsaniz, bunlari yaratana secde edin.» (ei-Fussiiet, 37.)

Buhari ve Müslim'in sahihlerinde Günes tutulmasi bahsinde Ibn Ömer'den rivayet olunduguna göre, Günes'in tutulduğu günde Rasûlul-lah (s.a.v.), irad etmis oldugu hitabesinde söyle demistir:

«Dogrusu Günes ile Ay, Aziz ve Celil olan Allah'in ayetlerinden iki ayettirler ve bunlar herhangi bir kimsenin ölümü ya da dirimi için tutulmazlar.»

Bedü'l Halk bölümünde Buhari, Ebu Hüreyre (r.a.)'den rivayet etti ki, Peygamber (s.a.v.) söyle buyurmudur:

«Günes ile Ay, kiyamet gününde dürüleceîderdir.»

Ebu Hüreyre (r.a.)'den rivayet olunduguna göre Rasûlullah (s.a.v.) söyle buyurmudur:

«Günes ile Ay, kiyamet gününde ateste iki sigirdirlar.»

Hasan, Ebu Hüreyre (r.a.)'ye; "Günes ile Ay'in dinleri nedir?" diye sorunca Ebu Hüreyre su cevabi verdi: «Ben sana Rasûlullah (s.a.v.)'dan hadis naklediyorum. Sen ise, Ay ve Günes'in dinlerinin ne oldugunu soruyorsun.»

Hafiz Ebu Yala el-Musilî, Enes (r.a.)'den rivayet etti ki, Rasûlullah (s.a.v.) söyle buyurmudur: «Günes ile Ay, ateste iki kisir inektirler.»

«Günes dürüldüğünde» ayet-i kerimesi ile ilgili olarak Ibn Ebi Hatim, ibn Abbas'm söyle dedigini rivayet etmistir: «Cenâb-i Allah kiyamet gününde, Günes, Ay ve diger yildizlari denize batirip durer, isiklari giderir ve sonra bati rüzgarini estirerek denizden alev çıkartir.»

Bütün bu anlattiklariimiz Günes ile Ay'in, Cenâb-i Allah tarafından yaratilmis seyler olduklari ispatliyor. Cenâb-i Allah, kendi dileğine uygun olarak

bunlari yaratmis, sonra bunlara diledigi sekilde muamele etmis ve edecektir. O'nun, itirazlari reddedici hücceti ve sonsuz hikmeti vardır. İlim, hikmet, kudret ve nüfuz edici iradesi sebebiyle yaptığı işle-' rin hesabi kendisine sorulamaz. O'nun hükmü reddedilemez, kendisine karşı çıkılamaz ve mağlub edilemez. İmam Muhammed b. İshak b.

Yesar, siyer kitabının baş kısmında semavatın, yeryüzünün, Güneş ile Ay'ın ve diğer yaratıkların yaratılması hakkında Zeyd b. Amr b. Nüfeyl'e ait güzel bir şiir nakletmiştir. İbn Hisam ise bu şiirin Ümeyye b. Ebi Salt'a ait olduğunu söylemiştir. Sözü edilen şiir şudur:

«Övgü ve methimi, Allah'a hediye ederim. Begenilmiş sözümü zaman durdukça eskitecek hiç birşey yoktur. Bu sözümü, fevkinde başka bir Rab ve ilâh bulunmayan en yüce melike sunuyorum. O melik, hiç kimseye boyun eğmez.

Dikkat et ey insan, çukura yuvarlanmaktan sakın, sen hiç bir şeyini Allah'a karşı gizleyemezsin.

Allah ile beraber başka bir tanrıya tapmaktan sakın.

Çünkü doğru yol ortaya çıkmıştır.

O'nun sefkatine sığın, cinler de onun sefkatini umarlar.

Sen benim ilâhımsın Ey Rabbim, ümidimsin.

Seni Rab olarak seçtim, senden başka ikinci bir ilâha boyun eğecek değilim.

Sen ki lütuf ve rahmetinle,

Musa'yi elçi ve çağrıcı olarak gönderdin.

O'na dedin ki: Harun ile birlikte Firavun'a gidin.

O ki tasakinlik etmiştir, onu Allah'a davet edin.

O'na deyin ki: Sen mi su yeri kazıksız olarak tesbit ettin ve onu bu sakın halinde meydana getirdin?

O'na deyin ki: Sen mi su gökleri sütunsuz olarak diktin, insaf et, sen mi bunu bina ettin?

O'na deyin ki: Sen mi göğün ortasını aydınlatıcı kıldın, gece karanlığı bastırdığında Ay'i sen mi oraya yerleştirdin?

O'na deyin ki: Sabah olunca kim Güneş'i Dünya'ya gönderir?

Isığı Dünya'ya varınca kulluk vakti her taraf aydınlanır.

O'na deyin ki: Topraktaki bitkileri kim yesertir?

Hububat, toprağı kabartarak yükselir.

Ondan çıkan taneler, bitki başlarında bulunur.

Bunda da akli basinda olan kimseler için ibretler vardır.

Sen kendi lütfunla ey Rabbim, Yunus'u kurtardın,

Oysa o balığın karnında bir kaç gece kalmıstı.

Ey Rabbim, senin adını tesbih ile anarsam günahımın çok olduğunu görürüm. Ancak sen, benim hatalarımı bağışlarsın.

Ey kulların Rabbi, benim üzerime bağış ve rahmetini gönder, malımı ve çocuklarımı bereketli kıl, mübarek yap.»

Bütün bu anlattıklarımız bilindikten sonra sunu da söylemek gerekir ki, göklerde bulunan sabit ve seyyar yıldızların tamamı, Allah tarafından yaratılmış mahluklardır. Nitekim yüce Allah buyurmuş ki:

«Her göğün isini kendisine bildirdi. Yakın göğü isiklarla donattık ve bozulmaktan koruduk. İşte bu, bilen, güçlü olan Allah'ın kanunudur.»

Tefsircilerin bir çoğunun anlattığı söyle bir kıssa vardır: Zühre yıldızı daha önce bir kadın imiş. Hamt ile Marut, onu bastan çıkarmaya çalışmışlar. Ancak Zühre, onlara yanasmamış, kendilerine "ism-i azâm'i Öğretmeden onlarla yatmayacağım söylemiş. Bunlar da ona ism-i azâm'i Öğretmişler. O, ism-i azâm'i okuyunca bir yıldızla dönüşerek semaya yükselmiş- Zannederseniz bu, İsraillilerin uydurmalarındandır. Her ne kadar Kabû'l-Ahbar bunu rivayet etmiş ve selef ulemasından bazıları bu hikayeyi ondan almışlarsa da selef uleması, bunu bir hikaye olarak işra-ilogullarından nakletmişlerdir.

"Müstedrek" adlı eserinde Hakim, tefsirinde de İbn Ebi Hatim, İbn Abbas'tan böyle bir nakilde bulunmuş ve söyle demistir: «O zamanlarda güzel bir kadın vardı. Güzelliği, diğer kadınlara nisbetle, Zühre yıldızının diğer yıldızlara nisbetle olan üstün güzelliği kadardı.»

Bu konuda rivayet edilen en güzel hikaye işte budur. Doğrusunu Allah bilir.

Amr b. İsa, İbn Ömer'in söyle dediğim rivayet etmiştir: Rasûlullah (s.a.v.), Süheyl yıldızından bahsederken söyle dedi: «Süheyl yıldızı, daha önce vergi toplayan zalim bir kimseydi. Allah onu insanlıktan çıkarıp bir yıldız koru haline getirdi.

Bu hadisin ravilerinin çoğu zayıf kimselerdir. İmam Ahmed b. Han-bel ile Dare Kutni, bu hadisin ravilerinden Mübessir b. Ubeyd el-Kuresî'nin hadis uyduran yalancı bir kimse olduğunu söylemişlerdir. Yine bu rivayet senedinde ada geçen İbrahim b. Yezid'e gelince, o da ittifakla zayıf bir ravidir. İbn Main, onun güvenilirmez bir kimse olduğunu söylemiştir. Biz bu konuda her ne kadar hüsn-i zan sahibi olsak ta neticede diyeceğimiz sudur ki bu rivayetler, israiliyat haberleridir ve onların mesnetsiz hurafeleridir. Doğrusunu Allah bilir. [1]

Gökkusagi

Ebü'l-Kasim Et-Taberanî, îbn Abbas'm söyle dedigini rivayet etmistir: Heraklius, Muaviye'ye bir mektub gönderdi, gönderirken de; «Eger bunlarda peygamberlikten bir bilgi kalmis ise kendilerine soracagim sorularin cevabini bana bildirirler.» dedi. Muaviye'ye gönderdigi mektubunda gökkusagini ve günde sadece bir saat güneş isigi gören yer parçasinin neresi oldugunu soruyordu. Elçi mektubu kendisine getirdiginde Muaviye: «Bu güne kadar benden böyle bir soru sorulmadi. Bunun cevabini kim verecek?» diye sordu. Kendisine bunun cevabini îbn Abbas'm verebilecegini söylediklerinde Muaviye, mektubu durup Ibn Abbas'a gönderdi, o da su cevabî mektubu gönderdi:

«Gökkusagi, yeryüzü halki için bogulmaya karsi bir emandır ve gökten açılan bir kapidir. Gündüzleyin sadece bir saat güneş isigi gören yere gelince orasi israilogullannm geçmelerine yol veren denizdir.»

Taberanî, Cabir b. Abdullah'tan rivayet etti ki, Rasûlullah (s.a.v.) söyle buyurmıştır:

«Ey Muaz! Ben seni kitab ehli bir millete gönderiyorum. Sana gökkusagini sorarlarsa de ki o, Ars'm altındaki yılanın salyasidir.» Bu cidden münker ve tuhaf bir hadistir. Hatta uydurmaya benzemektedir. Hadisin ravisi Fadl b. Muhtar yani Ebu Sehl el-Basrî'nin rivayet ettigi hadislerin senedine de metnine de itibar edilemeyecegini Ibn Adıyy söylemiştir.

Yüce Allah buyurdu İd:

«Korku ve ümide düşürmek için size simsegi gösteren, yağmurla yüklü bulutları meydana getiren O'dur. O'nu, gök gürlemesi hamd ile, melekler de korkularından tesbih ederler. Onlar, pek kuvvetli olan Allah hakkında çekisirken, O, yıldırimları gönderir de onlarla diledigini çarpar.» <er-Ra'd,12-13.)

«Göklerin ve yerin yaratilmasında, gece ile gündüzün birbiri ardınca gelmesinde, insanlara yararlı şeylerle denizler de süzülen gemiler de, Allah'ın gökten indirip ölümünden sonra dirilttiği suda, her türlü canlıyı orada yaymasında, rüzgarları ve yerle gök arasında emre amade duran bulutları döndürme sinde, düşünen kimseler için deliller vardır.» (el-Bakara,164.)

Imam Ahmed b. Hanbel, Ibrahim'in babası Sa'd'dan rivayet etti ki: Beni Gifar kabilesinden yaşlı bir adam söyle demistir: Rasûlullah (s.a.v.)'m söyle dedigini isittim:

«Dogrusu, Allah bulutları meydana getirir, en güzel şekilde konusur ve en güzel şekilde güler.» Yani Allah'ın konusması gök gürlemesi-dir, gülmesi de

simsek akmasıdır.»

Ibn Ebi Hatim, Muhammed b. Müslim'in söyle dedigini rivayet etmistir: «Bize ulasan bir habere göre simsek, bir melektir ki onun dört yüzü vardır: Bir yüzü insan yüzü, bir yüzü sigir yüzü, bir yüzü kartal yüzü, bir yüzü de aslan yüzüdür. Kuyrugunu oynatinca simsek akar.»

Imam Ahmed b. Hanbel, Tirmizî, Nescî, Buhari ve Hakim, Salim'in babasından rivayet ettiler ki, Rasûlullah (s.a.v.) gök gürlemesini ve simsek akmasını isitince söyle dedi:

«Allah'im, bizi gazabinla öldürme ve bizi azabinla helak etme. Bun-. dan önce bize afiyet ver.»

Ibn Cerir, Ebu Hüreyre'nin söyle dedigini rivayet etmistir: Rasûlullah (s.a.v.) gök gürültüsünü duyduğunda söyle dedi:

«Yıldırımın hamd ile kendisini tesbih ettiği Allah, noksanlıklardan münezzehtir.»

Hz. Ali (r.a.)'den rivayet olunduguna göre Rasûlullah (s.a.v.) gök gürültüsünü duyduğunda söyle dermis:

«Gök gürültüsünün kendisini tesbih ettiği Allah, noksanlıklardan münezzehtir.»

Malik, Ibn Ömer'den rivayet etti ki, Rasûlullah (s.a.v.) gök gürültüsünü duyunca söyle derdi:

«Gök gürültüsünün hamd ile, meleklerin de korkusu ile kendisini tesbih ettikleri Allah, noksanlıklardan münezzehtir. Doğrusu bu, yeryüzü sakinleri için siddetli bir tehdittir.»

Imam Ahmed b. Hanbel, Ebu Hüreyre (r.a.)'den rivayet etti ki, Rasûlullah (s.a.v.) söyle buyurmustur:

«Rabbiniz buyurdu M: "Eger kullarım bana itaat ederlerse geceleyin onlara yağmur yağdırırım, gündüzleyin de üzerlerine güneşi doğdururum, onlara yıldırımın sesini isittirmem."

«Siz Allah'i zikredin. Çünkü yıldırım, zikreden kimseye çarpmaz.»

Bütün bunlar tefsirimizde detaylı olarak açıklanmıştır. Hamd ve minnet Allah'adır. [2]

Meleklerin Yaratılısları Ve Özellikleri

Yüce Allah buyurdu ki:

«Rahman ocuk edindi.» dediler. Hasa... Hayır, melekler şerefli kılınmış kullardır.

Allah'tan önce söz söyleyemezler. Ancak O'nun emri üzerine is yaparlar.

Allah, onların yaptıklarını ve yapmakta olduklarını bilir. Onlar, Allah'ın hosnut olduğu kimseden baskasına sefaat edemezler. O'nun korkusundan titrerler. Bunlar içinde kim «Ben, Allah'tan başka bir tanrıyım» derse, iste onu Cehennem'le cezalandırırız. Zulmedenlerin cezasını iste böyle veririz.» (ei-Enbîyâ,26-29.)

«...Melekler ise, Rablerini överek tesbih eder ve yeryüzünde bulunanlar için Ondan bağışlanma dilerler. Gökler, nerede ise (putperestlerin sözünden) çatlayacak. İyi bilin, Allah süphesiz bağışlayandır, merhametli olandır.» <es-Sûrâ,5.)

«Ars'i yüklenen ve çevresinde bulunanlar, rablerini överek tesbih ederler. O'na inanırlar. Mü'minler için: «Rabbimiz! İlmin ve Rahmetin herseyi içine almıştır, tevbe edip senin yoluna uyanları bağışla, onları Cehennem'in azabından koru.» diye bağışlanma dilerler.

«Rabbimiz! Mü'minleri ve babalarından, eslerinden, soylarından iyi olanları, kendilerine söz verdigin Adn Cennetlerine koy, süphesiz güçlü olan, Hakîm olan ancak sensin» (e]-Mü'min,7-8.)

«Putperestler eğer büyüklük tasarlarsa kendi aleyhlerinedir. Rab-binin katında bulunanlar hiç usanmadan, O'nu gece gündüz tesbih ederler.» (Fussilet,38.)

«Katında olanlar O'na kulluk etmekten çekinmezler ve usanmazlar, gece gündüz bıkmadan tesbih ederler.» (ei-Enbiyâ,i9-20.)

«Melekler söyle derler: «Bizim herbirimizin bilinen bir makamı vardır. Süphesiz biz, sıra sıra duranlarız. Süphesiz biz Allah'i tesbih edenleriz.» (es-Sâffât,164-166.)

«Cebrail, Muhammed'e söyle dedi: «Biz ancak Rabbinin buyruğuyla ineriz, geçmişimizi, geleceğimizi ve ikisinin arasındakini bilmek, O'na mahsustur. Rabbin unutkan değildir.» (Meryem,64.)

«Oysa yaptıklarınızı bilen, değerli yazıcılar sizi gözetlemektedirler.» (el-İnfîtâr,10-12.)

«Rabbinin ordularını kendisinden baskası bilmez.» (ei-Müddessir,3i.)

«Melekler, her kapıdan yanlarına girip: «Sabretmenize karşılık size selam olsun, burası Dünya'nın ne güzel bir sonucudur!» derler. (er-Ra'd,22-23.)

«Hanid, gökleri ve yeri yaratan, melekleri ikiser, üçer, dörder kanatlı elçiler kılan Allah'a mahsustur. Yaratmada dilediğini artırır, doğrusu Allah, her seye Kadir olandır.» (ei-Fâtir,i.)

«O gün, gök beyaz bulutlar halinde parçalanacak ve melekler bölük bölük indirilecektir. O gün gerçek hükümdarlık Rahman'mdır. Inkarcılar için yaman bir gündür.» (el-Furkân,25-26.)

«Bizimle karsilasmayi ummayanlar: «Bize ya melekler indirilmeli, ya da Rabbimizi görmeliyiz.» derler. Andolsun ki kendi kendilerine büyülenmisler, azginlikta pek ileri gitmislerdir. _Melekleri gördükleri gün, iste o gün, suçlulara iyi haber yoktur. Melekler: «İyi haber size yasaktır yasak!» derler.» (ei-Furkân, 21-22.)

«Allah'a, meleklerine, peygamberlerine, Cebrail'e ve Mikail'e düşman olan kimse, inkar etmiş olur. Allah şüphesiz, inkar edenlerin düşmanidir.» (el-Bakara,98.)

«Ey Inananlar! Kendinizi ve çocuklarınızı Cehennem atesinden koruyun. O'nun yakiti, insanlar ve taslardır. Görevlileri, Allah'ın kendilerine verdiği emirlere bas kaldırmayan, kendilerine buyrulanları yerine getiren pek hasin meleklerdir.» (et-Tahrîm,6.)

Melekler hakkında gerçekten çok ayetler vardır. Yüce Allah, onları ibadet hususunda kuvvetli olmak, yaratılışa güçlü olmak, görünüşte güzel olmak, şekil bakımından azametli olmak ve çeşitli suretlerde zinde olmakla nitelemektedir. Nitekim bir ayet-i kerimede yüce Rabbimiz buyurmuş ki:

«Elçilerimiz Lut'a gelince, onun fenasına gitti, çok şikildi, «Bu çetin bir gündür.» dedi. Milleti ona kosarak geldiler, daha önce kötü işler işliyordular.» (Hûd,77-78.)

Tefsirimizde bir çok âlimin de naklettiği gibi dedik ki: Melekler, Lut kavmine güzel suretli gençler olarak göründüler. Bu, onları imtihan etmek ve denemek içindi, nihayet Lut kavminin aleyhine hüccet meydana geldi. Cenâb-i Allah da onları güçlü ve muktedir bir zata yaracak şekilde yakaladı. Aynı şekilde Cebrail de Peygamber (s.a.v.) Efendimize çeşitli şekillere bürünerek gelirdi. Bazen Dihye b. Halife el-Kelbî'nin kiliginda, bazen bir bedevinin kiliginda, bazen de kendi asli görüntüsünde gelirdi. O'nun 600 kanadı vardı. İki kanadı arasındaki mesafe, yeryüzünün doğusu ile batısı arası kadardı. Nitekim Hz. Peygamber (s.a.v.), onu bu şekliyle iki defa görmüştü. Bir defasında gökten yere inerken, bir defasında da Cennetü'l-Me'vâ'nin yanındaki Sidretü'l-Münteha'da görmüştü. Nitekim bu husus, su ayet-i kerimede de izah edilmektedir.

«O'na, çetin kuvvetlere sahip ve güçlü olan Cebrail öğretmistir. En yüksek ufukta iken doğruluvermiş, sonra yaklaşmış ve inmiştir. Aralan iki yay aralığı kadar, belki daha da yakın oldu. Allah, o anda kulu Mu-hammed'e vahyedeceğini etti.» (on-Necm,5-i o.)

«Andolsun ki Muhammed, Cebrail'i sinirin sonunda (Sidretü'l-Münteha) başka bir inisinde de görmüştür, orada Me'vâ Cennet'i vardır. Sidre'yi bürüyen buruyordu. Muhammedin gözü, oradan ne kaydı ne de

Onu astı.» (on-Nccm,13-17.)

İsrâ sûresinde, İsrâ hadisleri meyanında da anlattığımız gibi Sidre-tü'l-Münteha, yedinci gök tabakasıdır. Baska bir rivayette anlatıldığına göre altıncı gök tabakasıdır yani kökü altınca gök tabakasında, dalları da yedinci gök tabakasıdır. Orada onu, Allah'ın emri bürüdü de bürüdü. Bir rivayette anlatıldığına göre Yüce Rabb'in nuru, onu bürümüstür. Baska bir rivayette ise onu, altından bir örtü bürümüstür. Onu müteaddid renklerde ve sayılamıyacak miktarda örtüler bürümüstür. Karga sürüsü gibi meleklerin onu bürüdüğü de söylenir. Anlatıldığına göre onu, Allah'ın nuru bürümüstür ki o nuru hiç kimse vasfedemez, çünkü o kadar güzel ve kıymetli bir nurdur. Bu kaviller arasında bir tezat yoktur. Çünkü bunların tamamını bir noktada toplamak mümkündür.

Önceki kısımlarda da anlattığımız gibi Rasûlullah (s.a.v.), miraçtan bahsederken şöyle demiştir:

«Sonra Sidretü'l-Münteha'ya yükseltildim. O ağacın meyveleri testiler gibi idi. Yaprakları fil kulagi gibiydi. Kökünden ikisi batin, ikisi de zahir olmak üzere dört nehir çıkıyordu. Batin nehirler Cennet'tedir. Zahir nehirlerden biri Nil, diğeri de Fırat'tır.»

Önceki sayfalarda yerin ve yerdeki deniz ve nehirlerin yaratılışından bahsederken bu konuya değismistik.

Miraçla ilgili hadiste Peygamber (s.a.v.), sözüne devamla şöyle diyor:

«Sonra Beyt-i Ma'mur'a yükseltildim. Baktım ki ona her günde 70.000 melek giriyor, sonra onlar gidince tekrar oraya dönme sırasını bulamıyorlar. Orada İbrahim Halil (a.s.)'i, sırtını Beyt-i Ma'mur'a dayamış halde gördüm. Beyt-i Ma'mur, yedinci kat gökte olup yerdeki Ka'be'nin hizasıdır.»

Süfyan-i Sevrî ile Sube ve Ebu'l-Ahvez, Haîd b. Arare'nin şöyle dediğini rivayet etmişlerdir: İbn Kevva, Hz. Ali'ye Beyt-i Ma'mur'u sordu. O da şu cevabı verdi;

«Beyt-i Ma'mur, semada bir mescittir ki ona Durrah denilir, bu mescit, yeryüzündeki Ka'be'nin hizasıdır. Gökteki hürmeti, yerdeki Ka'be'nin hürmeti kadardır. Her gün 70.000 melek onda namaz kılar.

Onlar gittikten sonra tekrar gelme nöbetini elde edemezler.»

Taberânî, İbn Abbas'tan rivayet etti ki, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur:

«Beyt-i Ma'mur semadadır. Ona Durrah denir. Beyt-i Haramın hizasıdır; Eger gökten düşecek olursa Beyt-i Haramın üzerine düşer. Günde 70.000 melek ona girer, sonra bir daha dönüp onu göremezler. Mekke'deki Ka'be'nin hürmeti kadar, semada da onun hürmeti vardır.» Katade dedi ki: Rasûlullah (s.a.v.) bir gün ashabına şöyle sordu:

- Beyt-i Ma'mur'un ne olduğunu biliyor musunuz?

- Allah ve Rasûlü daha iyi bilirler.

- O, Ka'be hizasında olup semada bulunan bir mescittir. Eger gökten yere düşecek olursa, Ka'be'nin üzerine düşer, günde 70.000 melek onda namaz kılar. Oradan çıkıp gittikten sonra artık oraya hiç dönemezler.»

Dahhak'm ifadesine göre Beyt-i Ma'mur'u, mel'un Iblis'in kabilesinden olup kendisine cin denen bir melek grubu imar edip hizmetine bakarlar. Dogrusunu Allah bilir.

Baskalan dediler ki: Her sema tabakasinda bir beyt vardır ki, melekler ibadetle senlendirirler, oraya tevbe ile gelirler. Sıra halinde onu ziyaret ederler. Tıpkı yeryüzündeki Beyt-i Atik'i her sene hac ve umre için ziyaret eden kimseler gibi melekler de her vakitte onu namaz ve tavaf ile senlendirirler.

"Megazi" kitabının bas kısmında Said b. Yahya b. Said el-Ümevî dedi ki, Mücahidin hadisinde Ebu Ubeyd bize söyle dedi: «Harem'in kadri yüceltilmiştir. Onun kadri, yedi kat gök ve yedi kat yerde yücedir. O, on-dört beytin ondördüncüsüdür. Her sema ve yer tabakasinda bir beyt vardır. Bunlar düşecek olurlarsa, üst üste düşerler. Birbirlerinin hizasındadırlar.»

Abdullah b. Amr dedi ki: «Harem, yedi kat gökte ve yedi kat yerde hürmetlidir. Mescid-i Akse'da yedi kat gökte ve yedi kat yerde hürmetlidir. Nitekim sairin biri demis ki:

«Gökleri bina edip yükselten zat, gökte bir beyt inşa etmiştir ki, onun sütunları daha uzun ve daha sağlamdır.»

Semadaki beytin adı, Bey tül-Izzet'tir. Oradaki meleklerin öncüsünün adı İsmail'dir. Su halde Beyt-i Ma'mur'a her gün 70.000 melek girmekte ve sonra da oraya bir daha gelme sırasını elde edememektedirler. Bunlar yedinci kat sakinlerinden olurlar. Bu sebeple Yüce Allah buyurmuş ki: «Rabbinin ordularını kendisinden baskası bilmez.» <el-Müddessir,31.)

İmam Ahmed b. Hanbel, Ebu Zer'den rivayet etti ki, Rasûlullah (s.a.v.) söyle buyurmıştır:

«Dogrusu ben sizin görmediğinizi görürüm, sizin isitmediğinizi isitirim. Sema, ağır yük altında ihlayan hayvan gibi ihlamaktadır ve ihlamaya da hakkı vardır. Çünkü onda, dört parmaklık boş bir yer yoktur ki üzerinde secde eden bir melek bulunmasın. Eger benim bildiklerimi bilseydiniz az güler, çok ağlardınız. Yataklarda kadınlarla oynasıp lezzet bulmazdınız. Yüksek yerlere çıkıp Aziz ve Celil olan Allah'a feryad edip figan ederdiniz.» Ebu Zer dedi ki: «Vallahi kesilip koparılan bir ağaç olmayı çok isterdim.»

Hafız Ebu'l-Kasim et-Taberanî, Cabir b. Abdullah'tan rivayet etti ki,

Rasûlullah (s.a.v.) söyle buyurmıştır:

«Yedi kat gökte bir ayak, bir karış ve bir avuç içi kadar her yerde mutlaka kıyam halinde veya secde halinde veya rükû halinde bulunan bir melek vardır. Kıyamet gününde bunların hepsi Allah'a derler ki: «Sana hakkıyla ibadet edemedik, ancak hiç bir şeyi sana ortak kosmadık.»

Bu iki hadis gösteriyor ki, yedi kat gökte bulunan her yerde mutlaka melekler vardır ki, bunlar çeşitli ibadetlerle mesguldürler. Kimi kıyamda, kimi rükû halinde, kimi de secde halindedir. Kimi de başka ibadetlerle mesguldür. Doğrusunu Allah bilir. Onlar sürekli ibadet, tesbih, zikir ve Allah'ın emrettiği amellerle mesguldürler. Rableri katında menzil ve mertebeleri vardır. Nitekim Yüce Allah buyurmuş ki:

«Melekler söyle derler: «Bizim her birimizin bilinen bir makamı vardır. Süphesiz biz sıra sıra duranlarız, süphesiz biz, Allah'i tesbih edenleriz.» (es-Sâffât,164-166.)

Peygamber (s.a.v.) sahabelere söyle buyurdu:

- Meleklerin, Rableri nezdinde saf tuttıkları gibi saf tutsanıza.
- Onlar, Rablerinin nezdinde nasıl saf tutarlar?

Birinci safı tamamlarlar ve safta sıra halinde dizilirler. Allah, bizi diğer insanlara karşı üç şey ile üstün kıldı, yeryüzünü bizim için mescit kıldı, toprağı da bizim için temizleyicidir. Saflarımızı da meleklerin safları gibi yaptı. Kıyamet gününde melekler, yüce Rabbin huzuruna saflar halinde geleceklerdir. Nitekim yüce Rab buyurdu M: «Melekler sıra sıra dizilip Rabbinin buyruğı gelince.» (el-Fecr,22.)

«Melekler, Aziz ve Celil olan Rablerinin huzurunda kıyamet gününde saf halinde durdukları gün, Rahman olan Allah'ın izni olmadan kimse konuşamayacaktır. Konuştuğu zaman da doğruyu söyleyecektir.» (en-Nebe',38.)

Bu ayet-i kerimede geçen "Ruh" kelimesi ile âdemogulları kastedilmiştir. İbn Abbas, Hasan ve Katade böyle demislerdir. Ruh kelimesiyle şekil bakımından ademogullarına benzeyen bazı meleklerin kastedildiği de söylenmiştir, İbn Abbas, Mücahit, Ebu Salih ve Ames böyle demislerdir. Bu kelime ile Cebrail'in kastedildiği de söylenmiştir. Sabi, Said b. Cübeyr ve Dahhak böyle demislerdir. Ruh kelimesi ile bir meleğin kastedildiği söylenmiştir ki bu melek, bütün mahlukatın büyüklüğünceidir. Ali b. Ebi Talha, İbn Abbas'ın böyle dediğini rivayet etmiştir. İbn Abbas'a göre kıyamet gününde meleklerin en iri cüsseli olanı mahser yerine gelecektir ki, ona Ruh denilir.

İbn Cerir, İbn Mesud'un söyle dediğini rivayet etmiştir: «Ruh, dördüncü gök

tabakasmdadir ki o, göklerden de, dağlardan da ve bütün meleklerden de büyüktür*. Günde 12.000 defa tesbih getirir, Allah onun her tesbihinden bir melek yaratır ve o melekler, kıyamet gününde bir tek melek safına bedeldir.» Bu, cidden garip bir sözdür.

Taberanî, Abdullah b. Abbas'tan rivayet etti ki, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmıştır:

«Allah'ın bir melegi vardır ki ona; "Göklerle yerleri bir lokma halinde yut." denirse bunu yapar. O'nun tesbihi şöyledir: «Ey Rabbim, her nerede olursan ol, sen noksanlıklardan münezzeh ve yücesin.» Bu hadis te cidden gariptir, mevkuף olabilir.

Ars'i yüklenen meleklerin evsafım anlatırken Cabir b. Abdullah'tan söyle bir rivayette bulunmştuk: Rasûlullah (s.a.v.) buyurdu ki: «Ars'i yüklenen Allah'ın meleklerinden biri hakkında konuşmam için bana izin verildi: O melegin kulak yumusagi ile omuzu arasındaki mesafe, 700 senelik yoldur.» Bu hadisi, Ebu Davud rivayet etmiştir. İbn Ebi Ha-tim'den gelen bir rivayette ise söyle denilmiştir:

«O melegin kulak yumasagi ile omuzu arasındaki mesafe, bir kusun 700 senede uçabilecegi kadardır.»

Cebrail'in evsafi hakkında çok seyler söylenmiştir. Yüce Allah buyurdu ki: «Ona, çetin kuvvetlere sahip ve güçlü olan Allah öğretmiştir.»

(en-Necm,5.)

Anlatıldığına göre Cebrail, o kadar güçlü ve kuvvetliyiis ki,Meda-yin sehrini Lut kavminin üstüne kaldırmıştır. Onlar, içindeki ümmetlerle birlikte yedi kavim idiler ve 400.000'e yakın kisiydiler. Ayrıca beraberlerinde diğer canlılar ve hayvanlar vardı. Medayin sehrinde bir çok araziler, imaretler ve mahalleler vardı. Cebrail, bütün bunları kanadinin ucu ile tutup kaldırmış, göklerin ucuna kadar yükseltmişti. Öyleki göklerdeki melekler, Medayin sehrinde uluyan köpeklerin ve öten horozların seslerini isitmişlerdi Sonra bu sehri ters çevirmiş, altını üstüne getirmişti. İşte Cebrail, böylesine güçlü ve kuvvetli bir melektir. Cebrail, güzel yaratılışa sahip yüce bir melektir. Nitekim başka bir ayet-i kerimede Cenâb-i Allah, Kur'ân-i Kerim'den bahsederken söyle buyurmıştır: «Bu Kur'an, sereûi bir elçinin (Cebrail'in) getirdigi sözdür.» (et-Tekvîr,19.)

Evet, bu Kur'an, Allah katında şerefli, güzel görünüşlü, güçlü bir elçi olan Cebrail'in getirdigi bir sözdür. O, Ars'm sahibi katında itibarlı, yüksek merteye sahibi ve onurlu bir kimsedir. Mele-i a'la da yani yüce âlemlerde sözü dinlenen bir melektir. Büyük emanet sahibidir. Bu yüzden o, Allah ile peygamberleri arasında elçilik görevi ifa etmektedir. Onlara vahiy indirmektedir. O vahiyde doğru haberler, adil seriatler vardır. Önceki

sayfalarda da anlattığımız gibi Cebrail, çeşitli sıfatlara bürünerek Peygamber (s.a.v.)'e gelirdi. Peygamber (s.a.v.) onu, Allah'ın yaratmış olduğu asli seldi ile iki kez görmüştür. Onun 600 kanadı vardı.

«Araları iki yay aralığı kadar belki daha da yakın oldu. Allah o anda kuluna vahyedeceğini etti.» (en-Necm,9-io.)

Buhari, Abdullah b. Mesud'un söyle dedigini rivayet etmiştir:

«Rasulullah (s.a.v.), Cebrail'i 600 kanatlı olarak görmüştür.»

İmani Ahmed b. Hanbel, Abdullah b. Mesud'un söyle dedigini rivayet etmiştir:

Rasulullah (s.a.v.), Cebrail'i asli suretinde gördü. Onun 600 kanadı vardı, her kanadı ufku dolduracak büyüklükte idi, kanatlarından çeşitli renkte inci ve yakutlar dökülüyordu ki, onları Allah bilir.

«Andolsun ki Muhammed, Cebrail'i sinirin sonunda (Sidretü'l-Münteha'da) baska bir inisinde de görmüştür.» (en-Necm,13-u.)

İmam Ahmed b. Hanbel'in nakline göre Abdullah b. Mesud, bu ayetle ilgili olarak Rasulullah (s.a.v.)'m söyle buyurdugunu rivayet etmiştir:

«Cebrail'i gördüm, 600 kanadı vardı. Kanadından çeşitli renklerde inci ve yakutlar dökülüyordu.»

İmam Ahmed b. Hanbel, İbn Mesud'tan rivayet etti ki, Rasulullah (s.a.v.) söyle buyurmıştır:

«Cebrail'i, Sidretü'l-Münteha'nın üzerinde gördüm, 600 kanadı vardı.»

Ravi eliyor ki, Bu hadisi nakleden Asim'a kanatları sordum, o bana bir şey söylemeye yanaşmadı. Ancak söyle dedi: Arkadaşlarımdan birinin bana anlattığına göre Cebrail'in bir kanadı, doğu ile batı ufukları arasını dolduracak kadar büyüktü.

İmam Ahmed b. Hanbel, Abdullah b. Mesud'dan rivayet etti ki, Rasulullah (s.a.v.) söyle buyurmıştır:

«Cebrail, bana bir yeşillik içinde geldi ki, ona inciler asılı idi.»

«Muhammed'in gözünün gördüğünü gönlü yalanlamadı.» (en-Necm 11.)

Bu ayetle ilgili olarak Abdurrahman b. Yezid, Abdullah b. Mesud'un söyle dedigini rivayet etmiştir: «Rasulullah (s.a.v.), Cebrail'i gördü. Onun üzerinde iki refref hüllesi vardı ki gök ile yer arasını doldurmuştu.»

Buhari ve Müslim'in sahihlerinde Mesruk'un söyle dediği rivayet edilmektedir: Ben, Aise'nin yanındaydım. Ona söyle dedim: Allah demiyor mu ki, «Andolsun ki o, Cebrail'i apaçık ufukta görmüştür.» (et-Tekvtr,23); «Andolsun ki Muhammed, Cebrail'i baska bir inisinde de görür.» (en-Necm,13.)

Benim bu soruma karsi Hz. Aise su cevabi verdi: «Ben bu soruyu, Rasûlullah'a bu ümmet arasinda soran ilk insanim. Rasulallah, bana cevaben dedi ki: «O ancak Cebrail'di. Onu, asli suretinde ancak iki kez gördüm. Bir defasinda gökten yere inisinde onu gördüm ki vücudu yer ile gök arasini dolduracak büyüklükte idi.»

Buhari, Ibn Abbas'tan rivayet etti ki, Rasulallah (s.a.v.), Cebrail'e «Bizi daha fazla ziyaret edemez misin?» diye sordu. Bunun üzerine su ayet-i kerime nazil oldu:

«Biz ancak Rabbinin buyruguyla ineriz.Geçmişimizi, geleceğimizi ve ikisinin ar'asmdakileri bilmek, O'na mahsustur.» (Mcryem,64.)

Buhari, Abdullah b. Abbas'm söyle dedigini rivayet etmistir:

« Rasulallah (s.a.v.), insanların en cömerdi idi. Ramazan'da Cebrail ile mülakat yaptiginda daha bir cömert olurdu. Cebrail, ramazanda her gece onunla mülakat yapar, onunla Kur'ân dersi görürdü. Rasulallah (s.a.v.), esen rüzgardan daha cömert ve daha çok hayir yapan bir kimseydi.»

Buhari, İbn Sihab'm söyle dedigini rivayet etmistir: Ömer b. Abdülaziz, ikinci namazini azicik geciktirdi. Urve ona dedi ki: «Cebrail inip geldi ve Rasulallah (s.a.v.)'m önünde namaz kıldn-di.» Ömer ona dedi ki: Ey Urve, senin ne demek istedigini biliyorum. Besir b. Ebi Mesud'un söyle dedigini isittim: Ebu Mesud, Rasulallah (s.a.v.)'m söyle buyurdugunu isittigim söyledi: «Cebrail indi, bana imamlık yaptı, ben de onunla beraber namaz kildim. Sonra onunla beraber kildim. Sonra yine onunla beraber kildim. Sonra yine onunla beraber kildim.» Rasulallah (s.a.v.) böyle derken parmagi ile sayiyordu. Böylece bes vakit namaz

saymis oldu.

İsrafil (a.s.)'in evsafına gelince o, Arsi yüklenenlerdendir. Rabbinin emri üzerine üç kez sûra üfleyecektir. Birinci üflemesi, korkutma üfleyi-sidir. İkincisi, bayıltıp yere düşürme üfleyisidir. Üçüncüsü, diriltme üf-leyisidir. Nitekim bu kitaptaki ilgili bölümde bu hususu detaylı olarak açıklayacağız. Sûr, içine üflenen bir boynuzdur. Onun genişliğinin çapı, gök ile yer arasındaki mesafe kadardır. Onun içinde kulların ruhlarının yeri vardır. Allah ona, kulları diriltmek için üflemesini emrettiği zaman üfler ve ruhlar oradan tutusarak çıkarlar. Aziz ve Celil olan Rab der ki: «Onur ve üstünlüğüme andolsun ki her biriniz, bedenlerinize döneceksiniz. Dünyada yasattığınız bedenlere girin.» Böylece ruhlar, mezarların-daki cesetlere girerler. Zehirin, isimlis kimsenin vücuduna girisi gibi girer ve cesetleri diriltirler Böylece mezarlar açılır, hepsi hızla kosup hasır meydanına giderler. Bununla ilgili açıklamalar ilgili bölümde verilecektir. Bu yüzden Rasulallah (s.a.v.) buyurmıştır ki:

«Sûrun sahibi, sûru agzina alip alnini egmis ve üfleme iznini beklemekte iken ben nasıl rahat ederim?» Dediler ki: «Sen ne dersin Ya Rasû-lallah?» Rasûlullah (s.a.v.) buyurdu ki: «Allah bize yeter, O ne güzel ve-kiidir. Allah'a tevekkül edip ezandık.»

Imam Ahmed b. Hanbel, Ebu Said el-Hudrî'nin söyle dedigini rivayet etmistir: Rasûlullah (s.a.v.) Sûr sahibini anlatti ve dedi ki: «O'nun saginda Cebrail, solunda da Mikail (a.s.) vardır.»

Hafiz Ebu'l-Kasim et-Taberanî, îbn Abbas'in söyle dedigini rivayet etmistir:

Rasûlullah (s.a.v.), bir ara Cebrail ile beraber iken bir tarafta göğün ufku yarildi, Israfil yere indi, salinarak geldi. Peygamber (s.a.v.)'in karsisinda durup söyle dedi:

- Ya Muhammedi Cenâb-i Allah, kul peygamber veya hükümdar peygamber olmak arasinda seni muhayyer kildi. Ya kul peygamber ya da hükümdar peygamber olmaktan birini seç.

Peygamber (s.a.v.), olayin bundan sonrasini söyle anlatiyor: «Cebrail, eli ile bana isaret ederek mütevazi olmami Öğütledi, ben de onun bana öğüt verdigini anladim ve soruyu soran melege: «Kul peygamber olmak istiyorum.» diye cevap verdim. O melek semaya yükseldi. Cebrail'e dedim ki:

- Bu durumu senden sormak istedim. Ancak mesgul oldugunu gördüğüm için soramadim. Ey Cebrail, bu gelen kimdi?

- Bu, Israfil (a.s.) idi. Cenâb-i Allah'in kendisini yarattigi günden beri o, Allah'in huzurunda esas durus vaziyetinde beklemektedir. Gözlerini kaldirip bakmaz. Onunla Rabbi arasinda yetmis nur vardır. O nurdan birine her kim yaklasirsa mutlaka yanar. Onun önünde bir levha vardır. Allah, gök veya yer islerinden birinin yapılmasina izin verdigi zaman o levha kalkip Israfil'in gözü önüne getirilir. Levhaya bakar. Eger benimle ilgili bir isin yapılmasi emredilmekte ise emri bana iletir, eger Mikail 'in yapmasi gereken bir is emredilmekte ise emri Mikail'e iletir, eger ölüm meleginin yapmasi gereken bir is emredilmekte ise emri ona iletir.

- Ey Cebrail, sen hangi isle görevlisin?

- Rüzgar ve ordularla görevliyim.

- Mikail hangi isle görevlidir?

- Yagmur ve nebatat isiyle görevlidir.

- Ölüm melegi hangi isle görevlidir.

- Ruhları teslim almakla görevlidir. Ben, onun ancak kiyamet kopmasi saatinde inecegini sanıyordum. Ve senin bende gördüğün hal, kiyamet

saatinin gelmesinden korkmam dir.» Bu hadis gariptir.

Sahih-i Müslim'de Aise (r.a.)'den rivayet olunduguna göre Rasûlullah (s.a.v.), geceleyin kalkip namaz kılarken söyle dua edermis: «Ey Cebrail'in, Mikail'in ve Israfil'in Rabbi olan, göklerle yeri yaratan, görünür görünmez âlemlerin hakkında bilgi sahibi olan Allah'im! Sen anlasmazliga düstükleri hususlarda kullarının arasında hükmedersin. Beni de üzerinde ihtilafa düşülen Hak yolda hidayete ilet, bunu izninle yap. Sen diledigini dosdogru yola iletirsin.»

Sûrla ilgili hadiste anlatildigina göre insanların kiyamet vakti düşüp Ölmelerinden sonra Cenâb-i Allah, sûru üflemesi için ilk olarak Israfil'i diriltecektir.

Muhammed b. Hasen En-Nakkas'm anlattigina göre Israfil, Adem (a.s.)'e ilk secde eden melektir. Bunun için Cenâb-i Allah onu, Levh-i Mahfuz'un korunmasiyla görevlendirmis ve onu mükafatlandirmistir.

«Allah'a, peygamberlerine, meleklerine, Cebrail'e ve Mikaü'e düşman olan kimse, inkar etmis olur.» (ci-Bakara,98.) Cenâb-i Allah bu ayet-i kerimede serefli ve üstün varliklar olduklari için- Cebrail ile Mikail'i melekler üzerine atfetmistir. Cebrail, büyük bir melektir. Onunla ilgili açıklamalar önceki kismalarda verilmistir. Mikail'e gelince o yagmur ve nebatat isleri ile görevlidir. Aziz ve Celil olan Rabbi katmda büyük itibar sahibidir. Allah'a yakin meleklerin en sereflilerin dendir.

Imam Ahmed b. Hanbel, Enes b. Malik'ten rivayet etti ki, Rasûlullah (s.a.v.) söyle buyurmustur:

«Cebrail'e dedim ki:

- Buna ne olmus? Mikail'in güldüğünü hiç görmedim. Cebrail söyle cevap verdi:

- Ates yaratilali beri Mikail hiç gülmemistir.»

Kur'ân'da adlari açıkça anilan melekler iste bunlardir. Sahih hadiste Peygamber Efendimizin duasinda da adlari geçen melekler bunlardir: «Ey Cebrail'in, Mikail'in ve Israfil'in Rabbi olan Allah'im!...»

Cebrail, ümmetlere teblig edilmesi için peygamberlere vahiy getirirdi.

Mikail ise, yagmur ve nebatat isleri ile görevlidir. Bu dünyadaki riziklar, yagmur ve bitkilerden meydana gelir. Ayrica Mikail'in, ilahî emirleri yerine getirme hususunda buyrugunu yerine getiren yardimcilari da vardir. Onlar Aziz ve Celil olan Allah'in diledigi yerlere rüzgarlari ve bulutlari sevkederler. Önceki kismalarda da rivayet ettigimiz gibi gökten yere inen her yagmur damlasiyla birlikte bir melek de iner ve o yagmur damlasini yeryüzündeki yerine birakir.

israfil, ölümlerin mezarlarından kalkmaları için kıyamet gününde sūra liflemekle görevlidir. Mezarlarından dirilip kalkan ölümler, kıyamet gününde mahser yerine gidip hazır bulunurlar ki sükreden kimseler felaha ersinler, nankörler de cezalarını bulsunlar, sükreden kimselerin günahlari bağışlanacak, gayretleri de karsiligini bulacaktır, nankörlerin amelleri ise bosa çıkacak ve onlar ölüm istiyecek, vaveyla edeceklerdir.

Cebrail de getirdigi hidayetin sonuçlarım elde edecekler. O, vahiy getirmekle görevlidir. Mikail'e gelince o, görevli olduğu rizik işlerini yürütmekle memurdur. Israfil ise, yardım ve ceza işleriyle görevli olup. bu işleri yürütür. Ölüm melegine gelince, ne Kur'ân'da ne de sahih hadislerde onun adından açıkça bahsedilin emektedir. Sadece bazı eserlerde . onun adi Azrail olarak geçmektedir. Dogrusunu Allah bilir.

Bir ayet-i kerimede yüce Allah söyle buyurmıştır:

«Ey Muhammedi De İd: «Size vekil kilman ölüm melegi caninizi alacak, sonra Rabbinize döndürüleceksiniz.»(es-Secde, 11.)

Ölüm meleginin, kulların ruhlarını kabzetmede, bedenlerinden çıkarıp bogaza getirinceye kadar yardım eden muavinleri vardır. Can bogaza geldikten sonra Ölüm meleginin kendisi o canı çıkarır, çıkardıktan sonra da bir saniye bile elinde kalmadan yardımcıları ruhu, onun elinden alıp münasip bir kefene sararlar. Nitekim bir ayet-i kerimede bu husus söylece açıklanmıştır:

«Allah inananları, dünya hayatında ve ahirette sağlam bir söz üzerinde tutar.» (İbrâhîm; 27.)

Yardımcı melekler teslim alınan ruhu, Azrail'den ahp yükseklerle çıkarırlar. Eger salih bir ruh ise ona göklerin kapıları açılır, aksi takdirde gök kapıları açılmaz ve yere fırlatılır. Nitekim yüce Allah buyurmuş ki:

«O, kulların üstünde yegane hakimdir, size koruyucular gönderir, artık birinize ölüm gelince elçilerimiz, bir eksiklik yapmaksizin onun canını alırlar. Sonra gerçek Mevlalara döndürürler. Haberiniz olsun, hüküm O'nundur. O, hesap görenlerin en süratlisidir.» (el-En'âm,61-62.)

Rivayete göre İbn Abbas ile Mücahid ve diğer bazıları demisler ki: Yeryüzü, ölüm meleginin elinde bir tas gibidir. Onu diledigi tarafından tutar. Önceki kısımlarda da anlattığımız gibi ölüm melekleri insana, ameline göre kiliklara bürünerek gelirler, eger kisi mü'min ise, ölüm melekleri beyaz yüzlü, beyaz elbiseli ve güzel kokulu bir surette onun yanına gelirler, eger kisi kafir ise bunun tersi bir şekilde onun yanına gelirler. Bundan Allah'a şiginiriz.

İbn Ebi Hatim, Cafer'in babası Muhammed'in söyle dedigini rivayet etmiştir: Rasûlullah (s.a.v.), Ensâr'dan ölmek üzere olan bir adamın yanına gelen ölüm melegine bakti ve ona söyle dedi: «Ey ölüm melegi, arkadaşima

merhametle muamele et, o mü'mindir.» Ölüm melegi de ona söyle cevap verdi: «Ya Muhammed, gönlün müsterih olsun, gözün aydin olsun, dogrusu ben, mü'min olan herkese merhametle muamele ederim. Sunu bilesin ki yeryüzünde ne bir çadır, ne de tasta yapilmis bir ev ne de denizdeki bir yer yoktur ki ben her gün orayi bes kez kontrol etmis olmayayim. Öyle ki o evlerde bulunan büyük küçük herkesi tanirim. Allah'a yemin ederim ki, Ey Muhammed, eger ben bir sivrisinegin canim almak istesem dahi bunu yapamam, ancak Allah emrederse yaparim.»Cafer b. Muhammed es-Sadik dedi ki: "Bana ulasan bir habere göre ölüm melegi, insanlari namaz vakitlerinde kontrol edermis, eger kisi can çekistigi zaman daha önce namazina devam eden kimselerdense ölüm melegi ona yaklasir, seytani ondan uzaklastirir ve ona, demeyi o zorlu halde iken telkin eder.» Bu, mürsel bir hadistir ve ihtilaf konusudur. Bu hadisnin devaminda anlatildigina göre Cenâb-i Allah, mahlukatm düşüp ölmeleri için Israfil'e, sûra üflemesini emreder. O da üfleyince göklerde ve yerlerdeki canlilarin tamamı düşüp ölür. Ancak Allah'in hayatta kalmalarini istedigii kimseler hariç. Ölüm melegi, Aziz ve Cebbar olan Allah'in yanma gelir ve der ki:

-Ya Rab, göklerde ve yerlerde senin, hayatta kalmalarim diledigin kimseler disindaki herkes öldü.

Hayatta kalanlari elbette ki kendisi daha iyi bildigi halde yüce Allah, Ölüm melegine sorar:

- Kimler hayatta kalmis?

- Ölümsüz ve diri olan sen, Arsini tasiyanlar, Cebrail ve Mikail hayatta kalmistir.

- Cebrail ile Mikail ölsünler. Ars-i A'la der ki:

- Ya Rab, Cebrail ile Mikail mi ölsünler diyorsun?

- Sus! Ben, Arsimin altinda bulunan herkesin ölmesini takdir ettim. Bu ikisi Öleceklerdir.

Sonra ölüm melegi, Aziz ve Cebbar olan Allah'in yanma gelip söyle der:

- Ya Rab, Cebrail ile Mikail öldüler.

Hayatta kalanlari kendisi daha iyi bildigi halde yüce Allah sorar:

- Kimler hayatta kaldi?

- Ölümsüz ve diri olan sen, Arsini tasiyan melekler ve bir de ben hayatta kaldik.

- Arsi tasiyan melekler de ölsünler.

Ars'i tasiyan melekler de ölürler. Cenâb-i Allah, Ars'a emir verir, Ars" ta sûru Israfil'den alır, sonra ölüm melegi gelip söyle der:

- Ya Rab, senin Arsini taslayan melekler de öldüler. Hayatta kalanlari kendisi daha iyi bildigi halde yüce Allah sorar:

- Kimler hayatta kaldı?

- Ölümsüz ve diri olan sen, bir de ben...

- Sen de benim yaratıklarımından bir yaratıksın, seni bir iradem geregi olarak yaratmistim, şimdi öl.

Ölüm melegi de ölür, o zaman Bir, Kahhar, Tek, hiç bir seye muhtaç olmayan, her seyin kendisine muhtaç oldugu, dogmayan, dogurmayan, dengi ve esi bulunmayan Allah baki kalir, tipki daha önceden kendisi var oldugu gibi sonra da var ve baki olacaktır.»

Kur'ân-i Kerîm'de adlarından açıkça bahsedilen meleklerden Ha-rut ile Marut ta vardır. Selef ulemasından bir grup böyle demislerdir. Bunların kissalari ve akibetleri hakkında bir çok rivayetler nakledilmistir ki, çoğu israiliyat haberleridir. Bu rivayetlerden birinde anlatildigina göre Zühre yıldizi, çok güzel bir kadın suretinde bu Harut ile Marufun karsisina çıkmistir. Ali, Ibn Abbas ve Ibn Ömer'den de nakledildigine göre Zühre yıldizi, zamanında bir kadınmış. Harut ile Marut ondan, kendileriyle yatmasını istediklerinde bu isteklerini ism-i azâmi kendisine Öğretmeleri karsiliginda kabul etmiş. Onlar ism-i azâmi kendisine öğretipte o, bu duayi okuyunca semaya yükselmiş ve bir yıldiz haline gelmiştir. "Müstedrek" adlı eserinde Ibn Abbas'tan rivayette bulunan Hakim demistir ki: Harut ile Marut zamanında çok güzel bir kadın vardı. O kadının diğer kadınlara nisbetle güzelliği, Zühre yıldizinin diğer yıldizlara nisbetle güzelliği kadar fazlaydı.

Bu rivayet, Zühre hakkında varid olan sözlerin en güzelidir. Sonra anlatildigina göre Harut ile Marufun kissasi, Idris peygamber zamanında cereyan etmiştir. Süleyman Peygamber zamanında cereyan etmiş olduğuna dair başka bir rivayet te vardır. Nitekim bunu tefsirimizde detaylı surette açıklamistik.

Kısaca anlatmak istedigimiz sudur M, Zühre yıldizi ve Harut ile Marut hakkında nakledilen haberler, Kabû'l-Ahbar tariki ile gelen israiliyat haberleridir. Nitekim tefsirinde Abdürrezzak, Sevrî'den, Musa b. Ukbe'den, Salim'den, Ibn Ömer'den, Kabû'l-Ahbar'dan böyle nakillerde bulunmustur ki, bu senedi sahih bir rivayettir. Bu rivayetin ricali de adaleti sabit olan kimselerdir. Dogrusunu Allah bilir.

««Babil'de melek denilen Harut ve Marufa birsey indirilmemisti.» ayet-i kerimesinde geçen Harut ile Marut isimlerinin, iki cin kabilesi olduğunu Ibn Hazm söylemiştir. Id, bu, hakikatten uzak ve garip bir söz-'dür. Bazı kimseler, bu ayetteki melek kelimesini, melik seklinde okumus ve bunların

Farslardan manevi mezhebine mensup kimseler olduklarını söylemişlerdir. Dahhak böyle demistir. Bazıları ise, bunların gökteki iki melek olduğunu, ancak Allah'ın ezeli takdiri gereği haklarında cari olan bir kader gereğince İblis'in hükmüne tabi olduklarını söylemişlerdir. Tabii melek olduklarını söyleyenlere göre bu böyledir, ama sahîh kavle göre bunlar cinlerdendir.

Hadiste ismi geçen meleklerden ikisi, Münker ile Nekir'dir. Kabir sualı ile ilgili bir çok hadiste bunların adı geçmektedir.

«Allah, inananları, dünya hayatında ve ahirette sağlam bir söz üzerinde tutar, zalimleri de saptırır. Allah diledigini yapar.» (İbrâhîm, 27.)

Bu ayet-i kerimeden bahsederken Münker ile Nekir'in mezarda ölüyü sorgulamakla görevli olduklarını, ona Rabbini, dinini, peygamberini sorduklarını, iyi veya kötü herkesi imtihana tabi tuttuklarını anlatmıştır. Keskin bakışlı, ayırık ve sivri dil, korkunç görüntü, ürktücü bir sese sahiptirler. Allah, bizleri kabir azabından korusun ve orada sabit sözü (Keliine-i Tevhid'i) bizlere söylemeyi nasîb eylesin. Amin.

Buhari, Hz. Aise (r.a.)'nin Peygamber (s.a.v.)'e söyle bir soru yönelttiğini rivayet etmiştir:

- Uhud gününden daha şiddetli bir günle karşılaştın mı?

- Kavimimden çok sıkıntılar çektim. En çok ta Akabe gününde sıkıntı çektim. Çünkü kendimi Abdi Ya Leyi b. Abdi Kûlal'ın oğluna (beni himaye etmesi için) arzettim ama istegime cevap vermedi. Üzüntülü bir şekilde yoluma devam ettim. Karnûs Sealip denen yere geldiminde kendime geldim. Basımı kaldırdım, baktım ki, bir bulut beni gölgelendiriyor. Buluta iyice baktığımda içinde Cebrail'i gördüm, bana söyle seslendi:

- Doğrusu Allah, kavminin sana söylediklerim ve verdikleri cevabı isitmiş ve sana, dil edigin emri kendisine vermen için dağların melegini göndermiştir.

Cebrail böyle dedikten sonra dağların melegi bana seslendi, selam verdi ve söyle dedi:

- Ya Muhammedi Dileğin nedir? Eger istersen, su Ahsabeyn dağlarını senin kavminin üzerine kaldırıp bırakırım. Ben de dedim ki:

- Hayır, umarım ki Allah, onların soyundan sadece Allah'a ibadet eden ve O'na hiç bir şeyi ortak kosmayan kimseleri dünyaya getirecektir. [3]

Fasıl

Melekler, Cenâb-i Allah'ın kendilerini yaratmış olduğu görevleri bakımından kısımlara ayrılırlar. Bir kısım melekler Ars'i tasırlar. Nitekim bunlardan önceki sayfalar da bahsetmistik. Bir kısım meleklerle Kerrübiyun melekleri denir ki bunlar Ars'm çevresindedirler. Ars'i taşıyan meleklerle birlikte

digerlerinin en sereflileridirler. Bunlar Mukar-reb (gözde) meleklerdir. Nitekim yüce Allah buyurmus ki:

«Mesih de, gözde melekler de Allah'a kul olmaktan asla çekinmezler.» (en-Nisâ,172.)

Cebrail ile Mikail de meleklerdendir. Bunların, mü'minler için giyaben magfiret dilediklerini Cenâb-i Allah bildirmistir. Nitekim bir ayet-i kerimede söyle buyurmustur: «Ars'i yüklenen ve çevresinde bulunanlar, Rablerini överek tesbih ederler, O'na inanirlar. Mü'minler için: «Rabbimiz, ilmin ve rahmetin her seyi içine almistir. Tevbe edip senin yoluna uyanlari bagisla; onlari Cehennem'in azabından koru» diye bagislanma dilerler.

«Rabbimiz! Mü'minleri ve babalarından, eslerinden, soylarından iyi olanlari, kendilerine söz verdigin Adn Cennetlerine koy. Süphesiz güçlü olan, Hakim olan ancak sensin. Onlari kötülüklerden koru! O gün o kötülüklerden kimi korursan, ona süphesiz rahmet etmis olursun. Bu büyük kurtulustur.» (ci-Cafîr,7-9.)

Meleklerin seciyeleri, böylesine teiniz bir seciye olduguna göre kendileri de bu seciyeye sahip olan kimseleri severler. Özü sözü dogru ve sözü dogrulanmis olan Muhammed (s.a.v.), bir hadis-i serifinde söyle buyurmustur: «Kul, kardesi için giyaben dua ettigi, zaman melek de amin ve senin için de ayni sey olsun, der.»

Meleklerden bir kısmi, yedi kat gökte devamlı suretle gece gündüz, sabah aksam ibadetle mesguldürler. Nitekim yüce Allah buyurmus ki:

«Gece gündüz bikmadan tesbih ederler.» (ei-Enbiyâ,20)

Meleklerden bir kısmi devamlı rûkû halinde, bir kısmi devamlı kiyam halinde, bir kısmi da devamlı secde halindedir. Meleklerin bir kısmi da grup grup Beyt-i Ma'mur'a gidip ziyarette bulunurlar. Günde 70.000 melek oraya gider, orayı ziyaret edip ayrıldıktan sonra bir daha oraya dönme sirasını elde edemezler. Meleklerin bir kısmi, Cennet'teki isleri yürütürler. Cennetlikler için hizmet hazırlığında bulunurlar. Onlari agirlamak için gerekli elbise, mücevher, mesken, yiyecek, içecek ve diger ikramlari hazırlarlar ki bu ikramlari ne gözler görmüs, ne kulaklar isitmis ne de insan kalbinden geçirmistir.

Cennet hazini bir melek vardır. Id ona Ridvan denilir, bunun adi bazı hadislerde" sarih olarak geçmektedir. Cehennem görevlisi meleklerle de Zebani denir. Bunların reisleri ondokuz tanedir ki başlarında Malik vardır. O da bütün Zebanilerin residir. Zebaniler den su ayet-i kerimelerde bahsedilmistir:

«Ateste olanlar, Cehennem'in bekçilerine: "Rabbimize yalvarm da hiç degilse bir gün, azabimizi hafifletsin." derler.» (ci-Mü'mm,49.)

«Cehennem'de söyle seslenirler: «Ey nöbetçi! Rabbin hiç değilse canımızı alsın.» Nöbetçi: «Siz böyle kalacaksınız.» der. Andolsun ki, size gerçeği getirdik, fakat çoğunuz gerçeği sevmiyorsunuz.» (ez-Zuhmf,77-78.)

«Görevlileri, Allah'ın kendilerine verdiği emirlere bas kaldırmayan, kendilerine buyrulanları yerine getiren pek hasin meleklerdir.» (et-Tahnm,6.)

«Orada ondokuz bekçi vardır. Cehennem'in bekçileri yalnız meleklerden kilmisizdir. Sayılarımı bildirmekle de, ancak inkar edenlerin denenmesini ve kendilerine kitab verilenlerin kesin bilgi edinmesini ve inananların da imanlarının artmasını sağladık. Kendilerine kitab verilenler ve inananlar şüpheye düşmesinler. Kalplerinde hastalık bulunanlar ve inkarcılar: «Allah bu misalle neyi murad etti?» desinler. İşte Allah, böylece dilediğini saptırır, dilediğini de doğru yola eristirir. Rabbinin ordularını kendisinden baskası bilmez.» (ci-Müddessir,30-3i.)

Melekler, ademoglunu muhafaza etmekle görevlendirilmişlerdir. Nitekim yüce Allah buyurmuş ki:

«Allah'a göre aranızdan sözü gizleyen ile açığa vuran ve geceye bürünerek gizlenip gündüzün ortaya çıkan arasında fark yoktur.

Ardında ve önünde insanoglunu takip edenler vardır, Allah'ın emri ile onu gözetirler. Bir kavim kendini bozmadıkça, Allah onların durumunu degistirmez. Allah bir milletin fenalığını dileyince, artık onun Önüne geçilmez. Onlar için Allah'tan baska hami de bulunmaz.» (er-Ra'd,10-12.)

Yukarıdaki ayet-i kerime ile ilgili olarak Valibî, İbn Abbas'm söyle dediğini rivayet etmiştir: İnsani, ardından ve önünden takip edip himaye edenler meleklerdir. O'nu, Allah'ın emrinden korurlar. Melekler, onu önden ve arkadan koruma altına alırlar. Allah'ın kaderi geldiğinde yanından uzaklaşırlar.

Mücahid dedi ki: Her kulu uyku halinde, uyanıklık halinde, cinlere, insanlara ve yırtıcı hayvanlara karşı koruyan görevli bir melek vardır. Basına bir is geleceği zaman melek onu uyararak arkana bak, der. Ancak Allah'ın, yapılmasına izin verdiği şey geldiğinde melek onu uyarmaz ve o şey kulun basına gelir.

Ebu Üsame dedi ki: «Her ademogluyla birlikte bir melek vardır ki onu korur ve savunur, ancak takdir gelince onu takdire teslim eder.»

Ebu Miclez dedi M: «Adamin biri, Hz. Ali'nin yanına gelip söyle dedi:

- Murat kabilesinden bazı kimseler" seni öldürmek istiyorlar. Hz. Ali de o adama su cevabi verdi:

- Her adamin beraberinde koruyucu iki melek vardır. Bunlar onu, hakkında

takdir edilmemis seye karsi korurlar ama takdir edilen sey geldiginde onu yalniz birakirlar, dogrusu ecel, saglam bir kalkandir.»

Bazi melekler de kullarin isledikleri amelleri kayda gecirmekle gorevlidirler. Nitekim yuce Allah buyurmus ki:

«Saginda ve solunda, onunla beraber oturan iki alici melek, yaninda hazir birer gozcü olarak onun soyledigi her sözü zaptederler.» (ei-Kâf.17-18.)

«Oysa yaptiklarinizi bilen, degerli yazicilar sizi gozetlemektedirler.» (el-înfîtâr,10-12.)

Hafiz Ebu Muhammed Abdurrahman b. Ebi Hatim er-Razî, Müca-hid'den rivayet etti ki, Rasûlullah (s.a.v.) söyle buyurmudur:

«Sizin yaninizdan ayrilmayan Kirame'n-Katibin meleklerine saygi gösterin, onlar sadece cünüblük ve abdest bozmaniz halinde yaninizdan ayrilirlar, biriniz gusül yaptigi zaman bir duvar dibinde veya devesinin duldasında kendini duldaya alsin, ya da kardesinin duldasına girsin.»

Bezzar, Ibn Abbas'tan rivayet etti ki, Rasûlullah (s.a.v.) söyle buyurmudur:

«Allah, sizi çiplak durmaktan meneder. Allah'tan ve beraberinizde-ki Kirame'n-Katibin meleklerinden utanin. O melekler ki, abdest bozma, cünüb kalma ve gusül yapmaniz halinde yaninizdan ayrilirlar. Sizden biri açık yerde gusül yaptigi zaman elbisesi ile örtünsün veya bir duvarin yahut devesinin duldasına girsin.»

Meleklerle saygi göstermekten kasit, onlardan utanmaktır. Hiç kimse, onların yazacagi kötü amelleri, çirkin isleri onlara zapt ettirmesin. Çünkü Allah, yaratilis ve huy bakımından onlari mükerrem yaratmistir. Onların ne kadar mükerrem varliklar oldugunu su hadis-i serif göstermektedir:

« Melekler, içinde suret, köpek ve cünüb bulunan eve girmezler.»

Hız. Ali'den gelen bir rivayette de su ilave vardır:

«Etrafinda sidik bulunan bir eve de melekler girmezler.»

Ebu Said'in merfu olarak rivayet ettigi bir hadis-i serifte Peygamber (s.a.v.) söyle buyurmudur:

«İçinde resim ve heykel bulunan bir eve, melekler girmezler.»

Zekvan Ebu Salih es-Semak, Ebu Hüreyre (r.a.)'den rivayet etti ki, Rasûlullah (s.a.v.) söyle buyurmudur:

«Beraberlerinde köpek veya çan bulunan yoldaşlara melekler yoldaşlık etmezler.»

Bezzar, Ebu Hüreyre (r.a.)'den rivayet etti ki, Rasûlullah (s.a.v.) söyle buyurmudur: «Allah'ın melekleri vardır ki onlar ademoğullarını ve onların

isledikleri amelleri bilip tanirlar. Allah'in taatiyle amel eden bir kula baktiklari zaman, onu kendi aralarinda adim vererek anar ve onun hakkında; «Bu gece falan adam felaha erdi, bu gece falan adam kurtulusa erdi.» derler. Allah'a karsi ma'siyet (günah) isleyen bir kula baktiklerinde onun da adini vererek kendi aralarinda anarlar ve; «Bu gece falan adam helak oldu.» derler.»

Buhari, Ebu Hüreyre (r.a.)'den rivayet etti ki, Rasûlullah (s.a.v.) söyle buyurmudur:

«Melekler nöbet tutarlar. Gece nöbetçisi olan melekler vardır, gündüz nöbetçisi olan melekler vardır. Bunlar sabah ve ikindi namazlarında nöbet degisimi yaparlar, geceyi yaninizda geçirmis olan melekler, nöbetlerini devrettikten sonra Allah'in huzuruna çıkarlar. O, (kullarının durumunu) daha iyi bildigi halde sizi onlara sorar ve: «Kullarimi ne halde biraktiniz?» der. Onlar da su cevabi verirler: «Onlari namaz kilarken biraktik, yanlarına gittigimizde de namaz kiliyorlardi.»

Bezzar, Enes (r.a.)'den rivayet etti ki, Rasûlullah (s.a.v.) söyle buyurmudur:

«Amelleri zaptedici iki melek, Aziz ve Celil olan Allah'in huzuruna çıkarken bir günde zaptettikleri amelleri Allah'a arzederler. O da'sayfanin basinda ve sonunda istigfari görünce mutlaka söyle der:

«Kulumun bu sahifenin basi ile sonu arasinda zapta geçmiş bulunan bütün günahlarini bagisladim.»

Kisaca demek istedigimiz, sudur ki, her insanin iki koruyucu melegi vardır. Bunlar onu, önden ve arkadan Allah'in emrine karsi yine Allah'in emriyle korurlar. Yine kulun saginda ve solunda iki yazici melek vardır. Sagdaki yazici melek, soldaki yazici melegin amiridir. Nitekim bu hususu, asagidaki ayet-i celileyi tefsir ederken açıklamistik:

«Saginda ve solunda onunla beraber oturan iki alici melek, yaninda hazır birer gözcü olarak söylediği her sözü zaptederler.» <ei-Kâf,i7-i8.)

Imam Ahmed b. Hanbel, Abdullah b. Mesud (r.a.)'dan rivayet etti ki, Rasûlullah (s.a.v.) söyle buyurmudur:

«Sizden her birinize cinlerden ve meleklerden birer arkadas verilmistir.

Dediler ki:

- Ya Rasûlallah, sanada mi verilmistir? ' Rasûlullah (s.a.v.) buyurdu ki:

- Bana da verilmistir, ancak cin arkadasima karsi Allah bana yardım etmistir, o cin, bana hayirdan baska bir tavsiyede bulunamaz.»

Muhtemelen bu iki arkadastan melek olan, insani korumakla görevli olan

melekten baska bir melektir ki o, insana dogru yolu göstermek ve Rabbinin izni ile hayir yolunu göstermekle görevlendirilmistir. Nitekim cinlerden ve seytanlardan olan arkadası da insani hep fesada ve sapikliga sürüklemekle görevlidir. Masum kisi, yüce Allah'in korudugu kisidir. Allah'in yardimini diliyoruz. Yardimina basvurulacak zat yüce Allah'tir.

Buhari, Ebu Hüreyre (r.a.)'den rivayet etti ki, Rasûlullah (s.a.v.) söyle buyurmudur:

«Cuma günü oldugunda mescitlerin kapilarina melekler gelip dururlar, içeriye girenleri sirasiyla yazarlar, imam oturdugu zaman defterleri dürer ve zikri dinlemeye gelirler.»

Yüce Allah buyurdu ki:

«Sabah vakti de namaz kil, zira sabah namazina melekler sahid olur.» (el-îsrâ,78.)

Ebu Hüreyre (r.a.)'den rivayet olunduguna göre Rasûlullah (s.a.v.), bu ayet-i kerimeyi açıklarken söyle buyurmudur: «Sabah namazina gece melekleri ile gündüz melekleri gelip sahid olurlar.»

Buhari, Ebu Hüreyre (r.a.)'den rivayet etti ki, Peygamber (s.a.v.) söyle buyurmudur:

«Cemaatle kilman namaz, münferit olarak kilman namazdan yirmi bes derece daha faziletlidir. Gece melekleri ile gündüz melekleri sabah namazinda bir araya gelirler.»

Ebu Hüreyre (r.a.) söyle diyordu: Dilerseniz su ayeti okuyun;

«Sabah vaktinde namaz kil, zira sabah namazina melekler sahid olur.»

Buhari, Ebu Hüreyre (r.a.)'den rivayet etti ki, Rasûlullah (s.a.v.) söyle buyurmudur:

«Erkek karisini yatagina davet eder de karisi davetine icabet etmez ve erkek öfkeli olarak yatarsa, sabaha kadar melekler onun karisina lanet okurlar.»

Buhari ve Müslim'in sahihlerinde sabit olan. bir hadiste Rasûlullah (s.a.v.) söyle buyurmudur:

«Imam, âmin dedigi zaman siz de âmin deyin, zira âmin deyisi, meleklerin âmin deysisine denk gelen kimsenin önceki günahlari bagislanir.»

Sahih-i Buharî'de sabit olan bir hadiste de Peygamber (s.a.v.) söyle buyurmudur:

«Imam, âmin dedigi zaman semadaki melekler de âmin derler. Amin deyisi, meleklerin âmin deysisine denk gelen kimsenin önceki günahlari

bagislanir.»

Buharî, Ebu Hüreyre (r.a.)'den rivayet etti ki, Peygamber (s.a.v.) söyle buyurmudur:

«Imam, "Semiallâhü limen hamideh" dedigi zaman siz de, "Alla-hümme Rabbenâ ve lekâl hamd" deyin. Zira sözü, meleklerin sözüne denk gelen kimsenin Önceki günahlari bagislanir.»

Imam Ahmed b. Hanbel, Ebu Said'den rivayet etti ki, Rasûlullah (s.a.v.) söyle buyurmudur:

«Allah'in, yeryüzünde, insanların amellerini yazan meleklerden ayrı olarak gezici melekleri de vardır. Bunlar, Allah'i zikreden bir topluluk gördüklerinde birbirlerine söyle hitab ederler: «Aradiginiza gelin.», gelirler. Dünya semasına inerler. Cenâb-i Allah, onlara söyle sorar:

- Kullarimi ne is yaparken birakip geldiniz?
- Onlari, seni hamd, temcid ve zikrederken birakip geldik.
- Onlar beni görmüsler midir?
- Hayir.
- Onlar beni görselerdi nasıl olurdu?
- Eger seni görselerdi, daha çok hamdeder, temcid eder ve zikrederlerdi.
- Onlar ne istiyorlar?
- Cenneti istiyorlar.
- Cenneti görmüsler midir? -Hayir.
- Cennet'i görselerdi nasıl olurdu?
- Eger Cenneti görselerdi, ona karsi daha tutkulu olurlar ve daha çok isterlerdi.
- Onlar neden sigmiyorlar?
- Atesten sana siginiyorlar. -Atesi görmüsler midir?
- Hayir.
- Görselerdi nasıl olurdu?
- Eger atesi görselerdi, ondan daha çok kaçarlara ve daha çok korkarlardi.
- Sahit olun, ben onlari bagisladim.
- İyi ama onların arasında günahkar olan falan kimse vardı, o sadece bir is için onların yanma gelmistir.
- Onlar öyle bir topluluktur ki, meclislerinde oturan kimse (her ne vasifta olursa olsun) bedbaht olmaz.»

' Imam Ahmed b. Hanbel, Ebu Hüreyre'den rivayet etti ki, Rasûlullah (s.a.v.) söyle buyurmudur:

«Bir kimse, bir mü'minin dünya sikintilerinden birini gidererek nefes alırsa, Allah'ta onu kıyamet gününün sikintilerinden kurtarip nefeslendirir. Bir kimse, bir Müslümanın ayibini gizler ise, Allah da dünya ve ahirette onun (ayibini gizler), kul, kardesine yardım ettiği sürece Allah ta ona yardımcı olur. Bir kimse, ilim elde etmek maksadıyla bir yola koyulursa Cenâb-i Allah, onun Cennet'e götürücü yolunu kolaylaştırır. Bir topluluk, Allah'ın evlerinden birinde bir araya gelip Allah'ın kitabını okur,kendi aralarında onu ders olarak ele alırlarsa, üzerlerine huzur iner, rahmet onları kaplar, melekler onları kusatır ve Allah ta onları kendi yanındaki kimselere (meleklerle) anlatır. Bir kisiyi, ameli geciktirir (geride biralar) ise soyu onu hızlandırmaz, (ileriye götürmez.)»

Imam Ahmed b. Hanbel'in Müsned'inde Ebu Derda'dan merfu olarak söyle bir hadis rivayet edilmistir:

«Yapdığı ise razi oldukları için melekler ilim talebesinin önüne kanatlarını sererler.» Yani ona karşı mütevazî olurlar. Nitekim yüce Allah buyurmuş ki:

«Onlara acıyarak alçak, gönüllülük kanatlarını ger» (ei-îsrâ, 24.)

«Sana uyan mü'minleri kanatlarının altına al.» (es-suarâ, 215.)

Imam Ahmed b. Hanbel, Abdullah b. Mesud'dan rivayet etti ki, Rasûlullah (s.a.v.) söyle buyurmudur:

«Allah'ın yeryüzünde gezici melekleri vardır. Ümmetimin selamlarını bana tebliğ ederler.»

Imam Ahmed b. Hanbel, Hz. Aise'den rivayet etti ki, Rasûlullah (s.a.v.) söyle buyurmudur:

«Melekler, nurdan yaratıldılar. Cinler, dumansız atesten yaratıldılar. Adem ise, size anlatılan şeyden yaratıldı.»

Melekler ile ilgili bir çok hadis vardır. Allah'ın bize nasib ettiği kadarını burada naklettik. Hamd Allah'adır. [4]

Fasil

İnsanlar, meleklerin besere nisbetle daha üstün olup olmadığı hususunda ihtilaf etmişlerdir. Bu mesele, daha çok kelimcilerin kitaplarında görülmektedir. Bu hususta Mutezilüer ve onlara muvafakat edenlerle kelimciler arasında ihtilaf vardır. Bu mesele ile ilgili olarak gördüğüm en eski söz, Hafız İbn Asakir'in kendi târihinde Ümeyye b. Amr b. Said b-. As'm biyografisinden bahsederken söylediği sözdür: Ümeyye, Ömer b. Abdülaziz'in meclisine gitmiş. Yanında da bir cemaat varmış. Ömer b.

Abdülaziz: «Allah katında insandan daha kıymetli bir şey yoktur.» demiş ve sözünü teyid etmek için de su ayet-i kerimeyi delil olarak ileri sürmüştü:

«İnanıp yararlı iş işleyenler, işte onlar da yaratıkların en iyileridirler.» (el-Beyyinc, 7.)

Ömer b. Abdülaziz'in bu görüşüne, Ümeyye b. Amr b. Said de muvafakat etmişti. Ancak Irak b. Malik şöyle karşılık vermisti: «Allah katında meleklerinden daha kıymetli ve üstün bir varlık yoktur. Çünkü onlar, onun iki evinin hizmetçileridirler. Peygamberlerine gönderdiği elçileridirler.» Böyle derken su ayet-i kerimeyi delil olarak ileri sürmüştü:

«Rabbinizin sizi bu ağaçtan menetmesi, melek olmanızı veya burada temelli kalmanızı önlemek içindir.» (el-Arâf, 20.)

Ömer b. Abdülaziz, meclisinde bulunan Muhammed b. Ka'b el-Kurazî'ye: «Sen ne diyorsun ey Ebu Hamza?» diye sorunca o da su cevabi vermisti:

«Cenâb-i Allah, Adem'i mükerrem kıldı, onu, kendi eliyle yarattı ve ona kendi ruhundan üfledi, melekleri ona secde ettirdi. Onun soyundan peygamberleri ve mürselleri gönderdi, melekleri de ona ziyaretçi olarak gönderdi.»

Muhammed b. Kab böyle diyerek Ömer b. Abdülaziz'in görüşüne muvafakat etti. Ancak delil olarak, onun ileri sürdüğü ayetten başka bir delile dayandı. Bu hususta ileri sürülen en kuvvetli delil, su ayetin sarîh ifadesidir: «İnanıp yararlı iş işleyenler...» ayet-i kerimesi, sadece insanlara mahsus değildir. Cenâb-i Allah, meleklerini de mü'minlikle nitelemektedir. Onlar hakkında şöyle der: «Melekler, O'na iman ederler.» Cinler de aynı niteliğe sahiptir. O'nlara da imanla muttasıflırlar: «Süphesiz, doğruluk rehberi olan Kur'ân'ı dinlediğimizde ona inandık.» (el-Cinn, 13.)

«İçimizde kendini Allah'a vermiş olanlar da vardır.» (el-Cinn, 14.)

Bu konuda dayanılacak en güzel delil, Osman b. Said ed-Darimi'nin Abdullah b. Amr'dan merfu olarak rivayet ettiği şu sahîh hadistir:

«Cenâb-i Allah, Cennet'i yarattığı zaman melekler dediler ki: «Ya Rab, bunu bize ver, bunun yiyeceklerini yiyip, içeceklerini içelim. Sen dünyayı ademogulları için yaratmışsın (Bunu da "bize ver").» Cenâb-i Allah onlara cevaben şöyle dedi: «Kendi elimle yarattığım kimsenin salih yiyetini, kendisine «ol» dediğimde olan varlığa (meleğe) esit yapmam.» [5]

Cinlerin Yaratılması Ve Seytanın Kısası

Yüce Allah buyurdu ki:

«O, insani pismis çamur gibi kuru balçıktan yaratmıştır. Cinleri de yalın bîr alevden yaratmıştır. Öyleyken, Rabbinizin nimetlerinden hangisini

yalanlarsiniz?» (cr-Rahmân,u-i6.)

«Andolsun ki, insani kuru balçıktan, islenebilen kara topraktan yarattık, cinleri de, daha önce dumansız atesten yarattık.» (ei-Hıcr,26-27.)

Hız. Aise'den rivayet olunduguna göre Rasûlullah (s.a.v.) söyle buyurmıştır:

«Melekler nurdan yaratıldılar, cinler atesten yaratıldılar, Adem de anlatılan şeyden yaratıldı.»

Tefsircilerin çoğu dedi ki: Cinler, Adem peygamberden önce yaratılmışlardır. Onlardan önce yeryüzünde hin ve bin denen (cin ile insan arasında) yaratıklar vardı. Cenâb-i Allah, cinleri bunlara musallat kıldı. Cinler bunları öldürdüler, bir kısmını da yeryüzünden sürgün ettiler, sonra da yeryüzüne kendileri yerleştiler.

Süddî,İbn Mesud'dan ve bazı sahabelerden rivayet etti ki, Cenâb-i Allah, dilediği yaratıkları yarattıktan sonra Ars'a yöneldi. İblis'i Dünya'daki meleklerin üzerine amir yaptı. İblis, cin denen bir melek kabilesindendi, onlara cin denmesinin sebebi, Cennet bekçileri olmalarından dolayıdır. İblis, Cennet bekçisi iken kalbinden söyle bir düşünce geçti; «Allah, diğer meleklerle üstün olduğum için beni onlara amir yaptı. Bunu bende bir meziyetten dolayı yaptı.»

Dahhak, İbn Abbas'm söyle dedigini rivayet etmiştir; «Cinler, yeryüzünde fesat çıkarıp kan akıttıktan sonra Cenâb-i Allah, melek ordusuyla birlikte üzerlerine İblis'i gönderdi. İblis ve ordusu, onları öldürüp. yeryüzünden denizdeki adalara sürgün ettiler.»

Muhammed b. İshak, İbn Abbas'm söyle dedigini rivayet etmiştir: «Günah işlemeyen önce İblis'in adı Azazil'di. Yeryüzünde yasadı. Meleklerin en çok ibadet eden ve en fazla bilgili olanı idi. Cin denen bir melek kabilesindendi.»

İbn Ebi Hatim, Said b. Cübeyr'in söyle dedigini rivayet etmiştir; «İblis'in adı Azazil'di, meleklerin dört kanatlılarından ve en sereflilerin-dendi.»

Haccac, İbn Abbas'm söyle dedigini rivayet etmiştir: «İblis, meleklerin en sereflilerinden ve en soylu kabilelerindendi. Cennetlerin bekçisiydi, dünya semasının idaresi ve kontrolü, ona verilmisti. Yeryüzünün amiriydi.»

Tev'eme'nin azadlisi Salih, İbn Abbas'm söyle dedigini rivayet etmiştir: «İblis, yer ile gök arasındaki işleri idare ederdi.»

Katade, Said b. Müseyyeb'in söyle dedigini rivayet etmiştir: «İblis, dünya semasındaki meleklerin reisi idi.»

Hasan-i Basrî dedi ki: «İblis, bir an dahi meleklerden olmadı, o cin asillidir, tıpkı Adem'in beseriyetin aslı oluşu gibi o da cinlerin aslı ve atasıdır.»

Sehr b. Havseb ile digerleri dediler ki: «Iblis, melekler tarafından kovulan cinlerdendir. Melekler onlari kovdular, bazilarini esir alip semaya götürdüler.»

Dediler ki: Cenâb-i Allah, yeryüzünde yasasin diye Adem'i ve ondan sonra da yasasinlar diye zürriyetini yaratmak istedigii zaman, cesedini sekillendirdi, o esnada cinlerin reisi ve en çok ibadet edeni olan Iblis (Azazil) gelip Adem'in cesedinin etrafında dolasti, içinin bos oldugunu görünce onun herhangi bir seye muktedir olamayacagini, bir yaratik oldugunu sandi ve Adem'in cesedine hitaben söyle dedi: «Eger sana musallat kilinirsam seni helak ederim, eger sen bana musallat kilmirsan sana karsi gelir, asi olurum.» Cenâb-i Allah, Adem'e kendi ruhundan üfledigi zaman meleklerle, ona secde etmelerini emretti. O esnada Iblis'in içine büyük bir haset duygusu girdi ve Adem'e secde etmeye yanasma-yip; «Ben ondan daha hayirliyim, sen beni atesten yarattin, onu ise çamurdan yarattin.» dedi. Emre muhalefet edip Aziz ve Celil olan Allah'a itiraz etti. Yanlis konustu. Rabbinin rahmetinden uzaklasti. Yaptigi ibadetlerle yükselmiş olduğu mertebesinden düstü. Iblis, meleklerle benzerdi, ama onların cinsinden degildi. Çünkü o atesten yaratilmiş, melekler ise nurdan yaratılmışlardı. Çok muhtaç olduğu bir demde tabiati (yaratilisi) kendisine ihanet etti, asli olan atese döndü. «Iblis'ten baska bütün melekler secde etmişlerdi. O, büyüklük taslamış ve inkarcılardan olmustu» (Sâd,73-74.)

Meleklerle: «Adem'e secde edin» demistik. Iblis'ten baska hepsi secde etmistti. O, cinlerdendi. Rabbinin buyrugunun disina çıktı.

Ey İnsanogullari! Siz, beni birakip onu ve soyunu dost mu ediniyorsunuz? Halbuki onlar, size düşmandir. Kendilerine yazik edenler için bu ne kötü degismedir!» (ci-Kehf, 50.)

Bunun üzerine Iblis, yüce âlemlerden asagılara düstü. Oralarda yasamasini Allah yasakladi. Bu yüzden horlanmış, alçalmış, kovulmuş, kendisi ve kendisine uyan cinlerle insanlar, Cehennemle tehdit edilmiş olarak yeryüzüne indi. O, ademogullarini her çeşit yol ve her çeşit vesileyle, her yol basında ve her gözetim yerinde saptirmaya, yoldan çıkarmaya gayret edecektir. Nitekim Yüce Allah buyurmuş ki:

«Benden üstün kildigim görüyor musun? Kiyamet gününe kadar beni ertelersen, andolsun ki, azi bir yana, onun soyunu kendi buyrugum altına alacagim.» demisti.

Allah: «Haydi git! Onlardan sana kim uyarsa bil ki, Cehennem hepinizin cezası olur, hem de tam bir ceza.» dedi.

«Sesinle, gücünün yettiginin yerinden oynat, onlara karsi yaya ve atlilarinla hay kirarak yürü, mallarina ve çocuklarına ortak ol, onlara va-adlerde

bulun.» Ama seytan, sadece onlân aldatmak için vadeder.. Dogrusu, benim mümin kullarım üzerinde senin bir hakimiyetin olamaz. Rabbin vekil olarak yeter.» (ci-İsrâ,62-65.)

Bu kissayi, Adem peygamberin yaratilisi bahsinde genişçe anlatacağız. Kisaca demek istediğimiz sudur ki, cinler atesten yaratılmışlardır, ama tipki insan gibi yeyip içer ve ürerler, bir kısmı mü'min, bir kısmı da kafirdir. Nitekim Yüce Allah, onlardan bahsederken bunu bize bildiriyor:

«Ey Muhammedi Kur'ân'i dinleyecek cinlerden bir takimini sana yönelttik. Onlar, Kur'ân'i dinlemeye hazır olunca birbirlerine: "Susun" dediler. Kur'ân'm okunması bitince, her biri birer uyarıcı olarak milletlerine döndüler. Söyle dediler,«Ey milletimiz! Dogrusu biz, Musa'dan sonra indirilen, kendisinden öncekileri doğrulayan, gerçeği ve doğru yolu gösteren bir kitabı dinledik. Ey Milletimiz! Allah'a çağırın Muhammed'e uyun ve ona inanın da Allah da sizin günahlarınızı bağışlasın ve sizi can yakıcı azaptan korusun. Allah'a çağırın Muhammed'e uymayan kimse bilsin ki, Allah'i yeryüzünde aciz bırakamaz, onların ondan başka dostları da bulunmaz. İşte onlar apaçık sapıklıktadırlar.»(el-Ahkâf,29-32.)

«Ey Muhammed! De ki: «Cinlerden bir topluluğun Kur'ân'i dinlediği bana vahyolundu, onlar söyle demislerdir: «Dogrusu biz, doğru yola götüren, hayrete düşüren bir Kur'ân dinledik de ona inandık. Biz, Rabbi-mize hiç bir şeyi ortak kosmayacağız. Dogrusu Rabbimizin yüceliği, her yücelikten üstündür. O, zevce ve çocuk edinmemistir. Dogrusu, aramızdaki beyinsiz, Allah'a karşı yalanlar uyduruyordu. Dogrusu, insanların ve cinlerin Allah'a karşı yalan uydurabileceklerini sanmazdık. Gerçekten bir takım insanlar, cinlerin bir takimine şaşırmışlardı da onların azgınlıklarını arttırıyorlardı. Dogrusu, onlar da sizin, Allah'ın kimseyi yeniden diriltmeyeceğini sandığınız gibi şaşırmışlardı. Dogrusu, biz göğü yokladık, onu sert bekçiler ve kayan ateşlerle doldurulmuş bulduk. Dogrusu biz, göğün dinleyebileceğimiz bir yerde otururduk ama şimdi kim dinleyecek olsa,kendisini gözleyen bir ateş buluyor. Yeryüzünde olanlara kötülük mü murad edildi, yahut Rableri onlara bir iyilik mi dilemiştir, dogrusu biz bilemeyiz. Dogrusu, aramızda iyiler de vardır, bundan aşağı bulunanlar da vardır. Biz, türlü türlü yolda olan topluluklardık. Yeryüzünde kalsak da Allah'i aciz bırakamayacağımızı, başka yere kaçsak da, O'nu aciz bırakamayacağımız gerçeğini şüphesiz anladık. Şüphesiz, doğruluk rehberi olan Kur'ân'i dinlediğimizde O'na inandık. Kim Rabbine inanırsa, o, ecrinin eksiltileceğinden ve kendisine haksızlık edileceğinden korkmaz. İçimizde kendini Allah'a vermiş olanlar da, yazık edenler de vardır. Kendini Allah'a veren kimseler, işte onlar doğru yolu arayanlar, O'na layık olanlardır. Kendilerine yazık edenlere gelince, onlar Cehennem'in odunları oldular.

Ama dogru yola girmis olsalardi, onlari bu hususta denememiz için onlara bol su içirirdik. Kim Rabbinin anmaktan yüz çevirirse, Rabbi onu gittikçe artan bir azaba ugratir,» (el-Cinn,I-17.)

Bu sūrenin tefsirini yaptik. Bu kissanin tamamı, el-Ahkâf sūresinin sonundadır. Konuyla ilgili hadisleri de orada zikrettik. Peygamber (s.a.v.)'in yanma gelip onun sohbetini ve okudugu Kur'an'i dinleyen cin topluluğu, Nusaybin cinlerindendir. Bazi rivayetlerde anlatildigina göre bunlar Basra cinlerin denmis. Rasûlullah (s.a.v.), Mekke semtlerinden Batn-i Nahle'de ashabina namaz kildirirken bunlar onun yanina gitmisler, okudugu Kur'ân-i Kerîm'i dinlemislerdi. Sonra Rasûlullah (s.a.v.), gece boyunca onlarla sohbet etmis, onlar da kendisine bazi sorular yöneltmis ve bazi isteklerde bulunmuslardi. Rasûlullah (s.a.v.), onlara bazi seyleri yapmalarini emretmis, bazi seylerden uzak durmalarini tenbihlemisti. Kendisinden azik istediklerinde onlara söyle demisti:

«Üzerine Allah adinin anildigi her kemik parçasini etten daha çok bulacaksınız ve her hayvan tersi de sizin binekleriniz için yemdir.» Rasûlullah (s.a.v.), insanların kemik parçaları ve hayvan tersleri ile is-tinca yapmalarim yasaklamis ve «Bunlar sizin kardeşleriniz cin (cinlerin) azigidir.» demisti. Ayrica cinlerin meskeni oldugu için yollarda idrar yapmaktan da insanlari menetmis idi.

Rasûlullah (s.a.v.), yanina gelen cinlere Rahman sūresini okumus ve:

«Öyleyken, Rabbinizin nimetlerinden hangisini yalanlarsiniz?» ayet-i kerimesine geldiginde onlar su karsiligi vermislerdi: «Hayir, Ey Rabbimiz, senin nimetlerinden hiç birseyi yalanlamıyoruz. Hamd, sanadir.»

Rasûlullah (s.a.v.), insanlara Rahman sūresini okuyupta onlar cevap vermedigi zaman cinleri onlara karsi överek söyle demisti: «Cinler daha güzel karsilik veriyorlardi, onlara; «Öyleyken, Rabbinizin nimetlerinden hangisini yalanlarsiniz?» ayetini okudugum zaman mutlaka su cevabi veriyorlardi: «Hayir, Ey Rabbimiz, senin nimetlerinden hiç birini yalanlamıyoruz. Hamd, sanadir.»

Cinlerden mü'min olanlarinin Cennet'e girip girmeyecekleri veya onlardan Allah'a itaat edenlerin mükafatlarinin sadece Cehennem azabi görmeyecekleri hususunda ihtilafa düşülmüştür. Sahih kavle göre onlar, Cennet'e gireceklerdir. Kur'ân'm su ayetleri bu hususta genel, bir bilgi vermektedirler.

«Rabbine karsi durmaktan korkan kimseye iki Cennet vardir. Öyleyken, Rabbinizin nimetlerinden hangisini yalanlarsiniz?» (cr-Rahmân,46-47.)

Allah, bununla onlara lütufta bulundugunu beyan buyurmustur. Eger cinlerin mü'min olanlari Cennet'e girmeyecek olsalardi, Cenâb-i Allah,

bahsetmiş olduğu nimetleri onlara hatırlatmaz ve buna gerek duymazdı. Bu da bu konuda bizim için müstakil ve yeterli bir delildir. Doğrusunu Allah bilir.

Buhari, Ebu Sa'saa'dan rivayet etti ki, Ebu Said el-Hudrî kendisine söyle demistir:

«-Görüyorum ki sen, koyunları ve çölü çok seviyorsun. Eger çölde ve koyunlarının arasında bulunup ta ezan okursan sesini yükselt, çünkü müezzinin sesini duyan cinler, insanlar ve her şey, kıyamet gününde onun lehinde şahitlik yapacaktır.»

Ebu Said dedi ki: «Ben bu sözü, bizzat Rasûlullah (s.a.v.)'dan isittim.» Cinlerin kafir olanlarına gelince, şeytanlar bunlardandır. Şeytanların lideri de insanlığın atası Adem (a.s.) peygambere düşman olan İblis'tir. İblis'in hem kendisi, hem de zürriyeti, Adem (a.s.) peygambere ve onun zürriyetine musallat olmuştur. Cenâb-i Allah, kendisine iman edip peygamberlerini tasdik eden ve onların seriatlerine uyan kimseleri, İblis'e ve zürriyetine karşı korumayı tekeffül etmiştir. Nitekim Allah buyurmuş ki:

«Doğrusu, benim mü'min kullarım üzerinde senin bir hakimiyetin olamaz. Rabbin, vekil olarak yeter.» <el-İsrâ,65.)

«Andolsun ki İblis, onlar hakkındaki görüşünü doğru çıkartmış, inananlardan bir topluluk dışında hepsi ona uymuşlardı. Oysa İblisin onlar üzerinde bir nüfuzu yoktu. Ama biz, ahirete inanan kimselerle, ondan şüphede olanları iste böylece ortaya koyarız. Rabbin, her şeyi gözetip koruyandır.» (Scbe',20-21.)

«Ey İnsanogulları! Şeytan, ayıp yerlerini kendilerine göstermek için elbiselerini soyarak ananizi, babanizi Cennet'ten çıkardığı gibi sizi de sasirtmasin. Sizin onları görmediğiniz yerlerden, o ve taraftarları sizi görürler. Biz, şeytanları, inanmayanlara dost kılarız.» (el-A'râf,27.)

«Rabbin meleklere: «Ben, balçıktan, islenebilen kara topraktan bir insan yaratacağım. O'nü yapıp ruhumdan üflediğimde ona secdeye kapanın.» demisti. Bunun üzerine, İblis'in dışında bütün melekler secde ettiler. O, secde edenlerle beraber olmaktan çekindi.

Allah: «Ey İblis! Secde edenlerle beraber olmaktan seni alıkoyan nedir?» dedi.

O: «Balçıktan, islenebilen kara topraktan yarattığın insana secde edemem.» dedi.

«Öyleyse defol oradan, sen artık kovulmuş birisin. Doğrusu, hesap gününe kadar lanet sanadır.» dedi.

«Rabbim! Beni hiç olmazsa, tekrar dirilecekleri güne kadar ertele.»

dedi.

Allah: «Sen, bilinen gün gelene kadar bırakilandansin.» dedi.

«Rabbim! Beni saptırdığın için, andolsun ki yeryüzünde fenalıkları onlara güzel göstereceğim. Halis kaldığın kulların bir yana, onların hepsini saptıracağım.» dedi.

Allah şöyle dedi: «Benim gerekli kıldığım dosdogru yol budur. Kullarımın üzerinde senin bir nüfuzun olamaz. Ancak sana uyan sapıklar, bunun disındadır. Ve Cehennem, onların tamamının toplanacağı yerdir. O Cehennemin yedi kapısı olup, her kapıdan onların girecekleri ayrılmış bir kısım vardır.» (el-Hicr,28-45.)

Cenâb-i Allah, bu kissayı, Bakara, A'râf, Hicr, Isrâ, Tâhâ ve Sâd sûrelerinde anlatmıştır. Bu sûreleri tefsir ederken gerekli açıklamaları yaptık. Allah'a hamd olsun. Bu konuyu Adem peygamberin kissasında da inşaallah anlatacağız. Kisaca demek istediğimiz sudur ki Cenâb-i Allah, İblisi -kullarını imtihan edip denemek için- kıyamet gününe kadar yasatacaktır. Nitekim bir ayet-i kerimede yüce ĞHah şöyle buyuruyor:

«Oysa İblis'in onlar üzerinde bir nüfuzu yoktu. Ama biz ahirete inanan kimselerle ondan süphede olanları, iste böylece ortaya koyarız. Rabbin, her şeyi gözetip koruyandır.» (Sebe',21.)

«İs olup bitince, şeytan: «Dogrusu, Allah size gerçeği va'd etmişti. Ben de size söz verdim, ama sonra caydım, esasen sizi zorlayacak bir nüfuzum yoktu. Sadece çağırdım. Siz de geldiniz. O halde beni değil, kendinizi kinayın. Artık ben, sizi kurtaramam. Siz de beni kurtaramazsınız. Ben, Allah'a ortak kosmanızı daha önce kabul etmemistim. Dogrusu, zalimlere can yakan bir azap vardır.» der.

Inanan ve yararlı işleri yapanlar, içlerinden ırmaklar akan Cennetlere konurlar. Rablerinin izni ile orada temelli kalırlar. Oradaki dirlik temennileri: «Selâm» dir.» (İbrâhîm,22-23.)

Kur'ân nassmdan da anlaşılacığı gibi lanetli İblis, su anda diridir ve kıyamet gününe kadar yasayacaktır. Onun deniz üzerinde tahtı vardır. Tahtının üzerinde oturur. Çetelerini de -insanlar arasına ser ve fitne bırakmaları için- etrafa gönderir. Yüce Allah buyurmıştır ki:

«Esasen şeytanın hilesi zayıftır.» (en-Nisâ,76.)

Ma'siyet işlemeyen önce İblis'in adı Azazil idi. Nakkas in ifadesine göre onun künyesi Ebu Kerdüs imis. Bu sebeple Peygamber (s.a.v.), İbn Sayyad'a: «Ne görüyorsun?» diye sorup İbn Sayyad: «Su üzerinde bir taht görüyorum.» dediğinde su cevabı vermedi: «Alçal! Sen haddini ve sınırını aşamazsın.» Peygamber (s.a.v.), İbn Sayyad'ın yaptığı mükasefenin,

Iblis'in takviyesi ile yapılan seytani bir mükasefe oldugunu ve bu yüzden Iblis'in deniz üzerindeid tahtim gördüğünü anlamis ve ona söyle demisti: «Alçal! Sen haddini ve sinirim asamazsin.» Yani hakir, hasis ve alçak degerinden Öteye gidemezsin.

Iblis'in tahtinin deniz üzerinde oldugunun delili su hadistir:

Imam Ahmed b. Hanbel, Cabir b. Abdullah'tan rivayet etti ki, Rasû-lullah (s.a.v.) söyle buyurmudur:

«Iblisin tahti deniz üzerindedir. Her gün çetelerini gönderir. Bu çeteler, insanlar arasinda fitne çıkarirlar, bunlardan Iblis yaninda en yüksek makam sahibi olanlar, insanlari fitneye düşürmede eri büyük olanlardir.»

Imam Ahmed b. Hanbel, Cabir b. Abdullah'in söyle dedigini rivayet etmistir: Rasûlullah (s.a.v.)'m söyle buyurdugunu isittim:

«îblis'in tahti deniz üzerindedir. Çetelerini gönderir, bunlar, insan-,lari fitneye düşürürler. Onun yaninda bu çetelerden en büyük olan, insanlari fitneye düşürme hususunda en büyük olandir.»

Imam Ahmed b. Hanbel, Cabir b. Abdullah'tan rivayet etti ki, Rasûlullah (s.a.v.), Ibn Said'e söyle sormudur:

- Ne görüyorsun?

- Su üzerinde bir taht görüyorum (veya ibn Said su cevabi vermisti: deniz üzerinde, çevresinde yılanlar bulunan bir taht görüyorum.)

- Iste bu taht, Iblis'in tahtidir.»

Imam Ahmed b. Hanbel, Cabir b. Abdullah'tan rivayet etti ki, Rasûlullah (s.a.v.) söyle buyurmudur:

«Dogrusu seytan, namaz kilan kimselerin kendisine ibadet etmelerinden ümidini kesmistir. Ancak onlarin arasinda fesat çıkarmak için çabalar.»

Müslim, Cabir b. Abdullah'tan rivayet etti ki, Rasûlullah (s.a.v.) söyle buyurmudur:

«Seytan, tahtini su üzerine kurar, sonra çetelerini insanlara gönderir. Çetelerinden onun yaninda en yakin mertebede bulunanlar, insanlar arasinda en çok fitne çakananlardir. Bunlardan biri, Seytanin yanina gelir ve: «Falanla o kadar ugrastim, nihayet onu su ve su halde birakip geldim» der. Iblis te ona, «Vallahi bir sey yapmis degilsin.» diye karsilik verir. Bir baskasi gelir, o da: «Ben falan adamla ugrastim, nihayet onunla ailesini birbirinden ayirdim.» der, Iblis onu yanina yaklastirir ve ona: «Sen ne iyi yapmissin.» diye cevap verir.

Biz bu hadisi, «Halbuki bu ikisinden, koca ile karisinin arasini ayiracak seyler Öğreniyorlardi.» (cl-Bakara,io2.) ayet-i kerimesinin tefsirini

yaparken nakletmistik. Yani insi ve cirmi seytanlardan elde edilen büyü yoluyla dostlar ve sevgilileri birbirlerinden ayırabilirler. Bunun için Iblis, insanları ve dostları birbirinden aynan ve bu uğurda çaba sarfeden çetelerine tesekkür ediyor, Allah'ın kinadığı ve yerdığı isı yapan kimseyi Övüyor, Allah'ın hoslanmadığı seyden hoslanıyor. Allah ın laneti onun üzerine olsun, Her türlü serre, kötülüğe, ser ve kötülüğün sebep ve gayelerine karsi koruyucu birer kalkan olarak Cenâb-i Allah, Muavvizeteyn sûrelerini inzal buyurmustur. Özellikle su sûre, yüceligiyle kötülüklere ve serre karsi koruyucu bir kalkandır:

«Ey Muhammed! De Id: Insanlardan, cinlerden ve insanların gönüllerine vesvese veren o sinsi vesvesecinin serrinden, insanların tanrısı, insanların hükümrani ve insanların Rabbi olan Allah'a siginirim.»

Buhari ve Müslim'in sahihlerinde Safiye binti Hüey' den rivayet olunduguna göre Rasûlullah (s.a.v.) söyle buyurmustur:

«Dogrusu seytan, ademoglunun kaninin dolastığı yerlerde dolasir.» Hafiz Ebu Ya'lâ el-Musilî, Enes'ten rivayet etti ki, Rasûlullah (s.a.v.) söyle buyurmustur:

«Seytan burnunu ademoglunun kalbinin üzerine koyar. Ademoglu, Allah'i zikrederse, seytan geri çekilir. Eger ademoglu Allah'i anmayi unutursa, seytan onun kalbini yikar; Iste vesveseci ve sinsi seytan budur.»

Cenâb-i Allah'i anmak, seytani kalbten uzaklastiran bir iksir olduguna göre bunda insanlar için bir ibret vardır. Nitekim Allah Teâlâ buyurmus ki: «Unuttugun zaman Rabbinin an.» (oi-Kehf,24.)

Musa peygamber'in arkadası da söyle demisti. «Bana O'nu hatirlamami unutturan ancak seytandır.» (el-Kehf,63.)

Yüce Allah buyurdu ki: «Ama seytan, efendisine onu hatirlatmayi unutturdu.» (Yûsuf,42.)

Yani saki, Yusuf peygamberin kendisine, «Beni hükümdarinin yanında an.» diye yaptığı tenbihati unuttu. Bunu ona seytan unutturdu. Bu yüzden Yusuf peygamber bir kaç sene daha bekledi. Bu sebepledir ki daha sonraki ayette Allah Teâlâ söyle buyurmustur:

«Hapisteki iki kisiden kurtulmus olani, nice zaman sonra Yusuf u hatirladi.» (Yûsuf,45.)

Bu ayet-i kerimede ki "ümme" kelimesini, "emmet" seklinde okuyanlar da olmustur. Emmet kelimesi, unutmak anlamındadır. Yani "Hapisteki iki kisiden kurtulan, unuttuktan sonra Yusuf u hatirladi." Tefsirimizde de açıkladigimiz gibi "O iki kisiden Yusuf u anmayi unutan kisi sakidir." deyimimiz bundandır. Dogrusunu Allah bilir.

Imam Ahmed b. Hanbel, Redifin söyle dedigini rivayet etmistir: Peygamber (s.a.v.)'in merkebinin ayagi sürçtü. Ben de; «Seytanin nefesine...» dedim. Bunun üzerine Peygamber (s.a.v.) bana söyle dedi: «Seytanan nefesine deme. Çünkü sen, seytanin nefesine dedigin zaman o büyük-lenir ve: «Ben gücümle onu yiktim.» der. Ama sen, Allah'in adiyla dedigin zaman o küçülür. Öyleki, kara sinek kadar ufalir.»

Imam Ahnied b. Hanbel, Ebu Hüreyre'den rivayet etti ki, Rasûlul-lah (s.a.v,) söyle buyurmudur:

«Sizden biri mescidte bulunupta seytan onun yanma gelirse, seytan, kisinin (kaçip giden) bineginden ümidim kestigi gibi ondan ümidini keser. Binegi durdugu zaman kisi binegini sikistirir ve gemler.»

Ebu Hüreyre dedi Id: Siz de bunu görüyorsunuz, sikistirilan kimse-. nin saga sola söyle veya böyle egildigini, Allah'i zikretmedigini görürsün. Zorlanan kimse ise agzi açıktir, Aziz ve Celil olan Allah'i anmaz.

Imani Alimed b. Hanbel, Ebu Hüreyre'den rivayet etti Id, Rasûlul-lah (s.a.v.) söyle buyurmudur:

«Nazar degmesi gerçektir. Bunu seytan ve ademoglünün kiskançligi getirir.»

Imam Ahmed b. Hanbel, Ibn Abbas'm söyle dedigim rivayet etmistir:

«Adamin biri, Peygamber (s.a.v.)'e gelip söyle dedi:

«Ya Rasûlalâh, içimden öyle bir sey geçiyor ki onu baskasına açıkla-maktansa gökten yere düşmeyi yeglerim.» Peygamber (s.a.v.), bunun üzerine söyle buyurdu: «Allahu Ekber, seytanin hilesini vesveseye dö-nüstüren Allah'a hamdolsun.»

Buhari, Ebu Hüreyre'den rivayet etti ki, Rasûlullah (s.a.v.) söyle bu-yurmudur:

«Seytan, sizden birinize gelir ve sunu kim yaratti, sunu kim yaratti?», «Rabbini kim yaratti?» diye sorar, is bu noktaya geldigi zaman kisi,. «Allah'a siginirim.» desin ve onunla konusmasina son versin.»

Yüce Allah buyurdu ki:

«Allah'a karsi gelmekten sakinanlar, seytan tarafından bir vesveseye ugrayanca Allah'i anarlar ve hemen gerçegi görürler.» (e!-A'râf,20i.)

«De ki: «Rabbim! Seytanların kiskirtmalarından sana siginirim. Rabbim! Yanımda bulunmalarından da sana siginir:m» (ei-Mü'mînûn.97-98.)

«Seytan seni dürtecek olursa Allah'a sığın. Dogrusu O, isitir ve bilir.» (el-AVâf,200.)

«Kur'ân okuyacağın zaman, kovulmuş seytandan Allah'a sığın. Dogrusu

seytanin, inananlar ve yalnız Rablerine güvenenler üzerinde bir nüfuzu yoktur. Onun nüfuzu sadece, onu dost edinenler ve Allah'a ortak kusanlar üzerindedir.» (en-Nahi, 98-100.)

İmam Ahmed b. Hanbel ile sünen sahihleri, Ebu Sai-d'in söyle dedigini rivayet etmişlerdir: Rasûlullah (s.a.v.) söyle derdi:

«Kovulmus seytandan, onun dürtmesinden, üflemesinden ve kibrinden, isiten ve bilen Allah'a siginirim.» Buhari ve Müslim'in sahihlerinde Enes'ten rivayet olunduguna göre Rasûlullah (s.a.v.) helaya girerken:

«Pisliklerden ve kötülüklerden Allah'a siginirim.» derdi.

Âlimlerden bir çoğu dedi ki: Peygamber (s.a.v.), helaya girerken şeytanların erkeklerinden ve disilerinden Allah'a siginirdi.

İmam Ahmed b. Hanbel, Ebu Hüreyre'den rivayet etti ki: Rasûlullah (s.a.v.) söyle buyurmıştır: «Biriniz abdest bozmaya gittiği zaman örtünsün. Örtünecek bir şey bulamadığı zaman bir kum yığını meydana getirsin ve bu yığının arkasında def-i hacette bulunsun. Çünkü şeytan, ademogullannın arkaları ile oynar. Örtünmek için tedbir alan kimse iyi yapar. Ama imkan bulamayan kimse için sorumluluk yoktur.»

Buhari, Süleyman b. Sard'm söyle dedigini rivayet etmiştir: İki kişi Peygamber (s.a.v.)in yanında birbirlerine küfrettiler. Biz de orada oturmakta idik. Bunlardan biri, yüzü kızarmış ve öfkelenmiş olarak diğerine küfretti. Peygamber (s.a.v.) bunun üzerine söyle buyurdu:

«Öyle bir kelime biliyorum ki, eğer bu adam o kelimeyi söyleyecek olursa öfkesi gider. Eğer; "Kovulmus seytandan Allah'a siginirim." derse, Öfkesi gider.»

Küfreden adama mecliste bulunan kimseler: «Peygamber (s.a.v.)'in dedigini isitmiyor musun?» dediklerinde o adam: «Ben deli değilim.» dedi.

İmam Ahmed b. Hanbel, İbn Ömer'den rivayet etti ki, Rasûlullah (s.a.v.) söyle buyurmıştır:

«Sol elinizle yemeyin ve içmeyin, çünkü şeytan sol eliyle yeyip içer.»

İmam Ahmed b. Hanbel, Hz. Aise'den rivayet etti ki, Rasûlullah (s.a.v.) söyle buyurmıştır:

«Bir kimse sol eliyle yemek yerse şeytan da onunla beraber yer, bir kimse sol eliyle içerse şeytan da onunla beraber içer.»

İmam Ahmed b. Hanbel, Ebu Hüreyre'nin söyle dedigini rivayet etmiştir: «Peygamber (s.a.v.), ayakta su içen bir adamı görünce ona söyle dedi:

- Kus!

- Niçin?

- Kedi'nin seninle beraber içmesinden hoslanir misin?

- Hayir.

- Kedi1 den daha kötü bir varlik, yani seytan seninle beraber içti.» Imam Ahmed b. Hanbel, Ebu Hüreyre'den rivayet etti ki, Rasûlullah (s.a.v.) söyle buyurmustur:

«Ayakta su içen kisi, karnina ne girdigini bilseydi mutlaka kusardi.» Imam Ahmed b. Hanbel, îbn Zübeyrin söyle dedigini rivayet etmistir: Cabir b. Abdullah'a su hadisi sordum: «Kisi evine girerken ve yemek yerken Allah'in adini anarsa, seytan kendi yardimcilarina: «Burada geceleme yeriniz ve yiyeceginiz yoktur.» der. Kisi eve girerken Allah'in adini anmazsa, seytan yardimcilarina: «Geceleyecek yer buldunuz.» der. Yemek yerken Allah'in adini anmazsa, o zaman seytan yardimcilarina: «Hem geceleme yerini, hem de aksam yemegini elde ettiniz.» der.» Sen bu hadisi Rasûlullah'tan isittin mi?

Cabir de, «Evet, isittim.» dedi.

Buhari, Ibn Ömer'den rivayet etti Id, Rasûlullah (s.a.v.) söyle buyurmustur:

«Günes kursunun ucu göründüğünde namazi birakin. Tam olarak dogmasini ve ortaya çıkmasini bekleyin, Günes kursunun ucu ufukta battiginda namazi birakin. Tam olarak batip kaybolmasini bekleyin. Namazinizi, Günes'in dogusu ve batisi vaktine bırakmayin. Çünkü Günes, seytanın (veya seytanların) iki boynuzu arasindan dogar.»

Buhari, Ibn Ömer'in söyle dedigini rivayet etmistir: Rasûlullah (s.a.v.)'m dogu tarafini göstererek söyle buyurdugunu gördüm: «Iste fitne, su taraftadir. Fitne, seytanın boynuzunun çıktigi taraftadir.»

Sünen'de rivayet olunduguna göre Rasûlullah (s.a.v.), insanların gölgelik ve güneşlik yerler arasinda oturmalarını menetmis ve: «Burasi seytanın oturduğu yerdir.» demistir. Alimler bu hadisin çeşitli manalarının olduğunu söylemişlerse de bu manalar arasinda en güzeli sudur: İnsan, gölge ve güneşlik yerin kesistigi noktada oturunca yaratilisi bozulur. Seytan da bunu ister. Çünkü kendisinin yaratilisi bozuktur. Zihinlere yerlesen mana budur. Bu sebeple yüce Allah buyurmus ki:

«Tomurcuklari, seytan basi gibidir.» (es-SâfîM,65.)

Sahih kavle göre burada sözü edilen sey, yılanlar degil de seytanlardır. Çünkü nefislere seytanların çirkinligi ile - kendileri istemeseler bile- meleklerin güzel yaratilisi yerlestirilmistir. Bu yüzden Cenâb-i Allah; «Tomurcuklari, seytan basi gibidir.» demistir.

Yusuf peygamberin güzelligini gördükleri zaman kadınlar söyle demislerdi:

«Allah'i tenzih ederiz ama, bu insan degil ancak çok güzel bir melektir.» (Yûsuf,31.)

Buhari, Cabir'den rivayet etti ki, Rasûlullah (s.a.v.) söyle buyurmudur:

«(Güneş batip) gece karanligi, yahut gecenin bir kısmi hasil olduğu zaman, (çocuklarinizi disari çıkarmaktan) menediniz. Çünkü şeytanlar o sirada dagilir (faaliyete geçer)ler. Yatsidan sonra bir saat geçince de (disaridaki) çocuklarinizi (meskeninize) koyunuz. Ey mü'min, o zaman Allah'in ismini anarak (Bismillâhirrahmânirrahîm diyerek) kapini kapa, Besmele ile kandilini söndür, su kirbanin agzini Besmele ile bagla, yine Besmele ile kapkacagini kapat. Velevki o kap üzerine enine (tahta parçası gibi) bir şey konsun.»

Imam Ahmed b. Hanbel, Cabir'den rivayet etti ki, Rasûlullah (s.a.v.) söyle buyurmudur:

«(Güneş battığı zaman gece karanligi çökünce) kapilarinizi kapatın, kapkacagjnizi Örtün, kirbanizin agzini bağlayın, kandilinizi söndürün. Çünkü şeytan, kilitli kapiyi açmaz, kapalı kapları ve agzi bağlı kirbalari kirmaz, küçük küçük fasıklar yani (fareler) sahiplerine karsi evi tutusturmaya gayret ederler.»

Buharî, Ibn Abbas'tan rivayet etti ki, Rasûlullah (s.a.v.) söyle buyurmudur:

«Sizden biri uykusundan uyanip ta abdest alirsa, üç kez burnuna su alip sümkürsün. Çünkü şeytan, geceyi onun genzinde geçirir.»

Buharî, Ebu Vail'den rivayet etti ki, Abdullah söyle demistir: «Geceyi uykuyla geçirip sabahlayan (namaz kilmayan) bir adamdan Hz. Peygamber'e söz edildi. Hz. Peygamber de o adam için, «O öyle bir adamdır ki, şeytan onun kulaklarına idrarini yapmistir.» dedi.

Buharî, Ebû Hüreyre'den rivayet etti ki, Rasûlullah (s.a.v.) söyle buyurmudur:

«Namaz için ezan okundugunda şeytan yellenerek arkasini dönüp gider, ezan tamamlandiginda geri gelir, namaza yönelindiginde tekrar arkasini dönüp gider, namaz tamamlandiginda dönüp gelir, nihayet insan ile kalbi arasına girer ve: "Sunu hatirla, sunu hatirla" der. Kisi de bu yüzden üç rekat mi, dört rekat mi kildigini bilemez. Bu durumda kisi, sehiv secdesi yapar.»

Imam Ahmed.b. Hanbel, Enes'ten rivayet etti ki, Rasûlullah (s.a.v.) söyle buyurmudur:

«Saflari sık ve düzgün tutun. Çünkü şeytan, boşluklara girer.»

Imam Ahmed b. Hanbel, Enes b. Malik'ten rivayet etti ki, Peygamber (s.a.v.) söyle buyurmudur:

«Saflari sik ve düzgün tutun. Birbirinize yaklasin. Boyunlariiniz ayni hizada olsun. Muhammed'in nefsi kudret elinde bulunan Zat'a yemin ederim ki ben, seytanin saf bosluklarına küçük kuslar gibi girdigini görmekteyim..»

Buharî, Ebu Said'den rivayet etti ki, Rasûlullah (s.a.v.) söyle buyurmustur: «(Namaz kılarken) sizden birinizin önünden bir sey geçerse onu me-netsin. Eger yine geçmek isterse yine onu menetsin, eger yine geçmek isterse onu öldürsün. Önünden geçmek isteyen o sey, seytandan baskasi degildir.»

Imam Ahmed b. Hanbel, Ebu Ubeyd Hacid Süleyman'in söyle dedigini rivayet etmistir:

«Ata b. Yezid el-Leysi'nin namazda kıyam halinde oldugunu gördüm. Önünden geçeyim, dedim, ama beni geri çevirdi.»

Imam Alimed b. Hanbel, Ebu Said el-Hudrî'nin söyle dedigini rivayet etmistir.

Rasûlullah (s.a.v.) sabah namazina durdu. Ben de arkasinda durup ona tabi oldum. Okumaya basladi. Okurken yanlislik yapti. Namazini tamamladiktan sonra bize söyle dedi:

«Benimle îblis'i görmeliydiniz. Elimle bogazini tuttum. Bogmaya çalistim. Öyle ki salyasinin soguklugunu su iki (basparmakla isaret) parmagim arasinda hissettim, eger kardesim Süleyman peygamberin duasi olmasaydi o Iblis, mescidin direklerinden birine bagli olarak sabahlayacak ve Medine çocuklari onunla oynayacaklardi. Sizden biriniz, kendisi ile kible arasina bir mani girmesini önleyebilir se bunu önlesin.»

Buhari, Ebu Hüreyre'nin söyle dedigim rivayet etmistir: Peygamber (s.a.v.) bir valdt namazini laldi. Namazdan sonra söyle dedi: «Seytan karsima çıktı. Namazimi bozmak istedi, ama Cenâb-i Allah, onun hakkindan gelmem için bana güç verdi.»

«Rabbim! Beni bagisla, bana, benden sonra kimsenin ulasamayacagi bir hükümrانlik ver. Sen, süphesiz daima bagista bulunansin.»(Sâd,35.)

Evet, Süleyman peygamber böyle demisti.

Bu ayet-i kerimenin açıklamasini tefsirimizde yaparken Buhari nin su rivayetini de nakletmistik: Ebu Hüreyre'den rivayet olunduguna göre Peygamber (s.a.v.) söyle buyurmustur:

«Cin taifesinden bir ifrit, dün gece namazimi bozdurmak için bana ansizin hücum etti, ama Allah Teâlâ beni galip getirip ona istedigimi yapmaya fırsat verdi. Sabah olunca hepiniz onu görüp seyredersiniz diye mescidin direklerinden birine baglamak istedim. Fakat kardesim Süleyman (peygamberin): «Rabbim! Beni bagisla. Bana, benden sonra kimsenin ulasamayacagi bir hükümrانlik ver. Sen, süphesiz daima bagista

bulunansin.» demis oldugu hatirima geldi (ve ifriti köpek gibi kovdum).»

Müslim, Ebu Derda'nin söyle dedigini rivayet etmistir: Rasûlullah (s.a.v.) kalkip namaza durdu. Namaz esnasinda,

«Senden Allah'a siginirim.» dedigim isittik. Sonra üç kez:

«Seni Allah'in laneti ile lanetliyorum.» dedi ve bir sey tutacakmis gibi elini uzatti. Namazini tamamladiktan sonra kendisine dedik Id:

«Ya Rasûlallah, daha Önce namazda söylemedigin bir seyi söyledigini duyduk ve elini bir seye uzattigini gördük.»

Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.) söyle dedi:

«Allah'in düşmani Iblis, yüzüme atmak için bir ates koru getirdi. Ben de ona üç kez;

«Senden Allah'a siginirim.» dedim. Sonra ona:

«Allah'in tam laneti ile seni lanetliyorum.» dedim. Ama yine de geri çekilmedi. Onu yakalamak istedim. Allah'a yemin ederim ki kardesimiz (peygamber) Süleyman'in duasi olmasaydi Iblis, baglanmis olarak sabahlayacak ve Medinelilerin çocuklari onunla oynayacaklardi.»

Yüce Allah buyurdu ki:

«Dünya hayati sakın sizi aldatmasin. Allah'in affina güvendirerek seytan sizi ayartmasin.» (Lokman,33.)

«Seytan süphesiz sizin düşmaniniz dir, siz de onu düşman tutun; o, kendi taraftarlarini, çilgin alevli Cehennem yarani olmaya çağirir.» (el-Fâtir,6.)

Seytan, olanca gücünü sarfederek bütün hallerinde, hareketlerinde, durgunluklarında insani ayartmaktan geri durmaz. Nitekim Hafiz Ebu Bekir b. Ebuddünya bu konuda «Seytanin Tuzaklari» adli bir kitap yazmistir. Bu kitapta çok faydalar vardır.

Ebu Davud'un Sünen'inde rivayet olunduguna göre Rasûlullah (s.a.v.) dua ederken söyle demistir:

«Allah'im, ölüm esnasinda seytanin bana kötülük dokundurmasindan sana siginiyorum.» Bazi haberlerde rivayet ettigimize göre seytan söyle demistir: «Ya Rab! Izzetine ve Celaline andolsun ki insanlari, ruhlari bedenlerinde bulundugu sürece ayartmaya çalışacagim.» Ona cevaben de yüce Allah söyle buyurmudur:

«Izzet ve Celalime andolsun ki onlar da benden magfiret diledikleri sürece onlari bagislayacagim.»

Yüce Allah, bir ayet-i kerimede söyle buyurmudur:

«Seytan sizi fakirlikle korkutarak cimriliği ve hayasizliği emreder. Allah ise

kendisinden magfiret ve bol nimet vadeder. Allah'in lutfu boldur. O, her seyi bilir,» {el-Bakara,2G8.)

Allah'in vaadi, gerçek ve dogrudur. Seytanin vaadi ise, asilsiz ve batildir.

Tircnizî, Neseî ve Ibn Hibban'm rivayetlerine göre Ibn Mesud, Peygamber (s.a.v.)'in söyle buyurdugunu nakletmis tir:

«Dogrusu seytan da melek te insanoglunu dürterler. Seytanin dürtmesi, ona kötülük yaptırmak ve hakki yalanlatmak içindir. Melegin dürtmesi ise, hayir yaptırmak ve hakki tatbik etmek içindir. Melegin dürtmesini hisseden kimse, bilsin ki bu Allah'tandır ve Allah'a hanidet-sin. Diger dürtmeyi hisseden kimse de seytandan Allah'a siginsin.» Peygamber (s.a.v.) böyle dedikten sonra su ayet-i kerimeyi okudu:

«Seytan sizi fakirlikle korkutarak cimriligi ve hayasizligi emreder. Allah ise kendisinden magfiret ve bol nim\$. vadeder. Allah'in lütfü boldur, O, her Seyi bilir.» (el-Bakara,268.)

el-Bakara sûresinin faziletim anlatirken demistik ki, bu sûrenin okundugu evden seytan kaçip gider. Ayet-el Kürsi'nin faziletinden de bahsederken demistik ki, bir kimse bu ayeti bir gecede okursa, seytan o gece sabaha dek o adama yaklasmaz.

Buhari, Ebu Hüreyre'den rivayet etti ki, Rasûlullah (s.a.v.) söyle buyurmudur:

«Bir kimse, Allah'tan baska ilah yoktur. O birdir, Ö'nun ortagi yoktur, mülk O'nundur, hamd O'na mahsustur, O, her seye kadirdir.» sözünü yüz kez tekrarlarsa, on köle azat etmişçesine sevap kazanir. Ayrica kendisine yüz sevap yazilir, yüz günahi da silinir ve o gün aksama dek seytana karsi korunmus olur. Hiç kimse, o adamdan daha faziletli bir is yapmis olamaz. Ancak ondan daha fazla sayida bu duayi okuyan kimse, daha faziletli bir amel islemis olur.»

Buhari, Ebu Hüreyre'den rivayet etti ki, Peygamber (s.a.v.) söyle buyurmudur:

«Seytan, insanin dogumu esnasinda iki yanma vurur, ancak Meryem oglu Isa bundan hariçtir. O'na vurmaya gittigi zaman perdeye vurdu.»

Buhari, Ebu Hüreyre'den rivayet etti ki, Peygamber (s.a.v.) söyle buyurmudur:

«Esnemek, seytandandır. Sizden biriniz esneyecek olursa elden geldigince esnemesini geri çevirsin. Çünkü biriniz (esnerken (hâ) derse seytan güler.»

,

Baska bir rivayette anlatildigina göre Peygamber (s.a.v.) söyle buyurmudur:

«Sizden biriniz esneyecek olursa elden geldigince esnemesini yutsun. Çünkü şeytan (esnediği zaman onun açık agzından içeriye) girer.» İmam Ahmed b. Hanbel, Ebu Hüreyre'den rivayet etti ki, Rasûlul-lah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur:

«Dogrusu, Allah aksirmayı sever, esnemekten hoslanmaz, sizden biriniz (esnerken) hâ hâ dediginde şeytan onun içinden gülüyordun»

Buhari, Hz. Aise'nin şöyle dedigini rivayet etmiştir: Peygamber (s.a.v.)'e, adaman namaz kılarken.saga sola dönüp bakmasının hükmünü sordum. O da bana şöyle cevap verdi: «Bu hirsizliktir. Bunu şeytan sizin birinizin namazından çalar.»

Buhari, Ebu Katade'den rivayet etti ki, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur:

«Salih rüya Allah'tandır, kötü rüya şeytandır. Sizden biriniz korkulu bir rüya gördüğü zaman (uyandığında) sol tarafına tükürsün ve onun serrinden Allah'a siginsin. Bu durumda o kimseye zarar veremez.»

İmam Ahmed b. Hanbel, Ebu Hüreyre'den rivayet etti ki, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur:

«Sizden biriniz (mü'min) kardesine silah çekmesin. Çünkü bilemez belki de şeytan onun elinden silahi çeker ve bu yüzden o ates çukuruna düşer.»

Yüce Allah buyurdu ki:

«Andolsun ki, yakın göğü kandillerle donattık, onlarla şeytanların taslanmasını sağladık ve şeytanlara çilgin alev azabını hazırladık.» (el-Mülk,5.)

«Süphesiz Biz, yakın göğü bir süsle, yıldızlarla süsledik. Onu, inatçı her türlü şeytandan koruduk. Onlar yüce âlemi asla dinleyemezler. Her yönden kovularak atılırlar. Onlara sürekli bir azap vardır. Hele bir tek söz kapan olsun, delici bir alev onun pesine düşüverir.» (es-Sâffât, 6-10.)

«Andolsun ki, gökte burçlar meydana getirdik. Onları bakanlar için donattık. Onları, kovulmuş her şeytandan koruduk. Fakat kulak hirsizliği yapan olursa, parlak bir ates onu kovalar.» (el-Hicr,i6-i 8.)

«Kur'ân'ı şeytanlar indirmemistir. Bu onlara düşmez, zaten güçleri de yetmez. Dogrusu, onlar vahyi dinlemekten uzak tutulmuşlardır.» (es-Suarâ,210-212.)

Yüce Allah, cinlerin şöyle dediklerini bize naklediyor: «Dogrusu, biz göğü yokladık, onu sert bekçiler ve kayan ateslerle doldurulmuş bulduk. Dogrusu biz, göğü, dinleyebileceğimiz bir yerinde otururduk. Ama şimdi kim dinleyecek olsa, kendisini gözleyen bir ates buluyor.» (el-Cinn,8-9.)

Buharî, Hz. Aise'den rivayet etti ki, Peygamber (s.a.v.) söyle buyurmıştır: «Yeryüzünde olacak seyleri, bulutlarda bulunan melekler kendi aralarında anlatırlar. Seytanlar bunlardan bazı sözleri duyunca kahinlerin kulaklarına sisenin tikirdaması gibi tikirdatırlar. Bununla birlikte yüz sözü daha eklerler.»

Peygamber (s.a.v.), İblis'in sıfatlarından bahsederken böyle demistir. Meleklerin evsafından, da bahsetmiştir. Nitekim bu hususta da Hz. Aise'nin bir rivayeti vardır. Buharî, Urve'nin babası Zübeyr'den rivayet etti ki, Hz. Aise söyle demistir: Bazı kimseler, kahinlerin durumunu Peygamber (s.a.v.)'e sorduklarında O: «Kahinler hiç bir temele dayalı değildirler. Onlara itibar edilmez.» dedi. Soranlar: «Ya Rasûlallah, kahinler bazen öyle seyler söylüyorlar ki bu gerçekten meydana geliyor.» deyince Rasûlullah (s.a.v.) söyle karşılık verdi: «O gerçek söz, kahinin cinden çaldığı bir sözdür. O sözü tavugun gagalaması gibi gagalayıp kulagina bırakır ama bunun yanında o bir gerçek söze yüz yalan sözü de katar.»

Buharî, Ebu Hüreyre'den rivayet etti ki, Peygamber (s.a.v.) söyle buyurmıştır:

«Cenâb-i Allah, semada bir isin yapılmasına hükmedince melekler onun buyruguna teslimiyet göstererek kanatlarını kaya üzerindeki zincir gibi çirparlar. Kalplerindeki korku giderilince, «Rabbimiz ne dedi?» diye sorarlar. Cevap veren de: «Hakki söyledi. O yüce ve üstündür.» diye karşılık verir. Bunu haber hirsizliği yapan cinler ve şeytanlar isitirler. Haber hirsizliği yapan cinler ve saytanlar söyle der (Ravi Süfyan, ellerini üst üste koyup parmaklarının arasını açarak gösterdi): Üst üstedirler. Bu sözleri isitirler ve bir altlarındaki haber hirsizlerine intikal ettirirler. Altlarındaki de bir altına intikal ettirir. Böylece ulaştırılmış olur. Bazen haberi ulaştırmadan önce ates kuru, haber hirsizini yakalar. Bazen de ates kuru yetismeyen haberi alttaki hirsizi intikal ettirir, o da bu gerçek habere yüz yalan haber katar, falan günde söyle ve söyle demedi mi? denilir. Haber hirsizi da gökten duyduğu gerçek haberi tasdik eder.»

Yüce Allah buyurdu İd:

«Rahman olan Allah'i anmayı görmezlikten gelene, yanından ayrılmayacak bir şeytani veririz, süphesiz onlar bunları yoldan alıkoşurlar, onlarda doğru yola eristiklerini sanırlar, sonunda bize gelince arkadaşına: «Keske benimle senin arada doğu ile batı arasındaki kadar uzaklık olsaydı, sen ne kötü arkadaşmışsın.» der.» (ez-Zuhruf, 36-38.)

«Onların yanına bir takım yardımcıları koyarız da geçmişlerini, geleceklerini onlara güzel gösterirler.» <Fussilet, 25.)

«Yanındaki şeytan: «Rabbimiz! Ben onu azdırmadım. Fakat kendisi derin

bir sapikliktaydi.» der.

Allah: «Benim kapimda çekismeyin, size bunu önceden bildirmistim. Benim katimda söz degismez, ben kullara asla zulmetmem.» der.»(el-Kâf,27-29.)

«Aldatmak için birbirlerine cazip sözler fisildayan cin ve insan seytanlarini her peygambere düşman yaptik. Bu seytanlar, ahirete inanmayanlarin kalplerinin o söze yönelmesi, ondan hosnud olması ve kendilerinin isledikleri suçlan islemeleri için böyle yaparlar. Rabbin dile-seydi bunu yapamazlardi. Sen onlari iftiralariyla basbasa birak.» (el-En'âm,H2-113.)

Önceki kisimlarda meleklerin evsafından bahsederken Imam Ah-med b. Hanbel ile Müslim'in Ibn Mesud'dan yaptigi su rivayeti nakletmistik: Rasûlullah (s.a.v.) buyurdu ki:

«Sizden her birinize mutlaka cinlerden ve meleklerden birer arkadas verilmistir.»

Dediler ki:

- Sana da mi verilmistir ya Resûlallah?

- Bana da verilmistir. Ancak ona karsi, Allah bana yardim etmistir. Cinlerden olan arkadasim bana hayirdan baska bir tavsiyede bulunamaz.»

Imam Ahmed b. Hanbel, Ibn Abbas'tan rivayet etti ki, Rasûlullah (s.a.v.) söyle buyurmudur:

«Sizden her birinize mutlaka seytanlardan bir arkadas verilmistir.» Dediler ki:

- Sanada mi verilmistir ya Rasûlallah?

- Evet bana da verilmistir, ancak ona karsi, Allah bana yardim etti ve o Müslüman oldu.»

Imam Ahmed b. Hanbel, Hz. Aise'nin söyle dedigim rivayet etmistir: Rasûlullah (s.a.v.) bir gece yanimdan çikip gitti. Ben onu kiskandim, dönüp geldiginde benim davranislarimi gördü, bana söyle sordu:

- Neyin var ey Aise, yoksa beni kiskandin mi?

- Benim gibi bir kadin, senin gibi bir kocayi kiskanmaz mi?

- Seytanin mi seni yakaladi?

- Ya Rasûlallah, benim yanimda seytan var midir?

- Evet.

- Her insanin beraberinde seytan var midir?

- Evet.

- Senin yaninda da seytan var midir?

- Evet, ama ona karsi, Rabbim bana yardım etti, nihayet o Müslüman oldu.»

Imam Ahmed b. Hanbel, Ebu Hüreyre'den rivayet etti Id. Peygamber (s.a.v.) söyle buyurmudur:

«Mü'min kimse şeytanini, sizden birinizin yolculuk halinde devesini itaat altına alıp gidisi gibi itaat altına alıp gider.»

Yüce Allah, İblis'in söyle dedigini nakletmiştir: «Beni azdirdigin için, andolsun ki, senin doğru yolun üzerinde onlara karşı duracağım. Sonra önlerinden, arkalarından, sağ ve sollarından onlara sokulacağım. Çogunu sana sükreder bulamayacaksın.» (el-AVâf,i6-i7.)

Imam Ahmed b. Hanbel, Sebre b. Ebi Sakif ten rivayet etti ki, Rasûlullah (s.a.v.) söyle buyurmudur:

«Dogrusu şeytan, ademoglunu ayartmak için çeşitli yollarda oturmuştur. Önce İslâm yolunda oturarak ona: «Müslüman olup kendi dinini ve atalarının dinini bırakıyor musun?» demiş, fakat ademoglu ona uymayarak Müslüman olmuştur. Sonra şeytan, hicret yolunda oturarak âdemogluna: «Hicret edip kendi toprağını ve semani mi bırakacaksın? Aslında muhacirin durumu ipe bağlı atın durumu gibidir.» demiş, ancak ademoglu ona uymayıp hicret etmiştir. Sonra şeytan cihad yolunda oturarak -ki bu can ve malla yapılan cihaddır -âdemogluna: «Savasacak, öldürüleceksin. Ve karın baskısı tarafından m'kahlanacak, malın da baskıları arasında paylaştırılacaktır.» demiş, ancak ademoglu ona uymayıp cihad etmiştir. Kim (şeytana uymayıp) böyle yaparsa, Allah'ın o kimseyi Cennet'e koyması hak olur. Her kim bu uğurda öldürülürse, Allah'ın o kimseyi Cennet'e koyması haktır. Bu uğurda bogulursa, Allah'ın onu Cennet'e koyması haktır. Bu uğurda binegi onun boynunu kirip Öldürürse, Allah'ın o kimseyi Cennet'e koyması hak olur.»

Imam Ahmed b. Hanbel, Abdullah b. Ömer'in söyle dedigini rivayet etmiştir. Rasûlullah (s.a.v.), her sabah ve her akşam mutlaka su, duaları okurdu:

«Allah'im, dünyada ve ahirette senden afiyet diliyorum. Allah'im, dinimde, dünyamda, ailemde ve malimde senden af ve afiyet diliyorum. Allah'im, gizliliklerimi ört ve korkulardan beni emin kil. Allah'im beni önden, arkadan, sağdan, soldan, üstten gelecek kötülüklere karşı koru ve alt taraftan bana bir kötülük gelmesinden senin azametine siginiyorum.» Ravilerden Veki, alt taraftan gelecek olan kötülüğün, yere batmak oldugunu söylemiştir. [6]

[1] İbn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 1/31-43.

- [2] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 1/43-45.
- [3] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 1/46-59.
- [4] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 1/59-65.
- [5] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 1/66-67.
- [6] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 1/68-86.

Adem (A.S.)'In Yaratilisi 1

Adem ile Musa Peygamberin Tartismasi 17

Adem (A.S.)In Yaratilisiyla Ilgili Hadisler . 21

Adem'in Ogullari; Kabil ile Habil 29

Adem'in Vefati Ve Oglu Sit'e Yaptigi Vasiyeti 35

İdris Aleyhisselam.. 37

Adem (A.S.)'In Yaratilisi

Allah Teâlâ buyuruyor ki:

«Rabbim meleklere "Ben yeryüzünde bir halife (vekilim olan insan), var edeceğim" demisti; melekler, "orada bozgunculuk yapacak, kanlar akıtacak birini mi var edeceksin? Oysa biz seni överek yüceltiyor ve seni takdis etmekte bulunuyoruz" dediler; Allah "Süphesiz ben, sizin bilmediklerinizi bilirim" dedi. Ve Adem'e herseyin ismini öğretti; sonra onlari meleklerle gösterdi: "Eger sözünüzde samimi iseniz bunlari isimlerini bana söyleyin" dedi. Cevap verdiler: "Sen münezzehsin, öğrettiginden baska bizim bir bilgimiz yoktur. Süphesiz sen hem Bilen'sin, hem Hakîm'sin". Allah "Ey Adem, onlara isimlerim söyle" dedi. Adem isimlerini söyleyince, Allah "Ben gökler ve yerde görünmeyenini biliyorum, sizin açıkladiginizi ve gizlemekte oldugunuzu da bilirim, diye size söylememis miydim?" dedi. Meleklerle, "Adem'e secde edin," demistik. Iblis müstesna hepsi secde ettiler; o ise kaçindi, büyüklük tasladi ve inkar edenlerden oldu. "Ey Adem! Esin ve sen Cennet'te kal, orada olandan istediginiz yerde bol bol yeyin, yalnız su agaca yaklasmayin; yoksa zalimlerden olursunuz" dedik. Seytan oradan ikisinin de ayagini kaydirtti, onlari bulunduklari yerden çıkardi, onlara "Birbirinize düşman olarak inin, yeryüzünde bir müddet için yerlesip geçineceksiniz" dedik. Adem, Rabbinden emirler aldı; onlari yerine getirdi, Rabbi de bunun üzerine tevbesini kabul etti. Süphesiz o tevbeleri daima kabul edendir. Merhametli olandır. "Oradan hepiniz çıkın, tarafimdan size bir yol gösteren gelecektir. Benim yoluma uyanlar için artık korku yoktur; onlar üzülmeyeceklerdir" dedik. Inkar eden kimseler ve ayetlerimizi yalan sayanlar, cehennemlik olanlardır. Onlar orada temelli kalacaklardır.» (el-Bakara, 30-39.)

«Allah'in katinda Isa'nin durumu, -kendisini topraktan yaratip sonra "ol" demesiyle olmus olan- Adem'in durumu gibidir.» (ÂH Imrân, 59.)

«Ey insanlar! Sizi bir tek nefisten yaratan, ondan esini var eden ve ikisinden pek çok erkek ve kadin meydana getiren Rabbinize hürmet-

sizlikten sakinin. Kendisi adına birbirinizden dilekte bulunduğunuz Allah'ın ve akrabaların haklarına riayet ediniz. Allah şüphesiz hepinizi görüp gözetmektedir.» <en-Nisâ, 1.)

«Ey insanlar! Doğrusu biz sizleri bir erkekle bir disiden yarattık.

Sizi milletler ve kabileler haline koyduk ki birbirinizi kolayca tanıyasınız. Şüphesiz, Allah katında en değerliniz, ona karşı gelmekten en çok sakınamnızdır. Allah Bilendir, Haberdardır.» (el-Hucurât, 10.)

«Sizi bir nefisten yaratan ve gönlünün huzura kavuşacağı esini de ondan var eden Allah'tır.» (el-A'râf, 189.)

«"Andolsun ki sizi yarattık, sonra şekil verdik, sonra meleklerle: "Adem'e secde edin" dedik; İblis'ten başka hepsi secde etti. O, secde edenlerden olmadı. Allah, "Sana emrettiğim halde seni secdeden alıkoyan nedir?" dedi. "Beni atesten, onu çamurdan yarattın. Ben ondan üstünüm" cevabını verdi. Ona: "İn oradan, orada büyükmek sana düşmez. Defol, sen alçığın birisin" dedi.

"İnsanların tekrar dirilecekleri güne kadar beni ertele" dedi. Allah, "Sen erteye bırakılana dânsin" dedi. "Beni azdırdığın için, andolsun İd, senin doğru yolun üzerinde onlara karşı duracağım; sonra önlerinden, ardlarından, sağ ve sollarından onlara sokulacağım; çoğunu sana şükreder bulamayacaksın" dedi. Allah, "Yerilmiş ve kovulmuşsun, oradan defol; andolsun ki insanlardan sana kim uyarsa, onları ve sizi, hepinizi Cehennem'e dolduracağım" dedi. "Ey Adem! Sen ve eşin Cennet'te kalın ve istediğiniz yerden yeyin. Yalnız su ağaca yaklaşımayın; yoksa zalimlerden olursunuz". Şeytan, ayıp yerlerini kendilerine göstermek için onlara fısıldadı: "Rabbimizin sizi bu ağaçtan men' etmesi melek olmanız veya burada temelli kalmanızı önlemek içindir". "Doğrusu ben size öğüt verenlerdenim" diye ikisine yemin etti.

Böylece onların yanılmalarını sağladı. Ağaçtan meyve tattıklarında, kendilerine ayıp yerleri görüldü; Cennet yapraklarından oralarına örtmege koyuldular. Rableri onlara, "Ben sizi o ağaçtan men' etmemiş miydim? Şeytan'ın size apaçık bir düşman olduğunu söylememiş miydim?" diye seslendi. Her ikisi, "Rabbimiz! Kendimize yazık ettik. Bizi bağışlamaz ve bize merhamet etmezsen biz kaybedenlerden oluruz" dediler. "Birbirinize düşman olarak inin, siz yeryüzünde bir müddet için yerleşip geçineceksiniz". "Orada yaşar, orada ölür ve orada dirilirsiniz" dedi,» (el-A'râf, 11-25.)

«Sizi yerden yarattık, oraya döndüreceğiz. Sizi tekrar oradan çıkaracağız.» (Tâ-hâ, 55.)

«Andolsun ki insani balçıktan, islenebilen kara topraktan yarattık. Cinleri de

daha önce, alevli atesten yarattık. Rabbin meleklerle: "Ben balçıktan, islenebilen kara topraktan bir insan yaratacağım. Onu yapip ruhumdan üfledigimde ona secdeye kapanın" demisti. Bunun üzerine, Iblis'in disinda bütün melekler hemen secde ettiler. O, secde edenlerle beraber olmaktan çekindi. Allah: "Ey Iblis! Secde edenlerle beraber olmaktan seni alikoyan nedir?" dedi. O: "Balçıktan, islenebilen kara topraktan yarattığın insana secde edemem" dedi. "Öyleyse defol oradan, sen artık kovulmuş birisin. Dogrusu hesap gününe kadar lanet sanadır" dedi. "Rabbim! Beni hiç olmazsa, tekrar dirilecekleri güne kadar ertele" dedi. Allah: "Sen, bilinen gün gelene kadar erteye birakılanlardan sin" dedi. "Rabbim! Beni saptirdigin için, andolsun ki fenalıkları onlara güzel göstereceğim. Halis kildigin kullarin bir yana, onların hepsini saptiracagim" dedi. Allah söyle dedi: "Benim taahhüd ettiğim dosdogru yol sudur ki: "Kullarimin üzerinde senin bir nüfuzun olamaz. Ancak sana uyan sapıklar bunun disindadır". "Ve Cehennem onların hepsinin toplanacağı yerdir". O Cehennem yedi kapisi olup, her kapidan onların girecekleri ayrılmis bir kisim vardır.» (el-Hicr, 26-44.)

«Meleklerle: "Adem'e secde edin" demistik. Iblis'ten baska hepsi secde etmis,, o ise: "Çamurdan yarattigina mi secde edecegim?" demisti. "Benden üstün kildigini görüyor musun? Kiyamet gününe kadar beni ertelersen, andolsun ki, azi bir yana, onun soyunu kendi buyrugum altina alacagim" demisti. Allah: "Haydi git! Onlardan sana kim uyarsa bil ki, Cehennem hepinizin cezası olur, hem de tam bir ceza" dedi. "Sesinle, gücünün yettiginin yerinden oynat, onlara karsi yaya ve atlılarınla haykırarak yürü, mallarina ve çocuklarına ortak ol, onlara vaadlerde bulun". - Ama Seytan sadece onları aldatmak için vaad eder.- Dogrusu benim mü'min kullarim üzerinde senin bir hakimiyetin olamaz. Rabbin vekil olarak yeter" (el-Isra, 61-66.)

«Meleklerle: "Adem'e secde edin" demistik. Iblis'ten baska hepsi secde etmisti. O, cinlerden idi. Rabbi'nin buyrugu disina çıktı. Ey insano-gullari! Siz beri birakip size düşman olan onu ve soyunu dost mu ediniyorsunuz? Kendilerine yazik edenler için bu ne kötü degismedir!» (el-Kehf, 50.)

«Andolsun ki daha önce Adem'e ahid vermistik, fakat unuttu. Onu azimli bulmadık. Meleklerle: "Adem'e secde edin" demistik; Iblis'ten baska hepsi secde etmis, o çekinmisti.» "Ey Adem! Dogrusu bu, senin ve esinin düşmanıdır. Sakin sizi Cennet'ten çıkarmasin. Yoksa bedbaht olursun. Dogrusu Cennet'te ne acikirsın, ne de çıplak kalırsın; orada ne susarsın, ne de güneşin sicagında kalırsın" dedik. Ama Seytan ona vesvese verip: "Ey Adem! Sana sonsuzluk ağacini ve çökmesi olmayan bir saltanati göstereyim mi?" dedi. Bunun üzerine ikisi de o ağacın meyvasmdan yedi. Ayip yerleri

görünüverdi. Cennet yapraklarıyla örtünmeye koyuldular. Adem, Rabbine bas kaldirdi ve yolunu sasirdi. Rabbi yine de onu seçip tevbesini kabul etti, ona dogru yolu gösterdi. Onlara söyle dedi: Birbirinize düşman olarak hepiniz oradan inin. Elbet size, benden bir yol gösteren gelir; Benim yoluma uyan ne sapar ve ne de bedbaht olur". Benim kitabimdan yüz çeviren bilsin ki onun dar bir geçimi olur ve kiyamet günü de onu kör olarak hasrederiz. O zaman: "Rabbim! Beni ni-Çin kör olarak hasrettin? Oysa ben gören bir kimseydim" der. Allah:

"Böyledir , ayetlerimiz sana gelmist i de sen onlari unutmustun. Bugün de öylece unutulursun" der.» (Tâ-hâ, 115-126.)

«De ki: "Bu Kur'ân büyük bir haberd i r, ama siz ondan yüz çeviriyorsunuz." "Yüce âlemde olan tartismalara dair bir bilgim yoktu". "Bana sadece vahyolunuyor; dogrusu ben ancak apaçik bir uyariciyim". Rab-bin meleklerle söyle demisti: "Ben çamurdan bir insan yaratacagim. Onu yapip ruhumdan üfledigim zaman ona secdeye kapanin". Iblis'ten baska bütün melekler secde etmislerdi. O büyüklük taslamis ve inkarcilardan olmustu. Allah: "Ey Iblis! Kudretimle yarattigima secde etmekten seni alikoyan nedir? Böbürlendin mi? Yoksa gururlandin mi?" dedi. Iblis: "Ben ondan daha üstünüm; beni atesten yarattin, onu çamurdan yarattin"[1] dedi. Allah: "Defol oradan, sen artık kovulmus birisin. Ceza gününe kadar lanetim senin üzerinedir" dedi. "Rabbim! Dirilecekleri güne kadar beni ertele" dedi. Allah: "Sen bilinen güne kadar erteye birakılanlardansin" dedi. Iblis: "Senin kudretine andolsun ki, onlardan, sana içten bagli olan kullarin bir yana, hepsini azdiracagim" dedi. Allah: "Dogrudur; iste Ben hakikati' söylüyorum. Sen ve sana uyanlarin hepsiyle Ce-hennem'i dolduracagim" dedi. Ey Muhammedi De Id: "Buna karsilik sizden bir ücret istemiyorum. Kendiligimden bir sey iddia edenlerden de degilim". "Bu Kur'an, ancak âlemler için bir öğüttür". "Onun verdigi haberin dogrulugunu bir zaman sonra öğreneceksiniz."» (Sâd, 67-88.)

Kur'ân-i Kerim'in degisik bölümlerinden alintilar yaparak Adem (a.s.)'in kissasini anlatmis olduk. Bu ayetlerin tümü üzerinde tefsirde¹ gerekli açıklamalarda bulunmustuk. Ancak burada, bu ayet-i kerimelerin ve bunlarla ilgili olarak Rasûlullah (s.a.v.)'dan nakledilen hadis-i seriflerin ifade ettikleri manalar üzerinde duracagiz. Her hususta kendisinden yardım istenilen zat, yüce Allah'tir.

Yüce Allah, meleklerle hitabederek söyle buyurmustu: "Ben yeryüzünde bir halife varedeceğim" (d-Bakara, 30.) Bu ayet-i kerimeyle Cenâb-i Allah, birbirlerinin pesi sıra gelecek ve birbirlerinin yerine geçecek olan Adem ve zürriyetini yaratmak istedigini bildirmisti. Nitekim buna isaretle, baska ayet-i kerimelerde de söyle buyurulmustur: '

"Sizi yeryüzünün halifeleri kilan O'dur" (el-En'âm, 165.)

"Sizi yeryüzünün halifeleri (sahipleri) yapan..." (en-Neml, 62.)

Cenâb-i Allah, Adem ve zürriyetini yaratmanın önemini bildirmek için meleklerle bu şekilde hitapta bulunmuş ve bu büyük işi, vukuundan önce haber vermişti. Melekler de -bazı bilgisiz tefsircilerin sandıkları gibi itiraz etmek veya ademoglunu küçümsemek yahut onları çekememek nedeniyle değil- bu işin hikmetini öğrenip açığa çıkarmak gayesiyle şu soruyu sormuşlardı: "Orada (yeryüzünde) bozgunculuk yapacak, kanlar akıtacak birini mi var edeceksin?" (el-Bakara, 30.)

Meleklerin, ademoglunun yeryüzünde bozgunculuk yapacağını, Adem (a.s.)'den önce cinlerin ve binlerin[2] yaptıkları bozgunculuklara kıyaslayarak öne sürdükleri söylenir.

Abdullah b. Ömer (r.a.)'e göre cinler, Adem (a.s.)'den iki bin yıl önce vardı. Cinayetler işleyerek kanlar akıttılar. Allah, üzerlerine meleklerden bir ordu gönderdi. Bu ordu onları adalara sürdü. İbn Abbas (r.a.)'da bu doğrultuda görüş beyanında bulunmuştur. Hasan (r.a.) ise, meleklerin aldıkları ilham neticesinde böyle konuştuklarını söylemiştir. Meleklerin, topraktan -çoğunlukla- ancak bu evsafa varlıklar yaratılabileceğini bildikleri için Adem ve zürriyeti hakkında böyle konuştukları da söylenmektedir.

"Oysa biz seni överek yüceltiyor ve seni takdis etmekte bulunuyoruz". (el-Bakara, 30.) Yani ey Rabbiniz, sana süreldi olarak ibadet ediyoruz. Bizden sana karşı gelen hiç bir kimse yoktur. Eğer bu Adem ve zürriyetini yaratmaktaki maksadın, sana ibadet etmeleri ise, bizler gece ve gündüz demeden ibadetimizi sürdürür ve hiç ara vermeyiz. Cenâb-i Allah: "Süphesiz Ben, sizin bilmediklerinizi bilirim" dedi. (el-Bakara, 30.) Meleklerim, Adem ve neslini yaratma konusunda sizin bilmediğiniz yararları bulduğumu bilmekteyim. Yani bunların arasından nebiler, rasûller, siddikler, şehidler ve salih kimseler çıkacaktır.

Böyle dedikten sonra, Adem (a.s.)'in ilim alanındaki şeref ve üstünlüğünü onlara açıkladı. Ve şöyle buyurdu: "Ve Adem'e her şeyin ismini Öğretti" (el-Bakara, 31.)

İbn Abbas: "Bunlar, halkın birbirleriyle konuşup anlaştıkları insan, hayvan, yer, ova, deniz, dağ, deve, eşek ve bunlara benzer grup, cins ve benzeri şeylerin isimleridir." [3] demistir.

Mücahid ise: "Cenâb-i Allah, Adem'e tabak, tencere ve hatta yellenmenin isimlerini öğretti. Ona yürüyen hayvanların, kuşların kısaca her şeyin ismini öğretti" der. Said b. Cübeyr, Katade ve bir çokları böyle demislerdir [4].

Rebî dedi ki: Cenâb-i Allah, Adem'e meleklerin isimlerini öğretti. Abdurrahman b. Zeyd ise, O'na, kendisinin zürriyetinin isimlerini öğrettiğini

söylemistir[5].

Dogrusu su ki: Ibn Abbas (r.a.)'m da isaret ettigi gibi Cenâb-i Allah, Adem'e büyüklü küçüklü nesne ve fiillerin isimlerini öğretmistir.

Buhari ve Müslim bu mevzuda Enes b. Malik (r.a.)!in su rivayetini nakletmişlerdir. Rasûlullah (s.a.v.) buyurdu Id: «Kiyamet gününde müminler biraraya gelip toplanacak ve "Rabbiniiz katinda bize sefaatçi olacak birini bulsak" diyecek ve Adem (a.s.)'in yanma gidip söyle diyeceklerdir: "Sen, insanligin babasism. Allah seni kendi eliyle yaratti; meleklerini sana secde ettirdi ve bütün seylerin isimlerini sana öğretti.....

«Sonra onlari (isimleri) meleklerle gösterdi, "Eger sözünüzde samimi iseniz bunlari isimlerini bana söyleyin" dedi.» (cl-Bakara, 31.)

Hasan Basrî. dedi ki: Cenâb-i Allah, Adem'i yaratmak istediginde melekler söyle dediler: Rabbimizin yaratacagi mahluk ne olursa olsun, biz o yaratiktan mutlaka daha bilgili oluruz. Böyle dedikleri için Cenâb-i Allah, Adem'i yaratarak onlari imtihana çekti. "Eger sözünüzde samimi iseniz...." ayeti de bunu ifade etmektedir. Tefsirde de[6] genişçe açıkladigimiz gibi bazilari bu ayetin baska manaya geldigini söylemişlerdir. «Melekler dediler ki: "Sen münezzehsin, öğrettiginden baska bizim bir bilgimiz yoktur. Süphesiz sen hem Bilensin, hem Hakîm'sin".» (el-Bakara, 32.) Yani sen, kendin Öğretmeden hiç kimsenin senin ilminin zerresini kavrayamayacagi kadar yücesin. "Dilediginden baska (hiç kimse) onun ilminden hiç birseyi kavrayamazlar" (cl-Bakara, 255.)

«Allah: "Ey Adem! Onlara isimlerini söyle" dedi. Adem isimlerini söyleyince, Allah: "Ben gökler ve yerde görünmeyeni biliyorum, sizin açıkladiginizi ve gizlemekte oldugunuzu da bilirim, diye size söylememis miydim?" dedi.» (cl-Bakara, 33.) Açık olan seyleri bildigim gibi, gizli olan seyleri de. bilirim. Denildi ki: Yukaridaki ayet-i kerimede geçen "Sizin açıkladiginizi bilirim" sözüyle, meleklerin söylemiş olduklari su söz kastedilmistir: "Orada bozgunculuk yapacak birini mi var edeceksin?".

Yine yukaridaki ayet-i kerime'de geçen "Gizlemekte oldugunuzu da bilirim" sözüyle de Iblis'in Adem (a.s.)'e karsi, içinde büyüklük ve üstünlük gizlemesi kastedilmistir. Said b. Cübeyr, Mücahid, Süddî, Dahhak ve Sevrî böyle demislerdir. Ibn Cerir de bu görüşü benimsemistir.

Ebü'l-Aliye, Rebî', Hasan ve Katade dediler ki: Mezkur ayet-i kerimede geçen "Gizlemekte oldugunuzu da bilirim" cümlesiyle, meleklerin söylemiş olduklari su söz kastedilmistir: "Rabbimizin yaratacagi mahlûk ne olursa olsun, biz.o yaratiktan mutlaka daha bilgili ve Allah katinda da daha üstün oluruz"[7].

«Meleklerle: "Adem'e secde edin" demistik. Iblis müstesna hepsi secde

ettiler. O ise kaçındı, büyüklük tasladı.» (ei-Bakara, 34.) Onu kendi eliyle yaratıp içine kendi ruhundan üflediğinde bu, Cenâb-i Allah'ın Adem (a.s.)'e yapmış olduğu büyük bir ikramdır. Nitekim buyurmuş ki: «Ona (Adem'e) ruhumdan üflediğimde ona secdeye kapanın.» (el-Hicr, 29.)

Iste su dört hususla Cenâb-i Allah, Adem (a.s.)'i sereflendirmiştir:

- 1- Onu kendi eliyle yaratmıştır.
- 2- Ona kendi ruhundan üflemistir.
- 3- Meleklerle, ona secde etmelerini emretmiştir.
- 4- Esya isimlerini ona öğretmiştir.

Bu sebeptendir ki Musa Kelimullah, yüce âlemde kendisiyle bir araya gelip karşılıklı tartistiklerinde Adem (a.s.)'e söyle demiş: "Sen insanlığın babasıdır. Öyle ki Allah seni kendi eliyle yaratmış, kendi ruhundan sana üflemiş, meleklerini sana secde ettirmiş, her şeyin ismini sana öğretmiştir". Önce nakledildiği ve insallah ileride anlatılacağı gibi, kıyamet gününde mahser halkı, Adem (a.s.)'e iste böyle diyeceklerdir. Bir ayet-i kerimede de söyle buyrulur:

«Andolsun ki sizi yarattık, sonra şekil verdik, sonra meleklerle, "Adem'e secde edin" dedik, İblis'ten başka hepsi secde etti, o secde edenlerden olmadı.

Allah, "Sana emrettiğim halde seni secdeden alıkoyan nedir?" dedi. "Beni atesten, onu çamurdan yarattın, ben ondan üstünüm" cevabını verdi.» (el-A'râf, n-12.)

Hasan Basrî dedi ki: İblis (kendisinin atesten, Adem'in çamurdan yaratıldığını, dolayısıyla kendisinin ondan üstün olduğunu söyleyerek) kıyaslama yaptı. İlk kıyaslama yapan odur.

Muhammed b. Sîrîn dedi ki: "İlk kıyaslama yapan İblis'tir". Güneşe ve aya insanların tapmış olmaları, sn^f kıyaslama yoluyla vuku bulmuştur. Hasan Basrî ile Muhammed b. Sîrîn'in yukarıdaki sözlerini İbn Cerir rivayet etmiştir[8].

Bu, su anlama gelir: İblis, kendisiyle Adem arasında kıyaslama yaparak balap düşündü. Kendisinin Adem'den üstün olduğu görüşüne vardı. Kendisine ve diğer meleklerle emir verilmiş olmasına rağmen ona secde etmeye yanaşmadı.

Kıyaslama, eğer nassa karşı yapılırsa geçersizdir. Kaldı ki onun bu kıyaslaması aslında geçersiz bir kıyaslamaydı. Çünkü çamur, atesten daha yararlı ve daha üstündür. Zira çamurda (ve toprakta) durgunluk, yumusaklık, ağırlık ve üretkenlik vardır. Atesteyse sertlik, hafiflik, hız ve yakıcılık vardır.

Ayrıca yüce Allah, Adem'i kendi eliyle yaratıp ona kendi ruhundan üflemeyle sereflendirmiştir. Bu nedenle meleklerle, ona secde etmelerini emretmiştir. Nitekim bir ayet-i kerimede şöyle buyurmıştır:

«Rabbin meleklerle: "Ben balçıktan, islenebilen kara topraktan bir insan yaratacağım. O'nu yapıp ruhumdan üflediğimde ona secdeye kapanın" demisti. Bunun üzerine İblis'in disinda bütün melekler hemen secde ettiler: O, secde edenlerle beraber olmaktan çekindi. Allah: "Ey iblis! Secde edenlerle beraber olmaktan seni alıkoyan nedir?" dedi. O: Balçıktan, islenebilen kara topraktan yarattığın insana secde edemem" dedi. "Öyleyse defol oradan, sen artık kovulmuş birisin. Doğrusu hesap gününe kadar lanet sanadır" dedi.» (el-Hicr, 28-35.)

İblis, Allah'ın bu lanetine müstahak olmuştı. Çünkü o, Adem'i eksik görmek, onu küçümseyip horlamak, ona karşı üstünlük taslamakla ilahî emre muhalefette ısrar etti, dolayısıyla laneti haketti. Mutlaka Adem'e secde etme konusundaki kesin emre rağmen Hakk'a karşı inatçılık etti.

Hiç bir şey ifade etmeyen mazeretler beyan etmeye başladı. Özü kabahatinden daha ağırdı. Bununla ilgili olarak Cenâb-i Allah şöyle buyurmıştır:

«Meleklerle: "Adem'e secde e din" demistik. İblis'ten başka hepsi secde etmiş, o ise: "Çamurdan yarattığına mı secde edeceğim?" demisti. "Benden üstün kıldığını görüyor musun? Kıyamet gününe kadar beni ertelersen, andolsun ki, azı bir yana, onun soyunu kendi buyrugum altına alacağım" demisti. Allah: "Haydi git! Onlardan sana kim uyarsa bil ki, Cehennem hepinizin cezası olur. Hem de tam bir ceza" dedi. "Sesinle, gücünün yettığını yerinden oynat, onlara karşı yaya ve atlılarınla haykırarak yürü. Mallarına ve çocuklarına ortak ol, onlara vaadlerde bulun" -ama Seytan sadece onları aldatmak için vaad eder-. Doğrusu benim mü'min kullarım üzerinde senin bir hakimiyetin olamaz. Rabbin vekil olarak yeter.» (el-İsra, 61-66.)

Kehf sûresinde de şöyle buyurulmuştur:

«Meleklerle: "Adem'e secde edin" demistik. İblis'ten başka hepsi secde etmişti. O, cinlerden idi. Rabbinin buyruğu disına çıktı. Ey insanogulları! Siz Beni bırakıp onu ve soyunu dost mu ediniyorsunuz?» <el-Kehf,50.)

İblis inatçılık ederek, ilahî emre uymayı gururuna yediremeyerek ve de kasıtlı olarak Allah'ın buyruguna baskaldırdı. Bu da tabiatının ve çok ihtiyaç duyduğu habis maddesinin kendisine hiyanet etmesi nedeniyle oldu. Çünkü kendisinin de dediği gibi o, atesten yaratılmıştı. Nitekim Hz. Aise (r.a.)de, Rasûlullah (s.a.v.)'m şöyle buyurduğunu rivayet eder:

«Melekler nurdan yaratıldı. Cinler de yalın bir alevden yaratıldı. Adem ise,

niteligi size belirtilen (toprak) dan yaratildi.»[9]

Hasan Basrî dedi ki: Iblis, göz açıp kapayacak kadar kısa bir an için olsa bile meleklerden sayılmadı. Sehr b. Havseb de söyle der: Iblis, cinlerden idi. Cinler yeryüzünde bozgunculuk yapıp fesad çıkardıklarında Allah, üzerlerine meleklerden bir ordu saldı. Bu ordu onların bir kısmını öldürdü, bir kısmını da denizlerin adalarına sürgün etti. Cinlerin bir kısmı o zaman melekler tarafından esir alınmıştı. Iblis' de esirler arasındaydı. Melekler onu yanlarına alıp göğe çıkarmış, böylece o, semada kalmıştı. Melekler Adem'e secde etmekle emrolunduklarında, Iblis, secde etmeğe yanaşmamıştı. İbn Mes'ud, İbn Abbas, sahabelerden bir grup, Said b. Müseyyeb ve diğerleri dediler ki: Iblis, dünya semasındaki meleklerin reisi idi. İbn Abbas, Iblis'in adının Azazîl olduğunu söylemiştir. Yine İbn Abbas'tan gelen bir başka rivayete göre Iblis 'in adı Ha-ris'tir. Nakkas, Iblis'in künyesinin Ebu Kerdus olduğunu söylemiştir.

İbn Abbas (r.a.) dedi ki: Iblis, meleklerin cin denen bir kabilesinden-di. Bunlar Cennetin hazinedarlarıydılar. Iblis, onların en sereflilerinden ve en bilginlerinden olup ibadetçe en önde gelenlerindendi. Dört kana tlılardandı. Allah onu çarpıp koyulmuş Seytan haline getirdi.[10]

«Rabbin meleklerle söyle demisti: "Ben çamurdan bir insan yaratacağım. Onu yapıp ruhumdan ona üflediğim zaman, ona secdeye kapanın". Iblis'ten başka bütün melekler secde etmişlerdi. O, büyüklük taslamış ve inkarcılardan olmuştı. Allah: "Ey Iblis! Kudretimle yarattığıma secde etmekten seni alıkoyan nedir? Böbürlendin mi? Yoksa gurur-lananlardan misin?" dedi. Iblis: "Ben ondan daha üstünüm. Beni atesten yarattın, onu çamurdan yarattın" dedi. Allah: "Defol oradan, sen artık kovulmuş birisin. Ceza gününe kadar lanetim senin üzerinedir" dedi. "Rabbim! Dirilecekleri güne kadar beni ertele" dedi. Allah: "Sen bilinen güne kadar erteye bırakılanlardansın" dedi. Iblis: "Senin kudretine andolsun ki, onlardan, sana içten bağlı olan kulların bir yana, hepsini azdıracağım" dedi. Allah: "Doğrudur; iste ben hakikati söylüyorum. Sen ve sana uyanların hepsiyle Cehennemini dolduracağım" dedi.» (Sâd, 71-85.)

«"Beni azdırdığın için, andolsun ki, senin doğru yolun üzerinde onlara karşı duracağım; sonra önlerinden, ardlarından, sağ ve sollarından onlara sokulacağım. Çoğunu sana sükreder bulamayacaksın" dedi.» (A'râf, 16-17.) Yani beni azdırmış olduğundan dolayı her gözetleme yerinde onları bekleyecek ve her taraftan onlara sokulacağım. Evet..Iblis'e muhalefet eden mutlu, ona uyan mutsuz olacaktır.

Ahmed b. Hanbel dedi ki: Hasim b. Kasim, Sebure b. Ebi'l-Fakih'den rivayet etti: İsttim ki Rasûlullah (s.a.v.) Efendimiz söyle buyuruyor: «Süphesiz ki Seytan, ademoglu (nu azdırmak) için yollarında oturmuştur.» [11]

Tefsirciler, Adem'e secde etmekle emrolunan melekler hususunda görüs ayriligina düsmüslerdir. Ayetlerin genelinin delâlet ettigi gibi, meleklerin tümü mü ona secde etmekle emrolundular? -bu, cumhur-u ulemanın görüsüdür- Yoksa ona secde etmekle emrolunan meleklerden kasit, yer melekleri midir? Nitekim İbn Cerir de Dahhak kanaliyla İbn Abbas'tan böyle bir rivayette bulunmustur. Her ne kadar müteahhirin-den bazı âlimler bu rivayeti tercihe sayan görmüslerse de bu rivayette kopukluk ve ifadesinde de belirsizlik vardır. Yukarıdaki iki rivayetten en kuvvetli olanı birincisidir. Nitekim "(Allah) meleklerini ona secde ettirdi" hadis-i serifi de bunu ispatlamaktadır. Doğrusunu Allah bilir. "İn oradan"[12] ve "Çık oradan"[13] diyerek Allah'ın İblisi azarlaması, onun gökte bulunduguna delâlet etmektedir. Evet, daha önce gökteydi. Kendi ibadeti ve taat ile ibadet bakımından meleklerle benzemesi sayesinde ulastigi, fakat sonradan kibir, hased ve ilahî emre muhalefeti dolayisiyla kaybettiği mertebesinden ve semavî makamından inmekle emrolundu. Kovulmuş ve yerilmiş olarak yere indirildi.

Cenâb-i Allah, Adem'e esiyle birlikte Cennet'te kalmasını emrederek söyle buyurmustu:

«"Ey Adem! Esin ve sen Cennet'te kal, orada olandan istediginiz yerde bol bol yiyin, yalnız su agaca yaklasmayin; yoksa zalimlerden olursunuz" dedik.» (el-Bakara, 35.)

«"Allah, "yerilmiş ve kovulmuş olarak oradan defol; andolsun ki insanlardan sana kim uyarsa, onları ve sizi, hepinizi Cehenneme dolduracağım" dedi. «Ey Adem, Sen ve esin Cennet'te kalın ve istediginiz yerden yeyin, yalnız su agaca yaklasmayin, yoksa zalimlerden olursunuz.» (A'râf, 18-19)

«Meleklerle: "Adem'e secde edin" demistik, İblis'ten baska hepsi secde etmiş, o çekinmişti. "Ey Adem! Doğrusu bu senin ve esinin düşmanıdır. Sakin sizi Cennet'ten çıkarmasın, yoksa bedbaht olursun. Doğrusu Cennet'te ne acıkersin, ne de çıplak kalırsın; orada ne susarsın, ne de güneşin sıcaklığında kalırsın" dedik.» (Tâ-hâ, 119,)

Bu ayetlerin akisinden anlasiliyor ki, Havva'nın yaratılışı, Adem'in Cennet'e girmesinden önce olmuştur. Zira ayet-i kerimede «Ey Adem! Sen ve esin Cennet'te kalın» (el-Bakara, 35) buyurulmaktadır.

İshak b. Yesar, gerçeğin bu olduğunu açıkça söylemiştir. Nitekim ayetlerin açık anlami da böyledir.

Süddî, sahabelerin söyle dediklerini nakleder: İblis, Cennet'ten çıkarıldı. Adem, Cennet'e yerleştirildi. Orada yalnız basına dolasiyordu. Kendisiyle sükûn bulup huzura kavusacağı bir esi yoktu. Bir uykuya daldı. Uyandığında, bas ucunda oturmakta olan bir kadın vardı. Bu kadını Allah,

onun kaburga kemiginden yaratmisti. Adem ona sordu:

- Sen negin?
- Bir kadin...
- Niçin yaratildin?
- Benimle sükûn bulup huzura kavusasm diye.. Melekler, bilgisini ölçmek için Adem'e sordular;
- Bu kadinin adi nedir ey Adem?
- Havva....
- Neden Havva?
- Hayy(canli) olan bir seyden yaratildi da ondan. Muhammed b, Ishak, ibn Abbas (r.a.)'dan rivayetle; Havva'nin,

Adem (a.s.)in sol tarafindaki en kısa kaburga kemiginden yaratildigim, yaratilirken Ademin uyumakta oldugunu ve yaratildigi yerde meydana gelen bosluga da et lehimlendigini söylemistir. Bunu su ayet-i kerime de dogrulamaktadır:

«Ey insanlar! Sizi bir tek nefisten yaratan, ondan esini var eden ve ikisinden pek çok erkek ve kadin meydana getiren Rabbinize hürmet-sizlikten sakinin.» (en-Nisâ, i.)

Bir baska ayette de söyle buyurulmaktadır:

"Sizi bir nefisten yaratan ve gönlünün huzura kavusacagi esini de ondan var eden Allah'tir. Esine yaklasinca esi hafif bir yük yüklendi (hamile oldu) ve bu halde bir müddet tasidi.» (ei-A'râf, 189.)

Allah izin verirse ileride bunun üzerinde biraz daha duracagiz.

Buharî ve Müslim'in Sahihlerinde Ebu Hüreyre'den naklen, Pey-gember (s.a.v.)in söyle buyurdugu rivayet edilir:

«Size kadinlar hakkında hayirli olmanizi vasiyet edip dilerim. Kadinlar ege kemiginden yaratilmislardir. Bu kemigin en egri kısmi üst tarafidir. Eger sen egri kemigi dogrultmaya kalkarsan onu kirarsin. Kendi haline birakirsan daima egri kalir, (ve öyle kullanirsin). Bu bakimdan size kadinlar hakkında hayirli olmanizi vasiyet ederim.» [14]

Tefsirciler yüce Allah'in "Salan bu agaca yaklasmayin" buyrugu üzerinde farkli görüşler beyan etmislerdir: Bazilari ayette sözü edilen agacin üzüm agaci oldugunu söylemislerdir. Ibn Abbas, Saidb. Cübeyr, Sa'bî, Ca'de b. Hübeyre, Muhammed b. Kays ve Ibn Mes'ud ile sahabe-erden bir grup dediler ki: Yahudiler, bu agacin bugday agaci oldugu inancindadirlar. Ayrice bu, Ibn Abbas, Hasan Basrî, Vehb b. Münebbih, Atiyyetü'1-Avfî, Ebu Malik Muharib b. Dessar ve Abdurrahman b. Ebi Leyla'dan rivayet edilmistir.

Vehb dedi ki: O bugdayin tanesi, kaymaktan daha yumusak ve baldan da daha tatliydi. Sevrî, Ebu Malikin ayette sözü edilen agacin hurma agaci oldugunu söyledigini nakletmistir. Ibn Cüreyc'de, Mücahidin ayette geçen agacin incir agaci oldugunu söyledigini nakletmistir. Ebu Aliye ise söyle demistir: Ayette bahsi geçen ağaç öyle bir ağaçti ki, ondan yiyenin tuvalete çıkma ihtiyaci olurdu. Cennet'teyse tuvalete çıkmak, pek yakisik almazdi tabii. Tefsircilerin bu konuda farkli görüs beyaninda bulunmalarini anlamak mümkündür. Çünkü Cenâb-i Allah, ayette sözü edilen agacin adini ve evsafini zikretmemis, belirsiz birakmistir. Belirtmekte fayda olsaydi, Kur'ân'da belirsiz birakilan diger yerlerde oldugu gibi bunu bize belirtir ve gerekli açıklamayi yapardi.

Adem'in yerlestirildigi Cennet'in gökte mi, yoksa yerde mi oldugu hususunda tefsircilerin farkli görüslerine gelince; çözülmesi ve açıklığa kavuşturulması gereken asil mesele budur. Cunihur-u ulemaya göre, Adem'in yerlestirildigi Cennet, Cennetü'l-Me'vâ denen gökteki Cen-net'tir. Çünkü ayetlerin ve hadislerin zahirî manalari bunu dogrulamaktadır. Örneğin bir ayet-i kerimede söyle buyurulm akta dir:

"Ey Adem! Esin ve sen Cennet'te kal..." dedik (ci-Bakara, 35.) Bu ayet-i kerimede geçen (el-Cennet) kelimesinin basindaki (el) lam-i tarifi, umum ifade etmedigi gibi lafzen bilinen bir sey için de degildir. Sadece zihnen bilinen (Ma'hud-u Zihnî) bir seyle ilgilidir ki o da ser'an kat'î olarak bilinen Cennetü'l-Me'vâ'dir. Nitekim Musa (a.s.)da Adem (a.s.)'e söyle demistir: "Neden, hem bizi hem kendini Cennet'ten çıkardin?" Bu hadis üzerinde ileride konusulacaktır.

Müslim, sahihinde söyle bir hadis-i serife yer vermistir: Ebu Malik el-Escaî, Huzeyfe (r.a.)'den rivayet etti ki, Rasûlullah (s.a.v.) söyle buyurdu: «Cenâb-i Allah (kiyamet gününde) insanlari (huzurunda) toplayacaktır. Cennet kendilerine yaklastigi zaman mü'minler kalkip Adem'e gelecek ve söyle diyecekler: "Ey babamiz! Cennet'in (kapisinin) bize açılmasını iste." Adem diyecek ki: Babaniz (Adem)'in (yasak agacin meyvesinden yeme) günahından baska, sizi Cennet'ten çıkaran bir sey mi var sanki?».

Bu hadiste sözü edilen Cennet'in Cennetü'l-Me'vâ olduguna delâlet eden kuvvetli ve açık bir ifade vardır. Bu husus mutlaka tartisilmalıdır. Bu konuda diger âlimler de söyle dediler: Adem'in yerlestirildigi Cennet, Cennetü'l-Huld[15] degildi. Çünkü Adem, orada o bilinen ağaçtan yememekle yükümlü lalindi. Aynca Adem orada uyudu ve oradan çıkarildi. Oradayken Iblis onun yanma girdi ki, bu sayilan hususlar, oranın Cennetü'l-Me'vâ olmasına ters düşerler.

Bu söz Ubey b. Ka'b, Abdullah b. Abbas, Vehb b. Münebbih ve Süf-yan b. Uyeyne'den nakledilmistir. "Mearif adli eserinde Ibii Kuteybe, tefsirinde de

Kadi Münzir b. Said el-Belûî de bu görüşü benimsemisler ve Kadi Münzir, bunun için müstakil bir eser yazmıştır. Ebu Hanife ve -Allah'in rahmetine ersinler- onun arkadaşlarından da böyle bir nakilde bulunmustur. Ebu Abdullah Muhammed b. Ömer er-Razî b.. Hatib er-Re'y, tefsirinde bu görüşü Ebu Kasim el-Belhî ile Ebu Müslim el-Isfahanî'den nakletmiştir. Kurtubî de tefsirinde bu görüşü Mutezile ve Kaderiye mensuplarından nakletmiştir. Bu kavil, Ehl-i Kitabın elinde mevcut bulunan Tevrat'ın kesin bir ifadesidir. Bu meseledeki görüş ayrılıklarını anlatanlardan biri de Ebu Muhammed b. Hazm'dir. O, bu

konuyu "el-Milel Ve-Nihal" adli eserinde, Ebu Muhammed b. Atiyye ve Ebu Isa er-Rummanî de tefsirlerinde anlatırlar. Bu ihtilaf, ilk cumhur-u ulemadan nakledilir. Ebu Kasim er-Ragib ile Kadi Maverdî'de tefsirlerinde bu ihtilafa değinmişlerdir. Maverdî demis ki:

"Adem île Havva'nin yerlestirildikleri Cennetin nasıl bir Cennet olduğu hususunda iki görüş ileri sürülerek ihtilafa düşülmüştür: Birinci görüşe göre, yerlestirildikleri Cennet, Cennetü'l-Huld'dur. İkinci görüşe göre ise, orası Allah'in Adem ile Havva için imtihan yeri olarak hazırladığı bir Cennet'tir. Yoksa ölüm sonrasında mü'minler için mükafat yeri olarak hazırlanmış olan Cenneti']-Huld değildir.

Bu görüşte olanlar da kendi aralarında görüş ayrılığına düşerek iki gruba ayrılmışlardır: Birinci gruba göre, Adem ile Havva'nin yerlestikleri Cennet, gökteydi. Çünkü ayet-i kerime de anlatıldığı gibi, Cenâb-i Allah, onları oradan indirmistir. Yüksekte olmayan bir yerden inmek söz konusu olamayacağına göre, demek İd ikamet etmiş oldukları Cennet, gökte idi.

İkinci gruba göre ise, ikamet etmiş oldukları Cennet, yeryüzündey-di. Çünkü orada Cenâb-i Allah kendilerini, başka meyvelerden değil de sadece o mahud ağacın meyvesini yemekten yasaklayarak imtihan etmişti. Bu, İbn Yahya'nin kavlidir. Bu da, İblis'in Adem'e secde etmekle emrolunmasından sonra olmuştur. Bu kavillerden hangisinin doğru olduğunu Allah bilir. Evet bunlar Maverdî'nin söyledikleriydi. O'nun bu sözleri, nakledilen üç kavli içermektedir. Kendisinin bu meselede görüş belirtmekten çekindiği ifadelerinden hissedilmektedir. Bu nedenledir ki Ebu Abdullah er-Razî, tefsirinde de bu mesele³le ilgili olarak dört kavil nakletmiştir. Bunlardan üçü, Maverdî'nin naklettikleri olup, dördüncüsü çekimserliktir. Nakledilen bir kavle göre, Adem ile Havva'nin ikamet ettikleri Cennet göktedir. Cennetü'l-Me'vâ değildir. Bu kavil, Ebu Cübbaî'den n aide di İmis tir.[16]

İkinci görüşün sahipleri, cevap verilmesi zorunlu bir soru ortaya atarak demisler ki: Süphesiz ki noksanlıklardan münezze olan yüce Allah, Adem'e secde etmekten kaçındığı zaman İblis'i kendi yanından kovdu. Yüce makamdan çıkıp yere inmesini emretti. Bu, muhalefet edilmesi mümkün

olan ser'î bir emir degildi. Bilakis muhalefet edilmesi ve yerine getirilmemesi imkansiz olan kaderi bir emirdi. Bu sebeple Cenâb-i Allah buyurdu'ki: "Yerilmis olarak oradan cik!"(ci-AVaf, is.)

«In oradan, orada büyüklenmek sana düsmez!»(ei-Arrar,i3.)

«Defol oradan, sen artik kovulmus birisin.»(Sâd, 77.)

Her üç ayette geçen "oradan" kelimesiyle Cennet veya sema veya yüksek makam kastedilmistir. Hangisi kastedilmis olursa olsun, kalip yerlesme veya geçip gitme seklinde de olsa kovulup uzaklastirildigi yerde, Iblis için artik barinma imkani kalmamistir. Bu, bilinen bir husustur.

Denilmistir ki: Kur'ân ayetlerinin olusundan açıkça anlasildigi gibi Iblis, Adem (a.s.)e vesveselenerek söyle hitapta bulunmustur:

«Ey Adem! sana sonsuzluk agacini ve çökmesi olmayan bir saltanati göstereyim mi?» (Ta-ha, 120.)

«"Rabbinizin sizi bu agaçtan menetmesi, melek olmanizi veya burada temelli kalmanizi önlemek içindir. Dogrusu ben size öğüt verenlerdenim." diye ikisine yemin etti. Böylece onların yanilmalarını sagladi.» (el-A'râf, 20-22.)

Bu ayetlerin, Iblisin Cenhet'te Adem ve Havva ile bir araya gelmis oldugunu açıkça ifade etmekte oldugunu söyleyenlere su karsilik verilmistir: Bu ayetlerdeki ifadeler, Iblisin, kalip yerlesme seklinde degil de ugrayip geçme seklinde Cennet'te Adem ve Havva ile bir araya gelmis olmasına mani degildir. Yine bu ifadeler, onun Cennetin kapisinda veya semanın altinda durarak onlara vesvese vermis olmasına mani degildir.

Her üç görüs üzerinde de düşünülebilir. Dogruyu en iyi bilen Allah'tir.

Bu kavlin sahipleri su rivayeti, delil olarak ileri sürmüşlerdir: Imam Ahmed b. Hanbel'in oğlu Abdullah, "Ziyadat" adli eserinde, Übey b. Kaab'm söyle dedigini rivayet etmist:

«Adem (a.s.) ölüm dösegine yatip can çekistigi esnada istahi,Cennet üzümünden bir salkim üzüm çekti. Ogullari üzümü bulmak için kosturdular. Yolda melekler karsilarina çıktı. "Ey Ademogulîari nereye böyle?" diye sordular. Dediler ki: "Babamizin cani, Cennet üzümünden bir salkim yemek istedi." Melekler onlara, "Geri dönün; bunu yapmaniza gerek kalmadi."-dediler. Adem'in yanina varip ruhunu teslim aldilar; cenazesini yıkayip koku sürdüler, kefenlediler. Arkasindaki meleklerle birlikte Cebrail, cenaze namazini kildirdikten sonra topraga verdiler. Ve melekler, Ademin ogullarina: "Ölüleriniz için uygulayacaginiz merasim iste budur." dediler.»

Bu hadisin rivayet senedi ve lafzinin tamami, Adem (a.s.)in vefat bahsinde verilecektir.

Bazilari dediler ki: Adem'in bir salkim üzümünü yemek istedigini Cennet'e ulasmak mümkün olmasaydi, ogullari o üzümü getirmek için kosturmazlardi. Bu da o Cennetin gökte degil de yerde oldugunu kanitlamaktadır. Yine de dogruyu en iyi bilen Allah'tir.

Dediler ki: "Ey Adem! Sen ve esin Cennet'te kal." (el-Bakara, 35), ayet-i kerimesinde geçen (el-Cenne) kelimesinin basindaki (el) lam-i tarifini, ahd-i harici elif lamidir diyerek, Adem ile Havva'nin ikamet ettikleri Cennetin bilinen Cennet-i Huld oldugunu söylemek dogru olmaz.

Ancak bu lam-i tarif, ahd-i zihni içindir diyerek, bunun yerdeki bir cennet (bahçe) oldugunu söylemek, kabul edilebilir. Zaten ayetin alisi da bunu göstermektedir. Zira Adem (a.s.) yeryüzünde yaratilmistir. O'nun göge çıkarildigina dair bir nakil mevcut degildir. Yeryüzünde kalmasi için yaratilmistir. Bunu su sözyle de Cenab-i Allah, meleklerine bildirmistir: "Ben yeryüzünde bir halife var edecegim." (ei-Bakara, 30.)

Dediler ki: Yukarida sözü edilen Cennet, su ayetteki Cennet gibidir: «Biz bunlari, vaktiyle bahçe sahiplerini denedigimiz gibi denedik.»

Bu ayette geçen (el- Ceiine) kelimesinin basindaki (el) harfi, genellik: ifade etmez. Daha önce lafiz olarak Cennet kelimesi geçmedigine göre bu, zihnen bilinen ve ayetin akisinin delâlet ettigi bir Cenneti ifade etmektedir ki, o da bilinen anlamıyla bahçedir.

Dediler ki: Ayette inme eyleminden söz edilmiş olması, illa da gökten inme manasına delâlet etmez. Yüce Allah buyurmuş ki:

«Ey Nuh! Sana ve seninle beraber olan topluluklara bizden bir selamet ve bereketle gemiden in.» (Hud, 48.)

Nuh (a.s.) gemideydi. Gemi Cudi dağı üzerinde durup ta sular yeryüzünden çekilince Cenâb-i Allah, selamet ve bereketle birlikte Nuh'a, gemidekilerle beraber yere inmesini emretti.

Diger bazi ayetlerde de söyle buyurulmaktadır:

«Bir sehre inin, süphesiz orada istediginiz vardır.» (el-Bakara, ei.)

«Taslar arasında Allah korkusundan yuvarlananlar vardır.» (el-Bakara, 74.)

Adem, Havva ve Iblis ile ilgili olarak ayetlerde geçen ve inmek seklinde tercüme ettigimiz hübut mastari, yukaridaki ayet, hadis ve lügat-larda inmek, yuvarlanmak ve benzeri manalara gelmektedir.

Denilmistir ki: Adem'in yerlestirildigi Cennetin, yeryüzünün diger parçalarından daha yüksek, ağaçli, meyveli, gölgeli, nimetli, ferahli ve sürurlu bir yer olmasına mani hiç bir sey yoktur. Nitekim yüce Allah buyurmuş Id;

«Dogrusu Cennet'te ne acikirsin, ne de çıplak kalırsın.» (Tâ-Hâ, 118.)

Yani için açlıkla, çıplaklıkla zelil olmayacaktır.

«Orada ne susarsın ne de gûnesin sicagında kalırsın.» (Tâ-Hâ, 119.)

Yani içine susuzlugun, disina da gûnesin isisi dokunmayacaktır. Aralarında uygunluk ve tevafuk bulunduğu için, ayet-i kerimede susuzlukla gûnes birarada zikredilmistir.

Adem (a.s.), yasaklandığı ağaçtan yeme suçunu isleyince mutsuzluk, yorgunluk, zahmet, keder, zorluk, ugras, imtihan, ibtûa ve sinama yeri olan yeryüzüne indirildi. Dinleri, huyları, işleri, amaçları, niyetleri, sözleri ve fiilleri farkh olan varlıkların yasadığı yeryüzüne indi. Nitekim yüce Allah buyurdu ki:

«Yeryüzünde bir müddet için yerlesip geçineceksiniz.» (d-Bakara, 36.)

Yukarıdaki ayetin ifadesi, onların gökte bulundukları şeklinde bir

kaniya vai'mamizi zorunlu kılmamaktadır. Bir ayette ise şöyle buyrul-
mustur:

«Ondan sonra İsrailogulları'na : "Bu memlekette siz oturun, kıyamet koptuğunda hepinizi; bir araya getiririz." dedik.» (ci-İsrâ, 104.)

Bilindiği gibi İsrailogulları gökte değil, yeryüzünde idiler.

Denilmiştir ki; bu kavi, Cennet ile Cehennemi'nin bu gün için mevcut olduklarını inkar eden ve aralarında bağlantı bulunmadığını söyleyen kimselerin kavlından türemiş değildir. Bu kavlin kendisinden nakledildiği Selef Ulemasının tümü ile Halef Ulemasının çoğunluğu, Cennet ile Cehennem'in bu gün için mevcut olduğunu ispatlamışlardır. Nitekim ayetlerle sahih hadisler de buna delâlet etmektedirler. Doğruyu en iyi bilen, noksanlıklardan münezze olan yüce Allah'tır.

«Seytan oradan (Cennet'ten) ikisinin de ayaklarını kaydirtti. Onları bulundukları yerden çıkardı.» (ei-Bakara,36.)

Onları nimetlerden, parlaklık ve sùrurdan çıkarıp yoi'gunluk, zorluk ve zahmet yurdu olan yeryüzüne indirdi. Bunu, az sonra nakledeceğimiz ayet-i kerimede de bildirileceği gibi kendilerine fisildayarak, yapacakları kötü işi gönüllerine hoş göstererek basardı.

«Seytan, ayıp yerlerini kendilerine göstermek için onlara fisildadi: "Rabbinizin sizi bu ağaçtan men'etmesi, melek olmanız veya burada temelli kalmanızı önlemek içindir.» (ei-AYâf, 20.) Evet şeytan, onlara şöyle di-yordu: Rabbiniz, iki melek olmayasmız ya da bu Cennet'te ebedî kalmayasmız diye bu ağaçtan yemenizi yasakladı. Yani bu ağaçtan yer-seniz, iki melek olur ya da burada ebedî kalırsınız.

«"Dogrusu ben size öğüt verenlerdenim." diye ikisine yemin etti.» (el-A'râf,21.)

«Ama Seytan ona vesvese verip: "Ey Adem! Sana sonsuzluk agacim ve çökmesi olmayan bir saltanati göstereyim mi?" dedi.» (Tâ-hâ, 120.)

Yani yedigin takdirde,-içinde bulundugun bu nimetlerle beraber ebediyyeti elde edecegin, sonu olmayan, ve hiç çökmeyecek olan bir saltanata kavusmani saglayacak sonsuzluk agacini sana göstereyim mi? Evet.. Seytanin böyle yapmasi, bir nevi aldatma, bastan çıkarma ve gerçek disi haber verme idi.

Seytan'm "Yedigin takdirde sonsuzluga kavusursun" diye niteledigi ebediyyet agaci ile, imam Ahmed b. Hanbel'in bahsettigi su agaç kastedilmis olabilir: Imam Ahmed b. Hanbel, Ebu Hüreyre (r.a.)'nin söyle bir rivayette bulundugunu nakleder:

«Rasûlullah (s.a.v.) buyurdular: "Cennet'te bir agaç vardır. Süvari bir kimse onun gölgesinde yüz yıl yürür, yine de gölgesinin sonuna varamaz. O, ebediyyet agacidir."»[17]

Imam Ahmed b. Hanibel, bu hadisi ayrıca Gaiider ve Haccac'dan, O da Sube'den rivayet etmistir. Ayni hadisi Ebu Davud et- Tayalisi de, Müsnedinde Su'be'den rivayet etmistir.

Gander der ki: Ben, Su'be'ye bunun Seceretü'l- Huld (ebediyyet agaci) olup olmadigim sordum. Bana, orada bu agacin bulunmadigini söyledi.

Bunu yalnız Imam Ahmed b. Hanbel nakletmistir.

«Böylece onların yanilmalarını sagladi. Ağaçtan meyve tattiklarında kendilerine ayip yerleri göründü. Cennet yapraklarından oralarına örtmege koyuldular.» {ci-AVâf, 22.)

«Bunun üzerine ikisi de o agacin meyvasmdan yedi, ayip yerleri, görünüverdi. Cennet yapraklarıyla örtünmeye koyuldular.» (Tâ-ka, 121.)

Yasak agacin meyvesini Adem'den önce Havva yemisti. Adem'i o ağaçtan yemeye tesvik eden de oymus. Dogruyu en iyi bilen Allah'tir.

Buhari'nin rivayet ettigi su hadis-i serif bu manaya yorulmaktadır: Bîr b. Muhammed, Ebu Hüreyre (r.a.)'den rivayet etti ki, Peygamber (s.a.v.) söyle buyurmus:

«İsrailogullari olmasaydi et kokusup bozulmayacakti. Havva da olmasaydi, hiç bir kadin kocasına hiyanet etmezdi.»[18]

Ehl-i Kitabın elindeki Tevrat'ta söyle bir ifadeye rastlamaktayiz: 'Yasak ağaçtan yeme yolunu Havva'ya gösteren yilandı. O esnada yılan, güzel ve muhtesem bir şekilde görünmüştü. Yılanın sözüne uyarak Havva, ağaçtan

yedi; Adem'e de yedirdi. Orada Iblisin adi geçmiyordu. Yedikleri anda gözleri açıldı. Çıplak olduklarım anladılar. Incir yapragina uzandılar, pestemal gibi yaparak örtünmeye başladılar. Orada her ikisi de çıplak idiler." Vehb b. Münebbih de söyle der: Giysileri nurdandı. Her ikisinin de haya yerlerinin üzerinde nûr vardı. Ehl-i Kitabın elindeki Tevrat'ta bu ibareler yer almaktadır. Bu ifadeleri Arapçalaştırmırken de yanlışlık ve tahrifat yapmışlardır.

Çünkü bir dilden baska bir dile tercüme yapmak, öyle herkese nasib olacak işlerden değildir. Özellikle Arapçayı iyi bilmeyen, Arapça kitapları okuyacak kadar bilgi sahibi olmayan, kimseler, Arapçaya veya Arap-çadan baska dillere tercüme yapamazlar. Bu nedenledir ki Ehl-i Kitap, Tevrat'ı Arapçaya çevirirlerken, lafız ve mana bakımından birçok hatalar yapmışlardır. Arapçaya çevrilen Tevrat'ta Adem ile Havva'nın elbisesiz oldukları anlatılmaktadır. Oysa Kur'ân-ı Azim'üs san'da ikisinin de önce giyinik oldukları bildirilmektedir:

«Seytan, ayıp yerlerini kendilerine göstermek için elbiselerini soyuyordu.» (el-A'râf, 27.)

Bu, baskalarınca reddedilemeyecek bir sözdür. Doğruyu en iyi bilen Allah'tır.

Ibn Ebi Hatun dedi ki: Ali b. Hasen b. Eskab, Hasen'den rivayet etti ki: "Adem, uzunboy lu, sık saçlı bir adam olarak yaratıldı. Uzun bir hurma ağacı mı andırıyordu. Yenmesi yasaklanan ağaçtan tadınca, üzerindeki giysisi düştü. İlk görünen yeri, avret mahallî oldu. Avret mahalline bakınca, Cennet'te kosmaya başladı. Saçı bir ağaca takıldı çekip saçını kurtarmak istedi. Onur ve üstünlük sahibi olan Rahman, ona seslendi: "Ey Adem! Benden mi kaçırıyorsun?" Rahmanın sesini duyunca su karşılığı verdi: "Hayır, ey Rabbim, senden kaçmıyorum. Ama utanıyorum."

Sevrî, İbn Abbas'tan rivayet ederek dedi ki:

"Cennet- yapraklarından oralarına örtmege koyuldular." (el-A'râf, 22.) Bu ayet-i kerîmede geçen yapraktan kasıt, incir ağacının yapragıdır.[19]

Bu sahih bir isnaddir. Ehl-i Kitaptan alınma gibidir. Ayetin zahîrî, bundan daha umumî bir manayı gerekli kılmaktadır. Ama yukarıdaki manayı kabul etmenin de bir zararı yoktur. Doğruyu en iyi bilen Allah'tır.

Hafız İbn Asakir, Muhammed b. İshak yoluyla Ubey b. Ka'b'dan rivayet ederek Peygamber (s.a.v.)'in söyle buyurduğunu söyledi:

«Babanız Adem, uzun bir hurma ağacı gibi olup boyu altmış ziralık, sık saçlı ve ayıp yerleri örtülü bir adamdı. Cennet'te günah işleyince kötü yeri göründü, Cennet'ten çıktı. Bir ağaca rastladı; ağaç onun perçemini

yakaladi. Rabbi ona seslendi: "Ey Adem! Bu kaçisin benden mi?" Adem dedi ki: "Hayir ey Rabbim! Yaptigim isten dolayi senden utandigim için kaçıyorum.»[20]

«Rabbleri onlara, "Ben sizi o agaçtan men'etmemis miydim? Seytanin size apaçık bir düşman oldugunu söylememis miydim?" diye seslendi. Her ikisi, "Rabbimiz! Kendimize yazik ettik; bizi bağışlamaz ve bize merhamet etmezsen biz kaybedenlerden oluruz" dediler.» (el-Araf, 22-23.)

Bu sözleriyle Adem ve Havva, suçlarını itiraf etmiş, tevbe için rable-rine yönelmişlerdi. Boyun eğip arz-i teslimiyet etmişlerdi. Aynı anda O'na muhtaç olduklarını ifade etmişlerdi. Adem'in zürriyetinden her kime bu sir geçmiş ise bu, o kimsenin hem dünyada hem de ahirette yararına olmuştur.

«Birbirinize düşman olarak inin, siz yeryüzünde bir müddet için yerleşip geçineceksiniz.» dedi. (el-A'râf, 24.)

Bu ilahi hitap; Adem'e, Havva'ya ve Iblis'e idi. Denildigine göre yılan da beraberlerindeymiş. Birbirlerine düşman ve birbirleriyle çatışan kimseler olarak Cennet'ten inmekle emrolundular. Yılanın da onlarla birlikte olduğuna delil olarak su hadis-i şerif gösterilmiştir: Rasûlullah (s.a.v.), yılanları öldürmeyi emretmiş ve şöyle buyurmıştır: «Onlarla savastığımızdan bu yana onlardan emin olmadık.»[21]

«...Birbirinize düşman olarak hepiniz oradan inin...» dedi. (Tâ-Hâ, 123.)

Bu emir, Adem'le Iblis'e idi. Adem, Havva ve Iblisi, yılan takib etti.

Denildi ki: Bu emir, tesniye (ildi) kalibiyla onların hepsine verilmistir. Nitekim bir ayet-i kerimede şöyle buyurulmuştur:

«Davud ve Süleyman da milletin koyunlarının yayıldığı bir ekin hakkında hüküm veriyorlarken, biz onların hükmüne şahiddik.» (el-En-biyâ, 78.)

Dogrusu su ki: Hakim, biri davaci, diğeri davalı olmak üzere ancak iki kişi arasında hüküm verir. Böyle olmakla birlikte yine de Cenab-i Allah, "Onların hükmüne şahiddik." demistir. "İkisinin hükmüne" dememis, "Onların hükmüne" demistir.

Simdi de gelelim "Inme" kelimesinin Bakara Sûresinde neden iki defa tekrar edildigine...

«Onlara: "Birbirinize düşman olarak inin, yeryüzünde bir müddet için yerleşip geçineceksiniz." dedik. Adem, Rabbinden emirler aldı; onları yerine getirdi; Rabbi de bunun üzerine tevbesini kabul etti. Süphesiz O, tevbeleri daima kabul edendir. Merhametli olandır. "Oradan hepiniz inin. Tarafimdan size bir yol gösterici gelecektir. Benim yoluma uyanlar için artık korku

yoktur. Onlar üzülmeyeceklerdir" dedik. Inkar edenler ve ayetlerimizi yalan sayanlar, cehennemlik olanlardır. Onlar orada temelli kalacaklardır.» feî-Bakara, 36-39.)

Bazi tefsirciler dediler ki: Birinci inisten kasit, Cennet'ten dünya semasına inmektir. İkinci inisten kasit, dünya semasından yeryüzüne inmektir.

Fakat bu zayıf bir görüştür. Çünkü birinci inisten bahseden ayette söyle buyurulmuştur: «Onlara:"Birbirinize düşman olarak inin; yeryüzünde bir müddet için yerleşip geçineceksiniz." dedik.» Bu da onların birinci iniste yeryüzüne indiklerine delâlet etmektedir. Doğruyu en iyi bilen Allah'tır. Sahih görüğe göre inis her ne kadar bir kez olmuş ise de, lafız olarak tekrarlanmıştır. Yalnız bu tekrarlardan her biri bir hükme bağlanmıştır. Birincisinde onların birbirlerine düşman olacakları gerekçe olarak belirtilmiştir. İkincisindeyse kendilerine su şart koşulmuştur: Allah'ın göndereceği hidayet rehberine onlardan uyan said (mutlu) olacak; muhalefet edense sald (bedbaht) olacaktır. Kur'ân-i Ke-rim'de bu konuşma üslubunun benzerleri mevcuttur.

Hafız b. Asakir, Mücahid'den rivayet ederek dedi ki: Adem ile Havva'yi kendi yakınından uzaklaştırmaları için, Cenab-i Allah iki melege emir verdi. Cebrail, Adem'in basındaki taci çıkardı. Mikail de alnındaki mücevherli takiyi indirdi. Adem'e bir ağacın dalı takıldı. Derhal azap-landırılacağını sandı. Basını önüne egerek "Af, af" dedi. Allah, "Benden kaçıyor musun?" dedi. Adem,"Hayir.. Senden utanıyorum efendim!" diye karşılık verdi.

Evzaî, Ibn Atiyye'den rivayet ederek, Adem'in Cennet'te yüzyıl kaldığını söyledi. Baska bir rivayete göre aitmiş yıl kalmıştır. Cennet'ten çıkarıldığı için yetmiş yıl; günah islediği için de yetmiş yıl ağlamıştır. Oğlunun öldürülmesi üzerine ise kırk yıl ağlamıştır.

Bunu Ibn-Asakir rivayet etmiştir.

Ibn Ebi Hatmi dedi ki: Ebu Zer'a , Ibn Abbas'm söyle dedigini rivayet etmiştir: Adem (a.s.) Cennet'ten inerken, Mekke ile Taif arasında Deh-na denilen yere indi.

Hasen dedi ki: Adem (a.s.) Hindistan'a, Havva Cidde'ye, Iblis Basra'ya bir kaç millik mesafedeki Destmiyan'a, yılan da Isfahan'a indi.

Bunu Ibn Ebi Hatlin de rivayet etmiştir. Süddî dedi ki: Adem (a.s.) Hindistan'a indi. Beraberinde Hacer-i Esved ve bir tutam da Cennet yaprağı vardı. Yaprakları etrafına saçtı. Orada itir ağacı yeserdi.

Ibn Ömer (r.a.) dedi ki: Adem Safa'ya, Havva da Merve'ye indi.

Abdürrezzak. Ebu Musa el- Es'arî'nin söyle dedigini rivayet etti: Yüce Allah, Adem'i Cennet'ten çıkarıp yeryüzüne indirdiğinde ona her şeyin sanatını

öğretti; Cennet meyveleriyle de onu azıclandırdı. Bu meyveleriniz Cennet meyvelerindendi\ Yalnız bu meyveleriniz değisikliğe uğrarlar, ama onlar asla değisikliğe uğramazlar.

Hakim, "Müstedrek" adlı eserinde dedi ki: Ebu Bekir b. Baleveyh, İbn Abbas'm söyle dedigini rivayet etti: Adem (a.s.) ancak ildndi ile gün batımı arası kadar bir müddet Cennet'te kalabildi.

Zühri, Ebu Hüreyre'den rivayet ederek Rasûlullah (s.a.v.)'m söyle buyurdugunu söyledi: "İçinde güneşin doğduğu en hayırlı gün, cuma günüdür: O günde Adem yaratıldı. O günde Cennet'e konuldu. O günde de oradan çıkarıldı.» .

Sahih-i Müslim'deki bir başka rivayette de su ekleme yapılmıştır: «O günde kıyamet kopar.»

Ahmed b. Hanbel dedi ki: Muhammed b. Mus'ab, Ebu Hüreyre'den rivayet ederek Peygamber (s.a.v.)'in söyle buyurdugunu söyledi: «İçinde güneşin doğduğu en hayırlı gün, cuma günüdür. O günde Adem yaratıldı, o günde Cennet'e konuldu, o günde Cennet'ten çıkarıldı, o günde de kıyamet kopacaktır.»[22] .

İbn Asakir'in Ebu Kasım el-Begavî yoluyla rivayet ettiği hadise gelelim: Muhammed b. Cafer el-Veskanî, Enes (r.a.)'den rivayetle, Peygamber (s.a.v.)'in söyle buyurdugunu nakletti: «Adem ile Havva'nın ikisi de çıplak vaziyette yere indiler. Üzerlerinde Cennet yaprağı vardı. Adem'e sıcak tesir etti. Oturup ağladı. Esine: "Ey Havva! Sıcak bana eziyet verdi." diyordu. Cebrail biraz pamuk getirdi. Örmesi için Havva'ya emir verdi. Ve örmeyi ildsine de öğretti. Pamuğu dokuması için Adem'e emir verdi. Ve dokuma isini ona öğretti.»

Resûlullah (s.a.v.) sözüne devamla dedi ki: «Adem, Cennet'te karisiyle cinsel temasta bulunmamıştı. Nihayet yasak ağaçtan yeme nedeniyle isledikleri suçtan ötürü Cennet'ten çıkarıldı(lar). Her biri ayrı ayrı yatıyorlardı. Biri Batha'da, diğeri öbür tarafta yatıyordu. Sonunda Cebrail, Adem'e gelerek esiyle cinsel temasta bulunmasını söyledi ve nasıl yapacağını ona öğretti.

Cinsel temasta bulunduğunda, Cebrail yine Adem'in yanına geldi ve ona: "Esini nasıl buldun?" diye sordu. O da: "İyi buldum" diye cevap verdi."[23]

Bu garip bir hadistir. Merfu bir hadis olması da gerçekten münker-dir. Bu, Selef Ulemasından bazılarının sözü olabilir.

«Adem, Rabbinden emirler aldı; onları yerine getirdi, Rabbi de bunun üzerine tevbesini kabul etti. Süphesiz O, tevbeleri daima kabul edendir.

Merhametli olandır.» (ei-Bakara, 37.)

«Rabbimiz! Kendimize yazık ettik; bizi bağışlamaz ve bize merhamet etmezsen, biz kaybedenlerden oluruz.» (ei-A'râf, 23.)

Ibn Ebi Hatîm, Ubeyy b. Ka'b'dan rivayet ederek Rasûlullah (s.a.v.)'m söyle buyurdugunu söyledi: «Adem (a.s.) dedi ki: "Ey Rabbim ne buyurursun? Eger hatamdan dönüp tevbe edersem Cennet'e döner miyim?" Allah, "Evet" dedi. "Adem, Rabbinden emirler aldı; onları yerine getirdi. Rabbi de bunun üzerine tevbesini kabul etti."» sözünün manası iste budur.

İbn Ebi Nüceyh, Mücahid'in söyle dedigini rivayet etti; ayetindeki kelimeler şunlardır: "Allahim! Senden başka tanrı yoktur. Sensin noksanlıklardan münezze ve yüce olan. Seni överim. Rabbim, ben kendime yazık ettim. Beni bağışla. Şüphesiz sen, merhamet edenlerin en iyisisin. Allahim! Senden başka tanrı yoktur. Sen noksanlıklardan münezze ve yüce olansın. Seni överim. Ben kendime yazık ettim. Tevbemi kabul buyur. Şüphesiz sensin tevbeleri kabul buyuran ve merhameti olan." [24]

Hakim, "Müstedrek" adlı eserinde Said b. Cübeyr kanalıyla İbn Abbas'm söyle dedigini rivayet eder: «Adem, Rabbinden emirler aldı. Onları yerine getirdi." Adem dedi ki: "Ey Rabbim! Beni kendi elinle yaratmadın mı?" Adem'e, "Evet öyledir" denildi. Adem dedi ki: "Kendi ruhundan bana üflemedin mi?." O'na, "Evet öyledir" denildi. Adem dedi ki: "Aksir-dim; bana, "Allah sana merhamet etsin" demedin mi? Ve rahmetin gazabını geçip geride bırakmadı mı?" Ona: "Evet öyledir" denildi. Adem dedi ki: "Böyle yapmamı kaderime yazmadın mı?" O'na, "Evet öyledir" denildi. Adem dedi ki: "Ne buyurursun, eger tevbe edersem beni Cennet'e geri döndürür müsün?" Allah (c.c), "Evet..." dedi.» [25]

Yine Hakim, Beyhald ve İbn Asaldı-, Abdurrahman b. Zeyd b. Eslem yoluyla, Ömer b. Hattab (r.a.)'dan rivayette bulunarak Rasûlullah (s.a.v.)'in söyle buyurdugunu söylediler:

"Adem (yasaklanan ağacın meyvesinden yiyerek) günah islediginde dedi ki: "Ya Rab! Muhammed hakkı için beni bağışlamani senden diliyorum." Allah buyurdu ki: "Muhammed'i nasıl bildin? Ben henüz onu yaratmamışım!." Adem dedi ki: "Ya Rab! Beni kendi elinle yaratıp da ruhundan bana üflediginde basımı kaldırdın; Ars-i A'la'nın sütunları üzerinde "Allah'tan başka tanrı yoktur. Muhammed Allah'ın elçisidir." yazılı olduğunu gördüm. Bu vesileyle de, yaratıMann içinde ancak en çok sevdiğin kimsenin adını kendi adınla birleştireceğini anladım." Allah buyurdu ki: "Doğru söyledin ey Adem. Yaratıklar içinde en çok sevdiğim o'dur. o'nun hakkı için bağışlanmayı benden dilediginden ötürü seni bağışladım. Eger Muhammed olmasaydı seni yaratmazdım!"

Beyhakî dedi ki: Abdurrahman b. Zeyd b. Eslem bu hadisin rivayetinde münferid (yalnız) kalmıştır. O, bu balamdan zayıftır. Allah en iyisini bilir. Bu Allah Teâlânm su buyrugu gibidir:

"Adem, Rabbine baskaldirdi ve yolunu sasirdi. Rabbi yine de onu seçip tevbesini kabul etti; ona doğru yolu gösterdi." (Tâ-Ha, 121-122.) [26]

Adem ile Musa Peygamberin Tartismasi

Buhari, Ebu Hüreyre (r.a.)'den rivayet ederek Peygamber (s.a.v.)'in şöyle buyurdugunu söyledi: «Adem ve Musa (a.s.) tartistilar. Musa ona dedi ki: "Sen, kendi günahin sebebiyle insanlari Cennet'ten çıkaran ve onlari bedbaht edensin.» Adem dedi ki: "Ey Musa! Sen, Allah'in, elçilik verip konusmasiyla seçldn kildigi bir insansin. Böyle olmakla birlikte, Allah'in beni yaratmadan önce kaderime yazdigi - veya üzerine yazdigi -bir isi yaptigimdan ötürü beni kiniyor musun?"

Rasûlullah (s.a.v.) dedi ki: «Böyle demekle Adem, Musa'yi maglub etti.»[27]

Imam Ahmed b. Hanbel dedi ki: Ebu Kamil, Ebu Hüreyre'den rivayet ederek Rasûlullah (s.a.v.)'m şöyle buyurdugunu söyledi: «Adem ile Musa tartistilar. Musa ona dedi ki: "Sen o Ademsin ki, günahin seni Cennet'ten çıkardi." Adem ona su karsiligi verdi: "Sen o Musa'sin ki Allah, elçilik ve kelami ile seni seçti. Yaratilisimdan önce kaderime yazılan bir isten dolayı mi beni kiniyorsun?"»

Rasûlullah (s.a.v.) dedi ki: "Böyle demekle Adem, Musa'yi iki kez maglub etti.»[28]

Imam Ahmed b. Hanbel dedi ki: Muaviye b. Amr, Ebu Hüreyre'den rivayet ederek Peygamber (s.a.v.) efendimizin şöyle buyurdugunu söyledi: «Adem ile Musa tartistilar; Musa dedi Id: "Ey Adem! Sen öyle bir insansin ki Allah seni kendi eliyle yaratti ve kendi ruhundan sana üfledi. İnsanlari azdirip Cennet'ten çıkardin."

Adem dedi ki: "Sen o Musa'sin ki, Allah seninle konusarak seni seçkin kilmistir. Göklerle yerin yaratilisindan önce Allah'in kaderime yazdigi bir isi yaptigim için beni kiniyor musun?" Rasûlullah (s.a.v.) buyurdu ki: "Böyle demekle Adem, Musa'yi maglub etti."[29]

Imam Ahmed b. Hanbel dedi ki: Süfyan, Ebu Hüreyre (r.a.)den rivayet ederek Rasûlullah (s.a.v.)'m şöyle buyurdugunu söyledi: «Adem ile Musa tartistilar. Musa ona dedi Id: "Ey Adem! Sen babamizsm. Ama bizi kayba ugratip Cennet'ten çıkardin." Adem ona şöyle cevap verdi: "Ey Musa! "Sen öyle bir insansin ki, Allah seninle konusarak seni seçkin kimselerdeii kildi." - Bir defasında da Adem, "Elçilik vererek seni seçkin kimselerden kildi." demisti- Ve eliyle sana yazdi (sana Tevrat'i verdi). Yaratilmaz dan kirk sene

evvel Allah'in takdir etmiş olduğu bir is (i yap-mam)dan dolayı mi beni kiniyorsun?..»

Rasûlullah (s.a.v.) buyurdular ki: "Böyle demekle Adem, Musa'yi yendi. Adem, Musa'yi yendi. Adem, Musa'yi yendi."»[30]

Buharî de Ebu Hüreyre (r.a.)'den böyle bir rivayette bulunmuştur: Peygamber (s.a.v.) buyurdular ki: «Adem ile Musa tartistilar. Musa ona dedi ki: "Ey Adem! Sen babamızsm. Ama bizi kayba ugratıp Cennet'ten çıkardın." Adem, ona söyle cevap verdi: "Ey Musa! Sen öyle bir insansin ki, Allah seninle konuşarak seni seçkin kimselerden aldı. Ve eliyle sana yazdı (Tevrat'ı sana verdi). Ben yaratılmaz dan kırk sene evvel Allah'in takdir etmiş olduğu bir is(i yapmamdan dolayı mi beni kiniyorsun?..» Rasûlullah (s.a.v.) buyurdular ki: "Böyle demekle Adem, Musa'yi yendi. Adem, Musa'yi yendi. Adem, Musa'yi yendi."»[31]

Ahmed b. Hanbel, Ebu Hüreyre'den rivayet ederek Peygamber (s.a.v.) Efendimiz'in söyle buyurduğunu söyledi: "Musa, Adem'e rastladı ve söyle dedi: "Sen O Adem'sin İd, Allah seni kendi eliyle yarattı; meleklerini sana secde etth'di, seni Cennete yerleştirdi. Sonra da sen, yapacağını yaptın!" Adem, ona su karsılığı verdi: "Sen o Musa'sın ki, Allah seninle konuştu, seni elçisi kılarak seçkin kimselerden kıldı. Sana Tevrat'ı indirdi. Ben mi önce gelirim, yoksa zikir mi?" Musa, "Hayır, tabii ki zikir önce gelir." dedi. Rasûlullah (s.a.v.) buyurdular İd: "Böyle demekle Adem, Musa'yi mağlub etti."»[32]

İmam Ahmed b. Hanbel dedi ki: Hüseyin, Ebu Hüreyre (r.a.)'den rivayet ederek Rasûlullah (s.a.v.)'m söyle buyurduğunu söyledi: «Musa, Adem'e rastladı ve ona söyle dedi: "Sen o Adem'sin ki, Allah seni kendi eliyle yarattı, seni Cennet'ine yerleştirdi ve meleklerini sana secde ettirdi. Sonra da sen, yapacağını yaptın." Adem, Musa'ya su cevabı verdi: "Sen öyle bir insansın M, Allah seninle konuştu ve üzerine Tevrat'ı indirdi. Öyle değil mi?"

-Evet..

- Yaptığım hatanın, ben yaratılmadan önce kaderime yazılmış olduğunu gördün mü?

-Evet...

Rasûlullah (s.a.v.) buyurdular ki: "Böyle demekle Adem, Musa'yi yendi. Adem, Musa'yi yendi."»4

İbn Ebi Hatim dedi ki: 'Yunus b. Abdi'l-A'la, Ebu Hüreyre (r.a.)'den rivayet ederek Rasûlullah (s.a.v.)'in söyle buyurduğunu söyledi: "Adem ile Musa, Rablerinin huzurunda tartistilar; Adem, Musa'yi yendi. Musa ona söyle dedi: "Sen öyle bir insansın ki, Allah seni kendi eliyle yarattı.. Ruhundan sana üflledi.. Meleklerini sana secde ettirdi.. Seni Cen-net'ine yerleştirdi.. Sonra

da sen, isledigin hata dolayisiyla insanlari yeryüzüne indirdin. Öyle degil mi?"

Adem dedi Id: "Sen o Musa'sin ki, Allah seni elçisi kilip seninle konusarak seçkinlerden kilmistir. İçinde her seyın açıklaması bulunan Tevrat levhalarını sana vermistir. Seni sirdasi olarak kendine yaklastirmistir. Allah'in Tevrat'i kaç sene önce yazmis oldugunu biliyorsun?

- Kirk sene önce..

- Orada "Adem Rabbine bas kaldirdi ve yolunu sasirdi."(Ta-Hs, 121.; ayetini gördün mü?

-Evet...

- Allah'in beni yaratmasından kirk sene önce kaderime yazdigi bir isi yaptigimdan dolayi mi beni kiniyorsun?" Rasûlullah (s.a.v.) buyurdu ki: "Böyle demekle Adem, Musa'yi maglub etti."

Ahmed b. Hanbel dedi Id: Abdürrezzak, Ebu Hüreyre (r.a.)'den rivayet ederek Rasûlullah (s.a.v.)'in söyle buyurdugunu söyledi: «Adem ile Musa tartistilar; Musa, Adem'e dedi ki: "Ey Adem! Züriyetini atese koyan sensin." Adem su karsiligi verdi: "Ey Musa! Allah sana elçiliginizi vererek ve seninle konusarak seni seçkin kimselerden kildi. Sana Tevrat'i indirdi. (Tevrat'ta) Benim yeryüzüne indirilecegimi görmedin mi?"

Musa, "Evet gördüm." dedi.

Rasûlullah (s.a.v.) buyurdular ki: "Böyle demekle Adem, Musa'yi maglub etti."»[33]

Haris b. Miskin el-Misrî, Ömer b. Hattab (r.a.)'dan rivayet ederek Peygamber (s.a.v.) Efendimizin söyle buyurdugunu söyledi: Musa (a.s.) dedi Id: "Ya Rab! Hem kendisini, hem bizi Cennet'ten çıkaran Adem'i bize göster." Allah, Adem (a.s.)'i Ona gösterdi. Musa sordu:

- Sen Adem misin?

- Evet,.

- Allah'in kendi ruhundan içine üflediği, meleklerini ona secde ettirdigi ve bütün isimleri öğrettiği kisi sen misin?

- Evet: Bizi ve kendini Cennet'ten çıkarmaya seni iten sebep nedir? -Sen kimsin?

- Ben Musa'yim.

- Israilogullarının peygamberi Musa sen misin? Perde arkasından Allah'in kendisiyle konustugu kimse sen misin? Yaratiklarından hiç birini araya elçi koymaksizm direkt olarak kendisiyle konustugu kimse sen misin?

-Evet...

- Allah'in daha önce takdir buyurdugu bir isi yaptigindan dolayi mi beni kiniyorsun?!. Rasûlullah (s.a.v.) buyurdular ki: "Böyle demekle Adem, Musa'yi maglub etti. Adem, Musa'yi maglub etti."»[34]

Ebu Yala dedi ki: Muhammed b. Müsenna, Ömer (r.a.)'den rivayet ettigi merfu bir hadiste Peygamber (s.a.v.)'in söyle buyurdugunu söyledi:

«Adem ile Musa karsilastilar. Musa, Adem'e dedi ki:

- Sen beseriyetin babasism. Allah seni Cennet'ine yerlestirdi. Meleklerini sana secde ettirdi. (Buna ragmen sen, yapacagini yaptin.)

- Ey Musa! Bunun benim kaderimde yazili oldugunu görmedin mir Rasûlullah (s.a.v.) buyurdular ki:

«Böyle demekle Adem, Musa'yi maglub etti. Adem, Musa'yi maglub etti.»

Bu hadis ile ilgili olarak muhtelif görüşler beyan edilmistir. Daha evvel takdir edilen bir kader manasim içerdigi için, bazi kaderciler bu hadisi reddettiler. Bazi Cebriyecilerse bu hadisi bir delil olarak kabul ettiler. Bu hadis, onlar için açık ve kuvvetli bir delildir. Çünkü bu hadiste, "Böyle demekle Adem, Musa'yi maglub etti." denilmektedir. Adem, tartisma esnasinda Musa'ya Tevrat'i bir delil olarak takdim etmistir. Bununla ilgili cevap ileride gelecektir.

Yine denilmistir ki: Adem, tartismada Musa'yi maglub etti; çünkü Musa, Adem'i, tevbe ettigi bir suçundan dolayi kinamisti. Oysa günahından ötürü tevbe eden kimse günah işlememiş biri gibidir.

Denildi ki: Adem, Musa'yi maglub etti. Çünkü Adem ondan daha büyük ve daha önce yaratilmisti. Adem'in, onun babasi olması hasebiyle onu maglub ettigini söyleyenler de olmustur. Denildi ki: Adem, Musa'yi maglub etti.. Çünkü ikisinin seriatleri birbirinden ayrı idi. Bazıları da kendi itikadlanca demisler ki: Adem, Musa'yi maglub etti.. Çünkü her ikisi de âlem-i berzahtaydılar. O âlemdeyse mükellefiyet hükümleri kesilir.

Dogrusu su ki: Bu hadis bir çok lafızla rivayet edilmistir. Bazisi mana ile rivayet edilmistir ki, onların üzerinde düşünmek gerekir. Buhari ve Müslim'in sahihleriyle diğer hadis kitaplarında yer alan bu rivayetlerin çoğunluğu su nokta üzerinde yoğunlaşmaktadır: Musa (a.s.), hem kendi sahsini, hem de zürriyetini Cennet'ten çıkardigi için Adem'i kinamis; Adem ise su cevabi vermisti: "Ben sizi çıkarmadım. Sizi çıkaran, ağaçtan yedigim için beni Cennet'ten vikananm kendisidir. Bu sonuçla beni karsilastiran ve yaratilisimden önce bunu kaderime yazan da, onur ve üstünlük sahibi olan Allah'tir. Beni, içinde hiç bir etkinligim olmayan bir isten Ötürü kiniyorsun. Yalnız bir ağaçtan yemem yasaklanmisti.

Ben de o ağaçtan yedim. Cennet'ten çıkarilisimin, o ağaçtan yeme sebebine

baglanmasi, benim yaptigim bir is degildir. Ben, ne kendimi ne de sizi Cennet'ten çıkarmis degilim. Bu, ancak Allah'in takdiri ve isi ile olmustur. Bunun böyle olmasinda O'nun bir hikmeti vardır."

Böyle demekle Adem, Musa'yi maglub etti.[35]

Bu hadisi inkar eden muannittir. Çünkü Ebu Hüreyre (r.a.)'den mü-tevatir olarak rivayet edilmistir. Onun adalet, hifz ve saglamligim söylemeye gerek yoktur. Sonra bu, daha önce de anlattigimiz gibi diger sahabelerden de rivayet olunmustur.

Bunu az önce zikredilen tevillerle tevil edenlere gelince, bunlarin yaptiklari tevil, lafızdan ve manadan uzaktır. Bunlarin arasında meslek ve yöntem bakımından, Cebriye'den daha kuvvetli olanlar yoktur. Onlarin söyledikleri de birkaç noktadan eleştirilebilir:

1- Musa (a.s.), kisiyi, tevbe ettigi bir suçtan dolayı kinamaz.

2- Musa (a.s.), öldürmekle emrolunmadigi bir adami öldürmüş, bunun için affedilmesini Allah'tan dilemiş ve söyle demisti:

«"Rabbim! Dogrusu ben kendime yazik ettim; beni bagisla." dedi, Allah da onu bagisladi.» (ei-Kasas, 16.)

3-İslenen suç dolayisiyla kinanan kimseler ezelde yazilan kaderlerini bahane olarak ileri sürme hakkina sahip olsalardi bu, yaptigi kötülükten ötürü ayiplanan kimselerin, bahane olarak kaderi ileri sürmeleri kapisini açacakti. Suçlu ve günahkarlar, "Ne yapalim, kaderimiz böyleymis" diyeceklerdi. Dolayisiyla da kisas ve hudud kapisini kapanacakti. Sayet kader, herkesin isledigi büyük- küçük günahlar için bir bahane olsa; herkes bu bahaneyi ileri sürerek kurtulma yolunu arar ki, bu da korkunç sonuçlar dogurur. Bu nedenledir ki âlimlerden bazilari söyle demislerdir: Adem'in Musa'ya cevap verirken savunma delili olarak kaderi ileri sürmesi; isledigi masiyete karsi degil de, maruz kaldigi musibete karsi olmustur. Dogruyu en iyi bilen Allah'tir.[36]

Adem (A.S.)In Yaratilisiyla Ilgili Hadisler

Imam Ahmed b. Hanbel dedi Id: Yahya Ve Muhammed b. Cafer, Ebu Musa'dan rivayet ederek Peygamber (s.a.v.)'in söyle buyurdugunu söylediler: «Allah, Adem'i yeryüzünün tümünden aldigi bir avuç topraktan yaratti. Adem ogullan, yeryüzü(ndeki nitelikler) miktarmca dünyaya geldiler. Onlardan Idmi beyaz tenli, kimi kızil tenli, kimi siyah tenli, kimi bu iki renk alasimmdaki bir tenli olarak dünyaya geldi. Kimi yumusak, kimi sert huylu; Idmi murdar, kimi temiz karekteiii olarak dünyaya geldi.»[37]

Süddî, Ebu Malik ile Ebu Salih'in, Ibn Mesud ile bir grup sahabeden rivayette söyle dediklerini anlatir:

Onur ve üstünlük sahibi olan Allah, kendisine bir miktar çamur getirmesi için Cebrail'i yeryüzüne gönderdi. Yeryüzü dedi ki:

"Beni eksiltmenden veya beni çirkinleştirmenden ötürü senden Allah'a sığınırım." Yeryüzünün böyle demesi üzerine Cebrail, oradan bir şey almadan geri döndü ve şöyle dedi: "Ya Rab! Yeryüzü sana sigindi. Sen de sığınmasını kabul buyur." Bunun üzerine Cenâb-i Allah, Mikail'i yeryüzüne gönderdi. Yeryüzü ondan da Allah'a sigindi; sığınmasını Allah kabul buyurdu. Bunun üzerine yüce Allah, yeryüzüne ölüm melegini gönderdi. Yeryüzü ondan da Allah'a sigindi. Ama ölüm melegi (Azrail) şöyle dedi: "Rabbimin buyrugunu yerine getirmeden geri dönmekten ben de Allah'a sığınırım." Böyle dedikten sonra yeryüzünün tümünden bir miktar toprak aldı, bu topragi birbirine karıstırdı. Evet, bu topragi yeryüzünün sadece belli bir mintikasımdan'almamış, her tarafından; beyaz, kırmızı ve siyah topraktan almıştı. Bu nedenle ademogulları değişik renkli olarak dünyaya geldiler. Azrail, yeryüzünden aldığı topragi yukarıya çıkardı. İslayip yapışkan bir çamur haline getirdi. Sonra Cenâb-i Allah, meleklerle şöyle dedi:

«Ben çamurdan bir insan yaratacağım. Onu yapıp ruhumdan ona üflediğim zaman ona secdeye kapanın.» (Sâd, 71-72.)

Allah onu kendi eliyle yarattı ki, İblis ona karşı büyüklük taslamasın. Allah onu bir beser olarak halk ettiğinde o çamurdan bir cesed halinde idi. Cuma gününün ölçüsüyle onu kırk yıl bekletti. Melekler ona rastlayınca korkup ürktüler. En çok ürken de İblis idi. Onun yanına vardıkça ona vuruyor, cesed de küpün tinlanisi gibi sesler çıkarıyordu. Allah Teâlânm "Pismis çamur gibi kuru balçıktan" (er-Rahmân, 14.) buyurduğudur. İblis, "Bu niçin yaratıldı?" der; cesedin ağzından girer, altından çıkardı. Meleklerle: "Bundan korkmayın. Rabbinizin içi dolu, bununsa içi boştur. Eğer ben buna satasırsam bunu yok ederim." diyor.

Ademin cesedi, Allah'ın, içine ruh üfleyeceği asamaya geldiğinde, meleklerle hitaben Allah su buyruğu verdi: "Onun içine kendi ruhumdan üflediğimde ona secde edin." Allah, ruhu ona üfledi; ruh, başına girdiğinde Adem aksirdi. Melekler ona: "Elhamdülillah söyle." dediler. O da söyleneni yaptı. Allah da ona: "Rabbin sana rahmet etsin." dedi.

Ruh, Adem'in gözlerine girdiğinde o, Cennetin meyvelerine baktı. Ruh, karnına girdiğinde, yemek yemek istedi. Ruh henüz ayaklarına ulaşmadan, Cennet meyvelerine ulaşmak için aceleyle sıçradı. Bu, Allah'ın söyle dediği esnada oluyordu: «İnsan aceleci olarak yaratılmıştır.» Cel-Enbiyâ, 37.)

«Bunun üzerine, İblis'in dışında bütün melekler hemen secde ettiler. O, secde edenlerle beraber olmaktan çekindi.» (el-ficr, 31-32.)

Her ne kadar büyük bir çoğunluğu israiliyattan alınmissa da, yukarıdaki ifadelerin bir kısmını doğrulayıcı hadis-i şerifler vardır: İmam Ahmed b. Hanbel dedi ki: Abdüssamed, Enes (r.a.)'den rivayet ederek Peygamber (s.a.v.)'in şöyle buyurduğunu söyledi: «Cenâb-i Allah, Adem'in bedenini çamurdan yarattığında, kendi dilediği bir müddet kadar onu ruhsuz olarak bıraktı. İblis o ruhsuz cesedin etrafında dolasmaya başladı. İçinin boş olduğunu görünce, onun hiç bir şeye sahip ve muktedir olamayan bir mahluk olduğunu anladı.»[38]

İbn Hibban, Sahihinde der ki: Hasan b. Süfyan, Enes b. Malik'den rivayetle, Rasûlullah (s.a.v.)'m şöyle buyurduğunu söyledi: «Adem'in içine ruh üflenip de ruh, basına vardığında Adem aksirdi ve "Alemlerin Rabbi Allah'a hamdolsun". dedi. Kutlu ve yüce Allah da ona: "Allah sana rahmet etsin." diyerek karşılık verdi.»

Hafız Ebu Bekr el-Bezzar dedi ki: Yahya b. Muhammed es-Sekn, Ebu Hüreyre'nin merfu olarak rivayet ettiği bir hadiste şöyle dediğini nakletti: "Allah, Adem'i yarattığında Adem aksirdi ve "Elhamdülillah.» dedi. Rabbi de ona: "Rabbin sana rahmet etsin ey Adem" diyerek karşılık verdi.

Ömer b. Abdülaziz dedi ki: "Melekler secde etmekle emrolundukla-rında, ilk secde eden İsrail olmuştur. Bunun üzerine Cenâb-i Allah, mükafat olarak İsrail'in alnına Kur'ân'm yazılmasını emretmisti." Bu, şu İbn Asakir rivayet etmiştir.

Hafız Ebu Yala dedi ki: Ukbe b. Mükerrrem, Ebu Hüreyre (r.a.)'den rivayet ederek Rasûlullah (s.a.v.)'m şöyle buyurduğunu söyledi: «Allah Teâlâ, Adem'i topraktan yarattı. Sonra onu çamura dönüştürüp öylece bıraktı. Sonra islenebilen kara bir toprak haline getirdi. Bu haldeyken onu yaratıp şekillendirdi ve bu vaziyette bıraktı. Nihayet pisirilmiş toprak gibi balçık haline geldi. İblis, Adem'in bu durumdaki cesedinin yanına gelir ve: "Bu, önemli bir iş için yaratılmıştır." derdi. Daha sonra Allah, o cesede kendi ruhundan üfledi. Ruhun ilk aktığı yer, onun gözü ve genizi oldu. Bunun üzerine Adem aksirdi. Allah ona rahmet verdi ve: "Rabbin sana rahmet etsin." dedi. Sonra şu emri verdi: "Ey Adem! Su topluluğun yanına git. Onlarla konuş.. Bak, ne diyecekler" Adem, o topluluğun yanına gidip selam verdi. Onlar da, "ve aleykesselam ve rahme-tüllahi berekâtühü" diye karşılık verdiler. Allah dedi ki:

- Ey Adem! Bu, senin ve zürriyetinin selamidir.
- Ya Rabbi, benim zürriyetim nedir?
- Ey Adem! İki elimden birini seç.
- Rabbimin sağ elini seçerim. Ama Rabbimin her iki eli de sağdır, Rabbi avucunun içini açtı. Adem bir de gördü ki zürriyeti, Rahman (olan

Allah)'m avucu içindedir. Bu zürriyetinden bazı adamların ağızları nurdandı. O adamlardan birinin nurunu Adem pek begendi ve sordu-

- Ya Rab, bu kimdir?

- Oğlun Davud'dur.

- Ya Rab, ona ne kadaiik ömür takdir ettin?

- Altmis yıl...

- Ya Rab! Benim ömrümden al, onunkine elde ki, onun ömrü yüzyıl . olsun.

Evet.. Allah onun dedigini yaptı ve böyle yaptığım sahitlere gösterdi.

Adem'in yaşı ilerleyince Allah, ölüm melegini ona gönderdi. Adem dedi ki: "Benim ömrümden daha kırk yıl kalmadı mı?" Ölüm melegi "Onu oğlun Davud'a vermedin mi?" diye sorunca "Adem inkar etti; zürriyeti de inkar etti. Adem unuttu; zürriyeti de unuttu.»[39]

Tirmizî dediki: Abd b. Hamîd, Ebu Hüreyre (r.a.)'den rivayet ederek Rasûlullah (s.a.v.)'m söyle buyurdugunu söyledi: «Cenâb-i Allah, Adem'i yaratırken sirtini sivazladı. Sirtinden, Cenâb-i Allah'ın kıyamet gününe kadar Adem'in zürriyetinden yaratacağı bütün insanlar düştü. Allah, o insanlardan herbirinin iki gözünün arasına nurdan bir parlaklık koydu. Sonra onları Adem'e gösterdi. Adem sordu:

- Ey Rabbim! Bunlar kimlerdir?

- Bunlar senin zürriyetindirler.

Bunlar arasında bir adamın iki gözü arasındaki nurdan parlaklık Adem'in çok hosuna gitti, yine sordu:

- Ey Rabbim! Bu adam kimdir?

- Bu, senin zürriyetinden olup son ümmetler arasında gelecek olan Davud adlı biridir.

- Ey Rabbim! Buna ne kadarhk ömür takdir ettin?

- Ey Rabbim! Benim ömrümden kırk yıl alıp onunkine ekle. A.dem'in ömrü sona erdiğinde kendisine ölüm melegi geldi. Adem:

"Daha kırk yıllık ömrüm yok mu?" diye itiraz edince ölüm melegi: "O kırk yılı oğlun Davud'a vermedin mi?" diye sordu. Adem bunu inkar edince zürriyeti de inkar eder oldu. O unuttu, zürriyeti de unuttur oldu. O günah isledi, zürriyeti de günah isler oldu.»[40]

İbn Ebi Hatîm'in, Ebu Hüreyre (r.a.)'den merfu olarak rivayet ettiği bir hadis-i şerifte şu ifadeler yer almaktadır: "Sonra Allah, Adem'in sirtinden düşen canlıları Adem'e gösterdi. Ve: "Ey Adem! Bunlar senin zürriyetindir." dedi. Adem bir de ne görsün! Bunların arasında cüzzamh alacalı, kör ve

Çesitli hastalıklara müptela olanlar var. "Ya Rab! Benim zürriye time niçin bunu yaptın?" diye sorunca Allah: "Nimetime skredesin diye..." karsiligim verdi.

Heysem b. Harice, İbn Ebi Derda'dan rivayet ederek Peygamber (s a.v.)'in söyle buyurdugunu söyledi: « Cenb-i Allah, Adem'i yaratırken sag omuzuna vurdu, inci gibi bembeyaz zürriyetini çıkardı. Bu defa sol omuzuna vurdu. Ates yanigi gibi simsiyah zürriyetini çıkardı. Sagin-dakine: "Cennet'e... Ben karismam." dedi. Solundakineyse: "Atese... Ben karismam." dedi.[41]

İbn Ebi Dünya dedi İd: "Halef b. Hisam, Hasen'in söyle dedigini rivayet etti: "Cenb-i Allah, Adem'i yaratırken cennetlik kimseleri onun gögsünün sag tarafından çıkardı, cehennemlik kimseleri de gögsünün sol tarafından çıkardı. O'nun bedeninden çıkarılan bu zürriyeti, yey-zne atıldılar. İçlerinde a'ma, alacali ve esitli hastalıklara müptela kimseler vardı. Adem dedi ki: "Ya Rab! ocuklarimi hep esit kilsaydın olmaz mıydı?" Cenb-i Allah su karsiligi verdi: "Ey Adem! İstedim İd bana skredilsin.»

Bunu Ebi Hatm ve "Sahih" adli eserinde İbn Hibban rivayet etmis, demis İd: Muhammed b. Ishak b. İiuzeyme, Ebu Hüreyre (r.a.)'den rivayet ederek Raslullah (s.a.v.)'m söyle buyurdugunu söyledi: «Cenb-i Allah, Adem'i yaratırken içine ruh flediginde Adem aksirdi. "Elhamdülillah" dedi. Allah'in izniyle ona hamdetti. Rabbi ona su buyrugu ver-' di: "Rabbii sana rahmet etsin ey Adem! Bir kısmi oturmakta olan su.melekler topluluguna git, onlara selam ver." Adem, yanlarına gidip; "Es-seam aleyküm.» dedi. Onlar da; "Ve aleykmssalam ve rahmetul-lah." diyerek karsilik verdiler. Adem geri döndüğünde Rabbi ona söyle dedi: "Bu, hem senin selamin, hem de evlatlarının kendi aralarındaki selamidir." Elleri yumuk olarak Rabbi ona dedi ki:

- Ellerimden hangisini dilerse onu seç.

- Rabbimin sag elini seçtim. Rabbimin her iki eli de sag ve mübarektir.

Sonra Rabbi her iki elini açtı. Bir de bakti ki avuçlarının içinde Adem ve zürriyeti var. Sordu:

- Ey Rabbim, kimdir bunlar? ~ Bunlar, senin zrriyetindir.

Adem bir de bakti İd, Allah'in avuçlarında bulunan insanlardan her birinin yasayacağı ömrü, iki gözünün arasinda yazilmis. Bir de ne görsün: O insanların en parlak yzlsne sadece kirk yillik bir ömür yazilmis. Dedi ki:

- Ey Rabbim, kimdir bu?

- Bu, oglun Davud'dur. Allah, onun için kirk yillik ömür yazdı.

- Ey Rabbim! Bunun ömrünü arttır.

- Iste ona kirk yillik ömür yazdim.
- Ben, Ömrümün altmis yilini ona verdim.
- Dedigin gibi olsun. Sen Cennet'te kal.

Adem Cennet'te, Allah'in diledigi müddetçe kaldı. Sonra oradan indi. Yeryüzüne indikten sonra yasadigi ömrünü kendince sayip hesapliyordu. (Günün birinde) yanina Ölüm melegi geldi. Adem: "Çabuk geldin. Oysa benim için bin yillik bir ömür yazilmisti." dedi. Ölüm melegi: «Öyledir, ama bu ömründen altmis yili oglun Davud'a vermistin." diye karsilik verince, Adem inkar etti. Dolayisiyla zürriyeti de inkar eder oldu. O unuttu, zürriyeti de unuttur oldu. Iste o günde (anlasma ve akidlerin) yazilarak sahitler huzurunda yapilmasi emredildi.»[42]

Buhari dedi ki: Abdullah b. Muhammed, Ebu Hüreyre'den rivayet ederek Peygamber (s.a.v.)'in söyle buyurdugunu söyledi: «Allah, Adem'i altmis zira boyunda yaratti. Sonra ona söyle dedi: "Su melekler toplulugunun yanina git, onlara selam ver. Sana verecekleri cevabi dinle. Çünkü bu selam, senin ve zürriyetinin selamidir." Adem, toplulugun yanina gidip; "Esselamü aleyküm" dedi. Onlar : "Esselamü aleyke ve rahmetul-lahi" diyerek karsilik verdiler. "Ve rahmetülahi" kelimesini eklediler. Cennet'e girecek olan her sahis, Adem (a.s.)'in boyuna sahip olacaktir. Zira insanlarin boylari bu güne kadar azalmistir.»[43]

Ravh, Ebu Hüreyre (r.a.)'den rivayet ederek Rasûlullah (s.a.v.)'m söyle buyurdugunu söyledi: «Adem'in boyu altmis, genisligi de yedi zira' idi.»[44]

Affan, Ibn Abbas'm söyle dedigini rivayet etti: Müdayene ayeti (Bakara: 282) nazil oldugunda Rasûlullah (s.a.v.) söyle buyurdu: «Ilk inkar eden kisi Adem'dir. Ilk inkar eden kisi Adem'dir. Ilk inkar eden kisi Adem'dir. Allah, Adem'i yaratirken sirtini sivazladi. Onun bedeninden, kiyamete kadar dogacak olan zürriyetini çıkardi. Zürriyetini ona göstermeye basladi. Adem, zürriyeti arasinda piril piril parlamakta olan bir adam gördü ve sordu:

- Ey Rabbim! Kimdir bu?
- Bu, oglun Davud'dur.
- Ey Rabbim! Bunun ömrü ne kadardir?
- Altmis yildir.
- Ey Rabbim! Bunun ömrünü artır.
- Hayir, olmaz. Yalniz senin ömründen alirsam olur.

Adem'in ömrü bin yildi. Bin yildan kirk yili alarak Davud'un ömrüne ekledi. Allah, bunu Adem'in hesabina yazdi ve meleklerini de buna sahit tuttu.

Adem son nefese geldiginde, ruhunu teslim almak için melekler yanma

vardılar. Adem: "Benim daha kirk yıllık ömrüm var." deyince melekler: "Sen o kirk yili oglun Davud'a bağışlamistin." diye cevap verdiler. Adem: "Hayir, ben öyle birsey yapmadim." cevabini verince Allah, ömrünün kirk yilini Davud'a bağışladigina iliskin yazili belgeyi ibraz etti, melekler de bu hususta taniklik ettiler.»[45]

Esved b. Amir, îbn Abbas'tan rivayet ederek Rasûlullah (s.a.v.)'m söyle buyurdugunu söyledi: «İlk inkar eden kisi, Adem'dir. (Rasûlullah, bu cümleyi üç kez yineledi). Onur ve üstünlük sahibi olan Allah, Adem'i yaratirken sirtini sivazladi, (bedeninden) zürriyetini çıkardi. Zürriyetini ona gösterdi. Zürriyetinin içinde piril piril parlamakta olan bir adam gördü. "Ey Rabbim! Bunun Ömrünü artır." dedi. Allah: «Olmaz. Ancak sen kendi ömründen vererek onuikini artirabilirsin." dedi ve Adem'in ömründen kirk sene alarak o sahsin (Davud'un) kine ekledi. Bunu da Adem'in hesabina yazdi ve meleklerini buna sahit tuttu. Melek, ruhunu teslim almak istediginde Adem, "Daha kirk yıllık ömrüm var." diyerek itirazda bulundu. Kendisine: "Sen bu kadarlik ömrünü oglun Davud'a vermistin." denilince inkar etti. Bunun üzerine Allah, yazili belgeyi ibraz etti ve delil ikame etti. Davud'un ömrünü yüz yila, Adem'inkini de bin yila tamamladi.»[46]

Taberanî, Hasen'in söyle dedigini rivayet etti: Müdayene ayeti (ei-Ba-kara, 282) nazil oldugunda Rasûlullah (s.a.v.) buyurdular ki: «İlk inkar eden kisi, Adem'dir." (Rasûlullah, bu cümleyi üç kez yineledi).

Malik b. Enes, Müslim b. Yesar el-Cühenî'den rivayet ederek dedi ki:

«Rabbin, insanoglunun sulbünden soyunu alip devam ettirmis, onlara: "Ben sizin Rabbiniz degil miyim?" demis ve buna kendilerini sahid .tutmustu. Onlar da: "Evet sahidiz" demislerdi.»(el-A'râf,i72.)

Evet.. Bu ayet-i kerimeyle ilgili görüşü Hz. Ömer'e sorulduğunda söyle demisti: Rasûlullah (s.a.v.) Efendimiz'e bu ayet-i kerime sorulduğunda onun söyle buyurdugunu isitmistim:

«Allah (c.c), Adem'i yaratti. Sonra sag eliyle onun sirtini sivazladi. Bedeninden zürriyetini çıkardi. Ve söyle buyurdu: "Bunlari, Cennet için yarattim. Bunlar, cennetlik kimselerin yapmalari gereken isleri yapacaklardır." Sonra yine Adem'in sirtini sivazladi. Bedeninden yine bir kisim zürriyetini çıkardi ve söyle buyurdu: "Bunlari Cehennem için yarattim. Bunlar, cehennemlik kimselerin yapmalari gereken isleri yapacaklardır." Adamin biri dedi ki: "Ey Allah'in Rasûlü! Yapilacak is nerededir?" Rasûlullah (s.a.v.) su cevabi verdi: "Allah bir kulu Cennet için yaratti mi, ona cennetlik kimselerin yapacagi isi yaptirir. Nihayet o kul, cennetliklerin isini yapar vaziyette vefat eder, dolayisiyla Cemiet'e girer. Allah bir kulu Cehennem için yaratti mi, ona cehennemlik kimselerin yapacagi isi yaptirir. Nihayet o kul, cehennemliklerin isini yapar vaziyette ölür. Dolayisiyla Cehennem'e

girer."»[47]

Bu hadislerin tümü, yüce Allah'ın, Adem'in zürriyetini dari taneleri gibi Adem'in belinden çıkardığına, sağ ve sol ehli olmak üzere onları iki kısıma ayırdığına delâlet etmektedirler. Sağ ehline: "Bunlar cennetliklerdir, hiç aldiris etmem"; sol ehlineyse: "Bunlar cehennemliklerdir, beni ilgilendirmez." demistir.

Allah'ın, Adem'in zürri3'etini konusturup kendi Rabligi konusunda sahit tutması konusuna gelince, bu, sabit hadislerde görülmemistir. A'râf süresindeki 172. ayeti buna delil olarak ileri sürmeye gelince, önce de açıkladığımız gibi bunun üzerinde tartisilabilir.

Simdi de gelelini Ahmed b. Hanbel'in rivayet ettigi hadise. Hüseyin b. Muhammed, Cerir (yani Ibn Hazim) den, o da Kelsum b. Cebr'den, o da Said b. Cübeyr'den, o da Ibn Abbas'tan rivayet ederek Peygamber (s.a.v.) Efendimizin söyle buyurdugunu söylediler: «Allah, arefe gününde Adem'in belinde (ki zürriyetinden) söz aldı. Onları Adem'in belinden çıkarıp dan taneleri gibi önüne saçtı; Sonra onlarla konusarak söyle dedi:

«"Ben sizin Rabbiniz degil miyim?" Onlar da: "Evet sahidiniz" demislerdi. Bu, kiyamet günü, "Bizim bundan haberimiz yoktu" dersiniz veya "Daha önce babalarımız Allah'a ortak kosmuslardi, biz de onlardan sonra gelen bir soyuz, bizi, bosa çalışanların yaptıklarından ötürü yok eder misin?" dersiniz diyedir.» (Avsf, 172473.)

Bu, Müslim'in sarti üzerine kuvvetli ve güzel bir senedle rivayet edilen bir hadistir. Bunu Neseî ve Ibn Cerir ile "Müstedrek" adli eserinde Hakim, Hüseyin b. Muhammed el- Mervezin'in hadisinden riva}Tet etmislerdir. Halâm, bunun sahih senedli oldugunu söylemistir. Ancak Buhari ile Müslim, bu hadisi tahric etmemislerdir. Su kadar var Id, hadisin rivayet senedinde adi geçen Velsum b. Cebr üzerinde ihtilaf edilmistir. Bu hadis, ondan merfu ve mevkul olarak rivayet edilmistir."[48]

Bezm-i Elest'te Adem zürriyetiiden Allah'ın birligi konusundan söz alindigi görüşünde olanlar -Id bunlar, cumhur-u ulemadir- Imam Ahmed b. Hanbel'in su kavlini dayanak olarak ileri sürmüşlerdir: Haccac, Enes b. Malik'ten rivayet ederek Peygamber (s.a.v.)'in söyle buyurdugunu söylemistir: «Cehennemliklerden bir adama kiyamet gününde sorulur: "Yeryüzündeki her sey senin olsaydi (kendini kurtarman için) fidye olarak verir miydin?" cevap olarak "Evet" diyecek. Allah (c.c.) ise, su kar-

siligi verecektir: "Bundan daha kolay olanı senden istemistim. Adem'in belinde (henüz tohum iken) bana hiç birseyi ortak kosmayacağına dair senden söz almistim. Sen bu sözüne uymadin illa da bana ortak kos-tun!."»[49]

«Rabbin, insanoglunun sulbünden soyunu devam ettirmis.» (ei-A'râf,172.)

Ebu Cafer er-Razî, Ubeyy b. Kaab'm yukarıdaki ayet-i kerimeyle ilgili olarak söyle dedigini rivayet etmistir: «O günde Cenâb-i Allah, Adem'in zürriyetinden kıyamete dek dogacak olanlari huzurunda topladi. Onlari yaratip sekillendirdi, sonra da konusturdu. Onlar da konustular. Onlardan söz aldı ve verdikleri bu söze, yine onlari sahid tuttu. "Ben sizin Rabbiniz degil miyim?" Onlar da: "Evet, sahidiz." dediler." Bunun üzerine Cenâb-i Allah söyle buyurdu: Kıyamet gününde: "Biz bunu bilmiyorduk/' demiyesiniz diye, simdi vermis oldugunuz bu sözünüze yedi kat gök ve yedi kat yer ile babanız Adem'i sahit tutuyorum. Bilesiniz ki benden baska tanrı, benden baska Rab yoktur. Hiç birseyi bana ortak kosmayin. Bana verdiginiz bu sözü hatirlatarak uyaricilik yapacak olan peygamberlerimi size gönderecegim, kitabimi size indirecegim." Onlar da dediler ki: "Senin, bizim Rabimiz ve tanrimiz olduguna taniklik ederiz. Bizim için senden baska Rab, senden baska tanrı yoktur."»

Böyle diyerek o gün, Allah'a itaat edeceklerini ikrar ettiler. Bundan sonra babaları Adem, yerinden biraz yüksege kaldırıldı, onlara bakti; aralarında zengin ile yoksul, güzel ile çirkin bulundugunu gördü. "Ey Rabim! Kullarini esit kilsaydm keske." deyince yüce Allah: "Diledim ki bana sükredilsin." cevabim verdi. Adem (a.s.), zürriyeti arasında, üzerinde nur bulunan kandiller misali peygamberler gördü. Bunlar, risalet ve nübüvvet gibi baska bir ahid ve misak vererek özellenmislerdi. Bununla ilgili olarak yüce Allah söyle buyurmudur.

«Peygamberlerden söz almistik. Ey Muhammed! Senden, Nuh'dan, Ibrahim'den, Musa'dan, Meryem oğlu Isa'dan saglam bir söz almisizdir.» (ei-Ahzâb, 7.)

«Ey Muhammed! Hakka yönelerek kendini Allah'in insanlara yaratilista verdigi dine ver. Zira Allah'in yaratisinda degisme yoktur.» («er-Rum,30.)

«Iste ilk uyarılar gibi bu Muhammed de bir uyarandır.» (en-Necm,56.)

«Onların çoğunda ahde baglilik görmedik, çoğunu fasik kimseler olarak bulduk.» (el-A'râf, 102.)

Önce de anlatildiği gibi melekler, Adem'e secde etmekle emrolunduklarmda, hepsi bu ilahî emre uymuslardi. Yalnız Iblis, onu çekemediginden ve ona olan düşmanligından ötürü secdeden kaçindi. Bu nedenle de Allah, onu kendi ilahî makamından ve rahmetinden kovdu. Lanetli ve rahmeti, ilahiyeden yoksun olarak onu yeryüzüne indirdi.

Imam Ahmed b. Hanbel dedi ki: Vekî', Ebu Hüreyre (r.a.)'den rivayet ederek Rasûlullah (s.a.v.)'m söyle buyurdugunu söyledi:

«Ademoğlu secde ayetini okuyup ta secde ettiğinde Seytan aqlayarak

oradan uzaklasir ve söyle der: "Vay benim halime! Ademoglu secde etmekle emrolundu da secde etti. Dolayisiyla Cennet'i kazandi. Ben de secde etmekle emrolundum, ama isyan ettim. Benim için de ates vardır."»[50]

Sonra Adem, yerlestirildigi Cennette esi Havva ile birlikte ikamet etmeye basladi. Orada istedikleri yerden bol bol yiyorlardi. Yasaklandiklari agaçtan yeyince, üzerlerindeki giysileri çıkarildi ve yeryüzüne indirildiler. Yeryüzünün neresine indirildikleri konusunda ileri sürülen farkli görüşleri açıklamistik.

Adem'in Cennette ikamet ettigi süre konusunda da farkli sözler söylenmistir. Dünya günlerinden bir günün bir kısmi kadar Cennette ikamet ettigi söylenmistir. Müslim'in bununla ilgili olarak Ebu Hürey-re'den merfu biçimde rivayet ettigi hadisi daha önce nakletmistik:

«Adem, Cuma gününün son saatinde yaratildi.» Cuma günüyle ilgili olarak Ebu Hüreyre'nin rivayet etmis oldugu hadis te daha önce nakledilmisti: «Adem, cuma gününde yaratildi. Cuma gününde de Cennetten çıkarildi.»

Adem'in yaratildigi gün, Cennetten çıkarildigi günün ayni ise - veya yer ile göklerin yaratildiklari alti günün, bizim dünya günleri gibi oldugunu söylersek demek ki Adem, Cennette bir günün bir kısmi kadar kalmistir. Eger böyleyse, bu tartisilabilir. Sayet Cennetten çıkarildigi gün, yaratildigi günden baska birgünde olussa, - veya yer ile göklerin yara-, tildiklari alti günün miktarı, alti bin sene ise - demek ki Adem, Cennette uzun bir müddet kalmistir. O Altı günün alti bin sene oldugunu Ibn Ab-bas, Mücahid ve Dahhak'm söylediği, Ibn Cerir'in de bu görüşü benimsedigi nakledilir.

Ibn Cerir dedi ki: Adem'in, cuma gününün son saatinde yaratilmis oldugu, bilinen bir husustur. O günün bir saati ise, seksen üç sene dört aydır. İçine ruh üflenmeden, çamurdan bir heykel olarak kirk yıl öylece kalakaldi. Yeryüzüne indirilmeden Cennette kirk üç sene dört ay kaldi. Dogruyu en iyi bilen Allah'tir.[51]

Abdürrezzak, Sevvar'dan Ata b. Ebi Rebah'm haberini rivayet ederek dedi ki: Adem, Cennetten indirildiginde iki ayagi yerde, basi da gökteydi. Allah, boyunu altmis ziraa indirdi. Ibn Abbas'tan da böyle bir haber rivayet edilmistir. Ancak bu, tartisilabilir. Çünkü sahinliginde ittifak edilen ve Ebu Hüreyre'den rivayet edilen bir hadiste Rasûlullah (s.a.v.) söyle buyurmudur:

«Dogrusu Allah, Adem'i altmis zira boyunda yaratti. (Ondan bu yana) halkın boyu devamli kisalmaktadır.» Bu hadis, Adem'in iki ayagi yerde, basi gökte olarak degil de altmis zira' boyunda yaratilmis oldugunu gerekli bulmaktadır. O'nun zürriyetinin yaratilisi (ve boyu) simdiye kadar

eksilmeye devam etmektedir.

İbn Cerir, İbn Abbas'dan rivayet etti ki: Cenâb-i Allah şöyle buyurdu: "Ey Adem! Arsimin çevresinde benim bir haremim vardır. Git, benim için orada bir ev yap. Meleklerimin Arsimi tavaf edisleri gibi sen de o evi tavaf et." Allah, Adem'e bir melek gönderdi; melek, yapılacak evin (Beytin) yerini ona gösterdi. (Hac) menasiki (ni) ona öğretti. Bundan böyle atacığı her adimin, kendisini Allah'a yaklastıncı bir ibadet olacağını ona hatırlattı.

İbn Abbas'ın Hz. Adem'le ilgili bir rivayeti şöyledir: Adem'in yeryüzünde yedığı ilk yemek neydi? Cebrail, ona yedi bugday tanesi getirdi. Adem sordu:

- Bu nedir?
- Cennetteyken yemen yasaklandığı halde yedigindir.
- Bunu ne yapayım?
- Yere ek.

Adem, bugday tanelerini yere ekti. O tanelerden her birinin ağırlığı yüz binden fazlaydı. Ekin yerden bitti. Onları biçti. Harmanlayıp savurdu, öğütüp yogurdu ve ekmek yaptı. Büyük bir güçlük, zahmet ve yorgunluktan sonra yedi. Yüce Allah buyurmuştu:

«Sakin (Seytan) sizi Cennetten çıkarmasın. Yoksa bedbaht olursun.» (Tâ-Hâ, 117.)

Adem ile Havva'nın, yeryüzüne indirildikten sonra ilk giydikleri giysi neydi? Giysileri, koyun yününden mamuldü. Yünü kirptılar, Ördüler. Adem, kendisi için bir cübbe, Havva için de bir hırka ve bir de bas örtüsü dokudu.

Cennette çocuklarının olup olmadığı hususunda farklı görüşler beyan edilmistir. Bazıları, sadece yeryüzündeyken çocukları olduğunu söylerken, diğer bazılarısı Cennetteyken de çocukları olduğunu hatta Kabil ile kızkardeşinin, Adem ile Havva'nın Cennette doğan çocukları olduğunu söylemişlerdir.

Anlatıldığına göre Havva, her doğurusta biri erkek, diğeri kız olmak üzere ikiz çocuk doğurmuş. Her erkek çocuğa, diğerk erkek çocukla beraber doğan kız kardeşiyle evlenmesini emredermiş. Ayri batinlarda doğan kızlarla erkek kardeşleri evlendirirmiş. Ama aym batında beraber doğan kızlarla erkek kardeşleri birbirleriyle evlendirmemiş. [52]

Adem'in Oğulları; Kabil İle Habîl

Yüce Allah buyurdu ki

«Ey Muhammedi Onlara, Adem'in iki oğlunun kıssasını doğru olarak oku: İkisi birer kurban sunmuşlar, birininki kabul edilmiş, diğeri-ninki

edilmemisti. Kabul edilmeyen: "And olsun seni öldürecegim." deyince, kardesi: "Allah ancak sakinanlarin takdimesini kabul eder." demisti. "Beni öldürmek üzere elini bana uzatirsan, ben seni öldürmek için elimi sana uzatmam. Çünkü ben, âlemlerin Rabbi olan Allah'tan korkarim." "Ben, hem benim hem de senin günahinla dönüp cehennemliklerden olmani isterim. Zulmedenlerin cezası budur." Bunun üzerine, kardesini öldürmekte nefesine uydu ve onu öldürerek, zarara ugrayanlardan oldu. Allah, kardesinin ölüsünü nasıl gömecegini göstermek üzere, ona yeri eseleyen bir karga gönderdi. "Bana yazıklar olsun! Kardesimin ölüsünü örtmek için bu karga kadar olmaktan aciz kaldim." dedi de ettigine yananlardan oldu.» (el-Maïde, 27-3.)

Mâide Sûresinin, tefsirinde[53] bu kissadan yeteri kadar söz etmistik. Allah'a hamdolsun. Burada selef imamlari in bu konuda söylediklerinin bir özetini nakletmekle yetinecegiz.

Süddî, bir kisim sahabeden naklen dedi ki:

«Adem (a.s.), bir batında dogan oglunu, diger batında dogan kiziyla evlendirirdi. Ogullarından Habil, diger oğlu Kabil'in bacisiyla evlenmek istedi. Kabil, Kabilden büyüktü. Kabil'in bacisi daha güzeldi. Kabil, o kizi kardesi Habü'e vermektense kendine alikoymak istedi. Adem (a.s.), Kabil'e, baxisini Kabil'e vermesini emrettiyse de Kabil, bu emri yerine getirmedi. Adem (a.s.), Kabil ile Kabil'in birer kurban takdim etmelerini emretti ve hacc için Mekke'ye gitti. Göklerin muhafazası görevini ogullarina vermek istedi, hiç biri kabullenmedi. Daglarla yerler de bu görevi üstlenmekten kaçindilar. Yalnız Kabil, bu görevi kabullendi.

Adem, hacca giderken, Kabil ile Kabil, kurbanlarini takdim ettiler. Habil, davar sahibi oldugu için semiz bir koyunu kurban etti. Kabil ise, ekinin kötüsünden bir demeti kurban olarak takdim etti. Gökten bir ates inerek Habil'in kurbanim yedi, Kabü'inkini yerinde birakti. Kabil buna öfkelenip, Habil'e: "Bacimi nikahhyam ayasin diye seni öldürecegim." dedi. Habil de: "Allah ancak sakinanlarin takdimesini kabul eder." dedi. Abdullah b. Amr dedi Id: "Allah'a and olsun ki öldürülen, digerinden daha güçlüydü. Ama utandigindan ötürü kardesine el kaldirmadi.»[54]

Ebu Cafer el-Bakir, bu olaydan bahsederken şöyle demistir:

«İki kardes kurbanlarini takdim ederken, Habil'in kurbanı kabul edilip de Kabil'in ki reddedilirken Adem (a.s.), ikisinin yanında bulunuyordu. Kabil, Adem'e dedi ki: "Habil'in kurbaninin kabul, edilmesi senden dolayidir. Çünkü sen onun için dua ettin, benim için etmedin." Böyle dedikten sonra Kabil'e yanasarak hesaplamak için baska bir yerde bulusmayı teklif etti ve randevulastilar.

Bir gece Habil, davar otlatmak için çıktığı çölden gelmedi, gecikmisti. Adem (a.s.), kardesine bakmasi için Kabil'i gönderdi. Kabil gidip Kabil'i gördü. Ona: "Senin kurbanin kabul edilir, benimki kabul edilmez öyle mi?" diye sorunca Kabil; "Allah, ancak sakinanların takdimesini kabul eder." diye cevap verdi. Buna öfkelenen Kabil-, yanındaki bir demirle ona vurdu ve öldürdü. Denilir ki: Uyumakta olan Habil'in kafasına bir kaya parçası fırlatarak basini ezdi, Denilir ki: Bogazini siddetlice sikarak bogdu; canavar gibi disiyile paralayip öldürdü. Ne şekilde öldürdüğünü en iyi bilen Allah'tir. . Kabil'in öldürmekle tehdid ettigi Habil demisti ki: «Beni öldürmek üzere elini bana uzatırsan, ben seni öldürmek için sana elimi uzatmam. Çünkü ben, âlemlerin rabbi o an Allah'tan korkarım.» (el-Mâkic, 28.)

Böyle demesi, Habil'in güzel huylu olduğuna ve Allah'tan korktuğuna delâlet eder. Kardesinin yaptığı kötülüğe misliyle karsilik vermekten uzak durmustur. Buharî ve Müslim'in sahihlerinde de yer alan bir hadiste Peygamber (s.a.v.) söyle buyurmustur:

«İki Müslüman, kılıçlariyla birlikte birbirlerinin karsisine çıkarlarsa, ölen de Öldüren de atestedir.» Dediler İd: "Ey Allah'in Rasûlü! Hele biri katildir.. Ya öldürülenin suçu nedir?" Buyurdu İd: "O da karsisindakini öldürmek için elinden geleni yapıyordu.»[55]

«Ben, hem benim hem de senin günahinla dönüp cehennemliklerden olmanı isterim. Zulmedenlerin cezası budur.» (el-Mâide, 29.)

Yani her ne kadar senden daha güçlü ve kuvvetliysem de seni öldürmekten vazgeçtim. Beni Öldürmekle günahima gireceksin. Önceki günahlarında buna eklenecektir.

Mücahid, Süddî ve İbn Cerir bu görüştedirler. Yoksa bazı kimselerin sandıkları gibi sirf öldürölmekle maktulün günahlari, katilin defterine yazilir diye bir sey yoktur. İbn Cerir, bunun aksi istikametinde icrna' mevcut olduğunu söylemektedir. Bazı bilgisizlerin güya Hz. Pej'gam-ber (s.a.v.)'den nakletmis olduklari: «Katil, maktulün üzerinde hiç bir günah bırakmamis (hepsini kendi üzerine almış)tir.» şeklinde bir hadis, hadis kitaplarında ne sahih, ne hasen, ne de zayıf bir senedle hiç mi hiç mevcut değildir.

Ne varld kiyamet gününde bazı sahlalarda söyle bir duruma rastlanabilecektir: Maktul, katilden hak talebinde bulunacaktır. Katilin isledigi iyi ameller, maktulün bu talebini karsilayamiyacak, böyle olunca da maktulün günahlari katilin boynuna yüklenecektir. Öldürme disindeki haksizliklarla ilgili böyle bir sahih hadis mevcuttur. Adam öldür-mekse, haksizlikların en büyüğüdür. Doğruyu en iyi bilen Allah'tir. Bütün bunlari tefsirde[56] yazdik. Allah'a hamdolsun. Hz. Osman'in shadeti esnasında Sa'd b. Ebi Vâkkas

söyle demis: «"Taniklik ederim ki Rasûlul-lah (s.a.v.) söyle buyurdu: "Öyle bir fitne kopacak ki, o zaman yerinde oturan, yürüyüp kosandan daha hayirli olacaktır. "Ya (adam) evime girip beni öldürmek için elini bana uzatırsa? (yine mi yerimde oturacağım). "Adem'kuoglu (Habil) gibi ol!"»[57]

Ibn Mirdeneyh te, Huzeyfe b. Yeman'dan merfu olarak rivayet ettiği bir hadiste demiski: "Adem'in iki oğlunun hayirlisi gibi ol."

Ahmed b. Hanbel, Abdullah b. Mesud'dan rivayet etti ki: Rasûlullah (s.a.v.) söyle buyurdu: «Haksiz yere öldürülen her kisinin katilinin günahi kadar, Adem'in ilk oğlunun üzerine de günah yazilir. Çünkü öldürme âdetini ilk çıkaran odur.»[58]

Sam'in kuzeyinde bulunan Kasyan daginda Kan Magarasi diye bilinen bir magara vardır. Bu magara Kabil'in, kardesi Habil'i öldürdüğü yer olarak şöhet bulmustur. Ancak bu rivayet, Ehl-i Kitaptan alınmistir. Dogruluk derecesini Allah bilir.

Plafiz b. Asakir, Ahmed b. Kesîr'in hayat hikayesini anlatirken - bu zatin salih kimselerden biri olduğunu söyler - mezkur sahsin söyle bir rüya gördüğünü nakleder: Ahmed, rüyasinda Peygamber (s.a.v.)'i, Ebu Bekir, Ömer ve Habil'i görmüş. Kasyan dagi magarasindaki kanin kendisine ait olduğuna yemin etmesini Habil'den taleb etmiş. Habil, oradaki kanin kendi kani olduğuna yemin etmiş. Ayrica o magaranin, dualarin kabul edilecegi bir yer olması için Allah'tan dilekte bulunduğunu, Allah'inda bu dilegini kabul ettiğini söylemiş. Bu söylediklerini Peygamber (s.a.v.) de dogrulamış...

Ahmed demis ki: Peygamber (s.a.v.), Ebu Bekir ve Ömer, her persembegünü bu magarayı ziyaret ederler...

Bu dogru da olsa, Ahmed b. Kesîr'in nihayet bir rüyasi dir. Buna ser'î bir hüküm terettüp etmez. Dogruyu Allah bilir.

«Allah, kardesinin ölüsünü nasıl gömeceğini göstermek üzere, ona yeri eseleyen bir karga gönderdi. "Bana yaziklar olsun! Kardesimin ölüsünü Örtmek için bu karga kadar olmaktan aciz kaldim." dedi de ettigine yananlardan oldu.» (el-Mâide, 31.)

Bazilari dediler ki: Kabil, Habil'i öldürdükten sonra bir yil süreyle -diger bazilarina göre yüz yil süreyle - sirtinda tasidi. Allah, ona iki karga gonderinceye kadar bu hal devam etti.

Süddî, sahabelere dayandirdigi bir rivayette derki: Bu iki karga da kardesti, vurustular. Biri digerini öldürdü. Öldürünce de yere yöneldi. Ölüsü için bir çukur kazdi, oraya gömüp gizledi. Karganin öyle yaptigini görünce de; "Bana yaziklar olsun! Kardesimin ölüsünü örtmek için bu karga kadar olmaktan aciz kaldim." dedi. Karganin yaptığı gibi yapip kardesinin cesedim

topraga defnetti.[59]

Tarihçi ve siyerciler. derler ki: Adem (a.s.), oğlu Habil'in ölümüne çok üzüldü. Ibn Cerir'in Ibn Hamid'den naklettigine göre Adem (a.s.), Habil için su siiri söyledi:

"Beldeler ve üzerlerindeki seylar degisti,

Yeryüzü tozlanip çirkinlesiverdi.

Rengi ve tadi olan hersey degisti,

Güzel yüzdeki aydinlik ve tebessüm kitlasti."

Adem'e cevap verildi:

"Ey Kabil'in babasi, iki oglun da öldü.

Sag kalan, bogazlanan ölü gibi oldu.

Bir can, hayata geliverdi.

Ondan olan, korkulu oldu, çiglik kopardi."

Bu siir, tartisma götürür. Çünkü Adem (a.s.) üzüntüsünü dile getiren bir siir söylemiştir. Bazilari onu buna ülfet ettirmislerdir. Bu hususta bazi kaviller vardir ki, dogrusunu Allah bilir.

Mücahid'in anlattigina göre, kardesini öldürdüğü gün Kabil hemen cezalandirilmistir. Söyleki: Habil'in bacagi, Kabil'in baldirina takilip yapismis, yüzü de her nereye dönerse dönsün güneş istikametine çevrilmiş. Babasiyla kardesim çekemeyisinin, azginliginin ve günahkarliginin cezasini hemen çekmis. Bir hadis-i serifte Rasûlullah (s.a.v.) söyle buyurmudur:

«Akrabalik bagini koparmak ve hukuka tecavüz etmek kadar, sahibine ahirette saklanan cezanin yamsira dünyada cezasinin çabuk verildigi hiç bir suç yoktur.»[60]

Ehl-i Kitabın elinde bulunan ve Tevrat oldugunu iddia ettikleri kitapta su ifadelere rastladim:

«Onur ve üstünlük sahibi Allah, Kabil'in ömrünü uzatti. Onu, Aden'in dogusunda Nud mintikasina yerlestirdi. Ehl-i Kitap oraya Kanin adim vermistir. Kabil'in Hanuh adinda bir çocuğu dogdu. Ha-nuh'un da Ander adli bir çocuğu oldu. Ander'in, Mahvaîl adli bir çocuğu oldu. Mahvaîl'in Metusîl adli bir çocuğu oldu. Metusil'inse Lamek adli bir çocuğu oldu. Lamek, Ada ve Sala adli iki kadınla evlendi. Ada, Ebel adli bir erkek çocuk dogurdu. Çadirda yasayan ve mal edinen ilk insan, Ebel oldu. Ada, Nevbel adli bir erkek çocuk daha dogurdu. İlk çalgi ve bando çalan da Nevbel olmustur. Lamek'in Sala adli karisi da Tobelkin adli bir erkek çocuk dogurdu. Tunç ve demiri ilk isleyen de Tobelkin'dir. Sala, Numa adli bir de kız çocuk dogurdu...»

Tevrat'ta ayrica su ifadelere de rastladim: «Adem, karisiyla yatti. Belli bir süre sonra bir oglu oldu. Adini Sit koydu. "Bu, Kabil'in öldürdüğü Habil'in yerine .bana bagislandi."dedi. Sifin de Enus adli bir oglu oldu.»

Dediler ki: Oglu Sit dogdugunda Adem, 130 yasindaydi. Ondan sonra 800 sene daha yasadi. Sit'in de, oglu Enûs dogdugu gün yasi 105 idi. Daha sonra 807 sene yasadi. Sifin, Enûs'tan baska ogullari ve kizlari da dogdu. Enûs, doksan yasindayken Kaynan adli bir çocuğu dogdu. Bundan sonra 815 sene daha yasadi. Kaynan'dan baska ogullari ve kizlari da dogdu. Kaynan, yetmis yasma vardiginda, Mehlayil adli bir oglu oldu. Bundan sonra 840 yil daha yasadi. Daha baska ogullari ve kizlari da oldu. Mehlayil, altmisbes yasma vardiginda Yer d adli bir oglu oldu.. Bundan sonra 800 yil daha yasadi. Daha baska ogullari ve kizlari da oldu. Yerd, 162 yasma vardiginda Hanuh adli bir oglu oldu. Bundan sonra 800 yil daha yasadi. Daha baska ogullari ve kizlari da oldu. Hanuh altmisbes yasma vardiginda Müteveслиh adinda bir oglu oldu. Bundan sonra 800 yil daha yasadi. Daha baska ogullari ve kizlari da oldu. Müteveслиh 187 yasindayken Lamek adli bir oglu dogdu. Bundan sonra 782 yil daha yasadi. Daha baska ogullari ve kizlari da oldu. Lamek 182 yasma vardiginda oglu Nuh dünyaya geldi. Bundan sonra 595 yil daha yasadi. Daha baska ogullari ve kizlari da oldu. Nuh 500 yasma vardiginda Sam, Ham ve Yafes adli ogullari dogdu...»

Ehl-i Kitabın Tevrat dedikleri, kitapta bu ifadeler sarahatle yer almaktadır.

Yukarida anlatilan tarihlerin gerçek semavi kitapta yer aldigi biraz süphelidir. Bunu elestiren bir çok âlim böyle demektedir. Dogrusu su ki bu ifadelerde tutarsizlik vardir. Bazilari bunlan ekleme ve yorum yokluyla anlatmislardir Id, yeri geldiginde bunlardaki birçok yanlisi söyleyecegiz.

îmam Ebu Cafer, talihinde bazilarından nakiller yaparak söyle der: Havva, yirmi batinda Adem'e kirk çocuk dogurdu. Ibn Ishak'da böyle demis ve bu çocukların adlarını birer birer saymistir. Dogrusunu Allah bilir. Havva'nin 120 dogum yaptigini ve her dogum da bir erkekle bir kiz dogurdugunu söyleyenler de olmustur Id, bu çocukların ilki Kabil ile bacisi Kalima, sonuncusuysa Abdülmugis ile bacisi Ümmül Mugis'tir.

Bundan sonra insanlar çoğaldilar, yeryüzüne saçilip dalbudak saldilar. Nitekim yüce Allah buyurmustur ki:

«Ey İnsanlar! Sizi birtek nefisten yaratan, ondan esini var eden ve ikisinden pek çok erkek ve kadın meydana getiren Rabbinize hürmetsizlik etmekten sakinin.» (en-Nisâ, i.)

Tarihçilerin anlattiklarına göre Adem (a.s.), soyundan yani çocuk-lanndan ve torunlarından 400 nüfus görünceye kadar yasamis, ondan sonra vefat etmistir. Dogrusunu Allah bilir. O buyurmus ki:

«Sizi bir nefisten yaratan ve gönlünün huzura kavusacağı esini de ondan var eden Allah'tu-. Esine yaklaşıncı, esi hafif bir yük yüklendi ve bu halde bir müddet tasidi. Hamileliği ağırlasmıca, kan koca Rabbleri olan Allah'a: "Bize kusursuz bir çocuk verirsen, andolsun ki sükreden-lerden oluruz." diye yalvardılar. Allah onlara kusursuz bir çocuk verince, kendilerine verdiği şey hakkında Allah'a ortaklar kostular. Allah, onların ortak kostukları şeylerden yücedir.» (el-AVar, 189-J90.)

Bu ayetlerde önce Adem'in durumu anlatılarak uyanda bulunulmakta, sonra insan cinsine geçilmektedir. Yoksa amaç, sadece Adem ile Havva'nın durumlanm anlatmak değildir. Bilakis maksat, şahıslar kanalıyla insan cinsini anlatmaktır. Nitekim su asğıdaki ayet-i kerimde-lerde de aynı durum görölmektedir:

«Andolsun ki, insani süzme çamurdan yarattık. Sonra onu nutfe halinde sağlam bir yere yerleştirdik.» (cî-Mü'minün, 12-13.)

«Andolsun ki yalan göğü ısıklarla donattık. Onlarla şeytanların taslanmasını sağladık.» (ei-Mülk, 5.)

Bilindiğı gibi şeytanlara atılan şeyler, göklerde kandil durumunda olan yıldızların bizzat kendileri değildirler. Ama yıldız cinsinden olan şeylerdir ki, ayette vurgulanmak istenen de budur.

Simdi de gelelim Ahmed b. Hanbel'in rivayet ettiğı hadise. Abdüssamed, Semüre'den rivayet ederek Peygamber (s.a.v.)'in söyle buyurduğunu söyledi:

«Havva gebe kaldığında, İblis onun etrafında dolanıp durdu. O zaman Havva'nın doğan çocukları yasamıyordu. İblis, on a:" Çocuğunun adını Abdülharis koy ki yasasın." dedi. Havva, doğan çocuğuna Abdülharis adını koydu, böylece o çocuk yasadı. Bu da Seytan'm ona yaptığı bir telkin ve emir idi.»[61]

Isin gerçegine bakılırsa bu hadisin bir sahabeye dayandmlarak mevkuf şekilde rivayet edilmesi eleştirilecek bir husustur. Kuvvetli görüğe göre bu, israiliyattan alınmadır. Doğrusunu Allah bilir. Hasan Basrî, Nisa sûresinin 189. ayetini, bu rivayete muhalif bir şekilde tefsir etmiştir. Kaldi ki Cenâb-i Allah, beseriyetin aslı olsunlar ve onlardan bir çok erkekle kadın üreyip dünyanın dört bir bucagina dağılsınlar diye Adem ile Havva'yi yaratmıştır. Hal böyleyken nasıl olur da yukarıdaki hadiste anlatıldığı gibi Havva'nın çocuğı yasamaz!

Sanırım, hayır hayır kesinlikle diyebilirim ki bu hadisin peygambere isnad edilmesi yanlıştır. Doğrusu, Semüre adlı sahabe de bu rivayeti noktalamaktır. Isin hakikatini ancak Allah bilir. Bunu Tefsir'imizde yazdık. Allah'a hamd olsun.

Sonra Adem ile Havva'nin bu rivayette sözü edilen isi yapmis olmalarina, Allah'a yakinklari engeldir. Adem, insanligin babasidir ki Allah onu kendi eliyle yaratmis, ona kendi ruhundan üflemis, meleklerini ona secde ettirmis, ona her sey in ismini ögretmis ve onu kendi Cennet'i-ne yerlestirmistir.

Ibn Hibban, sahih 'inde Ebu Zerr (r.a.)'den rivayet eder. Ebu Zerr demis ki:

- Dedim ki: Ey Allah'in Rasûlü peygamberlerin sayisi kaçtir? ,
- 124.000'dir.
- Bunlar in kaç i rasûldür?
- 313'ü... Bu da büyük bir yekûndur.
- Bunlar in ilki kimdir, ey Allah'in Rasûlü?
- Adem'dir.
- Mürsel peygamber midir (kitap sahibi midir)?
- Evet.. Allah onu kendi eliyle yaratti, ona kendi ruhundan üfledi ve sonra onun önünü düzenleyip sekillendirdi.»

Taberanî, îbn Abbâs'tan rivayet ederek Rasûlullah (s.a.v.)'m söyle buyurdugunu söyledi:

«Size meleklerin en faziletlisini haber vereyim mi? (Bilesiniz ki o), Cebrail'dir. Peygamberlerin en faziletlisi, Adem'dir. Günlerin en faziletlisi, cumadir. Aylarin en faziletlisi, ramazan ayidir. Gecelerin en faziletlisi, kadir gecesidir. Kadınlar in en faziletlisi, İmran kizi Meryem'dir.»

Kabû'l-Ahbar dedi ki: "Cennet'te sadece Adem'in sakali vardir. Sakali siyah olup göbегine kadar uzanir, Cennet'te künyelendirilen de yalnızca Adem'dir. Dünyadaki künyesi Ebûlbeser (insanligin babasi), Cen-net'teki künyesi ise Ebu Muhammed (Muhammed'in babasi)dir."

Ibn Adiyy, Cabir b. Abdullah'tan merfu olarak yaptigi bir rivayette demiski: "Cennetlikler isimleriyle çağırılırlar. Ancak Adem, bundan müstesnadir. O, "Muhammed'in babasi" diye künyesiyle çağırilir." [62] Doğruyu Allah bilir.

Buhari ve Müslim'in sahihlerinde yer alan îsrâ hadisinde söyle denmektedir: "Rasûlullah (s.a.v.) Adem'e ugradı. O, dünya semasmdaydı. Adem ona söyle hitab etti: "Salih ogul ve salih peygambere merhaba." Rasûlullah (s.a.v.) bir de ne görsün: Adem'in sagında ve solunda bir takım sahişlar var. Adem, sagına baktığında güldü, soluna baktığında*agladı. "Ya Cebrail bu nedir?" diye sordum. Bana su cevabi verdi: "Bu Adem'dir. Bunlar da onun çocuklarının ruhlarıdır. Sagmdakilerden - ki bunlar cennetliktir - yana baktığında güldü. Solundakilerden - ki bunlar da cehennemliktir - yana baktığında agladı.» [63]

Ebu Bekir el-Bezzar, Hasen'den rivayet ederek dedi ki: "Adem'in akli, tüm çocuklarının akli kadardı."

Bazi âlimler, "Yusuf a ugradım. Gördüm ki ona güzelliğin yarısı verilmiş." sözünün su anlama geldiğini söylemişler: O, Adem'in güzelliğinin yansına sahipti. Uygun olan mana da budur. Çünkü Allah, Adem'i kendi mübarek eliyle yaratıp şekillendirmiş, ona kendi ruhundan üfle-mistir. Allah, ancak esyanın en güzelini yaratır.

Abdullah b. Ömer'den mevkuf ve merfu olarak rivayet ettiğimiz bir hadiste şöyle denmektedir: «Cenâb-i Allah, Cennet'i yarattığında melekler demisler ki: "Ey Rabbimiz, bunu bize ver. Çünkü âdemoglu için dünyayı yarattın. Orada yeyip içiyorlar". Cenâb-i Allah, cevaben şöyle buyurmuş: "Onur ve üstünlüğüme and olsun ki, kendi elimle yarattığım (Adem'in) soyunun salih kimselerini, kendisine ben, "ol" dedigimde olanlar gibi yapmam."

Buharî ve Müslim'in sahihleriyle diğer hadis kitaplarında çeşitli yollardan rivayet edilen bir hadiste denmektedir ki, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: «Süphesiz ki Allah, Âdî'n'i kendi suretinde yaratmıştır.» Alimler, bu hadis üzerinde çok konuşmuş, bu hususta çeşitli yollara giderek teviller yapmışlardır ki, burası, o tevilleri açmanın yeri değildir.

Dogrusunu Allah bilir. [64]

Adem'in Vefati Ve Oglu Sit'e Yaptığı Vasiyeti

Sit, Allah'ın bagisi demektir. Adem, oğluna bu adı vermiştir. Çünkü Sit, Habil'in öldürülmesinden sonra Adem ile Havva'ya Allah tarafından verilmiştir.

Ebu Zerr'in Rasûlullah (s.a.v.)'tan rivayet ettiği bir hadiste şöyle denmektedir: «Cenâb-i Allah yüz sahife ve dört kitap indirmistir. Sife elli sahife indirmistir.»

Muhammed b. Ishak dedi ki: Adem'in ölüm anı gelip çattığında oğlu Sit'e vasiyette bulundu, ona geceyle gündüzün saatlerini öğretti. Bu saatlerde yapılması gereken ibadetleri ona öğretti. Bundan sonra da Tufanın vukubulacağını ona bildirdi.

Denilir ki: Bu gün ademogulların tümünün nesebi, Sit'e dayanır. Adem'in diğer ogullarının nesepleri devam etmeyip inkiraz bulmustur. Dogruyu Allah daha iyi bilir.

Adem (a.s.), vefat ettiğinde cuma günüydü. Melekler, koku ve kefenini yüce Allah'ın katından ve Cennet'ten getirdiler. Oğlu ve vasisi Sit aleyhisselama bas sağlığı dilediler. Ibn Ishak der ki: Adem'in ölümünde ay ve güneş, yedi gün yedi gece tutuldular.

İmam Ahmed b. Hanbel'in oğlu Abdullah dedi ki: Hedbe b. Halid,

Damüret es-Sa'di'nin oğlu Yahya'nin söyle dedigini rivayet etti: Medine'de bir ihtiyar gördüm, konuşuyordu. Kim olduğunu sordum. Onun Ubey b. Ka'b olduğunu söylediler. Sunlari anlatiyordu:

Adem'in ölüm ani geldiginde ogullarina: "Ogullarım! Cennet meyvelerini arzuluyorum." dedi. Ogullari, Cennet meyvesi aramaya koyuldular. Yolda meleklerle karsilastilar. Elllerinde kefen, koku, kazma, kürek ve zenbil bulunan melekler, onlara: "Ey Adem ogullari! Ne istiyorsunuz ve nereye gidiyorsunuz?" diye so'dular. Ogullari: "Babamız hastadir. Cennet meyvelerim arzuluyor." dediler. Melekler de: "Geri dönün, babanız vefat etti." dediler. Melekler geldiler. Havva onlari görünce tanıdı ve Adem'e sarıldı. Adem: "Beni bırak. Bana senden önce ruh verildi. Benimle Aziz ve Celil olan Rabbimin melekleri arasından çık.» dedi. Melekler de Adem'in ruhunu teslim aldılar. Yıkayıp kefenlediler, koku sürdüler. Mezarini kazıp hazırladılar. Cenaze namazını kılıp defnettiler. Ebedi istirahatgahına tevdi ettiler. Üzerine toprak örttüler. Sonra da: "Ey Adem ogullari, ölümlerinizi için uygulayacağınız) âdetiniz iste budur." dediler.

Ibn Asakir, Ibn Abbas'tan rivayet ederek Rasûlullah (s.a.v.)'m söyle buyurdugunu söyledi: «"Melekler, Adem'in üzerine cenaze namazi kılarken dört tekbir getirdiler." Ebu Bekir, Fatima üzerine dört tekbir getirdi.

Ömer, Ebu Bekir'in üzerine dört tekbir getirdi. Suhayb de Ömer'in üzerine dört tekbir getirdi.»

Ibn Asakir dedi ki: Ademin nereye defnedildiği hususunda ihtilaf vardır. Meshur kavle göre Adem, Hindistan'da Cennet'ten indirilmiş olduğu dağın yanına defnedilmiş tir. Mekke'de Ebu Kubeys dağının yanına defnedildiğini söyleyenler de olmuştur.

Ibn Ceririn anlattığına bakılırsa Tufan esnasında Hz. Nuh, Adem ile Havva'yi bir tabuta koyarak tasımis, onlari Kudüs'e götürüp Mescid-i Aksa'da defnetmiştir.

İbn Asakir, bazılarının söyge dedigini rivayet etmiştir: Adem'in cesedinin basi, Ibrahim mescidinin yanında, ayaklari'da Mescid-i Aksa Kayasi'nin yanındadır. Havva, Adem'den bir sene sonra vefat etmiştir.

Hz. Adem'in ömrünün ne kadar sürdüğü de ihtilaflıdır. Önceki sayfalarda yer alan Ibn Abbas ile Ebu Hüreyre'nin merfu olarak rivayet ettikleri hadiste, Adem'in Ömrünün Levh-i Mahfûz'da 1000 sene olarak yazılmış olduğu kayıtlıdır. Adem'in 930 yıl yasadığına ilişkin Tevrat'ta yer alan ifadeler, bu hadis-i serifi çürütemez. Çünkü onların bu ifadelerine eleştirilecek noktalar vardır. Bu ifadeler merduttur. Zira masum Peygamberimiz'den nakledilmiş olup elimizde mahfuz bulunan hakikate muhalıftır.

Kaldi ki Tevrat'taki ifadeyle mezkur hadis-i serifle sözü edilen 1000

yillik süre arasında uzlasma sağlamak ta mümkündür. Tevrat'taki 930 yılı doğru kabul edersek bu, Hz. Adem'in Cennet'ten indirildikten sonra yeryüzünde yaşadığı ömür süresi olarak kabul edilir. Bu 930 yıl, güneş yılıdır Kameri seneye, 975 yıla tekabül eder. Buna Cennet'telri ikamet süresi olan kırk üç yıl eklenirse, - ki bu İbn Cerir'in anlattığı bir şeydir - toplamı 1000 yıl eder.

Ata el- Horasani dedi ki: Adem vefat ettiğinde bütün yaratıklar yedi gün süreyle onun üzerine agladılar.

Bunu, İbn Asakir rivayet etmiştir.

Adem (a.s.) vefat edince, idareyi oğlu Sit ele aldı. İbn Hibbanin, sahihinde rivayet ettiği hadisin nassı ile sabittir ki, Sit (a.s.) peygamberdir. Ve kendisine elli sahife indirilmiştir. Sifin de vefatı yaklaştığında o, oğlu Enus'a vasiyette bulundu. Vefat edince de oğlu Enûs, idareyi ele aldı. Enus'un vefatından sonra idareyi oğlu Kaynan ele aldı. Kaynanın vefatından sonra da oğlu Mehlayil idareyi ele aldı. Perslerin yedi iklim hükümdarı dedikleri de odur. İlk olarak ağaçları kestirip büyük şehirlerle kaleler yaptıran, Babil ve Süsü'1-Aksa şehirlerini inşa ettiren, İblis ile askerlerini mağlub edip yeryüzünün kenarlarına ve dağ kovuklarına kovan, cinlerin büyük bir kesimini öldüren odur. Onun büyük bir taci vardı. Halka nutuk irad ederdi. Devleti kırk yıl sürmüştür. Vefat edince, oğlu Yerd idareyi ele aldı. Yerd'in de vefatı ani geldiğinde, oğlu Hanuh'a vasiyette bulundu. İdareyi ona emanet etti. Meshur kavle göre Hanuh, İdris (a.s.)'dir. [65]

İdris Aleyhisselam

Yüce Allah buyurmıştır ki:

«(Ey Muhammedi) kitapta İdris'e dair söylediklerimizi de an. Çünkü o, dosdoğru bir peygamberdi. Onu yüce bir yere yükselttik.» (Meiyem, 56-57.)

İdris (a.s.)'i Allah övmüş, peygamberlik ve doğrulukla nitelemiştir. Yukarıda adı geçen Hanuh, iste bu İdris (a.s.)'dir. Rasûlullah (s.a.v.)'m seceresinde yer almaktadır. Neseb âlimlerinin bir kısmı böyle demişlerdir.

Adem ve Sit'den sonra insanlar arasında ilk peygamber olan, İdris'tir.

İbn İshak'ın anlattığına göre ilk olarak kalemle yazan, İdris'tir. Adem (a.s.)'in ömrünün 308 yılma kavusmuştur. Bazıları dediler ki: Ha-dis-i serifte işaret edilen zat, İdris'tir. Muaviye b. Hakem es-Sülenî, kum ile yazı yazma konusunu Rasûlullah (s.a.v.)'a sorduğunda şu cevabı almıştı:

«İdris, peygamberdi. Kum ile yazardı. Bir kimse onun yazısına uy-, gün

yazarsa ne âlâ!.»

Tefsir ve ahkam âlimlerinin çoğu derler ki: Bu konuda ilk konuşan odur.

Onu aslanlar aslani diye adlandirdilar. Bazisi da diger peygamberleri, âlimleri, hekimleri ve velileri yalanladiklari gibi onu da yalanladilar.

"Onu yüce bir yere yükselttik." Buhari ve Müslim'in sahihlerinde yer alan îsrâ hadisinde anlatildigina göre Rasûlullah (s.a.v.), gögün dördüncü katinda Idris (a.s.)'e ugramistir.

Ibn Cerir; Hilal b. Yesaf b. Yesaf m söyle dedigini rivayet etti:

«Ibn Abbas (r.a.), Ka'b'dan sordu. Ben de yanlarmdaydim.

- "Onu yüce bir yere yükselttik." sözünün manasi nedir?

- Bu Idris'le ilgilidir. Allah ona vahyederek dedi ki: Hergün için ademogullannin tümünün ameli kadar amelle seni daha yükseltecegim - ademogullarından kasit, herhalde Idris'in yasadigi zamandaki insanlardir - Idris, amelin daha da artmasini istedi. Meleklerden bir dostu yanina geldi. Melege dedi Id: "Allah bana söyle söyle vahyetti. Daha çok salih amel isleyebileyim diye, ölüm melegine deki, canimi geç alsin. Melek, onu kanatlarinin arasina alip göge çıkardi. Gögün dördüncü katina geldiklerinde ölüm melegi aceleyle karsilarina çıktı. İdris'i tasimakta olan melege sordu:

- Idris nerede?

- Iste sirtimda!

- Hayret!. Bana: "Git.. Idris'in ruhunu gögün dördüncü katinda teslim al." dediler. Oysaki o yeryüzünde idi!..

Evet.. Ölüm melegi, gögün dördüncü katinda Idris'in canini aldi. "Onu yüce bir yere yükselttik." sözünün manasi iste budur.»

Ibn Ebi Hatîm, "Onu yüce bir yere yükselttik." mealindeki ayet-i kerimenin tefsirini yaparken söyle der: Idris, dostu olan melege : "Ömrümün ne kadar kaldigim ölüm melegine sor." dedi. Sordu - Idris de yanındaydi -:

- Idris'in ne kadarlik ömrü kaldı? .

- Bilmiyorum.. Hele bir bakayim..

Bakti, sonra cevap verdi: "Sen bana bir anlik ömrü kalmis bir adami soruyorsun." Diger melek, kanadinin altinda tasimakta oldugu Idris'e bakti ki ölmüş, cansız duruyor. Öldüğünü de kendisi farketmemisti. Bu anlatılanlar, îsrailiyattandır. Bazilari münherdir, hiç duyulmamistir.

"Onu yüce bir yere yükselttik." mealindeki ayetle ilgili olarak Mücahid dedi ki: Idris, Isa'nin göge çıkarilisi gibi çıkarildi, ölmedi. Eger bunun kaseddigi, onun su ana kadar ölmemis olması ise, bu tartisma götürür. Yok eger kaseddigi, onun sag olarak göge çıkarilip bilahare orada ruhunun teslim

alindigi ise bu, Önceki sayfalarda Kabû'l-Ahbar'dan nakledilen rivayete aylari olmaz. Dogrusunu Allah bilir.[66] "Onu yüce bir yere yükselttik." mealindeki ayetle ilgili olarak Avfî, Ibn Abbas (r.a.)'m söyle dedigini rivayet eder: Idris, altina kat göge çıkarildi ve orada vefat etti.

Dahhak da böyle demistir.

Buhari ve Müslim'in, sahihlerinde ittifak ettikleri bir hadise göre Idris (a.s.), gögün dördüncü katandadır Id dogrusu da budur. Mücahid ve bazi kimseler de böyle söylemişlerdir. Hasan Basrî, ayet-i kerime de geçen yüce yerin, Cennet oldugunu söylemiştir. Bazilari da dediler ki: Idris (a.s.), babasi Mehlayil oğlu Yerd'in sagliginda göge yükseltilmistir. Dogrusunu Allah bilir.

Bazi kimselerin iddiasina göre Idris (a.s.), Nuh (a.s.)'dan önce degil de israilogullari zamaninda yaşamistir.

ibn Mesud ve Ibn Abbas'tan naklederek Buhari: "Ilyas, Idris'in ta kendisidir." dedi. Ve bunlar böyle derken de, Zührî'nin Enes (r.a.)'den rivayet etmiş oldugu Isrâ hadisine dayandilar: Rasûlullah (s.a.v.), miraç gecesinde Idris'e ugradiginda idris, ona: Merhaba ey salih kardes ve ey salih peygamber, dedi. Adem ve Ibrahim'in: Merhaba ey salih peygamber ve ey salih ogul, dedikleri gibi hitap etmedi.

«Sayet Idris, Peygamber Efendimizin dedelerinden olsaydi, Adem ile Ibrahim'in dedikleri gibi: Merhaba ey salih ogul! derdi.»[67] denilmistir. Ancak bu saglam bir delil degildir. Çünkü ravi, bunu iyi ezberlememiş olabilir. Ya da Idris (a.s.), alçakgönüllülüğünden dolayi Peygamber (s.a.v.) Efendimize o sekilde hitapta bulunmuş olabilir. Peygamber Efendimiz'e, Adem ile Ibrahim peygamberlerin yaptiklari gibi babalik edasi takinmamislar. Adem, beseriyetin babasidir. Ibrahim de Rahmanin dostu ve Muhammed (s.a.v.)'den sonra Ülu'1-azm peygamberlerin en büyüğüdür. Allah'in salat ve selami hepsinin üzerine olsun. [68]

[1] H.K.K.T., İbn Kesir Tefsiri kastedilmektedir (Çeviren).

[2] Bin'den kasit, hin olabilir ki, oda bir cin taifesinin adidir.

[3] Bkz. Tefsir-i Taberî, 1,170.

[4] Bkz.A.ge.I,170

[5] Bkz.A.g.el,171.

[6] Tefsirden kasit H.K.K.T. İbn Kesir Tefsiridir (Çeviren).

[7] Tefsir-i Taberî, 1,176.

[8] Tefsir-i Taberî, VIII, 98.

[9] Sahih-i Müslim.

- [10] Tefsir-i Taberî, 1,178.
- [11] Tefsir-i Taberî, VIII, 100.
- [12] A'râf, 13.
- [13] A'râf, 18.
- [14] Tecrid-i Sarih Tercemesi, II, 349.
- [15] Mü'mirilerin öteki âlemde yerlesip içinde ebedî kalacaklari Cennet'e, Cennetül-Huld denir (Çeviren).
- [16] Fabr-i Razî Tefsiri, IV, 4.
- [17] Suyutî, Camiü's-Sagir, Hadis No: 2318.
- [18] Suyutî, Camius-Sagir, Hadis No: 7521.
- [19] Hâkim, Müstedrek, II, 319.
- [20] Hâkim, Müstedrek,II, 319.
- [21] Tefsir-i Taberî I, 191.
- [22] Suyutî, Camiü's-Sagir, Hadis No: 4095-4096.
- [23] Suyutî, ed-Dürr, I, 138.
- [24] Tefsir-i Taberî, 1,194.
- [25] Hakim, Müstedrek, II, 261.
- [26] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çagri Yayinlari: 1/87-108.
- [27] Sahih-i Buharî, c. 6, Kitabü't-Tefsir, 259.
- [28] Müsned-i Ahmed b. Hanbel, II, 248
- [29] Tirmizi, Sünen, Babül-Kader, Hadis No: 2134.
- [30] Ahmed b. Hanbel, Müsned, II, 248.
- [31] Sahih-i Buharî, VIII, 226. Kitabtül-Kader, 21.
- [32] Müsned-i Ahmed b. Hanbel, II, 464. (4)A.g.e.II,392.
- [33] Ahmed b. Hanbel, Müsned, II, 268.
- [34] Ahmed b. Hanbel, Müsned, I, 51-52.
- [35] Ebu Ya'la, Müsned, I, 211. Hadis No: 105.
- [36] İbnül Kayyim, Sifaül-Alîl, 28-41.
- Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çagri Yayinlari: 1/109-113.
- [37] Ahmeci b. Hanbel, Müsned, IV, 406.
- [38] Ahmed b. Hanbel, Müsned, III, 152-229-254.
- [39] Bu manada bir hadis,Ahmed b. Hanbel'in Müsned'inde rivayet edilmistir. Bkz. I, 251.
- [40] Tirmizi, V, 267. Tefsir-i Sûretül-A'râf, Hadis No: 3076.

- [41] Ahmed b. Hanbel, Müsned, V, 239.
- [42] Bkz. Ahmed b. Hanbel, Müsned , II, 315.
- [43] Buharî, Sahih, el-Enbiyâ, 1. Müsned , II, 323.
- [44] Ahmed b. Hanbel, Müsned, II, 535.
- [45] Ahmed b. Hanbel, Müsned I, 371.
- [46] Ahmed b. Hanbel, Müsned I, 299.
- [47] el-Muvatta', Babü'l-Kader, 2.
- [48] Ahmed b. Hanbel, Müsned, I, 272.
- [49] Buharî, Enbiyâ, 1.
- [50] Müslim, Kitabü'l-îman, 1,102.
- [51] Taberî, XVII, 20-21.
- [52] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çagri Yayinlari: 1/113-124.
- [53] Tefsir kelimesiyle H.K.K.T. İbn Kesîr Tefsiri kastedilmektedir.
- [54] Tefsir-i Taberî, VI, 120.
- [55] Suyutî; Camiü's-Sagir, Hadis No: 485.
- [56] Tefsirden kasit, H.K.K.T. İbn Kesîr Tefsiridir.
- [57] Ahmed b. Hanbel, Müsned, I, 338-340-433.
- [58] Suyutî, Camiü's-Sagir, Hadis No: 4670.
- [59] Tefsîr-I Taberî, VI, 127.
- [60] Suyutî; Camiü's-Sagir, Hadis No: 8029.
- [61] Tirmizî, Hadis No: 3077.
- [62] İbn Adiyy, el-Kamil Fid-Duafa. IV, 1368.
- [63] Buharî, Babü'l-Isti'zan, 1. Müslim, Babü'î-Birr, 115.
- [64] İbn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çagri Yayinlari: 1/124-131.
- [65] İbn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çagri Yayinlari: 1/131-133.
- [66] Tefsîr-i Mücahid, I, 387.
- [67] Buhari, IV, 271.Babü Zikri İdris Aleyhisselam.
- [68] İbn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çagri Yayinlari: 1/134-136.

Nuh Aleyhisselam..	1
Nuh (A.S.)'Un Sahsina Ait Bazi Haberler.	21
Nuh (A.S.)'Un Oruç Tutusu.	21
Nuh(A.S.)'Un Hacci	22
Nuh (A.S.)'Un Ogluna Vasiyeti	22
Hud Peygamberin Kissasi	23
Semûd Milletinin Peygamberi Hz. Salih.	36

Nuh Aleyhisselam

Nuh peygamber, Müteveслиh oğlu Lamek'in oğludur. Müteveслиh te Yei'd oğlu Hanuh'un, yani İdris peygamberin oğludur. Hanuh, Kaynan oğlu Mehlayil'in oğludur. Kaynan, Sit oğlu Enus'un oğludur. Sit de, insanlığın babası Adem peygamberin oğludur.

Nuh peygamber, Adem (a.s.)'in vefatından 126 yıl sonra doğmuştur. İbn Cerir ve diğerleri böyle demislerdir.

Ehl-i Kitabın eski çağ tarihine göre Adem (a.s.)'in vefati ile Nuh (a.s.)'un doğumu arasında geçen zaman 146 yıldır. Aralarında on nesil geçmiştir. Nitekim Hafız Ebu Hatîm b. Hibban, sahihinde demiş ki: Muhammed b. Ömer b. Yusuf, Ebu Ümame'den rivayet etti: Adamin biri dedi ki:

- Ey Allah'ın Rasûlü! Adem, peygamber miydi?
- Evet.. Allah'ın kelamına muhatap oldu.
- Onunla Nuh'un arasında ne kadar zaman geçti?
- On nesil...

Sahih-i Buharî'de İbn Abbas'm söyle dediği rivayet edilir: «Adem ile Nuh arasında on nesil vardı. Hepsi de İslâm (dini) üzerindeydiler.»

Hadis-i şerifin metninde geçen (kam) kelimesinden kasıt, yüz sene ise, - nitekim insanların çoğu bu kelimeyi duyduklarında ilk olarak ona 100 sene anlamı verirler - demek ki Adem ile Nuh arasında 1000 sene geçmiştir. Ama bu, İbn Abbas'm koymuş olduğu "Hepsi de İslâm (dini) üzerindeydiler" kaydına aykırı düşmemektedir. Bu durumda ikisinin arasında Müslüman olmayan başka nesiller geçmiş olabilir. Fakat Ebu Umame'nin hadisi, aralarında sadece on nesil geçmiş olduğuna delâlet etmektedir. İbn Abbas, o nesillerin Müslüman oldukları kaydını eklemiştir ki bu da, tarihçilerin ve diğer Ehl-i Kitabın ortaya attıkları; "Kabil ve oğulları ateşe taptilar" iddiasını çürütmektedir.

Doğrusunu Allah bilir.

Kam kelimesinden kasdm, insan nesli olmasi halinde Nuh (a.s.)'dan önceki nesillerin uzun asirlar yasadiklari ortaya çıkmaktadır. Böyle olunca da Adem ile Nuh arasında binlerce senelik bir zaman geçtiği söylenebilir. Karn kelimesi, Kur'ân-i Kerim'in bir çok ayetlerinde de nesil manasında kullanılmıştır:

«Nuh'dan sonra nice nesilleri yoketmisizdir.» (ci-Isrâ, 17.)

«Bunların ardından baska nesiller varetтік.» (ci-Mü'mmun, 3i.) «Ad, Semud milletleri ile Resslileri ve bunların arasında birçok nesilleri de yerle bir ettik.» (ei-Fui-kân, 38.)

«Onlardan önce nice nesilleri yokettik.» (Meryem, 74.) Nitekim Peygamber Efendimiz de buyurmuşlar ki: «Nesillerin en hayirlisi, benim (zamanımda yaşayan) neslimdir.»

Hülasa Nuh peygamber, insanların putlara taptıkları, sapıklık ve küfür yoluna girdikleri bir zamanda Allah tarafından kullara rahmet olarak gönderildi. Kiyamet gününde söz sahibi kimselerin de söylye-cekleri gibi, yeryüzüne rasûl olarak gönderilen ilk insandır. İbn Cübeyr ve diğerlerinin dedikleri gibi, Nuh'un millete Rasib oğulları denirdi. Onun kaç yasındayken peygamberlikle görevlendirildiği hususunda ihtilaf edilmiştir. Kimileri elli yasındayken, kimileri 350 yasındayken, kimileri de 480 yasındayken peygamber olduğunu söylemişlerdir. 480 yasındayken peygamber olduğu sözünün, İbn Abbas'a ait olduğu söylenir. Bunu, İbn Cerir anlatmıştır.

Cenab-i Allah, Nuh peygamberin hayat hikayesini, milletin ona yaptıklarını, onu inkar edenlere indirilen Tufan azabını, geminin Nuh ve arkadaşlarını tufandan nasıl kurtardığını, Kur'ân-i Kerim'in birçok yerlerinde anlatmıştır:

«Andolsun ki Nuh'u millete gönderdik. "Ey milletim! Allah'a kulluk edin. O'ndan baska tanrınız yoktur; doğrusu sizin-için büyük günün azabından korkuyorum." dedi. Milletin ileri gelenleri: "Biz senin apaçık sapıklıkta olduğunu görüyoruz." dediler.

"Ey milletim! Bende bir sapıklık yoktur. Ancak ben âlemlerin Rabbinin peygamberiyim, Rabbinin sözlerini size bildiriyor, öğüt veriyorum. Sizin bilmediğinizi Allah katından ben biliyorum. Sakinmanızı ve böylece merhamete ugramanızı sağlamak üzere sizi uyarmak için aranızdan biri vasıtasıyla Rabbinizden size haber gelmesine mi sasiyorsu-nuz?" dedi. Onu yalanladılar. Biz de onu ve gemide beraberinde olanları kurtardık, ayetlerimizi yalan sayanları suda boğduk. Çünkü onlar kör bir millettir.» (el-AVâf, 59-64.)

«Ey Muhammed! Onlara Nuh'un basından geçenleri anlat: Millete, "Ey

milletim! Eger durumum, Allah'in ayetlerini hatirlatmam size agir geliyorsa - ki ben Allah'a guvenmisimdir - siz ve kostugunuz ortaklar elbirligi edin; yapacaginiz is sonra size bir tasa vermesin. Sonra onu bana uygulayin ve beni ertelemeyin." demisti. "Eger yuz çevirirseniz bilin ki, ben sizden bir ücret istemiyorum. Benim ecrim Allah'a aittir. Müslimlerden olmakla emrolundum." Onu yalanci saydilar. Ama biz onu ve gemide beraberinde bulunanlari kurtardik. Onlari ötekilerin yerine geçirdik. Ayetlerimizi yalanliyanlari, suda bogduk. Uyarılanlardan söz dinlemeyenlerin sonlarinin nasil olduguna bir bak!..» (Yûnus, 71-73.)

«"Andolsun ki biz Nuh'u kendi milletine gönderdik. "Ben sizin için apaçık bir uyariciyim; Allah'tan baskasına kulluk etmeyin; dogrusu ben hakkinizda can yakici bir günün azabından korkuyorum." dedi. Milletin inkarcı ileri gelenleri: "Senin ancak kendimiz gibi bir insan oldugunu görüyoruz. Daha baslangıçta, sana bizim ayaktakimi disinda kimsenin uydugunu görmüyoruz. Sizin bizden bir üstünlüğünüz- de yoktur; biz sizi yalanci saniyoruz." dediler. Nuh: "Ey Milletim! Rabbimin katından bir delilim bulunsa ve bana yine katından bir rahmet vermis olsa da bunlar sizden gizlenmis olsa, söyleyin, zorla sizi bunlara mecbur mu ederiz?" dedi. "Ey Milletim! Buna karsilik ben sizden bir mal da istemiyorum. Benim ücretim Allah'a aittir. Inananlari da kovacak degilim; çünkü onlar Rabbleriyle karsilasacaklar; fakat ben sizi cahil bir millet olarak görüyorum." "Ey Milletim! Onlari kovarsam, Allah'a karsi beni kim savunur? Düşünmez misiniz?" "Size, Allah'in hazineleri yammda-dir demiyorum. Gaybi bilmem; dogrusu melek oldugumu da söylemiyorum; küçük gördüklerinize Allah iyilik vermeyecektir diyemem; içlerinde olani Allah daha iyi bilir. Yoksa süphesiz haksizlik etmis olurum."

"Ey Nuh! Bizimle tartistin; hem de çok tartistin. Dogru sözlülerden isen, tehdid ettigin azabi basimiza getir." dediler. "Ancak Allah dilerse onu basiniza getirir. Siz O'nu aciz birakamazsiniz. Allah sizi azdirmek isterse, ben size öğüt vermek istesem de faydasi olmaz. O, sizin Rabbi-nizdir, ona döneceksiniz." dedi. Ey Muhammed! Sana "Kur'ân'i kendiliginden uydurdu." derler, de ki: "Uydurdumsa suçu bana aittir. Oysa ben sizin islediginiz günahlardan uzagim." Nuh'a: "Senin milletinden, inanmis olanlardan baskasi inanmayacaktır; onların islediklerine üzülmeyin; gözcülüğümüz altında, sana bildirdigimiz gibi gemiyi yap. Haksizlik yapanlar için bana basvurma, çünkü onlar suda bogulacaklardır." diye Allah tarafından vahyolundu.

Gemiyi yaparken, milletin inkarcı ileri gelenleri yanina ugradıkça onunla alay ederlerdi. O da: "Bizimle alay ediyorsunuz ama, alay ettiginiz gibi biz de sizinle alay edeceğiz. Rezil edici azabin kime geleceğini ve kime sürekli

azabin inecelim göreceksiniz." dedi.

Buyrugumuz gelip tandirdan sular kaynamaga baslayınca: "Her cinsten birer çifti ve aleyhine hüküm verilmiş olanın dışında kalan çocuk ve inananları gemiye bindir." dedik. Pek az kimse onunla beraber inanmıyordu. Allah: "Oraya binin; yürümesi ve durması Allah'ın izniyledir, Rabbim bağışlar ve merhamet eder.»"dedi. Gemi, dağlar gibi dalgalar içinde onları götürürken, Nuh, bir kenarda ayrı kalmış olan oğluna: "Ey oğulcuğum! Bizimle beraber gel, kafirlerle birlik olma." diye seslendi. Oğlu: "Daga sığınırım, beni sudan kurtarır." deyince, Nuh: "Bugün Allah'ın buyrundan - O'nun acıdıkları dışında kurtulacak yoktur." dedi. Aralarına dalga girdi; oğlu da boğulanlara karıştı. Yere: "Suyunu çek." Göğe: "Ey gök! Sen de tut!" denildi; su çekildi; is de bitti. Gemi, Cudi'ye oturdu. "Haksizlik yapan millet, Allah'ın rahmetinden uzak olsun." denildi. Nuh Rabbine seslendi: "Rabbim! Oğlum benim ai-lem dendi. Doğrusu senin va'din haktır. Sen hükmedenlerin en iyi hükmedenisin." dedi. Allah: "Ey Nuh! O senin aileden sayılmaz; çünkü kötü bir iş işlemiştir. Öyleyse bilmediğin şeyi benden isteme. İşte sana öğüt, bilgisizlerden olma." dedi. "Rabbim! Bilmediğim şeyi senden istemekten sana sığınırım. Beni bağışlamaz ve bana merhamet etmezsen kaybedenlerden olurum." dedi. "Ey Nuh! Sana ve seninle beraber olan topluluklara bizden bir selamet ve bereketle gemiden in. Ama bir çok toplulukları da geçindireceğiz. Sonra onlara canyakıcı bir azab vereceğiz." denildi. "Ey Muhammed! Bunlar sana vahyettiğimiz bilinmeyen olaylardır. Sen de, milletin de daha önce bunları bilmezsiniz. Sabret, sonuç, Allah'tan sakinanlarındır."» (Hud, 25-49.)

«Nuh da daha önceleri bize yalvarmıyordu, onun duasını kabul edip, kendisini ve ailesini büyük sıkıntıdan kurtardık. Ayetlerimizi yalanlı-yan millete karşı ona yardım ettik. Doğrusu onlar fena bir millettir, hepsini Suda boğduk.» (el-Enbiyâ, 76-77.)

«Andolsun ki Nuh'u millete gönderdik; onlara: "Ey Milletim! Allah'a kulluk edin; ondan başka tanrınız yoktur; sakinmaz misiniz?" dedi. Milletin inkarcı ileri gelenleri: "Bu, sizin gibi bir insandan başka bir şey değildir; sizden üstün olmak istiyor. Allah dilemiş olsaydı melekler indirirdi. İlk atalarımızdan beri böyle bir şey işitmedik. Bu adamda nedense biraz delilik var, bir süreye kadar onu gözetleyin." dediler, Nuh: "Rabbim! Beni yalanlamalarına karşılık bana yardım et." dedi. Bunun üzerine ona şöyle vahyettik: "Gözcülüğümüz altında, sana bildirdiğimiz gibi gemiyi yap; buyrugumuz gelip sular kaynayınca, her cinsten birer çifti ve aleyhine hüküm verilmiş olanın dışında kalan çocuk ve inananları alıp gemiye bindir. Haksizlik yapanlar için bana başvurma, çünkü onlar suda boğulacaklardır." Ey Nuh! Sen ve beraberindekiler gemiye yerlesince: "Bizi zalim millettir

kurtaran Allah'a hamdolsun." de. "Rabbim beni kutsal bir yere indir. Sen, indirenlerin en iyisisin." de. Dogrusu bunlarda dersler vardır. Biz süphesiz insanlari denemekteyiz.» (el-Mü'minûn, 23-30.)

«Nuh'un milleti peygamberleri yalanladi. Kardesleri Nuh, onlara: "Allah'a karsi gelmekten sakinmaz misiniz? Dogrusu ben size gönderilmiş güvenilir bir elçiyim. Allah'tan salanın ve bana itaat edin. Buna karsi sizden bir ücret istemiyorum. Benim ecrim ancak âlemlerin Rabbine aittir. Artık Allah'tan salanın ve bana itaat edin." dedi. "Sana mi inanacagiz? Sana en rezil kimseler uymaktadır." dediler. Nuh: "Onlari yaptiklari hakkında bir bilgim yoktur, hesaplarini* görmek Rabbime aittir, düşünsenize! Ben, inananlari kovacak degilim. Ben sadece açıkça uyariciyim." dedi. "Ey Nuh! Eger bu ise son vermezsen, süphesiz taslanacak-lardan olacaksin." dediler. Nuh: "Rabbim! Milletim beni yalanladi. Benimle onlari arasinda sen hüküm ver. Beni ve beraberim deki inananlari kurtar" dedi. Bunun üzerine onu ve beraberinde bulunanlari, dolu bir gemi içinde tasiyarak kurtardik. Sonra da geride kalanlari suda bogduk. Dogrusu bunda bir ders vardır. Ama çogu inanmamistir. Rab-bin süphesiz güçlüdür, merhametlidir.»(es-Suara, 106-122.)

«Andolsun ki Nuh'u millete gönderdik; aralarinda 950 yıl kaldi. Sonunda onlar haksizlik yaparken, tufan onlari yakalayiverdi. Ama biz, Nuh'u ve gemide bulunanlari kurtardik ve bunu dünyalara bir ibret laldik.» (el-Ankebût, 14-15.)

«Andolsun ki Nuh Bize seslenmisti de duasina ne güzel icabet etmistik. Onu ve ailesini büyük sikintidan kurtarmistik. Ancak onun soyunu sürekli kildik. Sonra gelenler için de: "Alemlerde Nuh'a selam olsun" diye ona iyi bir ün biraktik. Iste biz iyi davrananlari böyle mükafatlandiririz. Dogrusu o, bizim inanmis kullarimizdandi. Sonra digerlerim suda bogduk.» (es-Sâffât, 75-82.)

«Bu putperestlerden Önce Nuh milleti de yalanlamis, kulumuzu yalanlayarak: "Delidir" demislerdi, yolunu kesmislerdi. O da : "Ben yenildim, bana yardım et", diye Rabbine yalvarmisti. Biz de bunun üzerine gök kapilarini bosanan sularla açtik. Yeryüzünde kaynaklar fiskirttik; her iki su, belirtilen bir ölçüye göre birlesti. Onu, tahtadan yapilmis, mihla çakilmis bir gemiye bindirdik. Inkâr edilmis olan Nuh'a mükafat olarak verdigimiz gemi, nezaretimiz altında yüzüyordu. Andolsun ki biz, o gemiyi bir ibret olarak biraktik. Öğüt alan yok mudur? Benim azabim ve uyarmam nasilmis? Andolsun ki Kur'ân'i öğüt olsun diye kolaylastirdik; öğüt alan yok mudur?.» (el-Kamer, 9-17.)

«Rahman ve Rahim olan Allah'in adıyla...»

«"Millete can yakici bir azab gelmezden önce onlari uyar." diye Nuh'u

milletine gönderdik. O da söyle dedi: "Ey milletim! Süphesiz ben, size gönderilmiş apaçık bir uyarıcıyım." "Allah'a kulluk edin; ondan sakinin ve bana itaat edin ki Allah günahlarınızı size bağislasın ve sizi belli bir süreye kadar ertelesin; dogrusu Allah'ın belirttiği süre gelince geri bırakılamaz; keske bilseniz!" Nuh dedi ki: "Rabbim! Dogrusu ben, milletimi gece gündüz çağırdım."

"Fakat benim çağırmam, sadece benden uzaklıklarını arttırdı. "Dogrusu ben, senin onları bağislayan için kendilerini her çağırışında, parmaklarını - kulaklarına tıkadılar, elbiselerine büründüler, direndiler, büyüklendikçe büyüktendiler." "Sonra dogrusu ben onları açıkça çağırdım." "Sonra onlara açıktan açığa, gizliden gizliye de söyledim." "Dedim ki: "Rabbinizden bağislanma dileyin İd - dogrusu o çok bağislayandır - size gökten bol bol yağmur indirsın." "Sizi mallar ve oğullarla desteklesin; sizin için bahçeler var etsin, ırmaklar akıtsın." "Ne oluyorsunuz ki Allah'a büyüklüğünü yakistiramıyorsunuz?." "Oysa sizi merhalelerden geçirerek o yaratmıştır." "Allah'ın göğü yedi kat üzerine nasıl yarattığını görmez misiniz?." "Aralarında Ay'a aydınlık vermiş ve Güneş'in ısıyı saçmasını sağlamıştır." "Allah sizi yerden bitirir gibi yetistirmiştir." "Sonra sizi oraya döndürür ve yine oradan çıkarır." "Yeryüzünde dolasabilmeniz, orada yollar ve geniş geçitlerden geçebilmeniz için, onu size yayan O'dur."

Nuh: "Rabbim! Dogrusu bunlar bana baş kaldırdılar ve mali, çocuğu kendisine sadece zarar getiren kimseye uydular; birbirinden büyük düzenler kurdular" dedi. İnsanlara: "Sakin tanrılarınızı bırakmayın; Ved, Suva', Yagus, Yeuk ve Nesr putlarından asla vazgeçmeyin." dediler. "Böylece bir çoğunu saptırdılar; Rabbim! Sen bu zalimlerin sadece saskinliğim arttır." Onlar, günahları yüzünden suda boğuldular; atese soğuldular, kendilerine Allah'tan başka yardımcı bulamadılar. Nuh dedi ki: "Rabbim! Yeryüzünde hiç bir inkarcı bırakma. Dogrusu sen onları bırakırsan, kullarını saptırırlar; sadece ahlaksız ve çok inkarcıdan baskasını dogurup yetistirmezler. Rabbim! Beni, anamı, babamı, evime inanmış olarak gireni, inanan erkek ve kadınları bağisla; yalnız zalimleri yok et!"» (Nûh,i-28.)

Yukarıda geçen mevzuların herbiriyle ilgili olarak tefsirimizde gerekli açıklamayı yaptık. Bu farklı yerlerden alıntılar yaparak Nuh kıssasını, hadis ve eserlerin de delaletiyle derli toplu olarak anlatmaya çalışacağız.

Nuh kıssası, Kur'ân-i Kerim'in çeşitli yerlerinde anlatılmış; Nuh (a.s.) övülmüş, muhalifleri de yerilmiştir. Söyle ki: «Nuh'a ondan sonra gelen peygamberlere vahyettiğimiz, İbrahim'e, İsmail'e, İshak'a, Ya-kub'a, torunlarına, İsa'ya, Eyyûb'a, Yunus'a, Harun'a ve Süleyman'a vahyettiğimiz gibi ey Muhammed, süphesiz sana da vahyettik. Davud'a da Zebur'u

verdik. Peygamberlerden sonra, insanların Allah'a karsi bir hüccetleri olmaması için, gönderilen müjdeci ve uyarıcı peygamberlerden bir kısmını daha önce sana anlatmış, bir kısmını da anlatmamıştık. Allah, Musa'ya hitab etmişti. Allah güçlüdür, Hakimdir.» (cn-Nisâ, 163-165.)

«Bu, İbrahim'e, milletine karşı verdiğimiz hüccetimizdir. Dilediğimizi derecelerle yükseltiriz. Doğrusu Rabbin hakimdir, bilendir. Ona İshak'ı, Yakub'u bağışladık, herbirini doğru yola eristirdik. Daha önce Nuh'u ve soyundan Davud'u, Süleyman'ı, Eyyûb'u, Yusuf'u, Musa'yi ve Harun'u - ki işlerini iyi yapanlara böylece karşılık veririz - Zekeriya'yi, Yahya'yi, İsa'yi ve İlyas'ı - ki hepsi iyilerdendir -, İsmail'ı, Elyesa'ı, Yunus'u, Lût'u -ki hepsini dünyalara üstün kıldık.- babalarından, soylarından, kardeşlerinden bir kısmını seçtik ve doğru yola eristirdik.» (ei-En'âm, 83-87:)

«Kendilerinden önce olan Nuh, Ad, Semud milletlerinin İbrahim milletinin, Medyen ve alt üst olmuş şehirler halkının haberleri onlara gelmedi mi? Peygamberleri onlara belgeler getirmişlerdi. Allah onlara zulm'etmemiş, onlar kendilerine yazık etmişlerdir.» (et-Tevbe, 70.)

«Sizden önce geçen Nuh, Ad, Semud milletlerinin ve onlardan sonra gelenlerin haberleri - İd onları Allah'tan baskısı bilmez - size ulaşmadı mı? "Onlara peygamberleri belgelerle geldiler. Fakat ellerini ağızlarına götürüp: "Biz, sizinle gönderilene inanmıyoruz. Bizi çağırdığınız şeyden de şüphe ve endişe içindeyiz." dediler.» (İbrâhîm, 9.)

«Ey Nuh'la beraber taşıyarak kurtardığımız kimselerin soyu! Doğrusu Nuh, çok şükreden bir kuldu.» (ei-İsrâ, 3.)

«Nuh'dan sonra nice nesilleri yok etmişsinizdir. Kullarının günahlarından haberdar ve onları gören olarak Rabbin yeter.» (ei-İsrâ, 17.)

«Peygamberlerden söz almıştık. Ey Muhammed! Senden, Nuh'dan, İbrahim'den, Musa'dan, Meryem oğlu İsa'dan sağlam bir söz almışsınız.» (el-Aîzâb, 7.)

«Onlardan önce Nuh milleti, Ad, sarsılmaz bir saltanatın sahibi Firavun, Semud, Lût milleti, Eykeliler de peygamberleri yalanlamıştı. İşte bunlar da peygamberlerine karşı birleşen topluluklardır. Hepsi peygamberleri yalanladı da azabımı hakkettiler.» (Sâd, 12-14.)

«Onlardan önce Nuh milleti, ardından, peygamberlere karşı gelen topluluklar da peygamberlerini yalanlamış; her ümmet, peygamberini cezalandırmaya azmetmişti. Bâtılı hakkın yerine koymak için mücadele etmişlerdi. Bunun üzerine ben onları yakaladım. Cezalandırmam na-silmis? İnkâr edenlerin cehennemlik olduklarına dair Rabbinin sözü böylece gerçekleşti.» (el-Mü'min, 5-6,)

«Allah Nuh'a buyurduğu şeyleri size de din olarak buyurmıştır. Ey

Muhammed! sana vahyettik. Ibrahim'e, Musa'ya ve Isa'ya da buyurduk ki: "Dine bagli kalin, onda ayriliga düsmeyin." Putperestleri agirdigin sey, onların gözünde büyümektedir. Allah diledigini kendine seçer; Kendisine yneleni de dogru yola eristirir.» (es-Srâ, 13.)

«Onlardan nce Nuh milleti, Resslerer, Semud, Ad, Firavun milletleri, Lut'un kardeşleri, Eykeliler, Tbba milleti de yalanlamislardi; evet; bunlarin hepsi peygamberleri yalanlamislardi da verdigim söz, aleyhlerinde gereklesmisti. »(el-Kâf, 12-1.4.)

«Daha nce Nuh milletini de cezalandirmistik. Çünkü onlar da yoldan lkmiS bir millettir.» (ez-Zriyât, 46.)

«Daha önce de Nuh milletini yok eden O'dur; çünkü onlar çok zalim ve pek taskin kimselerdi.» (cn-Necm, 52.)

«Andolsun ki Nuh'u ve Ibrahim'i biz gönderdik; ikisinin soyundan gelenlere peygamberlik ve kitap verdik; soylarindan gelenlerin kimi dogru yoldadir, bir çogu da yoldan çikmistir.» (ei-Hadîd, 26.)

«Allah, inkar edenlere, Nuh'un karisiyla Lut'un karisini misal gösterir: Onlar, kullarimizdan ilci iyi kulun nikahinda iken onlara karsi hainlik edip inkarlarim gizlemislardi de iki peygamber Allah'tan gelen azabi onlardan savamamislardi. O iki kadina: "Cehennem'e girenlerle beraber siz de girin."dendi.» (ct-Tahi-îm,io.)

Nuh peygamberle milleti arasinda geçen olaylarin hikayesi; kitaptan, sünnetten ve sahabe haberlerinden alınmistir. nceki sayfalarda da Ibn Abbas'tan naklen belirttigimiz gibi, Adem peygamberle Nuh peygamber arasinda on nesil geçmis, bu nesillerin hepsi de Mslmanmis. Yani tevhid manana bagliymis. O iyi nesiller geçip gittikten sonra, Nuh peygamberin zamanindaki insanların puta tapan kimseler haline gelmelerine ortam saglayan bir takim olaylar vukubulmus. Bunun sebebi de, Buharî'nin su asagidaki ayet-i kerimenin tefsiriyle ilgili olarak Ibn Abbas'tan yapmis oldugu su rivayettir:

«Insanlara: "Sakin tanrilarinizi birakmayin. Ved, Suva', Yagus, Yeuk ve Nesr putlarindan asla vazgeçmeyin" dediler.» (Nh, 23.)

İbn Abbas dedi ki: Ved, Suva', Yagus, Yeuk ve Nesr, Nuh peygamberin kavminden salih amel isleyen kimselerin adlaridir. Bu zatlar öldükten sonra seytan, onların kavmine, onların hayattayken oturduklari yerlere heykeller dikmelerini ve bu heykellere de onların adlarini vermelerini telkin etti. Onlar da o zatlarin heykellerini diktiler. Ama o zaman için o heykellere tapan olmadı. O heykelleri dikenler de öldükten sonra, konuyla ilgili bilgi ortadan yok olunca, heykellere tapmaya basladılar.[1]

İbn Abbas dedi ki: Nuh kavminin bu heykelleri, daha sonra Araplara mal

oldu.

Taberî ise tefsirinde şöyle demistir: «Ayetle adlari geçen Ved, Suva', Yagus, Yeuk ve Nesr iyi ve salih kimselerdi. Adem ile Nuh arasindaki zamanda yasamislardi. Kendilerine uyan adamlari vardi. Ölümlelerinden sonra adamlari, "Bunlarin heykellerini yaparsak, kendilerini gördükçe bizi ibadete daha çok tesvik edici olurlar" dediler ve heykellerini yaptilar. Ancak bu heykelleri dikenlerin ölümünden sonra seytan, sonraki kusagin insanlarına gelerek: "Sizden öncekiler bu heykellere tapar ve bunlari araci kilarak yagmur yagmasini dilerlerdi" de di. Böylece o cahiller de bu heykellere taptilar.»

Ibn Ebi Hatîm, Urve b. Zübeyr'in şöyle dedigim rivayet eder: Ved, Suva1, Yagus, Yeuk ve Nesr, Adem'in çocuklariydi. Ved, en büyükleri ve en iyileri idi.

Ibn Ebi Hatîm, Ebu Mutahhar'm şöyle dedigini rivayet etti: «Ebu Cafer'in yanında Yezid b. Mühelleb'i anlattilar. Ebu Cafer ayaktaydi: Namaz kiliyordu. Namazini tamamladiktan sonra dedi ki: "Yezid b. Mühelleb'den söz ettiniz. O, Allah'tan baskasına tapinilan ilk yerde Öldürüldü." Ved'di anlatti, dedi ki: "Ved, salih bir insandi. Kavmi, kendisine itaat ederdi. Öldükten sonra, Babil topragindaki mezarinin çevresinde oturup aglamaya, sizlanmaya basladilar. Onlarin feryad-ü figanlarini gören seytan, bir insan kiligina bürünerek yanlarına sokuldu ve şöyle bir teklifte bulundu: "Ne dersiniz, size onun bir heykelini yapayim mi? Yapacagim heykeli meclisinize koyar, böylece onu hatirlarsiniz." Bu teklifi kabul ettiler; seytan da heykelini yaptı. Meclislerine koydular. Heykeli gördüklerinde Ved'di aniyorlardi. O'nu içtenlikle andiklarini görünce, ikinci bir teklifle karsilarina çıktı: "Ne dersiniz? Her birinizin evinde Ved'in bir heykelini yapayim mi? Böylece onu evinizde de anmis olursunuz." Bu teklifi de kabul ettiler. Bunun üzerine seytan, her bir hane sahibine bir heykel yaptı. Evine giden herkes, heykeli görünce Ved'di aniyordu. O kavmin çocuklari yetisti. Büyüklerinin neler yaptiklarim gördüler. Üreyip çoğaldilar. Bu heykellerin sirf bir aniyi yasatmak için yapıldiklarim unuttular. Torunlari, Allah'i birakip o heykellere tapmaya basladilar. Böylece Allah'tan baska tapinilan ilk put, Ved oldu...»

Bu anlatılanlar bizi şöyle bir sonuca ulastiriyor: Bu putlardan her birine bir grup insan tapinistir. Aradan uzun zamanlar geçince, ayet-i kerimede adlari geçeri insanların hatiralari ebedî olsun diye suretlerini heykele dönüştürdüler. Sonra da Allah'i birakip o heykellere taptilar...

Buhari ve Müslim'in sahihlerinde su rivayete rastlamaktayiz.

Ümmü Seleme ile Ümmü Habibe, Habes diyarındaki Mariye kilise-sini, ondaki güzelliği ve tasvirleri anlattiklarinda Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmustu: "Onlar öyle kimselerdir ki, aralarında iyi bir insan öldüğünde,

mezarinin üstüne mescid yaparlar, sonra içinde su sureti yaparlar. Onlar, onur ve üstünlük sahibi olan Allah katında yaratıkların en serlisidirler.»

Yani puta tapma sebebi ile yeryüzünde fesad yayılıp bela umumilesince Cenâb-i Allah, kulu ve elçisi Nuh (a.s.)'u insanlara gönderdi. Nuh, onları ortaksız, bir ve tek Allah'a kulluk etmeye çağırıyor, baska varlıklara tapmaktan menediyordu. Allah'ın yeryüzü halkına gönderdiği ilk rasûl oydu. Nitekim bu husus, Buhari ve Müslim'in sahihlerinde de sabittir. Ebu Hayyan, Ebu Hüreyre'den rivayet ederek sefaat hadisinde Peygamber (s.a.v.)'in söyle buyurduğunu söyledi:

«(Mahser gününde çaresizlik içinde kalan insanlar) Adem'e gelerek ona söyle derler: "Ey Adem! Sen beseriyetin babasisin. Allah seni kendi eliyle yarattı. Sana kendi ruhundan üfledi. Meleklerle emir verdi, onlar da sana secde ettiler. Allah seni Cennet'e yerleştirdi. Rabbinin huzurunda bizim için sefaatte bulunmaz misin? İçinde bulduğumuz hali ve bize ulasan eziyeti görmüyor musun?" Adem diyecek ki: "Rabbim o kadar siddetli bir gazaba gelmiştir ki, şimdiye dek bu kadar gazaplanmamıstı.

Bundan sonra da bu kadar gazaplanacak değildir. Beni bir ağaç (tan yemek) ten menetmisti. Ama ben onun emrine karşı geldim. Ben ancak kendime bakabilirim. Baskasına gidin. Nuh'a gidin."

Nuh'a gider ve ona söyle derler: "Ey Nuh! Sen, yeryüzü halkına gönderilen rasûlleriii ilkin. Allah, seni sükreden bir kul olarak adlandırmıştır. İçinde bulduğumuz hali ve bize ulasan eziyeti görmüyor musun? Onu ve üstünlük sahibi Rabbin katında bizim için sefaatte bulunmaz misin?" Nuh diyecek ki: "Rabbim bu gün o kadar öfkelenmiş ki, daha önce bu kadar öfkelenmediği gibi, bundan sonra da bu kadar öfkelenecek değildir. Ben ancak kendime bakabilirim..."»[2]

Cenâb-i Allah Nuh (a.s.)'u elçilikle görevlendirdiğinde, ortaksız olarak Allah'a ibadet etmeye, Allah'la beraber taslara, putlara, heykellere ve taguta tapmamaya, Allah'ın birliğini tanımaya, Allah'tan başka tanrı ve rab bulunmadığına inanmaya onları davet etti. Nitekim Allah, Nuh'tan sonra gelen peygamberlere de - ki hepsi onun soyundandır - bu emri verdi.

«Onun soyunu sürekli kıldık.» (cs-Sâffat, 77.)

«ikisinin (Nuh ve İbrahim'in) soyundan gelenlere peygamberlik ve kitap verdik.» (ei-Hadîd, 26.)

«Andolsun ki her ümmete: "Allah'a kulluk edin, azdircilerden kaçınin" diyen peygamberler göndermisizdir.» (cn-Nahi, 36.)

«Ey Muhammed! Senden önce gönderdiğimiz peygamberlerin ümmetlerini sor. Biz Rahman olan Allah'tan başka, kulluk edilecek tanrılar mesru kilmis miyiz?» (cz-Zuhruf, 45.)

«Ey, Muhammed! Senden önce gönderdiğimiz her peygambere: "Benden baska tanrı yoktur, bana kulluk edin." diye vahyetmisizdir.» (el-Enfaiyâ, 25.)

«Allah'a kulluk edin, ondan baska tanriniz yoktur. Dogrusu sizin için büyük günün azabından korkuyorum.» (ol-A'râf, 59.)

«Allah'tan baskasına kulluk etmeyin. Dogrusu ben hakkinizda can-yakici bir günün azabından korkuyorum.» (Hud, 26.)

«Ey milletim! Allah'a kulluk edin. O'ndan baska tanriniz yoktur. Karsi gelmekten sakinmaz misiniz?.» (ci-A'raf. 65.)

«Ey milletim! Süphesiz ben, size gönderilmiş apaçık bir uyariciyim. Allah'a kulluk edin. O'ndan sakinin ve bana itaat edin.» (Nûh, 2-3.)

«Oysa sizi asamalardan geçirerek O (Allah) yaratmistir.» (Nûh, 14.)

Yukaridaki ayet-i kerimelerde anlatildigina göre Hz. Nuh, kavmini gece-gündüz, gizli-açık, bazan sevdip tesvik ederek, bazan da korkutup uyararak çeşitli yöntemlerle hakka davet etmisse de onlari dogru yola eristirmeye muvaffak olamamisti. Bilakis milletin çoğunluğu sapikliklerini, azginliklerini ve putperestliklerini sürdürdüler. Her (1) Sahîh-i Buhari, IV, 270-271. Tefsir-i Sûre-i Nuh (a.s.) zaman Nuh'a karsi düşmanliklerini izhar ettiler. Onu ve ona inanlari küçük gördüler, horladilar. Onlari taslayip sürgün edeceklerini söyleyerek tehdid ettiler. Onlara iskence yaparak isi çigirinden çıkardilar.

«Milletinin ileri gelenleri: "Biz senin apaçık sapiklikta oldugunu görüyoruz" dediler. (Nuh): "Ey milletim! Bende bir sapildik yoktur. Ancak ben âlemlerin Rabbinin peygamberiyim" dedi.» (ci-AVaf, eo-ei.)

Yani sandiginiz gibi ben sapiklardan degilim. Bilakis dosdogru yolda olup, "ol" dedigi şeyin oluverdigi âlemlerin Rabbinin elçisiyim. Rabbi-min mesajlarini size bildiriyor, öğüt veriyorum. Sizin bilmediginizi Allah katından ben biliyorum.» (ci-A'rar, 62.)

Peygamberin fonksiyonu iste budur. Tebligci olacak, düzgün konusup Öğüt verecektir. İnsanlar içinde onur ve üstünlük sahibi Allah'i en çok bilen biri olacaktır.

Inkarci milleti, bakiniz Nuh'a neler söyledi:

«Senin ancak kendimiz gibi bir insan oldugunu görüyoruz. Daha baslangıçta, sana bizim basit görüşlü ayak takimi disinda kimsenin uy-dugunu görmüyoruz. Sizin bizden bir üstünlüğünüz de yoktur. Biz sizi yalanci sanıyoruz.» (Hud, 27.)

Bir insanin peygamber olmasini tuhaf karsiladilar. O'na uyanlari, ayak takimi ve küçük kimseler olarak gördüler. Denildi ki onlar, insanların en

zayıf ve en düşüncesizleriydiler. Heraklius'un da dediği gibi: "Onlar, peygamberlerin pesinden gidenlerdir." Bu da sırf onların hakka tabi oluslarını engelleyecek bir maninin bulunmamasından dolayıdır.

Nuh kavminin önde gelen inançsızları, mü'minler için "Basit görüşlüler" demislerdi. Yani onları davet ettiğin zaman, düşünüp tasınmadan sana icabet ederler. Mü'minler için kusur olarak kabul ettikleri bu nitelik, aslında onlar için bir övgü vesilesidir. Allah onlardan razı olsun. Görünürdeki gerçeği kabul etmek için düşünüp tasınmaya ne gerek var? Gerçek ne zaman ortaya çıkarsa, derhal onun pesinde gitmek ve ona uymak gerekir. Bu bağlamda Rasûluîlah (s.a.v.), Ebu Bekir es-Siddik (r.a.)'i överken şöyle buyurmuşlardır.

«Her kimi İslâm'a davet ettiysem mutlaka duralda (yip düşün) dü. Yalnız Ebubekir hariç. O hiç duraklamadı.»

Bu sebeptendir İd sakif gününde de onun biati, hiç düşünüp tasınmadan çabucak olup bitmiştir. Çünkü onun baskalarına üstünlüğü, saha-belerce apaçık görülmekteydi. Bu nedenledir İd Rasûluîlah (s.a.v.), vefatını müteakib dönem için Ebu Bekir'i halife bırakmak gayesiyle yazı yazmak isteyipte sonra bu yazıdan vazgeçtiği zaman şöyle buyurmuştu: "Allah ve mü'minler, Ebu Bekir'den baskasına razı olmazlar." Allah ondan razı olsun.

Nuh kavminin kafirleri, Nuh'a ve ona inananlara söyle demislerdi: "Sizin bizden bir üstünlüğünüz yoktur." Yani sizin imanla muttasıf ol-

manızdan sonra sizin için yeni bir durum ortaya çıkmış değildir. Bizden üstün olmanızı sağlayacak bir meziyetiniz de yoktur. "Biz sizi yalancı sanıyoruz."

«Nuh: "Ey milletim! Rabbimin katında bir delilim bulunsa ve bana yine katından bir rahmet vermiş olsa da bunlar sizden gizlenmiş olsa, söyleyin, zorla sizi bunlara mecbur mu ederiz?" dedi.» (Hud, 28.)

Bu , onlara yöneltilen tatlı bir hitaptir. Yumusak bir lisanla onları hakka çağırmaktır. Nitekim yüce Allah buyurmuş ki: «Ona yumusak söz söyleyin; belki öğüt dinler veya korkar.» (Tâ-Hâ, 44.)

«Ey Muhammedi Rabbinin yoluna, hikmetle, güzel öğütlerle çağır; onlarla en güzel şekilde tartış.» (Nahl, 125.)

«Nuh (a.s.), kavmine şöyle diyordu: "Rabbimin katında bir delilim bulunsa ve bana yine katından bir rahmet vermiş de olsa..." Yani nübüvvet ve risalet verilmiş olsa da "Bunlar sizden gizlenmiş olsa ." Yani siz bunları kavrayamaz ve bunlara ulaşılacak yollar bulamazsanız. "Söyleyin bakalım, zorla sizi bunlara mecbur mu ederiz? Ey milletim! Buna karşılık ben sizden bir mal da istemiyorum.» Yani dünya ve ahirette size fayda verecek şeyleri size tebliğ etmeme karşılık, sizden bir ücret istemiyorum. "Benim ücretim

Allah'a aittir." Ücretimi yalnızca Ondan isterim. O'nun sevabı, benim için daha hayırlıdır. O'nun vereceği, sizin bana vereceklerinize nispetle daha kalıcıdır. "İnananları da kovacak değilim. Çünkü onlar Rableriyle karşılaşacaklar; fakat ben sizi cahil bir millet olarak görüyorum,"» (Hud, 28-29.)

Güya kafirler, Nuh'tan, inananları yanından kovmasını istemişler, bu isteklerini yerine getirirse onunla biraraya geleceklerini kendisine vaad etmişler, o da buna yanasmamış ve "Onlar Rableriyle karşılaşacaklardır." demiş. Onları kovarsam, azaba uğramaktan korkarım, anlamıyor musunuz?

Bu nedenledir ki Kureysli kafirler, Rasûlullah (s.a.v.)'dan Ammar, Suhayb, Bilal, Habbab ve benzerlerini yanından kovmasını istediklerinde Cenâb-i Allah, onu, böyle yapmaktan sakindirmişti. Nitekim bu konuyu En'âm ve Kehf sûrelerinde açıkladık.

«Size Allah'ın hazineleri yanımdadır, demiyorum. Gaybi bilmem. Doğrusu melek olduğumu da söylemiyorum.» (Hud, 31.)

Yani ben, ancak bir kul ve elçiyim. Allah'ın ilminden, ancak bana bildirmiş olduğu şeyleri bilirim. Yapabilmem için güç verdiği işleri yaparım. Allah dilemediği takdirde kendime fayda da zarar da veremem. "Küçük gördüklerinize (bana iman getirenlere) Allah iyilik vermeyecektir, diyemem. İçlerinde olanı Allah daha iyi bilir. Yoksa süphesiz haksızlık etmiş olurum." Yani kıyamet gününde Allah katında onlar için hayır bulunmayacağına tanıklık edemem. Onların durumlarını Allah daha iyi bilir. İçlerinde olanın karşılığını Allah verecektir. İçlerinde

hayır varsa hayır, ser varsa ser göreceklere. Nitekim o kafirler bir başka yerde de şöyle demişlerdi:

«"Sana mi inanacağız? Sana en rezil kimseler uymaktadır" dediler. Nuh: "Onların yaptıkları hakkında bir bilgim yoktur; hesapları Rabbi-me aittir, düşünsenize! Ben inananları kovacak değilim. Ben sadece açıkça uyarıcıyım." dedi.» (es-Suarâ, 111-115.)

Zaman uzadı. Nuh peygamberle kafir kavmi arasındaki mücadele de ilerledi. Nitekim Cenâb-i Allah buyurdu ki:

«Aralarında 950 yıl kaldı. Sonunda onlar haksızlık yaparken, tufan onları y akalayı ver di.» (ei-Ankebût, 14.)

Bu'kadar uzun bir müddete rağmen, kavminin pek azı dışında kimse ona inanmadı.

Nuh kavminin her bir kusayı yaslanıp öte âleme göçeceği zaman, kendi haleflerine; Nuh'a inanmamalarını, ona muhalefet etmelerini ve onunla savasmalarını vasiyet ederlerdi. Erkek çocuk ergenlik çağına ulaşmış

babasının söylediklerini anlayacak güce eristiginde babası, dünyada kalıp yasadığı müddetçe Nuh'a iman etmemesini ona vasiyet ederdi. Onların seciye ve karakterleri, hakka tabi olup iman etmeye aykırı düşüyordu. Bu bağlamda Cenâb-i Allah buyurmuş ki:

«Sadece ahlaksız ve çok inkarcıdan baskasını doğurup yetistirmezler.» (Nüh, 27.)

«"Ey Nuh! Bizimle tartistin; hem de çok tartistin. Doğru sözlü isen, tehdit ettiğin azabi basımıza getir." dediler. "Ancak Allah dilerse onu basınıza getirir, siz onu aciz bırakamazsınız." dedi.» (Hud, 32-33.)

Yani o azabi basınıza getirmeye ancak Allah muktedir olur. Hiç birsey onu aciz bırakamaz, hiç birsey O'na zor gelmez. Bilakis O, öyle bir zattir ki, "ol" dediği şey hemen olur.

«Allah sizi azdırmak isterse, ben size öğüt vermek istesem de faydası olmaz. O, sizin Rabbinizdir, O'na döneceksiniz.» (Hud, 34.)

Allah bir kimseyi fitneye düşürmek isterse, hiç kimse onu doğru yola eristiremez. Doğru yolu gösteren de, saptıran da O'dur. O, dilediğini yapandır. Güçlüdür, hikmet sahibidir, her şeyi bilendir. Kimin hidayeti, kimin de sapıklığı hakkettiğini bilendir. Sonsuz hikmet, kuvvetli ve de bâtili yok edici hüccet O'nundur.

«Nuh'a: "Senin milletinden inanmış olanlardan baskası inanmayacaktır. Onların islediklerine üzülmeyin" diye Allah tarafından vahyolundu.» (Hud, 36.)

Bu sözlerle Nuh (a.s.)'a teselli verilmekte, milletinden inanmış olanlardan baskasının kendisine iman etmeyecekleri bildirilmekte, onların yaptıklarından Ötörü üzülmemesi tavsiye edilmekte, zaferin yakın olduğuna ve çok garip hallerin vuku bulacağına ilişkin haberler verilmektedir.

«Gözcülüğümüz altında, sana bildirdiğimiz gibi gemiyi yap. Haksızlık yapanlar için Bana başvurma, çünkü onlar suda boğulacaktır.» (Hud, 37.)

Nuh (a.s.), milletin düzeliş kötülüklerden kurtulmasından ümit kestikten, onların hayırsız olduklarını, gerek sözle gerek fiille her yoldan kendisini yalanlamaya, kendisine muhalefet etmeye ve kendisine eziyet vermeye devam ettiklerini görünce, Allah'ın kendilerine gazab etmesi için bedduada bulundu. Cenâb-i Allah da onun bu çağrısına icabet ederek dileğini yerine getirdi ve şöyle buyurdu:

«Andolsun İd Nuh bize seslenmisti de duasına ne güzel icabet etmistik. Onu ve ailesini büyük sıkıntıdan kurtarmistik.» (os-sarrat, 75-76.)

«Nuh da daha önceleri bize yalvarmisti. Onun duasini kabul edip, kendisini ve ailesini büyük sikintidan kurtardik.» (ei-Enbiyâ, 76.)

«Nuh: "Rabbim! Milletim beni yalanladi. Benimle onların arasında sen hüküm ver. Beni ve beraberimdeki inananları kurtar" dedi.» (es-Suarâ, 117-118.)

«O da: "Ben yenildim, bana yardım et" diye Rabbine yalvarmisti.» (ei-Kamer, 10.)

«O (Nuh): "Rabbim! Beni yalanlamalarına karşılık bana yardım et" dedi.» (el-Mü'minûn, 26.)

«Onlar günahları yüzünden suda boğuldular; ateşe sokuldular. . Kendilerine Allah'tan başka yardımcı bulamadılar. Nuh dedi ki: "Rabbim! Yeryüzünde hiç bir inkarcı bırakma! Doğrusu sen onları bırakırsan, kullarım sapıttırırlar. Sadece ahlaksız ve çok inkarcıdan baskasını dogurup yetistirmezler."» (Nuh, 25-27.)

Inkarciliklarından, ahlaksızlıklarından ve peygamberlerinin kendilerine beddua etmelerinden ötürü o kafirlerin üzerine günahlar yığıldı. İste tam o sırada Cenâb-i Allah, Nuh'a gemi yapmasını emretti. O zamana kadar büyüklükte esi görülmemiş ve daha sonra da görülmeyecek olan bir gemi yapmasını emretti. Allah, ona daha önce buyruk vermisti ki, geri çevrilemeyen ilahî azab o kavme geldiğinde kendisi, affedilmeleri için Allah'a müracaatta bulunmasın ve sefaatçi olmasın. Çünkü Nuh; azabı gözüyle gördüğü takdirde olabalırdı ki onlar için yüreği yufkala-sırdı. Çünkü görmek, duymak gibi değildir. Bu nedenle Cenâb-i Allah şöyle buyurmustu:

«...Haksızlık yapanlar için bana başvurma, çünkü onlar suda boğulacaklardır!.

Gemi yapıyorlar, milletin inkarcı ileri gelenleri yanına ugradıkça onunla alay ederlerdi. O da: "Bizimle alay ediyorsunuz ama, alay ettiğiniz gibi biz de sizinle alay edeceğiz" dedi.» (Hud, 37-38.)

Asil biz sizinle alay edeceğiz. Üzerinize azab inmesine sebep olacak bu küfür ve inadinizi sürdürmenize hayret ediyoruz.

«Rezil edici azabın kime geleceğini ve kime sürekli azabı ineceğini göreceksiniz!..» (Hud, 39.)

Siddetli inad ve küfür, onların dünyadaki سعی ve karakterleriydi. Ahirette de böyle olacaklardır. Dünyada kendilerine Allah elçisi geldiğini, orada da inkar edeceklerdir.

Musa b. İsmail, Ebu Said'den rivayet etti ki, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: «(Hesap yerine) Nuh (a.s.) ümmetiyle beraber gelecek. Onur ve

üstünlük sahibi Allah: "Tebliğ ettin mi?" diye soracak. O da: "Evet.. Ey Rabbim" diye cevap verecek. Bu kez Cenâb-i Allah, onun ümmetine; "Size teblig etti mi?" diye soracak. Onlar da: "Hayir... Bize herhangi bir peygamber gelmedi." diyecekler. Bunun üzerine Cenâb-i Allah, Nuh'a: "Senin için kim taniklik eder?" diye soracak. Muhammed ve ümmeti diyecekler ki: "Onun teblig ettigine biz taniklik ederiz."»[3] Asagidaki ayette ifade edilmek istenen de budur:

«Böylece sizi insanlara sahit olmanız için tam ortada bulunan bir ümmet kildik ki peygamber de size sahit olsun.» (el-Bakara, 143.)

Ayet-i kerimede geçen "Tam ortada bulunan" sözünden kasit, adaletli olmaktır. Bu ümmet, dogru ve dogrulanmis peygamberinin sahitliginin gerçekligine sahitlik edecektir. Evet.. Peygamber (s.a.v.), Cenâb-i Allah'in Nuh'u hak ile gönderdigine, hakki üzerine indirip, hak ile hükmetmesini emrettigine, hakla eksiksiz olarak en mükemmel bir sekilde ümmetine teblig ettigine, dinleri hususunda kendilerine fayda verecek her seyi onlara emir ve tavsiye ettigine, kendilerine zarar verecek her seyden onlari yasaklayip alikoyduguna sahitlik edecektir.

Peygamberlerin tümünün durumu iste böyledir. O zamanda meydana çıkmasi beklenmedigi halde Nuh (a.s.), kendilerini esirgemesinden, sefkat ve merhametinden dolayı milletini Mesih Deccal'a karsi uyarmistir.

Abdan, Ibn Ömer'in söyle dedigini rivayet etti: Rasûlullah (s.a.v.), insanlar arasinda oturmaktayken ayaga kalkti. Cenâb-i Allah'i layik oldugu biçimde Övdü. Sonra Deccal'i anlatti ve söyle dedi:

«Dogrusu ben sizi ona (Deccal'a) karsi uyariyorum. Ona karsi milletini uyarmamis hiç bir peygamber yoktur. Nuh ta milletim ona karsi uyarmistir. Ama ben, hiçbir peygamberin kendi milletine söylemedigi bir sözü size söylüyorum: Bilirsiniz ki Deccal'in bir gözü sasidir. Oysaki Allah, kör degildir!..»[4]

Seyban b. Abdurrahmaili, Ebu Hüreyre'den rivayet etti ki, Rasûlul-lah (s.a.v.) söyle buyurdu: «Deccal'la ilgili olarak hiç bir peygamberin kendi milletine anlatmadigi bir hususu size anlatayim mi? Dogrusu o, tek gözlüdür. Onunla beraber Cennet ve Cehennem'in misali gelecektir.

Üzerinde Cennet diye yazili olan, atesin ta kendisidir. Nuh'un kendi milletini uyarisi gibi ben de sizi (bu hususta) uyariyorum.»[5]

Bazi selef ulemasi dediler ki: Cenâb-i Allah, Nuh peygamberin duasini kabul buyurunca, gemi yapiminda kullanmasi amaciyla bir ağaç dikmesini ona emretti. Nuh (a.s.), agaci dikti, diktikten sonra onu yüz yıl bekledi. Sonra onu kesip 100 yılda - bir baska rivayete göre kırk yılda - dogradi. Ve gemiyi imal etti. Dogrusunu Allah bilir.

Muhammed b. Ishak'in rivayetine göre Sevrî, Nuh'un gemisinin Hint çınarından yapılmış olduğunu söylemiştir. Çam ağacından yapıldığı da söylenir ki, bu da Tevrat'ın ifadesidir.

Sevrî dedi ki: Cenâb-i Allah, Nuh peygambere, yapacağı geminin boyunun seksen zira' olmasını, diş kısmını ziftle kaplamasını, burun kısmını da sulan yarabilsin diye eğik ve kıvrımlı yapmasını emretti.

Katade dedi ki: Nuh'un gemisi; 300x50 zira' ebadındaydı. Gördüğüm kadariyle Tevrat'ta böyle yazılıydı.

Hasan Basrî dedi ki: 600x300 zira' ebadındaydı. İbn Abbas ise 1200x600 zira' ebadında olduğunu söylemiştir. 2000x100 zira' ebadında olduğunu söyleyenler de olmuştur.

Üzerinde ittifak edilen hususlarsa şunlardır: Nuh'un gemisi otuz zira' yüksekliğinde olup üç kattan oluşuyormuş. Her katin yüksekliği on zira' imiş. Alt kati hayvanlarla canavarlar için, orta kati insanlar için, üst kati da kuslar içinmiş. Kapısı yan tarafında olup üzerinde perdesi varmış.

«Nuh: "Rabbim! Beni yalanlamalarına karşı bana yardım et" dedi. Bunun üzerine O'na söyle vahyettik: "Gözcülüğümüz altında, sana bildirdiğimiz gibi gemiyi yap."» (el-Mü'ininûn, 26-27.)

Yani sana emrettiğimiz gibi nezaretimiz altında gemiyi yap ki, imalat hususunda seni doğru olan yönetime ulaştıralım. Ve gemicilikte doğru olanı sana gösterelim.

«Buyrugumuz gelip yeryüzü kaynayınca her cinsten birer çifti ve aleyhine hüküm verilmiş olanın dışında kalan çoluk çocuğunu alıp gemiye bindir. Haksızlık yapanlar için Bana bas vurma, çünkü onlar suda boğulacaklardır.» (el-Mti'minûn: 27.)

Daha önce Cenâb-i Allah, Nuh (a.s.)'a su emri vermisti: Allah'ın azabı o milletin üzerine indigi zaman gemiye her canlıdan ve nesilleri devam etsin diye yenilen - yenilmeyen hayvanlardan birer çifti, aleyhine hüküm verilmiş olan kafirler dışında kalan çoluk çocuğunu bindir! Kafir oldukları için Nuh'un kendilerine reddedilmeyecek beddualar yaptığı, dolayısıyla da üzerlerine geri çevrilemeyecek azabın inmesinin vacib olduğu kimseler için bilahare Nuh'un Allah katında sefaatte bulunmaması emredildi.

Ayet-i kerimede geçen Tennur kelimesi, cumhur-u ulemaya göre yeryüzüdür. Yani yeryüzünün her tarafı kaymadi, nihayet ateş yeri olan tandırılar ateş fışkırttılar. İbn Abbas'a göre Tennur, Hindistan'daki bir pınardır. Sa'biye göre Küfe¹ de, Katade'ye göre ise Cezire'deki bir pınardır.

Hız. Ali (r.a.) dedi ki: Ayet-i kerimede geçen Tennur kelimesi, sabah aydınlığının karanlığı yarıp, tanyerinin ağanıp ışık saçması manasına gelir.

Yani Cenâb-i Allah buyurmus ki: "Ey Nuh! Sabahleyin karanliklar gidip ortalik aydinlandiginda her cinsten birer çifti alip gemiye bindir."

Bu garip bir kavildir.

«Buyrugumuz gelip yeryüzü kaynamaga baslayınca: "Her cinsten birer çifti ve aleyhine hüküm verilmiş olanin disinda kalan çoluk çocugunu ve inananlari gemiye bindir." dedik. Pek az kimse onunla beraber inanmisti.»

Bu ayetle Cenâb-i Allah, Nuh'a, milletine azab indigi zaman her cinsten birer çifti gemiye bindirmesini emretmisti.

Ehl-i Kitabın elindeki kitapta ise su ifadeye rastlamaktayız: Nuh'a eti yenen hayvanlardan erkek ve disi yedisir çifti, eti yenmeyenlerdense birer çifti gemiye bindirmesi emredilmisti.

Bu ifade, Kur'ân-i Kerim'deki birer çift kelimesine aykiridir. Tabii kelimesini meful-ü bih sayarsak bu, Ehl-i Kitab'ın erindeki kitapta yer alan ifadeye aykiri düşer. Ama o kelimeyi "zevceyn" kelimesi için bir te-kid sayarsak, o zaman bir aykırılık sözkomisu olmaz. Doğruyu Allah bilir. İbn Abbas (r.a.)'dan rivayet olunduguna göre bazilari demisler ki: Nuh'un gemisine geçen kusların ilki papagandır. O gemiye binen hayvanların sonucusuysa esek olmuştur. Seytan da esegin kuyruguna tutunarak gemiye binmiştir.

İbn Ebi Hatim dedi ki: Babam, Zeyd b. Eslem'den, o da babası Es-lem'den rivayet etti ki, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: «Nuh (a.s.) her cinsten birer çifti gemiye bindirdiginde arkadaşları: "Aslan yanımız-dayken biz-ya da davarlar- nasıl rahat oluruz?" dediler. Bunun üzerine Allah, ona sitmayı musallat kildi. Yeryüzüne ilk olarak inen sitma o oldu. Sonra fareden şikayetçi oldular. "Bu muzir hayvan yiyeceklerimizi ve esyalarımızı berbad ediyor." dediler. Allah, aslana ilhamda bulundu da aslan aksirdi. Ondan kedi çıktı. Bunun üzerine fare, kediden gizlendi.»

«Aleyhine hüküm verilmiş olanin disinda kalan çoluk çocugunu gemiye bindir.» (Hud, 40.)

Ümmetinden sana inananları da gemiye bindir. Nuh (a.s.), aralarında uzun müddet kaldığı, gece-gündüz demeden çeşitli sözlerle, vaad ve tehditlerle siki sikiya onları davet ettiği halde pek az kimse onunla beraber iman etmisti.

Gemide Nuh (a.s.)'un beraberindeki mü'minlerin sayısı hususunda âlimler ihtilaf etmişlerdir. İbn Abbas'a göre seksen kişiymişier. Beraberlerinde hanımları da varmış. Kabû'l- Ahbar'a göre ise yetmiş iki kişiymişier. On kişi olduklarını söyleyenler de olmuş.

Denildi ki: Gemide sadece Nuh, üç oğlu ve dört gelini vardı. Bunlardan biri kurtuluş yolundan sapan oğlu Yani'm karisiydi. Ancak bu kavi, ayetin

zahiriyle ters düsmektedir. Oysaki ayet-i kerime, ailesi disındaki mü'minlerin de Nuh (a.s.)'la beraber gemiye binmis olduklarini açıkça ifade etmektedir.

«Beni ve beraberim deki inananlari kurtar.» (cs-Suarâ,iis.)

Gemidekilerin yedi kisi oldugunu söyleyenler de vardır.

Nuh'un karisina gelince o, Nuh'un bütün ogullarinin yani Ham, Sam, Yafes ve Yam'm anasidir. Ehl-i Kitap, Yam'a Kenan adim vermislerdir. Suda bogulan da odur. Nuh'un oğlu Abir ise, tufandan önce ölmüştür. Suda bogulanlarla birlikte onun da bogulmus oldugu söylenir. Kafirliğinden Ötürü o da, aleyhine hüküm verilenlerdendir. Ehl-i Ki-tab'a göre o da gemideymis, ancak daha sonra kafir olmustur. Yahut da hakkındaki karar, kıyamete ertelenmistir. Fakat kuvvetli olan görüs, birincisidir. Zira ayet-i kerimede söyle buyurulmustur:

«Rabbim! Yeryüzünde hiçbir inkarcı bırakma.» (Nûh, 26.)

«Ey Nuh! Sen ve beraberindekiler gemiye yerlesince: "Bizi zalim milletten kurtaran Allah'a hamdolsun."de.

"Rabbim! Beni kutsal bir yere indir. Sen, indirenlerin en iyisisin."
de.» <el-Mü'minün, 28-29.)

Ona öylesine muazzam bir gemiyi musahhar kildigi, o gemiyle kendisini selamete kavusturdugu, inkarcı milletinden kendisim kurtardigi, kendisini yalanlayip muhalefette bulunanlari suda bogarak gözünü aydınlattigi için Rabbine hamd etmesini Cenâb-i Allah, Nuh (a.s.)'a emretti. Nitekim buyurdu ki:

«Bütün canlı cinslerini yaratan O'dur. Gemiler ve hayvanlardan bi-nesiniz diye size binekler var etmistir: Bunlar, üzerlerine oturunca Rab-binizin nimetini anarak: "Bunlari buyrugumuza veren ne yücedir; zaten bizim gücümüz bunlara yetmezdi. Süphesiz Rabbimize dönecegiz." demeniz içindir.» (ez-Zuhruf, 12-14.)

Iste böyle.. Isin hayirli ve bereketli olması, güzelce sonuçlanması için baslarken dua etmelde emrolunuyor. Nitekim hicret edecegi zaman Rasûlullah (s.a.v.)'a da Cenâb-i Allah su buyrugu vermisti:

«De ki: "Rabbim! Beni koyacagin yere hosnutluk ve esenlikle dahil et; çıkaracagin yerden de hosnutluk ve esenlikle çıkar. Katından beni destekleyecek bir kuvvet ver."» (el-İsrâ, so.)

Nuh (a.s.) bu tavsiyeye uyarak söyle dedi:

«Oraya binin'Yürümesi ve durması Allah'in izniyledir. Dogrusu Rabbim çok bagislayan ve esirgeyendir.» (Hud,41.)

Rabbim bagislayici ve merhamet edici oldugu kadar, elem verici azabin da sahibidir. Günahkar millete gelecek azabini kimseler geri çe-vireniez. Nitekim O'nu tanımayip baska varlıklara tapan milletlerin üzerine O'nun azabi inmistir.

«Gemi daglar gibi dalgalanil içinde onlari götürürken..» (Hud, 42.)

Cenab-i Allah daha önce yeryüzünde görülmemis bir yagmuru, gökten üzerlerine bosaltti. O zamana kadar öyle bir yagmur yagmadigi gibi, daha sonra da yagacak degildi. Sanki kirbanin agzi açilmisti da, sulari asagiya dogru bosaliyordu. Yeryüzüne de emir verildi. Her tarafından sular fiskirmaya basladi.

«Nuh: "Ben yenildim, bana yardım et" diye Rabbine yalvarmistti. Biz de bunun üzerine gök kapilarini bosanan sularla açtik. Yeryüzünde kaynaklar fiskirttik; her iki su, belirtilen bir ölçüye göre birlesti. Onu tahtadan yapilmis, mihla çakilmis bir gemiye bindirdik. Inkar edilmis olan Nuh'a mükafat olarak verdigimiz gemi, nezaretimiz (ve korumamız) altında yüzüyordu.» (el-Kamcr, 10-14.)

Ibn Cerir ve digerleri, tufanın kipti hesabına göre agustosun onüçünde vukubuldugunu söylemişlerdir.

«Ey İnsanlar! Su tastigi vakit, size bir ibret olmak üzere, anlayisli kulaklar anlasin diye süzülen gemide, sizi biz tasimisizdir.» (cl-Hâkka, 11-12.)

Müfessirlerden bazilari demislerdi ki: Tufan suyu, yeryüzündeki en yüksek dagin tepesini onbes zira' kadar asti. Bu rakam Ehl-i Kitab'a göredir. Seksen zira' kadar astigim söyleyenler de olmustur. O zaman enine boyuna, ovasıyla, çölüyle, yamaciyla, dagıyla, kumsaliyla yeryüzünün her tarafı sular altında kalmis. Yeryüzünde gözünü açıp kapayabilecek, ne büyük, ne de küçük hiç bir canlı kalmamistir.

Imam Malik, Zeyd b. Eslem'den naklederek dedi ki: Tufandan önce insanlar, yeryüzünün bütün daglarini ve ovalarini doldurmuşlar. Zeyd b. Eslem'in oğlu Abdurrahman demis ki: O zaman yeryüzündeki her karis topragin mutlaka bir sahibi varmis. Bu iki sözü de Ibn Ebi Hatim rivayet etmistir.

«Nuh, bir kenarda kalmis olan ogluna: "Ey ogulcugum! Bizimle beraber gel, kafirlerle birlik olma." diye seslendi. Oglu: "Daga siginirim, beni sudan korur." deyince, Nuh: "Bugün Allah'in buyrugundan - O'nun acidiklari disinda - kurtulacak yoktur." dedi. Aralarina dalga girdi. Oglu da bogulanlara karisti.» (Hud, 42-43.)

Nuh'un bogulan bu oglunun adi Yam'dir. Sam, Ham ve Yafes'in kardesidir. Adinin Kenan oldugu da söylenir. Kafirdi. Iyi olmayan isler yapardi. Dininde babasına muhalefet etti de geberenlerle birlikte geberdi.

Böyleyken soyundan olmayan, yabancı ama din ve mezhepte babasına tabi olanlar, babasıyla birlikte kurtulusa erdiler.

«Yere: "Suyunu çek!", göge: "Ey gök! Sen de tut." denildi. Su çekildi, is de bitti. Gemi Cudi'ye oturdu. "Haksizlik yapan millet, Allah'ın rahmetinden uzak olsun." denildi.» (Hud, 44.)

Onur ve üstünlük sahibi Allah'tan baskasına tapanlardan hiç biri yeryüzünde kalmayıp is bitince Cenâb-i Allah, yere, suyunu çekmesini; göge de yağmurunu tutmasını emretti. Su çekildi, yağmur dindi. Hülâsa Allah'ın ilm-i ezelisinde ve kaderinde daha önce takdir buyuruları azab, o kafir milletin tepesine indi. "Haksizlik yapan millet, Allah'ın rahmetinden uzak olsun." denildi. Yani kudret lisaniyla onlara:

"İlahî rahmet ve bağışlamadan uzak olsunlar." diye seslenildi.

«O'nu yalanladılar, Biz de onu ve gemide beraberinde olanları kurtardık. Ayetlerimizi yalan sayanları suda bogduk. Çünkü onlar, kör bir millettir.» (el-A'râf, 64.)

«O'nu yalancı saydılar. Ama biz onu ve gemide beraberinde bulunanları kurtardık. Onları, ötekilerin yerine geçirdik. Ayetlerimizi yalanlayanları suda bogduk. Uyarılanlardan söz dinlemeyenlerin sonlarının nasıl olduğuna bir bak.» (Yûnus, 73.)

«Ayetlerimizi yalanlayan millete karşı ona yardım ettik. Doğrusu, onlar fena bir millettir, hepsini suda bogduk.» (ei-Enbiyâ, 77.)

«Bunun üzerine onu ve beraberinde bulunanları, dolu bir gemi içinde taşıyarak kurtardık. Sonra da geride kalanları suda bogduk. Doğrusu, bunda bir ders vardır. Ama çoğu inanmamıştır. Rabbin süphesiz güçlüdür, merhametlidir.» (cs-Suarâ, 119-122.)

«Ama biz Nuh'u ve gemide bulunanları kurtardık. Ve bunu dünyalara bir ibret kildik.» (el-Ankabût, 15.)

«Sonra diğerlerini suda bogduk.» (es-Suarâ, 66.)

«Andoisun ki biz o gemiyi bir ibret olarak bıraktık. Yok mudur öğüt alan? Benim azabım ve uyarmam nasılmış? Andoisun ki Kur'ân'ı öğüt olsun diye kolaylastırdık. Yok mudur öğüt alan?» (el-Kamer, 15-17.)

«Onlar günahları yüzünden suda boguldular; atese sokuldular, kendilerine Allah'tan başka yardımcı bulamadılar. Nuh dedi ki: «Rab-bim! Yeryüzünde hiç bir inkarcı bırakma. Doğrusu, sen onları bırakırsan, kullarını saptırırlar; sadece ahlaksız ve çok inkarcıdan baskasını dogurup yetistirmezler.» (Nûh, 25-27.)

Cenâb-i Allah, Nuh (a.s.)'un duasına icabet etti. Yeryüzünde o inkarcılardan hiç birini canlı bırakmadı. Gözünü açıp kapayabilen bir kimse kalmadı.

Hepsi geberip gitti. Hamd ve minnet Allah'adır.

îmam Ebu Cafer b. Cerîr ile Imam Ebu Muhammed b. Ebi Hatîm, tefsirlerinde Yakub b. Muhammed ez-Zührî yoluyla, Hz. Aise (r.a.)'den rivayet ettiler ki, Rasûlullah (s.a.v.) ona su haberi vermiş: «Allah, Nuh kavminden bir tek kimseye merhamet edecek olsaydı, çocuk anası (kadana merhamet ederdi.»

Bir başka hadis-i şerifde de Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmıştır: «Nuh (a.s.), kendi milleti arasında 950 sene kaldı. Yüz senede bir ağaç dikti. Ağaç büyüdü, her tarafa dal budak saldı. Sonra onu kesip gemi yaptı. Bu işle meşgul olurken (inançsızlar) ona ugrayıp alay ediyor ve : "Karada gemi yapıyorsun. Bu gemi (karada) nasıl yüzer?" diyorlardı. O da: "Bunu ileride göreceksiniz." diye cevap veriyordu.

Gemi yapımını tamamladıktan sonra yerden sular kaynadi, yollar kapandı. Kucagında çocuğu bulunan bir ana, yavrusu için korkmaya başladı. Yavrusunu çok seviyordu. Onu daha çıkarmak üzere yukarıya doğru tırmandı. Dığın üçte bir yüksekliğine varmıştı ki tufan suyu kendilerine arkadan kavuştu. Nihayet tam tepeye çıktı. Su oraya kadar da çıktı. Hatta kadının boğazına kadar yükseldi. Bu durumda çocuğunu elleriyle yukarıya doğru kaldırdı. Sonunda yavrusuyla birlikte boğuldular. İşte böyle.. Eger Allah, Nuh kavminden bir kimseye merhamet edecek olsaydı, mutlaka o çocuğun anasına merhamet ederdi.»

Özetle yüce Allah, inançsızlardan hiç birini hayatta bırakmamış, hepsini suda boğmuştu. Peki nasıl oluyor da bazı tefsirciler, Uc b. Unuk'un - İbn Anak diyenler de vardır - Nuh'tan önce mevcut olup Musa'nın zamanına kadar yaşamış olduğunu iddia ediyorlar? Onun kafir, zorba ve inatçı olduğunu söylüyorlar. İyi bir adam olmadığını, Adem'in kizinin onu zinadan kazandığını, uzun boylu olduğu için elini uzatıp denizin derinliklerinden balık çıkardığını, çıkardığı balığı güneşe kadar uzatıp orada pisirdiğini, gemiye binmiş olan Nuh (a.s.)'a: "Nedir senin bu serüvenin?" diyerek onunla alay ettiğini, boyunun 3333,3 zira' uzunluğunda olduğunu ve daha bir çok hezeyanları savuruyorlar. Bunlar, bir çok tefsirlerde ve tarih kitaplarında yazılmamış olsaydı burada naklet-mezdik. Çünkü bunlar, sakat ve zayıf haberlerdir. Sonra bunlar, nakillere ve akla aykırıdır. Akla aykırıdır. Zira nasıl olur da Cenâb-i Allah, kâfirliğinden dolayı, babası peygamber olduğu ve mü'minlerin önderi olduğu halde Nuh'un oğlunu öldürüyor da Uc b. Unuk'u sağ bırakıyor? Halbuki anlatıldığına göre Uc, daha zalim ve daha zorba imiş. Ve yine nasıl oluyor da Cenâb-i Allah o çocuğa ve anasına merhamet etmiyor da su nesebi belirsiz, zorba, inatçı, ahlaksız, azili kafir ve asi seytani serbest bırakıyor?

Bu husus, nakle de aykırıdır. Zira Cenâb-i Allah buyurmuş ki:

«Sonra digerlerini de suda bogduk.» (es-Suarâ, 66.)

«Rabbim! Yeryüzünde inançsizlardan hiç birini (sag) bırakma.»(Nûh, 26.)

Sonra anlattiklarına göre onun boyunun bu kadar uzun olusu da, su hadis-i serifin ifadesine aykırıdır:

«Dogrusu Cenâb-i Allah, Adem'i altmış zira' boyunda yarattı. Sonra yaratıklar (m boyu) su ana kadar eksilmeye devam etmektedir.» Bu ifadeler, dogru, dogrulanmış ve hatadan korunmuş olan Rasûlullah (s.a.v.)'a aittir.

«O, kendiliginden konuşmamaktadır. Onun konuşması, ancak bildirilen bir vahiy iledir.» (en-Necm, 3-4.)

O buyurmuş İd: Yaratıkların boylan, su ana kadar eksilmeye devam etmektedir.

Yani Adem'den asr-i saadete kadar geçen zaman içinde insanların boyları kismaya devam etmiştir. Bu kisma, kıyamete dek devam edecektir. Bu da, Adem'in soyunda kendisinden daha uzun boylu birinin bulunamayacağı zorunlu kılmaktadır. Nasıl olur da Cenâb-i Allah, Uc b. Unuk'u görmeyip kendi haline biralarm?! Bizler de Allah'ın indirdiği kitapları degistirip tahrif eden, tevil edip ayetlerinin yerlerini degistiren Ehl-i Kitaptan olan keferenin sözlerine itibar ediyoruz! Bu nasıl olur?! Yalancı, hain ve kıyamete dek ilahî lanete maruz kalmış o kafirlerin kendi başlarına naklettikleri ya da dogruluguna güvendikleri bu gibi haberler hakkında ey okuyucu sen ne düşünüyorsun? Uc b. Unuk'la ilgili bu haberi, peygamberlerin düşmanı olan bazı zindik ve ahlaksızların uydurmuş olmasından başka bir seye ihtimal veremiyorum. Dogruyu en iyi bilen Allah'tır.

Sonra Cenâb-i Allah, Nuh'un kendi oglunu kurtarması için Rabbine yalvarisini, bizlere bir ibret dersi olarak anlatıyor. Nuh (a.s.), Rabbine söyle müracatta bulunmuştu:

Ey Rabbim! Benimle birlikte ailemi de kurtaracağını bana va'd etmistin. Oglum da ailemdendir. Halbuki o boguldu. Bu nasıl olur? Cevaben yüce Allah buyurmuştu ki: O, kurtaracağını va'd etmiş olduğum aileden degildir. Yani biz sana demistik ki: "Ve aleyhinde hüküm verilmiş olanın dışında kalan çoluk çocuğunu alıp gemiye bindir." (ci-Mü'mînûn, 27.) Oysaki bu oğlun, kafirliği dolayısıyla bogulacak diye aleyhine hüküm verilmiş olanlardandır. Bu nedenle kader onu mü'minler blokundan uzaklastirdi. Küfür ve tasiklik sahipleriyle beraber suda boguldu.

«Ey Nuh! Sana ve seninle beraber olan topluluklara bizden bir selamet ve bereketle gemiden in. Ama bir çok toplulukları da geçindireceğiz. Sonra onlara can yakıcı bir azab vereceğiz." denildi.» (Hud, 48.)

Sular yeryüzünden çekilip yeryüzü, üzerinde yürüyüp durmaya, yerlesmeye müsait hale gelince Cenâb-i Allah Nuh (a.s.)'a, uzun yolculugundan sonra Cudi daginin üzerinde duran gemiden selamet ve bereketle inmesini emretti. Evet.. Ey Nuh! Sana ve senin soyundan dogacak evladina bizden selamet ve bereketle gemiden in. Kendisiyle birlikte gemiye binmis olanlarin soyu devam etmemis,sadece Nuh (a.s.)'un nesli devam etmist.

«Onun soyunu sürekli kildik.» (es-Sâffât, 77.)

Bu gün yeryüzünde diger cinslerden mevcut olan ademogullarinin tümü, mutlaka Nuh (a.s.) ogullarindan Sam, Ham ya da YafesIn soyun-dandirlar. Ahmed b. Haiibel, Semure'den rivayet ederek Peygamber (s.a.v.)'in söyle buyurdugunu söyledi:

«Sam, Araplarin atasidir. Ham, Habesîerin atasidir. Yafes de Rumlarin atasidir.»

Seyh Ebu Ömer b. Abdü'l-Berr dedi Id: Imran b. Husayn'den de böyle bir hadis rivayet edilmistir. Hadiste geçen "Rum"dan kasit, ilk Rumlar-dir ki, bunlar da Rumî b. Labti b. Yunan b. Yafes b. Nuh'a mensub olan Yunanlılardır.

Ismail b. Iyas, Said b. Müseyyeb'den rivayet etti Id: Nuh (a.s.)'un Sam, Yafes ve Ham adli üç oğlu vardı. Bunlarin da her birinin üçer oğlu olmustur. Sam'in ogullari Araplar, Farstar ve Rumlardir.Yafes'in ogullari Türkler, Slavlar, Ye'cûc ve Me'cûc'dur. Hamin ogullari Kibtîler, Sudanlılar ve Berberi!erdir.

Hafiz Ebu Bekr el- Bezzar, "Müsned" adli eserinde, Ebu Hürey-re'den rivayetle Rasûlullah (s.a.v.)in söyle buyurdugunu söyledi: «Nuh'un ogullari Sam, Ham ve Yafes'tir. Samin ogullari Araplar, Farstar ve Rumlardir ki, hayir bunlardadir. Yafes'in ogullari Ye'cûc-Me'cûc, Mogollar ve Slavlardir ki, bunlarda hayir yoktur. Ham'in ogullari Kibtîler, Berberiler ve Sudanlılardır.»

Ancak bu hadisin rivayet senedinde adi geçen Yezid b. Sinan Ebu Ferve er-Rehavî, tümnden zayıf bir ravî olup güvenilir bir kimse degildir.

Denildi ki: Nuh (a.s.)'un yukaridaki hadiste adlari geçen bu üç oğlu tufandan sonra dogmustur. Gemiye yapmadan önce sadece Kenan ve Abir adinda iki oğlu vardı Id, Abir tufandan önce ölmüş, Kenan ise tufanda bogulmustu.

Dogrusu su ki, her üç oğlu da hanimlari ve analariyla birlikte gemide Nuh (a.s.)un yanmdaydilar. Tevrat'in ifadesi böyledir. Rivayete göre Ham, gemide hanimiyla cinsel temasta bulunmus, bunun üzerine Nuh (a.s.), spermasi çirkinlessin diye ona bedduada bulunmustu da simsiyah tenli bir oğlu dogmustu. Bu çocuk, Sudanlıların atası olan Kenan idi.

Bir baska rivayete göre babasi Nuh (a.s.)'i uyurken avreti açilmis olarak görmüs fakat onun üzerini-örtmemis, ild kardesi onun bu açık yerini kapamislardi. Bunun üzerine Nuh (a.s.), spermasi degisip çirkinlessin ve ondan dogacak çocuklar, kardeslerinin kölesi, hizmetçisi olsunlar diye beddua etmistti.

Imam Ebu Cafer, Ibn Abbas (r.a.)'m söyle dedigini rivayet etmistir: Havariler, Meryemoglu Isa'ya: "Gemiye gören bir adami diriltsen de bize onu anlatsa.." dediler. Isa (a.s.) onlari bir toprak yiginin yanma götürdü.

Oradan bir avuç toprak aldı. "Bunun ne oldugunu biliyor musunuz?" diye sordu. "Allah ve Rasûlü daha iyi bilir" diye cevap vermeleri üzerine: "Bu, Nuh oğlu Hamin mafsâl yumru kemigidir." dedi. Bastonuyla vurarak: "Allah'in izniyle (kalk)" deyince de Ham, ağarmis basındaki tozları silkeyerek ayağa kalktı. Isa (a.s.) ona: "Ölürken bu halde miydin?" diye sordu. O da : "Hayir.. Ölürken gençtim. Ama şimdi dirilirken kıyamet koptugunu sandım. Bu nedenle basımdaki saçlar ağardı." diye cevap verdi. Hz. Isa, ona: "Bize Nuh'un gemisinden söz et" deyince, sunlari anlatmaya basladı:

"Boyu 1200: eni 600 zira1 idi. Üç katlıydı. Bir katında hayvanlarla canavarlar, bir katında insanlar, bir katında da kuslar vardı. Hayvanların pislikleri çoğalıp gemiyi doldurunca Cenâb-i Allah Nuh'a, filin kuyruguna dürtmesini vahyetti. Dürtünce, kuyrugundan biri erkek, diğeri dişi bir çift domuz peydahlandı. Bunlar pislikleri yemeye başladılar. Pare gemiyi delmek için kemirmeye başlayınca da Cenâb-i Allah, Nuh'a aslanın iki gözünün arasına vurmasını vahyetti. Vurunca burnundan biri erkek, diğeri dişi bir çift kedi peydahlandı. Bunlar fareyi yakalayip yediler.»

Hz. Isa ona: "Nuh (a.s.), şehirlerin suları altında kaldığım nasıl anladı?" diye sordu. Cevaben dedi ki: "Kendisine haber getirmesi için kargayı gönderdi. Karga bir les bulup üzerine kondu. Bunun üzerine Hz. Nuh korkak olsun diye ona beddua etti. Karganın evcil olmayışı bundandır. Daha sonra güvercini gönderdi. Dönüste güvercin, gagasında bir zeytin yaprağı, ayakta da birazcık çamurla geldi de Hz. Nuh, böylece şehirlerin suları altında kalmış olduklarını anladı. Boynuna yeşil bir kusak takti. Ünsiyet ve güvenlik içinde olması için dua etti. Güvercinin evlere alışı olması da bundandır."

Etrafindakiler, Hz. Isa'ya dediler ki: "Ey Allah'in Rasûlü! Bu adamı (Hain'i) evimize götürsek de, yanımızda oturup bizimle konuşsa olmaz mı?."

"Dünyadan rizki kesilmiş olan bir adam nasıl sizinle beraber olur?." diyerek bu Öneriyi reddetti. Ve Ham'a: "Allah'in izniyle eski haline dön!." dedi. Oda topraga dönüştü...

Bu gerçekten garip bir rivayettir.

Alba b. Ahmer, Ikrim'e'den, o da İbn Abbas'tan rivayet etti ki: Gemide Nuh'un yanında çoluk çocuklariyla beraber seksen erkek vardı. Orada yüz elli gün kaldılar. Cenb-i Allah gemiyi Mekke'ye yöneltti, kirk gün süreyle Ka'be'nin çevresinde dolandı. Sonra onu Cudi'ye yöneltti, Cudi'nin üzerinde karar kildi. Nuh (a.s.), kendisine yeryüzünün haberini getirsin diye kargayı kesfe gönderdi. Karga gidip bir lesin üzerine kondu. Bunun zerine Nuh (a.s.) güvercini gönderdi. Güvercin bir zeytin yaprağı getirdi. Ayakları da amurlanmıştı. Bunun zerine Nuh (a.s.), yeryüzünden suların çekilmiş olduğunu anladı. Cudi dağının eteklerine indi. Orada bir köy kurdu. Orayı 'Seksan Köyü' diye adlandırdı. O gün oraya yerlesenlerin dilleri seksen lisana ayrıldı. Bunlardan biri de Arapçaydı. Oradakiler, birbirlerinin dillerini anlamıyor, Nuh (a.s.) onlara tercümanlık yapıyordu.

Katade ve diğerkileri dediler ki: Nuh ve beraberindekiler, receb ayının onunda gemiye bindiler, 150 günlük bir yolculuk yaptılar. Gemi, onları getirip Cudi'nin tepesine kondurdu. Muharrem'in onunda, yani asure gününde gemiden ıkıldılar. İbn Cerir de buna muvafık bir haber rivayet ederek, gemiden ıkis gününde oruç tuttuklarım sözlerine eklemiştir.

İmam Ahmed b. Hanbel, Ebu Hüreyre (r.a.)'nin söyle dedikini rivayet etmiştir:

Hız. Peygamber (s.a.v.), Yahudilerden bazı kimselere ugradı. Onlar, asure orucunu tutmuşlardı. "Bu ne orucudur?" diye sorunca söyle demislerdi: "Bu, Allah'ın Musa'yi ve israilogullanm suda bogulmaktan kurtardığı, Firavunu bogdugu gündür. Bu, geminin Cudi tepesine konup yerleştiğı, onur ve üstünlük sahibi olan Allah'a bir skr ifadesi olarak Musa ile Nuh'un oruç tuttukları gündür."

Bunun zerine Peygamber (s.a.v.): "Ben Musa'ya daha yakınim. Bu günde öncelikle benim oruç tutmam gerekir." dedi. Ashabına da su tavsiyede bulundu: "Sizden biri oruçlu olarak sabahlarsa, orucunu devam ettirip tamamlasın; Sizden biri ailesine dokunmussa, günün kalan kısmını oruçlu (imis gibi) tamamlasın." Buhar'de bunu teyid edici bir baska hadis vardır. Ancak tuhaf olan, burada Nuh (a.s.)'dan söz edilmesidir. Doğruyu en iyi bilen Allah'tır.[6] Simdi de bazı cahillerin asureyle ilgili anlattıkları hikayelere geelim.. Güya Hız. Nuh ve beraberindeki mü'minler, azıklarının artanını ve yanlarında kalan tahılları öğütüp karıştırarak yemek mecburiyetinde kalmışlar. Uzun süre geminin içinde karanlıkta kaldıklarından dolayı gözlerinin zayıflayan ferini güçlendirmek için, gözlerine sürme çekmişler... Bütün bunlar, sahih olmayan ve içinde doğruluk payı bulunmayan rivayetlerdir. Bu hususta mute-med olmayan israiliyat hikayeleri nakledilir.

Muhammed b. Ishak der ki: Cenâb-i Allah, tufani durdurmak isteyince yeryüzüne bir rüzgar gönderdi. Bu rüzgarın etkisiyle sular durdu, yerin kaynakları tikandı. Sular azalıp çekilmeye başladı. Geminin Cudi tepesine konup durması - Tevrat ehlinin iddiasına göre - tufani müteakip yedinci ayın onuncu gecesinde olmuştur. Tufani müteakip onuncu ayın ilk gününde de dağların tepeleri görünmüş, bunun üzerinden kırk-gün geçtikten sonra da Nuh, geminin- daha Önce yapmış olduğu - penceresini açmış, sonra da suyun yeryüzünü ne hale getirdiğini görüp gerekli bilgiyi getirmesi amacıyla kargayı dışarı göndermiş, ama karga bir daha geri dönmemişti. Karga geri gelmeyince güvercini gönderdi. Güvercin döndüğünde, gemide konacak yer bulamayınca Nuh (a.s.) elini uzatıp onu tuttu ve geminin içine aldı. Aradan yedi gün daha geçtikten sonra, sellerin neler yaptığını görüp geri gelerek kendisine bildirmesi için güvercini yemden dışarı gönderdi. Akşam olunca, ağzında bir zeytin yaprağıyla geri geldi. Nuh (a.s.), yeryüzünde suların azalmış olduğunu anladı. Aradan yedi gün daha geçince güvercini yeniden dışarı yolladı, ama bu defa güvercin geri dönmedi. Nuh (a.s.) yeryüzünün açılmış olduğunu anladı. Tufanın başlangıcından güvercinin dışarı yollanmasına kadar bir yıl geçip ikinci yıla girildiğinde yeryüzü tamamen açılıp kara göründü. Nuh (a.s.) geminin örtüsünü açtı. Tufanın ikinci yılının yirmi altıncı gecesinde:

«"Ey Nuh! Sana ve seninle beraber olan topluluklara bizden bir selamet ve bereketle gemiden in. Ama bir çok toplulukları da geçindireceğiz. Sonra onlara can yakıcı bir azab vereceğiz." denildi.» (Hud, 48.)

Ehl-i Kitabın anlattıklarına göre Cenâb-i Allah, Nuh (a.s.)'a su buyruğu vermiş: Sen, karın, oğulların, gelinlerin ve beraberindeki hayvanlar, hepiniz gemiden çıkın. Bütün bunlar, yeryüzünde üreyip çoğalsınlar.

Çıktilar.. Nuh (a.s.), Allah rızasına kesilecek kurbanlar için bir mezbaha inşa etti. Eti yenen hayvanlarla kuşlardan birer tanesini Allah için kurban etti. Allah da yeryüzündeki insanlara artık böyle bir tufan göndermeyeceğine söz verdi. Bu sözünün hatırası olarak da gök kusagını yarattı. Gök kusagının, suda bogulmaya karşı ilahî bir emniyet olduğunu İbn Abbas söylemiştir.

İranlı ve Hindli bazı cahiller, tufanın vukuunu inkar etmiş, ama bu milletlere mensup bazı kimseler, tufanın vukubulduğunu itiraf etmiş, yalnız demisler ki: Tufan, Babil mintikasında vukubuldu, suları bize ulaşmadı. Adem'den bu güne dek, dünyayı büyüklerimizden bir miras olarak devralmışız.

Bunu, şeytanın izinde yürüyen ve atese tapan bazı mecusi zindıkları söylemiştir. Bu onların bir safsatası, asiri küfrü, katmerli cahillikleri, maddi olarak duyulur şeyleri inkarları ve göklerle yerin Rabbini yalanlamalarından başka bir şey olamaz.

Rahman olan Allah'in elçilerinden nakiller yapan din âlimleri, sair zamanlarda insanların mütevatiren rivayet ettikleri haberlerin yani sıra, Nuh tufanının vukubuldugu hususunda görüs birliği etmişlerdir. Bu tufan, bütün beldeleri sular altında bırakmış, Cenâb-i Ailah'da kendi destegindeki günahsız peygamberi Nuh'un çağrisina icabet etmek ve kaçınılmaz takdirini infaz etmek için inkarcı kullardan hiç birini o zaman sag bırakmamıştır. [7]

Nuh (A.S.)'Un Sahsina Ait Bazi Haberler

Cenâb-i Allah buyurdu ki:

«Dogrusu Nuh, çok sükreden bir kuldu.» (ei-îsrâ, 3.)

Denildi ki: Onun yemesi, içmesi, giymesi ve bütün davranislari Allah'in gözetiminde ve onun rizasina uygundu.

Imam Ahmed b. Hanbel, Enes b. Malik'den naklederek Rasûlullah (s.a.v.)'m söyle buyurdugunu söyledi:

«Dogrusu Allah, kulun bir yiyecegi yeyip o yiyecekten ötürü kendisine hamdetmesini veya bir içecegi içip o içecekten ötürü kendisine hamdetmesini memnuniyetle karsilar.»[8]

Dogrusu su ki sükreden; kalbi, kavli ve ameli taatler yaparak hayirli aktivitede bulunan kimsedir. Sairin dedigi gibi sükür, ancak böyle yapılır.

«Nimetleri size ifade eder üç şeyim;

Elim, dilim ve örtülü kalbim.» [9]

Nuh (A.S.)'Un Oruç Tutusu

Sehl b. Ebi Sehl, Abdullah b. Ömer'in söyle dedigini rivayet etti: Isittim ki Rasûlullah (s.a.v.) söyle buyuruyor: «Ramazan ve kurban bayrami günleri disinda Nuh (a.s.), zamanin tümünü oruçlu geçirmiştir.»

Taberanî, Abdullah b. Ömer'in söyle dedigini rivayet etti: îsittimki Rasûlullah (s.a.v.) söyle buyuruyor: «Ramazan ve Kurban bayrami günleri disinda Nuh (a.s.), zamanin tümünü oruçlu geçirmiştir. Davud (a.s.), zamanin (senenin) yarisini oruçlu geçirmiştir. İbrahim (a.s.), her aydan üç gün oruç tutmustur. Bir yıl tutmuş, bir yıl tutmamıştır.»[10]

Nuh(A.S.)'Un Hacci

Hafiz Ebu Yala dedi ki: Süfyan b. Vekî', Ibn Abbas (r.a.)'in söyle dedigini rivayet etti: «Rasûlullah (s.a.v.) haccetti. Usfan vadisine geldiginde sordu: "Ey Ebu Bekir! Bu hangi vadidir? Bu hangi vadidir?" Ebubekir: "Usfan vadisidir." deyince Rasûlullah (s.a.v.) söyle buyurdu: "Buraya Nuh, Hud ve Ibrahim, genç develer üzerinde ugramislardir. Yularlari liften esekleri vardi. Pestemallari çuhadan, omuzluklari da siyah beyaz çizgili olup yündendi.

Allah'm sereüi evini ziyaret ederek haccediyorlardı." Bu hadis "garib"dir. [11]

Nuh (A.S.)'Un Ogluna Vasiyeti

Imam Ahmed b. Hanbel, Abdullah b. Ömer (r.a.)'in söyle dedigini rivayet etti: Rasûlullah (s.a.v.)'m'yanmdaydik. Omuzuna üzerinde ipekten baglar bulunan çizgili bir cübbe giymis olan bedevi bir adam geldi ve söyle dedi: "Bilesiniz ki bu arkadasiniz (yani Rasûlullah), sü-vai'i oğlu süvari olan herkesi (yüksek mevkilerde bulunanlari) alçaltmis, çoban oğlu çoban olan (asagi tabakadaki) herkesi yüceltmis-tir.

Rasûluilah, (s.a.v.) onun cübbesinin yakasini tutarak: "Senin üzerinde akilsizlarin elbisesini görmekteyim." dedi ve sonra sözünü söyle sürdürdü: «Allah'in peygamberi Nuh, vefat edecegi esnada ogluna söyle dedi: "Sana bir vasiyette bulunacagim. Sana iki seyi yapmani emrediyorum. Ve iki seyi yapmani da yasakliyorum. "Lâ ilahe illallah "demeni emrediyorum. Yedi kat gökle yedi kat yer, terazinin. bir kefesine; "lâ ilahe illallah" sözü de terazinin diger kefesine konulsa, "lâ ilahe illallah" kefesi agir gelir. Sayet yedi kat gölde yedi kat yer, daginik halkalar olsalar, "Lâ ilahe illallah" ile "Sübhanallahi ve bihamdihi" kelimeleri, bu halkalari bir araya getirip birlestirir. Çünkü bu cümlelerde her seyin bagi vardır. Yaratiklar bunlai'la riziklandinlirlar.

"Allah'a ortak kosmayi, kibri sana yasakliyorum," Dedim ki - veya denildi ki -: "Ey Allah'in Rasûlü! Allah'a ortak kosmanin ne demek oldugunu biliyoruz. Ya su 'kibir' nedir? Birimizin güzel ipli bir çift ayakkabisinin olmasi kibir midir?" "Hayir" dedi. "Birimizin giydigi güzel bir elbisesinin bulunmasi kibir midir?" dedim. "Hayir" dedi. "Birimizin binmekte oldugu bir bineginin bulunmasi kibir midir?" dedim. "Hayir" dedi. "Birimizin meclisinde oturup kendisiyle sohbet eden arkadaslarinin bulunmasi kibir midir?" dedim. "Hayir" dedi. "Peki ya kibir nedir?" dedim."Hakki tanimamak ve insanlari horlamaktır."» dedi.[12]

Ehl-i Kitab anlatirlar M: Nuh peygamber gemiye bindiginde 600 yasindaydi, İbn Abbas'm da böyle dedigini daha önce söylemistik. Yalniz o, "Gemiye bindikten sonra 350 yil daha yasadi" sözünü eklemistir. Ancak bu söz, tartisma götürür. Kaldi ki bu sözle Kur'ân-i Kerim'in ifadeleri arasında uzlasma saglanamadigi için bu büyük bir yanilgidan baska bir sey olamaz. Kur'ân-i Kerim'in ifadesinden anlasildigina göre Nuh peygamber, risaletle görevlendirildiginden itibaren tufanin vukuuna kadar geçen müddet zarfinda milleti arasında 950 yil kalmistir. Onlar zalim bir kavim olduklari için bundan sonra tufan seline yakalanmislardir. Tufandan sonra Nuh peygamberin ne kadar yasamis oldugunu ancak Allah bilir.

Nuh (a.s.)'un 480 yasindayken peygamberlikle görevlendirildiği, tufandan sonra 350 yıl daha yasadığı sözü gerçekten Ibn Abbas (r a)'dan nakledilmisse, buna göre -950 yıl daha ilaveyle- Nuh (a.s.) 1780 yıl yaşamış olmaktadır. Ibn Cerir ve Ezrakf nin rivayetlerine göre Nuh (a s)'un kabri, Mescid-i Haram'dadır. Bu rivayet, son devir ulemasından bir çoğunun bu konudaki kavillerinden daha güçlü ve. daha sabittir Bunlar derler ki: Nuh peygamberin kabri, Kerk-i Nuh beldesindedir. Ve orada bu maksatla bir cami de inşa edilmistir.

Dogruyu en iyi bilen Allah'tir. [13]

Hud Peygamberin Kissasi

Hud (a.s.), Erfahsiz oğlu Salih'in oğludur. Erfahsiz ise, Nuh oğlu Sam'm oğludur.

Denilir ki: Hud (as.), Salih oğlu Abir'in oğludur. Salih ise, Sam oğlu Erfahsiz'in oğludur. Bilindiği gibi Sam da Nuh peygamberin oğludur. Bunu, Ibn Cerir (et-Taberî) anlatmistir.

Hud (a.s.), Ad kabilesindendi. Ad, Avs'm oğludur. O da Nuh oğlu Sam'in oğludur. Bunlar bir Arab kavmi olup Ahkaf denen daglık bölgede oturlardı. Burası denize doğru uzanan ve Sahr adıyla isimlendirilen bir yer olup Yemen'de Umman ile Hadramut arasındaydı. Vadilerinin adı da Mugis idi. Nüfusları kabarık olup kalın direkli çadırlarda yasarlardı. Nitekim Cenâb-i Allah buyurmuş İd:

«Ey Muhammedi Rabbinin, sütunlara sahip İrem sehrinde oturan Ad milletine ne ettiğini görmedin mi?..» (el-Fecr, 6-7.)

İrem'de oturan Ad... Bunlar ilk Ad kavmiydi. İkinci Ad ise, bilahare ortaya çıkmış bir kavim olup yeri geldiğinde gerekli açıklama yapılacaktır. Birinci Ad' dan söyle söz ediliyor:

«Benzeri hiç bir memlekette yaratılmamış olan, sütunlara sahip İrem sehrinde oturan Ad...» {cl-Fecr, 7-8.)

İrem'in yeryüzünde dolasan, bazen Sam'da, bazen Yemen'de, bazen Hicaz'da, bazen da başka yerde görünen bir şehir olduğunu söyleyen kimse, hedefi saptırmış, dayanaksız ve delilsiz bir söz sarfetmiş olur. İbn Hibban'm sahihinde Ebu Zerr (r.a.)'in rivayet ettiği, nebilerle mürsellerin anlatıldığı uzun bir hadiste su ifadelerle rastlamaktayız:

- «O nebi ve rasûllerden dördü, Araplardandır; Hud, Salih, Suayb ve bir de peygamberin ey Eba Zerr!..»

İlk Arabça konusanin Hud (a.s.) olduğu söylenir. Vehb b. Münebbih'e göre ise, Hud'un babasıdır. Diğerleri dediler ki: İlk Arabça konusan, Nuh (a.s.)'du. İlk Arabça konusanin Adem (a.s.) olduğu da söylenir ki, gerçeğe

yakin olan da budur. İlk Arabça konusanin baskasi olduğu da söylenmistir. Dogruyu en iyi bilen Allah'tir.

Ismail (a.s.)'de önceki Araplara Arab-i Arike denir ki, bunlar birçok kabilelere ayrilir: Ad> Semud, Cürhüm, Tasm, Cedis, Emim, Medyen, Imlak, Casim, Kahtan, Benu Yaktin ve benzerleri...

Müstarebe Araplara gelince bunlar, Ibrahim Halil oğlu Ismail'in soyudurlar. Gramere uygun', edebi bir Arapçayı ilk konusan, Hz. Ismail (a.s.)'dir. Allah izin verirse yeri geldiginde anlatilacagi gibi Hz. Ismail, Arapçayı, Harem'de annesi Hacer'in yanina gelip Mekke'ye yerlesen Cürhüm kabilesinden öğrenmistir. Ama Cenâb-i Allah ona, Arapçayı gayet iyi derecede anlasilir ve net bir sekilde konusturmudur. Rasûlullah (s.a.v.)'da öyle konusurdu.

Bizim bahsini yapmak istedigimiz Ad, ilk Ad'dir. Tufandan sonra ilk puta tapanlar onlardir. Samed, Samud ve Hera adli üç tane putlari vardi.

Cenâb-i Allah, onlara kardesleri Hud'u'peygamber olarak gönderdi.

Hud, onlari Allah'a kulluk etmeye çağirdi. Nitekim bunu açıklama sadedinde Cenâb-i Allah buyurmus ki:

«Ad milletine de kardesleri Hud'u gönderdik: "Ey Milletim! Allah'a kulluk edin, O'ndan baska tanriniz yoktur, karsi gelmekten sakalmaz misiniz?" dedi. Milletin inkarcilari gelenleri, "Biz senin beyinsiz oldugunu görüyor ve seni yalancilardan saniyoruz."-dediler. "Ey Milletim! ben beyinsiz degilim. Alemlerin Rabbinin peygamberiyim. Size Rabbi-min sözlerini bildiriyorum. Ben sizin için güvenilir bir öğütçüyüm. Sizi uyarmak üzere, aranızdan bir adam vasitasiyla Rabbinizden size bir haber gelmesine mi sasiyorsunuz? Allah'in sizi Nuh'un milleti yerine getirdigini ve vücutça da onlardan üstün kildigini hatirlayin. Basariya erisebilmeniz için Allah'in nimetlerini anin." dedi. "Bize, yalnız Allah'a kulluk etmemizi, babalarimizin taptiklarini birakmamizi söylemek için mi geldin? Dogru sözlülerden isen, haydi bizi tehdid ettigin azaba ugrat." dediler. "Hiç süphesiz artik Rabbinizin azab ve öfkesini hakkettiniz. Allah'in hiç bir delil indirmedigi ve isimlerini kendi koydugunuz putlar hakkında mi benimle tartisiyorsunuz? Bekleyin, dogrusu ben de sizinle beraber bekleyenlerdenim." dedi. Biz, rahmetimizle Hud'u ve beraberinde bulunanlari kurtardik. Ayetlerimizi yalan sayarak inanmayanlari kökünü kestik.» (el-A'râf, 65-72.)

«Ad milletine kardesleri Hud'u gönderdik. Söyle dedi: "Ey Milletim! Allah'a kulluk edin. O'ndan baska tanriniz yoktur. Yoksa sadece yalan uyduran kimseler olursunuz. Ey Milletim! Buna karsilik sizden bir ücret istemiyorum. Benim ücretim, ancak beni yaratana aittir. Akletmez misiniz? Ey Milletim! Rabbinizden magfiret dileyin. Sonra O'na tevbe edin ki size gökten bol bol yağmur göndersin, kuvvetinize kuvvet katsin; yüz çevirip de suçlu

olmayin."

"Ey Hud! Sen bize bir belge getirmeden, senin sözünden ötürü tanrılarimizi terketmeyiz ve sana inanmayiz. Bir kisim tanrilarimiz seni çarpmistir demekten baska bir sey demeyiz." dediler. Hud: "Dogrusu, ben Allah'i sahid tutuyorum. Siz de sahid olun ki, ben O'nu birakip kostugunuz eslerden uzagim. Hepiniz bana tuzak kurun. Sonra da ertelemeyin. Ben, ancak benim de sizin de Rabbiniz olan Allah'a guvenirim. Hiçbir canli yoktur ki Allah ona el koymamis bulunsun. Rabbim elbette dogru yoldadir. Eger yüz çevirirseniz, haberiniz olsun, süphesiz ben size benimle gönderileni bildirdim. Rabbim sizden baska bir milleti yerinize getirebilir. O'na bir sey de yapamazsiniz. Dogrusu, Rabbim her sey i koruyandir." dedi.

Buyrugumuz gelince, Hud'u ve beraberindeki inananlari, aciyarak kurtardik. Onlari çetin bir azabdan koruduk. Bu, Rablerinin ayetini bile bile inkar eden, peygamberlerine kafa tutan ve her inatçi zorbanin emrine uyan Ad milletidir. Bu dünyada da, kiyamet gününde de lanete ugradilar. Bilinki Ad milleti Rabblerini inkar etti. Ve yine bilin ki Hud'un milleti Ad, Allah'in rahmetinden uzaklasti.» (Hud, so-60.)

«Bunlarin ardindan baska nesiller varettik. Onlara aralarindan; "Allah'a kulluk edin, O'ndan baska tanriniz yoktur, sakinmaz misiniz?" diyen bir elçi gönderdik. Onun inkarci ve ahirete kavusmayi yalanlayan milletin ileri gelenleri - ki biz onlara bu dünya hayatinda nimet vermistik - söyle dediler: "Bu yediginizden yiyen, içtiginizden içen sizin gibi bir insandan baska bir sey degildir. Kendiniz gibi bir insana itaat ederseniz, hüsrana ugrayacaginizda hiç süphe yoktur. Ölü toprak ve kemik yigini oldugunuz zaman tekrar dirilmenizle sizi tehdid mi ediyor? Oysa tehdid edildiginiz sey ne kadar, hem de ne kadar uzak! Hayat ancak bu dünyadakidir. Ölürüz ve yasariz; tekrar diriltilmeyiz. Bu sadece Allah'a karsi yalan uyduranin biridir. Biz ona inanmayiz." O Peygamber: "Rabbim! Beni yalanci saymalarina karsilik bana yardim et." dedi. Allah da: "Az sonra pisman olacaklar." bu3oirdü. Gerçekten onlari bir çiglik yakaladi ve onlari süprüntü yigini haline getirdik. Haksizlik eden millet, rahmetten uzak olsun! (el-Mü'minün, 3i -41.)

«Ad Milleti de peygamberleri yalanladi. Kardesleri Hud, onlara: "Allah'a karsi gelmekten sakinmaz misiniz? Dogrusu ben, size gönderilmis güvenilir bir elçiyim. Allah'tan salanin ve bana itaat edin. Buna karsi sizden bir ücret istemiyorum. Benim ecrim, ancak âlemlerin Rabbine aittir. Siz her yüksek yere koca bir bina kurup bos seyle mi ugrasirsiniz? Yakaladiginizi zorbaca mi yakalarsiniz? Artik Allah'tan sakinin ve bana itaat edin. Bildiginiz seyleri size verenden sakinin. Davarlari, ogullari, bahçeleri ve akarsulari size O vermistir. Dogrusu, hakkinizda büyük günün azabindan korkuyorum." dedi.

"İster Öğüt ver, ister öğüt verenlerden olma, bizim için farketmez. Bu durumumuz öncekilerin gelenegidir. Biz azaba ugratılacak da degiliz." dediler. Böylece onu yalanladılar. Biz de kendilerini yok ettik. Bunda şüphesiz ki ders vardır. Ama çoğu inanmamıştır. Doğrusu, Rabbin güçlüdür, merhametlidir.» (es-Suarâ, 123)

«Ad milleti, yeryüzünde haksız yere büyüklük taslamış, "Bizden daha kuvvetli kim vardır?" demisti. Onlar, kendilerini yaratan Allah'ın onlardan daha kuvvetli olduğunu görmüyorlardı değil mi? Ayetlerimizi bile bile inkar ediyorlardı. Rezillik azabım onlara dünya hayatında tad-dirmek için o uğursuz günlerde üzerlerine dondurucu bir rüzgar gönderdik. Ahiret azabı ise daha çok alçaltıcıdır. Ve onlar, yardım da görmezler.» (Fussilet, 15-16.)

«Ey Muhammed! Ad milletin kadesi Hud'u an. Ondan önce ve sonra, "Allah'tan baskasına kulluk etmeyin." diyen nice uyarıcılar gelip geçmisen, Ahkaf bölgesindeki milletini uyarmış: "Doğrusu sizin için büyük günün azabından korkuyorum." demisti. "Bize, bizi tanrılarımızdan alıkoymak için mi geldin? Eger doğru sözlülerden isen, bizi tehdid ettiğin şeyi basımıza getir." dediler. "Doğrusu, bunun ne zaman geleceğini Allah bilir. Ben size, benimle gönderileni teblig ediyorum. Fakat sizin cahil bir millet olduğunuzu görüyorum." dedi. O azabın yayılarak vadilerine doğru yöneldiği gördüklerinde: Bu yaygın bulut bize yağmur yağdıracaktır." dediler. Hud: "Hayir o, acele beklediğiniz şeydir. Can yakıcı azab veren bir rüzgardır; Rabbinin buyruğu ile her şeyi yok eder." dedi. Bunun üzerine evlerinin harabelerinden başka bir şey görünmez oldu. Biz, suçlu milleti iste böyle cezalandırırız.» (el-Ahkâf, 21-25.)

«Ad milletin basından geçende de ibret vardır. Onların üzerine, ugradığı her şeyi bırakmayıp toza çeviren kuru bir rüzgar gönderdik.»

(ez-Zâriyât, 41-42.)

«İlk Ad milletini, semud milletini yok edip geri bırakmayan O'dur. Daha önce de Nuh milletini yok eden O'dur. Çünkü onlar çok zalim ve pek taskin kimselerdi. Lut milletin kasabalarını yere batıran, onları gömdükçe gömen O'dur. Ey kisi! Rabbinin hangi nimetinden şüpheye

düzersin?» (en-Necm, 50-55.)

«Ad milleti peygamberini yalanlamıştı. Benim azabım ve uyarmam nasılmış? Nitekim o uğursuz günde, üzerlerine, insanları, sökılmış hurma kütüğü gibi kopararak yere seren, dondurucu bir rüzgarı devamlı olarak gönderdik. Benim azabım ve uyarmam nasılmış? Andolsun ki, Kur'ân'ı öğüt olsun diye kolaylaştırdık; yok mudur öğüt alan?» (el-Kamer, 18-22.)

«Ad milleti ise, önünde durulmaz, dondurucu bir rüzgarla yok edildi. Allah onların kökünü kesmek üzere, üzerlerine o rüzgarı yedi gün, sekiz gece

estirdi. Halkın, kökünden çıkarılmış hurma kütükleri gibi yere yıkıldıklarını görürsün. Onlardan arda kalmış birşey görür müsün?..» (ci- Hâkka, 6-8.)

«Ey Muhammed! Rabbinin hiç bir memlekette benzeri yaratılmamış, sütunlara sahip İrem sehrinde oturan Ad milletine ne ettiğini görmedin mi? Dağ yamacında kayaları oyan Semud milletine, memleketlerde asiri giden, oralarda bozgunculuğu arttıran, sarsılmaz bir saltanat sahibi Firavun'a Rabbinin ne ettiğini görmedin mi? Rabbin onları azab kirbacından geçirmiştir. Doğrusu, Rabbin hep gözetlemekteydi.»

(el-Feer, 6-14.)

Bütün bu kissalardan, tefsirimizin ilgili bölümlerinde yeteri kadar bahsetmistik. Övgü ve minnet, Allah'adır. Beraet, İbrahim, Furkân, Ankebût, Sâd ve Kâf sûrelerinde Ad milletinden söz edilmiştir.

Buraya kadar nakledilen ayetlere, konuyla ilgili haberleri de ekleyerek Ad milletinin basından geçenleri deii toplu bir şekilde anlatacağız.

Daha önce de söylediğimiz gibi, tufandan sonra puta tapan ilk millet, Ad kavmidir.

«Allah'ın sizi Nuh'un milleti yerine getirdiğini ve vücutça da onlardan üstün kıldığını hatırlayın.» (cl-A'rsr, 69.).

Yani Cenâb-i Allah onları, yaratılış, bünye ve tuttuğunu koparma bakımından zamanlarının en güçlü insanları olarak yaratmıştı.

«Bunların ardından başka nesiller var ettik.» (d-Mü'minün, 3i.)

Sahih rivayetlere göre bunlar Hud peygamberin milleti idiler. Baskaları, bunların Semud kavmi olduğu düşüncesindedirler. Zira bir ayet-i kerimede buyurulmaktadır ki:

«Onları bir çiglik yakaladı ve onları süprüntü yığını haline getirdik.» (el-Mü'minün, 41.)

Dediler ki: Çiglikle helak edilenler bunlar değil de Salih peygamberin milletidir. Zira bir ayet-i kerimede buyuruluyor ki:

«Ad milleti de bu yüzden önünde durulmaz, dondurucu bir rüzgar ile yok edildi.» (ei-Hâkka, 6.)

Rivayetçilerin böyle demeleri, ormanlık yerde oturan Medyen hal-kinm kissasında da anlatılacağı gibi bunların hem rüzgar ve hem çiglikle helak edilmiş olmalarına engel teşkil etmez. Onların üzerine bir kaç çeşit ilâhi azab gönderilmisti. Sonra Ad milletinin, Semud milletinden önce yaşamış olduğu da tartışma götürmez bir gerçektir.

Özetle Ad kavmi; kati, kafir, inatçı ve putperestlikte ısrarlı bir millettir. Cenâb-i Allah, aralarından bir adami, kendilerini sırf Allah'a kulluk etmeye,

ibadetlerini yalnızca Allah'a yapmaya, O'na karşı ihlaslı olmaya çağırmaya görevli kıldı. Ama onlar bu adamı (Hud peygamberi) yalanlayıp muhalefet ettiler ve küçümsediler. Bunun üzerine Cenâb-ı Allah, güçlü ve muktedir bir zata yarasırcasma onları yakalayiverdi.

Hud peygamber, Allah'a ibadet etmelerini emredip O'na itaat etmelerini ve bağışlanma talebinde bulunmalarını tesvik ettiği, buna karşılık onlara dünya ile ahiret hayırlarını va'dettiği, ama bu emirlere muhalefet etmeleri halinde kendilerini dünya ve ahiret azabıyla tehdit ettiği zaman;

«Milletinin inkarcı ileri gelenleri: "Biz senin beyirfsiz olduğunu görüyoruz" dediler.» (el-A'râf, 66.)

Yani senin bizi davet ettiğin bu şey, kendilerinden yardım ve nazik umulan putlara tapmamız karşısında bir beyinsizlik ve ahmaklıktır. Kaldı ki sen, Allah tarafından bir elçi olarak gönderildiğini iddia ederken de yalan söylüyorsun...

«Ey Milletim! Ben beyinsiz değilim, âlemlerin Rabbinin peygamberiyim.» dedi (el-A'râf, 66.)

Yani bu iş sizin sandığınız gibi, inandığınız gibi değildir. Bilakis ben: «Size Rabbinin mesajlarım tebliğ ediyorum ve ben, sizin için güvenilir bir nasihatçiyim.» (A'râf, 67.)

Tebliğ vazifesi, tebliğ edilen şeyin aslını aktarmayı, yalan söylememeyi, fazlalık veya eksiklik yapmamayı gerekli kılar. Tebliğ edilecek şeyi açık, kısa, karışıklık ve anlaşılmazlığa meydan vermeyecek şekilde derli toplu olarak aktarmayı gerekli kılar.

Tebliğci, bu Ölçülere bağlı kalarak görevini yapmanın yanı sıra millete nasihat etmeli, onlara karşı sefkatli olmalı, doğru yola erismelerini kalben arzulaman, bu görevine karşılık olarak onlardan bir ücret istememeli, bilakis davet ve nasihatını "sadece Allah rızası için yapmalıdır. Ücretini, ancak kendisini hidayetçi olarak gönderen Allah'tan istemelidir. Çünkü dünya ve ahiretin bütün hayırları, Allah'ın elindedir.

Bu sebeple Hud peygamber demiş ki:

«Ey Milletim! Buna karşılık sizden bir ücret istemiyorum. Benim ücretim, ancak beni yaratana aittir. Akletmez misiniz?.» (Hud, 81.)

Yani sizi davet ettiğim şeyin, fitratınızın da tanıklık ettiği gibi apaçık bir hak ve hakikat olduğunu ayırtedip kavrayacak aldınız yok mudur? Sizi davet ettiğim bu şey, gerçek dindir ki, Cenâb-ı Allah Nuh'u bu dinle insanlara göndermiştir. Kendisine muhalefet edenleri de yok etmiştir. Ben bu davetime karşılık sizden bir ücret istemiyorum. Ücretimi, zarar ve faydanın sahibi olan Allah'tan istiyorum.

Inananlardan biri demisti ki;

«Sizden bir ücret istemeyenlere uyun. Onlar dogru yoldadirlar. Beni yaratana ne diye kulluk etmiyeyim? Siz de O'na döneceksiniz.» (Yasin, 21-22.)

Ad milletinin Hud'a söyledikleri sözler arasında sunlar vardi: «Ey Hud! Sen bize bir belge getirmeden, senin sözünden ötürü tanrilarimizi terketmeyiz ve sana inanmayiz. Bir kisim tanrilarimiz seni çarpmistir demekten baska birsey demeyiz.» (Hud, 53-54.)

Diyorlardi ki: Ey Hud! Bize getirdigin sözlerin dogruluguna taniklik edecek bir mucize getirmedin. Senin delilsiz ve dayanaksiz olarak söylediigin yalm sözlerinden ötürü putlarimize tapmayi birakacak kimseler degiliz biz! Öyle saniyoruz ki, bu sözleri deli oldugun için söylüyorsun.

Bazi tanrilarimiz sana öfkelenmis ve seni akil hastaligina yakalatmislar, bu nedenle sen de delirmissin. "Bir kisim tanrilarimiz seni çarpmistir, demekten baska bir sey demeyiz." sözünün manasi iste budur.

"Hud: "Dogrusu ben Allah'i sahid tutuyorum. Siz de sahid olun ki ben O'nu birakip kostugunuz eslerden uzagim. Hepiniz bana tuzak kurun. Sonra da ertelemeyin."» (Hud, 54.55.)

Bu sözüyle Hud peygamber onlara meyden okuyor, tanrilarıyla ilgisi bulunmadigini bildiriyor, onlari küçümsüyor; o tanrilarin, yani putlarin fayda veya zarar veremeyeceklerini, cansiz varliklar olduklarini açıklıyordu. Ve söyle diyordu: Eger iddia ettiginiz gibi bu putlar fayda veya zarar verebiliyorlarsa, iste ben, bunlara bagli degilim ve bunlari lanetliyorum. Yapabiliyor s aniz bana tuzak kurun. Sonra da hiç ertelemeyin, hep bir araya- gelerek güçbirliği edin ve bir an ertelemeyin bana ne yapabilecekseniz yapin! Umurumda degilsiniz. Sizi düşünmüyor ve size bakmıyorum bile.

«Ben, ancak benim de sizin de Rabbiniz olan Allah'a güvenirim. Hiç bir canlı yoktur ki Allah ona el koymamis bulunsun. Rabbim elbette dogru yoldadir.» (Hud, 56.)

Yani ben Allah'a tevekkül ediyor, O'ndan destek alıyor, kendisine siginip bel baglayanin kayba ugramiyacagi Cenâb'ma güveniyorum. O'nu birakip ta yaratiklara aldiris etmem. O'ndan baskasına güvenmem ve ancak O'na kulluk ederim.

Hud'un Allah'in kulu ve elçisi, Allah'tan baskasına tapan kavminin de sapiklik ve cehalet içinde olduguna, sadece bu kesin bir delildir. Çünkü kavmi, ona hiç bir kötülük yapamadi. Bu da onun onlara getirdiginin dogruluguna, onlari hal ve gidisatlarinin yanlisligina, yollarinin bâtilhgina delâlet eder. Daha önceleri Nuh peygamber de bu delilin aynisini kendi

milletine karsi kullanmisti:

«Ey Milletimi Eger durumum, Allah'in ayetlerim hatirlatmam size agir geliyorsa - ki ben Allah'a guvenmisimdir - siz ve kostugunuz ortaklar elbirligi edin; yapacaginiz is, sonra size bir tasa vermesin. Sonra onu bana uygulayin ve beni ertelemeyin!».» (Yûnus, 71.)

Ibrahim Halil (a.s.)'de böyle demisti:

«"Ona (Rabbini) ortak kostuklarinizdan korkmuyorum. Meger ki Rabbimin bir dilegi ola. Rabbim ilimce her seyi kusatmistir. Hâlâ öğüt kabul etmez misiniz?" dedi. "Allah'a ortak kostuklarinizdan nasil korkarim? Oysa siz, Allah'in hakkinda size bir delil indirmedigi bir seyi O'na ortak kosmaktan korkmuyorsunuz. Iki taraftan hangisine guvenmek gereklidir, bir bilseniz." "Iste guven, onlara, inanip imanlarina haksizlik karistirmayanlaradir. Onlar dogru yoldadirlar. Bu, Ibrahim'e, milletine karsi verdigimiz hüccetimizdir. Diledigimizi derecelerle yükseltiriz. Dogrusu, Rabbin Hakîm'dir, Bilendir."» (ei-En'âm, so-83.)

«Onun inkarci ve ahirete kavusmayi yalanlayan milletin ileri gelenleri - ki Biz onlara bu dünya hayatinda nimet vermistik - söyle dediler: "Bu, yediginizden yiyen, içtiginizden içen sizin gibi bir insandan baska bir sey degildir." "Kendiniz gibi bir insana itaat ederseniz, hüsrana ugrayacaginizdan hiç şüphe yoktur." "Öldüğünüz, toprak ve kemik yigini oldugunuz zaman tekrar dirilmenizle sizi tehdid mi ediyor?"» (ei-

Mü'minûn, 33-35.)

Cenâb-i Allah'in bir insani peygamber olarak görevlendirmesini yadirdigadilar. Bu tür süpheleri cahil kafirler öteden beri ortaya atmislardir ve atmaktadirlar. Buna deginen bir ayet-i kerimede söyle buyuruluyor:

«İçlerinden birine: "Insanlari uyar." diye vahyetmemiz insanlarin tuhafma mi gitti?».» (Yûnus, 2.)

«Insanlara dogruluk rehberi geldigi zaman, inanmalarina engel olan, sadece: "Allah peygamber olarak bir insan mi gönderdi?" demis olmalaridir. De ki: 'Yeryüzünde yerlesip dolasanlar melek olsalardi, biz de onlara gökten peygamber olarak bir melek gönderirdik.'» (el-İsrâ, 94-95.)

Bu sebeple Hud peygamber, kendi kavmine söyle demisti:

«Sizi uyarmak için aranızdan biri vasitasiyla Rabbinizden size haber gelmesine mi sasiyorsunuz?».» (el-A'râf, 63.)

Yani bu, sasilacak bir sey degildir. Çünkü Cenâb-i Allah, peygamberligini nereye ve kime birakacagini daha iyi bilir.

«"Öldüğünüz, toprak ve kemik yigini oldugunuz zaman tekrar dirilmenizle

sizi tehdid mi ediyor? Oysa tehdid edildiginiz sey ne kadar, hem de ne kadar uzak! Hayat, ancak bu dünyadakidir. Ölürüz ve yasariz; tekrar diriltilmeyiz. Bu, sadece Allah'a karsi yalan uyduranin biridir. Biz ona inanmayiz!" O peygamber: "Rabbim! Beni yalanci saymalarina karsi bana yardım et" dedi.» (el-Mü'mmûn, 35-39.)

Ahireti imkansiz gördüler.. Toprak ve kemik haline geldikten sonra cesedlerin yeniden hayat bulacagim inkar ettiler.. "Bu, uzak, hem de ne kadar uzak bir seydir"1 dediler. "Hayat, ancak bu dünyadakidir. Ölürüz ve yasariz; tekrar diriltilmeyiz." Yani bir millet ölür, digeri hayata gelir. Dehrilerin inanci budur. Nitekim bir kisim cahil zindiklar derler ki: "Rahimler çocuk dogurur. Yer de onlari yutar." Devrilere gelince bunlar, her 36.000 senede bir bu dünyaya döneceklerine inanirlar.

Bütün bunlar yalan, küfür, cehalet, sapiklik, hiç bir delil ve burhana dayanmayan fasid ve bâtil sözlerdir. Akillarim çalistirip dogru yola girmeyen kafir ve günahkar ademogullarinin akillari, bu sözlerle çelinmektedir. Nitekim Cenâb-i Allah buyurmus ki:

«Seytanlar, ahirete inanmayanlarin kalblerinin ona yönelmesi, ondan hosnud olmasi ve onlarin isledikleri suçlan islemeleri için, o sözleri fisildarlar.» (el-En'âm, 113.)

Onlara öğüt verme sadedinde söyle demistir:

«Siz her yüksek yere koca bir bina kurup, bos seyle mi ugrasirsiniz? Temelli kalacaginizi umarak saglam yapılar mi edinirsiniz?» (eS-suarâ, 128-129.)

Onlara diyordu ki: Her yüksek yerin üzerine, saray ve benzeri çok büyük muazzam binalar kurup, bos seylemlerle mi ugrasirsiniz. Bunlar bos seylemlerdir.. Çünkü çadırlarda yasadiginiz için bunlara ihtiyaciniz yoktur.

«Ey Muhammedi Rabbinin, hiçbir memlekette benzeri yaratilmamis, sütunlara sahip Irem sehrinde oturan Ad milletine ne ettigini görmedin mi?» (el-Fecr, 6-8.)

Irem'de yasayan Ad, ilk Ad kavmidir ki, onlar büyük sütunlu çadırlarda yasarlarmis.

Irem'in altın ve gümüşten yapılma bir sehir olup ülkeden ülkeye dolastigini söyleyen bir kimse, yanilgiya düsmüs ve delilsiz bir söz söylemis olur. "Saglam yapılar mi edinirsiniz?" (es-Suarâ, 129.) Bu ayette sözü edilen saglam yapılardan kastin, saraylar veya hamam burçlari, yahut sedler oldugu, geleli rivayetler arasindadir. "Ebedî kalirsiniz umuduyla.", yani bu diyarda çok uzun bir ömür sürersiniz umuduyla bu saglam yapıları inşa ediyorsunuz.

«Yakaladiginizi zorbaca mi yakalarsiniz? Artik Allah'tan sakini ve bana itaat edin. Bildiginiz seyleri size verenden sakini; Davarlari, ogullari, bahçeleri ve akarsulari size O vermistir. Dogrusu, hakkinizda büyük günün azabından korkuyorum.» (cs-Suarâ, 130-135.) .

Inançsiz milleti, Hud (a.s.)'a su karsiligi verdi:

«Bize yalnız Allah'a kulluk etmemizi, babalarimizin taptiklarini birakmamizi söylemek için mi geldin? Dogru sözlülerden isen, haydi bizi tehdid ettigin azaba ugrat.» (el-A'raf, 70.)

Yani ibadet ve kullugumuzu sirf Allah'a yapalim, atalarimize, geçmişlerimize ve onların dinlerine muhalefet edelim diye mi bize geldin? Eger bu söylediklerin ve getirdigin din dogruysa, bizi tehdid edip durdugun azab ve cezayi basimiza getir. Dogrusu biz sana inanmıyor, senin pesin sıra gelmiyor ve seni dogrulamiyoruz...

Yine demislerdi ki:

«Ister öğüt ver, ister öğüt verenlerden olma. Bizim için farketmez. Bu durumumuz öncekilerin dini ve gelenegidir. Biz azaba ugratilacak da degiliz.» (es-Suarâ, 136-138.)

Bu ayet-i kerimedeki kelimesindeki (Hi) harfini fetha (üstün) ile okuyan kiraate göre bu kelimeden maksat, öncekilerin uydurmasidir. Yani bu senin getirdigin yalnızca kendi uydurulandir. Onu öncekilerin kitaplarından almissin. Evet.. Bunu birden fazla sahabe ve tabiîn bu şekilde tefsir etmislerdir. Fakat kelimesindeki (Hi) ve (lam) harflerini zamme (ötre) ile okuyan kiraate göre bu kelimeden maksat, dindir. Buna göre mana söyle olur. "Üzerinde bulundugumuz su din atalarimizin ve geçmişlerimizin dinidir. Biz bundan vazgeçme*-yiz bu hususta.fikir degistirmeyiz ve eski dinimize sarilmakta devam ederiz." "Biz azaba ugratilacak da degiliz." cümlesi ,her iki kiraat sekline de uygundur. Peygamber onlara su cevabi verdi:

«Hiç süphesiz artik Rabbinizin azab ve Öfkesini hakkettiniz. Allah'in hiç bir delil indirmedigi ve isimlerini kendi koydugunuz putlar hakkında mi benimle tartisiyorsunuz? Bekleyin, dogrusu, ben de sizinle beraber bekleyenlerdenim.» (el-A'raf, 71.)

Yani bu kötü sözünüzle, Allah'in azab ve öfkesini hakkettiniz. Or-taksiz olan bir Allah'a ibadet edeceginiz yerde; kendi elinizle yontup tanri diye adlandirdiginiz ve Allah tarafından haklarında hiç bir delil indirilmeyen putlara mi taparsiniz? Hakki kabulden yüz çevirip bâtilda kalmakta devam ederseniz ve benimsemis oldugunuz küfürden sizi me-nedip etmemem sizin için farketmiyorsa; artik üzerinize incek olan ve geri çevrilmesi imkansiz olan ilahî azabi bekleyin!...

Yüce Allah buyurdu ki:

«O peygamber: "Rabbim! Beni yalanci saymalarına karsilik bana yardım et." dedi. Allah'da: "Az sonra pisman olacaklar." buyurdu. Gerçekten onlari bir çiglik yakaladi ve onlari süprüntü yigini haline getirdik. Haksizlik eden millet, rahmetten irak olsun!» (ei-Mu'minûn, 39-41.)

«"Bize, bizi tanrilarimizdan alikoymak için mi geldin? Dogru sözlülerden isen, bizi tehdid ettigin seyi basimiza getir." dediler. "Dogrusu, bunun ne zaman gelecegini Allah bilir. Ben size, benimle gönderileni teblig ediyorum. Fakat sizin cahil bir millet oldugunuzu görüyorum." dedi. O azabin, yayilarak vadilerine dogru yöneldigim gördüklerinde: "Bu yaygin bulut, bize yagmur yagdiracaktır." dediler. Hud: "Hayir, o, acele beklediginiz seydir; can yakici azab veren bir rüzgardir; Rabbinin buyrugu ile her seyi yok eder." dedi. Bunun üzerine evlerinin harabelerinden baska bir sey görünmez oldu. Biz, suçlu milleti iste böyle cezalandiririz.» (el-Ahkâf, 22-25.)

Bu inkara milletin yok olus haberi, gerek kısa, gerek genis bir sekilde müteferrik ayetlerde anlatildi:

«Biz, rahmetimizle, Hud'u ve beraberinde bulunanlari kurtardik. Ayetlerimizi yalan sayarak inanmayanlarin kökünü kestik.» (el-A'râf, 72)

«Buyrugumuz gelince, Hud'u ve beraberindeki inananlari, aciyarak kurtardik. Onlari çetin bir azabdan koruduk. Bu, Rabblarinhi ayetlerini bile bile inkar eden, peygamberlerine kafa tutan ve her inatçi zorbanin emrine uyan Ad milletidir. Bu dünyada da, kiyamet gününde de lanete ugradilar. Bilin ki Ad milleti, Rabblarini inkar etti ve yine bilin ki Hud'un milleti Ad, Allah'in rahmetinden uzaklasti.» (Hûd, 58-60.)

«Gerçekten onlari bir çiglik yakaladi ve onlari süpürüntü yigini haline getirdik. Haksizlik eden millet, rahmetten irak olsun!» (Mü'mimm, 41.)

«Böylece onu yalanladilar; Biz de kendilerini yok ettik. Bunda süphesiz ki ders vardır, ama çoğu inanmamistir. Dogrusu Rabbin güçlüdür merhametlidir.» (es-Suarâ, 139-140.)

Ad milletin yok olus hadisesinin tafsilatina gelince, Cenâb-i Allah buyurdu ki:

«O azabin yayilarak vadilerine dogru yöneldigini gördüklerinde: "Bu yaygin bulut, bize yagmur yagdiracaktır." dediler. Hud: "Hayir, o, acele beklediginiz seydir; can yakici azab veren bir rüzgardir. Rabbi'nin buyrugu ile her seyi yok eder."» (ei-Ahksf, 24.)

Üzerlerine ilk olarak su sekilde azab inmeye baslamisti: Kurakliga ve kitliga maruz kalmis, dolayisiyla yagmur yagmasi dileginde bulunmuslardi. Gökte

yaygin bir bulut görüncce de onu bir rahmet bulutu sanmislardi. Ama az sonra onun azab bulutu oldugunu gördüler. Bu nedenle Cenâb-i Allah buyurdu ki! "Hayir, o, sizin acele beklediginiz seydir." "Eger dogru sözlülerden isen, bizi tehdid ettigin azabi haydi basimiza getir." diyerek azabin bir an evvel üzerlerine inmesini istemislerdi.

Müfessirler ve digerleri burada Imam Muhammed b. îshak b. Ye-sar'in anlatmis oldugu haberi nakletmislerdir. Söyleki: Ad milleti, onur ve üstünlük sahibi Allah'i inkar etmekten vazgeçmeyince, üç yıl süreyle yagmursuz kaldilar. Bu, onlari çok sikintiya düsürdü. O devirlerde insanlar her hangi bir iste sikintiya düstüklerinde, bu sikintinin giderilmesi için Allah'a dua edecek olurlarsa, Ka'be ve Ka'be'nin yeri hürmetine, bu sikintilarini gidermesi için Allah'a dua ederlerdi. Ka'be, o zamanin insanlari tarafından bilinirdi. Orada Amalikalilar yasarlardi. Bunlar, Nuh peygamberin oglu Sam'm oglu Amlık b. Laviz'in soyundandi-lar. Amalika kabilesinin reisi, Muaviye b. Bekr adli biriydi. Muaviye'nin anasi, Ad kavminden Celheze binti Hayberî idi.

Ad, Harem-i Serif yaninda yagmur duasinda bulunmalari için yetmise yakin adami bir heyet halinde Mekke'ye gönderdi. Bu heyet, Mekke disinda ikamet eden Muaviye b. Bekr'e ugradı. Yaninda bir ay kaldı. İçki içiyorlar, Muaviye'nin iki sanatçi cariyesi de onlara sarkilar okuyorlardı. Bu heyet, bir ayda ancak Muaviye'ye ulasabilmişlerdi. Misafirlikleri uzun sürünce Muaviye, onlara yaptigi masraftan dolayi kendi kavmine acimaya başladı. Evinden çıkıp gitmelerini söylemekten utandı, ama çekip gitmelerini ima eden bir siir yazdı ve sanatçi cariyelerine, bu siiri misafirlere okumalarını emretti:

Ey Kayl! Yaziklar olsun sana kalk da dua et. Belki Cenâb-i Allah, bize bir bulut gönderir. Ad milletinın topraklarını yagmurla sulandırır. Susuzluktan ağızları kurudu, konuşamaz oldular.

Bebekleri yaslanamaz, yetiskin dahi olamazlar.

Bir zamanlar kadınlari sen sakrak iken,

Ama su günde kadınlari dul oldular.

Canavarlar, onlara açıktan açığa gelir.

Ad milletinın oklarından korkmaz oldular.

Siz burada oldunuz, arzularına kavusan kimseler,

Gecelerinizle gündüzleriniz enfes olmustur.

Heyetiniz çirkinlik isledi,

Selam ve saygi hakkınız degildir.

Bu siiri dinleyen heyet kalkip hareme gitti, milletleri için dua ettiler. Duahanlari Kayl b. Anz dua etti. Cenâb-i Allah, bu dua üzerine biri beyaz, biri kızıl, biri de siyah olmak üzere üç bulut peydahladı. Sonra gökten bir ünleyici: "Kendin - veya milletin - için bu üç buluttan birini seç.»" diye seslendi. Kayl: "Su siyah bulutu seçtim. Çünkü bulutların en çok sulu olanı budur." dedi. Ünleyici ise ona su karşılığı verdi:

"Helak edici bulutu seçtin. Bu, Ad milletinden bir tek ferdi bile bırakmayacaktır. Ne ana, ne çocuk, ne de baba, Hiçbiri hayatta kalmayacaktır. Yalnız Lüveyze Ogullarına bu ateş tesir etmeyecektir." Lüveyze Ogulları, Ad kabilesinin bir batm olup Mekke'de yasarlardı. Kavimlerine gelen bela, kendilerine isabet etmedi. Bunların neseplerinden kalanlar, son Ad kavmidir.

Cenâb-i Allah, Kayl b. Anz'ın seçtiği siyah bulutu, içindeki azabla birlikte Ad milletinin üzerine sevketti. Onlara, Mugis denilen vadi tarafından çikip geldi. Bulutu gördüklerinde sevinip dediler ki: Bu yaygın bulut, bize yağmur yağdıracaktır. Cenâb-i Allah ta onlara su cevabı verdi: «Hayır, o, sizin acele beklediğiniz seydir. O, can yakıcı azab veren bir rüzgardır. Rabbinin emriyle her şeyi yok eder.» (ei-Ahkâf, 25) .Yani ugradığı her şeyi ortadan kaldırıp yok eder.

Bunu ilk görüp azab rüzgarı olduğunu anlayan, rivayete göre Ad kavminden Mehd adlı bir kadındır. O buluttaki seyin ne olduğunu anlayınca bağırdı, sonra da düşüp bayıldı. Ayıldığında O'na: "Ne gördün ey Mehd?" diye sordular. Su cevabı verdi: "Bu bulutta, atese benzer bir rüzgar gördüm. Önünde, onu çekmekte olan bazı adamlar vardı... "

Cenâb-i Allah o rüzgarı yedi gece, sekiz gün aralıksız olarak üzerlerinde estirdi. Ad milletinin helak olmadık bir tek ferdi bile bırakmadı.

Hud (a.s.) beraberindeki mü'minlerle beraber cennetvari bir bahçeye çekilmiş, yumusak ve nefislerin hosuna giden şeyler kendilerine geliyordu. Göklerle yer arasında bir mahfile binerek Ad milletine ugruyor, onları taslarla eziyorlardı...

Imam Ahmed b. Hanbel de Müsned'inde buna benzer bir kıssa anlatmaktadır: Zeyb b. Habbab, İbn Yezid el-Bekrî'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir: Ala' b. Hadremî'yi şikayet için Rasûlullah (s.a.v.)'a gitmek üzere evden çıktım. Rabaza'ya ugradım. Bir de baktım ki orada tek başına duran, Temim ogulları kabilesinden yaslı bir kadın var. Bana dedi ki: "Ey Abdullah! Rasûlullah (s.a.v.)'i görmem gerekiyor. Beni ona götürür müsün?"

Ben de onu yanına alıp Medine'ye götürdüm. Bir de ne göreyim: Mescid-i Nebevi., onun akrabalarıyla hinca hinçe dolu.. Siyah bir bayrak da dalgalanıyor.. Bilal, kılıç kusanmış, Rasûlullah (s.a.v.)'ın huzurunda

bekliyor.."Bu insanların isi burada ne?..» diye sordum. "Rasûlullah (s.a.v.), Amr b. As'i bir tarafa (savaş için) göndermek niyetinde." dediler. Oturdum... Rasûlullah (s.a.v.) menziline girdi. Yanma girmek için izin istedim, bana izin verildi.. İçeri girip selam verdim. "Sizinle Temim oğulları arasında bir şey var mıydı?" diye sordu. Dedim ki: "Evet.. Bizimle onların arasında bir olay oldu. Bu olay bizim lehimize, onların aleyhine oldu. Onlardan yaşlı bir kadına rastladım. Bir kenarda yalnız başına oturmuştu. Kendisini alıp huzuruna getirmemi istedi., iste kapıda bekliyor."

Rasûlullah (s.a.v.) izin verdi, kadın içeri girdi ve şöyle dedi: "Ey Allah'ın Rasûlü! Eğer uygun görürsen, bizimle Temim oğulları arasına bir sed çek. Dehna çölünü sınır kıl. Çünkü o bize aittir."

Kadın kükreyip ayağa kalkar gibi yaptı ve : "Sana iltica eden, artık nereye başvurur?" dedi. Ben de şöyle dedim: "Benim durumum da Önce anlattığım gibidir. Basima bela aldım. Düşmanım olduğunu bilmeksizin bu kadını size getirdim. Ad milletinin elçilik heyetinin başı gibi olmaktan Allah ve Rasûlüne şübheleniyordum." Rasûlullah (s.a.v.): "Ad milletinin elçisi de ne?" diye sordu. Halbuki o, meseleyi benden daha iyi biliyor, ama beni konuşturmak istiyordu. Dedim ki:

Ad milleti kitliga maruz kaldılar. Kayl adında birini elçi olarak gönderdiler. O da Mekke'de ikamet eden Muaviye b. Bekr'e uğradı. Yanında bir ay kadar kaldı. Ona içki içiriyor, sanatçı iki cariyesi de ona sarkılar söylüyorlardı. Bir ay geçtikten sonra Tihame dağlarına çıktı ve şöyle dua etti: "Allahim! Biliyorsun ki, ben bir hastanın yanma gelmedim ki, onu tedavi edeyim.. Bir esirin de yanma gelmedim ki fidyesini verip serbest bıraktırayım. Allahim! Ad milletine yağmur yağdırıp, vereceğin kadar su ver."

Böyle dua ettikten sonra onun tarafına değişik renkteki bulutlar geldi. Kendisine: "Bu bulutlardan birini seç." diye ses geldi. O da siyah bir bulutu gösterdi. Bunun üzerine kendisine şöyle bir ses geldi: "Alın da helak olun. Ad milletinden hiç kimse hayatta kalmasın!.." Bana ulaşan habere göre onlara, su yüzüğümün içinden geçebilecek kadar bir rüzgar esti, hepsi de helak oldular. Ebu Vail dedi ki: Doğrudur. O kadınla erkek, bir elçi gönderdiklerinde ona: "Ad milletinin elçisi gibi olma" derlerdi.[14]

Bu anlatılan kisse, sonuncu Ad kavmiyle ilgili olsa gerek. Çünkü İbn İshak üe diğerlerinin anlattıkları kisse Mekke'den söz edilmektedir Oysaki Mekke, İbrahim Halil (a.s.)'den sonra kurulmuş bir beldedir. Hani bir zamanlar o, zevcesi Hacer ile oğlu İsmail'i oraya yerleştirmiş; Cürhümlüler de onların yanma inip konaklamış ve onlarla beraber Mekke'de yaşamaya başlamışlardı.

Halbuki ilk Ad kavmi, İbrahim peygamberden önce yaşamıştır. Onların helaki kissemdaysa, Muaviye b. Bekr'den ve onun yazmış olduğu siirinden

söz edilmektedir. Ama siir, birinci Ad'in zamanından sonraki zamanların siirine benzemektedir. Önceki devirlerde yaşamış insanların sözlerine benzemektedir. O siirde anlatılan bulutun adına "Sernar" denmektedir. Oysaki ilk Ad milleti, karsı durulmaz dondurucu bir rüzgarla helak edilmisti. İbn Mes'ud, İbn Abbas ve birden fazla tabiîn imamları dediler ki: ayet-i kerimesinde geçen (Sarsar) kelimesi, soğuk ve dondurucu; (Atiye) kelimesi ise, şiddetli esen anlamına gelir.

«Allah o rüzgarı üzerleri"ine yedi gece, sekiz gün aralıksız estirdi.» (el-Hâkka, 7.)

Denildiğine göre o günlerin ilki cuma veya çarşamba idi.

«Halkın, kökünden çıkarılmış hurma kütükleri gibi yere yıkıldıklarını görürsün.» (el-Hakka, 7.)

Bu ayette onlar, bassız hurma kütüklerine benzetilmişlerdir. Sundan ki: Azab rüzgarı, onlardan birini yakaladığında kaldırıp havaya yükseltiyor, sonra da tepesi üstüne bırakıyordu. Böylece kafası ezilip parçalanıyor ve cesedi bassız kalıyordu. Nitekim Cenâb-i Allah buyurdu ki:

«Nitekim o uğursuz günde, üzerlerine, insanları, sökülmiş hurma kütüğü gibi kopararak yere seren, dondurucu bir rüzgarı devamlı olarak gönderdik.» (el-Kamer, 19-20.)

Uğursuz günün çarşamba günü olduğunu söyleyip o günü uğursuz sayan kimse, yanlışlığa düşmüş ve Kur'ân'a muhalefet etmiş tir. Çünkü başka bir ayette de şöyle buyurulmuştur:

«O uğursuz günlerde üzerlerine dondurucu bir rüzgar gönderdik.» (Pussilet, 16.)

Bilindiği gibi, üzerlerine rüzgar estirilen günlerin sayısı sekizdir. O günler de birbirini izlemiş, aralarına hiç fasıla girmemisti. Eğer günlerin bizatihi kendileri uğursuz olsalardı, bu takdirde senenin bütün günlerinin uğursuz olması gerekirdi ki bunu akıl sahibi hiç kimse söylemez. Ancak bu günler, azaba uğratıldıkları için onlara göre uğursuz sayılmışlardır. Yüce Allah buyurdu ki:

«Ad milletinin basından geçende de ibret vardır. Onların üzerine ugradığı her şeyi bırakmayıp toza çeviren kuru bir rüzgar gönderdik.» (ez-Zâriyât, 41-42.)

Yani o rüzgar, hiçbir hayır üretmiyordu. Yalnız basına rüzgar; ne bulutu sevkeder, ne de ağaç ve bugdaylara fayda verir. Kisirdir, hayır vermez. Bu nedenle müteakip ayette denmiş ki:

"O rüzgar, ugradığı her şeyi bırakmayıp toza çevirir." Yani hiç fayda vermeyen çürümüş seye döndürür.

Su'be, Ibn Abbas'tan rivayet etti ki, Rasûlullah (s.a.v.) söyle buyurdu: «Bana Saba rüzgariyla yardım edildi. Ad kavmi ise (batidan esen) Debur rüzgariyla yok edildi.»[15]

«Ey Muhammedi Ad milletinin kardesi Hud'u an. Ondan önce ve sonra: "Allah'tan baskasına kulluk etmeyin." diyen nice uyarıcılar gelip geçmisksen, Ahkaf bölgesindeki milletini uyarmıs "Dogrusu sizin için büyük bir günün azabından korkuyorum." demisti.» (ci-Ahkâf, 21.)

Bu ayette sözü edilen Ad, açıkça anlasıldığı gibi ilk Ad milletidir. Buradaki ifadeler Hud kavminin ifadesine benzemektedir ki, onlar da ilk Ad milletidir.

Bu kissada anlatılanların ikinci Ad milleti olması da muhtemeldir. Önce anlatmış olduğumuz ve ileride Hz. Aise'den rivayet edilecek hadis de buna delâlet etmektedir.

«O azabın, yayılarak vadilerine doğru yöneldiğini gördüklerinde: "Bu yaygın bulut, bize yağmur yağdıracaktır." dediler.» (d-Ahkâf, 25.)

Gökteki o yaygın bulutu görünce yağmur bulutu sandılar; az sonra gördüler ki o bir azab bulutudur. Onu rahmet sandılar; az sonra onun ilahî bir intikam olduğunu anladılar. O buluttan hayır umdular; ama ondan siddetli bir ser ve musibet gördüler. «Hayir, o, sizin acelece beklediğiniz seydir." Çabuk gelmesini istediğiniz azaptır. "O, can yakıcı azab veren bir rüzgardır." Bu azabın, kendilerine isabet eden dondurucu ve sürekli esen ve karsi durulamaz bir rüzgar olması da muhtemeldir. Bu rüzgar yedi gece, sekiz gün üzerlerinde esmiş, onların hepsini yok etmiş, kaçanlarını kovalayıp yakalamıştı. Öyle ki mağaraları ve kovukları üzerlerine kapatıyor, sonra onları çıkarıp helak ediyordu. Sağlam evlerini ve saraylarını, üzerlerine çökertiyordu. Onlar, önceleri güç ve kuvvetlerine aldanarak: "Bizden daha güçlü kim vardır?" demişler; Cenâb-i Allah da onlardan daha güçlü ve kuvvetli olan kuru rüzgari üzerlerine musallat kılmıştı.

Muhtemeldir ki bu rüzgar, neticede bir bulut meydana getirmiş; onların artakalanları da, bunun kendileri için bir imdat ve rahmet bulutu olduğunu sanmışlardı. Çoklarının anlattıkları gibi Cenâb-i Allah, o buluttan, üzerlerine kivilcim ve ates göndermişti. Bu bulut, Medyenlilerin üzerine gönderilen gölge gibi bir şeydi. Cenâb-i Allah, üzerlerine hem soguk bir rüzgar, hem de ates eriyiği göndermişti ki, bu da birbirine zıt muhtelif şeylerle verilen azabtan daha siddetli olmuştur. Buna ek olarak kendilerini bir çiglik y akalayı vermiş ti. Mü'minûn sûresinde bu çiglikten bahsedilmektedir. Dogruyu Allah bilir.

Ibn Ebi Hatîm dedi ki: Babam, Ibn Ömer'den naklen, Rasûlullah (s.a.v.)'m söyle buyurduğunu rivayet etti: Allah'ın, Ad milletini yok etmek için üzerlerine estirdiği rüzgar, ancak bir yüzük deliğinden geçen bir rüzgar

kadardı. Çölde yaşayan Ad milletine çarpan azab rüzgari onları, davalarını ve mallarını alıp yer ile gök arasında kaldırdı ve yükseklerle çıkardı. (Sonra da yüz üstü bırakıp helak etti). Kent içinde yaşayan Ad kavmi, azab rüzgarını ve ondaki musibeti görünce: "Bu yaygın bulut, bize yağmur yağdıracaktır." dediler. O rüzgar, çöldeki Ad kavmini, davalarını ve mallarını göğe doğru kaldırdıktan sonra, kentte yaşayan Ad kavminin üzerine bıraktı ve tümünü yok etti. Taberânî, İbn Abbas'tan naklen Rasûlullah (s.a.v.)'m şöyle buyurduğunu rivayet etti: "Cenâb-ı Allah'ın Ad milleti üstüne estirdiği azab rüzgari, ancak bir yüzük deliğinden geçebilecek yoğunlukta idi. Sonra onların köylülerini rüzgarla havalandırarak kentlilerinin üzerine bıraktı. Kentliler, azab bulutunun kendilerine yönelip gelmekte olduğunu gördüklerinde: "Vadilerimize yönelip gelmekte olan bu yaygın bulut bize yağmur yağdıracaktır.» dediler. Halbuki Ad milletinin köylüleri o bulutun içindeydiler. Cenâb-ı Allah o bulutun içindeki köylüleri, kentlilerin üzerine bıraktı ve neticede hepsi yok oldular."

O azab rüzgari, o kadar şiddetli esiyordu ki, mahzenlere ve kapı aralıklarından içerilere sızıyordu. Hesapsız denecek kadar kuvvetli esiyordu.

Ayet-i kerimeden de açıkça anlaşıldığı gibi Ad milleti, azab bulutunun yaygın ve geniş olduğunu görmüşlerdi. Bunu Müslim de "Sahîh'inde açık bir dille nakletmiştir. Söyle ki: Ebu Bekr et- Tahir, Aise (r.a.)'nin şöyle dediğini rivayet etti: Rüzgar estiginde Rasûlullah (s.a.v.) şöyle derdi: «Allahım! Bu rüzgarın hayrini, bundaki şeylerin hayrini ve bununla gönderdiğin şeylerin hayrini senden diliyorum. Bu rüzgarın şerrinden, bundaki şeylerin şerrinden ve bununla gönderdiğin şeylerin şerrinden sana sığınıyorum.»

Gök bulutlandığı zaman da Rasûlullah (s.a.v.)'m yüzünün rengi değişir, dışarı çıkar, içeri girer, ileri gider, geri gelirdi. Buluttan yağmurlar bosanınca da yüzünün rengi açılırdı. Aise, onun bu halini anlardı. Sebebini sorunca da su cevabı alırdı: «Ey Aise! Bu bulut belki de Ad kavminin dediği bulut gibi olabilirdi. Onlar, yaygın bulutun, vadilerine yönelerek geldiğini gördüklerinde, "Bu yaygın bulut bize yağmur yağdıracaktır." demişlerdi, (ama üzerlerine azab indirmisti).»[16]

Baska bir rivayette şöyledir: İmam Ahmed b. Hanbel dedi ki: Harun b. Ma'ruf, Süleyman b. Yesar'dan naklen Hz. Aise (r.a.)'nin şöyle dediğini rivayet etti: «Rasûlullah (s.a.v.)'m, küçük dili görünecek şekilde katıla katıla güldüğünü hiç görmedim. Yalnızca gülümserdi. Bir bulut veya rüzgar esisini gördüğünde, bu, onun yüzünden anlaşıldı. Dedim ki: Ya Rasûlullah! İnsanlar bulut gördüklerinde, kendilerine yağmur getireceği umuduyla sevinirler; Ama bulut gördüğünde, yüzünde hosnutsuzluk görüyorum. Bu, neden? Buyurdu ki: "Ey Aise! Bulutta veya rüzgarda azab bulunmayacağından emin değilim ki! Nuh'un milleti, rüzgarla helak edildi.

Baska bir millet de azabi (bulutu) gördüklerinde; "Bu yaygin bulut bize yagmur yagdiracaktır" dediler.»

Önce de isaret ettigimiz gibi bu hadis, Ad milletiyle ilgili iki kisanin apayri oldugunu açıkça ifade etmektedir. Su halde Ahkâf sûresinde anlatilan haber, ikinci Ad milletiyle ilgilidir. Kur'ân-i Kerîm'de anlatilan diger haberlerse, ilk Ad milletiyle ilgilidir. Dogruyu en iyi bilen, Allah'tir.

Hud peygamberin haccini, Nuh peygamberin haccmdan bahsederken anlatmistik. Hz. Ali'den rivayet olunduguna göre Hud peygamberin mezarı, Yemen'dedir. Baskalariysa Sam'da oldugunu söylemislerdir. Caminin kible duvarında bir yer vardır ki, bazı kimseler, oranın Hud peygamberin mezarı olduguna inanirlar. Dogruyu en iyi bilen Allah'tir.[17]

Semûd Milletinin Peygamberi Hz. Salih

Bunlar, kendilerine Semud denen meshur bir kabileydi. Dedeleri Semud'un adini almislardı. Semud, Cedis'in kardesidir. Bu ikisi de Irem oğlu Asir'in ogullaridirlar. Irem ise, Nuh peygamberin oğlu Sâ'm'in ogludur.

Semud, Arab-i Arib'e'dendir. Hicaz ile Tebük arasında, Hicr denen yerde yasarlardı. Rasûlullah (s.a.v.) Tebük gazvesine giderken, beraberindeki Müslümanlarla beraber, bunların yurdu Hicr'e ugramistir. Bunlar, Ad milletinden sonra dünyada yaşamislardır. Onlar gibi bunlar da puta taparlarmis.

Cenâb-i Allah, içlerinden bir adami kendilerine peygamber olarak gönderdi. Kulu ve elçisi olan bu adam, Nuh peygamberin soyundan gelen Salih b. Abid, b. Masih, b. Abid, b. Hadir, b. Semud, b. Asir, b. Irem, b. Nuh idi. Onlari, ortaksiz olan bir Allah'a kulluk etmeye, putlara ve Allah'in ortakları olduklarını iddia ettikleri varlıklara tapmaktan vazgeçmeye, hiç birseyi Allah'a ortak kosmamaya davet etti. İçlerinden küçük bir grup ona iman etti, çoğunluğu inkar etti. Ona dillerini ve ellerini uzattılar, öldürmeye yeltendiler. Salih (a.s.)'in gerçek peygamber oldugunu göstermek için Allah'in, kendilerine karsi bir delil olarak gönderdiği disi deveyi öldürdüler. Dolayisiyla Allah da onlari, güçlü ve muktedir bir zata yarasircasma yakalayiverdi. Nitekim buyurdu ki:

«Semud milletine kardesleri Salih'i gönderdik. "Ey Milletim! Allah'a kulluk edin, O'ndan baska tanrınız yoktur. Rabbinizden size bir belge geldi: Allah'in bu disi devesi size bir delildir. Onu birakin, Allah'in toprakında otlasın. Ona kötülük etmeyin. Yoksa can yakici azaba ugrarsınız. Allah'in sizi Ad milleti yerine getirdigini, ovalarında köşkler kurup daglarında kayadan evler yonttugunuz yeryüzünde yerleştirdigini hatırlayın; Allah'in nimetlerini anin. Yeryüzünde bozgunculuk yaparak karisiklik çıkarmayın." dedi. Milletinin büyüklük taslayan ileri gelenleri, aralarından iman eden ve

bu sebeple hor gördükleri kimselere, "Salih'in, Rabbi tarafından gönderildiğini sahidan biliyor musunuz?" dediler. Onlar da: "Dogrusu biz, onunla gönderilene inanıyoruz." dediler. Büyüklük taslayanlar: "Sizin inandiginizi, biz inkar ediyoruz." dediler ve disi deveyi kesip devirdiler. Rablerinin buyruguna bas kaldirdilar. "Ey Salih! Eger sen peygambersen bizi tehdid ettigin azaba ugrat bakalim. dediler. Bu yüzden onlari bir titreme aldi ve olduklari yerde diz üstü çö-küverdiler. Salih de onlardan yüz çevirdi ve : "Ey Milletim! Andolsun ki ben size Rabbimin sözünü bildirmis ve öğüt vermistim. Fakat siz, öğüt verenleri sevmiyorsunuz." dedi.» (el-A'râf, 73-79.)

«Semud milletine kardesleri Salih'i gönderdik. "Ey Milletim! Allah'a kulluk edin. O'ndan baska tanriniz yoktur. Sizi yeryüzünde yaratip orayi imar etmenizi dileyen O'dur. Öyleyse O'ndan magfiret dileyin, sonra da ona tevbe edin. Dogrusu, Rabbim size yakin ve dualari kabul edendir." dedi. "Ey Salih! Sen bundan önce, aramızda kendisinden iyilik beklenir bir kimseydin. Simdi babalarimizin taptiklarina bizi tapmaktan men mi ediyorsun? Dogrusu, bizi çağirdigin seyden şüphe ve endisedeyiz." dediler. "Ey Milletim! Eger Rabbimden bir belgem olur ve bana rahmet eder de ben ona baskaldirirsam, söyleyin, Allah'a karsi beni kim savunur? Bana zararimi artirmaktan baska bir sey yapamazsiniz." dedi. "Ey Milletim! Bu, size bir ayet olarak, Allah'in devesidir. Birakin onu, Allah'in topraginda otlasin; ona fenalik etmeyin. Yoksa siz, hemen azaba ugrarsiniz." Buna ragmen onu kesip devirdiler. O zaman Salih: "Yurdunuzda üç gün daha kalin. Bu, yalanlanmayacak bir sözdür." dedi. Buyrugumuz gelince Salih'i ve beraberindeki inananlari - katimizdan bir rahmet olarak - o günün rezilliginden kurtardik. Dogrusu, Rabbin pek kuvvetli ve güçlüdür. Haksizlik yapanlari bir çiglik tuttu. Olduklari yerde diz üstü çöküverdiler. Sanki orada, hiç yasamamislardi. Bilin ki Semud milleti Rabbini inkar etmistim. Bilin ki, Semud milleti Allah'in rahmetinden uzaklasti.» (Hud, 61-68.) '

«Andolsun ki Hicr halki, peygamberleri yalanlamislardi. Onlara ayetlerimizi verdigimiz halde, yüz çevirmislerdi. Daglarda güven içinde, evler yontuyorlardi. Sabaha karsi çiglik onlari y akalayi ver di. Yaptiklari, kendilerine bir fayda saglamadi.» (el-Hicr, 80-84.)

«Bizi mucize göndermekten alikoyan, ancak, öncekilerin onlari yalanlamis olmalaridir. Semud milletine gözle görülebilen bir mucize, bir disi deve vermistik de ona zulmetmislerdi. Oysa biz mucizeleri, yalnız korkutmak için göndeririz.» (el-Iara, 59.)

«Semud milleti de peygamberleri yalanladi. Kardesleri Salih onlara: "Allah'a karsi gelmekten sakinmaz misiniz? Dogrusu, ben, size gönderilmis güvenilir bir elçiyim. Artik Allah'tan sakinin ve bana itaat edin. Ben buna karsi sizden

bir ücret istemiyorum. Benim ecrim, ancak âlemlerin Rabbine aittir. Burada bahçelerde, pınar başlarında, ekinler, salkımları sarkmış hurmalıklar arasında güven içinde bırakılır mısınız? Dağlarda ustalıklı evler oyar mısınız? Artık Allah'tan sakının, bana itaat edin. Yeryüzünü İslah etmeyip bozgunculuk yapan beyinsizlerin emirlerine itaat etmeyin." dedi. "Sen şüphesiz büyülenmiş birisin. Bizim gibi bir insandan başka bir şey değilsin. Eğer doğru sözlü isen, bir

belge getir." dediler. Salih: "İşte belge, bu devedir. Kuyudan su içmek hakkı belirli bir gün onun ve belirli bir gün de sizindir. Sakin ona bir kötülük yapmayın. Yoksa sizi büyük günün azabı yakalar." dedi. Onlar ise deveyi kestiler, ama pisman da oldular. Bunun üzerine onları azabı yakaladı. Doğrusu, bunda bir ders vardır. Fakat çoğu inanmamıştır. Rabbin şüphesiz güçlüdür, merhametlidir.» (es-Suarâ, 141-159.)

«Andolsun ki, Semud milletine kardeşleri Salih'i; "Allah'a kulluk ediniz." desin diye gönderdik. Hemen birbiriyle çekişen iki grup oldu- verdiler. Salih: "Ey milletim! Niye iyilikten önce, acele kötülük istiyorsunuz? Açmısınız diye Allah'tan mağfiret dâsesiniz olmaz mı?" dedi. "Sen ve beraberindekiler yüzünden uğursuzluğa uğradık." dediler. Salih: "Uğursuzluğunuz Allah katından takdir edilmiştir. Belki imtihana çekilen bir milletsiniz." dedi. O şehirde, yeryüzünde bozgunculuk-yapan, düzeltmeye uğramayan dokuz kişi vardı. "Biz gece ona ve ailesine baskın verelim, sonra da onun dostuna, ailesinin yok edilmesinde bulunmadık, şüphesiz biz doğru söylüyoruz, diyelim." diye aralarında Allah'a yemin ettiler. Onlar bir düzen kurdular. Biz, farkettirmeden düzenlerini bozduk. Düzenlerinin sonunun nasıl olduğuna bir bak. Biz onları ve milletlerini, hepsini yerle bir ettik. İşte haksızlıklarına karşılık çökmüş bulunan evleri! Bunda bilen bir millet için şüphesiz ders vardır. İnanıp Allah'a karşı gelmekten sakınanları kurtardık.» (en-Neml, 45-53.)

«Semud milletine doğru yolu göstermistik. Ama onlar körlüğü, doğru yolda gitmeğe tercih ettiler. Kazandıklarının karşılığı olarak, onları, alçaltıcı azabın yildırımı çarptı. İnananları ve Allah'a karşı gelmekten sakınanları kurtardık.» (Fussilet, 17-18.)

«Semud milleti, uyaran peygamberleri yalanladı. "İçimizden bir insana mı uyacağız? O zaman biz sapıklık ve delilik etmiş oluruz. Kitap, aramızda, ona mı verilmiş? Hayır, o pek yalana ve simarığın biridir." dediler. Yarın kimin pek yalancı ve simarık olduğunu bileceklerdir. Doğrusu, onları denemek üzere disî deveyi gönderen biziz. Salih'e söyle demistik: "Onları gözetle ve sabret. Onlara, herkese, sıralarına göre suyun aralarında pay edilmiş olduğunu söyle." Ama bir arkadaşlarını çağırdılar. O da kılıcını alarak deveyi kesti. Benim azabım ve uyarım nasıl-mis? Nitekim üzerlerine bir çığlık

gönderdik de, agilcılarm kullandigi kurumus ot gibi oldular. Andolsun ki Kur'ân'i, ögüt olsun diye kolaylastirdik. Yok mudur ögüt alan?» (ci-Kamer, 23-32.)

«Semud milleti içlerinden en azgini ileri atilinca, azginligi yüzünden peygamberleri yalanladi. Allah'in peygamberleri onlara, Allah'in devesini göstermis ve: "Allah'in bu devesine ve onun su hakkina dokunmayin." demisti. Onu yalanladilar ve deveyi bogazladilar. Bunun üzerine Rableri, suçlarından dolayı onların üzerine katmerli azab indirdi; yerle bir etti onlari. Bu isin sonundan onun korkusu yoktur.» (es-Sems,ii-15.) Berâet, Ibrahim, Furkân, Sâd, Kâf, Necm ve Fecr sûrelerinde olduğu gibi Cenâb-i Allah, Kur'ân-i Kerîm'in bir çok yerlerinde Ad ve Semud milletlerinin kissalarını anlatırken aralarında bazı mukayeseler yapmıştır.

Denilir ki: Bu iki milletin haberlerini Ehl-i Kitap bilmemektedir. Onların kitapları Tevrat'ta, bu İM millettten bahsedilmemektedir. Ne var ki Kur'ân-i Kerîm'de, Musa peygamberin Ad ve Semud'dan bahsettiğine delâlet eden ayetler mevcuttur. Nitekim Cenâb-i Allah, Ibrahim suresinde söyle buyurur:

«Musa: "Siz ve yeryüzünde olanlar, hepiniz nankörlük etseniz, Allah yine de müstagni ve övülmeğe layık olandır." demisti. Sizden önce geçen Nuh, Ad, Semud milletlerinin ve onlardan sonra gelenlerin haberleri - ki onlari Allah'tan baskasi bilmez-size ulasmadi mi? Onlara peygamberleri belgelerle geldiler...» dbrâhîm, 8-9.)

Ayetten açıkça anlasiliyor ki bu, Musa (a.s.)'nm kendi milletine söylediği sözün ta kendisidir. Fakat bu iki millet Araplardan oldukları için, Ehl-i Kitap bunlarla ilgili haberleri- bu haberler ne kadar Musa peygamber zamanında meshur idiye de - iyice ezberlememisler ve bu haberlerin hifzedilmesi için gereken itinayi göstermemislerdir. Bütün bunları tefsirde[18] detaylarıyla anlatmış bulunmaktayız. Övgü ve sükranlar, Allah'adır.

Gayemiz, Semud milletin kisasini, yaratıkları isleri, karsilastıkları akibeti, Allahm, peygamberi Salih (a.s.) ile beraberindeki mü'min-leri nasıl kurtardığını; küfürleri, azgınlıkları ve peygamberlerine muhalefetleri dolayısıyla zulmetmiş olanların köklerini nasıl kazıdığını anlatmaktır.

Önce de söylediğimiz gibi Semud milleti Arap'ti. Ad milletinden sonra yaşamış ama onların akibetlerinden ders almamışlardı. Bu nedenle peygamberleri Salih onlara söyle demisti:

«Allah'a kulluk edin. Ondan başka tanrınız yoktur. Rabbinizden size bir belge geldi. Allah'in bu dişi devesi size bir delildir. Onu bırakın, Allah'in toprakında otlasın; ona kötülük etmeyin. Yoksa can yakıcı azaba uğrarsınız. Allah'in sizi Ad milleti yerine getirdiğini, ovalarında köşkler kurup dağlarında kayadan evler yonttuğunuz yeryüzünde yerleştirdiğini hatırlayın.

Allah'in nimetlerini anin. Yeryüzünde bozgunculuk yaparak karisiklik çıkarmayin.» (ei-A'râf, 73-74.)

Yani sizi Ad milletinın yerine yerlestirdi. Onlardan sonra dünyaya getirdi ki akibetlerinden ibret alasiniz; onların yaptıkları hataları yap-mayasiniz. Yeryüzünü ve bu toprakları size verdi. Siz de düzlüklerde satolar ve saraylar kuruyorsunuz. «Daglarda ustalıkla evler oyuyorsunuz.» (es-Suarâ, 149.) Allah'in size bahsettigi bu nimetlere sükür, iyi amel,

sadece O'na ortaksiz olarak ibadet ve kulluk etmekle karsilik verin. O'na muhalefet etmekten, O'na itaatten sapmaktan sakinin. Dogrusu bunun sonucu vahim olur.

Salih (a.s.), bu sebepten Ötörü onlara su Ögüdü verdi: «Burada bahçelerde, pınar baslarında, ekinler, salkımları sarkmış hurmalıklar arasında güven içinde bırakılır mısınız? Artık Allah'tan sakinin, bana itaat edin. Yeryüzünü islah etmeyip bozgunculuk yapan beyinsizlerin emirlerine itaat etmeyin.» (es-Suarâ, 147-152.)

«Ey milletim! Allah'a kulluk edin. O'ndan başka tanrınız yoktur. Sizi yeryüzünde yaratıp orayı imar etmenizi dileyen O'dur.» (Hud, ei.)

Yani sizi yoktan var edip yeryüzünü sizinle senlendiren, içindeki ekin ve meyvelerle birlikte yeryüzünü emrinize amade kılan, Allah'tır. Yaratan ve rizik veren odur. Yalnız O, tapılmaya layıktır. Baskası değil...

«Öyleyse O'ndan mağfiret dileyin, sonra da O'na tevbe edin.» (Hûd, ei.)

Yani içinde bulunduğunuz küfür halinden vazgeçin ve sadece Allah'a kulluğa yönelin. Çünkü O, sizin tevbenizi kabul eder ve kusurlarınızı bağışlar. "Dogrusu Rabbim size yakın ve duaları kabul edendir." (Hûd, 61.)

"Ey Salih! Sen bundan önce, aramızda kendisinden iyilik beklenir bir kimseydin." dediler. (Hûd, 62.)

Yani ibadeti sadece Allah'a yapmamızı, onun ortaklarına tapmaktan vazgeçmemizi, ata ve dedelerimizin dinlerini bırakmamızı teklif edici bu sözünü söylemeden önce, tam akıllı bir kimse olduğunu sanıyorduk.

"Simdi babalarimizin taptıklarına bizi tapmaktan men mi ediyorsun? Dogrusu bizi çağırdığın şeyden şüphe ve endisedeyiz."» (Hûd, 62.)

«"Ey milletim! Eger Rabbimden bir belgem olur ve bana rahmet eder de ben O'na bas kaldırırsam, söyleyin, Allah'a karşı beni kim savunur? Bana zararımı artırmaktan başka birsey yapamazsınız." dedi.» (Hûd, 63.)

Böylece Hud peygamber, onlara tatlı dil ve yumusak ifadelerle yaklaşıyor, güzel bir üslupla onları hayra davet ediyordu. Yani gerçek, benim size dedigim ve sizi davet ettiğim şey gibi ise, o zaman ne yapacağınızı sanıyorsunuz? Allah katında ileri sürecek mazeretiniz ne olacaktır? Sizi

O'nun kabza-i kudretinden kurtaracak ne vardır? Oysaki siz, sizi O'na itaate davet etmekten vazgeçmemi istiyorsunuz. Bundan vazgeçmem mümkün değildir. Çünkü bu, benim görevimdir. Bu isten vazgeçersem, ne sizden ne de baskalarından hiç kimse beni, Allah'ın azabından koruyamaz ve bana yardımcı olamaz. Ben, sizleri tek ve ortaksiz olan Allah'a kulluk etmeye çağırmaya devam edeceğim. Allah'ın benimle sizin aranızda hükmünü vereceği zamana kadar görevimi sürdüreceğim...

«Ama milleti ona: "Sen, süphesiz, büyülenmişsin birisin." dediler.» (Suarâ, 53.) Yani bizi sadece Allah'a kulluk etmeye ve O'na kustuğumuz ortaklardan vazgeçmeye davet ederken ne dedigini bilmeyen, büyülenmiş birisin. Cumhur-u ulema bu ayet-i kerimeyi böyle manalandırmışlardır. Ayette geçen (müsaħharım) kelimesiyle kastedilen mana da budur.

"Müsaħharîn" kelimesinin cinci kimse anlamına geldigini söyleyenler de olmuştur. Nitekim milleti, Salih peygambere: "Sen, büyüü olan bir insansın." demislerdi. Ama "müsaħharîn" kelimesinin birinci manası daha kuvvetlidir. Çünkü ona böyle dedikten sonra sözlerini söyle sürdürmüşlerdi:

«Bizim gibi bir insandan başka birsey değilsin. Eger doğru sözlülerden isen, bir belge getir.» (cs-suarâ, 154.)

Kendilerine getirdiği şeyin doğru ve gerçek olduğuna delâlet eden bir mucize göstermesini istediler:

«Salih: "İste belge, bu devedir. Kuyudan su içmek hakkı, belirli bir gün onun ve belirli bir gün de sizindir. Sakin ona bir kötülük yapmayın. Yoksa sizi büyük günün azabı yakalar." dedi.» (es-Suarâ, 155-156.)

Salih peygamber, Semud milletine ayrıca söyle demisti:

«Rabbinizden size bir belge geldi: Allah'ın bu disisi devesi size bir delildir. Onu bırakın, Allah'ın toprağında otlasın. Ona kötülük etmeyin, yoksa can yakıcı azaba uğrarsınız.» (el-A'râf, 73.)

Yüce Allah da buyurdu ki:

«Semud milletine gözle görülebilen bir mucize, bir disisi deve vermistik de ona zulmetmişlerdi.» (isrâ, 59.)

Müfessirlerin anlattıklarına göre Semud milleti, bir gün toplantı yerlerinde bir araya gelmişlerdi. Allah'ın elçisi Salih, yanlarına giderek onları Allah'a kulluğa davet etmiş, azab-i ilahiye onlara hatırlatmış, sapıklıktan sakındırmış, öğüt vermiş ve bâtila yansamalarını emretmişti. Ama onlar Salih (a.s.)'e söyle bir şart kosmuşlardı: "Ey Salih: Su karşıdaki kayadan su ve su niteliklere sahip, boylu poslu, gebe bir deve çıkarırsan belki sana iman ederiz." Salih (a.s.), onlara dedi ki: "Bu isteginizi tam olarak yerine getirirsem, benim getirmiş olduğum dine iman eder ve size tebliğ ettiğim

ilahi mesajı doğrular mısınız?" "Evet" dediler. Salih (a.s.) de bu hususta onlardan söz ve teminat aldı. Sonra namazgahına gidip, onur ve üstünlük sahibi Allah'ın huzurunda nasibince namaz kılıp dua etti. Kavminin bu isteginin gerçekleştirilmesini Rabbin-den diledi. Allah da oracıktaki kayaya, yarılarak istenilen nitelikteki büyük cüsseli gebe bir deveyi çıkarmasını emretti. Kaya da bu ilahî eniri hemen yerine getirdi. Devenin ortaya çıktığını müşahade ettiklerinde büyük bir is, dehşetli bir olay, Salih (a.s.)'in doğruluğunu ortaya koyan kesin bir delil, parlak bir hüccet ve göz alıcı bir kudret gördüler. Bunun üzerine çokları iman getirdi. Çokları da küfür, sapıklık ve inatlarına devam ettiler. Cenâb-i Allah'ın, "Ona (deveye) zulmetmişlerdi.» demesinin sebebi iste budur. Yani onun mucize oluşunu inkar ettiler. Onun sebebiyle çokları hakka inanmadılar. Öte yandan inananların reisi Cen-da1 b. Amr b. Muhallat b. Lebid b. Cevas idi. Bu zat, Semud kavminin önde gelen büyüklerindendi. Esrafin kalan kısmı da Allah'ın dinine girmeye yöneldiler. Ama putlarının sahibi Habbab ile Züab b. Amr b. Lebid, Rabab b. Sa'r b. Cemlis- onları yeni dine girmekten menettiler. Cenda', amcası oğlu Sihab b. Halife'yi-bu da esraftandı- imana davet etti. Ama yukarıda adları geçen inkarcılar, onu da Allah'ın dinine girmekten menettiler. Bunun üzerine Sihab, bunların akintisina kapıldı. Bunun üzerine, Müslümanlardan Mehres b. Ganme adındaki bir adam - Allah ona rahmet etsin - şöyle bir siir söyledi:

"Amrogullarından bir grup geldiler. Sihab'1 Salih'in dinine davet ettiler. Sihab, tüm Semud kavminin ulusu idi. Dine gelmiş olsaydı o eger, Salih, içimizde olurdu güçlü peygamber, Onlar, sahipleri Züab'a dönemez idiler. Ama Hicr halkının saptırcıları, Aydınlandıktan sonra sinege dönüştüler."

İste bu sebeple Salih peygamber onlara şöyle dedi:

«Bu, size (getirdiğim ilahî mesajın doğruluğunu gösteren) bir alamet olarak, Allah'ın devesidir. Birakin onu, Allah'ın toprakında otlasın; ona fenalık etmeyin, yoksa siz hemen azaba uğrarsınız.» (Hûd, 64.)

Anlasmaya varıldı. Bu deve, Semud halkının arasında dolasacak, topraklarından istediği yerde otlayacak, gün asiri su basına gelip içecekti. Sirası geldiğinde kuyu basma gelecek ve suyunu içecekti. Onlar da su içerlerken, ertesi gün de kendilerine lazım olacak suyu önceden tedarik ediyorlar, ayrıca kendilerine yetecek kadar o devenin sütünü de içiyorlardı. Bu sebeple Salih (a.s.) onlara dedi ki:

«Su içmek hakkı belirli bir gün onun ve belirli bir gün de sizindir.» (es-Suarâ, 155.)

Cenâb-i Allah da buyurdu ki:

«Doğrusu, onları denemek (iman edip etmediklerini sinamak için) disî

deveyi gönderen biziz. (Yapacaklari isi) gözetle ve (eziyetlerine de) sabret. (Haber, sana apaçık bir şekilde gelecektir.) Onlara, herkese, sıralarına göre suyun aralarında pay edilmiş olduğunu söyle.» (el-Kamer, 27-28.)

Bu hal uzun süre böyle devam edince, Seniud halkının bilginleri toplandılar; belasından kurtulup rahatlarını bulsunlar ve bol suya sadece kendileri sahip olsunlar diye deveyi kesmeyi kararlattirdilar. Yapacaklari bu isi de Seytan kendilerine hos gösterdi. Yüce Allah buyurdu ki:

«Disi deveyi kesip devirdiler; Rablerinin buyruguna baskaldirdilar. "Ey Salih! Eger sen peygamber isen bizi tehdid ettigin azaba ugrat bakalim." dediler.» (ei-A'râf, 77.)

Deveyi bogazlama isini üstlenenlerin elebasisi, Kudar b. Salif b. Cenda1 idi. Sarisin ve mavi gözlüydü. Veled-i zina olup Salif in yataginda dogdugu söylenir. O, Sibyan denen bir adamin ogludur. Kudar'in deveyi kesmesi, hepsinin ittifakiyla olmustu. Suçun tümüne nispet edilisi de bu sebeptendir.

Ibn Cerir et-Taberî ve diger tefsir âlimleri dediler ki: Semud milletinden iki kadın vardı. Bunlardan biri, Mahya b. Züheyr b. Muhtar'm kizi Saduk idi. Soylu ve güzel sözlü, tatli dilli biriydi. Müslüman bir erkegin nikahi altındaydi. Kocasından bosandı. Amcası Mehrec b. Mah-ya'nın oğlu Masra'i çağirdi ve ona: "Salih'in devesini kesersen ben seninim." dedi. Bu iki kadından digerinin adı da Anize idi. Guneym b. Mic-lez'in kızıydı. Ümmü Gamme künyesiyle çağirilan bu kafir kadın bir acuzeydi. Halkın liderlerinden biri olan kocası Züab b. Amr'dan, kızları vardı. Deveyi kestigi takdirde, dört kızından hangisini beginirse onu kendisine verecegini, Kudar b. Salif e va'd etti. Bu iki genç, Salih peygamberin devesini bogazlama isini benimsediler. Kavimleri arasında bunun propagandasını yaptılar. Kendilerine yedi kişi daha katıldı. Böylece dokuz kişi oluverdiler ki, ayet-i kerimede bunlardan söz edilmektedir:

«O şehirde, yeryüzünde bozgunculuk yapan, düzeltmeye ugrasmayan dokuz kişi vardı.» (en-Ncml, 48.)

Kabilenin geri kalan adamlarına da giderek bu isin propagandasını yaptılar. Deveyi bogazlamanın çok iyi bir iş olacakım söylediler. Halk da onlara uyum gösterdi.

Artık deveyi gözetlemeye başladılar. Deve, su içmekten geri dönünce pusuya yatmış olan Masra', arkadaşlarını kiskirtmek ve de tesvik etmek için bir ok attı. Kudar b. Salif, onların en hızlıydı. Deveye bir kılıç darbesi indirdi; dizini kirip kemigini ortaya çıkardı. Deve yere yıkıldı ve yüksek sesle böğürdü. Bu böğürüsüyle yavrusunu uyariyordu. Sonra Kudar, ikinci darbeyi hayvanın boynuna vurup kesti. Devenin yavrusu, karnından çıktı. Geçit vermez yüksek bir daga çıktı ve üç defa böğürdü...

Abdürrezzak'm rivayetine göre devenin yavrusu: "Ya Rab! Anam nerede?" demis, sonra da bir kaya kovuguna girerek orada kaybolmus. O yavrunun da o caniler tarafından takib edilip bogazlandigini söyleyenler de olmustur.

Yüce Allah buyurdu ki:

«Ama bir arkadaslarini çagirdilar, o da kilicini alarak deveyi kesti. Benim azabim ve uyarmam nasilmis?» (ei-Kamer, 29-30.)

«Semud milletin en azgini ileri atilince, azginligi yüzünden peygamberleri yalanladi. Allah'in peygamberi, onlara Allah'in devesini göstermis ve: "Allah'in bu devesine ve onun su hakkina dokunmayin." demisti.Onu yalanladilar ve deveyi bogazladilar. Bunun üzerine Rable-ri, suçlarından dolayı onlari kirip geçirerek yerle bir etti. Bu isin sonundan O'nun korkusu yoktur.» (es-Sems, 11-15.)

Imam Ahmed b. Hanbel, Abdullah b. Zem'a'dan rivayet etti ki: Rasûlullah (s.a.v.),. ashabina hitapta bulundu, Salih peygamberin devesini ve o deveyi bogazlayani anlatti, dedi ki:

«O kavmin en azgini (deveyi bogazlamak için) ileri atildi. Ebu Zem'a gibi, asireti içinde zeki ve emrine itaat edilen güçlü bir adam ileri atildi.»[19]

Muhammed b. Ishak, Ammar b. Yasir'den rivayet ederek dedi ki:

Rasûlullah (s.a.v.), Hz. Ali'ye söyle dedi:

- Sana insanların en bahtsizini bildireyim mi?

- Evet ya Rasûlallah.

- Bunlar iki kisidir. Biri Salih peygamberin devesini bogazlayan, Semud kavminin ufak tefek sarisin adamidir. Digeri de ey Ali, senin su tepene vurarak çenenin tependen ayiracak olan adamdir.

Bunu Ibn Ebi Hatîm rivayet etmistir.

Yüce Allah buyurdu ki:

«Disi deveyi kesip devirdiler; Rablerinin buyruguna bas kaldirdilar, "Ey Salih! eger sen peygambersen bizi tehdid ettigin azaba ugrat bakalim." dediler.» (el-A'râf, 77.)

Semud milleti bu sözlerinde, bir kaç noktadan son derece siddetli bir kafirlik yapmislardi. Söyle ki:

1-Allah'in, kendilerine mucize olarak göndermis olduğu disi deveyi kesmeme hususundaki kati yasagi çignemekle, Allah'a ve peygamberine muhalefet etmislerdi.

2- Azabin, üzerlerine inmesini çabuklastirdilar. Bu azabi da iki bakimdan hakkettiler:

a- Cenâb-i Allah'in kendilerine kostugu sarta riayet etmediler. Allah Teâlâ su buyruğu vermisti:

«Bu, size bir ayet olarak, Allah'in devesidir. Birakin onu, Allah'in topragından otlasın; ona fenalık etmeyin, yoksa yakın bir azaba ugrarsınız.» (Hûd, 64.)

Baska bir ayette, "Büyük bir azaba ugrarsınız." Bir baska ayette ise, Can yakica bir azaba ugrarsınız." denmektedir ki, bu ifadelerin hepsi de dogrudur.

b- Semud kavmi, Salih peygamberin, kendilerini tehdid edip durduğu azabın bir an evvel gelmesini istediler. Çünkü azabın geleceğine inanmıyorlardı.

3- Nübüvvetine ve dogrulukuna iliskin kesin kanıtlar bulunan peygamber Salih (a.s.)i yalanladılar. Oysaki onun hak peygamber olduğunu kesin bir bilgiyle biliyorlardı. Ama kafirlikleri, sapıklıkları ve inatları; onları, gerçeği inkara ve azabın geleceğim imkansız görmeye sevketti. Yüce Allah buyurdu ki:

«Buna ragmen deveyi kesip devirdiler. O zaman Salih: "Yurdunuzda üç gün daha kalın. Bu, yalanlanmıyacak bir sözdür." dedi.» (Hûd, 65.)

Anlatıldığına göre Semud halki deveyi bogazladıklarında ilk saldıran, lanetli Kudar b. Salif olmuştı. Hayvanın dizini kırmış, yere düşürmüştü. Sonra hayvanın üzerine kılıçlarıyla çullanmışlar, onu kesip parçalamışlardı. Bu durumu gören yavrusu onlardan kaçarak, orada bulunan yüksek bir dağın tepesine çıkmış, üç defa böğürmüştü. Bu sebeple Salih (a.s.) onlara: "Yurdunuzda üç gün daha kalın." demisti. Ama onlar, onun bu kesin tehdidinde de inanmamışlardı. Dahası, aksam olunca da onu öldürmeyi ve akıllarınca onu devenin akibetine ugratmayı planlamışlardı.

"Biz gece ona ve ailesine baskın verelim." diye aralarında Allah'a yemin ettiler. (en-Neml, 49.)

Yani geceleyin ailesiyle birlikte Salih'i evinde kistiralım, onu öldürelim. Sonra da öldürdüğümüzü inkar edelim. Dostları ve akrabaları kanini dava ederlerse, öldürmedigimizi söyleyelim. Bu sebeple dediler ki: "Sonra da onun dostuna, ailesinin yok edilisinde bulunmadık. Süphesiz biz dogru söylüyoruz, diyelim." Yüce Allah da buyurdu ki:

«Onlar bir düzen kurdular. Biz farketirmeden düzenlerini bozduk. Düzenlerinin sonunun nasıl olduğuna bir bak! Biz onları ve milletlerini, hepsini, yerle bir ettik. İşte, haksizliklarına karşılık çökmüş bulunan evleri! Bunda, bilen bir millet için süphesiz, ders vardır. Inanıp Allah'a karşı gelmekten sakınanları kurtardık... (en-Neml, 50-53.)

Salih peygambere suikast planlayan bu grubu, Cenâb-i Allah tas yagmuruna tuttu. Yagan taslar, onlari ezip parçaladı. Milletlerinden önce kendileri yok edildiler.

Salih peygamber, hani kendilerine üç günlük süre tanimisti ya, Iste bu sürenin ilk gününde - ki o gün persembe idi - Semud milletin yüzü sapsari oldu. Nitekim peygamberleri de onlari uyarmisti. Persembe günü gün batip hava kararınca hep birlikte: "Haberiniz olsun. Mehil müddetinin bir günü geçti!" diye bagirdilar. İkinci güne girdiklerinde -ki o gün cuma idi - yüzleri kipkirmizi oldu. O gün, gün batip hava kararınca hep birlikte: "Haberiniz olsun, verilen sürenin iki günü geçti." Verilen mehlin üçüncü gününe -ki o gün cumartesi idi- girdiklerinde yüzleri simsiyah oldu. O gün gün batip hava kararınca hep birlikte: "Haberiniz olsun. Mehil bitti." diye bagirdilar. Pazar sabahi olunca koku sürünüp hazirlik yaptilar. Kendi üzerlerine incek olan ilahî azab ve intikami beklemeye oyuldular. Allah'in kendilerine ne yapacagini ve azabin hangi yönden kendilerine gelecegi bilmiyorlardı.

Günes dogup ortalik aydinlanınca üstlerinden, gökten üzerlerine bir çighk; altlarından, yerden de kendilerine bir sarsinti geldi. Ruhleri disa tasti, canlari çıktı, hareketler durdu, sesler kesildi, hak yerini buldu, yurtlarında cansiz ve hareketsiz cesedler olarak diz üstü çökük vaziyette kalakaldilar. Kelbe adli kötürünü bir cariyeye hariç, hepsi öldü. Selk kizi Kelbe adındaki bu cariyeye Zeria da deniyordu. Salih peygambere karsi küfür ve düşmanligi asiri denecek kadar fazlaydi. Azabi görünce tutuk ayaklari açildi. Hizla kosmaya basladi. Bir Arap kabilesine ugrayarak, gördüklerim ve milletin basina gelen-felaketi onlara haber verdi. İçmek için su istedi. İçince de öldü.

Yüce Allah buyurdu ki:

«"Sanki orada (bolluk ve refah içinde) hiç yaşamamislardi. Bilin ki, Semud milleti Rabbini inkar etmistı. Bilin ki Semud milleti Allah'in rahmetinden uzaklastı." Yani kader lisam onlara böylece seslendi.» (Hud,68.)

Imam Ahmed b. Hanbel, Ebu Zübeyr'den rivayetle, Cabir (r.a.)'in söyle dedigini nakletti: Rasûlullah (s.a.v.) Semud milletin yaşamis oldugu Hicr mintikasina ugradiginda söyle dedi: "Mucizele'r'istemeyin. Bir millet (Semud halki) istemisti de (mucize olarak kendilerine gönderilen) disi deve, su yoldan gelir ve bu yoldan da giderdi. O millet, Rableri-nin buyruguna karsi geldiler de deveyi kesip devirdiler. Bir gün o, onlari suyunu içeri, bir gün de onlar onun sütünü içerdiler. Onu kesip devirdiler. Bu yüzden bir çiglik kendilerini yakaladı. Bu çiglik sebebiyle gök kubbenin altında onlardan bir kisi hariç, hepsi ölüp yok oldular. O bir kisi de Allah'in haremideydi." "O kimdi ya Rasûlallah?." diye sordular. Buyur du ki: "O, Ebu Rıqal'di. Harem'den çikinca, milletin basina gelen musibet, kendisini

de yakaladı."[20]

Abdürrezzak, Ma'mer'in söyle dedigini rivayet etti: İsmail b. Ümeyye'nin bana anlattığına göre Rasûlullah (s.a.v.), Ebu Rigal'in kabrine ugramış. "Bunun (burada yatanın) kim olduğunu biliyor musunuz?" diye sormuş. Allah ve Rasûlü daha iyi bilir, demeleri üzerine cevabı kendisi vermiş: «Bu, Ebu Rigal'in kabridir. Semud halkın-dandır. Allah'ın haremindedir. Harem, onu Allah'ın azabından korudu. Harem'den çılanca, milletin basına gelen musibet kendisini de yakaladı. (Öldü.) iste buraya gömüldü. Kendisiyle birlikte

altın bir dal da bu kabre gömüldü."

Rasûlullah (s.a.v.)'m böyle demesi üzerine, yanında bulunanlar mezarı hemen kılıçlarıyla açtılar ve altın dalı oradan çıkardılar.

Abdürrezzak, Zührî'nin: "Ebu Rigal, Sakif kabilesinin dedesidir." dedigini rivayet etmiştir. Muhammed b. İshak, "Sîret" adlı kitabında, Abdullah b. Ömer'in söyle dedigini rivayet etti: Kendisiyle birlikte Taife gidip de bir mezara ugradığımızda Rasûlullah (s.a.v.)'m söyle dedigini isittim:

«Bu, Ebu Rigal'in kabridir. O, Sakif kabilesinin dedesidir. Semud halkındandı. Bu Harem'de bulunuyordu. Harem, onu azaptan koruyordu. Harem'den çıkınca, milletin basına gelen musibet onu burada yakalamıştı. (Ölmüş) ve buraya defnedilmişti. Bunun isareti de, kendisiyle birlikte buraya altın bir dalın gömülü olmasıdır. Mezarını açarsanız, onunla birlikte altın dalı da bulursunuz." Rasûlullah (s.a.v.)'m böyle demesi üzerine, beraberindekiler, hemen mezarı açmışlar ve oradaki altın dalı çıkarmışlardı.»

Bunu, Muhammed b. İshak yoluyla Ebu Davud rivayet etmiştir.[21]

Yüce Allah buyurdu ki:

«Salih de onlardan yüz çevirdi ve: "Ey Milletim! And olsun ki, ben size Rabbimin sözünü bildirmiş ve öğüt verdim; fakat siz öğüt verenleri sevmiyorsunuz." dedi.» (ei-A'râf, 79.)

Salih (a.s.)'in durumundan haber veren bu ayet-i kerimede onun, yokoluslarından sonra millete hitapta bulunduğu bildiriliyor. Bulundukları mahalden başka tarafa gideceği sırada onlara söyle seslenmişti: "Ey Milletim! Andolsun ki, ben size Rabbimin sözünü bildirmiş ve öğüt verdim." Yani sizi doğru yola erdirmek için bütün gücümle çalıştım. Sözüm, fiilim ve niyetimle, bu uğurda hummalı bir çalışma içine girdim. "Fakat siz, öğüt verenleri sevmiyorsunuz." Yani sizin karakter ve seciyeniz, hakkı kabul etmiyor ve istemiyor. Bu sebeple de can yakıcı ve ebediyete kadar üzerinizde devam edecek olan bir azaba uğrama akibetine maruz kaldınız. Bu azabı sizden savmak için, ne sizin ve ne de benim gücüm

vardir. Üzerime düşen risalet ve nasihat görevimi size ifa ettim. Ama Allah, diledigini yapar.

Ölümlerinin üzerinden üç gün geçtikten sonra, Bedir kuyusunda gömülü bulunan müsrik ölülerine Rasûlullah (s.a.v.)'da böyle bir hitapta bulunmustu. Gecenin son saatlerinde mücahid sahabelere geri dönüş emri vermiş, bineğine binerek Bedir kuyusunun basına gelmiş ve söyle bir nutuk irad etmişti:

"Ey kuyudakiler! Rabbinizin size va'dettiginin gerçek olduğunu gördünüz mü? Dogrusu ben, Rabbimin bana va'dettiginin gerçek olduğunu gördüm. Peygamberiniz için ne kötü bir asiret oldunuz! Siz beni

yalanladınız; (baska) insanlar, beni dogruladı. Siz sürgün ettiniz; (baska) insanlar beni barındırdı. Siz benimle savastınız; (baska) insanlar bana yardım etti. Peygamberiniz için ne kötü bir asiret oldunuz!"

Hız. Ömer (r.a) dedi ki: "Ey Allah'ın Rasûlü! Les haline gelmiş kimselere mi hitab ediyorsun?" Rasûlullah (s.a.v.) ona su karsılığı verdi: "Nefsim kudret elinde bulunan Allah'a andolsun ki, söylediklerimi onlardan daha iyi isitiyor olamazsin! Ne var ki onlar cevap veremiyorlar." [22]

Rivayete göre Salih peygamber, Semud kavminin yok edilmesinden sonra Harem-i Serife gelmiş, vefat edinceye kadar orada yaşamıştır.

Imam Ahmed b. Hanbel, İbn Abbas (r.a.)'m söyle dedigini rivayet etmiştir: Peygamber (s.a.v.), haccederken Usfan vadisine geldiginde söyle demis:

- Ey Ebu Bekir! Bu hangi vadidir?

- Usfan vadisidir ya Rasûlallah.

- Hud ve Salih peygamberler, yularlari liften olan genç develerle buraya ugramislardir. Izarlan aba idi. Ridalan da siyah-beyaz çizgili yün bir kumasti. Telbiye getirip serefli beyti haccetmislerdir." [23]

[1] Buhari, Tefsir-i Süre-i Nuh, No: 413.

[2] Sahih-i Buhari, IV, 270-271. Tefsir-i Süre-i Nuh(a.s.)

[3] Buhari, Enbiyâ, Hadis No: 143.

[4] Buhari, Edeb 77. Fiten, 36. Tevhid, 17. Cihad, 78.

[5] Buhari, Tevhid, 17. Müslim, Fiten, 100.

[6] Buhari, Kitabu s-Savm, 39.

[7] İbn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 1/137-162.

[8] Suyutî, Camiü's-Sagir, Hadis No: 1795.

- [9] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çagri Yayinlari: 1/163.
- [10] Suyufcî, Camiü's-Sagir, Hadis No: 4986.
- Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çagri Yayinlari: 1/163.
- [11] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çagri Yayinlari: 1/163.
- [12] Ahmed b. Hanbel, Müsned, I. 385-427.
- [13] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çagri Yayinlari: 1/164-165.
- [14] Ahmed b. Hanbel, Müsned, III, 482
- [15] Buharî, İstiska, 36. Müslim, İstiska, 17.
- [16] Tirmizî, V, 503, Kitabü'd-Daavat.
- [17] Buhari, VI, 238. Tefsîr-i Suretil-Ahkâf.
- Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çagri Yayinlari: 1/166-162.
- [18] Tefsirden kasti; H.K.K.T. İbn Kesîr Tefsiridir
- [19] Müsned, Ahmed b. Hanbel, IV, 17.
- [20] Müsned, Ahmed b. Hanbel, III, 296.
- [21] Ebu Davud, Sünen, III, 181-182. Hadis No: 3088.
- [22] Buhari, Cenaiz, 86. Megazî, 8.
- [23] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çagri Yayinlari: 1/183-195.

Peygamber Efendimizin Tebük Savasında, Semud Kavminin Topragi Olan Hicr Vadisine Ugramasi. 1

Ibrahim Halil Peygamber. 3

Zayıf Bir Kul Oldugu Halde Mütekebbirlik Elbisesine Bürünerek Rablik İddiasında Bulunan Ve Yüce Allah İle Boy Ölçüsmek İsteyen Nemrud'la Ibrahim (A.S.)'In Münazarasi 13

Ibrahim Halil (A.S.)'In Sam'a Göçü, Misir Diyarına Girişi Ve Kudüs'e Yerleşmesi 15

Hacer Hanimin İsmail (A.S.)'i Doğurması 19

Ibrahim (A.S.)'In Oğlu İsmail Ve İsmail'in Anası Hacer'le Birlikte Mekke'deki Faran Dağlarına Hicret Etmesi Ve Orada Serefli Beytullah'i İnşa Etmesi 20

İsmail'in Kurban Edilmesi 24

İshak (A.S.)'In Doğumu. 28

Ka'be-İ Muazzama'nın İnşası 31

Allah Ve Rasûlû'nün, Aljlah Kulu Ve Dostu Ibrahim'i Övmeleri 35

Ibrâhîm (A.S.)'In Cennetteki Köşkü. 43

Ibrahim (A.S.)'In Evsafi 43

Ibrahim: (A.S.)In Vefatı Ve Ömrü Hakkında Söylenenler. 43

Ibrahim Halil (A.S.)'In Çocukları 46

Peygamber Efendimizin Tebük Savasında, Semud Kavminin Topragi Olan Hicr Vadisine Ugramasi.

İmam Ahmed b. Hanbel, İbn Ömer (r.a.)'in söyle dedigini rivayet etti. Rasûlullah (s.a.v.) halkı Tebük'e götürdüğünde onları, Semud milletin evlerinin bulunduğu Hicr mintikasına da götürdü. Halk, Semud milletin sulanni içmiş olduğu kuyulardan su çekti. O sularla hamur-lanni yogurup kazanlanm kurdular. Rasûlullah (s.a.v.)'m emri üzerine kazanlanndaki sulan döktüler. O sularla yogurmus olduklan hamurla-n da develere yedirdiler. Rasûlullah (s.a.v.) daha sonra halkı ahp, Salih peygamberin devesinin suyunu içmiş olduğu kuyunun yanına götürdü. Azaba ugramis milletin yurduna girmekten onlan alikoydu ve söyle dedi: «Onlara gelen belanın size de gelmesinden korkanm. Onun için, yurtlanna girmeyin.»

Yine İmam Ahmed dedi ki: AfFan, Abdullah b. Ömer'den rivayet ederek Rasûlullah (s.a.v.)'m Hicr mmtikismdayken söyle buyurdugunu söyledi: «Su azaba ugramislarin yurduna ancak aglayarak girin. Eger aglamayacaksanız girmeyin. Yoksa, onlara gelen musibet size de gelir.»[1]

Bazı rivayetlerde anlatildigina göre Rasûlullah (s.a.v.), Semud halkinin harabelerinin yanından geçerken basım semaya kaldınr, binegini hizlandirir ve beraberindekileri o harabelere girmekten men'ederdi.

Ancak aglayarak oralara girmelerine izin verirdi. Bir rivayette de söyle buyurdugu nakledilir: "Eger agl ay anlıyorsanız, onlara gelen belanın size de gelmesinden korkarak aglamaya çalışın." Allah'in salat-ü selami Rasûlullah'in üzerine olsun.

Imam Alimed b. Hanbel, Amir b. Sa'd'in söyle dedigini rivayet etti: "Tebük gazvesine gidilirken insanlar, Hicr halkina dogru kosustular." Durumdan haber alan Ra,sûlullah (s.a.v.), "Namaz kilmek üzere toplanin." diye seslendi. Yanina vardim. Devesinin yularini tutmus söyle diyordu:

"Allah'in gazab ettigi bir milletin yanma ne diye gidiyorsunuz?" Adamin biri: "Onlara hayret ediyoruz ya RasûlaUah!" diye yüksek sesle karsilik verdi. O da buyurdu ki: "Size bundan daha çok hayret edilecek bir durumu haber vereyim mi? İçinizden bir adam, sizden önce olanlarla sizden sonra olacak seyleri size haber veriyor. Su halde kendinize çekidüzen verip dogru dürüst davranin. Çünkü Allah, sizi azablandirmakla yorgunluk duymaz ve sizden sonra öyle bir kavim gelir ki, kendilerinden hiç bir seyi savamazlar."[2]

Anlatildigina göre Salih peygamberin kavmi, çok uzun ömürlü kim-selermis. Balçiktan evler yaparlarmis. Ama bu evler, onlardan birinin ölümünden önce yikilip harab olurmus. Bunun üzerine kendileri için daglarda kayalardan evler oymaya baslamislar.

Salih peygamberden bir mucize istediklerinde, Cenâb-i Allah onlara kayadan bir disi deve çıkarmis. Bu deveye ve karnindaki yavrusuna ilismemelerini emretmis, yoksa Allah'in azabina ugrayacaklarini bildirerek onlari sakindirmis; ama eninde sonunda bu deveyi bogazlayacaklarini ve bunun da onlarin helaklerine neden olacagini bildirmis. Deveyi bogazlayacak olan caninin evsafim dahi vermis; onun sarisin, mavi gözlü bir kimse olacagini bildirmis. Bunun üzerine Semud halki, ebeleri ülkenin dört bir yanma göndererek, bu evsafta dogan bir çocuk olursa onu derhal öldürmelerini emretmisler. Bu hal, uzun süre böyle, devam etmis. O zaman mevcut olan nesil inkiraza ugrayip yerini baska bir nesil almis. Zamanin birinde Semud halkinin reislerinden biri, baska bir reisin kizini ogluna istemis, oglunu o kizla evlendirmis. Salih peygamberin devesini bogazlayacak olan Kudar b. Salif, bu evlilikten dogmus. Ana babasi ve dedeleri halkin serefliisi oldugu için, ebeler, dogan bu çocuğu öldürememislerdi. Bu çocuk (yani Kudar b. Salif), emsalleri olan diger çocuklari bir ayda aldiklari mesafeyi bir haftada alarak hizli bir büyüme gösterdi. Gün geldi,emrine uyulur bir reis oldu. Deveyi bogazlama tutkusuna kapildi. Esraftan sekiz kisi daha bu komploda ona katildilar. Salih peygambere suikast planlayan dokuz kisi, iste bunlardi.

Nihayet deveyi bogazladilar. Durumdan haberdar olan Salih peygamber, aglayarak yanlarina geldi. Özür dileyerek onu karsiladilar. Dediler ki: 'Bu isi bizim grup yapmadi. Yalniz su yeni yetmelerimiz bu kötülüğü islediler. Denilir ki, Salih peygamber onlara, devenin yavrusunu bulup ona ölen anasinin yerine iyi davranmalarini emretti. Yavrunun pesine düstüler. Yavru, orada bulunan yüksek bir daga tirmandi. Onlar, da tirmanmaya

basladilar. Ama yavru, dagin o kadar yüksek bir yerine çıktı ki, arkasindakiler ona ulasamadilar. Oraya ancak kuslar ulasabilirlerdi.'Yavru, dagin o yüksek yerine çıktıktan sonra aglamaya basladi; gözlerinden yaslan bosandi. Sonra Salih peygambere yüzünü çevirdi ve üç defa böğürdü. İşte o zaman Salih (a.s.), kavmine söyle dedi:

«Yurdunuzda üç gün daha kaim. Bu, yalanlanmayacak bir sözdür.»(Hûd, 65.)

Onlara böyle bir tehditte bulunduktan sonra, ertesi gün sabanla-diklerinde yüzlerinin sararacagim, ikinci gün kızaracagini, üçüncü gün kararacagini haber verdi. Dördüncü güne girdiklerinde, yıldırım gibi bir çiglik kendilerine geldi ve yurtlarında çökmüş vaziyette helak oldular...

Bu kavimden ve bu kavmin kissasından bahseden Kur'ân ayetlerinin zahirinden anlasildigina göre, bunlarla ilgili olarak nakledilen haberlerin bazisinda Kur'ân haberlerine muhalefet vardır. Nitekim daha önce de bundan söz etmistik. Dogruyu en iyi bilen Allah'tir. [3]

Ibrahim Halil Peygamber

Ibrahim (a.s.), Nahoroglu Tareh'in ogludur. Nahor, Ragooglu Sarog'un ogludur. Rago, Abir oğlu Falig'in ogludur. Abir, Erfahsiz oğlu Saleh'in ogludur. Erfahsiz ise, Nuh oğlu Sâm'm ogludur. Bu, Ehl-i Kitabın kitabında yer alan bir ifadedir. O kitapta yani Tevrat'ta verilen bilgilere göre Tareh, 250 yıl; Nahor, 448 yıl; Sarog, 239 yıl; Rago, 230 yıl; Falig, 439 yıl; Abir, 464 yıl; Saleh, 433 yıl; Erfahsiz, 438 yıl; Sâm ise 600 yıl ömür sürmüştür. Nuh peygamberin ne kadar yasadigini daha önce söyledigimiz için, burada tekrara lüzum görmedik.

Hafiz b. Asakir, Tarih'inde Ibrahim Halil (a.s.) 'in hayatından bahsederken, "el-Mübteda" adlı eserin sahibi Ishak b. Bîr el- Kahilî'den naklen, Ibrahim peygamberin anasının adının Emile oldugunu söylemiştir. Sonra da Hz. Ibrahim'in dogumuyla ilgili olarak uzun bir hikaye anlatmıştır. Kelbî, Ibrahim peygamberin anasının adının Bona oldugunu söylemiştir. Onun anlattigina göre Bona, Kersi oğlu Kerbeta'nin kizidir. Kersi, Erfahsiz b. Sani b. Nuh'un ogullanndandır. İbn Asakir'in rivayetine göre Hz. Ibrahim Halil, Eba Dîfan (misafirlerin babasi) künye-siyle çağmlırmış.

Dediler ki: Tareh yetmişbes yasma vardiginda ogullari Ibrahim, Nahor ve Haran dogdular. Haran'in da Lut adlı oğlu dogdu. Bu rivayetin sahiplerine göre Hz. Ibrahim, babasimn ortanca ogludur. Haran, babasi daha hayattayken kendi dogum yeri olan Keldanî ülkesi olan Babil ülkesinde ölmüştür. Siyerci ve tarihçilere göre meshur olan görüş budur. Hafiz b. Asakir de bu görüşü dogrulamıştır. Bunu dogrulamadan önce de Ibn Abbas (r.a.)'m söyle dedigini rivayet etmiştir:

İbrahim (a.s.), Sam ovasındaki Berze köyünde (Bu köy, Kasyon dağı yanındadır.) doğmuştur.

Bu rivayetinden sonra İbn Asakir demiş ki: Sahih görüğe göre İbrahim (a.s.), Babil'de doğmuştur. Berzeli olduğu da söylenmiştir. Çünkü Lut (a.s.)'a yardıma geldiğinde orada namaz kilmistir.

Dediler ki: Hz,İbrahim, Sare ile; Nahor da kardeş kızı Melka ile evlendi. Sare kisirdi. Tareh, oğlu İbrahim, İbrahim'in zevcesi Sare ve İbrahim'in kardeşi Haran oğlu Lut'u yanına alarak Keldanî topraklarından çıkıp Kenanî topraklarına girdi; Harran'a yerleşti ve 250 yaşına varıncaya kadar orada yaşadı, sonra da öldü. Bu da onun Harran'da doğmadığını gösteriyor. Doğum yeri Keldanî ülkesidir ki, orası da Babil ve Babil'e bağlı olan yerlerdir.

Evet.. Sonra Kenanî topraklarına yönelerek göçtüler. Orası, Beyt-i Makdis (Kudüs)'e bağlı bölgelerdi. O zaman Keldanîlerin elinde bulunan Harran'a yerleştiler. Sam ve Cezire de Keldanîlerin elinde bulunuyordu. Keldanîler, yedi yıldızla taparlardı. Sam'î imar edenler de bu dine mensuplardı. İbadet ederken kuzey kutbuna yönelir; çeşitli dua ve hareketleriyle yedi yıldızla taparlardı. Bu nedendir ki Sam'in yedi eski kapısından her birinin üstünde bu yıldızlardan birinin heykeli bulunurdu. Bu yıldızlar için bayram ve senlikler tertipler, kurbanlar sunarlardı. İşte böyle.. Harranlılar'm tamamı yıldızlara ve putlara taparlardı. Yalnız İbrahim Halil peygamber ile zevcesi Sare ve kardeşi oğlu Lut (a.s.), bu saçmalıklardan uzak kaldılar. Cenâb-i Allah, bu kötülükleri İbrahim (a.s.) aracılığıyla ortadan kaldırdı ve bu sapıklığı onun vasıtasıyla iptal etti. Doğrusu, noksanlıklardan münezzeh olan yüce Allah, İbrahimü küçüklüğünde doğru yola ileterek aydınlatmış, onu elçilikle görevlendirmişti. Büyüyünce de kendine dost edinmişti. Nitekim buyurdu ki:

«Andolsun ki, daha önce İbrahim'e de akla uygun olanı göstermiştik. Biz onu (bu işe ehil olarak) biliyorduk.» (el-Enbiyâ, 51.)

«İbrahim'i de gönderdik. Milletine: "Allah'a kulluk edin. O'ndan sakınm. Bilerseniz bu sizin için daha iyidir." dedi. Ey putperestler! Siz Allah'i bırakıp sadece bir takım putlara tapıyor, aslı olmayan sözler uyduruyorsunuz. Doğrusu, Allah'tan başka tapıklarınızın size rizik vermeye güçleri yetmez. Artık rizik Allah katında arayın. O'na kulluk edin. O'na şükredin. Siz O'na döneceksiniz. Eğer siz peygamberi yalanlıyorsanız, bilin ki sizden önceki ümmetler de yalanlamışlardı. Peygambere düşen , sadece apaçık tebligdir. Allah'ın yaratmaya nasıl başlayıp, sonra onu nasıl tekrar edeceğini anlamazlar mı? Doğrusu bu, Allah'a kolaydır. De ki: "Yeryüzünde dolasın; Allah'ın yaratmaya nasıl başladığını bir görün. İşte Allah aynı şekilde ahiret yaratmasını da yapacaktır. Doğrusu, Allah her şeye Kadir'dir. Dilediğine

azab eder. Diledigine merhamet eder. O'na çevrileceksiniz."

Siz ne yeryüzünde ve ne de gökte Allah'i aciz bırakabilirsiniz. Allah'tan baska bir dost ve yardımcı da bulunmaz. Allah'in ayetlerini ve ona kavusmayi inkar edenler, iste onlar benim rahmetimden ümitlerini kesmiş olanlardır. İste can yakici azab onlar içindir. İbrahim'in sözlerine milletin cevabi sadece: "Onu öldürün yahut yakın" demek oldu. Ama Allah, onu atesten kurtardı. Doğrusu bunda, inanan kimseler için dersler vardır. İbrahim söyle demisti: "Dünya hayatında, Allah'i birakip aranız da putları muhabbet vesilesi kıldınız. Sonra kıyamet günü, birbirinize küfreder ve karsilikli lanet okursunuz. Varacağınız yer atestir.

Yardımcılarınız da yoktur." Bunun üzerine Lut ona inandı ve: "Doğrusu, ben Rabbime iltica ediyorum. O, süphesiz güçlüdür, Hakim'dir ." dedi. İbrahim'e, İshak'i ve Yakub'u bahsettik. Soyundan gelenlere kitap ve peygamberlik verdik. Onu dünyada mükafatlandırdık. Doğrusu o, ahi-rette de iyilerdendir."» (ei-Ankcbût, 16-27.)

Bundan sonra Cenâb-i Allah, İbrahim peygamberin, babasıyla ve kavmiyle tartismalarda bulunduğunu baska yerlerde anlatmistir. Allah izin verirse, yeri geldiginde bundan da söz edecegiz, Hz. İbrahim, ilk olarak babasını imana davet etmistir. Babası, puta tapanlardandı. Çünkü herkesten önce kendisine samimiyetle öğüt vermesi gereken sahis, babasıydı. Nitekim yüce Allah buyurdu ki:

«Ey Muhammedi Kitabda İbrahim'e dair anlattıklarımızı da an; o, süphesiz dosdogru bir peygamberdi. Babasına söyle demisti: "Babacığım! İsitmeyen, görmeyen ve sana bir faydası olmayan seylere niçin tapıyorsun? Babacığım! Doğrusu, sana gelmeyen bir ilim bana geldi. Bana uy, seni dogru yola eristireyim. Babacığım! Seytana tapma, çünkü Seytan, Rahman'a baskaldirinistir. Babacığım! Doğrusu, sana Rahman katından bir azabın gelmesinden korkuyorum ki böylece Seytan'm dostu olarak kalırsın." Babası: "Ey İbrahim! Sen mi benim tanrılarımı begenmiyorsun? Bundan vazgeçmezsen, mutlaka seni taslarım. Ebediyyen benden uzaklas, git." dedi. İbrahim söyle cevap verdi: "Sana selam olsun. Senin için Rabbimden magfaret dileyeceğim. Çünkü O, bana karsi çok lütfkardır. Sizi Allah'tan baska taptıklarınızla birakip çekilir, Rabbime yalvarırım. Rabbime yalvarisimde mahrum kalmayacağımı umarım."» (Meryem, 41-48.)

Cenâb-i Allah, İbrahim peygamberin babasıyla yaptığı diyalog ve tartismayı, babasını en kuvvetli deliller ve en yumusak ifadelerle hakka nasıl davet ettiğini anlatıyor, İbrahim peygamber, babasının puta tapma yolunun yanlış bir yol olduğunu açıklıyordu. O putlar ki, kendilerine tapan kimsenin duasını isitmez, dahası, o kimsenin nerede olduğunu bilmezler.

Böyle olunca da, kendilerine tapanlara rizik ve yardım gibi hayirlari nasil ulastirabilir veya onlari ilahî azabtan nasil koruyabilirler? Sonra Ibrahim peygamber, babasından yaşça her ne kadar küçükte olsa, Allah'in, kendisine verdiği faydalı bilgi ve hidayet konusunda uyarıcı bir eda ile babasına söyle demisti:

«Babacigim! Dogrusu, sana gelmeyen bir ilim bana geldi. Bana uy, seni dogru yola eristireyim.» (Meryem, 43.)

Seni, dünya ve ahirette hayra kavusturacak, egriliklerden uzak, kolay ve açık bir yola eristireyim. Bu akil yolunu arzedip nasihati yaptıktan sonra babasi kabul etmemis, tersine onu tehdid etmistir:

«^Ey Ibrahim! Sen mi benim tanrılarımı begenmiyorsun? Bundan vazgeçmezsen, mutlaka seni (söz veya fiille) taslarım. Ebediyyen benden uzaklas, git.» (Meryem, 46.) Benimle olan bağlantını kopar ve bana hiç görünme. '

Babasi onu bu sözlerle tehdid ederken Ibrahim: "Sana selam olsun" yani benden sana bir kötülük ve eziyet bulasmayacak, tam tersi, benden yana rahat ve güven içinde olacaksın, dedi. Ona olan hürmetini vurgulayarak sözünü söyle sürdürdü: "Senin için Rabbimden mağfiret dileyeceğim, çünkü O, bana karşı çok lütfkardır." (Meryem, 47.)

Ibn Abbas ve bazı âlimler: «Yukarıdaki ayet-i kerimede geçeni ^) kelimesi lütfkar manasına gelir. Böylece (Rabbim beni kendine ihlasla ibadet eden bir kul yaptığı için bana lütfetmiştir.) anlamına gelir.» demislerdir. Bu sebeple Ibrahim (a.s.):

«"Sizi, Allah'tan başka taptıklarınızla bırakıp çekilir, Rabbime yalvarırım. Rabbime yalvarışımda mahrum kalmayacağını umarım." demisti.» (Meryem, 48.)

Ibrahim (a.s.), söz verdiği gibi, duaları arasında babasi için Allah'tan mağfiret diledi. Ama onun, Allah'düşmanı olduğunu anlayınca babasından uzaklasti. Nitekim yüce Allah şöyle buyuruyor:

«Ibrahim'in, babasi için mağfiret dilemesi, sadece ona verdiği bir sözden ötürü idi. Allah'in düşmanı olduğunu anlayınca ondan uzaklasti. Dogrusu, Ibrahim çok içli ve yumusak huylu idi.» (et-Tevbe, 114.)

Ismail b. Abdullah, Ebu Hüreyre'den rivayet ederek Rasûlullah (s.a.v.)'m söyle buyurduğunu söyledi: «Kiyamet gününde Ibrahim (a.s.), yüzünde toz ve karanlık olarak babasi Azer'le karşılaşacak ve ona: "Bana isyan etme demedim mi sana?" diyecek. Babasi: "Bu gün sana isyan etmem." diye karşılık verecek. Bunun üzerine Ibrahim su dilekte bulunacak: «Ey Rabbim! İnsanların dirilecekleri günde (yani kiyamet gününde) beni rüsvay etmeyeceğini bana va'detmistin.

Benden uzak bir babanın bulunmasi kadar insani rezil edici bir rüsvaylik var midir?" Cenâb-i Allah da: "Cennet'i kafirlere haram kildim." diye karsilik verecektir. Bundan sonra denilecek ki: "Ey Ibrahim! Ayaklarinin altindaki nedir?" Ibrahim, ayaklarinin dibine bakacak, bir de ne görsün: Kana bulanmis bir davar.. Bu kesilmis davar, ayaklarindan tutulup atese atilacak.»[4]

Yüce Allah buyurdu ki: «Ibrahim, babasi Azer'e: "Putlari tanri olarak mi benimsiyorsun? Dogrusu, ben seni ve milletini açık bir sapiklik içinde görüyorum." demisti.» (d-En'âm, 74.)

Bu ayet-i kerime, Ibrahim (a.s.)'in babasinin adinin Azer oldugunu kanitliyor. Aralarinda Ibn Abbas'm da bulunduгу neseb ulemasinin ekserisi, Ibrahim (a.s.)'in babasinin adinin Tareli oldugunu ifade etmislerdir. Denildi ki: Tareh, Azerin taptigi bir putun adi oldugu için, bu kelime Azer'e bir lakap olarak takilmistir. Ibn Cerir dedi ki: Dogrusu, Ibrahim'in babasinin adi Azer'dir. Babasinin iki adi da olabilir. Ya da bu iki isimden biri onun lakabidir; digeri de özel ismidir.[5]

Ibn Cerir'in bu sözünün gerçeklik payi büyüktür. Dogruyu en iyi bilen, Allah'tir.

Sonra yüce Allah buyurdu ki:

«Yakinen bilenlerden olmasi için Ibrahim'e göklerin ve yerin hükümrانligim söylece gösteriyorduk. Gece basınca bir yildiz gördü. "Iste bu benim Rabbim." dedi; yildiz batinca, "Batanlari sevmem." dedi. Ayi dogarken görünce, "Iste bu benim Rabbim;1 dedi, batinca, "Rabbim beni dogruya eris tir meseydi andolsun ki sapiklardan olurdum." dedi.

Günesi dogarken görünce, "Iste bu bönim Rabbim, bu daha büyük." dedi; batinca, "Ey Milletim! Dogrusu ben ortak kostuklarinizdan uzagim." dedi. "Dogrusu, ben yüzümü gökleri ve yeri yaratana, dogruya yönelerek çevirdim. Ben puta tapanlardan degilim." Milleti onunla tartismaya giristi. "Beni dogru yola eristirmisken, Allah hakkında benimle mi tartisiyorsunuz? O'na ortak kostuklarinizdan korkmuyorum, megerki Rabbimin bir dilegi ola. Rabbim ilimce her seyi kusatmistir. Hâlâ öğüt kabul etmez misiniz?" dedi. "Allah'a kostugunuz ortaklardan nasil korkarim? Oysa siz, Allah'in halikinda size bir delil indirmedigi birseyi O'na ortak kosmaktan korkmuyorsunuz. Iki taraftan hangisine güvenmek daha gereklidir, bir bilseniz." Iste güven, onlara, inanip imanlarına haksizlik karistirmayanlaradir. Onlar dogru yoldadirlar. Bu, Ibrahim'e, milletine karsi verdigimiz hüccetimizdir. Diledigimizi derecelerle yükseltiriz. Dogrusu, Rabbin Hakîm'dir, bilendir.» (ei-En'âm, 75-83.)

Burada Ibrahim (a.s.), kendi kavmiyle münazara yapip tartismada

bulunuyor; gözle görülen parlak yıldızlarla gezegenler gibi birtakim gök cisimlerinin tanriliga elverisli olamayacaklarim, onur ve üstünlük sahibi Allah'a tanrilik ortagi da olamayacaklarim onlara açıklıyordu. Çünkü bu gök cisimleri, Allah tarafından yaratilmis birer sanat eseri olup, kullarının emrine verilmiştir. Bazen dogar, bazen batarlar ve bu alemde görünmez olurlar. Oysa yüce Rab'dan hiç birsey saklanıp gizlenemez. O daimîdir, sonu yoktur, ebedîdir. O'ndan baska Rab, Ondan baska tanrı yoktur.

Ibrahim peygamber, kavmine ilk basta yıldızın tanriliga elverisli olamiyacagmi açıklıyordu. Denildigine göre bu, Zühre yıldızıydı. Sonra bu yıldızdan daha parlak, daha göz alıcı bir gezegen olan aya geçti. Bunun da tanrı olamiyacagini söyledi. Daha sonra gök cisimlerinin en çok ısıklık saçıp göz kamastıranına, güneşe geçti. Bunun da emir altında yürütölerek belli bir zamana kadar görev yapacagini ve nihayet bir yaratık olduğunu, dolayisiyla tanrı olamayacagim açıkladı. Nitekim yüce Allah buyurdu ki:

«Gece ile gündüz, güneş ile ay, Allah'ın varlığının belgelerindendir. Güneşe ve aya secde etmeyin. Eger Allah'a kulluk etmek istiyorsanız, bunları yaratana secde edin.» (Fussıict, 37.)

«Güneşi dogarken görünce, "İste bu, benim Rabbim, bu daha bü-vük." dedi. Batinca, "Ey Milletim! Dogrusu ben, ortak kostuklarınızdan uzagım." dedi. "Dogrusu ben, yüzümü gökleri ve yeri yaratana, dogruya yönelerek çevirdim. Ben puta tapanlardan degilim." Milleti onunla tartismaya girdi. "Beni dogru yola eristirmisken, Allah hakkında benimle mi tartisiyorsunuz? O'na ortak kostuklarınızdan korkmuyorum; megerki Rabbimin bir dileği ola."» (ci-En'âm, 78-80.)

Allah'i birakıp da tapmakta olduğunuz bu tanrılarla benim ilgim yoktur. Çünkü bunlar hiç bir fayda sağlamaz, hiçbir sözü ısıtmez ve anlamazlar. Bilakis onlar, ya yıldızlar gibi Allah'ın emri altındadırlar ya da tahtadan islenerek veya tastan yontularak yapılmıstırlar.

Görüldüğü gibi Ibrahim peygamberin, yıldızlara tapılmaması yolundaki bu öğütleri, Harranlılara yöneliktir. Çünkü onlar yıldızlara ve gezegenlere tapıyorlardı. Bu da Ibrahim (a.s.)'in magaradan çıkarken, henüz küçük yastayken bu sözü söylediğini iddia edenlerin sözlerini çürütmektedir. Nitekim İbn İshak ve diğeri bu görüstedirler. Diğeri görüş, gerçeğe aykırı olup güvenilir olmayan İsrailiyat haberlerine dayanmaktadır.

Babillilere gelince, onlar putlara tapıyorlardı. Putlara ibadetlerinden dolayı Ibrahim (a.s.)'in kendileriyle tartıstığı kimseler, iste bu Ba-billilerdir. Bundan sonra Ibrahim (a.s.), onların putlarını kirarak horla-mis ve bâtil olduklarını açıklamıstı. Nitekim bu konuda Cenâb-i Allah söyle buyurmıstır:

«İbrahim söyle demisti: "Dünya hayatında, Allah'i birakip aranızda putlari muhabbet vesilesi kildiniz. Sonra kiyamet günü, birbirinize küfreder ve karsilikli lanet okursunuz. Varacaginiz yer atestir. Yardimcilariniz da yoktur."» (el-Ankebüt, 25.)

«Andolsun ki, daha önce İbrahim'e de akla uygun olani göstermistik. Biz onu biliyorduk. İbrahim, babasına ve milletine: "Bu tapinip durdugunuz heykeller nedir?" demisti. "Babalarimizi onlara tapar bulduk." demislerdi. İbrahim: "Andolsun ki sizler de babalariniz da, apaçik bir sapiklik içindesiniz." deyince: "Sen bize gerçegi mi getirdin yoksa saka mi ediyorsun?" dediler. O söyle dedi: "Hayir; Rabbiniz, göklerin ve yerin Rabbidir ki onlari O yaratmistir. Ben de buna sahidlik edenlerdenim. Allah'a yemin ederim ki, siz ayrildiktan sonra putlariniza bir düzen hazirlayacagim." Hepsini paramparça edip, içlerinden büyüünü ona basvursunlar diye, saglam birakti. Milleti: "Tanrilarimize bunu kim yapti? Dogrusu o, zalimlerden biridir." dediler.

Bazilari: "İbrahim denen bir gencin onlari diline doladigim duymustuk." deyince, "O halde bunlari sahicilik edebilmeleri için onu halkin gözü önüne getirin." dediler. İbrahim gelince ona: "Ey İbrahim! Bunu tanrilarimize sen mi yaptin?" dediler. İbrahim: "Belki onu, su büyükleri yapmistir. Konusabiliyorlarsa onlara sorun." dedi. Kendi kendilerine: "Dogrusu siz haksizsiniz." Sonra kafalarinda olan eski inançlarına dönerek: "Ey İbrahim! Bunlari konusmayacagim, andolsun ki bilirsin."» dediler. İbrahim: "O halde Allah'i birakip da size hiç bir fayda ve zarar veremeyecek olan putlara ne diye taparsiniz? Size de, Allah'i birakip taptiklariniza da yaziklar olsun! Akletmiyor musunuz?" dedi. Onlar: "Birsey yapacaksaniz, sunu yakin da tanrilarinize yardım edin." dediler. Biz de: "Ey Ates! İbrahim'e karsi serin ve zararsiz ol." dedik. Ona düzen kurmak istediler; fakat biz onlari hüsrana ugrattik.» (el-Enbiyâ: 61-70.) Ey Muhammedi Onlara İbrahim'in kissasini anlat. İbrahim, babasına ve milletine : "Nelere tapiyorsunuz?"» demisti. "Putlara tapiyoruz; onlara baglanip duruyoruz." demislerdi. İbrahim: "Çagirdiginiz zaman sizi duyarlar veya size bir fayda ve zarar verirler mi?" demisti. "Hayir ama, babalarimizi da bu sekilde ibadet ederken bulduk." demislerdi. İbrahim: «Eski atalarinizin ve sizin nelere taptiklarinizi görüyor musunuz? Dogrusu onlar, benim düşmanimdir. Dostum, ancak âlemlerin Rabbidir. Benî yaratan da, dogru yola eristiren de O'dur. Beni yediren de, içiren de O'dur. Hasta oldugumda bana O sifa verir. Beni öldürecek, sonra da diriltecek O'dur. Ahiret gününde yanilmalarimi bana bagislamasini umdugum O'dur. Rabbim! Bana hikmet ver ve beni iyiler arasina kat.» (es-Suarâ, 69-83.)

«İbrahim de süphesiz O'nun yolunda olanlardandi. Nitekim Rabbi-ne temiz

bir kalble geldi. Ibrahim, babasına ve milletine söyle demisti: "Nelere kulluk ediyorsunuz? Allah'i birakip uydurma tanrilar mi istiyorsunuz? Alemlerin Rabbi hakkindaki saniniz nedir?" Ibrahim yildizlara bir göz atti ve: "Ben rahatsizim." dedi. Onu birakip gittiler. O da onların tanrilarina gizlice yönelip: "Sunduklari yiyecekleri yemiyor musunuz? Ne o, konusmuyor musunuz?" dedi. Sonunda, üzerlerine yürüyüp kuvvetle vurdu. Bunun üzerine putperestler kosarak ona geldiler. Ibrahim onlara söyle dedi: "Yonttugunuz se3'lere mi tapiyorsunuz? Oysa sizi de, yonttuklarinizi da Allah yaratmistir." Putperestler: "Onun için bir yapi yapin da onu oradan atesin içine atin."dediler. Ona düzen kurmak istediler, ama biz onlari altettik.» (es-sarrat, 83-98.)

Cenâb-i Allah, seçkin kulu Ibrahim (a.s.)'den haberler veriyor. Milletinin puta tapmasına karsi çıktı. Putperestligi tahkir etti. Putlari horlayip küçümsedi ve söyle dedi:

«Bu tapinip durdugunuz heykeller nedir?» (ei-Enbiyâ, 52.)

Putperest kavmi, ona su karsiligi verdiler:

«Babalarimizi onlara tapar bulduk.» (el-Rnbiya, 53.)

Ibrahim'e verecekleri tutarli bir cevap yoktu. Yalnizca, bu isi ata ve dedelerinin de yapmis olduklarini söylediler. Tuttuklari, Allah'a ortaklar kosma yolunun, geçmişlerinin yolu oldugunu söylediler. Bu cevaplarina, Ibrahim su karsiligi vedi:

«Ibrahim: "Andolsun ki sizler de babalariniz da apaçik bir sapildik içindesiniz." dedi» (ei-Enbiyâ, 54.)

«Ibrahim, babasına ve milletine söyle demisti: Nelere kulluk ediyorsunuz? Allah'i birakip uydurma tanrilar mi istiyorsunuz? Alemlerin Rabbi hakkindaki saniniz nedir?» (es-Sâffat, 85-87.)

Katade, bu ayetin tefsirini yaparken söyle dedi: "Kendisinden baskasına tapmis oldugunuz halde huzuruna çıktiginiz zaman, âlemlerin Rabbinin size ne yapacagini saniyorsunuz?."

Ibrahim (a.s.), putperest kavmine, putlarla ilgili olarak söyle demisti:

«Ibrahim: "Çagirdiginiz zaman sizi duyarlar veya size bir fayda ve zarar verirler mi?" demisti. "Hayir ama, babalarimizi da bu sekilde ibadet ederken bulduk." demislerdi.» (es-Suarâ, 72-74.)

Putlari, kendilerim çağirani duymadiklarini, kimseye ne fayda ve ne de zarar veremediklerini itiraf etmislerdi. Ancak geçmişlerine, sapiklikta benzerleri olan cahil babalarına uymus olmak için bu putlara tapma yoluna girdiklerini söylemislerdi. Bu sebeple Ibrahim (a.s.) ,onla-ra söyle dedi:

«Eski atalarinizin ve sizin nelere taptiklarinizi görüyor musunuz? Dogrusu,

onlar benim dsmanimdir. Dostum, ancak lemlerin Rabbidir.» (es-Suar, 75-77.)

Bu da onların, tanrı olduklarını iddia ettikleri putların tanrılıklarını geçersiz kılan kesin bir delildir. Zira İbrahim Halil peygamber, bu putlardan uzak olduğunu, bunların tanrılıklarını kabul etmediğini bildirmiş ve onları horlamıştı.

Sayet bir kimseye zarar verebilselerdi bu putlar, İbrahim (a.s.)'e zarar verirdi. Veya bir kimseye tesir edebilselerdi, İbrahim (a.s.)'e tesir ederlerdi.

«"Sen bize gerçegi mi getirdin, yoksa saka mı ediyorsun?" dediler.»

(el-Enbiy, 55.)

İlahlarımızı küçümseyerek, bu sebeple de atalarımıza dil uzatarak sylediğın bu sözleri cidd olarak mı söylüyorsun, yoksa saka mı ediyorsun?

Onlara cevaben Hz. İbrahim:

«"Söyle dedi: "Hayir, Rabbiniz göklerin ve yerin Rabbidir ki onları o yaratmıştır. Ben de buna sahitlik edenlerdenim."» (el-Enbiy: 56.)

Yani ben bu sözleri, size cidd olarak söylüyorum. Sizin tanrınız, sizin ve her şeyin Rabbi olan Allah'tır. O, göklerin ve yerin yaratıcısıdır.önceden hiç bir benzerleri olmaksızın onları yoktan var etmiştir. Ma-budluga yalnızca O layıktır, ortagi yoktur. Ben de buna sahitlik edenlerdenim.

«Allah'a yemin ederim ki, siz ayrıldıktan sonra, putlarınıza bir düzen hazırlayacağım.» (ei-Enbjy, 57.)

Tapmakta oldukları putlara, onların bayram yerine gitmek üzere mabetten ayrılışlarından sonra bir komplo kuracagina yemin etti. Bu yemini gizlice yapmış olduğu söylenir. İbn Mesud (r.a.)'un dedigine göre o, bu yeminini, bazılarının duyabileceğı kadar seslice yapmıştı.

İbrahim (a.s.)'in milletin her sene kutlamakta oldukları bir bayramları vardı. Bayrama katılması için babası, İbrahim (a.s.)'i çağırmıştı ama o, hasta olduğunu söyleyerek mazeret beyan etmişti. Nitekim yüce Allah buyurdu ki:

«İbrahim yildızlara bir gzatti ve: "Ben rahatsızım." dedi.» (es-Sfft, 88-89.)

Putlarını küçük dsrmek, Allah'ın hak dinine yardım etmek, onların kırılmaya ve horlanmaya layık olan putlarına tapmalarının btil bir yol olduğunu göstermek amacıyla İbrahim peygamber, hastalık bahanesini ileri sürerek bayrama katılmadı ve mabette kaldı.

Millet bayrama gitmek üzere sehirden çıktığında İbrahim (a.s.) şehirde

kaldi. O da "Onların tanrılarına yöneldi." Tanrı diye taptıkları putların önünde bol miktarda yiyecekler gördü. Çeşitli yemeklerin bu putlara takdim edilmiş olduğunu gördü. Onları tahkir ederek şöyle dedi: "Yemez misiniz? Ne o, konuşmuyor musunuz?" "Bunun üzerine onlara kuvvetle vurdu."(es-Sâffât, 94.) Çünkü İbrahim (a.s.)'in ezici bir kuvveti vardı. Elinde bulunan bir balta ile onları parçaladı. "Hepsini paramparça etti. İçlerinden büyüğünü ona basvursunlar diye, sağlam bıraktı, "(el-Enbiyâ, 58.)

Denilir ki: Hz. İbrahim baltayı büyük putun eline koymakla güya, büyük putun küçük putlara tapmılmasını kiskandığına işaret etmek istemistir.

Halk, bayram yerinden dönüp, putlarına yapılan hakareti gördüklerinde;

«"Tanrılarımıza bunu kim yaptı? Doğrusu o, zalimlerden biridir."

dediler.» (el-Enbiyâ, 59.)

Eğer akılları olsaydı, bu iste kendileri için apaçık bir delil vardı. Söyle ki: Tapmakta oldukları putlarının basına bir felaket gelmişti. Sayet gerçek tanrı olsalardı, kendilerine kötülük yapmak isteyenlere karsi varlıklarını korurlardı. Ama bu putperestler; cahilliklerinden, akıllarının kitliğinden, sapıklıklarının çoklugundan ve sünepeliklerinden dolayı: «"Tanrılarımıza bunu kim yaptı? Doğrusu o, zalimlerden biridir." dediler. Bazıları: "İbrahim denen bir gencin onları diline doladığını

duymustuk." dediler.» (el-Enbiyâ, 59-60.)

Yani İbrahim denen genç, bu putlarımızı horlayıp küçümseyerek diline doluyordu. Bunları kiran odur.

Ibn Mes'un (r.a.)'un dedigine göre onlar şöyle demislerdi: "Allah'a vemin ederim ki, siz ayrıldıktan sonra, putlarınıza bir düzen hazırlayacağım." diyerek tanrılarımızı diline dolayan İbrahim adlı bir genç duymustuk. Bunları kiran da odur. Bunlar böyle deyince, halkın ileri gelenleri:

"O halde bunların şahidlik edebilmeleri için onu halkın gözü önüne getirin." dediler.» (el-Enbiyâ, ei.)

Zaten İbrahim (a.s.)'in en büyük amacı da buydu. Tüm halkın bir araya gelmesini, putperestlerin tuttukları yolun yanlış olduğunu o büyük topluluk önünde ispatlamak istiyordu. Tıpkı Musa (a.s.)'mn Firavun'a dediği gibi:

«Bulusma zamanımız sizin bayram gününüzde, insanların toplandığı kışlak vaktidir.» (Tâ-Ha, 59.)

Halk toplanarak İbrahim'in yanına geldi ve:

"Ey İbrahim! Bunu tanrılarımıza sen mi yaptın?" dediler. İbrahim: "Belki onu, su büyükleri yapmıştır, "dedi.

Denildi ki bu ayetin manası şöyledir: "Bu putları kırmaya beni iten, iste su

büyük puttur." Evet.. Ibrahim böyle demek istemis, ancak su sözle onlara tarizde bulunmustu:

"Konusabiliyorlarsa, onlara sorun."

Ibrahim (a.s.) bu sözleriyle, onların hemen: "Bunlar konusamazlar." demelerim ve bu putların da diğer cansız varlıklar gibi olduklarını itiraf etmelerini amaçlamıştı.

"Kendi kendilerine dönerek (kendi nefislerini kinayarak) 'haksız olanlar, sizsiniz siz!1 dediler." Bu putları bekçisiz ve koruyucusuz bıraktığınız için, haksız olan sizsiniz.

"Sonra kafalarında olan eski inançlarına döndüler."

Süddî dedi ki: Yani fitneye döndüler. Buna göre mana söyle olur: "Bu putlara ibadet etmekte haksızlık yapan sizsiniz siz!."

Katade dedi ki: O putperest millet, müthiş bir saskinlığa düştü. Baslarını önlerine eğdiler ve dediler ki: "Ey Ibrahim! Bunların konusmayacağını andolsun ki bilirsin." Böyleyken, bu işi kimin yaptığını onlara sormamızı nasıl istersin?

İşte tam o zaman Ibrahim şöyle dedi:

«O halde, Allah'ı bırakıp da size hiç bir fayda ve zarar veremeyecek olan putlara ne diye taparsınız? Size de, Allah'ı bırakıp taptiklerinize da yazıklar olsun! Akletmiyor musunuz?» (el-Enbiyâ, 66-67.)

Bunun üzerine putperestler kosarak ona geldiler. Ibrahim onlara şöyle dedi: "Yonttugunuz seylere mi tapiyorsunuz?"

Yani kendi ellerinizle ağaçlardan ve taslardan yontup dilediğiniz şekil ve biçimde suretlendirdiğiniz bu putlara nasıl taparsınız?

"Oysa sizi de, yonttuklarınızı da Allah yaratmıştır."

Ayet-i kerimedeki edat-i masdariye de olsa, mevsule de olsa mana şöyledir: Siz de, bu putlar da yaratılmışsınız. Yaratılmış bir varlık, kendi gibi bir yaratılmışa nasıl tapar? Siz bunlara tapacağınıza bunlar size tapsınlar, daha iyi. Aslında böylesi jîe yanlış, Öylesi de. Çünkü kulluk, sadece ortagi olmayan yaratıcıya yapılabilir ve O'na yapılmalıdır da.

«Putperestler: "Onun için bir yapı yapın da onu oradan atesin içine atın." dediler. Ona düzen kurmak istediler, ama biz onları altettik.» (es-SâffSt, 97-98.)

Konusamaz hale gelip mağlub oldukları için, Ibrahim'le tartismaktan vazgeçtiler. Beyinsizlik ve tasikinliklarından ötürü tuttıkları yanlış yolu savunmak, kuvvet ve saltanatları kullanmak için, ellerinde bir şüphe ve hüccetleri kalmadı. Sam yüce Rabb, tuzaklarını bosa çıkardı; kendi dinini,

burhanini ve kelimesini yüceltti, üstün kildi. Nitekim buyurdu ki:

«Onlar: "Birsey yapacaksanız, sunu yakın da tanrılarınıza yardım edin." dediler. Biz de: "Ey Ates! İbrahim'e karşı serin ve zararsız ol." dedik. Ona düzen kurmak istediler. Fakat biz, onları hüsrana uğrattık.» (el-Enbiyâ, 68-70.)

Bütün imkanlarını seferber ederek her taraftan odun toplamaya başladılar. Bu iş için uzun süre çalıştılar. Öyle ki, kadınları hastalandığı zaman: "Bu hastalıktan şifa bulursam, İbrahim'i yakmak için odun toplamak adagım olsun." derlerdi. Sonra geniş bir araziye düzlediler ve topladıkları odunları bu düzlüğe istif ettiler. Atesi tutusturdular. Tutusan odunlar, emsali görülmemiş bir yangına dönüştü; alevleri göğe yükseldi. İbrahim'i de mancının kefesine yerleştirdiler. Mancınığı, Kürtlerden Heyzen adlı biri yapmıştı. İlk mancınığı yapan odur. Allah onu yere batırdı. Kiyamete dek o, yere batmaya devam edecektir.

İbrahim'in ellerini ve ayaklarını bağlamaya başladılar. Onlar bağlarken o şöyle diyordu: "Allahim! senden başka tanrı yoktur. Sen noksanlıklardan uzaksın. Âlemlerin Rabbisin. Övgüler sanadır. Mülk ve hükümler senindir. Ortığın yoktur." İbrahim Halil (a.s.), elleri ve ayakları bağlı olarak mancının kefesine konulup, oradan atese atılırken: "Allah bize yeter. O ne güzel vekildir." diyordu. Nitekim Buhari de İbn Abbas (r.a.)'in şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Allah bize yeter. O ne güzel vekildir." Bu sözü, atese atıldığı sırada İbrahim (a.s.) söylemiştir. Muhammed (s.a.v.) de, kendisine su asğıdaki haber verildiği esnada böyle demistir:

«"Düşmanınız olan insanlar size karşı bir ordu topladılar, onlardan korkun," (Bu haber) onların imanını artırdı da: "Allah bize yeter, O ne güzel vekildir!" dediler. Bu yüzden kendilerine bir fenalık dokunmadan, Allah'tan nimet ve bollukla geri döndüler.» (Âi-i İmrân, 173-174.)

Ebu Ya'lâ, Ebu Hüreyre (r.a.)'nin şöyle dediğini rivayet etti: Rasûlullah (s.a.v.) buyurdu ki:

«İbrahim atese atılırken şöyle dedi: "Allah'im! Sen gökte bir ve yalnızsın. Ben de yerde bir ve yalnızım. Sana kulluk ederim!»

Seleften bazıları dediler ki: İbrahim, atesin içine düşmezden önce, henüz havadayken Cebrail kendisine göründü ve : "Ey İbrahim! Bir ihtiyacın var mı?" diye sordu. İbrahim de: "Sana ihtiyacım yoktur." dedi.

İbn Abbas ile Said b. Cübeyr'in şöyle dedikleri rivayet edilir: İbrahim, atesin içine düşmezden Önce, henüz havadayken yağmur melegi ona: "Emir aldığım anda yağmuru saliveririm." diyordu. Allah'ın emri daha da çabuk geldi:

"Ey ates! İbrahim'e serin ve zararsız ol!" dedik. Ebu Talip oğlu AH dedi ki:

Yani "Ey ates! Ibrahim'e zarar verme!"

Ibn Abbas ile Ebu'l- Aliye dediler ki: Sayet Cenâb-i Allah, "Ibrahim'e zararsız ol!" demeseydi, o zaman da siddetli soguk, Ibrahim'e eza verirdi. Kabû'l-Ahbar dedi ki: O gün y er yüzün dekiler atesten yararlanamamislardı. Ve Hz. Ibrahim'i baglayan ipten baska yanan bir sey olmamisti.

Dahhâk dedi ki: Rivayet olunduguna göre Cebrail de, Ibrahim (a.s.) atese atilirken beraberin de ymis. Ibrahim'in alnindaki terleri siliyor-mus. Ates, ancak terletecek kadar Ibrahim'e tesir edebilmiş.

Süddî dedi ki: Atese atilirken Ibrahim (a.s.)'in yaninda gölge melegi de vardi. Ates çukurundaydi, etrafi da atesti. Ama o, atesin ortasinda yemyesil bir bahçenin içindeydi. Halk ona bakıyor, ama ona ulasamiyor-lardi. O da, bulundu gu yerden çikip onlara gidemiyordu.

Ebu Hüreyre (r.a.)'nin söyle dedigi rivayet edilir: En güzel sözü Ibrahim'in babasi söylemistir. Oglunu o halde görünce: "Ya Ibrahim! Senin Rabbin ne güzel bir Rabdir!" demisti.

Ibn Asakir, Ikrim'e'den rivayet etti ki: Ibrahim'in anasi, ogluna bakti ve söyle seslendi: 'Yavrucugum! Sana gelmek istiyorum. Allah'a dua et de, beni çevrendeki atesin sicakligindan korusun." Ibrahim evet deyince anasi ona dogru yürümeye basladi. Atesin sicakligi ona dokunmadi. Ogluna ulastiginda onu bagrina basip öptü ve geri döndü.

Minhal b. Amr'm söyle dedigi rivayet edilir: Bana gelen habere göre ibrahim (a.s.) orada kirk, ya de elli gün kalmis ve söyle demis: "Orada geçirdigim günlerle geceler kadar güzel ve rahat bir yasantim olmamisti. Bütün hayatimin orada geçmesini isterdim." Allah'in salat-ü selami onun üzerine olsun.

Onu yenmek istediler, perisan oldular. Yükselmek istediler, alçal-dılar. Galip gelmek istediler, maglub oldular. Nitekim yüce Allah buyurdu ki:

«Ona düzen kurmak istediler, fakat biz onlari hüsrana ugrattik.» (el-Enbiyâ, 70.)

Baska bir ayette de, "Ama biz onlari altettik." denilmektedir. (es-Sâffât, 98.)

Evet.. Kazançlari sefillik ve hüsrân oldu. Bu, onların bu dünyadaki kazançlariydi. Ahirette ise, onlari yakacak olan ates ne serin, ne de zararsız olacaktır. Orada güven, emniyet ve esenlik de bulamayacaklardır. Tam tersi, tipki Cenâb-i Allah'in dedigi gibi olacaktır:

«Orasi süphesiz kötü bir yer ve kötü bir duraktır.» (el-Furkân, 66.)

Buhari, Ümmü Süreyk'ten rivayet etti ki: «Rasûlullah (s.a.v.), zehirli kelerin öldürölmesini emretti ve söyle buyurdu: "Çünkü o, tutus- ' turmak

için Ibrahim'in atesine üflüyordu."»[6]

Imam Ahmed b. Hanbel, İbn Ömer'in azatlısı Nafi'den rivayet ediyor: Hz. Aise bana haber verdi ki, Rasûlullah (s.a.v.) söyle buyurmustur: «"Zehirli keleri öldürün. Çünkü o, tutusturmak için Ibrahim'in atesine üflüyordu." Aise de onları öldürüyordu.»[7]

Imam Ahmed b. Hanbel, Nafi'den rivayet etti ki: Kadının biri Aise (r.a.)'nin odasına girdi. Odada, dikili bir mizrak gördü. "Bu mizrak da neyin nesi?" diye sordu. Aise (r.a.): "Bununla zehirli kelerleri öldürüyoruz.» dedi, sonra da Rasûlullah (s.a.v.)'m söyle buyurdugunu söyledi:

«Ibrahim atese atıldığında, hayvanların tümü atesini söndürmek-için ugrasiyorlardı. Yalnız zehirli keler, tutusturmak için, Ibrahim'in atesine üflüyordu.»[8]

Imam Ahmed b. Hanbel, Nafi'den naklen, Fakih b. Mugire'nin azatlısı Sümame'nin söyle dedigini rivayet etti: "Aise'nin odasına girdim. Odasında, bir tarafa konulmuş bir mizrak gördüm." "Ey mü'minlerin anası! Bu mizrakla ne iş görüyorsun?" diye sordum. Su cevabi verdi: "Bu, su zehirli kelerler içindir. Bununla onları öldürüyoruz, Rasûlullah bize demisti ki:

"Ibrahim atese atıldığında, yeryüzündeki hayvanların hepsi onun atesini söndürmek için çabalıyorlardı. Yalnız zehirli keler, tutusturmak için Ibrahim'in atesine üflüyordu." Rasûlullah (s.a.v.) bize de, zehirli kelerleri öldürmemizi emretti."[9]

Zayıf Bir Kul Olduğu Halde Mütekebbirlik Elbisesine Bürünerek Rablik İddiasında Bulunan Ve Yüce Allah İle Boy Ölçüsmek İsteyen Nemrud'la Ibrahim (A.S.)'In Münazarası

Yüce Allah buyurdu İd:

«Allah kendisine hükümlanlık verdi diye, Ibrahim ile Rabbi hakkında tartisani görmedin mi? Ibrahim: "Rabbim, dirilten ve öldürenidir." demisti. "Ben de diriltir ve öldürürüm.» dedi. Ibrahim: "Süphesiz Allah güneşi dogudan getiriyor, sen de batidan getirsene"dedi. İnkâr eden sasirip kaldı. Allah, zulmeden kimseleri dogru yola eristirmez.» (el-Bakara,258.)

Yüce Allah, dostu Ibrahim'in, kendini Rab yerinde gören zorba ve asi hükümdarla yaptığı münazarayı anlatıyor. Ibrahim (a.s.), o zorba hükümdarin delillerini bosa çıkarmış; bilgisizliğinin çoklugunu, aklının kitliğini ortaya koymustu. Kuvvetli delillerle onu susturmuş, dogru ve delilli geniş yolu ona izah edip göstermistı.

Tefsircilerle diğer neseb ve rivayet uleması dediler ki: Ayette sözü edilen hükümdar, Babil kralı Nemrud'tur. Babasının adı, Kusoglu Kenan'dır. Kus, Sam'in ogludur. Sam da Nuh (a.s.)'un ogludur.

Mücahid ve diğerleri dediler ki: Nemrud, dünyaya hükmeden bir ki-raldi.

Anlatildigina göre dünya hükümdarlari dört tanedir. Bunlarin ikisi mü'min, ikisi de kafirdir. Mü'min olanlar, Zülkarneyn ile Süleyman'dir. Kafir olanlarsa, Nemrud ile Buhtü'n-Nasr (Nabokodonas-ser)'dir.

-Rivayetlere göre Nemrud, 400 sene hüküm sürmüs; azginlik ve taskinlik yapmis, Allah'in buyrugundan çikip zorbalik yapmis ve dünya hayatini ahirete tercih etmistir. Ibrahim peygamber onu, bir ve ortaksiz olan Allah'a kulluk etmeye çagirdiginda cahilligi, sapikligi ve tül-i emel sahibi olusu onu, yaraticiye inkara sevketmis, bu konuda Ibrahim'le tartismaya girmis, Rablik iddiasinda bulunmustu. Ibrahim peygamber: "Rabbim diriltten ve öldüreendir." dediginde, «Ben de diriltir ve öldürürüm." demisti.

Katade, Süddi ve Muhammed b. Ishak dediler ki: Nemrud, ölüm cezalari kesinlesmis iki adami huzuruna getirterek, birinin öldürölmesini, digerinin de serbest birakilmasini emretmekle; güya birini öldürmüs, digerini diriltmis gibi oldu. Elbette bu davranisi Ibrahim peygamberin sözüne bir cevap sayilmazdi. Zira Nemrud'un sözü, konu disi olup bir göz boyama ve saptirmadan ibaretti. Bu gerçekte tartismadan çekilmedir.

Ibrahim Halil (a.s.), canlilara hayat verme ve onlari öldürme gibi cereyan eden olaylari göstererek, kainatin yaraticisinin varligina iliskin deliller ortaya koymustu. Bu olup bitenler, kendiliklerinden olmayip mutlaka bir yaraticiya istinad etmek zorundaydilar. Gözlerimizle müsahede ettigimiz varliklari yaratip hizmetimize boyun egdiren, gezegenleri fezada yüzdüren; rüzgarlari, bulutlari ve yagmurlari semada hareket ettiren; gözlerimizle ayan beyan gördüğümüz su kadar canliyi yaratip yasatan, sonra da öldüren bir failin mevcut olmasi zorunludur. Bu nedenle Ibrahim (a.s.): "Benim Rabbim, diriltten ve öldüreendir." demisti. Ama o cahil hükümdar: "Ben de diriltir ve öldürürüm." demisti. Gözlerle müsahede edilen olaylari failinin kendisi oldugunu söylemis, büyüklük taslayarak inatçilik etmistir. Iki ölüm mahkumunu huzuruna getirterek birini öldürme, digerim serbest birakma emrini vermekle, Ibrahim (a.s.)'in sorusuna cevap vermis sayilmadi. Çünkü bu hareketiyle, Ibrahim'in delilini çürütememis, onun inancina karsi bir delil ileri süre-memisti.

O hükümdarin bu münazarada maglub oldugunu orada bulunanlariin çoğunlugu belki farkedememisti. Bu nedenle Ibrahim (a.s.), yaraticisinin varligini açıklayan, Nemrud'un iddiasini bosa çıkaran ve onun yenik düstüğünü açıklıkla ortaya koyan bir baska delil Öne sürdü:

Ibrahim: "Süphesiz Allah güneşi dogudan getiriyor. Sen de batidan getirsene." dedi. Yani hizmetimize boyun egdirilmis olan bu güneş; yaraticisinin, gökte yüz durucusunun ve kontrol altında bulunduranin disipline ettigi gibi her gün dogudan doguyor. Onu kontrol altında tutan, herseyin yaraticisidir. O'ndan baska tanri yoktur. Iddia ettiğın gibi diriltten ve öldüren

bir kimse isen, su günesi batidan dogdursana! Çünkü diriltten ve öldüren bir kimse, diledigi her isi yapar ve hiç bir engelle karsilasmaz; hiç bir güç tarafından da maglub edilemez. Aksine, herseyi emri ve hakimiyeti altina alir. Iddia ettigin gibi bir tanri isen, haydi bu isi yap bakalim. Yapamazsan, demek ki iddia ettigin gibi biri degilsin. Sen ve herkes pekala biliyorsunuz ki, sen bu isin üstesinden gelemezsin. Birak su isi de, bir sivrisinegi bile yaratmaktan veya ona galip gelmekten acizsin!

Hz. Ibrahim, onun sapikligim, cahilligini, yalan iddiada bulunduğunu, tuttugu yolun yanlisligini; bu iddialariyla, cahil kavmi yaninda caka sattigini açıkladi. Nemrud'un, Ibrahim'e verecek cevabi kalmamisti. Susmus, konusmaktan kesilmisti.

"Inkar eden sasirip kaldi. Allah zulmeden kimseleri dogru yola eristirmez."

Süddi'nin anlattigina göre bu münazara, atesten çıktigi gün Ibrahim ile Nenirud arasinda cereyan etmistir. O güne kadar ikisi bir araya gelmis degildi. O gün bir araya gelerek tartismislardi.

Abdürrezzak'in, Zeyd b. Eslem'den rivayet ettigine göre Nemrud'un yaninda yiyecek maddesi vardi. Halk, erzakim almak için onun yanina geliyordu. Ibrahim de bir grup insanla birlikte erzak almak için Nemrud'un yanina geldi. O güne kadar Ibrahim (a.s.), Nemrud'la bir araya gelmis degildi. Aralarinda mezkur tartisma cereyan etti. Digerlerine verdigi halde Ibrahim'e azik vermedi. Ibrahim, erzak almadan Nemrud'un yanindan ikip gitti. Evine yaklastiginda bir toprak yiginina yöneldi. Her iki uvalini da toprakla doldurdu. "Eve vardigimda ailemi, içinde toprak bulunan bu uvalarla oyalarim." demisti. Eve varinca yükünü indirdi, yatagina girip uyudu.

Öte taraftan karisi Sare, uvalara yöneldi, her iki uvalin da güzel yiyeceklerle dolu oldugunu gördü. uvaldan ıkardiklanyla yemek yapti.

Ibrahim uyandiginda, yaptiklari yemegi görünce: «Bu yemek size nereden geldi?." diye sordu. Zevcesi Sare: "uval içinde getirdigin yiyeceklerle yaptim.» deyince Ibrahim, bunun yüce Allah tarafından kendilerine ihsan edilen bir rizik oldugunu anladi.

Zeyd b. Eslem dedi ki: Cenb-i Allah o zorba hükümdara, kendisini imana çagiran bir melek gönderdi. Ama o, melegin çagrisina olumlu cevap vermedi. Melek ikinci defa geldi; Nemrud yine olumlu cevap vermedi. Melek nc defa geldiginde yine olumlu cevap alamayinca Nemrud'a: "Sen ordunu topla. Biz de ordumuzu toplayalim!" dedi. Bunun zerine Nemrud, gün dogumu esnasinda askerlerim ve ordusunu topladi. Cenb-i Allah ta ona karsi sivrisinekler ordusunu gönderdi. Sivrisinekler o kadar çoktu ki, günes grnemiyordu. Bu orduyu Cenb-i Allah, Nemrud'a ve askerlerine

saldirtti. Onların etlerini ve kanlarını yediler; çıplak kemige dönüştürdüler. Bu sivrisineklerden biri Nemrud'un burun deliginden içeri girdi ve beynine yerleşti. Orada tam 400 sene kaldı. Cenâb-i Allah bu sinekle onu azablandırdı. Bu süre boyunca, ta ölünceye kadar, acısını dindirmek amacıyla kafasına külünkle vurulurdu. [10]

İbrahim Halil (A.S.)'ın Sam'a Göçü, Mısır Diyarına Girişi Ve Kudüs'e Yerleşmesi

Yüce Allah buyurdu ki:

«Bunun üzerine Lut ona inandı ve (İbrahim): «Doğrusu ben Rabbim-min dilediği yere hicret ediyorum, O, şüphesiz güçlüdür, Hakimdir." dedi.» (el-Ankebût, 26.)

«Onu da, Lut'u da, âlemler için kutsal kıldığımız yere ulaştırıp kurtardık. İbrahim'e, buna ilaveten İshak ve Yakub'u da verdik. Her birini iyi kimseler kıldık. Onları, buyrugumuz altındaki insanları doğru yola götüren önderler yaptık. Onlara, iyi işler yapmayı, namaz kılmayı, zekat vermeyi vahyettik. Onlar, bize kulluk eden kimselerdi.» (el-Enbiyâ, 70-73.)

İbrahim (a.s.) rızay-i ilahî uğruna milletini terk edip aralarından çıktı, göçüp gitti. Karısı kisirdi. İbrahim (a.s.)'in çocuğu yoktu. Kardeşi Haran'ın oğlu Lut'u yanına almıştı. Bundan sonra Cenâb-i Allah ona sa-lih evlatlar bahsetti. Onun soyuna kitap ve peygamberlik verdi. İbrahim'den sonra gelmiş olan peygamberler, hep onun soyundandılar. Yine ondan sonra, gökten her hangi bir peygambere inmiş olan ilahî kitaplar, onun soyundan ve zürriyetinden olan bir kimseye inmiştir ki, bu da İbrahim'e Allah tarafından bahsedilen bir hil'at ve ikramdır. Çünkü o ailesini, akrabalarını ve yurdunu terketmiş; kutlu ve yüce Rabbine ibadet edebileceği, halkı ona davet edebileceği bir beldeye hicret etmişti. Hicret için seçtiği hedef, Sam'di.

Sam için Cenâb-i Allah: "Alemler içinde kutsal kıldığımız yer.» demistir. Bunu Ubeyy b. Ka'b, Ebü'l-Aliye, Katade ve diğerleri söylemişlerdir.

Avfi, İbn Abbas'm söyle dedigini rivayet etmiştir: "Alemler için kutsal kıldığımız yer" ayetiyle kastedilen yer, Mekke'dir. Hiç mi su ayeti duymadin?:

«Doğrusu insanlar için ilk kurulan ev, âlemler için mübarek ve hidayet sebebi olan Ka'be'dir.» (Âi-i Imrân, 96.)

Önceki sayfalarda da Ehl-i Kitap'tan naklettığımız gibi İbrahim (a.s.); kardeşi oğlu Lut, kardeşi Nahur, kendi zevcesi Sare ve kardeşinin hanımı Melka ile birlikte Babil diyarından çıkmış, Harran'a gelip yerleşmişti. Babası Tareh, Harran'da ölmüştü.

Süddî dedi ki: İbrahim, Lut'u da beraberine alarak Sam'a doğru hareket

etti. Sare ile -karsilasti. Harran melikinın kızı olan Sare, milletin dinini elestirmisti. (Sabiilige karsi cikmisti.) Bu inancim degistirmemesi sartıyla onunla evlendi. Bu haberi (İbn Cerir) rivayet etmistir. Meshur görüŖe göre Sare, İbrahim'in amcası Haranın kızıdır. Harran kelimesi de onun adına nispet edilmiştir.

Sare'nin, İbrahim'in kardeŖi Haran'ın kızı ve Lut'un da kız kardeŖi olduğunu söyleyen kimse, bilgisizce konusmus olur. O zamanlar kardeŖ kızı ile evlenmenin mesru olduğunu iddia eden kimsenin, bu sözünün delili yoktur. Bazı Yahudi bilginlerinden nakledildiği gibi faraza o zaman böyle bir evlenme mesru olsaydı bile, bir peygamber böyle bir evliliğe kesinlikle girmezdi. Dogruyu en iyi bilen Allah'tır.

Sonra meshur görüŖe göre İbrahim (a.s.), Babü'den muhacir olarak çıktığında, Sare de beraberindeymis. Gerçeği en iyi bilen, yüce Allah'tır.

Ehl-i Kitabın anlattığına göre İbrahim (a.s.) Sam'a geldiğinde, Allah kendisine söyle vahyetmis: "Ben bu diyarı, senin ardın sıra gelecek olan halefine birakcagım." Bunun üzerine İbrahim (a.s.), bu nimete şükür olarak orada bir mabed inşa etti. Kubbesini Mescid-i Aksa'mn doğusuna yönelik kurdu. Sonra da Teymün'e hareket etti- O surlar kitlik ve açlık olunca Misir'a göç ettiler.

Ehl-i Kitab, Sare ile Misir hükümdarı arasında geçen olayı da anlatırlar. İbrahim, O'na: "Hükümdara benim kız kardeŖim olduğunu söyle", demisti. Hükümdarın usakları, Sare'yi Hacer'e anlatmislardı. Sonra onları Misir'dan çıkardı. Onlar da Teymün'e yani Kudüs tarafına döndüler. Beraberlerinde hayvanlar, köleler ve bol miktarda mal vardı.

Buhari, Ebu Hüreyre (r.a.)'nin söyle dediğini rivayet etti: İbrahim (a.s.) yalnızca üç defa yalan söyledi. Bunlardan ikisi Allah içindi: (Putları kırmak için bayrama gitmek istememis) ve "Ben rahatsızım." demisti. Bir de putları kendisi kirdiği halde "Hayir, bu işi putların su büyüğü yaptı."demisti.

Bir.de günün birinde Sare ile beraberken, zorba hükümdarlardan birinin memleketine ugramis; hükümdara, İbrahim'in beraberinde güzel bir kadın bulunduğunu söylemisler. O da İbrahim'e adam gönderip yanına çağirtmis, kadının Mm olduğunu sormus, o da "KızkardeŖimdir." diye cevap vermis, sonra da Sare'nin yanına gelerek : «Ey Sare! Yeryüzünde seninle benden başka Allah'a inanan iki dinkardeŖi yoktur. Ben de ona, bu manayı kastederek kardeŖim olduğunu söyledim. Sakin onun yanında beni yalancı çıkarma." dedi.[11]

Hükümdar, Sare'ye haber göndererek makamına çağirtti. Sare, makama girdiğinde hükümdar, kalkıp onu eliyle tutmak istedi ama eli kaskatı kesildi.

Bunun üzerine: "Benim için Allah'a dua et, sana zarar vermem." dedi. Sare, Allah'a dua edince hükümdarin eli açıldı. Sonra ikinci kez yakalamak istedi. Bu defa eli daha siddetle felç oldu. Bunun üzerine: "Benim için Allah'a dua et, sana zarar vermem: .» dedi. Sare Al- , lah'a dua edince hükümdarin eli açıldı. Ve bazı mabeyincilerini çağırıp onlara söyle dedi: "Siz bana bir insan değil, şeytan getirmisiniz. Hacer'i buna hizmetçi olarak veriyorum." dedi. Bundan sonra Sare, İbrahim'in yanına döndü.

İbrahim namaz kilmaktaydı. Ona: "Durumun ne merkezde?" manasında eliyle işaret yaptı. Sare: "Allah, kafirin tuzagım basına geçirdi. Hacer'i de bana hizmetçi olarak verdi." dedi.

Ebu Hüreyre dedi ki: "Ey gök suyunun çocukları! Ananız, iste bu (Hacer) dir."[12]

Hanz Ebu Bekr el-Bezzar, Ebu Hüreyre'den rivayet ederek Hz. Peygamber (s.a.v.)'in söyle buyurduğunu söyledi:

«İbrahim sadece üç defa yalan söylemiştir. Bunların tümünü de Allah için söylemişti. Bunlardan biri, (mabette kalıp putları kırmak için, hasta olmadığı halde) "Dogrusu, ben rahatsızım." demesiydi. Diğeri de (putları kendisi kirdiği halde) "Hayir, bu işi putların su büyüğü yaptı." demesiydi. Üçüncüsü de-sudur: Bir ara o, zorba hükümdarlardan birinin memleketinde dolasmaktayken bir konaga ugramış, hükümdar oraya gelmiş, ona: "Buraya bir adam indi. Beraberinde dünya güzeli bir kadın var." demislerdi. O da İbrahim (a.s.)'e haber göndererek, o kadının kim olduğunu sormuş, İbrahim de, "Benim kizkardesimdir.» demisti. Sare'nin yanına döndüğünde: "Bu zorba herif seni sordu. Ben de kizkar-desim olduğunu söyledim. Bu gün sen ve benden başka bir Müslüman yoktur. Sen de benim (dinî anlamda) kizkardesimsin. Sakin beni onun yanında yalancı çıkarma!" dedi. Sare'yi alıp saraya götürdü. Sare huzura girince hükümdar onu tutmak için elini uzattı, ama eli dondu, kaskatı kesildi. "Benim için Allah'a dua et, sana zarar vermem." dedi.

Sare dua etti; hükümdarin eli açıldı. Fakat yine elini uzatıp Sare'yi yakalamak istedi. Bu defa eli, öncekine nispetle daha ağır biçimde tutuldu. Sare'ye: «Benim için Allah'a dua et, sana zarar vermem." dedi. Sare dua etti; eli açıldı. Bu hal üç kez tekrarlandı. Sonunda en küçük rütbeli mabeyincisini çağırdı ve: "Sen bana bir insan getirmemiş, bir şeytan getirmisin. Onu buradan çıkar ve kendisine Hacer'i ver." dedi.

Sare, İbrahim'in yanına döndüğünde İbrahim namaza durmustu. Zevcesinin geldiğini duyunca namazı bırakıp: "Durumun ne merkezde?» diye sordu. Sare de: "Allah, zalimin tuzagını bosa çıkardı ve Hacer'i bana hizmetçi

olarak verdi." dedi.[13]

Imam Ahmed b. Hanbel, Ebu Hüreyre'nin söyle dedigini rivayet etti: Rasûlullah (s.a.v.) buyurdu ki: «İbrahim sadece üç defa yalan söylemiştir. (Putperest kavminin) tanrilarına ibadete çağrıldığında: "Ben rahatsızım," demisti. (Putlari kirdığında, bunu kendisinin mi yaptığı sorulduğunda) "Hayir, iste su büyükleri bu isi yaptı." demistir. Bir de Sare için, "O benim kizkardesimdir." demisti.»

Zorba hükümdarlardan birinin kasabasına girmisti. Denildi ki: "İbrahim bu gece dünya güzeli bir kadınla kasabaya geldi." Hükümdar ona haber salarak huzuruna getirtti, "Beraberindeki bu kadın kimdir?" dedi. İbrahim: "Kizkardesimdir." deyince, Hükümdar: "Onu bana gönder." diye buyruk verdi. İbrahim, Sare'yi ona gönderdi; gönderirken de: "Sözümü yalanlama. Ona, seninle baci - kardes olduğumuzu söyledim. Çünkü yeryüzünde seninle benden baska mü'min yoktur." diye tenbihatta bulundu.

Sare huzura girince o zorba hükümdar kalkip onu yakalamak istedi. Sare de dönüp abdest aldı ve namaza durdu. Sonra da söyle dua etti: "Allahim! Sana ve peygamberine iman getirdigimi, uçkurumu kocamdan baskasına açmadigimi biliyorsan - ki biliyorsun - su kafiri bana musallat eyleme!" Bu dua üzerine Cenâb-i Allah onu yere batirdi. O da ayaklariyla tepinmeye basladı. Ebu Hüreyre'nin rivayetine göre Sare söyle

dedi: "Allahim! Eger bu herif ölürse, onu benim öldürmüs olduğum söylenir." Sare'nin böyle demesi üzerine zorba hükümdar, yere batmaktan kurtuldu. Sonra tekrar kalkip Sare'yi yakalamak istedi: Sare de dönüp abdest aldı ve namaza durdu; söyle dua etti: "Allahim! Sana ve peygamberine iman getirdigimi, uçkurumu kocamdan baskasına açmadigimi biliyorsan - Id biliyorsun - su kafiri bana musallat eyleme!". Bu dua üzerine Cenâb-i Allah onu yere batirdi. O da ayaklariyla tepinmeye basladı. Ebu Hüreyre'nin rivayetine göre Sare söyle dedi: "Allahim! Eger bu herif Ölürse, onu benim öldürmüs olduğum söylenir". Sare'nin böyle demesi üzerine zorba hükümdar, yere batmaktan kurtuldu. Üçüncü veya dördüncü kez de. bu isi tekrarladiğında, adamlarini söyle azarladi: "Siz bana ancak bir seytan göndermissiniz. Bunu yine İbrahim'e götürün ve Hacer'i de kendisine verin".

Sâre eve döndü ve İbrahim'e söyle dedi: "Duydun mu? Allah, kafirlerin tuzagini bosa çıkardi ve dogurgan bir kadın, (Hacer'i) de hizmetçi olarak (bize) verdi".[14]

Ibn Ebi Hatim, Ebu Said'in söyle dedigini rivayet etti: Rasûlullah (s.a.v.) İbrahim peygamberin üç sözyle ilgili olarak söyle konustu: İb-, rahim'in söylediği sözlerin her kelimesi, Allah'ın dininde helaldir. "Ben rahatsızım." demisti. Bir defasında da: "İste su büyükleri, bu isi yaptı.» demisti.

Zevcesini elinden almak isteyen hükümdara da, zevcesi için; "O, benim kizkardesimdir." demisti.

Ibrahim, "kardesimdir" derken din kardesi oldugunu kastederek söylemistir. Zevcesi Sare'ye: "Yeryüzünde seninle benden baska mü'min yoktur." derken de, seninle benden baska mü'min kari-koca yoktur, demeyi kasdetmistir. Yoksa peygamber olan Lut (a.s.) da bir mü'min olarak beraberlerinde bulunuyordu, ama o evli degildi o zamanlar.

Ibrahim (a.s.), zevcesini zorba hükümdara gönderdikten sonra kalkip yüce Allah'in huzurunda elpençe durup namaz kilmaya basladi. Zevcesinin irzini korumasini ve haniminin namusuna kem gözle bakan o hainin serrini savmasini Allah'tan diledi. Sare de kocasinin yaptiklarini yapti.Tanri düşmani o zorba hükümdar, Sare'ye kötülük yapmak istediginde o, hemen abdest alip namaza durdu. Yukarida naklettigimiz sözlerle Rabbine yalvarip dua etti. Bu nedenle Cenâb-i Allah söyle buyurmustur:

«Sabir ve namazla yardım dileyin.» (ei-Bakara, 153.)

Evet.. Böyle yaptigindan ötürü Allah onu, kulu ve elçisi, sevgilisi ve dostu Ibrahim'in ismeti için koruyup muhafaza etti.

Bazi âlimler, üç kadının peygamber oldugunu söylemişlerdir. Bunlar da Sare, Meryem, bir de Musa peygamberin anasidir. Allah'in selami üzerlerine olsun. Cumhur-u ulemaya göre bunlar, Allah'in rizasina ermis olan dogruluk ve hidayet erbabi kadınlardir.

Bazi eserlerde gördüm ki Cenâb-i Allah, o zorba hükümdarin sarayina gitmekte olan Sare ile Ibrahim'in arasindaki perdeyi kaldirmis. Sare saraya gidip dönünceye kadar Ibrahim hep onu görmüstü. Hükümdarin yanında karsilastigi durumları, Allah'in onu hükümdardan, nasıl korudugunu hep izlemisti ki kalbi rahatlasin ve gönlü de tam ferahlayip gözü aydinlansin. Dindarligindan, kendisine yakınligidan ve göz alıcı güzelliginden ötürü, Ibrahim onu çok seviyordu. Havva'dan sonra o zamana kadar, onun derecesinde güzel bir kadın görülmemisti. Allah ondan razı olsun. Övgü ve minnet Allah'adir.

Bazi tarihçilerin anlattigina göre o Misir Firavun'u, zulmüyle meshur olan hükümdar Dahhak'm kardesiyimisi. Kardesinin maiyetinde Misir'da valilik yapıyormus. Adinin Sinan b. Ulvan b. Uveyc b. îmlak b. Lavuz b. Sam b. Nuh oldugu söylenir. "Tîcan" adli eserde Ibn Hisam der ki: Sare'yi elde etmek isteyen o zorba hükümdar, Amr b. Imru'1-Kays b. Maylon b. Sebe' idi. Misir'da hüküm sürüyordu.

Bunu Süheylî nakletmis tir. Dogruyu Allah bilir.

Sonralari Ibrahim (a.s.) yanma bol miktarda mal, davar ve köle alarak, Misirli kibtî Hacer de kendilerine eslik ederek, Misir'dan çikip Tey-mün'e

gittiler. Teyniün, Kudüs ve çevresidir. Bundan sonra Lut (a.s.), bu bol miktardaki malin içinde bulunan kendi malini Ibrahim (a.s.)'in emri üzerine alip Gur-i Zagr denen ülkeye göçtü. O ülkenin Sedum adli beldesine inip yerlesti.[15] Sedum, o zaman çevredeki beldelerin baskenti idi. Halki çok serli, ahlaksiz ve inançsizdi.

Cenâb-i Allah, Ibrahim Halil (a.s.)'e vahyetti. Kuzeyden güneye, dogudan batıya, her tarafa gözü alabildigince bakmasını emretti ve görebildigi bu topraklari kendisine ve kendisinin soyundan kiyamete kadar gelecek olan haleflerine mülk olarak vereceğini, zürriyetini toprak gibi çoğaltacağını müjdeledi. Bu müjde, Muhammed ümmetine de ulasmistir. Bu müjde, bizde olduğu kadar diger ümmetlerde böylesine tekemmül etmiş degildir. Rasûlullah (s.a.v.)'m su kavli serifi de bunu teyid etmektedir:

«Dogrusu Cenâb-i Allah, yeryüzünü toplayip gözümün önüne getirdi. Dogusunu ve batısını gördüm. Ümmetimin mülkü (ve hakimiyeti), dürülerek gözümün önüne getirilmiş olan yerlere kadar ulasacaktır.»

Dediler ki: Bir grup zorba, Lut (a.s.)'a saldirarak onu esir ettiler. Malini alip davarlarini önlerine kattilar; sürüp götürdüler. Bundan haberdar olan Ibrahim Halil (a.s.), 318 kisilik bir kuvvetle bu zorba grubun üzerine yürüdü; Lut (a.s.)'u onlardan kurtardi, malini geri aldı, Allah ve rasûlünün düşmanlarından bir çoğunu öldürdü, onlari hezimete ugratti, kaçanlari takibe koyuldu, nihayet Sam'in kuzeyine vardi. Sam'in disinda Berze denen yerde, zannedersem Makam-i Ibrahim'de ordugah kurdu. Ibrahim Halil (a.s.)'in askerleri orada ordugah kurduğu için oraya Makam-i Ibrahim denmistir. Dogruyu en iyi bilen Allah'tir. Sonra Ibrahim Halil (a.s.), mansur ve muzaffer olarak ülkesine döndü. Kudüs ve çevresindeki beldelerin emirleri, boyun büküp ikramlarda bulunarak ve de agirlayarak onu karsiladilar. O da Kudüs'e yerlesti. Allah'in salat-ü selâmi onun üzerine olsun. [16]

Hacer Hanimin Ismail (A.S.)'i Dogurmasi

Ehl-i Kitap dediler ki: Ibrahim peygamber Allah'tan iyi bir evlat istedi. Allah da ona, böyle bir evlat vereceğini müjdeledi. Ibrahim'in Kudüs'te ikameti yirmi yili bulunca Sare ona söyle dedi: "Rabbim beni çocuksuz birakti. Su cariyem Hacer'le gerdege gir, belki onun araciligıyla Allah beni evlat sahibi kilar".

Sare, cariyesi Hacer'i kendisine bagislayınca Ibrahim onunla gerdege girdi. Hacer hamile kaldi. Hamile kalınca da büyükmeye ve hanim efendisine caka satmaya basladi. Sare, onun bu tavirlarina katlanamadi; Onu Ibrahim'e sikayet etti! Ibrahim de: "Ona ne istersenyap!" dedi. Hacer, korkup evden kaçti ve o çevrede bulunan bir pinarin yanina vardi.

Meleklerden bir melek ona dedi ki: "Korkma! Karnında tasimakta oldugun su oglani Allah hayirli bir evlat yapacaktır." Böyle dedikten sonra, evine dönmesini emretti ve bir oğlan çocuğu doguracagini, adini Ismail koyacagini, emsalsiz bir insan olacagini, herkese hükmedecegini, herkesin idaresinin onunla olacagini, kardeslerinin beldelerinin tümünde onun hükmünün yürüyecegini de Hacer'e müjdeledi. Bunun üzerine Hacer, onur ve üstünlük sahibi yüce Allah'a sükretti.

Bu müjde, onun torunu Muhammed (s.a.v.)'in üzerinde tam tanıma gerçekleşmiştir. Muhammed (s.a.v.), bu müjde ile bütün Araplara hükmetmiş, doguda ve batıda bulunan ülkelere sahib olmuştur. Allah ona, önceki ümmetlerden hiç birine vermediği kadar faydalı ilim ve salih amel vermiştir. Bu ümmet, çok yararlı işler yapmış ve hayirli faaliyetlerde bulunmuştur. Süphesiz bu da, bu ümmetin peygamberinin diğer peygamberlerden daha üstün olması, risaletinin bereketi, elçiliginin ugru, getirdiği düzenin mükemmelliği ve bütün insanlık için gönderilmiş bir peygamber olması sayesinde mümkün olmuştur.

Hacer hatun, pinarin yanından kalkıp eve döndüğünde Ismail'i dogurdu. O zaman Ibrahim'in seksenaltı yasinda olduğu, ondan onüç sene sonra da İshak'm dogdugu söylenir.

Ismail dogunca Cenâb-i Allah, Ibrahim'e, Sare'nin de Ishak'i doguracagini müjdeledi. Bunun üzerine Ibrahim secdeye kapanıp Rabbine şükranlarını sundu. Rabbi de ona söyle dedi: "Ismail'le ilgili dileğini yerine getirdim. Onu mübarek bir insan kildim. Onun soyunu gerçekten çoğaltmayı takdir ettim. Onun soyundan on iki büyük insan dogacaktır. Onu büyük milletin reisi yapacağım."

Bu sözler de bu büyük ümmet için bir müjdedir. O, oniki büyük insan da oniki Hulefa-i Rasidin'dir. İd onlar da, Abdül, Melik b. Umeyr'in, Cabir b. Semure'den rivayet ettiği su hadiste müjdelenmiştir. Hz. Peygamber (s.a.v.) buyurdu ki:

«Oniki emir olacaktır. Babama, ne dedigini sordum. Dedi ki: "O emirlerin hepsi de Kureys (soyun) dan olacaktır." dedi.»

Bir baska rivayette de söyle buyurulmuştur: «Bu ümmetin idaresi, oniki emîr hüküm sürünceye kadar yolunda - ya da güçlü - olacaktır. O emirlerin hepsi de Kureys (soyun) dan olacaktır.»[17]

Ebu Bekir, Ömer, Osman, Ali, Ömer b. Abdülaziz ile Abbas ogullarından bazıları bu on iki emirdendirler. Bu on iki halifenin sadece bir dizi olmaları kastedilmiş değildir. Bilakis onların mevcudiyetleri zorunludur. Bu on iki halifeden maksat, Rafizi inancına göre Hz. Ali ile başlayıp Saniarra mağarasında yeraltında bekleyen Muhammed b. Hasen el Askerî ile

nihayete eren on iki imam degildir. Çünkü bunların arasında; savaşı terkedip idareyi Muaviye'nin eline bırakan, böylece fitne ateşini söndürerek, Müslümanlar arasında dönmekte olan savaş degirmenin döner tasını durduran Hz. Ali ile oğlu Hasan dan daha faydalı bir kimse yoktur. Reaya topluluğunun geri kalan kısmınısa herhangi bir iste millete hükmetmeleri mümkün degildir. İmamiye'nin, İmam Aske-rî'nin Samarra'da yer altındaki bir mağarada bekledigine inanması ise, kafalardaki bir hevesten ve nefislerdeki bir hezeyandan ibarettir. Bunun hakikati, aslı yoktur.

Hacer hatun, İsmail'i doğurduğunda Sare onu kıskanmış; İbrahim'den onu, kendisinin görmeyeceği uzak bir yere götürmesini istemisti. İbrahim de Hacer'i ve oğlunu alıp yolculuğa çıkmış, bu günün Mekke-si olarak bilinen yere götürüp onları bırakmisti. İsmail, o zaman henüz süt emme çağımdaydı. İbrahim onları bırakıp ta ardını dönerek geri gelmeye kalkınca, Hacer hemen ardına düştü ve elbisesine tutunarak; "Ey İbrahim! Yanımızda bakacak kimsemiz olmadığı halde, bizi yalnız basımıza bırakıp da nereye gidiyorsun böyle?" dedi. İbrahim cevap vermedi. Hacer, sorusunu tekrarladı; İbrahim'in cevap vermedigini görünce, bu defa da: "Böyle yapmanı Allah mı sana emretti?" diye sordu. İbrahim, "Evet..." diye cevap verince, Hacer: "Eğer öyleyse Allah bizi telef etmez!." dedi.

Seyh Muhammed b. Ebi-Zeyd (r.a.), "Nevadir" adlı kitabında dedi ki: Sare, Hacer'e öfkelen-di, onun üç organını kesmeye yemin etti. Bunun üzerine İbrahim (a.s.) ona, Hacer'in iki kulagını delmesini ve sünnet etmesini emretti. Böylece yemini, yerini bulmuş olacaktı. Süheylî dedi ki: Kadınlardan ilk sünnet olan, kulagını ilk deldiren ve etegini ilk uzatan, Hacer hatundur. [18]

İbrahim (A.S.)'ın Oğlu İsmail Ve İsmail'in Anası Hacer'le Birlikte Mekke'deki Faran Dağlarına Hicret Etmesi Ve Orada Serefli Beytullah'ı İnşa Etmesi

Buhari, İbn Abbas (r.a.)'m şöyle dedigim rivayet etti: Önceki devirlerde ilk olarak kusak bağlayan kadın, İsmail'in anasıdır. Arkasını Sare'ye göstermemek için beline kusak bağlamisti. Sonra İbrahim onu ve emzirmekte olduğu oğlu İsmail'i alıp götürdü; Ka'be'nin yanında, Zemzem kuyusunun üst tarafında, Mescid-i Haram'm yukarı kısmında Devha denen yere birakti: O zaman Mekke'de kimse yoktu, su da bulunmuyordu. Onları oraya indirdi, yanlarına da içinde hurma bulunan bir dağarcıkla, içinde birazcık su bulunan bir kirba birakti.[19] Sonra İbrahim geri dönmek için kalkıp yürüdü; İsmail'in anası da pesine takilip şöyle dedi: "Ey İbrahim! İçinde bize arkadaşlık edecek bir kimse bulunmayan ve hiç bir şeyi olmayan bu vadiye bizi bırakıp da nereye gidiyorsun?!" Bu sözünü defalarca tekrarladığı halde, İbrahim ona dönüp bakmadı. En sonunda: "Ey İbrahim! Böyle yapmanı Allah mı sana emretti?." diye sordu. İbrahim,

"evet" deyince, Hacer: "Öyleyse Allah bizi telef etmez." dedi ve sonra geri döndü. İbrahim de geri dönüş yoluna koyuldu ve onların kendisini göremeyeceği bir tepeye vardı. Orada Ka'be'ye yönelerek ellerim semaya kaldırdı ve şöyle dua etti:

«Rabbimiz! Ben çocuklarımdan kimini, namaz kalabilmeleri için, senin kutsal evinin yanında, çorak bir vadiye yerleştirdim. Rabbimiz! İnsanların gönüllerini onlara meylettir. Sükretmeleri için onları ürünlerle rızıklandır.» (İbrahim, 37.)

Anası, İsmail'i emzirmeye başladı. Kendisi de kirkadaki sudan içiyordu. Su tükenince, kendisi de oğlu da susadı. Çocuğunun, susuzluktan ötürü kendini yerlere vurdugunu gördü. Bu acıklı manzarayı görmemek için, oradan kalkıp ileriye doğru kostu. Oraya en yakın tepenin Safa tepesi olduğunu gördü. Tepenin üstüne çıktı; sonra bir kimseyi görür umuduyla, oradan vadiye baktı, ama hiç kimseyi göremedi. Safa'dan indi; vadinin ortasına geldiğinde bütün gücünü topladı, sonra da yorgun kimse gibi kostu ve vadiyi astı; Merve tepesine ulaştı; tepenin üstüne çıktı. Sonra bir kimseyi görür umuduyla etrafa göz gezdirdi, ama hiç kimseyi göremedi. Bu yürümeyi yedi kez tekrarladi.

İbn Abbas, bununla ilgili olarak Peygamber (s.a.v.)'in şöyle buyurduğunu söyledi: «İste bu nedenle insanlar, (hac ve umre için) Safa ile Merve arasında sa'y ederler.»

Merve tepesine çıktığında bir ses duydu. Kendi kendine "Sus" dedi sonra kulak verince aynı sesi yine duydu ve "Senin yanında bize bir yardımcı bulunduğunu bize isittirdin." dedi. Bir de ne görsün: Bu günkü Zemzem kuyusunun yerinde bir melek, topuğuyla - ya da kanadıyla -topragı kazıyor. Nihayet suyu çıkardı. Hacer de suyun etrafa akıp gitmemesi için, etrafını toprakla çeviriyor ve eliyle toparlıyordu. Suyu avuçlayarak kirkasına dolduruyordu. O avuçladıktan sonra su yine yerden kaynıyordu.

İbn Abbas (r.a.), Peygamber (s.a.v.)'in şöyle buyurduğunu söyledi: «"Allah, İsmail'in anasına rahmet etsin. Zemzemi kendi haline bırak-saydı - ya da Zemzemi avuçlamasaydı - akar bir su olurdu." [20] Kendisi içti, çocuğunu emzirdi. Melek de ona şöyle dedi: "Ey Hacer! Telef olmaktan korkma. Burada Allah'ın Beytini su çocuk ve babası inşa edeceklerdir. Doğrusu Allah, kendi ehlini telef etmez."»

Beyt-i Muazzam'a yerden yüksekteydi. Tepe üstünde gibiydi. Seller gelir, sağından ve solundan alır giderdi.

Nihayet Cürhüm kabilesinden bir grup can yoldası veya bir aile, kuzey tarafından Mekke'ye yöneldi. Mekke'nin alt taraflarında yerleştiler. Orada konmak üzere dolasmakta olan bir kus gördüler. "Bu kus, bir suyun

üzerinde dolasmaktadır. Oysa biz bu vadiyi susuz bir yer olarak bilirdik." dediler; Bir ya da iki haberci gönderdiler. Haberciler Zemzem kuyusunda su gördüler. Dönüp, su gördüklerini haber verdiler. Bunun üzerine bütün kabile oraya yöneldi. İsmail'in anası, Zemzem suyunun yanındaydı. Ona: "Senin yanında konaklayıp yerleşmemize izin verir misin?" diye sordular. O da: "Bu su için bizden bir hak talebinde bulunmamanız sartiyla evet." diyerek izin verdiğini açıkladı. Onlar da "Evet." diyerek bu sarta rıza gösterdiler.

Abdullah b. Abbas, Peygamber (s.a.v.)'in söyle buyurduğunu rivayet etti: İsmail'in anası buna alıstı. O, yanında kendisine can yoldaşlığı edecek kimselerin bulunmasından hoşlanıyordu. Cürhünilüler oraya yerleştiler. Akrabalarına haber saldılar, onlar da yanlarına gelip yerleştiler. Böylece oraya bir kısım hane halkı yerleşmiş oldu.

Hacer'in oğlu büyüüp delikanlılık çağına geldi. Onlardan Arapça'yi öğrendi. Büyüyünce onları begendi, hoşuna gittiler. Balık olunca da, onu kendi kızlarından biriyle evlendirdiler. Gün geldi, İsmail'in anası öldü. İsmail'in evlenmesinden bir süre sonra babası İbrahim, bırakmış olduğu yavrusunun durumunu incelemek üzere Mekke'ye geldi. İsmail'i bulamadı. Karısına sordu. O da: "Bizim için azık aramaya

gitti." dedi. Sonra İbrahim (a.s.), geçimlerini ve durumlarını sordu. İsmail'in karısı: "Kötü durumdayız. Darlık ve sıkıntı içindeyiz." diyerek hallerinden memnun olmadığını açıkladı. Bunun üzerine İbrahim ona su tenbihte bulundu: "Kocan geldiği zaman ona selamımı ilet ve kapısının esigini degistirmesini söyle!» dedi.

İsmail (a.s.) eve geldiğinde, evine bir insan ugradığını hisseder gibi oldu. Hanimına: "Size ugrayan oldu mu?" diye sordu. Hanımı söyle dedi: "Evet.. Su ve su vasıfta yaslı bir adam geldi. Seni sordu. Azık temini için disarı çıktığını söyledim. Geçimimizi sordu. Darlık ve sıkıntı içinde olduğumuzu anlattım.." İsmail: "Sana bir tenbihte bulundu mu?" diye sordu. O da : "Evet.. Sana selamım iletmemi ve kapının da esigini degistirmeni söylememi tenbihledi." diyerek cevap verdi. Bunun üzerine İsmail (a.s.): " O benim babamdır. Senden ayrılmamı bana emretmistir. Var, babangile git." dedi ve onu bosadı. Aynı kabilede baska bir kadınla evlendi.

Bir süre sonra İbrahim Halil (a.s.), tekrar Mekke'ye geldi. Yine İsmail'i evde bulamadı. Haniminin yanına gelip İsmail'i sordu. Kadın: "Bizim için azık bulmaya gitti." dedi. Durumlarını ve geçimlerini sordu. Kadın; rahat ve bolluk içinde bulunduklarını söyleyerek yüce Allah'a hamd-ü senada bulundu. İbrahim: "Ne yersiniz?" diye sordu. Kadın: "Et yeriz." dedi. İbrahim: «Ne içersiniz?" diye sordu. Kadın: "Su içeriz." dedi. Bunun üzerine İbrahim: "Allahım! Onlar için eti ve suyu bereketlendir.» dedi.[21] Peygamber {s.a.v.) Efendimiz buyurdular ki: «O zaman onlar için tahlil

yoktu. Eger tahillari olsaydi, Ibrahim, tahilin da onlar için bereketli olmasına dua ederdi.» O zaman Mekke disindaki kimseler, sadece et ve suyla yetinmiyorlardı.

Evet.. Ismail'in yeni zevcesinin böyle demesi üzerine Ibrahim (a.s.; ona su tenbihatta bulundu:

"Kocan geldiginde ona selamimi ilet ve kapisinin esigini saglam tutmasini kendisine söyle." dedi.

Ismail (a.s.) eve geldiginde karisina: "Size gelen oldu mu?" diye sordu. Karisi dedi ki: "Evet.. Güzel suretli bir ihtiyar geldi. (Ayrice onu övdü.) Seni sordu. Azik tedariki için disariya çıkmis oldugunu söyledim. Geçimimizi sordu. Rahat ve bolluk içinde bulundugumuzu söyledim."

Ismail: "Sana her hangi bir tenbihte bulundu mu?" diye sordu. Karisi su cevabi verdi. "Evet.. Sana selam söyledi ve kapinin esigini de saglam tutmani sana emretti."

Ismail dedi ki: "O ihtiyar, benim babamdır. Kapinin esigi de sensin. Seni saglam tutmami ve senden ayrilmamami emretmistir."

Ibrahim, Allah'in diledigi bir süre kadar daha bekledi. Bundan sonra Mekke'ye yine geldi. Ismail, Zemzem kuyusuna yakin bir yer olan

Devha'nin alt tarafinda, okunun ucunu keskinliyordu. Babasini görünce kalkip yanina gitti. Bir babanın ogluna, bir oglun da babasına yapmasi gereken hareketleri yaptılar. Sonra Ibrahim söyle dedi:

- Ey Ismail! Allah bana bir is emretti.
- Rabbinin emrini yerine getir.
- Bana yardım eder misin?
- Evet..
- Allah, bana, suracıkta bir ev yapmami emretti.

Böyle derken de, etraftan birazcik yüksek olan bir yeri, yani Ka'be-i Muazzama'nin yerini gösterdi. Bundan sonra Ka'be-i Muazzama'nin insasina basladılar. Temelleri yükselttiler. Ismail tas getiriyor; Ibrahim de binayi kuruyordu. Bina yükselince su tasi (Makam-i Ibrahim'deki tasi) getirip yere koydu. Basamak yapip üzerine çıktı. Böylelikle insaati devam ettiriyor; Ismail de ona taslan uzatiyordu. Her ikisi de söyle dua ediyorlardı:

«Rabbimiz! Yaptigimizi kabul buyur. Sen hem isitir, hem bilirsin.»(el-Bakara, 127.)

Binayi yapmaya devam ediyor, Beyt'in etrafında, «Rabbimiz, yaptigimizi kabul buyur, sen hem isitir, hem bilirsin.» diyerek dönüyorlardı.

Abdullah b. Muhammed, Ibn Abbas (r.a.)'m söyle dedigini rivayet etti:

Ailesiyle kendisi arasında bazı hadiseler meydana gelince İbrahim, İsmail ile anasını evden alıp götürdü. Yanlarında, içinde azıcık su bulunan bir kirba vardı. Öyle sanılır ki İbn Abbas, bu sözleri İsrailiyattan almıştır. İçinde biraz gariplik bulunan bu ifadelerde, İsmail'in o zaman henüz süt emmekte olduğu da anlatılmaktadır.

Tevrat ehlinin anlattıklarına göre Cenâb-i Allah, İbrahim'e oğlu İsmail'i ve maiyetindeki kuleleriyle diğer adamlarını sünnet etmesini emretmişti. O zaman da İbrahim (a.s.) doksan dokuz yasındaymış. İsmail de onüç yasındaymış. İbrahim, Allah'ın emrine uyarak onları sünnet etmiş. Bu da, onun bu işi bir yecibe olarak yaptığını göstermektedir. Yine bu nedenle ki, âlimlerin sahih kavline göre sünnet, erkekler için bir vecibedir. Nitekim bu hüküm, yerinde de kesin olarak açıklanmıştır.

Kuteybe b. Said, Ebu Hüreyre'den rivayet ederek Peygamber (s.a.v.)'in şöyle buyurduğunu söyledi:

«İbrahim seksen yasındayken keserle sünnet oldu.»[22]

Bazı lafızlarsa şöyle denmiştir: "İbrahim, üzerinden seksen sene geçtikten sonra sünnet oldu. Ve kadumla sünnet oldu". Kadum, kesici bir alet olan keserdir. Kadumun bir mevd adı olduğunu söyleyenler de olmuştur .[23]

Ancak bu rivayette kullanılan lafızlar, sünnet olduğunda İbrahim'in seksen yasından daha büyük olduğuna bir mani teşkil etmezler. Çünkü Ebu Hüreyre'den rivayet edilen ve vefatından bahseden bir hadiste Peygamber (s.a.v.) Efendimiz şöyle buyurmıştır:

«İbrahim, 120 yasındayken sünnet oldu. Ondan sonra seksen yıl daha yasadı.»

Bunu İbn Hibban, "Sahih"inde rivayet etmiştir.

Buraya kadar anlatılanlarda, boğazlanmak üzere yere yatırılan kurbanlık İsmail'den bahsedilmedi. İbrahim (a.s.)'in Mekke'ye gelisinden de ancak üç defa bahsedildi. Birinci gelisi, Hacer'in ölümünün ardı sıra İsmail'in evlenmesinden sonra olmuştur. Anlatıldığına göre henüz küçük bir çocuk iken İsmail'i Mekke'de terketmişti. Evleninceye kadar İsmail ile anasının durumunu gelip kontrol etmemişti. Halbuki o, yolculuğa çıktığında yollar, onun ayakları altında dörülüp kısılmıştı. Onlara giderken Burak denen hızlı bir binege bindiğini söyleyenler de olmuştur. Hal böyleyken ve de zevcesiyle çocuğu sıkıntı, ihtiyaç ve şiddetli bir geçim sıkıntısı içindeyken nasıl olurdu da onları gelip görmezdi?

Öyle sanıyorum ki bu ifadelerin bir kısmı İsrailiyattan alınmadır. Biraz da merfu rivayetler ile süslenmiştir. İsmail'in boğazlanmak için yatırılma

kissasi bu ifadelerde de görülmemektedir. Bogazlanmak için yere yatırılanın İsmail olduğunu Saffat sûresinin tefsirinde ispatladık. [24]

İsmail'in Kurban Edilmesi

Yüce Allah buyurdu ki:

«"İbrahim: "Dogrusu ben, Rabbim uğrunda sizi bırakıp gidiyorum; O beni dogru yola eristirir." dedi.

"Rabbim! Bana iyilerden olacak bir çocuk ver." diye yalvardı. Biz de ona yumusak huylu bir oğlan müjdeledik. Çocuk kendisinin yanısira yürümeye baslayınca : "Ey ogulcugum! Dogrusu, ben uykudayken seni bogazladigimi görüyorum, bir düşün, ne dersin?" dedi; . "Ey babacigim! Ne ile emrolundunsa yap, Allah dilerse, sabredenlerden oldugumu göreceksin." dedi. Böylece ikisi de Allah'a teslimiyet gösterip, babasi oglunu alni üzerine yatirmca Biz: "Ey İbrahim! Rüyai gerçek yaptin; iste biz, iyi davrananlari böylece mükafatlandiririz." diye seslendik.

Dogrusu bu, apaçik bir deneme idi.

Ona fidyeye olarak büyük bir kurbanlık verdik. Sonra gelenler içinde, "İbrahim'e selam olsun." diye ona iyi bir ün bıraktik. İste iyileri böylece mükafatlandiririz. Dogrusu o, inanmis kullarimizdan di. Ona, iyilerden olan İshak'i peygamber olarak müjdeledik. Kendisini ve İshak'i mübarek kildik. İkisinin soyunda iyi olan da vardır, açıktan açığa kendisine yazik eden de vardır."» (es-Sâmu, 99-113.)

Yüce Allah bildiriyor ki: Dostu İbrahim (a.s.), kendi inançsiz milletin beldesinden göç ettigi zaman, kendisine iyi bir evlat vermesini Rabbinden diledi. Allah ta, ona yumusak huylu bir oğlan çocuk verecegini müjdeledi ki, o da İsmail (a.s.)'dir.

Çünkü o, seksenalti yasina gelmis olan İbrahim (a.s.)'in dogan ilk çocuguydu. Bütün din ve diyanet ehli arasında bu hususta hiç bir ihtilaf yoktur. İbrahim peygamberin ilk çocugu, İsmail'dir.

"Çocuk, kendisinin yamsira yürümeye baslayınca.." Yani yetiskin olup, babasi gibi kendi isine kosmaya baslayınca...

Mücahid dedi ki: "Çocuk, kendisinin yamsira yürümeye baslayınca..." Yani yetiskin olup, babasinin yaptigi isleri kendi basina yapmaya baslayınca...[25]

İsmail yetiskin bir çocuk olunca İbrahim (a.s.), bu çocugunu kurban etmekle emrolundugunu rüyasinda gördü. İbn Abbas'm merfu olarak ri-vayet ettigi bir hadiste söyle buyurulmaktadir:

"Peygamberlerin rüyasi vahiydir." Bunu Ubeyd b. Umeyr de söylemistir.

Bu, yüce Allah'ın, dostu İbrahim'i, çocuğunu kurban edip etmeyeceği hususunda imtihan edisiydi. İhtiyarlık devrinde dogmuş olan bu çocuğu, kendisi için çok kıymetliydi. Rabbi, bu çocukla anası Hacer'i; in, cin, ses ve gürültü, elcin ve davar bulunmayan çorak bir beldeye bırakmasını emrettikten sonra, şimdi de onu, bu çocuğu kurban etmesini buyurmakla imtihan ediyordu. İbrahim o emre uyararak, çocukla anasını o ıssız vadiye bırakmış; Allah'a tevekkül edip güvenerek onları orada yalnız başlarına bırakmıştı. Ama Allah, o ikisine bir çıkış kapısını aralamış, genişliğe kavuşturmuş, ummadıkları bir taraftan onları rızıklandırmıştı. Bütün bu olup bitenlerden sonra İbrahim, biricik oğlunu kurban etme emrini aldıktan sonra, bu emri tek başına yapmak üzere derhal buyruğa icabet etti ve Rabbinin fermanına itaate kostu. Sonra, çekip zorla boğazlamaktansa, daha rahatça yapmış diye bu işi oğluna açtı:

"Ey oğlucugum! Doğrusu ben, uykuda iken seni boğazladığımı görüyorum, bir düşün, ne dersin?" dedi.

O yumusak huylu çocuk, babası İbrahim Halil'e hemen şu cevabı verdi:

"Ey babacığım! Ne ile emrolundunsa yap. Allah dilerse, sabredenlerden olduğumu göreceksin." Bu cevap, babaya ve kulların Rabbine itaat ifade eden çok doğru bir cevapti.

Yüce Allah buyurdu ki:

"Böylece ikisi de Allah'a teslimiyet gösterip, babası oğlunu alni üzerine yatırmışca..." Ayet-i kerimede geçen" (ul,i) fiilinin, "Yüce Allah'ın emrine teslim oldular." manasına geldiği söylenmiştir. "Alni üzerine..." sözü de, yüzüstü yere yatırmak manasına gelir. Boğazlarken yüzünü görmemek için, babasının onu enseden kesmek istediği, rivayetler arasındadır. İbn Abbas, Mücahid, Said b. Cübeyr, Katade ve Dahhak bu görüştedirler.

Bir rivayete göre İbrahim (a.s.), koyun boğazları gibi onu yan yatırmış, böylece İsmail'in alnının bir tarafı yere gelmiş. Bir başka rivayete göre ayet-i kerimede geçei* (u-'i) fiili, şu manaya gelir: İbrahim besmele çekip tek bir getirdi. (i)glu da, ölmek üzere olduğu için şahadet getirdi.

Süddî ve diğerleri dediler ki: İbrahim, bıçağı İsmail'in boğazına sürdü, ama bıçak onu kesmedi. Denilir ki: İsmail'in boğazıyla bıçağın arasına bakır bir tabaka gerilmiş. O nedenle bıçak kesmemiş. Doğruyu en iyi bilen Allah'tır.

İşte tam o esnada gökten bir nida gelmiş:

"Ey İbrahim! Rüyayı gerçek yaptın." (es-Sâffât, 104-105.)

«Yani denenme ve imtihan edilmendeki amaç gerçekleşti. Rabbinin buyruğuna hemen icabet ettin. Kurbanlık olarak çocuğunu feda ettin. Nitekim cömertlik ederek kendi bedenini de atese vermisti. Yine bunun

gibi, malini misafirlere sermistin. "Süphesiz bu, apaçık bir imtihan idi. Ona fideye olarak büyük bir kurbanlık verdik." (es-Sâffât, 106-107.)

Cumhur-u ulemanın meshur kavline göre bu kurbanlık beyaz renkli, iri ve siyah gözlü, boynuzlu bir koçtu. Onu bir kaya oyugunun yanındaki muz agacına bağlı olarak gördü.

İbn Abbas, bu koçun kırk yıl kadar Cennet'te otladığını söylemiştir. Said b. Cübeyr'in anlattığına göre o koç, Cennet'te otlamış. Nihayet bir kaya oyugu yarılarak içinden çıkıp dünyaya gelmiş, üzerinde kızıl renkli yapagisi varmış, İbn Abbas der ki: İbrahim'e kaya oyugundan bir koç çıkıp geldi. Siyah ve iri gözlü, boynuzlu idi, meleyerek gelen bu koçu İbrahim tutup kurban etti. Bu, Adem peygamberin oğlu Habû'nin Allah'a takdim ettiği, kabul edilmiş olan kurbandı.

Bunu İbn Ebi Hatîr rivayet etmiştir.

Mücahid dedi ki: "İbrahim (a.s.), o koçu Mina'da kurban etti" Ubeyd b. Umeyr ise, Makam-i İbrahim'de kurban ettiğini söylemiştir.

Bu hayvanın bir oğlak olduğunu İbn Abbas'm söylemiş olduğu, rivayetler arasındadır. Hasen'in de, bu hayvanın "cerir" adlı besili bir teke olduğunu söylediği dahi rivayetler arasındadır ki, bu rivayetlerin ikisi de sahih değildir, diyebiliriz.

Sonra bu rivayetlerin çoğu israiliyattan alınmadır. Cereyan eden bu büyük hadisenin ve hayretengiz imtihanın açıklığa kavuşması için yeterli miktarda Kur'ân-i Kerim'de bilgi vardır. İsmail'e bedel olarak İbrahim'e büyük bir kurbanlık verildiği de bu bilgiler arasındadır. Hadiste anlatıldığına göre bu kurbanlık, bir koç imiş.

İmam Ahmed b. Hanbel, Seybe kızı Safiye'nin söyle dedikini rivayet etmiştir: Annem bana dedi ki: "Rasûlullah (s.a.v.), Osman (r.a.)'i Ka'be'ye gönderdi." Ben de ona: "Ey Osman! Resûlullah (s.a.v.) niçin seni çağırdı?" diye sordum. Bana cevaben, Rasûlullah (s.a.v.)'m kendisine su buyruğu verdiğini söyledi:

"Ben Ka'be'ye girdiğimde (İbrahim'in kurban etmiş olduğu)koçun boynuzlarını gördüm. Onları saklamamı sana söylemeyi unuttum. Şimdi sen onları sakla. Çünkü Ka'be'de, namaz kılacak kimsenin zihnini mesgul edecek bir şeyin bulunmaması gerekir."[26]

Süfyan dedi ki: Yangın çıkıncaya kadar koçun boynuzları, Ka'be'de asılı duruyordu. Ka'be yanarken onlar da yandılar.

Kurum olarak koç basının altın oluk yanında asılı durduğu, İbn Abbas'tan da rivayet edilmiştir. Allah'ın buyruğu için kurban edilenin İsmail olduğuna, yalnız basına bu rivayet de delâlet etmektedir. Çünkü Mekke'de ikamet

etmiş olan, İsmail'dir. İshak'ın küçük yaşlarda Mekke'ye geldiği bilinmemektedir. Doğruyu yine de Allah bilir.

Kur'an'ın açık ifadesi budur. Bu ifadeler, kurban edilenin İsmail olduğu hususunda hemen hemen bir nass gibidirler. Çünkü bu ayetlerde, kurban edilenin kisası anlatılmakta, sonra da şöyle denilmektedir.

"Ona iyilerden bir peygamber olacak İshak'ı ona müjdeledik." (es-Sâffât, 112.)

Bu mealdeki "peygamber olacak" sözünü "peygamber olarak" şeklinde kabul eden kimse, gereksiz bir zorluga girmiş olur. Kurban edilenin İshak olduğunu söyleyenlerin dayanağı, İsrailiyat hikayeleridir ki, İsrailogullarının kitapları da tahrif edilmistir. Özellikle bu kisası anlatışlarında kesin bir tutarsızlık vardır. İsrailogullarına göre Cenâb-ı Allah İbrahim peygambere; biricik oğlunu kurban olarak sunmasını emretmiştir. Tevrat'ın Arapça'ya tercüme edilen bir nüshasında: "Allah ona ilk çocuk olarak İshak'ı verdi." denilmektedir. Bu cümlede İshak adının yerilmesi, iftira ve uydurmadır. Çünkü İshak, İbrahim peygamberin ilk ve tek oğlu değildir. Onun ilk oğlu, yalnızca İsmail'dir.

İsrailogulların böyle bir iftirada bulunmaya iten faktör, Arapları çekemeyişleridir. Çünkü İsmail, Hz. Muhammed (s.a.v.)'in de mensub olduğu Hicaz bölgesi Arapların atasıdır. İshak ise, İsrailogullarının atası Yakub'un babasıdır. Yakub'un bir adı da İsrail'dir. İsrailogulları bu şerefi, Araplardan alıp kendilerine mal etmek istediler. Bu nedenle de Allah'ın kelamını tahrif ettiler, ilaveler yaptılar. İftiracı bir kavimdirler. Üstünlük ve şerefin Allah'ın elinde olduğunu ve bunları dilediğine vereceğini bir türlü kabul etmediler.

Selef ulemasının bir çoğu ve diğerleri, İbrahim'in kurban olarak Allah'a takdim ettiği oğlunun İshak olduğunu söylemişlerdir. Allah bilir ya, onlar bu kavillerini Kabû'l-Ahbar'dan veya Ehl-i Kitab'ın kitaplarından almışlardır. Bu hususu teyid edici sahîh bir hadis, masum Peygamberimizden varid olmamıştır ki, o hadisten ötürü, kutsal kitabımız olan K'irân'ın açık ifadelerini kulak ardı edelim. Kurban olarak takdim edilenin İshak olduğu, Kur'an-ı Kerim'in ifadelerinden anlaşılmıyor. Biraz düşünürsek, kurban edilenin İsmail olduğunu Kur'an ifadelerinden anlarız. Hatta bu husus, kesin ifadelerle de belirtilmiştir.

Kurban edilenin İshak değil de İsmail olduğu hususunda İbn Ka'b el-Kurazi'nin yapmış olduğu istidlal ne kadar güzel ve ilginçtir. İstidlalının dayanağı, şu ayet-i kerimedir:

"Ona İshak'ı, ardından da Yakub'u müjdeledik." (Hûd, 71.)

İbn Ka'b demiş ki: İshak'ın doğacağı, sonra da İshak'ın oğlu Yakub'un

dogacagi müjdeleniıyor. Sonra da çocuğu dogmadan, kendisi henüz küçücük bir çocuk iken Ishak'm kurban edilmesi emrediliyor. Küçücük bir çocuk iken kurban edilmesi emredilen bir insanin bilahare çocuğu dogar mi? Bu olamaz. Çünkü bu, önceki müjdeyle çelisiyor. Dogruyu en iyi bilen Allah'tir.

Süheylî,bu istidlale özetle söyle itiraz ediyor:

"Ona îshak'i müjdeledik." ayeti, tam bir cümledir. Ishak'm ardından da Yakub gelecektir." Bu da bir baska cümledir ki, anılan müjdenin kapsamında degildir. Çünkü Arap grameri açısından (Yakub) kelimesinin mecrur olması, basında harfi cerrin bulunmaması durumunda mümkün degildir. Mesela demek, yani (Âmr) ismini mecrur okumak dogru olmaz. Ancak diyerek (Amr) isminin basına (be) harfi cenini koydugumuz takdirde (Amr) ismini mecrur okumak mümkün olur.

Su halde ayet-i kerimede ki (Yakub) ismi muzmer, yani gizli bir fiil ile mansuptur ki, takdiri söyle olur; "Ishak'a Yakub'u bahsettik."

Bazilari, kurban edilenin Ishak olduğu görüşünü tercih etmişlerdir. Bu tercihlerine dayanak olarak ta su ayet-i kerimeyi göstermişlerdir: "Çocuk, kendisinin yamsıra yürümeye baslayınca.." (es-Sâffât,io2.)

Ismail, çocukluk döneminde babası Ibrahim'in yanında degil, aksine anası Hacer'le birlikte Mekke daglarındaıdı. Nasıl olur da babasının yanısıra yürür?

Bu görüş üzerinde de tartisilabilir. Çünkü rivayete göre Ibrahim Halil (a.s.), çok zamanlar Burak'a binerek Mekke'ye gider, oğlunun durumunu kontrol edip geri dönermiş. Dogruyu en iyi bilen, Yüce Allah'tir. Bazı rivayetlere göre, kurban edilenin îshak (a.s.) olduğunu söyleyen zatlar şunlardır: Kabû'l-Ahbar, Ömer, Abbas, Ali, îbn Mes'ud, Mesrûk, , Ikrimе, Said b. Cübeyr, Mücahid, Ata, Sa'bi,Mukatıl Ubeyd b. Umeyr, Ebu Meysere, Zeyd b. Eslem, Abdullah b. Sakik, Zührî, Kasım, İbn Ebi

Bürde, Mekhul, Osman b. Hadir, Süddî, Hasen, Katade, Ebu Hüzeyl, İbn Sabit.

İbn Cerir de bu görüşü benimsemistir. Ama onun bunu benimsemesi tuhaftır. İbn Abbas'tan gelen iki rivayetten biri de bu dogrultudadır.

Ama İbn Abbas'tan ve yukarıda adı geçenlerin çoğundan gelen sahih rivayetlere göre, kurban edilen zat, İsmail (a.s.)'dir.. Mücahid, Said, Sa'bi, Yusuf b. Mehran, Ata ve İbn Abbas, kurban edilenin İsmail olduğunu söylemişlerdir.

İbn Cerir, İbn Abbas'in söyle dedigini rivayet etmiştir: "Kurban edilen, İsmail'dir. Yahudilerse, kurban edilenin Ishak olduğunu iddia etmişlerdir. Ama onlar yalan söylemişlerdir.

Imam Ahmed b. Hanbelin oğlu Abdullah, babasından naklederek dedi ki: Kurban edilen, İsmail'dir.

Ebu Hatîm, oğlunun bu husustaki bir sorusuna verdiği cevapta şöyle demistir: Rivayete göre Ali, İbn Ömer, Ebu Hüreyre, Ebu Tufeyl, Said b. Müseyyeb, Said b. Cübeyr, Hasan, Mücahid, Sa'bi, Muhammed b. Ka'b, Ebu Cafer, Muhammed b. Ali ve Ebu Salih; "Kurban edilen zat, İsmail'dir." demislerdir. Bagavî, Kelbî ve Ebu Amr b. Ala da böyle bir rivayette bulunmuşlardır.

Muaviye'den şöyle rivayet edilmistir: "Adamin biri Rasûlullah (s.a.v.)'a "Ey iki kurbanlığın oğlu!" diye hitab etti. Rasûlullah (s.a.v.) da böyle bir hitaptan Ötûrû güldü." [27]

Ömer b. Abdülaziz ve Muhammed b. Ishak b. Yesar da bu görüstedirler. Hasan-i Basrî, kurban edilenin İsmail olduğunda hiç şüphe olmadığını söylemiştir.

Muhammed b. Ka'b, kurbanın Ishak değil de İsmail olduğuna ilişkin istidlalini Ömer b. Abdülaziz'e anlatırken Ömer, ona: "Benim buna bir diyeceğim yok, ben de bu hususta senin gibi düşünüyorum." demiş; sonra Sam'da ikamet etmekte olan bir Yahudiye haber salarak huzuruna çağırtmıştı. Yahudi âlimlerinden olduğuna kanaat getirdiği o adama Ömer b. Abdülaziz: "İbrahim'in iki oğlundan hangisinin kurban edilmesi emredilmisti." diye sormuş. Yahudi âlimi su cevabi vermiş: "İsmail'in kurban edilmesi emredilmisti. Allah'a andolsun ki Yahudiler de bunu biliyorlar, ey mü'minlerin emiri! Ne var ki onlar, siz Arab topluluğunun babasının Allah'ın emrine uymada sabir göstermesinden ötürü O'nun lütfuna mazhar olmuş biri olmasını çekemiyorlar. Kurban edilmesi emredilenin, atanız İsmail olduğunu bu sebeple inkar ediyor, kurban edilmesi emredilenin, İshak olduğunu iddia ediyorlar. Çünkü İshak, onların atasıdır..."

Bu meseleyi delil ve eserleriyle birlikte, tefsirimizde¹ detaylı olarak anlattık. Övgü ve minnet, Allah'adır. [28]

İshak (A.S.)'ın Doğumu

Yüce Allah buyurdu ki:

"Ona iyilerden olan İshak'ı peygamber olarak müjdeledik. Kendisini ve İshak'ı mübarek kıldık; ikisinin soyunda iyi olan da vardır, açıktan açığa kendisine yazık eden de vardır." (cs-safat, 112-113.)

Evet.. Kûfürlerinden ve ahlaksizliklarından ötürü kendilerini helak edip yurtlarını harab etmek için Lut kavminin beldesi olan Meda-yin'e giderken, kendilerine uğrayıp geçen melekler tarafından bu müjde, İbrahim ile

Sare'ye verilmisti. Bununla ilgili olarak, Cenâb-i Allah buyurmus ki:

«"Andolsun ki elçilerimiz müjde ile Ibrahim'e geldiler. "Selam sana" dediler. "Size de selam" dedi, hemen kızartılmış bir buzagi getirdi. Ellerini ona uzatmadiklarını görünce, durumlarını beğenmedi ve içine korku düştü. Onlar, "Korkma, biz Lut milletine gönderildik." dediler. Bu arada, Ibrahim'in ayakta duran karisi gülünce, "O'na İshak'i, ardından da Yakub'u müjdeleriz," dediler. "Vay basıma gelenler! Ben bir kocakari, kocam da ihtiyar olmusken nasıl dogurabilirim? Dogrusu bu, sasilacak bir sey." dedi.

"Ey evin hanımı! Allah'in rahmeti ve bereketleri üzerinize olmusken nasıl Allah'in isine sasarsin? O, övölmeye layiktir, yücelerin yücesidir." dediler.» <Hüd, 69-73.)

"Onlara Ibrahim'in konuklarını da anlat: Ibrahim'in yanına girdiklerinde selam vermişlerdi. O: "Dogrusu, biz sizden korkuyoruz." demisti de, "Korkma, biz sana, bilgin bir oğlun olacağını müjdelemeye geldik." demislerdir. "Ben kocamışken bana müjde mi veriyorsunuz? Neye dayanarak müjdeliyorsunuz?" deyince: "Seni gerçekten müjdeliyoruz, umut kesenlerden olma." demislerdi. "Zaten sapıklardan baska kim Rabbinin rahmetinden umut keser!" dedi.» (eî-Hicr, 51-56.)

Ey Muhammed! Ibrahim'in ikram edilmiş konuklarının sözü sana geldi mi? Onlar, Ibrahim'in yanına girip: "Selam sana" demisledi. Ibrahim de: "Selam size" demisti. İçinden de, onların, "tanınmamış bir topluluk" olduğunu geçirmisti. Hemen ailesine giderek semiz bir buzagi getirmiş, onların önüne sürüp: "Yemez misiniz?" demisti. Yemediklerini görünce onlardan endiseye düştü; "korkma" dediler ve ona, bilgin bir

ogul sahibi olacağını müjdelediler. Bunun üzerine karisi hayretle seslenerek geldi, yüzünü kapayarak: "Kisir bir kocakari!" dedi. Melekler: "Bu böyledir, Rabbin söylemiştir; dogrusu O, Hakîm olandır, bilendir" dediler. (ez-Zâriyât, 24-30.)

Evet.. Kur'ân-i Kerîm'de Cenâb-i Allah'in anlattığı bu melekler üç taneydiler. Biri Cebrail, diğeri Mikail, üçüncüsü de İsrafil'di. Evine geldiklerinde ilk önce Ibrahim (a.s.) onları misafir sanmış, onlara misafir muamelesi yapmış, sigirlarının arasındaki seçme bir buzagiyi kesip kızartarak önlerine getirmisti. Yemeği takdim edip buyurun dediği zaman, onların yemeğe niyetli olmadıklarını gördü. Çünkü meleklerde yemek yeme ihtiyacı yoktur. Melek olduklarını bilmediği için, kendileiine sunulan yemeğe el uzatmadıklarını görünce Ibrahim onları yadırgadı. "Onlardan endiseye düştü. "Korkma" dediler. "Dogrusu biz, Lut kavmine gönderildik" ki onların yurtlarını harab edelim. Bu esnada, Allah'in Lut kavmine gazab ettiğini

öğrenen Sare sevinmeye başladı; misafirlerin yani basında duruyordu. Arapların ve diğer insanların âdetidir bu. Lut kavminin felakete uğrayacağını duyunca, sevincinden gülmeye başladı. "Ona İshak'ı, İshak'm ardından da Yakub'u müjdeledik." Yani melekler ona, İshak adında bir oğlunun doğacağını müjdelediler. "Bunun üzerine karisi, hayretle seslenerek geldi." (cz-Zâriyât, 29.)

Kadınların saskinlık anında yaptıkları gibi "Yüzünü kapadı." ve "Vay basıma gelenler! Ben bir kocakarı, kocam da ihtiyar olmusken .nasıl doğurabilirim?" dedi."

«Yani karşımda durmakta olan su kocam bunca ihtiyarlamışken ve ben de hem yaşlı, hem kısır bir kadinken nasıl doğurabilirim?! "Dogrusu bu, çok tuhaf bir şeydir." Melekler dediler ki: "Allah'ın isini tuhaf mı buluyorsun? Allah'ın rahmeti ve bereketleri üzerinize olsun ey hane halkı! Dogrusu O, övülen ve pek üstün olan onurlu bir zattır."» (Hûd, 72-73.)

«Bu müjde karşısında sevinip, ferahlayan İbrahim (a.s.)'de hayrete kapıldı. "Yaşlılık bana dokunmuşken mi beni müjdeliyorsunuz? Neye dayanarak beni müjdeliyorsunuz?" dedi. Melekler dediler ki: "Seni gerçek ile müjdeledik. Sakin umut kesenlerden olma!"» (el-Hicr, 54-55.)

Melekler, haberi bu müjdeyle vurguladılar, İbrahim ile zevcesine "Bilgin bir oğlan" müjdelediler. Bu çocuk, İsmail'in kardeşi İshak'ti. Bilgin bir çocuktur. Sabrina ve makamına münasip bir çocuktur. Çünkü Rabbi onu, va'de sadakat ve sabırla nitelemisti. Baska bir ayette de söyle buyurmuştu:

"O'na İshak'ı, İshak'm ardından da Yakub'u müjdeledik." (Hûd, 71.)

Muhammed b. Ka'b el-Kurazî ve diğerleri, bu ayete dayanarak yaptıkları istidlalde, kurbanlık olarak Allah'a takdim edilenin İsmail olduğunu söylemişlerdir. Kendisinin doğacağı, kendisinden sonra da oğlu Yakub'un doğacağı müjdelenmiş olan İshak'm kurban, edilmesinin Allah tarafından emredilmiş olması mümkün değildir. Yakub adlı bir oğlunun doğacağı müjdelenmiş olan İshak'm, çocuk yasta kurban edilmesinin emredilmiş olması mantıklı değildir.

Ehl-i Kitap kaynaklarında anlatıldığına göre İbrahim (a.s.), meleklerle kızartılmış buzagiyi takdim ederken, Mekke'den bir parça ekmek getirterek- onu da sofraya koymuştu. Bu ekmek parçası üç kile bugdaydan yapılmış olup, hamuru yağ ve sütle yogurulmuştu. Melekler de bunu yemislerdi. Bu, bastan.sona yanlıştır.

Denildi ki: Melekler yemeği yerken, yemek henüz havadayken yok oluyordu. (Yani ağızlarına girmeden, havadayken eriyordu).

Yine Ehl-i Kitap kaynaklarında anlatıldığına göre Cenâb-i Allah İbrahim (a.s.)'e söyle buyurmuş: Senin zevcen Sare'ye gelince, onun adı Sare

olarak çağrılmasın. Adi Sarre'dir. Sana mübarek olsun, ondan sana bir oğul vereceğim. O oğlun da sana hayirli ve mübarek olsun. Onun neslinden milletler ve milletlerin hükümdarları gelecektir...

Cenâb-i Allah'ın bu müjdeyi vermesi üzerine Ibrahim, secdeye kapandı ve kendi kendine gülerek söyle dedi: "Ben yüz yasini astiktan sonra oglum mu olacak? Ya da Sare, doksan yasim astiktan sonra çocuk mu doguracak?"

Ibrahim (a.s.), Cenâb-i Allah'a dedi ki: "Ismail keske senin yolunda yasasa..." Cenâb-i Allah ta Ibrahim'e söyle dedi: "Gerçekten Sare, sana bir oğlan doguracak. Adini Ishak koyacaksın. Ömrü boyunca benim ahdime sadık kalsın. Evlad ve ahfadına da, ahdime sadikkalmalarını ten-bihlesin. Benden evlad istedin. Sana Ismail'i verdim. O'nu hayirli ve mübarek laldim. Soyunu genişletip çoğalttım. O'nun torunları arasında oniki büyük insan çıkacaktır. O'nü büyük bir milletin reisi yapacağım."

Daha önce de bu konuya değinmistik. Dogruyu en iyi bilen Allah'tır.

"O'na Ishak'i, Ishak'm ardından da Yakub'u müjdeledik."

Bu ayet-i kerime, Sare'nin, oğlu Ishak'ın dogacagina, Ishakin da Yakub adında bir oğlunun dogacagina ilişkin haberi bizzat isittigine delâlet ediyor. Yani gözleri aydınlansın diye her ikisi de hayattayken Ishak dogacakti. Nitekim Ishak'm oğlu Yakub'un dogumuyla da gözleri aydınlanmisti.

Eger böyle olmasaydı, Ishakin diğer çocukları arasında özellikle Yakub'un adının belirtilmesinin bir yararı olmazdı. Özellikle Yakub'un adının belirtilmesi, îbrahimle Sare'nin, Ishak ve oğlu Yakub'u sevip onunla gözlerinin aydınlandigina delâlet ediyor. Daha önce Ishak'm dogumuyla sevinç duydukları gibi, Yakub'un dogumuyla da sevinip ferah-lamislardı. Yüce Allah buyurdu ki: '

"Ona Ishak'i ve Yakub'u bağışladık. Her birini dogru yola eristirdik." (el-En'âm, 84.)

«Ibrahim onları Allah'tan başka taptıklarıyla basbasa birakip çekilinçe ona, Ishak ve Yakub'u bahsettik." (Meryem, 49,)

İlisaallah kuvvetli ve zahir olan görüş budur. Buhari ve Müslim'in sahihlerinde yer alan bir hadis de bu görüşün dogruluğunu kuvvetlendirmektedir. Süleyman b. Mehran el A'mes, Ebu Zerr (r.a.)'in söyle dedigini rivayet etti: Dedim ki:

- Ya Rasûlallah! İlk yapılan mescid hangisidir?
- Mescid-i Haram'dir.
- Sonra hangisidir?
- Mescid-i Aksa'dir.

- Aralarında kaç sene vardır?

- Kirk sene...

- Sonra hangisidir?

- Namaz vakti nerede gelip çatarsa orada kil. Her yer mesciddir. Ehl-i Kitap kaynaklarında anlatıldığına göre Mescid-i Aksa'yi inşa eden Yakub (a.s.)'dur ki, O da Kudüs'teki İlyâ Mescidi'dir. Allah şerefini artırsın.

Bu ifadelerin doğruluğuna yukarıdaki hadis de şahadet etmektedir. Su halde İbrahim (a.s.)'in oğlu İsmail (a.s.) ile birlikte Mescid-i Harami inşa edisinden kirk yıl sonra Yakub (yani İsrail) peygamber Mescid-i Aksa'yi inşa etmiştir. Her iki mescidin insası da, İshak (a.s.)'m doğumundan sonra olmuştur. Zira Kur'ân-ı Kerîm'de de nakledildiği gibi, dua ederken İbrahim (a.s.) şöyle demisti: "Rabbim! Bu şehri güvenli kil; beni ve ogullarımı putlara kul olmaktan uzak tut. Rabbim! O putlar çok insanları saptırdı. Bana uyan bendendir. Bana karşı gelen kimseyi sana bırakırım. Sen bağışlarsın, merhamet edersin. Rabbimiz! Ben çocuklarımdan kimini, namaz kılabilimleri için, senin kutsal evinin yanında, çorak bir vadiye yerleştirdim. Rabbimiz! İnsanların gönüllerini onlara meylettir. Sükretmeleri için onları ürünlerle rızıklandır. Rabbimiz! Doğrusu sen gizlediğimizi de, açığa vurdüğümüzü de bilirsin. Yerde ve gökte hiç birşey Allah'tan gizli kalmaz. Kocamışken bana İsmail ve İshak'ı veren Allah'a hamdolsun. Doğrusu, Rabbim duaları işitendir. Rabbim! Beni ve çocuklarımı namaz kılanlardan eyle. Rabbimiz! Duamı kabul buyur. Rabbimiz! Hesab görülecek günde, beni, anamı, babamı ve inananları bağışla."» (İbrâhîm, 35-41.)

Hadiste anlatıldığına göre, Davud oğlu Süleyman (a.s.) Mescid-i Aksa'yi inşa ederken Cenâb-ı Allah'tan üç şey istemisti ki, bunları şu ayet-i kerimeyi tefsir ederken açıklamistik:

"Rabbim ! Beni bağışla, bana benden sonra kimsenin ulaşamayacağı bir hükümlerlik ver." (Sâd, 35.)

Süleyman (a.s.)'m Allah'tan istediği üç şeyin neler olduğunu, o'nun kıssasını anlatırken de açıklayacağız. "Süleyman (a.s.), Mescid-i Aksa'yi inşa etti." sözünden maksat, -Allah bilir ya- "Süleyman (a.s.) onun

binasını yeniledi." dir. Çünkü daha önce de söyledigimiz gibi Mescid-i Haramin insasıyla Mescid-i Aksa'nın insası arasında geçen zaman kirk yıldır. Mescid-i Harami inşa eden İbrahim (a.s.) ile, Mescid-i Aksa'yi inşa ettiği iddia edilen Süleyman (a.s.) arasında geçen zaman kirk yıldan fazla olduğuna göre; doğru olan görüş, Süleyman (a.s.)'in Mescid-i Ak-sa'yi onarıp yenilemesidir. Çünkü İbrahim (a.s.) ile Süleyman (a.s.) arasında geçen zamanın kirk yıl olduğunu İbn Hibban'dan başka söyleyen olmamıştır. Bu sözü daha önce hiç kimse söylemediği gibi, bu sözünde İbn

Hibban'a muvafakat eden de olmamistir. [29]

Ka'be-İ Muazzama'nin Insasi

Yüce Allah buyurdu ki:

«"Bana hiç birseyi ortak kosma; tavaf edenler, orada kiyama duranlar, rükû edenler ve secdeye varanlar için evimi temiz tut." diye Ibrahim'i Ka'be'nin yerine yerleştirmistik.

Insanlari hacca çağır; yürüyerek veya binekler üstünde uzak yollardan sana gelirler."» (ci-Hacc, 26-27.)

«Dogrusu insanlar için ilk kurulan ev, Mekke'de, dünyalar için mübarek ve hidayet sebebi olan Ka'be'dir. Orada apaçık deliller vardır, Ibrahim'in makami vardır. Kim o'aya girerse, güvenlik içinde olur. Oraya yol bulabilen insana, Allah için Ka'be'yi hacetmesi gereklidir. Kim inkar ederse bilsin ki, dogrusu Allah, âlemlerden müstagnidir.» (Âl-i İmrân, 96-97.)

«Rabbi Ibrahim'i bir takım emirlerle denemis, o da onlari yerine getirmisti. Allah, "Seni insanlara önder kilacagim." demisti. O "Soyumdan da" deyince, "Zalimler benim ahdime erisemez." buyurmustu. Ka'be'yi insanlar için toplanma ve güven yeri kilmistik. Ibrahim'in makamini namaz yeri edin, dedik. Evimi ziyaret edenler, kendini ibadete verenler, rükû ye secde edenler için teiniz tutun diye Ibrahim ve Ismail'e ahd verdik. Ibrahim: "Rabbim! Burasini emin bir sehir lal. Halkindan, Allah'a ve ahiret gününe inananlari, ürünlerle riziklandir." demisti. "Inkar edeni de az bir müddet geçindirir, sonra da onu atesin azabina ugramak zorunda birakirim; ne kötü sonuç!" buyurmustu.

Ibrahim ve Ismail, Ka'be'nin temellerini yükseltiyordu. "Rabbimiz! Yaptigimizi kabul buyur. Sen hem isitir, hem bilirsin." dediler.

"Rabbimiz! Ikimizi, sana teslim olanlar kil. Soyumuzdan da sana teslim olanlardan bir ümmet yetistir. Bize ibadet yollarimizi göster. Tevbemizi kabul buyur. Çünkü tevbeleri daima kabul eden, merhametli olan ancak sensin. Rabbimiz! İçlerinden onlara senin ayetlerini okuyan, kitabi ve hikmeti öğreten, onlari her kötülükten aritan bir peygamber gönder. Dogrusu, güçlü ve Hakim olan ancak sensin." (el-Bakara, 124-129.)

Yüce Allah; kulu, elçisi, dostu, seçkin peygamberi, sirkten uzak kalmislarin önderi ve peygamberlerin atasi Ibrahim (a.s.)'in; insanların tümü için yeryüzünde inşa edilmiş ilk mescid olan serefli Beyt-i Muazzama'yi bina ettigini anlatiyor. İnsanlar orada Allah'a ibadet ederler. Beyt'in inşa edilecegi yeri Cenâb-i Allah, vahiyle ona bildirmisti. Mü'minlerin emiri Ebu Talib oğlu Ali (r.a.)'den ve digerlerinden yaptigimiz rivayete göre Beyt'in inaat yerini, Cenâb-i Allah vahiyle Ibrahim (a.s.)'e bildirmistir. Göklerin

yaratilis evsafini belirtirken söyle demistik: Yeryüzündeki Beytullah, gökteki Beyt-i Ma'mur'un ve diger yedi kat göklerdeki mabedlerin tam hizasindadir. Öyleki, gökte duran Beyt-i Ma'mur yere düşecek olsa, tam Ka'be'nin üzerine düşer. Nitekim seleften bazi âlimler demisler Id: Gök tabakalarının her birinin içinde sema halkinin Allah'a ibadet ettikleri bir Beyt vardır. O gök katlarindaki beytler, yeryüzündeki Ka'be gibidirler. Cenâb-i Allah Ibrahim (a.s.)'e, meleklerin göklerdeki mabedleri gibi, insanlar için de yeryüzünde bir Beyt yapmasini emretti. Göklerle yerin yaratildigi günden beri Ka'be insasi için belirlenen ve hazirlanan yeri, ona gösterdi. Nitekim bu husus, Buhari ve Müslim'in sahihlerinde de anlatilmaktadir:

"Cenâb-i Allah göklerle yeri yarattigi gün bu beldeyi (Mekke-i Mukerreme'yi) saygin kilmistir. Bu belde, Allah'in hürmetiyle kiyamet gününe dek saygindir."[30]

Ka'be'nin Ibrahim peygamberden önce insa edilmiş olduguna iliskin herhangi sahih bir haber, Rasûlullah (s.a.v.)'dan nakledilmiş degildir.

"Ibrahim'i Ka'be'nin yerine yerlestirmistik." (cl-Hacc, 26.) ayetine tutunarak, Ka'be'nin Ibrahim peygamberden önce insa edilmiş oldugunu iddia edenlerin sözleri, nazar-i itibara alinacak kuvvetli bir söz degildir. Çünkü bu ayette geçen "Beyt'in yeri sözünden kasit, Allah'in ilminde Beyt'in takdir edilen yeri, Adem'den Ibrahim'e kadar geçen devrede peygamberler nezdinde tazim gören yerdir.

Daha önce de anlattigimiz gibi Adem (a.s.), Beytin yeri üzerine bir kubbe dikmiş; meleklerde ona: "Biz senden önce bu Beyti tavaf ettik. Nuh'un gemisi de kirk gün süreyle buranın etrafında dolanmisti..." demislerdi. Buna benzer daha baska sözler de sarfetmislerdi. Ancak bu haberlerin hepsi Israilogullari kaynaklidir. Önce de söyledigimiz gibi bu haberler, ne yalanlanabilir ne de dogrulanabilirler. Delil degeri tasimazlar. Ancak bunların içinde gerçeğe aykiri olanlar varsa, onlar zaten kabul edilemezler.

Cenâb-i Allah buyurdu ki;

"Dogrusu, insanlar için ilk kurulan ev, Mekke'de, dünyalar için mübarek ve hidâyet sabebi olan Ka'be'dir." (âi-i Imrân, 96.) Yani bütün insanlar için bereket ve hidayet vesilesi olsun diye, Mekke'de kurulan Ka'be-i Muazzama'dir. Bazilari dediler ki, bundan maksat, Ka'be-i Muazza-ma'nin yeridir. Onu insa edenin Ibrahim (a.s.) olduguna iliskin "Orada apaçik deliller vardır." (Âl-i Imrân, 97.)

ibrahim peygamber ki, o, kendisinden sonra gelen peygamberlerin atasidir. Kendisinin sünnetine uyup yolundan giden evlatlarının, sirkten uzak durup hakka yönelen zürriyetinin önderidir. Orada "Ibrahim'in makami vardır." Ka'be'nin duvari boyunu astığında, eli duvarın üstüne ulassin diye Ibrahim

(a.s.)'in basamak olarak kullanmak için ayaginin altina koydugu tasa, Makam-i Ibrahim denir. Bu meshur tasi oglu Ismail ona getirmisti. Ibn Abbas'm rivayet ettigi uzun bir hadiste bu meseleden bahsedilir.

Bu tas, eskiden beri Ka'be duvarina bitisikti. Hz. Ömer devrine kadar da bitisik kaldi. O, bu tasi Ka'be duvarindan ayirip az öteye birakti. Bu uygulamasinda baskalari ona uydular. Bazi hususlarda yüce Allah-ta Hz. Ömer'in görüsüne uygun emirler indirmistir. Örneğin Hz. Ömer, Rasûlullah (s.a.v.)'a: "Makam-i Ibrahim'i namaz yeri edinsek?" diye teklifte bulunmus; bunun üzerine Cenâb-i Allah ta su buyrugu indirmisti:

"Ibrahim'in makamini namaz yeri edinin." (el-Bakara, 125.) Makam-i Ibrahim'deki tasta Ibrahim (a.s.)'in ayak izleri, Islâmiyet'in ilk zamanlarına kadar mevcuttu. Meshur Kaside-i Lamiye'sinde Ebu Talip de-miski:

Boga burcuna andolsun, tasi basamak yaparak, Yükselmek için çıkıp inene de and olsun. Mekke vadisindeki Ka'be'nin hakkı için, Andolsun ki Allah hiç birseyden gafil degildir. Sabah-aksam kucaklayıp yüz sürdükleri, Hacer-i Esved'e de and olsun ki, Ibrahim'in çıplak ayakla bastığı tas yumusakti. O, tasa azicik gömülerek iz birakti.

Ka'be-i Muazzama'nin inşaa edilisine deginen yüce Allah buyurmus ki:

"Ibrahim ve Ismail, Ka'be'nin temellerim yükseltiyordu. (Yaparken de söyle dua ediyorlardı:) Rabbimiz! yaptigimizi kabul buyur. Sen hem

İSİTİR, hem bilirsin." (el-Bakara, 127.)

Evet.. Ka'be'yi inşaa ederken Allah'a karsi son derece ihlas ve itaat içinde yalvararak, bu yaptıkları isin ve taatin kabul buyurulmasını istiyorlardı:

"Rabbimiz! İkimizi sana teslim olanlar kil. Soyumuzdan da sana teslim olanlardan bir ümmet yetistir. Bize ibadet yollarimizi göster, tev-bemizi kabul buyur. Çünkü tevbeleri daima kabul eden, merhametli olan, ancak sensin." (el-Bakara, 128.)

Demek istedigimiz su ki: Ibrahim Halil (a.s.), mescidlerin en sereflişini; en serefli bir yerde, çorak bir vadide inşaa etti. O vadide yasayanların azıklarının bereketli olması; ağaçsız, ekinsiz ve suyu kit bir yer olmasına rağmen onların çeşitli ürünlerle rizildandırılması, inşaa edeceği Ka'be'nin de saygın ve güvenli bir yer olması için dua etti. Hamdolsun yüce Allah da onun bu çağrısına icabet edip dileğini yerine getirdi ve şöyle buyurdu:

«Çevrelerinde insanlar öldürölüp esir edilirken Bizim Mekke'yi güven içinde ve kutsal bir yer kildigimizi görmediler mi?» {el-Ankebût, 67.)

«Onları, katimizdan bir rizik olarak her şeyin ürünün toplandığı güvenli ve kutlu bir yere yerleştirmedik mi?» (ci-Kasas, 57.)

Ayrıca Hz. Ibrahim, Rabbinden, Mekke halkına içlerinden yani kendi

cinslerinden olup kendi dillerini düzgün ve öğüt verici bir üslupla konuşan bir insani elçi olarak göndermesini de istedi İd, dinî ve dünyevî nimetleri, dünyevî ve uhrevî mutlulukları tamamlansın. Cenâb-i Allah, onun bu dileğini de yerine getirdi. Mekke halkına bir elçi gönderdi.. Hem de nasıl bir elçi! Onunla nebi ve rasûller devrini kapattı. Kendisinden önce hiç bir peygambere nasib olmamış bir şerefi ona bahsederek, onunla dini ikmal edip tamamladı. Onun davetini; ırkları, dilleri, vasıfları, ülkeleri, kentleri, çağları ve zamanları değişik te olsa bütün insanlara genelledi. Çağrısını umumîleştirdi. Zati itibarıyla onurlu, getirdiği din mükemmel, beldeşi şerefli, dili düzgün ve fasih, ümmetine sefkatli ve merhametli, soyu asil, doğum yeri ulu bir yer, kaynağı da pak ve temiz olduğu için Allah onu, diğer peygamberlerden daha üstün kıldı.

Tüm insanlığın mabedi olsun diye Ka'be'yi inşa ettiği için İbrahim (a.s.), göklerde, yüksek derecelerde, Beyt-i Ma'mur'un yanında makam tutmayı haketmiştir. O Beyt-i Ma'mur ki, makbul ve mübarek olan yedinci kat gök sakinlerinin mabedidir. O Beyt'e günde 70.000 melek girip ibadet ederler. Çıktıktan sonra, meleklerin çokluğundan ötürü, kıyamete kadar orada ibadet sırası bir daha kendilerine gelmez.

Tefsirin[31] Bakara sûresi bölümünde, İbrahim (a.s.)'in Beyt-i Muaz-zama'yi inşa edisini, bu konuyla ilgili haber ve rivayetleri yeter derecede anlatmışlardır. Tafsilatlı bilgi edinmek isteyen oraya baksın. Hamd-ü sena Allah'adır.

Bu cümleden olarak Süddî demiş ki: Cenâb-i Allah, İbrahim ve İsmail'e Beyt'i inşa etmeleini emrettiği zaman onlar, nereye inşa edeceklerini bilemiyorlardı. Nihayet Cenâb-i Allah onlara, "Hacuc" adlı bir rüzgar (melegini) gönderdi. İki kanatlı ve yılan başlı idi. İlk Beyt'in temelini esas alarak çevresini süpürüp temizledi. Onlar da onu izleyerek kazmalarla temeli kazmaya başladılar. Buna işaretle Cenâb-i Allah şöyle buyurmıştır: "İbrahim'i, Beyt'in yerine yerleştirdik." (ei-Hacc, 26.)[32] Temelleri yükseltip köşe duvarlarını inşa ettiklerinde İbrahim, İsmail'e dedi ki:

- Oğlucugum! Bana iyi bir taş getir de suracıga yerleştireyim.
- Babacığım, ben yorgun ve halsizim.
- Öyleyse durma da git.

Öte yandan Cebrail, Hindistan'dan hacir-i esvedî getirdi. O zaman bu taş beyazdı. Segame ağacı gibi bembeyaz bir yakuttu.[33] Adem (a.s.), onu Cennet'ten Hindistan'a indirmişti. O bembeyaz taş, günahkar insanların kendisine dokunmaları sonucu kararmıştır. Ayrıca İsmail de babasına bir taş getirdi. Ka'be'nin köşesinde hacir-i esvedî görüp: "Baba, bunu kim getirdi?" diye sorunca babası: "Senden daha gayretli ve daha çalışkan biri getirdi." dedi. İkisi de: "Rabbimiz! Yaptığımızı kabul buyur. Sen hem isitir,

hem bilirsin." diye dua ederek Ka'be'yi inşaat ettiler.

İbn Ebu Hatîm'in anlattığına göre İbrahim (a.s.) Ka'be'yi, bes dağdan getirdiği taşlarla inşa etmiştir. O zaman yeryüzünün sorumlusu olan melek Zülkarneyn, Ka'be'yi inşa etmekte olan İbrahim'le oğlunun yanına gelerek: "Bu inşaatı yapmanızı size kim emretti." diye sormuş. İbrahim de; "Allah emretti" diye cevap vermiş. Melek: "Bu söylediklerinin doğru olduğunu nereden bileyim?" diye sorunca bes tane koç, bu emrin İbrahim'e Allah tarafından verildiğine tanıklık etmişler. Bunun üzerine Melek inanıp doğrulamış ve İbrahim Halil (a.s.) ile beraber Ka'be'yi tavaf etmiş.

Ka'be, İbrahim (a.s.)'in inşa ettiği sekliyle uzun müddet kalmış. Daha sonra Kureysliler onu yeniden inşa etmişler. Sam'a bakan kuzey duvarını, İbrahim'in temelinden azıcık içeriye alarak binayı küçültmüşler. Ve bu haliyle Ka'be, günümüze kadar gelmiştir. Buhari ve Müslim'in sahihlerinde İbn Ömer'in Hz. Aise'den rivayet etmiş olduğu bir hadiste şöyle denmektedir: Rasûlullah (s.a.v.), Hz. Aise'ye dedi ki: «"Baksana.. Senin kavmin Ka'be'yi (yeniden) inşa ederken İbrahim'in temellerini kısaltmışlar." Hz. Aise de demiş ki: "Onu, İbrahim'in koyduğu temel üzerine yeniden inşa etsen olmaz mı?" Aise'nin bu teklifine Rasûlullah (s.a.v.) su karşılığı vermiş: "Milletin, kâfirlikten yeni kurtulmuş olmasalardı (bu dediğini) yapardım."

Bir başka rivayete göre Rasûlullah (s.a.v.) Aise'ye şöyle demiş: "Eğer milletin, cahiliyetten - ya da küfürden - yeni kurtulmuş olmasalardı, Ka'be'nin hazinesini Allah yolunda harcar, kapısını yerin seviyesine indirir ve Hatim (denen mahall)'i de Ka'be'nin içine alırdım." [34]

Allah rahmet etsin İbn Zübeyr, kendi döneminde, mü'minlerin anası ve kendisinin de teyzesi olan Hz. Aise'nin verdiği habere dayanarak, Rasûlullah (s.a.v.)'m isaret ettiği temeller üzerine Ka'be'yi yeniden inşa etmiş. Hicretin yetmiş üçüncü yılında Haccac-i Zalim onu öldürünce, Ka'be'nin yeni inşasını, zamanın halifesi Abdülmelik b. Mervan'a yazmış. İbn Zübeyr'in, Ka'be'yi bu yeni sekliyle kendi kafasına göre inşa ettiğini sanmışlar. Abdülmelik te, Ka'be'nin yıktırılarak eski ölçüsü üzerine yeniden yapılmasını emretmiş. Sam'a bakan duvarını yıkarak, Hatîm'i dışarı çıkarmış, duvarı Örmüş, arta kalan taşları da Ka'be'nin içine atmışlar. Doguya bakan kapısı yerden yüksekte kalmış, batı kapısını da tamamen kapatmışlar ve bu günkü haliyle Ka'be'yi yeniden inşa etmişler. Fakat daha sonra İbn Zübeyr'in, bu inşaatı, Hz. Aise'nin verdiği habere dayanarak yaptığını duyduklarında, Ka'be'yi yıkıp yeniden inşa etmiş olmaktan ötürü pısmır olmuştur. "Keske eski haliyle biraksaydık." diyerek üzüntülerini belirtmişlerdir. Sonra Halife Mehdi b. Mansur, Ka'be'yi yıktırıp İbn Zübeyr'in yapısına uygun olarak yeniden inşa etme hususunu İmam Malik b. Enes'e

açarak görüşüne basvurmuş. Imam Malik, bunu uygun görmediğini sözleriyle açıklamıstı: "Hükümdarların bunu oyuncak haline getirmelerinden endişe ediyorum. O zaman her gelen hükümdar, Ka'be'yi yıktırıp dilediği ölçü ve şekilde yeniden inşa eder." Imam Malik'in böyle demesi üzerine Ka'be, bu günkü şekil ve ölçüsüyle olduğu gibi kalmış. [35]

Allah Ve Rasûlü'nün, Âlîlah Kulu Ve Dostu İbrahim'i Övmeleri

Yüce Allah buyurdu ki:

«Rabbi, İbrahim'i bir takım emirlerle denemiş, o da onları yerine getirmişti. Allah, "Seni insanlara önder kılacağım." demişti. O "Soyumdan da" deyince, "Zalimler benim ahdime erisemez." buyurmuştu.» (el-Bakara, 124.)

Rabbinin kendisine emrettiği büyük yükümlülükleri yerine getirince Rabbi, onu, insanların kendisine uyacağı ve göstereceği doğru yoldan yürüyeceği bir önder yaptı. O da Allah'tan, bu önderliğin kendisi sebebiyle sürekli olmasını, soy ve zürriyetinin de kendisi gibi insanlara önder kılınmalarını Allah'tan diledi. Allah, onun bu duasına icabet etti. Önderlik, eksiksiz olarak kendisine verildi. Ancak soyundan olan zalimlerin bu şerefe kavuşamayacakları, soyundan gelecek olan ilmiyle amel edici âlimlerin bu şerefe ulaşacakları kendisine bildirildi. Nitekim Yüce Allah buyurdu ki:

«İbrahim'e İshak'i ve Yakub'u bahsettik. Soyundan gelenlere kitap ve peygamberlik verdik. Onu dünyada mükafatlandırdık. Doğrusu o, ahirette de iyilerdendir.» (el-Ankabût, 27.)

«İbrahim'e İshak'i ve Yakub'u bahsettik. Herbirini doğru yola eristirdik. Daha önce Nuh'u ve soyundan Davud'u, Süleyman'ı, Eyyüb'ü Yusuf'u, Musa'ı ve Harun'u- ki işlerim iyi yapanlara böylece karşılık veririz - Zekeriya'ı, Yahya'ı, İsa'ı ve İlyas'ı- ki hepsi iyilerdendir - İsmail'i, Elyesa'ı, Yunusu, Lut'u - İd hepsim dünyalara üstün kıldık- doğru yola eristirdik. Babalarından, soylarından, kardeşlerinden bir kısmını seçtik ve doğru yola eristirdik.» (el-En'âm, 84-87.)

«kelimesindeki zamir, meşhur kavle göre İbrahim'e döner. Lut, her ne kadar İbrahim'in kardeşi oğluysa da, azınlığın çoğunluğa uyması kuralı gereği, onun soyuna girer. Bu husus, bir baskasını da, "Bu zamir, Nuh'a döner." sözünü söylemeye sevkeder. Nitekim bu hususu, Nuh (a.s.)'un kıssasını anlatırken açıklamıştık. Doğruyu Allah bilir.

«Andolsun ki Nuh'u ve İbrahim'i biz gönderdik. İkisinin soyundan gelenlere peygamberlik ve kitap verdik.» (el-Hadîd, 26.)

İbrahim (a.s.)'den sonra gökten hangi peygambere gelmişse, mutlaka o peygamber, İbrahim'in soyundan ve zürriyetindendir. Bu, baskalarında bir benzeri bulunmayan şerefli bir payedir. Baskalarının elde edip

övünemeyecekleri yüksek bir rütbedir. Çünkü onun birer ulu insan olan iki oğlu vardı. Bunlardan İsmail, Hacer'den; İshak ise Sare'den doğmuştu. İshak'm da Yakub adlı bir oğlu dünyaya gelmişti ki, onun bir baska adı da İsrail'dir ki İsraililerin diğer kolları da ona nispet edilirler. Peygamberlik bu soya veildi. Nüfusları o kadar çoğaldı ki, sayılarını ancak kendilerini yaratan ve risaletle nübüvveti kendilerine özgü kılan Allah bilir. Son peygamberleri de, İsrailogullarından olan İsa (a.s.) olmuştur.

İsmail (a.s.)'e gelince, Allah izin verirse ileride de açıklayacağımız gibi, muhtelif kabileleriyle birlikte Araplar hep onun soyundandırılar. Onun neslinden sadece bir peygamber çıkmıştır ki o da; mutlak olarak peygamberlerin sonuncusu, efendisi, dünya ve ahirette insanlığın övünç kaynağı olan Muhammed (s.a.v.)'dir. O da Kureys kabilesine mensub olup Abdulmuttalib oğlu Abdullah'in oğludur. Abdulmuttalip te Hasim'in oğludur. Muhammed (s.a.v.), önce Mekkelî, sonra da Medi-nelidir. Allah'ın salat-ü selami o'nun üzerine olsun.

Bu şerefli daldan ve yüksek soydan ancak bu göz kamastırıcı güzellikteki mücevher, bu parlak inci ve bu sahane gerdanlık meydana gelmiştir. Bu da herkesin kendisiyle övündüğü, maziye gömülmüş kimselerle kıyamete dek gelecek insanların kendisine imrendiği Muhammed Mustafa (s.a.v.)'dir. Bir hadis-i şerifinde şöyle buyurmıştır:

"Öyle bir makama çıkacağım ki bütün halk, hatta İbrahim bile oraya ragbet edecektir." Bu arada Rasûlullah (s.a.v.)'m, atası İbrahim'i oldukça övücü sözleri, İbrahim (a.s.)'in kendisinden sonra Allah katında en üstün varlık olduğunu göstermektedir. İbrahim, hem bu dünyada hem de ahirette en üstün varlıktır.

Osman b. Ebi Seybe, İbn Abbas'm şöyle dedigini rivayet etti: Rasûlullah (s.a.v.), Hasan ile Hüseyin'in üzerine koruyucu dualar okur ve şöyle derdi: Atanız (İbrahim) de bu okuyacağım duaları, İsmail ve İshak'm üzerine okurdu:

"Her seytandan, zehirli haserattan ve kötü nazar deydiren gözden, Allah'ın eksiksiz kelimelerine sığınırım." [36]

Yüce Allah buyurdu ki:

«İbrahim: "Rabbim! Ölülerini nasıl dirilttiğini bana göster." dediginde, "İnanmıyor musun?" deyince de, "Hayir öyle değil,fakat kalbim iyice kansin." demisti. "Öyleyse dört çeşit kus al, onları kendine alıştır, sonra onlardan her dağın üzerine bir parça koy, sonra onları çağır; kosarak sana gelirler. O halde Allah'ın güçlü ve Hakîm olduğunu bil." demisti.» (el-Bakara, 260.)

Tefsirciler, İbrahim peygamberin bu soruyu sormasını bir takım sebeplere

baglamislardir. Bu sebepleri tam olarak tefsirde açıkladık.

Hülasa Cenâb-i Allah, Ibrahim'in sorusuna cevap verdi. Dört çeşit kus alıp bunların etlerini ve tüylerini paralayarak birbirine katmasını, bu karışımı paylara ayırıp her bir payı bir dağın üzerine bırakmasını emretti. Ibrahim, kendisine emredilene yaptı. Sonra Cenâb-i Allah, onları Rablerinin izniyle kendi yanına çağırmasını emretti. Ibrahim onları çağırınca, o parçalanıp birbirine karışmış olan organlar, asil sahiplerinin yanına gittiler; o tüyler asil bedenlerine gidip yapıştılar. Nihayet o parçalanmış kuslar eski canlarına ve hallerine kavuştular. Bu arada Ibrahim, "ol" dediği şeyi hemen olduran Allah'ın kudretini temasa ediyordu. Kuslar, - iyice görüp müşahade etsin diye - uçarak gelmektense kosarak, Ibrahim'in yanına geldiler.

Denilir ki Cenâb-i Allah, Ibrahim (a.s.)'e, kusların kafalarını koparıp elinde tutmasını, sonra da bassız gövdelerini ayrı ayrı dağların üzerine bırakmasını emretmişti. Ibrahim onları çağırdığında, her biri gelip kendi basını almış ve eski cüssesini oluşturmıştı. Allah'tan başka ilah yoktur! Süphesiz Ibrahim (a.s.), Cenâb-i Allah'ın ölümleri diriltmeye muktedir olduğunu, ziddi düşünülmemeyecek olan kesin bir bilgiyle (il-mel yakın) biliyordu. Amabı gerçeği ayan-beyan görmek, bilgiden gözle görme asamasına yükselmek istemisti. Cenâb-i Allah, onun bu istegini yerine getirdi ve tasarladığını tam olarak gerçekleştirdi.

Yüce Allah buyurdu ki:

Ey Kitab Ehli! Ibrahim hakkında niçin tartışıyorsunuz? Tevrat da, Incil de süphesiz ondan sonra indirilmiştir. Akletmiyor musunuz? Siz, hadi bilginiz olan şey üzerinde tartışıyorsunuz. Ama bilginiz olmayan şey hakkında niçin tartışırsınız? Oysa Allah bilir, sizler bilmezsiniz.

Ibrahim, Yahudi de Hnstiyan da değildi. Ama doğruya yönelen bir müslimdi. Puta tapanlardan değildi. Doğrusu Ibrahim'e en yakın olanlar, ona uyanlar, bu peğamber Muhammed ile iman edenlerdir. Allah mü'minlerin dostudur.» (Âl-i İmrân, gö-68.)

Ehl-i Kitaptan Yahudi ve Hnstiyanların, Hz. Ibrahim'i kendilerine mal etmelerini, kendi dinlerinde ve yollarında olduğunu iddia etmelerini Cenâb-i Allah reddetmiş; Ibrahim'in onlarla hiç bir ilişkisi bulunmadığını, onların çok cahil ve kit akıllı olduklarını beyan buyurmuştur, "Ey Kitab ehli! Ibrahim hakkında niçin tartışıyorsunuz? Tevrat da, Incil de süphesiz Ibrahim'den sonra indirilmiştir." (am Wan, 65.)

Ey kitab ehli, Ibrahim nasıl sizden biri ve dininize mensup bir insan olur? Size indirilen seriatlar, ancak ondan çok uzun zaman sonra indirilmiştir. "Akletmiyor musunuz?"

«Ibrahim, Yahudi de, Hnstiyaiida değildi. Ama doğruya yönelen bir

müslimdi, puta tapanlardan degildi.» (Âl-i Imnin, 67.)

Cenâb-i Allah, İbraliim in Hanîf Dini üzerinde bulunduğunu beyan buyurmıştır. Hanîf demek, ihlasa yönelmek; bâtıldan uzaklaşarak Yahudiligin, Hnstiyanhgm ve putperestliğin ziddi olan hakka doğru istikamet almaktır. Nitekim Yüce Allah buyurdu ki:

«Kendini bilmezden baskası İbrahim'in dininden yüz çevirmez. An-dolsun ki, dünyada onu seçtik, süphesiz o, ahirette de iyilerdendir. Rabbi ona: "Teslim ol." buyurdugunda, "Âlemlerin Rabbine teslim oldum." demisti. İbraliim bunu ogullarina vasiyet etti. Yakub da: "Ogullarım! Allah, dini size seçti. Siz de ancak O'na teslim olmus olarak can verin." dedi. Yoksa Yakub can verirken sizler yanında mi idiniz? O, Ogullarina : "Benden sonra kime kulluk edeceksiniz?" diye sormustu; Onlar da:"Senin tanrina ve atalarin İbraliim, İsmail, İshak'm tannsi olan tek tannya kulluk edecegiz. Bizler ona teslim olmusuzdur." demislerdi. Onlar geçmiş bir ümmettir. Kazandıkları kendilerine, kazandıklarınız da sizedir. Onların yapmış olduklarından sorumlu degilsiniz. "Yahudi veya Hnstiyan olunuz ki, doğru yolu bulasınız." dediler. De ki: "Hayir, biz dosdogru İbrahim dinine uyanz. O, Allah'a, es kosalardan degildi." "Allah'a, bize gönderilene, İbrahim'e, İsmail'e, İshak'a, Yakub'a ve torunlarına gönderilene", Musa ve İsa'ya verilene, onlari birbirinden ayir-detmeyerek inandik. Biz ona teslim olanlarız." deyin. Sizin inandiginiz gibi inanmış olsalar, doğru yol da olurlar. Yüz çevirirlerse, süphesiz onlar çıkmazdadırlar. Onlara karsi sana Allah yetecektir. O, isitir ve bilir. Allah'in verdigi renge uyun, rengi Allah'mkinden daha güzel olan kim vardır? "Biz o'na kulluk edenleriz." deyin. De ki: "Bizim ve sizin Rabbi-niz olan Allah hakkında bize karsi hüccet mi gösteriyorsunuz? Bizim yaptıklarımız kendimize, sizin yaptıklarınız da kendinize aittir. Biz ona karsi samimiyiz." Yoksa İbrahim, İsmail, İshak, Yakub ve torunlarının

Yahudi'veya Hiristiyani olduklarını mi söylüyorsunuz? Peki, siz mi yoksa Allah mi daha iyi bilir? de. Allah, tarafından kendisine bildirilen bir gerçeği gizleyenden daha zalim kim vardır? Allah yaptıklarınızdan gafil degildir. Onlar geçmiş birer ümmettir. Kazandıkları kendilerine, sizin kazandıklarınız da sizedir. Onların yapmış olduklarından sorumlu degilsiniz.» (el-Bakara, 130-141.)

Cenâb-i Allah, dostu İbrahim (a.s.)'i Yahudi veya Hnstiyan olmaktan tenzili etmiştir. Onun putperestlikten uzak ve hakka yönelen biri olduğunu açıklamıştır. "Dogrusu İbrahim'e en yakın olanlar, ona uyanlardır."(Âl-i İmran,68.)

Yani onun zamanında kendisinin dinine tabi olanlarla, onlardan sonra gelip İbrahim'in dinine bağlananlardır. "Bir de su peygamber!" Yani Muhammed (s.a.v.), O'na en yakın olan insanlardandır. Cenâb-i Allah, İbrahim'e verdiği

Hanîf Dinini, daha da mükemmelleştirerek Hz. Muhammed'e vermiştir. Daha önce hiç bir nebi ve rasûle vermediğini Hz. Muhammed'e vermiştir. Nitekim yüce Allah buyurmuş ki: «"Süphesiz Rabbim beni dosdogru bir yola, gerçek dine, dogruya yönelen ve puta tapanlardan olmayan İbrahim'in dinine iletmistir."de. De İd: "Namazım, ibadetlerim, hayatım ve ölümüm, âlemlerin Rabbi Allah içindir. O'nun hiçbir ortagi yoktur. Müslümanların ilki olarak böylece emrolundum."» (el-En'âm, 161-163.)

«İbrahim, süphesiz Allah'a yönelen ve O'na boyun egen bir önderdi. Puta tapanlardan degildi. Rabbinin nimetlerine sükrederdi. Rabbi de onu seçti ve dogru yola eristirdi. Dünyada ona iyilik verdik. Dogrusu o, ahirette de iyilerdendir. Simdi ey Muhammed! Sana, "Dogruya yönelen, puta tapanlardan olmayan İbrahim'in dinine uy" diye vahyettik.» (en-NaH 120-123.)

İbrahim b. Musa, İbn Abbas'tan rivayet etti ki, Peygamber (s.a.v.) Beyt'te resimler görünce, emir verip o resimleri imha ettirinceye kadar içine girmedi. Beyt'in içinde, ellerinde fal okları bulunan İbrahim ile İsmail'in resimlerini gördüğünde de şöyle dedi:

"Onları (bu resimleri yapanları) Allah kahretsin,. Allah'a yemin olsun ki, İbrahim ile İsmail, fal oklarıyla asla fala bakmamislardır."[37] Buharî'nin diğer bazı lafızları da şöyledir:

"Onları (bu resimleri yapanları) Allah kahretsin. Allah'a yemin olsun ki onlar, seyhimizin (yani büyüğümüz ve atamız olan İbrahim'in) bu oklarla asla fala bakmamis olduğunu kesinlikle bilmektedirler."

Yüce Allah buyurdu ki: «İyilik yaparak kendisini Allah'a teslim edip, Hakka yönelen İbrahim'in dinine uyandan, din bakımından daha iyi kim olabilir? Allah, İbrahim'i dost edinmisti.» (en-Nisa, 125.)

Cenâb-i Allah, insanları İbrahim'in dinine uymaya tesvik ediyor. Çünkü o, dogru, dürüst bir din ve dosdogru bir yol üzerindeydi. Rabbinin bütün emirlerini yerine getirdi. Rabbi de onu bu özelliği dolayısıyla övdü "ve sözünü yerine getiren İbrahim..."[38] (en-Nccm, 37.)buyurdu. Bu nedendir ki Rabbi onu kendine dost edindi. Dostluk, sevginin doruk noktasıdır. Sair demis ki:

Can damarlarımın içine girdin ey dost.

Dosta bu nedenle Halil1 adi verilmistir.

Hatenu'l-enbiya ve Seyyidü'l-mürselin Muhammed (s.a.v.)'de bu mertebeye, Allah dostu rütbesine yükselmistir. Cündüb el-Becelî, İbn Mesud'dan naklederek Rasûlullah (s.a.v.)'m şöyle buyurduğunu rivayet

etmistir:

"Ey İnsanlar! Dogrusu, Allah beni dost edindi."[39] Bir baska hitabesinde de söyle buyurmudur:

"Ey İnsanlar! Eger yeryüzünde kilerden birini dost edinecek olsaydim, mutlaka Ebu Bekir'i dost edinirdim. Ama arkadasiniz (yani Rasûlullah) Allah'in dostudur."[40]

Buhari, Amr b. Meymun'dan rivayetle dedi ki:

Muaz (r.a.) Yemen'e geldiginde, halka sabah namazini kildirdi. Namazda; "Allah, Ibrahim'i dost edindi." ayetini okudu. Bunun üzerine cemaatten biri: "Ibrahim'in anasinin gözü aydin olsun." dedi.

Ibn Mirdeveyh, Ibn Abbas'm söyle dedigini rivayet etti: Sahabelerden bir grup oturmus, Rasûlullah'i bekliyorlardi. Rasûlullah (s.a.v.), içerden çıkıp yanlarına yaklasti. Kendi aralarında konusmakta olduklarını isitti. Sözlerine kulak verdi. Biri diyordu ki: "Hayret!. Allah, kendi yaratiklarından birini dost edindi. Iste Ibrahim O'nun dostudur."

Digeri söyle diyordu: "Allah'in Musa ile konusmasından daha tuhaf ne var?" Öbürü söyle diyordu: "Iste Isa, Allah'in ruhu ve kelimesidir." Bir diger de söyle diyordu: "Adem, Allah'in seçkin kildigi bir peygamberdir."

Evet.. Onlar kendi aralarında böyle konusurlarken Rasûlullah (s.a.v.) yanlarına gelip selam verdi ve söyle dedi: "Hayret edisinizi ve konusmalarinizi duydum. Ibrahim, Allah'in dostudur, diyordunuz. Evet, öyledir. Musa ile Allah konusmustur, diyordunuz. Evet, öyledir. Isa, Allah'in ruhu ve kelimesidir, diyordunuz. Evet, öyledir. Adem'i Allah seçmistir, diyordunuz. Evet, öyledir. Dikkatinizi çekerim! Ben, Allah'in sevgilisiyim. Ben bununla övünmüyorum. Bilesiniz ki ben, ilk sefaat eden ve sefaati de ilk kabul edilenim. Ben bununla övünmüyorum. Cennet kapisinin halkasini ilk oynatan ben olacagim. Allah bana o kapiyi açacak; beni ve beraberimdeki fakir mü'niinleri de Cennet'e koyacaktır. Ben kiyamet gününde, öncekilerle sonuncuların en üstünü olacagim. Ben bununla da övünmüyorum."

Hakim, "Müstedrek" adli eserinde Ibn Abbas (r.a.)'m söyle dedigini rivayet etmistir: "Allah dostlugunun Ibrahim'e, Allah ile konusma mertebesinin Musa'ya, Allah'i görme serefinin Muhammed'e verilmiş olmasını inkar mi ediyorsunuz?"

Ibn Ebi Hatîm, îshak b. Yesar'm söyle dedigini rivayet etti: "Cenâb-i Allah, Ibrahim (a.s.)'i dost edindiginde onun kalbine (ilahi) korkuyu yerlestirdi. Öyleki kusun havada uçarken kanat çırpmasının sesi nasıl gelirse, Ibrahim'in kalp çarpintisinin sesi de uzaktan duyuluyordu."

Abid b. Umeyr dedi ki: "İbrahim (a.s.), insanları, evinde konuk ederdi. Bir gün konuk edecek adam aramaya çıktı ama kimseyi bulamadı. Eve döndüğünde, içeride bir adarı gördü. Ona: "Ey Allah'ın kulu! İzin almadan ne sebeple evime girdin?" diye sordu. O da: "Rabbimin izniyle girdim." dedi. İbrahim'in, "Sen kimsin?" diye sorması üzerine su karşılığı

verdi:

"Ben, Ölüm melegiyim. Rabbim beni, Allah tarafından dost edinildiğini kendisine müjdeliyeyim, diye bir kuluna gönderdi." İbrahim sordu: "O kul kimdir? Allah'a yemin ederim ki, o kulun kim olduğunu bana bil-dirirsen, sonra o, yeryüzünün en uzak mintikasında da olsa yanma gider, ölüm bizi ayırmaya kadar komsusu olarak yanında kalırdım ve oradan hiç ayrılmazdım." Melek dedi ki:

- O kul sensin!
- Ben mi?
- Evet.. Sensin.
- Rabbim beni hangi nedenle dost edindi?
- Çünkü sen insanlara (mal ve yiyecek) verirsin; onlardan hiç bir şey istemezsin.

Bunu İbn Ebi Hatim rivayet etmiştir.

Cenâb-i Allah, Kur'ân-i Kerim'in bir çok yerinde İbrahim (a.s.)i övmüştür. Denildi ki: İbrahim (a.s.)'den , Kur'ân-i Kerim'in otuz bes ayetinde bahsedilmiştir. Bunun yalnız on besı Bakara sûresindedir. Diğer, peygamberler arasında seçilerek adları belirtilen bes Ülu'1-azm peygamberden biri de İbrahim (a.s.)'dir. Bununla ilgili olarak yüce Allah buyurdu ki:

«Peygamberlerden söz almistik. Ey Muhammed! Senden, Nuh'dan, İbrahim'den, Musa'dan, Meryem oğlu İsa'dan sağlam bir söz almıszdır.» (el-Alizâb, 7.)

«Allah, Nuh'a buyurduğu şeyleri size de din olarak buyurmustur. Ey Muhammed! Sana vahyettik; İbrahim'e, Musa'ya ve İsa'ya da buyurduk ki: "Dine bağlı kalın, onda ayrılığa düşmeyin."» (es-Sûrâ, 13.)

İbrahim (a.s.), Muhammed (s.a.v.)'den sonra, Ülu'1-azm peygamberlerin en sereflisidir. İbrahim ki, Rasûlullah miraca çıkışında yedinci kat gökte, o'nu, sırtını Beyt-i Ma'mur'a dayamış vaziyette görmüştür. Beyt-i Ma'mur'a günde 70.000 melek ibadet için girerler. Çıktıktan sonra da meleklerin kalabalık olusundan ötürü sıra kendilerine gelmediği için, kıyamete kadar bir daha onlar Beyt-i Ma'mur'a giremezler.

Süreyk'in, Enes'ten rivayet ettiği İsrâ hadisinde İbrahim'in altıncı kat gökte, Musa'nın da yedinci kat gökte olduğunu söylemesi, hadisci-lerce eleştirilmiştir. Doğrusu, İbrahim'in yedinci kat gökte olusudur.

İmam Ahmed b. Hanbel, Ebu Hüreyre'den naklederek Rasûlullah (s.a.v.)'m söyle buyurdugunu rivayet etti.

"Asil oğlu asilin oğlu asil oğlu asil Yusuf b. Yakub b. İshak b. İbrahim Halüü'r-Rahman,"[41] Sonra İbrahim'in, Musa'dan daha üstün olduğuna su hadis-i serif delâlet etmektedir:

"Üçüncüsü, bütün halkın, hatta İbrahim'in ragbet edeceği bir güne ertelendi."[42]

Bu, Rasûlullah (s.a.v.)'in bildirdiği Makam-i Mahmud'dur. Buyurmus İd:

"Kiyamet gününde ben, ademogullarının efendisiyim. Ben bununla " övünmüyorum." Rasûlullah (s.a.v.) bu sözlerinden sonra, kiyamet gününde insanların Adem'den, sonra Nuh'tan, sonra İbrahim'den, sonra Musa'dan, sonra İsa'dan sefaat dilene çeklerini, bu peygamberlerin onlardan yüz çevireceklerini, sonuçta kendisine başvuracaklarını ve kendisinin de : "Ben sefaat etmeye ellilim, ehilim." diyeceğini anlatmıştır. Buhari, Ebu Hüreyre'nin söyle dedigini rivayet etmiştir: Denildi İd:

- Ey Allah'ın Rasûlü! İnsanların en üstünü kimdir?
- İnsanların en üstünü, Allah'tan en çok korkanlarıdır.
- Bunu sormuyoruz.
- Öyleyse insanların en üstünü, Allah'ın peygamberi Yusuf tur. O, Allah'ın peygamberinin (Yakub'un) oğludur. O (Yakub) da Allah'm peygamberinin (İshak'm) oğludur. O (İshak) da Allah'ın dostunun (İbrahim'in) oğludur.
- Bunu sormuyoruz.
- Arapların aslini (ve Özünü) mi soruyorsunuz? -Evet...
- Cahiliyet devrinde onların seçkin olanları, (Hakki kabul edip) anladıkları takdirde, İslâmiyet devrinde de seçkindirler.[43]

Gelelim İmam Ahmed b. Hanbel'in rivayet ettiği hadise: İbn Abbas, Peygamber (s.a.v.)'in söyle buyurdugunu rivayet etti: «"İnsanlar çıplak ve sünnetsiz olarak hasroiunacaklardır. (O zaman) kendisine ilk giysi giydirilen, İbrahim aleyhisselam olacaktır." Hz. Peygamber (s.a.v.) böyle dedikten sonra su ayeti okudu:

'Yaratmaya ilk başladığımız gibi - katimizdan verilmiş bir söz olarak - onu tekrar var edeceğiz."» (ei-Enhiya, 104.)[44]

İbrahim peygambere özgü olan bu belirli üstünlük; gelmiş, geçmiş ve gelecek insanların imrendiği, Makam-i Mahmud'un sahibi Hz. Muhammed

(s.a.v.)'e özgü üstünlüklere erisemez.

Simdi de Imam Ahmed b. Hanbel'in rivayet ettigi diger hadise gelelim: Enes b. Malik (r.a.)'den rivayet edilmistir: «Adamin biri Peygamber (s.a.v.)'e : "Ey yaratiklarin en hayirlisi!" diye hitab etti. Peygamber (s.a.v.)'de: "O (dedigin) Ibrahim'dir." diye karsilik verdi. Bu sözü Peygamber Efendimiz, atasi Ibrahim'e olan tevazu ve alçakgönüllülüğünün bir ifadesi olarak söylemistir. Nitekim buyurmus ki: .

"Beni diger peygamberlerden daha üstün tutmayin." Bir baska hadisinde de söyle buyurmustur:

"Beni, Musa'dan üstün tutmayin. Çünkü kiyamet gününde herkes düşüp bayilacak. İlk ayilan ben olacagim. Musa'yi, Arsin sütununu tutmus vaziyette görecegim. Bilmem ki benden önce mi âyilmistir yoksa (dünyadayken) Tur-i Sina'da düşüp bayilmasinin karsiligi olarak mi kiyamet gününde bayilmamis tir?"

Ancak bütün bunlar, Peygamber (s.a.v.)'in kiyamet gününde Adem ogullarinin efendisi olacagim bildiren ve mütevatiren gelen rivayetlerle çelismemektedirler. Ubeyy b. Ka'b'm rivayet ettigi bir hadiste de söyle denmektedir: "... Üçüncüsü ise, Ibrahim de dahil olmak üzere tüm yaratiklarin ragbet edip imrenecekleri bir güne ertelendi."[45]

Ibrahim (a.s.), Rasûlullah (s.a.v.)'dan sonra diger peygamberlerin ve Ülu'1-azm olanlarin en üstünü oldugu için, namaz kilanlarin teseh-hüd esnasinda ona salat getirmeleri emredilmistir.

Kab b. Acre ve baskalari dediler ki: (Namazda) sana nasil selam okuyacagimizi anladik. Peki ya sana salati nasil okuyacagiz? Bunun üzerine Peygamber (s.a.v.) buyurdu ki, "Söyle okuyun: Allahim! Ibrahim'e ve Ibrahim'in aile efradina rahmet ettigin gibi, Muhammed'e ve Muhammed'in aile efradina rahmet et. Ibrahim'i ve Ibrahim'in aile efradini mübarek kildigin gibi, Muhammedi ve Muhammed'in aile efradini da mübarek kil. Süphesiz sen, övülen ve üstün olansin."[46]

Yüce Allah buyurdu ki:

"Ibrahim ki sözünü yerine getirdi." (cn-Nocm, 37.)

Müfessirler dediler ki: Ibrahim, Allah'tan aldigi emirlerin tümünü yerine getirdi. Imanin tüm gereklerini ve teferruatini yerine getirdi. Yüce Rabbinin emirlerini yerine getirmesi, az faydali isleri yapmasina engel olmuyordu. Agir islerle ugrasmasi, ona, küçük isleri yapmasini unutturmuyordu.

Abdürrezzak, Ibn Abbas'm; "Rabbi, Ibrahim'i bir takim emirlerle denemis, o da onlari yerine getirmisti." (ei-İiaka, 124.) ayet-i kelimesiyle ilgili olarak söyle dedigini haber vermektedir.

"Allah, Ibrahim'i temizlik konusunda denemisti. Temizlikle ilgili emirlerin besi basi, besi de bedeni alakalandiriyordu. Bastakiler sunlardi: 1-Biyigi kisaltmak. 2-Agiza su almak. 3-Buruna su almak. 4-Mis-vak kullanmak. 5-Bastaki saçlari ikiye ayirmek. Bedendekiler de sunlardi: 1- Tirnaklari kesmek. 2- Kasigi tiras etmek. 3- Sünnet olmalı. 4-Koltuk altındaki tüyleri yolmak. 5- Idrar ve diskinin vücuttaki kalintilarini yikamak."

Bunu, İbn Ebi Hatîm rivayet etmistir.

Ebu Hüreyre de, Hz, Peygamber (s.a.v.)'in söyle buyurdugunu rivayet etmistir. "Fitratin geregi bestir: 1- Sünnet olmak 2- Tiras olmak 3-Biyigi kisaltmak 4- Tirnaklari kesmek. 5- Koltuk altlarındaki killari yolmak."[47]

Veki', Hz. Aise'den naklederek, Rasûlullah (s.a.v.)'m söyle buyurdugunu söyledi: "On sey, fitratin gereklerindendir: Biyigi kisaltmak. Sakali koyvermek. Misvak kullanmak. Buruna su almak. Tirnaklari kesmek. Parmak mafsallarini yikamak. Koltuk altlarındaki tüyleri yolmak. Kasigi tiras etmek. Gaita ve idrar çikis yerlerini suyla temizlemek, sünnet olmak."

Yani Ibrahim (a.s.), Rabbine husu' ve ihlasla ibadet etmenin yanisi-ra bedensel faydalari da gözden kaçirmiyordu. Çeki düzen verip güzelleştirme gibi, her organm hakkim veriyordu. Uzun saç, uzun tirnak, dis kiri ve pislik gibi çirkin görünümlü seyleri gidermeyi de ihmal etmiyordu. Cenâb-i Allah, "Ibrahim Id, kendisine verilen emirleri yerine getirdi." diyerek onu Övmüstü ya.. İşte onun bu özellikleri de bu cümledendir.[48]

Ibrahîm (A.S.)'În Cennetteki Köskü

Hafiz Ebu Bekr el- Bezzar, Ebu Hüreyre1 den rivayet etti ki, Rasûlullah (s.a.v.) söyle buyurmudur:

"Cennet'te bir kösk vardır. - sanirim ki incidendir, dedi- Onda egiklik ve çatlaklik yoktur. Allah, onu, dostu Ibrahim (a.s.)'e bir ikram olarak hazirlamistir."[49]

Ibrahim (A.S.)'În Evsafi

Yunus ile Hacin, Cabir'den rivayet ederek Rasûlullah (s.a.v.)'m söyle buyurdugunu söylediler:

"Peygamberler bana gösterüdiler. Musa'yi gördüm. Baktim ki o, ayip ve kusurlardan uzak adamlardan biri gibidir. Meryem oğlu Isa'yi gördüm.. Baktim ki o, gördüklerim arasında en çok Urve b. Mesud'a benziyor. Ibrahim'i gördüm.. Baktim ki o, gördüklerim arasında en çok Dihye'ye benziyor." [50]

Esved b. Amir, İbn Abbas'tan rivayet ederek Rasûlullah (s.a.v.)'m söyle buyurdugunu söyledi:

"Meryem oğlu İsa'yi, Musa'yi ve İbrahim'i gördüm.. İsa sarisin, kıvrık saçlı ve geniş göğüslüydü. Musa, iri layim bir adamdı." Sahabeler sordular:

- Ya İbrahim nasıldı?
- Arkadasınıza (bana) bakın! (Yani bana benziyordu.)

Buharî dedi ki: Bazıları İbn Abbas'm yanında Deccal'dan ve onun iki gözü arasında "kafir" diye bir yazı bulunduğundan bahsediyorlardı. Mücahidin isittigine göre İbn Abbas o zaman söyle demiş: "Ben böyle bir şey duymadım, Ancak Rasûlullah (s.a.v.) söyle buyurmuştu: "İbrahimre gelince.. (Onu tanımak istiyorsanız) iste arkadasınıza (bana) bakın. Musa ise kıvrık saçlı, oval yüzlü bir adam olup, kızıl tüylü ve ince liften yularlı bir devenin üzerindeydi. Vadiye doğru, baş aşağı indigini görür gibiyim." [51]

İbrahim: (A.S.)'ın Vefatı Ve Ömrü Hakkında Söylenenler

İbrahim (a.s.), Kenan oğlu Nemrud zamanında doğmuştur. Anlatıldığına göre Nemrud, meşhur kral Dahhak denilen adamdır. 1000 yıl hüküm süren bu kral, çok zalim ve zorbaymıştır. [52] Bazıları dediler ki: Nemrud, Nuh peygamberin hidayet için kendilerine gönderildiği Rasib oğullarıdır. Zamanında bir imparator gibi olup dünyaya hükmederdi. O zamanlar bir yıldız doğup, ay ile güneşin ışıklarını alt etti. O zamanın insanları bu olaydan ürktüler; Nemrud da bundan korktu. Kahinlerle müneccimleri (astrologları) topladı. Bu olaydan ne anlam çıkardıklarını onlara sordu. "Senin halkın içinde bir çocuk doğacak. Senin saltanatın o çocuğun eliyle yıkılacak!" dediler. Bunun üzerine Nemrud, erkeklerin kadınlarla cinsel ilişki kurmalarının yasaklanmasını, o günden sonra doğacak çocukların öldürülmesini emretti. Bu emrin yürürlükte olduğu zaman zarfında İbrahim (a.s.) doğdu. Allah onu, o günahkar ve ahlaksızların sui kastından koruyup himaye etti. Onu göz alıcı ve parlak yüzlü bir genç olarak büyüttü; güzel bir bitki gibi yetistirdi. Ve önce anlattığımız işleri yaptı.

Sus beldesinde doğdu. Babil'de veya Sevad'da doğduğunu söyleyenler de olmuştur. Sevad, Kusa tarafındadır ki, Kusa da Irak'ta bir yerdir. Önce de anlattığımız gibi, İbn Abbas'a göre o, Sam'ın doğu tarafında Berze denilen yerde doğmuştur. Allah, Nemrud'u o'nun eliyle helak edince, önce Harran'a, oradan da Sam topraklarına göç etmiştir. Daha evvel de söylediğimiz gibi Kudüs taraflarında ikamet etmiştir. İsmail ve İshak adlı oğulları doğmuştur. Kendisinden önce zevcesi Sare, Ehl-i Kitabın anlattıklarına göre 127 yaşındayken Kenan elinde, Habrun kasabasında vefat etmişti İbrahim çok üzülmüş, üzerine agıt dökmüştü. Beni Hays kabilesinden Afron b. Sahr adlı bir adamdan, 400 miskala bir magara satın alarak Sare'yi oraya gömmüştü. Allah rahmet etsin.

Dediler ki: Sonra İbrahim, oğlu İshak'ı Refka ile evlendirdi. Refka,

Nahoroglu Betoil'in kızıydı.

Nahor da Tareh'in oğludur. İbrahim, gelini Refka'yi getirmesi için, kölesini gönderdi. Kölesi onu, süt anasını ve cariyelerini develere bindirerek beraberinde getirdi.

Daha sonra İbrahim de Kantora ile evlendi. Kaiitora da ona Zem-ran, Yaksan, Madan, Medin, Siyak ve Soh adlı çocukları doğurdu. Kan-tora'nın bu çocukları zürriyetsiz kaldılar.

İbn Asakir, selefin bir çoğundan, Ehl-i Kitap kaynaklı olup Azrail'in İbrahim'e gelis biçiminden bahseden haberler nakletmiştir. Bunların ne kadar doğru olduğunu Allah bilir. İbrahim (a.s.)'in ansizin öldüğünü söyleyenler de olmuştur. Davud (a.s.) da ansizin vefat etmiştir. Ama Ehl-i Kitap ve baskaları buna muhalif haberler nakletmişlerdir.

Dediler ki: Sonra İbrahim (a.s.) hastalandı ve 175 yaşındayken - kimine göre 190 yaşındayken - vefat etti. Beni Hays kabilesinin yasadığı Habrun beldesinde, aynı kabilede Afron'un tarlasındaki mağaraya, zevcesi Sare'nin yanına defnedildi. Defin işini oğulları İsmail ile İshak üstlendiler. Allah'ın salat-ü selami üzerlerine olsun. İbn Kelbî'nin de dediği gibi, İbrahim (a.s.)'in 200 sene yasadığına delâlet eden bazı rivayetler varid olmuştur.

Ebu Hatîm İbn Hibban, Ebu Hüreyre'den naklen Peygamber (s.a.v.)'in söyle buyurduğunu rivayet etti: "İbrahim (a.s.) 120 yaşındayken, ken keserle sünnet oldu. Ondan sonra seksen yıl daha yaşadı." [53]

Muhammed b. Abdullah b. Cüneyd, Ebu Hüreyre'den naklen Peygamber (s.a.v.)'in söyle buyurduğunu rivayet etti: "İbrahim, 120 yaşına vardığında sünnet oldu. Daha sonra seksen yıl yaşadı. Keserle sünnet olmuştur."

Yukarıdaki hadislerin metinlerinde geçen kadum kelimesini keser olarak tercüme ettik. İbn Hibban ise, Abdürrezzak'm, Kadum'un bir kasaba adı olduğunu söylediğini rivayet etmiştir.

Ben dedim ki: Sahih'deki rivayette söyle denilmiştir: "İbrahim sünnet oldu. O zaman, doğumunun üzerinden seksen yıl geçmişti."

Baska bir rivayetteyse su ifadelerle rastlamaktayız. "İbrahim sünnet olduğunda seksen yaşındaydı."

Su halde, sünnet olusundan sonra kaç yıl yaşamış olursa olsun, bu iki rivayetin birbirleriyle çelişecek bir tarafı yoktur. Doğruyu en iyi bilen Allah'tır.

Muhammed b. İsmail el Hassam el-Vasitî, Ebu Hüreyre'nin söyle dediğim rivayet etmiştir. Sirval giyen [54], saçını iki bölüme ayırarak tarayan, tıraş olan, keserle sünnet olan ilk insan, İbrahim (a.s.) olmuştur. Sünnet olurken 120 yaşındaydı. Sünnet olduktan sonra seksen yıl daha yaşadı. İlk misafir

agirlayan ve ilk olarak saçına ak teller düşen de o olmuştur.»

Malik, Said b. Müseyyeb oğlu Yahya'nın şöyle dediğini rivayet etmiştir: "İlk olarak misafir konuk edip agirlayan, ilk olarak sünnet olan, ilk olarak biyigini kısaltan, ilk olarak saçında ak teller gören insan, İbrahim olmuştur." Saçında ak teller görmeye başlayınca: 'Ya Rab! Bu nedir?' diye sormuştu. Cenâb-i Allah ta: "Vakardır." deyince O: 'Ya Rab! Vakarımı artır.' demisti.

Baska raviler, bu rivayetteki hususlara sunlari da eklemislerdir: "Biyigini ilk kısaltan, ilk tıras olan ve ilk sirval giyen kimse, İbrahim olmuştur."

Kendisinin, oğlu İshak'm ve torunu Yakub'un mezarı, Davud oğlu Süleyman (a.s.)'m Habrun kasabasında inşa ettirdiği kare biçimindeki mahalledir. Habrun kasabası, bu gün Kudüs tarafında Halil beldesi olarak bilinen bir yerdir. Bu husus, İsrail oğulları zamanından günümüze kadar, nesilden nesile tevatür yoluyla naklen gelmiştir. Fakat mezarı, mezkur mahallenin illa da su noktasındadır diye beirlenemez. Bununla ilgili olarak, masum Peygamberimiz'den her hangi bir açıklama gelmiş değildir. Su halde o mahalle saygı göstermek, oranin kadrim yüceltmek, İbrahim'in veya o'nun peygamber olan evlatlarından birinin kabri çignenmiş olabilir diye oralara rastgele basmamak gerekir.

İbn Asalar, Vehb b. Münebih'in şöyle dediğini rivayet etti: "İbrahim Halil (a.s.)'in kabrinin yanında bir taş bulundu. O asınmış taşın üzerinde su siir vardı:

Çokça cahil olani, emeli avuttu.

Oysaki eceli gelenler ölürler.

Eceli geleni, gücü kurtaramaz.

Vakti dolan herkes Ölürl.

Kendisinden öncekilerin Öldüğü bir kimse,

Nasıl olur da kendisi ebedi kalır.

Kabirde bulunan bir insana ancak,

Sağlığında islediği ameli arkadaş olur. [55]

İbrahim Halil (A.S.)'In Çocukları

İbrahim Halil (a.s.)'in ilk çocuğu, Mısırlı kiptîye Hacer'den doğan İsmail'dir. İkinci çocuğu İshak, amcası kızı Sare'den doğmuştur. Sare'den sonra İbrahim (a.s.), Ken'anlı Yaktin'in kızı Kantora ile evlenmiş; bu kadın ona altı çocuk doğurmıştır: Medin, Zemran, Süre, Yaksan, Nesik. Altıncısının adı belli değildir. Kantora'dan sonra da Emin kızı Hacon'la evlenmiş; bu da ona beş çocuk doğurmıştır: Keysan, Sunc, Emim, Lu-tan ve Nafis. Ebu

Kasim, "et-Ta'rif ve'l-l'lam" adli kitabinda böyle anlatir. [56]

-
- [1] Buharî, Megazi 80. el-Enbiyâ, 17.
- [2] Ibn Mace, Fi ten, II. AJimed b. Hanbel, Müsned, 1,14.
- [3] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 1/195-197.
- [4] Buharî, V, 202. Kitabü't-Tefsîr. Es-Suarâ, Hadis No: 262.
- [5] Tefsîr-i Taberî, VII, 159. (Yukarıdaki ifadeler kısaltılarak alınmıştır.)
- [6] Buhari, el-Enbiyâ, 8.
- [7] Ahmed b. Hanbel, Müsned, VI, 280.
- [8] A.g.e VI, 317.
- [9] Ahmed b. Hanbel, Müsned, VI, 109.
- Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 1/198-210.
- [10] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 1/211-213.
- [11] Ekz. Tarih-i Taberî, 1,172-173.
- [12] Buharî, IV, 104, Bab-ü Halk-i Adem ve Zürriyetihî.
- [13] Buharî, el-Enbiyâ, 8.
- [14] Ahmed b. Hanbel, Müsned, II, 403.
- [15] Sedum; Filistin'de ölü deniz kıyısında bulunan eski bir şehirdir ki, Lut kavminin yasadığı yerdir.
- [16] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 1/213-219.
- [17] Buharî, Ahkam, VIII, 119; Müslim, el-İmâre, II, 79.
- [18] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 1/219-221.
- [19] Buharî, el-Enbiyâ, 9; Ahmed b. Hanbel, Müsned, I, 347
- [20] Buhari", Musakat, III, 72.
- [21] Tarih-i Taberî, 1,181.
- [22] Buharî, Halk-] Adem, IV, 103.
- [23] Buharî, istizan, VII, 134.
- [24] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 1/221-225.
- [25] Tefsîr-i Mücahid, 544.
- [26] Ahmed b. Hanbel, Müsned, IV, 68.
- [27] Tefsîr'den kasit, İbn Kesîr Tefsiridir.
- [28] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 1/225-230.

- [29] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 1/231-235.
- [30] Buhari", Cizye, IV, 69; Müslim, Hacc, I, 383.
- [31] Bkz. Ibn Kesir Tefsiri (Bakara sûresi 125. ayet ve devamı.)
- [32] Tarih-i Taberî, 1,177.
- [33] Beyaz renkli çiçek ve ürün veren bir ağaç olup dag tepesinde yetisir.
- [34] Buharî, Hacc, 24; Enbiya 210; Müslim, Hacc, 403, Tirmizî, Hacc, 48.
- [35] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 1/236-241.
- [36] Ibn Mace, Tip, Hadis No: 3525.
- [37] Buharî, Megazi, V, 87.
- [38] Halil, gedikten içeriye sızan demektir.
- [39] Buharî, Salat 82.
- [40] Buharî, Fezailü's-Sahabe, 3-5; Feraiz, 9.
- [41] Müsned, Ahmed b. Hanbel, IV, 181.
- [42] Buhari", Enbiyâ, 19.
- [43] Buhari", Enbiyâ, Hadis No: 55; Müslim, Pezaii, 168.
- [44] Müslim, Cennet, 56; Tirmizî, Kiyamet, 3.
- [45] Buharî, Enbiya, 19.
- [46] Buhari", III, 315; IV, 197; Müslim, II, 16.
- [47] Camiü's-Sagir, Hadis No: 3953.
- [48] Bkz. Tarih-i Taberî, 1,197-201.
- Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 1/241-250.
- [49] Heysemi,Mecmau'z-Zevaid, VIII,201.
- Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 1/250.
- [50] Ahmed b. Hanbel, Müsned, III, 336.
- [51] Buharî, IV,103, Bab-ü Halk-i Adem ve zürriyyetihi.
- Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 1/251.
- [52] Tarih-i Taberî, 1,163.
- [53] Bkz. Buharî, Enbiyâ, 8, Istj'zan,'51; Müslim, Fezail, 151.
- [54] Sirval göbekte diz arasin] örten uzun iç çamasiri.
- [55] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 1/251-254.
- [56] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 1/254.

Lut Peygamber . 1

Suayb Peygamberin Milleti Olan Medyenliler . 11

Ibrahim Peygamberin Çocuklari 20

Ismail Peygamber . 21

Sereflıoglu Serefli Ibrahim'in Oglu İshak (A.S.) 23

İsrail (Yakub) ın Sağliginda Meydana Gelen Hayret Verici Olaylar Ve Rahîl Hatunun Oglu Yusuf Peygamber . 27

Lut Peygamber

Ibrahim Halil (a.s.)'in hayatında meydana gelen büyük hadiselerden biri de Lut kavminin kissasi ve onların başlarına gelen umumî felakettir. Söyle ki: Lut (a.s.), Haranın oğludur. Haran ise, önce de belirttiğimiz gibi diğer adı Azer olan Tareh'in oğludur. Lut, Ibrahim'in kardeşi oğludur. Daha önce de söylediğimiz gibi Ibrahim, Haran ve Nahor kardeş idiler. Harran sehrini kuranın bu Haran olduğu söylenir ki, bu zayıf bir görüştür. Çünkü bu, Ehl-i Kitab'm elindeki kaynaklara ters düşen bir görüştür. Doğruyu yine de Allah bilir.[\[1\]](#)

Lut (a.s.), kendisinin emir ve izni üzerine amcası Ibrahim Halil (a.s.)'in mahallesinden çıkıp gitti; Gur-i Zagr'e bağlı Sedum seherine yerleşti. Gur, buranın baskenti durumundaydı; oraya bağlı kasaba, köy ve kaza merkezleri vardı. Orada insanların en ahlaksızı, en inkarcısı, içi en çok kötü, hal ve gidisatları en fazla bozuk olan bir kavim yaşamaktaydı. Yol keser, meclislerinde kötü işler yaparlardı. "Yaptıkları kötülükten vazgeçmiyorlardı. Ne kötü şey yapıyorlardı." (d-Mâidc, 79.)

Kendilerinden önce hiç kimsenin yapmadığı bir fuhus türü icad ettiler. Cenâb-i Allah'ın, salih kulları için yaratmış olduğu kadınları bırakıp, erkeklere gidiyor ve erkek erkeğe cinsel ilişki kuruyorlardı. Lut, onları, ortagi olmayan tek Allah'a ibadet etmeye çağırdı. Bu haramları, yasakları, çirkinlikleri ve fuhsiyati işlemekten onları menetti. Fakat onlar, sapıklık ve azgınlıklarını devam ettirdiler; küfür ve ahlaksızlıklarını sürdürdüler. Bunun üzerine Cenâb-i Allah; akıllarına gelmeyen, hesaplarında bulunmayan, geri çevrilmesi imkansız bir azabi üzerlerine indirdi. Onları, dünyadaki akıl ve basiret sahiplerinin ders alacakları bir ibret haline getirdi.[\[2\]](#) Bu nedenle de onların kisasını, Kur'ân-i Mübin'in birkaç yerinde anlattı, söyle ki:

« Lut'u da gönderdik. Milletine: "Dünyalarda hiç kimsenin sizden önce yapmadığı bir hayasızlığı mı yapıyorsunuz? Siz kadınları bırakıp şehvetle erkeklere yaklaşıyorsunuz. Doğrusu, çok asiri giden bir milletsiniz." dedi. Milletin cevabı sadece, "Onları kasabanızdan çıkarın, güya onlar temiz kalmaya uğrasan insanlarmış." demek oldu. Bunun üzerine Lut'u ve

tarafklararini kurtardik. Yalniz karisi, geride kalip helake ugrayanlardan oldu. Geriye kalanlarin üzerine öyle bir yagmur yagdirdik ki, suçlularin sonunun nasil olduguna bir bak!» (A'râf, so-84.)

«Andolsun ki, elçilerimiz müjde ile Ibrahim'e geldiler. "Selam sana" dediler; "Size de selam" dedi, hemen kızartilmis bir buzagi getirdi. Ellerini ona uzatma diki anin görünce, durumlarim begenmedi ve içine korku düstü. Onlar, "Korkma, biz Lut milletine gönderildik." dediler. Bu arada Ibrahim'in ayakta duran kansı gülünce, "Ona Ishak'ı, ardından Yakub'u müjdeleriz." dediler. "Vay basima gelenler! Ben bir kocakari, kocam da ihtiyar olmusken nasil dogurabilirim? Dogrusu bu, sasilacak bir sey." dedi. "Ey evin hanimi! Allah'in rahmeti ve bereketleri üzerinize olmusken, nasil Allah'in isine sasarsin? O, Övölmeye layiktir, yücelerin yücesidir." dediler.

Ibrahim'in korkusu gidip müjde kendisine ulasinca, Lut milleti hakkında elçilerimizle tartismaya giristi. Dogrusu, Ibrahim çok içli, yumusak huylu ve kendini Allah'a vermis bir kimse idi. Elçilerimiz, "Ey Ibrahim! Bundan vazgeç. Dogrusu, Rabbinin emri gelmistir, Onlara, süphesiz, geri çevrilemeyecek bir azab gelmektedir." dediler. Elçilerimiz Lut'a gelince, onun fenasına gitti; çok sikildi, "Bu, çetin bir gündür." dedi.

Milleti ona kosarak geldiler. Daha önce kötü isler yapıyorlardi. "Ey milletim! Iste bunlar benim kızlarim, onlar sizin için daha temizdir. Allah'tan sakinin, konuk] arimin önünde beni rezil etmeyin. İçinizde akli basinda kimse yok mudur?" dedi. "Andolsun Id, senin kızlarınla bir isimiz olmadigini biliyorsun; dogrusu, ne istedigimizin farkmdasm." dediler. "Keske size yetecek bir kuvvetim olsa veya saglam bir yere siginsam." dedi. "Ey Lut! Biz, Rabbinin elçilen^az. Onlar sana iliseme-yecekler; geceleyin bir ara, ailenle beraber yola çık; karinin disinda kimse geri kalmasin. Dogrusu, onların basina gelen onun basina da gelecektir. Vadeleri gün dogana kadardir. Gün dogmasi yakin degil mi?" dediler. Buyrugumuz gelince oraların altini üstüne getirdik; üzerine de Rabbinin katindan, isaretli olarak yigin yigin sert tas yagdirdik. Bunlar, zalimlerden hiçbir zaman uzak olmayacaktır.» (Had, 69-83.)

«Onlara Ibrahim'in konuklanin da anlat: Ibrahim'in yanina girdiklerinde selam vermislerdi. O: "Dogrusu biz sizden korkuyoruz." demisti de: "Korkma, biz sana, bilgin bir oglun olacagim müjdelemeye geldik." demislerdi. "Ben kocamiskem bana müjde mi veriyorsunuz? Neye dayanarak müjdeliyorsunuz?" deyince, "Seni gerçekten müjdeliyoruz," umutsuzlardan olma", demislerdi. "Zaten sapiklardan baska kim Rabbinin rahmetinden umut keser." diyerek sormustu. "Ey elçiler! Isiniz nedir?" Söyle cevap vermislerdi:

"Biz süphesiz bir millete gönderildik. Lut'un ailesi bunun disindadir. Karisi hariç, hepsini kurtaracağız. Karisinin geride kalanlardan olmasini gerekli

bulduk."

Elçiler Lut'un ailesine gelince Lut: "Dogrusu, siz taninmamış kimselersiniz." dedi. "Biz sana sadece süphe edip durdukları azabı getirdik. Sana gerçekte geldik. Biz doğru söylemekteyiz. Artık, geceleyin bir ara, aileni yola çıkar. Sen de arkalarından git. Hiç biriniz arkaya bakmasın.. Emrolunduğunuz yere doğru yürüyün." dediler.

Böylece Lut'a bunların sonlarının kesilmiş olarak sabahı edeceklerini bildirdik. Şehir halkı sevinerek geldiler. Lut: "Bunlar benim konuk-lanmdır. Onlara karşı beni mahçub etmeyin. Allah'tan korkun, beni rezil etmeyin." dedi. "Biz sana misafir kabul etmeyi yasak etmemiş miydik?" dediler. Lut: "Alacaksanız, işte benim kızlarım!" dedi.

Ey Muhammedi Senin hayatına yemin olsun ki, onlar sarhoslukları içinde bocalayıp duruyorlardı. Tanyeri agarırken, çığlık onları yakala-yiverdi. Memleketlerini alt üst ettik. Üzerlerine sert taş yağdırdık. Bunda, görebilen kimseler için ibretler vardır. O şehrin kalıntıları işlek yollar üzerinde hâlâ durmaktadırlar. Bunda inananlar için ibret vardır.»(el-Hicr, 51-77.)

«Lut milleti de peygamberleri yalanladı. Kardeşleri Lut, onlara: "Allah'a karşı gelmekten sakınmaz mısınız? Dogrusu ben, size gönderilmiş güvenilir bir elçiyim. Artık Allah'tan sakının ve bana itaat edin. Buna karşı sizden bir ücret istemiyorum. Benim ecrim, ancak âlemlerin Rabbine aittir. Rabbinizin sizin için yarattığı eseri bırakıp ta, insanlar arasında erkeklere mi yaklaşıyorsunuz? Dogrusu, siz azmış bir milletsiniz" dedi, "Ey Lut! Bu sözlerinden vazgeçmezsen mutlaka kovulacaksın." dediler. Lut: "Dogrusu, yaptığınıza çok kızanlardanim. Rabbin! Beni ve ailemi bunların elinden kurtar." dedi. Bunun üzerine geride kalan yaslı bir kadın disında, onu ve ailesini, hepsini kurtardık. Diğerlerini yerle bir ettik. Üzerlerine de yağmur yağdırdık. Uyarılan fakat yola gelmeyenlerin yağmuru ne kötü idi! Süphesiz bunda bir ders vardır. Ama çoğu inanmamıştır. Dogrusu, Rabbin güçlüdür, merhametlidir.»(es-Suarâ, 160475).

«Lut'u da gönderdik. Milletine söyle dedi: "Göz göre göre bir hayasızlık mı yapıyorsunuz? Kadınları bırakıp şehvetle erkeklere mi yaklaşıyorsunuz? Evet, siz cahil bir milletsiniz." Milletinin cevabı sadece : "Lut'un ailesini kasabanızdan çıkarın. Güya onlar temiz kalmaya çalışan insanlarmış." demek oldu. Bunun üzerine onu ve ailesini kurtardık. Yalnız kansımın geride kalanlardan olmasını gerekli bulduk. Geride kalanların üzerine bir yağmur yağdırdık. Uyarılan fakat yola gelmeyenlerin yağmuru ne kötü idi!» (en-Ncml, 54-58.)

«Lut da milletine söyle demisti: "Dogrusu, siz dünyalarda hiç kimsenin sizden önce yapmadığı bir hayasızlığı yapıyorsunuz. Erkeklere yaklaşıyor, yol kesiyor ve toplantılarınızda fena şeyler yapmıyor musunuz?" Milletinin

cevabi: "Dogru sözlüysen, bize Allah'in azabini getir." demek oldu. Lut: "Rabbim! Bozgunculara karsi bana yardım et." dedi.

Elçilerimiz Ibrahim'e müjde ile geldiklerinde: "Biz bu kasaba halkini yok edecegiz. Çünkü oranın halki zalim kimselerdir," dediler. Ibrahim: "Ama Lut oradadır." dedi. Elçiler: "Biz orada olanlari daha iyi biliriz. Onu ve geride kalanlardan olacak karisi disinda ailesini kurtaracagiz." dediler. Elçilerimiz Lut'a gelince onun fenasina gitti; çok sikildi. Ona, "Korkma ve üzülme; dogrusu biz, seni ve geride kalacaklardan olan karinin disinda aileni kurtaracagiz. Bu kasaba halkina, yaptiklari yolsuzluklardan ötürü gökten, elbette bir azab indirecegiz," dediler. Andolsun ki, biz, düşünen kimseler için bu kasabadan apaçık bir belgeyi geride bırakmisiz dir. (el-Ankcbût, 28-35.)

«Süphesiz Lut da peygamberlerdendir. Geridekiler arasında kalan yasli bir kadin disinda, Lut'u ve ailesinin hepsini kurtarmistik. Sonra digerlerini yok etmistik. Ey İnsanlar! Sabah akşam, onların yerleri üzerinden geçersiniz. Akletmez misiniz?» (es-Sâffât, 133-138.)

Zâriyât sûresinde de Ibrahim (a.s.)'in misafirlerinin kissasi ve misafirlerin de Ibrahim'i bilgin bir ogul sahibi olmakla müjdeleyisleri anlatildikten sonra şöyle buyuruluyor:

«Ibrahim: "Ey elçiler! Göreviniz nedir?" dedi. Elçiler: "Suçlu bir milletin üzerine, Rabbinin katından isaretli olarak, asin gidenlere mahsus sert taslar göndermekle görevlendirildik." dediler. Bunun üzerine suçlu milletin arasında bulunan mü'minleri çıkardik. Zaten orada kendini Allah'a vermis sadece bir tek ev halki bulduk. Can yakici azabdan korkanlar için, o belde de bir isaret bir kalinti biraktik.» (ez-Zâriyât, 31-37.)

«Lut milleti, uyaran peygamberleri yalanladi. Biz de üzerlerine tas yagdiran bir rüzgar gönderdik. Ancak Lut'un taraftarlarini, katimizdan bir nimet olarak seher vakti kurtardik. Sükredene iste böyle mükafat verimiz. Lut, andolsun ki, onlari bizim yakalamamizla uyarmisti. Ama onlar, uyarmalari süpheyle karsilayarak dinlemediler. Andolsun ki onlar, Lut'un konuklari olan melekleri elde etmeye kalkistilar. Bunun üzerine-gözlerini kör ettik. "Azabimi ve uyarmalarimi dinlememenin sonucunu tadin." dedik. Andolsun ki, Kur'ân'i öğüt olsun diye kolaylastirdik. Yok mudur öğüt alan?» (el-Kamer, 33-40.)

Bu kissalarla ilgili genis açıklamalari Ibn Kesîr tefsirimizde yapmisizdir. Cenâb-i Allah, Lut ve kavmini, Kur'ân-i Kerîm'in diger yerlerinde de anlatmistir. Nuh, Ad ve Semud ile beraber de anlatilmistir.

Maksadimiz, ayet ve hadislerden derleme yaparak, Lut kavminin yaptigi isleri ve üzerlerine inen azabi anlatmaktır. Lut (a.s.) onlari, ortagi olmayan

bir Allah'a kulluk etmeye, Rabpleri tarafından yasaklanan fuhsiyati islemekten de el çekmeye çağırdığında ona icabet etmediler. İçlerinden bir tek kisi bile ona iman etmedi. Bilakis eski hallerini sürdürdüler. Sapıklık ve azgınlıklarından vazgeçmediler. Peygamber-. lerini, aralarından çıkarıp kovmaya kalktılar. Kendilerine yapılan hitabi anlayacak akıllan olmadığı için, peygamberin çağrisına verdikleri cevap, sundan ibaret oldu:

"Lut'un ailesini kasabanızdan çıkann. Güya onlar, temiz kalmaya çalışan iiisanlaraiis." (en-Ncml, 56.)

Aslında son derece övgüye sayan olan bir hususu, kovulmayı gerektiren bir yergi olarak ortaya attilar. Asm derecedeki inatları, onları böyle konuşmaya itti. Cenâb-i Allah, Lut'u ve kansı disındaki aile efradini temiz kildi.. Onları, o kasabadan en güzel bir çıkarısla çıkardı. Kafir kavmini de orada ebedi bıraktı. Ancak orayı dalgalarından pis kokular gelen bir denize çevirdikten sonra onları orada bıraktı. Gerçekte orası, o kafirler için alevli bir ateş, fokur fokur kaynatan bir sıcaklık idi. O denizin suyu da çok acı ve tuzluydu.

"Lut'u sürgün edin." demelerinin yegane sebebi, Lut'un onları ağır masiyetleri ve çok büyük fuhsiyati islemekten men'etmesi idi. İrtikab ettikleri fuhsiyati, kendilerinden önce dünyada hiç bir millet işlemiş değildi. Bu nedenle onlar, üzerlerine inen azabla âlemlere ibret oldular.

Onlar yol kesiyor, arkadaşlarına hiyanet ediyor, toplantı yerlerinde gerek sözlerle gerekse fiili olarak her çeşit çirkinlikleri yapıyorlardı. Öyleki, yanlarında oturmakta olan kimselerden utanmadan, karşılıklı olarak yellenirlerdi. Kalabalık meclislerde dahi fuhus yapmaktan çekinmezlerdi. Yapmakta oldukları pisliklere son vermelerini öğütleyen vaizlerin nasihatlerine kulak vermezlerdi. Geçmiste yapmış oldukları kötülüklerden ötürü pismanlık duymazlardı. Gelecekte de degismeye yönelik atılımları yoktu. Bunun üzerine Cenâb-i Allah, onları çok ağır bir cezaya çarptırmısti.

Lut'a söyledikleri sözlerden biri de suydı:

"Eğer doğru sözlülerden isen, haydi bize Allah'ın azabını getir!" (el-Ankebût, 29.)

Lut'tan, kendilerini tehdit edip durmakta olduğu can yakıcı azabı getirmesini istediler. İşte o zaman kadri yüce peygamberleri, kendilerine beddua etti. Alemlerin Rabbinden ve peygamberlerin ilahından, boz-. guncu millete karşı kendisine yardım etmesini istedi. O inançsızların yaptıkları işler Allah'ın ağırina gitti, O'nu öfkeliendirdi ve peygamberi Lut'un çağnsma icabet etti.

Serefli elçilerini ve ulu meleklerini göreve gönderdi. Bunlar, İbrahim Halil (a.s.)'e ugrayıp, onun bilgin bir oğlunun dogacağı müjdesini verdiler. Yapmakla görevlendirildikleri büyük ve kapsamlı işi ona haber verdiler.

«İbrahim: "Ey elçiler! Göreviniz nedir?" dedi. Elçiler: "Suçlu bir milletin üzerine, Rabbinin katından isaretli olarak, asiri gidenlere mahsus sert taslar göndermekle görevlendirildik." dediler.» (ez-zanyât, 31-34.)

«Elçilerimiz İbrahim'e müjde ile geldiklerinde: "Biz bu kasaba halkını yok edeceğiz, çünkü oranın halkı zalim kimselerdir." dediler.

İbrahim: "Ama Lut oradadır" dedi. Elçiler: "Biz orada olanları daha iyi biliriz; onu ve geride kalanlardan olacak karısı dışında ailesini kurtaracağız." dediler.» (c]-Ankebui, 31-32.)

"İbrahim'in korkusu gidip de müjde kendisine ulaşınca, Lut milleti hakkında elçilerimizle tartışmaya girdi." (Hûd, 74.)

Zira İbrahim, onların ilahî davete icabet edeceklerini, ya da Allah'a yönelip teslim olacaklarını ve küfürden kopup geri döneceklerini umuyordu. Bu nedenle Cenâb-ı Allah buyurmuş ki:

«Dogrusu, İbrahim çok içli, yumusak huylu ve kendini Allah'a vermiş bir kimseydi. Elçilerimiz: "Ey İbrahim! Bundan vazgeç. Dogrusu, Rabbinin emri gelmiştir. Onlara, süphesiz geri çevrilemeyecek bir azab gelmektedir." dediler.» (Hûd, 75-76.)

Yani Ey İbrahim! Bizimle bu konuyu tartışmaktan vazgeç de başka şeyler konuş. Çünkü onlar hakkında verilen karar kesindir.

Onlara azab inmesi, helak edilmeleri ve yurtlarının tahrib edilmesi vacib olmuştur. "Dogrusu, Rabbinin emri gelmiştir." Yani onların helak edilmeleri emrini; emri geri çevrilemeyecek, azabına karşı konulamayacak ve hükmü aksatılamayacak biri vermiştir. "Süphesiz geri çevrilemeyecek bir azab, onlara gelmektedir."

Said b. Cübeyr, Süddî, Katade ve Muhammed b. İshak dediler ki: «Meleklerin azab haberini vermelerinden sonra İbrahim (a.s.) onlara şöyle çıkıştı:

- İçinde 300 mü'min bulunan bir kasabayı helak eder misiniz?
- Hayır...
- İçinde 200 mü'min bulunan bir kasabayı helak eder misiniz?
- Hayır...
- İçinde kırk mü'min bulunan bir kasabayı helak eder misiniz?
- Hayır...
- İçinde on dört mü'min bulunan bir kasabayı helak eder misiniz?
- Hayır...
- Peki, ya içinde bir tek mü'min bulunan bir kasabayı helak eder misiniz?

- Hayir...
- "Orada Lut vardir."
- "Orada kimin bulundugunu biz daha iyi biliriz."

Ehl-i Kitap kaynaklarinda anlatildigina göre Ibrahim "(a.s.): Ya Rab! Aralarinda elli salih kimse varken onlari helak eder misin?" diye sordu. Nihayet bu sayiyi ona kadar indirerek sorusunu tekrarladi. Cenâb-i Allah: "Aralarinda on salih kimse varken onlari helak etmem." dedi.»

«Elçilerimiz Lut'a gelince, onun fenasina gitti; çok sikildi. "Bu, çetin bir gündür." dedi. (Hûd, 77.)

Müfessirler derler ki: Melekler - ki bunlar da Cebrail, Mikail ve Israfil idiler - Ibrahim'in yanindan ayrildiklarinda Lut'un kasabasina yöneldiler. Lut kavmini imtihan etmek ve onların aleyhlerine bir delil çıkarmak maksadiyla, güzel suretli parlak gençler görünümüne bürünerek Sedum beldesine geldiler. Gün batimindan sonra Lut'a konuk oldular. Onlari insan sanan Lut, ahlaksiz kavminin onlari evlerine alarak kendilerine kötülük yapacaklarindan endise duydugu için onlari evine konuk etti. Bu is onun fenasina gitti; çok sikildi. "Bu, çetin bir gündür."» dedi. Yani belasi siddetli bir gündür, demek istedi. Baskalari için yaptigi gibi, bunlari da geceleyin koruyup müdafaa etmesi gerekeceginden dolayi böyle demisti. Ahlaksiz kavmi, hiç bir erkegi evine konuk etmemesini Lut'a sart kosmuslardi, ama o, bu isin baska çıkar yolu olmadigi için bunlari evine konuk etmek mecburiyetinde kalmisti.

Katade'nin anlattigina göre melekler, kendi tarlasinda çalışmaktayken Lut'un yanina gelmisler; kendilerini evine konuk olarak almasini istemisler; o da utandigindan dolayi kabul etmis; kendilerini eve götürmek üzere önlerine düşüp yürümeye koyulmus; bu kasabadan gidip baska bir yerde konaklarlar umuduyla, onlara dokunakli sözler söylemeye baslamisti. Örneğin demisti ki: "Vallahi yeryüzünde bu kasaba halki kadar murdar insanlar görmedim." Böyle dedikten sonra biraz yürüdü. Sonra bu sözünü yineledi. Neticede ayni sözü onlara dört defa tekrarlamis oldu. Melekler, peygamberleri Lut (a.s.)'un, kendileri aleyhinde taniklikta bulunmadikça o kasaba halkini helak etmemekle emro-lunmuslardi.[\[3\]](#)

Süddî'nin anlattigina göre melekler, Ibrahim'in yanindan çıkıp Lut'un kasabasina dogru yöneldiler, ögle vakti oraya vardilar. Sedum irmagina vardiklarinda Lut'un kiziyla karsilastilar. Kizcagiz, eve su götürmekteydi. Lut'un iki kizi vardi. Büyüğünün adi Reysa, küçüğü-nünki Zagarta idi. Melekler ona sordular: "Hanim kiz! Konaklayabilecegimiz bir yer var mi?" Lut'un kizi, kendi kasaba halkinin onlara bir kötülük yapmasindan korktugu için: "Ben dönüp gelinceye kadar buradan ayrılmayin." dedi ve babasina

gelerek söyle konustu: "Babacigim! Sehrin kapisinda iki delikanli seni sordular. Onlar kadar yakisikli kimse görmüs degilim. Kasabalilar onlari konuk edip te perisan hale düşürme-sinler." Çünkü kavmi, Lut'un, erkekleri kendi evine konuk etmesini yasaklamis ve : "Birak da erkekleri biz konuk edelim." demislerdi.[\[4\]](#)

Lut'un kabul etmesi üzerine, kizi gidip konuklan eve getirdi. Ev halkindan baskasi, konuklarin geldigini görmemisti. Karisi çikip durumu halka duyurdu ve : "Lut'un evinde bazi erkekler var. Onlar gibi güzel yüzlüsünü bu güne kadar görmüs degilim!" dedi. Bunu duyar duymaz erkekler, Lut'un evine kosarak geldiler.

"Daha önce kötü isler isliyorlardi."

Yani bu kötülüklerinin yamsira önceleri bir çok büyük günahlar daha irtikab etmislerdi.

Lut dedi ki: "Ey kavmim! Iste bunlar kizlarim. Bunlar sizin için daha temizdirler."

Bu sözüyle onlari kendi kanlariyla tatmin olmaya yöneltiyordu. Çünkü onların karilan, ser'an Lut peygamberin kizlan durumundaydilar. Zira peygamber, hadiste de anlatildigi gibi ümmetinin babasi durumundadir. Nitekim yüce Allah buyurmus ki:

"Peygamber, mü'minlere canlanndan daha yakindir. Onun esleri de mü'minlerin analaridir." (ei-Ahzâb, 6.)

Sahabe ve seleften bazilan, peygamberin, ümmetin babasi oldugunu söylemislerdir.

"Rabbinizin sizin için yarattigi esleri birakip da, insanlar arasinda erkeklere mi yaklasiyorsunuz? Dogrusu siz, azmis bir milletsiniz." (es-Suarâ, 165-166.)

Ehl-i Kitabın iddia ettigi gibi Hz. Lut'un kizlarini o ahlaksiz millete sunmus oldugu görüşü asilsizdir. Bu iddialan yanlistir.

Lut'a gelen melekler üç kisi olduklari halde, Ehl-i Kitap iki kisi oldugunu söyleyerek ikinci bir yanlis daha yapmislardir. Aksam yemegini de Lut'un yaninda yediklerini söylemislerdir. Bütün bu söyledikleri yanlistir.

"Allah'tan sakinin. Konuklanmm önünde beni rezil etmeyin. İçinizde akli basinda kimse yok mudur?" (Hüd: 78.) Insana yarasmayan o fuhsu islemekten onlari menetti. İçlerinde akilli ve hayirli bir kimse bulunmadigini, aksine tümünün beyinsiz, ahlaksiz ve geri zekali kafirler olduklarini bildirdi.

Onun bu sözleri, meleklerin sormadan duymak istedikleri seylerdi. Övgüye layik ve sereflilerin sereflisi olan Allah'in laneti üzerlerine olsun, o kavim,

kendilerine dogrulugu emreden peygamberlerine su cevabi verdiler:

"Andolsun ki, senin kizlarinla bir isimiz olmadigini biliyorsun. Dogrusu ne istedigimizin farkmdasm." (Had, 79.)

Allah kendilerine lanet etsin, söyle diyorlardi: Ey Lut! Bizim kadınlarda gözümüz olmadigini, maksat ve istegimizin ne oldugunu pekala biliyorsun. Serefli peygamberlerine bu çirkin sözle karsilik verdiler. Can yakici azabin sahibi yüce Allah'in satvetinden korkmadilar. Bunun üzerine o serefli peygamber dedi Id: "Keske size yetecek bir kuvvetim olsa veya saglam bir yere sigmsam." (Hûd, 80.)

Bu çirkin sözlerinden ötürü hakkettikleri azabi üzerlerine indirmek için güç ve kuvvet sahibi olmak ya da onlara kai-si kendisine yardimci olacak bir asireti olmasini arzuladi.

Zührî, Ebu Hüreyre'nin merfu bir rivayette söyle dedigim nakletti: "Lut kavmine incek olan azab hususunda biz Ibrahim'den daha çok kuskulanma hakkına sahibiz. Allah Lut'a rahmet etsin. Saglam bir yere siginmak istiyordu. Yusuf un.kaldigi kadar zindanda kalsaydim, davetçiye icabet ederdim."

Muhammed b. Amr b. Alkame, Ebu Hüreyre'den rivayet etti ki, Rasûlullah (s.a.v.) söyle buyurdu: "Saglam bir yere (yani onur ve üstünlük sahibi olan Allah'a) sigindigi için Allah'in rahmeti Lut'un üzerine olsun. Ondan sonra Cenâb-i Allah'in gönderdigi peygamberlerin tümü, kalabalik asiret sahipleri olmuslardir."

Yüce Allah buyurdu ki:

"Sehir halki sevinerek geldiler. Lut: "Bunlar benim konuklanmdir. Onlara karsi beni mahçub etmeyin. Allah'tan korkun, beni rezil etmeyin. " dedi. "Biz sana misafir kabul etmeyi yasak etmemis miydik?" dediler. Lut: "Alacaksaniz, iste benim kizlanm." dedi." {cl-Hicr, 67-71.)

Bu kötü gidisati ve fenaligi sürdürmekten onlan sakindirdi; kendi hanimlanna yanasmalarini salikladi.

Onlar, kötülüklerinden vazgeçmiyor, tavsiyeye kulak vermiyorlardi. Aksine Lut onlan sakmdirdikça onlar, bu konuklan elde etmek için taleplerinde ısrar ediyorlardi. Ertesi sabah baslarına gelecek felaketten ve kaderin kendileri için isittigi azab atesinden haberleri yoktu.

Iste bu nedenledir ki Cenâb-i Allah, peygamberi Muhammed (s.a.v.)'in hayatına yemin ederek söyle buyurmıştır: "Senin hayatına andolsun ki, onlar sarhosluklan içinde bocalayıp duruyorlardi." (el-Hicr,72.)

"Lut, andolsun ki, onlan bizim yakalamamızla uyarmisti. Ama onlar uyarmalan süpheyle karsilayarak dinlemediler. Andolsun ki, onlar Lut'un

konuklan olan melekleri elde etmeye kalkistilar. Bunun üzerine gözlerini kör ettik. "Azabimi ve uyarmalanmi dinlememenin sonucunu tadın." dedik. Andolsun ki, sabah erken, önü alınmaz bir azab baslanna geldi." (el-Kamer, 36-38.)

Müfessirler ve baskalan dediler ki: Allah'in peygamberi Lut (a.s.), o ahlaksiz milletin içeri girmelerine engel olmaya çalisiyor, kapiyi kilitleyerek onlara karsi konuklanni korumaya çabaliyordu. Fakat onlar açip içeri girmek için kapiyi zorluyorladi. O da kapinin ardindan seslenerek, bu yaptiklarinin dogru olmadigini, bundan vazgeçmeleri gerektiğini onlara Öğütlüyordu. Öğütlerini ısrarla yineliyordu. Sikisip çaresiz kalınca da: "Keske size yetecek bir gücüm olsaydi veya saglam bir yere sigmsaydim ve üzerinize azab indirseydim" dedi. Bu durumu gören melekler: "Ey Lut! Biz Rabbinin elçileriyiz. Onlar sana ulasamayacaklar-dir"dediler. (Hüd, si.)

Rivayete göre Cebrail (a.s.), evden çıkıp o ahlaksizların suratına kanadinin ucuyla çarparak gözlerini kör etmiş. Öyleki, yüzlerindeki göz çukurlari tamamen kapanıp dümdüz hale gelmiş, derler. Gözlerini kaybeden o ahlaksizlar, duvarlara tutunarak, el yordamiyla evlerine dönmeye baslamislar. Dönerken de Allah'in elçisi Lut peygamberi tehdid ederek: "Sabah olunca ona gösteririz." demislerdi.

Yüce Allah buyurdu ki: 'Andolsun ki, onlar Lut'un konuklari olan melekleri elde etmeye kalkistilar. Bunun üzerine gözlerini kör ettik. "Azabimi ve uyarmalarimi dinlememenin sonucunu tadın." dedik. Andolsun ki, sabah erken, önü alınmaz bir azab baslarına geldi." (el-Kamcr,37-38.)

Söyleld: Melekler, Lut'a yanasarak, gecenin son kısmında karisi hariç, diger aile efradim yanma alarak yola çıkmasını tenbihlediler. Kavminin üzerine inmekte olan azabın sesini duyduğunuzda; "İçinizden hiç kimse geii kalmasin." dediler. Kendisinin de çoban gibi, onların ardisira yürümesini öğütlediler. "Ancak karin hariç..." Bu kelimeyi mansub olarak okuma durumunda manasi böyle olur. "Aileni geceleyin yürüt." Ancak karini yanına alip beraberinde götürmeyesin! Yalnız bu kelimesini merfu olarak okumak ta mümkündür. Bu durumda ayetin manasi söyle olur: "Sizden hiç kimse geride kalmayacaktır. Ancak karin geride kalacak, geriye dönüp bakacaktır." Kavminin basına gelen bela, onun da basına gelecektir. Fakat bu ayetin birinci sekilde mansub olarak okunup ona göre manalandılması daha kuvvetli bir görüştür. Dogrusunu Allah bilir.

Süheylî, Lut'un karisinin adinin Valihe; Nuh'un karisinin adinin ise Vâlihe olduğunu söylemiştir.

Melekler, Allah tarafından hain ve süpheciler için melunluk örneği kilman bu asi ve yoldan çıkmisların helak edileceklerim müjdeleyerek Lut'a dediler ki:

"Süphesiz onların vadeleri gün dogana kadardır. Gün dogması yakın değil mi?" (Hüd, si.)

Lut (a.s.), aile efradı ile - bunlar, onun iki kızından ibaretti - geceleyin yola çıktığında, erkeklerden peslerine takılan olmadı. Karisinin da onlarla beraber yola çıktığını söyleyenler olmuşa da, dogrusunu Allah bilir.

Bunlar o ahlaksızların beldesinden çıkıp kurtulduktan sonra gün dogarken, ahlaksız ve kafir kavmin üzerine, Allah'ın geri çevrilemeyen emri geldi. Karsi konulması imkansız olan siddetli azab, üzerlerine indi.

Ehl-i Kitap kaynaklarında anlatıldığına göre melekler, Lut'a, kendi kasabasının yanındaki dağın tepesine çıkmasını teklif ettiler. Ama o, bunu uygun görmedi. Oraya yalan bir kasabaya gitmek istediğini söyledi. Onlar da: "Peki öyle olsun, git. Oraya varıp yeli esinceye kadar seni bekleyeceğiz. Sen oraya vardikten sonra biz bunların üzerine azabi indiririz." dediler. Rivayete göre, halkın Gur-i Zagi" dedikleri Suur kasabasına gitti. Gün dogunca da, terketmiş olduğu kasabanın üzerine Allah'ın azabi indi.

Yüce Allah buyurdu ki: "Buyrugumuz gelince oraların altını üstüne getirdik. Üzerleri de Rabbinin katından, işaretli olarak yığın yığın sert taş yağdırdık. Bunlar, zalimlerden hiçbir zaman uzak olmayacaktır." (Hüd, 82-83.)

Derler ki: Cibrail, kanadının ucuyla vurarak onları - içindeki insanlarla birlikte yedi kenti - yerlerinden söküp kopardı. 400 veya 4000 nüfus idiler. Hayvanlarıyla birlikte helak edildiler. Bu kentlere bağlı arazi, mekan ve işyerleri de tahrib edildi. Top yekun yerden koparılıp kaldırıldılar; horozlarının ötüslerini, köpeklerinin ulumalarını melekler duyacak kadar göklere yükseltildiler. Sonra da ters döndürülerek yere bırakıldılar. Alt-üst edildiler. Mücahid'in dedigine göre, eskiden en yüksekteki yerleri, bu defa yere ilk defa düşen kısımlar oldu.

"Üzerlerine yığın yığın sert taşlar yağdırdık." "Siccil" kelimesi Arapçalaştırılmış Farsça kelimelerden biridir. Kati ve sert anlamına gelir. "Mandud" kelimesi ise pespese, habire manasına gelir. O taşlar Rabbinin katında işaretlenmişlerdi. Her taşın üzerinde, kime isabet edip helak edeceği yazılıydı. Azab melekleri demislerdi ki: "Suçlu bir milletin üzerine, Rabbinin katından işaretli olarak, asin gidenlere mahsus sert taşlar göndermekle görevlendirildik." (cz-Zâriyât, 32-34.)

"Üzerlerine de yağmur yağdırdık. Uyarılan, fakat yola gelmeyenlerin yağmuru ne kötü idi!" (es-Suarâ, m.)

"Lut milletin kasabalarını yere batıran, onları gömdükçe gömen O'dur. Ey kisi! Rabbinin hangi nimetinde süpheye düzersin?" (en-Necm, 53-54.)

Onları ters çevirip yere batırdı, altlarını üstlerine getirdi. Üzerlerine yağmur

gibi pespese, yigin yigin sert taslar yagdirdi. O taslardan her birinin üzerinde, o beldede yasamakta olan kafirlerden hangisini helak edecekse, o kisinin adi yaziliydi. Orada bulunanlari da, oradan uzakta yasamakta olup ta helak edileceklerin de adlan o taslar üzerine yazilmisti.

Anlatildigina göre Lut'un karisi, kendi kafir kavmiyle beraber geride kalmisti. Kocasi Lut ve kizlariyla beraber sehirden çiktiği, ancak çigligi ve sehrin dūsüsünü duyduğunda, geri dönüp kavmine dogru gittiği, öteden beri Rabbinin buyruguna muhalefet ettiği, azabin indigini görünce de "Vay benim milletimin basina gelenler!" diye feryad ettiği, bu esnada üzerine gökten bir tas dūserek kendisini öldürdüğü ve kavminin akibetine ugrattığı da anlatilir. Çünkü o da o ahlaksizlari dininde imis. Lut'un evine gelen konuklari onlara haber veren bir casusmus. Nitekim Yüce Allah buyurdu ki:

"Allah, inkar edenlere, Nuh'un karisiyla Lut'un karisini örnek gösterir: Onlar, kullarimizdan iki iyi kulun nikahmdayken onlara hiyanet etmislerdi de, iki peygamber Allah'tan gelen azabi onlardan savama-mislardi. O iki kadina: "Cehennem'e girenlerle beraber siz de girin."

dendi." (et-Tahrim, 10.)

Bu ayette geçen hiyanetten kasit, dinde hiyanettir. Yani sözü edilen iki kadin, kocalarinin dinine girmemislerdi. Yoksa buradaki hiyanet kelimesiyle, o iki kadinin fuhus yaptiklari kastedilmemektedir. Çünkü Cenâb-i Allah, hiç bir peygamberin karisinin fahiselik yapmasini takdir etmemistir. Nitekim Ibn Abbas ile selef ve halef imamlarından bazilari demisler ki: Peygamberlerden hiçbirinin karisi fuhus isleyerek kocasini aldatmis degildir. Bunun aksini söyleyen, büyük bir hata islemis olur.

Ifk hadisesinde iftiracılar Hz. Aise hakkında ileri geri laflar edince Cenâb-i Allah mü'minleri kinayip azarladi, sakindirip öğüt verdi. Müminlerin anasi, Ebu Bekir es- Siddik'm kizi, Rasûluilah'm zevcesi Hz. Aise'nin masum oldugunu bildirirken söyle buyurmustu: "Onu dilinize dolamistiniz. Bilmediginiz seyleri agziniza aliyordunuz. Onu önemsiz bir sey saniyordunuz. Oysa Allah katinda önemi büyüktü. Onu isittiginizde: "Bu konuda konusmamiz yakisik olmaz; hasa, bu büyük bir iftiradir." demeniz gerekmez miydi?" (cn-Nûr, ib-i6.)

Yani, Ey Rabbimiz! Senin peygamberinin esinin bu durumda olmasi mümkün degildir. Seni bundan tenzih ederiz.

«Bunlar (bu ceza) zalimlerden hiçbir zaman uzak kalmayacaktır.» (Hûd, 82.) Yani bu çeşit azab, Lut kavminin o çirkin fiilini isleyenlerden uzak olmayacaktır. Bu ayet-i kerimeye dayanan bazi âlimler, livata (oglancilik) yapanlari, evli de olsalar bekar da olsalar taslanarak recme-dilmeleri gerektigini söylemişlerdir. Örneğin Safii, Ahmed b. Hanbel ve bir grup

imam bu görüstedir. Bu görüşteki âlimler, Ahmed b. Hanbel ile sünen sahiplerinin, Ibn Abbas'tan rivayet etmiş oldukları şu hadisi de delil olarak ileri sürmüşlerdir: Rasûlullah (s.a.v.) buyurdu ki:

"Lut kavminin fiilini yapanları gördüğünüzde; yapani da, yapılanı da öldürün."

Ebu Hanife'nin görüşüne göre, bu fiili işleyen kimse, dağın en yüksek noktasından aşağıya fırlatılır. Lut kavmine yapıldığı gibi, ardisirada taşlar atılır. Çünkü Cenâb-i Allah: "Bunlar, (bu ceza) zalimlerden hiç bir zaman uzak kalmayacaktır." demistir.

Cenâb-i Allah, Lut kavminin yaşadığı beldeleri pis kokulu bir denize dönüştürmüştür. O denizin suyundan yararlanılmaz. Adiligiden ve pislighinden ötürü, oranın çevresindeki arazilerden de faydalanılmaz. Orası baskalarına öğüt ve ibret oldu. Emrine muhalefet eden, peygamberlerini yalanlayan, kendi hevesine uyup mevlasma karsı gelen kimselerden intikam almakta ne kadar güçlü olduğuna dair Allah'ın bir kudret delili oldu. Onları tehlikelerden kurtarıp, karanlıklardan çıkararak aydınlığa kavuşturmakla, mümin kullarına karsı ne kadar merhametli olduğunu gösteren ilahî bir rahmet delili oldu. Nitekim yüce Allah buyurdu ki: "Süphesiz bunda Allah'ın kudretine işaret vardır. Ama çoğu inanmazlar. Rabbin süphesiz güçlüdür, merhametlidir." (es-Suarâ,8-9.)

"Tanyeri agarırken çiglik onları y akalayı verdi. Memleketlerini alt üst ettik. Üzerlerine sert taşlar yagdırdık. Bunda, görebilen insanlar için ibretler vardır. O şehirlerin kalıntıları, islek yollar üzerinde hâlâ durmaktadırlar. Bunda, inananlar için ibret vardır." (ei-Hicr, 73-77.)

Cenâb-i Allah'ın o beldeleri ve oralarda yaşamış olanları nasir degistirdigine, kalabalıklarla senlenmiskene o kalabalıkları nasıl helak edip yok ettigine feraset ve basiretle bakan mü'minler için ibretler vardır. Tirmizî ve diğerlerinin merfu olarak rivayet ettikleri bir hadiste şöyle buyurulmustur:

"Mü'minin ferasetinden sakinin. Dogrusu o, Allah'ın nuru ile bakar." Bu hadis-i serifi irad buyurduktan sonra Peygamber (s.a.v.) Efen-' dimiz şu ayet-i kerimeyi okumustur: "Bunda, görebilen insanlar için ibretler vardır."

"O şehirlerin kalıntıları, islek yollar üzerinde hâlâ durmaktadırlar." (el-Hicr, 73.)

"Ey İnsanlar! Sabah akşam, onların yerleri üzerinden geçersiniz. Akletmez misiniz?" (cs-safrai, 137-138.)

"Andolsun ki, Biz, düşünen kimseler için bu kasabadan apaçık bir belgeyi geride bırakmışızdır." (ei-Ankcbat, 35.)

"Bunun üzerine, suçlu milletin arasında bulunan mü'minleri çıkardık. Zaten

orada, kendim Allah'a vermiş sadece bir tek ev halkı bulduk. Can yakıcı azabdan korkanlar için, o beldede bir isaret, bir kalıntı bıraktık." (ez-Zâriyât, 35-37.) Yani ahiret azabından korkan, görmediği halde Allah'tan korkan, Rabbinin huzurunda durup hesap vermekten korkan, nefsinin kötü heveslerden men'eden, dolayısıyla ilahî yasakları çiğne-'mekten çekinen, günah işlemeyi terkedene, Lut kavmine benzemekten korkan kimseler için o harap beldede öğüt ve ibretler bıraktık. Her bakımdan olmasa bile bazı bakımlardan bir millete benzeyen kimse, o millettense sayılır. Bazıları demisler ki:

Aynıyle Lut kavmi gibi olmasanız da Lut kavmine pek uzak da sayılmazsınız.

Akıllı, anlayışlı ve Kabbinden korkan kimse, onur ve üstünlük sahibi Allah'ın emirlerine uyar. Rasûlullah (s.a.v.)'in tavsiyelerini kabul eder. Örneğin kendisi için yaratılmış olan helal esleri ve güzel cariyele-riyle şehvetini tatmin eder. Her azili fesatçıya uyup ta Allah'ın tehdidinde muhatab olmaktan ve : "Bunlar (bu cezalar), zalimlerden hiç bir zaman uzak olmayacaktır." ayetinin kapsamına girmekten sakınır. [\[5\]](#)

Suayb Peygamberin Milleti Olan Medyenliler

Cenâb-i Allah, A'râf sûresinde Lut kavminin kıssasını anlattıktan sonra, Medyenli'lerle ilgili olarak şöyle buyurmıştır:

"Medyen halkına da kardeşleri Suayb'i gönderdik. Onlara şöyle dedi: "Ey Milletim! Allah'a kulluk edin. O'ndan başka tanrınız yoktur. Rabbinizden size bir belge geldi. Ölçü ve tartıyı tam yapın. İnsanların esyasını eksik vermeyin. Düzelttikten sonra yeryüzünde bozgunculuk etmeyin. İnaniyorsanız bilin ki, bunlar sizin için hayırlıdır. Allah'a inananları yolundan alıkoyup ve o yolun egriliğini dileyerek tehdit edip her yolda pusu kurup oturmayın. Azken, Allah'ın sizi çoğalttığını hatırlayın. Bozguncuların sonunun nasıl olduğuna bir bakın. İçinizde mademki benimle gönderilene inanan bir topluluk ve inanmayan bir topluluk var. O halde Allah'ın aramızda hükmünü bildirmesine kadar sabredin. Allah hükmedenlerin en iyisidir."

Milletinin büyüklük taşıyan ileri gelenleri: "Ey Suayb! Ya dinimize dönersiniz, ya da, andolsun ki seni ve inananları seninle beraber kasabamızdan çıkarırız." dediler.

Suayb, onlara: "İstemezsek de mi? Allah bizi dininizden kurtardıktan sonra ona dönecek olursak, doğrusu Allah'a karşı yalan uydurmuş oluruz. Rabbinizin dilemesi bir yana, dininize dönmek bize yakışmaz. Rabbinizin ilmi her şeyi kuşatmıştır. Biz yalnız Allah'a güvendik. Rab-bimiz! Bizimle milletimiz arasında hak ile sen hüküm ver. Sen, hükmedenlerin en

hayirlisism." dedi.

Milletinin inkar eden ileri gelenleri, "Suayb'a uyarsaniz, andolsun ki siz kaybedersiniz." dediler. Bu yüzden onlari bir titreme aldı ve olduklari yerde diz üstü çöküverdiler. Suayb'i yalanlayanlar, yurtlarında sanki hiç yaşamamışlar gibi oldular. İzleri bile kalmadı. Mahvolanlar, Suayb'i yalanlayanlar oldu. Suayb onlardan döndü de, "Ey Milletim! Andolsun ki Rabbimin sözlerini size bildirdim, öğüt verdim. Inkara millet için niçin üzüleyim?" dedi." (d-A'râf, 80-93.)

"Medyen halkına, kardeşleri Suayb'i gönderdik. Söyle dedi: "Ey Milletim! Allah'a kulluk edin. Ondan başka tanrınız yoktur. Ölçüyü, tartiyi eksik tutmayın. Doğrusu ben sizi boyluk içinde görüyorum ve hakkınızda kusatıcı bir günün azabından korkuyorum. Ey Milletim! Ölçüyü ve tartiyi tamami/tamamina yapın. İnsanlara esyalarını eksik vermeyin.

Yeryüzünde bozgunculuk yaparak karışıklık çıkarmayın. İnaniyorsanız, Allah'ın geri bıraktığı helal kâr, sizin için daha hayirlidir. Ben size bekçi değilim." "Ey Suayb! Babalarımızın taptığım bırakmamızı emreden veya mallarımızı istedigimiz gibi kullanmamızı men'eden, senin namazın midir? Sen doğrusu, akli basında, yumusak huylu birisin." dediler. "Ey Milletim!- Rabbimden benim bir belgem olduğu ve bana güzel bir nzik da verdiği halde, ona karşı gelebilir miyim? Söylesenize! Size yasak ettiğim şeylerde, aylan hareket etmek istemem, gücümün yettiği kadar İslah etmekten başka bir dileğim yoktur. Basarım, ancak Allah'tandır. Ona güvendim, Ona yöneliyorum." dedi. "Ey Milletim! Bana karşı gelmeniz, Nuh milletine veya Hud milletine yahut da Salih milletine gelen felaketin bir benzerini, salan basiniza getirmesin. Lut Milleti sizden uzak degildir. Rabbinizden magfired dileyin; O'na tevbe edin. Doğrusu Rabbim merhamet eder ve çok sever." "Ey Suayb! Söylediklerinin çoğunu anlamıyor ve doğrusu, seni aramızda güçsüz görüyoruz. Eger taraftarların olmasaydı, seni taslardık. Esasen bizim gözümüzde pek itibarın da yoktur." dediler. "Ey Milletim! Benim taraftarlarını size göre Allah'tan daha mı değerlidir ki Allah'a sırt çevirdiniz? Doğrusu Rabbim, yaptıklarınızı bilgisiyle kusatmıştır." dedi. "Ey Milletim! Durumunuzun gerektirdiğim yapın. Doğrusu, ben de yapacağım. Kime rezil edici bir azabın geleceğini, kimin yalancı olduğunu bileceksiniz. Gözleyin, doğrusu, ben de sizinle beraber gözlüyorum." Buyrugumuz gelince, Suayb'i ve beraberindeki inananları - katimizdan bir rahmet olarak -kurtardık. Haksızlık yapanları bir çiglik yakaladı; olduklari yerde diz üstü çöküverdiler. Sanki orada hiç yaşamamışlardı. Bilin ki Semud milleti Allah'ın rahmetinden uzaklastığı gibi Medyen halkı da uzaklastı."

(Hûd, 84-95.)

"Ormanlık yerde oturan (Medyenli)ler, süphesiz zalim kimselerdi. Bunun

için onlardan öc aldık. Hâlâ her ila memleket de islek bir yol üzerindedirler." (d-Hicr, 78-79.)

"Ormanlık yerde oturanlar, Eykeliler de peygamberleri yalanladı. Suayb onlara: "Allah'a karşı gelmekten sakınmaz misiniz? Doğrusu ben, size gönderilmiş güvenilir bir elçiyim. Artık Allah'tan sakının ve bana itaat edin. Ben, buna karşı sizden bir ücret istemiyorum. Benim ecrim, ancak âlemlerin Rabbi'ne aittir. Ölçüyü tam yapın. Eksiltenlerden olmayın. Doğru terazi ile tartın. İnsanların hakkını azaltmayın. Yeryüzünde bozgunculuk yaparak karışıklık çıkarmayın. Sizi ve daha önceki nesilleri yaratandan korkun." dedi. "Sen büyülenmissin. Bizim gibi bir insandan başka birsey değilsin. Doğrusu, seni yalancılardan sanıyoruz. Eger doğru sözlü isen, göğün bir parçasını üstümüze düşür." dediler.

Suayb: "Rabbim, yaptıklarınızı çok iyi bilir." dedi. Ama onu yalanladılar. Bunun üzerine onları bulutlu bir günün azabı yakaladı. Gerçekten o gün büyük bir günün azabı idi. Doğrusu, bunda bir ders vardır. Fakat çoğu inanmamıştır. Rabbin şüphesiz güçlüdür, merhametlidir." (Gs-Suarâ, IV6-191.)

Medyenliler, Arap bir millet olup kendi beldeleri olan Medyen'de yasarlardı. Medyen, Sam tarafında olup Maan topraklarına yakındı. Lut gölüne yakın olup Hicaz sınırındaydı. Medyen kabilesi bilinen meshur bir kabile olup İbrahim Halil (a.s.)'in oğlu Medyan'ın oğlu Medyen'in evlatlarıdır. Bunların peygamberleri de Mikyil b. Yescen'in oğlu Suayb (a.s.)'dir. Süryanicede ona Yetron derler, ancak bunda ihtilaf vardır. Suayb'ın babasının adının Yeshar olduğunu söyleyenler vardır. Yeshar da Yakub oğlu Lavi'nin oğludur. Kimine göre Suayb'ın babası Nüveyb'dir. Nüveyb de, Ayfa b. Medyen b. İbrahim'in oğludur. Diğer bazıları da Suayb'ın babasının Sayfur olduğunu söylemişlerdir. Sayfur'un babası da Ayfa b. Sabit b. Medyen b. İbrahim'dir. Suayb (a.s.)'in nesebi hakkında başka şeyler söyleyenler de vardır. İbn Asakirin dedigine göre anası veya anneannesi Lut'un kızıdır. Suayb, İbrahim'e iman edip onunla beraber Babil'den göç eden ve Sam'a girenlerdendir. Vehb b. Münebbih'in anlattığına göre Suayb ile Mül-gam., atese atıldığı gün İbrahim'e iman eden ve onunla birlikte Sam'a göç edenlerdendir. İbrahim (a.s.), ona ve Mül-gam'a, Lut'un kızlarını es olarak vermisti. Bunu İbn Kuteybe anlatmıştır. Ancak bu görüşler üzerinde tartışılabilir. Doğruyu en iyi bilen Allah'tır.

Sahabelerden Seleme b. Sa'd El-Anzî'nin biyografisi anlatılırken onun, Rasûlullah (s.a.v.)'in yanına gelerek Müslüman olduğu ve Anze kabilesine mensub olduğunu söylediği, Rasûlullah (s.a.)'in de Anze kabilesini söyle övdüğü rivayet edilir:

"Anze, ne güzel bir kabile. Kendilerine tecavüz edildi, ama yardım görüp

muzaffer oldular. Suayb'm taraftarlari ve Musa'nin da hisimlaridirlar." [6] Bu hadis sahihse, Suayb'm, Musa'nin kayinpederi olup Arab-i Arib'e'den Anze kabilesine mensub olduguna delâlet eder. Fakat bunlar Anze b. Esed b. Rabia b. Nizar b. Ma'd b. Adnan'in soyundan gelmemektedir. Çünkü bunlarla onun arasinda çok uzun bir zaman geçmiştir. Dogruyu en iyi bilen Allah'tir.

Ibn Hibban'm, "Sahih"inde peygamberlerden bahseden bölümünde Ebu Zerr'den rivayet edilen bir hadiste Rasûlullah (s.a.v.) söyle buyurmıştır.

"Peygamberlerin dördü araplardandır: Hud, Salih, Suayb ve bir de peygamberin... Ey Ebu Zerr!"

Seleften bazilari, Suayb (a.s.)'a peygamberlerin hatibi unvanini vermişlerdir. Çünkü ö, milletini kendisinin peygamberligine inanmaya davet ederken yüksek edebî ifadeler kullanmış. Ibn îshak, Ibn Abbas'm söyle dedigini rivayet eder: Rasûlullah (s.a.v.), yaninda Suayb peygamberden söz edildiginde, "O peygamberlerin hatibidir." derdi. [7]

Medyenliler kafir bir millet olup yol keser, gelip geçenleri korkutur sarmas dolas olmus, dalli budakli ağaçlara taparlardı. İnsanlar içinde muamelesi en kötü olanlar onlardı. Ölçü ve tartıda hile yaparlardı. Alırken fazla almaya, satarken de eksik vermeye uğrasırlardı. İçlerinden Suayb'i, Allah onlara elçi olarak gönderdi. Onlari, ortagi olmayan tek Allah'a kulluk etmeye çağırdı. Eksik ölçüp tartmak, yolcuları korkutmak gibi kötü işlerden el çekmelerim tavsiye edip uyardı. Halkın bir bölümü kendisine inandı, ama çoğu onu yalanlajip inkar etti. Nihayet Cenâb-i Allah, siddetli azabini onların üzerine indirdi. O, övülmeye layik olan dosttur. Nitekim buyurdu ki:

Medyen halkına da kardeşleri Suayb'i gönderdik. Onlara söyle de-di: "Ey Milletim! Allah'a kulluk edin. Ondan baska tanrınız yoktur. Rabbinizden size bir belge geldi...» (ci-A'râf, 85.)

Yani size getirmiş olduğum şeylerin doğruluğuna, benim de Allah tarafından size gönderildiğime delâlet eden apaçık bir delil ve kesin bir belge gelmiştir. Bu belgeler de Suayb'm gösterdiği ve tafsilati hakkında bilgi sahibi olmadığımız bazı mucizeleridir.

"Ölçü, ve tartıyı tam yapın. İnsanların esyasını eksik vermeyin. Düzelttikten sonra yeryüzünde bozgunculuk etmeyin."

Halkına, adaletli olmalarını emretti. Haksizlik etmelerini yasakladı. Aksini yapmaları halinde onlari ceza ile tehdit etti ve dedi ki:

"Inaniyorsanız bilin ki bunlar sizin için hayırlıdır. Tehdit edip her yolda pusu kurarak oturmayın." İnsanların mallarım haraç ve bağ adı altında alıyor, onlari tehdit ediyor, yolları da korkulu hale getiriyorsunuz.

"Süddî, tefsirinde sahabeden naklederek dedi ki: Suayb'm milleti, yoldan gelip geçenlerin mallarının onda birini alırlardı.

Ishak b.Bisr, Ibn Abbasın söyle dedigim rivayet eder: Suayb'm milleti, azgin kimseler olup yollari keser, gelip geçenlerin mallarının onda birini zorla alırlardı. Bu kötülüğü ilk icad edenler, onlardır.

"Allah'a iman edenleri, egrilik dileyerek onun yolundan geri çeviriyorsunuz." Onlari maddi ve manevi yol kesicilikten men etmistî. Onlara hitaben sözlerini söyle sürdürmüstü:

«Azken, Allah'in sizi çoğalttığını hatırlayın. Bozguncuların sonunun nasıl olduğuna bir bakın.» (ei-A'râf, 86.)

Azlıktan sonra kendilerini çoğaltmakla Allah'in onlara bahsetmiş olduğu nimeti hatırlatmış ; tavsiyesine uymadıkları takdirde Allah'in onlardan intikam alacağını bildirerek de onlari sakindirmiş ve bunun gerçekliğini ispatlayıcı delilleri önlerine koymuştu. Nitekim bir baska kissada onlara söyle demisti:

«Ölçüyü, tartıyı eksik tutmayın. Doğrusu, ben sizi bolluk içinde görüyorum ve hakkınızda kusatıcı bir günün azabından korkuyorum.» (Hûd, 84.)

Yani bu halinizi sürdürmeyin; yoksa Cenâb-i Allah elinizdeki malın bereketim giderir, sizi yoksullastırır ve sizi zengin kılan şeyleri giderir. Tabii İd bütün bunların yarasına ahirette de azab göreceksiniz. Hem bu dünyada hem öte tarafta ceza gören kimse, zararlı bir alışverise girmiş olur.

Önce onlari, ölçü ve tartıya hile karistirmek gibi uygunsuz işleri yapmaktan sakindirdi. Aksi takdirde Cenâb-i Allah'in bu dünyada kendilerine bahsetmiş olduğu nimeti ellerinden çekip alacağım, ahirette de onlari can yakıcı bir azaba çarptırıp şiddetli bir cezaya ugratacağını söyleyerek uyardı. Sonra da tersim yapmaktan menedici bir eda ile, amira-ne bir tarzda onlara'söyle dedi.

«Ey milletim! Ölçüyü ve tartıyı tam yapın. İnsanlara esyalarını eksik vermeyin. Yeryüzünde bozgunculuk yaparak karışıklık çıkarmayın. İnaniyorsanız, Allah'in geri bıraktığı helal kâr sizin için daha hayırlıdır. Ben size bekçi değilim.» (Hûd, 85-86.)

Ibn Abbas ile Hasan Basrî: "Allah'ın geri bıraktığı helal kâr, O'nun verdiği riziktir ki, bu da insanların mallarını haksız yere ellerinden almaktan daha hayırlıdır. " dediler. Ibn Cerir de söyle dedi: "Ölçü ve tartıyı tamami tamamına yaptıktan sonra arta kalan karınız, ölçü ve tartıya hile katarak insanların mallarını almanızdan sizin için daha hayırlıdır." Bu, su ayetin ifade ettiği manaya benzemektedir.

«Ey Muhammedi De ki: "Helal ile haram, harana şeylerin çokluğundan

hoslansan bile, esit degildir.» (ei-Mâjde, 100.)

Yani az miktardaki helal mal, sizin için çok miktardaki haram maldan daha hayirlidir. Çünkü helal mal miktarca az da olsa bereketlidir. Haram mal ise miktarca çok olsa da bereketsizdir. Nitekim yüce Allah buyurdu ki: «Allah faizi eksiltir, sadakalari bereketlendirir.» (ei-Bakara, 276.)

Rasûlullah (s.a.v.) da buyurdu ki:

«Süphesiz faiz, her ne kadar miktarı çok olsa da akibeti azliktir.» [8] Bir baska hadisinde de söyle buyurmıştır:

«Alisveris yerlerinden ayrılmadıkları sürece, satıcı ile müsteri (akdi geçerli kilmak veya feshetmekte) serbesttirler. Dogru söyleyip (maldaki ayibi) açıklarlarsa, alisverisleri kendileri için bereketli olur. Sayet yalan söyleyip (maldaki ayibi) gizlerlerse, alisverislerinin bereketi gider.» [9]

Özetle demek istedigimiz su ki; miktarı az da olsa helal kazanç bereketlidir. Miktarı çok olsa da haram, hiçbir fayda vermez. Bu nedenle Allah'in peygamberi Suayb demis ki: "Eger inaniyorsanız, Allah'in geri biraktigi helal kâr, sizin için daha hayirlidir." (Hûd, 86.) Suayb (a.s.) in, "Ben size bekçi degilim." demesi ise su manaya gelir: Ben ve benden baskalarının sizi görmesi için degil de, Allah'in rizasini talep etmek ve onun sevabini ummak için. Rabbinizin buyruklarına uyun.

«Ey Suayb! babalarimizin taptigini birakmamizi emreden veya mallarimizi istedigimiz gibi kullanmamizi meneden, senin namazın midir? Dogrusu, sen akli basında, yumusak huylu birisin." dediler.» (Hûd,87).

Onu alaya alip küçümseyerek diyorlardı ki: Ey Suayb! Kilmakta oldugun su namazın mı; sadece senin tanrina kulluk edelim, geçmiş ata ve dedelerimizin tapageldikleri tanrileri birakalım veya yeryüzünde sirf sem'n hosuna gidecek muameleleri yapalım, biz begensek dahi senin razi olmayacagin isleri birakalım diye bizi kisitlilik altına almani sana emrediyor? "Dogrusu, sen aklibasmda, yumusak huylu birisin." Ibn Ab-bas, Meymun b.Mehran ibn Cüreyc, Zeyd b.Eslem ve Ibn Cerir dediler ki: Allah düşmani olan Medyenliler, alayvari bir eda ile bu sözleri Suayb peygambere söylediler. Hz.Suayb ise onlara söyle karsilik verdi:

«"Ey milletim! Rabbinden benim bir belgem oldugu ve bana güzel bir rizik da verdigi halde O'na karsi gelebilir miyim? Söylesenize! Size yasak ettigim seylerde, aykiri hareket etmek istemem. Gücümün yettigi kadar islah etmekten baska bir dileğim yoktur. Basarım, ancak Allah'tandır. O'na güvendim, O'na yöneliyorum." dedi.» (Hûd, as.)

Suayb (a.s.) yumusak ifadelerle onlara yaklasiyor, en açık isaretlerle onlari Hakka çağırıyordu. Onlara diyordu ki: Ey yalanlayıcılar! Benim size elçi olarak gönderildiğime iliskin, "Rabbundan bir belgem oldugunu ve bana

(peygamberlik gibi) güzel bir rizik da vermis " olmasına ne dersiniz? Ama siz bütün bunları göremiyorsunuz. Size artık ne yapabilirim? Önceki sayfalarda anlattığımız gibi Nuh (a.s.) da kavmine böyle bir hitapta bulunmuştu.

"Size yasak ettiğim şeylerde aykırı hareket etmek istemem." Yani size her neyi emrettiysöm, mutlaka o emre ben kendim de uyarım. Bir işi yapmaktan vazgeçmenizi tavsiye ettiysem, mutlaka o isten ben kendim de vazgeçerim. Bu emir ve yasaklara ilk uyan ben olurum. Bu, övgüye layık yüce bir sıfattır. Bunun tersi de, reddedilen ve yerilen bir sıfattır. Nitekim son devirlerinde İsrailoğulları uleması ve cahil hatipleri, halka verdikleri nasihatların tersini yapar olmuştular. Yüce Allah buyurdu ki:

«Kitabı okuyup durduğunuz halde kendinizi unutur da baskalarına mı iyilikle emredersiniz? Düşünmez misiniz?» (e]-Bakara, 44.)

Bu ayeti tefsir ederken, Rasûlullah (s.a.v.)'m su sahîh hadisini de nakletmistik: Rasûluîlah (s.a.v.) buyurmuş ki:

«(Kiyamet gününde bir) adam getirilip atese atılır. Bağirsakları karnından dışarı fırlar. Eşinin kendi etrafında dönüşü gibi bağirsakla-nyla birlikte döner. Atestekiler etrafına toplanarak şöyle derler: "Ey falan... Sana ne oldu? Sen baskalarına iyiliği emredip kötülüğü menetmez miydin?" O da "Evet, Öyle... Ben iyiliği emrederdim ama kendim iyilik yapmazdım. Kötülükten menederdim ama kendim kötülük yapardım." diye cevap verir.»

Peygamberlei*e muhalefet eden ahlaksız bedbahtların niteliği iste budur. Rablerinden giyaben korkan bilgin topluluklar ile asaletti, efendilere gelince, bunların durumları, Allah'ın peygamberi Suayb'in dedigi gibidir:

«Size yasak ettiğim şeylerde aykırı hareket etmek istemem. Dileğim, gücümün yettiği kadar düzeltmekten başka birsey değildir.» (Hûd, 88.)

Yani bütün işlerimde, gerek sözlerimde, gerek fiillerimde gücümün elverdiği oranda düzeltmekten başka bir amacım yoktur. Her hâlimde, "Basarım ancak Allah iledir. O'na tevekkül ettim ve O'na yöneldim." Her bakımdan dönüşüm O'nadır."

Tergîb yani insanları Allah'a ragbet ettirip yöneltmek iste budur. Bundan sonra Suayb (a.s.), insanları biraz da Allah'tan korkutuyor. Diyor ki:

«Ey milletim! Bana karşı gelmeniz Nuh milletine veya Hud milletine veyahut da Salih milletine gelen felaketin bir benzerini sakın basiniza getirmesin. Lut milleti sizden uzak değildir.» (Hûd, 89.)

Yani bana olan muhalefetiniz ve getirdiğim dine olan öfkeniz, sizi sapıklık, cehalet ve muhalefetinizi sürdürmeye itmesin. Yoksa Allah, benzerlerinin olan Nuh, Hud ve Salih'in yalanlayıcı ve muhalefet edici olan kavimlerine

indirdigi gibi «izin de üzerinize azab ve gazabim indirir. "Lut kavmi sizden uzak degildir." Bu ayetini su anlama geldiği söylenmiştir: Lut kavmi zaman bakımından sizden uzakta degildir. Küfür ve azgınlıkları dolayısıyla üzerlerine inen azab haberi size ulaşmıştır. Ayetin; "Lut kavmi, mahal ve mekan bakımından sizden uzakta degildir." anlamında olduğunu söyleyenler de vardır. Mezkur ayetin su anlama geldiğini söyleyenler de olmuştur: Lut kavmi, çeşitli hile ve süphelerle insanların mallarını gizli açık almak, yol kesmek gibi çirkin fiil ve nitelikler bakımından sizden uzakta degildir.

Bu kavilleri uzlastırmak mümkündür. Çünkü Lut kavmi, Suayb kavminden zaman, mekan ve nitelik bakımından uzakta degildi.

Sonra Suayb peygamber, korkutma ve imrendirme ifadelerini birbirine katarak şöyle diyor: «Rabbinizden mağfiret dileyin. O'na yönelip tevbe edin. Süphesiz Rabbinizi merhamet eden ve sevendir.» (Hûd, 90.) Yani bu kötü halinize son verin. Merhamet edip sevin Rabbinize yönelip tevbe edin, çünkü O, kendisine yönelip tevbe edenlerin tevbesini kabul buyuran ve kullarına merhamet edendir. Ananın yavrusuna gösterdiği sefkat ve merhametin daha fazlasını O, kullarına gösterir. Sevendir. Kulunun büyük günah işlemesinin ardışra tevbe etmesinden sonra olsa dahi, kulunu sevendir.

«Ey Suayb! Söylediklerinin çoğunu anlamıyoruz. Doğrusu biz, seni aramızda zayıf biri olarak görüyoruz." dediler.» (Hûd, 91.)

. Rivayete göre İbn Abbas ile Said b.Cübeyr ve Sevrî, Hz.Suayb'in gözünün kör olduğunu söylemişlerdir. Rivayet edilen merfu bir hadiste de su ifadelere rastlamaktayız: Hz.Suayb ilahî asktan ötürü ağladı, nihayet gözlerini kaybetti. Neticede Allah onun gözlerini yine açtı ve sordu: "Ey Suayb! Cehennem korkusundan mı yoksa Cennet arzusundan dolayı mı ağlıyorsun?" Suayb cevap verdi: "Hayır ya Rab! Senin askından ağlıyorum. Sana bakıp seni gördükten sonra, bana ne yaparlarsa yapsınlar, umurumda değil!" Bunun üzerine Allah ona vahiy gönderdi: "Benimle buluşman sana mübarek olsun ey Suayb! İşte bu sebeptendir ki, benimle konuşan İmran oğlu Musa'yi senin hizmetine verdim."[\[10\]](#)

«Milleti Suayb'a söyle demisti. Eger asiretin olmasaydı seni mutlaka tasarlardık. Sen bizim nazarımızda itibarlı biri değilsin.» (Hûd, 91.)

Asiri derecedeki küfürlerinden ve çirkin inatlarından ötürü böyle demislerdi. "Söylediklerinin çoğunu anlamıyoruz." Çünkü biz bu anlattıklarını sevmiyor ve istemiyoruz. Bizim bunlara eğilimimiz de yoktur. Nitekim Kureysli kâfirler de Rasûlullah (s.a.v.)'a demislerdi ki: «"Ey Muhammed! Bizi çağırdığın seye karşı kalplerimiz kapalıdır. Kulaklarımızda ağırlık, bizimle senin aranda anlaşmamıza engel vardır. İstedigini yap, biz de yapacağız."

derler.» (Fussiiet, 5.)

"Ey Suayb! Dogrusu, biz seni aramızda zayıf biri olarak görüyoruz." Seni ezilip terkedilmiş biri olarak telakki ediyoruz. "Eger asiretin olmasaydı seni mutlaka taslardık. Sen bizim nazarımızda itibarlı biri değilsin."

"Ey milletim! Benim asiretim size göre Allah'tan daha mı değerlidir ki onlardan korkuyor, bana ilismiyorsunuz? Ama Allah'ın azabından korkmuyorsunuz. O'nun elçisi olduğumdan dolayı bana ilismiyor değilsiniz herhalde! Su halde benim asiretim size göre Allah'tan daha değerli olmuş oluyor ki, "Allah'a sirt çevirdiniz. Dogrusu, benim Rabbim, sizin yapmakta olduğunuz işleri (bilgisi ile) kusatandır." Yapmakta olduğunuz işlerden haberdardır. Bütün bunları bilgisinin kapsamına almıştır. Kendisine döneceğiniz günde de bunların karşılığını size verecektir."

«Ey milletim! Durumunuzun gereğini yapın. Dogrusu, ben de yapacağım. Kime rezil edici bir azabın geleceğim, kimin yalancı olduğunu gözleyin. Ben de sizinle beraber gözlüyorum.» (Hûd, 93.)

Usûl ve metodlanna, yol ve yöntemlerine devam etmeleri, şiddetli bir tehdit veya güçlü bir korkutma ile emrediliyor, İleride dünya yurdunun iyi sonucunun kimin için, helakin de kimin için olduğunu anlayacaksınız. Bu dünyada "rezil edici azabın kime geleceğini"; ahirette de "ebedî azabın kimin üzerine ineceğini" bilecekiniz. "Verdiğimiz haber, müjde ve sakımdirmalarda, ben ve sizden hangimizin doğru, hangimizin yalancı olduğunu da göreceksiniz. "Gözleyin...Ben de sizinle beraber gözleyenlerdenim."

«İçinizde mademki benimle gönderilene inanan bir topluluk ve inanmayan bir topluluk var; o halde Allah'ın aramızda hükmünü bildirmesine kadar sabredin. Allah hükmedenlerin en iyisidir.» (el-A'râf, 87.)

«Milletinin büyüklük taslayan ileri gelenleri, "Ey Suayb! Ya dinimize dönersiniz, ya da andolsun seni ve inananları seninle beraber kasa-bamızdan çıkarırız." dediler. "İstemezsek de mi?" Allah bizi dininizden kurtardıktan sonra ona dönecek olursak, dogrusu, Allah'a karşı yalan uydurmuş oluruz. Rabbimizin dilemesi bir yana, dininize dönmek bize yakışmaz. Kabbimizin ilmi herşeyi kusatmıştır. Biz yalnız Allah'a güvendik. Rabbimiz! Bizimle milletimiz arasında hak ile sen hüküm ver. Sen hükmedenlerin en hayırlısıdır." dedi.» (el-A'râf, 88-89.) Kendi akıllarınca mü'minleri eski dinlerine döndüreceklerini sandılar ve onlardan bunu talep ettiler. Bunun üzerine Suayb (a.s.), taraftarları olan mü'minleri savunmak için o kafirlerin karşısına dikilerek: "Biz istemesek de mi?" dedi. Yani o mü'minler kendi arzularıyla sizin batıl dininize dönmezler. Ancak zor ve baskı altında tutulurlarsa belki dönerler. Çünkü imanin aydınlığı kalplere girip yerleştikten sonra artık hiç kimse ondan başka tarafa sapıp irtidat

etmez. Bu nedenle Suayb (a.s.) dedi ki:

"Allah bizi dininizden kurtardiktan sonra ona dönecek olursak, dogrusu, Allah'a karsi yalan uydurmus oluruz. Rabbimizin dilemesi bir yana, dininize dönmek bize yakismaz. Biz yalnız Allah'a güvendik." O bize yeter. O bizi korur. Her isimizde O'na basvurur, O'na siginiriz:

Bundan sonra Suayb (a.s.) kavmine karsi Allah'tan destek diledi; onların hakettikleri azabin çabuklastirilmesi için Allah'tan yardım istedi ve söyle dedi: "Rabbimiz! Bizimle milletimiz arasında hak ile sen hüküm ver. Sen hükmedenlerin en hayirhsism." Böyle dedi, onlara beddua etti. Allah, kendisini inkar edip yalanlayan ve elçilerine muhalefet edenlere karsi yardımını istedikleri zaman, peygamberlerinin duasini geri çevirmez." Bununla beraber onlar hal ve gidisatlarını ısrarla sürdürdüler. «Milletinin inkar eden ileri gelenleri, "Eger Suayb'e tabi olursanız, mutlaka zarara uğrayanlardan olursunuz." dediler.» (el-A'râf, 90.) Yüce Allah buyurdu ki:

«Bu yüzden onları bir titreme aldı ve oldukları yerde dizüstü çökü-verdiler.» (A'raf, 91.)

A'râf sûresinde anlatildigina göre onları bir titreme yakalamış, yani üzerinde yaşamakta oldukları yer siddetli bir sarsintiyle sallanarak onları titretmişti. Bu sarsinti ve titreme, onların cesedlerindeki ruhu çıkarmış; o yerin canlıları, cansız varlıklara dönüşmüştü. Cüsseleri de cansız, hareketsiz ve hissiz olarak dizüstü çökük vaziyette kalmıştı. Cenâb-i Allah onlara çeşitli azab, iskence ve belayı birarada vermişti. Pis ve çirkin nitelikleri tasdikları için Cenâb-i Allah hareketleri durduracak siddetli bir titremeyi, sesleri kısacak bir çığlığı, her tarafından ve yönünden insanlara ates kivilcimi saçan bir gölgeyi onlara musallat kıldı. Lakin her sûrede Cenâb-i Allah, cümlelerin dizisine ve ifadelerin akısına uygun olarak onların durumlarını haber vermiştir. Örneğin A'râf sûresinde anlatildigina göre onlar Allah'ın peygamberi Suayb (a.s.)'i ve taraftarlarını titretmiş, onları memleketlerinden kovmakla tehdit etmiş, memleketlerinde kalmak istiyorlarsa eski dinlerine dönmeleri gerektiğini kendilerine bildirmişlerdi. Bunun üzerine Yüce Allah buyurdu ki: "Bu yüzden onları bir titreme aldı ve oldukları yerde dizüstü çökü-verdiler." Evet...Titretmeye karsi titremeye, korkutmaya karsi da korkuya yakalaniverdiler. Bu da cümlelerin gelisine uygun ve önceki ifadelerin de akısına bağlıdır.

Hûd sûresinde anlatildigina göre kendilerini bir çığlık yakalayiver-misti de bunun üzerine yurtlarında dizüstü çökük vaziyette helak olmuşlardı. Çünkü onlar tahkir edici ve küçümseyici bir eda ile Allah'ın peygamberi Suayb'e söyle demişlerdi: «Babalarımızın taptığını bırakmamızı emreden veya mallarımızı istedigimiz gibi kullanmamızı mene-den senin namazın midir? Sen dogrusu akli basında, yumusak huylu birisin.» (Hûd, 87.)

Güzel ve düzgün konusan o güvenilir peygambere karsi kullandiklari bu çirkin kelimeleri sarfetmekten onlari menedici bir çigliktan burada bahsetmek münasib olmustur. Bu nedenledir ki onlari durgunlas-tiracak bir titremenin yani sıra, kendilerini susturan bir çiglik da geldi.

Suarâ sûresinde anlatildigina göre onlari bulutlu bir günün azabi yakalamisti. Bu da onlarin istediklerini yerine getirmek ve arzuladiklari seye kendilerini yaklastirmak için olmustu. Suayb (a.s.)'a demislerdi ki:

«Sen ancak büyülenmisin birisin. Bizim gibi bir insandan baska birsey degilsin. Dogrusu, seni yalancılardan sanıyoruz. Eger dogru sözlü isen, gögün bir parçasini üstümüze düşür." dediler. Suayb: "Rabbim yaptiklarinizi çok iyi bilir." dedi.» (es-Suarâ, 185-188.) Her seyi bilen ve isiten yüce Allah da söyle buyurdu: «Ama onu yalanladilar. Bunun üzerine onlari bulutki bir günün azabi yakaladi. Gerçekten o gün, büyük bir gün idi.» (es-Suarâ, 189.)

Katade ve bazi müfessiiier, Eykelilerin Medyenlilerden ayri bir millet oldugunu söylemisse de, bu. zayif bir görüstür. Bu görüsün sahipleri iki seye dayanmaktadirlar:

1-Kur'ân-i Kerîm'de söyle bir ifade vardir: "Eykeliler peygamberlerini yalanladilar. Hani Suayb onlara demisti ki..." (es-Suarâ, 176-177.) Bu ayette "kardesleri Suayb" denilmiyor da, sadece "Suayb" diyerek yakin bir isim kullaniliyor. Halbuki Medyenlilerden sözedilirken, Kur'ân-i Kerîm'de: "Medyen (halkin)'e kardesleri Suayb'i gönderdik." (ei-AVâf, 85.) deniliyor. Demek ki Eykeliler ayri, Medyenliler ayri birer millettirler.

2-Eykelilerin, bulutlu bir günde azaba ugratildiklari anlatilmakta; Medyenlilerin ise titreme ve çiglikla azaplandirildiklari anlatilmaktadir.

Simdi de gelelim yukaridaki iddialari cevaplamaya:

1-"Eykelüer peygamberleri yalanladilar." sözünden sonra "kardesleri Suayb" denilmiyor da, sadece "Suayb" diyerek yalin bir isim kullaniliyor ve kardeslikten bahsedilmiyor. Çünkü bu ayette onlar ormana ve agaca (Eyke'ye) tapmakla nitelendiriliyorlar. Böyle dedikten sonra burada kardeslikten söz etmek, yerinde bir is olmaz. Ama "Medyen (hal-km)'e kardesleri Suayb'i gönderdik." derken, onlar bir kabileye nisbet edildikleri için,' orada Suayb'm onlarin kardesleri oldugunu söylemek uygun olmustur. Arada böyle bir farkin olması latif, güzel ve yüksek, ayni zamanda nefis bir üslubun geregidir.

2-Eykelilerin bulutlu bir günde azaba ugratilmis olmalarini ileri sürerek onlarin Medyenlilerden ayri bir millet olduklarim söylemeye gelince, bu eger Eykelilerin ayri bir ümmet olduklarini ispatlayan bir delil ise, o zaman haklarinda titreme ve çiglik gibi iki ayri azabtan bahsedildigi için

Medyenlileri de iki ayrı millet olarak telakki etmek gerekecektir ki bu da, bu isten azıcık anlayan bir kimsenin söyleyeceği bir söz değildir.

Simdi de Suayb (a.s.)'m hayatından bahseden ve Hafız tbn Asakir'in naklettiği hadise gelelim.

"Medyen milletiyle Eykeliler iki ümmettir. Allah onlara peygamber Suayb (a.s.)'i (elçi olarak) gönderdi."

Bu gerçekten garip bir hadistir. Bunun rivayet zincirinde geçen ra-vilerden basizi eleştirilmiştir. Öyle sanılıyor ki bu Yermük savaşında dirayetsiz bazisi raviler tarafından Abdullah b.Amr'a aktarılan israili-yat haberlerindendir.

Sonra Cenâb-i Allah, ölçü ve tartiyi eksik yapma gibi, Medyenli'le-rin isledikleri kötülükleri Eykelilerin de yapmış olduklarını söyleyerek onları yermiştir ki bu da, Eykelilerle Medyenlilerin aynı millet olduklarını ispatlamaktadır. Çeşitli azablara çarptırılarak helak edilmişlerdir.

Ancak bu azablardan her biri, ifadenin akisina uygun olarak ayrı ayrı yerlerde anlatılmışlardır. Cenâb-i Allah buyurmuş ki: «Onları bulutlu bir günün azabi yakaladı. Doğrusu o gün, büyük bir günün azabi idi.» (os-

Suarâ, 189.)

Anlatıldığına göre onlara siddetli bir sıcak isabet etmiş. Cenâb-i Allah, yedi gün süreyle onlara rüzgar esintisi vermemiş, bunun yanı sıra su ve gölge onlara fayda sağlamamış, serin bodrumlara girmeleri de kendilerine yarar temin etmemiştir. Böyle olunca da bulundukları yeri terkederek çöle çıkmışlar, bir bulut gelerek onları gölgelendirmişti. Gölgesinden yararlanmak için gelip bulutun altında toplanmışlardı. Hepsini tastamam gelip o bulutun altında toplandıklarında, Cenâb-i Allah o bulutun içinden üzerlerine kivilcimlar ve alev parçaları saçtı... Yer sarsılarak onları titretti. Gökten bir çığlık duyduklar ki derhal canları bedenlerinden ayrıldı ve cesedleri harab olup çöktü.

«Bu. yüzden onları bir titreme aldı ve oldukları yerde diz üstü çököverdiler. Suayb'i yalanlayanlar, yurtlarında sanki hiç yaşamamışlar gibi oldular. İzleri bile kalmadı. Mahvolanlar, Suayb'i yalanlayanlar oldu.» (el-A'râf, 91-92.)

Cenâb-i Allah, Suayb'i ve beraberindeki mü'minleri kurtardı. Nitekim Allah Teâlâ buyurmuştur ki:

«Buyrugumuz gelince Suayb'i ve beraberindeki mü'minleri -katimizden bir rahmet olarak- kurtardık. Haksizlik yapanları bir çığlık yakaladı, oldukları yerde diz üstü çököverdiler. Sanki orada hiç yaşamamışlardı. Bilin ki Semud milleti, Allah'ın rahmetinden uzaklaştığı gibi Medyen halkı da uzaklaştı.» (Hûd, 94-95.)

"Milletinin inkar eden ileri gelenleri, "Suayb'e uyarsanız andolsun ki siz kaybedersiniz." dediler. Bu yüzden onları bir titreme aldı ve oldukları yerde dizüstü çöktüler. Suayb'i yalanlayanlar, yurtlarında sanki hiç yaşamamış gibi oldular, İzleri bile kalmadı. Mahvolanlar, Suayb'i yalanlayanlar oldu." Tabii ki bu mahvoluş, onların mü'minlere: "Suayb'a uyarsanız andolsun ki siz kaybedersiniz." demelerine karşılık olmuştur.

Sonra Cenâb-i Allah, peygamberleri Suayb'ın onları kinayip kötülüklerini teshir ettiğini de anlatıyor. «Suayb onlardan döndü ve: "Ey milletim! Andolsun ki, Rabbimin sözlerini size bildirdim, öğüt verdim, inkarcı millet için niçin üzüleyim? dedi"» (el-A'râf, 93.) Yani onların helak oluslarından sonra, bulundukları mahalden dönüp ayrıldığında: "Ey milletim! And olsun ki, Rabbimin sözlerini size bildirdim, öğüt verdim." dedi. Üzerime düşen eksiksiz teblig ve tam nasihat görevini ifa ettim, sizi doğru yola iletip hidayete ulaştırmak için olanca gücümle, büyük bir tutkuyla çalıştım. Fakat bunun size yararı olmadı. Çünkü Cenâb-i Allah, sapıklıkta kalmasını dilediği kimseleri doğru yola iletmez. Onların yardımcıları da yoktur. Bundan böyle sizin için üzülecek değilim. Çünkü siz, öğüt kabul etmiyor ve insanların rüsvay olacakları günden de korkmuyorsunuz. Su halde Hakk'ı kabul etmeyen, ona yönelip dönmeyen dolayısıyla Allah'ın geri çevrilemeyecek, kendisine karşı savu-nulamayacak ve kendisinden kaçılmayacak azabına çarptırılan, "inkarcı bir millet için niçin üzüleyim?"

Hafız İbn Asakir, "Tarih"inde İbn Âbbas'dan rivayet ederek dedi ki: Suayb (a.s.), Yusuf (a.s.)'dan sonra yaşamıştır. Vehb b.Münebbih'ten nakledildiğine göre beraberindeki mü'minlerle birlikte Suayb (a.s.), Mekke'de vefat etmiştir. Mezarları, Ka'be'nin batısında Darü'n-Nedve ile Beni Senim mahallesi arasındadır. [\[11\]](#)

İbrahim Peygamberin Çocukları

Önceki sayfalarda İbrahim (a.s.) ile milleti arasında geçen hadiseleri ve her iki tarafın nasıl bir sonuçla karşılaşmış olduklarını anlatmıştık. Onun zamanında cereyan eden Lut kavmi kıssasını, bunun ardından da Suayb (a.s.)'ın milleti olan Medyenlilerin kıssasını anlatmıştık. Çünkü bunun delili, yüce Allah'ın kitabının bir kaç yerinde anlatılmaktadır. Lut kavminin kıssasından sonra Cenâb-i Allah Medyenlilerin kıssasını anlatmıştır ki, onlar da önce anlattığımız gibi doğru görüşe göre Eykelilerdir. Kur'ân-i Azim'deki siraya uyarak biz de Medyenlüler'i, Lut Kavminden sonra anlattık. Şimdi de İbrahim (a.s.)'ın soyunun üstünlüğünü anlatmaya çalışacağız. Çünkü Cenâb-i Allah onun soyuna kitap ve peygamberlik vermiştir. Kendisinden sonra gönderilen her peygamber, onun evlatların dandır. [\[12\]](#)

İsmail Peygamber

Önceleri de anlattığımız gibi Ibrahim Halil (a.s.)'in bir kaç oğlu vardı, ama en meshurları, her ikisi de büyük peygamber ve Allah elçileri olan iki kardestir. Diğer kardeşlerinden daha büyük ve daha değerli olan bu iki kardeş, İsmail ile İshak'tir. Kurban edilmek istenen de sahih kavle göre, Ibrahim'in ilk oğlu İsmail'dir. Misirli Kibtîye Hacer'den doğmuştur. Allah'ın selami, ikisinin de üzerine olsun.

Kurban edilmek istenenin İshak olduğunu söyleyen kimse, Tevrat ile İncil'i tahrif edip ayetlerini dehistiren ve göz önündeki Kur'ân'a muhalefet eden israilogullarının nakillerim esas almıştır. Ibrahim, ilk oğlunu -bir rivayete göre de biricik oğlunu- kurban etmekle emrolundu. Her ne olursa olsun, kurban edilmesi emredilen, delilin nassı ile İsmail (a.s.)'dir. Tevrat'ta konuyla ilgili ifade şöyledir: Ibrahim 100 sene yasadıktan sonra çocuk sahibi oldu. Bu ilk çocuğu İsmail idi. İsmail, maddeten de manen de babasının biricik oğluydu. Babasının maddeten biricik oğluydu. Çünkü kurban edileceği zaman onüç yaşım geride bırakmıştı. Babasının manen de biricik oğluydu. Çünkü denildiğine göre henüz süt emme çağındaki küçücük bir çocuk iken babası, annesi Hacer ile birlikte kendisini, memleketinden alıp götürmüş, Faran dağlarının eteklerine bırakmıştı. Faran, Mekke çevresindeki dağların adıdır. Evet, onları buraya bıraktı. Yanlarında az miktarda su ve azık vardı. Allah'a güvenip tevekkül ettiğinden dolayı, azık ve sularını bol miktarda temin etmeyi gerekli görmemişti. Allah onlara yeterdi. Onları koruma ve gözetimi ile kusattı. O, ne güzel kefil ve vekildir. Kuluna en güzel yetecek olan da O'dur. İsmail babasının maddeten, manen biricik oğluydu fakat bu sirri anlayacak olan nerede? Bu mertebeye ulaşacak olan nerede? Bunu ancak ferasetli" ve asil bir kimse idrak edebilir. Cenâb-ı Allah, İsmail'i yumusak huyluluk, doğru sözlülük, sabırlılık, va'di yerine getirme, namaza devam etme, azabtan korunmak için ailesine de namaz kılmayı emretmek gibi sıfatlarla niteleyerek övmüştür. Bütün bunlara ek olarak İsmail, insanları en büyük Rabb'e kulluk etmeye davet etmiştir. Yüce Allah buyurmuş ki:

«Biz ona yumusak huylu bir oğlan müjdeledik. Çocuk kendisinin yani sıra yürümeye başlayınca: "Ey oğulcugum! Doğrusu, ben uykudayken seni boğazladığımı görüyorum. Bir düşün, ne dersin?" dedi. "Ey babacığım! Ne ile emrolundunsa yap. Allah dilerse sabredenlerden olduğumu göreceksin." dedi.» (cs-Sâftat, 101-102.) Babasının istegine boyun eğdi ve sabredeceğine de söz verdi. Bu va'dini yerine getirdi ve bu işe de sabretti.

«Ey Muhammed! Kitapta İsmail'e dair anlattıklarımızı an. Çünkü o, sözünde doğru bir kimseydi. Tarafımızdan gönderilmiş bir peygamberdi. Çevresinde bulunanlara namaz kılmalarını, zekat vermelerini emrederdi. Rabbinin katında hosnutluga ermisti». (Meryem, 54-55.)

«Ey Muhammed! Güçlü ve anlayisli olan kullarimiz Ibrahim, Ishak ve Yakub'u da an. Biz onlari ahiret yurdunu düşünen, içten bagli kimseler kildik. Dogrusu, onlar katimizda seçkin iyi kimselerdendirler. Ismail'i, Elyesa'yi, Zülkifl'i de an. Hepsi iyilerdendir.» (Sâ'd, 45-48.)

«Ey Muhammed! Ismail, Idris ve Zülkifl hakkında anlattigimizi da an; onlari her biri sabredenlerdendi. Onlari rahmetimize kattik, dogrusu, onlar iyilerdendi.» (el-Enbiya, 85-86.)

«Nuh'a ondan sonra gelen peygamberlere vahyettigimiz, Ibrahim'e, Ismail'e, îshak'a, Yakub'a ve torunlarına vahyettigimiz gibi Ey Muhammed, süphesiz sana da vahyettik...» (en-Nisâ, 163.)

«Ey mü'minler!"Allah'a, bize gönderilene, Ibrahim'e, Ismail'e, îshak'a, Yakub'a ve torunlarına gönderilene inandik." deyin.» (el-Bakara,136.)

«Yoksa Ibrahim, Ismail, Ishak, Yakub ve torunlarının Yahudi veya Hristiyan olduklarini mi söylüyorsunuz. Peki, siz mi yoksa Allah mi daha iyi bilir?» (el-Bakara, 140.)

Cenâb-i Allah, Ismail'in bütün güzel niteliklerini anlatmis, onu kendi peygamberi ve elçisi yapmis, cahillerin isnatlarından onu ibra etmistir. Ona indirilen ilahî hükümlere inanmalarini da mü'min kullarina emretmistir.

Neseb âlimleriyle tarihçilerin anlattiklarina göre ata ilk binen, Ismail (a.s.) olmustur. Daha önceleri atlar yabanî idiler. Ati ehlilestirdi ve ata bindi. Said b.Yahya el-Ümevî, "Megazi" adli eserinde Abdullah b.Ömer'den rivayet ederek Rasûlullah (s.a.v.)'m söyle buyurdugunu söylemistir. «At edin ve onu (bir miras gibi) nesilden nesile devredin. Çünkü o, ataniz Ismail'in mirasidir.»

Atlar daha önceleri yabanî idiler. Ismail (a.s.) kendine özgü çağin-sıyla atlari kendine çağirdi, onlar da onun bu çağrisina uyup ehlilesti-ler. İlk olarak Arapça'yi gramerine uygun bir biçimde konusan da odur. Ismail (a.s.) Arapça'yi Mekke'de kendi yanlarında konaklayip yerlesen Arab-i Arib'e'den yani asil Arap irkindan olan Cürhüm ve Amalika kabi-leleriyle Yemenlilerden öğrendi. Bunlar Hz.Ibrahim öncesinden gelen eski Araplardir.

Saidb.Yahya el-Ümevî, Peygamber (s.a.v.)'in söyle buyurdugunu söyledi: «Dili fasih Arapça'yla açilan (fasih Arapça'yi ilk konusan) Ismail olmustur. O zamanlar henüz on dört yasindaki bir çocukmus.»

Önceki sayfalarda da anlattigimiz gibi Ismail (a.s.) büyüdüğünde Amalika kabilesine mensup bir kadınla evlendi. Babasi Ibrahim (a.s.), ayrilmasini emredince o kadından ayrildi. Ümevî'nin anlattigina göre bu kadın, Sa'd b. Usame b.Ekil el-Amalikî'nin kizi Ammare idi. Bundan bosandıktan sonra Ismail baska bir kadınla evlendi. Babasi bu ikinci evliliği devam ettirmesini emretti. O da bu evliliği devam ettirdi. Bu karisi Medad b. Amr el -

Cürhümî'nin kızı Seyyide idi. Seyyide'nin, İsmail'in üçüncü karısı olduğunu söyleyenler de olmuştur. Seyyide hanım, İsmail'e oniki erkek evlad doğurdu. Merhum Muhammed b.İshak, adlarını söyle sıralamıştır: Nabit, Kayzar, Ezbil, Misa, Müsmi, Mas, Dusa, Erer, Yatur, Nebs, Tayma, Kayzuma. Ehl-i Kitap kaynaklarında da Hz. İsmail'in oğulları böyle adlandırılmışlar. Onlara göre de İsmail (a.s.)'in evlatları oniki tane olup hepsi de, haklarında müjdelere bulunan ulu kişilerdir. Ancak Ehl-i Kitap bunu tevillerle söylenmişlerdir.

İsmail (a.s.), Cürhüm ve Amalika kabileleriyle Yemenlilerin bulundukları yerlerle bu yerlerin çevresine peygamber olarak gönderilmisti. Allah'ın selamı ve selamı üzerine olsun.

Ecel gelip kapısını çaldığında kardeşi İshak'a vasiyetini yaptı. Kızı

Nesme'yi İshak'ın oğlu İs ile evlendirdi. Nesme, Rûm'u doğurdu. Onun soyundan gelenlere -İs'in teminlediği sarı renkten dolayı- Beni Asfer, yani sarıoğulları denir, Nesme, Yunan adlı bir çocuk daha doğurdu. İs'in oğullarından biri de Esban'dır. Esban'ın da İs ile Nesme'nin evliliklerinin ürünü olduğunu söyleyenler olmuştur da , İbn Cerir et-Taberî bu hususta çekimser kalmıştır.

Allah'ın peygamberi İsmail (a.s.), 137 yaşındayken vefat etmiş; anası Hacer ile birlikte Ka'be'nin yanında Hatîm denen yere gömülmüştür. Ömer b. Abdülaziz'in söyle dediği rivayet edilir. İsmail (a.s.), Mekke'nin sıcaklığından ötürü Rabbine yakınmıştı da, Rabbi ona söyle vah-yetmisti. "Defnedildiğin yere Cennet'ten bir kapı açacağım. Kiyamet gününe kadar oradan sana Cennet esintisi gelecektir."

Hicaz Arapları'nın tümü, İsmail'in oğlu Nebit ile Kayzar'ın neslidirler. [\[13\]](#)

Sereflioğlu Serefli İbrahim'in Oğlu İshak (A.S.)

Önceki sayfalarda da anlattığımız gibi İshak (a.s.), kardeşi İsmail'in doğumunun üzerinden on dört yıl geçtikten sonra, yani babası İbrahim 100 yaşındayken doğdu. Kendisinin doğacağını melekler müjdelediklerinde anası Sâre doksan yaşındaydı. Yüce Allah buyurmuş ki:

«Ona iyilerden olan İshak'ı peygamber olarak müjdeledik. Kendisini ve İshak'ı mübarek kıldık. İkisinin soyunda iyi olan da vardır, açıktan açığa kendisine yazık eden de vardır.» (cs-Saffit, 112-113.)

Cenâb-ı Allah, İshak peygamberi, kutsal kitabının birden fazla yerinde övgüyle anmıştır. Önceki sayfalarda naklettığımız Ebu Hürey-re'den rivayet edilen bir hadis-i şerifte Rasûlullah (s.a.v.) söyle buyurmuşlardır:

«Sereflioğlu sereflioğlu sereflioğlu serefli İbrahim oğlu İshak oğlu Yakub'un oğlu Yusuf.» [\[14\]](#)

Ehl-i Kitap kaynaklarında anlatildigina göre babasi Ibrahim'in sagliginda Ishak, Betvail kizi Refka ile evlenirken kirk yasındaydi. Karisi kisirdi. Allah'a yalvarip dua etti. Karisi hamile oldu ve ikiz oylan dogurdu. İlk dogamn adi Iso idi. Araplar ona Is derler ki, Rumların atasi-dir. Ikincisi ise dogarken kardesi Is'in topugunu yakalamis olduğu için Yakub adini almistir. Diger adi da Israil'dir ki, israilogullarının atasi-dir.

Anlatildigina göre Ishali (a.s.), îso'yu ilk çocuğu oldugundan ötürü Yakub'dan daha çok severmis. Analari Refka ise, daha sonra dogduğu ve dolayisiyla daha küçük olduğu için Yakub'u daha fazla severmis.

Derler ki: Ishak (a.s.) yaslanip da gözlerinin ferî zayıflayınca, günlerden bir gün oğlu îs'e canının nefis bir yemek çektiğini söylemiş. "Git, benim için bir hayvan avlayip pisir de, ömrüne ve malına bereket katılması için sana dua edeyim." demis.

Is, avcı bir kimseydi. Babasının arzusunu yerine getirmek için ava çıktı. Bu arada anası Refka, îs'in kardesi Yakub'a seçme hayvanlarından iki oğlak keserek, babasının arzuladığı yemeği hazırlamasını, kardesi Is birsey getirmeden onun hemen bu yemeği babasına takdim etmesini tenbihledi ki, babasi, Is'e dua edeceğine Yakub'a dua etsin. Refka bu tenbihati yaptıktan sonra kalkıp Yakub'a Is'in elbisesini giydirdi. Bogazına ve pazulanna da oğlakların derilerini yapıştırdı. Çünkü Is'in vücudu çok killiydi, ama Yakub'un ki Öyle değildi. Yakub oğlakları kesip yemeği hazırladı, getirip babasına sundu. "Sen kimsin?" diye sorunca, "Ben senin oğlunum." dedi. Böyle deyince babasi îshak onu kucakladı, bağrına bastı, eliyle vücudunu arastırdı ve: "Ses Yakub'un sesi, ama vücut ve elbise Is'in vücudu ve elbisesi." dedi. Yemeği yedikten sonra ona kardeşleri arasında kadri yüce , otoriter, sözü dinlenir, halkı tarafından da itaat edilen biri olması, rizkinin ve neslinin bereketi için dua etti.

Yakub babasının yanından çıktıktan sonra kardesi Is babasının istediği yemeği hazırlamış olarak geldi. Yemeği takdim edince de babasi îshak: "Oğlum bu da nesi?" diye sordu. Is "Arzulamış olduğun yemektir, babacığım!" diye cevap verdi. Babasi: "Biraz önce yemek getirmiş, ben de yeyip senin için dua etmemiş miydim?" dedi. Bunun üzerine Is: "Hayir vallahi" dedi ve kardeşinin atak davranarak kendisinden önce yemek getirdiğini anladı; içi, kardesi Yakub'a karşı öfke ve hinçla doldu. Anlatildigina göre kardeşine, "Babamızın vefatından sonra seni Öldürürüm." diye tehdit savurmıştı. Yemeği yedirdikten sonra babasının kendisi için de dua etmesini istemisti. Babasi onun iç^ii de dua etti. Soyunun yeryüzünde hükümrân olması, rizik ve ürünlerinin bereketi için dua etti.

Analari, Is'in Yakub'u ölümle tehdit ettiğini duyunca oğlu Yakub'a Harran'da yaşamakta olan kardeşi ve Yakub'un da dayisi olan Laban'm yanına

gitmesini, kadesi Is'in Öfkesi yatısmcaya kadar orada kalmasını, Laban'm kızlarından biriyle evlenmesini tavsiye etti. Kocasi Ishak'tan da Yakub'a bu yolda tavsiyede bulunmasını, ona dua etmesini istedi. Kocasi da istegine uydu.

Yakub (a.s.) da o gün aksam vakti yola çıktı. Yolda gece bastırınca bir yerde uyudu. Bir tasi alıp yastik gibi basinin altına koydu ve uzanıp uykuya daldı. Rüyasında yerden göge doğru uzanan bir merdiven gördü. Bazı melekler merdiven üzerinde inip çıkıyorlardı. Kutlu ve Yüce Rab da ona hitaben söyle diyordu.: "Seni mübarek kılacak ve soyunu çoğaltacağım. Üzerinde bulunduğun bu yerleri sana ve senden sonra ha-leflerine vereceğim."

Uykudan uyandığında gördüğü rüyadan ötürü sevindi. Ailesine salimen döndüğü takdirde, uyudugu su yerde onur ve üstünlük sahibi Allah için bir mabed inşa etmeyi, buralardan elde edeceği ürünün onda birini Allah için vermeyi adadı. Sonra, yastik olarak kullandığı tasi, daha sonra taniyabilmek için yağladı. Tasın bulunduğu yere "Allah'in evi" adını verdi. Orası, bugün Mescid-i Aksa 'nın bulunduğu yerdir. İleride de anlatılacağı gibi, Mescid-i Aksa'yi Yakub (a.s.) inşa etmiştir.[\[15\]](#)

Yakub (a.s.) Harran'da yaşamakta olan dayisinin yanına geldiğinde dayisinin iki kızı olduğunu gördü. Büyüğünün adı Leyya, küçüğü-nünkü ise Rahil idi. Rahil, hüsn-ü cemel sahibi güzel bir kızı. Yakub bu kızı talib oldu. Dayisi yedi yıl süreyle davalarını otlatması şartıyla bu kızım kendisine vereceğini va'd etti. Yakub yedi yıl çobanlık etti. Süre geçince etraftaki insanlar dayısına, "Haydi bakalım kızını Yakub'a ver." dediler. Dayisi geceleyin büyük kızı Leyya'yi Yakub'un gerdek odasına soktu. Leyya çirkin görümlü ve gözlerinin ferisi zayıflamış bir kızı. Sabah olunca Yakub bir de gördü ki, Leyya ile evlenmiş. Dayısına "Beni aldattın. Ben senden Rahil'i istemistim." dedi. Dayisi ona dedi ki:"Evde büyük kız dururken küçüğünü kocaya vermek bizde âdet değildir. Ama Rahil'i seviyorsan yedi yıl daha bana çobanlık et. Onu da sana veririm." Bunun üzerine Yakub (a.s.), dayısına yedi yıl daha çobanlık etti. Süre dolunca Rahil'i de aldı. Onunla da gerdege girdi. Onların dininde bir erkeğin iki baciyla bir arada evli bulunması caiz idi. Bu uygulama daha sonra Tevrat seriatı ile nesh edildi. Yalnız bu bile, bu hususta neshin vukubulduguna dair yeterli bir delildir. Çünkü Yakub'un böyle bir evlilik yapmış olması, bunun mübah ve caiz olduğuna delâlet etmektedir. Zira o masumdur. Yakub'un dayisi Laban, her iki kızma birer cariye hediye etmişti. Leyya'ya hediye ettiği cariyesinin adı Zülfa, Rahil'e hediye ettiği cariyesinin adı ise Belha idi.[\[16\]](#)

Cenâb-i Allah Leyya'mn kusur ve eksikliğini, kendisine evlat vererek telafi edip güzelleştirdi. Kocasi Yakub'a ilk olarak Rabil'i doğurdu. Sonra Sem'on,

Lavi ve Yahoza'yi dogurdu. Rahil hamile kalamadigi için onu kiskandi. Cariyesi Belha'yi kocasi Yakub'a hediye etti. Yakub da Belha ile gerdege girdi. Hamile kalan Belha Yakub'a bir erkek çocuk dogurdu. Adini Dan koydular. Ikinci kez hamile kaldi. Yine bir erkek çocuk dogurdu. Onun adini da Niftali koydular. Bunu gören Leyya da cariyesi Zülfa'yi kocasi Yakub'a hediye etti. Bu da Cad ve Esir adlarında iki erkek çocuk dogurdu. Sonra Leyya tekrar hamile kaldi ve besinci bir erkek çocuğu daha dogurdu. Adini Isahir koydular, bundan sonra dogurdugu altinci erkek çocuğuna Zabılan adini verdiler. Son olarak da Dina adli bir kız çocuğu dogurdu. Böylece Yakub'dan toplam olarak yedi çocuğu dogmus oldu.

Sonra Rahil, Allah'a dua ederek kendisine Yakub'dan bir erkek çocuk kazandirmasini diledi. Allah onun yakarisini duydu ve duasina icabet etti de Rahil, Allah'in peygamberi Yakub'dan hamile kaldi. Kocasina serefli, ulu, güzel ve hüsn-ü cemal sahibi bir erkek çocuk dogurdu, adim da Yusuf koydu.

Bütün bunlar olup biterken onlar Harran'da ikamet ediyorlardi. Yakub, dayisinin iki kiziyla evlendikten sonra alti yıl daha ona çobanlik etti. Böylece dayisinin yanında yapmis oldugu çobanlik süresinin toplami yirmi yili bulmustu. Yakub, dayisi Laban'dan baba ocagina dönmek için artik kendisine izin istedi. Dayisi: "Senin sayende malim bereketlendi. Malimdan dile ne dilerseñ." dedi. Yakub da: "Davarlarinin bu sene doguracaklari alaca renkli yavrulari, beyaz renkli olup da üzerinde siyah benekler bulunan, siyah renkli olup üzerinde beyaz benekleri bulunan yavrulari, ayrıca dogacak olan beyaz renkli ve boynuzsuz oğlaklara bana verirsin." deyince, dayisi "Evet..." karsiligini verdi.

Bu anlasmayi duyan dayisi ogullan davarlariñ yanma kosup bu evsaftaki koç ve tekeleri sürüden ayirip üç gün uzakliktaki bir mesafeye götürdüler. Id disi hayvanlar bu nitelikteki yavrlara gebe kalmasinlar.

Onlariñ bu oyunlariñ bosa çıkarmak için Yakub (a.s.)'da badem agacindan degnekler edinip kabuklariñ enlemesine, siyah-beyaz seritler birakacak sekilde soydu. Bu benekli degnekleri, davarlariñ su içmeye gelirken geçtikleri yollara dikti ki bunlari gören hayvanlar ürküp kaçissinlar ve karini arin daki yavrulari da hareketlenip bu benekli degneklerin rengini alsinlar. Bu harikulade bir durum olup, mucizeler zincirinde bir halka olarak yerini alacakti.

Neticede Yakub (a.s.)'un bir çok davar, binek ve köleleri oldu. Dayisinin ve ogullariñin yüzlerindeki çizgiler, ona karsi degisik bir sekil aldı. Ondani sikilir gibi olmuslardi.

Cenab-i Allah , Yakub (a.s.)'a, babasiniñ ve kavminiñ yurduna dönmesini vahyetti; kendisiyle beraber olacağını ona va'detti. Yakub bu meseleyi

ailesine açti, onlar da kendisine hiç tereddüt etmeden muvafakat ettiler. Ailesi ve maliyla birlikte göçünü yükleyip yola çıktı. Hanımı Rahil, babasının putlarını da çalarak beraberinde getirmisti. Harran'ın sınırlarını asip kenti geride bıraktıklarında dayisi ve kayınpederi Laban, adamları ile birlikte'gelerek onlara kavustu. Kavusur kavusmaz, kendisine haber vermeden yola çıktıkları için Yakub'u kinadi: "Bana bilgi vermeniz gerekmez iniydi? Sizi tören, senlik ve davulla uğurlar, kızlarım ve torunlarımla vedalasırdık. Hem niye putlarımı aldınız?" dedi. Putlarından haberi olmayan Yakub (a.s.), put falan almadıklarını söyledi. Kayınpederi ve dayisi Laban, kızları ile cariyelerinin yanına gidip esyalarını kontrol etti; bir şey bulamadı. Yakub'un hanımı Rahil, babasının putlarını devenin semeri altına gizlemisti. Kendisi de devenin üstünde idi. Babasının putları araması esnasında "Aybasi halindeyim." diyerek özür beyan etmiş ve deveden inmemisti. Babası da bu mazeretinden "dolayı ona birsey diyememiş ve deveden indirememisti. Bu arada iki taraf CeTad tepesinde bir anlasma yaptılar: Yakub, dayisinin kızlarını horlamıyacak ve onların üzerine kuma getirmeyecekti. Ne Yakub,ne de kayınpederi Laban, bu tepeyi geçip birbirlerinin mintikasına girmeyeceklerdi. Cel'ad tepesinde bir yemek yapıp hep birlikte yediler; birbirleriyle veda'lastikten sonra herkes kendi beldesine döndü. Yakub (a.s.), Sair topragina yaklastığında melekler kendisini karşılayarak, memleketine kavusmuş olduğunu kendisine müjdelediler. O da kendisine yumusak davransın ve alçak gönüllü olsun, diye. kardeşi İs'e ulak gönderdi. Ulak, Yakub (a.s.)'a döndü ve İs'in, atma binerek dört yüz adamla birlikte kendisine doğru geldiği haberini verdi. Yakub bu haberi duyunca korktu ve kardeşi İs'in serrinden kendisini koruması için Allah'a el açti, yalvarıp yakardı. Kendisine vermiş olduğu sözü Rabbine hatırlatti; O'nun huzurunda boyun büküp çokça dua etti. Kardeşi İs için de büyük hediyeler hazırladı. Hediyeleri sunlardi: 200 koyun, 200 keçi, yirmi teke, yirmi koç, otuz sütlü deve, kırk inek, on öküz, on katir, on esek. Kölelerine, bu hayvan sınıflarını ayrı ayrı sürüler halinde yürütmelerini, her sürü arasında belli bir boşluk bırakmalarını, İs ile karşılastıklarında ve İs: "Sen ve beraberindeki bu mallar kime aitsiniz?" diye sordugunda, "Ben, Yakub'a aitim. Beni ve bunları efendim İs'e hediye etti." diye cevap vermelerini, her sürünün basındaki sorumlusunun hep aynı şekilde konuşmasını, ve, "Yakub da ardımızdan geliyor." diye İs'e haber vermelerini emretti. Yakub (a.s.), iki zevcesi, zevcelerinin cariyeleri ve on bir oğluyla birlikte, o hediyelik sürülerle kölelerden tam iki gece sonra geldi. Beraberindekileri geceleyin yürütüyor, gündüzleyin gizliyordu. İkinci gece fecir vakti olduğunda, erkek kılıgında bir melek ile karşılastı. Yakub onu insan sanarak, altetmek için onunla bogustu. Rivayete göre onu yendi. Ancak melek onun kalçasına bir darbe vurduğu için Yakub (a.s.) topalladı.

Tanyeri agardiginda melek ona: "Adin nedir?" diye sordu. O da: "Yakub'tur." diye cevap verince melek: "Bu günden sonra seni sadece Israil adıyla çağirmek yarasir." dedi. Yakub ona: "Sen kimsin, adin nedir?" diye sorar sormaz o gidince, onun bir melek oldugunu anladı. Bacagi aksaklastigindan dolayi, Yakub (a.s.)'un soyundan gelen Israilogullan, hayvanin uylugundan ayak bileğine kadar uzanan damari yemezler, etten ayirip atarlar.

Yakub uzaklara bakti. Kardesi Is'in dört yüz piyade ile kendisine dogru gelmekte oldugunu gördü. Aile efradinin önüne geçerek, kardesini karsilamaya çıktı. Agabeyini görünce de huzurunda yedi defa secde etti. O zamana göre büyükler böyle selamlanir di. Dinlerine göre bu mesru idi. Nitekim melekler de selamlamak ve tebrikatta bulunmak amaciyla Adem (a.s.)'e secde etmislerdi. Kardesleri ve babasi da Yusuf (a.s.)'a secde etmislerdi ki, yeri geldiginde bu meseleyi genişçe ele alacagiz.

Is, Yakub'u görünce kendisine yaklasti. Kucaklayip bagrina basti, öpüp agladi. Gözünü kaldırıp, Yakub'un eslerine ve çocuklarına baktiginde ona, "Bunlari da nerden buldun?" diye sordu. Yakub da: "Allah bunlari senin kölene bahsetti." diye cevap verdi. İki cariyesi, çocuklariyla birlikte Is'e yaklasip huzurunda secdeye kapandilar. Öte yandan Ya-kub'un ilk esi Leyya ve oglu beri gelip secdeye kapandi. Ardisira ikinci esi Rahil, oglu Yusuf la birlikte beri gelerek secdeye kapandilar. Yakub (a.s.), hediyesini kabul etmesini kardesi Is'den ısrarla rica etti. O da kabul etti.

Is, geri dönüş yoluna koyuldu. Yakub da aile efradi ve beraberindeki köleler, davarlar ve diğer hayvanlarla birlikte agabeyinin arkasından gitti. Sair daglarına dogru yol aliyorlardi. Sahor denen yere vardiklarında, orada kendisi için bir ev yaptı. Bir süre orada kaldi. Sonra Kudüs'e bagli Sahmi köyüne ugradi, orada 100 koyun vererek Ben Cemor'un tarlasini satın aldı. Çadırini o tarla içine kurdu. Orada bir mabed inşa etti. Mabedin adini da "İİ" koydu. İİ, Israil tanrısı demektir. Cenâb-i Allah, ilahî daveti yayması için orada bir tapmak yapmasını emir buyurmustu. Yaptigi tapmak, bugün Kudüs'teki Mescid-i Aksa'dir. Kendisinden sonra Hz. Süleyman bu mescidi onarmisti. Burasi, daha önce Yakub, (a.s.)'un Harran'a giderken uyudugu ve basinin altına yastik olarak koydugu isaretli tasın bulunduğı yer idi ki, bunu önceki sayfalarda anlatmistik.

Bu arada Ehl-i Kitap kaynaklari Yakub (a.s.)'un zevcesi Leyya'dan doğan kızı "Dina" ile ilgili bir hadiseyi anlatirlar. Cemoroglu Sahim bu kızı kaçirip kendi evine götürmüş, sonra da onu, babasi Yakub'dan ve kardeslerinden, kendisiyle evlendirmelerini istemis. Ancak Dina'nin kardesleri onlara: "Ailece tümünüz sünnet olursanız bacimizi size veririz. Birbirimize hisim oluruz. Yoksa sünnetsiz kimselerle biz hisim olmayiz." demislerdi. Onlar da

bu sarti kabul ederek sünnet olmuslardi. Sünnet oluslarinin üçüncü gününde kesim yerindeki aci siddetlenmis, kendilerinden geçmişlerdi ki, tam o anda Yakub'un ogulları saldırarak hepsini bastan sona kirip geçtiler. Kafirliklerinin yanı sıra, isledikleri fiilin çirkinliğinden ötürü Sahim ile babası Cemor'u da öldürdüler. Tapmakta oldukları putlarını da parçaladılar. Mallarını ganimet olarak aldılar.

Bilahare Yakub'un ikinci hanımı Rahil hamile oldu, Bünyamin'i dünyaya getirdi. Çok siddetli doğum sancıları çektiği için, bu çocuğunun doğumundan hemen sonra öldü. Yakub onu Efras denen yere defnetti.

Yakub'un on iki erkek evladı vardı: Robil, Semon, Lavi, Yahoza, İsa-hir ve Zabilon, Leyya hatundan; Yusuf ile Bünyamin, Rahile hatundan; Dan ile Niftalî, Rahil'in cariyesinden; Cad ile Esir de Leyya hatunun cariyesinden doğmuşlardır. Allah'ın selamı üzerlerine olsun.

Yakub, babası İshak'm yanına geldi. Onun yaşamakta olduğu Habron köyünde ikamet etti. Habron, İbrahim peygamberin de medfun bulunduğu bir köy olup Kenan ilinde bulunmaktadır. Sonra İshak (a.s.) hastalandı, 182 yaşındayken vefat etti. Oğulları İs ile Yakub, kendisini İbrahim peygamberin gömülü bulunduğu mağaraya defnettiler. Önceki sayfalarda da anlattığımız gibi, o mağarayı Hz. İbrahim satın almıştır. (Yahudiler'in Ahd-i Kadim'inde anlatılan bu mevzularda İslâmi kaynaklar değinmemektedirler.) [\[17\]](#)

İsrail (Yakub)ın Sağlığında Meydana Gelen Hayret Verici Olaylar Ve Rahîl Hatunun Oğlu Yusuf Peygamber

Cenâb-i Allah, Hz. Yusuf'tan ve onun karşılaştığı durumlardan bahseden bir Sûre-i Kur'âniyye inzal buyurmuştur ki, bu sûrede anlatılan hikmetli işler, adab, Öğüt ve tavsiyeler üzerinde iyice düşünülüp ibret alınsın.

"Elif-Lam-Râ. Bunlar, apaçık kitabın ayetleridir. Biz onu, anlayışınız diye, Arapça okunmak üzere gönderdik. "Ey Muhammedi Biz bu Kur'an'ı vahyederek, kâşâları sana en güzel şekilde anlatıyoruz. Oysa daha önce sen bunlardan habersizdin." (Yûsuf, 1-3.)

Kur'ân-i Kerîm'in bazı sûrelerinin başında bulunan heca harfleri (hurûf-u mukattaa) ile ilgili olarak, Bakara sûresinin baş taraflarında gerekli açıklamayı vermistik. Bu konuyu daha iyi öğrenmek isteyen, İbn Kesir Tefsirinin Bakara sûresine müracaat etsin. Ancak burada kısa bir açıklama yapmamız gerekiyor. Söyleki: Cenâb-i Allah, kulu ve şerefli elçisi Hz. Muhammed (s.a.v.)'e açık bir Arap diliyle indirmiş olduğu, manası net ve vazih bir şekilde anlaşılabilen, akıllı ve zeki olan herkesin anlayabileceği kutsal kitabı Kur'ân-i Kerîm'i övüyor. O, gökten inen kitapların en şerefli olanı, meleklerin en şerefli olanı Cebrail tarafından, yaratıkların en şerefli olanı Hz. Muhammed (s.a.v.)'e, en şerefli bir zamanda ve en şerefli bir mekanda, en

fasih bir dil ve en açık bir beyan ile indirilmiştir.

Kur'ân-i Kerîm'de geçmişin haberlerinden veya gelecekte bahsedilirken, en güzel cümleler ve en açık ifadeler kullanılır. İnsanların, üzerinde ihtilafa düştükleri hususlarda gerçek ortaya konulur; batıl yok edilir, çürütülür ve reddedilir.

Kur'ân-i Kerîm'de emir ve yasaklardan söz edilirken kanunların en adaletlisi ve gidilecek yollarla, uygulanacak yöntemlerin en belirginini anlatılıp gösterilir. Nitekim yüce Allah buyurmuş ki:

"Rabbinin sözü, doğruluk ve adaletle tamamlandı." (ei-En'âm, 115.)

Yani Rabbinin sözü, haberlerde doğruluk, emir ve yasaklarda da adaletle tamamlandı. İşte bu sebeple Rabbimiz buyurmuş ki: "Ey Muhammed! Biz bu Kur'an'ı vahyederek, kâsâları sana en güzel bir şekilde anlatıyoruz. Oysa daha önce sen bunlardan habersizdin." (Yûsuf, 3.)

"Ey Muhammed! İşte sana da buyrugumuzla Cebrail'i gönderdik. Sen kitab nedir, iman nedir önceleri bilmezdin. Fakat biz onu, kullarımızdan dilediğimizi onunla doğru yola eristirdiğimiz bir nur kıldık. Şüphesiz sen de insanlara göklerde olanlar, yerde olanlar kendisinin olan Allah'ın yolunu, doğru yolu göstermektesin, iyi bilin ki işler sonunda Allah'a döner. " (es-sura, 52-53.)

"Ey Muhammed! Geçmiş olayları sana böyle anlatırız. Katimizden sana da bir kitap verdik. Kim ondan yüz çevirirse bilsin ki, o, kıyamet günü bir günah yükü yüklenecektir. Devamlı, sırtlarında kalacak bu yük, kıyamet günü onlar için ne kötüdür!" (Tâ-Hâ, 99-101.)

Yani bu Kur'an'dan yüz çevirip başka kitaplara uyan kimse, bu tehdidin muhatabı olur. Nitekim müminlerin emiri Hz. Ali'den-rivayet edilen bir hadis-i şerifte öyle buyurulmuştur:

"Kur'an'dan başka yerde hidayet arayan kimseyi Allah sapıklığa düşürür!" (Tirmizî).

İmam, Ahmed b. Hanbel, Cabir (r.a.)'den rivayet etti ki, Hz. Ömer (r.a.), Ehl-i Kitaptan elde etmiş olduğu bir kitap ile Rasûlullah (s.a.v.)'in yanına geldi. Kitabı ona okudu. Rasûlullah (s.a.)'da öfkeleni ve söyle buyurdu: "Buna hayret mi ediyorsunuz, ey Hattab'ın oğlu? Nefsim kudret elinde bulunan (Allah)a andolsun ki, ben size onu (Kur'an'ı) saf ve bembeyaz olarak getirdim. Ehl-i Kitap'tan bir şey sormayın. (İcabında) size hakkı haber verirler, siz onu yalanlarsınız. Size batılı haber verirler, siz onu tasdik edersiniz. Nefsim kudret elinde bulunan (Allah)a andolsun ki, Musa hayatta olsaydı, bana tabi olmaktan başka seçeneği olmazdı."[\[18\]](#)

Bir başka rivayette de Rasûlullah (s.a.v.) söyle buyurmuştur: "Nefsim

kudret elinde bulunan (Allah)a andolsun ki, Eger Musa (a.s.) aranızda olsaydı ve sonra siz ona tabi olup beni bir aks aydın, mutlaka sapıklığa düşerdim. Ümmetlerden siz benim payımsınız; peygamberlerden de ben sizin paymızım." [\[19\]](#) Bu hadisin rivayet yollarını ve lafızlarını, İbn Kesir Tefsirinde, Yûsuf sûresinin baş t a r a f ı n d a naklettim.

O rivayetlerden birinde anlatıldığına göre Rasûlullah (s.a.v.) cemaate hitab etmiş ve hutbesinde şöyle buyurmuş: "Ey İnsanlar! Kapsamlı manalar ifade eden, özlü sözler bana verildi. Bunları saf, ari ve bembeyaz bir halde size getirdim. Bunlarda saskinlığa kapılmayınız! Saskinlığa düşenler de sizi aldatmasınlar!"

Evet, böyle buyurduktan sonra da, Ehl-i Kitap'tan elde edilmiş olan sahifenin kendisine verilmesini emretti. O sahifeyi harf harf imha etti:

«Yusuf babasına: "Babacığım! Rüyamda on bir yıldız, güneş ve ayın bana secde ettiklerini gördüm." demisti. Babası sunları söyledi: "Oğlucugum! Rüyanı kardeşlerine anlatma, yoksa sana tuzak kurarlar. Zira şeytan, insanın apaçık düşmanıdır. Rabbin seni böylece rüyadaki gibi seçecek, sana rüyaları yorumlamayı öğretecek; daha önce, ataların İbrahim ve İshak'a nimetlerini tamamladığı gibi, sana ve Yakub soyuna da tamamlayacaktır. Doğrusu, Rabbin bilir, Hakîm'dir."» (Yûsuf, 4-6.)

Önceki sayfalarda anlattığımıza göre Yakub (a.s.)'un on iki erkek evladı vardı ki, onların adlarını da saymistik. İsrailoğullarının kolları ve zürriyetleri tümüyle bunlara mensuptur. Yakub'un on iki oğlunun en sanlisi ve ulusu, Yusuf idi. Bazı âlimlere göİ* e bu on iki kardeş içinde Yusuf tan başka peygamber yoktur. Yusuf un kardeşlerinden hiçbirine vahiy inmiş değildir. Onların yaptıkları işlerle söyledikleri sözler hakkında bu kıssada anlatılanlar, onların peygamber olmadıkları görüşünü teyid ediyor.

«"Allah'a, bize indirilene, İbrahim'e, İsmail'e, İshak'a, Yakub'a ve esbat'a indirilene iman ettik" de.» (Âi-i İmrân, 84.)

Bu ayet-i kerimeyi delil olarak ileri sürüp, Yusuf un kardeşlerinin, ayet-i kerimede geçen esbat kapsamına girdiğini söyleyerek peygamber olduklarına inananların istidlalleri, kuvvetli bir istidlal değildir. Çünkü ayette geçen esbat kelimesinden kasıt, İsrailoğullarının kolları, kabileleri ve semavi vahye muhatab olmuş içlerindeki peygamberlerdir. Doğruyu en iyi bilen Allah'tır. Yusuf sûresinde kardeşlerinin adından değil de sadece Yusuf un adından bahsedilmiş olması, kardeşleri arasında sadece onun peygamberlikle özellendiği görüşünü teyid etmektedir. İmam Ahmed b. Hanbel'in, İbn Ömer'den rivayet etmiş olduğu şu hadis bu görüşü kuvvetlendirmektedir. Rasûlullah (s.a.v.) buyurdu ki:

«Sereflioglu Sereflioglu Sereflioglu Serefli İbrahimoglu İshak oğlu Yakub'un

oglu Yusuf.."[20]

Müfessirler ve tarihçilerin anlattıklarına göre Yusuf (a.s.), henüz bulûğ çağına ermemiş bir çocuk iken, rüyasında on bir yıldızın (bu, onun on bir kardeşine isarettir), güneş ile ayın (bu babasıyla anasına isarettir) kendisine secde ettiklerini görmüştü. Bundan ürküntü de duymuştu. Uyandığında, rüyada gördüklerini babasına anlatmıştı. Babası onun dünyada ve ahirette yüce bir makama ve yüksek bir mertebeye ulaşacağını, böyle bir makam sahibi olması dolayısıyla da babasının ve kardeşlerinin kendisine saygı göstereceklerini, önünde eğileceklerini anladı. Kendisini kiskanmasınlar, çeşitli komplikasyonlarla ona tuzak kurup basına türlü gaileler getirmesinler diye bu rüyasını kardeşlerinden gizlemesini ve onlara anlatmamasını Yusuf a emretti. Bu da Yusuf'un kardeşlerinin peygamber olmadıklarını gösteriyor. Bu nedenle bir hadiste şöyle buyurulmuştur:

"İhtiyaçlarınızı gidermek için, ihtiyacınızı gizleyerek avantaj sahibi olun. Çünkü nimet sahibi olan herkes baskalarınca kiskanılır." [21] Ehl-i Kitap kaynaklarında nakledildiğine göre Yusuf (a.s.), gördüğü rüyayı, babasının yanısıra kardeşlerine de anlatmıştır ki, bu yanlıştır.

"Rabbin seni böylece seçecek." Bu rüyayı sana gösterdiği gibi, rüyayı gizlediğin takdirde, seni çeşitli lütuflara mazhar kılacak ve rahmetinin cilvelerini gösterecektir. Böylece, "Rabbin sem seçecek ve" baskalarının anlayamadıkları, "Rüyaları yorumlamayı sana öğretecektir. Daha önce ataların İbrahim ile İshak üzerinde tamamladığı gibi" sana vahiy göndererek, "Senin üzerinde" senin sebebinle kendilerine dünya ve ahiret hayrim vererek, "Yakub ailesi üzerinde de nimetini tamamlayacaktır." Yani Rabbin-baban Yakub'a, deden İshak'a, büyük deden İbrahim'e verdiği gibi sana da peygamberlik vererek in'am ve ihsan da bulunacaktır. "Süphesiz senin Rabbin bilendir, hikmet sahibidir."

Bir başka ayette de «Allah, risaletini nereye bırakacağını daha iyi bilir.» diye bu vurulmaktadır; (ei-En'am, 124.)

İşte bu sebeptendir ki, Rasûlullah (s.a.v.)'a, insanların en üstünü kimdir? diye sorulduğunda şu cevabı vermiştir:

«Halilullah oğlu, Allah peygamberinin oğlu Allah peygamberinin oğlu, Allah peygamberi Yusuf tur."»

İbn Cerir et-Taberi ile İbn Ebi Hatîm, tefsirlerinde, Cabir (r.a.)'den şöyle bir rivayette bulunmuşlardır: «Büstanetü'l-Yehud adıyla bilinen bir adam Rasûlullah (s.a.v.)'m yanına geldi ve şöyle dedi: "Ya Muham-med! Yusuf'un, rüyasında kendisine secde ettiklerini gördüğü yıldızların adlarını bana bildirir misin?" Peygamber (s.a.v.) bir süre sustu, cevap vermedi. Nihayet

Cebrail inerek ona yildizlarin adlarini bildirdi. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.) ona haber salıp huzuruna çağirtti. Gelince de ona: "O yildizlarin adlarini sana söylersem iman eder misin?" diye sordu. Evet, deyince Rasûlullah (s.a.v.) ona cevaben dedi ki: "Adlari söyledir: Cüryan, Tank, Ziyal, Zülketfan, Kabis, Vesab, Amudan, Fey-lak, Musbih, Daruh, Zülfer' Ziya ve Nûr."

Yahudi dedi ki: "Evet.. Vallahi, bu saydiklarin o yildizlarin'adlaridir."

Ebu Ya'lâ'nin bildirdigine göre Yusuf (a.s.), rüyasini babasına anlatirken, babasi kendisine söyle demis: "Bu darmadagin bir is.. Bunu Allah bir araya getirip düzene sokacaktır." Rüyada gördüğü güneş, babasi; ay ise, anasidir.[\[22\]](#)

«Andolsun ki, Yusuf ve kardeşlerinin olayında, soranlara nice ibretler vardır. Kardeşleri: "Biz birbirimize bağlı bir topluluk olduğumuz halde, babamız, Yusuf u ve kardeşini daha çok seviyor. Doğrusu, babamız apaçık bir sapıklık içindedir. Yusuf u öldürün veya onu bir yere bi-rakiverin ki, babanız size kalsın; ondan sonra da iyi kimseler olursunuz." dediler. İçlerinden biri: "Yusuf u öldürmeyin, onu bir kuyunun derinliklerine bırakın. Böyle yaparsanız yolculardan onu bulup alan olur." dedi.» (Yûsuf, 7-10.)

Cenâb-i Allah bu kıssada yer alan ayet, hikmet, öğüt, delâlet ve bey-yinelere dikkat çekmektedir. Sonra da kendileri birbirlerine bağlı bir topluluk oldukları halde babalarının Yusuf ile Öz kardeşi Bünyamin'i kendilerinden daha fazla sevmesini kiskanışlarını anlatmakta ve söyle dediklerini bildirmektedir: Oysa biz, Yusuf ile öz kardeşine oranla babamızın sevgisine daha fazla layıkız. "Doğrusu, babamız apaçık bir sapıklık içindedir." Sevgide bize karsi o ikisini öne almakla, yanlış bir yola sapmaktadır.

Böyle dedikten sonra da, babaları sırf kendilerine kalsın, sadece kendilerini sevsin diye Yusuf u öldürmek veya geri dönemeyeceği uzak bir yere bırakmak konusunda birbirleriyle müsavere yapmaya başladılar. Onu öldürdükten veya uzaklastırdıktan sonra tevbe edip iyi insanlar olacaklarını da tasarlıyorlardı. Yusuf u öldürmek üzerinde görüşler ağır basınca "İçlerinden biri dedi ki" Bu biri, tefsirci Mücahid'e göre Se-mün; Süddî'ye göre Yahoza; Katade ile Muhammed b. İshak'a göre kardeşlerin en büyüğü Robil'dir. Evet.. Bu dedi ki: "Yusufu öldürmeyin. Onu bir kuyunun derinliklerine bırakın. Böyle yaparsanız, yolculardan onu bulup alan olur." Benim bu teklifim, onu öldürmeye ve sürgün etmeye göre akla daha yatkındır. Sonuçta hepsi bu teklifi kabullendiler. Bunu gerçekleştirmek için babalarının yanına geldiler.

«"Ey babamız! Yusuf un iyiliğini istediğimiz halde, onu niçin bize emniyet etmiyorsun? Yarın onu bizimle beraber gönder de gezsin, oynasin; biz onu

koruruz." dediler. Babalari: "Onu götürmeniz beni üzüyor, siz farkına varmadan onu kurdun yemesinden korkuyorum." dedi. "An-dolsun ki, biz kuvvetli bir toplulukken kurt onu yerse, biz aciz sayiliriz." dediler.» (Yûsuf, 11-14.)

Babalarından, kardeşleri Yusufu kendileriyle birlikte göndermesini istediler. Onun da kendileriyle birlikte gezip oynamasını ve açılmasını istediklerini söylediler, ama Allah'ın bildiği asil amaçlarını gizlediler. Yaslı babaları Allah'm salat-ü selâmi üzerine olsun- dedi ki: Günün bir anında dahi ondan ayrı kalmak bana zor geliyor. Kaldi ki sizin oyunla veya kendi durumunuzla mesgul olurken kurdun gelip onu yemesinden; siz farkında olmadığınız ve kendisi de küçük olduğu için kurda karşı kendini savunamamasından korkuyorum. "Andolsun ki, biz kuvvetli bir toplulukken kurt onu yerse, biz aciz sayiliriz." dediler. Yani o ara-mizdayken kurt gelip onu yerse veya bir toplulukken onu unutup baska

seylerle mesgul olur da böyle üzücü bir olay meydana gelirse, demek ki biz aciz bir gurup sayiliriz, dediler.

Ehl-i Kitap kaynaklarında anlatildigina göre babasi, Yusufu kardeşleri yola çıktıktan sonra pesleri sıra yola çıkarmış; o da yolunu kaybetmiş, adamin biri ona, kardeşlerinin gittikleri yolu göstermiş... Bu da Ehl-i Kitabın ifade yanlışlıklarından biridir. Yakub (a.s.) onu onlarla beraber göndermek istemezken, nasıl olurdu da yalnız olarak yola çıkarirdi?!

«Yusufu götürüp bir kuyunun derinliklerine bırakmayı kararlaştırdılar. Biz ona, kardeşlerinin bu işlerini kendileri farkına varmadan haber vereceksin, diye vahyettik. Aksam üstü ağlayarak babalarına geldiklerinde: "Ey babamız! İnan olsun biz yaris yapıyorduk; Yusufu esyamızın yanına bırakmıştık; bir kurt onu yedi. Her ne kadar doğru söylüyorsak da sen bize inanmazsın." dediler. Üzerine baska bir kan bulasmis olarak Yusuf'un gömlegini de getirmişlerdi. Babaları: "Sizi nefsiniz bir iş yapmaya sürükledi. Artık bana güzelce sabir gerekir. Anlattıklarınıza ancak Allah'tan yardım istenir." dedi.» (Yûsuf, 15-is.)

Yusufu kendileriyle gönderinceye kadar babalarının pesini bırakmadılar. İsrarları sonucunda Yusufu yanlarına katip gönderdi. Babalarının yanından ayrilip gözden irak olduklarında Yusuf a küfretmeye, söz ve davranışlarıyla onu asagılamaya başladılar. Onu bir kuyunun dibine atmaya karar verdiler. Kuyuya attıklarında Cenâb-i Allah, Yusuf a vahiy göndererek su haberi verdi: Bu siktiden mutlaka kurtulup bir genişliğe kavuşacaksın. Sen yüksek bir makamda hükümrân, onlar da sana muhtaç ve senden korkar oldukları bir pozisyondayken, "Kendileri farkına varmadan" bu işlerini onlara haber vereceksin.

Ayette geçen "Onlar farkına varmadan" diye meallendirdiğimiz cümlelerin

manasiyla ilgili olarak Mücahid ve Katade dediler ki: Onlar farkına varmadan, Allah'in sana vahyetmesi yoluyla bu yaptiklarini bilahare sen onlara haber vereceksin.

İbn Abbas (r.a.) ise bununla ilgili olarak söyle dedi: Onlarin seni tanıyamayacaklari bir pozisyondayken sen, bu yaptiklarini onlara haber vereceksin.

Kardesleri Yusufu kuyuya birakip geri dönerlerken gömlegini azicik kana bulayip yanlarına aldilar. Aksamleyin, kardeslerinin basina gelen beladan ötürü aglar gibi yaparak babalarinin yanina geldiler.

Bu nedenle geçmişlerden bazilari demisler ki: Zulümden yakinan kimsenin aglamasına aldanma. Aglamakta oldugunu görmene ragmen zulmetmiş nice kimseler vardır! Yusuf un kardeslerinin aglamalarını düşün. Geceleyin, zifiri karanlikta aglayarak babalarinin yanına gelmişlerdi. Mazeretlerini beyan etmek için değil de zulümlerini örtbas etmek için böyle yapmışlardı. "Ey babamız! İnan olsun biz yaris yapıyor-

duk. Yusuf u esyamizin (elbiseleriraiziii) yanına bırakmıstık." Yaris esnasında ondan uzak olduğumuz bir anda, "Bir kurt onu yedi. Her ne kadar doğru söylüyorsak da sen bize inanmazsın." dediler. Sence her ne kadar itham altında değilsen de. "Bir kurt onu yedi." diye haber verisimizi doğrulamıyorsun. Bizi nasıl suçlarsın ki? Kurdu onu yiyeceğinden korkmustun. Etrafında bir kalabalık oluşturalımızdan dolayı kurdu onu yemeyeceğini sana garanti etmiştik. Fakat onu yalnız bırakıp yarısa dalmakla da, senin yanında doğru konuşmuş sayılmadık. Hal böyleyken bizi doğrulamamakta haklısın, ey babamız!

Üzerine başka bir (uydurma) kan bulasmış olarak Yusuf un gömlegini de getirmişlerdi."Babalarını, Yusufu kurdu yedigine inandırmak için de, yeni doğmuş bir oğlaci keserek kanından birazım Yusuf un gömlegine sürdüler. Fakat gömlegi parçalamayı unuttular. Yalanın afeti unutmaktır. Üzerlerinde şüphe alametleri belirince, bu mizansenlerine babaları inanmadı; oyunları bozuldu. Çünkü babaları, onların Yusuf a olan düşmanlıklarım ve kıskançlıklarını biliyordu. Allah onu oğulları arasında peygamberlikle mümtaz kılacağından dolayı, küçüldüğünde dahi Yusuf ta ululuk ve mehabet isaretleri görünüyordu. Bu sebeple babası onu diğer oğullarından daha çok seviyordu. Diğer kardesleri de bu nedenle Yusufu kıskanmışlardı.

Berberlerinde götürmelerine izin vermesi için babalarını ikna edince Yusufu alıp götürdüler. Götürür götürmez de onu kuyunun derinliklerine attılar. Yaptıkları kötülüğe hepsi fikirbir ligiyle muvafakat etmiş oldukları halde suçlarını örtbas etmek için, aksamleyin ağılasa-rak babalarının yanına geldiler. Bu sebeple babaları: "Nefsiniz sizi bir iş yapmaya sürükledi. Artık bana güzelce sabir gerekir. Anlattıklarınıza ancak Allah'tan yardım istenir."

dedi.

Ehl-i Kitap kaynaklarında anlatıldığına göre Yusufu kuyuya atmaya teklif eden, Robil'dir. Böyle yapmakla da, diğer kardeşlerinden habersiz olarak Yusufu, gelip kuyudan çıkararak babasına iade etmeyi planlamıştı. Fakat kardeşleri Yusufu ondan habersiz olarak, Mısır'a giden kervana sattılar. Robil, günün son vaktinde gelip Yusufu kuyudan çıkarmak istediğinde, onu orada bulamayınca feryad-ü figan etti, üzerindeki elbiselerini parçalayıp yırttı. Öte yandan diğer kardeşleri, bir oğlak yakalayıp kestiler, kanını Yusuf'un gömlegine sürdüler. Yakub (a.s.), onların bu komplosunu öğrenince ağlayıp elbiselerim parçaladı, siyah bir örtüye büründü ve günlerce hüznlenerek oğlunun yasını tuttu. Bu cümlelerdeki bozukluk, Ehl-i Kitabın tasvir ve ifade yanlışlıklarından kaynaklanmaktadır.

«Bir kervan konup sucularını gönderdiler. Sucu, kovasını kuyuya saldı. "Müjde! İşte bir oğlan!" dedi. Yusufu alıp onu ticarî bir mal olarak sakladılar. Oysa Allah, yaptıklarına bilir. Onu yanlarında alıkoymak istemediklerinden Ötürü ucuz bir fiyata, birkaç dirheme sattılar.

«Mısır'da onu satın alan kimse karısına: "Ona güzel bak. Belki bize faydası olur, yahut da onu evlad ediniriz." dedi. Biz iste böylece Yusufu o yere yerleştirdik. Ona, rüyaların nasıl yorumlanacağını öğrettik. Allah, isinde hakimdir, fakat insanların çoğu bunu bilmezler. Erginlik çağına varınca ona hikmet ve bilgi verdik. İyi davrananları böyle mükafat-landırırız.» (Yûsuf, 21-22.)

Cenâb-i Allah, Yusuf'un kuyuya bırakıldıktan sonraki durumunu anlatıyor. Söyle ki: Kuyuya bırakıldıktan sonra Yusuf, Allah'ın kendisine lütfederek bu sıkıntısını giderip genişlik vermesini bekliyordu. O sırada bir kervan geldi. Ehl-i Kitap kaynaklarında anlatıldığına göre bu kervanın yükü fındık, badem ve bademden ibaret olup Sam'dan gelmekte ve Mısır'a gitmekteydi. Sucularını, su çekip getirmesi için kuyuya gönderdiler. Adam kovayı kuyuya sarkıtınca Yusuf kovaya tutundu. Adam, kovada Yusuf'un çıktığını görünce "Müjde! İşte bir oğlan." dedi. Yusufu alıp onu mal olarak sakladılar." O'nu, beraberlerindeki ticaret esyasından bir köle olarak saydılar. "Oysa Allah, onların yaptıklarını bilir." Yani kardeşlerinin ona karşı düzenledikleri suikasti ve kervancı-ların da onu bir mal olarak gizleyişlerini bilir. Bununla birlikte Cenâb-i Allah bu meselede büyük bir hikmet, Mısırlılara rahmet ve ezelde takdir edilen bir kader bulunduğundan dolayı olayın akışını degistirmiyordu. Bu çocuk, esir alınmış bir köle hüviyetiyle Mısır'a girecek, sonra da Mısır'ın idaresini ele alacaktı. Bu çocuk vesilesiyle Allah, Mısırlıları dünya ve ahirette tavsif edilemeyecek derecede sinirsiz faydalara kavuşturacaktı.

Yusuf'un kardeşleri, kervanın gelip Yusufu kuyudan aldığını duyunca

peslerine d     onlari yakaladilar ve: "Bu bizim ka  ak k    mizdir." dediler. Onu kervana az bir paha ile sattilar. "Onu yanlarinda alikoymamak i  in ucuz bir fiyata, bir ka   dirheme sattilar." Ibn Mesud, Ibn Abbas, Nevfel Bekal  , S  dd  , Katade ve Atiyye el-Avfi'ye g  re onu yirmi dirheme sattilar. O parayi da ikiser dirhem olarak kendi aralannda paylastilar. M  cahid'e g  re yirmi iki dirheme, Muhammed b.   shak'a g  re ise kirk dirheme sattilar. Dogrusunu Allah bilir.

"Misir'da onu satin alan kimse, karisina: "Ona g  zel bak. Belki bize faydasi olur veyahut da onu evlat ediniriz." dedi.

Bu da Allah'in Yusuf a bir l  tf  , merhamet ve ihsani idi.     nk   onu satin alan. kimse, onu kendi aile efradindan biri yaparak ona d  nya ve ahiretin hayrim vermek istemisti. Anlatildigina g  re onu satin alan, Misir'in hazinelerini elinde bulunduran hazine bakani idi. Ibn Ishak'm naklettigine g  re onun adi Itfir b. Ruhayb idi. O zaman Misir'in kira-li, Amalika kabilesine mensup Reyyan b. Velid adindaki bir sahisti. Evet.. Yusufu satin alan Misir azizinin karisinin adi, Remayil kizi Rail

idi. Digerlerinin nakline g  re adi Z  leyha idi. O  yle g  r  l  yor ki Z  ley-ha, onun lakabidir. Sa'leb  n'in Ibn Hisam er-Rifa  i'den naklettigine g  re adi, Yunus kizi Feka idi.[\[23\]](#)

Muhammed b.   shak'm, Ibn Abbas'tan naklettigine g  re Yusuf u Misir'a getirip orada satan kisi, Malik b. Za'r b. Nuyet, b. Medyan b. Ibrahim'dir. Dogrusunu Allah bilir.

Ibn Ishak, Ibn Mesud'un s  yle dedigini nakletmis tir: İnsanların en ferasetlisi      kisidir: Bunlardan biri, k  risina: 'Yusuf a iyi bak." diyen Misir azizidir. Digeri, Hz. Musa i  in babasina :

"Babacigim! Onu   cretli olarak tut.   cretle tuttuklarinin en iyisi, bu g    l   ve g  venilir adamdir." diyen, kizdir ki, o da Suayb peygamberin kizidir. (ei-Kasas, 26.) Bu      ferasetli kimsenin     nc  s   de, kendi yerine Hz. O  mer'i halife olarak birakan Hz. Ebu Bekir'dir. Sonra denildi ki, Misir azizi onu yirmi dinara satin aldi. Onu a  irliginca misk, a  irliginca ipek ve a  irliginca g  m  sle satin aldigim s  yleyenler de vardir. Dogrusunu Allah bilir.

"Biz iste Yusuf u b  ylece o yere yerlestirdik."

Yani Misir azizi ile esine onu takdir ettirdik; ona iyi davranip itina g  sterdiler. O'nu o yere yerlestirdik ki, "Kendisine r  yaların yorumunu   gretelim. Allah, isinde hakimdir." Yani bir isi yapmak istedi mi o isi, kullarin anlayamayacagi bazi sebeplere baglar." Ama insanların   ogu bilmezler."

"G     ve kuvvet   agina erince ona hikmet ve bilgi verdik. İyi davrananlari b  yle m  kafatlandiririz." Bu ayet g  steriyor ki, Yusuf (a.s.), g     ve kuvvet

agma ermeden bu badirelerle karsilasmistir. G ve kuvvet agi da, kirk yas siniridir. O yaslarda peygamberlere, lemlerin Rabbin-den vahiy gönderilir.

Kisinin g ve kuvvet çagina hangi yaslarda vardigi konusunda ihtilaf edilmistir. Malik, Rabia, Zeyb b. Eslem ve Sad'ye göre kisi, bulga ermekle bu çaga da ermis olur. Said b. Cübeyr'e göre kisi on sekiz yasma ayak basmakla; Dahhak'a göre yirmi yasina ayak basmakla; krime'ye göre yirmi bes yasina ayak basmakla; Sdd'ye göre otuz yasma ayak basmakla; Mücahid ile Katade'ye göre otuz üç yasina ayak basmakla; Hasen'e göre ise kirk yasina ayak basmakla g ve kuvvet çagina da erer. Hasen'in bu görüsünü su ayet de teyid etmektedir:

"Sonunda g ve kuvvet çagina erince ve kirk yasma varınca.." (el-Ahkf, 15.)

"Evinde bulunduğu kadın onu kendine agirdi. Kapıları siki siki kapadı ve "Gelsene" dedi. Yusuf: "Günah işlemekten Allah'a sagimrim, dogrusu, senin kocan benim efendimdir. Bana iyi bakti. Haksizlik yapanlar, süphesiz basariya ulasamazlar." dedi. Andolsun ki, kadın, Yusuf a karsi istekli idi. Rabbinden bir isaret görmeseydi, Yusuf da onu isteyecekti. Iste ondan kötülüğü ve fenaligi böylece engelledik. Dogrusu, o bizim öz kullarimizdandır. Ikisi de kapiya kostu. Kadın, arkadan Yusuf un gömlegini yırttı; kapının önünde kocasına rastladılar. Kadın, kocasına: "Ailene 'fenalik etmek isteyen bir kimsenin cezası ya hapis, ya da can yakici bir azab olmalıdır." dedi. Yusuf: "Beni kendine o agirdi." dedi. Kadın tarafından bir sahid, "Eger gömlegi önden yırtılmışsa, kadın dogru söylemis, erkek yalancılardandır; sayet gömlegi arkadan yırtıl-missa kadın yalan söylemistir, erkek dogrulardandır." diye sahidlik etti.

Kocası gömlegin arkadan yırtılmış olduğunu görünce, karisma hitaben: "Dogrusu, bu sizin tuzagimizdir. Siz kadınların tuzagi büyüktür" dedi. Yusuf a dönerek: "Yusuf! Sen buna aldırma"; kadına dönerek: "Sen de günahinin bagışlanmasını dile. Çünkü slusun." dedi.» (Ysuf, 23-29.)

Cenab-i Mevla, Misir azizinin karisinin - çok güzel ve zengin olmakla birlikte - kendisine layik olmayan bir pozisyonda bulunan Yusuf u nasıl bastan ikardığını; genliginin baharında bulunan o yüksek merte-beli kadının kapıları kendisiyle Yusuf un üzerine nasıl kilitledığını, ona karsi nasıl hazırlanıp cilvelendığını, en güzel ve en gösterisli giysilerini giyip sslendığını anlatıyor. Bütün bunların yanısıra o, bir vezir karisiydi. Ibn Ishak'm dedigine göre o kadın aynı zamanda Misir hükümdarı Kral Reyyan'm da kız kardesiydi.

Evet.. O kadın bütün bu özellik ve niteliklere sahipti. Yusuf da göz alıcı güzelliğe sahip bir gençti. Ancak o, peygamberler sülalesinden bir

peygamberdi. Rabbi onu fuhustan ve kadınların tuzagından kurtarıp korudu. O, necip efendiler efendisi ve yedi seçkin gurubun en üstünüdür. Bu yedi seçkin gurubun kimler olduğunu Hz. Peygamber şöyle bildirmiştir:

"Allah'ın (Arsinin) gölgesinden başka bir gölgenin bulunmadığı (kiyamet) gün (ün) de Allah, yedi kimseyi gölgelendirecektir. (Bu yedi kişi sunlardır): Adil imam. Tenhada Allah'i anıp gözleri yasanan. Gönlü . mescidlere takili olan adam. (Bu kişi) mescidden çıktığında, oraya tekrar dönünceye kadar (gönlü oraya takili kalır.) Allah rizası için birbirini seven iki adam. Bunlar Allah'ın rizasına uygun olarak bir araya gelir; yine onun rizasına uygun olarak birbirlerinden ayrılırlar. Sağ elinin verdiğini sol eli bilmeyecek şekilde gizleyerek sadaka veren adam. Allah'a ibadet ederek yetisen genç. Mevki ve güzellik sahibi bir kadının kendine çağırması durumunda, "Ben Allah'tan korkarım." diyen adam."[\[24\]](#)

Yani o kadın, Yusuf u kendine çağırdı. Bu kötü işi yapmaya siddetli bir tutkusu da vardı. Fakat Yusuf: "Günah işlemekten Allah'a siginirim. Doğrusu, senin kocan benim efendimdir, bana iyi baktı. Haksızlık yapanlar, şüphesiz basariya ulaşamazlar." dedi.

"Andolsun ki, kadın, Yusuf a karşı istekli idi. Rabbinden bir isaret görmeseydi, Yusuf da onu isteyecekti." Bu sonuncu ayetin ifade ettiği manayla ilgili olarak, İbn Kesir tefsirinde yeteri kadar açıklama yapmışızdır. Müfessirlerin bununla ilgili görüşlerinin çoğu Ehl-i Kitap kaynaklarından alınmıştır. Bu görüşlere değinmemek bizim için daha uygun olacaktır. İnani olması gereken sudur ki, Yusuf u Allah korumuş, günden uzak tutmuş, fuhşa karşı muhafaza etmiştir. Bu nedenle şöyle buyurmuştur: "İste ondan kötülüğü ve fenalığı böylece engelledik. Doğrusu o, bizim öz kullarımızdan dir.»

«İki kişi de kapiya kostu." Yusuf, ondan kaçıp kurtulmak için kapiya doğru kostu. Kadın da onu yakalamak için pesinden kostu. "Kapının önünde kocasına rastladılar." Önce kadın söze başlayarak kocasını Yusuf a karşı kışkırtmak istedi ve kocasına: "Ailene fenalık etmek isteyen bir kimsenin cezası ya hapis, ya da can yakıcı bir azab olmalıdır." dedi. Kendisi suçlu olduğu halde, Yusuf u suçladı. Namusunu temize çıkarmak ve lekeden arındırmak istedi. Bunun üzerine Yusuf: "Beni kendine o çağırdı." dedi. Mecburiyet karşısında gerçeği söyleme ihtiyacını duydu. "Kadın tarafından bir şahit, şahidlik etti." Anlatıldığına göre o şahit, besikteki bir çocukmuş. İbn Abbas ta bu görüştedir.[\[25\]](#)

Bazıları bu şahidin, kadının kocası Kitfir'in yakını olduğunu söylerken; bazıları da bu şahidin, o kadının yalancı olduğunu söylemişlerdir. O şahidin besikteki bir çocuk değil de, tam bir adam olduğunu söyleyenler İbn Abbas, İkrime, Mücahid, Hasen, Katade, Süddî, Muhammed b. İshak ve Zeyd b.

Eslem gibi zatlardir.

O sahit dedi ki: "Eger gömlegi önden yırtılmissa, kadın dogru söylemiş, erkek yalancılardandır." Çünkü bu takdirde Yusuf kadına saldırmış olacak, kadın da kendini savunmuş ve Yusuf un gömlegim ön taraftan yırtmış olacaktır. "Sayet gömlegi arkadan yırtılmissa kadın yalan söylemiştir. Erkek dogrularındandır." Çünkü bu takdirde Yusuf ondan kurtulmak için kaçmış; kadın da onu yakalamak için pesinden kosmuş, elbisesini tutup gömlegini arkadan yırtınistir.

Yapılan kontrol sonucunda, gömlegin arkadan yırtılmış olduğu görüldü.

"Kocasi gömlegin arkadan yırtılmış olduğunu görünce, karısına hitaben: "Dogrusu, bu sizin tuzaginizdir. Siz kadınların düzeni büyüktür." Yani bu olup bitenler, hep sizin dümeninizin eseridir. Onu bastan çıkarmaya çalışan sensin. Sonra da onu asilsiz bir seyle suçluyorsun. Kocasi sözü degistirerek: "Yusuf! Buna aldirma." dedi. Yani bu isten kimseye söz etme. Çünkü bu tür isleri gizleyip örtbas etmek daha münasıptır. Karısına dönerek ona da, isledigi bu günahıtan ötürü Allah'tan magfiret dileyip tevbe etmesini tavsiye etti. Kul Allah'a yönelip tevbe ederse. Allah ta onun tevbesini kabul buyurur.

Misirliler her ne kadar putlara tapıyor duy salar da, günahlari affedenin veya günahıtan ötürü insani sorgulayanın, ortaksiz ve bir Allah olduğunu biliyorlardı. İste bu sebeple kocasi o kadına, tevbe etmesini tavsiye etti. Ve bazı bakımlardan onu kinadı. Çünkü kadın, sabredilemeyecek ve dayanilip karsi konulamayacak bir durumla yüz yüze gelmişti. Ancak Yusuf, iffetli, irzi temiz ve nezih bir insandı.

Kadının kocasi dedi İd: "Günahının bağışlanmasını dile. Çünkü suçlusun."

«Şehirde bir takım kadınlar: "Vezirin karisi, kölesinin olmak istiyormuş. Sevgisi bagrını yakmış. Dogrusu, onun besbelli sapıtmış olduğunu görüyoruz." dediler. Kadınların kendisini yermesini isitince, onları davet etti; koltuklar hazırladı. Geldiklerinde her birine birer bıçak verdi. Yusuf a1. "Yanlarına çık." dedi. Kad.in.lar Yusuf w görünce sasirip ellerini kestiler ve: "Allah'i tenzih ederiz ama, bu insan degil, ancak bir melektir." dediler. Vezirin karisi: "İste sözünü edip beni yerdiginiz bu-dur. Andolsun ki onun olmak istedim. Fakat o,iffetinden dolayı çekindi. Emrimi yine yapmazsa, andolsun ki hapse tikilacak ve kahre ugrayacak." dedi. Yusuf: "Rabbim! Hapis benim için, bunların istediklerini yapmaktan daha iyidir. Eger tuzaklarını benden uzaklastirmazsan onlara gönül verir ve cahillerden olurum." dedi. Rabbi onun duasını kabul etti ve kadınların tuzagina engel oldu. Zira o, isitir ve bilir.» (Yûsuf, 30-34.)

Cenâb-i Mevla, şehirdeki bir takım üst düzey yöneticilerinin ve önde

gelenlerin kadınlarının, vezirin karisini, kendi hizmetçisine asik olmasini, bagrının onun sevgisiyle yanip tutusmasini, onu kendisine çağirmasini ayiplamalarını anlatıyor. Evet o kadın, Yusuf la aynı mertebede değildi. Aralarında denklik yoktu. Yusuf, bir köleydi. Şehirdeki bazı kadınlar bu nedenle: "Dogrusu, onun besbelli sapitmiş olduğunu görüyoruz." dediler. Yani o, bu işi yerinde yapmamıştır, dediler.

"Kadınların kendisini yermesini isitince.." Kendisini ayıplayip tahkir ettiklerini, kölesine asik olusu nedeniyle aleyhinde konustuklarını, aslında kendisi bu işte mazur olmakla birlikte yine de kendisi hakkında ileri geri konustuklarını duyunca; bu mazeretini o kadınlara açıldamak ve bu kölenin sandıkları gibi sıradan bir köle olmadığım, hele kendilerinin kölelerine hiç benzemediğini anlatmak istedi. Onları davet edip evinde topladı. Sanlarına yaradır bir ziyafet hazırladı. Yiyecekler arasına, bıçakla kesilmesi gereken turunc ve benzeri şeyler de kattı. Konuk kadınlardan her birinin eline birer de bıçak tutusturdu.

Tabii ki Yusuf u da hazırlamış, en güzel elbiselerini giydirmişti.Ter-ü taze bir gençti. Bu süslü haliyle kadınların yanma çıkmasını ona emretti. Yusuf, konuk kadınların huzuruna çıktı. Dolunaydan daha parlak, bedr-i münir'den daha güzeldi.[\[26\]](#)

"Yusuf u görünce onu ululadılar." sasirip kaldılar. Ademogulları içinde onun gibisinin olamayacağım düşündüler. Güzelliği karsısında hayretten donakaldılar; kendilerinden geçtiler; ellerindeki bıçaklarla farkında olmaksızın ellerini kesip yaraladılar; yaranın acısını da hissetmiyorlardı. 'AUah'i tenzih ederiz ama bu insan değil, ancak güzel bir melektir." dediler.

İsrâ hadisinde Peygamber Efendimiz söyle buyurmaktadır: "Yûsuf a ugradım. Bir de gördüm ki ona güzelliğin yarısı verilmiş."

Süheylî ve diğer imamlar dediler ki: Bu hadiste geçen "güzelliğin yarısı" sözünden kasıt, Hz. Adem'in güzelliğinin yarısıdır. Çünkü Adem'i, Cenâb-ı Allah kendi eliyle yaratmış, ona kendi ruhundan üflemistir. Bu nedenle Adem (a.s.), beseri güzelliğin doruguna ulaşmıştır. İste bunun içindir ki cennetlikler, Hz. Adem'in boyunda ve güzelliğinde olarak Cennet'e gireceklerdir. Yusuf (a.s.)'da, Adem (a.s.)'in yarı güzelliğindeydi. İkisi arasında gelip geçmiş insanlardan hiçbiri, ikisinden daha güzel olmuş değildir. Nitekim Havva'ya en çok benzeyen kadın da, İbrahim peygamberin zevcesi Sâre'dir.

İbn Mesud'un anlattığına göre Yusuf un yüzü, simsek gibi parlaktı. Bir iş için yanma bir kadın geldiğinde, o, yüzünü örterdi. Rivayete göre, insanlar görmesinler diye çoğu zaman yüzüne peçe takarmış. Bu nedendir ki Yusuf peygamber huzurlarına çıktığı zaman konuk kadınlar, ona asik olmakta, vezirin karisini haklı bulmuşlardı. Onu karsılarında görünce dehsete

kapılmış, hayretten dona kalmış, kendilerinden geçmiş ve ellerindeki bıçakla kendi ellerini kesip yaralamışlardı.[\[27\]](#)

"İste sözünü edip beni yerdiginiz budur." dedi. Sonra, iffetli ve nezih bir insan olduğunu söyleyerek onu övdü. "Andolsun ki onun olmak istedim. Fakat o iffetinden dolayı çekindi. Emrimi yine yapmazsa, andolsun ki hapse tikilacak ve kahre uğrayacaktır." dedi.

Orada bulunan diğer kadınlar, hanımına itaat etmesi ve emrini dinlemesi için Yusuf a tavsiyede bulundular. Ama o bunu siddetle reddetti. Çünkü o, peygamberler sülalesinden bir peygamberdi. Alemlerin Rab-bine dua ederek şöyle dedi: "Rabbim! Hapis benim için bunların istediklerini yapmaktan daha iyidir. Eger tuzaklarım benden uzaklastirmazsan onlara gönül verir ve cahillerden olurum."

Yani sen beni nefsimle basbasa bırakırsan, zayıf olduğum için ben ona karşı koyamam. Allah dilemedikçe ben kendi nefsim ne fayda ne de zarar verebilirim. Ben zayıfım.. Meger ki sen güçlü kilip kuvvetlendiresin; kendi gücün ve kuvvetinle beni günahlara karşı koruyup muhafaza edesin.

«Rabbi onun duasını kabul etti ve kadınların tuzagina engel oldu. Zira o, isitir ve bilir. Sonra, kadının ailesi, delilleri Yusuf un lehinde gördüğü halde, onu bir süre için hapsedmeyi uygun buldu. Hapse, onunla beraber iki delikanlı daha girdi. Biri: "Rüyamda saraplık üzüm siktigimi gördüm." dedi; diğeri: "Basimin üzerinde, kusların yedigi bir ekmek tasidigimi gördüm." dedi. "Bize bunun yorumunu bildir. Seni iyilerden biri olarak görüyoruz." Yusuf: "Rabbimin bana öğrettigi bilgi ile, daha yiyeceğiniz yemek gelmeden size onu yorumlarım. Doğrusu ben, Allah'a inanmayan ve ahireti inkar eden bir milletin dinini bırakmışımdır. Atalarım İbrahim, İshak ve Yakub'un dinine uydum. Allah'a herhangi bir ortak kosmak bize yarasmaz. Bu, Allah'ın bize ve insanlara olan lutfu-dur. Fakat insanların çoğu sükretmez." dedi. "Ey mahpus arkadaşlarım! Ayri ayri bir sürü uydurma Rabler mi daha iyidir, yoksa her şeyden üstün tek Allah mı? Allah'i birakip taptiginiz, sizin ve babalarinizin adlandirdigi putlardan baska birsey degildir. Allah onların doğru olduğuna dair bir delil indirmemis tir.

Hüküm vermek ancak Allah'a aittir. Kendisinden baskasına degil, ona tapmanizi emretmistir. Bu, dosdogru dindir. Fakat insanların çoğu bilmezler. Ey mahpus arkadaşlarım! Biriniz efendisine sarap sunacak, diğeri asilacak ve kuslar basından yiyecektir. Sordugunuz, iste böylece kesinlesmistir." (Yûsuf, 34-4.)

Cenab-i Mevla, vezir ile karisinin, Yusuf un suçsuzlugunu anladiktan sonra dahi bir süre için onu zindana atmayi uygun bulduklari haberini veriyor. Zindana atmayi kararlattirdilar ki; halk hep bu meseleyi konusmasin, bu isi az da olsa unutsun, kadının - zahiren de olsa - durumu kurtarilsin, onu elde

etmek isteyen Yusuf olduğu ve bu sebepten ötürü onun zindana atılmış olduğunu sansınlar. Ama hakikatte onu zulüm ve düşmanlık sonucu zindana attılar. Bu, Allah'ın takdiri idi. Onu günahattan korumak için Allah tarafından alınmış bir tedbirdi. Zindana atılmakla Yusuf, vezirin ailesinden uzaklaşmış, onlarla bir arada yaşamaktan kurtulmuştu. Imam Safii'nin naklettigine göre sofilerin bazıları demisler ki: Günah isleyecek bir şeyi bulmamak da, Allah'ın insani günahattan koruması demektir. "Hapse, onunla beraber iki delikanlı daha girdi." Rivayete göre bunlardan biri, kralın sarap sunucusu, yani sakisi idi. Adı da Nebo'ydu. Diğer de kralın yemegini kendisine götüren 'ekmekçi bası" sıydı. Türkler bu isı yapana çesniğır derler. Denildigine göre bunun adı da Mücelles'di. Kral bazı işlerde bunları suçlu görüp zindana attırmıştı. Bunlar zindanda Yusuf u gördüklerinde, onun simasını, davranışlarını, sözlerini, hareketlerini, Rabbinin çokça ibadet edisini, Allah'ın yaratıklarına iyi davranmasını beğenip takdir etmişlerdi.

Her biri, kendi durumuna uygun bir rüya görmüşü.

Müfessirlerin anlattıklarına göre bu iki delikanlı, rüyalarını aynı gecede görmüşlerdi. Saki, rüyasında üzüm ağacından yapraklı ve sal-kimli üç dal görmüşü. Üzümler iyice olgunlaşmıştı. Bu üzümleri alıp kralın kâsesine sıkmış; içmesi için krala sunmuştu. Ekmekçibası ise rüyasında, basının üzerinde üç sepet ekmek tasımakta olduğunu, aç kusların da gelip üstteki sepette bulunan ekmekleri yediklerini görmüşü...

Bu gördüklerini Yusuf a anlatmışlar, bunları kendilerine yorumlamasını istemişler ve: "Seni iyilerden biri olarak görüyoruz." demişlerdi. Yusuf da, rüya yorumlamayı bildigini ve bu işin ehli olduğunu bildirdi: "Daha yiyeceğiniz yemek gelmeden size onu yorumlarım." dedi.

Bazıları bu ayetin su anlamı ifade ettiğini söylemişlerdir: Gördüğünüz rüya gerçekleşmeden, ben onu size yorumlarım. Ve yorumladığım gibi de gerçekleşir. Diğer bazılarıysa mezkur ayetin su anlamı ifade ettiğini söylemişlerdir: Size gelecek olan yiyecek, eksi ya da tatlı olarak size gelmeden ben onu size bildiririm. Bu, tıpkı Hz. İsa'nın söyle demesine benziyor:

'Yediklerinizi ve evlerinizde sakladıklarınızı da size haber vereceğim.' (Al-i İmran, 49.)

Hız. Yusuf, zindandaki arkadaşlarına söyle demisti: Rüya yorumlamayı Allah bana öğretmiştir. Çünkü ben ona iman etmiş, onu birlemi-simdir. Serefli atalarım; İbrahim, İshak ve Yakub'un dinine uymuşum-dur. "Allah'a bir şeyi ortak kosmak bize yarasmaz. (Bizi bu yola iletmesi nedeniyle) bu, Allah'ın bize ve (kendilerine davette bulunup doğru yolu göstermemizi, fitratlarına yerleşmiş olan hakikat yolunu bildirmemizi bize emretmekle de) insanlara olan bir lütfudur. Ama insanların çoğu sükretmezler."

Sonra Yusuf onlari tevhid inancini kabullenmeye davet etti; Allah'tan baskalarına tapmayı yermeye çağırdı. Putperestliğin Önemsiz bir iş olduğunu anlatmaya ve putları da tahkir etmeye tesvik etti ve dedi ki: "Ey mahpus arkadaşlarım! Ayri ayri bir sürü uydurma Rabler mi daha iyidir, yoksa her şeyden üstün tek Allah mı? Allah'ı bırakıp taptığınız, sizin ve babalarınızın adlandırdığı putlardan baska birsey değildir. Allah onların doğru olduğuna dair bir delil indirmemistir. Hüküm vermek, ancak Allah'a aittir." Yani yaratıkları üzerinde tasarrufta bulunur, dilediği işi yapar, dilediği kimseyi doğru yola iletir, dilediğini de sapıklıkta bırakır. "Kendisinden baskalarına değil, (ortaksiz olarak) sadece kendisine kulluk etmenizi emretmistir. Bu, dosdogru dindir. Ama insanların çoğu bilmezler." Net ve açık olmasına ragmen, insanların çoğu bu yolda yürümezler.

Yusuf un bu durumda onlari tevhide davet edisi, son derece mükemmeldi. Çünkü onu tazim ediyor ve ona karsi saygili davranıyorlardı.

Söyleyeceklerini dinlemeye hazır vaziyetteydiler. Böyle bir durumda onlari, kendisinden sorup istediklerinden daha faydalı bir şeye davet etmesi münasib olmuştı. Sonra, kalkıp görevim yapmış, kendisine gösterilen hidayet yolunu onlara da göstererek irsadda bulunmuş ve söyle demisti: "Ey mahpus arkadaşlarım! Biriniz efendisine sarap sunacak." Bunun saki olduğunu söylediler. "Diğeri asilacak ve kuslar basından yiyecektir." Bunun da ekmekçibasi olduğunu söylediler, "Sordugunuz iş de böylece kesinleşmiştir." Yani rüyada gördükleriniz mutlaka bu şekilde gerçekleşecektir.

Bu nedenle bir hadiste söyle buyurulmuştur:

"Rüya, tabir edilmediği sürece (onu gören) kisinin (basi) üzerinde (göçüp gitmeye hazır olan bir) kus gibidir. Ama tabir edildiğinde (mutlaka) gerçekleşir."

Ibn Mesud, Mücahid ve Abdurrâhmaî b. Zeyd b. Eslem'in naklettiklerine göre o iki delikanlı, rüyalarının bu şekilde tabir edilmesinden sonra : "Biz, rüya falan görmedik." demislerse de Yusuf (a.s.) onlara: "Sordugunuz iş de böylece kesinleşmiştir." diye cevap vermistir.

«İkisinden, kurtulacağım sandığı kimseye Yusuf: "Efendinin yanında beni an." dedi. Ama Seytan, efendisine onu hatırlatmayı kendisine unutturdu ve Yusuf bu yüzden daha bir kaç yıl hapiste kaldı.» (Yûsuf, 42.)

Cenab-i Mevla, Yusuf un, o iki delikanlıdan, kurtulacağını sandığı sakiye: "Efendinin yanında beni an." dedigini haber veriyor. Yani "Benim durumumu ve suçsuz olarak zindanda bulunduğumu krala anlat." demisti. Bu da, insanın sebeplere sarılmasının caiz olduğunu göstermektedir. Sebeplere tevessül etmek, âlemlerin Rabbi Allah'a tevekkül etme olgusuna

ters düsmez.

"Seytan, efendisine onu hatirlatmayi kendisine unutturdu." Yani o iki delikanlıdan, kurtulan biri olan sakiye, Yusufun tavsiye ettigi seyi krala hatirlatmasini Seytan unutturdu.

Mücahid, Muhammed b.  shak ve digerleri, bunun dogru ve Ehl-i Kitap kaynaklarindan alman bir görüs oldugunu söylemislerdir. Seytanin o delikanlıya unutturmasi nedeniyle Yusuf, "Daha bir kaç yil zindanda kaldı." Bu ayet-i kerimenin aslında bulunan ve "bir kaç" diye tercüme ettigimiz (Bidi¹) kelimesi, üç ila dokuz sayilari arasini gösterir. Bazilarina göre üç ila yedi sayilan arasini; diger bazilarina göre ise üç ila bes sayilari arasini gösterir. On rakaminin altındaki sayilari gösterdigini söyleyenler de olmustur. Bu görüsleri Sa'leb  nakletmistir. Bidi' kelimesi, m zekkerlerin basında bulunduğu zaman kendisi müennes olur. "Bir kaç erkek" gibi.

Bu kelime, m enneslerin basında bulunduğu zaman kendisi m -zekker olur. "Bir kaç kadın" gibi.

Nahiv  limlerinden Ferra, bidi' kelimesinin on rakaminin altındaki sayilar için kullanilmasinin uygun olmayacagini bildirerek, bu küçük sayilar için (Neyyif) kelimesinin kullanilmasi gerektigini söylemistir Oysa ki Kur' n-i Ker m'de söyle buyum yor:

"Zindanda daha bir kaç yil kaldı."

Bir baska ayette de söyle buyuruluyor:

"Onlar (Rumlar) bu yenilgilerinden sonra yeneceklerdir. Bir kar (3-9) yil içinde.." (er-R m, 3-4.)

Bu ayet, Ferra'nın görüsünü çürütmektedir.

Ferra dedi ki: Onu askin..., yirmiye askin.... denilebilir. Bu, doksana kadar devam edebilir. Ama yüzü askin..., bini askin... denilemez.

Cevheri, Ferra'ya muhalefet ederek dedi ki: (Onu aslan...) denilebilir. Ama (yirmiye askin....) ya da (doksani askin...) denilemez.

Sahih hadiste Ras lullah (s.a.v.) buyurmus ki:

"İman altmış k sur (bir kaç) subedir."

Bu hadisin baska bir rivayetinde su ifadelere rastlamaktayiz: "İman, yetmiş subedir. Bu subelerin en y ksegi, 'L  ilahe illallah' sözüdür. En alttaki ise, eza verici seyleri yoldan kenara atmaktır."

"Seytan onu efendisine hatirlatmayi kendisine unutturdu." Bu ayetteki kelimesinin sonundaki zamirin Yusuf a raci oldugunu söyleyen kimsenin sözü - her ne kadar İbn Abbas ile İkrime de böyle de-mislerse dahi - zayıftır. İbn Cerir'in bununla ilgili olarak rivayet etmiş olduğu hadis, her

balamdan zayıftır. Bunun rivayet senedinde İbrahim b. Yezid el-Huri el-Mekkî yalnız kalmıştır ki, o da metruk bir kimsedir.[\[28\]](#) Hasen ile Katade'nin mürsel olarak rivayet ettikleri hadis kabul edilemez. Hele böyle bir yerde hiç mi hiç kabul edilmez. Doğruyu en iyi bilen Allah'tır.

Simdi de Yusuf peygamberin uzun süre zindanda kalış sebebini anlatırken İbn Hibbail'm, "Sahih"inde rivayet etmiş olduğu hadise geelim: Fadl b. Habbab el- Cumhî, Ebu Hüreyre'den rivayet ederek Hz. Peygamber'in şöyle buyurduğunu söylemiştir: «Allah Yusuf a rahmet etsin. "Efendinin yanında beni an" demiş olmasaydı, beklemiş olduğu (o uzun) süre kadar zindanda kalmazdı. Allah Lut'a da rahmet etsin. Milletine: "Size yetecek bir gücüm olsaydı ya da sağlam bir yere sigınsaydın" dediginde (gerçekten) sağlam bir yere (Allah'a) sigınıyordu. Allah ondan sonra hiçbir peygamber göndermedi ki kalabalık bir millet içinde olmasın.»

«Kral: "Ben, yedi semiz inegi, yedi zayıf inegin yedigini; yedi yeşil basak ve bir o kadar da kurumuş basak görüyorum. Ey erkan! Eğer rüya yormasını biliyorsanız rüyânî söyleyiniz." dedi. Etrafindakiler: "Bir takım karışık rüyalar; biz böyle rüyaların yorumunu bilmeyiz." dediler. Hapisteki iki kisten kurtulmuş olanı, nice zaman sonra Yusuf u hatırladı ve: "Ben size bunu yorumlayacağım, hele beni gönderin." dedi. Hapishaneye varıp: "Ey doğru sözlü Yusuf! Rüyada görülen yedi semiz inegi yedi zayıf inegin yemesi; yedi yeşil basak ve bir o kadar kuru basak nedir? Bize yorumla; ben de insanlara ulaştırayım da bilsinler," dedi. Yusuf: "Devamlı yedi sene ekin ekip, biçtiğiniz ekinin yediğinizden artanını basagında bırakın. Sonra bunun ardından yedi kurak yıl gelir, bütün biriktirdiğinizi yer, yalnız az bir miktar saklarsınız. Sonra halkın yağmur göreceği bir yıl gelir, o zaman (meyva) sikip (hayvan) sagarlar."

dedi.» (Yûsuf, 43-49.)

Bu da, Yusuf un zindandan itibaren ve saygın bir konum da çıkışının sebeplerinden biri oldu. Mısır kralı Reyhan b. Velid b. Nuh bu rüyayı görmüştü.

Ehl-i Kitap kaynaklarında anlatıldığına göre kral, rüyasında kendini bir nehir kıyısında görmüş.. Nehirden yedi semiz inek çıkarak oradaki bir merada otlamaya başlamışlar.. Daha sonra aynı nehirden yedi zayıf inek daha çıkarak öncekilerle birlikte aynı yerde otlamaya başlamışlar.. Bilahare bu zayıflar, semizlere saldırarak onları yemişler.. Bunu gören kral, ürkerek uykudan uyanmış. Az sonra tekrar uykuya dalmış; bu defa da rüyasında tek sap üzerinde yedi yeşil basak görmüş.. Öte tarafta da yedi kuru ve ince basak görünüm vermiş.. Bu basaklar, önceki yemyeşil basakları yemişler... Bunu gören kral, uykudan korkuyla uyanmış. Kral bu rüyayı erkanına anlattığında, içlerinden hiç kimse bunu güzelce yorumlayamamış. Aksine,

"Bunlar karisik rüyalardir." demislerdi. Geceleyin görmüs oldugun bu karisik rüyaları yorumlaya-mayiz. Belki de bunların yorumu yoktur. Bu alanda bizim ihtisasimiz yoktur. "Biz rüyaların yorumunu bilenler degiliz." demislerdi. Iste bu esnada, zindandaki o iki delikanlıdan kurtulmuş olup Yusuf tan, kendisini efendisinin yanında anma tavsiyesi almış olan sala, Yusuf u hatırladı. Saki, Allah'ın takdir ve hikmetinin bir tecellisi olarak Yusuf u o zamana kadar unutmustu. Kralın rüya görmüş olup etrafındaki kimsele- rin de bu rüyayı yorumlamaktan aciz kaldıklarını duyunca Yusuf u ve onun kendisini kralın yanında anma tavsiyesini hatırladı. "O ikisinden, kurtulmuş olup, bir kaç yıl sonra hatırlayan (saki) dedi ki:"

Ibn Abbas, Ikrima ve Dahhak'tan nakledildiği gibi bazı kiraat imamları yukarıdaki ayette geçen "ümmin" kelimesini "ümhin" şeklinde okumuşlar. Yani,"Unuttuktan sonra hatırladı." manasım çıkarmışlardır. Mücahid ise "ümtin" şeklinde okumustur ki, bu da unutmak manasını ifade eder. Bu kelimeyi unutmak anlamında kullanan bir sair demiş ki:

Unuttum, daha önce ben hiçbir sözü unutmazdim.

Zaman böyledir iste; akılları terk ediyor. Sarayda sakilik yapan eski hükümlü, krala ve millete dedi ki: "Ben size o (rüya)nin yorumunu haber veririm. Hemen beni (zindana) gönderin." Yani beni Yusuf a gönderin, dedi. Zindana gidip dedi ki: "Yusuf! Ey çok doğru konuşan (insan)! Bize su rüyayı çöz: Yedi semiz inegi yedi zayıf (inek) yiyor ve yedi yeşil, yedi de kuru basak (neyi gösterir)? Umarım ki (rüyanın yorumunu öğrenir), dönüp insanlara giderim, onlar da bilirler."

Ehl-i Kitap kaynaklarında anlatıldığına göre saray sakisi, Yusuf u krala hatırlattığında kral, onu huzuruna çağırmış, gördüğü rüyayı ona anlatmış, o da rüyasını yorumlamıştı.

Fakat bu haber yanlıştır. Doğrusu, bu bilgisiz kişilerin savurdıkları iftira ve hezeyanlar değil, Cenâb-i Allah'ın kutsal kitabı Kur'ân'da anlattıklarıdır.

Yusuf hiç duraksamadan, herhangi bir şart kosmadan ve derhal zindandan çıkarılma talebinde bulunmadan, kendi bildiklerini ortaya koydu; sorularını cevapladı, kralın rüyasını şöyle yorumladı: Yedi sene bolluk göreceksiniz; bunun ardından yedi kurak yıl gelecek, "Sonra onun ardından bir yıl gelecek ki, o yılda insanlara bol yağmur verilecek." O yılda bol yağmur, zenginlik ve refah göreceklere." O yıl (bol bol mey-va) sıkacaklar (hayvan sagacaklar dir.)" Üzüm, zeytin, susani ve diğer şeyler sıkacaklardır...

Yusuf, kralın rüyasını yorumladı, onlara hayır rehberliği yaptı. Bolluk ve kitlik zamanlarında neler yapmaları gerekeceğini onlara anlattı. Bolluk devresi olan ilk yedi yılda, yiyeceklerinden artacak olan buğdayları basaklarından çıkarmaksızın saklamalarını, kitlik devresi olan ikinci yedi

yildaysa tohumluk bugdayin bir kismim da yiyerek tohumu azaltmalarini onlara tavsiye etti. Oysaki tohumluk bugday, tarladan eve getirilmez. Ama bir kismini getirip yemek mecburiyetinde kalacaklarini önceden bildirmesi, onun bilgi, görgü ve anlayisinin mükemmelligini ispatlamaktadır.

Hükümdar: "Onu bana getirin!" dedi. Yusuf a elçi gelince, "Efendine dön, kadınlar niçin ellerini kesmislerdi bir sor; dogrusu, Rabbim onların hilesini bilir." dedi. Hükümdar kadınlara: "Yusuf un olmak istediginiz zaman durumunuz neydi?" dedi. Kadınlar: "Hasa! Onun bir fenaligini görmedik!" dediler. Vezirin karisi: "Simdi gerçek ortaya çıktı; Onun olmak isteyen bendim; dogrusu, Yusuf dogrulardandır." dedi. Yusuf, "Maksadim, vezire, giyabinda ihanet etmedigimi, hainlerin tuzaklarini Allah'in basariya erdirmedigini bilmesini saglamakti." dedi. (Ben nefsimi temize çıkarmam; çünkü nefis, Rabbimin merhameti olmadıkça, kötülüğü emreder. Dogrusu, Rabbim bagislayandır, merhamet edendir."(Yûsuf, 50-53.)

Kral, Yusuf (a.s.)'un bilgisinin mükemmelligini, aklının tamamligi-m, dogru görüşlülüğünü ve anlayisliligini iyice öğrendikten sonra, has adamlari arasina katmak için Yusuf un huzura getirilmesini emretti.

Elçi, onu zindandan çıkarmak için yanma geldiginde Yusuf, zalimce ve düşmanca bir uygulama sonucunda zindana atilmis oldugunu, kendisine isnad edilen iftiralardan tamamen uzak ve masum oldugunu herkesin açıkça anlamasi için, zindandan hemen çıkmak istemedi. Yanma gelen elçiye: "Efendine dön, kadınlar niçin ellerini kesmislerdi? Bir sor; dogrusu, Rabbim onların hilesini bilir." dedi.»

Bu sözlerin su anlama geldigini söyleyenler de olmustur: Efendim Aziz, bana isnad edilen suçlardan uzak ve masum oldugumu bilir. Krala ugra da ellerim kesen o kadınlara sorsun: Onlar benim nefsimden kam almak istedikleri., dogru ve uygun olmayan isi yapmaya beni tesvik ettikleri zaman ben, onların bu gayr-i mesru isteklerine karsi nasıl direnmisim? Bunu onlara sorsun.

O kadınlar sorguya çekildiklerinde, kendi yaptiklarim ve Yusuf un övgüye layik bir davranis sergiledigini itiraf ettiler. Dediler ki: "Hasa, Allah için (dogru söylemek lazim), biz ondan hiç bir kötülük görmedik!" Tam o esnada «Kadınlar: "Hasa! Onun bir fenaligim görmedik." dediler. Vezirin karisi: "Simdi gerçek ortaya çıktı. Onun olmak isteyen bendim; dogrusu, Yusuf dogrulardandır." dedi.» Suçsuz olup beni bastan çıkarmak istemedigi; böhlan, iftira, zalimce ve düşmanca uygulama sonucunda zindana atildigina dair söyledikleri dogrudur.

«Yusuf, "Maksadim, vezire, giyabinda ihanet etmedigimi, hainlerin tuzaklarini Allah'in basariya erdirmedigini bilmesini saglamakti." dedi.»

Bazilariysa bu sözün tamamen Züleyha'ya ait olduğunu söylemişlerdir. Yani demek istemisti ki: Ben bu itirafta bulundum ki kocam, aslında kendisine hainlik etmedigimi, Yusuf tan kam almak istedimse de sonuçta fuhus islemedigimi anlasın.

Son devir müfessirleriyle diğer bazı ulemadan olusan bir çok gruplar bu görüşü teyid etmişlerdir. Ancak Ibn Cerir et-Taberî ile Ibn Ebi Hatîm, birinciden yani mezkur sözün Yusuf (a.s.)'a ait olduğunu söyleyenlerin görüşünden başka bir görüş nakletmiş degildirler.

«Ben nefsimi temize çıkarmam; çünkü nefis, Rabbimin merhameti olmadıkça, kötülüğü emreder. Doğrusu, Rabbim bağışlayandır, merhamet edendir.»

Bu sözlerin Yusuf a ait olduğunu söyleyenlerin yanısıra, Züleyha'yjj ait olduğunu söyleyenler de vardır. Önceki ayet için geçerli olan tafsilaj bu ayet için de geçerlidir. Ama tamamen Züleyha'ya ait olduğunu söyleyenlerin görüşü, daha uygun ve daha kuvvetlidir. Doğruyu en iyi bile Allah'tir.

«Hükümdar: "Onu bana getirin, yanima alayım." dedi. Onunla konuşunca: "Bugün senin yanımızda önemli bir yerin ve güvenilir bir â&~ rumun vardır." dedi. Yusuf: "Beni memleketin hazineleri me'mur et, çünkü ben korumasını ve yönetmesini bilirim." dedi. Yusuf u böylece o memlekete yerleştirdik; istediği yerde oturabilirdi. Rahmetimizi tipki bu misalde olduğu gibi istedigimize veririz; iyi davrananların ecrini zayıf etmeyiz. Ama ahiret ecri, inananlar ve Allah'a karşı gelmekten sakınanlar için daha iyidir.» (Yûsuf, 54-57.)

Kral, Yusuf (a.s.)'un irzi temiz ve kendisine isnad edilen suçlardan uzak olduğunu anlayınca, «Onu bana getirin, yanima alayım, dedi." dedi. Yani onu has adamlarım arasına katıp devlet erkani zümresine sokacak, ayan ve yakın adamlarımdan biri kılacağım, dedi. Yusuf la konuşup onun durumunu anlayınca, "Bugün senin yanımızda önemli bir yerin ve güvenilir bir durumun vardır." dedi.

Yusuf: "Beni memleketin hazinelerine memur et, çünkü ben korumasını ve yönetmesini bilirim" dedi.» Kraldan, kendisine azık ambarlarının koruma ve idaresini vermesini istedi. Çünkü yedi bolluk yılından sonra o gıda depolarında bir aksama meydana geleceğini biliyordu. Bunu bildiğinden dolayı gelecekteki kritik günlerde gerekli ihtiyat tedbirlerini almak ve Allah'ı memnun edecek tarzda halka karşı merhametli davranmak için bu görevi istedi. Kendisine teslim edilecek şeyleri koruma hususunda güçlü ve muktedir, aynı zamanda gıda ambarları için lazım gelen bilgileri bilen, esyayı muhafaza etmesini beceren bir insan olduğunu da krala bildirdi. Yusuf un böyle yapmasında, kendisini güvenilir ve yeterli bulan kimseler

için, idari görev talebinde bulunulabüece-gine dair bir delil vardır.

Ehl-i Kitap kaynaklarında anlatıldığına göre Firavun (o zamanki Mısır kralı) Yusuf u gerçekten ağırlamış, onu tüm Mısır halkı üzerinde yetkili kılmış, mührünü ona vermiş, ipek kaftan giydirmiş, basına altın taç takmış, onu ikinci bineğine bindirmiştir. Huzurunda, "Ey kralımız, efendimiz! Sen ve sultanımız Yusuf]" diye çağırılır olmuştur. Kral, ona: "Sahsen ben senden daha.büyük değilim. Sadece kürsüm seninkinden biraz daha büyüktür." dermiş. Anlatıldığına göre Yusuf, o zamanlar otuz yasındaymış. Kral, kendisini soylu bir kadınla evlendirmiş. Sa'lebî'nin anlattığına göre kral, veziri Kitfir'i görevden azledip yerine Yusuf u tayin etmiştir.

Denilir ki, kral Ölünce, Kitfir'in karısı Züleyha, Yusuf la evlenmiştir. Yusuf gerdege girince, onun bakire olduğunu görmüş. Çünkü Züleyha'nın kocası, kadınlara yaklasma zmiş. Yusuf la Züleyha'mn evliliğinden; biri Efrayim, diğeri Mensa olmak üzere ilâ erkek çocuk doğmuş. Artık bundan sonra Mısır'ın yönetimi tamamiyla Yusuf un eline geçmiş. Onları adaletle idare etmiş.. Kadın erkek bütün halk tarafından sevildiği, otuz üç yasında Mısır'a sultan olduğu rivayet edilir. Önceleri kral kendisine yetmiş dille hitapta bulunmuş; Yusuf da, kendisine hangi dille hitab ediliyorsa, cevabını da o dille vermiştir. Böylesine genç birinin

yetmiş dili bilmesi, kralın hosuna gitmiş ve Yusuf u takdir etmiştir. Doğruyu Allah bilir.

«Yusuf u böylece o memlekete yerleştirdik; istediği yerde oturabilirdi.»

Yani zindandan ve sıkıntidan sonra, Mısır diyarında, dilediği yerde konaklama yetkisine sahip oldu. Her nereye konaklarsa saygı, ikram ve tazimle karşılanır; imrenilecek muameleler görürdü. «Rahmetimizi tipki bu misalde olduğu gibi istedigimize veririz. İyi davrananların ecrini zayi etmeyiz.»

Yani bütün bu saydiklarımız, ahirette kendisi için hazırlanan bol hayır ve güzel mükafata ek olarak mü'min kula Allah'ın bahsettiği sevap ve mükafatıdır. "Ama ahiret ecri, inananlar ve Allah'a karşı gelmekten sakınanlar için daha iyidir."

Rivayete göre vezir Kitfir ölünce kral, onun karısı Züleyha'yi Yusuf la evlendirmiş, ayrıca ondan bosalan vezirlik makamına da Yusuf u tayin etmiş, böylece o gerçek bir vezir, yani basvezir olmuştur.

Muhammed b. İshak'm naklettigine bakılırsa Mısır kralı Velid b. Reyyan, Yusuf (a.s.) yasitasiyla gerçek dini kabul etmişti. Doğruyu Allah bilir. Sairin biri demiş ki: "Korku dar boğazının ardından güvenliğin, genişliği gelir. İlk basta sevinç nedeni olan şey, sonsuz bir üzüntü nedeni olabilir. Ümitsiz olma; zira Allah, zindandan kurtardıktan sonra, Yusuf u hazinelerin basına

sahib kilivermisti."

«Yusuf un kardeşleri gelip yanma girdiler, kendisini tanımadıkları halde o onları tanıdı. Onların yüklerini hazırlatınca şöyle dedi: "Baba bir kardeşinizi de bana getirin. Siz Ölçüyü bol tuttuğumu ve benim misafir konuklayanların en iyisi olduğumu görmüyor musunuz? Eğer onu bana getirmezseniz bundan böyle benden bir ölçek bile alamazsınız ve bana artık yaklaşmayın da. Kardeşleri: "Babasini ikna etmeye çalışacağız ve her halde bunu yaparız." dediler. Yusuf adamlarına: "Karsilik olarak getirdiklerini de yüklerine koyun. Belki ailelerine varınca onu anlarlar da bir daha dönerler." dedi.» (Yûsuf, 58-62)

Cenâb-i Allah, yiyecek bulmak amacıyla Yusuf un kardeşlerinin Mısır diyarına gelmelerini anlatıyor. Bu gelişleri, kitlik senelerinin herkesi ve her ülkeyi etkileyicinden sonra olmuştur. O zamanlar Yusuf, Mısır'ın hem dünyevî hem de dinî lideriydi. Makamına girdiklerinde kendisini tanımadıkları halde o, onları tanıyordu. Çünkü Yusuf un bunca maceradan sonra bu kadar yükselip mevki ve itibar sahibi olacağı, onların hatırlarından geçmezdi.*İşte bu nedenle kendisi onları tanıdığı halde onlar kendisini tanımiyorlardı.

Ehl-i Kitap kaynaklarında anlatıldığına göre kardeşleri makama girdiklerinde Yusuf a secde etmişler, Yusuf onları tanımış, ama onlar tarafından tanınmak istememişti. Onları azarlayarak: "Siz casussunuz. Beldelerimizin en iyisini elimizden almak için buraya geldiniz." demiş. Onlar da şöyle karşılık vererek kendilerini savunmuşlardı: "Böyle bir işi yapmaktan Allah'a sığınırız. Milletimizin basma gelen kitlik, açlık ve bitkinlik felaketi dolayısıyla, kavmimiz için azık almaya geldik. Biz Kenan ilinden gelmiş olup aynı babanın oğullarıyız. Oniki erkek kardestik. Birimiz gidip kayboldu. En küçük kardeşimiz de babamızın yanında kaldı..."Yusuf: "Sizin durumunuzu mutlaka öğrenmem gerek." dedi. Ehl-i Kitap kaynaklarında anlatıldığına göre Yusuf, onları üç gün hapsedtikten sonra çıkardı. Babalarının yanında kalan en küçük kardeşlerini gidip getirmeleri için, Sem'un adlı kardeşini yanında alıyordu.

Bu rivayetlerin bazısında ihtilaf vardır.

'Yusuf onların yüklerini hazırlatınca....." yani kendi âdetince herkese bir deve yükü kadar azık verince, dedi ki; "...Baba bir kardeşinizi bana getirin". Yusuf, onlardan, durumlarını ve kaç kardeş olduklarını sormuştu. Onlar da on iki kardeş olduklarını, bir kardeşlerinin gidip kayıplara karıştığını, onun öz kardeşinin de halen babalarının yanında durduğunu anlatmışlardı. Yusuf, "Önümüzdeki yıl azık almaya geldiğinizde, onu da yanınıza alarak bana getirin." dedi. "...Sizlere ölçüyü bol tuttuğumu ve benim misafir konukl ayanların en iyisi olduğumu görmüyor musunuz?" Sizi

güzelce agirlayip ikramda bulundum. Bir sonraki yil azik almaya gelecekleri zaman, küçük kardeslerini de beraberlerinde getirmeleri için onlari tesvik etti. Getirmeyecek olurlarsa, pesinen onlari tehdid ederek söyle dedi: "Eger onu bana getirmezsensiz, bundan böyle benden bir ölçek bile alamazsiniz ve bana artik yaklasmayin." Yani size azikfalan vermem. Bu defa sizi agirlayisimm tersine, o zaman size hiç ikramda bulunmam ve sizi hiç agirlamam, dedi. Öz kardesine duydugu Özlemi dindirmek için onu yanina getirmeleri maksadiyla, yerine göre onlari tesvik etti, yerine göre de tehdid etti. «Kardesleri: "Babasini ikna etmeye çalisacagiz." dediler. Onu beraberimizde getirip sizinle görüştürmek için mümkün olan her çareye basvuracak ve bütün gücümüzü sarfedecegiz. «.. .Ve herhalde bunu yapariz." yani bu arzunu gerçeklestirmeye gücümüz kafi gelecektir, dediler. Sonra Yusuf, usaklarina, kardeslerinin getirmis olduklari sermayelerini, onlar farkinda olmadan yine yüklerinin içine koyup gizlemelerini emretti. «Yusuf adamlarina: "Karsilik olarak getirdiklerini de yüklerine koyun, belki ailelerine varinca onu anlarlar da bir daha dönerler." dedi.». Bazilari dediler ki: Yusuf, onlari memleketlerine döndükleri zaman sermayelerini yüklerinin içinde bulduklarinda, onu geri vermek için tekrar yanina gelmeleri maksadiyla sermayelerini yüklerinin içine koydurttu. Diger bazilari: 'Yusuf, bir sonraki yil, azik almak için sermaye temin edememelerinden dolayı yanina gelemeyeceklerinden endise duydugu için, sermayelerini yüklerinin içine koydurttu." dediler. Verdigi azik karsiliginda onlardan bedel almayi hos karsilamadigi için sermayelerini yüklerinin içine koydurttugunu söyleyenler de vardir. Yusuf un kardeslerinin sermayelerinin ne oldugu hususunda müfessirler farkli beyanlarda bulunmuslardir. Ehl-i Kitap kaynaklarinda anlatildigina göre sermayeleri, gümüs'dolu kutularla benzeri seyleden ibaret-mis. Dogrusunu Allah bilir.

«Babalarina döndüklerinde, "Ey Babamiz! Bize yiyecek yasak edildi, kardesimizi bizimle beraber gönder de yiyecek alalim. Onu elbette koruruz." dediler. "Daha önce kardesini size emanet ettigim gibi onu da, size emanet eder miyim? Ama Allah en iyi koruyandir, o, merhametlilerin en merhametlisidir." dedi. Yüklerini açinca karsilik olarak götürdükleri mallarin kendilerine iade edilmis oldugunu gördüler. "Ey babamiz! Daha ne isteriz; iste mallariniz da bize iade edilmis; ailemize onunla yine yiyecek getirir, kardesimizi de korur ve bir deve yükü de arttirmis oluruz. Esasen bu az bir seydir." dediler. Babalari: "Hepiniz helak olmadikça onu bana getireceginize dair Allah'a karsi saglam bir söz vermezseniz, sizinle göndermeyecegim." dedi. Söz verdiklerinde: "Sözümüzü Allah vekildir!" dedi. Babalari: "Ogullarim! Tek bir kapidan degil ayri ayn kapilardan girin. Ama Allah katinda size bir faydam olmaz, hüküm ancak Allah'indir, O'na güvendim, güvenenler de O'na güvensinler." dedi. Babalarinin emrettiği

gibi girdiler. Esasen bu, Allah katında onlara bir fayda sağlamazdı, ancak Ya'kub, içindeki bir arzuyu ortaya koymuş oldu. O, şüphesiz kendisine öğrettigimizi bilir, fakat insanların ÇOgu bilmezler.(Yûsuf, 63-68.)

Cenâb-i Allah, onların babalarına döndükten sonraki durumlarını anlatarak söyle konuştuklarını naklediyor: «"Ey babamız! Jttzden yiyecek yasak edildi...". Eger kardesimizi bizimle beraber göndermezsen, önümüzdeki yıl bize azık verilmeyecektir. Ama bizimle beraber gönde-rirsen, azigimizi verirler, dediler. 'Yüklerini açtiklarında karsilik olarak götürdükleri mallarının kendilerine iade edilmiş olduğunu gördüler. "Ey Babamız! Daha ne isteriz, mallarımız da bize iade edilmiş; ailemize onunla yine yiyecek getirir, kardesimizi de korur ve bir deve yükü de artirmiş oluruz. Esasen bu az birseydir." dediler.» Cenâb-i Allah, Ya-kub'un diger oğlunun da Misir'a gitmesi karsiliginda alınacak olan bir deve yükü azigin "az bir ölçek" olduğunu bildirdi. Yakub, oğlu Bünya-min'e çok tutkundu. Çünkü ondan Yusuf un kokusunu almakta ve öylece teselli bulmaktaydı. Onu görmekle Yusuf u görmüş gibi oluyordu. Bu nedenle dedi İd: «Babalari: "Hepiniz helali olmadıkça onu bana geri getireceginize dair Allah'a karsi saglam bir söz vermezseniz, sizinle göndermeyeceğim." dedi. Söz verdiklerinde "Sözünüze Allah vekildir." dedi.»

Saglam sözler ve ahidler verdiler. Yakub, oğlunun geri getirilmesi için gerekli tebdiri de aldı. Ama tebbir, kaderin gelisini önleyemezdi. Kendisinin ve milletin yiyecege ihtiyaci olmasaydı, Yakub, kıymetli oğlu Bünyamin'i Misir'a göndermezdi. Ama kaderin de hükmü vardır. Cenâb-i Allah diledigim takdir eder, diledigini seçer, diledigi hükmü verir. Çünkü O, her isini yerli yerince yapan ve her seyi bilendir.

Yakub, ogullarina, Misir'a ayni kapidan girmemelerini, ayri ayri kapılardan girmelerim tavsiye etti. Denildigine göre, onlara nazar degmesin diye böyle bir tavsiyede bulunmustur. Çünkü ogulları güzel görünümlü ve alimli idiler. Yusuf tan haber alır veya onun izine rastlarlar umuduyla onlara böyle bir tavsiyede bulunduğunu söyleyenler de vardır. Fafcat birinci gerekçe, daha kuvvetlidir. Bu nedenle Yakub, ogullarina demisti ki: «Babalari: "Ogullarım! Tek bir kapidan degil ayri ayri kapılardan girin. Ama Allah katında size bir faydani olmaz, hüküm ancak Allah'ındir, O'na güvendim, güvenenler de O'na güvensinler" dedi.»

Cenâb-i Allah buyuruyor İd: «Babalarının emrettiği gibi girdiler. Esasen bu, Allah katında onlara bir fayda sağlamazdı, ancak Ya'kub, içindeki bir arzuyu ortaya koymuş oldu. O, şüphesiz kendisine öğrettigimizi bilir, fakat insanların çoğu bilmezler.»

Ehl-i Kitap kaynaklarında anlatildigina göre Yakub, ogullari ile Misir azizine hediye olarak fistik, badem, bal ve butum göndermistti. Aziz, önceki

sermayeleri olan dirhemleri almış, diğer hediyeleri almamıştı.

«Yusuf'un yanına girdiklerinde, kardeşini (Bünyamin'i) bağrına bastı ve: "Ben senin kardeşim, onların yaptıklarına artık üzülme!" dedi. Yusuf onların yüklerini yükletirken su kabını kardeşinin yüküne koydurdu. Sonra bir münadî şöyle bağırды: "Ey kervancılar, siz hirsizsiniz!" Geri dönerek, "Ne kaybettiniz?" dediler. "Hükümdarın su kabını kaybettik, onu getirene bir deve yükü mükafat verilecek, buna ben kefil oluyorum." dediler. Hz. Yusuf'un kardeşleri: "Allah'a yemin ederiz ki memleketi ifsad etmeye gelmediğimizi ve hirsiz da olmadığımızı biliyorsunuz." dediler. "Yalancı iseniz hirsizliğin cezası nedir?" dediler. "Cezası, kimin yükünde bulunursa, ceza olarak ona elkonulur; biz zalimle'i böyle cezalandırırız!" dediler. Yusuf, kardeşinin yükünden önce onları-ramkını aramaya başladı; sonra kardeşinin yükünden su kabını çıkardı, işte biz Yusuf'a böyle bir plan kullanmasını vahyettik. Çünkü hükümdarın kanunlarına göre kardeşini alıkoymazdı, meğer ki Allah dileye. Dilediğimizi derecelerle yükseltiriz. Her ilim sahibinden üstün bir bilen bulunur." Çalmışsa, daha önce kardeşi de çalmıştı." dediler. Yusuf bunu içinde sakladı, onlara açmadı. İçinden, "Durumunuz pek kötüdür; anlattığınızı Allah daha iyi bilir." dedi. Kardeşleri: "Ey Vezir! Onun yaslanmış, kocamış bir babası vardır. Bizden birini onun yerine al. Doğrusu, biz senin iyi davrananlardan olduğunu görüyoruz." dediler. "Maazallah! Biz, malimizi kimde bulmussak ancak onu akkoruz, yoksa haksızlık etmiş oluruz!" dedi. (Yûsuf, 69-79.)

Cenâb-i Allah, Yusuf'un kardeşlerinin, kardeşleri Bünyamin ile beraber öz kardeşleri Yusuf'un yanına girişlerini, onun Bünyamin'i yanına almasını, ona kendi öz kardeşi olduğunu gizlice bildirdiğini, bunu onlara açıklamamasını tenbihleyip kendisine yapmış oldukları kötülükten Ötörü onu teselli ettiğim haber veriyor.

Bundan sonra Yusuf, öz kardeşi Bünyamin'i onlardan alıp kendi yanında tutmanın çaresini aradı. Usaklarına, kendi tasım farkında olmadıkları bir anda Bünyamin'in yüküne koymalarını emretti. Yola çıkacakları sıra, bir ünleyici onlara, kralın tasım çaldıklarını bildirdi. Geri verdikleri takdirde, kendilerine mükafat olarak bir deve yükü azık verileceğini va'detti. Bu mükafatın verileceğini garantileyip tekeffül etti.

Kendilerini hirsizlikle suçlayan ünleyiciye dönüp geldiler; kendilerine karşı sarfettiği sözden Ötörü onu kinayip ayıpladılar: «"Allah'a yemin ederiz ki memleketi ifsad etmeye gelmediğimizi ve hirsiz da olmadığımızı biliyorsunuz." dediler.» Bize isnad ettiğiniz hirsizlikle ilginiz olmadığınızı bildiğiniz halde bizi, tas çalmakla suçluyorsunuz!

(Yusuf'un adamları); "Peki, dediler. Yalancı iseniz hirsizliğin cezası nedir?"

"Cezası, kimin yükünde bulunursa ceza olarak ona el konur; biz zalimleri

böyle cezalandiririz!" dediler.

Yusuf, kardesinin yükünden önce onlarin yüklerini aramaya basladi; sonra kardesinin yükünden su kabini çıkardi." ki onlara karsi kurdugu tuzak tam kivamini bulsun. Ve onu itham etmesinler. «...Iste biz Yusuf a böyle bir plan kullanmasini vahyettik. Çünkü hükümdarin kanunlarına göre kardesim alikoyamazdi..." Eger onlar, "Cezasi, kimin yükünde bulunursa, ceza olarak ona el konulur." diyerek itirafta bulun-masalardi, Misir kanunlarına göre Bünyamin'i yaninda alikoyamazdi. «...Meger ki Allah dileye. Diledigimizi derecelere yükseltiriz...». "Her ilim sahibinden üstün bir bilen bulunur."

Yusuf, kardeslerinin hepsinden daha bilgiliydi. Onlara göre görüsü daha mükemmel, azmi daha güçlü ve aldi daha kamil idi.

Allah kendisine emrettiği için, onlara karsi böyle bir çareye basvurdu. Çünkü bu çareye basvurmasının sonucunda; babasının ve kavminin yanma gelmeleri gibi büyük bir maslahat elde edilecekti.

Kardesleri, kralin tasinin, Bünyamin'in yükünden çıktığını gördüklerinde, "Çalmıssa, daha önce kardesi de çalmisti." dediler. Rivayete göre Yusuf, çocuklugunda babaannesinin putunu çalıp parçalamis.

Bir baska rivayete göre ise halasi kendisini çok sevip yaninda alikoyup beslemek ve büyütmek istediginden, îshak'm kemerini, elbiselerinin altından Yusuf un beline sarmis. Yasi küçük olduğundan, halasinin bu düzeni kurdugunun farkında bile olmamis. Arama sonucunda kemeri Yusuf un üzerinde, elbiseleri arasında saldi bulmuslar.

Baska bir rivayette anlatildigina göre Yusuf, küçüklüğünde evden yemek çalar, götürüp yoksullara yedirirmis.

Kardeslerinin kendisini hirsizlikle suçlamalarının baska nedenleri olduğunu bildiren rivayetler de vardır.

Kardesleri: "Çalmıssa, daha önce kardesi de çalmisti." dediler. Yusuf bunu içinde sakladi. Onlara açmadi. İçinden, "Durumunuz pek kötüdür, anlattiginizi Allah daha iyi bilir." dedi.» Yumusak huylu, âlicenap ve bagislayici bir insan olduğundan dolayı, açıkça değil de gizlice onlara karsi bu sözleri söyledi.

Onlar da merhamet dilenmek amaciyla Yusuf un makamına gelip söyle dediler: "Ey vezir! Onun yaslanmis, kocamis bir babasi vardır. Bizden birini onun yerine al. Dogrusu, biz senin iyi davrananlardan olduğunu görüyoruz." dediler.» Yusuf: "Ma'azallah! Biz malimizi kimde bul-mussak ancak onu akkoruz, yoksa haksizlik etmis oluruz!" dedi.

Yani suçluyu bırakıp suçsuzu yakaladigimiz takdirde, haksizlik edenlerden oluruz. Böyle bir şey yapmayiz, yapılmasına da göz yummayiz! Yalnız,

kabimizi yükünde buldugumuz kimseyi burada alikoyariz.

Ehl-i Kitap kaynaklarinda anlatildigina göre o esnada Yusuf kendini onlara tanitici ip uçlari veriyordu. Bünyamin'i kendi yanında alikoyacagindan dolayi endiselenmis olduklari için bu ip uçlarim pek iyi anlayamamislardi.

"Ümitsizlige düşünce, konusmak üzere bir kenara çekildiler. Büyükleri söyle dedi: " Babanizin Allah'a karsi sizden bir söz aldigim, daha önce Yusuf meselesinde de ileri gittiginizi bilmiyor musunuz? Artik babam bana izin verene veya Allah hakkimda hüküm verene kadar -ki o hükmedenlerin en iyisidir- bu yerden ayrılmayacagim. Siz dönün, babaniza gidin ve deyin ki: "Ey Babamiz! Senin oglun hirsizlik yapti, bu bildigimizden baska birsey görmedik; görülmeyeni de bilmeyiz; bulundugumuz kasabanin halkina ve beraberinde oldugumuz kervana da sorabilirsin; biz süphesiz dogru söylüyoruz." Yakub: "Sizi nefsiniz bir is yapmaya sürükledi, artik bana güzelce sabir gerekir; belki Allah, hepsini birden bana getirecektir, çünkü o, bilendir, Hakimdir." dedi. Onlara sirt çevirdi, "Vah Yusuf a yazik oldu!" dedi ve üzüntüden gözlerine ak düstü. Artik acisini içinde sakliyordu. "Allah'a yemin ederiz ki, Yusuf u anip durman, seni bitkin düşürecek veya helak olacaksın." dediler. Yakub: "Ben üzüntü ve tasami yalnız Allah'a açarım. Allah katindan, sizin bilmediklerinizi bilirim." dedi. (Yûsuf, 80-86.)

"Ey ogullarim! Gidin, Yusuf u ve kardesini arayın. Allah'in rahmetinden ümit kesmeyin; dogrusu, kafirlerden baskasi Allah'in rahmetinden ümidim kesmez!" (Yûsuf, 87.)

Cenâb-i Allah, Yusuf un kardeslerinin, Bünyamin'i almaktan ümit kestikleri andaki durumlarini haber veriyor: Kendi aralarinda bu meseleyi konusmak üzere bir kenara celâldiler. Büyük kardesleri Robil dedi ki: «"...Babanizin Allah'a karsi sizden bir söz aldigini, daha önce Yusuf meselesinde de ileri gittiginizi bilmiyor musunuz?..."» Hepiniz kusatilip engellenmedikçe kardesiniz Bünyamin'i babaniza götürceginize dair, Allah adına kuvvetli bir söz verdiniz. Ama simdi bu sözünüze muhalefet ettiniz. Daha önce, Bünyamin'in kardesi Yusuf hakkında da taksirli davrandınız. Artik bende, babamin karsisina çıkacak yüz kalmadi. Yanma dönmek üzere, «Artik babam bana izin verene veya Allah hakkimda hüküm verene...» yani kardesimi babama geri götürmeye beni muktedir kilmcaya «kadar -ki o, hükmedenlerin en iyisidir- bu yerden ayrılmayacagim. Siz dönün, babaniza gidin ve deyin ki: "Ey Babamiz! Senin oglun hirsizlik yapti..."»

Zahiren gördüklerinizi ona anlatin. "Biz, ancak bildigimize sahitlik ettik. (Tasin, Bünyamin'in yükünden çıktigim gördük. Ötesini bilmiyoruz.) Biz, gizliyi bilenler degiliz. (Inanmazsan) içinde bulundugumuz sehre ve beraber geldigimiz kervana sor." Yani sana anlattigimiz, kardesimizi hirsizlik suçundan dolayi,tutukladiklari haberi, Misir'da herkesin duydugu, içinde

bulundugumuz ve su anda burada bulunan kervanın dahi bildigi meshur bir haberdur. «Bu bildigimizden baska birsey görmedik; görölmeyeni de bilmeyiz; bulundugumuz kasabanin halkina ve beraberinde oldugumuz kervana da sorabilirsin...»

«... "Biz süphesiz dogru söylüyoruz." Yakub: "Sizi nefsiniz bir is yapmaga sürükledi, artik bana güzelce sabir gerekir."...» Yani hakikat, sizin anlattiginiz gibi degildir. Bünyamin hirsizlik etmis degildir. Çünkü onun ahlak ve karakteri, bunu yapmasina izin vermez.

Ibn îshak ve digerleri dediler ki: Yusuf a yaptiklari kötölükten sonra Bünyamin hakkında ihmalkâr davrandiklari için Yakub.agzma geleni onlara söyledi. Bu nedenledir ki geçmişlerden,bazilari söyle demislerdir: Islenen bir kötölüğün cezası, ondan sonra gelen bir kötölük olur.

Bundan sonra Yakub dedi ki:«,, . "Belki Allah hepsim birden bana getirecektir ,çünkü O, bilendir, Hakimdir."...» dedi. " Yani benim durumumu ve sevdiklerimden ayri düstüğümü bilendir. Takdirini ve yaptigi isleri hikmetle yapandır. O, sonsuz hikmetin ve kesin delilin sahibidir. Böyle dedikten sonra: "Onlara sirt çevirdi, "Vah, Yusuf a yazik oldu!" dedi.

Bu yeni üzüntüsü, ona eski üzüntüsünü hatirlatti. Yüregindeki durgun ve gizli kederi harekete geçirdi.

Nitekim sair demis ki:

"Gönlünü, diledigin ask mahallesine tasi, Ama ask ve sevgi, hep ilk sevgilinin olur."

Bir baska sair de söyle demis:

"Mezarların yaninda gözlerimden yaslar bosandı.

Ve agladigim için arkadaşım beni ayıpladı.

Tasli ve toprakli kumlar arasına yerlesmis,

Her mezari gördükçe aglar misin? deyip kinadı.

Ona dedim: Hüzünlerin yenisi, eskilerini canlandirdi.

Ilisme bana, bence Malik'in Id gibidir mezarların tamamı."

Yakub peygamber çok agladigindan, üzüntüden gözlerine ak düstü. Artik acisini içinde sakliyordu. Kederinden, hüznünden Yusuf a olan özlem acisini içinde sakliyordu. Ogullari onun çekmekte oldugu ayrilik acisini ve elemim görünce, kendisine olan merhamet ve tutkunluklarından dolayı dediler Id: «Allah'a yemin ederiz ki, Yusuf u anip durman seni bitlän düşürecek veya helak olacaksın.» Onu devamlı surette hasretle ana ana, bedenini zayıflatarak hastalanacak ve gözünü kaybedeceksin! Kendine biraz aci! Yakub: «Ben üzüntü ve tasami yalnız Allah'a açarım. Allah katından sizin

bilmediklerinizi bilirim.» Ogullarına diyordu ki: Hâlimden ne size, ne de hiç bir kimseye sikayet edecek degilim. Ben hâlimi sadece, onur ve üstünlük sahibi Allah'a sikayet ediyorum ve biliyorum ki, içinde bulunduğum sikintidan kurtulmak için bana bir çıkis yolu açacak ve beni genişlige kavuşturacak tir. Yusuf un rüyasinin mutlaka gerçekleşeceğini, sizin ve benim - o rüya gereğince - ona secde etmemiz gerektiğini de biliyorum.

Sonra Yusuf u, kardesini ve ikisinin ne halde olduklarını araştırmaları için onlara tesvikte bulunarak söyle dedi: «Ey Ogullarım! Gidin, Yusuf u ve kardesini arayın. Allah'ın rahmetinden ümidinizi kesmeyin, doğrusu, kafirlerden baskısı Allah'ın rahmetinden ümidini kesmez.» Yani darlıktan sonra genişlige kavusacağınız hususunda umutsuzluga kapılmayın. Zira Allah'ın rahmetinden, sikintidan sonra genişlik vereceğinden, zorluklar anında kullarına takdir edeceği ferahlıklardan, ancak kafir kavim ümidini keser.

«Kardesleri vezirin yanına vardıklarında: "Ey Vezir! Biz ve çoluk çocuğumuz darlığa uğradık; pek değersiz bir malla geldik; ölçegi bize tam yap ve sadaka ver; Allah sadaka verenleri süphesiz mükafatlandırır." dediler. "Siz Yusuf ve kardesine bilmeden neler yaptığınızın farkında misiniz? dedi. 'Yoksa sen Yusuf musun?" dediler. "Ben Yusuf um, bu da kardesim. Allah bize iyilikte bulundu; doğrusu, kim kötülükten sakmır ve sabrederse bilsin ki Allah iyi davrananların ecrini kafiye zayı etmez/" dedi.» "Allah'a yemin ederiz ki, Allah seni bizden üstün tutmustur; doğrusu, biz suç işlemistik." dediler. Yusuf: "Bugün azarlanacak değilsiniz, Allah sizi bağışlar. O, merhametlilerin merhametlisidir, bu gömlegimi götürün, babamın yüzüne sürün, görmege baslar; bütün çoluk çocuğunuzla bana gelin." dedi.» (Yûsuf, 88-93.)

Cenab-i Mevla, kardeslerinin tekrar Yusuf a dönüşlerini, onun huzuruna çıkışlarını, yanındaki azığı arzulayıp isteyişlerini, kardesleri Bünyamin'i kendilerine lütfedip vermesini dileyişlerini haber veriyor. «Kardesleri vezirin yanına vardıklarında: "Ey Vezir! Biz ve çoluk çocuğumuz darlığa uğradık...» Kitliğe maruz kaldık. Nüfusumuz kalabalık-lasti. Topraklarımız da kuraklık yüzünden ürün vermez oldu. «...Pek değersiz bir malla geldik...» Sermayemiz azdır. Böyle bir sermayeyi kimseler kabul etmez. Meger ki bizi bağışlayasın, azimizi çoğa sayasın...

Sermayeleri kalitesiz dirhemlermiş. Ya da çok az miktarda imiş. Sermayelerinin badem, butum ve benzeri şeylerden ibaret olduğunu söyleyenler de vardır. İbn Abbas (r.a.)'m dedigine göre sermayeleri eski haral ve halatlardan ibaretmiş. Kardesleri, yalvarışlarına devamla söyle demislerdi: «.. .Ölçegi bize tam yap ve sadaka ver; Allah sadaka verenleri süphesiz mükafatlandırır." dediler.»

Süddî'nin dedigine göre bu ayet söyle manalandirilir: Allah dogru söyleyenleri mükafatlandirir.

İbn Cüreyc'in dedigine göre ise bu ayet söyle manalandirilir: Kardesimiz Bünyamin'i bize geri vermekle tasaddukta bulunanlari Allah mükafatlandirir. Süfyan b. Uyeyne dedi ki: Peygamberimiz Muham-med (s.a.v.)'e sadaka vermek, bu ayetle haram kilinmistir.

Yusuf, kardeslerinin perisan hallerini görünce ve getirdikleri degersiz maldan baska bir seylerinin kalmadigini anlayinca, sefkatle üzerlerine egildi; Rabbinin emirlerim onlara söyledi. Kendi serefli alninda ve onlari bilmekte olduklari mutantan halinde onlar için hasret çekti: «Siz, Yusuf ve kardesine bilmeden neler yaptiginizin farkinda misiniz?" dedi.»

Büyük bir saskinlik geçirdiler. Defalarca yanma gelip gittikleri halde onu taniamamislardi. «'Yoksa sen Yusuf musun?" dediler. "Ben Yusuf um, bu da kardesim..."» Kendisine, elinizden gelen her türlü kötülüğü yaptiginiz Yusuf, iste benim., dedi. "Bu da kardesim." demekle, önceki sözünü te'kid etmis; her ikisi için kalplerinde gizledikleri çekeme-mezlige ve kurmakta olduklari tuzaga dikkatlerini çekmisti. «...Allah bize iyilikte bulundu...» O, iyilik ve atifeti ile bize ihsanda bulundu. Bizi himaye etti. Onurumuzu kurtardi; çünkü daha önce Rabbimize taatte bulunmus, bize yaptiginiz zulme karsi sahiili olmus, babamiza da iyilik yapip itaatkar davranmistik. O da bizi fazlasiyla sevmis ve bize sefkat göstermisti. «...Dogrusu kim kötülükten sakinir ve sabrederse bilsin ki Allah iyi davrananlari ecrini kafiye zayi etmez." dedi. "Allah'a yemin ederiz ki, Allah seni bizden üstün tutmustur; dogrusu biz suç islemistik." dediler.» Iste simdi senin huzurundayiz.

«...Yusuf: Bu gün azarlanacak degilsiniz...» dedi. Daha önce yaptiginiz kötülüklerden ötürü artik sizi kinayacak degilim. «...Allah sizi bagislar. O, merhametlilerin merhametlisidir...»

Bu ayet-i kerimeyi yukarida manalandirirken kelimesi üzerinde durak isareti bulunusunu esas aldik ve «...Bu gün azarlanacak degilsiniz...» seklinde manalandirdik. Ama durak isaretini kelimesi üzerinde kabul ederek; "Sizi kinama yok; bugün Allah sizi bagislar." seklinde manalandiranlari görüşü zayıftir. Birinci manalandirma dogrudur.

Sonra Yusuf, kardeslerine, gömlegini (tenine temas eden iç gömlegini) alip babalarına götürmelerini ve gözlerinin üzerine birakmalarini emretti. Böyle yaptiklari takdirde, babalarinin agaran gözlerinin, Allah'in izniyle yeniden görecegim onlara bildirdi. Bu da harikulade bir durum olup, Yusuf un peygamberliginin en güçlü delili ve en büyük mu-cizesiydi. Daha sonra da onlara, çoluk çocuklari tamimini alarak hayir, bereket ve huzur diyari

olan Misir'a topluca gelmelerini emretti. Ayrilikten ve daginiklikten sonra aileyi, en mükemmel ve en güzel bir şekilde derleyip topladı, hepsini bir araya getirdi.

«Kervan, memleketlerine dönmek üzere ayrıldığında, babaları: "Dogrusu, ben, Yusuf'un kokusunu duyuyorum; ne olur, bana bunak demeyin." dedi. Çevresindekiler: "Allah'a yemin ederiz ki sen, hâlâ eski saskinhgindasm." dediler.

Müjdeci gelip, gömlegi Yakub'un yüzüne birakinca, hemen gözleri açıldı. Bunun üzerine Yakub: "Ben size, Allah katından sizin bilmediğinizi biliyorum dememis miydiniz?" dedi. Ogulları: "Ey Babamız! Suçlarımızın bağışlanmasını dile, bizler hiç şüphesiz suçluyuz." dediler. Yakub: "Rabbimden bağışlanmanızı dileyeceğim; O, şüphesiz bağışlar ve merhamet eder" dedi.» (Yûsuf, 94-98.)

Abdürrezzak, İbn Abbas'ın söyle dedigini rivayet etti: "Kervan dönmek üzere ayrıldığında..." Yusuf'un gömlegini getiren kervan Misir'dan ayrılıp yola koyulunca oradan bir rüzgar eserek Yusuf'un gömleginin kokusunu Yakub'a ulaştırdı. Yakub dedi ki: «...Dogrusu ben, Yusuf'un kokusunu duyuyorum...» Yusuf'un kokusunu üç günlük bir mesafeden duyuyordu. Hasan Basrî ile İbn Cüreyc el-Mekkî'nin anlattıklarına göre, Yakub ile Yusuf'un arasında seksen fersahlık bir mesafe vardı ve seksen yıl süreyle birbirlerinden ayrı kalmışlardı.

Yakub, Yusuf'un kokusunu duyduğunu söylediğinde, çevresinde bulunanlar, ağır sözler sarfederek kendisine söyle demişlerdi: «...Allah'a yemin ederiz ki sen, hâlâ eski saskmliğindasın!..." dediler.»

"Müjdeci gelip gömlegi Yakub'un yüzüne birakinca, hemen gözleri açıldı..." Gözleri açılıp yeniden görmeye başlayınca da ogullarına:

«...Ben size Allah katından sizin bilmediğinizi biliyorum, dememis miydiniz?" dedi.» Yani Yusuf ile olan ayrılığın son vererek bizi buluşturacağını, gözümü onunla aydınlatacağını, ondaki güzelliği ve hosuma giden yönlerini bana göstereceğini size söylememis miydiniz? dedi. Böyle der demez de ogulları: "Ey Babamız! Suçlarımızın bağışlanmasını dile, bizler hiç şüphesiz suçluyuz." demeye başladılar. İşledikleri günahın, ona ve oğlu Yusuf'a yaptıkları kötülükten, yapmaya niyetlendikleri fenalıklardan ötürü bağışlanmaları için, Allah'tan kendileri için mağfiret dilemesini istediler. O kötü işi yapmadan önce, ileride bu günahlarından ötürü tövbe etmeye niyetlendikleri için, Cenâb-ı Allah onları, Yakub'un gözlerinin açılması esnasında tevbe etmeye muvaffak eyledi. Babaları, kendileri için mağfiret talebinde bulunmaya söz verdi ve dedi ki: «...Rabbimden bağışlanmanızı dileyeceğim; O, şüphesiz bağışlar ve merhamet eder...»

Ibn Mesud, Ibrahim et-Teymin, Amr b. Kays, Ibn Cüreyc ve digerleri dediler ki: Yakub, ogullarini tevbe için seher vaktine kadar bekletti.

İbn Cerir, Muharib b. Dessar'm söyle dedigini rivayet etti: Hz. Ömer, mescide geldiginde bir adamin söyle dedigini isitti: "Allahim! Beni çağirdin, ben de çağrina icabet ettim.. Bana emir verdin. Emrine uydum.. Iste simdi de seher vaktidir. Beni bagisla." Hz. Ömer, duyugu bu sese kulak verdi; bakti ki ses, Abdullah b. Mesudun evinden geliyor. Abdullah'a, bu sekilde dua edisinin nedenini sordu. O da dedi ki: Hz. Yakub, tevbe için ogullarini, "Sizin için Rabbime istigfar edecegim." diyerek seher vaktine kadar bekletmistir. Ayrica Cenâb-i Allah da: "Seherlerde istigfar edenleri (Allah görmektedir.)" diyerek müjdelemektedir.(Al-i Imrân, 17.)

Buhari ve Müslim'in sahihlerinde yer alan bir hadiste Hz. Peygamber söyle buyurmudur: "Rabbimiz her gece dünya semasına inerek: "Tevbe eden yok mudur ki tevbesini kabul edeyim? Dilekte bulunan yok mudur ki ona (diledigini) vereyim? Bagislanma dileyen yok mudur ki onu bagislayayim?"

Bir hadiste anlatildigina göre "Yakub, (istigfar için) ogullarini cuma gecesine kadar bekletmistir."

Ibn Cerir, Ibn Abbas'tan rivayet ederek dedi ki: «..."Sizin için Rabbime istigfar edecegim"...» ayetiyle ilgili olarak Rasûlullah (s.a.v.) söyle demistir. "Cuma gecesine kadar, "Sizin için Rabbime istigfar edecegim." sözü, kardesim Yakub'un ogullarina söylediği sözdür."[\[29\]](#)

Yusuf un yanina geldiklerinde o, anasini babasmi'bagirma basti "Allah'in dilegince, güven içinde Misir'a yerlesin!" dedi. Ana babasini tahtin üzerine oturttu, hepsi onun önünde (Allah'a secde edip) egildiler. O zaman Yusuf: "Babacigim, dedi. Iste bu, vaktiyle gördüğüm rüyanin çıkisidir; Rabbim onu gerçekles tirdi. Seytan, benimle kardeslerim arasini bozduktan sonra, beni hapisten çıkaran, sizi de çölden getiren Rabbim, bana pek çok iyilikte bulundu. Dogrusu, Rabbim diledigine lütuikardir, O, süphesiz bilendir, Hakimdir." dedi. "Rabbim! Bana hükümrânlık verdin, rüyaların yorumunu öğrettin. Ey göklerin ve yerin yaradani! Dünya ve ahirette islerimi yoluna koyan sensin; benim canimi Müslüman olarak al ve beni iyilere kat." (Yûsuf, 99-101.)

Burada, birbirini sevenlerin, uzun bir ayrilikdan sonra bir araya gelip bulusmalari anlatiliyor. Denildigine göre Yusuf la Yakub, seksen yil süreyle birbirlerinden ayri kalmislardir. Seksen üç yil süreyle ayri kaldiklarini söyleyenler de olmustur. Bu iki süre, Hasen'den rivayet edilmistir. Katade'nin dedigine göre otuzbes yil süreyle birbirlerinden ayri kalmislardir.

Muhammed b. Ishak'm anlattigina göre onsekiz yil süreyle birbirlerinden ayri kalmislardir. Ehl-i Kitap, Yusuf la babasinin kirk yil süreyle

birbirlerinden ayri kaldiklari görüsündedirler.

Bu kissanin zahirî ifadeleri, Yusuf la babasinin birbirlerinden ayri kalis sürelerini yaklasik olarak belirlemektedir. Söyle ki: O kadın kendisinden murad almak istedigini zaman Yusuf onyedi yasındaydi. Tabii ki Yusuf ona uymamisti. Dolayisiyla bir kaç yıl da zindanda kaldi. İkrime ve digerlerine göre yedi yıl zindanda kaldi. Sonra zindandan çıkarildi ve yedi yıl süreyle Misir'da bolluk görüldü. Bundan sonra halk, yedi yıl süren bir kitlikle karsilasti. Kitligin ilk senesinde azik almak için sadece kardesleri yanma geldiler. İkinci sene azik almaya geldiklerinde, kardesi Bünyamin'i de beraberlerinde getirdiler. Üçüncü sene geldiklerinde kendini onlara tanitti ve tüm aile bireylerini yanlarına alarak Misir'a gelmelerini onlara emretti. Bunun üzerine hepsi toplanip Misir'a gittiler. «...Yusuf un yanina geldiklerinde, o, anasini babasini bagrina basti...» Kardeslerinden ayri olarak özel surette ona-babasiyla bir araya gelip görüştü. «...''Allah'in dilegince, güven içinde Misir'a yerlesin.'' dedi. Denildigine göre Yusuf un bu ifadelerinde takdim - tehir vardır. Takdiri de söyledir: Yusuf: Misir'a girin, dedi. Sonra da ana-babasini kendine çekip kucakladı. İbn Cerir, burada takdim-tehir bulunduğunu görüsünü, zayıf görmektedir ki, o mazurdur.

Bir diger rivayete göre Yusuf, onlari sehir disinda, çadırlarin bulunduğuyerde karsilamis; Misir'a yaklastiklarinda, onlara: ''Allah'in dilegince, güven içinde Misir'da yerlesin.''...» demisti.

Süddî, böyle demistir. Böyle bir takdirde bulunmaya gerek yoktur; Misir'a girin,'' sözünde Misir'a yerlesin ve Allah'in dilegiyle orada ikamet edin.'' manasi sakli olur denilirse, bu da güzel ve yerinde bir takdir olur. Ehl-i Kitap kaynaklarinda anlatildigina göre Yakub, Casir (Belbis) mevkiine vardiginda, Yusuf onu karsilamaya çıktı. Gelisini müjdelemesi için Yakub, oglu Yahuza'yi Yusuf a göndermistir. Yine Ehl-i Kitap kaynaklarinda anlatildigina göre Misir krali, Casir mevkiini Yakub ile ogullarina; orada davarlariyla beraber kalip ikamet etmeleri ve yasamaları için mülk olarak verdi.

Bir grup müfessirin anlattiklarina göre, Allah'in peygamberi Ya-kub'un (İsrail'in) gelmesi yakin olunca, Yusuf onu karsilamaya çıkmak istedi ve çıktı. Yusuf a bir jest ve Yakub peygambere olan hürmetlerinden dolayı kral ve askerleri de atlara binip Yusuf la beraber karsilamaya çıktılar. Yakub da krala dua etti. Onlari gelislerinin uğur ve bereketi dolayisiyla, kitligin geri kalan süresi dolmadan, Cenâb-i Allah kitliga son verdi. Dogrusunu Allah bilir.

İbn Mesud'un dedigine göre Yakub'la birlikte Misir'a giden ogul ve torunlari toplam olarak altmis üç kisiydi. Abdullah b. Seddad'm dedigine göre ise seksen üç kisiydiler. Mesruk'tan gelen rivayete göre, 390 kisi olarak Misir'a

girmislerdir.

Anlatildigina göre bunlari sayisi zamanla o kadar çoğalmis ki, Musa peygamberle birlikte Misir'dan çıktiklarinda 600.000'den fazla savaşıları varmis. Ehl-i Kitap kaynaklarinda anlatildigina göre Misir'a yetmis kisi olarak girmislerdir. O kaynaklarda adlari da belirtilmistir. Yusuf, «Ana-babasini tahtin üstüne oturttu...» Anasinin o zamandan önce ölmüş olduğu söylenmistir. Bu görüş Tevrat âlimlerince de benimsenmistir. Bazı müfessirlerin görüşüne göre Cenâb-i Allah, o zaman Yusuf'un anasını diriltmistir.

Baskaları da demisler ki: O zaman babasıyla birlikte tahtin üstüne çıkardığı kadın, Yusuf'un anası değil de teyzesiydi. Teyze de ana gibidir. İbn Cerir et-Taberî ve diğerleri dediler ki: Kur'ân-i Kerim'in zahir ifadeleri, Yusuf'un anasının o güne dek hayatta kalmış olduğunu gerekli kılmaktadır. Ehl-i Kitabın buna muhalif beyan ve nakilleri, nazari itibara alınmamalıdır. Kuvvetli olan görüş budur. Doğrusunu Allah bilir.

Yusuf, ana-babasini tahtin üstüne çıkardı. Yanında oturttu. «...Hepsi onun önünde (Allah'a secde edip) eğildiler.» dedi. Saygı ve ikram için ana-babası ve onbir kardeşi, onun huzurunda secdeye kapandılar. İnsana secde etmek, onların dinlerinde mesru idi. Diğer seriatlarda da bu hüküm vardı. Nihayet bu, bizim dinimizde yasaklanmıştır.[\[30\]](#)

«...O zaman Yusuf: "Babacığım! İşte bu, vaktiyle gördüğüm rüyanın çıkışıdır."...» dedi.

Daha önce görüp de sana anlattığım rüyanın yorumu işte budur. Hani rüyamda güneşle ayın ve onbir yıldızın secde eder olduklarını görmüştüm. Sana anlattığımda, bu rüyamı gizlememi bana emretmiş ve bana bazı vaadlerde bulunmuştu. «...Rabbim onu gerçekleştirdi. Seytan benimle kardeşlerimin arasını bozduktan sonra, beni hapisten çıkaran. ..» Keder ve sıkıntidan sonra, Misir diyarının her tarafında beni, sözü geçen bir hakim aldı. «...Sizi çölden getiren Rabbim bana pek çok iyilikte bulundu...» Beni zindandan çıkardı. Bana yaptıkları zulümden sonra, Rabbim beni Misir'a sultan kıldı.[\[31\]](#) «...Doğrusu, Rabbim dilediğine lütfkardır...» Yani bir işin yapılmasını istediği zaman onun sebeplerini hazırlar. Kullan farkında olmadan, bir çok yönden o işi kolaylaştırır. Kendi ince sanatı ve yüce kudretiyle onu, rahatlıkla yapılabilecek bir iş haline getirir. «...O, şüphesiz bilendir...» Bütün işleri bilir. Yaratma, takdir ve yaşamasında da her işi yerli yerince yapan bir «...Hakimdir...»

Ehl-i Kitap kaynaklarinda anlatildigina göre Yusuf, kendi eli altında bulunan azık ve gıda mallarını Misirlılara sattı. Karşılığında da onların altın, gümüş, ev esyası ve emlakleri gibi tüm mal varlıklarını aldı. Sonunda canlarını bile satın alarak hepsini köle haline getirdi. Sonra çalışıp elde edecekleri ürünün

beste birini krala vermeleri karsiliginda tarlalarini serbest birakti ve kendilerine özgürlüklerini bagisladi. Bu uygulama, o günden sonra Misirlilar için bir kanun haline geldi.

Sa'lebî'nin anlattigina göre kitlik senelerinde Hz. Yusuf, - Misir hazinelerini elinin altında tutmasına ragmen - karnini doyurmazmis.. Aç kimseleri unutamazmis. Öğle vaktinde olmak üzere, günde sadece bir öğün yemek yermis. Onun böyle yaptigini öğrenen sonraki krallar da bu âdete uymuslardır. Mü'niinlerin emîri Hattab oğlu Ömer de, bolluk ve bereket yıllari gelinceye kadar, kitlik yıllarında karnini hiç doyurmazmis. Safiî'nin naklettigi bir rivayete göre Arablardan biri, kitlik senesi geçtikten sonra Hz. Ömer'e söyle demis: "Sikintin gitti. Dogrusu sen, yüksek karakterli hür bir kadinin oglusun."

Nihayet Yusuf, üzerindeki ilahî nimetin tamamlandigim, perisan halinin düzeldigini, bu dünyanın kimseye hep aym surette baki kalmayacagim, dünyadaki her seyin ve herkesin vadesi doldugunda yok olacagini, tamamlıktan sonra mutlaka noksanligin gelecegini anladıktan sonra Rabbine geregi gibi övgüde bulundu. O'nun lütuf, ihsan ve iyiliginin büyüklüğünü itiraf etti. Kendisinden dilekte bulunanların en hayirlisi ve en iyisi olan Allah'tan, kendisini vefat ettirecegi zaman müslü-man olarak vefat ettirmesini ve iyi kullarının arasına katmasini diledi. (D

Nitekim dua esnasında da söyle denilir: "Allahim! Bizi Müslüman olarak yasat. - vefat ettirecegin zaman- bizi Müslüman olarak vefat ettir."

Hz. Yusuf un, ölüm döşegindeyken böyle bir dilekte bulunmus olması muhtemeldir. Nitekim Hz. Peygamber de ölüm döşegindeyken ruhunun Refik-i A'lâ'ya, nebi ve mürseller gibi iyi arkadaşların yanına yüceltilmesini dileyerek üç defa, "Allahim! Refik-i A'lâya..." demis ve sonra da ruhunu teslim etmistir.

Hz. Yusuf un sihat ve afiyetteyken ölüm temennisinde, bulunmus olması da muhtemeldir. Çünkü onların seriatlarına göre, ölme temennisinde bulunmak caizmis. Nitekim İbn Abbas-'m da söyle dedigi rivayet olunmustur: "Yusuf tan önce hiçbir peygamber, ölüm temennisinde bulunmamıştır."

Ama fi.tne hali disında Ölüm temennisinde bulunmak, İslâmiyet'te yasaklanmıştır. Nitekim Alimed b. Hanbel'in rivayet ettigi Muaz'm hadisinde söyle bir duadan söz edilmektedir: "(Ey Rabbim!) Bir kavmi fitneye düşürmek istedigın zaman, bizi fitneye düşürmeden canimizi al!."

Bir baska hadiste de söyle buyurulmaktadır: "Ey Ademoglu! Ölüm senin için fitneden daha iyidir!"

Hz. Meryem de söyle demistir:

"Keske ben bundan önce ölmüş olsaydım da, unutulup gitseydim."» dedi. (Meryem, 23.)

Dedikodular ayyuka çikip, savaşı siddetlendiği, fitne büyüdüğü ve olaylar da korkunç boyutlara ulaştığı zaman Hz. Ali de ölümünü istemistir. Zor durumlara karşılaştığı ve muhaliflerinden korkunç saldırılar gördüğü zaman, Sahih adli hadis kitabının sahibi Buhari de ölüm temennisinde bulunmuştur.

Rahatlık ve kedersizlik durumlarında ölüm temennisinde bulunmaya gelince, Enes b. Malik'in rivayet ettiği, Buhari ve Müslim'in sahihlerinde yer alan bir hadiste, peygamber (s.a.v.) Efendimiz şöyle buyurmuştur:

"Sizden biri, kendisine isabet eden (hastalık ve benzeri) bir sıkıntı nedeniyle ölüm temennisinde bulunmasın. İyi biri ise, sıkıntısı belki daha da artar, günahkar biri ise belki kinanır. (Ölümünü istemesin) Ama söyle desin: Allahım! Yasamak benim için daha iyi ise, beni yasat.. Ölüm benim için daha iyi ise, beni öldür."

Allah'ın peygamberi Yusuf'un ölüm temennisinde bulunduğu bir gerçektir.. Yani can çekirken ya da üzerindeki ilahî nimetin tamamlandığını gördüğü zaman bu dilekte bulunmuştur.

Ibn İshak, Ehl-i Kitap kaynaklarında bu konuda su bilgilerin bulunduğunu söylemiştir: Yakub, Misir diyarında Yusuf'un yanında on yedi sene ikamet etti. Sonra da vefat etti. Yusuf a, kendisini babası İshak ile dedesi İbrahim'in yanına defnetmesini vasiyet etti.

Süddî'nin anlattığına göre Yusuf, babasının cesedini mumyalayıp Sam taraflarına götürdü; babası İshak ile dedesi İbrahim'in yanına defnetti. Allah'ın selamı üzerlerine olsun.

Ehl-i kitap kaynaklarında anlatıldığına göre Hz. Yakub, 130 yasındayken Misir'a gitmiş; orada Yusuf'un yanında onyediyedi sene yaşamış... Bu kaynaklarda böyle denildiği halde Yakub'un topîain ömrünün 140 sene olduğunu söylemektedirler ki, bu da Ehl-i Kitap'ın ya kendilerinin, ya da kitaplarının bir yanlışidir. Ya da 140 sayısının üzerindeki küsuratı, âdetleri icabı düşürmüşlerdir. Fakat böylesine önemli bir konuda nasıl olur da küsuratı düşürürler? Yüce Allah kutsal kitabında şöyle buyurmaktadır: «Yoksa Yakub can verirken sizler yanında mı idiniz? O, ogullarına: "Benden sonra kime kulluk edeceksiniz?" diye sormuştu. Onlar da: "Senin Tanrı'na ve ataların İbrahim, İsmail, İshalim Tanrı'si olan tek Tanrı'ya kulluk edeceğiz, bizler O'na teslim olmuşuzdur." demislerdi.» (el-Bakara,133.)

Yakub, ogullarına ihlasi tavsiye etmişti. İhlas, İslâm'ın en yüce prensiplerinden biridir. Cenâb-i Allah da, peygamberlerin tümünü İslâmî prensipleri tatbik etmeleri için göndermiştir. Ehl-i Kitap kaynakları bunu

reddetmekte ve söyle bir ifade kullanmaktadırlar: Yakub, her oğluna ayrı ayrı vasiyette bulundu. İleride nelerle karsilasacaklarını onlara bildirdi. Yahuza'ya da, kendi soyundan doğacak ve milletlerce itaat edilecek büyük bir peygamberin - ki o da Meryem oğlu İsa'dır - geleceğini müjdeledi. Dogrusunu Allah bilir.

Rivayete göre Yakub vefat ettiğinde Misirliler, yetmiş gün onun üzerine agladılar. Yusuf tabiplere emir verdi. Yakub'a koku sürdüler. Cesedi, kırk gün kokular içinde kaldı. Sonra Yusuf, babasının cesedini Kudüs tarafına götürüp dedesinin yanına defnetmek için Misir kralından izin istedi. Kral izin verdi. Kendisiyle birlikte Misir'in önde gelen büyükleri de yola çıktılar. Habron denen yere vardıklarında Yakub'u, İbrahim peygamberin Afron b. Sahr el- Haysf den satın aldığı ve kendisinin de gömülü bulunduğu magaraya defnettiler. Yedi gün süreyle Yusuf a taziyette bulundular. Sonra Misir'a döndüler. Kardeşleri de Yusuf a taziyetlerini sundular, boyun büküp merhamet dilendiler. Yusuf da onlara ikramda bulundu. Kendileri için rahatlayacakları bir yer temin etti. İmkanlar tanıdı. Onlar da Misir'da ikamet ettiler.

Nihayet vadesi dolup ölüm döşegine yattığında Yusuf, kardeşlerine, cesedini mumyalayıp muhafaza etmelerini, Misir'dan çıktıkları zaman beraberlerinde alıp götürmelerini ve atalarının yanına gömmelerini vasiyet etti. Vefat etti. Kardeşleri, cesedini mumyalayıp bir tabuta koydular. Nihayet Musa (a.s.), cesedi alıp atalarının yanına gömdü. Rivayete göre Yusuf (a.s.), 120 yasındayken vefat etmiştir.^[32]

[1] Bkz. Tarih-i Taberî, I, 205.

[2] Bkz. Tarih-i Taberî, I, 206.

[3] Tarih-i Taberî, I, 210

[4] A.g.e., I, 210

[5] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 1/255-268.

[6] el-İstiâb (eî-isabe fî Temyizi's-Saliabe'nin kenarında) II, 89-90.

[7] Tarih-i Taberî, I, 229.

[8] Müsned, Ahmed b. Hanbel, I, 395-424.

[9] Buhari, 2/11,12,18,19; Müslim, 5/10.

[10] Suyutî, Dürr, IV, 470.

[11] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 1/269-281.

[12] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 1/281.

[13] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 1/281-284.

- [14] Müsned, Ahmed b. Hanbel, IV, 101.
- [15] Tarih-iTaberî,I, 224.
- [16] Tarih-i Taberî, I, 225.
- [17] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 1/285-291.
- [18] Müsned, Ahmed b. Hanbel, III, 387.
- [19] A.g.e.,III, 471; IV,266.
- [20] Müsned, Ahmed b. Hanbel, II, 196.
- [21] Suyûtî, Camiu s-Sagîr, Hadis No: 985.
- [22] Tefsîr-i Taberî,XII, 91.
- [23] Tarih-i Taberî, XII, 99.
- [24] Suyûtî, Camiu s-Sagîr, Hadis No: 4645, 4646, 4647.
- [25] Tefsîr-i Taberî, XII, 116.
- [26] Tarih-i Taberî, I, 238; Tefsîr-i Taberî, XII, 118.
- [27] Bkz. Tefsîr-i Taberî, XII, 122-123.
- [28] Bkz. Tefsîr-i Taberî, XII, 133.
- [29] Tefsîr-i Taberî, XIII, 42; Tarih-i Taberî, I, 253.
- [30] Tefsîr-i Taberî, III, 43.
- [31] Tarih-iTaberî,I, 255.
- [32] Tarih-iTaberî, I, 256.
- Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 1/292-328.

Hz. Eyyüb'ün Kissasi	1
Zülkifl'in Kissasi	6
Tümden Helak (Yok) Edilen Ümmetler	8
Ashab-I Ress (Ressliler)	8
Yasin Kavmi	10
Hz. Yunus	13
Hz. Yunus'un Fazilet Ve Üstünlüğü	18
Hz. Musa	19
Fasil	45

Hz. Eyyüb'ün Kissasi

Ibn Ishak'm anlattigina göre Hz. ETryüb, Rumlardandi. Babasi, Ra-zih oğlu Mus'tur. Mus ise, îshak oğlu Is'in ogludur. Bilindigi gibi îshak da, Ibrahim (a.s.)'in ogludur.

Digerleri dediler ki: Eyyüb'ün babasi, Raoyil oğlu Mus'tur. Raoyil, Ishak oğlu Is'in ogludur. îshak da Yakub peygamberin ogludur. Eyyüb peygamberin nesebi hakkında degisik haberler verenler de vardır.

Ibn Asakir'in anlattigina göre Eyyüb {a.s.}'ün anasi, Lut peygamberin kizidir. Babasinin, atese atildigi günde Ibrahim (a.s.)'e inanan mü'mini erden oldugu söylenir. Tabii, içine atildigi ates, Ibrahim peygamberi yakmamis ti.

Meshur olan kavi, birincidir. Asagidaki ayet-i kerimede de açıklandigi gibi Eyyüb, Hz. Ibrahim'in soyundandir:

"O'nun (Ibrahim'in) soyundan Davud'a, Süleyman'a, Eyyüb'e, Yusuf a, Musa'ya ve Harun'a..." (ci-En'am, 84.)

Sahih görüse göre bu ayetteki kelimesinin sonundaki zamir, Nuh'a degil de Ibrahim'e racidir.

Hz. Eyyüb'ün, kendilerine vahiy gelen peygamberlerden biri oldugu hakkında ayet-i kerime vardır: "Nuh'a ve ondan sonra gelen peygamberlere vahyettigimiz gibi (Ya Muhammed) sana da vahyettik. Nitekim Ibrahim'e, Ismail'e, îshak'a, Yakub'a, torunlar (in)a, Isa'ya, Eyyüb'e de vahyetmistik." (en-Nfeâ, 163.)

Sahih görüse göre Hz. Eyyüb, Ishak (a.s.)'in oğlu Is'in soyundandir. Denildigine göre karisi da, Yakub kizi Leyya'dir. Efrayim kizi Rahime oldugunu söyleyenler de vardır. Yakub'un oğlu Mensa'nın kizi Leyya oldugu da gelen rivayetler arasindadir ki meshur olan rivayet de budur. Bu nedenle

bu rivayeti burada andik.

Eyyüb'ün kissasından sonra da Allah'in izniyle Beni Israil peygamberlerini anlatacağız. Güvencimiz ve dayanagımız, Allah'tir. Yüce Allah buyuruyor ki: «Eyyüb de: "Basima bir bela geldi (sana sigindim), sen merhametlilerin merhametlisisin!" diye Rabbine nida etmistti. Biz de onun duasini kabul etmis ve basina gelenleri kaldirmistik. Katimizdan bir rahmet ve kulluk edenlere bir hatira olmak üzere ona tekrar ailesini ve kaybettikleri ile bir misimi daha verdik". (d-Enbiyâ, 83-84.)

«Ey Muhammedi Kulumuz Eyyüb'ü de an; O, Rabbine: "Dogrusu, seytan bana yorgunluk ve azab verdi." diye seslenmistti. "Ayagini yere vur! Iste sana yikanacak ve içilecek soguk bir su." dedik. Katimizdan bir rahmet ve akil sahihlerine bir öğüt olmak üzere, ona tekrar aile ve geçmiş olanlarla bir mislini daha vermistik. Ey Eyyüb!: "Eline bir demet sap alip onunla vur, yeminini bozma." demistik. Dogrusu, biz onu sabirli bulmustuk. Ne iyi kuldu; daima Allah'a yönelirdi.» (Sâd, 41-44.)

Ibn Asakir, Kelbî'nin söyle dedigini rivayet etti: Peygamber olarak insanlara Allah tarafından gönderilen ilk insan Idris'tir. Sonra sirasiyla Nuh, Ibrahim, Ismail, Ishak, Yakub, Yusuf, Lut, Hud, Salih, Musa, Harun, İlyas, Elyesa', sonra Örfi b: Sürveylih b. Efirayim b; Yusuf b. Yakub, sonra Yakub'un soyundan Meta oğlu Yunus, sonra Eyyüb b. Zareh b. Amo b. Liyfriz b. Is b. Ishak b. Ibrahim'dir.

Yalnız bu siralamanın bazı yerleri üzerinde tartisilabilir. Çünkü meshur rivayete göre Hud ile Salih, Nuh'tan sonra, bir baska görüse göre de Ibrahim'den sonra peygamber olarak gelmislerdir. Dogruyu en iyi bilen, Allah'tir.

Müfesssilerle tarihçiler ve digerleri dediler ki: Hz. Eyyüb çok zengin bir insandı. Büyükbas, küçükbas hayvanlari, köleleri, Havran mintikasında Seniyye denen yerde genis arazileri, her siniftan ve her çeşitten mallari vardı. Çok sayıda evlada ve büyük bir asirete sahipti. Gün geldi.. Bütün bunlari Cenâb-i Allah onun elinden aldı. Vücudu, çeşitli hastalıklara yakalanarak, türlü belaya müptela olarak imtihan edildi. Vücudunda dilinden ve kalbinden baska saglam bir organi kalmadı. Bu iki organiyla da yüce Rabbini zikredip aniyordu. Bütün bu bela ve sikintilar içinde kalmisken yine sabrediyor, her şeyi Rabbinden biliyor ve çareyi yine ondan bekliyordu. Sabah-aksam, gece-gündüz Allah'i zikredip aniyordu.

Hastaligi uzun sürdü. Öyleki, yaninda oturanlar kendisinden tiksindiler. Kendisiyle sohbet edecek bir kimseyi bulamaz oldu; ikamet ettigi beldeden disari atildi; bir çöplüğe bırakildi; insanlar kendisini yalnız bıraktilar; karisindan baska kendisine sefkat gösteren bir kimse görülmedi. Yalnız o,

Eyyüb un hukukuna riayet etti. Kocasinin, kendisine yaptigi eski iyilikleri ve önceleri göstermis oldugu sefkati unutmadı. Yanma gidip gelir, ihtiyaçlarını temin eder, def-i hacette bulunmasına yardım ederdi. Fakat bir zaman sonra karisinin da durumu zayıfladı, mali azaldı ve ücret karşılığında, halka hizmetçilik yapmaya başladı ki, alacağı ücretle Eyyüb'ün yiyecek ve diğer ihtiyaçlarını temin etsin. Allah ondan razı olsun ve onu hosnud etsin. Çünkü o kadın; malından, çocuklarından mahrum kalmak, kocasinin hastalanması, yoksulluk, önceleri onurlu bir kadinken sonraları halka hizmetçi olmak, mesut ve müreffeh

iken fakirlik ve mahrumiyete maruz kalmak gibi türlü belalara karşı hep sabretmişti. Doğrusu hepimiz Allah'a aidiz ve şüphesiz ki ona döndü-cüleriz.[1]

Bir hadis-i şeriflerinde Hz. Peygamber şöyle buyurmuşlardır: "İnsanlar içinde en çok belaya uğrayanlar, peygamberlerdir. Sonra salih kimselerdir. Sonra sırasıyla bunlara benzeyenlerdir."

Bir başka hadiste de şöyle buyurulmuştur:

"Kisi dindarlığı oranında belaya maruz kalır. Eğer dinine bağlılığı sıkıysa, ugradığı belalar fazlalır."[2]

Ugradığı bütün bela ve sıkıntılar, Eyyüb'ün yalnızca sabir ve tevekkülünü, haindim ve .sükrünü arttırdı. Öyleki onun sabri ve ugradığı türlü belalar, insanlar için örnek teşkil etmiştir.

Mücahidin dedigine göre Hz. Eyyüb'ün yakalandığı hastalık, çiçek hastalığıdır.

Hz. Eyyüb'ün hastalığının ne kadar sürdüğü hususunda farklı görüşler vardır. Vehb b. Münebbih'e göre hastalığı ne fazla ne eksik, tam üç yıl; Enes'e göre ise yedi yıl bir kaç ay sürmüştür. Hastalığı ağırlaşm-ca, Beni İsrail'e ait bir çöplüğe atılmış ve vücudunda bir çok kurtçuklar dolasmaya başlamış. Nihayet Cenâb-i Allah onu genişliğe ve ferahlığa kavuşturarak sıkıntısını gidermiş, büyük mükafatlarla ödüllendirip sevabını fazlalastırmış ve onu güzelce övmüştür. Hamid dedi ki: Eyyüb'ün hastalığı on sekiz yıl sürdü. Süddî'nin anlattığına göre vücudundan etler parça halinde düşmeye başlamış, bedeninde sinir, damar ve kemikten başka bir şey kalmamıştı. Bulunduğu çöplüğe karisi kül getirerek altına serermiş. Bu felaket uzun süre devam edince de Eyyüb'e: «Seni genişliğe kavuşturması için Rabbine dua etsen iyi olmaz mı?» demiş.

Bunun üzerine Eyyüb, karısına şöyle demiş: «Hanim! Yetmiş sene sıhhatli yasadım. Allah için yedi sene bu hastalığa sabretmem çok mudur?» Hz. Eyyüb'ün karisi bu sözlerden ötürü rahatsızlanmış ti. Ücret karşılığında halka hizmet eder, kocasına yiyecek temin edermiş.[3]

Bir zaman sonra, Eyyüb'ün karisi olduğunu bildikleri ve kocasmda-ki hastalığı kendilerine de bulastıracağından korktukları için insanlar, karisina artık hizmetçilik yaptırmıyor ve aralarına katmıyorlardı. Kadıncagiz artık kimsenin kendisine hizmetçilik yaptırmadığını görünce, para kazanamayacağından dolayı kendi saç örgülerinden birini keserek, bol ve lezzetli yiyecekler karşılığında esraftan birinin kizma sattı. Aldığı yiyecekleri Eyyüb'e götürdü. Eyyüb, "Bunları nereden buldun?" diyerek sordu. Karisi da halka hizmetçilik yaparak kazandığını söyledi. Ertesi gün olunca, yine kendisine is verecek bir kimse bulamadi. Bu kez de diğer örgüsünü kesip yiyecek karşılığında sattı. Eyyüb, bunları nereden bulduğunu sordu. Nereden bulup getirdiğini söyleyinceye kadar da yemeyeceğine yemin etti. Bunun üzerine karisi basını açtı. Karisinin saçlarının kesilmiş olduğunu görünce de, Allah'a söyle bir yakarista bulundu: "Râbbim! Bu dert bana dokundu. Sen merhametlilerin en merhametlisisin!"

Ibn Ebi Hatîm, Abdullah b. Ubeyd b. Umeyr'in söyle dedğini rivayet etti: Eyyüb un iki kadesi vardı. Bir gün yanma geldiklerinde, fazla derecede kokuğundan Ötürü yanına yaklasamamis, biraz uzagında durmuslardı. Biri ötekine söyle demisti: "Cenâb-i Allah, Eyyüb'ün bir hayir yaptığını bilseydi, onu böyle bir belaya ugratmazdı."

Eyyüb (a.s.) bu sözden çok rahatsızlanmış ve söyle demisti: "Alla-him! Bir yerde aç bir kimse bulunduğunu bildigim halde bir gece bile olsa tok yatmadığımı biliyorsan beni dogrula." Eyyüb'ün dogru konustugunu söyleyen bir sesin gökten geldiğini o iki kadesi isittiler. Sonra Eyyüb söyle dedi: "Allahim! Bir yerde çıplak bir kimse bulunduğunu bildigim halde benim iki gömlegim olmadığını (ve mutlaka birini o çıplaga giydirdiğimi) biliyorsan beni dogrula." Eyyüb'ün dogru konustugunu söyleyen bir sesin gökten geldiğim o iki kadesi isittiler. Sonra Eyyüb, secdeye kapanarak söyle dedi: "Allahim! Senin onuruna yemin ediyorum ki, sen bu belayı üzerimden defetmedikçe ben, basımı secdeden kaldırmayacağım." Evet., hastalığı vücudunu terkedinceye kadar basını secdeden kaldırmadi.

Ibn Ebi Hatim ile Ibn Cerir Taberî dediler ki: Yunus b. A'la, Enes b. Malik'den rivayet ederek Peygamber (s.a.v.)'in söyle buyurdugunu söyledi: «Allah'in peygamberi Eyyüb'ün hastalığı on sekiz yıl sürdü. Yakın, uzak herkes onu terketti. Sadece en yakınlarından iki arkadası onu terketmediler. Sabah-aksam ona ugrarlardı. (Günün birinde) biri ötekine dedi ki: "Biliyor musun? Vallahi Eyyüb, dünyalarda hiç kimsenin islemediği bir günah islemistir." Dinleyen arkadas sordu: "Isledigi günah nedir?" Öteki dedi ki: "Öyle bir günah isledi ki, on sekiz seneden beri Rabbi ona merhamet etmedi ve sikintisini gidermedi." Yanına vardiklarında, arkadas, dayanamayip bunu Eyyüb'e anlatti. Eyyüb da su karşılığı verdi: "Ne

dedigini anlamıyorum. Yalnız Cenâb-i Allah biliyor ki ben, birbirleriyle tartisan iki adama uğrayacağım. Onlar Allah'ı zikrederler. Ben de evime dönüp Allah hakkında doğru olmayan şeyler söylenmesin diye onların günahlarının affı için gerekeni yapacağım."»[4]

Eyyüb (a.s.) def-i hacette bulunmak için disarı çıkardı. İhtiyacım giderdikten sonra da karisi, yatagina dönünceye dek elini tutup kendisine destek olurdu. Bir gün karisi, yanma gelmekte gecikti. Cenâb-i Allah, Eyyüb'e bulunduğu yerde vahiy'gönderdi: "Ayagini (yere) vur, isti te yikanacak ve içilecek serin (bir su)."

Karisi da, def-i hacete giden Eyyüb'ün geri gelmediğini, ve geciktığını gördü. Pesine düştü. Kendisine bakmakta olan bir erkek gördü. Erkek (Eyyüb) de ona yöneldi. Üzerindeki hastalığı Cenâb-i Allah gidermişti. Hastalanmaz dan önceki halinden de güzel olmuştı. Karisi onu görünce sordu: "Allah ömrünüze bereket katsın. Su hasta peygamberi gördünüz mü? Suna muktedir olan Allah'a yemin ederim ki, onun sihatlilik zamanındaki haline senin kadar benzeyen bir adam görmüş degilim!" Eyyüb, "İste o benim." dedi...

Hız. Eyyüb'ün bili arpa, diğeri bugday olmak üzere iki harmanı vardı. Cenâb-i Allah iki bulut gönderdi. Bulutlardan biri bugday harmanının üzerine geldiğinde, tasiracak kadar oraya altın yağdırdı. Diğeri bulut da arpa harmanının üzerine geldiğinde, tasiracak kadar oraya gümüş yağdırdı."[5]

İbn Ebi Hatîm, İbn Abbas'm söyle dedigini rivayet etti: Cenâb-i Allah, Eyyüb'e Cennet'ten gönderdiği elbiseleri giydirdi. O güzelim elbiseleri giyen Eyyüb, bulunduğu yerden uzaklasarak bir tarafta oturdu. Karisi geldi, kendisini tanıyamadı ve "Ey Allah'ın kulu! Az önce burada bulunan hasta adam nereye gitti acaba? Korkarım ki köpekler, ya da kurtlar onu alıp götürdüler." dedi. Bir saat kadar onunla konustu, yine de tanıyamadı. Sonunda kocası, "Yazıklar olsun sana.. BenEyyüb'üm !" deyince karisi, "Benimle alay mı ediyorsun, ey Allah'ın kulu?" diye sordu. Eyyüb yine cevap verdi: "Yazıklar olsun sana... Ben Eyyüb'üm. Allah, cesedimi bana geri verdi."

İbn Abbas'm dedigine göre Cenâb-i Allah, Eyyüb'e malını ve çocuklarını aynen geri verdi. Bir o kadarını da fazladan verdi.

Vehb b. Münebbih'in anlattığına göre Cenâb-i Allah, Eyyüb'e söyle vahyetti: "Aileni ve malını sana geri verdim. Bir o kadarını da fazladan, bahsettim. Su su ile yıkan. Senin sifa sebebin bu sudur. Dostların ve arkadaşların için de kurban kes ve bağışlanmalarını senden dile. Çünkü onlar, senin durumun hakkında bana isyan ettiler."

Yine Ibn Ebi Hatîm, Ebu Hüreyre'den rivayet ederek peygamber Efendimiz'in söyle buyurduğunu söylemiştir:

Cenâb-i Allah, Eyyüb'e afiyet verdikten hemen sonra üzerine altından çekirgeler yagdırdı. Yagan altın çekirgeleri eliyle toplayıp elbisesinin içine saklıyordu. Kendisine: "Ey Eyyüb! Doymaz mısın-?" diye soruldu. O da: "Ey Rabbim! Senin rahmetinden kim doyar?" dedi.[6]

Imam Ahmed b. Hanbel, Ebu Hüreyre'nin söyle dedigini rivayet etmiştir: "Eyyüb'ün üzerine bol miktarda altından çekirgeler yagdırıldı. Onlari avuçlayıp elbisesinin içine birakiyordu. Kendisine: "Ey Eyyüb! sana verdiklerimiz yetmedi mi?" denildi. O da: "Evet, ey Rabbim! Fakat bunlardan kim vazgeçebilir?" diye cevap verdi.

Imam Ahmed b. Hanbel, Ebu Hüreyre'den rivayet etti ki, Rasulul-lali (s.a.v.) söyle buyurdu:

"Bir ara Eyyüb, çıplak vaziyette yikaniyordu. Üzerine bol miktarda altından çekirgeler yagdı. Onlari avuçla toplayıp elbisesinin içine saklamaya basladı. Onur ve üstünlük sahibi olan Rabbi ona seslenerek sordu: "Ey Eyyüb! Su gördüğün seylere ihtiyacin olmayacak kadar seni zengin-lestirmedim mi?" Bunun üzerine Eyyüb: "Dogrudur, ey Rabbim! Ama senin bereketine muhtaç olmamak mümkün degil." cevabini verdi."[7]

Ey Eyyüb! "Ayaginla (yere) vur!" Eyyüb bu ilahî emri yerine getirdi. Cenâb-i Allah oracıkta kendisi için serin sulu bir pinar fiskirtti. O pinarin suyuyla yikanip o sudan içmesini emretti. Bu emri de yerine getirdi. Allah ta onun vücudundaki gizli-açık bütün aci, elem, hastalık ve illetleri giderdi. Bütün bunlari yerine ona gizli-açık sihat, afiyet, bol miktarda mal ve güzellik verdi. Üzerine mal ve servet yagdı. Bol miktarda altından çekirgelerle taltif edildi.

Cenâb-i Allah, çoluk çocugunu da kendisine geri verdi. "Ona hem ailesini, hem de bir katini vermistik."

Denildigine göre Cenâb-i Allah, onun çocuklarini aynen diriltmis-tir. Baska bir kavle göre ise yüce Allah, ahirette asillarini kendisine göstermek üzere benzerlerini dünyada ona verdi.

Bütün bunlari «...Katimizdan bir rahmet ...» olarak ona verdik. Kendi rahmetimizle ondaki sikintinin siddetini kaldirdik. Ona aciyip sefkat ettigimizve ihsanda bulundugumuzdan dolayi sikintisini giderdik. «...Ve akil sahiplerine bir öğüt olmak üzere...» Yani mal ve beden bakımından imtihana tabi tutulanlara bir öğüt olarak bunu size anlattik. Bu gibi kimseler, Allah'in peygamberi Eyyüb'u örnek alsinlar. Çünkü Cenâb-i Allah, Eyyüb'u, onlara verdiginden daha büyük belalarla imtihan etmis, ama o, bu sikintisi gidinceye kadar hep sabretmis ve kurtulusu Allah'tan beklemisti.

Yukarıdaki ayet-i kerimeye dayanarak Eyyüb'ün zevcesinin adının Rahme olduğunu söyleyen kimse, yolunu ve hedefini sasırmis kimsedir.

Dahhak, İbn Abbas'm söyle dedigini rivayet etmistir: Cenâb-i Allah, Eyyüb'e gençligini fazlasıyla geri verdi. Erkekli kizli, yirmi alti çocuğu oldu.

Hastalıktan kurtulup sifa bulduktan sonra da Rum diyarında Ha-nif dinine bağlı kalarak yetmiş yıl daha yasadı. Vefatından sonra kavmi, bu dini degistirdiler.

«Ey Eyyüb! "Eline bir demet sap alıp onunla vur, yeminini bozma." demistik. Dogrusu, biz onu sabirli bulmustuk. Ne iyi kuldu; daima Allah'a yönelirdi.» (sad, 44.)

Bu, yüce Allah'tan kulu ve elçisi Eyyüb'e tanınan bir ruhsattır. Eyyüb, karısına yüz sopa vurmaya yemin etmişti. Rivayete göre karisi saç örgüsünü kesip sattığı için Eyyüb onu sopalamaya yemin etmiş. Baska bir rivayete göre karisi, tabip görünümüne bürünen şeytanla karsılaşmış; Şeytan da ona Eyyüb için ilaç adları ve reçeteleri vermiş.. Karisi" da Eyyüb'ün yanına gelerek bu durumu ona haber vermiş. Eyyüb da, bunları ona anlatanın Şeytan olduğunu anlamış. Dolayısıyla ona yüz sopa vurmaya yemin etmiş. Eyyüb sifa bulunca da Cenâb-i Allah ona bir yemin çözme çaresi olarak yüz adet sap alıp bir demet haline getirmesini ve bu demetle karısına bir defa vurmasını emretmişti. Böylece yemininin gereğini yerine getirmiş olacaktı. İşte bu, Allah'tan korkan ve ona itaat edenler için bir çıkış yolu ve çare idi. Bu çare özellikle onun sabirli, çilekes, sadık, dürüst ve iyiliksever karisi için bulunmıstı. Allah ondan razı olsun.

Bu ruhsat ve çarenin sebebini Cenâb-i Allah söyle açıklıyor: «Dogrusu, biz onu sabirli bulmustuk. Ne iyi kuldu, daima Allah'a yönelirdi.».

Fikihçilerin çoğu bu ruhsatı, yemin ve adak konusunda kullanmışlardır. Diğer fıkıhçılar bu işi daha da genişleterek, "Yeminlerden kurtulmak için hileler" bölümlerini fıkıh kitaplarında işlemişlerdir. Bu bölümün başına da yukarıdaki ayet-i kerimeyi yerleştirmişlerdir. Bu bölümde garip ve tuhaf şeylerden bahsetmişlerdir,

Taberî ile diğer tarihçiler, Eyyüb peygamberin doksan üç yasındayken vefat ettiğini söylemişlerdir. Daha fazla yasadığını söyleyenler de vardır.

Vefat ederken oğlu Havmel'e vasiyette bulunmıstır. Kendisinden sonra idareyi oğlu Bîsr ele almıştır. İnsanların çoğu bunun Zü'l-kıfl olduğu inancındadırlar. Dogruyu Allah bilir. Bu oğlu da -bazılarına göre bu da peygamberdir- yetmiş beş yasındayken vefat etmiştir. [8]

Zülkifl'in Kıssası

Cenâb-i Allah, Enbiyâ sûresinde Eyyüb (a.s.)'ün kıssasını anlattıktan sonra

söyle buyuruyor:

«Ey Muhammed! İsmail, İdris ve Zülkifl hakkında anlattığımızı da an; onların her biri sabredenlerdendi. Onları rahmetimizin içine aldık; doğrusu, onlar iyilerdendi.» (cl-Enbiyâ, 85-86.)

«Ey Muhammed! Güçlü ve anlayışlı olan kullarımız İbrahim, İshak ve Yakub'u da an. Biz onları ahiret yurdunu düşünen içten bağlı kimseler kildik. Doğrusu, onlar katımızda seçkin, iyi kimselerdendirler. İsmail'i, Elyesa'i, Zülkifl'i de an. Hepsi iyilerdendir.» (Sâd, 45-48.)

Kur'ân-i Kerîm'de bu büyük peygamberlerle birlikte anılması, Zülkifl'in de peygamber olduğuna delâlet etmektedir. Rabbinden onun üzerine salat-ü selâm olsun. Meshur olan görüş budur. Bazıları onun peygamber değil de salih bir insan ve adaletli bir hakem olduğunu söylemişlerdir. Taberî, bu hususta çekimser kalmıştır. Doğrusunu Allah bilir. Taberî ile Ebu Nuceyh, Mücâhid'in söyle dedigini rivayet etmişlerdir: Zülkifl peygamber değil de salih bir adamdı. Milletine, işlerini görmeyi, idarelerini yürütmeyi, aralarında adaletle hükmetmeyi tekeffül etti. Ve tekeffül ettiği şeyleri yaptı da. Bu nedenle Zülkifl adını aldı.

Taberî, Mücâhid'in söyle dedigim rivayet eder: Elyesa' yaslanınca: "Artık yerime bir halef biraksam da, ben hayattayken halkimin idaresini yürütse ve halka nasıl muamele ettiğini görsem..." dedi. Halkı topladı, onlara söyle dedi: "Su üç şartımı kim kabul ederse, onu kendime halef tayin edeceğim. Gündüzleri oruç tutacak, geceleri namaz kilacak ve öfkelenmeyecek."

Halk arasında hor görülen bir adam ayaga kalkarak: "Bu şartları, kabul ediyorum" dedi. Elyesa: "Sen gündüzleri oruç tutacak, geceleri namazı kilacak ve kimseye öfkelenmeyeceksin, öyle mi?" diye sordu. O da "Evet" cevabım verdi. Fakat o gün, Elyesa, onu reddetti. Ertesi gün yine halka aynı sözlerle hitapta bulundu. Herkes susmuş iken yine o adam ayaga kalkarak, "Bu şartları kabul ediyorum." dedi. Bunun üzerine Elyesa, onu (Zülkifl'i) kendine halef tayin etti.

İblis, buyruğu altında bulunan şeytanlara: "Falan adama (ZülfecüTe) göz kulak olun, onu yoldan çıkarmaya çalışın." diyerek emir verdi. Fakat o adam, şeytanların tümünü aciz bırakıp yendi. Bunun üzerine İblis, "Siz beni onunla basbasa bırakın, ben onun hakkından gelirim." dedi. Yoksul ve yaşlı bir adam kiliğine bürünerek yanma gitti. Öğleyin istirahat uykusuna varmak için yatagina uzanacağı vakitte yanma girdi. Halbuki Zülkifl geceleri uyumaz, sadece öğle aralığında biraz uyurdu, iblis kapıyı çaldı. "Kimsin?" diye sorunca, "Haksizliğe uğramış yaşlı bir adam.." dedi. Zülkifl kapıyı açtı. İblis güya derdini ona anlatmaya başladı: "Benimle kavmim arasında bir dava vardır. Bana haksizlik ettiler. Bana sunu, sunu yaptılar...." Konusmayı uzatarak adamin uyku saatini geçirdi. Zülkifl: "Makamıma gider gitmez

senin hakkini onlardan alacagim." dedi ve hemen meclise gitti. Orada hazır bulunanlar arasında o yasli mazlumu (!) bulma ümidiyle etrafına bakındı, ama bulamadı. Ertesi gün yargı meclisine geldiginde çeşitli dava sahiplerinin davalarını görmeye başladı. Onu bekledi, ama o yine gelmedi. Öğlen vakti istirahat etmek için evine gitti. Yatağa uzanacakken kapı çalındı. "Kim o?" diye sordu. "Haksizlığa uğrayan yasli bir adam..." dedi. Zülkifl kapıyı açtı. "Yargı meclisinde bulduğum zaman yanıma gel demedim mi sana?" diye ona çıkıstı. İblis sū karsılığı verdi: "Efendim, onlar çok murdar insanlardır. Senin makamda oturduğun zaman bana, "Senin hakkını vereceğiz." diyorlar. Sen oradan çıkıp gittikten sonra da hakkımı inkar ediyorlar!" Zülkifl: "Hadi git bakalım. Ben meclise gidince, orada beni bul." dedi. İblis, yine onun uyku saatini geçirmisti. Zülkifl meclise gitti. Onu bekledi, ama o gelmedi. Uyku bastırdı. Uyuklamaya başladı. Adamlarına: Hiç kimseyi bu kapıya yaklastırmayın da biraz uyuyayım. Çünkü uykudan gözlerim açılmıyor artık." diyerek tenbihatta bulundu. Tam uyuyacağı sırada, İblis, onun istirahat odasının kapisına geldi. Nöbetçi: "Geri dön." dedi. İblis: "Dün de yanma gelmiş, derdimi ona anlatmıstım." diyerek içeri girmeye çalıştıysa da nöbetçi: "Hayir vallahi kimseyi yanına yaklastırmamak için kendisinden emir aldık." diyerek girmesine müsaade etmedi. Kapıdan giremeyince, duvarda bir isik deliği gördü ve oradan içeriye süzölüp akıverdi. Zülkifl'i uyandırmak için de kapıyı arkadan çalmaya başladı. Uyanınca da nöbetçiye: "İçeriye kimseyi bırakmamani sana emretmemiş miydin?" diyerek sordu. Nöbetçi: "Dogrudur, ama vallahi hiç kimseyi kapıdan içeri bırakmadım. Bakalım bu adam nereden senin yanma girmiş?" dedi.

Zülkifl yataktan kalkıp kapının yanına geldi. Kapının kendi kilitlediği gibi kilitli olduğunu gördü. Ama buna ragmen adam içeride, yanında duruyordu iste. Zülkifl onu tamdi ve: "Allah'ın düşmanı değil misin?" diye sordu. İblis de: "Evet.. Her sefer beni yendin. Bütün bunları, seni öfkelenlendirmek için yaptım, ama basaramadım."

Allah ona Zülkifl adını verdi. Çünkü o, halkına karşı bir işi tekeffül etmiş ve o işi de yapmıstı.[9]

İbn Ebi Hatîm, Kinane b. Ahnes'in söyle dedigini rivayet etti: Ebu Musa el-Es'ari'nin su minberde söyle dedigini isittim:" Zülkifl peygamber değildi. Ama salih bir adamdı, her gün yüz namaz kılardı. Zülkifl, kendisinden sonra her gün yüz namaz kılacağım ona tekeffül etti ve kildi. İste bu nedenle Zülkifl adını aldı."[10]

Gelelim Ahmed b. Hanbel'in bu konuda rivayet ettiği hadise.. Esbat b. Muhammed, İbn Ömer'in söyle dedigini rivayet etti: Rasûlullah (s.a.v.)'dan öyle bir hadis isittim ki, onu sadece bir veya iki defa - yedi defaya kadar

saymis - duymus olsaydim baskasına nakletmezdim. Rasû-lullah'm söyle dedigini isittim:

"Kül, îsrailogullarındandı. Isledigi hiçbir gûnahtan korkmaz ve çekinmezdi. Yanma bir kadın geldi. (Kin), kendisiyle yatması için ona altmış dinar verdi. Erkeğin kendi karisiyle yaptığı şekilde o kadının önüne oturunca kadın titreyip aklamaya başladı. Kafi, "Seni ağlatan nedir? Seni zorladım mı?" dedi. Kadın: "Hayir. Ama bu (zina), daha önce hiç yapmadığım bir istir. Muhtaçlık beni bu ise sürükledi." dedi.

Kifl: "Simdi bu yaptığım daha önce hiç yapmamış mısın?" dedi. Sonra da kadının üstünden indi. Ve "Dinarları da alıp git." dedi. Daha sonra Kifl, Allah'a hiç isyan etmedi. Zaten o gece vefat etti. Sabah olduğunda, kapisinin üzerine: "Allah, Kifl'i bağışlamıştır." ifadesi yazılmıştı."[11]

Bu gerçekten garip bir hadistir. Senedi üzerinde de tartisilabilir. Sahih de olsa, içinde geçen isim Kifl'dir. Bu, Kur'ân'da geçen Zülkifl'den baska bir adamdır. Dogrusunu Allah bilir. [12]

Tümden Helak (Yok) Edilen Ümmetler

Bu ümmetlerin helak edilisleri, Tevrat'in nüzulünden önce olmustur. Bunun ispatı da su ayettir:

«İnsanlar düşünsünler diye Kitabı, açık belgeler, dogruluk rehberi ve rahmet olarak verdik.» (ci-Kasas, 43.)

Taberî, İbn Ebi Hatim ve Bezzar'm, Ebu Saîd el-Hudrî'den rivayet ettikleri bir hadiste ise söyle denmektedir: «Tevrat'm yeryüzüne indirilmesinden sonra Cenâb-i Allah, maymunlara dönüşen kasaba halkından baska hiç bir kavmi ne gökten inen, ne de yerden çıkan bir azab ile helak etmemistir. Baksanıza, Cenâb-i Allah ne buyurmuş: "Andolsun ki, Musa'ya, ilk nesilleri yok ettikten sonra kitabı (Tevrat'i) verdik."

Helak edilen ümmetlerden biri de Ashab-i Ress'dir. [13]

Ashab-I Ress[14] (Ressliler)

Bunlarla ilgili olarak Furkan sûresinde Cenâb-i Allah söyle buyuruyor:

"Ad, Semud milletleri ile Resslileri ve bunların arasında birçok nesilleri de yerle bir ettik. Her birine misaller vermistik. Ama dinlemedikleri için hepsini kirdik, geçirdik. (ei-Furkân, 38-39.)

"Onlardan önce Nuh milleti, Ressliler, Semud, Ad, Firavun milletleri, Lut'un kardesleri, Eykeliler, Tübba' milleti de yalanlamışlardı. Evet; bunların hepsi peygamberleri yalanlamışlardı da verdiğim söz, aleyhlerinde gerçekleşmişti." (ei-Kâf, 12-14.)

Bu ve bundan önceki ayet, anılan milletlerin kirilip yerle bir edildiklerini kesin bir ifadeyle anlatmaktadır ki o da, onların helak edilmiş olmalarıdır. Bu Kur'anî ifadeler, Resslerilerin Burûc sûresinde anlatılan hendek sahipleri olduğu görüşünü tercih eden Taberî'nin seçiminin doğru olmadığını göstermektedirler. Zira İbn İshak ve bazı tarihçilere göre hendek sahipleri, Hz. İsa'dan sonra yaşamış bir kavimdir. Bu görüş üzerinde de ihtilaf vardır.[15]

Taberî'nin rivayetine göre İbn Abbas, Resslerilerin, Semud kavminin oturdukları kasabalar arasında bulunan bir kasaba halkı olduklarını söylemiştir.[16]

Hafız İbn Asakir, "Tarih'inin baş taraflarında Sam'in kuruluşundan bahsederken; Ebu'l-Kasim b. Abdullah b. Cerdad'm ve diğer âlimlerin tarihlerinden alıntılar yaparak Resslerilerin huzur içinde olduklarını anlatmış; Cenâb-i Allah onlara Hanzele b. Safuan adında bir peygamber göndermiş; fakat onlar, bu peygamberi yalanlayıp öldürmüşlerdi. Ad b. Avs b. İram b. Sam b. Nuh ile oğlu Resslerilerden oldular. Ahkaf denen mintikaya yerleştiler. Cenâb-i Allah Resslerileri helak etti. Yemen'in dört bir yanına dağıldılar. Ayrıca yeryüzünün her tarafına da dağıldılar. Nihayet Cebron b. Sa'd b. Ad b. Avs b. İrem b. Sam b. Nuh, Sam şehrinin bulunduğu yere geldi; bir şehir kurdu ve kurduğu şehre de Cebron adını verdi. O şehir, sütunlu İrem şehriydi. Sam'daki kadar, başka hiçbir şehirde çok sayıda taştan sütun yoktur. Cenâb-i Allah onlara Hud b. Abdullah b. Rebah b. Halid b. Helud b. Adi peygamber olarak gönderdi. Fakat onlar, Hud peygamberi yalanladılar. Bu yüzden yüce Allah kendilerini helak etti.[17]

Bu anlatılanlar gösteriyor ki, Ressleriler, Ad milletinden asırlar önce yaşamış bir kavimdirler. Doğrusunu Allah bilir.

İbn Ebi Hatîm'in rivayetine göre İbn Abbas, Ress'in, Azerbaycan'daki bir kuyu olduğunu söylemiştir. Sevrî'nin rivayetine göre İkrî-me, Ress'in bir kuyu olduğunu, oradaki halkın da kendi peygamberlerini o kuyuya gömdüklerini söylemiştir.[18]

İbn Cüreyc'in rivayetine göre İkrîme, Resslerilerin, Yemame'ye bağlı Felec kasabasında yaşayan Yasin kavmi olduklarını söylemiştir. Eğer Yasin kavmi iseler, bunlar umumi bir felakete maruz kalarak helak olmuşlardır. Nitekim onlarla ilgili olarak bir ayet-i kerimede şöyle buyruluyor:

"Sadece tek bir çiglik... o kadar, hemen sönüp gittiler." (Yâsîn, 29.)

Ressleriler, Yasin kavminden baskaları olsalar dahi, yine helak edilip yerle bir edilmistiler. Her halükârda hakikat, Taberî'nin dediklerine aykırı düşmektedir.

Ebu Bekir Muhammed b. Hasen en-Nekkas dedi ki: Resslerilerin bir kuyuları

vardi. Oradan su içer ve tarlalarinin tümünü sularlardi. Davranisi güzel olan adaletli bir hükümdarlari vardi. Vefat ettiginde, onun için çok zldler. Aradan bir kaç gün geçtikten sonra seytan, lms hükümdarlarinin kiligina bürünerek onlara göründü ve: "Ben lmedim. Ama neler yaptiginizi göreyim diye gözünüzden kayboldum." dedi. Halk bu ise çok sevindi. Halka, kendisiyle aralarina perde koymalarini emretti ve artık hiç ölmeyeceğini onlara söyledi. ogu kimse de onun bu sözüne inanip fitneye kapildilar ve ona tapmaya basladilar. Allah kendilerine bir peygamber gönderdi. Peygamber, hükümdar kiligina bürünen bu sahsin seytan oldugunu ve perde arkasından kendilerine hitab ettigini söyledi. Ona tapmaktan vazgeçmelerini, yalnızca ortaksiz olan tek Allah'a kulluk etmelerini emretti.

Sheyl dedi ki: Adi Hanzele b. Safuan olan o peygambere uykudayken vahiy gelirdi. Halk ona saldirdi. Onu öldürüp kuyuya attilar. Kuyunun suyu çekildi. Önceleri bol bol su içerken susuz kaldilar; agaçlari kurudu, rnsz kaldilar. Yurtlan harab oldu. Etraflari insanlarla sen-lenmisken bilahare ortalarda kimseler görünmez oldu. Yalnizliga itildiler. Son ferdlerine kadar helak edildiler. Evlerinde, cinler ile vahsi hayvanlar yasamaya basladi. Yasadiklari mahalde cinlerin fisildasmasm-dan, aslanların kkremesinden ve sirtlanların ulumalarından baska bir ses duyulmaz oldu.

Taber, Muhammed b. Ka'b el-Kuraz'den rivayet ederek Raslul-lah (s.a.v.)'m söyle buyurdugunu söyledi:

"Kiyamet gününde Cennet'e giren ilk insan, siyahi bir köle olacaktır. Çünkü Cenb-i Allah bir kasaba halkina bir peygamber gndermist. O siyahi köleden baska ona inanan olmamisti. Sonra o kasaba halki o peygambere saldırmis, bir kuyu kazarak onu kuyunun içine atmislari, sonra da üzerine sert ve agir bir tas birakmislardi. Iste o siyahi köle gidip odun toplar, odunlari sirtinda tasiyarak getirip satar, parasiyla da yiyecek ve içecek satin alirdi. Sonra da o kuyunun yanina gelir, Allah'in yardimiyla o kayayi kaldirir, yiyecekleriyle içeceklerini kayanın altından kuyuya sarkitirdi. Sonra da kayayi eski haline getirirdi ve yerine yerlestirirdi. Bu durum, Allah'in diledigi bir süre kadar devam etti. Sonra bir gün, yine her zaman yaptigi gibi odun toplamaya gitti. Odun topladi, demet haline getirip bagladi. Sirtina alacakti ki, üzerine bir agirlik çöktü ve uzanip uyudu. Cenb-i Allah uykusunu agirlastirdi. Oracikta yedi yil uyudu. Uyanip gerindi. Diger tarana döndü, uzandi ve uyumaya basladi. Cenb-i Allah yine uykusunu agirlastirdi. Yedi yil daha uyudu. Sonra uyanip kalkti ve odun demetini sirtina aldi. O sadece gündüzleyin bir saat kadar uyudugunu saniyordu. Köye geldi, odununu sattı. Sonra mutad sekilde yiyecek ve içecek satin aldi. Kuyunun bulunduğu yere gitti. Peygamberi aradi, ama bulamadi. Milleti fikir değıstirmis, peygamberlerini kuyudan ikarmis, ona iman etmis

ve onu tasdik etmislerdi."[19]

Bu hadis mürseldir. Üzerinde tartisilabilir. Taberî, Muhammed b. Kab el-Kurazî'nin sözlerine dayanarak bu kissayi anlatmistir. Dogrusunu Allah bilir. Taberî'nin kendisi de bunu reddederek söyle demistir: Bu kissada anlatılanların, Kur'ân-i Kerim'de anlatılan Ressliler olduklarını söylemek dogru olmaz. Çünkü Cenâb-i Allah, Resslilerin helak edilmiş olduklarını bildirmistir. Bu hadiste anlatılan kavim, bilahare fikir degistirerek peygamberlerini kuyudan çıkarmış ve ona iman etmişlerdir. Fakat inançsız ataları yok edilip helak olduktan sonra kendileri bazı olaylarla karsilasmış ve o nedenle peygamberlerine iman et-mislerse, buna bir diyeceğimiz yoktur. Dogruyu Allah bilir.

Sonra Taberî, bunların hendek sahipleri (Ashab-i Uhdud) oldukları S, görüşünü tercih etmistir ki, bu zayıf bir görüştür. Halbuki hendek sahipleri, tevbe etmedikleri takdirde, ahiret azabıyla tehdit edilmişlerdir. Helak edildikleri açıkça bildirilmemistir. Fakat Resslilerin helak edildikleri açıkça bildirilmistir. Dogrusunu Allah bilir.[20]

Yasin Kavmi

Bunlar, Yâsîn sûresinde anlatılan sehrin halkıdır. Bunlar hakkında Cenâb-i Allah söyle buyurmustur.

«İnsanlara, halkına elçiler gelen kasabaları anlat: Onlara iki elçi göndermistik; onu yalanladıkları için üçüncü biriyle desteklemistik. Onlar: "Biz size gönderildik." demislerdi. Kasabalılar: "Siz de ancak bizim gibi birer insansınız. Rahman da birsey indirmemistir. Sadece yalan söylüyorsunuz." demislerdi. Elçiler: "Dogrusu, Rabbimiz bizim size gönderildigimizi bilir; bize düşen ancak apaçık tebligdir." demislerdi. Kasabalılar: "Dogrusu, sizin yüzünüzden ugursuzluga ugradık; vazgeçmezseniz and olsun ki sizi taslayacağız Ve bizden size can yakia bir azab dokunacaktır." demislerdi. Elçiler: "Ugursuzlughunuz kendiniz dendir. Bu ugursuzluk size öğüt verildiği için mi? Hayır; siz, asiri giden bir milletsiniz." demislerdi. Sehrin öbür ucundan kosarak bir adam gelmiş ve söyle demisti: "Ey Milletim! Gönderilen elçilere uyun." "Sizden bir ücret istemeyenlere uyun, onlar dogru yoldadırlar." "Beni yaratana ne diye kulluk etmeyeyim? Siz de ona döneceksiniz." "Onu bırakıp da tanrılar edinir miyim? Eger Rahman olan Allah bana bir zarar vermek isterse, o tanrıların sefaati bana fayda vermez, beni kurtaramazlar." Dogrusu, o takdirde apaçık bir sapıklık içinde olurum." "Süphesiz ben Rabbinize inandım, beni dinleyin." Ona, "Cennet'e gir." denince, "Keske milletim Rabbimin beni bağışladığını ve beni ikrama mazhar olanlardan kildigini bilseydi!" demisti. Ondan sonra milleti üzerine gökten bir ordu indirmedi; zaten indirecek de değildik; sadece tek bir

çiglik... o kadar, hemen SÖnÜp gittiler.» (Yâsîn, 13-29.)

Eski-yeni bir çok âlimlerden gelen meshur rivayete göre bu sûrede sözü edilen sehir, Antakya'dır. Ibn îshak'm rivayetine göre Ibn Abbâs, Ka"bü'l-Ahbar ile Vehb b. Münebbih demisler ki: Antakya'nin, Antikos oğlu Antikos adli bir krali vardi; putlara tapardi. Cenâb-i Allah ona Sadik, Masduk ve Selom adlarinda üç elçi gönderdi.

Açıkça anlasiliyor ki bunlar, Allah'in elçileriydiler. Katade'nin görüşüne göre bunlar, Hz.İsa'nin elçileriydiler. Ayni görüşü paylasan Ta-berî de , Suayb el-Cübaî'nin söyle dedigim nakleder: İlk iki elçiden birinin adi Semon, digerinin adi da Yuhanna idi, üçüncüsünün adi ise Pols' idi. Halk onlari yalanladi. Tabii ki gönderildikleri yer de Antakya sehri idi. Bu, gerçekten zayif bir kavildir. Çünkü İsa peygamberin üç havariyi elçi olarak göndermesi zamaninda ona ilk iman edenler, Antakyalılar olmustur. Bu nedenle de Antakya, Hristiyanlara dokunulmayan dört sehirden biri olmustur. Bu dört sehir; Antakya, Kudüs, Iskenderiye ve Roma'dır. Sonralari İstanbul da bu sehirlere katilmistir.

Evet, Kur'ân-i Kerîm'de sözü edilen bu sehrin insanlari helak edildiler. Nitekim elçilerin arkadasi olan o imanli kimseyi öldürmelerinden sonra helak edilmiş olduklari kissalarının son kisminda da bildirilmektedir: «Sadece tek bir çiglik... o kadar. Hemen sönüp gittiler.»

Ama sunu da belirtelim ki, Kur'ân'da bahisleri geçen üç elçinin çok önceleri Antakya'ya gönderilmiş olup halk tarafından yalanlanmış olmaları, dolayisiyla da o inaçsiz halkin helak edilmiş olması; bundan sonra Antakya'nin yeniden imar edilip senlenmesi, Hz. İsa'nin zamaninda da onun gönderdiği elçilere yani Antakyah neslin iman etmiş olması, pek olmayacak bir sey degildir. Yine de dogrusunu Allah bilir.

Kur'ân'daki bu kisanin, İsa'nin havarîleriyle ilgili olduğunu söyle-. yenlerin bu görüşleri, önce açıklanan sebepler dolayisiyla zayıftır. Kur'ânî ifadelerden açıkça anlasildigina göre, sözü edilen elçiler, Allah tarafından gönderilmiş elçilerdir.

İnsanlara: «Halkina elçiler gelen kasabalari anlat: Onlara iki elçi göndermistik; onu yalanladıkları için üçüncü biriyle desteklemistik. Onlar: "Biz size gönderildik." demislerdi.»

Fakat o sehir halki, onların da kendileri gibi insanlar olduklarını söyleyerek Allah elçisi olduklarını kabul etmemislerdi. Kafir ümmetlerin, peygamberlerine söylediklerinin tipkisini bunlar da elçilere söylemişlerdi. Allah'in bir insani, peygamberlikle görevlendirmesini iraksa-mislardı. Elçiler de onlara cevaben söyle demislerdi: Size gönderilen ilahî elçiler olduğumuzu süphesiz ki Allah biliyor. Sayet Allah'a karsi yalan söylersek, o

bizi cezalandirir ve bizden siddetli bir intikam alir. «...Bize düsen, ancak apaçık tebligdir...» Allah katından getirdiğimiz hükümleri size bildirmekle grevliyiz. Allah'tir ki dilediğini dogru yola iletir, dilediğini de sapiklikta bırakır. Halk: «...Dogrusu, sizin yüzünüzden ugursuzluga ugradık; vazgeçmezseniz and olsun ki sizi taslayacagız ve bizden size can yakici bir azab dokunacaktır." demislerdi»

Elçileri lm ve hakaretle tehdid ettiler. Elçiler: «...Ugursuzlugunuz kendinizdendir.» Yani ugursuzlugunuzun sebebi sizsiniz^ dediler. Bu ugursuzluk, «...Size gt verildiği için mi?...» Size hidayeti anlattığımız ve sizi dogru yola davet ettiğimiz için, bizi l timle ve hakaretle tehdid ettiniz. «...Hayir; siz asiri giden bir milletsiniz...» Hakki kabul etmez ve Hakki istemezsiniz.

"Sehrin öbür ucundan kosarak bir adam gelmis...» Elçilere yardım etmek ve onlara inandığım açıklamak için, «.. .Ey Milletim! Gönderilen elçilere uyun. Sizden bir ücret istemeyenlere uyun, onlar dogru yoldadırlar."» Sizden bir ücret istemeden sizi sirf Hakka davet ediyorlar demisti. Sonra onlari ortaksiz olan tek Allah'a kulluk etmeye agirmis; Allah'tan baska dünyada da ahirette de fayda vermeyen seylere tapmaktan onlari men'etmis ve sözünü söyle sürdürmüstü: Allah'a kulluk etmedigim ve ondan baska seylere taptigim takdirde «...Dogrusu, apaçık bir sapiklik içinde olurum!» Elçilere hitaben: «"Süphesiz ben Rabbinize inandım, beni dinleyin."» demisti. Benim bu söylediklerimi dinleyin ve böyle konustuguma da Rabbiniz katında benim için taniklik edin.

Bazilarına göre bu ayetin manasi söyledir: Ey Milletim! Benim, Allah'in elçilerine açıkça iman ettiğimi duyun! Tam böyle derken onu öldürdüler. Kimine göre onu taslayarak, kimine göre de disleriyle onun etini koparip parçalayarak öldürdüler. Kimine göre de hep birden üzerine atilarak onu öldürdüler. Ibn Ishak'm, Ibn Mesud'dan rivayet ederek dedigine göre onu ayaklari altına alip bagirsaklarini dökerek paralamis ve ldrmslerdi.

Sevr'nin, Ebu Miclez'den yaptigi rivayete göre o inanmis adamin adi, Habib b. Mer'dir. Neccarlık (marangozlukla ugrasirmis. Kimine göre dokumacilikla, kimine göre kunduracilikla, kimine göre de kumas ve elbise boyaciligiyla ugrasirmis. O sehrin kenarındaki bir magarada ibadetle mesgul oldugunu söyleyenler de olmustur. Dogrusunu Allah bilir.

Ibn Abbas(r.a.) demis ki: Habib Neccar, agir bir cüzzam hastaligina yakalanmisti. Çok sadaka veren bir kimseydi. Milleti kendisini öldürdü. Ona: «..."Cennet'e gir." denilince...» Allah onu Cennet'e koydu. Cennet' teki sevinç, nese ve parlakligi görünce de, «.. .Keski milletim, Rabbi-min beni bagısladığını ve beni ikrama mazhar olanlardan kildigini bilseydi!...» Benim inandigima inanir ve benim kazandiklarimi kazanirlardi, dedi.

Hayattayken, "Ey Milletim! Elçilere uyun." diyerek kavmine nasihat etmişti. Vefatından sonra onlara su sözleriyle öğüt verdi: "Keske milletim, Rabbimin beni bağışladığını ve beni ikrama mazhar olanlardan kıldığını bilseydi!" Kendi gördüğü ilahî ikramları ve elde ettiği mertebelerle kazana, kavminin de görmesini istemisti.[21]

Katade'nin anlattığına göre Cenâb-ı Allah, Habib Neccar'ın öldürülüşünden sonra milletini kinamadi, «...Sadece tek bir çiglik... o kadar, hemen sönüp gittiler.»

"Ondan sonra milleti üzerine gökten bir ordu indirmedik; zaten indirecek de degildik." Yani onlardan intikam almak için üzerlerine gökten bir ordu indirmeye ihtiyacımız da olmadı.

Mücahid ve Katade dediler ki: "Ondan sonra milleti üzerine gökten bir ordu indirmedik." Yani onlara baska elçi göndermedik.

Taberî'nin dedigine göre ayetteki ordu kelimesini, aslî anlamında kabul etmek daha uygun olur. Bence de kuvvetli olan görüş budur. Bu nedenle Cenâb-ı Allah demis ki: "Zaten indirecek te degildik." Elçilerimizi yalanlayıp velimizi ve dostumuzu öldürdükleri zaman onlardan intikam almak için üzerlerine gökten bir ordu indirmedik. "Sadece tek bir çiglik... o kadar, hemen sönüp gittiler."

Müfessirler dediler ki: Cenâb-ı Allah, onlara Cebrail'i gönderdi. Oturmakta oldukları şehir kapisinin iki yanını tuttu. Sonra onlara öyle siddetli bir ünleyişle ünledi ki; sesleri kisiliverdi, hareketsiz kaliverdi-ler. Gözleri bile açılıp kapanamaz oldu.

Bütün bu anlatılanlar gösteriyor ki, ayette geçen şehir, Antakya şehri degildir. Çünkü ayette anlatılanlar, Allah'ın elçilerini yalanladıklarından dolayı helak edilmişlerdi. Antakyahlarsa, İsa'nın elçi olarak kendilerine gönderdiği kimselere uyup iman etmişlerdir. İsa'ya ilk inanan şehir halkı, Antakyahlar olmuştur.

Taberânî'nin Hüseyin el-Askar kanalıyla İbn Abbas'tan rivayet ettiği hadise gelelim. Rivayete göre Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur: "İlkler üçtür: Musa'ya inananların ilki Yusa'b. Nun'dur. İsa'ya inananların ilki Yasin şehri (Antakya) halkıdır. Muhammed'e inananların ilki de Ebu Talip oğlu Ali'dir." Bu, sahinliği sabit olmayan bir hadistir. Çünkü rivayet senedinde adı geçen Hüseyin el-Askar, Gulat-i Sia'dandır. Bunu ondan baska rivayet eden birinin olmayışı, bu hadisın tümünden zayıflığına delâlet eder. Doğrusunu Allah bilir. [22]

Hız. Yunus

Cenâb-ı Allah, Yunus sûresinde şöyle buyurmuştur:

"Bir kasaba halki inanmalı değil miydi ki, imanları kendilerine fayda versin! İşte Yunus'un milleti, inandığı zaman, dünya hayatında rezilliği gerektiren azabı onlardan kaldırdık ve onları bir süre daha bu dünyada geçindirdik." (Yûnus, 98.)

«Zünnun (Yûnus) hakkında söylediğimizi de an. O, öfkelenerek giderken, kendisine güç yetiremeyeceğimizi sanmıyordu. Fakat sonunda karanlıklar içinde: "Senden başka tanrı yoktur, sen münezzehsin, doğrusu, ben haksızlık edenlerdenim." diye seslenmişti. Biz de ona cevap verip onu üzüntüden kurtarmıştık. İnananları işte böyle kurtarıyoruz.» (el-Enbiyâ, 87-88.)

«Doğrusu, Yunus da peygamberlerdendir. Dolu bir gemiye kaçmıştı. Gemide olanlarla karşılıklı kurra çekmişti de yenilenlerden olmuştuk; bu sebeple denize atılmıştı. Yenilgiye uğramışken onu bir balık yutmuştu. Eğer Allah'ı tesbih edenlerden olmasaydı (insanların) yeniden diril-tilecekleri güne (kiyamete) kadar balığın karnında bekleyecekti. Halsiz bir vaziyette onu dışarı çıkardık. Onun için, geniş yapraklı bir bitki yetistirdik. Onu 100.000 veya daha çok kişiye peygamber olarak gönderdik. Sonunda ona inandılar. Bunun üzerine biz de onları bir süreye kadar geçindirdik.» (es-Sârrat, 139-148.)

«Ey Muhammedi Sen, Rabbinin hükmüne kadar sabret, Balık sahibi Yunus gibi olma. O, pek üzgün olarak Rabbine seslenmişti. Rabbinin katından ona bir nimet ulaşmasaydı, kinanmış olarak sahile atılacaktı. Rabbi onu seçip iyilerden kıldı.» (cl-Kalem, 48-50.)

Müfessirlerin anlattıklarına göre Cenâb-i Allah, Yunus peygamberi, Musul'a bağlı Ninova halkına peygamber olarak göndermişti. Yunus, Ninovalıları onur ve üstünlük sahibi Allah'a kulluk etmeye çağırmıştı ama halk onu yalanlamış, küfür ve inatlarında ısrar etmişlerdi. Bu halleri uzun süre böyle devam edince de, Yunus aralarından çıkıp gitmiş; giderken de üçten sonra kendilerine gelecek bir azab ile onları tehdit etmişti.

İbn Mesud, Mücahid, Said b. Cübeyr, Katade ve bir çok selef ulemasıyla halef uleması dediler ki: Yunus, onların aralarından çıkınca ve onlar da başlarına gelecek olan azabı hakedince Cenâb-i Allah, kalb-lerine-pismanlık ve tevbe bıraktı. Peygamberlerine yaptıklarından Ötörü nadim olup Allah'a yöneldiler. Canlarına eziyet vermek için de kıldan örülmüş giysiler giyindiler. Sonra yüce Rabblerine feryad-ü figan ile yalvarıp yakardılar. Hayvanlarla yavrularını birbirlerinden ayırdılar. Allah'ın huzurunda boyun büküp meskenet gösterdiler. Erkekler, kadınlar, oğullar, kızlar ve analar hep ağlastılar. İrûi-ufaklı hayvanlarla davarlar ve binekler bağrıştılar. Develerle yavruları, ineklerle buzağıları, koyunlarla kuzuları böğürüp melestiler. Çok korkunç bir an yaşadılar. Yunus'a yaptıkları haksızlık

nedeniyle kendilerine yaklaştırmakta olan, karanlık gece parçaları gibi başlarının üstünde dönen azabi, Cenâb-i Allah kendi gücü, kuvveti, rahmeti ve sefkati ile üzerlerinden kaldırdı. Bu nedenle de buyurdu ki: "Bir kasaba halkı inanmalı değil miydi ki, imanları kendilerine fayda versin." Yani geçmiş nesillerden olan bir kasaba halkı, yedisinden yetmişine kadar tümüyle iman etmeli değil miydi?

Bu ayet, böyle bir kasaba halkının mevcut olmadığını yani istisnasız bütün ferdleri iman etmiş bir kasaba halkının mevcut olmadığını gösteriyor. Aksine, durum su ayette anlatıldığı gibidir:

«Dogrusu, uyarıcı göndermiş olduğumuz her kasaba halkının varlıklı kimseleri, onlara: "Biz sizinle gönderilen şeyi inkar ediyoruz" diye gelmişlerdir.» (Sebc, 34.)

«İste Yunus'un milleti, inandığı zaman, dünya hayatında rezillliği gerektiren azabi onlardan kaldırdık ve onları bir süre daha bu dünyada geçindirdik." Evet, onlar, yediden yetmise tüm ferdleriyle birlikte iman etmişlerdi.

Ninovahlârin bu imanlarının kendilerini dünyevî azaptan kurtardığı gibi ahirette de kendilerine fayda sağlayıp sağlamayacağı ve uhrevî azaptan kurtarıp kurtarmayacağı hususunda müfessirler muhtelif görüşler beyan etmişlerdir. Kimine göre bu imanları, onlara ahirette de fayda verir. Kimine göre fayda vermez. Allah bilir ya, ayetin akisinden de anlaşıldığına göre bu imanlarının ahirette de kendilerine fayda vereceği kuvvetle muhtemeldir. Zira Cenâb-i Allah buyuruyor ki: "İman ettikleri zaman, dünya hayatında rezillliği gerektiren azabi onlardan kaldırdık."

«Onu 100.000 veya daha çok kişiye peygamber olarak gönderdik. Sonunda ona inandılar. Bunun üzerine biz de onları bir süreye kadar geçindirdik.» (es-SSfiat, 147-148.)

Bu dünya hayatında bir süre daha geçindirilmiş olmaları, ayrıca uhrevî azabın da onların üzerlerinden kaldırılmasına mani teskil etmez. Onlar kesin olarak en azından 100.000 kişiydiler. Daha fazla oldukları hususundaysa ihtilaf vardır. Mehhul'a göre ise 110.000 kişiydiler. Tirmizî'nin rivayetine göre Ubeyy b. Ka'b, "Onu (Yunus *u) 100.000 veya daha çok kişiye peygamber olarak gönderdik." mealindeki ayeti Rasûlullah (s.a.v.)'a sormuş, o da; Yunus kavminin 120.000 kişi olduğunu bildirmistir.

-

İbn Abbas'm dedigine göre 130.000 kişiymişler. Yüz otuz küsur bin, hatta 140.000 küsur kişi olduklarını İbn Abbas'm söylemiş olduğu, gelen rivayetler arasındadır.

Said b. Cübeyr ise, 170.000 kişi olduklarını söylemiştir.

Yunus'un, balık tarafından yutulduktan sonra mı yoksa daha önce mi,

Ninovalılara peygamber olarak gönderildiği hususunda ihtilaf vardır. Ya da Yunus'un gönderildiği kavimlerin iki ayrı ümmet oldukları söylenerek bu konuda üç görüş ileri sürülmüştür. Bu görüşler Taberî Tefsiri'nin ilgili bölümünde açıklanmıştır.[23]

Yunus (a.s.), kavminin inkarı nedeniyle öfkelenerek giderken denizde seyretmek üzere olan bir gemiye bindi. Gemi yola koyuldu. Seyir halinde olan geminin etrafını dalgalar kusattı. Dalgalar yükselince, gemi sarsılmaya başladı ve içindeki yükleri taşıyamaz hale geldi. Müfessirlerin anlattıklarına göre neredeyse boğulacaklardı. Kendi aralarında kurra çekmeye, kurra kime isabet ederse yükü hafifletmek için- onu denize atmayı kararlaştırmak üzere bir araya gelip kendi aralarında müsavere bulundular. Kurra çekince, kurra, Allah'ın peygamberi Yunus'a çıktı. Fakat kendini denize atmasına diğerkileri müsaade etmediler. Yeniden kurra çektiler. Kurra, yine Yunus'a çıktı. Kendini denize atmak için elbiselerini çıkarmaya kalktı, ama yine onu bırakmadılar. Kurra çekme işini, üçüncü kez tekrarladılar. Bu defa da kurra ona isabet etmişti. Çünkü Cenâb-i Allah, onun basına büyük bir is getirmek istiyordu. Yüce Allah buyuruyor ki: "Dogrusu, Yunus da peygamberlerdendir. Dolu bir gemiye kaçmıstı. Gemide olanlar karsilikli kurra çekmisti de yenilenlerden olmustu. Bu sebeple denize atilmisti. Yenilgiye ugramisken onu bir balik yutmustu."

Evet; kurra kendisine çılınca onu denize atmışlardı. Cenâb-i Allah, denizden ona büyük bir balık göndermişti de balık onu yutmustu. Rab-bi, balığa, Yunus'un etini yememesini, kemiklerini kirip parçalamamasını emretmişti. Bunun kendisine rizik olmayacağını bildirmisti. Balık ' onu yuttu. Karnindayken ona bütün denizleri gezdirdi. Yunus'u yutan balığı daha büyük bir balığın yutmuş olduğu da söylenir.

Balığın karnına yerlesince, öldüğünü sanmisti. Organlarım hareket ettirdi; organlarımın hareket etmekte olduklarını gördü.. Canlı olduğunu anladı, hemen Rabbine secdeye kapanarak şöyle dedi: "Ey Rabbim! Öyle bir yerde sana secde ediyorum ki; benden önce hiç kimse, böyle bir yerde sana ibadet etmiş değildir."

Balığın karnında ne kadar süreyle kaldığı hususunda görüş ayrılıkları vardır. Mücahid, Sa'bî'den naklederek dedi ki: Balık onu kusluk vaktinde yuttu, ama aksamleyin dışarı attı. Katade'nin anlattığına göre üç gün; Cafer es-Sadık'm dedigine bakılırsa yedi gün süreyle balığın karnında beklemiştir. Ümeyye b. Ebi Sait'in şu siiri de buna tanıklık etmektedir:

"Sen, kendi lütfunla kurtardın Yunus'u,

Balığın karnında birkaç gece kalmisti."

Said b. Ebi'l-Hasen ile Ebu Malik, Yunusun balığın karnında kırk gün

kaldigini söylemişlerdir. Orada ne kadar kalmis oldugunu en iyi bilen, elbetteki Allah'tir.[24]

Balik onu yuttuktan sonra tuzlu ve dalgali denizlerin derinliklerinde gezdirdi. Yunus, oralarda baliklarin Allah'i tesbih edislerini duydu. Kumlarin ve çakillarin bile, taneyi ve çekirdegi yaran; göklerle yerin ve ikisi arasindaki seylerin, toprak altindaki mevcudatin Rabbine tesbih edislerini de duydu. Onur ve üstünlük sahibi olan, sirlari ve fisildasma-ıan bilen, sikinti ve belalari gideren, zayıf ve ciliz da olsalar sesleri isiten, ince de olsalar gizlilikleri bilen, her ne kadar büyük de olsalar dualara icabet eden Allah'in da bildirdigi gibi tam o esnada ve orada, yani baligin karninda lisan-i hal ve lisan-i kal ile Rabbine yalvarıp yakardi. Evet; konusanların en dogru sözlüsü, âlemlerin Rabbi ve rasüllerin ilahi olan Allah haber veriyor ki:

"Zünnun (Yunus) hakkında söyledigimizi de an. O, (halkına) öfkelenerek giderken, kendisine güç yetiremeyecegimizi sanmisti. Fakat sonunda karanliklar içinde: "Senden baska tanrı yoktur, sen münezzehsin, dogrusu, ben haksizlik edenlerdenim." diye seslenmisti. Biz de ona cevap verip onu üzüntüden kurtarmistik. Inananlari iste böyle kurtaririz."

Ayet-i kerimede geçen ve, "Onu sikintiya sokmayacagimizi sanmisti." cümlesindeki fiili güç yetirme manasına gelebilecegi gibi, takdir etme manasına da gelebilir. Bu da meshur bir lügattir. Nitekim sair demis ki:

"Su geçen zaman bir daha geri gelmeyecektir, Kutlusun, takdir ettigin olur, emir senindir."

"Karanliklar içinde seslenmisti." Ibn Mesud, Amr b. Meymun, Said b. Cübeyr, Muhammed b. Ka'b, Hasen, Katade ve Dahhak dediler ki: Ayet-i kerimede geçen "karanliklar"dan kasit; baligin karnindaki karanlık, denizin karanligi ve gecenin karanligidir.

Salim b. Ebi Ca'd dedi ki: Yunus'u yutan baligi bir baska balik yuttu.

İki baligin karnindaki karanliga gecenin de karanligi eldendi. Böylece üç karanlık üst üste eklendi. Ayet-i Kerimede ki "karanliklar" sözüyle buna isaret edilmistir. Cenâb-i Allah buyuruyor ki: «(Yunus) eger Allah'i tesbih edenlerden olmasaydi, (insanların) yeniden diriltilecekleri güne (kiyamete) kadar baligin karninda bekleyecekti.» Yani Yunus, baligin karnindayken Allah'i tesbih etmeseydi, ondan baska tanrı bulunmadigina taniklikta bulunmasaydi, boyun egip Allah'in varligini, üstünlüğünü itiraf etmeseydi, tevbe edip ona yönelmeseydi, kiyamet gününe dek orada bekleyecekti. İnsanların mezarlarında diriltilecekler! günde, o da baligin karninda diriltilip disari çıkarilacakti.

Baskalariysa, mezkur ayetin su manayi ifade ettigini söylemişlerdir: Eger

Yunus, baligin karnina girmeden önce Allah'i çok anan, ona itaat eden ve namaz kılanlardan biri olmasaydı, kıyamete dek baligin karnında bekleyecekti.

Taberî'nin de tercih ettiği bu görüşü, Dahhak b. Kays, Ibn Abbas, Hasan Basrî, Katade ve diğerleri ileri sürmüşlerdir. Ahmed b. Hanbel ile bazı sünen sahiplerinin rivayet ettikleri su hadis de bu görüşü doğrulamaktadır. Rivayete göre Rasûlullah (s.a.v.), Ibn Abbas'a hitaben söyle demiş: "Ey çocuk, sana bazı kelimeler öğreteceğim: Allah'i(n hukukunu) koru ki Allah da seni korusun. Allah'i(n hukukunu) korursan, onu karsında bulursun. Genislikte Allah'i tanırsan, sıkıntı halinde o da seni tanır.

Taberî, Tefsirinde, Bezzar'da Müsned'inde, Ümmü Seleme'nin kölesi Abdullah b. Rafî'in söyle dedigini rivayet etmişlerdir: Ebu Hüreyre, Rasûlullah (s.a.v.)'in söyle buyurdugunu söyledi: "Cenâb-i Allah, Yunus'u baligin karnında hapsetmek istediginde baliga söyle vahyetti: «Yunus'u al, ama onun etini tirmalayip parçalama, kemiklerini de kirma.» Balık onu yutup denizin dibine götürünce, orada bazı sesler duydu. "Bu da ne?" diye kendine sordu. Baligin karnındayken Cenâb-i Allah ona, "Bu duyduğun-ses, deniz hayvanlarının tesbihatidir." diye vahyetti. Baligin karnında olduğu halde o da-tesbihata başladı. Melekler onun tesbihte bulunduğunu duyduklarında, "Ey Rabbimiz! Tuhaf bir yerden gelen ciliz bir ses isitiyoruz (Bu neyin nesi)?" diye sordular. Allah (c.c)'da söyle cevap verdi: "O, benim kulum Yunus'tur. Bana karsi çıktı, ben de onu. denizdeki bir baligin karnında hapsettim." Melekler: "Her gün, her gece salih amelleri sana arzedilen salih bir kul hâlâ hapiste midir?" diye sorunca, Cenâb-i Allah "evet" diye cevap verdi. Bunun üzerine melekler Yunus'a sefaatçi oldular da Cenâb-i Allah, baliga emir verdi; balık ta, Allah'in buyurduğu gibi, "O hasta haldeyken onu sahile attı."»

Bu anlattığımız hadisin senedi de metni de lafzi da Taberî'ye aittir.[25]

Ibn Ebi Hatim, Tefsir'inde, Enes b. Maîk'ten rivayet ederek Rasûlullah (s.a.v.)'m söyle buyurdugunu söyledi:

"Peygamber Yunus (a.s.), baligin karnındayken bu kelimelerle dua etmek gerektigim anlayınca dedi ki: "Allahim! Senden baska tanrı yoktur. Noksanlıklardan münezzehsin. Doğrusu, ben haksizlik edenlerdenim." Bu duası, Ars'm altına kadar gitti. Melekler dediler ki:

- Rabbimiz! Çok ciliz, ama tanidik bir ses.. Garip beldelerden geliyor.
- Bu sesifn sahibini) tanimiyor musunuz?
- Hayir ey Rabbimiz.. Kimdir o?
- Kulum Yunus1 tur.

- Sürekli olarak makbul ameli ve müstecap duası sana arzedilen kulun-Yunus ha? Genislik zamanında yaptiklarindan ötürü merhamet edip de onu beladan kurtarmaz misin?

-Olur...

Bunun üzerine Cenâb-i Allah baliga emir verdi de, balik onu agaçsiz bos bir yere atti."

Ibn Ebi Hatîm, bu hadisin devami da bulunduğunu söyleyerek Ebu Hüreyre'nin söyle dedigini nakletmektedir: 'Yunus, agaçsiz ve bos bir yere atildi. Cenâb-i Allah, onun için genis yaprakli bir bitki bitirdi.'" Genis yaprakli bitkinin ne oldugu sorulunca da Ebu Hüreyre su cevabi verdi: "Kabak agacidir. Cenâb-i Allah onun için yabani disi oglaklar da yaratti. Oglaklar, yerdeki haserati yiyorlardi. Bitki yetisinceye kadar bu oglaklar, Yunus'a sabah-aksam süt veriyorlardi."

Bu meseleyle ilgili olarakÜmeyye b. Ebi Salt, bir siirinde söyle der:

"Rahmet eseri olarak Allah onun için genis yaprakli bitki bitirdi.

Eger Allah mevcud olmasaydi, açliktan zayıflardi."

"Hasta haldeyken onu bos ve agaçsiz bir yere attik." Yeni dogan civciv gibi olup üzerinde tüy diye birsey yokken baligin karnindan disari atildi. Anasından yeni dogan bir bebe gibi vücudu pelte haldeydi. "Onun için genis yaprakli bir agaç bitirdik." Ibn Mesud, Ibn Abbas, Süddî ve digerlerinin dediklerine göre bu genis yaprakli agaç, kabak agacidir.[26]

Bazi âlimler, dediler ki: Cenâb-i Allah'in onun için kabak agacini bitirmis olmasinda bir çok hikmetler vardır. Bu hikmetlerden bazilari sunlardır: Kabak agacinin yapraklari son derece yumusaktır, çoktur, gölgesi de fazladir. İlk çikisından son demine kadar kabaklar, çig veya pismis olarak; kabuguyla, çekirdegiyle beraber yenir. Kabakta daha birçok faydalar vardır. Dimagi da kuvvetlendirir.

Cenâb-i Allah'in Yunus için çölde otlanip sabah-aksam kendisine süt veren disi keçiler yaratmis olduguna dair Ebu Hüreyre'nin söylediklerini daha önce nakletmistik. Bütün bunlar, Allah'in Yunus'a olan rahmet, in'am ve ihsaninin eseridir. Bu sebeple Cenâb-i Allah buyurmus ki: "Biz de ona cevap verip onu üzüntüden kurtarmistik." İçinde bulunduğu darlikten ve sikintidan kurtarmistik, "Inananlari iste böyle kurtaririz." Bize dua edip bizden eman dileyen ve bize siginan herkese böyle yapariz.

Taberî'nin rivayetine göre Sa'd b. Ebi Vakkas söyle demistir: Rasû-lullah (s.a.v.)'m söyle dedigini isittim:

"Allah'in adidir ki onunla dua edildiginde dua kabul buyurulur, onunla bir dilekte bulunulduğunda dilek, yerine getirilir. (Bu dediğim) Yunus b.

Meta'nin duasidir. Dedim ki, "Ya Rasûlallah, bu sadece Yunus'a mi yoksa bütün Müslümanlara mi mahsustur? Buyurdu ki: Bu adla dua ettiklerinde bu özel olarak Yunus'a, genel olarak ta mü'minlere mahsus olur. Cenâb-i Allah'in su sözünü duymadin mi?: "Nihayet karanliklar içinde (kalip): "Senden baska tanri yoktur. Sen eksikliklerden uzaksin, yücesin. Dogrusu, ben haksizlik edenlerdenim." diye yalvardi: Biz de onun duasini kabul ettik ve onu tasadan kurtardik. Iste biz, inananlari böyle kurtaririz."»

Bu kelimelerle dua edenlerin duasini kabul buyuracagina dair Allah'in sarti vardir."[27]

Ibn Ebi Hatîm'in rivayetine göre Sa'd b. Ebi Vakkas söyle demistir: RasûluUah (s.a.v.) buyurdu ki: "Yunusun duasiyla duada bulunanlari dualari kabul buyurulur."

Bu iki rivayet, Sa'd b. Ebi Vakkas'tan gelmektedir. Ayrica bunlardan daha güzel olan üçüncü bir rivayet vardir: Ahmed b. Hanbel, Sa'd b. Ebi Vakkas'm söyle dedigim rivayet eder: «Mescitte Osman b. Affan'a ugradim, selam verdim ama selamimi almedi, bana tuhaf tuhaf bakti. Hattab oglu Ömer'e gittim: Ey mü'minlerin emiri! Islâm'a birsey mi oldu? diye sordum. Hayir, ne var? dedi. Ben de dedim ki: Pek birsey oldugu yok. Yalniz az önce mescitte Osman'a ugradim. Selam verdim; bana tuhaf tuhaf bakti ve selamima karsilik vermedi. Ömer, Osman'a birini göndererek yanina çagirtti. Yanina geldiginde: "Kardesin (Sa'd)m selamini almana engel olan sebep neydi?" diye sordu. "Hayir, böyle birsey yapmadim" dedi. Ben de, "Yapti." dedim. Nihayet yemin etti, ben de yemin ettim. Sonra yaptigini hatirladi ve tevbe estagfurullah diyerek söze basladi! "Evet.. Dogrusu, az önce bana ugradin. Yanima geldigin sirada, RasûluUah (s.a.v.)'dan duymus oldugum bir sözü kendi kendime tekrarliyordum. And olsun ki o sözü her hatirladigimda, gözüme ve kalbime perde çekilir (Hiç birseyi görmem, hiç birseyin farkinda olmam.)"

"O sözü ben sana bildireyim." dedim. Rasûlullah (s.a.v.) bize bir duanın bas kismini anlatti. Sonra bir Arabî gelerek onu mesgul etti. Nihayet Rasûlullah (s.a.v.), oturduğu yerden kalkti, ben de pesine takildim. Beni geçip geride birakmasindan korktum. Ayagimi yere vurdum. Dönüp bakti, "Kim o, Ebu Ishak (Sa'd) mi?" diye sordu. Ben de, "Evet Ya Rasûlallah" dedim. "Ne var?" dedi. Ben de söyle dedim: "Vallahi birsey yok. Yalniz bize bir duanın bas kismim anlattin. Sonra bir Arabî gelip seni mesgul etti de..." Cevaben buyurdu ki: "Evet.. O, Zünnun (Yunusun baligin karnindayken yapmis olduğu duadir: «Senden baska tanri yoktur. Sen noksanliklardan uzaksin, münezzehsin. Dogrusu ben haksizlik edenlerdenim." Bir Müslüman her hangi bir is için bu sekilde dua ederse, duasina mutlaka cevap verilir.»[28]

Hz. Yunus'un Fazilet Ve Üstünlüğü

"Dogrusu, Yunus da peygamberlerdendir." Cenâb-i Allah, Nisa ve En'âm sûrelerinde onu, yüce peygamberler arasında anmistir. Hepsine en yüksek salat-ü selâmlar olsun.

Imam Ahmed b. Hanbel, Abdullah'in söyle dedigini rivayet etti: Rasûlullah (s.a.v.) buyurdu Id: «Bir kulun, ben Meta oğlu Yunus'tan daha iyiyim demesi yakisik almaz.»[29]

Buharî, İbn Abbas'tan rivayet ederek Rasûlullah (s.a.v.)'m söyle buyurdugunu söylemistir: «Bir kulun, ben Meta oğlu Yunus'tan daha iyiyim demesi yakisik almaz.»[30]

Taberanî, İbn Abbas'tan rivayet ederek Rasûlullah (s.a.v.)'m söyle buyurdugunu söylemistir: "Bir kimsenin, Allah katında ben Meta oğlu Yunus'tan daha iyiyim demesi yakisik almaz."

"Hayir, dünyada Musa'yi seçen (Allah)a andolsun M..." diyen Yahudi'yi tokatlayan bir Müslümanm hikayesinin son kısmında Buharî söyle demistir: «Ben, Meta oğlu Yunus'tan daha üstün bir kimse bulundugunu söylemem.»[31]

Bazi hadislerinde Peygamber (s.a.v.) Efendimiz söyle buyurmuslardir:

«Bir kimsenin beni, Meta oğlu Yunus'tan üstün tutmasi yakisik almaz.»

«Beni peygamberlerden ve de Meta oğlu Yunus'tan üstün tutmayin.»

Rasûlullah (s.a.v.) Efendimiz, diger nebi ve mürsellere olan tevazuundan dolayi böyle demistir. [32]

H. Musa

Musa, Kahisoglu İmran'm ogludur. Kahis, Lavioglu Azir'in ogludur. Lavi de, İshak oğlu Yakub'un ogludur. İshak ise, İbrahim peygamberin ogludur. Cenâb-i Allah, Musa (a.s.) hakkında söyle buyurmustur:

«Ritab'da Musa'yi da an. Çünkü o, içi temiz (bir insan)di ve gönderilmiş bir peygamberdi. Ona Tur'un sag tarafından seslendik ve onu, (kendisiyle) özel konuşmak için (bize) yaklastirdik. Ona, rahmetimizden dolayi kardesi Harun'u da peygamber olarak armagan ettik.» (Meryem, 51-53.)

Cenâb-i Allah, Musa'yi Kur'ân-i Kerîm'in birkaç yerinde anmistir. Onun kissasini, fazla uzatmadan Kur'ân-i Kerîm'in birkaç yerinde anlatmistir. Allah izin verirse burada kitaptan, sünnetten, selef ulema-sıyla digerlerinin anlattıkları israiliyat haberlerinden nakiller yaparak, Musa'nin yasantisini basından sonuna kadar anlatmaya çalışacagiz. Her hususta güvencimiz ve dayanagimiz Allah'tir. O buyurmus ki:

«Rahman ve Rahim olan Allah'in adıyla, »

«Tâ-sîn-mîm. Bunlar, apaçık kitabın ayetleridir. Inanan bir kavim için Musa ile Firavun'un haberinden bir parçayı, doğru olarak sana okuyacağız: Firavun o yerde ululandı. (Zorbalığa kalktı). Halkım çeşitli gruplara böldü. Onlardan bir zümreyi (İsrailogullarım) zayıflatıyor, ogullarım kesiyor, kadınlarını sağ bırakıyordu. Çünkü o, bozgunculardandı. Biz de istiyorduk ki o yerde zayıflatılanlara lütfedelim, onları önderler yapalım, onları (ötekilerin mülküne) mirasçı kılalım. Ve onları o yerde (Mısır'da ve Sam'da) hakim kılalım. Firavun'a, Haman'a ve askerlerine, onlardan (yani İsrailogulları yüzünden başlarına gelmesinden) korktukları şeyi gösterelim.» (el-Kasas, 1-6.)

Cenâb-i Allah, yukarıdaki ayetlerde Musa'nın kıssasını Özetle veriyor, sonra da genişçe açıklıyor. Musa ile Firavun'un haberini peygamberi Muhammed (s.a.v.)'e doğru olarak okudugunu bildiriyor. Öyleki, bu ayetleri duyan, Musa ile Firavun arasında cereyan eden hadiseleri ayan beyan görmüş gibi olur.

"Firavun, o yerde ululandı (zorbalığa kalktı). Halkını çeşitli gruplara böldü." Azip serkeslik etti, dünya hayatım ahirete tercih etti. Yüce Rabbe itaatten yüz çevirdi, halkını gruplara ayırdı, bir grubu (İsrail ogullarını) zayıflatıyordu. İsrailogulları, Yaküb peygamberin soyundarıdılar. O zaman, yeryüzünün en iyi ve en seçkin insanlarıydılar. Cenâb-i Allah onlara; zalim, zorba, kafir ve ahlaksız bir hükümdarı (Firavun'u) musallat etti. Onları köleleştiriyor; en düşük mesleklerde ve en kötü işlerde çalıştırıyordu. Bu da yetmezmiş gibi, "Ogullarını kesiyor, kadınlarını sağ bırakıyordu. Çünkü o, bozgunculardan idi."

Onu bu kötü işleri yapmaya iten sebep suydı: İsrailogulları, İbrahim peygamberden kendilerine ulaşan haberleri kendi aralarında okuyup inceliyorlardı. Bu haberlerden biri de; İbrahim soyundan bir çocuğun doğacağı ve Mısır kralının ölümünün de o çocuğun eliyle olacağı haberi idi. Allah bilir ya bu da, İbrahim (a.s.)'in zevcesi Sâre'nin Mısır ülkesinden geçmekteyken Firavun'un ona kötülük yapmak istemesi ve Allah'ın da onu Firavun'dan korumasından sonra bir müjde olarak Allah tarafından haber verilmisti. Bu müjdeyi İsrailogulları'nın hepsi biliyorlardı. Mısırlı kiptiler de bunu kendi aralarında söylemeye başlamışlardı. Bunu haber alan Firavun, meseleyi bazı kumandanlarına ve maiyet erbabına, bir gece sohbetinde açtı. O anda da, basına bela olacak çocuğun dünyaya gelip yasamasından kurtulmak için, İsrailogullarının yeni doğan erkek çocuklarının öldürülmesini emretti; ama tedbir, onu kaderin hükmünden kurtaramayacaktı!

Süddâ'nın anlattığına göre Firavun, söyle bir rüya görmüş: Kudüs taraflarından bir ateş gelerek Mısır'ın evlerini ve Kiptilerin tamamını yakmış. Yalnız bu ateş, İsrailogulları'na zarar vermemiş... Uykudan uyanınca

Firavun, bu rüyadan dolayı ürküp dehsete kapılmış. Kahinleri, rüya yorumcularını ve büyücüleri etrafına toplamış, bu rüyadan ne anladıklarını onlara sormuştu. Onlar da su cevabı vermişlerdi: İsrailo-gullarından bir oğlan doğacak. Mısırlıların helaki onun eliyle olacaktır... Bunun üzerine Firavun, İsrailogullarının yeni doğan oğullarının öldürülmesini, kızlarının da hayatta bırakılmasını emretmişti. İşte bu sebeple Cenâb-i Allah şöyle buyurmuştur: "Biz de istiyorduk ki, o yerde zayıf atıl anı ar a (İsrailogullarına) lütfedelim, onları önderler yapalım. Onları (ötekilerin mülküne) mirasçı kılalım ve onları o yerde (Mısır'da ve Sam'da) hakim kılalım. Firavun'a, Haman'a ve askerlerine, onlardan (yani İsrailogulları yüzünden başlarına gelmesinden) korktukları şeyi gösterelim." Yani güçsüzü güçlü, asagılanmış onurlu, ezilmiş de ezen kılalım. Bütün bunları, İsrailogulları gördüler. Nitekim Cenâb-i Allah buyurmuş ki: «Hor görülün kavmi, bereketlendirdiğimiz yerin dogularına ve batılarına mirasçı kıldık. Rabbinin İsrailogullarına verdiği güzel söz, sabırlarına karşılık yerine geldi.» (cl-A'rsf, 137.)

«Ama biz Firavun ve adamlarını bahçelerden, pınar başlarından, hazinelerden ve şerefli makamlardan çıkardık. Böylece oralara İsrailogullarını mirasçı kıldık. (es-Suarâ, 57.59.)

Bununla ilgili tafsilat, yerinde verilecektir, inşaallah. Demek istediğim su ki Firavun, Musa'nın yaşamaması için gerekli bütün tedbirleri aldı. Adamlarıyla ve ebelerle gebe kadınları kontrol ettirdi. Kontrolcüler, gebe kadınların ne zaman doğuracaklarını tespit ediyorlardı. Oğlan doğuran kadının çocuğunu, o canı kontrolcüler hemen kesip boğazlıyorlardı.

Ehl-i Kitap kaynaklarında anlatıldığına göre Firavun, İsrailogullarının sadece güçlerini kırmak, onlarla savaşacak olursa kendisine karşı direnmelerini önlemek için, doğan erkek çocuklarının öldürülmesini emretmişti.

Bu görüş üzerinde tartışılabilir. Daha doğrusu bu yanlış bir görüştür. Halbuki Musa (a.s.), peygamber olarak Firavun kavmine gönderildikten sonra Firavun, İsrailogullarının yeni doğan erkek çocuklarının öldürülmelerini emretmiştir. Nitekim Cenâb-i Allah buyurmuş ki:

«Musa katimizden onlara gerçeği getirince: "Onunla beraber iman etmiş kimselerin oğullarını öldürün, kadınlarını sağ bırakın." dediler.» (el-Mü'min, 25.)

Bu nedenledir ki İsrailogulları, Musa'ya şöyle demişlerdi: "Sen bize gelmeden önce de, geldikten sonra da eziyet çektik." (ei-A'râf, 129.)

Doğrusu su ki Firavun, Musa'nın varlığından kurtulmak için, İsrailogullarının erkek çocuklarının öldürülmesini daha önceleri emretmiştir.

Evet, iste böyle.. Kader ona diyordu ki: Hakimiyet alaninin genisligine, gücünün fazlaligina, askerlerinin çokluguna aldanan ey zorba hükümdar! Kaderine muhalefet edilemeyen, gücüne karsi direnilemeyen, kuvvetine karsi konulamayan Yüce Allah hüküm verdi ki: Kendisinden sakinmakta oldugun, ona karsi duyduğun korku nedeniyle sayilamayacak kadar erkek çocuk öldürdüğün yeni dogmus çocuk (Musa), mutlaka senin konaginda, senin yatagininda gelisip büyüyecek, evindeki yiyecek ve içeceklerle beslenecektir. Onu evlat edinip yetistirecek ve esirgeyecek olan da sen olacaksın. Ama onun varolusunun sirrim ve manasini kavrayamayacaksın. Sonra dünya ve ahiretteki helakin, onun eliyle olacaktır. Çünkü sen, onun sana getirecegi Hakka muhalelefet edeceksin. Ona vahyedilen seyleri yalanlayacaksın. Sen ve diger insanlar, göklerle yerin Rabbinin; diledigini yapan, güçlü, kuvvetli, büyük azab sahibi ve karsi konulamayan bir iradenin sahibi oldugunu bilesiniz, diye senin helakin, onun eliyle olacaktır!

Bazi müfessirlerin anlattiklarına göre, erkek çocuklarının öldürölmesi dolayisiyla Israilogullannin sayilarinin azalmakta oldugunu gören Kiptiler (Misir yerlileri), Firavun'a çıkarak sikayetlerini arzetti-ler ve Israilogullannin küçük ogullarının öldürölmesi nedeniyle ileride, yetismis erkeklerinin de tükenip yok olacaklarından, dolayisiyla onların gördükleri agir isleri kendilerinin yapmak mecburiyetinde kalacaklarından endise duyduklarını Firavun'a bildirdiler. Bunun üzerine Firavun, Israilogullannin yeni dogan erkek çocuklarının bir sene öldürölmesi, bir sene Öldürölmem esi emrini verdi. Harun (a.s.), çocukların öldürölmedikleri senede dogmustu, ama Musa, çocukların öldürölme emrinin geçerli oldugu senede dogmustu. Anasi sikinti çekmis, endise-lenmistti. Gebe kaldigi günden sonra tedbir almaya baslamisti. Hamileligini belli etmemeye çalışiyordu. Musa'yi dogurunca da, onu bir tabuta koymasi için kalbine ilham dogdu. Tabuta bir ip bagladi. Evi de Nü kiyi-smdaydi. Çocugunu emziriyordu. Bir kimsenin gelip görmesinden korktuğu zaman, çocuğu tabuta koyuyor, tabutu nehire birakıyor, ipin ucunu da elinde tutuyordu. Gelenler oradan uzaklasınca da tabutu yine yanma çekiyordu. Yüce Allah buyuruyor ki:

«Musa'nin annesine vahyettik ki: "Onu emzir, basina birsey gelmesinden korkuyorsan (bir sandık içinde) onu denize (Nil'e) bırak. Korkma, üzölme, Biz onu tekrar sana geri vereceğiz ve onu peygamberlerden yapacağız." Nihayet onu Firavun ailesi aldı ki, kendilerine bir düşman ve baslarına bir dert olsun. Gerçekten Firavun, Haman ve askerleri ya-niliyorlardi. Firavun'un karisi (çocugu sandiktan çıkarınca: "Bana da, sana da göz bebegi olacak çok sevimli bir çocuk). Onu öldürmeyin, belki bize faydasi dokunur, ya da onu evlat ediniriz." dedi. (Onu almakla hata ettiklerim) anlamiyorlardi.» (cl-Kasas, 7-9.)

Ayet-i kerimede geçen vahiy kelimesi, ilham ve irsad anlamında bir vahiydir. Nitekim buna örnek olarak bîr diger ayet-i kerimede söyle bu-yurulm aktadır:

"Rabbin bal arisina (söyle) vahyetti: "Daglardan, agaçlardan ve kurduklari çardaklardan ev edin! Sonra her çesit meyvalardan ye de Rabbinin yollarında boyun egerek yürü!" Onun karinlarından, renkleri çesit çesit bir içecek çıkar..." (cn-Nahl, 68-69.)

Bu ayetlerde geçen vahiy, Ibn Hazm ile bazi kelamcilarin iddia ettikleri gibi peygamberlik vahyi degildir. Dogru olan, bu ayetlerde geçen vahyin, ilham ve irsad anlamında kullanilmis olmasidir. Bunun böyle oldugunu, Ebü'l-Hasen el-Es'arî de ehl-i sünnet vel-cemaatten nakletmis tir.

Süheylî'nin dedigine göre Musa'nin anasinin adi, Ayariha'dir. Aya Ziht oldugunu söyleyenler de vardır. Söylenmek istenen sudur ki, Musa'nin annesine yol gösterildi, onu tabuta koyup Nil'e birakma düşüncesi aklina birakildi.'Korkmaması ve tasalanmaması için, kalbine telki-nat yapıldi. Denildi ki: Çocugun gitse de, ileride Allah onu sana geri verecek, onu kitap sahibi bir peygamber kilacak, dünyada ve ahirette sözü geçecektir.

Anasi, kendisine emredilene yaptı. Musa'nin içinde bulunduğu tabutu bir gün yine Nil'e saliverdi, ama tabutun ipini kiyiya baglamayi unuttu". Sular, tabutu alıp Firavun'un kiyidaki evinin önüne biraktılar. «Nihayet onu, Firavun ailesi aldı ki kendilerine bir düşman ve baslarına bir dert olsun."

Bazilari dediler ki: Ayet-i kerimede geçen fiilin basındaki lam harfi, takibiye lamidir. Bu eger fiiline müteallik ise dogrudur. Ama eger cümlenin ifade ettigi manaya müteallik ise, diger lamlar gibi taliiye olur. İlleti bildirir. O zaman ayetin manası söyle olur: "Firavun ailesi, kendilerine bir düşman ve baslarına bir dert olsun diye Nil'den çıkarmaya hazırlandılar." Dogru olan manayi, Allah daha iyi bilir. Bu ikinci takdiri, su ayet-i kerimede teyid ediyor: «Gerçekten Firavun, (onun kötü veziri) Haman ve askerleri yaniliyoiardi." Dogru yolda olmadiklarından dolayı da ceza, azab ve pismanligi hakkettiler.

Müfessirlerin anlattiklarına göre Firavun'un sarayındaki cariyeler, onu kilitli bir sandik içinde Nil'den çıkarıp aldiklarında, tabutun kapagini açmaya cesaret edememisler, olduğu gibi getirip Firavun'un karisi Asiye'nin önüne birakmislardı. Asiye, Yusuf'peygamber zamanında Misir Firavunlugu yapan Reyyan b. Velid'in ogullarından Abidin oğlu Müzahim'in kizidir. Asiye'nin, Israilogullarından;ve Musa'nin asiretinden olup, hatta Musa'nin halası oldugunu söyleyenler de vardır. Bunu, Süheylî nakletmistir. Dogrusunu Allah bilir.[33]

İleride İmran kizi Meryem'in kissasini anlatirken Asiye hakkındaki övgüleri

ve her ikisinin de Cennet'te Rasûlullah (s.a.v.)'m zevceleri olacakları da anlatılacaktır.

Tabutun kapagini açıp Musa'nın üzerindeki örtüyü kaldırıncı, yüzünün nebevi nurlarla ve kendisine özgü bir heybetle parlamakta olduğunu gördü. Görünce de onu sonsuz bir seikle sevmeye baslamisti. Firavun, yanına gelip de "Bu da nesi?" deyip çocuğun öldürölmesini emredince Asiye, çocuğu savunmus ve kendisine bağislanmasını dileyerek "(Ey Firavun), benim için de, senin için de bir göz bebegi!" demisti. Fira-vun'sa; "Senin için belki, ama benim için hiç te öyle degildir." Yani benim bu çocuğa ihtiyacım yoktur, demisti. Zaten insanın basına ne bela gelirse, hep dilinden gelir! Ama karisi Asiye, "(Bu çocuğun) belki bize faydası dokunur." demisti. Bu sebeple de Cenâb-i Allah onu, Musa'dan umduğu faydaya kavusturdu. Söyle ki: Dünyada Musa sebebiyle doğru yolu buldu. Ahirette de onun sebebiyle Rabbi kendisini Cennetine yerlestirdi, "Ya da onu (Musa'yi) evlat ediniriz." demisti. Firavun ailesinin hiç çocukları olmamisti. Böyle yaparken, yani Musa'yi Nil'den çıkarıp evlerine alırken onlar, Cenâb-i Allah'ın Firavun ile askerlerine karşı hazırladığı azap ve intikamin "farkında degillerdi."

Ehl-i Kitap kaynaklarında anlatıldığına göre Musa'yi Nil'den çıkarıp saraya getiren, Firavun'un kızı Derbete'dir. Firavun'un erkek çocuğu hiç yoktu. Fakat böyle demekle onlar, Allah'ın kitabına karşı yalan-yanlıs şeyler söylemiş olmaktadırlar. Zira Cenâb-i Allah buyurmuş ki: "Musa'nın anası, gönlü bombos sabahı etti. Inananlardan olması için kalbini pekiştirme sevdiğ, neredeyse saraya alman çocuğun kendi oğlu olduğunu açığa vuracaktı. Musa'nın ablasına: "Onu izle." dedi. O da, kimse farkına varmadan, Musa'yi uzaktan gözetledi. Önceden, sütannelerin memesini kabul etmemesini sağladık. Musa'nın ablası: "Size' sizin adınıza ona bakacak, iyi davranacak bir ev halkını tavsiye edeyim mi?" dedi. Böylece onu, annesinin gözü aydın olsun, üzülsün, Allah'ın verdiği sözün gerçek olduğunu bilsin diye, ona geri çevirdik. Fakat çoğu bilmezler." (el-Kasas, 10-13.)

İbn Abbas, Mücahid, İkrime, Said b. Cübeyr, Ebu Ubeyde, Hasen, Katade, Dahhak ve diğerleri dediler ki: "Musa'nın anası, gönlü bombos sabahı etti." Yani kalbinde dünya işlerine yer kalmamış, Musa'dan başka bir şeyi düşünemez olmuştı. "Neredeyse, saraya alman çocuğun kendi oğlu olduğunu açığa vuracaktı." "Inananlardan olması için kalbini pekiştirniyeseydik." böyle bir açıklamayı yapacaktı. "Musa'nın ablasına: "Onu izle." dedi. Haberini bana ulaştır, diye emir verdi. "O da Musa'yi uzaktan gözetledi." Onunla ilgileniyormuş gibi yaparak, uzaktan uzaga onu gözetledi. Ama "Onlar (Firavun'un sarayındakiler) bunu farkedemediler." Çünkü Musa (a.s.), Firavun'un sarayına alındıktan sonra onu emzirmek istediler. Ne bir kadının memesini emdi, ne de yiyecek yedi. Ona ne

yapacaklarini bilemediler, sasip kaldilar. Her imkani kullanarak ona birseyler yedirmek istediler, ama Cenâb-i Allah'in da bildirdigi gibi o, yemedi: "Önceden sûtannelerin memesini kabul etmemesini sagladik." Onu ebeler ve bakici kadınlarla birlikte, kendisini emzirebilecek birini bulmalari için çarşıya gönderdiler. Bunlar bir ara çarsida durmuslar, halk da merakli bakislarla Musa'ya egilip bakmaktayken Musa'nin ablası onlari görüp yanlarına geldi; onu tanıdigim belli etmedi. "Size, sizin adınıza ona bakacak, iyi davranacak bir ev halkını tavsiye edeyim mi?" dedi. Onlar da: "Bu ev halkının ona iyi davranacaklarım ve ona sefkatle bakacaklarını nereden biliyorsun?" diye sordular. O da: "Kralın buna sevineceğini bildiklerinden ve ondan fayda umduklarından dolayı böyle yapacaklardır." dedi.[34]

Bunun üzerine Musa'nin ablasıyla birlikte o görevli kadınlar Musa'nin anasının evine gittiler. Anası onu kucagina alıp emzirmeye baslayınca Musa, onun memesini agzına alıp emmeye basladı. Görevli kadınlar buna çok sevindiler. Müjdecı, bunu Asiye'ye bildirmeye gitti. Asiye, Musa'nin annesini saraya çağirdi ve sarayda kendisinin yanında kalmasını istedi. Ona iyi davranacağım da söyledi. Fakat Musa'nin annesi: "Kocam ve çocuklarım var.. Ben bunu yapamam. Ancak çocuğu evime götürmemi kabul ederseniz orada onu emziririm." diyerek sarayda kalmayı kabullenmedi. Bunun üzerine Asiye, ister istemez Musa'yi annesiyle beraber evine gönderdi, çocuğu emzirmesine karşılık ona maaş bağladı. Nafakalar, giysiler ve bağışlar ihsan etti.

Anası, Musa'yi tekrar evine götürdü. Kopan bağlarım Allah yeniden birbirine bağladı.[35] Nitekim yüce Allah buyurdu ki: «Böylece onu annesinin gözü aydın olsun, üzülmesin, Allah'in verdiği sözün gerçek olduğunu bilsin, diye ona geri çevirdik; Fakat çoğu bilmezler." Onu anasına geri vereceğimize ve onu peygamber kilacagımıza söz vermistik. Onu geri vereceğimize dair sözümüzü yerine getirmekle, peygamber kilacagımıza ilişkin va'dimizin gerçekliğini de ispatlamış olduk.

Cenâb-i Allah, bir gece Musa ile konuşurken, bütün bu iyilik ve ihsanlarını ona hatırlatmış ve şöyle demisti: "Ey Musa! Sana başka bir defa da iyilikte bulunmuş ve annene vahyedilmesi gerekeni vahyetmistik. Musa'yi bir sandığa koy da suya bırak. Su, onu kıyıya atar; bana da, ona da düşman olan biri onu alır. Ey Musa! Gözümün önünde yetisesin, diye seni sevgili kildim.» (Tâ-Hâ, 37-39.)

Musa'yi her gören, onu mutlaka sevmeye baslardı. Katade ile birden fazla selef uleması dediler ki: Musa'nin en nefis yiyecekleri yiyebilmesi, en sık elbiseleri giy^ebilmesi için Cenâb-i Allah onu sevimli kilmisti. Cenâb-i Allah da onu muhafaza ederek ve baskasının yapamayacağı şeyleri takdir ederek

bu nimetleri ona ihsan etmist: «Kizkardesin, Firavun'un sarayina giderek: "Ona bakacak birini size göstereyim mi?" diyordu. Böylece, annen üzülmessin, sevinisin, diye seni ona iade etmistik. Sen bir cana kiymis tin, seni üzüntüden kurtarmis ve seni bir çok musibetlerle denemistik.» (Ta-Hâ, 40.)

Musa'nin, denenmek için karsilastigi musibetlerle ilgili açıklamalari, Allah dilerse bu bölümden sonra verecegiz. Her hususta güvencimiz ve dayanagimiz odur.

"Musa, güçlölük (ve olgunluk) çağina gelip olgunlasmca, ona hikmet ve ilim verdik. İyi davrananlari böyle mükafatlandiririz. Musa, halkinin haberi olmadigi bir zamanda sehre girdi. Biri kene¹: adamlarindan, digeri de düşmanlarindan olan iki adami döğüsür buldu. Kendi tarafindan olan kimse, düşmanina karsi ondan yardım istedi. Musa, düşmanini iter itmez ölümüne sebep oldu. "Bu seytanin isidir; çünkü o, apaçik saptiran bir düşmandir." dedi. «Musa: "Rabbim! Dogrusu, ben kendime yazik ettim, beni bagisla," dedi. Allah da onu bagisladi. O, süphesiz bagislayandir, merhamet edendir.»

«Musa: "Rabbim! Bana verdigin nimete andolsun ki, suçlulara asla yardımcı olmayacagim" dedi.» (ei-Kasas, 14-17.)

Cenâb-i Allah onu kendisine geri vermekle anasina ihsanda bulunduğunu anlattiktan sonra Musa'nin güçlölük ve olgunluk çağina yani bedeni ve ahlakî olgunluga erdikten sonra - ki bir çok âlimlere göre kisi kirk yasina vardiktan sonra bu olgunluga erisir - ona ilim ve hikmet verdik. Bundan maksat da nübüvvet ve risalettir. Zaten onu, peygamber kilacagimizi daha önceleri annesine müjdelemistik: "Onu (Musa'yi), sana geri verecek ve onu peygamberlerden kilacagiz."

Daha sonra Cenâb-i Allah, onun Misir diyarindan çıkisinin, Med-yen'e gidip oraya yerlesmesinin sebeplerini açıklamaya basliyor. Vadeyi, Medyen sehrinde bekleyerek dolduruyor. Orada Cenâb-i Allah'in kendisine neler söylediğini ve ne gibi ikramlarda bulunduğunu daha sonra açıklayacagiz.

"Musa, halkinin haberi olmadigi bir zamanda sehre girdi." Said b. Cübeyr, Ikrima, Katade ve Süddî'ye göre öğle vakti; Ibn Abbas'a göre ise akşamla yatsi arasi bir vakitte sehre girmistir.[36]

"Orada iki adami döğüsür buldu." Birbirleriyle vuruyor, birbirlerinin üzerine atiliyorlardi. Döğüsenlerden biri, kendi taraftarlarindan (Israilogullannndan); digeri ise, düşmanlarindan (Krptîlerden) idi. Kendi tarafindan olan kimse, düşmanina karsi ondan yardım istedi."

Firavun tarafindan evlat edinüdüğü ve onun sarayinda büyütüldüğü için Musa'nin, Misir diyarinda otoritesi vardi. Onu kendileri emzirdikleri için süt

bagi nedeniyle güya onun dayilari olduklarini söylemekte olan Israil ogullari da Musa sebebiyle serref ve itibar sahibi olmuslardi, srailogullarından olan adam, dvsmekte olduğu Kiptiye karsi Musa'dan yardım isteyince, Musa, Kipti'yi iteledi. Mücahid'in dedigine göre onu yumrukladı. Katade nin dedigine göre ise, elindeki bir bastonla ona vurdu da, «Adamin ölümüne sebep oldu.» Isii bitirdi. O Kipti, yüce Allah'i inkar eden ve ona ortak kosalardanđi. Musa onu büsbütün öldürmek istememisti; sadece onu, dvsmekten menetmek istemisti. Bununla beraber Musa: «Bu seytanın isidir. Çünkü o, apaçık saptıran bir dsmandır.» dedi. Musa: "Rabbim! Dogrusu, ben kendime yazık ettim. Beni bagisla." dedi. Allah da onu bagisladi. O, süphesiz bagislayandır, merhamet edendir. Musa: «Rabbim! Bana verdigin nimete (onur ve itibara) andolsun ki, suculara asla yardımcı olmayacağım.» dedi.

«Sehirde korku içinde etrafi gözetip dolasarak sabahladı. Dn kendisinden yardım isteyen kimse, bagirarak ondan yine yardım istiyordu. Musa ona: "Dogrusu, sen besbelli bir azginsin." dedi. Musa, ikisinin de dsmani olan kimseyi yakalamak isteyince: "Ey Musa! Dn bir cana kiydigin gibi bana da mi kiymak istiyorsun? Sen islah edenlerden olmak degil, ancak yeryüzünde bir zorba olmak istiyorsun." dedi. Sehrin öbür ucundan bir adam kosarak geldi: "Ey Musa! Ileri gelenler, seni öldürmek için aralarında grsyorlar. Hemen uzaklas. Dogrusu, ben sana gt veriyorum." dedi. Musa, korku içinde çevresini gözetleyerek oradan ıktı. "Rabbim! Beni zalim milletten kurtar." dedi.» (d-Kasas, 18-21.)

Yüce Allah, Musa'nın, bu adami ldrdğu haberini alan Firavun ile onun ileri gelen adamlarının kendisi hakkında kötü dsneceklerinden korktuğunu haber veriyor. Firavun ile adamlarının, Musa'nın Israilogullarından olan adama yardım etmek amacıyla Kipti'yi öldürdüğünü zannedeceklerini, dolayısıyla kendisi aleyhindeki sphelerinin kuvvetleneceğini dsnd ve bunun da korkunç olaylara yol aacagını tahmin etti. O günün sabahında, "Korku içinde etrafi gözetip dolasiyor." sagına, soluna bakıyordu. Bir de ne görsün: Dn kendisinden yardım istemis olan ve Israilogullarından olan adam, bagirarak yine ondan yardım istiyordu. Bu defa baska biriyle kavga etmekte oldugundan dolayi, Musa'dan yine yardım istiyordu. Kavgaci ve sirret bir adam oldugundan dolayi, Musa onu azarlayıp kinadi ve "Dogrusu sen, besbelli bir azginsin." dedi. Sonra hem kendisinin, hem de Israilogullarından olan kavgaci herifin dsmani olan Kipti'yi yakalamak, kavgadan men etmek ve Israilogullarından olan adami ondan kurtarmak isteyerek kipti'nin üzerine yürüdü. Bunun zerine diğeri: "Ey Musa! Dn bir cana kiydigin gibi bana da mi kiymak istiyorsun? Sen islah edenlerden olmak degil, ancak yeryüzünde bir zorba olmak istiyorsun." dedi.

Bazilan dediler ki: Bu sözü Israilogullanndan olan o adam söylemistir. Musa'nin bir önceki gün yaptiklarini görmüstü. Kiptînin üzerine yürüyen Musa'nin, daha önce kendisini azarladigi için kendisine vurmaya kasdettigini sanmistî da, bu nedenle Musa'ya karsi o sözleri sar-fetmis idi. Musa onu, "Besbelli sen, azgin bir kimsesin." diyerek azarlamis oldugundan dolayi, o da Musa'ya karsi ileri geri konusmustu. Musa'nin dün bir adam öldürmüs oldugunu da halka duyurmustu. Kiptî, Firavuna giderek ondan, Musa'ya karsi kendisine yardım etmesini istedi. Bu, bir çokklarinin anlatmadigi bir husustur. Yukaridaki sözleri, Musa'ya karsi o Kiptînin söylemis olmasi da muhtemeldir. Musa'nin, kendisine karsi yürüdüğünü, görüp Israilogullanndan olan hasmina yeniden yardım edeceğini zannedince, Musa'ya karsi ileri geri konustu. Zan ve önsezi kabilinden düşünerek, dün bir adam öldüren Musa, bu gün de beni öldürecek dedi. Ya da, hasminin Musa'dan yardım isterken, bu anlama gelen sözlerinden dolayi böyle düşünmüstü. Dogrusunu Allah bilir.

Bir önceki gün öldürülen adamin katilinin Musa olduğu Firavun'a bildirilince, yakalanmasını emretti. Firavun un adamları Musa'yi yakalamadan önce, öğütçü bir adam kestirmeden kosarak Musa'nin yanina geldi. "Sehrin öbür ucundan bir adam kosarak geldi." Musa'nin basina bir is gelmesinden korktugu için "Ey Musa! Ileri gelenler, seni öldürmek için aralarinda görüşüyorlar. Hemen (sehirden) çık (ip git). Dogrusu ben, sana öğüt veriyorum." dedi.[37]

"Musa, korku içinde çevresini gözetleyerek oradan çıktı." O adamdan bu haberi alır almaz, rastgele bir yola giderek Misir'dan çıktı. Yolları tanımiyor, nereye gideceğini bilmiyordu. Söyle yalvarıp niyaz ediyordu: «Rabbim! Beni zalim milletten kurtar.»

«Medyen'e doğru yöneldiginde: "Rabbimin bana doğru yolu göstereceğini umarım." dedi. Medyen suyuna geldiginde, davarlarını sulayan bir insan topluluğu buldu. Onlardan baska, hayvanlarını sudan alikoyan iki kadın gördü. Onlara: "İsiniz nedir?" dedi. "Çobanlar ayrılana kadar biz sulamayız. Babamız çok yaşlidir. Onun için bu işi yapıyoruz." dediler. Musa, onların davarlarını suladı; sonra gölgeye çekildi. "Rabbim! Dogrusu, bana indireceğin hayra muhtacım." dedi.» (ei-Kasas, 22-24.)

Yüce Allah, kendisiyle konuşma serefine erisen kulu ve elçisi Musa'nin, Firavun'un adamlarına yakalanma endisesiyle korku içinde etrafa göz gezdirerek, nereye gideceğini ve hangi tarafa yöneleceğini bilmeden Misir'dan çıkisini anlatıyor. Musa, yolları tanımiyordu, çünkü daha önce Misir disina çıkmis degildi.

«Medyen'e doğru yöneldiginde» kendisini o sehre götürecek yola girdiginde, "Rabbimin bana doğru yolu göstereceğini umarım." dedi. Yani bu

yolun, beni hedefime ulaştıracağını umarım, dedi. Gerçekten de o yol, kendisini hedefine ulaştırmıyordu. "Medyen suyuna geldiğinde..." orada bir kuyu vardı. Halk oradan su içiyor, davarlarına da su veriyorlardı. Medyen, Cenâb-i Allah'ın Eykelileri helak etmiş olduğu şehirdir. Eyke-liler, Suayb (a.s.)'in milleti idiler. Âlimlerin bu konudaki iki kavlından birine göre Eykelilerin helaki, Musa (a.s.)'nm zamanından önce olmuştur. Musa, ayette sözü edilen suyun yanma vardığında, "Orada davarlarını sulayan bir insan topluluğu buldu. Onlardan baska, hayvanlarını sudan alıkoyan iki kadın gördü." Orada bulunanlarınkine karısmasınlar diye davarlarını su basına bırakmıyorlardı. Ehl-i Kitap kaynaklarında anlatıldığına göre orada yedi kız duruyormuş. Bu yanlıştır. Belki yedi baci idiler, ama kuyu basında davarlarını sulamak için bekleyenler iki kızdı. Musa, onlara "İsınız nedir?" dedi. "Çobanlar ayrılana kadar biz sulamayız. Babamız çok yaşıdır. Onun için bu işi biz yapıyoruz." dediler. Güçsüz olduğumuz için, ancak çobanlar kuyu basından ayrıldıktan sonra hayvanlarımızı suluyoruz. Babamız yaslı ve zayıf olduğundan dolayı bu işi biz yapıyoruz, dediler. "Musa, onların davarlarını suladı."

Müfessirler dediler ki: Çobanlar, davarlarını sulama işini tamamladıktan sonra kuyunun agzına büyük bir kaya parçası bıraktılar. Zaten hep öyle yaparlardı. O iki kız, onlardan sonra kuyu basına gelerek, halkın davarlarından artakalan suyla kendi hayvanlarını sularlardı. Ama o gün Musa, kuyu basına gelerek, kuyunun agzındaki o büyük kaya parçasını tek basına kaldırdı. Sonra o iki kıza su verdi, davarlarını da suladı. Hz. Ömer demiş ki: O kaya parçasını ancak on kişi yerinden kal-dirabilirmiş. Sadece büyük bir kova su çekmişti, bu da onlara yetmişti. Daha sonra Musa, gölgeye yöneldi. Altında oturduğu ağacın koyu bir gölgesi vardı. Taberî'nin İbn Mesud'dan naklettiğine göre Musa, ağacın yemyesil olduğunu görünce sevindi ve, «Rabbim! Doğrusu bana indireceğin hayra muhtacım.» dedi.

İbn Abbas'm anlattığına göre Misir'dan Medyen'e giderken bakladan ve ağaç yaprağından başka bir şey yememiş, daha doğrusu yiyeme-misti. Yalın ayak yürüdüğünden ayaklarının altı parçalanmıştı, gölgede oturmuştu. O, Allah'ın seçkin bir kuluydu. Açlıktan karni beline yapışmıştı. Yedigi taze baklalar, karninde duruyordu. O, hiç değilse yarım bir hurmaya bile muhtaçtı. Ata b. Saib dedi ki: Musa: «Rabbim! Doğrusu, bana indireceğin hayra muhtacım.» dedi. Böyle derken de sesini o kadına isittirdi. "Derken o iki kızdan biri, utana utana yürüyerek ona geldi: "Babam seni çağırıyor, bizim için (hayvanları) sulamanın ücretini verecek." dedi. (Musa) o (kızların babaları)na gelip (basından geçen) hikayeyi anlatınca o: "Korkma, o zalim kavimden kurtuldun." dedi.

O kızlardan biri: "Babacığım, dedi. Bunu (çoban) tut iste. Çünkü ücretle

tuttuklarının en hayırlısı budur. Hem de güçlü ve güvenilir (adam)dir." (Kızların babası, Musa'ya) dedi ki: "(Bak), bana sekiz yıl hizmet etmen sartiyla su iki kızimdan birini sana nikahlamak istiyorum. Eger (bu süreyi) on (yıl)a tamamlarsan artık o, senin tarafından (bir iyilik) dir. Ben sana zahmet vermek istemem. Insaallah beni iyilerden bulacaksın." Musa dedi: "Bu seninle benim aramızda (bir sözleşmedir.) Demek hangi süreyi yerine getirsem bana düşmanlık yok. Allah, söylediklerimize vekildir." (ei-Kasas, 25-28.)

Musa (a.s.) gölgede oturup da, "Rabbim! Doğrusu, bana indireceğin hayra muhtacım" derken bu sözlerini, rivayete göre o iki kadın isitmişler, hemen babalarının yanına gitmişler; babaları, eve çabuk dönmelerini tuhaf karşılamış, onlar da Musa'nın durumunu ve yaptıklarını babalarına anlatmışlar. Babaları, kızlardan birine, gidip Musa'yi getirmesini emretmişti: "O sırada kadınlardan biri utana utana yürüyüp ona geldi: "Babam sana sulama ücretini ödemek için seni çağırıyor." dedi." Musa herhangi bir korkuya kapılmasın diye Suayb'in kızı bunu ona açıkça söyledi. Bu da onun ne kadar haya sahibi ve iffetli olduğunu göstermektedir. "Musa ona gelince basından geçeni anlattı." Firavun'dan kaçıp kurtulmak için Mısır'ı terkedip buralara geldiğini ona anlattı. O yaslı adam: "Korkma, artık zalim milletten kurtuldun".Yani onların hüküm alanlarının dışına çıktın, artık onların devletinde değilsin, dedi.

Bu yaslı adamin kim olduğu hususunda ihtilaf edilmistir. Bazıları onun Suayb (a.s.) olduğunu söylemişlerdir. Alimlerin çoğuna göre meshur olan görüş de budur. Bir grup tarihçi, milletin helak olusundan sonra Suayb (a.s.)'m uzun bir ömür yaşamış olduğunu, nihayet Musa'nın onunla buluşup kızıyla evlendiğini açıkça ifade etmişlerdir.

İbn Ebi Hatîm ve baskalarının Hasan Basrî'den rivayet ettiklerine göre Musa'nın kendisiyle buluşmuş olduğu adamin adı Suayb'dir, Su işlerine bakarmış. Yoksa Medyen'in sahibi olan peygamber Suayb değildir. Kimine göre o adam, Suayb'm kardeşi oğlu, kimine göre amcası oğlu, kimine göre Suayb in milletinden olan mümin bir kimse, kimine göre de Yatiron adlı bir adamdır. Kitabîler'in kaynaklarında anlatıldığına göre Yatiron, Medyen şehrinin kahini, bilgini ve büyüğümüs.

İbn Abbas ile Ebu Ubeyde b. Abdullah, o yaslı adamin adının Yatiron olduğunu söylemişlerdir. Buna ek olarak Ebu Ubey de, onun, Su-ayb'in kardeşi oğlu olduğunu söylemiştir. İbn Abbas ise ayrıca onun Medyen şehrinin hakimi olduğunu söylemiştir.

Yaslı adam, Musa'yi evine konuk etti, ona ikramda bulundu. Musa da basından geçenleri ona anlatınca o, artık tehlikeyi atlattığını ve zalim milletten kurtulduğunu ona müjdeledi. Tam o esnada kızlarından biri:

"Babacigim! onu ücretle tut." dedi. Yani davarlarini gütmesi için onu ücretle çoban alarak yanında tut. Böyle dedikten sonra ayrıca onun güçlü ve güvenilir bir kimse olduğunu söylerek onu medhetti.

Ömer, İbn Abbas, Kadi Süreyh, Ebu Malik, Katade, Muhammed b. İshak ve diğerlerinin anlattılarına göre kız, Musa'yi fazlasıyla övünce babası, Onun bu kadar iyi, güçlü ve güvenilir biri olduğunu nereden biliyorsun? diye sormuş. Kız da şu cevabı vermişti: Kuyunun ağzına kapatılan ve ancak on kişinin kaldırabileceği kaya parçasını o tek başına kaldırdı. O'nu alıp eve getirirken önüne düşüp yürümeye başladım. Bana: "Arkamdan yürü. Yanlış yola saparsam çakıl taşı atarak bana doğru yolu gösterirsin. Böylece, ben de hangi yoldan gideceğimi öğrenmiş olurum." dedi.[38]

İbn Mesud, insanlar içinde en ferasetli ve en uzak görüşlü olanların üç kişi olduklarını söylemiştir: Bunlardan biri Musa'nın esidir ki, babasına söyle demisti: "Babacigim! Onu ücretle tut. Ücretle tuttuklarının en iyisi, bu güçlü ve güvenilir adamdır."

İkincisi, Yusufu köle diye satın alan ve karısına şu tenbihte bulunan, Mısır azizi (veziri) dir: "Karıcığım ona iyi bak." Üçüncüsü de, kendisinden sonra halife olması için Hz. Ömer'i tayin eden Hz. Ebu Bekir'dir.

Kızların babası olan yaşlı adam, Musa'ya söyle demisti:

"Bana sekiz yıl hizmet etmen şartıyla şu iki lazımdan birini sana nikahlamak istiyorum. Eğer (bu süreyi) on (yıl)a tamamlarsan artık o, senin tarafından (bir iyilik) dir. Ben sana zahmet vermek istemem. İnşallah beni iyilerden bulacaksın."

Ebu Hanife'nin ashabından bir cemaat bu ayeti delil göstererek, bir kimsenin; "Şu iki kölemden birini, ya da şu iki elbiseden birini satıyorum." demesi halinde yapılan alışverişin sahih olacağını söylemişlerdir. Ancak bu, tartışma götürür bir hükümdür. Çünkü bu sözleşme değil, taraflardan birinin diğerinden fayda ya kazanç temin etmek için yaptıkları bir pazarlıktır. Doğrusunu Allah bilir. -

Ahmed b. Hanbel'in ashabi, yiyecek ve giyecek verme karşılığında işçi kiralamanın caiz olduğuna şu hadisi delil göstermişlerdir: Muhammed b. Musaffa el-Humusî, Mesleme b. Ali'den, o da Ali b. Rabah'tan rivayet etti ki; Ali b. Rabah şöyle demistir Utbe b. Nadr'in söyle dedigini isittim: Rasûlullah (s.a.v.)'m yanında bulunuyorduk. Tâ-sîn-mim sûresini okudu. Sûrenin Musa'dan bahseden bölümüne gelince şöyle dedi:

"Musa (a.s.) sekiz ya da on sene süreyle karnini doyurma ve cinsel organının iffetini koruma (evlenme) karşılığında işçilik yaptı."

Bu hadis bu bakımdan sahih değildir. Çünkü bu hadisin rivayet zincirinde adı geçen Mesleme b. Ali el-Husenî ed-Dimaskî el-Belatî, hadis imamları

nazarında zayıf olan bir kimsedir. Onun rivayeti, delil olarak kabul edilemez. Ancak yukarıdaki hadis, başka bir kanaldan da rivayet edilmiştir:

Ibn Ebi Hatîm, Ali b. Rebah el-Lahmî'den rivayet etti ki: Ali b. Rebah, Rasûlullah'm ashabından olan Utbe b. Nadr es-Sülemî'nin söyle dedigini isittigini söylemiş: Rasûlullah (s.a.v.) buyurdular ki: "Musa (a.s.), karnim doyurmak ve tenasül organinin iffetini korumak (evlenmek) karsiliginda işçilik yaptı."

Sonra Musa, yasli adama söyle dedi: "Bu, seninle benim aramızda (bir sözleşmedir). Demek hangi süreyi yerine getirsem, bana düşmanlık yok. Allah, söyle diklerimize vekildir."

Musa, kayinpederine diyordu ki: "Dedigin gibi olsun. Ama iki süreden hangisini tamamlarsam, bana düşmanlık etmeyeceksiniz. Aramızda konustuklarimizi Allah isitiyor, bu sözleşmemize o taniktir. Bu söylediklerimize O vekildir." Bununla beraber Musa, yine de o iki süreden çok olanini tamamladı ki, o da tamtamina on yildi.

Buhari, Said b. Cübeyr'in söyle dedigini rivayet eder: Hireli bir Yahudi, Musa'nin iki süreden hangisini tamamlamış olduğunu bana sordu. Ben de, "Bilemem. Ancak Arapların büyük âlimine gidip soracağım." dedim. Ibn Abbas'a gidip sordum. Bana: "Musa, en çok ve en iyi olanini tamamladı. Dogrusu, Allah'in elçisi, yaparım dedigini yapar." dedi.[39]

Ibn Abbas (r.a.), Rasûlullah (s.a.v.)'in söyle buyurdugunu söyledi: "Musa'nin iki süreden hangisini tamamladigim Cebrail'e sordum. "En tamam ve en mükemmel olanım..." diye cevap verdi."

Süneyd, Mücahid'den rivayet etti ki, Rasûlullah (s.a.v.) Efendimiz bunu Cebrail'e sordu. Cebrail'de Israfil'e sordu. Israfil de yüce Rabba sordu. O da buyurdu Id: "İki süreden en iyi ve en tamam olanini tamamladı."

Taberî de Muhammed b. Ka'b kanaliyla yaptigi rivayette, Rasûlullah (s.a.v.)'a, Musa'nin iki süreden hangisini tamamladigi soruldugunu ve onun su cevabi verdigini söylemiştir: "İki süreden en tamam ve en mükemmel olanini tamamlamıştır."

Bezzar ile İbn Ebi Hatim, Ebu Zerr'den rivayet ettiler ki: Musa'nin iki süreden hangisini tamamladigi Rasûlullah'a soruldu. O da, "En tamam ve en mükemmel olanini tamamlamıştır." diye cevap verdi. "İki kadından hangisiyle evlendigi sana sorulursa küçük olanıyla evlendi dersin."

Bezzar ile Ibn Ebi Hatîm, Utbe b. Nadr'dan rivayet ettiler Id, Rasûlullah (s.a.v.) söyle buyurdu: «"Musa, karin toklugu ve tenasül organinin iffetini koruma (evlenme) karsiliginda işçilik yaptı. Süreyi tamamlayınca da...." İki süreden hangisini tamamladı, ya Rasûlallah? diye sordular: "En iyi ve en mükemmel olanini tamamladı." diye cevap verdi.»[40]

Musa, süreyi doldurup ta Suayb'den ayrılmak isteyince karısına, kendi geçimlerine yetecek kadar koyun vermesini babasından istemesini söyledi. Suayb de, o sene, analarının renklerinden ayrı renkte doğacak olan kuzuları onlara vereceğini söyledi. Doğuracak olan koyunların renkleri siyah olup çok güzeldiler. Analarından ayrı renkte doğacak olan kuzuların kendilerine verileceğini duyan Musa, hemen kosup bir degnegin ucunu yarı, sonra da havuzun dibine bıraktı. Koyunları havuz basına getirip suladı. Musa'nın kendisi de havuz basında durdu. Suyunu içip geri dönen koyunların böğürlerine birer birer vurdu. Bir ya da iki koyun dışındaki diğer koyunların hepsi ildiz doğurdu, bol bol süt verdi. Yavruları da, kendi renklerinden başka renkteydiler. Doğurmayan ve süt vermeyen o bir ya da iki koyunda zaten süt yoktu, memeleri uzun değildi, memeleri dardı, çok küçük olduğundan meme uçları ele gelmiyordu. Hz. Peygamber buyurdu ki: «Eğer Sam'i fethederseniz bu koyunları (n devam eden) kalıntılarını görürsünüz. Bunlar, Samirî (kabilesinin) koyunlarıdır.» Bu hadisin merfuluğu üzerinde tartışılabilir. Taberî'nin dediği gibi mevkuf da olabilir. Taberî, Enes b. Malik'ten rivayet etti ki: "Allah'ın peygamberi Musa, Suayb ile aralarında belirlenen süre dolunca oradan ayrılmak istediğini söyledi. Suayb: "Bu sene, analarının renklerinden ayrı renklerde doğacak olan kuzular senin olsun." dedi. Bunu duyar duymaz Musa, hemen suyun yanına kostu; suyun üzerine halat parçaları attı. Su içmeye gelen koyunlar, su üzerindeki halat parçalarını görünce ürktüler, birbirlerine karıştılar. Biri dışında hepsi alaca renkte kuzular doğurdular. Böylece Musa, o sene doğan kuzuların hepsini almış oldu.»

Bu hadisin rivayet senedi sağlamdır, ravileri de güvenilir (sika) kimselerdir. Doğrusunu Allah bilir.

Öncelâ bölümlerde Elil-i Kitap kaynaklarından alıntılar yaparak anlattığımıza göre; dayisi Laban'dan ayrılırken kendisine o sene doğacak olan alaca renâli kuzuları vereceğini duyan Yakub da Musa'nın yaptığı gibi yapâfak koyunların alaca renâli kuzular doğurmalarını sağlamıştı. Doğrusunu Allah bilir.

«Musa süreyi tamamlayıp ailesiyle birlikte yola çıkınca, Tur'un (sâğ) yanında bir âtes gördü. Ailesine dedi ki: "Siz durun, ben bir âtes gördüm, belki ondan size bir haber getiririm, yahut bir âtes koru (getiririm) de isinirsiniz." Oraya gelince o mübarek yerdeld vâdinin sâğ kiyisinde bir âğaçtan kendisine seslenildi: "Ey Musa, muhakkak âlemlerin Rabb'i Allah, benim, ben! Asani at." (Musa, attığı kocaman) asasının, küçük bir yılan gibi titres (ip hareket et) tîğini görünce (korkudan) öyle dönüp kaçtı (ki) arkasına bile bakmadı. "Ey Musa! Dön, korkma, sen gü-vendfc olanlardansin. Elini koynuna sok, kusursuz olarak bembeyaz çıksin ve

kanadini korkudan kendine çek.. (Kendine gel, emin ol). Iste bunlar, Firavun'a ve onun adamlarina (göstermek için) Rabbinden sana (verilen) ild delildir. Çünkü onlar yoldan çıkan bir kavim olmuslardır."»(el-Kasas, 29-32.)

Önceki sayfalarda da anlattığımız gibi Musa, iki süreden en uzun olanini tamamladı. Mücahidin dedigine göre on sene işçilik (çobanlık) yaptıktan sonra, on sene daha o iste çalışmıstı. "Süreyi tamamlayıp ailesiyle birlikte yola çıkınca..." Bir çok müfessirin anlattigina göre, ka-yinpedereninin yanından ayrılırken ona, ailesini özledigini söylemişti. Misir'da bulunan ailesini gizlice ziyaret etmek amacıyla yola çıkmıstı. Yola çıkarken de yanında zevcesi, çocuklari ve bir sürü de koyunu vardı. Bunlari çobanlık yaparken elde etmişti. Soguk ve karanlık bir gecede yola çıktılar. Yolu kaybettiler. Bilinen yollari bulamadılar. Çakmagini çakıyor, ama çakmagi bir türlü ates almiyordu. Zifiri karanlık bastırmıstı, soguk da siddetlenmişti. Iste tam o anda Tur'un sagında, batı tarafında bir atesin alevlenmekte oldugunu gördü. Ailesine dedi ki: "Siz durun, ben bir ates gördüm." Allah bilir ya, öyle sanıyorum ki o atesi sadece kendisi görmüştü. Çünkü o ates, aslında ilahî bir nurdu. Onu herkesin görmesi mümkün değildi. Oraya gideyim de "Belki size ondan bir haber getiririm, yahut bir ates koru (getiririm) de isinirsiniz."

Bu ifadelerden anlasildigina göre onlar soguk ve karanlık bir gecede yollarini sasırmıslardı. Bir diğeri ayette de buna söyle değiniliyor: «Musa'nin haberi sana geldi mi? O bir ates görmüştü de, ailesine: "Durun, ben bir ates gördüm, ya ondan size bir kor getirir, ya da atesin yaranda bir yol gösteren bulurum." dedi.» (Tâ-Hâ, 9-10.)

Bu ayette de gecenin karanlık oldugu ve yollarini kaybetmis olduklari anlatılmaktadır. Nemi sûresindeyse, karsılastıkları durumlar hep bir arada anlatılmaktadır. Söyle ki:

«Musa, ailesine: "Ben bir ates gördüm; size oradan bir haber getireceğim, yahut ismasimz diye tutusmus bir odun getireceğim." demisti.»(en-Neml, 7.)

Evet dogru, onlara bir haber getirmisti, hem de ne haber!. Atesin yanında bir yol gösterici bulmustu, hem de nasıl bir yol gösterici!. Oradan bir nûr almıstı hem de ne nûr!.. «Oraya gelince o mübarek yerdeki va-di'nin sag kiyisinda bir ağaçtan kendisine seslenildi: "Ey Musa! Muhakkak âlemlerin Rabbi Allah benim, ben!"» (ei-Kasas, 30.)

Nemi sûresindeyse Musa'nin, atesin yanma gidisinden söyle söz ediliyor: "Oraya geldiginde, kendisine söyle nida olunmustu: "Atesin yanında olan ve çevresinde bulunanlar mübarek kılınmistir. Âlemlerin Rabbi olan Allah münezzehtir." Diledigini yapan ve diledigi şekilde hükmeden Allah,

eksikliklerden uzaktır. "Ey Musa! gerçek su ki; Ben güçlü ve Hakîm olan Allah'im.» (on-Nemi, 8-9.)

Tâ-hâ sûresindeyse bu konuya söyle değinilmektedir: «Musa atesin yanma gelince: "Ey Musa!" diye seslenildi: "Ben süphesiz senin Rabbi-nim; ayagmdakini çıkar, çünkü sen, kutsal bir vadi olan Tuva'dasm. Ben seni seçtim; artık vahyolunanları dinle. Süphesiz ben Allah'im, Benden başka tanrı yoktur, Bana kulluk et; Beni anmak için namaz kıl; herkes islediginin karsiligim görsün diye, zamanım gizli tuttugum kiyamet mutlaka gelecektir. Bana inanmayan ve hevesine uyan. kimse seni ondan alikoymasın, yoksa helak olursun!"» (Tâ-Hâ, 11-16.)

Eski-yeni birçok müfessir demislerdir ki: Musa, gördüğü atese doğru yürüdü, oraya varınca da, yeşil bir çalının içinde atesin alevlenmekte olduğunu gördü. Yemyeşil bir çalı ağacının içinden harıl harıl bir atesin yanmakta olduğunu görmesi onu fazlasıyla şaşırtmıştı. O çalı ağacı da Tur dağının sağ tarafının batı yakasındaydı. Nitekim Cenâb-i Allah şöyle buyuruyor: "Ey Muhammedi Musa'ya hükmümüzü bildirdiğimiz zaman, sen batı yönünde, Musa'yi bekleyenler arasında değildin, onu görenler arasında da yoktun." (ei-Kasas, 44.)

Musa, Tuva denen vadide idi, kibleye yönelmişti. Alev saçmakta olan çalı ağacı, Turun sağ tarafının batı yanındaydı. Rabbi ona mukaddes Tuva vadisinde seslendi. Öylesine kutlu bir gecede o mübarek yere hürmeten ayaklarındaki ayakkabıları çıkarmasını emretti. Ehl-i Kitap kaynaklarında anlatılanlara göre gördüğü nurun siddeti o kadar fazlaydı ki, gözlerini kaybetmekten korktuğu için elini yüzüne kapadı. Sonra Cenâb-i Allah ona dilediği şekilde hitapta bulundu:

«Muhakkak âlemlerin Rabbi Allah benim, ben!» (ei-Kasas, 30.)

"Süphesiz ben Allah'im, benden başka tanrı yoktur, bana kulluk et; beni anmak için namaz kıl." {Tâ-Hâ, 14.) Ben, âlemlerin kendisinden başka tanrı bulunmayan Rabbiyim. Kulluk etmeniz ve namaz kılmanız sadece ona yarasır.

Sonra Cenâb-i Allah, Musa'ya, bu dünyanın kalıcı bir yer olmadığını, kalıcı yerin sadece ahiret yurdu olduğunu, "Herkes islediginin karşı-. lığını görsün diye..." ahiret hayatının mutlaka var olması gerektiğini bildirmişti. Ahiret mutluluğunu kazanması için salih amel işlemeye, Mevla'sına isyan eden ve heveslerinin pesine takılan kimselerden de uzak durmaya onu tesvik etmişti. Sonra onunla ünsiyet peyda ederek kendisinin "ol" dediği şeyi hemen olduran ve her şeye muktedir olan bir zat olduğunu açıklamış ve ona söyle bir soru yöneltmişti: "Ey Musa, sağ elindeki nedir?" Yani elde ettiğinden bu yana bildiğin su değneğin ne olduğunu biliyor musun?

«Musa: "O benim degnegimdir, ona dayanirim, onunla davarima yaprak silkerim, ondan daha bir çok islerde faydalanirim." dedi.»

Evet, bu benim bildigim degnegimdir, dedi.

«Allah: "Ey Musa! Birak onu." dedi. Birakinca, degnek hemen kosan bir yilan oluverdi." (Tâ-Hâ, 18-20.)

Bu da, kendisiyle konusanin; "ol" dedigin seyin hemen oluverdigi ve diledigi isi yapabilen bir zat oldugunu ispatlayan kesin bir delil ve büyük bir mucizeydi. Ehl-i Kitap kaynaklarinda anlatildigina göre Musa, Misirlilardan kendisinin peygamberligim yalanlayacak kimselere karsi, Rabbim'n kendisine bir mucize ve saglam delil vermesini istedi. Yüce Rabb da-: "Su elindeki ne?" diye sordu. Musa da, "Bu benim degnegimdir." diye cevap verdi. Rabbi, onu yere atmasını emretti. 'Yere birakinca da degnek, hemen kosan bir yilan oluverdi." Musa, yilandan,kaçti. Yüce Rabb, elini uzatip yilani kuyrugundan yakalamasını emretti. Kuyrugundan tutunca, yilan yine degnek haline döndü. Bir baska ayet-i kerimede Cenâb-i Allah söyle buyuruyor:

"Degnegini at." Musa, degnegin yilan gibi hareket ettigini görünce, dönüp arkasına bakmadan kaçti." (ei-Kasas, 81.)

Degnegi, hizla hareket eden, dislerini gicirdatan, atak ve korkunç denecek kadar büyük bir yilan haline donuverdi. Degneginin o hale geldigini gören Musa, beseri tabiatinin dogal bir geregi olarak ondan ürküp kaçmaya basladi, ardina dönüp bakmadan, korku içinde kaçıyordu. Allah buyurdu ki: "Ey Musa! Dön, korkma, sen güvende olanlardansin." Geri dönünce de Allah ona, yilani tutmasını emretti: "Onu al, korkma; biz onu yine eski durumuna çevirecegiz." (Tâ-Hâ, 21.)

Anlatildigina göre yilan, onu çok ürkütmüştü. Elini yenine sararak yilanin agzina kovmustu. Ehl-i Kitap kaynaklarinda anlatildigina göre, yilanin kuyrugunu yakalamisti. Böyle yapınca da yilan, yine eskisi gibi çatalli bir degnek haline dönmüştü. Yüce kudretin sahibi, dogularla batilarin Rabbi olan Allahim! Sen ne yücesin!

Sonra Allah, elini koltugunun altina koymasini ve çıkarmasını emretti. Koltugunun altindan çıkardiginda elinin bembeyaz oldugunu, piril piril parlamakta oldugunu gördü. Elinde hiç bir leke ve alacali kalmamisti. Cenab-i Allah buyurmustu ki:

"Elini koynuna koy, lekesiz, bembeyaz çıksin. Ellerini kendine çek, korkun kalmasin." (e]-Kasas, 32.) Bu ayetin su anlami ifade ettigi söylenmistir." Korktugun zaman elini kalbinin üzerine koy ki, korkun gitsin."

Bu, her ne kadar Hz. Musa'ya mahsus ise de, onun peygamberligine iman etmenin geregi olarak her kim korktuğu zaman elini kalbinin üzerine

koyarsa, peygamberlere uydugu için bundan fayda görür ve korkusu yok olur.

Nemi sûresinde de konuyla ilgili olarak söyle buyuruluyor: "Elini koynuna sok, Firavun ve milletine gönderilen dokuz mucizeden biri olarak kusursuz, benbeyaz çıksın. Gerçekten onlar yoldan çıkmış bir millettir." (en-Noml, 12.)

Evet, deynek ile el, Musa'ya verilen ve peygamberliğini ispatlayan iki kesin delildir. Bir ayet-i kerimede bunlara söyle isaretedilmektedir:

"Bu ikisi, Firavun ve erkanına karşı Rabbinin iki delilidir. Doğrusu, onlar yoldan çıkmış bir millettir." (ei-Kasas, 32.)

Musa'ya verilen bu iki mucizeden başka yedi mucize daha vardır ki, İsra sûresinin son kısmında onlardan bahsedilmektedir: "Andolsun ki, Musa'ya dokuz tane açık mucize verdik. Ey Muhammedi İsraîlogullar! sor, onlara gelip, Firavun kendisine; "Ey Musa! Ben seni büyülenmiş sanıyorum." demisti. Musa da: "Andolsun ki, bunları göklerin ve yerin Rabbinin açık belgeler olarak indirdiğini biliyorsun. Ey Firavun! Doğrusu, senin mahvolacağım sanıyorum." demisti.» (el-İsrâ, 101-102.)

Bu mucizeler, A'râf sûresinde tafsilatlı olarak açıklanmaktadır: «Andolsun M, biz de Firavun ailesini, ders alsınlar diye, yıllarca kuraklığa ve ürün kitliğine uğrattık. Onlara bir iyilik geldiği zaman', "Bu bizden ötürüdür." derler. Bir fenalığa uğrarlarsa da, Musa ve onunla beraber olanların uğursuzluğuna verirlerdi. Bilin ki, kendilerinin ugradığı uğursuzluk, Allah katındandır, fakat çoğu bunu bilmezler. Firavun ailesi, "Bizi sinirlemek için ne mucize gösterirsen göster, sana inanmayacağız." dediler. Bunun üzerine su baskını, çekirgeyi, güveyi, kurbağaları ve kani birbirinden ayrı mucizeler olarak onlara musallat kıldık. Yine de büyüklük taslayıp suçlu bir millet oldular." (ei-A'râf, i30-i33.) Bu dokuz ayet (mucize), Musa'ya verilen "on emir"den ayrı şeylerdir. Bunlar, Allah'ın kaderi kelimeleridir. On emir ise, Allah'ın ser'i (hukukî) kelimeleridir.

Noksanlıklardan münezzeh olan yüce Allah, Firavun'a gidip onu Hakka davet etmesi için Musa'ya emir verince Musa söyle demisti: "Rabbim, dedi, ben onlardan bir kisi öldürmüştüm, beni öldüreceklerinden korkuyorum. Kardeşim Harun, o dil bakımından benden daha güzel konuşur. Onu da benimle beraber, beni doğrulayan bir yardımcı olarak gönder. Zira ben, beni yalanlayacaklarından korkuyorum." (Allah) dedi: "Senin pazunu kardeşinle kuvvetlendireceğiz ve size öyle bir yetki vereceğiz ki, ayetlerimiz sayesinde onlar size asla erişemeyecekler. Siz ve size uyanlar üstün geleceksiniz!" (ei-Kasas, 33-35.)

Yüce Allah; kulu, elçisi ve kendisiyle konuştuğu Musa'nın; Kiptî adami

öldürdüğünde Firavun'un zulüm ve zorbalığından korkup Mısır'ı terkedisi esnasında, tekrar Firavun'un yanına dönmesini emretmisti. Ama Musa korkusunu beyan ederek söyle demisti: Yani Harun'u benimle beraber bir yardımcı ve destekçi olarak gönder. Senin mesajını o inançsızlara ulaştırma hususunda bana yardım etsin. Çünkü o, benden daha güzel konuşur ve meramım daha iyi ifade eder.

Cenâb-i Allah onun bu istegini söyle cevapladı: "Senin pazunu kardesinle kuvvetlendireceğiz ve size öyle bir yetki (delil) vereceğiz ki, ayetlerimiz (in bereketi) sayesinde size asla erisemeyecek (ve kötülükte bulunamayacak) lar. Siz ve size uyanlar üstün geleceksiniz!"

Tâ-Hâ sûresinde de Cenâb-i Allah söyle buyuruyor:

«"Simdi sen, Firavun'a git; çünkü o azdı." "(Musa) dedi ki: "Rabbim! Benim göğsümü aç (risalet görevini yüklenebilmesi için yüregimi genişlet.) Bana isimi kolaylaştır. Dilimden (su) düğümü çöz ki sözümü anlasınlar."» (Tâ-Hâ, 24-28.)

Denildi ki: Musa'nın dilinde pelteklik vardı. Bu pelteklik te su sebepten kaynaklanıyordu: Musa küçük bir çocuk iken Firavun'un kucagında oturduğu bir esnada Firavun'un sakalını tutup çekmisti. Buna öfkelenen Firavun, onu öldürmek istedi. Karisi Asiye korkarak, "Ne yapıyorsun? O bir çocuk!.." dedi. Bunun üzerine Firavun, onun aklını denemek için, önüne bir ates kuru ve bir de meyve bıraktı. Musa, elini meyveye uzatmak üzereydi ki bir melek onun elini tutup atese götürdü. Musa'da elini atese uzattı. Tuttugu ates korunu agzına götürdü. Dili yanınca da pelteklesti. Peygamberlikle görevlendirildiği zaman, konuşmasının insanlarca anlaşılabilmesi için Cenâb-i Allah'tan, dilindeki peltekliği biraz açmasını diledi. Onun istegi üzerine peltekliği biraz gitti. Ama peltekliği tamamen gitmedi.

Hasan Basrî demis ki: Peygamberler ancak ihtiyaçları kadar Allah'tan dilekte bulunurlar. Dilindeki peltekliğin sadece birazım açması için Allah'tan dilekte bulundugundan dolayı, dilindeki pelteklik tamamen gitmemisti.

(Allah kendisini rezil etsin) Firavun, güya kendi akli sıra, Musa'nın konuşmasında kusur arıyordu. "Neredeyse söz anlatamayacak durumda olan..." (ez-Zuhruf, 52.) Böyle diyerek Musa'yi kötülemeye çalışıyordu. Onun, meramını açıklayamadığım söylüyordu.

Sonra Musa (a.s.) söyle dedi:

«"(Rabbim), Bana ailemden bir vezir ver. Kardesim Harun'u.. Onunla arkamı kuvvetlendir. Onu da isime ortak yap ki, seni çok tesbih edelim ve seni çok analım. Sühpesiz sen bizi görmektesin." (Allah) buyurdu: "Ey Musa! İstedigin sana verildi."» (Tâ-Hâ, 29-36.)

Yani bütün dileklerini yerine getirdik, her ne istediysen sana verdik. Musa, Allah katında serefli olduğu için dileği yerine geldi. Cenâb-i Allah'ın, kardeşi Harun'a da peygamberlik vermesi için aracılık yap-. misti. Bu da onun için büyük bir sereftir. Yüce Allah buyurdu ki: "O Allah yanında itibarlı (bir kul) idi." (ei-Ahzâb, 69.)

"Ona rahmetimizden dolayı kardeşi Harun'u da peygamber olarak armagan ettik." (Meryem, 53.)

Mü'minlerin anası Hz. Aise, hac yolculuğunda bir adamin, etrafındakilerine: "Kardesine lütufta bulunan kardeş kimdir?" diye sordugunu isitmiş, ama etrafındakiler cevap veremeyip susmuşlardı. Hz. Aise, kendi mahfilinde oturanlara: "O, İmran oğlu Musa'dır. Kardeşi Harun'un da peygamber olması için Allah katında tavassutta bulundu da, kardesine vahiy geldi, peygamber oldu." Zaten Cenâb-i Allah buyurmuş ki: "Ona rahmetimizden dolayı kardeşi Harun'u da peygamber olarak armagan ettik."

Cenâb-i Allah, Suarâ sûresinde söyle buyuruyor:

«Rabbin, Musa'ya: "Haksizlik eden millete, Firavun'tin milletine git" diye nida etmişti. "Haksizlikten sakınmazlar mı?" Musa: "Rabbim! Dogrusu, beni yalanlamalarından korkuyorum, göğsüm daralıyor, dilim açılmıyor, onun için Harun'a da elçilik ver. Onların bana isnad ettikleri bir suç da vardır. Beni öldürmelerinden korkuyorum." demisti. Allah: "Hayir, ikiniz mucizelerimizle gidiniz. Dogrusu biz, sizinle beraber dinlemekteyiz. Firavun'a varınız: "Biz süphesiz âlemlerin Rabbinin elçileriyiz. İsrailö'gullarım bizimle beraber gönder, deyiniz." demisti. Firavun, Musa'ya: "Biz seni çocukken yanımıza alıp büyütmedik mi? Hayatının birçok yıllarım aramızda geçirdin. Sonunda yapacağını da yaptın. Sen nankörün birisin." dedi." (es-Suarâ, 10-19.)

Yani Firavun'a gidip deyin ki: Esi ve ortagi olmayan tek Allah'a kulluk et. Zulmün ve zorbalığın altında ezilmekte olan İsrailogullarından elinde bulunan tutsakları serbest bırak. Rabblerine diledikleri gibi ibadet etmelerine ilisme. Bırak da arzu ettikleri gibi onun huzurunda dua edip yakarista bulunsunlar ve kendilerini onu birlemeye adasınlar...

Firavun bu çağrı karsısında büyüklük taslayıp azdı; Musa'ya horla-yıcı ve küçümseyici bir nazarla baktı ve söyle dedi: "Biz seni çocukken yanımıza alıp büyütmedik mi? Hayatının bir çok yıllarını aramızda geçirdin." Sen, evimizde büyüttüğümüz, uzun süre kendisine çeşitli nimetler vererek iyilikte bulundugumuz o küçük çocuk değil misin?

Bu ifadelerde gösteriyor ki, Musa'nın tevhide davet ettiği Firavun daha önce onun yüzünden Misir'dan firar etmiş olduğu Firavun'un kendisidir. Ama Ehl-i

Kitap aykiri görüs beyanında bulunarak, Musa'nin Misir'dan firarina neden olan Firavun'un, Musa'nin Medyen sehrinde bulunduğu sıralarda öldüğünü, Musa'nin tevhide davet ettiği Firavun'unsu baska bir Firavun olduğunu söylemişlerdir.

"Sonunda yapacağım da yaptın. Sen nankörün birisin." Çünkü Kiptîyi öldürdün, bizden kaçıp firar ettin ve nimetlerimize karşı nankörlük ettin. «Musa: "O isî kasden yaptımşa sapıklardan biri sayılırım." dedi. (Yani bana vahiy gelmeden ve ben peygamber olmadan önce o isî yaptım.) Bu yüzden sizden korkunca, aranızdan kaçtım. Rabbim bana hikmet verip, beni peygamber yaptı."» (es-Suarâ, 20-21.)

Sonra Musa, Firavun'un, kendisini besleyip iyilikte bulunmasını basa kakmasına ve minnet etmesine su cevabı verdi: "Basıma kaktığın bu nimet, İsrailoğullarını kendine köle ettiğinden ötürüdür." (es-Suarâ, 22.)

Anlatmış olduğun bu nimet ve bana yaptığını söylediğin bu iyilik, İsrailoğullarından sadece bir tek adama, yani bana yapılmıştır. Ama buna karşılık sen, İsrailoğulları gibi büyük bir milleti kendi hizmetinde ve isinde köle gibi çalıştırdın, onları köleleştirdin!..

«Firavun: "Âlemlerin Rabbi de nedir?" dedi. Musa: "Eğer kesin olarak bilecek kimseler iseniz bilin ki O, göklerin, yerin ve ikisinin arasında bulunanların Rabbidir." dedi. Yanında bulunanlara: "İsitmiyor musunuz?" dedi. "O sizin de Rabbiniz, önce geçmiş atalarınızın da Rabbidir." dedi. Firavun, çevresindekilere: "Size gönderilen peygamberiniz süphesiz delidir." dedi. Musa: "Eğer akledebilen kimselerdenseniz bilin ki o, doğunun, batının ve ikisinin arasında bulunanların Rabbidir." dedi.» (es-Suarâ, 23-28.)

Yüce Allah, Musa ile Firavun arasında geçen tartışmayı, Rabbi ile konuşma şerefine eren Musa'nin alçak Firavun'a karşı ileri sürdüğü sübjektif, objektif ve mantıksal delilleri bize anlatıyor. Zira rezil Firavun, kainatı yoktan var eden kutlu ve yüce yaratıcının varlığını inkar etmiş, kendisinin ilah olduğunu iddia etmişti:

«(Adamlarını) topladı, (onlara) bağardı: "Ben sizin en yüce tanrınızım!" dedi.» (en-Nâziât, 23-24.)

«Firavun dedi ki: "Ey ileri gelenler! Ben sizin için, benden başka bir tanrı bilmiyorum."» (el-Kasas, 38.)

O, inadından ötürü böyle diyordu. Yoksa, kendisinin Allah'ın ni-

metleriyle beslenen bir kul olduğunu; yoktan var edip esyaya ve canlılara şekil verenin ve gerçek ilahın Allah olduğunu biliyordu. Nitekim Cenâb-ı Allah ta buyurmuş ki: «Vicdanları, onları(n doğruluğuna) kanaat getirdiği halde, sırf haksızlık ve böbürlenme yüzünden onları inkar ettiler. Bak işte, o

bozguncuların sonu nasıl oldu?» (en-Neml, 14.)

Peygamberliğini inkar ve de kendisini gönderen bir Rabbin mevcut olmadığını izhar sadedinde Firavun, Hz. Musa'ya şöyle sordu: "Âlemlerin Rabbi de nedir?" Çünkü Musa'yla Harun, ona: "Biz âlemlerin Rabbinin elçileriyiz." demislerdi. Sanki onlara bunu demek istiyordu. "Sizi peygamber olarak gönderdiğini iddia ettiğiniz âlemlerin Rabbi de kimdir?" Musa, ona cevaben dedi ki: "Eğer kesin olarak bilecek kimseler iseniz bilin ki O, göklerin, yerin ve ikisinin arasında bulunanların Rabbidir!" Yani O, su görünen göklerle yerin; bulut, yağmur, rüzgar, bitki, hayvan gibi göklerle yer arasında bulunan çeşitli yaratıkların Rabbidir. Yakînî iman sahipleri bu sayılan varlıkların kendiliklerinden meydana gelmediklerini, bunları meydana getiren bir yaratıcı ve mucidin bulunmasının zorunlu olduğunu bilir. O yaratıcı ve mucit de, kendisinden başka tanrı bulunmayan ve âlemlerin Rabbi olan Allah'tır.

Firavun, etrafındaki emir, kumandan ve vezirlerine, Musa'nın söylediklerini küçümsemek için: "Bunun sözünü isitmiyor musunuz?" dedi.

Musa'da ona ve etrafındakilerine dedi ki: «O sizin de Rabbiniz, evvelki atalarınızın da Rabbidir.» (cs-Suarâ, 26.)

O, sizi de, sizden Önceki baba ve dedelerinizi, tarihe karışmış eski kusakları da yaratmıştır. Çünkü herkes bilir ki, kendisini ne kendi şahsi, ne babası, ne de anası yaratmıştır. Yaratık, yaratığı meydana getiremez. Bir yaratığı ancak âlemlerin Rabbi yaratıp meydana getirir. Bu iki durum, su ayet-i kerimede de anlatılmaktadır:

"Biz onlara, ufuklarda ve kendi canlarında ayetlerimizi göstereceğiz ki o (Kur'an)'ın gerçek olduğu, onlara iyice belli olsun." {Fussüet, 53.}

Bütün bunlara rağmen Firavun, gaflet uykusundan uyanmadı, sapıklığından kurtulamadı. Bilakis azgınlık, inat ve küfrünü devam ettirdi. «Dedi ki: "Size gönderilen (bu) elçiniz mutlaka delidir." (Musa): "Eğer düşünürseniz O, doğunun, batının ve bunlar arasında bulunanların da Rabbidir." dedi.» (eS-Suarâ, 27-28.)

Su parlak yıldızları hizmetimize veren, su dönmekte olan gök cisimlerini hareket ettiren, karanlıkla aydınlığı yaratan, göklerle yerin ve Öncekilerle sonrakilerin Rabbi, güneşle ayın ve sabit olarak durup göz kamastıran yıldızlarla hareket halindeki yıldızların yaratıcısı, karanlı-giyile birlikte geceyi ve aydınlığıyla birlikte gündüzü yoktan var eden Allah'tır. Bütün bu saydıklarımız, O'nun hüküm ve itaati altında olup,

O'nun verdiği enerji ile hareket etmekte, uzay boşluğunda yüzmekte, belli bir zaman periyodu içinde birbirlerini takip etmektedirler. O yücedir, yaratıcıdır, mülkün sahibidir, yaratıkları üzerinde dilediği gibi tasarrufta

bulunur.

Deliller karsisinda süphesi kalmayan Firavun, çaresiz kalarak isi inada bindirdi. Kafi burhanlara karsi bir diyecegi kalmadigindan kuvvet ve otoritesini kullanmak mecburiyetinde kaldı.

«Dedi ki: "(Ey Musa!) Andolsun İd benden baska tanrı edinirsen,se-ni mutlaka zindana atılanlardan yapacağım." (Musa, peki) dedi: "Sana (dogrulugumu) apaçık (gösteren) birsey getirmis olsam da mı?" (Firavun): "Eger dogrulardansan onu getir (bakalım)." dedi. (Musa), degnegini atti, bir de (baktılar ki) o, apaçık bir ejderha! Elini (koltugunun altından) çıkardı; o da, bakanlara paril paril parlayan bir sey oluverdi." (es-Suarâ, 29-33.)

El ve degnek mucizeleriyle Cenâb-i Allah, Musa'yi Firavun ve adamlarina karsi güçlendirmisti. Musa'nin degnegini yere birakip korkunç irilikteki heybetli bir ejderhaya dönüvermesi; akillara hayret veren ve saskinlikten dolayi gözleri faltasma çeviren büyük bir mucizedir. Öyleki bir rivayete göre degnegin ejderhaya dönüştüğünü temasa eden Firavun, büyük bir ürküntüye ve siddetli bir korkuya kapilmis, kirk günden fazla süren siddetli bir ishale yakalanmisti. Halbuki daha önce kirk günde bir ayak yoluna giderken, bu defa tamtersi bir durumla karsilasmisti.

Musa elini koltugunun altina koyup çıkardıktan sonra elinin ay parçası gibi parladiğım ve aydinliginin gözleri kamastirdigini, ikinci kez koltugunun altina koyunca yine eski haline döndüğünü görünce Firavun yine korkmustu. Ama bütün bu harikulade haller, o meluna bir fayda vermedi. İman etmedi, bilakis eski halini devam ettirdi. Musa'nin gösterdiği harikaların büyü olduğunu söyledi ve büyücülerle Musa'ya karsilik vermek istedi. Kendi idaresi altında bulunan beldelerle diğer komsu ülkelerle beldelere, büyücülerini toplayip getirmeleri için adamlar gönderdi. Nitekim ilgili bölümde de genişçe anlatılacağı gibi Cenâb-i Allah; Firavun'a, ileri gelen adamlarina ve devlet erkanına karsi hakkı açıklayıcı kesin delillerle kat'î burhanları ortaya koymustu. Övgü ve minnetler Allah'adır.

«...Medyen halkı arasında yıllarca kaldın. Sonra (senin için) takdir ettiğimiz bir vakitte bize geldin ey Musa! Seni kendim için seçtim. Sen ve kardesin, ayetlerimi götürün, beni anmakta gevseklik etmeyin. Firavun'a gidin, çünkü o azdı. O'na yumusak söz söyleyin. Belki Ögüt alır veya korkar. Dediler ki: "Rabbimiz! Onun bize taskinlik etmesinden yahut iyice azmasından korkuyoruz." Korkmayın, dedi, ben sizinle beraberim, isitir ve görürüm.» (Tâ-Hâ, 40 -46)

Cenâb-i Allah, kendisine vahyedip peygamberlik verdiği gecede Musa'yla konusurken, ona hitaben söyle demisti: Sen Firavun'un evinde büyütölmekteyken seni gözetliyordum. Benim lütuf ve korumam altındaydın. Sonra seni kendi irade, tedbir ve takdirim ile Misir diyarından

çikarip Medyen'e gönderdim. Yillarca orada kaldin. Sonra senin için takdir ettiğim bir zamanda geldin. "Seni kendim için seçtim." Seninle konuşmak ve peygamberlik vermek için seni seçtim. "Sen ve kardesin, ayetlerimi götürün. Beni anmakta gevseklik etmeyin." Yani Firavun'a gittiginizde beni hatirinizdan çıkarmayin. Çünkü beni anmanız, onunla konuşmak ve ona cevap vermek için size güç verecektir. Ona öğüt vermek ve ona karsi deliller ileri sürmek hususunda kendinizi kuvvetli bulacaksınız deniliyor. Nitekim bir hadiste buyurulmus ki; "Kulum, secaatte dengi olan biriyle karsilastiginda beni anan herkestir."

Bir ayet-i kerimede de Cenâb-i Allah söyle buyurmustur:

«Ey inananlar ! Bir toplulukla karsilastiginiz zaman, sebat edin ve Allah'i çok anin ki, basariya erisesiniz.» (el-Enfâl, 45.)

"Firavun'a gidin, çünkü o azdi. Ona yumusak söz söyleyin, belki öğüt alır veya korkar." (Tâ-Hâ, 43-44.)

Bu ifadeler, Cenâb-i Allah'in, Firavun'un azginaligini, zorbaligini ve kafirligini bildigi halde yaratiklarina karsi yumusak huylu, alicenap, sefkatli ve merhametli oldugunu göstermektedir. Firavun, Allah'in yaratiklarinin en rezili ve en alçagiydi. Allah ona o zamanin en seçkin insanini peygamber olarak göndermisti. Bununla birlikte yine de yüce Allah, Musa ile Harun'a, Firavun'a nazikçe ve kibarca çağrida bulunmalarini, yumusak sözlerle ona hitab etmelerini tavsiye etmisti. Belki öğüt alır veya korkar diye ona mülayimce muamelede bulunmalarini tenbih-lemisti. Nitekim peygamber (s.a.v.) Efendimiz'e de ayni tavsiyelerde bulunmustur:

«(Ey Muhammed!) Sen hikmetle, güzel öğütle Rabbinin yoluna çağir ve onlarla en güzel sekilde mücadele et.» (en-Nahl, 125.)

«İçlerinden zulmedenleri hariç, kitab ehliyle ancak en güzel tarzda mücadele edin.» (ei-Ankebüt, 46.)

Hasan Basrî dedi ki: "Ona yumusak söz söyleyin" cümlesinden kast edilen mana sudur: Yanlis yolda oldugunu ona açıklayin ve deyin ki: Senin bir Rabbin vardır. Hepimizin sonu vardır. Yolunun ilerisinde Cennet ve Cehennem vardır. Vehb b. Münebbih dedi ki: Cenâb-i Allah, Musa'yla Harun'a, kendisinin söyle dedigini Firavun'a aktarmalarini ten-bihledi: "Dogrusu, ben gazap ve cezalandirmaya göre, affedip bagislamaya daha yakinim.»

Yezid er-Rakkasî bu ayeti okurken (ya da dinlerken) söyle demis: "Ey kendisine düşmanlik edenlere çabuk kosan Allah'im! Acaba seni dost edininp sana seslenenlere ne kadar çabuk kosarsin?"

«Musa ile Harun dediler ki: "Rabbimiz! Onun bize taskinlik etmesinden yahut iyice azmasindan korkuyoruz." (Tâ-Hâ, 45.) Firavun, inatçı bir zorba

ve sapikligindan vazgeçmeyen bir seytandi. Misir'in diktatörüydü. Ülkenin dört bir yanında geniş bir otoritesi, itibar, nüfuz ve askerleri vardı. Nihayet birer insan olduklarından dolayı Musa ile Harun ondan ürkmüş, ilk etapta kendilerine tecavüzde bulunacağından korkmuşlardı. Cenâb-i Allah da onlara sebat vermisti. Çünkü o, yücelerin de yücesidir. Söyle buyurmustu: «Korkmayın, ben de sizinle beraberim. Isitir ve görürüm.» (Tâ-Hâ, 46.)

«Biz sizinle beraberiz. (Aranızda geçecekleri) dinliyoruz.» (es-Suarâ, 15.)

"Haydi, varin ona deyin ki: "Biz senin Rabbînin elçileriyiz; îsrailo-gullarini bizimle gönder, onlara azab etme. Biz Rabbinden sana ayetler getirdik. Esenlik, hidayete uyanlaradır. Bize, (Allah'i) yalanlayip (ondan) yüz çevirenin, azaba ugrayacağı vahyolundu." (Tâ-Hâ, 47-48.)

Cenâb-i Allah, Musa'yla Harun'a, Firavun'a gidip onu esi ve ortagi olmayan tek Allah'a kulluk etmeye çağırmalarını, îsrailogullanni kendileriyle beraber göndermesini, onları esaret ve ezilmslikten kurtarmasını, onlara iskence etmemesini ona söylemelerim emretmistti.

"Biz sana Rabbinden ayetler getirdik." Bu ayetler ve mucizeler de degnek ve el gibi iki büyük ve kesin delil idi. "Esenlik, hidayete uyanlaradır." Evet, esenlik, sadece doğru yolda olanlaradır. Sonra Musa'yla Harun, hakkı yalanlamanın cezasını Firavun'a hatırlatarak onu tehdid ettiler: "Bize (Allah'i) yalanlayip (ondan) yüzçevirenin, azaba ugrayacağı vahyolundu." Yani kalbiyle hakkı yalanlayip, bedeniyle de salih amel işlemekten yüzçevirenler azaba ugrayacaklardır.

Süddî ve diğerleri dediler ki: Musa (a.s.), Medyen'den gelir gelmez anasının ve kardeşi Harun'un yanına vardı. Akşam yemegim yiyorlardı. Önlerinde lahana vardı. Sofraya oturup kendileriyle birlikte yemek yedi. Sonra dedi ki: Ey Harun! Cenâb-i Allah, seninle beraber Firavun'a gidip onu Allah'a kulluk etmeye çağırmamızı emir buyurdu. Kalk da benimle gel. Çikip Firavun'un kapisına gittiler. Kapisinin kilitli olduğunu gördüler. Musa, kapici ve mabeyincilere: "Firavun'a, Allah'in elçilerinin kapıda durduğunu bildirin." dedi. Kapidaki görevliler onu alaya aldılar.

Bazı tarihçilerin anlattıklarına göre, ancak uzun zaman sonra Firavun'un yanına girmelerine izin vermişler. Muhammed b. İshak'ın anlattığına göre, içeri girmelerine ancak iki yıl sonra izin vermişler. Çünkü onların huzura kabul edilmeleri için Firavun'dan izin istemeye kimse cesaret edemiyormuş. Doğrusunu Allah bilir. Rivayete göre Musa, kilitli kapiya gelerek degnegiyle vurmuş, buna sinirlenen Firavun, onların yakalanıp huzuruna getirilmelerini emretmiş. Huzura

çiktıklarında onu aldıkları emir gereğince yüce Allah'a davet etmişler.

Ehl-i Kitap kaynaklarında anlatıldığına göre Cenâb-i Allah, Musa'ya söyle

demis: Yakub'un soyundan olan Harun seni karsilayip seninle bulusacak. Israil ogullarinin âlimlerini de yaniniza alip Firavun'a gidin. Ona mucizeleri gösterin.

Firavun'dan, Israilogullarini sizinle beraber göndermesini isteyin. Ama ben onun kalbini katil astiracagim. Israilogullarini sizinle birlikte göndermek istemeyecektir. Mucize ve harikalarinin çogu, Misir diyarinda ona gösterilecektir.

Öte yandan Cenâb-i Allah, Harun'a da vahyederek Musa'yi karsilamasini ve çölde, Horib daginin yaninda Musa'yla bulusmasini emretmisti: Karsilastiklarinda Musa, Rabbinin kendisine vermis oldugu emirleri ona ilette. Israilogullannin âlimleriyle beraber hep birlikte Misir'a girerek Firavun'un sarayina varip Allah'in mesajim ona teblig ettiklerinde, o söyle cevap vermisti: "Allah ta kim? Ben onu tanimiyorum. Israilogullarini da sizinle beraber göndermem!"

Cenâb-i Allah Firavun'un söyle dedigini haber veriyor: (Firavun): "Rabbiniz kim ey Musa?" dedi. (Musa): "Rabbimiz, herseye yaratilisini (varligini ve biçimini) verip sonra onu dogru yola ileten (yaratilis gayesine uygun yola yöneltenedir." (Firavun): "Peki ya ilk nesillerin hali ne olacak?" dedi. Dedi ki: "Onlarin bilgisi, Rabbimin yaninda bir kitapta (Levh-i Mahfuz) dir. Rabbim sasmaz ve unutmaz, O ki, yeri size besik yapti ve onda sizin için yollar açti, gökten bir su indirdi. Onunla her çeşit bitkiden çiftler çıkardik. Yiyin, hayvanlarinizi otlatin. Süphesiz bunda, akil sahipleri için (Allah'in birligine) isaretler vardır. Sizi ondan (yani yerden) yarattik, yine oraya döndürecegiz ve bir kez daha ondan çıkaracagiz."» (Tâ-Hâ, 49-55.)

Cenâb-i Allah, yaraticinin varligini inkar eden Firavun'un söyle dedigini haber veriyor: "Rabbiniz kim ey Musa?" (Musa) dedi ki: «Rabbimiz, her seye yaratilisini (varligini ve biçimini) verip sonra onu dogru yola ileten (yaratilis gayesine uygun yola yöneltten) dir.» Yani Rabbimiz, halki varatan, onlar için is ve rizik takdir eden, ecel tayin edendir. Bütün bunlari da kendi katindaki bir kitaba, Levh-i Mahfuza yazandir. Sonra her mahluku, yaratilis gayesine yöneltendir. Ilminin mükemmelligi dolayisiyla varliklari, yarattigi maksatlara uygun mecralara sevkettir. Nitekim bir ayette de söyle buyurulmustur: "Rabbinin yüce adini tesbih et. O ki (her seyi) yaratti, düzene koydu." (el-A'lâ, 1-2,) Yani bir kader takdir etti ve yaratiklari o istikamete yöneltti.

Firavun, Musa'ya dedi ki: "Peki ya ilk nesillerin hali ne olacak?" Madem ki Rabbın yaraticidir, yaratiklari da yaratilis amaçlarına uygun yola yöneltmektedir.. Öyleyse ne diye ilk nesiller ondan baskasına kulluk ettiler? Yıldizlari ve bildigin diger seyleri ona es ve ortak kostular? Senin bu söylediklerim ilk nesiller bilmiyorlar miydi? Musa dedi ki: «Onlarin bilgisi

Rabbimin yanında bir kitapta (Levh-i Mahfuz)dir. Rabbim sasmaz ve unutmaz.» Yani ilk nesiller ondan baskasına kulluk etmiş olsalar da bu, senin haklı olduğunu; benim söylediklerimin de asilsiz şeyler olduklarını göstermez. Çünkü onlar da senin gibi cahil kimselerdi. İşledikleri irili ufaklı bütün fiiller, onların amel defterlerine kaydedilmiştir. Onur ve üstünlük sahibi Rabbim, yaptıklarının cezasını onlara çeiktirecektir. Hiç kimseye, zerre kadar haksızlık edilmeyecektir. Çünkü kulların işledikleri bütün fiiller, Rabbimin katındaki bir kitapta yazılıdır. O kitaba yazılan şeylerin hiç biri kaybolmaz. Rabbim de hiç bir şeyi unutmaz.

Sonra Musa, Firavun'a, Rabbin yüceliğini, esyayı yaratmaya muktedir oluşunu, yeryüzünü mahlukat için bir besik, göğü de korunmuş bir tavan kilisini, kullarla hayvan ve davalarının riziklanmaları için bulutlarla yağmurları onların hizmetine verisini anlattı ve dedi ki: "Yiyin, hayvanlarınızı otlatın. Süphesiz bunda akıl sahipleri için (Allah'ın birliğine) işaretler vardır." Yani kusursuz akıl sahipleriyle sağlam bir yaratılışa sahip olanlar için bu anlatılanlarda, Allah'ın varlığına ve birliğine işaretler vardır. O, yaratan ve rizik verendir. Nitekim bir ayet-i kerimede de söyle buyuruluyor:

"Ey insanlar! Sizi ve sizden öncekileri yaratan Rabbinize kulluk edin ki, (Allah'ın azabından) korunasınız. O (Rabb) ki yeri, sizin için dösek, göğü de bina yaptı. Gökten su indirdi. Onunla size rizik olarak çeitli ürünler çıkardı. Öjdeyse siz de, bile bile Allah'a esler kosmayın." (el-Bakara, 21-22.)

Cenâb-i Allah, yerin yağmurla canlanıp bitkileri yeserterek harekete geçtiğini anlatırken de, her şeyin bir sonunun olacağına dikkat çekmiştir: "Sizi ondan (yani yerden) yarattık. Yine oraya döndürecekiz ve bir kez daha ondan çıkaracağız." (Tâ-Hâ, 55.)

"İlkin sizi yarattığı gibi yine O'na döneceksiniz." (el-Arâf, 29.)

"Yaratmaya başlayan O'dur. Sonra onu çevirip yeniden yapar. Bu, O'na daha kolaydır. Göklerde ve yerde en yüce (güç ve san) sembol (ü) O'nundur. O, üstündür, hikmet sahibidir." (er-Rûm, 27.)

«Andolsun biz ona (Firavun'a) ayetlerimizin hepsini gösterdik. Yine de yalanladı ve dayattı. Ve: "Sen bizi büyüyle yurdumuzdan çıkarasın diye mi geldin Ey Musa?" dedi. "Biz de mutlaka sana o (se)nin (büyün) gibi bir büyü getirecekiz. Sen şimdi seninle bizim aramızda bir buluşma zamanı ve yeri tayin et. Ne senin, ne de bizim caymayacağımız uygun bir yerde olsun." (Musa): "Buluşma zamanınız, süs günü (bayram günü) ve insanların toplandığı kusluk vakti olsun." dedi.» (Tâ-Hâ, 56-59.)

Cenâb-i Allah, Firavun'un ilahî ayetleri yalanlamak ve onlara uymayıp büyüklük taslamakla ne kadar cahillik ve akilsizlik ettiğini, onun bedbaht

oldugunu bildiriyor. Musa'ya da: "Senin su gösterdigin harikalar büyüdür. Biz de onun gibi bir büyü ile sana karsibk verecegiz." dedigini; sonra da ondan, büyü gösterisi için yer ve zaman belirlemesini istedigini haber veriyor. Musa'nin en çok istedigide buydu zaten. Musa, Allah'in ayetlerinin, mucize ve harikalarinin, kalabalik bir insan toplulugu önünde gösterilmesini çok istiyordu, Bu sebeple dedi ki; "Bulusma zamaniniz, süs günü (bayram günü) ve insanların toplandigi kusluk vakti olsun." Çünkü kusluk vaktinde gunesin aydinligi çok olur. Hakikat, daha açık bir sekilde görülüp tecelli eder. Bulusmanın gece vakti, karanlıkta olmasını istememisti. Halbuki Firavun milletin hileli ve bâtıl âdetine göre geceleyin ve karanlıkta bulusmak daha revaçtaydi. Bilakis bulusmanın gündüzleyin ve aydınlıkta olmasını istemisti. Çünkü o, Rabbinin, Kiptilein hosuna gitmese de hak dini yüceltecegini kesinlikle biliyordu.[41]

Yüce Allah buyurdu ki:

«Firavun dönüp gitti, hilesini (büyücüleri ve onların aletlerini) topladı, sonra (belirtilen yere) geldi. Musa onlara: "Yazik size, dedi. Allah'a yalan uydurmayın.; Sonra (O), bir azab ile kökünüzü keser, dogrusu iftira eden perisan olmustur!" (Firavun'un topladigi büyüçüler), işlerini kendi aralarında tartistilar ve gizli konustular. Dediler ki: "Bunlar iki büyüçü, baska birsey degil. Istiyorlar ki, büyüleriyle sizi yurdunuzdan çıkarsinlar ve sizin örnek yolunuzu, (en güzel dininizi) gidersihler." Onun için siz hilenizi toplayin. Sonra sıra halinde gelin. Bu gün üstün gelen basarmistir.» (Tâ-Hâ, 60-64.)

Cenâb-i Allah, Firavun'un ülkedeki bütün büyüçülerini topladigini haber veriyor. O zaman Misir'da çok sayıda usta büyüçüler varmis. Firavun'un adamlari, her beldeden ve mekandan büyüçüler toplamislardi. Çok sayıda büyüçüler toplulugu olusmustu. Muhammed b. Ka'b'm dedigine göre 80.000, Kasim b. Ebi Berde'nin dedigine göre 70.000, Süddî'nin dedigine göre 30.000 küsur, Ebu Umame'nin dedigine göre 19.000, Muhammed b. İshak'm dedigine göre 15.000, Kabû'l-Ah-bar'm dedigine göre 12.000 kisiymisler.

Ibn Ebi Hatîm'in rivayetine göre Ibn Abbas, sadece yetmis kisi, bir baska rivayete göre de onların Israilogullarından kirk genç kisi olduklarini söylemistir. Firavun, onlari büyüçülere göndererek büyü öğrenmelerini emretmistî. Bu nedenle büyüçüler ona söyle demislerdi: "Senin bizi zorla (yip yaptir) digin büyüyü..." Ancak Firavun'un, Israilogullarından olan o gençleri büyüçülerin yanina göndererek, büyü öğrenmelerini emrettiği, ihtilafidir.

Firavun ile devlet erkani ve reayasi sabah erkenden gösteri yerine geldiler. Çünkü Firavun daha önce ilanât yaparak herkesin bu büyük gösteri yerine

gelmesini istemisti. Gösteri yerine gelmek için evden çıkarken herkes söyle diyordu: "Umariz ki büyücüler üstün gelirse biz de onlara uyariz." (es-Suarâ, 40.)

Musa (a.s.) öne geçerek büyücülere öğüt verdi. Onlari, Allah'in ayet ve hüccetlerine karsi olan bâtil büyü yapmamaya çağirdi ve dedi ki: "Yazik size. Allah'a yalan uydurmayin. Sonra (O) bir azab ile kökünüzü keser, dogrusu, iftira eden perisan olmustur!" (Firavun'un topladigi büyücüler), islerini kendi aralarinda tartistilar. Kendi aralarinda farkli görüşler ileri sürdüler. Biri dedi ki: "Musa'nin söyledikleri, peygamber sözüdür. O, bir büyücü degildir." Bir digeri ise, onun büyücü oldugunu söyledi. Aralarinda neler söylediklerini ancak Allah bilir. Bu hususta ve digeri hususlarda büyücüler kendi aralarinda gizlice konustular.

Dediler ki: "Bunlar iki büyücü, baska birsey degil. Istiyorlar ki, büyüleriyle sizi yurdunuzdan çıkarsinlar."

Yani Musa ile kardesi Harun, iki usta ye bilgili büyücüdür. İnsanlari etraflarina toplayarak hükümdara ve maiyetine saldirmayi, kökünüzü kazimayi, büyücülük sanatini kullanarak basiniza geçmeyi tasarliyorlar.

"Onun için siz hilenizi toplayin. Sonra sira halinde gelin. Bu gün üstün gelen basarmistir."

Yukaridaki ilk cümleyi, düşünüp tedbir almak, bu hususta birbirlerine tavsiyede bulunmak, olanca hüner, ustalik, iftira, hile ve dalaverelerini ortaya koymak için söylemislerdi. Ama ne gezer! Vallahi bütün zanlari bosa çıktı. Görüşleri isabetli olmamisti. Büyü, iftira ve hezeyanlari, Allah'in kendisiyle konuşma serefine erdirdigi, kiymetli elçisi Musa vasitasiyla izhar ettigi harikalarla mucizelere karsi nasıl durabilirdi? O serefli rasûl ki, akillari sasirtan ve gözleri kamastiran burhanlarla teyid edilmistir.

"Siz hilenizi toplayin, sonra sira halinde gelin." Böyle dedikten sonra büyücüler, sanatlarini icra için öne geçmeye birbirlerini tesvik etmislerdi. Çünkü Firavun, onlara vaatte bulunup ümit vermisti. "Fakat seytanin onlara va'di, aldatmadan baska birsey degildir."

«Dediler ki: "Ey Musa! Ya sen at, yahut Önce atan biz olalim." (Musa) : "Hayir, siz atin!" dedi. (Attilar, Musa) bir de ne görsün: Büyülerinden ötürü onların ipleri ve sopalari hakikaten kosuyor gibi görünüyor. Bu yüzden Musa, içinde bir korku duydu. (Biz kendisine): "Korkma, dedik, üstün gelecek sensin, sen! Sag elindekini at! Onlari yaptiklarini yutacaktır. Çünkü onların yaptiklari, bir büyücünün hilesidir. Büyücü de nereye varsa iflah olmaz!"» (Tâ-Hâ, 65-69.)

Büyücüler sira halinde gelince, Musa ile Harun (a.s.) karsilarina dikilip durdular. Dediler ki: "Ey Musa! Önce ya sen at, ya da biz atalim." Musa:

"Hayir, siz atin." dedi. Beraberlerinde getirdikleri degnekleri ve ipleri ellerine aldilar. Iplerle degnekleri civa ve benzeri sivilara bulamislardi. Bu sivilar nedeniyle o iplerle degnekler (günes altinda isminca genlesip) hareket etmeye baslamislardi. Seyirciler de, bunlari kendiliklerinden hareket etmekte olduklarini sanmislardi. «Bu esnada büyüçüler, halkin gözünü büyüleyerek onlan ürkütmüs, degnekleriyle iplerini yere birakmis, biralarken de: "Firavunun serefine biz, elbette biz galib gelecegiz" demislerdi.» (es-Suarâ, 44.)

Yüce Allah buyurdu ki:

"Atınca insanlari gözlerini büyülediler, onlan ürküttüler ve büyük bir büyü (ortaya) getirdiler." (ei-A'râf, iie.)

(Attilar, Musa) bir de ne görsün: Büyülerinden ötürü onlari ipleri ve sopalari hakikaten kosuyor gibi görünüyor. Bu yüzden Musa, içinde bir korku duydu.

Yani kendi elindelrim yere atmadan halkin, onlari hile ve büyülerine aldanmalarindan korktu. O da, emir almadan bir sey yapacak durumda degildi. Hemen o anda Cenâb-i Allah kendisine vahiy gönderdi: "Korkma, üstün gelecek sensin, sen! Sag elindeki at! Onlari yaptiklarim yutacaktır. Çünkü onlari yaptiklari, bir büyüçünün hilesidir. Büyücü de nereye varsa iflah olmaz!" Vahyi alir almaz Musa, degnegini yere atti ve söyle dedi: "Sizin getirdiginiz sey, büyüdür. Allah, onu mutlaka bosa çıkaracaktır. Çünkü Allah bozguncularin isini düzeltmez! Ve suçlular istemese de Allah, sözleriyle gerçegi ortaya çıkaracaktır!"

(Yunus, 81-82.)

«Biz de Musa'ya: "Degnegini at!" diye vahyettik. Bir de baktilar ki o, onlari uydurduklarini yakalayip yutuyor. (Musa'nin ejderha olan degnegi, büyüçülerin büyülerini yutup yok etmisti). Gerçek ortaya çıktı ve onlari bütün yaptiklari bosa çıktı. Orada yenildiler, küçük düstüler. Ve büyüçüler secdeye kapandilar. "Âlemlerin Rabbine, Musa ve Harun'un Rabbine inandik." dediler.» (ei-A'rftf, 117-122.)

Musa, elindeki degnegi yere birakinca, onun ayakli, büyük bir ejderha oldugunu gördü. Selef ulemasinin çoğunun anlattiklarina göre yilanin uzun ve kalin bir boynu, insani ürküten korkunç bir görünümü vardi. Öyle ki onu görenler ondan uzaklasmaya ve kaçmaya baslamislardi. O, büyüçülerin yere birakmis olduklari iplerle degneklerin üzerine gidiyor, çok seri bir sekilde onlari birer birer yutuyordu. İnsanlar da saskinlikla onu seyrediyorlardi. Firavun'un büyüçüleriyse, kendilerini ürkütüp saskina çeviren bir sey görmüs, akil ve hayallerinden geçmeyen, ustaliklarim geride birakan bir durumla karsilasmislardi. Sahib olduklari bilgi sayesinde,

Musa'nin bu gösterisinin büyü, göz boyama, hayal, yalan, iftira ve sapıklık olmadığını iyiden iyiye anlamış; bunun, ancak Hak Teâlâ tarafından yapılabilecek gerçek bir mucize olduğuna inanmışlardı. Allah, kalplerindeki gaflet perdesini aralamış; kalplerini, içinde yaratmış olduğu hidayet nuruyla aydınlatmış,,katilğini gidermişti. Onlar da Rablerine yönelerek huzurunda secdeye kapanmışlardı. İman ettiklerini de orada hazır bulunanlara açıklamış, ceza ve beladan korunmuşlardı. "Harun'un ve Musa'nın Rabbine iman ettik." demişlerdi. Nitekim Cenâb-ı Allah buyurmuş ki:

"Bunun üzerine büyücüler secdeye kapandılar: "Harun'un ve Musa'nın Rabbine inandık!" dediler.

(Firavun): "Ben size izin vermeden ona inandınız ha? O, size büyü öğreten büyüğünüzdür. Öyleyse ben de sizin ellerinizi ve ayaklarınızı çaprazvari keseceğim ve sizi hurma dallarına asacağım. Hangimizin azabı daha çetin ve sürekli imis bileceksiniz!" dedi. Dediler ki: "Biz seni, bize gelen açık delillere ve bizi yaratana tercih edemeyiz. Yapacağını yap, sen ancak bu dünya hayatında istediğini yapabilirsin. Biz Rabbi-mize inandık ki (O) bizim günahlarımızı ve senin bizi zorla (yıp yaptır) dağın büyüü bağışlasın. (Elbette) Allah daha hayırlı ve (O'nun mükafatı ve cezası) daha kalıcıdır," Kim Rabbine suçlu olarak gelirse, onun için Cehennem vardır. Orada ne ölür, ne de yasar. Kim de ona iyi işler yapmış bir mü'min olarak gelirse, işte onlar için de yüksek dereceler vardır. Altlarından ırmaklar akan Adn Cennetleri. Orada sürekli olarak kalırlar. İşte (günâhlardan) arınanların mükafatı budur!» (Tâ-Hâ, 71-76.)

Said b. Cübeyr, İkrime, Kasım b. Ebi Berde, Evzâî ve diğerleri dediler ki: Büyücüler secde ederken, Cennet'te kendileri için hazırlanmış olan ve oraya varışlarını beklemekte olan süslü köşklerini gördüler. Bu nedenle, Firavun'un tehdit ve korkutmalarına aldırış etmediler.

Firavun, büyücülerin Müslüman olup, halk içinde Musa ve Harun'u güzel vasıflarla andıklarını görünce telaşlanıp saskına dönmüş, kalbi perdelenip gözü körelmişti. Zaten kalbinde hile, tuzak ve desiseler vardı, iman eden büyücülere halkın huzurunda: "Ben size izin vermeden ona inandınız ha?" diye çıkıştı. Halkimin huzurunda gıristiginiz bu büyük işi yapmadan önce bana danışmanız gerekmez miydi? Sonra onları tehdit edip küfredi ve âdeta gazap yıldırmaları yaptı. Yalanlar uydurup hakikati gözden uzaklaştırmaya çalıştı ve dedi ki: "O size büyü öğreten büyüğünüzdür."

«Bu, bir tuzaktır. Şehirde bu tuzagi kurdunuz ki, halkını oradan çıkaralım, ama yakında (basınıza gelecekleri) bileceksiniz!» (ei-A'râf, 123.)

Onun ortaya attığı bu bühtan ve iftiralarda küfür, yalan ve saçmalıklar bulunduğunu, aldı basında bulunan herkes bilir. Bu gibi saçma sözleri ancak çocuklar söylerler. Çünkü onun ülkesinde bulunan herkes, Musa'nın o

büyücüleri daha Önce hiç görmemiş olduğunu pekala biliyordu. Nasıl olurdu da Musa, onlara büyü Öğreten büyükleri olurdu? Sonra Musa onları toplamamış, toplanacaklarını da daha önce haber almış değildi.. Onları oraya çağırarak; uzak yollardan, derin vadilerden, köylerden, kasaba ve kentlerden toplattırıp getiren de Firavun'du.

Cenâb-i Allah A'râf sûresinde buyurmuş ki: "Onlardan sonra Musa'yi, mucizelerimizle Firavun'a ve onun ileri gelen adamlarına gönderdik. Ayetlerimize haksızlık ettiler. Fakat bak, bozguncuların sonu nasıl oldu! Musa dedi ki: "Ey Firavun, ben âlemlerin Rabbi tarafından gönderilmiş bir elçiyim. Allah'a karşı gerçekten baskasını söylememek, benim üzerime borçtur. Size Rabbinizden açık delil getirdim. Artık İsrailo-gullarını benimle gönder!

(Firavun) dedi: "Eğer bir ayet (mucize) getirmiş isen, hakikaten doğru söylüyorsan göster onu bakalım!" Bunun üzerine (Musa) degnegini (yere) attı, birden o, açıkça bir ejderha (oluverdi). Ve elini (koltuğunun altından) çıkardı. Birden o, bakanlar için bembeyaz parlayan bir şey oldu.

Firavun kavminden ileri gelen bir topluluk dediler ki: "Bu, çok bilgili bir büyüçüdür." Sizi yurdundan çıkarmak istiyor, ne buyurursunuz?"

"Onu da, kardesini de beklet, dediler. Sehirlere toplayıcılar yolla. Bütün bilgili büyüücüleri (toplayıp) sana getirsinler."

Büyüçüler Firavun gelip: "Eğer üstün gelen biz olursak, elbet bize bir mükafat var değil mi?" dediler.

(Firavun): "Evet, dedi. Hem de siz, (benim) yakınlarım) dan (ola-cak)sınız!"

Dediler ki: "Ey Musa! Sen mi (önce hünerini ortaya) atacaksın. Yoksa (önce) atanlar biz mi olalım?"

"Siz atın." dedi. (Hünerlerini ortaya) atınca, insanların gözlerini büyülediler, onları ürküttüler ve büyük bir büyü (ortaya) getirdiler.

Biz de Musa'ya: "Degnegini at!" diye vahyettik. Bir de baktılar ki, o, onların uydurduklarını yakalayip yutuyordu. Gerçek ortaya çıktı. Ve onların bütün yaptıkları bâtil oldu. Oradayenildiler, küçük düstüler. Ve büyüçüler secdeye kapandılar. "Alemlerin Rabbine inandık, Musa ve Harun'un Rabbine!" dediler.

Firavun: "Ben size izin vermeden ona inandınız ha?" dedi. "Bu, bir tuzaktır. Sehirde bu tuzagi kurdunuz ki, halkını oradan çıkarasanız. Ama yakında (basınıza gelecekleri) bileceksiniz! Elbette ellerinizi ve ayaklarınızı çaprazlama keseceğim, sonra hepinizi (hurma dallarına) asacağım!"

Dediler ki: "Biz zaten Rabimize döneceğiz! Rabbinizin ayetleri ge-linçe ona inandık, diye bizden öc alıyorsun. (Ey) Rabbiniz, üzerimize sa-bir dök

ve bizi Müslümanlar olarak Öldür!"» (el-A'râf, 103-126.)

Cenâb-i Allah, Yunus sûresinde söyle buyuruyor: «Sonra onların ardından Musa ve Harun'u ayetlerimizle birlikte Firavun'a ve adamlarına gönderdik; böhürlendiler ve suç isleyen bir topluluk oldular. Onlara katimizdan gerçek (mucize) gelince: "Bu, apaçık bir büyüdür." dediler. Musa: "Size gelen gerçek için (böyle) mi diyorsunuz? Büyü müdür bu? Halbuki büyücüler, iflah olmazlar!" dedi.

Dediler ki: "Sen bizi, babalarımızı üzerinde bulduğumuz şeyden çe-viresin de yeryüzünde büyüklük yalnız ikinize kalsın diye mi bize geldin? Biz size inanacak değiliz!" Firavun: "Bana bütün bilgili büyücülerini getirin." dedi. Büyücüler gelince Musa onlara : "Atacaginizi atın (hünerinizi gösterin)" dedi. Onlar (iplerini ve değneklerini) atınca Musa: "Sizin getirdiğiniz şey, büyüdür, dedi. Allah onu mutlaka bosa çıkaracaktır. Çünkü Allah, bozguncuların işini düzeltmez! Ve suçlular istemese de Allah, sözleriyle gerçeği ortaya çıkaracaktır!"» (Yûnus, 75-82.)

Cenâb-i Allah, Suarâ sûresinde ise söyle buyuruyor:

(Firavun, ey Musa) dedi: "Andolsun ki benden başka tanrı edinirsen seni mutlaka zindana atılanlardan yapacağım." (Musa, peki) dedi: "Sana (dogrulugumu) apaçık (gösteren) birşey getirmiş olsam da mı?" (Firavun): "Eğer dogrulardansan onu getir (bakalım)" dedi.

(Musa), degnegini attı, bir de (baktılar ki) o, apaçık bir ejderha! Elini (koltugunun altından) çıkardı; o da, bakanlara paril paril parlayan birşey oluverdi. (Firavun), çevresindeki ileri gelenlere: "Bu, dedi, bilgin bir büyüçüdür. Büyüsüyle sizi yerinizden (yurdunuzdan) çıkarmak istiyor. Ne buyurursunuz?" Dediler ki; "O'nu ve kardesini egle, sehirlere toplayıcılar gönder. Bütün bilgin büyücülerini sana getirsinler." Derken büyücüler belli bir günün tayin edilen vaktinde bir araya getirildi. Halka da: "Siz toplanır mısınız?" denildi.

"Umarız ki büyücüler üstün gelirse, biz de onlara uyarız." Büyücüler gelince Firavun'a: "Eğer üstün gelenler biz olursak, bize mutlaka bir ücret var değil mi?" dediler.

"Evet, dedi, hem o takdirde siz, (bana) yakınlardan olacaksınız"

Musa, onlara: "Atacaginizi atın!" dedi. Iplerini ve değneklerini attılar ve: "Firavun'un serefine biz, elbette biz galip geleceğiz." dediler. Musa da degnegini attı. Birden o, onların uydurduklarını yutmaya başladı. Büyücüler derhal secdeye kapandılar. "Alemlerin Rabbine inandık." dediler. "Musa'nın ve Harun'un Rabbine."

(Firavun) dedi: "Ben size izin vermeden mi ona inandınız? O, size büyü öğreten büyüğünüzdür. (Basınıza gelecekleri) yakında bileceksiniz. Ellerinizi

ve ayaklarinizi çaprazlama kesecegim ve hepinizi asacagim!" "Zarari yok, dediler. (Nasil olsa) biz Rabbimize dönecegiz. Biz ilk inananlar oldugumuz için Rabbimizin, hatalarimizi bagislayacagini umariz.» (es-Suarâ, 29-51.)

Firavun yalan söyleyip iftira etti, asiri derecede küfre sapti. "O, size büyü öğreten büyüğünüzdür." Bilenlerin, hatta herkesin anlayabilecegi bir bühtan ortaya attı: "Bu, bir tuzaktır. Sehirde bu tuzagi kurdunuz İd halkini oradan ıkarasmiz. Ama yakinda (basiniza gelecekleri) bileceksiniz! Elbette ellerinizi ve ayaklarinizi çaprazlama kesecegim! Sonra hepinizi hurma dallarina asacagim .(Çünkü hurma dalları çok yüksektir. Oraya asılanları herkes görür. Dünyada hangimizin azabının daha siddetli ve daha kalici oldugunu pekiyi bileceksiniz!"

Dediler İd: "Biz, seni, bize gelen açık delillere ve bizi yaratana tercih edemeyiz." Kalblerimize yerlesen kesin delil ve beyyineleri birakip da sana itaat etmeyiz. "Yapacagini yap." Elinden ne gelirse onu yap. "Sen ancak bu dünya hayatında istedigini yapabilirsin." Ancak bu hayatta bize hükmedebilirsin. Ahiret yurduna geçtikten sonra da, kendisine teslim olup rasûllerine uyduğumuz Allah'ın hükmü altına gireriz. "Biz Rabbimize inandik ki, (O) bizim günahlarimizi ve senin bizi zorla (yip yaptır) digin büyüyü bagislasin. (Elbette) Allah daha hayirli ve (O'nun mü kafati ve cezası) daha süreklidir." O'nun sevabi, senin bize va'detti-gin "sana yakin olmak"tan daha hayirlidir. Bu fani dünya hayatından daha devamlıdır. "Zarari yok, dediler. (Nasil olsa) biz Rabbimize dönecegiz. Biz Kiptiler arasında Musa ve Harun'a, ilk inananlar oldugumuz için Rabbimizin, hatalarimizi bagislayacagini umariz." (es-Suarâ, 50-51.)

"Rabbiniizin ayetleri gelince ona inandik diye bizden öc aliyorsun." (el-A'râf, 126) Sana göre tek suçumuz, peygamberimiz Musa'nın getirdigi ilahî hükümlere inanmamiz ve bize geldiginde ilahî ayetlere tâbi olmamizdir. "Rabbimiz, üzerimize sabir dök." Bu inatçı zorba ve satvetli hükümdardan, daha dogrusu inatçı seyden ektigimiz eza ve cefalara, müptela olduğumuz cezalara karsi bize sebat ver "ve bizi Müslümanlar olarak öldür!" Yine yüce Rabbin azabiyla korkutup öğüt vererek ona dediler ki: "Kim Rabbine suçlu olarak gelirse onun için Cehennem vardır. Orada ne ölür, ne de yasar." (Ta-Hâ, 74) Sakin ha, onlardan olma (Ama yine de onlardan oldu.)

"Kim de ona iyi isler yapmis bir mü'min olarak gelirse, iste onlar için de yüksek dereceler vardır. Altlarından ırmaklar akan Adn Cennetleri, orada sürekli olarak kalirlar. Iste (günahlardan) arinanların mü kafati budur!" <Tâ-Hâ,75-76.)

Sen bunlardan biri olmaya bak. Fakat, karsi konulmaz kaderin hükmü ona da tatbik edildi. Yüce ve ulu zat, lanetli Firavun'un cehennemliklerden biri olmasına hükmetti. Cehennemliklerden kilindi ki orada basinin üstünden

kaynar su dökülsün ve can yakıcı azabi tadsm. O alçak, çirkin ve kötü adam kinanarak bu ağır lanetlemeye muhatab oldu. «Tad, zira sen kendince üstündün, serefliydin.» (ed-Duhân, 49.)

Bu ifadelerden anlasildigina göre lanetli Firavun, imana gelen o büyücüleri asip iskenceye maruz birakmistir. Abdullah b. Abbas ile Ubeyd b. Umeyr demisler ki: Onlar günün ilk saatlerinde büyücüydüler. Son saatlerindeyse, Allah katında iyi ve makbul şehidler oldular. "Rabbimiz! Üzerimize sabir dök ve bizi Müslümanlar olarak öldür." demeleri de bunu dogrulamaktadır. [42]

Fasil

O dehsetli durumda Kiptiler, toplanip da kendilerine destek olan büyücüler Müslüman olunca bu, onların küfürlerini, haktan uzakliklarini ve inatlarini daha artirdi. Cenâb-i Allah buyurdu ki:

«Firavun kavminden ileri gelen bir topluluk dedi ki: "Musa'yi ve kavmini birakiyorsun ki, seni ve tanrilarini terkedip yeryüzünde fesat mi çıkarsinlar?" (Firavun): "Biz onların ogullarini öldürecegiz. Kadınlarim sag birakacagiz. Biz onların, daima üstünde eziciler olacagiz!" dedi. Musa, kavmine: "Allah'tan yardım isteyin, sabredin!" dedi: Yeryüzü, Allah'indir. Onu kullarından diledigine verir. Sonuç (Allah'tan korkup gûnahtan) korunanlarındir! "(Ey Musa), sen bize gelmezden Önce de geldikten sonra da bize iskence edildi." dediler. (Musa) dedi: "Umulur ki Rabbiniz, düşmaninizi yok eder ve onların yerine sizi yeryüzünde hakim kılar da, nasıl hareket edeceginize bakar.» (el-A'râf, 127-129.)

Cenâb-i -Allah, Firavun'un adamlarınm, önde gelen kumandan ve sivil erkaninin onu, Allah'in peygamberi Musa'ya eziyet etmeye, getirdigi dini tasdik edecegi yerde ona küfür, eza, cefa ve red ile karsilik vermeye kiskirttilar. "Musa'yi ve kavmini birakiyorsun ki, seni ve tanrilarini terkedip yeryüzünde fesat mi çıkarsinlar?" dediler. Allah kendilerini rezil etsin. Musa'nin insanlari tek ve ortaksiz olan Allah'a kulluk etmeye, Allah'tan baskasına kulluktan vazgeçmeye çağirmasini kipti inancina göre fesad olarak telakki ediyorlardi. Allah'in laneti üzerlerine olsun. Bazilari yukarida meali geçen ayeti seklinde degil de, yani "seni ve tanriligim terkedip..." seklinde okumuslardır. Bu ayetin iki manaya ihtimali olur:

1- «Seni ve dinini terkedip...» Bunu birinci kiraat da teyid etmektedir.

2- «Sana ibadeti terkedip....» Çünkü Firavun, kendisinin tanrı oldugunu iddia ediyordu. Allah ona lanet etsin.

(Firavun): «Biz onların ogullarini öldürecegiz. Kadınlarim sag birakacagiz» ki savaşçilari çoğalmasin.

«Biz onlann üstünde daima eziciler olacagiz.»

Musa, kavmine: «Allah'dan yardım isteyin ve sabredin.» dedi. Onlar size eziyet verip sikistirmaya kasdettiklerinde, siz de Rabbinizden yardım isteyin ve basiniza gelen belalara da sabırla karşılık verin. «Yeryüzü Allah'ındır. Onu kullarından diledigine verir. Sonuç (Allah'tan korkup günahıtan) korunanlarındır.» Allah'tan korkup günahıtan korunanlar, sizler olun ki, iyi son sizlerin olsun.

"Musa: "Ey Milletim! Allah'a inaniyorsanız ve teslim olmuştanız O'na güvenin." dedi. "Allah'a güvendik; Ey Rabimiz! Zalim bir millet ile bizi sinama. Rahmetinle bizi kafirlerden kurtar." dediler." (Yâmis, 84-85.)

"(Ey Musa), sen bize gelmezden önce de, sen bize geldikten sonra da bize iskence edildi." Yani sen gelmezden önce de, geldikten sonra da ogullarımız öldürölüyordu.

(Musa) dedi ki: "Umulur ki Rabbiniz düşmanınızı yok eder ve onların yerine sizi yeryüzüne hakim kılar da nasıl hareket edeceğinize bakar. (el-A'râf, 129.)

«Andolsun biz Musa'yi ayetlerimizle ve apaçık bir delil ile gönderdik: Firavun'a, Haman'a ve Karun'a. Dediler ki: "(Bu),yalancı bir büyücüdür."» (el-Mü'min: 23-24.)

Firavun hükümdar, Haman da onun veziri idi. Karun, Musa'nın milleti olan İsrailogullarındandı. Ancak Firavun'un adamlarından olup onun dinine bağlı bir kimseydi. Büyük bir servetin sahibiydi. Onunla ilgili açıklama, ileride gelecektir.

«(Musa), onlara katimizdan hakkı getirince: "Onunla beraber inananların ogullarını öldürün, kadınlarını sağ bırakın!" dediler. Fakat kafirlerin tuzagi hep bosa çıkar.» (ei-Mü'min, 25.)

Musa'nın risaletle görevlen dirilisinden sonra, İsrailogullarını asagılamak ve sayılarını azaltmak için ogulları, Firavun'un askerleri tarafından Öldürölüyordu. Böyle yapmakla da onların güç ve kuvvet bulmaları neticesinde kiptilere saldırmaları önlenmiş oluyordu .Kiptiler onlardan korkuyorlardı. Ama bunun onlara bir faydası olmadı. "Ol" dediği şeyin hemen oluverdiği Allah'ın takdirinin önüne geçemediler.

"Firavun dedi: "Birakin Musa'yi öldüreyim de, Rabbine yalvarsın. Çünkü ben onun, dininizi degistireceğinden, yahut yeryüzünde bozgunculuk çıkaracağından korkuyorum." (ei-Mu'min, 26.)

Bu nedenle halk, alaycı bir tavırla: "Firavun vaiz oldu." demeye başlamıştı. Çünkü kendi inancına göre, Musa'nın halkı saptırmasından korkmuştu!

«Musa dedi ki: "Ben, hesap gününe inanmayan her kibirliden, benim de Rabhim, sizin de Rabbiniz (olan Allah')a sigindim."» (el-Mü'min, 27.)

Firavun ve diğerlerinin bana kötülük yapmalarından Allah'ın dergahına sigindim. Inadından ve zorbalığından vazgeçmeyen; ahirete, ceza ve mükafata inanmadığı için de Allah'ın azab ve ikabından korkmayan, "Hesap gününe inanmayan her kibirliden" Allah'a sigindim.

"Firavun ailesinden imanini gizleyen mü'min bir adam (söyle) dedi: "Rabbim Allah'tır, dediği için bir adamı öldürüyor musunuz? Oysa o, size Rabbinizden mucizeler getirmiştir. Eger yalancı olursa yalancı kendi zararınadır. Ve eğer doğru söylüyorsa size va'dettiklerinin (hiç değilse) bir kısmı basınıza gelir. Süphesiz Allah asiri giden, yalancı olan kimseyi doğru yola iletmez. Ey kavmim! Bugün mülk sizindir. (Bu) yerde siz hakimsiniz. (Tutumunuzu bozup kendinizi Allah'ın hismine çarpmayın. Düşünün bir kere) eğer (Allah'ın hismi) bize gelirse, kim bizi Allah'ın hisminden kurtarır?" Firavun dedi: "Ben size yalnız (doğru) gördüğümü gösteriyorum ve ben sizi ancak doğru yola götürüyorum."» (el-Mü'min, 28-29.)

İmanını gizleyen adam, Firavun'un amcası oğluydu. Kavminin kendisine bir kötülük yapmasından korktuğu için, imanını gizliyordu.

Bazılarıysa, o adamın İsrail oğullarından biri olduğunu ileri sürmüşlerdir ki bu, lafız ve mana bakımından ayetlerin akisina ters düşmektedir. Doğrusunu Allah bilir.[43]

İbn Cüreyc, İbn Abbas'ın söyle dedigini rivayet etmiştir: Kiptiler-den yalnızca üç kişi iman etmiştir: Biri yukarıdaki ayette sözü edilen adamdır. İkincisi şehrin öbür ucundan gelerek Musa'ya, şehirden kaçıp Firavun'dan kurtulmasını teklif eden adamdır. Üçüncüsü ise, Firavun'un zevcesi Asiye'dir.

Darekutnî demiş ki: Firavun ailesinde adı Sem'an olan tek bir adam vardır ki o da mü'mindir.

Tarih-i Taberî'de anlatıldığına göre o adamın adı, Hayr'dir. Doğrusunu, Allah bilir.

Özetle bu adam, imanını gizliyordu. Lanetli Firavun, Musa (a.s.)'yi öldürmeye niyetlenip bunun için adamlarına danıştı. Buna kesin karar verince de o mü'min adam, Musa'nın basına bir is gelmesinden korktu. Sûra meclisinde fikir beyan edici bir pozisyonda bulundu. Yerine göre sevdirecek, yerine göre de ürküterek Firavun'u bundan caydirmaya çalıştı. Sahih hadiste de sabittir ki Rasûlullah (s.a.v.) söyle buyurmuştur:

"Cihadın en faziletlisi, zalim sultan yanında doğru konuşmaktır."[44]

Bu da, mertebelerin en yükseğidir. Bundan daha doğru bir söz olamaz. Çünkü bununla bir peygamberin hayatı kurtarılıyordu. İman ettiğini onlara izhar etmiş ve gizlediği imanını da onlara açıklamış olması muhtemeldir. Birinci görüş daha kuvvetlidir. Doğrusunu Allah bilir.

"Rabbim Allah'tir, dedigi için bir adami öldürüyor musunuz. Allah'a inandigini söyleyen bir adama böyle yapılır mi hiç? Aksine ona hürmet ve ikramda bulunmalı, ya da hiç degilse ona ilismemeli ve ondan öc almaktan da vazgeçilmelidir."

Yani "O size Rabbinizden mucizeler getirmiştir." Kendisini elçi olarak gönderen Rabbinin katından getirdigi dinin gerçekligini ve kendisinin de hak peygamber oldugunu ispatlayan mucizeler getirmiştir. Ona ilismezseniz, selamette kalırsınız. Zira "Yalana olursa, yalani kendi za-rarmadır." Bunun size bir zarari olmaz. "Eger dogru söylüyorsa" ve siz de ona satasmis s aniz, "Size va'dettiklerinin (hiç degilse) bir kısmi basiniza gelir." Size yaptigi tehditlein arasindaki en basit bir cezanin size ulasmasindan korkuyorsunuz.. Ya bu cezaların tümü size ulasirsa, o zaman haliniz nice olacaktır?

Bu makamda söylenen böyle bir söz; en tedbirli, en akilli ve en latif bir sözdür.

"Ey kavmim, bu gün mülk sizindir. (Bu) yerde siz hakimsiniz." Musa böyle demekle onlari, bu kıymetli mülkü ellerinden çıkarmaktan sakindirmis ti. Çünkü tarihte dine saldıran her devlet yıkılmış, güçlüyken zayıf olmuştur! Firavun'un adamlarının da basına aynı şey gelmişti. Onlar, hâlâ sek ve şüphe içindeydiler. Musa'nın dinine karşı inat ve muhalefetlerini sürdürüyorlardı. Nihayet Cenâb-i Allah onlari, sahip olduklari devletten, mülkten, saraylardan, kasanelerden, servet ve nimetlerden kovup mahrum etti. Sonra horlanmış olarak denize doğru gittiler. Serefli ve yüksek bir konumda bulunan ruhlari, esfel-i safili-ne göçtü. Yok olup gittiler. İşte bu nedenle o hakkın tasdikçisi, doğru yolu bulan, iyiliksever, hakka uyan, kavmine nasihat eden, tam akilli mü'min adam şöyle dedi: "Ey kavmim! Bu gün mülk sizindir. (Bu) yerde siz hakimsiniz." Diğer insanlara üstünsünüz. "(Allah'ın hismi) bize gelirse, kim bizi Allah'ın hismindan kurtarır?" Sayınız simdikinden kat kat fazla da olsa; güç, kuvvet ve teçhizatınız daha da fazlalassa, yine bunun bir faydası olmaz. Mülk sahibi olan Allah'ın bize verecegi azabi kim geri çevirebilir?

Firavun dedi ki: "Ben size yalnız (dogru) gördüğümü gösteriyorum ve ben sizi ancak doğru yola götürüyorum."

Firavun'un bu iki sözü de yalan idi. Çünkü o, Hz. Musa'mn insanlari davet etmekte olduğu dinin, Allah katından gelen bir din olduğunu kesinlikle biliyor, ancak küfür, inat, azgınlık ve taskinligindan dolayı muhalefetini açıklıyordu. Cenâb-i Allah, Musa'nın ona söyle dedigini haber veriyor:

«(Musa): "Andolsun ki, bunlari göklerin ve yerin Rabbinin açık belgeler olarak indirdiğini biliyorsun. Ey Firavun! Dogrusu, senin mahvolacağını

saniyorum." demisti. Firavun, bunun üzerine onlari memleketten sürmek istedi. Biz de onu ve beraberindekilerin, hepsini suda bogduk. Sonra israilogullarma: "Bu memlekette siz oturun,kiyamet koptugunda hepinizi bir araya getiririz." dedik.» (el-Isrâ, 102-104.)

«Ayetlerimiz gözlerinin önüne serilince: "Bu apaçık bir sihirdir." dediler. Gönülleri kesin olarak kabul ettigi halde,haksizlik ve büyüklük-melerinden ötürü onlari bile bile inkar ettiler. Bozguncularin sonunun nasil olduguna bir bak!» (en-Ncmi, 13-14.)

Firavun'un: "Ben size ancak dogru yolu gösteriyorum." demesi de yalandan baska bir sey degildir. Çünkü, o, dogru yolda degildi. Aksine sefahet,sapiklik, fesat ve hayal yolundaydi. İlk olarak kendisi putlara ve heykellere tapti. Sonra da cahil ve sapik kavmini; kendisine uymaya, itaat etmeye, propagandasini yapmakta oldugu kafirlik ve iftiraciligi dogrulamaya, iddia ettigi Rabbligini kabullenmeye çağirdi. Heybet ve kuvvet sahibi olan Allah, elbetteki ondan üstündür! Yüce Allah buyurdu ki:

«Firavun kavminin içinde seslenip dedi ki: "Ey kavmim, Misir mülkü ve su altından akıp giden ırmaklar benim degil mi? Görmüyor musunuz? Yahut ben, su hakir, nerdeyse söz anlatamayacak durumda olan kimseden daha iyi degil miyim? (Eger o dogru söylüyorsa) üzerine altın bilezikler atilmali, yahut yanında (kendisine yardım eden) melekler de gelmeli degil miydi?" Kavmini küçümsedi. Onlar da ona boyun egdiler. Çünkü onlar yoldan çıkmis bir kavim idiler. Ne zaman ki bizi kizdirdilar, onlardan öc aldik, hepsini bogduk. Onlari sonradan gelen (inkarci)ların geçmiş ataları ve örneği yaptik. (Bunlar da onların izlerinden gittiler.)» (ez-Zuhruf, 51-56.)

"Ona büyük mucizeyi gösterdi. Fakat o, (Musa'yi) yalanladi, karsi geldi. Sonra sirtim döndü; kosmaya basladi. (Adamlarini) topladi, (onlara) bagirdi: "Ben sizin en yüce tanrımsiniz." dedi. Allah da onu ahiret ve dünya azabıyla yakaladi. Süphesiz bunda (Allah'tan) korkacak kimse için ibret vardir." (en-NSziât, 20-26.)

"Andolsun, Musa'yi da ayetlerimizle ve açık bir delil ile gönderdik: Firavun'a ve adamlarina. (Ama o insanlar) Firavun'un buyruguna uydular. Oysa Firavun'un buyrugu dogruya iletici degildi. (Firavun), kiyamet günü kavminin önünde gidiyor. Iste onlari atese getirdi. Varilan yer, ne de fena bir yerdir! Bu dünyada da (onların) peslerine lanet takilmistir, kiyamet gününde de. Verilen bu vergi, ne kötü bir vergidir! (Hûd, 96-99.) Yani Firavun "Ben size yalnız (dogru) gördüğümü gösteriyorum ve ben sizi ancak dogru yola götürüyorum." derken, yalan söylemisti.

"Inanan (adam) dedi ki: "Ey kavmim! Ben üzerinize (önceki) toplulukların günü gibi bir günün gelmesinden korkuyorum. Nuh kavminin, Ad ve Semud'un ve onlardan sonrakilerin durumu gibi (bir durumla

karsilasmanizdan endise ediyorum). Allah, kullara zulmetmek istemez. Ey kavmim! Sizin için o çağrısma gününden korkuyorum. O gün arkanizi dönüp kaç (mak ist)ersiniz, ama sizi Allah(m azabm)ndan kurtaracak kimse yoktur. Allah kimi saptırırsa, artık ona yol gösteren olmaz. Daha önce Yusuf da size açık mucizeler getirmisti. Onun getirdiklerinden de kuskulanip duruyordunuz. Nihayet o ölünce: 'Allah ondan sonra peygamber göndermez.' dediniz. Iste Allah, asiri giden, süpheci kimseleri böyle saptirir. Onlar Id, kendilerine gelmiş bir delil olmadan

Allah'in ayetleri hakkında tartisirlai\ (Bu hareketleri) gerek Allah yanında, gerek inananlar yanında (onlara karsi) ne büyük bir kızgınlık (dogurur)! Iste Allah, her kibirli zorbanin kalbim böyle mühürler." (el-Mü'min, 30-35.)

Allah dostu adam, Musa peygamberi yalanladıkları takdirde, Önceki milletlerin baslarına gelen azap ve iskencelerin kendilerinin de baslarına geleceğini söyleyerek onları inançsızlıktan sakindirmisti. Önceki milletlerden olan Nuh ve Semud kavimleri ile sonraki kavimlerin baslarına felaketler geldiği hem kendilerince, hem de baskalarınca tevatür yoluyla sabit olmustu. Kaldi ki, peygamberlerin getirdikleri dinlerin, Hak dinler oldukları bütün yeryüzü insanları bilmektedir. Bunu doğrulayıcı deliller de vardır. Çünkü peygamberleri ve onların getirdiklerini yalanlayan hak ve hakikat düşmanları hep ilahi azaba ugramışlardır. Ama peygamberlere uyanları Allah, azabtan kurtarmış, kıyamet korkusundan emin kılmıştır. Kıyamet günü, bagirisına günü-, dür. Yapabilirlere e, azabtan kaçarken birbirlerine bagrip çağıracaklardır. Ama azabtan kaçıp kurtulmalarına imkan yoktur.

"(Evet) o gün insan: "Kaçacak yer neresi?" der. Hayir, siginacak yer yoktur. O gün varip durulacak yer, ancak Rabbinin huzurudur, (ey insan)." (el-Kiyâmet, 10-12.)

«Ey cinler ve insanlar topluluğu! Göklerin ve yerin bucaklarından geçip gitmeğe gücünüz yeterse geçin gidin. Ancak kudretle geçebilirsiniz. Simdi Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlıyorsunuz? İkinizin de üzerine, atesten yalın alev ve kipkizil bir duman (yahut erimis bakır) gönderilir, kendinizi savunamazsınız! Simdi Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlıyorsunuz?» (er-Rahmân, 33-36.)

Bazıları, Mü'min sûresinin 32. ayetindeki tamlamasının sonundaki harfmi seddeli okuyarak, "kaçısma ve firar günü" manasını vermişlerdir. Bu günün, Allah'in, onların üzerine azap indireceği gün olması da muhtemeldir. O gün, azaptan kaçıp kurtulmak isteyeceklerdir, ama kaçış mümkün olma3'acaktır.

"Azabimizi hissettikleri zaman onlar, derhal oradan (kaçmak için hayvanlarını) mahmuzluyorlardı. (Bosuna) kaçmayın, (bol bol verilip) içinde simartil diginiz (nimetler)e ve yurtlarınıza dönün, çünkü sorguya

çekileceksiniz!» (ei-Enbiyâ, 12-13.)

Sonra Cenâb-i Allah, onlara, Misir'da peygamberlik yapan Yusuf (a.s.)'un nübüvvetini, onun dünya ve ahirette halka yaptığı iyilikleri haber verdi. İste Musa da onun sülalesinden ve zürriyetindendi. İnsanları, Allah'ı birlemeye, ona kulluk etmeye, yaratıklarından hiç birini ona ortak kosmamaya çağırıyordu. Ayrıca Cenâb-i Allah, Yusuf zamanındaki Misirlilerin durumunu, onların hakkı yalanlayıp peygamberlere muhalefet etme huyuna sahip oluslarını da Firavunun kavmine bildiriyordu.

Bu nedenle onlara şöyle hitab ediyordu: «Onun (Yusuf'un) getirdiklerinden de kuskulanıp duruyordunuz. Nihayet o ölünce: "Allah, ondan sonra peygamber göndermez." dediniz. (Tabii ki bu da yalandı). İste Allah, asiri giden, süpheci kimseleri böyle saptırır. Onlar da kendilerine gelmiş bir delil olmadan, Allah'ın ayetleri hakkında tartisirlar." (ei-Mü'min, 34-35.)

Yani Allah'ın birliğini, hüccetlerini, burhanlarını ve delillerini, kendilerine Allah katından gelmiş bir delil olmaksızın reddetmişlerdi. Doğrusu bu, Allah'ı fazlasıyla gazaplandırır. Her kim böyle yapar ve bu nitelikleri tasırsa, Allah ona da gazaplanır. "İste Allah, her kibirli zorbanın kalbini böyle mühürler." Yani kalpler, bir delile dayanmaksızın hakka muhalefet ederlerse, Cenâb-i Allah onları, içindeki küfürle birlikte mühürler.

"Firavun dedi: "Ey Haman, bana yüksek bir kule yap ki o sebeplere (yollara) eriseyim. (Yani) gölдерin yollarına (eriseyim) de Musa'nın tanrisına çıkıp bakayım. Çünkü ben onu yalana sanıyorum." Böylece yaptığı kötü iş, Firavun'a süslü gösterildi ve (o), yoldan çıkarıldı. Firavun'un tuzagi, tamamen bosa çıktı." (el-Mumin, 36-37.)

Firavun, Musa'nın, Allah tarafından gönderilmiş bir elçi olduğuna dair söylediği sözlerini yalanladı. Sunları söyleyerek tanriligini iddia etti. "Ben sizin için benden başka bir tanrı bilmiyorum. Ey Haman! Haydi benim için çamurun üzerinde ateş yak (arak tuğla imal et de) bana bir kule yap. Belki Musa'nın tanrisına çıkarım. Çünkü ben onu (Musa'yı) yalancılardan sanıyorum." (el-Kasas, 38.)

Firavun, bu sûrede ise şöyle demistir: "Bana yüksek bir kule yap ki, o sebeplere (yollara) eriseyim. (Yani) göklerin yollarına (eriseyim de) Musa'nın tanrisına çılap bakayım. Çünkü ben, onu (Musa'yı)'yalancı sanıyorum."

Bu ayetin iki manaya gelme ihtimali vardır:

- 1- Benden başka bir Rabbin var olduğunu söylerken, Musa'nın yalan söylediğini sanıyorum.
- 2- Allah tarafından gönderilmiş bir peygamber olduğunu söylerken, Musa'nın yalan söylediğini sanıyorum. Ama birinci mana, Firavun'un zahiri

durumuna çok uymaktadır. Çünkü o, yaratıcının varlığını açıkça inkar ediyordu. Fakat ikinci mana da, ayetin lafzına uymaktadır. Zira demisti ki: "Musa'nın tanrisına çilap bakayım." Musa'yi peygamber olarak gönderip göndermediğini ona sorayım, "Çünkü ben onu yalancı sanıyorum."

Firavun'un maksadı, insanları, Musa'ya inanmaktan vazgeçirmek ve onu yalanlamaya tesvik etmektir. Yüce Allah buyurmuş ki:

"Böylece yaptığı kötü iş, Firavun'a süslü gösterildi ve (o), yoldan Çıkarıldı. Firavun'un tuzagi tamamen bosa çıktı."

Razilari, bu ayette geçen cümlesindeki fülü şeklinde okumustur. Buna göre mana söyle olur: "... ve (o), yoldan çıkardı."

"Firavun'un tuzagi tamamen bosa çıktı." İbn Abbas ile Mücahid, bu ayetin sonunu, hüsrân ve bâtil olarak açıklamıştır. Yani Firavun, kurduğu tuzakla birsey eide edemedi, amacına ulaşamadı. Çünkü insanoglu, kendi gücü ile, dünyaya en yalan olan sema tabakasına ulaşamadığına göre, yüksekteki sema tabakalarına nasıl ulaşacaktır? O yükseldiklerin miktar ve mesafesini ancak Allah bilir.

Müfessirlerin çoğuna göre, Firavun'un sözünü ettiği kulenin, veziri Haman'm onun için yaptırdığı saraydır. Çünkü Firavun, tuğladan yapılmış olan o saraydan daha yüksek bir saray görmemisti. Bu nedenle de söyle demisti: "Ey Haman! Haydi benim için çamurun üzerinde ates yak (arak tuğla imal et de) bana bir kule yap")

Ehl-i Kitap kaynaklarında anlatıldığına göre İsrâüogullari, tuğla yapiminda çalıştırılıyorlardı. Firavun'un kendilerine yüklediği angaryalardan ötürü, kendi ihtiyaç duydukları işlerde birbirlerine yardım e demiyor lardı. Aksine, tuğlaların yapimi için gerekli olan toprağı, samani ve suyu topluyorlardı. Her gün belli miktarda malzemeyi getirmeleri, kendilerinden isteniyordu. Getirmedikleri takdirde dövölüp hakarete uğruyor ve fazlasıyla eziyet görüyorlardı. Bu nedenle Musa'ya söyle demislerdi:

«"(Ey Musa), Sen bize gelmezden önce de, sen bize geldikten sonra da bize iskence edildi." dediler. (Musa) dedi: "Umulur ki Rabbiniz düşmanınızı yok eder ve onların yerine sizi yeryüzüne hakim kılar da nasıl hareket edeceğinize bakar."» (el-A'râf, 129.)

Kiptilere egemen olacaklarını ve onların iyi olacağını onlara müjdeledi. Müjdesi gerçekleşti de. Bu da onun peygamber olduğunu ispatlayan delillerden biri idi.

Simdi de Firavun ailesinden olan o mü'min adamin öğüt ve delillerine kulak verelim. Onun söylediklerini Cenâb-i Allah, bizlere söyle naklediyor: «İnanan (adam) dedi ki: "Ey Kavmim! Bana uyun, sizi doğru yola götüreyim. Ey kavmim! Bu dünya hayatı (kisa) bir geçinmedir. Ahi-ret ise

ebedî durulacak yerdir. Kim bir kötülük yaparsa sadece onun kadar cezalanır. Ama erkek ve kadından her kim inanarak faydalı bir iş yaparsa, onlar Cennet'e girerler ve orada kendilerine hesapsız rizik verilir."» (el-Mü'min, 38-40.)

Allah kendisinden razı olsun, o inanmış adam, onları hak ve hakikatin doğru yoluna davet etmişti. Kendisi de peygamber Musa'ya tâbi olup, onun Allah katından getirmiş olduğu hükümleri tasdik etmiş; onları, değersiz, fani ve sonlu olan dünyaya gönülden bağlanmamaya çağırmıştı. Çalışanların emegini bosa çıkarmayan, aza karşılık çok veren,

her şeyin mülkü elinde bulunan Allah katındaki sevabı kazanmaya teşvik etmişti. Kötülüğe karşılık olarak sadece bir ceza vermek de Allah'ın adaletinin gereğidir, demisti. Asil kalınacak yerin, ahiret yurdu olduğunu bildirmişti. İnanmış olarak iyi işler yapan ve bu halde ahirete geçen kimseler için orada yüksek dereceler, güvenli odalar, çok yüksek hayırlar, sonu gelmez devamlı riziklar, gittikçe artan hayırlar vardır, diye onlara uyarıda bulunmuştu.

Sonra da tuttukları yolun iyi bir yol olmadığını ve gidisatlarının sonucunun korkunç olduğunu kendilerine bildirmek için şöyle demisti: "Ey kavmim! Neden ben sizi kurtulma çağırdığım halde siz beni ateşe çağırıyorsunuz? Siz beni Allah'ı inkar etmeğe ve bilmediğim şeyleri ona ortak koşmaya çağırıyorsunuz. Bense sizi o aziz ve çok bağışlayana çağırıyorum. Sizin beni çağırdığınız şeye kesinlikle ne dünyada, ne de ahirette davet olamaz. (O cansız şeylere çağırılmaz.) Bizim dönüşümüz Allah'adır. (Davranışlarında) asiri gidenler, işte onlar ateş halkıdır). Benim size söylediklerimi yakında hatırlayacaksınız. Ben ismi Allah'a bırakıyorum. Şüphesiz Allah, kulları görür." Allah onu, onların kurdukları tuzakların kötülüklerinden korudu ve Firavun ailesini azabın en kötüsü kusattı. Ateş! Sabah akşam ona sunulurlar. (Dünya durdukça azap böyle devam eder.) Kiyamet koptuğu gün de: "Firavun ailesini azabın en çetinine sokun!" deriz." (el-Mü'min, 41-46.)

İnanmış adam, onları, "ol" dediği şeyin oluverdiği göklerle yerin Rabbine kulluk etmeye çağırdı, ama onlar onu lanetli, sapık ve cahil Firavun'a kulluk etmeye çağırdılar. Bu sebeple de onları kinayarak şöyle dedi: "Ey kavmim! Neden ben sizi kurtulma çağırdığım halde siz beni ateşe çağırıyorsunuz? Siz beni Allah'ı inkar etmeğe ve bilmediğim şeyleri O'na ortak koşmaya çağırıyorsunuz. Bense sizi, O Aziz ve çok bağışlayana çağırıyorum."

Böyle dedikten sonra da, Allah'tan başka tapmakta oldukları putlarla ortakların asilsiz olduklarını, kimselere ne fayda ne de zarar vermeyeceklerini onlara açıklayarak şöyle dedi: "Sizin beni çağırdığınız şeye kesinlikle ne dünyada, ne de ahirette davet olamaz. (O cansız şeylere

çagrılamaz.) Bizim dönüşümüz Allah'adır. (Davranışlarında) asiri gidenler, iste onlar ateş halkıdır." O putlar bu dünyada hiç birşey yapamadıklarına göre, ebedî olan ahiret yurdunda ne yapabilirler? Ama onur ve üstünlük sahibi olan yüce Allah'tır ki her şeyi yaratmıştır.. İyileri de kötülerini de nziklandırır. Kullara hayat veren, onları öldürdükten sonra yeniden diriltecek olandır. İtaatkar kullarını Cennet'e; isyankar kullarını da Cehennem'e koyacaktır.

İnatlarını sürdürdükleri takdirde başlarına felaket geleceğini haber vererek sunları söyledi: "Benim size söylediklerimi yakında hatırlayacaksınız. Ben isimi Allah'a bırakıyorum. Süphesiz Allah, kulları

görendir." Cenâb-i Allah buyurdu ki: "Allah onu, onların kurdukları tuzakların kötülüklerinden korudu."

Peygamber Musa'yi inkar ettikleri için ona tuzak kurmuşlardı. Allah'ı inkar ettiklerinden, insanları Allah yolundan geri çevirdiklerinden dolayı ugradıkları azaptan Musa'yi, Rabbi korumustu. Bayagi halk tabakasına gösterdikleri hayal, desise ve oyunlarla onları Allah yolundan geri çevirmişlerdi de "Firavun ailesini, azabın en kötüsü kusatmıştı. Ateş! Sabah-akşam ona sunulurlar." Yani kabirlerinde kıyamete dek, ruhlari sabah-akşam atese verilir. "Kıyamet koptuğu gün de: "Firavun ailesini azabın en çetinine sokun!" deriz. «Tefsir-i İbn Kesir'de» bu ayet-i kerimenin, kabir azabının varlığına delâlet ettiğini söylemişiz. Övgüler Allah'adır.

Cenâb-i Allah onlara karşı hüccetler ortaya koyduktan, onlara peygamber gönderdikten, süphelerini giderdikten, bazan korkutarak ve bazan da sevdirek kendilerine karşı hüccetleri onlardan aldıktan sonra onları helak etmiştir. Bir ayet-i kerimede buna değinerek şöyle buyurmıştır:

«Andolsun biz, Firavun ailesini tuttuk. Ögüt alsınlar diye yıllarca kitlikle ve ürünleri azaltmakla siktik. Onlara bir iyilik geldiği zaman: "Bu bizimdir." derler. Kendilerine bir kötülük ulasınca, Musa ve onunla beraber olanları uğursuz sayarlardı. İyi bilin ki, onların uğursuzluğu Allah katındandır. Fakat çocukları bilmezler ve dediler ki: "Bizi büyülemek için ne kadar mucize getirirsen getir, biz sana inanacak değiliz!" Biz de onların üzerine ayrı ayrı mucizeler olarak tufan, çekirge, kimil (haserat), kurbağalar ve kan gönderdik; ama yine büyüklük tasladılar ve suçlu bir topluluk oldular.» (el-A'râf, 130-133.)

Cenâb-i Allah, Firavun kavmi olan Kiptileri, ekinlerin bitmediği ve davalarının memelerinden süt akmadığı kitlik seneleriye, ağaçların ürünlerinin azalmasıyla - belki öğüt alırlar diye- siktisini; ama bütün bunlara rağmen onların küfürden vazgeçemediklerini, ibret almadıklarını, bilakis küfür ve inatlarını devam ettirdiklerini haber veriyor.

«Kendilerine bir iyilik (bolluk) geldiği zaman: "Bu bizimdir" derler.» Yani bunu biz hakkettik ve bize layık olan da budur, derler. «Kendilerine bir kötülük ulasır, Musa ve onunla beraber olanları uğursuz sayarlardı.» Onların uğursuzluğu nedeniyle bu belaya uğradık, derler. Ama iyilik ve bollukla karşılaştıklarında, Musa ve beraberindekilerin bize komsuluklarının hayır ve bereketine bu nimete mazhar olduk, demezler. Çünkü onların kalpleri inkarcı olup haktan kaçmakta ve kendileri de büyüklük taslamaktadır. Kötülükle karşılaştıklarında, sebebini Musa ve beraberindekilerde ararlar. İyiliğe kavustuklarında da onu kendilerine mal ederler. "İyi bilin ki, onların uğursuzluğu, Allah katin-dadır." Allah, bunun cezasını onlara tam olarak çeiktirecektir. "Fakat çokları bilmezler ve dediler ki: 'Bizi büyülemek için ne kadar mucize getirirsen getir, biz sana inanacak değiliz!'"» Harikulade hallerle mucizelerin hepsini de göstersen; sana inanacak, sana tâbi olacak ve sana itaat edecek değiliz!

Onların durumlarını Cenâb-i Allah su ayet-i kerimeyle bildiriyor: "Üzerlerine Rabbinin (azab) kelimesi hakk olanlar, inanmazlar. Onlar bütün ayetler gelmiş olsa bile, acı azabi görünceye kadar (inanmazlar)." (Yûnus, 96-97.)

"Biz de onların üzerine ayrı ayrı mucizeler olarak tufan, çekirge, kimil (haserat), kurbağalar ve kan gönderdik. Ama yine büyüklük tasladılar ve suçlu bir topluluk oldular."

Tufan felaketine uğramışlardı. İbn Abbas'm anlattığına göre, canlıları boğacak, ekin ve ürünlerini telef edecek kadar çok yağmur, onların üzerine yağdırılmıştı. Said b. Cübeyr, Katade, Süddî ve Dahhak da bu görüstedirler. Baska bir rivayete göre İbn Abbas ve Ata, tufanın, milleti kirip geçiren çok sayıdaki ölüm olduğunu söylemişlerdir.

Mücahid, tufanın, su seli olduğunu ve her halde taun(veba) hastalığı olduğunu söylemiştir.

Üçüncü bir rivayete göre de İbn Abbas, tufanın, onları kusatan umumî bir bela olduğunu söylemiştir. Taberî'nin, Hz. Aise'den yaptığı bir rivayete göre peygamber (s.a.v.) Efendimiz buyurmuş ki: «Tufan, ölümdür.» Bu, garip bir hadistir.

Firavun kavmi, bir de çekirge felaketine uğramıştı. Çekirge, hemen herkesçe bilinen bir hayvandır. Ebu Davud'un rivayetine göre Hz. Peygamber'e, çekirgenin hükmü sorulmuş. O da cevaben buyurmuş ki: «(Çekirge) Allah'ın en kalabalık olan ordusudur. Onu ne yerim, ne de haram kılarım.»[45] Hz. Peygamber, sadece tiksindiği için çekirge yememistir. Nitekim keler de yememistir. Sogan, sarımsak ve pırasa yemekten de uzak durmustur.

Buhari ve Müslim'in sahihlerinde yer alan bir hadiste, Abdullah b. Evfa

söyle demistir: «Rasûlullah (s.a.v.)'la birlikte yedi gazaya katildik ve (bu gazaların hepsinde de) çekirge yiyorduk.»

Çekirgeyle ilgili hadis ve eserler üzerinde, tefsirimizde gerekli açıklamaları yaptık. Hülâsa çekirgeler, onların yerden biten ekin ve meyvelerini daha taptazeyken alıp götürdüler, geriye ne az, ne de çok hiç birsey bırakmadılar.

Kimillarin da saldırısına ugramislardi. Ibn Abbas, kimilin bugdaydan çıkan bir kurtçuk olduğunu söylemiştir. Baska bir rivayete göre Ibn Abbas kimilin, kanatsız küçük çekirge olduğunu söylemiştir. Mücahid, îkrime ve Katade de bu görüstedirler. Said b. Cübeyr ile Hasen, ki mi Im siyah renkli küçücük bir hasere olduğunu söylemişlerdir. Abdurrahman b. Zeyd b. Eslem ise, kunihn pire olduğunu söylemiştir. Taberî ise, Arap dil bilginlerinden nakil yaparak kınılm, Hamnan adli küçük cins bir maymun olduğunu söylemiştir. İşte bu hayvanlar, Firavun kavmi olan Kiptîlerin evlerine, hatta yataklarına kadar sokulmuş; yasamalarına ve uyumalarına mani olmuşlardı.

Ata b. Saib ise, kimil kelimesinin, bugdaydan çıkan kurtçuk anlamına geldiğini söylemiştir. Hasan Basrî de kimil kelimesinin bu anlama geldiğini söyleyerek ayetteki kelimesindeki mim harfini sedde-siz okumustur.

Kiptiler, kurbagaların istilasına ugramislardi. Öyleki kurbagalar, yemeklerinin ve kaplarının içine düşüyorlardı. Onlardan biri birsey yemek ya da içmek için agzim açacak olursa, çevredeki kurbagalardan biri gelip agzına atlıyordu.

Kan mucizesi de Kip tilere gösterilmisti. Bütün sulan kana bulanmisti. Nil'den, kuyudan, nehirden ve her nereden içmek için biraz su aldıklarında o suyun, hemen o anda taze bir kana dönüştüğünü görürlerdi.

Ama bütün bu olup bitenlerden Israilogullan asla zarar görmemişlerdi. Bu da bu saydiklarımızın göz kamastirici mucizeler ve kesin deliller olduklarını göstermektedir. Bütün bunları başlarına getiren, Musa idi ve yediden yetmise Firavun kavmi bundan zarar görmüştü, ama Israilogullanndan hiç birine bu olup bitenlerden zarar gelmemisti. Bu da Musa'nın peygamberliğini ispatlayan en kuvvetli delildir.

Muhammed b. Ishak dedi ki: Büyücüler iman ettiklerinde Allah'ın düşmanı Firavun, yenik ve öfkeli olarak geri döndü. Küfür ve kötülüğünü devam ettirmekten baska birsey yapmadı. Cenâb-i Allah, ona mucize üstüne mucize gönderdi. Kitlik seneleriyle onu sikistirdi. Üzerlerine önce tufan, sonra çekirge, sonra kimil, sonra kurbaga ve en sonunda da kani ayrı, ayrı mucizeler olarak gönderdi.

Üzerlerine Önce tufan (su seli) gönderdi. Her taraf sular altında kaldı. Tarlaları ekemez oldular. Baska işler de yapamadılar. Açlıktan kirildiler.

Dayanamayacak hale gelince: "Ey Musa, dediler. Bizim için Rabbine- sana verdiği söz yüzü hürmetine- dua et; eger bizden azabi kal-dinrsan, muhakkak sana inanacagiz ve mutlaka Israilogullanni seninle beraber gönderecegiz!" (ei-AVâf, 134.)

Musa Rabbine dua etti.. Rabbi de azabi onların üzerinden kaldirdi. Fakat onlar, Musa'ya iman edeceklerine dair verdikleri sözü yerine getirmeyince, bu defa Cenâb-i Allah, çekirgeleri üzerlerine musallat kildi. Bana gelen haber ve rivayetlere göre çekirgeler ağaçları ve kapılardaki demir çivilere kadar çok şeyleri yeyip tüketmiş, evlerinin yıkılmasına sebep olmuşlardı. Musa'ya yine aynı vaadlerde bulunmuşlar, Musa'da Rabbine dua etmiş ve Rabbi bu belayı da üzerlerinden kaldirmisti. Ama onlar, vaadlerini yine yerine getirmemişlerdi.

Bu defa Cenâb-i Allah, üzerlerine kimillan saldırtmisti. Bana anlatildigina göre Musa (a.s.)'ya, yıkılıp dağılmaya yüz tutmuş olan bir toprak tepesine gidip degnegiyle oraya vurması Allah tarafından emredilmiş. O da emre uyarak gidip degnegiyle o tepeye vurunca, kimillar çıkıp etrafa savrulmaya başlamış. Evlerini istila ederek yiyeceklerinin üstünü kaplamışlar. Firavun ailesi, evlerinde rahat edemez ve uyuyamaz olmuşlar. Dayanamayacak hale gelince de, Musa'ya yine aynı va-adlerde bulunmuşlar, Musa da Rabbine dua etmiş ve Rabbi bu belayı da üzerlerinden kaldirmisti. Ama onlar vaadlerini yine yerine getirmemişlerdi.

Bundan sonra Cenâb-i Allah, üzerlerine kurbağaları göndermisti. Kurbağalar; evlerine, kaplarına ve yiyeceklerine dolmuşlardı. Bohçadaki bir çamasiri veya içi yemek dolu bir kabin kapagim açınca, içinin kurbağalarla dolu olduğunu görüyorlardı. Bu belaya da dayanamayacak hale gelince, Musa'ya yine aynı vaadlerde bulundular. Musa da Rabbine dua etmiş ve Rabbi bu belayı da üzerlerinden kaldirmisti. Ama onlar, vaadlerini yine yerine getirmemişlerdi.

Son olarak da Cenâb-i Allah, onlara kan gönderdi. Firavun kavminin suları kana bulandı. Kuyudan ve nehirden aldıkları, kaptan avuçla-dıkları sular hemen o anda taptaze bir kana dönüşüyorlardı.

Zeyd b. Eslem'in dedigine göre burunları sürekli kamyormuş. Bunu Ibn Ebi Hatîm rivayet etmiştir.

Yüce Allah buyurdu ki: «Üzerlerine azab çökünce: "Ey Musa, dediler. Bizim için Rabbine -sana verdiği söz yüzü hürmetine- dua et; eger bizden azabi kaldırırsan, muhakkak sana inanacagiz ve mutlaka Israilogullaiini seninle beraber gönderecegiz!" Biz onlardan, geçirecekleri bir süreye kadar azabi kaldirmcaya, hemen yeminlerini bozmaya başladılar. Biz de onlardan öc aldık, onları denizde boğduk! Çünkü onlar, ayetlerimizi yalanlamışlardı ve onları umursamaz olmuşlardı.» (el- A'râf, 134-136.)

Cenâb-i Allah, Firavun kavminin ne kadar inkara ve azgin olduklarini, sapiklik ve cehaletlerini sürdürdüklerim haber veriyor. Allah'in ayetlerine uyup elçisi Musa'yi tasdik etmeye karsi büyüklük taslamis-lardi. Halbuki Cenâb-i Allah, Musa peygamberi; onlara ayan-beyan gösterdigi ve kendilerine karsi delil ve burhan kildigi üstün hüccetleri ve göz kamastirici mucizeleriyle güçlendirmisti.

Kendilerim sikintiya düşüren her mucizeyi gördükçe, yemin ederek "Bu sikintiyi üzerimizden kaldırsan muhakkak sana inanacagiz ve îsrailogullanni seninle beraber gönderecegiz." diyerek söz verirlerdi. Ama azab üzerlerinden kalkınca, yine eski kötülüklerine dönerlerdi. Kendilerine gelen haktan yüz çevirir ve ona asla iltifat etmezlerdi. Bunun üzerine Cenâb-i Allah, onlara, eskisine oranla daha kuvvetli ve daha çok sikinti verici bir azab gönderirdi. Yine Musa'ya söz verir, azab kaldırılınca, sözlerini yine yerine getirmezlerdi. Mütecavizlik eder, ahde vefa etmezlerdi. "Eger bizden azabi kaldırırsan, muhakkak sana inanacagiz ve mutlaka îsrailogullannı seninle beraber gönderecegiz." Böyle diyorlardı ama, o baslan azab üzerlerinden kaldırılınca, yine o katmerli cehaletlerine geri dönüyorlardı.

Iste böyle.. Yumusak huylu ve her seye muktedir olan o yüce Zat, onlari seyrediyor, onlari hemen azablandırmak istemiyordu. Onlari teh-did ediyor, azablarımı erteliyordu. Kendilerine bunca delilleri gösterdikten ve mazeretlerini kestikten sonra onlari, güçlü ve muktedir bir zata yarasircasma yakalayiverdi. Kendilerinden sonraki benzerleri kafirler için ibret kildi. Baslarına gelen beladan öğüt alacak mü'minler için de misal kildi. Nitekim konusanların en doğru sözlüsü olan Cenâb-i Allah şöyle buyurmustur: «Andolsun, biz Musa'yi da ayetlerimizle Firavun'a ve ileri gelen adamlarına gönderdik: "Ben âlemlerin Rabbi-nin elçisiyim." dedi. Onlara ayetlerimizi getirince onlarla alay edip gülmege başladılar. Onlara gösterdigimiz her mucize, mutlaka ötekinden büyüktü. Belki dönerler diye onlari (kitlik, tufan, çekirge gibi türlü) azab (lar) ile cezalandirdik. Bunun üzerine dediler ki: "Ey büyücü! Bizim için Rabbine dua et, sende bulunan ahdi yüzü hürmetine (bizi bağışlamasını dile), artık biz yola gelecegiz!" Fakat biz onlardan azabi kaldırınca, sözlerinden dönmege başladılar.

Firavun, kavminin içinde seslenip dedi ki: "Ey kavmim, Misir mülkü ve su altımdan akip giden ırmaklar benim değil mi? Görmüyor musunuz? Yahut ben, su hakir, nerdeyse söz anlatamayacak durumda olan kimseden daha iyi değil miyim? (Eger o doğru söylüyorsa) üzerine altın bilezikler atılmalı, yahut yanında (kendisine yardım eden) melekler de gelmeli değil miydi?" Kavmini küçümsedi. Onlar da ona boyun eğdiler. Çünkü onlar yoldan çıkmış bir kavim idiler. Ne zaman ki bizi kizdirdilar, onlardan Öc aldık, hepsini

bogduk. Onlari sonradan gelön (inkarci)lann geçmiş atalari ve Örneği yaptik (Bunlar da onlari izinden gittiler.)» (ez-Zuhnif, 46-56.)

Yüce Allah, kendisiyle konuşma mertebesine nail olan şereflili kulu Musa'yi, alçak ve degersiz Firavun'a elçi olarak gönderdiğini haber veriyor. Yine Cenâb-i Allah, peygamberi Musa'yi, tazim ve tasdikle mukabele görmesi gereken açık seçik mucizelerle teyid ettiğini de bildiriyor. Firavun ve milleti, bu mucizeler karsisinde; içinde bulundukları küfürden vazgeçmeli, hakka ve dosdogru yola dönmeliydiler. Ama Musa bir de ne görsün; Bu mucizeler karsisinde gülüşüp alay ediyor, haktan dönüyor ve insanları Allah'ın yolundan geri çeviriyorlardı. Cenâb-i Allah, onlara pespeşe mucizeler gönderdi. Bir sonraki mucize, bir öncekinden

daha büyüktü. Çünkü te'kid eden mucize, öncekinden daha büyük ve daha kuvvetli olmalıydı.

«Belki dönerler diye onları azab ile cezalandırdık. Bunun üzerine dediler ki: "Ey büyücü! Bizim için Rabbine dua et, sende bulunan ahdi yüzü hürmetine (bizi bağışlamasını dile), artık biz yola gideceğiz.» (ez-Zuhruf, 48-49.)

Musa'nın zamanında, bir sahse "Büyücü" diye hitapta bulunmak ayip değildi ve hakaret de sayılmıyordu. Çünkü o zamanın bilginleri, büyücülerdi. Bu nedenledir ki, Musa'ya işleri düşünce, ona "Ey büyücü." diye hitab ettiler. Cenâb-i Allah buyurdu ki: "Biz azabi onlardan kaldırınca, sözlerinden dönmeğe başladılar."

Sonra Cenâb-i Allah, Firavun'un kendi mülk ve hükümlanlığıyla, ülkesinin büyüklük ve güzelliğiyle, sarayının altından akan nehirleriyle (Nil'in sularının kabardığı zamanlarda etrafa kanallar açtırıp suları o kanallara akıtarak Nil'in su seviyesini düşürürdü), kendi nefsi ve süsle-riyle övünmeye; Allah'ın peygamberi Musa'yi küçümsemeye başladı. Küçüklüğünde diline degen ateş korunun kalan etkisiyle kelimeleri açık-seçik telaffuz edemiyor diye Musa'yi tahkir ediyordu. Ama aslında bu, Musa için bir olgunluk, güzellik ve şerefti. Bu, Allah'ın ona vahiy göndermesine ve onunla konuşmasına engel teşkil etmiyordu. Bundan sonra Cenâb-i Allah ona Tevrat'ı indirmisti. Lanetli Firavun, elinde bilezik ve zinetler yok diye onu küçümsemisti. Aslında süs, kadınlara mahsustur. Erkeklerin sehamet ve onuruyla bağdasmaz. Erkeklerle yakışmadığına göre; akıl ve marifet yönünden en mükemmel, himmet bakımından en yüce insanlar olan ve dünyalığa asla iltifat etmeyen peygamberlere hiç mi hiç yarasmaz. Kaldı ki peygamberler, Cenâb-i Allah'ın, ahirette kendi dostları için hazırladığı kalıcı ve sonsuz nimetleri, diğer insanlara nispetle çok daha iyi bildikleri için, dünyevî zinetlere tabii ki aldiris etmeyeceklerdi.

Firavun'un, "Yahut yaninda (kendisine yardım eden) melekler de gelmen degil miydi?" sözüne gelince; insanin peygamber olması için, yaninda bir melek bulundurmasına ihtiyaci yoktur. Eger Firavun'un böyle demekle maksadi, meleklerin Musa'yi tazim etmesi idiyse, sunu bilmek gerekir ki, melekler, Musa' (a.s.)'dan çok daha asagi seviyede bulunan kimselere da tazimde bulunurlar. Nitekim bir hadis-i serifte söyle buyurulmustur: «Melekler, yapmakta oldugu isten hosnut olduklarindan dolayi kanatlarim, ilim talebesi için (yere) sererler.»

Ilim talebelerini bu kadar tazim eden meleklerin, Allah ile konusma serefine nail olan Musa (a.s.)'ya ne kadar tazim edeceklerini varin siz takdir edin!

Eger Firavun'un böyle demekle maksadi, meleklerin, onun peygamberligine taniklik etmeleri idiyse, Hz. Musa'nin peygamberligi mucizelerle teyid edilmisti.

îzhar ettiği mucizeler, akıl sahipleri nazarında onun peygamberliğini kesin olarak kanıtlıyordu. Hak ve hakikati bulmak isteyenlere onun Allah elçisi olduğunu katiyetle ispatlıyordu. Rablerin Rabbi tara-fından kalbi mühürlenene, özü bırakıp kabuga bakan kimseler, onun getirdiği apaçık belgeleri göremiyorlardı. Göremiyenlerden biri de, kalbi kör, çok yalancı bir Kiptî olan Firavun'du.

Allah Teâlâ buyuruyor ki; «(Firavun,) kavmim küçümsedi, onlar da ona boyun eğdiler.» Akıllarını azımsadı. Onları halden Hale uğrattı. Neticede onun ilahlık iddiasını doğruladılar. Allah ona lanet etsin, onları da rezil etsin. "Çünkü onlar, yoldan çıkmış bir kavim idiler. Bizi gazaplandırıdıklarında, onlardan öc aldık." Bogarak, hakarete uğratarak, onurlarını ellerinden alarak; nimetten sonra azap ve zillate, refahtan sonra bayagılığa ve yoksulluğa, lüks hayattan sonra atese maruz bırakarak onlardan intikam aldık. Allah'a ve evveli olmayan kudretine sığınırız.

«Onları sonradan gelen (ve niteliklerim taşıyanların) geçmiş ataları ve (onların durumundan ibret alanların) örneği yaptık.» Helaklerine sebep olan azab saganagından ders alan ve başlarına gelen felaketi haber alanlar için onları, ders alınacak bir ibret kildik. Nitekim Cenâb-i Allah buyurmuş ki: «Musa, onlara açık açık ayetlerimizle gelince: "Bu, uydurulmuş bir büyüden başka birsey değildir. İlk atalarımız arasında böyle birsey (olduğunu) isitmedik." dediler. Musa: "Rabbim, kimin kendisinin yanından hidayet getirdiğini ve bu (dünya) evin (in) sonun (da güzel sonuç)un kime aid olacağını çok iyi biliyor. Muhakkak ki zalimler iflah olmaz." dedi. Firavun dedi ki: "Ey ileri gelenler, ben sizin için, benden başka bir tanrı bilmiyorum; ey Haman, haydi benim için çamurun üzerinde ates yak(arak tuğla imal et de) bana bir kule yap. Belki Musa'nın tanrisına çıkarım. Çünkü ben onu (Musa'yi) yalancılardan sanıyorum." O (Firavun) ve askerleri, yeryüzünde haksız yere büyüklük tasladılar ve kendilerinin bize döndürülmeyeceğini sandılar. Biz de onu ve askerlerini tuttuk, denize attık; bak o zalimlerin sonu nasıl oldu. Biz onları, atese çağırarak önderler yaptık. Kiyamet günü asla yardım olunmazlar. Bu dünya hayatında biz onların pesine bir lanet taktık, (daima) lanetle anılacaklardır. Kiyamet günü ise onlar çirkinleştirilenlerdendir.»(el-Kasas, 36-42.)

Cenâb-i Allah, onların, hakka uymayıp büyüklük taslamaları, fani mülküne güvenerek ilahlık iddiasında bulunan hükümdarların doğru-layıp ona muvafakat etmeleri nedeniyle, kudretli Rabbin gazaplandığını haber veriyor. Güçlü ve üstüî olup azabına karşı durulamayan yüce Rab, onlardan şiddetli bir intikam almış, Firavun ve askerlerini bir sabah vakti topluca suda boğmuştu. Hiç biri bu azaptan kurtulamamış ve onlardan yeryüzünde dolayan bir tek kişi bile kalmamıştı. Aksine, hepsi boğulup Cehennem'e

gitmiş, bu dünyada âlemler arasında peslerine bir lanet takılmıştır. Kiyamete kadar lanetle anılacaklardır. Kiyamette de lanetleneceklerdir. Bu ne kötü bir vergidir. Kiyamet gününde onlar, çirkinleştirilenlerdendir. [46]

[1] Tefsir-i Taberî, XXIII, 107-108.

[2] Camiu s-Sagîr, Hadis No: 1054.

[3] Tefsir-i Taberî, XXIII, 107.

[4] Tefsir-i Taberî, XXIII, 107.

[5] Tefsir-i Taberî, XXIII, 108.

[6] Suyutî, Dürr, VII, 193.

[7] Buharî, Tevhid, VIII, 185.

[8] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 1/329-335.

[9] Tefsir-i Taberî, XVII, 59.

[10] Tefsir-i Taberî, XVII, 60.

[11] Tirmizî, Sünen; Kiyame, 48.

[12] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 1/335-338.

[13] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 1/338.

[14] Ress: Kuyu ve mezar gibi kazılmış çukur demektir.

[15] Tefsir-i Taberî, XIX, 10.

[16] Tefsir-i Taberî, XXV, 97.

[17] Tezhib-i Tarih-i Ibn Asakir, 1,15.

[18] Tefsir-i Taberî, XXV, 97.

[19] Tefsir-i Taberî, XIX, 11.

[20] Tefsir-i Taberî, XIX, 10.

Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 1/338-341.

[21] Tefsir-i Taberî, XXII, 104.

[22] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 1/341-344.

[23] Tefsir-i Taberî, XXIII, 66-67.

[24] Tefsir-i Taberî, XVII, 63.

[25] Tefsir-i Taberî, XVII, 65.

[26] Tefsir-i Taberî, XXIII, 65.

[27] Tefsir-i Taberî, XVII, 65.

[28] Tirmizî, Dâavat, Hadis No: 3505.

- Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 1/345-352.
- [29] Buharî, Enbiyâ, 24-35.
- [30] Buharî, Enbiyâ, Hadis No: 212.
- [31] Buharî, Kitabü't-Tefsir, No: 300.
- [32] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 1/352.
- [33] Tefsir-i Taberî, XX, 11.
- [34] Tefsir-i Taberî, XX, 23.
- [35] Tefsir-i Taberî, XX, 27.
- [36] Tefsir-i Taberî, XX, 28.
- [37] Blkz. Tefsir-i Taberî, XX, 32.
- [38] Tefsir-i Taberî, XX, 41.
- [39] İbn Mace, Rühün, 5.
- [40] Tefsir-i Taberî, XX, 43-44.
- [41] Tarih-i Taberî, I, 287.
- [42] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 1/353-387.
- [43] Bkz. Tefsir-i Taberî, XXIII, 38.
- [44] Sünen-i Ebu Davud, Melahim, Hadis No: 4344.
- [45] Ebu Davud, Et'ime, Hadis No: 3813.
- [46] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 1/387-403.

Firavun Ve Askerlerinin Mahvolusu . 1

Firavun'un Bogulmasindan Sonra İsrailogulları 7

İsrailogullarının Tih Çölüne Girmeleri Ve Orada Baslarına Gelen Garip Haller . 14

Allah'i Görme İstegi 18

Hz. Musa'nın Gıyabında Kavminin Buzagiya Tapması 22

İsrailogullarının İnegi 32

Musa İle Hızır'ın Kissası 33

Musa'nın Kissasını Bastan Sona İçeren Fitneler Hadisi 39

Firavun Ve Askerlerinin Mahvolusu

Mısır Kiptîleri, kralları Firavun'a uyup Allah'ın peygamberi ve Allah ile konuşma şerefine nail olmuş İmran oğlu Musa'ya muhalefet ederek, kafirlik, azgınlık ve inatlarını sürdürünce, Cenâb-ı Allah onlara, bâtili ezen çok büyük hüccetler ve deliller gönderdi. Gözleri kamastırıp akilleri hayrette bırakan harikulade halleri onlara gösterdi. Bütün bunlara rağmen küfürden dönmediler. Sapıklık, inat ve azgınlıklarına son vermediler. Pek azı müstesna, onlardan iman eden olmadı. Rivayete göre, iman edenler üç kişiydi. Bunlardan biri, Firavun'un karısı (Asiye) idi. Ehl-i Kitabın bu kadınla ilgili haberlerden bilgisi yoktur. Diğer, Firavun'un akrabasından olan mü'min adamdır ki onun kafirlere karşı delil ileri sürmüs, onlara öğüt vermiş olduğunu ve onunla ilgili bilgileri daha önce anlatmıştık. İnananların üçüncüsü ise, şehrin öbür ucundan kosarak gelip Musa'ya öğüt veren (ve Mısır'dan çıkıp gitmesini tavsiye eden) öğütçü adamdır. O, Hz. Musa'ya demisti ki: «Ey Musa! İleri gelenler seni öldürmek için aralarında görüşüyorlar. Hemen uzaklaş. Doğrusu, ben sana öğüt veriyorum.» (ci-Kasas, 20.)

İbn Abbas'ın dedigine göre, nasihatçinin "ileri gelenler" dediği kimseler, büyücülerden baskalarıdır. Çünkü onlar Kiptîlerdendiler.

Baska bir rivayete göre Musa'ya, Firavun'un milleti olan Kiptîler-den bir grup ile büyücülerin ve İsrailogullarının tümü iman etmişlerdir. Su ayet-i kerime de bu rivayeti doğrulamaktadır:

«Firavun ve erkanının kendilerine fenalık yapmasından korktuklarından milletin bir kısım gençleri dışında kimse, Musa'ya inanmamıştı. Firavun, o yerde-hakim di. O gerçekten asiri gidenlerdendi.» {Yûnus, 83.}

Bu ayette geçen "milletinin" kelimesinden kasıt, Firavun'un milletidir. Çünkü ayetin akisi buna delâlet etmektedir. Bu kelime, cümle içinde "Musa" kelimesine yakın olduğundan dolayı, milletinin kelimesiyle, Musa'nın

milletinin kastedildigini söyleyenler de olmuştur. Ama Ibn Kesir Tefsiri'nde de açıkladığımız gibi, birinci görüş kuvvetlidir. Musa'ya inanan gençler, Firavun'dan, onun gücünden, şavvetinden, zorbalığından ve adamlarının onu kendilerine karşı kışkırtıp dinlerinden zorla döndürmesinden korktukları için, imanlarını gizlemişlerdi. Şahid olarak kafi olan Cenâb-i Allah, Firavun hakkında söyle demektedir. «Firavun, yeryüzünde çok ululanan ve çok asiri gidenlerdendi.» Yani bütün işlerinde ve durumlarında asiri giderdi. Ama o, sonu gelmiş olan bir mikrop, devşirilme zamanı yaklaşan murdar bir ürün, telef edilmesi kaçınılmaz olan lanetli ve köhne bir adam olmuştı. İşte o sıralarda Musa, kavmine söyle demisti: «Ey milletim! Allah'a inanıyorsanız ye teslim olmuştunuz Ona güvenin." Dediler ki: "Allah'a güvendik; Ey, Rabbimiz! zalim bir millet ile bizi sinama, rahmetinle bizi kâfirlerden kurtar."» (Yûnus, 84-86.)

Hız. Musa (a.s.), Allah'a dayanıp ondan yardım dilemelerini ve ona iltica etmelerini kavmine tavsiye etti. Onlar bu tavsiyeye uyunca Cenâb-i Allahda onları, içinde bulundukları sıkıntıdan çıkardı.

«Musa'ya ve kardeşine: "Kavminiz için Mısır'da evler hazırlayın ve evlerinizi karşı karşıya kurun, namaz kılın ve mü'minleri müjdeleyin." diye vahyettik.» (Yûnus, 87.)

Cenâb-i Allah, Musa'ya ve kardeşi Harun'a, İsrailoğulları için Kiptilerinkinden ayrı bir yerde evler yapmalarını vahyetti, birbirlerinin evlerini tanışınlar ve göç emrini alınca da göçmeye hazır vaziyette bulunsunlar diye.

"Evlerinizi karşı karşıya kurun." Bazıları, bu ayetin su manaya geldiğini söylemişlerdir: "Evlerinizi mescidler edin." "Evlerinizi kible edin." yani evlerinizde çok namaz lalin. Çok namaz kılarak, yaşamakta olduğunuz zorluk ve sıkıntılara karşı Allah'tan yardım dileyin. Mücahid, Ebu Malik, İbrahim en-Nehaî, Rabî', Dahhak, Zeyd b. Eslem ve oğlu Abdurrahman ile diğer bazı müfessirler ayetin bu manaya geldiğini söylemişlerdir. Nitekim namazın ilahî yardım aracı olduğu, su ayetle de bildirilmiştir:

«Sabir ve namazla (Allah'dan) yardım isteyin.» (el-Bakara, 153.) Peygamber (s.a.v.) Efendimiz de birseyden dolayı üzüldüğünde namaz kılmış.

Bazı müfessirler ise bu ayetin su anlama geldiğini söylemişlerdir: Firavun zamanında İsrailoğulları, toplantı yerlerinde ve mabedlerinde açıkça ibadet edemiyorlardı. Bu sebeple de namazlarını kendi evlerinde kılmaları emrolunmuş. Daha önce dini vecibelerini yerine getiremeyenlerin zararını telafi etmek için, hiç değilse evlerinde namaz kılmaları kendilerine emrolunmuştu. Firavun ve adamlarından korktukları için, evlerinde kılmaları gerekiyordu. Mezkur ayet-i kerimede "mü'minleri müjdele"

cümlesi de mevcut olduğu için, - her ne kadar ikinci manaya aykiri değilse de - birinci mana daha kuvvetlidir. Doğrusunu Allah bilir.

Said b. Cübeyr ise ayetinin, "Evlerinizi karşılıklı yapın."

manasına geldiğini söylemiştir.

«Musa: "Rabbimiz! Sen Firavun ve adamlarına dünya hayatında süs (ler) ve nice mallar verdin. Rabbimiz, (insanları) senin yolundan saptırsınlar diye mi? Rabbimiz, onların mallarını yok et. Kalblerini sık ki, acı azabı görünceye kadar inanmasınlar!" dedi. (Allah): "Duanız kabul olundu. Doğru olun, bilmezlerin yoluna asla uymayın!" dedi.» (Yûnus, 88-89.)

Bu, All'ah ile konuşma serefine nail olan Musa'nın, Allah düşmanı Firavun'a yaptığı büyük bir bedduadır. Musa, Allah için ona öfkelenmişti. Hakka uymaya karşı büyüklendiği, insanları Allah yolundan geri çevirdiği, inatçılık edip azdığı, bâtil davasını sürdürdüğü, maddeten ve manen apaçık olan hakla ve kesin burhani kabule yansmayıp büyüklük tasladığı için Musa (a.s.), ona kızmış ve beddua etmişti. Demisti ki: «Rabbimiz! Sen, Firavun ve adamlarına (milleti olan Kiptîlere, dininden olanlara) dünya hayatında süs (ler) ve nice mallar verdin. Rabbimiz, (insanları) senin yolundan saptırsınlar diye mi?»

Tabîî ya.. Dünyayı ve dünyalığı her şeyden üstün tutanlar, bunların servet ve zinet sahibi oluslarına aldanırlar. Cahil kimseler, bunların haklı olduklarını sanırlar. Ama güzel bineklerle sık elbiselerin, sahane binalarla sarayların, istah çekici yiyeceklerle göz alıcı manzaraların, yüksek hükümlerle itibar ve maddi imkanların dinî değil de, dünyevî olduğunu bilemezler.

Rabî' b. Enes ile Dahhak ve Ebu'l- Aliye, "Rabbimiz! Onların mallarını yok et!" ayetinin şu manaya geldiğini söylemişlerdir: Rabbimiz! Onların mallarım, olduğu gibi nakisli taslara döndür. Katade dedi ki: Aldığımız haberlere göre onların ekinleri tasa dönmüştür. Muhammed b. Ka'b ise şöyle demistir: Sekerleri, hatta bütün malları tasa döndü. Bu mesele Ömer b. Abdülaziz'e anlatılırken bir hizmetçisini çağırarak, "Bana bir torba getir." demiş. Hizmetçi torbayı getirmiş. Bir de bakmışlar ki, torbanın içinde tasa dönmüş olan nohut ve yumurtalar var!.. Bunu İbn Ebu Hatîm rivayet etmiştir.

Rabbimiz! «Kalblerini sık ki, acı azabı görünceye kadar inanmasınlar!» Kalblerini mühürle ki, iman etmesinler. Musa, onlara; Allah'a, dinine, burhanlarına öfkelendiklerinden dolayı böyle bir bedduada bulunmuştu, Cenâb-ı Allah da, onun istegini kabul edip yerine getirmişti. Nitekim Nuh'un da bedduasını kabul etmişti. Nuh, inançsızlara söyle beddua etmişti:

«Rabbim! Yeryüzünde kâfirlerden tek kişi bırakma. Çünkü sen onları

birakirsan, kullarini saptirirlar ve yalniz ahlaksiz, nankör (insanlar) dogururlar,» (Nüh, 26-27.)

Bu nedenle Cenâb-i Allah, kendisi, Firavun ve adamlarina bedduda bulunup kardesi Harun'un amin dedigi ve dolayisiyla beddua etmis gibi sayildigi bir esnada Musa'yla Harun'a hitaben söyle demistir:

(Allah): "Duaniz kabul olundu. Dogru olun, bilmezlerin yoluna uymayin." dedi.

Tefsirciler ve diger kitabîler dediler ki: Israilogullari, kendi bayramlarini kutlamak maksadiyla sehir disina çikmak için Firavun'dan izin istediler. Firavun, gönülsüz olarak izin verdi. Ancak Israilogul-larimm bu izni almaktaki amaçlari, kurtulusu elde etsinler diye, Firavun ve adamlarina karsi bas kaldirmalari ve bu is için gerekli olan hazirligi yapmakti.

Ehl-i Kitap kaynaklarinda anlatildigina göre Cenâb-i Allah, Fira-vun'un adamlarindan igreti olarak zinet istemelerini îsrailogullarma emretti. Firavun'un adamlari da onlara bol miktarda zinet esyasini igreti olarak verdiler. Israilogullari da geceleyin sehirden çikip hemen Sani beldelerine yöneldiler.

Gittiklerini haber alan Firavun çok öfkelenerek peslerine düşüp yakalamak ve yok etmek için, asker toplamaya basladi. Bu konudan Kur'an-i Kerîm'de söyle bahsedilmektedir: «Musa'ya: "Kullarimi geceleyin (Misir'dan çikar), yürüt; siz takip edileceksiniz." diye vahyettik. Firavun, (îsrailogullarinin gittigini duyunca) sehirlere (asker) toplayicilar gönderdi, (onlara söyle dedi): "Sunlar, az bir topluluktur. Ve onlar bizi kizdirmaktadirlar. Biz, ihtiyatli (koca) bir cemaatiz." Böylece biz onlari (Firavun ve kavmini) bahçelerden, çesmelerden çikardik. Hazinelelerden ve serefli makamdan (çikardik). Böylece, bunlari Israilogul-lanna miras yaptik. (Firavun ve adamlari), Günes dogarken onlari r ~-dina düstüler. Iki topluluk (yaklasip) birbirini görünce Musa'nin adamlari: "Iste yakalandik." dediler. (Musa): "Hayir, dogrusu Rabbim benimle beraberdir. Bana yol gösterecektir." dedi. Musa'ya: "Degneginle denize vur!" diye vahyettik. (Vurunca deniz) yarildi. (On iki yol açildi.) Her bölüm, kocaman bir dag gibi oldu. Ötekileri de buraya yaklastirdik. (Musa ve adamlarinin ardindan, düşmanlari da bu denizde açilan yollara girdiler.) Musa'yi ve beraberinde olanlari tamamen kurtardik; Sonra ötekilerini bogduk. Süphesiz bunda (kudretimize) bir isaret vardir, ama çoklari inanmazlar. Ve süphesiz Rabbin, iste üstün O'dur, merhamet eden O'dur.» {es-Suarâ, 52-68.)

Tefsir âlimleri dediler ki: îsrailogullarmi yakalamak maksadiyla Firavun, çok sayidaki askerle takibe çikti. Denildigine göre atlari ara-smdalOO.000 doru at vardi. Askerleri de 1.600.000 kaddi. Dogrusunu Allah bilir. Rivayete göre îsrailogullanmn çocuklar disindaki sayisi 600.000 savasçi idi.

Israilogullarının Yakub (a.s.) liderliğinde Misir'a girişleriyle, Musa (a.s.) liderliğinde Misir'dan çıkışları arasında geçen zaman, 426 yıldır.

Askerleriyle birlikte Israilogullarım takibe çıkan Firavun, sabah gün doğarken onlara ulaşmıştı. İki topluluk birbirini gördü. Birbirlerini gördüklerinden süpheleri kalmamıştı. Birbirlerini ayan beyan görmüşlerdi. Vurusup mücadele etmekten başka yapacak bir işleri kalmamıştı. Musa'nın arkadaşları, korku içinde: "Yakalandık." dediler. Önlerinde deniz vardı. Gidecek yolları da kalmamıştı. Denize girmekten başka çareleri yoktu. Bunu da yapabilecek bir kimse yoktu. Daga da tırmana-mazlardı. Çünkü dağlar çok yüksek olup geçit vermiyorlardı. Firavun, bütün yolları tutmuş, onları kışkaca almıştı. Onu, silahları ve askerleri . arasında görüyorlardı, idaresi altındayken hile ve desisesiyle karşılaşmış olduğundan dolayı ondan çok korkuyorlardı. Gördükleri manzaranın ürküntüsünden dolayı, Allah'ın peygamberi Musa'ya durumlarını anlatarak şikayetçi oldular. Doğru konuşan ve sözü doğrulanan Musa, onları* söyle teminat verdi: "Hayir, süphesiz Rabbim benimle beraberdir. O, bana yol gösterecektir!" Arka taraflarda durmakta olan Musa, Öne geçip kıyıya geldi, denize baktı. Denizin dalgaları, kıyıya âdetâ tokatlıyordu. Köpükleri git gide fazlalıyorlardı. "İşte buradan geçmekle emrolundum." dedi. Yanında kardeşi Harun ile Nun oğlu Yusa'da vardı. Yusa', Israilogulların büyüklerinden olup çokça ibadet eden bilgin bir kimseydi. Nasib olursa, ileride de anlatacağımız gibi Musa ve Harun'dan sonra Cenâb-i Allah ona da vahiy göndererek onu peygamber kilmıştır. Israilogulların beraberinde, Firavun ailesinden olup iman etmiş olan adam da vardı. Hepsisi durup beklemekteydiler. Israilogullarının da tamamı onlara bağlıydılar. O imanlı adam, atını denize defalarca sürmüş; denizden geçmenin mümkün olup olmadığını öğrenmek istemiş, ama mümkün olmadığını görmüştü. Musa'ya: Ey Allah'ın peygamberi! Sana buradan mı geçmen emredildi? diye sormuş, Musa da, "Evet"., diye cevap vermişti. İs büyüyüp durum zorlaşınca; Firavun ve askerleri kin, gazap ve öfkeyle onlara yaklaşıncâ; gözleri yuvalarından fırlayıp yürekler ağıza gelince Halim, Azîm,, ve Kadîr olan yüce Ars'ın Rabbi Allah, kendisiyle konuşma şerefine ermiş olan Musa'ya: "Degneğınle denize vur!" diye vahyetti. Mu^a degnegini vurunca, Allah'ın izniyle deniz yarıldı. Cenâb-i Allah buyurdu ki: «Mû-sa'ya: "Degneğınle denize vur!" diye vahyettik. (vurunca deniz) yarıldı. (On iki yol açıldı). Her bölüm, kocaman bir dağ gibi oldu.» (es-Suarâ, 63.)

Denildiğine' göre denizde on iki yol açılmış. Israilogullarının her bir boyu, bir yoldan yürümeye başlamış. Hatta koridorumsu bu deniz yolları arasında, yolcuların birbirlerini görmelerine imkan sağlayan pençeler varmış. Bu rivayet üzerinde tartışılabilir. Çünkü su, pencereye ihtiyaç bırakmayacak olan saydam bir cisimdir.

Dalgalar, deniz sularini daglar gibi yükseltiyordu. "Ol" dedigi seyin hemen oluverdigi yüce kudretin sahibi sulara hükmediyordu. Batı rüzganna emir verdi. Rüzgar, denizi yalayip geçti. Deniz kurudu, öyle ki içinden geçen atların ve diğer bineklerin toynakları dahi ıslanmadı. Cenâb-i Allah buyurdu ki: «Andolsun biz Musa'ya: "Kullarımı (İsrailoğulları) geceleyin (Mısır'dan çıkarıp) yürüt; (değneğinle suya) vur, denizde onlar, için kuru bir yol (aç). (Firavun'un sana) yetisme (sin) den korkma. (Bogulmaktan) endişe etme." diye vahyetmistik. Firavun, askerleriyle onların ardına düştü. Denizden onları örten örttü. (Yani deniz onları içine alıp bogdu). Firavun, toplumunu saptır (di. Helake dü-sür)dü, (onları) doğru yola iletmedi.» (Tâ-Hâ, 77-79.)

Sonsuz gücün sahibi yüce Rabbin emriyle deniz yol verip bu hale gelince Musa, denizden geçmeleri için İsrailoğullarına emir verdi. Onlar da sevinç içinde alelacele deniz yoluna koyuldular. Seyredenleri saskına çeviren, müzminlerin kalplerini doğru yola ileten büyük bir olaya tanık olmuştular. Musa deniz yolundan geçti. Ardındaki İsrailoğulları da geçtiler. Karsı kıyıya vardılar. Tam bu sırada Firavun ordusunun ön tarafı da deniz yoluna giriyordu. Musa, Firavun askerleri tarafından yakalanmamak için, değneğiyle vurarak denizi eski haline döndürmek istedi. Yüce kudretin sahibi, denizi kendi haline bırakmasını ona emretti ve şöyle buyurdu: «Andolsun, onlardan önce Firavun toplumunu da sındırdık. Onlara şerefli bir elçi geldi, (şöyle diyerek): "Allah'ın kullarını bana teslim edin; çünkü ben size (Allah'ın gönderdiği) güvenilir bir elçiyim. Allah'a karşı ululanmayın. Ben size apaçık bir delil getiriyorum. Ben, beni tasla (yip Öldür) menizden, benim Rabbin ve sizin Rabbiniz olan (Allah)a sığındım. Eğer bana inanmadınız ş a, bari ben (im yolum) dan çekilin." Sonra (Musa): "Bunlar, suç işleyen bir toplumdur!" diye Rabbine dua etti. (Allah): "O halde kullarımı geceleyin yürüt. Çünkü takibe aileceksiniz" (dedi). Denizi (yalıyıp toplumunu geçirdikten sonra olduğu gibi) açık bırak. Çünkü onlar bogulacak bir ordudur." Onlar geride neler bırakmışlardı. Nice bahçeler, çesmeler, ekinler, güzel makamlar ve zevk-ü sefa sürecekleri nice nimetler! (Evet) böyle oldu. Ve biz onları başka bir topluluğa miras verdik. Onlara gök ve yer ağlamadı. (Kötü insanlar olduklarından onlara hiç acıyan olmadı) ve (başka bir vakte de) ertelenmediler. (Musa'nın ardisıra denize girip boguldular). Andolsun biz, İsrailoğulları o küçültücü azabdan kurtardık; Firavun'dan. Çünkü o, (insanları ezip) yücelen, haddi asanlardan biri idi. Andolsun biz, onları, bilerek âlemlere üstün kıldık. Onlara, içinde açık bir imtihan bulunan ayetler verdik.» (ed-Duhân, 17-33.)

"Denizi kendi halinde açık ve sakin olarak bırak." Denizi kendi halinde, olduğu gibi bıraktı. Nihayet Firavun da kıyıya geldi. Denizde yollar açıldığını, o dehşetli ve hayret verici manzarayı gözüyle gördü. Bunun, yüce Ars'in Rabbi olan ulu Allah'ın bir eseri olduğunu iyice anladı. Çekindi,

ilerleyeni e di. Israilogullanni takibe çıktigina bin pisman oldu. Ama pismanligi, kendi' '.ne yarar saglamadi. Askerlerine karsi metanetli görünmek zorunda kaldi. Mütecaviz ve saldirgan pozlar takindi. Ahlaksiz ve inkarcı karekteri, küçümseyip itaati altina aldigi, btil davasinin pesinden kosturdugu kavmine söyle dedi: "Bana bas kaldırıp lkemden firar eden kaçak klelerimi yakalayabilmem için, deniz bile bana yol veriyor, gördünüz mü?" Böyle derken de içinden, geride kalıp askerlerin ardından yürümeyi ve kurtulmanın bir yolunu bulmayı dsnyordu. .Ama ne gezer! Bir ileri, bir geri gidiyordu. Rivayete göre Cebrail dişi bir kisrak üzerinde oraya gelip Firavun'un erkek atının önüne geçmis, atını ileri dogru sürmeye baslayınca, lanetli Firavun'un ati, Cebrail'in kisraginin pesine dsmeye baslamış. Cebrail, kisragini sratlendirerek deniz yoluna girmiş. Firavun'un ati da kosarak deniz yoluna girmiş. Firavun, artık bir şey yapacak durumda değildi. Askerleri, onun denize girdiğini görünce, pesisira kendileri de hızla deniz yoluna koyuldular. Artık hepsi denize girmişlerdi. İlk basta girmiş olanları, karsi kıyıya çıkmak üzereyken Cenb-i Allah, kendisiyle konuşma şerefine ermiş olan Musa'ya, değnegiyle denize vurmasını emretmisti. Vurunca da deniz, Firavun ve askerlerini içine çekip bogdu. Aralarında kurtulan bir tek kisi bile olmadı. Cenb-i Allah buyurdu ki: «Musa'yi ve beraberinde olanları tamamen kurtardık. Sonra tekilerini bogduk. Süphesiz bunda (kudretimize) bir isaret vardır. Ama çokları inanmazlar. Ve süphesiz Rabbin, iste stn O'dur, merhamet eden O'dur.» (es- Suar, 65-68.)

Dostlarım kurtarması, hiç birini suda bogmaması; düşmanlarım bogması ve hiç birini bogulmaktan kurtarmamasında; O'nun kudretinin yüceligine, peygamberinin getirdiği nizam ve hükümlerde dogru olduğunu ispatlayan kafi bir delil ve büyük bir isaret vardır. Yüce Allah buyurdu ki: "Israilogullarım denizden geçirdik. Firavun ve askerleri de zulmetmek ve saldırmak için onların arkalarına dst. Nihayet bogulma kendisini yakalayınca (Firavun): "Gerçekten İsrailogullarımın inandığından baska tanrı olmadıgına inandım, ben de Mslmanlardamm!" dedi. "Simdi mi? Oysa daha önce isyan etmiş, bozgunculardan olmustun." (Denildi). "Bu gün senin (canından ayırdığımız) bedenini, (denizin dibinden) kurtarip (sahilde) bir tepeye atacagız ki, senden sonra gelenlere ibret olsun. Ama insanlardan çogu bizim ayetlerimizden habersizdir.» (Ynus, 90-92.)

Cenb-i Allah, inançsız Kiptilerin lideri Firavun'un denizde ne şekilde boguldugunu, dalgaların onu nasıl kaldırıp indirdiğini haber veriyor. O bu halde iken Israilogulları, onu ve askerlerini seyreliyorlardı. Cenb-i Allah'ın, ona ve adamlarına indirdiği azabi temasa ediyorlardı ki, gözleri aydınlanıp gönülleri rahatlasın.

Firavun, ölümü çıplak gözle görüp Azrail'in kusatması altında bulunduğunu anlayınca can çekismeye başladı ve o esnada tevbe edip Allah'a yöneldi. İmanın fayda vermeyeceği bir zamanda iman etti. Nitekim Cenâb-i Allah buyurmuş ki: «Üzerlerine Rabbinin kelimesi hak olanlar inanmazlar. (Çünkü onların kafir olarak ölecekleri ve ateste kalacakları, Allah'ın takdiri ile sabit olmuştur.) Onlara bütün ayetler gelmiş olsa bile, acı azabi görünceye kadar (inanmazlar.)» (Yûnus, 96-97.)

«Ne zaman ki hismimizi gördüler: "Tek Allah'a inandık ve O*na ortak kostugumuz şeyleri inkar ettik." dediler. Fakat hismimizi gördükleri zaman inanmaları, kendilerine bir fayda sağlamadı. (Bu), Allah'ın, kulları hakkında eskiden beri yürürlükte olan kanunudur. İşte o zaman kafirler ziyana ugramışlardır.» (cl-Mü'min, 84-85.)

İşte böyle.. Musa, Firavun ve adamlarına beddua ederek Cenâb-i Allah'dan; mallarını batırmasını, can yakıcı azabi görünceye kadar iman etmesinler diye kalblerini sıkmasını diledi. Zaten o zaman edecekleri imanın kendilerine bir faydası da olmaz ve bundan ötürü, hasret çekip pismanlık duyarlar. Bu şekilde beddua ettiklerinde, Musa ile Harun'a Cenâb-i Allah: "Duanız kabul olundu." diye cevap vermisti. Asagida nakledeceğimiz hadiste de Musa'nın durumuna değinilmektedir:

Süleyman b. Harb, Hz. Peygamberin söyle buyurduğunu İbn Ab-bas'tan rivayet etti: «Firavun: "Gerçekten İsrailoğullarının inandığından başka tanrı olmadığina inandım." dediği zaman, Cebrail bana dedi ki: "Ya Muhammed! O zaman beni görmeliydin. Cenâb-i Allah'ın kendi-sine acıyıp kurtarmasından korktugum için bir an Önce bogulsun, diye denizin çamurunu alıp Firavun'un agzına bosaltıyordum!"»[1]

Ebu Said el-Esece, İbn Abbas'm söyle dedigini rivayet etmistir: «Cenâb-i Allah, Firavun'u suda bogarken o, parmağıyla işaret ederek yüksek sesle söyle diyordu: «Gerçekten İsrailoğullarının inandığından başka tanrı bulunmadığina inandım.» Cebrail, Cenâb-i Allah'ın onun hakkındaki rahmetinin gazabını geçip geride bırakmasından korktugundan dolayı (bir an önce ölmesi için), her iki kanadıyla çamuru alıp onun yüzüne çarpıyor ve denizin dibine batırıyordu.

Ebu Hazim, Rasûlullah (s.a.v.)'m söyle buyurduğunu Ebu Hüreyre'den rivayet etmistir:

«Cebrail (a.s.) bana dedi ki: "Ya Muhammed, beni görmeliydin. Allah'ın rahmetine nail olur da affedilir, diye korktugumdan dolayı (bir an önce olması için) onu (Firavun'u) denizin dibine doğru bastırıyor ve agzına çamur dolduruyordum.»[2]

Bazı rivayetlerde anlatıldığına göre Cebrail söyle demistir: «"Ben sizin en

yüce Rabbinizim" dediği zaman Firavun'a kızdığı kadar hiç kimseye kızmış değildim. İnandığını söylerken ben de agzına çamur dol-duruyordum."»[3]

Cenâb-i Allah buyurdu İd: «Simdi mi? Oysa daha önce isyan etmiş, bozgunculardan olmustun.» Bu, inkar manasını taşıyan bir sorudur. Ayrıca Firavun'un son andaki imanının kabul edilmediğini göstermektedir. Çünkü o - Allah bilir ya - dünyaya geri döndürüldüğü takdirde yine eski haline dönecekti. Nitekim Cenâb-i Allah'ın bildirdiğine göre kafirler, Cehennem atesini gördüklerinde söyle diyeceklerdir:

«Keske biz (dünyaya) geri çevrilseydik de Rabbimizin ayetlerini yalanlamasaydık ve inananlardan olsaydık.» dediklerini bir görsen. Hayır, daha önce gizlemekte oldukları, onlara göründü. Geri gönderilseler-di, yine menolundukları şeyi yapmaya dönerlerdi. Çünkü onlar yalancılardır.» (el-En'âm, 27-28.)

«Bu gün senin (canından ayırdığımız) bedenim, (denizin dibinden) kurtarıp bir tepeye atacagiz ki senden sonra gelenlere ibret olasin.» ayeti hakkında İbn Abbas ve daha baskalari dediler İd: İsrailogullarımın bir kısmı, Firavun'un ölümünden şüphe ettiler. Öyle ki bazilari, onun ölmediğini söylediler. Cenâb-i Allah, denize emir verdi. Deniz, onun bedenini yükseltti. Kimine göre suyun üstünde, tümsekte kaldı; kimine göre de kıyıda yüksek bir yere atıldı. Zirhi da üzerindeydi. Onu zirhinden tanırlardı. Öldüğünden şüpheleri kalmasin ve Allah'ın kudretinin üstünlüğünü anlasınlar diye cesedi onlara gösterildi. Helak eden Allah'ın kudretini gösteren bir delil olsun, senden sonra gelecek İsrailogullarina ibret olsun diye bugün seni, üzerindeki zirhinla kurtaracagiz. Firavun ile askerleri, asure gününde denizde bogulmuşlardır.

Muhammed b. Bisar, İbn Abbas'm söyle dediğim rivayet etmiştir; «Peygamber (s.a.v.) Medine'ye geldiğinde Yahudiler, asure günü oruç tutarlardı. Onlara: "Bu tutugunuz oruç nedir?" diye sordu. Onlar da, 'Bu, Musa'nın Firavun'a üstün geldiği gündür." dediler. Bunun üzerine Peygamber (s.a.v.) Efendimiz, ashabına su buyrugu verdi: "Siz, Musa'ya Yahudilerden daha yalansınız. Siz de bugün oruç tutun."»[4]

Firavun'un Bogulmasından Sonra İsrailogulları

Cenâb-i Allah buyurdu ki: "Biz de onlardan öc aldık. Onlari denizde bogduk! Çünkü onlar, ayetlerimizi yalanlamışlardı ve onlari umursamaz olmuşlardı. Hor görülüp ezilmekte olan o milleti de içini bereketlerle donattığımız yerin dogularına ve batılarına mirasçı, kildik. Rabbinin İsrailogullarına verdiği güzel söz, sabretmeleri yüzünden tam yerine geldi. Firavun'un ve kavminin yapageldiği şeyleri ve yükseltmekte oldukları sarayları (ve bahçeleri) de yiktik. İsrailogullarımı denizden geçirdik. Kendilerine mahsus bir takım

putlara tapan bir kavme rastladılar. "Ey Musa! (Bak) bunların nasıl tanrıları var, bize de öyle bir tanrı yap!" dediler. (Musa) dedi: "Siz gerçekten cahil bir kavimsiniz. Sunların içinde bulundukları (din) yıkılmıştır ve yaptıkları şeyler bosa çıkmıştır. Allah sizi âlemlere üstün yapmış iken ben size Allah'tan başka bir tanrı mı arayayım?" dedi. (Ey İsrailoğulları), hatırlayın o zamani ki biz sizi Firavun ailesinden kurtarmıştık. Onlar size azabın en kötüsünü yapıyorlardı: Oğullarınızı öldürüyor, kadınlarınızı sağ bırakıyorlardı. Bunda, size Rabbiniz tarafından büyük bir imtihan vardı. (el-A'râf, 136-141.)

Cenâb-i Allah, Firavun ile askerlerinin suda boğulmalarını, sereflerinden, canlarından ve mallarından koparılışlarını; İsrailoğullarının, onların tüm mallarıyla mülklerini ele geçirilmesini yukarıda ki ayet-i kerimelerde anlatıyor. Nitekim yüce Allah buyuruyor ki: «Böylece, bunları İsrailoğullarına miras yaptık.» (es-Suarâ, 59.)

«Biz de istiyorduk ki o yerde zayıflatılanlara lütfedelim. Onları önderler yapalım, onları (Kiptîlerin mülküne) mirasçı yapalım.» (el-Kasas, 5.)

«Hor görülüp ezilmekte olan o milleti de, içini bereketlerle donattığımız yerin dogularına ve batılarına mirasçı kıldık. Rabbinin İsrailoğullarına verdiği güzel söz, sabretmeleri yüzünden tam yerine geldi. Firavun'un ve kavminin yapageldiği şeyleri ve yükseltmekte oldukları sarayları (ve bahçeleri) de yiktik.» (el-A'râf, 137.)

Cenâb-i Allah, onların tümünü mahvetti. Dünyaya saldıkları san ve serefi ellerinden aldı. Firavun'u, maiyyetini, kumandan ve askerlerini yok etti. Mısır'da ayak takiminden ve kendi halindeki vatandaşlardan başka kimse kalmamıştı.

"Mısır Tarihi" adlı eserde İbn Abdülhakîm, sunları anlatır: O zamanın Mısırlı kadınları, erkeklere hakim oldular. Sundan ki: Mısır'ın Firavunla birlikte denizde boğulan erkan ve ümerasının kadınları, dul kaldıkları için, kendilerinden aşağı seviyedeki halk tabakasına mensup erkeklerle evlendiklerinden ötürü, yeni kocalarına hükmeder olmuşlardı. Mısırlı kadınların o zamandan itibaren başlamış olan kocalarına karşı hakimiyetleri bu güne kadar devam etmiştir!

Ehl-i Kitap kaynaklarında anlatıldığına göre İsrailoğulları, Mısır'dan çıkmakla emrolunduklarında Cenâb-i Allah o ayı, kendileri için yilbasi yaptı. Her evin bir kuzu kesmesini emretti. Kendisine bir kuzu çok gelen ev, komsusu ile ortaklaşa bir kuzu kesecekti. Kuzuyu kesince de kanim, birbirlerinin evlerini tanıtıcı bir işaret olsun diye kapılarının esigine süreceklerdi. Kızartılmış olarak değil de; basi, karni ve ayaklarıyla birlikte kazanda haslayarak yiyeceklerdi. Kuzunun artığını bırakmayacak, kemiklerini kirmayacak, az bir parçasını bile ev dışına çıkarmayacaklardı.

Yedi gün süreyle ekmek yerine peksimet yiyeceklerdi. Buna da senelerinin ilk ayinin on dördünde başlayacaklardı. Bu da bahar mevsimindeydi, yemek yerken de kusakları bellerinde bağlı duracak, mestleriyle çarıkları ayaklarında; bastonları da ellerinde olacaktı. Yemeklerini ayaktayken çabucak yiyeceklerdi. Aksamleyin yediklerinden artan kalmtılarıysa ertesi sabah atesle yakacaklardı. Bu, onlardan sonraki nesiller için de bir bayram olarak mesru kılınmıştı. Tevrat'a göre yasadıkları sürece bu bayramı kutlarlardı. Tevrat nesholunca bu bayram da ortadan kalktı.

"Anlatıldığına göre o gecede Cenâb-i Allah, Kiptilerin hayvanlarıyla kızların bakire olanlarını öldürdü ki, Israilogullarını unutup kendi dertleriyle mesgul olsunlar. Gün yarılanınca Israilogulları Misir'dan çıktı. Misirliler ölen bakire kızlarıyla hayvanları için feryad-ü figan etmekteydiler. Her evden bir vaveyla yükselmekteydi.

Musa'ya vahiy gelir gelmez hemen yola koyuldular. Hamurlarım mayalanmadan alıp sehirden çıktılar. Azıklarım omuzlarına sardıkları bezlere koyup sirtlandılar. Misirlilerden çok miktarda mücevheri igreti almışlardı. Çoluk çocuk ve hayvanlarından ayrı olarak 600.000 kişi kaddılar. Misirda 430 sene kadar yaşamışlardı.

Onların bu sene basi bayramlarına, fesih bayramı denir. Bundan başka fitir (oruç açma) ve kurban bayramları da vardır. Kitaplarında yer alan en kuvvetli ve en basta gelen bayramları bunlardır.

Misir'dan çıkarken Yusuf'un tabutunu da beraberlerinde götürmüşlerdi. Kizildeniz'in üzerinden geçip gitmişlerdi. Gündüzleri yol ah-yorken önleri sıra bir bulut ve bulutun içinde de nurdan bir sütun gidiyordu. Geceleyin yol aliyorken önlerinde atesten bir sütun gidiyordu. Deniz kıyısına vardıklarında mola verdiler. Orada beklemekteyken arkadan Firavun ile askerleri onlara yetistiler. Çokları panige kapıldılar. Sözcüleri: "Misir'da kalsaydık, bu çölde kalmamızdan daha iyi olurdu." dedi. Bu sözcüye ve diğerlerine hitaben Musa (a.s.) söyle cevap verdi: "Korkmayın! Firavun ile askerleri memleketlerine artık geri dönemeyeceklerdir!"

Anlatıldığına göre Cenâb-i Allah, Musa'ya degnegiyle denize vurmasını emretti. Suyun ikiye ayrılarak kara yolu gibi kupkuru bir yol vereceğini ona vahyetti. Gerçekten de deniz, iki dağ parçası gibi birbirinden ayrılıp ortadan geçit verdi. Çünkü Cenâb-i Allah, denize cenup ve sam rüzgarım gönderip üzerinden estirmiş, ikiye ayırmıştı. Açılan kupkuru yoldan Israilogulları geçtiler. Peslerinden Firavun ve askerleri de aynı deniz yoluna girdiler. Yolun ortasına geldiklerinde, Musa, degnegiyle denize vurdu. Deniz, yine eski haline döndü, yol kapandı. Firavun ve askerleri boğuldular.

Fakat Ehl-i Kitap kaynaklarına göre bu olay geceleyin cereyan etmiştir. Halbuki deniz,sabahleyin onları içine çekip boğmuştur. Bu da onların

yanlisliklarindan ve metinlerdeki ifadeleri dogru anliyamama-larindandir.

Cenâb-i Allah, Firavun ile askerlerini bogdugunda, Musa ve Israilogullari, Rabblerine söyle tesbihatta bulunmuslardi: "Üstün olan Rabbi tesbih ederiz. O Rabb ki Firavunun ordusunu kahretti. Övgüye layik olan o Rabb ki, Firavunun süvarilerini geçit vermez denize atti."

Rivayete göre Harun'un kizkardesi peygamber Meryem, eline bir def alip, ellerinde def ve davullar olan kadinari pesine takmis onlara su duayi okumus ve okutmustur: «Kahhar olan Rabb! Sen, noksanliklardan münezzeh ve yücesin. Firavunun atlariyla süvarilerini denize atip bogarak kahrettin!»

Ehl-i kitap kaynaklarinda bu ifadelere rastladim. Muhammed b. Ka'b-el-Kurazî de bu ifadelere dayandigindan dolayidir ki Isa'nin anasi Imran kizi Meryem'in, Harun'un bacisi oldugunu söylemistir. Bu görüşünün dogrulukuna, su ayetin delâlet ettigini de söylemistir. Israilogullari, babasiz bir çocuğu dünyaya getirdiginde Meryem anami-za-hitaben söyle demislerdi: «Ey Harun'un kiz kardesi! Baban kötü bir adam degildi. Anan da fahise degildi...» (Meryem, 28.)

Harun'un bacinin peygamber oldugunu söylemenin dogru olmadigini daha önce açıklamistik. Böyle bir seyi söylemek mümkün degildir. Bu iddiada bulunan Muhammed b. Ka'b el-Kurazî'ye muvafakat eden olmamistir. Aksine, bu görüşünde herkes ona muhalefet etmistir. Faraza Ehl-i Kitap kaynaklarindan Harun'un bacisi Meryem için "peygamber" unvani kullanilmis da olsa, bu Meryem, Musa ile Harun'un baasi-dir. Isa'nin anasi Meryem ile olan alakasi, sadece isim, baba ve kardes adlarindaki benzerliktir. Bu iki Meryem'in durumu kendisine soruldugunda Rasûlullah (s.a.v.), Mugii'e b. Su'be'ye su cevabi vermistir: «Bilmez misin ki onlar (yani Israilogullan) kendi peygamberlerinin isimleriyle adlanir lar di?»

Simdi de Harun'un bacisi Meryem'e, 'peygamber Meryem' denmesinin sebebine geelim. Kraliyet ailesine mensup bir kadina - her ne kadar kendisi kral degilse de - Melike (kraliçe) deniyorsa veya emîr ailesine mensup bir kadina - her ne kadar kendisi emîr degilse de - emîre deniyorsa; ayni sekilde peygamber ailesine mensup bir kadina da her ne kadar kendisi peygamber degilse de Nebiyye yani peygamber denilebilir. Harun'un bacisi Meryem'e de bu anlamda 'peygamber Meryem' denmistir. Bu bir istiairedir.Yoksa gerçek anlamda vahye mazhar olan bir peygamber oldugu kastedilmemistir.

Öylesine büyük bir bayram gününde def çalmasına gelince, bu da bizden önceki ümmetlerin seriatlarına göre bayramlarda def çalmanın mesrulugunu göstermektedir. Bizim dinimizde de kadınların bayram ve sevinç günlerinde def çalmaları mesrudur. Rivayete göre Hz. Aise'nin

yanındaki iki cariye mina (kurban bayramı) günlerinde def çahyorlar-mis. Rasûlullah (s.a.v.) da evde olup sirtini onlara döndürerek uzanmış, yüzünü de duvardan yana çevirmiş. Rasûlullah (s.a.v.)'m evine gelen Ebu Bekir hazretleri, cariyelerin def çalmakta olduklarını görünce, "Rasûlullah'm evinde şeytan çalgıları ha!" diyerek onları azarlamıştı. Öfkeli olduğunu görünce Hz. Peygamber şöyle demişti: "Bırak onları ey Ebu Bekir! Her milletin bir bayramı vardır. Bu (gün) de bizim bayramımızdır." İslam'a göre bayramlarda olduğu gibi düğünlerde ve gurbetteki kimselerin silaya gelislerinde aynı şekilde def çalip eğlenmek mesrudur.

Anlatıldığına göre İsrailoğulları denizi geçince Sam taraflarına gidip orada üç gün kaldılar. Su bulamadılar, bu nedenle aralarından bazıları söylenmeye başladılar. İçilemeyecek kadar tuzlu ve öldürücü bir su buldularsa da onu içemediler. Cenâb-i Allah, Musa'ya vahiy gönderip, bir ağaç parçası alarak o suyun içine atmasını emretti. Ağaç parçasını içine atınca su tatlılaştı ve kolayca içilebilir hale geldi. Orada Rabbi, Musa'ya, bazı farzlar ile sünnetleri öğretti; ona bir çok tavsiyelerde bulundu.

Diğer kitaplarını kollayan Kur'ân-i Kerîminde Cenâb-i Allah şöyle buyurmıştır: «İsrailoğulları denizden geçirdik. Kendilerine mahsus bir takım putlara tapan bir kavme rastladılar: «. .."Ey Musa! (Bak) bunların nasıl tanrıları var, bize de öyle bir tanrı yap!" dediler. (Musa) dedi: "Siz, hakikaten câhil bir toplumsunuz! Sunların içinde bulundukları (din) yıkılmıştır ve yaptıkları şeyler bosa çıkmıştır."» (ei-AW, 138-139.)

Onur ve üsûnlük sahibi Allah elçisinin kendilerine getirdiği dinin hak olduğunu ispatlayıcı ilahî alametleri ve kudreti ayan-beyan görmüş oldukları halde, yine de bu sapıkça ve cahilce sözleri sarfetmişlerdi. Bu bâtil sözleri, putlara tapan bir topluluğa ugradıklarında söylemişlerdi. Denildiğine göre o topluluğun tapmakta oldukları put, inek sek-lindeymiş. İsrailoğulları güya o topluluğa: «Buna niçin tapıyorsunuz?» diye sormuşlar. Onlar da putlanın kendilerine yerine göre fayda ve zarar verdiğini, darlık zamanında ondan nzik talep ettiklerini söylemişler. İsrailoğullarının bazı bilgisizleri de onları dogrular gibi olmuşlar. Allah ile konuşma şerefine ermiş olan sanli ve yüce peygamberlerinden, bu topluluğun putu gibi kendileri için de put getirmesini istemişlerdi. Peygamberleri Musa da, onlara akli ermeyen ve dogru yolda olmayan kimseler olduklarını bildirmişti: «Sunların içinde bulundukları (din) yıkılmıştır ve yaptıkları şeyler bosa çıkmıştır.»

Bundan sonra Musa onlara, Cenâb-i Allah'ın kendilerini zamanla-nının diğer milletlerine ilim ve şariatça üstün kılarak, aralarındaki peygamberleriyle diğer ümmetlere tercih ederek; inatçı ve zorba Firavunun pençesinden kurtarıp, göz göre göre Firavun'u helak ederek kendilerine iyilik ve ihsanla bulunarak; onları Firavun ile adamlarının mülküne varis kılıp yerlerine

geçirerek, mallariyla mutluluklanna ve saraylarına sahip kılarak nimetlere mazhar kıldığım anlattı. Tek ve or-taksiz olan Allah'tan baskasına ibadet etmenin doğru olmayacağını onlara açıkladı. Çünkü O; yaratıcı, nzik verici ve aynı zamanda inançsız zorbalan kahredicidir.

İsrailogullannm hepsi o kavimde gördükleri putlardan istemiş degillerdi. Aksine su ayetteki zamir cins ifade etmektedir: «İsrailogullannm denizden geçirdik. Kendilerine mahsus bir takım putlara tapan bir kavme rastladılar: "Ey Musa! (Bak) bunlann nasıl tanrıları var, bize de öyle bir tanrı yap." dediler.

Yani bir kısmı böyle dediler. Tipki su ayet-i kerimede olduğu gibi: «.. .Onları (hep bir yere) toplamışsınız, hiç birini bırakmamışsınız. Ve hepsi sıra sıra senin Rabbin sunmuşlardır. "Andolsun, sizi ilk defa yarattığımız gibi bize geldiniz (o zamanki gibi ne malınız, ne evladınız var). Oysa siz, sizin için (yaptığımız) va'di yerine getirecek bir zaman tayin etmediğimizi sanmıyorsunuz değil mi?"» (el-Kchf, 47-48.)

Evet.. Cenâb-i Allah'ın yapmış olduğu va'di, yerine getirecek bir zaman tayin etmediğini sananlar, insanların hepsi değil de bir kısmıdır. İmam Ahmed b. Hanbel, Ebu Vakid el-Leysî'nin şöyle dediğini rivayet etti: Rasûlullah'la birlikte Huneyn seferine çıkmıştık. Bir sedir ağacının yanından geçiyorduk. "Ya Rasûlallah, bu ağacı bizim için aski yap. Nitekim kâfirlerin de askilik ağaçları vardır." Kâfirler, silahlarını sedir ağacına asar, etrafında oturup ibadet ederlerdi. Bu teklifimiz üzerine Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu:

«Allahü ekber! Bu, tipki İsrailogullannın Musa'ya: "Bunların nasıl tanrıları var, bize de Öyle bir tanrı yap." demelerine benziyor. Doğrusu siz, sizden öncekilerin yollarından gitmektesiniz!»[5]

İbn Cerir et-Taberî,Ebu Vakid el-Leysî'den rivayet etmiştir: Ebu Vakidî'nin anlattığına göre onlar, Rasûlullah (s.a.v.) ile birlikte Huneyn gazasına gitmişler. Gitmekte oldukları yolun üzerinde, kâfirlerin silahlarını asıp etrafında ibadet ettikleri ve "Zatü'l-Envat" (askilik) denen bir ağaç varmış. (Ebu Vakidî diyor ki): Büyük bir sedir ağacının yanından geçiyorduk. "Ya Rasûlallah! Kâfirlerinki gibi bize de askilik bir ağaç yap." dedik. Böyle dememize o, su karşılığı verdi: "Nefsim kudret elinde bulunan Allah'a andolsun ki, kavminin Musa'ya söyledikleri gibi söylediniz. (Onlar şöyle demişlerdi): "Bunların nasıl tanrıları var, bize de öyle bir tanrı yap." Musa dedi ki: "Siz hakikaten cahil bir toplumsunuz! Sunların içinde bulundukları (din) yıkılmıştır ve yaptıkları şeyler bosa çıkmıştır."»

Musa peygamber, Mısır'dan çıkıp Kudüs taraflarına gittiğinde oralarda Hisanîler, Fezarîler, Kenanîler ve diğerleri gibi bazı zorba topluluklar gördü. Milleti olan İsrailogullarına, Kudüs'e girip bu zorbalarla savaşmalarını, onları

Kudüs'ten kovmalarini emretti. Bunu, Cenâb-i Allah kendilerine emir buyurmustu. Bunu basarabileceklerini ve oralara hakim olacaklarini Ibrahim Halil ve Musa Kelim gibi büyük peygamberler vasitasiyla onlara bildirip vaadde bulunmustu. Fakat Israilogul-lari, Musa'nin o zorbalarla savasmalari yolunda verdigi emre uymadilar. Cihaddan geri durdular. Bu sebeple de Cenâb-i Allah, onlara korkuyu musallat eyledi. Onlari Tih sahrasina birakti. Uzun seneler (kirk yil süreyle) o çölde gidip geldiler, göçüp konakladilar. Nitekim yüce Allah bunu şöyle anlatir:

«Musa, kavmine demisti ki: "Ey kavmim! Allah'in size olan nimetini hatirlayin; zira (O), aranızda peygamberler var etti. Sizi krallar yapti ve size dünyalarda hiç kimseye vermedigini verdi. Ey kavmim! Allah'in size yazdigi (nasib ettigi) kutsal topraga girin, arkaniza dönmeyin. Yoksa kaybedersiniz!" Dediler ki: "Ey Musa! Orada zorba bir millet var. Onlar oradan çıkmadikça biz asla oraya girmeyiz. Eger çıkarlarsa, o zaman oraya gireriz." (Allah'tan) korkanlardan, Allah'in nimet verdigi iki adam dedi ki: "Onlarin üzerine kapidan girin, eger kapidan girerseniz, muhakkak ki siz galib gelirsiniz. Haydi eger inaniyorsaniz Allah'a dayanin!" Dediler ki: "Ey Musa! Onlar orada oldugu sürece biz oraya asla girmeyiz. Sen ve Rabbin, gidin, savasin, biz burada oturuyoruz!"

(Musa): 'Ta Rabbi, ben kendimden ve kardesimden baskasina malik degilim. Bizimle, o yoldan çıkmis toplumun arasini ayir." dedi. (Allah) buyurdu ki: "Orasi onlara kirk yil yasaklandi. Yerde saskin saskin dolacaklar. Sen yoldan çıkmis olanlar için üzölme."» (ei-Mâide, 20-26.)

Allah'in peygamberi, Allah'in onlara dinî ve dünyevî nimetlerle ihsanda bulundugunu hatirlatiyor; Allah yolunda cihad etmelerini, Allah düşmanlariyla savasmalarini emrediyor ve şöyle diyordu:

«Ey Kavmim! Allah'in size yazdigi (nasib ettigi) kutsal topraga girin, arkaniza dönmeyin (düşmanla savasmaktan kaçınmayın), yoksa kaybedersiniz.» Kazançtan sonra zarara, mükemmellikten sonra eksiklige ugrarsiniz. Dediler ki: «Ey Musa! Orada zorba (inatçı ve kafir) bir millet var. Onlar oradan çıkmadikça biz asla oraya girmeyiz. Eger çıkarlarsa, o zaman oraya gireriz.» O zorba millettten korktular. Halbuki onlardan daha zorba ve daha güçlü, askerleri onlardan daha çok olan Fi-ravun'un helak edildigini görmüslerdi. Bu da onlarin bu sözü söylemekle kinandiklarini ve bu tutumu sergilemekle de yeril diki erini göstermektedir. Düşmanlarına saldiramayip, inatçı eskiyaya direnemeyip al-çaldiklarim göstermektedir.

Bu mevzuyla ilgili olarak ekseri tefsirciler, uydurma bazi nakiller yapmislardir ki bunlarin asilsizliklarina hem akü, hem de din delâlet etmektedir. Güya Kudüs¹ de bulunan o zorba milletin insanlari korkunç sekilde ve müthis irilikteki devasa bir yapıya sahip imisler! Anlatildigina

göre Israilogullarının elçileri onların yamna giderken, zorba milletin elçilerinden biri onları karşılamış. Onları birer birer alıp yeline ve pantolonunun cebine sokmuş. Topladığı bu on iki elçiyi, zorbaların hükümdarının önünde yerlere saçıp savurmuş. Hükümdar "Bunlar da ne?" diye sormuş. Kendisine tanıtılmadan önce bunların insan olduklarını bilememiş!..

Bütün bunlar asli olmayan saçmalık ve hurafelerdir. Yine anlatıldığına göre hükümdar, onlara üzüm göndermiş. Üzümün her tanesi, bir adama yetiyormuş. Biraz da meyve göndermiş. Her bir tanesi bir adama doyuruyormuş. Bunları göndermekle, Israilogullarının, kendilerinin ne kadar iri cüsseli insanlar olduklarını anlamalarını istemişler.

Bu da doğru değildir.

Güya orada Uc b. Unuk adında bir adam varmış. Bu adam Israilogullarım yok etmek için, zorbaların hükümdarının yanından gelmiş. Boyu 3333,3 zira1 uzunlugundaymış!..

Begavî ve diğerleri böyle nakletmişlerse de bu doğru değildi. Nitekim bunun doğru olmadığı, şu aşağıdaki hadis-i şeriften söz ederken açıklamistik. Rasûlullah (s.a.v.) buyurmuş ki:

«Dogrusu Cenâb-i Allah, Adem'i almış zira1 uzunlugunda yarattı. Yaratıklar (m boyu) şu ana kadar kisilmaya devam etmektedir!"»

Anlatıldığına göre Uc b. Unuk, bir dağın tepesine el atarak dağ yerinden sökmüş, eline alarak Musa'nın askerlerinin üzerine atmak istemiş. Tam o sırada bir kus gelerek dağı galayarak ortadan delmiş. Delince de dağ, bir tasma gibi Uc'un boynuna geçivermiş. Sonra da boyu on zira olan Musa, sıçrayarak on zira1 kadar yükselmiş; on zira' uzunlugundaki degnegiyle, Uc'un ancak ayakındaki topuk kemigine vurabilmiş, böylece onu öldürmüştür!..

Bunu Nevfel Bekalî rivayet etmiştir. Taberî de İbn Abbas'tan nakletmiştir. Fakat bunun isnadı üzerinde tartışılabilir. Maamafih bütün bu rivayetler, israiliyattandır. Bütün bunlar, israilogulların cahilleri tarafından uydurulmuş hikayelerdir. Bunlar, çokça yalan haber rivayet etmişlerdir. Haberlerin yalan olanlarıyla doğru olanlarını birbirinden ayırtetmemişlerdir. Sonra bu rivayet doğru olsa bile Israilogulları, o zorba kavimle savasmaktan kaçınmakta mazur sayılmazlardı.

Savastan kaçındıkları için Allah, onları yermiştir. Cihadi terkettikleri ve peygamberleri Musa'ya muhalefet ettikleri için Cenâb-i Allah, onları Tih çölünde yaşamaya mahkum etmekle cezalandırmıştır. Aralarında bulunan iki mü'min ve salih adam, düşmana karşı atılan olmaları onlara tavsiye etmiş; cihattan geri durmaktan onları men' etmişlerdi. Rivayete göre o iki inanmış adam, Yusa' b. Nun ile Kalib b. Yufan-na idi. Bazıları, «Allah'ın

kendilerine nimet verdiği,... (Allah'tan) korkanlardan iki adam dediler ki:...» ayetindeki (o>lü«) fiili-ni(Dy'ûJ) seklinde bina-i meçhul olarak okumusedir. Buna göre ayetin manasi söyle olur: "Allah'in kendilerine (iman, Islam, taat ve secaatle) nimet verdiği heybetli iki adam dediler ki: "Onlarin üzerine kapidan girin, eger kapidan girerseniz, muhakkak ki siz galip gelirsiniz. Haydi eger, inanuyorsaniz Allah'a dayanin." Yani Allah'a dayanir, O'ndan yardım diler ve Ona siginirsaniz; düşmanlariniza karsi size yardım eder, sizi onlara karsi destekler ve onlarin üzerinde muzaffer kilar. Dediler ki:

«Ey Musa! Onlar orada oldugu sürece biz oraya asla girmeyiz. Sen ve Rabbin, gidin, savasin, biz burada oturuyoruz!»

Israilogullarinin çogu, cihaddan geri durmakta direkttiler. Büyük bir gevseme ve önemli bir olay meydana gelmistir. Denildigine göre Yusa' ile Kalib, Israilogullarimn böyle konustuklarini duyunca, Allah'in onlara gazaplanip azab vermesinden korkarak üzerlerindeki elbiseleri paraladilar; Musa ile Harun da korkudan secdeye kapandilar.

«(Musa) dedi ki: "Ya Rabbi! Ben kendimden ve kardesimden baskasina malik degilim. Bizimle o yoldan çikmis toplumun arasini ayir. (Aramizda hüküm ver)."»

(Allah) buyurdu ki: "Orasi onlara kirk yil yasaklandi. Yerde saskin saskin dolasacaklar. Sen, yoldan çikmis olanlar için üzölme.»

Savastan kaçindiklarindan dolayi, yeryüzünde saskin saskin dolasmakla cezalandirildilar. Herhangi bir hedefleri olmaksizin basibos olarak dolasiyorlardi. Gece-gündüz, sabah-aksam avare avare gezinip duruyorlardi. Denildigine göre Tih sahrasina giren Israilogull arindan hiç biri oradan sag çikmedi. Oraya girmis olanlarin hepsi kirk sene içinde

öldü. Yusa ve Kalib ile çoluk çocuklarindan baskasi sag kalmadi.

Fakat Hz. Peygamberin (s.a.v.) ashabi, Bedir gününde, Israilogul-larinin Musa (a.s.)'ya söyledikleri gibi söylememisler, "Sen ve Rabbin gidin, savasin. Biz burada oturacagiz." dememislerdi. Aksine, onlarla savasa çikma konusunda istisare yaparken, Ebu Bekir es-Siddik,istenil-digi gibi güzelce konusmustu. Diger muhacirler de gönöl rahatlatıcı sözler söylemislerdi.

Sonra Hz. Peygamber: «Bana isarette bulunun.» deyince Sa'd b. Mu-az söyle dedi: «Bizi kasteder gibisin Ya Rasölallah. Seni hak ile gönderen (Allah')a andolsun ki,bize su denizi göstersen ve içine dalarsan biz de senin ardinsira dalariz ve hiçbir adamimiz bundan geri durmaz. Yarın bizi düşmanlarımızla karsilastirir san, memnuniyetsizlik göstermeyiz. Biz savasta sabirliyiz. Karsilastigimizda sözümüzü yerine getiririz. Umariz ki

Cenâb-i Allah, gözünü aydınlatacak olan faaliyet ve eylemlerimizi sana gösterecektir. Allah'ın bereketi üzerine bizimle birlikte yürü.»

Hız. Peygamber, Sa'd'm bu sözlerinden memnun olup canlandı.

İmam Ahmed b. Hanbel... İbn Sıhab'dan rivayet etti ki, Mikdad (r.a.), Bedir gününde Rasûlullah (s.a.v.)'a söyle dedi:

«Ey Allah'ın Rasûlü! İsrailogull arinin Musa'ya: "Git, sen ve Rabbin savasın. Doğrusu biz burada oturacağız." dedikleri gibi sana da aynı seyleri söylemiyeceğiz. Ama biz sana diyoruz ki: Git, sen ve Rabbin savasın. Doğrusu biz de sizinle beraber savaşacağız!»[6]

İmam Ahmed b. Hanbel, Abdullah b. Mesudun söyle dedigim rivayet etti: «Bedir savaşında Mikdad'ın Öyle bir haline tanık oldum ki onun yerinde olmayı çok isterdim. Rasûlullah (s.a.v.) müsriklere beddua ediyorken Mikdad onun yanına geldi ve söyle dedi: "Ya Rasûlallah! İsrailogullarımın, Musa'ya: "Git, sen ve Rabbin savasın. Doğrusu biz burada oturacağız." dedikleri gibi sana da aynı seyleri söylemiyeceğiz. Bilakis biz senin yanında, solunda, önünde ve ardında savaşacağız." Mikdad'm bu sözleri üzerine Rasûlullah (s.a.v.)'m yüzünün aydınlandığını ve memnun olduğunu gördüm.»[7]

Hanz Ebu Bekir b. Mirdeveyh, Enes (r.a.)'ın söyle dedigini rivayet etti: Rasûlullah (s.a.v.) Bedir'e gittiginde Müslümanlarla istisare etti. Ömer (r.a.) kendi görüşünü açıkladı. Sonra yine istisarede bulundu. En-sarîler dediler ki: Ey Ensâr topluluğu! Rasûlullah sizi kastediyor." Bunun üzerine Ensâr topluluğu su karşılığı verdi: "Öyleyse biz, İsrailogullarımın Musa'ya: "Git, sen ve Rabbin savasın. Doğrusu biz burada oturacağız." dedikleri gibi sana da aynı seyleri söylemiyeceğiz. Seni hak ile gönderen (Allah)'a andolsun ki bizi Mekke arkasında bes gecelik

Mesafede bulunan Berkü'l-Gumard'a yürütsen, yine pesin sıra geliriz!"[8]

İsrailogullarının Tih Çölüne Girmeleri Ve Orada Baslarına Gelen Garip Haller

İsrailogullarının zorba milletle savasmaktan geri durduklarını, bu nedenle Cenâb-i Allah'ın onları Tih çölüne göndermekle cezalandırdığını, kırk sene süreyle oradan çıkmamalarına hükmettiğini önceki sayfalarda anlatmıştık.

Ehl-i Kitap kaynaklarında İsrailogulların zorba milletle savasmaktan geri durduklarına dair herhangi bir ifadeye rastlamadım. Ancak bu kaynaklarda anlatıldığına göre Musa peygamber, kafirlerden bir gurupla savasmak üzere Yusa'i silahlandırıp görevlendirmiş. Gönderdikten sonra da Musa, Harun ve Hor ile birlikte bir tepeye çıkıp zirve noktasında oturmuşlar. Musa degnegini yukarı doğru kaldırmış. Degnegini yukarı doğru kaldırdıkça, Yusa, düşmana galib geliyormuş. Yorgunluk veya benzeri bir sebepten dolayı eli yana

egilince de dsmanlar Yusa'i maglub ediyorlarmis. Bunun zerine Harun ile Hor, o gün aksama dek Musa'nin elini sagdan ve soldan takviye edip dik vaziyette tutmuslar. Yusa da dsmani yenmis.

Ayni kaynaklarda anlatildigina göre Musa'nin kayinpederi olan Medyen kahini Yatiron, Musa'nin karsilastigi durumlar ve onun, Fira-vun'a karsi Allah tarafından muzaffer kilmisim duyup grenince iman ederek Musa'nin yanma gelmis. Beraberinde kizini ve Musa'nin esi Sa-fura'yi, Musa'nin ondan dogan iki oglu Cerson ile Azir'i de getirmisti. Musa onu karsilayip ikramda bulunmus; Israilogullannm ulemasi da toplanip ona saygilarini sunmuslardi.

Anlatildigina göre Yatiron, srailogullannm, aralarinda meydana gelen anlasmazliklari czmlemesi için Musa'ya ck fazla müracaat edip yaninda büyük kalabaliklar olusturduklarini görünce ona söyle bir teklifte bulunmustu: "Halki biner, ikiyzer, elliser ve onar kisilik guruplara ayir. Bunlarin baslarina rsvetten ve hiyanetten hoslanmayan, güvenilir, iffetli ve Allah'tan korkan kimseleri sorumlu olarak tayin et. Bunlar, halk arasinda meydana gelen anlasmazliklari czmlemek için hüküm versinler. Czme kavusturamadiklari bir meseleyle karsilastiklarinda onu sana getirsinler. Sen de o zaman o mskl mese-

leyi halledersin." Hz. Musa, kayinpederinin söylediklerini yapti.

Dediler ki: srailogull ari, Misir'dan ckislarinin cnc yilinda yaz baslangicinda, Sina yanindaki Tih clne girdiler. Tur-i Sina cvresine yerlestiler. Musa, daga cikti. Rabbi onunla konustu ve ona; Israilogullarina bahsettigi nimetleri onlara hatirlatmasini emretti. Onlari Firavun ile adamlarinin pençesinden kurtarisim, kartal kanatlari zerindeymisesine onlari Firavun'un elinden ve pençesinden nasil kurtarmis oldugunu hatirlatmasini emretti. Israilogullarina yikanip temizlenmelerini ve giysilerim de yıkayarak cnc güne hazirlanmalarini söylemesini emretti. cnc günde Tur-i Sina daginin cvresinde toplanmalarini, boru sesini duyduklari sürece ona asla yanasmamalarini, yaklasanin öldürüleceğini, hayvanlarini dahi oraya gtrmemele-rini emretti. Boru sesi kesilince de daga tirmanabileceklerini söyledi. srailogullari bu emre uyup yıkandilar, temizlenip kokular, srndler. cnc gün olunca dagin tepesinde büyük bir bulut peydahlandi. Buluttan sesler geliyor, içinde simsekler cakiyordu. Boru sesi gerçekten mthisti. Israilogullari bundan ck korktular, oradan kaip dagin eteginde durdular. Dagi büyük bir duman kapladi. Içinde nurdan bir sütün vardi. Dagin her tarafi siddetli bir sarsinti geçirdi. Borunun sesi, gittikçe artan bir siddetle devam etti. Musa da dagin tepesinde duruyordu. Cenb-i Allah onunla konusuyordu. Aziz ve Celil olan Rabb, ona, dagdan inip Israilogullarina, Allah'in tavsiyesini duymalari için daga

yaklasmalarini söylemesini emretti. Musa da inip âlimlerine, Allah'a daha yakın olmaları için daga çıkmalarını emretti.

Bu da, Ehl-i Kitabın kitaplarında neshin mutlaka vuku bulduğunu göstermekte olan bir nasstir. Musa dedi ki: «Ya Rabb! Onlar daga çıkmazlar. Çünkü sen, onları daga çıkmaktan menetmistin.» Bunun üzerine Cenâb-i Allah ona, gidip kardeşi Harun'u da beraberinde getirmesini emretmişti. Ama kahinleri, yani âlimleri ve îsrailogulların diğerleri oradan pek uzakta degillerdi. Musa, emredilenleri yaptı. Onur ve üstünlük sahibi olan Rabbi onunla konustu. O zaman ona on emri verdi. Ehl-i Kitap kaynaklarında anlatıldığına göre daga yanında bulunan îsrailogulları, Allah'ın sözlerini isitmişler, ama anlayamamışlardır. Ancak daha sonra Musa, onlara bu sözlerin manasım açıklamıştır. Onlar da Musa'ya: "Aziz ve Celil olan Rabbin söylediklerini sen bize teblig et. Doğrusu biz ölmekten korkuyoruz."

Musa, onlara Rabbinin söylediklerini teblig etti ve, "Bunlar, on emirdir." dedi. On emir, şunlardı:

- 1- Ortaksiz olan tek Allah'a kulluk et.
- 2- Yalan yere Allah adına yemin etme.
- 3- Cumartesi gününü muhafaza et. Yani haftanın bir gününü ibadetle geçir. (Bu günü Cenâb-i Allah, Cuma günüyle degistirmiştir.)
- 4- Rabbin olan Allah'ın bu dünyada sana verdiği ömrünün uzaması için ana ve babana ikram et, iyi davran.
- 5- Adam öldürme.
- 6- Zina etme.
- 7- Hirsizlik etme.
- 8- Arkadasın için yalancı şahitlik etme.
- 9- Arkadasının evine (haberi olmadan) göz atma.
- 10- Arkadasının karısına göz koyma, kölesine, cariyesine, Öküzüne, esegine ve sahibi olduğu her hangi birseyi ele geçirme arzusuna kapılma. Onu çekememekten sakın!

Âlimlerin çoğu, bu on emrin su Kur' ân ayetlerinde kavram olarak yer aldığını söylemişlerdir:

«De ki: "Gelin Rabbinizin size (neleri) haram kıldığını okuyayım: Ona hiç birseyi ortak kosmayın, ana-babaya iyilik edin, fakirlik korkusuyla çocuklarınızı öldürmeyin; sizi de, onları da biz besliyoruz. Kötülüklerin açığına da, kapalisına da yaklasmayın ve haksız yere Allah'ın yasakladığı cana kıymayın! Düşünesiniz diye Allah size bunları tavsiye etti.

Yetimin malina yaklasmayin. Yalniz erginlik çagina erisinceye kadar (onun malina) en güzel biçimde (yaklasabilir, onu uygun tarzda sar-fedebilirsiniz); ölçü ve tartiyi tam adaletle yapin. Biz, kisiye gücünün yettiginden fazlasini teklif etmeyiz. Söylediginiz zaman da akrabaniz da olsa adalet yapin ve Allah'a verdiginiz sözü tutun. Hatirlayip ögüt alasiniz diye (Allah) bunlari size tavsiye etti. Iste benim dogru yolum bu, ona uyun. (Baska) yollara uymayin ki, sizi onun yolundan ayirmasin! (Azabindan) korunmaniz için (Allah) size böyle tavsiye etti.» (el-Enâm, isi-153.)

On emirden sonra da îsrailogullanna zaman zaman çeşitli hükümler ve degerli bazi tavsiyeler bildirildi. Bunlara bir zaman riayet ettiler. Ama daha sonra baskaldinp riayet etmez oldular. Sonra bu hüküm ve tavsiyeleri degistirip tahrif ettiler. Hatta ortadan kaldirdilar. Mesru ve mükemmel hükümleri neshettiler! Oysaki bundan önce de, bundan sonra da emir, Allah'indir. O, diledigi gibi hükmeder. Istedigini yapar. Bilesiniz ki, yaratma ve emir, Ona aittir. Âlemlerin Rabbi olan Allah, kutlu ve yücedir. O, buyurmus ki: «Ey Israilogullan, biz sizi düşmaninizdan kurtardik ve Turun sag yaninda, (Musa'ya Tevrat'i indirecegimizi) size va'dettik; üzerinize kudret helvasiyla bildircin indirdik. Size verdigimiz nzkmlerimizden yeyin. Ama bu hususta taskinlik etmeyin; sonra gazabim üzerinize iner. Kimin üstüne gazabim inerse artik o, (atese) düşmüştür. Ve ben, tevbe eden, inanan ve yararli is yapan, sonra da yola gelen kimseye karsi elbette çok bagislayiciyimdir." (Tâ-Hâ, 80-83.)

Cenâb-i Allah, -kendilerini düşmanlarından kurtarip zorluk ve

sikintinin içinden çıkarmakla Israilogullarina yapmis oldugu iyilik ve ihsani hatirlatiyor. Tur'un sag taraflarina düşen yaninda peygamberleri Musa ile konusacagini onlara va'd etmistir. Id, dünya ve ahiretleri için kendi yararlarina olacak hükümleri ona indirsin. Ekini ve davari olmayan Tih sahrasina zorunlu sefer ettiklerinde çekmekte olduklari zorluk ve sikinti durumunda gökten üzerlerine kudret helvasi yagdirmisti. Her sabah uyandiklarinda evlerinde kudret helvasi görüyorlardi. O gün, ertesi güne kadar kendilerine yetecek miktarda helvayi aliyorlardi. Daha fazla alanmki bozuluyordu. Az miktarda alana ya da artmayacak kadar çok alana yetiyordu. Ondan ekmek gibi |eyler yapıyorlardi. Çok beyaz ve tatli idi. Günün sonu oldugunda da üzerlerine sürü halinde bildircin kuslari geliyordu. Hiç zorluk çekmeden, akşam yemeklerine yetecek kadar bildircin yakaliyorlardi.

Yaz mevsimi gelince Cenâb-i Allah, onlari bir bulutla gölgelendirir-di. Bu bulut, onlari günesin sicagindan ve göz alici isigindan korurdu. Nitekim Cenâb-i Allah onlara bahsetmis oldugu nimetlerden söyle bahsetmektedir: "Ey Israilogullan, size verdigim nimetimi hatirlayin. Bana verdiginiz sözü

tutun ki, ben de size verdiğim sözü tutayım ve sadece benden korkun! Sizin yanınızda bulunani doğrulayıcı olarak indirmis bulunduguma inanin ve onu inkar edenlerin ilki olmayin, benim ayetlerimi bir kaç paraya satmayin ve benden sakinin.» (el-Bakara, 40-41.)

Bundan sonraki ayetlerde de Cenâb-i Allah hep bu mevzudan bahseder ve bir kaç ayet sonra gelen ayetlerde söyle buyurur: «Sizi Firavun ailesinden de kurtarmistik ki (onlar), size azabin en kötüsünü reva görüyor, ogullarinizi bogazlayip kadinlarinizi sag birakiyorlardi ve bunda sizin için Rabbinizden büyük bir imtihan vardı. Sizin için denizi yarmistik, sizi kurtarmis ve Firavun ailesini bogmustuk; siz de bunu görüyordunuz. Musa ile kirk gece için sözleşmistik. Sonra siz onun ardından buzagiya (tanrı) edinmistiniz. (Kendinize böylece) zulmediyordunuz. Bundan sonra da yine belki sükredersiniz, diye sizi atfetmistik. Yola gelesiniz, diye Musa'ya kitap ve Furkan (hak ile bâtılı birbirinden ayıran ölçü) vermistik. Musa, kavmine demisti ki: "Ey kavmim, sizler, buzagiya (tanrı) edinmekle kendinize zulmettiniz. Gelin, yar aticiniz a tevbe edin de nefisleriniz (in kötü duygularm)i öldürün. (Ya da buzagiya tapanlari öldürün). Bu, yaraticiniz katinda sizin için daha iyidir. (Bu suretle O), sizin tevbenizi kabul buyurmus olur. Çünkü O, öyle bagislayici, öyle merhametlidir. Bir zaman da: "Ey Musa! Biz Allah'i açıkça gör medikçe sana inanmayiz." demistiniz de derhal sizi yildirim çarpmisti; siz de bunu görüyordunuz. Sonra belki sükredersiniz diye sizi, ölümünüzün ardından tekrar diriltmistik. Bulutu üstünüze gölgelik çektik; size kudret helvasi ve bildircin indirdik: "Size verdiğimiz güzel nziklar-dan yiin." (dedik). Ama onlar bize degil, kendi kendilerine zulmediyorlardi.» (el-Bakara, 49-57.)

Bundan sonraki ayetlerde de Cenâb-i Allah hep bu mevzudan söz eder ve sonuçta söyle buyurur: «Bir zaman Musa, kavmi için su (yagmur) istemisti; "Degneginle tasa vur" demistik. Bunun üzerine tastan on iki göze fiskirmisti. Her bölük kendi içecekleri pinari bilmisti: "Allah'in rizkindan yiin, için ve yeryüzünde bozgunculuk yaparak (suna buna) saldirmayin." (demistik). Hani siz demistiniz ki: "Ey Musa! Biz bir yemege dayanamayacagiz. Bizim için Rabbine dua et de bize yerin bitirdigi sebzesinden, kabagindan, sarimsagindan, mercimeginden, soganindan çıkarsin." (Musa): "İyi olani, daha asagi"olana mi degistirmek istiyorsunuz? Bir sehre inin, orada size, istediginiz var." demisti. Üzerlerine alçaklik ve düskünlük damgasi vuruldu; Allah'in gazabina ugradilar. Öyle oldu. Çünkü onlar, Allah'in ayetlerini inkar ediyorlar ve haksiz yere peygamberleri Öldürüyorlardi. Isyana daldiklari, siniri astiklari için bunu hak ettiler.» (el-Bakara, 60-ei.)

Cenâb-i Allah, onlara kudret helvasıyla bildircin vererek in'am ve ihsanda

bulundugunu Israilogullanna hatirlatiyor. Onlar, hiç zahmet çekmeden ve emek sarfetmeden bu nimetlere kavusuyorlardi. Kudret helvasi, sabah erkenden evlerine yagiyordu. Bildircinlar da akşam üzeri sürü halinde onlara gönderiliyordu. Cenâb-i Allah onlara su da fiskirtti. Musa, beraberlerinde tasimakta olduklari tasa, degnegiyle vurunca tasta on iki gözede su fiskirdi. Israil ogullarinin her boyuna bir gözeden su akiyordu. Sonra onlar için berrak bir su akmaya basladi. O sudan alip içiyor, hayvanlarini da Buluyorlardi. Kendi ihtiyaçlari kadarini da depoluyorlardi. Cenâb-i Allah, onlari sicaktan korumak için, bir bulutla gölgelendirmis ti.

Bu, Allah'in büyük bir nimeti ve bol bir bagisiydi. Fakat onlar, bu nimet ve bagisin hakkini tam olarak vermediler. Geregince sükrünü ifa etmediler. Layiki veçhiyle ibadet etmediler. Sonra çoklari sikintiye düşüp rahatsiz olduklarim söylediler. Kudret helvasiyla bildircin yerine, kendilerine yerin bitirdigi sebzelerden, kabaktan, sarimsaktan, mercimekten ve sogandan verilmesini istediler. Böyle demelerinden dolayı Musa (a.s.) onlari siddetle azarlayip kinayarak söyle dedi: «İyi olani, daha asagi olana mi degistirmek istiyorsunuz? Bir sehre inin; orada size, istediginiz var.» Yani bu nimetlerin yerine istediginiz o seyler, irili ufakli bütün sehirlerde yasayan ahalinin sahip oldugu seylerdir. Layik olmadiginiz bu mertebeden inip o sehirlere gittiginizde, istemekte oldugunuz o degersiz yiyecekler, kalitesiz gida maddelerim bulacaksınız. Ama ben sizin bu isteginize icabet edecek degilim. Inat ve ısrarla açıkladiginiz bu arzuınıza muvafakat edecek degilim.

Kendilerinden sadir olan bu mezkûr sıfatların tamami, onların yasaklara riayet etmediklerini gösteriyor. Nitekim Cenâb-i Allah buyurmus ki:

«Ama bu hususta taskinlik etmeyin. Sonra gazabim üzerinize iner, kimin üstüne gazabim inerse, artık o, (atese) düsmüştür.» (Tâ-hâ, si.) Yani helak olmus ve mahvolmasi hak olmustur. Yikip helak eden de Allah'tir. Böylesinin üzerine, zorlu kuvvetin sahibi olan hükümdarin gazabi inmistir!..

Fakat Cenâb-i Allah, kendisine yönelip tevbe edecek ve azili seytana uymayı sürdürmeyecek olan kimseler için bu siddetli tehdide, umut verici ifadeleri de bitistirmis tir. «Ve Ben, tevbe eden, inanan ve yararlı is yapan, sonra da yola gelen kimseye karsi elbette çok bagislayiciyimdir.» (Tâ-Hâ, 82.) [9]

Allah'i Görme İstegi

Yüce Allah buyurdu ki:

«Musa ile otuz gece (bana ibadet etmesi için) sözleştik ve buna (bu otuz geceye) on gece daha kattik. Böylece Rabbinin tayin ettigi vakit, kırk geceye tamamlandı. Musa, kardesi Harun'a dedi ki: "Kavmim içinde benim yerime geç, islah et, bozguncuların yoluna uyma." Musa, tayin ettiğimiz

vakitte bizimle bulusmaga gelip de Rabbi on(unl)a konusunca: "Rabbim, bana (kendini) göster,sana bakayim!" dedi (Rabbi) buyurdu ki; "Sen beni göremezsın; fakat daga bak. Eger o yerinde durursa, sen de beni göreceksın!" Rabbi daga görününce onu darmadagin etti ve Musa da baygın düstü. Ayilinca: "Sen yücesın, sana tevbe ettim, ben inananların ilkiyim!" dedi. (Allah) buyurdu ki "Ey Musa! Ben elçiliklerimle (verdigim Tevrat sifirleriyle) ve konusmamla seni insanların basına seçtim. Sana verdigimi al ve sükre derilerden ol!" Öğüte ve her şeyin açıklamasına dair ne varsa, hepsini Musa için levhalara yazdik: "Bunları kuvvetle tut, kavmine de emret,bunların en güzelini tutsunlar. (Geregince amel etsinler); size, yoldan çıkmışların yurdunu (nasıl tarumar ettigimi) gösterecegim!" Yeryüzünde haksız yere büyüklenenleri ayetlerimden uzaklastiracagim. Onlar her ayeti görseler de yine ona inanmazlar. Doğru yolu görseler, onu yol edinmezler; ama azgınlık yolunu görseler, onu yol edinirler. Çünkü onlar, ayetlerimizi yalanladılar ve onları umursamaz oldular. Ayetlerimizi ve ahirete kavusmayı yalanlayanların amelleri bosa çıkmıştır. Onlar, yalnız yaptıklarıyla cezalanmıyorlar mı?» (el-A'râf, 142-147.)

Aralarında İbn Abbas ile Mesruk ve Mücahid'in de bulunduğu selef ulemasından bir grup demisler ki: Musa ile sözleşilen otuz gece, zilkade ayının tamamını içine alıyordu. Zilhicce ayından da on gece eklenince, kırk gece tamamlanmış oldu.[10] Su halde Cenâb-i Allah, kurban bayramının birinci gününde Musa ile konuşmuş olmaktadır. Yine Öyle bir günde de Muhammed (s.a.v.)'in dinini tamamlayıp hüccet ve burhanlarını ortaya sürmüştür.

Musa (a.s.) vadeyi oruçlu olarak tamamladığında, kokmaya başlayan agzının kokusunu güzelleştirmek için ağaç kabuğu çignedi. Cenâb-i Allah, on daha tutmasını emretti. Böylece kırk gece tamamlanmış oldu. Bu nedenle bir hadiste şöyle buyurulmuştur:

«Oruçlunun ağız kokusu, Allah katında misk kokusundan daha-hostur!»

Musa, Tur-i Sina'ya gitmek için yola çıkarken, İsrailoğullarının yönetimini kardeşi Harun'a bıraktı. Seçkin, sevimli ve değerli, öz kardeşi, Allah yoluna davet etme işindeki yardımcısı Harun'a tavsiyede bulunan emirler vardı. Musa'nın mertebesi daha yüksek olduğu için ona emirler vermiştir. Emir alması, Harun'un peygamberliğiyle ters düşmez.

Cenâb-i Allah buyurdu ki: «Musa, tayin ettiğimiz vakitte bizimle bulusmaga gelip de Rabbi on(unl)a konusunca...» Yani perde arkasından onunla konusunca... Hitabını ancak ona isittirdi.. Ona seslendi.. Onunla konuştu.. Onu kendine yaklastirdi. Bu yüksek bir makam, şerefli bir mansip, yüksek bir kale ve şerefli bir konaktır. Dünya ve ahiret-te Allah'ın sonu gelmez salat-ü selami onun üzerine olsun.

O, bu yüksek makama ve bu serefli mertebeye ulasip Allah'in hitabim isitince, kendisiyle Rabbi arasindaki perdelerin kaldirilmasini istedi. Gözlerin kendisini görmekten aciz kaldigi, burhani kuvvetli olan Ulu Rabbine dedi ki: «Rabbim! Bana (kendim) göster, sana bakayim.» (Rabbi) buyurdu ki: «Sen beni göremezsın!»

Sonra Cenâb-i Allah, kendisinin tecelli edip görünmesi halinde Musa'nin dayanamayacagini açıkladi. Çünkü ondan daha iri, daha sabit ve daha kuvvetli olan dag bile, Rahman olan Allah'in tecellisi ve görünmesi aninda yerinde duramayacak ve paramparça olacakti. Bu nedenle Cenâb-i Allah buyurdu ki: «Fakat daga bak. Eger o yerinde durursa,sen de beni göreceksın.»

Eski kitaplarda nakledildigine göre Cenâb-i Allah ona söyle demis: «Ey Musa! Beni gören bir canli mutlaka ölür. Beni gören cansiz bir cisim de mutlaka yerinde duramayip yuvarlanir!»

Buhari ve Müslim'in sahihlerinde yer alan bir hadiste, Ebu Musa (r.a.), Rasûlullah (s.a.v.)'m söyle buyurdugunu rivayet etmistir:

«Allah'in perdesi nurdur -bir rivayete göre atestir- Eger o perdeyi açacak olursa, yüzünün nurlari, yaratiklarindan gözünün görebildigi kadarini yakar!»

«Gözler onu göremez.» (ci-En'âm, 103.) Ayet-i kelimesiyle ilgili olarak Ibn Abbas söyle demistir: «Bu, Allah'in bir seye göründüğü zaman o seyin yok olmasına sebep olan nurudur.»[11]

Bu sebeple Cenâb-i Allah söyle buyurmustur:

«Rabbi daga görününce onu darmadagin etti ve Musa da baygin düstü. Ayihnca: «Sen yücesin, sana tevbe ettim. Ben, inananlarin ilkiyim.» dedi.»

Mücahid'in tefsirinde ise su ifadeler yer almaktadır: «Fakat daga bak. Eger yerinde durursa beni göreceksın.» Çünkü dag, senden iri ve büyük olup, sana nispetle yaratilisça da kuvvetlidir. «Rabbi daga görününce...» O da daga bakti. Dagin, yerinde duramayip sarsildigini ve darmadagin oldugunu gördü. Dagi bu vaziyette görünce de düsüp bayildi.

Ibn Kesir tefsirimizde de naklettigimiz gibi Imam Ahmed ile Tirmizî, Enes (r.a.)'in söyle dedigim rivayet etmislerdir: Rasûlullah (s.a.v.) «Rabbi daga görününce onu paramparça etti.» ayetini okuyun-ca,bas parmagin ucunu serçeparmaginm uçtaki mafsalinin üzerine koyarak: «Iste su kadarcik tecelli etti ve dag (darmadagin olup yerin dibine) batti.» dedi.

Süddî, Ibn Abbas'm söyle dedigini rivayet etmistir: Cenâb-i Allah'in azametinden ancak serçe parmak kadari daga göründü; dagi paramparça etti, toprak haline getirdi. «Musa düsüp bayildi.» Katade: «Öldü.» demisse

de dogru olan, bayilmis olmasidir. «Ayilmca da: 'Sen yücesin» dedi. Yani senin azametini görmek insanlar için mümkün degildir. «Sana tevbe ettim.» Artık bundan böyle seni görme talebinde bulunmayacagim. «Ben, inananların ilkiyim." Seni gören bir canlinin mutlaka ölecegine, seni gören cansiz bir cismin de yerinde duramayip yuvarlanacagina inananların ilkiyim.

Buhari ve Müslim'in sahihlerinde yer alan ve Ebu Said el-Hudrî'den rivayet edilen bir hadiste Rasûlullah (s.a.v.) söyle buyurmustur: «Peygamberler arasindan beni (onlara üstün tutup) seçmeyin. Kiyamet gününde insanlar düşüp bayilacaklardır. İlk ayılan ben olacagim. Ama bir de görecegim ki Musa, Arsin ayagina tutunup duruyor. Bilemem, benden önce mi ayilmistir. Yoksa Tur'daki bayilmasinin karsiligini mi görmüştür?» Bu rivayetin lafzi Buharî'ye aittir. Bas tarafinda da «Hayir.. İnsanların üzerine Musa'yi seçene andolsun ki..» diyerek yemin eden ve Ensâr'dan biri tarafından tokatlanan bir Yahudi'nin kissasi yer almaktadır. Bu olayi duyan Rasûlullah (s.a.v.) o zaman söyle buyurmustur: «Peygamberler arasindan beni (onlara üstün tutup) seçmeyin!»[12]

Hz. Peygamber, tevazuundan dolayı böyle buyurmustur. Ya da insanların öfke ve asabiyete kapılarak peygamberlerin birini, diğerlerine üstün tutmalarini önlemek için bu ifadeyi kullanmistir. Ya da: «Peygamberlerin birini diğerlerine üstün kılmak, sizin yapabileceğiniz bir is degildir. Onlari birbirlerine nispetle üstün derecelere sahip kılan,ancak Allah'tir. Bu da sadece rey ile degil, ancak Allah'in tevfigi ile olacak bir istir!» demek istemistir.

Peygamber Efendimiz bu sözü; "Kendisinin diğer peygamberlerden üstün oldugunu bilmeden Önce söylemistir. Kendisinin onlardan üstün oldugunu anlamasindan sonra bu sözü neshedilmistir." diyen kimsenin sözü üzerinde tartisilabilir. Çünkü yukarıdaki hadisi, Ebu Said ile Ebu Hüreyre rivayet etmistir. Ebu Hüreyre ise ancak Huneyn savasindan sonra Medine'ye hicret etmistir. Peygamber Efendimiz'in, bu hadisi en azindan Huneyn savasindan sonra söylemiş oldugu kesindir. Diğer peygamberlerden üstün oldugunu, daha önce degil de Huneyn savasindan sonra anlamış olması, akim kabul edecegi bir sey degildir. Dogrusunu Allah bilir. Hz. Peygamberin, insanligin, hatta tüm yaratıkların en serefliş olduğu hususunda şüphe yoktur. Nitekim Cenâb-i Allah buyurmus ki:

«Siz, insanlar için çıkarılmış en hayirli bir ümmet oldunuz.» (Âi-i îmrân, iio.) Islâm ümmeti de ancak peygamberleri Hz. Muhammed'in serefî sayesinde mükemmel bir ümmet olabilmistir. Ayrıca onun söyle buyurduğu da tevatür yoluyla sabit olmustur:

«Kiyamet gününde ben, ademoglunun efendisiyini. Bununla da övünmüyorum.»

Böyle buyurduktan sonra da, öncekilerle evvelkilerin gipta ettikleri sefaat-i kübra makamının, sadece kendisine mahsus olduğunu anlatmıştır ki Nuh, İbrahim, Musa ve Meryemoglu İsa gibi (Ulu'1-azm) azm sahibi peygamberler basta olntak üzere bütün nebi ve mürseller, bu büyük makama yaklasmaktan kaçınmışlardır.[13] Bir baska hadis-i seriflerinde de söyle buyurmuşlardır: «(Kiyamet gününde İsrail'in Sur'a üflemesi nedeniyle düşüp bayılanlar arasında) ilk ayılan, ben olacağım. Ayılınca da Musa'nın, Ars'in ayagina tutunmuş olduğunu göreceğim. Bilemem; benden Önce mi ayılmıştır, yoksa Tur'daki bayılıp düşmesinin karsiligi olarak mi (benden önce) ayılmıştır?»

Bu hadis, Cenâb-i Allah'in kullari arasında yargıda bulunmak maksadiyla kiyamet meydanında tecelli edip görüldüğü esnada, yaratikların onun siddet, heybet ve azameti karsisinde düşüp bayılacaklarını, aralarında peygamberlerin sonuncusu, göklerle yerin Rabbi tarafından diğer peygamberlere üstün kilinip seçilen Hz. Muhammed'in ilk olarak ayılacağı kanıtlamaktadır. Ne var ki o, ayıldığında Musa'nın, kendisinden daha Önce ayılıp Ars'm ayagini tutmuş vaziyette durduğunu görecektir. Doğru konusan ve sözü doğrulanmış olan Peygamber Efendimiz, buna değinerek söyle buyurmuştur: «Bilemem; benden Önce mi bayılıp ayılmıştır?» Yani baygınlığı hafif siddette olduğu için benden önce ayılmış olmalıdır. Çünkü Rabbin daga tecelli etmesi nedeniyle dünyadayken de Musa, düşüp bayılmıştı. «Yoksa Tur'daki bayılıp düşmesinin karsiligi olarak mi (tam olarak bayılmamış ve dolayisiyla) benden önce ayılmıştır?»

Evet, bu hadiste bu balamdan Musa için büyük bir seref vardır. Ama bu seref, onun Hz. Peygamber'den her bakımdan üstün olmasını gerekli kılmaz. İste bu sebeple Hz. Peygamber, bu vasfi ile Musa'nın serefli ve faziletli olduğuna dikkat çekmiştir. Çünkü «Hayir, Musa'yi seçip tüm insanliga üstün kılan Allah'a and olsun ki...» dediği zaman Yahudi'nin birini tokatlayan bir Müslümanm bu hadisile dikkatini çekmiştir. Çünkü o Müslümanm bu davranisi, olayı seyredenler nazarında Hz. Musa'yi küçük düşürecekti. Bu sebeple Hz. Peygamber, Musa'nın seref ve faziletini açıklamıstı. Cenâb-i Allah da Musa'nın faziletiyle ilgili olarak söyle buyurmuştur: «Ey Musa! Ben elçiliklerimle (verdiğim Tevrat sifir-leriyle) ve konusmamla seni insanların basma seçtim.» (cl-A'râf, 144.) Yani, daha önceki zamanlar için değil de, sadece içinde bulunduğun zamanda seni insanların basına seçtim. Daha önceki zamanlar için olamaz.. Çünkü senden önce gelmiş olan İbrahim Halil (a.s.), senden üstündür. Senden sonraki zamanlar için de olamaz.. Çünkü senden sonra gelecek olan Muhammed (s.a.v.), her ikinizden de üstündür. Nitekim onun, bütün nebi ve mürsellerden daha serefli olduğu, İsrâ gecesinde açıklanmıstı. Ayrıca kendisinin de söyle buyurduğu sabittir:

«Öyle bir makamda bulunacagim ki, Ibrahim dahil, bütün halk bana gipta edecektir.»

Cenâb-i Allah da Musa'ya hitaben söyle buyurmıştır: «Sana verdiğimi al ve sükredenlerden ol.» Sana verdiğim Tevrat levhalarını ve seninle yaptığım konuşmaları al. Daha fazlasını isteme ve buna karşı sükredenlerden ol. «Öğüte ve her şeyin açıklamasına dair ne varsa, hepsini Musa için levhalara yadık.» Levhalar, nefis cevherdendi. Sahih hadiste Duyurulduğuna göre Cenâb-i Allah, Musa için Tevrat'ı kendi eliyle yazmıştır. Onda, günahlardan caydırıcı öğütler vardır. İnsanların bilme ihtiyacında oldukları her türlü helal ve haramın açıklaması vardır. «Bunları kuvvetle tut.» Azimle, güçlü ve samimi bir niyetle tut. «Kavmine de emret; bunların en güzelini tutsunlar.» Yani bu hükümleri çok güzel bir şekilde yerli yerine koysunlar. «Size, yoldan çıkmışların yurdunu (nasıl tarumar ettiğimi) göstereceğim!» Bana itaat etmeyip emrime muhalefet eden ve elçilerimi yalanlayanların akibetini göreceksiniz. «Yeryüzünde haksız yere büyükenenleri, ayetlerimden (onları anlayıp aklet-mekten) uzaklastıracağım. Onlar her ayeti görseler de (her mucize ve harikayı müşahade etseler de) yine ona inanmazlar. Doğru yolu görseler, onu yol edinmezler. (Ona tâbi olmazlar). Ama azgınlık yolunu görseler, onu yol edinirler. Çünkü onlar, ayetlerimizi yalanladılar. Ve onları umursamaz oldular.» Yani ayetlerimizi yalanladıkları, onları umursamaz oldukları, onları tasdiğe yansamadıkları, manaları üzerinde düşünmedikleri ve gereğince amel etmedikleri için onları anlamaktan uzaklastıracağım!

«Ayetlerimizi ve ahirete kavusmayı yalanlayanların amelleri bosa çıkmıştır. Onlar, yalnız yaptıklarıyla cezalanmıyorlar mı?» [14]

Hız. Musa'nın Gıyabında Kavminin Buzagiya Tapması

Yüce Allah buyurdu ki: «Musa kavmi, kendisin (in, Rabbi ile mülakata gitmesin) den sonra kendilerinin zinet takımlarından yapılmış, böğürmesi olan bir buzagi heykelini (tanrı diye) benimsediler. Görmediler mi ki o, ne kendilerine konuşuyor, ne de onlara yol gösteriyor? Onu benimsemediler ve zalimler (den) oldular. Ne zaman ki (pismanliklarından ötürü) başları elleri arasına dösürüldü ve kendilerinin gerçekten sapmış olduklarını gör(üp anla)dılar. Dediler ki: "Eğer Rabbimiz bize acımaz ve bizi bağışlamazsa, elbette ziyana uğrayanlardan oluruz!" Musa, kavmine kızgın ve üzgün bir halde dönünce: "Benden sonra arkamdan ne kötü işler yaptınız? Rabbinizin emrini (beklemeyip) acele mi ettiniz?" dedi. Levhaları yere attı ve kardesinin basını tutup kendine doğru çekmeye başladı. (Kardesi): "Anamın oğlu, dedi. Bu insanlar beni hirpaladılar, az daha beni öldürüyorlardı. (Ne olur) düşmanları bana güldürme. Beni, bu zalim kavimle beraber tutma!"

(Musa): "Rabbim! Beni ve kardesimi bagisla. Bizi rahmetinin içine sok. Merhametlilerin en merhametlisi sensin!" dedi.

Buzagiya (tanrı diye) benimseyenlere, muhakkak Rablerinden bir Öfke ve dünya hayatında bir alçaklık erisecektir! İşte biz, iftiracıları böyle cezalandırırız. Ama kötülükler yaptıktan sonra ardından tevbe edip, inananlar (a karşı), muhakkak ki Rabbin, o (tevbe ve ima) ndaıi sonra, elbette bağışlayan, esirgeyendir. Öfkesi dinince Musa, levhaları aldı. Onlardaki yazıda Rablerinden korkanlar için yol gösterme ve rahmet vardı.» (el-Atâf, 148-154.)

«"Seni kavminden çabucak ayrıl (ip gel) mege sevk eden nedir? (Niçin onları hemen bırakıp geldin) ey Musa?" (dedik.) Dedi: "Onlar benim arkamdan geliyorlar. Ya Rabbi, razı olasin diye sana çabuk geldim." (Allah): "Biz senden sonra kavmini sinadık. Samirî, onları saptırdı." dedi. Bunun üzerine Musa, çok kızgın ve üzüntülü bir halde kavmine döndü: "Ey kavmim, dedi. Rabbiniz size güzel bir vaadde bulunmamış mıydı? (Ayrılış) süre(m) mi size uzun geldi? Yoksa Rabbinizden bir gazabın üstünüze inmesini mi istediniz ki, bana verdiğiniz sözden caydınız, (Beni izleyip gelmediniz)?" Dediler ki: "Sana verdiğimiz sözden kendi basımıza caymadık. Fakat o milletin (Misirlilerin) süs (esyas)ından bize yükletil (ip tasitil) misti. Onları (atese) attık. Aym şekilde Samirî de attı."

Samirî onlara, böğürmesi olan bir buzagi heykeli ortaya çıkardı. Dediler ki: "Bu sizin tanrınız, Musa'nın da tanrısıdır. Fakat o unuttu (da gitti. Tanrıyı Tûr 3'öresinde arıyor)." Onlar görmüyorlar mı ki o (buzagi), kendilerine bir söz söyleyemez. Ne bir zarar, ne de yarar veremez? Önceden Harun, kendilerine: "Ey kavmim, andolsun ki siz bununla fitneye düşürüldünüz (sinandınız). Rabbiniz, çok esirgeyen (Allah) dir. (Gelin) siz bana uyun, emrime itaat edin!" demisti. (Hayir) dediler: "Musa bize dönünceye kadar buna tapmaktan vazgeçmeyeceğiz!" (Musa): "Ey Harun! Onların saptıklarını gördüğün zaman sana ne engel oldu? . Neden bana uymadin? Emrime karşı mı geldin?" dedi. (Ve kardesinin sakalından tutup çekmege başladı. Harun): "Ey anamin oğlu! Sakalimi ve basimi tutma. Ben, senin: "İsrailogulları arasında ayrılık çıkardın ve sözümü tutmadın" demenden korktum da onun için idare yoluna gittim." (Bu defa Musa, Samirî'ye döndü): "Ey Samirî, ya senin kasdın nedir? (Nedir bu yaptığın senin?)" dedi.

(Samirî): "Ben, onların görmediklerini gördüm. O elçinin (Cebrail'in) ayak bastığı yerden bir avuç (toprak) aldım. Onu (eritilmiş mücevheratin içine) attım. Nefsim bana böyle (yapmayı) hoş gösterdi." dedi.

(Musa: "Defol)! Git dedi. Artık hayat boyunca sen:" Bana dokunmayın" diyeceksin. (Kime dokunsan o, hummaya yakalanacaktır. Onun için devamlı olarak: Bana dokunmayın, diyeceksin. Yalnız basına kalacaksın. Ahirette

de) sana va'dedilen bir ceza var ki ondan asla sasınlma-yacaksm. (Mutlaka o cezani tam zamanında bulacaksın). Simdi durup taptigin tanrina bak. Biz onu yakacagiz. Sonra onu ufalayip denize sa-vuracagiz. Tanriniz, ancak kendisinden baska tanri olmayan Allah'tir. O'nun bilgisi her seyi kusatmistir."» (Tâ-Hâ, 83-98.)

Cenâb-i Allah, Musa'nin kararlaltirilan vakitte Rabbi ile mülakat için Tura gidisi, orada kalip Rabbiyle konustugu, ona bir çok sorular sorup cevaplar aldigi süre zarfinda Israilogullarinin neler yapmis olduklarim yukaridaki ayetlerde anlatiyor.

Israilogullarmdan Harun es-Samirî denen bir adam, onların Misirlilardan igreti olarak almış oldukları mücevherleri ellerinden alip ateste eritti; onunla bir buzagi heykeli yaptı. Heykelin içine de, Cebrail'in atinin ayaginin bastigi yerden bir avuç toprak alip atmisti. Cenâb-i Allah'in, Cebrail vasitasiyla Firavun'u denizde bogdugu günde Samirî, Cebrail'in atinin ayak bastigi yerden bir avuç toprak almisti. Bu topragi, buzaginın heykeli içine atar atmaz, heykel, gerçek buzagi gibi böğürmeye baslamisti.

Katade ve digerlerinin anlattiklarina göre heykel; etli, kemikli, kanli, canlı gerçek bir buzagiya dönüşüp böğürmeye baslamış. Arka tarafındaki bir delikten giren rüzgarın, heykelin agzından çıkarken inek böğürmesi gibi bir ses çıktigini söyleyenler de olmuştur. Bu sesi duyduklarında israilogullari, heykelin etrafında sevinç gösterileri yaparak oynamaya baslarlarmış. "Bu, sizin tanriniz ve Musa'nin tannsidir. Ama o unuttu." dediler. Yani bu tanrisini burada bizim yânimizde unuttu. Iste tanrısı buradadır, dediler.

Oysaki Allah, onların bu söylediklerinden çok üstündür, onun isim ve sıfatları kutsaldır. Bağis ve nimetleri kat be kat fazladır.

Cenâb-i Allah, onların tuttukları yolun yanlış olduğunu, nihayet bir hayvan ya da lanetli şeytan olan buzagiya tanrı edinmelerinin de bâtil olduğunu açıklarken söyle buyurmuştur: «Onlar görmüyorlar mı ki o (buzagi), kendilerine bir söz söyleyemez; ne bir zarar, ne de bir yarar veremez.» (Tâ-Hâ, 89.)

«Görmediler mi ki o, ne kendilerine konuşuyor, ne de onlara yol gösteriyor? Onu benimsediler ve zalimler (den) oldular.» (ei-A'râf, 148)

Anlatildigina göre o hayvan (buzagi) ne konuşur, ne de cevap verirmiş; ne fayda, ne de zarar verirmiş.

Dogru yolu da gösteremezmiş. Buna rağmen onlar, kendi nefislerine yazık ederek onu tanrı edinmişler ve tuttukları cehalet ile sapıklık yolunun da bâtil yol olduğunu bile bile o buzagiya tapmışlar.

- «Ne zaman ki (pismanliklarından ötürü) başları ellerinin arasına düşürüldü ve kendilerinin gerçekten saptıkları gör (üp anla) dılar, dediler ki:

«Eger Rabbimiz bize acimaz ve bizi bagislamazsa, elbette ziyana ugrayanlardan oluruz!» (el-A'râf, 149.)

Musa Tur'dan dönüp Israilogullarının yanına gelip buzagiya tapmakta olduklarını görünce, elinde bulunan Tevrat yazılı levhaları yere bıraktı. Ehl-i Kitabın anlattıklarına göre o levhaları kırmış, yerlerine ona, baska levhaları Allah vermiş. Fakat Kurân-i Kerîm'de Musa'nın o levhaları kirdigini bildiren ifadeler rastlanılmamaktadır. Ancak onların sapıklıklarını gözleriyle gördüğünde, elindeki levhaları bırakarak onlara ve kardesine çıkismistir. Ehl-i Kitap kaynaklarında anlatıldığına göre Tevrat'ın yazılı olduğu levhalar iki taneymiş. Ama Kur'an'da anlatıldığına göre müteaddit levhalar imiş. Musa, kavminin buzagiya tapmakta oldukları haberini Allah'tan duyduğunda pek o kadar etkilenmemişti. Bunun üzerine Allah, gidip durumu kendi gözleriyle görmesini ona emretmişti. Bu sebeptendir M, bir hadiste Hz. Peygamber söyle buyurmuştur: «Haber, gözle görmek gibi degildir.»[15]

Tevrat'ın yazılı olduğu levhaları yere bıraktıktan sonra Musa (a.s.), buzagiya tapmakta olan Israilogullarına yönelerek onları siddetle azarlayıp kinadı, bu çirkin hareketlerinden Ötürü onları ağır bir dille ayıpladı. Onlarsa, asilsiz mazeretler ileri sürüp söyle dediler: «O milletin (yani Misirlililerin) süs (esyas)ından bize yükletil(ip tasitil)misti. Onları (atese) attık. Aynı şekilde Samirî de attı.»

Firavun milletin mücevherlerini mülk edinmenin doğru olmadığı gerekçesiyle o mücevherleri atese attıklarını, onların eriyiğiyle buzaginın yapıldığını söyleyerek haklılıklarına dair bahaneler ileri sürdüler. Oysaki Cenâb-i Allah o mücevherleri almalarını emretmiş ve onları kendilerine mübah kılmıştı. Halbuki kahredici güce sahip olan, hiç birseye ihtiyacı olmadığı halde "her şeyin kendisine muhtaç bulunduğu bir ve tek olan Allah ile birlikte, böğürmesi olan buzagiya tapma hususunda amelsizlik, akilsizlik ve bilgisizliklerini mazeret olarak ileri sürmeleri gerekirdi.

Bundan sonra Musa, kardesi Harun'a dönerek söyle dedi: «Ey Harun! Onların saptıklarını gördüğün zaman sana ne engel oldu? Neden bana uymadın?» Onların bu yaptıklarını gördüğünde niye bana uymadın, benim gittğim yoldan gitmedin ve bunların yaptıklarını bana bil-dirmedin?

Harun ise su karşılığı verdi: «"İsrailogulları arasında ayrılık çıkardın" demenden korktum.» Onları bırakıp ta, yaptıklarını bana haber vermek için bana geldin, öyle mi? demeyesin diye işi idare ederek geçistirmeye çalıştım. Çünkü onları idare etmem için beni kendi halefin olarak bırakmıştın. Bunun üzerine Musa: «Rabbim! Beni ve kardesimi bağışla. Bizi rahmetinin içine sok. Merhametlilerin en merhametlisi sensin, dedi» (el-A'râf, 151.)

Gerçekten de Harun (a.s.), onları bu kötü isten vazgeçirmek için çok

uyarılarda bulunmuş ve onları siddetle menetmisti.

«Önceden Harun, kendilerine: "Ey kavmim! Andolsun ki siz bununla fitneye düşürüldünüz (sinandınız)." demisti. Yani Cenâb-i Allah'ın bu buzaginın yapilisi ile bunu böğüren bir cisim haline getirmesi, sizi, sadece sinamak içindir. «Rabbınız, (bu buzagi değil de) o çok esirgeyen (Allah)dir. (Gelin su söyledigim hususlarda) bana uyun. Emrime itaat edin.» (Hayir) dediler: «Musa bize dönünceye kadar buna tapmaktan vazgeçmeyecegiz!»

Cenâb-i Allah, Harun'un onlara ikazda bulunduğuna taniklik etmektedir: «Sahid olarak Allah yeter!» (ei-Fetih, 28.)

Harun, onları buzagiya tapmaktan menetmisti. Ama onlar ona itaat edip de uymamislardı. Bütün bunlardan sonra Musa(a.s.), Samirî'ye dönüp söyle dedi: «Ey Samirî, ya senin kastin nedir?» Bu işleri yapmaya seni iten sebep nedir? Samirî, «Onların görmediklerini gördüm.» dedi Cebrail'in bir ata bindiğini gördüm. «Elçinin (Cebrail'in atının) ayak bastığı yerden bir avuç (toprak) aldım.»

Bazı rivayetçilerin anlattıklarına göre Samirî, Cebrail'in atının bastığı yerlerin yeserip otlandığını görmüş. Bu sebeple de atının bastığı yerden bir avuç toprak alarak buzagi heykelinin içine atmış ve olanlar olmuş. Bunun için de o söyle demiş: «Onu (topragı, eritilmiş mücevheratın içine) attım. Nefsim bana böyle (yapmayı) hoş gösterdi» (Musa: «Defol! Git, dedi. Artık hayat boyunca sen: "Bana dokunmayın" diyeceksin. Kime dokunsan o hummaya yakalanacak» Bu Musa'nın ona yaptığı bir bedduaydı. Çünkü o, ellememesi gereken topragi ellemisti. Bu, onun dünyadaki cezasıydı. Ahiret için de ona bir ceza va'detmiş ve söyle demisti. «Sana va'dedilen bir ceza var ki, ondan asla sasirilmayacaksm.» Yani o cezayı tam zamanında bulacaksın. «Simdi durup taptığın tanrına bak. Biz onu yakacağız. Sonra onu ufalayip denize savuracağız!»

Böyle dedikten sonra Musa o buzagiya yöneldi; onu tutup yaktı. Katade ve diğerlerinin dediklerine göre onu atesle yakmıştır. Ali, İbn Abbas've diğerlerinin dedikleri gibi onu buz gibi soguk şeylerle yakmıştır. Ehl-i Kitap da bu görüştür. Yaktıktan sonra külünü denize savur-mustur. Küllerini savurdugu denizden su içmelerini İsrailogullarına emretti. Suyu içenlerden, buzagiya tapmış olanların dudaklarına kül bulastı. Bazı rivayetçilerin naklettiklerine göre, buzagiya tapmış olanların renkleri sararmıştır.[16]

Cenâb-i Allah, Musa'nın onlara söyle dediklerini haber veriyor: «Tanrınız, ancak kendisinden başka tanrı olmayan Allah'tır. O'nun bilgisi her şeyi kusatmıştır.»

«Buzagiya (tanrı diye) benimseyenlere, muhakkak Rabblerinden bir öfke ve dünya hayatında bir alçaklık erisecektir! İşte biz, iftiracıları böyle

cezalandiririz.» (el-A'râf, 152.)

Gerçekten de Cenâb-i Allah, iftiracilari cezalandirmistir. Sonra da yaratiklarina olan rahmetini ve yumusak huyunu, tevbelerini kabul buyurmakla da kullarina olan iyilik ve ihsanini haber veriyor: «Ama kötülükler yaptıktan sonra ardından tevbe edip inananlar (a karsi), mu-hakak ki Rabbin, o (tevbe ve ima) ndan sonra, elbette bagislayan, esirgeyendir.» (el-A'râf, 153.)

Lakin Cenâb-i Allah, buzagiya tapanların tevbelerini ancak onların öldürülmeleri ile kabul buyurmustur. Nitekim buyurmus ki: «Musa, kavmine demisti ki: "Ey kavmim, sizler, buzagiya (tanrı) edinmekle kendinize zulmettiniz. Gelin yaraticinize tevbe edin de nefislerinizi öldürün. Bu, yaraticiniz katında sizin için daha iyidir. (Böylece O) sizin tev-benizi kabul buyurmus olur. Çünkü O, öyle bagislayici, öyle merhametlidir.» (el-Bakara, 54)

Denilir ki bir sabah uykudan uyandiklarında, Israilogullarımın puta tapmamış olanları kılıçlarına sarıldılar. Cenâb-i Allah, üzerlerine yağmur misali keler yağdırdı. Öyleki akraba akrabayı, hisim hisimi tanımaz hale gelmişti. Sonra bu kılıçlı kimseler, buzagiya tapanlara yönelmiş, onları tirpan gibi biçip öldürmüşlerdi. Rivayete göre bir sabah, onlardan 70.000 kişi öldürülmüştür. Sonra Cenâb-i Allah buyurdu ki:

«Öfkesi dinince Musa, levhalari aldı. Onlardaki yazıda, Rabblerinden korkanlar için yol gösterme ve rahmet vardı.» (el-A'râf, 154.)

Ayet-i kerimede geçen «Onlardaki yazıda» sözünü bazı kimseler, Tevrat levhalarının kirilmiş olduğuna dair bir delil kabul etmişlerdir. Ancak bunun bir delil olması, kesin değildir. Bu lafızda, levhaların kirildiğine dair bir delil görülmemektedir. Doğrusunu Allah bilir.

Fitnelerden bahseden bir hadiste İbn Abbas söyle demistir: Israilogullarımın buzagiya tapmaları, onların denizden çıkmalarından sonra olmuştur. Buzagiya tapmak, onlardan beklenmeyen bir şey değildir. Çünkü denizden çıktıktan sonra: «Ey Musa! Nasıl ki onların tanrıları var, bizim için de bir tanrı yap.» demişlerdi.

Ehl-i Kitap kaynaklarında da böyle anlatılır. Kudüs taraflarına gelmeden Önce buzagiya tapmaya başlamışlardı. Israilogulları, içlerinden buzagiya tapanları öldürmekle emrolunduklarında; ilk günde 3000 kişiyi öldürmüşlerdi. Sonra Musa, bağışlanmaları için Rabbine gitti. Rab-bi de, kutsal toprağa girmeleri şartıyla onları bağışladı.

«Musa, tayin ettiğimiz (bulusma) vakt(i) için kavminden yetmiş adam seçti. (Onlar Allah'ı açıkça görmek istediler. Bunun üzerine) onları bir sarsıntı tutunca (hepsi baygın düştüler. Musa) dedi ki: "Rabbim, dileseydin bunları

da beni de daha önce helak ederdin. İçimizden bazı beyinsizlerin yaptıklarından ötürü bizi helak mi edeceksin? Bu is senin imtihanından baska birsey degildir. Onunla diledigini saptirirsın, diledigine yol gösterirsın. Seti bizim velîmizsin, bizi bagisla, bize aci! Sen bagislayanların en iyisisin! Bize bu dünyada da iyilik yaz. Ahirette de. Biz sana yöneldik.»

(Allah) buyurdu ki: «Azabima diledigimi ugratirim. Rahmetim ise her şeyi kaplamistir. Onu, korunanlara, zekati verenlere ve ayetlerimize inananlara yazacagim.» Onlar ki, yanlarındaki Tevrat ve Incil'de yazili bulduklari o elçi'ye, o ümmi peygamber'e uyarlar. O (peygamber) ki, kendilerine iyiligi emreder, kötülükten kendilerini men'eder; onlara güzel seyleri helal, çirkin seyleri haram kılar. Üzerlerindeki agirliklari, sirtlarındaki zincirleri kaldirip atar. Ona inanan, destekleyerek ona saygi gösteren, ona yardım eden ve onunla beraber indirilen nura uyanlar. Iste felaha erenler onlardır. (el-A'râf, 155-157.)

Süddî ve İbn Abbas'm anlattiklarına göre Musa'nın seçmiş olduğu yetmiş kisi, İsrailogullarımın bilginleriydiler. Beraberlerinde Musa, Harun, Yusa', Nazab ve Ebiho da vardı. Kavimlerinden olup buzagiya tapanlar namına Özur beyan edip af dilemek için Musa (a.s.) ile beraber Tur-u Sina'ya gittiler. Gitmeden önce temizlenip gusletmek ve güzel koku sürünmekle emrolundular. Tur dagına yaklastiklarında dağın üstü bulutla kaplıydı. Bulutun içinde nurdan bir sütun vardı. Musa, bu haldeyken daga çıktı.[17]

İsrailogullari dağda Allah'ın konustuklarını duyduklarını söyle-misiei'dir. Onların bu sözlerine bir gurup tefsirci de katılmıştır. Cenâb-i Allah'ın su kavlini de buna yormuslardır: «Oysa bunlardan bir grup vardı ki, Allah'ın sözünü isitirlerdi de düşünüp akıl erdirdikten sonra, bile bile onu degistirirlerdi.» (ei-Bakara, 75.)

Yalnız yukarıdaki ayeti, bu manaya yormak zorunlu degildir. Çünkü bir ayette Cenâb-i Allah söyle buyurmıştır: «Sonra ona eman ver ki Allah'ın sözünü isitsin.» (et-Tevbe, 6.) Yani tebligciden isitsin. Iste İsrailogullari da Allah'ın sözlerini, tebligdi Musa'dan isitmişlerdi. Ayrica İsrailogullari, Musa'nın seçtiği yetmiş kişinin Allah'i gördüklerini sanmışlardı. Bu da onların yanlışlıklarından biridir. Çünkü onlar, Allah'i görmek istediklerinde bir sarsintiye yakalanmışlardı. Nitekim Cenâb-i Allah buyuruyor ki:

«Bir zaman da: "Ey Musa! Biz Allah'i açıkça görmedikçe sana inanmayız." demistiniz de derhal sizi yildirim çarpmisti; siz de bunu görüyordunuz. Sonra belki sükredersiniz diye sizi ölümünüzün ardından

tekrar dİrİltmİStİk.» (el-Bakara, 55-56.)

«Onlari bir sarsinti tutunca (hepsi baygın düstüler. Musa) dedi ki: «Rabbim! Dileseydin bunlari da beni de daha önce helak ederdin.» (el-A'râf, 155.)

Muhammed b. îshak dedi ki: Musa, îsrailogullarından iyilikleri sirasına göre yetmiş kisi seçti. Sonra onlara söyle dedi: «Hemen Allah'a gidin. Yaptıklarınızdan ötürü O'na tevbe edin. Ardında bıraktığınız kavminizin bağışlanmasını da dileyin. Allah'ın huzuruna çıkmadan önce oruç tutun, yıkanip temizlenin. Elbiselerinizi de yıkayıp temizleyin.» Rabbinin belirlediği vakitte huzuruna çıkmaları için, onları Tur dağına götürdü. Rabbinin izni ve bilgisi olmadan Musa, Tur dağına gitmezdi. O yetmiş kisi, Musa'dan Allah'ın konuşmasını isitmek istediler. Musa da, 'Yaparım.' dedi. Daga yaklaşıncı dağı bir bulut kapladı. Musa daha da yaklaştı. Bulutun içine girdi ve beraberindekilerle: "Yaklaşın." dedi. Rabbi kendisiyle konuştığında alnına parlak bir nur gelirdi. Ademogullarından hiç biri, ona bakacak gücü kendinde bulamazdı. Bu defa da Rabbiyle konuşurken kendisiyle beraberindeki arkadaşlarının arasına perde konuldu. Beraberindekiler daga yaklaştılar. Nihayet bulutun içine girdiler. Hemen secdeye kapandılar. Cenâb-i Allah'ın Musa'ya söylediklerini duydular. Ona: «Sunu yap, bunu yapma» şeklinde emir ve yasaklar veriyordu.

Cenâb-i Allah konuşmasını tamamlayanca bulut açıldı. Musa, arkadaşlarına yöneldi. Yanlarına geldi. «Ey Musa! Biz Allah'i açıkça görmedikçe sana inanmayız!» dediler. Bunun üzerine onları sarsıntı yakaladı. Kendilerini yıldırmı çarptı. Canları telef oldu. Topluca Öldüler. Bunun üzerine Musa, Rabbine yalvarıp yakararak söyle dedi: «Rabbim! Dileseydin, bunları da beni de daha önce helak ederdin. İçimizden bazı beyinsizlerin yaptıklarından ötürü bizi helak mi edeceksin?» Yani içimizden buzagiya tapan beyinsizlerin yaptıklarından ötürü bizi sorguya çekme. Doğrusu biz, onların yaptıklarından uzagız.

Ibn Abbas, Mücahid, Katade ve Ibn Cüreye dediler ki: Cenâb-i Allah'i açıkça görmek isteyen İsrailogulları bir sarsıntıya yakalandılar. Çünkü onlar, kavimlerini buzagiya tapmaktan menetmemişlerdi.

Musa: «Bu (is) senin fitnenden başka birsey değildir.» dedi. Yani bu, senin imtihan edip sinamandan başka birsey değildir. Bunu takdir eden de sensin. Buzagiya tapmalarını, onları imtihan edip denemek için icad eden de sensin, dedi. «Önceden Harun, kendilerine: «Ey kavmim! Andol-sun ki siz bununla fitneye düşürüldünüz (sinandınız).» demisti. Bu nedenle Musa da, Rabbine söyle demisti: «Onunla (sinamanla) dilediğim saptırırsın, dilediğine de doğru yolu gösterirsin.» Hüküm ve irade senindir. Hüküm ve yargına mani olacak, karsi duracak kimse yoktur. «Sen bizim velimizsin, bizi bağışla. Bize acı! Sen bağışlayanların en iyisisin! Bize bu dünyada da iyilik yaz, ahirette de. Biz sana yöneldik.» (ei-A'râf, 155-156)

Tevbe edip sana yöneldik. (Allah) buyurdu ki: «Azabıma, dilediğimi ugratırım. Rahmetim ise, her şeyi kusatmıstır.» Yaratıp takdir ettiğim

islerden biri ile diledigim kimseyi azabima çarptiririm. «Rahmetim ise, herseyi kusatmistir.» Nitekim Buharî ile Müslim'in sahihlerinde yer alan bir hadiste Rasûlullah (s.a.v.) söyle buyurmudur: «Cenâb-i Allah göklerle yeri yaratma isini tamamladıktan sonra bir yazi yazdı. Bu yazi, O'nun yaranda ve Ars'm üstündedir.» «Dogrusu, benim rahmetim, gazabima üstün gelmistir!» «Onu (rahmetimi) korunanlara, zekati verenlere ve ayetlerimize inananlara yazacagim. Onlar ki o elçiye ve ümmî peygambere uyarlar.»

Bu ifadelerle Cenâb-i Allah, Hz. Muhammed ile ümmetinin sanini yücelttigini, Musa (a.s.)'ya duyurmus olmaktadır. Yaptigi özel ve genel hitaplarla bunu Musa'ya duyurmudur.

Katade'nin anlattigina göre Musa demis ki: 'Ya Rab! Tevrat'in yazili oldugu levhalarda bir ümmetten bahsedildigini görmekteyim. Bunun, insanlar için çıkarilmis olan en hayirli bir ümmet oldugu, iyiligi emredip kötülüğü menettigi anlatiliyor. Rabbim, bunlari benim ümmetim kil." Cenâb-i Allah su cevabi vermis: "Onlar, Ahmed'in ümmetidir!"

Musa demis ki: "Ya Rab! Tevrat'in yazili oldugu levhalarda bir ümmetten bahsedildigini görmekteyim. Bunun en son yaratilacak ama Cennet'e de ilk girecek ümmet oldugu anlatiliyor. Rabbim, bunlari benim ümmetim kil." Cenâb-i Allah su cevabi vermis: "Onlar, Ahmed'in ümmetidir." Musa demis ki: "Ya Rab! Tevrat'in yazili oldugu levhalarda bir ümmetten bahsedildigini görmekteyim. Bunlari incillerinin (kitaplarinin) göğüslerinde (hifz edilmiş olup) okuduklari; kendilerinden önceki ümmetlerinse, kitaplarına bakarak yüzünden okuduklari, kitap ortadan kalkınca da hafızalarında kalmadigi için onu okuyamadiklari ve hükmünü bilmedikleri, bunlaraysa Allah'in, Önceki ümmetlere vermedigi hifzetme melekesi verdigi, bu sayede kitaplarını ezberleyerek okuduklari anlatiliyor. Rabbim, bunlari benim ümmetim kil." Cenâb-i Allah su cevabi vermis: "Onlar, Ahmed'in ümmetidir!"

Musa demis ki: «Ya Rab! Tevrat'in yazili oldugu levhalarda bir ümmetten bahsedildigini görmekteyim. Bunlar ilk kitaba da, son kitaba da inanıyorlar. Sapikligin liderleriyle savasiyor,hatta kör gözlü Deccal'i da öldürüyorlar. Daha dogrusu, böyle yapacaklari anlatiliyor. Rabbim, bunlari benim ümmetim kil." Cenâb-i Allah su cevabi vermis: "Onlar, Ahmed'in ümmetidir!"

Musa demis ki: «Ya Rab! Tevrat'in yazili oldugu levhalarda bir ümmetten bahsedildigini görmekteyim. Bunlari, sadakalarını kendileri yedikleri halde sevap kazanacaklari anlatiliyor. Oysa kendilerinden Önceki ümmetlerden bir kimse bir sadaka takdim ettiginde, sadakasi kabul edilince Cenâb-i Allah bir ates gönderir ve o ates, sadakayı yakip yok edermis. Ama sadakasi kabul edilmedigi takdirde, sadakasi oldugu gibi terkedilir; canavarlarla kuslar o sadakayı gelip yerlermis. Allah, bu ümmetin zenginlerinden

sadakalari, zekatlari aldirip yoksullarina ver-dirirmis. Rabbim, bunlari benim ümmetim kil." Cenâb-i Allah su cevabi vermis: "Onlar, Ahmed'in ümmetidir!"

Musa demis ki: "Ya Rab! Tevrat'in yazili oldugu levhalarda bir ümmetten bahsedildigini görmekteyim. Bunlardan biri, bir iyilik yapmaya niyetlenir de sonra (herhangi bir sebepten dolayi) o iyiligi yapmazsa, ona ondan 700'e kadar sevap yazihrmis. Rabbim, bunlari benim ümmetim kil." Cenâb-i Allah su cevabi vermis: " Onlar, Ahmed'in ümmetidir!"

Musa demis ki:" Ya Rab! Tevrat'in yazili oldugu levhalarda bir ümmetten bahsedildigini görmekteyim. Hem kendilerinin sefaatçi olacaklari, hem de kendileri için sefaatte bulunulacagi anlatiliyor. Rabbim, bunlari benim ümmetim kil." Cenâb-i Allah su cevabi vermis: "Onlar, Ahmed'in ümmetidir!" Anlatildigina göre Musa (a.s.), bundan sonra elindeki levhalari yere atarak: "Allah'im! Beni de Ahmed'in ümmetinden kil!" demis.

Birçok kimse, Musa'nin Rabbiyle yaptigi konusmadan bahsederken asilsiz olan bir çok nakillerde bulunmuslardir. Biz burada Allah'in yardim ve tevfiği ile, bu konuda hadis ve eserlere dayak nakillerde bulunacagiz. Allah'in yardimi, hidayeti ve destegi ne güzeldir.[18]

Ibn Hibban'm, "Sahih'mde yer alan bir hadiste, Mugire b. Sube, Hz. Peygamberin söyle buyurdugunu rivayet etmistir:

«Musa (a.s.), onur ve üstünlük sahibi Rabbine sordu:

- Cennetliklerin en düşük dereceli olani kimdir?

- Öyle bir adamdir ki, Cennetliklerin tamamı Cennet'e girdikten sonra o gelir. Ona: "Cennet'e gir." denilir. O da sorar: "Nasil gireyim ki? Herkes yerini almıs ve konagina yerlesmis!" Ona denilir ki: "Dünya hükümdarlarından birinin mülkü kadar Cennet'ten sana yer verilmesine razı olur musun?". "Evet, ey Rabbim." der. Ona söyle denilir: "Sana bu verildi. Bir bu kadari daha verildi." "Ey Rabbim, razı oldum!" der. Yine kendisine denilir ki: "Bununla birlikte sana, nefsinin arzuladigi, istahinin çektiği ve gözlerinin lezzetlendigi seylerle birlikte verilmistir. (Musa peygamber) Rabbinden sordu:

- Cennetliklerin en üst dereceli olani kimdir?

- Onlari sana anlatacagim. Onlari keramet (ve seref) lerini kendi elimle diktim. Üzerini mühürledim.Onlar için gözlerin görmedigi, kulaklarin isitmedigi, beserin kalbinden geçmedigi (nimetler) vardır."»

Bunu su ayet-i kerime de teyid ediyor: «Yaptiklarina karsilik olarak onlar için ne gözler aydinlatıcı (nimetler)in saklandigini hiç kimse bilemez!» (es-Secde,17.)

Yukarıdaki hadisi, Müslim ile Tirmizî, İbn Ömer'den, o da Süfyan b. Üyeyne'den rivayet etmiştir. Müslim'in lafzi sudur: «Cennetliklerin tamamının Cennet'e girip konaklarına yerleşmelerinden sonra gelen düşük dereceli Cennetlik adama denilir ki: "Dünya hükümdarlarından birinin mülkü kadar sana verilmesine razı olur musun?" O da: "Razı oldum, Rabbim." der. Kendisine: "Sana o kadar, bir o kadar daha, bir o kadar daha ve bir o kadar daha verildi." denir. Besinci defa "Bir o kadar daha..." denildiğinde : "Razı oldum, Rabbim." diyecektir. Bu kez ona söyle denilecektir: "Sana on o kadar, ayrıca istahının çektiği ve gözünün lezzetlendiği şeylerde verildi." "Razı oldum, Rabbim." diyecektir. (Musa peygamber, Rabbine) dedi ki:

- "Cennetliklerin en üst dereceli olanı kimdir?"

- "Onlardır ki şeref ve itibar (fidanlarını kendi elimle diktim, üzerini mühürledim. Onlar için gözlerin görmediği, kulakların isitmediği, be-serin kalbinden geçmediği (nimetler) vardır."»

Bunu su ayet-i kerime de doğrulamaktadır: «Yaptıklarına karşılık olarak onlar için ne gözler aydınlatıcı (nimetler)in saklandığını hiç kimse bilemez!»[19]

İbn Hibban, Ebu Hüreyre'den rivayet etti ki, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu:

«Musa, onur ve üstünlük sahibi olan Rabbine altı özellik sordu. Bunların sadece kendisinde bulunduğunu sanıyordu. Sorduğu yedinci özelliği ise sevmiyordu. Demisti ki: 'Ya Rab! Hangi kulun daha takvâh-dir?' "Zikreden ve asla unutmıyandır." "Hangi kulun daha doğru yoldadır?" "Hidayete tabi olandır." "Hangi kulun daha iyi hüküm verendir?" "Kendi nefsi için hüküm verdiği gibi insanlar için de aynıyla hüküm verendir." "Hangi kulun daha bilgilidir?" "İlimden doymayan alimdir ki insanların bilgilerini kendi bilgisine katar." "Hangi kulun daha güçlüdür?" "Gücü yettğinde bağışlayandır." "Hangi kulun daha zengindir?" "Kendisine verilene razı olup onunla yetinendir." "Hangi kulun daha yoksuldur?" "Azımsayan kimsedir. (Kendisine verileni az görüp daha fazlasını isteyenidir)."»

Rasûlullah (s.a.v.) da bir hadis-i şerifte şöyle buyurmıştır: «Zenginlik, mal çokluğuyla değildir. Zenginlik, ancak gönül zenginliğiyledir. Allah bir kul için hayır dilediğinde, onun zenginliğini gönlüne, takvasını da kalbine yerleştirir. Bir kul için de kötülük dilediğinde, onun yoksulluğunu gözlerinin önüne koyar.»[20]

İbn Abbas'tan gelen bir başka rivayette de aşağı yukarı aynı ifadelere rastlanmaktadır. Yalnız bu rivayette anlatıldığına göre Musa (a.s.), Rabbine şöyle sormuş: 'Ya Rab! Hangi kulun daha bilgilidir?' "Kendisini doğru yola

iletecek, ya da kötülükten uzaklastiracak bir kelimeyi bulma ümidiyle insanların ilmini kendi ilmine katandir." "Ya Rab! Yeryüzünde benden daha bilgili bir kimse var midir?" "Evet, Hızir (a.s.) senden daha bilgilidir. Onu bulmanın yolunu sorup arastir,"»

Musa ile Hızir'in bulusmalarini ve arkadaslik edislerini inshaallah ileride anlatacagiz. Güvencimiz ve dayanagimiz, Cenâb-i Allah'tir.

Imam Ahmed b. Hanbel, Ebu Said el-Hudrî'den naklen Hz. Peygam-ber'in söyle dedigini rivayet etti: «Musa (a.s.): "Ey Rabb! Inanmis kulunun rizki dünyada neden kisilmistir?" diye sormustu. Cenâb-i Allah da Cennet kapilarından birini ona açmis, Musa da oraya bakınca (Allah Teâlâ) demis ki: "Ey Musa! Inanmis kulum için iste bunlari hazirladim!" Bunun üzerine Musa söyle demis: "Ey Rabbim! Senin onur ve üstünlüğüne andolsun ki, inanmis kulun, akibetinin böyle olacagini bilse; yaratildigi günden kiyamet gününe kadar elleriyle ayaklan kopmus olarak yüzüstü sürünse bile asla gam yemez!"

Sonra Musa yine söyle sormus: "Ey Rabbim! Inkarcı kulunun lizki dünyada neden genişletilmistir?" Musa'nın bu sorusu üzerine Cenâb-i Allah Cehennem kapilarından birini ona açmis ve: "Ey Musa! Inkarcı kulum için iste bunlari hazirladim!" demis. Musa da söyle cevap vermis: "Senin onur ve üstünlüğüne andolsun ki, inkarcı kulun, akibetinin böyle olacagim bilse; yaratildigi günden kiyamet gününe kadar bütün dünya kendisinin olsa yine onda bir hayir görmez!"» Bu hadisin sahinligi üzerinde tartisilabilir. Dogrusunu Allah bilir.

Ibn Hibban, Ebu Said el-Hudrî'den rivayet etti ki, Peygamber (s.a.v.) söyle buyurmudur: «Musa dedi ki: "Ya Rab! Bana öyle birsey ögret ki, onunla seni anayim ve onunla sana dua edeyim." Allah buyurdu ki: "Ey Musa! "Lâ ilahe illallah" de." Musa: "Ya Rab! Bütün kullarin bunu söylüyor." deyince, Allah dedi ki: "Lâ ilahe illallah"de. Bunun üzerine Musa söyle dedi: "Sadece bana mahsus birsey istiyorum." Allah buyurdu M: "Ey Musa! Yedi kat gök ile yedi kat da yerde bulunanlar bir kefeye, "lâ ilahe illallah" sözü de karsi, kefeye konulursa, "lâ ilahe illallah" sözünün bulundugu kefe agir gelir!"»

Sünende rivayet edilen su asagidaki hadis-i serifte mana bakimindan bunu teyid ediyor: Peygamber (s.a.v.) Efendimiz buyurdu ki: "Dualarin en faziletlisi arefe duasidir. Benim ve benden önceki peygamberlerin söylediklerinin en faziletlisi sudur: "Allah'tan baska tanrı yoktur. O'nun ortagi yoktur. Mülk (hükümrânlık) O'nundur. Övgü O'nadir. O, her seye güç yetirendir."

Ayet'el-Kürsî'nin tefsirini yaparken Ibn Ebi Hatim dedi ki: Ahmed b. Kasim, Ibn Abbas'm söyle dedigini rivayet etti: Israilogullari, Musa'ya: "Rabbim hiç uyur mu?" diye sordular. Musa da: "Böyle bir soru sormak hususunda

Allah'tan korkun!" dedi. Onur ve üstünlük sahibi olan Rabbi ona seslendi: "Ey Musa! Rabbinin uyuyup uyumadığını sana sordular. Öyle mi? Su halde her eline bir sise al. Bu gece uyumadan ayakta bekle!" Musa, emredilene yaptı. Gecenin üçte biri geçince uyukladı, siseler, dizlerine düştü; hemen ayılıp siseleri yeniden ele aldı. Gecenin sonu olduğunda yine uyukladı; siselerin ikisi de yere düşüp kırıldı. Cenâb-i Allah buyurdu ki: "Ey Musa! Eger ben uyursam, göklerle yer düşer ve elindeki siseler gibi kırılıp yok olurlar!"»

Ibn Abbas der ki: İste bunun üzerine Cenâb-i Allah, rasûlüne âyet el-Kürsî'yi indirdi.

Ibn Cerir, Ebu Hüreyre'nin şöyle dediğini rivayet eder: Rasûlullah (s.a.v.)'in minberdeyken Musa (a.s.)'yi anlatma sadedinde şöyle dediğini isittim: "Musa (a.s.), Aziz ve Celil olan Allah'ın uyuyup uyumadığını düşünmüştü. Cenâb-i Allah ona bir melek gönderdi. Melek onu üç gece uykusuz bıraktı. Sonra her bir eline bir sise tutuşturdu; onları muhafaza etmesini istedi. Fakat Musa uyumaya başladı. Elleri bir birine değince, siselerin smgirtisiyle uyanıyor ve ellerini (tabii ki siseleri de) birbirinden uzaklastırıyordu. Fakat sonunda öyle bir uykuya daldı ki, elleri birbirine çarpıldı, tabii ki siseler de kırıldı. Bunun üzerine Cenâb-i Allah ona şöyle bir misal verdi: "İste ben de uyursam, göklerle yer, yerlerinde durmazlar!"»

Cenâb-i Allah buyurmuş ki: "Bir zaman da sizin sözünüzü almış, üzerinize dağı kaldırmistik: "Size verdiğimiz kuvvetle tutun, içinde olana hatırlayın ki, (azabımızdan) korunasınız." demistik. Arkasından yine dönmüştünüz; eger Allah'ın size iyiliği ve merhameti olmasaydı, elbette ziyana uğrayanlardan olurdunuz." (ei-Bakara, 63-64.)

«Bir zaman da üzerlerine dağı, bir gölge gibi kaldırmistik; üstlerine düşecek sanmışlardı: "Size verdiğimiz (kitabı) kuvvetle tutun ve içinde olana hatırlayıp yapın ki (azabımızdan) korunasmız!" (demistik),(el-A'râf,171.)

Ibn Abbas ile selef ulemasından bazıları dediler ki: Musa, Tevrat'ın yazılı olduğu levhaları îsraîîogullanna getirdiğinde, o levhalarda yazılı bulunan hükümleri kabullenmelerini, onu, azim ve kuvvetle tutmalarını emretti. Onlar ise: "Aç da görelim. Emir ve yasakları kolaysa kabul ederiz." dediler. Musa: "İçindeki şeylerle birlikte bu levhaları kabul edin." dedi. Defalarca onunla tartistılar. Bunun üzerine Cenâb-i Allah meleklerle emir verdi. Üzerlerine dağı bir gölge (bulut) gibi kaldırdılar. Tevrat'ı kabul etmezlerse, dağı üzerlerine bırakacaklarını söylediler de kabul ettiler. Secde etmeleri emredildi, secde ettiler. Yüzlerinin yan tarafıyla daga bakiyorlardı. O secdeden sonra Yahudiler, "Azabi üzerimizden kaldıran secdemizden daha muazzam bir secde yoktur." demeyi âdet haline getirdiler.

Süneyd b. Davud, Ebu Bekr b. Abdullah'ın şöyle dediğini rivayet etmiştir:

"Musa, Tevrat'ın levhalarını açınca yeryüzündeki dağlarla taslar ve ağaçların hepsi titreyip sarsıldılar. Bu nedenle irüi ufaklı bütün Yahudiler, Tevrat okunurken mutlaka titreyip baslarını salladılar."

Cenâb-ı Allah buyurdu ki: "(Bu büyük olayı ve ulu ahdi müşahade ettikten) sonra yine dönmüstünüz. (Ahdinizi bozmustunuz). Eger Allah'ın size (peygamberler gönderip kitaplar indirerek) iyiliği ve merhameti olmasaydı, elbette ziyana uğrayanlardan olurdunuz." [21]

İsrailogullarının İnegi

Yüce Allah buyuruyor ki: «Musa, kavmine: "Allah size bir inek kesmenizi emrediyor." demisti. "Bizimle alay mı ediyorsun?" dediler. "Cahillerden olmaktan Allah'a siginirim." dedi. "Bizim için Rabbine dua et, onun ne olduğunu bize açıkla." dediler. Dedi ki: "O diyor ki: O (inek) ne yaşlı, ne de körpe, ikisinin ortasında bir inektir! Haydi, size emredile- , ni yapın." Dediler ki: "Bizim için Rabbine dua et, renginin nasıl olduğunu bize açıkla." Dedi: "O diyor ki: "Rengi parlak, sarı bir inektir; bakanlara sevinç verir." "Bizim için Rabbine dua et, onun nasıl bir şey olduğunu bize açıkla. Zira o inek bize (baska ineklere) benzer geldi. Ama Allah dilerse mutlaka (emredileni yapmaga) yol buluruz." dediler. Dedi: "O şöyle diyor: O, henüz boyunduruk altına alınmamış bir inektir. Yeri sürmez, ekin sulamaz. Salma (çifte kosulmamış), hiç alacağı yok." "İşte şimdi gerçeği getirdin." deyip inegi boğazladılar. Az daha yapmayacaklardı. Hani siz bir adam öldürmüstünüz de onun hakkında birbirinizle atışmış tiniz; Oysa Allah, gizlediğinizi ortaya çıkaracaktı. Onun için "(ineğin) bir parçasıyla o (öldürüle) ne vurun." demistik. İşte Allah böylece ölümleri diriltir. Size ayetlerini gösterir ki düşüncesiniz.» (el-Bakam, 67-73)

İbn Abbas'ın anlattığına göre İsrailogullarından yaşlı ve çok zengin bir adam varmış. Çocukları olmayan bu adamın kardeşi oğulları varmış. Mirasına konmak için ölümünü istiyorlarmış. Bir gece, kardeşi oğullarından biri gidip ihtiyarı öldürmüş.ve cesedini yol kavsagina ya da yakınlarından birinin kapısının önüne bırakmış.

Sabah olunca, ihtiyarı kim öldürdü diye birbirlerine düşmüşler. Öte yandan katil, feryad-ü figan ederek kalabalığın yanına sokulmuş ve: "Niye birbirinize düşüyorsunuz? Davanızı halletmesi için Allah'ın peygamberine gitsenize!" demiş. Maktulün kardeşi oğlu, amcasının durumunu Hz. Musa'ya gidip haber vermiş. Katilin yakalanması için şikayette bulunmuştu. Bunun üzerine Hz. Musa: "Maktulün durumu hakkında bilgisi olan, Allah askına gelip bize yardımcı olsun!" demisti. Kimsenin bu hususta ona verecek bilgisi yoktu. Bu davanın çözümü için Rabbine müracaat etmesini istediler. O da bunu Rabbine sordu. Rabbi de Musa'ya, bir inek kesmeleri için

İsrailogullarına emir vermesini söyledi. Musa dedi ki: "Allah size, bir inek kesmenizi emrediyor." "Bizimle alay mı ediyorsun?" dediler. Biz sana bu maktulün durumunu soruyoruz. Sen ise kalkmış, bize bunu söylüyorsun! Musa: "Cahillerden olmaktan Allah'a siginirim." dedi. Bana vahye dilenden baskasını söylemekten Allah'a siginirim, dedi. Sormami istediginiz meseleyi kendisine sordugumda, Rabb'imın bana söylediği budur."

İbn Abbas ile diğerlerinin dediklerine göre İsrailogulları, bir inek kesmekle emrolunduklarında herhangi bir inegi tutup kesmiş olsalardı, ilahî emri yerine getirmiş sayılacaklardı. Fakat onlar, işi inceledikçe Allah da kendilerine o işi zorlastırdı.[22]

İneğin evsafım, sonra rengini, daha sonra yasım sordular. Sordukça da bulunması zor olan bir inek olduğu, onlara cevap olarak verildi. Bütün bunları, İbn Kesîr tefsirinde anlatmistik.

Aslında onlar, orta yasta bir inek kesmekle emrolunmuşlardı. Ama onlar pesine düşüp, işi kendileri için zorlastırdılar. Rengini sordular. Renginin kırmızıya yakın parlak bir san olduğu ve bakanları sevindirdiği bildirildi. Bu renkte bir inek bulmak, zordu. Sonra işi daha da zor-lastırdılar: «Bizim için Rabbine dua et, onun nasıl bir şey olduğunu bize açıklasın. Zira o inek bize (baska ineklere) benzer geldi. Ama Allah dilerse mutlaka (emredileni yapmaya) yol buluruz.» dediler.

İbn Ebi Hatîm ile İbn Merdeveyh'in rivayet ettikleri su hadisin sa-hihligi tartisma konusudur: «İsrailogulları (yukarıdaki ayet-i kerimede) "Allah dilerse..." demeselerdi, o inek (i bulma imkanı) kendilerine verilmezdi.» Bu hadisin sahih olup olmadigini ancak Allah bilir.

(Musa) dedi: «O söyle diyor: O, henüz boyunduruk altına alınmamış bir inehtir. Yeri sürmez, ekin sulamaz. Ayıplardan salim, hiç alacası yoktur.» «İste şimdi gerçeği getirdin.» deyip inegi boğazladılar; az daha yapmayacaklardı.

İneğin bu ayette anlatılan vasıfları, önceki ayetlerde anlatılan vasıflardan daha zor, yani rastlanması çok zor olan vasıflardır. Çünkü bu ayette anlatıldığına göre İsrailogulları, boyunduruk altına alınmamış, yeri sürmeyen, ekin sulamayan, ayibi bulunmayan, alacasız olan bir inek kesmekle emrolunmuşlardır. Musa, onlara bu evsafi anlatınca, «İste şimdi gerçeği getirdin.» demislerdi.

Denilir ki: İsrailogulları bu evsaftaki bir inegi çok aramışlar; sonunda, babasına çok iyi davranan bir adamın yanında bulmuşlar. Ondan istemislerse de o, vermeye yanaşmamış. Fakat fiyatını yükselterek inegi vermeye onu razı etmişler. Süddî'nin anlattığına göre inegin ağırlığınca altın vermişlerse de satmaya yanaşmamış; ama ağırlığının on misli altın

verdiklerinde satmaya razı olmuş. Onlar da inegi böylece satın almışlar. Allah'ın peygamberi Musa, inegi kesmelerini emretmiş. «Inegi boğazladılar. Az daha yapmayacaklardı.» Yani o hususta tereddüde düşmüşlerdi.

Sonra Allah'ın emri üzerine Musa, boğazladıkları inegin baldır etini ya da kıkırdagını, yahut boyun dibindeki bir parça etini, maktulün cesedine vurmalarını söyledi. Vurunca da Cenâb-i Allah, maktulü diriltti. Ayaga kalktı; şah damarından kanlar sızıyordu. Musa (a.s.), ona: «Seni kim öldürdü?» diye sorunca ihtiyar: «Kardeşim oğlu beni öldürdü.» dedi ve tekrar düşüp Öldü, eski haline döndü![23]

«İşte Allah böylece ölüleri diriltir; size ayetlerini gösterir ki düşünün-siniz.»

Müşahade ettiğiniz gibi, Cenâb-i Allah bu maktulü kendi emriyle nasıl dirilttiyse, aynı şekilde diğer ölüleri de diriltir. Onları diriltmek isteyince, bir anda onları diriltir.

«Sizin yaratılmanız ve dirilmeniz, bir tek kişi (nin yaratılıp diriltilmesi) gibidir.» (Lokman, 28.) [24]

Musa İle Hızır'ın Kısası

Yüce Allah buyurdu ki: «Musa, usagina demisti ki: "Durmadan (yürüyerek) iki denizin birlestigi yere varacagim veya uzun bir zaman yürüyecegim." İkisi (yürüdüler), iki denizin birlestigi yere varınca balıklarını unuttular, (balık) sıyrılıp denizde yolunu tuttu. (O belirtilen yeri) geçip gittiklerinde (Musa) usagina: "Kusluk yemegimizi bize getir(de yiyelim), andolsun, bu yolculugumuzdan (epey) yorgunluk çektik." dedi. (Genç): "Gördün mü?" dedi. "Kayaya sigindigimiz vakit baligi unuttum. Onu söylememi, bana ancak şeytan unutturdu. (Balık), sasilacak şekilde denizin içinde yolunu tut (up git) ti!"

(Musa): "İşte aradığımız o idi." dedi. Tekrar izlerim takip ederek geriye döndüler, (kayaya vardılar. Orada) kullarımızdan bir kul buldular ki, biz ona katımızdan bir rahmet vermistik ve ona katımızdan bir ilim Öğretmistik. Musa ona: "Sana öğretilenden, bana doğruyu bulmama yardım edecek bir bilgi öğretmen için sana tâbi olabilir miyim?" dedi. (O da): "Sen benimle (beraber bulunmaya) sabredemezsin." dedi. "Sana bildirilmeyen birşeye nasıl dayanabilirsin?" (Musa): "İnşaallah" dedi. "Beni sabredici bulursun. Senin emrine karşı gelmem." (O kul): "O halde" dedi. "Eğer bana tabi olursan ben sana anlatmıca kadar (yaptığım) hiçbir şey hakkında bana soru sorma."

Bunun üzerine yürüdüler. Nihayet gemiye bindikleri zaman gemiyi deliverdV(Musa): "Halkını boğmak için mi gemiyi deldin? Hakikaten sen müthiş bir iş yaptın!" dedi. (O kul): "Sen benimle beraber bulunmaga dayanamazsin demedim mi?" dedi. (Musa): "Unuttuğum şeyden ötürü beni

kinama ve bana bu isimden dolayı bir güçlük çıkarma." dedi. Yine yürüdüler. Nihayet bir oğlan çocuğuna rastladılar. (O kul) hemen onu öldürdü. (Musa): "Bir can karsiligi olmadan temiz bir cani öldürdün ha? Dogrusu sen, çirkin bir is yaptin!" dedi. (O kul): "Ben sana demedim mi, benimle beraber bulunmaya dayanamazsin?" dedi. (Musa) dedi ki: "Eger bundan sonra (bir daha) sana birsey sorarsam, artik bana arkadas olma. (O zaman) benim tarafimdan sana özür ulasmistir. (Artik benden ayrilmakta mazur sayilirsin.)" Yine yürüdüler. Nihayet bir köy halkina varip onlardan yemek istediler. (Köy halki) onlari agirlamaktan kaçindilar; Derken orada yikilmaya meyleden (yikilmek üzere olan) bir duvar buldular. Hemen onu dogrulttu. (Musa): "Isteseydin buna karsilik bir ücret alirdin." dedi.

"İste, dedi. Bu, benimle senin aramizin ayrilmasidir. (Simdi) sana sabredemedigin seylerin içyüzünü haber verecegim. O (yaraladigim) gemi, denizde çalisan yoksullarindi. Onu kusurlu yapmak istedim. Çünkü onlarin ilerisinde her (saglam) gemiyi, zorla alan bir kral vardi.

Çocuga gelince: Onun anasi babasi mü'min insanlardi. Bunun, onlara azginlik ve küfür sarmasindan (isyaniyla onlan serre sürüklemesinden) korktuk. Istedik ki Rableri onun yerine kendilerine ondan daha temiz, daha merhametli birini versin. Duvar ise, sehirdeki iki yetim çocuğun idi. Altinda onlara ait bir hazine vardi. Babalari da iyi bir kimse idi. Rabbin istedi ki onlar (büyüyüp) güçlü çağlarına ersinler. Ve Rab-binden bir rahmet olarak hazinelerini çıkarsinlar. Bunlari ben kendiligimden yapmadim. İste senin sabredemedigin seylerin iç yüzü!» <ei,Kehf,60-82.)

Ehl-i Kitaptan bazilari dediler ki: Hizir'in yanina giden Musa, Musa b. Mensa b. Yusuf b. Yakub b. Ishak b. Ibrahim Halil'dir. Ehl-i Kitap kaynaklarindan alintilar yapan bazi kimseler de bu görüsey katilmislardir. Nevf b. Fizale el-Himyerî es-Samî el-Bikalî, bunlardan biridir. Bunun Samli oldugu söylenir. Anasi, Kabû'l-Ahbar'm zevcesidir.

Fakat dogru olan, Kur'ân aj'etlerinin ifade ettigidir. Sahinliginde ittifak edilen bir hadisin açık ifadesi de sudur: "O, Israilogullanmn peygamberi, Imranoglu Musa'dir."

Buhari, Said b. Cübeyr'in söyle dedigim rivayet eder: İbn Abbas'a dedim ki: "Nevf el-Bikalî, Hizir'la arkadaslik eden Musa'nin, Israilogullarinin Musa'si olmadigim iddia ediyor." Ibn Abbas dedi ki: "Allah'in düsmam (Nevf) yalan söylüyor! Çünkü Ubeyy b. Ka"b, Hz. Pey-gamber'in söyle dedigini isittigini bana söyledi: «Musa, Israilogullanna hitab etmek üzere ayaga kalkti. Kendisine, "Insanlarin hangisi daha çok bilgilidir?" diye soruldu. "Benim." diye cevap verdi. Ilmin ancak Allah'a ait oldugunu söylemedigi için, Cenâb-i Allah onu kinadi ve söyle vahyetti: "İki denizin birlestigi yerde bir kulum

var ki, o, senden daha çok bilgilidir." Musa: "Ya Rab! Ben ona nasıl giderim?" diye sordu. Cenâb-i Allah buyurdu ki: 'Yanma bir balık al. Onu zenbil içine koy. Balığı nerede kaybedersen o kulum da oradadır.'

Musa bir balık alıp bir zenbilen içine koydu. Sonra Yusa1 b. Nun adındaki bir gençle birlikte yola koyuldu. Nihayet bir kayanın yanına vardılar. Başlarını kayanın üstüne koyup uyudular. Zenbilen içindeki balık hareketlendi. Oradan çıkıp denize düştü. Suların üstünden sıyrılarak denizde yol almaya başladı. Cenâb-i Allah suyu tutmuş; balık, suyun altına inmemiş, suların üzerinden kayıp gitmişti. Genç uykudan uyandığında, balığın kaybolduğunu Musa'ya bildirmeyi unuttu. Günün kalan kısmında ve o gece yollarına devam ettiler. Ertesi sabah olunca Musa, usagina dedi ki: "Kusluk yemegimizi bize getir (de yiyelim). An-dolsun, bu yolculuğumuzdan (epey) yorgunluk çektik." dedi.

Musa, Allah'ın kendisine, varmasına emrettiği yeri geçinceye kadar yorulmamıştı. Usagi kendisine söyle demisti: «Gördün mü? Kayaya sığındığımız vakit balığı unuttum. Onu söylememi, bana ancak şeytan unutturdu. (Balık), sasilacak şekilde denizin içinde yolunu tut(up git)ti.» Balık, suların üstünden sıyrılarak gitmişti. Musa ile usagi da buna şaşmışlardı. Musa, usagina söyle demisti: «İste aradığımız o idi.» Tekrar izlerini takip ederek geriye döndüler. (Kayaya vardılar).» Orada, elbisesine bürünmüş bir adamla karşılaştılar. Hızir: Neredensin? selam sana, dedi. Musa da: «Ben, Musa'yım» dedi. "İsrailoğullarım Musa'si mi?" diye sordu. Musa söyle cevap verdi: «Evet. Doğruyu bulmama yardım edecek ilmini bana öğretmen için sana geldim.» Hızir: «Benimle beraber olmaya sabredemezsin.» Ya Musa! Ben, Allah katından bana verilen bir bilgiye sahibim. Sen onu bilemezsin. Sen de Allah katından verilen ve benim bilmediğim bir bilgiye sahipsin, dedi. Musa: «İnşaallah beni sabreden biri olarak bulacaksın. Hiç bir iste sana karşı gelmeyeceğim.» dedi. Hızir ona söyle dedi: «O halde eğer bana tabi olursan, ben sana anlatmaya kadar (yaptığım) hiçbir şey hakkında bana soru sorma.» Bunun üzerine yürüdüler.

Deniz kıyısında yürüyorlardı. Yanlarından bir gemi geçiyordu. Kendilerini de gemiye almalarını söylediler. Gemi mürettebatı Hızir'i tanıdılar. Ücretsiz olarak onları gemiye aldılar. Gemiye biner binmez Hızir, geminin tahtalarından birini keserle söktü. Musa ona dedi ki: Adamlar bizi ücretsiz olarak gemiye aldılar. Sen de gemilerini deldin! «Halkını boğmak için mi (böyle yaptın?!) Hakikaten sen müthiş bir iş yaptın!»

Hızir: «Sen benimle beraber bulunmaya dayanamazsın demedim mi?» (Musa): «Unuttuğum şeyden ötürü beni kinama ve bana bu isimden dolayı bir güçlük çıkarma.» dedi. Musa (a.s.), sözünü ilk olarak unutmuştu. O esnada bir serçe gelip geminin kenarına kondu. Gağasıyla denizden bir

damla su aldı. Hızır, Musa'ya dedi ki: «Allah'ın ilmi karsısında ikimizin ilmi, su serçenin gagasıyla denizden aldığı bir damla su kadardır!» Böyle dedikten sonra gemiden çıktılar. Deniz kıyısında yürümeye başladılar. Yürürken, çocuklarla oynamakta olan bir oglana rastladılar. Hızır, oynamakta olan oğlani yakalayıp kellesini çekti ve çocuğu öldürdü. Musa: «Bir can karsılığı olmadan temiz bir canı Öldürdün ha? Doğrusu sen çirkin bir iş yaptın!» dedi. (Hızır): «Ben sana demedim mi? Benimle beraber bulunmaga dayanamazsın!» dedi.

Hızır'ın bu ikazı, öncekinden daha sertti.

(Musa) dedi ki: «Eger bundan sonra (bir daha) sana birsey sorar»

şam, artık bana arkadaş olma. (O zaman) benim tarafımdan sana özür ulaşmıştır. (Artık benden ayrılmakta mazur sayılırsın.)» Yine yürüdüler. Nihayet bir köy halkına varıp onlardan yemek istediler. (Köy halkı) onları ağırlamaktan kaçındı. Derken orada yıkılmak üzere olan bir duvar buldular. (Hızır) hemen onu doğrulttu. (Musa) dedi ki: «(Bu kavim ki, kendilerinden yemek istedik, bize yemek vermediler ve bizi konukla-madılar) isteseydin (duvarı doğrultmana) karşılık bir ücret alırdın.» (Hızır) dedi İd: «İşte bu, benimle senin aramızın ayrılmasıdır. (Şimdi) sana, s abre dem edigin şeylerin iç yüzünü haber vereceğim.»

Hızır, ona, tuhaf bulduğu şeylerin gerekçelerini birer birer anlattı ve: «İşte, senin sabredemedigin şeylerin içyüzü!..» dedi.

Bu kıssayla ilgili olarak Peygamber (s.a.v.) Efendimiz şöyle buyurmuşlardır: «Cenâb-ı Allah ikisinin de kıssasını bize anlatıncaya kadar Musa'nın sabretmesini istedik.»

Yine Buharî'nin, Süfyan b. Uyeyne'den yapmış olduğu bir rivayette su ifadelere rastlamaktayız: «Beraberindeki genç Yusa' b. Nun ile birlikte Musa yola çıktı. Yanlarında bir de balık vardı. Nihayet bir kayanın yanına vardılar. Orada mola verdiler. Musa, basım kayanın üstüne koyup uyudu.»

Süfyan şöyle dedi: Kayanın dibinde âb-i hayat denen bir su kaynağı vardı. İsabet ettiği her şeye hayat verirdi. Zenbildeki balığa da o sudan gelen sızıntılar isabet etmişti. Balık canlanıp zenbilden siyirilmiş ve denize girip gitmişti. Musa, uykudan uyandığında usagina: «Kusluk yemegimizi getir (de yiyelim). Andolsun, bu yolculugumuzdan (epey) yorgunluk çektik.» dedi.

Süfyan b. Uyeyne dedi ki: Bir serçe gelip geminin kenarına kondu. Gagasını denize daldırıp bir damla su aldı. Onu gören Hızır, Musa'ya dedi ki: "Benim, senin ve bütün insanların ilmi, Allah'ın ilmi karsısında su serçenin gagasıyla denizden aldığı su kadardır!"

Buhari, Said b. Cübeyr'in şöyle dediğini rivayet etti: İbn Abbas'm evinde

oturmus, kendisiyle konusuyorduk. Bir ara "Bana soru sorun." dedi. Dedim ki: "Ya Eba Abbasi Allah beni sana feda etsin. Kufe'de Nevf adında biri var. Bu adam, (Hizir'la bulusanın) Israil ogullarının Musa'si olmadığım iddia ediyor!" Ibn Abbas: "Allah'ın düşmanı (Nevf) yalan söylemiştir.» dedi. Ve sözlerini söyle sürdürdü: Rasûlullah (s.a.v.) buyurdu ki: Allah'ın elçisi Musa bir gün halka vaaz etti. Öyleki halkın gözlerinden yaşlar bosaldı. Kalpleri yumuşadı. Adamin biri yanına gelip: "Ey Allah'ın elçisi, yeryüzünde senden daha bilgili bir kimse var midir?" diye sordu. Musa, "Hayir." dedi. İlmin Allah'a ait olduğunu söylemediği için Rabbi onu kinadı ve kendisine: "Senden daha bilgili biri vardır." denildi. Musa sordu:

-Nerededir Ya Rab?

- İki denizin birleştiği yerde.

- Orayı bulmak için bana bilgi ver.

- Balığı kaybettiğin yerde onu bulacaksın. Yanma Ölü bir balık al. Balığın canlandığı yerde onu bulucaksın.

Musa bir balık alıp zenbilin içine koydu. Usagina: "Görevin, balığın senden ayrıldığı yeri bana bildirmelidir." dedi. Usagi da: «Su halde fazla bir görevim yok.» dedi. Usaginın adı, Nun oğlu Yusa' idi. Musa, mola verdikleri rutubetli yerde kayanın gölgesinde uyumaktayken zenbildeki balık canlanıp harekete geçmiş ve zenbilden çıkıp gitmiş. Usagi da bu durumu bildirmek için Musa'yi uykudan uyandırmamış, "Uyanınca söylerim." demisti. Ama uyandığında da söylemeyi unutmuş. Balık, suların üstünden siyrilip gitmiş. Ama zenbilden çıkarken üzerinden geçtiği kayada iz bırakmış. (Musa): "Andolsun, bu yolculugumuzdan (epey) yorgunluk çektik." dedi. Usagi da: "Allah, yorgunluğu senden koparmıştır." dedi. Ve balığın kaybolduğunu ona bildirdi. Geri dönüp kayanın yanına geldiler. Hizir'i, denizin ortasına serdiği yeşil bir keçenin üstünde uzanmış ve elbisesinin bir ucunu basının altına, diğer ucunu ayaklarının altına atarak elbisesine bürünmüş vaziyette buldular. Musa ona selam verdi. Yüzünü açıp "Yanına gelenler zararsız midirler? Sen kimsin?» diye sordu. Musa, cevap verdi:

- Ben Musa'yım.

- Israilogullarının Musa'si mi?

- Evet.

- Burada isin ne?

- Sana öğretilenden doğruyu bulmama yardımcı olacak bilgiyi bana öğretmen için gelmiş bulunuyorum.

-Yanındaki Tevrat sana yetmiyor mu? Sana vahiy de geliyor. Ey Musa! Bende bir ilim var ki, onu senin öğrenmen gereksizdir. Sende bir ilim var ki,

onu benim öğrenmem gereksizdir. Böyle konusurlarken bir kus gelip gagasiyla denizden bir damla su aldı. Onu gören Hızir, söyle dedi: "Vallahi senin ve benim ilmimiz, Allah'ın ilmi karsısında su kusun denizden aldığı bir damla su kadardır!"

Nihayet gemiye bindiler. Geminin rotası üzerinde küçük iskeleler vardı. Bir kiyidaki adamları karşı kiyiya taşıyordu. Geminin mürettebatı Hızir'i tanıdılar ve: "Allah'ın iyi bir kulu Hızir mi?" diye sordular. Evet deyince, "Biz seni ancak ücretsiz olarak gemiye alıriz." dediler. Gemiye bedava bindirdiler. Bindikten sonra Hızir, gemiyi deldi, bir çivi çaktı. Böyle yaptığım gören Musa: "Halkim bogmak için mi gemiyi del-din? Hakikaten sen müthis bir is yaptın!" dedi. (Hızir): "Sen benimle beraber bulunmaga dayanamazsin demedim mi?" dedi. Musa'nın ilk jcarsi çıkması, unuttugundan dolayı olmuştı. İkincisi sarta dayalıydı. Üçün-cüsüye kasitliydi. Musa: "Unuttugum seyden ötürü beni kinama ve

banu bu isimden dolayı bir güçlük çıkarma." dedi. Yine yürüdüler. Nihayet bir oğlan çocuğuna rastladılar. (Hızir) hemen onu öldürdü!" Oynamakta olan bir kaç çocuğa rastladılar. Hızir, zarif yapıli bir çocuğu yakalayip yere yatirdi ve bıçakla bogazladı. Musa: "Bir can karşiligi olmadan temiz bir canı öldürdün ha!.." dedi. Hiç bir kötülük yapmamis olan ve Müslüman bir çocuğu öldürdün! dedi. Yine yürüdüler. Nihayet "Yikilmek üzere olan) bir duvar buldular. Hemen onu (eliyle) dogrulttu." Musa: "Isteseydin buna karşilik bir ücret alirdin." dedi. Said "Yiyecegimiz bir bedel alirdin", anlamini vermistir.

Ayetini Ibn Abbas (r.a.), seklinde okumustur. Buna göre ayetin manasi söyle olur: «Onların ilerisinde, her (saglam) gemiyi zorla alan bir kral vardı.» O-kralın adi da, anlatildigina göre Hüded b. Büded'mis. Hızir'in öldürdüğü çocuğun adi da Cey-sur'mus.

Gemiyi delme sebebini Hızir, söyle açıklamis: Gemicilerin ilerisinde saglam gemileri zorla alan bir kral vardı. Gemiyi delerek kusurlu hale getirdim ki kral, kusurlu oldugunu görünce gemiyi ellerinden almasin. Fakat o kralın mintikasini geçtikten sonra gemiyi onarir ve ondan yine faydalanirlar.

Bazılarının dedigine göre sahipleri, gemiyi siseyle, diger bazılarının dedigine göre de ziftle onarmislar.

Hızir'in öldürdüğü çocuğa gelince, «Onun anasi babasi mü'min insanlardı. (Kendisi kafirdi) Bunun onlara azgınlık ve küfür sarmasından (onları küfre sürüklemesinden; ona olan sevgilerinin, kendilerini ona tabi kilmasından) korktuk. Istedik ki Rableri onun yerine kendilerine ondan daha temiz, daha merhametli (ana babasına iyilik eden) birini . versin.»

Hızir, bu açıklamayı, Musa'nın: «Temiz bir canı öldürdün ha?» demesi

üzerine yapmisti.

Cenâb-i Allah; Hızir'in öldürdüğü o oğlan çocuğunun yerine, ana babasına bir kız çocuğu vermisti.

Ibn Abbas'm dedigine göre Musa (a.s.), îsrailogullarina hitapta bulunmus ve; «Allah'i ve onun emirlerini benden daha iyi bilen bir kimse yoktur!» demisti. Bunun üzerine Cenâb-i Allah, Hızir'la bulusmasini ona emretmisti. Bulusma ve yukaridaki hadiseleri beraberce yasamislardi.

Zühri'nin rivayetine göre Abdullah Ibn Abbas ile Hür b. Kays b. Hisn el-Fezarî, Musa'nin arkadaslik ettigi sahsin kim oldugu hususunda tartismislar. Ibn Abbas, o sahsin Hızir oldugunu söylemis. O ara, Ubeyy b. Ka'b yanlarindan geçiyormus, îbn Abbas onu çağirip söyle demis: "Ben ve bu arkadasim; Musa'nin, kendisiyle nasıl bulusacagim Rabbinden sordugu ve buldugu arkadasinin kim oldugu hususunda tartistik. Sen bu hususta Rasûlullah (s.a.v.)'dan birsey duydun mu?" Ubeyy b. Ka'b: "Evet" demis ve mezkur hadisi nakletmis.[25]

«Duvar ise sehirde (Kasih'in ogullari Asrem ile Sarum adindaki) iki yetimindi. Altinda, onlara ait bir hazine vardi.» Denildigine göre o hazine, altindi.îkrime ise, ilim oldugunu söylemistir. îbn Abbas da böyle demistir. Bu iki rivayeti, söyle bir benzerlik noktasinda birlestirebiliriz: O hazine altin bir levha olup üzerinde ilim yaziliydi'.

Bezzar, Ebu Zerr'in söyle dedigini rivayet eder: Cenâb-i Allah'in, kitabinda sözünü ettigi hazine, som altindan bir levha olup üzerinde su ibare yaziliydi:

«Kadere inandigi halde hirsle çalisana sasarim.

Cehennemi hatirladigi halde gülen adama sasarim.

Ölümü hatirladigi halde gaflette olana sasarim.

Allah'tan baska tanri yoktur. Muhammed de Allah'in Rasûlü (elçi-si)dir.»

«(Yetimlerin) babalari da iyi bir kimse idi.» Bu iyi kimsenin, onlarin yedinci ya da onuncu babalari oldugu söylenir. Her takdirde bu ayet, iyi kimsenin anisinin, kendi zürriyeti içinde korunacagini ispatlamaktadır. Kendisinden yardım istenilen, Allah'tir.

«Rabbinden bir rahmet olarak...» Bu ayet, Hızir'in peygamber oldugunu ve hiçbir isi kendiliginden yapmadigim, bilakis Rabbinin emriyle yapan bir nebi oldugunu ispatlamaktadır. Rasûl oldugunu söyleyenlerin yanisira veli oldugunu söyleyenler de vardir. Isin garibi, melek oldugunu söyleyenler de olmustur. Bundan daha da garibi, onun, Firavun'un oğlu oldugunu da söylemislerdir. Dünyaya 1000 sene müddetle hükmetmis olan Dahhak'm oğlu oldugunu söyleyenler de vardir.

Ibn Cerir et-Taberi der ki: Ehl-i Kitap ulemasinin çoğu, onun Feridun zamanında yaşadığı görüşündedirler. Zülkarneyn'den önce yaşadığını söyleyenler de olmuştur. Zülkarneyn ile Feridun'un aynı şahıs olduğu da söylenir. Hz. İbrahim zamanında yaşayan süvari ve bahadır bir kimse olduğu ileri sürülür. Bu hükümdarla çağdas olan Hizir'in âb-i hayat içmesinden ötürü zamanımıza kadar sağ kaldığı sanılmaktadır.[26]

Onun, İbrahim peygambere inananlardan birinin oğlu olduğu, Ba-bil sehrinden onunla birlikte göç ettiği, adinin de Melkan olduğu söylenir. Adinin, Ermiya b. Halkiya olduğunu söyleyenler de vardır. Rivayete göre Hizir (a.s.), Sebasib b. Behrâsib devrinde peygamber imiş.

Ibn Cerir et-Taberî der ki: Feridun ile Sebasib arasında çok uzun devirler geçtiğini, neseb ilmini bilenlerin hepsi bilirler. Doğrusu şu ki Hizir, Feridun devrinde yaşamış, Musa (a.s.) kendisine kavusuncaya kadar hayatta kalmıştır. Musa'nın peygamberliği de, Pers hükümdarlarından Feridun oğlu Ebrec'in oğullarından Menusehr zamanında olmuştur. Menusehr, dedesi Feridun'dan sonra hüküm sürmüş adalet sahibi bir hükümdardır. Hendek kazdıran ve her kasabaya bir yönetici tayin eden ilk hükümdar, Menusehr olmuştur. 150 seneye yalan hüküm sürmüştür. Hz. İbrahim'in oğlu İshak (a.s.)'ın soyundan olduğu söylenir. Akıllan çelen, duyanlara hayret veren güzel hutbeleri, faydalı ve belig, aynı zamanda fasih sözleri nakledilir. İd, bu da onun, İbrahim Halil (a.s.)'in soyundan olduğunu ispatlamaktadır. Doğrusunu Allah bilir.[27] Yüce Allah buyurdu ki: -

«Allah peygamberlerden söyle söz almisti:

«Balan, size kitap ve hikmet verdim. Sonra yaninizda bulunan (kitaplar)! doğrulayici bir peygamber geldiginde, ona mutlaka inanacak ve ona mutlaka yardım edeceksiniz! Bunu kabul ettiniz mi? Ve bu hususta agir ahdimi üzerinize aldiniz mi?» demisti. «Kabul ettik.» dediler. «O halde sahit olun. Ben de sizinle beraber sahid olanlardanim.» dedi. (Al-îmrân, 81.)

Cenâb-i Allah, peygamberlerin her birinden, kendisinden sonra gelecek olan peygamberlere inanip yardima olacaklarina dair söz aldı. Bu inanmayi, Hz. Muhammed için zorunlu kildi ve ona yardımcı olmaları için söz aldı. Çünkü o, peygamberlerin sonuncusuydu. Ona'yetisen her peygamberin ona inanip yardım etmesi hak olmuştur. Eger Hizir da onun zamanında sağ olsaydı mutlaka ona uymak, onunla bir arada bulunmak ve ona yardımcı olmak mecburiyetinde kalacaktı. Bedir savaşında onun sancagi altına girenlerden biri olacaktı. Nitekim o savasta Cebrail ile diğer büyük melekler, onun sancagi altına girmişlerdi.

Hizir (a.s.), yâ nebidir - ki doğrusu da budur, ya rasûl ya da melektir. Her neyse Cebrail, meleklerin reisidir. Musa da Hizir'dan daha üstündür. Eger hayatta olsaydı Hz. Muhammed'e inanip ona yardım etmesi vacib olurdu.

Çoklarının dedikleri gibi veli olan Hızır eger hayatta olsaydı, onun da Hz. Muhammedin yanına gidip ona iman etmesi ve yardımcı olması gerekirdi. Fakat bir gün bile Hızır'ın Hz. Peygamber'in yanına geldiğini, onunla buluştuğunu ifade eden ve bu hususta dayanak teşkil eden ne hasen, ne de zayıf bir hadis mevcut değildir. Her ne kadar Hakîm'in bu konuda bir rivayeti varsa da senedi zayıftır. Doğrusunu Allah bilir. [28]

Musa'nın Kisasını Bastan Sona İçeren Fitneler Hadisi

İmam Abdurrahman en-Neseî, "Sünen" adlı eserinin Kitab'üt- Tefsir bölümünde, «Sen bir adam öldürmüştün. Yine seni tasadan kurtarmış ve seni iyice denemistik.» (Ts-Hâ, 40.) ayetinden bahsederken fitneler hadisini nakleder: Abdullah b. Muhammed, Said b. Cübeyr'in şöyle dediğini rivayet etti: Abdullah İbn Abbas'a ayetindeki fitnelerin neler olduğunu sordum. Bana: "Ey Cübeyr'in oğlu, bunu yarın yine sor. Çünkü bununla ilgili uzun bir hadis vardır." dedi. Ertesi gün sabahladığımda, fitneler hadisini anlatma hususunda bana verdiği sözü yerine getirmesi için hemen İbn Abbas'm yanına gittim. Bana dedi ki: "Firavun ve maiyeti, Cenâb-i Allah'ın İbrahim peygambere, onun soyundan peygamberler ve hükümdarlar yaratacağına dair va'dini hatırlayıp üzerinde konuşmaya başladılar. Bazıları dediler ki: İsrailoğulları, bu va'din gerçekleşmesini beklemektedirler ve bu hususta kuskuları da yoktur. Onlar, beklenen şahsın Yakub oğlu Yusuf olduğunu zannediyorlardı. Fakat o vefat e dince, "Allah'm vaadi böyle değildi," dediler. Firavun: "Bu konudaki görüşünüz nedir?" diye sordu. Maiyeti ve yakın adamları toplandı müsavereye başladılar. Neticede su karara vardılar: Eli bıçaklı adamlar görevlendirecekler. Bu görevliler, İsrailoğulları arasında dolasacak ve yeni doğan bir oğlan çocuğu gördüklerinde onu keseceklerdi. Firavun'un adamları, İsrailoğullarının yaşlılarının kendi ecelleriyle, küçüklerinin de kesilerek ölmeleri üzerine nesillerinin tükeneceğini düşündüler. Böyle olunca da, "İsrailoğullarının bizim yerimize yapmakta oldukları ağır hizmetleri, gün gelecek bizler yapmak durumunda kalacağız!" dediler ve şöyle bir karara vardılar: «Bir sene erkek çocuklarını öldürüp kızlarını sağ bırakın. Bir sene ise hiç öldürmeyin. Böylece küçükleri, ölen büyüklerinin yerini alıp büyürler. Sağ bıraktıklarınızla onların sayıları pek fazlalasmaz. Size üstün geleceklerinden korkmanıza gerek de kalmaz. Öldürdüklerinizle de tamamen yok olmazlar ve ihtiyaçlarınızı görece kadar adamları da mevcut kalır."

Evet, bu görüşü bir karar haline getirip benimsediler. Musa'nın anası, erkek çocukların öldürülmediği senede Harun'a hamile kaldı ve onu güven içinde alenen doğurdu. Ertesi sene, yani erkek çocukların öldürüleceği sene de Musa'ya hamile kaldı,, kalbine keder ve üzüntü düştü. İşte bu da fitnelerden biriydi ey Cübeyr'in oğlu! Cenâb-i Allah, kederlenmekte olan

Musa'nin anasina söyle vahyetti:

«Korkma, üzülmeyin, biz onu tekrar sana geri vereceğiz ve onu peygamberlerden yapacağız.» (ci-Kasas, 7.)

Musa'yi doğurduğunda onu bir sandığa koyup denize bırakmasını ona emretti. Doğurunca, aynen öyle yaptı. Denize bıraktığı çocuğu gözden kaybolunca, yanına şeytan geldi. Kalbine vesvese bıraktı, o da: Ben çocuğuma ne yaptım? Gözümün Önünde bıçakla boğazlansaydı da onu kefenleseydim, belki daha iyi yapmış olurum. Öyle yapmış olsaydım, deniz hayvanlarına ve balıklarına yem olarak bırakmamdan daha çok hosuma giderdi.

Musa'nin içinde bulunduğu sandık, nehrin, halkın su almakta oldukları oyuk bir kısmına gelip dayandı. Firavun'un cariyeleleri oradan su almaktaydılar. Sandığı görünce hemen aldılar ve açmak istediler. Bir kaçı dediler ki: "Bunun içinde mal vardır. Kapagini açarsak, Firavun'un karisi, içinden bir miktar mal aldığımızı düşünül* ve her ne kadar almadığımızı söylersek de bize inanmaz." Böyle deyip sandığı olduğu gibi, açmadan, Firavun'un karisinin Öne götürüp bıraktılar. Açınca, içinde bir oğlan çocuğu olduğunu gördü. Çocuğun sevgisini Allah onun kalbine bıraktı. O güne kadar hiç kimseyi, onun gibi sevmemişti. «Musa'nin anasının gönlü bombos olmuştur.» Musa'dan başka hiç birseyi düşünemez olmuştur. Eli bıçaklı devriyeler, sandıkta bir çocuk bulunduğunu duyunca, onu kesmek için Firavun'un karisinin yanına kostular. Bu da fitnelerden biridir, ey Cübeyr'in oğlu! Firavun'un karisi, bıçaklı devriyelere dedi ki: "Bunu Öldürmeyin. Bu bir tane ile İsrailoğulların sayisi artmaz. Hele bunu bırakın da Firavun'a götürüyüm, bana bağışlamasını istiyeyim. Bana bağışlarsa, bunu öldürmemiş olmakla güzel bir iş yap-, mis olursunuz. İlla da öldürölmesini emrederse, artık öldürürseniz sizi kinamam." Böyle dedikten sonra Firavun'un yanına gidip: "Bana da sana da göz bebeği (olacak bir çocuk).» dedi. Firavun da, senin için göz bebeği olabilir ama benim buna ihtiyacım yok, dedi. Rasûlullah (s.a.v.) buyurdu ki:

«Kendisine yemin edilen (Allah)a andolsun ki Firavun, karisi gibi (Musa'nin) kendisi için göz bebeği olduğunu kabul etseydi, karisini hidayete kavuşturduğu gibi kendisini de hidayete kavuştururdu. Ama onu bundan mahrum bıraktı.»

Firavun'un karisi, onun için emzikçi birini bulmak maksadıyla etraftaki bütün kadınlara haber saldı. Musa, emzirmek için gelip kendisini kucagina alan kadınların memelerini emmedi. Öyleki Firavun'un karisi, süt emmemesi nedeniyle aç kalıp ölmesinden korktu. Fazlasıyla tasalandı. Çocuğun, memesini emeceği bir emzikçi kadının bulunması ümidiyle pazar yerine ve halkın kalabalık bulunduğu yere çıkarılmasını emretti. Hangi

kadin memesini agzina dayadi ise o, hiçbirinin memesini emmedi.

Öte yandan Musa'nin anasi, kizina dedi ki: "Kardesin Musa'nin izini takib et, onu ara. Bak bakalim, onun hakkında birseyler duyabilecek misin? O sag midir? Yoksa onu hayvanlar mi yemistir?" Böyle derken o, Allah'in Musa'yla ilgili olarak ona verdigi sözü unutmustu. Musa'nin ablası da "Onlar farkina varmadan onu uzaktan gözetledi." Emzikçi kadınların onu emzirmekten aciz kaldıklarını görünce sevinçten söyle de-" di: «Sizin için onun bakımını üzerine alacak ve ona Öğüt ver (ip onu güzelce eğit) ecek bir aileyi göstereyim mi?»

Böyle deyince onu yakaladılar ve; "Bu ailenin çocuğa ne öğüt vereceklerini biliyor musun? Hem bu aileyi tanıyor musun?" dediler. Bu hususta kuskuya kapıldılar. Bu da fitnelerden biridir, ey Cübeyr'in oğlu! Musa'nin ablası onlara dedi ki: "Bu çocuğa öğüt verip iyi bakmakla hükümdarın yakınları arasına katılacaklarını umduklarından dolayı o aile, çocuğa güzelce bakacak ve hükümdardan fayda umacaklar."

Böyle deyince onu saliverdiler. Ablası da hemen anasının yanma kostu. Gördüklerim ona anlattı. Anası gelip kucagina alınca Musa, hemen onun memesine atıldı, emmeye başladı ve doyuncaya kadar emdi. Müjdeci de Firavun'un karısına kostu ve: "Oğlun için bir emzirici bulduk." dedi. Kadın da Musa'nin anasına haber salıp onu yanma getirtti. Firavun'un karisi, çocuğun bu emzikçiye karsi olumlu davrandığını görünce ona: "Sarayda kal, su oglumu emzir. Çünkü onu sevdiğim kadar hiçbir şeyi sevmiyorum." dedi. Musa'nin anası da söyle dedi: «Evimi ve çocuklarımı bırakıp da burada kalamam. Yoksa onlar telef olurlar. Ama hosuna giderse, çocuğu bana ver; onu kendi evime götürüp çocuklarımın arasına katarım." Böyle derken de, Allah'in kendisine vermiş olduğu va'di hatırladı. Firavun'un karisiyle anlaşılmazlığa düştü ve onu sikistirdi. Cenâb-i Allah'in, kendisine vermiş olduğu sözü yerine getireceğine kesinlikle inandı. Aynı gün Musa ile birlikte evine döndü. Onu güzelce yetistirip terbiye etti. Çünkü Cenâb-i Allah, onun hakkında böyle hüküm vermisti. Kasabanın kenar mahallesinde oturmakta olan Israilogulları, Musa aralarında bulunduğu sürece haksızlığa uğramaktan ve angaryada çalıştırılmaktan kurtuldular.

Musa gelip büyüünce Firavun'un karisi, Musa'nin anasına bir gün tayin ederek: «Oglumu bana getir de göreyim.» dedi ve vekil-i haslarına, dadılarına, hazinedarlarına da su direktifi verdi: Bugün hepiniz oglumu hediyelerle karşılayacaksınız. Ben de onu huzur içinde görmeliyim. Her biriniz, kendisine neler sunduğunu, nasıl davrandığını bana birer birer anlatsın.

Musa, anasının evinden çıkıp Firavun'un karisinin yanına varıncaya kadar ihtiram, hediye ve ikramlarla karşılandı. Saraya girerken de Firavun'un

karisi tarafından hediye ve ikramlarla karsilandi. Sevgi gösterilerine mazhar oldu. Kendisine iyi bakmis oldugu için anasi da yüklü bahsis aldı. Sonra Firavun'un karisi: "Musa'yi Firavun'a götüre-yim, o da kendisine ikram ve bagista bulunsun." dedi. Firavun'un katina çıktıklarında Musa'yi onun kucagina birakti. Kucagında oturmaktayken Musa, Firavun'un sakalini tuttu. Öfkelenen Firavun, onu yere birakti. Allah düşmani fesatçılar dediler ki: "Allah'in, peygamber Ibrahim'e verdiği sözü biliyor musun? Iste bu çocuk, senin yerine geçeceğini ve seni maglub edeceğini düşünüyor!" Bunun üzerine Firavun, eli bıçakli devriyelere, Musa'yi bogazlamaları için haber saldi. Bu da fitnelerden biri ve de en siddetlisidir ey Cübeyr'in oğlu!

Öte yandan Firavun'un karisi kosarak geldi ve: "Bana bagislamis oldugun bu çocuk hakkındaki düşüncem degistirmene sebep ne?" diye sordu. Firavun: "Görmüyor musun? Beni maglub edip üste çıkmaya çalışıyor!" dedi. Karisi, söyle bir teklifte bulundu: "Gel, kendi aramızda bir deney yapalim, böylece gerçeği öğrenmis olursun. İki ates közü ile ikinci tanesi getir; cocugun önüne bırak! Incileri tutup ates közlerinden uzak durursa, aidinin erdigini anlarsın. Yok eger ates közlerini tutup incilere yanasmazsa; aklının ermedigini anlarsın. Ates közlerini incilere tercih etmeyenin, akilli bir kimse olmayacagini bilirsin."

Çocugun önüne iki ates közü ve iki de inci bıraktılar. Hemen ates közlerini tuttu. Elini yakmasından korktugu için kadın, ates közlerini Musa'nin elinden alip atti ve Firavun'a: "Görüyor musun?" dedi.

Musa, elini incilere uzatmak istemisti ama Cenâb-i Allah, elini geri çekip ates közüne uzatmisti. Iste böyle, Allah, emrini mutlaka yerine getirir.

Musa güçlenip erkeklik çagina varınca, artık Firavun'un adamlarından hiçbirisi İsrailogullarından her hangi birine haksizlik edemiyor ve angarya islerinde çalıştırılmıyordu. İsrailogullari bagimsiz hale gelmislerdi.

Musa, bir ara sehrin varoslarında dolasiyordu. İki kisinin kavgaya tutusmus olduklarini gördü. Kavgacılardan biri, Firavun'un adamlarından, digeri de İsrailogullarından di. İsrailogullarından olan adam, Firavun'un adamina karsi Musa'dan yardım istedi. Bu durumu gören Musa'nin öfkesi basına siçradi. Çünkü kendisinin İsrailogullanna olan yakınlığını ve onları korumakta oldugunu bildigi halde yine de Firavun'un adamı, onun gözü Önünde İsrailiye saldiriyordu. Zira Musa'nin anasından baska hiç kimse, Musa ile İsrailogullari arasındaki bagin, süt bagından ileri bir bag oldugunu bilmiyordu. Ancak bu hususta Cenâb-i Allah, Musa'ya, baskasinin farkedemeyecegi bazı isaretlerde bulunmustu.

Bu olay karsısında kendini tutamayan Musa, Firavun'un adamina bir yumruk salladi ve onu öldürdü. Öldürdüğünü de Allah¹ dan, Musa'dan ve o İsrailiden baska gören olmamisti. Adamı Öldürdüğünde Musa söyle dedi:

«Bu, seytanın isindendir. O, gerçekten apaçık saptirici bir düşmandır. Rabbim! Ben nefsimi zulmettim; beni bağışla.» dedi. (Allah) onu bağışladı. Çünkü O, çok bağışlayan, çok esirgeyendir. "Rabbim, dedi. Bana lütfettiğin nimetler hakkı için artık bir daha suçlulara arka olmayacağım." Şehirde korku içinde (haberleri ve sonucu) gözetleyerek sabahladı.»

Adamları Firavun'a gidip: "İsrailogulları senin tarafından birini öldürdüler; öcümüzü al, onlara asla müsamaha etme." dediler.

Firavun da: "Katili ve aleyhinde tanıklık edecek birini bana getirin ki, gereğini yapayım." dedi.

Öldürülen kisi, hükümdarın yakınları arasında seçkin bir kimse olsa da hükümdarın, belgeye dayanmadan ve suçu sabit görülmeden katile kısas uygulaması kendisine yarasmazdı. «Suçu tespit edici bilgileri bana getirin ki, hakkınızı alayını.» dedi. Firavun'un adamları her ne kadar arastırdılarsa da bir belge veya tanik bulamadılar. Öte taraftan Musa, olayın ertesi günü, çünkü İsrailinin, bu defa Firavun'un adamlarından bir baskasıyla kavgaya tutusmuş olduğunu gördü. Yine İsraili, Firavun'un adamına karşı Musa'yi yardıma çağırdı. Bu olayla karşılaşan Musa, çünkü yaptığına pisman olmuş ve gördüğü şeyden hoslanmamıştı. Firavun'un adamının yakasına yapışıp vurmaya isteyen İsrailiye kızdı. Çünkü ve bugünkü kavgaya neden giretiğini sorup azarlardı: "Belli ki sen bir azginsin" dedi. İsraili, böyle demesinden sonra Musa'ya baktı. Dün Firavun'un adamını öldürürken kızdığı kadar kızmıştı. Kendisine: "Belli ki sen bir azginsin." demesinin ardisıra kendisini öldürmeye kasdettiğini sanmıştı. Ama Musa, onu öldürme niyetinde değildi. Yine Firavun'un adamını öldürmek istemiyordu. Musa'nın öfkelenip böyle demesinden korkan İsraili: «Ey Musa! Dün bir canı öldürdüğün gibi şimdi de beni mi öldürmek istiyorsun?" dedi. Musa'nın, kendisini öldürmek istediği vehmine kapılıp korktuğu için böyle demiş ve hasmini bırakıp kaçmıştı. Öte taraftan Firavun'un adamı da, İsrailinin: "Dün bir canı öldürdüğün gibi şimdi de beni mi öldürmek istiyorsun?" dediği zaman İsrailiden duyduğu haberi Firavun'a iletti. Bunun üzerine Firavun, Musa'yi öldürmeleri için cellatları gönderdi. Firavun'un adamları ana caddede sakin sakin dolasıp Musa'yi arıyorlardı, ama onun kaçıp kurtulmasından korkmuyorlardı. Oysaki Musa'nın adamlarından olup şehrin öbür ucunda ikamet etmekte olan bir adam kısa yoldan koşup gelerek, Firavun'un adamlarından önce Musa'ya kavuştu ve hakkında verilen ölüm cezasına ona haber verdi. İşte bu da fitnelerden biridir ey Cübeyr'in oğlu!

Musa, Medyen şehrine doğru yöneldi. Daha önce böyle bir belayla karşılaşmış değildi. Yol hakkında bilgisi de yoktu. Yalnız yüce Rabbine güveniyordu. «Umarım ki Rabbim beni doğru yola iletir.» dedi. Medyen suyuna varınca o (kuyu)nun başında bir çok insanların (hayvanlarını)

suladiklarini gördü. Onlann gerisinde de (digerlerinininkine karismasin diye hayvanlanni) sudan alikoyan iki kız buldu. (Onlara): "Isiniz nedir? (Insanlardan niçin ayri duruyorsunuz)?" dedi.

Kizlar: "Milletin arasina girip onlarla itisip kakisacak gücümüz yoktur. Havuzda birakacaklari artik suyu bekliyoruz." dediler. Böyle demeleri üzerine Musa, kuyudan onlar için su çıkardi. Kovayla çok su çekti. Böylece kızlar o gün, davarlanm herkesten önce sulamis oldular; hemen eve döndüler. Musa da kuyu basindan ayrilip bir agacin gölgesi altında istirahat çekildi: ve "Rabbim, dogrusu bana indirecegin her hayra muhtacim." dedi.

Babalari kızlarinin tok karinli ve siskin memeli davarlanyla eve erken döndüklerini görünce durumu tuhaf karsiladi ve: "Bu gün sizde bir is var." dedi. Onlar da Musa'nin yaptiklarini kendisine anlattilar. Musa'yi gidip çağirmasi için, ikisinden birine emir verdi. Kiz, Musa'nin yanma gidip onu eve davet etti. Eve geldi. Konustular. Kizlarin babasi ona söyle dedi: "Korkma, o zalim kavimden kurtuldun." Firavun ve kavminin bizim üzerimizde hakimiyetleri yoktur. Biz onun memleketinde degiliz. Kizlardan biri dedi ki: «Babacigim, bunu (çoban) tut. Iste, ücretle tuttuklarinin en hayirlisi budur. Hem de güçlü ve güvenilir (adam)dir.»

Gayret ve kiskançlik damari kabaran babasi, kiza: "Onun ne kadar güçlü ve ne kadar güvenilir oldugunu nereden biliyorsun?" diye sordu. Kiz cevap verdi: "Güçlüdür.. Çünkü kuyudan kovayla su çekerken, su çekmede onun kadar güçlü bir adam bulunmadigini gördüm. Güvenilir bir insandır.. Çünkü eve çağirmak için yanma gittigimde bana bakti. Kadın oldugumu anlayınca da basini öte yana çevirdi. Senin mesajini kendisine tamamen aktarmcaya kadar basim kaldirip ta bana bakmadi. Sonra bana: "Arkamdan gel ve yolu bana tarif et." dedi. Güvenilir bir kimse olmasaydi böyle yapmazdi."

Böyle konusarak babasinin kalbindeki süpheyi giderdi. Babasi da onun söylediklerini dogruladi. Bunun üzerine Musa'ya söyle dedi: Ne dersin? «Bana sekiz yıl hizmet etmen sartıyla su iki kizimdan birini sâna nikahlamak istiyorum. Eger (bu süreyi) on (yil)a tamamlarsan artik o, senin tarafından (bir iyilik)dir. Ben sana zahmet vermek istemem. In-saallah beni iyilerden bulacaksın.»

Böyle yapti ve Allah'in peygamberi Musa'nin üzerine, sekiz yıl çalışmak, görev oldu. İki yıl da kendiliginden çalışti. Cenâb-i Allah da bu şekilde hüküm verdi ve hizmetini on yila tamamladi.»

Said Ibn Cübeyr dedi ki: Hnstiyan bilginlerinden biri ile karsilastim. Musa'nin iki süreden hangisini tamamlaaigini biliyor musun? dedi. Ben de hayir, dedim. Çünkü o gün ben, bu sorunun cevabim bilmiyordum. İbn Abbas'la karsilastim; bu soruyu ona sordum. Bana dedi ki: "Bilmiyor

muydun ki Allah'in peygamberinin sekiz yıl çalışması, ona vacib olmuştur. Allah'in peygamberi bu süreyi eksiltecek değildi. İki yıl da kendiliginden çalıştı. Bu yolda Allah hüküm verdi ve Musa, hizmetini on yıla tamamladı." Bir süre sonra o Hnstiyan bilginle karsilastim. Bunu kendisine anlattim. Bana dedi M: "Kendisine sorup da bu bilgileri aldigin kimse, bu hususta senden daha bilgilidir." dedi. Ben de: "Evet, hem de fazlasiyla." dedim.

Musa, ailesiyle yola çıktı. İnsanların en güçlülerinden. Asası da elindeydi. Yola koyuldular. Ve kissalarının bundan sonraki bölümüyle ilgili olarak Kur'ân-i Kerîm'de anlatılan durumlarla karsilastilar.

Öldürdüğü adam için Firavun'un adamlarının, kendisine kötülük etmelerinden korktugunu ve dilindeki tutuklugu Allah'a sikayet etti. Dilindeki tutukluk, onu çok konusmaktan alikoyuyordu. Kardesi Harun'u kendisine yardımcı olarak vermesini Rabbinden diledi. Harun, kendisine yardımcı olacakti. Diliyle iyi telaffuz edemedigi sözleri, onun yerine Harun söyleyip açıklayacakti. Onur ve üstünlük sahibi olan Allah, dilindeki tutuklugu çözdü. Harun'a da vahiy gönderip Musa'yi karsilamasini emretti.

Musa, elindeki asasıyla yoluna devam etti; Harun'la karsilasti, beraberce Firavun'a gittiler. İçeri girmelerine izin verilmediği için, kapıda bir süre beklediler. Uzun bir bekleyisten sonra, içeri girmelerine izin verildi. Yanma vardiklarında, Firavun'a: "Dogrusu biz, senin Rabbinin elçileriyiz." dediler. "Rabbiniz kimdir?" dedi.

Kur'ân'da anlatıldığı gibi ona Rab hakkında bilgi verdiler. "Ne istiyorsunuz?" dedi. Musa, o adami kendisinin öldürmüş olduğunu söyledi. Firavun'un bu hususta duyduklarından dolayı özür diledi ve: "Allah'a inanmani, îsrailogullarini da benimle beraber göndermeni istiyorum." dedi. Firavun, Musa'nin bu istegini kabul etmedi ve: "Eger dogru söyleyenlerdensen bir ayet (mucize) getir." dedi. (Musa da) "Degnegini (yere) birakti." Degnegi, agzini açıp Firavun'a taraf kosuveren büyük bir yılan oluverdi. Yılanın kendisine dogru kosmakta olduğunu görünce tahtından atlayip, yilandan kendisini koruması için Musa'dan yardım istedi; Musa da onu korudu. Sonra elini koltugunun altından çıkardi. Eli, ala-casiz olmus, piril piril parliyordu. Elini yine koltugunun altına koydugunda eli, eski rengine donuverdi.

Firavun, bu meseleyi etrafındaki önde gelen şahsiyetlerle konustu, fikirlerine basvurdu. Ona dediler ki:

«Bunlar iki büyücü, baska birsey degil. Istiyorlar ki büyüleriyile sizi yurduunuzdan çıkarsinlar ve sizin örnek yolunuzu, (Bu güzel mülkünüzü ve yasantinizi) gi ders inler.» (Tâ-Hâ, 63.)

Musa'ya istediği şeyi vermeye yanasmadilar ve Firavun'a söyle dediler: "Ey

hükümdar! Senin ülkende büyücüler çoktur. Büyücüleri topla ki, kendi büyüyle, Musa ve Harun'un büyüünü alt edebilesin." Bu teklif üzerine Firavun, kendisine bağlı beldelere adam saldı. Adamları, bütün bilgili büyücülerini toplayıp Firavun'a getirdiler. Büyücüler, "Su büyücü (Musa), büyü yaparken ne ile çalışır?» diye sordular. Firavun'un adamları da: "O, yılanlarla çalışır." diye cevap verdiler. Büyücüler de:

«Hayir vallahi; yeryüzünde bizim kadar yılanlarla, iplerle ve değneklerle büyü icra edebilen kimse yoktur. Onu yenersek, ücretimiz ne olacaktır?" Firavun: "Onu yenerseniz yakınlarım ve has adamlarım olursu-

nuz. İstediginiz her şeyi size yaparım." dedi. "Süs günü (bayram günü) ve insanların toplandığı kzluk vakti" bulusmak üzere randevu!astılar.

Said b. Cübeyr'in rivayetine göre İbn Abbas söyle demistir: Cenâb-i Allah'ın Musa'yi Firavun'a ve büyücülere üstün getirdiğı süs günü, asure günüdür.

Musa ile büyücüler sahada bir araya geldiler. O zaman halk birbirine: "Gelin su isı seyredelim." dediler.

"Umariz ki büyücüler üstün gelirse biz de onlara uyarız."

«Büyücüler» sözü ile Musa ve Harun'u kasdetmişlerdi. Böyle demekle de onları alaya almak istemişlerdi.

Büyücülerin, önce ise koyulmalarını bekledikleri Musa'ya:

«Sen mi (önce hünerini ortaya) atacaksın, yoksa (önce) atanlar biz mi olalım?» demeleri üzerine (Musa): «Hayir, siz atın.» dedi. İplerini ve değneklerini attılar ve:

«Firavun'un serefine biz, elbette biz galib geleceğiz.» dediler.

Musa onların büyülerini görünce, içine bir korku düştü. Cenâb-i Allah, ona:

«Degnegini at.» diye vahyetti. Atınca da degnegi, agzini açmış büyük bir yılanı dönüştü ve bu yılan, büyücülerin yılanlarına yönelip onları birer birer yuttu. Ortada bir yılan ve bir ip dahi bırakmadı. Büyücüler bu hali görünce: "Eğer bu büyü olsaydı, bizim büyülerimizin mertebesine ulaşamaz ve onları yutamazdı." dediler. Bu, olsa olsa Allah'ın bir emridir. Biz ona ve Musa'nın getirdiğı dine iman ettik. İçinde bulundugumuz halden ötürü Allah'a yönelip tevbe ediyoruz!" dediler.

Böylesine önemli bir yerde Cenâb-i Allah, Firavun ve adamlarının belini kirdi.

«Hak ortaya çıktı ve onların bütün yaptıkları bosa çıktı. Orada yenildiler, küçük düstüler.»

Öte yandan Firavun'un karısı, Musa'yi Firavun'a ve adamlarına üstün getirmesi için Cenâb-i Allah'a eski giysiler içinde yalvarıp yakardı. Onu bu

halde gören Firavun'un adamlari, onun, Firavun ve taraftarlari için aciyip endiseye kapilmasindan dolayi böyle yaptigini saniyorlardi. Ama aslinda o, Musa için üzülp endise ediyordu.

Musa, Firavun'un yalan vaadlerinin gerçekleşmesini uzun zaman bekledi. Her mucize geldiğinde Firavun, siktiden kurtulduğu takdirde, İsrailogullarini kendisi ile göndereceğini Musa'ya va'dediyordu. Fakat siktin yok olunca Firavun, vermiş olduğu söze muhalefet ediyordu ve: «Ey Musa! Rabbin bundan başka bir siktin verebilir mi?» diyordu. Cenâb-i Allah, her biri mufassal bir ayet (mucize) olan tufani, çekirgeyi, kimili (hasereyi), kurbagalari ve kani, Firavun kavminin üzerine gönderdi.

Firavun, İsrailogullarini kendisiyle birlikte göndermesi yolundaki istegini yerine getirmek için Musa'ya, bu siktinlari üzerinden kaldirmasi için müracaatta bulunuyordu. Siktin kaldirilinca da Firavun, sözünü yerine getirmedi. Nihayet Cenâb-i Allah, milletiyle birlikte Mi-

sir'dan çıkıp gitmesini, Musa'ya emretti. O da geceleyin onlari Misir'dan çıkarıp götürdü.

Ertesi sabah, İsrailogullarinin çekip gitmiş olduklarım gören Firavun, etraftaki beldelere, onlari yakalayip getirecek adamlar gönderdi. Kendisi de büyük bir ordu ile peslerine düştü. O esnada Cenâb-i Allah, denize söyle vahyetti:

«Eger Musa degnegiyle sana vurursa, hemen ayrilip on iki yol haline gel. Musa ve beraberindekiler karsiya geçinceye kadar yollarım açık tut. Sonra da geride kalan Firavun ve adamlarım yakalayip bog!»

Musa, degnegiyle denize vurmaya unuttu. Deniz kiyisina vardiginda deniz, Musa'nin degnikle kendisine vuracağı anda gaflette olma korkusuyla, dalgalariyla gök gürleyisi gibi ses çıkardi. Gaflet içinde bulunuyor. Allah'a karsi gelmiş olurum, diye korkuyordu.

İki topluluk birbirlerini görüp birbirlerine yaklastiklarinda Musa'nin adamlari "İste yakalandik!" dediler. Ey Musa, Rabbinin sana verdiği emri yerine getir. Rabbin de, sen de asla yalan söylemiş değilsiniz! dediler. Musa da: Denizi geçeceğim zaman denizin, biz geçinceye kadar on iki yola ayrilacagini Rabbim bana va'd etmistir, dedi ve degnegi hatirladi.

Firavun ordusunun öncüleri, İsrail ogullarinin arka kisimda bulunanlarına ulastiklari anda Musa degnegiyle denize vurdu. Rabbinin emrettiği ve Musa'ya va'dettiği şekilde deniz yol verdi. Musa ile adamlari denizi geçip karsi kiyiya vardiklarinda Firavun ve adamlari denize girdiler. Allah'tan aldığı emir üzerine deniz onlari yakalayip bogdu. Musa denizi geçince adamlari: "Korkariz ki Firavun bogulmamis tir, onun Öldüğünden emin değiliz." dediler. Musa Rabbine dua etti. Rabbi de Firavun'un ölü vücudunu

denizden çıkarıp onlara gösterdi. Böylece onlar da onun öldüğüne yakinen inanmis oldular.

Bundan sonra srailogullari puta tapan bir kavme ugradilar.

«Ey Musa! onların tanrıları gibi bize de bir tanrı yap.» dediler. (Musa):

«Dogrusu, siz bilgisiz bir milletsiniz, bunlar yok olacaklar ve isledikleri bosa gidecektir, dedi. Siz bu kadar ibretler gördünüz ve size yetecek kadar dersler isittiniz» dedi ve onları götürüp bir mevkie yerlestirdi. «Harun'a itaat edin. Dogrusu Allah onu, sizin üzerinize benim halefim kildi. Ben Rabbime gidiyorum.» dedi. Otuzgn sonra geri geleceğini söyledi. Otuzuncu günde gelip yüce Rabbiyle konusmakistedi. Otuz günü, geceleriyle birlikte oruçlu geçirmisti. Oruçlu kimselere mahsus koku agzinda varken Rabbi ile konusmak hosuna gitmediği için, biraz ot alıp agzinda igneyiverdi. Huzura vardiginda Rabbi: "Niçin iftar ettin?" diye sordu. Rabbi, onların hep biliyordu. Musa "Agzim güzel kokuyorken seninle konusmak istedim hepsi o kadar." dedi. Rabbi de ona söyle karsilik verdi: "Ey Musa! Oruçlunun ağız kokusunun, benim katımda miskten

daha güzel oldugunu bilmiyor musun? Geri dn, on gün daha oruç tutuktan sonra yanima gel." Musa, Rabbinin emrini yerine getirdi.

Musa'nin kavmi, belirtilen süre sonunda Musa'nin dönmediğini görünce zldler ve bu durumdan hoslanmadilar. Bunun zerine Harun, onlara hitab ederek söyle dedi: "Siz.Misir'dan çıkarken Firavun kavminin emanet ve igreti malları yaninizda vardı. Sizin de orada emanet ve igreti mallarınız kalmisti. Bunları o mallariniza mahsub etmeniz gerektiği grsndeyim. Onların yaninizdaki emanet ve igreti mallarını size helal saymiyorum. Bunları onlara vermeyeceğimiz gibi, kendimiz içinde tutmayacağız."

Böyle dedikten sonra bir çukur kazdı. Herkese, yanlarındaki emanet ve igreti esyalarla mücevherleri bu çukura atmalarını emretti. Attilar. Sonra bu esyalarla mücevherleri atese vererek yakti, "Ne bize, ne de onlara..." dedi.

Samir isimli kimse, inege tapan bir millettendi. srailogullarından degildi. Onların komsusuydu. Israilogullan Misir'dan göçerken bu da onlarla beraber gmst. Cebrail'in atinin ayaginin bastığı yeri, bir tevafuk eseri olarak görmüstü. Oradan bir avuç toprak almisti. O toprak avucundayken Harun'un yanından geçmekteydi. Harun, ona: "Ey Samir! Sen de elindekini çukura atmiyacak misin?" diye sordu. Toprak elindeyken, o zamana kadar kimse onu görmemisti. Harun'un, elindekini çukura atmasını emretmesi zerine Samir söyle dedi: "Bu, sizi denizden geçiren elçinin (Cebrail'in) atinin ayak izindeki topraktır. Bunu çukura atarken dileğimin gereklesmesi için dua etmen sartiyla çukura atarım, yoksa atmam." ukura attı ve Harun da dileğinin gereklesmesi için dua etti. Atarken de: "ukurdaki seylerin

buzagi (heykeli) olmasini istiyorum." dedi. Çukura atilmis olan esya, mücevher, demir ve bakir her ne varsa hep bir araya gelip yigildi. îçi bos bir buzagi (heykeli) haline geldi. Bögürmesi olmayan bu buzaginın canı da yoktu.

Ibn Abbas dedi ki: Hayir vallahı, o buzaginın sesi yoktu. Yalnız rüzgar arkasından girip agzından çikiyor, çıkarken de ses veriyordu.

Israiloguilari bir kaç gruba ayrıldılar. Bir grup: "Ey Samirî, bu nedir? Sen bunu bizden daha iyi bilirsin." dediler. Samirî de: "Bu sizin Rab-binizdir! Ama Musa yolunuzu saptirdi." dedi.

İkinci grup söyle dedi: «Musa bize geri gelinceye kadar biz bunu yalanlamayiz. Eger Rabbimizse bunu kaybetmis olmayiz. Gördüğümüzde buna kulluk ederiz. Eger bu bizim Rabbimiz degilse, o zaman Musa'nın sözüne uyariz."

Üçüncü grup ise söyle dedi: "Bu buzagi, seytan isidir. Rabbimiz degildir. Ona inanmaz ve onu tasdik etmeyiz. Dördüncü grubun kalbine Samirî'nin sözlerinin dogrulugu (!) sindirilmisti. Bunlar buzaginın tanriligini kabul etmis, onu yalanlamiyacaklanniilan etmislerdi.[29]

Harun (a.s) onlara söyle dedi: «Ey kavmim, andolsun siz bununla fitneye düşürüldünüz (sinandiniz). Rabbiniz, o çok esirgeyen (Al-îah)dir.» Bu degildir.

"Musa'ya ne oldu? Otuz gün sonra bize yine geleceğini söylemistı, ama sözünü yerine getirmedı. İste gidisinin üzerinden otuz degil, kırk gün geçti." dediler. Beyinsiz takımı da: "Musa Rabbini kaybetmis, onu ariyor" dediler. Cenâb-i Allah Musa ile konusup gereken seyleri söyleyince, kendisinin ardisira kavminin karsilastıkları durumları da anlatti, «Bunun üzerine Musa, millete kızgın ve üzgün olarak geri döndü.» Kur' ân-ı Kerîm'de nakledilen sözleri onlara söyledi. «Kardesinin basından tutup kendine dogru çekti.» Öfkeli olduğu için, Tevrat'ın yazili olduğu levhaları da yere atti. Daha sonra kardesi Harun'un mazeretini kabul etti ve onun için istigfarda bulundu. Allah'tan onu bagıslamasını diledi.

Bundan sonra Samirî'ye yöneldi: "Sen niçin böyle yaptın?" diyerek ona çıkısti. Samirî de kendim söyle savundu: Cebrail'in atının bastığı yerden bir avuç toprak aldım. Bu topragin önemini bildigim için, durumu sizden gizledim.

«"Onu (zinet esyalarının yakilip eritildiği çukura) attım. Nefsim böyle yapmami bana hos gösterdi." dedi.

(Musa): "Defol! Dogrusu artık hayatta, "Bana dokunmayın" demenden baska yapacağın yoktur. Senin için asla kaçamayacağın bir ceza daha vardır. Durup üzerinde titredığın tanrına bak.. Onu yakacağız, sonra denize

dökecegiz." dedi.» (Tâ-Hâ, 95-97.)

Eger su buzagi gerçek tanrı olsaydı, yakılamazdı. İsrailogulları fitneye düşürülmüş olduklarını kesinlikle anladılar. Harun'un görüşüne uymuş olanlara imrendiler. Toplu olarak dediler ki: "Ey Musa! Rabbin-den bizim için tevbe kapısı açmasını dile. Tövbe edelim de günahlarımızı örtsün."

Bunun üzerine Musa, İsrailogullarından Allah'a ortak koşmamış yetmiş mutena kimseyi seçti. Tövbe için onlarla birlikte Tur dağına gitti, ama yer onları sarsıp titretiverdi. Başlarına gelen bu olaydan ötürü Allah'ın peygamberi Musa (a.s.), kavminden ve heyetinden utandı, onlara karşı mahçub oldu. "Rabbim! Dileseydin daha önce beni ve onları yok ederdin. Aramızdaki beyinsizlerin yaptıklarından ötürü bizi yok eder misin?" dedi.» (d-A'râf, 155.)

Aralarında buzagi sevgisini ve ona imanı kalplerinde taşıyanlar hâlâ vardı. Bunu farketmesi için Cenâb-ı Allah, yere emir vererek onları sarsıp titretti. Ve söyle buyurdu:

«Rahmetim herşeyi kaplamıştır. Bunu, Allah'a karşı gelmekten sakınanlara, zekat verenlere, ayetlerimize inanıp yanlarındaki İncil'de ve Tevrat'ta yazılı buldukları, haber getiren, okuyup yazması olmayan peygamber Muhammed'e uyanlara yazacağız.» (ei-AVâf, 156-157.)

Musa söyle demisti: «Ya Rab! Kavmimin tevbesini kabul buyurmanı diledim. Sen demisin ki: "Ben Rahmetimi Musa'nın ümmetinden başka bir ümmete yazmasını". Ne olurdu? Beni o rahmet ettiğin peygamber (Muhammed)'in ümmetinin yaşayacağı zamana erteleyip o zaman ortaya çıkarsaydın!» Musa'nın böyle demesi üzerine Cenâb-ı Allah su karsılığı verdi. «Senin kavminin tevbesi ancak söyle kabul edilir: Baba olsun evlat olsun, adamlarınız, karsılastığı herkesi kılıçla vurup öldürecektir. Orada vurduğu adamın kim olduğuna bakmayacaktır.» Durumu Musa ile Harun'a gizli kalan, ancak günah işledikleri, Allah tarafın-dan farkedildiği için suçlarını itiraf edenlerin tevbeleri kabul buyurul-du. Bunlar, emrolundukları gibi hareket ettiler. Bunun üzerine Cenâb-ı Allah, Öleni de öldüreni de bağışladı.

Bundan sonra Musa (a.s.), arz-i mukaddes taraflarına yöneldi. Öfkesi dinince, daha önce yere atmış olduğu levhaları kaldırdı. Allah tarafından yapmakla emrolundukları görevleri kavmine açıklayınca, o görevleri ağır buldular ve yapmaya yanaşmadılar. Bunun üzerine dağ, üzerlerine kaldırıldı, adeta bir gölge gibi üzerlerinde durdu. Tepelerine doğru yaklaştırıldı. Neredeyse üzerlerine düşecek sandılar. Kitabı ellerine alıp emri dinlemeye ve dağa bakmaya başladılar. Üzerlerine düşmesinden korktukları için geri planda durdular. Sonra geçip arz-i mukaddese gittiler. Orada, içinde zorba bir kavmin yaşamakta olduğu bir şehir buldular. Buranın

insanlari ahlaksizdilar. Anlatildigina göre orada, müthis irilikte meyveler yetisirmis. îsrailogullan dediler ki: "Ey Musa! Orada zorba bir kavim vardır.» Onlarla basa çıkamayiz. Orada bulunduklari sürece biz o sehre girmeyiz. Eger oradan çıkarlarsa biz de gireriz."

"(Zorbalardan olup Allah'tan) korkanlardan iki adam dediler ki: " Biz Musa'ya inandik. Biz kendi kavmimizi biliyoruz. Siz onların bedenlerinin iriliginden ve sayılarının çoklugundan korkuyorsunuz. Ama onlar, yüreksiz ve güçsüzdürler. Kapidan üzerlerine girin. Girdiginiz takdirde siz onlari yenersiniz."

Böyle dedikten sonra Musa'nin adamlari arasina katildilar. Bu iki kisinin, Musa'nin kavminden olduklari söylenir. Musa'nin adamlari olan Israilogullarından olup korkanlar şöyle dediler: «Ey Musa! Onlar orada olduğu sürece biz oraya asla girmeyiz.. Sen ve Rabbin, gidin, savasin; biz burada oturuyoruz.» Böyle diyerek Musa'yi kızdirdilar. Musa da onlara beddua etti ve onlari fasiklar olarak adlandirdi. Daha önceleri günah isleyip kötülük yaptiklarinda onlara beddua etmemisti. Ancak o günde kızginligi had safhaya geldigi için onlara beddua etti. Cenâb-i Allah da bedduasini kabul buyurdu. Musa gibi, Allah da onlari fasiklar olarak adlandirdi. Orayi onlara kirk yil süreyle yasakladi. Yeryüzünde saskin vaziyette dolasiyorlardi. Her sabah uyandiklarinda, durduklari yerin kendileri için kalinacak bir yer olmadigim görüyorlardi. Sonra çölde bir bulut onlari gölgelendirdi. Üzerlerine gökten kudret helvasi ve bildircin indirildi. Giysileri eskimiyor ve kirlenmiyordu. Bulunduklari yerin meydanliginda, dört köseli bir tas görüldü. Musa, degnegiyle ona vurunca tasta on iki göze, su fiskirmaya basladi. Her bir tarafinda üç göze vardı. Israilogullarının on iki boyundan her biri, hangi gözeden su içeceğini anladı.

Her nereye giderlerse gitsinler, o tasi bir önceki yerinde görüyorlardi.

Musa (a.s.)'m, Firavunun adamlarından birini öldürmesi meselesiyle ilgili hadisi, Ibn Abbas merfu olarak rivayet etmistir. Fakat Musa'nin öldürdüğü adamla ilgili sirri, Firavun'un adamlarından birinin ifsa ettigine dair Ibn Abbas'm söylediklerini, Muaviye reddetmistir. Reddederken de: "Musa'nin adam öldürdüğünü, Firavun'un adamlarından biri nasıl açiga çıkarabilirdi? Halbuki öldürürken yanında Israilli sahistan baskasi yoktu." demistir. Muaviye'nin böyle demesi üzerine îbn Abbas kızarak Muaviye'nin elinden tutup onu, Sa'd b. Malik ez-Zührî'nin yanına götürmüs ve şöyle demis: "Ya Eba Ishak, Rasûlul-lah (s.a.v.)'m, Musa'nin, Firavun'un taraftarlarından birini öldürme-siyle ilgili olarak bize söylediklerini hatirliyor musun? Musa'nin adam öldürüsünü, Firavun'un taraftarlarından biri mi, yoksa o olaya tanik olan Israilli mi ifsa etmistir?"

Bu hadisi Imam Neseî böyle rivayet etmistir. Ibn Cerir ile îbn Ebi Hatîm de

tefsirlerinde Yezid b. Harun'dan naklederek böyle demislerdir. Allah bilir ya en uygun olan görüs, bu hadisin mevkuf oldugudur. Bu hadisin merfu oldugu hususunda ihtilaf vardır. [30]

[1] Tirmizî, Kitabut-Tefsir, Hadis No: 3107.

[2] Tefsir-i Taberî, XI, 112.

[3] A.g.e

[4] Buhari, Babü's-Savmi Yevmi Asura, Hadis No: 111.

Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çagri Yayinlari: 1/404-412.

[5] Ahmed b. Hanbel, Müsned, V, 218-340.

[6] Tefsir-i Taberî, IX, 124-125.

[7] Buharî, Megazî.

[8] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çagri Yayinlari: 1/413-421.

[9] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çagri Yayinlari: 1/422-427.

[10] Tefsir-i Taberî, IX, 32-33.

[11] Bkz. Tefsir- Taberî, IX, 34-35

[12] Buhari, III, 244; Husumat, Hadis No:I.

[13] Bkz. Aclunî, Kesfû'1-Hafa, Hadis No: 616.

[14] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çagri Yayinlari: 1/427-432.

[15] Camiüs-Sagir, Hadis No: 7574-7575.

[16] Tarih-i. Taberî, I, 298-300.

[17] Tefsir-i Taberî, IX, 50.

[18] Tefsir-iTaberî, IX, 45-46.

[19] Müslim, îman, 308, 311, 312.

[20] Suyutî, Camiü's-Sagir, Hadis No: 376.

[21] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çagri Yayinlari: 1/432-444.

[22] Tefsir-i Kurtubî, I, 267.

[23] Tefsir-i Taberî, I, 285.

[24] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çagri Yayinlari: 1/444-446.

[25] Bkz. H.K.K.T. İbn Kesir Tefsiri, Kehf Sûresi.

[26] Tarih-i Taberî.I, 256.

[27] Tarih-iTaberî, I, 256.

[28] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 1/447-454.

[29] Bkz. Tefsir-i Taberî, IX, 31.

[30] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 1/454-467.

Kubbetü'z-Zeman'in Yapilisi 1

Karun İle Musa Peygamber ' Arasında Geçenler. 3

Musa Peygamberin Faziletleri, Nitelikleri, Vücudunun Seklî Ve Vefati. 7

Musa Peygamberin Kabe'ye Gidip Haccetmesi 11

Musa Peygamberin Vefati 12

Yusa (A.S.)'Nin Peygamberliği 15

Hizir Ve İlyas Peygamberlerin Kissasi 23

İlyas Peygamberin Kissasi 35

Kubbetü'z-Zeman'in Yapilisi

Ehl-i Kitap kaynaklarında anlatilir ki: Cenâb-i Allah, Musa aley-hisselam'a simsir agacindan, sigir derisinden ve keçi kilindan bir kubbe yapmasini emretti. Bu kubbenin (çadırın) boyali ipek, altin ve gümüsle süslenmesini buyurdu. Bu çadırın on tane çeperi olacakti. Bu çeperlerden her birini uzunlugu yirmi sekiz, genisligi de dört zira olacakti. Dört kapili olup astarlari da boyali ipek ve ibrisimden olacakti. İçinde altin ve gümüsten raflarla tabaklar bulunacakti. Her kösesinde iki kapi olup ayrıca büyük kapilari da bulunacakti. Boyali ipekten perdeleri olacakti.....

Cenâb-i Allah, ayrıca Musa'nin, iki buçuk zira uzunlugunda, iki zira genisliginde ve bir buçuk zira yüksekliginde simsir agacindan bir tabut yapmasini da emretti. Bu tabut, içten ve distan som altinla kaplanacakti. Dört kösesinde dört halkasi bulunacakti. Tabutun iki ucunda altin kanatli melek timsalleri bulunacakti. Bu melek timsalleri de karsilikli duracaklardi. Tabutu, Salyal adindaki bir adam yapmisti.

Cenâb-i Allah, Musa'ya ayrıca iki zira uzunlugunda ve iki buçuk zira genisliginde simsir agacindan bir masa yapmasini da emretmisti. Masa, altin kaplamali olup üzerinde yüksekçe altin bir taç da yapilacakti. Her dört kösesi de halkali olacakti. Tahtadan ama altin kaplamali ve nar seklindeki çivilerle çivilenecekti. Masanın üstünde tabaklar, kasiklar ve süzgeçler bulunacakti.

Ayrıca Musa'nin altindan bir minare yapmasi da emredilmisti. Bu minarenin üzerinde altindan yapilmis alti bukle sarkitilacakti. Minarenin her üç tarafinda bu bukleler sarkitildigi gibi her bukle üzerinde üç kandilde bulunacakti. Minarede ayrıca dört kandil daha asili olacakti. Bütün bunlar ve masa üzerindeki kaplar altindan yapilmis olacakti.. Bunlari da Salyal adindaki usta yapmisti.

Bu kubbe (çadır), senenin yani baharin ilk gününde kuruldu. Ayrıca sahadet

tabutu da o zaman yapilip oraya konuldu. Allah bilir ya söz konusu tabuttan su ayet-i kerimede de bahsedilmektedir: «Onun hükümdarliginin alameti, tabutun size gelmesidir. Onun için de, Rabbinizden bir ferahlik ve Musa ailesinin, Harun ailesinin geriye biraktiklerinden bir kalinti vardır. Onu melekler tasimaktadır. Eger inaniyorsanız bunda sizin için (Talut'un hükümdarligina) kesin bir alamet vardır.» (el-Bakara, 248.)

Bu fasıl, Ehl-i Kitabın kitaplarında gerçekten uzun uzadiya anlatılmaktadır. Onların kitaplarında kendileri için seriat ve hükümler vardı. Kurbanlarım ne şekilde takdim edecekleri ve kurbanlarının nitelikleri anlatılmaktaydı. Yine kitaplarında anlatildigina göre kubbetü'z-zeman, onların buzagiya tapmalarından önce de mevcuttu. Bütün bunlar, onların Beyt-i Makdis'e gelmelerinden Önce olmuştur. Kubbetü'z-zeman, onlar için tipki Ka'be gibi bir şeydi. İçinde namaz kılar ve yanında Allah'a ibadet ederlerdi. Musa, içine girdiği zaman ayaga kalkarlardı. Kapisinin önüne buluttan bir direk inerdi. Bu bulutun indigini gördüklerinde onur ve üstünlük sahibi olan Cenâb-i Allah'ın huzurunda secdeye kapanırlardı. Cenâb-i Allah, bir nur olan bu buluttan direğin önünde Musa aleyhisselam'a hitapta bulunur, onunla konuşur, ona bazı emir ve yasakları bildirirdi. Musa'da tabutun yanında ve iki melek timsalinin arasında durarak Cenâb-i Allah'ın hitabını dinlerdi. Cenâb-i Allah'ın konuşması nihayete erdikten sonra Rabbinin kendisine vah-yettiği emir ve yasakları İsrailogullanna aktarırdı.

İsrailogulları, hükmü Tevrat'ta bulunmayan bir hususta kendi aralarında anlaşılmazlığa düştüklerinde, Musa peygamber kubbetü'z-zemanin yamına gelir, tabutun Önünde durur ve iki melek timsali arasına kendini vururdu. Böyle yapınca da söz konusu anlaşmazlığı halledecek ilahi hüküm gelirdi.

İnci, mercan, altın, gümüş, ipek ve ibrisim gibi şeyleri mabedlerinde ve namazgahlarında süs aracı olarak kullanmaları, İsrailogulları için mesru idi. Bizim seriatimizde buna müsaade edilmemistir. Dahası, bizler mestidlerimizi süsleyip tezyin etmekten menedilmisiz ki süsler, namaz kılanları mesgul etmesin. Onların zihinlerini kurcalamasın. Nitekim Hattaboglu Ömer hazretleri, Rasûlullah'm mescidini genişletme ve imar etme işiyle görevlendirilen adama şöyle demistir: "İnsanları barındıracak ve onlara yetecek kadar bir bina yap. Sakin ola ki bu mescidi kızıla ya da sariya boyamiyasm. Aksi takdirde insanlar fitneye düşerler."

İbn Abbas hazretleri de mescid yapana şu tavsiyede bulunmuştur. "Mescidi, Yahudilerle Hristiyanları arın kendi kiliselerini süsledikleri gibi allayıp pullama!"

Mescidlerin süslenmesinin yasaklanması, mescidler için bir şeref ve ikram vesilesidir. Onların kiliseye benzetilmemesi içindir. Çünkü bu ümmet, kendisinden önceki ümmetlere benzemez. Bunların namazla-rındaki

hedefleri ve yönelisleri, sadece Allah'adir. Kendilerini büyük ibadetten alikoyacak seylerle mesgul olmalari, süsleri ve mücevherleri düşünmeleri caiz degildir. Övgü ve minnet Allah'adir.

Kubbetü'z-zeman, Tin sahrasında da İsrailogulların yanındaydı. Ona yönelerek namaz kılarlardı. Tıpkı Ka'be gibi onu kendilerine kible edinmişlerdi. İmamları da Allah ile konuşma şerefine ermiş olan Musa peygamberdi. Kurbanlarını da, Musa'nın kardeşi Harun takdimederdi. Harun'un ardı sıra da Musa'nın vefatından sonra Harun'un oğulları, babalarının görevi olan kurban takdim etme görevini üstlendiler. Zamanımıza kadar bu görevi onlar yürütmektedirler.

Musa'nın vefatından sonra peygamberlik görevi ile hükümdarlık görevini, Yusa' b. Nun deruhte etti. Yusai'lerde de açıklanacağı üzere İsrailogullarıyla birlikte Beyt-i Makdis'e girmisti. İsrailogulların Beyt-i Makdis'e girdikten sonra Yusa, kubbetü'z-zeman Mescid-i Aksa'nın yanındaki kayalığın üzerine dikmişti. İsrailogullar oraya yönelerek namaz kılarlardı, kubbetü'z-zeman çürüyüp yok olunca İsrailogulların onun eskiden bulunduğu yere yani kayalığa yönelerek namazlarını kılmaya devam ettiler. Bu sebeble de ondan sonra ta Hz. Peygamberin zamanına kadar, orası peygamberlerin kiblesi oldu. Hicretten öncesine kadar Hz. Peygamber de oraya yönelerek namaz kılardı. Medine'ye hicret ettikten sonra da oraya yönelerek onaltı ya da onyediy ay süreyle namazını kıldı. Bilahare kiblesi, Ka'be-i Muazzama'ya çevrildi. Ka'be, İbrahim peygamberin kiblesi idi. Kiblenin Ka'be'ye çevrilmesi, hicretin ikinci senesinin saban ayında ikinci namazı esnasında olmuştur. Nitekim bu hususu geniş ve ayrıntılı bir şekilde İbn Kesir Tefsiri'mizde aşağıdaki ayeti kerimeyi açıklarken ele almışız:

«İnsanlardan bazı beyinsizler; "Onları, üzerinde bulundukları kibleden çeviren nedir?" diyecekler. Deki: "Doğu da batı da Allah'ındır. O, dilediğini doğru yola iletir." Böylece sizi orta bir ümmet yaptık ki insanlara şahit olasınız. Peygamber de size şahit olsun. Biz, peygambere uyani, öksesi üzerinde geriye dönenlerden ayıralım diye, eskiden yöneldiğin Ka'be'yi kible yaptık. Bu, Allah'ın yol gösterdiği kimselerden baskasına elbette ağır gelir. Allah sizin imanınızı zayıf edecek değildir. Süphesiz Allah, insanlara sefkatli, merhametlidir. (Ey Muhammed), biz senin yüzünün göğe doğru çevrilip durduğunu (gökten haber beklediğini) görüyoruz. (Merak etme) elbette seni, hoşlanacağın bir kibleye döndüreceğiz. (Bundan böyle) yüzünü Mescid-i Haram tarafına çevir.» (el-Bakara, 142-144.) [1]

Karun ile Musa Peygamber ' Arasında Geçenler

Cenâb-i Allah buyurdu ki:

«Karun, Musa'nın kavminden (amcasının oğlu) idi. Onlara karşı azgınlık

etti. Biz kendisine öyle hazineler vermistik ki onun (hazinelere-nin) anahtarlarını (tasimak), güçlü bir topluluğa ağır geliyordu. Kavmi ona demisti ki: "Simarma, Allah (gururlanip) simaranları sevmez. Allah'ın sana verdiği (bu servet) içinde ahiret yurdunu ara. Dünyadan da nasibini unutma. Allah sana nasıl iyilik ettiyse sen de öyle iyilik et. Yeryüzünde bozgunculuk (etmeyi) isteme. Çünkü Allah bozguncuları sevmez."

"Bu (servet) bende bulunan bir bilgi sayesinde bana verildi." dedi. O (magrur) bilmedimi ki Allah, kendisinden önceki nesiller arasında kendisinden daha güçlü ve ondan daha çok cemaati bulunan nice kimseleri helak etmiştir. (Allah, suçluların günahlarını bilir. Onların her yaptıkları anında tesbit edilmistir. Onun için) suçlulara günahlarından sorulmaz (buna ihtiyaç kalmaz. Karun) süsü, (debdebesi) içinde kavminin karsısına çıktı. Dünya hayatını isteyenler: "Keske Karun'a verilenin bir benzeri de bize verilseydi. Hakikaten o, büyük nasib sahibidir!" dediler. Kendilerine bilgi verilmiş olanlar ise: "Yazık size, dediler. İnanan ve iyi iş yapan kimse için Allah'ın sevabı daha hayırlıdır. Buna ancak sabredenler kavuşturulur." Nihayet biz, onu da, evini de yere batırdık. Allah'a karşı ona yardım edecek bir topluluğu olmadı. Kendi kendini (savunup) kurtaranlardan da değildi. Dün onun yerinde olmayı isteyenler; "Vay, demek Allah, kullarından dilediğine rizki açar ve kısar. Allah bize lütfetmiş olmasaydı, bizi de yere batırırdı. Demek gerçekten kafirler İslah olmaz!" demeye başladılar. İşte ahiret yurdu: Onu yeryüzünde böbürlenmek ve bozgunculuk etmek istemeyenlere veririz. (Güzel) sonuç, (günahlardan) sakınanlarındır.» (el-Kasas, 76-83.)

A'mes, İbn Abbas'm söyle dedigini rivayet eder: Karun, Musa'nın amcası oğluydu.

İbn Cüreyc, dedelerinin Kahis adında bir adam olduğunu söylemiştir, İbn Cerir et-Taberî ise, Musa ile Karun'un amca çocukları olduklarının, ekseri ilim ehli tarafından nakledildiğini söyler ve Karun'un, Musa'nın amcası olduğunu söyleyen İbn İshak'm sözünü reddeder.

Katade der ki: Karun'a, Tevrat'ı güzel sesle okudugundan dolayı münevver adı verilmisti. Fakat Allah'ın düşmanı olan Karun, tipki Samirî gibi münafiklik etti. Servetinin çoklugundan dolayı azip helak oldu.

Sehr b. Ha[^]seb'in anlattığına göre Karun, millete karşı gururlanıp büyüklük taslamak maksadıyla etegini bir karış daha uzatarak ardı sıra yerlerde sürürmüs.

Hazinelerının çoklugunu Cenâb-i Allah bizzat bildiriyor. Öyleki hazinelerinin anahtarlarını dahi bir cemaat, güçlü kuvvetli adamlar topluluğu taşıyamıyorlardı. Denildiğine göre anahtarları sert deriden yapılmış olup altmış katır üzerinde tasınmış. Dogrusunu Allah bilir.[2]

Karun'un kavminden bazı nasihatçiler kendisine: «Simarma» diyerek öğüt vermişlerdi. Yani Cenâb-i Allah'ın sana verdiği nimetlerden ötürü simarma ve baskalarına karşı büyüklük taslama; çünkü "Allah simaranları asla sevmez. Allah'ın sana verdiği (bu servet) içinde ahiret yurdunu ara.» Bütün maksadın ahiret yurdunda Allah'ın sevabını elde etmeye yönelik olsun. Çünkü ahiret yurdu, daha hayırlı ve daha kalıcıdır. Bununla beraber «Dünyadaki payını da unutma.» Yani Cenâb-i Allah'ın sana helal kıldığı dünya nimetlerini de servetinle elde et. Temiz ve helal lezzetlerle kendi nefsini yararlandır. «Allah sana iyilik ettiği gibi sen de iyilik et.» Yaraticılarının ve kendilerini yoktan varedenin sana iyilikte bulunduğu gibi sen de Allah'ın yaratıklarına iyilikte bulun. «Yeryüzünde bozgunculuk (etmeyi) isteme.» Yani Allah'ın yaratıklarına kötülük yapma; aralarında fesad çıkarma. Sana emrolunanların tersini yapma. Aksi takdirde Cenâb-i Allah seni bozgunculugundan dolayı cezalandırır ve sana bahsettiği serveti elinden alır. «Çünkü Allah bozguncuları sevmez.»

Bu açık seçik öğütlerinden dolayı kavmine su cevabi verdi:

«Bu (servet) bende bulunan bir bilgi sayesinde bana verildi.» Yani sizin bu anlattıklarınızı dinlemeye ihtiyacım yoktur. Tavsiyelerinize kulak verme ihtiyacında değilim. Çünkü Cenâb-i Allah, bendeki bilgi sayesinde bu serveti bana vermiştir. Bunu kazanmaya ben ehilim. Eger ben Allah'ın sevgilisi olmasaydım, onun katında yüksek mertebem bulunmasaydı bu serveti bana vermezdi.

Onun bu iddialarını reddetmek için Cenâb-i Allah şöyle buyurdu: «O (magrur), bilmedimi ki Allah, kendisinden önceki nesiller arasında kendisinden daha güçlü ve ondan daha çok cemaati bulunan nice kimseleri helak etmiştir? (Allah, suçluların günahlarını bilir. Onların her yaptıkları, anında tesbit edilmistir. Onun için) suçlulara, günahlarından sorulmaz. (Buna ihtiyaç kalmaz).» Yani Önceki milletlerden olup Karun'dan daha güçlü, daha zengin ve evladi daha çok olan nice kimseleri helak etmişizdir. Eger Karun'un söyledikleri doğru olsaydı, kendisinden daha zengin olanları cezalandırın azdık. Onun servet sahibi olması, bizim tarafımızdan sevildiğini ve itina gördüğünü ispatlamaz:

«Ne mallarınız, ne de evlatlarınız size huzurumuzda bir yakınlık sağlamaz. Ancak inanıp faydalı iş yapanlar baska.» (es-Sebe1,37.)

«Onlar, öyle mi sanıyorlar ki kendilerine verdiğimiz mal ve oğullar ile, onların iyiliklerine kosuyoruz? Hayır, (bu verdiğimiz dünya nimetleri, onlar için bir imtihandır. Fakat onlar) farkında değildirler.» (el-Mü'minûn, 55-56.)

Bu reddiyeler, «Bu servet, bendeki bilgi sayesinde bana verildi» ayetinden çıkardığımız mananın doğruluğuna delâlet etmektedirler.

Bazi kimselerin, Karun'un Simya san'atmi bildiginden ya da Ism-i Azam'i ezbere okuyup bu serveti elde etmis olduguna dair söyledikleri sözler, hiçbir mesnede dayanmayan ve dogru olmayan sözlerdir. Çünkü Simya tahayyülden ibarettir. Hakikatlerle alakasi yoktur. Ayrica Cenâb-i Allah'in san'atma benzer bir yani da yoktur. Kaldi ki Ism-i Azam duasini bilmekle bir kafir hiç birseyi elde edemez. Çünkü Karun, kalben kafir bir kimse idi. Zahirde ise münafikti. Sonra Karun'un bu sözlerle onlara cevap vermis olmasi, bu takdire göre de sahih olmaz. Öyle ise iki söz arasında bir baglanti görülmemektedir. Biz bütün bu hususlari Ibn Kesir Tefsiri'mi zde açıklamisizdir. Övgüler Allah'adir.

Cenâb-i Allah buyurdu ki: «(Karun), süsü (debdebesi) içinde kavminin karsisina çıktı.» Tefsircilerin çoğunun anlattigina göre Karun, büyük bir ihtisam ve debdebe içinde süslenerek, güzel elbiseler giyerek, gösterisli bineklere binerek, hizmetçi ve maiyetiyle birlikte kavminin karsisina çıktı. Dünyanın süs ve alayisine kiymet verenler, kendilerinin de Karun gibi servet sahibi olmasini temenni ettiler. Üzerindeki süsleriyle elindeki servete gipta ettiler. Dünyaya tamah etmeyen dogru görüşlü ve anlayisli bilginler, onların bu sözlerini isitince söyle dediler; «Yazik size! Iman edip iyi isler yapan kimseler için Allah'in sevabi daha hayirlidir.» Yani Cenâb-i Allah'in ahiret yurdundaki sevabi daha hayirli, daha kalici, daha yüce ve daha kiymetlidir. Cenâb-i Allah da söyle buyurdu: «Buna ancak sabredenler kavusturulur.» Yani bu Ögüde ve bu söze ve ahiret yurduna yönelik olan bu yüksek himmete ancak sabreden kimseler kavusturulurlar. Su alçak dünyanın süs ve alayisine bakarken; ancak kalblerine, Allah tarafından hidayet verilip gönüllerine sebat kazandırılan, akillari güçlendirilen, maksatlari gerçeklestirilen kimseler itibar ve iltifat etmezler.

Selef ulemasından bazilari ne güzel demisler: Süphelerin akin ettigi esnada ileriye gören gözü Allah sever. Süphelerin geldiği esnada kamil olan akli Allah sever!

Cenâb-i Allah buyurdu ki:

«Nihayet biz, onu da evini de yere batirdik. Allah'a karsi ona yardım edecek bir toplulugu olmadı. Kendi kendini (savunup) kurtaranlardan da degildi.»

Karun'un süs ve ihtisam içinde böbürlenip büyüklük taslayarak kavminin karsisina çıkmasiyla ilgili olarak Cenâb-i Allah söyle buyuruyor:

«Nihayet biz, onu da evini de yere batirdik.»

Buharî'nin rivayet ettiği bir hadis-i serif de Peygamber (s.a.v.) Efendimiz söyle buyurmuslardır:

«Bir ara adamin biri, pesisira (uzun) etegini sürüyor (ve öylece yürüyordu). İşte o anda Cenâb-i Allah onu yere batirdi. O, kiyamet gününe kadar yere

batmaya devam edecektir.»

Ibn Abbas ile Süddî söyle demislerdir: «Karun, fahise bir kadına, Musa peygambere, "Sen bana söyle söyle yaptın" demesi için bir miktar mal vermisti. Anlatildigina göre o fahise kadın da Musa peygambere aynı seyleri söyledi. Musa, kadının bu sözlerinden dolayı tedirgin olup dehsete kapıldı ve iki rek'at namaz kıldı. Sonra kadına yönelerek bu söylediklerinin doğru olduğuna dair yemin etmesini istedi ve bu sözleri niçin sarfettiğini anlamak istedi. Kadın da, Karun'un kendisine bir miktar mal vererek bu sözleri söylediğini söyledi ve Cenâb-i Allah'tan bağışlanmak dileğiyle tevbe etti. Bu esnada Musa da Rabbinin huzurunda secdeye kapanarak Karun'a beddua etti. Cenâb-i Allah da Musa'ya söyle vahyetti: «Sana itaat etmesi için yere emir verdim!» Musa da Karun'u eviyle birlikte yutması için yere emir verdi ve yer de onu eviyle birlikte yuttu. Doğrusunu Cenâb-i Allah elbetteki daha iyi bulur.»[3]

Anlatildigina göre Karun, süs ve debdebesi içinde kavminin karsısına çıktığında cemaatiyle, binek ve katırlarıyla, süslü elbisesiyle Musa'nın bulunduğu meclisin önünden geçti. Musa da o esnada kendi kavmine Allah'ın günlerini anlatıyordu. Adamlar onu gördüklerinde dönüp onu seyretmeye başladılar. Musa da onu çağırıp söyle dedi: "Seni böyle yapmaya iten sebep nedir?" Dedi ki: "Ey Musa! Sen peygamber olmakla bana üstün olduysan, ben de servetle sana üstün oldum. Eger dilersen şehir dışına çıkarız da, sen bana beddua et, ben de sana beddua edeyim."

Her iki taraf da adamlarıyla birlikte şehir dışına çıktılar. Musa ona dedi ki: Önce sen mi beddua edersin, yoksa ben mi beddua edeyim?

"Karun: Önce ben beddua edeceğim." dedi ve Musa'ya beddua etti ama bedduası tutmadı. Bunun üzerine Musa: "Ben beddua edeyim mi?" diye sordu o da "Evet" dedi. Musa söyle bir bedduada bulundu: "Allah'im, yere emir ver. Bu gün bana itaat etsin." Cenâb-i Allah'da Musa'ya vahiy göndererek senin isteğini yerine getirdim, dedi. Musa da söyle konustu: «Ey yer! Onları yakala" Böyle deyince yer, onların ayaklarını tutuverdi. Sonra Musa yine: "Ey yer, onları yakala, dedi!" Bu defa yer, onları dizlerine kadar tutup içine aldı. Sonra omuzlarına kadar içine aldı. Bundan sonra Musa yere söyle emir verdi: "Ey yer, onların mallarını ve hazinelerini de yakala!" Bunun üzerine yer, onların gözleri önünde mallarını ve hazinelerini yak al ayı ver di. Bundan sonra Musa eliyle işaret ederek: «Gidin ey Lavi oğulları!" Böyle dedikten sonra yer onları tamamen içine alıp görünmez hale getirdi.

Katade'nin söyle dediği rivayet edilir: "Yer, kıyamet gününe kadar her gün onları derinlere doğru çekmektedir"

Ibn Abbas'm da söyle dediği rivayet edilir: "Yer, onları yedinci kat yer

tabakasına doğru çekmektedir."

Tefsircilerin çoğu bu konuda birçok israiliyat hikayeleri nakletmişlerdir ki biz bunları kasitli olarak burada nakletmiyoruz.

«Allah'a karşı ona yardım edecek bir topluluğu olmadı. Kendi kendini (savunup) kurtaranlardan da değildi» Yani ne kendi nefesine yardım edebildi, ne de başkaları kendisine yardım edebildi. «O nun ne bir gücü ne de bir yardımcısı olmaz.» (et-Tânk, io.) Karun'un mal ve mülküyle birlikte yere batmasından kendisi, ailesi ve akarı yok edildikten sonra onun gibi servet sahibi olma temennisinde bulunmuş olanlar Allah'a şükrettiler. Kendileri için Allah'ın güzelce bir tedbir saklamış olmasından dolayı şükranlarını arz ederek şöyle dediler: «Vay! demek, Allah kullarından dilediğine rizki açar ve kısar. Allah bize lütfetmiş olmasaydı, bizi de yere batırırdı. Demek gerçekten kafirler iflah olmaz."

«İste, ahiret yurdu.» Bu, kalıcı bir yurttur. Kim bu yurtta nimet sahibi olursa ona imrenilir. Kim de o nimetten mahrum olursa onu teselli etmek gerekir. Çünkü bu yurt: «Yeryüzünde böbürlenmek ve bozgunculuk etmek isteme}renler için» hazırlanmıştır.

«(Güzel) sonuç, (günahlardan) sakinanlarındır.»

Karunla ilgili bu olay, İsrailoğullarının Mısır'dan çıkmalarından önce vukubulmustur. Çünkü Cenâb-i Allah şöyle buyuruyor: «Nihayet onu da evini de yere batırdık.» Bilindiği gibi ev, birçok evlerin bulunduğu yerleşim birimlerinde bulunur.

Bu olay, Tih çölünde de vuku bulmuş olabilir. O takdirde ev kelimesi, çadırların kurulduğu yerler anlamını da ifade edebilir. Nitekim sair Anter'e şöyle demistir.

"Ey Ablen'in çöldeki evi konus, sabah olunca Able ile Eslemî'nin evleri yok oldu."

• Cenâb-i Allah, Karun'un islediği kötülükleri Kur'ân-ı Kerîm'in bir çok ayetinde beyan buyurmaktadır. Söyle ki:

«Andolsun biz Musa'ya ayetlerimizle ve apaçık bir delil ile gönderdik. Firavun'a, Haman'a ve Karun'a dediler ki: "(Bu), yalancı bir büyücüdür."» (ol-Mü'min, 23-24.)

Ankebût sûresinde Ad ve Semud kabilelerinden bahs* bildikten sonra şöyle buyurulmuştur: «Karun'u, Firavun'u ve Haman'i Ja (helak ettik). Andolsun, Musa onlara açık delillerle geldi. Fakat onlar o yerde büyüklük tasla (yip ayetlerimizi kabule tenezzül etme) diler. (Bizi) geçip gidecek, (elimizden kurtulacak) degillerdi.

Nitekim hepsini günahıyla yakaladık. Onlardan kiminin üstüne tas yağdıran

bir firtina gönderdik. Kimini korkunç bir ses yakaladı. Kimini yere batırdık. Kimini de boğduk. Allah onlara zulmedecek değildi. Fakat onlar, kendi kendilerine zulmediyorlardı.» (el-Ankebût, 39-40.)

İmam Ahmed b. Hanbel, Abdullah b. Amr'dan rivayet etti ki Peygamber (s.a.v.) Efendimiz bir gün namazdan bahsederek şöyle buyurdu:

«Kim namaza devam ederek onu muhafaza ederse namazı, kendisi için kıyamet gününde nur, burhan ve kurtulus olur. Kim de namazı muhafaza etmezse kendisi için nur, burhan ve kurtulus olmaz. Kıyamet gününde o, Karun, Firavun, Haman ve Übeyy b. Halef ile beraber olur!»[4]

Musa Peygamberin Faziletleri, Nitelikleri, Vücudunun Sekli Ve Vefati.

Cenâb-i Allah buyurdu ki:

«Kitap'da Musa'yi da an. Çünkü o, içi teiniz (bir insan)di. Ve gönderilmiş bir peygamberdi. Ona Tur'un sağ tarafından seslendik ve onu (kendisiyle) özel konuşmak için (bize) yaklastırdık. Ona rahmetimizden dolayı kardesi Harun'u da peygamber olarak armagan ettik.» (Meryem, 51-53.)

«(Allah) buyurdu ki: "Ey Musa! Ben elçiliklerimle (verdiğim Tevrat levhalariyle) ve konuşmamla seni insanların basına seçtim; sana verdiğimi al ve sükredenlerden ol."» (ei-A'raf, 144.)

Buharî ve Müslim'in sahihlerinde nakledildigine göre Hz. Peygamber söyle buyurmıştır:

«Beni Musa'ya üstün tutmayın. Kıyamet gününde insanlar düşüp bayılacaklardır. İlk ayılan ben olacağım. Fakat ayıldığımda Musa'nın, Arsin ayaklarına tutunmuş olduğunu göreceğim. Bilemem, benden önce bayılıp da benden önce mi ayılmıştı/? Yoksa dünyada iken Tur dağında düşüp bayılmasının karsilığını mı almıştır?»

Önce de söyledigimiz gibi Hz. Peygamber, tevazu ve alçak gönüllülüğünden dolayı böyle söylemiştir. Yoksa kendisi, bütün peygamberlerin sonuncusu ve dünya ile ahirette ademogulların efendisidir. Bu husus kesin olup buna karsi ileri sürülecek herhangi bir delil yoktur.

Cenâb-i Allah buyurdu ki: «Nuh'a ve ondan sonra gelen peygamberlere vahyettigimiz gibi sana da vahyettik. Nitekim Ibrahim'e, ismail'e, Ishak'a, Yakub'a, torunlar(m)a, Isa'ya, Eyyub'a, Yunus'a, Harun'a, Süleyman'a da vahyetmiş ve Davut'a da Zebur'u vermistik. Daha önce sana anlattigimiz elçilere ve sana anlatmadigimiz elçilere de (vahyetmiş-tik). Ve Allah Musa ile de konuşmustu.» {en-Nisâ, 163-164.)

«Ey inananlar, su kimseler gibi olmayın ki, Musa'ya eziyet ettiler de Allah onu, onların dediklerinden beraat ettirdi. O, Allah yanında vecih (gözde, itibarlı bir kul) idi.» (ei-Ahzâb, 69.)

Ishak b. Ibrahim, Ebu Hüreyre'den rivayet ederek Rasûlullah (s.a.v.) Efendimiz'in söyle buyurdugunu söyledi:

«Musa, utangaç bir adam olup örtünürdü. Cildi görünmezdi. İsrailogullarından bazı kimseler kendisine eziyette bulundular ve: "Bu adamin cildinde alacalık veya testislerinde siskinlik ya da kendisinde herhangi bir kusur bulundugundan dolayı böyle örtünüyor." dediler. Cenâb-i Allah onların bu söylediklerinin Musa'da bulunmadığını isbat-lamak istedi. Birgün tenhada Musa, elbisesini çıkarıp bir tasın üzerine koydu, sonra yıkandı. Yıkandıktan sonra giyinmek için elbiselerinin yanına gitti. Tas, elbisesini kaçırdı. Musa degnegini eline alıp tasın pesine düştü. Onu kovalamaya başladı ve: "Tas elbisemi götürdü, tas elbisemi götürdü." diyerek kovalamasını sürdürdü. Nihayet İsrailogullarının toplu bulundukları bir yere geldi. Halk onu çıplak görünce, Allah'ın kendisini çok güzel bir şekilde yaratmış olduğunu ve söyledikleri kusurlarla hastalıkların kendisinde bulunmadığını anladılar. Tas da artık durmuş. Musa elbisesini alıp giyinmişti. Giyindikten sonra degnegiyle tase vurmaya başladı. Allah'a andolsun ki onun vurduğu darbelerin etkisiyle tas, üç, dört ya da bes defa inledi. «Ey inananlar, su kimseler gibi olmayın ki Musa'ya eziyet ettiler de Allah onu onların dediklerinden bera-et ettirdi; o, Allah yanında vecih (gözde, itibarlı bir kul) idi.» (Ahzâb, 69.) «Yukarıdaki ayet-i kerimenin ifade etmek istediği manada budur.»[5]

Seleften bazıları dediler ki: Musa'nın itibarlı olusuna su örneği verebiliriz: O, kardeşi hakkında Allah katında sefaatte bulundu, kardeşinin kendisi için yardımcı tayin edilmesini istedi Cenâb-i Allah da onun bu istegine icabet ederek kardeşini kendisine bir peygamber olarak yardımcı yaptı. Nitekim Cenâb-i Allah şöyle buyurdu: «Ona, rahmetimizden dolayı kardeşi Harun'u da peygamber olarak armağan ettik.» (Meryem, 53.)

Ebu'l-Velîd, Abdullah'dan rivayet ederek dedi ki: Rasûlullah (s.a.v.) bir taksimat yaptı. Adamin biri: "Bu, kendisi ile Allah'ın rizası aranmayan bir taksimattır!" dedi. Ben de Hz. Peygamberin yanına gelerek bu söylenenleri kendisine aktardım. O da öflse1û;; ^i, oyie ki öfkesi yüzüne vurdu. Sonra şöyle buyurdu: «Allah Musa'ya rahmet etsin. O bundan daha fazla eziyet gördü ama sabretti.»[6]

Ahmed b. Haccac, Abdullah b. Mesud'dan rivayet ederek Rasûlullah (s.a.v.)'m ashabına söyle dedigini söyledi:

«Hiç kimse, baskasının söylediklerini bana ulaştırmasin. Çünkü ben, selim bir kalb ile aranıza çıkmak istiyorum.»

Rivayetçinin dedigine göre Rasûlullah'a bir miktar mal geldi, onu taksim etti. Ben de iki adamin yanına uğradım. Onlardan biri, diğerine şöyle

diyordu: "Vallahi bu paylastirmasi ile Muhammed, ne Allah'in rizasini, ne de ahiret yurdunu taleb etmis degildir." Onlarin bu sözlerini isitince hemen Rasûlullah in yanina geldim ve ona dedim ki: "Ey Allah'in rasûlü! Sen bize diyorsun ki hiç kimse baskasinin söylediklerini bana aktarmasin, ama ben falan ve falan adamlarin yanina gittim. Onlar senin hakkında söyle ve söyle diyorlardi." Bu sözlerim üzerine Rasû-lullah'm yüzü kizardi ve çok agrina gitti. Sonra söyle buyurdu: "Vazgeç benden; dogrusu Musa bundan daha fazla eziyet gördü ama sabretti."»[7]

Buhari ve Müslim'in sahihlerinde nakledilen Isrâ (ve miraç) hadisinde anlatildigina göre Rasûlullah (s.a.v.) Musa'ya ugramis. Musa da kabrinde ayakta durup namaz kiliyormus. Bunu Müslim, Enes hazretlerinden rivayet etmistir.

Yine Buhari ve Müslim'in sahihlerinde Katade'nin Malik b. Sa'saa'dan rivayet ettigine göre Hz. Peygamber, miraca çıktigi gece altinci gökte Musa'ya ugramis, Cebrail, Hz. Peygambere: "Bu, Musa'dir. Kendisine selam ver." demis. Hz. Peygamber de bu olayi naklederken söyle demis: "Ben de Musa'ya selam verdim." O: Salih paygambere ve sa-lih kardese merhaba, dedi. Ben yanindan geçip gittikten sonra aglamaya basladi. Kendisine niçin agliyorsun? denildiginde su cevabi verdi: "Aglarım.. Çünkü benden sonra peygamberlikle görevlendirilmis bir gencin ümmetinden Cennet'e girecek olanlarin sayisi, benim ümmetimden Cennet'e gireceklerin sayisindan daha çok olacaktır."

Bu rivayette anlatildigina göre Ibrahim peygamber de gögün yedinci katinda imis. Hifzedilen rivayet bu sekildedir. Sureyk b. Ebi Nemr, Enes'den rivayet ettigine göre Ibrahim peygamber de gögün altinci katmdaymis. Musa ise yedinci katmdaymis. Ayrica Cenâb-i Allah kendisiyle konusarak Musa'yi digerlerine üstün kilmistir. Hadis hafizlarinin birden fazlasinin anlattigina göre kuvvetli görüs, Musa'nin altinci katta, Ibrahim'in de yedinci katta oldugudur. Ibrahim peygamber, gögün yedinci katinda olup sirtini Beyt-i Ma'mur'a dayamis idi. Günde 70.000 melek, Beyt-i Ma'mur'a gelip ibadet ettikten ve oradan çıktıktan sonra artık bir daha oraya gelme sirasini elde edemezlermis.

Rivayetlerin birlestigi nokta sudur ki, Cenâb-i Allah, miraç gecesinde Hz. Muhammed ile ümmetine bir gün ve gecede elli vakit namazi farz kildikten sonra Hz. Peygamber Musa'nin yanma ugramis. Musa da ona: "Rabbine dön ve ümmetinin yükünü hafifletmesini dile. Çünkü ben senden önce îsrailogullan ile çok ugrastim. Senin ümmetinin kalpleri, gözleri ve kulaklari onlannkinden daha zayıftir." dedi. Bunun üzerine Hz. Peygamber, Musa ile Allah arasinda gidip geldi. Her defasinda namazin bir miktarini hafifletti. Sonunda bir gün ve bir gece için bes vakit namaza kadar indirildi. Bundan

sonra Cenâb-i Allah söyle buyurdu: «Bu bes vakittir, ama elli vakte bedeldir.»

Cenâb-i Allah, Muhammed'e hayırla mükafat versin. Musa'ya da hayırla mükafat versin.

Buhari, İbn Abbas'm söyle dedigini rivayet eder: Bir gün Hz. Peygamber yanımıza gelerek söyle buyurdu: «Ümmetler bana gösterildi. Ufku doldurmuş büyük bir kalabalık gördüm. Bana denildi ki; "İste bu, Musa'dır, kavmi arasındadır." [8]

İbn Abbas, Peygamber Efendimiz'in söyle buyurduğunu ifade etti: «Ümmetler bana gösterildi: Bazı peygamberlerin etrafında büyük bir kalabalık vardı. Bazı peygamberlerin etrafında bir iki adam vardı. Bazı peygamberlerin yanında da hiç kimse yoktu. Bana büyük bir kalabalık gösterildi. Ben, bunlar benim ümmetimdir, dedim. Bana, bu Musa ile kavmidir, denildi. Yalnız sen su ufka bak, diye ihtar olundu. Bir de ne göreyim: Büyük bir kalabalık. Sonra su tarafa bak, denildi. Baktım ki büyük bir kalabalık daha var. Bana: "İste bu, senin ümmetindir. Bunlarla beraber 70.000 kişi daha hesapsız ve azapsız olarak Cennet'e girecektir." denildi. Böyle dedikten sonra Rasûlullah (s.a.v.) yanımızdan kalkıp evine gitti. Orada bulunanlar bu konu üzerinde konuşmaya daldılar. Su hesapsız ve azapsız olarak Cennet'e girecek olanlar kimlerdir? dediler. Bazıları, bunların Hz. Peygamberle arkadaşlık etmiş olan sahabeler olacağını söylediler. Diğer bazıları ise, İslâmiyet üzere doğup Allah'a hiç birseyi ortak kosmamış kimseler olacağını söylediler ve daha bazı şeyler anlattılar. Bundan sonra Rasûlullah (s.a.v.) evinden çıkıp yanımıza geldi ve söyle sordu: "Hangi konuya dalıp konustunuz?" Orada bulunanlar, konuştuklarını ona aktardılar. O söyle buyurdu: "(Cennet'e azapsız ve hesapsız olarak girecekler) dağlanmayan, rukye yapmayan, hiç birseyden uğursuzluk kapmayan ve Rablerine tevekkül eden kimselerdir." Bunun üzerine orada bulunan Ukkase b. Muhsin el-Esedî kalkıp: "Ben onlardan mıyım ya Rasûlallah?" diye p^uü. Peygamber Efendimiz de: "Sen onlardansın" diye karşılık ve^yi. Bir baskası da kalkıp: "Ben de onlardan mıyım ya Rasûlallah?" diye sorunca Hz. Peygamber: "Ukkase senden çabuk davrandı." diye cevap verdi.» [9]

Cenâb-i Allah Kur'ân-i Kerîm'in bir çok yerlerinde Musa peygamberden bahsetmiştir. Onu överek, kıssasını Kur'ân-i Kerîm'in müteferrik yerlerinde defalarca tekrarlamıştır. Onunla kitabını, Muhammed ve kitabı ile birarada bir çok yerlerde zikretmiştir. Söyle ki:

«Allah tarafından kendilerine, yanlarında bulunani doğrulayıcı bir elçi gelince, kitap verilenlerden bir grup, Allah'ın kitabını sanki bilmiyorlarmış gibi sırtlarının arkasına attılar.» (ei-Bakara.ioi.)

«Elif, lâm, mîm. Allah ki, ondan başka tanrı yoktur, daima diri ve

(yaratiklarini) koruyup yöneticidir. Sana kitabı hak ile ve kendinden öncekini doğrulayıcı olarak indirdi. Bundan önce de insanlara doğru yolu göstermek için Tevrat ve İncil'i indirmisti. (Dogruyu ve egriyi birbirinden) ayırt eden (kitaplar)'da indirdi. Allah'in ayetlerini inkar edenler için mutlaka çetin bir azap vardır. Allah daima üstündür ve öc alandır.» (Âl-i İmrân, 1-4.)

«Allah'i, onun sanına yarasır şekilde tanıyamadılar. Zira "Allah, insana birsey indirmedir." dediler. De ki: "Öyle ise Musa'nın, insanlara nur ve yol gösterici olarak getirdiği ki siz onu parça parça kâğıtlar haline getirip gösteriyorsunuz. Çoğunu da gizliyorsunuz - ve ne sizin ne de babalarınızın bilmediği şeylerin size öğretildiği kitabı Mm indirdi?" "Allah" de, sonra bırak onları, daldıkları bataklıkta oynaya dursunlar. Bu da kentlerin anası (Mekke)'yi ve çevresinde (kasaba)ları uyarman için sana indirdiğimiz, feyz kaynağı ve kendinden önceki (kitap) ları doğrulayıcı bir kitaptır. Ahirete inananlar, buna inanırlar ve onlar namazlarına devam ederler.» (el-En'âm, 91-92.)

Cenâb-i Allah, Tevrat'i övmüş, sonra da Kur'ân-i Kerîmi muazzam bir şekilde methetmiş, bu methinin sonunda şöyle buyurmuştur: «Sonra iyilik edenlere (nimetimizi) tamamlamak, her şeyi açıklamak ve yola iletici ve rahmet olmak üzere Musa'ya kitabı verdik ki, Rablerinin huzuruna varacaklarına inansınlar. İşte bu (Kur'ân) da mübarek kitaptır. Onu biz indirdik. Ona uyun ve (Allah'tan) korkun ki size rahmet edilsin!» (el-En'âm, 154-155.)

«Gerçekten Tevrat'i biz indirdik, onda yol gösterme vardır. İslâm olmuş peygamberler, onunla Yahudilere hüküm verirlerdi. Kendilerini Tanrıya vermiş zahidler ve âlimler de Allah'in kitabını korumakla görevlendirildiklerinden (onunla hüküm verirlerdi) ve onu gözleyip kollarlardı. (Ey hakimler), insanlardan korkmayın, benden korkun ve benim ayetlerimi az bir paraya satmayın! Kim Allah'in indirdiğiyle hükmetmezse, işte kafirler onlardır!» (ci-Mâide, 44.)

«İncil sahipleri Allah'in onda indirdiği ile hükümler. Kim Allah'in indirdiğiyle hükmetmezse işte onlar, yoldan çıkmışlardır. Sana da kendinden önceki kitapları doğrulayıcı ve onları koruyup kollayıcı olarak bu kitabı gerçekle indirdik.» (ei-Mfido, 47-48.)

Cenâb-i Allah, Kur'ân-i Kerîm'i diğer kitaplara hakim kılmış. Onları tasdik edici, onlarda tahrif ve değişikliğe uğrayan kısımları açıklayıcı bir kitap olarak indirmistir. Ehl-i Kitap olan Yahudilerle Hristiyanlar, ellerindeki kitapları korumak istemişler ama onu koruyamamışlar, değişiklik ve tahriflere karşı muhafaza edememişlerdir. Bu sebeple kitaplarının içine çeşitli değişiklik ve tahrifler girmiştir. Çünkü onlar, ilimlerinde noksan ve

anlayislarinda da kötü idiler. Maksatlari bozuktu. Ma-. budlan olan Allah'a karsi hiyanet ettiler. Kiyamete kadar Allah'in laneti onlarin üzerlerine olsun. Bu sebebledir ki onlarin kitaplarinda Cenâb-1 Allah ile peygamberine karsi tarif edilemez ve nitelenemez emsalsiz, benzersiz apaçik yanlışlıklar, hatalar bulunmaktadır. Bununla ilgili olarak yüce Rabbimiz söyle buyurmaktadır:

«Andolsun biz, Musa'ya ve Harun'a hak ve bâtili ayirdeden ve korunanlar için bir isik ve öğüt olan (kitab)i verdik. O (günahdan koru-na)nlr ki görmeden Rablerinden korkarlar, kiyamet saatinden de titrerler. Bu (Kur'ân)da ona (yani Muhammed'e) indirdigimiz mübarek (çok faydali) bir öğüttür. Simdi siz onu inkar mi ediyorsunuz? (ne kadar gafilsiniz SIZ)!» (el-Enbiyâ, 48-50.)

"Fakat onlara tarafimizdan hak gelince: "Musa'ya verilenlerin esi buna da verilmeli degil miydi? dediler. (Iyi ama) daha önce Musa'ya verileni de inkar etmemisler miydi? "İki büyü (diger kiraatlere göre iki büyücü) birbirine destek oldu." dediler. "Biz hepsini inkar ederiz." dediler. De ki: Eger dogru iseniz, Allah katindan bu ikisinden (yani Musa'ya ve bana inen kitaplardan) daha dogru bir kitap, getirin. Ben ona uyayim."»

(el-Kasas, 48-49.)

Cenâb-i Allah, her iki kitabi ve her iki peygamberi de övdü.

«Cinler de, kendi kavimlerine söyle demislerdi: "Biz Musa'dan sonra indirilen, kendinden öncekini dogrulayan, hakka ve dogru yola götüren bir kitap dinledik.» (ei-Ahkaf, 30.)

Hız. Peygamber vahye ilk muhatap oldugu zaman gördüğü olaylari Varaka b. Nevfel'e anlattiginda ve kendisine, «Yaratan Rabbinin adiyla oku. O insani alaktan (kan phtisi biçimim alan embriyodan) yaratti. Oku, Rabbin en büyük kerem sahibidir. O (insana) kalemle (yazmayi) öğretti. İnsana bilmedigini öğretti.» (ei-Aiak, 1-5.) mealindeki ayet-i kelimeleri okudugunda o söyle demisti: "Sübhanallah, Sübhanalâih! Ya Muhammed, sana inen bu melek, Imran oğlu Musa'ya inen Cebrail'dir." Özetle Musa peygamberin seriati, büyük bir seriatti. Ümmetin sayisi da çoktu. Ümmeti içinde peygamberler, âlimler, âbidler, zâhidler, hükümdarlar emirler, akilli kimseler, büyük seyyidler vardi. Fakat onlar, haktan uzaklasip helak oldular. Seriatari degisiklige ugradigi gibi kendileri de maymunlarla domuzlara çevrildiler. Sonra bütün hesaplarin ardi sıra milletleri de nesholundu. Baslarina büyük belalarla musibetler, geldi. Fakat biz, o millet hakkında fazla bilgi edinmek isteyen kimseleri ikna edici hususlari Allah'in yardimiyla anlatacagiz. Güvencimiz ve dayanagimiz Allah'tir. [10]

Musa Peygamberin Kabe'ye Gidip Haccetmesi

Imam Ahmed b. Hanbel>İbn Abbas hazretlerinden rivayet ederek dedi ki: «Rasûlullah (s.a.v.), Ezrak vadisine ugradi ve orada söyle dedi: "Bu vadi, hangi vadidir?" Ezrak vadisidir ya Rasûlullah, dediler. O söyle buyurdu: "Ben Musa'nın su tepeden indigini görür gibi oluyorum. Telbiye getirerek Allah'a yakarisini duyar gibi oluyorum." Böyle dedikten sonra Hersa tepesine geldi ve: "Bu, ne tepesidir?" diye sordu. Bu, Hersa tepesidir ya Rasûlallah, denildi. O söyle buyurdu: "Meta oğlu Yunusun kizil bir deve üzerinde bulundugunu, yünden bir cübbe giydigini, devesinin yularinin da liften olup telbiye getirmekte oldugunu görür gibi oluyorum."»[11]

Taberanî, İbn Abbas'ın söyle dedigini rivayet eder: "Musa, kizil bir sigirin üzerine binip hacca gitmistir"

Bu, cidden garip bir rivayettir.

Imam Ahmed b. Hanbel, Mücahid'in söyle dedigim rivayet eder: Biz İbn Abbas'ın yanındaydik. Orada bulunanlar Deccal'dan bahsettiler. "Onun iki gözü arasında j⁴ yazilidir." dedi. Ne diyorlar? diye sordu, yine kendisi cevaben dedi ki: "Deccal'in iki gözünün arasında jⁱⁱ yazili oldugunu söylüyorlar." İbn Abbas dedi ki: "Ben bunu isitmedim, ancak Peygamber Efendimizin söyle buyurdugunu duydum: «İbrahim'e gelince (onu tanımak istiyorsanız) bana bakın. Musa ise, kivircik saçli bir adam olup kirmizi tüylü bir devenin üzerinde idi. Devesinin yulari, liftendi. Ben onu görür gibi oluyorum. Vadiye dogru inmekte ve telbiye getirmektedir.»[12]

Yine İbn Abbas'dan rivayet edildigine göre Rasûlullah (s.a.v.) Efendimiz söyle buyurmuslardir: "Meryemoglu İsa, Musa ve İbrahim'i gördüm. İsa, kizil tenli olup kivircik saçli ve geniş göğüslü idi. Musa ise, orta boylu ve düz saçli bir adam idi." 'Ta İbrahim nasildi ya Rasûlullah?' diye sorduklarında su cevabi verdi: "Bana bakın."»[13]

Imam Ahmed b. Hanbel, İbn Abbas'dan rivayet ederek Peygamber Efendimiz'in söyle buyurdugunu söyledi. "Miraca çıkarildigim gece İmran oğlu Musa'yi gördüm. Uzun boylu ve kivircik saçli idi. Kusursuz bir yapisi vardi. Sonra Meryemoglu İsa'yi gördüm. Orta boyluydu; sarisin olup saçlari dümdüz idi."[14]

Imam Ahmed b. Hanbel, Ebu Hüreyre'nin söyle dedigini rivayet etti: Rasûlullah (s.a.v.) buyurdular ki: "Mirac'a çıkarildigim gece Musa ile karsilastim." Böyle dedikten sonra Musa'nın tavsifini yapti. "O, uzun boylu bir adam olup kusursuz bir yapıya sahipti. İsa'ya da rastladim." İsa'nın tavsifini yaparak söyle dedi: "Kizil tenli ve orta boylu bir adamdi. Sanki hamamdan çıkmis gibiydi. İbrahim'i de gördüm. Onun evladi arasında ona en çok benzeyen benim." [15]

Musa Peygamberin Vefati

Buharî, "Sahih"inde der ki: Yahya b. Musa, Ebu Hüreyre'nin söyle dedigini rivayet eder: "Ölüm melegi, Musa peygambere gönderildi. Melek onun yanma vardığında melegi kuvvetle itip vurdu. Sonra melek, onur ve üstünlük sahibi Rabbinin yanma döndü ve söyle dedi: "Beni, ölümü istemeyen bir kula gönderdin". Allah buyurdu ki: "Tekrar ona git ve de ki, elini bir sigirin sirtinin üzerine indirsin. Eli, sigirin sirtindeki tüylerden ne kadarini kapsiyorsa o tüyler sayısı senelerce yasasin". Ölüm melegi, Musa'nin yanma varip Allah'in böyle buyurdugunu söyledi. Musa da: "Ey Rabbim bu kadar sene yasadiktan sonra ne olacagim?" diye sordu. Allah da "Öleceksin" dedi. Bunun üzerine Musa, "Öyle ise simdi canimi al." dedi ve Allah'tan, bir tas atimi mesafesince kendisini Arz-i Mukaddes'e yaklastirmasini diledi.

Ebu Hüreyre, Rasûlullah (s.a.v.)'m bu konuda söyle buyurdugunu nakletti: «Eger Arz-i Mukaddes'te olsaydim onun mezarini, kizil kum tepesinin yanindaki yol kenarinda size gösterirdim»[16]

Imam Ahmed b. Hanbel dedi ki: "Ölüm melegi, Musa peygamberin yanma vardi ve:"Rabbinin emrine icabet et." dedi. Musa da ölüm melegini tokatlayarak bir gözünü çıkardi. Bunun üzerine melek, Allah'in yanina dönerek: "Beni, ölümü istemeyen bir kuluna gönderdin. Beni tokatlayarak gözümü çıkardi." dedi. Allah da onun gözünü tekrar eski haline getirip söyle dedi: "O kuluma tekrar git ve de ki, eger yasamak istiyorsan elini bir sigirin sirtmin üzerine koy. Sirtindan ne kadar tüy senin elinin altina gelirse o tüylerin sayısı kadar senelerce yasayacaksın".

Melek, Musa'nin yanma varip bu sözleri söyledikten sonra Musa: Ya ondan sonra ne olacak? diye sordu. Melek, ondan sonra yine Öleceksin, dedi. Bunun üzerine Musa: "Ey Rabbim öyle ise simdi zaman yakin iken canimi al." dedi.[17]

Ibn Hibban bu konu ile ilgili olarak söyle der: Ölüm melegi, Musa'ya geldiginde Musa onu taniyamamisti. Çünkü melek, Musa'nin tanimadigi bir sekile bürünmüştü. Cebrail'in Arabî bir sahsin suretine bürünerek Peygamber Efendimiz'e gelisi gibi, ölüm melegi de baska bir sekile bürünerek Musa'ya gelmisti. Ayrica melekler, Ibrahim ile Lut peygambere de genç insanlar suretinde gelmis olduklarindan dolayi ne Ibrahim, ne de Lut; ilk anda onlari taniyamamislardi. Iste bu sebeple Musa da ölüm melegini taniyamadigindan dolayi onu tokatlamis ve gözünü çıkarmisti. Çünkü melek, kendisinden izin almaksizin evine girmisti. Bu husus bizim seriatimize da uygundur. Zira Peygamber Efendimiz'in de buyurduklari gibi kisiden izin almaksizin evine giren kimseyi, kisinin vurup gözünü çıkarmasi caizdir.

Sonra îbn Hibban, Ebu Hüreyre'den rivayet ederek Rasûlullah (s.a.v.)'m bu

konuda söyle buyurdugunu söylemistir: «Ölüm melegi, ruhunu teslim almak için Musa'ya gelmişti. Ve "Rabbinin emrine icabet et." demisti. Musa da onu tokatlayarak gözünü çıkarmisti».[18]

Sonra Ibn Hibban, bu hadisi te'vil ederek söyle demistir: Musa, ölüm melegini tokatlamak için elini kaldirdiginda melek, ona: "Rabbinin emrine icabet et." demisti.

Bu te'vil, "Rabbinin emrine icabet et." sözünün ardi sıra gelen lafizlarla uyum saglamamaktadır. Çünkü melegi tokatlamistir. Birinci cevaba devam edilseydi, böyle bir te'vil normal olabilirdi. Ancak Musa, melegin, kendisine insan seklinde gelmesinden dolayi tanıyamamisti. Böyle demis olması da te'vilin bu sekilde yapilabilecegini uygun göstermemektedir. Zira o anda Azrail'in kıymetli bir melek olduğu Musa tarafından bilinmemisti. O, hayatında iken bazı işlerin olmasını ümid ediyordu. Örneğin, İsrailogullarının Tih sahrasından çıkarılıp Arz-i Mukaddes'e girmelerini arzu etmişti. Halbuki daha önce Cenâb-i Allah, kardesi Harun'dan sonra Musa'nın da Tih sahrasında ölmesine hükmetmişti. Nitekim bu hususu Allah izin verirse ileride de açıklayacağız. Bazılarının iddiasına göre İsrailogullarını, Tih sahrasından çıkarıp Arz-i Mukaddes'e götüren kişi, Musa peygamberdir. Bu da Ehl-i Kitap ile cumhur-u müsliminin görüşlerinin hila&nadır. Bu iddianın asılsızlığını, Musa'nın: "Rabbim, bir tas atımlığı mesafesi kadar Beni Arz-i Muti).kaddes'e yaklastir." demis olması isbatlamaktadır. Eger Arz-i Mukaddes'e girmiş olsaydı, Allah'ın kendisini oraya bir tas atımlığı mesafesi kadar yaklastirmasını temenni etmezdi. Fakat milleti ile beraber Tih sahrasında bulunup ölüm vakti yaklastiginda, ayrılıp hicret ettiği Arz-i Mukaddes e yakın kilinmasını arzu etmişti. Kavmini de buna tesvik etmişti ama takdir, bu arzularının gerçekleşmesine engel olmuştı. Bu se-bebledir ki; beseriyetin efendisi ve köylülerle kentlilerin peygamberi Hz. Muhammed (s.a.v.) Efendimiz/söyle buyurmuşlardır: "Eger Arz-i Mukaddes'e yalan bir yerde olsaydım Musa'nın, kızıl kum tepesinin yanındaki mezarını size gösterirdim".

İmam. Ahmed b. Hanbel, Enes b. Malik'ten rivayet ederek Rasûlul-lah (s.a.v.)'m söyle buyurdugunu söylemistir: «Miraca çıkarıldigimda Musa'ya ugradım. O, kızıl kum tepesinin yanındaki mezarında ayakta durup namaz kiliyordu».[19]

Süddî, sahabe-i kiramdan bazılarının söyle dediklerini rivayet eder: "Sonra Cenâb-i Allah Musa'ya söyle vanyetti: Ben Harun'u vefat ettireceğim. Sen onu alıp, söyle söyle bir daga götür".

Bunun üzerine Musa, Harun'u da yanına alarak Cenâb-i Allah'ın vasfettiği daga götürdü. Orada, daha önce benzeri görülmemiş bir ağaç gördü. Yapılı bir ev gördü. Evde, üzerinde yatak bulunan bir divan gördü. Yatak güzel

kokular saçmaktaydı. Harun o daga ve1 o eve bakıp evin içindeki seyleri görünce hayret etti. Sonra söyle dedi: "Ey Musa! Ben bu divanın üzerinde uyumak istiyorum". Musa da öyle ise uyu, dedi. Fakat Harun: "Korkarım ki ev sahibi gelir de burada uyudugum için bana kızar." deyince, Musa ona su karsiligi verdi: "Korkma! Ben ev sahibinin sana zarar vermesini önlerim, sen uyumana bak". Musa'nin böyle demesi üzerine Harun söyle bir teklifte bulundu: "Ey Musa! Gel sen de benimle birlikte uyu. Eger ev sahibi gelirse, bari hem sana, hem bana kizmis olsun".

Her ikisi de yatakta uyumaya basladilar. Uyumakta iken ölüm melegi Harun'un canim almaya basladi. Harun ölmek üzere oldugunu hissedince ey Musa beni aldattin, dedi. Ruhunu teslim ettikten sonra o ev de, o agaç da, o divan da göge kaldırildi. Musa kavmine geri döndüğünde beraberinde Harun yoktu. Harun'un onunla birlikte gelmedigini görünce İsrailogullan dediler ki: Harun'u daha fazla sevdigimiz için Musa pnu kiskanip öldürdü!....

Harun, İsrailogullarma daha yumusak ve daha müsamahakar davranirdi. Musa da onlara karsi biraz sertlik ve katilik vardi. Harun'u kendisinin öldürmüs olduguna dair iddialarim duyunca kendilerine söyle dedi: "Yaziklar olsun size, kardesimi öldürdüğüme dair iftirada bulunuyorsunuz, Öyle mi?". Onlari bu konudaki dedikodulari çoğaltmalari üzerine kalkip iki rek'at namaz kildi. Sonra Cenâb-i Allah'a dua etti. Bunun üzerine o meshur divan gökten indi. Ona baktiklarinda gök ile yer arasinda durdugunu gördüler.

Bu olup bitenlerden sonra Musa peygamber hizmetçisi Yusa ile beraber yürümekte iken siyah bir bulut ye rüzgar peyda oldu. Musa'nin beraberinde yürümekte olan Yusa, o siyah bulutu görünce kiyametini kopacagini zannetti ve Musa'dan ayrilmaz olup söyle dedi: Iste kiyamet kopuyor, ben de Allah'in peygamberi Musa'dan ayrılmayacagim. Böyle dedikten sonra Musa'ya tutundu, fakat Musa onun elinden siyrilince gömlegi Yusa'nin elinde kaldi. Musa çekip gitti. Yusa, elinde Musa'nin gömlegi ile geri döndüğünde İsrailogullan onu yakalayarak, sen Allah'in peygamberi Musa'yi öldürdün, dediler. O da: "Hayir! vallahi ben onu öldürmedim. Ancak o elimden siyrilip kaçti." dedi. Onun sözünü dogrulamadilar ve onu öldürmek istediler, o kendini savunmak için söyle dedi: "Eger sözümü dogru kabul etmiyorsanız bari bana üç günlük mühlet verin." dedi ve Allah'a dua etti. Gece uyumakta iken gelip kendisini bekleyen nöbetçilere., görünmezlerden bir sada gelip söyle haber verildi: 'Yusa, Musa'yi öldürmedi. Musa'yi biz kendi yanimiza yükseltip aldik". Bu haber üzerine İsrailogullari, Yusa'dan vazgeçtiler.

Musa ile birlikte zorbalar beldesine girmeye yanasmayan İsrailogullarinin

tamami öldü ve fethi göremediler.

Bu anlatılan ifadelerde gariplik vardır. Doğrusunu Allah bilir.

Önce de anlattığımız gibi Musa ile birlikte* Tih sahrasından sadece Yusa b. Nun ile Kalib b. Yuhanna çıkmışlardı. Kalib, Musa ile Harun'un bacisi Meryem'in kocasıdır. Kalib ile Yusa'dan daha önce bahsedilmisti. Bunlar, İsrailoğullarının zorbarlar beldesine girmelerim tavsiye etmişlerdi.

Vehb b. Münebbih'in anlattığına göre Musa peygamber, bir mezar kazmakta olan meleklerle ugradı. Onlar arasında kendisinden daha güzel ve parlak yüzlü birini göremedi. Ve: "Ey Allah'ın melekleri, bu mezari kimin için kazıyorsunuz?" diye sordu. Onlar da su karşılığı verdiler: "Allah'ın şerefli ve üstün bir kulu için kazıyoruz. Eğer o kul, sen olmak istersen su kazmakta olduğumuz mezara gir. İçinde uzanıp Rabbine yö-nel, rahat bir soluk al". Meleklerin dedigini yapıp mezara girdi ve uzandı. Uzanır uzanmaz ruhunu Allah'a teslim etti. Allah'ın salat-ü selami onun üzerine olsun. Melekler de namazını kılıp defnettiler. Ehl-i Kitap ile diğerlerinin naklettiklerine göre Musa peygamber, 120 yaşında iken vefat etmiştir.

İmam Ahmed b. Hanbel, Ebu Hüreyre'den rivayet ederek Hz. Peygamber'in şöyle buyurduğunu söylemiştir:

«Ölüm melegi daha önceleri insanlara açıkça gelirdi. Musa'ya da aynı şekilde gelince Musa o'nu tokatlayıp gözünü çıkardı. Melek, Rabbine dönüp şöyle dedi: "Ey Rabbim, kulun Musa gözümü çıkardı. Eğer o senin katında üstün ve şerefli biri olmasaydı, ben onu cezalandırırdım". Bunun üzerine Cenâb-i Allah, ölüm melegine şöyle buyruk verdi: "Kuluma git ve ona de ki: Elini bir sigirin cildi üzerine koysun, elinin altına gelen killar sayısınca senelerce yasasin". Melek, Musa'nın yanına gelerek böyle dedi. Musa da: "Peki, ondan sonra ne olacak?" diye sorunca Melek: Öleceksin, dedi. Musa da öyle ise şimdi canımı al, dedi. Bunun üzerine melek, ona bir koku koklatarak ruhunu teslim aldı.»

Yunus'un anlattığına göre Cenâb-i Allah, Musa tarafından çıkarılan gözünü Azrail'e tekrar iade etti. Azrail daha önceleri insanlara gizlice gelirmiş.[20]

Yusa (A.S.)'nin Peygamberliği

Yusa'nın adı Halil olup Nun'un oğludur. Nun ise, Yusuf oğlu Efra-yim'in oğludur. Yusuf da İshak oğlu Yakub'un oğludur. İshak, İbrahim peygamberin oğludur. Ehl-i Kitap, Yusa'nın Hud'un amcası oğlu olduğunu söylerler. Cenâb-i Allah, Kur'ân-ı Kerîm'de Hızır peygamberin kıssasını naklederken, ismini açıkça belirtmeksizin Yusa'dan bahseder.

«Musa, usagina demisti ki: " (el-Kchf, 60.)

«(Orayi) geçip gittiklerinde (Musa) usagina dedi ki: " (el-Kehf, 62.)

Ubeyy b. Ka'b'm Peygamber Efendimiz'den yaptigi bir rivayette de sabit olduguna göre bu ayet-i kerimelerde geçen "usaktan" kasit, Yusa b. Nûn'dur. Yusa'nın peygamber olduğu hususunda Ehli Kitap ittifak etmişlerdir. Ehli Kitap'm Samirîler adındaki bir grubu, Musa'dan sonra sadece Yusa'nın peygamber olarak geldiğini, kabul ederler. Çünkü onun peygamber olarak Musa'dan sonra geleceği Tevrat'da açıkça ifade edilmistir. Musa'dan sonra Yusa'dan başka, peygamber olarak gelenleri kabul etmemişlerdir. Halbuki Yusa'dan sonra gelen peygamberlerin de Allah tarafından gönderilen elçiler oldukları, hak ve gerçektir. Bunlar, ayrıca Tevrat'ın da Allah tarafından gönderilen bir kitap olduğunu tasdik eden peygamberlerdir. Bunların peygamberliklerini kabul etmeyen Ehl-i Kitabın üzerine kıyamete dek Allah'ın laneti devam etsin.

Simdi de Ibn Cerir et-Taberî ile diğer bazı tefsircilerin Muhammed b. İshak'dan naklettikleri hikayeye gelelim. Söyle ki: Güya peygamberlik, Musa'nın son zamanlarında kendisinden Yusa'ya intikal etmiş. Musa onunla karsılaştığında Allah'ın son zamanlarda gönderdiği yeni emir ve yasakların olup olmadığını ona sormuş. Nihayet günün birinde Yusa ona demiş ki: "Ey Allah'la konuşma şerefine ermiş olan zat! Daha Önce sen peygamber iken, kendiliğinden bana haber vermeden, ben sana Allah'ın vahyettiği şeyleri sormuyordum. Sen ne diye bana soruyorsun?". Bunun üzerine Musa, hayattan nefret edip ölmek istemisti(î).

Bu hikayede tartışılacak bazı noktalar vardır. Zira Musa peygamber, vefat edinceye kadar Allah'ın vahyine muhatap oluyordu. Ondan emir ve yasaklar alıyordu. Hayatının bütün safhalarında onunla konuşma şerefine eriyordu, Allah katında şerefli ve itibarlı idi. Nitekim Azrail'in gözünü çıkarma hadisesinde de bundan bahsetmistik. Azrail'in gidip Allah'a şikayette bulunmasından sonra Cenâb-i Allah, Azrail'i yine ona göndererek şu mesajı iletmişti: Eger yaşamak istiyorsan elini bir sigirin cildi üzerine koy; elinin altına gelen lallar sayısınca, seneler boyu yasa. Azrail bu mesajı kendisine iletikten sonra Musa: Peki bundan sonra ne olacak? diye sormuştu. Azrail de yine öleceksin, deyince öyle ise şimdi canımı al ya Rabbi, demisti. Allah'tan da kendisini, bir tas atımlığı mesafesi kadar Beyt-i Makdis'e yaklaştırmasını dilemişti. Bu dileği ,de Allah tarafından kabul buyurulmuştu.[21]

Muhammed b. İshak'm naklettigi bu hikaye, Ehli Kitap kaynaklarında yer almaktadır, Onların Tevrat adlı kitaplarında şu ifadelere rastlamaktayız: Ömrünün sonuna kadar Musa peygambere, İsrailoğullarının ihtiyaç duydukları her zamanda vahiy inmeye devanı etmiştir. Nitekim Kubbe tü'z-zaman bölümünde tabutun yanındaki şahadetinde söylediği sözlerden de bu anlaşılmaktadır.

Ehl-i Kitabın Tevrat'ının üçüncüsü Sifr'inde su ifadelere rastlanmaktadır: Cenâb-i Allah, Musa ile Harun'a emir vererek Israilogulları-nin boylarını ve kabilelerini saymalarını, her kabilenin basına bir nakib (lider ve yönetici) koymalarını istedi. Bunu onların savasa hazırlıklı olmaları için emretmisti. Tih sahrasından çıkarken zorbalara bulundukları şehre savaş açmaları gerekiyordu. Bu da, Tih sahrasında kalmaya mahkum edildikleri kirk senenin dolmasına yakın bir zamanda olmuştur. Bu nedenle bazıları dediler M: Ölüm melegi Musa'nın yanına geldiğinde başka bir surete bürüldüğünden dolayı Musa onu tanımamış ve vurarak gözünü çıkarmıştı. Zira Musa, o zamanlar bazı işlerin yapılmasını istiyor ve bazı neticeler bekliyordu. Fakat beklediği bu işlerin onun zamanında değil de usagi Yusa b. Nun'un zamanında gerçekleşmesini Cenâb-i Allah takdir buyurmuştu.

Nitekim Rasûlullah (s.a.v.) Efendimiz de Sam'da Bizanslılarla gaza etmek istediğinde Tebük'e ulaşmış, sonra aynı sene yani hicretin 9. senesinde Medine'ye dönmüştü. Müteakip sene de, yani hicretin 10. senesinde hacce gitmişti. Hac dönüşünde de Üsâme ordusunu hazırlayarak Öncü kuvvet olarak Sam'a göndermişti. Bunların ardı sıra Cenâb-i Allah'ın su buyruğuna uymak için kendisi de sefere çıkmaya karar vermişti:

«Kendilerine kitap verilenlerden Allah'a ve ahiret gününe inanmayan, Allah'ın ve Rasûlü'nün haram kıldığını haram saymayan ve hak dinini din edinmeyen kimselerle, küçül (üp boyun eğ)erek elleriyle cizye verecekleri zamana kadar savaşın.» (et-Tevbe, 29.)

Rasûlullah (s.a.v.), Üsâme'nin ordusunu yola çıkaracağı esnada vefat etti. Üsâme, Ceref denen yerde ordugah kurmuştu. Dostu ve halifesi Ebu Bekir es-Siddik (r.a), onun bu planını tatbik etti. Sonra Arab yarımadası karışıp, basına türlü belalar gelince, hak yerini buldu. İslam orduları sağa sola, Irak'a ve İran'a seferler düzenledi. Pers hükümdarlarından Kisra'nın ülkelerini, Bizans hükümdarlarından Kay-ser'in tabiiyyetinde bulunan Sam'i ele geçirdiler. Allah, Müslümanlara fetih kapılarını açtı; onları güçlendirdi. Düşmanlarının ülkelerini ellerine geçirdi.

İşte ayni şekilde Musa peygamber de Israilogullarını bir ordu haline getirip başlarına kumandanlar tayin etmekle emrolunmuştu. Nitekim bununla ilgili olarak Cenâb-i Allah şöyle buyurmuştur: «Allah, Israilogullarından söz almıştı. İçlerinden oniki bakan göndermistik. Allah demisti ki: "Ben sizinle beraberim. Eğer namazı kılar, zekatı verirsiniz; elçilerime inanır, onlara yardım eder ve Allah'a güzel borç verirsiniz (Allah için yoksullara sadaka verirsiniz yahut ihtiyacı olanlara Allah için ödünç para verirsiniz) elbette sizin günahlarınızı örterim ve sizi altlarından ırmaklar akan Cennetlere sokarım. Bundan sonra sizden kim inkar ederse, düz yolu sapmış olur."» (ei-Mâide, 12.)

Cenâb-i Allah onlara diyordu ki: Eger size farz kildigim görevleri yerine getirir ve önceki gibi savastan kaçınmazsaniz, bu yaptiklarinizin sevabim önceki suçlarinizin cezası için kefareti sayarım.

Nitekim Cenâb-i Allah, Hudeybiye gazvesinde Rasûlullahm kuvvetlerine katılmayan bedevilere hitaben söyle buyurmustur: «O geride kalan bedevilere de ki: "Siz yakinda çok kuvvetli bir kavme karsi savasmaya davet edileceksiniz, onlarla (ya) dövüsürsünüz, yahut (onlar) Müslüman olurlar. Eger itaat ederseniz, Allah size güzel bir mükafat verir; (yok) eger önceden döndüğünüz gibi yine dönerseniz, size aci bir şekilde azab eder."» (el-Fotih, 16.)

Ayni şekilde Cenâb-i Allah, îsrailogullarına da hitap etmistir: «Bundan sonra sizden kim inkar ederse, düz yolu sapitmis olur.» (ei-Mâide,12.) Sonra Cenâb-i Allah, bu yaptiklari kötülüklerden ve ahidlerini bozmalarından dolayı îsrailogullarını kinamisti. Nitekim kendilerinden sonra gelen Hristiyanlari da dinleri ve gidisatları degisik olmakla birlikte ayni sebeplerden ötürü kinamisti. Bütün bunlari, Ibn Kesir Tefsiri miz-de tafsilatli olarak anı atmisizdir. Övgüler Allah'a mahsustur.

Hülasa, Cenâb-i Allah Musa peygambere; İsrailogullarından yasi yirmi veya yirmiden fazla olup eli silah tutabilecek savasçılarm adlarını bir liste halinde tanzim etmesini ve her kabilenin başına da bir kumandan tayin etmesini emretti.

Birinci kabilenin başına, yani Robil kabilesinin başına Elyesor b. Sedior'u tayin etti. Robil, Hz. Yakub'un büyük oğlunun adıdır. Bunların savasçı sayısı 46.500 idi.

İkinci kabile, Sem'un kabilesi idi. Bunların kumandanları Selomiil b. Horisday idi. Savasçılarının sayısı da 59.300 idi.

Üçüncü kabile, Yahuza kabilesi idi. Kumandanları Nahson b. Ami-no Zab olup savasçılarının sayısı 74.600 idi.

Dördüncü kabilenin başkanı Nisail b. Saar olup bunlara Isahir kabilesi deniyordu. Savasçılarının sayısı 54.400 idi.

Besinci kabile, Yusuf (a.s.)'un kabilesi idi. Kumandanları Yusa b. Nun olup savasçılarının sayısı 40.500 idi.

Altıncı kabile, Misa kabilesi olup kumandanları Cemliil b. Fedhe-sar olup savasçılarının sayısı 31.200 idi.

Yedinci kabile, Bünyamin'in kabilesi olup kumandanları Abiden b. Ced'on olup savasçılarının sayısı 35.400 idi.

Sekizinci kabile, Had kabilesi olup kumandanları İlyasaf b. Raoil olup savasçılarının sayısı 45.650 idi.

Dokuzuncu kabile, Esir kabilesi olup kumandanlari Fecail b. Ekren olup savaşçılarının sayısı 41.500 idi.

Onuncu kabile, Dan kabilesi olup kumandanlari Ahiezer b. Amse-day olup savaşçılarının sayısı 62.700 idi.

Onbirinci kabile, Neftali kabilesi olup kumandanlari Ilbab b. Hay-lon olup savaşçılarının sayısı 53.400 idi.

Ellerindeki kitaplarda geçen ifadeler bunlardan ibarettir. Doğrusunu Allah bilir.

Bu sayılan kabileler arasında Laviogullan kabilesinden bahsedilmemektedir. Cenâb-i Allah, Musa'ya bu kabileyi diğerleri ile beraber saymamasını emretmişti. Çünkü bunlar Kubbetü'z-zeman'i tasima, kurma, saklama ve göçtükleri yere beraberlerinde götürme görevini üstlenmişlerdi. Bunlar, Musa ile Harun'un kabilesinden idiler. Sayıları 22.000 idi. Bunlar da kendi aralarında birtakim boylara ayrılmakta idiler. Kubbetü'z-zeman'i koruyup muhafaza ediyor, onunla ilgili işleri deruhte ediyor, onu gerektiği yere kuruyor ve taşıyorlardı. Hepsi onun etrafında yigilmislerdi. Sağında, solunda, önünde ve gerisinde bulunuyorlardı. İsrailogullarının, Laviogullan kabilesinden başka savaşçıların toplam sayısı 571.656 idi. Fakat bazıları demisler ki, Laviogullan dışında İsrailogulların, yası yirmiye geçen ve eli silah tutan savaşçıların sayısı 603.555'tir.

Bu sayı üzerinde tartışılabilir. Çünkü önce nakletmiş olduğumuz cümlelerin her birini olduğu gibi onların kitaplarından nakletmişizdir. Bu sonuncu cümle, öncekilerine mutabık kalmamaktadır. Doğrusunu Allah bilir.

Laviogullan, Kubbetü'z-zeman i muhafaza etmekle görevli idiler. Bunlar İsrailogulların ortasında, yani merkezde yürürlerdi. Sağ cenahın başında Robil ogullan, sol cenahın başında Dan ogullan, geri tarafta da Neftaliogulları bulunurlardı. Musa peygamber, Allah'ın emri büyük İslâm tarihi üzerine kehaneti de Harunogullarına vermisti. Zaten bu görev daha önce onların babalarında idi. Onlardan önce ataları Nadad (Harun'un ilk oğlu), Azir ve Yesmür bu görevi ifa ediyorlardı. Hülâsa, zorbalar seherine girip savasmaktan geri duran ve Musa'ya: "Sen ve Rabbin gidi, savaş. Doğrusu biz burada oturacağız." diyen İsrailogullardan hiçbiri hayatta kalmamıştı.

İbn Abbas ile diğer selef ve halef ulemasından bazıları Musa ile Harun'un, bunlardan önce Tih sahrasında vefat ettiklerini söylemişlerdir, İbn İshak'ın naklettğine göre Kudüs'ü fetheden Musa'dır. Yusa,¹ onun öncüsü kuvvetlerinin başında bulunuyordu. Kudüs'e giderlerken Bel'am b. Baura ile karşılaşmışlardı. Onunla ilgili olarak Cenâb-i Allah şöyle buyurmıştır:

«Onlara su adamın haberini de oku: Ona ayetlerimizi verdik de onlardan

siyrildi, çıktı. Seytan onu pesine takti. Böylece azgınlardan oldu. Dileseydik elbette onu o ayetlerle yükseltirdik. Fakat o, yere saplandı ve hevesinin pesine düştü. Onun durumu, tipki su köpeğin durumuna benzer: Üstüne varsan da dilini sarkıtıp solur, biraksan da dilini sarkıtıp solur. İşte ayetlerimizi yalanlayanların durumu budur. Bu kıssayı anlat, belki düşünür (öğüt alır)lar. Ayetlerimizi yalanlayan ve kendilerine de zulmeden topluluğun durumu ne kötüdür!» (cl-A'râf, 175-177.)

Bel'am'm kıssasını İbn Kesir Tefsirimizde anı atmışızdır. İbn Abbas ile diğerlerinin söylediklerine göre o, ism-i azamî bilirmiş. Kavmi, kendisinden Musa ile adamlarına beddua etmesini dilemişlerdi ama o, bu bedduayı yapmaya yanaşmamıştı. İsrar üzerine kendisine ait bir merkebe binip İsrailoğullarının ordugahına doğru yürümüşü. Onları görebilecek kadar yüksek bir yere vardığında merkebi çökmüşü. Döverek hayvanı ayakta kaldırmıştı. Az bir mesafe daha yürüdükten sonra merkep yine çöküp oturmuştu. Öncekinden daha kuvvetli bir darbe ile hayvana vurarak onu ayakta kaldırmıştı. Merkep ona şöyle demişti: "Ey Bel'am! Nereye gidiyorsun? Görmüyor musun ki melekler beni geri çeviriyorlar? Sen kendilerine beddua etmek için Allah'ın peygamberi ile mü'minlere karşı mı gidiyorsun?" Bel'am yine hayvanı dövdü, onu biraz daha yürüttü. Neticede Hisban dağının üst taraflarına gelip Musa ile İsrailoğullarının ordugahına baktı. Onlara beddua etmeye başladı. Musa ile kavmine beddua etmek isterken dili kendisine itaat etmemiş, aksini yapmıştı. Kendi öz kavmine beddua etmişti. Bunun üzerine kavmi kendisini kinadılar. O da dilinin sürçtüğünü söyleyerek özür diledi. Dili çıkıp göğsünün üzerine geldi ve kavmine şöyle dedi: "İşte şimdi hem dünyam, hem de ahiretim gitti. Geriye ancak hile ve tuzak kaldı". Sonra kavmine emir vererek kadınları süslemelerini ve çeşitli eşyalarla onları İsrailoğulları arasına göndermelerini istedi. Bu kadınlar, götürdükleri eşyaları İsrailoğullarına sergileyecekler ve onlara satacaklardı. Kendilerini de İsrailoğullarına teklif edeceklerdi. Böyle yapınca belki İsrailoğulları kendileriyle zina yapacaklardı. Onlardan biri zina yaptığı takdirde artık Bel'am'm kavmi onların hakkından gelebilecekti! Adamları emre uyarak kadınlarını süslediler ve İsrailoğullarının ordugahına gönderdiler. Kisbete isimindeki bir kadını, İsrailoğullarının önderlerinden Zemri b. Selum'a ugradı. Denildiğine göre Zemrî, Sem'un b. Ya-kub'un kabile başkanı idi. Zemrî, o kadını alıp kendi çadırına soktu. Basbasa kalıp zina yaptıklarından dolayı Cenâb-ı Allah, İsrailoğullarının üzerine taun hastalığını saldı. Bu hastalık onları arasında yayılmaya başladı. Bu haber, Ayzar b. Harun'un oğlu Fenhas'a intikal edince o, demirden mızragını alarak zina yapılan çadıra gitti. Zina yapan kadınla erkeği o mızraga geçirip halka teshir etti- Kendisi de elini boğruüne dayayarak oturdu, mızragı sakalına dayadı. Ve sonra da göğe yükselterek şöyle dedi: "Allah'im! Sana karşı

gelenleri iste böyle cezalandırırız". Böyle dedikten sonra taun hastalığı, İsrail ogullarının üzerinden kalktı. O esnada hastalıktan dolayı İsrailogullar'ndan 70.000 kişi Ölmüştü. Bazıları ise Ölenlerin 20.000 kişi kadar olduğunu söylemişlerdir. Fen-has, babası Harun oğlu Ayzer'in ilk oğlu idi. Bu nedenle İsrailogullar, kestikleri kurbanların boyun kökünü, çene ve paça kısımlarını ona takdim ederlerdi. Mallarının ve ürünlerinin ilk çıkarını ve en kıymetlisini ona sunarlardı.

İbn İshak'm Bel'âm'la ilgili nakletmiş olduğu bu kıssalar doğrudur. Diğer selef uleması da bu yolda rivayetlerde bulunmuşlardır. Fakat herhalde Musa, Beyt-i Makdis'e girmeyi planladığı zaman Mısır diyarından ilk çıkışı esnasında planlamıştır. İbn İshak'm söylemek istediği de bu olabilir. Fakat ondan nakiller yapan bazı rivayetçiler, onun bu anlayışını idrak edememişlerdir. Tevrat'ta da bu görüşümüzü doğrulayan bazı nasları daha önce nakletmiştik. Doğrusunu Allah bilir. Belki de bu, onların Tih sahrasında dolasırlarken başlarına gelen bir başka kıssadır. Çünkü bu kıssada sözü edilen Hisban dağı, Kudüs'ten çok uzaktır. Ya da Musa Beyt-i Mukaddes'e doğru yol almakta iken bu dağın yanından geçmiştir. Nitekim Süddî, bunu açıkça ifade etmiştir. Doğrusunu Allah bilir. Her halükarda cumhur-u ulemanın takdiri şöyledir: Harun, Tih sahrasında kardeşi Musa'dan iki sene önce vefat etmiştir. Ondan sonra da Musa yine Tih sahrasında vefat etmiştir. Nitekim bu hususa, daha önce değinmiştik. Vefat ederken Musa, Rabbinden kendisini Beyt-i Makdis'e yakın kılmasını dilemişti. Bu dileği yerine getirilmisti. Böyle olunca da İsrailogullarını Tih sahrasından çıkarıp Kudüs'e götüreren zat, Yusa b. Nûn peygamberdir. Ehl-i Kitap ile diğer bazı tarihçilerin anlattılarına göre İsrailogullar, Tih sahrasından çıkıp Kudüs'e doğru gitmekte iken karsılarına Ürdün nehri çıkmıştı. Bunlar, Eriha denen yere kadar uzanmışlardı. Orası, kuvvetli bir kalesi, muhkemsurları, yüksek sataları ve kalabalık nüfusu olan bir şehirdi. Yusa ile İsrailogullar, orayı altı ay süre ile kusatma altında tuttular. Sonra günün birinde İsrailogullar borazanlar çalarak tek bir ağızdan tek birler getirdiler. Böyle yapınca da surlar dağılıp dökülmeye başladı. Onlar da şehre girip içinde buldukları malları ganimet olarak aldılar. 12.000 erkekle kadını Öldürdüler. Birçok hükümdarla muharebe ettiler. Denildiğine göre Yusa, Sam mmtikasmdaki hükümdarlardan otuzbir tanesini mağlup etmiştir. Kusatmalarının cuma günü ikinci vaktinden sonra sona erdiği nakledilir. Güneş battıktan sonra ya da batmak üzere iken cumartesi gününe gireceklerinden dolayı artık savaş anlayacaklardı. Güneşin battığını ya da batmak üzere olduğunu gören Yusa, güneşe hitaben şöyle demişti: "Sen de Allah'ın emrindesiii, ben de Allah'ın emrindeyim. Allah'im! Sen su güneşi tut, batmasın". Böyle dedikten sonra Cenâb-i Allah, güneşi batırmadı ve İsrailogullar o beldeyi fethettiler. O esnada gün battıktan sonra ay da doğmak üzereydi ki Yusa, Allah'a dua

ederek aya emir vermesini ve dogdurmamasini diledi. Su halde bu olayin cereyan ettigi gece, birinci ayin ondördüncü gecesi olmalıdır. Bu gecede günesin mezkur kissasi vuku bulmustur ki, bunu ileride de açıklayacagiz. Ay'la ilgili hadiseye gelince bunu Ehl-i Kitap kaynaklan naklederler. Ay'la ilgili hadisenin cereyan etmis olmasi, hadise aykiri degildir. Aksine bunda ne dogrul anabilen, ne de yalanlanabilen faydali bir ilave vardir. Fakat bu olayin, Eriha sehrinin fethi esnasinda vuku buldugunu söyleyenlerin ifadelerinde ihtilaf vardir. Dogrusunu Allah bilir ya, bu olay Beyt-i Makdis'in fethi esnasinda cereyan etmistir. Eriha sehrinin fethi, Beyt-i Makdis'in yani Kudüs'ün fethine vesile olmustur. Dogrusunu Allah bilir.

Imam Ahmed b. Hanbel, Ebu Hüreyre'den rivayet ederek Rasûlul-lah (s.a.v.)'m söyle buyurdugunu söylemistir:

«Günes, insanlardan hiç kimse için yerinde durdurulmamistir. Ancak Kudüs'e giderken geceleyin Yusa için durdurulmustur».

Bu hadisten de anlasildigina göre Beyt-i Makdis'i fetheden, Yusa b. Nun'dur. Musa degildir. Yine günesin durdurulup batinlmaması hadisesi de Eriha sehrinin fethinde degil, Kudüs'ün fethi esnasinda vuku bulmustur. Bunun da Yusa peygambere mahsus bir hal oldugu, hadisten anlasilmaktadir. Bu rivayet, baska bir yerde nakletmis oldugumuz su hadisin zayif oldugunu göstermektedir. Söyle ki:

"Peygamber Efendimiz'in, dizi üzerinde yatmakta oldugundan dolayi ikinci namazini kaçirmis olan Ebu Talib oğlu Ali için, günes tekrar geri döndürülerek ufka gelmis ve Ali de namazini kilmistir. O esnada Rasûlullah (s.a.v.) Allah'tan, günesi geri döndürmesini ve namazi kılabilmesi için günesin ufka gelmesini dilemistir. Bu dilegi üzerine günes de ufka geri gelmistir".

Bu hadisin sahih oldugunu, Ahmed b. Ebi Salih el-Misrî söylemistir. Ancak bu, ne sahih, ne de hasen hadisler arasinda yer almamaktadır. Ismi meçhul olan ehl-i beyt'ten bir kadın bu hadisi nakletmistir. Bazi kaynaklarda rivayet edilmesinin sebebi de budur. Dogrusunu Allah bilir.

Imam Ahmed b. Hanbel, Ebu Hüreyre'den rivayet ederek Rasûlul-lah (s.a.v.)'m söyle buyurdugunu söylemistir: «Peygamberlerden biri gaza yapmisti. Kavmine söyle demisti: "Bir kadınla evlenip de onunla gerdege girmemis olan, bir bina yapip da tavanini yerlestirmemis olan, koyun ya da gebe develer satin almıs olup da yavrularini beklemekte olan adam pesime düşmesin. Ardım sıra gelmesin". Böyle diyerek askerleriyle birlikte gazaya gitti. Bir kasabaya yaklasti. O esnada ikinci namazinin vakti sona ermek üzereydi. Günes'e: "Sen de Allah'in emrinde-sin ben de Allah'in emrindeyim. Allah'im su günesi azicik tut da bativer-mesin (ki namazimi kılabilirim)." dedi.

Sehri fethedinceye kadar günes ufukta bekleyip durmustu. Ganimetleri topladilar. Gelip yemesi için ates, ganimetlerin yanma geldi ama ganimetleri yakip yemedi. Bunun  zerine o peygamber söyle dedi: "I inizde ganimetten hirsizlik yapanlar var. Her kabileden bir adam gelip bana biat etsin". Bu buyrugu üzerine her kabileden bir adam gelip o peygamberle biatlesti. I lerinden bir adamin eli onunkine yapisti. Ona: "Ganimeti çalan sizin kabilenizdedir. Su halde senin kabileddeki bütün adamlar gelip bana biat etsinler." dedi. O kabilenin bütün adamlari gelip peygamberle biatlestiler. İki ya da üç kisinin eli peygamberininkine yapisti. Onlara: "Hirsizlik sizdedir. Ganimetten çalan, sizlersiniz." dedi. Onlar da çaldıkları öküz basi kadar bir altini getirip ganimetlerin arasina biraktilar. Ates te o ganimetleri yakip yedi. İste bizden önceki milletlerden hiçbirine ganimetler helal kilinmis degildi. Ancak Cen b-i Allah, bizim zayiflik ve acizligimizi g rd g nden dolayi ganimetleri bize helal kildi».[22]

Yusa ve beraberindeki İsrailogullan, fethettikleri sehre girdiklerinde Yusa, secde ve r k  vaziyetinde mütevazi olup Aziz ve Celil olan Allah'a s krederek oraya girmelerini emretti. Çünkü Cen b-i Allah, kendilerine o feth-i mübin'i müyesser kilmisti. Bunu daha önceden kendilerine va'd etmisti. Girerken de, " nce yaptigimiz serkeslikten dolayi günahlarimizi d s r ya Rab!" demelerini peygamberleri kendilerine tavsiye etmisti.

Ras lullah (s.a.v.) Efendimiz de fetih gününde Mekke'ye girerken son derecede mütevazi olup Allah'ina hamdedip s krediyordu. Devesinin üzerinde iken sakali, basini  ne egdiginden ötürü devenin semerine degmekte idi. Bunu da tevazuundan dolayi yapıyordu. Halbuki kendisiyle birlikte o kadar kalabalik bir ordu vardi ki o yesil ordunun kit'a ve sayilarini ancak Allah bilirdi. Bu vaziyette Mekke-i Mükerreme'ye girdikten sonra gusledip sekiz rek'at namaz kildi. Bu, zafere s k r namazi idi. Alimlerin bu konudaki meshur kavilleri budur. Bir baska rivayete göre kilmis oldugu bu sekiz rek'atlik namaz, kusluk namazi idi. Mekke'ye girisi, kusluk vaktine denk geldiği için böyle diyenler olmustur.

İsrailogullanna gelince onlar almış olduklari kavil ve fiili emirlere muhalefet ettiler. Sehrin kapisindan girerken arkasi üstü sürünerek girdiler. Girerken de "G nahlarimizi bagisla" diyeceklerine "Arpa içinde bugday tanesi" demislerdi. Yani onlar verilen emri degistirip alaya almislardi. Nitekim onların durumlarini bildiren su ayet-i kerime'de Cen b-i Allah söyle buyurmustur:

 Onlara: "Su kentte oturun, orada dilediginiz yerden yiyin, (Allah'a niyaz edip bizi) affet deyin ve secde ederek kapidan girin ki hatalarinizi bagislayalim; biz iyilik edenlere daha fazlasini da verecegiz." denildi.

I lerinden zulmedenler, (söyledigimiz) sözü, kendilerine söylenmeyen bir

sözle degistirdiler. Biz de haksizlik ettiklerinden dolayı üzerlerine gökten bir azap gönderdik.» (ci-Afrâf, i6i-i62.)

Bir baska ayet-i kerimede de onlara hitaben söyle buyurulmakta-dir: «Dedik ki: "Su sehre girin, oradan dilediginiz yerde bol bol yeyin; secde ederek kapidan girin ve Hitta (Ya Rabbi, bizi affet)" deyin ki, biz de sizin hatalarinizi bagislayalim. Biz, güzel davrananlara daha fazlasini veririz. Derken o zalimler, onu kendilerine söylenenden baska bir sözle degistirdiler. Biz de yaptiklari kötülüklerden dolayı o zulmedenlerin üzerine gökten bir azap indirdik.» (ci-Bakara, 58-59.)

Sevrî, Ibn Abbas'in ayet-i kelimesiyle ilgili olarak söyle dedigini rivayet eder: 'Yani küçük kapidan egilerek rükû vaziyetinde içeri girin'.

Mücahid ile Süddî ve Dahhak demisler ki: Ayet-i kerimede sözü edilen kapi, Kudüs'ün Hitta kapisidir.

Ibn Mes'ud demis ki: Emrolunduklarmm tersine baslarini egerek kapidan girdiler.

Bu da, Ibn Abbas'm "Arka üstü sürünerek kapidan içeri girdiler." deysisine aykiri düsmemektedir.

(Ya Rab bizi affet, deyin) ayetindeki vav, atif vav'i degil, haliyet va-vidir. Yani böyle diyerek secde vaziyetinde kapidan içeri girin. Ibn Ab-bas ile Ata, Hasan, Katade ve Rebi1 demisler ki: Israilogullari istigfarda bulunmakla emrolundular.

Buharî, Ebu Hüreyre'den rivayet ederek Peygamber Efendimizin söyle buyurdugunu söyledi: «Israilogullarina denildi ki: "Secde ederek kapidan girin ve "Bagisla bizi Ya Rabb!" deyin ki hatalarinizi bagislayalim". Onlar, bu buyrugu degistirdiler. Emrolunduklarinin tersine arka diyeceklerine "Arpa için üstü sürünerek kapidan girdiler ve:"(de bir tane" dediler"».[23]

Esbat, Ibn Mes'ud'un: «Derken o zalimler onu kendilerine söylenenden baska bir sözle degistirdiler.» (ci-Bakara, 59) ayet-i kelimesiyle ilgili olarak söyle dedigim nakletmistir: Israilogullan, "içinde siyah kil bulunan delik ve kizil renkte bir bugday tanesi" dediler. Bu muhalefetlerinden dolayı cezalandirildiklarini Cenâb-i Allah bize bildirmektedir. Üzerlerine azap olsun, diye taun hastaligini Cenâb-i Allah göndermistir. Nitekim bu husus, Buharî ve Müslim'in sahihlerinde de Zührî'nin Üsame'den rivayet etmis oldugu bir hadis ile sabittir. Üsame'nin rivayet ettigine göre Rasûlullah f s.a.v.) Efendimiz konuyla ilgili olarak söyle buyurmudur: «Bu hastalik (taun), sizden önceki bazi ümmetlerin kendisi ile azaplandinlmis olduklari bir azaptir.»

Neseî, Üsame b. Zeyd ile Hazine b. Sabit'ten rivayet ederek Rasûlullah (s.a.v.)'m söyle buyurdugunu söyledi:

«Taun bir azaptir ki onunla, sizden önceki (ümme)tler azaplandi-lar.»[24]

Israilogullan, Beyt-i Makdis'e yani Kudüs'e hakim olduktan sonra orada hüküm sürdüler. Allah'in peygamberi Yusa da aralarında Tevrat, ile hüküm veriyordu. Hayatinin sonuna kadar üzerlerindeki hakimiyetini devam ettirdi. 127 yasinda iken vefat etti. Musa'dan sonra yirmiye-di yil yasadi. [25]

Hizir Ve Ilyas Peygamberlerin Kissasi

Önceki sayfalarda da anlattigimiz gibi Musa peygamber, yanindaki ledünnî ilminden istifade etmek için Hizir peygamberin yanma gitmistir. Aralarında geçen hadiseleri Cenâb-i Allah, kutsal kitabının Kehf sûresinde anlatmistir. Biz de bununla ilgili tafsilati Ibn Kesir Tefsir'inde uzun uzadiya açıkladik. Ayrica Hizir peygamberden bahseden hadisi de nakletmistik. Yanma giden zatin, Israil ogullarının peygamberi ve kendisine Tevrat indirilmis olan Imran oglu Musa oldugunu da bildirmistik.

Hizir peygamberin adi, nesebi, peygamberligi ve günümüze kadar yasayip yasamadigi hususunda çeşitli görüşler ileri sürülmüştür. Bu konuda ileri sürülen görüşleri, burada Allah'in izni ile açıklamaya çalışacagiz.

Hafiz Ibn Asakir dedi ki: Ona Adem peygamberin oglu Hizir, derler. Çünkü Adem'in soyundan gelir, Ibn Abbas da onun Adem peygamberin sulbünden gelen Hizir oldugunu ve Deccal'i tekzib etmek için hâlâ yasayip beklemekte oldugunu söylemistir. Fakat bu garip bir rivayettir. Ebu Hatîm Sehl b. Muhammed b. Osman es-Sicistanî demis kî: Aralarında Ebu Ubeyde ile digerlerinin de bulunduğu üstadlarımız söyle demislerdir: Ademogulların en uzun ömürlüsü Hizir'dir. Adi da Hadran b. Kabil b. Adem'dir.

Ibn îshak demis ki: Adem (a.s.), vefat edecegi sirada ogullarina, ileride insanların taun felaketi ile karsilasacaklarini haber verdi. Tufan olduğu zaman kendisinin de cesedini yanlarına alip gemiye götürmelerini vasiyet etti. Kendilerine, belirttiği bir yere cesedini defnetmelerini söyledi. Tufan felaketi vuku bulduğu zaman babalarının cesedini mezardan çıkarip gemiye götürdüler. Tufandan sonra sular kuruyup gemi karaya oturunca Nuh, Adem'in ogullarina, babalarının cesedini alip vasiyet ettiği yere defnetmelerini emretti. Onlar da söyle dediler: Bu yerde kimseler yoktur. Issizdir. Onu buraya nasıl gömeriz?

Fakat Nuh, Adem'in cesedini oraya gömmeleri için ogullarina ısrar etti. Ve: "Adem, cesedini defnedecek adamin ömrünün uzun olması için dua etmistir." dedi. Fakat ogullari oraya o esnada gitmekten korktular ve babalarının cesedi yanlarında kaldı. Nihayet Hizir gelip Adem'in cesedini defnetti. Cenâb-i Allah da vâ'dini gerçeklestirdi, Hizir, Allah'in diledigi bir zamana kadar yasayacaktır.

İbn Kuteybe, "Maarif adli eserde Vehb b. Münebih'ten bahsederek şöyle der: Hızir'in adı Belya'dır. Belya b. Melkan b. Falig b. Abir b. Salih b. Erfahsis b. Sam b. Nuh (a.s.) olduğu söylenir.[26]

İsmail b. Ebi Üveys dedi ki Hızir'in adı, Muammer b. Malik b. Abdullah b. Nasir b. Ezd'dir. Diğerleri ise şöyle dediler: Hızir'in adı, Hadron b. Amayil b. Elyefez b. İsa b. İshak b. İbrahim el-Halil'dir. O nun adının Er-miya b. Halkiya olduğunu söyleyenler de vardır. Doğrusunu Allah bilir.

Hızir'in, Mısır hükümdarı Firavun'un oğlu olduğunu söyleyenler de olmuştur. Bu, gerçekten garip bir rivayettir. Ve aynı zamanda zayıftır, İlyas'ın kardeşi Malik'in oğlu olduğu da, söylenen rivayetler arasındadır. Zülkarneyn'den önce yaşadığı söylenir. İbrahim peygambere inanıp onunla birlikte hicret eden bir adamın oğlu olduğu da gelen rivayetler arasındadır. Bestasib b. Behrasib zamanında peygamberlik yapmıştır, İbn Cerir der ki: Doğrusu şu ki o, Feridun b. Esfiya'nın hüküm sürdüğü devreden önce yaşamıştır. Nihayet Musa peygamber gelip onunla buluşmuştur.[27]

Hafız İbn Asakir'in Said b. Müseyyeb'den yaptığı rivayete göre Hızir'in anası Rumlardan, babası da Fars lar dan dir. Onun, Firavun zamanındaki İsrailoğullarının peygamberlerinden biri olduğu söylenmektedir.

Ebu Zer'a, "Delailü'n-Nübüvve" adli eserinde Ubeyy b. Ka'b'dan rivayet ederek Rasûlullah (s.a.v.)'ın şöyle buyurduğunu söyler: «Miraca götürdüğüm gece güzel bir koku hissettim. Cebrail'e: "Bu güzel koku nereden geliyor?" diye sordum. O da: "Bu, tarak sahibi kadın ile iki oğlunun ve kocasının mezarlarının kokusudur." diye cevap verdi.»

Bu olayın evveliyatı şöyledir: Hızir, İsrailoğulları peygamberlerinin en şerefliilerindendi. Manastırdaki bir rahibe ugramıştı. Rahib onun içindeki cevheri keşfetmiş ve ona Allah'ın hak dinini (İslam'ı) öğretmişti. Hızir buluga erince babası, onu bir kadınla evlendirdi. Hızir da o kadına İslam'ı öğretti. Ve hiç kimseye birşey söylememesi için kadından söz aldı. Hızir, kadınlarla cinsel temasta bulunmayan bir adamdı. Daha sonra karısını boşadı. Babası, onu başka bir kadınla evlendirdi. Hızir ona da İslâm'ı öğretti ve hiç kimseye birşey söylememesi, için ondan söz aldı. Sonra o kadın da boşadı. Bosadığı bu kadınlardan biri Hızir'in sırrını sakladı, diğeri ise ifşa etti.

Hızir oradan kaçıp denizdeki bir adaya vardı. Orada odun toplamakta olan iki adamın yanına doğru gitti. Adamlar onu gördüler ama biri onu gördüğünü gizledi. Diğerisi ise gördüğünü herkese duyurdu. Ona:

Seninle birlikte Hızir'i gören bir baskası var mıdır? diye sordular. O da: Evet, falan adam benimle birlikte idi, dedi. Arkadasına sordular ama o, Hızir'i gördüğünü gizledi. Dinlerine göre yalan söyleyen kimsenin öldü-

rölmesi gerekiyordu. Hızir'i, gördüğünü iddia eden kisi bu iddiasını ispatlayamadığı için öldürüldü. Hızir'i gördüğünü gizleyen adam, Hızir'in sirrini saklayan karisiyle evlendi. Bir ara o kadın, sarayda Firavun'un kizinin saçını taramakta iken elindeki tarak yere düştü ve: "kahrolası Firavun." dedi. Bunu isiten kızı, durumu babasına iletti. O kadının da iki oğlu ve kocası vardı. Firavun onları huzuruna çağırdı. Kadın ile kocasına, dinlerinden dönmelerini söyledi, fakat onlar buna yanaşmadılar. Firavun, onları ölümle tehdit edince ikisi de şöyle dediler: "Bizi öldürdüğün taktirde bari bizleri aynı mezara gömerek bir iyilikte bulun". Firavun onları öldürttükten sonra aynı mezara gömdürdü ve: "Onların ikisinden daha güzel kokan birini görmedim." dedi. Ve o kadın Cennet'e girdi. Hızir'la ilgili bu tarak hikayesi, zannederseniz Ubeyy b. Ka'b tarafından bu kısıya ilave edilmistir. Ya da Abdullah b. Abbas'm ilavesidir. Doğrusunu Allah bilir. Bazılarının dediklerine göre Hızir'in künyesi, Ebu'l-Abbas'tir. Doğrusunu Allah bilir. Hızir kelimesi, onun meshur lakabidir.

Buharî, Ebu Hüreyre'den rivayet ederek Peygamber (s.a.v.)'in şöyle buyurduğunu söylemiştir:

«Hızir, ak bir toprak üzerine oturmuş sonra da o toprak kendisinin ardından titresip yeşil bitkilerle kaplanmistir».[28]

Hattabî dedi ki: Hızir peygamberin yüzü parlak ve yaratilisi güzel olduğu için kendisine Hızir adı verilmiştir, diye söylenir. Ben de derim ki bu, Buharî'nin, "Sahihi"nde sabit olan hadise aylan değildir. O hadiste sabit olan ifadeler, daha güçlü ve akla daha yakindir. Hafız b. Asakir de İbn Abbas'dan rivayet ederek Peygamber Efendimizin şöyle buyurduğunu söylemiştir: «Hızir, beyaz (otsuz ve çorak) bir yerde namaz kildi, sonra orası titresip yeşile büründü».

Önceki sayfalarda da anlatıldığı gibi Musa ile Yusa geri gelip iz ta-kib ederek Hızir'in yamna geldiklerinde onu denizin ortasında bir kilim üzerinde gördüler. Bir örtüye bürünmüştü. Örtünün bir ucunu ayaklarının altına, diğer ucunu da basının altına koymuştu. Musa ona selam verdiğinde yüzündeki örtüyü açıp selamina karşılık vermiş ve senin mintikanda emniyette miyim, sen kimsin? diye sormuştu. O da ben Musa'yım, diye karşılık vermişti. Hızir, İsrailogulların peygamberi Musa mı? diye sorunca Musa da, evet diye karşılık vermişti. Sonra Kur'ân-i Kerîm'de anlatıldığı üzere bir süre arkadaşlık ettiler ve bazı durumlarla karşılaştılar. Kur'ân-i Kerîm'deki kısıların anlatılısındaki ifadeler bazı yönlerden onun peygamber olduğunu ispatlamaktadırlar. Söyle ki:

1- Cenâb-i Allah, onun hakkında şöyle buyurmuştur:

"(Orada) kullarımızdan bir kul buldular ki, biz ona katimizden bir rahmet vermistik ve ona katimizden bir ilim öğretmistik» (ei-Kehf, 65.)

2- Musa peygamber, ona söyle demisti:

«"Sana öğretilenden, bana dogruyu bulmama yardım edecek bir bilgi öğretmen için sana tabi olabilir miyim?" dedi. (O da):"Sen benimle (beraber bulunmaga) sabredemezsin." dedi. "Sana bildirilmeyen birseye nasıl dayanabilirsin?".

"(Musa): "Insaallah, dedi. Beni sabredici bulursun. Senin emrine karsi gelmem". (O kul):"O halde, dedi; eger bana tabi olursan, ben sana anlatmacya kadar (yaptigim) hiç birsey hakkında bana soru sorma." (el-Kehf, 66-70.)

Eger Peygamber degil de veli olsaydi, Musa'ya bu sekilde hitab etmezdi. Ve ona böyle cevap vermezdi. Bilakis Musa onunla arkadaslik etmek istedi ki, Cenâb-i Allah'in özel olarak ona vermis oldugu ilmi öğrensin. Eger peygamber olmasaydi, masum (günahlardan korunmus) olmazdi. Büyük bir peygamber, serefli bir elçi ve ismet sifatina sahip olan Musa da onunla arkadaslik etmek için büyük bir arzu ve istiyak göstermezdi. Ismet sifatina vacib olarak sahip olmayan bir velinin, ilmini öğrenmek için arzu göstermezdi. Bir asir bile beraber dolasmasi gereksey-di dahi Musa onun yanma gidip durumunu öğrenmeye karar vermisti. Onunla bulustugunda ona karsi mütevazi olup boyun egdi; onu tazim etti. Ondan istifade etmesine imkan verecek bir sekilde ona tâbi oldu. Bu da, Hızir'in Musa, gibi vahye muhatab bir peygamber oldugunu ispatlamaktadır. Allah'la konusma serefine nail olan ve Israilogullarımın büyük peygamberlerinden biri olan Musa'nin sahip olamadigi ledünnî ilimlere ve nebevi sirlara o, özel olarak sahip kilinmisti. Rummanî, bu anlatılanlari ileri sürerek Hızir'in peygamber oldugunu ifade etmektedir.

3-Hızir peygamber, Kur'ân-i Kerîm'de anlatildigi gibi bir çocuğu Öldürmüştü. Bu da her şeyi bilen yüce Allah'in kendisine vahyi neticesinde olmustu. Bu, onun peygamber oldugunu ispatlayan basli basina bir delildir. Onun masum oldugunu gösteren apaçık bir burhandir. Çünkü veli kimse, sadece aklina estigi için baskalarini öldürmeye tesebbüs edemez. Zira onun akli, masumiyet sifatıyla muttasif degildir. Akli hata yapabilir. Hızir peygamber, henüz bulug çağina ermemis olan o çocuğu öldürmeye tesebbüs ederken, onun buluga erdikten sonra kafir olacagini, ayrıca kendisini çok sevdiklerinden dolayi ebeveynini de küfre sürükleyecegini bilmisti. Dolayisiyla onun öldürülmesinde fayda vardi. Canini almakla, ebeveynini küfre karsi korumus olacakti. Bu da Hızir'in, peygamber oldugunu ve masumiyeti ile Allah tarafından desteklendigini gösteren bir delildir.

Seyh Ebü'l-Ferec, Ibn el-Cevzî'ninde bu metodu takib ederek Hızir'in peygamber oldugunu ispatladigini müşahede ettim. Rumma-nî'nin de bu

yolla onun peygamberligini ispatladigini nakletmis tim.

4- Hızır peygamber, yaptığı işlerin yorumunu ve gerekçelerini Musa'ya açıkladıktan sonra söyle demisti: Bütün bunlar, "Rabbinden bir rahmettir. Ben onu kendiligimden yapmadım" aksine bana verilen emir ve vahiy nedeniyle yaptım". Bu da onun peygamber olduğunu ispatlamaktadır. Fakat peygamberliği onun velî olmasına da engel değildir. Rasûl olmasına hiç engel değildir. Fakat onun bir melek olduğunu söylemek, gerçekten gariptir. Dedigimiz gibi onun peygamberliği sabit olduktan sonra, velî olduğunu söyleyenlerin sözlerini aktarmaya gerek kalmamaktadır. Velîler, zahiri seriat erbabinin vakif olamadıkları bazı hakikatlere vakif olurlar.

Hızır peygamberin zamanımızda da mevcut olup olmadığı hususundaki ihtilafa gelince; cumhur-i ulemaya göre o, günümüze kadar varlığını sürdürmüştür ve halen de yaşamaktadır.

Denildi ki: O, tufandan çıkmalarından sonra evlatlarının yanında bul-unan Adem'in cesedini defnetmiş ve uzun müddet yaşamasi yolunda Adem tarafından yapılan duaya mazhar olmuştur. Ayrıca onun âb-i hayat içtiginden dolayı günümüze kadar yasadığı da söylenir. Hızır'ın zamanımıza kadar yasadığına dair delil teskil edici bazı haberler nakledilmiştir ki, bunları ileride Allah izin verirse nakledeceğiz. Güvencemiz ve dayanagımız Allah'tir.

Ayrilirken Hızır peygamber, Musa'ya bazı tavsiyelerde bulunmustu. Söyle ki:

"İste, dedi. Bu, benimle senin aramızın ayrılmasıdır. (Simdi) sana sabredemediğin şeylerin iç yüzünü haber vereceğim" (el-Kehf, 78.)

Bu tavsiyelerle ilgili birçok rivayetler nakledilmiştir. Örneğin, Bey-hakî'nin naklettigine göre Musa ile Hızır birbirlerinden ayrılırırken Musa ona: "Bana bazı tavsiyelerde bulun." demisti. Hızır da ona söyle bir tavsiyede bulunmustu: "Faydalı ol, zararlı olma. Güler yüzlü ol, asik yüzlü olma. İnattan vazgeç ve gereksiz konusmalara girisme. Tuhaf bulmadığın şeyler için de gülme".

Ve'n b. Münebbih'in anlattigina göre Hızır, Musa'ya söyle demis: "İnsanlar dünyada, dünyaya olan bağılıkları oranında eziyet görürler", Bîr b. Haris el-Hafî'nin anlattigina göre Musa, Hızır'a, "Bana tavsiyede bulun" demis, Hızır da ona: "Allah, kendisine taatte bulunmani sana nasib ve müyesser etsin." demis.

Hafız ibn Asakir, Hattab oğlu Ömer'den rivayet ederek Rasûlullah(s.a.v.)'m söyle buyurduğunu söylemiştir: "Kardesim Musa dedi ki: "Ya Rabb, ben Hızır'la nasıl buluşurum?". Hızır güzel kokulu beyaz elbiseli bir genç suretinde ona geldi ve: "Allah'ın selami ye' rahmeti senin üzerine olsun ey

Imran oğlu Musa. Rabbin sana selam söylüyor." dedi. Musa da şöyle karşılık verdi: "O selamdır ve selam da O'nadır. Âlemlerin Rabbi Allah'a andolsun ki, O'nun nimetlerini sayamam ve O'nun yardımı olmadan da sükrünü eda etmeye muktedir olamam".

Musa sonra şöyle dedi: "Bana, senden sonra fayda verecek bir tavsiyede bulunmam istiyorum".

Hizir, ona su tavsiyede bulundu: "Ey ilim taleb eden! Konusan, dinleyenler kadar usanmaz. Öyle ise konuşurken dinleyicilerini usandırma. Bil ki kalbin bir kabdır. Kabini dolduracak şeylerin neler olduğuna dikkat et ve Özen göster. Dünyadan yüz çevir ve onu arkana at. Çünkü orası, senin için kalınacak bir yer değildir. Sen orada ebedî kalıcı değilsin. Orası, kullar için ahirete hazırlanmak ve azık elde etmek yeridir. Nefsini sabra alistir ki, günahlardan kurtulasın.

Ey Musa! Eger ilim elde etmek istiyorsan, kendini ilme ada. Çünkü ilim, kendini ilme adayanlara verilir. Fazla konuşup da yanılma. Çünkü çok konuşmak, âlimler için bir lekedir ve zayıf kimselerin kötü yanlarını açığa çıkarır. Sen orta yolu takib et. Böyle yaparsan, başarıya ulaşır ve doğru 3'Oluda olursun. Cahillerden ve onlarla tartismaktan uzak dur. Beyinsizlere karşı yumuşak huylu ol. Çünkü böyle yapmak, hikmet sahibi kimselerin kâridir, âlimlerin de süsüdür. Cahilin biri sana küfrederse, sen yumuşak huylu olup ona karşı cevap verme. Akıllılık ederek ondan yüz çevir, yanında durma, çünkü yanında durduğun takdirde onun sana dokundurduğu cahillik ve küfür, daha kötü ve daha zararlı olur.

Ey Imran oğlu Musa! Sana az bir ilim verildiği görüşünde değilsin ama çabuk davranmak, insana zorluk getirir. Ey Imran oğlu Musa! Açmasını bilmediğin kapıyı kapama; kapamasını bilmediğin kapıyı da açma. Ey Imran oğlu Musa! Dünyaya sonsuz ragbeti olan, halini kötü gören, hükmünde ve takdirinde Allah'ı suçlayan kimse nasıl zahid olur? Hevesine mağlub olan kimse, şehvetlerden kurtulabilir mi? Cehaletin kusatması altında kalan kimseye, ilim taleb etmenin faydası olur mu? Elbette olmaz. Çünkü bunlar ahiret için çalistiklerini iddia ettiği halde dünyaya yönelmektedirler.

Ey Musa! Öğrendiğin şeyi kendisiyle amel etmek için öğren, yoksa kuru laflar üretmek için öğrenme. Yoksa sorumluluk altında kalırsın. Aydınlik ve nurundan ise, baskaları yararlanır. Ey Imran oğlu Musa! Zühd ve takvayı, giysi gibi üzerine al. İlim ile zikrullah, senin sözlerin olsun. Bol bol iyilik yap. Çünkü sen kötülüklere maruz kalmaktasın. Kalbini de ilahî korku ile doldur. Çünkü böyle yapman, Rabbin hoşnut kılar. Hayır işle, çünkü sen mutlaka kötülüğe maruz kalacaksın. Eger aklında tutarsan bunlar senin için yaptığım öğütlerdir".

Böyle dedikten sonra Hizir çekip gitti. Musa da orada sıkıntı içinde üzüldü

aglamaya basladi.

Bunun sahih bir rivayet oldugunu düşünmüyorum. Zannedersem bu, birçok imamlar tarafından yalanci diye ilan edilen Zekeriyya b. Yahya el-Vekkad el-Misri'nin uydurmasidir. Hafiz b. Asakir'in bu rivayet karsisinda susmus olmasini hayretle karsiliyorum.

Hafiz Ebu Nuaym el-Isfahanî, Ebu Umame'den rivayet ederek Rasûlullah (s.a.v.)'m ashabina söyle dedigim söylemistir: «"Size Hızir'dan söz edeyim mi?". Evet Ya Rasûlullah, dediler. Buyurdu ki: "Bir ara günün birinde Israilogullarinin pazarinda Hızir dolasmakta iken, efendisi ile mükateplik akdi yapmis bir köleyle karsilasti. Köle: "Bana sadaka ver, Allah senin malina bereket katsin." deyince Hızir su cevabi verdi: "Ben Allah'a inanmisim ki onun diledigi birsey olur". Fakat benim yanimda sana verecek birsey yoktur. O düskün (köle) söyle dedi: "Ben Allah rizasi için senden istedim ama sen bana sadaka olarak bir sey vermedin. Senin yüzünde semaya baktim ve bereketin sende olacagini ümit ettim". Hızir ona su cevabi verdi: "Emin ol ki bende sana verecek birsey yoktur. Ancak beni alip pazarda satarsan, bedelim senin olsun". Düskün (köle) söyle dedi: "Bu dogru olur mu?". Hızir ona su cevabi verdi: "Evet, ben sana gerçegi söylüyorum. Sen büyük bir zatin adina benden dilekte bulundun, ben senin önünde Rabbimin kiymetini yere düşürmem. Sen beni sat ve bedelini al".

Düskün (köle), Hızir'i alip pazara götürdü ve 400 dirheme sattı. Hızir, kendisini satın alan adamin yanında bir süre kaldı, bir gün ona söyle dedi: "Sen beni yararlanmak için satın aldın. Bana bir iş söyle de yapayım". Efendisi ona söyle dedi: "Seni zahmete sokmak istemiyorum. Sen yasli ve zayıf bir adamsın". Hızir: "Hayır, çalışmak benim agrima gitmez." dedi. Efendisi de: "Öyle ise su tasları tasiyiver." dedi. O tasları bir günde ancak altı kişi tasiyabilirdi. Tasları tasima emrini verdikten sonra efendisi, bazı işlerini germek için dışarı gitti. Döndüğünde Hızir'in, bir saat içinde o tasları tasimis olduğunu gördü. Ve: "Güzel yaptın, iyi iş becerdin. Bunu yapabileceğini zannetmiyordum." dedi. Sonra efendisinin bir sefere çıkması gerekiyordu. Hızir'a söyle dedi: "Seni güvenilir bir kimse sanıyorum. Ben seferde iken aileme güzelce bak". Hızir: "Bana yapacağım bir iş söyle." dedi. Efendisi de: "Ben seferden dönünceye kadar evim için kerpiç dök." dedi ve çekip sefere gitti. Döndüğünde binasının yapılmis olduğunu gördü ve: "Allah rizasi için söyle, senin yolun, senin işin nedir?" diye sordu. Hızir da su karşılığı verdi: "Sen Allah adına bana soru sordun. Allah adına benden dilekte bulunan bir kimse beni köleliğe düşürdü. Alları rizasi için köle oldum. Kam olduğumu sana bildireceğim. Ben adını duymuş olduğun Hızir'im. Düskün bir kimse, benden bir sadaka istedi. Fakat yanimda ona verecek bir şeyim yoktu. Ama Allah rizasi için benden istediği için ben de

kendi nefsimi ona bagısladım. Beni götürüp pazarda sattı. Köle olarak senin yanına geldim. Sana sunu diyeyim ki bir kimseden Allah rizası için birsey istenilir de o, istenilen şeyi vermeye muktedir olduğu halde isteyeniy geri çevirirse, kıyamet gününde hareket edemiycek derecede bir deri bir kemik kalır".

Adam ona söyle dedi: "Allah'a iman ettim Ey Allah'ın peygamberi! Bilmeden sana eziyet ettim". Hızir ona söyle dedi: "Zararı yok. Sen iyi davrandım". Adam, kendisine söyle bir teklifte bulundu. "Ey Allah'ın peygamberi, anam babam sana feda olsun. Ailem ve malım hakkında nasıl dilersem öylece hüküm ver: Ya da dilersem seni azad edeyim ve serbest bırakayım". Hızir da: "Sen beni azad edip serbest bırak ki Rabbime ibadet edeyim." dedi. Böyle deyince adam da onu serbest bıraktı ve hürriyetine kavusturdu. Hızir söyle dedi: "Beni köleliğe düşüren sonra da kölelikten kurtaran Allah'a hamd olsun".»

Ibn el-Cevzî bu hadisi, "Acaletü'l-Muntazir fi serhi Hali'l-Hızir" adlı eserinde Abdü'l-Vehhab b. Dahhak kanalı ile rivayet etmiştir.

Hafız Ibn Asakir, Süddü den naklederken söyle der: Hızir ile İlyas kardestiler. Babaları-bir hükümdardı. İlyas, babasına söyle demisti: "Babacığım, kardesim Hızir'in mülkte gözü yoktur. Eger onu evlendirir-sen belki onun çocuğunun mülkte gözü olur". İlyas'm böyle demesi üzerine babası, Hızir'i güzel ve bakire bir kadınla evlendirdi. Gerdege girdikten sonra Hızir, karısına söyle dedi: "Benim kadınlara ihtiyacım yok. İstersen seni bosayıp serbest bırakırım. İstersen yanımda kalır, Aziz ve Celil olan Allah'a ibadet eder, sirrimi da saklarsın". Kadın, evet, dedi ve Hızir'la birlikte bir sene kaldı. Bir sene geçtikten sonra kayınpederi olan hükümdar, kendisini yanına çağırarak söyle dedi: "Kızım sen de genç bir kadınsın, oğlum da genç bir erkektir. Hani nerede çocuk?". Kadın ona söyle cevap verdi: "Çocuk ancak Allah'ın yanındadır. Allah dilerse çocuk olur. Dilemezse olmaz". Gelininin böyle demesi üzerine babası Hızir'a emir vererek karısını bosattı ve oğlunu bir çocuklu dul bir kadınla evlendirdi. Hızir onunla gerdege girdikten sonra Önceki karısına söylediklerinin aynısını ona da söyledi. Kadın, Hızir'in yanında kalmayı kabul etti. Aradan bir sene geçtikten sonra babası çocuklarının olup olmadığını sorunca kadın; "Senin oğlunun kadınlara ihtiyacı yoktur!" diye cevap verdi. Bunun üzerine babası Hızir'i çağırttı ama o kaçıp gitti. Pesine adam saldı ama onu bir türlü yakalayamadı. Denildigine göre, sirrini ifsa ettiği için Hızir, ikinci kadını öldürdü. Bu sebeble evden kaçıp gitti. Ve diğerini serbest bıraktı. O kadın da sehrin bir tarafında ikamet edip Allah'a ibadet etmeye başladı. Günün birinde bir erkek onun yanından geçiyorken Bismillah dedigini isitti. Kadın, ona: "Bu ismi nereden öğrendin?" diye sorunca adam söyle cevap verdi.

"Ben Hızır'ın arkadaşlarımdanım". Böyle deyince kadın, o erkekle evlendi ve ona birkaç çocuk doğurdu. Aradan bir müddet geçtikten sonra Firavun'un kızının saçını taramakla görevlendirildi. Günün birinde kadın, Firavun'un kızının saçını taramakta iken elindeki tarak yere düştü ve Bismillah dedi. Firavunun kızı: "Sen bu ad ile babamı mı kastediyorsun?" diye sorunca o da su cevabı verdi: "Hayır. Benim, senin ve babanın Rabbi olan Allah'ın adını kastediyorum". Firavun'un kızı, bu olayı babasına bildirince Firavun büyük bir kazanın kaynatılmasını emretti. Sonra da kadına, kendini bu kazanın içine atmasını söyledi. Kadın, kazanın altındaki atesin alevlenmekte olduğunu görünce kendini kazanın içine atmak istemedi. Fakat yanı başında duran küçük oğlu ona: "Anacığım sabret, doğrusu sen hak üzerindesin." deyince kadıncagiz kendini atese attı ve öldü. Allah ona rahmet etsin.

Hafız İbn Asakir, Enes b. Malik'ten rivayet ederek der ki: "Hızır, bir gece Peygamber Efendimiz'in yakınına geldi. Onun söyle dua ettiğini isitti: "Allah'im, beni korkuttuğun şeylerden kurtaracak şeyleri bildirme hususunda bana yardım et. Ve kendilerine arzulattığım şeyler hususunda salih kimselerin sevk ve arzusunu bana da nasib et". Bunun üzerine Hızır, Enes'i Hz. Peygamber'e göndererek selam söylemesini ten-bihledi. Peygamber Efendimiz de onun selamina karşılık verdi. Hızır, Enes'i Peygamber Efendimiz'e gönderirken ona söyle demesini de ten-bihledi: "Ramazan ayım diğer aylara üstün kıldığı gibi Allah seni de diğer peygamberlere üstün kılmıştır. Cuma gününü diğer günlere üstün kıldığı gibi senin ümmetimin de diğer ümmetlere üstün kılmıştır".

Bunun senedi de metni de sahih değil, bilakis yalandır. Nasıl olur da Hızır'ın kendisi bizzat Rasûlullah'm huzuruna gidip Müslüman olduğunu ilan etmez ve ondan ilim öğrenmez de Enes'i aracı olarak ona gönderir? Bu, olacak şey değildir.

Mesayih'ten nakledilen bazı hikayelerde anlatıldığına göre güya Hızır onların yanına varıp selam verir, adlarını, menzillerini, durumlarını da bilir. Bunları bilir de Musa'nın kim olduğunu bilmezmiş. Bu olacak şey midir? Musa ki zamanında Allah onu, diğer insanlara karşı seçip üstün kılmıştı. Buna rağmen Musa kendisini tanıtmadan Hızır onu tanıyamamıştı! Hafız Ebu'l-Hasen b. el-Münadî, Enes'in rivayet ettiği hadisi naklettikten sonra söyle demiştir: Hadisçiler, bu hadisin senedinin münker ve metninin de sakat olduğu hususunda ittifak etmişlerdir. Bunda uydurma ifadeler bulunduğu açıkça görülmektedir.

Şimdi de Hafız Ebu Bekir el-Beyhakî'nin, Enes b. Malik'ten rivayet ettiği hadise gelelim: Rasûlullah (s.a.v.) dar-ı bekaya irtihal edince sahabeleri onun nasinin etrafını çevrelediler. Yanı başında toplanıp ağlamaya başladılar. O sırada kir sakallı, iri yapılı, parlak yüzlü bir adam gelerek

cemaatin omuzlarına basa basa ilerledi ve Rasûlullah'm naasi-nin yanma gelip agladi. Sonra Rasûlullah'm sahabelerine dönerek söyle dedi: "Allah katinda her musibetin bir tesellisi vardır. Kaybedilen her şeyin bir karsiligi vardır. Yok olan her şeyin bir bedeli vardır. Allah'a yönelin ve ragbetiniz ona olsun. Sizi imtihan etmekte iken dahi gözetim altında tutmaktadır. Dikkatli olun". Böyle dedikten sonra o adam gitti. Sahabeler birbirlerine: Su adami tanidiniz mi? diye sordular. Ebu Bekir (r.a.) ile Ali (r.a.): Evet o, Allah'in Rasûlü'nün kardesi Hizir peygamberdir, dediler.

Buhari, bu hadisin münker oldugunu, Ebu Hatim de zayif oldugunu söylemistir.

Safi de, Müsned'inde söyle demistir: Kasim b. Abdullah b. Ömer, Ali b. Hüseyin'den rivayet ederek söyle dedi: Rasûlullah (s.a.v.) vefat etti-. ginde taziye yapildi. O esnada söyle bir ses duyuldu: "Her musibetin tesellisi Allah'tadir. Yok olan herseyin karsiligi Allah'tadir. Elden giden her şeyin bedeli Allah'tadir. Allah'a dayanip güvenin ve O'na dönün. Asil musibete ugrayan kisi, sevaptan mahrum olan kisidir". Ali b. Hüseyin, bu sesin sahibim tanidiniz mi? Bu Hizir'dir, dedi.

Safii'nin seyhi (hocam) Kasim b. Abdullah b. Ömer'in yalanci ve metruk bir sahis oldugu, Ahmed b. Hanbel ile Yahya b. Main tarafından ifade edilmistir. Dogrusunu Allah bilir.

Abdullah b. Vehb, Muhammed b. Münkedir'den rivayet ederek dedi ki: Hattab oğlu Ömer hazretleri bir cenaze namazini kilmakta iken görünmezlerden bir ses duydu. O ses söyle diyordu: "Ey Ömer, Allah sana merhamet etsin. Acele etmeden namaza kavusalim". Ömer, safa yeti-sinceye kadar onu bekledi ve onun cenaze için söyle dua ettigini söyledi: "Allah'im, eger sen buna azap edersen, dogrusu bu sana çok isyan etmistir. Eger bunu bagislarsan dogrusu bu senin rahmetine muhtaçtir".

Cenaze defnedilirken de ona söyle dedi: "Ey su mezara giren kisi! Eger sen yönetici, vergi memuru, hazine bekçisi, ya da katip yahut polis degil isen, sana ne mutlu!".

Hiz. Ömer dedi ki: "Su adami yakalayip getirin de onun namazini, sözlerim ve kim oldugunu soralım". Böyle deyince adam hemen kaybo-luverdi. Ardi sira baktiklarinda ayak izinin bir zir'a uzunlugunda oldugunu gördüler. Hiz. Ömer de, "Vallahi bu, Hiz. Peygamberin kendisinden bahsetmis oldugu Hizir peygamberdir." dedi.

Bu rivayette de belirsizlik ve kopukluk vardır. Böyle rivayetler sahih olmaz.

Hafiz Ibn Asaldr, Ebu Talip oğlu Ali (r.a.)'nin söyle dedigini rivayet etmistir: "Gecenin bir vaktinde tavaf için Mescid-i Haram'a gittim". Bir de baktim ki, Ka'be'nin örtüsüne tutunmus bir adam söyle dua ediyor: "Ey herkesin

duasını isiten, ey bütün dilekleri karistirmayan, ey bütün ısrarlı istekler karsısında zorlanmayan Allah'im! Affinin serinliğini, rahmetinin tatlılığını bana nasib et!". Ben de ona: "Su söylediklerini bana tekrarla." dedim. Bana: "Sen bu söyle diklerimi isittin mi? diye sorunca ben de evet, diye cevap verdim. Bana dedi ki: "Hizir'in nefsi elinde bulunan Allah'a yemin olsun ki - Hz. Ali, onun Hizir olduğunu söylemisti-herhangi bir kul farz namazın ardı sıra bu duayı yaparsa, Allah onun günahlarını mutlaka bağışlar. Günahlar deniz köpüğü, ağaçların yaprakları ve yıldızların sayısı kadar çok olsa dahi, Allah yine de onun günahlarını bağışlar".

Dogrusunu Allah bilir ya bu rivayette sahih degildir.

Tirmizî, Muhammed b. Yahya'dan rivayet ederek söyle dedi: Bir ara Ebu Talib oğlu Ali, Ka'be'yi tavaf ediyordu. Ka'be'nin örtüsüne tutunmuş bir adam gördü. Adam söyle dua ediyordu: "Ey herkesin duasını isiten, ey dilekte bulunanların dileklerine icabet eden, ey ısrarla temennide bulunanlardan bikip usanmayan! Affinin serinliğini, rahmetinin tatlılığını bana nasib et". Ali, ona söyle dedi: "Ey Allah'ın kulu, su duanı bir daha tekrarlar misin?". Adam, sen onu isittin mi? deyince Ali de: Evet, diye cevap verdi. Adam söyle dedi: "Her namazın arkasından bu duayı oku, Hizir'in nefsi elinde bulunan Allah'a yemin olsun ki bu duayı okuyan kimsenin günahları gökteki yıldızlarla yağmurlar kadar, yerdeki çakıl taslarıyla topraklar kadar çok olsa dahi, bir göz açıp kapayıncaya kadar bütün günahları bağışlanır".

Bu rivayetin senedinde, adı bilinmeyen bazı kimseler vardır. Ve bu rivayet senedinin zincirinde de kopukluk vardır. Dogrusunu Allah bilir. Ibn el-Cevzî de, Ebu Bekir b. Ebi'd-Dünya kanalıyla bu rivayeti aktarmıştır. Ancak onun bu rivayetinde, mezkur adamin Hizir olduğuna delâlet eden bir ifade mevcut değildir.

Hafız Ibn Asalar, Ibn Abbas'dan rivayet ederek Hz. Peygamber (s.a.v.)'in söyle buyurdugunu söylemiştir:

"Hizir ile İlyas, her sene hac mevsiminde buluşurlar. Her biri diğerinin saçını tıras eder ve su kelimeleri okuyarak birbirlerinden ayrılırlar: "Allah'ın adıyla Allah'ın dilediği olur. Hayri ancak Allah gönderir. Allah'ın dilediği olur. Kötülüğü de ancak Allah geri çevirir. Allah'ın dilediği olur. Gelen nimetler Allah'tandır. Allah'ın dilediği olur." İnsani iyilik yapmaya sevk eden ve kötülükten meneden ancak Allah'ın kuvvetidir".

Her sabah ve her akşam bu duayı üçer defa okuyan kimseyi Cenâb-i Allah bogulmaya, yangına ve hirsizliğe karsi korur. Seytandan, sultandan, yılan ve akrepten de korur".

Dare Kutnî, bu hadisin garip olduğunu ifade etmiştir. Muhammed b. Kesir

el- Abdi de buna benzer ifadeler kullanmistir.

Ibn Asaldr, Ebu Talib oğlu Ali'den merfu olarak söyle bir hadis rivayet etmistir:

"Her arefe gününde Arafat daginda Cebrail, Mikail, Israfil ve Hızir bir araya gelip toplanirlar".

Ibn Asakir, Ibn Ebu Ruvvad'dan rivayet ederek söyle dedi: "İlyas ile Hızir, her sene ramazan ayini Beyt-i Makdis'de oruç tutarak geçirirler.

Ve her senede haccedip zemzem suyundan bir kez su içerler. İçtikleri bu su, ertesi seneye kadar kendilerine yeter".

Ibn Asakir'in rivayetine göre Dimisk (Sam) Camii'nin banisi Abdul-melik b. Mervan oğlu Velid bir gece mescidde ibadet etmek istemis, cemaatin mescidi bosaltmasini ve kendisini yalnız bırakmasini emretmistir. Cemaat te onun emri üzerine mescidi bosaltip gitmislerdi. Geceleyin geç saatte gelerek mescide girdi. Orada kendisiyle yesil kapi arasında bir adamin durup namaz kilmakta oldugunu gördü. Kavmine: "Mescidi bosaltmanizi size emretmemis miydim?" diye çıkisti. Onlar da söyle dediler: "Ey mü'minlerin emiri, bu Hızir'dir. Her gece gelip burada namaz kılar." dediler.

Ibn Asakir, Rabah b. Ubeyde'nin söyle dedigini rivayet eder: Ömer b. Abdülaziz'in ellerine dayanarak, ona uyup namaz kilmakta olan bir adam gördüm. Kendi kendime: "Bu çıplak ayakli bir adamdır." dedim. Namazi tamamladiklarında Ömer b. Abdülaziz'e : "Az önce senin ellerine dayanarak namaz kılan adam kimdi?" diye sordum. O, sen onu gördün mü ya Rabah? dedi. Ben, evet deyince Ömer söyle dedi: "Ben seni iyi bir insan saniyorum. Gördüğün adam, kardesin Hızir'dir. Benim dönecegimi bana müjdeledi".

Ibn Asakir, Hızir'in, Ibrahim et-Teynî, Süfyan İbni Uyeyne ve birçok kimseler ile görüştüğünü rivayet etmistir.

Bu rivayetlerle hikayeler, Hızir'in zamanimiza kadar yasadigini söyleyenlerin görüşlerine dayanak teskil etmektedir. Oysa bu konuda rivayet edilen hadisler, cidden zayıf olup dinde hüccet olarak kabul edilemezler. Bu konuda nakledilen hikayelerin çoğunun senedinde zayıflık vardır. Rivayetlerin sahih oldugunu farzetsek bile bunlar neticede bir sahabeye ya da baska birine dayanmaktadırlar ki bunlar da masum kimseler degildirler. Yanilmalari mümkündür. Dogrusunu Allah bilir.

Abdürrezzak, Ebu Said'in söyle dedigini rivayet etti: Rasûlullah (s.a.v.), Deccal hakkında bize uzun uzadiya bir hadis irad etti. Bu konusmasi arasında bize dedi ki: "Deccal gelecektir, fakat onun Medine'nin içine girmesi yasaklanmistir. Medine'nin dis kismına geldiginde insanların en hayirlisi olan bir adam onun yanına gidecek ve: "Taniklik ederim ki sen, Rasûlullah'm bize bahsetmis olduğu Deccal'sm." diyecektir. Deccal da

yanında bulunanlara söyle diyecek: "Bakiniz, ben bu adami öldürür, sonra yeniden diriltirsem, artık benim hakkimda süpheniz kalir mi?". Etrafinda bulunanlar hayir, diyecekler. Bunun üzerine Deccal, o adami öldürüp sonra yeniden diriltecektir. Dirilirken o adam söyle diyecektir: "Allah'a andolsun ki su anda kendin hakkında, benim kadar hayret edemezsin". Deccal böyle dedigi için onu ikinci kez Öldürmek isteyecek, ama öldürme gücünü kendinde bulamayacaktır".

. Muammer dedi ki: Bana gelen habere göre o, bogazinda bakirdan bir tabaka tasiyacaktir. O, Hızir olup Deccal onu öldürecek, sonra yeniden diriltecektir.

Bu, Zührî'den nakledilerek Buhari ve Müslim'in sahihlerinde yer alan bir hadistir.

Ebu Ishak, Müslim'den naklederek söyle demistir: Dogrusu su ki o adam Hızir'dir. Muammer ve digerlerinin: "Aldigim habere göre" seklinde kullanmis olduklari ifadelerde delil ve hüccet yoktur.

Bazi hadis lafızlarında söyle bir ifade geçmektedir: "Deccal'a karsi hayat dolu bir genç çıkacak, Deccal onu öldürecektir".

Seyh Ebul-Ferec Ibn el-Cevzî, "Acaletü'l-Muntazir fî Serhi Haleti11-Hızir" adli eserinde bu konuda nakledilen merfu hadislerin mevzu (uydurma) olduklarım ifade etmistir. Ayrica sahabelerle tabiine ait ifadelerin de zayıf senedli olduklarım, bu rivayetleri aktaran adamların meç--hul olduklarını, durumlarının bilinmez olduğunu belirtmistir. Hülasa bu konuda güzel bir elestiride bulunmustur.

Hızir'in ölmüs olduğunu söyleyen Buhari, Ibrahim el-Harbî, Ebu'l-Hasen b. Münadi ve Seyh Ebu'l-Ferec Ibn el-Cevzî gibi şahsiyetlere gelince bunlar, bu görüşlerini birçok delil ile teyid etmişlerdir. Örneğin, Seyh Ebu'l-Ferec Ibn el-Cevzî bu konuda, "Acaletü'l-Muntazir fî Serhi Haleti'l-Hızir" adli bir eser telif etmistir. Hızir'in öldüğünü savunanların delilleri şunlardır.

1-«Senden önce hiçbir insana ebedî yasama vermedik».

Hızir eger insan ise, mutlaka bu ayetin genelligi kapsamına girer. Sahih bir delil olmaksizin ona ayrı bir statü vermek caiz olmaz. Onun özel bir durumda bulunduğuna dair Hz. Peygamber tarafından bir delil de nakledilmiş değildir ki kabul edilsin.

2- Cenâb-i Allah buyurdu ki:

«Allah, Peygamberlerden söyle söz almisti: "Bakin, size kitap ve hikmet verdim. Sonra yaninizda bulunan (kitaplar)i dogrulayici bir peygamber geldiginde, ona mutlaka inanacak ve ona mutlaka yardım edeceksiniz! Bunu kabul ettiniz mi? Ve bu hususta ağır ahdimi üzerinize aldiniz mi?"

demisti. "Kabul ettik!" dediler. "O halde sahit olun, ben de sizinle beraber sahit olanlardanim." dedi.» (Âl-ilmrân, 8i.)

Ibn Abbas dedi ki: "Allah, gönderdigi peygamberlerin hepsinden söyle söz aldı: "Eger Muhammed'i gönderdigimde sen sag isen ona inanip yardım edeceksin". Yine Cenâb-i Allah, gönderdigi peygamberlerin hepsine, ümmetlerinden söyle söz almalarını da emretti: "Eger siz hayatta iken Muhammed peygamber olarak gönderilirse, ona inanip yardım edin". Bu hadisi, Buhari rivayet etmistir.

Hizir, eger peygamber ya da velî ise, mutlaka bu ahdin kapsamına girmistir. Eger Rasûlullah'm zamanında hayatta olsaydi onun için en serefli durum, gelip Rasûlullah'm önünde durup Allah'in indirmis oldugu hükümlere iman etmesi ve düşmanlarının kendisine kötülük dokundurmalarına fırsat vermemek için yardım etmesi olacakti. Hizir eger bir velî ise, Ebu Bekir es-Siddik ondan daha üstündür. Eger peygamber ise Musa ondan daha üstündür".

Imam Ahmed b. Hanbel, Müsned'inde Cabir b. Abdullah'tan rivayet ederek Rasûlullah (s.a.v.)'m söyle buyurdugunu rivayet etmistir:

«Nefsim kudret elinde bulunan Allah'a yemin olsun ki eger Musa hayatta olsaydi, bana tabi olmaktan baska yolu olmayacakti».

Bu kesin ve zarûrat-i diniyeden olarak bilinen bir husustur. Faraza bütün peygamberler, Hz. Muhanimed (s.a.v.)'in zamanında hayatta bulunup mükellef olsalardi, hepsi de ona tabi olurlar, onun emri altuva girip seriatinin umumi kaidelerine uyarlardi. Nitekim miraca çıkacagi gece Kudüs'de peygamberlerle bulustugu zaman, hepsinin fevkindeki bir makama yükseltildi. Namaz vakti geldiginde Cebrail, Allah'in emri ile onlara imamlik yapmasini söyledi. Bunun üzerine Peygamber Efendimiz, onların ikamet yurdunda ve velayet mahallerinde kendilerine imamlik yaparak namaz kildirdi. Bu da onun en büyük önder, en büyük imam ve son peygamber oldugunu göstermektedir. Allah'in salat-ü selâm'i bütün peygamberlerin üzerine olsun. Bu böylece bilindikten sonra -zaten her mü'niin bunu bilmektedir- Hizir (a.s.) hayatta olsaydi, Muhammed (s.a.v.)'in ümmeti arasına girerdi; O'nun seriatina uyardi. Baskaca yapacagi bir sey de kalmazdi. Israilogullannin son peygamberi olup bes Ülu'1-azm peygamberden biri olan Meryem oğlu Hz. Isa (a.s.)'da ahir zamanda yeryüzüne indigi zaman Hz. Muhammed (s.a.v.)'in tertemiz seriatıyla hükmedecektir. Baska bir yöne sapmasına imkan yoktur. Bilindigi gibi bir gün dahi Hizir'in, Hz. Peygamberle bulustuguna veya savas sahnelerinden birinde onun yanında bulunduguna delâlet eden sahih bir sened nakledilmis degildir. Iste Bedir savasinda dogru sözlü ve sözleri tasdik edilen Hz. Peygamber (s.a.v.), Rabbine dua edip yardım isterken,

kafirlerle karsi takviye beklerken söyle demisti: "Allah'im, su küçük toplulugu helak edersen artik bundan sonra yeryüzünde sana ibadet edecek kimse kalmaz!".

O bir avuç mücahid arasında Müslümanların Önde gelen şahsiyetleri vardı, büyük melekler, hatta Cebrail vardı. Nitekim Hassan b. Sabit, Araplar arasında en çok övgüye mazhar olmuş bir kasidesinde söyle demisti:

"Bedir kuyusunun yanında, Meleklerin önderleri ve Cebrail, Gelip bayragimizin altına, Muhammed'in yanına girdi".

Eğer Hızır, o zaman hayatta olsaydı Hz. Peygamberin sancagının altında durması, onun için makamların en şerefli ve gazaların en muazzamı olurdu. Fakat gelip de o sancagin altına girmedi. Bu da onun o zaman hayatta olmadığını gösteriyor.

Kadi Ebu Ya'la Muhammed b. Hüseyin b. Ferra el-Hanbelî demiş ki: Bazı ashabımıza: "Hızır öldü mü?" diye sormuşlar. Onlar da, evet, diye cevap vermişler. Ebu Tahir b. Gubârî'nin de söyle dediğini duydum: "Eğer Hızır hayatta olsaydı Rasûlullah (s.a.v.)'ın yanına gelirdi".

Bunu, İbn el-Cevzî, "el-Acale" adlı eserinde nakletmiştir.

Bütün o saydığımız yerlerde Hızır'ın hazır bulunduğu, ancak kimselere görünmediği söylenebilir mi?

Buna cevaben deriz ki, salt vehimler nedeniyle genel kurallar üzerinde özelleme yapmamızı gerektiren böylesine uzak bir ihtimalin bulunmaması asıldır. Sonra Hızır'ın böylesine önemli durumlarda gizlenmesinin sebebi nedir? Oysa onun açıkça görünmesi, sevabını daha da arttırır, mertebesini daha da yükseltir, mucizesini daha da aleniletti-rirdi. Ayrıca Hz. Peygamber (s.a.v.)'den sonra hayatta kalsaydı, onun hadislerini ve Kur'ân ayetlerini tebliğ etmesi, yalan ve uydurma hadisleri inkar etmesi, ters rivayetlerle bid'ate dayalı görüşleri ve asebiyete dayalı hevesleri reddetmesi, Müslümanlarla birlikte gazalarda cihad vermesi, Müslümanların toplantı ve cemaatlerinde açıkça göze görünmesi, onlara fayda vermesi, baskaları tarafından kendilerine gelen zararları bertaraf etmesi, âlimlerle hikmet sahibi kimselere doğru yolu göstermesi, delillerle hükümleri ortaya koyması, onun bazı beldelerde gizlenmesinden daha faydalı ve daha faziletli olurdu. Köylerde ve kasabalarda, görünmez yerlerde gezip dolmasından daha iyi olurdu. Çoğunun durumları bilinmeyen bazı kullarla gizlice buluşmasından daha yararlı olurdu. Gizlice buluştuğu kulları, kerametleri kendilerinden menkul şeyhler haline getirmesinden elbetteki daha faziletli olurdu. Bu anlattığımız hususları, iyice araştırıp anladıktan sonra kimsenin nazari itibara almayacağım bilmekteyiz. Allah dilediği kimseyi dosdoğru yola iletir.

3- Hızir'in hayatta olmadığını söyleyenlerin görüşlerini teyid eden delillerin üçüncüsü de sudur: Abdullah b. Ömer'den rivayet edilip, Buhari ve Müslim'in sahihleri ile diğer hadis kitaplarında sabit olan rivayete göre Rasûlullah (s.a.v.), bir gece yatsı namazını kildikten sonra söyle buyurmuş: «Bu gece hakkında ne düşünüyorsunuz? Doğrusu yüz seneye kadar bu gün yeryüzünde bulunan kimselerden hiçbiri sağ kalmayacaktır».

İbn Ömer der ki: "Rasûlullah'm böyle demesinden sonra orada bulunan insanlar kendi nesillerinin kesilip sona ermesinden korktular".. İmam Ahmed b. Hanbel, Abdullah b. Ömer'in söyle dedigini rivayet etmiştir: Rasûlullah (s.a.v.) bir gece yatsı namazını kildikten ve selam verdikten sonra söyle dedi: «Bu geceniz hakkında ne düşünüyorsunuz? Doğrusu, her yüz senenin başında, yeryüzündeki insanlardan hiçbiri hayatta kalmaz».

İmam Ahmed b. Hanbel, Cabir b. Abdullah'tan rivayet ederek Rasûlullah (s.a.v.)'m vefatından az müddet önce ya da bir ay önce söyle buyurduğunu söylemiştir:

«İçinde can bulunan hiç bir şahıs - ya da bugün bedeninde hayat bulunan hiç biriniz- yüz sene geçtikten sonra sağ kalmayacaktır».

Ahmed b. Hanbel, Cabir'den rivayet ederek Peygamber (s.a.v.) Efendimiz'in vefatından bir ay önce söyle buyurduğunu söylemiştir:

«Benden kıyamet saatini soruyorlar. Kıyametin ne zaman kopacağına dair bilgi, ancak Allah katındadır. Ben Allah'a yemin ederim M, bugün yeryüzünde hayatta olan hiçbir kimse, yüz sene sonra hayatta olmayacaktır».

Tirmizî, Cabir'den rivayet ederek Rasûlullah (s.a.v.)'m söyle buyurduğunu söylemiştir: «Yeryüzünde hayatta bulunan hiç kimse yoktur ki üzerinden yüz sene geçtikten sonra sağ kalsın».

İbn el-Cevzî der ki: "Bu sahih hadisler, Hızir'in hayatta olduğunu söyleyenlerin iddialarını tamamen çürütmektedir".

Dediler ki: Hızir'in, Hz. Peygamber'in zamanına ulaşmadığı katıy-yet derecesine ulaşan bir husustur. Fakat biz deriz ki Hz. Peygamber'in zamanına ulaşmış olsa bile bu hadis, onun yüz seneden sonra yaşamamış olmasını gerekli kılmaktadır. Bu hadise göre o şu zamanda mevcut değildir. Çünkü o da, bu hadisin genel hükmünün kapsamına girmektedir. Onu bu genel hükmün kapsamından çıkarıp özel bir statüye koyabilmek için kabul edilmesi gereken sahih bir delilin sabit olması zorunludur. Böyle biri olmadığina göre de ona özel bir statü kazandırıp hayatta olduğunu söylemek mümkün olmamaktadır. Doğrusunu Allah bilir.

"et-Ta'rîfu ve'l-İslâm" adlı kitabında Hafız Ebu'l-Kasim es-Süheylî, Buharî'den ve şeyhi Ebu Bekir el-Arabî'den naklederek söyle der: "Hızir, Hz.

Peygamber (s.a.v.)'in zamanına ulaşmıştır. Ancak yukarıda zikredilen hadis gereğince ondan sonra vefat etmiştir".

Buharî'nin bu sözü söylediği ve Hızir'in, Hz. Peygamber (s.a.v.)'in zamanına ulaştığına dair hükmü üzerinde ihtilaf vardır. Süheylî, Hızir'in zamanımıza kadar yaşadığı görüşünü tercih etmiştir. Bu görüşünü bir çoklarından nakletmiş ve şöyle demistir: "Hızir'in Peygamber Efendimizle bir araya gelmiş olması, vefatından sonra da Ehl-i Beyt'e gidip taziyette bulunması sahih kanallardan rivayet edilmiştir". Süheylî böyle dedikten sonra, bizim önceki sayfalarda zayıf olduklarını söylediğimiz bazı rivayetler nakletmiştir. Ancak o rivayetlerin senedle-rini zikretmemistir.

Dogrusunu Allah bilir. [29]

İlyas Peygamberin Kissasi

Cenâb-i Allah, Sâffât sûresinde Musa ile Harun'un kissasini nakle-tikten sonra şöyle buyuruyor: «İlyas da peygamberlerdendi. Kavmine demisti ki: "(Allah'in azabından) korunmaz misiniz? Ba'le yalvarip yaraticıların en güzelini bırakıyor musunuz? Sizin ve evvelki atalarınızın tanrısı olan Allah'i (terkedi-yorsunuz ha)?"

Onu yalanladılar, bundan dolayı onlar (Cehennem'e) getirileceklerdir. Yalnız Allah'in halis kulları hariç. Biz, sonra gelenler arasında ona da (İlyas'a da iyi bir ün) bıraktık: "İlyas'a selam olsun". İşte biz, güzel davrananları böyle mükafatlandırırız. Çünkü o, bizim mü'min kulları-mizdandı.» (es-Sâffât, 123-132.)

Neseb âlimleri dediler ki: İlyas en-Nesebî, Yasin b. Fenhas'm oğludur. Fenhas, Harun oğlu Ayzar'm oğludur.[30]Baskaları dediler ki: İlyas Ayzar oğlu Azir'in oğludur. Ayzar da Imran oğlu Harun'un oğludur.[31] İlyas, Sam'in batı tarafında bulunan Baalbek ahalisine peygamber olarak gönderilmisti. Onları, onur ve üstünlük sahibi olan Allah'a kulluk etmeye davet etti. Bal adını verip tapmakta oldukları puttan vazgeçmeye çağırdı. Denildigine göre putları, Ba'l adındaki bir kadındı. Dogrusunu Allah bilir.[32] Fakat birinci görüş daha sahihtir. Bu nedenle Cenâb-i Allah'in gönderdiği İlyas kendilerine şöyle demisti: "(Allah'in azabından) korunmaz misiniz? Ba'l'e yalvarip yaraticıların en güzelini bırakıyor musunuz? Sizin ve evvelki atalarınızın tanrısı olan Allah'i (terkedi-yorsunuz ha)?"

İlyas'i yalanladılar, emirlerine muhalefet ettiler ve onu öldürmek istediler. Denildigine göre İlyas peygamber, onlardan kaçıp gizlendi.

Ebu Yakub el-Ezraî, Hisam b. Ammar'm şöyle dedigini rivayet eder: İsittim ki bir adam, Kabû'l-Ahbar'dan şöyle bir olayı naklediyor: İlyas, kavminin hükümdarından kaçıp bir mağarada on yıl müddetle saklanmisti. Nihayet Cenâb-i Allah o hükümdarı helak edince yerine baskası geçmisti. İlyas, yeni

hükümdarin yanma girerek İslamiyet'i ona teklif etmistı. O da Müslüman olmus, kendisiyle birlikte kavminin büyük bir çoğunluğu da İslamiyet'le müserref olmustu. Ancak onlardan 10.000 kadari İslamiyet'i kabul etmemisti. Hükümdar da emir vererek o 10.000 kisiyi bastan sona kirip geçirdi ve öldürdü.

Ibn Ebi'd-Dünya dedi ki: "İlyas peygamber kavminden kaçarak dagdaki bir magaraya sigindi. Orada yirmi gece - ya da kırk gece- kaldı. Kargalar ona rizkini getiriyorlardı".

Muhammed b. Sa'd (Vakidî'nin katibi) dedi ki: Hisam b. Muham-med b. Said el-Keîbî, babasinin söyle dedigini bize nakletti: "İlk gönderilen peygamber İdris'tir. Ondan sonra Nuh, ondan sonra İbrahim, ondan sonra İsmail ve İshali, onlardan sonra Yakub, ondan sonra Yusuf, ondan sonra Lut, ondan sonra Hud, ondan sonra Salih, ondan sonra Su-ayb, ondan sonra Musa ile Harun (bunlar îmran'm ogullaridir), bunlardan sonra da Azir oğlu İlyas en-Nesebî'dir. Azir, îmran oğlu Harun'un oğludur. İmran da Lavi oğlu Kahis'in oğludur. Lavi, İshak oğlu Yakub'un oğludur. İshak da İbrahim peygamberin oğludur". Muhammed b. Sa'd böyle demistir. Ancak bu siralama üzerinde ihtilaf vardır.

Ka'b'dan naklen Mekhul söyle demistir: "Dört peygamber hayattadırlar. Bunların ikisi yeryüzündedir. Bunlar îlyas ile Hızir'dir. İkisi de göktedir. Bunlar da İdris ile İsa'dır".

İlyas ile Hızir'in her sene ramazanda Beyt-i Makdis'de oruç tuttıklarını ve biraraya geldiklerini, ayrıca her sene haccedip Zemzem suyundan bir defa su içtiklerini, bu suyun ertesi seneye kadar kendilerine yettığını söyleyenlerin sözlerini nakletmistik. Ayrıca bunların her sene Arafat'da bulustuklarını ifade eden hadisi de nakletmistik. Ancak bu gibi şeylerin doğru olmadığı, delile dayalı olan kuvvetli görüşün; Hızir'in ve aynı şekilde îlyas'ın vefat etmiş oldukları muvacehesinde olduğunu açıklamistik.

Vehb b. Münebbih ile diğerlerinin anlattıklarına göre Hızir peygamber, insanlar tarafından yalanlanıp eziyet gördüğü zaman ruhunu teslim alması için Aziz ve Celil olan Rabbine dua ettiğinde, yanma ateş renginde bir binek geldi. Binege bindi. Allah ona tûy verip nurla giydirdi. Yeme-içme lezzetini kendisinden kesti. Semavî ve arzî, beserî ve me-lekî bir niteliğe büründü. Ahtopoglu Elyasaa tavsiyede bulundu.

Bu ifadelerde tartışılacak taraflar vardır. Bunları doğrulamak da yalanlamak da mümkün değildir- Bunlar israiliyattandır. Daha doğrusu bunların sahinliği uzak bir ihtimaldir. Doğrusunu yüce Allah bilir.

Şimdi de Hafız Ebu Bekir el-Beyhakî'nin rivayet ettiği hadise gelelim: Ebu Abdullah el-Hafız, Enes b. Malik'in söyle dedigini rivayet etti: "Bir seferde

Rasûlullah (s.a.v.)'in beraberinde bulunuyorduk. Bir menzile vardik. Vardığımız vadide adamin biri söyle diyordu: "Allah'im beni rahmetine ermis, tevbe edip bagislanmis Muhammed ümmetinden kil". Vadinin üst tarafina vardiginda adami gördüm. Boyu üçyüz zir'a'dan daha fazlaydi. Bana, sen kimsin diye sordu. Ben de Rasûlullah'm hizmetkari Malik oglu Enes'im, dedim. Rasûlullah nerede? diye sordu. Ben de: "Iste surada senin söylediklerini isitiyor." dedim. Bana söyle dedi: "Öyle ise git, ona benden selam söyle. Ve de ki: "Kardesin Ilyas sana, selam söylüyor". Ben de Rasûlullah'm yanma varip durumu bildirdim. Adamin bulunduğu yere geldi, onunla karsilasip kucaklasti ve selam verdi. Sonra her ikisi oturup sohbet etmeye basladilar. Adam, ona söyle dedi: "Ya Rasûlallah, ben senede ancak bir gün yemek yerim. Iste yiyecegim de sudur, gel beraber yiyelim". Adam böyle dedikten sonra gökten bir sofraya indi. Sofrada ekmek, balik ve kereviz vardi. Beraberce yediler, bana da yedirdiler. Ikindiye kildik. Sonra adam vedaiasti. Göge dogru bulutlarin arasina gittigini gördüm"[33] Bu rivayetle ilgili olarak Beyha-kî'nin; Bu, temelli zayif bir hadistir, demesi bize yeter.

Tuhaftir ki Hakim Ebu Abdullah en-Nisabûrî bu hadisi, Müsted-rek'inde rivayet etmistir. Aslında bu zayif bir hadis olup sahih hadislere sekil ve mana bakimindan muhaliftir. Buhari ve Müslim'in sahihlerinde de yer alan bir hadiste Rasûlullah (s.a.v.) söyle buyurmustur:

"Dogrusu Cenâb-i Allah, Adem'i altmis zir'a uzunlugunda yaratti. Sonra yaratiklar su ana kadar kisalmaya ve eksilmeye devam etmektedirler".

Ilyas peygamberle Peygamberimiz hakkında nakledilen Enes'in rivayetinde Rasûlullah (s.a.v.)'m Ilyas'm yanma gittigi söyleniyor. Bu dogru degildir. Çünkü îlyas (a.s.)'m kendisinin, Hatemü'l-Enbiya Muhammed (s.a.v.)'in yanma gitmesi daha layikti. Yine o rivayette îlyas'm senede bir defa yemek yedigi söyleniyor. Halbuki Vehb'den rivayet edilen Önceki hadisde Cenâb-i Allah'in Ilyas (a.s.)'dan yeme-içme lezzetini aldigi ifade ediliyordu. Ayrice diger bazi kimselerden de nakledildigine göre Üyas, senede bir kez Zemzem suyundan içer ve bu içtigi su ertesi senenin ayni gününe kadar kendisine yetermis!.

Bütün bunlar birbirine zit ve de bâtil seylerdir. Hiçbiri sahih degildir.

Ibn Asakir, bu hadisi baska bir kanalla nakletmis, ancak zayif oldugunu itiraf etmistir. Hayret dogrusu, bunun aleyhinde nasıl konusur? Vasile b. Eska'dan rivayet ettigine göre Ilyas, Tebük gazvesine katilmis, Rasûlullah ona, Enes b. Malik ile Huzeyfe b. Yeman'i göndermis. Bu iki zat demisler ki: Ilyas bizden iki ya da üç zir'a daha uzundu. Develer kaçmasin, diye savasa katilamayacagina dair mazeret ileri sürdü. Rasûlullah'la bir araya gelip Cennet taamindan yediler ve dedi ki, ben kirk günde bir yemek yerim. Yemek sofralarinda ekmek, üzüm, muz, taze hurma ve bakla vardi. Yalnız

pirasa yoktu. Rasûlullah ona Hızır'ı sordu. O da dedi ki: Geçen sene onunla buluştum. Sen benden önce onunla buluşa-caksm, benden ona selam söyle".

İkisinin de hayatta olduklarını ve bu hadisin sahih olduğunu farzet-sek, Hızır ile İlyas demek ki hicretin 9. senesine kadar biraraya gelmemişlerdir. Bu da ser'an caiz değildir. Bu da uydurmadır.

Ebu Bekir b. Ebi'd-Dünya, Sabit'in söyle dedigini rivayet etmiştir: Mus'ab b. Zübeyr ile birlikte Kufe'nin varoslarında idik. Bir bahçeye girdim ki iki rek'at namaz kilyim. Namaza durduğumda su ayet-i kerimeyi okumaya başladım:

«Hâ, mîm. Bu kitabın indirilisi, Aziz (daima galip) ve Âlim (her şeyi en iyi bilen) Allah tarafın dan dir. Günahi bağışlayan, tevbeği kabul eden, azabi çetin olan, lütuf sahibi (Allah tarafından)dir.» (ei-Gafîr, 1-3.) Ben namazda iken arka taraflarda boz bir katmın üstünde bir adam gelip durdu. Üzerinde Yemen kumasından giysiler vardı. Ben yukarıdaki ayet-i kerime'nin (günahi bağışlayan) kısmını okurken bana söyle seslendi: De ki: "Ey günahları bağışlayan Allah'im, benim günahımı da bağışla".

Ben, ayet-i kerimenin (tevbeği kabul eden) kısmını okudüğümde bana söyle seslendi: De ki: "Ey tevbeleri kabul buyuran Allah'im, benim tevbemi kabul buyur".

Ben, ayet-i kerimenin (azabi çetin ve siddetli olan) kısmını okudüğümde bana söyle seslendi: De ki "Ey azabi siddetli ve çetin olan Allah'im, beni azaplandırma".

Ben, ayet-i kerimenin (nimet sahibi) kısmını okudüğümde bana söyle seslendi: De ki "Ey nimet sahibi Allah'im, rahmet ile bana inamda bulun".

Ben namazı tamamladıktan sonra dönüp arkama baktım, ama kimseyi göremedim. Disari çıkıp etrafla bulduğum kimselere sordum: "Boz bir katirin üzerinde, Yemen kumasından giysiler giymis bir adam size ugradı mı?". Hayır, hiç kimse bize ugramadı, dediler. Evet onu görememişlerdi. O ancak İlyas (a.s.) olabilirdi.[34]

"Onu yalanladılar. Bundan dolayı onlar azaba getirileceklerdir". Yani ya hem dünya ve ahirette ya da sadece ahirette azaba getirileceklerdir. Hem dünya hem de ahirette azaba ugratılacakları daha kuvvetlidir. Çünkü tefsircilerle tarihçiler böyle demişlerdir. "Ancak Allah'ın ih-laslı kulları hariç". Yani iman eden mü'minler, bu azaba ugratılmayacaklardır. "Biz, sonra gelenler arasında ona da (İlyas'a da iyi bir ün) bıraktık". Yani âlemler içinde onun için güzel bir anı bıraktık. O her zaman için hayırla yadedilecektir. "İlyasine selam olsun". Yani İlyas'a selam olsun. Araplar, birçok isimlerin sonuna nun harfini eklerler. Örneğin İsmail'e İsmâin,

İsrail'e İsrâîn, İlyas'a da İlyasîn derler. Yukarıdaki ayet-i kerimesini seklinde okuyanlar da olmuştur. Yani buna göre ayet-i kerimenin manası söyle olur: "Muhammedin âline selam olsun". Yukarıdaki ayet-i kerimeyi İbn Mes'ud ile diğerleri seklinde okumuşlardır. İbn Mes'ud'un kelimesinin İdris olduğunu söylediği rivayet edilir. Dahhak b. Müzahim'de bu görüstedir. Katade ile Muhammed b. İshak böyle rivayet etmişlerdir. Doğrusu önce söylediğimiz gibidir. Gerçeği Allah daha iyi bilir. [35]

[1] İbn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çagri Yayinlari: 1/467-470.

[2] Bkz. Tefsir-i Taberî, XX, 68-69.

[3] Buhari Enbiyâ., 54; Müslim, Libas, 49.

[4] Ahmed b. Hanbel, Müsned, II, 129.

İbn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çagri Yayinlari: 1/470-475.

[5] Buhari, Enbiyâ, 28.

[6] Buharî, Humus 19, Enbiyâ 27.

[7] Ahmed b. Hanbel, Müsned, I, 380, 396, 441.

[8] Buharî, IV, 122;

[9] Buhari, Tip, 17.

[10] İbn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çagri Yayinlari: 1/475-481.

[11] Müslim, I, Babtî'1-îman, 161.

[12] Ahmed b. Hanbel, Müsned, II, 7 - 315 - 513 - 533.

[13] Buharî, Enbiyâ, 24-248.

[14] Ahmed b. Hanbel, Müsned, I, 22-39-83.

[15] İbn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çagri Yayinlari: 1/481-482.

[16] Buharî, Cenaiz, II, 191.

[17] Ahmed b. Hanbel, II, 7-315-513-533

[18] Müslim, VII, 100.

[19] Müslim, VII, 103.

[20] Tarih-i Taberî, 1, 305.

İbn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çagri Yayinlari: 1/482-486.

[21] Tarih-i Taberî, 1, 304.

[22] Buharî, Humus, S; Müslim, Cihad, 33

[23] Buharî, VI, 117, Kitabü't-Tefsir; Tirmizî, V, 205.

- [24] Buharî, Enbiya, 54.
- [25] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 1/487-496.
- [26] Maarîf, I, 42.
- [27] Tarih-i Taberî, I, 256.
- [28] Buharî, Halk-i Adem ve Züriyetihî, IV, 140.
- [29] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 1/497-513.
- [30] Tarih-i Taberî, I, 225.
- [31] Tehzîb, Ibn Asâîcir, I, 98.
- [32] Ibn Kuteybe, el-Maarîf, 51.
- [33] Tehzîb, Ibn Asakir, 1, 101.
- [34] Tehzîb, Ibn Asakir, 1, 103.
- [35] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 1/513-516.

Musa (As.)'Dan Sonra Gelen Beni Israil Peygamberleri	1
Hazkîlin Kissasi	1
Elyesa Peygamberin Kissasi	3
Fasil	4
Samoyel Peygamberin Kissasi	4
Davud Peygamberin Kissasi	10
Davud Peygamberin Ömrü Ve Vefat Sekli	17
Davud Oglu Süleyman Peygamberin Kissasi	19
Hz. Süleyman'ın Vefati Ve Hükümdarlığı	34
Davud Ve Süleyman Peygamberden Sonra Gelmiş Olan Beni Israil Peygamberleri	36
Israilogullarının Peygamberlerinden Biri Digeri: Yakub Oglu Lavi Torunlarından Ermiya B. Halkiya'(A.S.)	38
Beyt-î Makdis'in Harap Olusu.	38

Musa (As.)'Dan Sonra Gelen Beni Israil Peygamberleri

İbn Cerir et-Taberî, tarihinde şöyle der: Ümmetimiz ile diğer ümmetlerden önce gelip geçmiş ümmetler hakkında bilgi sahibi olanlar arasında ittifak edilen görüşe göre Israilogullarının peygamberi Yu-sa'dan sonra Kalib b. Yuhanna gelmiştir. Bu da Musa peygamberin ashabından biri olup bacisi Meryem'in kocasıdır. Bu, Allah'tan korkan iki kimseden biridir. Bu iki kisi, Yusa ile Kalib'dir. Bunlar, cihaddan yüz çevirdikleri zaman Israilogullanna şöyle demislerdir:

«Onların (zorba kavmin) üzerine kapıdan girin. Eğer kapıdan girerseniz, muhakkak ki siz galip gelirsiniz. Haydi eğer inanıyorsanız Allah'a dayanın!,» ((el-Mâide,23.))

İbn Cerir et-Taberî dedi ki: Yusa¹ dan sonra Israilogullarının idaresini, Hazkil b. Bozi üstlendi. O, Cenâb-i Allah'a dua ederek, ölüm korkusu ile yurtlarından çıkmış olan binlerce kisinin diriltilme sine vesile oldu. [1]

Hazkîlin Kissasi

Cenâb-i Allah buyurdu ki:

«Su, binlerce kisi iken ölüm korkusuyla yurtlarından çıkanları görmedin mi? Allah onlara, "ölün" dedi de sonra kendilerini diriltti. Şüphesiz Allah, insanlara karşı ikram sahibidir. Ama insanların çoğu şükretmezler.» (el-Bakara, 243.)

Muhammed b. İshak, Vehb b. Münebbih'in şöyle dedigini rivayet etmiştir: Yusa'dan sonra Cenâb-i Allah, Kalib b. Yuhanna'nın canını aldığı anda o, Israilogullarının başına Bozioğlu Hazkil'i halef tayin etti. Kavmi için dua

ederek diriltilmelerine vesile oldu. Kur'ân-i Kerim'de onun kavmi ile ilgili olarak söyle buyurulmaktadır:

"Su, binlerce kisi iken Ölüm korkusuyla yurtlarından çıkanlari görmedin mi?"

İbn İshak'm anlattigina göre İsrailogullan, veba korkusu ile yurtlarından çikip kaçmışlar ve baska bir yere yerleşmişlerdi. Cenâb-i Allah onlara ölün, dedi. Onlar da topluca öldüler. Cesetlerine canavarlarsaldirmasin, diye etraflarina duvar çekildi. Uzun müddet orada kaldılar. Nihayet Hazkil (a.s.) onlara ugradı. Yanlarında durup düşünmeye başladı. Ona: "Gözün önünde Cenâb-i Allah'in onlari diriltmesini ister misin?" diye sorulunca, evet dedi. Bunun üzerine orada yatmakta olan ölülerin kemiklerine et giydirilmesi ve damarlariyla kaslarının birbiriyle irtibatlandırılması için dua etmesi emrolundu. Dua edip oradaki ölülere Cenâb-i Allah'in emri üzerine seslenince, ölülerin hepsi dirilip ayaga kalktilar ve hep bir ağızdan tekbir getirdiler.[2]

"Su binlerce kisi iken ölüm korkusuyla yurtlarından çıkanlari görmedin mi? Allah onlara, "Ölün" dedi de sonra kendilerini diriltti".

Bu ayet-i kerime ile ilgili olarak Esbat, İbn Mes'ud ile sahabelerden bir kısmının söyle dediklerini rivayet etmiştir. Vasi'tan önce Daver-dan denen bir kasabada taun hastalığı bas göstermişti. Orada bulunan insanlar korkularından kaçıp giderek uzak bir yere yerleşmişlerdi. Kasabada kalanlar ölmüşler, kaçanlar kurtulmuşlardı. Taun hastalığı kalktıktan sonra kaçaklar sağ salım olarak geri gelip vatanlarına yerleşmişlerdi. Kasabada kalıp ölümden kurtulmuş olan bazı kimseler söyle demişlerdi: Kasabadan kaçıp, hastalığın ortadan kalkmasından sonra geri gelen bu arkadaşlarımız bizden daha akıllıdırlar. Eger Ölenleriniz ile birlikte hepimiz bunlar gibi kaçıp gitmiş olsaydık hiç birimize ziyan gelmezdi. Ölmüş olanlar da şimdi hayatta kalacaklardı. Eger ikinci kez taun hastalığı bas gösterirse biz de bunlarla birlikte kasabadan çikip gideriz.

Ertesi sene yine aynı kasabada taun hastalığı bas gösterdi. Bu defa hepsi kasabayı terkedip kaçtilar. Sayıları 30.000 küsur civarındaydı. Efyah vadisine gidip yerleştiler. Birisi vadinin alt tarafından, diğeri üst tarafından olmak üzere iki melek kendilerine: "Ölün!" diye seslendiler. Bunun üzerine hepsi ölüp geride sadece cesetleri kaldı. Sonra kemikleri de birbirinden ayrıldı. Nihayet uzun bir müddet sonra Hazkil peygamber, onların kemiklerinin yanma varıp durdu. Durumlarını düşünmeye, dudaklarını kıvirmaya, parmaklarını ovalamaya başladı. Cenâb-i Allah, kendisine söyle vahyetti: "Onlari nasıl dirilteceğimi görmek ister misin?". Evet, dedi. Allah'in onlari nasıl dirilteceğini hayretle bekleyip düşünüyordu. Kendisine: "Bu kemiklere seslen." denildi, o da söyle seslendi: "Ey kemikler! Cenâb-i

Allah, bir araya gelmenizi emrediyor". Böyle dedikten sonra kemikler âdeta uçarcasına yanyana gelip birer beden haline geldiler. Sonra Cenâb-i Allah ona yine "seslen" diye vahyetti. O da söyle seslendi; "Ey kemikler! Cenâb-i Allah üzerinize et geçirilmesini emrediyor". Böyle deyince kemiklere et geçirilmeye, etleri kanlanmaya başladı. Ölümlerinde bulunan elbiseleri de vücutlarına geçti. Sonra yine kendisine bir sadâ geldi: "Bu ölü cesetlere seslen". O da cesetlere söyle seslendi: "Ey cesetler! Cenâb-i Allah sizin canlanıp ayaga kalkmanızı emrediyor". Böyle demesi üzerine o ölü cesetler canlanıp ayaga kalktılar.

Esbat dedi ki: O Israilogulları, diriltildiği zaman söyle dua ettiler:

"Ey Allah'im, sen noksanlıklardan münezzehsin. Sana hamdederiz. Senden başka tanrı yoktur". Böyle dedikten sonra ölü olarak diriltildikleri halde canlı vaziyette kavimlerine döndüler. Yüzlerinde ölümün yumusaklığı hâlâ vardı. Giydikleri elbise âdeta resme dönüyordu. Yasadılar, sonra kendileri için takdir edilmiş olan ecel geldiğinde yeniden vefat ettiler. İbn Abbas'a göre bunlar, 4000 kişi kadardılar. İbn Abbas'dan gelen başka bir rivayete göre ise 8000 kişi idiler. Ebu Salih'e göre 9000 kişi idiler. İbn Abbas'dan gelen üçüncü bir rivayete göre ise 40.000 kişi idiler.[3] Said b. Abdülaziz'e göre bunlar, Ezriat ahalisinden imişler.

İbn Cüreyc, Ata'nın söyle dedikini rivayet eder: Bu olay, sakinmanın kadere faydası olmayacağına açık bir misal teskil etmiştir.

Cumhur-u ulemaya göre bu olayın vukuu kesindir.

Zühri, Abdullah b. Abbas'ın söyle dedikini rivayet eder: Hattab oğlu Ömer (r.a.), Sam'a doğru yola çıktı. Sergi denilen yere vardığında ordu kumandanı Ebu Ubeyde b. Cerrah ile arkadaşları onu karşıladılar. Sam'da veba salgınının baş gösterdiğini kendisine iletiler. Bunun üzerine o da muhacirlerle Ensâr'a danıştı. Çeşitli görüşler ileri sürdüler. Derken Abdurrahman b. Avf -daha önceleri bazı ihtiyacını görmek için gözden kaybolmuş- geliverdi ve söyle dedi: "Bu hususta benim bilgim vardır. Rasûlullah (s.a.v.)'ın söyle buyurduğunu isittim: «Bulunduğu yerde veba salgını görülürse oradan kaçıp çıkmayın. Bir yerde veba salgını olduğunu duyarsanız, oraya da girmeyin.»

Abdurrahman b. Avf m böyle demesi üzerine Hz. Ömer, Allah'a hamdedip geri döndü.[4]

İmam Ahmed b. Hanbel, dedi ki: Abdurrahman b. Avf, Sam'da iken Hz. Ömer'e haber göndererek Peygamber (s.a.v.) Efendimiz'in konuyla ilgili olarak söyle buyurduğunu haber verdi:

«Bu hastalık ile sizden önceki ümmetler azaplandırıldı. Bunun bir yerde baş gösterdiğini duyarsanız oraya girmeyin. Eğer bulunduğunuz bir yerde bu

hastalık bas gösterirse, o zamanda hastalıktan kaçarak o yerden çıkıp gitmeyin". Bu haber üzerine Hz. Ömer, Sam'a gitmeyip yolda iken geri döndü.

Muhammed b. İshak dedi ki: Hazkil peygamberin İsrailogullan arasında ne kadar müddetle kaldığına dair bir rivayet elimize geçmiş değildir. Bir müddet aralarında kaldıktan sonra Cenâb-i Allah, onun ruhunu teslim aldı. Ahirete irtihal etti. Vefatından sonra İsrailogullan, Cenâb-i Allah'ın kendilerinden almış olduğu sözü unuttular. Aralarında büyük hadiseler meydana geldi. Putlara tapmaya başladılar. Tapmakta oldukları putlardan biri de Bal adındaki bir put idi. Nihayet Cenâb-i Allah, onlara Yasin oğlu İlyas peygamberi gönderdi. İlyas'm babası Yasin, Ayzer oğlu Fenhas'm oğludur. Ayzer'de İmran oğlu Harun peygamberin oğludur.

Hizir peygamberin kıssasından sonra İlyas peygamberin kıssasını anlattık. Çünkü bunlar, ekseriyetle birarada zikredilen iki peygamberdirler. Ayrıca bu kıssa, Sâffât sûresinde Musa peygamberin kıssasından sonra anlatılmıştır. Bu nedenle İlyas (a.s.)'m kıssasını buraya aldık. Doğrusunu Allah bilir. Muhammed b. İshak'm, Vehb b. Münebbih'den naklettigine göre İlyas'm vefatından sonra İsrailogulların, onun vasisi olan Elyesa b. Ahtop (â.s.)'a peygamberlik verilmiştir. [5]

Elyesa Peygamberin Kıssası

Cenâb-i Allah, Elyesa'i da En'âm sûresinde bazı peygamberlerle birlikte zikretmiştir. Söyle ki:

«İsmail, Elyesa, Yunus ve Lût'a da (yol gösterdik), hepsini âlemlere Üstün kıldık»(el-En'âm, 86.)

«İsmail'i, Elyasa'i, Zülkifli de an. Hepsi de iyilerdendir.» <Sâ'd,48.)

İbn İshak'm, Hasen'den rivayet ettiğine göre İlyas'dan sonra İsrailogulların Elyesa peygamberlik etmiştir. Cenâb-i Allah'ın dilediği bir süre kadar aralarında kalıp İlyas'm yolunu ve seriatini tutarak onları Allah'a kulluk etmeye davet etmiştir. Nihayet eceli gelince o da ahirete göçmüştür. Ardi sıra büyük olaylar, günahlar ve hatalar işlemişlerdir. İsrailogulların aralarında zorbalık çoğalıp peygamberleri öldürmeye başlamışlardır. İnatçı azgın ve taşkın bir hükümdarları vardı. Denildiğine göre o hükümdara, tevbe edip inatçılığından ve zorbalığından geri caydığı takdirde Cennet'e gireceğini Zülkifli tekeffül etmişti. Tekeffül ettiğinden dolayı da Zülkifli adını almıştı.

Muhammed b. İshak'm anlattığına göre Elyesa'nın adı Ahtop'dur.

Hafız Ebu'l-Kasım b. Asakir, tarihinin (y) harfi maddesinde Elyesa'dan bahsederken onun Esbat b. Adiy b. Sotlim b. Efraim b. Yusuf b. Ya'kub b.

İshak b. İbrahim el-Halil olduğunu söylemiştir. Denildiğine göre Elyesa, İlyas peygamberin amcası oğludur. Baalbek, hükümdarının korkusundan ötürü onunla birlikte Kasyon dağına gizlenirmiş. Sonra her ikisi beraberce önün yanına giderek Allah'a kulluğa davet etmişler. İlyas'ın vefatından sonra onun yerine Elyesa geçerek kavmine peygamberlik etmiştir.

Eyyüb peygamberin kıssasını Zülkifl'den önce anlattık. Çünkü bir rivayete göre Zülkifl, Eyyüb peygamberin oğludur. Doğrusunu Allah bilir. [6]

Fasil

İbn Cerir et-Taberî ile diğerleri dediler ki: Elyesa'dan sonra İsrailoğulların durumları berbat olup karıştı. Büyük günahlar işlediler. Peygamberlerin bir kısmını öldürdüler. Bunun üzerine Cenâb-ı Allah, peygamberlere bedel olarak üzerlerine zorba hükümdarları musallat etti. O hükümdarlar kendilerine zulmedip kanlarını akıttılar. Ayrıca Cenâb-ı Allah, diğer milletleri de onlara düşman kılıp üzerlerine musallat kıldı. Düşman milletlerden biri ile savaşırken Misak tabutunu onlarla beraber oluyordu. Bu vesile ile Cenâb-ı Allah'ın bereket ve imdadı kendilerine yetişip muzaffer oluyordular. Musa ve Harun ailesinin bıraktıkları kalıntılarla ferahlık, o tabutun içinde bulunuyordu.

Gazzeliler ve Maskalan ahalisi ile yaptıkları bazı savaşlarda mağlup oldular. Mülkleri ellerinden alındı. İsrailoğulların o zamanki hükümdarı, bunu öğrenince, boynu inceli rengi sarardı ve kahrından öldü. İsrailoğullar da başsız kaldılar. Nihayet Cenâb-ı Allah, kendilerine Samoyel adında bir peygamber gönderdi. Samoyel'den düşmanla savaşırken başlannda bulunması için bir hükümdar tayin etmesini istediler. Neticede Kur'an-ı Kerim'de anlatılan olaylarla karşılaştılar.

İbn Cerir et-Taberî der ki: Yusa b. Nun'un vefatından sonra Samo-yel'in peygamber olarak gönderilmesine kadar aradan 460 sene geçti.[7]

Samoyel Peygamberin Kıssası

Samoyel, Alkame oğlu Bali'nin oğludur. Alkame, Yehvabin oğlu Yerham'ın oğludur. Yehvabin, Sof oğlu Teho'nun oğludur. Sof, Mahis oğlu Alkame'nin oğludur. Mahis, Azriya oğlu Amosa'nın oğludur. Samo-yel'e, Esmayel diyenler de vardır. Mukatil'in dediğine göre Samoyel, Harun'un mirasçılardan biridir. Mücahid'e göre Samoyel'in adı Esmoyel olup Helfaka'nın oğludur. Samoyel'in nesbinde daha ileriye babalarının adları zikredilmemiştir. Doğrusunu Allah bilir.

Süddî, İbn Abbas ile İbn Mes'ud ve sahabelerden bir grupla birlikte Salebî ve diğerlerinin söyle dediklerini nakleder: Gazze ve Askalan mintikasında Amalika kabilesi, İsrailoğulların mağlup edip, onlardan çok kimseleri

öldürmüşlerdi. Çok sayıda çocuklarım esir almıstı. Lavi kabilesinde artık peygamberlikte sona ermisti. Onlardan hayatta kalan, sadece hamile bir kadın olmuştı. O kadın, kendisine bir erkek evlat na-sib etmesini Cenâb-i Allah'dan dilemişti. Bunun üzerine Cenâb-i Allah da ona bir erkek çocuk nasib etti. Çocuga, Esmoyel adını vermisti. Es-moyel adının İbranice'deki manası, İsmail'dir. Yani bu kelime, "Allah benim duamı isitti" anlamım tasimaktadır.[8]

Samoyel gelip yetiskinlik çağına varınca anası, onu bir mescide götürüp orada Allah'a ibadet etmekte olan salih bir adama teslim etti ki onun iyiliklerinden ve ibadetlerinden nasibini alıp bir şeyler öğrensın. Samoyel, o salih adamin yanında kaldı. Delikanlılık çağına vardığında bir gece uyumakta iken mescidin bir kösesinden bir ses duyup uyandı ve korktu. Sandı ki o salih ihtiyar kendisini çağırıyor. İhtiyara: "Sen mi beni çağırdın?" diye sorunca ihtiyar, onu korkutmamak için: "Evet, ben çağırdım. Sen, uyumana bak." dedi. Bunun üzerine Samoyel de uyumaya başladı. Fakat aradan kısa bir süre geçtikten sonra aynı sesi ikinci kez duydu. Sonra üçüncü kez duydu. Bir de baktı ki Cebrail yanma gelip söyle diyor: "Ey Samoyel! Dogrusu Rabbin seni kavmine peygamber olarak gönderdi". Bundan sonra Samoyel, Kur'ân-i Kerim'de anlatıldığı gibi kavmim Hakka davet etmeye başladı.

Cenâb-i Allah, kutsal kitabında söyle buyurmaktadır:

"Musa'dan sonra İsrailogullarımın ileri gelenlerim görmedin mi? Peygamberlerine: "Bize bir hükümdar gönder (onun önderliğinde) Allah yolunda savasalım." demislerdi."

"Ya size savas yazılınca savasmazsanız?" dedi. Dediler: "Bizler neden Allah yolunda savasmayalım ki; oysa biz yurtlarımızdan ve ogullarımız arasından çıkarilip sürüldük?" Fakat kendilerine savas yazılınca içlerinden pek azı hariç, yüz çevirdiler. Allah zalimleri bilir. Peygamberleri onlara dedi ki: "Allah, Talut'u size hükümdar gönderdi." Dediler ki: "O bizim üzerimize nasıl hükümdar olabilir? Biz hükümdarlığa ondan daha layıkız. Ona genis mal da verilmemistir".Dedi: "Allah onu sizin üzerinize (hükümdar) seçti. O'nun bilgisini ve gücünü arttırdı". Allah mülkünü diledigine verir. Allah(m lütfü) genistir. (O, herseyi) bilendir.

Ve peygamberleri onlara dedi ki: "O'nun hükümdarlığının alameti, tabutun size gelmesidir. Onun için de, Rabbinizden bir ferahlık ve Musa ailesinin, Harun ailesinin geriye bıraktıklarından bir kalıntı vardır. Onu melekler tasimaktadır. Eger inanıyorsanız bunda sizin için (Ta-lut'un hükümdarlığına) kesin bir alamet vardır".

Tefsircilerin çoğu dediler ki: Bu kissada anlatılan kavmin peygamberi Samoyel idi. Baskalari ise Semun olduğunu söylemişlerdir. Diğer bazilari ise

Samoyel ile Semun'un aynı kişi olduğunu ifade etmişlerdir. Bir başka grup ise bu kavmin peygamberinin Yusa' olduğunu ileri sürmüştür. Bu, imam Ebu Cafer b. Cerir'in, Tarih'inde anlattıklarına çok uzaktır. Çünkü Imam Ebu Cafer, Tarih'inde şöyle der: Yusa'nın vefatı ile Samoyel'in peygamber olarak gönderilmesi arasında 460 senelik bir zaman geçmiştir. Doğrusunu Allah bilir.[9]

Hülasa, bu kavim, savaşlardan yenik düşüp bitkin hale geldikleri ve düşmanları tarafından ezildiklerinde o zamanki Allah'ın peygamberinden, kendileri için bir hükümdar tayin etmesini talep ettiler işi, o hükümdarın emri altında düşmanlarıyla savassınlar. Peygamber, onlara şöyle demisti:

«"Ya size savaş yazılınca savasmazsanız?" dedi. Dediler: "Bizler neden Allah yolunda savasmayalım ki?" (Yani Allah yolunda bizi savasmaktan engelliyecek ne vardır?). Oysa biz yurtlarımızdan ve ogullarımız arasından çıkarılıp sürüldük.» (ei-Bakara, 246.)

Yani bizler savastan yenik çıkıp sevdiklerimizden ayrı düştük. Öyle ise düşmanlarımızın elinde esir kalıp horlanmakta olan ogullarımız ve çocuklarımız için savasmamız gerekir.

Onların böyle demeleri üzerine Cenâb-i Allah şöyle buyurdu:

"Fakat kendilerine savaş yazılınca (farz kilinince), içlerinden pek azı hariç, yüz çevirdiler. Allah zalimleri bilir".

Bu kisanın son kısmında da anlatıldığı gibi o hükümdarla birlikte onların pek azı hariç, nehri geçmediler. Geri dönüp düşmanla yüz yüze gelmekten kaçındılar.

«Peygamberleri onlara dedi ki: "Allah, Talut'u size hükümdar gönderdi.» (el-Bakara, 247.)

Sa'lebî dedi ki: Bu ayette geçen Talut, Kays b. Efil'in oğludur. Efil, Sara b. Tihort'un oğludur. Tihort, Enis oğlu Efih'in oğludur. Enis, Ya-kub oğlu Bünyamin'in oğludur. Yakub, İbrahim oğlu İshak'ın oğludur.

İkrime ile Süddî dediler ki: Talut, sakacı idi. Vehb b. Münebbih dedi ki: Talut, deri sepicisi idi.

Baskaları ise, onun başka bir sanatla uğrastığını ifade etmişlerdir. Doğrusunu Allah bilir.[10]

Dediler ki: "O bizim üzerimize nasıl hükümdar olabilir? Biz hükümdarlığa ondan daha layıkız, ona geniş mal da verilmemistir".

Denildi ki: Cenâb-i Allah, peygamber Samoyel'e şöyle vahyetti: İsrailoğullarından hangisinin boyu, su değnek boyu kadar olur da içinde Kudüs yagı bulunan su boynuza gelirse o, onların hükümdarı olacaktır. Bunun üzerine İsrailoğulları değneği ellerine alıp kendi boylarını ölçmeye

basladilar. Talut'dan baska hicbiri, degnegin boyu kadar uzun degildi. Talut, peygamber Samoyelin yanma gelince icinde Kudüs yagi bulunan boynuzu elde etti. Samoyel'de ona Kudüs yagini sürdü ve onu hükümdarliga tayin etti. îsrailogullarina da söyle dedi: "Allah onu sizin-üzerinize (hükümdar) seçti. (Savas hususunda veya diger her iste) onun bilgisini ve gücünü (ya da boy ve güzelligini) arttirdi".

Ayet-i kerime'den anlasildigina göre Talut, îsrailogullarinm en yakisiklisi ve en bilgilisi idi.

«...Allah, mülkünü diledigine verir". Hüküm vermek O'na aittir. Yaratmak ve emir vermek O'nun elindedir. Allah(m lütfü) genistir. (O, her seyi) bilendir.

Ve peygamberleri onlara dedi ki: "Onun hükümdarliginin alameti, Tabut'un size gelmesidir. Onun icinde, Rabbinizden bir ferahlik ve Musa ailesinin, Harun ailesinin geriye biraktiklarindan bir kalinti vardir. Onu melekler tasimaktadır. Eger inaniyorsaniz bunda sizin için (Ta-lut'un hükümdarligina) kesin bir alamet vardir.»(el-Bakara, 247-248.)

Bu da, Talut'un iyi bir insan ve veli bir kimse olmasi nedeniyle onlara getirdigi ugur ve bereketin bir eseridir. Bu vesile ile Cenâb-i Allah onlara, daha önce ellerinden almis oldugu tabutu geri verdi; düşmanlarim ezdi. Bu tabut nedeniyle düşmanlarina karsi muzaffer oldular."Onda Rabbinizden bir ferahlik vardir". Denildigine göre ayet-i kerimede geçen tabut kelimesinden kasit, altindan yapilma bir tastir. Onun icinde peygamberlerin gögüsleri ve kalpleri yikanirmis. Denildigine göre o tabut sebebi ile kendilerine gelen ferahlik, rüzgar esintisi seklinde imis. Yine denildigine göre o tabut, bir kedi timsali seklinde yapilmisti. Savas aninda ses çıkardiginda Israil ogullari muzaffer olacaklarina inanirlarmis. "O tabutta Musa ailesinin, Harun ailesinin geriye biraktiklarindan bir kalinti vardir".

Tabutun icinde, Tevrat levhalarinin parçalari ile Tih sahrasinda Israilogullarina inen kudret helvasindan biraz kalmis idi. "O'nu melekler tasiyorlardi". Yani o tabutu, ey îsrailogullari, melekler tasiyip size getirecekler ve siz de onu ayan beyan bir surette göreceksiniz ki, Allah'in size karsi bir hücceti olsun ve benim size söylediklerimin dogruluklarina dair apaçik bir burhan olsun. Talut'un veli ve salih bir insan oldugunu ispatlayan bir delil olsun. "Eger inaniyorsaniz bunda sizin için (Talut'un hükümdarligina) kesin bir alamet vardir".

Denilir ki Amalika kabilesi, bu tabut sayesinde düşmanlarina galip olduklarinda ki tabutun icinde ferahlik ve Musa ailesi ile Harun ailesinden kalintilar vardi. Bir baska rivayete göre tabutun icinde Tevrat da vardi. Tabut tamamen ellerine geçince onu kendi mintikalanndaki bir putun altina koydular. Sabah olunca tabutun putun basinda durmakta oldugunu

gördüler. Onu yine putun altına koydular. Ertesi gün sabahladıklarında tabutun yine putun üstünde olduğunu gördüler. Bu iş böyle devam edince, bunun Allah tarafından yapılan bir iş olduğunu anladılar ve onu mintikalarından çıkarıp beldelerine bağlı bir köye yerleştirdiler. Boyun kısımlarında bir hastalık meydana geldi. Bu hastalıktan uzun süre kurtulamayınca tabutu bir arabaya yerleştirip iki ineğe bağlayarak mintikaları dışına sürdüler. Denildiğine göre melekler, bu arabayı sürerek İsrailoğulları topluluğunun Önüne getirdiler. Peygamberlerinin de haber verdiği gibi, İsrailoğulları bu manzarayı seyrediyorlardı. Tabii yine de meleklerin bu tabutu ne şekilde getirdiklerini en iyi Allah bilir. Ama kuvvetli görüşe göre ayet-i kerimeden de anlaşıldığı gibi tabutu, melekler bizzat taşıyorlarmış. Her ne kadar birinci şeklin daha kuvvetli olduğunu tefsircilerin bir çoğu anlatmakta işeler de doğrusunu Allah bilir.[11]

«Talut, askerler (iyi)le ayrılınca dedi ki: "Allah, sizi bir ırmakla deneyecektir. Kim ondan içerse benden değildir. Ondan (kana kana) tatma-yıp sadece eliyle bir avuç alan bendendir.» (el-Bakara, 249.)

İbn Abbas ile tefsircilerin çoğu dediler ki bu nehir, Ürdün nehridir. Buna Seria nehri de denir. Askerleri ile Talut, bu nehrin yanına vardığında bir imtihan dolayısıyla Cenâb-i Allah'ın peygamberi Samoyel'e verdiği emre dayanarak Talut'da askerlerine söyle buyruk verdi: Kim bu nehirden içerse benimle beraber olmasın. Bu gazada benden uzak-lassın. Bundan ancak (kana kana) tatmayıp sadece avucu ile bir defa alan benimle arkadaşlık edebilir.

Cenâb-i Allah buyurdu ki: "İçlerinden pek azı hariç, hepsi ondan içtiler".

Süddî dedi ki: Talut'un askerleri 80.000 idi. Ondan 76.000 kadarı içtiler. Geriye 4000 asker kaldı.[12] Buhari, sahihinde söyle bir hadis nakleder: Bera b. Azib söyle dedi: Muhammedin sahabeleri olan bizler kendi aramızda konuşuyorduk. Söyle ki: Bedir savasına katılan sahabelerin sayısı ile nehir, Talut'la beraber geçen savaşçıların sayısı arasında bir mukayese yapılacak olursa ikisinin de eşit olduğu görülür. Talut'la birlikte nehir geçen askerler, 310 küsur kadardı. Süddî'nin ifade ettiğine göre Talut'un askerleri, 80.000 kadarmış. Aslında bu sayı üzerinde ihtilaf vardır. Çünkü Kudüs toprakına, 80.000 asker sığmaz. Doğrusunu Allah bilir.

Cenâb-i Allah buyurdu:

«Nihayet Talut ve kendisiyle beraber inanalar, ırmığı geçince: "Bu gün Talut'a ve askerlerine karşı bizim gücümüz yok." dediler.» Kendilerini azımsadılar ve zayıf gördüler. Düşmanlarının çokluğu karşısında sarsıp onlara mukavemet edemeyeceklerini sandılar.

"Allah'a kavusacaklarına kanaat getirenler ise söyle dediler: "Nice az bir

topluluk var ki, Allah'ın izniyle çok topluluğa galip gelmiştir. Allah, sabredenlerle beraberdir». Yani iman ve yakîn sahibi olan bahadırlarla yigitler, sabredip mukavemet ruhuna sahip olanlar, dűşmanla karsilasip műcadele vermeye ve vurusmaya onlari tesvik ettiler.

«(Talut'un askerleri) Calut ve askerlerine karsi çıktiklarında sűyle dediler: "Rabbimiz, űzerimize sabir dűk! Ayaklarimizi saglam tut ve o kafir millete karsi bize yardım et!"» (d-Bakara, 250.)

Cenâb-i Allah'tan űzerlerine sabir dűkmesini, kalplerine itminan vermesini, ayaklarını kaydırmamasını, savaşı alanında kendilerine metanet vermesini, gazanın kizistigi ve savaşı alevlerinin tutustuđu esnada yűreklerini pekistirmesini dilediler. Batinî ve zahirî dayanıklılık istediler. Dűşmanlarına ve kafirlere karsi, műnkirlerle zorbalara karsi muzafferiyet istediler. Allah'ın ayetlerini ve nimetlerini inkar eden kimselere karsi galibiyet istediler. Yűce kudretin sahibi, her şeyi gűrűp isiten, her şeyden haberdar olup bűtűn işleri yerli yerince yapan Rable-ri, dileklerine cevap verdi ve isteklerini yerine getirdi. Onlar da Allah'ın gű ve kuvveti ile onun izin ve yardımı ile dűşmanlarını hezimete ugrattılar. Dűşmanlarının sayı ve teçhizatı çok olmakla birlikte yine de Allah'ın verdiđi kuvvet sayesinde onlari maglub ettiler. Nitekim Cenâb-i Allah buna bir nazire olarak mű'minlere hitaben sűyle buyurmıştır.

«Nitekim Allah size Bedir'de de yardım etmişti. Siz o zaman zayıf idiniz. O halde Allah'tan korkun ki sűkredesiniz.» (Âl-i İmr;in,123.)

«Davud, Calut'u űldűrdű. Allah ona (Davud'a) hűkűmdarlık ve hikmet verdi. Ve ona dilediđini űğretti.» (ei-Bakai-a, 25i.)

Bu ayet-i kerime de Davud (a.s.)'un kahramanlığına delâlet vardır. Yine bu ayet-i kerimede anlatıldıđına gűre o, dűşman ordusunu ezip hezimete ugratmıştır. Dűşman askerlerini kirip geçmiştir. Dűşman ordusunun basındaki komutani űldűrmekten daha bűyűk bir muzafferiyet dűşűnűlemez. Bu sebeble Davud ve askerleri bol miktarda mallari ganimet olarak ele geçirmiş; yigit dűşman savaşılarını esir almışlardı. İman kelimesi, putlar űzerinde yűcelmişti. Allah'ın dostları, dűşmanlarına galip gelmişti. Gerçek din, bătıla űstűn olmuştı. Bătilin pesinde kosalara galip olunmuştı.

Sűddî sűyle der: Davud peygamber, babasının çocuklarının arasında en kűűk olanı idi. Onű kardeş idiler. İsrailoğulların hűkűmdarı Talut'un, halkı, Calut'u ve askerlerini űldűrmeye, onlarla savaşımaya tesvik ettiđini duydu. Talut sűyle diyordu. Kim Calut'u űldűrűrse, kızımı ona verir ve onu tahtına ortak ederim.

Davud peygamber, iyi sapan atmasını bilirdi. İsrailoğulları arasında

dolasmakta iken bir tasın kendisine söyle seslendiğini isitti: "Ey Davud beni al. Çünkü sen Calut'u benimle öldüreceksin!" Tasın böyle seslendiğini duyan Davud, hemen kosup tasi aldı. Ardından ikinci bir tasta kendisine aynı şekilde seslendi, onu da aldı. Daha sonra üçüncü bir tasın da kendisine aynı şekilde seslendiğini isitince onu da alıp sapanına yerleştirdi. İki ordu karşı karşıya geldiğinde düello yapmak için Calut ortaya çıktı. Kendisiyle vurusacak bir kimse istedi. Ona karşı Davud çıktı. Davud'a söyle dedi:

"Geri dön, seni Öldürmek istemiyorum! .

Davud: "Ama ben seni öldürmek istiyorum." dedi. Ve üç tasi alıp sapına yerleştirdi. Sonra sapanını çevirerek içindeki üç tasi paça haline getirdi. Tasları fırlatarak Calut'a isabet ettirdi. Kafasını yarıp öldürdü. Böylece Calut'un askerleri paniğe kapılarak gerisin geri kaçtılar. Talut da Davud'a verdiği sözü yerine getirdi. Kızını ona verip tahtına ortak etti. Davud'a büyük payeler verdi. İsrailoğulları arasında onun hükmünü geçerli kıldı. İsrailoğulları da Davud'u sevdiler. Talut'dan

fazla ona meylettiler.

Denildiğine göre Talut, bir müddet sonra Davud'u kiskanmaya başlamış ve onu öldürmek istemisti. Öldürmek için bir tuzak kurmuştu, ama amacına ulaşamamıştı. Âlimler, Davud'u öldürmekten onu mene-diyorlardı. Bunun üzerine Talut, kızarak âlimlere musallat oldu. Az bir kısmı dışında hepsini öldürdü. Bilahare pisman olarak tevbe etti ve kötülüklerine son verdi. Nedametinden dolayı çokça ağlamaya başladı. Mezarlıklara gidip oralarda ağlardı. Öyle ki göz yaşları ile toprağı ısla-tırdı. Günün birinde mezarlıktan kendisine söyle bir ses geldi: Ey Talüt! Biz hayatta idik, sen bizi öldürdün. Öldükten sonra bile bize eziyet verir

oldun!

Bu ses üzerine Talut daha fazla ağlamaya başladı. Korkusu fazlaladı. Sonra durumunu kendisine izah edecek bir âlim aradı. Tevbesinin kabul edilip edilemeyeceğini sordu. Kendisine: "Sen hayatta bir âlim bıraktın mı ki şimdi durumuna bir çare bulması için âlim arıyorsun?" denildi. Nihayet bir kadının yanma gitmesini kendisine salık verdiler. Kadının yanma gitti. Kadın onu alıp Yusa peygamberin mezarının yanına basına getirdi. Kadın, Allah'a dua etti. Yusa peygamber mezarından kalktı. Ve: "Kiyamet mi koptu?" diye sorunca kadın söyle cevap verdi: Hayır, ama Talut, sana tevbesinin kabul edilip edilemeyeceğini soruyor.

Yusa söyle cevap verdi: Evet, tevbesi kabul edilir; ama bu hükümdarlıktan vazgeçmesi, gidip sehit oluncaya kadar Allah yolunda savasması gerekir.[13]

Bunun üzerine Talut, hükümdarlığı Davud peygambere bıraktı, onüç

evladiyla birlikte o mintikadan gitti. Şehit oluncaya kadar Allah yolunda savastılar. "Allah ona mülk ve hikmeti verdi. Diledigini ona öğretti" ayet-i kerimesinden kastedilen mana da budur.

Muhammed b. İshak der ki: Mezarında diriltlen ve tevbesinin kabul edileceğini Talut'a haber veren peygamber, Ahtab oğlu Elyesa'dır. İbn Cerir de böyle bir rivayette bulunmuştur.

Sa'lebî der ki: O kadın, Taîut'u, Samoyel peygamberin mezarının yanı basına getirdi. Samoyel, yaptığı kötülüklerden dolayı Talut'u kına-di.

Bu rivayet daha münasiptir. Talut'un, Samoyel peygamberi rüyasında görmüş olması daha mantıklıdır. Mezarından dirilip kalkması, mantıklı değildir. Bu, bir peygamberin gösterebileceği bir mucizedir. Oysa Talut'un müracaat ettiği kadın, peygamber değildi. Doğrusunu Allah bilir.

İbn Cerir der ki: Tevrat ehli, Talut'un hükümdarlığı ile çocuklarıyla birlikte Allah yolunda öldürülmeleri arasında geçen zamanın kırk yıl olduğunu söylemişlerdir. Doğrusunu Allah bilir. [14]

Davud Peygamberin Kısası

Davud, Uveyd oğlu İsa'nın oğludur. Uveyd, Salamon oğlu Abir'in oğludur. Salamon, Uveynadip b. Nahso'nun oğludur. Uveynadip, Hasron b. Faresoğlu İrem'in oğludur. Fares, Yahuza b. Yakub'un oğludur. Ya-huza, İshak b. Yakub'un oğludur. İshak ise, İbrahim Halil peygamberin oğludur. İbrahim, Allah'ın dostu, kulu, peygamberi ve Kudüs'teki hali-fesidir.

Bazı ilim ehli ile Vehb b. Münebbih'den nakilde bulunan Muhanv med b. İshak şöyle demistir: Davud (a.s.) kısa boylu, mavi gözlü, az saçlı, temiz kalpli bir kimse idi.[15]

Önceki sayfalarda da anlatıldığı gibi Davud peygamber, Calut'u, İbn Asakir'in anlattığına göre Mercüssafr yakınında, Ümmü Hakim sarayının yanında öldürmüştür. Bunun üzerine İsrailogulları kendisini sevmişler ve Talut'tan ziyade ona meyletmislerdir. Bunun üzerine Ta-lut da onu kiskanıp öldürmek istemiş ve neticede amacına ulaşamadığından dolayı da ülkesini terkederek hükümdarlığı Davud'a bırakmıştır. Cenâb-i Allah, Davud'a hem hükümdarlık, hem de peygamberlik vermisti. Hem dünya hem de ahiretin hayrini vermisti. Halbuki daha önce hükümdarlık bir kolda, peygamberlik başka bir kolda idi. Davud Aleyhisselam'da her ikisi birleştii. Nitekim bununla ilgili olarak Cenâb-i Allah şöyle buyurmuştur:

«Davud, Calut'u öldürdü. Allah ona (Davud'a) hükümdarlık ve hikmet verdi. Ve ona diledigini Öğretti. Eger Allah, insanların bir kısmıyla diğer bir kısmım savmasaydı, dünya bozulurdu. Fakat Allah, bütün âlemlere karşı lütuf sahibidir.» (el-Bakara, 251)

Eger hükümdarlar, insanlar üzerinde hükmetmeselerdi, güçlü insanlar zayıf insanları yenerlerdi. Bu nedenle bazı eserlerde şöyle denmiştir: "Sultan, yeryüzünde Allah'ın gölgesidir". Mü'minlerin emiri Osman b. Affan hazretleri de şöyle buyurmıştır: "Cenâb-i Allah, Kur'ân ile menetmediği şeyi sultan vasıtası ile meneder".

Ibn Cerir der ki: Calut, düello için Talut'u çağırdığında ona şöyle dedi. Ben sana karsi, sen de bana karsi çık. Fakat Talut, yardım için askerlerine seslenince onun çağrısına Davud cevap verdi. Gelip Calut'u öldürdü.[16]

Velib b. Münebbih dedi ki: Calut'un Davud tarafından öldürülmesi üzerine insanlar, Talut'a göstermedikleri sevgiyi Davud'a gösterdiler. Talut'u hüküm darlıktan atıp yerine Davud'u geçirdiler. Rivayete göre bu is, Samoyel'in emri üzerine yapılmıştır. Hatta bazıları, bu olaydan önce onun bu emri verdiğini söylemişlerdir.

Ibn Cerir der ki: Cunihur-u ulemanın ittifakına göre Davud'un Calut'u öldürmesinden sonra yönetim değişikliği olmuştur. Doğrusunu Allah bilir.

İbn Asakir, Said b. Abdülaziz'den şöyle rivayet etti: Davud, Ümmü Hakim'in sarayı yanında Calut'u öldürmüştür. Oradaki nehir, ayet-i kerimede söz edilen nehirdir. Doğrusunu Allah bilir.

Cenâb-i Allah, şöyle buyurdu:

«Andolsun, Davud'a tarafımızdan bir üstünlük verdik: "Ey dağlar, (onun yaptığı tesbihi) onunla beraber yankılayın ve ey kuşlar (sizde O'nun tesbihine katılın)!"(dedik). Ve ona demiri yumuşattık: "Geniş zirhler yap, dokumasını ölçülü yap ve (hepiniz) iyi işler yapın. Çünkü ben, yaptıklarınızı görmekteyim" diye (vahyettik).» (Sebe',10-11.)

Bir başka ayet-i kerimede ise Cenâb-i Allah şöyle buyurmaktadır:

«Davud'a dağları ve kuşları boyun eğdirdik. Onunla beraber tesbih ediyorlardı, Biz (bunları)yaparız. Ona, sizi, savaşın şiddetinden korumak için zirh yapmayı öğretmistik. Ama siz sükreliyor musunuz ki?»(el-Enbiyâ, 79-80.)

Cenâb-i Allah, zirh örme işinde Davud'a yardım etti ki düşmanla savaşırken kendini demirden örülme zirhlerle korusun. Ayrıca Cenâb-i Allah, zirhleri ne şekilde öreceğini de ona öğretti. Ve şöyle buyurdu: "Dokumayı ölçülü yap". Yani çiviye çok ince yapma ki kırılmasın; çok kaba yapma ki dağıtmasın".

Hasan Basrî ile Katade ve A'mes dediler ki: Cenâb-i Allah, demiri, Davud'un elinde yumuşattı. Öyleki atese ve çekice ihtiyaç duymaksızın demiri elinde eğip büküyordu.

Katade'nin anlattığına göre halkalardan ilk olarak zirh yapan, Davud peygamber olmuştur. Ondan önceleri demirden tabakalar halinde zirhler

yapilirdi. İbn Sevzeb'in dedigine göre Davud peygamber, her gün bir zirh yapıp 6000 dirheme satardı. Sahih hadiste sabit olduğuna göre kisinin yedigi en helal ve en temiz şey, kendi kazancıdır. Allah'ın peygamberi Davud (a.s.) da kendi eliyle kazandığını verdi.

Cenâb-i Allah buyurdu ki:

«Güçlü kulumuz Davud'u an. Çünkü o, (Allah'a) çok dönerdi. Biz dağları ona ram etmistik. Akşam sabah onunla tesbih ederler (onun yaptığı tesbihle çınlarlar)di. (Her taraftan) toplanıp gelen kulları da (ona ram etmistik). Hepsi onun nagmesine katılır (beraber tesbih ederlerdi. Onun mülkünü güçlendirmistik. Kendisine hikmet ve açık, güzel konuşma (kabiliyeti) vermistik.» (sad, 17-20.)

İbn Abbas ile Mücahid dediler ki: Ayet-i kerimede geçen "eyd" kelimesi, taatte kuvvetli olmak, yani ibadet ve salih amelde güçlü olmak manasını ifade eder.

Katade der ki: Davud'a ibadet hususunda kuvvet verilmisti. İslâm'ı anlamada güç verilmisti. Bize anlatıldığına göre geceleyin namaz kılar, dua eder, gündüzleri de oruç tutardı. Öyleki zamanının yarısını oruçlu geçirirdi.[17]

Buhari ve Müslim'in sahihlerinde nakledilen bir hadis-i serifte Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuşlardır:

«Allah'ın en çok sevdiği namaz, Davud'un namazıdır. Allah'ın en çok sevdiği oruç, Davud'un orucudur. O gecenin yarısında yatar, üçte birinde ibadet ederdi. Altıda birinde uyurdu. Bir gün oruç tutar, bir gün oruç tutmazdı. Düşmanla karsılaştığında da kaçmazdı» [18]

Cenâb-i Allah, Davud peygamberle ilgili olarak şöyle buyurmuştur:

«Biz dağları ona ram etmistik. Akşam sabah onunla tesbih ederlerdi. (Her taraftan) toplanıp gelen kulları da (ona ram etmistik) . Hepsi onun nagmesine katılırdı.» (sad, 18-19.)

Bir başka ayet-i kerimede de Cenâb-i Allah, dağlara şöyle emir veriyor:

«Ey dağlar, (Davud'un yaptığı tesbihi) onunla beraber yankılayın.»(Sebe, 10.)

Yani ey dağlar, Davud'la birlikte tesbih edin. İbn Abbas ile Mücahid ve diğer bazı müfessirler bu ayet-i kerimeyi tefsir ederken ayetin şu manaya geldiğini söylemişlerdir.

"Biz dağları ona ram etmistik. Akşam sabah onunla tesbih ederler (onun yaptığı tesbihle çınlarlar) di". Çünkü Cenâb-i Allah, Davud peygambere kuvvetli bir ses vermisti. Bu ses kadar başkasına kuvvetli bir ses vermiş değildi. Zebur'u terennüm ederken havada uçmakta olan kuşlar dururlardı.

Onun terennümüne eslik eder, onun tesbihlerine katılırlardı. Aynı şekilde dağlarda da onun tesbihleri ile yankılanıp çınlarıydı. Sabah akşam bu hal böylece devam ederdi. Allah'ın salâtü selami onun üzerine olsun.[19]

Evzaî, Abdullah b. Âmir'in kendisine söyle dedigim rivayet etmiştir. Baskasına bir benzeri verilmemiş olan güzel bir ses, Davud peygambere verilmisti. Öyle ki kuslarla canavarlar, Zebur okurken onun etrafında halkalanıp beklesirlerdi. Açlıktan ve susuzluktan ölünceye dek o vaziyette günlerce beklerlerdi.

Vehb b. Münebbih dedi ki: Davud'un sesini duyan herkes, raksa gelir, ayakları yerden kesilirdi. Zebur'u öylesine güzel bir sesle okurdu ki duymakta olduğumuz ezanların bile onu andırdığını söyleyemeyiz. Zebur'u okurken cinlerle insanlar, kuslarla hayvanlar sesine gelip etrafında halkalanırlardı. Öylece beklesirlerdi. Açlıktan ölünceye kadar yanından ayrılmazlardı.

Ebu'l-Abbas el-Medenî, Malik'in söyle dedigini rivayet eder: Davud (a.s.), Zebur'u okumaya başladığında bekarlar asktan vecde gelip helak olurlardı.Bu garip bir rivayettir.

Abdürrezzak, İbn Cüreyc'den rivayet ederek söyle der: Çalgı esliğinde okumanın hükmünü Ata'ya sordugumda, "Bunun ne sakıncası var?" diye cevap verdi. Ubeyd b. Ömer'in söyle dedigini isittim: Davud (a.s.), çalgı aletini eline alıp çalmaya baslar ve beraberinde de okurdu. Böyle yapmakla da aglamak ve aglatmak isterdi.

İmam Ahmed b. Hanbel, Hz. Aise'nin söyle dedigini rivayet eder: Rasûlullah (s.a.v.) Ebu Musa el-Es'arî'yi okurken görmüştü ve söyle demisti: «Ebu Musa'ya Davud ailesinin kavallarından biri verilmistir.»[20]

Ahmed b. Hanbel, Ebu Hüreyre'nin söyle dedigini rivayet etmiştir. Rasûlullah (s.a.v.), söyle buyurdu:

«Ebu Musa'ya Davud'un kavallarından biri verilmistir.»[21]

Ebu Osman en-Nehdî'nin söyle dedigini rivayet ederiz: "Ud ve kaval seslerini isitmişimdir. Fakat Ebu Musa el-Es'ari'nin sesinden daha güzel bir ses isitmiş degilim".

Davud peygamber, sesinin yumusak ve inceliğiyle birlikte kitabı olan Zebur'u çok seri bir şekilde okurdu. Nitekim İmam Ahmed b. Han-bel'in Ebu Hüreyre'den rivayet ettigine göre Rasûlullah (s.a.v.) Efendimiz söyle buyurmuşlardır:

«Okumak, Davud'a hafifletirildi. Hayvanının egerlenmesini emrederdi. Hayvani egerleninceye kadar kendisi Kur'ân'i okumus olurdu. Ve elinin kazancından başka birsey de yemezdi.»[22]

Bu hadis-i serifte geçen Kur'ân kelimesinden kasit, Allah tarafından Davud peygambere vahyedilerek indirilen Zebur'dur. Davud peygamber, aynı zamanda bir hükümdar olup tebaalari vardı. Zebur'u hayvaninin egerlenmesi tamamlanmadan önce okuyup tamamlardı. Bu çok seri bir isti. Seri bir şekilde okumasına rağmen ayetlerin manaları üzerinde düşünür ve bir terennüm ile okurdu. Okurken husuyu da ihmal etmezdi. Allah'ın salatü selami onun üzerine olsun. Cenâb-i Allah buyurdu ki: «Ve Davud'a Zebur'u verdik.» (en-Nisâ, i 63.)

Zebur, bilinen meshur bir kitaptır. Ibn Kesir Tefsirimizde Ahmed b. Hanbel'den naklettigimiz bir hadiste anlatildigina göre bu kitap, rama-zan-i serif ayında nazil olmustur. İçinde bilinen bazı öğüt ve hikmetler vardır. Yüce Allah buyuruyor ki:

«Onun mülkünü güçlendirmistik. Kendisine hikmet ve açık, güzel konuşma (kabiliyeti) vermistik.» (csad, 20,)

Yani Davud'a büyük bir mülk ve hakimiyet ile geçerli bir hüküm vermistik.

Ibn Cerir ile Ibn Ebi Hatîm, Ibn Abbas'm söyle dedigini rivayet etmislerdir: İki adam davalasmak üzere Davud peygambere gittiler. Aralarındaki dava konusu bir sigirdi. Adamlardan birisi, digerin kendisinden bir sigir gasbetmis oldugunu iddia etti. Davali, bu iddiayi reddetti. Davud, aralarında hüküm verme isini geceye erteledi. Gece olunca Cenâb-i Allah kendisine, davaciyi öldürmesini vahyetti. Sabah olunca davaciya Davud söyle dedi: "Dogrusu, Cenâb-i Allah seni öldürmemi bana vahyetti. Mutlaka seni öldürecegim. Bu davan hususunda bana söyleyecegin birsey var midir? "

Davaci söyle dedi: "Ey Allah'in peygamberi, andolsun ki ben bu davamda hakliyim, yalnız daha önce ben bu davalinin babasini öldürmüstüm".

Davacinin böyle demesi üzerine Davud peygamber emir vererek davaciyi öldürttü. Bunun üzerine Davud peygamberin îsrailogullari arasında sani cidden büyüdü. İtibari arttı. Herkes ona büyük bir saygi ve tazim göstermeye başladı. Ibn Abbas, «O'nun mülkünü güçlendirmistik. Kendisine hikmet (peygamberlik) ve açık, güzel konuşma (kabiliyeti) vermistik.» ayet-i kerimesinden kastedilen mananın bu oldugunu söylemiştir.

Sureyh, Sa'bi, Katade, Ebu Abdurrahman es-Sülemî ile digerkleri demisler ki: Ayet-i kerimede geçen açık ve güzel konuşma kabiliyetinden kasit, davalari iyice ve adilce sonuçlandırıp sahitlere ve yeminlere itibar etmektir. Bununla da su kurali kas de tmişlerdir: "Davacinin belge getirmesi, inkar edenin de yemin etmesi gerekir".

Mücahid ile Süddî dediler ki: Ayet-i kerimede geçen güzel ve açık konuşma kabiliyetinden kasit, yargiyi adilce yapip anlamaktır. Ayrica Mücahid,

bunun, güzel ve açık seçik konusarak doğru hüküm vermek olduğunu da ifade etmiştir. Ibn Cerir de bu sözü benimsemistir.[23]

Vehb b. Münebbih dedi ki: İsrailogulları arasında kötülük ve yalancı şahitlik çoğalınca davaları halletmesi için Davud peygambere bir zincir verildi. Bu zincirin bir ucu gökte, diğer ucu da Kudüs'te Mescid-i Ak-sa'mn yani basındaki kayalıkta idi. Altından yapılmıştı. İki kişi davalastüdannda haldı olan bu zincire ulaşabilir, diğeri ise ulaşamazdı. Bu hal epey zaman böylece devam etti. Nihayet adamin birisi, bir baskasının yanına emanet olarak inci bırakmıştı. Fakat bir süre sonra emanetçi, yanına bırakılan inciye inkar etti. Bir baston alıp içini oyarak incileri içine yerleştirdi. Davalasmak üzere kayalığın yanındaki zincire geldiklerinde davacı, yani inci sahibi, haldı olduğunu ispatlamak için elini zincire uzattı ve zinciri yakaladı. Davaliya (emanetçiye), "Sen de elini zincire uzat." denildiği zaman incileri içinde saklamış olduğu bastonu davacıya vererek elini zincire doğru uzattı, uzatırken de şöyle dedi: "Allah'im, sen de biliyorsun ki ben incileri sahibine vermişim." Böyle deyince elini zincire uzattı ve zinciri yakalayiverdi. Daha sonra bastonu inci sahibinden geri aldı. İsrailogulları bu durumda büyük bir zorlukla karsılaştılar ve davayı nasıl halledeceklerini bilemediler. Bunun üzerine o zincir derhal aralarından çekiliverdi.

«Sana davacıların haberi geldi mi? Hani odasının duvarına tırmanmışlardı. Davud'un yanına girmişlerdi de (Davud) onlardan korkmıyordu. "Korkma, dediler. Biz iki davacıyız. Birimiz, ötekinin hakkına saldırdı. Şimdi sen aramızda hak ile hükmet. Zulmetme, bizi yolun ortasına (adalet) götür. Bu kardesimin doksandokuz koyunu var. Benimse bir tek koyunum var. Böyle iken: " Onu da bana ver." dedi. Ve konuşma da bana ağır bastı (onunla baş edemedim)". (Davud) dedi ki: "Andolsun (o), senin koyununu kendi koyunlarına katmayı istemekle sana zulmetmiştir. Zaten (mallarım birbirine) karıştıran (ortak)ların çoğu, birbirine zulmederler. Yalnız inanıp iyi işler yapanlar bunun dışındadır ki, onlarda ne kadar azdır!". Davud, (bu hükümle) kendisini denediğimizi (kendisine bir bela vereceğimizi) sandı da Rabbinden mağfiret diledi. Eğilerek secdeye kapandı ve tevbe edip (bize) döndü. Biz de ondan bunu affettik. Yanimızda onun bir yakınlığı ve güzel bir geleceği vardır.» (Sâd, 21-25.)

Selef ve haleften bir çok tefsirciler, bu ayetle ilgili olarak bir çok kıssa ve haberler nakletmişlerdir ki bunların çoğunluğu israiliyattır. Bir kısmı da kesin şekilde yalanlanmıştır. Kıssayı sadece Kur'ân-i Kerim'den nakletmekle yetinerek diğer israiliyat haberlerini aktarmayı uygun görmedik. Allah dilediğini dosdoğru yola iletir,

Sâd süresindeki secdenin, aslî tilavet secdelerinden mi, yoksa sükur secdesinden mi olduğu hususunda imamlar ihtilaf etmişlerdir. Ve bu

hususla iki görüs ileri sürülmüştür.

Buharî, avamin söyle dedigini rivayet etmistir: «Sâd sûresindeki secdeyle ilgili olarak Mücahid'e fikrini sordum, bana söyle dedi: Ibn Ab-bas'a neden bu ayeti okurken secde ettin? diye sordum. Bana: «Onun soyundan Davud ve Süleyman'a (yol göstermistik).»(cî-En'âm, 84). «Iste onlar Allah'in hidayet ettigi kimselerdir. Onlari yoluna uy.» (ei-En'âm, öö.) ayet-i kerimelerini okumadin mi? Davud da, peygamberinizin kendisine uymakla emrolundugu kimselerdendir. Bu ayet-i kerimeyi okurken Davud peygamber secde etmistir. Buna uyarak Rasûlullah da secde etmistir." diye karsilik verdi.»[24]

Imam Ahmed b. Hanbel, Ibn Abbas'm, Sâd sûresindeki secde ile ilgili olarak söyle dedigini rivayet etmistir:

«Bu, aslî secde ayetlerinden degildir. Ancak bu ayetin okunmasi esnasinda Rasûlullah'm secde ettigini görmüşümdür.»

Bir baska rivayette de İbn Abbas söyle der: Peygamber (s.a.v.), Sâd sûresindeki secde ayeti esnasinda secde yapmis ve söyle demistir: «Davud tevbe için bu ayet yaninda secde etmistir. Biz ise, sükür için secde ediyoruz.»[25]

Ebu Davud, Ebu Said el-Hudrî'nin söyle dedigini rivayet etmistir: «Rasûlullah (s.a.v.) minberde iken Sâd sûresini okumus, secde ayetine geldiginde inerek secde etmistir. Beraberindekiler de kendisiyle birlikte secde etmistir. Baska bir gün jâne ayni sûreyi okurken yine secde ayetine geldiginde orada bulunan insanlar secde etmege hazirlanmis ve ayaga kalkmislardi. Peygamber Efendimiz onlari secdeye hazirlandiklarini görünce söyle demisti: "Bu, bir peygamberin tevbesidir. Ancak sizin secde etmeye hazirlandiginizi gördüm". Böyle dedikten sonra minberden inip secde etmistir.»[26]:ilmam Ahmed b. Hanbel, Ebu Said el-Hudrî'nin rüyasinda Sâd sûresini yazmakta oldugunu gördüğünü rivayet eder. Rüyasinda bu sûreyi yazarken secde ayetine geldiginde elinde-ld kalemin, hokkanin ve yanindaki herseyin derhal secdeye kapandiklarini görmüs. Ebu Said, bu rüyasini Peygamber Efendimiz'e anlatmis, bundan sonra da Sâd sûresindeki secde ayetini her okuyusunda secde edermis".

Tirmizî ile İbn Mace, Ibn Abbas'm söyle dedigim rivayet etmislerdir. «Adamin biri Peygamber (s.a.v.) Efendimiz'in yanma gelerek söyle demis: "Ey Allah'in Rasûlü! Ben rüyada kendimi bir agacin arkasinda namaz kilarken gördüm. Secde ayetini okudugumda benimle birlikte agaç da secdeye kapandi. Agacin secde halinde iken söyle dedigini isittim: Allah'im bu secde vesilesi ile kendi katmda benim için sevap yaz. Ve bunu benim için bir azik kil. Bu sebeble de günahlarimi düsür. Kulun Davud'dan kabul

ettigin gibi benden de bu secdemi kabul buyur".

Ibn Abbas der ki: Bu adam Peygamber Efendimiz'e böyle dedikter sonra Peygamber (s.a.v.) Efendimiz kalkarak Sâd süresindeki secde ayetini okudu, sonra da secdeye kapandı. Ve o adamin naklettigi gib secdeye kapanmis olan agacm secde halindeki sözlerini aynen tekrarladigini isittim»[27]

Bazi tefsircilerin anlattigina göre Davud peygamber, kirk gün müddetle secdede kalmistir. Mücahid ile Hasen ve digerleri de böyle demislerdir. Bu konuda merfu bir hadisde varid olmustur. Ancak bu hadis, Yezid er-Rekasî'nin rivayetlerindendir ki o da rivayeti metruk olan zayif bir ravidir.

Cenâb-i Allah buyurdu ki: «Biz de ondan bunu affettik. Yanimizda onun bir yakindigi ve güzel bir gelecegi vardır.» (Sâd, 25.)

Yani kiyamet gününde o, bizim yakinimizda olacak ve yüksek derecelere ulasacaktır. Nitekim bir hadis-i serifde de söyle buyurulmustur:

«Adaletli kimseler, Rahman'm sag tarafinda, nurdan minberler üzerinde bulunacaklardir. Bu gibi kimselerin her iki eli de sag el gibidir. Bunlar, kendi aile bireyleri ile idareleri altinda bulunan kimselere adaletle hükmederler».

Imam Ahmed b. Hanbel, Ebu Said el-Hudri'den rivayet ederek Rasûlullah (s.a.v.)'m söyle buyurdugunu söylemistir:

«Kiyamet gününde Allah'in en çok sevdigi ve makam bakimindan kendisine en yakin olan insan, adaletli hükümdardir. Yine kiyamet gününde Allah'in en çok bugzettigi ve siddetle azap andirdigi kimse de, zalim hükümdar olacaktır.»[28]

Ibn Ebi Hatim, «Yanimizda onun bir yakindigi ve güzel bir gelecegi vardır.» ayet-i kerimesiyle ilgili olarak Malik b. Dinar'in söyle dedigim rivayet etmistir: Davud (a.s.), kiyamet gününde Ars'm diregi yaninda dikilip duracaktır. Cenâb-i Allah kendisine söyle buyuracaktır: "Ey Davud! Dünyada beni övdüğün gibi su güzel ve ince sesinle, bugün de beni öv". Davud söyle diyecek: "Nasil yapabilirim ki? Sesimi elimden almissin". Cenâb-i Allah buyuracak ki: "Sesini bu gün sana geri veriyorum". Bunun üzerine Davud (a.s.), yüksek sesle Cenâb-i Allah'i Övecek ve bu sesinin tesiri ile Cennet ehli, nimetlerini istifrag edeceklerdir.

«Ey Davud, biz seni yeryüzünde (senden öncekilerin yerine) hükümdar yaptik. İnsanlar arasinda adaletle hükmet, keyf (in)e uyma, sonra bu, seni Allah'in yolundan saptirir. Allah'in yolundan sapanlara, hesap gününü unuttuklarindan dolayi onlara çetin azap vardır.» (Sâd, 26.)

Bu, Allah'in Davud peygambere yaptigi bir hitaptir, ama bununla idareciler

ve hakimler kasdedilmektedir. Bu ayet-i kerime ile Cenâb-i Allah, onlara adaletli olup hakka tâbi olmalarını emretmektedir. Baska seylere, heva, heves ve görüslerine uymamalarını tavsiye etmektedir. Haktan ve adaletten ayrilip baska seylere hükmedenleri tehdit etmektedir. Zamanında Davud peygamber, adalet timsali idi. İnsanlar için muazzam bir örnek teskil etmekteydi. Çokça ibadet ederek Allah'a türlü vesilelerle yaklasmaya çalisirdi. Gece ve gündüz bütün vakitlerini çoluk çocuguyla birlikte ibadetle geçirirdi. Nitekim Cenâb-i Allah, söyle buyuruyor: «Ey Davud ailesi, sükredin! Kullarimdan sükreden azdir.»(Sebc',13.)

Ebu Bekir b. Ebi'd-Dünya, Ebu'l-Celed'in söyle dedigini rivayet eder: Davud peygamberin meselesini okudum. O söyle demisti: 'Ta Rab-bi, sana nasil sükredebilirim ki? Sana sükretmeye ancak nimetlerinle ulasabilirim". Böyle demesi üzerine Cenâb-i Allah, kendisine söyle vah-yetmisti: "Ey Davud, bilmezmissin ki sende olan hersey, benim sana vermis oldugum nimetlerdir?". Bu uyarı üzerine Davud söyle demisti: "Evet, öyledir ya Rabb". Cenâb-i Allah da kendisine su karsiligi vermisti: "Iste böyle yapmanla senden razı ve hosnut olurum".

Beyhakî, Ibn Sihab'm söyle dedigim rivayet eder: "Zatinin üstünlüğüne, heybet ve azametinin yüceligine layık bir sekilde Allah'a hamdol-sun". Davud'un böyle demesi üzerine Cenâb-i Allah, ona söyle vahyet-misti: "Ey Davud! Dogrusu sen, hafaza meleklerini yordun".

"Zühd" adli kitapda Abdullah b. Mübarek, Vehb b. Münebbih'in söyle dedigini rivayet etmistir: Davud ailesinin hikmetlerinden bazilari sunlardır: Akıllı kimsenin dört saatten gafil kalmaması gerekir: Bir saatte, Rabbine münacaatta bulunmalıdır. Bir saatte, nefsinı sorguya çekmelidir. Bir saatte, ayıplarını kendisine bildirecek ve nefsinı dogrulayacak kardeşleriyle bulusmalıdır. Bir saatte de, nefsi ile lezzetlerini helal dairesinde basbasa bırakmalıdır. Çünkü bu saatte nefsinı dinçles-tirerek, kalbini zindelestirerek diger saatlerdeki görevlerini yapmak için kuvvet bulur.

Akıllı kimsenin, zamanı bilmesi, dilini muhafaza etmesi ve kendi durumuna yönelip ilgilenmesi gerekir.

Akıllı kimse, sadece üç şeyi amaç edinmelidir:

- 1- Ahireti için azık elde etmeye bakmalıdır.
- 2- Dünya maisetini temin etmeye bakmalıdır.
- 3- Haram olmayan lezzetleri tatmalıdır.

Hariz Ibn Asakir, Davud peygamberin özelliklerini anlatırken birçok güzel huylarından bahsetmiş, bu arada su sözünü de nakletmiş tir: 'Yetim için sefkatli bir baba gibi ol. Sunu iyi bil ki, ne ekersen onu biçersin,. Kötülük ekersen diken biçersin."

Halk içinde ahmakça konuşan hatip, cenazeyi görürken sarki söyleyen sarkici gibidir. Zenginlikten sonra yoksul düşmek, ne kadar çirkin-se, dogru yola kavustuktan sonra sapikliga düşmek bundan daha çirkindir. Halk içinde senin aleyhinde söylenmesini istemedigin seylere dikkat et. Yalnız basına kaldığın zaman da bu işleri yapma. Yapamayacağın şeyi kardesine vadetme. Çünkü böyle yapman, onu sana düşman eder.

Muhammed b. Sad, Afren'in kölesi Ömer'den rivayet ederek Yahudilerin, Rasûlullah (s.a.v.)'in kadınlarla evlendiğini gördüklerinde söyle dediklerini rivayet eder: Yemekten doymayan su adama bakın hele! Allah'a andolsun ki bunun maksadı, sadece kadınlardır.

Hanımlarının çoklugunu çekemediler, bu sebeble onu ayıpladılar ve söyle dediler: Eger peygamber olsaydı, kadınlara ragbet etmezdi. Bu hususta en çok ileri gidenlerden biri Huyey b. Ahtab'di. Cenâb-i Allah, onları yalanladı ve peygamberine lütufda bulunup bol bol in'âmda bulunduğunu onlara haber verip söyle buyurdu:

«Yoksa Allah'ın lütfundan insanlara (yani Rasûlullah'a) verdiği için onları kiskaniyorlar mı? Oysa biz İbrahim ailesine de kitap ve hikmet vermiş ve onlara büyük bir mülk bağışlamıştık.» (en-Nisa, 54,)

Yani Allah'ın, Davud oğlu Süleyman'a verdiklerini kiskaniyorlar mı? Onun, 1000 zevcesi vardı. 700'ü mehirli, 300 u de cariye idi. Davud peygamberin de 100 zevcesi vardı. Bunlardan biri de Uriya'nın hanımı idi. Uriya'nın hanımından Süleyman doğmuştur. Malum fitneden sonra Davud peygamber, Uriya'nın hanımı ile evlenmiştir.

Bu sayılan nimetler, Muhammed (s.a.v.)'e verilen nimetlerden el-betteki daha çoktur.

Kelbî de buna benzer bir rivayette bulunmuş olup bu rivayetinde Davud peygamberin 100 zevcesi olduğunu, Süleyman'ın da 300'ü cariye olmak üzere 1000 zevcesi olduğunu söylemiştir.

Hafız, Tarihinde Sadkatü'd-Dimiskî'nin hayat hikayesini anlatırken söyle bir rivayette bulunur: Adamin birisi, İbn Abbas'a oruç hakkında bir soru sorar: İbn Abbas ona söyle der: "Sana, yanımda gizli kalmış bir hadis nakledeceğim, dersen sana Davud'un orucunu anlatayım. O, gündüzleri oruç tutar, geceleri ibadet ederdi. Bahadırdı. Düşmanla karsılaştığında cepheden kaçmazdı. Gün asiri oruç tutardı".

Rasûlullah (s.a.v.) söyle buyurmuştur:

«Oruçların en faziletlisi, Davud'un orucudur».

Zebur'u yetmiş türlü sesle okurdu. Geceleyin öyle namaz kılardı ki bir rek'atmda hem kendi nefisini aqlatır, hem de onun bu aqlayisini görüp

duyan hersey aglardi. Hasta ve kederli kimseler, onun sesi ile iyilesirlerdi. Dilersen sana onun oğlu Süleyman'in orucunu da anlatayim. Süleyman; ayin evvelinden üçgün, ortasından üçgün, sonundan da üçgün oruç tutardi. Ayin basini oruçla açar, ayi oruçla ortalar, ayi oruçla niha-y etlendirir di.

Dilersen sana iffetli ve bakire Meryem oğlu İsa'nin orucunu da anlatayim. O, bütün zamanini oruçla geçirir, arpa ekmeği yer, laldan örölme giysiler giyerdi. Buldugunu yer, bulamadigini da arastirmazdi. Ne ölecek çocuğu, ne de yıkilacak evi vardi. Nerede aksam olursa ayaklarini yanyana getirip ayaga kalkar ve sabah oluncaya kadar namaz kilardi. İyi bir nisanci idi. Vurmak istedigini bir av, onun elinden kurtulamazdi, İsrailogullamiii meclislerine ugrar, ihtiyaclarina giderirdi.

Dilersen sana onun anasi İmran kızı Meryem'in orucunu da anlatayim. O, birgün oruç tutar, iki gün tutmazdi.

Dilersen Arabî ve ümmî peygamber olan Muhammed (s.a.v.)'in orucunu da sana anlatayim. O, her aydan üç gün oruç tutar ve: «Bu bütün zamani oruçlu geçirmek gibidir.» derdi. [29]

Davud Peygamberin Ömrü Ve Vefat Sekli

Adem peygamberin yaratilisina dair hadisleri naklederken demistik ki, Adem'in zürriyeti, belinden çıkarildigi zaman aralarinda peygamberleri gördü. Peygamberler arasinda parlak simali bir adam gördü ve: "Ey Rabbim! Bu kimdir?" diye sordu. Cenâb-i Allah da, "Bu, senin oğlun Davud'tur." diye cevap verdi.

Adem dedi ki: 'Ya Rab, bunun Ömrü ne kadar olacaktır?'.

Cenâb-i Allah buyurdu ki: "Altmis yıl olacaktır?".

Adem dedi ki: "Ya Rab, bunun ömrünü artir".

Cenâb-i Allah buyurdu ki: "Hayir, olmaz. Ancak senin ömründen alip onunkine katarim".

Adem peygamberin ömrü 1000 sene idi. Cenâb-i Allah, onun ömründen kirk yili alip Davud'unkine ekledi. Bu hesaba göre Adem'in ömrü nihayete erdiginde Ölüm melegi, ruhunu teslim almak için yanma geldi. Adem: "Daha benim kirk yilim var." dedi. Ve kendi ömründen kirk yili Davud'a bagislamis oldugunu unuttu. Bunun üzerine Cenâb-i Allah, Adem'm ömrünü yine 1000 seneye, Davud'unkini de 100 seneye tamamladi.

Bunu, İbn Abbas'dan Ahmed b. Hanbel rivayet etmistir.[30]

İbn Cerir dedi ki: Ehl-i Kitabın iddiasina göre Davud peygamberin ömrü, yetmis yedi senedir. Ben derim İd bu, onlara geri çevrilen bir yanlisliktir. Onlar, Davud'un hükümdarlık süresinin de kirk yıl oldugunu söylemişlerdir.

Bu, kabul edilebilir. Çünkü bizim nezdimizde buna aykiri düşecek bir nakil mevcut değildir. Ayrıca bunu doğrulayacak bir dayanagımız da yoktur.

Davud peygamberin-vefatına gelince bununla ilgili olarak "Müşned" adlı eserinde İmam Ahmed şöyle demistir: Kubeyse, Ebu Hüreyre'den rivayet ederek Rasûlullah(s.a.v.)'m şöyle buyurdugunu söylemiştir: «Davud peygamberde asiri derecede bir namus gayreti ve kiskançlık vardı. Evden çıkarken bütün kapıları kilitler, dönünceye kadar ailesinin yanına kimseler giremezdi. Yine günün birinde evden çıkıp kapıları kilitledi. O esnada hanımı çıkıp evin odalarını kontrol etti. Bir de baktı ki evin tam orta yerinde bir adam duruyor. Evdekilere hitaben şöyle dedi: "Kapılar kilitli olduğu halde bu adam evin içine'nereden geldi. Vallahi Davud'u utandıracağiz. Bilahare Davud eve gelince adamın hâlâ evin ortasında durmakta olduğunu gördü. Ona, "Sen kimsin?" diye sordu. Adam su karşılığı verdi: "Ben, hükümdarlardan korkmayan ve engellerden etkilenmeyen kimseyim". Davud ona şöyle dedi: "Öyle ise vallahi sen, ölüm melegisin. Allah'ın emri basımız üzerinedir". Daha bir süre bekledikten sonra ölüm melegi onun ruhunu teslim aldı. Cenazesi yıkanıp kefenlendikten ve teçhiz işlemleri tamamlandıktan sonra güneş doğdu. Oğlu Süleyman, kuslara: "Davud'un cesedini gölgelendirin." diye buyruk verdi. Aksama kadar kuslar, onu gölgelendirdiler. Bunun üzerine Süleyman, kuslara: "Kanatlarınızı artık toplayın." diye emir verdi.»

Ebu Hüreyre der ki: Bu hadisi anlatırken Rasûlullah (s.a.v.), kusların Davud'un cesedi üzerinde nasıl kanat açıp yumduklarını göstermek için ellerini birbirine vurdu. Sonra ellerini yumdu. O gün, üzerinde uzun kanatlı doganlar gölge yapmışlardı.

Süddî, İbn Abbas'm şöyle dedigini rivayet etmiştir: "Davud (a.s.), ansizin öldü. Ölümü, cumartesi günü olmuştı. Kuslar, onun cesedini gölgelendirmişlerdi".

Ishak b, Bisr, Hasen'in şöyle dedigini rivayet eder: "Davud (a.s.), 100 yaşında iken bir çarsamba günü ansizin ölmüştür".

Ebu's-Seken el-Hicrî ise şöyle demistir: "İbrahim Halil, ansizin vefat etmiştir. Davud, ansizin vefat etmiştir. Oğlu Süleyman da ansizin vefat etmiştir. Allah'ın salat-ü selâmi hepsinin üzerine olsun."[31]

Bazılarından rivayet edildiğine göre ölüm melegi, mihraptan inmekte iken Davud'a gelmişti. Davud ona şöyle demisti: "Bırak beni, ya mihraptan ineyim ya da mihraba tekrar çıkayım". Ölüm melegi ona şöyle demisti: "Ey Allah'ın peygamberi! Seneler, aylar, eserler ve riziklar tükendi. Artık ecelin geldi". Bunun üzerine Davud peygamber, mihrabin merdivenleri üzerinde iken secdeye kapandı. Ölüm melegi de secde halinde onun ruhunu teslim aldı.

Ishak b. Bisr, Vehb b. Münebbih'in söyle dedigini rivayet eder: İnsanlar, Davud peygamberin cenazesinde hazır bulundular, bir yaz gününde güneşin altında oturup beklediler. O gün Davud'un cenazesine 40.000 rahip katılmıstı. Ayrıca diğer insanlar da hazır bulunmuşlardı. Rahiplerin üzerlerinde bornozları vardı. İsrailoğulları, Musa ve Harun'dan başka hiç kimseye Davud kadar yanmamıstı. Onun ölümü nedeniyle şiddetli bir teessüre kapılmışlardı. Cenaze merasimine katılanlar güneşin hararetinden çok eziyet görmüşlerdi. Davud'un oğlu Süleyman peygambere, sicaga karşı kendilerine bir şiper yapmasını rica et-Sayman da çıkıp kurlara seslendi. Kurlar onun emne icabet ederek gelip insanları gölgelendirdiler. Semanın her tarafında saf tutaş bulut gibi bir sürü meydana getirerek insanları güneşin sicaklığından korudular. Öyleki, her taraftan rüzgar esintileri durdurul-
^^ Bunun üzerine insanlar şikâyetinden ölecek hale geldiler. Süleyman peygambere , kendilerine biraz rüzgar estirmesi için rica ettiler.Süleyman da kurlara emir vererek rüzgarın geleceği tarafı açmalarını ve sadece güneş ışığının gelmekte olduğu tarafı kapatmalarını söyledi. Kurlarda emri yerine getirdiler ve insanlar esintili bir gölge altında kaldılar Böylece orada bulunan halk ilk olarak Süleyman'ın saltanatını görmüş oldular.

Hafız Ebu Yala, Ebu Derda'dan rivayet ederek Rasûlullah (s.a.v.)in Şahabî arkadaşlarından kabûl etti. Onlar da fitneye düşmediler ve din değiştirmediler. Mesih'in (İsa'nın) şahabîleri de 200 sene müddetle onun yolundan yürüyerek şariatını tatbik ettiler». Bu garip bir hadistir. Doğrusunu Allah bilir. [32]

Davud Oğlu Süleyman Peygamberin Kısası

Hafız İbn Asakir dedi ki: Süleyman peygamber, İsa oğlu Davud'un oğludur. İsa, Abir oğlu Uveyd'in oğludur. Abir, Nahsan oğlu Salamon'un oğludur. Nahsan, İrem oğlu Aminâ Adab'ın oğludur. İrem, Faris oğlu Hasron'un oğludur. Faris, Yakub oğlu Yahoza'nın oğludur. Ya'kub, İbrahim oğlu Ishak'ın oğludur. Yani peygamber oğlu peygamberdir.[33]

Bazı eserlerde anlatıldığına göre o, Sam'a girmistir. İbn Makule der ki, Davud'un dedelerinden biri de Faris'tir.

İbn Makule, İbn Asakir'in anlattığına yakın bir nesebi, Davud'a nisbet etmistir.

Cenâb-ı Allah buyurdu ki:

«Süleyman, Davud'a mirasçı oldu (Davud'un peygamberliği, ilmi ve mülkü Süleyman'a kaldı). Dedi ki: "Ey insanlar, bize kurların dili öğretildi. Ve bize her şeyden (bolca bir pay) verildi. İste bu, açık bir lütuftur.» (en-Neml, 16.) Yani Süleyman, peygamberlik ve hükümdarlık bakımından Davud'a mirasçı oldu. Buradaki mirasçılıktan kasıt, mal mirasçılığı değildir. Çünkü

Davud'un, Süleyman'dan baska ogullari da vardi. Onun mali, sadece Süleyman'a miras olarak kalacak degildi. Ayrica sahih ha-disde sabit olduguna göre Rasûlullah (s.a.v.) söyle buyurmudur:

«Biz miras birakmayiz, terekemiz sadakadir».

Bir baska hadis-i serifte de Peygamber (s.a.v.) Efendimiz söyle buyurmuslardir:

"Biz peygamberler toplulugu, miras birakmayiz.»[34]

Dogru konusan ve sözü tasdik edilen Efendimiz, peygamberlerin mallarinin miras olarak birakilmayacagini haber vermistir. Bilakis onlarin biraktiklari mallar, kendilerinden sonra yoksullara ve ihtiyaç sahiplerine sadaka olarak verilir. Mallari, sadece akrabalarına tahsis edilmez. Çünkü onlara göre dünya, pek basit ve degersizdir. Nitekim onlari insanlara üstün kilip seçerek peygamber olarak gönderen ve fazi-letlendiren Allah katinda da dünya, pek basit ve degersizdir.

Süleyman peygamber halka söyle demisti: "Ey insanlar, bize kuslarin dili öğretildi ve bize her seyden (bolca bir pay) verildi".

Yani Süleyman peygamber kuslarin dillerini bilirdi. Onlarin ne demek istediklerini insanlara açililardi. Hafiz Ebu Bekir el-Beyhakî, Ebu Malik'in söyle dedigini rivayet etmistir: Süleyman peygamber, yoldan geçerken erkek bir serçenin, disi bir serçenin etrafinda dolanmakta oldugunu gördü.. Yaninda bulunanlara: "Bu erkek serçenin ne dedigini biliyor musunuz?" diye sorunca etrafindakiler de: "Ne diyor ey Allah'in peygamberi?" diye karsilik verdiler. Süleyman peygamber söyle dedi: "Erkek serçe, disi serçeyi istiyor ve ona diyor ki: Benimle evlenirsen seni, Sam'in diledigin evine yerlestiririm!". Çünkü Sam'in evleri güzel taslarla insa edilmistir. Oralara herkes giremez. Ancak bir disi ile evlenmek isteyen, her erkek, mutlaka yalan söyler.

Ayni sekilde Süleyman peygamber, diger hayvanlarin ve yaratiklarin dillerini de bilirdi. «Bize her seyden (bolca bir pay) verildi.» ayet-i kerimesi de buna delâlet etmektedir. Yani bir hükümdarin ihtiyaç duyugu teçhizat, âlet, asker, ordu, insi ve cinni topluluklar, kuslar, canavarlar, gezip dolasmakta olan seytanlar, ilimler ve anlayislar ile konusan ve konusmayan yaratiklarin kalplerindeki duygularla düşünceler hakkında bilgi bize verildi. "Bu, apaçik bir lütuftur". Yani göklerle yeri yaratan Allah taraûndan bize bahsedilen bir lütuftur. Nitekim Cenâb-i

Allah buyurdu ki:

«Süleyman'in cinlerden, insanlardan ve kuslardan ordulari toplandi. Hepsi bir arada düzenli olarak sevkediliyordu. Karınca vadisine geldikleri zaman bir karınca: "Ey karıncalar, dedi. Yuvalariniza girin ki Süleyman ve ordulari

farkında olmayarak sizi ezmesinler". (Süleyman) onun sözüne gülümseyerek dedi ki: "Rabbim; bana, anama ve babama lütfettiğin nimete şükretmemi, senin begeneceğin faydalı bir iş yapmamı gönlüme ilham et. Ve rahmetinle beni iyi kullarının arasına sok."» (en-Neml, 17-19.)

Yüce Allah, kulu ve peygamberi Davud oğlu Süleyman'ın bir gün erkani ile birlikte bütün insanlar, cinler ve kuslarla birlikte bineğine binip yola çıktığını haber veriyor. Maiyyetindeki insanlar, cinler ve kuslar beraberinde seyrediyorlardı. Kuslar kanatlarıyla onu sıcaktan koruyorlardı. İnsanlarla cinlerden ve kuslardan mütesekkil ordu birliklerinin başlarında kumandanları vardı. Ordu, nizam ve intizam içinde yürüyordu. Kimse kimseyi geçmiyordu. Herkes yerini muhafaza ediyor ve hiç kimse geride kalmıyordu. Karınca vadisine geldikleri zaman bir karınca: "Ey karıncalar, dedi. Yuvalarınıza girin ki Süleyman ve orduları farkında olmayarak sizi ezmesinler".

Ayet-i kerimede sözü edilen karınca, diğer karıncaları Süleyman ve askerlerinin, farkında olmayarak kendilerini ezmelerine karşı tedbir almak üzere uyardı. Vehb b. Münebbih'in anlattığına göre Süleyman peygamber, Taif vadisinde büyük bir tahtirevanın üzerinde oturmakta iken bu karınca onun yanın lan geçmiş, adı da Ceres'mis. Topal olan bu karınca, Seysban ogulları kabilesine mensup olup bir kurt kadarmış. Bütün bunlar üzerinde ihtilaf vardır. Aksine bu ayet-i kerimeden de anlaşıldığı gibi o, süvari vaziyette iken karınca da omuzu üzerinde imiş. Bazılarının iddia ettikleri gibi bu tahtirevan üzerinde değilmiş. Eğer öyle olsa idi karıncaya ondan taraf bir eziyet gelmezdi. Karınca da ayaklar altında ezilme tehlikesiyle karşı karşıya kalmazdı. Çünkü tahtirevanda, ihtiyaç duydukları askerler, atlar, develer, yükler, çadırlar, davarlar ve bütün bunların üzerinde kuslar vardı. Nitekim Allah, izin verirse bunu ileride de açıklayacağız.

Özetle, Süleyman peygamber, ayet-i kerimede sözü edilen karıncanın, kendi topluluğuna doğru görüşü ve iyi akibeti telkin edisini anlamış olduğundan dolayı sevinç ve ferah içinde tebessüm etmişti. Onun konuşmasını, Cenâb-i Allah'ın sadece kendisine bildirmiş olmasından dolayı kivanç duymuştu. Yoksa durum, bazı cahillerin iddia ettikleri gibi değildir. Güya hayvanlar, Süleyman peygamberden önce konusurlar ve insanlara hitapta bulunurlarmış! Nihayet Süleyman peygamber, onlardan söz alarak ağızlarını kapatmış ve artık ondan sonra insanlarla konuşmaz olmuşlar.

a Böyle bir şeyi ancak bilgisiz kimseler iddia edebilirler. Eğer gerçek böyle olsaydı karıncanın konuşmasını anlaması nedeniyle Süleyman peygamberin, diğer insanlara karşı bir üstünlüğü söz konusu olmazdı. Çünkü daha önceden de bütün insanlar, hayvanların dillerini bu iddiaya göre bilirlermiş. Hayvanların kendisinden başka insanlarla konuş-

mayacaklarına dair ahidlerini almış olmasından Süleyman peygamberin elde edilebileceği bir fayda yoktur. Bu sebebledir ki Süleyman peygamber, Rabbinde şöyle yalvarmıştı: "Rabbim, bana ve anama, babama lütfettığın nimete şükretmemi, senin begeneceğin faydalı bir iş yapmamı gönlüme ilham eyle. Ve rahmetinle beni iyi kullarının arasına sok".

Süleyman peygamber Cenâb-i Allah'tan, kendisine bahsetmiş olduğu nimetlere ve diğer insanlardan ayrı olarak kendisine lütfettiği meziyetlere karşı şükretmeyi ve salih amel işlemeyi, ayrıca vefat ettikten sonra da salih kullarla birlikte kendisini hasretmesini Cenâb-i Allah'dan diledi. Allah da bu dileğini yerine getirdi.

Ayet-i kerime'de geçen Süleyman peygamberin ana ve babasından kasıt, babası Davud ile anasıdır. Anası, Allah'a ibadet eden salih kadınlardan biri idi. Nitekim Senid b. Davud, Cabir'den rivayet ederek Peygamber Efendimiz'in şöyle buyurduğunu söylemiştir: «Davud'un oğlu Süleyman'ın anası şöyle demişti: "Ey oğlucugum! Geceleyin fazla uyuma. Çünkü geceleyin fazla uyumak, kulu kıyamet gününde fakir bırakır."»[35] Abdurrezzak, Zührî'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir: Davud oğlu Süleyman peygamber, arkadaşlarıyla birlikte yağmur duası için çöle çıktılar. Yolda bir karınca gördüler. Karınca ayaklarından birini kaldırarak Cenâb-i Allah'a yağmur yagdırması için dua ediyordu. Süleyman, arkadaşlarına: "Geri dönelim; yağmur yagdınlacaktır. Çünkü bu karınca Cenâb-i Allah'a yağmur yagdırması için dua ediyordu. Ve dileği de kabul edildi." dedi.

İbn Asakir'in rivayetine göre Ebu Hüreyre, Rasûlullah (s.a.v.)'in şöyle buyurduğunu isitmiş:

«Peygamberlerden biri, insanlarla birlikte yağmur duası için dışarı çıkmışlardı. Yolda iken bir karıncanın, ayaklarından birini semaya kaldırmış olduğunu gördüler. Peygamber (etrafında bulunanlara) şöyle dedi: "Geri dönün, su karıncanın yüzü suyu hürmetine dileğimiz kabul edildi."»[36]

Süddî dedi ki: Süleyman peygamber zamanında insanlara kitlik geldi. Süleyman peygamber halka, yağmur duasına çıkmaları için emir verdi. Duaya çıktılar. Yolda iken bir karıncanın iki ayak üstüne dikilip ellerini açarak şöyle dua ettiğini gördüler: "Allah'im, ben senin yaratıklarından biriyim. Biz senin lütfuna muhtacız".

Karıncanın bu duası üzerine Cenâb-i Allah, üzerlerine saganak halinde yağmur yagdırdı. Cenâb-i Allah buyurdu ki:

«(Süleyman) kusları, teftiş etti. (İçlerinde Hüdhdü bulamadı) dedi ki: "Neden Hüdhdü'ü göremiyorum, yoksa kayıplardan mı oldu? Ona çetin bir azap edeceğim. Ya da onu keseceğim. Yahut da bana (mazeretini belirten)

açık bir delil getirecek". Çok geçmeden (Hüdhüd) geldi: "Ben, dedi. Senin görmediğin birsey gördüm ve sana gerçek bir haber getirdim. Ben, onlara hükümdarlık eden bir kadın buldum. Kendisine (kralların muhtaç olduğu) her şey verilmiş ve büyük bir tahti var. Onun ve kavminin, Allah'ı bırakıp güneşe secde ettiklerini gördüm. Seytan, onlara yaptıklarını süslemiş de onları doğru yoldan çevirmiş. Bu yüzden yola gelmiyorlar. Göklerde ve yerde gizleneni açığa çıkaran ve gizlediklerini ve açığa vurduklarım bilen Allah'a secde etmeleri gerekmez miydi? Allah ki ondan başka tanrı yoktur. Büyük Arsin sahibidir". (Süleyman): "Bakalım, dedi. Doğru mu söyledin yoksa yalancılardan misin? Bu mektubumu götür onlara at, sonra onlardan biraz çekil de bak, neye başvuruyorlar (ne yapacaklar)?"

(Hüdhüd mektubu götürüp attıktan sonra Saba melikesi Belkis) müsavirlerine dedi ki: "Ey ileri gelenler, bana çok önemli bir mektup bırakıldı. O, Süleyman'dan (geliyor) ve Rahman ve Rahim Allah'ın adıyla (başlamakta)dir. "Bana karşı büyüklük taslamayın ve bana teslim olarak gelin (diye yazıyor)". "Ey ileri gelenler, dedi. Bu isimde bana bir fikir verin (bilirsiniz ki) ben siz olmadıkça hiçbir şeyi (kendi basıma) kesip atmam". Dediler ki: "Biz kuvvetliyiz, yaman savaşçılarız, ama emir senindir. Bak (düşün), neyi emredersen (onu yapalım)". Dedi ki: "Hükümdarlar bir ülkeye girdiler mi, orayı bozarlar, halkının sereflilerini zelil (ve perisan) ederler. (Evet) böyle yaparlar".

"Ben (şimdi) onlara bir hediye göndereyim de bakayım elçiler ne ile dönecekler".

(Elçi hediyelerle) Süleyman'a gelince (Süleyman) dedi ki: Siz bana mal ile yardım mi etmek istiyorsunuz? Allah'ın bana verdiği, size verdiğinden daha iyidir. Hediyenizle siz sevinirsiniz (Ben değil) (Ey elçi), onlara dön (söyle): Onlara, kendilerinin asla karşı koyamayacakları ordularla gelirim ve onları hor ve hakir bir durumda (oradan sürer) çıkarırım."» (en-Neml, 20-37.)

Cenâb-i Allah, Süleyman peygamberle Hüdhüd arasında geçenleri, yukarıdaki ayet-i kerimelerde anlatıyor: Kuslar, bütün sınıfları ve türleriyle Hz. Süleyman'ın emrine ram olmuşlardı. Kendilerinden istediği her işi yerine getirirlerdi. Sıra ile onun yanında nöbet tutarlardı. Tıpkı askerlerin, kumandanlarına ve hükümdarlarına yaptığı gibi davranırlardı. İbn Abbas ile diğerlerinin anlattıklarına göre sefer halinde Süleyman ve ordusu suya ihtiyaç duyduklarında Hüdhüd'ün vazifesi, onlar için su arayıp bulmaktı. Cenâb-i Allah'ın kendisine verdiği bir kuvvet sayesinde o, yer altındaki suları dahi görüp keşfedebilir di. Hüdhüdün gösterdiği yeri kazıp su çıkarırlar ve ihtiyaçları için kullanırlardı. Günün birinde Süleyman peygamber orduyu teftiş ederken Hüdhüd'ü görev yerinde bulamadı ve: "Dedi ki, Hüdhüd'ü neden göremiyorum? Yoksa kayıplardan mı oldu?" Yani

ne oldu? O burada degil midir? Yoksa gözümünden mi kayboldu? Ben mi onu göremiyorum? "Ona çetin bir azap edecegim. Yahut da onu kesecegim. Ya da bana (mazeretini belirten) açık bir delil getirecek". Yani onu bu vartadan kurtaracak kuvvetli bir belge ve hüccet getirirse,, onu affederim.[37]

Cenâb-i Allah buyurdu ki: «Çok geçmeden Hüdühüd geldi: "Ben" dedi, senin görmedigin birsey gördüm ve Saba'dan sana gerçek bir haber getirdim. Ben onlara hükümdarlık eden bir kadın buldum. Kendisine (kralların muhtaç olduğu) her sey verilmiş ve büyük bir tahti var".»

Hüdühüd, Yemen beldelerinden Saba mintikasinin hükümdarını, Süleyman peygambere anlatıyor. Bu hükümdarın elindeki büyük memleketi, çok sayıdaki tebayı bildiriyor. O zaman Saba'da hüküm ve yönetim bir kadmm (Belkis'm) eline geçmişti. Belkis, Saba hükümdarının kızı idi. Hükümdar ölünce yerine kizından baskasını tayin etmemisti. Halk da Belkis'i baslarına hükümdar olarak geçirmisti.

Sa'lebî ile digerlerinin anlattiklarına göre.Saba halkı, hükümdarlarının Ölümünden sonra yerine bir adami hükümdar tayin ettiler. Fakat bu hükümdar zamanında düzen bozuldu. Belkis haber salarak bu yeni hükümdarla evlenmek istedigini bildirdi. Hükümdar da Belkis'la evlendi. Gerdege girdiklerinde Belkis ona bir içki içirdi. Sarhos olduktan sonra adamin basını kesip kopardı. Kellesini kapiya dikti. Bunun üzerine halk, Belkis'a yönelerek onu baslarına hükümdar olarak geçirdiler. Belkis, Seyrah'm kızıdır. Seyrah'm diger adı Hedhad'dir. Belkis'm babası büyük hükümdarlardandı. Yemenlilerle evlenmek istemezdi. Rivayete göre o, adı Reyhane bint es-Sekem adındaki cinnî bir kadınla evlenmistir. Belkis, iste bu kadından dogmustur.

Sa'lebî, Ebu Hüreyre'den rivayet ederek Peygamber Efendimiz'in söyle buyurdugunu söylemistir:

«Belkis'm anne ve babasından biri cinlerdendi».

Bu hadis, garip olup senesinde zayıflık vardır.

Sa'lebî, Ebu Bekre'nin söyle dedigini rivayet eder: Rasûlullah (s.a.v.)'m yanında Belkis'dan söz edilince söyle buyurdu:

«Yönetimlerinin basına bir kadim geçiren bir kavim iflah olmaz».

Buharî'nin Sahih'inde Ebu Bekre'den rivayet edilen bir hadis-i serife göre Rasûlullah'a, İranlıların yönetime Kisra'nın kizını geçirdiklerine dair haber ulastığında o söyle buyurmıştır:

«İslerinin basına bir kadını geçiren bir kavim iflah olmaz.»[38]

«Kendisine (kralların muhtaç olduğu) her sey verilmiş ve onun büyük bir tahti var». Yani onun kraliyet tahti çeşitli mücevher, inci, altın ve zinetlerle

süslenmiştir.

Hüdhüd, Süleyman peygambere böyle dedikten sonra Saba halkının kafirliklerini, Allah'ı inkar edislerini, güneşe taptıklarını, şeytanın pesine takıldıklarını, şeytan tarafından Allah'a kulluğu bırakıp başka yollara saptırıldıklarını anlatmıştı. Göklerde ve yerde gizli olanı açığa çıkaran, insanların gizlediklerini ve açığa çıkardıklarını bilen zahirî ve batmîyi, aynı zamanda maddî ve manevîyi bilen, ortaksız ve tek Allah'ı bırakıp başka şeylere taptıklarını da anlattı. «Allah ki ondan başka tanrı yoktur. Büyük Arsin Rabbidir.» Yani mahlukat içinde kendisinden daha büyük birsey bulunmayan yüce Ars'm sahibidir. Onları Allah ve Rasûlune itaate daveti içeren; Cenâb-i Allah'ın hakimiyet ve saltanatı altına dönüp iman etmeye çağırmayı ihtiva eden mektubunu gönderdi. Onlara: «Bana karsi üstünlük taslamayın.» Yani benim taatime karsi büyüklük taslamayın, dedi. Emirlerime uyun, diye buyruk verdi. «Teslim olmuslar olarak bana gelin.» Yani emrimi duyup itaat ederek ve karsi koymadan bana gelin.

Mektubu kus götürüp Belkis'a bıraktı. Mektuplasma âdetini insanlar iste buradan almışlardır. Ama toprak nerede, Süreyya yıldızı nerede. Bu mektup, emri isitip itaat eden ve içindekileri anlayan bir kimseye gönderilmisti. Tefsircilerin bir çoğunun anlattıklarına göre Hüdhüd, mektubu alıp Belkis'm sarayına götürerek içeriye bıraktı. Belkis kendine mahsus odasında yalnız basına oturmakta idi. Mektubu bıraktıktan sonra Hüdhüd, cevabini beklemek üzere bir kenara çekilip durdu. Belkis da emirlerini, vezirlerini ve devlet büyüklerini mesverete çağırdı. «Ey ileri gelenler, bana çok önemli bir mektup bırakıldı.» dedi. Sonra mektubun kimden geldiğini de onlara bildirdi: «O, Süleyman'dan (geliyor)ve Rahman ve Rahim Allah'ın adıyla (başlamakta)dir. "Bana karsi büyüklük taslamayın ve bana teslim olarak gelin (diye yazıyor)".»

Bundan sonra Bellas, baslarına gelen felâket ve musibet konusunda görüşlerine müracaat etti. Onlara hitapta bulundu. Onlar da bu hitabını dinliyorlardı. «Ey ileri gelenler, dedi. Bu isimde bana bir fikir verin (bilirsiniz ki) ben, siz olmadıkça hiç bir şeyi (kendi basıma) kesip atmam.». Yani siz varken ve görüşlerinizi belirtmeden ben bir hususta kesin karar vermem.

«Biz kuvvetliyiz, yaman savaşçılarız, ama emir senindir. Bak (düşün), neyi emredersen (onu yapalım) dediler». Ona itaat edip emrine kulak vereceklerini, ayrıca gerekirse savaşıma da muktedir olduklarını bildirdiler. Fakat bu konuda en uygun olan kararı verme yetkisini de kendisine verdiler.

Belkis'm görüşü, onlarınkinden daha sağlam ve daha kuvvetli idi. Mektubu gönderen Süleyman'ın asla karsi konulamayacak, emrine muhalefet edilemeyecek, oyuna getirilemeyecek ve mağlup edilemeyecek bir

hükümdar olduğunu bilmisti.

«Dedi ki: "Hükümdarlar bir ülkeye girdiler mi, orayı bozarlar. Halkın sereflilerini zelil (perisan) ederler. (Evet) böyle yaparlar".»

Belkis, doğru görüşünü dile getiriyordu: Eger bu hükümdar, bu memlekete gelip galip olursa yine yetki sizin aranızdan sadece bana kalacaktır. Yine kuvvetli hakimiyet, siddet ve şevket benim üzerimde kalacaktır. «Ben, (şimdi) onlara bir hediye göndereyim de bakayım elçiler ne ile dönecekler».

Belkis, kendiliğinden bir jest yapmak istedi; memleketi ve halkı adına hediyeler ve armağanlar göndermek istedi. Fakat bilmiyordu ki, Süleyman peygamber onların hediyelerini kabul etmeyecektir. Onların mecburî ya da gönüllü olarak verdikleri hediyelerine iltifat etmeyecektir. Çünkü onlar kafirdirler. Süleyman'la ordusu, onları mağlup etmeye muktedir. Bu nedendir ki; «(Elçi, hediyelerle) Süleyman'a gelince (Süleyman) dedi ki: "Siz bana mal ile yardım mi etmek istiyorsunuz? Allah'ın bana verdiği, size verdi erinden daha iyidir. Hediyenizle siz sevinirsiniz (ben değil)".»

Oysa bu hediye paketleri içinde çok kıymetli esyalar vardı. Tefsirciler böyle derler. Sonra Süleyman peygamber, Belkis tarafından kendisine gönderilen elçilik heyetine, etrafındaki insanların huzurunda şöyle dedi: «"(Ey elçi), onlara dön (söyle); onlara, kendilerinin asla karşı koyamayacakları ordularla gelirim ve onları hor ve hakir bir durumda oradan (sürer) çıkarırım."» Beni minnet altında tutmak isteyen kadın tarafından getirilmiş olduğun hediyeleriyle birlikte geri dön. Çünkü benim yanımda Allah'ın verdiği bolca nimetler ve armağanlarla erkanım ve adamlarım vardır ki bunlar, o kadının yanında bulunanlardan daha çok ve daha hayirlidirler. Siz ki bunlarla sevinip iftihar etmektesiniz. Kendi ebnayı cinsinize karşı övünmektesiniz. «"Kendilerinin asla karşı koyamayacakları ordularla onlara gelirim."» Yani onların üzerine, karşı koyup kendilerini savunamayacakları ve savaş anlayacakları bir ordu gönderirim. Onları horlanmış ve ezilmiş kimseler olarak memleketlerinden, mintikalarından kovacağım. Ar, utanç, horlanmışlık damgası altında

kalacaklardır.

Süleyman peygamberin bu haberi kendilerine ulaşınca çaresiz emri dinleyip itaat ettiler ve icabetine kostular. Belkis'm maiyeti topluca emre itaat edip boyun bükerek Süleyman peygamberin yanına geldiler. Onların gelmekte olduklarını duyan «Süleyman peygamber, kendi emrine ram olmuş cinlere söyle buyruk verdi: "Ey ileri gelenler, dedi. Onların bana teslim olarak gelmelerinden önce hanginiz onun tahtım bana getirebilir?". Cinlerden bir ifrit (kötü bir cin): "Sen, makamından kalkmadan önce ben onu sana getiririm, dedi. Bunu yapmaya gücüm yeter ve ben güvenilir (bir kimseyim)". Yanında kitaptan bir ilim bulunan kimse de (veziri Asaf İbn

Barhiya yahut Hızır): "Sen, gözünü (açıp) yummadan ben onu sana getirebilirim." dedi. (Süleyman), tahti yanma yerleşmiş görünce dedi: "Bu, Rabbimin lütfundandır. (Lütfuna) şükür mü edeceğim, yoksa nankörlük mü edeceğim, diye beni sinamak istiyor. Şükreden, kendisi için şükretmiş olur; nankörlük eden de (bilsin ki) Rabbim müstagnidir. (O'nun şükrüne muhtaç değildir), çok kerem sahibidir". (Ve) dedi ki: "Onun tahtım tanınmaz hale getirin, bakalım taniyabilecek mi, yoksa taniyamıyacak mı?". Melike gelince (ona): "Senin tahtında böyle mi?" dendi. "Tipki o, dedi, zaten bize daha önce bilgi verilmisti ve biz Müslüman olmustuk". Onu, Allah'tan baska taptığı, (bu zamana dek tevhid dinine girmekten) alıkoymustu. Çünkü kendisi, inkar eden bir kavimden idi. Ona: "Köske gir!" dendi. Köskü (n zeminini)gö-rünce su sandı ve bacaklarını sivadi. "O, sırçadan yapılmış cilalı seffaf (bir zemin)dir" dedi. (Melike): "Rabbim, ben nefsimi zulmetmişim. (Artık) Süleyman'la beraber âlemlerin Rabbi Allah'a teslim oldum." dedi.» (en-Neml, 38-44.)

Süleyman peygamber, etrafındaki cinlerden kendisine Belkis'in tahtını getirmelerini istedi. Belkis, memlekette hükmederken o tahtın üzerinde otururdu. Belkis yola çıkıp yanma gelmekte olduğundan dolayı kendisi gelmeden tahtının getirilmesini istemisti. «Cinlerden bir ifrit (kötü bir cin): "Sen, makamından kalkmadan önce ben onu sana getiririm, dedi".» Yani sen, hüküm meclisinden kalkmadan önce ben o tahti sana getiririm. Rivaj^ete göre Süleyman peygamber, sabahları divan kurup İsrailogullarının aralarında meydana gelen davaları ve Önemli işleri hallederdi. Dava meclisi, öğleye yakın nihayete ererdi. Bu tahti kendisine getirmeyi taahhüt eden cin söyle demisti: «"Bunu yapmaya gücüm yeter ve bei. güvenilir (bir kimseyi)im".» Yani bu tahti sana getirmeğe muktedirim. O tahtta bulunan ve sence çok kıymetli olan mücevherleri de muhafaza etme hususunda güvenilir bir kimseyim.

«Yanında kitaptan bir ilim bulunan kimsede...» meshur rivayete göre bu kimse, Süleyman peygamberin teyzesi oğlu Asaf b. Barhiya'dır, Bir rivayete göre ise bu, cinlerin inanmışlarından biri idi. Denildiğine göre bu, ism-i a'zâmi ezberlemisti. Bir baska rivayete göre ise bu kisi, İsrailogulların bilginlerinden biri idi. Bunun, Süleyman'ın kendisi olduğunu söyleyenler de vardı ki, bu cidden garip bir rivayettir. Süheylî ise, bunun zayıf olduğunu söylemiştir. Bir diğer rivayete göre ise bu kisi, Cebrail'dir. Her kim olursa olsun, bu kisi: "Sen gözünü (açıp) yummadan ben onu sana getirebilirim." dedi. Yani sen gözünün görebildiği en uzak mintikaya bir adam gönderip de o adam sana geri gelmeden önce ben o tahti sana getirebilirim.

Bazıları ise, ayet-i kerimenin su manaya geldiğini söylemişlerdir: İnsanlar içinde bakıpta en uzakta gördüğün kimse sana gelip kavusmadan önce ben

o tahti sana getirebilirim.

Ya da bir tarafa bakarken gözünü yummadan önce ben o tahti sana getirebilirim. Bu, ayet-i kerimenin ruhuna en yakın olan manadır.

«(Süleyman) tahti yanma yerlesmiş görünce...» Belkis'm tahtinin bu kısa süre zarfında Yenien'den Kudüs'e bir göz açıp yumma müddeti zarfında yanma gelip yerlesmiş olduğunu görünce dedi ki: «"Bu, Rabbi-min lütfundandır, (lütfuna) şükür mü edeceğim, yoksa nankörlük mü edeceğim, diye beni sinamak istiyor. Şükreden, kendisi için (kendi yararına) şükretmiş olur. Nankörlük eden de (bilsin ki) Rabbim müstagnidir. (Yani şükredenlerin şükürüne muhtaç değildir ve kafirlerin küfründen de mutazarrir olmaz)"».

Sonra Süleyman peygamber, yanma getirilen tahtin zinetlerinin degistirilmesini ve tahtin bambaska bir hale getirilmesini emretti ki Bellas'm akıl ve idrakini denesin. Bu nedenle dedi ki: «"Bakalım taniyabilecek mi, yoksa tamyamayacak mı?". Melike gelince (ona): "Senin tahtında böyle mi?" dendi. "Tipki o, dedi".»

Bu sözler, Melike Bellas'm üstün zekali ve yüksek idrakli olduğunu göstermektedir. Çünkü o burada bulunan tahtın Yemen'de ardi sıra bırakmış olduğu tahtının aynisi olacağını mümkün görmemisti. Fakat tahtını çok kısa bir müddet zarfında Yemen'den alıp Kudüs'e getirmeye muktedir olan ve bu garip san'ati yapabilecek bir zatin varligim bilme-misti. Yüce Allah, Süleyman peygamber ile kavmi hakkında haber vererek söyle buyuruyor: «"Bize daha önce bilgi verilmisti. Ve biz Müslüman olmustuk". "Onu, Allah'tan baska taptigi seyler, (bu zamana dek tevhid dinine girmekten) alikoymustu. Çünkü o, inkar eden bir kavimden idi.» Herhangi bir delile bagli kalmadan ve bir hüccetin pesine takilmeden atalariyla dedelerinin bilinçsizce secde etmekte olduklari güneşe tapmaları, onu bu zamana dek tevhid dinine girmekten menetmisti.

Süleyman peygamber, billurdan bir köşk yapılmasını emretmisti. Yapılan köşkün giriş kısmına su döktürmüş, suyun üzerini de camla kapatmisti. Üzeri camla kapatılan bu giriş kısmının altındaki suya balık-' larla diğer su hayvanlarını bırakmisti. Süleyman peygamber, kendi tahtında oturmuş vaziyette iken Belkis ve beraberindekilerin, bu suyun üzerinden geçerek köşke girmelerini emretmisti: «Köşkü(n) zeminini) görünce su sandı ve bacaklarını sivadi. "O sirçadan yapılmış cilali seffaf (bir zemin)dir." dedi. (Melike Belkis): "Rabbim, ben nefsiime zulmetmistim. Artık Süleyman'la beraber âlemlerin Rabbi Allah'a teslim oldum."» dedi.

Rivayete göre cinler, Belkis'm, Süleyman nazarmdaki görünümünü çirkinleştirmek istemislerdi. Killi bacaklarını açtiginda Süleyman'in ondan nefret edeceğini düşünmüşlerdi. Onunla Süleyman'in evlenmesinden korkmuşlardı. Çünkü anası cinlerden olduğu için Süleyman, kendilerine

musallat olmus ve emri altında kendilerini çalıştırmakta idi. Bazılarının anlattıklarına göre Belkis'm tirnaklari, hayvan tirnaklari gibi idi. Fakat bu, zayıf bir rivayettir. Doğrusunu Allah bilir.

Ancak Süleyman, Belkis'la evlenmek istediğinde onun bacakların-daki killari nasıl gidereceğini düşündü. Bunu cinlere sordu. Cinler de ona ustura kullanmasını teklif ettiler. Fakat Belkis, ustura kullanmaya yanaşmadı. Bunun üzerine cinler kendisine hamam otu yaptılar ve otu hamama bıraktılar. O da hamama girdi. Böylece hamama ilk giren o oldu. Hamam otunu görünce elini attığında eli yanıp of dedi. Onu kullanıp faydalanamadan önce acı çekmeye ve inlemeye başladı.[39]

Sa'lebî ve diğerlerinin anlattıklarına göre Süleyman peygamber, Belkis'la evlendikten sonra onu Yemende tahtında bıraktı. Hakimiyetini ona tekrar verdi. Her ay onu bir kez ziyaret eder, yanında üç gün kalırdı. Sonra yine ülkesine dönerdi. Cinlere emir vererek Yemen'de onun için Gimdan, Salhin ve Beytun adlı üç köşk yaptırdı. Doğrusunu Allah bilir. İbn İshak'm bazı ilim erbabi ile Vehb b. Münebbih'den naklettiğine göre Süleyman peygamber, Belkis'la evlenmemistir. Aksine onu, He-medan meliki ile evlendirmiş ve Yemen'de tahtında bırakmıştır. Yukarıda bahsettiğimiz üç köşkü ona yaptırmıştır. Birinci rivayet daha meshur ve kuvvetlidir. Doğrusunu Allah bilir.

Konuyla ilgili olarak Cenâb-i Allah, Sâd sûresinde şöyle buyurmaktadır:

«Biz Davud'a Süleyman'i armagan ettik. (Süleyman) ne güzel kuldu! O, (Allah'a) çok dönerdi. (Tesbih ederdi) Aksam üstü kendisine Safin (üç ayagi üzerinde durup bir ayagini tirnaginın üstüne diken) süratli kosa (safkan Arap) atları gösterilmisti. "Ben, dedi. Mal sevgisini, Rab-bimi anmaktan (ötürü) tercih ettim". Nihayet (günes) perdenin arkasına gizlendi (batti). "Onları bana getirin" (dedi). Bacaklarını ve boyunlarını (kılıçla) oksamaya başladı. Andolsun biz Süleyman'i imtihan ettik: Tahtının üstüne bir ceset bıraktık, sonra (bize) yöneldi: "Rabbim, dedi. Beni affet, bana benden sonra hiç kimseye nasib olmayan bir mülk ver. Çünkü, Sensin o çok lütfeden, sen!". Biz, rüzgari ona boyun egdirdik. Onun buyruguyla, onun istediği yere yumusak (yumusak) akip gidiyordu. Ve şeytanları, her bir bina ustasını ve dalgici ve (kötülük yapmamaları için) zincirlerle birbirine bağlanmış baska (şeytan)ları (yani cinleri veya isyancı kabileleri ona boyun egdirdik).

"Bu, bizim insanımızdır. Artık dilediğine ver veya verme, hesapsızdır." (dedik). Onun, bizim yanımızda bir yakınlığı ve güzel bir geleceği vardır" (Sâd, 30-40.)

Cenâb-i Allah, Davud'a, Süleyman'i armagan ettiğini anlatıyor. Sonra da onu överek şöyle diyor: «Ne güzel kuldu! O, (Allah'a) çok döner (tesbih

eder)di». Yani o, Allah'a döner, ona itaat ederdi. Sonra da Cenâb-1 Allah onun, üç ayagi üzerinde durup bir ayagini tirnaginın üstüne diken, süratli kosa safkan Arap atlarına neler yaptıklarım anlatti ve buyurdu ki: «(Süleyman) ben, dedi. Mal sevgisini, Rabbimi anmaktan (ötürü) tercih ettim". Nihayet günes, perdenin arkasına gizlendi (batti)».

Bir rivayete göre de perdenin arkasına gizlenen sey, atlardır.

Süleyman dedi ki: «Onlari (atları) bana getirin. Bacaklarını ve boyunlarını (kılıçla) oksamaya basladı». Bir rivayete göre ise bacaklarının ve boyunlarının terlerini sildi ve onlari önüne katip sürdü.

Fakat selef ulemasının çoğunluğunun görüşüne göre Süleyman peygamber, onların bacaklarını ve boyunlarını kılıçla vurmıştır. Çünkü onlarla mesgul olduğundan dolayı ikinci namazının vakti çıkıp günes batmıştır. Bu, Ebu Talib oğlu Ali (r.a.) ile diğer bazı kimseler tarafından rivayet edilmiştir. Kesin olan su ki o, herhangi bir mazeret olmaksızın namazi kasden terketmiş değildir. Ancak bazı sebeplerden dolayı namazi erteleme onların seriatlarına göre caizdir, denilebilir.

Cihad sebebi ile atlan kontrol etmek maksadıyla namazi tehir etmiştir, denilebilir.[40]

Âlimlerden bir grup, Peygamber Efendimiz'in Hendek savaşında ikinci namazını tehir ettiğini ve bunun da o zaman mesru olduğunu ileri sürmüşlerdir. Ancak bu, bilahare salatü'1-havf (korku namazi) ile nesh edilmiştir. Safii ve diğerleri böyle demislerdir. Mekhul ile Evzaî demisler ki: Hayır, bu gibi mazeretler nedeniyle namazi erteleme hükmü bu güne kadar da yürürlüktedir. Yani siddetli bir savaş nedeni ile namazi

ertelemek caizdir.

Diğerleri demisler ki: Peygamber (s.a.v.)'in Hendek savaşında ikinci namazını erteleme, unutma dolayısıyla olmuştur. Su halde Süleyman peygamberin namazi erteleme de böyle olmuştur. Doğrusunu Allah bilir.ayet-i kerim esin deki zamirin atlara raci olduğunu, yani perdelenip gizlenen (batan) seyin, günes değil de atlar olduğunu söyleyenlere gelince bunlar derler ki:

ayet-i kerimesi su manaya gelir:

«"Onlari bana getirin." (dedi). Bacaklarını ve boyunlarını oksamaya basladı». Yani atların boyunlarındaki ve bacaklarındaki terleri sildi. İbn Cerir et-Taberî, bu görüşü benimsemistir. Vâlibi'de böyle bir manayı, İbn Abbas'dan rivayet etmiştir. Çünkü Süleyman peygamber, herhangi bir suçları olmayan hayvanları öldürerek azaplandıracak bir kimse değildir.[41]

Ancak bu görüş üzerinde ihtilaf edilebilir. Çünkü atların bazı sebeblerle

öldürölmeleri, onların dinlerinde caiz olmuş olabilir. Bazı âlimlerimizin de ileri sürdükleri bir fikre göre Müslümanların, davar ve diğer hayvanların kafirlerin eline geçmesinden korkmaları halinde kafirlere azık olmaması maksadıyla öldürmeleri caizdir. Nitekim Mute savaşında Ebu Talib oğlu Cafer hazretlerinin kendi atını kesmesi de buna yorulabilir.

Ayet-i kerimede sözü edilen Süleyman'a ait atlar çok sayıda imişler. Bir rivayete göre 10.000 kadar imişler. Bir başka rivayete göre ise 20.000 kadarmışlar. Hatta 10.000 tanesi de kanatlı imiş.[42]

Ebu Davud, "Sünen" adlı eserinde, Hz. Aise'nin şöyle dediğini rivayet eder: «Rasûlullah (s.a.v.), Tebük gazvesinden ya da Hayber gazvesinden döndüğünde benim pencereimde bir perde vardı. Rüzgar esince perde aralandı ve bana ait bazı oyuncaklar göründü. Rasûlullah dedi ki: "Ey Aise, bu nedir?" Dedim ki: "Kızlanımdır." Rasûlullah, bu oyuncaklar arasında yamanmış kanatları bulunan bir at gördü. "Bu oyuncaklar arasında gördüğüm de nedir?" diye sordu. "Attır" dedim. "Su üzerindeki nedir?" diye sordu. "İki kanattır." dedim. "İki kanadı olan at ha?" diye sordu. Ben de dedim ki: "Süleyman'ın kanatlı atları olduğunu sen hiç isitmedin mi?". Bu sözlerim üzerine Rasûlullah (s.a.v.) ağız disleri görü-nünceye kadar güldü.»[43]

Bazı âlimler dediler ki Süleyman peygamber, Allah için o atları ter-kedince Cenâb-i Allah ona, o atlardan daha hayırlı bir şey verdi ki o da rüzgardı. Rüzgar, bir sabah bir ay müddetle; bir akşam da bir ay müddetle esip giderdi. Nitekim ileride de bundan bahsedilecektir.

İmam Ahmed b. Hanbel, Beytullah'a çok seferleri olan Ebu Katade ile Ebu'd-Dehman'm şöyle dediklerini rivayet eder: Çölde bir adama uğradık. Bedevi olan o adam bize dedi ki: "Rasûlullah (s.a.v.) elimden tutarak, Aziz ve Celil olan Allah'ın kendisine öğrettiklerinden bir kısmını bana öğretti ve buyurdu İd: «Dogrusunu istersen Aziz ve Celil Allah'tan sakinmak maksadıyla birseyi terk edersen, Cenâb-i Allah mutlaka ondan daha hayırlı olan birseyi sana verir.»[44]

«Andolsun, biz Süleyman'ı imtihan ettik: Tahtının üstüne bir ceset bıraktık, sonra (bize) yöneldi.» (Sâd, 34.)

İbn Cerir ile İbn Ebi Hatîm ve diğer tefsirciler, bu ayetle ilgili olarak selef ulemasından birçok nakillerde bulunmuşlardır. Çoğunluğu ya da tamamı israiliyyattan alınma olan bu nakillerin ekserisinde siddetli bir münkerlik vardır. Yani bunlar, kabul edilemez şeylerle doludurlar. İbn Kesir Tefsirimizde, bu konuda okuyucuların dikkatlerini çekmiştik. Burada ise sadece bunu nakletmekle yetindik. Bu konuda anlatılanların hûlasası şudur ki: Süleyman peygamber, tahtından kırk gün uzaklaşmış sonra da tahtına dönmüştür. Mescid-i Akşa'yı inşa etmekle em-rolunduğunda onu sağlam bir

şekilde inşa ettirdi. Daha önce de söyledigimiz gibi onun yaptığı, sadece o mescidi yenilemek ve onarmaktan ibaretti. Orayı ilk olarak mescid yapan, İsrail (Yakub) peygamberdir. Nitekim bunu, Ebu Zerr'in şu sözünü naklederken de anlatmistik. Ebu Zerr der ki: «Dedim ki: "Ey Allah'ın Rasûlü! Yeryüzünde inşa edilen ilk mescid hangisidir?". Buyurdu ki: "Mescid-i Haram'dır". Sonra hangisidir Ya Rasûlallah? diye sordum. Buyurdu ki: "Beyt-i Makdis mescididir". Bu iki mescidin yapılışı arasında kaç senelik bir zaman geçmiştir? diye sordum. Buyurdu ki: "Kirk sene..."»

Bilindiği gibi Mescid-i Haram 'i inşa eden İbrahim peygamberle Da-vud oğlu Süleyman peygamber arasında birakınız kırk seneyi, 1000 seneden daha fazla bir zaman vardır. Süleyman peygamber, Kudüs'teki Mescid-i Aksa'nın inşasını tamamladıktan sonra Cenâb-i Allah'tan, kendisinden sonra hiç kimseye verilmeyecek bir mülk ve hükümdarlık dileğinde bulunmuştu. Bununla ilgili olarak İmam Ahmed b. Hanbel, Amr b. Ass'm oğlu Abdullah'ın şöyle dediğini rivayet eder: Rasûlullah (s.a.v.) buyurdu ki:

«Süleyman, Beyt-i Makdis'i inşa ettiğinde Rabbinden üç şey diledi. Rabbi ona ikisini verdi. Üçüncüsünün bize verileceğini ümit ederiz: Rabbinin hükmüne uygun bir hüküm kendisine vermesini dilemişti. Rabbi bunu ona verdi. Rabbinden, kendisinden sonra hiç kimseye verilmeyecek bir mülk (ve hükümdarlık) dilemişti. Rabbi bunu da ona verdi. Rabbinden her kim kendi evinden Mescid-i Aksa'da namaz kılmak maksadıyla çıkarsa günahlarından da, anasından doğduğu günkü gibi siyirilmesini nasib etmesini dilemişti. İşte Cenâb-i Allah'ın bunu bize vermiş olacağını ümit ederiz».

Cenâb-i Allah'ın hükmüne muvâfık hükme gelince bununla ilgili olarak yüce Allah, Süleyman'ı ve babası Davud'u överek şöyle buyurmıştır:

«Davud ile Süleyman'a da (an); hani onlar toplumun davarının yayıldığı, bir ekin hakkında hükmediyorlardı. Biz de onların hükümlerine şahit idik. Bunu (bu hüküm) Süleyman'a bellettik. Onların hepsine de hükümdarlık ve bilgi verdik.» ((el-Enbiyâ, 78-79.)

Kadi Süreyh ile diğer bazı selef ulemasının anlattıklarına göre ayet-i kerimede geçen kavmin bir bağı varmış. Bir başka kavmin davaları gelip o bağda geceleyin yayılmışlar ve ağaçların tamamını yemislerdi. Her iki kavimde Davud peygamberin yanına gelerek dava alması vardı. Davud peygamber, bağ sahibine bağın kıymetinin verilmesi yolunda hüküm vermişti. Dava sahipleri daha sonra Süleyman peygamberin yanına gittiklerinde onlara: "Allah'ın peygamberi Davud size nasıl bir hüküm verdi?" diye sordu. Onlar da, şöyle söyle hüküm verdi, dediler. Bunun üzerine Süleyman şöyle dedi: "Ama ben olsaydım oyunların bağ sahibine teslim edilmesi yolunda hüküm verirdim. Bağ sahibi koyunları yanında tutup onların ürünlerini ve yapağılarını alıp bağın eksilen değerini telafi ederdi.

Bilahare davarlari sahiplerine teslim ederdi". Bu haber, Davud peygambere ulasinca o da bu yolda hüküm verdi.

Buna yakin bir mesele olarak da Buhari ve Müslim'in sahihlerinde Ebu Hüreyre'den rivayet edilen bir hadis-i serif de Rasûlullah (s.a.v.) söyle buyurmudur:

"Zamanin birinde iki kadin vardi. Bunlari ikisinin de çocuklari yanlarinda idi. Bir ara kurdun biri saldirarak ikisinden birinin çocuğunu alip götürdü. Alip götürdükten sonra ikisi ortada kalan çocuk üzerinde anlasmazliga düstüler. Büyük kadin dedi ki: Kurt senin çocuğunu ahp götürdü. Küçük kadin dedi ki: Hayir, kurt ssnin çocuğunu alip götürdü.

Her ikisi de Davud peygamberin yanma giderek muhakeme oldular. Neticede Davud peygamber, ortadaki çocuğu büyük kadina verdi. Fakat bilahare her ikisi de Süleyman peygamberin yanina gittiler, o, kendilerine söyle dedi: "Bana bir bıçak getirin ki çocuğu ikiye böleyim herbirimize yarisini vereyim". Süleyman'in böyle demesi üzerine küçük kadin söyle dedi: "Allah sana rahmet etsin. Bu çocuk, o kadindir." Aslında çocuk kendisinin olduğu için analik sefkatinden dolayı küçük kadin böyle demisti. Böyle deyince de Süleyman peygamber çocuğu küçük kadina verdi.»[45]

Bu hükümlerin ikisi de onların seriatlarına göre uygun olabilir. Fakat Süleyman'in verdiği hüküm, tercihe daha sayandır. Bu sebeble Cenâb-i Allah kendisine verdiği ilham sebebi ile Süleyman'i Övmüs, ardi sıra da babasi Davud'u methederek söyle buyurmudur:

«Onlari hepsine de hükümdarlık ve bilgi verdik. Davud'a daglari ve kuslari boyun egdirdik.Onunla beraber tesbih ediyorlardi. Biz (bunlari) yapariz. Ona, sizi, savasin siddetinden korumak için zirh yapmayi öğretmistik. Ama siz sükrediyor musunuz ki?" ({cl-Enbiyâ, 79-80.)

Bundan sonra da Cenâb-i Allah söyle buyurmus: «Süleyman'a da firtinayi (boyun egdirmis tik)». Yani firtina gibi esen siddetli rüzgarlari ve kasirgalari Süleyman'in emrine ram etmistik. «Onun emri ile içinde bereketler yarattigimiz yere akip giderdi. Biz herseyi (yapmasini) biliriz. Seytanlardan, onun için denize dala(rak inciler çıkara)n ve bundan baska isler gören kimseleri de (onun emrine verdik). Biz onlari onun için koruyor. (Onun emri altında tutuyor)duk.» ((ci-Enhiyâ, si-82.)

«Biz, rüzgari ona boyun egdirdik. Onun buyruguyla, onun istedigiyere yumusak (yumusak) akip gidiyordu. Ve seytanlari: her bina ustasini ve dalgici ve (kötülük yapmamalari için) zincirlerle birbirine baglanmis baska (seytan)lan (yani cinleri veya isyanci kabileleri ona boyun egdirdik.) "Bu, bizim insanimizdir. Artik diledigine ver veya verme, hesapsizdir" (dedik). Onun bizim yanimizda bir yakinligi ve güzel bir gelecegi vardir.» <sad, 36-

40.)

Süleyman peygamber, Cenâb-i Allah'ın rızasını talep ederek atlan terkedince, atların yerine Cenâb-i Allah ona daha seri ve daha hızlı olan rüzgarı verdi, Rüzgar, atlara nisbetle daha güçlü ve daha muazzamdı. Ayrıca rüzgarın, atlar gibi ona yüklediği masraflar ve külfetler de yoktu. «Onun buyruğuyla onun istediği yere yumusak (yumusak)akip gidiyordu». Yani rüzgarlar, onun dilediği beldelelere akip gidiyordu. Süleyman'ın tahtadan yapılma bir tahtirevani vardı. Çok büyük ve geniştir. İsteddiği bütün köşkleri, çadırları, atları, develeri, yükleri, insi ve cinni adamları o tahtirevana yükleyebiliyordu. Ayrıca diğer hayvanlarla kusları da oraya alabiliyordu. Bir sefere gitmek ya da gezintiye çıkmak veya herhangi bir düşman veya hükümdarla başka bir belde savaş-

mak üzere ülkesinden ayrıldığında yukarıda saydığımız şeyleri tahtirevanına yükler; sonra da rüzgara buyruk verir; rüzgar, o tahtirevanın altına girerek yerden havaya doğru yükseltirdi. Semaya doğru iyice yükseldikten sonra yumusak rüzgarlara emir verir, tahtirevani yavaş yavaş mesafe katederdi. Daha seri gitmek istediği zaman fırtınaya emir verir, fırtına onları daha hızlı götürürdü. Öyle ki sabahleyin Kudüs'den hareket ettiğinde aksama doğru bir aylık mesafe olan İstahr denen yere varirdi. Orada günün sonuna kadar bekler, sonra Kudüs'e aynı gün içerisinde geri dönebilirdi. Nitekim bununla ilgili olarak Cenâb-i Allah şöyle buyurmaktadır:

"Süleyman'a da, sabah gidisi bir aydık mesafe), akşam dönüşü bir ay (lik mesafe) olan rüzgarı boyun eğdirdik ve onun için erimis balı da kaynagından sel gibi akıttık. Rabbinin izni ile cinlerden bir kısmı, onun önünde çalışırdı. Onlardan kim buyrugumuzdan sapsa, ona alevli azabı tattırır. Ona dilediği gibi kaleler, heykeller, havuzlar kadar (geniş) legeler, sabit kazanlar yaparlardı. "Ey Davud ailesi, sükredin!". Kullarımdan sükreden azdır.» (es-Sebe1,12-13.)

Hasan Basrî dedi ki: Süleyman peygamber sabahleyin Sam'dan hareket eder, öğleye doğru İstahr denilen yere konaklar, orada öğle yemegini yerdi. Aksama doğru oradan dönerek Kabil'de gecelerdi. Sam ile İstahr arası, bir aylık mesafedir. Yine İstahr ile Kabil arası da bir aylık mesafedir.

Ben derim ki: Medeniyetlerden, şehir ve kentlerden bahseden kimselerin anlattıklarına göre İstahr kentini, Süleyman peygamber için cinler inşa etmişlerdir. Orada eskiden Türklerin memleketi vardı. Aynı şekilde diğer bazı beldeleleri de örneğin Tedmür'ü, Kudüs'ü, Bab-i Ciron ile Bab-i Beridî de cinler Süleyman peygamber için inşa etmişlerdir. Bu son iki kent, bazı rivayetlere göre Sam'dadır.

Katade'nin anlattığına göre erimis bakır kaynağı, Yemen'de idi. Bu kaynağı Cenâb-i Allah, Süleyman peygamber için yerden fiskırttı. Süddî'nin

anlattigina göre Süleyman peygamber oradan üçgün süreyle bütün binalanna yetecek kadar erimis bakir aldı.

«Rabbinin izniyle cinlerden bir kısmı, onun önünde çalışırdı. Onlardan kim buyrugumuzdan sapsa ona alevli azabi tattırdık». Yani Cenâb-i Allah, cinleri, işçiler olarak Süleyman'ın emrine verdi. Gevsemeden onun emrinde çalışırlardı. Buyrugunun disına çıkmazlardı. Emrine karsi gelenleri azaplandmp cezalandırırdı. Onun için güzel mekanlar, kaleler ve duvarlarda resimlerle heykeller yaparlardı. Resim ve heykel, onların dinlerinde ve seriatlannda caizdi. Onun için, geniş havuzlan andiran büyük büyük legenler ve kazanlar yaparlardı. Yaptık-ıan kazanlar, yerde tesbit edilmiş ve yerinden oynamayan büyük kazanlardı. Bütün bu sayılan seyler, insan ve hayvanlara yapılan iyiliklerle ihsan edilen yiyecekler cümlesinden sayıldıklarından ötürü Cenâb-i Allah, söyle buyurmaktadır: «Ey Davud ailesi, şükredin!. Kullarimdan şükreden azdır.»

Bir baska ayet-i kerimede de Cenâb-i Allah söyle buyurmaktadır: «Ve şeytanları da. Her bina ustası ve dalgici ve (kötülük yapmamaları için) zincirlerle birbirine bağlanmış baska (şeytan)lan (yani cinleri veya isyancı kabileleri), ona boyun egdirdik.» Yani bu cinlerin bir kısmı, infaat yapmak üzere Süleyman'ın emrine verilmisti. Bazı cinlere de içindeki cevherlerle incileri çıkarmaları için suya dalmayı emrediyordu.

«Ve (kötülük yapmamaları için) zincirlerle birbirine bağlanmış baska (şeytan)ları (yani cinleri veya isyancı kabileleri), ona boyun egdirdik.» Yani bunlar Süleyman'a isyan etmişler, dolayısıyla ikiser ikiser zincirlerle bukağılara vurulmuşlardı. Bütün bu emrine verilmiş seyler, kendisinden sonra kimseye verilmeyecek olan ve kendisinden önce de hiç kimseye verilmemiş olan tam bir hakimiyet ve saltanatın gereklerinden di.

Buhari, Ebu Hüreyre'den rivayet ederek Peygamber (s.a.v.) Efendi-miz'in söyle buyurdugunu söylemiştir: «Dün namazımı kesmek için cinlerden bir ifrit bana tükürdü. Cenâb-i Allah onu yakalamayı bana nasib etti. Onu yakaladım. Mescidin direklerinden birine bağlamak istedim ki, hepiniz ona bakasınız. Fakat sonunda kardesim Süleyman'ın su duasını hatırladım: «Rabbim beni affet, bana, benden sonra hiç kimseye nasib olmayan bir mülk (hükümdarlık) ver.» Bunun üzerine onu hakir vaziyette kovdum.»[46]

Müslim, Ebu Derda'nın söyle dedigini rivayet eder: «Rasûlullah (s.a.v.) namaza durdu, onun söyle dedigini isittik: «Senden Allah'a siginirim. Allah'ın laneti ile seni lanetlerim.» Bu cümleyi üç kez tekrarladi, sonra da birseyi tutar gibi elini uzatti. Namazi tamamladıktan sonra dedik ki: "Ey Allah'ın Rasûlü, daha önce senden duymadığımız birseyi namazda söyledigini isittik. Ve elini uzattigini da gördük." Bize söyle dedi: "Allah'ın düşmanı İblis, atesten bir kor getirmisti ki yüzüme atsin. Ben de ona söyle

dedim: Senden Allah'a siginirim. Bunu üç kez söyledim. Sonra söyle dedim: Seni Allah'ın tam laneti ile lanetlerim. Üç kez söylediğim halde geri kaçmadı. Onu yakalamak istedim. Vallahi kardesimiz Süleyman'ın duasi olmasaydi Iblis burada baglanmis olacakti ki Medine halkinin çocuklari onunla oynayacaklardi.»[47]

Imam Ahmed b. Hanbel, Süleyman'ın mabeyncisi Ebu Ubeyd'in söyle dedigini rivayet eder: Ata b. Yezid el-leysi'nin namaza durdugunu gördüm. Önünden geçmek istedim, ama beni geri çevirdi. Sonra da söyle dedi: Ebu Said el Hudri'nin bana anlattigina göre «Resûlullah (s.a.v.) sabah namazina durmustu. Ben de ona tâbi olmustum. Namazda kiraatte bulunuyordu. Ama kiraatini sasirdi. Namazi tamamladıktan sonra söyle dedi: "Beni gördünüz mü, Iblis önüme düstü. Ben onu bogacaktim. Öyleki salyasinin soguklugunu su iki parmagimin (bas parmakla isaret parmagini göstererek) arasinda hissettim. Kardesim Süleyman'ın duasi olmasaydi Iblis, mescidin direklerinden birine baglanmis olacakti ki Medine'nin çocuklari onunla oynayacaklardi (Namaz kilmakta oldugunuz zaman) sizinle kible arasina bir kimsenin girmesini önleyebiliyor-samz önleyin."»[48]

Seleften bazilarinin anlattiklarina göre Süleyman peygamberin 1000 zevcesi varmis, bunlari 700'ü hür, 300'ü de cariye imis. Bazi rivayetlere göre ise 300'ü hür, 700'ü cariye imis. Bu kadınlardan hepsinden de sehevî bakimdan yararlanma gücüne sahipmis.

Buhari, Ebu Hüreyre'nin söyle dedigini rivayet eder: Peygamber Efendimiz buyurdular ki:

«Davud oğlu Süleyman dedi ki: «Ben bu gece yetmis zevcemle iliskide bulunacagim ve her birisi Allah yolunda cihad edecek olan bir mücahide hamile kalacaktır." Arkadasi ona, insaallah, dedi. Ama o, demedi. Bunun üzerine zevcelerinden hiçbirisi, hamile kalmadi (sadece birisi, yari kısmi kopmus olan bir düşük yaptı. Peygamber Efendimiz buyurdular ki: «Eger (insaallah) deseydi, çocuklari hepsi Allah yolunda cihad edeceklerdi.»[49]

Ebu Ya'lâ, Ebu Hüreyre'nin söyle dedigini rivayet eder: Rasûlullah (s.a.v.) söyle buyurdu: «Davud oğlu Süleyman dedi ki: Bu gece ben 100 karimla iliskide bulunacagim. Onlardan her biri, bir erkek çocuk doguracaktır. O çocuklar Allah yolunda kiliçla cihad edeceklerdir." Fakat böyle derken insaallah demedi ve o gece 100 karisiyla iliskide bulundu, onlardan hiçbirisi çocuk dogurmadi, ancak içlerinden birisi, yarim bir insan dogurdu.»

Rasûlullah (s.a.v.) buyurdu ki: «Eger insaallah deseydi, karilarından her biri, Allah yolunda kiliçla savasacak bir erkek çocuk dogururdu.»[50]

Ishak b. Bîsr, Ebu Hm-eyre'nin söyle dedigini rivayet etti: Davud oğlu Süleyman'ın 400 zevcesi ve 600 cariyesi vardı. Bir gün söyle dedi: «Bu

gece 1000 karimla iliskide bulunacagim ve her birisi, Allah yolunda cihad edecek olan bir savaşçıya hamile kalacaktır.» Böyle derken insaallah demedi. Ve geceleyin bütün hammlarıyla cinsel temas kurdu, onlardan hiçbirisi hamile kalmadı. Ancak içlerinden sadece biri, yarım bir insan doğurdu.

Peygamber (s.a.v.) Efendimiz söyle buyurdular: «Nefsim kudret elinde bulunan Allah'a yemin olsun ki Süleyman, eger insallah deseydi, dediği şekilde savaşçı çocukları doğar ve hepsi de Aziz ve Celil olan Allah yolunda cihad ederlerdi.»

Süleyman peygamberin devleti geniş, askeri çok ve çeşitli, hakimiyeti de muazzamdı. Kendisinden ne önce ne de sonra hiç kimseye böyle birsey verilmiş değildi. Nitekim buyurmuş ki: «Ve bize her şeyden (bolca bir pay) verildi.» "Rabbim", dedi, beni affet, bana, benden sonra hiç kimseye nasib olmayan bir mülk (hükümdarlık) ver. Çünkü sensin o çok lütfeden, sen!» Evet doğru ve tasdik edilen Kur'ân'm ifadesiyle de belirtildiğine göre bu hükümdarlığı ve gereklerini, Cenâb-i Allah Süleyman peygambere vermiştir. Cenâb-i Allah, ona verdiği eksiksiz nimetlerle bahsettiği muazzam ihsanları anlatırken söyle buyurmuştur: «Bu,bi-zim insanımızdır. Artık dilediğine ver veya verme, hesapsızdır.» Yani bu mal ve servet üzerinde dilediğin gibi tasarrufta bulunabilirsin. Her ne yaparsan yap, Cenâb-i Allah onu sana caiz kılmıştır. Bu hususta seni sorguya çekmeyecektir.

Bu, nebi ve hükümdar olan kimsenin özelliğidir. Ama kul ve rasûl olan kimsenin özelliği bundan farklıdır. Kul ve rasûl olan, ancak bu hususta Allah'ın kendisine izin vermesi üzerine baskalarına mal verebilir. Allah'ın salat ve selami üzerine olsun. Peygamber Efendimiz de bu iki makam hususunda seçme hakkına sahip kılınmıştı. O, kul ve rasûl olmayı tercih etmişti. Bazı rivayetlerde nakledildiğine göre o hangi makami tercih edeceği hususunda Cebrail ile istisarede bulunmuştu. Cebrail, ona mütevazî olmasını tavsiye etmişti. O da kul ve rasûl olmayı tercih etmişti. Allah'ın salat-ü selami onun üzerine olsun. Ondan sonra hilafet ve hükümdarlığı Cenâb-i Allah, kıyamete dek onun ümmetine vermiştir. Kiyamet kopuncaya dek onun ümmetinden bir grup mutlaka basta bulunacaktır. Övgü ve minnet Allah'adır.

Cenâb-i Allah, peygamberi Süleyman (a.s.)'a bahsettiği dünya malını ve servetini anlatırken ahirette onun için hazırlamış olduğu bol sevap ve güzel mükafat ile ilahi büyük ikramları da kendisine hatırlatmış ve bu hususta dikkatini çekmişti. Evet kıyamet gününde Cenâb-i Allah ona büyük ikramlarda bulunup kendisine yakın bir makamda bulunacaktır. Bununla ilgili olarak yüce Rabbimiz, Süleyman peygamber hakkında söyle

buyuruyor: «Onun, bizim yanımızda bir yakınlığı ve güzel bir geleceği vardır.» [51]

Hız. Süleyman'ın Vefatı Ve Hükümdarlığı

Allah Teâlâ buyurdu ki:

«(Süleyman'ın) Ölümüne hükmettigimiz zaman, onun öldüğünü, ancak degnegini yiyen bir ağaç kurdu gösterdi. (Kurdun yemesiyle degnek çürüyüp de ona dayalı duran Süleyman) yıkılınca (onun Öldüğü anlaşıldı ve) anlaşıldı ki eğer cinler gaybi bilselerdi, o küçük düşürücü azab içinde kalmazlardı.» (SeW, 14.)

İbn Cerir ile İbn Ebi Hatîm, İbn Abbas'dan rivayet ederek Peygamber (s.a.v.) Efendimiz'in şöyle buyurduğunu söylemişlerdir: Allah'ın peygamberi Süleyman, namaz kılarken önünde bir ağacın bittigini gördü. Ona, senin adın nedir? diye sordu. Ağaç da kendisine bir şeyler söyleyerek cevap verdi. Süleyman, sen ne içinsin? diye sordu. Ağaç, eğer sadece dikilmek için ekilmisse onu bildirirdi. Eğer bir ilaç olmak için ekil-misse onu da bildirirdi. Günün birinde yine namaz kılarken önünde bir ağaç gördü. Ağaca, senin adın nedir? diye sordu. Ağaç da benim adım Harub'dur, diye cevap verdi. Süleyman, sen ne içinsin? diye sordu. Ağaç, bu beyti yıkmak içinim dedi. Süleyman şöyle dedi: Allahım, cinlerin gaybi bilmediklerini insanlar Öğrensinler, diye benim Ölümümü cinlerden gizle. Sonra Süleyman peygamber, o ağacı bir degnek haline getirdi, bir yıl müddetle ona dayandı. Cinler de onun emrinde çalışmaktaydılar. O esnada degnegne dayalı vaziyette iken Süleyman peygamber vefat etti. Öte yandan bir kurtçuk ta gelip degnegi kemirmeye başladı. Nihayet degnek asınınca Süleyman peygamberin cesedi yere düştü. İnsanlar da bildiler ki; eğer cinler gaybi bilselerdi, Süleyman'ın ölümünü anlayacak ve bu can yakıcı azap içinde bir yıl müddetle beklemeyeceklerdi. Süleyman'ın Ölümü üzerine cinler, degnegin ucunu kemiren kurtçuga tesekkür ettiler ve ona daha önceleri de su getirirlerdi.»[52]

Süddî, İbn Abbas ile bir grup sahabeden naklederek şöyle der: Süleyman peygamber, bir iki sene, bir iki ay, ya da bundan daha az veya daha çok müddetle Beyt-i Makdis'de itikafa çekilirdi. Yiyeceği ve içeceği, yanına götürülürdü. Vefat edeceği zaman son olarak oraya girdi. Orada ibadetle mesgul iken her gün mutlaka sabahleyin bir ağaç biterdi. Süleyman peygamber, ağacın yanma giderek ona adını sorar, ağaç da adının ne olduğunu ona bildirirdi. Eğer sirf ekilmek için ekilmisse, onu bildirirdi. Ya da ilaç maksadıyla ekilmisse, onu da açıklardı. Ben, su maksatla ekildim, derdi. Nihayet günün birinde bir ağaç bitmisti ki ona, Harub adı verilmisti. Süleyman peygamber ona, senin adın nedir, diye sorunca ağaç, benim

adim Harub'dur, dedi. Süleyman peygamber, sen ne için bittin? diye sorunca ağaç, "Su mescidi yıkmak için bittim." dedi. Süleyman da söyle dedi: Ben hayatta iken Cenâb-i Allah bu mescidi yıkmayacaktır. Benim ölümüm ve bu mescidin harap olması senin yüzünden olacaktır.

Böyle diyerek ağacı söküp kendine ait bir bahçeye dikti. Sonra mihraba girerek degnegine dayalı vaziyette namaz kildi ve vefat etti. Vefat ettiğini şeytan bilmedi. Bu vaziyette iken cinler onun için çalışıyorlar ve durmadan mesailerini sürdürüyorlardı. Süleyman'ın çıkıp kendilerini cezalandıracağından korktukları için işlerini devam ettiriyorlardı. Şeytanlar ve cinler, mihrabin etrafında toplanıyorlardı. Süleyman'ın ibadet etmekte olduğu mabedin önünde ve arkasında ısık pencereleri vardı. Oradan çıkmak isteyen şeytan şöyle diyordu: Eger burdan girip diğer pencereden çıkarsam dövülmez miyim?

Böyle diyerek diğer taraftaki pencereden çıkmak üzere bu taraftaki pencereden içeri girdi. İçeri giren şeytan, karsi taraftaki pencerenin önüne gitmekte iken mihrapta bulunan Süleyman'a bakamadı. Baktığı takdirde yanacağını biliyordu. Ama Süleyman'ın sesini de isitmedi. Geri döndü, yine Süleyman'ın sesini isitmedi. Tekrar geri döndüğünde mescidin içine düştü, kendisi de yanmadı. Süleyman'a baktığında, cesedinin ölü olarak yere düşmüş olduğunu gördü. Disari çıkıp insanlara, Süleyman'ın öldüğünü haber verdi. Onlar da kapıyı açıp içeri girdiler ve Süleyman'ın cesedini disari çıkardılar. Dayalı olduğu degnegin kurtçuk tarafından kemirilmiş olduğunu gördüler. Süleyman'ın ne zaman vefat ettiğini bilemediler. Degnegini yere koyup kurtçuğu, ucuna getirdiler. Kurtçuk bir gün bir gece süreyle onu kemirdi. Sonra da degnegin aslından ne kadar kemirildiğini, o bir gün ve bir gecelik kemirilme miktarına kıyaslayarak Süleyman'ın bir yıl Önceden vefat ettiğini hesapladılar. Süleyman'ın ölümünden sonra bir yıl müddetle onun için çalışmışlardı. Böyle olunca da insanlar iyice anladılar ki, cinler yalan söylüyorlar. Eger gaybi bilselerdi, Süleyman'ın ölümünü de bilirler ve bir yıl müddetle onun isinde çalışmazlardı. Zahmet çekip yorulmazlardı. Su ayeti kerime bunu açıklıkla ortaya koymaktadır.

«Onun (Süleyman'ın) Öldüğünü, ancak degnegini yiyen bir ağaç kurdu gösterdi. (Kurdun yemesiyle degnek çürüyüp de ona dayalı duran Süleyman) yıkılınca (onun öldüğü anlaşıldı ve) anlaşıldı ki eğer cinler gaybi bilselerdi, o küçük düşürücü azap içinde kalmazlardı.» (Sebe1,14.)

Süddî der ki: Böylece cinlerin durumu insanlar tarafından anlaşıldı ki onlar yalan söylüyorlar. Ayrıca şeytanlar da Süleyman'ın degnegini kemiren kurtçuğa söyle demislerdi: Eger sen yiyecek yiyorsan, sana yiyeceklerin en güzelini ve en lezzetlisini getiririz. Eger içecek içiyorsan, sana içeceklerin en nefisini getiririz. Fakat sana su ve çamur tasiriz.

Ravi der ki: «Seytanlar kurtçuga her nerede olursa olsun su ve çamuru taşıyorlardı. Görmezmissiniz ki ağacın içindeki çamuru şeytanlar ona tesekkür için tasimaktadırlar.» Bu, ne doğrulanan, ne de yalanlanan israiliyattandır.

Ebu Davud, "Kitabü'l Kader"de şöyle bir rivayette bulunur: Davudoglu Süleyman peygamber, ölüm melegine şöyle dedi: Ruhumu teslim alacağın zaman bana önceden bildir de bileyim.

Ölüm melegi dedi İd: Ben senin canım ne zaman alacağımı bilemem. Sen ne kadar biliyorsan ben de o kadarını biliyorum. Ancak bazan bana bir mektup verilir. O mektubun içinde kimin canım alacaksam adları yazılıdır.

Asbag b. Ferec ile Abdullah b. Vehb, Abdurrahman b. Zeyd b. Es-lem'in şöyle dedigini rivayet ederler: Süleyman peygamber, ölüm melegine şöyle dedi: Canımı almakla emrolundugun zaman bana haber ver. Günün birinde ölüm melegi Süleyman'a gelerek şöyle dedi: Ey Süleyman, senin canını almakla emrohmdum. Kısa bir anın kaldı.

Bunun üzerine Süleyman peygamber, şeytanlarla cinleri çağırdı. Kendisi için billurdan bir köşk yapmalarını emretti. Onlar da kaptisi olmayan, billurdan bir köşk inşa ettiler. Süleyman kalkıp namaza durdu ve degnegine dayandı. Fakat buna rağmen ölüm melegi kaptisi olmayan o billur köşkün içine girerek, degnegine dayalı vaziyette duran Süleyman'ın ruhunu teslim aldı. Süleyman ölüm meleginden kaçmak için o köşkü inşa ettirmiş değildi.

Cinler onun sağ olduğunu zannederek huzurunda çalışmaktaydılar. Cenâb-i Allah'ın gönderdiği bir kurtçuk degneginin ucunu kemirmeye başladı. Degnegin içi bosalinca, Süleyman yere düştü. Cinler bunu görünce dağılıp gittiler. Onların gayptan haberleri olmadigini, su ayet-i kerime ifade etmektedir: «Onun öldüğünü, ancak degnegini yiyen bir ağaç kurdu gösterdi. (Kurdun yemesiyle degnek çürüyüp de ona dayalı duran Süleyman) yıkılınca (onun öldüğü anlaşıldı ve) anlaşıldı ki eğer cinler gaybi bilselerdi, o küçük düşürücü azap içinde kalmazlardı.» (Sbbe',14.) Asbag dedi ki: Baskalarından aldığım habere, göre Süleyman peygamber, degnegine dayalı olarak ölü vaziyette bir yıl süreyle bekledi. Kurtçuk, onun degneginin içini kemirmekte idi. Nihayet yere düştü.

Selef ulemasıyla diğerlerinden de buna benzer sözler nakledilmiştir. Doğrusunu Allah bilir.

Ishak b. Bistr, Zührî ile diğerlerinden naklederek şöyle der: Süleyman (a.s.), elli iki sene yaşadı. Hükümdarlığı kırk sene sürdü. İbn Ab-bas'dan nakledildigine göre onun hükümdarlığı yirmi sene sürmüştür. Doğrusunu Allah bilir. İbn Cerir'in dedigine göre Süleyman b. Davud'un ömrü, elli

küsur sene olmuştur.[53]

Süleyman peygamber, hükümdarlığının dördüncü senesinde Mes-cid-i Aksa'nın inşasına başlamıştır. Bundan sonra da onyedî sene süreyle hüküm sürmüştür. Kendisinin vefatından sonra İsrailogullarının hakimiyetleri sarsılmış ve memleketleri dağılmıştır. [54]

Davud Ve Süleyman Peygamberden Sonra Gelmiş Olan Beni İsrail Peygamberleri

Bunlardan birisi, Sa'ya b. Emsiya'dır. Muhammed b. İshak'ın anlattığına göre Sa'ya, Zekeriyya ile Yahya peygamberden öncedir. Ona, kendisinden sonra İsa ve Muhammed adında iki peygamberin geleceği müj-delenmiştir. Onun zamanında İsrailogullanna, Kudüs taraflarında Hazkiya adındaki bir hükümdar hükmedermiş. Bu hükümdar, Sa'ya'ya itaat eder, emri dışına çıkmaz, yasaklarına riayet edermiş. O zaman İsrailogullanna büyük felaketler gelmiş. Nihayet Hazkiya adındaki hükümdar hastalanmış, ayakta büyük bir çibân bas göstermişti. O zaman Senharib adındaki Babil hükümdarı, Beyt-i Makdis'e hücum etmişti, İbn İshak'm anlattığına göre Senharib'in emri altında 1000 sancak vardı.

Senharib'in saldırısı karşısında insanlar şiddetli bir panîge kapıldılar. Hazkiya adındaki hükümdar, Sa'ya'ya müracaat ederek; "Senharib'in durumu hakkında Allah sana ne vahyetti?" diye sordu. Sa'ya'da şöyle cevap verdi. "Onlar hakkında bana henüz bir vahiy gelmedi."

Sonra Sa'ya'ya vahiy gelerek şöyle buyruk verildi: "Hükümdar Hazkiya, vasiyetini yapsın ve hükümdarlığa dilediği birini halef tayin etsin. Çünkü onun eceli yaklaşıyor!"

Hazkiya, bu vahyi haber aldığı anda kibleye yönelerek namaza durdu. Tesbîh ve duada bulundu. Aziz ve Celîl Allah'a tazarruda bulunarak halis bir kalble tevekkül ve sabırla ağılayarak şöyle dedi: "Ey rablerin rabbi ve ilahların ilahî olan Allah'im. Ey Rahman ve Rahîm olan Rab-bim. Ey kendisine uyku ve dalgınlık gelmeyen Allah'im, İsrailogullanna yaptığın iyilikler ve güzel yargılarınla beni hatırla. Mutlaka bütün bunlar senden olmuştur. Benim nefsimi, sen benden daha iyi bilirsin. Gizlimi de açığımı da bilirsin."

Cenâb-i Allah, onun bu duasına icabet edip kendisine merhamette bulundu ve Sa'ya'ya şöyle vahyetti: "Ona müjde ver ki; Cenâb-i Allah, ağılamasından dolayı merhamete gelmiş ve ecelini de onbes sene süreyle te'hir etmiştir. Onu, düşmanı olan Senharib'den kurtarmıştır." Sa'ya peygamber bu müjdeyi ona verince, Hazkiya'daki acılar gitti. Hüzünden kurtuldu ve secdeye kapanarak şöyle dedi: "Allah'im, sensin mülkü' dilediğine veren. Yine sensin dilediğinden alan. Dilediğini aziz kılar, dilediğini zelîl edersin. Sen görüneni de görünmeyeni de bilirsin. Evvel sensin, âhir sensin. Zahir sensin, bâtin sensin. Darda kalmışların duasına

icabet eden ve onlara merhamette bulunan yine sensin."

Basini kaldirdiginda Cenâb-i Allah, Sa'ya'ya söyle vahyetti: Hazki-ya'ya de ki; Incir suyunu alip yarasinin üzerine koysun. Böyle yaparsa yarasi iyilesir. Hazkiya, bu emri yerine getirdi. Yarasi iyilesti ve sifa buldu.

Cenâb-i Allah, Senharib'in askerlerine ölüm gönderdi. Hepsi helak oldular. Sadece Senharib ile bes arkadasi sag kaldilar. Bunlardan biri de Buhtunahr (Nabokodo Nasser) idi. Israilogullarinin hükümdari, adam göndererek onlan yakalatip zincire vurdurdu. Hepsini rezil-rüs-vay etmek maksadiyla ülkede zincirler ve bukagilar içinde dolastirdi. Onlan tahkir etti. Bu iskenceleri yetmis gün devam etti. Bunlardan herbirine günlük olarak iki arpa ekmegi veriyor, sonra da onlari zindana birakiyordu. Cenâb-i Allah, Sa'ya'ya vahiy göndererek îsrailogulla-nnin hükümdanna su emri vermesini buyurdu: Onlan ülkelerine göndersin ki kavimlerim, baslarina gelen musibet karsisinda uyanp korkutsunlar.

Bunlar serbest birakilip memleketlerine geri döndüklerinde Senharib, kavmini toplayarak baslarina gelen musibeti onlara haber verdi. Büyücülerle kahinler, ona söyle dediler: Biz sana onlann rableri ile peygamberleri hakkında bilgi vermistik, ama sen bize itaat etmedin. Onlar öyle bir ümmettirler kî, rablerinin sayesinde hiç kimse onlarla basedemez.

Senharib, kendilerine Allah'in daha önce bildirdigi eziyetleri yapti.

Sonra da yedi yil daha yasayarak öldü.

İbn Ishak der ki: Israilogullannin hüküm dan Hazkiya vefat edince isleri karisti, kötülükleri çoğaldi. Cenâb-i Allah, Sa'ya'ya vahiy gönderdi.

O da bu vahiy üzerine kalkip kendilerine nasihatta bulundu. Layiki veçhiyle Allah hakkında kendilerine bilgi verip onlan, Allah'in azap ve ikabina karsi uyardi. Muhalefet edip yalanladiklan takdirde Allah tarafından azaplandirilacaklanni onlara bildirdi. Va'z-u nasihatim tamamladiktan sonra îsrailogullari, onu öldürmek maksadiyla üzerine saldirdilar. Onlardan kaçarak bir agacin arkasina saklandi. Agaç yarilip içine girdi. Fakat Seytan kavusarak elbisesinin ucunu tutuverdi. Sonra da onu çekerek halka gösterdi. Bunu gören îsrailogullari, bir testere getirerek tepe noktasindan baslayip agaci biçmeye basladilar. Tabii ki bu arada agacin içinde bulunan Sa'ya peygamberi de biçtiler. «Dogrusu, hepimiz Allah'a aidiz ve ona geri dönecegiz.»¹ (1) îslâmî kaynaklarda bu olayin mesnedi yoktur. Bu, israiliyattandır. [55]

Israilogullarinin Peygamberlerinden Bîr Digeri: Yakub Oglu Lavi Torunlarindan Ermiya B. Halkiya'(A.S.)

Rivayete göre bu Hizir'dir. Bunu Ibn Abbas'dan Dahhak rivayet etmistir. Id, garip ve sahih olmayan bir rivayettir.

Ibn Asakir der ki: Bazi eserlerde nakledildigine göre Ermiya b. Hal-kiya, Zekeriyya oğlu Yahya'nin fokurdamakta olan kaninin üzerinde durdu. Bu olay, Sam'da cereyan ediyordu. Kana söyle seslendi: "Ey kan, insanlari fitneye düsürdün. Artık dur." Onun bu emri üzerine kan durup yerin dibine çekildi ve artık göze görünmez oldu.

Ebu Bekir Ebiddünya, Abdullah b. Abdurrahman'm söyle dedigini rivayet eder: Erviya söyle demisti: "Ey Rabbim, kullarinin hangisi sana daha çok sevimlidir?" Allah buyurdu ki: «Beni en çok zikredenler, «Benim zikrimle mesgul olanlar ve yaratiklari akillarına getirmeyenlerdir. Onlara fanilerin vesveseleri gelmez. Baki kalmayı kendi içlerinde kurmazlar. Kendilerine dünya yasantisi sunulduğu zaman onu terkeder-ler. Dünya maiseti kendilerinden kaybolduğu zaman sevinirler. Iste ben, onlara sevgi ve muhabbetimi vermisimdir. Onlara gayelerinin üstündeki seyleri bahsetmisimdir.»[56]

Beyt-İ Makdis'in Harap Olusu

Cenâb-i Allah buyurdu ki:

«Biz Musa'ya kitap verdik ve onu Israilogullarına "Benden baska. bir vekil tutmayın!" diye bir kilavuz yaptik. Ey Nuh ile beraber (gemide) tasidiklarimizin çocuklari! Dogrusu o (Nuh), çok sükreden bir kuldu. (Siz de ataniz gibi olun). Kitab'da Israilogullarına su hükmü verdik: «Siz o ülkede iki kere fesad çıkaracaksınız ve büyük bir yükselisle yükseleceksiniz (çok kabarip kibredeceksiniz). Birincisinin zamani gelince üzerinize güçlü, kuvvetli kullarimizi gönderdik. Evlerin aralarına girip (sizi) arastirdılar. Bu, yapılması gereken bir vaad idi. Sonra tekrar size, onlari yenme imkanı verdik ve sizi mallarla, ogullarla destekledik ve savaşıllarınızı çoğalttik. İyilik ederseniz, kendinize iyilik etmiş olursunuz. Kötülük ederseniz, o da kendi aleyhinizedir. Sonuncu (bas kaldırma) m (zi) n (cezalandırılma) zamani gelince (yine öyle kullar göndeririz) ki, yüzlerinizi kötü duruma soksunlar (üzüntüden suratlarınızın asilmasına sebep olsunlar) ve ilk kez girdikleri gibi yine mescide (Kudüs'e) girsinler ve ele geçirdiklerini mahvetsinler. (Bundan sonra) belki Rabbiniz size acir, ama siz (bozgunculuk yapmaya) dönerseniz, biz de (sizi cezalandırmaya) döneriz. Cehennem, kafirler için kusatici (bir zindan) yapmışızdır!» (ci-İsra, 2-8.)

Vehb b. Münebbih dedi ki: Cenâb-i Allah, Israilogullarımın peygamberlerinden Ermiya peygambere, halki arasında masiyetler görülmeye başladığında söyle vahyetti: Git, halkinin arasında duruver ve onlara haber ver ki; onların kalbleri vardır ama hakikatleri anlamazlar; onların gözleri vardır ama hakikatleri görmezler; onların kulakları vardır ama hakikatleri isitmezler. Ben onların ata ve dedelerinin iyiliklerim hatırladığım için onlara

sefkat ettim ve onlari azaplandirmek istemedim. Onlara sor bakalim, bana yaptiklari taatin sonucunu nasil buldular? Bana isyan edenlerden herhangi bir kimse, bana yaptigi itaatsizlikten dolayi mutlu olmus mudur? Bana itaat edenlerden de her hangi biri, bana yaptigi taatten dolayi mutsuz olmus mudur? Hayvanlar bile barindiklari yerleri hatirlar ve oraya dogru giderler. Bu millet te, ata ve dedelerine ikramda bulundugum hususlari unuttular. Üstünlük ve serefi, baska yerlerde aradilar. Bilginlerine gelince, bunlar hakkimi inkar ettiler. Kurralarina gelince, bunlarda benden baskasina taptilar. Abidleri ise bildiklerinden yararlanmadilar. Yani ilimleriyle amel etmediler. Yöneticilerine gelince, onlar da bana ve peygamberlerime karsi inkarci oldular. Kalblerinde hile ve desise sakladilar. Dillerini de yalana alistirdilar. Izzet ve celalime andolsun ki, onlarin üzerlerine öyle bir nesil gönderecegim ki, onlarin dillerini anlamiyacak, simalarini tanimayacak, aglasmalari nedeniyle de merhamete gelmiyeceklerdir. Bulut yiginlari kadar çok askeri bulunan ve genis yollari doldururcasma alaylari bulunan, zorba ve kati bir hükümdari üzerlerine s aldirtacagim. Onun bayraklarinin dalgalanisi, kartalların uçuşunu andiracaktir. Süvarileri, kartallar gibi saldiracaktır. Sen ve mamur yerleri harap ve metruk hale getireceklerdir. Kentleri ve kasabalari, issiz birakacaklardir. Yaziklar olsun Kudüs'e ve sakinlerine ki, onlari ölüm için zelil kilacagim. Esirligi onlara musallat edecegim. Dügün ve eglencelerin sen ve sakrak seslerinden sonra, orada feryad-ü figan sesleri yükselecektir. Atlarin kisnemesinden sonra kurtlarin ulumasi duyulacaktır. Saraylarin balkonlarindan sonra canavarlarin meskenleri görülecektir. Kandillerin aydinligindan sonra toz ve dumanlarin sicaldigi görülecektir. Onurdan sonra asagilanma görülecektir. Nimetten sonra kölelik görülecektir. Kadınleri, güzel kokulardan sonra topraga bulanacaktır. Halilar üzerinde yürürken, kupkuru yerler üzerinde yaya yürür olacaklardir. Cesetleri yerde gübre haline gelecek, kemikleri de günesin altinda yanip tutusacaktır. Onlara türlü azaplar tattiracagim. Sonra göge emir verecegim; gök demirden bir tabaka haline, yer de bakirdan bir tabaka haline gelecektir. Yagmur yagsa bile yerden birsey bitmeyecektir. Bu arada yerden azicik birseyler bitse bile, bu da benim dilsiz ve agizsiz olan hayvanlara rahmetim dolayisiyla olacaktır. Sonra bunu da ekim zamaninda hapsedecek, biçim zamaninda salivercegim. Eger bu arada bir sey ekseler de ona çeşitli afetleri musallat edecegim. Aradan bir seyler kurtulacak olursa da o bereketsiz olacaktır. Bana dua etseler de dualarina icabet etmeyecegim. Benden birsey isteseler de onlara vermeyecegim. Aglasalar da onlara acimayacagim. Yalvarsalar da onlara bakmayacagim."

Ibn Asakir, yukaridaki lafizlari rivayet etmistir.

İshak b. Bisr, Vehb b. Münebbih'in söyle dedigini rivayet eder: "İsrailogullan arasinda büyük hadiseler bas gösterdiği, masiyetlerle istigal

ettikleri, peygamberleri öldürdükleri zaman Cenâb-i Allah, Ermi-ya peygamberi onlara göndermisti. Bu arada Buhtunasr da onlara saldirmayi planliyordu. Cenâb-i Allah, onun kalbine bu tamai birakmisti. İçinden, onlara saldirmayi kuruyordu. Cenâb-i Allah, Buhtunasr vasitasiyla onlardan intikam almak dilediginde Ermiya peygambere söyle vahyetti: Ben Israilogullarini helak edecek ve onlardan öc alacagim. Sen, Beyt-i Makdis'in yanindaki kayaligin üzerine gidip dur. Emrim ve vahyim sana gelecektir.

Bunun üzerine Ermiya peygamber, üzerindeki giysileri paraliya-rak, basinin üzerine küller saçarak secdeye kapandi ve söyle dedi. "Ya Rab! Keske anam beni dogurmasaydi. Çünkü sen beni, Israilogullarinin son peygamberi kildin. Beyt-i Makdis'in yikilmasiyla Israilogullarinin helaki benim yüzümden olmustur!"

Cenâb-i Allah ona, "Basini kaldır" diye emretti. Basini secdeden kaldirip aglamaya basladi. Sonra söyle dedi: "Ya Rab, Israilogullarinin üzerine kimi musallat kilacaksin?" Cenâb-i Allah buyurdu ki: "Atese tapanlari onlara musallat kilacagim. Onlar, benim azabimdan korkmuyorlar. Sevabimi da beklemiyorlar. Ey Ermiya, kalk da vahyimi dinle. Israilogullarinin ve senin haberim sana bildirecegim: Seni bunlarin basina peygamber göndermezden önce seçkin bir kul yapmistim. Ananin rahminde sana sekil ve suret vermezden önce seni kutsamistim. Seni ananin karnindan çıkarmadan önce temizlemistim. Buluga ermezden önce sana peygamberlik vermistim. Güçlülük çagina varmazdan önce seni seçmiş ve büyük bir ise aday kilmistim. Kalk da su hükümdarla birlikte ol. Ona dogru yolu gösterip irsatta bulun."

Bu ilahî ferman üzerine Ermiya peygamber, gidip o hükümdara dogru yolu tavsiye etti: Olaylar büyüyünceye kadar ona Allah'tan vahiy geliyordu. Nihayet Israilogullan, Cenâb-i Allah'in kendilerini Senharib ile askerlerinden kurtarmis oldugunu unuttular. Bunun üzerine Cenâb-i Allah, Ermiya peygambere söyle vahyetti: Kalk da sana verdigim emirleri israilogullarima anlat. Üzerlerindeki nimetimi kendilerine hatirlat. Baslanndan geçen hadiseleri onlara bildir.

Ermiya dedi ki: Ey Rabbim, eger sen bana güç vermezsen, onlara karsi ben zayifim. Eger sen bana kuvvet vermezsen, Israilogullanna karsi ben acizim. Eger sen beni dogru yola iletmezsen, ben hata yapa-nm, Eger sen bana yardım etmezsen, ben yalnız kalinm. Eger sen bana izzet vermezsen, ben zelil olurum.

Cenâb-i Allah buyurdu ki: «Bilmez misin ki bütün isler benim irademden kaynaklanmaktadir. Yaratma ve emrin tamamı, bana aittir, kalpler ve dillerin tamamı, benim kudret elimdedir. Kalplerle dilleri diledigim sekilde döndürürüm. Onlar da bana itaat ederler. Ben öyle bir Allah'im ki, benim

mislim yoktur. Göklerle yer ve bunlann içinde bulunan her sey, benim «Ol» emrim ile vücuda gelmişlerdir. Tevhid ve kudretin tamamı, bana aittir. Yanımda bulunan seyleri benden baskalan bilemez. Ben o Rabbim ki, denizlerle konusurum, onlar da benim sözlerimi anlarlar. Verdiğim emirleri yerine getirirler. Ben onlar için bir suur çizmişimdir ki, o sinin asla geçmezler. Denizlerin dağlar büyüklüğünce dalgalan gelir. Benim çizdiğim sinira vardığında, bana itaat etmesi için onu zelil kılarım. O da benim emrime boyun eğerek itaat eder ve benden korkar. Dogrusu, ben seninle beraber olduğum müddetçe sana hiçbir zarar gelmez. Kendilerine risaletimi teblig edesin diye halkimin büyük bir kesimine seni peygamber olarak gönderdim. Bu nedenle de senin pesinde yürüyen ve sana tâbi olan kimselerin sevap ve mükafatını kendin için hakedeceksin ama bununla birlikte onlann sevap ve mükafatlarından da hiçbir eksilme olmayacaktır. Kavmine git, aralarında dur ve onlara söyle de: Allah, atalannizm iyilik ve salahim hatırladı. Bu nedenle sizi hayatta bıraktı. Ey peygamber çocuklanm topluluğu! Atalanniz bana yaptıkların taatın sonucunu nasıl buldular? Ve siz bana yaptığınız isyankarlığınızın neticesini nasıl buldunuz? Bana isyan edip de isyani nedeniyle mutlu olmuş bir kimseyi buldular mı? Bana itaat edip de itaati nedeniyle mutsuz olan bir kimse gördüler mi? Hayvanlar bile kendileri için uygun olan bannaklarını hatırladıklarında oraya yönelirler. Fakat bu kavim helak olmanın meralannda gezip dolastılar. Atalanna ikramda bulduğum vesileleri unuttular. Seref ve üstünlüğü, asli yerlerinden baska taraflarda aradılar. Bilginleri ile rahipleri, benim kullanm köle edindiler. Onlan, kendi işlerinde çalıştırdılar. Benim kitabimin hükümlerinden baska hükümleri, onlara tatbik ettiler. Neticede benim emrimden, onlan bilgisiz ve habersiz kıldılar. Benim zikrimi ve sünnetimi, onlara unutturdular. Onlan, benden uzaklastırdılar, Kullanm da sadece bana yarasın ibadeti onlara yaparak alçaldılar. Bana karsi gelme pahasına da olsa onlara itaat ettiler.

Hükümdarlanyla emirlerine gelince onlar, benim nimetlerimden dolayı sunardılar. Benim azabıma karsi kendilerini güvenlik içinde hissettiler. Dünya, kendilerini aldattı. Neticede kitabimi bir tarafa atıp bana verdikleri sözü unuttular. Kitabimdaki hükümleri degistirdiler.

Elçilerime karsi iftirada bulundular. Mertebemin yüksekliğine ve azametimin yüceligine yemin olsun ki, mülkümde ve hükmümde bana bir ortak bulunması asla layık değildir. Bana karsi gelme pahasına da olsa bir kulun emrine itaat edilmesi yarasır mı? Benim de, benden baska tanrılar olsunlar diye bazı kulları yaratmam bana yarasır mı? Bana yapılması gereken taat hususunda insanın baskasına kulak vermesi caiz olur mu?

Kurra ve fikiçilanna gelince onlar, diledikleri konuları inceleyip araştırır ve

okurlar. Hükümdarların pesine takilir, onların dinimde icad ettikleri bidatlerine tâbi olurlar. Bana karsi gelme pahasina da olsa onlara itaat ederler. Bana verdikleri sözü bozarak onlara vermis olduklari vaadleri yerine getirirler. Onlar, bildikleri konularda bile cahildirler. Kitabimdan bildikleri seylerden yararlanmazlar.

Peygamberlerin evladina gelince onlar fitneye düşüp kahra ugramislardir. Küfre dalanlarla birlikte dalmaktadirlar. Atalarina yaptigim yardimin benzerini de benden beklemektedirler. Atalarina yapmis oldugum ikramlari arzulamaktadirlar. Sözlerinde dogru olmadiklari ve bu hususlarda tefekkür sahibi olmadiklari halde, bu yardım ve ikramlar konusunda kendilerinden daha layik bir kimsenin bulunmadigini zannederler. Aldananlarm yoldan çikmalari aninda atalarinin nasil sabrettiklerini ve benim dinim hususunda nasil çaba sarfettiklerimi düşünmüyorlar. Atalarinin, canlarini ve kanlarini nasil feda ettiklerini, benim emrimi yüceltmek hususunda nasil sabredip ahidlerine vefa ettiklerini ve dinimin nasil yüceldigini düşünmüyorlar. Belki benden utanip hakka dönerler diye ben, bu cahil kavmin azabini erteledim. Onlari hemen azaplandirmadim. Ömürlerini uzattim. Belki düşünüp dogru yola dönerler diye onlari mazur gördüm. Bütün bu sebeplerden dolayidir ki gök, üzerlerine yagmur yagdirdi; yer, kendilerine bitki bitirdi ve kendilerine afiyet verdi. Onlari düşmanlarına muzaffer kildi, ama onlar yine de sapiklik ve taskinliklarim arttirdilar. Benden daha da uzaklastilar. Bu halleri, bu zamana dek devam edegelmistir. Bunlar beni alaya mi aliyorlar? Yoksa bana karsi mi geliyorlar? Ya da bana hile yapip bana karsi cüretli mi davraniyorlar? Izzetime yemin olsun, onların üzerlerine öyle bir fitne salacagim ki halim kimseler bile, o fitne karsisinda saskina döneceklerdir. Görüs sahipleri bile, onun karsisinda sapacaklardir. Hikmet sahibi kimseler bile, ne yapacaklarini bilemez olacaklardir. Sonra üzerlerine zorba ve kati bir hükümdar musallat kilacagim. O hükümdari heybetli kilip kalbindeki sefkat ve rahmeti söküp alacagim. Andolsun ki o hükümdarin pesinde karanlik geceler gibi büyük ordu kitleleri sürüklenecektir. O kitleler içinde bulut parçalari ve toz bulutlari kadar çok sayida asker bulunacaktır. Bayraklarinin dalgalanisi, kartalların uçusunu andiracaktır. Süvarilerinin saldirisi, kartalların hücumunu hatirlatacaktır. Sen ve mamur yerleri, harabeye döndüreceklerdir. Köyleri ve kasabalari, issiz birakacaklardir. Yeryüzünde fesadi yayip üzerindeki varliklari helak edeceklerdir. Kalpleri kati oldugundan dolayi hiçbir seye aldirmayacak, hiçbir kimseyi görmeyecek, kimseye merhamet etmeyecek, yalvarislari duymayacaklardir. Sokaklarda dolasarak aslanların kükreyisi gibi yüksek seslerle naralar atacaklardir. Onların heybetinden, insanlar ürperecektir. Seslerini isitenlerin uykulari kaçacaktır. Anlasilmaz bir dille konusacaklardir. Yüzleri, daha önce görülmemis yüzlerdir. Onlari, kimse taniyamiya-caktir. izzetime andolsun ki

onların evlerine kitaplarım sokulmaz olacaktır. Meclislerinde kitaplarım okunmaz olacaktır. Mescidlerini harabeye döndüreceğim. Oralara kimseler ugramaz olacaktır. Oraya uğrayanlar da benden baskaları için zinetlenecek, yani baskalarına ibadet edeceklerdir. Dini alet ederek dünyalarım kazanmak için ibadet eder görüneceklerdir. Orada dinden başka şeyleri öğreneceklerdir. Amel etmeyecekleri ilimlerle istigal edeceklerdir. Onların hüküm darlarının izzetini zillate, güvenliğini korkuya, zenginliğini yoksulluğa, nimetini açlığa, afiyetlerini türlü belaya çevireceğim. İbrisi esvablarını kıldan abalara, güzel kokularını leslerin kokusuna, taçlı elbiselerini zincir ve bukagılara çevireceğim. Geniş ve müstahkem kalelerini, harabeye döndüreceğim. Sağlam burçlarını ve satolarım, canavarların meskenine çevireceğim. Atlarının kışnemesinin yerini, kurtların ulması alacaktır. Kandillerin aydınlığının yerini, yangın dumanları dolduracaktır. Senlik ve kalabalığın yerini, yalnızlık ve ıssızlık alacaktır. Kadınların ellerindeki bileziklerin yerini, kelepçeler alacaktır. İnci ve yakut gerdanlıklarının yerine, demir zincirler takılacaktır. Güzel koku ve yağlarının yerini, toz ve duman alacaktır. Halıların üzerinde yürürlerken bilahare çarşılarda ve nehirlerde bu imkanı da bulamayacaklardır. Örtülerin yerini, çıplaklık alacaktır. Sefer ve gezintilerinin yerini, zehir dolduracaktır. Sonra onlara türlü azaplar çeiktireceğim. Gökte uçsalar bile bu azaplar onlara ulaşacaktır. Ben ancak bana ikramda bulunana ikram ederim. Emrime karşı geleni de hakir ve zelil kılarım. Sonra göge emir verir ve onu üzerlerine demirden bir tabaka haline getiririm. Yere de emir verir, onu kendilerine bakirdan bir zemin haline getiririm. Ne gök yağmur yağdırır, ne de yer bitki bitirir. Bu arada yağmur yagsa bile ona türlü afetler musallat lalarım. Azıcık bir elan bitse bile ondaki bereketi alırım. Bana dua etseler de dualarına icabet etmem. Benden dilekte bulunsalar da dileklerini yerine getirmem. Aglasalar bile onlara merhamet etmem. Bana yalvarıp yakarsalar bile onlardan yüz çeviririm. Eger onlar; «Allah'im, sen daha önce bizlere ve babalarımıza rahmette bulunup ikram etmistin. Bizleri kendin için seçkin bir millet kilmistin. Peygamberliğini, kitabını ve mescidlerini bize vermistin. Sonra bizi, bu ülkelere yerleştiren hakim laldin. Bizleri ve atalarımızı küçüklüğümüzde nimetinle büyüttün, bizi muhafaza ettin. Hem bizi, hem onları, büyüdüğümüz zaman merhametinle korudun. Sen, nimet verenlerin en vefa-liksm. Her ne kadar biz değissek de sen vefakarsın. Biz her ne kadar eski halimizi devam ettirmezsek dahi sen devam ettirirsin. Yine de sen lütuf, nimet ve ihsanını üzerimizden kaldırma!» deseler dahi ben onlara söyle cevap veririm: «Ben başlangıçta kullanma rahmet ve nimetimi veririm. Eger bana yönelirlerse, ben nimet ve rahmetimi tamamlarım. Eger onlar daha fazlasını isteseler, ben daha fazlasını veririm. Sükrederlerse, nimet ve rahmetimi daha da arttırırım. Ama onlar değisirlerse, ben de

degisirim. Onlar degisiklige ugradiklari zaman ben onlara gazap ederim. Gazap ettigim zaman da onlari azaplandiririm. Benim gazabimi geri çevirecek hiçbir güç yoktur."

Kab'm rivayetine göre Ermiya peygamber söyle demistir: «Allahim, senin rizan ile bu hale geldim. Senin huzurunda öğrendim. Ben zayif ve zelil bir kul olup senin huzurunda konusmaya ehil degilim. Ancak senin rahmetine siginarak konusurum. Sen beni bu güne kadar hayatta biraktin. Bu azabindan ve tehdidinden benim kadar hiç kimsenin korkmaması gerekir. Çünkü sen, günahkarların yurdunda beni ikamet ettirdin ve bana ihsanda bulundun. Onlar da benim etrafimde yasarlarken sana isyan ettiler; ben onlara karsi koymadim. Eger benî azaplandi-rirsan bu, benim günahim sebebiyledir. Eger bana merhamet edersen bu da benim senin merhametliligini zannettigim dol ayisiy ladir."

Sonra Ermiya peygamber sözlerini söyle sürdürdü: "Ey Rabbim, sen noksanliklardan münezzehsin, sana hamdederim. Sen kutlu ve yücesin. Peygamberlerinin meskeni ve vahyinin inis yeri olan bu kasaba ve çevresini helak edecek misin? Ey Rabbim, sen noksanliklardan münezzeh ve yücesin. Seni hamdederim. Sen kutlu ve yücesin. Senin zikrinin yücelmekte olduğu bu mescid ile etrafındaki evlerle diğer mescidleri harap mi edeceksin? Ey Rabbim, sen noksanliklardan münezzeh ve yücesin. Sana hamdederim. Sen mübareksin. Bu ümmeti öldürüp azaba ugratmayacak kadar büyüksün. Onlar, dostun olan Ibrahim'in neslin-dendirler. Musa'nin ümmetidirler. Musa da senin seçkin kulundu. Yine senin kendine dost edindigin Davud'un kavmidirler. Ey Rabbim, eger sen bunlari azaba ugratirsan, bunlardan sonraki nesiller senin azabindan emin olamazlar. Dostun Ibrahim'in çocuklari ile seçkin kulun Musa'nin ümmeti ve halifen Davud'un kavmi olan bu kimseleri helak edersen, artık hiç kimse senin satvetinden emin olamaz. Sen bunlari üzerine atesperestleri mi musallat kilacaksın?"

Cenâb-i Allah buyurdu ki: "Ey Ermiya! Sana karsi gelen kimseler, benim azabimi beklesinler. Ben bu kavme, bana taatte bulunmalarından dolayi ikram etmistim. Eger bana isyan ederlerse, onlari asilerin yurduna indiririm. Meger ki rahmetim onlari kurtarsin."

Ermiya dedi ki: "Ey Rabbim, sen Ibrahim'i dost edindin ve onun sebebi ile bizleri muhafaza ettin. Musa'yi da kendine seçkin bir kul olarak yaklastirdin. Bizi muhafaza etmeni, düşmanlarimizi bize musallat etmemeni ve bizi azaplandirmamani diliyoruz."

Cenâb-i Allah, Ermiya'ya söyle vahyetti: "Ey Ermiya! Sen daha ananın karninda iken seni kutsadim. Ve bu güne kadar erteledim. Eger kavmin yetimlerle dullari ve düskünlerle yolda kalmislari korumus olsalardi ben onlara destek olurduim. Onlar benim yanimda nimet cennetlerinde

agirlanacaklardı. O Cennet ki, ağaçları meyve vericidir; suyu temizdir ve asla kurumaz; meyveleri de yok olmaz. Fakat ben, İsrailogulları sana şikâyet ediyorum: Ben onlara, sefkatli bir çoban gibi idim. Onları bütün kitliklerden ve sıkıntılardan korumuştum. Onlara bolluk vermistim. Öyleki birbirlerine boynuz vuran koçlar gibi geldiler. Vay onların haline, vay onların haline! Ben, ancak bana ikram edene ikramda bulunurum. Emirlerimi önemsemiyeni de hakir ve zelil kılarım. Bunlardan önce bazı kavimler vardı ki benim emrime karşı gelmeyi, basit bir iş zannederlerdi.

Bu kavimde bana karşı gelmeyi kolay zannettiler. Mescidlerde, sokaklarda, dağ başlarında, ağaç gölgelerinde dahi alenen bana karşı geldiler. Öyle ki gök onlardan rahatsız oldu; yer onlardan bizar oldu, dağlar onlardan nefret etti. Kuslarla diğer hayvanlar, onlardan kaçarak yeryüzünün kenarlarına ve köselerine çekildiler. Bütün bunlara rağmen onlar, bu masiyetlerine son vermediler. Kitaptan bildikleri ile amel etmediler."

Ermiya, onlara Rabbinin mesajını tebliğ ettiğinde, onlar azap ve tehdidi duydukları halde, yine de isyanlarını devam ettirip Ermiya'yı yalanladılar ve itham ettiler. Dediler ki: «Sen, yalan söylüyorsun, Allah'a karşı büyük bir iftirada bulunuyorsun. Allah'ın yeryüzünü tatil edeceğini, mescidlerini kapatacağını, kitaplarını, ibadet ve tevhidini ortadan kaldıracacağını iddia ediyorsun, öyle mi?! Eger bu dediklerin doğru ise yeryüzünde ona ibadet edecek bir abid kalmadıktan sonra kim O'na ibadet edecektir? Yeryüzünde mescid ve kitap kalmadıktan sonra O'na nasıl ve nerede ibadet edilecektir?! Doğrusu, sen Allah'a karşı büyük bir iftirada bulundun ve sen cinnet getirdin."

Böyle diyerek Ermiya peygamberi yakalayıp zincire vurdular ve zindana attılar. İşte bu esnada Cenâb-i Allah, İsrailogullarına Buhtun-nasr'i gönderdi. O da ordusuyla birlikte onlara karşı bir sefer tertip ederek mintikalarına girdi. Onları kusatma altına aldı. Ve Cenâb-i Allah'ın buyurduğu gibi «Evlerin aralarına girip (sizi) arastırdılar.» Gözetim altına alındılar ve düşman tarafından yakalandılar. Kusatma uzun süre devam edince İsrailogulları, Buhtunnasr'm hükmüne boyun eğdiler, şehrin kapılanın açıp sokakları bosalttılar: «Evlerin aralarına girip (sizi) arastırdılar.» (el-İsrâ, 5.)

Buhtunnasr, onlara zorbaların ve cahillerin hükmünü tatbik etti. Üçte birlerini öldürdü, üçte birlerini esir aldı. Kötürümlerle ihtiyarları ve acuzeleri serbest bıraktı. Sonra onları atlarının ayakları altında ezip çignedi. Beyt-i Makdis'i yıktı. Çocukları sürdü. Kadınları da çıplak vaziyette sokaklarda durdurdu. Savaşçıları öldürüp kalelerini yıktı. Mescidlerini harab etti; Tevrat'ı yıktı. Kendisine mektup yazdığı Danyal'i sordu. Onu ölmüş vaziyette buldular. Aile efradı, mektubu çıkardılar. Aralarında küçük Danyal da vardı.

Onun yani sıra Misail, Azrail ve Miha-ü'de vardı. Bu mektubu, onlar için de geçerli kildi. Danyal b. Hazkil, büyük Danyal'a halef oldu. Buhtunnasr, ordusuyla birlikte Beyt-i Mak-dis'e girdi. Sam'in tamamını istila etti. İsrailogullarını yok edinceye dek öldürdü. Oradaki isini tamamladıktan sonra geii dönerken oradan elde etmiş olduğu malları da alıp götürdü. Esirleri önüne kattı. Onların bil-ginleriyle hükümdarlarının çocuklarını esir aldı. Bunların sayısı 90.000 civarında idi. Çevredeki pislikleri ve süprüntüleri, Beyt-i Mak-di sin içine attı. Orada domuzları kesti. Davud ailesinden 7000 erkek çocuğu, Yakub oğlu Yusuf ile kardeşi Bünyamin'in soyundan 10.000 çocuğu, Yakub oğlu İsa'nın torunlarından 8000 erkek çocuğu, Yakub peygamberin oğulları Zibalon ile Naftali'nin torunlarından 10.000 erkek çocuğu, Yakub peygamberin oğlu Dan'm torunlarından 10.000 erkek çocuğu, Yakub peygamberin oğlu Yestahir'in torunlarından 8000 erkek çocuğu, Yakub peygamberin oğullarından Zigo'nun torunlarından 2000 erkek çocuğu, Robil ile Lavi'nin torunlarından 4000 erkek çocuğu, diğer İsrailogullardan da 12.000 erkek çocuğu esir alarak önüne kattı ve Babil toprağına geldi.

İshak b. Bısr'ın anlattığına göre Vehb b. Münebbih şöyle demiştir: "Buhtunnasr, İsrailogulları yaptığı iskenceleri yaptıktan sonra kendisine şöyle denildi: Su İsrailogulların bir adamları vardı. Bu başlarına gelen felaket hususunda onları daha önceden uyarıyordu. Seni ve senin haberini onlara anlatıyordu. Onların savaşçıları öldüreceğini, çoluk çocuklarını esir alacağını, mescitlerini yıkacağım, kiliselerim yakacağım daha önceden kendilerine haber veriyordu. Fakat İsrailogulları onu yalanlayıp itham ettiler. Döverek zincirlere vurdular ve zindana atıldılar. Kendisine anlatılan bu haber üzerine Buhtunnasr, emir. vererek Emiyya peygamberi-zindandan çıkarttı ve ona şöyle dedi: "Su İsrailogulların başlarına gelen bu felaket hususunda daha önceleri uyarıydın?" Ermiya, evet deyince Buhtunnasr: Sen bunu nereden bildin? diye sordu. Enniya'da şöyle cevap verdi: "Allah, beni, İsrailogulları peygamber olarak gönderdi, ama onlar beni yalanladılar!"

Buhtunnasr dedi ki: "Sen yalanlayıp dövdüler ve zindana atıldılar ha?" Ermiya, evet deyince Buhtunnasr, şöyle dedi: "Bunlar ne kötü bir kavimmiş! Peygamberlerini yalanlamışlar, Rablerinin risaletini yalanlamışlar! İstemlisin benimle birlikte olasan da sana ikramda bulunayım ve sana iyi davranayım? Dilersen seni ülkemde bırakırım ve seni güvenlik içinde tutarım."

Ermiya peygamber ona şöyle dedi: "Ben her zaman Allah'ın bana sağladığı güvenlik içindeyim. Var olduğum günden bu ana dek, biran olsun bile onun güvenliğinin dışında kalmış değilim. Eğer İsrailogulları onun taatinin dışında

çikmis olmasalardi, senden ve baskalarından asla korkmazlardi, sen de onlara galip olamazdin."

Buhtunnasr bu sözleri isitince, Ermiya'yi kendi haline birakti. Ermiya da kendi mekani olan Ilya (Kudüs) sehrinde kaldı.

Hisam b. Muhammed b. Saib el-Kelbî dedi ki: Buhtunnasr, Ahvaz yöresini ve Rum beldelerini, Fars hükümdari Lehrasip adina istila etti. Hansa adi verilen Belh sehrim kurdu. Türklerle savasarak onlari dar yerlere sikistirdi. Israilogullariyla savasmak üzere Sam'a gönderildi. Sam'a vardiginda Samlilar kendisiyle sulh anlasmasi yaptilar. Denildigine göre Buhtunnasr'i savasa gönderen, Fars -hükümdari Lehrasip oğlu Bestasip'tir. Çünkü o zamanlar Israilogullan, agir agir Farslara taraf gelmekte ve hücumaya yönelmekteydiler.[57]

Ibn Cerir'in, Said b. Müseyyeb'den rivayet ettigine göre Buhtunnasr, Sam'a geldiginde orada bir küllükten kan fiskirmakta oldugunu gördü. Bu kan da neyin nesi? diye sorunca ona söyle dediler: Bilemiyoruz, daha Önce atalarimizin zamaninda da bu vardı. Bu kanin üzerine ne kadar kül dökersek, yine fiskirmaya devam ediyor!

Bunun üzerine Buhtunnasr, 70.000 Müslüman öldürdü ve böylece o kan sakinlesti. Artik fiskirmaz oldu.

Hafiz Ibn Asakir, bu kanin, Zekeriyya oğlu Yahya peygamberin kani oldugunu bildiren ifadeler kullanmistir. Fakat bu dogru olamaz. Çünkü Zekeriyya oğlu Yahya peygamber, Buhtunnasr'dan uzun bir müddet sonra dünyaya gelmistir. Kuvvetli görüse göre bu, bir peygamberin kanidir. Ya da salih kimselerden birine aittir. Ya da Allah'in bildigi bir zata aittir.

Hisam b. Kelbî der Id: Buhtunnasr, Beyt-i Makdis'e geldi. Oranın hükümdari kendisiyle bans anlasmasi yaptı. O, Davud ailesindendi. Buhtunnasr, ondan bazi rehineler alarak geri döndü. Taberîye'ye vardiginda Israilogullarimn, kendi hükümdarlanndan öc aldiklarini; Buhtunnasr ile bans anlasmasi yaptigindan dolayi onu öldürdüklerini haber aldı. Bunun üzerine kendisi de yaninda bulunan rehinelerin boynunu vurdu ve îsrailogullanna geri dönerek Kudüs sehrini zorla zaptetti. Savasçılarim öldürerek çoluk çocuklarini esir aldı.

Rivayete göre Kudüs'teki zindanda Ermiya peygamberi buldu. Onu çıkarip durumunu sordu. O da basından geçenleri kendisine anlatti, îsailogullanm, baslarına gelecek bu istila hususunda daha önceden uyarmis oldugunu, onların da kendisim yalanlayip zindana attiklarini bildirdi. Buhtunnasr söyle dedi.: Bu ne kötü bir kavimmis! Allah'in rasû-lüne isyan etmisler!

Böyle diyerek Ermiya peygamberi serbest birakti, ona iyi davrandi. Bunun üzerine Israilogullarimn geride kalan bazi zayıf insanlari, Ermiya

peygamberin etrafında toplanarak söyle dediler: Biz kötülük yaptık. Biz haksızlık ettik. Aziz ve Celil olan Allah'a, yaptıklarımızdan ötürü tevbe ediyoruz. Tevbemizi kabul buyurması için Allah'a dua et.

Ermiya peygamber de Cenâb-i Allah'a dua etti. Allah ona söyle vah-yetti: Ben onların tevbesini kabul edecek değilim. Eger tevbelerinde dürüst iseler, seninle birlikte bu beldede ikamet etsinler.

Ermiya peygamber, Cenâb-i Allah'ın emrini onlara bildirince söyle dediler: Harap olmuş bu beldede nasıl ikamet ederiz? Allah bu beldenin ahalisine gazap etmiştir!

Böyle diyerek Ermiya peygamberle birlikte Kudüs'de ikamet etmeye yanasmadılar.

Ibn Kelbî der ki: İste o zamandan beridir ki İsrailogulları çeşitli ülkelere dağılmışlardır. Bir kısmı Hicaz'a, Taife, Yesrib'e yerleşmiş. Bir kısmı da Vadi'l-Kura'ya yerleşmişlerdir. Az bir kısmı da Misir'a gitmişlerdir. Buhtunnasr, İsrailogulları kendisine vermesi için Misir hükümdarına mektup yazdı ama o, İsrailogulları ona vermeye yanaşmadı. Bunun üzerine Buhtunnasr, ordusuyla birlikte Misir'a giderek hü-kümdarıyla savastı. Onu ezip mağlub etti. Çoluk çocuklarını esir aldı. Sonra magrip ülkelerine yöneldi. Magrip ülkelerinin en uç noktasına vardı. Oradan, Misir'dan, Kudüs'den Filistin'den ve Ürdün'den çok sayıda esirle birlikte geri döndü. Esirler arasında Danyal da vardı. Dan-yal'dan kasdımız, büyük Danyal değil, Hazkil oğlu küçük Danyal'dır. Vehb b. Münebbih böyle der. Doğrusunu Allah bilir. [58]

[1] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 2/9.

[2] Tefsir-i Taberî, II, 365.

[3] Tefsir-i Taberî, 11,365.

[4] Tirmizî, Kitâbü'l-Cenâiz, Hadis No: 1065; Buhârî, Kitâbü't-Tib, 76.

[5] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 2/9-12.

[6] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 2/12-13.

[7] Tarih-i Taberî, 1,328.

Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 2/13.

[8] Tarih-i Taberî, I, 329-330.

[9] Tarih-i Taberî, II, 373.

[10] Tarih-i Taberî, II, 379.

[11] Tefsir-i Taberî, II, 383.

- [12] Tefsir-i Taberî, II, 392.
- [13] Tefsir-i Taberî, II, 397.
- [14] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 2/13-20.
- [15] Tarih-i Taberî, I, 36.
- [16] Tarih-i Taberî, I, 337.
- [17] Tefsir-i Taberî, XXIII, 86.
- [18] Buharî, II, 41; Müslim, III, 165.
- [19] Tefsir-i Taberî, XXIII, 87.
- [20] Buharî, Fezailü'l-Kur'ân, 31; Müslim, Musafirun, 235-236.
- [21] Müsned, Alimed b. Hanbel, II, 369.
- [22] Müsned, Ahmed b. Hanbel, VI, 37, 167.
- [23] Tefsir-i Taberî, III, 88.
- [24] Buhari, VI, 222, Kitabu't-Tefsir.
- [25] Tirmizî, Kitabu s-Salat, Hadis No: 577.
- [26] Ebu Davud, Kitabü's-Salat, Hadis No: 1410.
- [27] Tirmizî, Kitabu d-Daavat, Hadis No: 3424.
- [28] Tirmizî, Kitabul-Ahkam, Hadis No: 1329.
- [29] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 2/21-31.
- [30] Tarih-i Taberî, I, 343.
- [31] Müsned, Ahraed b. Hanbel, I, 419.
- [32] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 2/31-33.
- [33] Tehzib, İbn Asakir, V, 190.
- [34] Buharî, IV, 49, Babü Farzfi-Humus.
- [35] Tehzib, İbn Asakir, VI, 271.
- [36] Tehzib, İbn Asakir, VI, 271.
- [37] Tarih-i Taberî, I, 347.
- [38] Buhari, Kitabü'l-Fiten, VIII, 9.
- [39] Tefsir-i Taberî, XX, 107.
- [40] Tefsir-i Taberî, XXIII, 99.
- [41] Tefsir-i Taberî, XXIII, 100.
- [42] Tehzib, İbn Asakir, VI, 259.

- [43] Ebu Davud, Sünen, Kitabü'1-Edeb, Hadis-No: 4932.
- [44] Müsned, Ahmed b. Hanbel, V, 78.
- [45] Buharî, Enbiyâ, 40; Müslim, Akdiye, 20.
- [46] Buhari, Salat, 75; Enbiya, 40.
- [47] Müslim, El-Mesacid, 1,152.
- [48] Müsned, Ahmed b. Hanbel, II, 298.
- [49] Buhari, Bab-ü Halkî Adem'e, IV, 126.
- [50] Tehzib, İbn Asalar, VI, 7.
- [51] İbn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 2/34-52.
- [52] Tarih-i Taberî, I.356.
- [53] Tarih-i Taberî, I, 357.
- [54] İbn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 2/53-55.
- [55] İbn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 2/56-57.
- [56] İbn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 2/58.
- [57] Tehzib, İbn Asakir, II, 385-392.
- [58] İbn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 2/58-68.

Danyal Peygamberden Haberler . 1

Beyt-İ Makdis'in Yeniden İmar Edilmesi Ve İsra'logullarının Toplanıp Bir Araya Gelmesi 3

Üzeyîr'in Kissasi 5

Fasil 7

Zekeriyya Ve Yahya (A.S.) Kissalari 9

Yahya (A.S.)'Nin Öldürölme Sebebi 17

Meryem Oglu İsa'nin Kissasi 19

İffetli Ve Bakire Meryem'in Oglu, Allah'in Kulu Ve Elçisi İsa'nin Dogumu . 27

Cenâb-İ Allah'in Çocuk Edinmekten Münezzeh Olusu . 36

Danyal Peygamberden Haberler

İbn Ebi'd-Dünya dedi ki: Buhtunnasr, iki aslani ava alistirdi. Sonra onlari bir kuyuya birakti. Pesleri sıra Danyal'i da üzerlerine birakti ama onlar DanyaTa saldırmadılar. Danyal, Allah'in diledigi bir zaman kadar kuyuda kaldı. Sonra insanogullarm diledikleri bir takım yiyeceklerle içecekleri arzuladı. Cenâb-i Allah, Sam'daki Ermiya peygambere vahiy göndererek Danyal için yiyecek ve içecek hazırlamasini emretti. Ermiya söyle dedi: "Ey Rabbim! Biz Arz-i Mukaddes'teyiz. Danyal ise Irak'a bagli Babil topragmdadir. Ben, ona nasıl yiyecek ve içecek götürebilirim?" Cenâb-i Allah ona söyle vahyetti: "Sana emrettiklerimizi hazırla. Seni ve hazırladigin, seyleri, Arz-i Mukaddes'e götürececek birini sana gönderecegiz!" Bunun üzerine Ermiya peygamber, yiyecek ve içecek hazırladı. Cenâb-i Allah onu ve hazırladiklarım, Arz-i Mukaddes'e götürececek birini gönderdi. Nihayet gidip, Danyal'm içinde yaşamakta olduğu kuyunun basında durdular. Danyal, "Bu kimdir?" diye sorunca Ermiya: "Ben Ermiya'yım." dedi. Seni gönderen kimdir? diye sorunca o da: "Rabbim beni sana gönderdi." diye karsilik verdi. Danyal: "Rabbim beni hatırladı mı?" diye sorunca Ermiya, evet dedi. Danyal da söyle karsilik verdi: "Kendisini zikredeni unutmayan Allah'a övgüler olsun. Kendisinden dilekte bulunanın dileğine icabet eden Allah'a hamd olsun. Kendisine güvenen kimseyi baskalarına bırakmayan Allah'a övgüler olsun. İyilige iyilikle karsilik veren Allah'a hamd olsun. Sabra, kurtulusla mukabelede bulunan Allah'a övgüler olsun. Dara düştükten sonra sikintimizi gideren Allah'a hamd olsun. Amellerimiz hakkındaki zamlımız kö-tülestiginde bizi koruyan Allah'a övgüler olsun. Gücümüz ve kuvvetimiz kalmadığında umudumuz olan Allah'a hamd olsun."

Yunus b. Bükeyr, Ebü'l-Aliye'nin söyle dedigini rivayet eder: "Tüs-ter sehrini fethettigimizde Hürmüzan'm şahsi mallari arasında bir kanepé gördük. Kanepenin üzerinde ölü bir ceset bulduk. Cesedin bas kısmının

yanında bir mushaf vardı. Mushafi alıp Hz. Ömer'e getirdik. O da Kab'i çağırarak bu mushafi Arapça'ya tercüme ettirdi. Araplar arasında o tercümeyle ilk okuyan ben oldum. Tıpkı Kur'ân okur gibi onu okudum."

Ebü'l Aliye'den rivayette bulunan Ebi Halid b. Dinar der ki: Ebü'l Aliye'ye dedim ki, o tercümede ne vardı? Dedi ki: Sizin gidisatiniz, işleriniz ve sözleriniz ile ileride vuku bulacak şeyler anlatılıyordu.

Yine sordum: Siz o ölü adami ne yaptınız? Cevaben dedi ki: Gündüz-leyin onüç ayrı mezar kazdık; gece olunca onu defnettik ve bütün mezarları kapatıp aynı seviyeye getirdik ki, insanlar onun hangi mezarda olduğunu bilemesinler ve onu mezarından tekrar çıkarmasınlar.

Ona dedim ki: İnsanlar onun cesedinden ne umuyorlardı?

Dedi ki: Kuraklık olduğu zaman, yağmur yağması için insanlar onu kanepesinin üzerinde disariya çıkararak yağmur duasında bulunuyorlar ve böylece yağmur yağıyordu.

Dedim ki: Siz o Ölü adamin kim olduğunu biliyor musunuz?

Dedi ki: Danyal adındaki bir adamdır.

Dedim ki: Sizce o kaç seneden beridir vefat etmiş? Dedi ki: 300 sene önce vefat etmiştir.

Dedim ki: Onun vücudunda bir değişiklik olmuş muydu?

Dedi ki: Hayır, sadece basındaki tüyler değişikliğe uğramıştı. Yalnız peygamberlerin etlerini yer çürütmez. Canavarlar da onun cesetlerini yemezler."

Bu, Ebü'l Âliye'ye ulaşan sahih bir senettir. Fakat onun asr-i saadetten 300 sene önce vefat ettiği bildirildiğine göre o, peygamber değil de salih bir insandır. Zira Meryem oğlu İsa peygamberle Rasûlullah . (s.a.v.) arasında herhangi bir peygamber geçmiş değildir. Bu, Buhârî'de ki bir hadisin nassı ile sabittir. Hz. Peygamberle (s.a.v.) ile İsa (a.s.) arasında 400 senelik bir zaman vardır ki, bu arada hiçbir peygamber geçmiş değildir. Buna fetret dönemi denmektedir. Bazılarına göre bu dönem 600 sene, diğer bazılarına göre de 620 sene olmuştur. Fakat bir rivayete göre de yukarıdaki zatin vefatı, asr-i saadetten 800 sene önce olmuştur ki, bu da Danyal'm vefat tarihine yakın düşmektedir. Her ne ise, bu zat, bir peygamber de olabilir, salih bir insan da olabilir. Fakat zanm-miza yakın olan husus sudur ki, yukarıdaki rivayette kendisinden söz edilen zat, Danyal peygamberdir. Zira Danyal'i, Fars hükümdarlarından birisi yakalayarak yanında zindanda tutmuştur. Bu husustan daha önce de söz edilmisti. Yine Eb'ül Âliye'ye ulaşan sahih bir senede göre o zatin burnunun uzunluğu bir karışmış. Yine sağlam bir senetle nakledildiğine göre Enes b. Malik, onun burnunun bir

zira uzunlugunda oldugunu söylemistir. Böyle olunca da bu zatin, o tarihlerden çok daha önceki zamanlarda yaşamış bir peygamber olması muhtemeldir. Doğrusunu Allah bilir.

Ebu Bekir b. Ebi'd-Dünya, "Ahkamül Kubur" adlı eserinde Ebul Es as el-Ahmerî'nin şöyle dediğini rivayet eder: Rasûlullah (s.a.v.) buyurdu ki:

«Doğrusu Danyal, Aziz ve Celil olan Rabbine dua etti ki, Muham-med ümmeti kendisini defnetsin.»

Ebu Musa el-Es'arî, Tüster sehrini fethettiğinde Danyal'i bir tabutta buldu[^] Tabutun içinde iken onun damarları atıyordu. Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştu:

"Kim Danyal'i bulursa, onu Cennetle müjdeleyin."

Danyal'i bulup gösteren, Harkos adındaki bir zattı. Ebu Musa, Hz. Ömer'e mektup yazarak durumu bildirdi. Hz. Ömer de cevabî mektubunda şöyle diyordu: "Danyal'i defnet, Harkos'u da bana gönder. Çünkü Peygamber (s.a.v.), onu Cennetle müjdelemistir."

Sonra İbn Ebi'd-Dünya şöyle demistir: Ebu Musa, Danyalla birlikte bir mushaf ve içinde yağ, dirhemler ve yüzük bulunan bir çömlek görmüştü. Ebu Musa, bu durumu, Hz. Ömer'e mektupla bildirmişti. Hz. Ömer de cevabî mektubunda ona şöyle diyordu: «Mushafı bize gönder. Yağı da gönder. Yanındaki Müslümanlara da emret; onunla sifa talep etsinler. Dirhemleri onlara taksim et. Yüzüğü de sana ganimet olarak verdik.»

büyük; islâm tarihi

İbn Ebi'd-Dünya'nın rivayetine göre Ebu Musa el-Es'arî, Danyal'm cesedini bulduğunda, etrafındakiler bu cesedin Danyaî olduğunu söylediler. Bunun üzeri"ine o da Danyal'm cesedine sarılıp kucakladı ve öpmeye başladı. Bunu mektup ile Hz. Ömer'e bildirdi. Mektubunda Danyal'm cesedinin yanında 10.000 dirheme yakın bir mal bulunduğunu da ifade etti. Borç olarak kendisine para lazım olan kimse gelip bu parayı alırdı. İade ederse ne ala; etmediği takdirde hastalanırdı. Ayrıca cesedinin yanında bir sandık da mevcut olduğunu mektubunda Hz. Ömer'e bildirdi. Hz. Ömer, cevabî mektubunda Ebu Musa'ya şöyle emir verdi: "Dan-yal'in cesedini su ve sedir otuyla yıkayın, onu kefenleyip defnedin. Mezarı kimselerce bilinmesin. Malını da beytül-mal'a devredin. Sandığı da bana gönderin. Yüzüğünü de size ganimet olarak verdim."

Ebu Musa'dan rivayet edildiğine göre kendisi dört esire emir vermiş, esirler bir nehri tutarak önüne set çekmişler, sonra nehrin tam ortasında bir mezar kazmışlar. Danyal'i oraya gömdükten sonra nehrin önündeki seddi kaldırarak mezarı sular altında bırakmışlar. Sonra da Ebu Musa'nın yanına dönmüşler. Ebu Musa da esirlerin boyunlarını vurmuş. Böylece kendisinden

baska Danyal'm mezarinin yerini bilen
bir kimse kalmamis.

Ibn Ebi'd-Dünya, Ebi Zenap'dan, o da babasından naklen söyle bir rivayette bulunmustur: Ebu Musa el-Esarî'nin oğlu Ebu Berde'nin oğlunun elinde bir yüzük gördüm. Yüzüğün kasında iki arslan vardı. Arslanların ortasında bir adam sureti vardı. Arslanlar o adamin suretini yalıyorlardı.

Ebu Berde dedi ki: Bu, bu belde ahalisince Danyal olduğu zannedilen su adamin yüzüğüdür. Ebu Musa, bu adami defnettigi gün bu yüzüğü almıştır. Ebu Musa bu beldenin âlimlerine, bu yüzüğün nakisi hakkında sormuş; onlar da söyle demisler: Danyal'm, hakimiyeti altında yaşadığı hükümdara müneccimler ve bilginler gelerek söyle demislerdi: Söyle söyle bir çocuk doğacaktır. Senin mülkünü ve saltanatını bozup yok edecektir! Hükümdar dedi ki: Vallahi bu gece de öldürmediğim bir tek çocuk kalmayacaktır!

Yalnız bu beldenin müneccimleriyle bilginleri, Danyal'i alarak bir arslan inine bırakmışlardı. O gece arslanla disisi, Danyal'a ilismeden yanlarında konuk etmişlerdi. Hatta onu yalamışlardı. Anası geldiğinde arslanların ikisinin de onu yalamakta olduklarını görmüştü. Böylece Cenâb-i Allah, Danyal'i o hükümdarın serrinden korumustu ve o yasayarak belli makamlara ulaşmıştı. İşte Danyal, kendi suretiyle, kendisini yalamakta olan iki arslanın suretini yüzüğünün kasma naksettirmişti ki Cenâb-i Allah'ın, o gecede kendisine bahsettigi nimeti unutmasın. [1]

Beyt-İ Makdis'in Yeniden İmar Edilmesi Ve İsrâilîgullarının Toplanıp Bir Araya Gelmesi

Cenâb-i Allah, herseyi apaçık bildiren kitabında söyle buyurmaktadır; «Yahut su kimse gibisini (görmedin mi) ki, duvarları, çatıları üstüne yigilmiş (alt üst olmuş) ıssız bir kasabaya ugramıştı: "Allah, bunu böyle Öldükten sonra nasıl diriltecek?" demisti. Allah da kendisini yüz sene Öldürüp sonra diriltti. "Ne kadar kaldın?" dedi. "Birgün, ya da bir günün birazı kadar kaldım." dedi (Allah), "Hayır, dedi, yüz yıl kaldın. 'Yiyecek ve içeceğine bak, bozulmamış. Esegine bak, seni insanlar için (kudretimize) bir işaret kılalım diye (bunları böyle yaptık). Kemiklere bak, nasıl onları birbiri üstüne koyuyor, sonra onlara et giydiriyoruz!" Bu işler ona açıkça belli olunca: "Biliyorum, Allah herseye kadirdir." dedi.» (ei-Bakara, 259.)

Hisam b. Kelbî der ki: Sonra Cenâb-i Allah, Ermiya peygambere söyle vahyetti: «Ben, Beyt-i Makdis'i onaracağım, gidip oraya yerles.»

Bunun üzerine Ermiya çıkıp Beyt-i Makdis'e (Mescid-i Aksa'ya) gitti. Orası, harap vaziyetteydi. Kendi kendine söyle dedi: "Sübhanallah! Rabbim, bana

bu beldeye yerlesmemi emretti ve burayi onaracagini bana bildirdi. Bunu ne zaman onaracaktır? Öldükten sonra bu beldeyi ne zaman canlandiracaktır?!"[2]

Sonra basini koyup uyudu. Yaninda esegi ve bir sepet yiyecegi vardi. Uykusunda yetmis sene kaldi. Sonra Buhtunnasr adindaki hükümdar helak oldu. Onun fevkindeki Lehasip adindaki hükümdar da helak oldu. Onun hakimiyeti 120 sene devam etmistti. Ondan sonra oglu Bes-tasib'de hüküm sürmüstü. Onun hakimiyeti zamaninda Buhtunnasr vefat etmistti. Aldigi habere göre Sam beldeleri harabeye dönüsmüs, Filistin toprakinda canavarlar çoğalmis ve orada bir tek insan dahi kalmamisti. Babü'de yasamakta olan Israillilere seslenerek; dileyen kimsenin Sam'a dönebilecegini bildirmisti. Davud ailesinden bir adami da onlarin basina hükümdar olarak birakmisti. Ona, Kudüs'ü ve oradaki Mescid-i Aksa'yi imar etmesini emretmistti. Böylece îsrailogullan Kudüs'e dönerek orayi imar ettiler. Imarindan sonra Cenâb-i Allah, Ermiya peygamberin gözlerini açti. Sehrin nasil yeniden kurulduğunu ve onarildigini görüp temasa eyledi. Bu vaziyette iken de otuzyil daha uykuda kaldi. Nihayet yüzseneyi tamamlamis oldu. Sonra Cenâb-i Allah, onu tekrar diriltti. O sadece kısa bir süre uyudugunu zannediordu. Ve uyumadan önce sehrin harap vaziyette oldugunu hatirliyordu. Uyandiginda sehrin insanlarla dolup tastigini ve ma'mur vaziyette oldugunu gördü ve: "Bilirim ki, Allah herseye kadirdir." dedi.

îsrailogullan, Kudüs'te bir süre yasadilar. Cenâb-i Allah, onlari eski hallerine kavusturdu. Tavâif-i Mülûk zamaninda Rumlarin baskinlarina liğrayincaya kadar bu halde kaldilar. Sonra Hiristyanlariin saldirisi neticesinde maglup olunca ne bir topluluklari, ne de hükümdarlari kaldi.

Ibn Cerir'in anlattigina göre Lehasip adli adil bir hükümdar vardi. Memleketini iyi yönetiyordu. İnsanlarla beldeler, hükümdarlarla kumandanlar ona itaat etmislerdi. Sehirleri, nehirleri ve kaleleri imar etme hususunda saglam bir görüseye sahipti. Yüz küsur sene yönetimde kaldiktan sonra memleketi idare etmekten aciz oldu. Bu nedenle de tahttan, oglu Bestasip adina feragat etti. Onun zamaninda Mecusilik dini ortaya çıkmisti. Söyle ki: Zerdüst adindaki bir adam, Ermiya peygamberle arkadaslik etmistti. Fakat Ermiya'yi kizdirmisti. Bunun üzerine Ermiya ona beddua etmis, o da alacalik hastaligina müptela olmustu. Gidip Azerbaycan toprakina yerleserek Bestasib'e arkadaslik etti. Kendi kafasindan uydurduğu Mecusiligi ona empoze etmeye çalışti. Bestasip de bu dini kabul etti. Tebaasini bu dine girmeye zorladi. Bu dine girmek istemeyen halkinin çoğunu öldürdü. Bestasip'den sonra Beli-men b. Bestasip tahta oturdu. O, Farslarm meshur hükümdarlarindan ve adi sani dillere destan olan

kahramanlanndandır. Buhtunnasr, bu üç hükümdar zamanında naiblik yapmıştır. Uzun süre yaşamıştır. Allah onu kahretsin. Hülâsa, İbn Cerir'in anlattığına göre o beldeye ugrayan zat, Ermiya peygamberdir. Doğrusunu Allah bilir.[3]

Üzeyîr'in Kıssası

Hafız Ebu'l Kasim İbn Asakir der ki: Üzeyir, Cerve'nin oğludur. So-rik b. Adya'nın oğlu olduğu da söylenir. Adya, Direzna b. Eyyub'un oğludur. Direzna, Arî b. Taki'nin oğludur. Taki, Esbo b. Fenhas'm oğludur. Fenhas, Azir b. Harun'un oğludur. Harun da İmran'm oğludur.

Üzeyir'in, Seniha'nın oğlu olduğu da söylenir. Bazı eserlerde nakledildiğine göre mezarı Sam'dadır. Ebu'l Kasim el-Begavî, İbn Abbas'dan naklettiğine göre o şöyle demiştir: "Üzeyir'in satılıp satılmadığını bilmiyorum. Onun peygamber olup olmadığını da bilmiyorum."

İshak b. Bisr'in, İbn Abbas'dan rivayet ettiğine göre; Üzeyir, Buh-tunnasr'in henüz bir çocuk iken esir aldığı kimselerdendir. Yasi kırka vardığında Cenâb-i Allah ona hikmet vermştir. Tevrat'ı onun kadar bilip hifzedenden bir kimse yoktur. Adı peygamberlerin adıyla birlikte anılırdı. Nihayet kader hususunda Rabbine sual tevcih ettiği zaman Cenâb-i Allah, onun adını peygamberlerin listesinden silmiştir.

Bu zayıf ve münker, aynı zamanda münkati bir rivayettir. Doğrusunu Allah bilir.

İshak b. Bisr'in, Rivayetine göre Abdullah b. Selam şöyle demiştir: Üzeyir, Cenâb-i Allah'ın kendisini 100 sene öldürüp sonra yeniden dirilttiği kuldur.

İshak b. Bisr, şöyle bir rivayette bulunmustur: Üzeyir, hikmet sahibi, salih bir kuldu, Âdeti üzere günün birinde yine çöle çıktı. Dönüşünde bir harabeye uğradı. Tam öğle vakti idi. Sıcaklık ona epeyi tesir etmişti. Eşeginin üzerinde iken harabeye girdi. Eşeginden indi. Beraberindeki sepetlerden birinde incir, diğerinde de üzüm vardı. Harabenin gölgesine oturdu. Yanındaki bir çanagi çıkararak üzümü içine sikmaya başladı. Sonra kuru ekmek çıkararak üzüm suyunun içine doğradı ki yumusatıp yesin. Sonra sırt üstü uzanarak ayaklarını duvara dayadı. Ve evin tavanına bakarak içindekilerini gördü. O evler, sütunları üzerinde hâlâ durmaktaydılar. Halbuki orada daha önce yaşamış olan sahipleri ölüp gitmişlerdi. Kemiklerinin çürümüş olduğunu da gördü. Ve şöyle dedi. "Allah, bunu, böylece öldükten sonra nasıl diriltecek?" Bunları Cenâb-i Allah'ın, ölümlerinden sonra dirilteceği hususunda şüphesi yoktu, ama bunu tuhaf bulduğu için böyle demişti. Bunun üzerine Cenâb-i Allah, ölüm melegini göndererek ruhunu teslim aldı ve o vaziyette yüz sene ölü olarak bıraktı. Bu yüz sene zarfında İsrailoğulları çeşitli hadiseler yaşamışlardı. Cenâb-i

Allah, bu arada Üzeyir'e bir melek gönderdi. Melek onun kalbini yarattı ki kalbi bazı şeyleri düşünebilsin, iki gözünü de yarattı ki gözüyle etrafa bakabilsin. Ve Cenâb-i Allah'ın ölümleri nasıl dirilttiğini düşünsün. Bundan sonra Cenâb-i Allah, onun gözleri önünde vücudunun parçalarını yeniden biraraya getirdi. Kemigine et, kil ve cilt geçirdi. Sonra da vücuduna ruh üflledi. Bütün bunlar onun gözü önünde cereyan ediyordu. Ve bunların nasıl yapıldığını düşünüyordu. Nihayet tastamam bir insan haline gelerek oturdu. Melek ona: Ne kadar bekledin? diye sordu O da: Bir gün ya da bir günün bir kısmı kadar bekledim, diye cevap verdi. Çünkü o öğle vaktinde ölmüş, henüz güneş batmadan aksama yakın bir zamanda diriltilmiş ti. Onun için böyle demisti. Melek ona söyle karşılık vermisti: Hayır, bilakis sen 100 sene müddetle uykuda kaldın. Bak yiyeceğine ve içeceğine. Yani kuru ekmeginle üzüm suyuna bak, henüz oldukları gibi çanakta duruyorlar. Hiç bir değişikliğe uğramamışlar. İncir ve üzümleri de taptaze olup hiç bozulmamışlardı. Fakat o, meleğin kendisine söylediklerini kabullenemiyordu. Melek ona: Söylediklerimi kabul edemiyorsun değil mi? Öyleyse esegine bak! dedi. O da esegine baktı ki hayvanın kemikleri çürümüş ve ilikleri kurumustu. Melek, esegin iliklerine seslendi; onlar da, her taraftan toplanarak gelip meleğin emrine icabet ettiler. Melek onları birleştirdi. Üzeyir de meleğin yaptıklarını seyrediyordu. Melek, esegin kemiklerine damar ve sinirlerini yerleştirdi, sonra da etini giydirdi. Etin üzerine deri ve kılıkları geçirdi. Sonra da içine ruh üflledi, böylece esek, basını kaldırarak ayağa kalktı. Kulaklarını da anırlarak semaya dikti. Kiyametini koptuğunu zannetmisti. Ayet-i kerimede Cenâb-i Allah şöyle buyuruyor: «Esegine bak, seni insanlar için (kudretimize bir işaret kılalım diye (bunları böyle yaptık). Kemiklerine bak, nasıl onları birbirini üstüne koyuyor, sonra onlara et giydiriyoruz!» Yani eseginin kemiklerine bak da o kemiklerin nasıl bir araya geldiklerini gör. Etsiz bir esek iskeleti geldiğini seyrete. Sonra o kemiklere nasıl et giydirdiğimizi de dikkatle temasa et. «Bu işler ona açıkça belli olunca: "Biliyorum, Allah herşeye kadirdir." dedi.» Yani Cenâb-i Allah'ın ölümleri diriltmeye ve diğer harika işleri yapmaya muktedir olduğunu bilirim, dedi. Sonra merkebine binerek eski mahallesine geldi. İnsanlar onu tanımadılar. O da gördüğü insanları tanımadı. Evini de tanıyamıyordu. Bir tahmine dayanarak yoluna devam etti ve evine geldi. Orada kötürüm ve kör bir acuze ile karşılaştı. Acuzenin yaşı 120'yi geçmişti. O acuze, daha önceleri, kendi hizmetçileri idi. Henüz yirmi yaşındaki genç bir kız iken, Üzeyir yanlarından ayrılıp gitmişti. Fakat Üzeyir'in şekli ve semali onun aklında idi. Yaslanınca artık bunamisti. Üzeyir ona söyle demisti: "Ey kadın, bu Üzeyir'in evi midir?" Kadın söyle cevap verdi: "Evet, burası Üzeyir'in evidir." Böyle deyince ağılayarak sözünü söyle sürdürdü: "Su kadar zamandan beridir Üzeyir'den bahseden bir adam görmedim.

Insanlar onu unutmuslardir!"

Üzeyir söyle dedi. "Iste Üzeyir benim! Cenâb-i Allah beni 100 seneden beri öldürmüştü. Sonra yeniden diriltti!" Acuze söyle dedi: "Sühha-nallah! Üzeyir'i 100 seneden beridir kaybetmisiz. Ondan bahseden birini görmedik. Onun hakkında birseylef duymadik!" Üzeyir söyle dedi. "Iste Üzeyir benim!"

Acuze su karsiligi verdi: "Üzeyir, duasi kabul edilen bir adamdi. Hastalar ve belaya ugrayan kimseler için dua ederdi, onlar da sifa ve afiyet bulurlardi. Sen de seni görebilmem için Allah'a dua et de gözlerimi bana geri versin. Eger gerçekten Üzeyir isen seni tanirim."

Üzeyir, Rabbine dua edip kadının gözlerine elini sürdü. Gözleri eski haline döndü. Elini tutarak: "Allah'in izni ile kalk bakalim." dedi. Cenâb-i Allah, kadının ayaklarini da iyilestirdi. Saglam vaziyette ayaga kalkti. Sanki bir bagdan kurtulmus gibi idi. Üzeyir'e bakti ve: "Senin Üzeyir olduguna sahitlik ederim." dedi.

Kalkip Israilogullarinin mahallesine gitti. Onlar birarayâ gelip toplanti düzenlemislerdi. Toplantida Üzeyir'in 128 yasindaki yasli bir oglu ile yine yasli torunlari vardi. Kadın onlara seslenerek: "Iste Üzeyir size geldi!" dedi. Kadini yalanladilar. O da söyle dedi: "Ben hizmetçiniz olan falan kadinim. Üzeyir, Rabbine dua etti. Rabbi de gözlerimi bana tekrar iade etti. Ayaklarimi iyilestirdi. Ifadesine göre Cenâb-i Allah, Üzeyir'i 100 sene müddetle öldürmüs, sonra yeniden diriltmis." Böyle deyince toplantidaki insanlar kalkip Üzeyir'e dogru gittiler, ona baktilar, oglu kendisine dedi ki: "Benim babamin iki omuzu arasinda siyah bir ben vardi." Böyle diyerek omuzlarini açti bakti ki Üzeyir'in ta kendisi!

Israilogullari dediler ki: "Bize anlatildigina göre içimizde Üzeyir' den baska Tevrat'i ezberlemis bir kimse yoktur. Buhtunnasr'da Tevrat'i yakmistir. Adamlarimizin hafizasinda kalan az bir kısmi disinda Tevrat'tan elimizde birsey kalmamistir. Sen, Tevrat'i bize yeniden yaz."

Üzeyir'in babasi Seruha, Tevrat'i Buhtunnasr'm zamaninda, Üzeyir'den baskasinin tanimadigi bir yere gömmüştü. Onlari, Tevrat'in gömülü olduğu yere götürdü. Yeri kazip Tevrat'i çıkardi. Sayfalari kokusmus ve çürümüştü.

Üzeyir, bir agacin gölgesi altina oturdu. Israilogullari da etrafinda halkalanip oturdular. Tevrat'i onlar için, yeniden yazmaya basladi. Gökten iki kor inip Üzeyir'in karnina girdi. O da Tevrat'i hatirladi. Ve yeniden yazdi. Bu nedenle Yahudiler dediler ki: "Üzeyir, Allah'in ogludur." Çünkü gökten iki kor inerek karnina girmis, o da Tevrat'i, Israilogullari için yeniden yazmis, onların idaresini üstlenmistti. Sevad mintikasında, Hazkil manastirinda Tevrat'i yazdi. Sayrabad adi verilen o kasabada vefat etti.[4]

Ibn Abbas (r.a.) dedi ki: "Seni (Ey Üzeyir) insanlar için (kudretimize) bir

isaret kilalim diye..." ayet-i kerimesi tahakkuk etti. Bu isaret, İsrailogulları içindi. Söyle ki: Kendisi genç bir insan olduğu halde, kendisinden daha yaşlı olan ogullarıyla oturup sohbet ederdi. Kirk yasındaydı. Cenâb-i Allah onu, öldüğü gündeki vaziyetinde yeniden diriltmiş ti.

İbn Abbas der ki: Bu olay, Buhtunnasr'dan sonra vuku bulmuştur.

Ebu Hatim el-Sicistanî, İbn Abbas'm sözleri ile aynı anlamı ifade eden şu siiri okumuştur:

"Siyah saçlı biri, ama kendisinden önce, oğlunun saçları ağardı. Kendisi daha yaşlı olduğu halde ondan önce, torunun saçları da ağardı.

Oğlu degnege dayanarak ağır ağır yürüyor.

Kendisinin sakalı siyah, saçları da kir görünüyor.

Oğlunun gücü ve takati kalmamış,

Tipki çocuk gibi yürüyüp tökezliyor,

Oğlu halk arasında 110 yasında olup dolasıyor.

Babasının Ömrü ise, kirk yılı asmiyor.

Torunun yaşı ise, doksan civarındadır.

Eğer anlayışlı isen bu, makul bir şeydir.

Sayet anlamıyorsan, cahil olduğun için mazur sayılırsın." [5]

Fasil

Meshur kavle göre Üzeyir, İsrailogulların peygamberlerinden biridir. O, Davud ve Süleymanla Zekeriyâ ve Yahya arasında gelmiştir. Zamanında kendisinden başka İsrailogulları arasında Tevrat'ı ezbere bilen kimse kalmamıştı. Tevrat'ı o, İsrailogullarıya yeniden yazdı. Nitekim Vehb b. Münebbih de şöyle der: Cenâb-i Allah, bir melege emir verdi. Melek de nurdan bilgilerle inerek bu bilgileri Üzeyir'in kalbine attı. O da, Tevrat'ı harfi harfine yeniden yazdı ve tamamladı.

İbn Asakir'in, İbn Abbas'dan rivayet ettiğine göre o, Abdullah b. Selama «Yahudiler, Üzeyir, Allah'ın oğludur, dediler» (et-Tevbe, 30.) ayet-i kerimesini kasdederek Yahudilerin niçin böyle söylediklerini sormuş, İbn Selam da ona, Üzeyir'in Tevrat'ı ezberine dayanarak yeniden İsrailogulları için yazmış olduğunu ve İsrailogulların da: "Musa, Tevrat'ı ancak bir kitap halinde bize getirebildi. Üzeyir ise, ortada herhangi bir kitap olmaksızın Tevrat'ı bize getirdi." dedikleri için Üzeyir'i, Allah'ın oğlu olarak kabul etmiş olduklarını söylemiştir. Onlardan bazıları, Üzeyir'in, Allah'ın oğlu olduğunu söylemişlerdir. Bu nedenle âlimlerin bir çoğu, Tevrat'ın, Üzeyir zamanında inkitaa uğradığını ifade etmişlerdir. Bu söz üzerinde gerçekten durmak

gerekir. Çünkü Üzeyir, Ata b. Ebi Rebah ile Hasan Basrî'nin dedikleri gibi peygamber değildir. Ishak b. Bîsr'in, Ata b. Ebi Rebah'dan rivayet ettiğine göre o şöyle demistir: Fetret döneminde dokuz önemli olay meydana gelmiştir: Buhtunnasr, San'a Bahçesi, Saba Bahçesi, Hendek ahalisi, Hasuro olayı, Ashab-i Kehf olayı, Fil vak'ası, Antakya şehri ve Tübbahlarm durumu.

Ishak b. Bîsr, Hasan'm şöyle dedigini rivayet etmiştir: "Üzeyir ile Buhtunnasr hadiseleri fetret döneminde vukua gelmiştir."

Ayrica sahih hadiste sabit olduğuna göre Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuşlardır:

«İnsanlar arasında Meryem'in oğluna en yakın olanı benim. Çünkü benimle onun arasında peygamber geçmemiştir.»[6]

Vehb b. Münebbih dedi ki: Üzeyir, Süleyman ile İsa peygamber arasında yaşamıştır.

İbn AsaMr'in, Enes b. Malik ile Ata b. Saib'den yaptığı rivayete göre Üzeyir, İmran oğlu Musa peygamber zamanında yaşamıştır. Musa'dan izin istemiş, ama o Üzeyir'e izin vermemiştir. Yani kader hakkında soru sordugu zaman Musa ondan yüz çevirmiş ve o da şöyle demisti: Yüz defa ölmek, bir saatlik zilletten daha kolaydır. Üzeyir'in bu sözüne benzer manada bazı sairler şöyle demişlerdir:

"Hür kimse, kiliçlara karşı sabredebilir. Ama zulme karşı sabredemez. Misafiri ağırlamaktan aciz olduğunda, Ölümü elbetteki tercih ederler.

İbn Asakir'in, İbn Abbas'dan rivayet ettiğine göre Üzeyir, kader hakkında soru sordugu için adı, peygamberler listesinden silinmiştir.

Zannedersen bu, israiliyattan alınma bir hikayedir.

Abdürrezzak ile Kuteybe b. Said, Nevf el-Bekalî'den rivayet ederek dediler: Üzeyir, Rabbine dua ederken şöyle demisti: "Ey Rabbim! Bazı yaratıklar yaratıyorsun, diledigini saptiriyor, diledigini de hidayete er-diriyorsun!"

Kendisine, "Bu gibi sözleri söylemekten vazgeç." denildi. Fakat o, bu sözünü yine tekrarladi. Kendisine denildi ki: "Ya bu sözleri söylemekten vazgeçersin ya da senin adını peygamberler listesinden silerim. Ben, yaptığım işlerden sorumlu tutulmam, onlar sorguya çekilirler."

Bu da, onu bu sözleri yeniden söylemesi halinde isminin peygamberler listesinden silineceğine dair tehdidin gerçekleştiğini göstermektedir.

Tirmizî disındaki Kütüb-ü Sitte sahipleri, Ebu Hüreyre'den rivayet ederek Rasûlullah (s.a.v.)'in şöyle buyurdugunu söylemişlerdir:

«Peygamberlerden bir peygamber bir ağacın altına oturdu. Onu bir karınca

isirdi. Karincanın Öldürölerek yere gömölmesini emretti. Yerin altından tekrar çıkınca bu defa atesle yakılmasını emretti. Bunun üzerine Cenâb-i Allah ona söyle vahyetti: "Bir karincayı mi.cezalendiriyorsun?!"»

Mücahid'den gelen bir rivayete göre bu peygamber, Üzeyir'dir. İbn Abbas ile Hasan Basrî'den gelen bir rivayete göre de bu peygamber Üzeyir'dir. Doğrusunu Allah bilir.[7]

Zekeriyya Ve Yahya (A.S.) Kissalari

Cenâb-i Allah, kutsal kitabında buyurmuş ki: "Rahman ve Rahim Allah'ın adıyla Kâf, Hâ, Yâ, Aym, Sâd. Bu, Rabbinin, kulu Zekeriyya'ya rahmetini anistir. O, Rabbine gizli bir seslenisle yalvarmistı: "Rabbim, demisti, ben bende kemik gevsedi; bas, ihtiyarlık aleviyle tutustu. Rabbim, sana dua ile hiçbir zaman bahtsiz olmadim. (Her dua ettikçe kabul buyurdun, beni istedigimden mahrum etmedin). Doğrusu, ben arkamdan yerime geçecek yakınlar (imin iyi hareket etmeyeceklerinden korktum; karim da kisir. (Ne olur) katından bana yerime geçecek bir veli lütfet. Ki (o), bana ve Yakub ogullarina mirasçi olsun. Rabbim, onu begendigin bir insan yap."

(Allah buyurdu): "Ey Zekeriyya, biz sana bir ogul müjdeleriz. Adi Yahya'dir. Daha önce ona hiç kimseyi adas yapmadik (ondan önce kimseye bu adi vermedik.)" (Zekeriyya): "Rabbim, dedi, benim nasil oglum olur? Karim da kisirdir. Ben ise ihtiyarligin son sinirina vardim." "(Evet öyledir, dedi, fakat Rabbin: "O bana kolaydir, daha önce sen de hiçbir sey degilken seni de yaratmistim." dedi. "Rabbim, dedi, bana (çocugumun olacagina dair) bir isaret ver." "Senin isaretin, sapa saglam oldugun halde tam üç gece (ve gündüz) insanlarla konusmamalidir." dedi (Zekeriyya), mabedden kavminin karsisina çıkıp onlara: "Sabah akşam (Rabbi-nizi) tesbih edin!" diye isaret etti.

"Ey Yahya, kitabi kuvvetle tut (onun emirlerine göre hareket et ve onunla hükmet)" (dedik) ve ona çocuk iken hikmet verdik. Katimizdan bir rahmet (bir acima duygusu) ve temizlik de (verdik; o günahlardan) korunan oldu. Ana babasina iyilik ediciydi, bas kaldiran bir zor-ba degildi. Doğdugu gün, ölecegi gün ve diri olarak kaldırilacagi gün ona selam

Olsun!» (Meryem, 1-15.)

Cenâb-i Allah söyle buyurdu:

«Zekeriyya'yi da o (nun bakimi) na memur etti. Zekeriyya, onun yanina, mabede her girdiginde yaninda bir rizik bulurdu. "Ey Meryem, bu sana nereden?" derdi. (O da) "Bu, Allah tarafindan" derdi. "Zira Allah, diledigine hesapsiz rizik verir."

Orada Zekeriyya, Rabbine dua etmist: "Rabbim, demisti, bana katindan temiz bir nesil ver. Sen duayi isitensin!"

Zekeriyya, mabedde durmus, namaz lalarken melekler ona: "Allah sana, Allah'tan bir kelimeyi dogrulayici, efendi, nefesine hakim ve iyilerden bir peygamber olacak Yahya'yi müjdeler." diye imlediler. Dedi ki: "Rabbim, bana ihtiyarlik gelip çatmis, kanm da kisirken benim nasil oglum olur?" (Allah), "Öyle (ama) Allah, diledigini yapar." dedi.

"Rabbim, o halde bana (oglum olacagina dair) bir alamet ver!" dedi. (Allah) buyurdu ki: "Senin alametin, üç gün insanlarla isaretten baska türlü konusmamandir; Kabbini çok an, aksam sabah (onu) tesbih et!" (Âl-ilmrân, 37-41.)

Enbiyâ sûresinde Cenâb-i Allah söyle buyurdu:

«Zekeriyya'ya da (lütftettik). Rabbine: "Rabbim, beni tek birakma, (bana bir çocuk ver, ama vermesen de gam yemem. Çünkü) sen, varislerin en iyisisin (her seyim sana kalacaktır)." diye dua etmist. Onun duasini da kabul ettik. Ona Yahya'yi armagan ettik. Esini de kendisi için islah ettik. (Çocuk dogurmaya elverisli bir hale getirdik). Gerçekten onlar, hayir islere kosarlar. Umarak ve korkarak bize dua ederlerdi. Ve bize derin saygi gösterirlerdi.» (el-Enbiyâ, 89-90.)

Cenâb-i Allah buyurdu ki:

«Zekeriyya, Yahya, Isa ve Ilyas'a da (yol göstermistik). Hepsi iyilerden Idl(ler)» (el-Enâm, 85.)

Hafiz Ebu'l-Kasim Ibn Asakir, gerçekleri dile getirdigi meshur tarihinde der ki: Zekeriyya, Berhiya'mn ogludur. Dan oglu oldugunu söyleyenler de vardir. Ledün b. Müslim'in oglu oldugunu bildiren rivayetler de vardir. Bu rivayete göre Zekeriyya'nın babasi Ledün'dür. Ledün, Sa-duk oglu Müslim'in ogludur.

Saduk, Davud oglu Hasban'in ogludur. Davud, Müslim oglu Süleyman'in ogludur. Müslim, Berhiya oglu Sadika'nin ogludur. Berhiya, Na-hor oglu Bel'ata'nin ogludur. Nahor, Behafis oglu Selom'un ogludur. Be-hafis, Rahiam oglu Inamin'in ogludur. Rahiam, Davud oglu Süleyman'in ogludur. Zekeriyya'nin kendisi de, Israilogullarinin peygamberlerinden Yahya (a.s.)'nin babasidir.[8]

Zekeriyya, oglu Yahya'yi ararken Sam'in kazalarindan Besne'ye kadar gitmistir. Dogrusunu Allah bilir. Onun nesebi hakkında baska isimler ortaya sürenler de olmustur.

Cenâb-i Allah, Rasûlullah (s.a.v.) Efendimiz'e, Zekeriyya peygamberin durumunu ve haberlerini insanlara anlatmasini emir buyurdu. Zekeriyya

yasli olup hanimi, emsallerine göre acuze ve kisir bir halde iken Cenâb-i Allah, ona Yahya adındaki çocuğu bagislamisti. Her ikisi de yasli olduklari halde Cenâb-i Allah bu çocuğu onlara armagan etmist ki insanlar, Allah'in lütuf ve rahmetinden ümitlerini kesmesinler. «Bu, Rabbinin, kulu Zekeriyya'ya rahmetini anisür. O, Rabbine gizli bir seslenisle yalvarmist.» Bu ayet-i kerimeyi tefsir ederken Katade söyle demistir: Cenâb-i Allah, saf kalbi bilir ve gizli sesi isitir.

Seleften bazilari dediler Id: Zekeriyya, geceleyin kalkarak Rabbine gizli bir sesle seslendi. Bu sesini yanindakiler duymadilar. O söyle diyordu: "Ey Rabbim, ey Rabbim, ey Rabbim..."

Allah buyurdu ki: «Söyle bakalim ey Zekeriyya, dilegin ne ise yerine getirelim, söyle, söyle. "Rabbim, demisti, ben, bende kemik gevse di. Bas ihtiyarlik aleviyle tutustu."» Yani saçimdaki beyaz killar, siyah killara

Gormezmisin ki benim saçlarim,

Karanligin etegi altindan, sabahin kakülünü andiriyor.

Siyah saçlarimda beyazliklar parlamaya basladi.

Zifiri karanlikta atesin alevlenmesini andirdi.

Dal topraktan filizlenip yemyesil olduktan sonra,

Kuruyup çöp haline döndü.

Yani zahiren ve batmen gevseyip zayıfladigini anlatiyor. Zekeriyya peygamber de böyle demisti: «Ben, bende kemik gevse di. Bas, ihtiyarlik aleviyle tutustu.»

«Rabbim, sana dua ile hiç bir zaman bahtsiz olmadim.» Yani senden ne istedimse onu bana verdin. Bütün dualarima icabet ettin.

Onu bu sekilde dilekte bulunmaya iten sebep su idi: Kendisi Imran kizi Meryem'in bakim ve himayesini üstlenmist i. Bu nedenle Meryem'in bulundugu haneye her girdiginde onun yaninda zamansiz meyveler görürdü. Mevsimi geçmiş taze meyveler görürdü ki, bu da evliyanin kerametlerindendir. Bunu gördüğünde bilmisti ki, zamansiz meyveleri vermeye muktedir olan zat, her ne kadar yasi ilerlemisse de kendisine bir çocuk bahsetmeye muktedir dir.

«Orada Zekeriyya, Rabbine dua etmist i. "Rabbim, demisti, bana katindan temiz bir nesil ver. Sen duayi isitensin!"» (Âl-iîmrân, 38.)

«Dogrusu, ben, arkamdan yerime geçecek yakinlar (imm iyi hareket etmeyeceklerinden korktum. Karim da kisirdir." Yani yakinlarimin benden sonra Israilogullan üzerine, Allah'in seriatina uygun olmayan hükümleri icra edeceklerinden korktum.

Böyle dedikten sonra Zekeriyya, kendi sulbünden iyi, temiz, takvali ve Allah'ın razı olacağı bir çocuğunun olmasını dilemişti. Bu nedenle demişti ki: "Kendi katından (yani kendi güç ve kudretinle) bana (nübüvvet ve hükümdarlıkta) halef olacak bir veli lütfet ki, (o), bana ve Yakub oğulları'na mirasçı olsun. Rabbim, onu begendigin bir insan yap.» Yani Yakub'un zürriyetinden olan ecdadı ve geçmişleri nasıl peygamber oldularsa, onu da şeref ve üstünlükte onlar gibi kıl. Ona da nübüvvet ve vahiy ver.

Zekeriyya'mın burada kasdettiği mirasçılık, siilerin iddia ettikleri gibi mal mirasçılığı değildir. Bilakis nübüvvet ve hikmet mirasçılığıdır. Siilerin mal mirasçılığı iddialarına İbn Cerir de muvafakat etmiştir. Oysa aşağıda sayacağımız sebeplerden dolayı bu ayet-i kerimede kasde-dilen mirasçılık, nübüvvet ve hikmetteki mirasçılıktır. Söyle ki:

1- Süleyman, Davud'a mirasçı oldu.» (cn-Ncmi, 16.) ayet-i kerimesinden bahsederken de Süleyman'ın peygamberlik ve hükümdarlıkta Davud'a mirasçı olduğunu söylemistik. Ayrıca siihatinde ittifak edilen bir hadisi de Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmıştır: «Biz miras bırakmayız, geride bıraktığımız sadakadır.» Bu da, Rasûlullah'm geride bıraktığı malinin, miras olmayacağı hususunda kesin bir nasdır. Bu sebeple Ebu Bekir es-Siddik (r.a.), sağlığında iken Rasûlullah (s.a.v.)'a mahsus olan malların, vefatından sonra kendi yakınlarına sarfedilmesini menetmiştir. Eğer bu nas mevcut olmasaydı, Rasûlullah (s.a.v.)'m geride bıraktığı malları, yakınlarına sarfederdi. Yakınları da; kızı Fatima ile dokuz zevcesi ve amcası Abbas hazretleriydi. Hz. Ebu Bekir, Rasûlullah'a ait malları, vefatından sonra yakınlarına sarfetmeyi yasaklarken bu hadise dayanmıştır. Bu hadisi Rasûlullah'dan rivayet edisine, Hattap oğlu Ömer ile Affan oğlu Osman ve Ebu Talib oğlu Ali hazretleri, ayrıca Abdulmuttalib oğlu Abbas ile Avf oğlu Abdürrahman, Talha, Zübeyr, Ebu Hüreyre ve diğer sahabeler muvafakat etmişlerdir.

2- Tirmizî, yukarıdaki hadisi diğer peygamberleri de kapsayacak umumi bir lafızla rivayet etmiştir:

"Biz peygamberler topluluğu, miras bırakmayız."

3- Peygamberler nezdinde Dünya, o kadar değersizdir ki dünya malını biriktirmezler ve ona iltifat etmezler. Dünya malı kendilerini pek ilgilendirmedigi için, bu mallarını kendilerinden sonra korusunlar diye çocuk sahibi olmayı da istemezler. Zahitlikte onların mertebelerine yaklaşılamayan kimseler, her ne kadar dünya malına iltifat etmeseler de malları olduğu zaman kendilerinden sonra mallarına mirasçı olsunlar, diye çocuk sahibi olmak isterler.

4- Zekeriyya (a.s.) marangozdu. Kendi elinin emeği ile kazandığını verdi. Nitekim Davud peygamber de kendi eliyle kazandığını verdi. Çoğunlukla

peygamberler, kendilerinden sonra mirasçilari için bir zahire olsun diye daha fazla mal biriktirmek kasdiyla fazla çalışıp kendilerim yormazlardı. Bu husus, iyi düşünen idrak sahiplerince apaçık görülen bir gerçektir.

İmam Ahmed b. Hanbel, Ebu Hüreyre'den rivayet ederek Rasûlullah (s.a-v)'insöyle buyurdugunu söylemiştir: "Zekeriyya marangozdu." [9]

Cenâb-i Allah buyurdu ki: "Ey Zekeriyya, biz sana bir oğul müjdeleriz. Adı Yahya'dır. Daha önce ona hiç kimseyi adas yapmadık (ondan önce kimseye bu adı vermedik)." (Meryem, 7.)

Bu ayet-i kerimeyi, su aşağıda nakledeceğimiz ayet-i kerime açıklığa kavuşturmaktadır:

«Zekeriyya, niabette durmuş namaz kılarken melekler ona: "Allah sana, Allah'tan bir kelimeyi doğrulayıcı, efendi, nefesine hakim ve iyilerden bir peygamber olarak Yahya'yi müjdeler." diye ünlüyor.» (Âl-i İmrân, 39.)

Kendisine çocuk verileceğine dair müjde geldiğinde ve bu müjde tahakkuk ettiğinde bu işi acaip görerek nasıl olacağım öğrenmek istedi. Kendisi, bu ihtiyarlık çağında iken nasıl çocuk sahibi olabileceğini anlamak istedi: «Rabbim, dedi, benim nasıl oğlum olur? Karim da kisirdir. Ben ise ihtiyarlığın son sınırına vardım.» (Meryem, a.) Yani pir-i fani olan bir kimsenin çocuğu nasıl olur?

Rivayete göre o zaman Zekeriyya, yetmişyedi yaşındaymış. Doğrusunu Allah bilir ya bundan daha da yaşlı imiş. "Karim da kisirdir." Yani benim karim, çocuk doğuramayacak bir çağdadır. Doğrusunu Allah bilir.

Nitekim İbrahim peygamber de, kendisine çocuğu olacağına dair müjde verildiğinde şöyle demisti: «Bana ihtiyarlık dokunmusken mi beni müjdelediniz? Ne (tuhaf birsey) ile müjdeliyorsunuz beni?» (ei-Hkr, 54.)

Sâre'de şöyle demisti: «Vay, ben bir koca kari, kocam da bir pir iken doğuracak mıyim? Bu cidden sasılacak birsey!" (Melekler) dediler ki: "Allah'ın isine mi sasiyorsun? Allah'ın rahmet ve bereketleri sizin üzerinizde ey ev halkı! O, Övülmeye layiktir, iyiliği boldur."» (Hûd, 72-73.)

Zekeriyya (a.s.)'ya da aynı şekilde cevap verildi. «Rabbinin emrini kendisine vahyeden melek ona dedi ki: "(Evet) öyledir. Fakat Rabbin: "O bana kolaydır, daha önce sen de hiçbir şey değilken seni de yaratmıştım." dedi.» (Meryem, 9.)

Yani sen yaşlı iken senden çocuk doğmayacak, öyle mi?!

Cenâb-i Allah buyurdu ki: «Onun duasını da kabul ettik. Ona Yahya'yi armağan ettik. Esini de kendisi için islah ettik (çocuk doğurmaya elverişli bir hale getirdik). Gerçekten onlar hayır işlere kosarlar. Umarak ve korkarak bize dua ederlerdi ve bize derin saygı gösterirlerdi." (el- Enbiyâ,

90.)

Ayet-i kerimede Zekeriyya'nın zevcesinin islah edilmesinden kasıt sudur; Zevcesi daha Önce hayiz görmüyordu. Bu müjdeden sonra hayiz görmeye başladı. Bir rivayete göre de onun dilinde bozukluk vardı. Cenâb-i Allah, bu bozukluğu giderdi.

Zekeriyya: "Rabbim, bana bir isaret ver." dedi. Yani haniminin, bana müjdelenen çocuğa benden ne zaman hamile olacagina dair bana bir isaret ver. (Allah): «Senin isaretin, sapaşaglam olduğun halde tam üç gece (ve gündüz) insanlarla konuşmamalıdır.» dedi. Yani haniminin, sana müjdelenen çocuğa hamile olduğuna dair isaret, su olacaktır: Mizacın sağlam, bünyen mutedil ve yaratılışın sapaşaglam olduğu halde tam üçgün ve üç gece insanlarla koiusamıyacaksın. Sadece isaretlese-ceksin. Bu halde iken kalben çokça zikret, sabah akşam zikri kalbinde hazır tut.

Zekeriyya, bu müjdeyi aldıktan sonra mabedinden çıkarak sevinçle insanların arasına katıldı. Onlara: "Sabah akşam (Rabbini) tesbih edin!" diye isaret etti. Mücahid, İkrime, Vehb, Süddî ve Katade'nin anlattıklarına göre hiçbir hastalığı olmadığı halde Zekeriyya'nın dili tutuldu.

İbn Yezid der İd: Kitabı okur, tesbihatta bulunurdu, ancak kimseyle konuşamazdı.

«"Ey Yahya, kitabı kuvvetle tut (onun emirlerine göre hareket et ve onunla hükmet)." (dedik) ve ona çocuk iken hikmet verdik.» (Meryem, 12.) ayet-i kerimesine gelince; Cenâb-i Allah, bu ayet-i kerimede, babasına verilen ilahi müjdeye uygun olarak çocuğun doğduğunu ve ona Allah tarafından kitap, hikmet verildiğini haber veriyor. Henüz çocukluk çağında iken ona hikmet verilmisti. Abdullah b. Mübarek'in nakline göre Muammer söyle demistir: Çocuklar, Zekeriyya oğlu Yahya'ya: "Hadi gidelim de oyun oynayalım." demislerdi. Yahya: "Biz oyun oynamak için yaratılmadık!" diye cevap vermisti. "Ve çocuk iken ona hikmet verdik." ayet-i kerimesi ile kasdedilen mana, iste budur.

«(Ona) katimizdan bir rahmet (verdik).» Bu rahmet sebebi ile ona Yahya adındaki çocuğu bahsettik. İkrime'nin ifadesine göre yukarıdaki ayet-i kerime ile kasdedilen mana sudur: "(Ona) katimizdan bir muhabbet (verdik)." İnsanların Yahya'ya sefkatli olmaları, Özellikle ana ve babasına merhametkar davranmaları ve iyilik etmeleri için bunun, ona bir sıfat olması da muhtemeldir. Onun ahlaki temizdi. Noksanlıklardan ve rezilliklerden uzaktı, takvaliydi. Allah'a taatte bulunup emirlerine uyardı. Yasaklarına yansmazdı. Ebeveynine de iyi davranır, emirleri dışına çıkmazdı. Yasakladıkları şeylere yaklaşmazdı. Onlara kötü davranmaz; sözlü ve fiilî olarak onları asla incitmezdi.

«Ana babasına iyilik ediciydi, bas kaldıran bir zorba değildi. Doğduğu gün, öleceği gün ve diri olarak kaldırılacağı gün ona selam olsun!»(Meryem, 14-15.)

Ayet-i kerimede sayılan bu üç vakit, insan için çok zorlu olan vakitlerdir. Çünkü bu vakitlerde insan, bir âlemden baska bir âleme intikal etmekte, alisik olup ülfet peyda etmiş olduğu şeylerden ayrılmakta ve baska bir ortama geçmektedir. Intikal ettiği âlemde nelerle karsilasacağını bilememektedir. Bu nedenle insanoglu, anasının yumusak rah-

minden çıkarken bagirip çağirmakta, feryad-ü figan etmektedir. Sikintilarım ve kederlerini göğüslemek için bu Dünyaya gelmektedir. Evet, dogarken böyle bir halle karsilasmaktadır.

Aynı şekilde bu dünyadan göçerken, âlem-i berzaha ve ebedî yurda intikal etmektedir. Kösklerle evlerden ayrılıp mezar sakinlerinin arasına ve ölülerin meydanına geçmektedir. Orada da kıyametteki dirilis günü haber verecek olan Sur'a üfleyis zamanini bekleyecektir. O zamanda ölülerin kimi sevinç içinde dirilecek, kimi de mahzun olarak dirilecektir. Kimi zinde ve sevinçli halde, kimi de kirgin ve meksur bir vaziyette dirilecektir. Bir grup Cennet'e, diger grupta Cehennem'e yollanacaktır.! Bakiniz, sairin biri ne güzel söylemiş.

"Sen aglar vaziyetteyken, anan seni dogurdu. Etrafindaki insanlar da sevinç içinde gülüyordu. Öleceğin günde insanlar aglasirlarken sen, Gülen ve sevinen bir kimse olmaya gayret et."

Bu üç durum, insan için çok zorlu olduguna göre, Cenâb-i Allah bu durumların her üçünde de Yahya'ya selamet vermiş, onu esenlige kavusturmuş ve söyle buyurmuştur: «Dogduğu gün, öleceği gün ve diri olarak kaldırılacağı gün ona selam olsun!»

Said b. Ebi Arûbe, Katade'den naklen Hasanin söyle dedigini rivayet etmiştir: "Yahya ile Isa karsilastılar. Isa ona dedi ki: Benim için magfiret talebinde bulun. Çünkü sen, benden daha iyi ve hayirlisin. Yahya ona söyle karsilik verdi: Sen, benim için magfiret talebinde bulun. Çünkü sen benden daha hayirli ve daha iyisin.

Isa, ona söyle cevap verdi: Hayir, sen benden daha hayirli ve daha iyisin. Çünkü ben, kendi nefsimde selam verdim. Fakat sana, Allah selam vermiştir." Allah her ikisine de üstünlük ve fazilet vermiştir. «Allah sana,... efendi, nefesine hakim ve iyilerden bir peygamber olacak Yahya'yi müjdeler.» (ÂMİmrân, 39.)

Bu ayet-i kerimede geçen nefesine hakim sözünden kasdedilen mana, kadınlara yansmayan kimse demektir. Bazıları bunun baska anlama geldigini söylemişlerdir. Bu, tipki su ayet-i kerimeye benzemektedir:

«Rabbim, bana katından temiz bir nesil ver. Sen duayı isitensin!» (Al-i İmrân, 38.)

İmam Ahmed b. Hanbel, İbn Abbas'dan rivayet ederek Rasûlullah (s.a.v.)'m söyle buyurdugunu söyledi:

«Adem ogullarından günah işlememiş ya da günaha kasdetmemiş hiç kimse yoktur. (Ancak) Zekeriyya oğlu Yahya böyle değildir. Hiç kimsenin, 'Ben, Meta oğlu Yunus'dan daha iyiyim' demesi yarasmaz.»

İbn Vehb, İbn Sihab'm söyle dedigini rivayet eder: «Günlerden bir gün Rasûlullah (s.a.v.) ashabinin yanına çıktı. Onlar, peygamberlerin faziletlerinden bahsediyorlardı. Aralarından biri: "Musa, Kelîmul-lah'tir (Allah ile konuşmaktır)." dedi. Bir baskası ise: "İsa, Allah'ın ruhu ve kelimesidir." Bir üçüncüsü ise: "İbrahim, Allah'ın halili (dös-tu)dir." dedi. Onlar böyle derlerken Rasûlullah (s.a.v.) buyurdu: "Sehit oğlu sehit nerede? O ki, günah korkusundan dolayı kıldan elbiseler giyer ve ağaç (yaprakları) j^erdi." İbn Vehb'in dedigine göre Rasûlullah (s.a.v.) bu sözle Zekeriyya oğlu Yahya'yi kasdetmiştir.

Yahya b. Said el-Ensârî, İbn As'dan rivayet etti: İbn As, Rasûlullah (s.a.v.)'in söyle buyurdugunu isitmiş:

"Kiyamet gününde Zekeriyya oğlu Yahya disında ademogulîarm-dan her biri, kendisine ait bir günahiyla beraber gelir."

İbn Asakir'in rivayetine göre Abdullah b. Ömer, Hz. Peygamberin söyle buyurdugunu söylemiştir: "Zekeriyya oğlu Yahya disındaki herkes, Cenâb-ı Allah'ın huzuruna mutlaka bir günahi ile çıkar!" Böyle dedikten sonra «Efendi ve nefsine hakim...» mealindeki ayet-i kerimeyi okudu, sonra da yerden birsey kaldırarak: «Onun beraberinde ancak su kadar sey vardı.» dedi ve bir kurban kesti.

Ebu Davud et-Tayalisi ve diğerlerinin kanalıyla Ebu Said'den yapılan bir rivayete göre Rasûlullah (s.a.v.) söyle buyurmıştır: «Hasan ile Hüseyin, teyze oğulları Yahya ve İsa (a.s.) disında, cennetliklerin gençlerinin efendileridirler.»[10]

Ebu Nuaym Hafız el-İsfahanî, Ahmed b. Ebî'l-Havârî'den rivayet etti ki Ebu Süleyman'ın söyle dedigini isitmiş: Meryem oğlu İsa ile Zekeriyya oğlu Yahya yürümek üzere disarıya çıktılar. Yürürlerken Yahya: bir kadına çarptı. İsa ona dedi ki. "Ey Teyze oğlu! Bu gün öyle bir günah isledin ki artık ebediyyen affedilmeyeceğini zannederim." Yahya: "İslediğim günah nedir, ey Teyze oğlu?" diye sorunca İsa: "Bir kadına çarptın." dedi.

Yahya: "Vallahi ben bunun farkında bile değilim." deyince İsa söyle dedi: "Sübhânallah! Bedenin benimle beraber, ama ruhun nerede?" Yahya söyle cevap verdi: "Ruhum Ars'a bağlıdır. Sayet kalbim Cebrail ile dahi rahat

bulsa, ben bir göz açıp kapayacak süre zariında bile Allalı'i tanımamıs ve bilmemis olduğumu zannederim."

Bu rivayette bir gariplik vardır ve de israiliyattandır.

İsrail, Hayseme'nin söyle dedigini rivayet etmiştir: Meryem oğlu İsa ile Zekeriyya oğlu Yahya teyze çocuklarıydılar. İsa, yün elbiseler giyerdi. Yahya, kıldan dokunmuş elbiseler giyerdi. Hiç birinin ne dinari, ne dirhemi, ne kölesi, ne cariyesi, ne de siginacakları bir barınakları vardı. Nerde aksam orda sabah yasayıp giderlerdi. Birbirlerinden ayrılmak istediklerinde Yaliya, "Bana tavsiyede bulun." deyince İsa, ona söyle dedi: "Asla öfkelenme." Yahya, ben bunu beceremem deyince, İsa su tavsiyede bulundu: "Mal biriktirme ve saklama." Yahya: "Bunu belki yapabilirim." dedi.

Zekeriyya (a.s.)'mn normal ölümle mi, yoksa öldürölerek mi öldüğü hususunda Vehb h. Münebbih'ten iki değişik rivayet gelmiştir. Abdul-münim b. İdris'in, Vehb b. Münebbih'ten rivayet ettiğine göre o söyle demistir: "Zekeriya (a.s.), kavminden kaçarak bir ağacın içine girmisti. Kavmi gelerek testereyi ağacın üzerine koyup biçmeye başlamışlardı. Testere, Zekeriyya'nın kaburgalarına dayandığında inlemeye başlamisti. Cenâb-i Allah ona söyle vahyetmisti: Eger inlemeni durdurmas-san, yeryüzünü ve üzerindeki bütün varlıkları ters çevirip alt üst ederim! Bu vahiy üzerine Zekeriyya'nın inlemeleri durmuş ve kendisi de ikiye bölünmüştü."

İshak b. Bisr'in rivayetine göre Vehb b. Münebbih söyle demistir: "Ağaç içinde testere ile ikiye bölünen, Sa'ya'dır. Zekeriyya ise, normal Ölümle ölmüştür. Doğrusunu Allah bilir."

İmam Ahmed b. Hanbel, Haris el-Es'arîden rivayet ederek Peygamber (s.a.v.) Efendimiz'in söyle buyurduğunu söylemiştir:

«Süphesiz ki Cenâb-i Allah, Zekeriyya oğlu Yahya'ya kendisinin amel etmesi ve İsrailogullarına da onlarla amel etmelerini emretmesi için bes kelimeyi vahyetti. Fakat o, bunu yapmakta gecikince İsa (a.s.) ona söyle dedi. "Senin, kendileriyle amel etmen ve kendileriyle amel etmeleri için de İsrailogullanna emir vermekle emrolundugun bes kelime var. Bunları ya teblig et, ya da ben İsrailogullarına teblig edeceğim!"

Yahya dedi ki: "Kardesim! Eger sen benden daha önce tebligatta bulunursan azaplandınlmaktan ya da yere batırılmaktan korkarım."»

Ravi'nin dedigine göre Yahya peygamber, İsrailogulları Mescid-i Aksa'da topladı. Mescid, İsrail ogullarıyla tiklim tiklim doldu. Kendisi minbere çıkarak Allah'a hamd-ü senada bulunduktan sonra söyle dedi: "Onur ve

üstünlük sahibi olan yüce Allah, bana bes kelimeyi vahyetti ki, onlarla amel edeyim ve sizin de onlarla amel etmeniz için size emir vereyim. (Bu kelimeleri açıklayıp te'vil ederek sözünü söyle sürdürdü:) Allah'a kulluk edesiniz ve hiçbir şeyi ona ortak kosruayasmız. Allah'tan baskasına kulluk edip baska seyleri ona ortak kosanın durumu suna benzer: Bir kimse, kendi öz malından altın ya da gümüş para vererek bir köle satın alır; bu köle, çalışıp elde ettiği kazancı efendisinden baskasına verirse, Allah'tan baskasına ibadet eden ve ona baska varlıkları ortak kosan kimse gibi olur. Hangi birinizin kölesinin böyle olması hosunuza gider? Cenâb-i Allah sizi yarattı ve size nzik verdi. Siz de ona kulluk edin ve hiç bir şeyi ona ortak kosmayın! Size namaz kilmanızı da emrediyorum. Çünkü Cenâb-i Allah, baska tarafa yönelip iltifat etmeyen

kulunun yüzüne karsi yüzünü diker ve ona bakar. Siz de namaz kilarken baska tarafa yönelmeyin ve bakmayın.

Size oruç tutmanızı da emrediyorum. Cenâb-i Allah, oruç tutan kimseyi, yanında miskten bir torbacığı bulunan kimseye benzetmistir. Oruç tutan herkesin kusagi altında bu miskten torbacıgm içindeki koku hissedilir. Oruçlunun ağız kokusu, Allah katında misk kokusundan daha güzeldir.

Size, sadaka vermenizi de emrediyorum. Sadaka veren kimse, düşman tarafından tutsak edilen, eli ensesine bağlanan ve boynu vurulmak üzere ortaya getirilen kimseye benzer. Bu kimse düşmanlarına söyle der: Beni salivermeniz için size fidye versem ne dersiniz?

Böyle dedikten sonra az ya da çok bir miktarda fidye vererek kendini tutsaklıktan kurtarır.

Size, onur ve üstünlük sahibi olan Allah'i çokça anmanızı da emrediyorum. Allah'i çokça anan kimse, düşman tarafından süratle takip edilip kovalanan ve sağlam bir kaleye sığınan kimseye benzer. Kul da, onur ve üstünlük sahibi Allah'i anmakta iken seytana karsi müstahkem bir kaleye sığınmış olur.

Ravi'nin dedigine göre Rasûlullah (s.a.v.) Efendimiz, etrafında bulunan sahabelere söyle demis: Ben de, Allah'in bana emrettiği bes şeyi sîze emrediyorum: Cemaate sarilin, emri isitin ve emre itaat edin. Hicret edin, Allah yolunda cihad edin. Her kim bir karış kadar cemaat disına çıkarsa, cemaate dönünceye kadar İslâm'in bağı, onun boynundan çıkmış olur. Her kim cahiliyet davasında bulunursa, Cehennem topra-gındandır.

"(Böyle birisi) namaz kılrsa da, oruç tutsa da mi böyle olur ya Rasûlallah?" denildi. Buyurdu ki: «Oruç tutsa da, namaz kılrsa da, kendisinin Müslüman olduğunu iddia etse de (böyle olur). Müslümanları, Cenâb-i Allah'in Müslüman ve mü'min kullarını adlandırdığı adlarıyla çağırın.»[11]

Hafiz Ibn Asakir, Rebi' b. Enes'in söyle dedigini rivayet etmistir: "Rasûlullah in ashabından bazıları, Zekeriyya oğlu Yahya'ya Allah ta-rafından gönderilen bes emir hakkında îsrailogulların âlimlerinden duyduklarını bize anlattılar."

Anlatıldığına göre Yahya (a.s.)> insanlardan uzaklaşıp uzlete çekilirdi. Çöllerde yatar, ağaçların yapraklarını yer, nehir suları içer, ba-zan da çekirge yiyerek beslenir ve: "Senden daha fazla nimete mazhar olan biri var midir ey Yahya?!" derdi.

Ibn Asakir'in rivayetine göre onu aramak için çıkan ana ve babası onu, Ürdün denizinin yanında bulmuşlardı. Onunla karsılaştıklarında içinde bulunduğu ibadet ve Allah korkusu nedeniyle onları siddetle ağlatmıştı.

Ibn Vehb'in, Mücahid'den rivayet ettiğine göre Yahya b. Zekeriy-ya'nın yiyeceği ottan ibaretti. Allah'ın hasyet ve korkusu ile ağlayıp dururdu. Öyleki gözünün üzerinde ziftten bir tabaka bulunsaydı dahi göz yaslan o tabakayı delerdi.

Muhammed b. Yahya ez- Zuhelî, Ibn Sihab'ın söyle dedigini rivayet etmistir: Günün birinde, insanlara birseyler anlatmakta olan Ebu Idris el-Holanî'nin yanına oturdum. Söyle diyordu: İnsanlar içinde yiyeceği en güzel ve en teinîz olanı size bildireyim mi? (Etrafındaki kimselerin kendisine bakmakta olduklarını görünce söyle dedi:) Zekeriyya oğlu Yahya, insanlar içinde yiyeceği en güzel ve en temiz olanı idi. Çünkü o, yabânî hayvanlarla birlikte çölde yemek yer ve insanlarla bir arada yaşamaktan hoşlanmazdı.

Ibn Mübarek, Vüheyb b. Verd'in söyle dedigini rivayet etmistir: Zekeriyya, oğlu Yahya'yi kaybetti. Üç gün bulamadı. Onu aramak için çöle çıktı. Çölde aranıp dururken Yahya'nın bir mezar kazdığını ve içine oturup kendi basına ağlamakta olduğunu gördü. Ona dedi ki: "Ey ogulcugum! Üç günden beridir seni arıyorum, sense kazdığın bir mezara oturmuş ağlamaktasın, bu ne haldir?"

Yahya, söyle karşılık verdi: "Babacığım! Sen bana demezmiydin ki Cennetle Cehennem arasında bir geçit vardır ki o geçidi ancak ağlayanların gözyasıyla geçmek mümkündür?" Böyle deyince babası ona: "Ağla, ey ogulcugum ağla." dedi ve her ikisi beraberce ağlamaya başladılar.

Rivayete göre Ibn Asakir söyle demistir: "Cennetlikler, Cennet'teki nimetlerin lezzetinden dolayı uyumak istemezler. Aynı şekilde siddik-lar da kalplerindeki ilahî muhabbet nimetinden dolayı uyumazlar, Bu iki nimet ile cennetliklerle siddikler arasındaki mesafe ne kadardır?!" Anlatıldığına göre Yahya peygamber çok ağlarmış, öyle ki gözyasları, onun yanakları üzerinde iz bırakmış. [12]

Yahya (A.S.)'nin Öldürölme Sebebi

Yahya (a.s.)'nm öldürölmesinin bir çok sebepleri olduğu anlatilir. Ama bunlar arasinda meshur olani sudur: Zamanin Sam hükümdarlarindan birisi, kendi mahremi olan kadınlardan ya da evlenmesi helal olmayan kadınlardan biri ile evlenmek istiyormus. Fakat Yahya (a.s.), onu bu evlilikten menetmis. Bu nedenle de hükümdarin evlenmek istedigii kadın, Yahya (a.s.)'ya karsi kalbinde kin beslemeye baslamis. Bir zaman sonra hükümdarla evlenecek oldugunda hükümdardan, Yahya'nin kanini kendisine armagan olarak sunma sartini ileri sürmüs. Hükümdar da bu sarti kabul etmis. Yahya'yi Öldürecek birini ona göndermis, o da öldürerek basini, kaniyla birlikte bir legene koyarak kadının yanina götürmüs. Rivayete göre kadın derhal o anda ölmüs.

Denilir ki, zamanin hükümdarinin karisi Yahya'ya asik olmus. Ona haber salmis, fakat Yahya ona yanasmamisti. Kadın ondan ümidini kesince onun kanini kendisine armagan olarak vermesi için, hükümdara müracaatta bulunmustu. İlk anda hükümdar, onun bu dilegini kabul etmemisti. Fakat bilahare karisinin bu istegini yerine getirdi. Yahya'yi Öldürecek birini gönderdi. O da Yahya'yi öldürerek kanli basini, bir legen içinde hükümdarin karisina getirdi.

Bu manada bir hadis-i serif de varid olmustur. Yakub el-Küfî, Ibn Abbas'in söyle dedigini rivayet etmistir: «Rasûlullah (s.a.v.) miraca götürüldüğü gece, gökte Zekeriyya (a.s.)'yi görmüs. O'na selam vererek söyle demis: "Ey Yahya'nin babasi, de bakalim; nasıl öldürüldün ve Israilogullaii, seni niçin öldürdüler?" Dedi ki: 'Ey Muhammed! Sana diyeyim ki, Yahya, zamaninin en hayirli insani, en güzel ve en mirani yüzlüsü idi. Cenâb-i Allah'in da buyurdugu gibi: «Efendi ve nefsine hakim idi.» Kadınlara ihtiyaç hissetmezdi. Israilogullarinin hükümdarinin karisi ona asik oldu. O kadın fena bir kadindi. Yahya'ya haber saldi. Fakat Cenâb-i Allah, Yahya'yi korudu. Onun bu çirkin istegine yanasmadi. Bunun üzerine Israilogullan, Yahya'yi öldürmek için toplandilar. Onların her sene toplanip kutladıkları bir bayramları vardi. Fakat o hükümdarin bir âdeti vardi ki, verdigi sözü mutlaka yerine getirir ve asla yalan söylemezdi. Hükümdar, bayram yerine gitti. Hanimi da kalkip onu ugurladi. Karisinin bu ugurlayisini tuhaf buldu. Çünkü daha önce onu hiç ugurlamazdi. Ugurlarken karisina söyle dedi: "Dile benden ne dilersen. Diledigini mutlaka yapacagim." Karisi da: "Zekeriyya oglu Yahya'nin kanim istiyorum!" dedi. Hükümdar, benden baska birsey dile , dedi. Kadın, dilegim budur, deyip ısrar etti. İsrar edince de hükümdar: "Yahya'nin kani senin olsun." dedi. Kadın da muhafızlarını Yahya'ya gönderdi. Yaliya, mabedinde namaz kiliyordu. Ben de yani basinda namaz kilmaktaydim. Muhafızlar onu bogazlayip kanli basini bir legene koyarak hükümdarin karisina götürdüler.

Rasûlullah (s.a.v.), Zekeriyya (a.s.)'ya: "Ne kadar sabredebildin?" diye sorunca Zekeriyya, söyle cevap vermisti: "Namazimi asla bozmadim."

Muhafızlar, Yahya'nin kanli basini hükümdarin karisina götürüp önüne biraktilar. Aksam olunca Cenâb-i Allah; hükümdari, aile efradini ve bütün maiyyetini yere batirdi. Sabah olunca Israilogullai söyle dediler. Zekeriyya'mn hatiri için ilahi gazab geldi. Gelin biz de hükümdarimiz için öfkelenerek Zekeriyya'yi öldürelim.

Böyle diyerek beni öldürmek maksadiyla aramaya çıktilar. Adamin birisi gelip beni uyardi. Ben de korkarak onlardan kaçtim. Seytan da

onlari önlerine düşüp onlarla birlikte beni aramaya baslamisti. Benim yerimi onlara gösteriyordu. Bu durumu görünce korktum. Onlara karsi kendimi savunaniyacagimi anladim. Bir ağaç karsima çıkarak: "Bana gel, bana gel!" deyip yarildi. Ben de içine girdim. Seytan gelerek etegimin ucunu tuttu. Bu esnada ağaç da yumularak beni içine aldı. Ancak etegimin ucu ağacin disinda kaldı. Israilogullan geldiler, seytan onlara dedi ki: "Görüyor musunuz, Zekeriyya su ağacin içine girdi. İste eteginin ucu da disarida kaldı. Büyü yaparak ağacin içine girdi."

Israilogullan: Öyle ise, su ağaci yakalim, dediler. Seytan: "Hayir, ağaci testereyle ikiye biçin." dedi. Bunun üzerine onlar da ağaci testereyle ikiye biçtiler.

Hız. Peygamber (s.a.v.), Zekeriyya'ya: "(Testerinin) tesirini ya da acisini duydun mu?" diye sordu. O da su cevabi verdi: "Hayir, sadece Cenâb-i Allah'in, ruhumu içine koydugu o ağaci buldum."

Bu, gerçekte garip bir ifadedir. Tuhaf bir hadistir. Merfulugunda münkeilik vardır. Her halükarda bu münker bir hadistir. İsrâ ve miraçla ilgili hadislerde sadece Zekeriyya'dan bahsedilmektedir. İsrâ olayından bahseden sahih hadis lafizlerinde sadece su ifadelere rastlanmaktadır: "Teyze ogullari olan Yaliya ve İsa'ya ugradim. Onlar, teyze çocuklaridirlar." Cumhuriyet ulemanin sözleri de hadisin zahiri gibidir. Çünkü Yahya'nin anasi, İmran kizi Esya1 dir. O da Meryem'in bacidir. Meryem'de İmran'm kizidir. Bir rivayete göre de Yahya'nin anasi, yani Zekeriyya'mn karisi olan Esya', İmran'm hanimi Hanna'nin kizidir. O da Meryem'in anasidir. Böyle olunca Yahya, Meryem'in teyzesi oglu olmaktadır. Dogrusunu Allah bilir.

Zekeriyya oglu Yahya (a.s.)'nm öldürüldüğü yerin Mescid-i Aksa mi, yoksa baska bir yer mi oldugu hususunda ihtilaf edilmis ve bu hususta iki rivayet varid olmustur: Sevrî'nin rivayetine göre Atiyye oglu Semne söyle demistir: "Mescid-i Aksa'nin yanindaki kayaligin üzerinde yetmis peygamber öldürülmüştür. Bunlardan biri de Zekeriyya oglu Yahya'dir."

Ebu Ubeyde Kasim b. Selam, Said b. Müseyyeb'in söyle dedigim rivayet

etmiştir: Buhtün-Nasr, Sam'a geldi. Orada Yahya b. Zekeriyya'mn fokurdamakta olan kam ile karsilasti. Bu durumu sorunca kendisine meseleyi anlattilar. O da 70.000 kisiyi öldürünce Yahya'nin kani durdu ve sakinlesti.

Buhtü'n-Nasr'm olayi, Mesih'den sonra vuku bulmustur. Nitekim Ata ile Hasan Basri'de böyle derler. Dogrusunu Allah bilir.

Hafiz İbn Asakir, Zeyd b. Vakid'in söyle dedigim rivayet etmiştir: "Zekeriyya oğlu Yahya'nin basini gördüm. Sam'daki mescidi insa etmek istediklerinde onun basi, kible tarafinda mihraba yalan olan dogu kösesinde bulunmustu. Derisi ve saçlari hiç degismemisti." Baska bir riva-

yettede de su cümle eklenmiştir: "Sanki henüz yeni öldürölmüs gibiydi." Sam mescidinin insasindan bahsedilirken onun, Sekasike diregi denilen meshur diregin altina konulduğu söylenir. Dogrusunu Allah bilir.

"El-Müstaksa fi Fezaili'1-Aksa" adli eserde Hafiz İbn Asakir, Muavi-ye'nin azadlisi Kasam'm söyle dedigini rivayet eder: Sam hükümdari Hedad b. Hedar idi. Oglunu, Sayda kraliçesi Eril ile evlendirdi. Bu kraliçe, onun kardesi kizi idi. Sam'daki hükümdar çarsisi, onun emla-kindendi. O eski bir kuyumcuydu. Kocasi onu, üç talakla bosamaya yemin etmistti. Bosadiktan sonra ona tekrar geri dönmek istedi. Bunun fetvasini Zekeriyya oğlu Yahya'dan istedi. Yahya da: "Senden baska bir kocayla evlenip bosanmadikça o kadm sana helal olmaz." diye fetva verdi. Bunun üzerine kadin, Yahya'ya kin beslemeye basladi. Hükümdardan, anasinin isaret etmesiyle Yahya'nin basini istedi. İlk etapta hükümdar bu istegi kabul etmedi, sonra kabul etti. Yahya'yi öldürecek olan celladi ona gönderdi. Yahya, Cibron mescidinde namaz kilmakta idi. Cellat o vaziyette iken onun basini vurarak hükümdarin huzuruna getirdi. Tepsi içindeki bas ona: "Karin baska bir kocayla evlenip ondan bosanmadikça sana helal olmaz!" diyordu. Kadin tepsiyi alarak basimn üzerine koydu ve anasinin yanina getirdi. Bas ona da ayni seyleri söyledi. Bunun üzerine kadinin ayaklari yere gömüldü. Sonra böğürlerine kadar yere gömüldü. Anasi feryad etmeye, cariyeler de bagrismaya ve kendi yüzlerini tokatlamaya basladilar. Sonra omuzlariina kadar yere gömüldü. Bu vaziyette anasi, cellada emir vererek kizinin boynunun vurulmasini emretti ki, ileride basi ile avunup dursun. Cellat, kizin basini vurdu. Yer de onun geri kalan gövdesini yuttu. Hepsi zillete düşüp yok oldular. Yahya'nin kam, Buhtün-Nasr'm gelisine kadar yerde kaynamaya devam etti. Buhtün-Nasr da onun için 75.000 kisiyi öldürdü.

Said b. Abdölaziz der ki: O, bütün peygamberlerin kani idi. Ermiya peygamber gelip orada duruicaya kadar o kan, kaynamaya devam etti. Ermiya ona söyle dedi. "Ey kan, İsrailogullarmi yok ettin. Artik Allah'in izni ile dur."

Ermiya'nın böyle demesi üzerine kan durdu. Savaş sona erdi. Samlilardan da kaçabilenler, Kudüs'e gittiler. Hükümdar peslerine düştü, çok sayıda insani öldürüp bir kısmını da esir aldı ve daha sonra geri döndü. [13]

Meryem Oğlu İsa'nın Kısası

Cenâb-i Allah, Âl-i İmrâîi sûresi 83. ayette, lanetli HrisUyanlara reddiyede bulunmaktadır. Onlar, Cenâb-i Allah'ın oğlu olduğuna dair iddiada bulunmaktadırlar. Oysa ki yüce Allah, onların söylediklerinden münezzeh ve yücedir.

Necranlı Hristiyanı ardan bir heyet, Rasûlullah (s.a.v.)'m yanına gelerek sahip oldukları bâtil bir inanç olan teslis akidesini ona anlattılar. Kendi inançlarına göre Allah'ın, üçün üçüncüsü olduğunu iddia ettiler. Mezheplerinin farklı görüşleriyle birlikte teslis inancını oluşturan üç unsur şunlardır: 1- Zat-i Mukaddes, 2- İsa, 3- Meryem.

Cenâb-i Allah, Âl-i İmrân sûresinin baş kısmında indirmiş olduğu ayetlerde İsa'nın, Allah'ın kullarından bir kul olduğunu açıklamıştır. Diğer yaratıklara şekil ve suret verdiği gibi ona da ana rahminde şekil ve suret vermiştir. Onu, Adem'i babasız ve anasız yarattığı gibi babasız yaratmıştır. Ona, "ol" demiş, o da oluvermiştir. Cenâb-i Allah, anası Meryem'in onu nasıl doğurduğunu ve ona nasıl hamile kaldığını da beyan buyurmuştur. Ayrıca bütün bu hususları Meryem sûresinde de izah etmiştir. Nitekim Cenâb-i Allah yardım ve tevfikini ihsan ederse, ileride o sûrede de bundan bahsedeceğiz. Doğru sözlülerin en doğrusu olan yüce Rabbimiz buyuruyor ki:

"Allah Adem'i, Nuh'u, İbrahim ailesini ve İmran ailesini seçip âlemlere üstün kıldı. (Bunlar) birbirinden türeyen bir nesildir. Allah isiten, bilendir. İmran'ın karısı demisti ki: "Rabbim, karnımda olanı tam hür olarak sana adadım. Benden kabul buyur. Süphesiz sen isitensin, bilensin." Onu doğurunca - Allah onun ne doğurduğunu bilirken - yine şöyle dedi: "Rabbim, onu kız doğurdum, erkek, kız gibi değildir. Ona Meryem adını verdim. O'nu ve soyunu kovulmuş şeytanın serrinden sana ismarlıyorum." Rabbi onu güzel bir şekilde kabul buyurdu, onu güzel bir bitki gibi yetistirdi. Ve Zekerîyya'ya da o (nun bakımı) na memur etti. Zekerîyya, onun yanına, mabede her girdiğinde yanında bir rizik bulurdu. "Ey Meryem, bu sana nereden?" derdi, (o da) "Bu, Allah tarafından." derdi. "Zira Allah, dilediğine hesapsız rizik verir." (Âl-i İmrân, 33-37.)

Yüce Allah, Adem peygamberi seçtiğim ve onun soyundan olup kendisinin seriatına tâbi olan, taatinden ayrılmayan kimseleri de mümtaz

kıldığım bildiriyor. Sonra da özellikle İbrahim ailesinden bahsediyor. İsmail oğullarını da onların arasına katıyor. Sonra bu temiz ve necip ailenin fazilet

ve üstünlüğünü bildiriyor. Bunlar Imran ailesidir. Im-ran'dan kasit, Meryem'in babasidir.

Muhammed b. Ishak dedi ki: Imran, Emon oğlu Basim'in oğludur. Emon, Hazkiya oğlu Misan'm oğludur. Hazkiya, Mosin oğlu îhrik'in oğludur. Mosin, Emsiya oğlu Azaziya'mn oğludur. Emsiya, Ahriho oğlu Yavis'in oğludur. Ahriho, Yehfasat oğlu Yazemin oğludur. Yehfasat, İyani oğlu İsa'nin oğludur. İyam, Davud oğlu Rahio'nm oğludur.

Ebul-Kasim İbn Asakir dedi ki: Meryem, Masan oğlu İmran'm kızıdır. Masan, Eyod oğlu Azir'in oğludur. Elyod, Sadok oğlu Ahnez'in oğludur. Sadok, İlyakim oğlu îyazoz'un oğludur. İlyakim, Zeryabil oğlu İbod'un oğludur. Zeryabil, Yuhanna oğlu Saltal'm oğludur. Yuhanna, Emon oğlu Bersan'm oğludur. Emon, Hazkiya oğlu İsa'nin oğludur. Hazkiya, Mosan oğlu Ahaz'm oğludur. Mosan, Yorani oğlu Azriya'mn oğludur. Yoram, İsa oğlu Yosafat'm oğludur. İsa, Rahiam oğlu îban'm oğludur. Rahiam, Davud oğlu Süleyman'in oğludur. Allah'in salat-ü selami üzerlerine olsun.

Bu silsilede, Muhammed b. Ishak'm anlattığından, farklı isimler vardır.[14]

Meryem'in, Davud peygamberin sülalesinden olduğu hususunda ihtilaf yoktur. Babası İmran'dır. İmran, kendi zamanında îsrailoğulla-rimn ehl-i salah kimselerindendir. Meryem'in anası Fakot kızı Han-na'dır. Fakot, Kabil'in kızıdır. Hanna, ibadet ehli kadınlardandı. O zamanın peygamberi olan Zekeriyya (a.s.), Meryem'in bacası Eşa'm koca-siydi. Cumhur-u ulema bu görüstedirler. Bir rivayete göre Zekeriyya, Meryem'in teyzesi Eşa'mn kocasıdır. Dogrusunu Allah bilir.

Muhammed b. îshak ile diğerlerinin anlattıklarına göre Meryem'in anası hamile kalmazmış. Günün birinde bir kusun, yavrusuna agzından yiyecek verdiğini görmüş, bunu görünce bir çocuk sahibi olma arzusuna kapılmış. Eger hamile kalırsa çocuğunu Mescid-i Akşa'ya ibadet için yerlestireceğini ve oraya vakfedeceğini adamıştı. Anlatıldığına göre bu adagından sonra aradan zaman geçmeksizin hayız kanaması görmüştü. Temizlenince de kocası kendisiyle cinsel ilişkide bulunmuş ve Meryem'e hamile kalmıştı.

"Onu dogurunca - Allah onun ne dogurdugunu bilirken - yine söyle dedi: "Rabbim, onu kız dogurdum. Erkek, kız gibi degildir."»

Yani Mescid-i Akşa'ya hizmet hususunda kadınlar, erkekler kadar becerikli olmazlar. O zamandaki insanlar erkek evlatlarını, Mescid-i. Akşa'ya hizmetçi olarak adarlardı.[15]

"Ve ben ona Meryem adını verdim." Bu ayet-i kerime gösteriyor ki, o zamandaki insanlar, çocuklarına dogdukları günde isim verirlermiş. Buhari ve Müslim'in sahihlerinde de sabit olduğu gibi Enes hazretleri, kardesini Rasûlullah (s.a.v.)'m yanına götürmüş, Rasûlullah da onun damadına tatlı

birsey sürerek Abdullah adim vermis.

Hasen'in Semüre'den merfu olarak rivayet ettigi bir hadis-i serifte söyle buyurulmaktadır:

«Her çocuk (dogumunun) yedinci gününde kendisi için kesilecek olan akika (kurbani) karsiliginda rehinedir. Sonra kendisine isim verilir ve basi tiras edilir.»[16]

«(Allah'im), onu ve soyunu kovulmus seytanin serrinden sana is-marliyorum.» mealindeki ayet-i kerimeye gelince, bu ayet-i kerimedeki duasi kabul olunmustur. Nitekim onun adagi da kabul edilmisti.-Imam Ahmedb. Hanbel, Ebu Hüreyre'den rivayet ederek Peygamber (s.a.v.)'in söyle buyurdugunu söylemistir:

«Dogan her çocuga, dogdugu esnada seytan dokunur. Bu nedenle de çocuk bagirarak aglar. Ancak Meryem ile anasina seytan dokunmus degildir." Sonra Ebu Hüreyre der ki: "Eger dilerseniz çocuk dogdugu esnada onun üzerine su ayeti okuyun.»[17]

Ahmedb. Hanbel, Aclan'dan rivayet ederek Peygamber (s.a.v.)'in söyle buyurdugunu söylemistir: «Ademogullarindan her yeni dogana seytan, parmagiyla dokunur. Ancak Imran kizi Meryem ile oglu Isa'ya seytan dokunmus degildir.»

Ahmed b. Hanbel, Ebu Hüreyre'den rivayet ederek peygamber (s.a.vi) Efendimiz'in söyle buyurdugunu söylemistir: «Anasinin dogurdugu her insanin iki böğürüne seytan yumrukla vurur, ancak Meryem ile oglu bu darbenin disinda kalmislardir. Görmez misiniz ki çocuk, ana rahminden düstüğünde nasıl bagirarak aglar?» Orada bulunan sahabeler evet, öyledir ya Rasûlallah, dediler. Buyurdu ki: «Iste seytan, onun iki böğrüne yumruk vurdugu zaman böyle aglar.»

Kays, Ebu Hüreyre'den rivayet ederek Rasûlullah (s.a.v.)'m söyle buyurdugunu söylemistir: «Dogan her çocugu seytan, bir ya da iki defa sikar, ancak Meryem oglu Isa ile Meryem bunun disinda kalmislardir.» Rasûlullah böyle dedikten sonra su ayet-i kerimeyi okudu.

Imam Ahmed b. Hanbel, Ebu Hüreyre'den rivayet ederek Peygamber Efendimiz'in söyle buyurdugunu söylemistir: [18]

«Dogdugu esnada bütün Adem ogullarina seytan bir darbe vurur. Ancak Meryem oglu Isa bunun disinda kalmistir. Seytan ona vurmaya gittiginde örtüye vurmustu.»

«Rabbi onu güzel bir sekilde kabul buyurdu. Onu güzel bir bitki gibi yetistirdi ve Zekeriyya'yi da o (nun balami) na memur etti.» (Âl-i Imrân, 37.)

Çogu tefsircilere göre anasi, onu dogurdugunda bez sarmis sonra da götürüp mescide birakmist. Orada kalmakta olan abid kimselere teslim etmist. Meryem, onlarin imamlarinin ve namaz sahiplerinin kiziydi. Onun üzerinde çekistiler. Kuvvetli görüse göre anasi, onu emzirip bir süre besledikten sonra onlara teslim etmist. Onlara teslim ettikten sonra da onun bakimini hangisinin üstlenecegi hususunda kendi aralarinda anlasmazliga düsmüslerdi. O zamanin peygamberi Zekeriyya (a.s.) idi. Zekeriyya, Meryem'i yanina almak ve bakimini üstlenmek istedi. Çünkü kendi baldizinin, ya da baska bir rivayete göre haniminin teyzesinin kiziydi. Arkadaslari bu hususta kendisiyle anlasmazliga düstüler. Aralarinda kura çekmek istediler. Kader, Zekeriyya'dan yana oldu. Kur'a da kazanan o oldu. Çünkü teyze, ana yerindedir.

Zekeriyya, kur1 ada arkadaslarim yendigi için "Ve o (nun bakimi) na Zekeriyya'yi memur etti."

Cenâb-i Allah buyurdu ki:

"(Ey Muhammed), bunlar sana vahyettigimiz, görünmez âlemin haberlerin dendir. Meryem'e hangisi kefil olacak diye kalemlerini atarlarken sen onlarin yaninda degildin; çekistikleri zaman da sen yanlarinda degildin." (Âi-i tmrân, 44.)

Rivayetçiler derler Id: Mescidde bulunan abidler kendi aralarinda kur'a için bilinen kalemlerini attilar. Sonra alip bir yere biraktilar. Buluga ermemis bir cocuga, gidip o kalemlerden birini almasini söylediler, çocuk gidip kalemlere elini attiginda, Zekeriyya'nin kalemim alip çıkardi. Böylece kur'ayi Zekeriyya kazanmis oldu. Arkadaslari, ikinci kez kur'a çekmek istediler ve kalemlerini bir nehire atarak hangisinin kalemi, nehrin akintisinin tersine dogru giderse, kur'ayi onun kazanacagini söylediler. Ve böyle de yaptilar. Neticede Zekeriyya'nin kalemi, nehrin akintisinin tersine gitti. Digerlerinin kalemleri nehrin akintisi dogrultusunda gitti.

Arkadaslari kendisinden üçüncü kez kur'a çekmeye katilmasini istediler. Bu durumda hangisinin kalemi, nehrin akintisi dogrultusunda giderse kur'ayi onun kazanacagini söylediler. Böyle yaptilar, yine kur'ayi kazanan, Zekeriyya oldu. Böylece Meryem'in bakimim o üstlendi. Çünkü ser'an da kaderen de birçok bakimlardan onun bakimim üstlenmeye o daha layikti.[19]

Cenâb-i Allah buyurdu ki:

«Zekeriyya, onun yanina, mabede her girdiginde yaninda bir rizik bulurdu. "Ey Meryem, bu sana nereden?" derdi. (O da). "Bu, Allah tarafindan." derdi. "Zira Allah, diledigine hesapsiz rizik verir."» (Âl-i îmrân, 37.)

Tefsirciler dediler ki: Zekeriyya, Meryem için mescidde yüksek bir yer yapti.

Meryem'den baskasi oraya girmiyordu. O, kendine mahsus yerinde Allah'a ibadet eder ve üzerine düşen mescid hizmetlerini ifa ederdi. Nöbeti geldiginde bu isleri yapardi. Bos kaldiginda da geceli gündüzlü Allah'a ibadet ederdi. O kadar çok ibadet ederdi ki, neticede Israil ogullari arasinda onun ibadeti, darb-i mesel haline geldi. Kendisinde görülen üstün haller ve serefli vasiflar nedeniyle söhret buldu. Öyleki, Allah'in peygamberi Zekeriyya, onun ibadet yerine girdiginde, her defasinda onun yaninda mevsimsiz riziklar ve görülmemis meyveler görürdü. Yazın meyvesini kisin, kisin meyvesini de yazın görürdü. Bunu: "Bu, sana nereden?" diyerek sorardi. Meryem de: "Bu, Allah ka-tindandir." diyerek cevap verirdi. Yani bu, Allah'in bana bahsettigi bir, riziktir, derdi. "Dogrusu Allah, diledigine hesapsiz rizik verir."

Iste bu esnada ve bu makamda Zekeriyya peygamber, kendi sulbünden bir oylan çocuk dogmasini, her ne kadar yasi ilerlemisse de bu nimete nail olmasini Rabbinden diledi ve söyle dedi:

«Rabbim, bana katindan temiz bir nesil ver. Sen duayi isitensin» dedi. (Âl-i Imrân, 38.)

Bazilari, onun söyle dua ettigini söylerler: «Ey Meryem'e zamansiz meyveleri rizik olarak veren Allah'im! Her ne kadar yasim ilerledigi için zamani degilse de bana bir evlat bahset.»[20]

"Melekler, demisti ki: "Ey Meryem, Allah seni seçti, temizledi ve seni dünyaların kadınlarına üstün kildi. Ey Meryem, Rabbine divan dur, secde et ve (onun huzurunda egilenlerle beraber egil!"

"(Ey Muhammed), bunlar sana vahyettigimiz görünmez âlemin haberlerindendir. Meryem'e hangisi kefil olacak diye kalemlerini atarlarken sen onların yaninda degildin. Çekistikleri zaman da sen yanlarında degildin. Melekler demisti ki: "Ey Meryem, Allah seni, kendisinden bir kelime ile müjdeliyor: Adi Meryem oğlu Isa Mesih'tir; dünyada da ahi-rette de yüzde (serefli) ve (Allah'a) yakin olanlardandir. Besikte ve yetiskinlikte insanlarla konusacak ve iyilerden olacaktır." Dedi ki: "Rabbim, bana bir insan dokunmamisken benim nasıl çocuğum olur?" Allah, böylece diledigini yaratir, dedi, bir sey (in olmasin) istedi mi ona "ol" der, o da oluverir. Ona kitabi, hikmeti, Tevrat'i ve Incü'i öğretecek. Onu Israilogullarma (söyle diyen) bir elçi yapacak: "Ben size Rabbiniz-den bir mucize getirdim. Ben çamurdan kus seklinde bir sey yapar, ona üflerim, Allah'in izniyle kus hemen oluverir. Körü ve alacaliyi iyilestiririm. Allah'in izniyle ölüleri diriltirim; evlerinizde ne yiyip ne biriktirdiginizi size haber veririm. Eger inanici iseniz elbette bunda sizin için bir ibret vardır. (Ben), benden Önce gelen Tevrat'i dogrulayici olarak, size haram kilman bazi seyleri helal yapayim diye gönderildim. Size Rabbinizden bir mucize getirdim. Allah'tan

korkun, bana itaat edin. Allah benim de Rabbim, sizin de Rabbinizdir, ona kulluk edin, dogru yol budur." (âi-i Wân, 42-51.)

Yüce Allah, meleklerin Meryem'e müjde vererek söyle dediklerini anlatıyor: Allah, seni, zamanindaki diger bütün kadınlara üstün kilip seçmiştir. Sana bir insan dokunmadan senden çocuk dogurtmak için seni seçmiştir. Bu cocugun da serefli bir peygamber olacaktır. «Besikte iken insanlarla konusacaktır.» Yani küçüklüğünde insanlari, ortaksiz olan tek Allah'a kulluk etmeye davet edecektir. Yaslandiginda da bu davetini devam ettirecektir.

Bu ifadeler daha dogmadan önce Isa peygamberin yasayip ihtiyarlik dönemine ulasacagini ve o dönemde de insanlari Allah'a kulluga davet edeceğini göstermektedir.

Meryem, Allah'a çokça ibadet etmeye, gönülden ona kulluk etmeye, secde ve rükûa ara vermemeye, bu üstünlüğün ehli olmaya ve bu nimetlere sükretmeye memur edilmisti. Rivayete göre o, o kadar çok namaz kilarmis ki, ayaklarmin tabanlari yanlirmis. Allah ondan hosnut olsun ve ona rahmet etsin. Ana ve babasina da merhamet etsin.

Melekler ona: «Ey Meryem, Allah seni seçti.» dediler. Yani seni seçkin bir kul yapti. Ve seni düşük ahlaklardan arindirarak güzel vasiflar verdi. Seni âlemlerin kadınlarından üstün kildi. Yani zamaninda bulunan dünyadaki kadınlarin tümünden efdal kildi. Nitekim bu manada Cenâb-i Allah, Musa peygambere söyle hitap etmistir: «... Elçiliklerimle ve konusmamla seni insanların basina seçtim.» (el-A'râf, 144.) Ayni sekilde Israilogullari hakkında da Cenâb-i Allah söyle bir ifade kullanmistir: «Andolsun biz, onlari, bilerek âlemlere üstün kildik.» (ed-Duhân, 32.)

Bilindigi gibi Ibrahim peygamber, Musa peygamberden daha üstündür. Muhammed (s.a.v.) ise, her ikisinden-daha üstündür. Ayni sekilde Muhammed ümmeti de, Önceki ümmetlerin tümünden daha üstün ve faziletlidir. Sayica onlardan çok olup ilmen de onlardan fazladir. Amelen de israilogullarından ve digerlerinden daha fazladir.

"Ve seni dünyaların kadınlarina üstün kildi." Bu ayet-i kerimede umum manasinin kasdedildigi mahfuzdur. Buna göre Meryem (a.s.) kendisinden önceki ve sonraki bütün dünya kadınlarinin hepsinden daha üstündür. Çünkü bazilarina göre o, peygamberdir.

Ishak'm anasi Sâre ile Musa'nin anasi da peygamberdir, diyenler olmustur. Böyle diyenler meleklerin, bu kadınlara hitap ederken kullandıkları ifadeleri ve ayet-i kerimede Musa'nin anasina vahyedildigine dair sarfedilen ifadeyi delil olarak ileri sürmüşlerdir. Nitekim Ibn Hazm ile digerleri bu görüştedirler. Su halde Meryem'in, Ishak'm anasi Sâre'den daha üstün olmasına engel olacak herhangi bir husus mevcut degildir. Çünkü "Ve seni

dünyadaki kadınlara üstün kıldı." ayet-i kerî-mesindeki ifadeler umumidirler. Ayrıca bu ifadelere ters düşecek başka ayetler de mevcut değildir. Doğrusunu Allah bilir.

Ebu'l-Hasen el-Es'arî ile ehl-i sünnet vel-cemaatten olan diğer bazılarının naklettiklerine göre cumhur-u ulema, peygamberliğin sadece erkeklere mahsus olduğu görüşündedirler. Kadınlardan herhangi birisi, peygamber olmuş değildir. Meryem'in en yüksek makamı, ancak su ayet-i kerîmede ifade buyurulmuştur:

"Meryem oğlu Mesih, bir elçiden başka bir şey değildir. Ondan önce de elçiler gelip geçmiştir. Annesi de dosdoğrudur." (el-Mâide, 75.) Bu ayet-i kerîmeye göre Meryem'in, kendisinden önceki ve sonraki meshur siddî-ka (dosdoğru) kadınlardan üstün olması için herhangi bir engel mevcut değildir. Doğrusunu Allah bilir. Meryem; Müzahim kızı Asiye, Huveylid kızı Hatice, Muhammed (s.a.v.) kızı Fatima ile bir arada zikredilmiştir. Allah onlardan razî olsun ve onları da razî kilsin.

Hisam b. Urve, Ebu Talib oğlu Ali'nin söyle dedigini rivayet etmiştir: Rasûlullah (s.a.v.) buyurdu ki:

«(Âlemdeki) kadınların en hayırlısı, İmran kızı Meryem'dir. (Âlemdeki) kadınların en hayırlısı, Huveylid kızı Hatice'dir.»[21]

Ahmed b. Hanbel, Enes'den rivayet ederek Rasûlullah. (s.a.v.)'m söyle buyurdugunu söylemiştir: «Dünyadaki kadınlardan, dördü sana yeter: İmran kızı Meryem, Firavun'un zevcesi Asiye, Huveylid kızı Hatice, Muhammed kızı Fatima.»[22]

Ebu Bekir b. Zenceveyh, Enes'den rivayet ederek Rasûlullah (s.a.v.)'in söyle buyurdugunu söylemiştir: «Dünyadaki kadınların en hayırlısı dördtür: İmran kızı Meryem, Firavun'un zevcesi Asiye, Huveylid kızı Hatice, Rasûlullah Muhammed'in kızı Fatima.»[23]

İmam Ahmed b. Hanbel, Ebu Hüreyre'den rivayet ederek Peygamber (s.a.v.)'m söyle buyurdugunu söylemiştir:

«Kadınların en hayırlısı develere bindiler (yani en hayırlı kadınlar Arap kadınlarıdır.) Kureys kadınlarının en iyisi de, küçüklüğünde çocuğuna sefkat gösteren ve kocasının hukukuna riayet edendir.» Ebu Hu-reyre dedi ki, Meryem, deveye asla binmiş değildir.

Ahmed b. Hanbel, Ebu Hüreyre'den rivayet ederek Rasûlullah (s.a.v.)'m söyle buyurdugunu söyledi: "Kadınların hayırlıları deveye bindiler ki, onlar da Kureys'in kadınlarıdır. Kadınların en hayırlısı, küçüklüğünde çocuğuna sefkat gösterendir. Elindeki malî azaldığında kocasına karşı merhametli olandır."

Ebu Hüreyre dedi ki: «Imran'in kizinin (Meryem'in) deveye binmemis olduğunu Rasûlullah elbetteki biliyordu.»[24]

Ebu Ya'lâ el-Musilî, Ibn Abbas'm söyle dedigini rivayet etmistir: «Rasûlullah (s.a.v.) yere dört çizgi çizdi ve: "Bunun ne olduğunu biliyor musunuz?" diye sordu. Orada bulanlar, Allah ve Rasûlü daha iyi bilir, dediler. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.) söyle cevap verdi. "Cennetliklerin kadınlarının en üstünü, Huveylid kızı Hatice, Muhammed kızı Fatima, Imran kızı Meryem ve Müzahim kızı Asiye ki o da Firavun'un zevcesidir."»[25]

Ebu'l-Kasim el-Begavî, Ebu Seleme'den rivayet etti ki, Hz. Aise, Hz. Fatima'ya söyle sormustu: "(Vefati esnasında) Rasûlullah'm üzerine atildiginda aglamis sonra gülmüstün, bunun sebebi neydi?"

Hz. Fatima dedi ki: "(Babam Rasûlullah) bu acisinden vefat edecegini bana söyleyince agladim. Sonra tekrar üzerine atilip yumuldum. Bana dedi ki: "Aile efradim arasında bana ilk kavusacak olan sensin ve sen cennetliklerin kadınlarının hanım efendi sis in. Ancak Imran kızı Meryem de onların hanımiefendisidir." Böyle deyince gülmeye basladim."

Bu hadisi, Ahmed b. Hanbel de rivayet etmistir. Bu hadis gösteriyor ki Meryem ile Fatima, mezkur dört kadın içinde en faziletli olanlardır. Sonra müstakil olarak Meryem'in istisna edilmesi, onun Fatima'dan daha üstün olduğu ihtimalim ortaya koymaktadır. Fakat fazilette her ikisinin de esit olma ihtimali vardır.

Ebu'l-Kasim Ibn Asakir, Ibn Abbas'dan rivayet ederek Rasûlullah (s.a.v.)'m söyle buyurdugunu söylemistir:

«Cennetliklerin kadınlarının hanımefendileri, Imran kızı Meryem, sonra Fatima, sonra Hatice, sonra da Firavun'un zevcesi Asiye'dir.»[26] Ibn Mirdeveyh'in rivayet ettigi bir hadis-i serifte ise Rasûlullah (s.a.v.) söyle buyurmaktadır:

«Erkeklerin çoğu, tam ve eksiksiz olmustur. Kadımlarınsa ancak üçü mükemmel olabilmistir: Imran kızı Meryem, Firavun'un zevcesi Asiye ve Huveylid kızı Hatice. Aise'nin diğer kadınlara üstünlüğü, tiridin diğer yemeklere olan üstünlüğü gibidir.»[27]

Ebu Davud disındaki diğer Kütüb-ü Sitte sahiplerinin, Ebu Musa el-Es'ari'den rivayet ettikleri bir hadis-i serifde Rasûlullah (s.a.v.) söyle buyurmıştır:

«Erkeklerden çoğu, tam ve eksiksiz olmustur. Kadınlardansa ancak Firavun'un zevcesi Asiye ile Imran'in kızı Meryem mükemmel olabilmislerdir. Aise'nin diğer kadınlara olan üstünlüğü, tiridin diğer yemeklere olan üstünlüğü gibidir.»[28]

Rivayetinde Buhari ile Müslim'in ittifak ettikleri gibi bu, sahih bir hadistir. Bu hadisteki ifadeler, âlemdeki kadınlar arasında üstünlüğü sadece Meryem ile Asiye'ye tahsis etmektedirler. Ancak bununla kasde-dilen mana, kendi zamanlarındaki kadınlara nisbetle olan üstünlük ve efdaliyetleridir. Çünkü bu kadınlardan her biri, küçüklüğünde birer peygamberi besleyip büyötmüşlerdir. Asiye, Allah ile konuşma serefine ermiş olan Musa'yi besleyip büyötmüştür. Meryem de kendi çocuğunu yani Allah'ın kulu ve elçisi olan İsa'yi besleyip büyötmüştür. Bu demek değildir ki, ümmeti Muhammed içinde Hatice ve Fatima gibi kadınlar kamil değildirler. Zira Hatice, peygamberlik görevini almasından on-bes sene önce ve peygamberlik görevini almasından yirmi sene sonra, hatta daha fazla bir müddetle Rasûlullah'a hizmet etmiştir. Onun, samimi bir yardımcı olmuştur. Canıyla ve maliyla ona destek olmuştur. Allah ondan razı olsun ve onu hosnut kilsin.

Rasûlullah'ın kızı Fatima'ya gelince bu, diğer kardeşlerine nisbetle daha üstün ve faziletli kılınmıştır. Çünkü o, Rasûlullah'ın vefatını görmek gibi bir musibete maruz kalmıştır. Oysa diğer kardeşleri, Rasûlullah'ın sağlığındaiken vefat etmişlerdir.

Aise'ye gelince o, Rasûlullah'ın en çok sevdiği zevcesi idi. Ondaki baska bakire bir kadınla evlenmiş değildi. Ne bu ümmetde, ne de diğer ümmetlerde onun kadar bilgili ve anlayışlı bir kadın tanınmış değildir. İfk hadisesinde iftiracılar, onun aleyhinde iddialarda bulunduklarında Cenâb-i Allah, onun için gayrete gelip gazaplanmıştı. Onun suçsuzluğunu, yedi kat gök üzerinden ilan ederek insanlara duyurmuştu. Rasûlullah'ın vefatından sonra yaklaşık olarak elli sene kadar daha yaşamıştı. Ondaki insanlara Kur'ân-i Kerim'i ve sünnet-i seniyyeyi teblig ediyordu. Müslümanlara fetva veriyor, anlaşılmazlığa düşenlerin aralarını buluyordu. Müminlerin analarının en şerefli idi. Hatta gelmiş geçmiş bazı âlimlerin görüşlerine göre o, Peygamber (s.a.v.)'in kızlarının ve oğullarının anası olan Huveylid kızı Hatice'den daha üstündü. Fakat burada üstünlüğü her ikisine esit olarak vermek, herhalde daha güzel olur.

Hiz. Aise'nin üstünlük ve efdaliyetini ispatlayan, su hadis-i şeriftir: «Aise'nin diğer kadınlara olan üstünlüğü, tiridin diğer yemeklere olan üstünlüğü gibidir.» Bu hadisteki ifadeler, mezkur kadınlara nisbetle umumiyet ifade edebildiği gibi, mezkur olmayan diğer kadınlara nisbetle de umumilik ifade edebilir. Doğrusunu Allah bilir.[29]

Bizim burada anlatmak istediğimiz, İmran kızı Meryem (a.s.)'dir.

Zira Cenâb-i Allah onu, zamanındaki kadınlara üstün kılıp pisliklerden ve günahlardan arındırmışti. Önce de söylediğimiz gibi onun üstünlüğü, bütün zamanlardaki kadınlara nisbetle de olabilir. Bir hadis-i şerifte anlatıldığına

göre o, Cennet'te Hz. Peygamber'in zevcelerinden biri olacaktır. Onun yani sıra Müzahim kızı Asiye de Peygamber Efendimizin zevceleri arasına katılacaktır. İbn Kesir tefsirinde bazı selef ulemasından naklettigimize göre Tahrîm sûresinin besinci ayet-i kerimesinde geçen «Dullar ve bakireler» mevzuu üzerinde görüs beyanında bulunan Rasûlullah (s.a.v.) söyle demistir: «Duldan kasit Asiye'dir. Baki-re'den kasit da İmran kızı Meryem'dir.» Biz bu hususu, Tahrîm sûresinin tefsirini yaparken son kısımlarda açıklamistik. Dogrusunu Allah bilir.

Taberanî, Sa'd b. Cenade'den rivayet ederek Rasûlullah (s.a.v.)'m söyle buyurdugunu söylemistir:

«Süphesiz Cenâb-i Allah, Cennet'te beni İmran kızı Meryem, Fira-vun'un zevcesi (Âsiye) ve Musa'nın kız kardesi ile evlendirdi.»[30]

Bu hadisi, Ebu Cafer el-Akili Abdunnur rivayet etmistir. Bu rivayette Abdunnur'un söyle bir ilavesi vardır: «Dedim ki, ya Rasûlallah, bu kadınlar sana mübarek olsunlar.»

Zübeyr b. Bîkar, Ebu Davud'dan rivayet ederek söyle dedi: «Rasûlullah (s.a.v.) ölüm hastalığında olan Hatice'nin yanına gitti ve Ona söyle dedi: "Ey Hatice! Benim için sıkıntı çektiğini görüyorum, Oysa sıkıntıları, Cenâb-i Allah bazan çok hayırlı durumlara çevirir. Bilmez misin ki Cenâb-i Allah Cennet'te seninle birlikte beni, İmran kızı Meryem, Musa'nın kız kardesi Gûlsüm ve Firavun'un zevcesi Asiye ile de ev-lendirmistir?!" Hatice dedi ki: "Ey Allah'ın Rasûlü! Gerçekten Allah seni bunlarla evlendirdi mi?" Evet, diye buyurdu. Hatice de: "Çoluk çocuğun bol olsun." dedi.»

İbn Asakir, İbn Abbas'tan rivayet ederek dedi ki: «Rasûlullah (s.a.v.), ölüm hastalığında bulunan Hatice'nin yanına gitti ve1 ona söyle dedi: "Ey Hatice! (Cennet'te) kumalarınla karsılastığında onlara benden selam söyle." Hatice dedi ki: "Ya Rasûlallah, benden önce evlenmiş miydin?" Rasûlullah söyle cevap verdi: "Hayir, yalnız Cenâb-i Allah beni İmran kızı Meryem, Müzahim kızı Asiye ve Musa'nın kız kardesi Gûlsüm ile evlendirmistir."»

İbn Asakir, İbn Ömer'in söyle dedigini rivayet etti: «Cebrail, Rasû-lullah'a vahiy getirerek yanında oturdu. Rasûlullah ile sohbet etmeye başladı, o esnada Hatice de yanlarına ugradı. Cebrail, "Ya Muhammed bu kimdir?" diye sorunca Rasûlullah : "Bu, ümmetimin siddikası (dogru sözlüsü) dır" dedi. Cebrail dedi ki: "Onur ve üstünlük sahibi Rabbimden ona bir mektup getirmişim. Rabbim ona selam söylüyor ve Cennet'te onun için; alevlerden uzak, içinde yorgunluk ve gürültü olmayan, kamistan yapılma bir köşk hazırlandığını müjdeliyor." Bunun üzerine Hatice dedi ki: "Allah selamdır. Esenlik ondandır. Allah'ın selamı, ikinizin üzerine olsun. Allah'ın rahmet ve berakati da Rasûlullah'm üzerine olsun. Su kamistan yapılma ev neyin nesidir?" Rasûlullah (s.a.v.) buyurdu ki: "İçi oyulmuş inciden yapılmadır.

İmran kızı Meryem'in evi ile Müzahim kızı Âsiye'nin evi arasındadır. Kiyamet gününde onlar da benim zevcelerimden olacaklardır."»

Hız. Hatice'ye Allah'tan selam gönderildiği ve Cennet'te; içinde gürültü ve yorgunluk olmayan bir evin, onun için hazırlanmış olduğuna dair müjdenin gönderilmesi, sahîh hadisde mevcuttur. Ancak bu eklemelerle buraya dizilmiş olan ifadelerde gerçekten bir gariplik vardır. Bütün bu gibi hadislerin senetlerinde ihtilaf vardır.

İbn Asakir'in rivayetine göre Muaviye, Mescid-i Aksa'nın yanındaki kayalık hususunda Kabû'l Ahbar'a sormuş, o da şöyle cevap vermiş: "O kaya, bir hurma ağacının üzerinde olacaktır. Hurma ağacı da, Cennet'teki ırmaklardan birinde olacaktır. Hurma ağacının altında İmran kızı Meryem'le Müzahim kızı Âsiye duracaklardır. Bunlar, kıyamet ko-puncaya kadar cennetlikler için gerdanlık dizeceklerdir,"

Ben derim ki: Kâbü'l-Ahbar'm bu sözleri, israiliyattan alınmadır. Bu gibi sözler, onların bazı zindiklerinin, ya da cahillerinin uydurmalarıdır. Doğrusunu Allah bilir. [31]

İffetli Ve Bakire Meryem'in Oğlu, Allah'ın Kulu Ve Elçisi İsa'nın Doğumu

Cenâb-i Allah buyurdu İd:

"Kitap'ta Meryem'i de an. Bir zaman'ö ailesinden ayrılıp doğu tarafında bir yere çekilmisti. Onlarla kendi arasına bir perde çekmisti. Biz de ruhumuzu (Cebrail'i) ona gönderdik. (Ö), ona düzgün bir insan şeklinde göründü. (Meryem) dedi ki: "Ben senden, çok esirgeyici (Allah'a) sığınırım. Eger (Allah'tan) korkuyorsan (bana dokunma)." (Ruh, yani Cebrail): "Ben", dedi, "sadece Rabbimin elçisiyim: Sana tertemiz bir erkek çocuğu hediye edeyim diye (geldim)." "Benim nasıl oğlum olur, dedi, bana bir insan dokunmadı ve ben bir kahpe de' değilim." (Ruh): "Öyledir." dedi, Rabbin: "O bana kolaydır. Onu insanlara, (kudretimizi gösteren) bir işaret ve bizden bir rahmet kılmak için (J)unu yapacağız, dedi" ve is olup bitti.

(Meryem), ona gebe kaldı. Onunla uzak bir yere çekildi. Doğum sancısı onu, bir hurma dalı (nm altı) na getirdi: "Keske" dedi, "Bundan önce ölseydim, unutulup gitseydim!"

Altından (İsa veya Cebrail) ona şöyle seslendi: "Üzülme, Rabbin, altın (daki çocuğu), büyük bir lider yaptı." Hurma dalını sana doğru silkele, üzerine, olmuş taze hurma dökülsün." Ye, iç, gözün aydın olsun! Eger insanlardan birini görürsen: "Ben Rahman için (susma) oruç(u) adadım, bu gün hiçbir insanla konuşmayacağım, de." (Meryem) onu taşıyarak kavmine getirdi: "Ey Meryem, dediler, sen tuhaf bir is yaptın. Ey Harun'un kız kadesi, baban kötü bir adam değildi. Annen de fahişe değildi (sen ne yaptın böyle?)" (Meryem, konuşmaları için) onu gösterdi. Dediler ki: "Besikteki çocukla

nasil konusuruz?"

(Çocuk): "Ben Allah'in kuluyum, dedi, (O) bana kitap verdi. Beni peygamber yaptı. Beni bulundugum her yerde insanlara yararlı kıldı. Sag oldugum sürece bana namaz kilmayi, zekat vermeyi emretti. (Beni), anneme iyilik eder (kıldı), beni bas kaldiran bir zorba yapmadi. Dogdugum günde, ölecegim günde ve diri olarak kaldirilacagim günde (Allah'tan) bana esenlik verilmistir."

Iste Meryem oğlu Isa. Süphe edip ayriliga düstükleri sey "gerçek söz" olarak budur.

Çocuk edinmek, Allah'a yakismaz. O, böyle seylerden münezzehdir. Bir isi yapmak istedimi ona sadece "ol" der, (o da) olur. "Süphesiz, Allah benim de Rabbim, sizin de Rabbinizdir. Ona-kulluk edin. Iste dogru yol budur."

Kendi aralarından hizipler (çesitli görüsteki insan topluluklari, muhtelif partiler, bölükler), ayriliga düstüler (kimi: Isa Allah'in ogludur, kimi Allah ile beraber bir tanridir, kimi Allah'i meydana getiren üç esastan biridir diyerek ihtilaf ettiler). Artık büyük bir günü görmekten ötürü kafirlerin vay haline!» (Meryem, 16-37.)

Cenâb-i Allah, bu kissayi Zekeriyya peygamberin kissasından sonra anlatmistir. Zekeriyya'nin kissasi, bu kisa için bir nevi mukaddime ve giriş niteligini tasimaktadır. Nitekim Âl-i Imrân sûresinde de bundan bahsetmistir. Ikisini ayni cümlelerle bir araya getirmistir. Enbiyâ sûresinde de buna deginerek söyle buyurmudur:

«Zekeriyya'ya da (lütfettik). Rabbine: "Rabbim, beni tek birakma (bana bir çocuk ver , ama vermesen de gam yemem, çünkü) sen, varislerin en iyisisin (her seyim sana kalacaktır)." diye dua etmistir. Onun duasini da kabul ettik. Ona Yahya'yi armagan ettik. Esini de kendisi için islah ettik. (Çocuk dogurmaya elverisli bir hale getirdik). Gerçekten onlar hayir islere kosarlar. Umarak ve korkarak bize dua ederlerdi. Ve bize derin saygi gösterirlerdi; O irzini korumus olana, (Meryem'e) de (lütfettik), ona kendi ruhumuzdan üfledik (de ona erkek dokunmadan bir çocuk verdik). Onu ve oglunu âlemlere (gücümüzü gösteren) bir isaret yaptik.» (el-Enbiyâ, 89-91.)

Önce de anlattigimiz gibi Meryem'i, anasi, Mescid-i Aksa'ya hizmet için adamisti. Onun bakimim,bacisinin ya da teyzesinin kocasi ve o zamanin peygamberi Zekeriyya (a.s.) üstlenmistir. Onun için, mescid dahilinde, kendisinden baskasinin girmeyecegi özel bir ibadet yeri yaptirmisti. Meryem, buluga erince ibadetini daha da arttirdi. O zaman ibadet hususunda kendisinin emsali bir kadin mevcut degildi. Kendisinde öyle haller görülmüstü ki Zekeriyya peygamber dahi ona imrenmistir. Kendisine

serefli, temiz, kiymetli, zeki ve mucizelerle te'yid edilmiş bir evlat bahsedileceğini ve Allah tarafından üstün kilindığını melekler müjdelemişlerdi. Babasız bir çocuğun dogmasını hayretle karsılamıstı. Çünkü kendisinin kocası yoktu. Kendisiyle evlenecek bir kimse de o zamanda mevcut degildi. Melekler, Allah'ın her şeyi yapmaya muktedir olduğunu ona bildirdiler. Cenâb-i Allah'ın bir şeyin olmasını dilemesi halinde ona "ol" dedigim ve bu emir üzerine de o şeyin hemen oluverdiğini söylediler. Meleklerin böyle demesi üzerine o Cenâb-i Allah'a teslim oldu. O'nun emri karsısında boyun egip itaat etti. Bunda, kendisi için bü-' yük bir imtihanın mevcut olduğunu anladı. Çünkü babasız bir çocuk doguracağı zaman, insanların kendisi hakkında ileri geri sözler sarfede-ceklerini önceden biliyordu. Ama insanlar, isin iç yüzünü bilmiyorlardı. Onlar, sadece isin zahirine bakarak karar veriyorlardı. Isin asıl mahiyeti üzerinde akıl yorup düşünmüyorlardı.

Meryem, ancak hayiz kanaması gördüğü zaman, ya da su getirmek veya gıda maddelerim elde etmek gibi zaruri ihtiyaçları için mescid disına çıkardı. Yine günlerden bir gün bazı ihtiyaçlarım görmek için mescid disına çıkıp, dogu tarafında yalnız basına dolasmaktayken Cenâb-i Allah ona Rûhü'l Emîn'i yani Cebrail aleyhisselami gönderdi. Cebrail, ona tastamam bir insan sekinde göründü. Meryem onu görünce söyle de-di: «Ben, senden, çok esirgeyici (Allah'a) sığınirim. Eger (Allah'tan) korkuyorsan (bana dokunma).» Bu ayet-i kerîmede geçen (Takîyy) kelimesi, Allah'tan korkan ve onun yasaklarına riayet eden kimse manasına gelmektedir. Bu da; o zamanda Israilogulları arasında fasiklik ve kötü-lüğüyle meshur Takîyy isminde bir adam bulunduğunu söyleyenlerin iddialarını çürütmektedir. Bu, delilsiz ve aynı zamanda çok zayıf bir sözdür.

Cebrail ona: «Ben, sadece, senin Rabbinin elçisiyim.» dedi. Yani ben bir insan degilim. Cenâb-i Allah, "Sana tertemiz bir erkek çocuğu hediye edeyim, diye beni gönderdi."

«(Meryem) benim nasıl oğlum olur? Bana bir insan dokunmadı ve ben bir kahpe de degilim.» dedi. Yani ben evli bir kadın degilim ve fuhus yapan kadınlardan da degilim.

Cebrail: "Öyledir." dedi. "Rabbin: "O bana kolaydır." dedi. Onun bekar bir kadın olarak çocuk dogurmayı hayretle karsılaması nedeniyle melek onu teselli edici cevap verdi. Bu isin Allah'a göre çok kolay olduğunu ve Cenâb-i Allah'ın, dilediği her şeyi yapmaya muktedir olduğunu bildirdi. «Onu insanlara (kudretimizi gösteren) bir isaret yapmak için...» Yani onun yaratılışını, babasız olarak dünyaya getirilişini, insanlara karşı kudretimizi gösteren bir alamet kilacağız. Cenâb-i Allah, Adem peygamberi anasız ve babasız olarak dünyaya getirdi. Havva'yi da bir erkekten, yani Adem'den

disisiz olarak meydana getirdi. Isa'yi da kocasiz olarak bir kadından meydana getirdi. Diger mahlukati ise erkek ve disi çiftlerden yaratip meydana getirdi.

«Ve bizden bir rahmet kilmak için...» Yani Isa vasitasiyla biz kullarimiza rahmet edecegiz. Çünkü Isa, onlari küçüklüğünde ve büyüklüğünde, çocuklugunda ve ihtiyarliginda Allah'a kulluga davet edecektir. Ortagi olmayan tek Allah'a kulluk etmeye onlari çağiracaktır. Allah'a es, ortak, emsal ve çocuk ile es isnad etmekten uzak durmalari için onlara uyarida bulunacaktır.

«Ve is olup bitti.» Bu sözün, Cebrail'in sözü olması ihtimal dahilindedir. Yani Isa'mn babasiz olarak dünyaya getirilmesi isi kesin karara baglanarak tamamlandi.

Muhammed b. İshak, bu anlamda ifadeler kullanmistir. Ibn Cerir de bu görüşü benimsemistir. Fakat ondan baskasi böyle bir sey nakletmis degildir. Dogrusunu Allah bilir.

«Ve bu is olup bitti.» sözü, Cebrail'in Meryem'e ruh üflemesinin üstü kapali bir ifadesi de olabilir.

Nitekim Cenâb-i Allah buyurdu ki:

«(Yine Allah, inananlara) İmran'm kizi Meryem'i de (misal verdi). O ki irzini korudu, biz de on(un rahmin)e ruhumuzdan üfledik.» {et-oTairim, 12.)

Selef ulemasindan bazilarinin anlattiklarina göre Cebrail, Meryem'in gömleginin yakasindan içeriye dogru üflemistir. Bu üflemesi de onun tenasül organina sirayet edip akabinde hamile kalmistir. Tipki kadinin kendi kocasiyla cinsel iliskide bulunmasinin ardi sira hamile kalmasi gibi hamile kalmistir. Bazilarinin dediklerine göre Cebrail, onun agzina üflemistir. Ya da onunla konusmakta olan ruh (Cebrail) agzindan içeri girmistir. Ancak bu söz, Kur'ân-i Kerim'de bu kissanin anlatilmasi esnasinda kullanılan ifadelere aykiri düsmektedir. Zira Kurân-i Kerim'de anlatildigina göre Cebrail, Meryem ile konusmak üzere yanina gönderilmis ve onun vücuduna ruhu üflemistir. Onun cinsel organiyla karsilasmis degildir. Bilakis onun yakasindan içeriye dogru üflemistir ve bu üflemesi de onun cinsel organina sirayet ederek hamile kalmasina yol açmistir. Nitekim Cenâb-i Allah buyurmus ki: «Ona ruhumuzdan üfledik.» Bu ayet-i kerimenin delâlet ettigi gibi Cebrail'in üflemesi, onun agzina degil de vücuduna olmustur. Nitekim Süddî de bazi sahabelerden böyle nakilde bulunmustur.

«(Meryem,) ona (Isa'ya) gebe kaldi. Onunla uzak bir yere çekildi.»

Meryem, Isa'ya hamile kalinca çok sikinti çekmeye basladi. Onu dogur-dugunda, insanların birçoklarinin kendisi aleyhinde ileri geri konusacaklarini anlamisti. Aralarinda Vehb b. Münebbih'in de bulunduğu seleften bazilarinin

anlattiklarına göre, Meryem'de hamilelik eseri görüldüğünde bunu ilk anlayan, IsrailoğluUarmin abidlerinden Yusuf b. Yakub en-Neccar adındaki bir adam olmuştur. Bu kisi, Meryem'in dayisi ogluydu. Meryem'in dindar, nezih ve abide bir kadın olduğunu bildiği için ondaki bu hamileliği fazlasıyla tuhaf bulmuştu. Kocasi olmadığı halde yine de hamile kaldığını görmesi, onu çok şaşırtmıştı.

Günün birinde Meryem'le konuşurken bu konuyu ona açmıştı. Ve: "Ey Meryem, tohumuz ekin olur mu?" diye sormuştu. Meryem de şöyle cevap vermişti: "Evet, olur. İlk ekini kim yarattı?" Adam sonra şöyle bir soru sormuştu: "Erkeksiz çocuk doğar mı?" Meryem şöyle cevap vermişti: "Evet doğar. Çünkü Cenâb-i Allah, Adem'i erkeksiz ve disisiz yaratmıştır." En sonunda adam, "Sen bana basından geçenleri anlat, ey Meryem!" demişti. Meryem de su karşılığı vermişti: «Allah kendisinden bir kelime ile (beni müjdeledi). Adi Meryem oğlu İsa Mesih'tir. Dünyada da ahirette de yüzde (şerefli) ve (Allah'a) yakın olanlardandır. Besikte ve yetiskinlikte insanlarla konuşacak ve iyilerden olacaktır.» (Âl-i İmrân, 45-46.)

Bir rivayete göre Meryem'le bu konuşmayı yapan Zekerîyya peygamber olmuştur. Meryem de ona yukarıdaki cevapları vermiştir. Doğrusunu Allah bilir.

Süddî'nin sahabelerden naklettigine göre günün birinde Meryem, bacasının yanına gitmiş; bacisi ona şöyle demiş: "Duydun mu, ben hamileyim?" Meryem de ona şöyle demiş: "Ben de hamileyim, bunu duymuş muydun?" Böyle deyince bacisiyle kucaklaşmış ve Yahya'nın anası olan bacisi, kendisine şöyle demiş: "Karmmdaki yavrunun, senin karnındaki yavruna secde etmekte olduğunu görüyorum!" İşte, "Allah'dan bir kelimeyi doğrulayıcı," ayet-i kerimesinin manası budur. Burada sözü edilen secde, saygı ve ihtiram secdesidir. Selamlaşma anında yapılan temenna eğilisi gibidir. Nitekim bu, bizden önceki milletlerin seriatlarında caizdi. Ayrice Cenâb-i Allah da meleklerle, Adem'e bu manada secde etmelerini emretmişti.

Ebu'l-Kasim, Malik'in şöyle dedigini rivayet etmiştir: Bana ulaşan habere göre Meryem oğlu İsa ile Zekerîyya oğlu Yahya teyze çocuklarıymışlar. ikisi de aynı zamanda ana rahmine düşmüşler. Yahya'nın anası, Meryem'e şöyle demiş: "Karmmdaki yavrunun, senin karnındaki yavruna secde etmekte olduğunu görüyorum."

Malik der ki: Bence bu İsa (a.s.)'m daha üstün olduğunun bir isaretidir. Çünkü Cenâb-i Allah ona öyle bir kuvvet vermişti ki; ölüleri diriltiyor, körleri ve alacalıları da iyilestiriyordu.

Bunu, İbn Ebî Hatim rivayet etmiştir. Mücahid'in şöyle dedigi rivayet edilir: Meryem dedi ki: "İnsanlardan uzak ve yalnız basima kaldığımda,

karnimdaki çocugum benimle konusurdu. Halk arasina katildigimda o, kai'nimda tesbih ederdi."

Kuvvetli rivayetlere göre Meryem, onu karninda normal hamile kadınlar gibi dokuz ay müddetle tasimistir. Zamani gelince de dogurmudur. Sayet bunun aksine bir duioim vukubuhnus olsaydi, bu mutlaka anlatilirdi.

Ibn Abbas ile ikcrime'den rivayet edildigine göre Meryem, Isa'yi karninda sekiz ay müddetle tasimistir. İbn Abbas'dan gelen diger bir rivayete göre ise Meryem, ona hamile kalir kalmaz hemen dogurmudur. Bazilari ise onu karninda dokuz saat müddetle tasidigini söylemislerdir. Bu iddialarina da su ayet-i kerimeyi delil göstermislerdir: "(Meryem), ona gebe kaldi. Onunla uzak bir yere çekildi. Dogum sancisi onu bir hurma dali(nm alti)na getirdi."

Dogrusu su Id hersey, kendine özgü durumlara göre asama kaydeder. Nitekim Cenb-i Allah buyurmus ki:

«Sonra nutfeyi alaka (embriyo) ya çevirdik. Alaka (embriyo)yi, bir ignemlik ete çevirdik. Bir ignemlik eti, kemiklere çevirdik. Kemiklere et giydirdik; sonra onu bambaska bir yaratik yaptik. Yaratanların en güzeli Allah, ne yücedir!» (d-Mminn, u.) Bilindigi gibi insanin, bu ayet-i kerimede bahsedilen yaratilis asamalari arasinda kirkar günlük süre vardır. Nitekim bu husus, sihhatinde ittifak edilen sahih bir hadisle de böylece bildirilmektedir.

Muhanimed b. Ishak dedi ki: Israilogullari arasinda Meryem'in hamile kaldigi yayildi. Zekeriyya ailesinin basina gelen, hiç bir ailenin basina gelmis degildi! Bazi zindiklar Meryem'in, mescidde ibadet etmekte olan Yusuf la iliskisi olduguna dair ithamlarda bulundular. Bunun zerine Meryem, onlardan ayrilip uzak bir mekana çekildi. «Dogum sancisi onu, bir hurma dali(nin alti)na getirdi.» Meryem'in uzaklasip altina geldigi hurma agaci, Beyt'1-lahm denilen yerdir. Ondan sonraki zamanlarda bazi Rum hkmdai'lan orada muazzam binalar insa ettirmislerdir. Hurma agacinin altina gelen Meryem: "Keske, bundan önce ölseydim, unutulup gitseydim!" dedi.

Bu sözlerde, insanin fitne ve imtihan zamaninda kendi ölümünü istemesinin caiz olduguna delil vardır. Çünkü Meryem, insanların kendisini itham altinda tuttuklarini ve sözlerini dogrulamadiklarini, hatta Isa'yi dogurup onlara gtrdgnde, söyledigi sözleri yalanladiklarini biliyordu. Onun bu çocugu babasiz dogurabilecegine ihtimal vermiyorlardi. Çünkü onlar, onu Mescid-i Aksa'ya kapanan abide bir kadın olarak tanimislardi. Peygamber ailesinden olup dindar bir kadindi.

Kendisini itham altinda bulundurduklarından dolayi kederlenmis ve bu o]ayla karsilasmadan önce ölmesini temenni etmistir. "Keske hiç

yaratilmasaydim da unutulup gitseydim" demisti.

Bu ayet-i kerimeyi seklinde okuyanlar da vardir. Birinci okuyusa göre ayetin manasi: Agacin altindaki ona seslendi." seklinde olur. Ikinci okuyusa göre ise: "Agacin altindan ona seslendi." seklinde olur. Seslenenin kim olduguna gelince, bazilarina göre bu, Cebrail'dir. Avfî ile İbn Abbas bu görüstedirler. Bunlara göre İsa, ancak kavminin huzurunda konusmustur. Said b. Cübejr ile Amr b. Meymun, Dahhak, Süddî ve Katade böyle demislerdir. Mücahid, Hasen, İbn Zeyd, Said b. Cübeyr ise; Agacin altindan Meryem'e seslenenin İsa oldugunu söylemişlerdir. İbn Cerir de bu görüşü benimsemistir.

«Üzülme, Rabbin altindaki çocuğu bir lider yaptı.» Bazilarina göre ise bu ayet-i kerîmede geçen i t-) kelimesi, nehir manasınadır. Cum-hur-u ulema da bu görüşe kail olmuşlardır. Bu hususta Taberânî'nin rivayet ettiği bir hadis varsa da zayıftır. İbn Cerir bunu benimsemistir. Hasen, Rebi' b. Enes, İbn Eslem ve diğerlerinin görüşlerine göre ise bu lider, Meryem'in oğludur. Sahih olan, birinci görüştür. Çünkü Cenâb-i Allah söyle buyuruyor: «Hurma dalini sana doğru silkele, üzerine, olmuş taze hurma dökülsün.» Bu ayet-i kerîmede Cenâb-i Allah yiyecek ve içecekten bahsetmiş; bu nedenle söyle buyruk vermiştir: «Ye, iç, gözün aydın olsun!»

Denildi İd: Meryem'in altında bulunduğu hurma ağacı kurumustu. Bazilarina göre ise meyveli bir hurma ağacı idi. Doğrusunu Allah bilir. Fakat ihtimaldir ki Meryem'in altında bulunduğu ağaç, bir hurma ağacıydı, ama o esnada üzerinde meyvesi yoktu. Çünkü İsa'nın doğumu, kis mevsimine rastlamisti. O zamanda ağaçların meyve vereceği bir zaman değildi. Bu da, Cenâb-i Allah'ın nimetini bildirme kabilinden söylemiş olduğu su sözünden anlaşılmaktadır: «Üzerine olmuş taze hurma dökülsün.»

Bir hadis-i seriflerinde Rasûlullah (s.a.v.) söyle buyurmuşlardır:

«Halaniz olan hurma ağacının kıymetini bilin. Çünkü o (ağaç), Adem (a.s.)'in yaratıldığı çamurdan yaratılmıştır. Ondan başka, diğerlerini asilayan bir ağaç yoktur.»

Baska bir hadiste de söyle buyurulmaktadır:

«Doguran kadınlarınıza taze hurma yedin. Taze hurma yoksa kurutulmusunu yedin. Çünkü Allah katında, İmran kızı Meryem'in altında oturduğu (hurma) ağaç(i) kadar kıymetli bir ağaç yoktur.»[32]

Bu hadisin münker olduğu söylenmektedir.

Agacin altindan Mei-yem'e söyle seslenilmiştir:

«Ye, iç, gözün aydın olsun! Eger insanlardan birini görürsen: "Ben Rahman için (susma) oruç(u) adadım. Bu gün hiçbir insanla konuşmayacağım, de.»

Yani insanlardan birini görürsen ona lisan-i hal ya da isaret ile de ki: «Ben Rahman için susma orucu adadım.» Zira Meryem'in mensup olduğu dinin kurallarına göre oruç tutan kişinin hem yeme ve içmeyi, iism de konuşmayı terketmesi gerekiyordu. «Bu gün kimseyle konuşmayacağım.» sözü de buna delâlet etmektedir. Bizim dinimize göre ise oruçlu kimsenin gündüzleyin susup konuşmaması mekruhtur.

«(Meryem) onu tasiyarak kavmine getirdi. "Ey Meryem, dediler, sen tuhaf bir is yaptın. Ey Harun'un kız kardesi, baban kötü bir adam degildi. Annen de fahise degildi (sen ne yaptın böyle)?"» (Meryem, 27-28.)

Ehl-i Kitap kaynaklarından nakiller yapan selef ulemasından bir çoğunun anlattıklarına göre kavmi, Meryem'i bulamayınca aramaya basladılar. Onun mahallesine gittiler. Onunla karsilastiklarında kucagında bir çocuk bulundugunu gördüler. Ve ona: «Ey Meryem, dogrusu sen çok kötü birsey yaptın.» dediler. Ona böyle demis olmalannda ihtilaf vardır. Çünkü bu, basi ile sonu çelisen bir sözdür. Kur'ân ayetlerinin ifadesine göre Meryem, onu kendisi tasiyarak kavmine getirmistir. Yoksa kavmi gidip de onu çocuğuyla kendi mahallinde bulmus degildirler. Ibn Abbas'm dedigine göre bu olay, Meryem'in lohusaliktan temizlenmesinden sonra, yani dogumundan kirk gün sonra olmustur. Onu çocuğuyla gördüklerinde: «Ey Meryem, dogrusu sen çok kötü bir is yaptın!» dediler. Sonra: Ey Harun'un kız kardesi! Baban kötü bir adam degildi... dediler.

Rivayete göre Meryem'i kendi zamanlarındaki bir abid adama benzetmislerdi. Adi Harun olan bu adam ibadette Meryem'in fevkinde idi. Said b. Cübeyr böyle demistir. Ayet-i kerîmedeki Harun ile, Musa peygamberin kardesi Harun'un kastedilmis oldugunu söyleyenler de vardır. Ibadet hususunda Meryem'i ona benzetmislerdi. Meryem'in, neseb-ce de, Musa ile Harun'un kız kardesi oldugunu söyleyen Muhammed b. KaT^ el-Kurazî hata etmistir. Çünkü Meryem ile Musa ve Harun arasinda çok uzun asirlar vardır ki, bu herkesçe bilinen bir husustur. Azicik bilgisi olan kimseler bunu bilirler. Tevrat'ta ismi geçen Musa ile Harun'un kız kardesleri Meryem, Cenâb-i Allah'in Musa ile kavmini kurtarip Firavun ile adamlarini denizde bogdugu gün def çalarak senlik yapmistir. Bu ifadeler, belki Muhammed b. Ka'b el-Kurazî'yi yaniltmistir. Tevrat'ta sözü edilen Musa ile Harun'un kız kardesleri Meryem'in, Isa'nin anasi Meryem oldugunu zannetmistir ki bu da son derece yanlistir. Sahih hadise aykiridir. Kur'ân nassi da bunu çürütmektedir. Nitekim biz bu hususu, Ibn Kesîr tefsirinde uzun uzadiya anlatmisizdir. Övgü ve minnet Allah'adir.

Sahih hadiste anlatildigina göre Meryem'in, Harun adındaki bir erkek kardesi varmis. Fakat Isa'yi dogurma kissasinda ve Meryem'in anasi tarafından Mescid-i Aksa'ya vakfedilme kissasinda Meryem'in erkek kardesi

olmadigini bildiren ifadeler mevcuttur. Dogrusunu Allah bilir. Imam Ahmed b. Hanbel, Mugîre b. Su'be'nin söyle dedigini rivayet etmistir: Rasûlullah (s.a.v.) beni Necran'a gönderdi. Oradaki halk bana: Meryem hakkında, "Ey Harun'un kız kardesi!" diyen ayet-i kerimeyi okuyorsunuz. Bu hususta senin görüsün nedir? Halbuki Musa ile Isa arasinda su kadar uzun zaman geçmiştir!

Ben onların bu sorulari karsisinda cevap veremedigim için gidip Rasûlullah'a durumu anlattim. Bana söyle dedi: «Necranlılara desey-din ki onlar, kendilerinden önceki peygamberlerin ve salihlerin adlariyla adlandırılmaktadırlar.»

Müslim, Neseî ve Tirmizî'nin de böyle bir rivayetleri vardır. Tirmizî, bunun sahih ve garip bir hadis oldugunu söylemiştir.

Katade ve diğerlerinin anlattiklarına göre onlar, Harun adini çok kullanmaktaymişler. Öyleki onların bazı cenazelerinde hazır bulunan birçok insanlar arasında, Harun adini alanların 40.000 civarında oldugu söylenir. Dogrusunu Allah bilir.

Kavmi, Meryem'e: "Ey Harun'un kız kardesi!..." dediler. Hadisin de delâlet ettigi gibi Meryem'in Harun adinda, dindarlık, salah ve iyiligiyle şöhet bulmuş aynı nesebten bir kardesi vardı. Bu nedenle kavmi, Meryem'e söyle dediler: "Baban kötü bir adam değildi. Anan da fahise değildi." Yani bu karakter ve seciye sahip olan bu aileden biri sayilamazsin! Ne kardesin, ne anan, ne de baban böylesine kötü değillerdi?

Böyle diyerek Meryem'i, büyük bir ahlaksizlik ve fuhusla itham ettiler. Ibn Cerir'in Tarih'inde anlattigina göre onlar, Meryem'in Zekeriy-ya ile iliskisi oldugunu iddia ettiler ve Zekeriy-ya'yi Öldürmek istediler. Zekeriy-ya da onlardan kaçip gitti. Pesine düstüler. Kaçmakta iken bir ağaç yarilarak Zekeriy-ya onun içine girdi. Ağaç da kapaniverdi. Fakat disarida kalan eteginin ucunu iblis yakalayiyordu. Böylece onun, o ağacın içine girmiş oldugunu kavmine gösterdi. Önceki sayfalarda da anlattigimiz gibi kavmi, testere getirerek, Zekeriy-ya'mn içinde bulunduğu ağaci bastan asagiya yardılar. Bazı münafiklarsa, Meryem'in, dayisi oğlu Yusuf b. Yakub en-Neccar ile iliskisi oldugunu iddia ettiler.[33]

Durum zorlasmca, çare kalmayınca, söyleyecek söz bulunmayınca; onur ve üstünlük sahibi Cenâb-i Allah'a tevekkül etmek, yegane çare oldu, O'na dayanip bel baglamaktan baska çıkar yol kalmadi. «Bunun üzerine (Meryem) ona (Isa'ya) isaret etti.» Yani kavmine: «Isa ile konusun, cevabinizi o verecektir. Istediginiz hususlari o anlatacak ve açıklayacaktır» dedi. Böyle deyince, onlardan zorba ve bahtsiz olan kimseler: «Besikteki bir çocuk ile nasıl konusuruz?» dediler. Yani cevap vermesi için bizi, akli ermeyen küçücük bir çocuğa nasıl havale edersin? Halbuki o, besiginde süt

emmekte olup, kaymakla köpüğü birbirinden ayırdedemeyecek derecede küçüktür. Böyle yapmakla sen bizi alaya almakta, bizi tahkir etmekte ve bizi küçümsemektesin. Çünkü sen, bize cevap vermiyor; bilakis bizi su besikteki küçücük çocuğa havale ediyorsun? İşte tam bu esnada İsa, onlara su karşılığı verdi:

«Ben Allah'ın kuluyum, dedi, (O) bana kitap verdi. Beni peygamber yaptı. Beni bulduğum her yerde insanlara yararlı kıldı. Şag olduğum sürece bana namaz kilmayı, zekat vermeyi emretti .(Beni), anneme iyilik eder (kıldı), beni bas kaldıran bir zorba yapmadı. Doğduğum günde, öleceğim günde ve diri olarak kaldırılacağım günde (Allah'tan) bana esenlik verilmistir.» (Meryem, 30-33.)

Meryem oğlu İsa'nın agzından çıkan ilk sözler, işte bunlardı. Söze başlarken: «Ben Allah'ın kuluyum.» demisti. Rabbine kul olduğunu itiraf etmiş idi. Rabbinin Allah olduğunu söyleyerek, onun yüce zatını, zalimlerin umumij'etle kendisinin Allah'ın oğlu olduğunu söylemelerinden tenzih etmişti. Bilakis kendisinin Allah'ın kulu, elçisi ve cariyesinin oğlu olduğunu ifade etmiş, sonra da anasını, cahillerin kendisine isnad ettiği kötülük ve fuhustan ibra etmişti. Kendisi sebebi ile anasına isnad ettikleri fahislikle anasının uzaktan yakından ilgisi olmadığını söylemişti. «(Rabbim) bana kita"p verdi ve beni peygamber kıldı.» Cenâb-i Allah, peygamberliği, kendilerinin zannettikleri kimselere vermez. Allah onlara lanet etsin ve onları rezil rüsvay kilsin. Nitekim Cenâb-i Allah buyurdu ki:

«Küfürlerinden ve Meryem'e büyük bir iftira atmalarından.» (en-Nisâ).O zamandaki Yahudilerden bir grup söyle demislerdi: «Meryem, hayiz zamanında yaptığı bir zinadan ötürü İsa'ya gebe kaldı.» Allah onlara lanet etsin. Rabbi Meryem'i bu iftiradan ibra etti ve onun doğru sözlü bir kadın olduğunu bildirdi. Oglunu da kitap sahibi bir peygamber kıldı. Öyle bir peygamber ki, Ulul-azm denilen bes büyük peygamberden biri oldu. Bu sebeble de dedi ki: «Beni bulduğum her yerde insanlara yararlı kıldı.» Zira İsa peygamber, insanlar! ortaksız ve tek olan Allah'a kulluğa davet ediyor; Rabbinin noksanlıklardan ve ayıplardan tenzih ediyordu. O'nun, es ve çocuk sahibi olmadığını ilan ediyordu. O'nun yüce ve mukaddes bir zat olduğunu açıklıyordu. Bulunduğu her yerde bunu haykırıyordu. «Şag olduğum müddetçe bana namaz kilmayı, zekat vermeyi emretti.» Yüce, güçlü ve övgüye layık olan zatin hakkını verme hususunda kulun görevi, namaz kılmak ve muhtaç olan kullara zekat vererek iyilikte bulunmaktır. Namaz kılmak, nefisleri kötü huylardan arındırmayı, büyük servetleri de muhtaçlara bağışlar yaparak temizlemeyi kapsamaktadır. Misafir ağırlamayı, zevcelere nafakalarını vermeyi, köle ve cariyelerle akrabaya masraflarını vermeyi içermektedir. Aynı zamanda diğer taat ve kurbet

çesitlerini de ihtiva etmektedir.

Sonra İsa şöyle diyerek sözlerini sürdürdü: «(Beni), anneme iyilik eder (kildi), beni baskaldıran bir zorba yapmadı.»

Babası olmadığı, sadece anası olduğu için analık ve babalık hakları yalnızca Meryem'de toplanmıştır. Bu sebeple Cenâb-i Allah, İsa'yı anasına iyilik eden bir kul eyledi. Yaratıkları yaratan, kötülüklerden arındıran ve her nefse de hidayet yolunu veren Allah, noksanlıklardan münezzehtir.

«Beni bas kaldıran bir zorba da yapmadı.» Yani ben kaba ve kati bir insan değilim. Allah'ın emir ve taatine aykırı ne bir söz, ne de bir davranış benden çıkmaz.

«Dogdugum günde, öleceğim günde ve diri olarak kaldırılacağım günde (Allah'tan) bana esenlik verilmiştir.»

Doğum, ölüm ve yeniden dirilme günlerine dair gerekli açıklamalar, Zekeriyya oğlu Yahya (a.s.)'nin kıssasında verilmisti.

Cenâb-i Allah, İsa'nın kıssasını açık seçik bir şekilde izah edip beyan buyurduktan sonra şöyle demistir:

«İste Meryem oğlu İsa. Süphe edip ayrılığa düştükleri şey, "gerçek söz" olarak budur. Çocuk edinmek, Allah'a yakışmaz. O, (böyle şeylerden) yücedir. Bir işi yapmak istedi mi ona sadece «ol» der, (o da) olur.»

(Meiyem, 34-35.)

Nitekim Cenâb-i Allah, İsa'nın kıssasını ve basından geçenleri Âl-i İmrân sûresinde anlattıktan sonra şöyle buyurmaktadır:

«İste bu sana okudugumuz (olaylar), ayetlerden ve hikmetli zikir (Kur'an) dandır. Allah yanında İsa'nın durumu, Adem'in durumu gibidir: Onu topraktan yarattı, sonra ona «ol» dedi, artık olur.. (Bu), Rabbin-den gelen gerçektir. Öyle ise kuskulananlardan olma. Kim sana gelen ilimden sonra seninle tartismaya kalkarsa, de ki: «Gelin, ogullarimizi ve ogullarinizi, kadinlarimizi ve kadinlarinizi, kendimizi ve kendinizi çağıralım, sonra gönülden lanetle dua edelim de, yalancılardan üstüne Allah'ın lanetini dileyelim!»

«İste (İsa hakkındaki) gerçek kisse (öykü) budur. Allah'tan başka tanrı yoktur. Allah, elbette Aziz (mutlak galip) ve hikmet sahibidir. Eger dönerlerse, muhakkak ki Allah, bozguncuları bilir.» (Âl-i İmrân, 62-63.) Necran heyeti, almış süvari olarak Peygamber Efendimiz'in yanına geldiler. Bu almış kisinin idaresini on dört kişi üstlenmişti. Ancak her hususta karar sahibi üç kişi idi ki, bunlar onların esrafı ve efendileri idi. Bunlar: Akib, Seyyid ve Alkarna oğlu Ebu Harise idi. Mesih (İsa) peygamberin durumu üzerinde tartışıyordu. Bununla ilgili açıklamaları Cenâb-i Allah Âl-i İmrân

sûresinin bas taraflarında inzal buyurmıştır. İsa peygamberin durumunu, yaratılışının evveliyatını ve kendisinden önce de anasının yaratılışını beyan buyurmıştır. Necranlı hey'etin kendi davetine icabet etmemeleri halinde Rasûlüne, onlarla lanetlesmesini emretmisti. Necranlılar onun iki gözünü ve iki kulaklarını görünce tartismaktan vazgeçmiş, lanetlesmeye yanasmamışlardı. Barış ve sulhe meyletmislerdi. Sözcüleri olan Akib Abdul Mesih söyle demisti: Ey Hristiyanlar topluluğu! Muhammed'in kitap sahibi bir peygamber olduğunu elbetteki bilmişsinizdir. Peygamberiniz İsa hakkında size ayrıntılı bilgi getirmiştir ve yine bunu kesinlikle bilmektesiniz ki hiçbir peygamber, bir kavimle lanetlessin de sonra o kavmin büyükleri hayatta kalsın, küçükleri de yetişip büyüsün; bu mümkün değildir. Peygamberle lanetlesen bir kavmin kökü kazılır. Eğer onunla lanetlesmekten vazgeçer ve tartismaya girmezseniz, dininizde kalabilir ve bu yasantınızı sürdürebilirsiniz. Gelin, bu adamla (Rasûlullah ile) musalaha yapın ve memleketinize geri dönün...

Rasûlullah (s.a.v.) Efendimiz'e gelerek ondan, kendilerine cizye tarhetmesini ve kendileriyle birlikte güvenilir bir insani göndermesini talep ettiler, Rasûlullah da Ebu Ubeyde b. Cerrah'i onlarla gönderdi. Biz bu hususu ayrıntılı olarak Âl-i İmrân sûresinin tefsirinde açıklamışızdır.

Cenâb-ı Allah, İsa peygamberin durumunu açıkladığında Rasûlullah (s.a.v.) Efendimiz'e söyle buyurmıştı: «İste Meryem oğlu İsa. Süphe edip ayrılığa düştükleri şey, "gerçek söz" olarak budur.» Yani İsa, Allah'ın kulu olan bir kadından doğmuş bir kuldur. «Çocuk edinmek Allah'a yakışmaz o, (böyle şeylerden) yücedir. Bir işi yapmak istedimi ona sadece «ol» der, (o da) olur.» Yani hiçbir şey onu aciz bırakamaz ve hiçbir şey ona ağır gelmez. Bilakis o, dilediği işi yapmaya muktedir bir zattır. "Onun işi, bir şeyi(n olmasını) istedi mi ona, sadece «ol» demektir, hemen olur." (Câsm, 82.)

«Süphesiz, Allah benim de Rabbim, sizin de Rabbinizdir. O'na kulluk edin. İste doğru yol budur.» (Meryem, 36.)

Evet, İsa besikte iken onlarla yaptığı konuşmasını, bu cümlelerle sona erdirdi. Cenâb-ı Allah'ın hem kendisinin Rabbi, hem de onların Rabbi hem de tanrılarının Rabbi olduğunu onlara bildirdi ve bunun doğrudan doğruya olduğunu açıkladı.

Cenâb-ı Allah buyurdu ki: «Kendi aralarından hizipler (çeşitli görüşteki insan toplulukları) ayrılığa düştüler. Artık büyük bir günü görmekten ötürü vay kafirlerin hali!» (Meryem, 37.)

Yani o zamanın insanları ile onlardan sonra gelen nesiller, bu hususta kendi aralarında görüş ayrılığına düştüler. Yahudilerden bazıları, Hz. İsa'nın (hasa) veled-i zina olduğunu söylediler. Küfür ve inatları sürdürdüler.

Kafirlikte onlara mukabelede bulunan diger bir grup da Isa'nin, Allah oldugunu söylediler. Bir baska grup ise Allah'in oglu oldugunu söylediler. Mü'minlerse onun Allah'in kulu, elçisi ve cariyesinin oglu oldugunu söylediler. Onun Meryem'e Allah tarafından birakilan bir kelime ve Allah'tan bir ruh oldugunu ifade ettiler. Felaketten kurtulan, sevaba eren, Allah tarafından destek ve yardım gören Fir-ka-i Naciye bunlardir. Bu hususlarda bu Firka-i Naciye'ye aykiri sözler sarfedenlerse; kafirlerin, fasikların, cahillerin ta kendileridirler. Yüce, hikmetli ve bilgili olan Zat, onlari su ifadelerle tehdit etmistir: «Büyük bir günü görmekten kafirlerin vay haline!»

Buhari, Ubade b. Samit'ten rivayet ederek Peygamber (s.a.v.) Efen-diniiz'in söyle buyurdugunu söylemistir:

«Allah'tan baska tanrı olmadigina, onun bir ve ortaksiz olduguna, Muhammed'in de onun kulu ve elçisi olduguna; Isa'nin da Allah'in kulu, elçisi ve Meryem'e biraktigi bir kelimesi, Allah'tan bir ruh olduguna, Cennet'in hak, atesin hak olduguna taniklik eden kimseyi Cenâb-i Allah, - isledigi amel ne olursa olsun - Cennet'e koyar.»[34]

Velidin, Cünade'den yaptigi rivayette ise yukaridaki hadise su ilave yapilmistir: «Cennet'in sekiz kapisindan hangisinden dilerse oradan Cennet'e koyar.» [35]

Cenâb-i Allah'in Çocuk Edinmekten Münezzeh Olusu

Cenâb-i Allah buyurdu ki:

«"Rahman çocuk edindi." dediler. Andolsun ki, "Siz pek kötü bir cürette bulundunuz (yalan ve kötü bir söz söylediniz)! Neredeyse o (sözün dehseti) nden gökler çatlayacak, yer yarilacak ve daglar yikilip dagilacaktır! Rahman için çocuk iddia ettiklerinden ötürü. Rahman'm çocuk edinmesi yakismaz. Göklerde ve yerde bulunan herkes Rahman'a kul olarak gelecektir. Onlari hepsini kusatmis ve onlari saymistir. (O'nun bilgisi disina asla çikamazlar.) Onlari hepsi, kiyamet günü O'na tek basma gelecektir.» (Meryem, 88-95.)

Cenâb-i Allah kendisinin yüce oldugunu, çocuga ihtiyaci olmadigini, her şeyin kendisinin mülkü oldugunu, kendisinin onlari yaratmis oldugunu, her şeyin kendisine muhtaç oldugunu, huzurunda boyun büküp teslim oldugunu, göklerin ve yerin sakinlerinin kendisinin kullari oldugunu, kendisinin onlari Rabbleri oldugunu, kendisinden baska tanrı bulunmadigim ve kendisinden baska Rab mevcut olmadigini beyan buyurduktan sonra söyle dedi:

«(Tuttular) cinleri Allah'a ortak yaptilar. Halbuki onlari O yaratmistir. Bilmeden O'na ogullar ve kizlar icat ettiler. Hasa O, onlari ileri sürdüğü niteliklerden münezzehtir, (O) gökleri ve yeri yoktan var edendir. O'nun

nasil çocuğu olabilir ki? Kendisinin bir esi yoktur, her şeyi O yaratmıştır ve O herşeyi bilendir. Rabbiniz Allah, iste budur. O'ndan baska tanrı yoktur. (O), herşeyin yaratıcısıdır. O'na kulluk edin. O her-seye vekildir. Gözler O'nu görmez. O gözleri görür; O latif (gözle görülmez veya lütuf sahibi), herşeyi haber alandır.» (ci-En'âm, 100-103.)

Cenâb-i Allah, kendisinin herşeyin yaratıcısı olduğunu beyan buyuruyor. O'nun çocuğu nasıl olur?! Oysa çocuk, ancak bir biri ile mütenasip iki şey, yani iki es arasından doğar. Cenâb-i Allah'ın esi, benzeri ve dengi yoktur. Çocuğu da olmaz. Nitekim yüce Zat söyle buyurmıştır: «De ki: O Allah birdir. Allah Samed'dir (her şey varlığını ve bekasını O'na boçludur. Her şey O'na muhtaçtır. O, hiçbir şeye muhtaç değildir.) Kendisi doğurmamıştır ve (baskası tarafından) doğurulmamıştır. Hiçbir şey O'nun dengi olmamıştır.» (el-Ihtâs süresi, 1-4).

Cenâb-i Allah, kendisinin essiz, zat ve sifati ile fiilleri bakımından benzersiz ve tek olduğunu açıklıyor. Kendisinin ilmen, hikmeten ve rah-meten eksiksiz olduğunu, yani Samed olduğunu beyan ediyor. Bütün sıfatlarının noksansız olduğunu açıklıyor. «Dogurmamıştır» Yani çocuğu olmamıştır. «Ve (baskası tarafından) doğurulmamıştır.» Yani kendisinden önceki bir varlıktan doğmuş değildir. «Ve hiçbir şey, O'nun dengi olmamıştır.» Ne O'na yakın, ne O'na esit, ne de Ondan üstün hiç bir nazîri yoktur. Böyle olunca da O'nun çocuğunun olması da mümkün değildir. Zira çocuk, ancak birbirine denk ya da birbirine yakın iki şey arasından doğar. Cenâb-i Allah'ın ise bu duruma düşmesi mümkün değildir. O yüce ve münezzehtir. Mübarek ve kutsal zati söyle buyurmıştır:

«Ey Kitap ehli, dininizde taskinlik etmeyin ve Allah hakkında gerçek olmayan sözleri söylemeyin! Meryem oğlu İsa Mesih, sadece Allah'ın elçisi, O'nun Meryem'e attığı kelimesi ve O'ndan bir ruhtur. Allah'a ve elçilerine inanin, (Allah) "Üçtür" demeyin. Kendi yararınıza olarak buna son verin. Çünkü Allah, yalnız bir tek tanrıdır. Hasa O, çocuk sahibi olmaktan yücedir. (Münezzehtir). Göklerde ve yerde olanların hepsi O'nundur. Vekil olarak Allah yeter.

Ne Mesih, Allah'a kul olmaktan çekinir, ne de (Allah'a) yaklastırılmış melekler. Kim O'na kulluktan çekinir ve büyüklük taslarsa bilsin ki O, onların hepsini kendi huzuruna toplayacaktır. İnanip iyi işler yapanların mükafatlarını eksiksiz ödeyecek ve lütfundan onlara daha fazlasını da verecektir. (Kulluktan) çekinip büyüklük taslayanlara da aci bir şekilde azap edecek ve onlar kendilerine Allah'tan baska ne bir dost, ne de bir yardımcı bulamayacaklardır.» (en-Nisâ, 171-173.)

Cenâb-i Allah, Ehl-i Kitap ile benzerlerini dinde asirliğe saplanmaktan men ediyor. Haddi asmaktan onları engelliyor. Hristiyanlar -Allah

kendilerine lanet etsin - asiriliga kaçarak Isa hakkında haddi astilar. Oysa Isa'nin, Allah'in kulu ve elçisi olduğuna, Allah'in iffetli cariyesi Meryem'in oğlu olduğuna inanmaları gerekirdi. Meryem ki kendi irzini korumustu. Allah, melek Cebrail'i ona gönderdi, Cebrail de

Allah'in emrinden bir ruhu ona üfleyince Meryem, oğlu Isa'ya hamile kaldı. Melekten ona ulasan şey, serf ve üstünlük bakımından Allah'a ait olan bir ruhtu. O da Allah'in yaratıklarından bir yaratıktı. Nasıl ki bir evi sereflendirmek için 'Allah'in evi' veya bir deveye üstün vasıf kazandırmak için 'Allah'in devesi' veya bir kula yücelik niteliğim kazandırmak için 'Allah'in kulu' diyorsak, aynı şekilde o ruha da üstünlük ve serf kazandırmak için 'Allah'in ruhu' denilmiştir. Isa'ya da Allah'in ruhu manasında Rûhullah denilmiştir. Çünkü o, babasız bir çocuk olarak dünyaya gelmiştir. Allah'in bir kelimesi olup o kelime sebebiyle dünyaya gelmiştir. Nitekim Cenâb-i Allah buyurmuş ki:

«Allah yanında Isa'nın durumu, Adem'in durumu gibidir: Onu topraktan yarattı, sonra ona "ol" dedi, artık olur.» (Âl-i İmrân, 59.) Bir başka ayet-i kerimede ise şöyle buyurulmuştur: «"Allah, çocuk edildi." dediler. Hasa, O, yücedir. Göklerde ve yerde olanların hepsi O'nundur. Hepsi O'na boyun egmiştir. (O), göklerin ve yerin yaratıcısıdır. Birseyi yaratmak istedimi, ona sadece «ol» der, o da hemen olur.» (ci-lîakara,ii6-n7.)

Bir diğer ayet-i kerimede ise şöyle buyurulmuştur: «Yahudiler: "Uzeyr, Allah'in oğludur" dediler. Hristiyanlar da: "Mesih Allah'in oğludur" dediler. Bu, onların ağızlarıyla geveledikleri sözleridir. (Sözlerini), önceden inkar etmiş (olan müsrıkların sözlerine benzetiyorlar. Allah onları kahretsin. Nasıl da (haktan bâtila) çevriliyorlar?!» (el-Tevbe, 30.)

Yüce Allah, Yahudilerle Hrisuyanlardan - Allah'in laneti üzerlerine olsun - her bir grubun, Allah'a karşı haddi asıp asılsız sözler söylediklerini ve Allah'in çocuğu olduğunu söylediklerini haber veriyor. Cenâb-i Allah onların iddia ettikleri asılsız şeylerden yüce ve münezzehtir.

Yüce Allah, onların ortaya attıkları uydurma söz ve iddialarının dayanaksız olduğunu, kendilerinden Önceki sapıkların sözlerine benzer şeylerden başka bir şey olmadığım haber veriyor.

Felsefeciler - Allah'in laneti üzerlerine olsun- aldı evvelin Vacibü'l-vücut'dan sadır olduğunu iddia ettiler. Ve onlar Vacibü'l-Vücut'u "Birinci Mebde" ya da "İlletlerin İlleti" diye ifade etmişlerdir. Onlara göre akli evveliden ikinci akıl, nefis ve felek meydana gelmiştir. İkinci akıldan da aynı şeyler meydana gelmiştir. Bu böyle devam edip akıllar ona; nefisler dokuza, felekler de dokuza varmıştır. Bunlar, onların anlatmış oldukları fasit itibarlar ve hiçbir değer ifade etmeyen tercihlerdir. Başka bir yerde onların cahilliklerini ve akıllarının kitliğim uzun uzadıya

anlatacağız.

Aynı şekilde bazı Arap müsrıkları de cahilliklerinden ötürü meleklerin, Allah'ın kızları olduklarını ve Allah'ın da cinlerin sereflileriyle evlenerek, kendisinden meleklerin doğmuş olduğunu iddia ettiler. Cenâb-i Allah, onların kendisine kostukları ortaklardan ve nisbet ettikleri şeylerden yüce ve münezzehtir. Nitekim o yüce Zat buyurmuş ki:

«Rahman'ın kulları olan melekleri dişi saydılar. Onların yaratılışlarına mi şahit oldular ki (böyle hüküm veriyorlar?) Sahitlikleri yazılacak ve (bundan) sorulacaklardır.» (ez-Zuhruf, 19.)

Baska bir yerdeyse Cenâb-i Allah şöyle buyurmuştur: «(Ya Muhammed), şimdi sor onlara: Rabbin kızları, onlara da oğlanlar mı? Yoksa biz melekleri, onların gözleri önünde dişi mi yarattık (ki meleklerin dişi olduğunu söylüyorlar)? İyi bilin, onlar iftiralari yüzünden diyorlar ki: "Allah doğurdu." Onlar, elbette yalancılardır. (Allah), kızları seçip oğlanlara tercih mi etmiş? Size ne oldu, nasıl hüküm veriyorsunuz? Hiç mi düşünmüyorsunuz? Yoksa sizin, (meleklerin, Allah'ın kızları oldukları hakkında) açık bir deliliniz mi var? Eğer doğru iseniz kitabınızı getirin, onunla (Allah ile) cinler arasında bir neseb (soy birliği) uydurdular. Halbuki cinler de onların (yakalanıp) getirileceklerini bilmistir. Hasa! Allah, onların taktikleri sıfatlardan (münezzehtir), yücedir. Fakat Allah'ın temiz kulları hariç (onlar azaba sokulmayacaklardır).» (es-Sâffât, 149-160.)

Diğer bazı ayetlerde de Cenâb-i Allah şöyle buyurmuştur: «"Rahman çocuk edildi." dediler. O, (böyle şeylerden) yücedir. Hayır, onlar (melekler), ikram edilmiş kullardır. Ondan önce söz söylemezler ve onlar, O'nun emriyle hareket ederler. (Allah), onların önlerinde ve arkalarında ne varsa (ne yapmış, ne etmişlerse) bilir. (Allah'ın razı olduğundan baskasına sefaat edemezler ve onlar, O'nun korkusundan titrerler. Onlardan her kim: "Ben, ondan baska bir tanrım!" derse onu, Cehennemle cezalandırırız. Biz zalimleri böyle cezalandırırız.» (ei-Enbiyâ, 26-29.) Cenâb-i Allah, Mekke'de nazil olan Kehf sûresinin baş kısmında şöyle buyurmaktadır: «O Allah'a hamdolsun ki, kuluna kitabı indirdi ve ona hiçbir eğrilik koymadı, (onu) dosdoğru olarak (indirdi) ki katından (gelecek) şiddetli azaba karşı (insanları) uyarsın ve iyi işler yapan mü'minlere kendileri için güzel mükafat bulunduğunu (Cennet'e gideceklerini) müjdelesin. (Onlar) orada sürekli kalacaklardır. Ve: "Allah çocuk edildi." diyenleri de uyarsın. Bu hususta ne kendilerinin ne de atalarının hiçbir bilgisi yoktur. Ağizlerinden ne büyük söz çıkıyor! Onlar, yalandan baska bir şey söylemiyorlar.» (ei-Kehf, 1-5.)

Baska bir yerde de Cenâb-i Allah şu açıklamalarda bulunuyor: «"Allah, çocuk edildi." dediler. Hasa, Allah bundan uzaktır, o zengindir, (hiç birseye

muhtaç degildir). Göklerde ve yerde ne varsa hepsi Onundur. Bu hususta hiç bir deliliniz yok. Allah hakkında bilmediginiz şeyi mi söylüyorsunuz? De ki: "Allah hakkında yalan uyduranlar, iflah olmazlar!" Dünyada biraz geçinir, sonra bize dönerler. Sonra da biz, inkarlarından dolayı onlara siddetli azabi tattırırız.» (Yûnus, 68-70.)

Bu Mekkî ayet-i kerimeler, küfür firkalarına, felsefecilere, Arap müsriklerine, Yahudilere ve Hristiyanlara reddiyeyi kapsamaktadır. Bunlar bilgisizce iddialarda bulunarak Cenâb-i Allah'ın çocuk sahibi olduğunu söylediler. Allah, bu gibi şeylerden münezzehtir. Haddi asan zalimlerin söylediklerinden de çok üstün ve yücedir.

Bu gibi iddiaları ortaya atanların en meshurları, Hristiyanlar oldukları için Kur'ân-i Kerim'de çokça zikredildiler ki, görüşleri ve iddiaları reddedilsin; çeliskide oldukları, bilgilerinin az olduğu ve cahilliklerinin de çok olduğu da açıklanmış olsun. Küfürlerine dair sözleri çok çeşitli olmuştur. Çünkü bâtilin dallan çoktur. ihtilaf ve çeliskinin kolları fazladır.

Hakka ve gerçeğe gelince bunda asla ihtilaf ve çeliski olmaz. Yüce Allah buyurmuş ki: «Eger (Kur'ân) Allah'tan baskası tarafından (indirilmiş) olsaydı, onda birbirini tutmaz çok şeyler bulurlardı.» (en-Nisâ, 82.)

Bu ayet-i kerime, hakkın bir olduğuna ve hakta asla ihtilaf bulunmadığına, bilakis ittifak bulunduğuna; bâtilmsa muhtelif ve istikrarsız olduğuna delâlet etmektedir. Hristiyanların sapıklanndan ve cahillerinden bir grup, İsa'nın Allah olduğunu iddia etmişlerdir. Bir başka grup ise onun Allah'ın oğlu olduğunu iddia etmişlerdir. Allah, bu gibi şeylerden yüce ve münezzehtir. Diğer bir grupsa Allah'ın üçün üçüncüsü olduğunu söylemişlerdir. Allah, bu gibi iddialardan üstün ve beridir.

Cenâb-i Allah, bu iddiaların asılsız olduklarını su ayet-i kerimelerde açıklıyor: «"Allah, Meryem oğlu Mesih'tir." diyenler küfre gitmişlerdir. De ki: "Öyle ise Allah, Meryem oğlu Mesih'i, annesini ve yeryüzünde olanların hepsini yoketmek istese, Allah'a karsi kimin elinde birsey var?" Göklerde, yerde ve ikisinin arasında bulunan hersey Onundur. O, diledigini yaratır, Allah, herseyi yapabilendir.» (el-Mâide, n.)

Noksanlıklardan münezzehtir olan yüce Allah, onların kafirliklerini ve cahilliklerini haber veriyor. Kendisinin herseyi yapmaya muktedir olan yaratıcı olduğunu, her şeyin Rabbi, hakimi ve ilahi olduğunu beyan buyuruyor. Sürenin sonlarında ise şöyle buyuruyor:

«Andolsun, "Allah, ancak Meryem oğlu Mesih'tir." diyenler elbette kafir olmuşlardır. Halbuki Mesih demisti ki: "Ey İsrailogullar, benim Rabbim ve sizin Rabbiniz olan Allah'a kulluk edin. Zira kim Allah'a ortak koşarsa

muhakkak ki, Allah ona Cennet'i haram etmistir ve onun varacagi yer atestir; zalimlerin yardimcilar yoktur!"

"Allah, üçün üçüncüsüdür." diyenler elbette kafir olmuslardır. Oysa yalnız bir Tann vardır, baska tann yoktur. Bu dediklerinden vazgeçmezlerse elbette onlardan inkar edenlere aci bir azap dokunacaktır. Hâlâ Allah'a tevbe edip O'ndan af dilemiyorlar mi? Allah bagislayan, esirgeyendir. Meryem oğlu Mesih, bir elçiden baska birsey degildir. Ondan önce de elçiler gelip geçmiştir. Annesi de dosdogrudur. Ikisi de (öteki insanlar gibi) yemek yerlerdi. (Yasamak için yemege muhtaç olan nasıl tanrı olabilir?) Bak, onlara nasıl ayetleri açıklıyoruz, sonra bak nasıl (haktan) çevriliyorlar?!" (ci-Mâide,72-76.)

Yüce Allah, onların seran ve kaderen kafirliklerine hükmetti. Bu küfrün onlardan kaynaklandığını haber verdi. Oysa kendilerine gönderilen elçi, Meryem oğlu İsa idi. Cenâb-i Allah onun, küçük yasta beslenip büyütülen, ana rahminde şekillendirilen, insanları ortaksiz ve tek olan Allah'a kulluga davet eden bir kul olduğunu açıkladı. Bu elçi, onları davet ettiği hususlara muhalefet etmeleri halinde, Cehennem atesiyle tehdit etti. Onların ahiret yurdunda kurtulusa eremeyip hakir ve zelil olacaklarını, rezil rüsvay bir hale düşeceklerini bildirdi. Bu sebeble Cenâb-i Allah buyurdu ki: "Dogrusu kim Allah'a ortak kosarsa, Allah ona Cennet'i haram etmistir ve onun varacagi yer atestir; zalimlerin yardimcileri yoktur!"

Sonra da söyle buyurmıştır: «"Allah, üçün üçüncüsüdür." diyenler, elbette kafir olmuslardır. Oysa yalnız bir Tanrı vardır. Baska tanrı yoktur."

İbn Cerir ile diğerleri dediler ki: Bununla kasdedilen husus, Hristiyanların üçlü teslis akidesidir. Bu akidenin unsurlarından biri baba, ikincisi oğul, üçüncüsü de babadan ogula fiskiran kelimedir. Ancak Hristiyanların meliki, Yakubî ve Nasturî mezhepleri bu hususta ihtilaf etmişlerdir. Allah'ın laneti üzerlerine olsun. Bu ihtilaflarının keyfiyetini ileride açıklayacağız. Onların, kral Kostantin zamanındaki konsüllerinden de bahsedeceğiz. Konsülleri, Hz. İsa'dan 300 sene sonra, Hz. Mu-hammed'in peygamberlik görevini alniasmdanda 300 sene önce toplanmıştı. Bu sebebledir ki Cenâb-i Allah söyle buyurmıştır: «Oysa yalnız bir Tanrı vardır. Baska tanrı yoktur.» Yani Allah'tan baska tanrı yoktur. O birdir, ortagi yoktur. Esi, benzeri, çocuğu ve dengi yoktur.

Sonra Cenâb-i Allah onları, bu gerçeğe muhalefet etmeleri ve hakkı kabul etmemeleri halinde tehdit ederek söyle buyurmıştır. «Bu dediklerinden vazgeçmezlerse elbette onlardan inkar edenlere aci bir azap dokunacaktır.»

Sonra Cenâb-i Allah, kendi rahmet ve lütfü ile onları tevbe edip magfiredilegin de. bulunmaya davet etmiştir. Cehennem atesini gerektiren bu büyük günahdan vazgeçmeye onları çağırmış ve söyle buyurmıştır: «Hâlâ

Allah'a tevbe edip ondan af dilemiyorlar mi? Allah bagislayan, esirgeyendir.»

Bundan sonra Cenâb-i Allah, Hz. Isa'nin ve annesinin durumunu açıklıyor; Isa'nin kul ve elçi olduğunu, annesinin de dosdogru bir kadın olduğunu beyan buyuruyor. Yani günahkar ve kötü bir kadın olmadığını söylüyor. Zira Yahudiler, ona kötülük isnad ediyorlardı. Allah'in laneti, onların üzerlerine olsun. Bu ayet-i kerimede, bazı âlimlerimizin iddialarının aksine, Meryem'in peygamber olmadigina bir delil vardır. «İkisi de (İsa ile anası, Öteki insanlar gibi) yemek yerlerdi.» Bu ifadelerle, yedikleri yemegin onların makatlarından pislik olarak bilahare çıktığı, üstü kapalı ifadelerle dile getirilmektedir. Nitekim diğer insanlar da yedikleri yemeMeri bilahare pislik halinde makatlarından dışarı atarlar. Bu durumda olan kimse nasıl tanrı olabilir? Onların bu iddialarından V1 cahilliklerinden Cenâb-i Allah, çok yüce ve münezzehtir.

Süd ile diğerleri dediler İd: «"AUah için üçüncüsüdür." diyenler, elbetteki kafir olmuştur.» ayet-i kerimesi ile kastedilen mana sudur: Hristiyanlar, İsa ile annesi Meryem'in, Allah'la birlikte tanrılar olduklarını iddia ediyorlardı. Nitekim Cenâb-i Allah, onların yani Hristiyan- . İnn kafirliklerini Mâide sûresinin sonunda şu ifadelerle beyan buyurmaktadır:

«Ve yi Allah demisti ki: "Ey Meryem oğlu İsa, sen mi insanlara: "Beni ve annemi, Allah'tan başka iki tanrı edinin" dedin?» "Hasa", dedi, "Sen yücesin, benim için gerçek olmayan birseyi söylemek bana yakismaz. Eger demis olsam, sen bunu bilirsin. Sen benim nefsimde olanı bilirsin. Ben senin nefsinde olanı bilmem. Çünkü gayipları bilen yalnız sensin, sen! Ben onlara: Benim ve sizin Rabbiniz olan Allah'a kulluk edin, diye senin bana emretmiş olduğundan başka birsey söylemedim. Ben, onların içinde olduğum sürece onları kolladım, fakat sen beni vefat ettirince onları gözetleyen (yalnız) sen oldun. Sen herseyi görensın! Eger onlara azap edersen, onlar senin kullarıdır (diledigini yaparsın); eger onları bağışlarsan, şüphesiz sen daima üstünsün, hikmet sahibisin!"» (el-Mâide, 116-118.)

Cenâb-i Allah, kıyamet gününde İsa'ya ikram edici bir tarzda ve iftira ederek İsa'nın Allah'ın oğlu olduğunu ya da Allah yahut Allah'ın ortacı olduğunu iddia edip İsa'ya tapanları kinayıcı bir tarzda soracaktır. Sorarken de Cenâb-i Allah İsa'nın böyle birsey yapmadığını bildiği halde, sırf bu iftiralarda bulunup İsa'ya tapan kimseleri kinamayı kasdet-tigi için İsa'ya söyle diyecektir: «Ey Meryem oğlu İsa, sen mi insanlara: "Beni ve annemi, Allah'tan başka iki tanrı edinin" dedin?!"»

İsa: "Hasa, sen yücesin." dedi. Yani ey Rabbim sen, ortacın olmayacak kadar yüce ve üstünsün: "Benim için gerçek olmayan birseyi söylemek

bana yakismaz." Yani buna senden baskasinin hakki yoktur. Eger demis olsam, sen bunu bilirsin. Sen benim nefsimde olani bilirsin. Ben senin nefsinde olani bilmem. Çünkü gayiplari bilen yalnız sensin, sen."» Bu, hitap ve cevap ta, muazzam bir edep örneğini sergileyen sözlerdir: «Ben onlara, senin bana emretmiş olduğundan başka birsey söylemedim.» Ey Rabbim beni onlara peygamber olarak gönderip, onlara okunmakta olan kitabı bana indirdiğin zaman, bana emrettiklerinden başka şeyleri onlara söylemedim. Sadece onlara sunları söyledim: «Rabbim ve Rabbiniz olan Allah'a kulluk edin.» Yani beni ve sizi yaratan, bana ve size rizik veren Allah'a kulluk edin. «Aralarında bulunduğum sürece onları kolladım. Fakat beni vefat ettirince (onlar beni öldürüp çarمیha germek istediklerinde sen bana merhamet edip beni onlardan kurtararak kendi yanına yücelttinginde benim benzerim olan birini onlara gösterdin. Onlar da intikamlarım ondan aldılar. İşte böyle olduğu esnada) onları gözetleyen (yalnız) sen oldun. Sen herşeyi görensın!»

Sonra İsa (a.s.) işi, Aziz ve Celil olan Rabbine havale edip Hristiyan-lardan beri ve uzak olduğunu gösterircesine söyle dedi: "Eger onları azaplandırırsan, şüphesiz onlar senin kullarındırlar." Yani onlar, bu azaba müstahaktırlar. "Eger onları bağışlarsan, şüphesiz sen daima üstünsün, hikmet sahibisin." Böyle derken İsa peygamber, sen esirgeyen ve bağışlayansın, dememisti.

İbn Kesir tefsirinde, İmam Ahmed b. Hanbel'in Ebu Zer'den yaptığı bir rivayeti nakletmistik. O rivayete göre Rasûlullah (s.a.v.), yukarıdaki ayet-i kerimeyi okuyarak bir gece sabaha kadar namaz kılmıştı. Ayet-i kerimenin manası şudur: «Eger onlara azap edersen, onlar senin kullarıdır (dilediğini yaparsın); eger onları bağışlarsan, şüphesiz sen daima üstünsün, hikmet sahibisin!» Rasûlullah (s.a.v.) bu ayet-i kerimeyi okuyarak sabaha dek namaz kılmış, sonra da söyle buyurmustu: «Onur ve üstünlük sahibi olan Rabbinden, ümmetim için sefaat diledim. O da bana sefaati verdi. Allah'a ortak kosmayan kimselere inşaa-lah bu sefaat ulaşacaktır.» Böyle dedikten sonra su ayet-i kerimeyi okudu: «Biz, göğü, yeri ve bunlar arasında bulunanları, oyuncu (iş, eğlence) olarak yaratmadık. Eger bir eğlence edinmek isteseydik, kendi katımızdan (sanımıza yarasır bir eğlence) edinirdik. Yapacak olsaydık, böyle yapardık. Hayır, biz hakkı bâtilin üstüne atarız da o, onun beynini parçalar, derhal (bâtilin) cam çıkar. Allah'a yakistirdiğiniz niteliklerden ötürü de vay siz (in haliniz)e! Göklerde ve yerde kim varsa hepsi O'nun-dur. O'nun yanında bulunanlar, O'na kulluk etmekten büyüklenmez ve yorulmazlar. Gece gündüz tesbih ederler, hiç ara vermezler.» (el-Enbiyâ, 16-20.)

«Eger Allah çocuk edinmek isteseydi, yarattıklarından dilediğini seçerdi. O

(bundan münezzehtir) yücedir. O tek ve kahredici Allah'tir. Gökleri ve yeri hak ile yarattı. Geceyi gündüzün üzerine doluyor, gündüzü de gecenin üzerine doluyor. Güneş'i ve Ay'ı, buyruğu altına aldı. Her biri, belli bir süreye kadar akıp gitmektedir. İyi bil M O, Aziz ve çok bağışlayandır.» (ez-Zümer, 4-5.)

«De ki: "Eger Rahman'in çocuğu olsaydı (O'na) tapanların ilki ben olurum (çünkü çocuğa saygı, babasına saygı demektir. Fakat böyle bir şey olamaz). Göklerin ve yerin Rabbi, Arsin Rabbi, onların nitelendirmelerinden yücedir, münezzehtir."» (ez-Zuhmf, 81-82.)

«"Çocuk edinmeyen, mülk de ortagi olmayan, acizlikten ötürü bir yardımcı da bulunmayan Allah'a hamdolsun!" de ve O'nu gereği gibi tekbir et (O'na yarasır şekilde saygı göster).» (el-İsrâ, m.)

«De ki: O Allah birdir. Allah Samed'tir (her şey, varlığını ve bekasını O'na boçludur. Her şey O'na muhtaçtır) Kendisi doğurmanustir ve (baskısı tarafından) doğurulmamıştır. Hiç birsey O'nun dengi olmamıştır.»

lâs, l-4.)

Sahih hadiste sabit olduğuna göre Rasûlullah (s.a.v.) söyle buyurmıştır: «Allah Teâlâ diyor ki: «Ademoglu bana sövdü. Fakat buna hakkı yoktur. O, benim çocuğum olduğunu iddia ediyor. Oysaki ben, bir ve Samed'im (her şey bana muhtaç olduğu halde ben hiç birseye muhtaç degilim). Doğurmamışım, doğurulmamışım ve hiçbir dengim de olmamış tır.»

Yine sahih bir hadiste Rasûlullah (s.a.v.) söyle buyurmıştır: «Duyduğu eziyetlerden Ötürü Allah'tan daha sabirli hiç kimse yoktur, (insanlar) O'na çocuk isnad ediyorlar. Halbuki O, kendilerine rizik veriyor ve onları afiyette bulunduruyor.»

Yine sahih bir hadiste Rasûlullah (s.a.v.) söyle buyurmıştır: «Dogrusu Cenâb-i Allah, zalime mühlet veriyor. Nihayet onu yakaladığında da asla bırakmayacaktır!» Böyle buyurduktan sonra su ayet-i kerimeyi okudu: Halki zalim olan memleketleri helak ettiği zaman Rabbinin yakalayışı ve helaki böyledir. Çünkü onun yakalaması çok acı ve çok çetindir.» (Hûd, 102.)

«Nice ülke var ki zulmederken ona biraz mühlet vermişiz. Sonra onu yakalamışsınız, (sonunda) dönüş ancak banadır.» (el-Hacc, 48.)

«Onları biraz geçindirir, sonra kaba bir azaba süreriz.» (Lokman, 24.)

«De ki: "Allah hakkında yalan uyduranlar, iflah olmazlar!" Dünyada biraz geçinir, sonra bize dönerler. Sonra da biz, inkarlarından dolayı onlara şiddetli azabı tattırırız.» (Yûnus, 69-70.)

"Hele sen o kafirlere mühlet ver, biraz bırak onları (bildiklerine gitsinler,)"

(et-Tânk, 17.) [36]

- [1] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çagri Yayinlari: 2/68-71.
- [2] Tefsir-iTaberî,II,21.
- [3] Tefsir-i Taberî, II, 22-23.
- Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çagri Yayinlari: 2/72-73.
- [4] Tefsir-i Taberî, III, 24-27.
- [5] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çagri Yayinlari: 2/73-76.
- [6] Müslim, Kitabü'l-Fedai, 224.
- [7] Buhari, Babü'1-Halk, 16; Müslim, Selam, 149.
- Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çagri Yayinlari: 2/77-78.
- [8] Tehzib, Ibn Asakir, V, 381.
- [9] Müslim, Kitabü'l-Fedail, II, 227.
- [10] Suyutî, Camiü's-Sagir, Hadis No: 3822.
- [11] Müsned, Ahmed b. Hanbel, V, 344; Tirmizî, Kitabü'1-Edeb, 88.
- [12] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çagri Yayinlari: 2/79-89.
- [13] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çagri Yayinlari: 2/89-92.
- [14] Tefsir-i Taberî, 111,157.
- [15] Tefsir-i Taberî, III, 157.
- [16] Tirmizî, Adahi, 31; İbn Mace, Zebaih, 1.
- [17] Tefsir-i Taberî, III, 160.
- [18] Tefsir-i Taberî, III, 161.
- [19] Tefsir-i Taberî, III, 162.
- [20] Tefsir-i Taberî, III, 163.
- [21] Buharî, Babü Fedaili'l-Ashab, IV, 214.
- [22] Tirmizî, Hadis No: 3878.
- [23] Suyutî, Camiü's-Sagir, Hadis No: 4088.
- [24] Suyutî, Camiü's-Sagir, Hadis No: 4090.
- [25] Suyutî, Camiü's-Sagir, Hadis No: 1317.
- [26] Suyutî, Camiü's-Sagir, Hadis No: 4759.
- [27] Suyutî, Camiü's-Sagir, Hadis No: 6420.
- [28] Buhari, Enbiyâ, 231.

[29] Müslim, Fezailu s-Sahabe, II, 246.

[30] Suyuti, Camiü'l s-Sagir, Hadis No: 1744.

[31] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayinlari: 2/93-103.

[32] Suyuti, Camiüs-Sagir, Hadis No: 1432.

[33] Tehzib, ibn Asakir, V, 384.

[34] Buhari", Eab-ü Halk-i Ademe, rV,129; Müslim, Kitabü'l-Iraan, I, 25.

[35] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayinlari: 2/103-115.

[36] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayinlari: 2/115-123.

Meryem Oglu Isa'nin Büyümesi Ve Kendisine Vahyin Gönderilmesi 1

Dört Büyük Kitap Ne Zaman Ve Ne Sekilde Nazil Olmuştur?. 4

Sofra Hadisesi 14

Fasil 16

İsa Peygamberin Semaya Yükseltilmesi 21

İsa Peygamber, Göğe Nasıl Yükseltildi?. 22

İsa Peygamberin Semaili Ve Faziletleri 27

Fasil 33

Beytü'l-Lahm İle Kamame Kilisesi'nin Yapılışı 33

Geçmişle İlgili Haberler . 34

Zülkarneyn'in Haberi 35

Zülkarneynin Hayat Pinarını Araması 39

Meryem Oglu Isa'nin Büyümesi Ve Kendisine Vahyin Gönderilmesi

Önceki sayfalarda da anlatıldığı gibi İsa peygamber, Mescid-i Ak-sa'ya yakın Beytü'l-Lahm denilen yerde doğmuştur. Vehb b. Münebbih ise, onun Mısır'da doğduğu görüşündedir. Anası Meryem ile Yusuf b. Yakub en-Neccar, Mısır'dan sefer etmişlerdir. Meryem, semersiz bir merkebin üzerinde sefere çıkmıştır.

Bu, sahih olmayan bir rivayettir. Önceki sayfalarda geçen hadislerde İsa peygamberin, Beytü'l-Lahm denilen yerde doğduğuna delâlet edilmektedir. Bu rivayete aykiri sözler, asılsızdır.

Vehb b. Münebbih'in anlattığına göre İsa peygamberin doğduğu günde putlar yüzüstü yere yıkılmışlardır. Bu olay, bütün dünyada görülmüştür. Hatta şeytanlar, putların her tarafta yüzüstü yıkılmalarının sebebini bilemedikleri için hayrete düsmüşlerdir. Nihayet büyük şeytan, onlara bunun sebebini açıklamış; İsa'nın doğduğunu haber vermisti. Onlar da araştırarak İsa peygamberi anasının kucagında bulmuşlardı. Melekler, onu çevrelemişlerdi. Yine o gecede gökte büyük bir yıldız görülmüştü. Fars hükümdarı, o yıldızı görünce korkuya kapılmış ve kahinleri toplayarak bu durumu sorunca kahinler de şöyle demişlerdi: "Bu durumun görülmesi, yeryüzünde büyük bir insanın doğduğuna isarettir!" Bunun üzerine hükümdar, elçilerini hediyelerle İsa'ya gönderdi. Beraberlerinde altın, kürek ve kalın halat vardı. Sam'a geldiklerinde oranın hükümdarı, geliş sebeplerini sordu, onlar da geliş sebeblerini anlattılar. Gökteki o büyük yıldızın görüldüğü vakti sordu ve o zaman İsa'nın, Kudüs'de doğduğunu anladı. İsa peygamber, besikte konuşmuş olduğu için durumunu herkes duymuş ve böylece meshur olmuştur. Sam hükümdarı, İsa peygamberi

öldürmek için bu elçilerin yanına kendi adamlarını da kattı. Bu elçiler heyeti, hediyelerle Meryem'in yanına varıp ellerindeki hediyeleri takdim edip yanından ayrıldılar. Ayrıldıklarında Meryem'e, baskaları dediler ki: "Sam hükümdarının adamları, senin çocuğunu öldürmek için gelmişler!" Bunun üzerine Meryem, çocuğunu alarak Mısır'a gitti. Orada İsa (a.s.), yase onikiye varıncaya kadar kaldı. Küçüklük demlerinde İsa'da bir çok mucize ve kerametler görüldü. Anlatıldığına göre Meryem ile oğlu İsa'nın, yanına varıp misafir oldukları valinin evinden birsey çalınmıştı. Oysaki valinin evine ancak yoksullar, zayıflar ve muhtaçlar gelip barmışlardı. Çalman malim, kimin aldığını bilemiyordu. Bu durum Meryem'in ağına gitti. İnsanlarla ev sahibi olan vali de hirsizi bulmakta güçlük çektiler. Aciz kaldıklarında bu işi İsa peygamber halletti. Söyle ki: Orada bulunan ama bir adamla kötürüm bir adama isaret etmişti. Amaya: "Su kötürümü omuzuna al da kaldır bakalım!" demişti. Ama: "Ben bunu yapamam!" deyince İsa ona söyle demişti: "Yapabilirsin.. Evin su yüksekteki penceresinden malı çalmak için nasıl omuzuna alıp kaldırıdıysan, şimdi de kaldır bakalım!" İsa böyle deyince ama ile kötürüm onun söylediklerini doğruladılar ve çaldıkları malı getirdiler. Bunun üzerine İsa peygamber, küçük bir çocuk olduğu halde insanların gözünde büyüdü ve itibarı arttı.

İsa peygamberin bir başka mucizesi de şu olmuştur: Yanında barındıkları vali, çocuklarını sünnet ettirdiği için halka ziyafet çekmişti. Halk toplanıp yemeklerini yedikten sonra vali onlara sarap içirmek istedi. O zamanın âdetine göre ziyafet sahibinin, yemekten sonra sarap ikram etmesi gerekiyordu. Fakat vali, sarap küplerinin basına gidince, içlerinin bombos olduğunu gördü. Bundan son derece rahatsız olup utandı. İsa (a.s.), onun sıkıntılı durumunu görünce sarap küplerinin yani basına gitti; elini küplerin ağzına sürdü; hangi küpün ağzına elini sürüyorsa o küp, sarapların en iyisi ile dolup taşıyordu. İnsanlar bu durum karşısında son derece hayrete düştüler. İsa (a.s.), onların gözlerinde büyüdü, ona ve anasına büyük servetler bağışladılar, ama onlar bu servetleri ve hediyeleri kabul etmediler. Kudüs'e doğru yola çıktılar. Doğrusunu Allah bilir.

İshak b. Bisr, Ebu Hüreyre'nin söyle dediklerini rivayet etmiştir: Meryem oğlu İsa, henüz bir bebek iken, Allah'ın, dilini açmış olduğu ilk çocuktur. Cenâb-ı Allah'a öyle övgüler dizmişti ki, kulaklar onun gibisini duymuş değildi. Övgü ve methiyesinde ne güneşi, ne ayı, ne dağı, ne ırmağı, ne pınarı bırakmamış, hepsinden bahsetmiş ve söyle demişti: "Allah'im! Yüce olduğun halde insanlara yakınsın. Yakın olduğun halde çok yücesin. Yaratmış olduğun her şeyin fevkindesin. Havada yedi kat gökleri «ol» buyruğuyla düzgün bir şekilde yarattın, onlar bir duman halindeyken düzgün biçimli gök tabakaları haline geldiler. Senin emrine itaat edip geldiler. O gök tabakalarında seni tesbih eden melekler vardır. Seni

kutsamak için tesbihte bulunurlar. O göklerde, karanliklari bastiran nurunu yarattin. Gündüzleyin güneş isigiyla kainati aydinlattin. Gök tabakalarinda seni hamd ile tesbih eden yildirimplari halk ettin. Senin izzetinle karanliklar aydinliga dönüşür. O karanliklar içinde, yolunu kaybetmis kimseler için kandil gibi yildizlar yarattin. Yaratmis oldugun semalarla sen mübarek oldun. Sular üzerine serdigin yer ile yüce oldun ki, o yeri büyük dalgalarin üzerine yükselttin. Sen onu emrin altına alip boyun bükütdün. O güçlüdür ama senin emrine itaat etmistir. Denizin dalgaları sana karsi boyun egip teslim oldu. Denizlerden sonra yeryüzünden nehirler fiskirdi. Nehirlerden sonra ırmaklar meydana geldi. Bunlardan sonra da yerin derinliklerinden gelen su kaynaklan nskirdi. Daha sonra nehirler, ağaclar ve türlü ürünler meydana geldi. Bunların akabinde yer üzerinde saglam kaziklar gibi daglar meydana geldi ki bunlar, yeri sular üzerinde sabit kılarlar. Bütün bu yüce daglar, senin buyruguna itaat ettiler.

Allah'im, sen mübarek ve kutlusun! Senin evsafına kim ulaşabilir; Senin niteliklerine kim erisebilir! Bulutları yayar, boyunları esaretten kurtarır, hakkı sahibine verirsin. Sen, hükmedenlerin en iyisisin. Senden başka tanrı yoktur. Noksanliklardan uzak ve münezzehsin. Suç ve günahlarımızdan ötürü senden bağışlanma dilememizi emrettin, Senden başka tanrı yoktur. Sen noksanliklardan münezzeh ve yücesin. Gökleri insanlardan gizledin. Senden başka tanrı yoktur. Sen noksanliklardan uzak ve münezzehsin. Ancak akıllı kulların senden korkarlar.

Kendi uydurduğunuz bir tanrı olmadigına taniklik ederiz. Sen öyle bir Rabsin ki zikrinin sonu gelmeyecektir. Senin ortakların yoktur ki seni bırakıp da onları çağıralım. Bizi yaratırken sana kimse yardım etmiş değildir ki senin varligından şüpheye düşelim. Senin bir ve tek olduğuna, hiç birseye muhtaç olmadığın halde herseyin sana muhtaç olduğuna, doğurmadigına ve doğmadigına, hiç birseyin de senin dengin olmadigına taniklik ederiz."

Ishak b. Bisr, İbn Abbas'ın şöyle dedigini rivayet etmistir: İsa peygamber besikte konustuktan sonra, artık konusmedi. Buluga erinceye kadar kimselerle konustugu görülmedi. Buluga erdikten sonra Cenâb-i Allah onun dilini açti. Ardi sıra da ona hikmet ve beyan verdi. Yahudiler, O'nun ve anasının hakkında çokça konustular. Onun (hasa) veled-i zina olduğunu söylediler ve onu bu ad ile çağırmaya başladılar. «Küfürlerinden ve Meryem'e büyük bir iftira atmalarından (dolayı başlarına belalar getirdik).» (en-Nisâ, ige.)

İsa peygamber, yedi yasına vardığında anası onu mektebe gönderdi. Hocası ona birsey öğretmek için derse başladığında, mutlaka İsa ondan önce dersi anlatmaya baslardı. Günün birinde hocası ona (Ebu Cad) kelimesini öğretti.

İsa: "Ebu Cad nedir?" diye sorunca hocası bilemem dedi. İsa: "Bilemedigin şeyi bana nasıl öğreteceksin?" dedi. Bunun üzerine İsa (a.s.) ona, yerinden kalk dedi. Hocası yerinden kalktı, İsa da onun yerine oturdu. İsa (a.s.), ona: Şimdi sor bakalım, deyince hocası: "Ebu Cad nedir?" diye sordu. İsa ona şu cevabı verdi: "Ebu Cad kelimesindeki (Elif) Allah'ın nimetlerine isarettir. (Be) harfi de Allah'ın üstünlüğüne isarettir. (Cim) harfi, Allah'ın güzellik ve cemaline isarettir! Hocası, İsa'nın bu izahatı karşısında hayrete kapıldı. Böylece Ebu Cad kelimesini ilk tefsir edip açıklayan, İsa peygamber oldu.

Anlatıldığına göre Osman (r.a.), bunu Rasûlullah (s.a.v.)'a sormuş, o da bunu açıklarken Ebu Cad kelimesindeki her harf üzerinde uzun uzadıya konuşmuştu.

Bu, bir uydurma hadis olup üzerinde durulmaya değmez!

İbn Adî, bunun asılsız bir hadis olduğunu ve mesned kabul edilemeyeceğini söylemiştir.

İbn Luhay'a, Abdullah b. Ömer'in şöyle dediğini rivayet etmiştir: İsa b. Meryem, henüz çocuk iken başka çocuklarla oynar ve onlardan birine söyle dermiş: "Annenin senin için gizlediğini sana söylüyeyim mi?" Çocuk da evet, deyince İsa: "Annen, senin için sunu ve sunu gizledi." dermiş. Bunun üzerine çocuk, annesine gidip: "Benim için gizi edikle diklerini bana yedir." dermiş. Annesi: "Senin için neyi gizledim ki?" diye sorunca çocuk, "Sunu ve sunu gizlemissin." diye cevap verirmiş. Annesi: "Bunu sana kim söyledi?" diye sorunca çocuk: "Meryem'in oğlu İsa bana söyledi." dermiş. Büyükler biraraya gelerek: "Vallahi şu çocukları Meryem'in oğlu ile birarada bırakırsanız, Meryem'in oğlu bunların ahlakını bozacaktır." demişler ve çocukları bir odaya hapsederek kapısını üzerlerine kilitlemişler. İsa (a.s.), onları aramaya çıkmış, bulamamış ve nihayet gürültülerinin bir evden geldiğini duymuş, bu gürültüyü yapanların kimler olduklarını sorunca: "Bunlar maymunlarla domuzlardır." demişler. İsa (a.s.) da: "Allah'im böyle olsunlar." demiş ve o odaya hapsedilen çocuklar, maymunlarla domuzlara dönmüşler! Bunu, İbn Asakir rivayet etmiştir.

İshak b. Bîsr, İbn Abbas'ın şöyle dediğini rivayet etmiştir: İsa (a.s.)

çocukluğunda acaip haller görür ve Cenâb-i Allah'tan kendisine ilhamlar gelirdi. Bu durumu, İsrailoğulları arasında yayıldı. Nihayet İsa (a.s.) gelip büyümeye başladı. İsrailoğulları onu öldürmek istediler. Anası, onun için korkar oldu. Allah, anasına vahiy göndererek oradan ayrılıp Mısır diyarına gitmesini emretti ve Cenâb-i Allah buyurdu ki: «Meryem oğlunu ve annesini (de kudretimize) bir isaret kıldık ve onları oturmaya uygun, çesmeli bir tepeye yerleştirdik.» (el-Mü'minûn, 50.)

Selef ülemasiyla tefsirciler, bu ayet-i kerimede geçen ve oturmaya elverişli, çesmeli bir yer olarak nitelendirilen tepe hakkında farklı görüşler beyan etmişlerdir. Gerçekten de tepenin bu nitelikleri gayet aca-iptir. Bir tepe ki; yer seviyesinden yüksekte olacak, oturmaya elverişli olup çesmeli olacak ve çesmesinden çıkan sular da yeryüzünde akip gidecek! Denildiğine göre burası, İsa (a.s.) peygamberin Kudüs yakınındaki doğum yeridir. Orada bir hurma ağacı varmış, bu sebeble Cenâb-i Allah buyuruyor ki: «Altından (İsa veya Cebrail) ona söyle seslendi: "Üzülme, Rabbin altında büyük bir ırmak yaptı."» (Meryem, 24.)

İbn Abbas'a göre ayet-i kerimede ırmaktan kasıt, Sam'in ırmaklarıdır. Belki de o, İsa'nın (a.s.) doğum yerini Sam nehirlerine tesbih etmek istemistir. Ehl-i Kitaptan ve onlardan nakil yapan bazılarının iddia ettiklerine göre bununla Misir kastedilmiştir. Doğrusunu Allah bilir. Orasının Remle olduğunu söyleyenler de vardır.[1]

İshak b. Bisr, Vehb b. Münebbih'in söyle dedigini rivayet etmiştir: İsa peygamber onüç yasma vardığında ona, Misir'dan Kudüs'e dönmesini emretmiştir. Anasının dayısı oğlu Yusuf, yanlarına gelerek anasıyla İsa (a.s.)'yi, bir eseye bindirerek Kudüs'e getirmiştir. Cenâb-i Allah, kendisine İncil'i indirip Tevrat'ı öğretinceye kadar Kudüs'te ikamet etmiştir. Orada Cenâb-i Allah kendisine ölüleri diriltme, hastaları iyileştirme, insanların evlerinde sakladıkları şeyleri bildirme gibi mucizeleri ihsan etmiştir. Onun gelisini halk kendi aralarında anlatmaya başladılar. Onun gösterdiği acaip hallerden ürktüler. Onun yaptıklarını tuhaf bulup hayretle karşıladılar. O, onları Allah'a kulluğa davet etti. İsa peygamberin yaptığı işlerle söylediği şeyler ve durumu halk arasında yayıldı. [2]

Dört Büyük Kitap Ne Zaman Ve Ne Sekilde Nazil Olmuştur?

Ebu Zer'a ed-Dimiskî, Muaviye b. Salih'in söyle dedigini rivayet etmiştir: "Tevrat, Musa'ya Ramazan'ın ilk altı gecesinde nazil olmuştur. Zebur, Davud'a, ramazan'ın ilk oniki gecesinde nazil olmuştur. Zebur, Tevrat'ın nüzulünden 482 sene sonra nazil olmuştur. İncil, Meryem oğlu İsa (a.s.)'ya ramazan'ın ilk onsekiz gecesinde nazil olmuştur. İncil'in nüzulü, Zebur'un nüzulünden 1050 sene sonra olmuştur. Furkan, Mu-hammed (s.a.v.)'e, ramazan'ın ilk yirmidört gecesinde nazil olmuştur." [3]

«Ramazan ayı ki onda Kur'ân indirilmiştir.» (el-Bakara, 185.) ayet-i kerimelerini İbn Kesîr Tefsirinde açıklarken bu konuda varid olan hadisleri nakletmistik. Bu hadisler meyanmda, İncil'in Meryem oğlu İsa'ya, ramazan'ın ilk onsekiz gecesinde nazil olduğunu da belirtmistik.

İbn Cerir, tarihinde, İncil'in, otuz yasındayken İsa'ya nazil olduğunu anlatmıştır. İsa otuzüç yasındayken de göğe yükseltilmiştir. Nitekim Allah

izin verirse ileride bunu açıklayacağız.

Ishak b. Bîsr, Ebu Hüreyre'nin söyle dedigini rivayet etmiştir: Cenâb-ı Allah, Meryem oğlu İsa'ya vahyetti ki: "Ey İsa! Emrimi ciddiye al, asla ihmal etme. Buyruguma kulak ver ve itaat et. Ey iffetli bakire ve temiz kadının oğlu! Sen babasız dünyaya geldin ve seni âlemlere (kudretim için) bir isaret olarak yarattım. Sadece bana kulluk et ve yalnızca bana tevekkül et. Kitabı kuvvetle tut (onun hükümlerini tatbik et). Süryanilere açıkla. Karsında bulunan kimselere, benim hak ve diri olduğumu, asla zeval bulmayacak bir zat olduğumu teblig et. Deve sahibi, sarıklı, zirhli, ayakkabılı, eli degnekli, güzel gözlü, parlak alınlı, yanakları açık, saçı kıvırcık, sakalı sık, kasları birbirine yakın, sahin burunlu, süt dişlerinin arası azıcık açık, alt dudagiyla çenesi arasındaki tüyleri belirgin, boynu gümüşten bir ibrik gibi, köprücük kemikleri arasında altın gibi, yelesinden göbeğine doğru bir çizgi gibi akan kolları bulunan, karnında ve göğsünde bu killardan başka kil bulunmayan, avuçları ve ayakları sert olan, döndüğünde her tarafı dönen, yürürken de sanki bir kayalıktan sökülümüşçe sine ve bir tepeden doğru akarcasına yürüyen, teri yüzünde inci taneleri gibi olan, kendisinden misk kokusu gibi kokular saçılan, kendisinden önce ve sonra emsali görülmemiş güzel endamlı teiniz ve güzel kokulu, çok kadınla evlendiği halde nesli az olan ümmî ve Arap peygamberi tasdik edip doğrulaym. Onun nesli mübarek bir kadından türeyecektir. O kadının (Hz. Hatice'nin) Cennet'te kamistan yapılma, içinde gürültü ve yorgunluk olmayan bir köşkü olacaktır. Ey İsa, nasıl ki Zekerîyya senin ananın bakımını üzerine alıp tekeffül ettiyse, sen de ahir zamanda peygamberi tekeffül et. Onu korumaya bak. Onun, o kadından dogma iki çocuğu şehid olacaktır. Benim yanımda başka bir besere nasib olmamış bir makami vardır. Onun kelami Kur'ân'dır, dini İslâm'dır ve selam ona gelmiştir. Onun zamanına kavuşup sözünü isitenlere ne mutlu!"

İsa dedi ki: "Ya Rabb! Tuba nedir?" Allah Teâlâ buyurdu ki: "Tuba, Cennet'te bir ağaçtır ki ben onu kendi ellerimle dikmişim, o bütün cennetlikler içindir. Onun kökü Ridvan'dan, suyu tesnim'den, serinliği de kafur serinliğinden dendir. Tadi, zencefil tadi gibidir. Kokusu, misk kokusu gibidir. Ondan bir kez içen artık ebediyyen susamaz!" İsa dedi ki: "Ya Rab, bana o sudan içir."

Allah buyurdu ki: "Muhammed (s.a.v.) ondan içmedikçe başka bir peygamberin ondan içmesi haramdır. Onun ümmeti bu sudan içmedikçe başka ümmetlerin bu sudan içmeleri haramdır. Ey İsa! Seni kendi katıma yükseltip, alacağını."

İsa (a.s.) dedi ki: "Ya Rab! Beni niçin kendi katına yükseltip alacaksın?"

Allah Teâlâ buyurdu ki: "Seni kendi katıma yükseltip alacağım. Sonra da

ahir zamanda yeryüzüne indireceğim ki bu peygamberin (Mu-hammed'in) ümmetindeki acaiplikleri göresin ve lanetli Deccal'i öldürmek için onlara yardım edesin. Seni bir namaz vaktinde indireceğim, sonra onlara namaz kıldirmayacaksın. Çünkü onlar rahmete ugramistir. Peygamberleri Muhammed'den sonra onların peygamberleri olmayacaktır."

Hisam b. Ammar, Abdurrahman b. Zeyd'den, o da babasından rivayet ederek dedi ki: Isa söyle dedi: "Ya Rab! Beni, rahmete ugramis bu ümmet hakkında bilgi sahihi kil."

Allah Teâlâ buyurdu ki: "Muhammed ümmeti, âlimler ve hikmet sahibi kimselerdir. Peygamberler gibidirler. Benim nimetlerimin azma razı olurlar. Ben de onların az amellerine razı olurum.sözü karsiliginda onlari Cennet'e koyanın. Ey Isa, onlar Cennet halkinin çoğunlugunu teskil edeceklerdir. Çünkü hiç bir kavmin dili, onlar kadar sözünü söyleyerek itaat etmis degildir. Ve yine hiçbir kavmin boynu, secde ederek onların boynu kadar egilmis degildir!"

İbii Asakir, Abdullah b. Avsece'nin söyle dedigini rivayet etmistir:

Cenâb-i Allah, Meryem oğlu Isa'ya söyle vahyetti: "Kendi meselelerini düşündüğün kadar en azından beni de düşün. Ahiretin için beni kendine azık yap. Nafile ibadetlerle bana yaklas ki, seni seveyim. Benden baskasini dost edinme, yoksa seni yalnız ve yordimsiz birakirim. Belaya karsi sabirli ol. Kazaya karsi riza göster. Beni memnun etmeye çalis. Beni memnun edip itaat edersen, sana karsi zoi'luk çıkarmam. Bana yakin ol, devamlı surette dilin ile zikrimi ihya et. Sevgim senin kalbinde olsun. Gaflet ve uyku saatlerinde uyanık ol. Güzel zekan ile hükmet. Bana karsi korku ve ümit içinde ol. Benim hasyetim ile kalbini öldür. Beni memnun etmek için geceleri gözet. Susuz kalinacak olan kiyamet gününde susuz kalmak istemiyorsan, gündüzlerini karalt. Hayir islerini yapmakta olanca gücünü sarfet ve baskalariyla yaris gir. Her nereye yönelirsen, hayri ve iyiligi tanı. Yaratiklarima Öğütlerimi ulastir. Kullarım arasında adaletimle hükmet, unutkanlık hastaligina, gözlerin perdelenmesine benzer kalbî vesvese hastaliklari için ben sana sifa indirdim. Ölmüs kimseler gibi düskünlük gösterme. Halbuki sen soluk almakta olan bir canlisin.

Ey Meryem oğlu Isa! Bana iman eden her yaratik mutlaka benden korkmus ve bana karsi boyun egip gönülden ibadet etmistir. Bana karsi gönülden ibadet edip korkulu olan kimse, mutlaka sevap ve mükafatini ümid etmistir. Benim kanunlarım degismedigı takdirde ki degismeyecektir - bu gibi kimselerin, benim azabımdan emin olacaklarına sen şahit ol.

Ey bakire ve iffetli Meryem oğlu Isa! Sag oldugun müddetçe nefsin için agla, tipki aile efradiyla vedelasip dünyayı ve lezzetleri ehline terk eden ve ragbeti, Rabbinin yanında bulunan seylere yönelen kimseler gibi kendi

haline agla. Hayatta iken yumusak sözlü ol ve selami da herkese yay. İyi kimselerin gözleri kapanip uyuduklarında sen uyanık ol. Ahi-rete dair gelecek olan seylere karsi tedbirli ol. Siddetli bela ve musibetlerle zelzelelere karsi tetikte ol ki, mal ve çoluk çocugun fayda veremiye-cegi biran gelmeden önce tedbirini almış olasin. Gözüne hüzün ve melal sürmesini çek. Serseriler gülerken sen agla. Aglarken de sabirli ol ve mükafatini Rabbinden bekle. Sabreden kimselere vadettigim seyler sana ulastiginda sana ne mutlu! Dünyada iken Allah'in insanlari kiyamet gününde diriltecegi günün sevabini bekle. Seninle savasan dünyanın tadi nedir ki, ondan lezzet alasin. Ancak sana yetecek kadarini dünyadan alip tat. Dünyanın nimetlerine pek aldiris etme. Onun kaba ve kati olan seyleriyle yetin. Gidecegin sonucu mutlaka görmüssündür. Hesapli çalis. Çünkü yaptiklarinin hesabini vereceksin. Salih kullarim için hazirladigim seyi gözlerin farketmis olsaydi; kalbin erir ve canin çikip giderdi."

Ebu Davud, "Kitabül-Kader" de Ibn Tavus'tan, o da babasından rivayet ederek dedi ki:

Meryem oğlu Isa Iblisle karsilasti. Isa (a.s.) ona söyle dedi: Bümez-niisin ki kaderinde ne yaziliysa ancak o senin basina gelir?" Iblis dedi ki: "Öyleyse su dagin tepesine çık, oradan asagiya yuvarlan bakalim, yasayacak misin, yoksa yasamiyacak mism?"

Isa (a.s.) dedi ki: "Bilmez misin ki Cenab-i Allah söyle buyurmudur: "Kulum beni denemesin. Ben diledigimi yaparim!"

Zührî demis ki: "Kul Rabbini deneyemez. Ancak Allah, kulunu dener.

Ebu Davud, Tavud'un söyle dedigini rivayet etmistir: «Seytan, Meryem oğlu Isa'ya gelerek söyle dedi: "Sen dogru sözlü bir adam oldugunu iddia ediyorsun, öyle degil mi? Öyle ise bir uçurumun basina gel de kendini asagiya at bakalim!" Isa (a.s.) dedi ki: "Yaziklar olsun sana, Allah söyle buyurmamis midir: «Ey ademoglu! Benden ölümünü isteme. Çünkü ben diledigimi yaparim."

Ebu Tevbe er-Rabi' b. Nafi', Halid b. Yezidin söyle dedigini rivayet etmistir: "Seytan, Isa peygamberle beraber iki ya da on sene ibadet etmistir. Bir gün bir dagin uçurum kisminin kenarina gelerek Isa (a.s.)'ya söyle demistir: "Ne dersin, kendimi asagiya atayim mi, Allah'in benim kaderime yazdigi seyden baska birsey basima gelir mi?"

Isa (a.s.) ona su karsiligi vermis: "Ben Rabbimi imtihan edecek bir kimse degilim. Ama dilerse, o beni imtihan eder." Böyle dedikten sonra arkadasinin seytan oldugunu anlamis ve ondan ayrilmis..

Ebu Bekir b. Ebiddünya, Ebu Osman'dan rivayet ederek dedi ki: «Isa (a.s.) bir dag basinda namaz kiliyordu. Iblis, Ona gelerek söyle dedi: "Sen misin,

herseyin kaza ve kader ile oldugunu söyleyen?" Isa (a.s.), evet, deyince Iblis söyle dedi: "Öyle ise kendini su dagdan asagi at da bu, benim kaderimmis de." Iblis'in böyle demesine Isa peygamber su karsiligi verdi: "Ey melun! Allah kullarim imtihan eder, ama kullar Aziz ve Celil olan Allah'i imtihan edemezler!"

Yine Ebu Bekir b. Ebiddünya, Süfyan b. Uyeyne'nin söyle dedigini rivayet etmistir: Meryemoglu Isa (a.s.) Iblisle karsilasti. Iblis ona dedi ki: "Ey Meryem oglu Isa! Senin rabbligin.o dereceye varmistir ki besikte bir çocuk iken konustun. Halbuki daha önce senden baska besikte konusan bir çocuk görülmüs degildir.!"

Isa (a.s.) dedi ki: "Hayir, rabblik ancak Allah'a mahsustur. O Allah'tir ki beni besikteki bir çocuk iken konusturdu. Sonra yine O, beni Öldürüp ahirette cürütecektir."

iblis dedi ki: "Senin rabbligin o dereceye varmistir ki, ölüleri diriltiyorsun."

Isa (a.s.) dedi ki: "Hayir, rabblik ancak diriltip Öldüren Allah'a mahsustur. Benim dirilttigimi o öldürür, sonra yeniden diriltir."

Iblis dedi Id: "Allah'a andolsun ki sen gökte ve yerde tanrısın." Böyle dejdnce Cebrail kanadiyla çarparak onu güneşe fırlatti. Sonra yine kanadiyla çarparak onu kaynak sularla fokurdamakta olan bir pinara fırlatti. Üçüncü kez kanadiyla çarparak onu okyanusa fırlatti ve yerin dibine batirdi. Öyle Id Cehennem'deki kokusmus çamurlarin tadini aldı. Sonra yeniden yeryüzüne çıkarak: "Ey Meryem oglu! Senden gördüklerimi simdiye kadar hiç kimseden görmedim!" dedi.

Hafiz Ebu Bekir el-Hatip, Ebu Seleme Süveydin söyle dedigini rivayet etmistir: Isa (a.s.), Mescid-i Akse'da namaz kildi, sonra oradan ayrilip gitti. Sonra bazi geçit yerlerinden geçerken Iblisle karsilasti. Iblis yolunu kesti ve ona söyle demeye basladi: "Sen kul olmaya layik degilsin" Bu sözünü defalarca tekrarladi, ama Isa ondan kurtulmak için can atiyordu. Fakat bir türlü kurtulmanın yolunu bulamıyor, Iblis de ona habire söyle diyordu: "Ey Isa, kul olmak sana yakismiyor!"

Ondan kurtulmak için Hz. Isa, Rabbinden imdat istedi. Cebrail ile Mikail onun imdadına kostular. Iblis, onlari görünce Hz.Isa'dan vazgeçti ve geri durdu. Tekrar dar geçide geldiklerinde Cebrail ile Mikail, Isa (a.s.)'yi aralarına alip korudular. Cebrail, kanadiyla Iblis'e vurarak onu vadinin ortalarına dogru fırlatti. Oradan çıkıp tekrar Isa (a.s.)'nm yanına geldi. Iblis biliyordu ki, Cebrail ile Mikail kendisine baska bir ceza vermekle emrolunmus degildirler. Bunun için de Isa'ya söyle dedi "Ey Isa, kul olmanın sana yakismadigini söylemistim. Çünkü senin öfkelenmen, kulun öfkelenmesine benzemiyor. Öfkelendiğin zaman sende öyle haller gördüm

ki, bu haller kul haline benzemiyordu. Sana uygun bir duruma seni çağırıyorum. Gel dedigimi yap. Seytanlara emir vereyim de sana itaat etsinler. İnsanlar, seytanların sana itaat ettiklerini görünce sana ibadet ederler ve sana kul olurlar. Ben sana demiyorum ki tek ilah ol da beraberinde baska ilahlar olmasin. Yalnız Allah gökte ilah olsun. Sen de yerde ilah ol."

Hız. İsa, İblis'in böyle dedigini isitince yine Rabbinden imdat istedi ve feryad-u figan etmeye başladı. Bu defa da imdadına İsrail geldi. Semadan inip yanlarına vardı. Cebrail ile Mikail ona baktılar, İblis de artık İsa (a.s.)'dan geri durdu. Yanlarına vardığında İsrail, kanadıyla İb-lis'e vurarak onu güneşe fırlattı. Sonra yine kanadıyla vurarak yere düşürdü. Hız. İsa da yerinde duruyordu. Hız. İsa'ya: "Bu gün senin yüzünden çok yoruludum." dedi. İblis'i güneşe kadar fırlatmış ve güneşe çarpmıştı. Sonra onu kaynar sularla fokurdamakta olan bir pinara atmıştı. İblis orada yedi meleklerle karşılaşmıştı. Melekler onu kaynar suların içine hatırdılar. Çıktıkça yine hatırdılar. Birkaç defa çıkıp batırdıktan sonra melekler, artık bu pırmarm içinden çıkamaz, dediler."

İsmail el-Attar, Ebu Huzeyfe'nin söyle dedigini rivayet etmiştir: İb-lis'in seytanları, etraûnda toplandılar ve: "Ey efendimiz, sen çok yoruludun." dediler. İblis dedi ki: "İsa (a.s.), masum ve günahsız bir kuldur. Onu yoldan çıkaramıyorum. Ama onun sebebiyle bir çok insanları haktan saptıracağım. Kalblerine muhtelif hevesler ve arzular saçacağım. Onları gruplara ve firkalara ayıracağım. Onunla anasını, Allah'i bırakarak iki tanrı edinecekler!"

Bunun üzerine Cenâb-i Allah da İsa'yi destekleyecek ayetler indirdi. Onu, İblis'den korudu. İndirdiği Kur'ân, onun, İsa'ya vermiş olduğu nimetleri anlatıyordu. Söyle İd:

«Ey Meryem oğlu İsa, sana ve annene olan nimetimi hatırla. Hani seni Rûhu'l-Kudûs (Cebrail) ile desteklemiştim. Besikte ve yetiskin iken insanlarla konuşuyordun. Sana kitabı, hikmeti, Tevrat'i ve İncil'i öğrettim. Benim iznimle çamurdan kus şeklinde birsey yapıyor, içine üf-lüyordun. Benim iznimle kus oluyordu.» (ci-Mâidc.iio.)

Düskünleri ve miskinleri sana arkadaş ve yardımcı kildim. Sen de onları, arkadaş ve yardımcıları olarak benimsedin. Onlar da seni, doğru yola ileten ve Cennet'e götüren bir rehber olarak benimsediler. Bu iki büyük ahlaki böylece bilesin ki bunlarla karsıma çıkan kimse, benim en çok sevdiğim kimsedir ve en temiz olan ahlakla karsıma çıkmıştır.

İsrailogulları sana: "Oruç tuttuk ama orucumuz kabul edilmedi, namaz kildik ama namazımız kabul edilmedi, sadaka verdik ama sadakalarımız kabul edilmedi, develerin iniltisini andıran bir ağılayısla ağladık ama

aglayasimiza merhametle mukabele edilmedi!" diyecekler. Sen de onlara de ki: "Peki ama niçin? Beni bundan menedecek ne vardır? Benim elimdekiler azaldı. Ya da göklerle yerin hazineleri benim elimde değildir ki diledigime diledigim kadarını sarfedeyim. Yoksa bana cimrilik mi bulasti? Ben, isteyenden daha cömert degilim. Verenden de daha zengin degilim. Yoksa benim rahmetim mi daraldi? Ancak benim rahmetimin fazileti ve bollugu ile merhamet edenler birbirlerine acirlar! . Ey İsa b. Meryem! Eger bu millet kalplerinde meydana gelen hikmete aldanıp yoldan çıkmasalardı, bununla, dünyayı ahirete tercih etme-selerdi, nereden gelmiş olduklarını bileceklerdi. Böyle olunca da en büyük düşmanlarının kendi nefisleri olduğunu kesinlikle bileceklerdi. Ben onların oruçlarını nasıl kabul ederim İd, onlar oruca karşı haram yiyeceklerle kendilerini besliyorlar? Ben onların namazlarını nasıl kabul ederim ki, onların kalpleri bana karşı savaş ilan edenlere ve haramlarını helal sayanlara meylediyor? Ben onların sadakalarını nasıl kabul ederim ki, onlar bu sadakaları dolayısıyla insanlara gazap ediyorlar ve onu helal olmayan yerlerden kazanıyorlar? Ey İsa! bu sebepten dolayı ben bu milleti cezalandıracağım. Bunların ellerinden, peygamberlerin kanları damladığı halde bunlara nasıl merhamet ederim? Bilakis bunlara daha çok gazap edei-im!

Ey İsa! Göklerle yeri yarattığım gün suna hükmettim ki: Bana kulluk edip sözlerimi size teblig edenleri size komsu, arkadaş ve şeref ortakları yapacağım. Göklerle yeri yarattığım gün suna hükmettim ki: Seni ve anam, Allah'ı bırakıp da iki tanrı olarak kabul edenleri Cehen-nem'in en alt tabakasına atacacağım!

Göklerle yeri yarattığım gün suna hükmettim ki: Ben bu dini, kulum Muhammed'in eliyle kemale erdireceğim. Nebiler ve mürseller zincirinin sonunu onunla getireceğim. O Mekke'de doğacak. Güzel bir yere hicret edecek. Onun halefleri, Sam'da hüküm süreceklerdir. O kaba ve . kati bir insan değildir. Sokaklarda hafiflik etmeyecektir. Fuhsiyat ile zi-n etlenme ye çektir. Çirkin sözler sarfetmeyecektir. Her güzel ise onu sevkedeceğim. Her güzel ahlaki ona bahsedeceğim. Kalbini takvali kılacağım. Aklına hikmet vereceğim, tabiatını vefalı, gıdasını adaletli, şariatını hak, dinini İslâm kılacağım. Adım Ahmed yapacağım. Sapıklıktan sonra insanları onun sebebi ile hidayete erdireceğim. Onun vasıtasıyla cehaleti kaldırıp ilmi vereceğim. Yoksulluktan sonra onun vesilesiyle zenginlik vereceğim. Onu, seviyesinden daha da yükseklerle çıkaracağım. Onun ile sağır kulakları, kilitli kalpleri açacağım. Dagnik ve muhtelif heva ve hevesleri, onun sayesinde biraraya getireceğim. Onun ümmetini, insanlar için çıkarılmış en hayırlı ümmet kılacağım. Onun ümmeti iyiliği emredip kötülükten sakındıracaklardır. İhlash olacaklardır. Kendilerinden önceki peygamberlerin getirdikleri ahkâmî tatbik edeceklerdir. Tesbih, takdis ve

tehlili onlara ilham edeceğim. Onlar da mescidlerinde, meclislerinde, evlerinde, gezip dolastıkları ve ugradıkları yerlerde tesbih, takdis ve tehlilde bulunacaldır. Ayaktayken, otururken, rükû ve secde halinde iken, benim için namaz kilip dua edeceklerdir. Benim yolumda saf tutup cihad edeceklerdir. Kanlarım, benim yolumda sunacaklardır, indileri (Kurbânları) göğüslerinde olacaktır. Kurbanları, karınlarında olacaktır. Geceleyin abid, gündüzleyin aslan olacaklardır. Bu, dilediğim kuluma vereceğim bir lütfumdur. Ben büyük lütuf sahibiyimdir.»

Allah izin verirse Mâide ve Saf sûrelerinde bu ifadeleri teyid edici açıklamalarda bulunacağız.

Ebu Hüzeyfe, Kabû'l-Ahbar, Vehb b. Münebbih, İbn Abbas ve Sel-man Farisi'den rivayet ederek dedi ki: Meryem oğlu İsa, peygamberlik vazifesi ile görevlendirildiğinde İsrailogulları'na apaçık belgeler getirdi. İsrailogulları'mn münafik ve kafirleri ise onu taaccüle karsılayıp alaya aldılar ve şöyle dediler: "Ey İsa, falan adam dün ne yemek yedi ve evinde ne sakladı?" Onların böyle sorması üzerine İsa da gereken cevabi onlara veriyordu. Bunun üzerine mü'minler, imanlarını daha da arttırdılar. Kafirlerle münafıklarsa, şüphe ve inkarlarını daha da fazlalastırdılar.

Buna rağmen İsa'nın barınacağı bir evi yoktu. Yeryüzünde dolasiyordu. Belirli bir yeri yoktu. Kendisine verilen ilk mucize, ölüleri diriltmek oldu. Günün birinde mezarlıktan geçerken kadının birinin bir mezar başında ağlamakta olduğunu gördü ve: "Neyin var ey kadın?" diye sorduğunda kadın şöyle dedi: "Bir kızım vardı, öldü. Ondan başka da çocuğum yok. Ben de, ya kendim onun ölümü tattığı gibi ölümü tadıncaya, ya da gözlerimin önünde Allah onu dirütinceye kadar buradan ayrılmamak için yemin ettim."

İsa: "Eğer kızın dirilirse ona bir defa bakıp geri dönecek misin?" diye sorunca, kadın, evet dedi. İsa peygamber de gelip iki rekat namaz kıldı ve mezarın yanı başında durarak şöyle seslendi: "Ey falan, Rahman olan Allah'ın izniyle kalk ve mezardan disarı çık!" Böyle deyince mezar harekete geldi. Sonra ikinci kez aynı şekilde seslenince mezar açıldı. Üçüncü kez seslenince ölü kız dirilerek ayağa kalktı. Başındaki toprakları temizliyordu. İsa ona: "Niçin mezardan çıkmakta geciktin?" diye sorunca kız şöyle dedi: "Birinci defa ünlendiğinde Allah bana bir melek gönderdi, o da vücudumun parçalarını bir araya getirdi. İkinci kez ünlendiğinde ruhum bana geri geldi. Üçüncü kez ünlendiğinde kıyametin koptuğunu ve İsrail'in Sûr'a üflediğini zannederek korktum. Bu nedenle de saçlarım, kaslarım ve kirpiklerim ağardı." Kızcağız böyle dedikten sonra anasına yönelip şöyle dedi: "Anacığım! Bana iki defa ölüm acısını tattırmana sebep nedir? Anacığım, sabret, mukafatım Allah'tan bekle. Benim dünyada yaşamaya ihtiyacım yoktur. Ey Allah'ın ruhu ve kelimesi olan İsa! Beni tekrar ahirete geri

göndermesi ve ölüm acisini bana kolaylastirmasi için Rabbine dua et,"

Bunun üzerine Isa da Rabbine dua etti ve ölüm melegi gelerek kizin ruhunu yeniden teslim aldı. Kizin mezarı da tekrar eski haline gelip kapandı. Bu haber Yahudilere ulasınca Isa (a.s.)'ya karsi öfkeleri daha da fazlalasti.

Nuh kisasinin ardi sıra da anlattigimiz gibi îsrâilogullari Isa'dan, Nuh peygamberin oğlu Sam'i kendilerine yeniden diriltmesini istemislerdi. O da onur ve üstünlük sahibi olan Allah'a dua ederek namaz kilmisti. Sonra da Nuh oğlu Sam'i onlar için yeniden diriltmis, o da Nuh'un gemisi hakkında kendilerine bilgi vermis, sonra tekrar ölerék toprak haline gelmisti.

Süddî, naklettigi bir haberde îbn Abbas¹ dan rivayette bulunarak söyle der: Israilogulların hükümdarlarından biri ölmüştü. Kendi tahtinin üzerine bırakılmisti. Isa peygamber gelerek onur ve üstünlük sahibi olan Rabbine dua etmis; bu duası üzerine Allah da o hükümdarı diriltmisti. İnsanlar hükümdarın dirildigini görünce korkunç bir durum ve tuhaf bir manzarayla karsilasmis oldular.

Doğru sözlülerin en doğrusu olan yüce Allah söyle buyuruyor: «Allah demisti ki: "Ey Meryem oğlu Isa, sana ve annene olan nimetimi hatırla, hani seni Rûhu'l-Kudûs (Cebail) ile desteklemistim; besikte ve yetiskin iken insanlarla konusuyordun; sana kitabı, hikmeti, Tevrat'i ve İncil'i. Öğrettim. Benim iznimle çamurdan kus seklinde birsey yapıyor, içine üflüyordun, benim iznimle kus oluyordu; anadan dogma körü ve alacalıyı benim iznimle iyilestiriyordun; benim iznimle ölüleri (hayata) çıkariyordun ve Israil ogullarını senden savmıstım; hani sen onlara açık deliller getirdigin zaman, içlerinden inkar edenler: "Bu açık bir büyüden başka birsey değil!" demisti. Havarilere: "Bana ve elçime inanin!" diye ilham etmistim (kalplerine bu düşünceyi atmıstım); "İnandık, bizim Müslümanlar olduğumuza sahit ol!" demislerdi.» (el-Mâide,110-111.)

Yüce Allah, Hz. Isa'ya olan nimetim, ihsanını, babasız olarak dünyaya getirdigini, kocasız bir kadından onu doğurtugunu hatırlatıyor. Allah onu, insanlar için kendi kudretinin eksiksizliğine bir isaret ve delil olsun diye bu şekilde yaratmisti. Bütün bunlardan sonra da onu peygamberlikle sereflendir misti. Yine Allah, onun anasına da nimet bahsetmisti. Anasını, bu büyük nimet ile seçip diğer kadınlara üstün kilmisti. Cahillerin isnat ettikleri iffetsizlikten onu ibra etmek için kuvvetli deliller ortaya koymustu. Bu sebeble Cenâb-i Allah buyurmustu ki: Ey Isa, seni Rûh'ul-Kudûs (Cebail) ile desteklemistim. Rûhu'l-Kudûs, peygamberliğini inkar eden kafirlere karsi onu müdafaa etmisti: «Besikte iken ve yetiskinlik çağında iken insanlarla konusuyordun.» Yani insanları, hem küçüklük demleinde hem de yetiskinlik demlerinde Allah'a kulluk etmeye davet ediyordun. «Sana kitabı ve hikmeti öğrettim.» Yani yazıyı ve ilmî anlayışı sana

öğrettim. «Tevrat'i ve Incili'de sana Öğrettim. Hani sen benim iznim ile çamurdan kus sekilleri yapıyordun. Sonra da içine üflüyordun, o da benim iznimle kus oluyordu.» Cenâb-i Allah, insanların bu husustaki vehimlerini ortadan kaldırmak için-bütün bunların kendi izni ve emri ile olduğunu söyleyerek durumu te'kid ediyor. «Alacaliyi da iyilestiriyordun.» Bazı selef uleması dediler ki: "Ek-meh" kelimesi, anadan dogma kör olup tedavisine hiçbir hekimin çare bulamadığı kimse anlamındadır. «Alacaliyi da iyilestiriyordun. Alacalık hastalığına mübtela olup tedavisi hemen hemen imkansız olan kimseleri de Allah'ın izniyle sıfaya kavuşturuyordun.» «Ölüleri de çıkariyordun.» Yani benim iznim ile ölüleri dirilterek mezarlarından çıkariyordun.

Bu mucizeleri defalarca izhar ettigine dair yeteri kadar deliller sunmuş ve gerekli açıklamaları yapmıştık.

«İsrailogulları senden savmıştım; hani sen onlara açık deliller getirdiğin zaman, içlerinden inkar edenler: «Bu açık bir büyüden başka bir şey değil!» demisti.

İsa peygamberi çarşıya görmek istedikleri zaman Cenâb-i Allah, onu, o mütecavizlerden ve eziyetlerinden korumak için yükselterek kendi yanına almıştı. Ayet-i kerimede iste bu olaya değinilmektedir.

Havarilere: «Bana ve elçime inanın!» diye vahyetmişim; «İnandık, bizim Müslümanlar olduğumuza şahit ol!» demislerdi.

Denildiğine göre bu ayet-i kerimede vahi kelimesinden kasıt, ilhamdır. Yani Cenâb-i Allah, onları böyle demeye irsat etmiş ve bu hususta gönüllerine ilham bırakmıştı. Kur'ân-ı Kerim'in diğer bazı ayetlerinde de vahi kelimesi bu anlamda kullanılmıştır. Örneğin: «Rabbin bal ansına vahyetti (ilhamda bulundu.)» (cn-NaM, 68.) «Musa'nın annesine varıyettik (ilhamda bulunarak bildirdik) ki: "O (çocuğu)nu emzir,basma birsey gelmesinden korkuyorsan (bir sandık içinde) onu denize (Nil'e) bırak."» (ei-Kasas, 7.)

Bir başka rivayete göre yukarıdaki ayet-i kerimede geçen vahi kelimesinden kasıt, Havarilere, İsa (a.s.) vasıtasıyla yapılan vahiydir. Onların, hakkı kabul etmeleri için kalplerine tevfi-i ilahi verilmesidir. Bu sebeble Havariler su sözleriyle cevap vermişlerdi: «İnandık, bizim Müslümanlar olduğumuza şahit ol.»

Bu da Cenâb-i Allah'ın kulu ve elçisi Meryem oğlu İsa'ya bahsetmiş olduğu nimetler cümlesin dendir. Ona, Havalileri, arkadaş ve yardımcıları olarak ihsan etmişti. Onlar da kendisine yardım ediyor ve onunla birlikte insanları, bir ve ortaksız olan Allah'a kulluğa davet ediyorlardı.. Nitekim Cenâb-i Allah, kulu Muhammed (s.a.v.)'e de söyle hitapta bulunmuştur:

«O (Allah)ki, yardimiyla seni ve mü'minleri destekledi. Ve onların kalplerinin arasini uzlastirdi. Sen yeryüzünde bulunan her şeyi verseydin, yine onların kalplerinin arasim uzlastiramazdm. Fakat Allah, onların arasim uzlastirdi. Çünkü O, daima üstündür, hikmet sahibidir.»(el-Enfâl, 62-63.)

Bir baska ayet-i kerimede de söyle buyurulmaktadir: «Ona kitabi, hikmeti, Tevrat'i ve Incil'i öğretecek. Onu îsrailogul-larma (söyle diyen) bir elçi yapacak: "Ben size Rabbinizden bir mucize getirdim. Ben çamurdan kus seklinde birsey yapar, ona üflerim, A1-. lah'in izniyle hemen kus oluverir. Körü ve alacaliyi iyilestiririm. Allah'in izniyle ölüleri diriltirim. Evlerinizde ne yeyip ne biriktirdiginizi size haber veririm. Eger inanici iseniz elbette bunda sizin için bir ibret vardır: (Ben), benden önce gelen Tevrat'i dogrulayici olarak size haram kilinan bazi seyleri helal yapayim diye gönderildim. Size Rabbinizden bir mucize getirdim, Allah'tan korkun, bana itaat edin! Allah benim de Rabbim, sizin de Rabbinizdir. Ona kulluk edin, dogru yol budur.» (diyecektir.) Isa (a.s.) onlardan inkari sezince: "Allah'a gitmek için kimler bana yardimci olacak?" dedi. Havariler: "Biz, Allah (yolun)un yardimcilariyiz; Allah'a inandik, sahit ol, biz Müslümanlariz." dediler. "Rabbimiz, senin indirdigine inandik, peygambere uyduk; bizi sahitlerle beraber yaz!" Tuzak kurdular, Allah da onların tuzaklarına karsilik verdi; Çünkü Allah, (istese), herkesten daha iyi tuzak kurar. (Ai-i îmrân, 48-54.)

Her peygamberin mucizesi, kendi zamanindaki insanlara uygun nitelikte idi. Anlatildigina göre Musa (a.s.)'nm mucizesi de kendi zamanindaki insanlara uygun nitelikteki mucizelerdi. Zamanindaki insanların gözünde sihirbazlar revaçtaydi. Musa peygamber, gözleri kamastiran ve boyunlari egip teslim olur vaziyete getiren mucizelerle gönderilmisti. Zamanindaki sihirbazlar, sihrin bütün sanatlarini bilen uzman kimselerdi. Onun gösterdigi harikaları görünce bu halleri, ancak Cenâb-i Allah'in destekledigi kimsenin gösterebilecegim anladilar. Cenâb-i Allah'in onun vasitasiyla izhar etmis oldugu peygamberligini tasdik edici harikalar oldugunu idrak ettiler. Bunun üzerine duraksamadan derhal teslim olup Allah'in dinine girdiler.

Ayni sekilde Meryem oğlu Isa da tabiat ilimlerine vakif, hekim kimselerin zamaninda peygamber olarak gönderilmisti. O, tabiatçıların ve hekimlerin izhar edemiyecekleri ve künhüne vakif olamayacaklari mu-cizelerle gönderilmisti. O diyordu ki: "Ben hekim bir kimseyim. Anadan dogma körü, tekrar dünya aydinligina kavustururum. Alacali, cüzzam-h ve müzmin hastalıklara müptela kimseleri de sifaya kavustururum!" Normal bir insanin, mezardaki Ölüyü diriltip ayaga kaldirmasi mümkün müdür? Iste Isa peygamber, mezarlardaM ölüleri diriltip ayaga kaldiriyordu. Herkes biliyordu ki, Isa'nin gösterdigi bu harikalar, onun peygamberligini dogrulayici mucizelerdir. Bu harikalar onu peygamber olarak gönderen

Allah'in kudretinin sonsuzluguna birer isarettir.

. Allah'in salat-ü selami hem kendisinin, hem de kendisinden önceki peygamberlerin üzerine olsun. Muhammed (s.a.v.) de, fesahat ve belagat sahibi ediplerin zamanında peygamber olarak gönderilmisti. Cenâb-i Allah; ne önünden, ne arkasından, içine bâtilin asla giremiyece-gi hikmet sahibi, övgüye layik bir Rabb tarafından kendisine indirilen-Kur'ân ile onu destekledi. Kur'ân'in lafzi mucizdir. Hz, Peygamber, Kur'ân ile insanlara ve cinlere, Kur'ân'in bir mislini ya da onun sûrelerine benzer on sûreyi, yahut bir tek sûreyi getirmeleri için meydan okudu. Meydan okurken de ne o zaman, ne de istikbalde bu isin üstesinden gele-miyeceklerini onlara kesin ifadelerle bildirdi. Bunu yapamazlarsa - ki yapamayacaklardı - yakiti insanlarla taslar olan Cehennem atesinden sakınmalarım tavsiye etti. Kur'ân-i Kerim'in bu mucizligi, onun onur ve üstünlük sahibi yaraticinin kelami olmasından dolayı idi. Cenâb-i Allah'a; ne zatında, ne sifatında, ne de fiillerinde benzeyebilecek hiç bir şey yoktur!

Hülasa, Isa peygamber, îsrailogulların hüccetleri ve burhanları gösterdiği halde onlar kafirliklerinde, sapıklıklarında, inat ve taskmliklarında devam ettiler. Ancak aralarında salih kimselerden oluşan bir grup, onun davetine icabet ettiler. Ona arkadaş ve yardımcıları oldular. Pesine düşüp yoluna tâbi oldular. Onunla arkadaş olup yardımcıları oldular. Öğütlerine kulak verdiler. Bu arada İsrailogulları, Isa peygamberi öldürmeye kastedtüler. Onu, zamanın bazı hükümdarlarına jurnal-ladılar, onu öldürüp çarمیha germek istediler. Fakat Cenâb-i Allah, onu onlardan kurtardı. Aralarından alıp kendi katma yükseltti. Arkadaşlarından birini ona benzetti. Böylece İsrailogulları, Isa'nın benzeri olan arkadaşını yakalayıp öldürdüler ve çarمیha gerdiler. Onu, Isa (a.s.) zannederek öldürmüşlerdi, ama yanılmışlardı. Hakka karşı büyüklük taslamışlardı. Hristiyânî arın bir çoğu da onların bu iddialarına inanmışlardı. Her iki gurup da bu hususta yanılmışlar ve düşmüşlerdi.

Cenâb-i Allah buyurdu ki:

«Tuzak kurdular. Allah da onların tuzaklarına karşılık verdi. Çünkü Allah, (istese), herkesten daha iyi tuzak kurar.» (âi-i İmrân, 54.)

Baska bir ayet-i kerimede ise Cenâb-i Allah şöyle buyurmıştır:

«Meryem oğlu Isa'da: "Ey İsrailogulları, ben size Allah'ın elçisiyim, benden önce gelen Tevrat'ı doğrulayıcı ve benden sonra gelecek, Ahmed adında bir peygamberi müjdeleyici olarak (geldim)." demisti. Fakat (Isa'nın müjdelediği elçi) onlara apaçık delillerle gelince: "Bu, apaçık bir büyüdür." dediler.

İslâm'a davet olunduğu halde Allah üzerine yalan uydurandan daha zalim kim olabilir? Allah, zalimler topluluğunu doğru yola iletmez. Ağızlarıyla

Allah'in nurunu söndürmek istiyorlar. Halbuki kafirler hos görmese de Allah, nurunu tamamlayacaktır.» (cs-SaT, 6-8.)

Diger bir ayet-i kerimede ise Cenâb-i Allah söyle buyurmudur:

«Ey inananlar, Allah'in yardimcileri olun. Nitekim Meryem oğlu Isa da Havarilere: "Allah'a (giden yolda) benim yardimcilerini kimdir?" demisti. Havariler: "Allah (yolun)un yardimcileri biziz." dediler, îsrailogullarından bir zümre inandi, bir zümre inkar etti. Biz de inananlari dushmanlarına karsi destekledik, onlar üstün geldiler.» (es-Saff,u.)

Isa (a.s.), îsrailogullarına gönderilen peygamberlerin sonuncusudur. Günün birinde kalkip onlara hitabede bulunarak, kendisinden sonra gelecek olan Hatemü'l Enbiya'yi müjdeledi. Adini verdi, evsafim anlatti ki, onu tanisinlar ve gördüklerinde ona tâbi olsunlar. Bunlari onlara anlatti ki, ileride Hz. Muhammed (s.a.v.) ile karsilastiklarında ona iman etmemek için bahane bulmasinlar. Nitekim bu, Allah'in onlara bir ihsani idi. Cenâb-i Allah buyurdu ki:

«Onlar ki yanlarındaki Tevrat ve Incil'de yazili bulduklari o elçiye, o ümmî peygambere uyarlar. O (Peygamber) ki, kendilerine iyiligi emreder, kendilerini kötülükten meneder; onlara güzel seyleri helal, çirkin seyleri haram kilar, üzerlerindeki agirliklari, sartlarındaki zincirleri kaldırıp atar. Ona inanan, destekleyerek ona saygi gösteren, ona yardım eden ve onunla beraber indirilen nura uyanlar, iste kurtulusa erenler onlardır.» (ci-aw, 157.)

Muhammed b. îshak, Halid b. Ma'dan'dan naklederek Rasûlul-lah'm ashabinin söyle dediklerini rivayet etmistir: «Ey Allah'in Rasûlü, bize kendinden bahset.»

Rasûlullah (s.a.v.) buyurdu ki: "Ben, atam Ibrahim'in duasi ve Isa'nin müjdesiyim. Anam bana hamile kaldiginda kendisinden bir nur çıktigini ve bu nurun, Sam mintikasnadaki Busra kentinin kösklerini kendisine aydinlatip gösterdigini görür gibi olmustu."

Irbaz b. Sariye ile Ebu Ümame, Peygamber Efendimiz'den buna benzer baska bir rivayette bulunmuslardir. Bu rivayette su ifadelere rastlanmaktadır: «Ben, atam Ibrahim'in duasi ve Isa'nin müjdesiyim.» Peygamber Efendimizin, Hz. Ibrahim'in duasi olmasi, sundan ileri gelmektedir: Ibrahim peygamber, Ka'be'yi inşaa ederken söyle duada bulunmustu: «Rabbimiz, onlara kendilerinden bir rasûl gönder.» (ei-Bakara, 129.)

îsrailogullarında nübüvvet son buldugunda Isa peygamber kalkip onlara bir hitabede bulunmus ve îsrailogullarında peygamberligin nihayete erdigini, bundan sonra gelecek son peygamberin Arab ve ümmi olacağını, adinin da

Ahmed olacagini bildirmis. Bu peygamberin adi Muhammed b. Abdullah b. Abdulmuttalip b. Hasimdir. Bu, Ibrahim peygamberin oğlu Ismail'in sülalesindendir. Allah'in salat-ü selami üzerlerine olsun.

Cenâb-i Allah buyurdu ki: «Onlara apaçık belgelerle geldiginde, bu apaçık bir büyüdür, dediler.» (es-Saff, 6.)

Bu ayet-i kerimede geldiginden bahsedilen kimsenin, Hz. Isa olması ihtimal dahilinde olduğu gibi Hz. Muhammed olması da ihtimal dahilindedir.

Sonra Cenâb-i Allah, mü'min kullarını İslâm'a destek olmaya; Mü s ' lümanlara ve peygamberlerine yardımcı olmaya, dini ayakta tutup İslâm davetini yayma hususunda yardımcı olmaya tesvik etmiştir. Söyle ki:

«Ey inananlar, Allah'in yardımcıları olun. Nitekim Meryem oğlu İsa da Havarilere: «Allah'a (giden yolda) benim yardımcıları kimdir? demisti. Havariler: «Allah (yolun)un yardımcıları biziz.» dediler.

Hz. İsa'nın bu çağrısı, Nasıra demlen kasabada olmuştü. Onun için o kasabada bulunanlara Nasara adı verildi. Cenâb-i Allah buyurdu ki: «İsrailogullarından bir zümre inandı, bir zümre inkar etti.»

Yani İsa peygamber, İsrailogullarını ve diğerlerini Allah'a kulluğa davet ettiğinde onlardan bir kısmı iman etiler. Bir kısmı da inkar ettiler. Antakya halkı bastan sona ona iman edenlerdendi. Bunu bir çok siyercilerle tarihçi ve tefsirciler bildirmektedirler. İsa peygamber, Antakyalılara üç elçi göndermistü. Bunlardan biri Semon Esfafa idi. An-takyalılar iman edip çağrıya icabet ettiler. Bunlar, Yâsîn sûresinde sözü edilen kasaba halkı degildirler. İsrailogullarınm kalan kısmı ise inkar ettiler. Bunlar Yahudi topluluğu idi. Cenâb-i Allah, iman edenleri, ileri-ki safhalarda kafirlere karşı destekledi. Böylece mü'minler, kafirlere karşı güçlü ve ezici bir kuvvet teşkil ettiler. Nitekim Cenâb-i Allah buyurdu ki:

«Allah demisti ki: «Ey İsa, ben seni öldürecegim, bana yükseltecegim, seni inkar edenlerden temizleyecegim ve sana uyanları ta kıyamet gününe kadar inkar edenlerin üstünde tutacagim.» (Âi-i İmrân, 55.)

Hz. İsa'ya yalan olan herkes, ondan uzak olanlara üstün ve galip oldu. Müslümanlar, Hz. İsa hakkında gerçek sözü söyledikleri için Hristi-yanlara üstün ve galip oldular. Müslümanlar, Hz. İsa'nın, Allah'in kulu ve elçisi olduğunu söylediler. Oysaki Hristiyanlar, Hz. İsa hakkında pek ileri giderek onu, Allah'in kendisine verdiği makamların üstüne çıkardılar.

Hülasa Hristiyanlar da Yahudilere nisbetle - Allah'in laneti üzerlerine olsun - İsa'ya daha yakın oldukları için fetret zamanlarında Yahudilere üstün ye galip olmuşlardı. Bu halleri İslamiyet'in doğusuna kadar devam etmistü.[4]

Cenâb-i Allah buyurdu ki:

«Havariler demislerdi ki: "Ey Meryem oğlu İsa, Rabbin bize gökten bir soten, indaebilir mi? (İsa): "İnaniyorsanız Allah'tan korkun!" dedi, "İstiyoruz ki ondan yiyelim, kalplerimiz iyice yatissin, senin bize doğru söylediğini bilelim ve bunu bizzat görenlerden olalım." dediler. Meryem oğlu İsa da: "Allah'im, Rabbimiz, bizim üzerimize gökten bir sofrayı indir ki bizim için, önce ve sonra gelenlerimiz için (o gün) bir bayram olsun ve (o olay), senden bir mucize olsun. Bizi rızıklandır, sen rızık verenlerin en hayirlisisin!" dedi. Allah buyurdu ki: "Ben onu sizin üzerinize indireceğim, ama ondan sonra sizden kim inkar ederse, ben ona dünyalarda hiç kimseye yapmayacağım azabı yaparım!" (ei-Mâide, 112-115.)

İbn Kesir tefsirinde, sofranın gökten indirilmesine dair İbn Abbas, Selman-ı Farisî, Ammar b. Yasir ile diğer seleften nakledilen rivayetleri açıklamışlardır. Bunların özeti şöyledir:

İsa (a.s.), otuz gün oruç tutmaları için Havarilere emir verdi. Onlar da bu orucu tamamladıklarında İsa (a.s.)'dan, yemek yesinler ve böylece oruçlarının Allah tarafından kabul edildiği hususunda gönülleri rahatlasın diye gökten bir sofrayı indirilmesini istediler. Cenâb-i Allah bu isteklerini kabul etti. Bu da oruçlarını açtıkları bayram gününde oldu. Sofradaki nimetler bastan sona hepsine kafi geldi. Zenginlerini de, yok~ sullarını da doyurdu. İsa (a.s.), bu hususta onlara öğüt verdi. Sofranın sükrünü eda etmeyeceklerinden ve şartlarını hakıyla yerine getiremeyeceklerinden korktu. Sofra indirilmesi isteginden vazgeçmelerini teklif etti, ama onlar İsa'dan, sofranın indirilmesi hususunda Rabbinden dilekte bulunması için ısrarla talepte bulundular. Bu isteklerinden vazgeçmediklerini gören İsa peygamber, namazgahında ayağa kalkıp kıldan dokunmuş elbisesini giydi. Ayaklarını yanyana getirerek doğru bir şekilde Rabbinin huzurunda divan durup basım egdi. Gözlerinden yaşlar akıtarak isteginin yerine getirilmesi için Rabbine tazarru edip yalvardı. Cenâb-i Allah da Havarilerin gözleri önünde gökten sofrayı indirdi. Bu sofrayı iki bulutun arasından çıkıp yeryüzüne doğru yavaş yavaş inmekteydi. Yeryüzüne yaklaştıkça İsa (a.s.), Aziz ve Celil olan Rabbinden, bu gelen şeyin bela değil de rahmet olması için dilekte bulunuyordu. Gelen şeyin bereket ve esenlik olmasını niyaz ediyordu. Sofra indikçe indi, nihayet gelip İsa (a.s.)'nın önünde durdu, üzerine bir mendil örtülmüştü. İsa mendili açarken: "Rızık verenlerin en iyisi olan Allah'ın adıyla," diyordu. Sofrada yedi balık ile yedi ekmek gördü. Baska bir rivayete göre ise sirke vardı. Üçüncü bir rivayete göre ise nar ve diğer meyveler vardı. Sofradan gerçekten muazzam bir koku geliyordu. Allah, ona "ol" demis, o da oluvermişti.

Sonra İsa (a.s.), Havarilerine sofradaki yemekleri yemelerini emretti. Onlar

da: "Sen yemedikçe biz yemeyiz." dediler. İsa: "Sofrayı ilk önce isteyen sizler olmustunuz!" dedi ama onlar, yine de sofradan ilk önce kendileri yememekte ısrar ettiler. Bunun üzerine İsa peygamber yoksullara, muhtaçlara, hastalara, kötürüm kimselere emir verdi; onlar da sofradan yemeye başladılar. Sayıları 1300 kişi kadardı. Sofradan yemek yiyip de kendisinde bir afet veya müzmin bir hastalık ya da herhangi bir kusur bulunan kimse sifa bulup iyileşiyordu. İnsanlar sofradan yemedikleri için pısmır oldular. Çünkü yiyenlerin durumlarının düzeldiğini görmüşlerdi. Sonra denildiğine göre sofraya, her gün bir defa yeryüzüne iner ve insanlar ondan yerlermiş. Sonra kalan kimseler bile sanki sofradaki yiyeceklerin henüz yeni tabaklara doldurulmuş olduğunu görürlerdi. Bir rivayete göre o sofradan 7000 kişi kadar yemisti.

Sofra her gün yeryüzüne iniyor, insanlar ondan yedikten, sonra tek-. rar göğe kaldırılıyordu. Nitekim insanlar, Salih peygamberin devesinin de sütünü her gün içiyorlardı. Daha sonra Cenâb-i Allah İsa peygambere, sofrayı, sadece yoksullara veya muhtaçlara tahsis etmesini emretmişti. Zenginleri, ondan yemekten menetmesini buyurmuştu. Bu husus, insanların çoğuna ağır geldi. Münafıklar bu hususta dedikodu yapmaya başladılar. Bunun üzerine sofraya tamamiyle ortadan kaldırıldı. Bu hususta ileri geri konuşanlar domuzlara dönüştüler.

İbn Ebi Hatim, Ammar b. Yasir'den rivayet ederek Peygamber (s.a.v.)'in söyle buyurduğunu söylemiştir:

«Sofra gökten indirildi, içinde ekmek ve et vardı, (o) zamanın insanlarına) hiyanet etmemeleri (sofradaki yiyecekleri) saklayıp ertesi güne bırakmamaları için emir verildi, ama onlar hiyanet edip (sofradaki yiyecekleri) ayırıp ertesi güne bıraktılar. Bu nedenle de maymunlara ve domuzlara dönüştüler.»[5]

Eğer bu hadis, merfu olarak sahih ise bu kıssa için kesin bir hüküm ifade eder. Çünkü âlimler, sofraya hususunda ihtilaf ederek; bu sofraya nazil olmuş mudur, olmamış mıdır? diye çeşitli görüşler ileri sürmüşlerdir. Cumhur-u ulemaya göre, bu rivayetlerin de delâlet ettiği gibi mezkur sofraya gökten inmiştir. Nitekim bu, Kur'ân-i Kerim'in ifadelerinden de anlaşılmaktadır. Özellikle bir ayet-i kerimede Cenâb-i Allah söyle buyurmuş: «Ben onu sizin üzerinize indireceğim.» (oi-Mâide, iis.) İbn Cerir de bu doğrultuda ifadeler kullanmıştır ki doğrusunu Allah bilir.

İbn Cerir, sahih bir senetle rivayette bulunarak Mücahid ile Hasan Basrî'nin söyle dediklerini söylemiştir: Sofra, gökten indirilmiş değildir. «Ama ondan sonra sizden kim inkar ederse ben, ona dünyada hiç kimseye yapmayacağım azabı yaparım!" mealindeki ilahi buyruk geldikten sonra Havariler, sofranın indirilmesi isteginden vazgeçmişlerdir. Bu sebeple denilir

ki Hristiyanlar, sofra kissasini bilmezler ve bu kisa onların kitaplarında nakledilmiş değildir. Doğrusunu Allah bilir,

Biz bu hususta İbn Kesir tefsirinde geniş izahatlarda bulunmuşuz-' dur. Dileyen oraya müracaat edebilir. Övgü ve minnet Allah'adır. [6]

Fasil

Ebu Bekir b. Ebi'ddünya, Abdullah el-Müzenî'nin oğlu Bekir'in söyle dedigini rivayet etmiştir: Havariler, peygamberleri İsa'yi kaybetmişlerdi. Onlara: "İsa, denize doğru yönelmişti." denildi. Bunun üzerine onlar da İsa'yi aramak için etrafa dagıldılar. Nihayet denize vardılar. Hz. İsa'nın deniz üzerinde yürümekte olduğunu gördüler. Dalgalar bazen onu yükseltiyor, bazen de aşağılara doğru indiriyorlardı. Üzerindeki giysinin yansım üst tarafına, yarısını da alt tarafına sarmıştı. Nihayet Havariler onun yanına geldiklerinde aralarından biri, - zannedersem o, diğer arkadaşlarından daha faziletli biri idi - dedi ki: «Ey Allah'ın peygamberi, sana gelebilir miyim?» İsa, evet dedi. Bunun üzerine Havari, ayaklarından birini suyun içine doğru uzattı, sonra diğerini de ileriye doğru atmak isteyince oh dedi. "Ey Allah'ın Peygamberi, boguluyorum." diye imdat istedi. İsa (a.s.), ona su cevabı verdi: "Elini bana göster ey imani kisa! Eğer insanoglunun bir arpa kadar yakine inancı olsaydı su üzerinde rahatlıkla yürüyebilirdi!"

Kavinin söylediğine göre Meryem oğlu İsa peygambere söyle denilmiş: "Ey İsa, sen neyle su üzerinde yürürsün?" O da: "İman ve yakın ile su üzerinde yürürüm." diye cevap vermiş.

Havariler dediler ki: "Biz de senin gibi iman ettik, senin gibi yakın ettik." İsa, "Öyle ise siz de yürüyün!" deyince onlar adımlarını suya attılar. Fakat dalga gelip onları boğacak duruma getirdi. İsa onlara: "Neyiniz var?" diye sorunca onlar. "Dalgalardan korktuk." dediler. İsa: "Oysa dalgaların Rabbinden korkmanız gerekmez mi?" diye sordu ve onları sudan çıkarıp kurtardı. Sonra eliyle yere vurup elini yumdu sonra açtı. Ellerinden birinde altın, diğerinde ise çakıl taneleri vardı. Etrafında bulunanlara: "Sizin gönlünüze göre altın mı, yoksa çakıl taneleri mi daha tatlıdır?" diye sordu. Onlar da "bize göre altın daha tatlıdır." deyince, İsa peygamber: "Bence her ikisi de aynıdır!" diye cevap verdi.

Zekeriyya oğlu Yahya peygamberin, bazı selef ulemasından nakletmiş olduğumuz kisasında anlatıldığına göre İsa peygamber, kıldan dokunmuş giysiler giyer ve ağaç yapraklarından yermiş. Barınacağı bir evi, ünsiyet bulacağı ailesi ve malı da yokmuş. Yarınki gün için birşey biriktirmezmiş. Bazı kimselerin anlattıklarına göre o, anasının büküp Ördüğü ipleri satarak geçinirmiş. Allah'ın salat-ü selami onun üzerine olsun.

İbn Asakir, Sa'bi'nin söyle dedigini rivayet etmiştir: "İsa (a.s.)'nm

yanında kiyametten bahsedildiğinde bagirir ve feryad edermis. Sonra da söyle dermis: "Meryem'in oğlunun yanında kiyametten bahsedilsin de o sussun, bu olacak sey midir?"

Abdülmelik b. Said b. Ebcer'den rivayet edildiğine göre Isa peygamber, öğüt ve nasihatler isittiginde, sevdiğini kaybeden kimseler gibi feryadü figan edermis.

Abdürrezzak'm, Cafer b. Balkan'dan rivayet ettiğine göre Isa peygamber söyle dermis: "Allah'im, hoslanmadigim seyi üzerimden savacak gücüm kalmadi. Umdugum seyi elde edecek gücüm de kalmadi. Emir ye yetki benden baskasinin elinde oldu. Ben amelime karsi bir rehine oldum. Benden daha fakir kimse yoktur, Allah'im, düsmanlarimi bana karsi sevindirme. Dostlarimi da benim yüzümden-üzme. Musibetimi dinimde kilma,bana merhamet etmeyecek kimseyi bana musallat kilma!"

Fudayl b.îyaz, Yunus b. Abid'den rivayet ederek Isa peygamberin söyle dedigini söylemistir: "Bir kimse, dünyayi yiyenin kim olduguna aldiris etmez hale gelmedikçe, imanin hakikatini elde edemez."

Fudayl, Isa peygamberin söyle dedigim nakletmistir: "Halk üzerinde tefekkür ettim. Yaratmayan kimsenin, yanimda yaratandan daha imrenilir durumda oldugunu gördüm."

îshak b. Bisir, Hasen'den rivayet ederek söyle demistir: "Isa, kiyamet gününde zahidlerin reisi olacaktır. Günahlarından korkarak daglara kaçan kimseler, kiyamet gününde Isa ile beraber hasrolunacaktır."

Günün birinde Isa, yastik niyetiyle basmi bir tasin üzerine koyarak uzanip uyumustu. Uykunun tadini almisti. O esnada Iblis yanma ugrayarak söyle demisti: Ey Isa! Hani sen demiyor muydun ki ben dünya malini istemem?! Iste su yastik niyetine kullandigin tas da dünya malidir!

Iblis'in böyle demesi üzerine Isa yerden kalkarak yastik niyetine kullandigi tasi Iblis'e firlatti ve : "Al sana sunu, dünya ile beraber senin olsun!" dedi.

Mutemer b. Süleyman dedi ki: Günün birinde Isa peygamber, üzerinde yünden cübbesi ve kısa salvariyla yalin ayak vaziyette arkadaslariyla birlikte disari çıktı. Üzeri tozlu, açlıktan rengi sararmis, susuzluktan da dudaklari kurumus halde idi. Ey Israilogullari selam size, dedi.

Ben o kimseyim ki dünyayi yerine biraktim. Bunu Allah'in izniyle basardim. Ama bununla Övünmüyor ve gururlanmiyorum. Benim evimin nerede oldugunu biliyor musunuz? Orada bulunanlar: "Senin evin nerededir ey Allah'in ruhu?" diye sorunca o da su cevabi verdi: "Benim evim, mescidlerdir. Gezip dolastığım yerler, sularin üstüdür. Katığım, açlıktir.

Geceleyin kandilim, Ay'dir. Kisin dahi gün doguncaya kadar namaz kilarim. Reyhanim, yerlerin bitirdigi sebzelerdir. Giysim, yündür. Siarini, onur ve üstünlük sahibi olan Allah'tan korkmaktır. Meclis arkadaşlarım, kötürümler, hastalar ve miskinlerdir. Sabah uykudan uyandigimda bir seyim yoktur. Aksam uykuya vardigimda da bir seyim yoktur. Ben müsterihim. Hiç mal pesinde kosmam ve tasam yoktur. Benden daha zengin ve kazançli kim vardır?!"

Bunu Ibn Asakir rivayet etmistir.

Hani' b. Mütevekkil, Ebu Hüreyre'den rivayet ederek Peygamber (s.a.v.)'in söyle buyurdugunu söylemistir:

"Cenâb-i Allah Isa'ya söyle vahyetti: Ey Isa, taninmamak ve dolayisiyla eziyete ugramamak için falan yerden falan yere göç et. Onur ve üstünlüğüme andolsun ki sana 1000 huriyi es olarak verecegim. Ve 400 sene müddetle senin düğününü yaptiracagim»

Bu garip bir hadistir. İsrailiyattan da olabilir. Dogrusunu Allah bilir.

Abdullah b. Mübarek, Halef b. Havseb'ten rivayet ederek söyle dedi: Isa (a.s.) Havarilere söyle dedi: "Hükümdarlar size hikmeti biraktiklari gibi siz de onlara dünyayi birakin."

Katade'den söyle rivayet etmistir. Isa (a.s.) söyle dedi: "Benden isteyin, çünkü ben yumusak kalpliyim. Kendi nefsim'e göre de küçük bir kimseyim."

Ismail b. Iyas, Ibn Ömer'in söyle dedigini rivayet etmistir: Isa (a.s.), Havarilere söyle dedi: "Arpa ekmegi yiyin ve temiz su için. Dünyadan da salim ve emin olarak çıkıp gidin. Size söyledigim sözler hakki için bilin ki dünyanın tatlıligi, ahiretin aciligidir. Ve dünyanın aciligi da ahiretin tatlıligidir. Allah'ın kullari nimetlerle simarmazlar. Size söylediklerimin hakki için sizin en serliniz, heva ve hevesini ilmine tercih eden âliminizdir. Çünkü insanların hepsi onun gibi olurlar."

Ebu Mus'ab, Malik'den rivayet ederek Isa peygamberin söyle dedigini isitmisTIR: "Ey İsrailogullari, temiz ve saf su için. Çöllerde yetisen bakliyatı yiyin. Arpa ekmegi yiyin. Bugday ekmeginden uzak durun. Çünkü siz onun sükrünü eda edemezsiniz."

Ibn Vehb, Yahya b. Said'in söyle dedigini rivayet etmistir:

Hız. Isa söyle diyormus: "Dünyayi bir geçit gibi kullanin. Ama onu, imar etmeyin, Dünya sevgisi, bütün günahların basidir. Harama bakmak, kalbe sehvet tohumlarını eker."

Vehb b. Verd, buna benzer bir nakilde bulunarak su ilaveyi de yapmistir: "Nice sehvet vardır ki sahiplerine uzun uzadıya hüznü ve tasa bırakmistir."

Isa peygamber bir defasında da söyle demistir: "Ey zayıf olan ademoğlu,

her nerede bulunursan Allah'tan kork ve ona karsi gelmekten salan. Dünyada bir misafir gibi ol. Mescidleri kendine ev edin. Gözüne aglamayi, bedenine sabri ve kalbine de tefekkürü alistir. Yarının rizkini düşünme, bu günahdır."

Yine Isa peygamberin söyle dedigi rivayet edilmistir: "Sizden biri nasıl ki deniz dalgasi üzerine ev insa edemezse ayni sekilde dünyayi da kendisi için kalinacak bir yer olarak kabul etmesin." Bu mealde, Sabik el-Berberî söyle demistir. "Sizin için kiliçların ucunda evler vardır. Temeli kerpiç olan ev, su üzerine insa edilir mi?!" Süfyan es-Sevri'nin rivayetine göre Meryem oğlu Isa (a.s.) söyle demistir: "Bir kapta su ile ates birarada duramadigi gibi, mü'minin kalbinde de dünya sevgisiyle ahiret sevgisi bir arada bulunamaz!"

Ibrahim el-Harbî, Ebu Abdullah es-Safi'den rivayet ederek Isa peygamberin söyle dedigini söylemistir: "Dünyayi isteyen kimse, deniz suyunu içen kimse gibidir. Deniz suyunu içtikçe susuzlugu daha da artar. O kadar çok içer ki nihayet ölür, gider."

Isa (a.s.)'nm söyle dedigi rivayet edilmistir: "Seytan, dünya ile beraberdir. Mal ile beraber de insani zorlar. Bunu insanin hevesiyle birlikte süsler ve sehvetlerin yaninda da gizlenir."

A'mes, Hayseme'den rivayet ederek dedi ki: Isa peygamber, arkadaşları için yemek sofrasi kurar ve yanlarında durarak söyle derdi: İste misafirleriniz için böyle yapın.

Kadının birisi, Isa peygambere söyle demis: Seni tasiyan kucaga ve seni emziren memeye ne mutlu!

Isa da su karsiligi vermis: Allah'in kitabini okuyup ona tâbi olana ne mutlu.

Günahlarını hatırladigi için aglayan kimseye ve dilini tutup evine kapanan kimseye ne mutlu.

Uyurken içinden günah isleme planini kurmayan ve uyanirken de günahsız olarak uyanan kimseye ne mutlu!

Malik b. Dinar'in söyle dedigi rivayet edilir: Isa (a.s.) ile arkadaşları, bir lesin yanından geçiyorladi. Arkadaşları, "Bu ne kadar da pis kokuyor!" dediler. Isa, onları giybetten menetmek için: "Su lesin dişleri ne kadar da beyaz ve parlak!" dedi.

Ebu Bekir b. Ebiddünya, Zekeriyya b. Adî'deri rivayet ederek Meryem oğlu Isa'nın söyle dedigim söylemistir: "Ey Havariler toplulugu! Dünya ehlinin, dünyayi selamette tutmakla birlikte azicik bir din ile razi olusları gibi, siz de dininizi selamette tutarak azicik bir dünyalıkla razi olup kanaat edin."

Zekeriyya'mn nakline göre bu hususta sairin birisi söyle demistir:

"Bazı adamlar görüyorum ki azicik bir dinle yetinmislerdir.

Onların geçimde az se} 'le razı olmadıklarını görüyorum.

Sen dini elde ederek hükümdarların dünyasına iltifat etme.

Nitekim hükümdarlar da dünyayı elde ettikleri için dine iltifat etmemişlerdir."

Ebu Mus'ab, Malik'ten rivayet ederek Meryem oğlu İsa (a.s.)'mn söyle dedigini söylemiştir: "Allah'ın zikri olmadan konuşmayı uzatmayın. Âlîsi takdirde kalbiniz katılaşır. Kati kalp de siz farkında olmadan Allah'tan uzaklaşır. Kendiniz Rabmissimz gibi kulların günahlarına bakmayın. Bilakis kendiniz kul olarak onların günahlarına bakıp ibret alın. İnsanlar hastalıklı ve afiyetli kimseler olmak üzere iki guruba ayrılırlar. Hastalıklı ve belâli olanlara acıyın. Afiyette olduğumuz zaman da Allah'a hamd edin."

Sevrî dedi ki: İbrahim et-Temimî'den naklederek babamın söyle dedigini isittim: İsa, ashabına söyle demisti: "Size gerçeği söylüyorum: Firdevs Cenneti'ni isteyen kimseye arpa ekmegi yemek ve mezbelede köpeklerle birlikte uyumak dahi çoktur."

Malik b. Dinar, İsa (a.s.)'mn söyle dedigini rivayet etmiştir: "Küllü arpa ekmegini yemek ve mezbelede köpeklerle birlikte uyumak, Firdevs Cenneti'ni elde etmek için yeterli değildir."

Abdullah b. Mübarek, Salim b. Ebi Ca'd'dan rivayet ederek İsa peygamberin söyle dedigini söylemiştir: "Karninizi doyurmak için değil, Allah için çalışın, su kusa bakın; sabah akşam gidip geliyor, ne ekip ne biçiyor, ama rizkini Allah veriyor. Eger, 'Bizim karnimiz kusların karnından daha büyüktür.' derseniz, su yabanî sigirlarla eseklere bakın. Bunlar sabah gidip akşam geliyor, ne ekiyor ne de biçiyorlar, ama nziklarım Allah veriyor."

Safvan b. Amr, Yezid b. Meysere'den rivayet ederek Havarilerin İsa peygambere söyle dediklerini söylemiştir: "Ey Allah'ın Mesini! Allah'ın mescidine bak ne güzel!"

İsa dedi ki: "Amin, amin.. Size su gerçeği ifade edeyim ki Cenâb-i Allah, bu mescidden bir tek tasi dahi yerinde bırakmayacak ve içine girip çıkanların günahları nedeniyle yıkıp yok edecektir. Begendiginiz su altın gümüş ve taşları, Allah hiçbir şey yapmayacaktır. Allah'ın hosuna giden şey, salih kalplerdir. Yeryüzü, salih kalplerle imar bulup senlene-cektir. Ama bu kalpler fesada giderse, yeryüzü harap olacaktır." Hafız Ebu'l-Kasim İbn Asakir, İbn Abbas'dan rivayet ederek Peygamber (s.a.v.) Efendimizin söyle buyurdugunu söylemiştir: "İsa (a.s.), harap bir sehre uğradı. Oradaki binaların kalıntıları çok hosuna gitmisti ve

söyle demisti: Ey Rabbim, bana cevap vermesi için su sehre emir ver. Cenâb-i Allah, o sehre söyle vahyetti: "Ey harap sehir, İsa'nın sorularına cevap ver." Sehir: "Sevgili İsa, benden istediğin nedir?" diye sorunca İsa

söyle sordu: "Agaçların ne oldu, nehirlerin ne oldu, köşklerin ne oldu, sakinlerin nereye gitti?"

Sehir cevap verdi: "Sevgili Isa.. Rabbinin gerçek vaadi geldi. Ağaçlarım kurudu, nehirlerimin suları çekildi. Köşklerim harabeye döndü. Sakinlerim de öldü." Isa: "Hani onların malları nerede?" diye sorunca sehir, su cevabı verdi: "Mallarını helal, haram demeden topladılar ve şimdi hepsi de benim karnimdadır. Göklerin ve yerin mirası, Allah'a aittir. Yani bunlardaki mevcut olan şeylerin hepsi Allah'a kalacaktır."

Bunun üzerine Isa (a.s.) inleyerek şöyle dedi. "Üç kişiye hayret ediyorum:

- 1- Dünyayı talep eden kimse.. Ama ölüm onu arıyor.
- 2- Köşkleri yaptıran kimse.. Ama onun son duracağı mezardır.
- 3- Kahkahayla gülen kimse.. Ama önünde ateş vardır!

Ey Ademoglu! Ne çok malla doyarsın, ne de az malla yetinirsin. Sana Övgüde bulunmayacak kimse için x^{al} topluyorsun; mazeretini kabul etmeyecek bir efendiye takdim ediyorsun. Sen, ancak karninin ve şehvetinin kulusun. Mezara girdiğin zaman ancak karnin doyacaktır. Ey ademoglu görüyor musun, topladığın mal, baskasının terazisine girecektir."

Bu cidden garip bir hadistir. İçinde güzel öğütler bulunduğu için buraya yazdık.

Süfyan es-Sevrî, İbrahim et-Teymî'den rivayet ederek Isa (a.s.)'nin şöyle dedikini söylemiştir: "Ey Havariler topluluğu! Hazineselerinizi göğe yerleştirin zira kisinin kalbi, hazinesini yerleştirdiği yerdedir."

Sevr b. Zeyd, Abdülaziz b. Zibyan'dan rivayet ederek şöyle dedi: Meryem oğlu Isa (a.s.) dedi ki: "Öğrenen, öğreten ve öğrendiğiyle amel eden kimse, göklerin melekûtunda (yüce âlemlerde) büyük ve ulu bir kimse olarak çağrılır."

Ebu Küreyb dedi ki: Isa (a.s.)'nin şöyle dediği rivayet edilmistir: "Seninle birlikte vadiyi geçmeyen ve toplumda senden bahsettirmeyen ilimde hayır yoktur."

İbn Asakir, garip bir senetle merfu olarak İbn Abbas'dan söyle bir rivayette bulunmustur: Isa peygamber, İsrailoğulları arasında kalkıp söyle bir hitapta bulunmustu: "Ey Havariler topluluğu! Hikmetleri, ehli olmayan kimselere anlatmayın, aksi takdirde hikmete zulmetmiş olursunuz. Ehli olan kimselerden de hikmeti saklamayın. Aksi takdirde o kimselere zulmetmiş olursunuz. Üç şey çok önemlidir:

- 1- Doğruluğu anlaşılan hükme tâbi olun.
- 2- Fasitliği anlaşılan şeyden de uzak durun.

3- Hükmü üzerinde ihtilaf edilen şeyi de onur ve üstünlük sahibi Allah'a havale edin."

Abdürrezzak, Ikrim'e'den rivayet ederek İsa peygamberin söyle dedigini söylemiştir: "İnciyi, domuzun boynuna takmayın. Çünkü o inciden yararlanamaz. Hikmeti de istemeyene vermeyin. Çünkü hikmet inciden daha hayirlidir. Hikmeti istemiyen kimse ise domuzdan daha kötüdür!"

Vehb ile diğerleri, İsa peygamberin kendi arkadaşlarına söyle dedigini nakletmişlerdir: "Siz yeryüzünün tuzusunuz. Siz bozulduğunuz takdirde tedaviniz imkansız olur. Sizde iki huy vardır ki bunlar da cehaletten sayılır:

1- Sasılacak bir durum olmadan gülmeniz.

2- Kusluk vakti uyumanız."

Yine Vehb u. Münebbih'den rivayet edildigine göre İsa peygambere, "İnsanların en çok fitneci olanı kimdir?" diye soruldu. Buyurdu ki: "Âlimin günah işlemesi.. Zira âlim günah isledigi zaman, onun günahına al-danarak dünyadaki insanların birçoğu günah işlerler.

Ey kötü âlimler! Dünyayı basınızın üzerine alınız, ahireti de ayaklar altında çiğnediniz. Sözüünüz sıfadır ama ameliniz derттir. Siz yaramaz meyva veren bir ağaca benzersiniz. Sizi disardan seyredenler begenirler, ama meyvenizi yiyenler Ölürler.

Ey kötü âlimler! Cennet'in kapıları üzerinde oturdunuz; ne içeriye girersiniz, ne de miskinleri. Oraya girmeleri için çağırırsınız. Allah katında insanların en serlisi, ilmini alet ederek dünyayı talep eden âlimdir."

Mekhûl dedi ki: Yahya ile İsa peygamber karsılastılar. İsa peygamber gülerek onunla tokalasti. Yahya ona dedi ki: "Teyze oğlu, neyin var? Görüyorum ki gülüyorsun. Sanki ahiretin hususunda emin olmuştun?"

İsa da ona söyle dedi: "Neyin var? Görüyorum ki yüzün asıktır. Sanki ahiretin hususunda umutsuzluga kapılmışsın."

Cenâb-i Allah her ikisine de vahyederek söyle buyurdu: "İçinizden bana en sevimli olanınız, arkadaşına karşı güler yüz göstereninizdir."

Vehb b. Münebbih dedi ki: İsa (a.s.) ile arkadaşları bir mezarın yanı basına gelip durdular. Arkadaşlarından biri mezarın içine girip baktı.

Diğerleri de mezardan ve darligından söz ediyorlardı. İsa peygamber onlara söyle dedi: "Siz bundan önce mezardan daha dar bir yer olan analarınızın rahimlerindeydiniz. Ama Cenâb-i Allah'ın hosuna giden sevgili bir kulu öldüğünde, mezara genişlemesi için emir verir, mezar da genişler."

Ebu Ömer ed-Darîr söyle dedi: "Bana gelen bir habere göre İsa peygamberin yanında ölümden söz edildiğinde onun cildinden kan damlarmış!"

Bu konuda nakledilen birçok rivayetler vardır. Hafız b. Asakir bunlardan bir kısmını nakletmiştir. Biz de bunlarla yetindik. İnsani doğruya ulaştıran Allah'tır. [7]

İsa Peygamberin Semaya Yükseltilmesi

Yüce Allah buyurdu ki:

«Tuzak kurdular. Allah da onların tuzaklarına karşılık verdi. Çünkü Allah (istese), herkesten daha iyi tuzak kurar. Allah demisti ki: "Ey İ-sa, ben seni öldürecekim, bana yükseltecekim, seni inkar edenlerden temizleyecekim ve sana uyanları ta kıyamet gününe kadar inkar edenlerin üstünde tutacağım. Sonra dönüşünüz bana olacaktır. Ayrılığa düştüğünüz şeyler hakkında aranızda ben hükmedecekim,"» (Âl-i İmrân, 54-55.) «Sözlerini bozmalarından, Allah'ın ayetlerini inkar etmelerinden, haksız yere peygamberleri öldürmelerinden "Kalplerimiz kilifli" demelerinden ötürü (başlarına belalar getirdik). Hayır (kalpleri kilifli değil), fakat inkarlarından ötürü Allah o kalplerin üzerini mühürlemiştir. Artık pek azı hariç, onlar inanmazlar: Küfürlerinden ve Meryem'e büyük bir iftira atmalarından; "Biz Allah'ın elçisi, Meryemoglu İsa Mesih'i öldürdük!" demelerinden ötürü... Oysa onu öldürmediler ve asmadılar; fakat (İsa) onlara benzer gösterildi. Onun hakkında anlaşılmazlığa düşenler, ondan yana tam bir kusku içindedirler. O hususta bilgileri yoktur. Sadece zanna uyuyorlar. Onu yakînen öldürmediler (onu öldürdüklerini kesinlikle bilemediler).

Hayır, Allah onu (İsa'yi) kendisine yükseltti. Allah daima üstündür, hikmet sahibidir. Andolsun) kitap ehlinde hiç kimse yoktur ki, ölümünden önce ona inanacak olmasın. Kıyamet günü de o, (İsa) onların aleyhine şahit olacaktır.» (en-Nisâ, 155-159.)

Cenâb-i Allah, İsa'yi - sahih ve kesin kavle göre - uyku ile öldürdükten sonra göğe yükselttiğini ve Yahudilerden olup onu zamanının bazı kafir hükümdarlarına jurnalleyen ve kendisine eziyet vermek isteyen kimselerden kurtardığını, yukarıdaki ayet-i kerimelerde bildiriyor.

Hasan Basrî ile Muhammed b. İshak dediler ki: İsa'yi öldürmek isteyen hükümdarın adı Davud b. Nora idi. İsa'nın öldürülerek çarpiha gerilmesini emretmişti. Onu Beyt-i Makdis'deki bir odaya hapsettiler. Bu olay, cumayı cumartesine bağlayan gece vuku bulmuştu. Öldürülme zamanı yaklaştığında Cenâb-i Allah, yanında hazır bulunan arkadaşlarından birini, ona benzer hale soktu. İsa'yi da o odanın bacasından göğe yükseltti. Oradakiler de bu manzarayı seyrediyorlardı. Zaptiyeler odaya girdiklerinde, İsa'nın benzeri olan genci, o zannederek yakalayıp götürdüler. Öldürüp çarpiha gerdiler. Tahkir etmek için basının üzerine dikenler koydular. Hz. İsa'nın durumunu görmeyen Hristiyanların çoğunluğu, Yahudilerin, İsa'nın

öldürölüp çarmiha gerildigine dair i'd-dilarim kabul ettiler; bu sebeple de gerçeklerden uzaklasip delâlete düstüler.

Andoîsun kitap ehlerinden hiç kimse yoktur ki, ölümünden önce (yani kiyamet kopmasından önce ahir zamanda yeryüzüne inisinden sonra) ona inanacak olmasin." Ahir zamanda Isa peygamber yeryüzüne inip domuzu öldürecek, haçi kiracak, gayr-i müslimlerin üzerine cizye vergisini tarhedecek, Islâmiyet'ten baska hiçbir dini kabul etmeyecektir. Nitekim bu ayet-i kerimenin Ibn Kesir Tefsirinde açıklamasini yaparken nakletmis oldugumuz hadislerle de bu hususu açıkliga kavusturmüstük. Ayrica "el-Fiten ve'1-Melahim" adli kitapta da Mesih Deccal haberlerini verdigimiz bölümde bu konuda uzun uzadiya açıklamalarda bulunmüstük. Orada Mesih Mehdi (a.s.)'nin, yüce Allah tarafından, yalanci ve sapikliga davet edici Mesih Deccal'i öldürmek için yeryüzüne indirilecegini de söylemistik. [8]

Isa Peygamber, Göge Nasil Yükseltildi?

Ibn Ebi Hatim, ibn Abbas'm söyle dedigini rivayet etmistir; "Cenâb-i Allah, isa'yi göge yükseltmek istedigii zaman, Isa, arkadaslarinin yanina gitmistii. Odada, arkadaslari olan Havarilerden oniki kisi vardi. Evdeki bir çesmeden yikanmis, basindan sular damlarken yanlarina gitmis ve söyle demisti: Sizden bazilari, bana iman ettikten sonra on iki kez beni inkar edecektir. Hanginiz benim benzerim olacaksınız ki, benim yerime öldürölsün, sonra da benimle ayni dereceye yükselsin?"

Aralarindan en genç olan birisi kalkti. Isa ona: "Otur." dedi. Sonra bu teklifini tekrarlayinca ayni genç yine ayaga kalkarak: "Senin benzerin olmak isterim." dedi. Isa da: "Öyle ise sen benim benzerim olacaksin." dedi ve Allah tarafından Isa'ya benzetildi. Isa da o evin bacasindan göge yükseltildi.

Yahudilerin zaptiyesi gelerek Isa'nin benzeri kilman genci yakalayip götürdü, öldürüp çarmiha gerdi. Bundan sonra kendisine iman edisinin ardi sıra bazi kimseler Isa'yi oniki kez inkar ettiler, sonra da üç gruba ayrildilar. Bu gruplardan biri: «Allah diledigi müddetçe aramızda kaldii, sonra göge yükseldi.» dedi ki bunlar Yakûbîlerdir.

Diger bir grup: «Allah'in oglu diledigi müddetçe aramızda kaldii, sonra Allah onu kendi yanina yükseltti.» dediler ki, bunlar da Nasturî-lerdir.

Üçüncü grup ise söyle dedi: «Allah'in kulu ve elçisi, diledigi müddetçe aramızda kaldii, sonra Allah onu yanina yükseltti.» Böyle diyenler de Müslümanlardii. İki kafir grup, Müslümanlara üstün gelip onlari öldürdüler. Muhammed .(s.a.v.)'i, Allah, peygamber olarak gönderinceye kadar İslamiyet, kafirlerin baskisi altinda kaldii.

İbn Abbas: "Biz de inananlari, düşmanlarına karsi destekledik, onlar üstün

geldiler." (es-Saff, 14.) ayet-i kerimesi ile bunun kasdedüdigini söylemistik. Bu husus, selef ulemasinin birçoğu tarafından böylece nakledilmistir. Bu konuda uzun uzadiya açıklamalarda bulunan biri de Muhammed b. îshak b. Yesar'dir ki söyle demistir: Risaleti teblig etsin, davetini tamamlasin ve Allah'in dinine giren insanlar çoğalsınlar diye Isa peygamber, ömrünü uzatması için onur ve üstünlük sahibi olan Allah'a dua ediyordu. Rivayete göre yanında oniki Havarisi vardı. Bunların adları şöyledir: Batros, Yakub b. Zebda, Yakub'un kardesi Yahnes, Endravus, Filibos, Abroselma, Matta, Tomas, Halkrya oğlu Yakub, Tedavüs, Feta-tiya, Yadis Keryayota. (Yahudilere, isa'nin yerini gösteren de budur.) Aralarında Serkis adında birisi de vardı ki Hristiyanlar, onun adını gizlemişlerdir. Isa'ya benzediği için onun yerine Öldürölüp çarمیha gerilen bu zattır. Bazı Hristiyanların iddiasına göre isa'nin benzeri olduğu için Öldürölüp çarمیha gerilen kişi, Keryayota oğlu YodasJtır. Doğrusunu Allah bilir.

Dahhakb. Abbas'm söyle dedigim rivayet etmistir: Isa peygamber, yerine halef olarak Semon'u bırakmistir. Yahudiler, onun benzeri olan Yodas'i öldürmüşlerdir.

Ahmed b. Mervan, Ferra'nin, «Tuzak kurdular, Allah onların tuzaklarına karşılık verdi. Allah tuzak kuranların en iyisidir.» ayet-i kerime-siyle ilgili olarak açıklamalarda bulunurken, söyle demistir: «Isa (a.s.), bir zaman teyzesinin gözü önünden kaybolup gitti sonra yanına geldi. Yahudilerden Re'sül Calot, Allah tarafından Isa (a.s.)'mn benzeri bir sekile büründürüldü. Bunlar Isa (a.s.)'mn kapisına gelip yigildilar, kapiyi kirdilar; Re'sül Calot, Isa (a.s.)'yi yakalayip getirmek için içeriye girdi. Allah, Isa (a.s.)'yi ona göstermedi. Sonra arkadaşlarının yanına çıkarak: Isa (a.s.)'yi görmedim, dedi. Elinde kinından çekilmiş bir kilmç vardı. Arkadaşları - Isa (a.s.)'nin benzeri kilindiği için, ona - Isa sensin diyerek onu yakalayip Öldürdüler ve çarمیha gerdiler. Sani yüce Allah buyurdu ki: «Oysa onu öldürmediler ve asmadılar fakat (Isa) onlara benzer gösterildi.»

ibn Cerir, Vehb b. Münebbih'in söyle dedigini rivayet etmistir: Beraberindeki onyedici Havarî ile Isa peygamber bir eve gelip girdi. Yahudiler evi kusatma altına aldılar. Eve girdiklerinde Havarîlerin hepsi Isa (a.s.) suretine girerek onun gibi göründüler. Yahudiler onlara: "Bize büyü yaptınız. Ya Isa (a.s.)'yi bize gösterirsiniz ya da hepinizi öldürürüz!" dediler. Isa (a.s.), arkadaşlarına: "Cennet karşılığında bu gün hanginiz kendi nefsinı satar (feda eder)?" diye sorunca Havarîlerden biri: "Ben satarım." deyip Yahudilerin Önüne çıktı ve ben Isa (a.s.)'yim, dedi. Allah, onu, Isa (a.s.)'nm sekline büründürmüştü. Onu, yakalayip öldürdüler ve çarمیha gerdiler. İşte bu nedenle o insan, kendilerine Isa (a.s.)'nm benzeri

kilindi ve onlar da Isa (a.s.)'yi öldürmüs olduklarini zannettiler. Hristiyailar da ayni sekilde Isa (a.s.)'nm öldürölmüs olduğunu zannettiler. Halbuki Cenâb-i Allah, o gün içinde Isa (a.s.)'yi göge yükseltmisti.»[9]

İbn Cerir, Vehb b. Münebbih'in söyle dedigini rivayet etmistir: Cenâb-i Allah, Meryem oğlu Isa (a.s.)'ya, artık dünyadan çıkıp gideceğini bildirdiginde Ölüm ona zor gelmisti. Havarileri çağirarak onlara bir ziyafet verip söyle dedi: Bu gece yanimda bulunun. Çünkü size ihtiyacim vardır.

Gece olunca Havariler yanma geldiler, kalkip onlara çeşitli hizmet ve ikramlarda bulundu. Yemekten sonra ellerini yıkayıp kendi eliyle onlara abdest aldirdi. Havluyla ellerini silip kuruladı. Havariler bundan sikilip utandılar. Isa (a.s.): "Bu gece benim yaptiklarima karsi çıkan kimse, benden degildir. Ben de ondan degilim." dedi. Böyle deyince artık onun bütün yaptiklarına tasvip nazariyla baktılar. Nihayet bütün hiz-met ve ikramlara tamamladıktan sonra söyle bir açıklamada bulundu: "Bu gece ziyafette size yaptigim hizmetler ve ellerinizi yıkayisim, benden size bir örnek olsun. Beni, en hayirliniz olarak görmektesiniz. Su halde birbirinize yaptiginiz ikramlar agiriniza gitmesin. Birbiriniz için kendinizi feda edin. Nitekim ben de kendi nefsimi size feda etmisimdir. Size olan ihtiyacim, benim için Allah'a dua edip ecelimi ertelemesini is-temenizdir."

Havarileri kendilerini duaya verince daha da fazla dua etmek istediklerinde uyku bastirdi, artık dua edemez hale geldiler. Isa onlari uyarmaya ve uykularini dagitmaya çalışiyor ve: "Sübhanallah! Bana yardimci olmak için bir gece dahi sabredemiyor ve dayanamiyorsunuz, öyle mi?" diyordu. Onlar da su karsiligi veriyorlardi: "Vallahi bize ne olduğunu anlayamadik, halbuki önceki gecelerde çok uykusuz kalir ve sohbet ederdik. Ama bu gece uykusuz kalmaya dayanamiyoruz. Bizimle dua arasina bir engel girmistir." Böyle demeleri üzerine Isa (a.s.) su karsiligi vermisti: "Evet.. Çoban gidecek, koyun sürüsü dagilacaktır." Böyle diyerek ölümünün yaklastigini onlara haber veriyordu. Daha sonra da sözünü söyle sürdürdü: "Dogrusu horoz üç defa ötmeden önce sizden biri, beni inkar edecektir. Ve yine biriniz az bir para karsiliginda beni satacaktır. Bu sebeple elde ettigi parayi da yiyecektir." Böyle dedikten sonra arkadaşlari evden çıkıp dagildılar. Yahudiler de Isa peygamberi ariyorlardi. Havarilerden biri olan Semon'u yakaladılar ve: "Iste bu da Isa'nin arkadaşlanndandır!" dediler ama o Isa'nin arkadasi olduğunu inkar ederek: "Ben onun arkadasi degilim!" dedi. Böylece onu biraktılar. Bu defa diger bir grup Semonu yakaladı. Yine Isa (a.s.)'nin arkadasi olmadigini söyledi. Sonra da bir horozun ötmekte olduğunu isitti, aglayip üzöldü.

Havarilerden biri, Yahudilere gidip söyle dedi: "Isa (a.s.)'mn yerini size gösterirsem bana ne verirsiniz?" Onlar da kendisine otuz dirhem verdiler.

Dirhemleri alip onlari pesine takti ve Isa (a.s.)'nin bulunduğu yere götürdü. Ama bundan önce kendisi Isa (a.s.)'nin suretine büründü. Yahudiler, onun Isa olduğunu zannederek yakaladılar; elini, ayagim bağlayarak götürdüler. Kendisine söyle dediler: "Sen misin ölüleri diriltip şeytanlari kovan ve delileri sıfaya kavusturan? Hadi bakalim, kendini su iplerden kurtarsana?!" Böyle deyip yüzüne tükürüyor, üzerine diken atıyorlardi. Nihayet onu daragacmm yanma getirdiler. Cenâb-i Allah o esnada Isa (a.s.)'yi göge yükseltip aldı ve Isa (a.s.)'nm benzeri olan Havariyi astilar. Astiklari Havari, dai*agacmda yedi gün müddetle kaldi. Sonra anasi ile anasinin tedavi ederek delilikten kurtarip sıfaya kavusturduğu kadın, daragacmm yanma gelerek aglamaya başladilar. Isa peygamber yanlarına gelerek: "Niçin agliyorsunuz?" diye sorunca, onlar da senin için agliyoruz, diye karsilik verdiler. Isa (a.s.) onlari teskin ederek söyle dedi: "Allah beni yanma yükseltti ve bana iyilikten baska bir şey isabet etmedi. Su daragacmdaki adam benim seklime bürün-dölerek onlara benzer kilindi. Siz Havarilere deyin ki, falan yere gelip benimle bulussunlar." Kadınlar gidip Havarilere bu haberi ulastirdilar. Havariler de belirtilen yere onbir kisi olarak gittiler. Isa (a.s.)'mn yerini Yahudilere gösteren ve onu satan Havari, ortalarda yoktu. Isa (a.s.), onu arkadaslarına sordu. Onlar da: Yaptigi ihanetten dolayı pisman oldu. Kendini bogarak öldürdü, dediler.

Isa: "Eger tevbe etseydi Allah tevbesini kabul buyururdu." dedi. Sonra kendileriyle beraber gezip dolasan Yahya adındaki genci onlara sordu ve dedi ki: "O sizinle beraberdir. Artık buradan gidin. Her insan kendi kavminin dili ile konuşmalıdır. Onlari uyarip desteklemelidir."[10]

Bu tuhaf ve garip bir isnattir. Ama - Allah'in laneti üzerlerine olsun - Hristiyanların anlattiklari su hikayeden daha sahihtir. Güya Meryem bir agacın yanında oturup aglamakta iken Isa peygamber onun yanına gelmiş, vücudundaki çivi yerlerini ona göstermiş, cesedi her ne kadar asilip çarmiha gerilmisse de ruhunun Allah katma yükseltildigini ona haber vermiş!

Bu, yalan, iftira, uydurma, tahrif, tebdil ve asilsiz sözlerdir. Hiçbir mesnede dayanmadan Incil'e yapılan hilaf-i hakikat eklemelerdir. Delilin icaplarına uymamaktadır.

Hafiz b. Asakir, Yahya b. Habib kanaliyla yaptığı bir rivayette söyle demektedir: Daragacmdaki adam yedi gün müddetle asili kaldiktan sonra Meryem, hükümdarin evine giderek daragacmdaki ölünün indirilmesini istedi. Asilanın kendi oğlu olduğunu zannediyordu.Hükümdar, onun bu istegini kabul edip cesedi daragacmdan indirtti ve oraya defnettirdi. Meryem, Yahya'nin anasina: "Mesih'in mezarini ziyaret etmek için benimle gelmez misin?" diye sordu. Ikisi beraberce mezarın basına gittiler. Mezara yaklastiklarında Meryem, Yahya'nin anasina: "Örtünmez misin?" diye

sorunca Yahya'nin anasi: "Kime karsi örtünecegim?" diyerek karsilik verdi. Meryem de: "Su mezarin yani basinda duran adama karsi örtün." dedi. Yahya'nin anasi ise: "Ben herhangi bir kimse görmüyorum." dedi. Meryem, kabrin yani basinda duran sahsin Cebrail olacagini düşündü. Onunla görüşeli aradan epey zaman geçmişti. Yahya'nin anasi yerinde durdu. Meryem mezara yaklasti. Yaklastiginda Cebrail ona söyle demisti: "Ey Meryem, nereye gidiyorsun?"

Meryem de, "Mesih'in mezarini ziyaret edecegim. Selam verip onunla konusacagim." diye karsilik verdi. Cebrail ona su cevabi verdi: "Ey Meryem, bu Mesih degildir. Allah, Mesih'i kafirlerden temizleyerek kendi katina yükseltti. Burada yatan, ona benzer kilman ve yerine öldürölüp asilan gençtir. Bunun isareti de sudur: Bu gencin ailesi kendisini kaybetmislerdir. Nerede oldugunu bilememektedirler. Dolasiyla üzerine aglamaktadirlar. Eger inanmiyorsan falan gün falan ormanliga gel, orada Mesih'le karsilasirsin!"

Meryem, kiz kardesinin yanina dönüp gitti. Cebrail de tekrar göge çıktı. Meryem, kiz kardesine Cebrail'den ve kendisine söylediği sözlerden, gidecegi ormanliktan bahsetti. Cebrail'le kararlasmis olduklari günde ormanliga gitti ve Isa (a.s.)'yi orada buldu. Onu görünce kosarak yanma vardi ve kucaklayip basini öptü. Daha önce yaptigi gibi Isa da ona dua ederek söyle dedi: "Anacigim su kavim beni öldürmedi. Ancak Allah, beni kendi yanma alip götürdü. Bu gün seninle bulusmama izin verdi. Yakinda sen de öleceksin. Buna sabret ve Allah'i çokça zikret." Böyle dedikten sonra Isa tekrar göge çıktı ve anasi Meryem, ölünceye kadar artik Isa (a.s.) ile bir daha bulusmadi.

Bana ulasan habere göre Meryem, Isa'nin göge yükseltilmesinden sonra bes sene daha yasamis ve elliüç yasmdayken vefat etmistir. Allah ondan razi olsun ve onu hosnut kilsin.

Hasan Basrî dedi ki: Isa peygamber, otuzdört yasindayken göge yükseltildi. Hadisde söyle haber verilmektedir:

«Cennetlikler, Cennet'e tüysüz ve parlak delikanlılar suretinde gireceklerdir. Gözleri sürmeli olup hepsi otuzüçer yasinda olacaklardir.»

Bir baska hadisde de cennetliklerin Cennet'e girerken Isa (a.s.)'nin göge yükseltildiği gündeki suretinde ve Yusuf un güzelliginde olacaklari haber verilmektedir. Hammad b. Seleme, Said b. Müseyyeb'in söyle dedigini söylemistir: Isa, otuzüç yasindayken göge yükseltildi.

Hakim'in, "Müstedrek" adli eserinde Fatima bintü Hüseyin'den yaptigi rivayete göre Hz. Aise söyle demistir: «Fatima'nın bana anlattigina göre Rasûlullah kendisine söyle demistir: Peygamberlerden her biri, kendisinden

önceki peygamberin yari ömrü kadar yaşamıştır. İsa da 120 sene yasadi. Ben de altmış yasındayken vefat edeceğim.»

Bu garip bir hadistir.

Hafiz İbn Asakir demis ki: Doğrusujsa peygamber bu kadar yaşamis degildir. Ancak bununla, onun kendi ümmeti içinde kalıs müddetim kasetmiştir.

Süfyan b. Uyeyne, Yahya b. Ca'de'den rivayet ederek Fatima (r.a.)'mn söyle dedigini söylemiştir: Rasûlullah (s.a.v.) bana dedi ki:

«Doğrusu Meryem oğlu İsa (a.s.), İsrailogullari arasında kırk yıl kaldı.»

Emirü'l-Mü'minîn Ali (r.a.)'nin söyle dedigi rivayet edilmistir: İsa(a.s.) ramazanın yirmi ikinci gecesinde göğe yükseltildi.Hz. Ali de vurulusundan bes gün sonra, Ramazan'm yirmi ikinci gecesinde vefat etmiştir.

Dahhak, İbn Abbas'm söyle dedigini rivayet etmiştir:İsa peygamber göğe yükseltilecegi zaman bir bulut gelip yanma yaklasti. Bulutun üzerine oturdu. Öte yandan anasi Meryem gelerek onunla vedalasip agladi. Sonra anasinin gözleri önünde İsa (a.s.) göğe yükseltildi. Sarigi Se-mon'un üzerine düştü. Anasi, eliyle veda isaretleri yaparak gözden kay-boluncaya kadar onunla isaretlesti. Onu çok iviyordu. Çünkü Meryem, hem analik hem de babalik sefkatinı ogluna göstermekteydi. Zira İsa (a.s.)'nm babasi yoktu. Ne seferde, ne hazarda onu yalnız bırakmaz ve ondan ayrılmazdı. Nitekim sairin biri söyle demis: "Bir saatlik ayriligi, ölüm gibi görüyorum.

Bulusması hasre dek uzanan ayriliga nasıl tahammül ederim?!" İshak b. Bısr, Mücahid b. Cübeyr'den rivayet ederek dedi ki: Yahudiler, İsa (a.s.)'nin benzeri kilman adami, İsa (a.s.) zannederek öldürdüler ve çarمیha gerdiler. Onlar, öldürdükleri adami, İsa (a.s.) zannediyorlardı. Hristiyanların çoğu da cahilliklerinden dolayı onların bu zan-larina uydular. Katiller, İsa (a.s.)'mn arkadaşlarına da musallat oldular. Kimini öldürdüler, kimini dövdüler, kimini hapsedtiler. Nihayet durumları zamanın Rumlara bağlı Sam valisine iletildi. Ona denildi ki: Yahudiler, kendilerine Allah'ın elçisi olduğunu söyleyen bir adamin arkadaşlarına musallat olmuşlar. O adam, ölüleri diriltip anadan dogma körlerle alacalılarım iyilestirip sıfaya kavuşturuyor ve mucizeler gösteriyordu. Ona hücum edip öldürdüler; arkadaşlarım da çeşitli eziyetlere ugratıp tahkir ettiler. Onları hapse attılar.

Hükümdar, onlara haber salarak huzuruna getirtti. Aralarında Ze-keriyya oğlu Yahya, Semon ve bir grup daha vardı. Hükümdar, onlara İsa (a.s.)'mn haberini sordu, onlar da gerekli açıklamalarda bulundular. Dinlerini kabul edip onlara biat etti; ülkülerim yüceltti. Böylece hak, Yahudilere galip geldi. Hristiyanlami sözü geçerli oldu. Daha sonra hükümdar, İsa (a.s.)'nm çarمیha gerilmis olduğu ağacı getirtti. O ağaca tazimde bulundu. Bu

nedenle Hristiyanlar haça saygi göstermeye başladılar. Böylece Hristiyanlık dini, Rumlar arasına girdi. Bu anlatılanlarda bazı yönlerden yanlışlıklar vardır. Söyle ki:

1- Zekeriyya oğlu Yahya peygamber, çarمیha gerilen şahsin İsa (a.s.) olduğunu kabul etmez. Hz. Yahya masumdur. Hak olarak vuku bulan gerçeklerden başka birşeyi kabul etmez.

2- Rumlar o zaman değil de, o zamandan 300 sene sonra yani Kral Kostantin'in devrinde Hristiyanlığa girdiler. Kral Kostantin, Kostan-oglu olup kendisine nisbet edilen Kostantin şehrinin kurucusudur.

3- Yahudiler, İsa (a.s.)'ya benzeyen adamı öldürüp çarمیha gerdikten sonra o çarمیhi bir çöplüğe attılar orada süprüntüler, pislikler ve lesler vardı. O çarمیh, Kral Kostantin'in zamanına kadar o pisliklerin altında kaldı. Nihayet kralın anası Heylane el-Harraniye el-Fendeka-niye, çarمیhin oradan çıkarılmasına vesile oldu. Çarمیhin üzerine gerilen şahsin İsa olduğuna inanıyordu. Onun istegi üzerine yetkililer gidip çarمیhi o mezbeleden çıkardılar. Anlatıldığına göre hastalıklı bir kimse o çarمیha dokununca şifa buluyormuş. Bunun olup olmadığı Allah bilir. Bu doğru da olabilir. Çünkü İsa (a.s.)'nın yerine kendini feda ederek çarمیha gerilen insan, gerçekten salih bir insanmış. Bu olay, o günkü Hristiyanlar için büyük bir bela ve imtihan olmuştur. İsa (a.s.)'nin, üzerine gerilmiş olduğu haç şeklindeki tahta, çöplükten çıkarıldıktan sonra Hristiyanlar ona saygi gösterdiler. Onu, altın ve incilerle kaplayıp süs-lediler. İşte bu nedenle Hristiyanlar haç edinip onu teberrük vesilesi kıldılar. Haçın çıkarıldığı çöplüğün temizlenmesi için Kral Kostantin'in anası emir verdi. O çöplük temizlendi ve yerine çeşitli zinetlerle süslenmiş muazzam bir kilise inşa edildi. İşte o kilise, bu gün Kudüs'de Kama-me kilisesi diye bilinen meşhur kilisedir. Çöplük yanında inşa edildiği için bu adı almıştır. Bazıları bu kiliseye Kiyame kilisesi de demektedirler. İnançlarına göre İsa peygamberin cesedi orada ayakta kalkıp dikilmiştir.

Bilahare Kral Kostantin'in anası Heylane, şehrin çöp ve pisliklerinin, Yahudilerin kiblesi olan kayalığın üzerine dökülmesini emretmiştir. Bu hal, Hz. Ömer'in Kudüs'ü fethetmesine kadar devam etmiştir. Kudüs'e girdiginde Ömer (r.a.), o kayalığın üzerindeki süprüntüleri kendi abasıyla silip orayı pisliklerden ve necasetten arıdır. Mescidi kayalığın gerisine değil de, miraç gecesinde Peygamber Efendimi-z'in namaz kılmış olduğu ön tarafına inşa etmiştir ki, orası da Mescid-i Aksa'dır. [11]

İsa Peygamberin Semaili Ve Faziletleri

Cenâb-i Allah buyurdu ki:

«Meryem oğlu Mesih, bir elçiden başka birşey değildir. Ondan önce de

elçiler gelip geçmiştir. Annesi de dosdogrudur.» (ol-Mâide, 75.)

İsa peygambere, yeryüzünde çok seyahat ettiği ve dinini zamanın fitnelerinden kurtardığı için Mesih adı verilmiştir. Ayrıca Yahudiler, kendisini siddetle yalanlayıp ona ve anasına türlü iftiralar attıkları için de Mesih adını aldığı, gelen rivayetler arasındadır. Düz taban olduğu için¹ Mesih adını aldığını söyleyenler de olmuştur.

Cenâb-i Allah, buyurdu ki: «Sonra bunların pesinden ardarda peygamberlerimizi gönderdik. Arkalarından Meryem oğlu İsa'yı da gönderdik. O'na İncil'i verdik.» (d-Hadîd, 27.)

Cenâb-i Allah bir diğer ayet-i kerimede de şöyle buyuruyor:

-Meryem oğlu İsa'ya da açık deliller verdik ve onu Rûhu'l-Kudûs (Cebrail) ile destekledik.» (ci-Bakara, 87.)

Bu konuda varid olan ayet-i kerimeler gerçekten çoktur.

Önceki sayfalarda da naklettığımız gibi Buhârî ile Müslim'in sahihlerinde şöyle bir hadis-i şerif yer almaktadır: "Doğan her çocuğa şeytan, böğründen bir darbe vurur. Doğmakta olan çocuk bu nedenle bağırarak ağlar, Ancak Meryem ile oğlu, şeytanın bu darbesinden mahfuz kalmışlardır. Şeytan ona vurmaya giderken perdeye vurmuydu."

Ubade (r.a.), Rasûlullah (s.a.v.)'m şöyle buyurduğunu söylemiştir:

«Allah'dan başka tanrı bulunmadığına, O'nun bir ve ortaksiz olduğuna, Muhammed'in de Allah'ın kulu ve elçisi olduğuna, İsa'nın da Allah'ın kulu, elçisi ve Meryem'e bıraktığı bir kelimesi, aynı zamanda kendisinden bir ruh olduğuna, Cennet'in hak ve atesinin de hak olduğuna se-hadet eden kimseyi - ameli ne olursa olsun - Allah, Cennet'e koyar.»[12]

Buhârî ve Müslim'in sahihlerinde yer alan bir başka hadis-i şerifte de Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmıştır: «Kisi, cariyesini terbiye edip terbiyesini güzelleştirirse; cariyesini eğitip eğitimini güzelleştirirse; sonra onu azad edip onunla evlenirse, kendisi için iki sevap vardır. Kisi, Meryem oğlu İsa'ya iman eder, sonra da bana iman ederse, kendisi için iki sevap vardır. Kisi, Rabbinde karşı gelmekten sakınır ve efendilerine itaat ederse, kendisi için iki sevap vardır.»[13]

Buhârî, Ebu Hüreyre'den rivayet ederek Peygamber (s.a.v.)'in şöyle dediğini söylemiştir:

"Miraca çıkarıldığım gece Musa ile karşılaştım. Zannederseniz uzun ile kısa arası bir boyu vardı. Saçları dümdüzdü. Sene kabilesinin adamlarından biri gibi idi (Yani ayıpsız ve kusursuz bir yapısı vardı). İsa ile de karşılaştım. O, orta boylu ve sarımsındı. Hamamdan çıkmış gibi kızarıktı. İbrahim'i de gördüm. Evladından ona en çok benzeyen benim."

Bu hadis, Ibrahim ile Musa peygamberlerin kissalarında da nakledilmisti.

Muhammed b. Kesir, İbn Ömer'den rivayet ederek Peygamber (s.a.v.)'in söyle buyurduğunu söylemiştir:

«İsa (a.s.)'yi, Musa'yi ve Ibrahim'i gördüm. İsa kızarık renkli, kıvırcık saçlı ve geniş göğüslü idi. Musa (a.s.) da orta boylu bir adamdı. Hind-lilere benzeyen düzgün suretli bir kimse idi.»[14]

Ibrahim b. Münzir, Abdullah b. Ömer'in söyle dedigini rivayet etmiştir: Peygamber (s.a.v.) bir gün insanların arasında iken Mesih Dec-_qp1 hakkında açıklamalarda bulunarak söyle dedi:

«Süphesiz Allah kör değildir. Ama bilirsiniz ki Mesih Deccal'm sağ gözü kördür. Gözü sanki dışarıda kalmış bir üzüm tanesi gibidir. Ka*be'nin yanında uyumakta iken gece rüyada güzel suretli bir insan gördüm. Adamın saçları omuz aralarına kadar uzanmış idi ve dümdüzdü. Başından su damlıyordu. Ellerini iki adamın omuzlarına koymuş vaziyette Ka'be'yi tavaf ediyordu. Bu kimdir? diye sordum. "Meryem, oğlu Mesih'tir." dediler. Sonra arkasında kıvırcık saçlı, saçları birbirine girmiş bir adam gördüm. Sağ gözü kördü. Gördüğüm insanlar arasında İbn Katan'a en çok benzeyen oydu. Ellerini iki adamın omuzlarına koymuş vaziyette Ka'be'yi tavaf ediyordu. "Bu kimdir?" diye sordum. Dediler ki: "Mesih Deccal'dir."»[15]

Zührî dedi ki: Yukarıdaki hadis-i şerifte geçen İbn Katan, Huzaa kabilesine mensup bir adam olup cahiliyet devrinde helak olmuştur.

Peygamber Efendimiz, her iki Mesih'in de evsafını vermiştir. Yani hem hidayet Mesih'inin hem de delâlet Mesih'inin niteliklerini belirlemiştir ki, hidayet Mesih'i indiginde mü'minler onu tanısın ve ona iman etsinler, diğeri de indiginde mü'minler onu tanısın ve ondan sakınsınlar.

Buharî, Ebu Hüreyre'den rivayet ederek Peygamber (s.a.v.) Efendi-miz'in söyle buyurduğunu söylemiştir:

«Meryem oğlu İsa bir adamın hırsızlık yapmakta olduğunu gördü. Ona: "Çaldın mı?" diye sordu. O da: "Hayır, kendisinden başka tanrı olmayan (Allah'a) andolsun ki çalmadım." diye cevap verdi. Bunun üzerine İsa (a.s.) söyle dedi: "Allah'a iman ettim ve gözlerimi yalanladım.»[16] Bu hadis-i şerif, İsa peygamberin temiz bir karakter ve سعیye sahibi olduğunu göstermektedir. Çünkü o, hırsızın yemin edisini, kendi kanaatine tercih etmişti. O hiç kimsenin yalan yere Allah'ın azameti üzerine yemin etmeyeceğine inanmıştı. Kendi gördüklerini nazari itibara almamış, yemini esas kabul etmişti. Hırsızın mazeretini kabul etmiş, kendi nefesine dönerek söyle demisti: «Allah'a iman ettim ve gözlerimi, senin yeminin için yalanladım.»

Buhari, İbn Abbas'dan rivayet ederek Rasûlullah (s.a.v.)'m söyle

buyurdugunu söylemistir: «"Çıplak, yalın ayak ve sünnetsiz olarak hasrolunacaksınız." Böyle dedikten sonra su ayet-i kerimeyi okudu: «İlk yaratmaya nasıl başladıysa onu, yine öyle çevirir (yok eder)iz. Üzerimize söz; biz bunu mutlaka yapacağız.» (el-Enbiyâ, 104.) Halk içinde ilk olarak İbrahim giydirilecektir. Sonra ashabimdan, sağcı ve solculardan bir grup insan sorguya çekilecek, ben de onların ashabim olduklarım söyleyeceğim. Bana denilecek ki: Sen aralarından ayrıldıktan sonra bunlar gerisin geri küfre döndüler! Bunun üzerine ben salih kul Meryem oğlu İsa (a.s.)'nm dediği gibi diyeceğim: «Ben onların içinde olduğum sürece onları kolladım. Fakat sen beni vefat ettirince onları gözetleyen (yalnız) sen oldun. Sen her şeyi görensın! Eğer onlara azap edersen, onlar senin kullarıdır. (Dilediğini yaparsın;) Eğer onları bağışlarsan, şüphesiz sen daima üstünsün, hikmet sahibisin."»[17] (el-Mâide, H7-H8.)

Buharî, İbn Abbas'ın, söyle dediğini rivayet eder: Minber üzerinde Ömer'in söyle dediğini isittim: Ben Rasûlullah (s.a.v.)'in söyle buyurdugunu duydum: Hristiyanları arın, Meryem oğlu İsa (a.s.)'yi asiri derecede övdükleri gibi, siz de beni övmeyin. Ben sadece bir kulum. Su halde (benim için) Allah'ın kulu ve elçisi deyin.[18]

Buharî, Ebu Hüreyre'den rivayet ederek Peygamber (s.a.v.)'in söyle buyurdugunu söylemistir: «Besikte sadece üç kişi konuşmalıdır»

İsa (a.s.) zamanında, İsrailoğullarında kendisine Cüreyc denilen bir adam vardı. Namaz kiliyordu. Anası yanana gelip onu çağırdı. O: "Ben anama cevap mı vereyim yoksa namazıma devam mı edeyim?" diye kendi kendine sordu. (Ve neticede anasına cevap vermedi, namazını kılmaya devam etti). Anası da (kızdığı için) söyle dedi: "Allah'im, ona fahiselerin yüzünü göstermedikçe onu öldürme." Günün birinde Cüreyc manastirinde ibadet halinde iken karsısına bir kadın gelip durdu.

Onunla konuştu ama o, kadına iltifat etmedi. Kadın gidip bir çobanla buluştu. Kendini çobana verdi. Çobanla yaptığı cinsel temas sonucunda bir çocuk doğurdu. Kendisine: "Bu çocuk kimden?" diye sorarlara: "Cüreyc'den." diye cevap verdi. Bunun üzerine halk galeyana gelerek manastıra geldiler ve Cüreyc'in manastirini yıktılar. Onu dışarı çıkarıp türlü küfürlerle sövüp tahkir ettiler. Bunun üzerine Cüreyc de kalkıp abdest aldı, namaz kıldı, dua etti. Sonra çocuğun yanına giderek: "Ey çocuk söyle bakalım, baban kimdir?" diye sordu. Çocuk da: "Babam, falan çobandır!" diye karşılık verdi. Bunun üzerine ahali, Cüreyc'e: "Manastirini altından yaptıralım" dediler. Cüreyc kabul etmedi, sadece kerpiçten yapımlarını kabul etti.

İsrailoğulları arasında yaşamakta olan bir kadın, kendi çocuğunu emzirmekte idi. Gösterişli bir süvari, kadının yanından geçti, kadın:

"Allah'im, benim oglumu da bu süvari gibi yap." diye temennide bulundu. Bunun üzerine çocuğu, emmekte olduğu memeyi bırakarak süvariye taraf baktı ve : "Allah'im, beni bunun gibi yapma." dedi. Sonra tekrar anasının memesini agzına alıp emmeye başladı.

Ebu Hüreyre dedi ki: Ben Rasûlullah (s.a.v.)'m kendi parmagını emmekte olduğunu görür gibi oluyordum.

Sonra o kadın, bir cariye ugradı ve : "Allah'im, çocuğumu bunun gibi yapma." dedi. Çocuk tekrar anasının memesini bırakarak: "Allah'im, beni bu cariye gibi yap." dedi. Anası ise: "Niçin böyle diyorsun?!" diye sorunca, çocuk su cevabı verdi: "O süvari zorbalardan bir zorbaydı. Bu cariye gelince halk, bunun hakkında: "Hırsızlık ve zina yaptı." diyor. Oysa böyle birsey yapmış değildir."

Buhari, Ebu Hüreyre'nin söyle dedigini rivayet etmiştir: Rasûlullah (s.a.v.)'m söyle buyurdugunu isittim:

«İnsanlar içinde Meryem'in oğluna en yakın olan benim. Peygamberler, kumaların çocuklarıdır. Benimle Meryem'in oğlu arasında peygamber gelmiş değildir.»[19]

Ahmed b. Hanbel, Ebu Hüreyre'nin söyle dedigini rivayet etmiştir: Rasûlullah (s.a.v.) buyurdu ki: «İnsanlar içinde İsa (a.s.)'ya en yakın olan benim. Peygamberler kardestirler ve kuma çocuklarıdır. Benimle İsa (a.s.) arasında bir peygamber gelmiş değildir.»

Ahmed b. Hanbel, Ebu Hüreyre'den rivayet ederek Peygamber Efendimizin söyle buyurdugunu söylemiştir:

«Peygamberler, kumalardan doğan kardeşlerdir. Dinleri birdir. Analari farklıdır. İnsanlar içinde Meryem oğlu İsa'ya en yakın olan benim. Çünkü benimle onun arasında bir peygamber gelmiş değildir. O yeryüzüne inecektir. Onu gördüğünüzde onu tanıyın (ve kabul edin), o orta boylu bir adam olup, rengi kırmızıyla beyaz arasındadır. Saçları dümdüzdür. Üzerine ıslaklık isabet etmemiş olsa dahi yine de basından sular damlar (yani tertemizdir) Elinde degnegi vardır. Haçi kıracak, domuzu öldürecek ve cizye tarhedecektir. Milletleri yok edecektir. Öyleki zamanında İslâm'dan başka birsey kalmayacaktır. Cenâb-i Allah onun zamanında, yalancı Mesih Deccal'i helak edecektir. Yeryüzüne güvenlik gelecektir. Öyleki arslanla deve, sigırla kaplan, koyunla kurt bir arada yayılacaktır. Küçük çocuklar, yılanlarla oynayacaktır. Kimse kimseye zarar vermeyecektir. İsa (a.s.) bu halde Cenâb-i Allah'ın dilediği bir müddetle yeryüzünde kalacak, sonra vefat edecektir. Müslümanlar namazını kilip defnedeceklerdir.»

Ahmed b. Hanbel'in, Ebu Hüreyre'den yaptığı bir rivayette de aynı ifadeler kullanılmış ve söyle bir ekleme yapılmıştır: «İsa peygamber halk arasında

kirk yıl kalacak, sonra vefat edecek ve Müslümanlar namazini kılacaklardır.»

Hisam b. Urve, Ebu Hüreyre'den rivayet ederek Rasûlullah (s.a.v.)'m söyle buyurduğunu söylemiştir: "(İsa) yeryüzünde kirk yıl bekleyecektir."

İsa peygamberin ahirzamanda yeryüzüne ineceğini, "Melahim" adlı eserde açıkladık. Nitekim bu konuyu Nisa sûresinin su ayet-i kerimesini Ibn Kesir Tefsiri'nde açıklarken de uzun uzadıya izah etmistik: «An-dolsun, kitap ehlinden hiç kimse yoktur ki, Ölümünden önce ona inanacak olmasın. Kiyamet günü de o (İsa), onların aleyhine şahit olacaktır.» (en-Nisâ, 159.)

Bir başka ayet-i kerimede de söyle buyuruluyor: «O, kiyametın kopacağını gösterir bir ilimdir.» (ez-Zuhmf, el) Ayrıca Ibn Kesir Tefsiri'nde, "Melahim" adlı eserde de açıkladığımız gibi İsa (a.s.), Sam'daki minarenin üzerine inecektir. O esnada sabah namazı kılınmak üzere olacaktır. Müslümanların imami ona: "Ey Allah'ın Ruhu, beri gel de bize namaz kildir." diyecektir. O da su cevabi verecektir: "Hayır, ben kildiramam. Sizler birbirinize emir kılınmissiniz. Bu da Allah'ın bu ümmete bir ikramıdır."

Bir diğer rivayete göre ise İsa peygamber, Müslümanların imamina söyle diyecektir: "Namaz kildirmek sana aittir. Ben senin arkanda namaz kılacağım." Böyle dedikten, sonra İsa peygamberle Müslümanlar, Mesih Deccal'i aramaya koyulacak ve Lüd kapisinin yanında onu yakalayacaklardır. İsa peygamber mübarek eliyle onu öldürecektir.

Önce de anlattığımız gibi o, Sam'daki Emevi camisinin beyaz taştan yapılma minaresini inşa ederken çok kuvvetli ümit sahibi bir kimseydi. Yakılıp yıkıldığı zaman o minareyi Hristiyanların mallarıyla inşa etmiş, çevresini imar etmişti. İşte İsa peygamber oraya inecek, domuzu öldürecek, haçı kiracak ve. insanlardan sadece Müslüman olmalarını isteyecek, diğer dinleri kabul etmeyecektir. Ravha yolundan çıkıp gelecek, hac ya da umre ibadetini veya her iki ibadeti eda edecek, insanlar arasında kirk sene müddetle kalacak, sonra vefat edecektir. Rivayete göre Peygamber Efendimiz'in hücreğine, ya da arkadaşları Ebu Bekir'le Ömer'in bulundukları yere defnedilecektir.

Ibn Asakir'in, Aise (r.a.)'den nierfu olarak kendi kitabında İsa peygamberin hayat hikayesini anlatırken son kısımda söyle demistir: İsa peygamber, Rasûlullah (s.a.v.) ile Ebu Bekir ve Ömer'in medfun oldukları peygamber hücreğine defnedilecektir."

Ancak bu hadisin senedi sahih değildir.

Ebu İsa et-Tirmizî, Muhammed b. Yusuf b. Abdullah b. Selam'dan rivayet ederek dedi ki: Tevrat'da söyle yazılıdır: Muhammed (s.a.v.) ile İsa (a.s.) bir araya defnedilecektir.

Ebu Mevdud dedi ki; Rasûlullah (s.a.v.)'m kabr-i serifinin yanında bir mezar yeri daha vardır.

Buharî, bu hadisin sahih olmadığını ve böyle bir hadise uyamiyacağını söylemiştir.

Buharî, Selman'ın söyle dedigini rivayet etmiştir: İsa peygamberle Muharrir.: sd (s.a.v.) arasında 600 senelik bir fetret devri geçmiştir. Kattade'ye göre fetret devri 560 senedir. 540 sene olduğunu söyleyenler de vardır. Dahhak'a göre 430 küsur senedir. Meshur kavle göre 600 senedir. 620 kameri sene olduğunu söyleyenler de olmuştur ki bu, 600 semî seneye tekabül eder. Doğrusunu Allah bilir,

"Sahih" adlı eserinde İbn Hibban, Ebu Derda'dan rivayet ederek Rasûlullah (s.a.v.)'ın söyle buyurduğunu söylemiştir:

«Cenâb-i Allah, Davud'u vefat ettirip ashâbi arasından aldı. Davud'dan sonra ashâbi ne fitneye düştü, ne de dinlerini degistirdiler. Mesih'in ashâbi da (kendisinden) 200 sene sonra dahi yolunda ve hidayetinde kaldılar.»

Her ne kadar İbn Hibban sahih olduğunu söylemişse de bu gerçekten garip bir hadistir.

İbn Cerir'in, Muhammed b. İshak'tan naklettigine göre İsa peygamber, göğe yükseltilmeden önce Havarilerine; insanları bir ve ortaksiz olan Allah'a kulluk etmeye çağirmalarını vasiyyet etmişti. Onlardan her birini bir ülkeye, Sam'a, doğu ve batı beldelerine tayin etmişti. Anlatildigina göre Havarilerinden her biri, İsa peygamber tarafından tayin edildiği ülkenin insanların dili ile konuşmaya başlamıştır.

Nakledildigine göre İncil'i, İsa peygamberden Luka, Matta, Markos ve Yuhanna adındaki dört zat aktarmıştır. Bu kişilerin aktardığı dört İncil arasında çok farklılıklar, fazlalıklar ya da noksanlıklar vardır. Bu dört zattan Matta ile Yuhanna vefatından sonra İsa peygambere tâbi olmuşlardır. Markos ile Luka ise, İsa peygamberin ashâbindandırlar.

"Er-Reddu âla'n-Nasara'i" adlı kitabında şeyh Sihabüddin el-Karaî; İsa peygamberin çarîha gerildigini kabul eden ve Yahudilerin bu konudaki iddialarına teslim olan Hristiyanların görüşlerini reddetmek için söyle bir siir insat etmiştir. Çünkü Hristiyanlar, İsa peygamberin Allah'ın oğlu olduğunu iddia etmişlerdir. Halbuki Cenâb-i Allah onların bu iddialarından münezze ve yücedir:

"Hayret ediyorum, Hristiyanlar arasında İsa peygambere, Allah'ın oğlu olduğunu söylediler. Onu, Yahudilere teslim ettiler ve sonra da, Onu astıktan sonra çarîha gerdiler, dediler, Eger dedikleri sahih ve doğru ise, Hani nerede onun babası? Oğlunu düşmanlara rehin bıraktığında, Asmalarına razı mı oldu, yoksa kızdı mı? Eger eziyetlerine razı olduysa,

Haklidirler. Çünkü Allah'ın emrine uydular. Eger eziyetlerine kizmis ise, . Allah'i birakin da onu asanlara tapin. Çünkü onlar Allah'i maglup ettiler!"

Mesih Isa peygambere Sam ahalisinden Dayna adindaki bir adam iman etmis ve onu tasdik etmistti. O, Yahudi Pols'un korkusundan dolayi Sam'in dogu kapisina yakin "Haçli Kilise" civarindaki bir magarada gizleniyordu. Dayna korkuyordu, çünkü Pols, zalim ve gaddar bir kimse olup Isa peygambere ve onun dinine karsi kizginligi vardi. Isa'ya iman ettigi zaman kardesi oglunun basini ustura ile tiras ettirip sehirde dolastirarak teshir etmistti. Sonra da onu taslayarak öldürmüstü. Allah, onun kardesi ogluna rahmet etsin.

Isa peygamberin Sam'a gelmekte oldugunu duyunca Pols, katirlarini hazirlayip Isa'yi Öldürmek üzere yola çıktı. Kevkeba denen yerde onunla karsilasti. Isa ve arkadaslarinin üzerine hücum edecegi esnada bir melek gelip kanadiyla yüzüne vurdu ve gözünü kör etti. Bu halle karsilasınca Isa'yi tasdik etmek ve ona iman getirmek istedi. Isa (a.s.)'nin huzuruna çikip, yaptiklarindan ötürü özür diledi ve ona iman etti. Isa da imanim kabul etti. Gözünün eski haline gelmesi ve yeniden dünyayi görmesi için Isa peygamberden gözüne el sürmesini diledi. Isa da ona söyle dedi: Senin memleketin olan Sam'a git, dogu tarafindaki uzun bir sokagin ucunda yasayan Dayna adindaki zatin yanina var, o sana dua edecektir.

Tekrar Sam'a dönüp Dayna'nin yanina gitti. Dayna ona dua etti, gözü eski haline geldi. Pols'un, Isa peygambere olan imani daha da sag-lamlasti. Isa'nin, Allah'in kulu ve elçisi olduguna inandi. Onun için bir

kilise yaptirdi. Bu, Sam'daki meshur Pols Kilisesi'dir. Sahabeler tarafından Sam'in fethedilisi zamanina kadar bu İçilise mamur vaziyette idi. [20]

Fasil

Göge yükseltilmesinden sonra Isa peygamberin ashabi arasinda Ibn Abbas ile diger selef imamlarinin da söyledikleri gibi ihtilaflar zuhur etmistir. Nitekim biz bu ihtilaflardan su ayet-i kerimenin tefsirini yaparken bahsetmistik:

«Biz de inananlari, düşmanlarına karsi destekledik, onlar üstün geldiler.» (cs-Safr, 14.)

Ibn Abbas ile digerlerinin nakillerine göre göge yükseltilmesinden sonra Isa'nin ashabi su görüşleri ileri sürerek ihtilafa düstüler: Onlardan bazisi: "Aramizda Al lali'in kulu ve elçisi vardi, fakat göge yükseltildi." dediler. Bazisi da onun Allah oldugunu söylediler. Diger bazilari da Allah'in oglu oldugunu söylediler. Oysaki birinci görüş, gerçek olan görüstü. Son iki görüş ise, büyük bir küfürden baska bir sey degildi. Nitekim Cenâb-i Allah buyurmus Id: «Kendi aralarindan hizipler (çesitli görüsteki insan

topluluklari), ayriliga düstüler. Artık büyük bir günü görmekten ötürü vay kafirlerin haline!» (Meryem, 37.)

Bunlar, Indilerinde, dört rivayete göre fazlalik, noksanlik, tahrif ve tebdile ugramis vaziyette nakledilmesi hususunda da görüs ayriligina düsmüslerdi.

Isa peygamberin göge yükseltilmesinden 300 sene sonra büyük bir olay meydana geldi. Dört patrikle papazların, rahiplerin, kesislerin tamamı zapta gelmeyecek çeşitli iddialar ortaya atarak ihtilafa düstüler. Kostaitiniyye şehrinin kurucusu Kral Kostantin'in hakemligine müracaat ettiler. Kralın kurduğu konsül, neticede bu görüşleri bir araya getirerek tek görüş üzerinde ittifak etti. Bu konsüle katılanlara ve bunlara uyanlara Melikiye adı verildi. Bunlara uymayanlar din disı ilan edildiler. Isa peygamberin, Allah'ın kullarından biri ve elçilerinden bir elçi olduğuna inanan Abdullah b. Eryos'a tâbi olan fırka, hak üzerinde kaldı. Çöllerde ve badlyelerde yasayarak kiliseler, manastırlar inşa ettiler. Az bir geçimle kanaat ettiler. Kralların sanına yarasır büyük ve muazzam kiliseleri inşa eden gruplarla bir arada yaşamadılar. Yunanlıların kurdukları binalara yöneldiler. Bunların mihraplarını doguya çevirdiler. Daha önce bu mihraplar kuzeye bakıyordu. [21]

Beytü'l-Lahm İle Kamame Kilisesi'nin Yapılışı

Kral Kostantin, Isa peygamberin doğduğu yerde Beytü'l-Lahm'i inşa etti. Anası Ümmü Heylane'de Kamame Kilisesini inşa etti. Kamame Kilisesi, Yahudilerin, Isa diye öldürüp astıkları kişinin mezarının yanında inşa edilmistir.

Hristiyan ve Yahudilerin bütün mezhepleri küfre gittiler. Kanun ve hükümler va'z ettiler. Bu kanun ve hükümlerin bir kısmı, Ahd-i Atık dediğimiz Tevrat'a muhalifti. Tevrat'ın nassı ile haram kılman bazı şeyleri helal saydılar. Örneğin, domuzu helal saydılar. Doguya yönelip ibadet ettiler. Halbuki Isa peygamber, Mescid-i Aksa'nın yanındaki kayalıktan başka bir yere yönelerek ibadet etmiş değildi. Musa'dan sonra gelen bütün peygamberler de o kayalığa yönelerek ibadet etmişlerdi. Hatemü'l-Enbiya Muhammed (s.a.v.) dahi Medine'ye hicret edisinden onaltı ya da on yedi ay süre ile o kayalığa yönelerek namaz kılıp ibadet etmistir. Sonra, İbrahim Halil peygamberin inşa ettiği Ka'be'ye yönelerek namaz kılmaya başladı.

Hristiyanlar, kiliseleri resimlerle doldurmaya başladılar. Halbuki daha önce kiliseler resimli değildi. Emanet diye adlandırdıkları, çocuklarıyla kadınlarının ve erkeklerinin muhafaza ettiği bir akideyi icad ettiler. Halbuki bu küfrün ve hiyanetin en büyüğü idi. İkinci konsülün tabileri olan Nasturilerle Melikiler; üçüncü konsülün tabileri olan Yakubiler bu akideye inanırlar, ama izahatı hususunda farklı görüşler beyan ederler. İfade

bozukluklari ve küfür çoklugu, sahibini alevli atese sürükleyen helak zehri tasimasina ragmen bu akideyi sizlere nakledecegim. Sunu da bilmek gerekir Id, küfür akidesini baskasina anlatan kisi kafir olmaz. Onlarin akideleri, su ifadelerle Özetlenebilir:

«Onun bir ve tek olduguna, her seyi kudret kabzasinda tuttuguna, göklerle yeri, görünen ve görünmeyen her seyi yarattigina iman ederiz. Çağlar öncesinde babadan dogan Allah'in tek oğlu Yesu' Mesihe tek Rab olarak iman ederiz. O nurdan bir nur, hak tanridan gelen bir hak tanridir. Dogmustur, ama yaratilmamistir. Babaya cevher bakımından esittir. Cevher, her seyi var eden ve ayakta tutan seydir. Beseriyyeti kurtarmak için gökten inmistir. Rûhu'l- Kudüs 'ten ve iffetli, bakire Meryem'den meydana gelip cesedi olusmustur. Malatis en-Naptî zamaninda Öldürölüp çarmiha gerilmis, aci ve elem duymustur. Mezara defnedildikten üç gün sonra ayaga kalkmistir. Göge yükselerek babanin sag yaninda oturmustur. Ölülerle dirilerin tedbirini yürütmek için yine cesedi ile gelecektir. Onun mülküne zeval yoktur. Rûhu'l-Kudüs ki, diriltten Rabdir. Baba ile birlikte babadan fiskirip dogmustur. Ogluna secde edilir. Peygamberler arasinda sereflidir. Onun için kutsal ve toplayici tek kilise vardır. Günahların bagislanmasi için tek bir vaftiz yeri oldugunu itiraf ederim. O, kiyamete kadar ve ölülerin dirilecegi zamana kadar hayatta olacaktır. Zaman boyunca hayatini sürdürecektir Amin » imam Ebü'l-Fida Ismail b. Kesir'in "Kisasu 1-Enbiya" adli kitabi burada nihayete ermistir. Bize bahsettigi nimetlerden dolayi Allah'a hamd olsun. [22]

Geçmişle İlgili Haberler

Bu bölümde, israilogullanyla diger milletlerin fetret zamanina kadar olan haberlerinden bahsedilecektir. Bununla beraber cahiliye dönemi Arapları arasinda meydana gelen harplerden bahsedilmeyecektir. Bu konuyu bu bölümden sonra inşaallah ele alacagiz. Yüce Allah Kur'ân-i Kerim'de söyle buyuruyor:

«Ey Muhammed! Geçmiş olaylari sana böyle anlatiriz. Katimizdan sana da bir kitap verdik.» (Tâ-Hâ, 99.)

«Ey Muhammed! Biz bu Kur'ân'i vahyederek, sana en güzel kissalari anlatiyoruz.. Oysa daha önce sen bunlardan habersizdin.»(Yûsuf, 3.) [23]

Zülkarneyn'in Haberi

Yüce Allah buyurdu ki:

«Ey Muhammed! Sana Zülkarneyn'i sorarlar. «Onu size anlatacagim.» de.

Dogrusu biz onu yeryüzüne yerlestirmis ve her seyin yolunu ona Öğretmistik. O da bir yol tuttu. Sonunda Günes'in battığı yere ulasinca onu,

kara balçıklı bir suda batıyor gördü. Orada bir millete rastladı. «Ey Zülkarneyn! Onlara azab da edebilirsin, iyi muamele de de bulunabilirsin.» dedik.

«Haksızlık yapana azab edeceğiz, sonra Rabbine döndürölür, onu görölmemis bir azaba ugratır; ama inanıp yararlı iş işleyene, mükâfat olarak güzel şeyler vardır, ona buyrugumuzdan kolay olanı söyleriz.» dedi.

Sonra yine bir yol tuttu. Sonunda güneşin doğduğu yere ulaşınca, güneşi, kendilerine elbise, bina gibi şeylerle örtmedigimiz bir millet üzerine doguyor buldu. İste bunun gibi, onun yaptıklarının tamamını bastan basa biliyorduk. Sonra yine bir yol tuttu. Sonunda, iki dağın arasına varınca, orada neredeyse hiç laf anlamayan bir millete rastladı.

Dediler ki: Ey Zülkarneyn! Doğrusu Ye'cûc ve Me'cûc bu ülkede bozgunculuk yapıyorlar. Bizimle onların arasına bir sed yapman için sana bir vergi verelim mi?

«Rabbimin bana verdikleri sizinkinden daha iyidir. Bana gücünüzle yardım edin de sizinle onların arasına sağlam bir sed yapayım. Bana demir kütleleri getirin.» dedi. Demirler akkor haline gelince, «Bana erimis bakır getirin de üzerine dökeyim.» dedi. Artık Ye'cûc ve Me'cûc, onu ne asabildiler ve ne de delip geçebildiler.

Zülkarneyn: «İste bu, Rabbimin bir rahmetidir. Rabbimin tayin ettiği zaman gelince onu yerle bir eder. Rabbimin verdiği söz gerçektir.»

dedi. (el-Kchf, 83-98.)

Cenâb-i Allah, Kur'ân-i Kerim'de sözü edilen Zülkarneyn¹ den bahsediyor ve onun adaletli olduğunu ifade buyurarak övüyor. Onun dogulara ve batılara ulaşip bir çok ülkelere sahip olduğunu, ülkelerde yaşayan halkı mağlub edip hükmü altına aldığını, onlara karşı tam bir adaletle hükmettiğini, muzaffer ve adaletli bir otorite uyguladığını beyan ediyor. Doğrusu su ki o, adil hükümdarlardan birisidir. Peygamber veya rasûl olduğunu söyleyenler de vardır. Meleklerden biri olduğunu söyleyenler de vardır. Meleklerden biri olduğunu söyleyenlerin sözü çok gariptir. Güya mü'minlerin emiri Hattab oğlu Ömer, bir adamın bir baskasına, "Ey Zülkarneyn!" diye seslendiğini duyunca ona söyle demiş: «Peygamberlerin adlarıyla adlandığınız yetmedi de meleklerin adlarıyla mı adlanıyorsunuz? » Bunu, Süheylî nakletmiştir.

Vekî, israil ve Cabir kanalı ile Abdullah b. Ömer'in: «Zülkarneyn peygamberdi.» dediğini rivayet etmiştir.

Hafız Ibn Asakir, Ebu Hüreyre'den rivayet etti ki, Rasûlullah (s.a.v.) söyle buyurmuştur:

«Bilemiyorum, Tûbba (Yemen hükümdarı) lanetli miydi değil miydi? Bilemiyorum, hadler, kendilerine tatbik edilen kimselerin günahlari için keffaret midir değil midir? Bilemiyorum, Zülkarneyn peygamber miydi, değil miydi?»

Bu da garip ve tuhaf bir rivayettir.

Ishak b. Bisr, İbn Abbas'm söyle dedigini rivayet etmistir:

"Zülkarneyn salih bir hükümdardı. Allah, onun amelinden razı oldu ve onu kitabında Övdü. O, ilahi nusret ve yardıma mazhar olmuştı. Hızır da onun veziri idi."

Anlatildigina göre Hızır (a.s.) onun ordusunun öncü kuvvetlerinin basındaydı. Hızır (a.s.), hükümdarlara vezirlerin yaptıkları gibi Zülkarneyn'e müsavirlik yapıyordu.

Ezraki ve diğerlerinin anlattıklarına göre Zülkarneyn, İbrahim Halil peygamber vasıtasıyla Hanif dinine girmiş, İbrahim Halil ve İsmail peygamberlerle birlikte Ka'be-i Mükerreme'yi tavaf etmiştir.

Ubeyd b. Umeyr, oğlu Abdullah ve diğerlerinden rivayet olunduguna göre Zülkarneyn, yaya olarak hacca gitmiş, İbrahim peygamber, hacca gelmekte olduğunu duyunca onu karşılamış, onun için dua etmiş ve ikramda bulunmuştur. Yüce Allah, bulutları Zülkarneyn'in emrine vermiş, o da bulutları dilediği yere sevkedermiş. Doğrusunu Allah bilir.

Zülkarneyn'e bu adın verilmesinin sebebi hususunda farklı görüşler ileri sürülmüştür. Bir rivayete göre onun başında, boynuzla benzer iki çıkıntı bulunduğundan (iki boynuzlu anlamına gelen) Zülkarneyn adı verilmiştir. Vehb b. Mühebbih: "Zülkarneyn'in başında tunçtan iki boynuz vardı." demistir ki, bu zayıf bir görüştür. Ehl-i Ki-tâp'tan bazıları demisler ki: «Farşlarla Bizanslıların hükümdarı olduğu için ona Zülkarneyn adı verildi»

Baska bir rivayette belirtildigine göre Zülkarneyn, güneşin doğuda ve batıdaki boynuzlarına ulaştığı için bu adı almıştır. O, doğu ile batı arasındaki her yere hakim olmuştur. Bu sebeple Zülkarneyn adını almıştır. Bu, Zührî'nin görüşüdür. Hasan Basrî dedi ki : "Zülkarneyn'in iki saç örgüsü vardı. Bunları boynuna dolardı. Bu sebeple ona

Zülkarneyn adı verildi."

Ishak b. Bisr, Ömer b. Suayb'den rivayet etti ki, dedesi söyle demistir: Zülkarneyn, zorba bir hükümdarı Allah'a imana davet etti. Hükümdar, onun boynuzlarından birini kirip parçaladı. Zülkarneyn, yine onu imana davet etti. Hükümdar, ikinci boynuzunu da kirip parçaladı. Bu yüzden Zülkarneyn'e (iki boynuzlu anlamına gelen) Zülkarneyn adı verildi,

Sevrî, Ebu Tüfeyl'den rivayet etti ki, kendisine Zülkarneyn hakkında soru

sorulan Hz. Ali söyle demistir: «Zülkarneyn, insanlari Allah yolunda Ögütlendiren bir kuldu. Kavmini, Allah'a imana davet etti. Onun boynuzuna vurdular. O da öldü. Allah, onu yine diriltti. Kavmini yine Allah'a imana davet etti. Bu defa diger boynuzuna vurdular. Bu sebeple ona (iki boynuzlu anlamina gelen) Zülkarneyn adini verdiler.» Ebu Tüfeyl'den gelen baska bir rivayette anlatildigina göre Hz. Ali, Zülkarneyn hakkında söyle demistir: "O ne peyamber, ne rasûl, ne de . melekti. O sadece salih bir kuldu."

Zülkarneyn'in asil adi hususunda ihtilaf edilmistir. Zübeyr b. Bekkâr, Ibn Abbas'm söyle dedigim rivayet etmistir^ "Zülkarneyn'in asil adi Abdullah b. Dalihâk b. Maad'di." Baskalari ise onun adinin söyle oldugunu söylemislerdir: Mus'ab b. Abdullah b. Kannan b. Mansur b. AbdiHah b. Ezd b. Âvn b. Nebt b. Malik b. Zeyd b. Kehlan b. Sebe b. Kahtan.Bir hadiste anlatildigina göre Zülkarneyn, Himyerlilerdendir. Anasi Rumîdir. Akilli bir kimse oldugu için kendisine feylesofun oğlu denilmistir.

Himyerlülerden biri, Zülkarneyn'in kendi atalarından biri olmasından dolayı övünerek bu hususta söyle bir siir söylemistir:

"Zülkarneyn benim atamdî, Müslümandî.

Diger hükümdarlarin kendisine itaat edip etrafında toplandıkları bir hükümdardı.

Hükmü,.dogulara ve batılara ulasti. Hikmet sahibi bir mürsitten yönetimin sebeplerini elde etmek için dolasiyordu.

Batma esnasında güneşin balçikli bir suya ve siyah bir çamura batmakta oldugunu gördü.Ondan sonra Belkis vardır ki, o benim halamdî.Hüdhüd ona gidinceye kadar onların kraliçesiydi."

Süheylî, Zülkarneyn'in asil adinin, Merzuban b. Merzübe oldugunu söylemistir. İbn Hisam der ki: Zülkarneyn'in asil adi, Sa'b b. Zî Mürâid idi. O, Yemen tübbalannin (hükümdarlarinin) ilki idi. Seb' kuyusu hususunda Ibrahim'in lehine hüküm veren odur. Denildi ki: Zülkarneyn'in asil adi, Feridun b. Esfiyan'dir. O, Dahhak'i Öldürmüstü.

Kuss b. Saide, hitabesinde söyle demisti:

"Ey İyad b. Sa'b Zülkarneyn toplulugu! Bilesiniz ki Sa'b Zülkarneyn, dogularla batilarin hükümdaridir. Cinlerle insanlari hükmü altına almistir. 2000 sene yaşamistir. Sonra Ömrü onun için bir göz açıp kapama süresi kadar az gelmistir.İbn Hisam, A'sâ'ya söyle demistir:

"Sa'b Zülkarneyn, Cenv mintikasında koku saçan bir mezarda uzun süre kaldi. Orada mukim oldu."

Dare Kutni ile Ibn Makula'dan rivayet olunduguna göre Zülkarneyn'in asil adi Hünüs'dür. Herevis b. Kayton b. Rumi b. Lanti b. Kesluhîn b. Yunan b.

Yafes b. Nuh olduğu da söylenir. Doğrusunu Allah bilir.

İshak b. Bisr, Said b. Besir kanalı ile Katade'nin söyle dedigini rivayet etmiştir: Iskender, Zülkarneyn'in kendisidir. Babası, Kayserlerin ilkidir. O, Nuh peygamberin oğlu Sam'in evladındandır.

İkinci Zülkarneyn'e gelince onun adı şöyledir: Iskender b. Filips b. Musaryem b. Hürmüs b. Mayton b. Rumi b. Lanti b. Yunan b. Yafes b. Yöne b. serhon b. Rome b. Serat b. Tofil b. Romi b. Asfer b. Yakz b. Is b. Ishak b. İbrahim el-Halil el-Makedoni el-Yonani el-Misri. Bu zat, iskenderiye şehrinin kurucusudur. Rumlar, onun zamanım esas alarak tarih koymuslardır. Bu zat, ilk Iskender'den çok uzun zaman sonra doğmuştur. Yani milattan önce 300, yılda doğmuştur. Filozof Artatalis (Aristoteles?) onun veziridir. Bu Iskender, Dara b. Dara'yi öldürmüs, Fars hükümdarlarını hakimiyeti altına almış ve diyarlarına sahip olmuştur. Bu hususa dikkat çekti. Çünkü insanların çoğu, bu ikisinin aynı adam olduğunu zannetmektedirler. Ve Kur'ân'da kendisinden bahsedilen Iskender'in, kendisine Artatalis'in vezirlik yaptığı Iskender olduğunu söylemektedirler. Bu sebeple büyük bir hataya ve fesada düşmektedirler. Oysa ilk Iskender, inanmış ve salih bir kul olup adaletli

büyük İslâm tarihi bir hükümdardı. Veziri de Hızır (a.s.)'di. O, peygamberdi. Nitekim bunu daha Önceleri de ifade etmistik.

İkinci Iskender'e gelince o müsrikti. Veziri de bir filozoftu. İkisinin zamanı arasında 2000 seneden fazla bir süre vardır. İkisi arasında hiç bir benzerlik ve seviye birliği yoktur. Ancak işlerin iç yüzünü bilmeyen bazı geri zekalılar bunların ikisinin aynı şahıs olduğunu söylerler. Kur'ân'da: «Ey Muhammed! Sana Zülkarneyn'i sorarlar.» denilmesinin sebebi şudur: Kureysliler, Rasûlullah (s.a.v.)'m bilgisini ölçmek ve onu imtihan etmek için Yahudilerden bir şey sordular. Yahudiler de Kureyslilere su akli verdiler: Ona yeryüzünü baştan sona dolayan adamın kim olduğunu ve memleketlerinden çıkan ama nerede oldukları ve ne yaptıkları bilinmeyen gençlerin kimler olduklarını sorun.

Bunun üzerine Cenab-i Allah, Ashab-i Kehf'in ve Zülkarneyn'in kıssasını bildiren ayetleri inzal buyurdu. Bu sebeple rasûlüne su buyruğu verdi:

«Onu size anlatacağım.» de. Yani onun haberini ve durumunu size açıklayıcı ve tatmin edici, aynı zamanda faydalı olacak şekilde anlatacağım. Bununla ilgili olarak da yüce Allah söyle buyurdu:

«Doğrusu biz onu yeryüzüne yerleştirmiş ve her şeyin yolunu ona öğrettik.» Yani Zülkarneyn'in ülkelerdeki hakimiyet sınırlarını genişlettik. Çabalamakta olduğu büyük amaçlara ve önemli işlere ulaşabilmesi, istediğini elde edebilmesi için kendisine yardımcı olacak

hakimiyet aletlerini ve vasitalarım verdik.

Kuteybe, Ebu Avane tariki ile Habib b. Hammad'm söyle dedigini rivayet etmistir: Ben, Ebu Talib oğlu Ali'nin yanındaydim. Adamin birisi ona Zülkarneyn'i, onun dogulara ve batilara nasil ulastigini sordu. Hz. Ali de ona su cevabi verdi: "Bulutlar, onun emrine verildi. Sebepler, onuh için uzatildi. Aydinlik, onun için yayildi. Istersen sana daha fazlasini da söyleyeyim."

Soruyu soran adam sustu, Hz. Ali de sustu.

Ebu İshak es-Sebî, Arar b. Abdullah el-Vâdî kanali ile Muaviye'nin söyle dedigini rivayet etmistir: "Yeryüzüne dört kisi hakim oldu. Bunlarin adlari şöyledir: Davud Peygamberin oğlu Süleyman (a.s.), Zülkarneyn, Hulvanh (Hilvan?) bir adam ve baska birisi. Ona, «Hizir da yeryüzüne sahip olanlardan midir? diye sorulduğunda "Hayir" diye cevap verdi.

Zübeyr b. Bekkar, Ibrahim b. Münzir kanali ile Süfyan-i Sevrî'nin söyle dedigini rivayet etmistir:

"Bana ulasan habere göre yeryüzünün tamamına dört kisi sahip olmustur: Bunlarin ikisi mü'min, ikisi de kafirdi. Mü'min olanlar Süleyman Peygamber ile Zülkarneyn'di. Kafir olanlarsa Nemrud ile Buhtü'n-Nasr'di."

Ishak b. Bistr, Hasan-i Basrî'nin söyle dedigini rivayet etmistir:

« Zülkarneyn, Nemrut'tan sonra hüküm sürmüs bir hükümdardir. O Müslüman ve salih bir adamdi. Doguya ve batiya gitti. Allah onun ecelini uzatti, ona yardim etti. Nihayet o da beldeleri hükmü altına aldı. Mallara sahip oldu. Sehirleri feth etti, adamlar öldürdü. Beldelerde ve kalelerde dolasti. Yoluna devam etti, nihayet doguya ve batiya gitti. Cenâb-i Allah'in su ayeti de bunu ifade ediyor:

«Ey Muhammedi Sana Zülkarneyn'i sorarlar. «Onu size anlatacagim.» de. Dogrusu biz onu yeryüzüne yerlestirmis ve her sey in yolunu ona Öğretmistik.» Yani menzillerin sebeplerini talep etmesi hususunda ona bilgi vermistik.

Ishak ve Mukatil dediler ki: Zülkarneyn sehirleri fethediyor, hazineleri topluyordu. Dinine ve kendisine uyan kimselere birsey yaptigi yoktu. Ama uymayanlari Öldürüyordu. «Ve her sey in yolunu ona öğretmistik.» Ona ilim vermistik. Yeryüzünün isaretlerim, duraklarini, menzillerini, izlerini ve eserini ona Öğretip, göstermistik. Abdurrahman b. Zeyd b. Eslem, yukardaki ayet-i kerimenin, «Ona lisanlari öğretmistik.» anlamına geldigini söylemistir. Zülkarneyn hangi milletle savasirsa, onlara mutlaka kendi lisanlanyla hitab ederdi. Sahih olan rivayete göre o, kendi'hakimiyet amaçlarına ulasabilme hususunda lazim olacak bütün imkanlara sahip olmustu. O her beldede ve ülkede diger ülkelerin ve beldelerin ahalisine

yetecek, kendisine de yardım edecek miktarda yiyecek ve aziklarla emtiayi aliyordu.

Ehl-i Kitap'tan bazılarının anlattıklarına göre Zülkarneyn, 1600 sene müddetle yeryüzünü dolasmis ve yeryüzü halkini bir ve ortaksiz olan Allah'a imana davet etmistir. Bütün bu süreler üzerinde ihtilaf vardır, dogrusunu Allah bilir.

«Ve herseyin yolunu ona öğretmistik.» ayet-i kelimesiyle ilgili olarak Beyhakî ve Ibn Asakir çok uzun bir hadis rivayet etmislerdir ki bu gerçekten münkerdir. Bu hadisin senedinde Muhammed b. Yunus el-Kedimî'nin adi geçmektedir ki o, töhmetli bir ravidir. Bu yüzden sözü edilen hadisi burada yazmadik. Çünkü o, bizim nazarimizda sahih degildir.

«O da bir yol tuttu. Sonunda güneşin battigi yere ulasinca...» ayetiy-le ilgili olarak deriz ki: Zülkarneyn öyle bir yere vardı ki, artık herhangi bir kimsenin orayi asması mümkün degildi. Oraya varınca Atlas Okyanusunun kıyısında durdu. Orada Halidat adaları vardı ki, boylamların başlangıcıdır. Astronomi âlimlerinin bu hususta IM kavli vardır. Önceki sayfalarda da anlattığımız gibi o, bu denizin kıyısında durdu. Kendi müşahedesine göre o güneşin batarken, «Kara balçıklı bir suda battığını gördü.» yani kendi görüşüne göre Güneş'in denize battığını gördü. Çünkü kıyıda duran bir kimse, battığı esnada Güneş'in denize veya

kıyısına battığını, doğarken de güneşin denizden doğduğunu ve batarken yine denize battığını görür. Bu yüzden ayette «Batiyor gördü.» dedi. Aksi takdirde, «Bir de baktı ki güneş, kara balçıklı bir suda batıyor.» derdi Ama böyle bir ifade kullanılmamıştır.

Imam Ahmed b. Hanbel, Yezid b. Harun kanalı ile Abdullah'in söyle dedigini rivayet etmistir:

Battığı esnada Rasûlullah (s.a.v.), güneşe baktı ve söyle buyurdu: «Allah'in kızgın atesine battı. Eger Allah'in emri ile bu güneş engellenmeseydi, yeryüzündeki herseyi yakardı.»

Bu hadiste gariplik vardır. Rivayet zincirinde mübhem, belirsiz bir adam vardır. Böyle birisinin merfu bir hadis rivayet etmesinde şüphe vardır. Bazı kissacıların iddialarına göre Zülkarneyn, güneşin battığı yerden ötelere gitmiş ve ordularıyla uzun mesafeli karanlıklar içinde gitmiştir. Böyle diyenler, gerçekten sonra hataya saplanmışlar, akıl ve nakle muhalif şeyler söylemişlerdir. [24]

Zülkarneynin Hayat Pinarini Araması

Ibn Asakir'in anlattığına göre Zülkarneyn'in, Renakıl adlı bir melek arkadaşı varmış. Zülkarneyn ona yeryüzünde hayat pinarı diye bir pınarın bulunup

bulunmadigini sormus, b da, söyle ve söyle bir yerde hayat pinari denen bir pinarin bulunduğunu ona anlatmis. Bunun üzerine Zülkarneyn orayı aramaya çikmis. Hızir (a.s.) da onun önü sıra yürüyorken, karanlık bir yerdeki vadide o pinari bulmus, onun suyundan içmis, ancak Zülkarneyn orayı bulamamis.

Yine Ibn Asakir'in anlattigina göre Zülkarneyn oradaki bir köşte meleklerden biriyle görüşmüs, melek ona bir tas vermis. Zülkarneyn, ordusunun yanina döndüğü zaman âlimler o tasi kendisinden istemisler, tasi bir terazinin kefesine koymuslar, karsi kefeye de onun gibi 1000 tas koymuslar, ancak böylelikle dengeyi saglamislar. Sonra Hızir (a.s.), o tasi Zülkarneyn¹ den isteyerek terazinin kefesine koymus, karsi kefeye de aym irilikte bir tas koymus, üzerine de bir avuç toprak koyunca toprakli tas, melegin vermis olduğu tasta ağır gelmis ve Hizn* (a.s.) söyle demis: «Iste ademoglu da böyledir. Bir avuç toprak onu Örtmedikçe karni doymaz.» Böyle dedigi için âlimler, ona saygi ve ikramda bulunarak secde etmislerdi. Dogrusunu Allah bilir.

Sonra Ibn Asakir der ki; Cenâb-i Allah, Zülkarneyn¹ o mintikadaki ahali için hakem tayin etmis ve söyle buyurmustur:

«Ey Zülkarneyn! Onlara azab da edebilirsin, iyi muamelede de bulunabilirsin.» dedik.

«Haksizlik yapana azab edecegiz, sonra Rabbine döndürölür, onu görölmemis bir azaba ugratir.» (ei-Kehf, 86-87.) Yani hem dünya azabina hem de ahiret azabina ugrar. Önce dünya azabina ugrayacağı, ayet-i kerimede ifade edilmistir. Çünkü dünya azabi, kafiri küfürden ve kötölükten daha çok men edicidir.

«Ama inanip yararlı is isleyene, mükâfat olarak güzel seyler vardır. Ona buyrugumuzdan kolay olanı söyleriz.»

Burada Cenâb-i Allah, en önemli olan ahiret sevabini önce söylemistir. Ihsan dedigimiz güzel seyleri de ahiret sevabina atfetmistir. Ihsandan kasit; adalet, ilim ve imandır.

Sonra Cenâb-i Allah buyurdu ki:

«Sonra yine bir yol tuttu.» Zülkarneyn, batidan doguya dönüş için yeniden yola koyuldu. Anlatildigina göre o, batidan doguya dönüşünde on iki senelik bir yol yürümüstür.

«Sonunda Günes'in dogduğu yere ulasinca, güneşi, kendilerine elbise, bina gibi seylerle örtmedigimiz bir millet üzerine doguyor buldu.» Yani o milletin evleri ve sigmaklan^yoktu ki, onunla güneşin hararetine karsi kendilerini koruyabilsinler. Alimlerden çoğu dediler ki: O millet, güneşin hararetinin siddetlenmesi esnasında yer altında mezari andiran bodrumlara sığınirlardı.

Yüce Allah buyurdu ki: «İste bunun gibi, onun yaptıklarının hepsini bastan basa biliyorduk.» Zülkarneyn'in yeryüzünün batılarından dogularına dönüşü esnasında neler yaptıklarını biliyor, onu koruyor, muhafaza ediyorduk.

Ubeyd b. Umeyr, oğlu Abdullah ve diğer selef ulemasından rivayet olunduguna göre Zülkarneyn yaya olarak hacca gitmiştir. İbrahim Halil (a.s.), onun gelisini duyunca karşılamaya çıkmış, karşılaştıkları zaman Zülkarneyn'e dua etmiş ve ona bazı tavsiyelerde bulunmuştur. Anlatıldığına göre binmesi için bir at getirildiği zaman Zülkarneyn: "İbrahim Halil'in bulunduğu bir belde binene binmem." demiş, Cenâb-i Allah da bir bulutu onun emrine vermişti. İbrahim (a.s.) de ona bu müjdeyi vermişti. O nereye gitmek isterse bulut onu götürüyordu. Yine yüce Allah buyurdu ki:

«Sonra yine bir yol tuttu. Sonunda iki dağın arasına varınca, orada nerdeyse hiç laf anlamayan bir millete rastladı.» Yani bilgisi az bir milletle karşılaştı. Anlatıldığına göre ojnillet, Ye'cûc ile Me'cûc'un amcazadeleri olan Türklerdir. Zülkarneyn'e dediler ki: Bu iki millet bize tecavüz ediyorlar. Beldelerimizi harab edip ifsad ediyorlar. Yollarımızı kesiyorlar!» Böyle deyip Zülkarneyn'e -kendileriyle Ye'cûc ve Me'cûc ile Türkler arasına bir sed yapması için- bol miktarda haraç getirdiler. Böylece bu sed, kendileriyle karşı taraftaki mütecaviz milletlerin arasına bir engel olarak girsin. Zülkarneyn de Allah'ın kendisine vermiş olduğu bol miktardaki malla yetinerek halkın getirmiş olduğu haracı almayarak: "Rab-bimin bana verdikleri, sizinkinden daha iyidir." dedi. Sonra da onlardan kendileri ile o mütecaviz milletler arasına bir sed yapması için adamlar ve aletler toplayıp getirmelerini istedi. İki dağ arasına konulacak olan bu sed, iki tarafın arasına bir engel olacaktı. Bunun, gerisinde derin ve engin denizler ile zirvesine bakılamiyacak kadar yüce dağlar vardı. Nihayet Zülkarneyn bu seddi inşa etti. İnşaat malzemesi olarak demir ve eritilmiş bakır kullandı. Kursun kullandığı da söylenir, ama doğru olan ilk görüştür. Kerpiç yerine demir, çamur yerine de eritilmiş bakır kullandı. Bu sebeple yüce Allah buyurdu ki:

«Artık Ye'cûc ve Me'cûc onu ne (merdiven ve diğer şeylerle) asabildiler ve ne de (kazma ve delici şeyler kullanarak) delip geçebildiler.»

«Zülkarneyn: "İste bu, Rabbimin bir rahmetidir." dedi. Yani Cenâb-i Allah, kendisinin varlığı sebebiyle komsu milletlerin, onlara zulüm ve haksızlık etmelerini engellemiştir ki bu da Allah'ın kullarına bir rahmetidir. «Rabbimin tayin ettiği zaman gelince» Yani Ye'cûc ile Me'cûc'un ahir zamanda yeryüzüne çıkmalarını Allah'ın takdir buyurmuş olduğu vakit gelince, «Onu yerle bir eder.» Yani o seddi yerle bir eder ve bunun böyle olması da mecburidir. Bunun için yüce Allah buyurmuş ki: «Rabbimin verdiği söz gerçektir.»

Nitekim Cenâb-i Allah baska bir ayet-i kerimede de söyle buyurmıştır:

«Ye'cûc ve Me'cûc'un seddi yıkildiği zaman her dere ve tepeden bosanırlar. Gerçek vaad yaklastığında inkar edenlerin gözleri belirive-rir.»

«Biz o gün (yani seddin açılışı gününde) onları bırakırız, dalgalar halinde birbirlerine girerler. Sûra üflenince hepsini bir araya toplarız.»

Ye'cûc'la Me'cûc'un çıkışma dair rivayet edilen hadisleri tefsirimizde naklettik. İnşallah bu kitabımızın Fiten ve Melahim bölümünde de nakledeceğiz.

Ebu Davud et-Tayalisi, Sevrî'nin söyle dedigini rivayet etmiştir: Bize ulaşan habere göre ilk defa musafaha yapan kişi Zülkarneyn'dir.

Rivayet olunduguna göre Kâbü'l-Ahbar, Muaviye'ye söyle demistir: "Zülkarneyn, ölüm döşeginde iken annesine su vasiyeti yaptı: «Ben öldükten sonra bir yemek yap, şehirdeki bütün kadınları davet et, yemegi önlerine koy. Benim için ağlayanlar dışındaki herkesin o yemekten yemesine izin ver. Ancak ağlamış olanlar yemesinler."

Annesi bu yemegi yapıp davet ettiği şehirli kadınlara sofrayı kurduktan ve onlara buyur dedikten sonra hiç birinin elini yemeğe uzatmadığını gördü ve: "Fe sübhânallahi hepiniz mi Zülkarneyn'e ağladınız?" diye sormuş, onlar da: "Evet, vallahi aramızda Zülkarneyn için ağlamayan yoktur." demişler ve bu da Zülkarneyn'in annesi için bir teselli olmuştur.

Zülkarneyn vefat ettiği zaman 3000 yasındaymış. Bu, gariptir.

İbn Asalar dedi ki: Bana ulaşan başka bir rivayete göre Zülkarneyn otuz altı sene yaşamıştır. Otuz iki sene yasadığına dair zayıf bir rivayet de vardır. O, Davud peygamberden 740 sene sonra dünyaya gelmiştir. Adem peygamberden de 5181 sene sonra dünyaya gelmiştir. Hükümdarlığı, on altı sene sürmüştür.

Bu anlatılanlar, birinci İskender'e değil de ikinci İskender'e uymaktadır. Zira bu ikisini, birbirinden ayırd etmek gerekir. İkisinin de aynı şahsiyet olduğunu söyleyenlerden biri de İmam Abdülmelik b. Hisam'dır. Siret ravisi İmam Abdülmelik b. Hisam'm bu görüşünü, Hanz Ebu'l-Kasim es-Süheyli siddetle red ve inkar etmiş ve bu ikisinin

avri ayrı şahsiyetler olduğunu ifade etmiştir. Eski devir hükümdarlarından bazıları da muhtemelen birincisine benzemek için İskender adını almışlardır. Doğrusunu Allah bilir. [25]

[1] Tefsir-i Taberî, XVIII, 20-22.

[2] İbn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 2/123-127.

- [3] Suyutî, Camiü's-Sagîr, Hadis No: 2734.
- [4] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 2/128-141.
- [5] Tefsir-i Taberî, VII, 88.
- [6] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 2/142-144.
- [7] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 2/144-151.
- [8] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 2/151-152.
- [9] Tefsir-i Teberî, VI, 10.
- [10] Tefsir-i Taberî, VI, 10-11.
- [11] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 2/152-158.
- [12] Buhârî, Tefsir-i Sûre-i Âl-i Imrân, V, 155.
- [13] Buhârî, Cihad, 145; İlim, 31; İtk, 16.
- [14] Buhârî, Babü Halk-i Ademe, IV, 131, Hadis No: 235.
- [15] Buhârî, Enbiyâ, 34-48.
- [16] Buhârî, IV, 132; Müslim, VII, 97.
- [17] Buhârî, IV, 132.
- [18] Buhârî, Enbiyâ, 241.
- [19] Buhârî, II, 276.
- [20] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 2/159-166.
- [21] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 2/166.
- [22] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 2/167-168.
- [23] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 2/169.
- [24] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 2/169-175.
- [25] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 2/176-179.

Ye'cûc Ve Me'cûc. 1

Ashab-I Kehf 5

Biri Mü'min, Digeri Kafir Olan İki Adamin Kissasi 11

Bahçe Sahiplerinin Kissasi 14

Cumartesi Günlerinde Asiri Giden Eylelîler'in Kissasi 16

Lokmanın Kissasi 19

Hendek Ehlinin Kissasi 26

İsrail Ogullarının Haberlerini Rivayet Etmeye İzin Verilmesi 30

İsrail Ogulları Âbidlerinden Cüreyc'in Kissasi 32

Bersâ'sâ'nın Kissasi 34

Ye'cûc Ve Me'cûc

Bunlar Adem peygamberin zürriye tindendirler. Bu hususta ihtilaf yoktur. Buna delil olarak da Buhari ve Müslim'in sahihlerinde Ebu Said'den rivayet edilen su hadisi gösterebiliriz: Rasûlullah (s.a.v.) buyurdu ki:

«Cenâb-i Allah, kıyamet gününde diyecek ki: «Ey Adem, kalk ve atesin hasri gibi zürriyetini hasret.» Adem de diyecek ki: «Ya Rab, ates hasri nedir?» Cenâb-i Allah söyle buyuracak: «Her 1000'den 999'u atese, biri Cennet'e gidecektir.» İste o zaman küçük çocuklar ihtiyarlayacak, her hamile de karnındaki yavruyu düşürecek ve insanlar sarhos halde göreceklerin. Aslında onlar sarhos değildirler, ama Allah'ın azabi siddetlidir.»

Yanında bulunan sahabeler dediler ki:

- Ya Rasûlallah, hangimiz o 1000'de biriz?

- Size müjdeler olsun, sizden bir kişi, Ye'cûc ve Me'cûc'dan 1000 İrisi (Cehennem'e gidecektir).»

Baska bir rivayette anlatildigina göre Rasûlullah (s.a.v.) söyle buyurmustur:

«Size müjdeler olsun. Dogrusu sizde iki ümmet vardır ki, hiçbir seyde yokturlar. Ancak onların çoklukları ve kalabalıkları vardır.» Bu da onların çokluklarını ve insanlardan kat kat fazla olduklarını gösteriyor. Keza onlar, Nuh Peygamberin soyundan diri ar. Zira yüce Allah, yeryüzü halkına beddua etmesi esnasında Nuh peygamberin çağrısına icabet etmist. Nuh peygamber söyle beddua etmist:

«Rabbim! Yeryüzünde hiçbir inkarcı bırakma.» (Nah, 26.)

Cenâb-i Allah da buyurdu ki:

«Ama biz, Nuh'u ve gemide bulunanları kurtardık.» (cl-Ankebût.is.)

«Ancak onun soyunu sürekli kildik.» (es-Sfırcat, 77.)

Müsned ve Sünende rivayet edilen bir hadiste anlatildigina göre Nuh peygamberin Sam, Hani ve Yafes adında üç oğlu varmış. Sam, Arapların atasıdır. Ham, Sudanlıların atasıdır. Yafes de Türklerin atasıdır. Ye'cûc ve Me'cûc ise, Türklerden bir taifedir. Bunlar Mogollar olup çok güçlü ve bozguncudurlar. Denildigine göre Türklere Türk denmesinin sebebi sudur: Zülkarneyn meshur seddi inşa ettiği zaman Ye'cûc ve Me'cûc, seddin gerisine sigindılar. Ancak bir kısmı, seddin bu tarafında kaldılar. Bu kalan kısım, Ye'cûc ve Me'cûc'un öte yana geçenleri gibi bozguncu degıldiler. Bu yüzden bunlar, seddin bu tarafında bırakıldılar. Kendilerine ilisilmedi ve (terk edilmiş anlamına gelen) Türk adı verildi.

Ye'cûc ve Me'cûc'un, Adem peygamberin ihtilam olduğu esnada spermasının yere damlayıp toprakla karışmasından yaratılmış oldukları ve onların Havva'dan dogmadıklarını iddia eden kavle gelince, bu kavil, Seyh Ebu Zekerıyya Nevevî'nin "Müslim serhi"nde naklettiği bir kavildir. Bunu, baskaları zayıf bir kavil olarak nitelemişlerdir. Çünkü buna dair herhangi bir delil mevcut değildir. Aksine bu, bugünkü insanların tümünün Nuh peygamberin zürriyetinden olduklarına dair naklettığımız ve Kur'ân nassı ile teyid edilen görüşümüze muhalıftır. Aynı şekilde Ye'cûc ile Me'cûc'un muhtelif şekillerde ve birbirine zıt boylarda olduklarına, onlardan kiminin uzun hurma ağacı kadar uzun boylu olduğuna, kiminin de son derece kısa olduğuna, kiminin bir kulagi döşek edip yere sererek üzerine uzandığına, diğer kulagini da vücudunun üzerine örttüğüne dair rivayetler de asılsızdır. Bütün bunlar, görmeden söylenen asılsız ve delilsiz sözlerdir. Sahih kavle göre bunlar, Adem oğullarındandır. İnsan şekline ve evsafına sahiptirler. Hz. Peygamber (s.a.v.), bir hadis-i şerifinde şöyle buyurmuştur:

«Dogrusu Cenâb-ı Allah, Adem peygamberi almış zira boyunda yarattı. Sonra yaratıklar (vücut yapısı itibarıyla) su ana kadar eksilmeye devam etmişlerdir.»

İşte bu hadis, bu konu ve diğer konularda kesin bir ölçü teskil etmektedir.

Ye'cûc ile Me'cûc'dan bir kimsenin kendi zürriyetinden 1000 kişiyi görmedikçe ölmeyeceğine dair söylenen söz, eğer sahih bir hadise dayanmakta ise, bizim de kabul edeceğimiz bir şeydir. Ama sahih bir hadise dayanmamaktaysa yine de red etmeyiz. Çünkü bu, akıl ve nakle aykırı değildir. Olabilecek bir şeydir. Dogrusunu Allah bilir. Hatta eğer sahih ise, bu konuda sarıh bir hadis de vardır:

Taberânî, Abdullah b. Muhammed b. Abbas el-İsbahanî kanalı ile Abdullah b. Amr'dan rivayet etti ki Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmuştur:

«Ye'cûc ile Me'cûc, Adem ogullarındandır. Eger yeryüzüne serbestçe bırakılacak olsalardı, insanların yasantılarını bozar, onları fesada sürüklerlerdi. Onlardan bir adam, kendi zürriyetinden 1000, hatta daha fazla kişiyi geride bırakmadıkça ölmeyecektir. Onların gerisinde üç ümmet vardır: Ta'vil, Ta'ris ve Mensik.»

Bu, cidden garip bir hadistir. Senedi zayıftır ve siddetli derecede münkerdir. İbn Cerir'in, "Tarih" adlı eserinde rivayet ettiği hadiste anlatıldığına göre Rasûlullah (s.a.v.), İsrâ gecesinde Ye'cûc ile Me'cûc kavimlerinin yanma gitmiş, onları Allah'a imana davet etmiş, onlarsa ona icabet edip uymaya yanasamamislardır. Peygamber (s.a.v.), oradaki Ta'ris, Ta'vil ve Mensik ümmetlerini Allah'a imana davet etmiş, onlar onun bu davetine icabet etmişlerdir.

Sözü edilen bu hadis, Ebu Nuaym Amr b. Subh tarafından uydurulmuş mevzu bir hadistir. Ebu Nuaym, hadis uydurma suçunu isledigini itiraf eden yalancılardan biridir. Dogrusunu Allah bilir.

Eger üzerinde ittifak edilen ve onların kıyamet gününde Cehennem atesine atılarak mü'minler için feda olacaklarına, oysa kendilerine peygamber gönderilmemiş olduğuna dair ileri sürülen hadis, nasıl bir delil teskil ediyor? Oysa Cenâb-i Allah söyle buyurmuştur: «Biz, peygamber göndermedikçe kimseye azab etmeyiz.» (ci-İsrâ, is.) denilecek olursa buna cevaben deriz ki: Bunlara karşı delil ileri sürülmedikçe ve mazeretlerini geçersiz sayacak hususlar ortaya konulmadıkça, bunlara azab edilmeyecektir. Nitekim yüce Allah: «Biz, peygamber göndermedikçe azab etmeyiz.» buyurmuştur. Eger bunlar, Peygamber (s.a.v.)'in bî setinden önceki zamanda yaşamışlarsa kendilerine kendilerinden peygamberler gelmiştir. Ve böyle olunca da kendi aleyhlerine olan deliller ortaya konulmuş demektir. Eger Cenâb-i Allah, kendilerine peygamber göndermemiş ise, bunlar fetret ehli hükmündedirler. Kendilerine davetin ulaşmadığı kimseler statüsündedirler. Bir sahabe topluluğundan çeşitli yollarla rivayet edilen hadis de buna delalet etmektedir. Sözü edilen hadiste Rasûlullah (s.a.v.) söyle buyurmuştur:

«Bu durumda olan kimse, kıyametin meydanlarında imtihan edilir. Eger davetçiye icabet ederse Cennet'e girer. Aksi takdirde Cehen-nem'e girer.»

«Biz, peygamber göndermedikçe kimseye azab etmeyiz.» ayetinin tefsirini yaparken imamların bu hadis ile ilgili görüşlerini nakletmistik. Seyh Ebu'l-Hasen el-Es'arî bunu ehl-i sünnet ve'l-cemaattan bir icma olarak nakletmiştir. Bunların imtihan edilmeleri, kurtuluşlarını icap ettirmediği gibi cehennemlik olduklarına dair gelen haberlere de ters düşmez. Zira Cenâb-i Allah, peygamberini dilediği gaybi hususlara muttali kılar. Ve onu, bu gibi kimselerin sakilerden oldukları ve karakterlerinin de hakkı kabule aykırı

oldugu hususundan haberdar kilmistir. Bunlar, kiyamet günündeki davetçiye icabet etmezler. Bundan da anlasiliyor ki onlar, dünyada -sayet kendilerine tebligat yapilmis olsaydi- hakki siddetli bir sekilde yalanlayacaklardi. Çünkü kiyamet gününün meydanlarında, dünyada iken hakki yalanlamis olan kimse-

lerden bazilari, hakka boyun egecekler. Görülen korkunç manzaralar karsisinda kiyamet gününde iman etmek, elbette ki dünyadaki imana nisbetle vukuu bir nevi zorunlu olan imandır. Dogrusunu Allah bilir. Nitekim yüce Allah buyurmus ki:

«Suçlulari Rablerinin huzurunda, baslari öne egilmis olarak: «Rab-bimiz! Gördük, dinledik, artik bizi dünyaya geri çevir de iyi is isleyelim; dogrusu kesin olarak inandik» derlerken bir görsen!» {cs-Secde, 12.) «Bize geldikleri gün neler görüp neler isitecekler!» (Meryem, 38.) Peygamber (s.a.v.)'in Isrâ gecesinde Ye'cûc ile Me'cûc'u imana davet ettigine ve onların bu çağriya icabet etmediklerine dair nakledilen hadis; münker, hatta uydurma bir hadistir. Amr b. Sabh tarafından

uydurulmustur.

Sedde gelince, önceki sayfalarda da anlatildigi gibi Zülkarneyn onu demirden ve erimis bakirdan yapti. Onunla yüksek, uzun ve issiz daglari birlestirip dümdüz hale getirdi. Yeryüzünde ondan daha muazzam ve dünyevi hususlarda yaratiklara ondan daha faydali baska bir bina ve yapı bilinmemektedir. Buharî'nin ifadesine göre adamin biri Peygamber (s.a.v.)'e:

- Ben seddi gördüm, demis. Peygamber (s.a.v.):
- Onu nasıl gördün? diye sorunca adam;
- Süslenmis bir aba gibi gördüm, demis. Bunun üzerine Peygamber (s.a.v.):
- Ben de onu böyle gördüm, demisti.

Ibn Cerir, Katade'nin söyle dedigini rivayet etmistir: Adamin biri dedi ki:

- Ya Rasûlallah, Ye'cûc ile Me'cûc'un seddini-gördüm. Peygamber (s.a.v.):
- Bana onun özelliklerini anlat, deyince adam söyle cevap vermisti:
- O süslenmis bir aba gibiydi. Üzerinde bir siyah, bir de kizil çizgi vardi.Peygamber (s.a.v.):
- Ben de onu bu sekilde gördüm, dedi.

Anlatildigina göre halife Vasik, bir adamini seddin bulundugu yere göndermistti. Yoldaki hükümdarlara mektup göndermis ve adamini sehir sehir oraya ulastirmalarini tavsiye etmistti ki, bu adami, gidip sed hakkında

kesifler yapsin ve Zülkarneyn'in onu ne şekilde inşa ettiğini görsün ki, dönüşünde kendisine bazı bilgiler versin.

Vasik'm adami gitti. Seddin kesfini yaptı, dönüşünde seddin özelliklerini anlattı. Orada büyük bir kapı bulunduğunu, kapının üzerinde asma kilitlerin takili olduğunu ve gerçekten sahika, muhkem, sağlam bir yapı olduğunu, inşaattan artan demir kerpiçlerle aletlerin oradaki bir burcun içinde bulunduğunu, o esyaların bugüne dek orada

muhafaza edildiğini, sınırdaki ülkelerin hükümdarlarına ait muhafızların orada nöbet tuttuklarını, seddin yeryüzünün kuzey doğusunda bulunduğunu ve o beldelerin gerçekten geniş olduğunu, oradaki ahalinin ekinlerden, tahıllardan yiyerek kara ve deniz avcılığı yaparak geçindiklerini, sayılarım ancak yaratanın bildiği kadar çok olduğunu anlattı.

Yüce Allah, bir ayet-i kerimede şöyle buyurmuş: «Artık Ye'cûc ve Me'cûc, onu ne asabildiler ve ne de delip geçebildiler.» (cl-Kchf, 97.)

Buhari, müzminlerin annesi Zeyneb binti Cahs'in şöyle dediğini rivayet etmiştir: Rasûlullah (s.a.v.) uykudan uyandı. Yüzü kızarmıyordu, şöyle diyordu: «Lâ ilahe illallah, Vukuu yaklasan bir serden, büyük bir fitneden dolayı Arapların vay haline! Bugün Ye'cûc ve Me'cûc seddinden sunun gibi bir delik açıldı. (Peygamber (s.a.v.) böyle derken baş parmağıyla onu takip eden şahadet parmağı halkaladı) Bunun üzerine ben dedim ki:

-Ya Rasûllallah! Aramızda bu kadar salih kimseler varken biz helak olurmuyuz?

Rasûlullah (s.a.v.) da:

- Evet, kötülükler çoğaldığı zaman (helak olursunuz) diye cevap verdi.

Şimdi bu ayetle bu hadisi nasıl telif edip uzlastıracağız? diye sorulacak olursa cevaben deriz ki: Eğer bunun ser ve fitne kapılarının açıldığına bir işaret olduğu, bunun sadece bir istiare ve darb-i mesel olduğu söylenecek olursa, ortada herhangi bir problem yok demektir. Ama bunu hissedilen veya beklenen bir durumun ihbari olarak söyleyecek olursanız - nitekim akla ilk gelen de budur- yine bir problem yoktur. Zira: «Artık Ye'cûc ve Me'cûc onu ne asabildiler ve ne de delip geçebildiler.» ayetinde sözü edilen asma ve delip geçme imkansızlığı, o zaman için söz konusu idi. Çünkü burada asma ve delip geçme fiilleri, geçmiş zaman kipinde kullanılmıştır. İleride bunu asmanın ve delip geçmenin imkansız olacağından söz edilmemiştir. Allah'ın izniyle onu aşmak ve delip geçmek, ileride mümkün olabilir. Allah'ın bunda bir takdiri vardır. Yavaş yavaş onları yani Ye'cûc ile Me'cûc'u bu sedde musallat kılar ve zamani gelince de mukadder olan iş meydana gelir. Yani seddi asabilirler, delip geçebilirler. Nitekim yüce Allah bir ayet-i kerimede şöyle buyurmuştur:

«Ye'cûc ve Me'cûc'un seddi yıkıldığı zaman, her dere ve tepeden bosanırlar.» (ei-Enbiyâ, 96.)

Ama burada nakledeceğimiz başka bir hadis bundan daha müskildir. O hadisi, imam Ahmed b. Hanbel kendi "Müsned"inde Ebu Hüreyre'den rivayet ederek Rasûlullah (s.a.v.)'m söyle buyurduğunu nakletmiştir: «Dogrusu, Ye'cûc ile Me'cûc, her gün seddi kazarlar. Öyle

ki seddin gerisinden güneşin isigim görecekt kadar yaklaşırlar. (Seddin duvarini inceltirler) baslarındaki amirleri de:

- Haydi, dönün bakalım yarın kalan kısmı kazarsınız, der onlar da yerlerine dönerler. Ertesi gün geldiklerinde seddi eskisinden daha sağlam halde görürler. Nihayet vadeleri tamam olur. Cenâb-i Allah, onları insanların üzerine göndermek ister. Seddi kazmaya baslarlar. Derken güneş isinlarını seddin Öbür tarafından görecekt gibi olurlar. Baslarındaki amirleri:

- Haydi, geri dönün, inşaallah yarın yine kazarsınız, der. (daha Önce inşaallah demediği halde bu defa inşaallah der.) Ertesi gün seddin yanına geldiklerinde onu bırakmış oldukları gibi görürler, kazmaya devam ederler ve öbür tarafa insanların yanına çıkarlar, insanlar, kalelerine sığınır. Göge ok atarlar, okları yere döndüğünde üzerinde kan gibi birşey görürler. Ve: «Yeryüzü ahalisini mağlub ettik, gök ahalisine de üstün olduk.» derler. Cenâb-i Allah, onların enselerine kurtçuklar musallat eder; bu kurtçuklar onları öldürür. Rasûlullah (s.a.v.) buyurdu ki:

«Muhammed'in nefsi kudret elinde bulunan Allah'a yemin ederim ki, yeryüzündeki hayvanlar, onların etlerini ve kanlarını yiyerek sismanlarlar ve oldukça sükrederler.»

Onların bu faaliyetleri, Kâbü'l-Ahbar'dan da rivayet olunduğu gibi 'insanların yanına çıkmalarına yakın bir vakitte ahir zamanda olacaktır. [1]

Ashab-I Kehf

Yüce Allah, Kur'ân-i Kerim'de buyurdu ki:

«Ey Muhammed! Yoksa sen, mağara ve Rakim ehlini sasilacak ayetlerimizden mi zannettin?»

Bir kaç genç mağaraya sığınmış: «Rabbimiz! Katından bize rahmet ver ve isimizde dogruyu göster, bizi basarılı kil.» demislerdi. Magaranin içinde onları yıllarca uyuttuk, sonra, iki taraftan hangisinin bekledikleri müddeti iyi hesaplamış olduğunu belirtmek için onları uyandırdik.

Ey Muhammed! Onların olayını sana Biz gerçek olarak anlatıyoruz: Onlar Rablerine inanmış bir kaç gençti. Onların hidayetlerini artırmış ve kalplerini pekistirmistik. Durup, söyle demislerdi: «Rabbimiz, göklerin ve yerin Rabbidir. O'nu bırakıp başka bir tanrıya yalvarmayız. Yoksa and olsun ki,

batil söz söylemiş oluruz. Su bizim milletimiz, Allah'i birakip O'ndan baska tanrılar edindiler. Onlarin gerçek olduguna dair ap açık delil getirmeleri gerekmez mi? Allah'a karsi yalan uydurandan daha zalim kimdir?» Onlara: «Siz onlardan ve Allah'tan baska taptiklarindan ayrildiniz, bunun için magaraya girin ki, Rabbiniz size rahmetini yaysin ve size isinizde kolaylik göstersiz.» denildi.

Baksaydm, günesin magaralarinin sag tarafindan dogup meylettigim, sol tarafindan onlara dokunmadan battigini, onlarin da magaranin genişçe bir yerinde bulunduğunu görürdün. Bu, Allah'in mucizelerindendir. Allah'in dogru yola eristirdigi kimse hak yoldadır. Kimi de saptirirsa artık ona, dogru yola götürecektir bir rehber bulamazsin.

Magara ehli uykuda iken sen onlari uyanik sanirdin, biz onlari saga ve sola döndürürdük. Köpekleri, dirseklerini esige uzatmisti, onlari görsen, için korkuyla dolar, geri dönüp kaçardin.

Birbirlerine sorsunlar diye onlari uyandirdik. İçlerinden biri:

«Ne kadar kaldiniz?» dedi.

«Bir gün veya biraz daha fazla müddet kaldik.» dediler. «Ne kadar kaldiginizi Rabbiniz daha iyi bilir. Paranızla birinizi sehre gönderin, en iyi yiyeceklere baksin ve size getirsin. Orada nazik davransin, sakın sizi kimseye duyurmasin.» dediler.

«Zira onlarin sizden haberi olacak olursa, ya taslayarak öldürürler veya dinlerine döndürürler. Bu takdirdede asla kurtulamazsiniz.»

Böylece, Allah'in sözünün gerçek oldugunu ve kiyametın kopmasından şüphe edilemeyeceğini bilmeleri için, insanların onlari bulmalarını sagladik. Nitekim halk, bunların hakkında çekisip duruyor: «Onların magaralarının çevresine bir bina kurun.» diyorlardi. Oysa Rableri onlari çok iyi bilir. Tartismayı kazananlar: «Onların magaralarının çevresinde mutlaka bir mescid kuracağız.» dediler.

«Karanlıga tas atar gibi, «Magara ehli üçtür, dördüncüleri köpekleridir.» derler. Yahut, «Bestir, altıncıları köpekleridir.» derler. Yahut, «Yedidir, sekizincileri köpekleridir.» derler.

De ki: Onların sayısını en iyi bilen Rabbimdir. Önan, pek az kimseden baskası bilmez.»

Bunun için ey Muhammed! Onlar hakkında, bu kısaca anlatılanın dışında, kimseyle tartisma ve onlar hakkında kimseden birsey sorma. Herhangi bir şey için, Allah'in dilemesi dışında: «Ben, yarın onu yapacağım.» deme. Unuttuğun zaman Rabbini an ve söyle de: «Umulur ki Rabbim, beni dogruya daha yalan olana eristirir.»

Onlar magaralarında 309 yıl kaldılar, derler. De ki: «Onların ne kadar kaldıklarını en iyi Allah bilir. Göklerin ve yerin gaybi O'na aittir. O, ne mükemmel görendir! O ne mükemmel isitendir! İnsanların O'ndan başka dostu yoktur. O, hiç kimseyi hükümlanlığına ortak kılmaz.»

Ey Muhammed! Rabbinin kitabından sana vahyolunani oku. O'nun sözlerini değıstirecek yoktur. O'ndan başka sığınılacak bir kimse bulamazsin.» (ci-Kchf, 9-27.)

Ashab-i Kehf kıssasının nüzul sebebi ile Zülkarneyn haberine dair ayetlerin nüzul sebebi Muhammed b. İshak ve diğer siyer âlimleri tarafından "es-Sîre" adlı eserde anlatılmıştır. Bu eserde anlatıldığına göre Kureysliler, Rasûlullah (s.a.v.)'i imtihan edip köseye sıkıstırmak amacıyla Yahudilere adamlarını göndermişler; onlardan zor cevaplı bazı sorular almışlardı. Yahudiler, yanlarına varan Kureyslilere demislerdi ki: Geçmiş zamanda giden ve ne yaptıkları bilinmeyen bir kavmi Muhammed'e sorun. Yeryüzünde dolasan adam (Zülkarneyn'i) ile Ruh'un mahiyetini de sorun.

Bunun üzerine Cenâb-i Allah, Peygamber (s.a.v.) Efendimiz'e Ruh, Zülkarneyn ve Ashab-i Kehf ile ilgili ayetleri inzâl buyurdu:

«Ey Muhammed! Sana Ruh'un ne olduğunu soruyorlar...»

«Ey Muhammed! Sana Zülkarneyn'i sorarlar...»

«Yoksa sen, ey Muhammed! Magara ve Rakim ehlini sasilacak ayetlerimizden mi zannettin?»

Yani bu meseleler, seni vakıf kıldığımız haberlere, göz alıcı mucizelere ve garip acaipliklere nisbetle çok hayret verici şeyler değildirler.

Ayet-i kerimede sözü edilen Kehf, dağıdaki magara demektir.

Suayb el-Cübaî: «Ashab-i Kehfin magaralarının adı "Hayzem" idi.» demistir.

Ayet-i kerimede geçen Rakim kelimesine gelince, İbn Abbas: «Bunun ne anlama geldiğini bilemiyorum.» demistir. Bu kelimenin, kitabe anlamına geldiğini ve bu kitabede Ashab-i Kehfin adlarının yazılı olduğunu, maceralarının da kendilerinden sonra bu kitabeye kayd edildiğini söyleyenler de vardır. İbn Cerir ile diğerleri, bu görüşü benimsemişlerdir. Bazıları ise Rakîm kelimesinin, magaralarının bulunduğu dağın adı olduğunu söylemişlerdir. İbn Abbas ile Suayb el Cübaî: "Magaralarının bulunduğu dağın adı, Benaclus dağıdır." demislerdir. Bazıları ise Benaclus'uii, magaraların yanındaki vadinin adı olduğunu söylemişlerdir. Benaclus un, oradaki bir köy adı olduğunu söyleyenler de vardır. Doğrusunu Allah bilir.

Suayb el-Cübaî'nin ifadesine göre Ashab-i Kehfin köpeklerinin adı, Himran'dır. Yahudilerin, onların haberleriyle ilgilenmeleri Ashab-i Kehfin yaşadığı zamanın çok eski bir zaman olduğunu isbatlamak-tadır.

Müfessirlerden bazilari bunlarin, Mesih'ten sonra yasadiklarini ve Hristiyan olduklarini söylemektedirler. Ayetin zahirinden de anlasilacagi gibi bunlarin kavimleri müsrik olup putlara taparlarmis. Bir çok tefsirci ve tarihçinin anlattigina göre Ashab-i Kehf, Dakyanus adindaki hükümdarin zamaninda yasamis olup devlet kademesinde bulunan ekâbir çocuklaridir. Bunlarin, hükümdar çocuklari oldugu da söylenmistir. Bunlar, bir bayram gününde halki ile toplanmis iken milletlerinin putlara saygi gösterip secde ettiklerini basiret gözüyle görüp müşahede ettikleri zaman Cenâb-i Allah kalplerindeki gaflet perdesini kaldirmis, onlara dogru yolu göstermis, onlar da kavimlerinin saglam bir din üzerinde olmadiklarini anlamislardi. Bu sebeple milletlerinin mensüb olduklari dini birakarak bir ve ortaksiz olan Allah'a kulluk etmeye yöneldiler. Anlatildigina göre bunlardan her birisi, Cenâb-i Allah'in tevhid inancina kalpleri mazhar oldugu zaman toplulugun içinden siyrilip bir yerde bir araya gelmislerdi. Nitekim Buhari'nin sahihinde de nakledilen bir hadis-i serifinde Peygamber (s.a.v.) söyle buyurmudur:

«Ruhlar, çeşitli nevilerden bir araya getirilmis yiginlardir. Evsaf ve ahlakta birbirleriyle uyum içinde olanlar anlasirlar. Uyum içinde olma-yanlarsa ihtilaf ederler.»

Halkinin arasindan siyrilip çıkan Ashab-i Kehf den her birisi, digerinin durumunu ve halini sordu. O da içinde bulunduгу durumu ve hali anlatti. Böylece hep birlikte kavimlerinden ayrilip uzaklasmaya, dinlerini kurtarmak için firar etmeye karar verdiler. Fitne ve serlerin zuhuru esnasinda yapılmasi mesru olan davranis da budur. Nitekim yüce Allah buyurdu ki:

«Ey Muhammedi Sana onların olayini gerçek olarak anlatiyoruz. Onlar, Rablerine inanmis bir kaç gençti. Onların hidayetlerini arttirmis ve kalplerini pekistirmistik. Durup söyle demislerdi: «Rabbimiz, göklerin ve yerin Rabbidir. O'nu birakip baska bir tanriya yalvarmayiz. Yoksa and olsun ki saçma sapan söz söylemis oluruz. Su bizim milletimiz, Allah'i birakip O'ndan baska tanrilar edindiler. Onların gerçek olduğuna apaçik delil getirmeleri gerekmez mi?» Yani sahip olduklari ve üzerinde bulunduklari durumun hakikat olduğunu ispatlayan apaçik bir delil getirmeleri icab etmez mi? «Allah'a karsi yalan uydurandan daha zalim kimdir?» Onlara: «Siz onlardan ve Allah'tan baska taptiklarindan ayrildiniz.»

Yani siz kavminizin sapik dininden ayrildiniz ve onların Allah'tan baska taptiklari tanrilardan uzak durdunuz. Çünkü onlar, Allah'la beraber baska tanrilari da Allah'a ortak kosuyorlardi. Nitekim Ibrahim

Halil (a.s.) demis ki:

«Beni yaratan hariç, sizin taptiginiz şeylerden uzagim. Beni dogru yola eristirecek olan, süphesiz O'dur.» («-Zuhuf, 27.)

Iste su gençler birbirlerine söyle dediler: Madem ki kavminizin dininden ayrıldınız, o halde bedenlen de onlardan uzak durun ki kötülüklerinin size dokunmasından emin olasınız. «Bunun için mağaraya girin ki, Rabbiniz size rahmetini yaysın ve size isinizde kolaylık göstereyin.» Yani Rabbiniz size perdelesin ve O'nun himayesi altına girin. Durumunuz da hayırla neticelensin. Nitekim bir hadiste söyle buyuruimus: «Allah'im, bütün işlerde sonumuzu güzel eyle. Bizi dünyanın perisanlığından ve ahiretin azabından koru.»

Ashab-i Kehfin içinde bulundukları mağara, Kur'ân'da söyle tasvir ediliyor: Mağaranın kapısı kuzeye, dibi (arkası, derinliği) de kibleye yönelikti. Bu durumdaki bir mekan, mekanların en faydahsıdır. Yani mekanın kendisi kible, kapısı da kuzey cihetinde olursa, çok faydalı olur. Nitekim ayet-i kerimde de buyuruluyor ki: «Baksaydın, güneşin, mağaralarının sağ tarafından doğup meylettigini, sol taraftan onlara dokunmadan battığını görürdün. » Yaz mevsiminde ve sıcak günlerde güneş doğarken mağaranın batı yanından içeriye vuruyordu. Azar azar güneş isinleri içeriye meylediyor, sağ taraftan içeri aydınlanıyordu. Böylelikle güneş yükseliyor, semanın ortasına geliyordu. Sonra yine batı tarafına yönelerek isigi içerden kisiliyor, gürub vaktinde doğu tarafından içeriye azar azar güneş isinleri giriyordu. Böyle bir konumda olan bir mağaraya giren elbetteki böyle girerdi. Bazı zamanlarda güneşin mağaraya bu şekilde girmesinin hikmeti, hayasının bozulmaması içindi. «Onlarında mağaranın genişçe bir yerinde bulundugunu görürdün. Bu, Allah'ın mucizelerindendir.» Yani onların yemeksizin, içmeksizin, bedenlen bir gıda almaksizin uzun bir müddet boyunca bu şekilde mağarada kalmaları, Allah'ın yüce kudretinin apaçık delil ve bürhânların dan dır. «Allah'ın doğru yola eristirdiği kimse hak yoldadır. Kimi de saptırınca artık onu, doğru yola götüreceğ bir rehber bulamazsın. Mağara ehli uykuda iken sen, onları uyanık sanırdın.» Onları uyanık sanırdın, çünkü bazıları demisler ki, gözleri açıktı. Gözlerinin açık olması, uzun süre uykuda kalmaları yüzünden bozulmaması içindi. «Biz onları sağa ve sola döndürürdük.» Bir kavle göre onlar, senede bir sağdan sola veya soldan sağa döndürülürlerdi. Belki de daha fazla miktarda ve sayıda sağa ve sola döndürülmüşlerdir. Doğrusunu Allah bilir. «Köpekleri, dirseklerim esige uzatmıstı.» Suayb el-Cübaî, köpeklerinin adının Himran olduğunu söylemiştir. Demek istedigimiz sudur ki, beraberlerindeki köpekleri, kavimlerinden ayrılmalrı esnasında yanlarında durmuş, ama sadece kapıda bekçilik yapmış, dirseklerini'esige uzatmış, mağaranın içine girmemisti. Bu da onun edebindendir. Ve onlara yapılan ikramlar cümlesindendir. Zira melekler, içinde köpekler bulunan bir eve girmezler. Bu yüzden köpek, içeriye girmemiş, kapıda beklemisti. Bir kavme veya bir kişiye bağlılık, insana, hatta köpeğe tesir eder. Köpek, onların mağarada

bulunduklari sürece onlarla beraber durmustu. Çünkü bir kavimle beraber olan, on-' larla beraber mutlu olur. Bir köpek hakkında durum bu iken, hayir ehli kimselere tâbi olan bir insanin durumunu sen düşün! Böyle biri elbette-ki ikrama layik olur. Kissaci ve tefsirdi erden çogu, bu köpekle ilgili uzun uzadiya haberler nakletmislerdir ki, bu haberlerin çogu, israiliyattan alınma ve yalandir. Hiçbir fayda içermemektedir. Tipki köpegin adi ve rengi hakkında yaptiklari ihtilaf gibi... O da yararsizdir ve yalandir.

Ashab-i Kehf in içinde bulunduklari magaranin nerede oldugu hususunda âlimler ihtilaf etmislerdir. Çoklari, bu magaranin Eyle diyarinda oldugunu söylemislerdir. Ninova diyarinda oldugunu söyleyenler oldugu gibi Belka diyarinda oldugunu söyleyenler de vardir. Rum beldelerinde olduguna dair bir rivayet de vardir ki, bu dogruya daha yakindir. Dogrusunu Allah bilir. Yüce Allah, onlari haberlerinin en faydali olanlarim bizle bildirmis, durumlarindan bizim için Önemli olanlari nakletmis ve tasvir etmistir. Öyle ki bu konudaki Kur'ân ayetlerini dinleyen bir kimse, onlari ve durumlarim görür gibi olmaktadır. Bu hususta haber veren yüce Allah, onlari, magaralarinin durumunu ve keyfiyetlerini müsahele etmistir. Onlari sagdan sola, soldan saga döndürüldüklerini, köpeklerinin de esikte dirseklerini uzatmis oldugunu görmüs ve müsahele etmistir. Bu hususta yüce Rabbimiz söyle buyurmudur:

«Onlari görsen, için korkuyla dolar, geri dönüp kaçardin.» Bu da haber almanin gözle görmek gibi olmadigini ispatlamaktadır. Nitekim hadis-i serifte de böyle denilmiştir. Çünkü haber verilen sey, meydana gelmiş demektir. Oysa bu ayette sözü edilen geri dönüp kaçma ve kork-, ma hususu meydana gelmiş degildir.

Cenâb-i Allah, onlari 309 sene uyuduktan sonra uyandırmis oldugunu, uyaninca da birbirlerine söyle dediklerini anlatiyor: «İçlerinden biri: Ne kadar kaldiniz?» dedi. «Birgün veya daha az bir müddet kaldik.» dediler. «Ne kadar kaldiginizi Rabbiniz daha iyi bilir. Paranızla birinizi sehre gönderin (yani beraberinizde bulunan su paraları birine vererek Defsus sehrine gönderin), en iyi yiyeceklere baksın ve size getirsin.» Yani yiyeceginiz taamlari size getirsin. Bu da onlari zahitlik ve verâlarmin bir göstergesidir. «Orada nazik davransın (senire girerken nezaketli olsun), sakın sizi kimseye duyurmasın.» dediler. «Zira onlari sizden haberi olacak olursa, ya taslayarak öldürürler ve ya dinlerine döndürürler. Bu takdirde asla kurtulamazsınız.» Çünkü Allah sizi o dinden kurtarmıştır.

Ashab-i Kehf, bir gün veya bir günden biraz fazla bir müddet uyuduklarini zannettikleri için böyle konusmuslardi. Oysa devletleri, çeşitli asamalar geçirmis, beldeleri ve orada yasayan insanlar degismisler, çağlarinda yasamis olan insanlar geçip gitmislerdi. Baska nesiller gelmislerdi. Bu

sebepledir ki onlardan biri - rivayete göre Tizosis- taninmamak için kilik degistirerek sehre girdiginde orayi tanimamis, halki baska bir halk olarak görmüstü. Sehirdeki ahali, onun sekil, evsaf ve parasini garipse mislerdi. Anlatildigina göre onu, durumundan korktuklari ve casus zannettikleri yahut zarar verici bir saldirida bulunacagi endisesiyle yakalayip yöneticilerine götürmüslerdi. Rivayete göre Tizosis, halkin elinden kaçmisti. Baska bir rivayette anlatildigina göre Tizosis, kendi durumunu ve arkadaslarinin durumunu, baslarina gelen hadiseyi onlara anlatmis, arkadaslarini ve bulunduklari yeri onlara göstermek için bazilarini da yanina katarak magaraya dönmüstü. Magaraya yaklastiklarinda Tizosis, arkadaslarinin yanma girmis ve baslarindan geçen durumun iç yüzünü, ne kadar süreyle uyumus olduklarini arkadaslarina bildirmis, onlar da bunun Allah tarafından takdir edilen bir is oldugunu anlamislardi. Denildigine göre onlar yeniden uykuya dalmislar, baska bir rivayete göre ise ölmüslerdi.

Sehir halkina gelince denilir ki onlar, Ashab-i Kehfin uyumakta olduklari magarayi bulamadilar. Cenâb-i Allah, burayi onlara göstermedi. Baska bir rivayete göre ise onlar, korktuklari veya Ashab-i Kehf ten çekindikleri için magaraya girememislerdir. Sehir halki, Ashab-i Kehf hususunda ihtilafa düstüler. Kimi: «Onlarin magaralarinin çevresine bir bina kurun.» diyorlardi ki, magarada bulunanlar disariya çikmasmlar ve kendilerine eziyet verecek seyler yapmasinlar.

Tartismayi kazananlar: «Onlarin magaralarinin çevresinde mutlaka bir mescid kuracagiz.» dediler. Yani bu salih kimselere bitisik yerde bir mübarek mabed yapalim, dediler. Bu adet, bizden önceki ümmetlerde yaygindi. Bizim seriatimize gelince bu hususta Buhari ve Müslim'in sahihlerinde de sabit oldugu gibi Rasûlullah (s.a.v.) söyle buyurmustur:

«Allah, Yahudilerle Hristiyanlara lanet etsin. Onlar, peygamberlerinin mezarlarini mescid edindiler.» Yani Peygamber (s.a.v.), bizleri onlarin yaptiklari islerden sakindirmistir.

Yüce Allah, bir ayet-i kerimede söyle buyuruyor: «Böylece, Allah'in sözünün gerçek oldugunu ve kiyametin kopmasindan süphe edilemeyecegini bilmeleri için insanların onlari bulmalarini sagladik.»

Tefsircilerden birçogu dedi ki: Cenâb-i Allah, insanlari onlarin durumlarindan ve yerlerinden haberdar etti. Bu sayede insanlar ahire-tin, kiyametin süphesiz ve gerçek oldugunu bilsinler. Ashab-i Kehfin,, 300 seneden fazla bir müddet uyuduklari halde bedenlerinde bir degisiklik olmaksizin yeniden uyanip ayaga kalktiklarini bildikten sonra bunlari hayatta birakan Allah'in, ölüpte kurtlar tarafından yenilen bedenlere ruh verebilecegim insanlar anlasinlar. Bedenleri ve kemikleri ufalanip çürüdükten sonra dahi Allah ölüleri diriltir. Mü'minlerin bunda süphesi

yoktur.

«Allah birseyi diledigi zaman, O'nun buyrugu sadece, o seye «01» demektir, hemen olur.» (Yâsîn, 82.) «Böylece, Allah'in sözünün gerçek olduğunu ve kıyametin kopmasından şüphe edilemeyeceğini bilmeleri için....» ayet-i kerimesinde geçen bilmeleri fiili ile insanların bilmeleri ya da Ashab-i Kehfin bilmeleri kastedilmiş olabilir. Veya hem Ashab-i Kehfin hem de diğer insanların birlikte bilmeleri kastedilmiş olabilir. Doğrusunu Allah bilir. Bundan sonra yüce Allah buyuruyor ki: «Karanlığa tas atar gibi, «Magara ehli üçtür, dördüncüleri köpekleridir.» derler. Yahut, «Bestir, altıncıları köpekleridir.» derler. Yahut, «Yedidir, sekizincileri köpekleridir.» derler.»

Cenâb-i Allah, Ashab-i Kehfin sayıları hususunda insanların çeşitli görüşleri sürdüklerini beyan ediyor. Ve bu hususta üç kavil naklediyor ki bu kavillerin üçüncüsü, ilk ikisini zayıf kılıyor. Üçüncüde karar kılıyor. Bu da Ashab-i Kehfin sayılarının yedi olduğunu, köpeklerinin de sekizinci olduğunu ispatlıyor. Eğer bundan başka bir kavil ileri sürülecek olsaydı, Cenâb-i Allah onu da naklederdi. Eğer üçüncü kavil doğru olmasaydı Cenâb-i Allah buna işaret ederdi. Bu gibi konularda çekismek uygunsuzdur. Bu yüzden Cenâb-i Allah bu konularda edepli olmayı, Peygamber (s.a.v.)'e tavsiye etmiştir. İnsanlar bu gibi durumlarda ihtilafa düştükleri zaman "Allah bilir" demeyi Peygamberine tavsiye etmiştir. Bu sebeple Cenâb-i Allah şöyle buyurmıştır:

«De ki: «Onların sayısını en iyi bilen Rabbimdir. Onları pek az kimseden baskısı bilmez. Bunun için, ey Muhammed! Onlar hakkında, bu kısaca anlatılanın dışında, kimseyle tartışma.»

Yani bu konuda yumuşak ol. Bu gibi durumlarda mücadele yollarına girme. Ashab-i Kehfin durumu hakkında herhangi bir kimseye birşey sorma. Bu sebeptendir ki yüce Allah, kışanının başında Ashab-i Kehfin sayısını kapalı bırakmış ve: «Onlar, Rablerine inanmış bir kaç gençti.» demıştır. Eğer onların sayısını belirlemede bir fayda olsaydı, görüleni ve görülmeyeni bilen Allah, elbetteki sayılarını bildirirdi. Yüce Allah buyuruyor ki:

«Herhangi birşey için, Allah'in dilemesi dışında: «Ben yarın onu yapacağım.» deme. Unuttuğun zaman Rabbin an ve söyle de: «Umulur ki, Rabbim beni doğruya daha yakın olana eristirir.»

Bu, Cenâb-i Allah'in peygamberine gösterdiği ve öğrettiği büyük bir edeptir. Mahlukatı da bu edebe bağlı kalmaya teşvik etmiştir. Ayette tavsiye edilen edep kuralı şudur: İnsanlardan birisi, gelecekte yapacağı birşeyi söylerken inşaallah demelidir ki, bu onun azmini sağlamlastırsın. Çünkü kul, yarın ne olacağını bilemez. Yapmaya niyetlendiği işin Allah tarafından

takdir edilip edilmemiş olduğundan da haberi yoktur. "Insaallah" demek, yapılacak işi sarta bağlamak değil, aslında azmin sağlamlığını gösterir. Bu sebeple İbn Abbas: «Insaallah. yapacağım, sözü, bir seneye kadar geçerlidir.» demistir. Bu sebeple Süleyman peygamberin kıssasında da geçtiği gibi o şöyle demistir: «Bu gece yetmiş karıma ugrayacak, onlarla cinsel temasta bulunacağım ve her biri de Allah yolunda savaşacak olan birer erkek çocuk doğuracaktır.» Kendisine, "insaallah de", denildiği zaman o, insaallah dememiş ve karılarına ugrayıp hepsiyle cinsel ilişki kurduğu halde hiç biri çocuk doğurmamış, sadece biri yarı insan şeklinde bir yavru doğurmuştu. Bununla ilgili olarak Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: «Nefsim kudret elinde bulunan Zat'a yemin ederim ki eğer o (Süleyman peygamber) insaallah demiş olsaydı, sözü yerine gelir ve istediği şeyi kavuşurdu.»

«Unuttuğun zaman Rabbim an.» Çünkü unutmak bazan şeytandan olur. Allah'ı anmaksa şeytani kalpten kovup uzaklaştırır. Bu durumda insan unuttuğu şeyi hatırlar.

«Ve şöyle de: «Umulur ki, Rabbim beni doğruya daha yakın olana eristirir.» Bir iş zorlaşıp bir hal içinden çıkılmaz olunca ve bir hususta insanların sözleri çeşitli olunca, sen Allah'a yönel ki, o işini kolaylaştırsın ve seni muvaffak kılsın.

«Onlar, mağaralarında 309 yıl kaldılar.» Ashab-i Kehfin mağarada uzun süre kalmış olmalarını söylemekte büyük yarar olduğu için Cenâb-i Allah söylemiştir. 300 seneye dokuz sene eklenmesi meselesine gelince bu, kameri (ay takvimi hesabi ile) seneleri, semsi (Güneş takvimi) senelerle esitlemek içindir. Çünkü 300 semsi seneye karşı kameri senelerin sayısının 309 olması gerekir. Çünkü her yüz semsi seneye, yüz kameri seneyi esitlemek için üç seneyi, kameri senelere eklemek gerekiyor.

«De ki: «Onların ne kadar kaldıklarını en iyi Allah bilir.» Sana bu hususta soru sorulacak olur da bu hususta senin yanında bir nakil yoksa, sen bunun cevabını Aziz ve Celil olan Allah'a havale et. «Göklerin ve yerin gaybi, O'na aittir.» Yani Allah, gaybi bilendir. Yaratıklarından O'nun dilediğinden baskısı, gayiptan haberdar olamaz. «O ne mükemmel görendir! O ne mükemmel isitendir!» Cenâb-i Allah, yaratıkları için her şeyi yerli yerince koyar ve yerleştirir. «İnsanların O'ndan başka dostu yoktur. O, hiç kimseyi hükümdarlığına ortak kılmaz.» Yani Rabbin, yegane hükümdardır. Yalnız basına tasarrufta bulunur. O'nun ortacı yoktur. [2]

Biri Mü'min, Diğer Kafir Olan İki Adamin Kıssası

Yüce Allah, Kehf sûresinde Ashab-i Kehf'in kıssasını anlattıktan sonra şöyle buyuruyor:

«Onlara iki adami örnek olarak göster: Birine iki üzüm bagi verip, etrafini hurmaliklarla çevirmis ve aralarinda ekinler bitirmistik. Her iki bahçe de ürünlerini vermislerdi. Hiç birseyi de eksik birakmamislardi. Ikisinin arasinda bir de irmak akitmistik. Onun gelirleri de vardi. Bu yüzden arkadasiyla konusurken: «Ben malca senden zengin, nüfusça da senden daha itibarliyim.» dedi.

Kendisine böylece yazik ederek bahçesine girerken: «Bu bahçenin batacagim hiç zannetmem. Kiyametin kopacagini da sanmiyorum. Eger Rabbime döndürölür sem, and olsun ki orada bundan daha iyisini bulurum.» dedi.

Kendisiyle konustugu arkadasi ona: «Seni topraktan, sonra nutfe-clen yaratani,sonunda daseni insan kiligina koyani mi inkar ediyorsun? Iste O, berii m Rabbim olan Allah'tir. Rabbime kimseyi ortak kosmam, -her ne kadar beni kendinden mâl ve nüfus bakımından daha az buluyorsan da-bahçene girdigin zaman, «Masaallah! Kuvvet ancak Allah'a mahsustur!» demen gerekmez mi? Rabbim senin bahçenden daha iyisini bana verebilir. Ve seninkinin üzerine gökten bir felaket gönderir de bahçen yerle bir olabilir. Yahut suyu çekilir, bir daha da bulamazsin.» dedi.

Nitekim, ürünleri yok edildi, bagin altüst olmus çardaklari karsisinda sarfettiği emege içi yanarak ellerini ogusturup, «Keske Rabbime kimseyi ortak kosmasaydim.» diyordu.

Ona Allah'tan baska yardım edebilecek adamlari da yoktu. Kendi kendini de kurtaramadi.

Iste burada kudret ve hakimiyet, varligi gerçek olan Allah'indir. Mükafatlandırma bakımından hayirli olan da, sonuçlandırma yönünde hayirli olan da O'dur.» (ei-Kehf, 32-44.)

Bazilari bunun verilmiş bir misal oldugunu ve böyle bir hadisenin mutlaka vuku bulmus olmasinin gerekli olmadigini söylemişlerdir. Ancak cumhur-u ulema, bunun vuku bulmus bir hadise oldugunu söylemişlerdir. «Onlara bir misal göster.» Yani Kureys kafirlerine, onların zayıf ve falar kimselerle bir araya gelmeyisleri ve zayıflarla fakirleri horlamalari, onlara karsi övünmeleriyle ilgili bir misal ver. Nitekim yüce Allah buyurdu ki:

«Insanlara, halkina elçiler gelen kasabalari anlat (bu hususta onlara böyle bir misal ver).» (Yâsîn, 13.)

Musa peygamberin kissasından önce bu iki adamin kissasından bahsettik. Meshur rivayete göre yukarıdaki ayet-i kerimelerde sözü edilen iki adam birbirleriyle arkadas idiler. Biri mü'min, diğeri kafirdi. Anlatildigina göre bunlardan her birinin mali vardi. Mü'min olan kisi malini, Allah'in taat ve rizasi yolunda harcadi. Bununla da Allah'in hosnutlugunu elde etmek istedi.

Kafire gelince o mali ile iki bahçe satın aldı. Bu iki bahçeden ayet-i kerimede söz edilmekte ve tasvirleri yapılmaktadır. Bu bahçelerde üzümler ve hurmalar vardı. Üzümlerle hurmaların etrafında diğer ekinler ve saga sola akmakta olan nehirler vardı. Bu suların bir kısmı ile sulama, bir kısmı ile de zevkü sefa verecek işler yapıyordu. Bu bahçelerde meyveler bol miktarda yetisti. Nehirlerin suları saga sola akti. Ekinler ve meyveler göze hoş görünecek derecede bolca yetisti. Bunların sahibi olan kafir, fakir olan mü'min arkadaşına karşı övünerek şöyle dedi: «Ben malca senden zengin, nüfusça da senden daha itibarlıyım! Benim bahçelerim, seninkinden daha büyüktür. Böyle demekle o, kendisinin, mü'min arkadaşından daha hayırlı olduğunu ifade etmek istemisti. Yani sahip olduğun mali in-fak etmekle ne elde ettin? Oysa senin de benim gibi yapman gerekir İd, benim gibi zengin olabilmen mümkün olsun.

Böyle demekle arkadaşına karşı övündü. «Kendisine böylece yazık ederek bahçesine girdi.» Yani Allah'ın razı olmayacağı bir yolla bahçesine girdi ve: «Bu bahçenin batacağını hiç zannetmem.» dedi. Arazilerinin genişliğini, sularının bolluğunu, ağaçlardaki yeşillığın güzelliğini gördüğü için, «Bu ağaçlardan biri yok olsa bile yerine daha güzel bir ağaç gelir.» dedi. Ekinleri her tarafı sarmisti. Çünkü bahçesinde bol su vardı. Sonra: «Kıyametin kopacağını da sanmıyorum,» dedi. Geçici dünya hayatının parlaklığına güvendi. Daimi ve kalıcı olan ahiretin varlığını yalanladı. Sonra da: «Eğer Rabbime döndürülürse(m, and olsun ki, orada bundan daha iyisini bulurum.» dedi. Yani eğer ileride bir ahiret hayatı olsa ben orada bundan daha iyisini bulurum, dedi. Çünkü o, dünyasına aldanmisti. Allah'ın bu malları sırf kendisini sevdiğinden ve kendisinin Allah katında şanslı bir kimse olduğundan ötürü bahsetmiş olduğuna inanmisti. Nitekim kendisi ile Habbab b. Eret'in kıssasından Kur'ân-ı Kerim'de bahsedilirken As b. Vail'in şöyle dediği, Cenâb-i Allah tarafından bize bildirilmektedir: «Ey Muhammedi Ayetlerimizi inkar eden ve: «Bana elbette mal ve çocuk verilecektir.» diyeni gördün mü? O, görülmeyeni mi biliyor, yoksa Rahman katından bir söz mü almıştır?» (Meryem, 77-78.)

Yüce Allah kendisine nimet verdiği insanın durumunu haber vererek şöyle buyuruyor:

«Bu benim hakkımdır, kıyametin kopacağım sanmıyorum. Rabbime döndürülürsem, onun katında and olsun ki, benim için daha güzel şeyler vardır.» der. İnkâr edenlere, islediklerini and olsun ki bildireceğiz. Onlara and olsun ki çetin bir azab tattıracağız!» (Fussüet, 50.) «Karun: «Bu servet ancak, bende mevcut bir ilimden ötürü bana verilmistir.» demisti. Yani benim bu mala müstahak olduğumu bildiği için Allah bunu bana vermistir, dedi. Yüce Allah buyurdu ki:

«Allah'in, önceleri, ondan daha güçlü ve topladığı şey daha fazla olan nice nesilleri yok ettiğini bilmez mi? Suçluların suçları kendilerinden sorulmaz.» (ci-Kasas, 78.) Musa peygamberin kıssasından bahsederken Karun'dan da bahsetmistik. Yüce Allah buyurdu ki:

«Ey insanlar! Sizi bana yaklaştıracak olan ne mallarınız ve ne de çocuklarmızdır, yalnız, inanıp yararlı iş işleyen kimselerin, işte onların yaptıklarına karşılık mükafatları kat kattır. İşte onlar, yüksek derecelerde, güven içindedirler.» (Sebo1,37.)

«Kendilerine mal ve oğullar vermekle, iyiliklerde onlar için acele ettiğimizi mi zannederler? Hayır; farkında değiller.» (d-Mü'minûn, 55-56.)

O cahil kişi, dünyada kendisine verilen nimetlere aldanarak ahireti inkar etti. Sayet ahiret hayatı varsa orada kendisine bu mallardan daha iyisinin verileceği iddia etti ve bunu arkadaşına da duyurdu. «Kendisiyle konuşan (tartışan) arkadaşı ona: «Seni topraktan, sonra nutfe-den yaratani, sonunda da seni insan kiliğine koyanı mı inkar ediyorsun?» dedi. Yani Allah'ın seni topraktan, sonra nutfeden yarattığını, sonra seni çeşitli asamalardan geçirerek şekillendirdiğim ve böylece duyan, işiten, gören, bilen, eliyle tutup yakalayan, kavrayıp anlayan, tamam bir adanı haline getirdiğini bildiğin halde ahireti inkar mı ediyorsun? Ahireti nasıl inkar edersin? Oysa Allah, her şeyi yeniden yaratmaya muktedir. «İşte O, benim Rabbim olan Allah'tır.» Ama ben, senin sözünden baskasını söylüyorum ve senin inancının aksi olan şeye inanıyorum. «O, benim Rabbim olan Allah'tır. Rabbime kimseyi ortak kosmam.» O'ndan baskasına ibadet etmem. O'nun, çürüyüp yok olmalarından sonra bedenleri yeniden dirilteceğine, ölümleri yeniden hayata döndüreceğine, çürümüş kemikleri bir araya getireceğine inanırım. Yaratmasında ve hükümlerinde Allah'ın ortada olmadığını, O'ndan başka tanrı bulunmadığını bilirim. Böyle dedikten, sonra arkadaşına, bahçesine gireceği esnada nasıl davranması gerektiğini anlattı ve gerekli tavsiyeleri yaparak şöyle dedi: «Bahçene girdiğin zaman, - her ne kadar beni kendinden mal ve nüfus bakımından daha az biliyorsan da- «Masaallah! Kuvvet ancak Allah'a mahsustur!» demen gerekmez mi?»

Bu sebeptendir ki malından, ailesinden veya içinde bulunduğu durumdan hoslanan herkesin böyle demesi müstahab olmuştur. Bu konuda sahihliğinde şüphe bulunan merfu bir hadis de nakledilmiştir: Ebu Ya'lâ el-Musilî, Cerrah b. Muhallem kanalı ile Enes'ten rivayet etti ki; Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmıştır: «Allah bir kula aile, mal veya çocuk gibi bir nimet bahsederse o kul; "Masaallah, kuvvet ancak Allah'a mahsustur." demelidir.»

Mü'min arkadaş, kafirin malının ancak ölümüne kadar elinde bulunacağını

gördüğü için ona söyle demisti: «Bahçene girdigin zaman, -her ne kadar beni kendinden mal ve nüfus bakımından daha az buluyorsan da-: «Masaallah! Kuvvet ancak Allah'a mahsustur!» demen gerekmez mi? Rabbim, senin bahçenden daha iyisini bana verebilir (Yani onu ahirette bana ihsan edebilir.) ve seninkinin üzerine gökten bir felaket gönderir (asiri derecede yagmurlar neticesinde ekinlerinin ve ağaçlarının kökünü söker). Böylece bahçen yerle bir olabilir. (Ekinsiz kaygan toprak haline gelebilir). Yahut suyu çekilir. Bir daha da bulamazsin.» dedi. Nitekim ürünleri yok edildi (Bahçesi.harap öldü). Bagin alt üst olmuş çardakları karsisinde, sarf ettiği emege içi yanarak ellerini ogusturup «Keske Rabbime kimseyi ortak kosmasaydım.» diyordu. Bahçesi tamamen harab olup bir daha geri gelmesinin imkansız oldugunu görünce ümidini yitirdi. Söylemiş olduğu önceki sözlerden ötürü yüce Allah'i inkar etmiş oldugunu düşünerek pisman oldu. Cenâb-3 Allah bu hususta söyle buyurdu:

«Ona, Allah'tan baska yardım edebilecek adamları da yoktu. Kendi kendini de kurtaramadı.» Yani yaptığı kusurlarını telafi edecek, kendisine yardım edecek bir kimse bulunmadı. Kendi gücüyle de kendini o felaketten kurtaramadı. «İste burada kudret ve hakimiyet, varlığı gerçek olan Allah'ındır.» «O gün, gerçek hükümlanlık Rahmân'ındır. Inkarcılar için yaman bir gündür.» (ei-Furkân, 26.) Böyle bir durumda ve her durumda reddedilmez, engellenemez ve maglub edilemez olan hüküm, sadece varlığı gerçek olan Allah'in hükmüdür. «Mükafatlandırma bakımından hayirli olan da, sonuçlandırma yönünden hayirli olan da O'dur.» Yani Allah'in muamelesi sevap bakımından kisi için hayirlidir. O'nun muamelesi ve sonuçlandırması dünya ve ahirette kisi için hayirlidir.

Bu kissa, kisinin dünya hayatına meyletmemesi, aldanmaması ve bel bağlamaması, aksine her halükarda Allah'a taat ve tevekkülü ana hedef edinmesi gerektiği temasını işlemektedir. Bu kissada kendi elinde bulunan mallardan çok, Allah katında bulunan seylere güvenmek gerektiği anlatılmaktadır. Yine bu kissada anlatildigina göre bir kimse, Allah'a taat ve O'nun yolunda infakta bulunmak ugruna birsey sarfe-derse o seyden mahrum olur. Hatta elinden tamamen alınır. Bu da onun hedeflediği amacının ziddi bir muameledir. Ki ahirette karsiligini bol bol görsün. Yine bu ayetlerde anlatılmak istenen hususlardan biri de sudur ki, kisi, müsfik kardesinin öğüdünü kabul etmek mecburiyetindedir. Öğütçü kardesine muhalefet etmesi vebaldır. Ve kendisi için bir helaktır. Yine bu ayetlerde anlatildigina göre kaderin vuku zamanı geldigi ve Allah'in emri infaz edildiği zaman duyulan pismanlık, kisiye fayda vermez. Allah'tan yardım diliyor ve O'na dayanıyoruz. [3]

Bahçe Sahiplerinin Kissası

Yüce Allah buyurdu ki:

«Biz bunlari, vaktiyle bahçe sahiplerini denedigimiz gibi denedik. Sahipleri daha sabah olmadan, bahçeyi devsireceklerine -bir istisna payi birakmaksizin- yemin etmislerdi. Ama onlar daha uykuda iken Rabbinin katından gönderilen bir salgın o bahçeyi salivermisti de bahçe kapkara kesilmisti. Sabah erken birbirlerine: «Ürünlerinizi devsirecek-seniz erken çikin.» diye seslendiler. «Bugün orada, hiçbir düskün yanımıza sokulmasin.» diye gizli gizli konusarak yürüyorlardı. Yoksullara yardım etmeye güçleri yeterken böyle konusarak erkenden gittiler. Bahçeyi gördüklerinde: «Her halde yolumuzu sasirmis olacagiz; belki de biz yoksun birakildik.» dediler. Ortancalari: «Ben, size Allah'i anmaniz gerekmez mi? dememis miydim?» dedi.

«Rabbimizi tenzih ederiz; Dogrusu biz yazik etmistik.» dediler. Birbirlerini yermeye basladilar. Sonra söyle dediler: «Yaziklar olsun bize; dogrusu azgınlık edenlerdik. Belki Rabbimiz bize bundan daha iyisini verir, dogrusu artik, Rabbimizden dilemekteyiz.»

iste azab böyledir, ama ahiret azabi daha büyüktür, keske bilseler!» (ei-Kaiem, 17-33.) Bu, Cenâb-i Allah'in kendilerine ulu ve kıymetli peygamberi göndererek in'amda bulunduğu, ama kendilerinin o peygamberi yalanlama ve muhalefetle karsilamalarına dair Kureys kafirlerine vermiş olduğu bir örnektir. Nitekim yüce Allah buyurdu ki:

«Allah'in verdigi nimeti nankörlükle karsilayanlari ve milletlerini helak olacaklari yere, yaslanacaklari Cehennem'e götürenleri görmüyor musun? Ne kötü bir duraktır!» (ibrahim, 28-29.)

Ibn Abbas dedi ki: Ayette kendilerine nimet verildiği söylenen kimseler, Kureys kafirleridir. Cenâb-i Allah onlara çeşitli ekin ve meyvelerle dolu, hasadi yaklasan bir bahçenin sahiplerini misal olarak anlatarak söyle buyurdu: «Sahipleri daha sabah olmadan, bahçeyi devsireceklerine -bir istisna payi birakmaksizin- yemin etmislerdi.» Yani sabah vakti bir yoksul ve muhtacin kendilerini görmeyecegi ve böylece ona bir şey vermeyecekleri bir esnada bahçeyi devsireceklerine yemin ettiler ve yeminlerinde istisna payi da birakmadilar. Bunun üzerine Cenâb-i Allah onlari, bahçeyi devsirmekten aciz birakti. Bahçelerine bir yangın musallat etti. Yangın neticesinde bahçede yararlanilacak hiç bir şey kalmadi. Bu sebeple Yüce Allah buyurdu ki: «Ama onlar daha uykuda iken Rabbinin katından gönderilen bir salgın, o bahçeyi sanvermisti de bahçe kapkara kesilmisti.» Bahçe, simsiyah zifiri karanlık bir gece gibi olmustu. Gecede nasıl isik yoksa bahçede de ürün kalmamisti. Bu da onların amaçlarının tersi bir muameleye maruz kalmalariydi. «Sabah erken birbirlerine: «Ürünlerinizi devsirecekseniz erken çikin.» diye seslendiler. Sabah erken uykudan

uyaninca birbirlerine seslenerek: Günes yükselmeden, dilenciler çoğalmadan çabuk bahçenize gidin de devsirir, dediler.. «Bu gün orada, hiçbir düskün kimse yanımıza sokulmasin.» diye gizli gizli konusarak yürüyorlardı.» Kendi aralarında gizlice konusarak ve istisare yaparak bu hususta karar verdiler.«Yoksullara yardım etmeye güçleri yeterken böyle konusarak erkenden gittiler.» Yoksullara yardım etme gücüne sahip oldukları halde onlara herhangi birsey vermeme gibi bozuk niyeti içlerinde saklayarak yola koyuldular.

Ikime ile SaTti dediler ki: Onlar yoksullara karsi öfkeli bir şekilde harekete geçtiler.

Süddî, ayet-i kerimede geçen "Hard" kelimesinin, ekinlerinin adi olduğunu söyleyerek uzak bir ihtimali ortaya sürmüştür. «Bahçeyi gördüklerinde» bahçeye varip ta o güzelim, göz alıcı manzaralı, parlak bahçenin kötü niyetleri sebebiyle bu tanınmaz hale gelisini müşahade ettiklerinde «Herhalde yolumuzu sasirmis olacağız, belki de biz yoksun bırakıldık.» dediler. Baska bir yola koyulduk, bahçeye ulaşamadık. Hayir hayir aksine biz kötü niyetimiz sebebiyle cezalandırıldık. Bahçemizin ürünlerinin bereketinden yoksun bırakıldık, dediler. «Ortancaları (İbn Abbas ile Mücahid ve diğer müfessirlere göre ise en adil ve en hayirlileri): «Ben size Allah'i anmanız gerekmez mi? dememis miydiniz?» Yani yemin ederken istisna payı bırakmanız gerekirdi. Kötü söz söyleyeceğinize hayirli ve iyi söz söylemeliydiniz. «Rabbimizi tenzih ederiz, doğrusu biz yazik etmistik.» dediler. Birbirlerini yermeye başladılar. Sonra söyle dediler: «Yazıklar olsun bize, doğrusu azgınlık edenlerdik.» Pismanlığın fayda vermeyeceği bir zamanda pisman oldular. Azabi gördükten sonra günahlarını itiraf ettiler ki, bu da bir yarar sağlamadı.

Denilir ki, bu bahçe sahipleri bir kaç kardesti. Bahçe, babalarından kendilerine miras kalmısti. Babaları kendi egemenliği altında iken bahçenin ürünlerinden çok miktarda sadaka verirdi. Ama bahçe oğullarının eline geçince babalarının yönetimini hoş görmediler. Fakirlere birsey vermeksizin bahçenin bütün ürününü kendilerine ayırmak istediler. Bu sebeple Cenâb-i Allah, onları siddetle azablandırdı. İste bu sebepten dolayidir ki Cenâb-i Allah, hasad gününde bahçe ve tarlaların ürününden sadaka (zekât=ösür) vermeyi emretmistir:

«Ürün verdiği zaman ürününden yeyin. Devsirildiği ve biçildiği gün de hakkını verin.» (ei-En'âm.üi.)

Ayet-i Kerimede sözü edilen bahçe sahiplerinin, Yemen'in Darvan kasabasından oldukları söylenmistir. Habesistanlı oldukları da nakledilen rivayetler arasındadır. Doğrusunu Allah bilir.

«İste azab böyledir.» Yani emrimize muhalefet eden ve yaratıkl arımız dan

muhtaç olan kimselere egilmeyen, onlara sefkat göstermeyen kimselere böyle azab ederiz. «Ama ahiret azabi daha büyüktür.» Ahiretin azabi, dünya azabından daha büyük ve daha katmerlidir. Keske bilseler!»

Bu sûrede zikredilen bahçe sahiplerinin kissasi, su ayet-i kerimede anlatılan misale ne kadar da benziyor:

«Allah size güven ve huzur içinde olan bir kasabayı misal verir. Her taraftan oraya bolca rizik geliyordu. Ama Allah'ın nimetlerine nankörlük ettiler. Bu yüzden Allah onlara yaptıklarına karşılık açlık ve korku belasını tattırdı. And olsun ki, aralarından kendilerine bir peygamber gelmişti. Onu yalana saydılar. Haksızlık ederlerken azaba ugradılar.» (en-Nahl, 112-113.)

Denildi ki: Bu, Mekkeliler için verilmiş bir misaldir. Baska bir rivayette anlatıldığına göre bu ayette sözü edilenler, Mekkelilerin kendileridir. Cenâb-ı Allah, onları kendilerine misal olarak anlattı. Bu anlatım, yukarıda anlatılana ters düsmemektedir. Doğrusunu Allah bilir. [4]

Cumartesi Günlerinde Asiri Giden Eylelilerin Kissasi

Yüce Allah buyurdu ki:

«Ey Muhammedi Onlara, deniz kıyısındaki kasabanın durumunu sor. Cumartesi yasaklarına tecavüz ediyorlardı. Cumartesileri balıklar sürüyle geliyor, baska günler gelmiyordu. Biz onları, yoldan çıkmaları sebebiyle böylece deniyorduk. Aralarından bir topluluk: «Allah'ın yok edeceği veya şiddetli azaba ugratacağı bir millete niçin öğüt veriyorsunuz?» dediler. Öğüt verenler: «Rabbimize, hiç değilse bir Özur beyan edebilmemiz içindir, belki Allah'a karşı gelmekten sakınırlar.» dediler.

Kendilerine yapılan öğütleri unuttunca, biz fenalikten men edenleri kurtardık ve zalimleri, Allah'a karşı gelmelerinden Ötürü şiddetli azaba ugrattık. Kendilerine edilen yasakları asınca, onlara: «Asagilik birer maymun olun.» dedik.» (el-AVaf, 163-166.)

«İçinizden cumartesi günü azgınlık edenleri elbette biliyorsunuz. Onlara, «Asagilik birer maymun olunuz.» dedik. Bunu, çağdaşlarına ve sonradan geleceklere bir ceza örneği ve Allah'a karşı gelmekten sakınanlara öğüt olsun diye yaptık.» {cl-Bakara, 65-66.)

«Yahut cumartesi ehlini lanetledığımız gibi lanetlemeden önce, elinizdeki kitabı tasdik ederek indirdiğimiz Kur'ân'a inanin; Allah'ın emri daima yâpilagelmistir.» (en-Niaâ, 47.)

Ibn Abbas, Mücahid, İklime, Katade, Süddî ve diğerleri, ayet-i kerimede geçen cumartesi ehlinin Eyleliler olduklarını söylemişlerdir. Ibn Abbas, bu sözüne ek olarak da Eyle'nin Medyen ile Tur dağı arasında bir yer olduğunu söylemiştir. Anlatıldığına göre Eyleliler, cumartesi günü avlanmayı

yasaklayan Tevrat'a bağli kimselerdiler. Cumartesi günü bir is yapmadıkları ve avlanmadıkları için balıklar, o günde korkusuzca onların bulundukları şehrin kıyısına geliyorlardı. Cumartesi günü avlanmaları haram olduğu gibi sanat, ticaret ve diğer kazanç getirici işlerle de uğraşmaları haramdı. İste cumartesi günleri balıklar güven ve huzur içinde Eyle şehrinin kıyılarında sürüler halinde geliyorlardı. Hiçbir kimse, o balıklara hücum etmiyor, rahatsız etmiyor ve rktmyordu. Cumartesi günleri disında ise balıklar o kıyılara gelmiyorlar dı. Çünkü cumartesi günü disında Eyleliler avlanabiliyorlardı. Yüce Allah buyurdu ki: İste cumartesi gününde çok miktarda balıkları onların şehirlerinin kıyısına göndererek önceden isledikleri günahlar yüzünden onları imtihan ediyorduk. Onlar, balıkların sr halinde kıyılarında geldiklerini görünce cumartesi gününde de suya olta ve ağ atarak, çukurlar kazarak balıkları avlamaya yöneldiler. Bu tuzakları cuma gününden suya bırakıyorlar ve cumartesi günü gelen balıklar tuzaklara yakalanıp artık kur tul amıyorl ardı. Artık cumartesi günü geçtikten sonra Eyleliler, tuzaklara yakalanmış balıkları çıkarıp alıyorlardı. Bunun zerine Cenb-i Allah, onlara gazab etti ve onları lanetledi. Çünkü onlar, Allah'ın emrinin disında çıkmış, muhalefet etmiş, esitli hilelerle onun yasaklarını ıgnemişlerdi. Onların bu davranışı görünürde bir hile, hakikatte de bir muhalefet idi. Onlar böyle yapınca onların bu yasak tanımazlığından uzak duran ve haram işlemeyen diğer Eyleliler iki gruba ayrıldılar. Bir grub, Allah'ın o zamandaki seriatına muhalefet eden ve hilekarlık yapanları protesto ettiler. Diğer grub ise haramları hiçe sayanları bu muhalefetlerinden men etmediler. Hatta onları protesto edenleri kinayip söyle dediler: «Allah'ın yok edeceği veya siddetli azaba uğratacağı bir millete niçin öğüt veriyorsunuz?» Yani bunlar azaba müstahak oldukları ve azaptan kurtulmaları imkansız olduğu için artık bunları ktlkten ve haram irtikab etmekten men etmeniz ne faydası vardır? dediler. Haram işleyenleri protesto edenler-

se onlara su cevabi verdiler: «Rabbinize, hiç değilse bir özür beyan edebilmemiz içindir.» Yani iyiliği emretme ve ktlkten men etme hususunda bize verilen emirle ilgili olarak görevimizi yaptığımızı Rabbinize bildirip artık sorumluluğumuzun gereğini yaptık diyebilmemiz ve O'nun azabından korktuğumuz için, onları protesto ettiğimizizi söyleyebilmemiz için onları bu ktlkten men ettik. «Belki Allah'a karsi gelmekten sakınırlar.» Belki bunlar, isledikleri ktlkten vazgeçerler de Cenb-i Allah, bunları azabından korur ve - ktlkten vazgeçip emri dinledikleri zaman-günahlarını affeder.

Yüce Allah buyurdu ki: «Kendilerine yapılan ğtleri unutunca» kendilerini bu çirkin ve ayıp isten vazgeçirmeye çalışanlara iltifat etmedikleri zaman «Biz fenalıktan men edenleri kurtardık.» Bunlar da iyiliği emredip

kötülükten men eden kimselerdi. «Ve zalimleri (günah irtikab edenleri), Allah'a karsi gelmelerinden ötürü siddetli azaba ugrattik.» Elem verici siddetli bir azaba çarptirdik. «Kendilerine edilen yasaklari asınca, onlara: «Asagilik birer maymun olun.» dedik.»

Özetle diyecegimiz sudur ki, Cenâb-i Allah, zalimleri mahvettigini ve onlari haram isleyislerini protesto eden inanmisleri kurtardigini haber veriyor. Onlara karsi ses çikarmayanlardansa bahsetmiyor. Onlara karsi ses çikarmayanlarla ilgili olarak âlimler ihtilaf etmislerdir. Kimisi, ses çikarmayanlari da kurtulduklarini söylerken kimisi de onlari da haram isleyenler gibi helak olduklarini söylemislerdir ki, dogru olan görüs birincisidir. Yani onlar da kurtulmuslardir. Muhakkik âlimler, bu görüstedirler. Tefsircilerin Önderi Ibn Abbas da bu görüsey meyletmistir. Hatta Ibn Abbas, bu konuda azadhsi Ikrima ile tartismis ve neticede bu görüsey meyletmis, çünkü bu hususta azadlisi îkrima onu maglub etmistiy. Bu sebeple de Ikrima'ye ikram olsun diye kiymetli bir elbise giydirmistiy.

Ben derim ki: Kötülük isleyen ve haram irtikab edenlere ses çikarmayan grub, kurtulusa erenlerle birlikte anilmamislar dir. Çünkü onlar, haram isleyenlerden her ne kadar kalben hosnutsuz olmuslarsa da görevlerini tam olarak ifa etmemislerdir. Zira onlari da günah isleyen ve haram irtikab edenleri, mertebelerin ortancasi olan sözlü protesto ile gûnahtan men etmeye çalismalari gerekirdi. Mertebelerin en üstünü ise günah isleyenleri kuvvet kullanarak gûnahtan men etmektir. Ortancasi ise dil ile menetmektir. Üçüncü mertebe ise kalben bugz etmektir. Günah isleyenlere karsi ses çikarmayanlari da kurtulusa erenlerle birlikte kurtul duldand, Kur'ân'da söylenmemistir. Ancak kurtulduklari muhakkaktir. Çünkü bunlar, günah islememisler, aksine gûnahi kalben protesto etmislerdir.

Abdürrezzak, îbn Cüreyc kanali ile Katade ile Atâ el-Horasanî'nin söyle dediklerini rivayet etmistir: Cumartesi günlerinde haramin sinirlarini asip günah irtikab edenleri, sehir halki gûnahtan men edip protesto ettiklerinde gûnahkarlar onlari nasihatlerine kulak vermediler. Bunun üzerine nasihat verenler, onlardan ayrildilar. Ayri yerlerde yattilar. Kapilarim üzerlerine kilitlediler. Çünkü onlari helak olacaklarini bekliyordiladi. Bir gün sabahladiklarinda gûnahkarlari kapilarinin açilmamis oldugunu, hâlâ kilitli bulunduğunu gördüler. Oysa gûnes epey yükselmiş, kusluk vaktine gelinmiş, hava iyiden iyiye isinmistiy. Sehir halkinin geride kalanlari bir adama dediler ki, bir merdivene çık da bunlari evlerinin damindand içeriye bak.

Adam merdivene tirmanip dama çıktiginda onlari maymuna dönüşmüş olduklarini, kuyruklari bulunduğunu, ulumakta ve birbirlerinin üzerine siçramakta olduklarini gördü. Kapilarini açtilar, maymunlar disari çıktilar.

Yakinlarini tamdilar, ama yakinlari onlan tanimiyorlardi. Maymunlar yakinlarına sigindilar. Onlari kötülükten men etmiş olanlar: «Sizi islediginiz günahlardan men etmedik mi?» dediklerinde maymunlar, evet anlamına gelecek şekilde baslariyla işaret ettiler.

Abdullah b. Abbas daha sonra ağladı ve şöyle dedi: "Biz bir çok kötülükleri görüyor, ama protesto etmiyor ve bu konuda hiç birsey de söylemiyoruz." Avfî, İbn Abbas'ın bu konuda söyle dedigini rivayet etmiştir: "O kasabanın gençleri maymunlara, ihtiyarlari da domuzlara dönüştüler." İbn Ebi Hatim, Mücahid kanalı ile İbn Abbas'm söyle dedigini rivayet etmiştir: "Maymuna dönüşen Eyleliler, çok uzun süre yaşamadılar. Ancak bir hayvanın iki sagimi arasında geçen süre kadar kısa bir müddet yasadılar, sonra helak oldular. Onların nesilleri ve zürriyetleri de olmadı."

Dahhak, İbn Abbas'ın söyle dedigini rivayet etmiştir: "Hayvana dönüşen hiçbir kimse, üç günden fazla yaşamadı. Bunlar yemediler, içmediler, zürriyetleri de olmadı."

Bu konudaki bilgileri, el-Bakara ve el-A'râf sûrelerinin tefsirlerini yaparken detaylı olarak naklettik. Hamd ve minnet Allah'adır.

İbn Ebi Hatim ve İbn Cerir, Mücahid'in söyle dedigini rivayet etmişlerdir: Eylelilerin kalpleri mesh edildi. Yoksa onlar hakikatte domuzlara ve maymunlara dönüşmediler. Bu, Cenâb-i Allah'ın vermiş olduğu bir misaldir. «Sirtina kitap yüklenmiş merkebin durumu gibi.» İste bu da bir misaldir. Bu cidden garip bir rivayet olup Kur'ân'm zahirine ve selef ile halef ulemasından bir çoklarının kesin ifadelerine aykırıdır. Doğrusunu Allah bilir.[5]

Lokmanın Kısası

Yüce Allah buyurdu ki:

«And olsun ki, Lokman¹ a, Allah'a şükretmesi için hikmet verdik. Şükreden kimse ancak kendisi için şükretmiş olur. Nankörlük eden ise, bilsin ki, Allah her şeyden müstagnidir. Övülmeye layık olandır. Lokman, oğluna öğüt vererek: «Ey oğlucugum! Allah'a es kosma, doğrusu es kosmak büyük zulümdür.» demisti. Biz insana, ana ve babasına karşı iyi davranmasını tavsiye etmişizdir. Annesi onu, güçsüzlükten güçsüzlüğe ugrayarak karnında tasimisti. Çocuğun süttten kesilmesi iki yıl içinde olur. Bana ve ana babana şükret diye tavsiyede bulunmusuzdur. Dönüş banadır. Ey insan oğlu! Ana baba, seni, körü körüne bana ortak kosman için zorlarsa, onlara itaat etme. Dünya işlerinde onlarla güzel geçin. Bana yönelen kimsenin yoluna uy. Sonunda dönüşünüz banadır. O zaman yaptıklarınızı size bildiririm. Lokman: «Ey oğlucugum! İsledigin şey, bir hardal tanesi ağırlığınca da olsa, bir kayanın içinde veya göklerde yahut yerin

derinliklerinde de bulunsa, Allah onu getirip meydana kor. Dogrusu Allah Latiftir, haberdardir. Ey ogulcugum! Namazi kil, uygun olani buyurup fenaligi önle, basina gelene sabret, dogrusu bunlar, azmedilmege deger islerdir. Insanlari küçümseyip yüz çevirme, yeryüzünde böbürlenerek yürüme. Süphesiz ki Allah, kendini begenip övünen kimseyi sevmez. Yürüyüsünde tabii ol, sesini kis. Seslerin en çirkini süphesiz merkeplerin sesidir.» (Lokman, 12-19.)

Lokman'in seceresi şöyledir: Lokman b. Anka b. Sedun. Lokman b. Saran olduğu da söylenir. Süheylî, Ibn Cerir ve Kuteybe'den naklederek böyle demistir. Süheylî'nin ifadesine göre Lokman, Eylelilerin Nobe kesimindendir.

Ben derim ki: Lokman, ibadetine bagli, fasih konusan, büyük hikmet sahibi salih bir adamdi. Bir rivayete göre o, Davud peygamber zamaninda kadi imis. Dogrusunu Allah bilir.

Süfyan-i Sevrî, Es'as kanali ile îbn Abbas'in söyle dedigini rivayet etmistir: "Lokman, Habesli marangoz bir köle idi".

Katade, Abdullah b. Zübeyr'in söyle dedigini rivayet etmistir:

Cabir b. Abdullah'a sordum:

- Lokman hakkında en son bilginiz nedir?
- O, kisa boylu, tiknaz bir adam olup Nobeli idi.

Yahya b. Said el-Ensari, Said b. Müseyyeb'in söyle dedigini rivayet etmistir: "Lokman, Sudanli olup iri dudakli bir kimse idi. Allah ona hikmet vermisti. Ama peygamberlik vermemisti."

Evzaî, Abdurrahman b. Harmele'nin kendisine söyle dedigini nakletmistir: Siyahi bir adam, Said b. Müseyyeb'e gelerek siyahligim ona sordu, o da söyle cevap verdi: "Siyah oldugun için üzölme. Çünkü insanlari en hayirlisi üç kisi var ki bunlardan biri Sudanli Bilal'di. Digeri Ömer'in azadlisi Mehca idi. Üçüncüsü de Lokman Hekim'di ki o da siyahi idi. Nobeli olup iri dudakli idi."

A'mes, Mücahid'in söyle dedigini rivayet etmistir: "Lokman, iri dudakli, yarik ayakli siyahi bir köle idi."

Ömer b. Kays dedi ki: "Lokman, iri dudakli, genis tabanlı siyahi bir köle idi. Bir mecliste oturup sohbet ederken adamin biri gelip ona söyle sordu:

- Sen falan yerde benimle birlikte koyun çobanligi yapan falan adam degil misin? .
- Evet.
- Gördüğüm su mertebeye seni ulastiran sey nedir?

- Dogru söz ve beni ilgilendirmeyen seyler karsisinda susmaktır." dedi.

Ibn Ebi Hatim, Ebu Zur'a kanalı ile Abdurrahman b. Ebi Yezid b. Cabir'in söyle dedigim rivayet etmistir:

"Cenâb-i Allah, hikmetinden ötürü Lokman Hekim'in mertebesini yüceltti. Onu daha önce tanıyan bir adam gelip kendisine söyle bir soru sordu:

- Dün benim koyunlarımı otlatan falan köle değil misin?

- Evet.

- Gördüğüm su mertebeye seni ulastiran sey nedir?

- Allah'in takdiri, emanetin sahibine verilmesi, dogru konusma ve beni ilgilendirmeyen seylerle ilgilenmemedir."

Ibn Vehb, Abdullah b. Ayyas kanalı ile Afre'nin azadlisi Ömer'in söyle dedigini rivayet etmistir: "Adamin birisi, Lokman Hekim'e gidip söyle sordu:

- Sen, Beni Nehhas'm kölesi Lokman değil misin?

- Evet.

- Sen koyun otlatan siyahi çoban değil misin?

- Siyahligim zaten görünen birseydir. Bu duruma gelisimi ne diye hayretle karsiliyorsun?

- İnsanlar senin ikametgahinda oturuyorlar. Kapinda yigiliyorlar. Sözlerini kabul ile karsiliyorlar. Bunun sebebi nedir?

- Ey kardesimin oğlu! Sen de benim söylediklerimi yaparsan benim mertebeme ulasirsin.

- Nedir o söyleyecegin sey?

- Gözümü kapadim, dilimi tuttum, az yiyecekla yetindim, tenasül organımı haramdam korudum. Sözümü yerine getirdim. Ahde vefa gösterdim. Misafirime ikramda bulundum. Komsumu muhafaza ettim. Beni ilgilendirmeyen seylere karismadim. Iste bu saydigim seyler, beni görmüş olduğun bu mertebeye ulastirdi."

Ibn Ebi Hatim'in rivayetine göre Ebu Derda, günün birinde Lokman Hekim'den bahsederken söyle demistir: "Lokman Hekim'e mal, aile, soy ve insanlardan ayina özellikler verilmemisti. Ancak o iri yari, cesaretli, uzun uzadiya düşünen, susan, derin görüşlü bir kimse idi. Gündüzleri asla uyumazdi. Onun bir yere tükürdüğünü, bogazim temizlemek için öksürür gibi yaptigim, küçük ve büyük abdest yaptigim, güsl ettigini, bos seylerle ugrastigini ve güldüğünü hiç kimse görmedi. Hikmetli sözler disinda baska birsey söylemezdi. Söyledigi sözü tekrar dinlemek için insanlar, onu yeniden konustururlardi. Evlendi, çocuğu oldu, çocuklari öldü ama üzerlerine aglamadi, sultanların, hakimlerin yanma gider, düşünür,

tefekür eder, ibret alirdi. Iste bu yüzden o yüksek mertebeye ulasti."

Bazilarinin anlattiklarina göre Lokman'a peygamberlik teklif edilmiş, ancak o peygamberlik yükünü taşıyamayacağından korktuğu için hikmeti tercih etmiştir. Çünkü hikmet, peygamberlikten daha kolaydır. Ancak bu hususta ihtilaf vardır. Doğrusunu Allah bilir. İleride de anlatacağımız gibi ona peygamberlik teklif edildiği, ancak onun bunu kabul etmeyip hikmeti seçtiği hususu, Katade'den rivayet edilmıştır. İbn Ebi Hatim ile İbn Cerir, İkrime'den rivayet ettiler ki, Lokman peygamberdi. Ancak bu zayıf bir rivayettir. Cumhur-u ulemadan nakledilen meshur görüşe göre Lokman, Allah'ın veli kullarından hakim bir kimsedir. Peygamber değildir. Cenâb-i Allah, Kur'ân'da ondan bahsetmiş, onu övmüş ve oğluna verdiği öğütleri nakletmiştir. Oğlu, yaratıklar arasında onun en çok sevdiği ve en çok sefkat gösterdiği kimse idi. Bu sebeple ilk öğütlerini oğluna yapıp şöyle demisti: «Ey ogulcugum! Allah'a es kosma, doğrusu, es kosmak büyük zulümdür.» Oğlunu, Allah'a es kosmaktan menedip sakındırmısti.

Buhari, Kuteybe kanalı ile Abdullah'ın şöyle dedigini rivayet etmiştir: «İnanip imanlarına haksizlik karistirmayanlar.....» ayet-i kerimesi nazil olduğu zaman bu ayet, Rasûlullah (s.a.v.)'in ashabinin çok agrina gitti ve onlar:

- Hangimiz imanına haksizlik katmamaktadır? dediler. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: «Durum sizin dediginiz gibi degildir, siz Lokman'm, oğluna söyle dedigini isitmediniz mi? «Ey ogulcugum! Allah'a es kosma, doğrusu es kosmak büyük zulümdür (haksizliktir).»

Cenâb-i Allah, daha sonra insanın anne ve babasına iyi davranmasını tavsiye edip evlat üzerindeki haklarını açıklıyor ve bu haklara mutlaka rivayet edilmesi gerektiğini buyuruyor. Evladın, müsrık olsalar bile ana ve babaya ihsanda bulunmasını, sadece dinlerine girme hususunda onlara itaat edilmemesini beyan ediyor, bundan sonra Lokman'm oğluna verdiği öğütleri haber veriyor: «Ey ogulcugum! İsladigin sey, bir hardal tanesi agiriginca da olsa, bir kayanın içinde veya göklerde, yahut yerin derinliklerinde bulunsa da, Allah onu getirip meydana kor. Doğrusu Allah Latiftir, haberdardir.» Cenâb-i Allah, kisiyi insanlara zulmetmekten, bir hardal tanesi agiriginca da olsa onlara haksizlik etmekten men ediyor. Ve yapılacak haksizligi hesap yerinde ele alacağını, mizana koyacağını beyan ediyor: «Doğrusu Allah zerre agiriginca dahi zulmetmez.»

«Kiyamet günü doğru teraziler kurariz, hiçbir kimse hiçbir haksizliga ugratilmaz. Hardal tanesi kadar olsa bile yapilani ortaya koyariz, hesap gören olarak biz yeteriz.» (oi-Enbiyâ, 47.)

Cenâb-i Allah, hardal tanesi kadar küçük olsa bile yapılan haksizligin mutlaka kendisi tarafından bilineceğini haber veriyor. Yapılan küçük bir

haksizlik, kapisi, penceresi olmayan sagir bir kayanin içinde olsa bile ve bu kaya parçasi da yerin veya genis olan göklerin karanliklari içinde gizli olsa dahi yerini Cenâb-i Allah mutlaka bilir. «Dogrusu Allah Latiftir, haberdardir.» Ilmi dakiktir, zerreler dahi O'na gizli kalmaz. Görenlerin gözlerine görünen veya görünmeyen hiç birsey O'na göre gizli degildir.

«Düsen yapragi, yerin karanliklarinda olan taneyi, yasi kuruyu -ki apaçik kitaptadir- ancak O bilir.» (el-En'âm,59.)

«Gökte ve yerde görünmeyen her sey süphesiz kitab-i mübindedir.»(en-Neml, 75.)

«Görölmeyeni bilen Rabbime andolsun ki, o saat size muhakkak gelecektir. Göklerde ve yerde zerre kadar olanlar bile O'nun ilminin disinda degildir. Bundan daha küçüğü ve daha büyüğü de süphesiz apaçik kitaptadir.»(Sebe1, 3.)

Imam Ahmed b. Hanbel, Hasan b. Musa kanali ile Ebu Said el Hudri'den rivayet etti ki, Rasûlullah (s.a.v.) söyle buyurmudur:

«Sizden birisi, kapisi ve penceresi bulunamayan sagir bir kaya içinde amel yapsa bile, her ne olursa olsun onun ameli insanlara görünür ve ortaya çıkar.»

Lokman, daha sonra öğütlerine devam ederek ogluna söyle demisti: «Ey ogulcugum! Namazi kil.» Yani hakkiyla ve tariflerine, vakitlerine, rükû, secde ve itidaline, husuuna, ahkâmina riayet ederek namazi eda et. Namazda yasaklanan davranislardan da uzak dur. «Uygun olani bulup fenaligi Önle.» Gücün ve takatin nisbetinde iyiligi emredip, kötölükten sakindir. Eger yapabilirsen elinle, yapamazsan dilinle, bunu da yapamazsan kalbinle iyilige taraftar olup, kötölükten men edici ol.

Lokman, ogluna sabri da öğütleyerek söyle dedi: «Basina gelene sabret.» Çünkü iyiligi emredip kötölükten sakindirmek durumunda olan kisiye bazi saldirilar ve tecavüzler olabilir. Ama iyi son (hayirli aki-bet), bu gibi kimseler içindir. Bu sebeple Lokman, ogluna bu durumda sabirli olmasini tavsiye etmistir. Sabrin sonunun, genislik ve selamet oldugu bilinmektedir. «Dogrusu bunlar, azmedilmeye deger islerdir.» Bunlar yapılmasi zorunlu ve kaçinilmaz olan seylerdir. «Insanlari küçümseyip yüz çevirme.» Insanlara karsi mütekebbir olma. Sen onlarla konusurken, onlar seninle konusurlarken büyüklük taslayarak, onlari horlayarak yüz çevirme.

Lügat bilginleri dediler ki: Bu ayet-i kerimenin aslanda geçen "su'r" kelimesi, develerin boyunlarına isabet eden bir hastaligin adidir. Bu hastaliga yakalanan develer, baslarini saga veya sola çevirirler. Iste insanlarla konusurken veya insanlar kendisiyle konusurlarken mütekebbirane bir surette yüzünü onlardan çeviren kimse, boynu hastalanip yüzünü saga

veya sola çeviren deveye benzetilmiştir. Ebu Talib de su'r kelimesini kullandığı bir siirinde şöyle demiştir:

"Biz öteden beri haksizliği onaylamayız, biz yüzleri bir tarafa eğip çevirdikleri zaman doğrulturuz."

Aynı kelimeyi siirinde kullanan Amre b. Huyey et-Taglibî de şöyle demiştir:

"Zorba kimse, yüzünü çevirdiği zaman biz onun yüzünü doğrulturuz ve yüzü doğrulur."

Lokman, oğluna öğüt vermeye devam ederek şöyle demişti:

«Yeryüzünde böbürlenerek yürüme. Allah, kendini begenip övünen hiç kimseyi şüphesiz ki sevmez.» Lokman, oğlunu kibir ve azametle insanlara karşı üstünlük taslayarak gururlu bir şekilde yürümekten men etmişti. Nitekim yüce Allah da bir ayet-i kerimede şöyle buyurmıştır:

«Yeryüzünde böbürlenerek yürüme. Çünkü sen, ne yeri delebilir ne de boyca dağlara ulaşabilirsin.» (el-İsrâ, 37.)

Bu hızlı yürüyüşünle beldeleri katedemezsin, kuvvetli basarak bu yürüyüşünle yerleri delemersin, büyükenip gurur taslamakla uzunluk bakımından dağlara ulaşamazsın. Kendi nefesine baskı yap. Sen, miktarının dışına çıkamazsın, kapasiteni aşamazsın.

Hadiste belirtildiğine göre adamin birisi, gururlu bir şekilde salınarak aba ve izanyla yürümekte iken Cenâb-i Allah, onu aniden yere batırır. O adam, kıyamet gününe kadar da yerin dibine batmaya devam edecektir. Baska bir hadiste de şöyle Duyurulmuştur:

«Eteğini yerde sürümekten sakın. Çünkü bu, Allah'ın sevmediği mütekebbirlikten dir.» Nitekim Cenâb-i Allah da yukarıdaki ayet-i kerimede şöyle buyurmıştı: «Allah, kendini begenip övünen hiç kimseyi şüphesiz ki sevmez.» Cenâb-i Allah insani salınarak yürümekten men ettigine göre ona, mutedil bir şekilde yürümesini emretmiştir. Çünkü insan, yürümek zorundadır. Allah, insani kötülük yapmaktan men etmiş, hayırlı olmak ve hayır işlemekle emir etmiştir. Bu yüzden «Yürüyüşünde mutedil ol.» emrini vermiştir. Yani ne çok ağır ol, ne de kosarcasına yürü. Bu ikisi arasında mutedil bir yürüyüşle yürü. Nitekim yüce Allah, bir ayet-i kerimede şöyle buyurmıştır:

«Rahman'in kulları, yeryüzünde mütevazî yürürler. Bilgisizler kendilerine takıldıkları zaman onlara güzel ve yumuşak söz söylerler.» (el-Furkân, 63.)

Lokman, bundan sonra oğluna Öğüt vermeye devam ederek şöyle demişti: «Sesini kıs.» Yani konuşurken sesini yükseltme. Çünkü seslerin en yükseği ve çirkinisi esek sesidir. Buhari ve Müslim'in sahihlerinde bulunan bir hadiste, geceleyin esek sesi ve anırması duyulduğunda Eûzu Billah demek

emredilmektedir. Çünkü o esnada aniran esek, seytani görmüştür. Bu yüzden gereksiz yere sesi yükseltmekten, özellikle esneme anında ses yükseltmekten insan menedilmistir. Esneyen kimsenin sesini kısması ve agzini kapatması müstehaptır. Hadiste de sabit olduğu gibi Rasûlullah (s.a.v.) böyle yapmıştır. Bunun için bizim de böyle davranmamız müstehab kılınmıştır.

Ezan okurken, dua yaparken, savaş esnasında düşmana karşı sesi yükseltmenin mesru olduğu bilinmektedir. Kur'ân okurken, hikmetli şeyler söylerken, faydalı tavsiyelerde bulunurken, serden menedici ve hayır içerici öğütler verirken sesi yükseltmek mesrudur.

İmam Ahmed b. Hanbel, Ali b. İshak kanalı ile İbî Ömer'in söyle dedigini rivayet etmiştir: Rasûlullah (s.a.v.) bize haber verdi ki, Lokman Hekim söyle demistir: «Allah'a birsey emanet bırakılınca O, onu muhafaza eder.» İbn Ebi Hatim, Ebu Said el-Esced kanalı ile Kasım b. Muhay-mere'den rivayet etti ki, Rasûlullah (s.a.v.) söyle buyurmıştır: Lokman, oğluna söyle dedi: «Ey ogulcagizim! Doğrusu hikmet, miskinleri hükümdarların meclisinde oturttu.»

Avn b. Abdullah'tan rivayet olunduguna göre Lokman oğluna söyle demistir: «Ey ogulcagizim! Bir kavmin meclisine vardığın zaman onları İslâm'ın okuyla kanat. Yani onlara selam ver. Sonra meclislerinin bir tarafında otur. Onların konuşmaya başladıklarını görmedikçe sen konuşma. Eğer Allah'ın zikrine dalarlarsa, sen de okunu onlarla beraber parlat. Eğer başka seye dalarlarsa, okunu onlardan başka tarafa yönelt.»

Hafs b. Ömer'den rivayet olunduguna göre Lokman, yanına bir torba hardal koymuş ve oğluna öğüt vermeye başlamış. Her bir öğütte, torbadan bir hardal tanesi çıkarırmış. Öğüt vermeye devam etmiş, nihayet hardal tükenmiş, sonra da oğluna söyle demiş: «Ey ogulcugum! sana öyle öğütler verdim ki eğer bunlar bir daha verilmiş olsaydı, dağ çatlardı.» Böyle deyince Lokmanın oğlu çatladı.

Ebu'l Kasım et-Taberânî, Yahya b. Abdülbaki el-Misisî kanalı ile İbn Abbas'tan rivayet etti ki, Rasûlullah (s.a.v.) söyle buyurmıştır:

«Siyahileri tutun, çünkü onlardan üç kişi cennetlidir: Lokman Hekim, Necasi ve müezzin olan Bilal.»

Bu garip ve münker bir hadistir.

İmam Ahmed b. Hanbel, "Zühd" kitabında Lokman Hekim'in hayatından bahsetmiş ve bahsederken de önemli ve çok faydalı şeylerden söz edip söyle demistir:

«Doğrusu biz, Lokman'a hikmet vermişizdir.» ayet-i kerimesiyle ilgili olarak Vekî bize, Mücahid'in söyle dedigini anlattı: «Bu ayette geçen hikmet

kelimesiyle, anlayis ve isabetli karar verme kasdedilmistir. Buradaki hikmet kelimesi, peygamberlik anlamina gelmemektedir.»

Rivayete göre Ibn Abbas, Lokman'm Habesî bir köle oldugunu söylemistir.

Said b. Müseyyeb'in ifadesine göre Lokman, terzi imis. Malik b. Dinar'dan rivayet olunduguna göre Lokman, ogluna söyle bir öğüt vermis: «Ey ogulcagizim! Allah'in taatim ticaret edin. Bu durumda ticaret esyan olmaksizin kâr elde edersin.»

Muhammad b. Vasi'den rivayet olunduguna göre Lokman, ogluna söyle demistir: "Ey ogulcagizim! Allah'a karsi gelmekten sakın ve takvali ol. Kalbin günahkar oldugu halde insanlar takvali oldugunu zannederek sana ikramda bulunsunlar diye Allah'tan korkar oldugunu insanlara gösterip riyakarlık yapma."

Yezid b. Harun'dan rivayet olundugunla göre Halid er-Ribî söyle demistir: Lokman, Habesi bir köle olup marangozluk yapardi. Efendisi ona:

- Bana bir koyun kes, dedi. O da koyun kesti. Efendisi Ona:
- Koyunun en lezzetli ve en hos iki parça etini bana getir, dedi. Lokman da ona koyunun dilini ve kalbini getirdi. Efendisi:
- Su dilden ve kalpten daha lezzetli ve daha hos bir et parçası yok muydu? diye sorunca Lokman:
- Hayir, diye cevap verdi. Efendisi sustu, bir süre ses çıkarmadı Sonra:
- Bana bir koyun daha kes, dedi. Lokman, ona bir koyun daha kesti. Efendisi ona:
- Bu koyunun en pis iki parça etini at, dedi. Lokman da koyunun dilini ve kalbini attı. Efendisi ona söyle dedi:
- Sana koyunun en lezzetli ve en hos iki parça etini bana getirmeni söylemistim. Sen de bana onun dilini ve kalbim getirmistin. Sonra baska bir koyun kesmeni ve 6 koyunun en pis ve hos olmayan iki parça etini atmani söylemistim, sen de onun dilini ve kalbini attin. Bu ne demek oluyor?

Lokman, ona su cevabi verdi:

- Düzgün olduklari zaman dilden ve kalpten daha hos birsey yoktur. Kötü olduklari zaman da dilden ve kalpten daha pis birsey yoktur.»

Ebu Osman'dan rivayet olunduguna göre Lokman, ogluna söyle öğüt vermis: "Cahilin dostluguna ragbet etme. Çünkü o, senin kendisi tarafından yapılan islere razi olacagim zanneder. Hikmet sahibi kimsenin gazabini küçümseme. Çünkü o, seni mahrum birakir."

Abdullah b. Zeyd'den rivayet olunduguna göre Lokman, söyle demistir: "Dikkat edin. Allah'in kudret eli, hikmet sahibi kimselerin ağızları

üzerindedir. Onlardan birisi, sadece Allah'ın kendisine müyesser kıldığı şeyleri söyler. Baska şeyleri söylemez."

Ibn Cüreyc dedi ki: "Ben, geceleri basimi kaldırıp gözlerimi açardım. Ömer bana dedi ki:

- Sen, Lokmanın, «Gündüz basi kaldırıp gözü açmak, zillet ve ma-zarrettir. Geceleyin ise bu mucizedir." dedigini bilmiyor musun? Onun için geceleyin basini kaldırıp da gözünü açma!

Ben de ona dedim ki:

- Lokman in üzerinde herhangi bir borç yoktu."

Süfyan'dan rivayet olunduguna göre Lokman, ogluna söyle demis: "Ey ogulcugum! Ben, susmaktan dolayı asla pisman olmadim. Konusmak gümüs ise, susmak altindir."

Katade'den rivayet olunduguna göre Lokman, ogluna söyle demistir: "Ey ogulcugum! Serden uzak dur ki, o da senden uzak dursun. Çünkü ser, kötü kimseler için yaratilmistir."

Ebu Muaviye'den rivayet olunduguna göre Hisam'm babasi Urve söyle demistir: "Hikmette söyle yazilidir: «Ey ogulcugum! Arzu ve isteklerden uzak dur. Çünkü bütün arzu ve istekler, akrabayi akrabadan uzaklastirir. Yakim, uzak tutar. Nese ve sevinç yok oldugu gibi hikmet de yok olur. Ey ogulcugum! Çokça öfkelenmekten uzak dur. Çünkü siddetli derecede öfkelenmek, hikmet sahibi kimsenin kalbini helak eder."

imam Ahmed b. Hanbel,Abdurrahman b. Mehdi kanali ile Ubeyd b. Umeyr'den rivayet etti ki, Lokman, ogluna öğüt verirken söyle demistir: "Ey ogulcagizim! Meclisleri itina ile seç. Bir mecliste Aziz ve Celil olan Allah'in anildigini görürsen, sen de o^ meclis tekilerle beraber otur. Çünkü sen, âlim isen ilmin sana fayda verir. Eger bilgisiz biri isen onlar sana öğretirler. Ve Allah onlara rahmeti ile tecelli edecek olursa O'nun

rahmetinden sen de nasibini alirsin. Ey ogulcagizim! İçinde Allah'in anilmadigi bir mecliste oturma. Çünkü eger sen âlimsen, bu durumda sana fayda vermez. Eger bilgisiz biri isen onlar bilgisizligini daha da fazlalastirirlar. Bundan sonra Allah onlara eger gazab ederse, sen de o gazabtan hissedar olursun. Ey ogulcagizim! Mü'minlerin kanlarim akitan güçlü kimseye imrenme. Çünkü Allah katinda, onu öldürecek olan ölümsüz bir katil vardır."

Ebu Muaviye, Hisam'm babasi Urve'nin söyle dedigini rivayet etmistir: Hikmette söyle yazilidir: "Konustugun kelime, tatli ve hos olsun. Yüzün güleç olsun ki insanlar seni, kendilerine birsey verenden daha çok sevsinler.

Merhametli olmak, hikmetin basidir.

Baskalarına merhamet ettiğiniz gibi size de merhamet edilir.

Ne ekerseniz, onu biçersiniz.

Dostunu ve babanın dostunu sev."

Abdürrezzak, Ma'mer ve Eyyüb vasitasiyle Ebu Kalabe'nin söyle dedigini rivayet etmistir:

"Lokman'a söyle bir soru soruldu:

- İnsanların hangisi (laha sabirlidir?
- Arkasından minnet edilmeyen ve basa kakılmayan sabir, daha kıymetlidir.
- İnsanların hangisi daha âlimdir?
- İnsanların bilgisinden istifade ederek kendi bilgisini artırandır.
- İnsanların hangisi daha hayirlidir?
- Zengin kimse, daha hayirlidir.
- Mali ve serveti çok olan kişiyi mi kastediyorsun, zenginlik bu mudur?
- Hayir. Asil zengin kisi odur ki, kendisinden bir hayir talep ederken hayri onun yanında bulursun ve sana verir. Aksi takdirde o kendi nefsinin, insanlardan müstagni kilmis bir kimse demektir."

Süfyan b. Uyeyne'den rivayet olunduguna göre Lokman Hekim'e sordular:

- İnsanların hangisi daha kötüdür? O da:
- İnsanların kendisini kötü görmelerine aldiris etmeyendir, diye cevap verir.

Ebu's-Samed, Malik b. Dinar'ın söyle dedigini rivayet etmistir: Hikmette sunun yazili oldugunu gördüm:

- Cenâb-i Allah, insanların heveslerine göre konusan kimselerin kemiklerini dagitir.

Yine hikmette sunun yazili oldugunu gördüm:

- Bilmedigini bilmen ve bildikten sonra onunla amel etmemende senin için bir hayir yoktur. Çünkü bu durumdaki bir kimse, onun toplayip demet haline getiren, sonra onu omuzlamaya çalışan ama kaldıramayan, bundan sonra da o demete bir demet daha ekleyen kimseye benzer."

Abdullah b. Ahmed, Hakem b. Ebu Züheyr vasitasiyle-Ebu Said'den rivayet etti ki, Lokman, ogluna söyle demistir: "Ey ogulcugum! Senin yemegini ancak takvali kimseler yesin. Isinde de âlimlere danis, onlarla istisare yap."

Ibn Ebi Hatim, Ebu'l-Abbas b. Velid kanali ile Katade'nin söyle dedigini rivayet etmistir: "Cenâb-i Allah, Lokman'i peygamberlik ve hikmet sahibi olmak arasinda seçim yapma hakkina sahip kildi. O da peygamberligi degil de hikmet sahibi olmayi seçti. Cebrail, uykudayken ona geldi. Ona hikmeti akitti. Uyaninca da hikmetli sözler söylemeye basladi."

Sa'd, Katade'nin söyle dedigini rivayet etmistir. Lokman'a söyle bir soru soruldu:

- Rabbin seni seçim yapma hakkina sahip kildigi halde niçin peygamberligi degil de hikmet sahibi olmayi seçtin?

Lokman da su cevabi verdi:

- Eger peygamberlik bana direkt olarak gönderilmis olsaydi, ondan kurtulmayi Allah'tan dilerdim. Ve onun yükümlülüklerini yerine getirecegimi de ümid ediyordum. Ama Rabbim beni seçim yapma hakkina sahip kilinca ben peygamberlik yükünü kaldiramamaktan korktum. Onun için hikmeti tercih etmek daha hosuma gitti.

Cenâb-i Allah, bir ayet-i kerimede: «Dogrusu biz Lokman'a hikmet vermisizdir.» buyuruyor. Bu ayet-i kerimede geçen hikmet kelimesiyle anlayis, fikh ve Islâmiyet kastedilmistir. Lokman, peygamber degildi. Ona vahiy gelmemisti. Mücahid, Said b. Müseyyeb ve İbn Abbas gibi seleften bir çoklari, bu görüşte olup kati ifadeler kullanmislardir. Dogrusunu Allah bilir. [6]

Hendek Ehlinin Kissasi

Yüce Allah buyurdu ki:

«İçinde burçlari bulunan göge and olsun, söz verilen kiyamet gününe and olsun, kiyamet günü sahidlik edene ve edilene and olsun ki, insanlar öldükten sonra diriltilecektir.

Hazirladiklari hendekleri, tutusturulmus atesle doldurarak onun çevresinde oturup, inanmis kimselere dinlerinden dönmeleri için yaptiklari iskenceleri seyredenlerin cani çiksin!

Bu inkarcilarin, inananlara kizmalari, onlari sadece, göklerin ve yerin hükümrani kendisinin bulunan ve övölmeye layik ve güçlü olan Allah'a inanmis olmalarindandir. Allah, her seye sahididir. Ama inanmis erkek ve kadnlara iskence ederek onlari dinlerinden çevirmege ugrasanlar, eger tevbe etmezlerse, onlara Cehennem azabi vardir. Yakici azab da onlaradir.» (ei-Burüc, 1-10.) Tefsirimizde bu sürenin açıklamasini detayli olarak verdik. Hamd Allah'adir.

Muhammedb. Ishak'm ifadesine göre iskenceye ugrayan inanmis kimselerin basina gelen bu felaket, Hz. Isa'nin peygamber olarak gönderilmesinden

gönderilmesinden sonradır. Ancak baska tarihçi ve siyerciler, Muhammed b. Ishak'm bu görüşüne muhalefet ederek hadisenin Isa peygamberin bi'setinden önce oldugunu ileri sürmüşlerdir.

Bir kaç siyer âliminin anlattigina göre mü'minlere yapılan iskence, dünyada bir kaç kez tekrarlanmistir. Mü'minlere bu iskenceleri zorba ve inkarci kimseler yapmislardir. Ancak Kur'ân'da sözü edilen bu kimseler hakkında merfu bir hadis ile îbn. îshak tarafından nakledilen bir haber vardir ki, bu hadis ile bu haber birbirleriyle çelismektedir. Bu konuda genis bilgi sahibi olmaniz için biz bu hadis ile bu haberi burada naklediyoruz:

Imam Ahmed b. Hanbel, Hammad b. Seleme vasitasiyla Süheyb'den rivayet etti ki, Rasûlullah (s.a.v.) söyle buyurmudur:

"Sizden önceki kavimlerde bir hükümdar vardı. Bunun bir büyücüsü bulunuyordu. Büyücü yaslanınca hükümdara: "Ben yaslandim, ecelim yaklasti, bana bir çocuk ver de ona büyü öğreteyim." dedi. Hükümdar da ona, büyü öğretmesi için bir çocuk verdi. Hükümdarla büyücü arasında bir rahip vardı. Çocuk rahibe ugradı..

Onun konusmasini ve davranislarim begendi. Rahibin yanindan ayrilip büyücünün yanma vardiginda büyücü onu dövüp: "Niçin geciktin?" dedi. Sonra ailesinin yanma geç dönünce ailesi de: "Niçin geciktin." diyerek onu dövdü. Çocuk bu halini gidip rahibe sikayet etti. Rahip ona su tavsiyede bulundu: "Büyücü seni dövmek istedigii zaman, "Ailem beni alikoydu." dersin. Ailen seni dövmek istedigii zaman, "Büyücü beni alikoydu, dersin."

Günlerden bir gün o çocuk yolda gitmekte iken büyük bir ejderin yolu tuttugunu ve insanların geçmelerine mani oldugunu gördü. Kendi kendine: "Bu gün, Cenâb-i Allah'in büyücüyü mü yoksa rahibi mi daha çok sevdiğini öğrenecegim." dedi. Bir tas aldı ve: "Allah'im! Eger rahibin yolunu, büyücününkinden daha güzel bulup begeniyorsan su ejderi öldür ki insanlar geçip yollarina gidebilsinler." dedi. Ve tasi atip ejderi öldürdü. Yoluna devam edip gitti. Rahibe ugradiginda durumu ona anlatti. Rahip de ona: "Ey ogulcagizim! Sen benden daha üstünsün, ama imtihan edileceksin. Eger imtihan edilir, eziyete ugrarsan, sakın beni ele verme." dedi. Çocuk, anadan dogma körleri, alacali olanlari ve diger hastalıklara maruz kalmis kimseleri tedavi etmeye, iyilestirmeye basladi. Allah, bu gibi hastalara onun eliyle sifa ihsan etti. Öte yandan hükümdarin meclisinde bulunanlardan birisi, gözlerini kaybedip kör olmustu. Gencin ününü isitti. Ona ugradı. Çok miktarda hediye takdim etti ve: "Beni iyilestir, gözlerim görsün. O zaman bu hediyelerin tamamı senin olsun." dedi. Genç de: "Ben kimseye sifa veriyor degilim; sifayi ancak Aziz ve Celil olan Allah ihsan ediyor. Eger O'na iman edip dua edersen, Allah sana sifa ihsan eder." dedi. O da iman edip Allah'a dua etti. Allah da ona sifa verdi. Gözleri yeniden

görmeye basladi. Sonra hükümdarin yanma dönüp mecliste eski haliyle oturdu. Hükümdar ona sordu:

- Ey falan, gözlerini kim açti?
- Rabbim açti.
- Ben mi?
- Hayir, benim ve senin Rabbin olan Allah açti.
- Senin benden baska Rabbin var mi?
- Evet. Benim ve senin Rabbin Allah'tir.

Hükümdar, ona eziyet etmeye basladi. Nihayet o da genci ele verdi. Hükümdar, ona gidip söyle dedi:

- Ey ogulcagizim! O kadar büyük bir büyücü olmusun ki, anadan dogma körleri ve alacalan, diger hastalıklara mübtela olanlari sifaya kavus turuy örmüssün!
- Ben kimseye sifa veriyor degilim. Sifayi ancak Aziz ve Celil olan Allah veriyor.
- Ben mi?
- Hayir.
- Senin, benden baska Rabbin var mi?
- Benim ve senin Rabbin olan Allah var.

Hükümdar, onu da iskenceye tabi tuttu. Nihayet o da rahibi ele verdi. Hükümdar, rahibe gitti. Ona:

- Dininden dön, dedi. Dönmeyince basinin üzerine testere koyup vücudunu bastan ayaga biçmeye basladi. Nihayet vücudu ikiye bölünüp yere düstü. Hükümdar, daha sonra gözleri açilmis olan o âmâyâ:
- Dininden dön, dedi. Dönmeyince onun da basinin üzerine testere koyup bastan ayaga biçmeye basladi. Nihayet vücudu ikiye yarilip yere düstü. Gence de:

- Dininden dön, dedi. Genç dininden dönmedi. Onu bir kaç adamiyla birlikte falanca daga gönderdi. Adamlarina da su talimati verdi:
- Dagin tepesine vardiginizda eger bu genç, dininden dönerse, birakirsiniz. Aksi takdirde onu dagdan asagi yuvarlayin! Genci götürdüler. Dagin tepesine çıktiklarinda genç: "Allahim, diledigin sekilde beni bunlardan kurtar." diye dua etti.

Dag sarsilmaya basladi. Hükümdarin adamlari da dagdan asagi yuvarlandilar, O genç, elini kolunu sallayarak döndü. Hükümdarin

yanma vardi. Hükümdar:

- Arkadaslarina ne oldu? diye sorunca genç:

- Allah, beni onlardan kurtardi, dedi. Bunun üzerine hükümdar onu bir kaç adamiyla bir gemiye bindirip gönderdi. Adamlarina da su

talimati verdi:

- Denizin ortasina vardiginizda eger genç, dininden dönerse, ona ilismeyin, aksi takdirde onu denize atip bogun!

Gemiye binip gittiler. Denizin ortasina vardiklarinda genç: "Allah'im, diledigin sekilde beni bunlardan kurtar." diye dua etti. Hükümdarin adamlarinin tamamı boguldu. Genç de dönüp hükümdarin yanina geldi. Hükümdar ona:

- Arkadaslarina ne oldu? diye sorunca genç:

- Allah, beni onlardan kurtardi, dedi. Sonra da hükümdara söyle dedi:

- Sana yapmani söylediğim şeyi yapmadıkça beni öldüremezsin! Eger sana yapmani dedigim şeyi yaparsan beni öldürebilirsin. Aksi takdirde beni öldürmeye gücün yetmez!

- Yapmami söyleyecegin şey nedir?

- İnsanları bir meydanda toplarsın. Sonra beni bir ağacın dalma asarsın. Ve oklugumdan bir ok alıp:

"Gencin Rabbi olan Allah'ın adıyla" der ve oku bana fırlatırsın, dedi. Hükümdar öyle yaptı, ok gidip gencin boğazına saplandı, genç de eli-

ni okun değdiği yerin üzerine koyup canını verdi. Orada bulunanlar da:

"Gencin Rabbine iman ettik. Gencin Rabbine iman ettik." dediler. Bunun üzerine maiyetindeki adamlar, hükümdara:

"Gördün mü? Korktuğun şey basına geldi. İnsanların hepsi iman ettiler." dediler. Hükümdar da bütün giriş çıkışların kapatılmasını emretti. Hendekler kazıldı. Hendeklerde büyük miktarda ateşler yakıldı. Ve: "Kim, dininden dönerse ona ilismeyin, eger dininden dönmeyen olursa onları atese atın." diye talimat verdi. İnsanlar da kaçıyorlar ve hendeklere düşüp yaniyorlardı. Bir kadın, emzirmekte olduğu çocuğuyla oraya geldi. Hendeğe atılmak istemedi, geriye doğru çekildi, kucagındaki çocuğuysa ona şöyle dedi: "Anacığım, sabret, doğrusu sen hak yoldasın."

Muhammed b. İshak, bu kıssayı başka bir şekilde naklederek Mu-hammed b. Kâ'b'm ve Necranlı birisinin kendisine söyle dedigini ifade etmiştir: "Necranlılar, müsrık olup putlara taparlardı. Necran'a yakın ve bağlı olan büyük bir köyde Necranlıların çocuklarına büyü öğreten bir büyücü vardı. Feymun, oraya varınca Necran ile büyücünün bulunduğu köy arasındaki bir

yerde çadır kurdu. Necranlılar, çocuklarım büyü öğrenmeleri için büyücüye gönderiyorlardı. Tamir de oğlu Abdullah'ı Necranlıların çocuklarıyla birlikte büyücüye gönderiyordu. Bu çocuklar, çadırdaki adamin yanına vardıklarında Tamir'in oğlu Abdullah, onun ibadetini ve namazını görünce hosuna gitti. Yanında oturmaya, onu dinlemeye başladı. Nihayet Müslüman oldu. Allah'ı birledi. Allah'a ibadet etti. O adamdan, İslâm ahkâmını sormaya başladı. İslâmî hükümleri öğrenince adamdan ism-i azamî sordu. O da ism-i azamî ona öğretti. Çocuk, öğrendiği şeyleri baskalarına söylemedi. Adam, Tamir'in oğluna söyle dedi: "Ey kardesimin oğlu, sen ism-i azamî tasiyamazsin, gereğini yerine getirmeye gücün yetmez."

Tamir, oğlu Abdullah'ın sadece diğer çocuklar gibi büyücünün yanına gidip geldiğini zannediordu. Abdullah, hocasının kendisine ism-i azamî öğretmek istemediğini ve güçsüzlüğünden korktuğunu görünce gidip bir kaç ok aldı. Her bir okun üzerine Allah'ın bir ismini yazdı. Bu işi tamamladıktan sonra bir ates yaktı. Sonra bu okları birer birer o atese attı. Üzerinde ism-i azamî olduğu oku atese atınca ok, atese düşmedi, disari sıçradı ve yanmadı. Abdullah da o oku alıp hocasının yanına götürdü ve ism-i azamî öğrenmiş olduğunu ona söyledi. O da:

- Neymiş bildiğin ism-i azamî? diye sorunca, Abdullah:
- Su isimdir, diye cevap verdi. Hocası:
- Sen, bu ismi nasıl öğrendin? diye sorunca, Abdullah yaptığı işi anlattı. Hocası:
- Ey kardesimin oğlu! Sen gerçekten de ism-i azamî buldun ama bunu kimseye söyleme, fakat bunu yapacağını da sanmıyorum, dedi.

Abdullah b. Tamir, Necran'a girdiğinde karşılaştığı hasta kimselere söyle diyordu:

- Ey Allah'ın kulu! Sen, Allah'ı birleyip dinime girermisin ki senin için dua edeyim de Allah sana sifa verip seni bu hastalıktan kurtarsın. Onlar iman edince, Abdullah da onlar için dua ediyor ve onlar şifaya kavusuyorlardı. Böylece Abdullah'ın sanî yüceldi. Şöhreti, Necran hükümdarının kulagina ulaştı. Hükümdar onu çağırdı. Ve söyle dedi:
- Sen, halkimi dinden ettin. İnançlarım bozdun. Benim ve atalarımın dinine muhalefet ettin. Bu sebeple seni cezalandıracağım.
- Sen bunu yapamazsin. Buna gücün yetmez!

Hükümdar, onu yüksek bir daga götürdü. Onu bas aşağı yuvarladı, yere düştü, ama hiçbir yeri incinmedi. Sonra, içine düşen herkesin mutlaka boğulduğu Necran denizine götürüp attı. Ama Abdullah, denizden sapaşaglam çıktı. Abdullah, onu yenince söyle dedi:

- Vallahi sen Allah'i birlemedikçe ve benim inandığım seye inanmadıkça beni öldürmeye güç yetiremezsin. Eger benim gibi iman edersen, o zaman bana gücün yeter ve beni öldürebilirsin.

Bunun üzerine hükümdar, Allah'i birledi. Ve Abdullah b. Tamir gibi şahadet getirdi. Sonra elindeki bir değnekle Abdullah'i vurdu. Kafasında pek büyük olmayan bir yara açtı. Bu yüzden Abdullah öldü. Hükümdar da oracıkta öldü. Necranlılar, Abdullah b. Tamir'in dinine girdiler. Onun dini, Meryem oğlu İsa'nın getirdiği İncil'in ve ahkâminin, tatbik edildiği Hristiyanlık dini idi. Sonra Necranlılara da kendi dindaslarının basına gelen musibetler geldi. Hristiyanlık dini, Necran'a iste böyle girmistir.»

Zu-Nüvas, askerleriyle birlikte Necran'a girdi. Necranlıları Yahudilige sokmaya çalıştı. Aksi takdirde onları öldüreceğini bildirdi. Onlar da ölmeyi tercih ettiler. Yahudilik dinine girmediler. Bunun üzerine Zu-Nüvas'ın askerleri, hendekler kazıp atesler yaktılar. Halki kılıçtan geçirip iskenceye tabi tuttular. Zu-Nüvas, Necranlılar dan 20.000 kadar adam öldürdü. Zu-Nüvas ve askerleri hakkında Cenâb-i Allah, Rasûlüne şu ayetleri inzal buyurdu:

«Hazırladıkları hendekleri, tutuşturulmuş atesle doldurarak onun çevresinde oturup, inanmış kimselere dinlerinden dönmeleri için yaptıkları iskenceleri seyredenlerin canı çıksın!» (ci-Burûc, 4-7.)

Bu da gösteriyor ki burada anlatılan kisse, Müslim'in sahihinde anlatılan kissadan farklı ve ayrı bir kisedir. Bazılarının ifadelerine göre hendekte Müslüman yakma hadisesi, dünyanın bir çok yerinde cereyan etmiştir. Nitekim İbn Ebi Hatim de böyle demistir. Abdurrahman b. Cübeyr'den rivayet olunduguna göre Yemen'de hendek kazılıp içi atesle doldurularak inanmış kimselerin yakılması hadisesi, Tübbâ' zamanında cereyan etmiştir. Kostantiniye'de de kral Kostantin zamanında cereyan etmiştir. Hristiyanlar kiblelerini, Mesih'in dininden ve tevhidden başka tarafa yöneltince Kostantin'in adamları, fırınları yakarak Hristiyanları atese attılar. Buhtü'n-Nasr zamanında Irak'ın Babil beldesinde yapılan putlara insanların secde etmeleri emredilmiş, onlarda bunu yapmışlar, ancak Danyal ile arkadaşları Az-riya ve Misayil secdeye yansamamışlardı. Onlar için fırın yakılmış ve atese atılmışlardı. Ancak Cenâb-i Allah, o atesi onlar için serin ve selamet kılmış, onları atesten kurtarmış, Allah'a karşı gelip işkinlik yapan dokuz asireti atese atmış, ates onları yeyip yok etmiştir.

«Hazırladıkları hendekleri, tutuşturulmuş atesle doldurarak onun çevresinde oturup, inanmış kimselere dinlerinden dönmeleri için yaptıkları iskenceleri seyredenlerin canı çıksın.» ayet-i kerimesini tefsir eden Esbat, Süddî'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Hendekler üçtür. Biri Sam'da, biri Irak'ta, biri de Yemen'dedir."

Ben, hendek sahipleri ve hendekten bahseden ayet-i kerimelerin tefsirlerini el-Burûc sûresini tefsir ederken detayli olarak anlattim. Hamd ve minnet Allah'adir. [7]

İsrail Ogullarının Haberlerini Rivayet Etmeye İzin Verilmesi

Imam Ahmed b. Hanbel, Abdussamed kanali ile Ebu Said el-Hudrî'den rivayet etti ki, Peygamber (s.a.v.) söyle buyurmudur:

«Benden hadis nakledin ama bana yalan sözleri isnad etmeyin. Her kim kasitli olarak bana yalan söz isnad ederse, atesteki yerini hazirlasin. Israil ogullarından haber nakledin. Bunda bir sakınca yoktur.»

Yine Imam Ahmed b. Hanbel, Affan kanali ile Ebu Said el-Hudrî'den rivayet etti ki, Peygamber (s.a.v.) söyle buyurmudur:

«Kur'ân'dan başka hiçbir şeyi benden naklederek yazmayin. Her kim, Kur'ân'dan başka bir şeyi naklederek yazmissa, silip yok etsin. Israil ogullarından haberler nakledin, bunun bir sakıncası yoktur. Benden hadis nakledin ama yalan sözü bana isnad etmeyin. Kim kasitli olarak yalan sözü bana isnad ederse, atesteki yerini hazirlasin.»

Ebu Bekir el-Bezzar, Muhammed b. Müsenna kanali ile Abdullah b, Ömer'in söyle dedigini rivayet etmistir:

«Allah'in peygamberi, gece boyunca (sabaha kadar) bize Israil ogullarından bahsetti. O gece de sadece namaz kılmak için yerimizden kalkmistik.»

Hafiz Ebu Ya'lâ, Ebu Hayseme kanali ile Cabir'den rivayet etti ki, Rasûluîlah (s.a.v.) söyle buyurmudur: Israil ogullarından haberler nakledin. Çünkü onlarda tuhafliklar vardı. Israil ogullarından bir topluluk evlerinden çüap mezarlıkdaki bir kabrin basına gelerek: «Burada iki rek'at namaz kilip Aziz ve Celil olan Allah'a dua etsek de mezardaki ölülerden biri çıksa, kendisine ölüm hakkında sorular sorsak, o da bize anlatsa....» dediler. Öyle yaptılar. O esnada mezardan bir adam basını çıkardı. Akimda secde izi vardı. Onlara söyle dedi: «Ey sizler! Benden ne istiyorsunuz? Ben yüz seneden beri ölmüşüm ve su ana kadar ölümün sıcaklığı vücudumda dinmemistir. Aziz ve Celil olan Allah'a dua edin de beni eski halime döndürsün.»

Bu, garip bir hadistir,

Israil ogullarının haberlerini rivayet etmenin caizligi kesinlesmis ise de bu, onların sahih olan haberlerini rivayet etmenin caizligi seklinde anlasilmali dur. Peygamber Efendimiz'den nakledilen prensiplere aykirligi bilinen israiliyat haberlerine gelince bunu nakletmek mümkün degildir. Ancak israiliyat haberlerinden, sahinligine inanılanların rivayeti caizdir. Nitekim Buhari, Ebu Hüreyre'nin söyle dedigini rivayet etmistir: «Ehl-i Kitap, Tevrat'i Ibranice okur ve Müslümanlar için onu Arapça tefsir ederlerdi.

Rasûlullah (s.a.v.)'da söyle buyurmustur: «Ehl-i Kitabı, ne doğrulayın ne de yalanlayın. Biz Allah'a iman ettik. Bize indirilene, size indirilene iman ettik. Bizim ilahimiz ve sizin ilahiniz birdir. Ve biz, ona teslim olmuş kimseleriz.» İmam Ahmed b. Hanbel, Zührî kanalı ile Ebu Nemle el-Ensari'den rivayet etti ki, babası, Rasûlullah (s.a.v.)'m yanında oturuyorken bir Yahudi gelip Rasûlullah (s.a.v.)'a söyle bir soru sormuş:

- Ya Muhammed, su cenaze konusur mu?

- Allah bilir.

- Ben, bu cenazenin konustuguna şehâdet ederim. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.), oradakilere söyle dedi:

«Ehl-i Kitap, size birsey söylerse onları ne doğrulayın ne de yalanlayın. Biz Allah'a, kitaplarına ve peygamberlerine iman ettik, deyin. Eger söyledikleri gerçekse, onları yalanlamayın. Eger bâtilsa, onları doğrulamayın.»

İmam Ahmed b. Hanbel, Sureyh b. Numan kanalı ile Cabir b. Abdullah'ın söyle dedigini rivayet etmiştir:

Hattab oğlu Ömer, Ehl-i kitaptan birinin elinden aldığı bir Tevrat nüshasını, Peygamber (s.a.v.)'e getirdi. Ona okudu. Peygamber (s.a.v.) öfkelenip söyle dedi: «Bundan hayret mi ediyorlar ey Hattab'm oğlu! Nefsim kudret elinde bulunan Zat'a yemin ederim ki ben, bu dini size saf (ve hurafelerden arınmış) olarak bembeyaz bir şekilde getirdim. Ehl-i Kitaptan birsey sormayın. Size gerçeği söylerler, siz onu yalanlarsınız. Veya size bâtili söylerler, siz onu doğrularsınız. Nefsim kudret elinde bulunan Zat'a yemin ederim ki eger Musa hayatta olsaydı, o da mutlaka bana uyardı.»

Bu hadisler, Ehl-i Kitabın ellerinde bulunan semavi kitapları degistirip tahrif ettiklerini, tevil ettiklerini ve hükümlerinin yerlerini degistirdiklerini ispatlamaktadır. Özellikle onlar hakkında tam bir bilgiye sahip olmadıkları, kendi dillerindeki Arapçalaştırılmış kitapları bize izhar ederken de bunlar hakkında tam bilgiye sahip değildirler. Nasıl olurda böyle kitapları başka dillere çevirirler! Bu yüzden onların Arapçalaştırdıkları eserlerde büyük hatalar ve çok yanlışlar vardır. Bununla beraber onların kötü amaçları ve bozuk fikirleri de vardır. Bu da ellerindeki mevcut kitaplarda karışıklık olduğunu isbathyor. Bu eserleri , çirkince degistirip tebdil ve tagyir ediyorlar. Bu hususta, Allah'ın yardımına müracaat ediyoruz. O ne güzel dost ve ne güzel yardımcıdır. Bize gösterdikleri ve bir çok hükmünü gizledikleri Tevrat'a gelince bunda da tahrifler, degistirmeler, yanlış ifadeler vardır. Bu kitaba bakıp üzerinde düşünen kimse bunu açıkça görür. Hal böyle olunca onlar nasıl olur da temeli bozuk ve ifadesi yanlış, mana ve lafızları degistirilmiş kitabı, ilahi bir kitap olarak ortaya koyarlar? İşte onlardan en güzel dille nakilde bulunan Kabû'l-Ahbar, Hz. Ömer zamanında

Müslüman olmus olup Ehl-i Kitaptan çok nakiller yapmıştır. Hz. Ömer (r.a.), onun hak yolda olduğunu tasdik ettiği ve kalbini İslâm'a isindirmek istediği için naklettiği bazı şeyleri hoş görmüştür. İnsanların çoğu da ondan bol miktarda nakiller yapmışlardır. Bu nakillerin bir kısmı, gerçekten dayanaksız ve bâtildir. Ama elimizde mevcut gerçek ölçülere uyduğu için bir kısmı da sahihtir. Buhari ile Ebu'l-Ye-man, Hamid b. Abdurrahman'm söyle dedigini rivayet ederler: "İsittim ki Muaviye, Medine'de Kureysli bir cemaatten nakilde bulunuyor. Mua-viye, Kabû'l-Ahbar'dan da bahsederek söyle dedi: «Eger Kabû'l-Ahbar, Ehl-i Kitaptan nakilde bulunan rivayetçilerin en doğru sözlülerinden ise -ki böyledir- bununla birlikte biz kasitli olmaksizin onun bazan yanlış haberler naklettigini biliyoruz.»

Buhari, İbn Abbas'm söyle dedigini nakletmiştir: «Allah'in Rasûlü'ne indirdiği ve sizin okumakta olduğunuz hiçbir şeyle karıştırılmamış olan kitabı elinizde bulduğu halde siz nasıl olur da Ehl-i Kitaptan haberler sorarsınız? Oysa Rasûlullah (s.a.v.), Ehl-i Kitabın, Allah'in kitabını degistirmiş olduklarını ve onu elleriyle yazmış olduklarını size haber vermiştir. Onlar, karşılığında az bir bedel elde edebilmek için elleriyle yazmış oldukları kitabı, "Allah kitabı" diye size takdim etmişlerdir. Size gelen ilim, onlardan birsey sormanıza engel teskil etmiyor mu? Oysa size indirilen kitabı, onlardan herhangi birinin sizden sorup istedigini görmedik. Peki, ne diye siz onlardan sorup istiyorsunuz?»

İbn Cerir, Abdullah b. Mes'ud'un söyle dedigini rivayet etmiştir: Ehl-i Kitaba birsey sormayın. Onlar, size doğru yolu göstermezler. Onların kendileri sapıklığa düsmüşlerdir. Onlardan birsey sordüğünüzde size ya doğruyu söylerler ama siz onu yalanlarsınız, ya da bâtili söylerler siz onu doğrularsınız.»

En doğru olanı Allah bilir. [8]

İsrail Ogulları Âbidlerinden Cüreyc'in Kısası

İmam Ahmed b. Hanbel, Vehb b. Cerir vasıtasıyla Ebu Hüreyre'den rivayet etti ki, Rasûlullah (s.a.v.) söyle buyurmuştur: «Sadece üç kişi besikte konuşmuştur. Bunlardan birisi, Meryem oğlu İsa'dır. İsrail

ogullarından âbid bir adam vardı. Adı Cüreyc'di. Bu adam bir manastır inşa etti. Manastırında ibadet etmeye başladı. İsrail ogulları, onun ibadetinden söz etmeye başladılar. Onlardan fahise bir kadın:

- isterseniz ben bu âbidi yoldan çıkarırını, dedi. Onlar da:
- Biz de böyle yapmam istiyoruz, dediler. Fahise kadın manastıra gidip Cüreyc'e musallat oldu.

Cüreyc, ona iltifat etmedi. Fahise kadın gidip bir çobanla yattı. Çoban,

koyunlarını Cüreyc'in manastirinin duvarları dibinde otlatıyordu. Fahise kadın, çobandan hamile kaldı. İsrail oğulları:

- Karnındaki su çocuğun babası kimdir? diye sordular. Fahise kadın:
- Cüreyc'dir, dedi. Manastıra gittiler. Cüreyc'i dışarı çıkararak kendisine sövdüler, dövdüler ve manastirini yıktılar. Onlara:
- Niçin böyle yapıyorsunuz? diye sorunca onlar:
- Sen, su fahiseyle zina yaptın. İste o da bir çocuk doğurdu, dediler.
- Nerede o çocuk? diye sorunca:
- İste çocuk burada, dediler. Cüreyc kalkıp namaz kıldı. Dua etti. Sonra gidip parmağı ile çocuğa dokundu ve:
- Allah askına söyle ey çocuk, senin baban kimdir? diye sordu. Çocuk da:
- Ben çobanın oğluyum, dedi. Bunun üzerine İsrail oğulları, Cüreyc'in üzerine kapanıp öpmeye başladılar ve:
- Manastirini altından inşa ederiz, dediler. Cüreyc:
- Altından yapmanıza gerek yok. Onu tekrar eskisi gibi inşa edin, dedi.

Bir kadın çocuğunu emzirmekte iken yanından yakışıklı bir süvari geçti. Kadın: "Allah'im, benim oğlumu da su süvari gibi yakışıklı kıl." dedi. Memesini emmekte olan çocuğu, memeyi bıraktı ve süvariye dönüp: "Allah'im, beni bunun gibi yapma." dedi. Sonra yeniden anasının memesini emmeye başladı. (Ebu Hüreyre diyor ki: Bunu anlatırken Rasûlullah (s.a.v.)'a bakiyordum. O, çocuğun nasıl davranmış olduğunu bize hikaye ediyordu. Bizzat kendi mübarek parmağını da ağzına koyup emiyordu. Böylece çocuğun nasıl hareket etmiş olduğunu bize anlatmak istedi.) Çocuğunu emzirmekte olan kadın sonra yoluna devam etti. Dövülmekte olan bir cariye gördü ve: "Allah'im, benim çocuğumu, bu kadının haline sokma." dedi. Çocuk, emmekte olduğu memeyi bırakıp cariyeye baktı ve: "Allah'im, beni bunun gibi yap." dedi. Ana ile çocuğu karşılıklı konuştular. Ana dedi ki: «Arkamda yakışıklı bir süvari gördüm ve: "Allah'im, benim oğlumu da bu süvari gibi yap." dedim. Sen, "Allah'im, beni bu süvari gibi yapma, dedin. Su dövühnekte olan cariyenin yanına geldigimizde: "Allah'im, benim oğlumu su cariyenin durumuna sokma." dedim. Sen, "Allah'im, beni bu cariye gibi yap." dedin!.

Çocuk dedi ki: "Anacığım, o gördüğün yakışıklı süvari, zorbalardan biri idi. Su cariyeninse zina ettiğini söylüyorlar. Aslında bu, zina etmiş değildir. Hırsızlık yaptığını söylüyorlar. Aslında bu hırsızlık yapmış değildir. Bu diyor ki: Allah bana yeter."

İmam Ahmed b. Hanbel, Ebu Hüreyre'den rivayet etti ki, Peygamber

(s.a.v.) söyle buyurmudur: Israil ogullarinda Cüreyc adinda bir adam vardi. Keniji manastirinda ibadet ederdi. Bir gün anasi (namaz esnasinda) ona geldi:

- Ey Cüreyc, ey ogulcugum! Çik da seninle konusayim. Ben senin ananim. Çik da seninle konusayim, dedi. Cüreyc:

- Ey Rabbim! Namazimi mi kilayim, yoksa anamla mi konusayim? dedi. Ve namazim kilmaya devam etti. Sonra anasi baska bir gün geldi, defalarca ona seslendi ve:

- Ey Cüreyc, ey ogulcugum, çik da seninle konusayim, dedi. Namaz kilmakta olan Cüreyc;

- Ey Rabbim! Namazimi mi kilayim, yoksa anamla mi konusayim? dedi ve namazini kilmaya devam etti. Anasi da: "Allah'im, Cüreyc'e fahiseleri göstermedikçe onu öldürme." dedi. Manastirinin yaninda ailesinin koyunlarini gütmekte olan bir çoban vardi. Manastirin gölgeligine geldi. Derken fahise bir kadin onun yanma geldi. Zina yaptilar, kadin hamile kaldi. Yakalandi. Israil ogullari, zina yapan adamlarini öldürürlerdi. Kadina sordular!

- Karnindaki çocukun babasi kimdir? Kadin:

- Su manastirdaki Cüreyc'dir, dedi. Kazma ve küreklerini alip manastira geldiler:

- Ey Cüreyc, ey iki yüzlü ve riyakâr kimse! In de seninle hesaplasalim, dediler. Cüreyc, asagi inmedi. Namazina devam etti. Manastirini yikmaya basladiklarini ve bunu devam' ettirdiklerini görünce asagi indi. Onun ve hamile kadinin boynuna ip geçirdiler. Arkalarindan sürükleyip halka teshir ettiler. Cüreyc de parmagini kadinin karni üzerine koyup:

- Ey çocuk, senin baban kimdir? diye sordu. Kadinin karnindaki çocuk da:

- Falan koyun çobanidir, dedi. Bunun üzerine Israil ogullari Cüreyc'i öpmeye basladilar.

- Istersen manastirini altin ve gümüsten yapariz, dediler. Cüreyc de:

- Hayir, eski haline döndürün, dedi. Bunun siyakinda garabet vardir.

Besikte konusan bu üç kisiden diger birisi, Meryem oglu Isa'dir. Onunla ilgili açıklamalar, önceki kisimlarda verilmistir. Digeri de Cüreyc'in oglu oldugu söylenen ama aslinda zinakâr kadinla iliski kuran çobanin ogludur. Bu çocukun adi, Buharî'nin sahihinde de açıkça ifade edildiği gibi Yabus'dur. Üçüncüsü ise, kucaginda emzirmekte olduğu kadinin çocukudur ki kadin, kucagindaki çocukunun yakisikli süvari gibi olmasini dilemisti ama çocukun kendisi, suçsuz olduğu halde zina ile itham edilen ve, "Allah bana yeter, o ne güzel vekildir." diyen cariye gibi olmayi dilemisti.

Buhari, Ebu'l-Yeman kanali ile Ebu Hüreyre'den rivayet etti ki Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmıştır:

«Bir ara kadının birisi kucagında çocuğunu emzirmekte iken yanından bir süvari geçti. Ve: "Allah'im, oğlum su süvari gibi olmadıkça canını alma." diye dua etti. Çocuğu ise: "Allah'im, beni bu süvari gibi yapma." deyip yeniden anasının memesini emmeye başladı. Sonra o kadın yoluna devam etti ve sürüklenip kendisiyle oynanmakta olan bir cariye görünce, "Allah'im, oğlumu bunun gibi yapma." dedi. Oğlu da: "Allah'im, beni bunun gibi yap." dedi. O süvari kafirdi. O cariye ise zina yapmakla itham ediliyordu. Ama o: "Allah bana yeter." diyordu. Hirsizlik yaptığını iddia ediyorlardı, ama o: "Allah bana yeter." diyordu. [9]

Bersîsâ'nın Kissası

Bu, Cüreyc kissasının tam zıddıdır. Çünkü Cüreyc masumdu. Bersisâ ise yoldan çıktı. Fitneye düştü.

«İki yüzlülerin durumu insana: «İnkar et!» deyip, insan da inkar edince: «Dogrusu ben senden uzagım. Alemlerin Rabbi olan Allah'tan korkarım.» diyen şeytanın durumu gibidir.» (el-Hasr, 16.)

Ibn Cerir, Yahya b. İbrahim el-Mesû'dî kanali ile İbn Mes'ud'un yu-kardaki ayetle ilgili olarak söyle dedigini rivayet etmiştir: Koyun otlatmakta olan bir kadın vardı. Bu kadının dört kadesi de bulunmaktaydı. Kadın geceleyin bir rahibin manastirina gidip barmırdı. Bir gece rahib, o kadınla zina yaptı. Kadın hamile kaldı. Şeytan gelip rahibe: "Kadını öldür, sonra göm. Çünkü sen, sözü doğrulanan ve dinlenen bir adamsın." dedi. Rahip, kadını öldürdü. Sonra gömdü. Öte yandan şeytan, kadının kadeslerinin rüyasına girip onlara söyle dedi: "Manastirdaki rahip, kızkardesinizle zina yaptı. Onu gebe birakinca öldürdü ve falan yere gömdü."

Sabah olunca kadeslerinden birisi: "Vallahi dün gece bir rüya gördüm, ama bilemiyorum, size anlatayım mı, yoksa anlatmıyayım mı?" dedi. Kadesleri de: "Hayır, hayır anlat." dediler. O da anlattı. Diğer: "Vallahi ben de aynı rüyayı gördüm." dedi. Üçüncüsü de: "Vallahi ben de bu rüyayı gördüm." dedi. Ve hep birlikte: "Vallahi bu isin içinde bir is var-." dediler. Kosup rahibin manastirina gittiler. Onu manastirdan aşağı indirdiler. O esnada şeytan kendilerinden önce rahibe ulasip: "Ben seni bu belaya sürükledim ve bundan kurtaracak kisi de ancak benim. Bunun için de bana secde et ki, seni içine düşürdüğüm bu beladan kurtarayım." dedi. Rahip, ona secde etti. Kadının kadesleri gelince, şeytan, rahipten uzaklastı. Rahibi yakaladılar ve öldürdüler.

Mü'minlerin emiri Ebu Talib oğlu Ali'den rivayet olunduguna göre rahibin birisi, altmış sene müddetle ibadet etmiş , şeytan onu taciz etmiş. Bu

nedenle bir kadına musallat olmus ve kadini delirtmis. Deli-ren kadının erkek kardeşleri varmis. Seytan, kadının kardeşlerine: "Falan rahibe gidin ancak o sizin bacinizi tedavi eder." demis. Kardeşleri de kadini alip rahibe götürmüşler. Rahip onu yanma ahp tedavi etmeye baslamis. Kadın onun yanında bulunduğu süre içinde gi, inlerden bir gün rahip, kadına bakmis. Hosuna gitmis, kadınla cinsel iliskide bulunmus sonra hamile kalan kadini öldürmüş. Öte yandan seytan, öldürülen bu kadının kardeşlerinin yanina gidip durumu haber vermis. Ayrica rahibe de gidip: "Ben senin arkadasinim, seni yoldan çıkarmak istemistim Ama yapamadim. Fakat bu kadini senin yanma gönderten benim ve basma bu isin gelmesine sebep olan da benim. Bana itaat et ki seni, içine düşürdüğüm bu beladan kurtarayim. Bunun için bana secde et.""dedi Rahib, ona secde edince seytan: "Ben senden uzagim, dogrusu ben' âlemlerin Rabbi olan Allah'tan korkarim." dedi. Iste Cenâb-i Allah'in kavli de bunu gösteriyor:

«İki yüzlülerin durumu insana: «İnkâr et!» deyip, insan da inkâr edince: «Dogrusu ben senden uzagim. Âlemlerin Rabbi olan Allah'tan korkarim.» diyen seytanın durumu gibidir.» (el-HaSr, 16.) [10]

[1] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayinlari: 2/180-185.

[2] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayinlari: 2/186-194.

[3] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayinlari: 2/195-199.

[4] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayinlari: 2/199-201.

[5] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayinlari: 2/201-204.

[6] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayinlari: 2/205-214.

[7] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayinlari: 2/215-220.

[8] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayinlari: 2/221-223.

[9] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayinlari: 2/223-226.

[10] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayinlari: 2/227-228.

Magaraya Giren Üç Arkadasin Kissasi	1
Kör, Alaca Ve Kelin Hikayesi	2
Arkadasindan Bin Dinar Borç Alip Ödeyen Kimseyle İlgili Hadis	3
Dogruluk Ve Emanet Hususunda Buna Benzer Baska Bir Kissa	4
Baska Bir Kissa	4
Baska Bir Hadis	5
Tevbe Eden İki Hükümdarin Kissasi	7
Fasil	11
Ehl-i Kitabın Kendi Dinlerini Tahrif Edip Degistirmeleri	12
Cünüp Kimsenin Tevrat'a El Süremeyecegi	14
Önceki Peygamberlerin Haberleri	17
Araplarla İlgili Bilgiler	21
Sebe' Kissasi (Olayi)	24
Fasil	28
Rebia B. Nasr B. Ebi Harise B. Amir'in Olayi	29
Rebia İle Kahin Sikk Ve Satih'in Kissasi	29
Yemen Hükümdari (Tübbā) Ebu Kerīb Tübban Esad'inmedinelilerle Arasında Geçenler Ve Onun Ka'be'ye Örtü Geçirisi	31
Lahnia Zi Senatir'in Yemen'e Hakim Olmasi	35

Magaraya Giren Üç Arkadasin Kissasi

Üç kisi bir magaraya siginmislardı. Ancak magaranın kapisı büyük bir kaya parçası ile kapanmış ve dışarı çıkmalarına engel olmuştı. Bunlar da salih ve iyi amellerini anlatarak Cenâb-i Allah'tan kapının açılması dileğinde bulunmuşlar, bunun üzerine kapi açılmıştı.

İmam Buhari, İsmail b. Halil kanalı ile İbn Ömer'den rivayet etti ki, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmıştır:

«Sizden önceki ümmetlerden üç kisi bir ara yola koyulup yürümekte idiler. Yagmura yakalandılar. Bir magaraya sigindılar. İçeri girdikten sonra magaranın kapisına bir kaya gelip kapiyi kapattı. Birbirlerine şöyle dediler; «Vallahi sizi buradan ancak doğruluk kurtarır. Sizden her biriniz, doğru davrandığı bir isini anlatarak dua etsin.» Onlardan biri şöyle dedi: «Allah'im, sen de biliyorsun ki, benim bir işçim vardı. Bir ölçek pirinç karsiliginda benim için çalıştı. Ücretini almadan çekip gitti. Ben de o bir ölçeklik pirinci ektim. Elde edilen mahsul ile bir inek aldım. Bilahare o işçi yanıma gelip ücretini istedi. Ben de ona: «İste su inegi al ve götür.» dedim. O bana: «Ben bir ölçek pirinç karsiliginda senin yanında çalışmıstım.» deyince ben ona dedim ki: «Su inegi al ve götür. Çünkü su inegi, o bir ölçeklik pirinçle satın aldım.» Adam, inegi alıp götürdü. Ey Rabbim,

biliyorsun ki ben bu isi, senden korktugum için böyle yapmistim. Bizi bu sikintidan kurtar.» Adamin böyle dua etmesi üzerine magaranin kapisindaki kaya parçasi biraz aralandi. Digeri de şöyle dua etti:

«Allah'im, biliyorsun ki, benim yasli anne ve babam vardı. Her gece onlara koyunlarimin sütünü getirip içirirdim. Bir gece geciktim. Geç vakitlerde eve geldim. Onlar uyumuslardi. Çoluk çocukum ise, açlıktan bagrisip çagrisiyorlardi. Anne ve babama içirmeden, onlara süt içirmezdim. Takat onlari uykudan uyandırmaktan da hoslanmadim. Onlari kendi hallerine birakmaktan da hoslanmadim. Safak doguncaya kadar onlari bekledim. Eger bu isi sirf senin korkundan dolayı yaptigimi biliyorsan, bizi bu sikintidan kurtar.»

Kapidaki kaya parçasi biraz daha aralandi. Göğü görebildiler. Digeri de şöyle dua etti:

«Allah'im, biliyorsun ki, benim bir amcam kizi vardı. İnsanlar arasinda en çok sevdigim oydu. Onunla olmak istedim, ama o -kendisine yüz dinar vermedikçe- benimle olmak istemedi. O parayi bulmaya çalıştim. Nihayet elde ettim. Yamna gittim. Parayi kendisine verdim. O da benimle olmaya razı oldu. Bacaklarinin arasina oturduğumda: «Allah'tan kork, hakkini vermedikçe (nikah kiymadikça) mührü bozma.» dedi. Ben de yerimden kalktim ve yüz dinari ona biraktim. Eger bu isi sirf senin korkundan ötürü yapmis isem, bizi bu sikintidan kurtar.» Cenâb-i Allah, onlari, o dar yerden kurtardi, disari çıktilar.» [1]

Kör, Alaca Ve Kelin Hikayesi

Buhari ve Müslim, Ebu Hüreyre'den rivayet ettiler ki, Rasûlullah (s.a.v.) söyle buyurmustur: «Israil ogullarında biri alaca, biri kör, biri de kel, üç kisi vardı. Cenâb-i Allah, bunlari imtihan etmek istedi. Kendilerine bir melek gönderdi. Melek, Önce alacalinin yanina gitti. Ona sordu:

- En çok neyi arzulayip istersin?

- Güzel bir renk, güzel bir cilt (deri) isterim. İnsanlar beni horladılar. Melek, elini onun vücuduna sürdü. Üzerindeki alacalık gitti. Ona, güzel bir renk ve güzel bir cild verildi. Melek, sonra ona söyle sordu:

- En çok hangi mali istersin?

- Deve (veya sigir) isterim.

Ona, on aylık gebe bir deve verildi. Melek ona:

- Bu mahn sana bereketli olsun, dedi. Sonra kelin yanina gitti. Ona söyle sordu:

- En çok neyi istersin?

- Güzel bir saç isterim ki, kelligim gitsin. Çünkü insanlar beni horluyorlar. Melek, elini onun basına sürdü, kelligi gitti. Ona güzel bir saç verildi. Sonra da melek, ona söyle soi-du:

- En çok hangi mali istersin?

- Inek isterim.

Melek, ona gebe bir inek verdi ve:

- Bu malin sana bereketli olsun, dedi. Sonra körün yanma gitti. Ona da söyle sordu:

- En çok neyi istersin?

- Allah gözlerimi bana geri versin, onu isterim ki, insanlari görebileyim.

Melek, elini onun gözlerine sürdü. Cenâb-i Allah da gözlerini ona geri verdi. Melek, ona sonra sunu sordu:

- Hangi mali daha çok seversin?

- Koyunu severim. Melek, ona bir koyun verdi.

Bu üç kisinin hayvanlari dogurdular. Birinin bir vadi dolusu devesi, digerinin bir vadi dolusu inegi, üçüncüsünün de bir vadi dolusu koyunu oldu.

Yine bir müddet sonra melek, alaca olan sahsa gider ve onun eski sekline bürünerek: «Ben fakir bir kisiyim, beni memleketime götürecek param kalmadi. Muradima, önce Allah'in, sonra senin yardiminla erebilecegini. Sana güzel bir ten ve güzel bir renk veren Allah rizasi için senden bir deve istiyorum ki, bununla memleketime kavusayim.» der. Fakat alacali: «Iyi ama hak sahibi çoktur.» diyerek melegin istegini reddeder. Bu sefer melek ona: «Ben, seni tanir gibiyim. Sen, halkin igrendigi alacali degil miydin? Fakir iken Allah'in zengin ettigi kimse, sen degil iniydin?» deyince Alacali: «Atadan ataya intikal ederek bu mal bana miras kaldi.» cevabim verir. Melek: «Eger sözünde yalana isen, Allah seni eski haline çevirsin.» seklinde beddua ederek alacalinin yanindan ayrilir.

Bundan sonra Melek, kelin yanina gelir. Ve ayni sekilde red cevabi alarak ondan da uzaklasir. Önceden gözü kör olan kimse ise meleğe söyle cevap verir:

«Gerçekten ben kördüm. Allah, bana gözlerimi geri verdi. Fakir iken beni zengin etti. Onun için iste malim, diledigini al, diledigini bana birak. Allah için bugün benden alacagin seyden dolayı sana güçlük çıkaracak degilim.»

Bu cevap üzerine melek ona söyle der: «Malini muhafaza et. Allah, sizi imtihan etti de senden razi oldu. Diger iki arkadasin ise O'nun gazabina ugradilar.» [2]

Arkadasindan Bin Dinar Borç Alıp Ödeyen Kimseyle İlgili Hadis

İmam Ahmed b. Hanbel, Yunus b. Muhammed kanalı ile Ebu ' Hüreyre'den rivayet etti ki, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: «İsrail oğullarından bir adam-, başka bir İsrailiden kendisine 1000 dinar borç vermesini istedi. Para sahibi de: «Bana şahidler getir de onları, sana borç para verdiğime şahid tutayım.» dedi. Borç isteyen kişi: «Şahid olarak Allah yeter.» deyince para sahibi: «Bana kefil getir.» dedi. Borç isteyen adam da: «Kefil olarak Allah yeter.» dedi. Para sahibi de: «Sen doğru söyledin.» deyip ona belirli bir vadeye kadar 1000 dinari borç olarak verdi. Parayı alan adam, deniz yoluyla seyahate çıktı. İşini bitirdi, sonra vade tamam olunca para sahibine gidip borcunu Ödemek için bir binek aradı, ama bulamadı. O da bir ağaç parçasını alıp içini oydu, içine de 1000 dinari ve alacaklıya hitaben yazdığı bir mektubu yerleştirdi. Ağaçtaki deliği kapattı, götürüp denize attı. Ve şöyle dua etti: «Allah'im, biliyorsun ki ben falan adamdan 1000 dinar borç aldım, o benden kefil isteyince kefil olarak Allah yeter, dedim. O da buna razı oldu. Sonra benden şahid istedi, ben de şahid olarak Allah yeter, dedim. O, buna da razı oldu. Şimdi ben, bana vermiş olduğu 1000 dinari götürüp kendisine vermek için bir binek bulmaya çabaladım ama bulamadım. Ben bu parayı sana emanet ediyorum.» Böyle dedikten sonra paranın ve mektubun içine yerleştirilmiş olduğu tahta parçasını denize attı. Sonra dönüp bir binek aramaya çalıştı. Öte yandan alacaklı olan adam, belki malini kendisine getirecek bir binekli kişiye rastlar ümidiyle yola çıktı. Beklemeye koyuldu. Beklerken bir de ne görsün: Su üzerinde bir tahta parçası kendisine doğru geliyor. Onu evde yakınlara diye ailesine götürmek için aldı. Kirinca içinde 1000 dinari ve bir de kendisine hitaben yazılmış olan mektubu gördü. Daha sonra borçlu adam gelerek 1000 dinar daha teslim etmek istedi ve şöyle dedi: «Allah'a yemin ederim ki senin yanına gelmek için bir binek aradım ancak şimdi bulabildim.»

Alacaklı kişi: «Sen bana birsey gönderdin mi?» diye sorunca borçlu adam: «Şimdiye kadar binek bulamadığımı, şimdi bulabildiğimi sana söylemiyorum mu?» diye karşılık verdi. Alacaklı adam da şöyle dedi: « Allah, tahta parçası içine koyup yerleştirdiğin ve gönderdiğin 1000 dinari bana ulaştırdı. Ve borcunu ödedi. Şimdi su 1000 dinarını al ve doğruca yoluna git.» [3]

Doğruluk Ve Emanet Hususunda Buna Benzer Başka Bir Kissa

Buhari, İshak b. Nasr kanalı ile Ebu Hüreyre'den rivayet etti ki, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur:

«Adamin biri, bir başkasından bir tarla satın aldı. Tarlayı satın alan adam, tarlada altın dolu bir çömlek buldu. Tarlayı kendisine satmış olan adama: «Altınlarını al. Çünkü ben, senden sadece tarlayı satın aldım. Altınları satın

almadim.» dedi. Tarlayı satmış olan adam da: «Ben sana tarlayı ve içindeki şeyleri birlikte sattım.» deyince ikisi bir adama gidip hakemlik yapmasını istediler. Hakemlik yapan adam: «Sizin çocuklarınız var mı?» diye sordu. Onlardan biri: «Benim bir oğlum var.» dedi. Diğeri de: «Benim de bir kızım var.» dedi. Hakem; «Bu oğlan ile kızı birbirleriyle evlendirin ve bu altım da onlara sarfedip sadaka olarak verin.» dedi. Rivayete göre bu kissa, Zülkarneyn'in zamanında cereyan etmiştir. Yani İsrail ogullarından asırlar önce cereyan etmiştir ki doğrusunu Allah bilir.

Ishak b. Bisr, "el-Mübtede" adlı kitabında Hasen'in şöyle dediğim rivayet etmiştir:

Zülkarneyn, memleketini teftis eder, valilerini bizzat denetlerdi. Onlardan birinin hainlik yaptığına vakıf olunca, mutlaka onu kinardı. Bizzat kendisi tesbit etmedikçe, ihbarlara aldiris etmezdi. Bir ara teb-dil-i kıyafet yapıp gezerken bir sehre ugradı. Kadılardan birinin yanına gidip oturdu. Günlerce orada kaldı ama hiç kimsenin dava için oraya müracaat ettiğini görmedi. Bu hal uzun sürünce Zülkarneyn, oradan ayrılmak istedi. Kapıdan çıkacağı esnada iki kişinin dava için kadiya geldiklerini gördü. Bunlardan biri: «Ey Kadi! Ben su adamdan bir ev satın aldım. Evi onardım. Onarırken evde bir gömü (hazine) buldum. Gelip almasını istedim, ama bir türlü almaya gelmiyor.» dedi. Kadi, evi satmış olan adama: «Sen ne diyorsun?» diye sorunca adanı su cevabı verdi: «O gömüyü, o eve ben gömmedim ve orada mevcut olduğundan da haberim yok. Gömü benim değildir. Bu sebeple onu teslim almam.» Bunun üzerine davacı: «Ey kadi! Öyleyse birine emir ver de gelip bu gömüyü evimden alsın. Sonra sen, onu dilediğin yere saf et.» dedi. Kadi da: «Sen serli birseyden kaçyorsun, ama beni onun içine atıyorsun. Sen, bana insafli davranmıyorsun. Ve bu isin, hükümdarlığının yargı alanına girdiğini de sanmıyorum. Var misiniz bana teklif ettiğinizden daha insafli bir karar vereyim size?» diye sorunca, davacılar: «Evet.» dediler. Bunun üzerine kadi, davacıya: «Senin oğlun var mı?» diye sordu. Davacı da: «Evet.» diye cevap verdi. Diğeri de: «Senin kızın var mı?» diye sordu, o da: «Evet.» deyince kadi: «Gidin bakalım oğlunuzla kızınızı birbirleriyle evlendirin ve bu mali, çeyiz olarak onlara verin. Artanı da onlara verin ki müreffeh bir seldde yarasınlar. Hayrini de serrini de doyasiya yorum.» dedi. Kadi da, Zülkarneyn'i tanımadığı halde şöyle dedi: «Bundan başka türlü karar veren var midir ki?» Zülkarneyn: «Evet» deyince kadi su karsılığı verdi: «O zaman, zalimane karar veren kadıların memleketlerine yağmur yağmaz!» Zülkarneyn, kadının bu tutumunu begendi ve şöyle dedi: «İste göklerle yer, ancak bu şekilde yerlerinde dururlar.» [4]

Baska Bir Kissa

Buhari, Muhammed b. Bessar kanalı ile Ebu Said el-Hudri'den rivayet etti

ki, Peygamber (s.a.v.) söyle buyurmustur: «İsrail ogullarında doksan dokuz kisiyi öldürmüş bir adam vardı. Bu adam evinden çıkıp bir rahibe gitti. Ona: «Benim için tevbe var mı? diye sorunca rahib: «Hayir.» dedi. Bunun üzerine o adam, rahibi de öldürdü. Sonra yine kendisine yol gösterecek birini aramaya basladı. Adamin biri ona: «Falan kasabaya git.» dedi. Yola koyuldu. Yolda iken ölüm onu yakaladı. Rahmet ve azab melekleri onu almak hususunda birbirleriyle tartistilar. Cenâb-i Allah da o katil ölünün ayrılmis olduğu kasabanın yolunun uzamasini ve gitmekte olduğu kasabanın yolunun kismasini vahyetti. Sonra da meleklerle: «Bu iki kasabanın arasindaki mesafeyi ölçün.» diye emretti. Ölçtüler ve gidecegi kasabanın yolunun, ayrılmis olduğu kasabanın yolundan bir karis daha yakin oldugunu gördüler. Bunun üzerine Cenâb-i Allah, o adami bagisladi.» [5]

Baska Bir Hadis

Buharî, Ali b. Abdullah kanali ile Ebu Hüreyre'nin söyle dedigini rivayet etmistir:

Rasûlullah (s.a.v.), sabah namazini kildi, sonra halka dönüp söyle dedi: «Bir ara adamin biri, bir sigin önüne katmis, götürüyordu. Sonra ona bindi ve ona vurmaya baslayınca sigir: «Biz bu is için yaratilmadik. Biz tarla sürmek için yaratildik.» dedi. İnsanlar: «Sübhanallah, bir sigir konusuyor ha!» deyince, Rasûlullah (s.a.v.) söyle karsilik verdi: «Ben buna inanıyorum. Ebu Bekir ile Ömer de burada bulunmadiklari halde buna inanirlar.. Sonra bir ara adamin biri, koyun sürüsünü otlatmakta iken kurdun biri sürüye saldiridi ve bir koyunu yakalayip götürdü. Adam pesine düstü. Koyunu kurdun agzindan kurtarir gibi oldu. Kurt ona söyle dedi: «Sen bunu agzimdan kurtardin. Ama benden baska çobanın bulunmadigi canavar gününde kim bunu benden kurtaracak!» İnsanlar dediler ki: «Sübhanallah, bir kurt konusuyor ha!» Rasûlullah (s.a.v.) onlara cevaben söyle buyurdu:

«Ben buna inanıyorum. Ebu Bekir ile Ömer de burada olmadiklari halde buna inanirlar.»

Buhari, Ebu Hüreyre'den rivayet etti ki, Peygamber (s.a.v.) söyle buyurmustur:

«Dogrusu, sizden önce geçen ümmetlerde muhaddisler vardı. Benim bu ümmetimde de onlardan kimseler vardır. Süphesiz o, Ömer b. Hattab'tir.»

Buhari, Abdullah b. Mesleme tariki ile Humeyd b. Abdurrahman'm söyle dedigini rivayet etmistir: Muaviye b. Ebi Süfyan'm hac ettigi senede minber üzerinde bir tutam saç elinde tutup söyle dedigini isittim: "Ey Medine halki! Âlimleriniz nerede? Ben, Rasûlullah (s.a.v.)'m böyle yapmaktan (yani

takma saç takmaktan) menettigini isittim. Israil ogullarının kadinlari, takma saç taktiklerinden ötürü helak oldular."

Buharî, Said b. Müseyyeb'in söyle dedigini rivayet etmistir: Muaviye b. Ebi Süfyan, son gelisinde Medine'de bize hutbe irad etti. Hutbe esnasinda bir tutam saç gösterip söyle dedi: "Ben, Yahudilerden baskasinin böyle yaptiklarini (takma saç taktiklarini) görmedim. Çünkü Peygamber (s.a.v.), takma saç takmayi yalancilik sayardi."

Buharî, Ebu Hüreyre'den rivayet etti ki, Rasûlullah (s.a.v.) söyle buyurmudur:

«Bir ara, köpegin biri, bir kuyunun etrafında dolasiyordu. Susuzluktan ölmek üzereydi. Onu, Israil ogullarının fahiselerinden biri gördü. Ayagindaki ayakkab^a çıkarip onunla su çekti ve köpege içirdi. Bu yüzden günahi bagislandi.»

Buharî, Abdullah b. Ömer'den rivayet etti ki, Rasûlullah (s.a.v.) söyle buyurmudur:

«Kadının biri, bir kediyi yakalayip hapsetti ve ölünceye kadar hapiste tuttu. Bu sebeble Cehennem'e girdi. Ne ona yedirdi, ne de içirdi. Çünkü hapsetmisti onu. Yemek yemesi için de onu hiçbir yere bırakmamisti.»

Imam Ahmed b. Hanbel, Osman b. Ömer kanali ile Ebu Said'den rivayet etti ki, Rasûlullah (s.a.v.) söyle buyurmudur: «Israil ogullarında kısa boylu bir kadın vardı. Tahtadan iki ayak yaptırdı. Bunlari ayagina geçirerek kısa boylu iki kadın arasında yürümeye basladi. Altından bir yüzük yaptırdı. Kasinin altina, kokularin en güzelini ve miski yerlestirdi. Bir meclise ugradiginda yüzüğünü oynatir, böylece kokusunu yayardi.»

Buharî, Adem kanali ile Ibn Mes'ud'dan rivayet etti ki, Peygamber (s.a.v.) söyle buyurmudur:

«Insanların ilk nübüvvet kelamından ulastiklari sözlerden biri sudur: «Utanmadigin takdirde diledigin seyi yap.»

Imam Ahmed b. Hanbel, Ebu Hüreyre'den rivayet etti ki, Rasûlullah (s.a.v.) söyle buyurmudur: «Geçmiş ümmetlerde bir erkekle karisi vardı. Bunlar hiçbir seye sahip degillerdi. Adam seferinden dönüp geldiginde aç olarak karisinin yanma vardı. Çok acikmisti. Karisina:

- Yanında birsey var mi? diye sordu: Karisi da:

. - Evet, müjdeler olsun sana. Allah'in rizki geldi, diye cevap verdi. Adam karisini sik bogaz ederek:

- Yaziklar olsun sana! Yanında yiyecek birsey varsa ben onu istiyorum, deyince karisi:

- Evet, sana mübarek olsun. Allah'ın rahmetini ümid ediyoruz, dedi. Adam bir süre daha bekledi, isin uzadığını görünce yine karısına:

- Yazıklar olsun sana. Yanında yiyecek bir şey varsa istiyorum, getir bana, çünkü yorulduğum, bitkin düştüm ve acıktım, dedi. Karisi da:

- Evet, var. İşte şimdi tandır neredeyse yemeği pisirecek, acele etme, dedi. Adam bir müddet daha bekledi, isin uzadığını görünce karısına tekrar soracağı esnada karisi: "Kalkıp ta su tandırıma bak-sam." dedi. Kalktı, tandıra gitti. İçinde bir koyun gövdesi gördü. Degirmeni de çalışmaktaydı. Gidip degirmeni temizledi. İçindeki unu çıkardı. Sonra tandırdaki koyun gövdesini de çıkardı. Nefsim kudret elinde bulunan Allah'a yemin ederim ki, eğer degirmenin içindeki unu çıkarmakla yetinseydi ve degirmenin içini tamamen temizlemeseydi, o degirmen kıyamet gününe kadar çalışıp un öğütecekti.»

İmam Ahmed b. Hanbel, Ebu Amir kanalı ile Ebu Hüreyre'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir:

Adamin biri, karisinin yanma vardı. Çoluk çocuğunun muhtaç olduklarını görünce çöle çıktı. Karisi, baslarına gelen yoksulluğu görünce kalkıp degirmeninin yanına vardı. Onu kurdu. Sonra tandıra gidip ateş yaktı ve: "Allah'im, bize nzik ver." diye dua etti. Bir de bakti M degirmenin teknesi unla dolmuş. Tandıra gidip bakti, onun da dolu olduğunu gördü. Sonra kocası eve döndü. Karısına: "Size bir şey geldi mi?" diye sordu. Karisi da: "Evet, Rabbimizden bize bir şeyler geldi." dedi. Kocasını alıp degirmenin yanma götürdü. Sonra da kalkıp Peygamber (s.a.v.)'in yanma vardı. Durumu ona anlattı. Peygamber (s.a.v.) de şöyle buyurdu: "Ama karın degirmeni kaldırmasaydı o, kıyamet gününe kadar size un öğütecekti.»

Ebu Hüreyre diyor ki: Ben Peygamber (s.a.v.)'in şöyle buyurduğunu isittim: «Allah'a yemin ederim ki sizden biri, bir demet odun alıp çarşıya götürse, onu satsa ve iffetli olup dilencilik yapmazsa, odun tasiyip satması, bir adama gidip dilencilik yapmasından kendisi için daha hayırlıdır.» [6]

Tevbe Eden İki Hükümdarın Kıssası

İmam Ahmed b. Hanbel, Yezid b. Harun kanalı ile Abdullah b. Mes'ud'un şöyle dediğini rivayet etmiştir:

"Sizden önceki ümmetlerden bir adam, hükümdarlık tahtında iken tefekküre daldı. Ve hükümdarlığının kendisini Rabbine ibadet etmekten alıkoyduğunu anladı. Bir gece sarayından gizlice çıktı. Yola koyuldu. Baska bir hükümdarın memleketine girdi. Deniz kıyısına vardı. Orada kerpiç ve tuğla yapmaya başladı. Kazancının bir kısmını yiyordu. Artani da sadaka olarak dağıtıyordu. Böyle bir müddet yasadı. Çalıştığı memleketin hükümdarı, onun durumundan haberdar edildi. Hükümdar, ona haber

gönderdi. Yanma çağırttı. Ama o gitmeye yanaşmadı. Böyle olunca hükümdar, bizzat kalkıp onun yanma geldi. Adam, hükümdarin gelmekte olduğunu görünce kaçtı. Hükümdar, onu kovaladı. Yakalayamadı. Ona: - "Ey Allah'ın kulu! Benden sana zarar gelmeyecektir." diye seslendi. O da durdu. Hükümdar yanma vardı. Ona sordu:

- Allah sana rahmet etsin, sen kimsin?

- Ben falan memleketin hükümdarı falan oğlu falanım, düşündüm ki hükümdarlığım, beni Allah'a ibadet etmekten alıkoyuyor. Bu yüzden hükümdarlığı bırakıp suraya geldim ki, Rabbime ibadet edeyim.

- Benden kaçmana gerek yok.

Böyle dedikten sonra ikinci memleketin hükümdarı da bineginden indi. Binegini salıverdi ve tahtını bırakmış olan kendi memleketindeki hükümdarın pesine takıldı. İkisi birlikte onur ve üstünlük sahibi yüce Allah'a ibadete başladılar. Allah'tan, ikisini de birlikte öldürmesi için dua ettiler ve ikisi birlikte öldü."

Abdullah b. Mes'ud dedi ki: «Eğer ben, Misir Remliye'sinde bulunsaydım, size o iki hükümdarın mezarlarını Rasûlullah (s.a.v.)'m bize tavsif ettiği şekilde gösterirdim.»

Buhari, Ebu'l-Velid kanalı ile Ebu Said'den rivayet etti ki, Peygamber (s.a.v.) söyle buyurmuştur:

«Sizden öncekilerden bir adam vardı. Cenâb-i Allah, ona bolca mal vermisti. Vefat edeceği zaman oğullarına söyle sordu:

- Ben, sizin için nasıl bir baba oldum?

- Hayırlı bir baba oldun.

- Ben asla hayır işlemedim. Öldüğüm zaman beni yakın, sonra fırtınalı bir günde külümü savurun! Oğulları onun dedigini yaptılar. Öldüğü günde onu yakıp fırtınalı bir günde de külünü-savurdular. Ama Aziz ve Celil olan Allah, onun vücudunu toplayıp bir araya getirdi ve ona

sordu:

- Böyle yapmaya seni sevk eden sebep neydi?

- Senden korktugum için böyle yaptım.

Bunun üzerine Cenâb-i Allah, onu rahmeti ile karşıladı.»

Buhari, Abdulaziz b. Abdullah kanalı ile Ebu Hüreyre'den rivayet etti ki, Peygamber (s.a.v.) söyle buyurmuştur:

«Bir adam vardı. İnsanlara borç para verirdi. Kölesine de su talimatı verirdi: "Sikinti içinde bulunan bir borçluya gittigin zaman yakasını bırak, böylece Allah'ın da yakamızı bırakacağını umarız." O adam, Cenâb-i Allah'ın

huzuruna vardiginda Hak Teâlâ da onun yakasini birakti (Onu azaplandirmaktan vazgeçti).»

Buharî, Abdulaziz b. Abdullah'kanah ile Sa'd b. Ebi Vakkas'in söyle dedigini rivayet etmistir:

«Üsâme b. Zeyd'e sordum:

- Taun hakkında Rasûlullah (s.a.v.)'dan ne duydun?

- Rasûlullah (s.a.v.), bu hususta söyle buyurmustu: «Taun azaptir. Israil ogullarindan bir cemaat üzerine ve sizden önceki ümmetlerden biri üzerine gönderilmisti. Siz bir yerde taunun bas gösterdigini duyarsaniz, oraya gitmeyin. Sizin bulundugunuz bir yerde taun bas gösterirse, kaçmak için oradan çıkmayin.»

Müslim, Hz. Aise'nin söyle dedigini rivayet etmistir: Rasûlullah (s.a.v.)'a taun hakkında sordum. O da bana dedi ki: «Taun, Allah'in, diledigi kullarina gönderdigi bir azaptir. Allah, onu mü'minler için rahmet kilmistir. Tauna yakalanip da beldesinde sabredip sevabini Allah'tan bekleyerek kalan bir kimse - Allah'in kendisine yazdigi kaderden baska birseyin kendisine isabet etmeyecegini bilirse- o mutlaka, şehid sevabina nail olur.»

Buharî, Kuteybe kanali ile Hz. Aise'nin söyle dedigini rivayet etmistir: Hirsizlik yapan Mahzumiyeli bir kadinin durumu, Kureyslileri iyiden iyiye tasalandirmisti. Onlar: «Rasûlullah'in sevgilisi Üsâme b. Zeyd'den baska biri bu hususta Rasûlullah'la konusma cesaretini gösteremez.» dediler. Gidip Üsâme'den rica ettiler. Üsâme de gidip Rasûlullah'a duruimu arz etti. Rasûlullah (s.a.v.) da: «Sen, Allah'in hadlerinden bir had için mi sefaat ediyorsun?» dedi. Sonra kalkip cemaate hutbe irad etti ve hutbesinde söyle dedi: «Sizden öncekileri helake götüren sebep su idi: Onlarin serefli bir adami hirsizlik yaptigi zaman, ona dokunmazlardi. Güçsüz biri hirsizlik yaptigi zaman, ona haddi tatbik ederlerdi. Allah'a yemin ederim ki, Muhammed'in kizi Fatima dahi hirsizlik yaparsa, mutlaka onun da elini keserim.»

Buharî, «Adem kanali ile Abdullah b. Mes'ud'un söyle dedigini rivayet etmistir: Bir adamin Kur'ân okudugunu isittim. Ama Rasûlullah (s.a.v.)'m onun okudugundan baska bir sekilde okudugunu da isitmistim. Adami tutup Rasûlullah'a götürdüm ve Kur'ân'i kendisinin okudugundan baska bir sekilde okudugunu haber verdim. Rasûlul-lahin yüzünde hosnutsuzluk eseri gördüm. Bize söyle dedi: Ikiniz de iyi yapmissiniz. Ihtilaf etmeyin, çünkü sizden öncekiler ihtilaf ettiler, bu yüzden mahvoldular.»

Buhari, Ebu Hüreyre'den rivayet etti ki, Rasûlullah (s.a.v.) söyle buyurmustur:

«Dogrusu, Yahudilerle Hristiyanlar (saçlarini) boyamazlar. Siz onlara

muhalefet edin.»

Ebu Davud'un süneninde de söyle bir hadis vardır:

«Ayakkabılarınızla birlikte namaz kilin. Yahudilere muhalefet edin.»

Buhari, Ali b. Abdullah kanalı ile İbn Abbas'm söyle dedigini rivayet etmiştir: Hz. Ömer'in söyle dedigini isittim:

«Allah falani kahretsin. O, Rasûlullah (s.a.v.)'in söyle dedigini bilmiyor mu? : «Allah, Yahudilere lanet etsin. Onlara iç yagi haram kilinmisti. Ama onlar, onu güzel ve hos bulup sattilar.»

Buhari, İmran b. Meysere kanalı ile Enes b. Malik'in söyle dedigini rivayet etmiştir: «Cemaat, atesten ve çandan bahsettiler. Yahudi ve Hristiyanlardan söz ettiler. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.), Bilal'e, ezandaki kelimeleri ikilemesini, ikametteki kelimeleri ise birlemesini emretti.» Bundan maksat da bütün siarlarında Ehl-i Kitaba muhalefet etmektir. Çünkü Rasûlullah (s.av.) Medine'ye geldiginde Müslümanlar, herhangi bir çağrı yapılmaksizin namazın vaktini bekleyip gözetiyorlardı. Sonra Rasûlullah (s.a.v.), birisine Müslümanlara namaz vaktini "Essalatü Camia" diyerek duyurmayı emretti. Bundan sonra Müslümanlar, insanların bileceği birseye kendilerinin namaza çağrılmasını istediler. Kimi, "Çan çalalım." dedi. Kimi, "Ates yakalım." dedi. Bu isaretler, kitap ehline benzediginden Rasûlullah (s.a.v.) tarafından hos karsılanmadı. Abdullah b. Zeyd b. Abdi Rabbih el-Ensârî, rüyasında ezam gördü ve gidip Rasûlullah (s.a.v.)'a anlatınca o da Bilal'e ezan okuma emrini verdi. O da okudu.»

Buhari, Bisr b. Muhammed kanalı ile Ubeydullah b. Abdullah'in söyle dedigini rivayet etmiştir:

Hz. Aise ile İbn Abbas dediler ki: «Rasûlullah (s.a.v.) hastalandığı zaman yüzüne siyah ve kare seklinde bir örtüyü örterdi. Sikildiği zaman o örtüyü yüzünden attı. Ve söyle buyurdu: «Allah'in laneti Yahudilerle Hristiyanların üzerine olsun! Onlar, peygamberlerinin mezarlarını

mescid edindiler.»

Rasûlullah (s.a.v.) böyle demekle Müslümanları, Yahudilerle Hristiyanlar gibi davranmaktan menedip sakindiriyordu.»

Buhari, Said b. Ebu Meryem kanalı ile Ebu Said'den rivayet etti ki, Peygamber (s.a.v.) söyle buyurmustur:

«Siz, sizden öncekilerin âdetlerine karış karış, kulaç kulaç uyacaksınız. Onlar kertenkele deligine girseler bile onları takip edeceksiniz.»

Dedik ki:

- Ya Rasûlallah! Yahudi ve Hristiyanlara tabi olacağımızı mı kasd

ediyorsun?

- Ya kimi kasd ediyorum?» dedi.

Burada bazi gayri mesru söz ve fiilleri anlatmaktaki maksadımız sudur ki, bunlari söyledigimiz veya yaptigimiz takdirde bizden önceki ümmetler olan Ehl-i Kitaba benzemis olacagiz. Oysa Allah ve Rasûlü, bizi onlara söz ve davranis bakımından benzemekten menetmislerdir. Hatta mü'minin kasdi, hayir olsa bile bu sözleri söylediği veya bu isleri yaptığı takdirde zahiren onların fiilini yapmış olduğundan onlara benzemis olacaktır. Nitekim Peygamber (s.a.v.), güneşin doğusu ve batısı esnasında bizi namaz kılmaktan menetmiştir ki, o vakitlerde güneşe secde eden müşriklere benzemis olmayalım. Her ne kadar mü'min kişi, bu vakitlerde namaz kılarken müşriklere benzeme hususu aklından ve kalbinden geçmese bile yine de onlara benzemis olacaktır. Yüce Allah, bir ayet-i kerimede şöyle buyuruyor:

«Ey inananlar! Peygambere, «Bizi de dinle.» demeyin. «Bizi gözet.» deyin ve dinleyin. Inkâr edenlere elem verici azab vardır.» (ei-Bakara, 104.) Kâfirler, kendisiyle konusurlarken Peygamber (s.a.v.)'e gözünle bize bak, sözlerimize kulak ver, derlerdi. Mü'minler, Peygamber (s.a.v.)'e -her ne kadar kâfirlere benzeme hususu kalplerinden geçmese bile- böyle demekten menedilmişlerdir.

Imam Ahmed b. Hanbel, Abdullah b. Ömer'den rivayet etti ki, Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmuştur:

Kiyametten önce kılıçla gönderildim ki, bir ve ortaksız olan Allah'a ibadet edilsin. Rizkim, mizragimin gölgesi altına konulmuştur. Emrime muhalefet eden kimse içinse, alçaklık ve küçüklük mukadder kilinmiştir. Her kim bir millete benzerse, o onlardandır.»

Müslüman kişinin ne bayramlarda, ne törenlerde, ne de ibadetlerde gayr-i müslimlere benzemeye hakkı yoktur. Zira yüce Allah, bu ümmeti, son peygamberle sere ilendirmiş tir ki, o peygambere mükemmel, yüce ve sağlam bir din verilmistir. Kendisine Tevrat indirilen imran oğlu Musa, kendisine Incil indirilen Meryem oğlu İsa hayatta olsalardı ve seriatlarına kimse tabi olmasaydı, hatta diğer bütün peygamberler de hayatta olsalardı, bu temiz, saf, şerefli, kutsal ve ulu seriata uymaktan başka çareleri kalmayacaktı. Yüce Allah, bizi Muhammed (s.a.v.)'e tabi olma lütfuna mazhar kildigina göre nasıl olur da daha önceleri sapmış, çoklarını saptırmış ve doğru yolun dışına çıkmış, dinlerini degistirip tahrif etmiş ve orijinalitesini tamamen yitirecek hale getirmiş bir kavme benzeriz? Bu bize yakisir mi? Bu dinlerin tamamı, daha sonra nesh edilmişlerdir. Nesh edilen seye tutunniaksa haramdır. Böyle birseyin, ne azi ne de çoğu Allah tarafından kabul edilir. Böyle bir dine bağlanmakla, Allah tarafından

gönderilmemiş birseye bağlanmak arasında hiç fark yoktur. Allah, dilediği kulunu dosdoğru yola iletir.

Buhari, Kuteybe kanalı ile İbn Ömer'den rivayet etti ki, Rasûlullah (s.a.v.) söyle buyurmıştır:

«Sizden önceki ümmetlere nisbetle sizin eceliniz, ikinci namazı ile güneşin batışı arasındaki müddet kadardır. Sizin durumunuzla Yahudi ve Hristiyanların durumu suna benzer. Bir kimse: «Kim öğleye kadar bir kırat (ölçek) karşılığında çalışır?» der. Bunun üzerine Yahudilerden birkaç kişi, bir kırat karşılığında öğleye kadar çalışırlar, sonra o adam: «Kim öğleden ikinci namazına kadar bir kırat karşılığında benim için çalışır?» der. Bunun üzerine Hristiyanlar da öğleden ikinci namazına kadar bir kırat karşılığında çalışırlar. Sonra o adamın: «Kim benim için ikinci namazından güneşin batışı müddetine kadar iki ölçek karşılığında çalışır?» demesi gibidir. İşte dikkat edin, siz, ikinci namazından güneşin batışına kadar iki kırat karşılığında çalışan kimseler gibisiniz. Dikkat edin, sizin için iki ücret vardır. Yahudilerle Hristiyanlar, bu duruma öfkelenip: "Biz daha çok çalıştık ve daha az ücret aldık." dediler. Bunun üzerine Cenâb-ı Allah buyurdu ki: «Size hakkınızı eksik mi verdim?» Onlar da: «Hayır.» dediler. Cenâb-ı Allah da: «İşte bu, benim lütfumdur, dilediğime veririm.» dedi.»

Bu hadiste, Muhammed ümmetinin yasayacağı müddetin, geçmiş ümmetlere nisbetle daha kısa olacağına delil vardır. Çünkü hadiste: «Sizin eceliniz, Önceki ümmetlere nisbetle ikinci namazı ile güneşin batışı arasındaki müddet kadardır.» denilmektedir. Bizden önce ne kadar zaman geçtiğini ancak Allah bilir. Nitekim kıyametin kopmasına kadar ne kadar süre geçeceğini de ancak Allah bilir. Ama bu süre, önceki süreye nisbetle daha kısadır. Kıyamete ne kadar zaman kaldığını belirlemek Allah'a kalmış bir şeydir. Nitekim yüce Allah buyuruyor ki: «Onun vaktini, O'ndan başka belirtecek yoktur.» (d-A'râf, 187.)

«Ey Muhammed! Senden kıyametin ne zaman gelip çatacağını sorarlar. Nerde senden onu anlatması? Onun bilgisi Rabbinde aittir.» (en-Nâziât, 42-44.) Halk tabakası nezdinde meshur olan bir hadiste de anlatıldığı gibi bazı kimseler, Peygamber (s.a.v.)'in yer altında vücudunun azalarının bir araya getirilmeyeceğini söylemekte diler ki bunun hadis kitaplarında aslı yoktur. Yine başka bir hadiste anlatıldığına göre dünya hayatının süresi, ahiret cumalarından bir cuma kadardır. Bunun da sahinliğinde ihtilaf vardır. Önceki hadiste işçilere yapılan benzetmeden kasıt, Müslümanlarla Yahudi ve Hristiyanların ecir ve mükafatlarının farklı olduğunu belirtmektir. Bu, amelin çokluğuna ve azlığına değil de Allah nezdinde geçerli olan başka seylere bağlanmaktadır. Nice az amel vardır ki, çok amelin mükafatından daha çok mükafata layıktır. İşte kadir gecesinde yapılan salih bir amel,

Allah katında kadir gecesinin içinde bulunmadığı 1000 ayda yapılan ibadetten daha faziletlidir. İste Muhammed (s.a.v.)'in ashabi, bazı zamanlar- -da Allah yolunda infakta bulundular ama onlardan baskaları, Uhud dağı büyüklüğünde altını Allah yolunda infak etmiş olsalardı bile, sahabelerden birinin verdiği bir hurma veya hurma yarisinin sevabına erisemezdi. İste Rasûlullah (s.a.v.)'i Cenâb-i Allah, ömrünün kırkinci senesinde risaletle görevlendirdi ve altmış üç yaşında iken vefat ettirdi. Yirmi üç senelik peygamberlik süresi zarfında faydalı ilimler yaydı, sa- . lih ameller işledi. Böylece kendisinden önceki peygamberlerden, hatta kavmi arasında 950 sene müddetle insanları bir ve ortaksiz olan Allah'a ibadete davet eden Nuh peygamberden de üstün oldu. Nuh peygamber ki insanları, bir ve ortaksiz olan Allah'a kulluk etmeye çağırıyor, gece gündüz, sabah akşam, Allah'ın taatiyle amel ediyordu. Allah'ın salat-ü selami, Peygamber (s.a.v.)'in ve diğer bütün peygamberlerin üzerine olsun. Bu ümmet de Peygamber'inin efendiliği, şeref, ve azameti sebebiyle diğer ümmetlerden daha üstün ve şerefli oldu. Sevabi da kat kat arttı. Nitekim yüce Allah buyurdu ki:

«Ey inananlar! Allah'tan sakının. Peygamberine inanın ki, Allah size rahmetini iki kat versin; size işiginde yürüyeceğiniz bir ışık varesin; sizi bağışlasın; Allah bağışlayandır, acıyandır.

Kitab ehli bilsinler ki, Allah'ın lütfundan hiçbir şey elde edemezler; lütfu Allah'ın elindedir, onu dilediğine verir; Allah büyük lütf sahibidir.» (el-Hadîd, 28-29.) [7]

Fasil

Gerçekten, Kitap ve Sünnette İsrail oğullarıyla ilgili haberler çoktur. Bunların tamamını burada nakletmeye kalkarsak kitabımız uzar. Ama biz, İmam Ebu Abdullah el-Buharî'nin bu kitapta naklettiklerini aktardık. Bunlarda, ikna edici, yeterli miktarda haberler vardır. Bu bir hatırlatma ve bir örnektir. Doğrusunu Allah bilir. Tefsir ve tarih âlimlerinden birçoku tarafından rivayet edilen israiliyat haberlerine gelince, bunlar gerçekten çoktur. Bunların bir kısmı realiteye uygun olduğundan doğrudur. Çoğu da kissacılar tarafından nakledilmiş olup yalan ve uydurmadır. Kissacıların zindıkları ve sapıkları bunları uydurmuşlardır. Bu manada israiliyat haberleri üç kısma ayrılır:

- 1- Allah'ın, kitabında naklettiği hususlara uygun olan sahih haberler veya Rasûlullah (s.a.v.) tarafından haber verilen sahih haberler.
- 2- Allah'ın kitabına ve Rasûl'ünün sünnetine muhalif olduğu için asılsızlığı bilinen israiliyat haberleri.
- 3- Doğruya da yalana da muhtemel olan israiliyat haberleri. İste bu haberlere karşı çekinceli ve dikkatli davranmakla emrolunmuşuz. "Bunları,

ne dogrular ne de yalanlariz. Nitekim sahih hadiste bununla ilgili olarak söyle buyurulmustur:

«EhH Kitap, size bir haber naklederse onlari ne dogrulayin ne de yalanlayin ve: «Bize indirilene ve size indirilene iman ettik.» deyin.» Önceki paragraflarda geçen bu hadisle beraber israiliyat haberlerinin bu türünü rivayet etmek caizdir. Söyle ki: «Israil ogullarindan haberler nakledin, bunun bir sakincasi yoktur.» [8]

Ehl-I Kitabın Kendi Dînlerini Tahrif Edip Degistirmeleri

Yahudilerle ilgili olarak diyecegimiz sudur ki, Cenâb-i Allah, onlara Imran oglu Musa vasitasiyla Tevrat'i gönderdi. Cenâb-i Allah, bununla ilgili olarak da söyle buyurdu:

«Sonra, iyilik isleyenlere nimeti tamamlamak, her seyi uzun uzadiya açiklamak, dogruyu göstermek ve rahmet olmak üzere Musa'ya kitabi verdik.» (ei-En'âm, 154.)

«De ki: «Musa'nin insanlara nur ve yol gösterici olarak getirdigi, kitabi kim indirdi? -ki siz onu kâğıtlara yazip bir kismini gösterip çogunu gizlersiniz-» (ei-En'âm, 91.)

«And olsun ki, Musa ve Harun'a egriyi dogrudan ayiran kitabi sakinanlar için isik ve öğüt olarak verdik.» (d-Enbiyâ, 48.)

«Her ikisine de, apaçik anlasilan bir kitap vermistik. Her ikisini de dogru yola eristirmistik.» (cs-sarrât, 117-118.)

«Dogrusu biz yol gösterici ve nurlandirici olarak Tevrat'i indirdik. Kendisini Allah'a teslim etmis peygamberler, Yahudi olanlara onunla ve Rabbe kul olanlar, bilginler de Allah'in kitabinda elde mahfuz kalanla hükmederlerdi. Tevrat'a sahididiler. O halde insanlardan korkmayin, benden korkun, ayetlerimi hiçbir degerle degistirmeyin. Allah'in indirdigi ile hükmetmeyenler, iste onlar kafirlerdir.» (ei-Mâidc, 44.)

Yahudiler, bir süre Tevrat'a sarilip onunla hükmettiler. Sonra onu tahrif etmeye, degistirmeye, tevil etmeye ve içinde bulunmayan hükümleri ortaya koymaya basladilar. Nitekim bununla ilgili olarak yüce Allah söyle buyurmustur:

«Onlardan bir takimi, kitapta olmadigi halde kitaptan zannedesi-niz diye dillerini egip бүkerler. O, Allah katindan olmadigi halde: «Allah katmdandir.» derler, bile bile Allah'a karsi yalan söylerler.» (Âi-i îmrân, 78.)

Cenâb-i Allah, Yahudilerin Tevrat'i kendi kafalarına göre tefsir ve tevil ettiklerini haber veriyor. Âlimler arasinda bu hususta ihtilaf yoktur. Onlar, Tevrat ayetlerinin manalarini, maksadinin disina çıkararak kendi

heveslerine göre yorumluyorlardı. Nitekim recm hükmünü degnekle vurma şeklinde degistirmişlerdi. Buna ek olarak zinakârm yüzünü boyamayı da tatbik etmişlerdi. Oysa Tevrat'ta recm kelimesi, varlığını yine de sürdürüyordu. Ayrıca onlardan şerefli bir kimse hirsizlik yaptığı zaman ona dokunmuyor, güçsüz biri hirsizlik yaptığı zamansa ona haddi tatbik ediyorlardı. Oysa onlar, had tatbik etme ve el kesme cezasını, hem şerefli hem de güçsüz kimseye tatbik etmekle emr olunmuşlardı. Tevrat ayetlerinin kelimelerini degistirmeye gelince bazıları, ayetlerin tamamının degistirildiğini, bazıları da degistirilmediğini söylemişler ve su ayetleri delil olarak ileri sürmüşlerdir: «Allah'ın hükmünün bulunduğu Tevrat yanlarında iken, ne yüzle seni hakem tayin ediyorlar?» cd-Mâidc, 43.) «Rahmetim her şeyi kaplamıştır. Bunu, Allah'a karşı gelmekten sakınanlara, zekât verenlere, ayetlerimize inanıp, yanlarındaki Tevrat ve Incil'de yazılı buldukları, okuyup yazması olmayan peygamber Muhammed'e uyanlara yazacağız. O peygamber, onlara, uygun olanı emreder ve fenalıktan men eder, temiz şeyleri helal, murdar şeyleri haram kılar.» (ei-A'râf, 107.)

«Ey Muhammedi De ki: «Doğru sözlü iseniz, Tevrat'ı getirip okuyun.» (Al-i İmrân, 93.)

Tevrat'ın bütün ayetlerinin degistirilmediğini söyleyen âlimler, delil olarak recm kissasını da ileri sürmüşlerdir. Söyle ki! Buhari ve Müslim'in sahihlerinde, İbn Ömer'den rivayet olunduğuna göre Yahudiler, aralarından zina eden bir erkekle bir kadının durumunu karara bağlaması için, hakemliğine müracaat ettiklerinde Rasûlullah (s.a.v.), onlara:

- Recm hakkında Tevrat'ta nasıl bir hüküm buluyorsunuz? diye sormuş, onlar da:

- Zinakârları rezil rüsvay ederiz ve sopalarız, diye karşılık vermişlerdi. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.), Tevrat'ı getirmelerini emretmişti. Tevrat'ı getirip okumaya başladılar. Recm ayetini gizlediler. Okuyan Abdullah b. Suriya, parmagim recm ayetinin üzerine koyup gizledi. Bu ayetin öncesi ile sonrasını okudu. Rasûlullah (s.a.v.), ona: «Parmagını kaldır, ey kör!» dedi. O da parmagını kaldırıncaya orada recm ayetinin bulunduğu görüldü, Rasûlullah (s.a.v.) da zina yapmış olan o Yahudi erkek ve kadının recm edilmelerini emretti ve şöyle dedi: «Allah'im, ben, öldürdükleri zaman senin emrini ilk diriltimim.»

Ebu Davud'dan gelen rivayete göre Yahudiler, Tevrat'ı getirdikleri zaman Peygamber (s.a.v.), altındaki yastığı çıkarıp Tevrat'ın altına koymuş ve: «Sana ve seni indirene iman ettim.» demistir. Bazılarının anlattıklarına göre Peygamber (s.a.v.), Tevrat'ı getirdikleri zaman onun için ayaga kalkmıştı. Ancak ben, bunun senedini görmedim, doğrusunu Allah bilir.

Bütün bu anlattıklarımız, Tevrat'ın, Buhtü'n-Nasr zamanında tevâtüren

naklinin kesildigini ve Üzeyir'den baska hifz eden birinin kalmadigini söyleyen birçok kelimcinin ve digerlerinin söylediklerine karsi bir müsküllük ortaya çıkarmaktadır. Sayet Üzeyir, peygamber ise o masum bir kimsedir. Tevrat'ın, masum bir kimseye kadar tevatüren gelmesi bizim için yeterlidir. Eger Tevrat'ın, Üzeyir'e mütevatiren ulasmamis olduğu söylenirse, biz de deriz ki, Üzeyir'den sonra gelen Ze-keriyya, Yahya ve Isa gibi peygamberlerin tamamı Tevrat'a sarilmislar, onun hükmü ile amel etmislerdir. Eger Tevrat, sahih bir kitap ve kendi-sivle amel edilen ilahî hükümler manzumesi olmasaydi, masum olan bu peygamberler ona dayanmazlardı. Sonra Cenâb-i Allah, Hâtemü'l-En-biya Muhammed (s.a.v.) ve diger peygamberlere indirdigi ayetlerinde, kötü maksatlarından dolayı Yahudileri kinamistir. Çünkü Yahudiler, Rasûlullah (s.a.v.)'m getirmis olduğu dine karsi tavir takindiklari halde sahinligine inandiklari Tevrat hükmünden yüz çevirip mutlaka yerine getirmekle emrolunduklari ahkami çigneyip Rasûlullah (s.a.v.)'m (bir zina meselesinde) hakemligine müracaat etmislerdi. Güya uydurup ortaya koyduklari sopalama, yüzü boyama gibi seylerle Allah'ın hükmüne uyacaklardı. Yahudiler, Rasûlullah (s.a.v.)'m hakemligine müracaat ettikleri esnada kendi aralarında söyle konusmuslardı: "Eger Muhammed, zinakârin sopalanmasini ve yüzünün boyanmasini söylerse, bu hükmünü kabul edin. Böylece kiyamet gününde Allah katında bir Peygamberin size bu sekilde hüküm verdigini söyleyerek kendinizi savunursunuz. Ama bu sekilde degilde recm hükmünü verirse, sakın ola ki onun bu hükmünü kabul etmeyesiniz." Cenâb-i Allah da'bu kötü amaçlarından ötürü Yahudileri kinadi. Çünkü Yahudiler, hak dine degil de heveslerine uyma ve kötü amaç pesinde olduklarından, Rasûlullah (s.a.v.)'in hakemligine basvurmuslardı. Bu hususta yüce Allah söyle buyurmıştır:

«Allah'ın hükmünün bulunduğu Tevrat yanlarında iken, ne yüzle seni hakem tayin ediyorlar da sonra bundan yüz çeviriyorlar? Iste onlar, inanmis degillerdir.

Dogrusu, biz yol gösterici ve nurlandırıcı olarak Tevrat'i indirdik. Kendisini Allah'a teslim etmis peygamberler, Yahudi olanlara onunla ve Rabbe kul olanlar, bilginlerde Allah'ın kitabından elde mahfuz kalanla hükmederlerdi.» (ci-Mftido, 43-44.)

Iste bu sebeple Rasûlullah (s.a.v.), zina etmis olan Yahudi erkek ve kadının recm edilmesine hükmetti ve söyle dedi: «Allah'im, öldürdükleri zaman senin emrini ilk diriltten benim». Böyle dedikten sonra Rasûlullah (s.a.v.), Yahudilere, kendilerini bu tahrifata sürükleyen ve yanlış hükümler verdiren sebebi sordu. Allah'ın kendi ellerinde bulunan emrini, niçin uygulamadiklarım da sordu. Onlar da söyle cevap verdiler: "Serefli

adamlarımız arasında zina çoğaldı. Onlara had tatbik etme imkanını bulamadık. Biz, zina yapan güçsüz kimselerimizi recm ederdik. Neticede dedik ki: Gelin bu isin ortasını bulalım. Böylece varacağımız kararı, hem esrafa hem de güçsüzlere uygulayabilelim. Neticede zinakârları sopalayip yüzlerini boyama hükmünde karar kıldık." Bu da onların Tevrat'ı tahrif edip degistirmelerinin ve onu bâtil şekilde tevil etmelerinin bir Örneğidir. Onlar, bu tahrifat ve tevilleri - kitaplarında recm kelimesi mahfuz kaldığı halde- bu kelimenin manasını degistirerek yapmışlardı. Nitekim önceki sayfalarda geçen ve doğruluğunda ittifak edilen hadis de buna delalet etmektedir. Bu yüzden bazı kimseler, "Yahudiler, Tevrat'taki kelimeler mahfuz kaldığı halde sadece bu kelimelerin anlamlarını degistirmişlerdir." demisler ve bunu da bir delil olarak ileri sürmüşlerdir. Çünkü onlar, kitaplarındaki bütün hükümleri tatbik etmiş olsalardı bu, onları hakka uymaya ve Rasûlullah (s.a.v.)'a tabi olmaya yöneltirdi. Nitekim yüce Allah buyurdu ki:

«Rahmetim herşeyi kaplamıştır. Bunu Allah'a karşı gelmekten sakınanlara, zekat verenlere, ayetlerimize inanıp yanlarındaki Tevrat ve Incil'de yazılı buldukları, okuyup yazması olmayan peygamber Mu-hammed'e uyanlara yazacağız. O peygamber, onlara, uygun olanı emreder ve fenalıktan meneder. Temiz şeyleri helal, murdar şeyleri haram kılar. Onların ağır yüklerini indirir, zor tekliflerini hafifletir.» (cî-AVâf, 157.)

«Eğer onlar Tevrat'ı, Incil'i ve Rablerinden kendilerine indirilen Kur'ân'ı gereğince uygulasalardı, her yönden nimete ermiş olurlardı, içlerinde orta yolu tutan bir zümre vardı. Çoğunun isledikleri ise kötü

İdi.» (el-Mâide, 66.)

«Ey Kitab Ehli! Tevrat'ı, Incil'i ve Rabbinizden size indirileni gereğince uygulamadıkça bir temeliniz olmaz.» (el-Mâide, 68.) İşte Tevrat'taki degisikliklerin kelimelerde değil de manalandırmada olduğunu söyleyen âlimlerin görüşü budur.

Buharî, bunu sahihinin sonunda İbn Abbas'tan nakletmiş ve kendisi de üzerinde durup benimsemiş ve reddetmemiştir. Allâme Fahreddin er-Razî de tefsirinde bunu kelâmcıların çoklarından nakletmiştir. [9]

Cünüp Kimsenin Tevrat'a El Süremeyeceği

Hanefi fikiheçilerine göre cünüp olan kimse, gusletme dikçe, Tevrat'a el süremez. El sürmesi, caiz olmaz. Hanati de fetvalarında, Safii'nin arkadaşlarından bazılarının bu görüşte olduklarını nakletmiştir ki, bu, gerçekten tuhaf ve gariptir. Diğer bazı alimler, Tevrat'a el sürmenin cünüp kimse için caiz olacağı veya olmayacağı görüşleri arasında orta bir yol tutmuşlardır. Bu orta yolu tutanlardan biri de şeyhimiz Allâme Ebu'l-Abbâs

b. Teymiyye'dir. Tevrat'ın bastan sona tamaminin degistirilmis olduguna ve degistirilmedik bir harfinin dahi kalmadigina dair görüs ileri sürenlere gelince, bunların görüsleri de dogruluktan tamamen uzaktır. Ayni sekilde Tevrat'ın hiçbir kelimesinin degistirilmemis oldugunu söyleyenlerin görüsleri de dogruluktan uzaktır. Dogru olan sudur ki, Tevrat'ın bazi kisimlari degistirilmis ve bazi lafizlarina eklemeler yapilmis, bazi lafizlari da çıkarilip atilmistir. Yahudiler, ayrıca Tevrat ayetlerinin manalarına da müdahale etmislerdir. Tevrat'i okuyup üzerinde düşünen kimseler, bu gerçeğe vakif olacaklardır. Bunu baska bir bölümde detayli olarak anlatacagiz. Dogrusunu Allah bilir. Mesela, Yahudiler, Hz. Ibrahim'in hangi oglunun bogazlanmak üzere yere yatırildiği hususunda da Tevrat'ta degisiklikler yapmislardır. Tevrat'ın bir nüshasında Cenâb-i Allah'ın, Hz. Ibrahim'e hitaben: «Biricik oglunu bogazla.» dedigi yazili iken baska bir nüshada: «Ilk oglun Ishak'i bogazla.» dedigi yazilidir. Ishak kelimesinin, Tevrat'a, Yahudiler tarafından eklendiği, kustu götürmez bir gerçektir. Çünkü Hz. Ibrahim'in ilk oğlu Ismail'dir. Ismail, îshak'tan on dört sene önce dogmustur. Su halde Ishak nasıl olur da Ibrahim peygamberin ilk oğlu olur? Yahudiler, Arapları çekemediklerinden onların atası olan Ismail'in bu serefe nail olmasını istememisler, Arapların Ismail peygamber vasitasiyla bu üstünlüğe ve fazilete sahip olmalarını kiskanmislar, bu yüzden Allah'ın kitabında tahrifat yapıp Ishak kelimesini eklemislerdir. Böyle yapmakla Allah'a ve peygamberine karsi da iftirada bulunmuslardır. Selef ve halef ulemasından çoğu da bu iftiraya aldanarak bogazlanmak üzere yere yatırilmis olan sahsin Ishak olduğu hususunda Yahudilere muvafakat etmiş, onlarla ayni görüşü paylaşmislardır. Oysa gerçek olan husus sudur ki, önceki sayfalarda da belirttiğimiz gibi bogazlanmak üzere yere yatırilmis olan sahs, Ismail (a.s.)'dir. Dogrusunu Allah bilir. Saniira Tevrat'ındaki on kelimede de tahrifat yapılarak namaz esnasında Tur dagına yönelme emri eklenmiştir. Oysa gerçek böyle degildir. Böyle bir emir, Yahudi ve Hristiyanların yanında bulunan diğer nüshalarda görülmemektedir.

Davud peygamberden gelen Zebur'da da bir çok ihtilaflı sözler ve eklemeler vardır. Oysa bu ihtilaflı sözlerle eklemeler, Zebur'un aslında mevcut degildir. Dogrusunu Allah bilir.

Ben derim ki: Yahudilerin ellerinde bulunan Arapçalaştırılmış Tevrat nüshalarında da bir çok degisiklik ve tahrifatın yapıldığına, kissaların ve kelimelerin degistirildigine, bazi yerlere ekleme yapılip bazi yerlerden eksiltme yapıldığına akılli olan herkes şüphe etmeksizin inanır. Bu Tevrat nüshalarında açık yalanlar ve fahis hatalar vardır. Elleriinde bulunan ve kendi dilleriyle yazilmis olan Tevrat nüshalarına gelince, biz bunda yanlışlık veya tahrifat olduğunun farkında degiliz. Ama öyle sanıyoruz ki onlar, yalancı ve hain kimselerdirler. Allah'a, peygamberine ve kitaplarına iftira

eden kimselerdirler. Bu isi çokça yaparlar.

Hristiyanlara gelince, bunların ellerinde bulunan Matta, Luka, Yuhanna ve Markos yoluyla gelen dört İncil'de de Tevrat'a nisbetle daha çok fazlalıklar, eksiklikler ve ihtilaflar vardır. Hristiyanlar, Tevrat ve İncil'in bir çok ahkâmına muhalefet etmişlerdir. Kendi kafalarından hükümler uydurmuşlardır. Nitekim dört İncil nüshasının hiçbirinde mevcut olmadığı halde doguya yönelerek iiamaz kılma hükmünü koymuşlardır. Kiliselerini resimlerle donatmaları, sünnet olmayı terk etmeleri, oruçlarını bahar mevsimine nakletmeleri, orucu elli güne çıkarmaları, domuz eti yemeleri, ibadet etmek isteyen kimselerin evlenmekten vaz geçmeleri, rahiplik ihdas etmeleri, 318 piskoposun koymuş olduğu kanunlara uymaları, bu iftira ve tahriflere örnek olarak gösterilebilir. Bu piskoposlar, İstanbul şehrinin kurucusu Kostantin b. Kostan zamanında, yani milattan 300 sene sonra yukarıda sözünü ettiğimiz kanunları koymuşlardır. Kostan, Kostantin'in annesi Heyla-ne ile bir av gezisi esnasında Harran şehirlerinden birinde evlenmişti. Heylane (Helene?), Hristiyan bir kadın olup eski devir rahiplerinin yolunda idi. Doğurduğu oğlu Kostantin yetisti, felsefe öğrenimi gördü, felsefî ilimlerde derinleştirdi ve annesinin bağlı olduğu Hristiyanlık dinine eğilimi arttı, Hristiyan dindarlarını tazim ederek saygı gösterdi. Felsefeye kuvvetli bir inançla bağlıydı. Babası vefat edip kendisi yalnız başına tahta oturunca, halkına adaletle hükmetti. Halk onu sevdi, gönüllerine hakim oldu. Cezireyle birlikte Sam mintikasının mülküne sahip olup sani yücelti, nami yükseldi. Böylece o, kayserlerin ilki oldu.

Onun zamanında Hristiyanlar arasında ihtilaf baş gösterdi. İskenderiye, patriği Aksandros ile Abdullah b. Aryos adındaki din âlimi arasında anlaşmazlık çıktı. Aksandros, Hz. İsa'nın Allah'ın oğlu olduğunu iddia etti. Abdullah b. Aryos ise Hz. İsa'nın, Allah'ın kulu ve elçisi olduğunu savundu. Hristiyanların bir kısmı, Abdullah b. Aryos'a tabi oldu. Çoğunluk olup aslında sapıklığa düşmüş ve hakikati kaybetmiş olan Hristiyanlarsa, patriğin sözüne uydular. Abdullah b. Aryos da bu yüzden kiliseye sokulmadı. Arkadaşlarının kiliselere gir- ' mesine engel olundu. Abdullah b. Aryos da Kral Kostantin'e gidip Aksandros ve arkadaşlarını sikâyet etti. Kral da Abdullah'a görüşünü sordu. Abdullah, Hz. İsa hakkındaki görüşlerini ona arz ederek Hz. İsa'nın, Allah'ın kulu ve elçisi olduğunu söyledi. Buna, ilişkin delillerini ortaya koydu. Kral Kostantin de onun bu delillerini kabul edip görüşünü benimsedi. Yanında bulunan adamları da: "Böyle yapıyorsun ama Abdullah'ın hasmına haber gönderip yanına çağırman, onun görüşlerini de öğrenmen ve sözlerini dinlemen gerekir." dediler. Kral da onu çağırttı. Ayrıca ülkenin her tarafındaki piskoposları ve Hristiyanlık dinini bilen âlimleri, Kudüs, Antakya, Rumiye ve İskenderiye patriklerini toplantıya çağırdı. Bunlar gelip toplantı yaptılar. Toplantıları bir yıl iki ay sürdü.

Toplantıya katılanların sayısı 2000'i aşmıştı. Bu, Hristiyanların meşhur üç konsülünün ilkinin teşkil ediyordu. Onlar, bu konsülde gerçekten çok zıt görüşler ileri sürdüler. Çeşitli gruplara ayrıldılar. Hiç bir grup, diğerinin görüşüne itibar etmiyordu. Bir tarafta elli kişilik bir grup, diğer tarafta seksen kişilik bir grup, başka bir tarafta on kişilik bir grup, bir yanda kırk kişilik bir grup, öbür yanda 100 kişilik bir grup, diğer yanda 200 kişilik bir grup, Abdullah b. Aryos'un görüşünü benimseyen bir grup, başka bir görüşü benimseyen bir grup, başka bir görüşü benimseyen diğer grup şeklinde parçalandılar. İşleri zorlaşmış ihtilafları yaygın hale gelince Kral Kostantin, onlara ne yapacağına karar veremedi, sarsılıp kaldı. Kendisi, ataları Yunanlıların dini olan Sabilikten (yıldızperestlikten) başka dinlere karşı sıcak bakmadığı halde bu konsülde en büyük grubu teşkil edenlerin görüşlerine yöneldi. Bu grupta 318 piskopos vardı ki bunlar, Aleksandros'un görüşü etrafında toplanmışlar ve söylediklerini benimsemişlerdi. Kral Kostantin de: "Bunlara destek vermem gerekir. Çünkü bunların grubu Diğerlerinden daha kalabalıktır." dedi. Ve onlarla özel bir toplantı yaptı. Kilicini ve mührünü onlara bırakıp: "Sizi, diğer toplulukların en büyüğü ve kalabalığı gördüm. Ve görüşlerinize katıldım. Size yardımcı olacağım. Görüşlerinizin hakim olmasına katkıda bulunacağım." dedi. Onlar da kendisine secde ettiler. Kral Kostantin de onlardan, ahkâmı ile ilgili bir kitap hazırlamalarını, parlak yıldızların doğuş yeri olduğu için namazın doğuya yönelinerek kılınmasını hüküm haline getirmelerini, kiliselerinde heykel bulundurmalarını istedi. Onlar da kiliselerini heykelle değil de resimle donatmak hususunda onunla anlaştılar. Aralarında anlaşma sağlandıktan sonra Kral onlara yardım etmeye, görüşlerini ilan etmeye, onlara muhalif olanları sürgün etmeye, muhaliflerin görüşlerini zayıflatıp çürütmeye başladı. Bu grupta olanların hakimiyeti, kral sayesinde sağlandı. Muhaliflerini ezdiler. Onlara karşı üstünlük elde ettiler.

Kral, kendi mezhepleri olan Melekî mezhebine göre ibadet edilecek kiliseler yapılmasını emretti.

Kral Kostantin zamanında Sam'da ve diğer şehirlerle kasabalarda 12.000'den fazla kilise inşa edildi. Kral, Hz. İsa'nın doğduğu yerde Beyt-i Lahm'in yapılması için gerekli talimatı verdi. Kendisi de bizzat bu hususla ilgilendi. Anasi Heylane de Beyt-i Makdis alanında yani Hristiyan ve Yahudilerin cahillikleri ve kit bilgileri nedeniyle Hz. İsa'nın çarmıha gerildiğini iddia ettikleri yerde bir kilise inşa etti. Bilindiği gibi orada çarmıha gerilmiş olan kişi, Hz. İsa değil, onun benzeri olan bir şahıstı. Kral Kostantin, görüşlerini benimsediği grubun düşmanlarını öldürttü. Onlar için hendekler kazıp içinde ateşler yakmış ve onları bu ateşlere atıp işkenceye tabi tutmuş ve yakmış. Nitekim biz bunu el-Burûc sûresinin tefsirini yaparken anlattık.

Kral, Hristiyanlık dinini yüceltti. Hristiyanlık, Kral Kostantin'in desteğiyle gerçekten kuvvet bulup güçlendi. Ancak kurtuluşu imkansız, islahi mümkün olmayan bozulduk ve fesatlar da meydana getirdi. Büyüklerinin her birine atfen düzenlenen bayramlar çoğaldı. Kiliseleri de âbid kimselerin adlarına inşa edildi. Böylece çok sayıda kilise inşa edilmiş oldu. Kafirlikleri de şiddetlendi. Başlarına gelen musibet, kat kat arttı. Sapıklıkları sürekli oldu. Veballeri büyüdü. Allah, onların kalplerine hidayet vermedi. Durumlarını düzeltmedi. Aksine onların kalplerini haktan uzaklastırdı. Doğruluktan saptırdı. Bundan sonra onlar, Nasturilik ve Yakubilik meselesi üzerinde durdular. Bu gruplar-dan her biri, diğerini tekfir ediyor ve ebediyyen Cehennem'de kalacağını kabul ediyordu. Bunlar aynı kilisede ve mabette bir araya gelmezlerdi. Hepsi de teslis inancına inanıyorlardı. Ama Hulul ve Lahut âlemi ile Na-sut âlemi arasında birlik bulunup bulunmadığı hususunda ihtilaf ediyorlardı. Anlaşmazlıkları şiddetlendi. Bu sebeple küfre gittiler. Hepsi de bâtil yola saplandılar. Ancak Abdullah b. Aryos ve arkadaşları, Hz. İsa'nın, Allah'ın kulu ve elçisi, aynı zamanda Allah'ın cariyesi (mahluku, yaratığı) olan Meryem'in oğlu olduğunu söylüyorlardı. Kurtulsa eren bu grub, Hz. İsa'nın, Allah tarafından Meryem'e bırakılan bir kelime ve ruh olduğu fikrini ileri sürdüler. Nitekim Müslümanlar da aynı görüşe sahiptirler. Abdullah b. Aryos ve arkadaşları, bu görüş üzerinde karar kılınca diğer üç grub kendilerine musallat oldular. Onları, memleketlerinden sürüp sayılarını azalttılar. Bugün Aryosilerden bilinen bir kimse olduğunu zannetmiyorum. Doğrusunu Allah bilir. [10]

Önceki Peygamberlerin Haberleri

Yüce Allah buyurdu ki:

«İste bu peygamberlerden bir kısmını diğerlerinden üstün kıldık. Onlardan Allah'ın kendilerine hitab ettiği, derecelerle yükselttikleri vardır. Meryem oğlu İsa'ya belgeler verdik. Onu, Ruhü'l Kudüs'le destekledik.» (el-Bakara, 253.)

«Nuh'a, ondan sonra gelen peygamberlere vahyettiğimiz, İbrahim'e, İsmail'e, İshak'a, Yakub'a, torunlarına, İsa'ya, Eyyüb'e, Yu-nus'a, Harun'a ve Süleyman'a vahyettiğimiz gibi ey Muhammed, şüphesiz sana da vahyettik. Davud'a da Zebur verdik. Peygamberlerden sonra, insanların Allah'a karşı bir hüccetleri olmaması için, gönderilen müjdeciler ve uyarıcı peygamberlerden bir kısmını daha Önce sana anlatmış, bir kısmını da anlatmamistik. Allah, Musa'ya hitab etmişti. Allah güçlüdür, Hakimdir.» (en-Nisâ, 163-165.)

"Sahih" adlı eserinde İbn Hibban ve tefsirinde de İbn Merdeveyh, Ebu Zer'in şöyle dediğini rivayet etmişlerdir:

«Dedim ki:

- Ya Rasûlallah, kaç peygamber vardır? Rasûlullah (s.a.v.) buyurdu ki:

- 124.000 peygamber vardır.

- Ya Rasûlallah, bunların kaçını Rasûl'dür?

- 303'ü Rasûl'dür ki bu da büyük bir sayıdır.

- Ya Rasûlallah, bunların ilki hangisidir?

- Adem'dir.

- Ya Rasûlallah, o nebi ve mürsel miydi?

- Evet. Allah, onu eliyle yarattı. Ve ona kendi ruhundan üfledi. Sonra onu ilk ve tas tamam insan olarak meydana getirdi. Ey Ebu Zer! Bunların dördü Süryanidir. Süryani olanlar şunlardır: Âdem, Sit, Nuh ve Hanuh (ki bu da İdris'tir). Hanuh, kalemle yazan ilk kısıdır. Bu peygamberlerin dördü de Araplardandır ki onların adları şöyledir: Hud, Salih, Suayb ve ey Ebu Zer, dördüncüsü de senin peygamberindir. İsrail oğullarının ilk peygamberi Musa, sonuncusu da İsa'dır.

Peygamberlerin ilki Âdem, sonuncuları da senin peygamberindir.» Ebu'l Ferec bî Cevzî, bu hadisi mevzu hadisler arasında nakletmiştir.

Enes b. Malik'ten rivayet olduğuna göre Rasûlullah (s.a.v.) söyle buyurmuştur:

«Benden önce geçen peygamber kardeşlerimden 8000 peygamber vardır. Bunlardan sonra İsa gelmiş, sonra da ben geldim.» Bu hadisin rivayet zincirinde adı geçenlerden Yezid er-Rekkasî, zayıf ravilerdendir.

Enes b. Malik'den rivayet olduğuna göre Rasûlullah (s.a.v.) söyle buyurmuştur:

«Ben 8000 peygamberden sonra peygamber olarak gönderildim. Bu 8000 peygamberin 4000'i, İsrail oğullarındandır.» Bu hadisin rivayet senedinde sakıncalı ravilerin adları geçmemektedir. Ancak ben, rivayet senedinde adı geçen Ahmed b. Tarık'ın durumunu bilmemekteyim. Doğrusunu Allah bilir.

İmam Ahmed b. Hanbel'in oğlu Abdullah, Ebu'l-Vedak'm söyle dedigini rivayet etmiştir: Ebu Said bana sordu:

- Hariciler, Deccal'm çıkacağını kabul ediyorlar mı? Ben:

- Hayır, dedim. Bunun üzerine Ebu Said, Rasûlullah (s.a.v.)'m söyle buyurduğunu bana söyledi:

«Ben, 1000 ya da daha çok peygamberin sonuncusuyum. Allah, kendisine uyulan bir peygamberi gönderince mutlaka o peygamber, ümmetini Deccal'den sakındırdı. O peygamberlere açıklanmayan hususlar, bana

açıklandı. Deccal'm bir gözü kördür. Ve süphesiz sizin Rab-binizin gözü, kör değildir. Deccal'm sag gözü kördür. Gözü yuvasından fırlamıştır. O, kireçle sivali bir duvar üzerindeki balgam gibidir. Sol gözü de parlak bir yıldız gibidir. Her dilden konuşur. Onun beraberinde yesil cennet sekilde vardır ki, o sekilde su akar. Beraberinde ates sekli (sureti) de vardır ki o ates simsiyah olup duman çıkarır.»

Bu, garib bir hadistir.

Hafiz Ebu Bekir el-Bezzar, Cabir'den rivayet etti ki, Rasûlullah (s.a.v.) söyle buyurmustur:

«Dogrusu ben, 1000 ya da daha çok peygamberin sonuncusuyum. O peygamberlerden her biri, mutlaka kendi kavmini Deccal'dan sakindirmiş ve onlari bu hususta uyarmıştır. O peygamberlerden hiç birine açıklanmamış hususlar, bana açıklanmıştır. Dogrusu, Deccal'm bir gözü kördür. Ve sizin Rabbiniz kör değildir.»

Bu hadisin senedi güzeldir. Bu hadiste, kavimlerini Deccal'a karsi uyaran peygamberlerin sayisi zikredilmiştir. Önceld hadiste ise bütün peygamberlerin kavimlerini Deccal'a karsi uyardıkları ifade edilmektedir. Dogrusunu Allah bilir.

Buhari, Muhammed b. Bessar kanali ile Ebu Hazim'in söyle dedigini rivayet etmiştir: Ebu Hüreyre ile bes sene bir arada oturdum. Onun, Peygamber Efendimiz'in söyle buyurdugunu naklettigini isittim: «İsrail ogullarini, peygamberler yönetirlerdi. Bir peygamber vefat edince, onun yerine baska bir peygamber gelirdi. Benden sonra peygamber gelmeyecek ama halifeler gelecektir. Ve sayıları da çok olacaktır.» Ya Rasûlallah, bize bu hususta ne emredersin? diye sorduklarında Rasûlullah (s.a.v.) söyle buyurdu:

«İlk halifeye yaptiginiz bey'atm sartlarına uyun. Halifelere haklarını verin. Çünkü Cenâb-i Allah da onlardan, halklarına nasıl muamele ettiklerini soracaktır.»

Buhari, Amr b. Hafs kanali ile Abdullah b. Mes'ud'un söyle dedigini rivayet etmiştir: Bir ara Rasûlullah (s.a.v.)'i dinleyip ona bakiyordum. O da söyle anlatiyordu: Peygamberlerden birini, kavmi dövdü. Vücudunu kanattı. O da yüzündeki kani silip söyle dedi: «Allah'im, kavmimi bağışla. Çünkü onlar bilmiyorlar.»

Imam Ahmed b. Hanbel, Abdurrezzak kanali ile Zeyd b. Eslem tariki ile bir adamin söyle dedigini rivayet etmiştir: Ebu Said el-Hudri, sag elini Peygamber (s.a.v.)'in vücudunun üzerine koydu. Ve: «O kadar siddetli atesin var ki vallahi ya Rasûlallah, elimi senin vücudunun üzerine koymaya güç yetiremiyorum.» Bunun üzerine Peygamber (s.a.v.) de Ebu Said'e söyle demisti:

«Dogrusu, biz peygamberler topluluguna sevap kat kat verildigi gibi bela da kat kat verilir. Peygamberlerden biri, bitle imtihan edildi ve bit onu Öldürdü. Peygamberlerden biri de fakirlikle imtihan edildi, nihayet o abasini alip kesti. Peygamberler rahatlik ve refahla sevindikleri gibi baslarına gelen bela ile de sevinirler.»

Imam Ahmed b. Hanbel, Mus'ab'm babasi Sa'd'm söyle dedigini rivayet etmistir: «Dedim ki:

- Ya Rasûlallah, insanların belaya en çok uğrayanları kimlerdir? Peygamber (s.a.v.) söyle cevap verdi:

- Peygamberler, sonra salih kimseler, sonra derece derece dindar kimseler siddetli belaya uğrarlar. İnsanlar dindarlıkları derecesine göre belaya uğrarlar. Eger dinlerinde sağlam iseler, belaları artar. Eger dinlerinde zayıf iseler, belaları hafifler. Kisi, yer üzerinde günahsız halde yürüyecek duruma gelinceye kadar belaya uğratılır.» Baska bir hadiste de Peygamber (s.a.v.) söyle buyurmıştır:

«Biz peygamberler toplulugu, aynı babanın evlatlarıyız. Dinimiz birdir, ama annelerimiz ayrıdır.» Yani peygamberlerin seriatları, teferruatta birbirinden farklı iseler de, bu seriatların bazısı diğerlerini nesh etmişlerse de, neticede hepsi, Allah'ın Muhammed (s.a.v.)'e gönderdiği seriatta birleşmektedirler. Allah'ın gönderdiği her peygamberin dini, İslâm'dır. Burada İslâm'dan kasdımız, tevhid inancıdır. Buna göre hepsi bir ve ortaksız olan Allah'a ibadet etmekle emrolunmuşlardır. Nitekim Yüce Allah buyurmuş ki:

«Ey Muhammed! Senden Önce gönderdiğimiz her peygambere: «Benden baska tanrı yoktur, bana kulluk edin.» diye vahyetmişizdir.» (el-Enbiyâ, 25.)

«Ey Muhammed! Senden önce gönderdiğimiz peygamberlere sor, biz Rahman olan Allah'tan baska, kulluk edilecek tanrılar mesru kılmasımıZ?» (cz-Zuhruf, 45.)

«And olsun ki, her ümmete: «Allah'a kulluk edin, azdincilerden kaçının.» diye peygamberler göndermişizdir. Allah, içlerinden kimini doğru yola eristirdi, kimi de sapıklığı hak etti.» (en-Nahi, 36.)

Evlâdu'1-Ulât (îlât?) tabiri, babaları aynı ama anneleri ayrı olanlar için kullanılır. Peygamber Efendimiz'in önceki paragraflarda nakledilen hadisinde geçen baba kelimesi ile din yani Tevhid inancı kasdedilmiştir. Ana kelimesi ile de muhtelif ahkâm içeren seriatlar kasd edilmiştir. Nitekim yüce Allah buyurdu ki:

«Her biriniz için bir yol ve bir yöntem kildik.» (el-Mâide, 48.)

«Herkesin yöneldiği bir yön vardır.» (el-Bakara, 148.)

Çesitli vakitlerde gönderilmiş olsalar da seriatların tamamı, bir ve ortaksiz olan Allah'a ibadet etmeyi emrederler ki bu da Cenâb-i Allah'ın bütün peygamberler için mesru kildigi Islâm dinidir. Allah, kıyamet gününe kadar bu dinden baskasını kabul etmeyecektir. Nitekim O söyle buyurmıştır:

«Kim Islâmiyet'ten baska bir dine yönelirse, onunki kabul edilmeyecektir. O, ahirette de kaybedenlerdendir.» (âi-i Imrân, 85.)

«Kendini bilmezden baskası Ibrahim'in dininden yüz çevirmez. And olsun ki, dünyada onu seçtik, süphesiz o, ahirette de iyilerdendir.

Rabbi ona: «Teslim ol.» buyurdugunda, «Alemlerin Rabbine teslim oldum.» demisti.

Ibrahim, bunu ogullarina vasiyet etti. Yakub da: «Ogullarım! Allah, dini size seçti, siz de ancak O'na teslim olmus olarak can verin.» dedi. (el-Bakara, 130-132.)

«Dogrusu biz yol gösterici ve nurlandinci olarak Tevrat'i indirdik. Kendisini Allah'a teslim etmiş peygamberler, Yahudi olanlara onunla ve Rabbe kul olanlarla bilginler de Allah'ın kitabında elde mahfuz kalanla hükmederlerdi.» (el-Mâide, 44.)

Islâm dini, bir ve ortaksiz olan Allah'a ibadet etmek, O'na saglam bir ihlâs ile baglanmak, O'ndan baskasından vaz geçmek ve mesru sekilde iyilikte bulunmak demektir. Bu sebeble Cenâb-i Allah, kendisine verdigi seriatla birlikte peygamber olarak göndermesinden sonra Rasûlullah (s.a.v.)'m dininden baska bir dini kabul etmemektedir. Nitekim yüce Allah buyurmuş ki: .

«Ya Muhammed! De ki: «Ey insanlar! Dogrusu ben, göklerin ve yerin hükümrani, O'ndan baska tanrı bulunmayan, diriltlen ve Öldüren Allah'ın, hepiniz için gönderdigi peygamberiyim.» (ei-A'râf, isa.)

«Bu Kur'ân bana, sizi ve ulastigi kimseleri uyarmam için vahyolundu.» (el-En'âm, 1.9.)

«Hangi topluluk onu inkar ederse yeri atestir.» (Hûd, 17.)

Rasûlullah (s.a.v.) da bir hadis-i seriflerinde: «Ben kizil tenlilere ve siyah tenlilere peygamber olarak gönderildim.» demistir. Bu hadiste geçen kizil tenlilerle siyah tenlilerden, Araplarla Acemlerin kasdedildiği; baska bir rivayete göre ise insanlarla cinlerin kasdedildiği söylenmistir. Baska bir hadiste de Peygamber (s.a.v.) söyle buyurmıştır:

«Nefsim kudret elinde bulunan Allah'a yemin ederim ki, eger Musa aranızda bulunsaydı, sonra siz ona uysaydınız ve beni biraksaydınız mutlaka sapıklığa düşerdiniz.» Bu hususta bir çok hadis nakledilmiştir.

Baska bir hadiste de Peygamber (s.a.v.) söyle buyurmudur: «Biz peygamberler topluluguna mirasçi olunmaz. Bizim terekemiz (biraktik-larimiz), sadakadir.» Bu da peygamberlere mahsus özelliklerdendir. Onların mallarına mirasçi olunmaz. Çünkü dünya ve dünya mali, onların nazarında önemsizdi. Geriye bırakılacak bir mal degildi. Ayrıca onlar, çoluk ve çocukları hususunda Aziz ve Celil olan Allah'a tevekkül edip dayanırlardı. Bu inançları, kendilerinden sonraki mirasçılar için mal bırakma ihtiyacını hissettirmiyordu. Ve onları, diğer insanlara tercih etmelerine gerek bırakmıyordu. Aksine onların bütün terekeleri, muhtaç ve yoksul insanlarla dostları için bir sadaka idi.

Imam Ahmed b. Hanbel, Ebu Muaviye kanalı ile Abdü Rabbi'l-Ka'be'nin söyle dedigini rivayet etmistir: Abdullah b. Amr'm yanına vardım. Ka'be'nin gölgesinde oturmaktaydı. Söyle dedigini isittim: Bir ara bir seferde Rasûlullah (s.a.v.)'la beraberdik. Bir menzile varıp konakladık. Kimimiz çadırını kuruyordu. Kimimiz bineğini otlatıyordu. Kimimiz de atis müsabakası yapıyordu. O esnada namaz için toplanmaya çağıldık. Bu çağrı üzerine toplandık. Rasûlullah (s.a.v.) da kalkıp bize hutbe irad etti. Hutbesinde söyle buyurdu:

«Benden önceki her peygamber, mutlaka kendi ümmetine, haklarında hayırlı, bildigi seyleri göstermiş, haklarında kötü bildigi seylerden de onları sakındırmış tir. Bu ümmetin de afixeti evveline verilmistir. Sonunda siddetli belaya ve hoslanmadığınız islere maruz kalacaktır. Fitneler gelecektir. Ümmetin bir kısmı, bir kısmının kanım akitacaktır. Fitneler gelecektir. Ve mü'min: «Iste benim helakim budur.» diyecektir. Sonra bu fitneler yok olacaktır. Ardından baska fitneler gelecek ve mü'min: «Iste benim helak sebebim budur.» diyecektir. Sonra bu fitneler de yok olup gidecektir. Sizden her kim Cehennem atesinden uzak kalmak ve Cennet'e girmekten hoslanırsa, Allah'a ve ahiret gününe iman etmiş olarak ölümü kendisine kavussun. Ve kendisine yapılmasını istedigı şeyi insanlara yapsın. Bir kimse, bir imama be'yat edip onunla el sikisir, gönlünü ona verirse, elinden geldigince ona itaat etsin. Baska bir imam gelip ilk imamla çekisirse, siz sonradan gelenin boynunu vurun.»

Abdü Rabbi'l-Ka'be diyor ki: Abdullah b. Amr bu sözü söylerken ben, insanlar arasına sokulup ileriye çıktım ve ona:

- Allah askına söyle, sen bu sözü bizzat Rasûlullah (s.a.v.)'in kendisinden mi isittin? diye sordum. O da eliyle kulagini gösterip: «Bu sözü, Rasûlullah'tan su kulaklarım ile duydum. Ve kalbim de bu sözleri hifzetti.» dedi. Ben de ona:

- Iste amcan oğlu Muaviye, bize mallarımızı aramızda bâtil sebeplerle yememizi ve kendimizi öldürmemizi emrediyor! Oysa Cenâb-i Allah: «Ey

inananlar, mallarinizi aranızda bâtil ve haksiz sebeplerle yemeyin.» diye emrediyor, dedim. Bunun üzerine Abdullah b. Amr ellerini birlestirip alnina koydu. Sonra biraz basini egip düşünmeye basladi. Biraz sonra basini kaldirip söyle dedi: "Allah'a taat hususunda ona itaat et. Allah'a masiyet hususunda ona isyan et." [11]

Araplarla Ilgili Bilgiler

Bütün Arapların soylarının, Hz. Ibrahim'in oğlu Ismail peygambere dayandigi belirtilir. Ona ve babasına selam ve ikram olsun.

Dogrusu su ki "Arab-i Arike" denen Araplar, Ismail peygamberden önce de var idiler Âd, Semud, Tasin, Cedis, Ümeym, Cürhüm, Amalika ve kendilerini ancak Allah'in bildigi diger ümmetler de "Arab-i Ari-be"dendir, Bunlar, Hz. Ibrahim'den önce var olduklari gibi onun zamaninda da var idiler.

"Arab-i Müstarebe"ye gelince onlar, Hicaz Araplariydilar. Hz. Ibrahim'in oğlu Ismail peygamberin soyundandirlar.

Yemen Araplari ise, Himyer adini alirlar. Meshur görüse göre bunlar, Kahtan'm soyundandirlar. Ibn Makûla'nin dedigine göre Kahtan'm asil adi Mihzem'dir. Anlatildigina göre bunlar; Kahtan, Kahit, Makhat ve Falig adinda kardes imisler.

Kahtan, Hud'un ogludur. Hud'un kendisi oldugu da söylenir. Hud'un, onun kardesi oldugunu söyleyenler oldugu gibi, onun Hud zürriyetinden geldigini söyleyenler de olmustur. Ibn Ishak ve digerlerinin anlattiklarina göre Kahtan'm, Ismail (a.s.) sülalesinden oldugunu söyleyenler de olmustu. Bazilari, Kahtan'm, Teymün oğlu Hemeysa'nin oğlu oldugunu söylemislerdir: Teymün ise, Nebt oğlu Kayser'in ogludur. Nebt de Hz. Ismail'in ogludur. Kahtan'm nesebinin, Ismail peygambere ulastigi hususunda baska seyler söyleyenler de olmustur. Dogrusu, en iyi bilen Allah'dir.

Buhari, sahihinde bu konuyu (Bab-ü nisbeti'l Yemen ila Ismail Aleyhisselam) adli babda ele almış ve şöyle bir rivayette bulunmustur:

Müsedded, Seleme'nin söyle dedigini rivayet etti: Rasûlullah. (s.a.v.), Eslem ogullarından, ok atis talimi yapan bir grubun yanina vararak: "Ey Ismail ogullari, atin, ben falan ogullariyla beraberim." dedi. Böyle deyince diger gruptakiler ellerini çekip ok atmadilar. Rasûlullah (s.a.v.) onlara: "Neyiniz var? (Niye atmıyorsunuz?)" diye sorunca su cevabi verdiler: "Sen, falan ogullariyla beraber olduktan sonra biz nasıl atarız?" Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.), "Atin.. Ben, hepinizle beraberim." dedi.[12]

Buhari'nin baska lafizlarinda da söyle denmektedir: "Ey Ismail ogullari, atiniz. Babanız atici idi. Atiniz. Ben Ibn Edra ile beraberim." Bunun üzerine

o kavim elini çekti. Bu esnada O: "Atiniz, hepinizle beraberim." dedi.

Buhari dedi ki: Eslem b. Efsa b. Harise b. Amir, Hu-zaa'dandır. Hu-zaa ise, ileride de açıklanacağı gibi Allah'ın Arim selini Sebe' ülkesine gönderdiği zaman oradan ayrılıp etrafa dağılan kabilelerden biridir.

Evsililer ile Hazreçliler de onlardandır. Hz. Peygamber, onlara hitaben, "Ey İsmail oğulları atın!" demisti. Bu da onların, Hz. İsmail sülalesinden olduklarını ispatlıyor. Diğer bazıları ise, Hz. Peygani-ber'in bu sözünün, "bütün Arap kavmini kasdettiği" şeklinde yorumlamışlardır. Bu, kelimenin zahirinden uzak ve delilsiz bir yorumdur.

Ama cumhur-u ulemaya (bilginlerin çoğuna) göre Kahtanî Araplar, Yemen Araplarıdır. Diğerleri, Hz. İsmail soyundan değildirler. Yine cumhur-u ulemaya göre Araplar, Kahtanî ve Adnanî olmak üzere iki kisma ayrılırlar. Kahtanîler, Sebe' ve Hadramut kolları olmak üzere iki kola ayrılırlar. Adnanîler de Rebîa ve Mudar olmak üzere iki kola ayrılırlar. Rebîa ile Mudar, Nizar b. Maadd b. Adnan'ın oğullarıdır.

Arapların besinci koluna gelince bunlar, Kudaalılardır. Neseb âlimleri, bunlar hakkında farklı görüşler ileri sürmüşlerdir. İbn Abdî'l-Berr tarafından ileri sürülen ve çoğu âlimlerce teyid edilen görüşe göre bunlar, Adnanîlerdir. İbn Abbas, İbn Ömer ve Cübeyr b. Mut'im'den bu doğrultuda rivayetler varid olmuştur. Zübeyr b. Bekkar ile amcası Mu-sab ez-Zebirî ve İbn Hisam da bu görüşü benimsemişlerdir. Her ne kadar bir hadiste "Kudaa b, Maad..." şeklinde bir ifade geçmekteyse de o hadisin sahih olmadığı, İbn Abdî'l-Berr ile baskaları tarafından ortaya konmuştur.

Kudaalıların hem cahiliye döneminde, hem de İslamiyet'in ilk döneminde kendilerinin Adnan soyundan geldiklerini iddia ettikleri söylenir. Yezid b. Muaviye'nin oğlu Halid zamanında ise -ki Kudaahlar onun dayıları olurlar- Kahtan'm soyundan geldiklerini iddia etmişlerdir. A'sa b. Sa'lebe, bir kasidesinde bu konudan şöyle bahseder:

«Kudaahlara, Allah ehlinin halefleri olmasalardı, kucaklanmayacaklarını yazılı olarak bildir. Kudaa, "Biz Yemen sahiplerindeniz." dedi. Allah bilir ki onlar, doğruyu ve gerçeği söylemediler. Analariyle ilgili olmayan bir adama intisab ettiler. Öyle olmadığını biliyorlar, ama bu korkunç bir şeydir.»

Ebu Amr es-Süheylî de, Kudaalıların Yemen'e intisab etmelerini ayıplayan bedîi Arap şiirlerini nakletmiştir. İsin aslini en iyi bilen, Allah'tır.

İbn İshak, Kelbî ve bir grup soybilimcilerine göre Kudaahlar, Kahtan'm soyundandırlar. İbn İshak dedi ki: Kudaa'nın babası Malik, Manin babası Himyer, Himyer'in babası Sebe', Sebe'nin babası Yes-cüb, Yescüb'ün babası Ya'rüb, Ya'rüb'ün babası ise Kahtan'dır. Kudaalı bir sair ve iki hadis rivayet etmiş bir sahabe olan Amr b. Mürre, bir şiirinde şöyle demistir:

"Ey davetçi! Bizi davet edip müjdele, Kudaali ol, sakın Nizarlı olma. Biz parlak yüzlü ve soylu ihtiyarın, Kudaa b. Malik b. Himyer'in oğullarıyız. Soyumuz tanınmayan bir soy değildir, bellidir, Minber altındaki tasa yazılıp nakislanmıştır."

Bazı soybilimciler dediler ki: Kudaa'nın babası Malik, Malik'in babası Amr, Amr'in babası Mürre, Mürre'nin babası Zeyd, Zeyd'in babası ise Himyer'dir.

İbn Lühay'a, Ukbe b. Amir'in söyle dedigini rivayet eder: "Ya Rasûlallah, biz Maadd'm neslinden değil miyiz?" diye sordum. "Hayır" diye cevap verince, 'Ya kimin neslindeniz?' diye sordum. "Siz, Kudaa b. Malik b. Himyer neslindensiniz." dedi.

Ebu Ömer b. Abdülberr dedi ki: Cüheyne'nin Zeyd'in oğlu, Zeyd'in Esved'in oğlu, Esved'in Eslemin oğlu, Eslem'in İmran'm oğlu, İmran'm Hafın oğlu, Hafın Kudaa'nın oğlu olduğu hususunda soybilimciler görüş ayrılığına düşmediler. Kudaa, aynı zamanda Ukbe b. Amir el-Cü-henî'nin kabilesinin adidir. Su halde Kudaa, Yemen'de bir kabile olup Himyer b. Sebe' neslinden gelmektedir.

Bazıları bu iki görüş arasında söyle bir uyum sağlamışlardır: Zü-beyr b. Bekkar ile diğerlerinin anlattıklarına göre Kudaa, Cürhümlü bir kadının adidir. Malik b. Himyer'le evlenmiştir. Malik'e bir erkek çocuk doğurmuş, o çocuğa da Kudaa adını vermişlerdir. Malik'in vefatından sonra bu kadın, oğlu Kudaa küçük yastayken kalkıp Maadd b. Adnan ile evlenmiştir. Bazılarına göre anası Kudaa'ya hamile iken, Maadd b. Adnan ile evlenmiştir. Bilahare çocuk doğunca onun soyunu, anasının kocasına nisbet etmişlerdir. Âdete göre öyle yapılması gerekiyordu.[13] Doğrusunu Allah bilir.

Meshur soybilimci Muhammed b. Sellam el-Basrî, Arapların Adnanî, Kahtanî ve Kudaa olmak üzere üç kola ayrıldıklarını söyler. Kendisine, "Adnanîler mi yoksa Kahtanîler mi daha çoktur?" diye sorulduğunda söyle cevap vermiştir: "Bu, Kudaalılardan istegine kalmış bir seydur. Kahtanîlere intisab ederlerse Kahtanîler, Adnanüere intisab ederlerse Adnanîler daha çok olur."

Bu söz, Kudaalüann kendi soyları hususunda ağız degistirdiklerini göstermektedir. Sayet İbn Lühay'anın daha önce belirtilen rivayeti doğru ise bu, Kudaahlardan Kahtanîlerin soyundan geldiğine delâlet etmektedir. Doğrusunu Allah bilir. Zira yüce Allah buyuruyor ki:

"Ey İnsanlar! Doğrusu biz sizi bir erkekle bir disiden yarattık. Sizi milletler ve kabileler haline koyduk ki birbirinizi kolayca tanıyasmız. Süphesiz, Allah katında en değerliniz, O'na karşı gelmekten en çok saki-nanizedir." (ei-Hucurât, 13.)

Soybilimçiler, insan soyunun bağıllık ve tesekkülü bakımından aşağıdaki

sirayi takip ettigini söylerler: Millet, boy , kabile, batin, kol, küme, asiret. Asiret, insanin kendisine bagli oldugu en küçük gruptur.

Önce Kahtamlari, sonra da Adnanî dedigimiz Hicaz Araplarini ve cahiliyet devrinde meydana gelen hadiseleri, Rasûlullah (s.a.v.)'in dönemiyle (sîröt) baglanti kuracak sekilde insaallah açıklamaya çalisacagiz. Güvencimiz Allah'adir.

Buharî, sahihinin (Babü zikri Kahtan) adli bölümünde söyle bir rivayette bulunur: Abdülaziz b. Abdullah, Ebu Hüreyre'den rivayet ederek Hz. Peygamber'in söyle buyurdugunu söyler:

"Kahtan'dan bir adam çikip ta elindeki degnegiyle insanlari önüne katmadikça kiyamet kopmaz." [14] Ayni sekilde Müslim de benzer bir rivayeti nakletmektedir.

Süheylî dedi ki: "Kahtan, ilk olarak kendisine, "lanet yuvasi mi?" denen ve yine ilk olarak kendisine, "Hayirli sabahlar" denen kimsedir.

imam Ahmed b. Hanbel, Zîfecer'den rivayet ederek Rasûlullah (s.a.v.)'m söyle buyurdugunu söylemistir:

"Bu emirlik isi, önceleri Himyerlilerin elindeydi. Allah onlardan alip Kureyslilere verdi. Ama yine onlara dönecektir."

Ahmed b. Hanbel'in oglu Abdullah der ki: Bu hadis, babamin kita-bmdaydi. Bunu babama okudugumda o, hadisin son cümlesini heceleyerek, "Ve yi-ne on-la-ra dö-ne-cek-tir." seklinde okudu. [15]

Sebe' Kissasi (Olayi)

Yüce Allah buyurdu ki:

"Sebelilerin yurdlannda Allah'in kudretine bir ayet vardır: Sagli sollu iki bahçe vardı. Onlara: "Rabbimzin rizkindan yeyin ve O'na sükredin, iste hos bir sehir ve bagislayan bir Rab" denmisti. Ama onlar yüz çevirdiler, böylece Biz de üzerlerine Arim selini gönderdik. Ve onların iki bahçesini buruk yemisli, ilginhk ve içinde biraz da sedir agaci bulunan iki bahçeye çevirdik.

Iste böylece, küfretmis olmalarından ötürü onlari cezalandirdik. Biz küfredenlerden baskasini cezalandirir miyiz?

Onlarla, mübarek kildiginiz kasabalar arasinda, görünebilen kasabalar var ettik. Ve orada gezilecek belirli yerler yaptik. Oralarda geceleri ve gündüzleri emniyet içerisinde gezin.

Fakat onlar dediler ki: "Rabbimiz, yolculuklarimizin arasim uzaklastir." Ve kendi öz nefislerine zulmettiler. Bizde onlari efsaneler kili-verdik, darmadaginik ettik. Dogrusu bunlarda, pek sabreden ve çok sükr eden herkes için dersler vardır." (Sebe\ 15-19.)

Aralarında Muhammed b. İshak'm da bulunduğu neseb âlimleri dediler ki: Sebe'nin adi, Abdüssems'dir. Abdüssems, Yescüb'ün oğludur. Yescüb, Ya'rüb'ün oğludur. Ya'rüb de Kahtan'm oğludur. Dediler ki: Kendisi sarap satın alan ilk Arap olduğu için Abdüssems'e, Sebe' adi verilmistir, insanlara kendi malından bazı şeyler verdiği için ona, mal anlamına gelen Rais denirdi. Süheylî'nin ifadesine göre ilk defa taç giyen de odur. Onun müslüman (Hanif dinine mensup) bir kimse olduğunu söyleyenler de olmuştur. Rasûlullah (s.a.v.)'in bir peygamber olarak geleceğini bir siirinde söyle müjdelemistir:

"Bizden sonra büyük bir mülke hakim olacaktır.

Harama izin vermeyen bir peygamber.

Ondan sonra kendilerinden bazı hükümdarlar, o mülke hakim olacaklardır. Kimseyi yermeksizin kullara hükmedeceklerdir.

Onlardan sonra bizden bazı hükümdarlar, o mülke hakim olacaklardır.

Hükümdarlık, bizde paylaşma ile olacaktır.

Kahtan'dan sonra bir peygamber hakim olacaktır.

Takvali ve mütevazî... İnsanların da en hayırlısı.

Adi Ahmed olacak. Keski ben, onun peygamber olusundan sonra bir yıl daha yasayaydım.

Bütün silahim ve mühimmatımla ona destek olur, yardımimla onu güçlendirirdim.

Ne zaman ortaya çıkarsa onun yardımcıları olun. Onunla karşılasan, selamimi ona iletisin." [16]

İmam Ahmed b. Hanbel, Abdullah b. Abbas'm söyle dediğini rivayet etmiştir: Adamin biri Hz. Peygamber'e Sebe'nin bir erkek mi, yoksa bir kadın mi, yahut bir yer mi olduğunu sordu.- Peygamber Efendimiz ona cevaben söyle buyurdu:

"Hayir, Sebe' bir erkek adidir. On çocuğu vardı. Altısı Yemen'de, dördü de Sam'da yaşamisti. Yemen'de yaşayanlar; Mezhic, Kinde, Ezd, Es'ariler, Enmar ve Himyer (idi ki bunların hepsi de Arab)dir. Sam'da-kilerse Lahm, Cüzam, Amile ve Gassan'dir." [17]

Yukarıdaki soruyu Peygamber Efendimiz'e soran adamin Ferve b. Mesîk el-Gatîfî olduğunu tefsirimizde (İbn Kesir) açıkladık. Mezkur hadisin rivayet yolları ve lafızları hakkında detaylı açıklamaları, adi geçen tefsirde naklettik. Allah'a hamdolsun.

Asil söylemek istediğimiz sudur ki, Sebe' adi, yukarıda nakledilen hadiste adi geçen kabilelerin tamamını kapsamına almaktadır..Bu kabileler

arasinda, Yemen'de hüküm sürmüş olan Tübbalılar da vardır. Bunların hükümdarlarının taçları vardı. Saltanat tahtında oturdukları sırada taç giyerlerdi. Farsların hükümdarları olan Kisralar da böyle yapardı. Araplar, Sahr ve Hadramut'la birlikte Yemen'e hükmeden hükümdarlara Tübban; Sam ve el-Cezire'ye hükmedenlere Kayser; harslara hükmeden hükümdarlara Kisra; Misir'a hükmeden hükümdarlara Firavun; Habesistan'a hükmeden hükümdarlara Necasî; Hindistan'a hükmeden hükümdarlara Batîeymus adını verirlerdi.

Yemen'deki Himyer hükümdarlarından biri de Belki's'tir. Bunların imrenilecek bir halde bol rizikleri, çok meyveleri ve bereketli ekinleri vardı. Bununla beraber doğru yolda ve hidayet üzere bulunuyorlardı. Allah'ın nimetlerine karşı nankörlük edip küfre saptıkları zaman Allah, onların kavimlerini helak yurduna kondurdu.

Muhammed b. İshak'ın, Vehb b. Münebbihten naklettiğine göre Cenâb-ı Allah, onlara on üç peygamber göndermiştir. Süddî'nin görüşüne göre onlara 12.000 peygamber gönderilmiştir! Doğruyu, Allah daha iyi bilir.

Demek istediğimiz sudur ki, onlar, doğru yoldan çıkıp sapıklığa girdiler. Allah'ı bırakıp güneşe secde ettiler. Bu sapıklıkları, Belkis'tan önce başladığı gibi onun zamanında da devam etmişti. Arim seline maruz kalıncaya dek bu sapıklıklarını sürdürmüşlerdi. Nitekim bu hususta yüce Allah şöyle buyurmıştır:

"Ama onlar yüz çevirdiler, böylece Biz de üzerlerine Arim selini gönderdik. Ve onların iki bahçesini, buruk yemimli, ilginlik ve içinde birazda sedir ağacı bulunan iki bahçeye çevirdik. İşte böylece küfretmelerinden ötürü onları cezalandırdık. Biz, nankörden baskasına ceza mı veriyoruz?" (Sebe', 16-17.)

Selef ve halef ulemasından bir çok tefsirci ile diğerlerinin anlattıklarına göre iki dağ arasından akıp gelen suları toplayan Me'rib barajı vardı. Çok eski zamanlarda oraların insanları, iki dağ arasında çok sağlam bir sed (baraj) yapmışlardı. Böylece sular toplanarak o iki dağın tepelerine varacak kadar yükselmisti. Baraj çevresine bahçeler* bostanlar, hosa giden meyve ağaçları dikmiş, bir çok ekin ekmişlerdi. Bu barajın inşaatını Sebe' b. Ya'rüb başlatmış ve yetmiş vadinin suyunu oraya bağlamıştı. Barajın otuz çıkış ağzı vardı. Bu ağızlarından sular akardı. Baraj inşaatı tamamlanmadan Sebe' b. Ya'rüb ölmüştü. Kendisinden sonra inşaatı Kral Himyer tamamladı. Barajın her kenarı bir fersah uzunluğundaydı.[18]

Sebe' halkı imrenilecek bir haldeydi. Bolluk ve refah içinde, güzel günler geçiliyorlardı. Öyleki Katade ve diğerlerinin anlattıklarına göre basma zenbil koyup yürüyen bir kadın, ağaçlardan düşen olgun meyvelerin çokluğundan dolayı kısa sürede zenbilinin dolduğunu görmüş. Havası hoş ve çevresi güzel olduğundan, oralarda pire ve insana eziyet veren hasereler

bulunmazmis. Nitekim yüce Allah buyurmudur ki:

"Sebe'lilerin yurdlarında Allah'ın kudretine bir ayet vardır: Sağlı sollu iki bahçe vardı. Onlara: "Rabbimiz rizkindan yeyin ve O'na şükredin.İste hoş bir şehir ve bağışlayan bir Rab, denmişti" (Sebe\ 15.)

"Ve Rabbimiz size söyle bildirmisti: "Andolsun, şükrederseniz elbette size nimetini arttırırım ve eger nankörlük ederseniz azabım pek çetindir." (tbrâhîm, 7.)

Sebe' halkı, Allah'tan baskasına taptı. O'nun verdiği nimetinden dolayı da sunardılar. Kasabaları birbirine yakındı, aralarında güzel bahçeler vardı, yolları güvenliydı. Bütün bunlardan sonra, yolculuklarının arasının uzaklastırılmasını, zorluk ve yorgunlukla yolculuk etmeyi istediler. Sahib oldukları hayrın, serle degistirilmesini talep ettiler. Aynı şekilde İsrail oğulları da ellerindeki bildircinların ve kudret helvasının sebze, salatalık, sarımsak, mercimek ve soğanla degistirilmesini istemişlerdi. Sebe' halkı, bu büyük nimetten ve yaygın güzellikten yoksun bırakıldı. Yurdları harab edildi, darmadagin hale geldi. Kulların yüzüne savruldu. Bu konuda Allah söyle buyurmudur: "Ama onlar yüz çevirdiler. Böylece Biz de üzerlerine Arim selini gönderdik."

Bazıları derler ki: Allah, baraj gövdesinin altına fareleri musallat etti. Halk bunu farkedince oraya kedileri gözcü olarak dikti. Ama bu, onlara yarar sağlamadı. Çünkü kader isinmiş, tedbir fayda vermemisti. Hayır, artık sığınacak yer kalmamisti. Fareler, baraj gövdesinin altına oyunda duvar yıkıldı. Su, alçak yerlere akıp gitti. Irmaklar ve dere yatakları kapandı. Ağaçlar meyve vermez oldu. Ekinler ve ağaçlar mahvoldu. O güzelim ağaçlarla meyvelerin yerini, kalitesiz ürünler ve değersiz ağaçlar aldı. Nitekim Allah: "Ve onların iki bahçesini, buruk yemimli, ilginlik ve içinde biraz da sedir ağacı bulunan iki bahçeye çevirdik." buyurmudur.

İbn Abbas, Mücahid ve diğer bazı tefsirciler dediler ki: Ayet-i kerimede peçen (Hamî) kelimesi, misvak ağacı ve meyvesinin adıdır. (Esl) kelimesi de ilgin ağacının adıdır. İlgin ağacı değil de ona benzer meyvesiz bir ağacın adı olduğunu söyleyenler de vardır.

«İçinde biraz da sedir ağacı bulunan iki bahçeye çevirdik.» Bu ağaçtan elde edilen meyve, Arabistan kiraziydi. Meyvesi az olmakla birlikte dikenli çoktu. Buna uyan bir Arab atasözünde şöyle denmiştir: "Ciliz devenin eti, sarp kayalıkli bir dağın tepesinde.. Yol vermez ki tepeye çı-kılabılsın.. Semiz değilki etin iyisi kötüsünden ayıklanabılsın." Bunun için Allah Teâlâ söyle buyurmudur:

"İste böylece inkarlarından ötürü onları cezalandırdık. Biz nankörden baskasına ceza mı veririz?" (Scbc1,17.)

Yani bizi inkar edip peygamberlerimizi yalanlayan, emirlerimize muhalefet eden, yasaklarimizi çigneyen kimseleri bu sekilde siddetli azaba çarptiririz!

"Biz de onlari efsaneler kihverdik, darmadagin ettik." (Sobe', 19.)

Sebe' halkinin mallari mahvolup ölkeleri harab olunca, oradan göçüp baska yerlere tasinmak mecburiyetinde kaldilar. Sebe' halki, alçak ve yüksek beldelere (gerek ova gerekse daglik bölgeler) dagildilar. Bazi gruplari Hicaz'a yerlesti. Huzaahlar bunlardandir. Bunlar, Mekke'nin üst tarafina yerlestiler. Bunlarin durumunu, ileriki sayfalarda anlatacagiz. Hicaz diyarina yerlesen Sebelilerin bir kısmi da Medine-i Münevvere'ye yerlesmisti. Oraya ilk yerlesenler onlardir. Sonra onların yanina üç Yahudi kabilesi gelip konaklamisti. Bu üç kabile; Kaynuka' ogullari, Kurayza ogullari ve Nadir ogullariydi. Bu Yahudi kabileleri, Evs ve Hazreç kabileleriyle anlasarak yanlarinda ikamet ettiler. Bunlarin durumu tafsilatli bir sekilde ileride anlatilacaktir.

Sebelilerden bir grup da Sam'a yerlesmisti. Bunlar daha sonra Hiris-tiyanlasmislardi. Bunlar; Gassan, Amile, Behra, Lanin, Cüzam, Tenuh, Taglib ve digerleriydi.

Muhammed b. Ishak, Meymun b. Kaysin Sebe' halkiyla ilgili olarak söyle bir siir söylediğini nakleder:

"Örnek alana bunda bir ibret vardır.

Me'rib, sel sulari altında kalmistir.

Himyer, onlar için mermer bina yapmistir.

Dalgalandan azgin sular gelince yok olmustur. .

Daha Önceleri sulari bol ve ölçülü iken,

Ekin ve üzümleri suya kanmis idi.

Sulari kesilince bir çocuga dahi onlar,

Su içiremeyen daginik zümreler oldular."

Muhammed b. Ishak'm siyer kitabinda anlattigina göre Arim selinden Önce Yemen'den ilk çıkan kisi, Anir b. Amir el-Lahmî'dir. Lahm'in babasi Adiyy, Adiyyin babasi Haris, Haris'in babasi Mürre, Mürre'nin babasi Üded, Üded'in babasi Zeyd, Zeyd'in babasi Hemeysa', Hemey-sa'nin babasi Amr, Amr in babasi Arîb, Arîb'in babasi Yescüb, Yescüb'ün babasi Zeyd, Zeyd'in babasi Kehlan, Kehlan'm babasi ise Sebe'dir.

Lahm'in babasinin Adiyy, Adiyy'in babasinin Amr, Ararin babasinin ise Sebe' oldugunu söyleyenler de olmustur. Ibn Hism bu görüşü nakletmis tir.

Ibn Ishak dedi ki: Ebu Zeyd el-Ensârî'nin bana anlattigina göre Amr b. Âmir el-Lahmî'nin Yemen'den çıkıp gitmesinin sebebi suymus: Amr, Me'rib baraj

duvarinin dibinde farelerin yeri eselemekte olduklarını görmüş. Halbuki Me'ribliler o baraj sayesinde suyu tutuyor ve topraklarını bu su ile sulayabiliyorlarmış. Amr, farelerin duvar dibini eselediklerini görünce barajın artık sağlam kalamayacağım anlamış, , Yemen'den göçmeye karar vermiş. Aile efradının yanına varmış. En küçük oğluna, "Öfkelenmiş görünüp seni tokatladığımda sen de beni tokatlayacaksın!" diye emir vermiş. Öfkelenip oğlunu tokatlayınca oğlu da emre uyarak babasını tokatlamış; bunun üzerine Amr: "En küçük çocuğumun beni tokatladığı bir memlekette kalamam!" demiş. Oradan ayrılmak için mallarını satışa sunmuş. Yemen esrafi, "Amr'm öfkesinden yararlanın. Onun mallarını ucuza satın alın." deyip mallarını ucuz bir fiyatla almışlar. Amr da çocuk ve torunlarıyla Yemen'den ayrılmış. Ezdiler de: "Amr'dan sonra biz burada kalamayız." diyerek mallarını satıp Amr'la beraber yola koyulmuşlar. Belde ve şehirleri asarak Akk diyarına ulaşmış ve orada konaklamışlar. Akklılar da onlarla siddetli bir savaşa tutuşmuşlardı. Abbas b. Mirdas, bu hadiseden söyle sözeder: "Adnan oğlu Akklılar Gassanlılarla oynamak istediler. Nihayet çeşitli ülkelere kovuldular."

Amr b. Amir el-Lahmî ile aile efradı ve beraberindeki Ezdliler, Akk diyarından çeşitli yerlere dağıldılar. Cefne b. Amr b. Amir ailesi, Sam'a yerleşti. Evs ve Hazreç kabileleri, Yesrib'e (Medine) yerleşti. Huzaali-lar, Mekke'ye bir konaklık mesafedeki Merru'z-Zahran'a yerleştiler. Se-rat Ezdileri Serat'a, Uman Ezdileri Uman'a yerleştiler. Sonra Cenâb-i Allah, Me'rib barajının üzerine sel salarak yaktı.

Süddî de buna benzer ifadelerle bu olayı anlatır. Bir rivayetinde Muhammed b. Ishak, Amr b. Amir el-Lahmî'nin kahin olduğunu söylemiştir. Baskaları ise, onun hanımı Tarife bint el-Hayr el-Himyeryi-ye'nin kahin olduğunu söylemişlerdir. Tarife, ülkelerinin yıkılıp harab olacağını önceden haber vermişti. Onlar, ülkenin yıkılıp harab olacağını, baraj duvarının dibindeki fareleri gördüklerinde anlamışlardı. Fareleri gördükten sonra göç hazırlıklarına başlamış ve yola koyulmuşlardı.

Dogrusunu Allah bilir. [19]

Fasil

Arim seline maruz kalan Sebe'lilerin tamamı Yemen'den çıkmadı. Aksine çoğu orada kaldı. Barajları olan Me'rib'liler ise, çeşitli ülkelere dağıldılar. Bu görüş, Ibn Abbas'ın su rivayetine de uygundur: Sebe'li bütün kabileler, Yemen'den çıkıp gitmediler. Sadece dört kabile, Arim selini uğursuz sayarak Yemen'den göçüp gittiler. Mezhic, Kinde, Enmar ve Es'arî kabileleri orada ikamete devam ettiler. Enmar kabilesi; Ebu Has'em, Becile ve Himyer olmak üzere üç kola ayrılır. Bunların tümü göç etmeyip yurtlarında

kaldılar. Bunlari, hakimiyet ellerinde olduğu sürece yetmiş yıl müddetle Yemen melikleri ile Tübbâ'lari idareye devam ettiler. Nihayet Ebrehe ve Eryat adli iki emirinin komutasında gönderdiği ordu vasıtasıyla Habes hükümdari, hakimiyeti, Yemen melik ve Tübbâ'lannui elinden aldı. Sonra Seyf b. Zî Yezen el-Himyerî adındaki hükümdar, Yemen idaresini ele geçirdi. Allah izin verirse bu konuyu ileride açıklamaya çalışacağız. Güvencimiz Allah'adır. Bu olaylar, Hz. Peygamberin doğumuna yakın bir zamanda cereyan etmiştir.

Sonra Rasûlullah (s.a.v.), Yemen halkına davetçi olarak Hz. Ali, Ha-lid b. Velid, Ebu Musa el-Es'arî ve Muaz b. Cebel'i gönderdi. Bunlar halkı Islâm'a davet ediyor, onlara delil ve hüccetleri açıklıyorlardı. Daha sonra Esved el-Ansi ayaklanarak idareyi ele geçirdi; Rasûlullah'm valilerini Yemen'den sürdürdü. Hz. Ebu Bekir'in zamanında Esved Öldürülünce Yemen'e Islâmî idare ve sistem tekrar yerleşti. [20]

Rebia B. Nasr B. Ebi Harise B. Amir'in Olayı

Daha önce de belirtildiği gibi Arar b. Amir, Lahm kabilesindendir. Ibn Ishak da onun, adı geçen kabileye mensub olduğunu söyler.

Süheylî ile Yemenli s oy bilimciler, Nasr b. Rebia'dan bahsederlerken onun babasının adının, Nasr b. Haris b. Nemmare b. Lahm olduğunu söylemişlerdir. Zübeyr b. Bekkar ise, Rebia'nın babasının, Nasr b. Malik b. Savez b. Melik b. Acem b. Amr b. Nemmare b. Lahm olduğunu söylemiştir. Lahm, Cüzam'ın kardesidir. Lahm kelimesi, tokatlamak anlamına gelir. Kardesinin yanagina tokat attığından dolayı bu adı almıştır. Kardesi Cüzam da kendisini tokatlayan kardesinin elini isirdiği için, isirip koparan anlamına gelen Cüzam adını almıştır. Rebia, Himye-ri'nin Tübbalarından yani hükümdarlarından biridir. [21]

Rebia ile Kahin Sikk Ve Satih'in Kissası

Bu iki kahin, Hz. Muhammed'in peygamber olarak gönderileceğini önceden haber vermişlerdir. Satih'm adı, Rebi b. Rebia b. Mesud b. Mazin b. Zib b. Adiyy b. Mazin Gassan'dır.

Sikk ise, Sa'b'm oğludur. Sa'b'm babası, Yesker b. Rühm'dir. Rühm, Efrek b. Kays'm oğludur. Kaysin babası Abkar ise, Enmar b. Nizar'm oğludur. Bazilariysa Enmar'in seceresinin söyle bir sıra takib ettiğini söylerler: Enmar b. Iras b. Lihyar b. Amr b. Gavs b. Nabit b. Malik b. Zeyd b. Kehlan b. Sebe'.

Anlatıldığına göre Kahin Satih'in normal insan gibi vücut organları yokmuş.. Âdeta bir et torbasi gibiymiş, Yüzü göğsündeymiş.. Öfkeli olduğunda sisir ve otururmuş, Sikk ise yarım insanmış. Halid b. Abdullah el-Kasrî'nin, onun

soyundan geldiği söylenir. Süheylî'nin anlattığına göre bu ikisi aynı günde, yani Tarife bint'ün-Hayr el-Himyeri'nin öldüğü günde doğmuşlardır. Tarife, ikisinin de agzına tükürerek kahinliği onlara miras bırakmış. Önce de söylediğimiz gibi Tarife, Amr b. Amir el-Lahmi'nin karisidir. Doğrusunu Allah bilir.

Muhammed b. İshak dedi ki: Tübbâ' unvanıyla Yemen'de hüküm süren bir kaç hükümdardan biri de Rebia b. Nasr'dır. Rebia, korkunç bir rüya görerek ürkmüştü. Memleketinin tüm kahinlerini, büyücülerini, aiflerini[22] ve müneccimlerini yanına çağırıp toplamış, onlara söyle demisti: "Korkunç bir rüya gördüm ve çok ürküdüm. Nasıl bir rüya gördüğümü, siz bana söyleyin ve yorumunu yapın." Yorumcular, "Gördüğün rüyayı bize anlat ki, onu yorumlayabilelim." dediler. Rebia: "Size anlatırsam onu yorumlayamayacağımızdan korkarım." deyince, yorumculardan biri su teklifte bulundu: "Hükümdarımız kendisi anlatmadan rüyasının yorumlanmasını istiyorsa, Sikk ile Satih'e haber gönderip çağırsın. Onlardan daha bilgisi yoktur. Onlar, rüyani sana anlatıp yorumlayabilirler."

Bu teklifi b'egenen Rebia, o kahinlerin ikisini de makamına çağırttı. Önce Satih geldi. Hükümdar, ona: "Beni ürküten korkunç bir rüya gördüm. Gördüğüm rüyayı ben sana anlatmadan bilir ve söylersen, yorumunu da yapabilirsin." dedi. Satih, "Olur, yaparım." dedi ve rüyayı anlatmaya başladı: "Ey hükümdarım! Sen rüyada, karanlıklar içinden bir ateş parçasının çıkıp alçaktaki bir yere (Tihame) düştüğünü ve basi olan (canlı) her şeyi yediğini gördün." dedi.

Hükümdar Rebia: "Ey Satih, rüyayı hiç hata yapmadan olduğu gibi anlattın. Peki nasıl yorumlayacaksın?" diye sordu. Satih şöyle yorumladı: "Karataslı vadinin iki yakası arasındaki yılanı andolsun ki, Habesliler, sizin topraklara konacak ve Ebyen ve Cüres[23] arasındaki mintikalara hakim olacaklardır."

Hükümdar: "Bu, bizi acı ve kedere boğacak bir musibettir.. Benim zamanımda mı, yoksa benden sonra mı bu olay meydana gelecek?" diye sordu. Satih: "Hayır, babana andolsun ki, senin hükümdarlığının ardından altmış veya yetmiş yıl geçtikten sonra meydana gelecektir." dedi.

Hükümdar: "Onların hükümleri devam mı edecek, yoksa bir süre sonra yıkılacak mı?" diye sorunca Satih, "Hayır., bir kısmı öldürülecek, bir kısmı da kaçıp kurtulacak ve Yemen'den çıkacaktır." diye cevap verdi. Hükümdar, "Habeslilerin öldürülüp sürülmelerinden sonra Yemene kim hakim olacaktır?" diye sordu. Satih: "Habeslilerden sonra Ye-men'e İrem zî Yezen hakim olacaktır. Aden'den çıkacak olan İrem, Habeslilerden hiçbirini, Yemen'de bırakmayacaktır." dedi. Hükümdar: "İrem'in hakimiyeti devam mı edecek, yoksa yıkılacak mıdır?" diye sorunca, Satih: "Yıkılacak." dedi. "Kim

yıkacak?" diye sordu. Satih: "Zeki bir peygamber yıkacaktır. Yücelerden kendisine vahiy gelecektir." diye cevap verdi. Hükümdar: "O peygamber kimdendir? diye sorunca Satih şöyle cevapladı: "Galib b. Fihri b. Malik b. Nadr soyundan gelecek olan bir adamdır. Sonuna kadar onun kavmi hükümran olacaktır." Hükümdar: "Bu dünyadan başka bir dünya var mı?" diye sordu. Satih: "Evet, vardır. Orada insanların evveli ile sonu biraraya gelip toplanacaktır. İyilik yapmış olanlar mutlu, kötülük yapmış olanlar mutsuz olacaktır." dedi. Hükümdar: "Bu söylediklerin gerçek mi?" diye sorunca, Satih şu cevabı verdi: "Aydınlığa ve karanlığa, gecenin sökülüsüne ve günün ismasına and olsun ki, sana verdiğim haberler gerçektir!.,"

Daha sonra hükümdarın yanına Sikk geldi. Satih'e söylediklerini ona da söyledi. Ancak ikisinin aynı şeyleri mi yoksa farklı şeyleri mi söylediklerini öğrenmek için, Satih'in söylediklerini Sikk'a anlatmadı. Sikk, hükümdarın rüyada sunları gördüğünü söyledi: "Evet, karanlıktan bir ateş çıktığını, ateşin yüksek ve alçak arası bir yere düştüğünü ve herkesi yediyim gördüm." Hükümdar ona dedi ki:

- Doğru söyledin. Ey Sikk, hiç hata yapmadın. Peki bu rüyayı nasıl yorumlarsın?
- Karataslı vadinin iki yakası arasındaki insanlara andolsun ki, Sudanlılar sizin toprağa girecek, her çocuğun eline vurup galib olacak, Eb-yen sehrinden Necran sehrine kadar olan kisma hakim olacaklardır.
- Babana andolsun ki ey Sikk, bu hadise, bize çok zor ve acı verecek bir felakettir. Benim zamanımda mı, yoksa benden sonra mı meydana gelecektir?
- Sonra sanli ve ulu bir kimse, sizi onlardan kurtaracak ve onları ezip geçecektir.
- O sanli ve ulu kişi kimdir?
- Alçak olmayan ve idarede kusuru bulunmayan bir gençtir. Zî Yezen ailesinden çıkacaktır.
- İktidarı devam mı edecek, yoksa kesintiye mi uğrayacaktır?
- Allah katından gönderilen bir elçi, onun iktidarına son verecektir. O rasûl, hak ve adalet getirecektir. Din ve fazilet ehliendir. Onun kavmi kıyamete kadar hükümran olacaktır.
- Kıyamet nedir?
- O gün yöneticiler cezalandırılacak.. Gökten bir çağrı yapılacaktır.. O çağrıyı canlılar da ölümler de işitecek.. O günde insanlar hesap yerinde toplanacak.. Allah'a karşı gelmekten sakınmış olanlar, hayır ve kurtulmuş olacaklardır.

- Söylediklerin gerçek mi?

- Göklerle yerin ve ikisi arasındaki alçak, yüksek her şeyin Rabbine andolsun ki, sana söylediklerim gerçektir ve içinde asla şüphe yoktur.

Ibn İshak dedi ki: Sikk ve Satihin söyledikleri sözler, hükümdar Re-bia'yi etkiledi. Çoluk çocuğunu -gerekli ihtiyaçlarını temin ederek-Irak'a gönderdi. Fars hükümdarlarından Sabur b. Harzad'a mektup yazdı. Hükümdar Sabur, onları Hire'ye yerleştirdi.

Numan b. Münzir, Hükümdar Rebia b. Nasr'in soyundan gelen ve Hire'de Kisra adına hüküm süren bir vali idi. Araplar, heyetler halinde ziyaretine gelerek onu överlerdi. Hire'nin fethinden sonra Numan b. Münzir'in kılıcı kendisine armağan olarak getirilen Emiru'l-Mü'minin Ömer b. Hattab, "Bu kılıç kimin?" diye sorunca Cübeyr b. Mut'im: "Ka-nes b. Maad b. Adnan'in soyundan arta kalan bir adamın.." diye cevap vermisti. Doğrusunu Allah bilir. [24]

Yemen Hükümdarı (Tübbā) Ebu Kerîb Tübban Esad'ın Medînelilerle Arasında Geçenler Ve Onun Ka'be'ye Örtü Geçirisi

Ibn İshak'm anlattığına göre Rebia b. Nasr'in ölümünden sonra Yemen idaresi tamamen Hassan b. Tübban Esad Ebi Kerib'in eline geçti. Yemen tübbalannin (hükümdarlarının) sonuncusu olan Tübban Es'ad, Külkey Kerib b. Zeyd'in oğludur. Zeyd ise, Yemen tübbalannin ilki olup Kahtanilerdendir. Amr Zil-Ez'ar'm oğludur.

Ebu Kerib Tübban Es'ad, Medine'ye gelerek iki Yahudi âlimini Yemen'e sevk eden ve Ka'be'yi onarip üzerine örtü geçiren hükümdardır. Rebia b. Nasr'dan önce hüküm sürmüştü. Doğu ülkelerine yaptığı seferden dönerken Medine'ye uğramisti. Seferi giderken de Medine içinden geçmisti ama halk tedirgin olmamisti. Oglunu oraya bırakmisti. Fakat bir suikast neticesinde oglunu öldürmüşlerdi. Sefer dönüşü Medine'ye uğradığında oraya tahrib etmeye, ahalisinin kökünü kazımaya, hurmalıklarını kesmeye kararlıydı. Amr b. Talla, Neccar oğullarının kardeşi ve Beni Amr b. Mebzul'un evladından idi. Mebzul'un adı da Amir b. Malik b. Neccar idi. Neccar'm adı ise, Teymullah b. Salebe b. Amr b. Hazrec b. Harise b. Salebe b. Amr b. Amir idi.

Ibn Hisam dedi ki: Amr b. Talla, Amr b. Muaviye b. Amr b. Amir b. Malik b. Neccar'dır. Talla, anasının adıdır. Anası, Amir b. Zurayk el-Hazreciye'nin kızıdır.

Ibn İshak'm anlattığına göre Beni Adiyy b. Neccar kabilesinden Ah-mer adında bir adam, Tübban'm adamlarından birini, kendine ait bahçedeki hurma ağaçlarından birini keserken görmüş, elindeki orakla adamı öldürüp "Hurma, ancak onu asılayana aittir." demiş ve bu olay, Tübban'm

Medinelilere karsi öfkesini daha da artirmisti. Ensâriler, gündüzlerin Tübban ile savasmayi, geceleyin onu misafir gibi agirlamaya söyleyip kararlasmislar ve bu kararlari hoslarina gittigi için de "Vallahî bizim milletimiz âlicenaptir." demislerdi.

Ibn îshak'in Ensâr'dan naklettigine göre Tübban'm öfkesi, Yahudilere karsi imis. Fakat Ensâr, onun Yahudilere zarar vermesine engel olmus.

Süheylî der ki: Tübban, Yahudilere karsi kendi amcazadeleri ile

Ensâr'a yardım için Medine'ye gelmistî. Çünkü Yahudiler, bazı sartlara uymayi taahhüd ederek Medine'ye gelip Ensâr in yanında ikamet etmeye baslamislar, ama daha sonra o sartlari unutarak Ensâr'a tecavûze kalkmislardî. Tübban, Yahudilerin o sartlara uymalarim saglamak için Medine'ye gelmistî. Dogrusunu Allah bilir.

Ibn Ishak der ki: Tübban, onlarla savasmaktayken bir ara Yahudi Kurayza ogullari kabilesinden iki bilgin, -Medine'yi ve halkini mahvedecegi haberini duyduklari için- yanma geldiler ve ona söyle dediler:

"Ey hükümdar! Sakin böyle yapma. 'Mutlaka Medine'yi ve halkini kirip geçirecegim.' diyorsan, bu amacina ulasamazsin. Kisa zamanda bir azaba çarptirilmandan korkariz!"

Hükümdar, "Neden?.." diye sorunca su cevabi verdiler: "Medine, ahir zamanda su haremden (Mekke'den) çıkacak olan Kureysli bir peygamberin hicret edecegi yerdir. Buraya yerlesecek ve burada yasayacaktır." Onlari bu cevabi üzerine Tübban, Medine'ye saldirisini durdurdu. Onlardan duyugu sözlerden hoslandi ve Medine'den ayrilip gitti. O iki âlimin dinine, Yahudilige girdi.

Ibn Ishak dedi ki: Tübban ve kavmi putperest idiler. Yemen'e dönerken Mekke'ye yöneldi. Usfan ile Emeç arasina vardiginda Hüzeylîler-den birkaç kisi gelip kendisine söyle dediler: "Ey hükümdar! Senden önceki hükümdarlari farkina varmadiklari zenginlik kaynagi, içinde ze-berced, inci, yakut, altin ve gümüsün dolup tastigi bir evi sana gösterelim mi?" Hükümdar "Evet," deyince, ona o evi söyle tanittilar: "Mekke'deki bir beyt (ev) dir ki ora halki o evin yanında namaz kilip ibadet ederler."

Hüzeylîler, Tübban'i Ka'be'ye yöneltmekle onu helak etmek istemislerdi. Çünkü Beyt'i ele geçirmek isteyen ve orada taskinlik yapan kimselerin helak, olduklari daha önce öğrenmislerdi.

Tübban, Mekke'ye yönelince, adamlari kendisine: "O iki Medineli Yahudi âlime haber gönder; bu seferin durumunu ve akibetini onlara sor." dediler. Haber saldi, o iki âlim, Tübban'a su öğütleri verdiler: "Hü-zeylîlerden olup seninle görüşmüs ve Ka'be'ye saldirmani teklif etmis olan o heyet, senin ve askerlerinin mahvolmasini istiyorlar. Çünkü Kabe'den, baska Allah'in

yeryüzünde kendisi için seçtiği başka bir ev bilmiyoruz. Eger onların tekliflerine uyarsan hem sen, hem beraberindekiler toptan helak olursunuz!.."

Tübban: "Ka'be'ye varınca ne yapmamı tavsiye edersiniz?" diye sordu. Dediler ki: "Mekkeliler orada nasıl davranıyorlarsa sen de öyle hareket et. Ka'be'yi tavaf et, tazim et, ona karşı saygılı davran, onun yanında saçım tıras et, oradan çıkıncaya kadar boynun bükük kalsın." Bu tavsiyeleri dinleyen Tübban, onlara: "Peki, bu söylediklerinizi yapmanıza mani olan nedir?" diye sorunca su cevabi verdiler: "Allah'a andolsun ki orası, atamız İbrahim'in evidir. Tıpkı sana anlattığımız gibi yüce ve kutsal bir mekandır. Ancak Mekkeliler, onunla bizim aramıza girdiler. Etrafına dizdikleri putları ve orada akittikleri kanlar ile, oraya yaklaşılmamıza engel oldular. Onlar mürdardırlar ve Allah'a ortak kusan kimselerdir." Hükümdar Tübban, Yahudi âlimleri-inin öğütlerini kabul etti, sözlerinin doğruluğunu anladı.. Mekke'ye saldırmamasını teklif eden Hüzeylî-leri çağırarak ellerini ve ayaklarını kestirdi. Sonra yoluna devam edip Mekke'ye vardı; Ka'be'yi tavaf etti, orada kurbanını kesip tıras oldu. Mekke'de altı gün kaldı. Anlatıldığına göre o süre zarfında kurbanlar kestirip Mekkelilere yedirmiş, bal içirmiş ve rüyasında Ka'be'ye hurma ağacının yaprak ve lifinden örülmüş bir örtüyü geçirmekte olduğunu görmüş.. Uykudan uyanınca, Ka'be'ye Yemen dokuması çizgili kumastan yapılmış bir örtü geçirmişti.

Anlatıldığına göre Ka'be'ye ilk örtü geçiren adam, Hükümdar Tübban'dır. Kendisine bağlı Cürhümlü valilerine Ka'be'ye iyi bakmalarını, orayı temiz tutmalarını; oraya kan, les ve âdet görmekte olan kadınları yaklaştırmamalarını emretmiş ve Ka'be'ye anahtarlı bir kapı yaptırmıştı. Bu cümleden olarak Sübey'a bintül Ehabb, oğlu Halid b. Abdumena'f'a söyle demiştir:

"Ey oğul! Mekke'de büyük küçük, Sakin kimseye haksızlık etme. Oranın yasaklarına riayet et. Hiçbir hilekar seni aldatmasın. Ey oğul! Mekke'de zulmeden kisi, Büyük serlere maruz kalır. Ey oğul, onun yüzüne vurulur, Yanaklarım çilgin alevler yalar. Ey Oğul! Ben, bunu tecrübe ettim. Orada zulmedenin mahvolduğunu gördüm. Orayı korumakta olan Allah'tır. Onun arsasında saraylar yapılmaz. Oradaki kusurları bile Allah korur. Kalanlar, helakten emin olurlar. Tübban orayı yıkmaya geldi. Ama Ka'be'ye kumas örtü geçirdi. Rabbim, onun hükümlerini yumuşattı. O da adaklarını yerine getirdi. Yanında bin devesi ile Tübban, Ka'be avlusunda yalınayak dolasırdı. Mekkelilere yedirmeye başladı.

Deve yavrularının ve meharî[25] develerinin etlerini,

Onlara süzölmüş bal ile,

Arpa suyunu içiriyor idi.

Fil ordusunu helak etti.

Üzerlerine kaya parçaları atıldı.

Oysa ülkenin yakınma da uzagina da.

Acemlere de Hazırlara de[26] hakim idi.

Sana söylendiğinde sözü dinle,

Ve islerin sonu nasıl olurmuş, anla!"

İbn İshak dedi ki: Daha sonra Tübban, beraberindeki askerleri ve o iki Yahudi bilginiyle birlikte Yemen'e gitmek üzere yola çıktı. Yemen'e vardığında, girmiş olduğu dine kendi kavmini de davet etti. Ama onlar, Yemen'deki atesin hakemliğine basvurmadan ve sonucu görmeden dinine girmeyeceklerini söylediler.

Ebu Malik b. Sa'lebe, bir defasında bana söyle demisti: İbrahim b. Muhammedb. Ubeydullah'm söyle dedigini isittim: Tübban, Yemen'e yaklastiginda Himyerliler karsi çıkıp Yemen'e girmesine engel oldular. "Sen bizim dinimizden ayrildin. Artık biz orada bulundugumuz sürece Yemen'e giremezsin!" dediler. Hükümdar Tübban onlari kendi dinine davet etti ve: "Benim dinim, sizinkinden daha iyidir." dediye de onlar: "Atesin hakemliğine basvururuz. Çıkacak sonuca göre karar veririz." dediler. Tübban da "Öyle olsun." dedi.

Yemenlilerin anlattiklarına göre ülkelerinde insanların ihtilaflarını çözen ve hakemliğine basvurulan bir ates varmış. O ates, haksizi yakalar, hakliya zarar vermezmiş.

Nihayet Yemenliler, putlarıyla ve dinlerinde ibadet vesilesi saydıkları şeylerle birlikte; Tübban'm beraberindeki iki Yahudi bilgini de kitaplarını boyunlarına asmış vaziyette atese doğru gittiler. Atesin çıktığı yere varıp orada oturdular. Ates yerden çıkıp kendilerine doğru ilerleyince geriye ve saga sola doğru kaçismaya başladılar. Orada duran seyirciler, kaçmamalarını söylediler ve atese yaklasmalarını tesvik ettiler. Sabretmelerini tavsiye ettiler. Sabredip atesin yanında beklemeye başladılar. Ates yerden çıkıp putları, ibadet aracı yaptıkları şeyleri ve onlara bağlanan Himyerli adamları yakıp küle çevirdi. Tübban'm maiyetindeki iki Yahudi bilgini ise, boyunlarına astıkları kitaplarıyla birlikte atesin içinden sapaşaglam çıktılar. Sadece alınları biraz terlemiş-ti. Bunun üzerine Himyerliler, o iki din bilgininin dinleri olan Yahudiliğe girmeye karar verdiler. Böylece Yahudilik, o günden itibaren Yemen'e yerleşmiş oldu.İbn İshak dedi ki: Adamin birinin bana anlattığına göre o iki Yahudi bilgini ile beraberlerinde şehir dışına çıkmış olan Himyerliler, geri püskürtmek için atese doğru yürümüşler ve: "Bu atesi, kim geri püskürtürse o hakka daha yakindir." demislerdi. Bunun üzerine Himyerliler, put-larryla birlikte geri

püskürtmek için atese doğru ilerlemeye başlamışlardı. Atesde onları yakıp küle döndürmek için kendilerine yaklaşıncaya gerilemeye ve sağa sola kaçmaya başladılar. Geri püskürtemediler. Bundan sonra o iki Yahudi bilgini, Tevrat okuya okuya atese doğru ilerlediler. Ates gerilemeye başladı. Nihayet onu, çıktığı yere koymayı basardılar. O anda Himyerliler, o iki bilginin dini olan Yahudiliğe girmeye karar verdiler.

Naklettigimiz bu iki rivayetten hangisinin doğru olduğunu Allah bilir. İbn İshak dedi ki: Putperestlik döneminde Yemenlilerin mabed olarak kullandıkları, son derece saygı gösterdikleri, yanibasmda kurbanlarını kestikleri ve içinde görünmeyen birinin kendileriyle konuştugu bir evleri vardı ki o eve, Riam adını vermişlerdi. O iki Yahudi bilgin, bu evden Tübban'a bahsederken, şeytanın oraya gizlendiğini, insanları saptırıp fitneye düşürmek için kendilerine ses verdiğini anlattılar. Bu isin iç yüzünü açığa çıkarmak için kendisinden izin istediler, Tübban da, "Dilediginizi yapabilirsiniz." diyerek izin verdi. Onlar da o mabedin gizli bölmelerinin birinden bir köpek çıkardılar ve kestiler. Sonra da mabedi yıktılar. Anlatıldığına göre o mabedin, üzerinde kan lekeleri bulunan kalıntıları bugün hâlâ mevcuttur[27].

Tefsirimiz (İbn Kesir Tefsiri) de naklettigimiz gibi bir hadis-i şerifte Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmıştır:

"Tübban'a sövmeyin. Çünkü o, Müslüman olmuştur." Ebu Hürey-re'nin rivayetine göre Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmıştır.

"Es'ad el-Himyerî'ye sövmeyin. Çünkü Ka'be'ye ilk örtü giydiren odur."

Süheylî der ki: İki Yahudi bilgini, Tübban'a, Rasûlullah (s.a.v.) hakkında bilgi verince o, su siiri terennüm etmişti:

"Ahmed'in, canlıları yaratan Allah tarafından gönderilen bir elçi olduğuna şahadet ederim.

Onun zamanına kadar yaşayacak olsam, Onun yardımcısı (veziri) ve amcazadesi olurum. Düşmanlarına karşı kılıçla cihad ederim. Gönlündeki bütün sıkıntıları gideririm."

Bu siir, babadan oğula, Ensâr'a intikal etmiş olup muhafaza edilmştir. Ebu Eyyüb el-Ensârî (r.a.)'nin yanında da bu siir vardı.

Süheylî der ki: İbn Ebi'd-Dünya'mn "Kitab'ül-Kubur" adlı eserinde anlattığına göre San'a'da açılan bir mezarda iki kadın cesedi görülmüş, cesedlerin yanibasmda gümüş bir levha bulunmuş. Bu levha üzerinde altınla yazılmış şöyle bir yazıya rastlanmış:

"Bu, Tübbanmn kızları Lemis ile Hübba'mn mezarıdır. Allah'tan başka ilah olmadığına, O'nun bir ve tek olduğuna, ortağı bulunmadığına şahadet

ederek öldüler. Kendilerinden önce de salih kimseler, bu hal üzere öldüler."

Daha sonra hükümdarlık, Hasan b. Tübban Es'ad'm eline geçti. Hasan, Cu şehrinin giriş kapısında asılan Yemametü'z-Zerka'nın kardeşidir. Yemame'nin asıldığı günden sonra Cu şehrine, Yemame adı verilmistir.

İbn İshak'm anlattigina göre Yemame'nin oğlu Hasan b. Ebi Kerib Tübban Es'ad hükümdar olunca, Yemenlileri pesine takarak Arap ve Acem diyarini istila etmek için sefere çıktı. Irak topraklarına girince Himyerlilerle Yemen kabileleri onunla birlikte yol yürümekten hoslanmaz oldular. Kendi memleketlerine ve ailelerine dönmek istediler. Hükamdarın, Amr adı verilen kardeşiyle konustular! O da orduyla birlikte bu sefere çıkmisti. Ona: "Kardesin hükümdar Hasan'i Öldür, seni basimiza hükümdar yapalım. Bereberce memleketimize dönelim.» dediler. Amr, bu teklifi begendi. Bu isi yapmayi kararlattirdilar. Ancak Za Ruayn el-Himyerî, bunu uygun görmedi. Amr'i, böyle bir girişimde bulunmaktan menetti ve bir kagidin üzerine su kitayi yazdı.

"Ey uykuyu verip, uykusuzlugu satın alan. Gözü tok ve rahat yatan kisi mutludur. Himyerliler, vefasizlik ve hainlik edince, Allah katında Za-Ruayn kendini savunur."

Yazdığı bu kitayi, Anir'a verdi. Amr, kardeşi Hasan'i öldürüp Yemen'e dönünce uykusuzluga müptela oldu. Uyuyamaz hale geldi. Derdinin çaresini müneccimlere, hekimlere, kahin ve arraflara sordu. Ona denildi ki: "Kardesini veya bir yakinini haksiz yere öldüren kimse, uyku uyuyamaz, uykusuzluga müptela olur." Bunun üzerine Amr, kardeşi Hasan'i öldürmesini kendisine teklif edenleri birer birer Öldürmeye başladı. Sıra Za Ruayn'a geldiginde o, "Senin yanında benim berat belgem vardır." dedi. Amr, "Ne belgesi?" diye sorunca Za Ruayn: "Sana vermiş olduğum yazi var ya..." diye cevap vermisti. Amr, yaziyi çıkarip bakınca, içindeki kitayi görmüş, Za Ruayn'm kendisine nasihat verdigini anlamış ve onu serbest bırakmisti. Yakalandığı illetten kurtulamayıp ölmüş, bunun üzerine Himyerlilerin devleti yıkılıp darmadagin olmustu. [28]

Lahnia Zi Senatir'in Yemen'e Hakim Olması

Lahnia, yirmiyedi yıl müddetle Yemen'de hüküm sürmüştür. Bu konuda İbn İshak şöyle der: Hükümdar hanedanından olmayan Himyerli bir adam, ayaklanarak hükümdarlık makamini ele geçirdi. Lahnia Ye-nuf zi Senatir adındaki bu adam, Yemenlilerin önde gelen şahsiyetlerini öldürdü. Hükümdar ailesinden olan kimselerin hane halkıyla oynardı. Allah'ın buyruklarını hiçe sayan cinsî sapık bir kimseydi. Hükümdar ailesinden olan oğlanları yakalatıp getirtir. Bu iş için özel olarak yaptırdığı çardağında

onların irzina geçirdi ki daha sonra bu gençler bir fırsatını bulunca hükümdar olamadılar. Oğlanlarla cinsel ilişkide bulunduktan sonra odanın perçesi önüne gelir ve orada kendisini beklemekte olan muhafız askerlerine, işi bitirdiğini bildirmek için ağzını misvaklardı. Böylece askerler, onun işi bitirdiğini anlardı.

Nihayet Lahnia, irzina geçmek için eski hüküm darlardan Hasan'ın kardeşi Zür'a Zi Nüvas b. Tübban Es'ad'a haber salıp makamına çağırttı. Kardeşi öldürüldüğünde Zür'a, küçük bir çocuktur. Ama sonra gelişip güzelleşmiş, yakışıklı ve akıllı bir genç olmuştur. Lahnia'nın adamı kendisini çağırmaya geldiğinde, çağrılıs nedenini anladı. Çok ince bir bıçak alıp ayakkabısının içine gizledi ve onun yanına geldi. İkisi basbasa kalinca Lahnia, onun üzerine atıldı. O da onun üzerine sıçrayarak bıçağıyla boynunu kesip öldürdü. Sonra basını kopararak, daha önceleri askerlere baktığı pencereye yerleştirdi. Misvakını da ağzına taktı. Daha sonra çardaktan çıkıp halkın arasına katıldı. Alay ederek O'na: "Ey Zür'a! Yas mıydı, kuru muydu?" diye sordular. O da: "Penceredeki yanık kelleye sorun!" karşılığını verdi. Pencereye baktılar. Lahnia'nın kesik basını görünce, Zür'a'nın pesine düşüp yakaladılar ve: "Senden baskası bize hükümdar olamaz artık. Çünkü sen, bizi o pis heriften kurtardın." dediler.

Onu, başlarına hükümdar ettiler. Himyerlilerle Yemen kabileleri onun etrafında birleşip kenetlendiler. O, Himyerlilerin son hükümdarı oldu. Yusuf adını aldı. Yusuf adım alan Zür'a Zi Nüvas, bir süre kendi ülkesinde hüküm sürdü. O sıralarda Necran'da Hz. İsa'nın dinine ve İn-cü'e bağlı, dürüst ve faziletli bazı kişiler vardı. Başlarında Abdullah b. Samir adında bir lider bulunuyordu.

İbn İshak'ın anlattığına göre Necranlılar, Feymiyon adlı bir adam vesilesiyle Hristiyanlığa girmişlerdir. Feymiyon, Sam yöresinden gelen ibadet ehli, sözü dinlenir, davetine icabet edilir bir Hristiyandı. Salih adlı biri, ona arkadaş olmuştur. Pazar günleri ibadet ederlerdi. Feymiyon, cuma gününün kalan kısmında bina isinde çalışırdı. Hasta, kötü-rüm ve illetli kişiler için dua eder, sıfaya kavusmalarına vesile olurdu. Bilahare bedeviler, onu ve arkadaşını esir alıp Necranlılara sattılar.

Feymiyon'u satın alan adam, onun geceleyin kalkıp içinde namaz kıldığı evin nurla dolup tastığım görür ve bu işe hayret ederdi.

Necranlılar, uzun bir hurma ağacına tapar, kadınlarının zînetlerini ve süslerini ona asar ve yanında ibadet ederlerdi. Feymiyon, efendisine şöyle bir teklifte bulundu: "Tuttugunuz bu yolun batıl ve yanlış olduğunu biliyor musunuz? Ne dersin? Allah'a dua etsem de su ağacı yok etse iyi olmaz mı?" Efendisi, bu teklifi uygun gördü. Dua zamanı gelince Necranlılar, Feymiyon'u seyretmek için toplandılar. O da namazgahında ayağa kalkıp

dua etmeye baslayınca Allah, bir kasirga göndererek agaci kökünden söküp yere yikti. Bunun üzerine Necranlılar, Feymiyon'a uyararak Hi'ristiyanliga girdiler. O da onlari, Incil seriatina uymaya sevketti. Nihayet bazi hadiseler meydana geldi. Bütün Necranlılar, bu hadiselerden zarar gördüler.

Iste o günden itibaren Hiristiyanlik, bir Arap ülkesi olan Necran'a girdi.

Bundan sonra Ibn Ishak, Feymiyon vasitasiyla Abdullah b. Samir'in, Hristiyanliga giris hikayesini, Zür'a Zi Nüvas'm onu ve arkadaslarini derin hendeklerde nasil öldürdüğünü anlatir.

İbn Hisam'in anlattigina göre Zür'a Zi Nüvas, uzun ve derin hendekler kazdirarak içinde büyük atesler yaktirmis ve Abdullah b. Samir ile inanmis arkadaslarini hendeklere atarak ateste yakmis, digerlerini de öldürmüştür. Öldürdüğü kimselerin sayisi 20.000 kadardi. Ibn Kesir Tefsirinin Burûc sûresi kisminde bu olay, tafsilatli bir sekilde anlatilmistir. [29]

[1] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayinlari: 2/229-230.

[2] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayinlari: 2/231-232.

[3] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayinlari: 2/233.

[4] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayinlari: 2/234-235.

[5] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayinlari: 2/235.

[6] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayinlari: 2/235-237.

[7] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayinlari: 2/238-243.

[8] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayinlari: 2/243-244.

[9] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayinlari: 2/245-248.

[10] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayinlari: 2/249-252.

[11] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayinlari: 2/253-258.

[12] Buhari, Cihad, 78.

[13] Cevani, "Usulül-Ahsab" adli eserinde söyle der: Malik b. Mürre'nin yatagina giren Kudaa, bir çocuk dogurdu. Ona da Kudaa adi verildi. Araplar, bu cocugun soyunu Malik'e bagladilar. Âdet de böyledir. Bazilari ise dogan cocugun adinin Ömer oldugunu, ancak kavminden uzaklastigi için uzaklasan kimse anlamina gelen Kudaa adıyla adlandirilmis oldugunu söylerler.

[14] Buhari, Fi ten, 23.

[15] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayinlari: 2/259-262.

[16] İbn Dihye, et-Tenvîr fi Mevlidil-Besîri'n-Nezîr.

[17] Ahmed b. Hanbel. Müsned. Hadis No: 2900.

[18] Fersah; uzunlugu 5762 m olan bir uzunluk ölçü birimidir. (Çeviren)

- [19] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 2/262-268.
- [20] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 2/268.
- [21] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 2/268.
- [22] Aif: Kusların uçuşuna bakarak, olacak şeyleri önceden haber verebilen bir çeşit kahin.
- [23] Ebyen ile Cüres, Yemen'in iki vilayetidir.
- [24] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 2/268-271.
- [25] Mehari: Hizli kosa bir çeşit deve.
- [26] Hazîr: Arap olmayan bir milletin adı. Hazar da denir.
- [27] Bu sözler, İbn İshak'ın yaşadığı dönem için doğrudur.
- [28] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 2/272-277.
- [29] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 2/278-279.

Hükümdarlığın Yemen'de Himyerlilerden Habeslilerin Eline Geçmesi	1
Ebrehe'nin Eryat'la Anlasamaması, Onunla Savaşıması Ve Öldürüp Yerine Geçmesi	1
Ebrehe'nin Ka'be'yi Yıkma İçin Fillerle Mekke'ye Saldırması	2
Yemen'deki Hakimiyetin Habeslilerden Alınış Seyf B. Zî Yezen'in Eline Geçmesi	9
Yemen'deki Faksların Akıbeti	13
Hadr Valisi Satiron.	15
Tavâif-i Mülûk Haberleri	17
Hicaz Arapları Olan İsmail Oğulları Ve Bisete Kadar Geçen Zamanda Cereyan Eden Cahiliye Dönemi Olayları	18
Huzaalilerin Kışması, Amr B. Luhayy'in Haberi Ve Arap Diyarındaki Putperestler	20
Arapların Cahiliyeti	24
Hicaz Araplarının Ve Peygamber Efendimizin Dedesi Adnan.	27
Hicaz'daki Arap Kabileleri Neseblerinin Adnan'a Ulaşması	33
Kureyslilerin Soyu Ve Üstünlükleri	34
Kureys Kelimesi	35

Hükümdarlığın Yemen'de Himyerlilerden Habeslilerin Eline Geçmesi

Hükümdarlığın, Yemen'den ve Himyerlilerin elinden çıkacağını meshur kahinlerden Sikk ile Satih daha önceden bildirmişlerdi. Zür'a Zî Nüvas'm saldırısı neticesinde sadece bir kişi kurtulmuştu. O da Devs Zu Saleban adlı biri olup atı üzerinde kum çöllerine saparak hayatını kurtarmış ve Bizans imparatoruna giderek Zür'a Zî Nüvas'a ve ordusuna karşı kendisine yardım etmesini istemişti. Hristiyan Necranlıların başlarına gelen felaketi ona anlatmıştı. Çünkü imparator da Hristiyandı. İmparator, Devs Zu Saleban adındaki bu adama: "Memleketiniz bize çok uzaktır. Size yardım edemem. Ancak sana yardım etmesi için Habes kralına yazacağım. O da Hristiyandır. Hem ülkeneye de yakındır." dedi. Devs'e yardım etmesini ve Zür'a Zî Nüvas'tan intikamını almasını ifade eden bir emirname yazdı.

İmparatorun emirnamesini (mektubunu) alan Devs, Habes kralının yanına gitti. Kral Necasî, onun yanına 70.000 kişilik bir ordu kattı.

Ordunun komutanlığına Eryat adlı birini tayin etti. Eryat'ın beraberinde Ebrehe de vardı. Eryat, askerleri gemilere bindirerek Yemen'e doğru hareket etti. Beraberinde Devs de olduğu halde Yemen kiyılarına vardı. Eryat karaya çıkınca, Zür'a Zî Nüvas, Himyerliler ve kendi itaatine aldığı Yemen kabileleriyle savaştı. Adamları hezimete uğrayınca Zür'a Zî Nüvas, atını denize doğru çevirdi, kirbaçladı. Sonra da sulara gömüldü. Eryat ta Yemen'e girerek oraya hakim oldu. [1]

Ebrehe'nin Eryat'la Anlaşmaması, Onunla Savaşıması Ve Öldürüp Yerine Geçmesi

Ibn İshak'm anlattigina göre Eryat, Yemen'de birkaç sene hüküm sürdükten sonra Ebrehe ile anlaşmazlığa düştü. Habeslilerin bir kısmı ondan yana, bir kısmı da Ebrehe'den yana oldular. İki taraf savasmak üzere karsi karsiya geldiler. Birbirlerine yaklastiklarında Ebrehe, Er-yat'a haber göndererek, "Habeslileri birbirine kirdirma. Istersen ikimiz birbirimizle teke tek vurusalım. Hangimiz hayatta kalırsak, o yalnız basına orduya komutan olur." dedi. Eryat ta, verdiği cevapta: "Dogru karar verdin." dedi.

Hristiyan dinine bağlı dindar ve tiknaz bir insan olan Ebrehe meydana çıktı. Boylu boslu, yakisikli bir adam olan Eryat ta elde mizrak ona karsi çıktı. Ebrehe'nin arkasında, gerisini kollayan, Atvede adli bir genç vardı. Eryat, mizragini Ebrehe'nin tam tepesine yönelterek attı, ama mizrak, Ebrehe'nin alnına isabet ederek kasını, gözünü, burnunu dudagini yarıdı. Bu yüzden Ebrehe'ye yarık dudaklı manasına gelen Ebrehetül-Esrem denmiştir. Ebrehe'nin gerisinde duran Atvede de Eryat'ın üstüne atılarak onu öldürdü. Askerleri, Ebrehe'nin ordusuna katıldılar. Yemen'de Habesliler, ona karsi cephe oluşturdular. Bunun üzerine o da Eryat'ın diyetini (kan bedelini) ödedi.

Eryat ile Ebrehe'yi Yemen'e görevli olarak göndermiş olan Habes Kralı Necasî, olanları duyunca Ebrehe'ye çok öfkelen-di ve: "Buyrugum olmaksizin emîrime saldırıp onu öldürdü." dedi; sonra da Ebrehe'nin ülkesini ayakları altında çigneyeceğine ve onun perçemini keseceğine yemin etti.

Kralın öfkelen-digini ve yemin ettiğini duyan Ebrehe, saçını tıras ederek bir miktar Yemen toprağını da bir kesenin içine koyarak Kral Necasî'ye gönder-di, sonra da ona su mealde bir mektup yazdı: "Ey hükümdar! Eryat, senin bir kulundu. Ben de senin bir kulunum. Senin emrinde ihtilaf ettik. Ama hepimiz sana itaatten ayrılmadık. Su kadar var ki, Habeslileri idare etmekte ben daha güçlüyüm, siyaseti ondan daha iyi bilirim. Hükümdarımın yemin ettiğini duyunca saçımın tümünü tras ettim. Hakimiyetimdeki yerlerin toprağından bir avuç alıp bir keseye doldurup gönderdim ki hükümdarım, yeminini yerme getirmek için o Lnraklan ayagının altına alıp çignesin..."

Bu mektup kendisine ulastığında Kral Necasî, Ebrehe den memnun oldu-ikinci bir emre kadar Yemen'i idareye devam etmesini söyledi. Ebrehe de Yemen'de kalıp orayı idare etmeye devam etti. [2]

Ebrehe'nin Ka'be'yi Yikmak İçin Fillerle Mekke'ye Saldırması

Bu hadiseden bahseden sure-i celilede yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

"Rabbinin fil sahiplerine ne yaptığını görmedin mi? O, bunların düzenlerini bosa çıkarmadı mı? O, bunların üzerine sürülerle kuslar gönder-di ki, onların üzerine piskin tuğladan taşlar atıyorlardı. Nihayet onları, yenik ekin yaprağı

gibi yapiverdi." (el-Fîl, 1-5.)

İlk defa filleri ehlilestiren sahsin, hükümdar Dahhak'i öldüren Feridun b. Esfîyan olduğu söylenir. Taberî de böyle demistir. At üzerine eger koyan ilk sahis ta odur. Ama ati evcilleştirip sirtina binen ilk sahis, Dünya hükümdarlarının üçüncüsü Fitahmoris'dir. Ata ilk binen sahsin Hz. İsmail olduğunu söyleyenler de vardır. Muhtemelen Hz. İsmail, Arapların ilk ata binenidir. Dogrusunu Allah bilir.

İri cüsseli olmakla birlikte filin, kediden korktuğu söylenir. Hatta Hindlilerle savasan bir ordunun komutanı, Hind askerlerinin ilk saflarında bulunan filleri korkutmak için Havmetu'l-V[^]gy denen yere kediler götürmüş, kedileri gören filler, ürküp gerisin geriye kaçmaya başlamışlar.

Ibn İshak'm anlattigina göre Ebrehe, San'a'da Kulleys adli emsalsiz bir kilise yaptırmis ve Necasî'ye bu konuda yazdigi bir mektupta söyle demistir: "Senin için bir kilise yaptırdım. Senden önce hiçbir hükümdar için böylesine ihtisamlı bir mabed inşa edilmiş değildir. Arapların Ka'be sine giden hacıları buraya .yöneltinceye kadar bu isin pesini bırakmayacağım..."

Süheylî'nin anlattigina göre Ebrehe, daha sonra daha sonra pislik yuvalı haline getirilen bu kiliseyi inşa ettirirken Yemenlileri, canları çi-kasiya çalıştırmıştır. Gün doguncaya kadar çalışmayı geciktirenlerin mutlaka ellerini keserdi., Belkis'in sarayından oraya tas ve mermerlerle büyük ve değerli esyaları tasitirdi. Kiliseye altın ve gümüş haçlar, fildi-sinden ve abanozdan kürsüler yaptırdı. Kilise, yükseklik ve genişliğiyle gerçekten göz alıcıydı.

Ebrehe'nin ölümünden sonra Habesliler dağıldılar. O kargasa döneminde birseyler yağmalamak için kiliseye saldıranları mutlaka cin çarpiyordu. Çünkü kilise, iki put olan Kuayb ile karisi adına yapılmıştı. O putlardan her biri, altmış zira boyundaydı. Yemenliler, kiliseyi kendi haline bıraktılar. Abbasi halifelerinin ilki olan Seffah zamanına kadar olduğu gibi kaldı. Seffah, akıllı ve bilgili bir gurup insani oraya gönderdi. Taslarını birer birer sökerek kiliseyi yıktılar. Böylece onu harab olmaya terkettiler. İzleri günümüzde dahi görülebilmektedir.

Ibn İshak der ki: Araplar, Ebrehe'nin Necasî'ye gönderdiği mektubun içeriğinden haberdar olunca, Kinane kabilesinden bir adam gelip Kulleys kilisesinin içine girdi. Kimse görmeden oraya pisledi. Sonra çıkıp memleketine gitti. Ebrehe bu isı duyunca, "Bunu kim yaptı?" diye sordu. "Arapların Mekke'de ziyaret ettikleri Ka'be halkından biri yaptı! Senin Arap hacıları bu kiliseye yönelteceğine ilişkin söylediğin sözleri duyup öfkelenmiş ve bu kilisenin, Ka'be gibi yüksek bir mabed olamiya-, cagını bildirmek için, gelip içine pislemiş." dediler.

Bu cevabi alan Ebrehe, son derece öfkelenmis ve yıkmak üzere Ka'be üzerine gidecegine yemin etmistti. Habeslilerin sefere hazirlanmalari emrini verdi. Bunun üzerine onlar da hazirlandilar. Sonra askerlerinin önüne fil katarak yola çıktı. Araplar, Ebrehe'nin yola, çıktigini ve Mekke üzerine gelmekte oldugunu duyunca isin ciddiyetini kavradilar. Allah'in kutsal evi Ka'be'yi yıkmak niyetiyle Mekke'ye gelmekte oldugunu duyduklarında, ona karsi harb etmeleri gerektiğini ve bunun kendi haklari oldugunu anladilar.

Yemen esraf ve meliklerinden biri olan Zu Nefer adındaki kisi, kendi kavmini ve çağrisina uyan diger Araplari, Ebrehe'ye karsi savasmaya ve Ka'be'ye yapacagi saldiriye geri püskürtmeye davet etti. Zu Nefer, çağrisina icabet eden kimselerle birlikte Ebrehe'nin karsisina çıktı; onunla savasti, ama yenildi. Yakalanip esir edildi. Ebrehe, onu öldürecegi zaman: "Ey hükümdar! Beni öldürme, yaninda kalmam belki de senin için daha hayirli olur." dedi. Bunun üzerine Ebrehe, onu Öldürmekten vazgeçti. Hapsederek kendi yaninda tuttu. Ebrehe, yumusak huylu bir adamdi.

Bundan sonra Ebrehe, hedefine ulasmak için yola devam etti. Has'am diyarina vardiginda, karsisina oranın iki kabilesi olan Sehran ve Nahis kabileleri ile diger Arap kabilelerini arkasina alan Nüfeyl b. Habip çıktı. Yapilan savas sonucunda Ebrehe, onu da yendi. Nüfeyl esir düstü. Huzura getirilip de Ebrehe onu öldürmek istediginde, Nüfeyl söyle dedi: "Ey hükümdar, beni öldürme. Arap topraklarında sana kilavuz-, luk ederim. Sehran ve Nahis kabileleriyle birlikte senin emrindeyim." Bunun üzerine Ebrehe, onu serbest birakti. O da Ebrehe'yle birlikte yola çıkıp kilavuzluk etmeye basladi.

Ebrehe, Taife vardiginda Mesud b. Muattep adındaki sahis, Sakif kabilesine mensup bazi adamlarla birlikte onu karsiladi. Kendisi ve heyetteki arkadaslari ona söyle dediler: "Ey hükümdar! Biz sadece senin kullariniz. Emrini dinleyip sana itaat ederiz. Bizde sana muhalif kimse yoktur. Yıkmak istedigın ev, bizdeki degildir.[3] Senin yıkmak istedigın ev, Mekke'dedir. Seni oraya götürecek kilavuzlari yanma katacagız." Böyle demeleri üzerine Ebrehe, onlardan vazgeçip yoluna devam etti.

Ibn Ishak'm anlattigina göre Taiflilerin, Ka"be gibi saygi gösterip tazimde bulunduklari Lat adli bir evleri vardi. Ebrehe'ye Mekke yolu hakkında kilavuzluk etmesi için Taifliler, Ebu Rigal adında birini onun yanma kattilar. O da, bu adamin kilavuzlugunda Mekke yolunu tuttu. Mugammis. denilen yere vardiklarında Ebu Rigal öldü. Araplar, onun mezarini tasladilar. Semud kissasi anlatilirken Ebu Rigal'in, Semud kabilesine mensub olusundan, üzerlerine gökten azab taslari yagarken onun Harem'e siginisindan, Harem'den çıktigından taslardan birinin, kendisine isabeti neticesinde öldüğünden bahsedilir. Onun hakkında Hz. Peygamber (s.a.v.)'in söyle

buyurdugu rivayet edilir: "Ebu Rigal'in, Semud kabilesine mensub olusunun alameti, onunla birlikte mezarina iki altin dalin gömülmüs olmasidir." Ebu Rigal'in mezarini açanlar, içinde iki altin dal bulmuslardi. O, Sakiflilerin atasidir.

Birbirine zit gibi görünen bu iki seyi, yani Ibn Ishak'm anlatimiyla Hz. Peygamber'in hadisini uzlastirmak, bence mümkündür. Söyleki: -Ebrehe'ye kilavuzluk ettigi ve mezari taslandigi bildirilen Ebu Rigal, hadiste adi geçen Ebu Rigal'e isim bakımından benzemektedir. Hadiste sözü edilen Ebu Rigal, Ebrehe'nin kilavuzu Ebu Rigal'in ilk dedesidir. İnsanlar, birincinin mezarini tasladiklari gibi onunkini de taslamislar-dir. Dogrusunu Allah bilir.

Cerir, bir siirinde söyle der:

"Ebu Rigal'in mezarini tasladiginiz gibi, öldüğünde Ferezdak'm da mezarini taslayin."

Kuvvetli rivayete göre mezari taslanan, ikinci Ebu Rigal'dir.

İbn Ishak'm anlattigina göre Mugammis'te konakladiktan sonra Ebrehe, Esved b. Maksud adındaki habesli birini, kendi atlarindan birine bindirerek Mekke'ye göndermis.

Esved, Mekke'ye varınca Kureys'in ve diger kabilelerin oradaki mallarini toplayip önüne katmis ve Hasim oğlu Abdülmuttalib'e ait 200 deveyi de ele geçirmisti. Abdülmuttalib, o zaman Kureys kabilesinin büyüğü ve lideriydi. Kureys, Kinane ve Hüzeyl kabileleri ile Harem'de bulunan diger kimseler, bu yüzden, Ebrehe'yle savasmaya kasedtiler. Ama daha sonra bu isin üstesinden gelemeyeceklerini anlayınca, savasmaktan vazgeçtiler.

Öte yandan Ebrehe, beldenin liderinin ve en yüksek şahsiyetinin (1) TBizdeki ev5 sözüyle Lat putunun durdugu evi kasedetmislerdi.kim oldugunu sorup Öğrenmesi için Hunate el-Hümyeri'yi Mekke'ye gönderdi. Gönderirken de ona su direktifi verdi: Onlara git ve sunlari söyle: "Hükümdar Ebrehe diyor ki: Ben sizinle savasmak için degil, sadece Ka'be'yi yikmak için geldim. Bu arzumuzu gerçeklestirmemize, bizimle savasarak engel olmazsaniz, kaninizi akitmaya ihtiyacimiz yoktur. Beldenin reisi eger benimle savasmak istemiyorsa yanima gelsin."

Hunate, Mekke'ye varir varmaz, Kureyslilerin liderini ve en serefli şahsiyetini sordu. Aradigi şahsin Hasim oğlu Abdülmuttalib oldugunu söylediler. O da Abdülmuttalib'in yanina giderek Ebrehe'nin emirlerini kendisine ilette. Abdülmuttalib de su cevabi verdi: "Vallahi, biz onunla savasmak istemiyoruz. Zaten buna gücümüz de yetmez. Burasi, Allah'in saygi duyulan evidir. Dostu Ibrahim (a.s.)'m evidir. Eger Ebrehe'ye karsi koruyacak olursa, burasi kendisinin Harem'idir. Yok eger Ebrehe'nin diledigini yapmasina müsaade ederse, bizim onu geri çevirecek ve Ka'be'yi

ona karsi savunacak gücümüz yoktur."

Hunate dedi ki: "Hükümdar, seni alip yanina götürmemi bana emretti. Gel de seni ona götürayim." Abdülmuttalib, ogullarından bir kısmim da yanma katarak Hunate ile birlikte yola çıktı. Ordugaha geldiklerinde, Zu Nefer'in nerede oldugunu sordu. Zu Nefer, Abdülmuttalib'in dostuydu. Onu buldu. Tutuklu oldugu yere varip onunla görüştü. "Ey Zu Nefer! Basimiza gelen su beladan bizi kurtaramaz misin?" diye sordu. Zu Nefer de su karsiligi verdi: "Hükümdarin elinde esir olarak bulunan, sabah veya akşam öldürölmeyi bekleyen bir kimse, sizi nasıl bu beladan kurtarabilir? Sizin için birsey yapabilecek durumda degilim. Ancak fili güden Üneys adli bir arkadasim var. Seni, ona gönderecegim. Senin için ona tavsiyede bulunacagim. Senin haklanin büyük oldugunu ona anlatacagim. Seni, hükümdarla görüştürmek için gerekli izni almasini ondan isteyecegim. Sen de söylemek istediklerini hükümdara söylersin. Yapabilirse, hükümdarin katinda senin iyiligin için aracilik edecektir."

Abdülmuttalib te; "Bu kadari benim için yeterli." dedi. Zu Nefer, onu Üneys'e gönderdi ve su mektubu da yazdi: "Abdülmuttalib, Kureyslilerin lideri ve Mekke pinarinin (Zemzem suyunun) sahibidir. Ovada insanlara yemek, dagbaslarmda da hayvanlara yem verir. Hükümdar, onun 200 devesine el koymus. Onu hükümdarla görüştürmek için gerekli izni al. Elden geldigince ona hükümdar katinda yararli olmaya bak..."

Üneys de: "Ben bunlari yaparim." dedi ve Ebrehe ile bu hususta görüştü ve söyle dedi: "Kureyslilerin lideri kapida duruyor. Yanina gelmek için izin istiyor. O, Mekke pinarinin sahibidir. Ovalarda insanlara yemek, dagbaslarmda hayvanlara yem verir. Izin verin de gelip sizinle konussun ve derdini anlatsin." Üneys'in bu sözleri üzerine Ebrehe, yanma gelmesi için Abdülmuttalib'e izin verdi.

Abdülmuttalib, insanların en yakisiklisi, en güzeli ve en ulusu idi.

Ebrehe, huzuruna geldiginde ona ikramda bulundu, saygi gösterdi. Kendisi koltukta iken Abdülmuttalib'in yerde oturmasina gönlü razi olmadı. Ama kendi koltugunun bir ucuna oturtacak olursa, Habeslilerin onu koltukta, yani basinda oturmus vaziyette görmelerini de istemedi. Kendisi koltuktan inip yerdeki yaygi üzerine oturdu. Abdülmuttalib'i de yani basina oturttu. Sonra tercümanina: "Sor bakalim.. Bizden istedigı nedir?" dedi. Tercüman, ne istedigini sorunca Abdülmuttalib söyle dedi: "Sizden istedigim, el koydugunuz 200 devemi bana geri vermenizdir." Bu cevap karsisinda Ebrehe, Abdülmuttalib'e söyle demesini tercümanina emretti: "Ona de ki: 'Seni ilk gördüğümde çok begenmistim. Ama böyle konustugunu görünce gözümdeki degerin azaldi. Senin ve atalarinin dinî sembolü olan Ka'be'yi yikmaya geldiğim halde, bu is için benimle konusmuyorsun da, el

koydugum 200 devenin iadesi için konusuyorsun!.." Abdülmuttalib: "Develerin sahibi benim. Ka'be'nin de bir sahibi vardır ve sahibi onu koruyacaktır." dedi. Ebrehe, "Sahibi onu bana karsi koruyamaz." deyince; Abdülmuttalib, "Yik da görelim." diye meydan okudu. Ama Ebrehe, yine de develerini ona geri verdi.

Ibn Ishak der ki: "Ebrehe'nin yanma Abdülmuttalible birlikte Bekr ogullari kabilesinin reisi Ya'mür b. Nüfase b. Kinane ve Hüzeyl kabilesinin reisi Huveylid b. Vaile'nde girdikleri söylenir. Ka'be'yi yikmayip geri dönmesi için kendisine Mekke'nin mallarının üçte birini vermeyi teklif etmislerdi; ama o, bu teklifi kabul etmemisti.

Böyle birseyin olup olmadigim Allah bilir.

Ebrehe'nin yanından ayrılan Abdülmuttalib, Kureyslilerin yanina döndü. Aralarında geçen konusmayi onlara anlatti. Mekke'den çıkıp dagbaslanna siginmalarini emretti. Sonra gidip Ka'be kapisinin halkasini tuttu. Bir kaç Kureysli de onunla birlikte kalkip Ebrehe'ye beddua etmeye ve Allah'tan yardım dilemeye basladilar. Ka'be kapisinin halkasina tutunmus olan Abdülmuttalib söyle diyordu:

"Allahim! Kul, kendi ev halkini korur. Sen de Ka'be halkini koru. Yarın onların haç ve kuvvetleri, Senin kuvvetlerini yenmesinler. Kiblemize saldirmalarına mani olmazsan, Bu, daha önce senin yapmadigin bir istir."

Ibn Ishak'in anlattigina göre Abdülmuttalib, daha sonra Ka'be kapisinin halkasini birakip Kureysli arkadaşlariyla birlikte gidip dagbaslanna siginmis ve Ebrehe'nin neler yapacagim beklemeye baslamisti.

Sabah olunca Ebrehe, Mekke'ye girmeye hazirlandi. Filini harekete hazır hale getirdi, askerlerim de harp düzenine soktu. Filmin adi Mah-mud idi. Fili, Mekke'ye yönelttiklerinde Nüfeyl b. Habib, filin yanibasi-na gelerek kulagim tuttu ve söyle dedi: "Ey Mahmud, çok ve geldigin yere geri dön. Çünkü sen, Allah'ın saygili kildigi ve hürmete sayan beldesinde bulunmaktasin." Böyle dedikten sonra filin kulagim birakti ve hayvancagiz da yere çöktü.

Süheylî der ki: Fil, yere düstü. Çünkü filler, diz üstü çökemezler. Ama bazı fillerin, deve gibi düz üstü çöktüklerini söyleyenler de olmustur. Dogrusunu Allah bilir.

Söyleyecegi sözleri, filin kulagina söyledikten sonra Nüfeyl b. Habib, kosarak gidip bir dagin tepesine çıktı. Çökmüs olan fili yerinden kalkmasi için ne kadar ugrastilarsa, çabaları bosa gitti. "Yerinden kalksin." diye basina nacakla vurdular, kalkmadi. Tenini kanatmcaya kadar vurdular, yine kalkmadi. Yemen'e dogru çevirdiklerinde kosmaya basladi. Sam'a dogru çevirdiklerinde kosmaya basladi. Dogu tarafina çevirdiklerinde yine

kosmaya basladi. Ama Mekke'ye dogru çevirdiklerinde çöküp kaliyordu.

Cenâb-i Allah, onların üzerlerine deniz tarafından kirlangiç ve sigircik gibi kuslar gönderdi. Kuslardan her biri, üç tas tasliyordu. Biri gagasinin ucunda, biri sag ayaginda, diğeri de sol ayagindaydi. Nohut veya mercimek iriligindeki bu taslar, isabet ettikleri herkesi öldürüyordu. Ama bu taslar, Ebrehe'nin askerlerinin tümüne isabet etmedi. Isabet almayanlar da geldikleri yoldan geri dönmek için kaçmaya basladilar. Yemen yolunda kendilerine kilavuzluk etmesi için Nüfeyl b. Habib'i aramaya basladilar. O esnada Nüfeyl de su siiri terennüm ediyordu:

"Ey Rüdeyna! Bizden sikilmasin ya! Sabahlarken seninle gözümüz aydinlandi. Rüdeyna'yi görürsen görmezden gel. Muhassap'ta onu görürsen görmezden gel. Beni utandirip ta yaptiklarimi översen. Derim ki: Aramizda kaçan fırsatlara üzölme. Bir kus görünce Allah'a hamd ettim. Üzerime tas atmasindan korktum. Bütün millet Nüfeyl'i soruyor, Sanki Habeslilerin üzerinde haklari var."

Ibn îshak der ki: Ölen Ebrehe'nin askerleri, yollari ve her taran doldurdu. Ebrehe'nin kendisi de yaralanmisti. Onu da beraberlerinde alip götürdüler. Vücudu lime lime olup parçalar halinde dökölüyor, parmak uçlari yere düşüyordu. Parça düşen yerlerinden kan ve irin akiyordu. Onu, San'a'ya ulastirdiklarinda kus yavrusu gibi olmus, kalbi göğsünden ayrilir gibi olmustu.

Ibn îshak, Yakub b. Utbe'nin kendisine söyle dedigini anlatir: Çiçek ve kizamik hastaliklari, Arabistan'da ilk olarak fil senesinde görüldü. Üzerlik otu, Ebu Cehil karpuzu ve sütlegen gibi bazi aci bitkiler de ilk olarak o sene Arabistan'da görüldü.

Ibn Ishak dedi ki: Cenâb-i Allah, Muhammed (s.a.v.)'i peygamber olarak gönderince; Kureyslilere bahsettigi nimetlerden biri de kendisi oldu. Onun yüzü suyu hürmetine Habeslüeri ve komutanlari Ebrehe'yi Mekke'den geri püskürtmüs ve devletlerini devam ettirmisti. Bu nimeti Cenâb-i Allah, su sûre-i celilede anlatmaktadir:

"Rabbinin, fil sahiplerine ne yaptigini görmedin mi? O, bunlari dü-• zenini bosa çıkarmadi mi? O, bunlari üzerine sürülerle kus gönderdi ki, onların üzerine piskin tugladan taslar atiyorlardi. Nihayet onlari, yenik ekin yapragi gibi yapiverdi." (el-Ffl, 1-5.)

Ibn Ishak ile Ibn Hisam, bu sûre hakkında epey bilgi verirler ki biz bunu tefsirimizde uzun uzadiya anlattik. Ibn Hisam, Ebabil kelimesinin çoğul olduğunu, Arapların bunun tekilim kullanmadiklarini anlatir.

Ibn Abbas demis ki: Ebabil kuslari hortumlari ve köpeklerinki gibi pençeleri vardi. Ikrim'e'nin dediği gibi Ebabil kuslari, yirtici hayvanlari

andiran baslari varmis. Yesil renkli olup denizden ikip gelmisler. Ubeyd b. Umeyr ise, siyah renkli olduklarim, denizden ikip geldiklerini, gagalarinda ve pençelerinde taslar bulunduğunu söylemistir.

İbn Abbas'm dedigine göre Ebabil kuslari, magrib ankasi seklindey-mis. (Anka kusu, adi olup ta kendisi bulunmayan ve masallarda kendisinden bahsedilen, uzak diyarlarda yasadigi sanilan bir kustur.)

Yunus b. Bukeyr'e göre attiklari taslarin bir kısmi insan basi büyüklüğünde, bir kısmi da deve basi büyüklüğündeymis. Attiklari taslarin küçük olduğunu söyleyenler de vardır. Dogrusunu Allah bilir.

Ibn Ebi Hatim, Ubeyd b. Umeyr'in söyle dedigini rivayet eder: Cenâb-i Allah, fil sahiplerini (Ebrehe ordusu) helak etmek isteyince, denizden ikardigi kirlangi misali kuslari üzerlerine musallat kildi. Bu kuslardan her biri, üçer tas tasiyordu. Taslardan biri gagalarinda, ikisi de penelerindeydi. Gelip Ebrehe ordusunun üzerinde havada saf tuttular. Gagalarinda ve pençelerinde bulunan taslari askerlerin üzerine bıraktılar. Bu taslar, isabet ettikleri adamlarin baslarindan girip altlarindan ikiyordu. Bedenlerinin bir yerine degince mutlaka öbür yanindan ikiyordu. Allah, siddetli bir kasirga gönderdi, taslar daha da hizlandilar ve hepsini helak ettiler.

Önceki sayfalarda da anlattigimiz gibi bu konu hakkında İbn İshak söyle demistir: Ebrehe ordusundaki askerlerin tümü, bu taslardan isabet almıs degildi. Hatta bir kısmi Yemen'e dönmüs, baslarina gelen

azabi, milletlerine haber vermislerdi. Ebrehe'nin de döndüğünü, ama vücudundan lime lime parçalar döküldüğünü de halka duyurmuşlardı. Ebrehe, Yemen'e vardiginda kalbi göğsünden ayrılmıs ve Ölmüştü. Allah ona lanet etsin,

Ibn İshak, Hz. Aise'nin söyle dedigini rivayet eder: "Fili sevkeden (yeden, yürüten) ile seyisinin, kötürüm olduklarini ve Mekke'de dilendiklerini gördüm." Seyisin adi Üneys'ti. Ama sevkedenin adi bilinmemektedir. Dogrusunu Allah bilir. Nakkas, tefsirinde der ki: Ebrehe ordusundaki askerlerin cesedlerini sel sürükleyip denize atti.

Süheylî der ki: Fil vakasi, Zülkarneyn tarihine göre 886 senesinin muharrem ayi baslarinda meydana gelmistir.

Mesliur görüse göre Peygamber (s.a.v.), fil senesinde dünyaya gelmistir. Bir rivayete göre bu hadise, Hz. Peygamber'in dogumundan birkaç sene önce vuku bulmustur. Allah izin verirse, bu konuyu ileride ele alacagiz. Güvencimiz ve dayanagimiz O'dur.

Ibn İshak, Cenâb-i Allah'in, Ka"be-i Muazzama'yi korudugu bu büyük olayla ilgili olarak Araplarin söyledikleri siirleri de nakleder. Bu olayda Cenâb-i Allah, Ka'be'yi serefendirip sanini yüceltmek, temizlemek ve Hz.

Muhammed'e peygamberlik vererek oraya ikramda bulunmak istemisti: Dosdogru dini, Hz. Peygamber vasitasiyla göndermekle de Kate-i Müserrefe'nin kadrini yüceltmek dilemisti ki o dinin rüknü, hatta ayakta tutan diregi namazdir. Yüce Allah, KaT^e-i Muazzama'yi, o dinin kiblesi olarak belirleyecekti. Cenâb-i Allah, sadece Kureyslilere yardım olsun diye Ebrehe ordusunu bozguna ugratmis degildi. Çünkü Yemenlilerden olusan Ebrehe ordusu Hristiyan, Kureysliler ise putperest idiler. Böyle olunca da Yemenliler, Kureyslilere göre Allah'a daha yakin sayilirlardi. Su halde O, Ka'be-i Muazzama'yi korumak ve Muhammed (s.a.v.)'in peygamberligine zemin hazirlamak için Ebrehe ordusunu bozguna ugratmisti. Nitekim bir siirinde Abdullah b. ez-Zeba'rî es-Sehmî söyle demistir:

"Yenilip Mekke'den geri döndüler. Öteden beri Harem'e tecavüz edilemez. Oraya saygisizlik edilen bir geceyi, Si'ra yildizi hiç yaratmis degil[4] Serefli bir kul oraya saldirmaz, bil. Yemen ordusunun komutanina sor. Orada acaba neler görmüs? Bilgiçleri, sonra cahillere bildirir bunu. 60.000 kisi Yemen'e dönemedi. Yaralilari da döndükten sonra yasamadi.

Orada Ad kavmi vardi, daha önceleri. Cürhüm kabilesi orada yasardi. Kullari üstündeki Allah, onu korur."

Ebu Kays b. Eslet el-Ensârî el-Medenî de bir siirinde söyle der:

"Fil vakasida Allah'in bir mucizesiydi,

Fili her ileri sürdüklerinde o kimildamiyor idi.

Egri uçlu sopalarla karnina vuruyorlardi.

Burnunu, yardilar, burnu yarildi.

Büyük biçaklarla onu ileri sürdüler.

Ka'be'ye yönelttiklerinde durdu, kafasi yarildi.

Geri döndü, Yemen'e dogru kostu.

Orada bulunanlar, zulümle geri döndü.

Allah, onlara üstten tas yagdirdi.

Zayıf ve bitkin düşüp birbirlerine sarildilar.

Âlimleri, onlara hep sabir telkin ediyordu.

Koyunlar gibi bagrisip melemeye basladilar."

Ebu Salt Rebia b. Ebi Rebia, Vehb b. Alac es-Sakafî de bir siirinde fil hadisesinden söyle bahseder (İbn Hisam, bu siirin Ümeyye b. Ebi Salt'a ait olduguna dair bir rivayetin bulunduğunu söyler):

"Rabbimizin mucizeleri parlaktir. Onlardan, ancak kafirler süphe eder. Geceyi ve gündüzü o yaratmistir. Hepsinin hesabi açık ve bellidir. Sonra

rahmet sahibi Rab, gündüzü parlatir. Yayilan isiklariyla onu aydinlatir. Fili, Mugammis mevkiinde aliyordu. Süründü, ayaklari tutulur gibi oldu. Sanki dagdan bir kaya parçası koptu da, Gelip filin kulagindaki halkaya takildi. Etrafinda Kinde emirleri, bir de, Sahin gibi savasan bahadirlar vardi. Onu yerinde birakarak dagilip kaçtilar. Filin ayaklari kirilmis gibi idi. Hanif dini disindaki bütün dinler. Kiyamette, Allah nezdinde yok gibidir."

Yine Ebu Kays b. Eslet, bir siirinde fil vakasından söyle bahseder:

"Kalkin, Rabbinize dua edin, yüz sürün Ka'be'nin,

Kaim sütunlar arasindaki taslarina,

Ka'be'nin sizcede dogrulan an imtihani vardir.

Katalar sevkeden Ebrehe'nin, sonraki günde,

Kitalari ovada gidiyordu. Piyadeleri ise,

Dag yollarinda taslanmaktaydi.

Ars'm sahibinin yardimi size gelince,

Ebrehe askerlerine tas ve toprak yagdi.

Panik içinde aceleyle dönüp kaçtilar.

Az sayidaki askerden baska silaya dönen olmadı."

Ubeydullah b. Kays er-Rukayyat, Ka'be'nin yüceliginden ve saldirmak isteyenlere karsi korunacagindan bahseden bir siirinde söyle demistir:

"Fil ile gelen ve orayi yikmak üzere olan,

Yarik dudakli Ebrehe, bozguna ugradi.

Askerleriyle birlikte geri döndü.

Cendel mevkiinde kus sürülerinin,

Saldirisina ugrayip taslandi!..

Ka'be'ye saldiranlar, iste böyle olur.

Yenik düşüp ordusuyla geri döner."

Ibn Ishak ve digerlerinin anlattiklarina göre Ebrehe'nin ölümünden sonra oglu Yeksum, Yemen'deki Habeslilerin basina geçti. Ondan sonra da kardesi Mesruk b. Ebrehe geçti ki bu, onlarin sonuncu hükümdarlaridir. Ileriki sayfalarda da açıklayacagimiz gibi Mesruk'un hükümdarligina, Seyf b. Zi Yezan el-Himyerî son vermistir. Seyf, Kisra Enusirvan'm (Nusirevan) ordusunun basinda Yemen'e girmis ve hükümdarligi, Mesruk'un elinden almistir.

Fil vakasi, Zülkarneyn tarihine göre 886 senesinin muharrem ayında meydana gelmistir. Zülkarneyn, Makedonyali Felebis oglu Iskender'dir ki,

Rumların kendisi için tarih koydukları şahsiyetlerin ikincisidir.

Ebrehe ve kendisinden sonra tahta geçen iki oğlu ölüpte Habeslilerin Yemen'deki hakimiyetleri sona erince, Kulleys adh kilise terk edilir oldu. Bu kiliseyi Ebrehe, cahil ve az akıllı olusundan dolayı inşa etmiş; insanların hac için Ka'be'yi değil de burayı ziyaret etmelerini istemisti. Ebrehe ailesinin, Yemen'deki hakimiyeti son bulunca Kulleys kilisesi terk edildi, harabeye döndü. Ebrehe, bu kiliseyi iki put üzerinde inşa etmişti. Bu putlardan biri Kuayb, diğeri de karisiydi. Tahtadan yapılmış olup altmışar zira boyundaydılar. Cinlerle bağlantıları vardı. Bu sebeptendir ki Kulleys kilisesindeki esyalardan birini çalan veya kilisenin yapısına zarar veren kimseleri cinler çarpıyordu. Bu durum, Abbasile-rin ilk halifesi Seffah zamanına kadar devam etti. Kulleys kilisesinin durumu, Ebrehe'nin, Belkis sarayından oraya getirtmiş olduğu mermerler ve içindeki diğeri esyalar, Seffah'a anlatıldı. O da, bu kiliseyi yıkıp yerle bir etmeleri için oraya bazı adamlar gönderdi. İçindeki esya ile birlikte hazinelerin tamamını aldı. Süheylî, bunu böyle anlatmıştır. Doğrusunu Allah bilir. [5]

Yemen'deki Hakimiyetin Habeslilerden Alınıp Seyf B. Zî Yezen'in Eline Geçmesi

Yemende hakimiyetin Habeslilerin elinden alınıp Seyf b. Zî Yezen'in eline geçeceğini çok önceleri Sikk ve Satih adında iki kahin, Rebia b. Nasr el-Lahmf ye haber vermişlerdi. Rahmetli Muhammed b. İshak dedi ki: Habes Hükümdarı Ebrehe ölünce yerine oğlu Yeksum geçti. Eb-rehe, onun adı ile künyelenmiş olduğundan Ebu Yeksum (Yeksum'un babası) diye çağrılırdı. Yeksum öldükten sonra yerine kardeşi Mesruk geçti. Yemenlilerin eziyet ve sıkıntıları uzayınca, Himyerli Seyf b. ZîYezen ortaya çıktı. Ebu Mürre künyesiyle çağrılan Seyf in seceresi şöyledir: Seyf b. Zî Yezen b. Zî Asbah b. Malik b. Zeyd b. Sehl b. Amr b. Kays b. Muaviye b. Cüsem b. Abdüssems b. Vail b. Gavs b. Kutn b. Arîb b. Züheyr b. Eymen b. Mehaysa b. Arencec (ki o da Himyer b. Sebe'dir).

Nihayet Seyf b. Zî Yezen, Bizans imparatoruna giderek içinde bulundukları mihnetli halleri şikayet etti. Kendilerini bu sıkıntıdan kurtarmasını, kendi himayesi altına almasını, dilediği Bizanslıyı vali olarak kendilerine göndermesini istedi. Ama imparator, onun bu şikayetine aldiris etmedi ve isteklerini yerine getirmedi.

Bunun üzerine Seyf b. Zî Yezen oradan ayrılıp, kisranın Hire'deki valisi Numan b. Münzir'in yanına geldi. Numan b. Münzir o zamanlar, Hire ve oraya bağlı Irak topraklarının valisi idi. Kisra'ya tâbi idi. Seyf, Habeslilerin sıkıntılı hallerini anlatınca Numan: "Ben, her sene kisrayı ziyarete giderim. Yanımda dur. Ziyaret zamanı gelince beraberimde seni de ona götürüyüm." dedi

Seyf, Numan'm tavsiyesine uyup yaninda kaldı. Zamani gelince de onunla birlikte kisranin ziyaretine gitti. Numan, onu huzura aldirdi. Kisra, tacinin bulunduğu meclis eyvanında oturmaktaydı. Anlatıldigina göre taci, büyük bir ölçek iriliginde olup altın, gümüş, inci, yakut ve zebercedle süslenmiş. Hükümdarlık tahtinin, ortalarında durduğu iki sütunu birbirine bağlayan yüksekçe kemerin ortasında asili duran altın bir sepetin içinde dururmuş. Bu taç o kadar agırmış ki, hükümdar onu basında taşıyamazmış. İki sütun ortasında asili duran bu taç, hükümdarin basi üzerine indirilmediği zaman bir örtü ile kapatılırmış. Gelip tahta oturduğunda, perdesi açılan taç, yavaşça indirilerek hükümdarin basına geçirilmiş. O taci ilk görenler, heybeti önünde çöküp kalmış... Seyf b. Zi Yezen, kisranin makamına yol veren yüksekçe kapıdan girerken basını öne doğru eğmiş, kisra da: "Su ahmaga ne oluyor? Yüksekçe kapıdan girdiği halde yine de basını eğiyor." demisti. Kisra'nın bu sözü Seyf e aktarılınca şöyle dedi: "Kederli ve siktintili olduğum için böyle yaptım. Çünkü kederli ve siktintili adama, geniş olan yerler dahi dar görünür! Ey hükümdar! Yabancılar ölkemizi istila etti." Hükümdar sordu:

- Hangi yabancılar? Habesliler mi yoksa Sindliler mi?

- Hayır, Habesliler istila etti. Senden yardım istemeye geldim. Yardım edersen, ölkemizin hakimi sen olursun.

- İyi ama senin ölkem bize uzak, hem de verimi azdır. Fars ordusu-nu, Arap diyarında tehlikeye sürükleyecek değilim. Senin topraklarına ihtiyacım yok. Var isine git.

Böyle dedikten sonra da Seyf b. Zi Yezen'e sağlam 10.000 dirhem bagista bulundu, ona güzel elbiseler giydirdi.

Bagisi alan Seyf, saraydan dışarı çıkınca paraları eliyle havaya savurdu, halk ta savrulan paraları toplamaya başladı. Bunu duyan kisra, "Bu adamda is var." dedi, sonra haber gönderip saraya çağirdi. Saraya gelen Seyf e, "Bana kastin mi var? Bagisimi niye havaya savurup halka dagittin?" diye sorunca Seyf şöyle cevap verdi: "Senin bagisini ne yapayım? Birakip geldigim ölkemin daglari, hep altın ve gümüstür. Onun için senin bagisina ragbet etmedim!" Bu cevap üzerine kisra, vezirlerini toplayarak: "Bu adam ve getirdiği haber ile teklifi hakkında ne dersiniz?" diye sordu. Vezirlerden biri, şöyle bir teklifte bulundu: "Ey hükümdar! Senin zindanlarında ölüm cezasına çarptirilmiş mahkûmlarin var. Onlari, Seyf ile birlikte Yemen'e göndersen iyi olmaz mi? Eger ölürlerse bu, zaten senin istedigini birseydir. Yok, eger zafer kazanırlarsa, bir memlekete daha sahip olmuş olursun!"

Bu teklifi uygun gören kisra, zindandaki 800 mahkumu Seyf b. Zi Yezen'le birlikte Yemen üzerine gönderdi. Baslarına da Vehriz adli bir mahkûmu geçirdi. Vehriz yasli, faziletli ve erdemli bir adamdı.

Mahkûmlar, sekiz gemi ile yola çıktılar. Yolda iki gemi battı. Altı gemi Aden kıyısına vardı. Seyf, Yemen'de sözünü geçirebildiği adamlarını toplayıp Vehriz'in emrine verdi. Ona: "İkimiz birlikte ölünceye veya ikimiz birlikte zafere kavusuncaya kadar seninle beraberim." dedi. Vehriz de: "Doğru söyledin." karşılığını verdi.

Bunların karşısına, Yemen hükümdarı Mesruk b. Ebrehe çıktı. Askerlerini etrafına topladı. Vehriz, ona karşı kendi oğlunu savasmak üzere gönderdi. Onların nasıl savastıklarını denemek istiyordu. Oğlu Öldürülünce; Vehriz'in, onlara karşı öfkesi arttı. İki ordunun safları kar-

şı karşıya gelince Vehriz, "Bunların hükümdarlarını bana gösterin." dedi: "Fil üzerinde oturmakta olan taçlı ve iki kasi arasında kırmızı bir yakut bulunan adami görüyor musun?" dediler. O da, "Görüyorum." dedi. "İşte hükümdar odur." dediler. "Onu bana bırakın." dedi. Uzun bir süre beklediler. Sonra: "Hükümdar niye böyle yaptı?" diye sordu. "Filden inip ata bindi." dediler. "Onu kendi haline bırakın." dedi. Uzun süre onu kendi haline bıraktılar. Sonra: "Hükümdar niye böyle yaptı?" diye sordu. "Attan inip katıra bindi." dediler. Vehriz söyle karşılık verdi: "Essegın yavrusu" Hem kendisi alçaldı, hem de hükümdarlığını alçalttı. Ben artık onu vuracağım. Onun arkadaşlarının yerlerinde durup kimildamadıklarını görürseniz, ben size bildirmeden yerinizden ayrılmayın ve sakın harekete geçmeyin. Demek ki o zaman ben, adama okumu isabet ettirememişim. Ama adamlarının onun çevresinde dolanmakta olduklarını görürseniz, bilin ki ben okumu ona isabet ettirmişim. Artık siz de onlara karşı hücumla geçersiniz".

Böyle dedikten sonra Vehriz yayını gerdi -çok sert olduğundan o yayı kendisinden baskasının geremediği anlatılır- ve yanındaki iki adama yayı sıkıca bağlamalarını emretti. Sonra oku yaya yerleştirip fırlattı. Ok, hükümdar Mesruk'un iki kasi arasındaki yakutu delip kafasının ardından çıktı ve bindiği hayvana saplandı. Bunun üzerine Habesliler, hükümdarları Mesruk'un etrafında dolanmaya başladılar. Vehriz'in komutasındaki, onlara saldırdılar. Yenilgiye uğrayıp öldürüldüler ve saga sola kaçmaya başladılar.

Vehriz, San'a'ya girmek üzere yola çıktı. Sehrin kapısına vardığında, "Bayragımı egipte içeriye girecek değilim, yakın su kapiyi!" dedi. Kapiyi yıktılar. O da bayragım dik tutmuş vaziyette şehre girdi. Seyf b. Zı Yezın el-Hımyerî bir siirinde şöyle der:

"İnsanlar, iki hükümdarın uzlastığını sanır. Onların uzlastıklarını kim duymuştur? Aksine iş daha da şiddetlenmiştir. Deve gibi biri olan Mesruk'u öldürdük. Tepelere kan içirip kandirdik. Doğrusu o deve, halkın devesiydi. Gel gör ki Vehriz, çoluk çocuğu ve malları. Ele geçirinceye dek içki

içmemeye and içmiş."

Hicaz'dan ve diğer yerlerden Araplar, Seyf i tebrik etmeye gelmiş, hakimiyeti tekrar ele geçirdiğinden dolayı onu övmeye başlamışlardı. Tebriğe gelen heyetlerden biri de, Kureys heyeti idi. Bu heyette Hz. Peygamberin dedesi Abdülmuttalib de bulunmaktaydı. Seyf b. Zi Yezen, ona, Hz. Peygamber'i müjdelemiş ve bu konuda bildiklerini aktarmıştı. Bununla ilgili detaylı açıklama, Hz. Peygamberle ilgili müjdeler bahsinde verilecektir. İbn İshak'ın anlattığına göre Ebü's-Salt b. Rebia es-Sekafî, bir şiirinde şöyle der (Yalnız İbn Hisam, bu şiirin Ümeyye b. Ebi's-Salt'a ait olduğunu ifade etmiştir.):

"Zi Yezen oğlu gibileri intikam alsınlar.
Deniz yoluyla düşman üzerine yönelip,
Intikam için çeşitli tuzaklar kurdu.
Önce Kayser'e başvurdu. Yanma varınca,
Ne yazık ki, aradığını onda bulamadı.
On sene sonra kısıraya yöneldi,
Kasranın hediyelerini havaya savurdu.
Kendi canını umursamaz oldu.
Nihayet asilzadelere uğrayıp yardım istedi.
Ey Zi Yezen oğlu Seyf, hayatıma ben,
Yemin ederim ki çok hızlı birisisin sen.
Allah, sonlarını hayr eylesin, o asiller,
Seyf'e yardım edecek bir grup seçtiler.
O gruptakilerin, insanlar arasında,
Hiç mi hiç emsalleri yok idi.
Reisler, bahadirlar, müferli süvarilerdi.
Vahalarda yavru yetistiren aslanlardı.
Deve üstündeki mahmilleri andırır gibi,
Egri yaylardan, seri oklar fırlatıyorlardı.
O kara köpekler üzerine aslanlar salındı.
Aslanların Önünden kaçanlar, yenik düştü.
Sana ikametgah olan Gumdân sarayında,
Tacini giy, sarabım da afiyetle iç.
Sarabını afiyetle iç, onlar darmadağın oldular.

Bu gün kaftaninin ucunu salıp rahatla,
Suyla karıştırıp idrara dönüşen sütün kabi gibi,
Degildir bu sözler, aslında faziletlerdir, bunlar."

Anlatıldığına göre Gumdan, Yemen'deki bir saray olup Kahtan oğlu Yarub tarafından inşa edilmiştir. Yarub'dan sonra Vaile b. Himyer b. Sebe' oralara hakim olmuştur. O saray, yirmi katlı imiş. Doğrusunu Allah bilir.

İbn İshak'ın rivayetine göre Temim oğulları kabilesinden Adıyy b. Zeyd el-Hirî, bir siirinde şöyle demiştir:

"San'a'dan sonra oraya bağışı bol olan,
Hükümdarlar, imar etmez oldular.
Oysaki daha önce orayı bulutlara,
Varacak yükseklikte inşa etmişlerdi.
Mabedinden misk kokusu saçılırdı.
Etrafı dağlarla çevrili idi.
Yüksek kısımları, semaya ulaşmaktaydı.
Geceleyin orada çalman neylere gelip, .
Eslik ederdi, erkek baykus sesleri.
Bazı sebeplerden dolayı oraya sevk edildi.
Asilzadelerin ordusu, hepsi de süvari idi.
Katırlara binip çöllere gittiler, onları,
Ölüm önüne kattı, esek yavruları yanlarında kostu.
Nihayet hükümdarlar, kale tarafından
Demir gibi kitaların geldiğini gördü.
O gün onlara şöyle sesleniliyordu:
Ey Berberiler, ey Ebrehe (Yeksum) ailesi,
Kaçanın kurtulabileceğini sanmayın.
O gün, adı unutulamayacak bir gün oldu.
Kıymeti sabit bir nimet, yok olup gitti.
Cemaatlerin yerini yalnız basına yürüyen aldı.
Günler haindir, çok acaiplikleri içerir.
Tübban oğullarından sonra gelen hükümdar,
Serefli ve memnuniyet verici idi."

Ibn Hisam der ki: Bir zamanlar Kahin Satih'in, "Kendisinden sonra Irem Zi Yezen gelecektir. Zi Yezen, Aden'den çıkacak ve Yemen'de Ha-beslilerderi hiçbirini sag bırakmayacaktır." sözüyle kasedettiği hükümdar, iste budur.

Ibn îshak der ki: Vehriz ve beraberindeki Farslar, Yemen'de ikamet ettiler. Orada kalan Farslann nesli, bugün Yemen'de halen mevcuttur.

Eryat'in Yemen'e girmesiyle, Farslıların Mesruk b. Ebrehe'yi öldürmelerine ve Yemen'deki Habeslileri, sürgün etmelerine kadar geçen süre, yetmiş iki senedir. Eryat'dan sonra hükümdarlığa Ebrehe geçmiş; Ebrehe'den sonra oğlu Yeksum, Yeksum'dan sonra da diğer oğlu Mesruk hükümdar olmuştur. [6]

Yemen'deki Faksların Akibeti

İbn Hisam dedi ki: Bir süre sonra Vehriz ölünce, kisra yerine oğlu Merzüban'ı Yemen'e vali olarak atadı. Merzüban'm ölümünden sonra kisra, onun yerine oğlu Teynücan'ı atadı. O da ölünce, yerine onun oğlunu atandı. Daha sonra kisra, onu görevden alıp yerine Bazan'ı getirdi, iste bu Bazan döneminde Hz. Peygamber risaletle görevlendirildi.

Zühri'nin rivayetine göre kisra, Yemen valisi Bazan'a gönderdiği mektubunda şöyle demisti: "Bana gelen haberlere göre Mekke'den bir adam çıkmış, peygamber olduğunu iddia ediyormuş. Ona git de tevbe etmesini iste. Eger tevbe ederse ne âlâ. Yok eger etmezse, kellesini bana gönder!" Bazan da, kisramn bu mektubunu Hz. Peygamber'e göndermiş, o da Bazan'a su cevabî mektubu göndermişti: "Kisra'nın falan ayın falan gününde Öldürüleceğim Allah bana vadetti."

Bu mektubu alıp okuyan Bazan, sonucu beklemeye başlamış ve; "Bu adam, eger peygamberse, söyledikleri gerçekleştirecektir." demisti. Hz. Peygamber'in belirttiği günde kisra Öldürülmüştü. İbn Hisam'm ifadesine göre onu, oğlu Sireveyh öldürmüştür.

Bazılarından duyduğum habere göre oğulları, birleşerek onu öldürmüşlerdir. Sözü ettiğimiz bu Acem kisrasmin adı, Perviz b. Hümmü-zan b. Enusirvan b. Kubaz'dır. Rumları yenen de budur. Rumları yendiği savastan Kur'ân-ı Kerim'de şöyle bahsedilir:

"Elif, lâm, mîm. Rumlar yenildiler. Yakın bir yerde. Ama onlar, bu yenilgilerinden sonra galib geleceklerdir." (er-Rûm, 1-3.)

Kisra'nın bu galibiyetiyle ilgili açıklama ileride verilecektir. Süheylî'nin ifadesine göre kisra, hicri dokuzuncu senenin on cema-zıyelevvelinde çarsamba gecesi öldürülmüştür. Doğrusunu Allah bilir. Kisra, Rasûlullah (s.a.v.)'m İslâm'a davet için kendisine gönderdiği mektubu öfkelenip yırtmış ve Yemen'deki valisine, önceki sayfada sözü edilen emirnameyi

göndermistti. Bazi rivayetlerde anlatildigina göre Rasûlullah (s.a.v.), Bazan'm elçisine: "Rabbim, bu gece senin efendini öldürdü!" demis ve dedigi gibi de o gece öldürülmüstü. Daha önceleri adil iken zalimlige basladigindan dolayi ogullari, onu hal ettikten sonra öldürmüs, yerine de oğlu Sireveyh'i geçirmislerdi. Tahta oturan Sireveyh, babasini öldürdükten sonra alti ay veya daha az bir süre yasayabilmiş-tir. Bu olaydan bahseden Halid b, Hikk es-Seybanî söyle der:

"Ogullari, ellerindeki kiliçlarla kisrayi, Etleri diler gibi dilip kiydilar. Kisranin ölüm adli yavrusu, o gün dogdu. Her yavrunun, bir dogum vakti vardır."

Zührî dedi ki: "Kisranin ölüm haberini alan Bazan, hem kendisinin hem beraberindeki Farslann Müslüman olduklarım, bir elçi vasitasiyla Hz. Peygamber'e bildirdi. Gelen elçiler, Hz. Peygambere: "Biz kime mensubuz, Ya Rasûlallah?" diye sordular. O da "Bizden ve bizim ailemizden sayilirsiniz." diye cevap verdi. Bu sebepledir ki baska bir münasebetle Hz. Peygamber, Selman-i Farisî için: "Selman bizdendir, bizim ailemizdendir." demistir.

Bu anlatılanlardan açıkça anlasildigina göre bu hadise, Hz. Peygamberin Medine'ye hicretinden sonra vuku bulmustur. Bu sebeple de insanlara dini öğretsinler ve onlari yüce Allah'a inanmaya davet etsinler, diye Yemene emir ve davetçiler göndermistti. Önce Halid b. Velid ile Ebu Talib oğlu Ali'yi, bunlardan sonra da Ebu Musa el-Es'arî ile Muaz b. Cebel'i göndermistti. Bunlarin daveti netecisinde Yemen halki, Islâm'a girmis ve Islâm'a tâbi olmuslardi.

Bazan'm ölümünden sonra oğlu Sehr, Yemen'e vali oldu. Peygamberlik iddiasinda bulunan Esved el-Ansî, onu öldürmüs sonra da karisini almisti. Ileride de açıklayacagimiz gibi Esved, Hz. Peygamberin Yemen'deki naiblerini sürmüstü. Esved'in öldürölmesinden sonra Ye-men'de hakimiyet, yeniden Müslümanlarin eline geçmistti.

Ibn Hisam der ki: "Zeki bir peygamberdir. Yüce Zat katindan kendisine vahiy gelir." sözü ile Satih'in kasedettiği de budur.

Habeslilerin,"Yemen'deki hakimiyeti, Allah katindan gönderilecek, hak ve adaleti getirecek, dindar ve faziletli kimseler arasinda hak ve adaleti uygulayacak olan bir peygamber tarafından sona erdirilecektir. Onu (Ümmeti) milleti, kiyamete kadar hükümrân olacaktır." sözüyle Kahin Sikkin kasedettiği de budur.

Ibn Ishak dedi ki: Anlatildigina göre Yemen'de bir tas üzerinde Zebur'dan su ibareler yaziliymis: "Zemar (Harem)in mülkü kime aittir? Seçkin Himyerlilere aittir. Zemar'm mülkiyeti kime aittir? Serli Habes-lilere aittir. Zemar'm mülkü kime aittir? Hür Farshlara aittir. Zemar'm mülkü kime

aittir? Tüccar Kureyslilere aittir."

Mesudî'nin anlattığına göre bazı sairler, bu anlamda siirler söylemişlerdir. Söyle ki:

"Harem yapılıp sivanınca kendisine soruldu:

Sen kime aitsin? Seçkin Himyere aidim, dedi.

Sonra kendisine yine soruldu:

Kime aitsin? Murdarhlarm en kötüsü Habeslilere aidim, dedi.

Sonra kendisine yine soruldu:

Kime aitsin? Hür Farslilar a aidim, dedi.

Sonra kendisine yine soruldu:

Kime aitsin? Tüccar Kureyslilere aidim, dedi."

Muhammed b. İshak'ın sözünü ettiği bu kitabe, Yemen'de rüzgarın toprağı savurması neticesinde meydana çıkan Hud (a.s.) mezarı yanında bulunmuştur. Bu kitabenin bulunması, Amr zî'1-Ez'ar'ın kardeşi Malik b. zî'1-Menar zamanında, yani Belkis'in döneminden az bir zaman önce olmuştur. Kitabedeki yazıların Hud peygamberin mezarı üzerinde de yazılı olduğu söylenir ki, bu kitabedeki yazı, Hz. Hud'ın sözlerindendir.

Evet, Süheylî'nin bu konuda söyledikleri bunlardır. Doğrusunu Allah bilir. [7]

Hadr Valisi Satiron[8]

Bazı soybiliniciilerin dediklerine göre Seyf b. Zî Yezen'in, Yemen'i geri almak için yardım istemek üzere yanına gittiği Hire valisi Numan b. Münzir, Hadr valisi Satiron'un sülalesindendir. Numan b. Münzir'le ilgisi bulunduğu için burada Satiron'dan bahsediyoruz. Daha önce İbn İshak'dan yaptığımız nakillere göre Numan b. Münzir, Rebîa b. Nasr'ın soyundandır. Cübeyr b. Mut'im'den rivayet olduğuna göre Kanas b. Maad b. Adnan'ın soyundandır.

Numan'ın soyu hakkında ileri sürülen bu üç görüşü, Hadr valisinden bahsederken İbn Hisam nakletmiştir.

Hadr, Fırat kıyısında büyük bir kale olup vali Satiron tarafından inşa edilmiştir. Yüksek ve geniş bir kale olup, içinde büyük bir şehirdeki kadar evler vardır. Son derece sağlam, heybetli ve güzel bir yapısı vardır. Çevredeki şehir ve kasabalardan ürünler, hep oraya gelir.

Satiron'un asıl adı, Dayzen b. Muâviye b. Ubeyd b. Ecrem b. Selih b. Hülvan b. Haf b. Kudaa'dır. Kelbî de, onun soy kütüğünü böyle yazar. Diğerleri ise, onun, Caramika kabilesine mensub olduğunu ve şehir dev-

letlerinden (site) birinin reisi oldugunu söylerler. Baskalariyla savasil- diginda, sehir devletleri reislerinden olan diger beylerin önüne geçerdi. Kalesi, Fırat ile Dicle arasındaydı. İbn Hisam'ın ifadesine göre Kisra Sa-bur Zü'1-Ektaf, Hadr Valisi Satiron ile savasmıştır. İbn Hisam'ın dan baskalarının ifadesine göre ise, Satiron'la savasan hükümdar, Sasanîlerin ilk hükümdarı Sabur b. Erdesir b. Babek'tir. Bu zat, sehir devletleri beylerini itaat altına almış ve hakimiyeti kısırlara iade etmiştir. Sabur Zü'1-Ektaf b. Hürmüz ise, Sabur b. Erdesir'den çok sonraları yaşamıştır. Dogrusunu Allah bilir. Süheylî'nin anlattıkları budur.

İbn Hisam'ın ifadesine göre Sabur b. Erdesir, Hadr valisi Satiron'u iki yıl süreyle; diğerlerinin ifadesine göre ise, dört yıl süreyle kusatma altında tutmuştur. Bu da şöyle olmuştur: Irak seferinde iken Sabur, vali Satiron'un hüküm sürdüğü Hadr şehrinin kapılarına gelip dayanmış. Satiron'un Nadire adındaki kızı onu görmüş. Üzerinde ipek elbiseler, başında da; Zeberced, inci ve yakutla süslenmiş çok güzel altın bir tac varmış. Sabur, çok yakışıklıymış. Nadire, Sabur'a şöyle bir plan teklif etmiş: "Hadr şehrinin kapısını sana açarsam, benimle evlenir misin?" O da "evet" diyerek bu planı kabul etmiş. Plan, şöyle uygulanmış: Akşam olunca Satiron, sarhos oluncaya kadar içki içmiş. Çünkü o, her gece mutlaka içip sarhos olduktan sonra, uyumak üzere yatağa girermiş. Kızı Nadire, Hadr şehrinin giriş- kapılarının anahtarını, uykuya dalan babasının yastığı altından çıkarıp bir kölesiyle kale çıkışına göndermiş ve köle de kapıyı açmış.

Baska bir rivayete göre Nadire, şehre giren bir nehrin kaleye giriş yeri olan bir boşluğu göstermiş; Sabur ve askerleri de o açık yerden şehre girmişler.

Diğer bir rivayete göre ise Nadire, Hadr şehrindeki bir tilsimi, onlara anlatmış ve onu uyguladıkları takdirde şehre girebileceklerini söylemiş. Buna göre yeşilimsi bir güvercin yakalanıp ayaklarına mavi gözlü, bakire bir kızın adet kanından sürülmesi", sonra da saliverilmeli imiş, saliverilen bu güvercin, sayet Hadr kalesinin surları üzerine konarsa, tilsim düşer ve kalenin kapıları da açılmış. Böyle yapmışlar ve kalenin kapıları da açılmış.

Sabur, şehre girip Vali Satiron'u öldürmüş, şehri yağmalayıp tahrib etmiş ve Satiron'un kızıyla evlenip beraberinde götürmüş.

Nadire, geceleyin bir ara yatakta uyuyamayip debelenmeye başlamış. Kocası Sabur, hizmetçilere, mum getirmeleri için seslenmiş. Getirilen mumun ışığında yatağın içini araştırmaya başlamış, nihayet bir feslegen yaprağı bulmuş ve: "Uykunu kaçıran bu muydu?" diye sorunca o da "evet" demiş. Sabur sormuş:

- Baban sana ne yapardı, nasıl davranırdı?
- Bana atlas yatak serer, ipek elbise giydirir, beyin yedirir ve içki içirirdi.

- Sana yaptigi bu kadar iyiligin karsiligi olarak mi babana böyle yaptin? Ona bu tuzagi kurduguna göre benim için de kısa zamanda böyle bir tuzak kurarsin!..

Kocasi böyle dedikten sonra onu saçlarından bir atin kuyruguna bagladi. Daha sonra ati kosturmaya basladi ve böylece onu öldürdü. A'sa b. Kays b. Salebe bununla ilgili bir siirinde söyle demistir:

"Görmedin mi ki, Hadr halki refah içindeydi? Ama bilmeli ki, refah hali devamlı olmaz. İki yıl süreyle orada köşler çaldirdi da, Nihayet yerleştirdi oraya orduların serdari, Sol vakit ki, Rabbine yalvarıp yakardı. Allah'a yöneldi, intikam almadı. Rabbi, onun gücünü artırmadı mı? Ona, komsuluk yapabilen biri olmadı.

Milletine söyle bir çağrıda bulundu: İsinizin basına geçin, artık iş kesinleşti. Kılıç sallayarak şerefle ölün! Seçkinlerin, ölümü yeglediklerini gördüm."

Satiron'un kızı Nadire'nin babasına ihanetini anlatan Adıyy b. Zeyd de bir siirinde şöyle der:

"Hadr şehrinin üzerine geldi ya! Yukarılardan korkunç bir bela, Valinin kızı, ölüm haberini söylemedi. Babasına, çünkü murakibi yoktu. Akşamleyin babasına bir kase saf içkiyi, İçirdi. İçki vehimdir, içen susamaya baslar. O kız, halkını geceleyin teslim etti. Düşman komutanının kendisini isteyeceğini sandı. Gün doğarken gelinin payına düşmüştü. Kaküllerinden sızıp akan kanlar, Hadr şehri yıkılıp yakıldıydı. Duvarlardaki askılar bile yağmalandı."

Yine Adıyy b. Zeyd, bir başka siirinde şöyle der:

"Ey zamana sövüp ayıplayan kişi!

Sanki sen, suçsuz ve iyi halli misin?

Hayır, tam tersi, sen cahilsin ve aldanmışsın!

Ölümden kurtulup ebedî kalani gördün mü hiç?

İnsanın kendi koruyucusunu kahrettiği olur muymuş?

Nerede, sahlar sahi Kisra Enusirvan?

Nerede, ondan önce krallık yapan Sabur?

Bizans imparatorluğu yapanlar nereye gitti?

Esfer oğullarından adı anılan var mı hiç?

Hadr şehrini kuran hükümdar nerede?

Orada, Dicle ile Habur ırmakları akardı.

Mermerle inşa etti, kireçle siveliydi.

Kusların sığınabileceği pencereleri vardı.

Ölüm kuskusu, onu ürkütmemişti.

Mülk ondan ayrıldı, kapisi açık bırakıldı.

'Havernek'in Sahibi'ni an, şerefli biriydi o.

Bir gün tefekküre dalıp hidayeti buldu.

Mal ve mülkünün çokluğu, onu sevirdirmisti.

Denizler genişliğince, ırmaklar uzunlugunca mali vardı.

Kalbi, kötülükten döndü ve dedi ki: Hiç bir canlı ölüme imrenmiyor. Sonra kurumus yaprağa dönüyor. Saba ve Sam rüzgari, alıp götürüyor."

Siirde adı geçen 'Havernek'in Sahibi', eski zaman hükümdarlarından biridir. Asin gidip taskinlik yapınca, günah işleyip keyfine göre hareket edince, Rabbi tarafından gözetildiğim unutup önceki hükümdarların ve milletlerin durumlarını, nasıl mahvolduklarını, onlardan hiçbirinin kurtulamadığını, ibret alması için kendisine anlattılar. Eline geçen hükümdarlık tahtının mutlaka kendisinden sonrakilere intikal edeceğim söyleyip öğüt verdiler.

O, verilen bu öğütlerden etkilendi, ibret aldı, kendine çeki düzen verdi, düşünmeye başladı, gece gündüz tefekkür etti, mezannın darala-cagmdan korktu, tevbe edip Allah'a yöneldi, her şeyden el çekti, hükümdarlıktan feragat etti, yoksul elbisesi giydi, çöllere düştü, tenhalarda haz duydu, diğer insanlardan farklı olarak sehvete uymaktan ve Rabbi-ne asi olmaktan uzak durdu.

'Havernek'in Sahibi' ile ilgili kissa, "Tevvabüi" adlı kitapta Seyh îmam Muvaffak b. Kudame el-Makdisî (r.a.) tarafından uzun uzadıya anlatılmıştır. Hafız Ebu'l-Kasim es-Süheylî de bu kissayı, "Ravzü'l-Ünf" adlı eserde sağlam bir senetle nakletmiştir. [9]

Tavâif-I Mülûk Haberleri

Hadr sehrinin valisi, Satiron idi. Daha önce de belirtildiği gibi o, Tavâif-i Mülûk beylerinin basında gelmekteydi. Yunanlı Iskender b. Fi-lip el-Makedonî (Makedonyalı) zamanında yaşamıştır. Satiron, kendi memleketini idare etmekteyken Dârâ b. Dârâ, Fars hükümdarını mağ-lub etmiş, ülkesini harabeye döndürmüş, halkının mallarını yağmalamış, ekin ve ürünlerine el koymuş, hülâsa, Farısları darmadagin etmişti. Bir daha toparlanmalarına ve işlerini düzene koymalarına fırsat vermemeye karar vermişti.

Gerek Arap, gerekse Arap olmayan her beldedeki halkın basına bir emîr tayin etti. Her emîr kendi hakimiyeti altındaki yerleri korumaya, toprakları işletmeye devam etti. Ölen emirlerin yerlerine oğulları veya kavimleri içindeki adamlardan biri geçiyordu. Bu durum, bes yüz yıla yakın bir zaman böylece devam etti.

Nihayet Fars hükümdarlığı tahtına Erdesir b. Babek b. Sasan b. Behmen b. Isfendiyyar b. Yestasiyy b. Lehrasiyy geçti. Erdesir, devleti eski haline getirdi. Hakimiyeti, tamamen eline geçirdi. Tavâif-i Mülûk beylerinin hakimiyetine son verdi. Eski ve yeni hiçbir beyi ortada bırakmadı. Yalnız Tavâif-i Mülûk beylerinden Satiron'un Hadr şehri direndi, orayı ele geçiremedi. Satiron, o beylerin en büyüğü, en güçlüsü, en ulusu olup reisleri ve önde gelenleri idi. Erdesir öldükten sonra oğlu Sabur, Sa-tiron'a karsi taarruza geçti, Hadr kalesini kusattı, nihayet ele geçirdi. Nitekim bunu daha önce de anlatmistik. Dogrusunu yüce Allah bilir. [10]

Hicaz Arapları Olan İsmail Oğulları Ve Bisete Kadar Geçen Zamanda Cereyan Eden Cahiliye Dönemi Olayları

İsmail (a.s.)'in peygamberlerden biri olduğunu, babasının İbrahim (a.s.) olduğunu ve annesi Hacer'i götürüp Mekke vadisine bıraktığını daha önce anlatmistik. Faran dağları arasında bulunan Mekke vadisi, ıssız ve bombostu. İsmail, henüz süt emme döneminde bulunan bir bebektir. İbrahim (a.s.), onları bıraktıktan sonra Mekke'den ayrıldı. Allah'ın buyruğu böyledir. Hacer'in yanında, içinde birazcık hurma bulunan bir çukur ile içinde su bulunan bir kuyu vardı. Hurma ve su tükenince Cenâb-ı Allah, aakana yiyecek, hastalanana da şifa olan Zemzem suyunu onlar için yerden fışkırttı. Merhum Buhârî'nin naklettiği ve İbn Abbas'ın rivayet ettiği uzun bir hadiste bu mesele detaylı olarak anlatılır.

Daha sonra eski Arap kavimlerinden biri olan Arab-i Arib'e bir grup olan Cürhümlüler, gelip Mekke vadisine, Hacer'in yanına konakladılar. Yanma konaklayabilin eleri için Hacer, Zemzem suyu üzerinde bir hak iddia etmemeleri şartı ile onlara müsaade etti. Bu şartı kabullenerek yanma konakladılar. O da, Zemzem suyunu içmelerine ve ondan yararlanmalarına izin verdi. Daha sonra onlara alisip dost oldu.

İbrahim (a.s.), sık sık onları kontrol ederdi. Anlatıldığına göre Kudüs'ten Mekke'ye gidiş dönüşünde Burak denen bir hayvana binermiş. Oğlu gelip yetişince ve babasıyla birlikte yürümeye başlayınca, kurban olayı cereyan etti. Kurbanlık olan da -sahih rivayetlere göre- İsmail (a.s.)'di.

Kurban edilme imtihanından kurtulan İsmail; büyüyünce, Cürhümlü bir kadınla evlendi. Daha sonra bu kadından ayrılıp Mudad b. Amr el-Cürhümî'nin kızıyla evlendi. Bu evlilikten Nabit, Kayzer, Ez-bül, Misa, Mismi¹, Masi, Dimma, Ezr (Azer?), Yatur, Nebs, Teyma ve Kayzüma adlarında oniki oğlu ve Nesme adlı bir kızı doğdu. Evlatlarının adlarını, Ehl-i Kitap kaynaklarına dayanarak Muhammed b. İshak böyle bildirmiştir. İsmail (a.s.), kızı Nesme'yi kardeşi İshak oğlu İsa (Ay-su?) ile evlendirmiştir. Bu evlilikten de Rûm ve Faris adlı çocuklar doğmuştur. İki kavilden birisine göre Esban da bu evlilikten doğmuştur. Farklı kabilelerden olsalar da bütün

Hicaz Araplari, Ismail peygamberin Nabit ve Kayzer adli ogullarinin soyundan gelmektedirler. Hz. Ismail'den sonra Mekke'de reislik yapan, isleri idare eden, KaT^e ve Zemzem idaresini yürüten zat, oğlu Nabit olmustur ki o da Cürhümlülerin yegenidir. Cürhümlüler bunu bahane ederek Mekke ve çevresine hakim olmaya başladılar. Uzun süren Ismail ogulları iktidarına son vererek kendileri idareyi ele aldılar. Ismail oğlu Nabit'ten sonra Ka'be'nin idaresini ele geçiren ilk kisi, Mudad b. Amr b. Cürhüm'dür. Cürhüm, Kahtan'm ogludur. Yaktin b. Ayber'in oğlu olduğunu söyleyenler de vardır. Cürhümlüler, Mekke'nin yukarı kısmında Kuaykian mevkiine yerleşti. Katurahlarm beyi Sameyda ise, kendi asiretiyle birlikte Mekke'nin aşağı kısmına yerleşti. Bunlardan her biri, Mekke'den geçenlerden onda birlik bir geçiş vergisi alırlardı. Sonraları ikisi anlasamayip savastılar, Sameyda öldürüldü ve yönetimi Cürhümlülerin lideri Mudad ele geçirdi. Mekke'nin ve Ka'be'nin tek hakimi oldu. Kalabalık, şerefli Mekke ve çevresinde yayılmış olmalarına rağmen Ismail ogulları yönetim hususunda onunla çekişmediler. Çünkü Mudad, onların dayılarıyla. Ayrıca Ka'be'nin saygınlığı da düşündüklerinden dolayı ihtilaf çıkarmak istememişlerdi.

Mudad'dan sonra idare, oğlu Haris'e, ondan sonra da Haris'in oğlu Amr'a geçti. Daha sonra Cürhümlüler, azıp taşkınlık ettiler, Mekke'de bir çok kötülüğün yayılmasına sebep olup fesad çıkardılar. Mescid-i Ha-ram'da sapıklıkta bulundular. Hatta denilir ki; Cürhümlülerden Isaf b. Bağıyy adındaki bir adam ile Naile bint Vail adındaki bir kadın, Ka'be'de bir araya gelerek fuhus yapmışlar da Cenâb-i Allah onları dondurup tasma çevirmiş; ibret olsunlar diye insanlar, o iki taşı Ka'be'nin yakınma dikmişler. Ama aradan çok uzun bir zaman geçtikten sonra Hu-zaalılar döneminde o taşlar putlaştırılmış, Allah'a ibadet terkedilerek onlara tapılmıştır. Yeri geldiğinde Isaf ve Naile adındaki bu iki puttan yeterince söz edeceğiz.

Cürhümlüler, Mekke-i Mükerrreme'de işi azitince, Haremin yakınına yerleşmiş olan Huzaalılar, onlara karşı çıkıp hizaya getirdiler. Hu-zaalılar - önce de anlattığımız gibi- Arim seli yüzünden Yemen'den ayrılıp Mekke'ye göçmen olarak gelmişti. Huzaalıların, Ismail ogullarından olduklarını söyleyenler de vardır. Doğrusunu Allah bilir. Özetlersek, deriz M: Huzaalılar, Cürhümlülere karşı savaşmak için bir araya gelip toplandılar. Onlarla savaşacaklarını ilan ettiler ve savastılar. Ismail ogulları bu iki gruptan da ayrı durdular. Bekr b. AbdU Menat ve Gubsan ogullarından olan Huzaalılar, bu savasta Cürhümlüleri yenip Ka'be'nin yanından uzaklastırdılar. Cürhümlülerin lideri Amr b. Haris b. Mudad, Kabe'deki iki altın geyigi, Hacer-i Esved'i, mücevherlerle süslü kılıçları ve diğer eşyaları alıp Zemzem kuyusuna attı ve üzerini örtüp görünmez hale getirdi. Sonra da asiretiyle birlikte Yemene döndü. Bu hadiseyle ilgili olarak Amr b. Haris

b. Mudad, bir siirinde söyle der:
"Kaile'nin gözlerinden yaslar bosamyordu.
Gözlerinin yasiyla taslar parliyordu.
Hacun dagiyla Safa tepesi arasinda görünmüyordu.
Kimseler, Mekke'de sesler hiç duyulmuyordu.
Ona dedim ki benim kalbim, kus gibi,
Iki kanadinin arasinda çirpmiyor.
Evet, bizler, Ka'be'nin sahipleriydik.
Tökezleten tepeler, bastiran geceler, yok etti bizi.
Nabit'ten sonra Ka'be'nin yöneticileri bizdik.
Bu Ka'be'yi tavaf ediyorduk, hayri da zahirdi.
Nabit'ten sonra biz onurlu bir sekilde,
Beyt'e sahip olduk, çoklukla övünmedik.
Sahib olduk, onurlandik, mülkümüz muazzamdi.
Bizden baska hiç kimse artik övünemezdi.
Bildigim en iyi insana kizimizi vermedik mi?[11]
Onun ogullari bizdendir, onun hisimlariyiz.
Dünya, bu halden sonra aleyhimize dönerse,
Gör, o zaman dünya ne hale gelecektir!
Kral, zor kullanarak bizi ordan çıkardi.
Insanlar için kader böyle cereyan eder.
Bekar kadin uyusa bile, ben uyuyamiyorum.
Tahtin eziyetinden dolayi Süheyl ile Âmir uzaklasmasin.[12]
Ka'be'den baska sevmedigim yerlere yöneltildim.
Himyer ve Yuhaber gibi kabilelere gittim.
Imrenecek durumdayken, efsane olduk.
Geçen seneler bizi, böyle yipratti iste.
İçinde güvenlik ve dinî siarlar bulunan bir belde için,
Aglamakta olan gözden yaslar akiyordu.
Güvercinlerine dahi dokunulmayan bir Ka'be için,
Aglıyordu gözler, serçeler de vardi orada.
Orada, diger hayvanlara da dokunulmazdi.

Ama oradan çikinca, asla rahat bırakılmazdı."

Ibn Ishak der ki: Amr b. Haris, Mekke'de kalan Bekr ogullariyla Gubsanlılardan bahseden siirinde de şöyle demisti:

"Ey insanlar! Yürüyün bakalım.

Nasil olsa bir gün yürüyemez hale geleceksiniz.

Binegi tekmeleyin, yularim sali verin.

Ölmeden önce yikin yıkabileceginizi.

Biz de sizin gibiydik, zaman degistirdi bizi.

Sonunda siz de bizim gibi olacaksınız."

Ibn Hisam dedi ki: Bu konuda sahih rivayetlerle bize gelen siir budur. Siir bilgisi olan bazı kimselerin bana anlattiklarina göre bu beyitler, Araplar hakkında söylenen ilk siirdir. Yemen'de bir tas üzerine yazili olarak bulunmustur, ama sairin adi, o tas üzerinde yazili degildir.

Süheylî, bu beyitlerin benzeri beyitler nakletmis, naklederken de bunlarla birlikte tuhaf bir hikaye anlatmis ve garip misralar okumus, sonra da söyle demistir: «Fedailü Mekke» adli kitabinda Ebul-Velid el-Ezrakî, Amr b. Haris b. Mudad'a ait oldugu söylenen bu beyitlere ilavede bulunmustur:

"Devran aleyhimize döndü, sonra mahvetti bizi. Taskinlik yaptik diye, baskalari yendi adamlarimizi. Sizden öncekilerin yaptiklarim arastirin. Arastirdiktan sonra yol açiga çıkar rahatça. Sizden önce bir zamanlar, insanların hükümdarlariydik. Allah'in saygin beldesinde ikamet etmekteydik." [13]

Huzaalilarin Kissasi, Amr B. Luhayy'in Haberi Ve Arap Diyarindaki Putperestler

Ibn Ishak'm anlattigina göre daha sonralari Huzaalilarin bir kolu olan Gubsanlılar, Ka'be'nin yönetimini Bekr b. Abdu Menafin elinden aldilar. Onlar adina Amr b. Haris el-Gubsanî, Ka'be yönetimini üstlendi.

O siralarda Kureysliler, kendi kavimleri olan Kinaneliler arasinda daginik halde olup kimi yerlesik, kimi göçebe idi.

Huzaalilar, Amr b. Amir ogullarinin Yemen'den çikip Sam'a dogru yönelmeleri ve gelip Mekke yakinindaki Merrü'z-Zahran mevkiine yerlesmeleri esnasinda onlardan ayrildilar. Bu yüzden Arapçada "ayrilip kopanlar" manasina gelen "Huzaalilar" adini aldilar.

Hazreçlilerden Avn b. Eyyüb el-Ensarî bu konuda söyle der: "Merrü'z-Zahran'a kondugumuzda Huzaalilar, Göçebe gruplari halinde bizden ayrildilar. Tihame'deki her vadiyi korudular onlar. Sivri mizraklar ve keskin kiliçlarla."

Evsli Ebu Mutahhar Ismail b. Rafi el-Ensari de söyle der:

"Mekke vadisine indigimizde Huzaalilar, Sölen ve kahramanlik yurdunu övdüler. Oba halinde konakladilar, çöl ve kiyida, Bulunan her kabileyi dagittilar. Mekke vadisindeki Cürhümlüleri kovdular. Güçlü Huzaalilarin onuruna layik oldular."

Huzaalilar, Beyt'in (Ka'be) yönetimini ele geçirdiler. Bu yönetim, atadan ogula miras olarak geçti. Daima ailenin en büyük oğlu bu görevi devralirdi. Huzaalilarin emiri, Huleyl b. Hubsıyye b. Selul b. Ka'b b. Amr b. Rebia el-Huzai'ye gelinceye kadar böyle devam etti. Kusayy b. Kilab, onun kizi Hubba ile evlenmis, bu evlilikten Abdü'd-Dar, Abdu Menaf, Abdül-Uzza ve Abda adında dört oğlu dogmustu. Ka'be'nin yönetimi, böylece Kusayy'a geçmis oluyordu. Nitekim yeri gelince, bu konuyu Allah'in izniyle detayli olarak anlatacagiz. Güvencimiz ve dayanagimiz Allah'tir.

Huzaahlar, 300 yıl -bir rivayete göre 500 yıl- müddetle Kabe'nin yönetimini ellerinde tuttular. Ama uğursuz bir dönemde oranın idaresini sürdürdüler. Çünkü ilk olarak onların zamanında, Arabistan'da puta tapılmaya baslandı. İlk defa onları puta tapmaya çağıran adam, lanetli reisleri Amr b. Luhayy olmustu. Gerçekten Amr, çok zengindi. Anlatildigina göre o, yirmi devenin gözünü oyup çıkarmistir. Bu da, onun 20.000 deve sahibi oldugunu gösterir.

Aralarında Ezrakî'nin de bulunduğu bazı tarihçilerin anlattiklarına göre bir kimsenin bin devesi varsa, nazardan korunmak için Arap adetine göre bir devenin gözünü oyup çıkarması gerekirmis.

Süheyli'nin anlattigina göre her sene hac mevsiminde Amr b. Luhayy, 10.000 deve kestirir, 10.000 yoksula da elbise giydirirmis. Araplara yemek verir; yağ, bal ve undan yapılan Hays tatlısı yedirirmis. Bunu âdeta uyulması zorunlu bir kanun haline getirmis. Çünkü Araplar arasında son derece serefli, itibarlı ve ağırlıklı bir insanmis.

İbn Hisam dedi ki: İlim ehlinde bazılarınin bana anlattiklarına göre Amr b. Luhayy, bazı işlerini görmek üzere Mekke'den Sam'a gitmiş, dönüşünde Belka diyarına uğramış, o zamanlar orada İmlak'm ya da İmlık b. Laviz b. Sam b. Nuh'un oğulları olan Amalika kabilesi otururmuş. Onların puta tapmakta olduklarını görünce: "Tapmakta olduğunuzu gördüğüm su taslar ve putlar da neyin nesi?" diye sormuş, onlar da: "Bu putlara tapıyoruz. Yağmur istedigimizde yağdırıyor, zafer istedigimizde de veriyor." şeklinde cevap vermişlerdi. "Bana da bir put verseniz, alıp Arap diyarına götürsem, oradaki insanlar da ona tapsalar olmaz mı?" deyince, ona Hübel denilen bir put verdiler. O da Mekke'ye getirerek bir kaidenin üzerine yerleştirdi. İnsanlara, ona tapmalarını ve saygı göstermelerini emretti. İbn İshak der ki: Anlatildigina göre tassa tapma olayı, ilk olarak İsmail oğullarında

görülmüştür. Mekke'nin kendilerine dar gelmesinden sonra oradan ayrılıp göçenler, Harem-i Serife olan saygılarından dolayı oradan bir tas alıp beraberlerinde götürürlerdi. Konakladıkları yerde o tasi ortaya koyup Ka'be gibi tavaf ederlerdi. Aradan bir süre daha geçtikten sonra, hoslarına giden ve güzel buldukları her tase tapmaya başladılar. Araya zaman girdi ve eski durumlarını unuttular.

Buharî'nin sahihinde Ebu Reca el-Utaridî'nin söyle dedigi rivayet edilir: "Cahiliye devrinde tapacak tas bulamadığımızda bir avuç toprak toplayıp ortaya koyar, sonra bir koyun getirip üzerine sütünü sagar, sonra da o sütlü topragi tavaf ederdik."

İbn İshak dedi ki: İbrahim ve İsmail peygamberlerin dinini bırakıp, önceki ümmetler gibi sapıklığa düşerek putlara tapmaya başladılar.

Ama yine de aralarında Hz. İbrahim'in dininden kalma bazı hükümlere sarılanlar vardı. Nitekim Ka'be'ye saygı gösterip orayı tavaf ediyor, hac ve umre vecibelerini yerine getiriyor, Arafat'ta ve Müzdelife'de vakfe yapıyor, kurban kesiyor, hac ve umre için tekbir ve tehlüler getiriyorlardı. Bununla beraber bu ibadetlere asilsiz bazı şeyleri de ekliyorlardı. Kina-nelilerle Kureysliler, telbiye getirirlerken şöyle derlerdi:

"Buyur Allahım, buyur! Buyur, senin ortagin yoktur. Sadece bir ortagin vardır ki sen, ona sahipsin ama o sana sahip değildir."

Telbiye getirerek Allah'i birliyorlar, sonra O'na putlarını ortak ediyorlardı, mülkiyetini de ona ait Inlıyorlardı. Cenâb-i Allah, onların müşrik olduklarını elçisi Muhammed (s.a.v.)'e söyle bildiriyordu:

"Onların çoğu, Allah'a ortak kosmadan inanmazlar." (Yûsuf, ioe.) Yani hakkımı bilmek için beni birlemezler, yarattıkları arim dan birini bana ortak kosarlar.

Süheylî ile diğerlerinin anlattıklarına göre ilk olarak bu şekilde telbiye getiren Amr b. Luhayy olmuştur. İblis, ihtiyar bir adam suretinde ona görünmüş, ona bu şekilde telbiye getirmesini telkin etmiş, o da İb-lis'in agzından duyduğu sözleri tekrarlamaya başlamış, sonra Araplar da Amr'a uyup bu şekilde telbiye getirir olmuşlar. Sahih hadiste anlatıldığına göre Hz. Peygamber, onların bu şekilde telbiye getirdiklerini isittiginde «Yeter, yeter!..» dermiş. Buharî'nin, Ebu Hüreyre'den rivayet ettiği bir hadis-i serifte Peygamber (s.a.v.) söyle buyurmuştur:

"Saibe'yi[14] ilk salan ve puta ilk tapan, Ebu Huzaa Amr b. Amir'dir. Cehennem'de onu bağirsaklarını çekip sürürken gördüm.»[15]

Bu hadisten açıkça anlaşıldığına göre Amr b. Luhayy, bütün bir Huzaa kabilesinin dedesidir. Nitekim İbn İshak ile diğerlerinin anlattıklarına göre bazı soybilimcileri de böyle demislerdir. Diğer nakilleri bir tarafa biraksak

dahi sadece su hadis, bu konuda zahir bir delil, hatta nass gibi olur. Ama diger yönlerden buna muhalif bazi hadisler de nakledilmistir.

Buhari, Said b. Müseyyeb'in söyle dedigini rivayet etmistir: "Bâhî-re, müsriklerin sütünü putlara adadıkları hayvanlardir ki, hiç kimse onların sütünü sagamazdi. Saibe de, tanrileri için adadıkları hayvanlardi ki, hiç kimse onların sirtina yük vuramazdi."

Buhari, Ebu Hüreyre'nin söyle dedigini rivayet etmistir; Peygamber (s.a.v.) buyurdu ki: «Amr b. Amir el-Huzaî'nin Cehennem'de bagirsaklarini çekip sürüdüğünü gördüm. Saibe hayvanlari ilk salan odur."

Buhari ile birlikte Müslim de Salih b. Keysari tariki ile benzer rivayeti yapar.

Bu hadiste geçen "el-Huzaî" kelimesinden anlasildigina göre Amr b. Luhayy, Huzaa kabilesinin dedesi degil, sadece bir mensubudur. Ancak daha önceki hadiste geçen Ebu Huzaa (Huzaalilarin babasi) sözü, ravi-nin bir tahrifi olmalıdır. Aslında ravi, (Huzaalilarin kardesi) anlamina gelen "Ahu Huzaa" kelimesini, (Huzaalilarin babasi) anlamina gelen "Ebu Huzaa" kelimesiyle degistirmistir. Veya "Ebu Huzaa" sözü, Amr'm künyesidir. Yoksa onun, Hazaahlann babasi anlamim ifade etmemektedir. Dogrusunu Allah bilir.

Muhammed b. îshak, Ebu Hüreyre'nin söyle dedigini rivayet eder: Rasûlullah (s.a.v.)'in Eksem b. Cevn el-Huzaî'ye söyle dedigini duydum:

"Ey Eksem! Amr b. Luhayy b. Kam'a b. Hmduf u, Cehennem'de bagirsaklarini çekip sürüyorken gördüm. Senin kadar ona benzeyen birini görmedigim gibi onun kadar sana benzeyen birini de görmedim.»

Eksem: "Ya Rasûlallah, onunla aramızdaki benzerligin bana zarar vermesinden korkarim.» deyince Hz. Peygamber su cevabi verdi: "Hayir! Sen mü'minsin, o ise kafirdir. Ismail (a.s.)'in dinini ilk defa degistiren odur. Tapinilmek için putlar dikmis, putlara hayvanlar adamis, bu adaklarin sütünü sagmanın, sirtlarına yük vurmanın haram oldugunu söylemis, Vasile'yi[16] kutsal saymistir,"

Buharî, Hz. Aise'nin söyle dedigini rivayet etmistir: Rasûlullah (s.a.v.) buyurdu ki:

"Cehennem'in birbirini parçaladigini gördüm. Amr'i da kendi bagirsaklarini çekip sürürken gördüm. Saibe (hayvanini) ilk defa salan odur."

Hülasa, demek istedigimiz su ki: Lanetli Amr b. Luhayy, dinde bid'atlar çıkarmis, bu bid'atlar sebebiyle Hz. Ibrahim'in dinini degistirip tahrif etmis, Araplar da onun bid'atlarına uymuslar; böylece apaçık, çirkin ve kötü olan bir sapikliga düsmüslerdir. Cenâb-i Allah, onların bu hallerini Kur'ân'm bir çok yerinde reddedip yermistir:

"Diliniz yalan yere vasiflandira geldiği için her seye, "Su helal, bu

haramdır." demeyin. Sonra Allah'a karsi yalan uydurmus olursunuz."(en-Nahl, 116.)

"Allah; ne Bahire'den, ne Saibe'den, ne Vasile'den ne de Ham'dan hiç birini mesru kilmamistir. Fakat küfredenler, Allah'a karsi yalan uydururlar. Onlarin çogunun ise akillari ermez." (ei-Mâide, 103.)

"Kendilerine verdigimiz rizikten, bilmediklerine hisse ayirirlar. Allah'a andolsun ki, uydurup durdugunuz seylerden muhakkak sorguya çekileceksiniz." (en-Nahl, 56.)

"Onlar, Allah için, O'nun yarattigi ekin ve davarlardan bir pay ayirdilar ve kendi zanlarina göre; bu Allah'indir, bu da sirk kostugumuz ortaklarimizdir, dediler. Ortaklarına ait olanlar Allah'a ulasmazdi da, Allah'a ait olanlar ortaklarına giderdi. Ne kötüdür, hüküm edegeldikle-ri seyler. Ve böylece onlarin ortaklari; ortak kosalardan bir çogunu helake sürüklemek, dinlerini karma karisik etmek için; çocuklarını öldürmelerini hos göstermistir. Sayet Allah dilemis olsaydi; bunu yapamazlardi. Artık sen, onlari uydurduklari o yalanlari ile bas basa birak.

Onlar kendi zanlarinca; bu davarlar, bu ekinler haramdır. Onlari diledigimizden baskasi yiyemez. Bir takim hayvanların sirtlari haramdır, dediler. Bir kisim hayvanların üzerine de O'na karsi iftira ederek, Allah'in admi anmazlar. Allah, yapmakta olduklari iftiralari yüzünden onlari cezalandirmaktir.

Bir. de dediler ki: Su davarların karinlarında bulunanlar, yalnız erkeklerimiz içindir, kadınlarımıza haram kilinmistir. Ölü dogacak olurlarsa, hepsi ona ortaklirlar. Allah, onların bu vasiflandirmalarının cezasini verecektir. Muhakkak ki O; Hakîm'dir, Alîm'dir.

Bilgisizlikleri yüzünden, çocuklarını beyinsizce öldürenler ve Al-lah'm kendilerine verdigi rizki, Allah'a iftira ederek haram sayanlar; gerçekten hüsrana ugramislardir. Onlar, süphesiz sapi tiraslardir. Zaten hidayete erenlerden olmamislardi." (el-En'âm, 136-140.) [17]

Arapların Cahiliyeti [18]

Buharî, Ibn Abbas'm söyle dedigini rivayet etmistir: "Arapların cehaleti hakkında bilgi sahibi olmak istiyorsan, el-En'âm sûresinin 130. ayetinden sonraki ayetlerini oku: "Bilgisizlikleri yüzünden, beyinsizce çocuklarını öldürenler ve Allah'in, kendilerine verdigi rizki, Allah'a iftira ederek haram sayanlar, gerçekten hüsrana ugramislardir. Onlar, süphesiz sapitmisilardir. Zaten hidayete erenlerden olmamislardi." (ei-En'âm, 140.)

Bu ayetin tefsirini, onların uydurduklari bâtil ve fasid hükümleri anlatmistik. Büyüklere mel'un Amr b. Luhayy, bu hükümlerin hayvanların yararına ve

rahmetin gereği olduğunu sanmıstı. Aslında o, bu iddiasında yalancı ve iftiracı idi. Bu sapıklık ve cehalete rağmen o bilgisiz ve cahil kimseler, bu uyduruk hükümlere uymuslardı. Onur ve üstünlük sahibi yüce Allah'ın yanısıra, putlara tapmak gibi bundan daha dehşetli ve daha çirkin başka bir Jrid'ate de uymuslardı.

Allah'ın, Hz. İbrahim vasıtasıyla gönderdiği dosdoğru, gerçek ve sağlam olan dinini değiştirmişlerdi. Bu din, sadece Allah'a ibadet etmeyi öngörüyor, O'na ortak koşmayı haram kiliyordu.

İlim ve burhana, sahih ya da zayıf herhangi bir delile dayanmaksızın gerek din gerekse hacm prensiplerini değiştirmişler, bu konuda kendilerinden önceki müşrik ümmetlere uymuslardı. Âdetâ Nuh kavmine benzemişlerdi. Allah'a, ilk defa ortak kosan ve ilk olarak puta tapan kavim Nuh kavmidir. Nuh'un kissasında da anlatıldığı gibi Allah, onları putperestlikten vaz geçirmek için kendilerine Hz. Nuh'u göndermişti. Böylece Hz. Nuh, ilk defa puta tapmayı yasaklamak için gönderilmisti.

"Ve dediler ki: "Sakin, tanılanmızı bırakmayın, Vedd, Suva', Yegus, Yeûk ve Nesr'den asla vazgeçmeyin." Böylece bir çoğunu saptırdılar. Zalimlere sapıklıktan başka birseyi arttırma." (NtJh, 23-24.)

İbn Abbas dedi ki: Ayet-i kerimede ismi geçenler, Nuh kavmi arasındaki salih kimselermiş. Vefatlarından sonra halk, mezarlarının yanına gelip ibadet etmeye başlamıştı. Aradan uzun zaman geçince de onlara ibadet edilir olmuştı. Onlara nasıl ibadet edildiğini önceki sayfalarda açıklamış olduğumuz için burada yeniden ele almaya gerek görmüyoruz.

İbn İshak ve diğerleri dediler ki: Arapların, İsmail peygamberin dinini değiştirmelerinden sonra çeşitli kabileler, bu putları kendilerine tanıdılar:

Vedd, Beni Kelb b. Vebre b. Taglib b. Hulvan b. İmran b. Elhaf b. Kudaa'nın tanrı oldu.

Suva', Hüzeyl b. İlyas b. Müdrike b. Mudar'ın tanrısı oldu. Bu put, Ruhata denen yere dikilmisti.

Yegus, Tayy kabilesinin En'am oğulları kolunun ve Mezhaç kabilesinden olan Cüreslilerin tanrı olup Cüres şehrine dikilmisti.

Yeûk, Yemen'in Hemdan beldesine dikilmiş olup Hemdanlıların bir kabilesi olan Heyvan oğulları tarafından tanı olarak kabul edilmisti.

Nesr, Zül Kula' kabilesi tarafından tanı edinilmiş olup Himyer diyarına dikilmisti.

İbn İshak'ın anlattığına göre Holanlıların (Havlan?) diyarında Am-mi Enes (Amyanis?) adlı bir put varmış. Kendi inançlarının gereği olarak

ekinlerinden ve davarlarından, hem o puta hem de Allah'a hisse ayınlarmıs. Allah'ın payı Animi Enes'inkine kansırsa, onu öylece bırakırlarmıs. Ammi Enes'in payı Allah'inkine karısırsa, onu çıkanp tekrar Ammi Enes'in payına katarlarmıs. Bunlar hakkında Cenâb-i Allah, su ayet-i kerimeyi inzal buyurmus:

"Onlar; Allah için, O'nun yarattığı ekin ve davalardan bir pay ayırdılar."
(el-En'âm, 136,)

Ibn İshak dedi ki: Beni Milkan b. Kinane b. Huzeyme b. Müdrike'nin Sa'd adlı bir putu vardı. Bu put, çöldeki bir kaya parçası olup uzunca ve yüksekçe idi. Kabilenin adamlarından biri, bereket bulmak amacıyla devesini o puta vakfetmeye gelmişti. Deve, yayılmaktaydı. Putun üzerinde kanların akmakta olduğunu gören deve, basım alıp kaçmaya başlamıs, deve sahibi de öfkelenerek putu taslamıs ve: "Allah, seni mübarek etmesin, devemin kaçmasına sebep oldun!" demıs, sonra da devesini aramaya başlamıs, bulunca da söyle demıs:

"İsimizi yoluna koysun, diye Sa'd'e geldik, Daha da bozdu isimizi, biz ondan değiliz. Sa'd de ne ki, çöldeki bir kaya parçasıdır o, Asla, iyiye ve doğruya çağırılmaz insani o."

Ibn İshak'm anlattığına göre Devs kabilesinde de Amr b. Humama ed-Devsî'nin bir putu varmış. Kureyslilerin de Ka'be yanındaki kuyunun yambasında Hübel adında bir putları varmış. Daha Önce de belirtildiği gibi, bunu lanetli Amr b. Luhayy oraya dikmişti.

Ibn İshak'ın ifadesine göre Mekkeliler, Zemzem kuyusunun yanına İsaf ve Naile adında iki put dikmiş olup kurbanlarını onların önünde ke-serlermiş. Rivayetlere göre İsaf ile Naile, Ka'be'de zina yapmışlar. Cenâb-i Allah da onları orada tas haline getirmiş.

Abdullah b. Ebi Bekr, Hz. Aise'nin söyle dedğini rivayet etmiş: "İsaf ile Naile'nin Cürhümlü bir kadın ile erkek olduklarını, Ka'be'de zina ettiklerini, Cenâb-i Allah'ın da bu yüzden onları tasa çevirmiş olduğunu hep duymusuzdur." Doğrusunu Allah bilir.

Onların orada zina yapmalarına, Cenâb-i Allah'ın fırsat vermediğini, o kötü fiili işlemelerinden önce tasa çevrilmiş olduklarını ve taslarının da hemen o zaman Safa ile Merve tepeleri yanına dikildiği söylenir.

Huzaahlann basına, Amr b. Luhayy geçince, bu iki putu oradan al-dinip Zemzem kuyusunun yanına getirtmiş ve insanlar da onları tavaf etmeye başlamıs. Bununla ilgili olarak Ebu Talib söyle demistir: "Esarilerin develerini ihdirdikleri yerde, İsaf ile Naile'den sellerin tastığı yerde..." Vakidi der ki: Rasûlullah (s.a.v.), Mekke'nin fethi günü Naile putunun kırılmasını emrettiği zaman, onun içinden saçı bası kansık, saçları yan

yanya agarmis ve yüzünü tirmalamakta olan bir kadın anlayıp oflayarak çıktı.

Süheylî der ki: Eca ile Sülma, Hicaz diyarındaki iki dağın adıdır. Eca, aslında Eca b. Abdülhayy adındaki bir adamin adı olup Sülma binti Hamm adındaki bir kadınla zina yapmış, kendisiyle o kadın, bu iki dağın yanında asılmışlar ve isimleri de bu iki dağa verilmiştir. Eca ile Sülma dağları arasında, Tayy kabilesinin tanrısı olan Kals adlı bir put varmış.

Ibn İshak dedi ki: Her aile, tapmak için kendi evine bir put yerleştirmisti. Aileden biri, yolculuğa çıkmak üzere hayvanına bineceği zaman yüzünü puta sürerdi. Yola çıkarken yaptığı son iş, bu olurdu. Yolculuk dönüşünde de çocukla görüşmeden putun yanına gelir ve ona yüz sürerdi. Cenâb-ı Allah, Muhammed (s.a.v.)'i peygamberlikle görevlendirince Kureysliler dediler ki:

"Tanrılar bir tek tanrı mı kıldı? Doğrusu bu, sasirtici bir şey." (Sâd, 5.)

Ibn İshak der ki: Ka'be'yle birlikte tazim ettikleri ve saygı duydukları bazı tağutlar edinmişlerdi. Bunların, tıpkı Kalâ'e gibi kapıcı ve hizmetçileri vardı. Ka'be'ye kurban takdim edildiği gibi bunlara da takdim edilirdi. Ka'be'yi tavaf ettikleri gibi bunları da tavaf ederlerdi. Bununla beraber Ka'be'ye gösterdikleri saygı daha fazlaydı. Çünkü orası, Hz. İbrahim'in inşa ettiği ve mescid edindiği bir yerdi.

Kureyslilerle Kinanelilerin, Nahle mevkiinde Uzza adında bir putları vardı. Bunun bakıcılığını ve kapıcılığını, Süleym kabilesinden olan Seyban oğulları yapmaktaydı. Bunlar, Hasim oğullarının müttelikleriydiler. İleride de açıklanacağı gibi Mekke'nin fethi gününde Halid b. Velid, bu putu yıkıp tahrib etmişti.

Taif teki Sakif kabilesinin putu, Lat idi. Bakıcılığını ve kapıcılığını, Sakif kabilesinden Muattib oğulları yapmaktaydı. Taiflilerin Medine'ye gelip Müslüman olmalarından sonra Ebu Süfyan ile Mugire b. Sube, Lafi yıkıp tahrib etmişlerdi.

Menat putuna, Evs ve Hazreçliler ile aynı dinden olan diğer Medine-liler taparlardı. Bu put, deniz kıyısında bulunan Kudeyd şehrinin Müsellel nahiyesinde bulunmaktaydı. Bunu da Ebu Süfyan -bir rivayete göre de Hz. Ali- yıkmıştır.

Zühale putuna Devs, Has'am, Becile kabileleriyle Tebale şehrindeki Araplar taparlardı. Zühale putunun bulunduğu binaya, Kabetü'l Yemaniye, Mekke'deki Beyt-i Muazzama'ya da Ka'betü's-Samiye denirdi. Zühale putunu, Cerir b. Abdullah el-Becelî yıkmıştır.

Kals putuna, Tayy kabilesiyle Eca ve Sülma dağlarının eteklerinde yaşayanlar taparlardı. Daha önce de belirtildiği gibi Eca ile Sülma, bilinen

iki meshur dagdir.

Riam, Yemenlilerle Himyerlilerin kutsal bildikleri bir evdi. Himyer hükümdarlarından biri olan Tübbâ'dan bahsederken bu evden söz etmistik. O hükümdarin maiyetindeki iki Yahudi bilgini Riam denen kutsal (!) evi yıkmiş, yikintilari arasindan çıkan siyah bir köpegi de öldürmüşlerdi.

Ruda', Beni Rebia b. Ka'b b. Sa'd b. Zeydi Menat b. Temim'in kutsal bildikleri bir evdi. Asil adi Ka'b b. Rebia b. Ka'b olan müstevgir, bu kutsal evle ilgili bir siirinde söyle der:

"Ruda denen eve Öyle bir saldırdım ki, Onu, simsiyah ve kupkuru kildim. Bu zorlukta Abdullah yardım etti, Abdullah gibi mahreme basvurulur."

Anlatildigina göre bu siirin sahibi Müstevgir, Mudarhların en uzun ömürlüsü olup 330 sene yaşamıştır. Bir baska siirinde söyle demistir:

"Hayatin uzunlugundan ve yaşamaktan bıktım, Yüzlerce sene ile sayilacak bir ömür sürdüm. Yüz yıl yasadım, bunu iki yüz yıl daha izledi, Buna aylarin son sayisi olan on iki yılda eklendi. Geride yaşamaktan ne kaldi ki, Geçen bir gün ve onu izleyen bir gece."

Ibn Hisam, bu beyitlerin Züheyr b. Cenab b. Hübel'e ait olduguna dair rivayetler bulundugunu söyler. Süheylî dedi ki: 200-300 seneden fazla yasayanlardan biri, iste bu Züheyr'dir. Digerleri de; Ubeyd b. Ser-ye, Zegfelb. Hanzale en-Nesgabe, Rebi b. Dab' el-Fezarî, Zü'1-Isba' el-Advanî ile Nasr b. Dehman b. Esca' b. Reys b. Gatafan'dir. Nasr b. Deh-man, o kadar uzun bir ömür sürmüş M, saçlari agardiktan sonra tekrar kararmis, beli egilip büküldükten sonra tekrar dogrulup düzelmiş.

Ibn îshak dedi ki: Zü'1-Kaabat denen kutsal ev, Vail ogullarından Bekriler, Tagübliler ve Sendat'taki İyadîlerin mabedi idi. A?sa b. Kays b. Sa'lebe, bu kutsal ev hakkında söyle der:

"Ömrüm ne kadar uzasa da bilirim ki, Zi'1-A'vad'm gittigi yola ben de gideceğim. Muharrak ailesinden sonra kalmadi ümidim, Onlar ve İyadîler, birakip gittiler evlerini. Enkare'ye indiler, akip geliyordu onlara, Yüce daglari altindan Fırat sulari. Havernak diyari, Sedir, Barik kasirlari, Sendat'taki Zü'1-Kaabat mabedi. Simdi onların yerlerinde yeller esiyor. Sanki kıyamet yerine gitmişler. Nimetlerin ve avutucu nesnelerin, Birgün çürüyüp yok olacagini görüyorum."

Süheylî dedi ki: Havernak, kendi oğlu Sabur'u yanında bulundurmak için büyük Numan tarafından yaptırılmış bir saraydır. Sinimmar adında bir mimar, bu sarayı yirmi senede inşa etmişti. O zamana kadar ondan gözahci, daha muazzam bir saray görülmemisti. Büyük Numan, baskalarına da böylesine sahane bir saray yapacağı endisesiyle mimar Sinimmar'ı, sarayın en yüksek yerinden aşağıya fırlatarak öldürmüştü. Bununla ilgili

olarak sair söyle demistir:

"Bana karsilik verdi, suçsuz Sinimmar'a,
Verdigi cezadan daha kötüsünü, Allah ona versin.
Sinimmar'in yirmi yıl inşaatta çalışması suç muydu?
Kiremit ve kursunla ona bina kuruyordu.
Bina inşaatının tamamlandığı günde,
Sarayın yüce bir dağ gibi parladığı demde,
Sinimmar'i tepe üstü attı aşağılara,
Allah'in hayatına andolsun İd bu, çok çirkin bir iştir."

Süheylî dedi ki: Cahiz, bu siiri "Kitabü'l Hayvan" adlı eserinde nakletmiştir. Sinimmar, aynı zamanda ayin isimlerinden biridir. Demek istedigim şu ki; İslamiyet geldikten sonra bu kutsal evlerle saraylar yıkıldı., Bunları yıkmak üzere Hz. Peygamber (s.a.v.), çeşitli seriyyeler görevlendirdi. O yörelerde bilinen putları da kırmak üzere muhtelif ekiplere görev verdi. Hepsini yıkıldı, hepsi kırıldı.. Ka'be'ye karşı emsal olarak ileri sürülen hiçbir kutsal ev ve mabed kalmadı. Ortaki olmayan bir, tek Allah'a ibadet edilir oldu. Yeri gelince bu konuları inşaallah detaylı olarak açıklayacağız. Dayanagımız Allah'tır. [19]

Hicaz Araplarının Ve Peygamber Efendimizin Dedesi Adnan

Adnan'ın, İbrahim peygamberin oğlu İsmail (a.s.)'in soyundan geldiğinde bir ihtilaf ve görüş farklılığı yoktur. Bununla beraber onunla Hz. İsmail arasında kaç baba geçmiş olduğu hususunda ihtilaf edilmiş ve bununla ilgili bir çok görüş ileri sürülmüştür. En fazla revaçta olan ve ağırlık kazanan görüşe göre, aralarında kırk baba geçmiştir. Bu görüş, Ehl-i Kitap nezdinde de mevcuttur. İleride de anlatacağımız gibi bu görüşü, Ermiya b. Halkiya'nın katibi Rahya'nın bir yazısından almışlardır.

Adnan ile Hz. İsmail arasında geçen babaların sayısının otuz olduğunu söyleyenler olduğu gibi, yirmi, onbes, on, dokuz, yedi veya dört olduğunu söyleyenler de vardır. Musa b. Yakub, Peygamber (s.a.v.)'in söyle bir silsileden bahsettiğini rivayet etmiştir:

"Maadd b. Adnan b. Üded b. Zend b. el-Yera b. A'rak es-Sera (yani İsmail.)"

Ümmü Seleme dedi ki: "Bu silsilede geçen Zend'in diğer adı Hemey-sa' el-Yera'nın diğer adı Nabit, A'rak es-Sera'nın diğer adı İsmail'dir. Çünkü o, İbrahim (a.s.)'in oğludur. Ates, toprağı yakamadığı gibi İbrahim'i de yakamamıştı. Toprağın, Arapça'daki adlarından birinin Sera olduğu göz

önünde bulundurulursa, A'rak es-Sera kelimesi ile Ismail ve Ibrahim peygamber arasındaki bağlantı anlaşılabılır.

Dare Kutnî dedi ki: Adnan ile Ismail arasındaki silsilede Zend adına rastlamamistik. Ancak bu hadiste, bu isme rastladık. Zend b. el-Cun, sair olan Ebu Dülame'dir.

Hafız Ebu'l-Kasini es-Süheylî ve diğer imamlar dediler ki: Adnan ile Ismail (a.s.) arasında geçen zaman; dört, on veya yirmi babanın yaşayabileceği ömür süresinden çok daha fazladır. Çünkü Maadd b. Adnan, Buhtü'n-Nassr (Nabokodo Nasser) zamanında on iki yaşlarındaymış. Ebu Cafer et-Taberî ile diğerlerinin anlattıklarına göre o zamanda Cenâb-i Allah, Ermiya b. Halîriya'ya şöyle vahyetmiş: "Buhtü'n-Nassr'a git, de ki: "Ben, onu Araplara musallat kildim!" Ayrica Cenâb-i Allah, Ermiya'ya; bela ve musibetlere maruz kalmasın, diye Maadd b. Adnan'ı da Burak denen binite bindirip kendi beraberinde götürmesini emrederek şöyle dedi: "Çünkü ben onun soyundan, son peygamberi çıkararak âlemlere göndereceğim!" Ermiya, bu emri yerine getirdi. Maadd'i Burak'a bindirerek beraberinde Sam'a götürdü. Maadd, orada Kudüs'ün yıkılmasından sonra orada kalan Israil oğullarıyla birlikte yaşadı. Kendi ülkesine dönmeden, orada Cürhüniîlerin Debb oğulları kolundan-Cevsen kızı Maane ile evlendi. Huzursuzluğun sona ermesinden, fitnenin yatışmasından ve Arap yarımadasının istikrar bulmasından sonra memleketine döndü. Ermiya'nın katibi Rahya, onun soy kütüğünü kendi deflerine yazdı ki bu defler, Enniya'mn hazinesinde kalsın ve böylece de Maadd'm soy kütüğü muhafaza edilmiş olsun. Doğrusunu Allah bilir. Bu sebeptendir ki Imam Malik (r.a.), Hz. Peygamber'in seceresinin (soy kütüğünün) Adnan'dan sonraya çıkarılmasını mekruh saymıştır. Süheylî dedi ki: Bu neseblerin, daha yukarılara doğru çıkarılabileceği görüşünde olanların mezhebine uyarak, bu neseblerin zincirini daha yukarıya doğru çıkardık. Nitekim İbn İshak, Buhari, Zübeyr b. Bek-kar, Taberî ve diğerleri bu görüştedirler. Merhum Imam Malik'e gelince o, nesebini Adem (a.s.)'e kadar çıkaran kimselerin böyle yapmalarını mekruh saymış ve böyle yapanlara: "Nesebinin falan zata kadar ulaştığını nereden biliyorsun?" demişti. Kendisine: "Adnan'ın soy silsilesi, Ismail peygamber'e kadar da ulaşmaz mı?" diye sorulduğunda, bunu da mekruh saymış; "Adnan'ın soy silsilesini Hz. Ismail'e kadar ulaştıran adama, bunun böyle olduğunu kim haber vermiş?" demişti. Mesela, "İbrahim b. fulan b. fulan..." diyerek peygamberlerin neseblerinin yukarılara doğru çıkarılmasını da mekruh saymıştır. Muaytî, kitabında bunu böyle anlatır.

Imam Malik'in bu görüşü, Urve b. Zübeyr¹ den rivayet edilen şu sözle benzerdir: "Adnan ile Ismail arasında kimlerin geçtiğini bilen bir kimseye rastlamadık."

İbn Abbas da: "Adnan ile İsmail arasında otuz baba geçmiştir, ama bunların adları bilinmemektedir." demistir. Hz. Peygamberin dedelerinin adlarını sıralayan kimseler, Adnan'a kadar uzatıp daha ileriye gidecek olduklarında İbn Abbas'ın, "Soy bilimcileri yalan söylemişlerdir!" dediği, bu sözünü de iki veya üç kez tekrarladığı rivayet edilir. Doğru rivayetlere göre İbn Mesud da böyle demistir. Hz. Ömer'de: "Peygamber Efendimizin seceresini ancak Adnan'a kadar ulaştırabiliriz." demistir. Ebu Ömer b. Abd'il-Berr, "El-Enbah fi Marifeti Kabaili'r-Rüvat" adlı kitabında Urve b. Zübeyr'in şöyle dediğini rivayet eder: "Ne Adnan'dan, ne de Kahtari'dan ötesinin adlarını bilen bir kimseye rastlamadık. Bunlar sadece tahminlerini ileri sürüyorlar."

Ebu Esved dedi ki: Siir ve neseb konusunda Kureyslilerin en bilginlerinden biri olan Ebu Bekr Süleyman b. Hayseme'nin şöyle dediğini isittim: "Ne bir sairin siirinde, ne de bir âlimin ilminde, Maadd b. Adnan'dan sonrakilerin adlarını bilen bir kimse görmedik."

Ebu Ömer (İbn Abdi'l-Berr) dedi ki: Aralarında Abdullah b. Mesud, Amr b. Meymun el-Ezdî ve Muhammed b. Ka'b el-Kurzî'nin de bulunduğu bir grup selef uleması, "Onlardan sonra gelenleri Allah'tan baskası bilmez." (İbrahim, 9.) ayet-i kerimesi okundığında, "Soy bilimcileri yalan söylemişlerdir." demislerdi.

Merhum Ebu Ömer demis ki: "Bize göre bu ayetin manası, yukarıda isimleri geçen kimselerin anladıkları şekilde değildir. Aslında ayetten kastedilen mana şudur: "Hz. Adem'in soyundan gelen insanların tamamının adlarını sayıp sıralamak, ancak onları yaratan Allah'ın bilebileceği bir şeydir. Arapların nesebine gelince, tarihçilerle soy bilimcileri bunu akıllarında tutup muhafaza etmişler, Arap toplumlarını ve ana kabilelerini kafalarına yerleştirmişlerdir. Yalnız bu konudaki bazı detaylar da ihtilaf etmişlerdir. Bu konuda bilgi sahibi olan kimseler, Adnan'ın nesebi üzerinde ittifak ederek şöyle demislerdir: "Adnan b. Üded b. Mukavvim b. Nahor b. Teyreh b. Ya'rüb b. Yescüb b. Nabit b. İsmail b, İbrahim Halil (a.s.)" Muhammed b. İshak b. Yesar. Sîret adlı kitabında bu zinciri böyle kaydetmiştir.

İbn Hisam dedi ki: "Adnan b. Üdd b. Üded" şeklinde söyleyenler de olmuştur." Sonra Ebu Ömer, Adnan'ın nesebini İsmail'e, ondan da Adem'e kadar uzatır.

Diğer Arap kabilelerinin neseblerinin Adnan'a ulaştığına dair secere ve kayıtlar, gerçekten çokları tarafından bilinmekte olup bugüne dek muhafaza edilmistir. Bu hususta görüş ayrılığına düşen iki kişi bile yoktur.

Hz. Peygamber'in nesebinin Adnan'a dayandığı, sabah aydınlığından daha açık ve daha net olarak bilinmektedir. Bu hususta kafi nass teskil eden merfu bir hadis vardır. Arap kabilelerinden, bu kabilelerin neseblerinden ve bunların Hz. Peygamber'e ait şerefli seceredeki yerlerinden bahsederken bu

hadis-i serifi insaallah nakledecegiz. Güvencimiz ve dayanagimiz Allah'tir. Güç ve kuvvetimizi, üstünlük ve hikmet sahibi Allah'tan aliriz.

Kendisine nisbet edilen meshur kasidesinde Imam Ebu'l-Abbas Abdullah b. Muhammed en-Nasî, Hz. Peygamberin seceresini bakin ne güzel siralayip tanzim etmis:

"Rasûlullah'i övdüm, onu övmekle ben, Yüce Allah'tan nasibimi artirmasini diledim. Övenden, çok yüksek olan birini övdüm, Kendisine yakin-uzak hiç kimseye benzemez evsafi. Dogularda nuru yükselen bir peygamber, Batilarda yasayanlara sesi ulasan rehber.

Kendisi gelmeden, haberleri geldi bize.

Onunla ilgili haberler yayildi her tarafa.

Kahinler ismini söylediler, o gelmeden önce.

Yalanci ve zancilar, reddedilip kovuldular..

Onun için putlar bile dile geldiler.

Yalancilarin sözlerinden uzak olduklarini söylediler.

Ehl-i küfre açıkça söylediler sunu:

Lüeyy b. Galib'den bir peygamber geldi size.

Cinler, gökten haber çalmaya kasdettiler, ama,

Yildiz korlari onlari uzaklastirdi oralardan.

Apaçik hakikat yolunu göremedigimiz için,

Daha önce gitmedigimiz hakikata ilette bizi.

Zorlu gücün sahibi, ödüllendirici, cezalandirici.

O zattan mucizeler getirdi Id, kendisi peygamberdir.

Bütün agaçlarin tepesini parlatirken,

Ayin ikiye bölünmesi, onun mucizesidir.

Insanlarin kirbalarinda su tükenmiskende,

Parmaklarinin arasindan sular akmadi mi?

Kalabalik orduyu, o sularla kandirdi,

Susuz kalan bogazlardan, sular indi asagi,

Daha önce bir içimlik su vermeyen kuyu,

Okunu degdirince, sulari tasmaya basladi.

Daha önce saganin avucuna bir damla vermeyen,

Memeye elini sürünce, süt akmaya basladi.

Kendisine dsmanlık yapanın tuzagini,
Hayvanın paçası açıkça söyleyip bildirdi.
Olacak bir isi, önceden haber verirdi,
Daha isin basındayken sonucu söylerdi,
Yakin zamanda saskinlik verici vahyin,
Ona gelmesi, gösterdigi mucizelerdendir.
Fikirler, onu idrakten aciz kaldı, hiçbir belige,
Uymadı, hitab edenlerin kalbinden geçmedi.
Her ilim ve hikmeti ihtiva ettiydi o.
İhtiyacı devamli olanın hedefini astı.
Onunla ilgili haber bize rivayetinin rivayetinden,
Yazanın sayfasından, katibin tasvirinden gelmedi.
Bazan sorana verilen cevaptan, konusanın,
gdnden, gösterilen burhandan geldi.
Konulan hükümlerden, söylenen hadislerden,
İstenen nasslardan, verilen misallerden,
Saptanan kanitlardan, inkarcılara yapılan,
Tariflerden, yalancılara verilen cevaptan geldi.
Teskil edilen toplantılarda ve kalabalık yerlerde,
Tuhaf ve garip problemlerin çıktığı anda,
Dilediğın sağlam ve esitli manalar,
İstediğın anda gelir sana ondan.
O manalar birbirlerini teyid ederler.
Manalarım bir murakip gibi dsnrler.
Mahlukat, onun gibisini getirmekten aciz kaldı.
Bu, tecrübelerle bilinen bir seydir.
Babaların en sereflisi Abdullah'a oğul oldu.
Yüksek bir soydan gelerek ondan zuhur etti.
Onun dedelerinden biri de, Seybet Zil-Hanid'dir.
Sereflilere karsi Kureysliler, onunla övünürdü.
Onun yüzü suyu hürmetine yagmur duasına ikilirdi.
Zorlu, anlarda görüsünden istifade edilirdi.

Hasim ki, parlak alısması ve ilahî nimet,
Sayesinde övünç sarayını inşâ etti.
Abdu Menaf ki, öğretti kendi kavmine,
Arzulara boyun eğmemeyi, kuruntudan uzaklaşmayı, .
Kusayy ki, Hz, Peygamber'in şerefli atalannındandır.
Suyun basındaydı, ekenlerin eli yanasmadı ona.
Olumsuz ellerle dağıldıktan sonra kabileleri,
Allah, onun vasıtasıyla bir araya getirdi.
Kilab, çok yüksek bir şeref kulesine ıktı.
Yakın-uzak hiç kimse, o zirveye çıkamadı.
Hiç bir beyinsizin beyinsizliği ve günahkarın günahi,
Mürre'nin azminin keskinliğini törpülemedi.
Ka'b'm topuguna bile eremedi şeref talipleri,
Çok az bir gayretle yüksek mertebelere erdi.
Lüeyy, düşmanları eğdi, onlar da eğildi.
Zorba ve kalkık burunlular ona itaat etti.
Güçlülerle savastı, zayıflara tenezzül etmedi.
Kendine denk zorbalara karşı savundu güçsüzleri.
Fıhr'in, Kureysliler arasında ağırlığı vardı.
İsler karışıp zorlaşınca, ona sığındırdı.
Malik de onların en hayırlı sahibi oldu.
En iyi dost ve arkadaş olmakta devam etti.
Nadr, çok güçlüydü, ona bakan göz kamasırdı.
Parlak yıldızların ışığıyla, onunkisi birleşmişti.
Ömrüme and olsun ki, ondan önce Kinaneliler,
İyi şeyler yapmış, hiç bir zorbaya teslim olmamışlardı.
Ondan önce de Huzeyme Övgüsünü miras bırakmıştı.
Bu miras, övgüye layık akrabalarına kalmıştı.
Müdrîke o kadar âlicenâb ve iffetli idi ki, Kötülüklerden uzak durmuştu,
derecesine ulaşan yoktu. İlyas'a gelince, savaş kitalarını hazırlamadan,
Düşmanları, onun karşısında umutsuzluga düşerdi. Bütün övünler,
Mudar'da bir araya gelmiştir. Bir günde ki, atlı bir ordu ile savaşmıştı o. -
Nizar, asiretinin reisliğinde yüksek makama erdi. Öyleki, rakiplerin gözü,

onun makamim göremedi. Maadd'a gelince o, güvenilir bir silah idi. Savaşçı düşmanın tuzagından korkan dostu için, Adnan'ın fazileti sayılacak olursa eger, O, dost ve arkadaşlarını da fazilette kendisiyle birleştirdi. Üdd'e gelince ondan çok faziletler fiskirdi. O faziletleri, yasli efendilerden devr almıştır. Üded de yumusak huyluluk 'haya' ile süslenmişti. Kaslarının açısı, hilmine büyüklük katmisti. Hemeysa', hep yükseklerle tirmaniyordu. Uzak emellerle arzulan takip ediyordu. Nabit, serref ağacının bir meyvesi oldu. Yüce dağların zirvesi, ona sigmak oldu. Kayzer ise, Hatem gibi cömert biri oldu. Lokman gibi hikmetli, Hacib gibi himmetli oldu. Bunlar, gerçek sözlü ismail'in soyudur. Bunlardan sonra, kimsenin övünmeye hakkı yoktur. Yeryüzünde piyade-süvari herkesin kendilerine boyun eğdiği, Kimselerin en sereflisi, Allah dostu Ibrahim'dir. Tareh'in âlicenâblığı, hâlâ devam etmektedir. Övgüye layık çeşitli huylarını açıklamaktadır. Nahor ki, garipler için kurban kesip yedirirdi. Onun iyiliklerini, degme hesapçılar sayamaz. Orman aslanları gibi savasa girer idi. Keskin kılıçla, adamları biçer idi.

Argonab, savaşlarda güçlü bir bahadirdi. Cimri ve zorba kimselere karşı acımasızdı. Falig de fazilette kavminden geri değildi. Mertebece, Abir de onlardan aşağı değildi. Kendilerini ayıplayanlara karşı koruyacak huylarla, Yüceldiler Salih, Erfahsız ve Sam. Ars'in sahibinin yanında Nuh, hep faziletli oldu. Allah, onu iyi ve hoş kimselerden sayıyordu. Babası Lemk, takvası pek parlak biriydi. Darbe vuran sinsî nefesine karşı cüretliydi.

Lemk'den önce Müteveslih, hep korur idi.

Garip kimseleri sert tedbirlerle himaye ederdi.

Mertebesi vardı, Peygamber İdris'in Allah katında,

Hiçbir ragbet edicinin, ulaşamazdı himmeti ona.

Yared', efendi ve âlicenâblara göre bir denizdi.

Rüsvaylıktan kaçardı, hedefleri yüceydi.

Mehlayil, faziletleri anlayan biriydi.

Edepliymiş, ayıp ve fuhustan uzak idi.

Daha Önce Kaynan, milletin serefine sahip olmuştur.

Fazilet yarisinde, seri deveden daha çok kosmuştur.

Enus, kendi nefisini serefe ulaştırdı.

Alçak arzulardan kendini uzaklaştırdı,

Sit, hep faziletlerle kendini süslemişti.

Yerici, ayıplayın pisliklerden uzak ve serefliydi.

Bunların hepsi, Adem'in nurundan kivilcim almışlardı.

Onun dallarından menkibe meyvelerini koparmislardı.

Rasûlullahın soyu, soyların en yücesiydi.

Asil ve temiz kimselerin sulbünden gelmekteydi.

Babalari, asalette analarina denkti.

Analari, utanilacak seylerden uzakti.

Her dogan günde Allah'ın selami ona olsun.

Her batan günde o, bizlere isik saçti."

"Tehzib" adli eserde Seyhimiz Haûz Ebü'l-Haccac el-Mezzî ve Seyh Ebu Ömer b. Abdi'l-Berr, bu kasideyi, Ibn Sersir lakabıyla bilinen Ebü'l-Abbas Abdullah b. Muhammed en-Nasî'nin siirinden bu sekilde nakletmislerdir. Ebü'l-Abbas, Enbar asilli olup Bagdad'a gelmis, oradan da Misir'a göçmüs, orada vefat tarihi olan H. 293 yilma kadar ikamet etmistir. Mu'tezile mezhebine mensup bir kelimadir. "Makalat" adh kitabinda Ebü'l-Hasen el-Es'arî, Mu'tezile mezhebini anlatirken ondan da bahsetmistir. Siirde bir deha idi. Siirde o kadar muktedir ki, sairlerin siirlerine ayni cümleleri içeren zit manali siirlerle karsilik verirdi. Onların ifade edemedikleri emsalsiz nitelikte estetik manalari ve edebi lafizlari, belig cümleleri dile getirirdi. Öyleki bazilari, onu heves düskünlüğü ile nitelemislerdi. Hatib-i Bagdadî'nin anlattigina göre 4000'e yakin beyitten olusan tek kafiye bir kasidesi varmis. Nacim de bu kasideden bahsetmis ve vefati için tarih düsürmüstür.

Bu kasidesi, onun faziletli, fesahatli, belagatli, bilgili, anlayisli bir kimse oldugunu; hafizasinin saglam, lafizlarinin güzel, bilgisinin sümullü oldugunu; Allah elçisinin serefli nesebini bir siir kalibi içinde dizmeye muktedir oldugunu; kelimeler denizindeki nefis cevherler niteliginde olan bu manalara dalabilen hünerli bir dalgıç oldugunu ispatlamistir. Allah, ona rahmet etsin, onu mükafatlandirsin, gidisini ve dönüşünü güzel kilsin. [20]

Hicaz'daki Arap Kabileleri Neseblerinin Adnan'a Ulasmasi

Adnan'ın, Maadd ile Akk adinda iki oğlu vardı. Süheylî'ye göre Adnan'ın, Haris ve Müzhep adli iki oğlu daha varmis. Söylendigine göre ogullari arasinda Dahhak adinda biri daha varmis. Dahhak'm, Adnan'ın oğlu degil de Maadd'm oğlu oldugunu söyleyenler de vardır. Ta-berî'nin anlattigina göre Aden sehrine adi verilen Aden ile Ebye'nin de Adnan'ın ogullari olduklari söylenir.

Akk, Esarîlerin beldesi Yemen'e yerlesip onlardan bir kadınla evlendi. Onlarla ayni dili konustu. Bazi Yemenlilerin iddiasina göre Akk, onlardan biridir. Seceresinden bahsederken de Akk b. Adnan b. Abdullah b. Azd b. Yegus derler. Aide b. Adnan b. ez-Zeyb b. Abdullah b. Esed oldugunu

söyleyenler de olmuştur. Bu secerede yer alan Zeyb'in yerine, Reys'i koyanlar da vardır. Doğru olan, bizim de anlattığımız gibi Esarîlerin, Adnanî olduklarıdır. Abbas b. Mirdas demiş ki:

"Adnan oğlu Akkhlar, Gassanîlerle oynamak istediler.

Nihayet çeşitli ülkelere kovuldular."

Maadd'm; Nizar, Kudaa, Kanas ve İyad adlarında dört oğlu vardı. İlk oğlu Kudaa idi. Onun adıyla künyelenmiş olduğundan dolayı kendisine Ebu Kudaa denirdi. Kudaa ile ilgili görüş ayrılıklarından daha önce bahsetmiştik. Bununla beraber İbn İshak ve diğerlerine göre doğru olan budur. Tabii ki doğru olanı Allah daha iyi bilir.

Kanas'm soyundan gelenlerin hepsi tükenmiş, nesli inkiraz bulmuş, geride sadece kisranm Hire'deki valisi Numan b. Münzir kalmıştır. Seleften bir grub ülemanın sözüne göre; Numan, Kanas'm so-yundandı. Önce de ifade ettiğimiz gibi Numan'm Himyerüerden olduğunu söyleyenler de olmuştur. Doğrusunu Allah bilir

Nizar'in; Rebia, Mudar ve Enmar adlı üç çocuğu olmuştur. İbn Hisam'm dedigine göre Nizar'in İyad adında bir oğlu da varmış. Nitekim sair demiş ki:

"Güzel yüzlü gençler gördüm, İyad b. Nizar b. Maadd soyundan."

İyad ile Mudar, öz kardeş idiler. Anneleri de Sevde binti Akk b. Adnan idi. Rebia ile Enmar'm anneleri ise Sukayka binti Akk b. Adnan idi. Cum'a binti Akk b. Adnan olduğunu söyleyenler de vardır.

İbn İshak dedi ki: JEnmar, Has'amlılarla Becilelilerin atasıdır. Beri-

le, Cerir b. Abdullah el-Becelî'nin kabilesidir. Bu, Yemen kabilelerinin-dendir. İbn Hisam'a göre Yemenliler, Enmar'm seceresini söyle naklederler: Enmar b. İras b. Lihyân b. Amr b. Gavs b. Nebt b. Malik b. Zeyd b.

Kehlan b. Sebe'.

Sebe'den bahsederken nakletmiş olduğumuz hadis de bunu teyid etmektedir. Doğrusunu Allah bilir. Anlatıldığına göre söylediği şiirlerle, develeri ahenge sokup ölçülü bir şekilde yürüten ilk adam Mudar'dır. Sesi çok güzelmiş. Bir gün devesinin üzerinde gitmekteyken yere düsmüş, eli incinmiş, «Ali elim, ah elim...» diye inlemeye başlamış, devesi de onun bu şiirimsi inleyişine ayak uydurup ölçülü bir şekilde yürümeye

başlamış.

İbn İshak'm ifadesine göre Mudar b. Nizar'm, İlyas ve Aylan adlarında iki oğlu olmuş; İlyas'in da Müdrike, Tabihe ve Kam'a adlarında üç oğlu doğmuştur. Bunların anaları da Hindaf binti İmran b, el-Haf b. Kudaa1 dir.

Müdrîke'nin asil adi Amir, Tabîhe'nin de asil adi Amr imis. Bir gün avladıkları bir hayvani pisirirlerken develeri kaçmış; Amir, devenin pesine düşmüş, nihayet kavuşup yakalamış. Diğer de oturup av hayvanını pisirmeye devam etmiş. Babalarının yanma vardıklarında durumu ona anlatmışlar. Bunun üzerine babaları, Amir'e: "Sen Müdrîke (kavuşup yakalayan)sm.", Amr'e de: "Sen Tabîhe (pisiren)sin." demiş. Kam'a'ya gelince, Mudarhların soyundan bahseden bilginlerin iddiasına göre Huzaa, Amr b, Luhayy b. Kam'a b. İlyas'm ogullarındandır. Kanaatimce Huzaa, onların atası değil, sadece onlardan bir ferddir. Önce de söylediğim gibi onlar, Himyerîlerdendirler. Doğrusunu Allah bilir.

İbn İshak dedi ki: Müdrîke ile Kudaali zevcesinin (esinin), Huzeyme ile Hüzeyl adlı iki çocukları doğmuştur. Huzeyme'nin de Kinane, Esed, Esede ve Hun adh çocukları olmuştur. Kinane'nin de Nadr, Malik, Abdu Menat ve Milkan adlı çocukları doğmuştur. Ebu Cafer et-Taberî, Kina-ne'nin mezkur çocuklarının adlarına şu isimleri de eklemiştir: Amir, Haris, Nadir, Ganem, Sa'd, Avf, Cerula, Ceral ve Gazvan. [21]

Kureyslilerin Soyu Ve Üstünlükleri

Kureysliler, Nadr b. Kinane soyundandırlar. İbn İshak'ın ifadesine göre Nadr'm annesi, Berre binti Mürr b. Üdd b. Tabîhe (b. İlyas b. Mu-dar)dir. Kinane'nin diğer çocukları, öteki karisinden doğmuşlardır. Ancak İbn İshak'm bu görüşüne İbn Hisam muhalefet ederek Berre binti Mürr'ün, Nadr, Malik ve Milkan'm annesi olduğunu; Abdu Menafın annesinin de Hale binti Süveyd b. Gitrif olduğunu söylemiştir. Gitrif de Ezd-i Senue kabilesindendir.

İbn Hisam'a göre Kureys, Nadr'm kendisidir. Onun soyundan olanlar Kureyslidir, soyundan olmayanlar Kureysli değildir.

Kureys'in, Fihri b. Malik olduğunu söyleyenler de vardır. Bunlara göre Fihri'nin soyundan olanlar Kureyslidir.

Bu iki kavli, Seyh Ebu Ömer b. Abdî'1-Berr, Zübeyr b. Bekkar, Mus'ab ve bir çok soy bilgini nakletmiş tir.

Ebu Ubeyd ile İbn Abdî'1-Berr dediler ki: Neseb âlimlerinin çoğuna göre Kureys, Nadr b. Kinane'dir. Onun soyundan olanlar Kureyslidir; soyundan olmayanlar Kureysli değildir. Es'as b. Kays'in bu konuda rivayet ettiği bir hadis de vardır. Bence, Hisam b. Muhammed b. Saib el-Kelbî ile Ebu Ubeyde Mamer b. Müsenna, bu hadisi bir nass olarak kabul etmişlerdir. Aynı zamanda bu, Safîî (r.a.)'nin kuvvetli saydığı bir delildir. Sonra Ebu Ömer, Kureys'in, Fihri b. Malik olduğu görüşünü benimsemiştir. Çünkü onun ileri sürdüğü delile göre bu gün "Kureysliyim" diyen herkesin sonu, mutlaka Fihri b. Malik'e dayanmaktadır. Bu delili ileri sürdükten sonra Ebu Ömer, bu

kavli Zübeyr b. Bekkar ile Mus'ab ez-Zübeyrî ve Ali b. Keysan'in da benimsemis olduklarini ve bu konuda onların kaynak sayıldıklarını söylemiştir.

Zübeyr b. Bekkar demiş ki: Kureys kabilesi ile diğer kabilelerin ne-sebleri hakkında bilgi sahibi olan âlimler, Kureyslilerin Fihri b. Malik'in soyundan gelmiş oldukları hususunda görüş birliğine varmışlardır. Kendileriyle görüşebildiğim Kureysli neseb âlimlerinin tamamı, Fihri b. Malikin soyundan gelenlerin, Kureysli oldukları hususunda müttefiktirler. Fihri'nin soyundan gelmeyenler, Kureysli değildirler. Zübeyr b. Bekkar bu görüşü teyid edip savunmuş, kendisi ve benzeri neseb âlimlerinin, Kureys seceresini ve geleneklerini iyi bilip koruduklarını ifade etmiştir.

Buhari, Küleyb b. Vail'in şöyle dediğini rivayet etmiştir: Rasûlullah (s.a.v.), himayesinde bulunan üvey kızı Zeynep binti Ebu Seleme'ye nakletmiş olduğu bir hadisten bahsederken sordum: "Rasûlullah (s.a.v.) Mudar soyundan midir? Bunu bana açıkla mısın?" Zeynep şu cevabı verdi: "Ya kimin soyundan olacak? Tabii ki Nadr b. Kinane'nin oğullarından Mudar'ın soyundandır." [22].

Taberânî, Cesis el-Kindî'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir. "Kin-de'den bir topluluk, Rasûlullah (s.a.v.)'m yanına gelerek ona: "Sen bizdensin" demişler ve onun kendi soylarından olduğunu iddia etmişlerdi de Rasûlullah (s.a.v.) şu cevabı vermişti:

"Hayir, biz, Nadr b. Kinane oğullarıyız. Anamıza iftira etmez, babamızı da inkar etmeyiz." [23]. İbn Abbas'm şöyle dediği rivayet edilir: "Kinde'den, Cesis adında biri, Peygamber (s.a.v.)'in yanına gelerek, "Ya Rasûlallah, Abdu Menafin bizden olduğuna inanıyoruz." demiş, Peygamber (s.a.v.) ondan yüz çevirmiş, Cesis aynı şeyi tekrar söyleyince, peygamber (s.a.v.) yine ondan yüz çevirmiş, yine aynı şeyleri söyleyince, peygamber (s.a.v.) ona şu cevabı vermiş: "Biz, Nadr b. Kinane oğullarıyız. Anamıza iftira etmez, babamızı da inkar etmeyiz."

Orada bulunan Es'as adlı bir sahabe, Cesis'e: "Rasûlullah'm ilk yüz çevirisi esnasında sussaydın ya!.." diye ikazda bulunmuştu. Cenâb-i Allah da onların bu iddiasını, Hz. Peygamberin ifadesiyle geçersiz kılmıştı. Bu hadisenin cereyanına dair olan görüşün zayıf olduğu da belirtilmektedir.

Ahmed b. Hanbel, Es'as b. Kays'in şöyle dediğini rivayet eder: Kinde heyeti olarak Rasûlullah (s.a.v.)'a geldik. «Ya Rasûlallah, senin bizim soydan olduğuna inanıyoruz." dedim. Bu sözümü, Rasûlullah (s.a.v.)

şöyle cevaplandırdı:

"Biz, Nadr b. Kinane oğullarıyız. Anamıza iftira etmez, babamızı da inkar etmeyiz." Es'as b. Kays demiş ki: "Kureysli olup da Nadr b. Kinane

soyundan geldigini inkar ettigini duyduğum kimseyi, mutlaka kirbaçlarım!" Nadr b. Kinane'nin annesinin, Kureyslilerin de annesi olduğunu söyleyen sair Cerir b. Atiyye et-Temimî, Hisam b. Abdü'l-Melik b. Mer-van'i öven bir siirinde şöyle der:

"Kureys'i doğuran ana, hiç leke sürmedi, Ne Neccarlıların ne de Akimlilerin soyuna. Karm, sizin babanızdan daha asil değildir, Temimlilerden de daha şerefli dayı yoktur."

Ibn Hisam dedi ki: Siirde sözü edilen Kureys anası, aynı zamanda Nadr b. Kinane'nin anası, Temim'in bacısı Berre binti Mürr'dür. [24]

Kureys Kelimesi

Kureys kelimesi, "takarrus" mastarından türemiştir. Takarrus, dağıldıktan sonra toplanmak manasına gelir. Dağılmış olan Kureys kabilesi, Kusayy b. Kilab zamanında toplanmıştır. İleride de açıklanacağı gibi dağılmış olan Kureyslileri Kusayy b. Kilab, Harem'de toplamıştır. Sair Hüzafe b. Ganim el-Adevî, bir siirinde buna şöyle değinir:

"Babanız Kusayy'a, toparlayıcı denirdi. Fihri'nin soyundan gelen kabileleri, Allah onun vasıtasıyla toparlayıp bir araya getirdi."

Bazılarının naklettiklerine göre Kusayy'a, "Kureys" denirmiş. Bu kelime, sair Ebu Halde el-Yeskürî'nin su siirinde de görüldüğü gibi toplanıp yigilma anlamına gelmektedir:

"Ömrümüzün başında da sonunda da yigdılar,
Günahları üzerimize kardeşler."

İbn Hisam'ın naklettigine göre bazıları Kureys kabilesine, ticaret yapıp kazanç sağlama anlamına gelen "takarrus" kökünden türeyen Kureys adını vermişlerdir.

Cevheri, 'kars', kelimesinin, kazanıp yigmak anlamına geldiğini söylemiştir. el-Ferra'ya göre de Kureys kabilesine, iste bu anlamı ifade eden Kureys adı verilmiştir. Bu kabilenin atası, Nadr b. Kinane'dir. Nadr'in soyundan gelen herkes, Kureyslidir. Nadr'ın babası Kinane'nin, diğer oğullarının soyundan gelenlere Kureysli denmez, demistir.

Kars ve takris kelimelerinin, teftis anlamına geldiğini söyleyenler de vardır. Hisam b. Kelbî dedi ki: Nadr b. Kinane'ye Kureys' denirdi. Çünkü o, insanların eksiklerini ve ihtiyaçlarını teftis edip araştırır ve bunları kendi maliyle giderip kapatırdı. Oğulları da, Mekke'ye gelen hacıların ihtiyaçlarını araştırıp memleketlerine ulaştırarak malî yardımlarla desteklerlerdi. Muhtaçların eksikliklerini araştırır ve onlara teftis ettikleri, giderdikleri ve dağılan Kureys kabilesini toparladıkları için onları 'Kureys' adı verildi.

Takarrus kelimesinin teftis anlamına geldiğini açıklayan Haris b. Hilizze, bir

siirinde söyle der:

"Ey konusup bizi Amr'in yanında teftis eden kisi! Acaba Amr, hayatta ebedi mi kalacaktır?"

Bu siir, Zübeyr b. Bekkar tarafından nakledilmistir. Kureys kelimesinin, denizde yasayan 'Kurs' adındaki bir hayvanin ism-i tasgiri oldugu .da gelen rivayetler arasindadir. Sairin biri demis ki:

"Kureys denen hayvan ki, denizde yasar İnsanlar, onu Kureys kabilesine isim yapar."

Beyhakî'nin rivayetine göre Muaviye, "Kureys kabilesine niçin bu adin verildigini İbn Abbas'a sormus, o da su cevabi vermis: "Denizde yasayan hayvanlarin en büyüklerindendir. Zayif, semiz demeden karsilastigi her canliyi yiyen Kureys adli bir hayvan vardir." Muaviye de: "Senin bu sözünü teyid edecek bir siiri, bana okuyabilir misin?" deyince; İbn Abbas, Cemhi'nin su siirini okumus:

"Kureys denen hayvan, denizde yasar,

İnsanlar onu, Kureys kabilesine isim yapar.

Zayif-semiz demeden her canliyi yutar.

Kuslara yemeleri için tüy bile bırakmaz.

Sehirlerde yasayan Kureys kabilesi de ayni yolu tutar.

Ahir zamanda, onlara bir peygamber ugrar.

Onlardan çoklarini öldürüp yaralar"

Zayif bir rivayete göre Kureys kabilesi, bu ismi, Kureys b. Haris b. Yahlud b. Nadr b. Kinane'nin adindan almistir. Kureys b. Haris, Nadr ogullarinin delili, rehberi ve erzak sommlusuydu. Halkin yiyecegini temin ederdi. Azik ve yiyecekleri, kervanlarla baska yerlerden getirirdi. Kervanlari meshur olduğu için Araplarin dilinde dolasirdi. Halk, onun kervanini görünce, "Kureys'in kervani geldi!.." derdi. Oglu Bedir b. Kureys, sanli "Bedir Savasi"nm, yanında yapildigi Bedir kuyusunu kazan sahibidir. Dogrusunu Allah bilir. Kureysli bir kimseden bahsederken Ku-reysî denebilecegi gibi, Kuresî de denebilir. Cevheri, bunun kiyasa uygun oldugunu söylemistir. Sair demis ki:

"Her Kureyslinin üzerinde bir heybet vardir, Fazl-ü kerem isteyenin çagrisina hemen kosuverir."

Yine Cevheri demis ki: "Kureys kelimesini, kabile anlaminda kullanirsan munsarif; ama boy anlaminda kullanirsan gayr-i munsarif okursun." Gayr-i munsarif olarak okunduguna örnek olarak su misrayi gösterebiliriz:

"Sikinti ve problemler, Kureys'e yetti ve onu yüceltti." Görüldüğü gibi bu

siirde Kureys kelimesi, boy anlamında kullanıldığı için munsarif olarak okunmustur.

Sahih-i Müslim'de rivayet edilen bir hadiste Vasile b. Eska, Hz. Peygamber'in söyle buyurduğunu söylemiştir:

"Allah, İsmail oğulları arasından Kinane'yi seçti. Kinaneliler arasından Kureys'i seçti. Kureyslilerden Hasim'i seçti. Hasim oğulları arasından da beni seçti."

Ebu Ömer İbn Abdî'l-Berr demiş ki: "Anlatıldığına göre Muttalib oğulları, Rasûlullah (s.a.v.)'m asireti; Hasimogulları, oymagi; Abdu-Menaf oğulları, batni; Kureysliler, kabilesi; Mudarhlar da milleti idiler. Allah'ın salat-ü selami, kıyamete dek Rasûlullah'm üzerine olsun."

İbn İshak dedi ki: "Nadr b. Kinane'nin, Malik ve Yahlud adında iki oğlu vardı. İbn Hisam'm dedigine göre Salt adlı bir oğlu da varmış. Bu oğullarının anası da, Sa'd b. Ez-Zarib el-Advanî'nin kızıdır. Huzaahlar-dan Küseyyir b. Abdurrahman, bir siirinde söyle demiş:

"Babam Salt ile Nadir oğullarından olan kardeşlerim,

Seçkin ve parlak simalar değil iniydiler?

Zorluk elbisesindeki dokuma telleri,

Bizi ve ince belli Hadramutluları sikkmiştir.

Eğer Nadir oğullarından değilseniz bırakın,

Erak ağacı, yemyesil kalsın düzlüklerde."

İbn Hisam'm ifadesine göre Melih b. Amr oğulları, Salt b. Nadr'm soyundan gelirler. İbn İshak der ki: Nadr oğlu Malikin, Fihri adlı bir oğlu doğmuştur. Fihri'nin annesi, Cendele binti Haris b. Mudad el-Asgari idi. Fihri'nin ve esi Leyla binti Sa'd b. Hüzeyl b. Müdrike'nin de Galib, Muha-rib, Haris ve Esed adlı çocukları doğmuş. İbn Hisam der ki: Cendele binti Fihri, bunların baba bir kız kardeşleri idi.

İbn İshak der ki: Galib b. Fihri ile esi Selma binti Amr el-Huzai'nin Lüeyy ve Teynie adlı oğulları doğmuştur.

İbn Hisam'a göre Galib ile esi Selma binti Kal) b. Amr el-Huzai'nin Kays adında bir oğulları doğmuştur.. Selma, aynı zamanda Galibin Lüeyy ve Teyme adlı oğullarının da anasıdır. İbn İshak'a göre Lüeyy b. Galibin; KaT>, Amir, Same ve Avf adlı dört oğlu varmış. İbn Hisam'a göre Haris adında bir oğlunun daha olduğuna dair rivayetler vardır.

İbn İshak'm anlattığına göre Lüeyy'in oğlu Same, kardeşi Amir'le anlasamamış, Amir onu tehdit etmiş, o da memleketinden ayrılıp Umman'a göçmüş, gurbet hayatını sürdürdüğü Umman'da ölmüştür. Ölümü de

söyle olmus: Devesini otlatmaktayken bir yılan, devenin dudagina asilip isirmis, deve yere düşünce bu defa yılan, Same'yi isirip öldürmüs. Ölürken de; parmagıyla toprak üzerine, su siiri yazdigi rivayet edilir:

"Ey göz, Lüeyy oğlu Same için ağla! Yılan, bir asla gibi asildi canima. Lüeyy oğlu Same gibisini görmedim, Deve ugruna ölen bir kimse olarak tasidiklarında. Kardeslerim Amr ile Ka'b'a haber salin, Onlari özlemis oldugumu söyleyin. Her ne kadar Umman'da evim varsa da, Galibin ogluyum, muhtaç degildim, oradan çıkmaya. Ey Lüeyy'in oğlu, ölümden kaçmak ugruna, Döktüğün bardaklar, dökülmüs degil. Ölümü geri savmak için attin el Lüeyy in oğlu. Atabildigince at, ama geri çeviremezsin ölümü! Sessiz ve sabirli kadini, gayret ve mücadeleden sonra, Allah'a siginmis olarak biraktin, yalnız basina."

Ibn Hisam'a ulasan bir rivayete göre Same'nin soyundan oldugunu söyleyen bir adam, Rasûlullah (s.a.v.)in yanma gelmis, "Ben, Same b. Lüeyy'in soyundanim." demis; Rasûlullah (s.a.v.) da: "Sair mi?" diye sorunca sahabelerden biri söyle sormus: "Ya Resûlallah, belki de onun su beytini kasdetmissinizdir:

"Ölümü geri savman için attin ey Lüeyy'in oğlu, Atabildigince at, ama geii çeviremezsin ölümü!"

O sahabenin bu sorusuna Rasûlullah (s.a.v.), "Evet" diye cevap verdi.

Süheylî'nin anlattigina göre Same'nin nesli devam etmemistir,

ölürken çocuk ve torunu yokmus. Zübeyr ise; Galib, Nebit ve Haris adli ogullari oldugunu söylemiştir.

Same'nin, Irak'ta Hz. Ali'yi sevmeyen bir zürriyeti bulunduğu, Ali b. Ca'din da onlardan biri olduğu rivayet edilir. Ali b. Ca'd, kendisine Ali adini verdiği için babasına küfredermis.

Buhara seyhi Muhammed b. Ar'ara da, Same b. Lüeyy soyundandır.

Ibn îshakin anlattigina göre Avf b. Lüeyy, Kureysli bir kervanla birlikte yola çıkmis, Gatafan diyarina varildiginda, arkadaslari bineklerini hizlandirip onu geride bırakmis, gidip Saiebe b. Sa'd'e haber ulastirmislar; Avfm, Beni Zübyan kabilesindeki neseb kardesi olan Sa'lebe, hemen gelip onu yoldan alikoymus, yanında ikamet ettirmis, onu orada, evlendirip kendisiyle olan bagim kuvvetlendirmis ve kardesligini de pekistirmis. Soyu, Zübyan ogullari arasında yayilmis. Kervandaki arkadaslari, Avfi geride birakip gittiklerinde yanma gelen Salebe, ona söyle demisti:

"Ey Lüeyy in oğlu! Deveni artık benim yanimda ihdir. Milletin seni birakip gitti. Gidecek yerin kalmamistir."

Ibn îshak, Hz. Ömer'in söyle dediğim rivayet eder: "Eger bir Arap kabilesine

yeniden mensub olma imkanım olsaydı, Beni Mürre b. Avf kabilesine mensub olduğumu ilan ederdim. Çünkü onlar arasında, iyi kimseler bulunduğunu ve Avf b. Lüeyy adındaki şahsın ulu bir kişi olduğunu biliriz."

İbn İshak der M: Yalancılık ile itham edemeyeceğim bir kimsenin bana anlattığına göre Hz. Ömer, Mürre oğulları kabilesinden bir kaç kişiye: "Eğer nesebinize dönmek isterseniz, dönün." demistir.

Lüeyy oğulları, Gatafan kabilesinin esraf, bey ve kumandan takimini teşkil eden kimselerdi. Gatafanlılarla Kayşlar arasında şöhrat sahibiydiler. Nesepleri üzerinde durmuş, soylarını yitirmemişlerdi. Nesepleri kendilerine hatırlatıldığında, "Biz soyumuzu red ve inkar etmeyiz. En çok sevdiğimiz soy, bizim soyumuzdur." der, sonra da Lüeyy'in soyundan geldiklerini anlatan şiirler okurlarmış.

Aralarında 'Besi' denen ve uyulagelen bir gelenek varmış. Bu gelenek uyarınca senenin sekiz ayını haram sayar, bu aylarda kimseye ilismedikleri gibi baskaları da kendilerine ilismezdi. Bu gelenekleri bütün Araplarca bilinirdi.

Ben[25] de derim ki: Rebia oğulları kabilesiyle Mudarlılar, senenin dört ayını haram sayarlardı. Bunlar da zi'1-kade, zi'1-hicce ve muharrem aylarıdır. Ancak dördüncü ayın hangisi olduğu hususunda Rebia oğulları kabilesiyle Mudarlılar ihtilaf etmişlerdir ki o da, receb ayıdır. Mudarlılar, recebin cemaziyelahir ile saban ayları arasında olduğunu; Rebia oğullarıysa saban ile sevval ayları arasında olduğu söylemişlerdir.

Buharî ve Müslim'in sahihlerinde Ebu Bekre'nin rivayetine göre Peygamber (s.a.v.), Veda Haccı Hutbesi'nde şöyle buyurmuştur:

"Zaman, Allah'ın göklerle yeri yarattığı gündeki haliyle dönmektedir. Sene, oniki aydır. Bu ayların dördü haramdır. Haram ayların üçü, ard ardadır. Bunlar; zi'1-kade, zi'1-hicce ve muharrem ayıdır. Mudarlıların recebi ise, cemaziyelahir ile saban ayları arasındadır."

Bu hadis, Rebia'lıların değil de Mudarlıların söylediklerinin doğruluğuna, yani receb ayının cemaziyelahir ile saban ayları arasında bulunduğuna dair kesin bir nasıdır. Onur ve üstünlük sahibi yüce Allah, bu konuda şöyle buyurmuştur:

"Dogrusu ayların sayısı; gökleri ve yeri yarattığı günden beri Allah'ın kitabında on iki aydır. Bunlardan dördü, haram olanlardır." (et-Tevbe, 36.)

Bu ayet-i kerime, haram ayların sayısının sekiz olduğunu söyleyen Beni Avf b. Müeyy kabilesinin görüşlerini reddetmektedir. Bu kabile, Allah'ın hükmüne ilave yapmış, ilahî hükümden olmayan şeyleri, ilahî hükmün kapsamına sokmuştur. Hadiste geçen; 'Haram ayların üçü, ard ardadır.' sözü, muharremin haramlığına safer ayına erteleyen, nesi (erteleme) ehli

kimselerin uygulamaları reddetmektedir. Yine hadiste geçen 'Mudarlıların recebi...' sözü de Rebi'ların görüşlerini reddetmektedir.

Ibn İshak'ın ifadesine göre Ka'b b. Lüeyy'in; Mürre, Adıyy ve Hüseyya adında üç oğlu olmuştur. Mürre'nin de Kilab, Teyme ve Yakaza adlı üç oğlu doğmuştur. Bu çocuklarından her birinin anası ayndır.

Kilab ile zevcesi Fatıma binti Sa'd b. Seyel'in Kusayy ve Züheyr adlı iki oğulları doğmuştur. Fatıma'nın babası Sa'd b. Seyel, Yemen'de yaşayan ve Beni Diyl b. Bekr b. Abdu Menat b. Kinane'nin müttefiki olan Cu'sumetü'l-Esd kabilesindeki duvarcılardandır. Sairin biri, onun hakkında şöyle demistir:

"Bunca insan içinde biz, Sa'd b. Seyel gibisini görmedik. İyi çalışan bir süvaridir o, Mizragim deydirdiğini düşürür. Öyle bir süvaridir ki o, Şahin ve keklik gibidir, at üstünde."

Süheylî der ki: Seyel'in asıl adı, Hayr b. Cemale'dir. Kendisi için, ki-hılları altın ve gümüşle kaplandığı ilk şahis odur.

Ibn İshak der ki: Sa'd b. Seyel'e duvarcı denmesinin sebebi sudur: Amir b. Amr b. Hüzeyme b. Cu'sume, Haris b. Mudad el-Cürhümî'nin kızıyla evlendi. O zamanlar Cürhümîler, Ka'be'nin idaresini uhdelelerinde bulundurmaktaydılar. Amir de Ka'be'ye bir duvar yaptığı için duvarcı adını aldı. Oğulları da 'duvarcılar' adı verildi. [26]

[1] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 2/279-280.

[2] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 2/280-281.

[3] 'Bizdeki ev' sözüyle Lat putunun durduğu evi kastedmişlerdir.

[4] Sî'râ yıldızı: Huzaa kabilesinin taptığı bir yıldızdır.

[5] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 2/282-292.

[6] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 2/292-296.

[7] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 2/296-299.

[8] Hadr veya Hetre: Musul'un güneybatısında, Sersar vadisi üzerinde kurulu eski bir Irak şehri. M.Ö. III. yüzyılda mamur olup defalarca Bizans istilasına uğramıştır. Sa-sanî krallarından I. Sabur tarafından M.Ö. 226 yılında zaptedilmiştir. (Çeviren)

[9] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 2/299-302.

[10] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 2/301.

[11] "En iyi insan" sözüyle, Hz. İsrail kastedilmiştir.

[12] Süheyl ile Amir, birer yıldızdır. Bunların uzaklaşmaması, gecenin uzaması demektir. Sair, uyku tutmadığından dolayı, uyuyabilmek için gecenin uzamasını diliyor. (Çeviren)

[13] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 2/301-307.

[14] Saibe: Bir kimsenin basma herhangi bir dert gelirse, o dertten kurtulmak için putlar namına bir hayvani adar. Maksudına kavusunca da onu saliverir, ondan, yararlanmayı kendine haram kıldı. İste bu gibi adak hayvanlarına cahiliye devrinde Saibe denirdi. (Çeviren).

[15] Genis bilgi için bk. Buharî, Tefsir (V), 13. (Z.Kazici)

[16] Cahiliyye devrinde koyun disı dogurursa kendilerinin, erkek dogurursa putlarının olurdu. Eger ikisini birden dogurursa "Disı, erkege kavustu." derler, bu disiden dolayi erkeğini kurban etmezlerdi. Vasile dedikleri hayvanlar iste budur. (Çeviren)

[17] İbn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 2/307-311.

[18] Sahih-i Buhari'de böyle bir bab vardır. (Babü Kissati Zemzem ve Cehlil-Arab)

[19] İbn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 2/311-316.

[20] İbn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 2/317-324.

[21] İbn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 2/324-325.

[22] Buharî, 11,132.

[23] en-Nihaye, II, 303.

[24] İbn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 2/325-327.

[25] İbn Kesir.

[26] İbn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 2/327-333.

Kusayy B. Kilab'ın Ka'be'nin İdaresini Huzaalilardan Alıp Kureyslilere Geri Vermesi 1

Fasıl 5

Câhiliye Döneminde Vuku Bulan Bazi Olaylar . 7

Câhiliye Döneminde Söhret Bulmus Bazi Kimseler Halid B. Sinan El-Absî 7

Cahiliye Döneminin Meshur Cömertlerinden Hatem Taî 8

Abdullah B. Cüd'an. 14

Meshur Saîr İmru'l-Kays. 15

Cahiliye Dönemi Sairlerinden Ümeyye B. Ebî's-Saltes-Sakafî 17

Rahip Bahîra. 28

Kuss B. Saide El-Iyadî 28

Kusayy B. Kilab'ın Ka'be'nin İdaresini Huzaalilardan Alıp Kureyslilere Geri Vermesi

Kusayy'm babasi Kilab ölünce, Uzre kabilesinden Rebia b. Haram, onun anasiyla evlendi. Üvey babasi, onu ve anasini kendi memleketine götürdü. Daha sonra Kusayy, genç yasta Mekke'ye geldi. Huzaa kabilesinin reisi Huleyl b. Hubsîye'nin kızı Hübba ile evlendi. Huzaalılann dediklerine göre, kendi kızıyla evlenen Kusayy'm çocuklannin çoklugunu gören reis Huleyl, Ka'be'nin idaresini Kusayy'a vermiş ve: "Bu ise, sen benden daha layiksin." demiş. İbn İshak der ki: Bunu, sadece Huzaah-lardan duyduk. Baskalarinin anlattiklarina göre Kusayy, Ka'be'nin idaresini ele geçirmek için ana tararından olan kardeslerinden -ki reisleri de Rizah b. Rebia idi- Kinane ve Kudaa ogullan ile, Mekke çevresindeki Kureyslilerden ve digerlerinden yardım istemiş; yardımına gelenlerin destegiyle güçlenip Huzaahlan Ka'be'den uzaklastirmiş ve yönetimi ele almıştır.

Hacılara izin verme yetkisi, Sufelilerin elinde idi. Bunlar, Beni Gavs b. Mürr b. Üdd b. Tabihe b. İlyas b. Mudar kabilesinden idiler. Onlar, şeytan taslamaçlıkça baskalan taslamaz, Mina'dan dönmedikçe baska-lan dönmezdi. Hakimiyetleri yıkılincaya kadar bu yetki, onlarda kaldı. Onlardan sonra bu yetki, aradaki nesep yakınlığı sebebiyle Beni Sa'd b. Zeyd b. Menat b. Temim'e geçti. Bunlardan ilk olarak bu yetkiyi kullanan Safvan b. Haris b. Sicne b. Utarid b. Avf b. Ka'b b. Sa'd b. Zeyd-i Menat b. Temim olmuştur. Bu yetki, onun ailesinin elinde kaldı. En sonunda Kerib b. Safvan'in elindeyken İslâmiyet gelip oraya hakim oldu.

Müzdelife'de hacılara hareket iznini verme yetkisi, Advanlilann elindeydi. İslâmiyet gelince bu yetki, onların bu işle görevli son şahsiyeti olan Ebu Seyyare Amile b. A'zel'in elindeydi. Bu zatin adinin As; A'zel'in adinin da Halid olduğunu söyleyenler olmuştur. Tek gözlü bir katmn üzerinde durur, insanlara Müzdelife'den hareket izni verirdi. Bu görevi kırk yıl müddetle

sürdürdü. Diyeti, 100 deve olarak belirleyen ilk kisi odur. Su sözü ilk olarak söyleyen de odur: "Gayrete gelelim, diye musibet göründü!" Bu sözü, Süheylî nakletmiş tir. Araplar arasında bir hadise vuku bulunca, Amir b. Zarib el-Advanî'nin hakemliğine başvurulur, onun verdiği hükme razı olunur ve uyulurdu. Bir defasında hünsa (erkek ve dişi organi olan kisi) adamın miras hakkı konusunda fikrini sormuşlardı. Bu konuda nasıl hüküm vereceğini düşünerek uykusunu kaçırmış, geceleyin uyuyamaz olmuştur. Davarlarını gütmekte olan cariyesi Süneyle, onun bu halini görünce, "Babası ölesice, neyin var, niye uyuyamıyorsun bu gece?" diye sormuş, o da kafasını yoran meseleyi cariyeyle anlatmış, cariye de bu konuda sana bir çare bulabilirim, demiş ve teklifini söyle açıklamış: "Hükümünü, hünsanın idrarının çıkış yerine göre ver." Cariyenin bu sözü karşısında Amir: "Vallahi, beni siktiriden kurtardın." demiş ve hükmünü, onun teklifi doğrultusunda vermiş.

Süheylî dedi ki: Bu, emare ve alametlerle istidlalde bulunma türünden verilen bir hükümdür. Bunun seriatta da yeri vardır. Zira yüce Allah buyurmuş ki:

"Onlar, sahte bir kan ile Yusuf'un gömlegini getirdiler." (Yûsuf, is.) Yusuf'un gömleğinde kurt dişlerinin izi olmadığı halde kardeşleri, onun gömlegine sahte bir kan sürmüşler ve kurt taraûndan parçalanıp öldürüldüğünü söylemişlerdi.

Bir başka ayette de, Cenâb-ı Allah söyle buyurmuştur: "Eğer gömlegi önden yırtılmissa, o (kadın) doğru söylemiştir. Bu (Yusuf) ise yalancılardandır. Eğer gömlegi arkadan yırtılmissa, o (kadın) yalan söylemiştir. Bu (Yusuf) ise, doğru söyleyendir." (Yûsuf, 26-27.) Bir hadiste de söyle buyrulmuştur:

"(Dogum yapıncaya kadar) onu (kendisine zina isnadında bulunduğunuz hamile kadını) bekletin (hemen recmetmeyin.) Eger kivircik saçlı, benzi kül renkli, güzel bir çocuk doğurursa o çocuk, kadınla zina ettiğini iddia ettiğiniz erkeğe aittir."

İbn İshak dediki: Haram aylardaki haramlığı başka aylara erteleme işi, Fukaym b. Adıyy b. Amir b. Salebe b. Haris b. Malik b. Kinane b. Hüzeyme b. Müdrike b. İlyas b. Mudar'daydı.

İbn İshak dedi ki: Araplara ilk erteleme (nesi) yapan, Kalemme's'tir. Kalemme's'in asıl adı Hüzeyfe olup Abd b. Fukaym b. Adıyy'in oğludur. Ondan sonra oğlu Abbad.; Abbad'dan sonra Kala' b. Abbad; Kala'dan sonra Ümeyye b. Kala', Ümeyye'den sonra Avf b. Ümeyye, en sonunda da Ebu Sümame Cünade b. Avf b. Kala' b. Abbad b. Hüzeyfe bu işi yapmıştır ki, Kalemme's adıyla bilinen kisi budur. Ebu Sümame, bu işi yapmaktayken İslâmiyet hükümleri oldu.

Araplar, hac ibadetlerini eda ettikten sonra onun etrafında toplanırlar, o da onlara hitab eder, haram ayların haramlığını duyurur, bu aylarda kimsenin kimseye satasmaması gerektiğini bildirirdi.

Bu aylardan birini helal kılmak istediğinde muharrem ayını helal kılar, onun yerine safer ayını haram olarak ilan ederdi M, Allah'ın belirlediği haram ayların sayısını tuttursunlar. Böyle yaparken de şöyle derdi: "Allah'im! Ben, iki saferden birincisini helal kıldım, diğerinin haramlık hükmünü önümüzdeki yıla erteledim.» Onun bu ertelemesine, Araplar da uyarlardı. Cezl et-Tian diye bilinen Umeyr b. Kays, bir şiirinde su konuya şöyle değinmiştir.

"Maadd bilir ki, benim kavmimin güzel hasletleri vardır.

Onlar, insanların en sereflileridirler.

Okçulukta var midir bizi geçebilen? Kimlere,

Gem çignetmedik ki biz, Maadd'a karşı,

Helal ayları haram kılıp da hükmünü ertelemedik mi?"

Kusayy, kavminin lideri ve emrine uyulan büyüğüydü. Arap yarımadasının çeşitli yerlerine dağılmış olan Kureyslileri toplayıp bir araya getirdi. Kendisine itaat eden Arap kabilelerinin de yardımıyla Huzaalılara karşı savaş açtı, onları Ka'be'den uzaklaştırdı, Ka'be'nin idaresini ele aldı. Bu uğurda kendisi ve taraftarlarıyla Huzaalılar arasında çok çetin çarpışmalar oldu. Neticede Ya'mür b. Avf... b. Kinane'nin hakemliğine başvurdular. O da, Huzaalılardan çok, Kusayy'in bu göreve layık olduğuna; Kusayy'in, Huzaalılarla Bekr ogullarından öldürdüğü adamların kanlarının karşılıksız kalmasına, Huzaalılarla Bekr ogullarının öldürdükleri Kureysli, Kinaneli ve Kudaali adamların diyetlerinin ödenmesine, Mekke'nin ve Ka'be'nin yönetiminin Kusayy'a verilmesine karar verdi.

Yamür b. Avf... b. Kinane, "Ölen Huzaalılarla Bekr ogullarının kan bedellerini ayaklarımın altına alıp eziyorum." dediği için, ezen ve kiran anlamına gelen Seddah adını almıştır.

İbn İshak dedi ki: Kusayy, Ka'be'nin ve Mekke'nin idaresini ele aldı. Dâğınık yerlerdeki kavmini toplayıp Mekke'ye getirdi. Mekkelilerle kendi kavminin basına geçti. Halk, onu hükümdar olarak tanıdı. Ancak, Arap kabilelerinin öteden beri ellerinde bulunan bazı yetkilere karışmadı. O yetkileri, yine sahiplerinde bıraktı. Bu düzeni degistirmemeyi prensip edindi. Safvan, Advan, Nese', Mürre b. Avf kabilelerini, kendi işlerinin basında bıraktı. Nihayet İslâmiyet geldi. Bunların tamamını degistirdi.

KaT) ogullarından hükümdarlığa ilk geçen kisi, Kusayy'dir. Kavmi, onun hükümdarlığını tanıdı, kendisine itaat ettiler. Hicabet, Sikayet, Rifade,

Nedve ve Liva görevlerini kendi üzerine aldı. Mekke'deki şerefli görevlerin tamamını eline geçirdi. Mekke'yi, kendi kavmi arasında dört mintikaya ayırdı. Kureysli olan herkesi, Mekke'deki evlerine yerleştirdi. Hak yerini buldu. Onun dönüşünden sonra adaletten kaçan protesto edildi. Kureysliler, eski mekanlarına yerleştiler. Huzaalılardan öc alındı. Kureysliler, eski şerefli evleri Ka'be'yi Huzaalılardan teslim aldılar. Bununla beraber, Huzaalılann oraya diktikleri putlar da onlara devredilmisti. Onların, putlar önünde kurban kesme, putların önünde yalvarıp yakarma, onlardan yardım ve rczik dileme gibi uyduruk adetleri de Kureyslilere intikal etmisti.

Kusayy, Kureys kabilelerinin bir kısmını, Mekke vadisinin iç kesimlerine, bir kısmını da dış bölgelerine yerleştirmisti. İç kesimlerde oturanlara Kureysu'l-Bitah, dış kesimlerde oturanlara ise Kureysu'z-Zevahir denirdi.

Kusayy; Hicabet, Sedene ve Liva gibi reislikleri uhdesinde toplamisti. Haksizliklari ortadan kaldırmak ve davaları halletmek için bir divan kurmuş, bu divana Darü'n-Nedve adını vermişti. Bir problemle karşılaşıldığında, kabile reisleri gelip Darü'n-Nedve'de toplanır, birbirleriyle müsavere bulur ve probleme çözüm bularlardı. Savaş ilanı, evlenme akidleri, buluga eren kızların kendilerine mahsus gömleği giymeleri, hep Darü'n-Nedve'de karara bağlanırdı. Bu divanın kapısı, Mes-cid-i Haram'a açılıyordu. Burası, Abdüddar ogullarından sonra Hakim b. Hüzzam'ın eline geçmiş, o da Muaviye zamanında 100.000 dirheme baskalarına satmıştı. Bu yüzden Muaviye, onu kinamis ve; "Milletinin şerefini 100.000 dirheme sattın." demisti. O da: "Şeref, bu gün takva iledir. Allah'a andolsun ki cahiliye devrinde ben orayı bir tulum saraba satın almıştım. Şimdi ise 100.000 dirheme sattım. Şahid olun ki bu param da Allah yolunda sadakadır. Şimdi deyin bakalım, aldanmış hangimiz?" demisti.

Dare Kutni bunu, «Esmâü Ricali'l-Muvatta'» isimli eserinde anlatmıştır.

Hacılara su verme işini, Hakim b. Hüzzam yürütüyordu. Hacılar hep onun havuzlarından su içerlerdi. Daha önceleri Cürhümlüler tarafından kapatılan Zemzem kuyusu, o zamanlar daha bulunup da açılmış değildi. Aradan çok uzun zaman geçtiği için Zemzem kuyusu unutulmuştu. Yeri bilinmiyordu.

el-Vakidî dedi ki: Arafat'tan inen hacıların Müzdelife'ye gidip yolunu rahatlıkla bulmaları için, Müzdelife'de ilk olarak ateş yakan Kusayy olmuştur.

Rifade, hac mevsiminin başından sonuna kadar hacılara yemek verme işidir.

İbn İshak dedi ki: Hacılara yemek verme görevini Kureyslilere yükleyen, Kusayy'dir. Bu zat onlara şöyle demiş: "Ey Kureys topluluğu! Sizler Allah'ın komsuları, Mekke ve Harem halkisiniz. Hacılar da Allah'ın misafirleri,

Beyt'inin ziyaretçileridir. Onlar, ziyafete ve ikrama layiktirlar. Hac mevsiminde buradan ayrilincaya kadar, onlara yiyecek ve içecek hazirlayin."

Kureysliler de onun bu tavsiyesine uyarak her sene mallarinin bir kismini bu is için ona vergi olarak verirler, o da Mina günlerinde insanlara yemek hazirlatirdi. Cahiliye devrinde bu görev, Islam'in gelisine kadar sürdürülmüs ve nihayet bu güne kadar devam edegelmistir. Mina günlerinden itibaren hac mevsiminin bitimine kadar sultanin insanlara dagittigi yemek, Rifade görevinin bir geregidir.

Ancak bu görev, îbn Ishak'tan sonra yapilmaz olmustur. Daha sonralari masraflari ve ücretleri beytül-malden karsilanmak sartiyla tasimalari için bir grup insanin görevlendirilmesi emredilmistir ki bunun burada sayilamayacak miktarda faydalari vardır ve bu, gerçekten çok güzel bir uygulamadir. Ancak sunu da söylememiz gerekir ki bu masraflar, mutlaka beytül-malden ve en helal fonundan karsilanmalidir. Ayrica bu hizmeti zimmî azinliklara yaptirmek daha uygun olur. Çünkü onlar, hac görevini ifa eden kimseler degildirler. Bu hizmet Müslümanlara yaptirilacak olursa, hac görevlerim ifa edememe durumlari söz konusu olur. Oysa bir hadis-i serifte söyle Duyurulmustur:

"Bir kimse, hac yapma gücüne sahip oldugu halde yapmazsa, ister Yahudi olarak, ister Hristiyan olarak ölsün, önemli degildir. Çünkü nasil olsa o, Müslüman olarak ölmeyecektir."

Kureyslilerin sözcüsü, Kusayy'i övüp kavmi arasindaki serefini anlatirken söyle demistir:

"Ömrüme and olsun ki Kusayy, toplayici adini aldi. Fih'r'in soyundan gelen kabileleri, Allah onun vasitasiyla topladi. Onlar, Mekke vadisini seref ve efendilikle doldurdular ve Bekr ogullarinin azginlarini bizden uzaklastirdilar."

Ibn Ishak dedi ki: Kusayy'in Huzaahlarla yaptigi savas sona erince baba tarafindan üç kardesi; Hünn, Mahmud ve Cülhüme, beraberlerindeki adamlariyla birlikte memleketlerine döndüler. Kusayy'a verdigi cevapta Rizah söyle demisti:

"Kusayy dan bir elçi geldiginde, Elçi 'dosta icabet edin.' demisti bize. Atlar sürüp onun çagrisina kostuk. Hayattan bikmis tembelleri bir yana attik. Sabaha dek geceleyin yollarda yürüdük. Yok edilmemek için, gündüzleyin gizlendik.. Kus sürüleri gibi hizlidir o atlar, Kusayy'in elçisine bizi götürürler, Gizlice Esmezeyn'den[1] adam topladik. Her kabileden bir grup insan aldik. Bir gece kosusu için toplanan atlar, Binlerce sayiyi geride biraktilar. Ascer mintikasina ugradiklarinda onlar, Develerin çöktüğü yerin

yanından yol buldular. Verikan'dan Rûkn selirine ugradılar. Arc sehrinde bir kabilenin yanma vardılar. Haly sehrine gittiler ama tadini alamadılar.[2] Merr'de uzun bir gece kaldılar. Yeni yetmeleri ve bebekleri alçaltiriz ki, Atlarin kisnenieleriyle kulaklari dolmasin. Mekke'ye varinca mubah kildik bizler, Grup grup adam öldürmeyi. Onlari keskin kiliçların agzina veririz, Her taraftan biz insanların aklini aliriz. Güçlülerin zayıflari sevkedisı gibi biz, Onlari atlarımızın önüne katar, götürürüz. Huzaalılarla Bekr ogullarını yurtlarında. Öldürdük, bu, nesilden nesile geçti böylece. Onlari, hükümdarin yurdundan sürgün ettik. Ki artık ovalık yerlere konaklamasınlar. Esirlerini bağlayıp zincirlere vurduk. Onlardan eza gören kabileleri rahatlattik."

Ibn Ishak dedi ki; Rizah, kendi memleketine döndükten sonra Allah, onun ve Hün'nün zürriyetini çoğalttı. Bu günkü Uzre kabilesi, onların soyundan gelmektedir.

Ibn Ishak'ın anlattığına göre Kusayy b. Kilab, bu konuda şöyle demistir:

"Ben, suçsuz ve günahsız Lüeyy oğulları kabilesindenim, Mekke'de evim vardı, orada yetistirildim. Maaddlilar bilirlerin ben, Mekke'nin Bathasini, Hem de Merve'sini istiyakla sevmekteyim. Kayzer ile Nabit oğulları yanında yer almazlarsa, Ben de Galib'in yanında yer almayacağım. Rizah, yardımcımdır, onunla yücelirim. Yasadıkça ben, zulümden korkmayacağım."

el-Umevî'nin, Muhammed b. Hafs'dan rivayet ettiğine göre Rizah, Kusayy'm Huzaalıları kovmasından sonra Mekke'ye gelmiştir. Doğrusunu Allah bilir. [3]

Fasil

Kusayy yaslanınca uhdesinde bulunan Kureys reisliği ile birlikte Rifade, Sikaye, Hicabe, Liva ve Nedve gibi şerefli görevleri, büyük oğlu Abdu'd-Dar'a devretti. Diğer oğullarına değil de sadece Abdu'd-Dar'a vermisti. Çünkü onlar, yani Abdu Menaf, Abdu's-Sems ile Abd, babalarının sağlığında bile büyük güç ve şeref sahibi olmuşlardı. Babaları Kusayy, kardeşleri Abdu'd-Dar'i da şeref ve hükümlanlıkta onların seviyesine çıkarmak istemis, bu belirtilen görevleri ona vermisti. Kardeşleri de bu hususta onunla anlaşmazlığa düşmemislerdi. Ancak bunlar, hayata gözlerini yumduktan sonra oğulları anlaşmazlığa düştüler ve; "Kusayy, Abdu'd-Dar'i diğer kardeşlerinin seviyesine ulaştirmek için bu görevleri ona vermiştir. Babalarımızın hakkettikleri görevlerde biz de hak sahibiyiz." dediler. Abdu'd-Dar'm oğulları ise: «Kusayy, bu görevi bize vermiştir. Su halde bu görevleri yürütmeye biz, sizden daha layigiz.» dediler. Aralarındaki anlaşmazlık büyüdü. Kureys oymakları iki fırkaya ayrıldı. Bir grup Abdu'd-

Dar ogullariyla biatlesip anlasti. Diger firka ise Abdu Menaf ogullariyla biatlesip anlasti. Andlasma yaparken de, içinde esans (güzel koku) bulunan büyükçe bir kaba ellerini hatirdilar, sonra da kalkip esansli ellerini Ka'be'nin köselerine sürdüler. Yaptiklari and-lasmaya da 'Esanslilarm andlasmasi' dendi.

Kureys kabilesinden Esed ogullan, Zühre ogullari, Teym ogullari, Haris b. Fihri ogullari, Abdu Menaf ogullarinin yaninda yer aldilar.

Mahzum ogullari, Sehm ogullari, Cümah ogullari, Adiyy ogullari ise Abdu'd-Dar ogullarinin yaninda yer aldilar.

Amir b. Lüeyy ogullari, Muharib b. Fihri ogullari tarafsiz kaldilar. Hiç bir grubun yaninda yer almadilar.

Birbirleriyle anlasmazliga düşen bu iki grup daha sonra su sartlar üzerinde anlastilar:

Rifade ve Sikaye görevleri, Abdu Menaf ogullarina verilecekti. Hica-bet, Liva ve Nedve görevleri, eskiden olduğu gibi yine Abdu'd-Dar ogul-, larinda kalacakti. Bu sartlar yerine getirildi ve kurulan yeni düzen devam etti.

el-Umevî, Ebu Ubeyde'nirt söyle dedigini rivayet etmistir: Huzaali-lardan bazilarinin anlattiklarina göre Kusayy, Huleyl'in kizi Hübba ile evlenmistir. Huleyl yaslanip görev yapamayacak hale gelince, Ka'be'nin idaresini kizi Hübba'ya verdi. Hübba'ya niyabeten bu görevi, Ebu Gübsan Süleym... b. Amir yürütmeye basladi. Bir süre sonra Kusayy, bir tulum sarab ve bir deve karsiliginda bu görevi ondan devraldi. Bu alisverisi duyanlar, "Ebu Gübsan aldandi." dediler. Bunu gören Huzaalilar, Kusayy i sikistirmaya basladilar. O da kardesinden yardım istedi. Kardesi de beraberindeki adamlariyla onun yardimina geldi ve olanlar oldu.

Bir müddet sonra Kusayy, uhdesinde bulunan Sidanet, Hicabet, Liva, Nedve, Rifade, ve Sikaye görevlerim oglu Abdu'd-Dar'a verdi. Icaze (hacilara Müzdelife'den hareket iznini verme) yetkisini Advan ogullarinin, Nesi' (haram ayin haramhgim erteleme) yetkisini Fukaym ogullarinin, Nefer (hacilara Mina'dan Mekke'ye dönme iznini verme) yetkisini Sufelilerin elinde birakti. Onlarin bu yetkilerini ellerinden almadi.

Ibn îshak'm anlattigina göre Kusayy'm, dört oglu iki de kizi varmis. Ogullari; Abdu Menaf, Abdu'd-Dar, Abdu'1-Uzza ve Abd idi. Kizlari da Tahmür ile Berre idi. Kusayy in bu çocuklarinin anneleri, Hübba binti Huleyl b. Hubsie b. Selül b. Ka'b b. Arar el-Huzaî idi. Hübba'nin babasi Huleyl, Ka'be'nin idaresini yürüten Huzaalilann sonuncusudur. Kusayy b. Kilab, onun elinden idareyi almisti.

Ibn Hisam'm ifadesine göre Kusayy oglu Abdu Menaf ile esi Atike binti Mürre b. Hilal kizmn Hasim, Abdu's-Sems ve Muttalib adli üç ogullan

olnuştur. Abdu Menafın Nevfel adlı oğlu ise, diğer esi Vakide binti Amr el-Mazeniye'den doğmuştur.

Abdu Menafın Kbu Amr, Tümadir, Kilabe, Hayye, Rayte, Ümmül Ahsem ve Ümmü Süfyan adlı çocukları da doğmuştur.

Abdu Menaf oğlu Hasım'ın kızları, erkekleri dokuz çocuğu vardı ve adları şöyleydi: Abdülmuttalib, Esed, Ebu Sayri, Nadle, Sifa, Halide, Daife, Rukiye, Hayye. Abdülmuttalib ile Rukiye'nin annesi, Medine'deki Nec-car oğulları ailesinden Amr b. Zeyd b. Lebid'in kızı Selma idi.

Ibn Hisam, Abdu Menaf oğlu Hasım'ın diğer çocuklarının da annelerinin adını söyleyerek açıklamasına şöyle devam etmiştir.

Abdülmuttalib'in on erkek, altı da kız çocuğu vardı. Erkekler şunlardı: Abbas, Hamza, Abdullah, Ebu Talib (Ebu Talibin asıl adı İmran değil, Abdu Menaf'tır.) Zübeyr, Haris (Bu, babasının büyük oğludur. Babası Abdülmuttalib, Ebu Haris künyesiyle künye elenmişti.), Cahıl (Buna Hacl diyenler de vardır. Çok hayır islediği için kendisine Gaydak lakabı takılmıyordu.), Mukavvim, Dirar, Ebu Leheb (Asıl adı Abdu'l-Uzza'dır.) Safiyye, Ümmü Hakim el-Beyda, Atike, Ümeyye, Erva ve Berre.

Ibn Hisam, Abdülmuttalib'in oğullarından Abdullah, Ebu Talib ve Zübeyr ile Safiyye dışındaki kızlarının annelerinin Fatima binti Amr b. Aiz b. İmran... b. Adnan olduğunu söylemiştir.

Abdullah'ın da bir oğlu oldu. Bu, insanoglunun efendisi ve Allah Rasûlü Muhammed (s.a.v.) idi. Muhammed (s.a.v.)'in annesi, Amine idi. Amine'nin seceresi şöyledir: Amine binti Vehb b. Abdu Menaf b. Zühre b. Kilab b. Mürre b. Ka'b b. Lüeyy'dir. Hz. Muhammed (s.a.v.) hem ana tarafından, hem de baba tarafından insanların en soylusu, en asili ve en şereflişidir. Şerefi, kıyamet gününe kadar devam edecektir.

Evzaî, Vasile b. Eşka'nın şöyle dediğini rivayet eder: Rasûlullah (s.a.v.) buyurdu ki:

"Allah, İsmail oğullarından Kinanelileri seçip üstün kıldı. Kinanelilerden Kureyslülere seçip üstün kıldı. Kureyslülerden de Hasımogulları'na, Hasımogulları'ndan da beni seçip üstün kıldı". Bu hadisi, Müslim rivayet etmiştir.

İleride Hz. Peygamber'in doğumundan, konuyla ilgili haber ve eserlerden bahsedeceğiz. Onun şerefli nesebini anlatırken diğer faydalı şeylerden söz edeceğiz inşaallah. Her hususta güvencimiz ve dayanagımız yüce Allah'tır.[4]

Câhiliye Döneminde Vuku Bulan Bazı Olaylar

Daha önce belirtildiği gibi Cürhümlülerin, Ka'be'nin yönetimini yegyenleri

olan İsmail ogullarından alislarından, Huzaalilann Cürhumlu-lere saldirarak Ka'be'nin yönetimini ellerinden almalanndan, sonra bu görevin Kusayy ile ogullarının ellerine geçmesinden, Hz. Peygamber'in -bisetine (gönderilisine) kadar bu görevin onlarda kalmasından ve onun da bu görevleri onlann ellerinde bırakmasından bahsetmistik. [5]

Câhilîye Döneminde Söhret Bulmus Bazi Kimseler Halid B. Sinan El-Absî

Bu zat, fetret döneminde yaşamıştır. Bazıları, onun peygamber olduğunu söylemişlerdir. Doğrusunu Allah bilir.

Taberanî, İbn Abbas'm söyle' dedigini rivayet etmiştir: "Halid b. Sinan'ın kızı, Hz. Peygamberin yanına geldi. Hz. Peygamber, ona (oturması için) elbisesini yaydı ve söyle dedi:

"Bu, bir peygamber kızıdır. Ne var ki kavmi, onun kıymetini bilemedi."

Ebu Bekr el-Bezzar da İbn Abbas'm söyle dedigini rivayet etmiştir: "Rasûlullah (s.a.v.)'m yanında Halid b. Sinan'dan bahsedildiğinde o, söyle buyurdu:

"O bir peygamberdi. Ne var ki kavmi, onun kıymetini bilemedi." Hanz Ebu Ya'lâ el-Musulî, İbn Abbas'ın söyle dedigini rivayet etmiştir: Halid b. Sinan adında Abesli bir adam vardı, Birgün milletine: "Sizin için ben, kara taslikli vadinin atesini söndürürüm." demisti. Milletinden biri de ona:"Ey Halid! Vallahi bu güne dek hep dogruyu söyledin. Senin, atesini söndürecegini söylediğin kara taslikli vadi ile isin nedir?" diye sordu. Halid, aralarında Umare b. Ziyad'm da bulunduğu kavminden birkaç kişi ile birlikte sehirden çıktı. Kara taslikli vadiye gelindiğinde, bir dag yariginden ates çıkmakta olduğu görüldü. Arkadaslarını oturtarak önlerine bir çizgi çizdi ve onu asmamalarını tenbihleyerek: "Ben gidiyorum. Eger gecirsem sakın ola ki, beni kendi adıyla çağırmayası-nız!" dedi. Atesin alevleri pespese, ardı arkası kesilmeksizin yalabukla-nıyor, doru atın sahlanısı gibi göge dogru çikiyordu. Halid, atesin üzerine dogru gitti, degnegiyle atese vurmaya başladı ve söyle dedi: "Görüldü, görüldü, görüldü her hıdayet. Çobanın oğlu maksadı anladı. Elbisem elimdeyken ben buradan çıkmam." Böyle diyerek o atesle birlikte dagın yariginin içine girdi. İçeride uzun süre kaldığını, geciktigini gören arkadaşları telaslanmaya başladılar. Umare b. Zeyd, onlara; "Vallahi eger arkadaşınız sağ kalsaydı, şimdiye dek oradan çıkmisti. Onu adıyla çağırın bakalım." dedi. Onlar, her ne kadar, "Kendi adıyla onu çağırmamızı menetmisti." dedilerse de onu adıyla çağırdılar; o da kesik basını elinde tutarak dagın yariginden dışarı çıktı ve söyle dedi: "Beni, adıyla çağırmamanız gerektigini size söylememiş miydim? Vallahi beni, siz öldürdünüz. Beni gömün artık. Aralarında kuyruğu kesilmiş bir merkebin bulunduğu bir kaç merkep önünüzden geçerse, mezarımı açın. O

zaman benim diri olduğumu görürsünüz."

Onu mezara gömdüler. Bir süre sonra, aralarında kesik kuyruklu bir merkebin bulunduğu bir kaç merkep önlerinden geçti. Adamlar, "Mezarini açmamızı istemisti, gelin mezarını açalım." dedilerse de Umare, onlara engel olarak: "Mezarını açmayın. Hayir, Allah'a yemin ederim ki Mudarlılara, kendi ölülerimizin mezarlarını açtığımız dedikodusunu yaptırmam." dedi.

Halid, daha önce onlara, kendi karisinin boynunda iki levha bulunduğunu, bir problemle karsilasacak olurlarsa çözümünü o levhalarda bulabileceklerini, ancak âdet halini görmekte olan bir kadının o levhaları dokunmaması gerektiğini söylemişti. Bir meselenin çözümünü bulmak amacıyla levhaları çıkarıp kendilerine göstermesi için Halid'in karisina gittiler. O da âdet halindeydi. Levhalara dokununca, onlardaki bilgiler silinip gitti[6].

Ebu Yunus, Semmak b. Harb'in söyle dedigini rivayet etti. Rasûlullah (s.a.v.)'a Halid b. Sinan hakkında sorulduğunda söyle dedi: "O bir peygamberdi. Ama kavmi, onun değerini takdir edemedi." Yine Ebu Yunus, Semmak b. Harb'in söyle dedigini rivayet etmis: Halid b. Sinan'in oğlu Peygamber (s.a.v.)'in yanına geldi. Peygamber (s.a.v.), ona: "Merhaba ey kardesimin oğlu" dedi.

Ibn Abbas'a dayanan bu "mevkuf rivayette, Halid b. Sinan'in peygamberliginden söz edilmemektedir. Peygamber olduğundan bahseden "mürsel" rivayetler ise burada delil olarak kabul edilemezler. Gerçeğe en yakın olan su ki o, kendine has halleri ve kerametleri olan salih bir insanmis. Fetret döneminde yaşamıştır. Sahih-i Buharî'de yer alan bir hadiste Hz. Peygamber söyle buyurmustur:

"İnsanlar içinde Meryem oğlu İsa'ya en yakın olan benim. Çünkü onunla benim aramda peygamber yoktur."

Eğer Hz. Peygamber'den önce İsa'dan sonra fetret adı verilen dönemde yaşamış ise, Halid b. Sinan'in peygamber olması mümkün olamaz. Zira yüce Allah buyurmuş ki:

"Ya Muhammed! O (Kur'ân), senden önce peygamber gönderilmemiş olan bir milleti uyarmak için sana Rabbinden gelen bir gerçektir."(es-Secde, 3.)

Bir çok âlim de demis ki: Cenâb-i Allah, İsmail peygamberden sonra Araplardan sadece Hatemü'l-enbiya Muhammed (s.a.v.)'i peygamber olarak göndermiştir. Certâb-i Allah'ın yeryüzü halkı için ser'an kible kıldığı Ka'be-i Muazzama'nın banisi İbrahim Haîlullah, ona dua etmiş ve her peygamber, onun son peygamber olarak geleceğini kendi ümmetine müjdelemiştir. Onun geleceğini en son müjdeleyen de Meryem oğlu İsa (a.s.) olmuştur.

Yukarıda anlatılan deliller gözönüne alınırsa, Süheylî ve diğerlerinin anlatmış oldukları bu konu kabul edilemez. Araplardan Suayb b. Zî " Mehzem b. Suayb b. Safvan adlı biri, peygamberlikle görevlendirilmiş, onun büyük dedesi Safvan da Medyen şehrinin valisiymiş.

Araplara ayrıca Hanzale b. Safvan da peygamber olarak gönderilmiş, Araplar bu iki peygamberi yalanlamışlar, bu yüzden Cenâb-i Allah onlara Buhtü'n-Nasr adlı hükümdarı musallat kılmış. Bu hükümdar, onların bir kısmını öldürmüş, bir kısmını esir almış; İsrail oğullarına yaptığını Araplara da yapmış. Anlattığımız bu hadiseler, Maadd b. Adnan zamanında vuku bulmuştur.

Hakikat şu ki, yukarıda adı geçen ve peygamber oldukları bildirilen şahıslar, insanları hayra davet eden iyi kimselermiş. Doğrusunu Allah bilir. Zaten Amr b. Luhayy b. Kam'a b. Hindaf tan, Cürhümlülerden sonra Huzaalileri anlatırken bahsetmiştik. [7]

Cahîlîye Döneminin Meshur Cömertlerinden Hatem Taî

Hatem'in seceresi şöyledir: Hatem b. Abdullah b. Sa'd b. Hasrec b. Imru'1-Kays b. Adiyy b. Ahzem b. Ebi Ahzem (Ebu Ahzemin asıl adı He-rume'dir) b. Rebia b. Ceruel b. Sa'l b. Amr b. Gav b. Tay' Ebu Seffane et-Ta'taî. Ashabtân Adiyy b. Hatem'in babası olup cahiliye devrinde kendisinden övgü ile bahsedilen cömert bir kimseydi. Oğlu Adiyy de İslam döneminde cömertliğiyle şöhret bulan ve övülen bir kişiydi.

Hatem'in cömertliğiyle ilgili hayret verici menkıbeleri, şasirtici işleri ve akli bastan alıcı haberleri vardır ki onları burada anlatmaya yerimiz müsait değildir. Ama o, bütün bunları ahirette mükafat kazanmak ve Allah'ın hosnutluguna ermek için değil, sadece isim yapmak ve şöhret sahibi olmak için yapmıyordu.

Hafız Ebu Bekr el-Bezzar, "Müsned'inde İbn Ömer'in şöyle dediğini rivayet etmiştir: Hz. Peygamber'in yanında Hatem'den söz edilince o şöyle buyurdu:

"O, bir amaca ermek istedi ve erdi de."

İmam Ahmed b. Hanbel, Adiyy b. Hatem'in şöyle dediğini rivayet eder: "Rasûlullah (s.a.v.)'a dedim ki: "Babam, dost ve akrabalarım ziyaret eder, onlarla ilgilenir, sunu ve sunu yapardı. Bu yaptıklarından kendisine bir sevap var mıdır?" Rasûlullah (s.a.v.) cevaben buyurdu ki:

"Doğrusu senin baban birşey istemisti ve onu da elde etti." Yani şöhret sahibi olmak istemisti, o da oldu.

Sahih bir hadiste anlatıldığına göre üç kişi, Cehennem'in çilgin alevli atesinde yakılacaktır. Bunlardan biri, kendisine "cömert denilsin" diye

malim sarfedendir. O, bunun karsiligini dünyada bulacaktır. Bunlardan ikincisi gösteris için cihad eden mücahid, üçüncüsü de isim yapmak için ilimle ugrasan bilgidir.

Bir baska sahih hadiste anlatildigina göre bazilari, Rasûlullah (s.a.v.)'dan Abdullah b. Cüd'an.. b. Mürre'yle ilgili olarak; "O misafir agirlar, köle azad eder, sadaka verir. Bu yaptigi iyiliklerin kendisine faydasi var midir?" diye sormuslardi. Rasûlullah (s.a.v.), onlara su cevabi vermisti:

"O zaman içinde bir gün olsun, 'Ey Rabbim! Kiyamet gününde benim günahlarimi bagisla.' dememistir."

Evet, Abdullah b. Cüd'an da kurak senelerde ve kitlik zamanlarinda muhtaçlara yiyecek veren meshur cömertlerden biridir.

Beyhakî, Hz. Ali'nin söyle dedigini rivayet eder: "Hayret ediyorum. İnsanların çoğu gerçekten çok az hayir isliyor. Sasarim o adama ki, Müslüman kardesi bir ihtiyaç nedeniyle ona gelir, ama o kendini hayir yapmaya ehil görmez. Eger sevap ummasa ve azaptan korkmasa bile, güzel ahlaka kossun. Çünkü güzel ahlak, insani kurtulus ve basari yoluna götürür." Yaninda oturmakta olanlardan biri kalkip Hz. Ali'ye söyle dedi: "Anam babam sana feda olsun ey mü'minlerin emiri! Sen bunu Rasûlullah (s.a.v.)'dan mi duydun?" Hz. Ali, adamin bu sorusunu söyle cevapladı: "Evet, hem de daha iyisini duydum. Tayy kabilesinden esir alman kimseler Medine'ye getirildiklerinde, teninin rengi kirmizi ile siyah arasi bir tonda, cildi pürüzsüz, boynu uzun, bacaklari tombul, burnunun ucu kalkik, alimli, basi dik, endami düzgün, baldirlari toparlak, topuk kemiklerinin çevresi etle dolu, beli ince, etsiz ve kiliç gibi düz bir cariyeye gördüm. Görür görmez ona vuruldum. 'Bunu, ganimet payi olarak bana vermesini Rasûlullah'tan isteyecegim.' dedim. Cariye konusunca, edebî bir üslûpla konustugu için kendisine daha çok hayran olmaya basladim. O, Rasûlullah'a söyle dedi: "Ya Muhammedi Beni serbest birakmaya ve Arap kabilelerinin basima gelene sevinmelerine firsat vermemeye ne dersin? Çünkü ben, kavmimin beyinin kiziyim. Babam, irz ve namusu korur, esiri saliverir, açi doyurur, çiplagi giydirir, misafiri agirlar, yemek verir, herkese selam verirdi. Kendisinden dilekte bulunanlari bos çevirmezdi. Ben, Hatem Tai'nin kiziyim." Rasûlullah (s.a.v.), ona söyle cevap verdi: "Ey Cariye! Bu anlattiklarin, gerçek mü'min kimselerin nitelikleridir. Eger baban mü'niin olmus olsaydi, ona mutlaka rahmet okurduk." Böyle dedikten sonra da görevlilere, cariyeyi serbest birakmalari için emir verdi: "Onu saliverin. Çünkü babasi, güzel ahlaki severdi. Allah da güzel ahlaki sever."

Orada hazır bulunan Ebu Berde b. Niyar, kalkip söyle dedi: "Ya Rasûlallah! Allah, güzel ahlaki sever." Rasûlullah (s.a.v.) da onun bu sözüne su karsiligi verdi:

"Nefsim kudret elinde bulunan Allah'a yemin ederim ki kisi, ancak güzel ahlak sayesinde Cennete girer."

Ebu Bekr b. Ebi'd-Dünya, Hatem'in zevcesi Nevvar'm, Hatem hakkında söyle dedigini rivayet etmistir: «Hatem'in yaptigi her is, hayret verici idi. Bir yil kurakliga ve kitliga maruz kalmistik. Her seyimiz yok olmustu. Gök, yagmur yagdirmiyor; topraklar, susuzluktan çatlayip yariliyor; anneler, çocuklarim emziremiyor, develer karni içe göçüp sirt kemikleri açiga çikiyor, bir damla süt veremiyor, mallarin içi bosaliyordu. Çok soguk bir geceydi. Vakit, gece yarisiydi. Çocuklarımız Abdullah ile Adiyy ve SefEane, açliktan aglasiyorlardi. Onlari susturmak için yedirecek birsey bulamadik. Kocam Hatem, kalkip oğlanlardan birini kucagina aldi. Avutmaya basladi. Ben de kizimiz Seffane'yi kucagima alip avutmaya basladim. Onlari susturup uyutuncaya kadar gecenin üçte veya dörtte biri geçmisti. Sonra diger oglumuzu kucagimiza alip avutmaya basladik. Nihayet o da susup uyumaya basladi. Sam dokumasi, püsküllü bir kadifemizi yere serdik. Uyumus olan çocuklari, kadifenin üzerine yatirdik. Ben ve Hatem, ayni odada uyumaya basladik. Çocuklar da aramızdaldardi. Sonra o, beni avutmaya basladi. Uyumami istedi. Ne istedigini anladim. Uyuyormusuni gibi yaptim. "Uyudun mu?" diye bana seslendi. Ben cevap vermeyip sustum. "Demek ki uyumus." dedi. Halbuki ben uyumus degildim.

Gece kararip yildizlar çoğaldiginda, sesler kesilip ayak tikirtilari duyulmaz olunca bir de baktim ki odamin kapisindaki perde aralandi. Kocam, "Kim o?" diyerek disari çıktı. "Belki de seher vakti geldi veya çok yaklasti." dedim. Perdenin ucu yine kaldirilinca-, kocam yine: "Kim o?" diye sordu. Kapida duran, cevap verdi: "Komsu falanca kadin.. Ey Adiyy'in babasi! Senden baska, bana yardimi dokunacak birini bulamadim. Açliktan kurtlar gibi ulumakta olan çocuklarimin yanindan geliyorum." Kocam, "Çocuklarini hemen bana getir." dedi. Yatagimdan firlayip ona söyle çikistim: "Ne yapıyorsun sen? Çocuklarin açliktan bagrisiyorlardi. Onlari avutacak bir yiyecek bulamadin. Bu kadini ve çocuklarini, hangi yiyecekle avutacaksın?" Bana: "Sus. Allah'in izniyle seni de doyuracagima yemin ediyorum." dedi.

Sonra komsu kadin, çocuklarinin ikisini kucagina, dördünü de ikiser yanma alarak, yavrularıyla dolasan bir geyik gibi evimize geldi. Kocam Hatem, mizragıyla kendi atinin yelesine vurdu, onu kesti. Sonra çakmagi çakip ates yakti. Bıçagi getirip atin derisini yüzdü. Sonra bıçagi kadina verip: "Al, ne kadar lazimsa kesip götür, çocuklarini da eve gönder." dedi. O da çocuklarim eve gönderdi. Sonra söyle dedi: "Sizi gidi yaramazlar sizi! Deveden baska bir hayvanin etini yemez misiniz siz?" Daha sonra oba halkini dolasip ziyafeti haber verdi. Onlar da kosup evine geldiler. Yemege basladilar. Öte yandan Hatem, evin bir kösesinde elbisesine bürünerek yan

gelmiş, bizim sofrada yeyişimizi seyrediyordu. Yemeğe bizden daha çok ihtiyacı olduğu halde o etten bir parça dahi yemedi. Sabah olduğunda, atın sadece kemikleri ve toynukları kalmıştı!..»

Dare Kutnî, Hatem'in kansmm Hatem'e söyle dedigini rivayet eder:

"Ey Seffane'nin babası? Ben ve sen, bizden baska kimsenin bulunmadığı bir sofrada basbasa yemek yemek istiyorum." Hatem bunu kabul etti ve gereğini yapmasını karısına emretti. Bunun üzerine kadın çadırlarını söküp, obadan bir fersah uzaklıktaki bir yere kurdu. Hatem, yemek yapılmasını söyledi. Karısı hazırladı. Perdelerini indirip, sofrada oturan Hatem tam yemeğe hazırlanmak üzereyken perdeyi aralayıp basını çadırdan dışarı çıkardı. Sonra da söyle dedi:

"Tenceremi perde arkasında kaynatma. Yoksa, içinde pisirdiğin haram olur bana. Tencereyi su yüksek yerde kaynatsana, Yemeği bol olsun, kimseyi aç bırakma."

Böyle dedikten sonra perdeyi kaldırdı. Yemeği sofraya getirdi. Halkı sofraya davet etti. Beraberce yeyip içtiler. Karısı, "Bana verdiğin basbasa yemek yeme sözünü yerine getirmedin." dedi. Hatem, ona su cevabı verdi: "Ne yapayım? Gönlüm, bana itaat etmiyor. Gönlüm övülmeyi çok istiyor. Cömertlik, benim kaderime yazılmış." Böyle dedikten sonra sözünü söyle sürdürmüştü:

"Cimriligi yendim, ona üstün geldim. Benimsedikçe cömertliği, kendi haline bıraktım. Komsu kadın, benden şikayetçi olmasın. Ancak kocası yok iken onu ziyaret etmiyorum. İyiliğim ona ulaşacak, kocası ona dönecek. Perdeleri de üzerine sarkıtılmayacak."

Bir diğer siirinde Hatem söyle der:

"Gece uyuyacağım zaman sarabı ben, Doyasıya içerim ama yine de kanmam. Geceleyin komsu gelini, karanlık bastırınca, Avlamak istedim ama gizlenemedim. Komsu gelini rüsvay edip kocasına hiyanet mi edeceğim, Allah'a andolsun ki hayatta olduğum sürece, Ben, bu işi asla yapmayacağım."

Bir başka siirinde Hatem söyle demektedir:

"Kapisında varsin perde bulunmasın, Benim komsularıma kimse zarar veremez. Komsu kadın tuvalete çıkacak olduğunda, Perdeleri indirinceye dek, gözlerimi yumarım."

Hatem, bir başka siirinde de söyle der:

"Amcam ogluna sövmek, huyum degildir benim. Bana umut bağlayanı, geride bırakan degilim. Suçum olmadığı halde beni kiskananın sözünü isittim. Ona, beni geç de kurtar bu ezadan beni, dedim. Onu ayıpladılar,

beni ayıpladıklarını görmedim. Riyakar kimse, beni güleryüzle karsılar. Aradan perde kalktığında benim izimden gelir. Onun kusurunu yakaladım, korumak için. Din ve asaletimi, ondan el çektim."

Hatem'e ait başka bir siir şöyledir:

"Üsüyen perisan kisiye sor, ey Malik'in anası.

Mezbaha ile ocak arasında bana geldiğinde;

Ona güleryüz göstereyim mi, o benim ilk konugumdur.

Cimrilik etmeyip, cömert davranayım mı ona?"

Bir başka siirinde söyle der Hatem:

"Midene ve tenasül uzvuna istediklerini verirsen eger,

Her ikisi kötülüğün zirvesine ulaşrlar."

Kadi Ebu'l-Ferec el-Muafa, Ebu Ubeyde'nin söyle dedigini rivayet eder:

"İyi kullandığın az mal, devamlı kalır. Kötü kullanılan çok mal, devamlı kalmaz. Mali muhafaza etmek, onu yok etmekten, Ve ülkede aziksiz kalıp ölmekten daha iyidir."

Mütelemmis'e ait bu siir, Hatem'e okundugunda o söyle tepki göstermisti:

"Mütelemmis'e ne olmuş ki böyle söylemiş. Dili kopasica, insanları cimrilige tesvik etmiş. Öyle diyeceğine böyle deseydi ya:"

"Cömertlik, mali vadesinden önce tüketmez.

Kismak ta, cimrinin malini artırmaz.

Kisarak mal sahibi olacağını ümid etme.

Çünkü her yarının rizki yeniden gelecektir.

Görmez misin ki, mal, gelip gidicidir.

Onu sana veren, senden uzak değildir."

Kadi Ebu'l-Ferec dedi ki: Hatem, "Onu sana veren, senden uzak değildir." derken, ne güzel bir söz söylemiştir. Eger Müslüman olsaydı, ahi-rette iyi bir makama sahip olacağı umulurdu. Nitekim Cenâb-i Allah, Kur'ân-i Kerîm-de söyle buyurmuş:

"Allah'ın lütfundan isteyin." (en-Nisâ? 32.)

"Kullarım, sana Beni sorar (lar) sa; süphesiz ki Ben, çok yakınlım. Bana dua edince Ben, O dua edenin duasına icabet ederim." (ei-Bakara, 186.)

Vaddah b. Mabeed et-Taî'den yapılan rivayete göre Hatem Taî, (Hire valisi) Numan b. Münzir'in ziyaretine gitti. Numan, ona iltifat edip yakınlık gösterdi, çeşitli ikramlarda bulundu. Memleketine dönerken de, vilayetinin taze ve güzel yiyeceklerine ek olarak iki deve yükü altın ve gümüş verdi.

Hatem, yola ikip memleketine geldi. Obasına yaklastiginda, Tayy kabilesinin gcebeleri onu karsihyarak: "Ey Hatem! Sen, hkmdarin yanindan geliyorsun. Biz ise yoksul asiretimizin yanindan yoksullukla geliyoruz!" dediler. Hatem, onlara: "Gelin bakalim, yanimda ne varsa alip paylasin!" dedi. Onlar da Numan'in ona verdigi hediyeleri paylastilar. O esnada cariyesi Tarife ortaya atilip: "Allah'tan kork, birazini da kendine alikoy; bunlar ne bir dirhem, ne de bir dinar, ne bir koyun ne de bir deve birakmayacak, hepsini alip gtrecekler!" dedi. Cariyesinin bu endisesini yersiz bulan Hatem syle dedi:

"Tarife, 'dirhemlerimiz kalmaz' diyor. Bizde ne ahmaklik ne de gafillik var. Elde ye avutaki bitse de Allah bize verir.. Baskasına da, rizki veren biz degiliz. Bizim hirkamiz, dirheme alisik degildir. Dirhem bizim cebe girer, sonra hemen çıkar. Bir gn dirhemlerimiz sayet yigilacak olursa. Hayir yollarina hemen sarfedilirler."

Ebu Bekr b. İyas dedi ki: Bir gn Hatem'e: "Araplar arasinda senden daha cmert biri var mİ?" diye sorulduğunda, "Arapların hepsi, benden daha cmerttir." diye cevap verdi, sonra da szn syle srdrd: "Bir gece, ksz bir Arap delikanlisina misafir oldum. Yz tane koyunu vardi. Hemen koyunlardan birini kesip pisirdi, sofraya koydu ve bana, buyur dedi. Koyunun beynini bana takdim edince ben, "Beyin ne hosmus!" dedim. Bu szm üzerine gidip diger koyunlardan kesmeye ve beyinlerini çıkarip bana getirmeye basladi. "Artık yeter." dedim. Sabah oldugunda, btn koyunlarinin kesilmis oldugunu, geriye onlardan hiç birsey kalmadigim grdm."

Hatem'e: "Peki sen, o adama ne yaptin!" diye sorulunca syle dedi: "Ona karsi her ne yaparsam yapayim skrnn altindan kalkamazdim. Ama yine de ona develerimin seçkinlerinden yz tanesini verdim."

"Mekarim'l-Ahlak" adli kitapta Muhammed b. Cafer el-Haraitİ syle der: Abbas b. Fazl el-Rebiİ, Tayy kabilesinin yaslılariinin syle dediklerini rivayet etmistir: Hatem Tai'nin annesi Antere'nin, çok cmertliginden dolayi elinde hiç birsey kalmadi. Eline geçen her seyi baskalarına verirdi. Kardeşleri, byle yapmamasini sylerlerse de o, onlara aldiris etmezdi. Varlikli bir kadindi. Bu huyundan vazgeecegi umuduyla onu bir yil sreyle bir eve kapattilar. Bu sre zarfinda yemeklerini hazirlayip kendisine gtrdler. Bir yil sonra ıkardiklarında artık o huyundan vazgeemis oldugunu sandilar ve malindan kendisine bir sr deve vererek: «Bunlarla geçimini temin et." dediler. Bir gn Hevazinli bir kadin, yanma geldi. Daha önce ona hizmet etmis olan bu kadin, ondan biraz yardım istedi. Antere de o deve srsn kadina vererek syle dedi: "Su deve srsn al da gtr. Allah'a andolsun ki açlıktan çok çektim. Bu yzden,de hiçbir dilenciye bos evirmeyeceğime

Allah'a yemin etmisim." Böyle dedikten sonra söyle bir siir terennüm etmeye basladi:

"Ömrüme yemin olsun ki eski zamanda beni,
Açlık isirdi, kimseyi aç birakmamaya yemin ettim.
Beni kinayanlara 'Biraz ölçülü olun' deyin.
Eger siz cömertlik yapamiyorsaniz, parmaginizi isinn.
Kiz kardesinizi cömertlikten menetmektense,
Kendinizi ve onu cömertlikten alikoyani kmasaydiniz ya!
Cömertligi bugün siz bir tabiat olarak görüyorsunuz.
Ey annemin çocuklari! Kisi, tabiatini birakabilir mi?"

Heysem b. Adıyy dedi ki: Hatem'in cömertlik ugruna kendi nefisini feda ettigini gördüm. O, bana: "Ey ogul! Kendimi üç huya alistirdim." diyerek onlari söyle siraladi.

- Allah'a andolsun ki, komsu kadinlari bastan çıkarmadim.
- Bana verilen emaneti, sahibine mutlaka teslim ettim.
- Hiç kimse de benden kötülük görmüs degildir.

Ebu Bekr el-Haraitî, Ebu Hüreyre'nin azatlısi Muharrerin söyle dedigini rivayet eder: Abdü'l-Kays kabilesinden bir grup yolcu, Hatem Taî'nin mezarinin yanma gelip mola verdiler. Aralarında Ebu'l-Hayberî diye biri vardi. Kalkip, Hatem'in mezarina ayagiyla vurmaya baslayarak: "Ey Eba Ca'd! Kalk ta bizi agirla!" dedi. Arkadaslarindan biri: "Çü-rüyüp toprak olmus bir cesede mi sesleniyorsun?" deyip saskinligim ifade etti. Karanlık bastirinca uyumaya basladilar. Mezari tekmeleyerek Hatem'e, kendilerini agirlamalari için seslenen adam, bir ara uykudan bagirip çağirarak, korkmus vaziyette uyanip söyle dedi: Arkadaslar, bineklerinize sahip olun. Çünkü rüyada Hatem'in bana gelip su siirini okudugunu gördüm. Aklimda kaldigina göre siir söyleydi:

"Ey Eba Hayberî! Sen öyle birisin ki, Akrabaların zalim ve sövüskendir. Arkadaslarınla birlikte gelip istedin ki, Seni sahibi ölü bir çukur yanında agirlayalım. Çevrende, Tayy kabilesi ve davarlari varken, Geceleyin beni günaha mi sokmak istedin? Biz misafirlerimizi doyururuz. Binekler gelir, onlari dahi seçip keseriz."

Bir de ne görsünler. Gündüz Hatem'in mezarini tekmeleyenin devesi, üç ayak üzerine geliyor. Kalkip onu kestiler; etini pisirip yediler. "Allah'a andolsun ki Hatem, diri iken de ölü iken de bize ziyafet verdi." dediler. Sabahleyin yola koyulduklarında, devesini kesip yedikleri arkadaslarini yedeklerine aldilar ve hareket ettiler. Az sonra gördüler ki bir adam bir

deveye binmis, ikinci bir deveyi de yedegine alarak kendilerine dogru geliyor. Yanlarına geldiginde: "Ebu'l Hayberî hanginiz?" diye sordu. Ebu'l-Hayberî de: "Benim!" diye cevap verince o adam söyle dedi: "Bu gece rüyada Hatem bana gelerek, sana ve arkadaşlarına senin deveni kestirerek ziyafet vermek ve seni de yaya bırakmayip bir deveye bindirt-mek istedigini söyledi. Iste, yedegimdeki su deveyi al." Ebu'l-Hayberi de o adamin getirdigi yedekteki deveyi aldı. [8]

Abdullah B. Cüd'an

Seceresi şöyledir: Abdullah b. Cüd'an b. Amr b. Ka'b b. Sa'd b. Teym b. Mürre. Abdullah b. Cüd'an, Teym kabilesinin reisi ve Hz. Ebu Bekr'in babasının amcazadesidir. Cahiliye döneminde isim yapmış, herkese ikramda bulunmuş meshur cömertlerden biridir. Kitlik zamanlarında insanlara yiyecek dağıtırmış. Önceleri çok yoksul ve miskin, bir o kadar da kötü ve sirretmiş. Çok ta suç işlemiş. O kadar ki kavmi, asireti, ailesi ve babası bile onun bu haline kızarlarmış.

Günlerden bir gün ıssız, güçsüz ve saskin vaziyette Mekke sokaklarında dolarken, dağın bir tarafında bir mağara görmüş. Oradan kendisine bir zarar gelebileceğini düşünmüş. Oraya girip ölmek ve içinde bulunduğu serserice hayattan kurtulmak için mağaraya yönelmiş. Magaranın yanına varınca, oradan bir ejderha çıkıp Abdullah'ın üzerine atılmış; Abdullah saga sola geriye kaçmak istemisse de bunu becerememiş. Ejderha, yakınma gelince onun gövdesinin altından, gözlerinin de yakuttan olduğunu görmüş. Onu kirip almış. Sonra da mağaraya girmiş, orada Cürhümlü emirlerin mezarlarını, bu cümleden olarak uzun zamandan beri kayıp olan ve nereye gittiği bilinmeyen Cürhüm Emiri Haris b. Mudad'm mezarını bulmuş. Mezarların baş kısmında vefat tarihlerinin ve ne kadar süreyle emirlik yaptıklarının yazılı olduğu altından levhalar varmış. Ayrıca oralarda çok miktarda altın, gümüş, inci ve diğer mücevherler de varmış. Kendini yetecek kadarını alıp mağaradan çıkmış ve onun yerini ve kapisini iyice belleyip hafızasına naksetmiştir. Daha sonra kavmine giderek, kendisini sevip memnun olacakları miktarda onlara mücevher, altın, gümüş ve inci vermiş. Halka yemek ziyafeti çekmiş, Elindeki altınlar azaldıkça o mağaraya gider, yeterince altın alıp dönermiş...

Bu kıssayı anlatanlardan biri de Abdülmelik b. Hisam'dır. "et-Tican li Marifeti Mülûki'z-Zaman" adlı kitapta bu kıssayı anlatmaktadır.

Ahmed b. Ammar da "Reyyü'l- Atis ve Unsu'l-Vahis" adlı kitapta bu kıssayı anlatmaktadır.

Anlatıldığına göre Abdullah b. Cüd'an'm o kadar yüksek ve büyük bir yemek kabi varmış ki, süvari olan bir kişi, atından inmeden elini uzatıp o kaptan

yemek yiyebiliyormus. Buna karsilik küçük bir çocuk içine düşünce bogulurmus!.. Ibn Kutebye ile digerlerinin anlattiklarina gire Rasûlullah (s.a.v.) söyle buyurmudur:

"Abdullah b. Cüd'an'm kabi o kadar büyük ve yüksekti ki, öğle vakti onun duldasında (gölgesinde) gölgelenirdim!"

Ebu Cehilin öldürölmesi esnasında Rasûlullah (s.a.v.) ashabına su buyrugu vermisti: "Ölüler arasında onun cesedini arayin. Dizindeki bir yara ile onu taniyabilirsiniz. (Bir zamanlar) Abdullah b. Cüd'an'm yemek kabi üzerinde onunla kavga etmis, onu itmistim. O da düsmüs, dizi parçalanmisti. O yaranin izi, hala dizi üzerindedir." Ashab, ölüler arasında Ebu Cehü'in cesedini bulduklarında bakmislar ve o yara izini dizinde görmüslerdi.

Anlatildigina göre o, halka hurma ve kavrulmus un (sevik) yedirir, süt içirmis. Bu yemek çesidini vermeye, Ümeyye b. Ebi's-Salt'in su sözünü duyuncaya kadar devam etmis:

"Cömertleri ve cömertliklerini gördüm, Deyyan ogullari, cömertlerin en üstünüdür. Onlar, Cüd'an ogullari gibi bizi avutmazlar. Onu balla karistirarak bize yedirirler."

Ümeyye'nin bu sözünü isitince, Sam'dan yag, bal ve bugday getirmeleri için 2000 deve yola çıkardi. Bu malzemeler getirildikten sonra her gece Ka'be'nin damina tellal çıkartip; "Ibn Cüd'an'm büyük sofrasına gelin!.." diye ilan ettirmeye basladi.

Bu ilanlardan haberdar olan Ümeyye bu defa söyle dedi: "Onun, Mekke'de hizli bir tellali var. Diger tellali da Ka'be damında ünler. Unla karistirilmis bulamaca çağirir. Büyük sofraya ve tahta kasiga çağirir."

Bütün bu cömertligini ve mertligini bir tarafa birakalim da Sahih-i Müslim'deki su hadise bakalim: Hz. Aise demis ki: IrYa Rasûlallah! İbn Cüd'an yemek yedirirdi, misafir agirlardi. Bu iyiligi, kiyamet gününde kendisine fayda verir mi?" Rasûlullah buyurdu ki: "Hayir.. O hiç bir gün 'Rabbim, kiyamet gününde benim günahimi bagisla.' dememistir." [9]

Meshur Saîr İmru'l-Kays

Hücr el-Kinciî'nin ogludur. Ka'be'ye asılan yedi meshur siirden birinin sahibidir. Onun siiri, Ka'be'ye asılan diger siirlerden daha şöhetli ve Övgüye daha layiktir. Siiri su misra ile baslar:

"Dur da yari ve yurdu anip aglayalim."

imam Ahmed b. Hanbel, Ebu Hüreyre'den rivayet etti ki, Rasûlullah (s.a.v.) söyle buyurmudur:

«İmrü'1-Kays, Cehennem'e giden sairlerin bayraktaridir.»[10]

Hafiz İbn Asakir, İmrul-Kays'm seceresini söyle verir: Umrüül-Kays b. Hücr b. Haris b. Amr b. Hücr Âirilü'l-Mürrar b. Amr b. Muaviye b. Haris b. Ya'rüb b. Sevr b. Merta' b, Muaviye b. Kinde. Kinde'nin, Ebu Ye-zid veya Ebu Vehb yahut Ebu Haris el-Kindî künyesiyle çağrıldığı söylenir. Sam'a bağlı kazalardan (veya banliyölerden) birinde yasanmıştır, İmru'1-Kays, yaşadığı yerlerin bazisini siirinde anlatır:

"Dur da sevgiliyi ve yurdu anıp agrayalım. Siktü'l-Liva'da, Dahul ile Havmel arasında dur. Tudlha ile Makra'yi... oranın izi silinmemiş.[11] Kuzeyden ve güneyden gelen rüzgarlar orayı yıkamamış."

Yukarıdaki siirde geçen Siktü'1-liva, Dahul, Havmel ve Makra kelimeleri, Huran bölgesinde bilinen bazı yerlerin adıdır. Muhammed b. Saib el-Kelbî'nin rivayetine göre Ferve b. Said b. Afif b. Madî Kerib, dedesinin söylediği nakleder: Bir ara bize, Rasûlullah (s.a.v.)'m yanında oturmaktayken Yemen'den bir heyet geldi. "Ya Rasûlallah! Allah bizi, İmrul-Kays'm siirindeki iki beyitle ihya etti," dediler. Resûlullah, "Bu, nasıl oldu?" diye sorunca su cevabı verdiler:

"Sanagelmek üzere yola çıktık. Bir süre yol aldıktan sonra yolu sasırdık. Bulduğumuz yerde üç gün susuz bekledik. Suyumuz yoktu. Muz ve sakız ağaçlarının gölgeleri altına varıp, hiç değilse bir ağaç gölgesi altında ölelim, diye beklemeye başladık. Dermanımız kesilmiş idi. Derken orada deveye binmiş bir adam belirdi. Sanki yerden bitmişti. Bazı arkadaşlarımız onu gördüklerinde su siiri okuyordu:

"Hedefinin su kaynağı¹ olduğunu görünce, Avcıların okundan korktu, eklemleri titredi. Gölgeleli ve üzerinde yosunlar olan, Daric pınarına yönelip gitti." (Çünkü Daric pınarında okçular yoktu.)

Deve üzerindeki adam, yorgunluğumuzu ve bitkinliğimizi görünce, "Bu siir kimindir?" diye sordu. Biz de: "İmru'1-Kays indir." dedik. "Vallahi o, yalan söylemiş değildir. İşte Daric pınarı! Yakınızda duruyor. Gösterdiği tarafa baktığımızda, su ile aramızda elli zira kadar bir mesafe bulunduğunu gördük. Diz üstü o suya doğru sürünmeye başladık. Suyun yanma vardığımızda tıpkı İmru'l-Kays'in dediği gibi pınar suyunun üzerinde yosunların, ağaçların gölgesinde gölgelenmekte olduklarını gördük." Adamların bu cevabı üzerine Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu:

"O (İmru'1-Kays) dünyada anılan, ama ahirette unutilan bir adamdır. Dünyada serefli, ahirette alçak biridir. Elinde sairlerin bayrağı vardır. Onları ateşe götürür."[12]

Kelbî der M: Babası, Esed oğulları kabilesindeki bazı kimseler tarar fmdan öldürülünce İmru'1-Kays, bayrağı eline alıp üzerlerine yürüdü. Tübale demlen yere vardı. Orada Zu'1-Haîase adlı bir put vardı. İmru'l-Kays da

onun Önünde fal oklari çekti. Sansina, Esed ogullariyla savasmasini yasaklayan ok çıktı. Çekimi, ikinci ve üçüncü kez tekrarladi. Hep ayni ok çıktı. Oku kirip Zu'1-Halase'nin suratina çarpti ve:" Eger öldürülen senin baban olsaydi, beni savasmaktan menetmezdin!" dedi. Sonra da Esed ogullarina hücum etti, kiyasiya savasti, çoklarini Öldürdü.

Ibn Kelbî dedi ki: Islamiyet gelinceye kadar artik Zul-Halase putunun önünde fal oku çekilmedi.

Bazilarinin anlattiklarina göre Îmru'1-Kays, Bizans hükümdari Kayser'e övgüler dizerek bazi savaslarda ondan yardım dilemis, ama imparatorun umdugunu bulamayınca yüzüne karsi ona hicivde bulunmus, öfkelenen imparator da ona zehir içirtip ölümüne yol açmisti. Can çekismekteyken Asib daginin yaninda bulunan bir kadının mezarinin yanma yarmis, orada su siiri yazmisti:

"Ey komsu, mezar yakindir, Asib durdukça ben de buradayim. Ey komsu, ikimiz burada garibiz. Garipler, birbirlerine akrabadir."

Anlatildigina göre yedi aski (Muallakat-i seb'a) siirleri, Ka'be'nin duvarlarina asiliymis. Araplardan biri bir siir yazınca, onu Kureyslilere sunarmis. Kureysliler, onu begenirse sahibini taltif etmek ve mükafatlandirmek için Ka'be'nin duvanna asarlarmis. Böylece yedi aski siiri meydana gelmis.

Önce de söyledigimiz gibi bu siirlerin ilki, Îmru'1-Kays b. Hücr el-Kindî'ye aitmis. İlk misralari sunlardir:

"Dur da sevgiliyi ve yurdu anip aglayalim, Siktü'l-Liva'da, Dahul ile Havmel arasinda dur."

Siirlerin ikincisi Nabiga ez-Zübyanî'ye aittir. Onun asil adi Ziyad b. Muaviye'dir. Seceresi şöyledir:

Ziyad b. Amr b. Muaviye b. Dabab b. Cabir b. Yebu b. Gayz b. Mürre b. Avf b. Sa'd b. Zübyan b. Bağid. Siirinin ilk misralari şöyledir:

"Ey Meyye*nin yüksek tepedeki evi!

Üstünden uzun zamanlar geçti, yine de saglamsin."

Siirlerin üçüncüsü Züheyr b. Ebi Sülma Rebia b. Riyah el-Müzenf ye aittir. Bas kısmi şöyledir:

"Evfa'nin annesinden kızgınlık mı? Hayir, Havmanetü'd-Derrac ile Mütesellim hakkında konuşma."

Siirlerin dördüncüsü, Tarafe b. Abd b. Süfyan b. Sa'd b. Malik b. Du-bey'a b. Kays b. Salebe b. ÜKa'be b. Sa*b b. AH b. Bekr b. Vail'e aittir. Bas kısmi şöyledir:

"Havle'nin Sehmed'de yüksek ve taslikli yerleri var. Elin üstündeki dövme

kalintisi gibi parıldar."

Siirlerin besincisi, Antere b. Seddad b. Muaviye b. Kurad b. Mah-zum b. Rebia b. Malik b. Galib b. Kutay'a b. Abs el-Abesî'ye aittir. Bas kısmı şöyledir:

"Sairler, eski düşmanlıkları bıraktılar mı? Kuruntulardan sonra yurdu tanıdılar mı?"

Siirlerin altıncısı, Alkame b. Abde b. Numan b. Kays'a aittir. Te-mimlidir. Siirinin bas kısmı şöyledir:

"Coskulu bir gönül, seni parlak ve güzel eyledi, Saçların agardığı zamandan gençlik uzaklastı."

Siirlerin yedincisine gelince, Esmâ ile diğerlerinin dediklerine göre, bu Ka'be'ye asılan yedi aski siirlerinden değildir. Bu siir, Lebîd b. Rebia b. Malik b. Cafer b. Kilab b. Rebia b. Amir b. Sa'saa b. Muaviye b. Bekr b. Hevazin b. Mansur b. Ikrime b. Hasfe b. Kays b. Aylan b. Mu-dar'a aittir. Bas kısmı şöyledir:

"Konup kalması yurdu harab etti, kuyu çıktığının, Bağlandığı direğe kadar yıkıldı herşey, Mina'da, ikamet etmesi ebedî helake neden oldu."

Ebu Ubeyde, Esmâ, Müberred ve diğerlerinin anlattıklarına göre sahibi bilinmeyen ve Ka'be'ye asılmış olan bir başka siir de vardı ve bas kısmı şöyleydi:

"Nimeti isteyen geri çevirmek olur mu? Söylediği şeyde onun sorumluluğu olur mu?"

Fazlaca uzun olan bu siirde çok güzel manalı sözler vardır. [13]

Cahiliye Dönemi Sairlerinden Ümeyye B. Ebî's-Saltes-Sakafî

Bu sair, cahiliye döneminde yaşamış olup İslâmî döneme de ulaşmıştır. Hafız İbn Asakir, onun seceresinin aşağıda belirtilen şekilde olduğunu söyler: Ümeyye b. Ebî's-Salt Abdullah b. Ebî Rebia b. Avf İbn Ukde b. Azze b. Avf b. Sakif b. Münebbih b. Bekr b. Hevazin Ebu Osman. Hevazin'in künyesinin Ebu Osman değil de Ebü'l-Hakem es-Sakafî olduğunu söyleyenler de vardır.

Ümeyye, cahiliye devri sairlerindendir. İslâm'dan önce Sam'a gelip yerleşmiştir. Müstakim (doğru) bir insan olduğunu, önceleri iman üzere olup sonra saptığını söylerler. Cenâb-i Allah'ın su ayette kasetmiş olduğu insan da odur:

"Kendisine ayetlerimizi verdiğimiz halde, onlardan siyrilan ve şeytanın arkasına taktığı, sonunda da azgınlardan olan o kimsenin haberini anlat." (ci-A'râf, i75.)

Zübeyr b. Bekkar dedi ki: Sair Ümeyye'nin anasi, Rukiye binti Ab-dü's-Sems b. Abdu Menaf tir. Ümeyye'nin babasi, Rebia b. Vehb b. Alac b. Ebi Seleme b. Sakif tir. Rebia'nın künyesi, Ebu's-Salt'dir. Derler ki, Ümeyye'nin babasi, Taif teki meshur sairlerdendir. Ümeyye ise onlardan dahaüstünbir sairdi.

Abdürrezzak'm, Sevrî'den rivayetine göre Abdullah b. Amr söyle demistir: "Kendisine ayetlerimizi verdigimiz halde, onlardan siyrilan ve seytanın arkasina taktigi, sonunda da azginlardan olan o kimsenin haberini anlat." mealindeki ayette kendisinden sözedilen adam, Ümeyye

b. Ebi's-Salt'dir,

Ebu Bekr b. Mirdeveyh, Nafî b. Asim b. Mesud'un söyle dedigini rivayet etmistir: "Abdullah b. Amr'm oturduğu bir mecliste bulunuyor- , dum.Orada bulunanlardan biri, el-A'râf süresindeki su ayeti okudu: "Kendisine ayetlerimizi verdigimiz halde, onlardan siyrilan...Kimsenin haberini anlat." Abdullah b. Amr, "Bu ayette kimden söz edildigini biliyor musunuz?" diye sordu. Biri, bunun Sayfî b. Rahib oldugunu; bir baskasi, israilogullarından Bel'am adındaki adam oldugunu söyledi.Abdullah b. Amr, "Hayir, bu dedikleriniz degildir." deyince, "O halde kim?" diye soruldu. Dedi ki: "Ayette kendisinden söz edilen adam, Ümeyye b.

Ebi's-Salt'dir."

Taberanî, Ebu Süfyan'm söyle dedigini rivayet etmistir: Ben ve Ümeyye b. Ebi's-Salt Es-Sakafî, ticaret için Sam'a gitmek üzere yola çıkmistik. Her mola verdigimiz yerde Ümeyye ,yaninda bulunan yazili nüshalari eline alip bize okurdu. Yolculugumuz sirasinda Hristiyan bir köye vardik. Köylüler gelip Ümeyye'ye ikramda bulundular, ona hediyeler verdiler. O da onlarla birlikte evlerine gitti.

Ögle vakti geri dönüp geldi, eski elbiselerim çıkarıp siyah elbiseler giydi ve bana: "Var misin ey Ebu Süfyan! Kitap bilgisi alaninda otorite olan bir Hristiyan âlimine gidelim de ona bazi sorular sor."dedi. Ben dedim ki: "Benim ona ihtiyacim yok. Allah'a andolsun ki, hosuma giden birsey söylese de ona güvenip inanmam. Hosuma gitmeyen birsey söylese onun benden çekecegi var." Ümeyye, yanlarına gittiginde Hristiyan-lardan bilgin bir kisi, onun görüslerine muhalefet etti. Sonra o,'yanima gelip: "Neden bu bilgin kisinin yanina gitmiyorsun?" dedi. Ben de, onun dininden degilim, dedim. "Ondan acaip ve tuhaf seyler duyacaksın, söylediklerini begeneceksin. Sen Sakif kabilesinden misin?" diye sorunca,

"Hayir, ben Kureys kabilesindenim." dedim. "O halde niye bu bilgin adamin yanina gitmiyorsun? Vallahi, o sizi hem seviyor, hem de size iyi davranilmasmi tavsiye ediyor." dedi. Sonra yanimizdan ayrilip gitti. Ümeyye,

onların yanında bir süre kaldı. İnsanların bir süre uyumalarından sonra geceleyin yanımıza geldi. Elbiselerini çıkararak kendini yatığa attı, ama vallahi ne uyuyabildi, ne de kalkabildi. Kederli ve üzgün olarak sabahladı. Akşam sarabı, sabah sarabının üzerine dökülmüştü sanki! Ne o bizimle, ne de biz onunla konuşuyorduk. Sonra, "Yola çıkalım mı?" diye sordu. Ben de "Binegin var mı?" diye sordum. "Evet, var." dedi.

Beraberce yola çıktık, iki gece yol gittik. Üçüncü gece bana: "Niye konuşmuyorsun ya Eba Süfyan?" dedi. Ben de şöyle dedim:

- Söyleyecek neyim var? Allah'a yemin ederim ki, hiçbir zaman seni, arkadaşının yanından döndüğün gündeki gibi bir halden görmemistim!
- O üzünlük, içinde bulunduğun bir halden dolayı değil de ileride karşılaşacağım durumlardan endişe edisimden dolayı idi.
- İleride neyle karşılaşacaksın?
- Vallahi Ölecek, sonda da dirileceğim!
- Sen kuruntulara inanır misin?
- Nedenmiş o?
- Çünkü sen, öldükten sonra dizilmeyecek ve hesaba çekilmeyeceksin.
- (Güldü) hayır, senin dediğin gibi değil ya Eba Süfyan. Elbette ölüm sonrası dirilecek ve hesaba çekileceğiz. Kimimiz Cennet'e, kimimiz de Cehennem'e girecek.
- Senin Cennet'e ya da Cehennem'e gideceğini arkadaşın sana bildirmedi mi?
- Arkadaşımın bu konuda bilgisi yok. Bunu, ne kendisi ne de ben bilirim. Ebu Süfyan, konuşmasına devam ederek şöyle demisti: Böylece iki gece yol gittik. Hosuna gidecek şeyleri söylüyordum. Ben de onun söylediklerine gülüyordum. Nihayet Sam sehrinin ağaçlık ve sulak yerlerine vardık. Mallarımızı sattık. Orada iki ay ikamet ettik.

Dönüş yolculuğumuz sırasında bir Hristiyan köyüne vardık. Köylüler onu görünce yanına geldiler. Ona hediyeler sundular. O da onlarla birlikte kiliselerine gitti. Ancak öğleden sonra yanına döndü. Elbiselerini değiştirip yine oraya gitti. Geceleyin insanlar uykuya daldıktan sonra yanına döndü. Elbiselerini çıkarıp kendini yakığa attı. Allah'a andolsun ki ne uyuyabildi, ne de kalkabildi. Kederli ve üzgün olarak sabahladı. O bizimle, biz de onunla konuşmuyorduk. Sonra, Tola çıkalım mı?' dedi. Olur, dedim ve yola koyulduk. Kederli ve üzgün olarak geceler boyu yol aldık. Sonra bana dedi ki: "Ey Ebu Süfyan! Var mı, biraz ilerleyip te arkadaşlarımızı geride bırakalım?" Ben de: "Sen de buna var misin?" diye sorunca evet, dedi. Yürüdük, derken arkadaşlarımızı bir saatlik mesafe kadar geride

biraktik. Sonra bana, "Haydi bakalim ey Ebu Süfyan!" diye seslendi. Ben de, "Istedigin nedir?" diye sordum. Bana dedi ki:

- Bana Utbe b. Rebia'yi anlat. Baskalarına haksizlik etmekten ve haramlari islemekten sakinir mi o?
- Sakinir vallahi.
- Dost ve akrabalarini ziyaret eder, bunu baskalarına da tavsiye eder mi?
- Eder vallahi.
- Ana ve baba tarafi asil mi, soyu yüksek mi?
- Evet.
- Kureysliler arasinda ondan daha serefli biri var mi?
- Hayir vallahi. Ondan daha serefli bir Kureyslinin mevcut oldugunu bilmiyorum.
- Muhtaç midir o?
- Hayir, aksine çok mali vardır.
- Kaç yasindadir?
- Yüzü askindir.
- Seref, mal ve yaslilik, onu hafifletti mi?
- Niçin hafifletsin? Hayir, vallahi onu daha da yüceltti. .
- O, böyledir iste. Yatip uyuyalım mi artık?
- Benim de uyumaya ihtiyacim vardı zaten.

Geride kalan arkadaşlarımız gelinceye kadar uzandık. Onlar gelince tekrar yola çıktık. Nihayet konak yerine vardık. Orada geceledik. Sabah olunca yeniden yürüyüş başladı. Aksam olup karanlıklar bastırınca Ümeyye yine bana seslendi.

- Ya Eba Süfyan!
- Ne istiyorsun?
- Var misin, yine dünkü gibi yapalım?
- Sen de buna var misin?
- Evet, varım.

Ben böyle dedikten sonra iki bahti devesine binip kafilenden ayrıldık. Arkadaşlarımızdan epeyi uzaklasınca bana seslendi:

- Haydi, ey Ebu Süfyan! Utbe b. Rebia hakkında daha neler biliyorsan anlat.

- Olur.
- O, haksizliktan ve haram yemekten sakinir mi?
- Evet, sakinir vallahi.
- Dost ve akrabalarini ziyaret eder, bunu baskalarına da tavsiye eder mi?
- Evet, yapar vallahi. Servet sahibi midir?
- Evet.
- Kureysliler arasinda ondan daha üstün biri var mi?
- Hayir.. Ondan daha üstün bir Kureysli bulunduğunu bilmiyorum.
- Kaç yasindadir?
- Yüzü askindir.
- Yas, seref ve servet, onu hafifletti mi?
- Hayir vallahi, hiç de hafifletmedi. Bu, senin kendi düşüncendir.
- Hayir. Simdi sen, benim onun hakkında söyleyeceklerime kulak ver ve iyi düşün. Ben bunlari neden söylüyorum, biliyor musun? Ben, o Hristiyan bilgininin yanma varip kendisinden bazi seyler sordum. Sonra ona: "Su gelisi beklenen peygamber hakkında bana bir seyler söyle." dedim. Dedi ki:
- O Arapl ardandir.
- Araplardan olacagini biliyorum da, acaba hangi Araplardan?
- Araplarin ziyaret ettikleri KaTDe halkindandir.
- Bizde, Araplarin ziyaret ettikleri bir Ka'be vardır.
- O, sizin kardeslerinizdendir, Kureyslilerdendir.

Böyle deyince basima, daha önce hiç karsilasmadigim bir hal geldi. Dünya ve ahiretin kazanç ve bahtiyarligi elimden uçup gitti.Çünkü daha önce o peygamberin, ben olacagimi umuyordum. Böyle demesi üzerine ona dedim ki:

- Bana, o peygamberin sifatlarim anlat.
- Ihtiyarlik dönemine girdiginde bile o, genç ve zindedir. Her seyden önce o, haksizliktan ve haramlardan sakinir. Fakirdir. Ana ve baba tarafı soyludur. Dost ve akrabalarim ziyaret eder, bunu baskalarına da tavsiye eder. Asireti içinde yüksek soyludur. Askerlerinin çogu melektir.
- Bunun alameti nedir? Meryem oğlu Isa yok oldugunda Sam'da seksen sarsinti meydana geldi. O sarsintilarin hepsinde musibet vardı. Geriye umumi bir sarsinti kaldi ki, onda da musibetler vardır.

Ebu Süfyan dedi ki: "Vallahi bunun asli yoktur. Allah, ancak serefli ve yasli kimseleri peygamber kilar."

Ümeyye dedi ki: "Yemin ettiğin Allah'a andolsun ki bu böyledir, Ey Ebu Süfyan. O Hristiyan bilgininin bana söyledikleri gerçektir. Var misin uyumaya?"

Evet, benim de uyumaya ihtiyacım var, dedim. Yatıp uyuduk. Sonra geridekiler geldiler. Yola revan olduk. Mekke'ye iki konaklık ya da iki gecelik mesafe kalmışken arkadan bir süvari bize yetti. Geride neler olup bittiğini kendisine sordüğümüzde dedi ki: "Sizden sonra Sam'da deprem oldu. Halk, büyük felaketlere uğradı ve helak oldu!"

Adamin böyle demesi üzerine Ümeyye, bana dönüp: "Ey Ebu Süfyan, Hristiyan bilgininin söylemiş olduğu sözler için şimdi ne diyorsun?" diye sordu. Ben de: "Allah'a andolsun ki onun söylediklerinin gerçek olduğunu sanıyorum." dedim.

Nihayet Mekke'ye vardık. Mallarımı satıp isimi tamamladım. Sonra ticaret için Yemen'e gittim. Orada bes ay kaldım. Sonra Mekke'ye döndüm. Evimde oturmaktayken insanlar yanıma geliyor, selam veriyor ve ticaret için bana vermiş oldukları mallarım soruyorlardı. Abdullah oğlu Muhammed (s.a.v.) de yanıma geldi. Karim Hind de yanımda, çocuklarıyla oynuyordu. Selam verip ;'Hos gelmissin.' dedi. Nerelere ve nasıl gittigimi, nerelerde ve ne kadar kaldığımı sordu. Ama ticaret için bana verdiği mallarını sormadı. Sonra da kalkıp gitti. Hind'e dedim ki:

- Vallahi Muhammed'e sasiyorum. Yanımıza ticaret için mal bırakmış olan Kureyslilerden evimize gelen herkes, mallarının durumunu sordu. Ama Muhammed, malim hiç sormadı.

- Sen, onun ne yaptığını bilmiyor musun?

- (Korkarak) Ne yapmış ki?

- O, Allah elçisi (peygamber) olduğunu iddia ediyor!..

Hind'in bu sözleri, beni soke etti. Hristiyan bilgininin söylediklerini hatırladım. Titremeye başladım. O kadar ki karim Hind, bana; 'Neyin var senin?' dedi. Kendime gelip toparlandım ve: 'Bunun aslı yoktur. Olmaz böyle şey. Muhammed, böyle bir iddia da bulunmayacak kadar akıllıdır/ dedim. Hind ise şöyle cevapladı bu sözümü: "Hayir, vallahi o böyle diyor. İnsanlar onun dinine giriyor. Sahabeleri de var!.." "Iste bu olamaz." dedim ve evden çıkıp Ka'be'ye gittim. Ka'be'yi tavaf etmekteyken malların su kadar kazandı ve su meblaga ulasti. Onları almak üzere birini evimize gönder. Kendi akrabalarımın aldığım işletme bedelini de senden almayacağım." dedim. Bu teklifimi kabul etmedi ve; "Öyleyse ben de sizdeki mallarımı almam."dedi. Çaresiz kaldım ve; "Peki, akrabalarımın aldığım kadar senden de işletme bedeli alacağım. Birini gönder de evimizdeki malim teslim alsın" dedim. Bunun üzerine birini evimize

gönderip mallarini aldirtti. Ben de baskalarından aldığım kadar ondan da isletme bedeli aldım. Fazla beklemeden Yemen'e gittim. Sonra Taife varip Ümeyye b. Ebi's-Salt'a konuk oldum.

Bana dedi ki:

- Ey Eba Süfyan!
- Ne istiyorsun?
- Hristiyan bilgininin sözlerini hatırlıyor musun?
- Hatırlıyorum. Dedigi de oldu.
- Kim peygamber oldu?
- Abdullah oğlu Muhammed!
- Abdülmuttalib'in oğlu mu?
- Evet, onun oğlu.

Ayrica Hind'in bana söylediklerini de ona anlattım. Ter dökmeye başladı ve "Allah biliyor." dedi. Sonra sözünü söyle sürdürdü: "Vallahi ya Eba Süfyan! Belki de odur. Gelmesi beklenen peygamberdeki sıfatlar onda var. Eger ben hayattayken o bir peygamber olarak ortaya çıkarsa, ona yardım etmemek için Allah'tan özür dileyeceğim!"

Ebu Süfyan, sözüne devamla diyor ki: Oradan Yemen'e geçtim. Çok geçmeden Muhammed'in peygamberliğini ilan ettiğini duydum. Yine Taife dönüp Ümeyye b. Ebi's-Salt'a ugradım. Ona künyesiyle hitab ederek söyle dedim:

- Ey Ebu Osman! Hristiyan bilgininin sana anlattığı şeyler ortaya-çıkıp gerçekleşti.
- Ömrüme yemin olsun ki öyle..
- Senin bu peygambere karşı tavrın nasıl olacak ya Eba Osman?
- Vallahi Sakıflı olmayan bir peygambere asla iman etmem ben!

Ebu Süfyan, sözünü sürdürerek söyle diyor: Mekke'ye yöneldim. Zaten çok uzakta da degildim. Mekke'ye varınca, Muhammed'in ashabinin dövölüp hakarete ugradığını gördüm. İnsanların kalbine giren rekabet duygusu, benim de kalbime girdiği için, "Hani nerede Muhammed'in melek ordusu?!" demeye başladım.

Taberani, Ebu Süfyan'ın söyle dedigini rivayet eder: Ümeyye b. Ebi's-Salt, Gazze ya da Kudüs'teydi. Onunla birlikte Mekke'ye bir kabileyle dönerken, yolda bana dedi ki: "Ey Ebu Süfyan! Var misin arkadaşları biraz geçip ileriye gidelim de seninle biraz sohbet edelim?" Ben de olur, dedim. Ve kabileyi geride bırakarak konuşmaya başladık. Dedi ki:

- Ey Ebu Süfyan! Bana Utbe b. Rebia'yi anlat.
 - Hem ana, hem baba taran soyludur.
 - Haram'dan ve haksizlikten sakinir mi? -Evet...
 - Yasli ve serefli biri midir?
 - Evet, öyledir.
 - Yaslilik ve seref, onu hafifletmistir.
 - Yalan söylüyorsun. O, yaslandıkça sereflenmistir.
 - Ey Ebu Süfyan! Bu Öyle bir söz ki, bana söylenenleri anladigim günden bu yana, böyle bir söz isitmis degilim. Acele etme de sana haber verelim.
 - Haydi, anlat bakalim.
 - Su kara tasli Mekke vadisi halki içinden birinin peygamberlikle görevlendirileceğini, kitaplarimda okumustum. O peygamberin ben olacagimi saniyordum. Sanmaktan öte inaniyordum. Ilim ehli kimselerle bu konuyu tartistigimizda, o peygamberin AbduMenaf ogullarindan biri olacagi anlasildi. Abdu Menaf ogullarina baktigimda, bu ise Utbe b. Rebia'dan daha uygun biri bulunmayacagim gördüm. Onun yasli oldugunu ve 40 yasini geçtiği halde kendisine henüz vahiy gelmedigini bana söylediğın için, onun beklenen peygamber olmadigini anladim.
- Ebu Süfyan der ki: Zaman akip gitti. Nihayet Rasûlullah (s.a.v.)'a vahiy geldi. Günün birinde bir ticaret kervaniyla Yemen'e dogru yola koyuldum. Ümeyye'ye ugrayarak alayci bir tavirla ona söyle dedim:
- Ey Ümeyye! Evsafim anlattığın peygamber ortaya çıktı!
 - O gerçek peygamberdir, ona uyun.
 - İyi ama sen niye ona uymuyorsun?
 - Sakif kabilesinin kadinlarindan utandığım için ona uymuyorum. Çünkü onlara, beklenen peygamberin ben olacagimi söylemistim. Simdi de benim, Abdu Menaf ogullarindan bir gence uyduğumu görürlerse utanirim! Ey Ebu Süfyan! Anladığım kadariyla ona muhalefet etmiş gibi görünüyorsun. Ama zaman gelecek, bir oglak baglanir gibi baglanacak ve onun huzuruna götürüleceksin. O da senin hakkında diledigi gibi hüküm verecek!
- Abdürrezzak, Kelbî'nin söyle dedigini rivayet etti: "Ümeyye (b. Ebi's-Salt) bir ara uzanmis yatiyordu. Yamnda bulunan iki kizindan birisi ürkerek babasma yüksek sesle bagirdi. Babasi, "Neyin var?" diye sorunca kizi söyle dedi: Rüyada iki kartal gördüm. Evimizin tavanini söktüler. Biri inip senin karnini yardi. Digeri de damin üstünde durup arkadasina sesleniyordu:
- Anladi mi? -Evet...

- Islah oldu mu?

- Hayir..

Bunun üzerine Ümeyye, kızlarına söyle dedi: "Bu, babanıza ulastirilmesi istenen bir hayir ve iyilikti, ama olmadı." Bu hadisenin degisik bir anlatimi daha vardır.

Ishak b. Bısr, Said b. Müseyyeb'in söyle dedigini rivayet eder: Ümeyye b. Ebi's-Salt'm kızkardesi Faria, Mekke fethinden sonra Rasûlullah (s.a.v.)'m yanına geldi. Akıllı, basiretli ve güzel bir kadındı. Rasûlullah (s.a.v.), onu begenirdi. Bir gün ona söyle sordu:

- Ey Faria! Kardesin Ümeyye'nin siirlerinden ezberinde olan var midir?

- Evet... Bundan daha önemlisi, gördüğüm söyle bir olay var. Onu sana anlatayım: Kardesim Ümeyye bir sefere gitmişti. Dönünce ilk olarak bana uğradı. Kanepemin üzerine uzandı. Ben de elimdeki bir deriyi tras etmekle mesguldüm. Bir ara iki beyaz kus veya beyaz kus gibi iki yaratık evimin küçük aydinlatma penceresine dogru geldi. Biri, pencerenin içine düşer gibi oldu. Digeri de onu takib edip pencereye girdi, ilki, gelip Ümeyye'nin üzerine kondu. Gögsü ile kasigi arasini yarıdı. Pençesini göğsünün içine daldirip kalbini çıkardı, koklamaya başladı. Diger kus, ona seslendi:

- Anladı mı? -Evet...

- Islah oldu mu?

- Hayir...

Böyle dedikten sonra kalbi tekrar yerine koydu. Yardigi yer, bir anda kapaniverdi. Sonra da o kuslar, uçup gittiler.

Bu hadiseyi gördükten sonra Ümeyye'ye yaklastım. Uyandırmak için onu elimle sarstım. Uyanınca kendisine, "Bir sey hissediyor musun?" diye sordum. O da: "Hayir.. Sadece vücudumda bir halsizlik hissediyorum." dedi. Ben, gördüğüm manzara karsısında irkilmistim. Bana: "Neyin var? Seni irkümis görüyorum." dedi. Ben de olup bitenleri ona anlattım. Bana su cevabi verdi: "Bana, bir hayir ve iyilik ulastirilmek istendi ama sonra o, baska tarafa gönderildi." Böyle dedikten sonra su siiri okumaya başladı:

"Gamlarım, geceleyin yola koyuldular,

Gözlerimi yumdum ama bosaldi yaslar.

Sahib olduğum yakinî bilgi gibi,

Konuskan bir okuyucusu olan beratim yok.

Çepeçevre kor atesle sarilip yanan biri miyim?

Yoksa kadife koltuklu ve iyi kimselere,

Vaad edilen Cennet'e mi girecegim ben?
Cennetle Cehennem, iyi ve kötü amel bir olmaz.
Bunlara giden yollar da ayni degildir.
Bunlar iki gruptur, bir grup Cennet'e gider.
Oradaki yesillik ve bahçelerle sarmas dolas olur.
Diger grup, Cehennem'e gider, orasi ne kötü yerdir!
Bu kalpler sözlesdi, bîr hayra yönelince,
Engeller çıktı karsisina, dünya onlari,
Cennet istemekten menedip bahtsiz kildi.
Allah kahretsin, o dünya hirsim
Kul, nefsini çağirip kinadi, zira o,
Allah tarafından gözetlendigini biliyordu.
Nefs, ne diye bu hayata ragbet ediyor?
Ne kadar yasasa da ölüm, onu yakahyacaktır.
Genç yasta ölmese bile, ihtiyarlikta mutlaka Ölecektir.
Ecel sarabinin kasesini insan, elbet yuduml ayacaktır!"

Bu siiri okuduktan sonra Ümeyye, ailesinin yanina döndü. Çok geçmeden baktim ki insanlar, baygin haldeki Ümeyye nin yanma gidiyorlar. Bana haber ulasinca gittim, baktim ki o, yere yatırilmis, üzeri de örtülü. Yanina vardigimda bir çiglik atip gözlerim açti,evinin tavanina bakti, sesini yükselterek söyle dedi: "Emrinize amadeyim. Buyurun. Iste huzurunuzdayim. Ne malim var ki beni kurtarsin. Ne asiretim var ki beni korusun." Sonra tekrar bayildi. Yine bir çiglik atınca, ben; "Adam öldü artik." dedim. Gözlerini açıp evinin tavanina dikti; sesini yükselterek söyle dedi:

"Emrinize amadeyim. Buyurun, iste huzurunuzdayim. Elimde bir beratim yok ki kendimi savunayim. Asiretim yok ki onlara dayanip güçleneyim."

Sonra tekrar bayildi. Bir çiglik atip gözlerini açti, evinin tavanina bakip söyle dedi: "Emrinize amadeyim. Buyurun, iste huzurunuzdayim. Nimetlerle beslendim ama hep günah isledim. Allahim! Eger bagislayacaksan bütün günahlarimi bagisla. Hangi kul ki sana tapar, elemi yoktur onun."

Böyle dedikten sonra tekrar bayildi. Yine bir çiglik atarak söyle dedi:

"Hayat ne kadar uzasa da mutlaka, . Bir zaman gelir ki yok olup gider. Keske hakikatler bana göründüğü an, Bir dağ basinda davar otlatseydim

ben."

Bu siiri de okuduktan sonra kardesim Ümeyye vefat etti. Rasûlullah (s.a.v.) bana dedi ki:

"Ey Faria! Senin kardesinin durumu, Allah'in kendisine ayetlerini verdigi, sonra da kendisinden geri aldigi kimsenin durumu gibidir."

Hafiz Ibn Asakir, Zührî'nin söyle dedigini rivayet etti: Ümeyye b. Ebi's-Salt, söyle bir beyit okumustu:

"Bilesiniz ki bizden bir peygamber var, Evvelimizi ve ahirimizi bize haber veriyor."

Daha sonra da Bahreyn'e gitmis, o orada iken Rasûlullah (s.a.v.)'a peygamberlik gelmistir. Ümeyye, Bahreyn'de sekiz yıl kaldiktan sonra Taife geldi, oradaki halka: "Abdullah oğlu Muhammed ne diyor?" diye sordu. Onlar da dediler ki: "Peygamber oldugunu iddia ediyor." Bunun üzerine Ümeyye: "O beni tamamlayacaktır." deyip Mekke'ye gitti, Rasûlullah (s.a.v.)'m huzuruna çıktı ve aralarında söyle bir konusma

geçti:

- Ey Abdülmuttâb'ın oğlu (torunu), sen ne diyorsun?
- Allah'in elçisi olduğumu ve O'ndan başka ilâh bulunmadığını söylüyorum.
- Seninle biraz konuşmak istiyorum. Yarın için bana bir vakit ayır (bir randevu ver).
- Olur, yarın görüşelim.
- Yalnız olarak mı yoksa birkaç arkadaşım ile birlikte mi gelmemi istersin? Sen de yalnız olarak mı, yoksa birkaç arkadaşın ile birlikte mi gelmek istersin?
- Nasıl istersen, öyle olsun.
- O halde ben birkaç arkadaşım ile birlikte sana gelirim. Senin yanında da arkadaşların bulunsun.

Ertesi gün Ümeyye, Kureysli birkaç kişi ile birlikte, Rasûlullah (s.a.v.) da birkaç sahabeyle birlikte gelip Ka'be'nin gölgesine oturdular. Önce Ümeyye söze başladı, seçili bir hitaptan sonra siir okudu. Siiri tamamlayınca da: "Bana cevap ver, Ey Abdülmuttâlib'in torunu!" dedi. Rasûlullah (s.a.v.):

"Bismillâhirrahmânirrahîm. Yasin ve'1-Kur'ânî'l-Hakîm" deyip söze başladı. Sözlerini tamamlayınca da Ümeyye yerinden fırladı. Ayakla-rmî sürüyerek gitmeye başladı. Kureysliler pesine katilip, "Su ise ne diyorsun ey Ümeyye?" diye sordular. O da: "Muhammed'in hak yolda olduğuna tanıklık ederim." dedi. Kureyslilerin, "Sen ona uyuyor musun?" diye sormaları üzerine, "O'nun durumuna bakıp düşündükten sonra kararımı vereceğim." diye

cevap verdi.

Bir süre sonra Sam'a gitti. Rasûlullah (s.a.v.) da Medine'ye geldi. Bedir savasma katılan müsriklerin bir kısmı öldürölünce Ümeyye Sam'dan geldi, Bedir savasinin yapıldığı yere indi. Sonra Rasûlullah (s.a.v.)'m yanına gitmek üzere harekete geçti. Adamm biri ona sordu:

- Ey Ümeyye! Nereye gidiyorsun?
- Muhammed'e gidiyorum.
- Onunla isin ne?
- Ona imân edecek ve bu isin anahtarlarını ona vereceğim.
- Bu kuyuya kimler gömölüdü, biliyor musun? -Hayir...
- Orada dayinin ogullari Utbe ile Seybe b. Rebia ve anneleri Rebia binti Abdü's-Sems gömölüdü!

Bu sözü duyan Ümeyye, devesinin kuyrugunu ve kulaklarını keserek gelip Bedir kuyusunun yanı basında durdu, sonra da su misralarla başlayan kasideyi okudu:

"Bedir'de neler vardı. Ölüm beylerle Reislerden oluşan tepeler vardı!»

Sonra Mekke'ye, oradan da Taife döndü ve islamiyet'i terketti."

Zührî, Ümeyye'nin iki kusla karsılasması ve ölmesi hadisesini anlatırken, onun ölüm anında söylediği su siirini okumus:

"Hayat ne kadar uzasa da mutlaka,
Bir zaman gelir ki yok olup gider.
Keske hakikatler bana göründüğü an,
Bir dag basında davar otlatseydim ben.
Ölümü her zaman göz önünde bulundur,
Zamanın musibetinden de kaçın.
İyi bil ki zamanın da musibeti vardır.

Arsıanlar yabani sigırlara, çöldeki kızıl gözlü yavrulara,
Daglardaki kartallara, geyiklere, deve kusu yavrularına,
Ölüm, mutlaka tirnagini geçirip yakalar."

"Et-Ta'rîf vel-î'lam" adlı kitabında Süheylî, ilk defa "Ay Allahım, senin adınla" sözünü kullananın Ümeyye b. Ebi's-Salt olduğunu söylemiş ve bununla ilgili olarak ta garip bir kisa anlatmıştır.

Söyle ki: Ümeyye, Kureys kabilesinden bir toplulukla birlikte sefere çıkmıştı. Aralarında Ümeyye'nin oğlu ve Ebu Süfyan'm babası Harb'da

varmis. Bunlar yolda karsilarina çikan bir yilani öldürmüsler. Aksam olunca cinlerden bir kadin, yanlarina gelerek onlari, yilani öldürdüklerinden dolayı azarlamis, elindeki kirbaçla yere vurarak oradaki bütün develeri ürkütmüs, develerin her biri bir tarafa kaçmis. Kalkip develeri aramaya baslamislar ve neden sonra onlari toparlayabilmişler. Bir araya gelip toplandiklarinda tekrar cinlerden olan o kadin, yanlarina gelerek elindeki kirbaçla yere vurmus, develeri ürkütmüs, develerin her biri bir tarafa kaçmis. Kalkip develeri aramaya baslamislar ve bu isten rahatsiz olmuşlar. Ümeyye'ye: "Bundan kurtulusun bir çaresi var mi?" diye sormuslar, o da "Bakalim hele, belki buluruz." demis. Sonra baslarina gelen belaya karsi kurtulus çaresini soracaklari birini bulma umuduyla, bulunduklari bölgede dolasmaya baslamislar. Nihayet uzaklarda bir atesin parlamakta oldugunu görmüs ve oraya yönelmişler. Oraya vardiklarinda bir çadirin kapisi önünde, son derece çirkin görünümlü, ciliz bir ihtiyarin ates yakmakta oldugunu görmüşler. Ihtiyar, cinler-denmis. Selam vermişler. Durumlarini sormus, onlar da anlatmışlar. O da Ümeyye'ye söyle bir tavsiyede bulunmus: "Cinlerden olan o.kadin tekrar geldiginde "Allahim, senin adinla..." deyin, o kaçip gider."

Bunlar toplanip bir araya geldiklerinde kadin üçüncü kez tekrar gelir. Ümeyye, onun yüzüne karsi: "Allahim, senin adinla..." deyince, kadin kaçip gider. Ama daha sonra cinler, yilanin öcünü almak için Ümeyye'nin oğlu Harb'e saldirip öldürdüler. Arkadaslari d, a onu o evsiz, kom-susuz ve ıssız yere gömdüler. Cinler bunun için söyle dediler:

"Harb'in mezari, ıssız bir yerdedir, Mezarinin yakınında mezar yoktur."

Anlatildigina göre Ümeyye, bazi zamanlarda hayvanların söylediklerini anlarmis. Bir yolculuk esnasında bir kusun yanına varir, ötüslerini dinledikten sonra arkadaslarına: "Bu kus, sunu söylüyor." dermis. Arkadaslari da: "Bunun dogru söyledigini nereden bilecegiz?" derlermis. Yolculuk esnasında bir koyun sürüsüne rastlamislar. Bir koyunun kuzusuyla birlikte sürünün gerisinde kaldigini görmüşler. Koyun, kuzusunu sürüye katilmaya zorlarcasma meliyormus. Ümeyye, yanındaki arkadaslarına: "Bunun yavrusuna ne dedigim biliyor musunuz?" diye sormus. Onlar da: "Hayir, bilmiyoruz." deyince, söyle demis: "Kuzusuna diyor ki: "Çabuk sürüye katü da, geçen sene kardesini yedigi gibi bu senede seni kurt yemesin!" Ümeyye'nin böyle demesi üzerine arkadaslari, kosarak çobanın yanına varip sormuslar: "Geçen sene burada kurt, bu koyunun kuzusunu yedi mi?" Onların bu sorusuna Çoban da, "Evet..." diye cevap vermiş ve onun sözlerini dogrulamisti.

Yine bir defasında Ümeye yolda giderken, bir kadının bindigi devenin, basini yukariya "kadina" dogru kaldırarak böğürmekte oldugunu görmüs,

arkadaslarına: "Bu deve, kadina diyor ki: "Sen benim sirtima bindin, ama üzerimdeki mahfenin altında igne var, sirtima batıyor!" demis, kadini indirip mahfeyi çıkardiklarinda bir ignenin sapli oldugunu görmüşler!..

İbnu's-Sekî't'in anlattigina göre bir gün Ümeyye b. Ebi's-Salt, elinde bardakla içki içerken bir karga ötmüş. Ümeyye de ona iki kez: "Toprak senin agzina!.." demis. Arkadaslari ona: "Karga sana ne dedi?" diye sorunca o da: "Karga diyor ki: Elindeki su bardakta bulunan içkiyi içtikten hemen sonra Öleceksin!" demis. Karga sonra yeniden ötmüş. Ümeyye demis ki: "Karga söyle diyor: Bu sözlerimin dogrulukunun isareti su olacak: Ben, su çöplüğün üzerine konup bir seyler yiyecegim. Bir kemik parçası bogazima takilacak ve o yüzden ölecegim." Böyle dedikten sonra karga o çöplüğe kondu. Bir seyler yerken bogazina bir kemik takildi ve Öldü.

Ümeyye: "Karganın, kendi hakkında söyledikleri dogru çıktı. Bakalim, benim hakkimda söyledikleri dogru çıkacak mi, çıkmayacak mi?" dedikten sonra içkisini bitirdi ve düşüp öldü...

İbn Mehdî'nin sahih senedle, Ebu Hüreyre'den rivayet ettigine göre Rasûlullah (s.a.v.).Şöyle buyurmıştır: "Sairlerin söyledikleri sözlerin en dogrusu, Lebid'in su sözüdür:

"Bilesiniz ki Allah'tan baska her sey bos ve asilsizdir.

Ümeyye b. Ebi's-Salt, Müslüman olmaya yaklasmisti."

Imam Ahmed b. Hanbel, Amr b. Serid'den rivayet ederek onun söyle dedigini söyler: Rasûlullah (s.a.v.)'m yaninda bulunuyordum. Bana: "Ümeyye b. Ebi's-Salt'in siirlerinden bildigin var mi?" diye sordu. Ben de: "Evet" deyince, "Öyleyse bana biraz oku." dedi.,Ona bir beyit okudum. Okudugum her beyitten sonra "Ee" diyordu. Böylece ona Ümeyye'nin siirlerinden yüz beyit okumus oldum. Sonra o susunca, ben de kestim.

Yahya b. Muhammed b. Said, Sakiflilerin yegeni Serid el-Hem-danî'nin söyle dedigini rivayet eder: Veda haccma, Rasûlullah (s.a.v.) ile beraber gittik. Yolda giderken bir gün baktim ki bir deve gelip arkamda durdu. Dönüp baktigimda, devenin üzerinde Rasûlullah (s.a.v.)'i gördüm. Bana:

- Ey Serid! dedi.

- Efendim.

- Seni deveme bindireyim mi?

- Olur, dedim.

Gerçi yorgun degildim ama teberrüken Rasûlullah'm yanma binmek istedim. Devesini çöktürdü, beni devesine bindirdi. Bana: "Ümeyye b. Ebi's-Salt'm siirlerinden ezberinde olanlar var midir?" diye sordu. Ben: 'Evet..' deyince "O halde oku bakalim." dedi. Ben de okudum.

Ravi diyor ki: Zannedersem Serid, yüz beyit okudugunu söyledi. Sonra Rasûlullah (s.a.v.) söyle dedi: "Ümeyye b. Ebi's-Salt'm ilmi Allah katmdadir."

Ibn Said, bu hadisin garib oldugunu söylemiş ve sözüne devamla söyle demiş: Rasûlullah (s.a.v.)'m Ümeyye hakkında söylemiş olduğu: «Siiri iman etti. Ama kalbi inkar etti." hadisine gelince, ben bunu bilmiyorum. Dogruyu Allah bilir.

Imam Ahmed b. Hanbeljbn Abbas'm söyle dedigini rivayet eder: Rasûlullah (s.a.v.), Ümeyye'nin su siirim dogrulamisti:

"Sag ayaginın altında erkek ve sigirlar, Sol ayaginın altında kartallar var. Aslan da kapana tutulmuş haldedir. Her gece sonu güneş kızıl görünür. Rengi, gül gibi olur. Kirbaçlanmadan, iskence görmeden, Rahatça üzerimize dogmak istemez."

Ümeyye'nin bu siirini dinleyen Rasûlullah (s.a.v.) "Dogru söylemiş" dedi.[14]

Ebu Bekr el-Hüzelî,Ibn Abbas'm söyle dedigini rivayet eder: "Allah'i birakipta bana tapan bir milletin üzerine dogmam." diyen güneş, 70.000 melek uyarıp kendisine "Dog hadi dog" demedikçe dogmaz. Dogmaya yüz tutunca da, onu dogdurmamak için bir seytan gelir, ama güneş, iki boynuzu arasından dogarak onu yakar. Gurup vakti batmaya yüz tutunca da Allah'a yönelip secde ederken bir seytan gelip, secdesine engel olmak ister. Güneş, onun iki boynuzu arasında batar ve onu yakar.

Ümeyye b. Ebi's-Salt'm Arsi tasiyan melekler hakkında söylediği siirinin bir bölümü şöyledir;

"Rabb'in Ars'mm ayaklarini tutup tasiyanlar var. Yaratilmişlerin Rabb'i olmasaydi, aciz kalip bönlesirlerdi. Ars, ayaklan üstünde duruyor, altında eziliyorlar. Asiri korkudan dolayi mafsallari titriyor."

Rivayete göre Esmâî, Ümeyye'nin söyle bir siirini nakletmistir:

"Allah'i yüceltip tazim edin, O, tazime layiktir. Semadadir Rabbimiz, yüee Ars üzerindedir. İnsanlar alttadır, gökte taht kurmustur. Ars'imn boyu uzundur, gözlerin açisi disındadır. Onun altında melekleri uzun boylu görülür."

Ümeyye b. Ebi's-Salt'm, Abdullah b. Cüd'an et-Teymî'yi öven bir siiri de şöyledir:

"İhtiyacimi söyliyeyim mi, yoksa yeter mi bana?

Senin hayran, dogrusu, haya senin ahlakindir.

Sen hakki, hukuku bilirsin, soylu ve edebilsin.

Yüce ve cömertsin, çok güzel huylusun.

Ne sabah, ne aksam, güzel huyunu degistiremez.

Kisin köpekler soguktan taslastiginda bile,

Kerem ve cömertlikte rüzgarla yarisirsın.

Senin topragin cömertlik topragidir.

Orayi Teym ogullari kurdu, semasi da vardir.

O kadar utangaçsin ki biri seni övse bile,

Sana saldirmis gibi rahatsiz olursun."

Abdullah b. Cüd'an, taninmis cömertlerden ve kerem sahiplerinden biri olup bir çok kimse tarafından övülmüştü. Çok yüksek ve büyük bir yemek tabagi vardi. İçini yemekle doldurdu. Öyleki, deve üzerinde bulunan bir süvari bile elini uzatip o tabaktaki yemekten yiyebiliyordu. Unu, bal ve yagla yogurup pisirir ve o tabaklarda halka ikram ederdi. Köle azat eder, felaket ve musibete ugrayanlara yardım ederdi. Bu cömertliginin kendisine fayda verip vermeyecegim soranlara Hz. Aise su cevabi vermis: "O, hiçbir gün 'Ey Rabbim! Kiyamet gününde benim günahimi bagisla.'demedi."

Ümeyye b. Ebi's-Salt'm güzel siirlerinden biri de sudur:

"Kumalarin buhur agaci isteyisi gibi,

Isterken ayaklarini yere vurmazlar.

Aksine yüzleri aydmlaniverir.

Isterken yüzleri, en güzel renklere bürünür.

Yoksullar, yüklerinin ortasinda durur.

At seyisleri ve köle efendileri gibi onlari kovarlar.

Bir felaket karsisinda yardima çağirirsan,

O kadar çok atla gelirler ki günes isigini perdelerler."

Böylece Ümeyyeb. Ebi's-Salt'm tercüme-i hah (biyografisi) burada sona erdi. [15]

Rahip Bahîra

Bahira, on iki yasinda iken amcasi Ebu Talib ile birlikte Mekke'den Sam'a ticaret kfilesiyle giden Hz. Muhammed (s.a.v.) de peygamberlik alametlerini kesfetmis olan bir rahiptir. Bir bulutun sürekli olarak onu (Muhammed'i) gölgeledigini görmüs, bir ziyafet tertipleyerek onlari davet etmistti.

Ibn Asakir'in anlattigina göre Bahira, Busra'ya alti millik mesafede bulunan Kefr kasabasinda yasarmis. Deyr-i Bahîra denen yer de orasidir.

Baska bir rivayete göre Bahira, Belka'da, Zira denen yerin arkasinda

"Menfaa" denen bir köyde yasarmis. Dogrusunu Allah bilir. [16]

Kuss B. Saide El-Iyadi

'Hevatifü'1-Cann' adli eserinde Hafız Ebu Bekr Muhammed b. Cafer b. Sehl el-Haraitî, Ubade b. Samit'in söyle dedigini rivayet etmistir: îyad heyeti Rasûlullah (s.a.v.)'a geldiginde kendilerine sordu:

- Ey iyad toplulugu! Kuss b. Saide ne yapıyor?

- O öldü ya Rasûlallah.

- Bir gün onu, Ukaz panayirinda kizil renkli bir deve üzerinde gördüm. Parlak ve güzel sözler söylüyordu. Ama o sözleri hatırlayamıyorum şimdi.

- (Toplulugun arka saflarında bulunan bir bedevi kalkarak konustu:) Onun o gün söylediği sözleri ben hatırlıyorum ya Rasûlallah.

Adamin böyle demesi üzerine Rasûlullah (s.a.v.) sevindi. O adam dedi ki: Ya Rasûlallah, Kuss o gün söyle bir konuşma yapmisti: "Ey insanlar! Gelin, dinleyin. Biliniz ki gidenler gitmistir. Gelecek olanlar da mutlaka gelecektir. Gece, karanlıktır. Gökte burçlar vardır. Deniz, fırtinalı ve gürültüdür. Yıldızlar, ışık saçar. Dağlar, yere kuvvet verir. Nehirler akıp gider. Gökte haber, yerde de ibret vardır. Bakıyorum ki insanlar gidiyorlar, ama geri dönmüyorlar. Orada ikamete razı oldular da mi ikamet ettiler, yoksa kendi hallerine bırakıldılar da uykuya mi daldılar? Kuss, içinde şüphe bulunmayan bir yeminle Allah'a yemin ediyor ki, Allah'ın bir dini vardır. Ve onu, sizin bu dininizden daha çok beğenir.

"İlk giden nesillerde bizim için ibretler var.

Ölüme giden yolları gördüm, ama,

Ölümden dönüş yolunu görmedim asla.

Halkimin irili ufaklı hep ölüme gittiğim gördüm,

Ölüme giden, geçip gider, sana gelmez.

Öte tarafta kalan da sana asla dönmez.

Ben, sunu kesin olarak anladım ki, .

Halkimin gittiği yere, ben de gideceğim."

Taberanî, bu olayı, "el-Mucemü'1-Kebir" adli eserinde başka bir şekilde rivayet ederek İbn Abbas'ın söyle dedigini anlatır: "Abdülkâys heyeti, Hz. Peygamberin yanına geldi. Hz. Peygamber, onlara: "Hanginiz Kuss b. Saide el-Iyadi'yi tanır?" diye sordu. Onlar da, "Hepimiz onu tanırız ya Rasûlallah." dediler. "O ne yapıyor?" diye sorunca, "Kizil renkli bir deve üzerinde Ukaz panayirinda gördüm onu. İnsanlara hitapta bulunarak söyle diyordu: "Ey insanlar! Toplanın, kulak verin ve dinleyin. Yasayan ölür. Ölen gider. Her

gelecek olan da gelir. Gökte haber, yerde de ibretler var. Yeryüzü bir dösek gibi serilmiş, gökyüzü de bir tavan gibi yükseltilmiştir. Yıldızlar, titresip parlar. Denizlerin suyu tükenmez. Kuss, doğru olarak yemin eder ki, eğer iste riza varsa, sonu kızgınlık olacaktır. Süphesiz Allah'ın bir dini vardır ki o din, sizin bu dininize nisbetle O'nun daha çok hosuna gider. Görüyorum ki, insanlar gidiyorlar, ama geri dönmüyorlar. Orada ikamete razı oldular da yerleştiler mi, yoksa kendi hallerine bırakıldılar da uykuya mı daldılar?"

Kuss'un bu hitabesini naklettikten sonra Hz. Peygamber: "Aranızda Kuss'un siirlerini bize aktaracak kimse var mı?" diye sordugunda, orada bulunanlardan biri, onun su siirini okumaya başladı.

"İlk giden nesillerde bizim için ibretler var, Ölüme giden yolları gördüm, ama asla, Ölümden dönüş yolunu görmedim. Halkimin irili ufaklı hep ölüme gittigini gördüm. Ölüme giden geçip gider, sana gelmez.

Öte tarafta kalan da sana asla dönmez. Sunu ben kesin olarak anladım ki, Halkimin gittigi yere ben de gideceğim."

Muhammed b. İshak, Hasan-i Basrî'nin oğlu Hasanın söyle dedigini rivayet eder: Carud b. Mualla b. Hanes b. Mualla el-Abdî, Hristiyandı. Kitapları güzel tefsir edip yorumlamayı biliyordu. İranlıların yasanti ve sözleri hakkında bilgi sahibi idi. Tıp ve felsefe alanında derin bilgisi olan, edep ve dehasi açıkça görülen, güzelliği eksiksiz, mal ve servet sahibi bir kimse idi. Yaslı, görgülü, iyi konuşan, beyan, hüccet ve burhan sahibi Abdülkâys heyetiyle birlikte Hz. Peygamberin yanına gelmişti. Huzuru saadete vardığında önünde durup eliyle ona isaretle bulunmuş ve su siiri okumaya başlamıştı:

"Ey hidayet peygamberi, sana gelen adamlar,

Sahralarla serapları katedip geldiler.

Sana gelmek için düzlükleri ask ile katettiler.

Senin yolunda sayılamayacak güçlükler çektiler,

Bakmaya kıyamadığın yağız atları,

Develerimiz süratlendir dikçe süratlendirdi.

Agzi gemli, serkes ve yıldız gibi parıldayan,

Parlak atlar, kat ettiler bu mesafeyi.

Kalplere korku salan bu büyük ve korkunç,

Günün siddetini defetmek isterler.

Bunlar insan topluluklarını artırırlar.

Sapıklıkta devam edenlerden koparlar.

Allah'tan gelen ve elde edilmesi istenen,
Bir nur, burhan ve nimete yönelirler.
Ey Amine'nin oğlu! Allah, hayri sana tahsis etti.
Hayir yagmurlari saganak halinde üzerine yagar.
Ey Allah'in hücceti, geride kalan saskinlar gibi olma,
O hayirdaki payini fazlasiyla al."

Bu siiri okuduktan sonra Hz. Peygamber, onu yanma alip oturttu. Ona: "Ey Carud! Sen ve kavmin, belirlenen zamani kaçirdiniz." dedi. Carud ise söyle karsilik verdi: "Anam babam sana feda olsun. Senden geri kalan, payini kaçirmis olur ki bu da çok büyük bir zarar ve siddetli bir cezadir. Ben, seni görüp isitip te senden baskasina uyan kimselerden degilim. Su anda bildigin gibi, ben bir dine mensubum. O dini birakip senin dinine girmek için sana geldim. Benim bu davranisim, zararimi, suç ve günahimi silip, Rabbimi benden razi kilmaz mi?" Hz. Peygamber, ona: "Iste ben, sana bunu garanti ederim. Simdi sen samimi olarak Allah'in birligine iman et. Hristiyanlikten da vazgeç." dedi. Carud: "Anam babam sana feda olsun, elini uzat. Ben, Allah'tan baska ilah bulunmadigina, bir ve ortaksiz olduguna sahadet ediyorum. Senin de O'nun kulu ve elçisi Muhammed olduguna sahadet ediyorum." dedi. Kendisi ile birlikte beraberindeki kavmi de Müslüman oldu. Müslüman olmalarindan dolayi Hz. Peygamber sevindi. Onlari memnun edip sevindirecek kadar ikramlarda bulundu. Sonra da onlara yönelerek söyle sordu: "Aranizda Kuss b. Saide el-Iyadi'yi taniyan var mi?" diye sordu. Carud söyle cevap verdi: "Anam babam sana feda olsun. Onu, hepimiz taniriz. Bunlar arasinda onun durumunu ve haberini en iyi bilen benim. Ya Resûlallah, Kuss, Arap boylarindan biridir. Varligini 600 sene sürdürmüştür. Sonra bir kısmi çöllerde, bir kısmi daglarda olmak üzere ondan bes batin türemistir. Mesih gibi gökleri tesbihle çmlatirdi. Hiçbir yerde durmaz, hiçbir evde karar kilmaz, hiçbir komsu da -belli bir süre ikamet etmedigi için- ondan yararlanamazdi. Kildan dokunmus elbise giyer ve kilim üzerine otururdu. Ibadetten, zahidlikten kopmazdi. Seyahatlerinde deve kusu yumurtasi içer, yirtici hayvanlarla arkadaslik eder, karanliklara gizlenir, görüp ibret alır, düşünüp tecrübe ederdi. Bu özelliklerinden dolayi ata sözlerine konu oldu. Musibetlerden kurtulmak için insanlar, onun yüzü hürmetine Allah'tan dilekte bulunurlardi. Havarilerin basi Simon'un mertebesine ulasti. Kendini dindarlik ve tevhide veren ilk Arap odur. Allah'in varligini gönülden ikrar edip ibadetim" ifa etmis, ölüm sonrasi dirilis ve hesaba yakinen inanmis, insanlari, aki-betlerini ve ahiretlerini berbad etmekten sakindirmis, vakit kaybetmeden salih amel islemelerini tavsiye etmis, ölümün mutlaka geleceğini hatirlatmis, ilâhî yazgiya (kadere) tasada ve kivançta teslim

olmuş, mezarları ziyaret edip ahiret hayatım hatırlamış, şiirler insat etmiş, kader üzerinde düşünmüş, semadan ve mahlukatın üremesinden haber vermiş, yıldızları anlatıp suyu keşfetmiş, denizlerin evsanni anlatıp eserleri bilmiş, süvari olarak hitapta bulunmuş, sürekli va'z etmiş, öfke ve gazaptan sakindirmiş, mektuplar gönderip korkulu her şeyi anlatmış, hitabelerinde sert ifadeler kullanmış, yazılarını açıklayıcı bir üslûpla yazmış, zamanın musibetlerinden korkutmuş, yükten ve ağırlıktan sakindirmiş, isin önemini bildirmiş, küfürden uzaklaştırmış, hanif dinine meyledip baskalarını da o dine girmeye tesvik etmiş, insanları lâhutî aleme ve dindarlığa davet etmişti. Günün birinde Ukaz panayırında şöyle bir konuşma yapmıştı:

"Doğu, batı., öksüzlük, topluluk.. Savaş, barış., yas, kuru.. Tatlı, tuzlu.. Güneşler, aylar, rüzgarlar, yağmurlar.. Gece, gündüz.. Disiler, erkekler.. Karalar, denizler.. Taneler, bitkiler.. Babalar, analar.. Topluluklar, dağınıklıklar.. Pespese gelen alametler.. Nur (Isık), karanlık.. Varlık, yokluk.. Rab ve putlar.. Halk saptı.. Üreyip doğan.. Diri gömülüp yok olan.. Terbiye, biçilip gitmiş.. Zengin ve yoksul.. İyi ve kötü.. Gafiller helak olsun.. İşçi, işini iyi yapsın.. Emel sahibi, emel pesine düşmesin.. Hayır, Allah birdir. Dogmamış ve dogurulmamıştır. İlk yaratan da, son yaratan da, öldüren de, sonra diriltten de odur. Erkegi ve dişi yaratan O'dur. Dünya ve ahiretin Rabbi O'dur.

Simdi ey İyad halki! Nerede Ad ve Semud kavmi? Nerede babalar ve dedeler? Nerede hastalar ve yaşlılar? Hepsinin varacakları bir son vardı. Kuss, kulların Rabbine, yeri bir dösek gibi döseyen'e yemin eder ki, sûra üflendiği, halkın çağırıldığı, yerin aydınlandığı, öğütçünün öğüt verdiği, rahmetten ümit kesenin kenara itildiği, hakkı düşünenin gerçeği gördüğü günde hepinizin birer birer hasır olunacagina yemin eder. Meshur gerçekten, parlak nurdan, en büyük hedeften sapan kimseye; kudret sahibi Allah'ın hüküm verdiği, uyarıcı Muhammed (s.a.v.)'in hazar bulunduğu, yardımcının bulunmadığı, adalet terazisinin kurulduğu, kusurların ortaya döküldüğü, bir grup insanın Cennete, bir grubun da çilgin alevli atese gittiği günde yazıklar olsun!.."

Kuss b. Saide, bir şiirinde de şöyle demiştir:

"Asiri tutkusuyla gönül andı onu.

Arasında gündüz olan geceleri yad etti.

Bulutlardan bosalan saganak yağmur,

Damlaları arasında ateş vardı.

Ateş isigi gözleri kamastırıyordu.

Simsek parıltısı, gözler önünde uçuyordu.

Saglam kösklerde hayirlar vardi.
Digerleri ise, issiz ve bombostu.
Yeri durduran, yüce daglardir.
Denizlerin sulari ise engindir.
Yildizlar, gece karanliginda parlar,
Bunlarin döndüğünü her gün görürüz.
Sonra güneşi, gecenin ayi kiskirtir.
Hepsi birbirini hizla takib eder.
Büyük, küçük karisik olan her sey,
Gün gelir topraga girer, mezar olur.
Sasmayan kalblerin tahminleri bile,
Bir çok sey kavrayamaz, aciz kalir.
Dogruyu görüp ibret alan kimseler için,
Benim bu söylediklerim, Allah'a giden yolu gösterir."

Rasûlullah (s.a.v.) buyurdu ki: "Her ne kadar baska seyleri unutsam da Kussun, Ukaz panayirinda kizil bir deve üzerinde insanlara hitapta bulunurken söylediği su sözleri unutmam: "Toplanin, dinleyin. Dinleyince de anlayin. Anlayınca da faydalanin. Söyleyin. Söyleyince de dogru söyleyin. Yasayan ölür. Ölen gider. Her gelecek olan gelir. Yagmur, bitki, diriler ve ölüler. Gece karanliktir, göklerde burçlar vardir. Yildizlar isik saçar, Denizler dolup tasar. Isik ve karanliklar, gece ve gündüzler, iyilik ve kötülükler. Gökte haber, yerde de ibret var. Kalb gözü açık olanlar, bundan hayret ederler. Yer, dösek'gibi serilmis. Gök de tavan gibi yükselmistir. Yildizlar batar ama denizler batmaz. Ölümder yakindir. Zaman hiyanet eder, nester ucu gibi keskin, adalet terazisi gibi hassastir. Kuss, içine asla yemin ve günah katmaksizin yemin eder ki, eger bu iste bir hosnutluk varsa, ileride kizginlik olacaktir!..

Ey insanlar! Allah'in öyle bir dini var ki, onun nazarinda o din, su anda içinde bulunduğunuz dinden çok daha makbul ve sevimlidir. Ve o dinin zamani da gelmistir. Neler oluyor? Görüyorum ki bazi insanlar gidiyor, ama geri dönmüyorlar. Orada kalmaktan razi oldular da onun için mi oraya yerlestiler? Yoksa orada kendi hallerine birakildilar da uyudular mi?"

Böyle dedikten sonra Hz. Peygamber, ashabindan bazisina dönüp: "Kuss'un siirlerini bize okuyacak var mi?" diye sordu. Orada bulunan Hz.Ebu Bekir, söyle dedi: "Anam babam sana feda olsun ya Rasûlallah.. Ukaz panayiri kurulduğu gün, onun söyle dedigini duydum:

"İlk giden nesillerde, bizim için ibretler var. Ölüme giden yolları gördüm,ama, Ölümden dönüş yolunu görmedim asla. Halkimin irili ufakli hep ölüme gittigini gördüm. Ölüme giden geçip gider, sana gelmez. Öte tarafta kalan da sana asla dönmez. Sunu ben kesin olarak anladım ki, Halkimin gittiği yere, ben de gideceğim."

Abdülkays heyetinde bulunan iri basli, uzun boylu, omuzlariinin arasi genis bir adam kalkip söyle dedi: "Anam babam sana feda olsun ya Rasûlallah. Ben de Kuss'ta tuhaf ve hayret verici bir hal gördüm." Rasûlullah (s.a.v.): "Ne gördün ey Abdülkaysli kardes?" diye sordu. Adam söyle cevap verdi: Gençligimde bir yolculuga çıkmistim. Kafilem-deki develerden dördü kaçip gitti. Taslikli, dikenli, otlu, gelincikli erak agaci bulunan, deve kuslariinin dolastigi bir çöle dalip gittiler. Peslerine düstüm. Nihayet bir tepeye vardim. Tepenin yamacinda taze erak mey-veleriyle dopdolu, dallari yere uzanmis bir agaç gördüm. Agacm altinda bir de baktim ki Kuss b. Saide duruyor. Elinde bir kirbaç var. Yanma yaklastim, "Hayirli sabahlar" dedim. O da: "Sabahin hayir olsun" diye karsilik verdi. Kuss'un yanindaki pinara bir çok yirtici hayvan su içmeye geliyordu.Hayvanlar siraya uymayip biri, digerinden önce içmeye

kalkisacak oldu mu, Kuss, elindeki kirbaçla hemen ona vuruyor ve siraya uymasini sagliyordu. Vururken de: "Azicik sabret bakalim, arkadasin suyunu içinceye dek bekle." diyordu. Ben, bu manzaradan çok ürk-tüm. Bana, "Korkma" dedi. Bir de ne göreyim: Orada iki mezar ve aralarinda da bir mescid. "Bu iki mezar da ne?" diye sordum. Bu mezarda yatanlar kardestiler. Her ikisi de burada yüce Allah'a ibadet ederdi. Ben de ölüp aralarina katilincaya dek, mezarlari arasinda, burada Allah'a ibadet edecegim, diye cevap verdi. Kendisine: "Kendi kavminin yanma varip hayirli islerinde onlarla beraber olsan, kötü islerinde de onlara muhalefet etsen, böylece onlari sakindirsan iyi olmaz mi?" diye teklifte bulundum. Bana su cevabi verdi: "Anasi ölesice.. Bilmez misin ki Hz.Isma-il'in soyu, babalarinin dinini birakip baska ve ters olan seylere uymus, Allah'a kostuklari ortaklari yüceltip ululamislardir?" Böyle dedikten sonra o iki mezara dönüp su siiri okumaya basladi:

"Dostlarim uyanin, uyudugunuz çok oldu artik.

Emek ve gayretiniz kiranizi karsilamiyor mu yoksa?

Çoktandir uyudugunuz için midir ki sizi çağirana,

Cevap vermiyorsunuz, sizi çağiran ve seslenen,

Sizin tarlanizi sulayan kimse gibidir.

Bilmez misiniz ki Necran'dan yalnız ben geldim.

Benim, sizden baska da dostum yoktur.

Mezariniz basinda duruyorum ve ben,
Buradan asla ayrilacak da degilim,
Geceler döndükçe, ya da sesinizi alincaya dek...
Hayat boyu yüregini dagladiginiz için mi,
Size tutkun olan kisi, hep üzerinize aglar.
Sayet bir kimse bir baskasina feda olsaydi,
Kendimi harcayip size feda ederdim canimi!
Ölüm ve siz, ikiniz, sanki benim ruhum için.
En yakin hedefsiniz, mezarınıza gelmek istiyor."

Bu siiri dinledikten sonra Hz. Peygamber söyle buyurdu: "Allah, Kuss'a rahmet eylesin. Ama kiyamet gününde o, tek bir ümmet olarak diriltilecektir."

Beyhakî ile Ibn Asakir de bu hadisi baska bir senedle Abdullah b. Abbas'tan rivayet ederler. Buna göre Carud b. Abdullah, Medine'ce Hz. Peygamber'in yanina gelerek yukaridaki rivayette geçen sözlerin aynisini veya nazmina, nesrine bir çok ilaveler yaparak uzun uzadiya anlatir. Anlattigi seyler arasinda, devesini kaybedip pesine düşen ve arayan adamin su sözleri de vardi: Bir vadide geceledim. Orada ölebilirdim, güvensizlik içindeydim. Kilicimdan baska dayanip güvenecegim bir sey yoktu. Yildizlari gözetliyor ve karanliga göz ucuyla bakiyordum. Gece sona erip tan yeri agarmaya baslayinca, görünmez yerden bir ses geldi. Sesin sahibi söyle diyordu:

"Ey sicak geceye siginip yatan, Allah, Harem'de bir peygamber gönderdi. Hasimî'dir, vefalidir, cömerttir. Karanliklari ve müphemlikleri açicidir."

Saga sola baktim, fakat hiç kimseyi göremedim ve hiçbir yerden ses gelmiyordu. Bu defa da ben, o sesin sahibine cevaben söyle dedim:

"Ey gece karanliginda seslenen, Hosgeldin, safa geldin. Çünkü bana ilham verdin, Hos ve güzel söyledin, açıkla, Allah seni hidayete erdiresin. Davet ettigin sey, ganimet gibidir. Kiyametlidir, elde edilmesi istenir."

Ben, bu siirimi tamamladiktan sonra yine o sesi duymaya basladim, söyle diyordu: "Nur çıktı. Yalan batil oldu. Allah, taçli, migferli, keman kasli, ela gözlü Muhammedi, asil ve sert bir millete peygamber olarak gönderdi. Onun kizil renkli devesi vardir. Allah'tan baska ilah bulunmadigina sahadet eder. Ovalik ve daglik yerlerde yasayan, siyah, beyaz herkese, peygamberdir o." Böyle dedikten sonra su siiri okumaya basladi:

"Mahrukati bos yere yaratmayan Allah'a hamdolsun. Isa'dan sonra bizi bir gün dahi basibos birakmadi. Râsûllerin en hayirlisi Ahmed'i bize gönderdi. Kafiler hacca gittigi sürece Allah ona rahmet etsin."

Bu rivayette, Kuss b. Saide'nin su siiri de yer almaktadır:

"Ey Ölümü ve mezardaki ölümü haber veren! Üzerlerindeki elbise kalintilarında delikler var. Onlari kendi hallerine birak, bir gün onlara seslenilir. Uykudan uyandiklarında akillari baslarına gelir. Ölüm sonrasında, eskisi gibi yeniden yaratılırlar. Kimi çıplak, kimi giyiniktir onların, Kiminin elbisesi yeni, kimininki de eskidir."

Bu hadisin baska bir varyantına göre Ibn Abbas, bu olayi anlatip mezkur siiri okumus ve: "Onun mezarinin yanında, su siirin yazili oldugunu görmüsler:

"Ey Ölümü ve mezardaki ölüleri haber veren!

Üzerlerindeki elbise kalintilarında delikler var.

Onlari kendi hallerine birak, bir gün onlara seslenilir.

Baygin kimse gibi uykudan uyandırılırlar.

O ölülerin kimi çıplak, kimi giyiniktir.

Kiminin elbisesi yeni, kimininki eski ve soluktur."

Rasûlullah (s.a.v.) buyurdu ki: "Beni hak ile gönderen (Allah)1 a yemin ederim ki Kuss, ölüm sonrası dirilise iman etmistir."

Beyhakî, Enes b. Malikin söyle dedigini rivayet eder: İyad heyeti, Hz. Peygamberin yanına geldi. Rasûlullah, onlara: «Kuss b. Saide ne yapıyor?" diye sordu. Onlar da 'Vefat etti!' dediler. Hz. Peygamber: "Onun bir konusmasını dinlemistim, ama şimdi o sözleri hatırlayamıyorum." dedi. Orada bulunanların bazisi: "Biz hatırlıyoruz ey Allah'ın elçisi!" deyince, Hz. Peygamber: "Hadi öyleyse söyleyin bakalım." dedi. Heyetin sözcüsü konusmaya başladı: Kuss, bir gün Ukaz panayirinde söyle bir hitabede bulunmustu:

"Ey insanlar! Kulak verin,dinleyin ve düşünün. Her yasayan ölür. Her Ölen gider. Her gelecek olan da gelir. Gece, karanlıktır. Gökte burçlar vardır. Yıldızlar, parlar. Denizler, dolup tasar. Dağlar, yerleri çiviler. Nehirler, akar. Süphesiz gökte haber, yerde de ibretler vardır. Görüyorum ki insanlar ölüp gidiyor, bir daha geri gelmiyorlar. Orada ikamete razı olup temelli yerleştiler mi, yoksa kendi hallerine birakıldılar da uydular mı? Kuss, içinde hiç günah bulunmayan bir yeminle Allah'a yemin eder ki, Allah'ın bir dini vardır. Ve o dini, sizin bu dininize göre kendisine daha çok sevimli ve makbuldür." Böyle dedikten sonra Kuss, su siiri okumaya başladı:

"İlk giden nesillerde, bizim için ibretler var. Ölüme giden yolları gördüm, ama, Ölümden dönüş yolunu görmedim asla, Halkimin irili ufakli hep ölüme gittigini gördüm. Ölüme giden geçip gider, sana gelmez. Öte tarafta kalan da sana asla dönmez. Sunu ben, kesin olarak anladım ki Halkimin gittiği

yere, ben de gidecegim." [17]

- [1] Esmezeyn: Medine ile Hayber arasında bulunan iki dag veya iki kabile adi.
- [2] Haly: Yemen'rie deniz kıyısında bulunan bir sehir. Süheylî, onun bir bitki olduğunu söyler.
- [3] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 2/333-338.
- [4] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 2/339-341.
- [5] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 2/341.
- [6] Bu, doğrulanamayacak büyük bir masaldan ibarettir.
- [7] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 2/342-344.
- [8] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 2/344-351.
- [9] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 2/351-353.
- [10] Müsned-i Ahmed b. Hanbel, Hadis no: 7127.
- [11] Tudiha ve Makra, birer yer ismidir.
- [12] Uyunul Ahbar, 1,143, el-Eganî, VII, 123.
- [13] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 2/353-356.
- [14] Ahmed b. Hanbeî, Müsned, Hadis no. 2314.
- [15] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 2/356-371.
- [16] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 2/371.
- [17] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 2/371-379.

Zeyd B. Amr B. Nüfeyl (R.A.) 2

Fetret Devrinde Meydana Gelen Bazi Olaylar . 8

Ka'be'nin Yapilisi 8

Ka'b B. Lüeyy. 8

Zemzem Kuyusunun Yeniden Açılması 9

Abdūmttalib İ'n, Ogullarından Birini Kurban Etmeyi Adaması 13

Abdūmttalib'in, Oglu Abdullah'i, Vehb Ez-Zührî'nin Kızı Amine İle Evlendirmesi 14

Hız. Peygamber'in Sıreti 16

Rasūlullah '(S.A.V.)'İ'n Doğumu. 24

Hız. Peygamber Nasıl Doğdu?. 27

Hız. Peygamberin Doğduğu Gece Meydana Gelen Olaylar . 30

Zeyd B. Amr B. Nüfeyl (R.A.)

Seceresi şöyledir: Zeyd b. Amr b. Nüfeyl b. Abdū'1-Uzza b. Rebah (Ri-yah?) b. Abdullah b. Kurz b. Rezah İbn Adıyy b. Ka'b b. Lüeyy el-Kureysî el-Adevî.

Hız. Ömer'in babası Hattab, Zeyd b. Amr b. Nüfeyl'in amcası aynı zamanda ana bir kardeydi. Bu söyle olmuştı. Zeyd'in babası Amr b. Nüfeyl, babası Nüfeyl'in ölümünden sonra üvey annesiyle evlenmişti. O zamana göre böyle bir evlilik normaldi. Bu kadın, Zeyd'in dedesi Nüfeyl ile evliyken Hattab'ı doğurmuştu. Bu rivayet, Zübeyr İbn Bekkar ile Muhammed b. İshak'a aittir. Zeyd b. Amr, putlara ibadet etmeyi bırakmış ve putperestlikten ayrılmıştı. Besmelesiz kesilen hayvanların etini yemezdi.

Yunus b. Bükeyr, Hız. Ebu Bekir'in kızı Esmanın söyle dedigini rivayet eder: Zeyd b. Amr b. Nüfeyl'in -sirtini Ka'be'nin duvarına yaslanmış vaziyette-söyle dedigini isittim: "Ey Kureys topluluğu! Nefsimi elinde tutan Allah'a yemin ederim ki, aranızda benden başka İbrahim'in dininde bulunan hiç kimse yoktur.

Allahım, en çok kimi sevdiğini bilseydim, onu vesile ederek sana ibadet ederdim. Ama böyle birini tanımiyorum." dedikten sonra binegi üzerinde secde ediyordu.

Ebu Usame de Hisam'dan böyle bir rivayette bulunmuş ve rivayetine sunları eklemiştir: Ka'be'ye doğru namaz kılar ve söyle derdi, "Benim Rabb'im, İbrahim'in Rabbi'dir. Benim dinim, İbrahim'in dinidir."

Zeyd b. Amr b. Nüfeyl, diri diri toprağa gömülecek olan kızların gömülmelerine engel olup hayatta kalmalarına çabalardı. Bir kimse, kendi kızım toprağa diri diri gömüp öldürmek istediğinde ona söyle derdi: "Bunu

öldürme. Bana ver, ben kendisine bakarım, büyüdüğünde istersen geri alırsın, istersen bırakırsın."

Yunus b. Bükeyr, Muhammed b. İshak'tan söyle bir rivayette bulunur: Su bir kaç kisi Kureyslilerden kaçıp gitmişlerdi: Zeyd b. Amr b. Nüfeyl, Varaka b. Nevfel b. Esed b. Abdi'l-Uzza, Osman b. Huveyris b. Esed b. Abdi'l-Uzza, Abdullah b. Cahs b. Riab b. Ya'mür b. Sabre b. Mürre b. Kebîr b. Gunm b. Dudan b. Esed b. Huzeyme, annesi Ümeyye binti Abdulmuttalib, kızkardesi Zennep binti Cahs -ki Rasûlullah, azatlısı Zeyd'in bosamasından sonra kendisiyle evlenmişti.- ...İste bunlar, bayramlarda önünde kurban kesilen ve Kureys'e ait olan bir putun yanında toplanan Kureysli bir topluluğun yanına vardılar. Bunlar, cemaatten ayrılıp bir kenara çekilerek birbirlerine söyle dediler: "Birbirinize muvafakat edin. Keske birbirinize uysanız." Sözcüleri ortaya çıkıp onlara söyle dedi: "Vallahi, kavminizin doğru yolda olmadığını biliyorsunuz, İbrahim'in dininden sapmış, ona muhalefet etmişlerdir. Fayda ve zarar veremeyen bir puta tapılmaz. Kendiniz için hakkı arayın."

Bunun üzerine yola koyulup yeryüzünde dolasmaya ve Hz. İbrahim'in dini olan Hanîf dinini aramaya başladılar. Bunlardan Varaka b. Nevfel, Hristiyanlığı seçti, o dinin sağlam bir mensubu oldu. Hristiyan-lardan, o dinle ilgili kitapları istedi. Ehl-i Kitaptan çok ilimler elde etti. Bunlardan Zeyd b. Amr b. Nüfeyl'den daha müstakim ve daha sebatlı biri yoktu. Putlarla ilgisini kesti. Hristiyanlıktan, Yahudilikten ve diğer dinlerden uzaklaştı. Sadece Hz. İbrahim'in dini olan Hanîf dinine bağlandı. Allah'ın birliğine inandı. Diğer tanrılardan kopup sıyrıldı. Kendi kavminden insanların kestigi hayvanları yemiyordu. Onların içinde bulunduğu yasantıdan uzaklaşarak kendilerini protesto ediyordu. Hattab, ona çok eziyet etmişti. Mekke'nin yukarı taraflarına götürüp Ku-reys'in ayak takımı ve beyinsizlerine teslim ederek: «Sakin, bunun Mekke'ye girmesine müsaade etmeyin!» demisti. Zeyd, ancak onlardan gizli olarak Mekke'ye giriyor, farkedilince de dışarı çıkarılıyordu. Dinlerini bozmasından veya kendilerinden birinin ona uymasından korkulduğu için, ona çok eziyet ediyorlardı.

Musa b. Ukbe dedi ki: Takdir ettiğim bir adam, Zeyd b. Amr b. Nüfeyl'den bahsederken onun, Kureyslilerin kurban kesislerini beğenmediğini ve onlara söyle dedikini anlatıyordu:

"Koyunu, Allah yarattı.. Gökten onun için su indirdi.. Yerden onun için ot bitirdi... Böyleyken onu keserken, ne diye üzerine Allah'tan baskasının adını anıyorsunuz?" Isın önemine dikkat çekmek ve bu yaptıklarından ötürü onları protesto etmek için böyle konuşmuştu.

Yunus b. Bükeyr, İbn İshak'm söyle dediğini rivayet eder: Zeyd b. Amr b.

Nüfeyl, Hz. Ibrahim'm dini olan Hanîf dinini aramak maksadiyla yeryüzünde dolasmaya niyetlenmiş ti. Karisi Safiye binti Hadremî, onun yola çıkmaya hazırlandığını her gördükçe, kosup durumu Hattab b. Nüfeyl'e haber veriyordu. Nihayet bir gün Zeyd, ilk kitap ehli birisinden olan Ibrahim'in dinini arayip sorarak Musul ve Cezire'ye geldi. Sonra Sam'a vardı. Orada dolarken Belka mintikasımdaki bir kilisede Hristiyanlıkla ilgili bilgilerin kaynağı durumunda olan bir rahibin yanına gitti. Ona, Hz. Ibrahim'in dini olan Hanif dinini sordu. Rahip ona dedi ki: "Öyle bir dini soruyorsun ki, bu gün seni ona ulaştırarak bir kimseyi bulamazsın. Onu bilenler çürümüş, onu tanıyanlar yok olup gitmiştir. Yalnız sana sunu derim ki, bir peygamber ortaya çıkmak üzeredir." Zeyd, Yahudiliğe ve Hristiyanlığa bakmış, ama onları beğenmemişti. Rahibin sözlerini tamamlamasından hemen sonra Mekke'ye doğru alıncaya yola koyuldu. Lahm mintikasına vardığında üzerine saldırıp onu öldürdüler. Varaka, onun ölümü üzerine su mersiyeyi söylemişti:

"Ey Ibn Amr, doğruyu buldun, güzel yaptın. Benzersiz Rabb'e inandığından ve dahi, Tagutların putlarını terkettiğinden dolayı, Kızgın ateşli tandirdan[1] uzak durdun. İnsan, yerin altında yetmiş derecede olsa, Rabb'inin rahmeti kendisine ulaşabilir."

Muhammed b. Osman b. Ebi Seybe'nin, Ibn Ömer'den rivayet ettiğine göre, Zeyd b. Amr b. Nüfeyl, cahiliye döneminde de dindar bir Müsey-miş. Allah'a bağlanmanın yollarını aramış. Hatta bir defasında sefere çıktığında bir Yahudiye uğrayıp ona: "Beni de kendinle birlikte dine sokmanı arzu ediyorum." demiş. Yahudi, ona söyle demiş: "Allah'ın gazabından hissini alıncaya kadar seni dine sokmam!" Zeyd ise: "Ben zaten Allah'ın gazabından kaçıyorum." demiş ve tekrar yola koyularak bir Hristiyanı ugramış, ona da: "Beni de kendinle birlikte dine sokmanı arzu ediyorum." demiş. Hristiyan ise, ona söyle demiş: "Sapıklıktan payımı alıncaya kadar seni dine sokmam." Zeyd ise: "Ben zaten sapıklıktan kaçıyorum." demiş. Hristiyan: "Sana öyle bir din göstereceğim ki, ona tabi olursan doğru yolu bulursun." deyince, Zeyd: "O hangi dindir?" diye sormuş. O da: "İbrahim'in dini..." diye cevap vermiş. Bu defa Zeyd söyle şahadet getirmiş: "Allahım, şahid ol. Ben, Ibrahim'in dinindeyim. O din üzerine yaşayacak ve o din üzerine öleceğim."

Zeyd b. Amr'ın bu durumu Hz. Peygambere anlatıldığında söyle buyurmuş: "Kiyamet gününde o, tek bir ümmet olacaktır."

Muhammed b. Sa'd, Zeyd b. Amr b. Nüfeyl'in söyle dediğini rivayet etmiştir: Yahudilik ve Hristiyanlığı inceledim. İkisinden de aradığımı bulamadım. Bir zamanlar Sam ve yöresinde bulunuyordum. Orada bulunan bir manastıra uğrayıp rahiple görüştüm. Ona gurbette olduğumu,

kavmimden uzaklastigimi, putperestlikten, Yahudilik ve Hristiyanhktan hoslanmadigimi anlattim. Bana su cevabi verdi: "Ey Mekkelilerin kardesi! Öyle sanıyorum ki, sen Ibrahim'in dinini ariyorsun. Aslmda sen, bu güne kadar hiç kimsenin baglanmadigi bir dini istiyorsun. O da baban Ibrahim'in dinidir. O Hanif idi. Yahudi ya da Hristiyan degildi. Memleketindeki Ka'be'ye yönelerek namaz kilip secde ederdi. Memleketine dön. Allah, memleketinde, kavminden birini peygamber olarak gönderecektir. O, Ibrahim'in dinini getirecektir. O, Allah katinda yaratiklarin en hayirlisidir."

Yunus, Ibn îshak'm söyle dedigini rivayet eder: Zeyd b. Amr b. Nüfeyl ailesinden bazdan bana sunu anlattilar: Zeyd, Ka'be'ye girdiginde ayakta durarak söyle demisti: "Seninbuyruguna amadeyim Allah'im. Sana ibadet eder, sana kul olurum. Sen, gerçek Rabsm. Ibrahim'in sigindigina sigindim. Hani o söyle demisti: Burnumu senin huzurunda yere sürüyorum. Beni ne kadar zora sürsen de katlanirim. Kibir degil, iyilik isterim. Çok sicak zamanda yürüyen kisi, rahat rahat konusan kimse gibi degildir."

Ebu Davud et-Tayalisi'nin anlattigina göre Zeyd b. Amr ile Varaka b. Nevfel, din aramak maksadiyla yola koyularak Musul'daki bir rahibe ugramislar. Rahip, Zeyd b. Amr'a sormus:

- Ey deve sahibi, nereden geliyorsun?
- Ibrahim ogullarinin (Mekkelilerin) yanindan...
- Aradigin nedir?
- Din ariyorum.
- Geri dön. Çünkü aradigin din, yakinda senin topraginda ortaya çıkacaktır!.. Varaka, Hristiyanhga girdi. Ama ben, gerçek bir Hristiyan olmaya azmettim. Ne var ki o bana uymadi. Geri döndü. Dönerken de söyle diyordu: "Senin buyruguna amadeyim Allah'im. Sana ibadet eder, sana kul olurum. Sen, gerçek Rab'sm. Kibir degil, iyilik isterim. Çok sicak zamanda yürüyen, rahat rahat konusan gibi degildir. Ibrahim'in inandigina inandim. Hani o söyle diyordu: Burnumu senin huzurunda yere sürüyorum. Beni, ne kadar zora sürsen de katlanirim." Sonra yere kapanip secde ediyordu.

Zeyd'in on oglundan biri olan Said, Hz. Peygamber'in yanina gelerek: "Ya Rasûlallah! Babam, sana anlatildigi ve senin de bildigin gibidir. O'nun için magfiret dile." demis, Hz. Peygamber de su cevabi vermisti:

"Evet, kiyamet gününde o, bir tek ümmet olarak hasrolunacaktır."

Zeyd b. Amr, Hz. Peygamber'in -peygamberliginden önce- yanma gelmisti. O esnada Zeyd b. Harise de Allah elçisinin yaninda bulunmaktaydi. Ikisi, önlerindeki sofradan yemektedirler. Ona da buyur ettilerse de Zeyd b. Amr söyle cevap verdi:

"Ey kardesim oglu! Ben, putlar adina kesilen hayvanlarin etinden yemem"[2].

Muhammed b. Sa'd, Hacr b. İhab'm söyle dedigini rivayet eder: Sam'dan dönüşünden sonra Zeyd b. Amr'i, Büvane putunun yanında iken gördüm. Günesi arastiriyordu. Zeval vakti olunca, Ka'be'ye yönelip iki secdeli bir rekat namaz kildi. Sonra söyle dedi: "Bu, Ibrahim ile Ismail'in kiblesidir. Tasa ibadet edip namaz kilmam. Putlar adina kesilen hayvanlarin etlerini yemem. Fal oklariyla kismet aramam. Ölünceye kadar ancak bu Beyt'e yönelerek namaz kilarim." Zeyd b. Amr b. Nüfeyl, hac eder, arefede vakfe yapar, telbiye getirir ve söyle derdi:

"Buyur Allahim buyur. Senin ortagin ve dongin yoktur." Böyle dedikten sonra yaya olarak Arafat dagindan inip Müzdelife'ye gider. Giderken söyle derdi:

Buyur Allah'im buyur. Sana kul, sana köle olur ve sana ibadet ederim."

Vakidî, Amir b. Rebia'nin söyle dedigini rivayet eder: Zeyd b. Amr b. Nüfeyl'in söyle dedigini isittim: "İsmail neslinden, Abdülmuttalib evladindan bir peygamberin gelmesini bekliyorum. Ama onun zamanina ulasabilecegimi sanmiyorum. Ona inaniyor, onu tasdik ediyor ve onun peygamber olduguna taniklik ediyorum. Eger ömrün vefa eder de onu görürsen, benden ona selam söyle. Onun özelliklerini sana anlatacagini ki, onu görünce tanımakta güçlük çekmeyesin." Ben de, "Öyleyse anlat".dedim. Anlatmaya basladi ve dedi ki: "O öyle bir adamdir M, boyu ne uzun, ne de kisadir. Saçi ne çoktur, ne de azdir. Gözünde hep kizariklik vardir. İki omuzu arasinda peygamberlik mührü bulunur. Adi Ahmed'dir. Sehirde dogacak ve yine bu sehirde peygamber olacaktir. Sonra kavmi, getirdigi dinden hoslanmayip onu buradan çıkaracaktır. Nihayet o da Medine'ye hicret edecek ve dini orada zuhur edecektir. Sakin ona karsi aldatilmayasm. Çünkü ben, Ibrahim'in dinini aramak amaciyla birçok beldeleri dolastim.Kendilerine bu konuda soru sordugum Yahudi, Hristiyan, Mecusi herkes, bana: "Aradigin bu din, ileride gelecektir." dediler. Bu dinin peygamberiyle ilgili olarak sana anlattigim vasiflari, ayniyle bana anlatarak: "Ondan baska gelecek bir peygamber yoktur." dediler.

Amir b. Rebia dedi ki: "Ben Müslüman olunca, Zeyd b. Amr'm sözlerini ve selamini Rasûlullah'a naklettim. Rasûlullah, onun selamini aldi, ona sefkat etti ve: "Onu Cennet'te eteklerini sürüyerek dolasirken gördüm." dedi. Sahih-i Buhari'de Abdullah b. Ömer'den rivayet edildigine göre kendisine risalet gelmeden önce Hz. Peygamber, Mekke'nin bati yakasindaki Beldah vadisinin asagi taraflarinda Zeyd b. Amr b. Nüfeyl ile karsilasmis. O esnada Hz. Peygamber'e yemek getirilmis, Zeyd'e de buyur denilmis, ama o, bu yemegi yemeyip söyle demis: "Putlariniz adina kestiginiz hayvanlarin

etlerini yemem. Üzerine Allah adi anılmadan kesilen hayvanların etlerini yemem!"

Zeyd b. Amr, Kureyslilerin putlar adına hayvan kesmelerini kinayarak söyle derdi: "Koyunu yaratan Allah'tır. Onun için gökten su indirip, yerden ot bitiren de Allah'tır. Sonra kalkıp bu nimetleri inkar ediyor, hayvanları Allah'tan baskası adına kesip günaha giriyorsunuz!»

Musa b. Ukbe, İbn Ömer'in söyle dedigini rivayet etmiş: Zeyd b. Amr b. Nüfeyl» dini sorup araştırmak için Sam'a gitmiş. Bir Yahudi bilginine ugrayıp ona Yahudilik dinini sorarak söyle demiş: 'Ben sizin dininize girmeye karar verdim ve1 girmeye de hazırım." Bilgin: "Allah'ın gazabından payını almadıkça dinimize giremezsin!" deyince Zeyd su karşılığı vermiş: "Zaten ben de Allah'ın gazabından kaçıyorum. O'nun gazabını yüklenmem, buna gücüm de yetmez. Bana, başka bir yol gösteremez misin?" deyince bilgin: "Bilemiyorum. Sen, ancak Hanif dinine girebilirsin." der. Bunun üzerine Zeyd: "Haniflik nedir?" diye sormuş, o da su cevabı vermiş: "Haniflik, İbrahim peygamberin dinidir. İbrahim, ne Yahudi, ne de Hristiyandı. Sadece Allah'a ibadet ederdi."

Zeyd, Yahudi bilginin yanından ayrılıp yola devam etti. Hristiyan-lardan bir âlimle karşılaştı. Ona da aynı şeyleri anlattı. Bilgin: "Allah'ın lanetinden payını almadıkça dinimize giremezsin!" deyince Zeyd söyle dedi: "Zaten ben, Allah'ın lanetinden kaçıyorum. O'nun lanet ve gazabından asla birsey yüklenemem. Buna gücüm de yetmez. Sen, bana başka bir alternatif gösterebilir misin?" Alim: "Bilemiyorum. Sen, ancak Hanif olabilirsin." deyince, Zeyd: "Haniflik nedir?" diye sordu. Âlim, su cevabı verdi: "Haniflik, İbrahim'in dinidir. O, ne Yahudi, ne de Hristiyandı. Sadece Allah'a ibadet ederdi." Zeyd, bilginlerin İbrahim peygamber hakkındaki görüş ve düşüncelerini alınca disarı çıkıp ellerini göğe kaldırdı ve: "Allahım, sen şahid ol ki ben, İbrahim'in dininde-yim."

"Hisam b. Urve, Hz. Ebu Bekir'in kızı Esmâ'nın söyle dedigini rivayet etmiş: "Zeyd b. Amr b. Nüfeyl'in sırtım Ka'be duvarına dayayarak söyle dedigini gördüm: "Ey Kureys topluluğu! Allah'a andolsun ki, aranızda benden başka İbrahim'in dininde kimse yoktur."

Zeyd b. Amr b. Nüfeyl, kızların diri diri topraga gömülmelerine engel olurdu. Bir kimsenin, kendi kızını diri diri topraga gömmek üzere olduğunu gördüğünde ona: "Kızını öldürme. Onun geçimini ben temin ederim." der ve kız çocuğunu onun elinden alırdı. Çocuk gelip büyüyünce babasına: "İstersen kızını alabilirsin. Yoksa ben, onun geçimini sağlarım." derdi[3].

Abdurrahman b. Ebi'z-Zinad, Hz.Ebu Bekir'in kızı Esmâ'nın söyle dedigini

rivayet etmistir: Zeyd b. Amr'i, sirtini Ka'be'ye yaslayarak söyle derken gördüm: "Ey Kureys toplulugu! Zinadan sakinin. Çünkü o, yoksullugun meydana gelmesine sebep olur." İbn Asakir, Rasûlullah (s.a.v.)'in, Zeyd b. Amr hakkında söyle buyurdugunu rivayet etmistir:

"Kiyamet gününde o, tek basina bir ümmet olarak diriltilecek (ve hasredilecek) tir."

Muhammed b. Osman b. Ebi Seybe, Cabir (r.a.)'in.söyle dedigini rivayet eder: "Cahüiye döneminde sirtim Ka'be'ye dayayarak "ilahim, Ibrahim'in ilahidir. Dinim, Ibrahim'in dinidir." diyen ve secde eden Zeyd b. Amr b. Nüfeyl'in durumu kendisine sorulduunda Rasûlullah (s.a.v.) söyle buyurdu:

"Benimle Meryem oğlu Isa arasinda o, tek basina bir ümmet olarak hasrolunacaktır."

Vakidî, Said b. Müseyyeb'in, Zeyd b. Amr b. Nüfeyl hakkında söyle dedigini rivayet eder: "Vahyin Rasûlullah (s.a.v.)'a gelmeye başlamasından bes sene önce Rureysliler Ka'be'yi yemden insa ederlerken Zeyd vefat etti. O, kendisinin Hz.Ibrahim'in dinine bagli oldugunu söylüyordu. Oğlu Said, Müslüman olup Rasûlullah (s.a.v.)'a tabi olmustu. Said ve Hz. Ömer, birlikte Rasûlullah (s.a.v.)'m yanma gelerek Zeyd'in durumunu ondan sormuslardi.O da söyle buyurmustu: "Allah, onu bagislasin ve ona rahmet etsin. O, Ibrahim'in dini üzere ölmüştür."

Vakidî der ki: O günden sonra Müslümanlar, onu hep rahmetle anmis ve kendisi için istigfarda bulunmuslardir. Sonra Said b. Müseyyeb de söyle demistir: Allah onu bagislasin ve ona rahmet etsin.

Muhammed b. Sa'd'm, Vakidî'den naklen anlattigina göre Zeyd b. Amr b. Nüfeyl, Mekke'de vefat etmis ve Hira daginin eteklerinde bir yere defnedilmistir. Daha önce anlatildigina göre, Zeyd b. Amr, Sam'a bagli Belka mintikasinda, Meyfaa denen yerde Lalim ogullarinin saldirisi neticesinde ölmüştür. Dogrusunu Allah bilir.

Bagendî, Hz. Aise'den Rasûlullah (s.a.v.)'m söyle buyurdugunu nakleder:

"Cennet'e girdim. Orada Zeyd b. Amr b. Nüfeyl'e ait uzun dalli, IM büyük agaç gördüm."

Zeyd b. Amr b. Nüfeyl, kendi siirlerinin birinde söyle demis:

"Dünya durdukça övgü ve sitayislerimi, Begenilen sözlerimi, kendisinden daha üst, Bir Ilah ve daha yüksek bir hükümdar, Ve kendisine denk bir Rab bulunmayan, Allah'a hediye ve ithaf ediyorum."

Bu siirin, Ümeyye b. Ebi's-Salt'a ait oldugunu söyleyenler de olmustur. Dogrusunu Allah bilir. Muhammed b. Ishak, Zübeyr b. Bekkar ve di-

gerlerinin rivayetlerine göre Zeyd b. Amr, tevhide dair bir siirinde de söyle demistir:

"Agir kayalar yüklenen yerin teslim oldugu Allah'a, YönelDIM, o yer ki, dümdüz oldu, düzelince de onu, Tespit etmek için üzerine daglar yerlestirdi. Tatli ve berrak sulari tasiyan bulutlarin yöneldigi, Allah'a yöneldim, o bulutlar ki, her nereye sevk, Edilirlerse, emre itaat ederler, gönderildikleri, Beldelere saganak saganak yagmur yagdirirlar. Rüzgarlarin kendisine yöneldigi Allah'a yöneldim. O rüzgarlar ki, halden hale dönüp giderler."

Muhammed b. Ishak, Hisam b. Urve'nin söyle dedigini rivayet eder: Babam rivayet etti ki, Zeyd b. Amr, bir siirinde söyle demistir:

"İsler taksim edilirken bin Rabbe mi yoksa bir Rabbe mi tapacagim? Lat ile Uzza'yi tamamen biraktim. Dayanikli ve sabirli kimse, iste böyle yapar. Ne Uzza'ya, ne de iki kizma tapmam. Amr ogullarinin putlarini da ziyaret etmem. Daha Önce uzun zaman tanrimiz olan Ganem'e de tapmam. Çünkü o zaman aklım az idi. Hayret ettim. Gecelerde ve gündüzlerde hayret edilecek haller vardır. Basiret sahibi kimseler bunu görür ve bilirler ki, Cenâb-i Allah, günahkar bir çok kimseyi yok etmistir. Kavmin iyiligi sebebiyle digerlerine ilismemistir. Onlardan küçük çocuklar çoğalir. Bir ara adam tökezleyip kayar ve bir gün döner. Parlak ve yesil dalin gelisip büyümesi gibi. Ama ben, bagislayici Rabbimin günahimi bagislamasi için, Rabbim olan Rahman'a ibadet ediyorum. Habbinize karsi takvali olun. Takvayi muhafaza edin, Muhafaza ettiginiz sürece helak olmazsiniz. İyi kimselerin diyarlarimi- Cennet oldugunu görürsün. Kafirler için çilgin alevli kızgın bir ates vardır. Dünyada rüsvay olacak, Ölünce de kalpleri sikistiran zorluklarla karsilasacaktır."

Hisam b. Urve, Hz.Ebu Bekir'in kizi Esma'nin söyle dedigini rivayet etmistir: Zeyd b. Amr b. Nüfeyl, bir siirinde söyle demisti:

"Cinni ve cinleri biraktim. Dayanikli ve sabirli kimse, iste böyle yapar. Ne Uzza'ya tapparim. Ne de iki kizma. Tasem ogullarinin da putunun etrafında dolasmam. Ganem'e de tapmam. Daha önce uzun zaman o bizim tanrimizdi. Ama o zaman aklımız az idi. İsler taksim edildigi zaman bin Rabbe mi, yoksa bir Rabbe mi tapacagim? Bilmez misin ki Allah, günahkar adamlari yok etmis ve digerlerine de kavmin iyiligi sebebiyle ilismemistir. Onlardan küçük çocuklar çoğalir. Bir ara adam tökezleyip düşer, birgün de dönüp gelir. Parlak ve yesil dalin gelisip büyümesi gibi."

Hız. Ebu Bekir'in kizi Esma, Varaka b. Nevfel'in söyle dedigini rivayet eder:

"Ey İbn Amr, dogruyu buldun, iyi ettin,

Kizgin atesli tandirdan uzaklastm.

Çünkü sen, benzersiz Rabbe taptın,

Daglarin cinlerini de oldugu gibi biraktin.
Korkulu bir yere indigimde derim ki:
Bana aci, aci, çünkü, cinlerin umudu sensin.
Tanrim ve umudum sensin! ey Rabbimiz.
Kisi, yetmis dere yerin altinda olsa bile,
Rabbinin rahmeti yine ulasir.
Dualara icabet edene taparim, hiç isitmeyene tapmam.
Her mabette namaz kılarken ben derim ki:
Mübareksin, senin adini anip dua edenleri çoğalttim."

Daha önce de belirtildiği gibi Zeyd b. Amr b. Nüfeyl, Varaka b. Nev-fel, Osman b. Huveyris ve Ubeydullah b. Cahs birlikte Sam'a gitmişlerdi. Zeyd hariç> diğerleri Hristiyanhga girmişler. Zeyd, hiç bir dine gir-meyip fitrat üzere kalmakta devam etmiş. Bir ve ortaksiz olan Allah'a ibadet etmiş, önce de anlattığımız gibi Hz. Ibrahim dinine elden geldigince uymaya çalışmisti.

Varaka b. Nevfel'e gelince, onunla ilgili bilgileri, bi'set konusunun bas kisminde nakledecegiz. Osman b. Huveyris, kayserin yanında ölünceye dek Sam'da ikamet etmistti. Ümevfnin onunla ilgili olarak anlattığı tuhaf bir haber vardır. Özet olarak şöyledir: Osman b. Huveyris, kayserin yanma geldiginde kendi kavminden gördüğü eziyetleri anlatip sikayette bulundu.

Bunun üzerine kayser, Sam Araplannin meliki Ibn Cefne'ye mektup yazarak, Kureyslilerle savasmak üzere Osman'i takviye için bir ordu göndermesini emretti.

Araplar, Mekke'nin önemli ve azametli bir yer oldugunu, Cenâb-i Allah'in fil sahiplerine neler yaptığını bildiklerinden dolayı, bu isten vazgeçmesi için Ibn Cefne'ye mektup yazdılar. Bunun üzerine îbn Cef-ne, boyalı ve zehirli bir gömlegi Osman'a giydirip öldürdü. Zeyd b. Amr b. Nüfeyl de Osman için bir mersiye söyledi. Vefati, bi'setten otuz yıl kadar öncedir. Dogruyu, noksanlıklardan münezzeh olan yüce Allah daha iyi bilir. [4]

Fetret Devrinde Meydana Gelen Bazi Olaylar **Ka'be'nin Yapilisi**

Ka'be'yi ilk defa yapanin, edenin Hz. Adem olduğu söylenir. Bu konuda Abdullah b. Ömer'den gelen merfu bir hadis vardır. Ancak bu hadisin senesinde Ibn Luhay'a'nin adi geçmektedir ki o da zayıf ravilerden-dir. Kuvvetli görüğe göre Ka'be'yi ilk yapan, Ibrahim peygamberdir. Nitekim bu görüş, Önceki sayfalarda da nakledilmisti. Hz. Ibrahim'den sonra yıkılmış, Amalika kabilesi yeniden yapmış, sonra yine yıkılmış, bu sefer Cürhümlüler

insa etmis, sonra yine yikilmis, Kureysliler yeniden yapmislar. Nitekim Simak b. Harb, Halid b. Arara'dan, o da Hz. Ali'den böyle rivayet etmistir.

Kureyslilerin Ka'be'yi yeniden yapmalariyla ilgili bilgileri, daha sonraki sayfalarda verecegiz. Onlar bi'setten bes veya zayif bir kavle göre onbes-sene önce Ka'be'yi yeniden yapmislardir. Yeri geldiginde bütün bunlar anlatilacaktir. Güvencimiz ve dayanagimiz Allah'tir. [5]

Ka'b B. Lüeyy

Ebu Nuaym'm, Ebu Seleme'den rivayet ettigine göre Ka*b b. Lüeyy, Kureyslilerin, Arube diye adlandirdiklari cuma gününde halkini toplayip söyle hitapta bulunurmus:

"Dinleyin ve öğrenin. Anlayin ve bilin. Gece karanliktir, gündüz aydinliktir. Yer dösek, gök tavandir. Daglar kaziklar, yildizlar isaretlerdir. Öncekiler, sonrakiler gibidir. Erkek, disi, es ve hareketli hersey, eninde sonunda çürüyecektir. Yakinalarinizla ziyaretlesin, hisimlarinizla aranızdaki baglari muhafaza edin, mallarinizi nemalandirm. Ölen bir kimsenin geri döndüğünü gördünüz mü hiç? Asil yasanacak yurt, bu dünyadan sonrakidir. Gerçek, sizin söylediginiz ve zannettiginiz gibi degildir. Harem'inizi süsleyip gereken saygiyi gösterin. Ona tutunun. Onunla ilgili olarak size büyük bir haber gelecektir. Oradan çok kiymetli ve üstün bir peygamber çıkacaktır. "Sözlerine devamla söyle demistir:

Gece ve gündüz, her gün bir olay meydana gelir. Bunlarin gecesi de gündüzü de birdir. Her gelislerinde yeni bir olay meydana getirirler, Biz farkinda olmadan bol nimet perdelerini, Üzerimize salar, Peygamber Muhammed gelir. Haberler getirir, o haberleri veren dogru sözlüdür.

Allah'a andolsun ki görüp isitseydim, elim ayagim yetseydi, deve gibi hizla kosup ona giderdim. Aygir gibi süratle firlayip ona ulasirdim.

Asireti, hakki biraktigi zaman keske ben onun davetinin özüne sahit olsaydim.

KaT b. Lüeyy'in vefatindan 560 sene sonra Hz. Muhammed (s.a.v.)'e peygamberlik gelmistir. [6]

Zemzem Kuyusunun Yeniden Açilmasi

Cürhümlüler, Zemzem kuyusunu kapattiklarindan yeri bilinemez hale gelmistir. Bu durum, Hasim oğlu Abdülmuttalib zamanina kadar devam etmistir. O zat, Zemzem, kuyusunun yerini bulmus ve yemden açmistir.

Muhammed b. Ishak dedi ki: Abdülmuttalib, bir ara Kabe'nin bitisigindeki Hatim deneni kisimda uyumaktayken, rüyasinda bir adam kendisine görünmüş ve Zemzem kuyusunu yeniden açmasini emretmistir. Yezid b. Ebi

Habib el-Misrî'nin, Abdullah b. Züreyr el-Gafiki den rivayet ederek bana anlattigina göre Abdülmuttalib'in Zemzem kuyusunu yeniden açmaya başlamasi söyle olmustur: Ali b. Ebi Talib (Hz. Ali), Ab-dülmuttalib'in Zemzem kuyusunu yeniden açmakla emrolundugu durumdan bahs ederken söyle demistir:

Abdülmuttalib dedi ki: Ben, Hatim'de uyumaktaydim. Biri, bana gelip, "Tibe'yi kaz." dedi. Kendisine, "Tibe nedir?" diye sormam üzerine benden uzaklasip gitti. Ertesi gün yine ayni yere gidip uyudugum zaman, ayni adam yine bana gelip, "Berre'yi kaz." dedi. Kendisine, "Berre nedir?" diye sormam üzerine benden uzaklasip gitti. Ertesi gün yine ayni yere gidip uyudum, yine o adam bana gelerek, "Mazmune' yi kaz." dedi. Kendisine "Mazmune nedir?" diye sormam üzerine benden uzaklasip gitti. Ertesi gün yine aym yere gidip uyudugumda yine bana gelip, "Zem-zem'i kaz." dedi. Kendisine, "Zemzem nedir?" diye sormam üzerine bana dedi ki: "O kuyunun suyu asla-azalmaz ve kuramaz. Bütün hacilarin içmesine yeter. Kanla diski arasinda, kara karga çukurunun yaninda ve Karınca köyündedir."

Zemzem kuyusunun yeri ve özelligi, Abdülmuttalib'e açıklanip ta o, bu açıklamanin dogrulugunu anlayinca, ertesi gün oglu Harisle birlikte

-o zaman Haris'ten baska oglu yokmus- kazmayi eline alip tarif edilen yeri kazmaya basladi. Kuyunun iç duvarlarini görünce tekbir getirmeye basladi. Kureysliler, onun amacina ulastigini anlayinca yanina varip söyle dediler: "Ey Abdülmuttalib! Bu, bizim atamiz Ismail'in kuyusu-dur. Bunda bizim hakkimiz vardir. Kendine bizi de ortak yap." Abdülmuttalib, bu isteklerim kabul etmeyip söyle dedi: "Bunu yapamam. Bu, size degil de özel olarak bana verildi." Kureysliler, "Yansini bize ver. Seni birakacak degiliz. Yoksa seninle mücadele ederiz." deyince, Abdülmuttalib: "Sizinle benim arami bulmasi için, dilediginiz bir kimseyi hakem tayin edin." dedi. Onlar, Sa'd b. Hüzeym kabilesinin kahini olan bir kadinin hakemlik yapmasini istediler. Abdülmuttalib, onların bu teklifini kabul etti. Sam yakinlarindaki yüksek yerlerden birinde bulunan kahin kadinin yanina gitmek üzere Abdülmuttalib ve Ümeyye ogullarindan bir kaç kisi yola koyuldular. Kureys'e bagli kabilelerden de birer kisi kafiye katildi. Yollari, çölden geçiyordu. Yoldayken Abdülmuttalib ve beraberindekilerin suyu tükendi. Susadilar. O kadar ki, öleceklerine kesin gözle bakiyorlardi. Kureysli kafileden su istediler. Ama onlar, su vermeye yanasmayarak: "Çöldeyiz. Suyumuzu size verirse, biz de sizin gibi susuz kalmaktan korkuyoruz." dediler. Bunun üzerine Abdülmuttalib, onlara söyle bir teklifte bulundu: "Herkes su anda kalan son gücünü kullanarak kendine bir çukur kazsin. Her bir kisi ölünce diger biri, onu çukura gömüp üzerini toprakla örtsün. Böyle olunca sonunda, cenazesi

açıkta kalan bir tek kisi kalır. Ve onun cenazesi gö-mülmeyip zayi olur. Bir toplumun tamamının cenazesinin zayi olmasmdansa, bir kisinin cenazesinin zayi olması daha kolaydır."

Kafîledekiler, "güzel bir teklif" diyerek ise koyuldular, her biri, kalkıp kendine bir çukur kazdı. Sonra da oturup susuzluktan ölümün kendilerine gelmesini beklemeye başladılar. Daha sonra Abdülmuttalib, arkadaşlarına söyle dedi: "Allah'a andolsun ki, kendimizi elimizle Ölüme bırakmamız, dolasıp çare aramaksizin beklememiz acizliktir. Umulur ki Allah, bazı beldelerde bize su nasib edecektir. Haydın bakalım, yola koyulun!.." Yola koyuldular. Abdülmuttalib, bineğini harekete geçir-. di. Adimini atar atmaz, ayagının altından tatlı bir su pınarı fiskirmaya başladı. Bunu gören Abdülmuttalib ve arkadaşları tekbir getirdiler. Sonra inip o sudan içti. Arkadaşları da içti. Su kaplarını doldurdular. Bütün bunlar olup biterken kendilerini seyretmekte olan Kureyslileri de: "Suya gelin! Allah bize su verdi!" diyerek davet etti. Onlar-da gelip kana kana içtiler, kaplarını doldurdular. Sonra da söyle dediler: "Allah'a andolsun ki, sen haklı çıktın. Zemzem kuyusu üzerine seninle artık dava görmeyecek ve hak talep etmeyeceğiz. Bu çölde sana bu suyu veren Allah, Zemzem suyunu da vermiştir. Artık dogruca yoluna giderek Zemzem suyuyla sen ilgilen."

Bunun üzerine Abdülmuttalib ve beraberindeki kabile, kahin kadına ulaşmadan geri döndü. Kureysliler, Zemzem kuyusuna karışmadılar ve Abdülmuttalib'i rahat bıraktılar.

İbn İshak der ki: Abdülmuttalib'ten bahseden bir adamın söyle dedigini isittim: Zemzem kuyusunu yeniden kazmakla emrolunduğu zaman Abdülmuttalib'e söyle denmiş:

"Sonra bulanık olmayan kandina suyu iste, Allah'ın beytinin ziyaretçilerine içirirsin. Yasadığın sürece ondan korkun olmasın."

Bu buyruğu aldıktan sonra Abdülmuttalib, Kureslüere gitti. Onlara: "Bilesiniz ki ben, Zemzem kuyusunu yeniden kazmakla emrolundum." dedi. Onlar da: "Zemzem'in nerede olduğu sana açıklandı mı?" diye sordular. O da "Hayır" deyince, kendisine dediler ki: "Bu rüyayı görürken nerede uyuyor idiysen yine oraya gidip uyu. Eğer gördüğün şeyler gerçekten Allah'tansa O, sana hakikati açıklayacaktır. Eğer şeytan-dansa bir daha sana görünmeyecektir."

Kureyslilerin bu sözü üzerine Abdülmuttalib, oraya geri dönüp uyudu. Rüyada biri, gelip ona söyle dedi: "Zemzem kuyusunu kaz. Kazarsan pisman olmayacaksın. Çünkü o, senin büyük babanın mirasıdır. Suyu, asla eksilmez ve kurumaz. Dagılmamış büyük deve kusu sürülerini andıran hacılar topluluğuna yeter. Orada bir adakça, adakta bulunursa o, bir miras ve sağlam bir akid olur. Bazı bildiklerin gibi değildir. O, kan ve disk

arasından çıkar."

İbn İshak dedi ki: Rivayete göre rüya halinde Abdülmuttalib'e böyle dendiğinde o, "Zemzem nerededir?" diye sormuş ve kendisine şöyle cevap verilmiş: "O kuyu, Karınca köyünde, karganın gagaladığı yerdedir." Bu anlatılanlardan hangisinin doğru olduğunu Allah bilir.

Ertesi gün, oğlu Haris ile birlikte -O zaman Haris'ten başka oğlu yoktu- Abdülmuttalib ise koyuldu. (Ümevî'nin anlattığına göre kölesi Esrem de beraberlerindeymiş.) Karınca köyünü, yani karıncaların toplandıkları yuvayı buldu. Bir karganın orada, isaf ve Naile putları arasında bir yeri gagalamakta olduğunu gördü. Kureyslüler, o putların önünde kurbanlarını keserlerdi. Abdülmuttalib, kazmayı getirdi ve emrolunduğu üzere kuyuyu kazmak için ayağa kalktı. Ama Kureyslüler, gelip karsısına dikilerek: "Allah'a andolsun ki, önlerinde kurbanlarımızı kesmekte olduğumuz putlarımızın arasındaki yeri kazmana müsaade etmeyiz." dediler. Abdülmuttalib, oğlu Haris'e şöyle dedi: "Kuyuyu ka-zıncaya kadar beni koru. Allah'a andolsun ki, emrolduğum işi yapmaya devam edeceğim!" Kureyslüler, onun bu isten vazgeçmeyeceğini anlayınca, yakasından el çektiler ve kuyuyu kazmasına engel olmadılar-

Biraz kazınca, kuyunun iç duvarları görüldü. Tekbir getirmeye başladı ve gördüğü rüyanın gerçek olduğunu anladı. Kazma işini sürdürürken, Cürhümlülerin daha önce oraya gömmüş oldukları iki altın geyik heyke-liyle bir miktar zırh ve kılıç buldu. Kureyslüler ona: "Ey Abdülmuttalib! Bu bulduklarında bizim de hak ve ortaklığımız vardır." dedilerse de o, bunu kabul etmedi: "Hayır. Ama gelin aramızda insafli bir çözüm yolu olarak fal ve sans okları çekelim". "Bunu nasıl yapacağız?" diye sorduklarında o şöyle bir açıklamada bulundu. "Ka'be için iki ok, kendim için iki ok, sizin için de iki ok ortaya koyacağım. Kimin okuna ne çıkarsa, o şey onun olur. Okuna birşey çıkmayana da verilecek birşey yoktur." Bu açıklaması üzerine Kureyslüler "İnsafli söyledin." dediler. Abdülmuttalib, Ka'be için sarı, kendisi için siyah, Kureyslüler için de beyaz iki ok belirledi. Sonra bu okları, Hübel putunun yanında fal okları çekmekle görevli olan adama verdiler. Hübel, onların en büyük putu idi. Bu sebeptendir ki Uhud savaşında Ebu Süfyan şöyle demisti: "Yücel ey Hübel!" Oklar falciya verildi. Abdülmuttalib, kalkıp şöyle dua etti:

"Allahım! Sen övülen hükümdarsın.

İlk yaratan, öldürdükten sonra diriltensin.

Sağlam direkleri ayakta tutarsın,

Eski, yeni, hepsi senden gelmiştir.

İstersen, hüye ve demirin yerini,

Ilham edip bana bildirirsin.

Bu gün, diledigin gibi açıkla.

Çünkü ben sözümü yerine getirmeyi adadım,

Rabbim! Onu bana nasib et. Geri dönmem ben."

Fal oklarım çeken adam çekmeye basladı. Ka'be'ye ait iki sari oka, altın geyikler çıktı. Abdülmuttalib'e ait iki siyah oka kılıçlarla zirhlar çıktı. Kureyslilerin beyaz oklarına ise, birsey çıkmadı.

Abdülmuttalib, küiçlari eritip Ka'be'ye kapi yaptı. Altın geyikleri de eritip o altınla Ka'be kapisini kapladı. Anlatildigina göre Ka'be, ilk olarak o altınlarla süslenmistir.

Daha sonra Abdülmuttalib, Zemzem suyunu hacılara dagıtma görevini üstlendi. Ibn îshak ve digerlerinin anlattiklarına göre, Zemzem kuyusunun ortaya çıkmasından önce Mekke'de Abdülmuttalib zamanında bir çok kuyu varmis. Bu kuyuların sayisini, adlarını, Mekke'de nerede bulunduklarını ve kimler tararından kazildiklarını anlatan îbn Ishak, sözlerini söyle tamamlar: Zemzem'in suyu diger kuyularmkine üstün geldi. Çünkü o, Mescid-i Haram'da bulunuyordu. Ayrıca diger sulardan daha faziletli idi. O, Ibrahim oğlu Ismail'in kuyusudur. O kuyu vesilesiyle Abdu Menaf ogullari, Kureyslüere ve diger Araplara karsi övünmüşlerdir.

Sahih-i Müslim'de, Ebu Zerr'in Müslüman olusundan söz edilirken, Rasûlullah (s.a.v.)'m Zemzem hakkında söyle buyurduğu nakledilir:

"Zemzem, beslenme yemegi ve hastalık sifasidar."

Ahmedb. Hanbel, Cabir'den, Rasûlullah (s.a.v.)'m söyle dedigini rivayet eder:

"Zemzem suyu, hangi niyetle içilirse onun için olur."

Ibn Mace ile Hakim de böyle bir rivayette bulunarak Ibn Abbas'm bir adama söyle dedigim nakletmişlerdir:

"Zemzem suyunu içecegin zaman Ka'be'ye yönel, besmele çek, içerken üç defa nefes al ve kana kana iç. İçtikten sonra da Allah'a hamd et. Çünkü Rasûlullah (s.a.v.) söyle buyurdu:

"Bizimle münafıkları birbirinden ayıran alamet sudur: Onlar, Zemzem içerken kaburgalarının aralarını doldurmaz (yani kana kana içmezler)."

Abdülmuttalib'in Zemzem hakkında söyle dedigi nakledilir: Anlatildigina göre Abdülmuttalib söyle demistir: "Allahim, Zemzem suyunu yikananlar için helal kilmiyorum. Ama içenler için helal ve mubah olsun." Bazi fikiçilar, bunu Abdülmuttalib oğlu Abbas'm söyledigim ifade etmişlerse de gerçekte bu söz, Abdülmuttalib'in kendisine aittir. Çünkü Önce de

söyledigimiz gibi Zemzem kuyusunu, kapatildikten sonra yeniden kazan odur. Dogrusunu Allah bilir.

"Megazî" adli eserinde el-Ümevî, Said b. Müseyyeb'den rivayet etti ki, Zemzem kuyusunu yemden kazarken Abdülmuttalib söyle demistir: "Ben, Zemzem'i yikananlara degil de içenlere helal ve mubah kiliyorum." Çünkü o, Zemzem suyunu iki havuza aktarmis, birini içenlere, digerini de abdest alanlara tahsis etmistir. Iste o esnada: "Ben, Zemzem'i, yikananlara helal kilmiyorum." demistir ki Mescid-i Harami gusül yeri haline gelmekten kurtarmis olsun. Dogrusunu Allah bilir.

Sikayet, (hacılara su temin ve dagitma) isini hayati boyunca Abdülmuttalib yürütmüs tür. Vefatin dan sonra bu is, bir süre oğlu Ebu Talib tarafından yerine getirilmisti. Ancak o, bu isi yapmayi bazi yillar zaruret geregi birakmistir. Bir ara kardesi Abbas'tan, ertesi hac mevsimine kadar ödemek üzere 10.000 dirhem borç almıs, bu paraları o sene sikayet isine sarfetmis. Ödeme zamani gelince ödeyememis, kardesi Ab-bas'a söyle demis: "Gelecek seneye kadar bana 14.000 dirhem daha borç ver. Seneye, sana olan bütün borcumu ödeyecegim." Abbas da, "Olur ama, ödemezsen sikayet isini bana birakman sartıyla..." demis, Ebu Talib bu sarti kabul etmis. Ertesi sene Abbas'a borcunu ödeyemeyince sikayet görevini ona birakmis. Ondan sonra bu görev, Abbas'a geçmis. Abbas'tan sonra, Abdullah b. Abbas'a, ondan sonra Abdullah'in oğlu Ali'ye, ondan sonra Ali'nin oğlu Davud'a, ondan sonra Ali'nin oğlu Süleyman'a geçmis. Daha sonra bu görevi Mansur devralmis, ama kendisi adina bu isi yürütmekle kölesi Ebu Rezin'i görevlendirmis. Ümevî bunu böyle anlatir. [7]

Abdülmuttalib In, Ogullarından Birini Kurban Etmeyi Adaması

Ibn Ishak dedi ki: Anlatildigina göre Abdülmuttalib, Zemzem kuyusunu açarken Kureyslilerden gördüğü eziyetten dolayı söyle bir adakta bulunmustu: *'Eger on oğlum olur da bunlar, buluga erip beni koruyabilecek güce erisirlerse, onlardan birini Ka'be önünde Allah için kesip kurban edecegim."

Haris, Zübeyr, Hacer, Dirar, Mukavvim, Ebu Leheb, Abbas, Hamza, Ebu Talib ve Abdullah adlarında on oğlu oldu. Bunların kendisini koruyabilecek güce eristiklerim anlayınca yanma topladı. Sonra bu adagini, onlara anlattı. Onları, Allah'a yerilen sözü yerine getirmeye davet etti. Onlar da babalarının bu istegine uyarak. "Bunu nasıl yapalım dersin?" diye sordular. Abdülmuttalib: "Her biriniz bir ok alıp üzerine adını yazsin. Yazdıktan sonra da bana getirsin." dedi.Öyle yaptılar. Okları babalarına verdiler. Abdülmuttalib, onları Ka'be'nin içindeki Hübel putunun yanma götürdü. Ka'be'ye hediye edilen esya, o kuyuda toplanırdı. Hübel'in yanında yedi ok

vardi. Arapların diyet, neseb veya benzeri konularda bir problemleri olduğu zaman gelip o okları çeker, okun üzerinde daha Önceden yazılı olan yasaklayıcı veya emredici ifadeye göre hareket ederlerdi.

Nihayet Abdülmuttalib, Hübel putunun yamna gelip ok çekince, en çok sevdiği küçük oğlu Abdullah'ın adının yazılı olduğu ok çıktı. Abdülmuttalib, oğlu Abdullah'ın elini tutup bıçağı eline aldı. Sonra onu kesmek üzere Isaf ve Naile putlarının bulunduğu tarafa götürdü. Öte yandan kendi meclislerinde oturmakta olan Kureysliler oraya gelerek, "Ey Abdülmuttalib, ne yapmak istiyorsun?" diye sordular. O da, "Keseceğim!" deyince Kureysliler ve Abdullah'ın kardeşleri: "Vallahi onu, asla kesmeyeceksin! Yoksa bu iste kusurun sabit olur. Eger oğlunu kesersen, bundan sonra herkes kendi oğlunu kesmeyi âdet haline getirir. Bu halde insanlar nasıl kalabilirler?"

Yunus b. Bükeyr'in, İbn İshak'tan rivayet ettiğine göre kesilmek üzere yere yatırılmış olan Abdullah'ı, babasının ayagının altından çekip kurtaran Abbas olmuştur. Denilir ki, o esnada Abdülmuttalib, Abbas'm yüzüne vurarak yaralamış ve o yaranın izi, ölümüne kadar Abbas'm yüzünden silinmemiştir.

Sonra Kureysliler, Abdülmuttalib'e, Hicaz'da bulunan ve cincilik yapan falci bir kadına gitmesini ve bu problemin çözümünü ona bırakmasını söyleyip demisler ki: "Ona sorduktan sonra eğer oğlunu kesmen gerektiğini söylerse kesersin. Baska bir çare gösterirse o yola girersin. "Bunun üzerine Abdülmuttalib ve beraberindekiler yola koyulup Medine'ye gelirler. Secah adındaki falci kadını bulurlar. Yunus b. Bükeyr'in anlattığına göre kadın Hayber'deymiş. Bineklerine binip oraya varmışlar. Abdülmuttalib, kendisiyle oğlunun hikayesini ona anlatmış. Falci kadın: "Bugün gidin, Cinim geldiğinde kendisine sorar ve gerekeni sonra size söylerim." demis. Onlar da yanından ayrılıp çıkmışlar. Çıkarken de Abdülmuttalib, Allah'a yalvarıp niyazda bulunmuş. Ertesi gün yanına gittiklerinde fala kadın, onlara: "Bana haber geldi. Sizde bir adamın diyeti (kan bedeli) ne kadardır?" diye sormuş, onlar da, o zamana göre on deve olduğunu söylemişler. Bunun üzerine falci kadın, onlara demis ki: "Memleketinize dönün. Sonra kurban edilecek adamınızla on deveyi bir araya getirin. Develerle onun üzerine ok çekin. Ok, eğer kurbanlık adama çıkarsa, Rabbinizi razı edinceye kadar develerin sayısını arttıran. Eger develere çıkarsa, kurbanlık adamın yerine develeri kesin. Böylece Rabbiniz razı olur ve adamınız da kurtulur."

Çıkıp Mekke'ye geldiler. Falci kadının söylediklerini uygulamak için bir araya geldiklerinde Abdülmuttalib kalkıp Allah'a dua etmeye başladı. Sonra Abdullah ile on deveyi bir araya getirip ok çekmeye başladılar. Çekilen ok, Abdullah'ın aleyhine idi. On deve daha ekleyerek yine ok çektiler. Yine Abdullah'ın aleyhine çıktı. Onar onar ekleyip ok çekmeye devam ettiler.

Oklar, hep Abdullah'in aleyhine çikiyordu. Nihayet deve sayisi yüz olunca ok, develere çıktı. O anda Hübel putunun yanında dua etmekte olan Abdülmuttalib'e Kureysliler: "Tamam, bu is bitti artık. Rabbin razı oldu ey Abdülmuttalib!" dediler. Rivayete göre o: "Hayır, üç defa daha ok çekeceğiz." demis. Üç defa daha çekmişler, her üç defasında da oklar develere çıkmış. Bunun üzerine develerin hepsi kurban edilmiş. Onlardan yemek isteyenlerin hiçbirisi engellenmemiş. İbn Hi-sam'ın dedigine göre yirtici hayvanların yemelerine dahi engel olunma* mış.

Baska bir rivayete göre develerin sayisi 100'ü bulunca ok, yine Abdullah'in aleyhine çıkmış. 100 tane daha ekleyip 200 etmişler, tekrar çıktıklarında ok, yine Abdullah'in aleyhine çıkmış. 100 tane daha ekleyip 300 etmişler. Bu defa çıktıklarında ok, develere çıkmış ve bunun üzerine Abdülmuttalib te develeri kesmiş.

Anlatılan bu iki rivayetten ilki doğrudur. Doğrusunu Allah daha iyi bilir.

İbn Cerir'in rivayetine göre, oğlunu Ka'be'de kesip kurban etmeyi adayan bir kadın, İbn Abbas'a gelerek duruma bir çare bulmasını istemiş, İbn Abbas'ta ona, oğluna karşılık 100 deve kesip kurban etmesini teklif etmiş ve Abdülmuttalib'in kıssasını anlatmış. Bu defa o kadın, Abdullah b. Ömer'e gidip durumu anlatıp bir çare bulmasını istemiş,

Abdullah b. Ömer bir fetva verememiş, çekimser kalmış. Nihayet bu mesele o zaman Medine valisi olan Mervan b. Hakem'e anlatılmış, O: "İbn Abbas da Abdullah b. Ömer de isabetli fetva vermemişler." diyerek kadına, elinden geldigince hayır yapmasını, oğlunu kesmemesini, deve de kesmemesini emretmiş. Halk, Mervan'ın bu kararını benimsemiş. Doğrusunu Allah bilir. [8]

Abdülmuttalib'in, Oğlu Abdullah'i, Vehb Ez-Zührî'nin Kızı Amine İle Evlendirmesi

İbn İshak dedi ki: Anlatıldigına göre daha sonra Abdülmuttalib, oğlu Abdullah'in elinden tutarak oradan ayrıldı. Önce Esed b. Abdiluzza b. Kusayy oğulları olan Beni Esed kabilesinden, Ümmü Kattal künyesiyle bilinen bir kadının yanına uğradı. Kabe'nin yanında duran bu kadın, Varaka b. Nevfel'in kız kardeşi idi. Abdullah'in yüzüne bakarak: "Abdullah, nereye gidiyorsun?" diye sordu. O da: "Babamla gidiyorum." deyince kadın: "Senin kurtulman için yüz deve kurban edildi. Eğer su anda benimle yatıp birlesirsen, ben de sana yüz deve veririm!" dediyse de Abdullah: "Ben, babamla beraberim. Ona karşı gelemem ve ondan ayrılamam!" deyip kadının istegini reddetti.

Abdülmuttalib, daha sonra Abdullah'i Vehb b. Abdu Menaf b. Zühre b. Fihri'nin yanına götürdü. Vehb, o zaman Beni Zühre kabilesinin yaşça ve serefçe büyüğü idi. Abdülmuttalib, oğlunu, onun kızı Amine ile evlendirdi.

Amine, o zaman kavmindeki kadınların en üstünü idi.

Anlatıldığına göre Abdullah, kendi mekanını ona mülk olarak verdiğinde Amine ile gerdege girdi. O gece Amine, Rasûlullah (s.a.v.)'a hamile kaldı. Bundan sonra Abdullah, Amine'nin yanından çıkıp dün kendini ona sunan kadının yanına gitti. Ona: "Sana ne oldu böyle? Dün benimle olmak isterken o isteği bu gün sende göremiyorum?" diye sordu. Kadın: "Dün gördüğüm nuru bu gün sende göremiyorum. Artık sana ihtiyacım yok!"[9] dedi.

Bu kadın, Hristiyanlığı seçip dini kitapları araştırarak kardeşi Vara-ka'dan, bu ümmetten bir peygamber çıkacağını duymuş ve o peygamberin de kendisinden dogmasını arzulamıştı. Yüce Allah, o peygamberi en şerefli unsurdan, en yüksek kökten ve en güzel kaynaktan çıkardı. Nitekim bir ayet-i kerimede şöyle Duyurulmaktadır:

"Allah peygamberliğini nereye koyacağını daha iyi bilir." (d-En'âm,i24.) Hz. Peygamber'in dogumunu, ileride detaylı olarak anlatacağız. Beyhakî'nin, Muhammed b. İshak'tan rivayetine göre Ümmü Kat-tal, elden kaçırdığı nrsata yanarak şöyle bir siir terennüm etmiştir:

"Her nerede olurlarsa, Zühre ailesine dikkat et, Çocuga hamile olan Amine'den de gözünü ayırma. Gerdege girince hidayet rehberi ve nur, Dogup onun önüne geçti... Bütün halk, O hidayet rehberinin gelişim beklemektedir, kılavuz, Olarak O, bütün insanlığa hakim olacaktır, Allah, Onu saf bir nurdan yarattı, onun nuru, üzerimizdeki, Karanlıkları giderdi, bu, Rabbimizin sanatıdır. Onu seçip üstün kıldı, bir gün yürüse de, dursa da, Küfürlerinden sonra Mekkelilere doğru yolu gösterir. Bundan sonra da size orucu farz kılar"[10]

Ebu Bekr Muhammed b. Cafer b. Sehl el-Haraitî, İbn Abbas'ın şöyle dedikini rivayet eder: Abdühnuttalib, evlendirmek gayesiyle oğlu Abdullah'ı alıp yola koyuldu. Tebale halkından kahin bir kadına ugradı. Bu kadın, Yahudilige geçmiş olup kitaplarını okumustu. Adı, Fatima binti Mürr el-Has'emiye idi. Abdullah'ın yüzündeki nübüvvet nurunu görünce ona: "Ey delikanlı! Sana 100 deve veririm benimle hemen su anda yatıp beraber olur musun?" dedi. Abdullah, bu isteğini kabul etmeyip şöyle dedi: "Harama girmektense ölürüm daha iyi. Helala gelince onu görmüyorum ki inceliyeyim. İstedigin işi nasıl yapabilirim?"

Bundan sonra Abdullah, babasıyla birlikte yola devam etti. Babası onu, Zühre oğullarından Abdu Menaf oğlu Vehb'in kızı Amine ile evlendirdi.

Amine'nin yanında üç gün kaldı. Sonra, o kahin kadınla birlikte olmak istedi. Yanına gitti. Kadın: "Benden sonra neler yaptın? diye sordu. Abdullah da evlendiğini söyledi, Kahin kadın "Vallahi, ben fahişe değilim.

Ancak senin yüzünde bir nur görmüş ve o nurun bana geçmesini arzulamistim. Fakat Allah, buna razı olmadı. Onu dilediği yere bıraktı." dedikten sonra şöyle bir siir okudu:

"Parlayan bir simsek gördüm, kara bulutları aydınlattı. Dolunay gibi çevresini ısıklandırdı, övüncün bana gelmesi, İçin onu arzuladım, çakmagı çakan herkes, ateş çıkaramaz. Allah için Zühre oğullarının kızı, senin elbiselerini, Soydu, ama senin bundan haberin olmadı."

Kahin Fatima, bundan sonra da şöyle bir siir okudu:

"Ey Hasim oğulları! Amine, kardeşiniz Abdullah'ın gücünü aldı.

Gerdekte onunla mücadele etti, tıpkı sönmekte olan kandil gibi,

Yaga bulanmış bir fitili geride bıraktı.

Her genç, her doğurduğunu akillilikle meydana getirmez, Her,

Kaybettigini de ağır davranma nedeniyle kaybetmez.

Bir şeyi elde etmek istediğinde güzellikle iste, bununla,

Ugrasan iki güç, bu iş için sana yeter, ya sıkılmış bir el,

Ya da parmakları açık bir el, bu iş için sana yeter.

Amine, Abdullah'tan hamile kaldı, rahmine düşen,

Dünyada benzeri görülmeyen bir övünç vesilesi idi."

Ebu Nuaym el-Hafız, "Delailü'n-Nübüvve" adlı kitabında, İbn Ab-bas'ın şöyle dedigini rivayet eder: Abdülmuttalib, kisinin bir kervanla Ye-men'e gelerek'bir Yahudi bilginine uğradı ve ona sunuları anlattı:

"Ehl-i Kitap'tan bir adam bana dedi ki: "Ey Abdülmuttalib! Senin vücudunun bir kısmına bakmama izin verir misin?" Ben de: "Bakacağın kısım, eğer mahrem yerlerden değilse, bakabilirsin." dedim. Bunun üzerine adam, burun deliklerimden birini açarak içine baktı. Sonra da diğerine baktı ve şöyle dedi: "Tanıklık ederim ki, senin bir elinde hükümdarlık, diğer elinde peygamberlik vardır. Oysa biz, bu ikisinin Zühre oğullarında olduğunu biliyorduk. Bu nasıl olur?"

Ben dedim ki:

- Bilmem.

- Evli misin?

- Hayır. Simdilik bekarım.

- Bu sefer dönüşünde, Zühre oğullarından bir kadınla evlen.

Abdülmuttalib, Yemen seferinden dönünce, Zühre oğullarından Abdu Menaf oğlu Vehb'in kızı Hale ile evlendi. Bu evlilikten Hamza ve Sa-fiyye doğdu.

Daha sonra Abdülmuttalib oğlu Abdullah, Vehb'in kızı Amine ile evlendi. Bu evlilikten de Rasûlullah (s.a.v.) doğdu. Abdullah, Amine ile evlendiğinde Kureysliler: "Abdullah, babası Abdülmuttalib'i yendi ve ona üstün geldi." demislerdi. [11]

Hız. Peygamber'in Sîreti

Cenâb-i Allah buyurdu ki: "Allah, peygamberliğini nereye bırakacağını daha iyi bilir." (ei-En'âm, 124.)

Bizans İmparatoru Heraklius, Hız. Peygamberin Özelliklerini sorarken, "Onun soyu, aranızda nasıl bir soy olarak bilinir?" diye sormuş, Ebu Süfyan da, "O, aramızda çok yüksek ve soylu biridir." diye cevap vermişti. Bunun üzerine Heraklius şöyle demişti: "Peygamberler, iste böyledirler. Kavimleri içinde yüksek soydan gelirler. Asil kökten ve kalabalık aileden gelirler." Allah'ın salat ve selami onların üzerine olsun.

Hız. Peygamber, dünya ve ahirette Adem oğullarının efendisi ve övüncüdür. Kasım'ın ve İbrahim'in babasıdır. Adı, Muhammed'dir, Ahmed'dir. Küfrü silip götürmüştür. Kendisinden sonra hiçbir peygamber gelmemiştir, gelmeyecektir. Ahir zaman peygamberidir. Kiyamet, ondan sonra kopacak ve insanlar, onun pesi sıra hasır olunacaktır. O, izinde gidilen bir liderdir. Tevbe, rahmet ve kahramanlık peygamberidir. O, son peygamberdir. Fatih, Taha, Yasin ve Abdullah gibi adları vardır. Beyhakî, bazı âlimlerin bu nebevi isimlere ilaveler yaptıklarını söyleyerek şöyle der: Cenâb-i Allah, Kur'ân-i Kerîm'de Hız. Peygamber'! rasûl, nebi, ümmi, şahid, müjdeci, uyarıcı, Allah'a davet edici, aydınlık saçan kandil, sefkatli, merhametli ve hatırlatici gibi adlarla adlandırmıştır. Onu, rahmet, nimet ve hidayet rehberi kılmıştır.

Sîret kısmını tamamladıktan sonra açacağımız bir bölümde Hız. Peygamberin isimleriyle ilgili hadisleri nakledeceğiz. Bu konuda bir çok hadis rivayet edilmiştir. Bunları derleme konusunda iki büyük hadis hafızı Ebu Bekir el-Beyhakî ile Ebu'l-Kasım b. Asakir önemli çalışmalar yapmışlardır. İnsanlar bu konuda müstakil eserler yazmışlardır. Hatta bazıları, Hız. Peygamber için 1000 isim derlemeyi hedef edinmiştir. Tirmizî'nin süneni üzerine Arizatü'l-Ahvezî adlı serhin yazarı, büyük fıkıhçı Ebu Bekir b. Arabî el-Malikî, Hız. Peygamberin altmış dört ismini saymıştır.

Doğrusunu Allah bilir.

Hız. Peygamber, Abdullah'ın oğludur. Abdullah, babası Abdülmuttalib'in en küçük oğludur. İsmail peygamberden sonra boğazlanması adanan ikinci kurbandır. Ama onu kurtarmak için yerine, 100 deve kurban edilmiştir. Daha önce bu konudan bahsetmiştik.

Zührî dedi ki: Abdullah, Kureyslilerin en yakışıklısıydı. Haris, Zü-beyr, Hamza, Dirar, Ebu Talib (asil adı Abdumenaf), Ebu Leheb (asil adı Abdü'l-

Uzza) ve Mukavvim'in kardesidir. Mukavvim'in asil adi ise, Abdül-Ka'be'dir. Bazilari Abdullah'in kardesleri arasma, asil adi Mugire olan Hacl ile çok cömert bir insan olan Gaydak'i da katmislardir. Gaydak'in asil adi ise, Nevfel'dir. Hacl oldugunu söyleyenler de olmustur. Bütün bunlar, Hz. Peygamberin amcalaridir.

Halalari ise altidir: Erva, Berre, Ümeyme, Safiye, Atike ve Ümmü Hakim. Bu sonuncusunun asil adi Beyza'dir. Insaallah ileride bunlardan ayri ayri bahsedecegiz. Bunlarin tamamı, Abdülmuttalib'in çocuklaridir. Abdülmuttalib'in asil adi Seybe'dir.

Basinda beyazlik oldugundan dolayi kendisine bu ad verilmistir. Cömertliginden dolayi kendisine Seybetü'1-hamd da denilmistir.

Kendisine Abdülmuttalib adinin verilmesinin sebebi ise sudur:

Abdülmuttalib'in babasi Hasim, ticaret için Sam'a giderken Medine'ye ugradiginda, orada kavminin reisi olan Amr b. Zeyd b. Lebîd b. Hi-ram b. Hidas b. Hiiidaf b. Adiy b. Neccar el-Hazreci en-Neccarî'ye konuk oldu. Kizini begendi. Onunla evlenmeye talib oldu. Babasından istedi. Babasi da kizini, kendi yanında ikamet etmesi sartiyla onunla evlendir-' di. Bazilarina göre ise, Medine'de dogum yapmasi sartiyla kizini onunla evlendirdi.

Hasim, Sam'dan dönünce Medine'de gerdege girdi ve esini alip Mekke'ye götürdü. Esi Selma hamile iken, tekrar ticari bir seyahate çıktiginda onu Medine'ye birakti. Kendisi Sam'a gitti. Gazze'de öldü. Selma dogurdugu ogluna, Seybe adini verdi. Seybe, Beni Neccar kabilesinden olan dayilarinin yanında yedi yıl süreyle ikamet etti.

Sonra amcası Muttalib b. Abdumenaf Medine'ye geldi. Annesinin haberi olmadan gizlice Seybe'yi alip Mekke'ye götürdü. Mekkeliler, onu binek üstünde görünce: "Su beraberindeki de kim?" diye sordular. O, "Kölemdir." dedi. Onlar da gelip, "Hayirli olsun" dediler. Bunun üzerine Seybe'ye, Muttalib'in kölesi anlamında, "Abdülmuttalib" demeye başladılar. Böylece bu, onun meshur ismi haline geldi.

Kureysliler arasında yükseldi, seref ve itibar sahibi oldu. Reislik makamına yükseldi. Kureyslilerin düzenini sagladı. Muttalib'ten sonra hacılara yemek ve su temini görevini üstlendi. Cürhümlüler tarafından kapatilip o zamandan beri kapali duran Zemzem kuyusunu yeniden açti. Kuyuda' bulunan iki altın geyigi ve iki altın kilici eritip, onlarla KaTbe'nin kapisini kapladı. Ka'be kapisim altinla kaplan ilk insan odur.

Ibn Hisam'a göre Hasim b. Abdumenaf m dört oğlu, bes de kizi varda. Bunlarin Abdülmuttalib, Ahu Esed, Nadle, Ebu Sayfî, Hayye, Halide, Rukiye, Sifa ve Zaife oldugunu söyler, Bunlarin tamamı, Hasim'in çocuklariydi. Hasim'in asil adi Amr'dir. Kitlik senelerinde ete ekmek dograyip tirid yaptigi

ve halkına yedirdigi için dograyici anlamına gelen Hasim adıyla adlandırilmistir. Nitekim bir kasidesinde Matrüd b. Ka'b el-Huzaî söyle demektedir (Bu kasidelerin, Abdullah'in babasi Za-ba'rî'ye ait oldugunu söyleyenler de vardır.):

"Amr ki, kendi halki için tiride ekmek dogrardı. Mekkeliler, o zaman aç ve zaif idi. Kis ve yaz mevsimlerinde ona kervanlar gelirdi. Bu iki mevsim kervanini, adet haline koyan o idi."

Evet Kureysliler için, yaz ve kis kervanları düzenlemeyi âdet haline getiren ilk şahsiyet, Hasim'dir. Babasının en büyük oğluydu. Taberî'nin anlattigına göre Hasim, kardesi Abdü's-Sems'le ikizdir. Dogum esnasında önce Hasim dünyaya gelmiş, dogarken ayakları Abdü's-Sems'in basına bitişikmiş. Doguna tamamlandığında ayakları, Abdü's-Sems'in basından kopmuş. Kopunca da ikisi arasında kan akmış. Bunun üzerine orada bulunanlar: "Bu sebeple de bunların evlatları arasında savaşlar olacaktır!" demislerdi. Nitekim hicri 133 senesinde Abbas oğullarıyla Ümeyye oğulları arasında savaş vuku bulmuştu. Hasim ile Abdü's-Sems'in, üçüncü öz kardeşleri Muttalib'tir. Muttalib, babasının en küçük oğluydu. Anneleri, Mürre b. Hilal kızı Atike idi.

Dördüncü kardeşleri, sadece baba tarafından olan Nevfel idi. Bunun anası, Amr el-Maziniye'nin lazi Vakide idi. Bunlar, babalarının ölümünden sonra kavimlerine liderlik yaptılar. Reislik makamını ele geçirdiler. Kendilerine 'Eman Olanlar' denilirdi. Çünkü kavimleri olan Ku-reyslilerin ticaret amacıyla başka memleketlere gidebilmeleri için, o memleketlerin hükümdarlarından eman ve müsaade almışlardı. Bu cümleden olarak Hasim, Sam, Rum ve Gassan hükümdarlarından; Abdü's-Sems, Habes hükümdarı büyük necasî'en; Nevfel kısıralardan; Muttalib ise Himyer hükümdarlarından eman ve müsaade almıştı. Sairin biri, haklarında söyle demistir:

"Ey devesinin semerini çeviren adam, Abdumenaf ailesine konukolsan olmaz mı?"

Babasının vefatından sonra hacılara yemek ve su temin etme görevi, Hasim'in uhdesine geçti. Akrabalarının nesebi, ona ve kardesi Muttalib'e bağlanır. Onlar, hem cahiliye döneminde hem de Islâmiyet döneminde birliktiler. Asla ayrılmadılar. Mekke'nin Si'b mahallesine beraberce girdiler. Ancak Abdü's-Sems ile Nevfel onlardan ayrıldılar.

Bu sebeptendir ki, bir kasidesinde Ebu Talib söyle demistir:

"Allah, bizden uzak olarak Abdü's-Sems ile Nevfel'i, Fena bir şekilde ve hemen cezalandırsın!"

Bu kardeşler kadar, her biri ayrı yerde vefat eden bir başka kardeşler grubu

görülmüş değildir. Çünkü Hasim Sam diyanndaki Gazze sehrinde, Abdüs-Sems Mekke'de; Nevfel Irak topragındaki Selman sehrinde, Muttalib ise Yemen yolundaki Redman sehrinde vefat etmiştir. Güzelliginden dolayı Muttalib'e «Ay» denirdi.

Hasim, Abdü's-Sems, Nevfel ve Muttalib dört meshur kardestir. Meshur olmayan besinci bir kardeşleri daha vardır ki künyesi Ebu Amr, adı da Abd idi. Adinin aslı, Abdül-Kusayy idi. İnsanlar dediler ki: Abd b. Kusayy geçip gitti. Halefi de yoktur. Zübeyr b. Bekkar ile diğerleri böyle dediler.

Bu dört kardeşin altı kız kardeşi vardır ki, adları şöyledir: Tümadir, Hayye, Rayte, Kalabe, Ümmü'l-Ahsem, Ümmü Süfyan.

Bunlar, hep Abdumenaş m çocuklarıdır. Menaf, bir put adıdır. Abdumenaş m asıl adı, Mugîre'dir. Bu zat, babası hayattayken reislik makamına yükseldi. Serefi, onu büyük makamlara ulaştırdı. Bu babasının en büyük oğlu olan Abdüddar'm kardeşiydi. Daha önce de belirtildiği gibi makamları ona vasiyet etmişti.

Abdu'l-Uzza, Abd, Berre ve Tahmür. Bu kardeşlerin anneleri, Hübba bint Hüleyl b. Hubsıyye b. Selül b. Ka'b b. Amr el-Huzaî'dir. Hub-ba'nin babası, Huzaa Meliklerinin sonuncusudur. Ka'be'nin idaresiyle ilgilenenler, onlardandır. ""

Bunların hepsi, Kusayy'in evladıdır. Kusayy'm asıl adı Zeyd'dir. Kendisine Kusayy denmesinin sebebi şudur: Babasının ölümünden sonra annesi, Rabia b. Hiram b. Uzre ile evlenmişti. Rabia, yeni evlendiği bu karısını küçük oğluyla birlikte alıp kendi memleketine götürmüştü. İşte bu sebeple Zeyd'e, Kusayy adı verildi. Büyüdüğünde Mekke'ye döndü. Dâginik Kureyslileri, çeşitli beldelerden toplayıp bir araya getirdi, işlerini düzene koydu, Huzaalılara Ka'be'den el çekti, onları Mekke'den uzaklaştırdı, böylece hak yerini buldu. Kureyslilerin tartışılmaz başkanı oldu. Hacılar yemek ve su temin etme işini yürüttü. Bu âdeti çıkaran ilk kişi oldu. Ka'be'nin perdedarlığı, hizmet ve sancaktarlığını yürüttü. Darü'n-Nedve'nin başında bulundu. Bununla ilgili olarak sair şöyle demiş:

"Hayatıma andolsun ki Kusayy, Toparlayıcı' olarak çağırılırdı. Onun vasıtasıyla Allah, Fihri kabilelerini toplayıp bir araya getirdi."

Kusayy, Zühre'nin kardeşidir. Babalarının adı, Kilab'dir. Kilab, Teym ve Yakza Ebu Mahzum'un kardeşidir. Bu üçü de, Mürre'nin oğullarıdır. Mürre ise, Adıyy ve Husays'm kardeşidir.

Bunların tamamı, Kalb'm oğullarıdır. KaT^, her cuma günü halkına hitapta bulunarak Hz. Muhammed (s.a.v.)'in peygamber olarak gönderileceğini müjdeleyendir. Daha önce de belirttiğimiz gibi bu konuda şiirler okurdu. Ka'b'm, Amir, Same, Huzeyme, Sa'd, Haris ve Avf adında altı kardeşi vardı.

Bu yedisi, Lüeyy'in ogullariydılar. Lüeyy, Teymü'l-Edrem'in kardesiydi. Bu ikisi, Galib'in ogullariydılar. Galib, Haris ile Muharib'in kardesidir. Bu üçü de, Fihri'nin ogullaridir. Fihri, Haris'in kardesidir. Bu ikisi de Malik'in ogullaridir. Malik, Salt ile Yah-lud'un kardesidir. Daha önce de açıklandığı gibi bunlar, doğru görüğe göre Kureyslilerin düzenlerini elinde tutan Nadr'm ogullarıdır. Nadr'm, Malik, Melkan, Abdumenat adında kardesleri vardı. Hepsisi de Kinane ilin ogullaridir. Kinane ise, Esed, Esde ve Hevn'in kardesidir. Bunların tamamı, Hüzeyme'nin ogullaridir ki o da Hüzeyl'in kardesidir. Kinane ile Hüzeyl, Müdrike'nin ogullandır. Müdrike'nin asil adı, Amr olup Tabiha ile Kama'mn kardesidir. Tabiha'nın asil adı, Amir'dir. Bunların üçü de, İlyas'm ogullaridir. İlyas, Aylanin kardesidir. Kays kabilesi, Aylan'm çocuklarıdır. İlyas ile Aylan, Rabia'mn kardesi Mudar'm ogullaridir. Bunlara, "ismail ogullarından iki salih" denir. Bunların kardesleri, Enmar ile İyad, Yemen'e yerleşmişlerdir. Bu dört kardes, Ni-zar'in ogullandır. Nizar ise, Kudaa'nın Hicazi ve Adnanî olduğunu söyleyenlere göre Kudaa'nın kardesidir. Bununla ilgili açıklama, daha Önce verilmiştir. Bunların ikisi de Maadd b. Adnan'in ogullandır.

Anlattığımız bu soy kütüğü üzerinde âlimler ihtilaf etmemişlerdir. Hicaz'daki bütün Arap kabileleri, bu soya dayanır. Bu sebeptendir ki, İbn Abbas ile diğerleri, "Ey Muhammed! De ki: 'Ben sizden risaletimin tebliği için akrabalıkta sevgiden başka bir ücret istemem.'" (es-Sûrâ, 23.) ayet-i kerimesi hakkında söylemişlerdir:

"Kureys kabilesinin hiç bir batni yok ki Rasûlullah (s.a.v.)'m onlarla soy bağlantısı olmasın."

İbn Abbas (r.a.), doğru söylemiştir. Onun söylediklerine ben de sunu ekliyorum: Abnanî Arap kabilelerinin tümü, Rasûlullah'a baba tarafından bağlanır. Ayrıca çoğu, ana tarafından da ona bağlanır. Nitekim Rasûlullah'm ana ve neneleriyle baba ve dedelerinin ana ve babaları hakkında Muhammed b. İshak ile diğerleri geniş açıklamalarda bulunmuşlardır. Yer müsait olmadığı için burada o açıklamaları aktarmaya gerek görmüyoruz. Merhum İbn İshak ile Hafız İbn Asakir böyle demişlerdir.

Adnan'in hal tercümesinden ve hakkında söylenenlerden bahsetmiştik. Hz. İsmail ile kendisi arasında kaç baba geçmiş olduğu hususunda ihtilaf edilmiş olsa bile, Hz. İsmail'in soyundan geldiğinin kesin olduğunu bildirmiştik. Daha Önceki sayfalarda, bu konuda ileri sürülen kavilleri aktarmıştik. Doğruyu en iyi bilen Allah'tır. Buraya kadar anlatılan soy kütüğünün Adnan ile Adem (a.s.) arasında kalan kısmını da anlatmıştik. Ebu'l-Abbas en-Nasî'nin bu konuyu içeren kasidesini de nakletmiştik.

Bütün bu anlattıklarımız Hicaz Araplarıyla ilgili haberlerdi. Hamd, Allah'a mahsustur.

Merhum Ebu Cafer b. Cerir (et-Taberi), tarihinin bas kisminde bu konuda genis, yararli ve güzel açıklamalarda bulunur.

Hiz. Peygamberin minber üzerinde hutbe irad ederken kendisinin, Adnan'in soyundan geldigini syledigine dair bir hadis nakledilmistir. Ama bu hadisin, sahih olup olmadigini Allah bilir. Nitekim Hafiz Ebu Bekr el-Beyhak , Ebu Bekir b. Abdurrahman b. Haris b. Hisam'm söyle dedigini rivayet eder: Kindeli bazi adamlann, Hiz. Peygamberle kendileri arasinda neseb (soy) bagi bulunduğunu söylediklerine iliskin bir haber Ras lullah'a ulasti. Bunun zerine kendileri söyle buyurdular: "Bunu, ancak Abbas ile Ebu Süfyan b. Harb söylemisler ve buna inanmislerdir. Biz babalanimizi inkar etmiyoruz. Biz Nadr b. Kinane ogullanyiz."

Bir defasinda hutbe irad ederken Hiz. Peygamber söyle buyurmustu: "Ben, Muhammed b. Abdullah b. Abdullmuttalib b. Hasim b. Abdümenaf b. Kusayy b. Kilab b. Mürre b. Ka*b b. L eyy b. Galib b. Fihir b. Malik b. Nadr b. Kinane b. Huzeyme b. Müdrike b. Ilyas b. Mudar b. Nizar'im! İnsanlar iki gruba ayrilmis, -Allah beni o iki grubun en iyisine mensup kilmistir. Annem ve babam, beni dünyaya getirdiler. Cahili-yet f curundan hiçbir sey bana bulasmadi. Ben, nikah (h bir evlilik)ten dogdum. Fl rtten (nikahsiz birlesme, zina) dogmadim. Taa Adem'den anne ve babama vancaya kadar, hem kisiligim hem de babam itibariyle ben sizin en hayirlinizin!."

Bu, garib bir hadistir. Sadece Kaddam  tarafından rivayet edilmiş olup zayiftir.

"Ben nikah (h bir evlilik)ten dogdum. Fl rtten dogmadim." hadisi de bu babtandır.

"Andolsun ki, size içinizden bir peygamber gelmistir." (et-Tevbe, 128.)

Bu ayet-i kerimeyle ilgili olarak Ebu Cafer el-Bakir söyle demistir: "Ras lullah (s.a.v.)'a cahiliyet dogumlarından hiçbir sey bulasmamistir." Beyhak 'nin rivayetine göre Ras lullah (s.a.v.) söyle buyurmustur:

"Allah, beni nikahtan ikardi. Fl rtten (nikahsiz birlesme, zina) ikarmadi."

 bn Adiyy de bu hadisi mevsul olarak rivayet ederek söyle demistir: Muhammed b. Ebu Amr el-Aden  el Mekk , Hiz. Peygamber'in söyle buyurdugunu söylemistir:

«Ben nikah (h bir evlilik) ten dogdum. Flört neticesinde dogmus degilim. Bu, Adem'den beri anne ve babamin beni dogurdugu zamana kadar böyle olmustur. Cahiliye devri fl rt nden hiçbir sey bana bulasmamistir.»

Hüseym, Ibn Abbas'tan rivayet etti ki, Res lullah (s.a.v.) söyle buyurdu: «Ben, cahiliyet ehli nikahından degil, ancak Isl m nikahi gibi bir nikaha dayali bir evlilikten dogdum.» Bu da garib hadislerdendir.

. Benzer bir hadis, Hz. Aise'den de rivayet edilmistir: "Ve secdekarlar içinde dolasmani..." (es-Suarâ, 219.) ayet-i kerimesiyle ilgili olarak Ibn Ab-bas (r.a.) söyle demistir: "Hz. Muhammed'in nuru, aralarinda peygamberlerinde bulunduğu kusaktan kusaga geçti. Nihayet kendisi, bir peygamber olarak dogdu."

Muhammed b. Sa'd'm rivayetine göre Hisam b. Muhammed el-Kelbî, babasimn söyle dedigim nakletmistir: "Hz. Peygamberin anasından başlayarak 500. nenesine kadar ana tarafının isimlerini yazdim. O kadınlar arasında facire ve cahiliye devri pisliklerine bulasmis birinin adına rastlamadim."

. Ebu Hüreyre tarafından rivayet edilen ve Sahih-i Buharî'de de yer alan bir hadiste, Hz. Peygamber söyle buyurmudur:

"Adem ogullarının en hayirli kusakları arasından geçip geldim. Nihayet içinde bulunduğum kusakta (size, gönderildim)."

Vasile b. Eska tarafından rivayet edilen ve Sahih-i Müslim'de de yer alan bir hadiste, Hz. Peygamber söyle buyurmudur:

"Cenâb-i Allah, Ibrahim'in ogulları arasından Ismail'i seçti. Ismail ogulları arasından da Beni Kinane (kabile)ni seçti. Beni Kinane arasından da Kureyslileri seçti. Kureysliler arasından Hasim ogullarını, Hasim ogulları abasından da beni seçti."

Ahmed b. Hanbel, Abbas (r.a.)'m söyle dedigini rivayet eder; "Halkın bazı sözleri, Hz. Peygamber'e ulasti. Bunun üzerine minbere çıkıp "Ben kimim?" diye sordu. Onlar da, "Sen Allah'ın rasûlüsün." dediler. Buyurdu ki: "Ben, Abdülmuttalib oğlu Abdullah'in oğlu Muhammed'im. Allah halkı yarattı. Beni, yaratıklarının en iyileri arasına kattı. Onları iki kisma ayırdı.. Beni, en hayirli kisma koydu. Kabileleri yarattı.. Beni en hayirli kabileye mensup kildi. Onları evler (aileler) olarak böldü.. Beni en hayirli evden (aileden) kildi. Kisilik ve ailece ben, sizin en hayirlimizim."

Yakub b. Süfyan, Abbas b. Abdülmuttalib'in söyle dedigini rivayet eder: "Dedim ki, Ya Rasûlallah, Kureysliler birbirlerini güleryüzle karsiliyorlar. Ama bizimle karsilastiklarında, birbirlerine baktıkları yüzden baska bir yüzle bize bakıyorlar."

Benim böyle demem üzerine Rasûlullah (s.a.v.) çok öfkeleni, sonra da söyle dedi:

"Muhammed'in nefsi elinde bulunan (Allah)'a yemin ederim ki, bir adam, sizi Allah ve Resulü için sevmedikçe onun kalbine iman girmez.!"

Dedim ki: 'Ya Rasûlallah! Kureysliler oturup kendi asaletlerinden bahsettiler de seni, çöplükteki bir hurma ağacına benzettiler." Bunun üzerine

Rasûlullah söyle buyurdu:

"Cenâb-i Allah, insanlari yarattigi zaman beni, onların en hayirlilari arasina katti. Sonra onlari, kabilelere böldü. Beni, onların en hayirli kabilesine katti. Sonra aileleri meydana getirdiginde beni onların en hayirli ailesinden kildi. Ben, kisilik ve aile bakimindan sizin en hayirlini-

zim."

Yakub b. Süfyan, İbn Abbas'm söyle dedigini rivayet etti: Rasûlullah (s.a.v.) buyurdu ki: "Cenâb-i Allah, halki iki kisma ayirdi. Beni, onların en hayirlisindan kildu Ashab-i yemin ile ashab-i simal ayetinden kastedilen mana da budur. Ben, ashab-i yemindenim. Ve ben, ashab-i yeminin de en hayirlisiyim. Sonra o iki kismi, üçer gruba ayirdi.. Ben, o hayirli kismın üç grubu içerisinde en hayirlismdanim. Ashab-i meymene, sa-bikun es-sabikûn ayetinden kast edilen mana da budur. Ben, iyilikte Öne geçenlerdenim ve onların da en hayirlisiyim. Sonra Cenâb-i Allah, o üçer grubu kabilelere ayirdi. Beni, en hayirli kabileden kildi. "Sizi milletler ve kabileler haline koyduk ki birbirinizi kolayca tanıyasmız. Süphesiz, Allah katında en degerliniz, O'na karsi gelmekten en çok sakina-nizdir. Allah Alimdir, Habir'dir. (ei-Hucurât, 13.) ayet-i kerimesinden kastedilen mana da budur. Övünmek olmasın ama ben, Allah katında Adem ogullarının en degerlisi ve en takvalisiyim! Sonra yüce Allah, kabileleri ailelere ayirdi.. Beni en hayirli aileden kildi. "Ey Peygamber ailesi! Süphesiz Allah sizden kusuru giderip sizi tertemiz yapmak ister." (ei-Ahzab, 33.) ayet-i kerimesinden kastedilen mana da budur. Ben ve aile halkim, günahlardan arindirilmisizdir."

Bu hadiste gariblik ve münkerlik vardır.

Beyhakî, İbn Ömer'in söyle dedigini rivayet etmistir: "Hz. Peygam-ber'in çevresinde oturmaktaydik. Ona bir kadın geldi. Oradakiler; 'Bu, Rasûlullah'in kizidir.' dediler. Ebu Süfyan'in: "Hasim ogullari arasinda Muhammed, çirkef ortasindaki reyhan gibidir." sözünü duyan bir kadın, kosarak sözü Rasûlullah'a ulastirdi. O da -öfkeli olduğu yüzünden anlasiliyordu- söyle buyurdu: "Cenâb-i Allah, gökleri yedi kat olarak yaratti. Bu yedi katin en yüksekini seçti. Yaratiklarından diledigini oraya yerlestirdi. Sonra mahlukati yaratti. Mahlukattan da Adem ogullarini seçti. Adem ogullarından Araplari, Araplardan Mudarlilari, Mudarli-lardan Kureyslileri, Kureyslilerden Hasim ogullarini, Hasim ogullarından da beni seçti. Ben, seçkinlerin seçkiniyim. Her kim Araplari severse, beni sevmistir. Her kim onlara kizarsa, bana kizmistir!"

Bu hadis de gariptir.

Sahih bir hadiste belirtildigine göre Rasûlullah (s.a.v.) söyle buyurmıştır:

"Övünmek olmasin ama, kıyamet gününde ben, Adem ogullarının efendisiyim."

Hakim ve Beyhakî, Hz. Aise'den rivayet ederek Rasûlullah (s.a.v.)'m söyle buyurdugunu söylediler:

"Cebrail bana dedi ki: Yeryüzünü batisından dogusuna kadar dolastim. Muhammed'den daha üstün bir adam bulamadim. Yine yeryüzünü batisından dogusuna kadar dolastim.. Hasim ogullarından daha üstün bir aile bulamadim."

Hafiz Beyhakî dedi ki: Bu hadislerin ravileri arasında her ne kadar kendisine güvenilmeyecek kimseler varsa da, manalari birbirini dogrulamakta ve hepsinin manasi da Vasile b. Eska'nin hadisine dayanmaktadır.

Ebu Talib'in, Hz. Peygamberi överek söyle dedigini söylerim:

"Kureysliler, bir gün övünmek için toplanirlarsa, onların sirdasi ve samimi adami Abdumenaftir. Abdumenaftir ailesinde esraf varsa, Hasim ogullarında da öteden beri esraf vardır. Günün birinde Hasimîler övünürlerse, Muhammed Mustafa onların sirdasi ve değerli şahsiyetidir. Kuvvetlisiyle zayıfıyla Kureysliler bize saldırdı, ama bize galib olamadılar. Düşleri de bosa çıktı. Egik boynlara düşmanları vurduğunda biz, haksızlığa dayanamayız. O boynları dogrulturuz. Öteden beri biz böy-leyizdir. Her zorlu günde öylelerini koruruz. Onlara tas atanlara karşılık veririz. Kuru dallar bizimle yeserdi, bizim verdigimiz destekle dallara su yürüdü, kökler gelisti."

Ebü's-Seken Zekeriyya b. Yahya et-Taî kendisine nisbet edilen meshur cüzünde söyle demistir: Ömer b. Ebi Zühr b. Husayn, Hureyra b. Evs'in söyle dedigini bana anlatti:

Hicret edip Medine'ye gittim. Tebuk dönüşünde Rasûlullah (s.a.v.)'m yanma vardim, Müslüman oldum. O esnada Abbas b. Abdülmuttaüb'in, rrYa Rasûlallah seni övmek istiyorum." dedigini isittim. O da söyle buyurdu: "Söyle, Allah senin agzina mühürlemesin." Bunun üzerine Abbas, su siiri okumaya basladi:

"Daha önce gölgelerde ve üstü yapraklarla örtülü istirahat mahallinde (Cennetrte) idin. Sonra Dünya'ya indin. Sen henüz bir beser, kan pıhtısı veya bir et parçası değilken atan Nuh'un sulbünden gemiye bindin. Gemidekileri bogulma tutmustu. Sen, dededen babaya intikal edip geldin. Kusaktan kusaga geçip geldin, Nihayet Hind-i Alya'daki[12] yüksek evinde dünyaya geldin. O evin altında seni övenler vardır. Sen dogunca yeryüzü aydinlandı, ufuklar senin nurunla isiklandı. Bu aydınlık ve nur ile hidayet yolunda bizler yanmaktayız."

Bu siirin, Hassan b. Sabit'e ait olduğuna ilişkin bir rivayet de vardır.Hafiz

Ibn Asakir, Ibn Abbas'in söyle dedigini rivayet etmistir:

Rasûlullah (s.a.v.)'a sorarak dedim ki: "Anam babam sana feda olsun Ya Rasûlallah, Cennet'te sen ve Adem nerelerde bulunacaksınız?" Bu sorum üzerine önce -azi disleri görünecek kadar- gülümsedi, sonra da söyle buyurdu: "Ben, Adem'in sulbündeydim. Atam Nuh'un sulbündeyken gemiye bindirilmiş oldum. Atam Ibrahim'in sulbündeyken onunla birlikte atese atılmış oldum. Anne ve babam asla gayr-i mesru iliski kurmamislardir. Cenâb-i Allah, beni hep asil sulblerden temiz ve iffetli rahimlere intikal ettirmiştir. İnsanlar, iki grup olarak ele alınacak olursa ben, mutlaka o grupların en hayirlismdammm.Cenâb-i Allah, benden peygamberlik sözü ve Islâmiyet taahhüdü aldı. Tevrat ve Incil'de benden söz etti. Benim sıfatlarımı, her peygambere anlatti. Yeryüzü benim nurumla, bulutlar da benim yüzümle aydınlanır. Rabbim, bana kitabını Öğretti. Semalarında şerefimi arttırdı. Kendi isimlerinden birini bana verdi. Ars'm sahibi Mahmud (övlümüs) dur. Ben de Muhammed ve Ah-med'im. Bana, Kevser havuzunu vereceğini ve ilk sefaat eden ile sefaati ilk Önce kabul edilecek olanın ben olacağımı va'detti. Sonra ümmetim için beni, en hayirli çağda peygamber olarak gönderdi. Allah'a çok hamd eden, iyiliği emredip kötülükten sakmdıranlar var ya, iste benim ümmetim onlardır."

ibn Abbas, Hassan b. Sabit'in Hz. Peygamber hakkında söyle bir siir söylediğini ifade eder:

"Daha önceleri gölgelerde ve üstü yapraklarla örtülü istirahat mahallinde (Cennet'te) idin. Sen, henüz beser, kan pıhtısı veya bir et parçası değilken (dünyaya gelmemişken) dahi atalarının sulbündeyken Nuh'la beraber gemiye bindin. Baskaları ve Nuh ailesi, bogulma ile karşılaştı. Kusaktan kusaga ve ataların sulbünden anaların rahmine intikal ederek geldin dünyaya."

Onun siiri üzerine Rasûlullah (s.a.v.); "Allah, Hassan'a rahmet etsin." buyurdu. Bunun üzerine Hz. Ali de; "Ka'be'nin Rabbine andolsun ki Hassanın Cennet'e girmesi kesinlik kazandı." dedi. Hafız Ibn Asakir, bu hadisin cidden garib olduğunu söylemiştir. Ben de cidden münker bir hadis olduğunu söylüyorum.

"es-Sifa" adlı kitabında Kadi İyaz söyle der: "Kur'ân-i Kerîm'den önceki kitaplarda geçen ve peygambere müjdelenen 'Ahmed' adına gelince Cenâb-i Allah, kendi hikmetinin bir gereği olarak Rasûlullah'tan baskasının o ismi almasını ve ondan önce bir kimsenin 'Ahmed' adıyla çağırıl-masmi menetmiştir ki, kalbi zayıf kimselerin içine şüphe düşmesin ve Allah Rasûlünü baskalarıyla karıstırmassınlar.

Muhammed kelimesi de böyledir. "Muhammed adında bir peygamber gelecek..." haberi yayıncaya ve Rasûlullah'm doğumundan kısa süre

öncesine kadar ne Araplardan ne da baskalarından hiçbir kimse bu ismi almamisti. Ancak mezkur haberin yayilmasindan sonra ve Rasûlullah'm dogumuna yakin bir zamanda, gelmesi beklenen peygamberin kendi ogullari olmasi umuduyla Araplardan bazi kimseler, ogullarina Muhammed adini vermislerdi. Ve Allah, peygamberligini nereye (kime) birakacagim daha iyi bilir.

Rasûlullah (s.a.v.)'dan önce Muhammed adim alanlar sunlardir:

- 1- Muhammed b. Uheyha b. Cûlah el-Evsî.
- 2- Muhammed b. Mesleme el-Ensârî
- 3- Muhammed b. Berra el-Berkî
- 4- Muhammed b. Süfyan b. Mücasî
- 5- Muhammed b. Humran el-Cu'fî
- 6- Muhammed b. Huzaî es-Sülemî

Bu alti kisiden baska Muhammed adini alan baskasi yoktur.

ilk olarak Muhammed adini alan sahsin, Muhammed b. Süfyan b. Mücasî oldugu söylenmektedir. Yemenlülerse, Esd kabilesinden Muhammed b. Yuhmud oldugunu söylemişlerdir.

Sonra Cenâb-i Allah, bu adi alanlarin, peygamberlik iddiasinda bulunmalarim veya bunlardan birinin peygamber oldugunun baskalari tarafından ileri sürülmesini menetmistir. Hz. Peygamber'in nübüvvetini tartisilmaz derecede isbatlayan iki vasfi görülünceye kadar da, Muhammed adli diger sahslarda peygamberlik intibai verecek bir durumun zuhur etmesini engellemistir."[13]

Rasûlullah '(S.A.V.)'In Dogumu

Allah'in salat-ü selami üzerine olsun Hz. Peygamber, pazartesi günü dogmustur. Sahih-i Müslim'de yer alan Ebu Katade'nin rivayetine göre bir Arab: "Ya Rasûlallah, pazartesi günü tutulan oruç hakkında ne buyurursunuz?" diye sormus, o da "O gün, benim dogdugum ve vahyin bana indirildigi gündür." diye cevap vermiş.

Ahmed b. Hanbel, Ibn Abbas'm söyle dedigini rivayet etmistir: " Rasûlullah (s.a.v.), pazartesi günü dogmus, pazartesi günü peygamber olmus, pazartesi günü Mekke'den hicrete baslamis, pazartesi günü Medine'ye vararak hicretini tamamlamis, pazartesi günü vefat etmiş, Ha-cer-i Esved'i de pazartesi günü kaldirip yerine koymustur."

Ibn Lehi'a'nin rivayetine göre yukaridaki hadîse Şu ifade de ilave edilmistir: "el-Mâide süresindeki 'Bugün dininizi size tamamladim.' ayet-i kerimesi, pazartesi günü nazil olmustur."

Musa b. Davud'dan gelen bir rivayette yukarıdaki hadise su ifade de eklenmiştir: "Bedir hadisesi, pazartesi günü vuku bulmuştur," Yezid b. Habip de böyle diyenlerdendir ki, bu gerçekten münker bir rivayettir. Zira İbn Asakir demiş ki: "Bedir savaşı ve 'Bugün dininizi size tamamladım.' ayetinin nüzulü, cuma gününde olmuştur." İbn Asakir'in bu sözü doğrudur. Rasûlullah'ın pazartesi günü doğmuş olduğu hususunda ihtilaf yoktur. Rebiyülevvel ayının onyedisinde, cuma günü doğdugunu söyleyenler hata etmişlerdir. Onların bu sözü, doğru olmaktan çok uzaktır. Cumhur-u ulemaya göre Rasûlullah (s.a.v.)'m doğumu, rebiyülevvel ayında olmuştur. Kimine göre ikinci gece doğmuştur, "el-İstiab" adlı eserinde İbn Abdî'l-Berr, böyle demistir. Vakidî de Ebu Ma-ser Nüceyh b. Abdurrahman el-Medenî'den böyle bir rivayette bulunmuştur. Kimine göre rebiyülevvel ayının sekizinde doğmuştur. Hu-meydî, İbn Hazm'dan böyle bir nakilde bulunmuştur. Cübeyr b. Mut'im'den de bu doğrultuda bir rivayet varid olmuştur. İbn Abdî'l-Berr, tarihçilerin bu görüşü doğruladıklarını, büyük Hatiz Muhammed b. Musa el-Havarizmî'nin de buna kesin gözle baktığını nakletmiştir. "et-Tenvir fi Mevlidi'l-Besiri'n-Nezîr" adlı kitabında Hafız Ebû'l-Hitap b. Dihye de bu görüşü benimsemistir. İbn Dihye'nin kitabında naklettiği bir görüşe göre Rasûlullah (s.a.v.), rebiyülevvel ayının onunda doğmuştur-

tur. İbn İshak'm esas alıp temel kabul ettiği görüşe göre, Rebiülevvel ayının onikisinde doğmuştur. İbn Ebi Seybe'de "Musannef" adlı eserinde naklettiği bir rivayette Cabir ile İbn Abbas'm söyle dediklerini söylemiştir:

"Rasûlullah (s.a.v.) fil senesinde, Rebiyülevvel ayının onikisinde, pazartesi günü doğmuştur. Pazartesi günü peygamber olmuş, pazartesi günü miraca çıkmış, pazartesi günü hicret etmiş ve pazartesi günü vefat etmiştir." Cumhur-u ulema nazarında meshur olan görüş budur. Doğruyu, en iyi bilen Allah'tır.

İbn Dihye'nin bazı Sâillerden naklettiğine göre kimileri, Rasûlullah (s.a.v.)'in, rebiyülevvel ayının onyedisinde doğdugunu söylemişlerdir. Kimine göre de rebiyülevvel ayının bitimine sekiz gün kala doğmuştur. Bu görüşü İbn Dihye, İbn Hazm'den nakletmiştir. Humeydî'nin de kendisinden naklettiği gibi, İbn Hazm'den gelen birinci görüşe göre Rasûlullah (s.a.v.), rebiyülevvel ayının sekizinde doğmuştur. Doğru olan görüş de budur. İbn Hazm'den gelen ikinci görüşe göre Rasûlullah (s.a.v.), ramazan ayında doğmuştur. Bunu, Zübeyr b. Bekkar'dan İbn Abdî'l-Berr nakletmiştir. Bu garip bir görüştür. Bunun dayanağı da sudur: " Rasûlullah (s.a.v.)'a ilk vahyin ramazan ayında geldiği hususunda ihtilaf yoktur. Bu da kirk yasma adımı attığı zamanda olmuştur. Su halde doğumu da ramazan ayında olmuştur." Bu, tartışılacak bir görüştür. Doğruyu en iyi bilen Allah'tır.

Hayseme b. Süleyman el-Hafiz, İbn Abbas'm söyle dedigini rivayet etmistir: " Rasûlullah (s.a.v.), rebiyülevvel ayında pazartesi günü dogdu, rebiyülevvel ayinin ilk pazartesi günü kendisine peygamberlik geldi. Rebiyülevvel ayında pazartesi günü kendisine Bakara sûresi nazil oldu." Bu da gerçekten garip bir rivayettir. Bunu İbn Asakir rivayet etmistir.

Zübeyr b. Bekkar dedi ki: Annesi, Sfb-i Ebi Talib'te Cemretü'1-Vus-ta yaninda ve tesrik günlerinde Rasûlullah'a hamile kaldi. Haccac b. Yusuf un kardesi Muhammed b. Yusuf un bilinen evinde, ramazanın onikinci gecesinde de onu dogurdu.

İbn Asakir dedi ki: Rasûlullah (s.a.v.)'m annesi, muharrem ayında ve asure gününde hamile kaldi. Fil vakasinin yirmiüçüncü senesinin ramazan ayinin onikisi olan pazartesi günü dogurdu. Anlatildigina göre Harun Resid'in annesi Hayzeran, hacca gittiginde Rasûlullah (s.a.v.)'m dogdugu evin mescide dönüştürölmesini emretmis. Bugün orasi böyle bilinmektedir. '

Süheylî, Rasûlullah (s.a.v.)'m yirmi nisanda dogdugunu söylemistir ki bu, çok mutedil bir zaman ve mevsimdir. Zic sahiplerinin anlattiklarina göre Rasûlullah (s.a.v.), Zulkarneyn takvimine göre 882 yilinda dogmustur. Anlatildigina göre o esnada Tali yildiziyla oglak burcu arasinda yirmi derecelik bir açi varmis. Jüpiter ile Merkür, akrep burcuna üç derecelik bir açida bir arada bulunuyorlarmis ki bu, semanın ortasinda bulunan bir derecedir. Oglak burcuna da muvafiktir. Bu, ayin ilk gecede dogdugu esnada vuku bulmus bir durumdur.

Bütün bunlari, İbn Dihye nakletmistir. Dogrusunu Allah bilir.

İbn İshak, Hz. Peygamber'in fil senesinde dogdugunu söyler. Cumhur-u ulemadan nakledilen meshur görüs budur.

İbrahim b. Münzir el-Hizamî dedi ki: "Âlimlerimizden herhangi birinin üzerinde süphelenmedigi görüse göre Hz. Peygamber, fil senesinde dogmustur. Fil vakasindan sonra geçen sürenin kirkinci yilinin basinda da peygamberlikle görevlendirilmistir.

Beyhakî, İbn Abbas'm; "Rasûlullah, fil senesinde dogdu." dedigini rivayet etmistir.

Muhammed b. İshak, Kays b. Mahreme'nin söyle dedigini rivayet eder: "Ben ve Rasûlullah (s.a.v.), fil senesinde dogduk. Onunla yasitiz."

Hz. Osman, Ya'mür b. Leys'in kardesi Kubas b. Esyem'e: "Sen mi büyüsun, yoksa Rasûlullah mi?" diye sormus. O da söyle cevap vermis: "Rasûlullah (s.a.v.), benden büyüktür. Ancak dogumda ben ondan önceyim. (Öyleki dogumumuzdan alti ay önce Mekke'ye gelen filin biraktigi) pislighi, yesil renkli ve degisik bir halde gördüm." [14].

İbn İshak dedi ki: Rasûlullah (s.a.v.), ukaz yılında yirmi yasındaydı. Ficar savaşı da fil vakasından yirmi yıl sonra oldu. Ka'be binasının onarılması da ukaz yılından onbes yıl sonra oldu. Bundan bes yıl sonra da Muhammed (s.a.v.)'e peygamberlik verildi.

Muhammed b. Cübeyr b. Mut'im dedi ki: Ukaz hadisesi, fil vakasından onbes yıl sonra oldu. Ondan on yıl sonra KaT'e binası yeniden inşa edildi. Aradan onbes yıl geçtikten sonra da Muhammed (s.a.v.)'e peygamberlik verildi.

Beyhakî, Ebül-Hüveyris'in söyle dedigini rivayet eder: Abdülmelik b. Mervan'm, Kubas b. Esyem el-Kinanî el-Leys'e söyle sordugunu isittim: "Ey Kubas, sen mi büyüsun, yoksa Rasûlullah mı?" Kubas dedi ki: "Rasûlullah (s.a.v.), benden daha büyüktür, ama ben ondan daha yasliyim. O, fil pisligi yanında dururdu. Pislik, degisik bir duruma girmisti. Ben bunu hatirliyorum. Rasûlullah (s.a.v.), kirk yasma girer girmez peygamber oldu."

Yakub b. Süfyan, Süveyd b. Gafle'nin söyle dedigini rivayet eder: "Ben, Rasûlullah'm yasitiyim. O, fil senesinde dogdu."

Beyhakî dedi ki: Süveyd b. Gafle'nin söyle dediği de rivayet olunmustur: "Ben, Rasûlullah (s.a.v.)'dan iki yas küçüğüm."

Yakub b. Süfyan, Muhammed b. Cübeyr b. Mut'im'in söyle dedigini rivayet eder: Resûlullah (s.a.v.), fil senesinde dogdu. Onbes yıl sonra Ukaz savaşı oldu. Fil hadisesinin yirmibesinci yılının basında Ka'be yeniden inşa edildi. Kirkinci yılının basında da ResûluUah'a peygamberlik geldi.

Demek istedigimiz su ki; Cumhur-u ulemanın kavline göre Rasûlullah (s.a.v.), fil olayının vuku buldugu senede dogmustur. Kimine göre o olaydan bir ay sonra, kimine göre kirk gün sonra, kimine göre de elli gün sonra dogmustur.

Ebu Cafer el-Bakir; "Fil, muharrem ayının ortasında Mekke'ye geldi. Rasûlullah (s.a.v.)'da ondan ellibes gece sonra dogdu." demistir.

Baskalari dediler ki: "Fil hadisesi, Rasûlullah (s.a.v.)'m dogumundan on yıl önce vuku bulmustur." Bu görüşü bize nakleden, İbn Ebza'chr. Bu hadisenin, Rasûlullah'm dogumundan yirmiüç yıl önce cereyan ettigini söyleyenler de vardır. Bu rivayeti -önce de söyledigimiz gibi- Suayb b. Suayb babasından, o da dedesinden nakletmistir.

Hız. Peygamberin, fil vakasından otuz yıl sonra dogdugunu söyleyenler de olmustur. Musa b. Ukbe, Zührî'den böyle bir nakilde bulunmuş ve bu görüşü de benimsemistir. Allah'in rahmeti, onun üzerine olsun.

İbn Asakir'in rivayetine göre Ebu Zekeriya el-Aclahî: "Hız. Peygamber, fil vakasından kirk sene sonra dogmustur." demistir ki bu rivayet cidden

gariptir. Bundan daha da garip olan, Halife b. Hayyat'm rivayetine göre İbn Abbas'm söylediği su sözdür: "Rasûlullah (s.a.v.), fil vakasından onbes sene önce dogmustur."

Bu da garip, münker ve zayıf bir rivayettir. Halife b. Hayyat demis ki: Üzerinde icma edilen görüŖe göre Rasûlullah (s.a.v.), fil vakasının cereyan ettiği senede dogmustur. [15]

Hz. Peygamber Nasil Dogdu?

Daha Önce de anlatildiği gibi Abdülmuttalib, oğlu Abdullah'in kurtulus fidesi olarak yüz deveyi keserek adagini yerine getirmisti. Böylece yüce Allah, Abdullah'i selamete erdirmisti. Zira yüce Rabbimiz, onun sulbünden Adem ogullarının efendisi, ümmî, son peygamberin gelmesini ezelde takdir buyurmustu. Nihayet Abdullah, kurban gibi bogazlanmaktan kurtulmus, babasi da onu Kureys'in en serefli asiretinden olan Vehb b. Abdumena' b. Zühre ez-Zühriye'nin kızı Amine ile evlendirmis, o da Rasûlullah (s.a.v.)'a hamile kalmisti.

Varaka b. Nevfel'in kizkardesi olup Ümmü Kattal künyesiyle taninan Rakika binti Nevfel, Amine ile gerdege girmesinden önce Abdullah'in alninda bir nur görmüs, bu nurun kendisine geçmesini arzulamis-ti. Çünkü kardesi Varaka'dan Muhammed (s.a.v.)'in, peygamber olarak geleceğine ve zamanının yaklastigina dair müjdelere duymustu. Bu yüzden kendini, Abdullah'a vermek istedi. Bazıları, onunla evlenmek istedi, demislerdir ki, kuvvetli ve dogru olan görüs te budur.

Ama yine de dogruyu en iyi bilen, Allah'tir.

Ümmü Kattal, her ne kadar kendini ona vermek istediye de Abdullah, onun bu istedigini kabule yanasmadi. Gerdek neticesinde o parlak nur, Amine'ye geçti. Abdullah, tekrar Ümmü Kattal'm yanma döndü. Ama bu defa da Ümmü Kattal: "Benim sana ihtiyacim yok." diyerek onun istedigini reddetti. Elden kaçan fırsata yanip pisman oldu ve daha önce nakletmis olduğumuz o fasih ve belig siirini okudu.

Abdullah'in o gayr-i mesru iliskiden korunmasi, kendi serefi için degil, Rasûlullah'm serefi içindi. Zira yüce Rabbimizin de buyurdugu gibi: "Allah, peygamberligi verecegi kimseyi daha iyi bilir." (el-En'âm, 124.)

Saglam senetlerle rivayet edilen bir hadiste Rasûlullah (s.a.v.) söyle buyurmustur:

"Ben flörtten (gayr-i mesru birlesme) degil, nikah (h bir evlilik) ten dogdum."

Demek istedigim su ki: Anasi kendisine hamile iken Rasûlullah (s.a.v.)'m babasi Abdullah vefat etmistir. Meshur görüs budur.

Muhammed b. Sa'd, Eyyüb b. Abdurrahman b. Ebi Sa'saa'mn söyle dedigini rivayet eder: Abdülmuttalib oğlu Abdullah, Küreyslilerin ticaret kervanlarından biriyle Sam ve Gazze'ye gitti. Ticaret isi tamamlandıktan sonra döndüler. Dönüste Medine'ye ugradılar.O esnada Abdulah hastaydı. "Medine'de, Adiyy b. Neccar ogullari olan dayilarimin yaninda kalacagim." dedi. Orada bir ay süreyle hasta yatti. Arkadaslari, yola devam edip Mekke'ye döndüler. Abdülmuttalib, oğlu Abdullah'i onlara sordu. Onlar da: "Onu dayilari Adiyy b. Neccar ogullarinin yaninda hasta olarak biraktik." dediler. Bunun üzerine Abdülmuttalib, büyük oğlu Haris'i Medine'ye gönderdi. Medine'ye varan Haris, Abdullah'in vefat ettigini ve Nabiga'mn evine defnedildigini gördü. Mekke'ye dönüp durumu babasına haber verdi. Ölüm haberini duyduklarında babası Abdülmuttalib ile baci ve kardesleri, Abdullah için çok aci çekip üzüldüler. O esnada Rasûlullah (s.a.v.), ana rahmindeydi. Abdullah, yirmibes yasinda vefat etmistî. Vakidî; "Abdullah'in vefati ve yasi hususunda bize göre en saglam kavil budur." demistir. Yine Vakidî, Zührî'nin söyle dedigini rivayet etmistir: "Abdülmuttalib, yiyecek için kendilerine hurma getirme göreviyle Abdullah'i Medine'ye göndermistî, o da orada vefat etmistî.

Muhammed b. Sa'd'm bir rivayetine göre Rasûlullah (s.a.v.), yirmi-sekiz aylık iken babası Abdullah vefat etmistir. Yedi aylık iken babasının vefat ettigini söyleyenler de olmustur. Ana rahmindeyken babasının vefat etmis olduğu görüsü, Muhammed b. Sa'd'm ifadesine göre daha saglamdır.

Zübeyr b. Bekkar, îbn Harbuz'un söyle dedigini rivayet eder: "Rasûlullah, iki aylık iken babası Abdullah Medine'de vefat etti. Dört yasindayken annesi vefat etti. Sekiz yasindayken de dedesi vefat etti. Vefat ederken de onu amcası Ebu Talib'in vesayetine birakti."

Vakidî ile katibi Muhammed b. Sa'd, Peygamber Efendimiz'in ana karnında bir cenin iken, babasının vefat ettigi görüsünü tercih etmislerdir ki bu da yetimligin en son derecesi ve en yüksek mertebesidir.

Bir hadiste söyle bir ifade geçmistî:

"Annemin, bana hamile iken gördüğü rüyaya göre sanki ondan bir nur çıkarak (çevreyi) aydinlatmis ve Sam saraylarini kendisine göstermistî.»

Muhammed b. îshak dedi ki: Rasûlullah (s.a.v.)'m annesi Vehb kızı Amine demis ki; Ben, Rasûlullah'a hamile olduğumda bana söyle dendi: "Sen, bu ümmetin efendisine hamile kaldin. Onu dogurdugunda söyle söyle: "Onu her hasedçinin, her iyi geçinen kusurlunun ve liderlik iddiasında bulunan her kölenin serrinden, bir ve tek olan (Allah'a) emanet ediyorum. O'na siginiyorum. O beni korur. Çocugum, serefli ve övgüye layık olan Allah'in himaye sindedir. Gelisip büyüyünceye ve ortaya çıkincaya kadar Allah'in korumasi altındadır." Rahmindeki çocuğun, bu ümmetin efendisi olduğu

sundan anlasiliyor: O'nun dogumuyla birlikte bir nûr çıkacak. O nur, Sam diyanndaki Busra saraylarini btnyle aydinlatacaktir. Dogdugunda ona, Muhammed adini koy. Çünkü onun adi, Tevrat'ta Ahmed olarak belirlenmistir. Gök ve yer ehli onu överler, incil'de de onun adi, Ahmed olarak belirlenmistir. Gök ve yer ehli, onu överler. Kur'n'da onun adi, Muhammed olarak belirlenmistir. Bundan da anlasiliyor ki Amine hatun, Raslullah (s.a.v.)'a hamile kaldiginda kendisinden bir nur çıktigini ve o nurun, çevreyi aydinlatarak Sam saraylarini kendisine gösterdigini görmüstür. Raslullah'i dogurduktan sonra da bu rüyanin tevilini aynen görmüstür. Dogruyu en iyi bilen Allah'tir.

Muhammed b. Sa'd, bn Abbas'tan rivayet etti ki; Vehb kizi Amine söyle demistir: "Raslullah'a hamile kaldigim günden itibaren hamilelikle ilgili bir sikinti çekmedim. Onu dogurdugum zaman, beraberinde bir de nur ıktı. O nur, ona doguyla bati arasini bastan basa aydinlatıp gösterdi. Sonra ellerine dayanarak yere dst. Yerden bir avuç toprak aldı ve basini semaya kaldirdi."

Bazilari, dogarken Raslullah (s.a.v.)'m diz üstü yere meldigini, beraberinde bir nur ikip o nurun Sam saraylarim ve caddelerini aydinlattigim, yleki, Busra'daM develerin boyunlarinin dahi o aydinlikta grndgn, Raslullah'm da basini o esnada semaya diktigini söylemislerdir.

Beyhak, Osman b. Ebil-As'm söyle dedigini rivayet eder: Annem, Vehb kizi Amine'nin Raslullah'i dogurdugu gece orada hazır bulunduğunu bana anlatarak söyle dedi: "Raslullah'm dogdugu evde her neye bakarsam nur oluyordu. Yildizlara baktigimizda bize o kadar yaklasiyorlardı ki, neredeyse üzerimize dsecek saniyordum!..-

Kadi Iyaz, Amine hatuna ebelik yapan ve Abdurrahman b. Avfin annesi olan Sifa hanimin söyle dedigini rivayet eder: Sifa hanim dedi ki: 11 Raslullah (s.a.v.), dogup elime geldiginde agladi. O esnada görünmezlerden bir ses geldi. Sesin sahibi ona: "Allah sana rahmet etsin." diyordu. Raslullah dogarken, beraberinde bir de nur ıktı. O nurun verdigi aydinlikla, Bizans saraylarini gördüm."

Muhammed b. Ishak dedi ki: Amine, Raslullah'i dogurunca, cariyesini Abdülmuttalib'e haber vermek üzere gönderdi. Amine hamileyken Raslullah'in babasi lmst. Raslullah, yrmisekiz aylık iken babasinin vefat ettigini söyleyenler de vardir. Bunlardan hangisinin dogru oldugunu Allah bilir. Raslullah babasiz kaldigi için, cariyeye Abdülmuttalib'e: "Bir oglun oldu. Gel de ona bak!" dedi.

Abdülmuttalib yanlarına geldiginde Amine, hamile kaldigi anda gördüklerini, hamileyken Muhammed (s.a.v.) hakkında kendisine sy-

lenenleri, dogan çocuga konulacak isim hakkında kendisine verilen direktifi anlatti.

Abdūlmuttalib, çocugu alip Ka'be'deki Hübel putunun yanma götürdü. Kalkip su siiri okuyarak Allah'a sükredip duada bulundu:

"Teri hos kokan su çocugu bana veren Allah'a hamd olsun. Henüz besikteyken diger çocuklara üstün olan su çocugu, köse taslari bulunan Ka'be'ye emanet ediyorum. Tam bir delikanli oluncaya dek Kabe'nin himayesinde kalsin. Onu, dengesiz bir hasetçinin, gözleri görmeyen, basiretsiz kötü niyetlilerin serrinden Ka'be'ye emanet ediyorum. Sözü tutulur bir insan haline gelinceye kadar, Kabe'nin himayesinde kalsin. Ey (sanli) çocuk! Sen, Kur'ân'da ve övgüsü sabit kitaplarda Ahmed kelimesiyle adlandırilmissin. Bu adin diller üzerinde de yazilidir."

Beyhakî, Hz. Abbas'm söyle dedigini rivayet etmistir: "Rasûlullah (s.a.v.), sünnetli ve göbegi kesilmis olarak dogdu. Dedesi Abdūlmuttalib buna hayret etti. Rasûlullah'm itibari, onun nazarinda büyük oldu. "Su oglum büyük adam olacak." dedi ve öyle de oldu." Bu hadisin dogrulugu üzerinde tartisilabilir.

Ibn Asakir, Enes'ten Rasûlullah'm söyle buyurdugunu rivayet eder: "Allah katinda degerli oldugumdan ötürü ben, sünnetli olarak dogdum ye hiç kimse haya yerimi görmedi."

Ibn Ömer (r.a.) de; "Rasûlullah (s.a.v.), sünnetli olarak dogdu." demistir.

Ibn Asakir, Ebu Bekre'nin söyle dedigini rivayet eder: "Cebrail (gögsünü yarip Zemzem suyuyla) kalbim temizledigi esnada Rasûlullah'i sünnet etmistir." Bu, cidden garip bir rivayettir.

Bir rivayete göre dedesi Abdūlmuttalib, Hz. Peygamber'i sünnet etmis, sünnet yemegi vererek bütün Kureyslüeri o yemekte bir araya getirmistir. Dogruyu en iyi bilen Allah'tir.

Beyhakî, Ebu Hakem et-Tanuhî'nin söyle dedigini rivayet eder: Ku-reys kabilesinde dogan bir çocugu Kureysli kadınlara teslim ederler, kadınlar da onun üzerine bir çömlegi ters çevirip kapatirlar; çocuk, sabaha kadar o çömlegin altında kalirdi. Rasûlullah (s.a.v.) dogdugunda dedesi Abdūlmuttalib, onu Kureysli kadınlara teslim etti. Bilinen sekilde onun da üzerine bir çömlek koydular. Sabahleyin gelip baktiklarinda çömlegin ikiye bölünmüş, Rasûlullah (s.a.v.)'m da gözlerini açip semaya dikmis oldugunu gördüler. Onu, alip Abdūlmuttalib'e getirdiklerinde: "Bunun gibi bir bebek görmedik. Yanma vardigimizda çömlegin yarilmis, kendisinin de gözlerini açip semaya dikmis oldugunu gördük!" dediler. Bunun üzerine Abdūlmuttalib; "Onu muhafaza edin. Onun büyük bir adam olacagim veya bir iyilige mazhar olacagini ümid ediyorum." dedi.

Dogumunun yedinci gününde de onun için bir kurban keserek Ku-reyslileri yemege çağirdi. Yemegi yedikten sonra; "Ey Abdülmuttalib! Serefine bize ziyafet verdigin su ogluna (torununa) ne ad koydun bakalim?" diye sordular. O da; "Muhammed koydum." dedi. "Kendi aile efradından birinin adini niye ona vermedin?" diye sormalari üzerine Abdülmuttalib su cevabi verdi: "Gökte Allah'in, yerde de bütün yaratiklarin onu Övmesi için ona bu adi verdim."

Lügat (dil) âlimleri dediler ki: İyi vasiflari kendinde toplayan adama Muhammed denir. Nitekim sairin biri demis ki:

"Ey laneti kabullenmeyen adam! Devemi serefli, asil, âlicenap ve Muhammed (Övülen) için, (yani senin için) hazirlanarak sana geldim."

Bazi âlimler dediler ki: Rasûlullah (s.a.v.)'a Muhammed adini koymalarim, Cenâb-i Allah onlara ilham etti. Çünkü onda Övgüye layik iyi nitelikler vardi. Isim ve fiil, isim ve müsemma, hem maddeten hem manen bir araya gelsin, diye ona Muhammed adim koydular. Nitekim amcasi Ebu Talib bir siirinde şöyle demistir:

(Bu siirin Hassan'a ait olduguna iliskin bir rivayet de vardir): "Alldi, ona kendi isim kökünden bir isim verdi ki onu yüceltsin. Ars'in sahibi Allah'in bir adi da Mahmud (övülmüs) dur. Onun adiâse, Muhammed'dir."

Allah dilerse, Rasûlullah (s.a.v.)'m isimlerini, zahiri niteliklerini (dis görünüsünü), temiz ahlakini, peygamberlik delillerini, mertebesinin üstünlüğünü ve faziletlerim, kitabın sonunda anlatacagiz.

Beyhakî, Hz. Abbas'm söyle dedigini rivayet eder: "Dedim ki: *Ya Rasûlallah! Senin peygamberligini isbatlayan bir emare, Islâm'a girmeme sebep oldu. Sen daha besikteyken aya parmaginla isaret ederek anlasilmaz seyler söylüyordun. Ay, kendisine gösterdigin tarafa meylediyordu."

Bunun üzerine Rasûlullah, bana dedi ki: "Ben ay ile konusuyordum. O da benimle konusuyor ve aglamamam için beni avutuyordu. Ars'in altinda secde ederken onun sesini isitiyordum." [16]

Hız. Peygamberin Dogdugu Gece Meydana Gelen Olaylar

"Hevatifü'1-Cann" babinda da anlattigimiz gibi Hz. Peygamber'in dogum gecesinde putlar, yerlerinden sarsilip yüz üstü yere düsmüslerdi. Habes (krali) Necasi, bazi olaganüstü durumlar müşahade etmis, Hz. Peygamber'in dogumuyla birlikte bir nur zuhur ederek Sam saraylarini onlara göstermis, Hz. Peygamber'in kendisi de basim semaya dikerek diz üstü yere çökmüs gibi bir vaziyette dogmus, üzerine kapatilan çömlek ikiye bölünmüş, dogdugu evde bir nur görülmüş, göklerdeki yildizlar o eve yaklasmis ve benzeri diger bazi harika olaylar görülmüştü.

Süheylî'nin Bakiyy b. Mahled el-Hafiz'm tefsirinden naklettigine göre iblis; lanetlenip Cennet'ten kovulduğunda, yeryüzüne indirildiğinde, Rasûlullah (s.a.v.)'m doğumu anında ve Fatiha sûresi nazil olduğunda olmak üzere dört kez inleyip feryad etmiştir.

Muhammed b. Ishak, Hz. Aise'nin söyle dedigini rivayet etmiştir: Yahudi'nin biri, Mekke'ye yerlesip orada ticaret yapmaya baslamisti. Hz. Peygamberin doğduğu gece Kureys meclisinde, "Ey Kureysliler! Bu gece dogan bir çocugunuz oldu mu?" diye sormus, onlar da, "Vallahi bilmiyoruz.1' deyince, Yahudi su karsiligi vermis: "Allahü Ekber. Eger böyle bir sey olmadiyisa mesele yok. Bana bakin,söyleyeceklerimi kafaniza iyice yerlestirin. Bu gece dogan çocuk, bu son ümmetin peygamberi olacaktır. İki omuzu arasinda, at yeleşi gibi pespese tüyleri olan bir alamet vardır. İki gece süt emmeyecektir. Çünkü cinlerden bir ifrit, parmagini onun agzina koyup süt emmesini engelleyecektir."

Yahudi'nin bu sözleri karsisinda hayrete düşen Kureysliler, toplantı yerinden dagilip evlerine gittiklerinde herkes, söylenenleri ailesine anlatti. Dediler ki; Abdülmuttalib oğlu Abdullah'in bir oğlu dünyaya geldi, adim da Muhammed koydular. Sonra birbirleriyle karsilasan Kureysliler; "Yahudi'nin söylediklerini duydunuz mu? Sözünü ettigi çocugun doğumunu haber aldiniz mi?" diye birbirlerine sorular yönelttiler. Kosup Yahudi'nin yanma vardilar, Hz. Peygamber'in doğum haberini verdiler. O da; "Gelin, beraberce bebegin yanma gidelim de onu görelim." dedi. Onunla birlikte Amine'nin odasına girip kendisine; "Oglunu bize göster bakalim." dediler. Bebegi getirip onlara teslim etti.Sirtim açtilar, omuzlari arasindaki alameti gördüler. Yahudi, bayilip düştü. Ayilmca, ona: "Yaziklar olsun sana, neyin var?" diye sordular. O da söyle dedi: "Vallahi peygamberlik, Israil ogullarinin elinden çıktı artik. Buna sevindiniz degil mi ey Kureysliler? Allah'a andolsun ki, o size öyle bir zor verecek ve öyle bir güce erisecek ki, haberi, dogudan ve batidan çıkacaktır."[17].

Muhammed b. Ishak, Hassan b. Sabit'in söyle dedigim rivayet eder: "Ben, yedi veya sekiz yaslarinda yetiskin bir çocuktum. Görüp duyduklarimi anlayabilecek durumdaydim. Bir sabah Yahudi'nin biri, Medine'de yüksek bir sesle, "Ey Yahudi toplulugu!" diye bagirmaya basladi. Halk etrafina toplandi. (Söylenenleri ben de dinliyordum). Ona; "Neyin var?" diye sordular. O da dedi ki: "Bu gece dogan Ahmed'in, yildizi dogdu."

"Delailü'n-Nübüvve" adli kitabinda Hanz Ebu Nuaym, Ebu Said'in söyle dedigini rivayet etti: Babam Malik b. Sinan diyordu ki; "Savasa son verdigimiz bir baris dönemindeyken bir gün, kendileriyle sohbet etmek için Abdüleshel ogullarinin yanma gittim. Yahudi Yusa'nın söyle dedigini duydum: "Ahmed adinda, Harem'den çıkacak bir peygamberin ortaya çıkma

zamani geldi. "Halife b. Salebe el-Eshelî, alay edercesine, "Onun özellikleri nelerdir?" diye sorunca Yusa' dedi ki: "Öyle bir insandır ki; boyu ne uzun, ne de kısadır. Gözlerinde kızarıklık vardır. İnce kadifeden bir çeşit örtüye bürünür, merkebe biner, kilici omuzunun üzerindedir ve buraya da (Medine'ye) hicret edecektir."

Malik b. Sinan, sözüne devamla diyor ki:

Bu sohbetten sonra ben, kendi kabilem olan Hudra ogullarının yanına döndüm. O gün ben, Yahudi Yusa'nın söylediklerine sasmistim. Bir de baktım ki bizim kabilede biri söyle diyor: "Bunu sadece Yusa mı söylüyor, sanıyorsun? Medineli bütün Yahudiler böyle diyorlar!"

Hudra ogullarının yanından ayrılıp Kurayza ogulları kabilesine gittim. Orada bir gruba rastladım. Hz. Peygamber'den bahis açıldı. Orada bulunan Zübeyr b. Bata söyle dedi: "Sadece bir peygamber ortaya çıkacağı zaman doğan kızıl yıldız doğdu. Sadece Ahmed adındaki peygamberin gelisi bekleniyor. Buraya da (Medine'ye) hicret edecektir."

Ebu Said dedi ki: "Hz. Peygamber Medine'ye geldiğinde, Zübeyr'in söylediklerini babam ona anlattı. Hz. Peygamber dedi ki: "Zübeyr Müslüman olsaydı, onun akrabaları olan Yahudi reisleri de Müslüman olurlardı. Onlar, hep ona tabi idiler."

Ebu Nuaym, Zeyd b. Sabit'in söyle dedigini rivayet etti: "Beni Ku-rayza ve Beni Nadir Yahudi kabilelerinin bilginleri, Hz. Peygamberin evsafından bahsederlerdi. Kızıl yıldız doğduğunu, Rasûlullah'ın peygamber olduğunu, ondan sonra artık peygamber gelmeyeceğini, adının Ahmed olduğunu, Medine'ye hicret edeceğini söylediler. Hz. Peygamber, Medine'ye gelince kiskanip peygamberliğini inkar ettiler."

Ebu Nuaym ile Muhammed b. Hibban, Zeyd b. Anar b. Nüfeyl'in söyle dedigini rivayet eder: Yahudi bilginlerinden biri, bana dedi ki: "Senin beldende bir peygamber ortaya çıktı veya çıkacak. Çünkü onun yıldızı doğdu. Geri dön de onu tasdik et ve ona uy." [18]

[1] Cehennem.

[2] Burada söyle bir itiraz ileri sürülebilir: Cahiliye döneminde Hz. Peygamber'in bu faziletli davranışı göstermesi öncelikle gerekirken nasıl oluyor da, putlar adına kesilen hayvanların etlerini yememeye Cenâb-ı Allah Zeyd'i muvaffak kılıyor? Süheylî, bu itiraza iki şekilde cevap vermiş. Şöyleki:

a- Yukarıdaki rivayette Hz. Peygamber'in yemekten yedigine dair bir kayıt yoktur. Ancak, yemegin sofraya getirilmesi esnasında Zeyd'in, "Üzerine Allah adı anılmayan yemekten yemem." dediği ifade edilmektedir.

b- Zeyd bunu, daha önceki ser'i bir hükme dayanarak değil de kendi görüşüne dayanarak yapmıştır. Daha önce mevcut olan İbrahim dinine göre ancak, les yemek haram kılınmadı. Yoksa Allah'tan baskısı adına kesilen hayvanların etlerini yemek, haram değildi. Bu, İslâm tarafından haram kılınmıştır.

Bazı usûl âlimleri derler ki: Hakkında yasaklayıcı seri bir hüküm gelmedikçe esyada aslolan, mübahlıktır. (Bkz. er-Ravzû'1-Enf, 1,147.)

[3] Buharî, Menakibul-Ensâr, 24.

[4] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 2/380-388.

[5] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 2/389.

[6] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 2/389-390.

[7] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 2/390-395.

[8] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 2/395-397.

[9] Bu rivayetten açıkça anlaşıldığına göre o kadın, Abdullahla fuhus yapmak istemiş, ama Abdullah ona yanasmamış. Ertesi gün güya Abdullah istediği halde kadın yanasmamış. Gerekçe olarak da dün Abdullah'ta gördüğü nuru, bu gün göremeyişini ileri sürmüştü. Bunda, Abdullah'a bir suçlama vardır. Fuhsun da güya yüzde görülen nura ragbetten ötürü yapılmak istendiğine dair bir felsefe yapılmaktadır! Oysa peygamberlik nuru, erkeklik organının bir ifrazatı olmadığı gibi, yüzde görülen bir parlaklık da olamaz. Bu rivayetin, uydurma olduğu açıkça görülmektedir. Bu, övgü şeklinde yapılan bir yerdedir. Sunu da belirtelim ki o kadın, daha sonra gelerek Abdullah'la evlenme talebinde bulunmuştur. (M. Abdülvahid)

[10] Bu siirin de asilsiz olduğu açıkça görülmektedir. İfade bozukluğu ve konu basitliği vardır, islâm'ın diğer prensipleri dururken, özel olarak oruçtan bahsedilisi sebebinin anlaşılamıyor. (M. Abdülvahid)

[11] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 2/397-399.

[12] Mekke'de bir semtin adı.

[13] Kadi İyaz, es-Sıfâ, s. 190. (Osmanlı baskısı.)

Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 2/400-410.

[14] Tirmizî, Menakib 2.

[15] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 2/411-414.

[16] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 2/414-419.

[17] Rasûlullah (s.a.v.), azap peygamberi değil, rahmet peygamberi idi. "Ey Muhammed! Biz seni ancak âlemlere rahmet olarak gönderdik." (el-Enbiyâ, 107.) Bu nedenle bu gibi metinleri dikkat ve ihtiyatla karşılamak, doğruyu kavramak gerekir. Buna benzer bir siir de önceki sayfalarda geçmişti: "Ahir zamanda onların bir peygamberi gelecek. Çok adam öldürecek, çok kimseleri vuracak!"

[18] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 2/420-422.

Kisra Sarayinin Sarsilmasi 1

Hiz. Peygamberin Süt Anneleri Ve Dadilari 6

Hiz. Peygamberin Süt Anneye Verilmesi 7

Fasil 12

Fasil 15

Hiz. Peygamberin, Amcası Ebu Talib İle Birlikte Sam'a Gitmesi Ve Rahip Bahira İle Karsilasmasi 16

Rahip Bahira Kissasi 20

Hiz. Peygamberin Yetistirilmesi, Allah'in Onu Koruyup, Yetim İken Barindirmasi, Yoksul İken Zengin Kılması 20

Hiz. Peygamberin Ficar Harbine Katılması 22

Hiz. Peygamberin, Hilfu'l-Fudul Cemiyetine Girmesi 24

Hiz. Peygamberin Hiz. Hatice İle Evlenmesi 26

Fasil 29

Kureyslilerin, Ka'be'yi Yeniden Yapmalari 31

Kisra Sarayinin Sarsilmasi

Hiz. Peygamberin dogdugu gece İran'da saray balkonlarinin yikilip yere düşmesi, Mecusilerin atesinin sönmesi, Mubezan'in rüya görmesi ve diger benzeri isaretler meydana gelmistir.

Ebubekir Muhammed b. Cafer b. Sehl el-Haraitî, "Hevatifül-Cann" adli kitabinda -155 yasindaki- Hani el-Mahzumfnin söyle dedigini rivayet eder: "Rasûlullah (s.a.v.)'m dogdugu gece, kisranm sarayi sarsilmis ve sarayin ondört balkonu yere düşmüş, İran'daki Mecusilerin 1000 yildan beri ara vermeden yanan atesi sönmüş, Buhayra gölü kurumustu. Kisra Mubezan'da,rüyasmda damizlik develerin soylu atlari önlerine kattiklarini, Dicle'yi geçip ülkelerine yayildiklarini görmüstü. Sabah uyandiginda bu rüyadan ürkmüş, ancak yigitligine yediremediginden dolayi sabretmis ve korkmuyormus gibi görünmüstü. Daha sonra bunu, vezirlerinden gizleyemeyecegini anlayinca onlari toplantiya çağirdi; taam giyip tahta oturdu. Vezirler toplandiklarinda onlara, "Sizi niçin toplantiya çağirdigimi biliyor musunuz?" diye sordu. Onlar da, "Hayir, ancak hükümdarimiz bize açıklarsa öğreniriz." dediler. Toplantı devam etmekteyken, kendisine Mecusi atesinin söndüğünü bildiren bir mektup geldi. Bu, onun üzüntüsünü daha da artirdi.

Mubezan: "Allah, memleketin ahvalini düzeltsin." dedikten sonra rüyasini ve rüyada gördüğü develeri anlatti. "Bu ne olabilir ey topluluk?" diye sordu. Onlar da su cevabi verdiler: "Arap diyarinda bir olay meydana gelecektir. Olayin kahramani, onlarin en bilgilüerindendir." Bu konusmalardan sonra

kisra, valilerinden Numan b. Münzir'e bir mektup yazdı. Mektubunda, "Bana, soracağım sorulara cevap verecek bilgili bir adam gönder..." dedi. Numan b. Münzir de ona Abdülmesih b. Amr b. Hayyan b. Bukayle el-Gassanf yi gönderdi. Adam, huzuruna var-" diginda kisra ona; "Senden sormak istediklerim hakkında bilgin var mı?" diye sordu. Adam dedi ki: "Bana haber verirsin. Ya da hükümdarım, sormak istedigini sorar. Eger bilirsem, cevabini veririm. Bilemezsem, bilen birini size haber veririm." Nihayet sorular soruldu. Cevap vermekten aciz kalınca dedi ki: "Bu konuları dayim Satih bilir. Simdilerde o, Sam'in yüksek mahallelerinde ikamet etmektedir."

Bunun üzerine kisra, Abdülmesih'e; "Ona git. Sana sorduklarımı ona sor. Alacağın cevapları bana getir!" dedi. Abdülmesih, yola çıkıp Sa-tih'in yanına vardı. Ölmek üzere olan Satih'e selam verdi, konuşmaya başladı, ama Satih cevap vermiyordu. Bunun üzerine şöyle bir siir okudu:

'Yemenin civannierd adami sagir mi oldu, yoksa duyuyor da cevap mi vermiyor? Yoksa öldü mü, yoksa halka gelen ölüm, onu kapıp götürdü mü? Ey problemleri çözen kisi, senin hanedanından olan kabile seyhi sana geldi. O, bu problemleri çözemedi, aciz kaldı. Annem de Zi'b b. Hacen kabilesindendir. Mavi gözlü, keskin disli ve söylenenleri dinlemek için kulak kabartan, beyaz tenli, geniş abalı, iri bedenli bir kimseyim ben. Acem hükümdarının elçisiyim. Gözlerimi, uyku bürüdü. İri cüsseli rahvan deve, beni uzak yerlerden getirdi. Yıldırimlardan ve zamanın kuskulu hallerinden ürkmeyen, mesafeler katedip geldim sana. Tepeleri astım, nihayet göğsü ve sirtinin altı çıplak bir adama geldim. Sanki Seken dağının iki yanı sarsıldı da harekete geçen rüzgar, çevredeki yigili topraklarla o çıplığın açık yerlerini örttü."

Satih, Abdülmesih'in siirini dinledikten sonra basını kaldırıp konuşmaya başladı: "Abdülmesih, rahvan deveye binip Satih'in yanına geldi. Satih ise, ölmek üzeredir. Abdülmesih'i; kisranın sarayı sarsıldığı, Mecusilerin atesi söndüğü, Mubezan1 da rüya gördüğü için, Sasan ogullarının hükümdarı göndermiştir. Mubezan, rüyasında damızlık develerin, rahvan atları önlerine kattıklarını ve Dicle'yi asarak öte ülkelere yayıldıklarını görmüştü.

Ey Abdülmesih! Okuma çoğaldığında, büyük bastonun sahibi ortaya çıktığında, Semave vadisi taştığında, Sava gölü kurduğunda, Mecusi atesi söndüğünde Sam, artık Satih için Sam olmayacaktır. Sam'a, kisranın sarayındaki balkonlar sayısınca kral ve kraliçeler hakim olacaktır. Gelecek olan her şey, mutlaka gelecektir." Böyle dedikten sonra Satih yerinden ayrıldı. Abdülmesih de kalkıp bineline bindi. Binerken şu siiri okuyordu:

"Haydi, paçaları siva bakalım. Sen, azimli ve giriskensin. Hiçbir ayırma ve değistirme, seni korkutmasın. Sasanîlerin memleketi elden giderse, bu

onlari korkutur. Halbuki zamanin devir ve dönemleri var. Onlar bir yere geldiklerinde, saldirilarindan aslanlar, bile korkar. Sarh'm kardesi Behram ve kardesleri ile Hürmüzan ve Sabur, onlardandır. İnsanlar, baba bir kardesler gibidirler. Birinin gücünün azaldigini bildiler mi, artık o hakir olur ve terk edilir. Niceleri var ki, onların çok kulakli arkadaslari vardır. Onlari, zurnalar eglendirirken ortaya çıkarlar. Bimlarsa ana bir kardeslerdir. Bir mal ve akar (gelir getiren) gördüklerinde böyle yaparlar. Digerleri gayb tarafından korunup yardım görürler. İyilikle kötülük, aynı ölçüde ve birbirlerine bitisiktir. İyiligin pesinden gidilir, kötülüktense kaçınılır."

Abdülmesih, İdsranin yanma döndüğünde, Satih'in söylediklerini ona anlatti. Kisra da, "Bizden ondört kral, hüküm sürünceye kadar neler olur neler.. O zamana kadar Allah büyüktür." dedi. Kisra hanedanından on hükümdar, dört yıl içinde gelip geçti. Kalan dört hükümdarsa, Hz. Osman'in halifeligi zamanında tahtta oturdular. Beyhaki'nin de bu dogrultuda bir rivayeti vardır.

Sasanî saltanati, Yezdicürd (Yezdücerd?) b. Sehriyar b. Pervaz b. Hürmüz b. Nusirevan zamanında yıkıldı. Bu, onların son hükümdari oldu. Bunun zamanında saray yarılip çatladı. Atalari ve selefleri 3164 sei ne hüküm sürmüşlerdi. İlk hükümdarlari Ciyomert b. Ümeym b. Laviz b. Sam b. Nuh idi.

İbn Asakir'in ifadesine göre Satih'in asil adi, Rebi b. Rebia b. Mesud b. Mazin b. Zi'b b. Adiyy'b. Mazin b. Ezd'dir. Babasinin, Rebia degil de Mesud oldugunu söyleyenler de vardır. Anasi, Red'a binti Sa'd b. Haris el-Hacurî'dir. Nesebi hakkında baska seyler söyleyenler de vardır. Satih, Cabiye'de yasardi.

Ebu Hatim es-Sicistanfnin bu konuda söyle dedigi rivayet edilir: Aralarında Ebu Ubeyde ve digerlerinin de bulunduğu bazi âlimlerin söyle dediklerini isittim: Satih, Lokman b. Ad'dan sonra yasamistir. Se-belileri bastiran Arim selinden sonra dogup Hükümdar Zi Nüvas'm zamanına kadar yasamistir. Bu da yaklasik üç asirlik bir zamandır. Bahreyn'de ikamet ederdi. Abdülkays kabilesi, Satih'in kendilerinden oldugunu söylerler. Fakat Ezdiler bunu kabul etmeyip kendilerinden oldugunu iddia ederler. Muhaddislerin çoğu der ki: Satih, Ezd kabilesinden-dir. Ancak onun, Ezd kabilesinden oldugunu, oglundan baska söyleyen biri bulunduğunu bilmiyoruz.

İbn Abbas'm söyle dedigi rivayet edilir: "Satih'in insana benzer tara-fi yoktu. Tahta kütük üzerine konulan et gibiydi. Basi, gözleri ve avuçlari disinda, vücudunda ne kemik ne de sinir vardı.. Ayaklarından boynuna kadar tipki elbise gibi durulurdu. Dilinden baska hareket eden bir organi yoktu." Baskalarinin anlattiklarina göre Satih, öfkелendiginde sisinerek otururmus.

Yine Ibn Abbas'in anlattigina göre Satih, Mekke'ye gelmis, onu Mekke reislerinden olusan bir grup karsilamis. Aralarinda Kusayy'm ogullan Abdü's-Sems ile Abdumenaf da bulunuyormus. Ona, bazi seyler sormuslar; o da, onlara dogru cevaplar vermis. Ahir zamanda neler olacagini sormuslar; demis ki; "Cevabinizi benden ve Allah'in bana verdigi ilhamdan alin. Simdi siz ey Arap toplulugu, ihtiyarlik dönemindesiniz.

Sizin ve Acemlerin görüşü aynidir. Sizde, bilgi ve anlayis yoktur .Ardinizdan anlayisli birileri gelecektir. Onlar, her çeşit bilgiye talib olacaklar, putlari kiracaklar, Çin seddine kadar uzanacaklar, Acemleri Öldürecekler, ganimet isteyeceklerdir.

Adi, sâni ebediyete kadar sürecek, amacina ulasacak olan hidayet kilavuzu peygamber, bu belde (Mekke)den çıkacaktır. Insanlari, dogru yola iletecek, Yegus putunu ve yalanciligi reddedecek, Allah'tan baska seylere tapmaktan uzak duracak, yalnız bir olan Rabbe ibadet edecek, sonra Allah onu vefat ettirip Makam-i Mahmud'a[1] götürecektir, yerden alacak, göktekiler onu müşahede edeceklerdir. Ondan sonra yönetime Siddik geçecek[2] tir. O, hüküm verirken dogru hüküm verecektir. Hakki sahibine verirken tam verirdi. Ne fazla, ne de eksik. Sonra o peygamberin Hanif dininde, yönetime tecrübeli dâhi geçecektir[3]. İctihadlar yaparak dini muhkemlestirecektir." Satih böyle konustuktan sonra Hz. Osman'i ve onun şehid edilecegini anlatmis; Ondan sonra Emeviler ve Abbasiler devrinde vuku bulacak savaslari, meydana gelecek kavga ve fitneleri haber vermistir.

Bu anlattiklarimizi Ibn Asakir, senediyle birlikte Ibn Abbas'tan nakletmistir.

Daha önce de anlatildigi gibi Yemen hükümdari Rebia b. Nasr, bir rüya görmüştü. O, bu rüyasini söylemeden, rüyada neler gördüğünü Satih kendisine anlatmis, bu arada da, Yemen'de bas gösterecek fitneleri ve devletlerde meydana gelecek degisiklikleri, nihayet hükümdarligin Seyf b. Zi Yezen'in eline geçeceğini bildirmisti.

"Hükümdar Rebia b. Nasr, Satih'e sormus:

- Seyf b. Zi Yezen'in hükümdarligi devam mi edecek, yoksa sona mi erecek?
- Sona erecek.
- Kim, sona erdirecek?
- Allah tarafından kendisine vahiy gelen zeki bir peygamber sona erdirecektir.
- O peygamber, kimlerdendir?

- Galib b. Fihri b. Malik b. Nadr ogullarindandır. Hakimiyyet, zamanin sonuna dek onun kavminin elinde kalacaktır.

- Zamanin sonu var mi ki?

- Evet... O vakitte ilk insanlarla son insanlar bir araya gelecek; iyilik yapmiş olanlar mutlu, kötülük yapmiş olanlar da mutsuz olacaktır.

- Bana anlattiklari gerçek midir?

- Evet... Tan yerine, karanlık geceye ve dolunaya and olsun ki, sana . söylediklerim gerçektir."

Önceki sayfalarda da anlatildiği gibi meshur kahinlerden Sikk'ta bir baska ifadeyle bu anlamda sözler söylemiştir.

Satih'in bu konuda söyle bir siiri de vardır:

"Gizlilikte de açıklıkta da Allah'tan korkun. Emanetin doğruluğunu, hiyanetle karıştırmayın. Bitişik komsunuz (Hz. Muhammed) için kale ve kalkan olun. Zamanın musibetleri onu kusattığında ona destek olun ve onu koruyun."

Bunu İbn Asakir rivayet etmiştir. Sonra Muafa b. Zekerîya el-Cerîrî de bunu rivayet ederek söyle demiştir: Satih'le ilgili birçok haber vardır. Bu haberleri, birçok ilim adamı derlemiştir. Meshur görüşe göre bu, bir kahindir. Onun özellikleri ile peygamber olabileceğini, Rasûlullah'ın ifade ettiğini söyleyenler de vardır. Buna dair bir rivayet mevcuttur. Ancak bu rivayetin senedinin sağlam olup olmadığını Allah bilir. Güya Hz. Peygamber'e Satih hakkında soru sorulduğunda o söyle buyurmuş:

"O bir peygamberdir. Kavmi onu zayı etti (değerini bilemedi)."

Bence bu hadisin, bilinen İslâmî kitapların hiç birinde yeri olmadığı gibi aslı da yoktur. Bunun senedini kesinlikle görmüş değilim. Halid b. Sinan'dan bahsedilirken onun hakkında da buna benzer şeyler rivayet edilmektedir ki o rivayetler de sahih değildir.

Bu rivayetler, Satih'in güzel bir bilgiye sahip olduğunu ispatlıyor. Bilgisinde, iman ve tasdik kokusu vardır. Ama el-Cerîrî'nin de dediği gibi o, İslâm dönemine kavusmamıştı. Daha önce anlatıldığı gibi o, yegenine söyle demişti: "Ey Abdülmesih! Okuma çoğaldığında, büyük bastonun sahibi ortaya çıktığında, Semave vadisi tastığında, Sava gölü kurduğunda, Mecusilerin atesi söndüğünde Sam, artık Satih'in Sam'i olmayacaktır. Onlardan on dört kral ve kraliçe hükümler olacaktır. Gelecek olan her şey mutlaka gelir." Böyle dedikten sonra Satih ölmüştü. Bütün bunlar, Rasûlullah (s.a.v.)'m doğumundan bir ay veya daha kısa bir zaman sonra cereyan etmişti. Satih, Sam'in Irak sınırında vefat etmişti. Durumu ne idi, sonu ne oldu? Allah bilir. İbn Tarrar el-Cerîrî, onun 700 yıl yaşadığını

söylemiştir. Baskaları ise 500 yıl yaşadığını söylemişlerdir. 300 yıl yaşadığını söyleyenler de vardır. Doğrusunu Allah bilir.

Ibn Asakir'in rivayetine göre hükümdarın biri, babasının kim olduğu hususunda ihtilaf vuku bulan bir çocuğun soy durumunu Satih'e sormuş. O da bir topluluk huzurunda uzun, net, açık ve edebî bir konuşma yaparak çocuğun babasının kim olduğunu anlatmış. Hükümdar: "Ey Satih! Söylersin bütün bunları nereden biliyorsun sen?" diye sormuş, Satih'te söyle demiş: "Bu bilgi benim değildir. Ne kesin konuşabilirim, ne de herhangi bir tahminde bulunabilirim. Ancak ben bu bilgiyi, Tur-i Sina'da vahiy isiten bir kardesimden aldım."

Hükümdar; "Yoksa o kardesin, senden ayrılmayan ve hep beraberinde bulunan bir cin midir?" diye sorunca Satih: "Ben nereye gidersem o da benimle beraber gider. Hep benimle beraberdir. Ben sadece onun söylediklerini söylüyorum." demiş.

Daha Önce anlatıldığı gibi Satih ve bir başka kahin Sikk b. Mus'ab, . aynı günde, (pazar gününde) dogmuşlardı. Dogdukları gün, ikisini de o zamanın kahinlerinden Tarife binti Hüseyin el-Hamidiye'nin yanına götürmüşler, o da her ikisinin ağzına tükürmüş, böylece kahinlik, o kadın-dan bunlara geçmiş. O kadın aynı gün ölmüş. Anlatıldığına göre Sikk, yarım insan sekindeymiş. Halid b. Abdullah el-Kasrî'nin, onun sülalesinden olduğu söylenir. Sikk, Satih'ten bir asır önce ölmüştür.

Satih'in yegeni Abdülmesih b. Kays b. Hayyan b. "Bukayle el-Gassanî en-Nasranî ise, uzun süre yaşayanlardan olmuştur.

Ibn Asakir, tarih'inde onun biyografisini anlatmış, Hire şehri için Halid b. Velid ile barış antlaşması yapanın, o olduğunu bildirmiştir. Onun hakkında uzun bir hikaye anlattıktan sonra Halid b. Velid'in, onun elinden, anında öldürücü bir zehir alıp yediğini, zehiri alırken; "Adı anıldığında hiçbir şeyin zarar veremeyeceği göklerin ve yerin Rabbi Allah'ın adıyla..." dedigim, böyle dedikten sonra zehiri yediğini, hastalandığını, sonra eliyle kendi göğsüne vurduğunu, biraz terledikten sonra ayıldığını söylemiştir.

Ebu Nuaym'm rivayetine göre Merrü'z-Zahran'da Iss adında bir rahip varmış. As b. Vail'in himayesindeymiş. Allah ona çok ilim vermiş. Bilgisi, merhameti ve güzel huyu sayesinde Mekkelilere büyük faydalar sağlamış. Devamlı olarak manastirinde bulunmuş. Senede bir gün Mekkelilerin karsısına çıkar ve söyle dermiş: "Ey Mekkeliler! İçinizde yakın zamanda bir çocuk doğacak. Araplar ona tabi olacak, o da Acemlere hakim olacaktır. Şimdilerde artık o gelmek üzeredir. Onun zamanına ulaşip ta ona tabi olan kimse, istediğini elde etmiş olur. Onun zamanına ulaşip ta ona muhalefet eden kimse, hedefi sasırmış ve istediğini elde edememiş olur. Allah'a yemin olsun ki sırf ona kavusmak için, sarap ve mayalı ekmek diyarını bırakıp

açlık ve sefalet diyarina geldim."

Mekke'de bir çocuk dogunca mutlaka gider, onu sorar, sonra da yukaridaki sözlerini tekrarlardı. Ona: "Bize, dogmasini bekledigin çocugun özelliklerim anlat hele." dediklerinde, "Hayir..." cevabini verirdi. Hz. Peygamber'e kavminden zarar geleceğini bildigi için, ona en ufak bir zarar dokunmasin, diye evsafi hakkında bildiklerini kendine saklardı. Rasûlullah (s.a.v.)'m dogdugu sabah Abdülmuttalib oğlu Abdullah, evden çikip rahip îss'in manastiri yanma geldi. Orada durup: "Ey Iss!.." diye seslendi. Iss: "Kim bu seslenen?" diye sorunca da; "Ben, Abdullah..." dedi. Bunun üzerine rahip Iss, egilip Abdullah'a bakti ve ona söyle dedi: "Pazartesi günü dogan çocugun, pazartesi günü peygamber olacagini ve pazartesi günü vefat edeceğini size söyledigim yavrunun babasi sen ol." Abdullah, "Bu sabah bir oglum oldu" dedi. "Adim ne koydun?" diye sorunca, "Muhammed koydum." dedi. Bunun üzerine rahip îss, sunlari söyledi: "Ey Ka'be ehli kimseler; vallahi dogmasi beklenen çocugun sizin aileden olmasini arzuluyordum. Onda üç özellik vardır: 1- Onun yildizi, dün dogdu. 2- O, bu gün dogdu. 3- Onun adi, Muhammed'dir. Simdi ona git. Özelliklerini sana anlatmis oldugum çocuk, senin bu gün dogan oglundur!"

Abdullah, sordu: "Sözünü ettigin çocugun, benim oglum oldugunu nereden biliyorsun? Belki bu gün ondan baska bir çocuk daha dogmustur." Abdullah'in bu sorusu üzerine rahip Iss, sunlari söyledi: "Sözünü ettigim çocugun adi, seninkinin adina uyuyor. Cenab-i Allah'in, âlimlere verdigi ilim, hüccettir. Bunun kaniti da sudur: Su anda bebeginiz sancılanmaktadır. Rahatsızligi üç gün sürecektir. Üç gün de aç kalacak, sonra iyilesecektir. Sen dilini tut, kimseye onun hakkında birsey söyleme. Çünkü ona duyulan kiskançlık kadar, hiç kimse kiskanılma-yacaktır. Onun kadar da hiç kimseye saldirilmayacaktır. Onun daveti ortaya çikincaya kadar yasarsan, kavminden o kadar zulüm görürsün ki, o zulme ancak sabir ve zilletle katlanabilirsin. Baska türlü katlanmana imkan yoktur. Öyleyse dilini tut, onun hakkında bir açıklama yapma."

Abdullah, "Ömrü ne kadar olacak?" diye sorunca rahip Iss dedi ki: "Ömrü uzunda olsa, kısa da olsa yetmis yasina varmayacak, altmis bir veya altmis üç yasinda vefat edecektir. Onun ümmetinin yas ortalamasi da o civardadır."

Ebu Nuaym'den gelen garib bir rivayete göre Rasûlullah (s.a.v.), muharrem'in onunda ana rahmine düsmüs, fil vakasından sonraki yirmiüçüncü senenin ramazan ayinin onikisinde pazartesi günü dogmustur. [4]

Hz. Peygamberin Süt Anneleri Ve Dadilari

Asil adi Bereke olan Ümmü Eymen, Hz. Peygamber'e dadilik yapıyordu. Ona, babasından miras kalmıstı. Hz. Peygamber büyüyünce onu azad edip azatlı kölesi Zeyd b. Harise ile evlendirmis, bu evlilikten de Üsame b. Zeyd dogmustu.

Halime es-Sa'diye'den Önce, amcası Ebu Leheb'in cariyesi Süveybe de, annesiyle birlikte Hz. Peygamber! emzirmisti.

Buhari ve Müslim'in sahihlerinde yer alan bir rivayete göre Ebu Süfyan'm kızı Ümmü Habibe, Hz. Peygamber'e söyle demis: 'Ta Rasûlallah! Kizkardesim Azze ile evlensene.'" Hz. Peygamber de demis ki:

- Sen bunu ister misin?
- Evet. Hem bu is için sana ısrar ediyorum. Hayirli bir iste, kız kardesimin bana ortak olmasini çok isterim.
- O bana helal olmaz.
- Biz senin, Ebu Seleme'nin kızı ile evlenmek istedigini duyuyor ve kendi aramızda konusuyoruz.
- Ümmü Seleme'nin kızı mi? -Evet...
- O, benim üvey kızım olmasaydi bile yine bana helal olmazdi. Çünkü o, benim süt kardesimin kizidir. Süveybe, hem beni, hem de Ebu Sele-me'yi emzirmistir. Kizlarinizi ve kizkardeslerinizi bana teklif etmeyin!»[5]

Buhari'nin rivayetinde su ilave de vardir: Urve dedi ki: Süveybe, Ebu Leheb'in cariyesiydi. Onu azat etti. O, Rasûlullah (s.a.v.)'i emzir-di.Ebu Leheb öldükten sonra, aile halkından biri onu rüyasında çok kötü bir halde görmüs, ona, "Nelerle karsilastin?" diye sorunca Ebu Leheb su cevabi vermis: "Aranizdan ayrildiktan sonra hiç iyilik görmedim. (Bas parmagiyla isaret parmagi arasındaki bir deligi göstererek) yalnız, Süveybe'yi azat ettigim için su delikten bana su içirildi."

Süheylî ve digerlerinin anlattiklarina göre onu rüyada gören, kardesi Abbas'mis. Bu rüya, Bedir harbi sonrasi ve Ebu Leheb'in ölümünden bir yıl sonra görülmüs. Yine bu rüyada Ebu Leheb, kardesi Abbas'a, "Dogrusu pazartesi günleri azabim hafifletiliyor." demisti. Bunun da su sebebe dayandigini söylemislerdir: "Süveybe, Ebu Leheb'e gidip kardesi oğlu Muhammed b. Abdullah'in dogdugu müjdesini verdiginde Ebu Le-heb, onu hemen azat etmistı. Buna karsilik, Cehennem'deki azabi pazartesi günleri hafifletilmisti." [6]

Hz. Peygamberin Süt Anneye Verilmesi

Halime'nin evinde baslayan bereket ve peygamberlik alametleri ise sunlardir:

Halime, Ebu Züeyb es-Sa'diyye'nin kizidir. Muhammed b. îshak dedi ki: Hz. Peygamber, Ebu Züeyb kızı Halime'den süt emdi. Ebu Züeyb'in asil adı Abdullah olup soy kütüğünde baba ve dedelerinin adları şöyle sıralanır: Abdullah b. Haris b. Sicne b. Cabir b. Rizam b. Nasire b. Füsayye b. Nasr b. Sa'd b. Bekr b. Hevazin b. Mansur b. Ikreme b. Hasefe b. Kays b. Aylan b. Mudar.

Hz. Peygamber'in süt babası (yani Halime'nin esi) Haris'tir. Haris'in soy kütüğünde, baba ve dedelerinin adları şöyle sıralanmaktadır: Haris b. Abdüluzza b. Rüfaa b. Melan b. Nasire b. Sa'd b. Bekr b. Hevazin.

Hz. Peygamber'in süt kardeşleri de şunlardır:

Abdullah b. Haris, Üneyse binti Haris, Hidame binti Haris ki bunun diğer adı Seyma'dır. Anlatıldığına göre Hz. Peygamber, Halime'nin ya-nımdayken, annesiyle birlikte Seyma'da onun bakımını yapmış.

Ibn İshak, Halime binti Haris'in şöyle dediğini rivayet eder: Emzirmek gayesiyle kurak bir senede, çocuk aramak için birkaç kadınla birlikte Mekke'ye gittim. Yanımda bir de çocuğum vardı. Yeşilimsi renkte ve çok ağır yürüyen bir katirimiz vardı. Ona binmistim. Yol arkadaşlarımız da bu yüzden bizi beklemek zorunda kalıyor ve gecikiyorlardı. Yaslı bir keçimiz vardı. Ama Allah'a andolsun ki bir damla bile süt vermiyordu. Geceleyin çocuğumuz açlıktan ağlayıp durur, bizi uyutmazdı. Ne benim mememde ne de keçinin memesinde bir damla süt bulunurdu M, çocuğa içirelim de uyusun. Ama yine de yağmurların yağacağını ve bolluğa kavuşup genişliğe çıkacağımızı umuyorduk. İşte bu umutla o aliz katirimiza binip arkadaşlarımla birlikte yola çıktık. Binelim ağır yürüdüğü için yol arkadaşlarım beni beklemek mecburiyetinde kalıyor ve zahmet çekiyorlardı.

Nihayet Mekke'ye ulaştık. Allah'a yemin ederim ki; Rasûlullah (s.a.v.) hangi emziriciye sunulduysa, öksüz olduğu söylendiğinde hepsi onu reddetti. Emzirmek için hiçbirimiz onu kabullenmedik. Ve: "Onu emzirsek annesi bize ne verebilir ki? Biz sadece babası olan çocuktan bir fayda umabiliriz. Annesi bize birsey veremez ki." dedik. Allah'a andolsun ki, benimle gelen arkadaşlarımin tamamı, emzirmek için birer çocuk buldu. Sadece ben bulamadım. Rasûlullah (s.a.v.)'dan başka çocuk bulamamış, onu da almamistik. Geri dönmek üzereydik. Kocam Haris b. Abdüluzza'ya dedim ki: "Bir çocuk bulmadan, arkadaşlarımla geri dönmek hoşuma gitmiyor. Gidip o öksüz çocuğu alacağım."

Kocam, "Böyle yapmak zorunda değilsin ama dedigin gibi olsun. Belki Cenâb-i Allah, onda bizim için bereket yaratır." dedi, ben de gidip Rasûlullah'i aldım. Vallahi ondan başka emzirecek bir çocuk bulamadığım için onu almak mecburiyetinde kaldım. Onu alır almaz arkadaşlarımin yanına getirip yola çıktık. O emmeye başlayınca, memelerim ona bol bol

süt vermeye başladı. Kana kana içti. (Süt) kardesi de kana kana içti ve doydular. Eve varınca kocam, o ciliz keçimizin yanma gitti. Bir de ne görsün: Keçinin memeleri sütle dolmuş. Sagdı, içti, içtik. Nihayet hepimiz doyduk. O gece, tok ve rahat uyuduk. Sabah olunca kocam bana dedi ki: "Ey Halime! Allah'a yemin ederim ki, sen mübarek bir insan almissin. Onu aldığımız günün gecesinde evimize dolan hayır ve bereketi görmedin mi? Ve Allah (c.c), bize bahsettiği bu hayri daha da arttıracaktır."

Rasûlullah (s.a.v.)'i, Mekke'den alıp memleketimize dönmek üzere yola çıkmistik. Allah'a andolsun ki o ciliz bineğimiz, diğerlerini geride bıraktı. Bir hızlanmisti ki, degmeyin gitsin. Öyle ki yol arkadaşlarım; "Vay be Halime! Bu, bizimle beraber gelirken bindiğin o ciliz hayvan değil mi?" diye sormuşlar, Ben de; "Evet, vallahi ta kendisi!" demistim. Bunun üzerine onlar da, "Vallahi, bunda bir is var!" demislerdi.

Nihayet yurdumuza, Sa'd oğulları kabilesinin yaşadığı yere gelmistik. O zamana kadar dünyanın en kurak ve en kitlik yeri olarak orasını biliyordum. Ama artık koyunlar sabahleyin otlamaya çıkıyor. Aksamleyin tok olarak dönüyordu. Biz de dilediğimiz kadar onlardan süt sağıyorduk. Çevremizdekilerin davarlariysa, bir damla bile süt veremiyorlardı. Aksamleyin eve aç olarak dönüyorlardı. Öyleki sahipleri, çobanlarına öfkelenerek; 'Yazıklar olsun size! Halimelerin davarlari nerede otlanıyorsa siz de davrlarınızı orada otlatın." diyorlardı. Bunun üzerine çobanları, davrlarını bizimkilerin otladıkları yerlerde otlatıyorlardı ama aksamleyin davrlari eve yine aç olarak dönüyorlardı. Bir damla süt veremiyorlardı.

Bizimkilerse eve tok olarak dönüyorlar, biz de onlardan dilediğimiz kadar süt elde ediyorduk. Cenâb-i Allah, bize bereket yüzü göstermeye devam ediyordu.

Böylece iki yıl geçti. Rasûlullah (s.a.v.), diğer çocuklardan çok farklı biçimde gelişti. Allah'a andolsun ki, iki yıla varmadan güçlü bir çocuk haline geldi. Onu, annesine götürdük ama onda gördüğümüz uğur ve bereket dolayısıyla teslim etmek istemiyorduk. Annesi onu görünce, dedim ki: "İzin ver de çocuğu bu sene de yanımızda tutalım. Çünkü Mekke'deki salgına yakalanmasından korkuyoruz." İsrarlarım sonucunda annesi, bu istegimi kabul etti. Bizimle beraber gönderdi. Aradan iki, üç ay geçmişti. Bir ara Rasûlullah ile süt oğlum, evimizin arka kısmında kuzularımızı otlatmaktayken kardesi kosarak yanıma gelip söyle dedi: "Su Kureysli kardesime beyaz elbiseli iki adam geldi. Onu yere yatirip karnim yardılar!" Kocamla birlikte kosup yanma vardık. Ayaga kalkmış ve rengi sararmisti. Kocani onu kucaklayarak; "Neyin var yavrum?" diye sordu. "Beyaz elbiseli iki adam yanıma gelip beni yere yatirdılar. Karnimi yarıp içinden birsey çıkardılar. Onu attılar. Sonra karnimi yine kapatıp, eski haline getirdiler."

dedi. Onu alip eve getirdik. Kocam dedi ki: "Halime! Çocukumuzu cinlerin çarpmis olmasından korkuyorum. Korktugumuz şey kendisinden görülmeden önce onu sahiplerine versek mi acaba, ne dersin?"

Kocamin bu teklifi üzerine Rasûlullah'i alip Mekke'ye götürdük. Annesinin ondan baska endise duyacağı birseyi yoktu. Çocukunu kendisine takdim ettik. "Ey emzirici! Çocuğu neden geri getirdiniz. Hani ona tutkundunuz?" diye sorunca, dedik ki: "Hayir, andolsun ki Allah'in sayesinde ona karsi görevimizi yerine getirdik. Yalnız telef olmasından ve basına bazı haller gelmesinden korkuyoruz. Onun için ailesine teslim edelim, diye düşündük." "Sizde bir hal var. Durumunuzu, olduğu gibi bana anlatın." deyip gerçeği anlatmamız için ısrar edince, Rasûlullah'in basından geçen olayı ona anlattık. Dedi ki: "Seytanin ona zarar vermesinden mi endise ediyorsunuz? Hayir, Allah'a yemin ederim ki şeytan, ona zarar vermek için fırsat bulamayacaktır. Vallahi, oglum büyük bir adam olacaktır. Onun haberini size anlatayım mı?" Evet anlat, dememiz üzerine: "Rasûlullah'a hamile oldum. Karnimda onun kadar hafif ve zahmet vermez bir yavru düşünemezdim. Hamileligim esnasında söyle bir rüya gördüm: Sanki benden bir nur çıkmisti. O nur, Sam saraylarını aydınlatıp bana göstermisti. Dogurdugumda da diğer çocuklardan farklı bir şekilde, ellerini yere dayamıs, basını semaya dikmiş vaziyette yere düştü. Artık onu bırakın." dedi.

Bu hadis baska yollarla da rivayet edilmistir. Bu, siyer ve megazi âlimleri arasında dolayan meshur hadislerdendir.

Vakidî jbn Abbas'm söyle dedigini rivayet eder: "Halime, Hz. Pey-gamber'i aramaya çıkmıs, onu, kuzuların yanında süt kızkardesiyle beraber bulmustu. "Bu sıcakta burada isiniz ne? diye sorunca o söyle demisti: "Annecigim! Kardesim, sıcakla karsilasmadi ki. Bir bulutun onu gölgelendirdigini gördüm. O durunca bulut da duruyor, o yürüyünce bulut da yürüyordu. Böylece buraya kadar geldi!»

Ibn Ishak'm rivayetine göre bir gün sahabeler, Rasûlullah (s.a.v.)'a "Bize, kendinden söz et." dediler. O da buyurdu ki: "Ben, atam Ibrahim'in duası ve İsa (a.s.)'nm müjdesiyim. Bana hamileyken annem, kendisinden bir nur çıktığını ve o nurun Sam saraylarını aydınlatıp kendisine gösterdiğini gördü. Sa'd b. Bekr oğulları kabilesinde süt emdim. Ora- . da kuzularımızı otlatmaktayken beyaz elbiseli iki adam yanıma geldi. Beraberlerinde içi kar dolu altın bir legen vardı. Beni yere yatırıp karnimi yardılar. Sonra kalbimi çıkarıp yardılar. Ondan siyah bir kan pıhtısı çıkarıp attılar. Sonra kalbimi ve karnimi, o kar ile yıkadılar. Tertemiz hale geldikten sonra kalbimi yerine koyup karnimi eski haline döndür- ' düler. Bu işi tamamladıklarında biri, diğerine dedi ki: "Onu, ümmetinden on kişi ile tart." Tarttı, o on kişiye denk

geldim. Sonra: "Onu, ümmetinden yüz kisi ile tart." dedi. Tartti, o yüz kisiye de denk geldim. Sonra, "Onu, ümmetinden 1000 kisi ile tart." dedi. Tartti, o 1000 kisiye de denk geldim. Sonunda, "Birak onu. Eger onu, ümmetinin tümüyle de tartsan, onlara denk gelir." dedi."

Bu rivayetin senedi, güzel ve kuvvetlidir.

Adamin biri, Hz. Peygamber'e: "Senin ilk zamanlarindaki durumun * nasildi, ya Rasûlallah? diye sormus. O da bu soruyu söyle cevaplamis: "Benim dadim, Sa'd b. Bekr ogullari kabilesindendi. Onun ogluyla birlikte kuzularimizi otlatmaya götürmüstük. Ama yanimiza azik almamistik. Ona; "Kardes, git de annemizden bize azik alip getir." demistim. Kardesim gitmis, ben de kuzularin yaninda kalmistim. Kartal gibi iki beyaz kus bana dogru geldi. Biri, digerine, "Bu, o mu?" diye sordu. Digeri de, "Evet, odur." deyince üzerime dogru uçup geldiler. Beni, sirt üstü yere yatirip karnimi yardilar. Sonra kalbimi çikarip yardilar. İçinden siyah renkte iki parça kan pihtisi çıkardilar. Biri, digerine; "Bana kar suyu getir." dedi. Getirip onunla vücudumun içini yikadilar. Sonra biri, digerine, "Dik" dedi. Karnimi dikti. Kalbimin üzerine de peygamberlik mührünü vurdu. Biri, digerine: "Onu bir kefeye, ümmetinden 1000 kisiyi de öbür kefeye koy." dedi. Üzerimde 1000 kisiyi görünce, üstüme düsmelerinden korktum. Biri, digerine tekrar: "Eger ümmetiyle denk olup ayni seviyede kalsaydi, onlara meylederdi." dedi. Sonra da yanimdan ayrilarak uçup gittiler. Ben, çok korkmustum. Karsilastigim durumu kosup süt anneme anlattim. Çarpilmis olmamdan korktu. "Seni, Allah'a havale ediyorum." dedi. Devesini hazirladi. Beni deveye bindirdi. Kendisi de terkime bindi. Yola çıktik. Nihayet annem (Amine)nin yanina vardik.(Halime): "Ben, emaneti teslim ettim, zimmetten kurtuldum." diyerek basima gelenleri anneme anlatti. Annem, hiç telaslanmadi. Dedi ki: "Benden bir nur çıktigini, o nurun Sam saraylarini aydinlatarak bana gösterdigini gördüm." dedi.

Bu hadisi, Bakiyye b. Velid'den, Imam Ahmed b. Hanbel rivayet etmistir.

Ibn Asakir, Urve b. Zübeyr'in, Ebu Zerr el-Gifarî'den bahsederken söyle dedigini rivayet etmistir: Ebu Zerr demis ki: "Ya Rasûlallah! Peygamber oldugunu öğrendiginde bu isi nasil anladin ve buna nasil inandin?" Rasûlullah. (s.a.v.) söyle cevap vermis: "Ey Eba Zeri*! Ben, Mekke vadilerinden birindeyken iki melek bana geldi. Biri yere indi, diger de gök ile yer arasinda durdu. Biri, digerine sordu: "Bu, o mu?" Digeri, "Evet, bu, o" diye cevap verdi. "Onu, bir adamla tart." dedi. Tartti, ben o adamdan agir geldim..." Rasûlullah, bu hadisenin devami olan göğüs , ameliyatini ve iki omuzu arasina peygamberlik mührünün vurulmasini da anlatmis, sonunda da söyle buyurmustur: "O iki melek, yanimdan ayrilip gidinceye kadar yaptiklarim gözlerimle görür gibiydim."

Sahih-i Müslim'de, Enes b. Malik'den gelen bir rivayette şöyle denmektedir: Rasûlullah (s.a.v.), çocuklarla oyun oynamaktayken Cebrail gelip onu yere yatırarak göğsünü yarmış, kalbini çıkarıp içinden siyah bir kan pıhtısı çıkararak: "İste bu, şeytanın payıdır." demiş; sonra kalbini altın bir legen içinde Zemzem suyuyla yıkayıp, tekrar yerine koyarak göğsünü dikip eski haline döndürmüştür. Onu bu halde gören oyun arkadaşları, kosarak süt annesinin yanına gitmiş ve: "Muhammed öldürüldü!" demişlerdi. Yanına döndüklerinde, Rasûlullah'ın yüzünün sapsarı olduğunu görmüşlerdi. Enes (r.a.): "Ben Rasûlullah'ın göğsündeki dikis izini görmüştüm." demistir.

Ibn Asakir, Enes (r.a.)'in şöyle dediğini rivayet etmiştir; "Namaz, Medine'de farz kılındı. Rasûlullah (s.a.v.)'a iki melek geldi. Onu alıp Zemzem kuyusunun yanına götürdüler. Karnini yarıp iç organlarını çıkardılar. Altın bir legene koyup içinde Zemzem suyu ile yıkadılar. Sonra karnina ilim ve hikmet doldurdular.

Ibn Vehb yoluyla gelen bir rivayette de Enes şöyle demistir: " Rasûlullah (s.a.v.)'m yanma üç gece pespese gelenler oldu. Biri; "Onların efendilerini ve en hayırlılarını alın." dedi. Bunun üzerine Rasûlullah . (s.a.v.)'i alıp Zemzem kuyusunun yanına götürdüler. Karnim yarıdılar. Sonra altın bir kap getirildi. İç, o kapta yıkandıktan sonra da karnina iman ve hikmet dolduruldu.»

Buhari ve Müslim'in sahihlerinde yer alan İsrâ hadisinde de Hz. Peygamber (s.a.v.), miraç gecesinde göğsünün yarılarak içinin Zemzem suyuyla yıkandığını söylemiştir. Böyle bir olayın, biri Rasûlullah'ın çocukluğunda, biri de miraç gecesinde olmak üzere iki kez meydana gelmiş olması, çeliskili bir şey değildir. Evet, bir defasında süt annesinin yarımdayken göğsü yarılmıştı. Bir defasında da yüce Rabbi'nin huzurunda bulunmak, onunla sohbet etmek üzere yüce âlemlere çıkmak üzere miraç gecesinde göğsü yarılmıştı.

İbn İshak, Rasûlullah (s.a.v.)'m kendi ashabına şöyle dediğini nakleder:

"Ben, Arapçayı en iyi bileninizin!. Ben, Kureysliyim ve Sa'd b. Bekrogulları (kabüesi)nde süt emdim."

Ibn İshak'ın anlattığına göre Halime, onu süttten kestikten sonra Rasûlullah (s.a.v.)'i annesine götürürken yolda bir Hristiyan kervani onlara rastlamış; onu yakalayıp "Su çocuğu hükümdarımıza götürelim; bunda çok is var!" demişlerdi. Rasûlullah, büyük bir gayret sarfederek onlardan kaçıp kurtulabilmişti.

Anlatıldığına göre Halime, basına bir musibet gelmesinden korktuğu için Rasûlullah'ı annesine teslim etmek üzere geri götürürken Mekke yakınlarında kaybetmiş, aramış ama onu bir türlü bulamamıştı. Dedesi

Abdülmuttalib'in yanma gitmis, durumu anlatmisti. Abdlmuttalible birkaç kisi onu aramaya ıkmislardi. Varaka b. Nevfel ile Kureysli bir baska adam, onu bulup dedesine getirmislerdi. Dedesi, onu alip omuzu-na koyarak Kabe'yi beraberce tavaf etmis, musibetlere karsi onu koruması için Cenb-i Allah'a duaetmis, sonra da annesi Amine'3e teslim etmistı.

el-mev, Said b. Müseyyeb yoluyla yaptıgi bir rivayette Raslullah (s.a.v.)'m dogumunu, Halime'den süt emisini anlatmistir. Ancak bu anlatimda Muhammed b. Ishak'in anlatım sirasına riayet etmemistir. Yine el-mev'nin anlattigına göre Abdülmuttalib, oglu Abdullah'a kendisine bir süt annesi bulması için Raslullah (s.a.v.)'i alip Arap kabilelerini dolasmasını emretmis. Abdullah ta dolasmis, nihayet Hali-me'yi, ogluna süt emzirmek üzere kiralamis. Raslullah (s.a.v.), Hali-me'nin yanında altı yıl kalmis. Halime, onu her yıl dedesinin, ziyaretine gtrrms. Ggs yaradigında onu annesine teslim etmis. İki yıl da. annesinin yanında kalıp sekiz yasma vardigında annesi vefat etmis. Bunun zerine dedesi Abdülmuttalib, onun bakımı stlenmis, on yasma kadar onun yanında kalmis, o da vefat edince Raslullah (s.a.v.), öz amcaları Zübeyr ile Ebu Talib tarafından koruma altına alınmis. On ksur yasındayken, amcası Zübeyr onu beraberinde Yemen yolculuguna ıkarmis. Bu yolculukta, Raslullah'ta bazı olaganüstü haller görmüsler. Nitekim geçmekte oldukları bir vadide bir erkek deve yollarım kesmis, Raslullah'ı görünce de yere kp o iri gövdesini yerlere sürmüs. Raslullah (s.a.v.) da ona binmis.

Yine Yemen yolculugunda Raslullah (s.a.v.), beraberindeki kafileyle birlikte Arım seline dalmis, Cenb-i Allah ta, onlar geçinceye kadar o seli kurutmus, böylece yollarına devam etmisler. Kendisi ondört yasındayken amcası Zübeyr vefat etmis, bu defa amcası Ebu Talib, onun bakımı yalnızca stlenmis.

Sonuç olarak diyebiliriz ki; henüz kk yastayken Raslullah (s.a.v.)'m ugru ve bereketi, Halime es-Sa'diye ve ailesi üzerine yagmis. Mekke fethinden bir ay sonra vuku bulan Hevazin savasında esir aldıgi Hevazınleri de lütuf yagmuruna tutmustu. Kendi yanlarında süt emip. Artık bydgn hatırlatmaları üzerine sefkat duyguları kabarmis, onları serbest bırakmakla bir daha ihsanda bulunmustu. Yeri geldiginde bu konuda tafsilatlı bilgi verecegi.

Muhammed b. Ishak, Hevazin savasıyla ilgili olarak dedi ki: Amr b, Suayb, dedesinin söyle dedigini, babasından naklen rivayet eder: "H-neyn savasında Raslullah (s.a.v.) ile birlikteydik. Mallarım ganimet, adamlarım da esir olarak ele geçirdikten sonra dönüste Hevazin heyeti, Mslmanlıga girmis olarak Cirane mintikasında Raslullah (s.a.v.)'m yanma gelip kendisiyle görüstü. Grsme esnasında dediler ki: "Ya Raslallah! Bizler

senin ailen ve asiretiniz. Sence de bilinmektedir ki, bizler belaya ugradik. Bize lütufta bulun İd, Allah da sana lütufta bulunsun." Daha sonra konusmacıları Züheyr b. Surad, kalkıp sunları söyledi: 'Ya Rasûlallah! Agillardaki esirler arasında teyzelerin ve seni besleyip büyütmiş olan bakıcıların vardır. Bizler eğer Ebu Semr (Haris el-Gas-sanî) veya Numan b. Münzir'i emzirmiş, sonra da senden gördüğümüz bu musibeti onlardan görmüş olsaydık, yine de onların iyilik ve sefkatlerini umardık. Oysaki sen, kendisine dadılık yapılmış olanların en hayir-ksism."

Konusmacı, böyle dedikten sonra su siiri okumaya başladı. 'Ya Rasûlallah! Bize lütuf ve ihsanda bulun. Sen, kendisinden hayir umulan bir insansın. Kader engeliyle karsılasan, bu dönemde düzeni bozulan bir kavme lütfet. Bu zaman, bizi üzgün, kalbi gamli ve kederli kimseler haline getirdi ki medet diliyoruz senden. Denendiginde herkesten üstün gelen ey âlicenâb insan, eğer senin ihsanına mazhar olamazsak, devamlı olarak hüznü ve kederli kalırız.

Memelerinden inci damlaları gibi süt emdigin kadınlara lütfet. Gelip gittiginde seni süsleyen ve seni emziren kadınlara lütfet. Bizi mahvetme, öldürüp de yok etme. Hayatta bırak bizi. Biz çiçek yigini gibi bir milletiz. Baskaları nankörlük etseler de biz, iyilige sükranla karşılık veririz. Bu günden sonra biz, iyiliğini unutmayız." Bu kissa, Ubeydullah b. Remahis el-Kelbî er-Remelî kanalıyla rivayet edilmistir.

Ziyad b. Tarık el-Cüsemî, kavminin reisi Ebu Surad ^üheyr b. Cer-vel'in söyle dedigini rivayet eder: " Rasûlullah (s.a.v.), Hüneyn savaşında bizi esir almisti. Kadın ve erkek esirlerin ayirimini yaparken bir ara fırlayıp önüne gittim ve oturup çocukluk dönemini Hevazin kabilesi arasında geçirip orada büyüysünü ve Hevazınli kadınlardan süt emisini kendisine hatırlatan su siirimi okudum:

"Ya Rasûlallah! Bize rahat bir hayat bahsedip lütufta bulun. Sen, iyiligi umulan ve ihsanini bekledigimiz bir kimsesin. Kaderce geri bırakılan, bu zamanda düzeni altüst olan bir kavme lütfet. Savaş, bizi öyle bir duruma soktu ki, eğer yagdırdigin ihsanlara mazhar olamazsak, kalplerimiz gamli ve kederli kalir. Hüznü halde medet dileyenler oluniz. Ey denendiginde yumusak huylulugu ağır basan âlicenâb insan! Memelerinden inci taneleri gibi süt emdigin kadınlara lütfet. Küçük bir bebek iken seni emziren ve gelip gittiginde seni süsleyen kadınlara lütfet. Bizi, mahvetme. Öldürüp de yok etme. Bizi, hayatta bırak. Biz çiçek yigini gibi bir milletiz. Baskaları nankörlük etse bile, biz nimete sükranla mukabele ederiz. Bu günden sonra senin iyiligim unutmayız. Sütlerini emdigin annelerine af gömlegini giydir. Senin affedici olduğun, herkesçe bilinmektedir. Bu halin öldürmektense, onlara af gömlegini giydirmeni umuyoruz. Çünkü sen, affeder ve yardım

elini uzatırsın. Bizi bağışla. Allah da seni kıyamet gününde korktuğun azaptan affetsin. Çünkü sana zafer gelmiştir."

Ebu Surad'm bu siirini tamamlamasından sonra Rasûlullah (s.a.v.): "Bana ve Abdûlmuttalib ogullarına ait esirler, Allah rızası ve sizin hatıranız için serbesttirler." dedi. Bunun üzerine Ensâr da: "Bize ait esirler de Allah ve Rasûlunün rızası için serbesttir." dediler.

Ileride de açıklanacağı gibi basta kadın ve çocuk olmak üzere Rasûlullah (s.a.v.), onlardan 6000 esiri serbest bıraktı. Bir çok davar ve hizmetçiyi de ihsan olarak verdi. Öyleki Ebû'l-Hüseyin b. Faris; «Rasûlullah (s.a.v.), onlardan 500.000 dirhem değerinde esir salıverdi.» demistir. Bütün bunlar, onun dünyadaki acil (pesin, dünyadaki) bere-ketlerindendir. Acaba kendisinin yolundan yürüyenlere ahirette bahsedeceği bereketler ne kadar olacaktır? [7]

Fasil

Hız. Peygamber'in, süt annesi Halime'nin yanından ayrılıp annesi Amine'nin yanına dönmesinden sonraki dönemi anlatan İbn İshak şöyle der: Rasûlullah (s.a.v.), annesi Vehb kızı Amine ile dedesi Abdûlmutta-lib'in yanında ve Cenâb-i Allah'ın himayesinde kaldı.Yüce Rabbi, onu yüksek makamlara erisecek şekilde, güzelce terbiye edip geliştirdi. Altı yasma vardığında annesi Vehb kızı Amine vefat etti. Abdullah b. Bekr... b, Hazm'in bana anlattığına göre Rasûlullah (s.a.v.), altı yasındayken annesi Amme, Mekke ile Medine arasında bulunan Ebva köyünde vefat etmiş. Annesi onu, dayıları olan Adiyy b. Neccar ogullarının ziyaretine götürmüş. Medine'deki bu ziyaretini tamamladıktan sonra Mekke'ye dönüş yolunda, Evba'da vefat etmiş.

Vakidî'nin anlattığına göre annesi Amine, (cariyesi) Ümmü Ey-men'i de yanına alarak Hız. Peygamber'i altı yasındayken, dayılarının ziyareti için Medine'ye götürmüş.

Yol arkadaşları Ümmü Eymen diyor ki: Bir gün Medine Yahudilerinden iki adam yanıma gelip: "Muhammed'i getir de görelim." dediler. Getirdim, ellerine alıp baktılar. Biri, diğerine dedi ki: "Bu, bu ümmetin peygamberidir. Burası (Medine) da onun hicret edeceği yer olacaktır. Bu sebeple de çok miktarda adam öldürülecek ve fazla sayıda esir alınacaktır!" Annesi, bu sözleri duyunca korktu. Mekke'ye dönmek üzere yola çıktı. Ebva köyünde vefat etti.

Ahmed b. Hanbel, babasından nakilde bulunan Ebu Büreyde'nin şöyle dediğini rivayet eder: Babam bana dedi ki: "Rasûlullah (s.a.v.) ile birlikte bir yolculuğa çıktık. Veddan denen yere geldikimizde: "Az bekleyin. Ben gelinceye kadar yerinizden ayrılmayın." dedi ve aceleyle gitti. Az sonra

yanimiza döndüğünde pek keyifli görünmüyordu. Buyurdu ki: "Muhammed'in annesinin mezarına gittim. Ona sefaatte bulunmak için Rabbimden izin diledim, ama beni menettî. Ben, sizi mezarlari ziyaretten menetmistim. Artık ziyaret edebilirsiniz. Üç günden sonra kurban etlerini yemekten sizi menetmistim. Artık uygun gördüğünüz kadarini yeyip kalan kısmını saklayabilirsiniz. Su kaplardan içmenizi yasaklamistim. Artık gerekince içebilirsiniz."

Beyhakî'nin rivayetine göre Süleyman b. Büreyde, babasının söyle dedigini rivayet eder: Peygamber (s.a.v.), bir mezar kalıntısının yanına gelip oturdu. Çevresindeki insanlar da ona bakıp oturdular. Konusan bir hatip gibi basım sallamaya, sonra da aglamaya başladı. Hz. Ömer, karsisine dikilip: "Seni aglatan nedir, ya Rasûlallah?" diye sordu. O da buyurdu ki: "Bu, Vehb kızı Amine'nin mezarıdır. Burayı ziyaret etmek için Rabbimden izin istedim. Bana, bu izni verdi. Annem için istigfarda bulunma iznini diledim. Rabbim, bana bu izni vermedi. Simdi de annemin sefkati bana ulasti. Onun için agladım."

Rasûlullah (s.a.v.), o kadar aglamisti ki, daha önce ve daha sonra o kadar agladigi görülmemisti.

Beyhakî, Abdullah b. Mesud'un söyle dedigini rivayet eder: Rasûlullah (s.a.v.), mezarlari dolasmaya çıkmış, biz de kendisiyle beraber çıkmistik. Oturmamizi buyurdu, biz de oturduk. Sonra mezarlari dolasti, nihayet bir mezarın yanına gidip durdu. Onunla uzun uzadıya ve alçak bir sesle konustu. Sonra yüksek sesle agladigini gördük. O aglayınca biz de agladık. Sonra yüzünü bizden tarafa çevirdi. Hattab oğlu Ömer, karsisine dikilip: "Seni aglatan nedir, ya Rasûlallah? Dogrusu biz de korktuk ve agladık." dedi. Rasûlullah (s.a.v.), yanimiza gelip oturdu ve: "Aglamam sizi korkuttu mu?" diye sordu. "Evet..." dememiz üzerine söyle buyurdu: "Yanma varip konustugum mezar, Vehb kızı Amine'nin mezariydi. Orayı ziyaret etmek için Rabbimden izin diledim... Bana bu izni verdi. Onun için istigfarda bulunmak üzere Rabbimden izin diledim, ama bana bu izni vermedi ve su ayet-i kerime'yi inzal buyurdu:

"Cehennemlik oldukları anlasildikten sonra, akraba bile olsalar, puta tapanlar için magfiret dilemek, peygambere ve mü'minlere yaras-maz. Ibrahim'in, babası için magfiret dilemesi, sadece ona verdiği bir söz-den Ötürü İdi." (et-Tevbe, 113-114.)

Mezarını ziyaret edince, çocuğun anasına duyduğu sefkat duygusu beni etkiledi. Beni aglatan iste budur."

Müslim, Ebu Hüreyre'nin söyle dedigini rivayet eder: "Peygamber (s.a.v.), annesinin mezarını ziyaret etti. Agladı, çevresindekileri de aglattı. Sonra söyle dedi:

"Annemin mezarini ziyaret etmek için Rabbimden izin istedim, bana bu izni verdi. Onun için istigfarda bulunma iznini istedim, ama bana bu izni vermedi. Artık mezarları ziyaret edebilirsiniz. Çünkü bu, size ölümü hatırlatır."

Müslim., Enes'ten rivayet etti ki; Adamin biri gelip: "Ya Rasûlallah! Babam nerede?" diye sordu. O da; "Baban atestedir!" dedi. Adam dönüp gidecek olunca onu çağırıp; "Dogrusu senin baban da benim babam da atestedir!» dedi.

Beyhakî, Amir b. Sa'd'm babasının söyle dedigini rivayet eder: bir Arap, Hz. Peygamber'e gelerek söyle sordu: "Babam, dost ve akrabalarını ziyaret eder, onlarla iyi geçinir, söyle ve böyle (iyilikler) yapardı. O nerededir?" Rasûlullah (s.a.v.), "Atestedir." deyince adam, bu sözden alındı ve, 1fYa Rasûlallah! Senin baban nerededir?" diye sordu. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.) söyle buyurdu: "Her nerede bir kafirin mezarına ugrarsan, onu atesle müjdele!" dedi. O Arap bundan sonra Müslüman oldu ve dedi ki: "Rasûlullah (s.a.v.), beni yorucu bir işle görevlendirdi. Her bir kafirin mezarına ugradıkça onu mutlaka ates ile müjdeliyorum."

Ahmed b. Hanbel, Abdullah b. Amr'in söyle dedigini rivayet eder: "Bir ara Rasûlullah (s.a.v.) ile beraber yürüyorduk. Bir kadın göründü. Onu tanıdığını sanmıyordu. Yolun ortasına gelince durdu. Kadın da gelip ona ulaştı. Bir de baktı ki o kızı Fatima imiş. "Evden çıkmaya sebep ne ey Fatima?" diye sorunca o da; "Su eve bassaglığına geldim. Ölülerini vardı, acidim onlara." dedi. Rasûlullah (s.a.v.); "Belki de onlarla birlikte mezarlığa kadar da gittin?" diye sorunca Fatima söyle dedi: "Onlarla birlikte mezarlığa kadar gitmiş olmaktan Allah'a siginirim. Çünkü senin bu konuda neler söylediğini biliyorum." dedi. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.) buyurdu ki: "Eger onlarla birlikte mezarlığa gitmiş olsaydın, babanın dedesi (Abdûlmuttalib), Cennet'i görünceye, kadar sen Cennet'i göremezdin!"

Özetle demek istedigim su ki; Abdûlmuttalib, cahiliye dini üzere öl- ' müstür. Ama Siîler, o ve oğlu Ebu Talib hakkında böyle düşünmemektedirler. Bununla ilgili açıklama, Ebu Talib'in vefati bölümünde gelecektir.

Beyhakî, "Delailü'n-Nübüvve" adlı kitabında bu hadisleri rivayet ettikten sonra der ki: Ölünceye kadar putlara taptıkları ve Meryem oğlu İsa'nın dinine de tâbi olmadıkları halde nasıl olur da Hz. Peygamber'in anne, baba ve dedesi, ahirette bu vasıfta olmazlar! Ama kafirlikleri, Hz. Peygamberin nesebi için kusur değildir. Çünkü kafirlerin nikahları sahihtir. Görmez misin ki onlar esleriyle beraber Müslüman olmaktadırlar? Eger aralarında akdettikleri nikah, İslam fikhina (hukukuna) uygunsa, Müslümanlığa girdiklerinde eslerinin onlardan ayrilmaları ve nikah akdini yenilemeleri gerekmez. Muvaffakiyyet Allah'tandır...

Rasûlullah (s.a.v.)'m, dedesiyle anne ve babasının Cehennemlik olduklarını haber vermiş olması; çeşitli yollardan rivayet edilen ve fetret devri insanlarıyla çocuk, deli ve sagırların kıyamet gününde mahser meydanında hesaba tabi tutulacaklarını bildiren hadise ters düsmemektedir. "Biz peygamber göndermedikçe kimseye azab etmeyiz." ayetini[8] tefsir ederken bu hadisin sened ve metnini uzun uzadıya nakletmistik. Onlardan kimi, peygamberlerin davetine icabet etmiştir, kimi de icabet etmemiştir. Bunlar, icabet etmeyenler zümresinden olabilirler ki, bu durumda da herhangi bir çeliski söz konusu olmaz. Hamd ve minnet Allah'adır.

Süheylî'nin, Hz. Aise'den rivayet ettiği hadise gelince, bunda, Rasûlullah (s.a.v.)'m anne ve babasını diriltmesini Rabbinden dilediği, Rabbinin onları dirilttiği, onların da ona iman ettikleri anlatılmaktaysa da bu gerçekten münker olan bir hadistir. Böyle bir şeyin vukuu, her ne kadar Allah'ın kudreti açısından mümkünse de, buna ters düşen sahih hadisler vardır. Doğruyu en iyi bilen, yüce Allah'tır. [9]

Fasil

Ibn İshak dedi ki: Rasûlullah (s.a.v.), annesi Vehb kızı Amine'nin vefatından sonra dedesi Hasim oğlu Abdülniuttalib'in yanında kaldı. Abdülmuttalib için Ka'be'nin gölgesinde yatak serilir, o gelinceye kadar oğulları o yatağın etrafında oturlardı. Babalarına olan saygılarından dolayı hiçbiri o yatağın üstüne oturmazdı. Rasûlullah (s.a.v.), gelişmiş bir çocuk idi. Gelir, dedesinin yatağının üzerine otururdu. Oraya oturmasını engellemek için amcaları onu tutup geri çekerlerdi ama dedesi Abdülmuttalib, oğullarının bu hareketini görünce; "Ogluma ilismeyin. Allah'a and olsun ki o büyük bir adam olacaktır." der, sonra da onu kendi yanına, yatağının üzerine oturtur, eliyle sırtını oksardı. Rasûlullah'm yaptığı hareketleri görmekten sevinç duyardı.

VaMdî, Ibn Cübeyr tarikiyle su rivayeti nakleder: Rasûlullah (sa.v.), annesi Vehb kızı Amine ile beraberdi. Amine'nin vefatından sonra dedesi Abdülmuttalib onu yanına aldı. Bağrına bastı. Çocuklarına göstermediği sefkati ona gösterdi. Hep yakınında tutardı. Rasûlullah, yalnız kaldığında, uyudugunda onun yanında olurdu. Onun yatağının üzerinde otururdu. Bu durumunu gördüğünde Abdülmuttalib söyle derdi: "Ogluma dokunmayın. O, bir hükümdarlık kuruyor." Müdlic oğullarından bir grup adam, Abdülmuttalib'e su uyarıda bulunmuştu: "Su çocuğu muhafaza et. Çünkü bunun kadar üstün ve ileri bir kimse görmüş değiliz."

Abdülmuttalib de, yanında duran Ebu Talib'e; "Sunların dediklerini duy." diye uyarıda bulunmuş, Ebu Talib de onu muhafaza altında tutmuştu:

Yine bir defasında Abdülmuttalib, Hz. Peygamber'in bakıcılığı (dadılığı)

yapan Ummü Eymen'e su ögüdü vermisti: "Ey Bekere! Oglumdan gözlerini ayırma. Dogrusu onu sidreye yakın çocuklarla (meleklerle) beraber gördüm. Ritab ehli kimseler, oğlumun bu ümmetin peygamberi olacagina inanmaktadırlar."

Abdülmuttalib, onsuz yemek yemez ve: "Oglumu da yanima getirin." derdi. Bunun üzerine Rasûlullah'i onun yanma getirirlerdi. Vefat edecegi zaman, Rasûlullah'a. bakmasi için Ebu Talib'e vasiyette bulundu. Onu koruyup gerekli ihtimami göstermesini tenbihledi. Bu vasiyeti yaptıktan sonra vefat etti ve Hacun mezarligina gömüldü.

Ibn îshak der ki: Rasûlullah (s.a.v.) sekiz yasma girdiginde, dedesi Hasim oğlu Abdülmuttalib öldü. Ölmeden önce kızlarini yanma topladi. Kendisi için agit dökmelelerini tenbihledi. Kizlari sunlardi: Erva, Ümey-me, Berre, Safiye, Atike ve Ümniü Hakim el-Beyza idi. Ibn îshak, Abdül-muttalib'in kızlarinin, babalan üzerine agit yakarken söyledikleri siirleri nakleder ve babalanın ölmeden Önce bu siirleri dinledigini söyler. "Bu siirler, çok belig bir mersiye idi" diyerek bu konuda detayli açıklamalarda bulunur.

Ibn Hisam ise, siir bilgisine sahip kimselerin bu siirlerden haberleri olmadigini söylemistir.

Ibn Ishak dedi ki: Hasim oğlu Abdülmuttalib vefat edince hacilara su temin etme (sikaye) görevini küçük oğlu Abbas üstlendi. Zemzem kuyusunun idaresini de üzerine aldi. Islâmiyet dönemine kadar bu görevleri o yürüttü. Mekke fethinden sonra da bu görevleri o yürüttü. Rasûlullah, Mekke fethinden sonra da bu görevleri onun uhdesinde birakti.

Abdülmuttalib'in vefatından sonra Rasûlullah (s.a.v.), dedesinin vasiyeti geregince amcasi Ebu Talib'in yaninda kaldı. Çünkü Ebu Talib, Rasûlullah(s.a.v.)'m.babasi Abdullah'in öz kardesiydi. Anneleri Fatima binti Amr b. Aiz b. İiiran b. Mahzum idi.

Ebu Talib, Rasûlullah (s.a.v.)'i yanma alip idaresini üstlenmistir.

Vakidî'nin de rivayetine göre Abdülmuttalib vefat edince Ebu Talib, Rasûlullah (s.a.v.)'i yanma almış, hep beraberinde bulundurmıştır. Ebu Talib, malsiz mülksüz bir kimseymis, Rasûlullah (s.a.v.)'i kendi çocuklarından daha fazla sever, yatarken mutlaka onu da yatagina yatırır, bir yere giderken onu da beraberinde götürürmüş. Ona gösterdigi kadar baska hiçbir kimseye sefkat ve itina göstermemistir.

Ebu Talib ailesinin ferdleri, onsuz (Hz. Peygamber) bir arada veya ayrı ayrı yemek yedikle"inde doymazlarmış. Ebu Talib, çoluk çocuğunu sofraya oturtugunda, Rasûlullah (s.a.v.) sofraya gelmedikçe, yemege ellerini uzattirmazmış. O gelip kendileriyle birlikte sofraya oturduğunda yemekleri

artip bereketlenirmis. Onlarla beraber olmadiginda da doymazlarmis. Ebu Talib; "O mübarek ve ugurlu bir kimsedir." dermis. Ebu Talib'in çocuklari, sabahleyin gözleri çapakli, yüzleri tozlu olarak uyanirlarken; Rasûlullah (a.a.v.) gözleri sürmeli, yüzü temiz olarak uyanirdi.

Hasan b. Arfe, Ibn Abbas'in söyle dedigini rivayet eder: Ebu Talib'in çocuklari, sabahleyin gözleri çapakli olarak uyanirlardi. Rasûlullah (s.a.v.) ise temiz ve parlak bir yüzle uyanirdi.

Ebu Talib, sabahlari çocuklarinin önüne yemek tabaklarini kor, onlar da tabaklardaki yemekleri hemen bitirirlermis. Ama Rasûlullah (s.a.v.), elini tabaklara uzatmaz, onlarla birlikte yemekleri yagmala-mazmis. Onun bu durumunu gören amcasi, yemegim ayri bir sofraya kurdurarak yedirirmis.

Ibn Ishak'm nakline göre Yahya b. Abbad b. Abdullah b. Zübeyr, babasinin söyle dedigini rivayet etmis: Lihbli bir adam vardi. İnsanların tipine bakarak gelecekleri hakkında bilgi verirdi. Bu adam, Mekke'ye geldiginde Kureysliler, gelecekleri hakkında bilgi vermesi için çocuklarını yanına getirdiler. Ebu Talib de Rasûlullah (s.a.v.)'i ona getirdi. Adam, Rasûlullah'a bakti, ama arada baska birseye bakti. Isini tamamladiktan sonra da; "Su çocuğu bana verin." dedi. Ebu Talib, onun Rasûlullah'i ele geçirmeye kararlı olduğunu görünce Rasûlullah'i sakladi. Adam: 'Yazıklar olsun size! Az Önce gördüğüm o çocuğu bana verin. Allah'a yemin ederim ki, o büyük bir adam olacaktır.'" dedi. Ebu Talib de Rasûlullah'i oradan alıp götürdü. [10]

Hız. Peygamberin, Amcasi Ebu Talib İle Birlikte Sam'a Gitmesi Ve Rahip Bahira İle Karsilasmasi

Ibn Ishak, yukarda naklettigimiz sözlerine devamla söyle demektedir: Daha sonra Ebu Talib, ticaret maksadiyla bir kervanla birlikte Sam'a gitti. Ancak anlatildigina göre o, bu sefere çıkmadan yol hazirligini yaparken Rasûlullah (s.a.v.), ona çok tutkunluk göstermis. Ebu Talib de dayanamayarak; "Vallahi, onu da beraberimde Sam'a götüreceğim. Ne ben ondan ayrilabilirim, ne de o benden ayrilabilir!" demis.

Kafile, seyahatin ilk duragi olan Busra sehrine vardi. Orada, kendi manastirinda yaşamakta olan Bahira adinda bir rahip vardi. Hristiyanlık hakkında bilgisi vardi. Rahip olarak görevlendirildiginden beri manastirdan ayrilmamisti.

Kureys kervani, daha önceki yıllarda oradan kaç defa geçmisse de bu rahip onların karsisina çıkmamis, onlarla konuşmamisti. Ama Re-sulûllah'i beraberlerine aldıkları o yılda rahip Bahira, manastiri yakınında konakladıklarında kervani karsilamis, onlara büyük bir ziyafet hazirlamisti. Anlatildigina göre Bahira, manastirindayken harikulade bir manzarayla karsilasmis. Kureys kervani içinde, Rasûlullah (s.a.v.)'m da gelmekte olduğunu, onu, bir bulutun gölgelendirdigini, daha sonra bu kervanın

manastir yakinindeki bir agacin gölgesi altında mola verdigini görmüs. Rasûlullah'i gölgelendiren buluta bakmis. Agacin dallarinin da Rasûlullah'm üzerine egilerek onu gölgelendirdiklerini görmüs. Bahira, bu manzarayi görünce manastirindan inerek adamlarina, yemek hazirlamalarini emretmis, sonra da adam göndererek Kureysli yolculari yemege davet etmis. Gelen misafirlere de söyle demis: "Ey Kureys toplulugu! Sizin için ziyafet tertitledim. Büyük, küçük, hür ve köle, hepinizin bu yemege gelmenizi isterdim." Kureysli davetliler-den biri de kalkip söyle demisti: "Ey Bahira! Bu gün sende bir hal var. Daha önceleri çok defalar buraya geldigimiz halde bize yemek yapmazdin. Bu gün sende bambaska bir hal var. Nedir bu hal?"

Bahira da su cevabi vermisti: "Dogru söylüyorsun. Dedigin gibi daha önceleri size yemek vermezdim. Ama siz misafirsiniz. Size yemek yapip ikramda bulunmak ve hazirlattigim yemekten hepinizin yemesini istedim."

Nihayet hepsi sofraya basma toplandilar. Rasûlullah, küçük oldugu için onu, agaç altındaki mola yerinde kervanın esyalarini koruyup gözetmekle görevlendirmislerdi. Bu yüzden o, yemege gelmemisti. Bahira, mola yerine geldikleri esnada kervanda gördüğü o harikulade hali sofraya basindayken göremeyince: "Ey Kureys toplulugu! Aranizda sofraya gelmeyen kimse kalmasin." dedi. Dediler ki: "Ey Bahira! Hepimiz sofraya geldik. Sadece en küçüğümüz olan bir çocuk, mallarimizi beklemekte oldugundan gelememi." Bahira bu durumu kabullenmedi. "Böyle yapmayin. Onu da çağirin. O da sizinle beraber bu yemekten yesin." deyince Kureyslilerden biri; "Lat ve Uzzaya andolsun ki, Muhammed b. Abdullah b. Abdülmuttalib'in beraberimizde bu sofrada bulunmaması, bizim için bir ayiptir." dedi, sonra gidip Rasûlullah'i kucakladı, getirip misafirlerin arasına oturttu. Bahira, onu görünce dikkatle süzdü, bedeninin bazı yerlerine bakti; ondaki bazı özellikleri daha öne görmüştü.

Misafirler, yemek yedikten sonra dagildilar. Bahira, kalkip Rasûlullah'a: «Ey çocuk, Lat ve Uzza hakkı için, sana soracaklarima cevap ver," dedi. Yol arkadaşlarının Lat ve Uzza üzerine yemin ettiklerini gördüğü için o da, bu iki put üzerine yemin ederek Rasûlullah'a soru sormustu. Anlatildigina göre Rasûlullah (s.a.v.), ona: "Lat ve Uzza adına yemin ederek bana birsey sorma. Allah'a yemin ederim ki onlardan nefret ettigim kadar baska-hiç birseye nefret etmem." deyince Bahira; "Allah adına yemin olsun ki, sana soracaklarima mutlaka cevap vereceksin." dedi. Bunun üzerine Rasûlullah da: "Istedigini sorabilirsin." dedi. O da Rasûlullah'a; durumu,uykusu, sekli, semaili ve bazı isleri hakkında sorular sordu. Rasûlullah da ona, sorularinin cevabini verdi. Anlattiklari, Bahira'nin, onun evsafi hakkında öğrenmek istediklerine uyuyordu. Sonra Rasûlullah'm sirtına bakti.. Onun

evsafiyla ilgili bildigi seylere uygun olarak iki omuzu arasinda peygamberlik mührünü gördü. Tetkiklerini tamamladıktan sonra amcası Ebu Talib'e yönelerek: "Bu çocuk senin neyin olur?" diye sordu. Ebu Talib "Oglumdur." dedi. Bahira; "Olamaz. Bu, senin oğlun degildir. Bunun babası hayatta olmamalı." deyince Ebu Talib, "Kardesimin ogludur." dedi. Bahira, "Babasına ne oldu?" diye sorunca Ebu Talib; "Annesi buna hamile iken babası vefat etti." dedi. Bahira da; "İste şimdi doğru söyledin. Kardesin oğlunu hemen memleketine götür. Yahudilerin ona bir kötülük yapmalarından sakın. Allah'a andolsun ki, onu görüp te benim onda bulduğum vasıflardan haberdar olurlarsa, ona bir kötülük yaparlar. Doğrusu, senin kardesin oğlu, büyük bir adam olacaktır. Hemen onu al ve memleketine çabucak götür." dedi. Bunun üzerine Ebu Talib, Sam'daki ticaret isim tamamlar tamamlamaz, acele yola çıkarak Rasûlullah'i Mekke'ye götürdü.

İbn İshak der ki: Rivayet olunduguna göre Ehl-i Kitaptan Züeyr, Temmani ve Deris adında üç kişi de bu Sam seferi esnasında Bahira'nın, Rasûlullah'ta gördüğü seyleri görmüş, onu kendilerine vermesini istemişler, ama Bahira onların bu istegini reddederek Allah ve Rasûlullah ile ilgili olarak kitaplarında yazılı seyleri hatırlatmış. Her ne kadar Rasûlullah'i ele geçirmek istemişlerse de bu amaçlarına ulaşamamışlar. Nihayet Bahira'nın kendilerine söylediğini anlamış ve onu doğrulamışlar; bunun üz-erine Rasûlullah'i ele geçirmekten vazgeçip yollarına gitmişlerdi.

Yunus b. Bükeyr'in, İbn İshak'tan rivayet ettiğine göre bu konuda Ebu Talib üç kaside söylemiştir.

Ebu Bekr el-Haraitî, Ebu Musa'nın söyle dedigini rivayet eder: Ebu Talib, yanına Rasûlullah (s.a.v.)'i da alarak Kureys'in yaşlılarıyla birlikte Sam'a doğru yolculuğa çıktı. Rahip Bahira'nın manastırına yaklaştıklarında, bineklerinden inip mola verdiler. Yüklerini de indirdiler. Rahip de onları karşılamaya çıkmıştı. Halbuki daha önce bir çok defa oraya uğradıkları halde rahip Bahira, onları karşılamaz ve dönüp bak-mazmış bile. Yü indirdikleri sırada rahip Bahira gelip aralarına girmiş, Rasûlullah(s.a.v.)'m elini tutarak; "Bu, âlemlerin efendisidir!" demisti. Beyhakî'nin rivayetine göre; "Bu, âlemlerin Rabbinin elçisidir. Allah, bunu âlemlere rahmet olarak göndermiştir." demis. Kureysli yaşlılar da; "Sen bunu nereden anladın?" diye sormuşlar. O da su cevabı vermiş: "Siz bogazın (geçidin) üst tarafından görüldüğünüzde secdeye kapanmayan bir tek ağaç ve taş kalmadı. Bunlar da ancak bir peygambere secde ederler. Ben, onu kürek kemiginin altındaki peygamberlik mühründen tanıyorum."

Böyle dedikten sonra dönüp manastıra gitmiş, kervandaki adamlar için yemek hazırlatmış. Yemeği onlara götürdüğünde, Rasûlullah (s.a.v.),

develeri otlatmak üzere kafileden uzaklasmisti. "Onu da getirin" diyerek kervandaki adamlardan, Rasûlullah'i getirmelerini rica etti. Çağırdılar, geldi. Gelirken de onu, bir bulutun gölgelendirdiğini gördü. Cemaate yaklaşıp Rasûlullah'i göstererek: "Bakin hele! Onu bir bulut gölgelendiriyor." dedi. Rasûlullah kafileye yaklaşıncı onlar, ondan önce ağacın gölgesinin altına kaçıp gölgeligi işgal ettiler. Ama Rasûlullah, oraya varınca ağacın gölgesi onun tarafına döndü. Bahira; "Bakin hele! Gölge onun tarafına döndü." dedi. Ayakta durmuş, onlara yemin verdirerek su öğütleri veriyordu: "Sakin ola ki bunu Bizans topraklarına götürmeyesiniz. Zira Bizanslılar, bunu görürlerse, belirti ve özelliklerinden onu tanıyıp öldürürler!" Bu öğütleri verdikten sonra dönüp gitmek üzereyken yedi kişilik bir Bizans heyetinin geldiğini gördü. Onları karşılayarak; "Hayrola, buralara gelis sebebiniz ne?" diye sordu. Onlar da "Gelis sebebimiz sudur: Bu peygamberin bu ayda çıktığım haber aldık. Aramaları için bütün yollara adamlar gönderdik. Bu peygamberin senin tarafa geldiğini duyduk. Onun için buraya geldik." dediler.

Bahira: "Arkada bıraktıklarınız arasında sizden daha hayırlı bir kimse var mı?" diye sorunca onlar; "Hayir. Bu peygamberin senin tarafa gelmiş olduğunu duyduk." dediler. Bunun üzerine Bahira şöyle dedi: "Bakin, size bir şey sorayım. Allah birşey yapmak isteyince, insanlardan herhangi biri onun iradesine engel olabilir mi?" "Hayir..." cevabını vermeleri üzerine onlara şöyle dedi: "Öyleyse bu peygambere biat edin ve beraberinde bulunun." Bundan sonra Bahira, kervandaki adamlara dönerek, "Allah askına söyleyin. Bu çocuğun velisi kimdir?" diye sorması üzerine, "Ebu Talib'tir." dediler. Bunun üzerine Bahira: "Allah askı-na" diye ricada bulunarak Ebu Talib'ten, çocuğu alıp Mekke'ye dönmesini sağladı. Ebu Bekir de refakatçi olarak yanına Bilal'i katmisti. Bahira, yol azığı olarak onlara çörek ve zeytinyağı vermisti." Bu hadisi, Ebü'l-Abbas el-Fadl b. Sehl el-A'rec'den Tirmizî rivayet etmistir. Ebü'l-Abbas da Kirad Ebu Nuh'tan rivayet etmistir. Kirad, Bağdat'ta ikamet etmiş olup, Buharî'nin kendilerinden nakilde bulunduğu sika ravüerdendir. Ama buna rağmen bu hadisinde gariplik vardır.

Ben de derim ki: Bu, sahabelerin mürsel olarak rivayet ettikleri hadislerdendir. İçinde gariplikler vardır. Çünkü Ebu Musa el-Es'arî, hicretin yedinci senesi olan Hayber fethi senesinde Müslüman olup Medine'ye gelmiştir.' Onun, Mekke'den Habesistan'a hicret eden Muhacirlerden olduğuna dair İbn İshak'ın söylediklerine itibar edilemez. Her ne açıdan bakılırsa bakılsın bu hadis mürseldir. Rahip Bahira olayı, Rasûlullah (s.a.v.) oniki yasındayken vuku bulmuştur. Belki de Ebu Musa, bu meseleyi Rasûlullah'tan dinlemistir ki o zaman bu iş, çok daha sağlam olur. Veya sahabelerin büyüklerinden dinlemistir. Veya bu olay, herkes tarafından

bilinen, halk arasında yaygın ve meshur bir mesele olduğu için Ebu Musa, bunu halkın ağzından dinlemistir. Hz. Peygam-ber'i bir bulutun gölgelendirdiği, bundan daha sahih bir hadiste anlatılmış değildir.

Yukarıda naklettığımız hadiste, rahip Bahira'mın yanından ayrılıp Rasûlullah'i Mekke'ye geri götüren Ebu Talib'e, Ebubekirin refakatçi olarak Bilal'i verdiği söylenmiştir. Halbuki o esnada Rasûlullah oniki yaşında, Ebubekir dokuz veya on yaşında, Bilal ise daha küçük yaşlardaydı. O zaman Ebu Bekir neredeydi? Sonra Bilal neredeydi? Bu iki nokta da gariptir. "Ancak Rasûlullah, büyük yastayken böyle bir yolculuk yapmıyordu veya böyle bir yolculuk daha sonra yapılmıyordu. Yahut o zaman Rasûlullah'm yasının oniki olduğu kesin değildir." denirse, o takdirde böyle bir şey mümkün olabilir.

Bazılarından nakilde bulunan Süheylî, Rasûlullah'm o esnada dokuz yaşında olduğunu söylemiştir. Doğruyu en iyi bilen, Allah'tır.

Vakidî dedi ki: Rasûlullah (s.a.v.), oniki yaşına basınca amcası Ebu Talib, ticaret için Sam'a giden bir kervanla birlikte onu da götürdü. Kervan, varıp rahip Bahira'ya konuk oldu. Bahira, gizlice Ebu Talib'le konuştu. Ona bir şeyler söyledi. Rasûlullah'i korumasını ve yanına alıp Mekke'ye hemen geri götürmesini istedi. Ebu Talib'in yanında Rasûlullah (s.a.v.) gelip büyüdü. Cenâb-i Allah, onu yüceleştirmek dilediğinden kendisini cahiliye işlerinden ve ayıplarından korudu.

Nihayet o, kavminin mürüvvetçe en faziletlisi, ahlakça en güzeli, muaseret kurallarına uymada en üstünü, komsulukta en iyisi, akıllılık ve güvenilirlikte en ulusu, konuşmada en doğru sözlüsü, fuhus ve kötülükten en uzagı olan bir insan haline geldi. Herhangi bir kimseyle tartıştığı ve işi inada bindirdiği görülmemiştir. Öyleki milleti kendisine, "Güvenilir kişi" anlamına gelen "el-Emin" unvanını vermisti. Çünkü Cenâb-i Allah, onda iyi ve güzel huyları bir araya getirip toplamıyordu.

Ebu Talib, ölünceye kadar onu koruyup muhafaza altına almış, destek ve yardımını hep vermisti. Muhammed b. Sa'd'ın rivayetine göre Rasûlullah'm babası Abdullah ölünce Ebu Talib, onu sefkat kanatlarının altına almıyordu. Hiçbir yolculuğa onsuz gitmezdi. Sam'a yöneldiğinde bir menzile varıp konaklamış, oradayken yanına bir rahip gelerek şöyle demiş: "Aranızda salih bir adam var." Sonra Rasûlullah'i göstererek; "Su çocuğun babası nerede?" diye sorunca Ebu Talib; "İşte onun velisi benim!" demiş. Rahip de Ebu Talib'e su öğütü vermiş: "Su çocuğu muhafaza et. Sunu Sam'a götürme, doğrusu, Yahudiler çok kıskançtırlar. Ona bir kötülük yapmalarından korkuyorum." Ebu Talib; "Bunu sen söylemiyorsun. Ama Allah söylüyor." dedi. Rahip, onun bu deyişini kabul etmedi. "Allahim! Muhammed'i sana emanet ediyorum" dedi. Sonra da öldü. [11]

Rahip Bahira Kissasi

Zühri'nin siyerinden nakilde bulunan Süheylî, Bahira'mn Yahudi bilginlerinden biri oldugunu söyler. Kissanın devam ve siyakından da anlasilacagi üzere Bahira, Hristiyan bir rahipti. Dogruyu en iyi bilen Allah'tir.

Mes'udî, Bahira'nın Abdülkays kabilesinden olup asil adinin, Cer-cis oldugunu söyler.

Ibn Kuteybe'nin "Maarif, adli kitabinda anlatildigina göre Islâmiyet'in gelisine çok az bir zaman kala, cahiliye devrinde görünmezlerden söyle bir ses duyulmus: "Bilesiniz ki yeryüzü halkinin en hayırlilari üç kisidir: Biri Bahira, digeri Riab b. Bera es-Seniyy, üçüncüsü ise henüz dünyaya gelmemistir. Fakat gelisi beklenmektedir." Evet, gelisi beklenen o üçüncü sahis, Rasûlullah (s.a.v.)'dir."

Ibn Kuteybe dedi ki: "Riab b. Bera es-Seniyy'in ve ondan sonra oglunun mezarlarına sürekli olarak hafif taneli yagmur yagmistir ve yagmaya devam edecektir." [12]

Hiz. Peygamberin Yetistirilmesi, Allah'in Onu Koruyup, Yetim Iken Barindirmasi, Yoksul Iken Zengin Kilmesi

Muhammed b. İshak der ki: Rasûlullah, Cenâb-i Allah'in korumasi altında gelisip büyüdü. Rabbi, onu cahiliye döneminin pisliklerinden uzak tuttu. Çünkü onu, yüceltmek ve peygamber kilmak istiyordu. Nihayet Ras.ûlullah (s.a.v.), kavminin mürüvvetçe en faziletlisi, ahlakça en güzeli, asaletçe en üstünü, komsuluk bakımından en iyisi, akillilikta en ulusu, yumusak huylulukta en büyüğü, konusmada en dogru sözlüsü, güvenilirlikte en muazzami, insanlari lekeleyen kötü ahlak ile fuhustan en uzak ve en iffetlisi haline geldi. Öyleki kavmi içinde onun adi, "güvenilir insan" anlamina gelen "el-Emin" olmustu. Çünkü Cenâb-i Allah, onda iyi seyleri bir araya getirip toplamisti.

Bana nakledildigine göre Rasûlullah (s.a.v.), küçüklüğünde ve cahi-liye döneminde Cenâb-i Allah'in kendisini nasıl koruyup muhafaza ettigini anlatirken söyle demistir: "Bir defasinda kendimi Kureysli çocuklar arasında bulmustum. Bazi çocuklari oyuncak olarak kullandiklari taslari tasıyorduk. Hepimiz eteklerimizi omuzumuzun üzerine koyarak tas tasıyorduk. Ansizin görmedigin biri, bana aci verici bir yumruk atti. Sonra da bana: "Eteğini bagla!" dedi. Ben de, etegimi üzerime geçirip bagladim. Sonra da arkadaşlarım arasında sadece ben etegimi giyinmis olarak omuzum üzerinde tas tasimaya basladim."

Bu kisa her ne kadar aynisi degilse de, Ka'be'nin yapilisi esnasinda Hiz. Peygamberle amcasi Abbas'm tas tasimalari esnasinda vuku bulan ve

Sahih-i Buhari'de anlatılan kissaya benzemektedir. O kissanin aynisi degilse de onun bir nevi mukaddimesi durumundadir. Dogruyu en iyi bilen Allah'tir.

Abdürrezzak dedi ki: Ibn Cüreyc, Cabir b. Abdullah'in söyle dedigini rivayet etti: Ka'be binasi yapildiginda Rasûlullah (s.a.v.), tas tasimaya giristi. Abbas ona: "Eteгинi, omuzunun üzerine koyarak taslari tasi ki omuzun incinmesin." dedi. Rasûlullah (s.a.v.) da amcasinin dedigini yapti. Ama yere kapaklandi ve gözlerini semaya dikti. Sonra kalkarak, "Eteğim!.." dedi. Eteğini üzerine geçirip bagladilar. Bu hadis, muttefe-kun aleyhtir.

Beyhakî, Ibn Abbas'tan rivayet ederek Hz. Abbas'm söyle dedigini söylemistir: "Kureysliler, Ka'be binasini yaparlarken ben de Ka'be'ye tas tasiyordum. Kureysliler, erkekleri ikili ekiplere ayirmislardi. Erkekler tas, kadinklarsa harç tasiyorlardi. Kardesim ogluyla ben de omuzlarimiza koydugumuz eteklerimiz üzerindeki taslari tasiyorduk. İnsanlar arasına katilirken etegimizi örtünüyorduk. Bir ara ben yürüyordum. Muhammed de önümdeydi. Aniden yüz üstü yere düşüp kapaklandi. Omuzumdaki tasi biraktim. Kosarak yanına vardim. Semaya bakiyordu. "Neyin var?" dedim. Kalkti. Eteğini alip giyindi ve: "Çıplak olarak yürümekten men olundum." dedi. Kendisine deli demelerinden korktugum için onu insanlardan gizliyordum."

Beyhakî, Hz. Ali'nin söyle dedigini rivayet eder:

Rasûlullah(s.a.v.)'in söyle dedigini isittim: "Cahiliye dönemi ehlinin, meylettikleri kadın ve benzeri seylere hiç meylim olmadı. Yalnız iki gece müstesna. Ancak o gecelerde de Cenâb-i Allah, beni o günaha girmekten korudu. Mekke halkinin davarlarım Mekkeli bazı gençlerle birlikte otlatmaktayken bir gece arkadasima; "Mekke'ye gidip delikanlılar gibi gece eglencesine katılmam için yerime benim davarlara bakiver." dedim. O da "olur" dedi. Bunun üzerine Mekke'ye vardim. Mekke'nin uçtaki ilk evine geldigimde davul ve zurna sesleri duydum. irBu ne?" diye sordum. Falan kadınla falan erkek evleniyor, dediler. İçeri girip oturdum. Seyretmeye basladim. Cenâb-i Allah, bana bir uyku verdi. Uyudum. And olsun ki sabahleyin üzerime vuran gün isigiyla uyandim. Arkadasimin yanına döndüm. Bana: "Ne yaptin?" diye sordu. Ben de "Hiç birsey yapmadim." dedim ve gördüklerimi kendisine anlattim.

Baska bir gece yine arkadasima; "Davarlarima biraz bak, gidip egleneyim." dedim. Kabul etti. Ben de Mekke'ye gittim. Sehire vardigimda, yine o geceki gibi davul, zurna sesleri duydum. Sordum. Falan erkek, falan kadınla evleniyor, dediler. İçeri girip senlige baktim. Cenâb-i Allah bana bir uyku verdi. And olsun ki, sabahleyin üzerime vuran gün isigiyla uyandim. Arkadasimin yanına döndüm. "Ne yaptin?" diye sordu. Ben de "Hiç birsey..." dedim ve durumu kendisine anlattim. Allah'a andolsun ki ondan

sonra, yüce Allah beni peygamberlige yücel-tinceye kadar o gibi seylere ne döndüm, ne de yöneldim."

Bu, garip bir hadistir. Hz. Ali hakkında böyle bir olay vuku bulmus olabilir. Sonraki, "Yüce Allah beni peygamberligiyle yüceltinceye kadar." sözleri ise, fazladan söylenmiş sözlerdir.

Beyhakî, Zeyd b. Harise'nin söyle dedigini rivayet eder: "Isaf ve Naile adinda tunçtan yapılma iki put vardı. Müsrikler, Ka'be'yi tavaf ettiklerinde ellerini onlara sürerlerdi. Bir defasında Rasûlullah (s.a.v.) Ka'be'yi tavaf etti. Onunla birlikte ben de tavaf ettim. Putun yatımdan geçerken elimi onlara sürdüm. Bana: "elini onlara sürme!" dedi. Yine tavafa devam ettik. Kendi kendime; "Elimi puta süreceğim. Hele bakalım ne olacak?" dedim ve elimi sürdüm. Bana: "Sen men olunmadın mı?" dedi.

Beyhakî der ki: Baskalari, Muhammed b. Amr kanaliyla yaptıkları rivayette, yukarıdaki habere sunu da eklemişlerdir: "Onu yüceltene ve ona kitabı indirene andolsun ki, Cenâb-i Allah'ın onu mükerrem kıldığı seyle yüceltip kendisine kitabı indirmesine kadar o, putlara asla el sürmemistir."

Daha önceki sayfalarda da anlatıldığı gibi Lat ve Uzza adına yemin verdirerek kendisine soru sordugunda Bahira'ya öfkelenen Rasûlullah (s.a.v.), ona söyle demistir: "Onlar adına yemin verdirerek bana birsey sorma. Allah'a andolsun ki, onlardan nefret ettiğim kadar hiç birseye nefret etmiyorum." Beyhakî'nin, Cabir b. Abdullah'tan rivayet ettiği hadise gelince... Cabir demis ki: "Rasûlullah (s.a.v.), müsriklerin meclislerine katılırdı. Bir defasında arkasında İM melekten birinin diğerine söyle dedigini duydu: "Haydi gidelim de Rasûlullah'm arkasında duralım." Digeri ise söyle demisti: "Arkasında nasıl duralım ki, o, putlara el sürme ahdi üzerinedir!" Bu konusmayı duyduktan sonra artık müsriklerin meclislerine katılmadı."

Beyhakî, bazılarının, yukarıdaki hadisin su manaya geldigini söylediklerini nakleder: Rasûlullah (s.a.v.), putlara el sürenlerin yanında hazır bulunmustur ki, bu da ona vahyin inmesinden önce vuku bulan bir hadisedir. Doğruyu en iyi bilen, elbetteki Allah'tır. Zeyd b. Harise'nin hadisinde de geçtiği gibi, Cenâb-i Allah'ın kendisini risaletle yüceltmesine kadar Rasûlullah (s.a.v.), müsriklerin meclislerinden uzak durmustur.

Hadiste sabit olduğuna göre Rasûlullah (s.a.v.), arefe gecesinde Müzdelife'de vakfe yapmaz, hatta Arafat'ta da insanlarla birlikte vakfe yapmazmış. Nitekim Yunus b. Bükeyr, Cübeyr b. Mut'im'in söyle dedigini rivayet etmistir: "Rasûlullah (s.a.v.)'i, kendi kavminin dini üzere gördüm. Kendi devesine binmiş, kavmi arasmda Arafat'ta durmuş, vakfe yapıyordu. Onlarla birlikte Arafat'tan inmeyi bekliyordu. Bunu da yüce Allah'ın tevfiği ile yapıyordu."

Beyhakî dedi ki: "Kendi kavminin dini üzere" sözüyle Hz. Ibrahim ve Ismail'den intikal eden dinin kalintisi kastedilmistir. Rasûlullah, hiç bir zaman Allah'a ortak kosmamistir. Allah'in salat-ü selami daima üzerine olsun.

Ben de derim ki: Beyhakî'nin bu sözünden anlasildigina göre Rasûlullah (s.a.v.), kendisine vahiy gelmeden Önce de Arafat'ta vakfe yaparmis. Tabii ki bu da, Cenâb-i Allah'in ona muvaffakiyet vermesi neticesinde olan birseydir.

Ahmed b. Hanbel, Cübeyr b. Mut'im'in söyle dedigini rivayet eder: Ürene Vadisinde[13] devemi kaybetmistim. Onu aramaya çıkmistim. Bir de baktim ki Rasûlullah (s.a.v.) karsimda duruyor. Ben de: "Bu hums'teridir.[14] Burada isi ne bunun?" dedim. [15]

Hz. Peygamberin Ficar Harbine Katilmasi

Ibn Ishak dedi ki: Rasûlullah, on yasindayken Ficar savasi patlak verdi. Kinane ve Kays-i Aylan kabileleri savasirlarken haramlari ve yasaklari hiçe saydiklari için bu savasa, "günah" anlamina gelen Ficar savasi denmistir.

Bu savasta, Kureyslilerle Kinanelilerin komutam Harb b. Ümeyye b. Abdü's-Sems idi. Savasin basladigi gün ilk zamanlar Kays kabilesi, Kinane kabilesi karsisinda üstünlük sagladi. Ögle vakti Kinane kabilesi, Kays kabilesi karsisinda üstünlük sagladi.

İbn Hisam dedi ki: Hz. Peygamber ondört veya onbes yasma geldiginde Kureysliler ve müttelikleri Kinaneliler ile Kays-i Aylan kabileleri arasinda Ficar savasi patlak verdi.

Bu savas asagidaki sebepten baslamistir: Urvetü'r-Rehhal, kendi topraklarinda ticaret yapmasi için Numan b. Münzir'e izin vermisti. Berrad b. Kays, onun bu iznine karsi çıkarak; "Kinanelilere nisbet olsun, diye mi Numan'a izin veriyorsun?" dedi. O da; "Evet.. Bütün âleme nisbet olsun, diye ona izin verdim." diyerek kesin kararini açıkladi.

Urve disari çıktı. Berrad da onu dalgin bir halde yakalamak için nr-sat kollayarak pesine düstü. Aliye'deki Teymen Zî Tellal mevkiinde Urve, dalgin bir haldeyken Berrad onun üzerine atildi. Haram ayda onu öldürdü. Bu sebeple bu savasa Ficar savasi dendi. Berrad bununla ilgili olarak bir siirinde söyle der:

"Bir bela ki, benden önce insanlari hep düşündürürdü. Onun üzerine vücudumun bir parçası olan Bekr ogullarım saldim. Onların eliyle Kilab ogullarının evlerini yiktim. Kölelere de süt içirdim. Zî Tellal denen yerde elimi, kaldırıp ona vurdum. O da tipki bir dal gibi yere düşüp uzandı."

Lebid b. Rebia b. Malik b. Ca'fer b. Kilab da bu konuda söyle der:

"Eger rastlarsan Kilab ogullari ve Amir'e, teblig edip duyur ki Talib-linin köleleri vardır.Eger rastlarsan Nümeyr ogullarina ve öldürülen Beni Hilalin dayilarina teblig edip duyur ki, gelmekte olan Rahhal, Teymen Zi Tellal mevkiine yerlesti (onu Öldürdüğüm için) orada kaldı."

Ibn Hisam dedi ki: Adamin birisi Kureyslilere gelerek haram ayda, Ukaz mevkiinde Berrad'in, Urve'yi öldürdüğünü söyledi. Kureysliler, savas hazirligi yaparak yola çıktılar. Hevazinlilerin onlardan haberleri yoktu. Sonra durumdan haberdar olunca, Kureyslileri takibe çıktılar. Harem'e girmeden onlara ulastilar. O gün aksama kadar savastilar. Kureysliler Harem'e girdiler. Hevazinliler de çarpismayi durdurarak onlara dokunmadilar.. O günden sonra günlerce savastilar. Cephelerden birinde agirligi Kureys kabilesi teskil ediyordu. Kmanelilerse reis durumundaydilar. Diger cephedeysse agirligi Kays kabileleri teskil ediyordu.

Rasûlullah (s.a.v.), bazi günler savas alanina geliyordu. Amcalari onu getiriyorlardi. O: "Amcalarima ok toplayip götürüyordum." demistir. Düşmanların attıkları okları yerden toplayip amcalarina götürürmüs...

Ibn Hisam der ki: Ficar savasi, benim bu anlattigimdan çok daha uzundur. Rasûlullah'm siretinin anlatimini keser endisesiyle bu savasi bütün detaylari ile anlatmak istemedim.

Süheylî der ki: Ficar, (fa) harfinin kesresiyle, kital vezninde okunan bir kelimedir.Arapların Ficar savaslari dörttür. Bunlari, Mesudî anlatmistir. Sonuncusu, su anlattigimiz ve Berrad'in Urve'yi öldürmesi yüzünden baslayan savastir. Bu savas, dört gün sürmüstür. Samta ve abla günleri. Bu iki günlük safha, Ukaz mevkiinde cereyan etmistir. Savasin en önemli günü sürb günüdür ki, o gün, Rasûlullah (s.a.v.) da cephede hazır bulunmustur. O gün kaçmasinlar, diye Kureyslilerle Kinanelile-rin reisi Harb b. Ümeyye ile kardesi Süfyan zincire vurulmuslardi. O gün Kayslilar hezimete ugramislar, ancak onlar sebat etmislerdi. Ficar savasinin dördüncü günü ise, harîre günüdür. O gün savas, Nahle mevkiinde cereyan etmistir. Sonra ateskes yapip ertesi sene, Ukaz mevkiinde karsilasmak üzere sözleştiler. Ertesi sene orada karsilastiklarında Utbe b. Rebia, devesine binerek: "Ey Mudar toplulugu! Ne diye savasiyorsunuz?" diyerek yüksek sesle hitapta bulundu. Hevazinliler de: "Bizi neye çağırıyorsunuz?" diye sormalari üzerine: "Barisa çağırıyorum." dedi. Onlar da: "Bu nasıl olacak? diye sordular. Dedi ki: "Ölülerinizin diyetini verelim. Diyetleri ödeyinceye kadar size rehineler birakalım. Biz de kendi ölülerimizin diyetlerini istemekten vazgeçiyoruz." "Bunu, bize kim garanti eder?" diye sordular, O da; "Ben" deyince, "Sen kimsin?" diye sordular. "Ben Utbe b. Rebia'yim." dedi. Bunun üzerine baris anlasmasi yapildi. Aralarında Hakim

b. Hüzzeamin da bulunduğu kirk adamlarini Hevazinlilere rehin olarak gönderdiler. Amir b. Sa'saa ogullari (Hevazinliler), rehineleri de alinca, diyet istemekten vazgeçip onlan da saliverdiler. Böylece Ficar savasi sona ermis oldu. [16]

Hız. Peygamberin, Hilfu'l-Fudul Cemiyetine Girmesi

Beyhakî, Cübeyr b. Mut'im'den rivayet eder ki, Rasûlullah (s.a.v.) söyle buyurmıştır: "Amcalarımla birlikte, iyi ve temiz insanların kurdukları ittifaka (Hilfu'l-Fudul'a) girdim. Bana kızıl tüylü koyunlar verilse bile, o ittifaki bozmak istemezdim."

Yine Beyhakî, Ebu Hüreyre'den rivayet eder ki, Rasûlullah (s.a.v.) söyle buyurmıştır: "Mutayyeb (iyi ve temiz kimse)lerinki dışında Ku-reyslilerin hiçbir ittifakına girmedim. Bana kızıl tüylü koyunlar verilse bile, o ittifaki bozmak istemezdim." Hadiste geçen mutayyebler sözyle Hasim, Ümeyye, Zühre ve Mahzum ogulları kastedilmiştir. Bazı siyer âlimleri 'mutayyeblerin ittifaki' sözyle, Hilfu'l-Fudul'un kastedildiğini söylemişlerdir. Çünkü Hz. Peygamber, mutayyebler ittifaki yapıldığı zaman, henüz dünyaya tesrif etmemişti. Ben de, bunun kuskusuz böyle olduğu görüşündeyim. Söyleki: Kusayy'm ölümünden sonra Kureys-liler, bir ittifak kurmuşlardı. Sebebi de suydı: Kusayy'm kendi oğlu Abdu'd-Dar'a devrettiği şikaye, rifade, liva,nedve, hicabe gibi görevleri[17], baskaları ele geçirmek istedi. Bu sebeple de Abdumenaş ogulları arasında çekisme çıktı. Her gruba, Kureys kabilelerinden yandaşlar çıktı.

Herkes, kendi yandasına destek vereceğine yemin etti. Abdumenaş m adamları ve arkadaşları, içinde koku bulunan büyük bir kap getirerek ellerini o kokuya batıp yeminleştirdiler. Kokulu ellerini Ka'be'nin duvarlarına sürünce de kendilerine (Kokulular) anlamına gelen Mutayyebler dendi. Bu yemin ve ittifaktan kasit, Hilfu'l-Fudul cemiyetidir ki, Abdullah b. Cüd'an'm evinde kurulmuştur. Humeydi'nin rivayetine göre Rasûlullah (s.a.v.), bu cemiyetle ilgili olarak söyle buyurmıştır:

"Abdullah b. Cüd'an'm evinde yapılan bir ittifakta hazır bulundum. İslâmiyet döneminde de böyle bir ittifaka girmeye çagnhrsam, icabet ederim. Onlar, faziletleri sahiplerine iade etmek, zalimin mazluma haksızlık etmesini önlemek için çalışmak üzere yeminleşmişlerdi."

Anlatıldığına göre Hilfu'l-Fudul cemiyeti, bisseten yirmi sene önce zilkade ayında, yani Ficar savasından dört ay sonra Abdullah b. Cud'an'm evinde kurulmuştur. Ficar savası da, o senenin saban ayında yapılmıştır.

Hilfu'l-Fudul, Araplar arasında kurulan en kıymetli ve en onurlu bir ittifaktır. Bu ittifaki kurmak isteyen ve bu konuda konuşup halkı böyle bir ittifaka katılmaya çağırarak ilk şahıs, Abdülmuttalib oğlu Zü-beyr olmuştur. Sebep

suydu: Zebid sehrinden bir adam, Mekke'ye mal getirmis. As b. Vail, adamin malini satin almıs ama hakkini vermemis. Adam, ona karsi kendisine yardım etmeleri için Abdu'd-Dar, Mahzum. Cümah, Selim ve Adiyy b. Ka'b kabilelerine basvurmus. Ama bunlardan hiçbirı, As b. Vail'e karsi ona yardima yanasmamis, üstelik yanlarından kovmuslardı. Adamcagız ısın kötülestigini anlayınca, sabahleyin gün dogarken Ebu Kubeys dagının tepesine çıkarak, Ka'be'nin çevresindeki meclislerinde oturmakta olan Kureyslilere yüksek sesle söyle bagırır:

"Ey Fıhr ailesi! Yurdundan ve asiretinden uzakta kalan, Mekke'de mali elinden alınan mazlum bir adama yardım edin, üzerinde yolların tozu duruyor. İhrama gırmıs, umre yapmak istemis, ama umresini tamamlamamis. Ey Hatim'le hacır-i esved arasında duran adamlar! Bilesiniz M Mescid-i Haram, onur ve mürüvveti tam olan kimselerindir. Hainlik ve günahkarlık elbisesini giyenlerin degildir."

Zebidli adamin bu hitabi üzerine Abdülmuttalıb oğlu Zübeyr, ayaga kalktı ve: "Bu adami, kendi haline bırakamayız." dedi. Hasım, Zühre ve Teym b. Mürre, Abdulah b. Cüd'an'm evinde toplandılar. Abdullah, onlara yemek verdi. Haram aylardan zilkade ayında sözleşip Hilfu'l-Fudul cemiyetini kurdular. Yemin ederek dediler ki: "Deniz, bir yün parçasını ıslattığı, Sebir ve Hıra dağları yerlerinde durduğu müddetçe zalime karsi mazlunun yanında yer alıp tek bir el gibi hareket edecek ve hakkını alıp kendisine vereceğiz. Yasantımızda da birbirimize destek verip teselli edeceğiz."

Kureysliler, bu ittifaka, "Hilfu'l-Fudul" adını vererek, ittifakı yapanlar için; "Bunlar faziletli bir işe girdiler." dediler. Sonra da As b. Va-il'e gittiler. Zebidli adamin malını, onun elinden alıp sahibine verdiler. Abdülmuttalıb oğlu Zübeyr bu iş için söyle demisti:

"Hepimiz aynı diyarın sakinleri isek te onlara karsi bir pakt kurmaya yemin ettim. Kurduğumuz bu pakta da Hilfu'l-Fudul adım verdik. Bu pakt sayesinde yabancı ve garip kimseler, yerlilere karsi korunacaktır. Ka'be'nin çevresindeki halk ta bizim zulme karsi olduğumuzu ve her türlü kötülüğe engel olacağımızı bilsinler."

Zübeyr, bir başka siirinde de söyle demistir:

"Faziletli kimseler, Mekke içinde tek bir zalim barındırmamak üzere akidlesip yeminlestiler. Bu iş üzerinde sözleşip kesin güvence verdiler. Buna göre yerli de, yabancı da, haksızlığa karsi korunacaktır."

Kasım b. Sabit'in "Garibü'l-Hadis", adlı eserinde anlattığına göre Has'amh bir adam, hac veya umre için Mekke'ye gelmişti. Beraberinde Katul adında dünya güzeli ve parlak yüzlü bir kızı vardı. Nebih b. Hac-cac adındaki biri, bu kızı kaçırıp babasından gizlemisti. Has'amh kızın babası; "Bu adama

karsi bana kim yardım eder?" deyince, ona; "Hilfu'l-Fudul cemiyetine basvur." dediler. Adam, Ka'be'nin yanma gidip: "Ey Hilfu'l-Fudul mensuplari!" diye seslenince, dört bir yandan yalin kiliç adamlar yanma gelerek; "Iste yardım sana geldi. Ne derdin varsa söyle." dediler. O da; "Nebih, bana haksizlik etti. Kizimi zorla alip götürdü," deyince, onu da yanlarına katarak Nebih'in evine gittiler. Kapiya gelen Nebih'e: "Yaziklar olsun sana. Bizim kim oldugumuzu, nasil bir cemiyet kurdugumuzu ve ne üzerine sözleştigimizi biliyorsun. Hadi, çıkar bu adamin kizini." dediler. Nebih; "Olur, ama hiç degilse, bu gece kizdan yararlanayim." deyince onlar; "Hayir, Allah'a andolsun ki onun bir damla sütünden bile yararlanmana müsaade etmeyiz." diyerek kestirip attilar. O da çaresiz kalınca gizledigi kizi onlara teslim etti. Teslim ederken

de su siiri okudu:

"Arkadasim gitti. Katul kizi kutlayamadim. Onlarla da güzel bir sekilde vedalasamadim. Çünkü Hilfu'l-Fudul'un adamlari, bu ise engel olmaya kararliydlar, gördüğüm kadariyla. Aslinda onlardan korkuyorum. Kafile, geceleyin develere binip yola çıktı. Artık buralarda kalacagimi sanmayin. Çünkü hakarete ugradim ben."

Hilfu'l-Fudul cemiyeti, Cürhümlülerin de mazlumu zalime karsi korumak için kurduklari cemiyete çok benziyordu. Cürhümlülerin esrafından üç kisi, o cemiyeti kurmustu. O üç kisten her birinin adi Fadl idi: 1- Fadl b. Fudale. 2- Fadl b. Vedae. 3- Fadl b. Haris.

Bu, Ibn Kuteybe'nin görüşüdür. Süheylî'nin naklettigine göre o üç kisinin adlari şöyledir: 1- Fadl b. Süraa. 2- Fadl b. Bidae. 3- Fadl b. Kudaa.

Muhammed b. îshak b. Yesar dedi ki: Rureys'ten bazi kabileler, Hilfu'l-Fudul kurma çağrisinda bulundular. Bunun için, en yasli ve en serefli adamlari olan Abdullah b. Cüd'an'm evinde toplandilar. Onun yaninda Hasim ogullari, Abdülmuttalib ogullari, Esed b. Abdüluzza ogullari, Zühre b. Kilab ve Teym b. Mürre yemin ettiler. Mekke'de yerli veya yabana bir kimse haksizliga ugradigi takdirde onun yaninda yer almak ve hakkini zalimden alip kendisine geri verinceye kadar çabalamak üzere sözleşip ittifak ettiler. Kureysliler, bu ittifaka "Hilful-Fudul"

adini verdiler.

Muhammed b. îshak, Rasûlullah (s.a.v.)'m söyle buyurdugunu söyledi: "Abdullah b. Cüd'an'm evinde yapılan bir ittifakta hazir bulundum.

Bana kizil tüylü koyunlar verilse bile o ittifaki bozmak istemezdim. Islâmiyet döneminde de böyle bir ittifaka davet vaki olursa, mutlaka icabet ederim."

Ibn îshak, Muhammed b. Ibrahim b. Haris et-Teymî'nin söyle dedigini

rivayet etti: Hz. Ali'nin oğlu Hüseyin ile Medine Emîri Velid b. Utbe arasında, Zî'1-Merve vadisindeki bir mal üzerinde anlaşmazlık çıkmıştı. Velid b. Utbe'yi, amcası Muaviye b. Ebu Süfyan Medine'ye emir tayin etmişti. Velid b. Utbe, emirlik makamına güvenerek Hz. Hüseyin'e baskı yapıyor gibiydi. Hz. Hüseyin, ona dedi ki: "Allah'a andolsun ki, ya haklarımı verirsin, ya da kılıcımı elime alıp Rasûlullah(s.a.v.)'in mescidine gider, orada Hilful-Fudul mensuplarını yardıma çağırırım!"

Hz. Hüseyin'in bu sözlerini Velid'e söylediği esnada orada hazır bulunan Abdullah b. Zübeyr, şöyle demisti: "Allah'a andolsun ki, Hüseyin, Hilful-Fudul mensuplarını yardıma çağırması halinde ben de kılıcımı elime alırım. Haklarını alıncaya veya hepimiz ölünceye kadar onun yanında olurum!"

Bu haber Misver b. Mahreme b. Nevfel ez-Zührî'ye ulaştığında, o da aynı şeyleri söylemişti. Abdurrahman b. Osman b. Ubeydullah et Teymî, bu olaydan haberdar olunca, o da aynı şeyleri söylemişti.

Velid b. Utbe, yukarıda adı geçen kişilerin böyle konuştuklarını duyduğu zaman Hz. Hüseyin'in hakkını vererek gönlünü hoşnud etmişti. [18]

Hz. Peygamberin Hz. Hatice ile Evlenmesi

İbn İshak; "Hüveylid kızı Hatice, şerefli, varlıklı bir kadın olup ticaretle uğraşırdı. Malının ticaretini yapmaları için, kar ve zararda ortaklık usulüyle adam tutup çalıştırırdı." demektedir. Rasûlullah(s.a.v.)'in doğru sözlü, güzel ahlaklı ve son derece güvenilir bir insan olduğunu duyunca, kendisine haber gönderdi. Ticaret yapmak üzere kölesi Meysere ile birlikte malını Sam'a götürmesini teklif ile diğer ticaretçüye verdiğinden daha fazla ücret vereceğini de bildirdi. Rasûlullah (s.a.v.), bu teklifi kabul etti. Hatice'nin malını alıp kölesi Meysere'yle birlikte Sam'a vardı. Bir manastır yakınındaki bir ağacın gölgesi altında mola verdi. Manastırın rahibi onları görünce, Meysere'ye yaklaşıp; "Ağacın altında oturan şu adam kim?" diye sordu. Meysere de; "Kureyslidir, Harem halkındandır." deyince rahip, "Bu ağacın altına şimdiye kadar peygamberlerden baskısı oturmamıştır." dedi.

Sonra Rasûlullah (s.a.v.), getirdiği malları satıp parasıyla da, almak istediği şeyleri satın aldı. Bundan sonra Meysere'yle birlikte Mekke'ye dönmek üzere yola çıktı.

Öğle vakti hava iyice ısındığında Meysere, iki melegin, devesi üzerinde gitmekte olan Rasûlullah'ı gölgelendirip güneşten koruduklarını görmüştü.

Rasûlullah (s.a.v.), Mekke'ye gelip mallarını Hatice'ye teslim etti. Hatice de o malları sattı. Önceki seferlerin bir misli veya bir misline yakın miktarda fazla kar elde etti. Meysere de, rahibin söylediklerini ve Rasûlullah'ı

gölgelendiren melekleri gördüğünü Hatice'ye anlatti. Hatice, akıllı, serefli ve düşünceli bir kadindi. Ayrıca Cenâh-i Allah da onu yüceltmek istemisti. Meysere'nin bu haberleri kendisine anlatması üzerine rivayete göre Rasûlullah'a su mesajı göndermisti: "Ey amcaoglu! Akrabalığın, kavmin içindeki asaletin, güzel ahlakın, güvenilirliğin ve doğruluğun için sana ragbetim vardır." Daha sonra da onunla evlenmek istediğini Rasûrullah'a açmisti. Hatice, Kureyslilerin en asil, en serefli ve en varlıklı kadiniydi. Kavminin bütün erkekleri, bu yüzden -sayet ya-pabilseler- onunla evlenmek istiyor ve buna can atıyorlardı.

Hatice'nin mesajını alan Rasûlullah (s.a.v.), durumu amcalarına açtı. Bunun üzerine amcası Hamza, onu yanına alıp Hüveylid b. Esed'in yanına götürdü. Hatice'yi, Rasûlullah'a istedi. Böylece evlenmiş oldular. .

Ibn Hisam'm anlattığına göre Rasûlullah (s.a.v.), Hz. Hatice'ye me-hir olarak yirmi deve vermiştir. Böylece evliliğe ilk adımını, Hatice'yle atmış, o vefat edinceye kadar da başka bir kadınla evlenmemisti.

Ibn îshak der ki: Rasûlullah(s.a.v.)'ın İbrahim'den başka bütün çocukları Hz.Hatice'den doğmuştur. Çocukları şunlardı:

- 1- Kasım. Rasûlullah (s.a.v.), Ebu'l-Kasım künyesini onun adından almıştır.
- 2- Tayyib .
- 3- Tahir
- 4- Zeynep
- 5- Rukiyye
- 6- Ümmü Gülsüm
- 7- Fatima

Ibn Hisam'm anlattığına göre Rasûlullah'in oğullarının yaş sırasına göre adları şöyledir:

- 1- Kasım, 2- Tayyib, 3- Tahir.

Kızlarının da yaş sırasına göre olan adları şöyledir:

- 1- Rukiyye, 2- Zeynep, 3- Ümmü Gülsüm, 4- Fatima.

Beyhakî, Mus'ab b. Abdullah ez-Zübeyrî'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir: Rasûlullah(s.a.v.)'in, çocuklarının yaş sırasına göre adları şöyledir: 1- Kasım, 2- Zeynep, 3- Abdullah, 4- Ümmü Gülsüm, 5- Fatima, 6- Rukiyye.

İlk olarak oğlu Kasım, sonra da Abdullah ölmüştür. Hatice de vefat ederken altmışbeş yaşındaydı. Elli yaşında olduğunu söyleyenler de vardır.

Diğer siyerciler dediler ki: Kasım, binege ve deveye binecek yasa varmış, babası peygamber olduktan sonra ölmüştür. Annesinden süt emmekteyken

öldüğünü söyleyenler de vardır. Öldüğünde Rasûlullah (s.a.v.); "Onun için Cennet'te bir emzirici vardır. Onu emzirme isini tamamlayacaktır." demisti. Meshur görüğe göre Rasûlullah (s.a.v.), bu sözü, Ibrahim hakkında söylemistir.

Yunus b. Bükeyrjbn Abbas'm söyle dedigini rivayet eder: Hatice, Rasûlullah'a; iki erkek, dört de kız çocuk dogurdu: Kasim, Abdullah, Fatima, Ümmü Gülsüm, Zeynep ve Rukiyye.

Zübeyr b. Bekkar dedi M: Abdullah'in bir adi Tayyip.diger adi da Tahir idi. Babasinin, peygamber olusundan sonra dogdugu için ona bu ad verilmistir. Digerleriye, bisetten önce ölmüslerdir.

Rasûlullah'in kizlarina gelince onlar, biset dönemine ulasmis, Islâm'a girmis ve babalari (s.a.v.) ile birlikte hicret etmislerdir.

Ibn Hisam dedi ki: Ibrahim, Iskenderiye Sahibi Mukavkis'in, Kûret-ü Enda sehrinden alip Rasûlullah (s.a.v.)'a hediye ettigi Mariyetü'l-Kibtîye'den dogmustur.

Allah izin verirse ayri bir bölümde, Hz. Peygamber'in zevcelerinden de bahsedecegiz. Güvencimiz Allah'adir.

Ibn Hisam, Rasûlullah'in, Hz. Hatice'yle evlendigi sirada yirmibes yasinda oldugunu söyler. Aralarinda Ebu Amr el-Medenî'nin de bulunduğu birçok ilim adami, bunu bana böyle anlattilar.

Yakub b. Süfyan dedi ki: Bir çok kimsenin bana anlattigina göre Hz. Peygamber yirmibes yasindayken, Amr b. Esed, Hatice'yi onunla evlendirmistir. O esnada Kureysliler de Ka'be'yi yapıyorlardi.

Yine ayni sekilde Beyhakî'nin, Hakim'den naklettigine göre birbirleriyle evlendiklerinde Hz. Peygamber yirmibes yasinda, Hz. Hatice ise otuzbes yasinda bazilarina göre de yirmibes yasindaydi.

Beyhakî, eserinin, "Hatice ile evlenmeden önce Rasûlullah'in ugrastigi isler" bölümünde söyle bir rivayette bulunur:

Ebu Abdillan el-Hafiz, Ebu Hüreyre'den rivayet etti ki, Rasûlullah (s.a.v.) söyle buyurmustur:

"Allah'in, peygamber olarak gönderdigi her insan, mutlaka koyun çobanidir." Sahabeleri; "Sen de mi ya Rasûlallah?" diye sorunca buyurmus ki:

"Ben de Mekkelilerin davarini birkaç kirat (tahil) karsiliginda otlatiyordum."

Beyhakî'nin, Cabir'den rivayet ettigine göre Rasûlullah (s.a.v.) söyle buyurmustur:

"Bir deve karsiliginda Hatice'ye kendimi iki kez kiraya verdim (isinde

ücretle çalıştım)."

Beyhakî, İbn Abbas'm söyle dedigini rivayet eder: "Babasi sarhosken, kızı Hatice'yi Rasûlullah'la evlendirdi."

Beyhakî, Abdullah b. Haris'in söyle dedigini rivayet eder: Ammar b. Yasir, Rasûlullah'la Hatice'nin evlenmesi hakkında insanların çok konustuklarını duyunca söyle derdi: Rasûlullah'in Hatice'yle evlenmesini, baskalarından çok ben bilirim. Çünkü ben, Rasûlullah'in yasıtı, dostu ve arkadaşıydim. Günün birinde onunla birlikte yürüyüşe çıktık. Haru-re mevkiine geldigimizde, Hatice'nin bacasinin yanından geçtik. O, kendine ait bir deve derisi üzerinde oturmaktaydı. Bana seslendi. Ben de dönüp yanına gittim. Rasûlullah (s.a.v.) da durup beni bekledi. Hatice'nin kizkardesi bana: "Senin arkadaşın, Hatice'yle evlenmek istemez mi?" diye sordu. Ben de dönüp Rasûlullah(s.a.v.)'m yanına vardım. Durumu kendisine anlattım. O da: "Hayatıma yemin olsun ki isterim." dedi. Rasûlullah(s.a.v.)'m bu sözünü, Hatice'nin kizkardesine ulastirdim. "Yarin sabah bize gelin." dedi. Ertesi sabah evlerine gittigimizde bir inek kesmişler, Hatice'nin babasına bir kaftan giydirmişler, sakalım sarıya boyamışlardı. Ben, durumu Hatice'nin kardesine anlattım. O da babasına anlattı, ama babası, o anda sarhostu. Ona, Rasûlullah'm şahsiyeti ve sosyal mevkii anlatıldı. Onun kizına Talibli olduğu söylendi. O da bunun üzerine kızı Hatice'yi Rasûlullah'a verdi. Bu evliliği yaptılar. Yemegi yedik. Hatice'nin babası uyudu. Sonra bağırarak uyanıp; "Bu ne kaftan, bu ne sakal boyası, bu ne yemek?" diye yüksek sesle söylendi. Ammar b. Yasirle konuşmuş olan kızı da; "Bu, kizinin nisanlisi Muham-med b. Abdullah'in sana giydirdiği kaftandır. Kesilen bu inek ise, onun sana hediyesidir. Kızını, ona es olarak vermek üzerine inegi kestik." dedi. Hatice'nin babası, kızı Hatice'yi es olarak Muhammed'e vermeyi kabul etmeyip bağırarak evden çıktı. Hatim'e[19] geldi. Hasım oğulları, Rasûlullah'i da yanlarına alarak Hatice'nin babasının yanına geldiler. Kendisiyle konuştular. Onlara: "Adaminiz nerede?" diye sorması üzerine, Rasûlullah çıkıp onun yanına geldi. Rasûlullah'a bakınca söyle dedi: "Eğer Hatice'yi sana es olarak vermişsem vermişimdir. Vermediysem de şimdi veriyorum!"

Zührî, "Siyer" adlı eserinde der ki: "Hz. Hatice'nin babası sarhosken kızını, Rasûlullah'la evlendirdi."

Müemmeli der ki: Üzerinde ittifak edilen görüşe göre Hatice'yi Rasûlullah'la evlendiren kişi, amcası Amr b. Esed'dir. Süheylî'nin de tercih ettiği görüş budur.

Bunu, Abbas ile Aise'den nakletmiştir. Hz. Aise demiski: Hatice'nin babası Hüveylid, Ficar savaşından, önce ölmüştür. Hacer-i Esvedi, Ka'be'den alıp Yemen'e götürmek isteyen Tübban[20] ile mücadele eden odur. Bu is için

Hüveylid, yanina Kureys'ten bir cemaati de alarak ayaklanmisti. Öte yandan Tübban da uykuda korkulu bir rüya görmüştü. Bunun üzerine bu niyetinden vazgeçmiş ve hacir-i esvedî yerinde bırakmisti. "Sire" adli eserinin son kısmında Ibn Ishak der ki: Hz. Hatice'yi, Rasûlullah (s.a.v.) ile evlendiren, kardesi Amr b. Hüveylid¹ dir. Dogrusunu Allah bilir. [21]

Fasil

Ibn Ishak dedi ki: Hüveylid kızı Hatice, kölesi Meysere'nin, rahibin söyledikleri ve iki melegin Rasûlullah'i gölgelendirmesi gibi bizzat gördüğü seylerle ilgili olarak kendisine anlattıklarını, Varaka b. Nevfel b. Esed b. Abdüluzza b. Kusayy'a nakletti. Varaka, Hz. Hatice'nin amcası oğlu olup Hristiyandı. Kitapları arastırmış, insanla ilgili ilimleri öğrenmisti. Hatice'nin kendisine bu seyleri anlatması üzerine Varaka söyle demisti: "Ey.Hatice! Eger bu söylediklerin gerçekse, Muhammed bu ümmetin peygamberi olacaktır. Bu ümmete yakın zamanda bir peygamber geleceğini zaten biliyordum." Varaka, bu isin geciktığını görerek; "Bu hal, ne zamana kadar böyle sürüp gidecek?" diyor ve söyle bir siir söylüyordu:

"Inad ettim. Ben hatiralara dalmistim. Kederden ötürü inad ettim. O keder, uzun uzadıya ağılattı beni. Hatice'nin evsaf üzerine vermesinden sonra ey Hatice, bekleyişim uzun sürdü. Mekke'nin iki yamacı arasında, senin sözlerin üzerine umuda kapılarak, bu dar geçitten çıkıp yeri bulacağımı umdum. Çünkü bana, rahiplerden birinin söylediklerini aktarmistin. O sözlerin, eğri olmasını istemem. Rahip demis ki: Muhammed, bir gün basa geçecek. Kendisine karşı duranları mağlup edecek. Beldelerde, nur zuhur edecek. Bütün halk, o nur sayesinde doğrulacak. Kendisiyle savaşanlar, kayba uğrayacak. Onunla bânî içinde yasa-yanlırsa, basari ve zaferi bulacak. Bütün bunlar olurken keske ben de hazır bulunsam. Ve Kureyslilerin hoslanmadığı İslâm'a, -bütün Mekke-lüer karşı çıkıp gürültü, patırtı etseler de- insanların ilk gireni ben olsam. Onların hoslanmadıkları İslâm'ın, -kendileri alçalıp kâfirlikte kalmaları halinde- Ars'm sahibi Allah'ın katma yükseleceğini umarım. Kureyslilerin sefalet diye adlandırdıkları şeyi (İslâmiyeti) seçip burçlara yükselen kimsenin durumu kâfirlik midir? Hayır, degildir. Onlar yasarken ben de yasarsambir seyler olacaktır ki; kâfirler, o seyler karşısında gürültü koparacaklardır. Ama ölen her genç ve yigit kisi, kaderindeki sıkıntı ve kayıpları görecektir."

Ibn Ishak'a göre Yunus b. Bükeyr'den yapılan rivayette Varaka b. Nevfel, baska bir siirinde de söyle demistir:

"Sabah erkenden mi, yoksa akşamleyin mi gideceksin? Gönlünde gizlediğin hüznün ateş çakıyor. Çünkü ayrılmam istemediğim bir kavimden ayrılıyorsun. İki gün sonra onlardan uzaklaşacak gibisin. Doğru haberciler, Muhammed'den haber veriyor. Nasihatçılar, kaybolduğunda onu anlatıyor,

İki yolu bulunan düzlükte, taslik olan çukurda, Mekke'nin en hayirli adami, kervanla birlikte Busra pazarina yönelip sana geldi. Develeri yüklü ve agir yürüyüslüydü. Bilgisine dayanarak her hayri bize anlatiyordu. Hakkin anahtarli kapilari vardır. Haberci diyordu ki; Abdullah oğlu Ahmed, peygamber olarak gönderiliyor, Batha ki o; Hud ile Salih, Musa ile Ibrahim gibi kullarin, elçi olarak gönderildikleri gibi, dogru sözlü bir elçi olarak gönderiliyor. Öyleki onun kiymeti görülecek ve sani, açık-seçik bir sekilde yayilacaktır. Lüeyy ve Galib kabilelerinin serefli ihtiyarlari ve gençleri, ona tabi olacaktır. İnsanlar, onun peygamberlik dönemine ulasincaya kadar yasarsam, ben ona sevgi gösterir, onunla ferahlanirim. Yoksa ey Hatice, bilesin ki ben, senin su diyarindan daha genis ve büyük bir diyara seyahat ederim!" ,

el-Ümevî, yukaridaki siire su misralari da ekler:

"Binalari kuranin dinine tabi olanlar. Bilin ki; bu dinin sahibi, insanlardan daha faziletli ve üstündür. Mekke'de sabit binalar kurmustur. Karanlıkta, o binalarda kandiller parildar. O binalar, bilinen ve bilinmeyen bütün kabilelerin toplanma yeridir. Oraya asil, yüksek, seçkin ve mizrak gibi boylu, ama yorgun olan develer hizla kosup giderler. Bileklerine, yirtik elbise parçalari takilidir."

Ebu'l-Kasim es-Süheylî'nin, "Ravz" adli eserinde naklettigi, su asagidaki siirler de Varaka'ya aittir:

"Bazi kavimlere Öğüt verdim. Onlara dedim ki: Ben uyariciyim. Hiç kimse, sizi aldatmasin. Siz, yaratandan baska bir ilaha tapmayin. Eger baska ilaha tapmaya sizi davet ederlerse; "Aramizda düşmanlik var." deyin. Arsin sahibi her zaman yüce ve münezzehdir. Bizden önce Cudî dagi da, Buz dagi da O'nu tesbih etmistir. Gök kubbenin altindaki her sey, O'nun buyrugundadir. Mülk ve hükümrانliginda hiç kimse, O'nun-la övünme yarisina giremez. Gördüğüm seylerden hiçbir, tazeligini koruyamaz. Yalniz Allah kalir. Mal ve evlat yok olup gider. Hürmüz'ün hazineleri kendisine yarar saglamadi. O'nu, ebedi kilmadi. Ad kavmi de edebi yasamaya çabaiadiysa da basaramadi. Süleyman da ölümsüzlüğe eremedi. Oysaki rüzgarlar, onun buyruguyla eserlerdi. Aralarinda ifritler de olmak üzere cinler ve insanlar onun buyrugundaydilar. Onurlu ve güçlü olduklari için her taraftan heyetlerin gelip ziyaret ettigi hükümdarlar nerede? Burada ugranilmasi gereken bir havuz vardır. Bunda yalan yoktur. O hükümdarlara gidildigi gibi, her gün buraya da gelinmesi gerekir."

Emiru'l-Mü'minin Hattab oğlu Ömer (r.a.)'de bazan bu siirleri bir takim meselelerde delil olarak ileri sürüp okurdu. Dogrusunu Allah bilir. [22]

Kureyslilerin, Ka'be'yi Yeniden Yapmalari

Hız. Muhammed'in peygamber olusundan bes yıl önce Kureysliler, Ka'be'yi yeniden yapmışlardır. Beyhakî'nin anlattığına göre Ka'be, Hız. Peygamberin Hız. Hatice ile evlenmesinden önce yeniden yapılmıştır. Meshur görüşe göre Kureysliler, Hız. Peygamber'le Hız. Hatice'nin evlenmelerinden on yıl sonra Ka'be'yi yeniden yapmışlardır.

Beyhakî, -ilgili bölümde de naklettığımız gibi- Ka'be'nin İbrahim peygamber zamanında yapıldığını anlatmış, bu konuda Sahih-i Bu-harî'de İbn Abbas'tan rivayet edilen hadisi nakletmiş, ayrıca Ka'be'nin Adem peygamber zamanında yapılmış olduğuna dair ileri sürülen israiliyata da değinmiştir. Tabii ki bu doğru değildir. Çünkü Kur'ân ayetlerinin zahiri manası, Ka'be'yi ilk yapanın İbrahim peygamber olmasını gerektiriyor. Ka'be'nin arsası, inşaattan önceki çağlarda ve va-

kitlerde de şerefli ve itina gösterilen bir yerdirdi. Bununla ilgili olarak yüce Allah şöyle buyurmuştur:

"Doğrusu insanlar için ilk kurulan ev, Mekke'de ki mübarek ve âlemlere hidayet sebebi olan Ka'be'dir. Orada apaçık deliller vardır, İbrahim'in makamı vardır. Kim oraya girerse, güvenlik içinde olur. Oraya yol bulabilen insana, Allah için Ka'be'yi hacetmesi gereklidir." (Âl-i İmrân, 96-97.)

Buhari ve Müslim'in sahihlerinde Ebu Zerr'in şöyle dediği rivayet edilir: "Ya Rasûlallah! İlk kurulan mescid hangisidir?" diye sordum. "Mescid-i Aksa'dır." dedi. "İkisinin kuruluşu arasında ne kadar zaman vardır?" diye sordum. "Kırk senedir." dedi. Bu konudan daha önce söz etmiştik. Mescid-i Aksa'yi, İsrail (Yakup peygamber)'in kurduğunu da söylemiştik.

Buharî ve Müslim'in sahihlerinde yer alan bir hadis-i şerifte şöyle buyurulmuştur:

"Gökleri ve yeri yarattığı günde Cenâb-i Allah, bu beldeyi (Mekke'yi) haram kılmıştır. Burası, kıyamet gününe kadar Allah'ın hürme-tiyle haramdır."

Beyhakî, Abdullah b. Amr'in şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Ka'be yeryüzünün meydana gelisinden 2000 sene Önce vardı."

«Yer uzatılıp düzeltilindi...»[23]. Dedi ki: "Yer, Ka'be'nin altından uzatılıp düzeltilindi."

Ben, bunun cidden garip bir rivayet olduğu görüşündeyim. Belki de bunları, Yermük savaşında ganimet olarak ele geçirdiği iki deve üzerindeki yükler arasında bulup çıkarttığı israiliyattan nakletmektedir. O israiliyat arasında münker ve garip şeyler vardır.

Beyhakî, Abdullah b. Amr b. As'tan rivayet etti ki: Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur:

"Cenâb-i Allah, Cebrail'i, Adem ile Havva'ya göndererek kendisi için bir ev

(Ka'be) yapmalarım buyurdu. Bu evin planı, Cebrail tarajin-dan çizilmisti. Bunun üzerine Adem (temel) kazmaya; 'Havva da (tas) ta-' simaya basladı. Nihayet temellerin altından su, Adem'e seslenerek; "Bu kadari yeter ey Adem!" dedi. Ka'be'yi yapıp tamamladıklarında Cenâb-i Allah, onu tavaf etmesini Adem'e vahyetti ve ona: "Ey Adem! Sen, insanların ilkin. Bu da ilk yapılan evdir." dedi. Sonra nesiller gelip geçti. Zaman geldi, Nuh orayı ziyaret etti. Sonra aradan yine nesiller geçti. Bir zaman geldi ki, İbrahim, oranın temellerini yükseltti."

Beyhakî dedi ki: İbn Luhay'a bunu, böyle merfu olarak rivayet etti. Ben de bunun zayıf olduğu görüşündeyim. Bu hadisin, Abdullah b. Amr tarafından mevkuf olarak rivayet edilmiş olması, daha kuvvetli ve daha sabittir. Doğrusunu Allah bilir.

Rebî dedi ki: Safîî, Muhammed b. Ka'b el-Kurazî -veya baska birinin söyle dedigini rivayet etti: "Adem, hacca gelmişti. Melekler onu karşılayarak: 'İbadetin makbul olsun ey Adem! Ama biz, senden 2000 yıl önce hacetmisiz.' dediler."

Yunus b. Bükeyr, Urve b. Zübeyr'in söyle dedigini rivayet etti: "Hud ve Salih dışında Ka'be'yi ziyaret etmeyen hiçbir peygamber yoktur."

Ben de derim ki: Biz, onların Ka'be'yi ziyaret ettiklerini söylemişiz-dir. Maksat, Ka'be'nin binası mevcut olmasa da onun yerini ziyaret etmektir ki onlar da o yeri ziyaret etmişlerdir. Doğrusunu Allah bilir.

Sonra Beyhakî; İbn Abbas'm, İbrahim peygamberin kisasıyla ilgili hadisini uzun uzadıya nakletmiştir ki, bu hadis, Buharî'nin sahihinde mevcuttur.

Yine Beyhakî, Semak b. Harb'm, Halid b. Ar'are'den rivayetine dayanarak söyle demektedir:

Bir kimse, Hz. Ali'ye: "Doğrusu insanlar için kurulan ilk ev, Mekke'de ki mübarek ve âlemlere hidayet sebebi olan Ka'be'dir." (Al-i İmrân, 96.) ayetinde sözü edilen ev (Ka'be), yeryüzünde yapılan ilk ev midir?" diye sormuş, o da su cevabi vermiş: "Hayır, Ka'be, insanlar için içine bereket ve hidayet konulan ilk evdir. Orada, Makam-i İbrahim vardır. Oraya giren, güvenlik içinde olur. İstersen, onun nasıl yapıldığını sana anlatayım: Cenâb-i Allah, İbrahim peygamber'e: "Benim için yeryüzünde bir ev yap." diye vahyetti. İbrahim zorlanıp sıkıntıya düştü. Cenâb-i Allah ta ona sekineti gönderdi. Sekinet, siddetli esen Hacuc rüzgarıdır. Basi ve sonu vardı. Yılan gibi halkalanıp Ka'be'nin yerinde esti. İbrahim de Ka'be binasını yapmaya basladı. Nihayet Hatim kismına geldi. Ogluna; "Bana tas bulup getir." dedi. O da tas bulup getirdi. Geldiginde, Ka'be duvarına haca-i esvedin konulmuş olduğunu gördü. Babasına; "Bu tas nereden sana geldi?" diye sordu. İbrahim Peygamber de; "Senin binana dayanmayan biri getirdi."

Cebrail, gökten getirdi. Sen de bu sözü yay." dedi.

Uzun bir zaman sonra Ka'be yıkıldı. Amalika kabilesi, onu yeniden inşa etti. Çok zaman sonra tekrar yıkıldı. Bu defa Cürhüm kabilesi onu yemden yaptı. Bir müddet sonra yine yıkıldığında Kureysliler onu yeniden inşa ettiler. Rasûlullah (s.a.v.), o zaman genç bir adamdı. Hacer-i Esved'i yerine koymak istediklerinde anlaşılmazlığa düştüler. Nihayet; "Su karsidaki yoldan ilk çıkıp gelecek olan adami aramızda hakem yapalım." dediler. O yoldan ilk olarak çıkıp gelen kisi, Rasûlullah (s.a.v.) oldu. Hacer-i Esved'i yünden bir yaygi içine koymalarını, sonra da her kabileden bir temsilcinin, o yayginin bir ucundan tutarak kaldırmalara ni söyledi. Bu teklini herkesçe uygun görüldü."

Ebu Davut et-Tayalisi, Hz. Ali'nin söyle dedigini rivayet etti: "Cürhümlülerin onarmasından sonra yeniden yıkılan Ka'be'yi, Kureysliler tekrar yaptılar. Hacer-i Esved'i yerine koymak istediklerinde, onu kimin yerine koyacağı hususunda anlaşılmazlığa düştüler. Karsidaki kapıdan içeriye ilk girecek olan adamin, o tasi yerine koyması hususunda anlaşmaya vardılar. Tam o sırada Rasûlullah (s.a.v.), Beni Seybe kapisından içeri girdi. Bir sergi getirilmesini istedi, getirdiler. O da hacir-i esved'i kendi eliyle alıp serginin ortasına koydu. Her kabileden bir temsilcinin o serginin birer ucundan tutmalarını söyledi. Onlar da böyle yaparak sergiyi tutup kaldırdılar. Rasûlullah (s.a.v.) da sergideki hacir-i esved'i kendi eliyle alıp duvardaki yerine koydu."

Yakub b. Süfyan, İbn Sıhab'ın söyle dedigini rivayet eder: "Rasûlullah (s.a.v.), bulug çağına erdiginde kadının biri Ka'be'yi tutsu-lemisti. Tutsülerken atesten bir kivilcim sıçrayarak Ka'be'nin örtüsünü yakmisti. Ka'be de hasar gördükleri için onu tamamen yıkması ve yeniden inşa etmişlerdi. Sıra, hacir-i esved'i yerine koymaya geldiginde, onu hangi kabilenin duvara yerlestirecegi hususunda anlaşmazlığa düşmüşlerdi. 'Yanimiza gelecek ilk adami, hakem yapalım.' dediler. Belinde kaplan derisinden bir kemer bulunan ve genç bir adam olan Rasûlullah (s.a.v.) yanlarına geldi. Onu hakem yaptılar. Hacer-i Esved'in bir sergi içine konulmasını emretti. Sonra her kabilenin liderini çağırıp, serginin bir kenarından tutturdu. Kendisi de duvara çıktı. Sergiyi yanına kadar kaldırdılar. O da mübarek tasi, eliyle alıp yerine koydu."

Kendisinden daha yasli kimseler varken, onların rizası olmadan öne geçmezdi. Kendisine vahiy gelmeden önce onu, güvenilir kisi anlamına gelen "el-Emin" lakabıyla çağırırlardı. Kurban keserken, dua etmesi için mutlaka onu davet ederlerdi. Bu, Zührî'nin siyerinden alınan güzel bir rivayettir. Ancak bu rivayette anlatildigina göre Rasûlullah (s.a.v.), o zaman yeni bulug çağına ermiş. Halbuki meshur rivayetlere göre o esnada

otuzbes yasındaydı. Rahmetli Muhammed b. Ishak b. Ye-sar, bunun kesinlikle böyle olduğunu ifade etmiştir.

Musa b. Ukbe dedi ki: Ka'be'nin yeniden yapılisi, bisetten bes yıl önce olmuştur. Mücahid, Urve, Muhammed b. Cübeyr b. Mut'im ve diğerleri de böyle demislerdir. Doğrusunu Allah bilir.

Musa b. Ukbe dedi M: Ficar savaşıyla Ka'be'nin yeniden yapılisi arasında onbes sene geçmiştir.

Ben de derim ki: Ficar savaşı ile Hilfu'l-Fudul cemiyetinin kurulması, aynı senede olmuştur. Çünkü o senede Rasûlullah (s.a.v.), yirmi yasındaydı. Bu da İbn Ishak'ın söylediğini teyid ediyor. Doğrusunu Allah bilir.

Musa b. Ukbe dedi ki: Kureyslileri, Ka'be'yi yeniden yapmaya sev-keden etken, üst tarafta örüp kapattıkları kapının üzerinden gelen ve kapıyı yıkan sel sularıydı. Bu suların Ka'be'ye girmesinden korkmuşlardı.

Müleyh adında bir adam, Ka'be'nin kokusunu çalmıştı. Bu yüzden Kureysiler, Ka'be'nin binasını sağlam yapmak ve kapısını da biraz yüksek tutmak istemişlerdi ki oraya kimse girenlesin.

Bu iş için para ve işçi hazırladılar. Ertesi gün yıkmak üzere oraya vardıklarında, bu işi yapmalarına Allah mani olur diye korkuyorlardı. Ka'be'nin damına çıkıp yıkmaya başlayan ilk adam, Velid b. Mugîre olmuştur. Velid'in yıkmaya başladığını görünce diğer Kureysiler peşpeşe gelip Ka'be'yi yıkmaya başladılar ve nihayet bina, yerle bir oldu. Bu, hoşlarına gitmişti.

Yeniden inşa etmek istediklerinde, işçilerini oraya getirdiler. İşçilerden hiçbirisi bir ayak yeri kadar bile öne geçemedi. Çünkü Ka'be'yi bir yılanın çevrelemiş olduğunu ve halkalandığı için basının kuyruğunun yanına vardığını söylediler. Fazlasıyla ürktüler. Yaptıkları iş yüzünden helake sürüklenmekten korktular. Zira Ka'be, onları insanlara karşı koruyan bir güç ve sığmaktı. Onların şerefiydi.

Ka'be, önlerine yıkıldı. Onu yeniden inşa hususunda ihtilafa düştüklerinde; Mugîre b. Abdullah b. Amr b. Mahzum kalkıp onlara öğüt verdi; ihtilafa düşmemelerini, inşaat hususunda birbirlerini kışkırtmamalarını, bu işi dörde bölmelerini ve inşaat masraflarına haram mal katmamalarını tavsiye etti.

Anlatıldığına göre onlar, bu esaslar çerçevesinde inşaatı karar verdiklerinde, Ka'be'yi çevrelemiş olan o yılan semaya çekilip gözlere görünmez olmuş. O zaman bu işin, yüce Allah tarafından olduğunu anlamışlardı. O yılanı bir kusun alıp götürerek, Ciyad taraflarına bıraktığını söyleyenler de vardır.

Muhammed b. Ishak b. Yesar dedi ki: Rasûlullah (s.a.v.) otuzbes yasina girdiginde Kureysiiler, Ka'be'yi yemden insa etmek için toplandilar. Ancak tamamen yikip yeniden yapmak degil de damim örtmek istemislerdi. Çünkü bastan sona yikmaktan korkuyorlardi. O zamana kadar Ka'be duvarlari harçsiz olarak taslann üst üste konulmasi seklinde örülmüstü. Bir adam boyundan biraz daha yüksekti. Kureysiiler, duvarlari yükseltip damim Örtmek istemislerdi. Çünkü bir kaç kisilik bir grup, Ka'be içindeki bir kuyuya saklanmis olan hazineyi çalmislardi. Bu hazine, yapilan aramalar sonucunda, Beni Müleyh b. Amr b. Huzaa kabilesinden Düveyh admda bir kölenin yamnda bulunmustu. Kureysiiler de onun elini kesmistî. Kureysiiler, hirsizin çaldiktan sonra bu hazineyi Düveyk'in yanma koydugunu ileri sürmüşlerdir.

Bizans tüccarlarindan birine ait bir gemi, Cidde kiyisina vurup parçalanmistî. Kureysiiler de geminin tahtalarim alarak, Ka'be'nin damini örtmede kullanmak için hazir hale getirmislerdi.

el-Ümevî dedi ki: O gemi Bizans imparatorunundu. Tahta, demir ve mermer gibi infaat malzemeleri tasiyordu. Imparator, onu Bakom er-Rumî ile birlikte, Iranlilarin yaktiklari Habeslilere ait kiliseye göndermistî. Gemi, Cidde limaninda demirleyecegi yere vardiginda Cenâb-i Allah, üzerine bir firtina göndermis ve o da parçalanmistî.

Ibn Ishak dedi M: Mekke'de marangozluk yapan Kiptî bir adam vardi. Geminin kirilan tahtalarinin bir kismini onarmaya hazirlanmis, ge-, mideki arkadaslarinin canlarini kurtarmak istemisti.

Ka'be'ye getirilen hediyelerin içine atildigi kuyudan bir yilan, her gün Ka'be'nin duvari üzerine çikip güneşlenirdi. Kureyslilerin korktuklari seylerden biri de buydu. Kendisine yaklasan biri oldu mu, basini kaldirip agzini açar ve agzindan degil de derisinden bir ses çikarirdi. Ondani çok korkuyorlardi. Her zamanki gibi yine bir gün Ka'be'nin duvarina çiktiginda, Allah onun üzerine bir kus göndermis; kus, onu kapip götürmüstü. Kureysiiler de söyle demislerdi: Umariz ki Allah, bizim yaptigimizdan hosnud olmustur. Yanimizda hazir işçilerimiz ve tahtalarimiz var. Allah, yilana karsi bize yetti, bizi ondan korudu.

Süheylî, Rezin'in söyle dedigini rivayet eder: Cürhümlüler zamaninda hirsizin biri, içindeki hazineyi çalmak maksadiyla Ka'be'ye girdi. O, Ka'be'nin içindeki kuyuya inmisken kuyu çöktü; Cürhümlüler de gelip onu çikardilar ve çaldigi hazineyi elinden aldilar.

Daha sonra o kuyuya, basi oglak basi büyüklüğünde bir yilan yerlesti. Yilanin karni beyaz, sirti siyahti. O kuyuda besyüz yil süreyle kaldi.

Bu konuda Muhammed b. îshak'm anlattiklari, bundan ibarettir. Yine o dedi

ki: Kureysiler, yeniden yapmak üzere Ka'be'yi yıkmaya karar verdiklerinde Ebu Vehb b. Amr b. Aiz b. Abd b. İmran b. Mahzum[24] kalkıp Ka'be'nin üzerinden bir tas aldı ama o tas, elinden fırlayıp tekrar eski yerine kondu. O da şöyle dedi: "Ey Kureys topluluğu! Ka'be inşaatına sadece helal kazancınızı katin. Bu inşaatı fahişenin kazancı, faizcinin kari ve insanların herhangi birinden haksız yere alınan bir mal sarfedilmesin"

İnsanlar bu sözün, Velid b. Mugire b. Abdillâh b. Ömer b. Mahzum'a ait olduğunu söylemişlerdir. Sonra İbn İshak, bu sözünü söyleyenin Ebu Vehb b. Amr olduğu görüşünü tercih etmiştir ki, Ebu Vehb de şerefli ve övgüye layık bir insan olup Hz. Peygamber'in babasının dayisiydi.

İbn İshak dedi ki: Sonra Kureysiler, Ka'be'nin yeniden yapımı hususunda iş bölümü yaptılar. Kapi bölümünü Abdu Menaf oğullarıyla Zühre oğulları; Hacer-i Esved ile Rûkn-ü Yemânî arasını Mahzum oğullarıyla Kureyslilere iltihak eden bazı kabileler; dam kısmını Cümah oğullarıyla Sehm oğulları; Hicr bölümünü Abdu'd-Dar b. Kusayy oğullarıyla Esed b. Abdüluzza oğulları; Hatim tümseğini ise Adiyy b. KaTs oğulları üstlendiler.

Buna rağmen insanlar, Ka'be'yi yeniden yapmak üzere yıkmaktan korktular. Ancak Velid b. Mugîre: "Onu yıkmaya ilk önce ben başlayacağım." dedi ve kazmayı eline alıp Ka'be'nin damına çıktı. "Allahım! Ka'be'ye ürküntü verecek değiliz. Biz hayirdan başka birsey istemiyoruz." diyerek Hacer-i Esved ile Rûkn-ü Yemani tarafındaki duvarı yıkmaya başladı. O duvara yiktikten sonra işi bırakıp o gece bekledi. Diğerleri dediler ki: "Bakalım, eğer Velid'in basına bir bela gelirse, Ka'be'yi yıkmaz ve eski haline döndürürüz. Ama basına bir bela gelmezse, demek ki, yaptığımız bu işten Allah razı olmuştur."

Sabah olunca, basına herhangi bir bela gelmemiş olarak Velid, kalkıp tekrar işinin basına döndü. Yıkmaya başladı, diğerleri de onunla birlikte yiktılar. Bu arada İbrahim peygamberin kurdugu temele kadar indiler. Orada, disler gibi birbirine kenetlenmiş yeşil temel taşlarıyla karşılaştılar.

İbn İshak, bazı hadis ravilerinin kendisine şöyle dediklerini söyledi: Ka'be'yi yıkan Kureyslilerden biri, temel taşlarını sökmek için, iki taşın arasına demir bir kazma geçirmiş, zorlayınca taş yerinden kimildamıştı. Ama bununla beraber Mekke şehri kökten sarsılmıştı. Bu olayla karşılaştınca da temeli sökmekten vazgeçmişlerdi.

Musa b. Ukbe, Abdullâh b. Abbas'm şöyle dedigini rivayet eder: Kureys kabilesi yaşlıları derlerdi ki; Kureysliler, Hz. İbrahim ile Hz. İsmail'in koydukları temel taşlarını sökmek için karar verdiklerinde, onlardan biri, ilk temeldeki taşlardan birine uzanıp kaldırdı. Ama o taşın ilk temele ait olduğunu bilmiyordu. Taşı kaldırdınca, altından bir simsek çıktı. Neredeyse adamın gözünü kör edecekti. Taş tekrar onun elinden fırlayarak eski yerine

gidip kondu. Hem tasi kaldiran, hem de oradaki diger isçiler korktular. Kendiliginden yerine gidip konan tas, o simsek pariltisini gizledi. Isçiler de evlerine döndüler ve: "Ne bu tasi, ne de hizasindaki diger taslari oynatin!" dediler.

Ibn ishak dedi ki: Kureysliler, Ka'be'nin temelinde Süryaniee bir yazi buldular. Okuyamadiklari için ne oldugunu bilemediler. Nihayet bir Yahudi, o yaziyi kendilerine okudu. Yazi söyleydi: "Ben, Mekke'nin sahibi Allah'im. Orayi, göklerle yeri yarattigim günde yarattim. Günesi ve ayi sekillendirdim. Mekke'yi yedi meleklerle çevreleyip korumaya aldım. Yanindaki iki dag durdukça, Mekke'de yerinde duracaktır. Halki için oranın suyunda ve sütünde bereket vardır."

Ibn Ishak dedi ki: Kureysliler, Makam-i Ibrahim'de, üzerinde su ibarenin yazili oldugu bir kitabe bulmuslardi: "Mekke, Allah'in saygin olan evidir. Rizki, üç yoldan gelir. Onun saygini yerlilerin ilkleri ihlal etmez." Sayet söylediği dogru ise Leys b. Ebi Süleym'e göre Kureysliler, bisetten kirk sene önce Ka'be'ye bir tas bulmuslar. Tasin üzerinde sunlar yaziliymis: "Hayir eken, gipta biçer. Ser eken, pismanlik biçer. Kötülük yapacaksınız da iyilikle mi karsilik göreceksiniz? Eger dikenden üzüm devsirilirse, bu olur! Ama böyle birsey mümkün degildir."

Said b. Yahya el-Ümevî, Hz. Peygamberin söyle buyurdugunu söyler:

"Makam-i Ibrahim'de üç sahife bulundu. Birinci sahifede sunlar yaziliydi: "Dogrusu ben, Mekke'nin sahibi Allahim! Günes ile ayi yarattigim günde onu yarattim. Onu, yedi temiz melek ile çevreleyip korumaya aldım. Yerlileri için, et ve sütü bereketli kildim."

Ikinci sahifede sunlar yaziliydi: "Dogrusu ben, Mekke'nin sahibi Allahim! Rahmi (dostluk ve akrabalik baglarini) yarattim. Ona kendi adimdan türettiğim bir kelimeyi ad olarak verdim. O baglari baglayani, ben de (rahmetime) baglarim. O baglari koparani, ben de (rahmetimden) koparirim."

Üçüncü sahifedeyse sunlar yaziliydi: "Dogrusu ben, Mekke'nin sahibi Allah'im! Hayir ve serri yaratip takdir ettim. Elinden hayirli isler çikana ne mutlu! Elinden serli isler çikana ne yazik!"

Ibn îshak dedi ki: Sonra Kureys kabileleri, Ka'be'yi insa etmek için tas topladilar. Her kabile, belli miktarda tas topladi. Bundan sonra insaata basladilar. Nihayet sıra, hacar-i esvedi yerine koymaya geldi. Her kabile; "Bu tasi yerine biz koyacagiz!" diyerek anlasmazliga düstüler. Tartisip yeminlestiler. Savasa hazirlandilar. Öyleki, Abdu'd-Dar ogullari, kan dolu bir legen getirdiler. Sonra Beni Adiyy b. Ka'b b. Lüeyy ogullariyla beraber ölüm üzerine sözleştiler. Ellerini, legendeki kana batirarak yeminlerini

pekistirdiler. Bu yüzden onlara, "Kan yalayıcıları" dendi. Kureysliler, bu hal üzere dört veya bes gece beklediler. Sonra Mescidd-i Haram'da bir araya gelip müsavere yaptılar ve nihayet adilane bir hüküm vererek anlastılar.

Rivayet ehli bazı kimselerin ifadelerine göre, o sene Kureyslilerin en yaslisi olan Ebu Ümeyye b. Mugîre b. Abdullah b. Ömer b. Mahzum, toplantı esnasında kalkıp şöyle dedi. "Ey Kureys topluluğu! Mescid-i Ha-ram'ın kapısından içeriye ilk girecek adamı, anlasamadığınız bu hususta aranızda hakem yapın. O hakemlik yapıp hükmünü versin."

Kureysliler, onun dedigini yaptılar, içeriye ilk giren, Rasûlullah (s.a.v.) oldu. Onu görünce de: "İste bu emin ve güvenilir olan Muham-med'dir. Bunun hakemliğine razı olduk." dediler. Rasûlullah, yanlarına vardığında durumu kendisine anlattılar. O da: "Bana bir yaygı getirin." dedi. Getirdiler. Hacer-i Esvedî eliyle alıp yaygının içine koydu. Sonra da; "Her kabileden bir temsilci, yaygının bir ucundan tutsun. Sonra da hepiniz onu birlikte kaldırın." dedi. Öyle yaptılar. Yaygı içindeki hacere-i esvedî, duvara konulacağı yere getirdiler. Rasûlullah, tasi eliyle alıp duvardaki yerine koydu. Sonra da o tasin üzerine duvar inşaatı devam etti.

Kureysliler, Rasûlullah'ı, "el-Emin" adıyla adlandırmışlardı. Ahmed b. Hanbel, Saib b. Abdullah'tan rivayet etti ki; Cahiliye döneminde Ka'be inşaatında çalışanlardan biri, Saib'e sunları anlatmış: Yonttugum bir tasım vardı. Allah'ı bırakıp ona tapıyordum. Yiyemediğim yogurdu getirip o taptığım tasin üzerine dökerdim. Köpekte gelip üzerindeki yogurdu yalar, sonra bir ayagini kaldırıp üzerine idrarını yapardı.

Evet, Ka'be'nin inşaatını devam ettirdik. Sıra, hacere-i esvedî yerine konmasına geldi. Ama onu kimse bulamamıştı. Bir de ne görelim! Hacer-i Esveçî, inşaat taşları arasında!.. Ona bakan kişinin yüzü, ayna gibi içinde görülüyor. Kureysten bir kabile; "Onu, yerine biz koyarız." dedi. Diğerleri de; "Hayır, biz koyarız!" dediler. Neticede; "Aramızı bulacak bir hakem bulalım. Su yoldan ilk çıkıp gelecek olan adam, bize hakemlik yapsın." dediler. İlk olarak o yoldan Rasûlullah'm çıkıp geldiğini görünce de; "İste size, el-Emin geldi!" dediler. Durumu kendisine anlattılar. O da hacere-i esvedî bir yaygının içine koydu. Sonra Kureys kabilelerinin temsilcilerini çağırdı. Yaygının ucundan tutup kaldırdılar. RasûluUah da tasi kaldırıp duvardaki yerine koydu.

İbn İshak dedi ki: Hz. Peygamber zamanında Ka'be, onsekiz zira idi. Kabatî kumasiyle Örtülürdü. Daha sonra aba kumasiyle örtülmeye başlandı, ilk olarak Haccac b. Yusuf, onu ipekle örtmüştü.

Ben derim ki: Masrafla bas edemediklerinden dolayı Kureysliler, Sam yönünde, altı veya yedi zira uzunluğundaki Hatim kısmını inşaat disında tuttular. Yani Ka'be'yi, İbrahim peygamberin koyduğu temel üzerine inşa

edemediler. Ka'be için, dogu tarafında bir kapi açtilar. Her isteyen oraya giremesin, onlar dilediklerini içeri biraksın, dilemediklerini bırakmasınlar diye, kapiyi biraz yüksek yaptılar.

Buharî ve Müslim'in sahihlerinde Hz. Aise'den rivayet olunduguna göre Rasûlullah (s.a.v.) kendisine söyle demis:

"Görmedin mi ki kavmin,masraflarla bas edemedi (de Ka'be'yi eski temeli üzerine inşaa edemedi.) Eger küfürden yeni kopmuş olmasalardı, Ka'be'yi yıkar, onun için dogu ve batı taraflarında birer kapi açar, Ha-tim'i de içine katardım."

Bu sebeptendir ki İbn Zübeyr, iktidarı ele geçince Ka'be'yi, Resûlullah(s.a.v.)'in isaretine uygun şekilde yaptı. Son derece güzel ve parlak olan yeni bina, Hz. İbrahim'in koyduğu temel üzerinde yükselmisti. Biri doguda, diğeri batıda olmak üzere yere bitişik iki kapısı vardı. İnsanlar, birinden girip diğerdan çıkıyorlardı.

Haccac-i Zalim, İbn Zübeyr'i öldürünce, İbn Zübeyr'in güya kendi kafasına göre Ka'be ye vermiş olduğu yeni biçimi, bir mektupla zamanın halifesi Abdülmelik b. Mervan'a bildirdi. Halife de, Ka'be'yi eski haline döndürmesini oha emretti. Sam yönündeki duvarına yöneldiler. Taslarını çıkarp duvarı çakilla sivadılar. Tasları Ka'be'nin zeminine döşedi-ler. Böyle olunca her iki kapısı da yükseldi. Batı tarafındaki örerek kapattılar. Dogu tarafındaki ise, eski durumunda kaldı. Mehdi ya da oğlu Mansur, halifeliği döneminde İmam Malik'e danışarak Ka'be'yi, İbn Zübeyr projesine göre yıkıp yemden yapmak istedigini bildirdi. Merhum İmam Malik: "Hükümdarların, Ka'be'yi oyuncak haline getirmelerini hoş karşılamam!" diyerek halifenin bu telifini reddetti. Halife de Ka'be'yi eski halinde bıraktı. Şimdi de o halini korumaktadır.

Mescid-i Haram etrafındaki evleri yıktırıp Ka'be'nin çevresini genişleten ilk kisi de Hz. Ömer'dir. O çevredeki evleri istimlak ederek yık-tırmisti. Halifeliği döneminde Hz. Osman da bu istimlakleri devam ettirerek Ka'be'nin çevresini daha da genişletmistı.

İbn Zübeyr iktidara geçince, Mescid-i Haramın binalarını sağlamlaştırmış, duvarlarını elden geçirip güzelleştirmiş ve kapılarını çoğaltmisti. Ama Ka'be'nin çevresini daha fazla genişletmemişti.

Abdülmelik b. Mervan hilafete geçince, Ka'be'nin duvarlarını daha da yükseltti. İpek örtülerle örtülmesini emretti. Bu işi de onun emri üzerine Haccac b. Yusuf üstlendi.

Ka'be'nin insaıyla ilgili kıssayı ve bu konuda varid olan hadisleri, "İbrahim ile İsmail, Beyt'in duvarlarını yükselttiklerinde..."ayeti[25] tefsir ederken, tefsirimizde daha geniş anlattık. İsteyen oraya müracaat edebilir. Övgü ve

minnet, Allah'adir.

Ibn Ishak dedi ki: Kureysliler, istedikleri sekilde Ka'be'nin infaatini tamamladiklarinda Zübeyr b. Abdülmuttalib, infaatla çalısanlari kor-kutan yılanla ilgili olarak söyle bir siir söylemistir:

"Kartal, yilana dogru saldiriya geçtiginde yılan titriyordu, buna sastim. Derisinden hasirti sesi geliyor, bazan da ataga kalkiyordu. Ka'be infaatina basladigimizda, isi siddetlendirip bizi ürküttü. Biz de korkuya kapildik. Yilani kovmaktan korktugumuzdan, basi ve gögsü dik bir kartal onun üzerine indi. Yakalayip götürdü. Ka'be'de çalismamiza engel kalmadi. Temel ve topragi bulunan binayi topluca infa etmeye basladik. Ertesi gün duvarlar yükseldi. Çalışırken, avret yerlerimiz açıkti. Melik b. Lüeyy, bu bina ile onurlandi. Onlarin asli kaybolacak degildir. Basta Kilab olmak üzere orada Adiyy ve Mürre ogullari toplandi. Melik, bununla bize seref hazirladi. Allah katinda sevap ve mükafat ümid edilir."

Cenâb-i Allah'in, peygamberini cahiliyenin pisliklerinden korudugunu anlattigimiz bölümde de söylendigi gibi, Allah elçisi ile amcası, Ka'be infaati için tas tasiyorlardi. Hz. Peygamber, taslar kendisini incitmesin diye pes temalini omuz üzerine koydugunda, haya yerlerini açık birakmaktan men olunmustu da tekrar pestemahyla örtünmüstü. [26]

[1] Makam-i Mahmud: Cennet'te Hz. Peygamber'e verilecek sefaat-i uzrna makamidir. (Çeviren)

[2] Siddik kelimesiyle, Hz. Ebubekir kastedilmistir.

[3] Bununla da Hz. Ömer kastedilmistir.

[4] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çagri Yayinlari: 2/422-428.

[5] Bu konuda daha genis bilgi için bk. Buhafî, Nikah, 20; Müslim, Reda, 4; Ziya Kazici, Hz. Muhammed'in Esleri ve Aile Hayata, Istanbul 1991, s. 307-308.

[6] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çagri Yayinlari: 2/429-230.

[7] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çagri Yayinlari: 2/430-437.

[8] el-îsrâ, 15.

[9] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çagri Yayinlari: 2/437-440.

[10] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çagri Yayinlari: 2/440-442.

[11] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çagri Yayinlari: 2/442-447.

[12] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çagri Yayinlari: 2/447.

[13] Ürene, Arafat hizasindaki bir vadidir.

[14] Hums, Kureyslilere hac siarlarina ekledikleri bid'atler cümlesinden olarak kendilerine verilen bir isimdir.

[15] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çagri Yayinlari: 2/447-450.

[16] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 2/450-452.

[17] Sikaye, hacılara su temin etme görevi.

Rifade, hacılara yemek temin etme görevi.

Liva, sancaktarlık görevi.

Nedve, Kureys'in bir nevi parlamentosu sayılan DarÜ'n-Nedve'nin idaresi.

Hicabe, Ka'be'nin perdedarlığı.

[18] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 2/453-456.

[19] Kabe'nin bitisiginde bir duvarla ayrılmış boşluk. Burası da Kabe'den sayılır. (Çev.)

[20] Tübban: Yemen hükümdarlarından birinin adı. (Çeviren)

[21] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 2/457-460.

[22] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 2/460-462.

[23] el-İnsikâk, 3.

[24] İbn Hisam, yukarıdaki şahsın yerine Aiz b. İraran b. Mahzum'dan söz etmektedir.

[25] el-Bakara, 127.

[26] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 2/462-471.

Hums Fasli 2

Hız. Peygamberin Risaletle Görevlendirilmesi Ve Buna Dair Müjdeleri 3

Fasıl 5

Bu Konuda Nakledilen Garip Haberler. 16

Amr B. Mürre El-Cühenî'nin Kissası 19

Seyf B. Zî Yezen El-Hîmyerî'nin Kissası Ve Peygamberimizi Müjdelemesi 29

Hums Fasli

Ibn îshak, Kureys tarafından ortaya atılan ve adına Hums denilen bir deyim (istilâh) den de bahseder. Hums, dini konularda tavizsizlik ve sertlik anlamına gelir. Evet, onlar böyle bir kelimeyi ortaya attılar. Çünkü Harem'e asiri saygı ve tazimde bulunuyorlardı. Öyle ki bu sebeple, arefe gecesinde Harem disına çıkmama hususunda kendilerini zorunlu saydılar. "Biz Harem'in çocukları ve Beytullah'ın sakinleriyiz." diyorlardı. Bizzat kendilerinin uydurdukları batıl bid'atler düzeninin disına çıkmış olmamak için, Hz. İbrahim'in hacı ile ilgili prensiplerinden biri olduğunu bildikleri halde Arafat'ta vakfe yapmazlardı. İhramlıykeri çökelek ve yagi evlerinde bulundurmaz, iç yagını etten siyirmazlardı. Kil çadırların altına girip de gölgelenmezlerdi. Ancak deri çadır olursa, altına girip gölgelenirlerdi. Hac veya umre için Mekke'ye gelenleri, ihramda oldukları sürece Kureyslilerin yemeginden başka bir yemek yemekten; Kureyslilerin verdikleri elbiselerden başka bir elbise giymis olarak Ka'be'yi tavaf etmekten men'e derlerdi. Hacı ya da umrecilerden biri, Hums elbisesi bulamazsa, kadın da olsa Ka'be'yi çıplak olarak tavaf ederdi. Hums kelimesi, Kureys, Kinanî ve Huzaalüar için kullanılan bir tabirdir. Bunlardan elbise temin edemeyen bir kadın, Ka'be'yi çıplak olarak tavaf ederken elini tenasül organının üzerine koyarak şöyle derdi:

"Bu gün birazı veya tamamı görünür,

Görünen kısmını ben helal etmiyorum."

Hums elbisesi temin ettiği halde âlicenaplık edip tenezzül etmeyerek kendi elbisesiyle tavaf eden bir kimse, tavafını tamamladıktan sonra o elbisesini bırakmak mecburiyetinde kalırdı. Ondan artık ne kendisi, ne de baskaları yararlanabilirdi. Kimse, ona el süremezdi. Araplar, bu elbiselere, "Lüka" derlerdi. Nitekim sairin biri demis ki:

"Ona saldırısım, üzüntü olarak yeter. Tavaf edenler arasında o, sanki ihramlinin elbisesi gibidir."

Ibn İshak dedi ki: Cenâb-ı Allah'ın, Hz. Muhammedi peygamber olarak

göndermesine ve onların batıl âdetlerini reddetmek için de kendisine Kur'ân'ı indirinceye kadar Araplar bu âdetlerini sürdürdüler. Su ayet, onların bid'atlerini reddediyordu:

"Sonra, insanların toplu olarak akın ettiği yerden, (Ey Arap topluluğu; Arafat'tan) siz de akın edin. Allah'tan mağfiret dileyin. Allah bağışlar ve merhamet eder." (ei-Bakara, 199.)

Daha önce de belirttiğimiz gibi Hz. Peygamber, kendisine vahiy gelmeden önce de Allah'ın tevfiği ile Arafat'a gidip vakfe yapmış.

Arapların mutlaka Hums elbisesi giyme ve hums yiyeceği yeme mecburiyeti koyma âdetlerini bâtil sayıp reddeden Cenâb-ı Allah, peygamberine su ayetleri inzal buyurmuştur:

"Ey Adem oğulları! Her mescide güzel elbiselerinizi giyinerek gidin. Yeyin, için fakat israf etmeyin. Çünkü O (Allah), müsrifleri sevmez.

Ey Muhammedi De ki: "Allah'ın kulları için yarattığı ziynet ve temiz rizıkları haram kılan kimdir?" (el-Araf, 31-32.)

Ziyad el-Bekkaî, İbn İshak'ın söyle dedigini rivayet eder: "Kureys-liler, bu Hums bid'atını fil vakasından önce mi uydurdular yoksa sonra mı? Bunu bilemiyorum." [1]

Hz. Peygamberin Risaletle Görevlendirilmesi Ve Buna Dair Müjdeleri

Merhum Muhammedb. İshak'a göre biset zamanı yaklaştığında Yahudi hahamları, Hristiyan rahipleri ve Arap kahinleri, Hz. Peygamberin gönderileceğinden söz ediyorlardı. Hahamlar ile rahipler, Hz. Peygamberin ve zamanının niteliklerine dair kendi kitaplarında buldukları bilgilere ve önceki peygamberlerin onun hakkında söyledikleri sözlerle dayanarak onun bisetinden bahsettiklerini açıklıyorlardı. Cenâb-ı Allah, bu konuda söyle buyuruyor:

"Onlar ki, Tevrat ve İncil'de yazılı buldukları, okuyup yazması olmayan (ümmî) peygamber (Muhammed)e uyarlar. O peygamber onlara, uygun olanı emreder ve fenalıktan meneder. Temiz şeyleri helal, murdar şeyleri haram kılar. Onların ağır yüklerini indirir, zor tekliflerini hafifletir. Bu peygamber'e inanan, hürmet eden, yardım eden, onunla gönderilen nura uyanlaryok mu? İşte onlar, saadete erenlerdir." (el-Arâf, 157.)

"Meryem oğlu İsa: "Ey İsrail oğulları! Doğrusu ben, benden önce gelmiş olan Tevrat'ı doğrulayan, benden sonra gelecek ve adı Ahmed olacak bir peygamberi müjdeleyen, Allah'ın size gönderilmiş bir peygamberi-yim." dedi. (es-Saff, 6.)

"Muhammed, Allah'ın elçisidir. Onunla birlikte olanlar, inkarcılara (kafirilere)

karsi sert, birbirlerine ise merhametlidirler. Onlari rükûa varirken, secde ederken, Allah'tan lütuf ve hosnutluk dilerken görürsün. Onlar, yüzlerindeki secde izi ile taninirlar. Iste bu, onlari Tevrat'ta anlatilan özellikleridir. Incil'de de söyle anlatilmislardir: Onlar, önce ince bir filiz çikaran, sonra kuvvetlenen, daha sonra kalinasip saplari üzerinde dimdik duran bir ekin gibidirler ki, çiftçiler bundan memnun olur. Allah, böylece onlari çoğaltip kuvvetlendirmekle inkarcilari Öfkelerendirir. Allah, inanip yararli isler isleyenlere, bagislama ve büyük ecir vaad etmistir." (ei-Fetih, 29.)

"Allah, peygamberlerden ahid almisti; "Andolsun ki size, kitap ve hikmet verdim. Sizde olani tasdik edecek bir peygamber gelecek, ona mutlaka inanacaksiniz ve ona mutlaka yardım edeceksiniz. Ikrar edip bu ahdi kab'ül ettiniz mi?" demisti de onlar: "Evet, ikrar ettik." demislerdi. Bunun üzerine "Sahid olun, ben de sizinle beraber sahidlerdenini."

demisti. "(Âl-i Imrân, 81.)

Sahih-i Buhari'de İbn Abbas'iri söyle dedigi rivayet edilir: "Cenâb-i Allah, gönderdigi her peygamberden mutlaka su sözü almistir: Eger kendisi hayattayken Muhammed'e peygamberlik verilirse, ona mutlaka yardım edecek ve ona tabi olacaktır.

Cenâb-i Allah, kendilerinden bu sözü aldigi peygamberlerine, ümmetlerinden söyle bir söz almalarini emretmistir: "Eger onlar hayattayken Muhammed'e peygamberlik verilirse, ona mutlaka yardım edecek ve ona tabi olacaklardir."

Bütün bu ifadelerden anlasildigina göre onlar, Rasûlullah (s.a.v.)'m geleceğini müjdelemisler ve ona uymakla emrolunmuslardir.

Hiz. Ibrahim, Mekke'liler için dua ederken söyle demisti:

"Ey Rabbimiz! İçlerinden onlara senin ayetlerini okuyan, kitabi ve hikmeti öğreten, onlari her kötülükten temizleyen bir peygamber gönder. Dogrusu güçlü ve Hakim olan ancak sensin." (el-Bakara, 129.)

Ahmed b. Hanbel, Ebu Ümame'nin söyle dedigini rivayet eder; Dedim ki; "Ya Rasûlallah! Senin isinin evveli ne idi?" Buyurdu ki:

"Atam Ibrahim'in duasi, Isa'nin da müjdesiyim. Annem, kendisinden bir nur çıktigim ve o nurun, Sam^araylari kendisine aydinlattigini görmüstü."

Yani Hiz. Peygamber'e durumunun evveli, baslangici, insanlar arasinda adinin, saninin yayilip meshur olusu sorulmus, o da buna cevaben; Araplarin atasi Ibrahim peygamberin duasini, sonra da Israil ogullarina gönderilen peygamberlerin sonuncusu Hiz. Isa'nin müjdesini anlatmis. Bu ikisi arasinda geçen peygamberlerin de, Rasûlullah (s.a.v.)'m geleceğini müjdeledigini göstermektedir.

Yüce âlemlerde ise Hz. Peygamberin san ve şöreti, Hz. Adem'den önce yayilmisti. Nitekim Ahmed b. Hanbel'in, Irbad b. Sariye'den rivayetine göre Hz. Peygamber, bir hadisinde söyle buyurmudur:

"Adem'in kendi çamuru içinde yerde (cansiz) yattigi esnada da ben, Allah katinda son peygamberdim. Bu isin baslangicini size bildireyim: Atam ibrahim'in duasi, Isa'nin beni müjdelemesi, benim annemin ye ayni zamanda mü'minlerin annesinin gördüğü rüyadır."

Bunu, Muaviye b. Salih'ten rivayet eden Leys demis ki: "Hz. Pey-gamber'in annesi, onu dogururken bir nur görmüs. O nur da, Sam saraylarini aydinlatarak kendisine göstermistti."

Ahmed b. Hanbel, Meyseretü'1-Fecr'in söyle dedigini rivayet eder: "Yâ Rasûlallah, ne zaman peygamber oldun?" diye sordum. Buyurdu ki: "Adem, beden ile ruh arasindayken..."

"Delailü'n-Nübüvve" adli Mtapda Ömer b. Ahmed b. Sahin, Ebu Hüreyre'nin söyle dedigini rivayet eder: Rasûlullah (s.a.v.)'a; "Peygamberlik sana ne zaman vacib oldu?" diye soruldu. Buyurdu ki: "Adem'in yaratilisiyla ona ruh üflenmesi arasinda..." Bu hadisin baska bir tarikinde söyle bir ifade görölmektedir. "Adem, çamuru içinde yerde (cansiz) yat-maktayken peygamberlik bana vacib oldu."

Begavî'nin, Ebu Hüreyre'den rivayetine göre; "Peygamberlerden söz almistik. (Ey Muhammed!) senden ve Nuh'tan... da saglam bir söz al-misizdir." (ei-Ahzâb, 7.) ayeti hakkında Hz. Peygamber su açıklamayi yap-mistir:

"Yaratilista peygamberlerin ilki, gönderiliste ise sonunculari oldum."

Ebu Müzahim'in bir rivayetinde Ibn Abbas'm söyle dedigi nakledilir: 'Ya Rasûlallah! Sen ne zaman peygamber oldun?" diye soruldu. Buyurdu ki: "Adem, ruh ile beden arasindayken..."

Arap kahinlerine göre: Cinlerin seytanlari, semadan haber çalarak bu kahinlere getiriyorlardi. Çünkü o zamanlarda seytanlarin yildizlarla taslanarak semalardan kovulma durumu yoktu. Haber çalmalarına engel olunmuyordu. Bu vesileyle de bazi kahinler, Hz. Peygamberle ilgili bazi haberleri elde edebiliyorlardi. Ama Araplarin, bu haberlerle ilgilendikleri yoktu. Nihayet Cenâb-i Allah, Hz. Muhammedi peygamber olarak gönderdi ve haberi anlatilan sey gerçekleşti, onu öğrenip tanidilar.

Hz. Peygamber'in zamani yaklasip biset vakti geldiginde seytanlar, haberleri dinlemekten engellendiler. Daha önce haber hirsizligi yapmak için semada oturduklari yerlerde oturmaktan menolundular. Yildizlarla taslandilar. Seytanlar, bunun yüce Allah'in emriyle meydana " gelen birseyden ötürü böyle olduğunu anladilar. Bu hususta yüce Allah,

peygamberine su ayetleri indirdi:

"Ey Muhammed! De ki: Cinlerden bir toplulugun, Kur'ân'i dinledigi bana vahyolundu, onlar söyle dediler: "Dogrusu biz, dogru yola götüren, hayrete düşüren bir Kur'ân dinledik de ona inandik. Biz, Rabbimize hiçbir şeyi ortak kosmayacagiz..." <el-Cinn,i-2.)

"Ey Muhammed! Kur'ân'i dinleyecek cinlerden Bir takimini sana yöneltmistik. Onlar, Kur'an'i dinlemeye hazır olunca birbirlerine: "Susun" dediler. Kur'an'm okunmasi bitince, her biri birer uyarici olarak milletlerine dönüp söyle dediler: "Ey Milletimiz! Dogrusu biz, Musa'dan sonra indirilen, kendinden öncekileri dogrulayan, gerçegi ve dogru yolu gösteren bir kitap dinledik." (cl-Ahksf, 29-30.)

Bütün bu ayetlerin tefsirini, tefsirimizde (İbn Kesir Tefsiri) detayli olarak verdik.

Muhammed b. Ishak'm anlattigina göre eski Araplar, Sakif kabilesinin üzerinden bir yildiz kaydiginda panige kapilarak kendilerinden biri ve ayni zamanda da Araplann en bilgili ve dâhi adami olan Beni Haclardan Amr b. Ümeyye'nin yanina gitmis ve ona sunu sormuslardi: "Ey Amr! Gökte cereyan eden su yildiz kaymalari ne demek oluyor?" Amr, onlara söyle karsilik verdi: "Evet.. Bakin bakalim. Eger bu yildizlar, karada ve denizde kendilerine bakilarak yön tesbiti yapilan ve kendilerine bakilarak insanların geçimlerinde faydalarina olan yaz ve kis mevsimleri Öğrenilebilen yildizlardansa, Allah'a andolsun ki bu, dünyanın dürölüp sonunun gelmesi ve halkin helak olması demektir. Ama baska yildizlarsa ve sözünü ettigim diger yildizlar, eski halleriyle yerlerinde sabit iseler, bu, Cenâb-i Allah'in toplum için istedigii birseyden ötürüdür. Ama bu şey acaba nedir?"

Ibn İshak dedi ki: İlim sahibi bazi kimselerin bana anlattiklarina göre, Sehra ogullari kabilesinden Gaytala adında bir kadın, cahiliye devrinde kahin idi. Gecenin birinde kocasi yanma geldiginde, onun altına yatip: "Bedir, Bedir nedir? Kesip bogazlama günüdür." dedi. Kureysli-ler, bu sözü duyduklarında: "O, ne demek istiyor?" dediler.

Kocasi, bir baska gece yine Gaytala'mn yanina geldiginde yine Gay-tala'mn altına yatti. Ve: "Vadi.. Vadi nedir? O günde asik kemikleri böğürlere deger." dedi. Kureysliler, bu sözü duyduklarında: "O ne demek istiyor? Bu söyledigi, mutlaka olacak bir istir. Bekleyin de onun ne oldugunu görün bakalim." dediler. Vadiler içinde Bedir ve Uhud savaslari oluncaya dek bu sözlerin ne anlama geldigini bilemediler. Ama bu savaslar oldugunda, Gaytala'ya o haberleri getirenin, kocasi oldugunu anladilar.

Ibn Ishak dedi ki: Yemen'deki Cenb kabilesinin cahiliye devrinde bir kahini vardi. Hz. Peygamber'in durumu ve Araplar arasinda yayilan şöreti

kendisine anlatildiginda Cenb kabilesi, o kahine gidip: "Bizim' için su adamin durumuna bir bak hele." dediler. Kahinin oturmakta oldugu dagin eteginde bir araya gelip toplandilar. Gün dogarken kahin, dagdan inip yanlarına geldi. Ayakta, kendi yayina dayanarak durdu. Basini kaldirip uzun süre semaya bakti. Sonra siçrayip hoplamaya basladi ve söyle dedi: "Ey İnsanlar! Dogrusu Allah, Muhammed'e ikramda bulunarak onu seçkin kilmis, kalbini ve diger iç kisimlarini temizlemistir. O, aranızda az bir süre kalacaktır!"

Böyle dedikten sonra, geldigi yere dönüp kosarak gitti. [2]

Fasil

İbn İshak'a göre Asim b. Amr b. Katade, kendi kavminden bazi adamlarin söyle dediklerini rivayet eder: Islâm'a girmemize tesir eden sebeplerden biri de, Allah'in, bize bahsettiği rahmet ve hidayetini yanisi-

ra, bazi Yahudilerden duyugumuz su sözdür: Biz, müsrik ve putperest idik. Ehl-i Kitaptan da bazi kimseler vardi ki, bizde bulunmayan bilgi, onlarda vardi. Aramızda sürekli savas vardi. Hoslarına gitmeyen bazi durumları baslarına getirdigimizde bize derlerdi ki: "Simdilerde risa-letle görevlendirilecek olan bir peygamber, artik ortaya çıkmak üzeredir. Onunla el ele verip sizi Ad ve İrem halki gibi öldürecegiz." Bu sözü onlardan çok duyardik. Cenâb-i Allah, Rasûlullah (s.a.v.)'i risaletle gönderip de bizi, Allah'a davet ettiginde ona icabet ettik. Ehl-i Kitabın ona dayanarak bize yaptıkları tehditleri anladik. Böylece onlardan önce biz, Rasûlullah'a icabet ettik. Bu sebeple biz ona inandik, onlar ise inkar ettiler. Bunun üzerine bizimle onlar hakkında su ayet nazil oldu:

"Vaktaki Allah katından onlara, kendilerinde olani tasdik eden ki-tab geldi - ki onlar bundan önceleri, inkar edenlere karsi kendilerine yardım gelmesini beklerlerdi.- Bildikleri gelince, onu inkar ettiler. Allah'in laneti inkar edenlerin üzerine olsun." (el-Bakara, 89.)

Verka, Ali el-Ezdî'den naklederek Yahudilerin söyle dediklerini söyler: "Allahim, su peygamberi bize gönder M, bizimle insanlar arasında hükmünü versin."Onlar böyle diyerek Hz. Peygamber vasitasiyla Allah'tan yardım diliyorlardi.

Beyhakî, İbn Abbas'm söyle dedigini rivayet eder: "Hayber Yahudileri, Gatafanlılarla savasiyorlardi. Her karsilasmada, Hayber Yahudileri yeniliyordu. Yahudiler, asagida belirtilen dua ile Allah'a siginip söyle diyorlardi: "Allahim! Ahir zamanda çıkacagini bize vaad ettigin, okur-yazarligi olmayan (ümmî), peygamber Muhammed hakki için bizi Gatafanlılara üstün kilmani ve onlara karsi bize yardım etmeni senden diliyoruz."

Bu dua ile cepheye geldiklerinde Gatafanlıları yeniyorlardı. Ama Hz. Muhammed (s.a.v.), peygamber olarak ortaya çıktığında, onu inkar ettiler. Yüce Allah da su ayeti indirdi: "Ki onlar bundan önceleri inkar edenlere karsi kendilerine yardım gelmesini beklerlerdi." (el-Bakara, 89.)

Ibn Ishak, Bedir savasma katılanlardan biri olan Seleme b. Selam b. Vaks'm söyle dedigini rivayet eder: Eshel ogullarından Yahudi bir komsumuz vardı. Bir gün evinden çıkıp bize doğru gelerek Abdüleshel ogullarının kapisında durdu. O gün, onların arasında yaşça en küçük olan bendim. Üzerimde ki kürke sarınarak evimin avlusunda uzanıp yatmıstım. O Yahudi, kıyametten, yeniden dirilisten, hesaptan, mizandan, Cennet'ten ve Cehennem'den bahsetti. Bunları, ölüm sonrası dirilisin gerçekleşeceğine inanmayan müsrik ve putperest bir topluluğa anlatıyordu. Dinleyiciler ona dediler ki:

- Yazıklar olsun sana! Ölümlerinden sonra insanların, Cennet ve Cehennem'e sebep olan amellerinin karsiligi görecekleri bir yurdda diriltilip gönderileceklerine, böyle birseyin gerçekleşeceğine inanıyor musun?

- Evet.. Adına yemin edilene andolsun ki, bütün bunlar gerçekleşecektir. Kisi, o atesten çıkıp dünyada kurulacak en büyük tandii'a atilip içinde yakılmak ister.

- Yazıklar olsun sana! Senin buna dair delilin var mı?

- Evet, vardır. (Eliyle Mekke ve Yemen tarafına isaret ederek) su beldelerden çıkacak bir peygamber, buna delildir.

- O peygamberi, ne zaman görürüz?

- (Bana bakti. Ben, yaşça onların en küçüğüydüm.) Bu çocuk, eger ömrünü tam olarak yaşarsa, o peygambere ulaşır.

Allah'a and olsun ki, aradan bir gün ve bir gece geçmeden Allah, Hz. Peygamberi aramıza gönderdi. Biz ona inandık, ama o Yahudi, asilik ve kiskançligından ötürü onu inkâr etti! Ona: 'Yazıklar olsun sana! Bu konuda bize birseyler söyledin ama sen ona inanmadın!' dediysek o: "Öyle ama bu, o sıfat ve özelliklere sahip olan peygamber degildir." dedi.

"Delail" adlı eserinde Ebu Nuaym, Muhammed b. Seleme'nin söyle dedigini rivayet eder: Abdüleshel ogulları arasında sadece Yusa' adında bir Yahudi vardı. Ben, daha izar içinde bir çocuk iken onun söyle dedigini isittim: "Su beytten çıkacak bir peygamberin zuhur etme vakti geldi!" Böyle dedikten sonra da eliyle Beytullah'a isaret ederek sözünü su cümleyle tamamladı: "Onun zamanına ulaşan, onu tasdik etsin." Nihayet Rasûlullah (s.a.v.) ortaya çıktı.. Biz Müslüman olduk. O Yahudi de aramızda yaşamakta olduğu halde asilik ve çekemezliginden dolayı Müslüman olmadı. Yahudi Yusa'mn,

Hız. Peygamber'in zuhuru, evsaf ve nitelikleri hakkında verdiği açıklamaları kapsayan ve Ebu Said'in babası tarafından nakledilen haberi daha önce nakletmistik. Keza Zübeyr b. Bata'nın Hz. Peygamber'in doğumunu bildiren yıldızın görüldüğüne dair verdiği haberi de nakletmistik.

Ibn İshak, Kurayza oğullarından yaslı bir adamın, Asim b. Amr b. Katade'ye şöyle dedigini rivayet eder:

- Beni Hedl kabilesinden olup cahiliye döneminde Kurayza oğullarıyla âdeta kardeş gibi birlik olan, sonra da İslâmiyet döneminde efendileri olan Salebe b. Sa'ye, Üseyd b. Sa'ye ve Esed b. Ubeyd'in niçin Müslüman olduklarını biliyor musun? deyince;

- Hayır, dedim.

- Sam diyarında yaşayan İbn Heyyiban adında bir Yahudi, İslâmiyet'ten iki yıl önce bize geldi. Aramızda yaşamaya başladı. Vallahi, bes vakit namazı, ondan daha mükemmel kılan bir kimse görmedik. Yanimızda ikamet etti. Yağmur yağmaz olduğunda ona: "Ey Heyyiban! Bizim için yağmur duasına çık." dedigimizde o şöyle derdi:

- Çıkmadan önce sadaka vermezseniz vallahi duaya çıkmam.

- Ne kadar sadaka verelim?

- Bir ölçek hurma veya iki ölçek arpa...

Bu miktarda sadaka verirdik. Sonra da o, bizi sehrin dışına çıkarır, yağmur yağsın, diye bizler için dua ederdi. Allah'a and olsun ki o, oturduğu yerden daha ayrılmadan bulutlar gelir, üzerimize yağmur yağdırırlardı! Bu, ne bir, ne iki, ne de üç kez böyle oldu. Bu, birçok defa tekrar etti.

Yanimızdayken hastalanıp ölüm döşegine yattı. Öleceğini anlayınca da bize şöyle dedi:

- Ey Yahudi topluluğu! Üzüm bağları ve bahçeleri olan bir beldeden çıkıp bu açlık ve perisanlık yurduna niçin geldigimi biliyor musunuz?

Biz:

- Sen daha iyi bilirsin, dedik. Bunun üzerine o:

- Vakti yaklaşan bir peygamberin çıkış zamanını beklemek için bu beldeye geldim. Hicret edip buraya gelecektir. Ortaya çıkacağım ve kendisine tabi olacağımı umuyordum. Gelmesine az bir zaman kaldı. Ey Yahudiler! Ona tabi olmakla, baskalarından geri kalmayın. O, kendisine muhalefet edenlerin kanını akıtmak ve çocuklarını esir almak yetkisiyle gelecektir. Ama bu yetkisi, sizin ona tabi ülmanıza engel olmasın.

Muhammed (s.a.v.), risaletle görevlendirilip de Beni Kurayza yurdunu

kusatma altına alınca, yetismis birer genç olan Salebe b. Sa'ye, Üseyd b. Sa'ye ve Esed b. Ubeyd dediler ki: "Ey Kurayza ogulları! Bu, İbn Heyyiban'm size sözünü ettiği peygamberdir." Ama Kurayza ogulları, dostlarının uyarisini dikkate almayıp; "Bu, o peygamber degildir." dediler. O üç genç ise; "Vallahi bu, odur. Anlatılan vasıflar kendisinde vardır." diyerek kaleden inip Müslüman oldular, canlarını, mallarını ve ailelerini korudular.

İbn İshak dedi M: Yahudi âlimlerinden bu konuda bize ulaşan haber budur.

Yemen hükümdarı (Tübbablarından Ebu Kerib Tübban Es'ad'm, Medine'ye gelip orayı kusatmasından bahsederken ilci Yahudi âliminin, karsısına çıkarak ona söyle dediklerini anlatmıstık: "Sen, Medine'yi alamazsin. Çünkü ahir zamanda çıkacak olan bir peygamber, buraya hicret edecektir." Böylece onu Medine'yi almaktan vazgeçirmislerdi.

"Delail" adlı eserde Ebu Nuaym, Abdullah b. Selamin söyle dedigini rivayet eder: Cenâb-i Allah, Zeyd b. Sa'ye'nin hidayete ermesini dilediginde, Zeyd söyle demisti: "Kendisine baktıgımda ikisi disında peygamberlik alametlerinin tamamını Muhammed (s.a.v.)'in yüzünde gördüm. Göremedigim o iki alametten biri, yumusak huylulugun cehaletini geride bırakmis olması, diğeri de kendisine karşı gösterilen siddetli cehaletin de onun yumusak huylulugunu daha fazla artirmasıydı.

Yumusak huylulugun ne kadar, cehaletinin ne kadar olduğunu anlayabilmek için, bir yolunu bulup yanma sokulmak istedim (Sözün burasında Abdullah b. Selam; Zeyd'in, Hz. Peygamberle meyve üzerine selem muamelesi yaptığını anlatarak konusmasını söyle sürdürüyor:) Ödeme zamanı gelince - s ahab eleriyle beraber bir cenazedeiken -Rasû-lullah'm yanına gelip gömleğiyle abasının yakasını birlikte tutarak ters bir yüzle kendisine bakıp söyle dedim: "Ya Muhammedi Hakkimi ödemi-yecek misin? Allah'a and olsun ki, siz Abdülmuttalib ogullarının borçlarını ödemedede ağır davrandıklarını bilmiyordum!"

Ben böyle deyince, Ömer b. Hattab bana (hisimla bakti) gözleri, adeta bir küre gibi (yerlerinden fırlayarak) yüzü üzerinde dolasiyordu. Bana söyle dedi: "Ey Allah'ın düşmanı! Su isittigim sözleri, Rasûlullah'a sen söylüyor ve gördüğüm su kötü hareketleri de ona sen yapıyorsun, öyle mi! Onu hak ile gönderen Allah'a andolsun ki, eger onun beni kinamasından korkmasaydım, mutlaka senin boynunu kılıçla vururdum!"

Öte yandan Rasûlullah (s.a.v.) da sükûnet, vakar ve gülümseyisle Ömer'e bakıyordu. Sonra söyle buyurdu: "Ey Ömer! Ben de bu (adam) da, baska baska bir tavırla karsılanmalıydık. Borcumu güzelce ödememi bana tavsiye

etmeliydin. Buna da, alacagini güzelce istemesini tavsiye etmeliydin. Onu al götür, hakkini ver ve yirmi ölçek hurma da fazla ver." Zeyd b. Sa'ye, bu olay üzerine Müslüman oldu. Diğer savaşlarda hep Rasûlullah'la beraber oldu. Tebük savaşının yapıldığı yılda da vefat etti. Allah rahmet etsin."

Sonra Ibn İshak, Selman-i Farisî (r.a.)'nin Müslüman olusunu anlatarak söyle der: Asim b. Amr b. Katade el-Ensârî, Abdullah b. Abbas'm söyle dedigini rivayet eder: Selman-i Farisî'nin bizzat kendisi bana dedi ki: "Ben, İsfahan'a bağlı Gey köyünde yaşayan bir İranli idim. Babam, köyün yöneticisiydi. En çok sevdiği insan, bendim. Bana olan sevgisi devam ediyordu. Bir gün beni, âdeta kız evladi gibi eve kapattı. Mecusilikte epeyi gayret gösterdim. Öyleki Mecusilik atesinin basına oturup onu hiç sönmessin diye, devamlı surette tutusturuyordum.

Babamin, büyük bir köyü vardı. Bir gün bazı bina işleriyle meşgul iken bana: "Oğlum! Bugün bazı bina işleriyle meşgul olduğum için köye gidemedim. Sen git de biraz oralara bak." dedi, yapılmasını istediği bazı şeyleri yapmamı bana emretti. Sonra sözlerini söyle tamamladı: "Sakin benden uzaklaşıp kaybolma. Çünkü sen, benim için köyden de önemlisin. Eger kaybolursan, hiçbir iş yapamaz olurum." Ben de onun beni gönderdiği köyün yoluna koyuldum. Yolda bir Hristiyan kilisesine ugradım. İçeride namaz kılıp dua etmekte olanların seslerini duydum. Babam, beni evde âdeta hapsedilmiş gibi tuttuğundan, insanların neler yaptıklarını bilmiyordum. Seslerini duyunca içeri girip ne yaptıklarını görmek istedim. Namaz kılmakta olduklarını görünce, namazları hosuma gitti. Durumlarına imrendim. Ve: "Allah'a and olsun ki bunların yolu, bizim dinimizden daha hayirlidir." dedim. Gün batmıca kadar yanlarından ayrılmadım. Babamın köyüne de gitmedim. Sonra onlara; "Bu dinin aslı nerededir?" diye sordum. "Sam'dadır." dediler. İisini gücünü bırakıp beni aratmakta olan babamın yanına döndüm. Yanma vardığımda; "Oğulcagızım! Nerelerdeydin? Oysa ben sana tenbihatta bulunmamış mıydım?" dedi. Ben de dedim ki:

- Babacığım! Ben, kiliselerinde namaz kılmakta olan bir takım insanlara ugradım. İbadetlerini görünce de dinlerinden hoslandım. Vallahi gün batımına kadar da yanlarından ayrılmadım.

- Oğulcagızım! O dinde hayır yoktur. Senin ve babalarının dini, ondan daha hayirlidir.

- Hayır, vallahi o din, bizimkinden daha hayirlidir, dedim.

Ben, ona böyle dedikten sonra babam bana haksızlık etti, ayaklarına bukağı vurdu. Sonra da beni eve hapsetti. Kiliselerine varmış olduğum Hristiyanlara söyle bir haber gönderdim. "Sam'dan size bir kervan gelirse, bana haber verin.» Nihayet o Hristiyanların yanına Sam'dan bir kervan geldi. Onlar da yanıma gelerek bana bildirdiler.

Kendilerine: "Bu kervan isini tamamlayıp ülkesine geri dönmek üzere olduğunda bana haber verin." dedim. Kervan, ülkesine geri dönmek üzere olduğunda bana haber verdiler. Ben de ayagimdaki bukagiya çıkarıp attım. Aralarına katilip yola koyuldum. Nihayet Sam'a geldim. Oraya vardığımda; "Burada Hristiyanların en bilgin şahsiyeti kimdir?" diye sordum. Kilisedeki piskoposun en büyük Hristiyan bilgini olduğunu söylediler.

Yanına varıp: "Ben, bu dine girmek ve kilisende sana hizmet etmek, senden ilim tahsil etmek ve seninle birlikte namaz kılmak istiyorum." dedim. "Olur." dedi. Dinine girip onunla beraber kilisede kalmaya başladım. Çok kötü bir adamdı.. Sadaka vermeleri için halka tavsiye ve tesviklerde bulunurdu. Halktan topladığı sadakaları yoksullara vermeyip yanında alıkoyar, kendi şahsi için saklardı. Öyleki yedi küp altın ve gümüş biriktirmisti. Bu yaptıklarını görünce ona çok kızmistim.

Gün gelip Öldü. Hristiyanlar onu defnetmek için toplandılar. Onlara dedim ki: "Bu, kötü bir adamdı.. Sadaka vermenizi size emreder ve sizleri buna tesvik ederdi. Getirdiğiniz sadakaları kendi şahsi için saklayıp, düşkünlere birsey vermezdi."

"Böyle yaptığını nereden biliyorsun?" diye sordular. Ben de; "Stoklarım size göstereyim mi?" dedim. "Göster." dediler. Stokların yerini onlara gösterdim. Altın ve gümüşle dolu yedi küpü çıkardılar. Altın ve gümüş dolu küpleri görünce de: "Onu asla mezara defnetmeyiz." dediler. Onu asip taslamaya başladılar.

Sonra da başka bir adam bulup, onun makamına geçirdiler. Bes vakit namaz kilip ondan daha faziletli, daha zahid, onun kadar dünyadan daha çok el çekmiş, ahirete yönelmiş, gece-gündüz onun kadar zahmet çekip yorulmuş başka bir kimse görmedim. Daha Önce hiç kimseye karşı duymadığım bir sevgi ile onu sevdim. Bir müddet yanında kaldım. Sonra hastalanıp can çekismeye başladı. Ona söyle dedim: "Bu kadar zamandır ki seninle beraber oldum. Daha önce hiç kimseye göstermedığım bir sevgiyle seni sevdim. İşte enir-i hak vaki oldu. Ölmek üzeresin. Kime gitmemi tavsiye eder ve bana ne emredersin?"

Bana dedi ki: Ogulcagizim! Allah'a andolsun ki, benden başka, benim bu yolumda bulunan herhangi bir kimse tanımıyorum. İnsanlar helak oldular. Dinlerinin bir çok hükümlerini degistirip birçok hükümlerine de uymaz oldular. Yalnız Musul'daki falan kisiyi tanıyorum. O, benim bagli olduğum dindedir. Var, ona git."

Vefat edip defnedilmesinden sonra kalkıp Musul'daki arkadaşının yanına gittim. Ona: "-Ey falan! Falan kisi, vefat edeceği esnada bana, senin yanına gelmemi tavsiye etti. Senin de kendisinin mesrebinde olduğunu söyledi.

Bana: "Onun yanında dur, diye emir verdi." dedim. Ve yanında ikamete başladım. Onu, arkadaşının mesrebine bağlı, çok hayırlı bir kimse olarak gördüm. Çok geçmeden o da vefat etti. Can çekismekteyken kendisine söyle dedim: "Ey falan! Falan kisi, gelip senin yanında kalmami bana emir ve tavsiye etmistı. Görüyorum ki emr-i hak vaki olmak üzeredir. Ölmek üzeresin. Kimin yanma gitmemi tavsiye eder ve ne yapmami emir buyurursun?" Dedi ki: "Ogulcagizim! Allah'a andolsun ki, bizim yolumuzda bir kimse bulunduğunu bilmiyorum. Yalnız Nusaybin'de falan adam vardır. Onun yanma git."

Vefat edip defnedilmesinden sonra kalkip Nusaybin'deki arkadaşının yanma gittim. Durumumu, önceki iki arkadaşımın bana verdikleri emirleri, yaptıkları tavsiyeleri ona anlattım. "Yanimda kal." dedi. Ben de yanında ikamet etmeye başladım. Onun, arkadaşlarının yolunda olduğunu gördüm. Yanında kaldığım bu sahis, çok iyi bir insandı. Allah'a andolsun ki, çok geçmeden bu da vefat etti. Can çekisirken kendisine söyle dedim. "Ey falan! Falanca kisi bana, falanın yanma gitmemi tavsiye etmistı. O falan da, bir baskasının yanma gitmemi tavsiye etmistı. Simdi sen, bana kime gitmemi tavsiye eder ve ne yapmami emir buyurursun?"

Dedi ki: "Ogulcagizim! Allah'a andolsun ki; bizim yolumuzda bizden baska bir kimse kaldığını bilmiyorum M, yanma gitmeni sana emredebileyim. Yalnız Rum diyarında, Amuriye beldeinde, bizim mesrepte bir adam vardır. Istersen ona git. O, bizim yolumuzdadır."

Vefat edip defnedilmesinden sonra kalkip Amuriye'deki arkadaşının yanma gittim. Durumu ona anlattım. "Yanimda kal." dedi. Ben de arkadaşlarının doğru yolunda ve mesrebinde olan o çok hayırlı adamın yanında ikamete başladım. Çok çalıştım, mallarım ve davarlarım oldu. Sonra emr-i hak vaki oldu. Arkadaşım can çekismeye başlayınca kendisine söyle dedim:

"Falanca sahis, falana gitmemi tavsiye etti. O falan da bir baskasına gitmemi tavsiye etti. O da diğer birinin yanma gitmemi tavsiye etti. O da senin yanma gelmemi tavsiye etti. Simdi sen, kime gitmemi tavsiye eder ve ne yapmami emir buyurursun?"

Dedi ki: "Ogulcagizim! Allah'a andolsun ki; Dinimize bağlı herhangi bir kimse tanımıyorum ki, ona gitmeni sana emredebileyim. Ancak Ibrahim peygamberin dinine bağlı olup Arap diyarından zuhur edecek bir peygamberin ortaya çıkma zamanı yaklastı. İki taslik arasındaki hur-malıklı bir şehire (Medine'ye) de hicret edecektir. O peygamber de kendisinde, saklı kalmayacak apaçık peygamberlik alametleri vardır. Hediye kabul eder, ama sadaka almaz. İki omuzu arasında peygamberlik mührü vardır. Eger o şehirlere gidebilirsen git."

Böyle dedikten sonra vefat etti ve defnedildi. Allah'ın dilediği bir süre kadar

Amuriye'de bekledim. Bir müddet sonra Beni Kelb kabilesinden bir tüccar kafilesi bana ugradı. Onlara: "Su mallarımı ve davarlarımı size vereyim. Buna karsılık siz de beni Arap diyarına götürün." dedim. Olur, dediler. Bunun üzerine mallarımı ve davarlarımı kendilerine verdim. Beni yanlarına alıp götürdüler. Vadi'l-Kura'ya vardıklarında bana haksızlık edip, köle olarak bir Yahudi'ye sattılar. O adamin yanında kaldım. Hurmalıkları görünce, arkadasimin sözünü ettiği o sehrin burası olacağını umdum, ama bunu kesin olarak bilemedim.

Ben, onun yanında ikamet etmekteyken bir ara, Medine sehrinin Beni Kurayza mahallesinden amcası oğlu yanına geldi. Sahibim, beni amcası oğluna sattı. O da beni alıp Medine'ye götürdü. Allah'a andolsun ki; Medine'yi görür görmez, sahibinin tasvirine göre onu hemen tanıdım ve orada da ikamete başladım.

Nihayet Rasûlullah (s.a.v.), peygamber olarak ortaya çıktı. Bir müddet Mekke'de ikamet etti. Köle olduğumdan ve efendimin işlerini yapmakla mesgul olduğumdan dolayı Rasûlullah hakkında söylenen sözleri pek duyamıyordum. Sonra o, hicret edip Medine'ye geldi.

Allah'a yemin ederim ki günlerden bir gün, efendimin hurmalığında bir ağaç üzerinde çalışırken, efendim de benim alt tarafımda oturmaktayken bir amcası oğlu, yanına gelip durdu. Ve: "Ey falan! Allah, Kayle oğullarını (Ensâr'i) öldürsün! Allah'a andolsun ki onlar, Küba'da, Mekke'den gelen bir adamin etrafında toplanmış durumdadırlar. Onun peygamber olduğunu iddia ediyorlar!"

Adamin bu sözlerini duyunca bir sarsıntıya yakalandım. Öyleki, efendimin üzerine düşeceğimi sandım. Hurma ağacından indim. Efendimin amcası oğluna: "Ne diyorsun, ne diyorsun?" diye sordum. Efendim öfkelenerek bana sert bir yumruk attı, sonra da:

"Bu isten sana ne? Isinin basına dön!" dedi. Ben de: "Birsey yok..

Sadece bu adamin söylediklerinin pekistirilmesini istedim." dedim. Yanımda, daha önceden yigdigim birseyler vardı. Aksam olunca o seyleri alıp Küba'ya Rasûlullah'm yanına gittim. Huzuruna vardığımda ona: "Duyduğuma göre sen, salih bir adamıssın. Yanında muhtaç ve garip arkadaşların var. Yanımdaki bu yiyecek de sadakadır. Baskalarından çok siz, bunu alma hakkına sahiptir." dedim ve elimdeki yiyeceği kendisine takdim ettim. Rasûlullah (s.a.v.), sahabelerine: "Yeyiniz." dedi. Ama kendisi elini uzatmadı. Kendi kendime: "İste, bu peygamberliğinin bir alameti." dedim. Sonra yanından ayrılıp gittim. Birseyler daha topladım. O da artık Medine'ye geldi. Tekrar yanına varıp: "Ben, senin sadaka yemediğini gördüm. Ama bu defa hediye getirdim. Rasûlullah (s.a.v.), takdim ettiğim yiyeceği yedi. Ashabına buyur etti, onlar da yediler. Kendi

kendime: "Bu da peygamberliginin ikinci alameti oldu." dedim. Sonra Bakiü'l-Garkad'da ashabından birinin cenaze merasimin-deyken yanına varıp selam verdim. Sahabeleri arasında oturmaktaydı, üzerinde iki örtü vardı. Selam verdikten sonra arka taranna geçtim. Sirtına bakayım da, arkadaşımın anlattığı peygamberlik mührünü görebilir miyim, göremez miyim? diye düşünüyordum. Rasûlullah (s.a.v.), arka taranna geçtiğimi görünce, kendisi hakkında bana anlatılmış olan birseyi tesbit etmek istediğimi anladı.. Sirtındaki abasım çıkardı. Ben de peygamberlik mührüne bakıp tamdim. O da bana; "Ön tarafa gel." dedi. Önüne geçtim ve -Ey İbn Abbas, tipki sana anlattığım gibi- durumu kendisine anlattım. Bu anlattıklarımı sahabelerinin duymus olmaları, Rasûlullah'm hosuna gitti."

Selman, köle olduğu için efendisinin isinde çalışmak zorunda olduğundan Rasûlullah in yanında Bedir ve Uhud savaşlarına katılamadı. Selman, daha sonra basından geçenleri şöyle anlatır: "Rasûlullah (s.a.v.) bana; "Efendinle mükateblik akdi yap." dedi. Ben de özgürlüğümü vermesi karşılığında efendimle kirk okiye altın vermek ve 300 hurma fidani dikmek üzerine anlastım. Akid yaptık. Rasûlullah (s.a.v.) da, sahabelerine: "Kardesinize yardım edin." dedi. Onlar da kimi otuz, kimi yirmi, kimi onbes, kimi on, kimi de bulabildiği kadar hurma fidani vererek bana yardım etti. Nihayet yanımda 300 hurma fidani yigildi. Rasûlullah (s.a.v.) da bana; "Ey Selman! Git de su fidanlar için çukur kaz. Isini tamamladığında yanına gel ki fidanları yerlerine diken ben olayım." dedi.

Çukurları kazdım. Kazi isinde arkadaşlarım bana yardıma oldular. İş tamamlanınca, Rasûlullah'm yanına gelip durumu kendisine bildirdim. Benimle birlikte fidanlığa geldi. Fidanları kendisine veriyorduk. O da onları eliyle dikiyordu. Sonunda isimizi tamamladık. Allah'a yemin ederim ki, o fidanlardan bir tanesi bile bozulmadı. Hepsi tuttu. Hurmalığı efendime teslim ettim. Ama vermem gereken altınları daha verememistim. Bir gün Rasûlullah (s.a.v.)'a tavuk yumurtası iriliğinde bir altın hediye edilir, o da: "Mükateblik sözleşmesi yapan Farisî ne yaptı?" diye sorar. Bunun üzerine ben huzura çağırıldım... Yanına vardığımda buyurdu ki: "Sunu al da borcunu öde!"

"Bu, benim borcumu karsılar mı ya Rasûlallah?" dedim. Buyurdu ki: "Sen sunu al hele.. Allah, bununla senin borcunu kapatacaktır." Ben de onu alıp tarttım.. Selman'm nefsi elinde bulunan Allah'a andolsun ki, tam tamına kirk okiye ağırlığımdaydı. Böylece efendimin alacağım ödedim.

Selman, artık özgürlüğüne kavusmustu. Ondan sonra yapılan Hendek savaşı Rasûlullah'la birlikte hür olarak katıldım. Artık her gazve de, Rasûlullah'in yanında yer alıp savastım.

İbn İshak, Selman'm şöyle dediğini de rivayet eder: "Bu altın topağı, benim

borcumu nasıl karsılar ya Rasûlallah?" deyince, Rasûlullah (s.a.v.), o topagi alıp diline sürdü, sonra da; "Bunu al ve efendinin alacağını öde." dedi. Ben de alıp kırk okiyelik altın borcumu ödedim."

Muhammed b. İshak, Ömer b. Abdülaziz b. Mervan'm söyle dedigini rivayet eder: Selman'dan bahsedilirken onun, Rasûlullah'a söyle bir hadiseyi anlattığı da nakledilmektedir:

Arauriye'deki arkadaşım bana; "Sam'in falan mintikasına git. Orada iki meselik var. Her sene bir adam, bu meseliklerden birinden çıkıp ötekine geçip gider, sonra da görünmez olur. Çıkışında hastalar onun etrafını kusatırlar. Kime dua ederse o şifa bulur. Aramakta olduğun dini ona sor. O, sana gereken bilgiyi verir." dedi.

Ben de yola çıkıp, arkadaşımın belirttiği yere gittim. İnsanların, hastalarını getirip topluca beklediklerini gördüm. Onlar o gece, o ermiş kişinin meseliklerden birinden çıkıp diğerine gitmesini bekliyorlardı. Nihayet meseliklerden birinden çıktı. İnsanlar, hastalarıyla birlikte çevresini sardılar. Her kime dua ettiyse, o şifa buldu. Bana yol vermediler. Ona ulaşamadım. Ancak girmek istediği meselige girerken omuzu-nu tutabildim; "Bu da Mm?" deyip bana döndü. Ben de: "Allah sana rahmet etsin. İbrahim peygamberin dini olan Haniflik hakkında bana haber ver." dedim. Bana: "Bu gün insanların sormadıkları bir şeyi soruyorsun. Harem halkından olup bu dini getirecek bir peygamberin ortaya çıkma zamanı geldi. Ona git; o, seni bu dine götürür." dedi ve sonra da meselige girip kayboldu.

Bunları kendisine anlattıktan sonra Rasûlullah (s.a.v.), bana söyle dedi: "Ey Selman! Bana anlattıkların doğruysa, iyi bil ki sen, Meryem oğlu İsa ile karşılaşmışsın."

Bu söz, gerçekten gariptir. Çünkü Hz. İsa ile Hz. Muhammed arasında geçen fetret dönemi, en azından 400 senedir. 600 semsî sene olduğunu söyleyenler de vardır. Anlatıldığına göre Selman-i Farisî, 350 sene yaşamıştı. Abbas b. Yezid el-Bahrânî'nin ifadesine göre kendisinin, üstadları, Selman'm 250 sene yaşadığı hususunda ittifak etmişlerdir. 250 seneden 350 seneye kadar yaşadığı hususundaysa ihtilaf etmişlerdir. Doğrusunu Allah bilir. Zahir rivayete göre ise Selman, "Meryem oğlu İsa'nın vasisi ile karşılaştım." demistir ki, bunun doğru olması mümkündür.

Taberî'nin ifadesine göre İsa, göğe kaldırıldıktan sonra tekrar yeryüzüne inmiş, benzeri olan şahsın asıldığı sehpanın dibinde annesiyle başka bir kadının ağlamakta olduklarını görmüş, onlara öldürülmediğini bildirmiş, bundan sonra havarilerini irsad için çevreye göndermiştir.

Gökten bir defa inmesi mümkün olduğuna göre, bir kaç defa inmesi de mümkün olur. Sonra haç kirilip, domuz öldürüldüğünde açıkça inecek ve

Cüzam ogullari kabilesinden bir kadınla evlenecektir. Vefat ettiğinde ise, Rasûlullah (s.a.v.)'m ravzasındaki hücreye defnedilecektir.

Beyhakî, "Delailü'n-Nübüvve" adli kitapta, Yezid b. Sevha'nın söyle dedigini rivayet eder: "Selman'm, Islâm'a girisinin baslangici hakkında uzun bir kisa anlattigini duydum. O, bu kissasında kendisinin Ramhürmüz vilayetinden oldugunu, kendisinden daha büyük ve zengin bir kardesi bulundugunu, kendisinin de babasının geçimini temin etmekte oldugu fakir bir kimse oldugunu ifade etmistir. Yasadigi vilayetin valisinin oğlu, kendisinin arkadasiymis. Ikisi birlikte devamlı olarak bir hocanın yanma giderlermis. Arkadasi, Hristiyan âbidlerinin ibadet ettikleri bir magaraya arasira ugrarmis. Bir gün Selman, arkadasından kendisini de o Hristiy anin bulundugu magaraya götürmesini istemis, arkadasi ise: "Sen genç bir çocuksun. Onların sirrini ifsa etmenden ve bu nedenle babamın onları Öldürmesinden korkuyorum." demis: Selman ise, onlar hakkında onun ve kendilerinin hoslanmayacağı birseyi yapmayacağını, sırlarını da ifsa etmeyeceğini söylemiş. Böyle bir taahhüde bulunmuş.

Bunun üzerine arkadasi, Selman'i alıp, o Hristiyanların bulundugu magaraya götürmüş. Onların altı veya yedi kisi olduklarını görmüş. Çöküp ibadet ettiklerinden ötürü de sanki cesetleri ruhsuz hale gelmişti. Onlar, gündüz oruç tutar, geceleyn ibadetle mesgul olur, ağaç yaprağı veya buldukları seyleri yerlermis.

Selman, onların önceki peygamberlere iman ettiklerini, İsa'nın ise Allah'ın kulu, elçisi ve Meryem'in oğlu olduğuna, Allah tarafından mucizelerle desteklendigine inandıklarını anlatmış. Arkadasi ile birlikte Hristiyanların yarana gittiginde onlar, Selman'a söyle demisler: "Ey çocuk, doğrusu senin bir Rabbin vardır. Ahiret hayatına gideceksin. İleride senin karsına, Cennet ve Cehennem çıkacaktır. Su atese tapan millet ise, küfür ve sapıklık ehli dirler. Allah, onların yaptıklarından razı değildir. Onlar, Allah'ın dininden değildirler."

Selman, arkadasiyla birlikte sık sık bu Hristiyanların yanma gitmeye başlamış, sonunda onlardan ayrılmaz olmuş. Nihayet o beldenin valisi (Selman'm arkadasının babası), onları kendi topraklarından sürgün etmiş, kendi oğlunu da yanında hapsedmiş. Selman, Hristiyan dinini, kendisinden yaşça büyük olan kardesine anlatmış, kardesi ise: "Ben geçimimi sağlamak için çalışmakla mesgulüm." diyerek Selman'm bu teklifine kulak vermemiş.

Selman, o Hristiy anlarla birlikte göç etmiş, nihayet Musul kilisesine gitmişler. Selam verip kilisedekilerin yanlarına varmışlar. Arkadasları onu, kilisedekilerin yanına bırakmak istemilerse de Selman, onların arkadasligından ayrılmak istememiş. Bu sebeple hep birlikte yine yola koyulmuş ve dağlar arasındaki bir vadiye gelmişler, o mintikanın rahipleri

akin ederek yanlarına gelip selam vermiş ve etraflarım sarmışlardı. Rahipler, o Hristiyan grubun uzun zamandan beri neden kayıp olduklarını kendilerine sormuşlar. Benim kim olduğumu onlardan öğrenmek istediklerinde arkadaşlarım beni Överek iyi bir kimse olduğunu söylemişlerdi.

Aralarında muhterem bir şahsiyet olan birisi, yanlarına gelerek kendilerine hitapta bulundu, Allah'a hanid-ü senadan sonra peygamberleri ve mucizeleri anlatmaya başladı. Bu arada Meryem oğlu İsa'dan da söz etti. Onun, Allah'ın kulu ve elçisi olduğunu anlattı. Hayır işlemlerini arkadaşlarına tavsiye edip, onları kötülükten sakındırdı. Arkadaşları oradan ayrılmak istediklerinde Selman, o adama tâbi olup yanımdan ayrılmaz oldu. O adam, gündüzleri oruç tutar, bu orucunu pazardan pazara kadar devam ettirir, geceleri ise ibadet ederdi. Topluluğun yanına gelir, onlara vazı nasihatle bulunur, iyilikleri emreder, kötülüklerden de sakındırırdı. Bu durum, uzun bir müddet böyle devam etti. Sonra Beyt-i Makdis'i ziyaret etmek istedi. Selman da ona arkadaş

oldu."

Sözün burasında Selman, anlatımını söyle sürdürüyor: 'Yolda iken arkadaşım bana iltifat eder, bana bakıp vazı nasihatle bulunur, çeşitli öğütler verir, bir Rabbin olduğunu anlatır, ileriki hayatta Cennet'in, Cehennem'in, hesabın olacağını söylerdi. Bana bazı şeyleri öğretir, o topluluğa pazar günü anlattığı şeyleri, bana da anlatırdı. Bana söylediği şeylerden biri de şu idi: "Ey Selman! Doğrusu Cenâb-i Allah, Ahmed adında bir peygamber gönderecektir. O, Tihame taraflarından çıkacaktır. Hediye kabul eder ama sadaka almaz. İki omuzu arasında peygamberlik mührü vardır. Onun ortaya çıkma zamanı yaklaşımdır. Ben, yaslı bir kimseyim. Onun zamanına ulaşacağımı sanmıyorum. Eğer sen onun zamanına ulaşırsan, onu tasdik et ve ona tâbi ol." Ben, kendisine: "O peygamber, senin dinini terk etmemi, senin yolundan ayrılmamı bana emretse de mi kendisini tasdik edeyim. Ve ona tâbi olayım?" diye sordüğümde, bana: "Şana bunları emretse de kendisini tasdik et ve ona tâbi ol. Çünkü hak, onun getirdiğindedir. Onun söylediklerinden Rahman olan Allah da razıdır." diye cevap verdi."

Selman daha sonra, arkadaşısıyla birlikte Beyt-i Makdis'e gidislerini ve orada arkadaşının bazı yerlerde namaz kıldığını anlatarak sözünü söyle sürdürür: "Arkadaşım uyudu. Uyurken de bana, gölgenin falan noktaya ulaştığı anda kendisini uyandırmamı tenbihledi. Fakat biraz daha istirahat etsin, diye onun dediği vakitte kendisini uyandırmadım. Uyandığında Allah'ı zikretti ve tenbihine uymadığım için beni kinadı. Bilahare birlikte Beyt-i Makdis'ten çıktığımızda kötürüm bir adam, ona söyle dedi: "Ey Allah'ın kulu, buraya

geldiginde senden dilekte bulunmustum ama sen bana birsey vermedin. Iste simdi senden yine ayni dilekte bulunuyorum." Arkadasim ona bakti. Herhangi bir kimseyi goremedi. Elinden tutup: "Allah'in adiyla kalk." dedi. O kötürüm kisi, kendisinde hiç bir hastalik ve sakatlik kalmaksizin ayaga kalkti. Sanki bir bagdan kurtulmus gibi oldu. O sifa bulan kötürüm, bana dedi ki: "Ey Allah'in kulu! Esyami omuzuma yükle de aileme gideyim ve onlara müjdeyi vereyim." Ben, onunla mesgul olurken arkadasim yoluna devam edip gitti. İsimi tamamladiktan sonra pesine düstümse de ona ulasamadim. Nereye gittigini de öğrenemedim. Hem kime sorduysam bana; "O, senden biraz ileridedir." dediler. Nihayet, Araplardan Beni Kelb kabilesinden bir kervanla karsilastim. Arkadasimi onlara sordum. Kervandan biri, devesini ihdirarak çöktürdü. Beni arkasina alip yola revan oldu. Nihayet onlarin sehrine ulastik. Beni köle olarak sattilar. Ensâr'dan bir kadin, beni satin alip bahçesine yerlestirdi. Bir müddet sonra Rasûlullah (s.a.v.) da Medine'ye geldi. Ben de arkadasimin onun hakkında söylediklerini arastirmak için bir defa sadaka malini kendisine götürdüm. Sonra hediye götürdüm. Sirtindaki peygamberlik mührünü görmek istedim. Görünce o anda iman ettim. Basimdan geçenleri de kendisine bir bir anlattim."

Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.), Ebu Bekir es-Siddik'a emir vererek Selman'i, o hanimdan satin aldirdi ve hürriyetine kavusturdu.

Selman, sözüne devamla söyle diyor: "Bir gün Hristiyanlarm dinini Peygamber Efendimiz'e sordugumda o, bana: "Onlarda hayir yoktur." dedi. Bunun üzerine o Hristiyan arkadaslarimla ve beraberinde Beyt-i Makdis'e gitmis oldugum salih dostumla ilgili olarak kalbime büyük bir süphe düstü. Nihayet Cenâb-i Allah, Rasûlüne su ayetleri indirdi:

"Andolsun ki, insanlardan, iman edenlere en siddetli düşman olarak Yahudileri ve Allah'a sirk kosalari bulacaksın. İman edenlere sevgide en yakim da, "Biz Hristiyanlanz." diyenleri bulacaksın. Bunun sebebi, pnlarin içinde kesisler ve rahipler bulunmasindan ve onlarin

gerçekten büyüklük taslamamalarindandir." (el-Mâide, 82.)

Rasûlullah (s.a.v.), bu ayetin nüzulünden sonra beni çağirdi. Ben de korkarak yanma gittim. Önünde oturdum. O da: "Rahman ve Rahim olan Allah'in adiyla... Bunun sebebi, onlarin içinde kesisler ve rahipler bulunmasindan ve onlarin gerçekten büyüklük taslamamalarindandir." ayetini okuduktan sonra bana söyle dedi: "Ey Selman! Kendileriyle beraber bulundugun kimselerle, arkadaslik yaparak Beyt-i Makdis'e gittigin kimse, Hristiyan degil, bilakis Müslüman idiler." Ben de dedim ki: "Ya Rasûlallah! Seni hak ile gönderen Allah'a yemin ederim ki, arkadasim sana tâbi olmami bana emretmistti. Ben de ona: "Eger o peygamber senin dinini ve yolunu

birakmami bana emretse de kendisine tâbi olayim mi?" diye sormustum. O da: "Evet, bunu sana emrederse sen bizi bırak, zira hak ve Allah'ın rızası, o peygamberin sana emredeceği şeylerdedir" demisti."

Bu ifadelerde pek çok tuhafliklar ve Muhammed b. İshak'm anlattiklarına aykiri bazı hususlar vardır. Muhammed b. İshak'ın rivayet yolu, buna nisbetle daha kuvvetli bir senede sahiptir. Aynı zamanda Buhari'nin sahihinde anlatılan hususlara daha yakındır. Buharî'nin sahihinde, Ebu Osman en-Nehdî'den rivayet olunduguna göre Selman-i Farisî söyle demistir: "Ben, on efendinin elinde dolastim. Yani on kadar öğretmen ve terbiyecinin elinden geçtim." Dogrusunu Allah bilir.

Süheylî dedi ki! Selman'i Farisi, otuz kadar efendinin ve öğretmeninin elinden geçmistir. Dogrusunu Allah bilir.

Selman'm İslâm'a girisinin baslangici hakkında Ebu Nuaym, "Delail" adli eserde tafsilatli açıklamalarda bulunmus, bu konuda birçok sened ve lafız nakletmis tir. Bir naklinde der ki; Selman'la mükateblik anlasmasını yapan hanım efendisinin adi Halbese'dir. Dogrusunu Allah bilir. [3]

Bu Konuda Nakledilen Garip Haberler

Ebu Nuaym, "Delail" adli eserde, Sair b. Sevade el-Amirî'nin söyle dedigim rivayet eder: "Ben, mahallenin kadınlarından birine asıktım. Onun için zor ve kolay bütün yollara giderdim (Her türlü zorluga katlanırdım). Ümid ettigim bir kazancın pesine gider, şehirleri dolasir, mutlaka o kazana saglayip getirirdim. Sam'dan ekin ve esya yükü ile döndüm. Arapların mevsimine ve kalabaligina ulasmak istiyordum. Karanlık bir gecede Mekke'ye ulastım. Sabahleyin şehirde sunlari gördüm: Aynı seviyedeki siradaglar gibi kurulu Taif çadırlari var. Develer kesilmiş, bir kısmi öne sürülmüş, o kesilen develerin pisirilen etlerini yemek için toplananlar söyle diyorlar: "Haydi acele edin, haydi acele edin." Yüksekçe bir yerde bir adamın söyle seslendigini duydum: "Ey Allah'ın misafirleri, haydi yemege gelin!" Yolda bulunan genç bir kız da söyle diyordu: "Ey Allah'ın misafirleri! Yemegini yiyen yatsiya gitsin."

Bu durum, beni korkutmustu. O topluluk liderinin yanma gitmek üzere yola çıktım. Tanıdigim bir adam bana, onun ileride oldugunu söyledi. Yanma vardigimda baktım ki yasli bir adam; yanaklarında sanki beyaz renkli, kirmizi basli kurtçuklar var. Sıra yildizinin da alnında parlar gibi oldugunu gördüm. Basına siyah bir sarik sarmisti. Sarigin katlari arasından saçının bir yumagi disari sarmisti. Saçlari sanki susam bitkisinin dalini andiriyordu."

Bazı rivayetlerde ise söyle denmektedir:

"Onun altında, susam bitkisi ile örülmüş bir kürsü vardı. O kürsünün altında da kadife sergi vardı. Elinde bir dal vardı. Dali, böğrüne dayamisti."

Etrafinda çeneleri göğüslerine degecek şekilde başlarını öne eğmiş ihtiyar heyeti vardı. Onlardan hiçbirisi konuşmuyor, ağızlarından bir tek kelime dahi çıkmıyordu. Sam haberlerinden bana anlatıldığına göre o ümmi peygamberin yıldızının dogması zamanı gelmişti. O ihtiyari görünce beklediğim peygamberin o olduğunu zannettim ve ona; "Esselâmü aleyke ya Rasûlallah." dedim. O da bana; 'Yavas ol, yavas ol, ben değilim ama vakti yaklaştı. Keske o bekledigin peygamber ben olsaydım.' dedi. Ben de; "Bu ihtiyar kimdir?" diye sordugumda bana; "Bu, Ebu Nadle'dir. Hasim b. Abdümenaf dir." dediler. Ben de söyle diyerek dönüp gittim: Allah'a andolsun ki bu şeref, Sam'daki Gassan ve Arap emirlerine aittir. Onlara, Cefne (büyük yemek kablannın sahipleri) denir." Gelen misafirlere yemek verme görevine Arapça'da rifade denir. Bu görevi, Hasim üstlenmişti.

Ebu Nuaym, Ebu Talib'in, Abdülmuttalib'ten bahsederken söyle dedigini rivayet eder: Abdülmuttalib dedi ki: Bir ara Hicir'de uyumakta iken beni ürküten bir rüya gördüm. Büyük bir korkuya kapıldım. Kureys'ten kahin bir kadının yanına gittim. Omuzumda ibrisim bir aba vardı. Saçlarım, omuzlarıma kadar uzamıştı. Kahin kadın, bana bakınca yüzümdeki değişikliği farketti. O gün ben, kavmimin efendisi idim. Kahin kadın, bana dedi ki: "Efendimize ne olmuş, değişik bir yüzle önümüze gelmiş? Hosuna gitmeyen bir musibetle mi karşılaşmış?" Ben de ona, evet, dedim.

Sağ elini öpmeden hiç kimse, o kahin kadınla konuşamazdı. Elini öptükten sonra bir elini, kadının bacağı üzerine koyarak derdini anlatırdı. Ben, öyle bir şey yapmadım. Çünkü kavmimin büyüğü idim. Önüne oturup söyle dedim: "Bu gece Hicir'de uyuyordum. Rüyamda bacağı göklere ulaşan, dalları da doğu ve batı ufuklarına kadar uzanan bir ağacın yerden bittigini gördüm. Ondan öyle bir ışık çıktı ki, şimdiye kadar onun gibi parlak bir ışık görmüş değilim. Güneş ışığından yetmiş kat daha parlaktı. Araplarla Acemlerin ona secde ettiklerini, ışığının gittikçe fazlalattığını, boyunun yükseldiğini, gördüm. Işığı bir an sönüyor, bir an parlıyordu. Kureysten bir asiretin de o ağacın dallarına asıldıklarını, diğer bir asiretin ise onu dibinden kesmeye çalıştığını gördüm. Ağaca yaklaştıklarında da onları bir genç geri itiyordu. Onun kadar güzel yüzlü, onun kadar güzel kokulu bir kimse görmüş değilim. Onların bellerim kırıyorsa, gözlerini çıkarıyordu. Ağaçtan bir şeyler koparabilmek için elimi uzattığımda o genç beni geri itti. Ben de; "Peki, bu pay kimindir?" diye sordugumda bana söyle dedi: "Bu pay, senden önce bu ağaca tutunanlarındır." Bunun üzerine ben de panige kapılmış ve korkmuş olarak uykudan

uyandım."

Bunları anlattığımda kahin kadının yüzünün değiştiğini gördüm. Sonra dedi ki: "Eğer rüyan gerçekleşirse, senin neslinden bir adam gelecek. O, batı ve

doguya hakim olacak, bütün insanlar ona boyun egip dinine girecekler."

Abdülmuttalib, Ebu Talib'e, belki de dogacak olan o kisi sensin, demisti. Ebu Talib, gerek Hz. Peygamber'in dogumundan sonra, gerekse risaletle görevlendirilmesinden sonra^Abdülmuttalib'in bu sözlerini anlatir, sonra da söyle derdi: "Allah bilir ya, Abdülmuttalib'in rüyasinda gördüğü ağaç, emin olan Ebü'l-Kasim'dir. Yani Muhammed (s.a.v.)'dir." Kendisine: "Sen ona iman etmiyecek misin?" diye soruldugunda, söyle cevap verirdi: "Ona iman ettigim takdirde baskalarinin bana küfretmelerinden ve bu yüzden utanmaktan çekmiyorum!"

Ebu Nuaym, Ibn-i Abbas'tan rivayet etti Id, Abbas (r.a.) söyle demistir: "Bir ticaret kafilesiyle birlikte Yemen'e dogru yola çıktik. Kafilede Süfyan b. Harp de vardi. Yemen'e geldik. Bir gün yemek yapıyordum, Ebu Süfyan ile digerleri geride duruyorlardı. Bir gün de Ebu Süfyan yemek yapıyordu. Ben de digerleri ile birlikte geride duruyordum, yemek yaptigim bir günde Ebu Süfyan, bana: "Ey Ebu Fadl, benim evime yemegini getirip benimle beraber yiyebilir misin?" dedi: Ben de evet, deyip diger arkadaşlarla birlikte evine gittim. Yemegi oraya getirttik. Yemegi yedikten sonra arkadaşlar kalktilar. Ebu Süfyan, beni yamnda alikoydu. Arkadaşlar gittikten sonra bana dedi ki: "Ya Eba Fadl! Biliyor musun, kardesin oğlu, Allah'in Rasûlü oldugunu iddia ediyor." Ben de, hangi kardesimin oğlu? diye sorunca, Ebu Süfyan söyle dedi: "Benden mi sakliyorsun? Hangi kardesinin oglunun bu iddiada bulunmasi gerekir? Bunu, sadece biri yapabilir!" Ben de, hangisi bu iddiada bulunuyor? diye tekrar sorunca, o, "Abdullah oğlu Muhammed." dedi. Ben de, "O böyle mi yapıyor?" diye sordum. Ebu Süfyan; "Evet, o böyle yapıyor." dedi. Böyle dedikten sonra oğlu Hanzele'den kendisine gelen bir mektubu çıkardi. Mektub'ta sunlar yaziliydi: "Sana bildireyim ki Muhammed, Mekke'de ortaya çıkıp, ben peygamberim! Sizi Aziz olan Allah'a davet ediyorum, demektedir." Ben de Ebu Süfyan'a: "Ey Hanzele'nin babasi, ben Muhammed'i dogru bir insan olarak görüyorum." dedim. O da bana su karsiligi verdi: "Yavas ol, ey Eba Fadl! Allah'a andolsun ki Muhammed'in böyle konusmasindan hoslanmiyorum. Ey Abdülmuttalib ogullari, korkarim ki onun bu sözleri beni size düşman eder. Bana karsi haksizlik olur. Allah'a yemin ederim ki, Kureysliler, sizin su su kötülükleriniz bulundugunu iddia etmektedirler. Bunlardan her birinin bir gayesi vardir. Allah için söyle ya Eba Fadl, sen, bunu duydun mu?" Ben de: "Evet, duydum." deyince o; "Allah'a andolsun ki, iste bu sizin için bir ugursuzluktur." dedi. Ben de dedim ki: "Belki de bu bizim ugrumuzdur."

Aradan bir kaç gece geçtikten sonra Abdullah b. Huzafe iman etmis bir kisi olarak Mekke'den haber getirdi. Rasûlullah'in peygamberlikle görevlendirildigini duyurdu. Bu haber, Yemen meclislerine yayildi. Ebu

Süfyan, Yemen meclislerinden birinde oturmakta ve Yahudi bilginle-riyle sohbet etmekteydi. Yahudi'nin biri ona; "Bu ne haberdır? Duyduguma göre bu adamin amcası birseyler söylemiş, bunun aslı nedir?" diye sordu.

Ebu Süfyan dedi ki: "Dogru söylemişler, ben onun amcasıyım."

Yahudi dedi ki: "Yani onun babasının kardesimisin? Ebu Süfyan, evet, deyince Yahudi, öyleyse bana ondan söz et, dedi. Ebu Süfyan, su cevabi verdi : Bunu, bana sorma. Bu isten asla söz edilmesini istemiyorum. Onu ayıplamak ve baskalarım kendisinden daha hayirli olduklarini ifade etmekten hoslanmıyorum.

Yahudi, Ebu Süfyan'ın, Muhammed hakkında konuşmak istemedigini ve onu ayıplamaktan hoslanmadigini görünce dedi ki: "Ondan, Yahudilere bir zarar gelmeyecektir. Bu hususta Musa'nın Tevrat'ına da herhangi bir zarar gelecek degildir."

Abbas (r.a.), sözüne devamla söyle der: Yahudi bilginini, beni davet etti. Ben de ertesi günü kalkip meclislerine gittim. Orada Ebu Süfyan b. Harp ile Yahudi âlimi vardı. Alime dedim ki: "Duyduguma göre amcam ogluna; Allah'ın elçisi oldugunu iddia eden bir adamımız hakkında sorular sormussun. Amcam oğlu da o adamin amcası oldugunu sana söylemiş. Ancak amcam oğlu, o adamin amcası degildir. Amcası ogludur. O adamin amcası benim. Babasının kardesiyim." Yahudi âlimi; "Babasının kardesi mi dedin?" diye sordu. Ben de; "Evet, babasının kardesiyim." dedim. Bunun üzerine Yahudi âlimi, Ebu Süfyan'a dönerek: "Dogru mu söyledi?" diye sorunca Ebu Süfyan: "Evet dogru söyledi." dedi. Ben de dedim ki: "Bana sor, eger yalan söylersem, Ebu Süfyan dogruyu söylesin."

Yahudi âlimi, bana dönüp söyle dedi: "Allah askına söyle, kardesin oglunda çocukluk isaretleri veya beyinsizlik var midir?"

"Hayir, Abdülmuttalib'in tanrisına yemin olsun ki, onda böyle birsey yoktur. O ne yalan söylemiş, ne de hainlik etmistir. Kureysliler nezdinde onun adi, el-Emin'dir." dedim.

Yahudi, "Kardesin oğlu, hiç yazi yazmış midir?" diye sorunca ben yazi yazmış olmasının onun için daha hayirli olacagim zannederek yazar bir kimse oldugunu söylemek istedim. Ama sonra Ebu Süfyan'ın orada bulundugunu ve yalan söylerken sözümü reddedecegini düşündüm ve: "Hayir, yazi yazmaz." dedim. Bunun üzerine Yahudi âlimi yerinden fir-ladi, abası omuzundan siyrilip yere düştü ve: "Yahudiler öldü, Yahudiler öldürüldü!" dedi.

Konaklarımıza döndüğümüzde Ebu Süfyan, bana: "Ya Eba Fadl! Dogrusu Yahudiler, senin kardesin oglundan korkuyorlar," dedi. Ben de su cevabi verdim: "Olanlari sen de gördün ey Ebu Süfyan, var misin ona iman

etmeye? Eger peygamberligi gercekse, baskalarindan önce ona sen iman etmis olursun. Eger peygamberligi asilsizsa, seninle birlikte ona iman etmis olan emsallerin de vardir. Bundan Ötürü kinanmazsm." Ebu Süfyan: "Mekke'deki Keda tepesinde atlari görünceye dek ona ima-netmeyecegim." dedi. Ben de: "Sen ne diyorsun?" diye sorunca o: "Bir kelimedir, agzimdan çıktı. Ancak sunu kesinlikle biliyorum ki Cenâb-i Allah, Keda tepesine kadar atlarin gelmesine müsaade etmeyecektir!" diye karsilik verdi.

Rasûlullah (s.a.v.), Mekke'yi fethettiginde atlarin Keda tepesinden göründüklerini müşahede edince Ebu Süfyan'a: "O söylediğin kelimeyi hatirliyor musun?" diye sordum. O da: "Evet, vallahi o kelimeyi hatirliyorum! Beni, Islâm'a girmeye muvaffak kilan Allah'a hamd olsun." dedi. Bu çok güzel, kiymetli, nurlu, dogru bir ifadedir. Her ne kadar senesinde, haklarinda tartisilacak adamlar varsa da bu çok güzel bir anlatimdir.

Daha önceleri Ebu Süfyan ile Ümeyye b. Efei's-Salt arasinda geçen ve buna benzer bir hadiseden bahsetmistik. O da garip haberler ve güzel anlatimlarla dolu nurlu bir rivayet idi. Ileriki sayfalarda da Ebu Süfyan ile Bizans Imparatoru Heraklius arasinda geçen ve Rasûlullah'in sifatlariyla hallerini konu edinen bir konusmadan bahsedecegiz. Heraklius, Ebu Süfyan'in cevaplarina dayanarak Hz. Peygamberin dogru sözlü olduguna, Allah'in gönderdigi bir rasûl olusuna dair deliller elde etmistti. Sonra da Ebu Süfyan'a söyle demisti: "Onun bir peygamber olarak ortaya çıkacagini biliyordum. Ama aranızdan çıkacagini sanmamistim. Eger ona ulasabilecegimi bilsem, mutlaka yanma varmak için zahmetlere katlanirim. Onun yaninda olsaydim, ayaklarina su döküp yikardim. Eger söylediklerin gercek ise o, benim su iki ayagimin bastigi yerlere de hakim olacaktir!" Allah'a hamdolsun ki, Hz. Peygamber 'in ümmeti, Heraklius'un iki ayaginın bastigi yerlere de hakim olmustur. [4]

Amr B. Mürre El-Cühenî'nin Kissasi

Taberani, Yasir b. Süyevd'in Anir b. Mürre el-Cühenî'den bahsederken, onun söyle dedigini rivayet eder: Cahiliye döneminde kavmimden bir kaç kisiyle birlikte hacca gittik. Ben, Mekke'de uyumakta iken rüyada Ka'be'den parlak bir nurun çıktigim, o nurun Medine'ye ve Cüheyne dagina ulastigini gördüm. O nurun içinde bir ses duydum. Sesin sahibi söyle diyordu: "Karanlık açildi, isik parladi, son peygamber gönderildi."

Daha sonra tekrar bir isik ortaya çıktı. Hire kösklerine ve kisramn saraylarına baktim. O isigin içinden bir ses geliyordu. Sesin sahibi söyle diyordu: "Islâm zuhur etti. Putlar kirildi. Akrabalik baglari birlestirildi!"

Korkarak uykudan uyandim ve arkadaslarima: "Vallahi, Kureys'in su kabilesinin basina birseyler gelecektir." diyerek rüyada gördüklerimi

anlattim. Memleketimize döndüğümüzde bana haber geldi ki, Ah-med adinda bir kisi, peygamberlikle görevlendirilmis. Bu haberi alinca Resûlullah'm yanina geldim. Durumu ve rüyada gördüklerimi kendisine anlattim. Bana dedi M: "Ey Amr b. Mürre! Ben, Allah'in bütün kullarina gönderilen bir peygamberim. Onlari Islâm'a davet ediyorum. Kan akitmamalarini, akrabalik baglarini birlestirmelerini, Allah'a ibadet etmelerini, putlari reddetmelerini, beyti haccetmelerini, on iki aydan biri olan ramazan ayim oruçla geçirmelerini kendilerine emrediyorum. Bu emrime icabet edene Cennet vardır. Bu emrime karsi gelene de ates vardır. Ey Amr, iman et ki, Allah seni Cehennem korkularindan emin eylesin."

Ben de kendisine dedim ki: "Allah'tan baska ilah bulunmadigina, senin de Allah'in Rasûlü olduguna sahadet ederim. Getirdigin helal ve harama iman ettim. Bu, birçok kavmin hosuna gitmese de-ben iman ettim." Sonra kendisine bazi beyitler okudum.

Bizim bir putumuz vardi. Babam, onun hizmetkarligini yapardi. Varip o putu kirdim. Sonra Peygamber (s.a.v.)'in yanma döndüm. Dönerken de söyle bir siir okudum:

"Sahadet ederim ki Allah haktır,

Ve ben de tasta yapilan tanrilari, terkedenlerin ilkiyim.

Paçalarimi sivayip hicret ettim.

Sarp yollari ve çölleri katedip sana geldim.

Insanlarin içinde hem babasi, hem kendisi, en hayirli olan Rasûl,

Ey gök yollarinin üzerindeki hükümdar!

Sana arkadaslik etmeye geldim."

Bu siirimi dinledikten sonra Peygamber (s.a.vr) bana: "Merhaba ey Amr b. Mürre!» dedi. Ben de: "Ey Allah'in Rasûlü! Beni kavmime gönder. Belki senin vasitanla Allah bize lütfettiği gibi, benim vasitamla da onlara lütfedör." dedim. Bunun üzerine Hz. Peygamber, beni kavmime gönderdi. Gönderirken de su öğütleri verdi: "Merhametli ve dogru sözlü ol. Kati, mütekebbir ve kiskanç olma."

Ravi diyor ki: Amr b. Mürre kavmine gitti. Onlari, Rasûlullah'in davet ettigi seye davet etti. Bir adam disinda, kavminin tamamı Müslüman oldu. Onlari yanma alip heyet halinde Rasûlullah'm yanina getirdi. Rasûlullah onlara, "hos geldiniz" deyip Müslümanliklarindan ötürü kutladı ve onlara söyle bir mektup yazarak verdi:

"Rahman ve Rahim olan Allah'in adiyla. Bu, Allah tarafından Rasûlullah'm dili üzerine size verilen dogru sözlü ve gerçegi konusan bir emannamedir. Amr b. Mürre el-Cüheyne ile Cüheyne b. Zeyd kabüesine-dir.

Bilesiniz ki yerin alti, ovalan ve yüksek yerleri ile sirtlari sizedir. Ekinlerini eker, sularini içersiniz. Buna karsi beste bir verip, bes vakit namazi kilarsiniz. Sigir ve deve sürüleriniz oldugunda, iki koyun verirsiniz. Ayri ayri bulunduklarinda birer koyun verirsiniz. Kendisi için azik depo edenin, zekat vermesine gerek yoktur. Alimli, doru renkli atlar içinde zekat yoktur." Bu emanname üzerine, Hz. Peygamberin yaninda bulunan Müslümanlar da sahid olmuslardi.

Yüce Allah buyurdu ki:

«Hani biz, peygamberlerden söz almistik. Senden de, Nuh'tan da, Ibrahim'den de, Musa'dan da, Meryem oğlu Isa'dan da saglam bir misak almistik.» (el-Ahzâb, 7.)

Seleften birçoklari derler ki: Cenâb-i Allah, ademogullarından bezm-i eleste söz aldigi zaman, peygamberlerden de özel bir söz almistir. Birincisi Nuh, sonuncusu da peygamberimiz olan "Ülu'1-azm" bes peygamberle de bu sözü pekistirmisti. Ki onlar büyük seriat sahibi peygamberlerdir.

Ebu Nuaym, "Delailü'n-Nübüvve" adli kitap da Ebu Hüreyre'nin söyle dedigini rivayet eder: Peygamber (s.a.v.)'e "Peygamberlik sana ne zaman vacip oldu?" diye sorulduğunda su cevabi verdi:

"Adem'in yaratilisi ile bedenine ruh üflenmesi arasinda peygamberlik bana vacip oldu."

Yine Ebu Nuaym, Sünebihi'nin söyle dedigim rivayet eder: "Ömer (r.a.): "Ya Rasûlallah, ne zaman peygamber oldun?" diye sordugunda, su cevabi verdi:

"Adem, çamurdan bir gövde olarak yerde uzanmis iken..." Ibn-i Abbas'in söyle dedigi rivayet edilir: Denildi ki; 'Ya Rasûlallah! Ne zaman peygamber oldun?' Peygamber Efendimiz, bu soruya söyle cevap verdi:

"Adem, ruh ile ceset arasinda iken..."

Adem'in kissasiyla ilgili olarak naklettigimiz hadiste de anlatildigi gibi Cenâb-i Allah, Adem'in zürriyetini sulbünden çıkardiginda peygamberlere has olarak gözleri arasinda bir nur yaratmisti. Bilindigi gibi bu nur, onlarin Allah katindaki makam ve rütbeleri ile orantili idi. Durum böyle olunca Hz. Muhammed'in nuru, diger peygamberlerinkinden daha muazzam idi. Bu da, onun serefinin yüce, kadrinin âh oldugunu gösteren ve bu bakimdan dikkatleri çeken büyük bir tenbih ve uyandir. Ahmed b. Hanbel 'in rivayet ettigi hadis de bu manaya delâlet etmektedir. Onun rivayetine göre Irbad b. Sariye, Hz. Peygamber (s.a.v.)'in söyle buyurdugunu nakletmistir:

"Dogrusu Adem, çamur olarak yerde yatmaktayken ben, Allah katinda peygamberlerin sonuncusu (olarak yaratilmis) idim. Bu davetin evvelini

size haber vereceğim: Benim (rasûl olarak gönderilmem) için atam Ibrahim dua etmiş, geleceğimi İsa (a.s.) müjdelemisti. Anam da bununla ilgili bir rüya görmüştü. Aynı şekilde mü'minlerin anneleri de böyle bir rüya görmüşlerdir."

Bu hadisi, Leys've İbn-i Vehb, Abdurrahman b. Mehdî'den rivayet etmişlerdir. Abdullah b. Salih de Muaviye b. Salih'ten bunu rivayet ederek şöyle bir ilavede bulunmuştur.

"Hz. Peygamber (s.a.v.)'in annesi, onu doğururken bir nur görmüştü. O nur, ona Sam saraylarını aydınlatarak göstermişti."

Ahmed b. Hanbel, Meyseretü'l-Fecr'in şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Ya Rasûlallah, sen ne zaman peygamber oldun?" diye sordugunda bana su cevabi verdi:

"Adem, ruh ile ceset arasında iken..."

Bu hadisin senedi de güzeldir.

Ebu Nuaym, "Delailü'n-Nübüvve" adlı kitabında der ki:

"Hani peygamberlerden misaklarını almıştık." ayetiyle ilgili olarak Ebu Hüreyre Hazretleri, Peygamber (s.a.v.) Efendimiz'in şöyle buyurduğunu rivayet eder:

"Ben, yaratılışta peygamberlerin ilki, bisette de sonuncuları oldum."

Bu hadis, Hz. Peygamber (s.a.v.)'in mele-i âlâda anıldığını ve oradaki yaratıklar tarafından da son peygamber olarak tanındığını bildirmektedir. O zamanlar Adem'e henüz ruh üflenmemisti. Göklerle yerlerin yaratılmasından önce Cenâb-i Allah, onun son peygamber olacağını takdir etmişti. Bizim burada yaptığımız şey, onun mele-i âla da bilinmiş ve anılmış olmasıdır. Doğrusunu Allah bilir.

Ebu Nuaym, üzerinde Buhari ve Müslim'in ittifak ettikleri şöyle bir hadisi, Ebu Hüreyre'den rivayet eder:

"Biz, son ümmetiz. Ama kıyamet gününde öne geçeceğiz. Diğer yaratıklardan önce bizim hesabımız görülecektir. Ancak onlara, bizden önce kitap verilmiştir. Bize, onlardan sonra verilmiştir."

Ebu Nuaym, bu hadisin sonuna su ifadeyi de ekler: "Hz. Peygamber (s.a.v.), bisette diğer peygamberlerden sonra gelmiştir. Peygamberlik silsilesi, onunla sona ermiştir. Ama kıyamet gününde o öne geçecektir. Çünkü nübüvvet ve ahid hususunda ilk yazılan odur." Bu ilaveyi yaptıktan sonra Ebu Nuaym şöyle demektedir: "Bu hadiste Hz. Peygamber için fazilet ve üstünlük vardır. Çünkü Cenâb-i Allah, Adem'in yaratılışını tamamlamadan önce, ona peygamberliği vacip kılmıştır. Bu vaciplik sebebiyle Cenâb-i Allah'ın, ezeli ilim ve yargısında meleklerle, Peygamber

Efendimiz'i ahir zamanda risaletle görevlendireceğini bildirmiş olması muhtemeldir." Bu sözler,bizim anlattıklarımıza da uygun düşmektedir. Hamd, Allah'a mahsustur.

"Müstedrek" adli eserinde Hakim, Hattab oğlu Ömer'in söyle dedigini rivayet eder: Rasûlullah (s.a.v.) buyurdu ki:

"Adem, günah islediği zaman: "Ey Rabbim, senden Muhammed hakkı için beni bağışlamani diliyorum." dedi. Allah buyurdu ki: "Ey Adem! Henüz kendisini yaratmış olmadığım halde Muhammed'i nasıl tanıyip bildin!" Adem dedi ki: "Ey Rabbim! Beni elinle yarattığında ve ruhundan bana üflediğinde basımı kaldırıp baktım ve Arsin sütunları üzerinde "Lâ ilahe illallah, Muhammedün Rasûlullah" yazılı olduğunu gördüm. Ve öğrendim ki yaratıkların içinde sadece en çok sevdiğin kişinin adını kendi adına eklersin." "Cenâb-i Allah buyurdu ki: "Dogru söyledin ey Adem! Süphesiz ki yaratıklar içinde en çok sevdiğim odur. Onun yüzü suyu hürmetine benden dilekte bulunduğun için ben de seni bağışladım., Muhammed olmasaydı, zaten seni de yaratmazdım."

Beyhakî dedi ki: Bu hadisi, yalnız Abdurrahman b. Zeyd b. Eslem rivayet etmiştir. Bu zayıf bir rivayettir. Dogrusunu Allah bilir.

Cenâb-i Allah buyurdu ki:

"Hani Allah, peygamberlerden söz almış; "Andolsun ki, size kitabı, hikmeti verdim. Yanında olani doğrulayıcı bir peygamber geldiğinde mutlaka ona inanacak ve yardım edeceksiniz. İkrar edip de ahdi kabul ettiniz mi?" demisti. Onlar da ikrar ettik, demislerdi. Allah: "Sahid olun, ben de sizinle beraber şahidlerdenim." demisti.

Artık Mm, bunlardan sonra dönerse iste onlar, fasıklann ta kendilelidir." (Âl-i İmrSn, 81-82.)

Hz. Ali ile Abdullah b. Abbas Hazretleri: «Allah, gönderdiği her peygamberden; "Eger Muhamnied, peygamber olarak gönderilir ve kendileri de hayatta olurlarsa ona iman edip yardıma olacaklarına dair kendilerinden söz almıştır." dediler.»

Cenâb-i Allah, gönderdiği her peygambere su emri vermisti: "Mu-hammed, peygamber olarak gönderilir de kendileri hayatta olurlarsa mutlaka ona iman edip yardımcı olacaklarına dair ümmetinden söz ve teminat al."

Bütün bunlar, diğer dinlerde ve peygamberlerinin dillerinde Rasûlullah'm serefinin ve kadrinin yüceligine dikkatleri çekmektedir. Onun, ahir zamanda peygamber olarak gönderileceği, bütün peygamberlerin sonuncusu ve kıymetlileri olduğuna dair bir delildir. Aynı zamanda onlar tarafından da bildirilen bir gerçektir. Onun durumunu açıklayıp haberini keşfeden, sirrini açığa vuran, serefini yücelten, doğum yerini ve beldesini yücelten Hz.

Ibrahim'dir. O, Ka'be'nin infaatini tamamladiktan sonra bu manada Rabbine dua ederek söyle demisti:

"Ey Rabbimiz! Onlarin arasinda, kendilerine senin ayetlerini okuyacak, kitabi, hikmeti öğretecek ve onlari tezkiye edecek bir peygamber gönder. Süphesiz Aziz, Halcim olan sensin." {cl-Bakara, 129.)

Hız. Peygamber'in durumunu halk arasinda açıkça beyan eden, Ibrahim peygamber olmustur. O, Allah'in peygamberlerinin en sereflisi-dir. Muhammed (s.a.v.)'den sonra en kıymetli ve en yüce peygamberdir. Allah'in salat-ü selâmi, bu ikisinin ve diğer peygamberlerin üzerine olsun. Bu sebeptedir ki Imam Ahmed b. Hanbel, Lokman b. Amirin söyle dedigini rivayet eder: Ebu Ümame'nin söyle dedigini isittim: Dedim ki: "Ey Allah'in Peygamberi! Senin durumunun baslangici nedir?" Buyurdu ki:

"Atam Ibrahim'in duasijsa'nım da müjdesiyim. Annem, kendisinden bir nur çıktigini ve o nurun da kendisine Sam saraylarım aydinlataarak gösterdigini görmüştü."

Bu hadisi, Ahmed b. Hanbel rivayet etmistir. Ancak Kütüb-ü Sitte sahiplerinden herhangi biri bunu nakletmemistir.

Ebu Bekir b. Ebi Asim, "Mevlid" kitabinda söyle bir rivayette bulunmaktadır: Araplardan birisi dedi ki: "Ya Rasûlallah! Senin peygamberliginin baslangici nedir?"

Peygamber (s.a.v.), söyle cevap verdi:

"Diger peygamberlerden aldigi gibi Cenâb-i Allah, benden de söz aldı. Anam da rüyasinda ayaklan arasindan bir kandil çıktigini ve o kandilin de kendisine Sam saraylarini aydinlataarak gösterdigini görmüştü."

Muhammed b. îshak b. Yesar, Halid b. Madan'dan rivayet ederek sahabelerin Hz. Peygamber'e söyle dediklerini nakleder: Dediler ki; "Ya Rasûlallah! Bize kendinden bahset."

O da buyurdu ki: "Ben atam, Ibrahim'in duasi, Isa'nin da müjdesiyim. Bana hamile kaldiginda anam, kendisinden bir nur çıktigini ve o nurun, kendisine Sam diyanndaki Busra sehrini aydinlataarak gösterdigini görmüştü.» Bu rivayetin senedi saglamdir.

Bu rivayette, (mintikamız olan) Busra topraklarında yasayan kimseler için müjde vardır. Bundan da anlasiliyor ki, nübüvvet nuru, ilk olarak bu diyara ulasmistir. Allah'a hamd ve minnetimiz vardır. Bu sebeptedir ki, Sam topraklarında fethedilen ilk sehir, Busra olmustur. Hz. Ebu Bekir'in halifeligi döneminde, baris yoluyla ele geçirilmistir. Rasûlullah, amcasi Ebu Talib'le birlikte on iki yasinda iken buraya gelmistir. O esnada -önceki sayfalarda da açıkladığımız gibi- rahip Bahira ile karsilasmistir. İkinci seferinde de

Hatice'nin kölesi Meysere'yle birlikte Hatice'nin mallarini satmak için gelmişti. Orada Peygamber Efen-dimiz'in devesinin çöktüğü yer vardır. Deve oraya çökmüş ve iz bırakmış. Ve o izin üzerine de bir mescid inşa edilmisti. O mescid, bugün bilinen meshur mescidlerdendir. O şehir ki, Hz. Peygamber'in verdiği habere uygun olarak 654 senesinde Hicaz topraklarında meydana gelen bir atesin isigi ile içindeki develerin boyunlari isiklanip aydinlanmistir. Nitekim Rasûlullah (s.a.v.), bunu su hadisinde bildirmisti:

"Hicaz topragindan bir ates çıkacaktır ki, bu atesle Busra'daki develerin boyunlari aydinlanip görülecektir."

Yüce Allah buyurdu ki:

"Onlar ki yanlarindaki Tevrat'ta ve Incil'de yazili bulduklari okuma, yazma bilmeyen (ümmî). nebi olan rasûle tabi olurlar. O, kendilerine marufu (iyilikleri) emreder, münkerden nehyeder. Onlara temiz seyleri helal kilip, murdar seyleri de haram eder. Onların agir yüklerini ve üzerlerindeki baglari, zincirleri indirir. Iste ona iman edenler, onu tazim edenler, ona yardım edenler ve onunla birlikte indirilen nura tabi olanlar, iste onlar, felaha erenlerin kendileridir." (el-AVâf, 157.)

Ahmed b. Hanbel, Ebu Sahr el-Ukaylî'nin söyle dedigini rivayet eder: Bedevilerden biri bana dedi ki: Rasûlullah'in sagliginda Medine'ye bir deve yükü esya getirdim. Satis islemimi tamamladiktan sonra dedim ki, su adamin yanma gide ondanrek ondan birseyler dinliyeyim. Bir de baktim ki, o (Rasûlullah), Ebu Bekir ile Ömer'in arasinda birlikte yürüyorlar. Peslerine düstüm. Bir Yahudi'nin yanina vardilar. Yahudi, Tevrat'i açmiş okuyordu. Çünkü yakisikli, güzel endamli oglu can çekisiyordu. Bunun için Tevrat'i okuyarak kendine teselli ariyordu. Rasûlullah (s.a.v.) ona dedi ki: "Tevrat'i indiren Allah askina söyle. Benim niteliklerimi ve peygamber olarak çıkacagimi onda görüyor musun?" Yahudi, hayir dercesine basim salladi. Oglu ise söyle dedi: "Evet..

Tevrat'i indirene yemin olsun ki, senin niteligini ve peygamber olarak ortaya çıkacagini kitabimizda görmekteyiz. Ve ben sahadet ederim ki, Allah'tan baska ilah yoktur, sen de Allah'in Rasûlüsün." O gencin böyle demesi üzerine Hz. Peygamber (s.a.v.); "Su Yahudi'yi, Müslüman kardesinizin yanindan kaldirip uzaklastirin." dedi. Sonra vefat eden o gencin kefenleme isini üstlendi, namazini da kildi."

Bu rivayetin senedi saglamdir. Buharî'nin sahihinde Enes b. Ma-lik'in ifadeleri ile de dogrulanmaktadır.

Ebu'l-Kasim el-Begavî, Saltan b. Asim'dan rivayet etti ki; Saltan, dayisinin söyle dedigini nakletmistir: Ben, Peygamber (s.a.v.)'in yaninda oturmakta

idim. Gözü, bir adama takildi. Bir de bakti ki, bir Yahudi, üzerinde gömlek, pantolon ve ayaginda da iki ayakkabi var. Peygamber (s.a.v.), onunla konusmaya basladi. Hz. Peygamber: "Benim, Allah'in Rasûlü olduğuma sahadet ediyor musun?" diye sorunca o, hayir, diye cevap verdi. Hz. Peygamber (s.a.v.): "Sen, Tevrat'i okuyor musun?" diye sorunca o, evet, diye cevap verdi. Peygamber (s.a.v.): "Sen, Incil'i okuyor musun?" diye sorunca o, evet, diye cevap verdi. Peygamber (s.a.v.): "Ya Kur'ân'i?" diye sorunca o, hayir, ama sen istersen okurum, diye cevap verdi.

Hz. Peygamber (s.a.v.): "Tevrat ve Incil'i nasil okuyorsun, orada beni peygamber olarak görmüyor musun?" diye sorunca o, su cevabi verdi: "Senin evsafini ve peygamber olarak ortaya çıkacagini kitaplarimizda gördük. Sen, peygamber olarak ortaya çıktiginda bizden biri olacagini ümit ettik. Ama seni görünce anladik ki, o adam sen degilsin."

Peygamber (s.a.v.): "Niçin ey Yahudi?" diye sorunca o, su cevabi verdi: "Biz kitaplarimizda sunu gördük: O Peygamber'in ümmetinden 70.000 kisi hesapsiz olarak Cennet'e girecektir. Ama senin yanında ve seninle birlikte olan çok küçük bir topluluk görüyoruz."

Peygamber (s.a.v.) buyurdu ki: "Benim ümmetim 70.000.000'dan daha fazladir."

Bu hadis, bu bakimdan gariptir. Kütüb-ü Sitte sahipleri, bunu kitaplarinda nakle tmemislerdir.

Muhammed b. Ishak, Ebu Hüreyre'nin söyle dedigini rivayet eder: Rasûlullah (s.a.v.), Yahudilerin yanina gelerek: "En bilgin olaninizi karsima çıkarin." dedi. Onlar da: "En bilgin olanimiz Abdullah b. Sûri-ya'dir.» deyip onu getirdiler. Rasûlullah (s.a.v.), onunla basbasa kaldi. Ona söyle dedi: "Dinin hatiri, Allah'in sana bahsettigi nimetlerin hatiri, onun sana yedirdigi kudret helvasiyla bildircin hatiri, üzerinize sürdüğü gölge hatiri için söyle bakalim: Benim Allah Rasûlü olduğumu bilmiyor musun?" Abdullah su cevabi verdi: "Allah için evet... Kavmim de benim bildiklerimi biliyor, senin özellik ve evsafin Tevrat'ta açıklanmistir. Su kadar var ki, onlar seni çekemiyorlar." Bunun üzerine Hz. Peygamber (s.a.v.) "Bana iman etmeni engelleyen nedir?" diye sordu. O, su cevabi verdi: "Kavmimin aksine hareket etmekten hoslanmam. Belki onlar sana tâbi olup Müslüman olurlar, ben de o zaman Müslüman olurum."

Seleme b. Fadl, Ibn Abbas'm söyle dedigini rivayet etmistir: Rasûlullah (s.a.v.), Hayber Yahudilerine su mealde bir mektup yazdi:

"Rahman ve Rahim olan Allah'in adiyla. Musa'nin ve kardesinin arkadasi, Musa'nin getirdigi dinin tasdikçisi, Rasûlullah Muhammed'den... Bilesiniz ki, ey Yahudi topluluğu ve Tevrat ehli kimseler, Allah size demistir ve siz de

kitabınızda sunlari yazili görmektesiniz: "Muhammed, Allah'in Rasûlüdür. Onunla birlikte olanlar da, kafirlere karsi zorlu, kendi aralarinda merhametlidirler. Onlari rûkû edenler, secde edenler olarak görürsün. Allah'tan lütuf ve riza isterler. Onlar, yüzlerindeki secde izinden taninirlar, iste onlari Tevrat'taki vasiflari budur. Incil'de de söyle vasiflandirilmislardir: Onlar, filizini yarıp çi-, karmis, gittikçe onu kuvvetlendirerek kalinlasmis, gövdesi üzerine dikilmis bir ekine benzerler ki; bu, ekicilerin hosuna gider. Allah, böylece onlari çoğaltip kuvvetlendirmekle, kafirleri öfkelenendirir. Allah, iman edip salih amel isleyenlere hem magfiret, hem de büyük bir mükafat vadetmistir. (ei-Fetih, 29.)

Simdi size Tevrat'i indiren, geçmiste atalarınıza ve onlari torunlarına kudret helvasi ile bildircin yediren, atalarınız için denizde kupkuru yollar açarak milletinizi Firavun ve yaptigi islerden kurtaran Allah askina söyleyin; Allah'in size indirdigi kitapta, Muhammed'e iman etmenizi emreden bir husus varsa bunu bana mutlaka bildirin. Sayet kitabınızda böyle birsey görmüyorsanız, sizi zorlayacak degilim. Dogruluk, sapiklikten ayrılmistir. Ben, sizi Allah'a ve peygamberine davet ediyorum."

Muhammed b. îshak b. ,Yesar, "Mübtede" adli kitabta Kabû'l-Ahbar'm söyle dedigini rivayet etmistir. (Baskalari ise bunu Vehb b. Münebbih'den rivayet etmislerdir): Buhtü'n-Nasr, Kudüs'ü tahrip edip yedi sene süreyle Israil ogullarini esareti altına alip zulmettikten sonra bir gece uykuda kendisini korkutan korkunç bir rüya görmüstü. Kahin, yorumcu ve tahmincilerini toplayarak onlara bu rüyanin yorumunu sordu. Onlar da: "Hükümdarimiz rüyayı anlatsin ki tabirini yapabilelim." dediler. Bunun üzerine Buhtü'n-Nasr söyle dedi: "Ben rüyayı unuttum. Evet, üç güne kadar bunun yorumunu bana bildirmezseniz bastan sona hepinizi öldürürüm!"

Onun bu sekildeki tehdidi üzerine korkmus ve panige kapilmis olarak dagilip gittiler. Ancak hükümdarin rüya gördüğünü, zindandaki Danyal (a.s.) duymustu. Zindancıya: "Hükümdara git ve de ki: Zindanda bir adam var. Senin rüyayı tevil edecek bilgiye sahiptir." dedi. Zindancı, hükümdarin yanma gitti ve rüyasini tevil edecek bir adamin zindanda

bulundugunu bildirdi. Hükümdar da tevilcinin getirilmesini emretti. Danyal (a.s.), hükümdarin huzuruna girdiginde temenna secdesinde bulunmadi. Hükümdar: "Bana secde etmenden seni meneden nedir?" diye sorunca Danyal (a.s.): "Allah, bana bir ilim verdi ve baskasına secde etmememi emretti." deyince hükümdar söyle karsilik verdi: "Ben, Rab-lerine verdikleri sözü yerine getiren kimseleri severim. Simdi sen, gördüğüm rüyayı bana anlat."

Danyal (a.s.), söyle konustu: "Sen, rüyada büyük bir put gördün. Ayaklari

verde, basi semada idi. Üst tarafi altindan, ortasi gümüşten, alti tunçtan, bacaklari demirden, ayaklari kiremitten idi. Sen, onu seyretmekte iken güzelliği ve yapisinin saglamlığı hosuna gitmistir. Allah, gökten bir tas birakarak, o putun tepesinin tam ortasina düşürdü. Put paramparça oldu. Altin, gümüş, tunç, bakir ve kiremit birbirine karisti. Cinlerle insanlari tamaminin bir araya gelip o putun altinini, gümüşünü, tuncunu, demir ve kiremitini birbirinden ayiracaklarini düşünür oldun. Gökten düşen tasa baktiginde, onun gittikçe büyüyüp etrafa yayildigini, nihayet bütün yeryüzünü doldurdugunu gördün. Çevrene baktiginde o tasan ve semadan baska birseyi göremez oldun..."

Buhtü'n-Nasr, ona: "Dogru söyledin. Uykuda gördüğüm rüya bu idi. Simdi sen, bunun tevilini söyle bakalim." deyince Danyal (a.s.) söyle konustu:

"Rüyada gördüğün put, zamanin evvelinde,ortasinda ve sonundaki muhtelif ümmetlerdir. Gökten üzerine birakilan tas ise, Allah'in ahir zamanda üzerine hakim kilacagi bir dindir. Cenâb-i Allah, Araplardan okur yazar olmayan (ümmî) bir peygamber gönderecek, o peygamber vasitasiyla diger ümmetleri ve dinleri yok edecektir. Tipki o tasin, putu ve bölümlerini ezip parçaladigi gibi, o din de diger dinlerin ve ümmetlerin üzerine hükümrân olacaktır. O din sayesinde Cenâb-i Allah, hakki ortaya koyacak, onunla batili giderecek, sapiklikteki insanlara hidayet verecek, okur yazar olmayan kimseleri bilgili kilacak, zayıflari güçlendirecek, alçalmislari yüceltecek, horlanmis kimselere de yardım edecektir." Bu kisanin kalan kismini, Danyal peygamber vesilesiyle Buhtü'n-Nasr'm Israil ogullarini serbest birakmasindan bahsederken anlatacagiz.

Vakidî, Mugire b. Subenin Mukavkis'e giden heyet ile aralarinda meydana gelen konusma ve Mukavkis'in ona, Rasûlullah (s.a.v.)'m evsafi hakkında bazi sorular yönelttigini rivayet eder. Ki bu sorular, He-rakliyus'un, Ebu Süfyan Sahr b. Harb'e sordugu sorulara yakin sorular idi. Yine Vakidî'nin anlattigina göre Iskenderiye hükümdari Mukavkis, kiliselerdeki Hristiyan piskoposlarindan da Hz. Peygamber (s.a.v.)'in evsafini sormus, onlar da onunla ilgili vasiflari kendisine anlatmislardi. Bu, Ebu Nuaym'm, "Delailü'n-Nübüvve" adli eserinde anlattigi uzunca bir kissadir.

Sahih hadiste belirtildigine göre Rasûlullah (s.a.v.), Yahudi medreselerine ugrayarak onlara söyle demistir:

"Ey Yahudi toplulugu! Müslüman olun. Nefsim kudret elinde bulunan Allah'a andolsun ki siz, benim sifati ve özelliklerimi kitaplariyzda görmektesiniz."

Ahmed b. Hanbel, Ata b. Yesar'm söyle dedigini rivayet eder: Abdullah b. Amr b. As'a rastladigimda:" Rasûlullah (s.a.v.)'nin Tevrat'taki vasiflari bana söyle." dedim. O da dedi ki: "Evet, vallahi o, Kur'ân'daki bazi sifatlariyla Tevrat'ta da söyle nitelenmektedir: Ey peygamber! Dogrusu biz

seni şahid, müjdeleyici, uyana ve ümmi kimseler içinde koruyucu olarak gönderdik. Sen benim kulum ve ekimsin. Seni, Mütevekkil adıyla adlandırdım. Kaba ve kati olmayıp, sokaklarda bağırıp çağıran bir kimse değilsin.

O, kötülüğe kötülükle karşılık veren bir kimse değildir. Aksine o, affedip bağışlayandır. Cenâb-i Allah, onun vasıtasıyla eğri bir milleti doğrultuncaya kadar canını almayacaktır. O eğri millet, "Lâ ilahe illallah" deyinceye kadar o hayatta kalacaktır. Onun vasıtasıyla kör gözler ve sağır kulaklarla kilitli kalpler açılacaktır."

Bu hadisi, Buhari rivayet etmiştir.

Hafız Ebu Bekir el-Beyhakî, İbn Selam'm söyle dedigini rivayet etmiştir: "Biz, Rasûlullah (s.a.v.)'in sıfatlarını Tevrat'ta görmüştük. Söyle deniyordu: "Dogrusu biz seni şahid, müjdeleyici, uyarıcı ve ümmiler içinde koruyucu olarak gönderdik. Sen, benim kulum ve elçimsin. O peygamber, Mütevekkil adı ile adlandırılmıştır. Kaba ve kati değildir. Sokaklarda bağırıp çağıran biri de değildir. Kötülüğü kötülükle defetmez. Aksine o, bağışlayıp müsamaha gösterir. Allah'tan başka ilah bulunmadığına şahadet ederek onun vasıtasıyla eğri bir millet doğrultuncaya kadar, Cenâb-i Allah onun canını almayacaktır. Onun vasıtasıyla kör gözler, sağır kulaklar ve kilitli kalpler açılacaktır."

Abdullah b. Amr'dan da bu konuda birçok rivayetler varid olmuştur. Bununla birlikte Yermük savaşında EhM Kitabın iki deve yükü kitapları arasında da bu sıfatlardan bahseden birçok kısımlar görülmüştür. Sunu bilmek gerekirken, selef-i salihinden bir çoğu Ehl-i Kitabın kitablari derken bununla Tevrat'i kasdetmişlerdir. Ehl-i Kitaba göre Tevrat kelimesi, Cenâb-i Allah'ın Musa'ya indirdiği vahyi daha kapsamlı bir şekilde ifade etmektedir. Bu kelime, daha genel bir anlam ifade eder. Buna dair hadiste birçok deliller vardır.

Yunus; Muhammed b. İshak'm, Ümmü Derda'dan söyle bir rivayette bulunduğunu söylemiştir: Ümmü Derda, Kabû'l-Ahbar'a söyle bir soru yöneltilmiş: "Siz, Rasûlullah'ın Tevrat'taki sıfatlarını nasıl buluyorsunuz?" Kabû'l-Ahbar da ona su cevabi vermiş: Tevrat'ta onun vasıflarını söyle görmekteyiz: "Muhammed, Allah'ın Rasûlüdür, Adı Mütevekkildir. Kaba ve kati değildir. Sokaklarda bağırıp çağırmaz. Ona anahtarlar verilmistir. Onun vasıtasıyla Cenâb-i Allah; görmeyen gözlere gördürür, isitmeyen kulaklara isittirir, konuşamayan dilleri konusturur. Nihayet bu, onların Allah'tan başka ilah olmadığina, bir ve ortaksiz olduğuna şahadet etmelerine kadar devam eder. Onun vasıtasıyla Cenâb-i Allah, mazluma yardım eder ve zalime karşı korur."

Beyhakî, Ebu Hüreyre'nin: "Çağrıda bulunduğumuz zaman ya Muhammed,

sen Tur'un yanında değildin." ayetiyle ilgili olarak söyle dedigini rivayet etmistir: O zaman söyle bir nidadada bulunulmustu: "Ey Muhammed Ümmeti! Siz bana dua etmeden önce, ben size icabet ettim. Siz benden istemeden önce, ben size verdim."

Vehb b. Münebbih, Cenâb-i Allah'ın, Zebur'da Davud'a söyle vah-yet-tigini ifade etmistir: "Ey Davud! Senden sonra adi Ahmed ve Muhammed olan bir peygamber gelecektir. Dogru sözlüdür. Efendidir. Ona asla kizmayacagim. O da beni asla kizdirmayacaktır. O bana asi olmadan önce ben, onun geçmiş ve gelecek günahlarim bagisladim. Onun ümmeti, rahmetime mazhar olmustur. Peygamberlere verdigim nafileleri, onlara da verdim. Peygambere farz kildigim farizalari, onlara da farz kildim. Nihayet onlar, kiyamet gününde peygamberin nuru gibi bir nura sahip olarak bana geleceklerdir... Ey Davud! Ben, Muhammed'i ve ümmetini bütün ümmetlere üstün kildim."

Hız. Peygamber'in evsafinin, Ehl-i Kitabın kitaplarında mevcut oldugunu bilmek, zarûrat-i diniyeden sayilan ilimlerden dendir. Kutsal kitabimiz olan Ku/ân-i Kerîm de buna birçok ayetler de delâlet etmektedir ki, yeri geldiginde bu ayetlerden söz etmistik. Allah'a hamd olsun. O ayetlerden bazilari sunlardir:

"Kendilerine daha önce kitap verdiklerimiz de buna inanirlar. Onlara okundugu zaman derler ki: Ona inandik, dogrusu o Rabbimizden gelen gerçektir. Süphesiz biz, ondan önce de Müslümanlar olmustuk." (ei-Kasas, 52-53.)

"Kendilerine kitap verdiklerimiz, onu öz ogullarim tanidiklari gibi tanirlar. Öyle iken içlerinden bir grup, bildikleri halde yine de hakki gizlerler." (el-Bakara, 146.)

"Muhakkak ki bundan önce kendilerine bilgi verilenlere, bu Kur'ân okundugu zaman, yüzleri üstü secdeye kapanirlar. Ve derler ki: Rabbi-mizi tenzih ederiz. Rabbimizin vaadi, süphesiz yerine gelmis olacaktır." (el-Isrâ, 107-108.)

Yani Muhammed'in varligina ve peygamber olarak gönderilecegine dair Rabbimizin bize verdigi söz, mutlaka yerine gelecektir. Diledigi isi yapmaya kadir olan ve hiçbirsey tarafından aciz birakilamayan Allah, yücedir, noksanliklardan münezzehtir. Kesis ve rahiplerden haber verirken de yüce Allah, söyle buyurmudur:

"Peygambere indirilene isittiklerinde, hakki tanidiklarindan dolayi gözleri yasla dolup tasar da derler ki: Rabbimiz, biz iman ettik, bizi de sahidlerle beraber yaz." (el-Mâide, 83.)

Necasî, Selman-i Farisî, Abdullah b. Selam ve diğerlerinin kissalarından bahsederken bu konuya değinmistik. Nitekim ileride bu manada birçok delil ve şahid gelecektir. Hamd ve minnet Allah'adır.

Peygamberlerin kissalarından ve Rasûlullah (s.a.v.)'in peygamber olarak gönderilmesini anlatmalarından, onun evsafını »beldesini, doğum yerini, hicret edeceği yeri, annesinin evsafını bildirmelerinden, Musa, Yusa, Ermiya, Danyal ve diğer peygamberler bölümünde söz etmistik.

Cenâb-i Allah, Israil oğullarının son peygamberi Meryem oğlu İsa'dan haber verirken onun, Israiloğulları arasında ayaga kalkıp kendilerine hitabede bulunurken şöyle dedigini de nakletmektedir.

"Ey Israil oğulları! Muhakkak ki ben, size Allah'ın peygamberiyim. Benden Önceki Tevrat'ı doğrulayan ve benden sonra gelecek, adı Ahmed olacak bir peygamberi de müjdeleyenim." (es-Saff, 6.)

İncil'de, Faraklıt adında bir peygamberin geleceği müjdelenmekte-dir ki o da Muhammed (s.a.v.)'dir.

Beyhakî, Hz. Aise'den rivayet etti ki, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: "İncil'de yazılı ki, kaba ve kati değildir. Sokaklarda bağırıp çağırmaz, kötülüğe kötülükle karşılık vermez, aksine affedip bağışlar."

Yakup b. Süfyan, Mukatil b. Hayyan'm şöyle dedigini rivayet etmiştir: "Cenâb-i Allah, Meryem oğlu İsa'ya şöyle vahyetti: Benim isimde gayret gösterip ciddi ol. Emrimi dinle ve itaat et, ey temiz, bakire ve iffetli kadının oğlu. Ben, seni babasız yarattım ve âlemlere kudretim bir göstergesi (nisanesi) kildim. Sadece bana ibadet et. Suran ehline, Sür-yanice açıkla. Karsında bulunanlara da benim hak, zati ile kaim, ezeli ve ebedi olduğumu teblig et. Deve, zirh, sarık (ki o da taçtır.), iki ayakkabı, degnek sahibi, Arap, ümmî, kivircik saçlı, açık alınlı, kasları bitisik, bir peygamberi tasdik etsinler. Gözleri iri, kirpikleri uzun, gözlerinin siyahı tam siyah, burnu kalkık, yanakları açık, sakalı da siktir. Yüzündeki teri, inci gibidir. Ondan misk kokusu gelir. Boynunda gümüş bir ibrigi andırır. Omuzları arasından sanki altın akar. Göğsünden göbeline kadar tüy vardır. Tıpkı serit gibi akar, karni üstünde ondan başka tüy yoktur. El parmakları ile ayak parmakları kalındır. İnsanlarla birlikte yürüdüğünde onlardan uzun görünür, yürürken sanki bir kayalıktan ve tepeden sökülüp iner gibidir. Nesli azdır. Sanki o, sulbünden erkekler istemistir." Beyhakî de "Delailü'n-Nübüvve," adlı eserinde Yakup b. Süfyan kanalıyla böyle bir rivayette bulunmuştur. Beyhakî, Osman b. Hakem b. Rafi b. Sinan'ın şöyle dedigini rivayet etmiştir: Babamın ve bazı amcalarımın anlattıklarına göre cahiliye devrinden kendilerine miras olarak gelen bazı yazı demetleri yanlarında varmış. Nihayet Cenâb-i Allah, İslâm dinini göndermiş, bu yazı demetleri hâlâ yanlarında imiş. Rasûlullah

(s.a.v.), Medine'ye geldiginde bu demetlerinden ona söz etmisler ve yanina da getirmisler. Açip baktiklarında o demetlerde söyle bir yazı varmış:

"Allah'in adıyla, Allah'in sözü gerçektir. Zalimlerin sözü hüsrandır. Bu ifade bir ümmete mahsustur İd, o ümmet, ahir zamanda gelecektir. Onlar bedenlerini yıkar, örtünürler. Sirtlarına da pestemal bağlarlar. Düşmanlarına karşı denizlere dalarlar, onlarda namaz ibadeti vardır. Eger o ibadet, Nuh kavminde bulunsaydı, tufan yüzünden helak olmazlardı. Eger o namaz, Ad kavminde olsaydı, onlar kasırga ile helak olmazlardı. Eger o namaz, Semud kavminde bulunsaydı, onlar çiglikla helak edilmezlerdi. Allah'in adıyla. Onun sözü gerçektir. Zalimlerin sözü hüsrandır."

Sonra ravi, başka bir kıssadan söz ederek söyle diyor: Rasûlullah (s.a.v.), kendisine okudugum bu kıssadan ötürü hayrette kaldı.

el-A'râf sûresindeki «Onlar ki; yanlarındaki Tevrat'ta ve İncil'de yazılı bulacakları; okuma, yazma bilmeyen ve nebi olan rasûle tabi olurlar." 157'ci ayetinden söz ederken, Hisam b. As el-Ümevî'nin kıssasından da bahsetmistik. Hz. Ebu Bekir, onu bir seriyeyle birlikte Allah'a imana davet etmesi için Herakliyus'a göndermistti. Hisam'ın anlattığına göre Herakliyus, kendilerine Adem peygamberden Hz. Muhammed'e kadar cümle peygamberlerin resimlerini içeren bir bohça çıkarmış, resimleri tipki evsafına uygunmuş, Rasûlullah (s.a.v.) Efendimiz'in resmini çıkarıp kendilerine gösterdiğinde Herakliyus, ikram ve tazim için ayaga kalkmış, sonra oturmuş ve resme bakmaya başlamış, inceden inceye de düşünmüş. Hisam kendisine, bu resimleri nereden getirdiğini sorunca, Herakliyus sū cevabı vermiş: "Adem, kendi zürriyetinden gelecek cümle peygamberleri kendisine göstermesini Rabbinden dilemişti. Bu resimler, Adem peygamberin güneşin battığı yerdeki hazinesinde idi. Zülkarneyn, bunu oradan çıkarıp Danyal'a verdi. Allah'a andolsun ki ben, bu hükümdarlığı bırakmak ve en kötü adaminizin kölesi olmak, ölünceye kadar da onun köleliğinde kalmak isterim."

Böyle dedikten sonra güzel mükafatlar vererek bizi uğurladı. Hz. Ebu Bekir'in yanına geldigimizde gördüklerimizi ve onun bize yaptığı ikramları anlattık. Söylediği sözleri de naklettik. Bundan sonra Hz. Ebu Bekir, ağlamaya başladı ve söyle dedi: "Miskin adam, yazık. Eger Allah ona bir hayır vermek dileseydi verirdi. Rasûlullah (s.a.v.), Hristiyanlar-la Yahudilerin, kendisinin evsafını kitaplarında bulduklarını bize haber verdi."

el-Ümevî, Amr b. Ümeyye'nin söyle dedigini rivayet etmiştir: Necasî'nin yanından Medine'ye geldim. Yanımda onun bana hediye ettiği bazı köleler vardı. Köleler, bana söyle demislerdi: "Rasûlullah'i görürsek sen, bize söylemeden biz onu taniyabiliriz." Ebu Bekir yanımızdan geçerken, peygamber bu mudur? diye sordugumda hayır, bu değildir, dediler. Ömer

yanimizdan geçerken, bu o mudur? diye sordugumda hayir, bu da degildir, dediler. İçeriye girdigimizde Ras lullah (s.a.v.) Efendimiz yanimizdan geçerken köleler bana seslendiler: "Ey Amr! İste Ras lullah budur." dediler. Gerçekten onun Ras lullah oldugunu hiç kimse kendilerine s ylememisti. Ancak kitaplarında onun vasıflarına dair okudukları seyllere dayanarak onu tanımışlardı.

Sebe'in kendi kavmini uyarması ve Ras lullah (s.a.v.)'m peygamber olarak geleceğini kendilerine m jdelemesine dair bir siir, daha önceki sayfalarda geçmisti. Onu burada tekrarlamaya gerek yoktur. İki Yahudi  limin Medine'yi kusatan yemen hükümdarı Tubban'a, Medine'den vazgeçmesini, çünkü oraya ahir zamanda bir peygamberin hicret ederek geleceğini söylediklerini, onun da bu yüzden Medine'den vazgeçtiğini ve Peygamber (s.a.v.) Efendimiz'e selami içeren bir siir nazmetti-gini de önceki sayfalarda anlatmıştik. [5]

Seyf B. Zi Yezan El-H myer 'nin Kissasi Ve Peygamberimizi Müjdelemesi

Hafiz Ebu Bekir Muhanimed b. Cafer b. Sehl el-Harait , "Hevatifu'l-Cann" adlı eserinde, Abdullah b. Abbas'ın söyle dediklerini nakleder: Seyf b. Zi Yezan, Hz. Peygamber (s.a.v.)'in dogumundan iki yıl sonra Habesli-lere galib geldiginde, Arap heyetleri ve sairleri onu tebrik etmeye geldiler. Onu övüp methiyeler dizdiler. Basından geçen imtihani güzelce basardığını anlattılar. Ona gelen heyetlerden biri de Kureys heyeti idi ki, bu heyette Hasim oğlu Abdülmuttalib, Abdu's-Sems oğlu Ümeyye, C d'an oğlu Abdullah, Esed oğlu Hüveylid de vardı. San'a'da Re's-i Gumdan denen yerdeki sarayında idi. Bu sarayan bahsedilen Ümeyye b. Ebi's-Salt söyle der: "İ, sana afiyet olsun. Basında yüksek tac vardır. Re's-i Gumdan saraymdasm. Orayı ikametgah edinmissin."

Tesrifati, Seyf in makamına girerek Kureys heyetinin geldikini bildirdi. Onların mertebelerinin y celikini anlatti. Seyf de bunun üzerine onlara içeri girme izni verdi. İçeri girdiler. Abdülmuttalib, ona yaklaştı ve konuşma izni istedi. Seyf ona söyle dedi: "Eger hükümdarların önünde konuşan bir kimse isen, burada da konuşmana izin verdik."

Abdülmuttalib, söze söyle başladı: "Ey hükümdar! Allah seni yüksek, muhafazalı, varılması g  bir makama yerleştirdi. Seni aslı güzel, kökü yüce, mensei sabit, dalları yüksek bir ağaçtan bitirdi. Çok kıymetli bir noktada, çok güzel bir kaynakta yetistirdi. Ey Arapların hükümdarı! Sen, lanete müstehak olacak işleri yapmadın. Sen, Arabistan için bir baharsın ki buraları verimli kıldın. Arapların itaat edeceği bir reissin. Sırtlarını dayayacakları bir s tunsun. Kulların sığınacakları bir merkezsin. Senin ataların çok hayırlı kimselerdi. Sen de bizim için, onların bıraktıkları hayırlı

bir evlatsin. Onların evladları, zayıf ve aciz olmaz. Senin geçmişlerin de helak olmazlar. Ey hükümdar! Biz, Allah'ın Harem'inin halkıyız. Beytinin hizmetkarlarıyız. Bizi sana getiren sebep, omuzlarımızı çökerten ağır sıkıntıyı lütfedip gidermendir. Biz birsey dilenmeye değil, tebrik etmeye gelen bir heyetiz." Seyf b. Zî Yezen sordu: - Ey konuşmacı, sen kimsin?

- Ben, Hasım oğlu Abdülmuttalib'im.

- Kızkardeşimizin oğlu musun? -Evet.

- Öyleyse yaklas.

Abdülmuttalib, ona yaklastı. O da Abdülmuttalib'e ve beraberindeki heyete yönelip şöyle dedi: "Sahislarınız, develeriniz ve yüklerinizle birlikte rahat ve geniş bir yere geliniz. Develerinizin çökeceği yer, sizin ikamet edeceğiniz mahal, rahat ve kolay bir mahaldir. Hepinize merhabalar. Bağisi bol bir hükümdara geldiniz. O, size bol ikramlarda bulunacaktır. Hükümdar söylediklerinizi isitti, yakınlığınızı bildi, vesilenizi kabul etti. Siz, gece gündüz buradasınız. Burada ikamet ettiğiniz müddetçe ikram göreceksiniz. Ayrılıp giderken de hediyeler alacaksınız."

Sonra Kureys heyeti misafirhaneye ve ikram evine gitti. Orada bir ay kaldı. Hükümdarın yanına gitmediler. İkinci kez, ona ulaşamadılar. O da ayrılmalarına izin vermemisti. Sonra bir ara onları hatırlayınca Abdülmuttalib'e haber gönderip yanına getirtti. Meclisine yaklastırdı. Onunla basbasa görüştü. Sonra şöyle dedi: "Ey Abdülmuttalib! Sana bir sır vereceğim. Bunu sadece ben biliyorum. Senden baskasına da açıklayacak değilim. Ama seni, bu sirrin madeni ve kaynağı gördüm. Onun için sana açıklayacağım. Ama bunu kimseye söyleme. Allah izin verinceye kadar bu sirri ifsa etme. Allah, şüphesiz ki emrini yerine getirecektir. Kendimiz için sakladığımız gizli ilimler hazinesinde bir kitapta gördüm. Gördüğüm şeyde hayatın şerefi ve vefatin fazileti vardı. Bu haber bütün insanlar için, özellikle de senin ve asiretin için Önemlidir."

Abdülmuttalib dedi ki: "Ey hükümdar! Ancak senin gibi biri iyilik edip sır verir. O sır nedir? Bütün ova halkı grup grup, zümre zümre sana kurban olsun. O sirri söyle."

Seyf b. Zî Yezen dedi ki: "Tihame'de bir çocuk doğacaktır. Onun üzerinde bir alamet (isaret) vardır. Onun iki omuzu arasında bir mühür vardır. Riyaset ve imamet onundur. Onun sayesinde siz lider olacak ve bu liderliğinizi kıyamete dek sürdüreceksiniz."

Abdülmuttalib dedi ki: "Ey hükümdar! Sen lanete müstehak bir iş yapmadın. Ben de heyetimle birlikte çok hayırlı bir mercie geldim. Hükümdarımızın heybet ve celali olmasaydı, bana daha çok müjde vermesini ve daha çok sevinmeyi isterdim."

Seyf b. Zi Yezen dedi ki: "O insanin dogma vakti geldi veya dogmustur. Adi Muhammed'dir. Babasi ve anasi, Ölecektir. Dedesi ve amcasi, onu kefaletlerine alacaktır. Allah onu açıkça ortaya koyacak, bizden de ona yardimcilar kilacaktır. Dostlari, onun vasitasiyla izzet bulacaktır. Düşmanlari, onun sebebiyle alçalacaktır. Bazi kimseler, onun vasitasiyla enli kiliçlarla vurulacak, yerin sereflileri, onun adamlari vasitasiyla öldürülecektir. Putlar kirilacak, Mecusilerin atesleri sönecek, Rahman'a ibadet edilecek, seytan da koyulacaktır. Onun sözleri dogrudur. Hükmü adildir. İyiligi emredecek, kendisi de iyilik yapacaktır. Kötülüğü yasaklayacak, kötülüğü kendisi de iptal edecektir."

Abdülmuttalib dedi ki: "Ey hükümdar! Sanin yüce olsun. Asigin (topugun) yükselsin, mülkün devam etsin. Ömrün uzun olsun. Bizim aslimiz, iste budur. Hükümdarimiz, bana biraz daha izahatta ve açıklamalarda bulunur mu acaba?"

Seyf b. Zi Yezen dedi ki: "Perdeli Kabe'ye ve putlar üzerindeki isaretlere yemin olsun ki, ey Abdülmuttalib -Bu söylediklerimde yalan yoktur- mutlaka sen, onun dedesisin!"

Seyf b. Zi Yezen'in bu sözleri üzerine Abdülmuttalip secdeye kapandi. Seyf, ona söyle dedi: "Basim secdeden kaldir. Gönlün ferahlasin. Isin yücelsin. Bu söylediklerimden birsey hissettin mi?"

Abdülmuttalib dedi ki: "Ey hükümdar! Benim bir oglum vardi. Ben, onu çok begeniyordum. Ona karsi çok yufka yürekliydim. Onu, kavminin asil kadinarindan biri olan Vehb kizi Amine ile evlendirdim. Amine bir çocuk dogurdu. Ona Muhammed adini verdim. Muhammed'in babasi ve anasi öldü. Onu, ben ve amcasi kefaletimiz altina aldik."

Seyf b. Zi Yezen dedi ki: "Sana ne dediysem öyledir. Sen çocuğunu muhafaza et ve onu Yahudilere karsi koru. Çünkü Yahudiler, onun düşmanlaridir. Ama Allah, onlara firsat vermeyecektir. Sana verdigim bu sirri, heyetindeki adamlara açıklama. Onlarin ona karsi rekabette bulunmayacaklarindan emin degilim. Bu reislik, sizin elinize geçtiği takdirde onlarin size karsi yaris gireceklerinden ve Muhammed'in basina bir is getirip ona tuzaklar kurmalarindan korkarim. Onlar veya onlarin çocuklari, ona karsi tuzaklar kuracaklardir. Onun bi'setinden önce ölümün beni yakalayacagini bilmeseydim, atlilarim ve piyadelerimle birlikte yola koyulup onun memleketi olan Yesrib'e gelirdim. Konusan kitapta ve ezeli ilimde görmüşüm ki, Yesrib onun kuvvetlenecegi, iktidar bulacagi bir yerdir. Oranin sakinleri kendisine yardimci olacaklardir. Kendisi de oradaki bir mezara defnedilecektir. Basina felaketler gelmesinden, üzerine musibetler yagmasindan korkmasaydini, yasi küçük olmakla birlikte onun durumunu herkese ilan ederdim. Ve Araplarin süngülerini, onun pesine muhafiz olarak

takardim. Ama sen ve beraberindeki kimselerin, ona karsi görevinizi ihmal edeceginizi bildigimden dolayi bu sirri baskalarina ifsa etmiyorum."

Sözünü tamamladıktan sonra onlari yolcu ederken, heyetteki adamlardan her birine on köle, on cariye, yüz deve, iki aba, bes batman altin, bes batman gümüs ve birer dagarcik dolusu amber verilmesini emretti. Abdülmutt'ib'e de arkadaslarinin on misli hediye verilmesini buyurdu ve ona: "Gelecek sene yine yanima gel." dedi. Ertesi seneye varmadan Seyf b. Zi Yezen öldü.

Abdülmuttalib, o zaman birçok defa su sözü söylemisti: "Ey Kureys toplulugu! Hükümdarin bana bol mükafat vermesini kiskanmayin. Bu mükafatlar herne kadar çok ise de tükenmeye mahkumdur. Ancak benim için baki kalacak olan ve benden sonraki neslim için devam edecek olan övünç ve serefi gipta ile karsilayin."

Ona; "Bu seref ve Övünç sana ne zaman verilecek? denildiginde o: "Uzun bir zaman sonra olsa bile bu yine bilinecektir." demisti. Bununla ilgili olarak bir siirinde Ümeyye b. Abdu's-Sems söyle demistir:

"Ögüt kazandik. Bu kazandiklarimizi bineklere, erkek ve disi develerin sirtlarina yükledik.

Mer'alari, develerin hoslandigi otlarla doludur. San'a'ya kadar uzak yollardan itibaren böyledir.

Ibn Zi Yezen bize liderlik etti. Ana yollari gösterdi.

Bulutlarindan simsekleri gözettii. O simsekler ki isiklari boldur.

San'a'ya vardigimizda hükümdarin evine ve soylu makama inilir."

Ebu Bekir el-Haraiti'nin rivayetine göre Halife adindaki sahis, Muhammed b. Osman b. Rebia b. Savae b. Has'em b. Sa'd'e söyle bir soru sormus: "Baban, sana Muhammed adini nasil verdi?" O da: "Ben de senin bana sordugun bu soruyu babama sordum. Bana söyle cevap verdi: Amcam ogullari kabilesinden Süfyan b. Mücasa b. Darem, Üsame b. Malik b. Cündüp b. Akid, Yezid b. Rebia b. Kinane b. Harbus b. Mazen ile birlikte dört kisilik bir heyet olarak Gassan Meliki İbn Cefne'nin yanina gitmek üzere yola çıktik. Sam'a yaklastigimizda agaçli ve otlak bir yere konaklayip kendi aramızda konusmaya basladik. Konusmamizi rahibin biri isitti, yanimiza gelip söyle dedi: "Bu dil, bu beldenin diline benzemiyor." Biz de Mudar kabilesinden oldugumuzu söyledik. Bunun üzerine hangi Mudar? diye sordu. Biz de Hindaf tan, diye cevap verdik. Bunun üzerine rahip söyle dedi: "Ama yakin zamanda son peygamber ortaya çıkacaktır. Acele edip ona gidin. Ondaki payinizi alip dogru yolu bulun," O peygamberin adini sordugumuzda, "Muhammed" dedi.

Gassan hükümdari Ibn Cefne'nin yanından döndüğümüzde her birimizin bir oğlu dünyaya geldi. Ogullarımıza Muhammed adini verdik."

Yani onlardan her biri, o müjdelenen şerefli peygamberin kendi ogullari olmasini arzulamislardi.

Ebu Bekir el-Haraitî, Cabir b. Ceddan b. Cemi' b. Osman b. Simak b. Hüsayn b. Samuel b. Adiya'mn söyle dedigini rivayet eder: Evs b. Harise b. Salebe b. Amr b. Amir vefat edecegi zaman Gassanli kavmi onun etrafina toplanip kendisine söyle dediler: Gördüğün gibi sana emri hak vaki olmak üzeredir. Gençliginde evlenmeni sana söylediysek de evlenmeye yanasmasin. Iste kardesin Hazreç'in bes oğlu var. Seninse Malik'ten baska oglun yok.

Kavminin bu konusmasi üzerine, Evs söyle cevap verdi: "Malik gibi bir evladi birakan kimse, helak olmus sayilmaz. Çünkü taslardan ates çıkaran; Malik'e nesil ve bol zürriyet vermeye de kadirdir. Herkes ölüme mahkumdur."

Böyle dedikten sonra oğlu Malik'e dönerek söyle dedi. "Ogulgugum, ölsen dahi alçalma. Cezalandiracak olsan dahi ayiplayip kirma. Celadet göster ama tartisma. Mezar, yoksulluktan daha iyidir. Mali az olan alçalir, saldiran kaçır, haremini ve irzini korumak, şerefli kimsenin şerefidir. Gün ikidir. Biri senin lehine, diger de aleyhinedir. Devran sana gülerse simarma. Günün kötü gelirse de sabirli ol. Her ikisi de gelip geçicidir. Taçli hükümdar da, alçak ahmak da kahci degildir. Gününü selametle geçir, Rabbin sana.ömürler versin." Böyle dedikten sonra su siiri söyledi:

"Muharrikin döndüğü günde esirleri gördüm.

Hicir'de Allah'in sayhasi ömrüme ulasti.

Mülk sahibi insanlar da, sokaktakiler de,

Sonunda ölüme ve mezara mahkumdurlar.

Semud ve Cürhüm kabilelerim helak eden Allah,

Belki de zamanin sonuna kadar benim neslimi devam ettirir.

Onlari, Amr b. Amir asiretinden kaçırirsın.

Ama davetçinin yanında intikam talebini ileri süren casuslar var.

Eger günler, benim gayretimi çürütmeseler,

Ihtiyarlikta benim basimi agartmasa idi,

Bilesiniz ki bizim Rabbimiz vardır.

Ars'inin üzerinde yücelmistir.

Gelecek olan hayir ve serri bilir.

Kavmimin haberi olmadı mı ki, Allah'ın daveti vardır.
Saadet ve iyilik sahibi kimseler, o davete icabet eder.
Galib'in kavminden bir peygamber gönderildiğinde,
Mekke'de, Mekke ile Hicir arasında.
Orada onun zaferini isteyin, ülkenize yardım etsin.
Amir ogullarına destek olsun, saadet, onun yardımmdadır."
Böyle dedikten sonra Evs b. Harise b.Sa'lebe b. Amr b. Amir vefat etti. [6]

[1] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 2/472-473.

[2] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 2/473-476.

[3] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 2/476-489.

[4] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 2/489-493.

[5] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 2/494-507.

[6] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 2/508-512.

Hevatifü'l-Cann. 1

Hevatifü'l-Cann[1]

Hiz. Peygamber (s.a.v.)'in geleceğini müjdelirken, Yemen hükümdari Rebia b. Nasr'a Sikk ve Satihin söyledikleri su söz, daha önceki sayfalarda da geçmişti: "O, zeki bir peygamberdir. Yüce zat kâtından ona vahiy gelir." Peygamber Efendimiz'in doğumundan bahsederken de Sa-tih'in Abdülmesihe söyle dedigini yine nakledeceğiz: "Okuma çoğaldığında, Sava gölü kurudugunda ve degnek sahibi geldiginde..." Satih, bu sözlerle Hiz. Peygamberi kasdetmisti.

Buhari, Abdullah b. Ömer'in söyle dedigini rivayet etmistir: "Ömer'in birsey hakkında;"Dogrusu ben, onun böyle oldugunu zannediyorum." dedigim duyduğumda mutlaka o sey, onun zannettigi gibi çıkardi."

Bir ara Hattab oglu Ömer, bir yerde oturmakta iken yanından yakisikli bir adam geçti. Onu görünce söyle dedi: "Zannini beni yanıltti." veya söyle demisti: "Bu, adam cahiliyetteki dini üzerindedir." Veyahut söyle demisti: "Bu onların kahinleri idi. Bunu yanima çağirin hele." Adami çağirdilar. Geldi, Hiz. Ömer, ona bu söylediklerini tekrarladi. O da söyle dedi: "Bugüne kadar bir Müslümanm böyle karsilandigini görmemisim." Bunun üzerine Hiz. Ömer kendisine söyle dedi: "Allah askina sorduklarimin cevabim ver." Adam da cevap verdi: "Ben, cahiliyette onların kahinleri idim." Hiz. Ömer bu defa söyle sordu: "Cinlerin sana getirdigi haberler arasında en çok hosuna giden hangisiydi?" Adam su cevabi verdi: "Bir gün pazarda iken, cinim bana geldi ama kendisinde bir korku müşahede ettim. Bana dedi ki: "Cinleri ve onların seytani asmalarini, ümit kesmelerini, tepe üstü düştükten sonra develere ve semerlerine tutunduklarini (yani Muhammed (s.a.v.)'in zuhur edisini) görmedin mi?" Hiz. Ömer dedi M: "Dogru söylemis. Çünkü bir ara ben, onların tanrilarinin yanında uyumakta iken, adamin biri bir buzagi getirip bogazladi. Orada bir ünleyici bagirdi, o zamana kadar o siddette bir bagirma duymus degildim. Bagirip çağiran, söyle dı37ordu: "Ey düşmanligi açit olan! Bu is basarildi. Dili açık bir adam, Allah'tan baska ilah yok diyor.» Bu sesi duyduktan sonra oradakiler yerlerinden fırladilar. Ben de: "Bu isin arkasındaki seyi anlamadıkça buradan ayrılmayacagim.» dedim. Sonra yine.o meçhul sesi duydum: "Ey düşmanligi açık olan! Bu is basarildi. Dili açık bir adam, Allah'tan baska ilah yoktur, diyor." Üzerimizden çok geçmeden denildi 3d iste bu, peygamberdir."[2]

Hiz. Ömer'in kendisiyle konustuğu bu adam, Sevad b. Karib el-Ezdî'dir.

Serat'tan Belka daglarından Sedüsi isminde bir sahabe olduğunu söyleyenler de vardır. O, bir heyetle birlikte Peygamber'Efendimizin yanına gelmişti. Ebu Hatmi ile İbn Mende'nin anlattıklarına göre Said b. Cübeyr ile Ebu Cafer Muhammed b. Ali, ondan rivayette bulunmuşlardır. Buhârî, onun sahabe olduğunu söylemiş ve Ahmed İbn Revh el-Berzâî ile Darekutni ve diğerleri de onun adını, sahabelerin adları arasında anmışlardır. Hafız Abdülgani b. Said el-Misrî'ye göre bu zatın adı Sevad b. Karib'dir. Osman el-Vakkasî'nin, Muhammed b. Kab el-Kurzî'den naklettigine göre bu zat Yemen esrafından imiş. Ebu Nuaym de "Dclailü'n-Nübüvve" adlı eserinde bundan söz etmektedir.

Muhammed b. İshak, Hz. Osman'ın kölesi Abdullah'tan rivayet etti ki; Hz. Ömer, bir ara halk arasında Mescid-i Nebevi'de oturmakta iken bir Arap onun yanına geldi. Tiz, Ömer, ona balonca söyle dedi: "Bu adam, hâlâ müsrildiktedir. Müsrilikten ayrılmış değildir." veya: "Bu adam cahiliye döneminde kahin idi." dedi.

Adam, Hz. Ömer'e selam verip oturdu. Hz. Ömer: "Müslüman oldun mu?" diye sorunca, Adam: "Evet, ya emir'ül-mü'minin." diye cevap verdi.

Hız. Ömer: "Sen cahiliyette kahin miydin?" diye sordu. Adam, su cevabı verdi: "Sübhanallah ya emir'ül-mü'minin! Halifelige geçtiginden beri reayandan hiç birine söylemediğin bir sözü bana söyledin. Ve beni bu zan ile karsıladın!"

Hız. Ömer dedi ki: "Allahım, bağışla bizi, cahiliyet devrinde biz bundan daha kötü bir durumda idik. Putlara tapar, onları kucakladık. Nihayet Allah, peygamber ve İslâmiyet ile ikramda bulunup bizi yüceltti." Adam da; "Evet, ya Emirü'l-mü'minin. Ben, cahiliye döneminde ka- -hin idim." dedi. Hız. Ömer; "Öyleyse sana bağlı olan cinin nasıl haberler getirdiğini söyle." dedi. Bunun üzerine adanı: "İslâmiyet'ten bir ay veya daha az bir zaman önce cinim yanıma geldi ve söyle dedi: "Cinleri ve şey-tanlaşmalarını, dinlerinden ümit kestiklerini, develere ve semerlerine tutunduklarını (yani Muhammed (s.a.v.)'in zuhurunu) görmedin mi?" dedi.

İbn İshak, bu sözlerin siir olmayıp seci olduklarını söyler.

O esnada Hız. Ömer, yanındakilere söyle diyordu: "Vallahi ben, cahiliye devri putlarının yanında bir kaç Kureysli ile birlikte oturmaktaydım. Araplardan biri, o put için bir buzagi kesip kurban etti. Biz de o kurban etinden bize biraz vermesini bekliyorduk. O esnada, o buzaginın içinden bir ses duydum. O zamana kadar o siddette bir ses duymuş değildim. Bu hadise de İslâm'dan bir ay veya daha az bir süre önce olmuştı. Ses söyle diyordu: "Ey zehirli böcek! Bu iş basarıldı. Bir adam söyle diyor: Lâ ilahe illallah" İbn Hisani dedi ki, o ses söyle diyordu: "Adam, fasih bir lisanla söyle ünlüyor: Lâ ilahe illallah, diyor." Yine İbn Hisani dedi ki: Siirden

anlayan bazi kimseler bana su kitalari okudular:

"Cinlere ve seytanlasmalanna sastim,

Develerini yükleyip Muhammed'e tabi olmalarina hayret ettim.

Hidayet talebiyle Mekke'ye yöneldiler.

Cinlerin mü'minleri, murdarlari gibi degildir."

Hafiz Ebu Ya'lâ el-Mavsilî, Muhammed b. Ka'b el-Kurezî'den rivayet etti ki: Bir ara Hz. Ömer, bir yerde oturmakta iken adamin biri yanından geçti. Kendisine: 'Ya emir'ül-mü'minin! Su adami taniyormu-sun?" diye sorduklarında o; "Bu kimdir?" diye sordu. Dediler ki: "Bu, Sevad b. Karib'dir. Haberci cini, Rasûlüllah'ın zuhur ettigini ona bildirmisti."

H. Ömer, onu yanma getirtti. Ona: "Sen Sevad b. Karib misin?" diye sorunca o da, evet, dedi. H. Ömer: "Sen hala kahinligini sürdürüyor musun?" de}dnce adam öfkelenip su cevabi verdi: "Müslüman oldugum günden beri hiç kimse, bana bu soruyu yöneltmemisti ey emir'ül-mü'minin!"

H. Ömer dedi ki: "Ey Allah'im, sen ne münezzeh ve ne yücesin! Arkadas, müsriklikteki günahimiz, senin kahinlik günahından daha büyük idi. H. Peygamberin zuhuruna dair haberci cinin sana getirdigi haberleri bana anlat." Adam dedi ki: "Ey mü'minlerin emiri. Ben bir gece uyku ile uyaniklik arasinda iken, haberci cinim bana geldi. Ayagiyla bana vurdu ve: "Ey Sevad b. Karib, kalk. Sözlerimi dinle. Eger aklın varsa anla. Bilesin ki, Lüey b. Galip soyundan bir peygamber gönderildi. İnsanlari, Allah'a imana ve O'na ibadet etmeye davet ediyor." dedi. Sonra da su siiri okudu:

"Cinlere ve taleblerine sastim,

Develerini yükleyip Muhammed'e tabi olmalarina hayret ettim.

Hidayet talebiyle Mekke'ye yöneliyorlar. Cinlerin dogrulari, yalancilari gibi degildir. Hasimîlerin temiz olanina yönel. Onların öndekileri, arkadakileri gibi degildir."

Ona: "Birak biraz uyuyayim. Aksama kadar çok yorulдум." dedim. İkinci gece yine gelip ayagiyla beni iterek söyle dedi: "Kalk ey Sevad h. Karib! Sözlerime kulak ver. Eger aklın varsa anlamaya çalis. Bilesin ki, Lüey b. Galip soyundan bir peygamber gönderildi. O, Allah'a imana ve O'na ibadete davet ediyor." Böyle dedikten sonra su siiri okudu:

"Cinlere ve haber vermelerine sastim,

Develerini yükleyip Muhanimed'e tabi olmalarina hayret ettim.

Hidayet talebiyle Mekke'ye yöneliyorlar.

Cinlerin mü'minleri, kafirleri gibi degildir.

Hasimîlerin saf ve temiz olanına yönel.

O, Mekke'nin tepeleriyle taslari arasındadır."

Ona: "Birak uyuyayım. Çünkü aksama kadar çok yorulдум." dedim. Üçüncü gece yine gelip ayagiyla bana vurdu ve : "Ey Sevad b. Karib! Kalk ve sözlerime kulak ver. Eger akim varsa sözlerimi anlamaya çalış. Bilesin ki Lüey b. Galip soyundan bir peygamber gönderildi. O, insanlari Allah'a imana ve O'na ibadet etmeye davet ediyor." dedikten sonra su siiri okudu:

"Cinlere ve haber vermelerine sastım,

Develerini yükleyip Muhammed'e tabi olmalarına hayret ettim.

Hidayet talebiyle Mekke'ye yöneldiler,

Cinlerin hayirlilari, murdarlari gibi degildir.

Hasimîlerin saf ve temiz olanına yönel,

Gözlerinle onun basına bak."

Kalktim ve dedim ki: "Allah, benim kalbimi imtihan etti." Daha sonra da deveme binip Mekke'ye geldim. Baktim ki Rasûlullah, ashabi arasında oturuyor. Yaklasip dedim ki: "Ya Rasûlallah, sözlerimi dinle." O da: "Yaklas ve konus." dedi. Ben de su siiri okumaya basladim:

"Geceleyin sükuna erip uykuya daldigimda dostum bana geldi.

O, imtihan edildigim hususlarda yalanci degildi.

Üç gece üstüste geldi ve dedi ki:

Lüey b. Galip soyundan sana bir peygamber geldi.

Ben de paçalari sivayip süratle deveme bindim.

Devem beni çöllerden asirip getirdi.

Allah'tan baska birsey olmadigina sahadet ederim.

Senin de bütün gaibler üzerine güvenilir olduguna taniklik ederim,

Ey serefli ve temiz kimselerin oglu!

Sen, Allah'a yaklastiran vesilelerin en yakinisin.

Getirdigin hükümler, saç örgülerini agartacak kadar agir da olsa.

Ey beserin en hayirlisi, getirdiklerini bize söyleyip emret.

Sefaatin olmayacagi günde bana sefaatçi ol.

Sevad b. Karib'i azaptan kurtar."

Bu sözlerim üzerine Rasûlullah (s.a.v..) ile ashabi çok sevindiler. Öyle ki; sevinçleri yüzlerinden okunuyordu. Hz. Ömer yerinden firlayip yanima geldi. Bana sarilip söyle dedi: "Bu sözleri senden duymayi çok ar-

zuluyordum. Haberci cinin bugün de sana geldi mi?"diye sordu. Ben de söyle cevap verdim: "Kur'ân okudugum günden beri bana gelmedi. Cine . karsi Allah'in kitabı ne güzel bir bedeldir." Sonra Hz. Ömer söyle dedi: "Birgün Kureys'in bir mahallesinde idik. O mahalle halkına Alu-Zerih denirdi. Bunlar, bir buzagi kesip kurban etmişlerdi. Kasap, onu yüzmek ve etlerini ayırmakla mesguldü. O esnada buzaginın karnından bir ses duyduk. Ama birsey görmedik. Sesin sahibi söyle diyordu: "Ey Alu-Zerih! Bu iş basarıldı. Açık dilli bir ünleyici söyle sesleniyor: Allah'tan başka ilah olmadigına şahadet ederim."

Hanz Ebu Bekir Muhammed b. Cafer b. Sehl el-Haraitî, Hevatifül-canla ilgili olarak derlediği kitabında Ebu Cafer Muhammed b. Ali'nin söyle dedigini rivayet eder: Sevad b. Karib es-Sedûsî, Hattab oğlu Ömer'in yanına gitmiş, Ömer ona söyle demisti: "Allah askına ey Sevad b. Karib! Söyle bakalım. Bugün de kahinliginden birseyler hissedebilmekte misin?" Sevad su cevabi vermisti: "Sübhanallah ey mü'minlerin emiri! Bugün meclisinde oturanlardan herhangi birine bana yönelttigin bu soruyu yöneltmedin." Hz.Ömer : "Sübhanallah ey Sevad! Müsrilik-teki günahlarımız, senin kehanet günahından daha büyük idi. Allah'a andolsun ki ey Sevad, senin çok hosuma giden bir sözünü duymustum." dedi.

Sevad dedi ki: "Vallahi ey mü'minlerin emiri, o söz çok hayret verici bir sözdü."

Hız. Ömer: "Öyleyse onu bana tekrarla." dedi.

Sevad dedi ki: Ben cahiliye döneminde kahin idim. Bir gece uyumakta iken haberci cinim, yanıma gelip ayagiyla beni iterek: "Ey Sevad, sana söyleyeceklerime kulak ver." dedi. Ben de; söyle, deyince söze söyle başladı:

"Cinlere ve onların ses verislerine sastim.

Develerini yükleyip Muhammed'e tabi olmalarına hayret ettim.

Hidayet talebiyle Mekke'ye yöneldiler.¹

Cinlerin mü'minleri, murdarları gibi değildir.

Hasinin¹ erin saf ve temiz olanlarına yönel.

Gözlerinle onun basına bak."

Uykuya daldım ve sözlerini önemsemedim. İkinci gece cin yine bana gelip ayagiyla iterek söyle dedi: "Ey Sevad b. Karib! Sana söyleyeceklerime kulak ver." Ben de; söyle deyince söze söyle başladı:

"Cinlere ve taleplerine sastim.

Develerini yükleyip Muhammed'e tabi olmalarına hayret ettim.

Hidayet talebiyle Mekke'ye yöneliyor.

Cinlerin dogrulari, yalancilari gibi degildir.

Hasimîlerin saf ve temiz olanlarına yönel.

Öndekileri, arkadakileri gibi degildir."

Bu defa cinin söyledikleri beni biraz daha etkiledi. Fakat tekrar uyudum. Üçüncü gece yine gelip ayagiyla bana vurdu. Sonra söyle dedi: "Ey Sevad b. Karib! Anliyor musun yoksa anlamiyor musun?" Ben de; neyi? diye sordum. Bunun üzerine bana dedi ki: Mekke'de bir peygamber ortaya çıktı. İnsanları, Rabbine ibadete davet ediyor. Sen, onun yanına git. Benim söyleyeceklerime kulak ver." Ben de, söyle dedim. Sö",e söyle basladı:

"Cinlere ve taleplerine sastım.

Develerini yükleyip Muhammed'e tabi olmalarına hayret ettim.

Hidayet talebiyle Mekke'ye yöneliyor.

Cinlerin dogrulari, yalancilari gibi degildir.

Hasimîlerin saf ve temiz olanlarına yönel.

O, Mekke'nin taslariyla tepeleri arasındadır."

Anladım ki bu defa Cenâb-i Allah, benim için hayır ve iyilik murad etmiş. Ben de kalkıp bir abami ikiye böldüm. Onu giydim. Yola çıkarak Peygamber (s.a.v.)'in yanına geldim.İslâmiyet'i bana anlattı. Ben de Müslüman oldum ve durumumu kendisine anlattım. Buyurdu ki: "Müslümanlar, biraraya geldiklerinde bu haberleri onlara da anlat." Müslümanlar toplandıklarında ayaga kalkıp söyle dedim:

"Haberci cinim üç gece pespese, ortalığı sessizlik kaplayıp herkes uyuduktan sonra yanıma geldi. İmtihan edildığım şeyde ben yalan söylemiyorum. O bana dedi ki: "Lüey b. Galip soyundan bir peygamber sana geldi!" Ben de genç ve süratli deveme binip çölleri asarak buraya geldim.

Biliyorum ki Allah'tan başka bir Rab yoktur. Sen de her gaib olanın üzerine güvenilir bir kimsesin. Ey soylu ve temiz kimselerin oğlu! Sen, insanları Allah'a en çok yaklastıran bir vasitasın. Ey en hayırlı peygamber! Bize getirdiğin şeyler, saç örgülerini agartacak cinsten de ağır olsa, onları bize söyleyip emret."

Müslümanlar, bu konusmam üzerine çok sevinmişlerdi. . Hz.Ömer, bana: "Bugünde o eski kehanetinden birşeyler hissedebilmekte misin?" diye sorunca ben: "Allah'ın, bana Kur'ân'i öğretmesinden sonra kahinliği hissetmiyorum." dedim.

Muhammed b. Saib el-Kelbî, Ömer b. Hafs'm söyle dedigini rivayet eder: Hz. Ömer, yanına gelen Sevad b. Karib'e söyle bir soru sormustu: "Ey

Sevad b. Karib! Kahinliginden birseyler kaldi mi?" Sevad bu soruya öfkelenerek söyle cevap verdi: "Ey mü'minlerin emiri! Araplardan herhangi birini bu sekilde karsiladigini zannetmiyorum."

H. Ömer, Sevad'm yüzündeki öfkeyi görünce söyle dedi: "Bak Sevad! Su günümüzden önceld yolumuz olan müsriklik, kahinlikten daha büyük bir günah. Ey Sevad! Bana senden duymayi arzuladigim seyleri söyle."

Sevad söze söyle basladi: "Evet... Bir ara geceleyin Serat'ta deveme binerek yola çıkmistim. Birara uykuya dalmistim. Cinlerden haberci bir dostum yanima gelerek ayagiyla beni itip söyle dedi: 'Ey Sevad b. Karib, Kalk! Tihame'de bir peygamber zuhur etti. İnsanlar hakka ve dosdogru yola davet ediyor.'"

Sevad, serüvenini önceld sayfalardaki gibi tam olarak bastan sona anlatti. Ve siirinin sonuna su beyti ilave etti:

"Senden baska bir yakinin fayda vermeyecegi günde, Bana sefaatçi ol ve Sevad'i azaptan kurtar."

Rasûlullah (s.a.v.) buyurdu ki: "Kavmine git ve bu siiri onlara da oku."

Hafiz Ibn Asakir, Said b. Cübeyr'in söyle dedigini rivayet eder: "Sevad b. Karib el-Ezdî bana haber verdi ki: "Bir ara Serat daglarından birinde uyumakta idim. Bir sahis, gelerek ayagiyla bana vurdu..." Böyle dedikten sonra Sevad, serüvenim bastan sona anlatti.

Yine Hafiz Ibn Asakir, Sevad b. Karib'in söyle dedigini rivayet eder: "Ben, Hindistan'a gitmistim. Bir gece haberci cinim yanima geldi..." Böylece söze baslayarak serüvenini bastan sona anlatti. Serüveninin sonunda okudugu siirini tamamladiginda da, Rasûlullah (s.a.v.) azi disleri görününceye kadar gülmüs ve: "Sevad kurtulusa erdi." demisti.

"Delailü'n-Nübüvve" adli eserde Ebu Nuaym, Abdullah el-Um-manî'nin söyle dedigini rivayet eder: Bizde, Mazin b. Adup adinda bir adam vardi. Mazin-, Semaya köyündeki bir putun hizmetkarligim yapıyordu. Semaya, Umman'a bagli bir köydü. Samit ogullari, Hütame ogullari ve Mühreliler, oradaki puta ibadet ederler di. Mühreli ler, Mazin'in dayilariydilar. Mazin'in annesi, Zeynep binti Abdullah b. Rebia b. Hü-veystir ki, o da Nemran ogullari kabile sindendir.

Mazin söyle demisti: "Bir gün putumuzun yanında bir kurban kesmistik. Kurbanin karnından bir ses duydum. Sesin sahibi söyle diyordu: "Ey Mazin, kulak ver, sevineceksin. Hayir açiga çıktı. Ser gizlendi. Mu-dar ogullarından bir peygamber zuhur etti. O, en büyük Allah'in dinine baglidir. Tastan

yontulma putlari birak ki, Cehennem'in sicakligindan kurtulasin!" Bu sesi duyunca, çok korktum. Aradan bir kaç gün geçtikten sonra bir kurban daha kestik. Bu defa puttan söyle bir ses geldi: "Bana bak bana! Aslında bildigin seyleri benden dinle. Bu, gönderilen bir peygamberdir. Hak ile gelmistir. Ona, vahiy inmistir. Ona iman et ki dogru yola giresin. Yanmakta olan alevli Cehennem atesinden kurtulasin. O ates ki, yakiti büyük tas parçalaridir." Kendi kendime, "Bu çok hayret verici birsey" dedim. Aslında bu, benim için murad edilen hayir ve iyiliktir. Bize, Hicaz'dan bir adam geldi. "Gerilerde ne haber var?" diye sordum. Dedi ki: Ahmed adinda bir adam ortaya çıktı. Yanina gelen herkese: "Allah'in davetçisine icabet edin." diyor. Bunun üzerine yanimiza gelen Hicazli adama: Bu duymadigim bir haber, dedim. Putumuzun üzerine atilip onu paramparça ettim. Deveme binip Rasûlullah (s.a.v.)'in yanma geldim. Allah, kalbimi Islâm'a açmisti. Ben de Müslüman oldum ve söyle dedim:

"Yacur putunu kirip paramparça ettim. Bir Rabbimiz vardı. Onu tavaf ederdik. Saptıkça sapardık, ama Hasimî ile sapikliktan kurtulup hidayete erdik. Yacur'un dini umurumda degildi. Ey Süvari, Samit ogullariyla kardesleri Hutame'ye ve dostlarına benden su haberi götür: Bana Rabbimin Yacur oldugunu söyleyenlere kizginim!"

Dedim ki: Ya Rasûlallah, ben eglenceye düskünüm. Kadınlara ve içkiye de tutkunum. Kurak seneler bizi mahvetti. Mallarimizi götürdü. Çoluk çocugumuzu bitkin düsürdü. Benim oglum yoktur. Allah'a dua et te bendeki bu kötülükleri gidersin. Bana haya nasip etsin ve bir ogul bahsetsin."

Peygamber (s.a.v.) söyle dua etti: "Allahim, ona eglence yerine Kur'ân okumayi, haram yerine helali, günah ve zina yerine iffeti ver. Ona haya nasip et ve bir ogul bahset."

Cenâb-i Allah, kendimde hissettigim kötülükleri benden giderdi. Umman, verimli hale gelip bol bitkiler verdi. Dört hür kadınla evlendim. Kur'an'm yansim ezberledim. Allah, bana Hayyan isminde bir evlad bagisladi."

Mazin, böyle dedikten sonra da, su siiri okudu:

"Ya Rasûlallah! Binestim kosup sana geldi. Çölleri asti. Umman'dan Arc'a kadar geldi ki, ey çakillara basanların en hayirlisi; bana sefaat edesin de Rabbin beni bagislasin. Ve kurtulusa ermis olarak kavmime döneyim. O kavmim ki, Allah rizasi için dinlerinden ayrildim. Onların görüşü benim görüşüm degildir. Onlar, benim gibi kimseler degildirler. Ben, içkiye ve zinaya düskün bir kimse idim. Gençligimde böyle idim. Nihayet ihtiyarlayip bitkin düstüm. Rabbim, içki yerine Allah korkusunu ve hasyetini verdi. Zina yerine, iffeti verip haya yerlerimi korudu. Artık yegane düşüncem cihad oldu. Niyetim, orucum ve haccim da Allah içindir."

Kavmime döndüğümde bana küfrettiler, kinayip azarladılar. Bir sairlerine emredip bana hicviyeler dizdirdiler. Ben de; "Eger ona karsilik verirsem, aslında kendimi yermis olurum." dedim ve yanlarından ayrıldım. Fakat daha sonra onlardan kalabalık bir heyet yanıma geldi. Daha önceleri ben onların idarecisiydim. İşlerini yürütürdüm. Bana dediler ki: "Ey Amca oğlu! Sana kötü davrandık. Bundan memnun değiliz. Eger bu kötülüğümüzü görmezden gelersen, tekrar yurduna dön ve işlerimizi de eskisi gibi idare et. Dinin sana kalsın." Ben de onlarla birlikte yurduma döndüm ve şöyle dedim:

"Size karsi öfkeli olmak, tadimi çok aci birseydir.

Bize karsi öfkeli olmanız ise ey kavmim, size göre süt gibidir.

Sizin ayiqlariniz açıklansa ve yayılsa bile, bunu âlem anlamaz.

Ama bizim ayiqlarımız söylendiğinde, bunu hepiniz anlarsınız.

Sairimiz, size karsi kötü birsey söyleyemez.

Ama sizin sairiniz, bize küfretmede dili açık bir kimsedir.

Bilesinizki, size karsi kalblerimizde kin yoktur.

Ama sizin kalblerinizde, kin ve düşmanlık vardır."

Mazin dedi ki: Bundan sonra Cenâb-i Allah, onların tamamını Islâm hidayetiyle nurlandırdı.

Hafız Ebu Nuaym, Cabir b. Abdullah'ın şöyle dedigini rivayet eder: Peygamber (s.a.v.)'in risaletle görevlendirildiği haberinin Medine'de ilk yayilisi şöyle oldu: Medine'de cinlerden habercisi olan bir kadın vardı. Günün birinde cin, beyaz bir kus sekline bürünerek kadının evinin duvarına kondu. Kadın ona: "Niçin yanımıza geliniyorsun? Gelde sohbet edelim. Karsilikli haberleselim." dedi. Cin, kadına su cevabi verdi: "Mekke'de bir peygamber ortaya çıktı. Zinayi haram kildi. Bize de göklerden haber alma yolu kapandı."

Vakidî, Ali b. Hüseyin'in şöyle dedigini rivayet eder: Peygamber (s.a.v.)'in risaletle görevlendirildigine dair ilk haberin Medine'ye gelisi şöyle oldu: Fatima adındaki bir kadının haberci bir cini vardı. Günün birinde o haberci cin gelip Fatima'nın evinin duvari üzerine kondu. Fati-nia: "İçeri gelmez misin?" diye sorunca, o, şöyle cevap verdi: "Hayir, zinayi haram kilan peygamber ortaya çıktı."

Tahinilerden bazıları, bu mi mürsel olarak rivayet etmişlerdir. O haberci cinin adının da Ibn Levzan olduğunu söylemişlerdir. Ibn Levzan, bir süre kaybolup Fatima'ya görünmez olmuştı. Bilahare geldiginde Fatima onu kinamis ve niçin geciktigini sormuştu. O da: "Ben Rasûle gittim. Onun zinayi haram kildigim isittim. Sana selam olsun." diye karsilik vermisti.

Vakidî, Osman b. Afîan'm söyle dedigini rivayet eder: "Bir kervanla birlikte Sam'a gitmistik. Gidisimiz, Rasûlullah (s.a.v.)'m bisetinden önce idi. Sam girisine vardigimizda orada kahin bir kadin vardi. Karsimiza çıktı ve söyle dedi: "Arkadasim gelip kapimda durdu. İçeri girmez misin?" dedigimde bana su cevabi verdi: "Buna yol ve imkan yok. Ahmed çıktı ve karsi durulmaz birsey getirdi. Sonra dönüp Mekke'ye geldim. Rasûlullah (s.a.v.)'m Mekke'de zuhur edip insanlari yüce Allah'a imana davet ettigini gördüm."

Vakidî, Muhammed b. Abdullah ez-Zührî'nin söyle dedigini rivayet eder: "Daha önce vahiy, cinler tarafından duyulurdu. Islâmiyet geldikten sonra onlar, vahyi dinlemekten menolundular. Beni Esed kabilesinden Saire adinda bir kadin vardi. Onun cinlerden bir habercisi vardi. Artık vahyin cinler tarafından duyulamaz oldugunu görünce Saire'nin yanma dönüp gögsünün içine girdi. Gögsünde sikintilar meydana getirdi. Saire'nin de akli basindan gitti. Gögsünün içindeki cin söyle konusuyordu: "Siddetli durum ortaya kondu. Göklerden haber almak men olundu. Karsi durulamayacak sey geldi. Ahmed, zinayi haram kildi."

Hafiz Ebu Bekir el-Haraitî, Mirdas b. Kays es-Sedüsî'nin söyle dedigini rivayet eder: Rasûlullah (s.a.v.)'m meclisinde bulundum. Yaninda kahinlikten ve Peygamber (s.a.v.)'in zuhuru esnasinda kahinligin degisiklige ugramasindan bahsedildi. Dedim ki: "Ya Rasûlallah! Bu hususta bizde bazi bilgiler var. Sana sunu haber vereyim ki, bizde bir cariyeye vardi. Adi, Hülâsa idi. İyi bir kimse olarak bilinirdi. Bir defasinda yanimiza gelip söyle konustu: "Ey Devs toplulugu! Basima çok tuhaf birsey geldi. Siz, hayirdan baska birsey bilir misiniz?" "Anlatacaklarin nedir?" diye sorduk. Dedi ki: "Ben, koyunlarin arasinda idim. Bir karanlik perdesi üzerimi kapladi. Kendimde, benimle cinsel iliskide bulunuluyormus gibi bir durum hissettim. Hamile kalmaktan korkmustum. İradem disi hamile kalip ta dogum vakti yaklastiginda köpek gibiild kulagi sarkik bir çocuk dogurdum. O, aramizda bir süre yasadi. Hatta çocuklarla oyun oynama çagma geldi. Onlarla oynamaya basladi. Bir defasinda yerinden firlayip pestemalini atti ve olanca sesiyle bagirip söyle demeye basladi: "Eyvah, eyvah! Aglayip ünleme zamanidir. Eyvah ganimetler, eyvah anlayis. Allah'a andolsuii ki ates ve atlar, geçidin gerisindedir. Orada asil ve güzel gençler vardir."

Âtlarimiza binip hazirligimizi yaptik ve: "Yaziklar olsun sana. Neler gördün?" diye sorduk.

Dedi ki: Bana, âdet görmekte olan bir cariyeye getirebilir misiniz?

Böyle birini kim bize getirebilir? diye sordugumuzda yasli bir adamimiz dedi ki: Allah'a andolsun ki o cariyeye yanimdadir. Anasi da iffetli bir kadindi. Onu çabucak buraya getir, dedik. O da gidip cariyeyi getirdi. Daga çıktı.

Cariyeye söyle dedi: Elbiseni çıkar ve sunlarm yüzüne at.

Oradaki topluluga da; pesine düşün, dedi. Bizden de Ahmed b. Habis adındaki bir adama söyle dedi: Ey Habis oğlu Ahmet! Sen birinci atliyi yakala. Ahmed hücumu geçip ilk atliyi yakalayip vurdu ve yere yatırdı. Karsimizdakiler hezimete ugradılar, biz de onların mallarını ganimet olarak aldık. Üzerlerine bir ev yapıp Zu'1-Hülase adını verdik. O adam bize hep daha önce dediklerini söyleyip dururdu.

Nihayet, Ya Rasûlallah, sen zuhur ettiğinde o, günün birinde bize söyle dedi: "Ey Devs toplulugu! Haris b. Ka'b oğulları hücumu geçtiler." Biz de atlarımıza bindik. O bize söyle dedi: "Atlarınızı hizlandirin. O kavmi mezara gömün. Sabahleyin onları sürün. Akşamleyin de içkinizi için."

Onun dediği kavim ile karsilasip savastik. Bizi hezimete ugratıp mağlub ettiler. Yanına döndüğümüz de: "Senin durumun nedir? Bize yaptıkların nedir?" diyerek kendisine öfkelenlik, yüzüne baktığımızda gözleri kızarmıştı ve bize çok öfkelenmişti. Yerinden kalktı. Biz de atlarımıza binip bu hatasını bağışladık. Bir süi~e geçtikten sonra tekrar bizi çağırıp: "Size onur bahsedecek, gücünüzü arttıracak, sizi hazinelere sahip kilacak bir savaşa var misiniz?" dedi. Biz de böyle bir savaşa çok muhtaç olduğumuzu söyleyince; öyleyse atlarınıza binin, dedi. Biz de bindik ve ne diyorsun? diye sorduk. Dedi ki: Haris b. Mesleme oğulları! • Sonra durun, dedi. Biz de durduk. Sonra, onlarda sizin için kan yoktur. Siz, Mudarlılara saldırın. Onlar, at ve davar sahipleridirler. Malları vardır. Sonra söyle dedi: Hayır, Büreyd b. Samme asiretine saldırın. Onların sayıları azdır. Taahhütlerini de yerine getirirler. Sonra söyle dedi: Hayır, Ka'b b. Rebia'ya saldırmamız gerekir. Onu, Amir b. Sa' saa'nın köyüne yerleştirin, böylece başlarına bela gelsin. Onlarla karsilasip savastik. Bizi yendiler, perisan olduk. Dönüp kendisine: "Yazıklar olsun sana, bize yaptığın nedir?" dedigimizde su cevabi verdi: "Bilemiyorum... Daha önce benimle doğru konuşan, bu defa bana yalan söylemeye başladı. Beni üç gün süreyle evimde hapsedin. Sonra yanıma gelin." Öyle yaptık. Sonra üçüncü günün sonunda yanına geldik. Kapisini açtığımızda içerisi, adeta ates odası gibi idi. Dedi ki: "Ey Devs toplulugu! Gökler bekçilerle muhafaza edildi. Peygamberlerin en hayırlısı zuhur etti." O nerededir? diye sordüğümüzde su cevabi verdi: "O, Mekke'dedir. Bense ölüyüm. Beni dağ başına gömün. Ben alevlenip tutasacağım. Eğer beni rahat bırakırsanız, sizin için bir utanç olurum. Yanıp tutustugumu ve alevlendiğimi görürseniz bana üç tas atın. Sonra her tasi atarken: "Alla-him, senin adıyla." deyin. O zaman ben sakinlesir ve sönerim."

Öldü ve yanıp tutustu. Biz de yaptığı tavsiyeleri yerine getirdik. Üç tas attık. Her tasi atarken de: "Allahim, senin adıyla." dedik. Atesi söndü.

Hacilar bize gelinceye kadar yerimizde durduk. Ya Rasûlallah, iste o hacilar senin zuhur ettigini bize bildirdiler."

Gerçekten bu, garip bir rivayettir.

Vakidî, Süfyan el-Hüzelî'nin söyle dedigini rivayet eder: "Bir kervanla Sam yoluna çıktik. Zerka ile Mu'an arasinda iken geceleyin mola verdik. Bir de baktik ki, göklerle yer arasindaki bir süvari söyle sesleniyor: "Ey uykudakiler! Uyanin. Bu, uyuma zamani degildir. Ahmet ortaya çıktı. Cinler saga sola tardedilip kovuldu."

Güçlü ve kuvvetli kimseler olmamiza ragmen duyduğumuz bu çağridan korkmustuk. Ailelerimize döndük. Baktik ki onlar, Mekke'de Ab-dülmuttalib ogullarından zuhur eden Ahmed adindaki bir peygamberle Kureysliler arasinda meydana gelen anlasmazliktan söz ediyorlar."

Bunu, Ebu Nuaym rivayet etmistir.

el-Haraitî, Urve'nin söyle dedigini rivayet eder: Aralarında Varaka b. Nevfel b. Esed b. Abdül-Uzza b. Kusay, Zeyd b. Amr b. Nüfeyl, Abdullah b. Cahs b. Riab ve Osman b. Hüveyris'in de bulunduğ u bir Kureys topluluğ u, putlarından birinin yanında toplanmış idiler. O toplantı gününü, her sene bayram olarak kutluyorlar d i. Yanında tolandıkları putlarına tazimde bulunuyor, ona kurbanlar kesiyor; sonra da yeyip içip, içkileri yudumluyor ve putlarına ibadet ediyorlardı. Geceleyin putun yanına vardıklarında yüz üstü yere düsmüş oldugunu gördüler. Bu isi begenmediler. Putu tekrar doğrultup eski haline getirdiler. Çok geçmeden siddetli bir sarsinti ile put yine yüzüstü yere düstü. Yine alıp eski haline getirdiler. Ama ikinci kez bir sarsinti meydana gelerek yine yüz üstü yere düsmüstü. Bu durumu görünce üzü lüp kederlendiler ve bunu büyük bir musibet saydılar. Osman b. Hüveyris dedi ki: "Buna ne olmuş ki durmadan yere düşüyor? Mutlaka yeni bir durum meydana gelmistir."

Bu olay, Rasûlullah (s.a.v.)'m doğduğ u gecede meydana gelmişti. Osman söyle diyordu:

"Ey bayram putu, insanlar etrafında saf bağlamışlar,

O insanlar uzaktan ve yakından gelen büyüklerdir.

Maglup olarak yüzüstü düstün, bu ne haldir, bize söyle.

Bir beyinsiz mi sana eziyet verdi, yoksa bize kızdigin için mi düşüyorsun.?

Eger bir günah isleyerek sana gelmissek,

Biz suçumuzu ikrar eder ve günahdan vazgeçeriz.

Eger maglub olmuş ve küçük düstüğün bir yere yuvarlandiysan.

Su halde sen putlar arasında Rab ve efendi olamazsin!"

Yere düşen putu tekrar kaldırıp eski haline getirdiler. Yerine koyduklarında putun içinden bir ses söyle diyordu:

"Nuru ile yerin doğu ve batısındaki bütün yolları aydınlatan,.

Yeni dogmus biri için, bu put yere düştü.

Ki bütün putlar, sarsilip onun için yere düstüler.

Bütün hükümdarların yürekleri, onun korkusuyla sarsildi.

Bütün İranlıların atesleri sönüp karanliklasti.

Iran sahi da büyük bir sikinti içinde geceyi geçirdi.

Kahinlerin cinleri, gayibtan haber alamaz oldu.

Onların habercileri, ne dogrune yalan, hiçbir haber getiremez oldu.

Ey Kusay asireti! Sapikliginizdan dönün.

İslâm'a ve geniş menzile gelin."

Bunu duyunca bir kenara çekilip fisildastılar. Birbirlerine söyle dediler:

"Dogru söyleyin ve birbirinizin sirrim gizleyin."

Bu anlasmaya, evet, dediler. Varaka b. Nevfel kendilerine söyle dedi: "Vallahi bilirsiniz ki kavminiz, bir din üzerinde degildir. Onlar dogru yoldan sasip Ibrahim'in dinini birakmislardır. Duymayan, görmeyen fayda ve zarar veremeyen taslar ne ki, onları tavaf ediyorsunuz? Ey millet, kendiniz için bir din arayın."

Bunun üzerine onlar, yeryüzüne yayilip Ibrahim peygamberin Ha-nif dinini sormaya basladılar. Varaka b. Nevfel ise, Hristiyanhgi seçip kitaplarını okudu. O din hakkında bilgi sahibi oldu.

Osman b. Hüveyris, Bizans imparatoruna gidip Hristiyanliga girdi. Onun nezdinde makam sahibi oldu.

Zeyd b. Amr b. Nüfeyl ise, çıkmak istedi ama alikonup hapsedildi. Bundan sonra bir yolunu bulup yeryüzünde dolasti, nihayet Cezire mintikasinda Rakka seherine ulasti. Orada âlim bir rahiple karsilasti. Aradigi şeyi ona anlatınca rahip dedi ki: "Sen öyle bir din ariyorsun ki, seni ona götürecek bir kimseyi bulamazsin. Ama senin beldende Hanif dinine bagli bir peygamberin ortaya çıkma zamani gelmistir!"

Rahip ona böyle deyince Zeyd b. Ajur b. Nüfeyl, Mekke'ye yönelerek yola çıktı. Yolda iken Lahmiler, ona saldirip öldürdüler.

Abdullah b. Cahs ise, Hz. Peygamberin bisetine kadar Mekke'de ikamet etti. Sonra Habesistan'a çıkıp gitti. Orada İslâm'dan ayrilip Hristiyan oldu. Hristiyan bir kimse olai-ak ölünceye dek orada kaldı.

el-Haraitî, Abbas b. Mirdas'tan rivayet etti Id, o, gündüz bir ağacını

asilamakta iken üzerinde beyaz elbiseli bir süvari bulunan beyaz renkli bir deve kusu kendisine görünmüs ve söyle demis: "Ey Abbas b. Mirdas! Görmedin mi ki sema, bekçilerle muhafaza altına alinip cinlerin haber çalmalarına mani olundu. Savaş ta baslamak üzeredir. Atlar da yüklerini indirdiler. İyilik ve takva sahibi zat, pazartesiye salıya bağlayan gece dünyaya geldi. O, asil devenin sahibidir."

Abbas b. Mirdas dedi ki: Bu sözü duyduktan sonra korku içinde geri döndüm. Görüp isittiklerim, beni korkutmustu. Nihayet putumuzun yanına geldim. Dimar adını verdiğimiz bu putumuza ibadet ederdik. Kendisiyle konusurduk. Çevresini temizledim. Kendisini öptüm. İçinden bir ses duydum. Sesin sahibi söyle diyordu:

"Süleym kabilelerinin tamamına deki,

Dimar Öldü, Harem ehli kurtulsa erip galib oldu.

Peygamber Muhammed'e salattan önce.

Kendisine ibadet edilen Dimar putu hepten yok oldu.

Muhanimed ki, Kureyslidir, Meryem oğlundan sonra,

Peygamberlik ve hidayet kendisine kaldı, o, doğru yolu gösterir."

Abbas b. Mirdas dedi ki: Oradan da korku içinde ayrıldım. Nihayet kavmime gidip basımdan geçenleri onlara bir bir anlattım. Kavmim olan Harise ogullarından 300 kişilik bir heyetle yola çıkıp Medine'ye Rasûlullah (s.a.v.)'m yanına geldik. Mescide girdiğimizde Rasûlullah (s.a.v.) beni görüp: "Ey Abbas! İslâm'a girisin nasıl oldu?" diye sorduğunda ben, basımdan geçenleri kendisine anlattım. O, buna sevindi. Ben ve kavmim, Müslüman olduk.

Hafız Ebu Nuaym, Abbas b. Mirdas'm söyle dediğim rivayet eder: "Benim, İslâm'a girişimin başlangıcı söyle idi: Babam Mirdas vefat etmek üzere iken, Dimar adındaki putumuzun bakımını bana vasiyet etti. Ben de onu alıp bir eve koydum. Her gün yanına gidip hizmetini ifa ederdim. Hz. Peygamber risaletle ortaya çıktığında, gece yarısı bir ses duydum. Duyduğum ses, beni korkuttu. İmdat dileyerek Damar'a kıldım. Baktım ki ses, onun içinden geliyor ve söyle diyor:

"Süleym kabilelerinin tamamına söyle:

Enis Öldü, Harem halkı yasadı.

Muhammed'e kitap gelmeden önce,

Kendisine ibadet edilen Dimar putu hepten helak oldu.

Muhammed ki, Kureyslidir, Meryem oğlundan sonra,

Peygamberlik ve hidayet kendisine kalmıştı, o, doğru yola iletir."

Abbas b. Mirdas dedi ki: Ben, bu olayi insanlardan gizledim. İnsanlar Ahzap'tan döndüklerinde bir ara ben develerimi, Akik taraflarında Zat-İrk denen yerde otlatmakta iken uzanıp uykuya dalmışım. Bir ses duyduğumda etrafıma baktım. Bir de ne göreyim: Bir adam, bir deve kusu üzerinde söyle diyordu: Sali gecesi ortaya çıkan nur, Benî Anka'nın kardeşlerinin diyarında olup yayık kulaklı devenin sahibidir." O adamın sol tarafında bir ses duydum, sesin sahibi görülmüyor ama söyle diyordu: "Cinlere ve şeytanlaşmalarına müjde verki binek, yükünü indirdi. Gökler de bekçileri ile korundu."

Abbas b. Mirdas dedi ki: Ürkerek yerimden fırladım ve Muham-med'in peygamber olarak gönderildiğini anladım. Atıma binerek yanına vardım, ona bey'at ettim. Sonra Dimar putunun yanına dönüp onu ateşle yaktım. Tekrar Rasûlullah (s.a.v.)'m yanına döndüm. Ona şu siiri okudum:

"Ömrüne yemin olsun İd, ben cahil iken,
Damar'ı, âlemlerin Rabbine ortak kosardım.
Rasûlullah'ı ve çevresindeki Evslileri terkederdim.
Onlar ki, onun yardımcılarıdır, onlar,
Zor işlere girmek için,
Yerin dağlarıyla ovalarını terkeden kimselerdir.
Kulu olduğum Allah'a iman ettim.
Helak olmayı isteyerek gününü geçirip,
Aksamlayan kimselere muhalefet ettim.
Yüzümü bey'at maksadıyla Mekke'ye yönelttim.
Sereflilerin peygamberi olan mübareke bey'at edeceğim.
Bize, İsa'dan sonra hakkı konuşan bir peygamber geldi.
O, hakkı açıkça söyler.
Kur'ân hususunda güvenilir, ilk sefaat edendir.
Meleklerle cevap verecek ilk peygamberdir.
Çürüyüp kopan İslâm kulplarını, o onaracaktır.
Sağlamlaştırıp, menasiki eski haline döndürecektir.
Ey halkın en hayırlısı, sana yöneldim.
İki dağ arasındasın, seref sahibisin.
Develeri üzeğine bindiklerinde de Kureysülerin en temizisin.
Asırlar boyunca sen, mübarek bir kimse olarak anılacaksın.

Ka'b ve Malik kabileleri intisap ettiklerinde,
Kadınlarla birbirlerine girstiklerinde seni saf ve temiz görürüz."

el-Haraitî, Muhammed b. Mesleme ailesinden Abdullah b. Mah-mud'un söyle dedigini rivayet eder: Has'am kabilesinden bazı kisilerin söyle dedigini duydum: Islâm'a girisimizin sebebi su oldu: Biz, puta tapan kimselerdik. Günün birinde putumuzun yaninda iken bir kaç kisi putun yanina geldi. Aralarında bir anlasmazlik vardi. Onlar, puttan bu ihtilafi çözmesini istiyorlardi. O esnada bir ses onlara söyle hitap etti:

"Ey gencinden ihtiyarina kadar cüsseli adamlar!

Siz çok akilsiz kimselersiniz, puttan hakemlik istiyorsunuz.

Hepiniz uykuda ve saskin haldesiniz,

Önümdekini görmüyor musunuz?

Karanliklarda çevreyi aydinlatan parlak bir nurdur.

Tihame taraflarından çıkmakta ve yalabuklanmaktadır.

O, âlemlerin efendisi peygamberdir.

Küfürden sonra Islâm'i getirmistir.

Rahman, ona ikramda bulunmustur.

Imamdır, Rasûldür, dogru sözlüdür.

Hükümlerini adaletle verendir.

Namaz ve orucu, iyiligi,

Akrabalik baglarini muhafaza etmeyi emreder.

Insanlari kötülüklerden de nehyeder.

Pisligi, putlari ve harami meneder.

Hasimîlerdendir, hörgüçlerin üzerindedir.

Harem beldesinden peygamberligini ilan etmistir."

Bu sesi duyunca, hemen putun yanından ayrilip yola çıktik. Peygamber (s.a.v.)'in yanma gelip Müslüman olduk.

el-Haraitî, Temim ogullari kabilesinden Rafi b. Umeyr'in -ki o insanlar arasinda hidayet sahibi, cesaretli, geceleyin yola çıkmaktan korkmayan, zorluklara karsi da gögüs geren bir kimse idi. Hidayet sahibi, cesaretli biri oldugu için ona Arapların kara kurdu, adini vermisleidi- söyle dedigini rivayet etmistir: "Ben geceleyin yüksek bir tepe üzerinde yürümekteydim. Uyku bastirdi, devemden inip onu ihdir-dim. Basimi devenin dizi üzerine koyarak uykuya daldim. Uyumadan önce su siginma duasini okudum: Bu vadideki cinlerin büyüğüne sığınirim. Eziyet görmekten veya saldiriya

ugramaktan ona siginiyorum, dedim.

Rüyamda, elinde mizrak bulunan genç bir adamin devemi gözetlemekte olduğunu ve mizragini devemin boynuna saplamak istedigini gördüm. Korku ile uyandim, sagima soluma baktim, birsey göremedim. Kendi kendime bunun bir rüya olduğunu söyledim. Sonra tekrar uzanip uykuya daldim. Yine ayni rüyayı gördüm. Tekrar uyandim. Devemin çevresinde dolastim, birsey göremedim. Ama devemin sarsildigini gördüm. Tekrar uzanip uykuya daldim. Yine ayni rüyayı gördüm. Uyandigimda devam iyice sarsinti geçirmekte idi. Dönüp baktigimda, rüyada gördüğüm, adamin kendisi orada idi. Elinde mizrak vardı. Yaslica bir adam da onu geri itmeye, devamden uzaklastirmaya çalışiyor ve söyle diyordu:

"Ey Malik b. Mühelhil b. Disar!

Yavas ol, abam ve pestemalim sana feda olsun.

Bu insanin devesine sataasma,

Onun yerine benim sigirlardan diledigini seç,

Hiç ummadigim seyleri yapıyorsun.

Akrabaligimi ve namus birligini göz önünde bulundur.

Sen, zehirli mizrakla deveyi vurmak istiyorsun.

Yaptigin bu hareket basarili olmasin ey Ebe'l-Gaffar.

Eger utanm as aydim, bütün Cireliler helak olsaydi bile,

Kesfettigim haberlerimi bilirdin."

Genç adam da, ona su cevabi verdi:

"Ey Ebe'l-Ayzar, ayiplamaksizm sen,

Bizim adimizi alçaltip yükseltmek mi istiyorsun?

Geçmiste onların arasında bir efendi yoktu..

Onların seçkinleri, seçkinlerin ogullaridir.

Var yoluna git ey Müakbir!

Eman veren, ancak Mühelhil b. Disar'dir." .

Onlar böyle birbirleriyle mücadele ederlerken üç yaban sigiri geldi. İhtiyar adam, gence dedi ki: "Ey yegen! sunlardan birini, su devenin yerine al, götür. Senin olsun."

Genç adam, o sigirlardan birini alarak gitti. İhtiyar adam, bana dönüp söyle dedi: "Her hangi bir vadiye indigin ve oranın durumundan korktugun zaman söyle de: "Su vadinin korkularından, Muhammed'in Rabbi olan Allah'a sığıninin." Cinlerden herhangi birine sığınma. Artık onların hükmü

kalmadı."

Ben de ihtiyara: "Su Muhammed de kim?" diye sordum. Dedi ki: "Arap bir peygamberdir. Dogulu veya batili degildir. Pazartesi günü peygamber olmustur."

Onun meskeni nerededir? diye sordum. Hurmahkh Medine'dir, dedi. Sabah ortalik aydinlandiginda deveme bindim. Süratle yola koyuldum. Nihayet Medine'ye ulastim. Rasûlullah (s.a.v.) beni görünce ben daha kendisine birsey anlatmadan o basimdan geçenleri bana anlatti. Beni, Islâm'a davet etti. Ben de Müslüman oldum"[3].

Said b. Cübeyr dedi ki: Biz, su ayetin o adam hakkında nazil oldugu görüsündeyiz:

"Dogrusu insanlardan bazi kimseler, cinlerden bir takim kimselere siginirlardi da onlari azginliklarini artirirlardi." (el-Cinn, 6.)

el-Haraitî, Hz. Ali'nin söyle dedigini rivayet eder: Bir vadide canavarlardan korktugun zaman söyle de: Aslanin serrinden, Danyal'a ve Cübbe siginirim.

el-Belevî, Ibn Abbas'm cinlerle savasan Hz. Ali'nin kissasini anlattigim rivayet etmektedir. Bu rivayete göre Hz. Ali, Cühfe'de Zatü'1-Alem kuyusunda cinlerle çarpismistir. Rasûlullah (s.a.v.), kendileri için su getirmesini emrettiğinde Hz. Ali kuyunun yanma gitmis, ama cinler oradan su almasina engel olmus, kovasinin ipini kesmislerdi. Hz. Ali de kuyuya inerek onlarla çarpismisti. Bu çok uzun bir kissa ve uydurma bir hikaye olup gerçekte bir ilgisi yoktur. Dogrusunu Allah bilir.

el-Haraitî, Sabi'den rivayet ederek bir adamin ona söyle dedigini nakleder: Hattab oglu Ömer hazretlei'inin yaninda oturmakta idim. Orada Hz. peygamberin sahabelerinden bir grup ta vardi. Kur'ân'm faziletlerinden söz ediyorlardi. Onlardan biri; Nahl sûresinin son kisminin çok faziletli oldugunu söylerken, bir digeri de Yâsîn sûresinin çok faziletli oldugunu söylemekteydi. Hz. Ali ise söyle demisti: "Ayete'l-Kürsi'nin faziletinden niye bahsetmiyorsunuz? O yetmis kelimedir ki, her kelimesinde bereket vardi."

O meclisde Amr b. Ma'di Kerib de vardi. Konusulanlara cevap vermiyordu, ama sonunda dedi ki: "Besmele'nin faziletinden niye bahsetmiyorsunuz?" Hz. Ömer ona: "Ey Eba Sevr, anlat bize." dedi. Adam, sözüne söyle devam etti: Cahiliye döneminde bir ara çok acikmistim. Atima binerek çöl yoluna düstüm. Deve kusu yumurtasından baska birsey bulamadim. Yolda gitmekte iken bir çadırdaki yasli bir Araba rastladim. Yaninda bir cariye vardi. Dogan bir güneşi andinyordu. Yanlarmda birkaç koyunlari da vardi. Ona: "Ey anasi aglayasi! Esir olarak kendini bana teslim et!" dedim. Basini kaldirip bana bakti ve söyle dedi: "Ey delikanli! Eger misafir olarak aqirlanmak istiyorsan atindan in gel. Eger yardım istiyorsan sana yardım

edelim." Ben de ona: "Kendim esir olarak bana teslim et." deyince su cevabi verdi:

"Sana ikrami arzettik. Ama sen ugursuz kimseler gibi cahillikten vazgeçmedin. Yalan ve iftira getirdin. Kizimi ve haremimi istiyorsan bilesin ki bu, boynunun kesilmesine sebep olur."

Böyle dedi ve Besmele çekerek üzerime atildi. Ben de âdeta kendiligimden onun altına düstüm. Üzerime çöktü: "Seni öldüreyim mi yoksa salivereyim mi?" dedi. Ben de, beni saliver dedim. Beni saliverdi. Sonra tekrar onunla bogusmak istedim. Ona: "Ey anasi aglayasi! Esir olarak kendini bana teslim et." dedim. Su cevabi verdi:

"Allah ve Rahman adıyla kurtulduk. Rahim adıyla da seni maglup ettik. Iffetli kimseye, güç ve kuvvetin faydasi yok. Biz, bugün savas için ortaya çıktik."

Böyle dedikten sonra üzerime atildi. Ben de kendimi onun altına düsmüs gördüm.Üzerime çöktü: "Seni öldüreyim mi yoksa birakayim mi?" diye sordu. Ben de, beni birak, dedim. Beni saliverdi.Ben de kaçip biraz uzaklastim, ama çok uzaga gitmedim. Sonra kendi kendime söyle dedim: "Ey Amr! Su ihtiyar seni yenecek mi? Allah'a andolsun ki, bu durumda yasamaktansa ölmek, senin için daha hayirlidir." Tekrar ihtiyarin yanma dönüp kendisine söyle dedim: "Ey anasi aglayasi! Kendini esir olarak bana teslim et." Böyle demem üzerine, Besmele çekerek üzerime atildi. Ben de kendimi onun altmda buldum.Üzerime çöktü. Bana: "Seni öldüreyim mi yoksa birakayim mi?" diye sordu. Ben de; hayir, beni saliver, dedim. "Heyhat, artık vakit geçti. Ey cariyeye, bana bir bıçak getir." dedi.Cariye ona bir bıçak getirdi. Bıçakla perçemimi kesti. Araplar, bir adami maglup edip de perçemini kestiklerinde onu köle edinmis olurlar. Ben de bu durumda onun kölesi olup yaninda bir süre hizmetçilik yaptim. Sonra bana söyle dedi: "Ey Amr, benimle birlikte çöle gelmeni istiyorum. Benim senden korkum yoktur. Çünkü ben, Besmeleye güveniyorum."

Onunla birlikte yola çıktik. Sik agaçli, korkulu ve tehlikeli bir vadiye geldik. Olanca sesiyle bagirarak Besmele çekti. Yuvalarmdaki kuslar, hep uçup gittiler. Tekrar ayni siddetli bir sesle Besmele çekti. Bu defa inlerindeki canavarların tamamı kaçisip gitti. Üçüncü kez yüksek sesle Besmele çektiginde karsimizda uzun hurma agacini andiran bir Habesi'yi bulduk. Efendim bana dedi ki: "Ey Amr! Bununla birbirimize yakm oldugumuz zaman söyle de: Efendim, Rahman ve Rahim olan Al-lahin adıyla onu yendi."

Ikisi karsi karsiya geldiklerinde ben: "Efendim, Lat ve Uzza sayesinde onu yendi." dedim. Bunun üzerine efendim olan ihtiyar adam, o Habesi'ye birsey yapamadi. Dönüp yanima geldi ve bana: "Benim sözüme muhalefet

ettigini biliyorsun degil mi?" dedi. Ben de: "Evet, sözümünden dönecek degilim." dedim. O da: "Habesi ile karsi karsiya geldigimizde: Efendim, Rahman ve Rahim olan Allah'in adiyla onu yendi, de." dedi. Ben de, evet, dedim. Karsi karsiya geldiklerini gördüğümde: "Efendim, Rahman ve Rahim olan Allah'in adiyla onu yendi." deJim. Efendim olan ihtiyar adam, Habesliyi yere yikip üzerine çöktü. Kiliciyla karnini yardi. Karnından siyah kandil seklinde birsey çıkardi. Sonra oana: "Ey Amr! bu, onun hile ve desisesidir. Sen, o cariyenin kim oldugunu biliyor musun?" diye sordu. Ben de, hayir, diye cevap verdim. Dedi ki: "O güzel kadın, Selil el-Cürhümî'nin kizidir. Ki o da cinlerin seçkinlerindendir. Bunlar, onun asireti ve amcazadeleridir. Her sene onlardan bir adam benimle çarpisir. Besmele sayesinde Allah, beni ona galib kılar. Su Ha-besli adama yaptiklarimi da gördün. Simdi ben aciktim. Bir seyler getir de yiyeyim."

Ben de avlanmak için çöle gittigimde deve kusu yumurtasından baska birsey bulamadim. Bir yumurta getirdim. Baktim ki adam uyumakta. Basinin altinda odunsu birsey vardi. Basinin aldintaki o seyi çektigimde baktim ki, yedi karis uzunlugunda, bir karis enliginde bir kiliç,. Kiliçla bacaklarına bir darbe vurdum. Her iki bacagini ayaklariyla birlikte kopardim. Arkasi üstü dogrulup oturdu. Ve söyle dedi: "Allah seni kahretsin ey gaddar! Sen ne kadar hainmissin!" Hz. Ömer: "Sonra ne yaptin?" diye sordu. Dedim ki: "Kilicimla onu paramparça etmek için vurdum. O, çok kederlendi. Sonra da su siiri okudu:

"Hainlikle Müslüman kardesini vurdun, tepede, Arapların, Acemlerin atalarında böyle birsey görmedim. Yaptigin iyilikten tiksiniyorsun, Usta ve efendiye yaptigin ne kötü. Sasiyorum, onu nasıl vurdun sen?

Pisman olmadigin ve suç isledigin zaman sana nasıl mukabelede bulundu?

O güzel ahlaklidir, defalarca seni affetti.

Sen de onun, can alici noktasina vurdun.

Cahiliye döneminde sirk ve haç ehline yapmadiklarini,

İslâm döneminde yaptigin için seni hesaba çekseydim,

Adaletimden helak edici darbeyi yerdin.

Cezam ile sen mahvolup yok olurdun."

Hız. Ömer: "Sonra cariyenin durumu ne oldu? diye sorunca ben söyle cevap verdim: "İhtiyar efendimi öldürdükten sonra cariyenin yanma gittim. Beni görünce; ihtiyar ne yaptı? diye sordu Ben de: "Habesli onu öldürdü." dedim. "Sen, yalan söylüyorsun. Onu hainlik yaparak sen Öldürdün!" dedi. Sonra su siiri okudu:

"Ey göz! Hamleci süvari için cömertlik yap.

Bol yaslar dök.

Aglamaktan usanma, çünkü zaman sana hiyanet etti.

Hakikat sahibi/vefakar, sabirli, takvali.

Agirbasli, yumusak huylu, düzgün yaratilisli.

Kimseyi iftihar gününde alip götürdü.

Yaziklar olsun ki sen hayattasin ey Amr! Ömürler, seni kedei'lere teslim etsin. Hayatima andolsun ki ona hiyanet etmeseydin. Keskin kilici andiran bir arslan olurdun!"

Cariyenin bu sözleri, beni kizdirdi. Onu öldürmek için kilicimi çekip çadira girdim. Çadirda herhangi bir kimse göremedim. Hayvanimi sula-dim ve aileme döndüm."

Bu da daha öncekiler gibi inanilmasi mümkün olmayan bir hikaye hatta bir masaldir.

Öyle anlasiliyor ki o ihtiyar adam, cinlerdendi. Müslüman olup Kur'ân öğrenmis bir kimse idi. Öğrendikleri arasında Besmele de vardi. Besmele vasitasiyla kötülüklerden kendini korumaya çalisiyordu. Bes-mele'ye siginiyordu.

el-Haraitî, Esmâ binti Ebu Bekir'in söyle dedigini rivayet eder: Ona göre Zeyd b. Amr b. Nüfeyl ile Varaka b. Nevfel söyle demislerdi: Ebre-he'nin Mekke'den dönmesinden sonra, Necasi'ye gitmisler. Necasi'nin yanma vardiklarinda onlara söyle demisti: "Ey Kureysliler! Aranizda babasinin bogazlamak istedigini, ama sonunda onun üzerine kur'a çekerek bogazlanmaktan kurtardigi, onun yerine bedel olarak bir çok develer kestigi çocugun ne yaptigini biliyor musunuz?" Onlar, su cevabi vermisler: O çocuk büyüyünce Amine binti Vehb adindaki bir kadınla evlendi. Amine'yi hamile halde birakip gitti. Necasi: "Amine'nin dogurup dogurmadigini biliyor musunuz?" diye sorunca, Varaka b. Nevfel su cevabi vermis: "Ey hükümdar! Bir gece putlarimizdan birinin yaninda uyumakta idim. Biz, o putumuzu tavaf eder, ona ibadet ederdik. Uyku esnasmda onun içinden bir ses duydum. Sesin, görünmeyen sahibi söyle diyordu: "Peygamber dogdu. Hükümdarlar alçaldi. Sapiklik uzaklasti, müsriklik yüz çevirip gitti. Bundan sonra o put, yüz üstü yere düstü."

Zeyd b. Amr b. Nüfeyl: "Ey hükümdar, buna benzer bir haber de bende var." deyince hükümdar Necasi, sen de anlat, dedi. Zeyd, anlatmaya basladi: "Arkadasimin anlattigi gibi bir gece ben de Amine'nin hamileliginden bahseden ailemin yanindan ayrilip evden disari çiktim. Nihayet Ebu Kubeys dagina vardim. Orada, beni kuskulandiran bir mes'eleden ötürü yalnız basima tenhada kalmak istiyordum. Gökten iki

yesil kanatli bir adamin indigini, Ebu Kubeys dagi üzerinde durdugunu, sonra Mekke'ye yukaridan baktigim ve söyle dedigini gördüm: "Seytan alçaldi. Putlar geçersiz oldu. Emir dogdu." Sonra yanindaki bir yaygiyi açti, onu dogu ve batı dogrultusunda serdi. Bunun, semanın altim tamamen kaplayacak sekilde yayildigini gördüm. Ondan çıkan nur, gözlerimi kamastiriyordu. Gördüğüm manzara beni korkutmustu. Gaibden gelen o adam, kanatlarini çirpti, nihayet Ka'be'nin üzerine düştü.

Ondan bir nur çıktı. Onunla Tihame'yi aydinlatti ve: "Nur aydinlandi, baharina kavustu." dedi. Eliyle de Ka'be'deki putlara isaret etti, Putlar yüzüstü düstüler." dedi.

Necasi dedi ki: Sizin bu benim basima gelenden daha önemli degildir. Kubbeli bir yerde yalnız basima uyumakta idim. Rüyamda bir boyun ve bas çıkıp söyle demeye basladı: "Fil ashabına azap indi. Eabil kuslari, onlari balçiktan taslarla vurdu. Suçlu ve mütecaviz Ebrehe helak oldu. Okuma yazmasi olmayan Mekkeli, Haremli peygamber dogdu. Ona icabet eden mutlu oldu. Ona icabet etmeyen de bahtsiz oldu."

Böyle dedikten sonra tekrar yere girip kayboldu. Ben, seslenmek istedim ama konusamaz oldum. Ayaga kalkmak istedim, ama kalkamadim. Elimle kubbenin duvarlarına vurdum. Böylece ailem beni duydu, yanima geldiler. Onlara, toplulugu yanımdan uzaklastirin, dedim. Uzaklastirdilar. Sonra dilim ve ayaklarım açıldı."

Hız. Peygamberin mevlidinden bahsederken insallah kisranm sarayindaki ondört balkonun (serefe, kule) yıkilis rüyasini görmesinden, Mecûsi atesinin sönmesinden, Mubezan'm gördüğü rüyadan, kahin Sa-tih'in de bu rüyayı Ebü'l-Mesih'in huzurunda yorumlamasından bahsedecemiz.

Hafız Ebu Kasım b. Asakir, "Tarih" adli eserinde Haris b. Hani b. Mudlic'in hal tercümesinden bahsederken Zeml b. Amr el-Uzerî'nin söyle dedigini rivayet eder: Uzre ogullari kabilesinin, Simam adinda bir putlari vardı. O puta, son derece saygi gösterirlerdi. O put, Beni Hind b. Hiram b. Dabbe b. Abd bin Kebir b. Uzre muhitinde idi. Tarik adinda bir hizmetçisi vardı. Kurbanlarini, o putun yaninda keserlerdi. Rasûlullah (s.a.v.) zuhur ettiginde o putun içinden bir ses duyduk. Söyle diyordu: Ey Beni Hind b. Hiram! Hak ortaya çıktı, Simam helak oldu. Islâmiyet de sirki defetti. Duydugumuz bu ses karsisinda korkup panige kapildik. Birkaç gün geçtikten sonra söyle bir ses duyduk. Putun içinden gelen bu ses söyle diyordu: Ey Tarik! Ey Tarik! Dogru sözlü peygamber gönderildi. Konusan bir vahiy ile geldi. Tihame topraklarında hakki açıklayan biri ortaya çıktı. Ona yardım edenlere selamet, yardım etmeyenlere de nedamet vardır. Artık kıyamete dek sizden ayriliyor ve ve dalasiyorum.

Ravi Zeml b. Amr der ki: Bu sözü söyledikten sonra put, yüz üstü yere

düstü. Bir deve satın aldım. Kavmimden bir kaç kişiyle birlikte develerimize binip yola çıktık. Peygamber (s.a.v.)'in huzuruna vardık. Ona söyle bir siir okudum:

"Ey Allah'ın Rasûlü, devemi sana dogru kosturdum. Onu sert yerlere, bataklık kumlara bastırdım. İnsanların en hayirlisina kuvvetle yardım etmek için seninle aramızda münasebet kurmak için,

Allah'tan baska hiç birseyin olmadigina sahadet ederim.

Ayaklarım ayakkabımın üzerinde agirlik meydana getirdigi müddetçe,

Ben, Allah'ın dinine bagli kalacağım."

Bu siiri okuduktan sonra Hz. Peygamber (s.a.v.)'e bey'at edip Müslüman oldum. Puttan duyduğumuz sözleri de ona anlattım. O sözlerin cin sözlerinden oldugunu bize söyledi. Sonra sözünü söyle sürdürdü: "Ey Arap toplulugu! Ben Allah'ın size, bütün insanliga gönderdigi elçisiyim. İnsanligi sadece Allah'a ibadet etmeye, benim de onun kulu ve elçisi olduğumu tasdik etmeye, Beyt'i hacetmeye, senenin onikL ayından birini -ki o da ramazandır- oruçlu geçirmeye davet ediyorum. Bana icabet edene, agirlanma yeri olarak Cennet vardır. Bana asi olana da, dönülecek yer olan Cehennem atesi vardır."

Zeml der ki: Müslüman olduk. Rasûlullah bize bir sancak ve su mealde bir mektup verdi:

"Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla. Rasûlullah Muham-med'ten, Zeml b. Amr'a ve özellikle onunla beraber Müslüman olanlara. Ben, onu kavmine lider olarak gönderdim. Kim Müslüman olursa, Allah ve Rasûlünün tarafmdadır. Kim ki Islâm'a yanasmazsa ona iki aylık süre ile eman vardır. Buna Ebu Talib oğlu Ali ile Muhammed b. Mesleme el-Ensâri şahid olmustur."

Ibn Asakir, bu rivayetin garip ve tuhaf oldugunu söylemistir."Megazi" adli eserinde Said b. Yahya b. Said el-Ümevi, Ibn Abbas'm söyle dedigini rivayet eder: Cinlerden olup görünmeyen bir şahis, Ebu Kubeys daginin üzerinden söyle seslenmisti:

"Ey Fihri ailesi, Allah görünüşünüzü çirkin kilsin, Akil ve anlayisiniz ne kadar da kittir. Hamiyetli ve serefli atalarinin dinini ayıpladiginda, Ayıplayan kimseye karsi sabirli olursunuz. Busra cinleri, diger cinlerle size karsi anlasma yaptı. Hurmalikların ve tepelerin adamlariyla da size karsi ittifak kurdular.

Atların omuz omuza vererek geldikleri günü yalanda göreceksiniz.

Bu kavmi, Harem'de belirli belirsiz yerlerde öldüreceklerdir.

Sizden onurlu, nefsi hür, serefli bir kimse yok mu?

Ebeveyni ve amcaları şerefli bir kimse yok mu?

Ki ibret olacak bir darbe vursun.

Ki gam ve kederlerle şikintileri gidersin!"

İbn Abbas dedi ki: Bu şiir, Mekke halkı arasında dilden dile dolardı. Rasûlullah (s.a.v.)'da buyurdu M: "Bu, şeytandır. Putların içine girerek insanlarla konuşuyor. Ona Mis'ar denir. Allah, onu rüşyay edecektir!" Üç gün geçtikten sonra da kendisi görülmeyen bir şahıs şöyle diyordu:

"Biz üç günde Mis'ar'ı öldürdük, Çünkü cinleri şaptırdı, çirkin âdetler çıkardı. Temiz Peygamberimiz'e küfrettiğinden dolayı, Onu keskin kılıcım ile vurdum."

Rasûlullah (s.a.v.) buyurdu ki: "Bu da, cinlerden olup Semec adındaki bir ifrittir. Bana iman etti. Ben de ona Abdullah adını verdim. Üç günden beri o, Mis'ar adındaki cini takip etmekte olduğunu bana haber verdi." Hz. Ali de: "Allah, bu Semec'in hayrını ve mükafatını versin ya Rasûlallah." dedi.

"Delailü'n-Nübüvve" adlı eserde Ebu Nuaym, Sa'd b. Ubade'nin şöyle dediğini rivayet eder: Rasûlullah (s.a.v.), hicretten Önce bir is için beni Hadramut'a gönderdi. Yolda gitmekte iken gecenin bir vaktinde görünmezlerden bir ses duydum. Sesin sahibi şöyle diyordu:

"Ey Eba Amr! Uykusuzluk beni nöbete aldı,

Uyku gitti, uyumak imkansızlaştı.

Çünkü geçip gitmiş ve helak olmuş bir topluluğu andım.

Bütün mahrukatin köşkleri yok olacaktır.

Havuzdan su içenler gibi ölüme gelip gittiler.

Öyle bir havuz ki, ona gelen herkes içecektir.

Geçip yollarına gittiler, ben de arkada kaldım.

Yalnızım, hiç kimse derdime çare olmadı.

Basibos kaldım, çaremi bulamadım.

Yeni doğan bir bebek bile derdine çare bulurken,

Ben çaresiz kaldım.

İnsanlar arasında kaldığım müddetçe mahpus gibiyim. ,

Semud kavmi de helak olduğu yerde geceledi.

Ad ve çeşitli milletlerden kusaklarda...

Tamamı aynıdır, İremililer de yerden biçilir gibi yok oldular."

Görünmeyen bir başka cin ona seslendi ve aralarında şöyle bir konuşma

geçti;

- Ey yakisildi delikanlı! Sendeki gurur ve kibir gitti. Gurur ve kibir artık Zühre yıldızı ile Yesrib arasındadır.

- Ey ciliz ve rengi solmus adam, o kimdir?

- O selam ve esenlik peygamberidir. Sözlerin en hayırlısı olan Kur'ân ile bütün mahlukata gönderilmiştir. Haram beldeden çıkmış, hurmalıklı ve tepeli yerlere risale ti ulaştıracaktır.

- Bu gönderilen peygamber, indirilen kitap ve okur yazarlığı olmayan serefli kisi kimdir?

- Lüey b. Galip b. Fihr b. Malik b. Nadir b. Kinane soyundan bir adamdır.

- Heyhat! Ben yasliyim, artık fırsatı kaçırdım. Onun zamanına ulaşamam. Kendim ile Nadr b. Kinane'nin aynı hedefe attığımızı gördüm. Soguk süt içiyorduk. Soguk bir gecenin sabahında Devha'dan onu çıkardı. Güneşle beraber doğdu. Güneşle beraber battı. İstittiği şeyler rivayet olunur. Gördüğü şeyler sabit olur. Eğer bu peygamber, onun neslinden ise kılıçlar çekilecek, korku yok olacak, zina ortadan kalkacak, faiz görünmez olacaktır.

- Neler olacağını bana bildir.

- Sikinti, hastalık, açlık, kitlik gidecek. Sadece Huzaalılarda biraz kalacak. Sikinti, perisanlık ve imrenilecek karakterler yok olacak, sadece Hazreçliler ile Evsliler de biraz kalacak. Gurur, kibir, koguculuk, hi-yanet gidecek, sadece Hevazin oğullarında biraz kalacak. Günah ameller, pisman edici fiiller gidecek, sadece Has'amhlarda biraz kalacak.

- Neler olacağını bana bildir.

- İyilik mağlub olduğunda, hür kadın yutulduğunda hicret diyarından çık. Selam yasaklandığında, akrabalık bağları koparıldığında, Haram beldeden çık.

- Neler olacağını bana bildir.

- İsite kulagin, gören gözün varsa, insani korkutacak şeyleri sana bildirdim ey İbn Gavn. Sakince uyku uyuyamadım. Sabah da bana gelmedi. Sonra tipki hamile kadın gibi bir çiglik attı. Fecir gitti. Neler olduğuna bakmak için gittim. Bir de baktım M, orada ölü bir kertenkele ile bir yılan var.

Rasûlullah (s.a.v.)'in. Medine'ye hicret ettiğim ancak bu konuşmadan öğrendim.

Muhammed b. Cafer, Sa'd b. Ubade'nin söyle dedigini rivayet eder: Akabe gecesinde Rasûlullah (s.a.v.)'a bey'at ettiğimizde ben, bazı ihtiyaçlar için

Hadramut'a gittim. ihtiyaclarimi karsiladiktan sonra dönmek üzere çıktığım yolculuk esnasında bir süre uyudum. Geceleyin duyduğum bir çiglik üzerine korku ve dehset ile uyandım. Çigligin sesi şöyle diyordu:

"Ey Eba Amr! Uykusuzluk nöbeti beni devraldi. Uyku gitti, uyumak imkansızlasti."

Ebu Nuaym, Halid b. Said'in babasından söyle bir rivayette bulunduğunu nakleder: Teinim ed-Darî'nin söyle dedigim isittim: "Peygamber (s.a.v.), risaletle görevlendirildiği esnada Sam'da idim. Bazi ihtiyaclarimi karsilamak için sefere çıktım. Yolda giderken gece olmustu. Bir vadide idim. Uyuyacağım zaman söyle dedim: "Bu gece, bu vadinin büyüğünün himayesindeyim." Uyumak üzere iken görünmezlerden bir ses geldi.Sesin sahibini göremiyordum. O söyle diyordu: "Sen, Allah'a sigin. Çünkü cinler, hiçbir kimseyi Allah'a karsi himaye edemezler." Ben de ona: "Allah askina sen ne söylüyorsun?" diye sorunca o söyle dedi: "Üm-milerin peygamberi ve Allah'in elçisi zuhur etti. Hacun denen Mekke semtinde, onun arkasında namaz kildik. Biz, Müslüman olduk ve ona uyduk. Cinlerin tuzaklari hükümsüz kaldı. Onlara ates korlari atıldı. Sen, âlemlerin Rabbinin elçisi Muhammed'e git ve Müslüman ol."

Sabah olunca Eyyüp kilisesine gittim. Görüştüğüm rahibe, basımdan geçenleri anlattım. Rahip, bana söyle dedi: "Sana dogru söylemişler. O, Mekke'de zuhur edecek, Medine'ye hicret edecektir. Peygamberlerin en hayirlisidir. Ona ilk iman eden sen ol."

Yol hazirligina basladim. Yola çıktım. Nihayet Rasûlullah (s.a.v.)'m yanma vardım. Müslüman oldum."

Hatim b. Ismail, Abdullah b. Saide el-Hüzelî'nin, babasının söyle dedigini rivayet ettigim nakletmektedir: Biz, Suva adındaki putumuzun yanma uyuz hastaligina yakalanmis 200 koyunumuzu getirmistik. Koyunlari, bereketine nail olmalari ve iyilesmeleri için yanma yaklastirmistik. Putun içinden bir ses duyduk. Sesin sahibi söyle diyordu: "Cinlerin tuzaklari, hükümsüz kaldı. Bize ates korlari atıldı. Çünkü Ah-med adında bir peygamber geliyor."

Ona, "Allah'a yemin ederim ki sen yalan söylüyorsun, saptın." dedim. Koyunlarimi oradan alıp eve götürdüm. Evde bir adam gördüm. O adam bana, Peygamber (s.a.v.)'in zuhur ettigini haber verdi."

Ebu Nuaym, Rasid b. Abdi Rabbihi'nin söyle dedigini rivayet etmistir: "Suva adındaki put, Mualla da idi. Hüzeylilerle Zafer b. Süleym ogullarından bir grup ona tapardi. Süleym ogullari, Suva'ya takdim edilecek bir hediye, Rasid b. Abdi Rabbihi'ye vererek gönderdiler.

Rasid dedi ki: Suva putuna ulasmadan önce safak vakti, bir baska putun yanma vardım. Puttan söyle bir ses çıktigini duydum: "Hayret, hem de ne

kadar hayret! Abdülmuttalib ogullarından bir peygamber çıkmış ki; zinayı, faizi, putlar için kurban kesmeyi haram kılıyor. Gökler, bekçilerle muhafaza edildi. Bize ateş koruları atıldı. Hayret, hem de ne kadar hayret!"

Sonra bir başka puttan söyle bir ses çıktığını duydum: "Daha Önce kendisine ibadet edilen Dimar putu terkedildi. Peygamber Ahmed ortaya çıktı. O, namazi, zekatı, orucu, iyiliği, akrabalık bağlarının korunmasını emrediyor."

Sonra bir başka puttan da söyle bir ses çıktığını duydum: "Meryem oğlu İsa'dan sonra peygamberlik ve hidayete Kureysliler-den, doğru yolda bir adam varis oldu. O, peygamberdir. Geçmişteki haberleri veriyor. Bugün ve yarın olacak şeyleri de gerçek olarak bildiriyor."

Safakla birlikte Suva putunun yanma vardım. İki tilki, onun çevresini yalıyor, ona hediye edilen yiyecekleri yiyor, sonra da dönüp üzerine idrarlarını yapıyorlardı. Bu manzarayı görünce söyle dedim: "Nasıl olur da bir rabbin üzerine tilkiler idrar yapar! Üzerine tilkilerin idrar yaptığı alçalmıştır!"

Bu durum, Hz. Peygamber (s.a.v.)'in Mekke'den çıkıp Medine'ye hicret ettiği ve insanların onun sanım duydukları zamanda olmuştur." Bir süre sonra Rasid b. Abdi Rabbihi, köpeğiyle birlikte yola çıkarak Hz. Peygamber (s.a.v.)'in yanma gelmişti. O zaman Rasid'in adı zalim, köpeğinin adı Rasid idi. Peygamber (s.a.v.) ona: "Senin adın nedir?" diye sorunca; Benim adım Zalim'dir, demisti, "Ya köpeğinin adı nedir?" diye sorunca, adı Rasiddir, demisti. Bunun üzerine Rasûlullah: "Öyleyse senin adın Rasid, köpeğinin adı Zalim olsun." demiş ve tebessüm buyurmuştu.

Rasid, Peygamber (s.a.v.)'e bey'at ederek yanında ikamet etmişti. Sonra Rasûlullah (s.a.v.)'dan Mualla semtindeki düz bir arazinin kendisine verilmesini istemişti. İstedigi arazinin uzunluğu üç tas atımlığı kadar, genişliği de bir at kosumu kadardı. Hz. Peygamber, bu araziyi ona verdi. Ayrıca içi su dolu bir kurbada verdi. Kurbanın içine tükürerek söyle dedi: "Sen, bu suyu sana verilen arazinin üst tarafında bosalts. İhtiyacından fazla olan kısmı, insanlardan esirgeme." Rasid, Hz. Peygamberin tavsiyesini yerine getirdi. Suyu, arazinin üst tarafında bosalınca akar bir su haline geldi ve o su, bugüne kadar akmaya devam etti. Arsaya hurma ağaçları dikti. Herkes hurmalığa gidip ihtiyacını karsılar, suyundan da içti. İnsanlar o suya, "peygamber suyu" dediler. Orada yaşayanlar, gidip o suyla yıkanıyorlardı. Rasid'in mesafe tayin etmek için attığı tas, binit taşı denen yere kadar vardı. Ertesi günde gidip Suva' putunu kirdi.» Ebu Nuaym, Amr b. Mürre el-Cühenî'nin söyle dedikini rivayet eder:

"Cahiliye döneminde kavmimden bir cemaatle birlikte hac yolculuğuna çıktık. Mekke'ye vardık. Mekke'de bir gece uyumakta iken Ka'be'den bir nur

çiktigini ve o nurun Medine daglariyla Yenbu'nun üst tarafındaki Es'ari Cüheyne daglarini aydinlattigini gördüm. Nurun içinden bir ses duydum. Sesin sahibi söyle diyordu: "Karanliklar açildi. Isik parladi. Son peygamber gönderildi."

Sonra baska bir isik zuhur etti. Hire kösklerini ve kisra sarayini aydinlatip gösterdi. O isigin ve nurun içinden bir ses duyuldu. Sesin sahibi söyle diyordu: "Islâmiyet zuhur etti. Putlar kirildi. Akrabalik baglari birlestirildi."

Ben de korku içinde uyanip arkadaslarima: "Vallahi, Kureys'in bu kabilesinin basina bir hadise gelecek." dedim ve gördüklerimi onlara anlattim. Memleketimize vardigimizda, adamin biri yanimiza gelerek: "Ahmed adinda biri, peygamber olarak ortaya çıktı." dedi. Ben de, Hz. Peygamber'in yanina giderek gördüklerimi kendisine anlattim. Buyurdu ki: "Ey Amr b. Mürre! Ben, bütün kullara peygamber olarak gönderilmisim. Onlari, Islâm'a davet ediyorum. Kan akitmamalarini, akrabalik baglarim kuvvetlendirmelerini, Allah'a ibadet etmelerini, putlari terk etmelerini, Beyt'i haccetmelerini, oniki aydan biri olan ramazan ayini oruçlu geçirmelerini emrediyorum. Bu emrime icabet edene Cennet vardir. Isyan edene de ates vardir. Ey Amr b. Mürre, iman et ki Allah da seni Cehennem atesinden emin kilsin."

Ben de söyle dedim: "Bir çok kavmin hosuna gitmese de Allah'tan baska ilah olmadigina, senin de Allah'in elçisi ve Rasûlü olduguna taniklik ederim. Getirmis oldugun helal, haram her seye iman ettim." Daha sonra ona bazi beyitler okudum. Bizim bir putumuz vardi. Babam ona hizmet ederdi. Varip o putu kirdim. Sonra Peygamber'in yanina dönüp geldim ve söyle dedim:

"Sahadet ederim ki Allah haktır ve ben,

Tastan yapılma tanriları, ilk terk edenim.

Hicret için paçaları sivadım.

Düz ve tepeli yolları asip sana geldim.

Ki insanlar arasında hem kendisi hem babası en hayırlı olana,

Gök yolları üzerinde taht kuran hükümdarın elçisine,

Arkadaslik edeyim."

Hz. Peygamber (s.a.v.) bana: "Merhaba sana ey Amr b. Mürre!" dedi. Ben de: "Ya Rasûlallah, anam babam sana feda olsun. Beni kavmime gönder. Belki Cenâb-i Allah, seninle bize lütufta bulunduğu gibi, benimle de onlara lütufta bulunur ve hidayeti nasib eder." dedim. Bunun üzerine Allah elçisi, beni kavmime gönderdi. Gönderirken de su öğütleri verdi:

"Dogru sözlü ol. Kaba, mütekebbir ve kiskanç olma." Kavmime gittim. Onlara söyle dedim: "Ey Riffa ve Cüheyne oğulları! Dogrusu ben,

Rasûlullah'in size gönderdiği elçisiyim. Sizi, Cennet'e davet ediyor ve atesten sakindiriyorum. Kan akıtmamanızı, akrabalık bağlarını kuvvetlendirmenizi, Allah'a ibadet etmenizi, putları bırakmanızı, Beyt'i hacetmenizi, senenin oniki ayından biri olan ramazan ayını oruçlu geçirmenizi size tavsiye ediyorum. Bu tavsiyeme uyana Cennet vardır. Karsi gelene de ates vardır. Ey Cüheyne topluluğu! Doğrusu -ki kendisine hamdolsun- Allah, sizi kullarının seçkinleri kildi. Cahiliye döneminde baskalarına hoş gösterdiği zinakarlığı, size hoş göstermedi. O zaman insanlar, iki kız kardeşi, aynı kişinin nikahında bir arada tutuyorlardı. Kisi, babasının karısına, koca oluyordu. Haram aylarda savasiyordu. Siz, Allah katından gönderilen ve Lüey b. Galip soyundan olan peygambere icabet edin ki, dünya serfine ve ahi-ret ikramına kavusasınız. Kosun, kosun, acele edin ki Allah katında fazilet sahibi olasınız."

Amr b. Mürre'nin bu çağrısına (davetine), bir adam dışında bütün kavmi icabet etti. İcabet etmeyen adam kalkıp şöyle dedi: "Ey Amr b. Mürre! Allah senin hayatım acılastırsın. Su Tihame'den çıkan Kureysli adamın bizi davet ettiği şeye icabet ederek, atalarımızın dinine muhalefet etmemizi, bu sebeple topluluğumuzu dağıtıp tanrılarımızı terketmemizi mi bize emrediyorsun? Hayır, bu çağrıya kalbimizi açmaz ve değer vermeyiz." Böyle dedikten sonra su siiri okudu:

"Mürre oğlu bir söz söyledi ki, O söz, iyilik isteyenlerinkine benzemiyor. Aradan zaman geçse de o söz ve fiillerin,

Günün birinde rüzgarlarca geçmiş büyüklere ulaştırılacağını sanıyorum.

Bu sözlerle kulak verenler, asla kurtulsa eremezler."

Amr b. Mürre dedi ki: "İçimizden hangimiz yalancı ise, Cenâb-i Allah onun hayatını acılı kilsin, dilini lal (konuşamaz) etsin, gözünü de kör etsin."

Amr b. Mürre dedi ki: "Allah'a andolsun ki, ölmeden önce onun dili koptu. Yedigi yemegin tadını alamıyor, gözleri göremiyor ve konuşamı-yordu."

Amr b. Mürre ile Müslüman olan kavmi, birlikte Peygamber (s.a.v.)'in yanına geldiler. Hz. Peygamber, onlara hoş geldiniz, diyerek ikramda bulundu. Su mealde bir mektup yazarak kendilerine verdi:

"Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla.

Bu, Allah'ın peygamberinin dili ile yazılmış doğru ve gerçeği açıklayan bir mektuptur. Amr b. Mürre el-Cühenî ile birlikte Cüheyne b. Zeyd kabilesine derim ki: Yerin vadileriyle ovalan, tepeleri ve sirtları size aittir. Orların bitkileri ve nebatları ile yararlanıp hayvanlarınızı otlatır, suyunu da içersiniz. Buna karşılık beste bir verir, bes vakit namazınızı kılarsınız. Develerle sigırlar bir arada bulundugunda iki koyun, ayrı ayrı bulunduklarında da birer koyun verirsiniz. Kendi yiyeceği için azık

biriktirenin zekat vermesi gerekmez. Doru, alimli atlar için de zekat yoktur." Bu mektubu Kays b. Semmas yazmis olup yaninda da sa-hid olarak bazi Müslümanlar hazır bulunmuslardi. Bu mektup yazildiginda Amr b. Mürre su siiri okumustu:

"Görmedin mi ki Allah dinini izhar etti,
Amir'e Kur'ân'm burhanim açıkladi.
O, Rahman'dan bir kitaptir, biz ve geçmişlerimiz için.
Bir nurdur, köydeki, kentteki herkes için,
Yeryüzünde yürüyen her canlinin hayrinadir.
Körler birbirine karistiginda da, mahlukatin en faziletlisidir.
Düsman batinlari, geyik ve hatiralarda parçalandiginda,
Biz Rasûlullah'a itaat ettik.
Biz, çevresinde serefin yükseldigi bir kabileyiz.
Savasta büyüklerin basi alindiginda,
Biz Harb ogullari, uzun ellerimizle,
Bahadirlarin elindeki kesici kiliçlarla onlarin baslarini aliriz.
Ensâr'm, uzun mizrak ve kesici kiliçlarla,
Emirlerinin çevresini kusatip koruduklarini görürsün.
Savas, her büyüün çevresinde döndüğünde,
Savas tekerlegi, kükremis aslanlarin çevresinde döndüğünde,
Çiçekler arasindaki dolunay gibi rengi ve yüzü parlar."

Ebu Osman Said b. Yahya el-Ümevî, "Megazi" adli eserinde Cühey-neli bir ihtiyarin söyle dedigini nakleder: "Bir adamimiz agir sekilde hastalandi. Ölmek üzereydi. Öyleki mezarini kazdik, teçhiz ve tekfin hazirligina basladik. Bayildi, sonra gözlerini açip ayildi ve: "Mezarimi kazdiniz mi?" diye sordu. Çevresindekiler de evet, deyince o, amcasi oglu Fusalin ne yapmakta oldugunu sordu. Az önce oraya gelip kendisinin' durumunu sordugunu ve kendisinin de iyi oldugunu söylediler. Hasta adam dedi ki: Neredeyse o, benim mezarima girecektir. Çünkü ben, baygin iken yamma birisi gelip söyle dedi: "Agla ey Hübel, görmezmisin ki mezarin kazilmis, annen de aglamak üzere. Yani sen ölmek üzeresin? Seni bu mezardan kurtarsak, mezarini kaya parçalariyla doldursak, sonra da amcan oglu Fusali buraya gömsek, Rabbine sükredip namaz kilar ve müsriklerin, sapiklarin dinini birakir misin?" Ben de evet, dedim. Bana: "Kalk artik iyilestin, sifa buldun." dedi.

O hasta adam iyilesti. Amcasi oğlu Fusal öldü. Onun hazır mezarına defnedildi.

Cüheynî dedi ki: O hasta adamimizin iyileştigini, daha sonra namaza başladığını, putlara küfrettiğini, onlara hakaret ettiğini gözlerimle gördüm."

el-Ümevî, Abdullah'ın söyle dedigini de rivayet eder: Bir ara Hattab oğlu Ömer, cinlerden bahseden kimselerin oturduğu bir mecliste bulunuyordu. Harim b. Fatik el-Esedî: "Ey Ömer! islâm'a girisimin nasıl oldugunu sana anlatayım mı?" diye sorunca, Hz.Ömer, anlat, dedi. Harim anlatmaya başlayıp söyle dedi: Günün birinde develerimi otlatmaya çıkmistim. Inisli çıkisli yollardan gidiyordum. Nihayet Ebreku 1-Azzaf denen yere vardım[4]. Binigimi çöktürdüm. Ve: "Su beldenin büyüğüne sigindim. Su vadinin reisine sigindim." dedim. Bir de baktım ki görünmezlerden bir ses bana söyle diyor:

'Yazıklar olsun sana. Celal, seret, üstünlük ve fazilet sahibi olan Allah'a sigin. Sonra Enfâl sûresinden bazı ayetler oku ve Allah'i birle. Baska seye aldiris etme."

Bu ses karsisinde korkup panige kapildim. Sonra kendi kendime biraz düşündüm ve söyle dedim:

"Ey görünmeyen ve konusan adam! Sen ne diyorsun? Sendeki irsad midir, yoksa saptirma midir? Allah, seni hidayete erdiresin. Çare nedir? Onu söyle."

Görünmez adam söyle dedi:

"Iste bu, hayirlar sahibi Rasûlullah'tir. Medine'dedir. İnsanları kurtulusa davet ediyor. İyiligi ve namazi emrediyor. İnsanları kötülüklerden menediyor."Ben de o peygambere hemen gidip iman etmeye yemin ettim. Ayagimi binegimin üzengisine koyup söyle dedim:

"Bana doğru yolu göster, bana doğru yolu göster, hidayet eyle, Yasadigin müddetçe aç kalma, çıplak olma. Ebediyyen efendimiz ol.

Bize getirdigin hayri esirgeme. Yasadigin müddetçe cinleri bundan mahrum kilma."

Ben yolculuga çıkmak üzere iken, o görünmez kisi söyle dedi:

"Allah seninle olsun, yolculugunu basa çıkarsin. Sevabin büyük, bedenin afiyette olsun. Ona iman et, hakkini ve sevabim Rabbim versin, Ona güç ve destek ver ki, Allah da sana destek versin."

O görünmez adama: "Allah sana afiyet versin, sen kim isen bana söyle ki yanma vardigimda seni Rasûlullah'a anlatayım." dedim. O da: "Ben Melik b. Melikim. Hz. PeygamberinNasibeyn cinleri üzerindeki yetkilisiyim. Develerinden korkma. Ben, onları Allah'ın izniyle ailene teslim ederim." dedi. Ben de yolculuga çıktım. Nihayet bir cuma günü Medine'ye vardım.

Insanlar, mescide gidiyorlardi. Hz. Peygamber (s.a.v.), minberdeydi. Dolunay gibi parliyor, insanlara hitapta bulunuyor, hutbe okuyordu. Mescidin kapisinda bir yerlere oturayim, namaz kilincaya kadar beklileyeyim, sonra Rasûlullah'm yanma girip Müslüman olayim ve Islâmiyet'imi ona anlatayim, dedim. Kapi agzina çöktüğümde, Ebu Zerr yanima gelip: "Merhaba, hosgeldin. Müslüman olusuna dair haber bize ulasti. İçeri girip namaz kil." dedi. Ben de öyle yaptim. Sonra Rasûhillah (s.a.v.)'m yanma girdim. Müslüman oldugumu, o bana haber verdi. Ben de, Elhamdülillah dedim. O buyurdu ki: "O arkadasin, sana verdigi sözü yerine getirdi. O, sözünü yerine getirmeye ehil bir kimsedir. Develerini, ailene teslim etti."

Taberanî, Harim b. Fatik'in hayat hikayesini "Mucemul-Kebir" adli eserinde anlatirken, Harim'in, Hz. Ömer'e söyle dedigini rivayet eder: "Ey Müminlerin emiri! Islâm'a girisimin baslangicini sana anlatayim mi?" Hz.Ömer de evet, anlat, deyince o, basindan geçenleri anlatmis, yalniz Harim'in söyle dedigini Taberanî nakletmistir: "Ebu Bekir es-Siddik ısrar etti ve mutlaka mescide girmemi söyledi. Benim Müslüman oldugumdan haberleri oldugunu bildirdi ise de ben; güzelce temizlenmesini bilemem, sen bana öğret, dedim. Gerekli temizligi yaptıktan sonra mescide girdim. Rasûlullah (s.a.v.)'m dolunay gibi paril paril parladi-gini gördüm. O söyle diyordu:

"Bir Müslüman abdest alip, abdestini güzelce tamamlar, sonra ölçülerine riayet edip, suurlu bir sekilde namazini kilarsa, mutlaka Cen-net'e girer."

Ben, bunlari anlattiktan sonra Hz. Ömer bana:' "Bu anlattiklarini isbatlayacak bir delil getir, yoksa seni cezalandiririz." dedi. Kureyslile-rin yaslisi Osman b. Affan hazretleri benim lehimde sahidlik yapti. Hz.Ömer de onun sahidligini kabul etti.

Ebu Nuaym, Abdullah b. Deylemî'nin söyle dedigini rivayet eder: Adamin biri, Ibn Abbas'a gelerek söyle dedi: "Duydugumuza göre sen, Satih'ten söz ediyor ve Cenâb-i Allah'in onu, hiçbir insana benzemeyecek bir sekilde yarattigini söylüyormussun Öyle mi?" Abdullah ibn Ab-bas ta, evet, diye cevap verince o adam konusmasini söyle sürdürmüs:

"Evet, Cenâb-i Allah Gassanh Satih'i, kasap kütüğü üzerindeki bir et parçası seklinde yaratmistir. Onda, ne kemik ne de sinir vardi. Sadece kafatasi ile elleri vardi. Bir bezin dürülüsü gibi ayaklarindan omuzlarına kadar katlanip durulurdu. Onda, dilinden baska hareket eden bir organ yoktu. Mekke'ye gelmek istediginde bir kütük üzerine konularak getirildi. Dört Kureysli, onun yanma geldi. Bu dört kisi; Abdumenaf b. Kuseyy'm ogullari Abdu's-Sems, Hasim, Fihr oglu Ahves ve Ukayl b.Ebi Vakkas idiler. Kendi neseblerinden baska bir nesebe intisap ederek, "Bizler, Cumah'li kimseler olup sana geldik, senin buraya gelisini haber aldik. Bu sebeple yanma

gelmek, seni ziyaret etmek, bizim için görev oldu." dediler.

Ukayl, ona bir Hind kilici ile Rüdeyne süngüsü hediye etti. Bunlari Beyt-i Haram'm kapisi üzerine koydu ki Satih'in onlari görüp göremedigini anlasinlar. Satih: "Ey Ukayl, elini bana uzat." dedi. Ukayl elini ona uzatinca Satih: "Ey Ukayl! Gizlilikleri bilene, günahlari bagislayana, ahdini yerine getirene, insa edilmiş olan su Kabe'ye yemin olsun ki, sen bana Hind kilici ile Rüdeyne süngüsü getirip hediye ettin. Öyle degil mi?" deyince onlar: "Dogru söyledin ey Satih." dediler.

Satih dedi ki: "Alemlerim sevinç iledir. Ebem kusagina ve diger sevinçlere yemin olsun. Tokatlanip yüz üstü düsene, hurma agacina, yas ve kuru hurmasına yemin olsun ki, karga nereye ugrasa, orada bereket vardır. Bilesiniz ki, sizler Cumahli degilsiniz. Soyunuz Kureys'tendir." Onlar dediler ki: "Ey Satih, dogru söyledin. Biz, Beyt-i Haram ahalisi-yiz. Alimligini duyar duymaz ziyaret için yanma geldik. Bu zamanımızda ve bu zamandan sonra neler olacagini bize bildir. Belki bu hususta, senin bilgin vardır."

Satih dedi ki: "Iste simdi dogru söylediniz. Benden ve Allah'in bana verdigi ilhamdan haber ahn. Ey Arap toplulugu, siz ihtiyarlama dönemindesiniz. Acemlerle ayni görüstensiniz. Sizde ilim ve anlayis yoktur ama sizden sonra anlayisli kimseler dogacak, onlar çeşitli ilimleri talep edecekler, putlari kiracaklar, yaya ulasacaklar, Acemleri öldürecekler ve ganimetleri talep edeceklerdir."

"Ey Satih, bunlari nereden biliyorsun?" diye sordular. Dedi ki: "Rükünleri olan Beyt'e, güvenlik yeri olan Ka'be'ye ve sakinleri bulunan Harem'e andolsun Id, sizden sonra bazi gençler ortaya çıkacak, onlar putlari kiracaklar, seytana ibadeti reddedecekler, Rahmani birleyecekler, Allah'in dinini yayacaklar, binalari sereflendirecekler, gençlerden bilgi soracaklar."

"Ey Satih, bunlar kimin neslindendirler?" diye sordular.

Satih dedi ki: "Sereflilerin en sereflisine, esrafa bilgi verene, kum çöllerim harekete geçirene, zayıflara kat kat verene andolsun ki, Abdu's-Sems ile Abdumenaf ogullarından binlercesi çıkacak, aralarında ihtilaf dogacak."

Dediler ki: Eyvah bu ne kötü sey Satih. Haklarında bize bilgi verdigin kimseler hangi beldeden çıkacaklar?

Dedi M: "Baki ve ebedi olana, emrini yerine getirip sonsuza dek varolana andolsun ki, bu beldeden, dogru yolu gösteren bir genç çıkacaktır. Yegus putunu ve düzenbazligi reddedecektir. Allah'tan baskasına ibadetten uzak duracaktır. Sadece bir tek Rabbe kulluk edecektir. Sonra Allah, onu

övölmüs olarak bu dünyadan alacaktır. Yeryüzünde aranacak, kıymeti semada takdir edilecektir. Kendisinden sonra halifelige Siddik geçecektir. O hüküm verirken, doğru verecektir. Hakları verirken de ifrat ve tefritten sakınacaktır. Ondan sonra da halifelige sapıklıktan uzak, sırkten arınmış, tecrübeli, celadetli ve zarif bir kimse geçecektir. O, kaba sözleri terk edecektir. Misafiri ağırlayacak, İslâmiyet'i sağlam temeller üzerine oturtacaktır.

Ondan sonra yerine tecrübeli bir kimse geçecektir ki, onun davet ettiği seylere, insanları davet edecektir. Ama basına anarsistler toplanıp, intikam hırsı ve öfke ile onu öldüreceklerdir. O, yaslı halde iken hile ile öldürülecektir. O sebeble de hatip bazı kimseler, ayaklanacaklar, daha sonra onun yerine yardımcı geçecektir. O yardımcı, görevi sürdürecektir. Doğru görüşlerle çirkin görüşler birbirine karışacak, yeryüzünde askerler zuhur edecektir. Onun yerine daha sonra oğlu geçecek, askerleri toplayacak ve övgüsü azalacak, mal alıp yalnız basına yiyecektir. Kendisinden sonra gelenlerle serveti bollastıracaklardır. Ondan sonra bir kaç hükümdar idareye geçecektir. Süphesiz ki onlarda kan akıtılacaktır. Onlardan sonra fakir bir kimse basa geçip onları bir bez gibi dürecektir. Ondan sonra biri, basa geçecek, hakkı yerine getirecek, şehirlerde kanunu uygulayacaktır. Yerleri görölmemiş bir şekilde fethedecektir. Ondan sonra kısa boylu biri, idareyi ele alacak, sırtında da alamet vardır. Kazasız belasız ölecektir. Ondan sonra bakir biri, az bir müddetle idareyi elinde tutacaktır. Memleketin düzeni bozulacaktır. Onun yerine geçen kardeşi de aynı düzeni devam ettirecektir. Malları ve minberleri elinde tutmaya özen gösterecektir. Ondan sonra dünyalık ve çeşitli nimetlere sahip olan cesaretli biri, idareyi ele geçirecektir. Erkanı ve akrabalarıyla istisare yapacaktır. Ama ona karşı ayaklanıp onu hilafetten hal edecekler, mülkünü elinden alıp öldüreceklerdir. Ondan sonra yerine yedincisi, idareyi ele geçirecektir. Ama hükümdarlığı zayıf edecek, herşeyi kendi haline bırakacaktır. Memleketindeki oğulları toplu olarak bir arada bulunup çirkin kimseler olacaklardır. İşte o esnada memlekette her çıplak kişi, idareyi ele geçirmeye tamah gösterecektir. Yardıma ve himmete muhtaç olanlar, onun isini ele geçireceklerdir. Sam da Kahtanlılarla, Nizarlılar karşı karşıya geldiklerinde onları barıstıracaktır. O gün, Yemen ikiye bölünecek, bir kısmı mesveret ehli olacak, bir kısmı da terk edilecektir. O zaman yere çöken buluttan, eli ayagı bağı esirden başka birşey göremiyeceksin. Bağı esirler, atlarla kılıçlar arasında bulunacaktır. O esnada evler yıkılacak, dullar soyulacak, rahim-lerdeki çocuklar düşecek, zelzele görülecek, halifelige Vail talip olacaktır. Nizarlılar kızacak, kölelerle serli kimseler yaklaşıacak, seçkin ve iyi kimseler uzaklaşıacak, fiyatlar asiri derecede yükselecek, onları'dan her canlı kimse öldürülecek, sonra da hendeklere atılacaktır. Orası ağaçlı,

otlu bir yer olup, nehirler akar. Onlari, günün ilk saatlerinde maglubiyete ugratirlar. Seçkin kimseler ortaya çıkar, galip gelir, uyku ve yerlesme onlara fayda vermez. Nihayet bir sehire girerler. Orada kaza ve kader onlari yakalar. Okçular gelir, piyadeler telef olur. Savaşçilari öldürmek, hamiyet sahiplerini esir almak, asiri gidenleri helak etmek için okçular gelirler. Orada sularin en yüksegine ulasilir. Sonra din bozulur, isler alt üst olur. Zebur, inkar edilir. Köprüler atilir. Ancak denizlerin adalarinda bulunan kimseler, bu beladan kurtulur. Dostlar yok olur. Bedeviler ortaya çıkar. Zorlu zamanda günah, şüphe ve fisk ehli kimseleri, onlardan kinayacak kimse yoktur. Eger o kavmin utanmasi olma-' saydi, ölümünde faydasi olsaydi, bu böyle olmazdi."

Ey Satih, sonra ne olacak? diye sordular.

Dediki: "Sonra Yemen halkindan hilekar bir adan ortaya çıkacak, Allah, onun basina fitneleri gönderecek."

Bu, garip bir rivayettir. Garipliginden ve içerdigi fitne ve savaş menkibelerinden ötürü bunu buraya dercettik.

Önceki sayfalarda kahin Satih ile Yemen hükümdari Rebia b. Nasr arasında geçen konuşmayı ve Hz. Peygamberin geleceğini ona müjdele-yisini anlatmistik. Aynı şekilde Sasani hükümdarının, Peygamber Efendimiz'in doğduğu gecede -ki o getirdiği seriat ve diğer dinleri yürürlükten kaldirmisti- sarayinin sarsilmasi, Mecusi atesinin sönmesi ve Mubezan'in rüya görmesi üzerine kız kardesinin oğlu Abdu'l-Mesih'i, Satih'e göndermesi ve ikisi arasında geçen konuşmaları da daha önce nakletmistik. [5]

[1] Allah kendilerine rahmet etsin. Öncekiler, halk arasında kabul ve revaç bulan gaybi seylere pek önem verirlerdi. Ama o gaybi seylere, bu kadar önemli de degillerdi. Bunların bilimsel açıdan bir açıklama ve ağırlıkları da yoktu. Çünkü bu gibi gaybi seylere, uydurmalar ve tahayyüllere geniş bir alan bırakılmaktaydı. Bundan daha da önemlisi su ki, İslamiyet, kendi gerçekliğini ispatlamak için hayatın realitelerine ve tarihin sahadetine dayanır. Kendi sağlamlığını ve peygamberinin doğruluğunu isbatlamak için, cinlerin gaybi haberlerine (!) veya kahinlerin görüşlerine ihtiyaç duymaz. Özellikle İslâmiyet, kehaneti iptal edip ortadan kaldirmistir. Su halde nasıl olur da kendi gerçekliğini isbatlamak için kahinlerin sözlerini veya putlardan duyulan (!) sözleri delil olarak ileri sürer?

[2] Buhârî, Menakibül-Ensâr, 35.

[3] Bu olayın doğruluğuna dair herhangi birsey yoktur. Gerçekte bu, Arapların cinlerle ilgili uydurdukları masallardan başka birsey degildir.

[4] Ebrekü'l-Azzaf: Basra-Medine arasındaki yolda bulunan ve Esed oğullanna ait olan bir sudur.

[5] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 2/513-547.

Hiz. Peygamber'e Vahyin Gelmeye Baslamasi	2
Hiz. Muhammedin Peygamberlik Iile Görevlendirildiği Tarih Ve Yasi	3
Fasil	16
Fasil	18
Hiz. Peygamber'e Vahyin Gelis Sekli	22
Fasil	23
Fasil	24
Islâm'a İlk Giren Kimseler	25
Peygamberin Amcası Hamza'nin Müslüman Olusu	35
Ebu Zerr'in Müslüman Olusu	35
Dimad'in Müslüman Olusu	38

Hiz. Peygamber'e Vahyin Gelmeye Baslamasi

Hiz. Peygamber kirk yasinda iken, kendisine ilk vahiy geldi, tbn Ce-rir'in, Ibn Abbas ile Said b. Müseyyeb'den naklettigine göre o esnada Hiz. Peygamber kirküç yasinda idi.

Buhari, Hiz. Aise'nin bu konuda söyle dedigini rivayet eder: "Peygamber (s.a.v.)'e ilk olarak vahiy, uykuda, sadik rüya seklinde geldi. Gördüğü rüyalar sabah aydinligi gibi zuhur edip gerçeklesirdi." Daha sonra Hiz. Peygamber, uzlete çekilmekten hoslanir oldu. Hira magarasina çekilip yalnız basina ibadet ederdi. Ailesinin yanina gelmeksizin geceler boyu orada kalirdi. Bunun için azigini önceden hazirlardi. Azigi tükenince Hatice'nin yanma döner, yine azigini alip giderdi. Nihayet o, Hira magarasinda iken hak kendisine geldi. Melek, yanma gelerek, "Oku" dedi. O: "Ben okuma bilmem." dedi. Peygamber (s.a.v.) buyurdu ki: "Melek beni yakaladi, sikti, gücüm tükenecek derecede sikti, sonra birakti. Bana, "Oku" dedi. Ben: "Okuma bilmem." dedim. Tekrar beni ikinci kez yakalayip sikti. Gücüm tükenecek derecede sikti. Sonra birakti. Bana, "Oku" dedi. Ben: "Ben okuma bilmem." dedim. Üçüncü kez beni yakalayip sikti. Gücüm tükenecek derecede sikti. Sonra birakti ve bana dedi: "Yaratan, insani pihtilasmis kandan yaratan Rabbinin adiyla oku! Oku! Kalemle Öğreten, insana bilmedigini bildiren Rabbin, en büyük kerem sahibidir." (ei-Alâk, 1-5.)

Bu hadise üzerine Peygamber (s.a.v.) -kalbi titreyerek- eve döndü, Hüveylid kizi Hatice'nin yanina geldi. "Beni örtün, beni örtün." dedi. Üzerini örttüler. Nihayet korkusu gidip sakinlesti. Hatice'ye, olup bitenleri anlattiktan sonra: "Basima bir is gelmesinden korktum." dedi. Hatice, ona:

"Hayir, Allah'a yemin ederim ki O, seni asla rüsvay etmeyecektir. Çünkü sen akrabalik baglarini gözetip kuvvetlendirir, akrabalarini ziyaret eder, misafiri agirlar, muhtacin yükünü yüklenir, yoksulu kazandırır, hakkın katından gelen musibetlere karsi insanlara yardım edersin." dedikten sonra onu alip amcası oglu Varaka b. Nevfel'in yanına götürdü. Varaka, cahiliye döneminde Hristiyanlaşmış bir kimse idi. İbranîce yazardı. İncil'in -Allah'ın müsaade ettiği kadariyle- ayetlerini ibranîce yazardı. Yaslı bir adam olup gözleri görmezdi. Hatice ona: "Ey Amca oglu! Kardesin oğlunun sözlerine kulak ver." dedi. Varaka da Hz. Peygamber'e hitaben: "Kardesim oglu! Neler gördün?" diye sordu. Hz. Peygamber de gördüklerini ona anlattı. Varaka dedi ki: "Bu, Musa'ya inen namustur (Cebrail'dir). Keske ben bu iş için genç olsaydım. Kavmin tarafından sürgün edileceğin zaman keske hayatta olsam." Peygamber (s.a.v.): "Onlar, beni sürgün mü edecekler?" diye sorunca, Varaka: "Evet, senin getirdiğin dava gibisini getiren herkese mutlaka düşmanlık gösterilmiştir. Senin zamanına yetisebilir sem, mutlaka sana yardım ederim." dedi.

Çok geçmeden Varaka vefat etti.[1] Vahiy de bir süre kesintiye uğradı. Öyleki Peygamber (s.a.v.) -bize ulaşan rivayetlere göre- çok üzülmüş, defalarca dağların tepesine çıkarak kendini uçurumdan yuvarlamak istemisti. Dağın tepesine her çıktığında kendini atmak isteyince Cebrail ona görünerek: "Ya Muhammed! Süphesiz sen, Allah'ın gerçek peygamberisin." der, istirabını dindirir, gönlünü sükuna kavuşturur, peygamber de evine dönmüş. Vahyin kesintisi uzayınca tekrar aynı seyleri yapar, kendini uçurumdan yuvarlamak üzere dağın tepesine çıkar, Cebrail, ona yine görünür ve aynı seyleri söyleyerek istirabını dindirirmiş.

İbn Sıhâp -vahyin kesilmesinden bahseden Cabir. b. Abdullah el-Ensârîden- rivayet etti ki; Peygamber (s.a.v.) söyle buyurdu:

"Yürümekte olduğum bir sırada semadan bir ses duydum. Gözlerimi semaya (göğe) diktim. Bir de baktım ki Hira'da bana gelen melek göklerle yer arasındaki bir kürsü üzerinde oturmuş. Ondan korktum, dönüp evdekilere: "Beni örtün, beni örtün." dedim. Bunun üzerine yüce Allah, su ayetleri inzal buyurdu:

"Ey örtüye bürünen Muhammed! Kalk da uyar. Rabbini de yücelt. Giydiklerini temiz tut. Kötü seyleri terke devam et." (el-Müddessir, i-5.) Bundan sonra sürekli vahiy geldi."

Bu hadisi, İmam Buhârî, kitabının birkaç yerinde nakletmiştir. Buhârî serhinin evvelinde Kitâbü Bedi'Vahy'de bu hadisten sened ve metniyle birlikte uzun uzadıya söz ettik. Hamd ve minnet Allah'adır.

Mü'minlerin annesi Hz. Aise'nin;" Hz. Peygamber'e ilk olarak vahiy, sadık rüya şeklinde gelmeye başlamıştı. Gördüğü rüyalar, sabah aydınlığı gibi

zuhur ederdi." sözüne gelince, bunu Muhammed b. Ishak b. Yesar'm, Ubeyd b. Umery el-Leysf den yaptığı rivayet te takviye etmektedir. Rivayete göre Hz. Peygamber (s.a.v.) söyle buyurmıştır:

"Üzerinde yazı bulunan ipek bir yaygi üzerinde uyumakta iken Cebrail bana geldi ve oku, dedi. Ben de, ne okuyayım? dedim. Beni sikti, öyle ki öleceğimi zannettim. Sonra beni bıraktı."

Sözün burasından itibaren Hz. Peygamber (s.a.v.), Hz. Aise'nin rivayetindeki gibi sözünü sürdürmüştür.

Baslangıçta Cebrail'in uyku halinde gelisi, daha sonra uyanıklık halindeyken kendisine gelmesi için bir nevi zemin hazırlamaktı. Musa b. Ukbe'nin, Zührî'den naklettigi el-Megazi'sinde bu husus, açıkça anlatılmaktadır. Orada söyle denmektedir: Peygamber (s.a.v.), Cebrail'i ilk olarak rüyada gördü. Sonra uyanıldık halinde de Cebrail, ona geldi.

Hafız Ebu Nuyam el-İsbahanî, "Delailü'n-Nübüvve" adlı kitabında, Alkame b. Kaysin söyle dedigini rivayet eder: "Peygamberlere ilk olarak vahiy-kalpleri sükûnete ersin diye- rüya halinde gelir. Sonra da vahiy onlara nazil olur."

Bu, bizzat Alkame b. Kaysin sözleridir ki, güzel bir sözdür. Bundan önce anlatılanlar ve bundan sonra anlatılacak olanlar bunu teyid etmektedir. [2]

Hz. Muhammedin Peygamberlik İle Görevlendirildiği Tarih Ve Yasi

İmam Ahmed b. Hanbel, Amir es-Sa'bî'nin söyle dedigini rivayet eder: Rasûlullah (s.a.v.), kırk yasında iken kendisine peygamberlik geldi. Ona, peygamberliği getiren İsrail'di. Bu hal üç sene devam etti. İsrail, ona kelimeyi ve birseyleri öğretirdi. O üç sene kendisine Kur'ân nazil olmadı. Üç sene geçtikten sonra nübüvvetini Cebrail getirdi. Cebrail'in lisani üzerine Kur'ân, yirmi senelik bir süre içinde ona nazil oldu. Bunun on senesi Mekke'de, on senesi de Medine'de geçmişti. Peygamber (s.a.v.), altmış üç yasında iken vefat etti.

Bu, Sabî'ye ulaşan sahih bir senettir. Bundan anlasıldigina göre Hz. Peygamber'e kırk yasından sonra üç yıl süreyle İsrail gelmiş, ondan sonra Cebrail gelmeye başlamıştır.

Seyh Sihabüddin Ebu Same ise bu konuda söyle demistir: "Hz. Aise'nin hadisi, buna ters düsmemektedir. Muhtemeldir ki Hz. Peygamber'e ilk vahiy rüya halinde gelmiş, bunun ardi sıra İsrail -Hira'da uzlete çekildiği müddet zarfında- onunla ilgilenmiş, ona kelimeleri süratle tevdi etmiş, alistirmek için yavas yavas onunla tekrarlamamıştır. Nihayet Cebrail gelerek onu üç kez siktikten sonra Kur'ân'i ona öğretmiştir. Hz. Aise, Peygamber Efendimizle Cebrail arasında geçen hadiseyi nakletmiş ama -hadisi kısa

tutmak ya da Israfil ile Hz. Peygamber arasında geçen hadiseye vakif olmadigindan- Rasûlullah (s.a.v.) ile Israfil arasında geçenleri nakletniemistir."

imam Ahmed b. Hanbel, îbn Abbas'm söyle dedigini de rivayet eder: "Hz. Peygamber (s.a.v.), kirk üç yasinda iken kendisine vahiy nazil olmustur. On sene müddetle Mekke'de, on sene müddetle de Medine'de kalmis, altmis üç yasinda iken de vefat etmistir." Yahya b. Said ile Said b. Müseyyeb'de böyle bir-rivayette bulunmuslardir.

Ahmed b. Hanbel, baska bir tarikle îbn Abbas'm söyle dedigini rivayet eder: "Peygamber (s.a.v.)'e kirk yasinda iken Kur'ân nazil olmustur. Peygamberlikten sonra on üç sene Mekke'de, on sene de Medine'de kalmistir. Altmis üç yasinda iken vefat etmistir."

Imam Ahmed b. Hanbel, Ammar b. Ammar vasitasiyla Ibn Ab-bas'tan su rivayeti yapar.

"Peygamber (s.a.v.), on bes sene Mekke'de ikamet etmistir. Bu on bes senenin yedisinde isik görür ve ses isitir, sekizinde de kendisine vahiy gelirmis. On sene müddetle de Medine'de ikamet etmistir."

Ebu Same dedi ki: "Rasûlullah (s.a.v.), bisetten önce harika seyler görürdü. Nitekim, Sahih-i Müslim'de Cabir b. Semüre'nin rivayetine göre Peygamber (s.a.v.) söyle buyurmustur:

"Mekke'de öyle bir tas bilirim ki, peygamber olmadan önce bana selam verirdi. Simdi de o tasi taniyorum."

Ebu Same'nin sözleri burada sona ermektedir. Kavminin puta tapmak, onlara secde etmek gibi apaçik bir sapiklikta bulunduğunu gördüğü için Rasûlullah (s.a.v.), onlardan uzaklasip tenhada uzlete çekilmeyi çok severdi. Allah'in kendisine vahiy gönderme zamani yaklastiginda, uzlet yasantisini daha da sevmeye baslamisti. Allah'in salat-ü selami onun üzerine olsun.

Muhammed b. Ishak, bazi ilim ehli kimselerin söyle dediklerini rivayet eder: Rasûlullah (s.a.v.), her sene bir ay Hira magarasina çıkar, orada ibadet ederdi. Cahiliye döneminde Kureyslülerin bir kısmi, bu sekilde ibadeti âdet haline getirmisti. O, kendisine gelen düskünlere yemek yedirirdi. Hira'daki ibadetini tamamlayip döndüğünde Ka'be'yi tavaf etmeden evine girmezdi.

Bu da Kureys âbidlerinin, Hira'da uzlete çekilerek ibadeti âdet haline getirdiklerini göstermektedir. Bu sebeple Ebu Talib, meshur kasidesinde söyle demistir:

"Sevr dagina ve onun yeiine Sebir dagim yerlestirene, Hira'ya çikip inene

andolsun."

Hira, Mekke'nin üst taraflarında ve sehre üç mil mesafedeki bir dağdır. Mina'ya giden kimsenin sol tarafına düşer. Ka'be'ye yönelik ve eğik bir zirvesi vardır ki, Hira mağarası da o zirvededir. Rü'be b. Ac-cac'm bu konuda söylediği şiir, ne güzeldir:

"Hayir, emin ve güvenilir vatandaşın Rabbine, Hira'mn eğik zirvesindeki mağaranın Rabbine yemin olsun."

Alimler, Hz. Peygamberin bisseten önce yaptığı ibadetlerin bir seriata dayalı olup olmadığı, sayet bir seriata dayalı ise, o seriatın hangisi olduğu hususunda ihtilaf etmişlerdir. Kimileri Nuh'un seriatına, kimileri İbrahim 'in seriatına göre ibadet ettiğini söylemişlerdir ki, kuvvetli ve akla yatkın olan da, İbrahim'in seriatına göre ibadet ettiği görüşüdür.

Bir kısım insanlar, onun Hz. Musa'nın, bir başka grup da Hz. İsa'mn seriatına göre ibadet ettiğini söylemişlerdir. Bazıları da Peygamberin nazarında seriat olduğu sabit olan her hükme dayanarak amel ettiğini söylemişlerdir.

Bu görüşleri ve birbirleri ile olan ilgilerini açıklamak, usul-ü fikhin alanına girer, doğrusunu Allah bilir.

"O, Hira mağarasında iken hak kendisine aniden geldi." sözüne gelince, bu demektir ki, Hz. Peygamber daha önce böyle birseyi beklemezken kendisine vahiy geldi. Nitekim bu hususta Cenâb-i Allah da söyle buyurmaktadır:

"Sen, sana bu kitabın verileceğini ummazdın. O, ancak Rabbinin bir rahmetidir." (el-Kasas, 86.)

Bu sûre-i celileden Önce şu ayetler nazil olmuştur:

'Taratan, insani pihtilasmış kandan yaratan Rabbinin adıyla oku! Oku! kalemle öğreten, insana bilmediğini bildiren Rabbin, en büyük kerem sahibidir." (ci-Alâk, i-ö.)

Tefsirde belirttiğimiz ve ileride de "pazartesi günü" hakkında bilgi verirken açıklayacağımız gibi bu ayetler, Kur'ân'm nazil olan ilk ayetleridir. Nitekim Sahih-i Müslim'de de açıkça belirtildiği gibi Ebu Katade, Rasûlullah (s.a.v.)'a, pazartesi günü tutulan orucun fazileti sorulduğunda onun söyle buyurduğunu rivayet etmektedir:

"O, doğduğum gündür. Bana vahyin nazil olduğu gündür."

İbn Abbas dedi ki: "Peygamberiniz Muhammed (s.a.v.), pazartesi günü doğdu. Pazartesi günü de peygamberlikle görevlendirildi."

Ubeydb. Umeyr, Ebu Cafer el-Bakir ve diğer âlimler, Peygambere vahyin,

pazartesi günü geldigini söyleyerek bu hususta onlar arasında ihtilaf bulunmadigim belirtmislerdir.

Rebiyülevvel ayında Peygamber'e nübüvvet geldi. Nitekim, Ibn Abbas ile Cabir'in söyle dedikleri daha Önceki sayfalarda nakledilmisti: Peygamber (s.a.v.), rebiyülevvel ayinin on ikinci günü (pazartesi) dogdu. O günde risaletle görevlendirildi, o günde semaya yükseldi, miraca çıktı.

Meshur görüğe göre Hz. Peygamber (s.a.v.), Ubeyd b. Umeyr ile Muhammed b. Ishak ve digerlerinin de kesin olarak söyledikleri gibi ramazan ayında risaletle görevlendirilmistir. Ibn Ishak, bu görüşüne delil olarak su ayet-i kerimeyi ileri sürmüştür:

"Ramazan ayi ki, o ayda insanlar için hidayet olarak Kur'ân indirildi." Ayin onunda nazil oldugunu söyleyenler de vardır.

Vakidî, Ebu Cafer el-Bakir'm söyle dedigini senediyle birlikte rivayet eder: "Peygamber (s.a.v.)'e ilk olarak vahiy, ramazanın on yedinci gecesinin gündüzü olan pazartesi gününde gelmistir."

İlk vahyin, ramazanın yirmi dördünde nazil oldugunu söyleyenler de vardır.

Imam Ahmed b. Hanbel, Vasile b. Eska'dan rivayet ederek Rasûlullah (s.a.v.)'in söyle buyurdugunu söyler:

"İbrahim'in sahifeleri, ramazanın ilk gecesinde nazil olmustur. Tevrat, ramazanın altısında nazil olmustur. Incil, ramazanın on üçüncü gecesinde nazil olmustur. Kur'ân da ramazanın yirmi dördünde nazil olmustur." Bu sebepledir ki, sahabe ve tabiilerden bir cemaat, kadir gecesinin, ramazanın yirmi dördüncü gecesine olduğu görüşünü savunurlar. Cebrail'in olcu demesine karsilik, Hz. Peygamber'in," demesine gelince, sahih kavle göre bu ifade, olumsuzluk ifadesidir. Yani ben, güzelce okuyanlardan degilim, demektir. Nevevî ve ondan önce Ebu Same de bu görüşü tercih edenlerdendir. Bu ifadenin, soru anlaminda oldugunu söyleyenlerin görüşü, uzak bir ihtimaldir. Çünkü olumlu cümlelerde "ba" harfi zaid olarak kullanilmaz. Birinci kavli, Ebu Nu-aym'in su rivayeti de teyid etmektedir: Mutemir b. Süleyman, babasinin söyle dedigini rivayet eder: Rasûlullah (s.a.v.) -korku ve sarsinti halinde iken- buyurdu ki: "Ben, asla bir kitap okumus degilim. Güzelce okuyamam. Okuyup yazamam." Cebrail onu tutup siddetle sikti. Sonra birakip "Oku" dedi. Muhammed (s.a.v.): "Ben, birsey görmüyorum ki okuyayim. Okuyup yazmam." dedi.

Ebu Süleyman el-Hattabî dedi ki: Cebrail, Hz. Peygamberin sabrini ölçmek, edebini güzellestirmek ve kendisine yüklenen peygamberlik yükünü tasimaya razı olmasini saglamak için ona böyle yaptı. Bu sebepledir ki Cebrail, ona görünürken Peygamber'in, sanki atesi varmis gibi terlerdi.

Digerleri dediler ki: Cebrail, su sayacagimiz sebeblerden ona böyle yaptı:

Bu sikmadan sonra kendisine vahiyedilecek şeyin azameti hususunda dikkatini çekmek istemisti. Zira ona vahiy edilecek şey, nefislere çok ağır gelecek birseydi. Nitekim yüce Allah buyurmus ki:

"Dogrusu biz, sana tasimasi ağır bir söz vahyedeceğiz." (ei-Müzzemmi, 5.) Bunun içindir ki, Hz. Peygamber (s.a.v.)'e vahiy geldiğinde yüzü kızarır, genç devenin boğazından çıkardığı bir ses gibi ses verir, çok soguk günlerde bile alnından ter damlardı.

Hz. Peygamber (s.a.v.), kalbi titreyerek Hira mağarasından inip Hatice'nin yanına gitti: "Beni örtün, beni Örtün." dedi. Telasi ve korkusu gittikten sonra Hatice'ye: "Bana ne olmuş? Basima neler gelmiş?" diye sorup basından geçenleri anlatmış ve: "Basima birseyler gelmesinden korktum." demisti. Çünkü o, daha önce görmediği ve aklından geçmeyen bir durumla karsılaşmisti. Bunun üzerine Hatice ona söyle cevap vermisti: "Hayir, andolsun ki Allah, seni asla rüsvay etmeyecektir!" Hz. Hatice, Cenâb-i Allah'ın yaratıklarında güzel âdetler icra etmesi sebebiyle, bu sıfatların hayirlilari ile muttasif olan kimseleri, dünya ve ahi-rette rüsvay etmeyeceğini biliyordu. Sözüne devamla Hz. Peygamber'e, sahip olduğu güzel hasletlerini anlatıp söyle dedi: "Çünkü sen, akrabam ziyaret eder ve doğru konuşursun." Peygamber (s.a.v.)'in muvafıkları da muhalifleri de onun bu güzel ve değerli sıfatlarla muttasif olduğunda it-. tıfak etmişlerdi. Bu ittifak herkesçe bilinen bir husustur. Yine Hz. Hatice ona demisti ki: "Sen baskalarının yükünü de yüklenirsin. Muhtaca, kendisini rahatlatacak miktarda çoluk çocuğunun azığını da verirsın. Yoksul kimseyi kazandırirsın. "Yani ya Muhammed, hayirlara kosarsın, fakir kimseye yardima kosar, baskalarından önce sen sevap kazanırsın. Hz. Hatice fakir kimseyi, yoksul diye adlandırmisti. Çünkü böylelerinin hayati ve geçimi noksandır. Bunların varlıkları ile yoklukları hemen hemen farksızdır. Nitekim sairin biri söyle demistir:

"Ölüpte rahatım bulan kimse, Ölü değildir. Ölü, hayatta iken ölmüş gibi olandır."

Kadi İyaz'm, Müslim'in serhinde naklettigine göre Ebu Hasan et-Tihamî de söyle demistir;

"Yoksul kimseyi, ölü say. Elbisesini} çürümüş kefen say. Onun varacağı yer mezardır."

el-Hattabî dedi ki: "Yoksul kimseyi kazandırırsın." sözünden kastedilen doğru mana sudur: Yani sen, ona bolca mal verirsın. Veya yoksul kimseye, geçimini sağlayacağı kadar bağista bulunarak onu kazançlı kılarırsın.

Seyhimiz Hafız Ebu'l-Haccac el-Mizzî de, Hz. Hatice'nin sözünde geçen "yok" kelimesi ile verilen malın kastedildiğini ifade etmistir. Yani

bulamayan kimseye mal verirsin.

Hız. Hatice'nin bu sözünden kastın; "Ticaret yaparak bulunmayan mali veya esi bulunmayan kıymetli şeyi kazanırsın." demek olduğunu söyleyenlere gelince bunlar, manayı uzaklaştırmış ve ihtilafa dalmış, aynı zamanda hakkında bilgi bulunmayan manaları zorlamaya giderek ortaya çıkarmaya çalışmışlardır. Çünkü ticaret yaparak bulunmayan mali elde etmek, ekseriyetle övünülecek bir şey değildir. Kadi İyaz, Nevevî ve diğerleri de bu kavli zayıf görmüşlerdir. Doğrusunu Allah bilir.

Hız. Hatice'nin; "Misafiri ağırlarsın," sözüne gelince, bundan da kastedilen mana şudur: Ona yemesi gereken şeyi takdim ederek ikramda bulunur, istirahat edeceği yeri güzelce temin edersin.

Hız. Hatice'nin; "Hakkın -veya hayrın- musibetlerine karşı yardım edersin." sözüne gelince, bundan kastedilen mana şudur: Her hangi bir kimseye hayır hususunda bir musibet vaki olursa, sen ona yardım edersin. Onunla beraber olur, nihayet onu rahat bir yaşama kavuşturursun.

Hız, Hatice, Peygamber'imizi alıp, yaslı ve âmâ bir zat olan amcası oğlu Varaka b. Nevfel'e götürdü. Önceki sayfalarda, Varaka b. Nevfel ile Zeyd b. Amr b. Nüfeyl'den kısaca bahsetmiştik. Varaka, cahiliyet döneminde Hristiyanlığa giren bir kimse idi. Arkadaşlarından ayrılarak Zeyd b. Amr ve Osman b. Hüveyris ile birlikte Sam yoluna koyulmuşlardı. Ubeydullah b. Cahs ta beraberlerinde idi. Hepsi Hristiyanlığı kabul etmişlerdi. Çünkü o dini, o zamanlar hakka en yakın din görmüşlerdi. Ancak Zeyd b. Amr b. Nüfeyl, bu dine hurafeler sokulduğunu, değişikliğe uğratılıp tahrif edildiğini gördüğü için fitrati, Hristiyanlığa girmesine mani olmuştı. Rahipler ile din bilginleri, zamani yaklaşmış bir peygamberin ortaya çıkacağını ona müjdelemişlerdi. O da, o peygamberi aramak ve bulmak üzere geri dönmüştü. Aslî fitrati ve tevhid inancı üzerinde kalmakta devam etmişti. Ancak Hız. Peygamber'in bisetine ulaşmadan önce, ölüm onu yakalamıştı. Varaka b. Nevfel ise, Hız. Peygamber'in bisetine kavuşmuştu. O, Rasûlullah (s.a.v.)'da, Hatice'nin onun evsaf ve niteliklerini kendisine bildirmesiyle, onda bulunan güzel ve temiz sıfatları, onda zuhur eden delil ve ayetleri görmüştü. Bu sebeptendir ki Hız. Hatice, Varaka'nın karşısında durup: "Ey Amca oğlu! Kardeşin oğlunun söyleyeceklerine kulak ver." demisti. Peygamber (s.a.v.), gördüklerini kendisine anlattığında Varaka söyle demisti: "Sübbuh, Sübhuh! Bu, Musa'ya inen Namustur (Cebrail'dir.)" Böyle derken her ne kadar Musa'dan sonra gelmiş bir peygamber ise de, İsa'dan bahsetmemisti. Çünkü İsa'nın seriati, Musa'nın seriatinin tamamlayicisidir. Alimlerin sahih kavline göre İsa'nın seriati, Musa'nın seriatinin bazı kimselerini de nesh etmiştir. Nitekim bir ayet-i kerimede söyle buyrulmaktadır:

"Size yasak edilenlerin bir kismini helal kilmek üzere..." (Âu imrân.so.)

Varaka'nin bu sözü, cinlerin su sözüne benzemektedir:

"Ey milletimiz! Dogrusu biz, Musa'dan sonra indirilen, kendinden öncekileri dogrulayan, gerçeği ve dogru yolu gösteren bir kitap dinledik." (el-Ahkâf, 30.)

Sonra Varaka: "Keske ben, genç bir adam olsaydım." demisti. Yani ben bugün iman etmeye, faydalı ilim edinmeye, salih amel islemeye güç yetiren bir genç olabilseydim.

"Keske ben, kavminin seni sürgün edeceği zaman hayatta olsam." Yani kavminin seni sürgün edeceği zamana kadar seninle beraber olup sana yardım edebilsem.

Onun böyle demesi üzerine Rasûlullah (s.a.v.): "Onlar, beni sürgün-mü edecekler?" diye sormustu.

Süheylî der ki: Rasûlullah (s.a.v.) böyle dedi. Çünkü, vatandan ayrılmak, insanın nefsine çok zor gelir.

Hız. Peygamber'in bu sorusu üzerine Varaka su cevabi vermisti: "Evet! Senin getirdigin davanin benzerini getiren kimselere, mutlaka düşmanlık edilir. Senin zamanina yetisebilsem, sana esaslica yardım ederim."

Bu konusmadan kısa bir süre sonra Varaka b. Nevfel vefat etti. Allah ona rahmet etsin, ondan razı olsun. Çünkü önün bu şekilde yapmış olduğu konuşma, karsılastığı şeyi tasdik etmesi, meydana gelen vahye iman etmesi ve gelecek zamanla ilgili olarak salih niyete sahip olması demektir.

İmam Ahmed b. Hanbel, Urve tarikiyle Aise'den rivayet etti M, Hatice, Varaka b. Nevfel'in durumunu Rasûlullah (s.a.v.)¹ dan sormuş, o da şöyle cevap vermisti:

"Onu gördüm. Üzerinde beyaz bir elbise vardı. Öyle sanıyorum ki ' eğer cehennemliklerden olsaydı, üzerinde beyaz bir elbise olmazdı."

Hafız Ebu Ya'lâ, Cabir b. Abdullah'tan rivayet etti ki; Varaka b. Nevfel'in durumu sorulduğunda Rasûlullah (s.a.v.) şöyle cevap vermistir:

"Onu gördüm. Üzerinde beyaz elbise vardı. Onu Cennet'in ortasında gördüm. Üzerinde ipek vardı."

Zeyd b. Amr b. Nüfeyl'in durumu sorulduğunda ise Rasûlullah (s.a.v.) şöyle cevap vermistir:

"Kiyamet gününde o, bir tek ümmet olarak hasrolunacaktır,"

Ebu Talib'in durumu sorulduğunda da, Rasûlullah (s.a.v.) söyle cevap vermiştir:

"Onu, Cehennem'in bataklığından çıkarıp sig bir yerine bıraktım." Hatice'nin durumu sorulduğunda -ki o farzlardan ve Kur'ân ahkâmından Önce vefat etmişti- Rasûlullah (s.a.v.) söyle cevap vermişti:

"Onu, Cennet'te bir nehir üzerinde inciden yapıma evde gördüm. Orada gürültü ve yorgunluk yoktur."

Hafız Ebu Bekir el-Bezzar, Hz Aise'den rivayet etti ki, Rasûlullah (s.a.v.) Efendimiz söyle buyurmuştur:

"Varaka'ya küfretmeyin. Çünkü ben, onun için bir veya iki Cennet gördüm." Haüz Ebu Nuaym ile Beyhakî, "Delailü'n-Nübüvve" adlı eserlerinde Amr b. Surahbil'den; Rasûlullah. (s.a.v.)'in, Hatice'ye söyle dedigini rivayet etmişlerdir:

"Ben, uzlette (yalnız basıma kaldığımda) bir ses isittim. Allah'a an-dolsun ki; bu isten dolayı basıma birşeyler gelmesinden korktum."

Hatice dedi ki: "Allah korusun. O sana böyle birşey yapacak değildir. Allah'a andolsun ki, sen emaneti eda eder, akrabalarını ziyaret eder ve doğru konuşursun."

Rasûlullah (s.a.v.)'m bulunmadığı bir sırada Ebu Bekir, Hatice'nin yanına gelmiş, Hatice de ona olayı anlatıp söyle demisti: "Ey Atik! Mu-hammed'le birlikte Varakaya git." Rasûlullah (s.a.v.), içeriye girince Ebu Bekir, elinden tutarak: "Haydi Varaka'ya gidelim." demiş; Rasûlullah da: "Durumu sana kim anlattı?" diye sormuş, o da: "Hatice anlattı." diye cevap vermişti. Bunun üzerine birlikte Varaka'mın yanına gitmişler, meseleyi ona anlatmışlar, Rasûlullah (s.a.v.) ona söyle demisti: "Ben uzlette (yalnız basıma) iken arkamdan bana ya Muhammed, ya Muhammed, diye seslenildiğini isittim. Korku içinde oradan ayrılıp kaçtım." Varaka, ona şu öğütleri verdi: "Bir daha böyle yapma. (Melek) sana geldiğinde sebat et ki, sana söylediklerini isitebilesin. Sonra da yanıma gel ve olup bitenleri bana bildir."

Peygamber, uzlete çekildiğinde (Melek), ona söyle seslendi: 'Ta Muhammed! De ki: Bismillâhirrahmânirrahîm. Elhamdulillahi Rabbü alemin....Veleddâlin."

Daha sonra da söyle dedi: "Lâilaheillallah, de."

Hız. Peygamber, bu hadiseden sonra tekrar Varaka'mın yanına giderek olup bitenleri ona anlattı. Varaka kendisine söyle dedi: "Sana müjdeler olsun. Sonra yine sana müjdeler olsun. Ben tanıklık ederim ki sen, Meryem oğlu İsa'nın müjdelediği peygamberisin. Doğrusu sen, Musa'nın kanunu gibi bir

kanun üzeresin. Süphesiz sen, Allah katından gönderilen bir peygambersin. Bugünden sonra cihad ile emrolunacak-sin. Eger cihadla emrolunacagin zamana kavusursam, mutlaka seninle birlikte cihad ederim."

Varaka vefat edince, Rasûlullah (s.a.v.) söyle buyurdu:

"Kesisi Cennet'te gördüm. Üzerinde ipek elbiseler vardı. Çünkü o, bana iman etmiş ve beni tasdik etmişti." Bu hadisteki kesis sözü ile Varaka kastedilmiştir.

Bu, Beyhakî'nin lafzi olup mürseldir. Nazil olan ilk sûrenin, Fatiha olduğunu söylediği için de bunda gariplik vardır. Daha Önce anlatıldığı ve siirinden de anlaşıldığı gibi Varaka, kalbinde imani gizlemiş, imana kesinlikle karar vermişti. Bu kararını da, Hatice'nin, Hz. Peygamberle köle Meysere'nin durumunu, gölgenin öğle sicagında onu gölgelendirili-sini, kendisine anlatması esnasında vermişti. Daha önce naklettığımız siirinin bazı pasajlarını burada tekrarlamak istiyoruz:

"İnad ettim ben, hatıralar hususunda inatçıyım,

Kederliyim, bu sebeple uzun süre yutkundum.

Hatice, niteledikçe niteledi.

Ey Hatice, bekleyişim uzadı.

Mekke'nin iki dağı arasında ümidim su ki,

O zatin çıkacağıdır.

Bize kesis ye ruhbanların sözlerini naklettin,

O sözlerin doğru çıkmayışı, bizi rahatsız eder.

Demislerdi ki: Muhammed, bir gün basa geçer.

Ona karşı duranları mağlup eder.

Beldelerde nur ışığı ortaya çıkacak.

Bütün halk egilmekten kurtulup doğrulacak.

Ona karşı savasan, kayba uğrayacak.

Onunla barış içinde olan, zafere erecek.

Keske bu davet açığa çıktığında,

Hazır bulunsam da dine ilk giren ben olsam.

Kureyslilerin hoslanmadığı seye girsem,

Mekke'nin tamamı ve Kureysliler rahatsız olsalar dahi,

Onların hoslanmadıkları şeyi, Ars'm sahibine emanet ediyorum.

Onlar yükseklerden inip alçaldığında bu dava ona emanettir.

Onlar da, ben de hayatta kalırsak, birseyler olacak.
O seylerden Ötürü kafirler, sikintiya ugrayıp gürültü çıkaracak."
Varaka b. Nevfel, bir baska kasidesinde de söyle demisti:
"Muhammed hakkında dogru haberler verdim.
Gaib oldugunda, öğütçü o haberleri verir.
ki Abdullah oğlu Ahmed, peygamber olarak,
Yer üstündeki herkese gönderilecektir.
Öyle sanıyorum ki o, ileride dogru sözlü bir peygamber olarak gelecektir.
Tipki Hud ve Salih kullarin gönderildikleri gibi,
Musa ve Ibrahim gibi, tâki onun için görürsün.
Kiymet ve haktan gelen açık fermani.
Ona Lüey b. Galip soyundan gelen,
iki kabilenin faziletlere kosan,
Gençleriyle ihtiyarlari tâbi olacak.
Onun zamaninda, insanların kavusacagi güne kadar.
Hayatta kalırsam ben, ona sevgimi verecek ve onunla ferahlayacağım.
Yoksa ey Hatice, bil ki ben,
Senin bu diyarından göç edeceğim."
Yunus b. Bükeyr'in, Ibn îshak'tan rivayet ettigine göre Varaka b. Nevfel, bir siirinde de söyle demistir:
"Ey Hatice, eger gerçekse bu sözün, Bil ki Ahmed, peygamber olacaktır.
Cebrail ile Mikail, ona gelecekler. Allah katından vahiy getirecekler.
Gelen vahiyle de kalpler genişleyecektir.
Tevbe edip, ona uyanlar kurtulacak.
Ona karsi gelen aldanmislarla bahtsizlar sapacak.
Bu iki gruptan biri, Cennetlerde,
Digeri de, Cehennem havuzlarında azap içecek.
Cehennem'de ölüm istediklerinde, tepelerine,
Pes pese demir tokmaklar inecek, sonra alevlenecek.
Rüzgarlari emriyle sevkeden Allah, yücedir.
Zaman içinde diledigini yapan Allah, mukaddestir.
Ars'i bütün semaların üstünde bulunan,

Halkina verdigi hüküm degismeyen Allah,
Noksanliklardan münezze ve yücedir."
Varaka, bir baska siirinde de söyle demistir:
"Ey yigitler, bilin ki, zamanin akisi ile kaderin uygulanisi varya,
Allah'in hükmettigi seyde, degisme olmayacaktır.
Hatta Hatice, bunu bildirmeye beni çağiriyor,
Bu Öyle bir is ki, ileride insanların karsisina çıkacak.
Geçmiş asırlarda ve zamanlarda duyduğum,
Bir isi, bana anlatıyor.
Ki Ahmed'e, Cebrail gelecek.
Ve beseriyete peygamber olduğunu bildirecek.
Dedim ki, ümid ettigin şeyi belki,
Rabbin sana gerçekleştirecek.
Öyleyse sen, hayri ümid edip bekle,
Muhammed'i bize gönderki durumunu,
Uykuda ve uyanıklıkta gördüğünü, kendisine soralım.
Bize geldiginde derileri ve tüyleri ürperten,
Acaip şeyler söyledi.
Ben, Allah'in melegi Cebrail'i,
En mükemmel ve en muazzam surette karsımda buldum.
Bu müşahede devam etti, korku beni ürküttü.
Çevremdeki ağaclar, bana selam veriyordu.
Ben de dedim ki: Öyle sanıyorum ki -bilmem zannım doğru mudur?
İleride bu peygamber olacak ve indirilen sûreleri okuyacak.
Minnetsiz ve kedersiz cihad görevine,
Onları açıkça davet ettiğinde, o seni imtihan edecektir."

Hafız Beyhakî, "Delail" adlı eserinde bunu bu şekilde nakletmiştir. Bana göre bu siirin, Varaka'ya ait olduğu kesin değildir. Doğrusunu Allah bilir., İbn İshak'm, ilim ehli bazı kimselerden rivayetine göre Cenâb-ı Allah, Hz. Peygamber'e ikramda bulunmak ve nübüvveti vermek istediği esnada kendisi bir ihtiyacını gidermek için evden dışarı çıktığında uzaklara gider, bütün evleri geride bırakır, Mekke'nin mahalleleri arasından, vadilerinin içinden geçip giderdi. Yolda giderken önünden geçtiği her taş ve ağaç kendisine: "Es-selâmü aleyke ya Resûlullah." derdi. Peygamber sağına,

soluna, arkasına dönüp bakar, tas ve ağaçlardan başka birsey görmezdi. Bir süre böyle devam etti. Bu gibi seyleri görüp isitirdi. Allah'ın dilediği kadar bir süre böyle devam edip gitti. Daha sonra ramazan ayında, Hira mağarasında iken Cebrail, kendisine gelerek Allah'ın ikramını getirmisti.

İbn İshak, Vehb b. Keysan'dan rivayet etti: "Abdullah b. Zübeyr'in, Ubeyd b. Ümeyr b. Katade el-Leysi'ye söyle dediğim isittim: Ey Ubeyd! Cebrail'in kendisine geldiği esnada Hz. Peygamber'e , nübüvvetin nasıl verildiği hakkında bize birseyler söyle.

Ubeyd dedi ki: Rasûlullah (s.a.v.), her sene bir ay müddetle Hira mağarasında ibadete çekilirdi. Bu, Kureyslilerin cahiliye döneminde âdet haline getirdikleri bir ibadet şekli idi.

Rasûlullah (s.a.v.), her sene bir ay süreyle uzlete çekiEp ibadet eder, yanma gelen her düsküne yemek yedirirdi. Bu bir aylık süreyi tamamlayıp evine dönerken ilk olarak Ka'be'ye ugrardı. Ka'be'yi yedi kez veya Allah'ın dilediği miktarda tavaf ettikten sonra evine giderdi.

Allah'ın kendisine nübüvvet ikramında bulunmak istediği senenin ibadet ayı (ramazan) geldiğinde yine ehli ile birlikte Hira mağarasına çıktı. Risaletin kendisine verileceği, nübüvvet ikramında bulunulacağı ve kullara rahmet olarak gönderileceği gece olduğunda Cebrail, Allah'ın emri ile ona geldi.

Bu durumu anlatan Rasûlullah (s.a.v.), söyle buyurmıştır:

"Bana geldi. Ben de üzerinde yazılar bulunan ipek bir yaygi üzerinde uyumakta idim.Bana; "Oku" dedi. Ben de: "Ne okuyayım?" dedim. Beni sikti, öyleki Öleceğimi zannettim. Sonra beni bıraktı ve; "Oku" dedi. Ben de: "Ne okuyayım?" diye sordum. Beni sikti. Öyleki Öleceğimi zannettim. Sonra beni bıraktı ve; "Oku" dedi. Ben de: "Ne okuyayım?" diye sordum. Beni yine sikti. Öyleki öleceğimi zannettim. Sonra beni bıraktı ve; "Oku" dedi. Ben de: "Ne okuyayım?" diye sordum. Tekrar bana aynı seyleri yapması için ona böyle diyordum. Bana dedi ki:

trYaratan, insani pihtilasmis kandan yaratan Rabbinin adıyla oku! Oku! Kalemle öğreten, insana bilmediğini bildiren Rabbin, en büyük kerem sahibidir." (ei-Aisk, 1-5.)

Ben de okudum. Sonra melek yanımdan ayrılıp gitti. Ben, uykudan uyandığımda sanki o sözler, benim kalbime yazı ile yazılmıştı. Mağaradan çıktım. Dagdan aşağı inerken yolun yarısında, gökten bir ses isittim. Bana söyle diyordu: "Ya Muhammedi Sen, Allah'ın Rasûlüsün, ben de Cibril'im." Basımı kaldırıp semaya baktım. Bir de ne göreyim! Cebrail, bir adam suretinde görünüyor, ayaklarını da ufuklara dayamış ve söyle diyor: 'Ta Muhammedi Sen, Allah'ın Rasûlüsün, ben de Cibril'im." Durup ona baktım. Ne ileri gidebiliyor, ne de gerileyebiliyordum. Yüzümü ondan çevrip

semanın ufuklarına baktım, her nereye baktıysam onu gördüm. Yerimde donup kalmıştım. Nihayet Hatice, beni aramaları için adamlarını göndermişti. Mekke'ye varmış, oradan tekrar geri dönmüşlerdi. Ben de yerimde öylece durmaktaydım. Sonra Cebrail, benden ayrılıp gitti. Ben de evime döndüm. Hatice'nin yanına varıp dizleri önüne çöktüm, oturdum. Bana: "Ey Eba Kasım. Neredeydin? Allah'a andolsunki seni aramaları için adamlarımı gönderdim. Mekke'ye varıp, tekrar bana geri dönmüşlerdi." dedi. Ben de gördüklerimi ona anlattım. Bana dedi ki: "Ey Amca oğlu! Sana müjdelere olsun. Sebat et. Hatice'nin yanı elinde bulunan Allah'a andolsunki ben, senin bu ümmetin peygamberi olacağını ümid ediyorum."

Bu konuşmadan sonra Hatice, elbiselerini toplayarak kalktı. Varaka b. Nevfel'in yanına gitti. Rasûlullah (s.a.v.)'in kençisine söylediklerini ona anlattı. O da şöyle dedi: "Kuddus, kuddus. Varaka'mın yanı elinde bulunan Allah'a andolsun ki ey Hatice, eğer senin bu söylediklerin doğru ise Muhammed'e, Musa'ya gelen Namus-u Ekber gelmiştir. Ve o, bu ümmetin peygamberidir. Muhammed'e, sebat etmesini söyle."

Hatice, Rasûlullah'm yanına döndü ve Varaka'mın söylediklerini kendisine anlattı.

Rasûlullah (s.a.v.), Hira mağarasındaki ibadetini tamamlayıp evine dönerken âdeti üzere ilk is olarak Ka*be'ye geldi. Orayı tavaf etti. Tavaf esnasında kendisiyle karşılaşan Varaka b. Nevfel şöyle dedi: "Kardesim oğlu! Gördüklerini ve duyduklarım bana anlat." Rasûlullah (s.a.v.), ona anlattınca Varaka şöyle dedi: "Nefsim kudret elinde bulunan Allah'a andolsunki sen, bu ümmetin peygamberisin. Musa'ya gelen Namus-u Ekber, sana da gelmiştir. Ama sen, mutlaka yalanlanacak, eziyet göreceksin, sürgün edilecek ve savasılacaksın! Eğer senin o gününe kavuşursam, Allah'ın bileceği bir yardım ile ben ona (dinine) yardım edeceğim." Böyle dedikten sonra basım eğip bingildagından öptü. Daha sonra Rasûlullah evine döndü."

Ubeyd b. Umeyr'in bu anlattığı, önceki sayfalarda da söyledigimiz gibi, Hz. Peygamber'in bilahare uyanıklık halinde göreceği vahyin bir nevi başlangıcı idi. Nitekim Hz. Aise, bununla ilgili olarak şöyle demişti: "Rasûlullah'm gördüğü rüyalar, mutlaka sabah aydındığı gibi zuhur ederdi."

Bu rüya, Hz. Peygamber'in uyanıklık halinde vahyi ve Cebrail'i görmesinden sonra aynı gecenin sabahında görülmüş olabileceği gibi, bilahare de görülmüş olabilir. Doğrusunu Allah bilir.

Musa b. Ukbe, Said b. Müseyyeb'in şöyle dediğini rivayet eder: Rasûlullah (s.a.v.)'m gördüğü ilk vahiy, Cenâb-i Allah'ın uykuda ve rüya halinde kendisine gösterdikleridir. Bu da ona çok ağır gelmişti. Durumunu, hanımı Hatice'ye anlatmıştı. Allah, Hatice'yi, peygamberi yalanlamaktan korumuş,

kalbini tasdike açmisti. Bunun için Hatice: "Sana müjdeler olsun! Allah sana mutlaka hayir yapmistir." demisti. Bu konusmadan sonra Hz. Peygamber, Hatice'nin yanından çikip gitmis, tekrar yanma dönmüs ve karninin yarildigmi, yikanip temizlendigini, tekrar eski haline döndürüldüğünü gördüğünü anlatmisti. Hatice de: "Vallahi, bu hayirdir. Sana müjdeler olsun." demisti.

Bir ara Hz. Peygamber, Mekke'nin üst taraflarinda dolasmakta iken Cebrail ona görünmüs, onu, hayret verici, kiymetli ve muazzam bir mecliste oturtmustu. Hz. Peygamber, bu durumu anlatirken, söyle buyurmustur: "Beni, püsküllü bir yaygi üzerine oturttu. O yaygida, yakut ve mercanlar vardi." O mecliste Cenâb-i Allah, ona risalet müjdesini vermis.nihayet Rasûlullah da sükûnet bulmustu. Cebrail ona: "Oku," demis, o da: "Nasil okuyayim?" diye sormus, Cebrail söyle demisti:

'Yaratan, insani pihtilasmis kandan yaratan Rabbinin adiyla oku! Oku! Kalemle öğreten, insana bilmedigini bildiren Rabbin, en büyük kerem sahibidir." (el-Alâk, 1-5.)

Bazi kimseler derler ki: Hz. Peygamber'e nazil olan ilk sûre, Müd-dessir süresidir. Dogrusunu Allah bilir.

Rasûlullah (s.a.v.), Rabbinin risaletini kabul etti. Cebrail'in, Allah katindan kendisine getirdigi hükümlere tâbi oldu.

Oradan ayrilip evine dönerken, önünden geçtigi bütün taslar ve ağaçlar, kendisine selam verdiler. Sevinç ve kesin inanç içinde evine döndü. Çünkü o, muazzam birsey görmüstü. Hatice'nin yanina girerken de söyle demisti: "Gördün mü, rüyada görüp te sana anlattigim seyler vardi ya, iste o, Cebrail'di. Bugün, bana açıkça göründü. Rabbin onu bana gönderdi."Sözlerine devamla Allah katindan kendisine gelen seyleri ve ondan duyduklarini Hatice'ye anlatti. Hatice de: "Sana müjdeler olsun! Allah'a andolsun ki, o, sana mutlaka hayir yapacaktır. Allah katindan sana gelen seyleri de kabul et. Çünkü o haktır. Müjdeler olsun ki sen, Allah'in gerçek Rasûlüsün." dedikten sonra yerinden kalkti, Utbe b. Rebia b. Abdu's-Sems'in Ninovali Hristiyan kölesi Addas'm yanma gitti. Ona söyle sordu: "Ey Addas! Allah askina bana söyle, Cebrail hakkında bildigin birsey var mi?" Addas'ta su cevabi verdi: "Kuddus, kuddus! Putperest kimselerle dolu bu mintikada Cebrail'den söz etmek de neyin nesi oluyor?" Hatice: "Sen, onun hakkında bildiklerini bana anlat." deyince Addas söyle dedi: "O, Allah ile peygamberler arasinda Allah'in emin bir melegidir. O, Musa ve Isa peygamberlerin arkadasidir."

Hatice, Addas'm yanından kalkip Varaka b. Nevfel'e gitti. Peygam-ber'in durumunu ve Cebrail'in ona getirdigi vahyi anlatti. Varaka da söyle dedi: "Ey kardesimin kizi! Ne bileyim. Belkide senin kocan, Ehl-i Kitabın

beklemekte olduğu ve evsafını Tevrat ve İncil'de yazılı buldukları peygamberdir. Allah'a andolsun ki ben hayatta iken o, peygamber olarak ortaya çıkar ve davasını açıklarsa Rasûlüne itaat ve sabir, yardım ve güzelce destek olma hususunda da Allah'a karşı bir imtihan vereceğim." Bir müddet sonra Varaka vefat etti. Allah ona rahmet etsin.

Zührî dedi ki: Allah'a ilk iman eden, Rasûlünü ilk tasdik eden, Hatice oldu.

Hafız el-Beyhakî, bu anlattıklarımızı naklettikten sonra dedi ki: Bu rivayette Hz. Peygamber'in karninin yarılmasından söz edilmesine gelince bunu o, çocukluk devresinde kendisine yapılan bir şey olarak hikaye etmiş olabilir. Yani o, Halime'nin yanında iken karninin yarılmış olduğunu bilahare anlatmıştır. Ama ikinci bir kez yarılmış olması da muhtemeldir. Sonra semaya, miraca gittiği esnada da üçüncü kez karni yarılmış olabilir. Dogrusunu Allah bilir.

İbn Asakir, Varaka'nın tercüme-i halini anlatırken senedini Süleyman b. Turhan (Tarhan?) et-Teymiye dayandırarak şöyle der: Yüce Allah, Ka'be'nin insasının ellinci yılında Muhammed'i, rasûl olarak göndermiştir. Nübüvvet ve keramet olarak ona gelen ilk şey, görmüş olduğu rüyadır ki, bu rüyasını esi Hüveylid kızı Hatice'ye anlatmış, o da, kendisine su karşılığı vermişti: "Sana müjdeler olsun! Allah'a and olsun ki, o, sana hayirden başka bir şey yapmayacaktır."

Hız. Peygamber, kavminden kaçıp Hira mağarasına vardığı günlerden birinde Cebrail ona geldi. Yanına yaklaştı. Peygamber, ondan çok korktu. Cebrail, elini önden göğsüne, arkadandaiki omuzu arasına koydu ve: "Allah'im, günahını dösür, göğsünü aç, kalbini temizle. Ya Mu-hammed, müjdeler olsun, sen bu ümmetin peygamberisin. Oku." dedi. Hız. Peygamber korkmuş, sarsıntıya uğramış bir halde iken su cevabı verdi: "Ben, asla bir kitap okumadım. Güzelce okuyamam. Ne yazarım, ne de okurum."

Cebrail, onu yakalayıp siddetle sikti. Sonra bıraktı ve: "Oku" dedi. Peygamber de aynı cevabı verdi. Cebrail, onu püsküllü, saçaklı bir yaygı üzerine oturttu. O yaygı, o kadar saf ve güzeldi ki, inci ve yakut gibi idi. Cebrail, ona şöyle dedi:

"Yaratan Rabbinin adıyla oku...." Cebrail de ona: "Korkma ya Mu-hammed, şüphesiz ki sen, Allah'ın Rasûlüsün." dedi ve dönüp gitti. Rasûlullah (s.a.v.), düşünmeye başladı ve: "Ne yapayım. Bunu kavmime nasıl söylerim?" dedi. Sonra korku içinde ayaga kalktı, Cebrail önünde kendi asli suret ve azameti ile belirdi. Rasûlullah (s.a.v.), kalbini dolduracak büyük bir şey gördü. Cebrail ona dedi ki: "Korkma ya Muhammed, Cibril, Allah'ın elçisidir. Cibril, Allah'ın nebi ve mürsellerine gelen elçi-sidir. Allah'ın ikramına inan. Şüphesiz ki sen, Allah'ın Rasûlüsün."

Rasûlullah (s.a.v.), oradan ayrilip evine dönerken, Önünden geçtiği taslarla ağaçlar kendisine secde ediyor ve: "Esselamü aleyke ya Rasûlallah." diyorlardı. Bunun üzerine gönlü yatisti ve Allah'ın kendisine ikramda bulunduğunu anladı. Yanma vardığında esi Hatice, onun yüzündeki renk değişikliğini farkettiler, bundan korktu, yüzündeki terleri silmeye başladı ve: "Belkide bugünden Önce gördüğün ve duyduğun bazı şeylerden ötürü böyle oldun." dedi. Rasûlullah dedi ki: "Ey Hatice! Rüyada gördüğüm şeyi ve uyanıklık halinde iken isitip korktuğum şeyi mi gördüm acaba? Doğrusu Cebrail, bana açıkça göründü. Benimle konuştu. Bana bir kelim okuttu. Ben de ondan korktum. Sonra tekrar bana döndü ve benim bu ümmetin peygamberi olduğumu bildirdi. Ben, eve dönerken önünden geçtiğim her taş ve ağaç, bana: "Esselamü aleyke ya Rasûlallah." dedi."

Hatice dedi ki: "Müjdeliler olsun. Allah'a yemin ederim ki ben, Allah'ın sana hayirden başka bir şey yapmayacağını biliyordum. Sahadet ederim ki sen, bu ümmetin peygamberisin ki, Yahudiler seni bekliyorlardı. Kölemin öğretçüsü ve rahip Bahira, yirmi sene önce bunu bana bildirmiş ve seninle evlenmemi tavsiye etmişti.Yemek yerken, içerken, gülerken hep seninle olmami emretmişti."

Bundan sonra Hatice, Mekke yakınındaki bir rahibe gitmiş, ona yaklaşıncı rahip onu tanımış ve: "Ey Kureys kadınlarının hanımefendisi, neyin var?" diye sormuş. Hatice de: "Cebrail'den bana haber vermen için sana geldim."çilemişti. Rahip de söyle konuşmuştu: "Noksanlıklardan münezzehe olan Rabbimiz yücedir. Ehlinin putlara taptığı bu beldelerde Cebrail'den söz etmek de neyin nesi oluyor? Cebrail, Allah'ın güvenilir kulu ve elçisidir. Onu, peygamberlerine gönderir. O, Musa ve İsa'nın arkadaşidir." Hatice, Cenâb-i Allah'ın, Muhammed'e ikram etmekte olduğunu anlamış, bu defa da Utbe b. Rebia'nın Addas adındaki kölesinin yanına gitmiş, ona da aynı şeyleri sormuş, o da rahibin söylediklerinin aynısını söylemiş ve bazı şeyler de eklemiş, sonra konuşmasını söyle sürdürmüştü: "Cebrail, Allah'ın Firavun ve kavmini suda boğduğu esnada Musa ile beraberdi. Allah'ın Tur dağında kendisiyle konuştuğu esnada da Musa ile beraberdi. O, Allah'ın kendisiyle güçlendirdiği Meryem oğlu İsa'nın da arkadaşidir."

Bunun üzerine Hatice, köle Addas'm yanından kalkıp Varaka b

Nevfel'e gitmiş ve Cebrail'i ona sormuş, o da aynı şeyleri söylemişti. Daha sonra: "Haber nedir?" diye sormuş ve kendisine söylediği sözleri gizlemesi için Varaka'ya yemin verdirmedi. Varaka yemin ettikten sonra Hatice ona söyle demisti: "Abdullah'ın oğlu, bana bir şeyler anlattı.dogru sözlüdür. Allah*a yemin ederim ki yalan söylemez ve kendisi de yalanlanmaz. Hira'da Cebrail'in kendisine indigim ve bu ümmetin peygamberi olduğunu kendisine haber verdiğini, getirdiği bazı ayetleri de ona okuttuğunu söyledi." Varaka,

bu sözler karsısında korkup söyle dedi: "Cebrail'in ayakları yeryüzüne değmisse, mutlaka insanlar için hayır getirmiştir. O, ancak bir peygambere iner. O, nebi ve mürsellerin arkadasidir ki, Allah, onu onlara gönderir. Senin onun hakkında da söylediklerini tasdik ediyorum. Yalnız kendisine bazı şeyler söylemek, sözlerini dinlemek ve kendisiyle sohbet edebilmek için Abdullah'ın oğlunu (Muhammed s.a.v.) bana gönder. Korkarım ki ona gelen, Cebrail'den baskasidir. Çünkü bazı şeytanlar, bir kısım insanları ifsad edip saptırmak için Cebrail suretine girip ona benzerler. Gayeleri akıl sahibi kimseleri, deli ve mecnun etmektir."

Hatice, Varaka'mn yanından kalkıp Rasûlullah'in yanına gitti. Va-raka'nın söylediklerini ona bildirdi. Hatice, Cenâb-i Allah'ın, kocasına hayırdan başka birşey yapmayacağına güveniyordu. Yüce Allah su ayeti indirdi:

"Nun; kaleme ve onunla yazılanlara andolsun ki, ey Muhammed! Sen Rabbinin nimetine ugramış bir kimsesin, deli değilsin:" (el-Kalem, 1-2.)

Rasûlullah (s.a.v.) Hatice'ye: "Hayır, vallahi o, Cebrail'di." dedi. Hatice de: "Varaka'ya gitmeni ve bunları bizzat ona anlatmam isterim. Belki Allah, onu doğru yola iletir." dedi.

Rasûlullah (s.a.v.), Varaka'mn yanına gitti. Varaka, ona dedi ki: "Sana gelen bu şeyler, aydınlıkta mı yoksa karanlıkta mı geldi?" Rasûlullah (s.a.v.), Cebrail'in evsafını ona bildirdi. Onun müşahade ettiği azametini ve kendisine vahyettiği şeyleri de anlattı. Varaka dedi ki: "Sahadet ederim ki o, Cebrail'dir. Ve sana vahyettiği şeyler de Allah'ın kelamıdır. Kavmine tebliğ edeceğin birşeyleri, sana emretmiştir. O, peygamberlik emridir. Eğer senin zamanına ulaşırsam sana tâbi olurum. Allah'ın sana verdiği müjde ile ey Abdülmuttaîb'in oğlu, sen de müjdelen." Varaka'mn bu konuşması ve Rasûlullah'i tasdik edisi çevrede yayıldı. Bu da onun kavminin önde gelen adamlarının ağına gitti. Bir ara vahiy kesintiye uğradı. Dediler ki: "Eğer Muhammed'e gelen şey, Allah katından olsaydı, devam ederdi. Ama Allah, ona kızdı." Bunun üzerine Cenâb-i Allah, Duhâ ve insirah sûrelerini inzal buyurdu.

Beyhakî, Hz. Hatice'nin, Rasûlullah (s.a.v.)'m Allah tarafından gördüğü peygamberlik ikramı hususundaki açıklamalarıyla ilgili olarak, Hz. Peygamber'e söyle dedigini rivayet eder: "Ey Amca oğlu! Sana gelmekte olan bu arkadaşın, yine yanına geldiginde bana haber verebilir misin?" Peygamber; "Evet" deyince Hatice: "Öyleyse sana geldiginde bana haber ver." dedi.

Bir müddet sonra Cebrail, Hz. Peygamberin yanına gelir. Rasûlullah, onu görünce söyle demisti:

- Ey Hatice! İşte bu Cebrail.

- Su anda onu görüyor musun? -Evet.
- Öyleyse sag yanima otur. (Peygamber dönüp Hatice'nin sag yanina oturdu) ve Hatice sordu:
- Onu, su anda görebiliyor musun? -Evet.
- Öyleyse dönde gel kucagimda otur. (Hz. Peygamber dönüp, Hatice'nin kucagina oturdu) Hatice sordu:
- Onu, su anda görebiliyor musun?
- Evet. (Hatice basim açü. Basörtüsünü kaldirdi. Hz. Peygamber de onun kucaginda oturmakta idi.) Hatice dedi ki:
- Su anda onu, .görebiliyor musun?
- Hayir.
- Öyleyse bu seytan degil, melektir. Ey amca oglu, sen sebat et. Sana müjdeler olsun.

Böyle dedikten sonra Hatice, Hz. Peygamber'e iman etti. Cebrail'in ona getirdigi seylerin hak olduguna sahadet etti.

Ibn îshak dedi ki: Abdullah b. Hasan, bu hadisi anlatip söyle dedi: Anam Fatima binti Hüseyin bu hadisi, Hatice'den naklediyordu. Ancak onun söyle dedigini isittim: "Peygamber, Hatice'yi kendi vücudu ile zirhi arasina koydu. O esnada Cebrail yanindan ayrilip gitti.

Beyhakî: Hatice, dinini ve imanini saglama almak amaciyla durumu tesbit etmek için böyle yapmisti, der. Hz. Peygamber'e gelince o, Cebrail'in kendisine söylediği sözleri ve gösterdiği ayetleri kesin bir imanla kabul etmis idi. Ağaçların ve taşların kendisine selam vermeleri de, bu ayet ve isaretlerdendi.

Müslim, "Sahih" adli eserinde Cabir b. Semure'den rivayet ederek, Rasûlullah (s.a.v.)'m söyle buyurdugunu nakleder:

"Mekke'de Öyle bir tas biliyorum ki, ben, peygamber olmadan Önce yanindan geçtigimde bana selam verirdi. Ve ben, simdi de o tasi taniyorum."

Ebu Davud et-Teyalisi, Cabir b. Semure'den rivayet etti ki, Rasûlullah (s.a.v.) söyle buyurmudur:

"Mekke'de bir tas vardır. O tas, bana peygamberlik verildiği gecelerde selam verirdi. Simdi de yanindan geçerken o tasi tanimaktayim."

Beyhakî, Hz. Ali'nin söyle dedigini rivayet eder: "Rasûlullah'la beraber Mekke'de idik. Mekke'nin bazi taraflarina çikip dolasti.Karsilas-tigi her ağaç ve dag kendisine mutlaka: "Esselamü aleyke ya Resûlal-lah. "diyordu.

Bir baska rivayette de söyle denmektedir: "Onunla beraber her bir vadiye girdigimizde Önünden geçtiği her tas ve ağaç mutlaka ona: "Esse-lamu aleyküm ya Rasûlallah," diyordu. Ben de bu sözleri isitiyordum." [3]

Fasil

Buharî, daha önceki rivayetinde söyle demektedir: Vahiy kesintiye ugradi. Öyle ki Peygamber (s.a.v.) hüzünlendi. Defalarca dag tepesine çıktı ve kendini oradan uçuruma atmak istedi. Dagin tepesine her çıktığında, kendini asagiya atmak isteyince Cebrail, ona görünüyor ve: irYa Muhammedi Süphesiz sen, Allah'in gerçek Rasûlüsün." diyor, böylece izdirabi dinip, kalbine sükûnet geliyordu. Sonra da dönüp evine gidiyordu.

Vahiy kesintisi uzayınca, yine öyle yapmak istedi. Dagin tepesine çıktığında Cebrail, yine ona göründü ve aynı seyleri söyledi.

Buharî ve Müslim'in sahihlerinde Cabir b. Abdullah'in söyle dedigi rivayet edilir: Rasûlullah (s.a.v.)'m vahiy kesintisinden bahsederken söyle dedigini isittim:

"Bir ara yürümekte iken gökten bir ses duydum. Gözümü kaldırıp semaya baktim. Bir de ne göreyim! Hira'dabana gelen melek gökler arasında kurulu bir kürsü üzerinde oturmus.Korkudan diz üstü çöktüm. Nihayet yere düstüm. Sonra aileme dönüp: "Beni örtün, beni örtün." dedim. Cenâb-i Allah da su ayetleri inzal buyurdu:

"Ey örtüye bürünen Muhammedi Kalk ve uyar. Rabbini yücelt. Giydiklerini temiz tut. Kötü seyleri terke devam et." (ei-MMdessir, 1-5.) Hz. Peygamber buyurdu ki: "Sonra vahiy basladi ve pespese geldi."

Bu ayetler, vahiy kesintisinden sonra inen ilk ayetlerdir. Yoksa peygamberligin baslangicinda nazil olan ilk ayetler bunlar degildir. Onlar nakledecegimiz su ayetlerdir:

"Yaratan Rabbinin adıyla oku..."

Nazil olan ilk ayetlerin, Müddessir sûresinin basindaki ayetler olduğu, Cabir tarafından söylenmistir. Fakat dogru olan su ki, onun bu sözlerini, vahiy kesintisinden sonra inen ilk ayetler seklinde anlamak gerekir. Çünkü onun bu rivayetindeki ifadelerin basinda da, Cebrail'in

ona ikinci kez gelisinden söz edilir. Sonra yine bu rivayette,".....vahyin kesintisinden söz ederken...." ibaresi kullanilmaktadir ki bu da, daha önce vahyin geldigine bir delil teskil etmektedir. Dogrusunu Allah bilir.

Buharî ve Müslim'in sahihlerinde de Yahya b. Ebi Kesir'in söyle dedigi rivayet edilmistir: Ebu Seleme b. Abdurrahman'a: "Kur'ân'in nazil olan ilk ayetleri hangisidir?" diye sordugumda bana cevaben: dir, dedi. Ben de

dedim ki: ne oluyor?" Dedi ki: Ben, Cabir b. Abdullah'tan: "Kur'ân'm nazil olan ilk ayetleri hangisidir?" diye sordugumda bana: dir, dedi. Ben de: ya ne oluyor? diye sorunca bana, Hz. Peygamber'in su sözünü cevap olarak nakletti:

"Ben, Hira mağarasında bir ay süreyle uzlete çekilip ibadet ettim. İbadetimi tamamlayınca dagdan indim. Vadinin ortasından geçmekte iken bana bir ses geldi. Önüme, arkama, sagima, soluma baktim. Birsey göremedim. Sonra göge baktim ki o, havada Ars üzerindedir. Beni bir sarsinti tuttu. Hatice'nin yanma gittim. Beni Örtmelerim emrettim. Allahda sûresinin basından başlayarak kismına kadar olan ayetleri inzal buyurdu."

Bir baska rivayette de söyle denmektedir:

"Birde baktim ki, Hira'da bana gelen melek, göklerle yer arasindaki bir kürsü üzerinde oturmaktadır. Ben de ondan korktum ve sarsintiya ugradim." Bu hadisten de açıkça anlasiliyor ki Cebrail, Hz. Peygamber'e daha önce gelip Allah katından vahiy getirmiştir. Dogrusunu Allah bilir.

Bazilarinin ileri sürdüğüne göre vahiy kesintisinden sonra Hz. Peygamber'e nazil olan ilk süre, Duhâ süresidir. Bunu, Muhammed b. İshak söylemiştir.

Bazi kurrallar dediler ki: Bu sebeple Rasûlullah (s.a.v.), sevinç duymus ve sûrenin basında tekbir getirmiştir.

Bu, pek mümkün olmayan bir ihtimaldir. Daha önce Buharî ve Müslim'in rivayetlerinde geçen ifadeler, bunu çürütmektedir. Onlar demislerdi ki, vahiy kesintisinden sonra inen ilk Kur'an ayetleri, Müddessir sûresinin basındaki ayetlerdir. Ancak Duhâ sûresi ise, bir kaç gecelik baska bir vahiy kesintisinden sonra inmiştir.

Nitekim Buharî ve Müslim'in sahihleri ile diger hadis kitaplarında da Esved b. Kays'm, Cündüp b. Abdullah el-Beceli'den naklettigi hadisinde söyle denmektedir: "Rasûlullah (s.a.v.), biraz rahatsızlandı. Bu yüzden bir, iki veya üç gece teheccüd namazi kılamadı. Kadının biri: "Herhalde şeytanın seni terk etti." dedi. Bunun üzerine yüce Allah, Duhâ sûresini inzal buyurdu."

Bu emirle, insanlara tebligata başlanıldı. Önceki emirle, sadece peygamberlik gelmişti.

Bazilari dediler ki: Vahiy kesintisinin süresi, iki veya iki buçuk seneye yakın idi. Kuvvetli rivayet odur ki -dogrusunu Allah bilir- Sa^bî ve digerlerinin dedikleri gibi bu süre zarfında Mikail, Peygamber (s.a.v.)'e gelip gitmişti. Bu da Cebrail'in ona ilk olarak: 'Yaratan Rabbinin adıyla oku....' ayetlerini vahiy olarak getirmis olmasını bildiren rivayetlerle ters düşmemektedir.

"Ey örtüye bürünen, kalk ve uyar. Rabkini de tekbir et. Elbiselerini temiz

tut. Kötü şeylerden de sakın." ayetlerinin nüzulundan sonra Cebrail, Hz. Peygamber'e gelip gitmeye baslamisti.

Bundan sonra vahiy gelmeye baslamis ve gerektikçe gelmeye devam etmistti. Rasûluîlah (s.a.v.) da o zamandan sonra risalet görevini ifa etmeye baslamisti. Büyük bir gayretle yakin-uzak, hür-köle, herkesi Allah'a davet etmistti. O zaman asaletli, mutlu ve akilli kimseler, ona iman etmis; zorba ve inatçi kimseler, ona muhalefet edip isyan etmekte devam etmislerdi. Onu ilk olarak tasdik eden hür erkek, Ebu Bekir es-Siddik idi. Onu tasdik eden ilk çocuk, Ebu Talib oğlu Ali idi. Onu tasdik eden ilk kadın, esi Hüveylid kizi Hatice idi. Onu tasdik eden ilk köle, azatlisi Zeyd b. Harise el-Kelbî idi. Allah onlardan razi olsun. Onlari hosnud kilsin. Vahiy de aradigini bulan,Varaka b. Nevfel'in iman etmis oldugunu daha Önce belirtmisttik. O, fetret döneminde vefat etmistti. Allah ondan razi olsun. [4]

Fasil

Bu bahis, Kur'ân nazil oldugunda cinlerle azili seytanlari vahiy hirsizligi yapmak ve ona kulak vermekten menetmek ile ilgilidir. Çünkü vahiy hirsizligi yapanlar, çaldiklari seyleri dostlariinin diline birakiyor, böylece isleri karistiriyor, hak ile batil birbirinden ayird edilemez oluyordu.

Cenâb-i Allah, lütuf ve rahmetinin geregi olarak, bu cinlerle azili seytanlari semadan menetti. Nitekim bu durumu haber verirken söyle buyurmustur:

"Dogrusu biz gögü yokladik; onu sert bekçiler ve kayan ateslerle doldurulmus bulduk. Dogrusu biz, gögün dinleyebilecegimiz bir yerinde otururdük; ama simdi Mm dinleyecek olsa, kendisini gözleyen bir ates buluyor. Yeryüzünde olanlara kötülük mü murad edildi, yahut Rableri onlara bir iyilik mi dilemistir, dogrusu biz bilemeyiz." (ei-cinn, 8-10.)

Bir baska ayette de söyle buyrulmaktadir:

"Kur'ân'i seytanlar indirmemis tir. Bu, onlara düsmez ve zaten güçleri de yetmez. Dogrusu onlar vahyi dinlemekten uzak tutulmuslardir." (es-Suarâ, 210-212.)

Hafiz Ebu Nuaym, îbn Âbbas'm söyle dedigini rivayet eder: "Cinler daha önceleri semaya çikip vahyi dinlerlerdi. Bir kelimeyi ezberlediklerinde, kendileri de ona dokuz kelime eklerlerdi. O kelime dogru idi, ama ekledikleri batildi. Hz. Peygamber (s.a.v.)'e risalet verildiginde onlar, göklerdeki dinleme yerlerine oturmaktan menedildiler. Bunu, Iblis'e anlattilar. Daha önce yildiz korlari, onlara atilmazdi, tblis, onlara dedi ki, bu, yeryüzünde meydana gelecek bir olay yüzünden böyle olmaktadır. Bu sebeple menolunmaktasimz.

tblis, askerlerini gönderdi. Askerler, Hz. Peygamber'in iki dag arasinda

namaz kilmakta oldugunu gördüler. Tekrar İblis'in yanına gelip durumu bildirdiler. O da dedi ki: Yeryüzünde meydana gelen hadise iste budur.

Ebu A'vane, Said b. Cübeyr tarikiyle İbn Abbas'ın söyle dedigini rivayet eder: "Rasûluîlah (s.a.v.), ashabiyla birlikte Ukaz panayirina dogru gitti. O esnada seytanlar, gökten haber almaktan men edilmiş ve onlara ates korlari atilmisti. Bu yüzden seytanlar kendi kavimlerine dönerek söyle demislerdi: size ne olmuş? Onlarda demislerdi ki: Göklerden haber almaktan men' olunduk. Bize ates korlari atildi. Seytanlarda söyle demislerdi; Bu yeni hadiseden ötürü böyle olmustur. Artık yerin dogularina ve batilarina dogru gidin. Yakalanan seytanlarin (cinlerin) bir kısmi Tihame taraflarina gitmislerdi. O esnada Hz. Peygamber de Ukaz panayirina dogru giden bir hurmalikta ashabiyla birlikte sabah namazini kilmakta idi. Cinler okudugu Kur'ân'i dinlediklerinde: "İste gökten haber almamiza engel olan sey budur." demis ve kavimlerine dönerek söyle konusmuslardi: Ey kavmimiz! "Dogrusu bizi, hayrete düşüren bir Kur'ân dinledik. O, dogru yola iletiyor, biz de ona iman ettik ve Rabbimi-ze hiç birseyi sirk kosmayacagiz."

Bunun üzerine Cenâb-i Allah, Hz. Peygamber (s.a.v.)'e sunu vahyetti:

"Deki: Bana vahyolundu ki; cinlerden bir topluluk onu dinlemiş ve; dogrusu biz, hayrete düşüren bir Kur'ân dinledik, demislerdir."

Buhari ve Müslim, bunu sahihlerinde rivayet etmislerdir.

Ebu Bekir b. Ebi Seybe, Said b. Cübeyr tarikiyle İbn Abbas'm söyle dedigini rivayet eder: Cinlerin her kabilesi için, haber almak maksadiyla gökte oturma yerleri vardi. Vahiy nazil oldugunda melekler Safa tepesi üzerine birakilan demir sesi gibi bir ses isitirlerdi. Melekler, bu sesi duyunca secdeye kapanir ve vahyin nüzulü tamamlanincaya kadar baslarini kaldirmazlardi. Vahiy nazil oldugunda birbirlerine: "Rabbimiz ne buyurdu?" diye sorarlardi. Eger bu vahiy, gökte olan seylerle ilgili ise: "Bu haktır. O, yüce ve büyük olandır." derlerdi. Eger vahiy, yeryüzünü ilgilendiren gayb, ölüm yahut yerde olacak bir meseleyle ilgili ise bunu söylerler ve söyle söyle olacak derlerdi. Seytanlar da meleklerin bu konusmalarina kulak verir, sonra bunlari dostlarina bildirirlerdi.

Muhammed (s.a.v.), risaletle görevlendirildiginde o cinlere yildiz korlari atildi, semadan kovuldular. Bunu ilk anlayan Sakif oldu. O kisi, davar sahibi olup davarlarina gider ve her gün bir koyun keserdi. Develeri de vardi. Hergün bir deve keserdi. İnsanlar mallarina kosup gittiler, nirbinenne dediler ki: "Böyle yapmayin. Yildizlarla yollarinizi bulunsunuz. Bu hadiseden ötürü böyle olmustur." Baktılar ki yönlerini tesbit etmeye yarayan yildizlar,

olduklari gibi duruyor, hiçbir kaybolmamis. Bunun üzerine eski âdetlerine göre hareket etmekten vazgeçtiler. Cenâb-i Allah da cinleri Hz. Peygamber'e gönderdi. Kur'ân'i dinlediler.

Orada ikende birbirlerine; susun da Kur'ân'i dinleyin, dediler. Seytan-lar da Iblis'in yanina gittiler. Ona haber verdiler. O da: "Meydana gelecek bir hadiseden ötürü böyle olmustur. Her yerden bana birazcik toprak getirin." dedi. Ona, Tihame topragini getirdiklerinde: "İste bu hadise, orada meydana gelmistir." dedi.

Beyhakî ve Hakim, bu rivayeti Hammad b. Seleme yoluyla, Ata b. Saib'den nakletmistir.

Vakidî, Üsame b. Zeyd b. Eslem tarikiyle Ka^b'in söyle dedigini rivayet eder: "İsa peygamberin göge kaldırilmasından, Peygamber (s.a.v.)'m risaletle görevlendirilisine kadar gökten herhangi bir yildiz koru atilmedi. Kureysliler, daha önce görmedikleri birseyi gördüklerinden davarlarini damgalayip adamaya basladilar. Kölelerini azad ettiler. Artık dünyanın sonunun geldigini zannettiler. Taiflilerin de böyle yaptiklarini Öğrendiler. Sakifliler de onlar gibi yapmaya basladilar. SakifLilerin yaptiklarim, Abdi Yaley b. Amr duyunca: "Gördüğüm bu seyleri niçin yaptiniz?" diye sordu. Onlar da: "Yildizlara baktik, onların semadan düstüklerini gördük." dediler. Abdi Yaley'l'se onlara söyle dedi: "Gittikten sonra mah geri getirmek, çok zordur. Acele etmeyin, biraz bekleyin. Eger kayan yildizlar bilinen yildizlar ise bu, insanların yok olmasinin isaretidir. Eger kayan yoldizlar, bilinmeyen yildizlar ise bu, meydana gelen bir hadiseden ötürüdür." Baktilar ki kayan yildizlar, bilinmeyen yildizlardir. Bunu, kendisine haber verdiklerinde Abdi Yaley l söyle dedi: "Bu is için biraz beklemek gerekir. Bu da Peygamber'in zuhuru esnasinda belli olacaktır."

Çok geçmeden Ebu Süfyan b. Harp, mallarinin idaresi için yanlarına geldi. Abdi Yaley l'e ugradi, yildizlarin durumunu ona anlattiklarinda Ebu Süfyan söyle dedi: Abdullah oğlu Muhammed ortaya çıktı. Allah katından gönderilen bir peygamber oldugunu iddia ediyor.

Abdi Yaley l dedi ki: İste bu esnada cinlere ve seytanlara yildiz korlari atilmistir.

Said b. Mansur, Halid b. Husayn tarikiyle Amir es-Sa'bî'nin söyle dedigini rivayet eder: Hz. Peygamber risaletle görevlendirilinceye kadar yildizlar, seytanlara ve cinlere atilmazdi. Bunlar atildiklari zaman insanlar, davarlarim damgalayip adak olarak saliverir, kölelerini azat ederlerdi. Abdi Yaley l dedi M: Bekleyin hele, eger gökten atilan yildizlar bilinen yildizlar ise bu, insanların yok olmasi demektir. Eger atilan yildizlar bilinmeyen yildizlar ise bu, meydana gelecek bir hadise sebebiyledir.

Baktılar ki, atılan yıldızlar, bilinmeyen yıldızlardır. Bunun üzerine davarlarını damgalayıp adak olarak salıvermekten vazgeçtiler. Çok geçmeden Hz. Peygamber'in zuhur ettiğine dair haber kendilerine ulaştı.

Beyhakî ile Hakim, İbn Abbas'm söyle dedğini rivayet ettiler: "İsa peygamberle Muhammed (s.a.v.) arasındaki fetret döneminde dünya semasi bekçilerle muhafaza altına alınmazdı."

Belki de yıldızların ateş koru olarak atılmasını reddedenlerin maksadı, Hz. Peygamber'in zuhuruna kadar göklerin bekçilerle siki bir kontrol altında tutulmuş olmadığını beyan etmektir. Bunu, bu şekilde yorumlamak gerekir. Zira hadiste sabittir ki, İbn Abbas söyle demistir: "Bir ara Rasûlullah (s.a.v.) aramızda oturmakta iken gökten bir yıldız kaydı, etrân aydınlattı. Rasûlullah: 'Yıldızlar kaydığında ne dersiniz?' dedğinde: "Büyük bir adam öldü veya büyük bir adam doğdu, deriz."de-

dik. Peygamber buyurdu ki: "Hayir ama....." diye başlayan ve semanın

yaratılışı, semadaki yıldızların meydana getirilişiyle ilgili olarak Be-du'1-Halk bölümünün başında naklettığımız hadisin tamamını okudu. Hamd, Allah'a mahsustur.

İbn İshak, "es-Sîre" adlı eserinde yıldızların şeytanlara ve cinlere atılması hadisesini anlatmış olup Sakiflilerin liderinin de yıldızlara bakıp ona göre hareket etmeleriyle ilgili olarak bazı şeyler söylediğini ve durumun, tanınan yıldızlarla tanınmayan yıldızlara göre değişeceğini bildirdiğini ifade etmiştir. Ancak İbn İshak, Sakif kabilesinin liderinin Amr b.Ümeyye olduğunu söylemiştir. (Halbuki Önceki sayfalarda Abdi Yaleyî adında birinin Sakiflilerin lideri olduğu söylenmişti.) Doğrusunu Allah bilir.

Süddî dedi ki: Göklerin bekçilerle muhafaza edilmesi ancak yeryüzünde bir peygamber veya Allah'ın apaçık bir dininin bulunduğu zamanlarda olur. Hz. Peygamber'in bisetinden önceki zamanlarda, şeytanlarla cinler, semada olan şeyleri dinlemek için dünya semasından oturulacak bazı yerler edinmişlerdi. Cenâb-i Allah, Hz. Peygamber'! risaletle görevlendirdiğinde, bir gece cinlerle şeytanlar gökten taslanarak kovuldular. Bu sebeple Taif halkı panige kapılıp söyle dedi: "Sema halkı helak oldu." Çünkü onlar semada siddetli bir ateş görmüş, yıldızların pespese ateş koru olarak atıldıklarını müşahade etmişlerdi. Bunun üzerine kölelerini azat etmeye, davarlarını da damgalayıp adak olarak salı vermeye başlamışlardı. Abdi Yaleyî b. Amr b. Ümeyr, onlara söyle uyarıda bulundu: "Yazıklar olsun size ey Taif halkı! Malınızı elinizde tutun. Yıldızların işaretlerine bakın. Eğer onları, yerlerinde sabit görürseniz sema halkı helak olmamış demektir .Bu, ancak İbn Ebi Kebse (yani Muhammed) dolayısıyla. Eğer yıldızları yerlerinde duruyor görmezseniz, bu demektir ki, sema halkı helak olmuştur." Baktılar ki yıldızlar, yerlerinde duruyor. Bu defa mallarına

ilismekten vazgeçtiler. O gece şeytanlar da korkuya kapılıp İblis'in yanına gittiler. İblis, onlara: Her yerden bana bir avuç toprak getirin." dedi. Onların getirdiği toprakları kokladıktan sonra: "Adaminiz Mekke'dedir." dedi. Bunun üzerine Nusaybin (Nasibin?) cinlerinden yedi kişiyi heyet olarak yola çıkardı. Bunlar, Mekke'ye Rasûlullah'm yanına geldiler. Onu, Mescid-i Haram'da buldular. Kur'ân okuyordu. Kur'ân'i dinleyebilmek için ona yaklaştılar. Neredeyse göğüsleri, Rasûlullah'a degecekti. Kur'ân'i dinledikten sonra Müslüman oldular. Onların durumları hakkında Cenâb-i Allah, peygamberine vahiy indirdi.

Vakidî, Ata b. Yesar tarikiyle Ebu Hüreyre'nin söyle dedigini rivayet eder: Rasûlullah (s.a.v.), peygamberlikle görevlendirildiğinde putların tamamı yüz üstü düştü. Şeytanlar, İblis'e gidip dediler ki: Yeryüzündeki bütün putlar yüz üstü yere düştü.

O da dedi ki: Bu, gönderilen bir peygamber yüzündendir. Onu kırsal kesimlerde arayın.

Aradılar, bulamadık, dediler.İblis, ben onu tanırım ve bulurum, dedi. Aramaya çıktı, kendisine: "Onu, Mekke'de ara." dendi. Mekke'de aradı. Onu, Mekke'nin Karnü's-Sealib semtinde buldu. Diğer şeytanların yanına dönüp söyle dedi: Ben, onu Cebrail'le birlikte buldum. Buna karsi yapabileceğiniz birsey var midir?

Dediler ki: Onun ashabının gözüne şehvetleri, süslü ve sevimli gösteririz.

İblis: Öyleyse artık tasalanmam, dedi.

Vakidî, Talha b. Amr tarikiyle Abdullah b. Amr'm söyle dedigini rivayet eder: Rasûlullah (s.a.v.), peygamberlikle görevlendirildiği zaman şeytanlar, semadan menolundular ve arkadan kendilerine ates kuru atıldı. İblis'in yanına gelip durumu ona anlattılar. O da söyle dedi: Bu, meydana gelen bir hadiseden dolayıdır. İste İsrail oğullarının çıkış yeri olan Arz-i Mukaddes'te, size karsi bir peygamber çıkmıştır!

Şeytanlar (ve cinler), Sam'a gittiler. Daha sonra tekrar İblis'in yanına dönüp: "Orada kimse yok." dediler. İblis: "Öyleyse ben onu tanır ve bulurum." dedi. Rasûlullah (s.a.v.)'i arayıp bulmak için Mekke'ye gittiğinde onu Cebrail'le birlikte Hira mağarasından inerken gördü. Arkadaşlarına dönüp: "Ahmed, peygamber olarak gönderildi. Yanında Cebrail de vardı. Buna karsi yapabilecek birseyiniz var mı?" diye sordu. Onlar da: "Dünyayı, insanlara sevdirebiliriz." dediler. Buna karsilik İblis: "Öyleyse tamamdır." dedi.

Vakidî, Talha b. Amr tarikiyle İbn Abbas'in söyle dedigini rivayet eder: Daha önceleri şeytanlar (ve cinler), vahye kulak verip dinlerlerdi. Peygamber (s.a.v.), risaletle görevlendirildiğinde, artık onların vahye kulak vermelerine engel olundu. Bunu, İblis'e gidip şikayet ettiler. O da: "Bu,

meydana gelen yeni bir hadise yüzündendir." dedi. Ebu Kubeys daginin tepesine çıktı. Bu, yeryüzüne konulan ilk dagdır. Dagin tepesine çıkınca Rasûlullah (s.a.v.)'m Makam-i Ibrahim'in arkasında namaz kılmakta olduğunu gördü. "Gidip sunun boynunu kirayım." dedi. Kendine güvenerek oraya vardı. Hz. Peygamber'in yanında Cebrail de vardı. Cebrail, ona bir yumruk atıp uzaklastirdi Iblis de arkasını dönüp kaçtı. [5]

Hz. Peygamber'e Vahyin Gelis Sekli

Cebrail'in, bir ve ikinci kez Hz, Peygamber'e ne şekilde geldiği, daha Önce anlatılmıştı.

Malik, Hisam b. Urve vasıtasıyla Hz. Aise'nin şöyle dediğini rivayet eder: "Haris b. Hisam, Rasûlullah (s.a.v.)'a sordu:

- Ya Rasûlallah! Sana vahiy ne şekilde gelir?

- Bazen çan sesini andıracak şekilde gelir. Bana en zor gelen de budur. Bu hal benden zail olunca, bana vahyedilen şeyleri ve söylenenleri anlarım. Bazen de melek, bir adam şekline bürünerek yanıma gelir, benimle konuşur, ben de onun söylediklerini anlarım."

Hz. Aise dedi ki: Rasûlullah (s.a.v.)'a çok soğuk günde vahyin indigini, kendisinden vahiy haleti kaldırılınca kadar alnından ter damlacıklarının belirdiğini gördüm."

Buhari ile Müslim, bunu Malikin hadisinden nakletmişlerdir.

Ifk hadisinde Hz. Aise şöyle demistir: "Allah'a andolsun ki Rasûlullah (s.a.v.), evden ne ayrıldı, ne de dışarı çıktı. Nihayet kendisine vahiy nazil oldu. Vahyin siddet ve ağırlığından, soğuk kış gününde bile kendisinden inci gibi ter taneleri dökülürdü."

Imam Ahmed b. Hanbel, Abdürrezzak vasıtasıyla Hz. Ömer'in şöyle dediğini rivayet eder: " Rasûlullah (s.a.v.)'a vahiy nazil olduğunda yüzünün etrafinda ari viziltisi gibi bir ses duyulurdu."

Sahih-i Müslim ve diğer hadis kitaplarında da Ubade b. Samit'in şöyle dediği rivayet edilir: " Rasûlullah (s.a.v.)'a vahiy nazil olduğunda sıkıntıya düşer, yüzü asılırdı. (Baska bir rivayette ise, gözlerini yumardı, denmektedir.) Ona vahiy geldiğini, bu durumdan anlardık."

Buharî ve Müslim'in sahihlerinde Zeyd b. Sabit'in rivayet ettiği bir hadiste de şöyle denmektedir: "Mü'minlerden oturanlar ile Allah yolunda malları ve canları ile cihad edenler bir degildir." (en-Nisâ,95.) ayeti nazil olurken ibn Ümmü Mektum, gözlerinin görmezliğinden şikayetçi oldu. Bunun üzerine: "Özür sahiplerinden baska" cümlesi nazil oldu. Benimle Rasûlullah (s.a.v.)'m baldırı yanyana idi. Ben de bu durumda vahiy ka-tibliği

yapiyordum. Nazil olan vahyi yazıyordum. Vahiy kendisine nazil olduğunda baldın baldırma çarpmaya başladı."

Sahih-i Müslim'de Ya'lâ b. Ümeyye'nin söyle dediği rivayet edilir: Ömer bana dedi ki; "Kendisine vahiy nazil olurken Rasûlullah'a bakmak ister misin?" Ci'rane mevkiinde Hz. Peygamber'e vahiy nazil olmakta iken Hz. Ömer, onun yüzündeki örtüyü kaldırdı. Baktım ki yüzü kızarmış vaziyette. Genç devenin çıkardığı ses gibi bir ses çıkarmakta,¹Buharî ve Müslim'in sahihlerinde Hz. Aise'den rivayet edilen bir hadiste ise söyle denmektedir: Örtünme ayeti nazil olduğunda (Hz. Peygamber'in zevcesi) Sevde, geceleyin tuvalete gitmek üzere evden disari çıkmıstı. Hz. Ömer de: Ey Sevde, seni tanıdık, demisti. Sevde, Rasûlullah (s.a.v.)'m yanına dönüp bu meseleyi kendisine sormustu. Rasûlullah da oturmuş, akşam yemegini yiyor, elinde de bir kemik parçası vardı. Allah ona vahiy indirdi. Elindeki kemik parçası da hala duruyordu. Sonra basını kaldırıp söyle dedi:

"Def-i hacette bulunmak için disari çıkmanıza izin verilmistir."

Bu da gösteriyor ki inen vahiy, Hz. Peygamber'in hislerini tamamen kaybettirmiyordu. Çünkü o, kendisine vahiy nazil olurken oturmakta ve elindeki kemik parçası da yere düsmemekte idi.

Ebu Davud et-Teyalisi, İbn Abbas'm söyle dedigini rivayet eder: "Rasûlullah'a vahiy nazil olduğunda yüzü ve bedeni asilir, ashabi ile alakasını keser, onlardan hiçbirini kendisiyle konuşamazdı."

Ahmed b. Hanbel'in "Müsned"inde, Abdullah b. Amr'in söyle dediği rivayet edilir: Dedim ki: "Ya Rasûlallah! Sen vahiy hissedersin mi?"

Buyurdu ki:

"Evet, çan seslerini duyarım. (Böyle dedikten sonra birazcık durakladı. Sonra sözüne devam etti:) Vahyin bana her inisinde ruhumun kabzedildiğini (alındığını) zannederim."

Ebu Ya'lâ el-Mavsili, İbrahim b. el-Haccac tarikiyle İlyan b. Asim'm söyle dedigini rivayet eder: Biz, Rasûlullah (s.a.v.)'m yanında iken kendisine vahiy nazil olurdu. Vahiy nazil olurken de, Aziz ve Celil olan Allah katından kendisine gelen hükümleri görmesi için gözleri ve basireti açık kalmakta devam ederdi. Bu hükümleri isitmek için de kalbi ve kulakları dinlemeye hazır halde bulunurdu.

Ebu Nuaym, Ebu Hüreyre'nin söyle dedigim rivayet eder: "Rasûlullah (s.a.v.)'a vahiy nazil olduğunda bası agrırai. Bu yüzden basına kına sürerdi." Gerçekten bu, garip ve tuhaf bir hadistir.

İmam Ahmed b. Hanbel, Esmâ binti Yezid'in söyle dedigini rivayet eder: "Kendisine el-Mâide sûresinin tamamı nazil olduğu zaman ben Rasûlullah

(s.a.v.)'m devesi Adba'nın yularını tutmakta idim. Vahiy sebebiyle devenin üzerindeki yük o kadar ağırlaşmıştı ki, neredeyse ayakları kırılacaktı."

İmam Ahmed b. Hanbel, Hasan tarikiyle Abdullah b. Amr'ın şöyle dediğini rivayet etmiştir: "el-Mâide sûresi kendisine nazıl olduğu zaman Rasûlullah (s.a.v.) devesine binmiş vaziyette idi. Deve onu taşıyacak duruma geldi. Bu yüzden Rasûlullah (s.a.v.), deveden indi."

İbn Merdeveyh, Sabah b. Sehl vasıtasıyla Ümmü Amr'ın şöyle bir rivayette bulunduğunu nakletmiştir: Amcam, Rasûlullah (s.a.v.) ile birlikte bir yolculukta idi. Yolculuk esnasında el-Mâide sûresi nazıl oldu.

Rasûlullah deve üzerinde bulunduğu için, bu yükün ağırlığından devenin boynunu kırıldı."

Bu hadiste bu yönü ile gariptir.

Buharî ve Müslim'in hadislerinde sabittir ki, Hudeybiye dönüşünde binek üzerinde iken Rasûlullah (s.a.v.)'a el-Fetih sûresi nazıl olmuştur. Vahiy, duruma göre değişik şekil ve durumda gelirdi. Doğrusunu Allah bilir. [6]

Fasil

Yüce Allah buyurdu ki:

"Ey Muhammed! Cebrail sana Kur'ân okurken, unutmamak için acele edip onunla beraber söyleme, yalnız dinle. Doğrusu o vahyolunani kalbine yerleştirmek ve onu sana okutturmak Bize düşer. Biz onu Cebrail'e okuttuğumuz zaman, onun okumasını dinle. Sonra onu sana açıklamak Bize düşer." (ei-Kiyâme, ie-18.)

"Kur'ân sana vahyedilirken, vahiy bitmezden önce, unutmamak için tekrar da acele edip durma. Rabbim! İlmimi artır, de." (Ta-Hâ,ii4.)

Bu, başlangıçta böyle idi. Hz. Peygamber (s.a.v.), melekten aldığı vahyi hifzetmek ve meleklerle birlikte okumak için böyle yapardı. Yüce Allah, onun, kendisine nazıl olan vahyi dinlemesini, vahyin bitimini beklemesini emretti. Vahyi onun kalbinde toplamayı, okunusunu ve tebligini kolaylastırmayı, açıklamasını, tefsirini ve izahatını yapmayı ve vahiyden kastedilen manaya kendisini vâkif kılacağını tekeffül etti. Bu sebeple şöyle buyurdu:

"Kur'ân sana vahy edilirken, vahiy bitmezden önce unutmamak için, tekrar da acele edip durma. Rabbim! İlmimi artır, de."

"Kur'ân okurken, unutmamak için acele edip onunla beraber söyleme, yalnız dinle. Doğrusu o vahyolunani kalbine yerleştirmek ve onu sana okutturmak Bize düşer. Biz onu Cebrail'e okuttuğumuz zaman onun okumasını dinle. Sonra onu sana açıklamak Bize düşer." Bu, "ve: Rabbim! İlmimi arttır, de." cümlesinin karşılığıdır.

Buharî ve Müslim'in sahihlerinde, İbn Abbas'm söyle dedigi rivayet edilir: Rasûlullah (s.a.v.), vahyin nüzulünden ötürü çok sikinti çeker ve zorlanirdi. Vahiy nazil olurken dudaklarini hareket ettirirdi. Bunun üzerine Cenâb-i Allah, su ayeti inzal buyurdu: "Onu acele (kavrayip ezber) etmen için dilini onunla beraber oynatma. Süphesiz onu toplamak (kalbinde bir araya getirmek ve sana) okutmak bize aittir. Öyleyse biz, onu okudugumuz vakit sen, onun okunusunu dinle (kulak ver ve dinle). Sonra süphesiz onu açıklamak da bize aittir."

Ravi dedi ki: Bundan sonra Cebrail geldiginde Hz. Peygamber basini Önüne egerdi. Onun gidisinden sonra -Allah'in kendisine vaat ettigi sekilde vahyi okurdu. [7]

Fasil

İbn İshak, bundan sonra vahyin, Hz. Peygamber'e pespese geldigini söyler. O, Allah katından kendisine gelen vahyi tasdik eder, büyük bir kabulle karsilar, kullar bundan hosnud olsalar da olmasalar da sorumlulugunu yüklenirdi. Peygamberligin agir yükleri vardir. Sorumlulugu olan bir görevdir. Bu yük ve görevi, ancak güç ve azim sahibi peygamberler üstlenirler. Insanlardan gördükleri ezalara ve Allah katından getirilen hükümlere karsi yapilan protestolara, Allah'in yardım ve tevfiği ile karsi koyarlar.

Rasûlullah (s.a.v.) da kavminden gördüğü muhalefet ve eziyetlere karsi, Allah'in emrine uygun bir sekilde yoluna devam etti.

İbn İshak, Hatice binti Hüveylid'in, Hz. Peygamber'e iman ettigini söyler. Allah katından ona gelen emirleri tasdik etti. Davet isinde ona destek verip yardımcısi oldu. Allah'a ve Resulüne ilk iman eden ve Allah katından gelen hükümleri ilk tasdik eden, o oldu. Böylelikle Cenâb-i Allah, Rasûlünün yükünü hafifletti. Rasûlullah, gördüğü protestolara, yalanlamalara ve duyupta hoslanmadigi seylere karsi Hatice'nin yardimi ile teselli bulurdu. Rasûlullah (s.a.v.), kavminden gördüğü eziyetlerden sonra evine döndüğünde, Hatice onu teselli eder, yükünü hafifletir, onu tasdik eder, insanların yaptiklarina aldiris etmemesini tavsiye ederdi-Allah ondan razı olsun, onu da hosnud kilsin.

İbn İshak, Hisam b. Urve vasitasiyla Abdullah b. Cafer'den, Rasûlullah (s.a.v.)'in söyle buyurdugunu rivayet eder:

"Cennet'e kendisi için incilerden yapılma, içinde gürültü ve yorgunluk bulunmayan bir ev inşa edildigim, Hatice'ye müjdelemekle emrolundum."

Bu hadis, Buhari ve Müslim'in sahihlerinde nakledilmistir.

İbn İshak dedi ki: Rasûlullah (s.a.v.), Cenâb-i Allah'in kendisine ve kullara

gizlice bahsetmiş olduğu ve sahiplerini tatmin edecek derecedeki nimetlerin tümünü anlatmaya başladı.

Musa b. Ukbe, Zührî'den rivayet ederek şöyle dedi: Hatice, Allah'a iman edip rasûlünü tasdik edenlerin ilki oldu. Bu da isra gecesinde bes vakit namazın farz kılınmasından önce olmuştur. Namazın aslına gelince bu, Hatice'nin hayatında iken vacip olmuştur. Nitekim bunu ileride açıklayacağız.

İbn İshak dedi ki: Hatice, Allah'a ve rasûlüne iman edip Allah katından getirilen hükümleri tasdik edenlerin ilki oldu.

Cebrail -namaz kendisine farz kılındığı zaman- Rasûlullah'a geldi. Vadinin bir kenarına topuğuyla vurdugunda Zemzem suyundan bir pi-

nar nskirdi. Cebrail ve Rasûlullah, birlikte o su ile abdest aldılar. Sonra ikiser rekat ve dörder secde ile namaz kıldılar. Rasûlullah daha sonra gözü aydınlanmış, gönlü sükûn bulmuş ve Allah katından kendisine, hosuna gidecek şeyler gelmiş olarak eve döndü. Hatice'nin elinden tutup o pınarın yanına getirdi. O da Cebrail gibi abdest alıp iki rekat ve dört secde ile namaz kıldı. Sonra Rasûlullah ile Hatice, gizlice namaz kıldılar. Cebrail'in kildirmiş olduğu bu namaz, Ka'be yanında Hz. Peygamber'e kildirmiş olduğu iki namazdan ayrı bir namazdır. Orada Cebrail, başı ve sonu dahil olmak üzere bes vakit namazın vakitlerini Rasûlullah'a açıklamıştı. Bu da, isra gecesinde namazın farz kılınmasından sonra olmuş bir olaydır. Bunun tafsilatı inşaallah ileride gelecektir. Güvencimiz ve dayanagımız Allah'tır. [8]

İslâm'a İlk Giren Kimseler

İbn İshak dedi ki: Ebu Talib oğlu Ali, bundan bir gün sonra yanlarına geldiğinde Rasûlullah ile Hatice'nin namaz kılmakta olduklarını gördü. Ve: "Ya Muhammed, bu nedir?" diye sordu. Rasûlullah da su cevabı verdi "Bu Allah'ın kendi nefsi için seçtiği ve peygamberlerim de bununla gönderdiği dinidir. Seni, bir ve ortagi olmayan Allaha O'na ibadet etmeye, Lat ve Uzza'yi inkar ve terketmeye davet ediyorum."

Ali dedi ki: "Bu, bugüne kadar duymadığım bir şeydir. Babam Ebu Talib ile görüşüp konuşmadan bu hususta bir karar veremem." Resûlullah (s.a.v.)'da, durumu tamamiyle açığa çıkmadan Önce sirrinin ifsa edilmesinden çekindi ve: "Ey Ali! Eger Müslüman olmazsan bari bu şum gizle." dedi. Ali, o gece bekledi. Sonra Cenâb-i Allah, onun kalbine İslâm'i birakti.

Ertesi sabah Rasûlullah (s.a.v.)'in yanına gelerek: "Ya Muhammed, sen bana neyi teklif etmistin?" diye sordu. Rasûlullah da şöyle cevap verdi: "Allah'tan başka ilah olmadığina, onun bir ve ortaksiz olduğuna şahadet edecek, Lat ve Uzza'yi terkedecek, seriklerden de uzak duracaksın." Ali,

böyle yapip Müslüman oldu. Ebu Talib'in korkusundan İslâmiyet'ini gizleyerek Hz. Peygamber'in yanına geldi. Bir süre böyle devam etti. Sonra Zeyd b. Harise Müslüman oldu. Bir ay kadar zaman geçtikten sonra Ali, yine bu halini devam ettirmekte idi. Cenâb-i Allah'ın kendisine lütuf ve ihsani dolayısıyla Ali, İslâm'dan önce Rasûlullah (s.a.v.)'in yanında yaşamısti.

İbn İshak, Mücahidin söyle dedigini rivayet eder: Cenâb-i Allah'ın, Ali'ye lütuf ve ihsani söyle olmustur: Kureys'in siddetli bir kitliga maruz kaldigi ve Ebu Talib'in de çoluk çocugunun çok, geçiminin kit oldugu bir zamanda Rasûlullah (s.a.v.), Hasim ogullarının en varliklisi olan amcasi Abbas'a söyle demisti:

"Ey Abbas! kardesin Ebu Talib'in çoluk çocugu kalabaliktir. Gördüğün gibi insanlar, kitliga maruz kalmislardir. Gel, Ebu Talib'in yanina gidelim ve çoluk çocugunun kalabaliklarini biraz azaltalim (çocuklarının bir kismini yanimiza alip bakimini üstlenelim)."

Rasûlullah (s.a.v.), amcasi Ebu Talib'in çocuklarından Ali'yi yanina aldı. Bisete kadar Hz. Ali, onun yaninda kaldı. O da, Rasûlullah'a iman etti ve peygamberligini tasdik etti.

Yunus b. Bükeyr, Es'as b. Kays'm kardesi Afifin, annesine söyle dedigini rivayet etmistir: Ben, ticaretle ugrasan bir adamdim. Hac mevsiminde Mina'ya geldim. Abdütmuttalib oğlu Abbas da tüccar bir adamdi. Yanina varip kendisinden birseyler satin aldim. Ben de ona birseyler sattim. Bir ara biz orada durmakta iken, çadırdan bir adamin çikip Kabe'ye yönelerek namaz kildigini gördük. Sonra bir kadin gelip ayni istikamette namaza durdu. Daha sonra bir çocuk gelip yanlarında namaz kilmaya basladı. Ben: "Ey Abbas, bu din nedir? Bu dinin ne oldugunu bilmiyoruz." dedim.

Abbas dedi ki: "Bu, Abdullah oğlu Muhammed'dir. Allah tarafından peygamber olarak gönderildigini, kisra ile kayserin hazinelerinin kendisine açilacagim iddia ediyor. Bu-da zevcesi Hüveylid kizi Hatice'dir ki, ona iman etmistir. Digeri de amcasi oğlu Ali b. Ebi Talib'tir ki, o da kendisine iman etmistir."

Afif dedi ki: "Keske o gün, ben de ona iman edip ikinci mü'min olsaydım!"

Ibrahim b. Sa'd da bir rivayetinde söyle demistir:

"Yakınlardaki bir çadırdan bir adam çıktı, semaya bakti. Günesin tepeden yana meylettigini görünce namaza durdu." Böyle dedikten sonra Hatice'nin de gelip Rasûlullah'm arkasında namaza durdugunu söylemistir.

Ibn Cerir, Muhammed b. Ubeyd el-Muharib vasitasiyla Yahya b. Afifin söyle dedigini rivayet eder: "Cahiliye zamanında Mekke'ye geldim. Abbas b. Abdülmuttalib'e misafir oldum. Günes doğduğunda ve semaya

yükseldiginde Ka'be'ye bakiyordum. O esnada bir genç geldi. Gözlerini semaya dikti, sonra Ka'be'ye yöneldi. Ka'be'ye yönelik olarak namaz kildi. Çok geçmeden bir delikanli gelip onun saginda namaza durdu. Az bir süre sonra bir kadın geldi. Bu ikisinin arkasinda namaza durdu. Genç rükûa vardı. Delikanli ile kadın da rükûa vardılar. Genç rükûdan kalkti, delikanli ile kadın da rükûdan kalktilar. Genç secdeye kapandi, onlar da secdeye kapandilar. Dedim ki:

- Ey Abbas, bu, büyük bir is!

- Evet, büyük bir is.. Bunun kim oldugunu biliyor musun? diye sordu. Ben de:

- Hayir, dedim.

- Bu, Abdülmuttalib oğlu, kardesim Abdullah'in oğlu Muhammed'dir. Su delikanlinin kim oldugunu biliyor musun?

- Hayir.

- Bu da, Ebu Talib oğlu Ali'dir.

Su arkalarinda namaza durmus olan kadının, kim oldugunu biliyor musun?

- Hayir.

- Bu da kardesim oglunun zevcesi, Hatice binti Hüveylid'dir. Bu, hana Rabbimin, göklerin ve yerin Rabbi oldugunu anlatti. Kendilerine bu namazi O emretmistir. Allah'a andolsun ki yer üzerinde bu üç kisten baskasinin bu din üzerinde bulunduğunu bilmiyorum."

Ibn Cerir, îbn Hümejd vasitasiyla Muhammed b. Münkedir, Rehia b. Ebi Abdurrahman ve Ebu Hazim el-Kelbî'nin söyle dediklerini rivayet eder: "İlk Müslüman olan Ali'dir."

Kelbî, Hz. Ali'nin, dokuz yasinda iken Müslüman oldugunu-söyler.

îbn Hümejd, Seleme'den, Ibn îshak'm söyle dedigini rivayet etmistir: Rasûlullah (s.a.v.)'a iman eden ve onu tasdik eden ilk erkek, Ebu Talib oğlu Ali'dir. O, on yasinda iken Müslüman olmustu. Islâm'dan önce de Rasûlullah'm yaninda büyümekteydi.

Vakidî, Mücahid'in söyle dedigini rivayet etmistir: Ali, on yasinda iken Müslüman olmustur.

Vakidî dedi ki: Ashabnmz, Rasûlullah'm bisetinden bir sene sonra Hz. Ali'nin Müslüman oldugu görüşü üzerinde icma etmislerdir.

Muhammed b. Ka'b dedi ki: Bu ümmetin ilk Müslüman olan kisi, Hatice'dir. Erkeklerden Müslüman olan ilk iki kisi, Ebu Bekir ile Ali'dir. Ali, Ebu Bekir'den önce Müslüman olmustur. Babasindan korktugu için imanini gizlerdi.Öyleki babasiyla karsilastiginda babasi^ ona: "Müslüman oldun

mu?" diye sormus, o da: "Evet" cevabini vermis, bunun üzerine babasi, ona su öğüdü vermisti: "Amcan ogluna destek ol ve ona yardım et."

Müslüman oldugunu açıklayan ilk sahis, Ebu Bekir es-Siddik olmustur.

İbn Cerir, tarihinde İbn Abbas'm söyle dedigini rivayet eder: "İlk namaz kılan kisi Ali'dir."

Abdülhamid b. Yahya, Cabir'in söyle dedigini rivayet eder: "Peygamber (s.a.v.), pazartesi günü risaletle görevlendirildi. Sali günü de namaz kildi."

Amr b. Mürre, Ensâr'dan bir adam olan Ebu Hamza'nin söyle dedigini rivayet eder: "Zeydb. Erkani'm söyle dedigini isittim: Rasûlullah (s.a.v.)'la birlikte ilk Müslüman olan kisi, Ebu Talib oğlu Ali'dir."

Bu rivayet, Nehaî'ye hatirlatılınca, o bunu inkar etmis ve söyle demis: "İlk Müslüman olan, Ebu Bekir'dir."

Ubeydullah b. Musa, Abbad b. Abdullah'in söyle dedigini rivayet eder: Ali'nin söyle dedigini isittim: "Ben, Allah'in kuluyum. Rasûlünün kardesiyim. En büyük tasdikçi benim. Benden, baska birsey söyleyen, yalanci ve iftiracidir. Ben, insanlardan yedi yıl önce namaz kildim."

Bu hadis, her haliyle münkerdir. Hz. Ali, böyle birsey söylememistir. Onun, insanlardan yedi yıl önce namaz kilmis olmasi nasıl mümkün olur? Bu, asla tasavvur edilemiyecek birseydir. Dogrusunu Allah bilir.

Digerleri dediler ki: Bu ümmetten Müslüman olan ilk sahis, Ebu Bekir es-Siddik'tir.

Bütün bu kavilleri, söyle uzlastirmek mümkündür: Kadınlardan ilk Müslüman olan, Hz. Haticedir. İfadelerin zahirinden de bu anlasılmaktadır. O, ayni zamanda erkeklerden önce de Müslüman olmustur.

Kölelerden ilk Müslüman olan, Zeyd b. Harise'dir.

Çocuklardan ilk Müslüman olan, Ebu Talib oğlu Ali'dir. O zamanlar çocuk idi. Meshur rivayete göre buluga ermemisti. Bunlar, Müslüman olurlarken Hz. Peygamberin aile efradından idiler.

Hür erkeklerden ilk Müslüman olan da Ebu Bekir es-Siddik olmustur. Onun Islâm'a girisi, Önce Islâm'a girmis olan diger sahislarinkine nisbetle daha yararlı olmustur. Çünkü o, Kureys'te kiymet gören bir reis, büyük bir sahis, mal sahibi, zengin ve Islâm'a davet eden bir kimse idi. Allah'a ve Rasûlüne itaat ugruna malini sarfederek sevilen bir kimse olmustur. Bununla ilgili açıklamalar ileride gelecektir.

Yunus, İbn İshak'm söyle dedigini rivayet eder: Ebu Bekir es-Siddik, Rasûlullah'la karsilastiginda ona söyle sordu: "Ya Muhammed, tanrılarimizi biraktigin, bizi akilsizlikle itham ettigin, atalarimizi tekfir ettigin hususunda

Kureyslilerin söyledikleri gerçektir midir?"

Rasûlullah (s.a.v.) buyurdu ki: "Evet, şüphesiz ki ben, Allah'ın Rasûlü ve elçisiyim. Ey Ebu Bekir! Seni bir ve ortaksiz Allah'a, O'ndan baskasına ibadet etmemeye, sadece O'na itaate devam etmeye çağırıyorum."

Rasûlullah (s.a.v.), böyle dedikten sonra ona, Kur'ân'ı okudu. O da ikrar ve inkar etmedi. Müslüman oldu. Putları terketti. Serikleri reddetti. İslâm'ın hak din olduğunu ikrar etti. O andan sonra Ebu Bekir iman etmiş, hakkı doğrulamış bir mü'min olarak evine döndü.

İbn İshak, Muhammed b. Abdurrahman b. Abdullah b. Husayn et-Temimî'den rivayet etti ki, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmıştır:

"Her kimi İslâm'a davet ettiysem, mutlaka biraz düşünüp tereddüt etti. Ancak Ebu Bekir, kendisine İslâmiyet'i anlattığım zaman ne bekledi ne de tereddüt etti."

İbn İshak'ın sözlerinde geçen "ikrar ve inkar etmedi" sözü, münker bir sözdür. Çünkü İbn İshak ve diğerlerinin anlattıklarına göre Hz. Ebu Bekir, bisetten önce de peygamberin arkasıydı. Onun doğruluk, emanet, güzel karakter, yüce ahlak sahibi olduğunu bilirmiş. Ki bu vasıfları da, onun insanlara karşı yalan söylemesine engeldi. İnsanlara karşı yalan söylemesi imkansız olan bir kimse, Allah'a karşı nasıl yalan söyler? Bunun içindir ki Peygamber (s.a.v.), kendisine İslâmiyet'i anlattınca Ebu Bekir tereddüt geçirmedi, beklemeden Müslüman oldu. Hakkı tasdik etti.

Ebu Bekir'in İslâm'a giriş keyfiyetini, fazilet ve semailini müstakil olarak onun sîreti hakkında yazdığımız bir kitapta anlatmışızdır. Aynı şekilde Hz. Ömer'in de sîretini yazmışızdır. Peygamber (s.a.v.)'in, o iki şahsiyet hakkında buyurduğu sözler, onlar hakkında nakledilen eser, ahkam ve fetvalar da o kitaplarda yer almıştır. Bu iki kitap, üç cild teskil etmiştir. Hamd ve minnet, Allah'a mahsustur.

Sahih-i Buharî'de Ebu Derda'dan rivayet olunduguna göre Ebu Bekir ile Ömer arasındaki tartışma üzerine Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmıştır: "Allah, beni size gönderdi, siz yalan söyledin, dediniz. Ebu Bekir ise; doğru söyledi, dedi. Canı ve malı ile bana iyilikte bulundu. Arkadasımı artık bana bırakmayacak mısınız?" Bu sözü, iki kez tekrarladı. Bundan sonra artık Ebu Bekir'e eziyet edilmedi. Bu söz, Ebu Bekir'in ilk Müslüman olduğu hakkında bir nass gibidir.

Tinnizî ile İbn Hibban, Ebu Said'in şöyle dedigini rivayet etmişlerdir: Ebu Bekir es-Siddik dedi ki: "İnsanlar içinde ona en layık olan ben değil miyim, ilk Müslüman olan ben değil miyim, falan şeyin sahibi ben değil miyim?"

İbn Asakir, Behlûl b. Ubeyd vasıtasıyla Haris'in şöyle dedigini rivayet eder: İstittim ki Ali şöyle diyor: "Erkeklerden ilk Müslüman olan Ebu Bekir es-

Siddik'tir. Erkeklerden, peygamber (s.a.v.)'le birlikte ilk namaz kilan da Ebu Talib oğlu Ali'dir."

Su'be, Zeyd b. Erkam'm söyle dedigini rivayet eder: "Peygamber (s.a.v.)'le birlikte ilk namaz kilan, Ebu Bekir es-Siddik'tir."

Daha önce İbn Cerir'in bu hadisi, Su'be kanalı ile Zeyd b. Erkam'dan rivayet ettigini söylemistik. O rivayete göre Zeyd söyle demistir: "İlk Müslüman olan, Ebu Talib oğlu Ali'dir."

Arar b. Mürre dedi ki: "Ben bunu İbrahim en-Nehaî'ye anlattığımda o bunu inkar edip söyle dedi: "İlk Müslüman olan, Ebu Bekir es-Siddik (r.a.)'tir."

Vakidî, seleften bir cemaatin söyle dedigini rivayet eder: "İlk Müslüman olan, Ebu Bekir es-Siddiktir."

Yakub b. Süfyan, Ebu Bekir el-Humeydî tarikiyle Malik b. Migvel'in bir adamdan rivayet ederek söyle dedigini nakletmistir: İbn Abbas'a: ilk iman eden kimdir?" diye sorulduğunda o su cevabi vermistir: Ebu Bekir es-Siddiktir. Hassanin su siirini duymadin mi?

"Güvenilir kardesimi anip cosmak istersen.

Kardesin Ebu Bekir'i yaptigi islerle an.

O ki yaratiklarin en hayirlisi, en vefalisi, en adilidir.

Peygamberden sonra, yükünü yüklenmeye en layik olanda odur.

Pergamberlerden sonra gelen ve shid düstüğü yer övülen

Insanlardan, peygamberin ilk tasdikçisi olan odur.

Allah'in emrine hamedederek yasadi.

İslâm'dan önce ve sonra arkadası olan rasûlün emrine de uydu."

Ebu Bekir b. Ebi Seybe, Amir'in söyle dedigim rivayet etti: İbn Ab-bas'a: 'Insanlarin ilk Müslüman olani kimdir?" diye sordum (veya soruldu.) O da dedi ki: "Hassan b. Sabit'in sözlerini duymadin mi?" diye cevap verdi ve Hassanin yukarida geçen siirini okudu.

Ebu Kasim el-Begavî, Yusuf b. Macisu'nun söyle dedigini rivayet etmistir: "Aralarında Muhammed b. Münkedir, Rebia b. Ebi Abdirrah-man, Salih b. Keysan ve Osman b. Muhammedin de bulunduğı üstad ve seyhlerimize ulastim. Bunlar, insan içinde İslâm'a ilk giren kisinin Ebu Bekir es-Siddik (r.a.) olduğu hususunda şüphe etmezlerdi."

Ben de derim ki: İbrahim en-Nehaî, Muhammed b. Ka'b, Muhammed b. Sirin ve Sa'd b. İbrahim de böyle demislerdir. Bu görüşün ehl-i sünnetin cumhuruna ait olduğu meshurdur.

İbn AsaMr, Sa'd b. Ebi Vakkas ile Muhammed b. Hanefiyye'nin söyle

dediklerini rivayet etmistir: "Ebu Bekir es-Siddîk, insanların ilk İslâm'a gireni değildir. Ancak İslâmiyet bakımından en üstün olanlarıdır." Sa'd demiş ki: "Ebu Bekir'den önce bes kişi İslâm'a girmişti."

Sahih-i Buharî'den Himmam b. Haris'in Ammar b. Yasir'den söyle bir rivayeti vardır: Ammar dedi ki: Rasûlullah (s.a.v.)'i gördüğümde beraberinde sadece bes köle, iki kadın ve Ebu Bekir vardı."

İmam Ahmed b. Hanbel, İbn Mesud'un söyle dediğini rivayet etmiştir: "İslâmiyet'im ilk açıklayan yedi kişidir: Rasûlullah (s.a.v.), Ebu Bekir, Ammar, Ammar'ın annesi Sümeyye, Süheyb, Bilal ve Mikdad."

Cenâb-i Allah, Rasûlullah (s.a.v.)'i, amcası, vasıtasıyla himaye etmiştir. Ebu Bekir'i ise kavmi vasıtasıyla himaye etmiştir. Diğerlerine geline, müsrıklar onları yakalamış, onlara demir zirhler giydirerek güneş sıcaklığı altında âdetâ eritircesine eziyet etmişlerdir. Güneş sıcaklığı altında eziyet görenlerin hepsi, müsrıkların isteklerine muvafakat etmişlerdir. Ancak Bilal, Allah yolunda kendi nefsinin hiçe saymış, kavmini önemsememiştir. Bu sebeple onu yakalayıp çocuklara teslim etmişler, çocuklar da onu Mekke sokaklarında dolastırmışlardı. O, dolarken de bir bir, diyordu."

İbn Cerir'in rivayetine gelince o söyle demiştir:

İbn Hümejd, Muhammed b. Sa'd b. Ebi Vakkas'ın söyle dediğini rivayet etmiştir: Babama dedim ki: "Sizin İslâm'a ilk gireniniz Ebu Bekir miydi?" Hayır, dedi. Ondan önce besten fazla adam İslâm'a girmişti. Ama o, bizim aramızda İslâmiyet bakımından en üstün olan kimse idi." Bu sened ve metin bakımından münker bir hadistir.

İbn Cerir, diğerlerinin söyle dediklerini söylemiştir: "İlk Müslüman olan, Zeyd b. Harise'dir." Daha sonra Vakidî yolu ile İbn Ebu Zîl'd'in söyle dediği rivayet edilmştir: "Kadınlardan ilk Müslüman olan kimdir?" diye Zühri'ye bir soru yönelttim, O da ilk Müslüman olan kadının Hatice olduğunu söyledi. Erkeklerden ilk Müslüman olanın kim olduğunu sordugumda; Zeyd b. Harise olduğunu söyledi.

Urve ve Süleyman b. Yesar ile başka bir kaç kişi de böyle demişlerdir: Erkeklerden ilk Müslüman olan kişi, Zeyd b. Harise'dir.

Allah kendisinden razı olsun Ebu Hanife, bu kavilleri uzlastırarak şu sonuca varmıştır: Hür erkeklerden ilk Müslüman olan Ebu Bekir'dir. Kadınlardan Hatice'dir. Kölelerden Zeyd b. Harise'dir. Çocuklardan da Ebu Talib oğlu Alidir. Allah bunların tamamından razı olsun.

Muhammed b. İshak dedi ki: Ebu Bekir Müslüman olupta İslâmiyet'ini açığa vurduğunda, insanları Aziz ve Celil olan Allah'a imana davet etti. O, kavmi tararından sevilen, müsamahakar ve ülfet edilen bir kimse idi. Kureysliler arasında nesebi yüksek, onların iyi ve kötü yanlarını bilen bilgün bir kimse

idi. Güzel ahlakli ve iyiligi olan tüccar bir adamdi. Bilgili, ticaretten anlayan, hos sohbet bir kimse olduğundan birçok isler için kavminden bazı kimseler, onun yanına gelir ve onunla ülfet ederlerdi. Yanma gelen, meclisine katılan, sirdasi olan ve kendisi-ninde güven duyduğu kavminden bazı kimseleri Islâm'a davet etmeye basladi. Onun vasitasiyla Zübeyr b. Avvam, Osman b. Affan, Talha b. Ubeydullah, Sa'd b. Ebi Vakkas ve Abdurrahman b. Avf Müslüman olmuşlardır. Allah, hepsinden razı olsun. Bunlar, Ebu Bekir'le birlikte Rasûlullah (s.a.v.)'m yanma gitmişler, o da kendilerine Islâmiyet'i anlatip Kur'ân okumus, Islâmiyet hakkında onlara bazı haberler vermisti. Bunun üzerine onlar da iman etmişlerdi. Islâm'a ilk giren bu sekiz kişi, namaz kilip Rasûlullah (s.a.v.)'i tasdik etmiş ve Allah katından getirdiği hükümlere iman etmişlerdi.

Muhammed b. Ömer el-Vakidî, Talha b. Ubeydullah'in söyle dedigini rivayet etmistir: "Busra pazarında hazır bulundum. Bir de baktim ki rahibin biri manastirından söyle sesleniyor: "Su panayir halkına sorun bakalim: Aralarında Harem'den bir kimse var midir?"

"Evet, ben varim." dedim." Rahip: "Ahmed, ortaya çıktı mi?" diye sordu. Ben de: "Ahmed kimdir?" diye sordum. Rahip dedi ki: "O, Abdul-muttalib oğlu Abdullah'in oğludur. Bu ayda ortaya çıkacaktır. O, son peygamberdir. Harem'den çıkacak, hurmalikli, kara taslikli, çorak bir beldeye hicret edecektir. Dikkat et. Ona iman eden ilk kişi, sen ol."

Rahibin bu sözleri, kalbime tesir etti. Aceleyle Busra'dan çıkıp Mekke'ye gittim. Çevremdekilere: "Herhangi bir hadise oldu mu?" diye sordum. Onlar da dediler ki: "Evet, Abdullah'in oğlu el-emin olan Muham-med, peygamber olduğunu iddia etti. Ebu Kuhafe'nin oğlu Ebu Bekir de ona tâbi oldu."

Talha dedi ki: Oradan ayrilip Ebu Bekir'in yanına gittim. "Sen su adama tâbi oldun mu?" diye sordum. O da dedi ki: "Evet. Sen de ona git. Yarana var, ona tâbi ol. Çünkü o, hakka davet ediyor."

Ayrica Talha, rahibin söylediklerini de Ebu Bekir'e anlatti. Ebu Bekir, Talha'yi alip Rasûlullah'm yanma götürdü. Talha, orada Müslüman oldu ve rahibin söylediklerini de kendisine anlatti. Rasûlullah (s.a.v.) da memnun oldu.

Ebu Bekir ile Talha Müslüman olunca, Nevfel b. Hüveylid b. Adeviyye onlari yakaladi. Nevfel'e, Kureys aslani denirdi. Bu ikisini, bir iple bagladi. Bunlara, Teym ogullari arka çıkamadilar. Bu sebeptendir ki Ebu Bekir ile Talha'ya iki arkadaş denmistir. Peygamber (s.a.v.) bu hadiseyi duyunca: "Allahim, bizi İbn Adeviyye'nin serrinden koru." demistir. Bu hadiseyi, Beyhakî nakletmistir.

Haûz Ebu'l-Hasan Heysem'e b. Süleyman el-Atrablusî, Ubeydullah b.

Muhammed tarikiyle Hz, Aise'nin söyle dedigini rivayet etmistir: Ebu Bekir, Rasûlullah (s.a.v.)'m yanma gitmek üzere evden çıktı. Rasûlullah, cahiliye döneminde de onun arkadaşı idi. Yolda karsilastilar. Ebu Bekir ona dedi ki: "Ey Eba Kasim, kavminin meclislerinde görünmez oldun. Onlari babalarini ve analarini ayipladigini söylüyor, seni bununla suçluyorlar."

Rasûlullah (s.a.v.),-Ebu Bekir'e dedi ki: "Süphesiz ben, Allah'in Rasûlüyüm. Seni Allah'a imana devet ediyorum." Rasûlullah (s.a.v.), bu sözlerini tamamlayınca Ebu Bekir Müslüman oldu. O da oradan kosarak gitti. Ebu Bekir'in, Islâm'a girisinden dolayi Ahsebeyn daglari arasinda Rasûlullah kadar sevinmis plan bir kimse yoktu.Ebu Bekir de oradan geçip gitti. Osman b. Afîan, Talha b. Ubeydullah, Zübeyr b. Avvam ve Sa'd b. Ebi Vakkas'a ugrayarak Islâm'a davet etti. Onlar da Müslüman oldular. Ertesi sabah da Osman b. Maz'un, Ebu Ubeyde b. Cerrah, Abdurrahman b.Avf, Ebu Seleme b. Abdilesed ve Erkam b. Ebil Erkam gelip Müslüman oldular. Allah onlardan razı olsun.

Abdullah b, Muhammed, Aise'nin söyle dedigini rivayet eder: Peygamber (s.a.v.)'in otuzsekiz kisiden ibaret olan ashabi toplandiklarinda Ebu Bekir, ortaya çıkmak için Rasûlullah'a ısrar etti. Rasûlullah: "Ey Ebu Bekir, dogrusu bizim sayimiz azdir." dedi. Ebu Bekir, ısrarlarini sürdürdü. Nihayet Rasûlullah (s.a.v.) ortaya çıktı. Müslümanlari her biri, Mescid-i Haram'm bir tarafina kendi asiretlerinin yanina gitti. Ebu Bekir de halk arasinda dikilip hitapta bulundu. Rasûlullah (s.a.v.) de orada oturmustu. İnsanlari, Allah'a ve Rasûlüne davet eden ilk hatip, Ebu Bekir olmustu. Bu sebeple müsrikler, ona ve diger Müslümanlara saldirmaya, Mescid-i Haram'm her tarafinda onlari siddetle dövmege basladilar. Ebu Bekir, ayaklar altina alindi, siddetle dövüldü. Müsrik Utbe b. Rebia, ona yaklasarak dikisli ayakkabilariyla vurmaya veyüzü-ne çarpmaya basladi. Ebu Bekir'in karninin üzerine çıkarak vurmaya devam etmis, öyleki yüzü ile burnu birbirinden ayird edilemez hale gelmistir. Nihayet Teym ogullari kosarak geldiler, müsrikleri Ebu Bekir'in üzerinden uzaklastirdilar, Ebu Bekir'i bir kumasa sarip evine götürdüler. Artık ölecegine kesinlikle inanıyorlardi. Tekrar dönüp Mescid-i Ha-ram'a gelerek: "Allah'a andolsun ki, Ebu Bekir Ölüirse biz de mutlaka Utbe b. Rebia'yi öldürürüz." dediler. Tekrar Ebu Bekir'in yanma döndüler. Babasi Ebu Kuhafe ile Teym ogullari kendisinden cevap alincaya kadar onu konusturmaya çalıştilar. Nihayet aksama dogru Ebu Bekir konusmaya basladi ve: "Rasûlullah ne yaptı?" diye sordu. Bunun üzerine onlar da kendisine dil uzatip kinadilar, daha sonra da kalkip, giderken annesi Ümmü'l Hayr'a: "Bak hele, suna birseyler yedirmeye veya içirmeye çalış." dediler. Annesi, Ebu Bekir ile basbasa kaldiginda, yemesi ve içmesi için, ona ısrar etti. O ise: "Rasûlullah ne yaptı?" diye soruyordu. Annesi: "Vallahi, senin arkadasinin durumunu bilmiyorum." dedi. Ebu Bekir:

"Öyleyse Hattab kızı Ümmü Cemil'e git de, Rasûlullah'i ondan sor." dedi. Annesi, Ümmü Cemil'in yanma gidip: "Ebu Bekir, Abdullah oğlu Muhammed'in durumunu senden soruyor." dedi. Ümmü Cemil dedi ki: "Ebu Bekir'i de, Abdullah oğlu Muhammed'i de bilmiyorum. Ama istersen seninle birlikte oğlun Ebu Bekir'in yanına gelirim." dedi. Annesi Ümmü'l Hayr da: "Olur." dedi. Beraberce kalkıp Ebu Bekir'in yanına geldiler. Ümmü Cemil, onu ağır hasta ve baygın halde görünce yanına yaklaştı ve çığlık attı. Sonra da: "Allah'a andolsun ki sana böyle yapanlar, fasik ve kafir kimselerdir. Ümid ederim ki Allah, senin öcünü onlardan alacaktır!" dedi. Ebu Bekir: "Rasûlullah ne yaptı?" diye sorunca Ümmü Cemil: "İşte annen burada, söylediklerim duyuyor." dedi. Ebu Bekir: "Ondan sana ne!" deyince Annesi: "Rasûlullah sağ, salim ve sihhattedir." dedi. Ebu Bekir: "O nerede?" diye sorunca. Annesi: "Erkam'm oğlunun evinde." dedi. Ebu Bekir: "Allah hakkı için Rasûlullah'a gitmeden ne birsey yer, ne de birsey içerim." dedi. İki kadın, çaresiz ortalığın sakinleşmesini beklediler. Ortalık sakinleşip sessizlesince Ebu Bekir, ikisine yaslanarak evden çıktı. Onu, Rasûlullah'm yanına götürdüler. İçeriye girince Rasûlullah (s.a.v.) ,Ebu Bekir'in üzerine kapandı, onu öpmeye başladı. Müslümanlar da Ebu Bekir'in üzerine kapandılar. Rasûlullah (s.a.v.), ona çok acıdı. Ebu Bekir dedi ki: "Babam anam sana feda olsun ya Rasûlallah, bende herhangi bir acı yok. Ancak o müsrık, benim yüzüme biraz vurdu. İşte oğlu hakkında iyi olan annem de burada. Sen mübarek bir insansın. Onu, Allah'a imana davet et. Onun için Allah'a dua et. Ümid ederim ki Allah, senin vasitanla onu atesten kurtarır."

Rasûlullah (s.a.v.), Ebu Bekir'in annesi için dua etti. Onu, Allah'a imana davet etti. O da Müslüman oldu.

Bunlar, Erkam'm evinde bir ay süre ile Rasûlullah'la birlikte kaldılar. Otuz dokuz erkek idiler. Ebu Bekir'in dövuğüğü gün, Abdülmüt-talib oğlu Hamza da Müslüman olmuştı. Rasûlullah (s.a.v.), Hattab oğlu Ömer veya Hisam oğlu Ebu Cehil için Allah'a dua etmiş, bunlardan birinin Müslüman olmalarını istemişti. Bu duayı çarsamba günü yapmış, perşembe günü de Hattab oğlu Ömer Müslüman olmuştı. Erkam'm evinde bulunan Rasûlullah (s.a.v.) ile ashabi, tekbir getirmişler, bu tekbir sesleri, Mekke'nin üst taraflarında duyulmuştu. Erkam'm babası, kafir ve ama bir kimse olup evden dışarı çıkmış ve söyle demisti: "Allah'im, oğlum Ubeyd el-Erkam'i bağışla. O dinden çıktı" Hz. Ömer, ayağa kalkıp söyle demisti: "Ya Rasûlallah! Hak yolda olduğumuz halde dinimizi niye gizliyoruz? Halbuki bâtil yolda oldukları halde onlar dinlerini açığa vuruyorlar?" Rasûlullah (s.a.v.) ise su cevabı vermisti: "Ey Ömer, bizim sayımız azdır. Nelerle karsılaştığımızı sende gördün." Bunun üzerine Ömer söyle demisti: "Seni hak ile gönderen Allah'a andol-sun ki, kafir olarak oturmuş olduğum her mecliste mutlaka imanımı açığa vuracağım!" Böyle dedikten sonra

Rasûlullah'm yanından ayrılmis, Ka'be'yi tavaf etmis, sonra kendisini beklemekte olan Kureyslilerin meclisine ugramisti. Hisam oglu Ebu Cehil ona: "Senin dinden çiktigin iddia ediliyor. Bu dogru mu?" diye sormus, Hz. Ömer de su karsiligi vermisti: "Allah'tan baska ilah olmadigina, O'nun ortaksiz olduguna, Muhammed'in de O'nun kulu ve elçisi olduguna sahadet ederim." Böyle demesi üzerine müsrikler, ona saldirdilar. O da Utbe'nin üzerine saldirdi. Yere yikip gögsü üzerine oturdu. Ona vurmaya basladi. Parmaklarini da gözlerine soktu. Utbe çiglik atmaya baslayınca, çevresindeki insanlar uzaklastilar. Ömer de ayaga kalkti. Kendisine yaklasanlarin en güçlülerini yakalayarak vurmaya basladi. Orada bulunanlar, ona karsi aciz kaldilar. Ömer, daha önce katildigi meclislerin hepsine giderek iman ettigini açıkladi. Tekrar Rasûlullah (s.a.v.)'m yanina döndü. Müsriklerin hepsini maglup etmist. Rasûlullah'a söyle demisti: "Anam babam sana feda olsun ya Rasûlallah? Allah'a andolsun ki daha önce kafir olarak oturdugum bütün meclislere ugrayip korkusuzca imanimi açiga vurdum." Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.), bulundugu evden disari çikti. Ömer ile Abdulmuttalib oglu Hamza da önünde yürüyorlardi. Kabe'ye vardilar, Peygamber, Ka'be'yi tavaf etti. Güven içinde ögle namazini kildi. Sonra Ömer, yalnız basina oradan ayrildi. Rasûlullah (s.a.v.) da bilahare oradan ayrilip gitti.

Sahih kavle göre Hz. Ömer, Muhacirlerin Habes diyarina gitmelerinden sonra, yani bisetin altinci senesinde Müslüman olmustur. Nitekim bu husus, yeri geldiginde açıklanacaktır. Ebu Bekir ve Ömer'in Islâm'a giris keyfiyetlerini, bunlar hakkında müstakil olarak yazmis olduğumuz siyer kitabinda teferruatli bir sekilde anlatmisizdir. Allah'a hamd olsun.

Sahih-i Müslim'de, Amr b. Abese es-Sülemî'nin söyle dedigi rivayet edilmektedir: Bisetin ilk zamaninda Mekke'de iken, Rasûlullah (s.a.v.)'m yanina vardim. İlk zamanlar o, davetini gizlemekte idi. Dedim

ki:

"- Sen kimsin?

- Ben, peygamberim.

- Peygamber nedir?

- Allah'in elçisidir.

- Allah mi seni gönderdi? -Evet.

- Seni ne ile gönderdi?

- Ortagi olmayan bir Allah'a ibadet etmem, putlari kirmam ve akrabalik baglarim kuvvetlendirmem ile gönderdi.

- Seni gönderdigi sey ne güzeldir! Bu hususta sana kim tâbi oldu?

- Hür ve köle. (Ebu Bekir ve Bilal.)"

Amr b. Abese es-Sülemî söyle diyordu: "Ben, kendimi Islâm'ın dörtte biri olarak görüyordum. Müslüman oldum ve "Seninle birlikte olayım mı ya Rasûlallah?" diye sordum. O: "Hayir, kavmine git. Benim peygamber olarak ortaya çıktigimi sana haber verirlerse, o zaman yanima gel." dedi.

Peygamber (s.a.v.)'in bu rivayetdeki "hür ve köle" kelimelerinin, birer cins ismi olduğu söylenmiştir. Bu kelimelerin, Ebu Bekir ile Bilal için söylenmiş olduğu hususunda ihtilaf vardır. Çünkü Amr b. Abe-se'den önce Müslüman olan bir topluluk vardı. Nitekim Zeyd b. Harise, Bilal'den önce Müslüman olmuştur. Amr b. Abese'nin kendini islâm'ın dörtte biri olarak bildirmesi, belki de onun ilmi açısından dır. Çünkü o zamanlar mü'minler, Islâmiyet'lerini gizliyorlardı. Yabancılar, çöldeki bedeviler, hatta akrabalarının bir çoğu bile onların imanlarından habersizdi. Dogrusunu Allah bilir.

Sahih-i Buhari'de Said b. Müseyyeb'in söyle dedigi rivayet edilir: Sa'd b. Ebi Vakkas'm söyle dedigini isittim: "Müslüman olduğum günde hiçbir kimse, Müslüman olmadı. Ben, yedi gün bekledim. Ve ben, Islâm'ın üçte biri idim."

"Müslüman olduğum gün, hiçbir kimse Müslüman olmadık sözünü anlamak kolaydır. Ama bunu "Müslüman olduğum güne kadar hiç kimse Müslüman olmamıstı." şeklinde anlamak mümkün değildir. Çünkü bunu bu şekilde yorumlarsak, ondan önce herhangi bir kimsenin Islâm'a girmedigini söylememiz gerekir. Oysa bilinmektedir ki, Ebu Bekir es-Siddik, Ali, Hatice, Zeyd b. Harise ondan önce Müslüman olmuşlardır. Nitekim bunların, ilk Islâm'a giren kimseler olduğu hususunda aralarında Ibn Esir'in de bulunduğu bir çok kimse icma etmişlerdir, Ebu Hanife Hazretleri de bunlardan her birinin, kendi ebnayi cinsinden Önce Müslüman olduklarını kesin olarak açıklamıştır. Dogrusunu Allah bilir.

Sa'd b. Ebi Vakkas'm: "Ben, yedi gün bekledim ve ben Islâm'ın üçte biri idim." sözü de anlasılması mümkün bir sözdür. Bunu ne şekilde yorumlamak gerektiğini bilemiyorum. Ancak kendi ilmi bakımından böyle dedigini yorumlarsak, o zaman bu sözler anlasılabilir. Dogrusunu Allah bilir,

Ebu Davud et-Tayalisi, Hammad b. Seleme tarikiyle Abdullah Ibn Mesud'un söyle dedigini rivayet eder: Ben yetiskin bir çocuk iken Mekke'de, Ukbe. b. Ebi Muayt'm koyunlarım otlatırdım. Rasûlullah (s.a.v.) ile Ebu Bekir yanima geldiler. Müsriklerden kaçmışlardı. Bana dedi (veya dediler) ki; "Ey genç! Bize içireceğin sütün var mı? "Ben de: "Ben, güvenilir bir kimseyim. Baskalarının sütünü size içirmem." dedim. "Henüz üzerine koç atlamamış bir koyunun var mı?" diye sordu. Ben de, "Evet" dedim. Yanlarına getirdim. Ebu Bekir bağladı. Rasûlullah (s.a.v.), hayvanın memelerinden tutup dua etti. Memelerini avuçladı. Ebu Bekir de onu çukur bir kayanın

yanma getirdi. Sütü oraya sagdı. Sonra hem kendisi, hem de Ebu Bekir o sütün içtiler. Bana da içirdiler. Sonra Rasûlullah, memeye: "Çekil ve büzüs." dedi. Memelerde çekilip eski hale döndüler. Bilahare Rasûlullah (s.a.v.)'m yanına gidip: "O güzel sözü, (Kur'ân'i) bana öğret." dedim. Buyurdu ki: "Sen, Öğretilmiş bir gençsin." Ben de onun mübarek agzından yetmiş sûre alıp ezberledim. Bu hususta hiç kimse benimle tartisamaz."

Beyhakî, Muhammed b. Abdullah b. Amr b. Osman'in söyle dedigini rivayet eder: Halid b. Said b. As'm Islâm'a girisi çok eskidir. Kardeşleri arasında Islâm'a ilk giren odur. Islâm'a girişinin başlangıcı söyle olmuştur: Rüyasında atesten bir uçurumun kenarında durduğunu görmüştü. O uçurumun aşağısındaki ateş çukurunun genişliğini, kendisi sonraları bize anlatmıştır ki miktarını Allah bilir. Rüya da iken bir baskasın gelip kendisini o atese atmaya çalıştığını, Rasûlullah (s.a.v.)'m da içine düşmemesi içinde onun göğüsünden tuttuğunu görmüştü. Korku ile uykudan uyanmış ve: "Allah'a yemin ederim ki, bu gerçek bir rüyadır." demisti. Ebu Kuhafe oğlu Ebu Bekir'e rastlayıp rüyasını ona anlatmış, o da: "Bu rüya vasıtasıyla senin için hayır murad edilmiştir. İste Rasûlullah.. Git ve ona tâbi ol. Sen ona tâbi olup Islâm'a girecek ve Rasûlullah'la beraber olacaksın. Islâmiyet, o ateş çukuruna düşmene engel olacaktır. Ama baban, o atese düşecektir." demisti. Halid b. Said, bundan sonra Rasûlullah'm yanına gitmiş, Ecyad'da onunla karşılaşmış ve: "Ta Rasûlallah, ya Muhammed, sen neye davet ediyorsun?" diye sormuştu. Rasûlullah da ona su cevabı vermişti: "Seni bir ve ortaksız olan Allah'a imana, Muhammedin de onun kulu ve elçisi olduğunu tasdik etmeye, isitmeyen, zarar vermeyen, görmeyen, fayda vermeyen, kendisine ibadet edenle etmeyi bilmeyen taslara ibadet etmeye son vermeye davet ediyorum."

Halid demisti ki: "Allah'tan başka ilah olmadığina şahadet ederim. Senin de Allah'ın rasûlü olduğuna şahadet ederim." Halid'in bu şahadeti üzerine Rasûlullah (s.a.v.), sevinmiş ve onun Islâm'a girmesiyle memnun olmuştur.

Halid gizlendi. Oğlunun Islâm'a girdiğini öğrenen babası, onu yakalatıp yanına getirtti. Öyle dövdü ki, elindeki değnek kırıldı. Oğluna: "Allah'a andolsun ki sana azık vermeyeceğim." dedi. Halid de: "Sen bana azık vermesen de Allah, yaşayabileceğim kadar bana azık verir." dedi. Daha sonra da Rasûlullah'in yanına gitti. Rasûlullah, ona ikramda bulundu ve Halid'de onunla beraber oldu. [9]

Peygamberin Amcası Hamza'nın Müslüman Olusu

Yunus b. Bükeyr, Muhammed b. İshak'in söyle dedigini rivayet eder: Eslem kabilesinden hafızası sağlam bir adam bana dedi ki: Ebu Cehil Safa tepesinin yanında, Rasûlullah (s.a.v.)'m karsısına çıkmış, ona eziyet edip

küfretmeye baslamis ve dinini kötüleyerek hosuna gitmeyen hareketlerde bulunmustu. Onun bu yaptiklari, Hamza'ya anlatildiginda o dogruca Ebu Cehil'e gitmis, yanma varinca yayini kaldirarak, görülmemis bir sekilde, kuvvetlice tepesine vurmustu. Orada Kureys'in Mahzum ogullari kabilesinden bazi adamlar, Hamza'ya karsi Ebu Cehil'e yardim etmek için ayaga kalkmislar ve: "Ey Hazma, görüyoruz ki sen de dinden çıkmissin." demislerdi.

Hız. Hamza söyle karsilik vermisti: "Beni bundan kim alikoyabilir? Muhammed'in, Allah'in rasûlü olduguna, söylediklerinin gerçek olduguna, taniklik etmemi gerektiren deliller ortaya çıkmistir. Allah'a andolsun ki, Islâm'a girmekten geri dönmeyecegim. Eger iddianizda dogru iseniz beni bundan alikoyun!"

Ebu Cehil: "Hamza'ya ilismeyin! Allah'a andolsun ki ben, onun kardesi ogluna kötü sözler söyleyip küfrettim." demisti. Hamza, Müslüman olunca Kureysliler, Rasûlullah (s.a.v.)'m güçlendigini anladilar. Artik eskisi gibi ona hakaret etmekten vazgeçtiler. Hamza da bu hususta bir siir söylemisti.

ibn Ishak dedi ki: Bu olaydan sonra Hamza, evinde döndü. Seytan ona gelerek söyle dedi: "Sen, Kureysîlerin efendisisin. Su, dinini terketmis ve babalarinin dininden ayrilmis olana mi tâbi oldun? Senin bu yaptigindan, ölüm daha iyidir."

Düşünmeye baslayan Hamza söyle diyordu; "Allahim, eger bu yaptigim dogru ise, onun tasdikini kalbime yerlestir. Eger yaptigim is dogru degilse, benim için bundan bir çıkis yolu yarat." Geceleyin uykuya daldi, ama o geceki gibi hiç bir gece, seytanin verdigi vesvese ile uykuya dalmis degildi. Sabah olunca Rasûlullah (s.a.v.)'m yanma giderek söyle dedi: "Ey kardesim oglu, ben Öyle bir isin içine düstüm ki, kurtulus yolu bilemiyorum. İçinde bulundugum halim dogru mu, yoksa siddetli bir sapiklik mi oldugunu anlayamiyorum. Bu hususta bana birseyler söyle. Ey kardesim oglu, bana birseyler söylemeni istiyor ve çok arzuluyorum."

Rasûlullah (s.a.v.), ona birseyler anlatti, öğütler verdi, korkutup müjdeledi. Cenâb-i Allah da, Rasûlünün söylediği sözler sebebiyle Ham-za'nin kalbine imam yerlestirdi. Hamza : "Senin dogru sözlü olduguna gerçek bir sahidlikle sahadet ederim. Ey kardesim oglu, dinini açiga vur. Allah'a andolsun ki gök kubbenin altindaki bütün seyler benim olsa, o eski dinimde kalmayi istemiyorum." dedi. Böylece Hamza, Allah'in, kendisiyle Islâmiyet'i güçlendirdigi bir sahsiyet oldu. [10]

Ebu Zerr'in Müslüman Olusu

Beyhakî, Ebu Abdullah, el-Hafiz vasitasiyla Ebu Zerr'in söyle dedigini rivayet eder: "Ben, Islâm'in dörte biri ydim. Benden önce üç kisi Müslüman

olmustu. Ben, dördüncüsü oldum. Rasûlullah (s.a.v.)'a gidip: "Esselâmü aleyke ya Rasûlallah, sahadet ederim ki Allah'tan baska ilah yoktur, Muhammed de onun rasûlüdür." dedim. Rasûlullah'm yüzünde bir aydinlanma gördüm."

Bu, özet bir anlatimdir.

Ebu Zerr'in Islâm'a girisiyle ilgili olarak Buhari, Ibn Abbas'in söyle dedigini rivayet eder: Ebu Zerr, Rasûlullah (s.a.v.)'m bisetini haber alinca, kardesine söyle demisti: "Su vadi yoluna koyul. Peygamber oldugunu ve gökten kendisine haber geldigini iddia eden su adam hakkında birseyler öğren, konusmalarini dinle. Sonra bana gel."

Ebu Zerr'in kardesi yola koyulmus, Rasûlullah'm yanma varmis, konusmalarim dinlemis,sonra Ebu Zerr'in yanina dönerek ona söyle demisti: "Onun ahlaki üstünlükleri emrettigini ve siir olmayan bir kelim okudugunu gördüm."

Ebu Zerr: "Istedigimi bana vermedin. Beni rahatlatmadin."diyerek yol azigini hazirlamis, içinde su bulunan bir kirbasini da yüklenmis, yola çikip Mekke'ye gitmisti. Mescide vararak, Rasûlullah (s.a.v.)'i aramaya baslamisti. Onu tanimiyordu. Sormaktan da hoslanmiyordu. Geceleyin mescidde uzandi. Hz. Ali, onu görünce yabancı biri oldugunu anladı.

O da, Hz. Ali'yi görünce pesine takilip ardi sira yürümeye basladi. Ikisinden biri, digerine herhangi birsey sormuyorlardi. Hz. Ali, onu evinde misafir etti. Ebu Zerr, sabah olunca kirbasini ve azigini yüklenip mescide döndü. O günde akşam oldu. Rasûlullah (s.a.v.)'i görememisti. Tekrar mescidde uzanmis iken yanma Hz. Ali geldi ve: "Ey adam, artik gelip geceleyecegin evi bilmenin vakti gelmedi mi?" dedi. Onu , tekrar alip evine götürdü. Yine birbirlerine birsey sormadilar. Üçüncü gün olunca yine Hz. Ali, ayni sekilde mescide vararak Ebu Zerr'in yanina geldi. Onu alip evine götürdü ve misafir etti. Akşam Hz. Ali: "Seni buraya getiren sebebi anlatmayacak misin?" diye sorunca Ebu Zerr su cevabi verdi: "Eger beni dogru yola ileteceksen ve bana bu hususta söz vereceksen gelis sebebimi anlatirim." Hz. Ali de söz verdi. Ebu Zerr, gelis sebebini anlatti. Bu kez, Hz. Ali söyle dedi: "O, gerçek peygamberdir. O, Rasûlullah (s.a.v.)'dir. Sabah olunca beni takip et. Eger senin için korkacagin birsey görürsem, sanki su dökecekmis gibi yaparak yerimden kalkirim. Yerimden kalkip gidince de beni takip et ve girdigim yere gir."

Ebu Zerr, sabah olunca Hz. Ali'yle beraber evinden çıkarak onu takip etmeye basladi. Nihayet Rasûlullah (s.a.v.)'m yanma vardilar. Onun sözlerini duydu ve orada hemen Müslüman oldu, Rasûlullah (s.a.v.), ona: "Kavmine dön. Emrim sana gelince onlara haber ver." dedi. O da: "Seni hak ile gönderen Allah'a yemin ederim ki bu gerçeği, onların ortasında

yüksek sesle haykiracagim" dedi. Rasûlullah'm yanından ayrilip Ka'be'ye gitti.Orada en yüksek sesiyle haykirmaya basladi: "Eshe-dü ellâ ilahe illallah ve eshedü enne Muhammeder rasûlullah" Bu haykiri üzerine orada bulunanlar, ayaklanarak üzerine saldırdılar. Yere düşünceye kadar dövdüler. Abbas gelip Ebu Zerr'in üzerine kapandı ve: "Yazıklar olsun size! Bunun, Gifar kabilesinden olduğunu ve Sam'a ticaret için giderken yolunuzun bunların yanından geçtiğini bilmiyor musunuz?" diyerek onu saldırganlardan kurtardı.

Ertesi gün Ebu Zerr, yine Ka'be'ye gelerek, kelime-i şahadet getirdi ve Müslümanlığını yüksek sesle ilan etti. Onlar, yine onu dövüp yere yıktılar. Abbas'da yine gelip üzerine kapandı ve onu korudu,"

Bu, Buhari¹ nin anlatımı idi. Ebu Zerr'in İslâm'a girişi Sahih-i Müslim'de ve diğer hadis kitaplarında genişçe anlatılmıştır.

İmam Ahmed b. Hanbel, Yezid b. Harun vasıtasıyla Ebu Zerr'in söyle dedikini rivayet eder: "Ben, kardeşim Enis ve annemiz haram ayları helal sayan kavmimizden ayrılıp yola çıktık. Varlıklı ve hatırı sayılır bir dayimizin yanına vardık. Dayimiz, bize ikram edip iyilikte bulundu. Ama kavmi, bizi kıskanıp ona:"Sen, ailenin yanından çıkıp gittikten sonra Enis, ailenin yanına gidiyor." demislerdi. Dayimiz da yanımıza gelip kendisine söylenenleri açığa vurdu. Ben, ona söyle dedim: "İşte şimdi sen, önce yaptığın iyilikleri berbat ettin. Artık seninle bir arada bulunamayız."

Deve sürümüzü getirip esyalarımızı yükledik, yola çıktık. Dayimiz da elbisesine bürünerek ağlamaya başladı. Mekke yakınlarına gelip konakladık. Enis, deve sürümüz üzerinde hak iddia edip bizimle tartı. Hüküm verilmesi için de kahine gitti. Kahin, Enis'i muhayyer kıldı. O da sürümüzü ve bir o kadarını bize getirdi.

"Ey kardeşim oğlu, ben Rasûlullah (s.a.v.)la karşılaşmadan üç sene önce namaz kılardım." (Ebu Zerr'in, kardeşim oğlu diye hitap ettiği kişi, bu rivayetin senesinde geçen Abdullah b. Samit'tir.) Abdullah b. Samit ona soruyor:

- Namazı kim için kılardın?
- Allah için...
- Namaz kılariken hangi tarafa yönelirdin?
- Allah, beni hangi tarafa yönelttiyse, o tarafa yönelirdim. Yatsı namazını da kılardım. Gecenin sonu olduğunda kendimi bir elbise parçası gibi hissederdim ve düşünüp uykuya dalardım. Nihayet güneş doğar, üzerimde yükselirdi. Enis, bana demisti ki: "Mekke'de bir isim var. Oraya geldigimde beni karşıla."Niçin gecikerek geldiğini kardeşime sordugumda bana şöyle dedi:

- Bir adamla karsilastim. O, Allah'in kendisini, senin dinin üzerine gönderdigini iddia ediyor.

- İnsanlar, ona ne diyorlar?

- Onun sair ve büyücü olduğunu söylüyorlar. (Enis, sair bir kimse idi.) Ben kahinleri dinledim. Bu adam, onların sözlerini söylemiyor. Onun sözlerini siir ölçülerine vurdum. Allah'a andolsun ki hiçbir kimse, onun söylediği sözlerin siir olduğunu söyleyemiyor, Allah'a yemin ederim ki o, doğru sözlüdür. Onlar yalancılardır."

Enis'e: "Ben gidip gelinceye kadar esyalarima mukayyed olur musun?" diye sordum. O da şöyle dedi: "Evet, ama Mekkelilere karşı tedbirli ol. Çünkü ona karşı çirkin hareketlerde bulunmuş ve rahatsız etmişler, yüz vermemişlerdir." Yolculuğa çıkarak Mekke'ye vardım. Mekke'li-lerden uygun gördüğüm bir adama: "Su dinden çıkmış dedikleri adam (Muhammed) nerede?" diye sordum. O da eliyle bana işaret etti. O vadi halkı, ellerindeki çubuk ve kemik parçalarıyla üzerime saldırdılar. Nihayet yere düştüğümde bayılmışım. Uyandığımda yerimden kalkarken sanki kızıla boyanmış bir direk gibiydim. Zemzem kuyusuna giderek suyunu içtim. Üzerimdeki kanları yıkadım. Ksihe ile örtüsü arasına girip gizlendim. Ey kardeşimin oğlu, orada otuz gün, otuz gece bekledim. Zemzem suyundan başka bir azığım yoktu. Sismanladım, öyleki karnimin üzerinde etler katlandı.İçimde artık açlık zafiyeti hissetmez oldum.

Mekkelilerin uyuduğu mehtaplı bir gecede Ka'be'yi sadece iki kadın tavaf ediyordu. Yanımdan geçerlerken İsaf ve Naile putlarına dua ediyorlardı. Ben de: "Bu putların birini, diğerine nikahlayın." dedim. Bu sözüm, onları bu putlara duadan vazgeçirmedi. Dedim ki: "Bunlar, odun parçasıdır. Ben, bunlara asla meyletmem." Böyle demem üzerine yanımdan hızla uzaklaşıp yaygaraya başladılar: "Ah keske burada adamlarımızdan biri bulunsaydı!" dediler. Dağdan inip gelmekte olan Rasûlullah ile Ebu Bekir, bu iki kadının karsısına çıkıp: "Size ne oldu?" diye sordular. Onlar da: "Ka'be ile örtüsü arasında gizlenen bir dinsizle karşılaştık."dediler. Rasûlullah ile Ebu Bekir; "O, size ne dedi?" diye sordular. Kadınlar da: "Agza alınmayacak birsey söyledi." dediler.

Rasûlullah ile arkadaşı Ebu Bekir gelip hacr-i esvede istilam ederek, Ka'be'yi tavaf ettiler, daha sonra da namaz kıldılar. Ben de Rasûlullah'ın yanına gittim. Ona ilk olarak İslâm selamıyla selam veren ben oldum. O da selamımı şu şekilde aldı: "Aleykesselam ve Rahmetul-lah. Sen kimsin?" Gifar kabilesindenim, dedim. Elini alnının üzerine koydu. Ben de kendi kendime: "Her halde Gifar kabilesinden olduğumu söylememden hoşlanmadı." dedim. Elini tutmak istedim. Ama arkadaşı beni geri itti. O, onun durumunu benden daha iyi biliyor. Bana; "Ne zamandan beri

buradasin?" diye sorunca ben de otuz gün ve otuz geceden beri burada olduğumu söyledim. "Sana kim yemek veriyor?" diye sordu. Ben de dedim ki: "Sadece Zemzem suyu var. Onu içerek sismanladım. Karnimin üzerinde et katları meydana geldi. İçimde açlık zafiyeti de hissetmez oldum." Rasûlullah (s.a.v.) buyurdu ki:

"Zemzem suyu mübarektir. O, aç kişinin yemegidir."

Ebu Bekir dedi ki: 'Ya Rasûlallah, bunun yemegini bu gece vermeme izin ver.'" Rasûlullah izin verdi. O da o gece yemegimi verdi. Rasûlullah (s.a.v.) oradan hareket etti. Ben de peslerine takıldım. Nihayet bir yere vardık. Ebu Bekir bir kapi açtı. Bize, Taif in kuru üzümlelerinden bir avuç alıp verdi. Orada yedigim ilk yemek oldu. Sonra bir süre Mekke'de kaldım. Rasûlullah (s.a.v.) bana dedi ki: "Ben, hurmalıklı bir diyara yöneldim. (Orasının Yesrib'den başka bir yer olmayacağını sanıyordum.) Benim davetimi kavmine teblig eder misin? Belki senin vasitanla Allah, onlara fayda verir ve onlara yaptığın davet sebebiyle de sana mükafat verir."

Bunun üzerine oradan ayrıldım. Kardesim Enis'in yanına gittim. Bana: "Neler yaptın?" diye sordu. Ben de Müslüman olduğumu ve Rasûlullah'i tasdik ettiğimi söyledim. O da: "Senin dininden dönecek değilim. Ben de Müslüman oldum. Rasûlullah'i tasdik ettim." dedi. Sonra birlikte annemizin yanına gittik. O da: "Dininizden dönecek değilim. Çünkü ben de Müslüman oldum. Rasûlullah'i tasdik ettim." dedi. Yüklerimizi yüklenip yola koyulduk. Nihayet kavmimiz olan Gifarlılara ulaştık. Bazıları, Rasûlullah (s.a.v.)'in Medine'ye gelisinden önce Müslüman oldular. Onlara Hufaf b. Eyma b. Ruhsa el-Gifarî imamlık yapıyordu ve onların reisi idi. Kabilemizin geri kalan kısmı ise: "Rasûlullah geldiğinde Müslüman oluruz." dediler. Rasûlullah (s.a.v.) geldiğinde kabilesi de gelip: "Ya Rasûlallah, kardeşlerimiz olan Gifarlıların şartlarına uygun olarak biz de Müslüman olduk." dediler. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.) söyle buyurdu:

"Allah, Gifar kabilesini bağışlasın. Eslem kabilesini de muhafaza buyursun."

Bu, Müslim'in, Hüdbe b. Halid'den yaptığı rivayet gibidir. [11]

Dimad'ın Müslüman Olusu

Müslim ile Beyhakî, Davud b. Ebu Hind vasıtasıyla İbn Abbas'ın söyle dedigim rivayet ederler: Ezdi Senu'e kabilesinden olan Dimad adındaki adam, Mekke'ye geldi. Yel hastalıklarını iyi eden birisiydi. Mekke beyinsizlerinin, Muhammed delidir, dediklerini duymustu. Bu adam, belki benim vasıtamla Allah ona şifa verir, demisti. Dimad, söyle diyor:

"Mekke'de Muhammed'e rastladığımda ona söyle dedim: 'Yel hastalığına yakalananlara şifa veririm. Allah, dilediği kulunu benim elimle şifaya kavuşturur. Sen de bana gel.'" Muhammed (s.a.v.), bana su karşılığı verdi:

"Hamd, Allah'a mahsusdur. O'na hamd eder, O'ndan yardım dileriz. Allah'in doğru yola ilettiği kimseyi saptıracak yoktur. O'nun saptırdığı kimseyi de doğru yola iletecek yoktur. Allah'tan başka ilah olmadığina, O'nun bir ve ortaksiz olduğuna şahadet ederim." Bu sözünü, üç kez tekrarladi. Ben de kendisine söyle dedim: "Allah'a andolsun ki ben kahinlerin, büyücülerin, sairlerin sözlerini duydum. Ama bu senin söylediğin kelimeler gibisini duymadım. Elini ver de islâm üzere sana bey'at edeyim." Rasûlullah (s.a.v.), ona elini verip biatleştirdi. Biatlasırken de: "Hem sana hem de kavmine?" dedi. O da: "Evet, kavmime de." dedi.

Haz. Peygamber (s.a.v.), kontrol için etrafa seriyeye göndermişti. Bu seriyeye, Dimad'ın kavmine de uğradı. Seriyeye kumandanı, askerlere: "Bu kavimden birsey ele geçirdiniz mi?" diye sorunca askerlerden biri; "Öğle vakti otlamakta olan bir deve ele geçirdim." dedi. Kumandan da; "Deveyi onlara geri ver. Çünkü onlar, Dimad'ın kavmindendir." dedi. Başka bir rivayete göre ise Dimad, ona söyle demisti: "Bu sözlerini bana tekrarla. Çünkü bunlar kamus-u bahre ulasmislardır."

Ebu Nuaym, "Delailü'n-Nübüvve" adlı eserinde, bu kabilenin önde gelen şahıslarının İslâm'a girişlerinden uzun uzadıya bahseder. Allah ona rahmet etsin ve sevabım versin.

İbn İshak, sahabelerden ilk Müslüman olanların isimlerini verdikten sonra söyle der: Bunlardan sonra Ebu Ubeyde, Ebu Seleme, Erkam b. Ebi'l-Erkam, Osman b. Maz'un, Ubeyde b. Haris, Said b. Zeyd ve karısı

Hattab kızı Fatima Müslüman oldular. Ebu Bekir'in kızı Esma (yâsî küçük olduğu halde), Aise, Kudame b. Maz'un, Abdullah b. Maz'un, Hab-bab b. Eret, Umeyr b. Ebi Vakkas, Abdullah b. Mesud, Mesud b. Kari, Salit b. Amr, Ayyas b. Ebi Rebia ve karısı Esma binti Seleme b. Muharri-be et-Temimiyye, Hüneys b. Hüzafe, Amir b. Rebia, Abdullah b. Cahs, Ebu Ahmed b. Cahs, Cafer b. Ebi Talib ve karısı Esma binti Umeyys, Hatip b. Haris ve karısı Fatima binti Mücellil, Hattab b. Haris ve karısı Fû-keyhe binti Yesar, Ma'mer b. Haris b. Ma'mer el-Cümahî, Said b. Osman b. Maz'un, Muttalip b. Ezher. b. Abdumenef ve karısı Remle binti Ebi Avf b. Sübeyre b. Said b. Sehim, Nahham (Bunun adı Nuaym b. Abdullah b. Esid'dir.), Amir b. Fûheyre (Ebu Bekir'in azadlisidir.), Halid b. Said, Ümeyne binti Halef b. Es'ad b. Amir b. Beyaza (Bu, Huzaalılar-dandır.), Hatib b. Amr b. Abdu's-Sems, Ebi Hüzeyfe b. Utbe b. Rebia, Va-kid b. Abdullah b. Arin b. Salebe et-Temimî (Bunlar, Adiy ogullarının müttefiki idiler.), Halid b. Bükeyr, Amir b. Bükeyr, Akil b. Bükeyr, İya b. Bükeyr b. Abdi Yaleyl b. Nasib b. Gayre (Said b. Leys ogullarındandır. Akil'in adı da Gafil idi. Ancak Rasûlullah, ona Akil adını verdi- Bunlar, Adiy Ka*b ogullarının müttefikidirler.), Ammar b. Yasir ve Süheyb b. Sinan Müslüman oldular.

Bunlardan sonra insanlardan erkeklerle kadınlar, grup grup Islâm'a girdiler. Artık Mekke'de Islâmiyet açığa çıkmış, herkes ondan söz etmeye başlamıştı.

İbn îshak dedi ki: Bisetten üç sene sonra Cenâb-i Allah, rasûlüne, verdiği emirleri açıklamasını ve müsrîklerin eziyetlerine sabırla göğüs germesini emretti. Rasûlullah'm ashâbi, namaz kılacakları zaman mahallelere gider, namazlarını kavimlerinden gizlerlerdi. Bir ara Sa'd b. Ebi Vakkas, bir kaç kişiyle birlikte Mekke'nin kenar mahallesinde namaz kılmakta iken bazı müsrîkler onları görüp kinamaya ve protesto etmeye başladılar, daha sonra da vurustular. Sa'd, müsrîklerden birinin kafasını, elindeki bir deve çene kemigiyle vurup yarıdı. Böylece Islâm ugruna ilk kan akıtılmış oldu. el-Ümevî'nin "Megazi" adlı eserinde anlattığına göre kafası yarılan müsrîk, Abdullah b. Hatalı imiş, Allah ona lanet etsin. [12]

[1] Buhari, Bedi'1-Vahy.

[2] İbn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 3/9-11.

[3] İbn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 3/11-28.

[4] İbn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 3/28-30.

[5] İbn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 3/30-35.

[6] İbn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 3/35-37.

[7] İbn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 3/37-38.

[8] İbn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 3/38-39.

[9] İbn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 3/39-51.

[10] İbn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 3/51-52.

[11] İbn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 3/52-56.

[12] İbn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 3/56-57.

Rasûlullah (S.A.V.)'In, Risaleti Teblig Etmekle Emrolunması 2

İrasi'nin Hikayesi 9

Fasil 10

Fasil 11

Güçsüz Müslümanlara Yapılan Eziyetler. 13

Fasil 14

Fasil 22

Müşriklerin Rasûlullah'la Tartismaları, O'nun Da Onlara Karsi Kuvvetli Deliller İleri Sürmesi 26

Habesistan'a Giden Sahabelerin Hicreti 32

Rasûlullah (S.A.V.)'In, Risaleti Teblig Etmekle Emrolunması

Cenâb-i Allah, rasûlüne, risaleti herkese teblig etmesini, eziyetlere karsi sabirle göğüs germesini, inatçı cahillere ve yalanlayicılara delilleri gösterip açıkladıktan sonra aldiris etmemesini emretti. Ona ve ashabına, müşriklerden gördüğü eza ve cefalara katlanmasını tavsiye etti. Yüce Allah buyurdu ki:

"Önce en yakın hisimlerini uyar. Sana uyan mü'minleri kanatlarının altına al. Sana baskaldirirlarsa: 'Taptiklarinizdan uzagim" de. Ey Muhammed! Senin kalkip namaz kılanlar arasında bulunduğunu gören, güçlü ve merhametli olan Allah'a güven. Dogrusu O isitir ve bilir.

(es-Suarâ, 214-220.)

"Dogrusu bu Kur'ân sana ve ümmetine bir öğüttür. Ondan sorumlu tutulacaksınız." (ez-Zuhmf, 44.)

"Kur'ân'a uymayı sana farz kılan Allah, seni döneceğin yere döndürecektir." (el-Kasas, 85.)

Yani Kur'ân'ı teblig etmeni sana farz ve vacip kılan Allah, seni dönülecek yer olan ahiret yurduna döndürecektir. Ve Kur'ân'ı teblig edip etmediğini de sana soracaktır.

"Rabbin hakkı için biz onların hepsine mutlaka soracağız, yaptıkları şeylerden." (ei-Hicr, 92.93.)

Gerçekten de bu konuda pek çok ayet ve hadis bulunmaktadır. Bu konuyu tefsirimizde geniş bir şekilde anlattık. es-Suarâ sûresinin 214. ayetini tefsir ederken bu konuda uzun uzadıya açıklamalarda bulunmuş ve bununla ilgili birçok hadis nakletmişizdir.

Nitekim Imam Ahmed b. Hanbel, Abdullah b. Numeyr vasitisiyle İbn Abbas'm söyle dedigini rivayet etmiştir: Cenâb-i Allah, "Önce en yakın akrabani uyar." mealindeki ayet-i kerimeyi inzal buyurduğu zaman

Peygamber (s.a.v.), Safa tepesinin yanına geldi. Tepeye çıkıp halka: "İmdat!... imdat!" diye seslendi. Bunun üzerine insanların kimi bizzat kendi gelerek, kimi de elçilerini göndererek orada toplandılar. Rasûlullah (s.a.v.) onlara söyle hitap etti; "Ey Abdülmuttalib ogulları! Ey Fihri ogulları! Ey Ka'b ogulları! Su tepenin arkasında size saldırmak üzere beklemekte olan atlıların bulunduğunu söylersem bana inanır mısınız?" Onlar, evet, deyince söyle buyurdu: "Öyleyse, şiddetli bir azap ile karsı karsıya olduğunuzu söyleyerek sizi uyarıyorum!"

Orada bulunan lanetli Ebu Leheb de: "Yok olası adam. Günümüzü zehir ettin. Bizi bunun için mi buraya çağırdın?" demis, bunun üzerine yüce Allah, Tebbet sûresini inzal buyurmuştu.

"Ebu Leheb'in iki eli kurusun (yok olsun o.), zaten yok oldu ya."

Ahmed b. Hanbel, Muaviye b. Amr tarikiyle Ebu Hüreyre'nin söyle dedigini rivayet eder: "Önce en yakın akrabani uyar." ayeti nazil olunca Rasûlullah (s.a.v.), Kureyslilerden yakın uzak herkesi toplandı. Toplandıklarında onlara söyle hitab etti: "Ey Kureys topluluğu! Canınızı atesten kurtarın. Ey Ka'b ogulları topluluğu! Kendinizi atesten koruyun. Ey Hasim ogulları topluluğu! Kendinizi atesten kurtarın. Ey Abdülmuttalib ogulları topluluğu! Canınızı atesten kurtarın. Ey Muhammed kızı Patima! Kendini atesten koru. Allah'a yemin ederim ki, onun azabına karsı size yardımcı olamam. Ama sizin için bir akrabalık bağı aramızda vardır. Bunun (rahmet) ıslaklığı ile sizi ıslatabilirim."

Yine Ahmed b. Hanbel, Vekî' b. Hisam tarikiyle Hz. Aise'nin söyle-dedigini rivayet eder: "Önce en yakın akrabani uyar." ayeti nazil olduğunda, Rasûlullah (s.a.v.) kalkıp söyle dedi: "Ey Muhammed kızı Fatima, Ey Abdülmuttalib kızı Safiyye, Ey Abdülmuttalib ogulları! Allah'ın azabına karsı size bir yardımim olamaz. Ama malimden dilediginizi benden isteyin."

Bunu, Müslim de rivayet etmiştir.

Hafız Ebu Bekir el-Beyhakî, "Delail" adlı eserinde, Ebu Talib oğlu Ali'nin söyle dedigini rivayet eder: "Önce en yakın akrabani uyar ve mü'-minlerden sana uyanlara kanadım indir." ayetleri nazil olduğunda Rasûlullah (s.a.v.) söyle buyurdu:

"Bu tebligati önce kavmime yaptığım takdirde, onlardan hosuma gitmeyecek davranışlar göreceğimi bildiğim için sustum, tebligatta bulunmadım. Ama Cebrail (a.s.), bana gelip söyle dedi: "Ya Muhammed, eğer Rabbinin sana emrettiğim yerine getirmezsен seni ateş ile azap-landırır!"

Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.), beni çağırarak söyle dedi: "Ey Ali! Doğrusu Cenâb-i Allah, önce en yakın akraba mı uyarmamı bana emretti. Bunun için de bir koyunla bir Ölçek buğdaydan yemek yap. Bir büyük

bardak süt de hazirla. Sonra da Abdülmuttalib ogullarini bana agir."

Bana emredilene yaptim. Abdülmuttalib ogullari o gün toplandilar. Tam kirk kisi kadardilar. Aralarinda Raslullah'in amcalari Ebu Talib, Hamza, Abbas ve lanetli Ebu Leheb de vardi. Yemek tabagini önce Raslullah'a takdim ettim. Kendileri o tabaktan bir parça et alip disleriyle parçaladi. Sonra tabagin etrafina birakti ve: "Allah'in adiyla ye-yin." dedi. Oradakiler doyuncaya kadar yemek yedikleri halde bitireme-diler. Onlari sadece parmak izlerini görebiliyorduk. Oradakilerden bazilari bir koyunu tek basina yese dahi doymazdi. Sonra Raslullah (s.a.v.) bana: "Süt içir." dedi. Ben de o büyük bardak içindeki sütü kendilerine sundum. Kana kana içtiler, yine tketemediler. Allah'a andolsun ki, kisi ancak o kadar iebilirdi.

Yemekten sonra Raslullah (s.a.v.), onlara hitap etmek isteyince lanetli Ebu Leheb önce söze giriserek: "Hayret!... Simdiye kadar bunun gibi bir sihir görmedik. Adaminiz sizi bylemesin." dedi. Oradakiler bu söz üzerine dagilip gittiler. Raslullah (s.a.v.), onlarla konusamadi.

Ertesi gün Raslullah (s.a.v.) bana söyle emir verdi: "Ey Ali, dünkü gibi yine bize yiyecek ve içecek hazirla. O adam, ben söze baslamadan önce söze giristi ve sözümü kesti." dedi.

Ben de verilen"emri yerine getirdim, onlari topladim. Raslullah (s.a.v.), bir önceki gün gibi yapti. Yemege basladilar. Doyuncaya kadar yedikleri halde bitiremediler. Allah'a and olsun ki, kisi ancak o kadar yiyebilirdi. Sonra Raslullah (s.a.v.) bana: "Ey Ali, onlara içir." dedi. Ben de o süt kabini getirerek ikram ettim. Doyasiya, kana kana içtiler. Allah'a andolsun ki kisi ancak o kadar iebilirdi.

Raslullah (s.a.v.), onlara hitap etmek isteyince lanetli Ebu Leheb ondan önce söze giriserek: "Hayret!.. Simdiye kadar bunun gibi bir sihir görmedik. Adaminiz sizi bylemesin." dedi. Oradakiler de Raslullah'ın konusmasina firsat vermeden dagilip gittiler.

Ertesi gün yine Raslullah (s.a.v.), bana su talimati verdi: "Ey Ali, dünkü gibi bize yiyecek ve içecek hazirla. Çünkü o adam benim halka hi-tab etmemden önce söze giriserek sözümü kesti." dedi.

Verilen emri yerine getirdim. Sonra onlari topladim. Raslullah (s.a.v.)'da daha önce yaptigi gibi yapti. Yemege basladilar. Doyuncaya kadar yediler. Sonra o büyük kaptan kendilerine süt içirdim. Allah'a andolsun ki kisi, ancak o kadar yiyebilir, o kadar iebilirdi.

Sonra Raslullah (s.a.v.) onlara söyle hitab etti: "Ey Abdülmuttalib ogullari! Allah'a andolsun ki ben, Araplar arasinda benim size getirdigim hususlardan daha kiymetli seyler getiren bir genç bilmiyorum. Ben size dünya ve ahiret isini getirdim."

Ebu Cafer b. Cerir'in, Muhammed b. Humeyd er-Razî tarikiyle îbn Abbas'tan yaptigi rivayette su ilaveler vardır: "Ben size dünya ve ahiret hayrini getirdim. Sizi, buna davet etmemi Allah bana emretti. Bu hususta bana kim yardımcı olmak, bana kim kardes olmak ister?" dedi.

Oradakilerden hiçbiri, bu teklifi kabul etmedi. Oradakiler arasında yasi en küçük, gözü en fazla çapaklilarin en fazla büyük, bacaklari daha çok yarali, bereli olan ben oldugum halde söyle dedim: "Ey Allah'in peygamberi! Ben senin yardımcin olacagim." Boynumdan tuttu ve: "İste bu, benim kardesimdir. İste bu böyledir,, iste bu şöyledir. Onu dinleyin ve ona itaat edin." dedi. Orada bulunanlar bu manzara karsisinda gülüp Ebu Talib'e söyle dediler. "Görüyor musun, Muhammed, oglun Ali'yi dinlemeni ve ona itaat etmeni sana emrediyor!"

îbn Eb^ Hatim, tefsirinde babasi tarikiyle Hz. Ali'nin söyle dedigini rivayet eder : "Önce en yakin akrabam uyar." ayet-i kerimesi nazil oldugunda Rasûlullah (s.a.v.), bana: "Bir koyun budu et ve bir ölçek bugdaydan yemek yap. Büyük bir kap süt hazirla. Sonra da Hasimogullanm evime davet et." dedi. Ben de onlari davet ettim. O gün onlar otuz dokuz veya kirk bir kisi idiler. Yemek sonrasında Rasûlullah (s.a.v.) söze baslayarak söyle buyurdu: "Benim borcumu hanginiz öder ve benden sonra ailemin idaresini kim yürütür?"

Hepsi sustular. Abbas, bunun kendi malina dokunacagindan korktugu için sesini çıkarmadi. Ben de Abbas'm yasindan dolayi ses çıkarmadim. Bir kez daha bu soruyu tekrarladi. Abbas yine sustu. Ben bu durumu görünce; "Ben, ya Rasûlallah!" dedim. O da: Sen mi? diye sordu.

Çünkü o gün ben onların içinde durumu en kötü olan, görünüsü begenilmeyen, gözleri çapakli, karni siskin, bacaklari da bereli bir kimse idim.

Hz. Peygamber'in; "Benim borcumu kim öder ve ailemin benden sonra idaresini kim yürütür?" diye sormasi, onun ölümünden sonraki zaman içindi. Güya o, risaleti Arap müsriklerine teblig ettigi takdirde kendisini öldürmelerinden korkmustu. Bu sebeple ölümünden sonra borcunu ödeyecek ve ailesinin idaresini üstlenecek birine güvenmek istiyordu. Ama Cenâb-i Allah, ona bu güveni vermisti:

"Ey elçi, Rabbinden sana indirileni duyur; eger bunu yapmazsan, O'nun mesajini duyurmarmıs olursun. Allah seni insanlardan korur." (el-Mâide, 67.)

Özetle söylemek gerekirse Rasûlullah (s.a.v.), gece gündüz demeden gizli, açık her şekilde insanlari Allah'a imana davete devam ediyordu. Onu, bu isinden hiç kimse alikoyamiyor ve geri çeviremiyordu. İnsanların meclislerine, toplantı ve merasim yerlerine , alis veris yerlerine, hac

duraklarına ugruyor, karsilastigi hür, köle, zayıf, güçlü, zengin, yoksul herkesi imana davet ediyordu. Bu hususta, onun nazarında bütün halk esit idi. Ama ona ve kendisine tâbi olan güçsüz fertlere, güçlü ve kuvvetli Kureys müsrikleri sözlü ve fiilî saldırılarda bulunup musallat oluyorlardı. İnsanlar içinde ona en çok eziyet eden, amcası Ebu Le-heb'di. Onun adı Abdüluzza b. Abdülmuttalib'ti. Karısı da Ümmü Cemil Erva binti Harb b. Ümeyye'de Hz. Peygamber'e karsi en azili düşmanlardandı. Bu kadın, Ebu Süfyan'm kız kardesidir. Bu hususta Ebu Le-heb'e, Hz. Peygamberin amcası Ebu Talib b. Abdülmuttalib muhalefet etmistı. Tabiatıyla insanlar içinde Ebu Talib'in en çok sevdigi kimse, Rasûlullah (s.a.v.)'di. Ebu Talib ona iyi davranır, sefkat gösterir, müdafaa eder, koruması altına alır, daveti hususunda kendi kavmine muhalefet ederdi. Ama yine de onların dinlerinde ve yollarında idi. Yalnız Cenâb-i Allah ser'î değil de, tabii bakımdan onun kalbini Rasûlullah sevgisiyle imtihan etmistı.

Ebu Talib'in kendi kavminin dini üzere kalmakta devam etmesi, Cenâb-i Allah'in hikmetindendi. Böylece Rasûlünü koruması oluyordu. Çünkü Ebu Talib İslâm'a girseydi, Kureys müsrikleri nezdinde onun itibarı kalmaz, söz hakkı da olmazdı. Onlar da kendisinden çekinmez, saygı göstermez, aksine ona karsi cüretkar olurlardı. Ellerini ve dillerini kötülükle uzatırlardı. Rabbin diledigini ve begendigini yaratır.¹ Allah, yaratıklarını çeşitli tür ve cinslere ayırmıştır.

İste su iki amca, ikisi de kafir. Birinin adı Ebu Talib, diğerinin ki Ebu Leheb. Ama Ebu Talib kıyamette hafif bir ateş içinde bulunacak, diğeri Cehennem'in en alt tabakasında yanacaktır. Onun hakkında (1) Hayır, sayet Ebu Talib Müslüman olsaydı bu, Kureys'in diğer önde gelenlerinin İslâm'a girmelerine sebep olurdu. Yazarın sözlerinden öyle anlaşıyor ki yüce Allah, Rasûlünü himaye etmek için Ebu Talib'in küfürde kalmasına hükmetmiştir. Bu, uygun olmayan ve geçerliliği bulunmayan bir sebeptir.

Cenâb-i Allah, kitabında bir sûre indirmistir. Bu sûre, minberlerde, vaaz ve hutbelerde okunur. Bu sûrede anlatıldığına göre Ebu Leheb, alevli bir atese atılacaktır. Odun hammalı kasisi da onunla birlikte ateste yanacaktır.

İmam Ahmed b. Hanbel, daha önce cahiliye hayatını yaşamakta iken bilahare Müslüman olan ve Beni Diyl kabilesinden olup Rebia b. İbad ismi ile çağrılan bir adamın şöyle dedigini rivayet eder: Rasûlullah (s.a.v.)'i cahiliye devrinde Zü'l-Mecaz panayirinde söyle derken gördüm: "Ey insanlar! Lâ ilahe illallah, deyin, kurtulsa erin."¹ O böyle derken insanlar çevresinde toplanmışlardı. Arkasında da parlak yüzlü, sasi ve iki saç örgüsü bulunan bir adam da: "O dinden çıkmıştır. O yalancidir." diyor ve gittiği her yere o da gidiyordu. Bu adamın kim olduğunu sordugumda bana, amcası Ebu Leheb olduğunu söylediler.

Beyhakî, Rebia ed-Dilî'nin söyle dedigini de rivayet eder: Rasûlullah (s.a.v.)'i Zü'1-Mecaz panayirinda insanlarin menzillerine giderek onlari Allah'a davet ederken gördüm. Arkasinda, sasi bir adam vardı. Damarlari sisip söyle diyordu: "Ey insanlar, bu sizi aldatip dininizden ve atalarinizin dininden ayirmasin!"

Bu kimdir? diye sordum, Ebu Leheb oldugunu söylediler.

Sonra Beyhakî, bu hadiseyi Sube tariki ile Kinaneli bir adamdan, naklederek o adamin söyle dedigini rivayet eder: Rasûlullah (s.a.v.)'i Zü'1-Mecaz panayirinda gördüm. O, söyle diyordu: "Ey insanlar, Lâ ilahe illallah deyin, kurtulusa erin." Bir de baktim ki arkasinda bir adam, onun üzerine toprak saçiyor. Gördüm ki o, Ebu Cehil'dir. O da söyle diyordu: "Ey insanlar, bu adam sizi aldatip da dininizden etmesin! Bu, Lat ve Uzza'ya ibadeti birakmanizi istiyor."

Ravi, burada Hz, Peygamber'i yalanlayanin, Ebu Cehil oldugunu söylüyor. Daha kuvvetli kavillere göre o, Ebu Leheb'ti. Onun hayatinin geri kalan kismini, Bedir muharebesinden sonra ölümünden bahsederken insaallah anlatacagiz.

Ebu Talib'e gelince, o, tabii bir sekilde Hz. Peygamber'e son derece sevgi ve sefkat gösterirdi. Nitekim onun bu durumu, yaptigi islerden ve karakterinden belli oluyordu. Rasûlullah ve ashabini korurken, uyguladigi yöntemlerden de anlasiliyordu.

Yunus b. Bükeyr, Talha b. Yahya tarikiyle Ukeyl b. Ebi Talib'in söyle dedigini rivayet eder: Kureysliler, Ebu Talib'e gelerek: "Kardesin oglu Muhammed, meclisimizde ve mescidimizde bize eza verdi. Ona, bundan vazgeçmesini söyle. Artik bize ilismesin." dediler. Ebu Talib de: "Ey Ukayl! Kosarak git ve bana Muhammed'i getir." dedi. Ben de kosarak gidip Muhammed'in evine gittim. Kendisini öğle sicaginda babamin yanina getirdim. Yanma geldigimizde Rasûlullah'a söyle dedi: "Amcam ogullari olan su Kureysliler, meclis ve mescidlerinde kendilerine ceza verdigini iddia ediyorlar. Onlara eza vermekten vazgeç."

Rasûlullah (s.a.v.), gözlerini semaya dikip: "Su güneşi görüyor musunuz?" diye sordu. Onlar da evet, deyince söyle buyurdu: "Vallahi benim için, gönderilmis oldugum vazifeyi yerine getirmek, herhangi birinizin su günesten bir ates parçasini koparmasindan daha kolay degildir!"

Ebu Talib de söyle dedi: "Vallahi, kardesim oglu asla yalan söylemedi. Haydi gidin bakalim."

Sonra Beyhakî, Yunus tariki ile Ibn Ishak'tan rivayet etti ki, Kureysliler, Ebu Talib'e böyle dedikleri zaman o, Rasûlullah (s.a.v.)'a haber göndererek yanina getirtti. Ve ona söyle dedi: "Ey kardesim oglu! Kavmin bana geldi.

Söyle söyle dediler. Gerek bana ve gerek kendin için bir çıkis yolu bırak ve taşıyamayacağım yükü sırtıma koyma. Kavminin hoslanmadığı sözleri söylemekten vazgeç."

Rasûlullah (s.a.v.), amcasının Islâm daveti konusunda fikir degistirdigini, kendisini artık destekleyemeyecegini, onu düşman eline bırakacağını ve kendisiyle beraber olamayacağını zannederek söyle dedi:

"Ey Amca! Eger güneşi sağ elime, ayı da sol elime koysan, yine de bu işi - Allah onu galip kilmadan yahud onun ugrunda ölmeden- bırakmayacağım." Böyle dedikten sonra gözlerinden yas akararak agladı.

Rasûlullah (s.a.v.), oradan ayrılıp çıkmak üzere iken Ebu Talib, durumun hangi noktaya geldigini ve Rasûlullah (s.a.v.)'i ne kadar etkiledigini müşahade ettigi için; ey kardesim oğlu, diye seslendi. Rasûlullah ona dönüp bakti. Ebu Talib söyle konustu: "İsine devam et. Diledigini yap. Allah'a andolsun ki seni hiçbir kimseye asla teslim etmeyeceğim!"

İbn İshak der ki: Bundan sonra Ebu Talib bu hususta şu siiri okudu:

"Allah'a andolsun ki, ben topraga gömülünceye dek,

Onların tamamı sana zarar veremez.

Sen var isine devam et, sana engel yok.

Müjdeler olsun ve gözlerin de bununla aydın olsun.

Beni davet ettin, bana öğüt verdigini biliyorum,

Doğru söyledin, zaten eskiden beri eminsin.

Bana Öyle bir din teklif ettin ki,

Onun, halkın en hayırlı dini oldugunu biliyorum,

Kımanmasaydım veya küfre dilmekten çekinmeseydim,

Buna açıkça yakınlık gösterirdim."

Bu rivayetler de gösteriyor ki Cenâb-i Allah, rasûlünü ayrı dinden olmakla birlikte amcası Ebu Talib vasıtasıyla korumustur. Amcası olmadığı zamanda da Cenâb-i Allah, dilediği gibi onu muhafaza etmiştir. Onun hükmünü engelleyecek hiçbir şey yoktur! Yunus b, Bükeyr, İbn İshak'm Misir halkından birinin kırk şu kadar yıl önce kendisine İkrime vasıtasıyla söyle bir rivayette bulunduğunu söyler: Mekke müşrikleriyle Rasûlullah arasında cereyan eden bir hadiseyi uzun uzadıya anlatan İbn Abbas'm söyle dedigini nakleder: Rasûlullah (s.a.v.), ayaga kalktiginda Ebü Cehil b. Hisam söyle dedi: "Ey Kureys topluluğu! Süphesiz Muhammed, bizim dinimizi ayıplamaktan, atalarımıza küfretmekten, tanrılarımıza dil uzatmaktan ve aklimizi hafife almaktan vazgeçmeyecektir. Ben, Allah'a söz veriyorum ki, yarın bir tas alıp onu bekleyeceğim. Namazda secdeye vardığında, o tasla kafasını

ezeceğim. Bundan sonra Abdumenaf ogullari ne isterlerse bana yapsinlar."

Ertesi sabah lanetli Ebu Cehil, eline bir tas alip oturdu. Rasûlullah'i beklemeye basladi. Rasûlullah da her sabah oldugu gibi o gün gelip Kudüs'e yönelerek namaza durdu. Namaz kilarken hacet-i esved ile Rûkn-ü Yemanî arasinda dururdu. Ka'be'yi, kendisi ile Kudüs arasina alirdi. Yine öyle yapti. Namaza durdu. Kureysliler de meclislerinde, olup bitenleri seyrediyorlardi. Rasûlullah (s.a.v.), secdeye vardiginda Ebu Cehil tasi alip ona dogru gitti. Yanma vardiginda saskin, ürkek ve rengi sararmis halde geri döndü. Tas elinde dona kalmisti. Nihayet tasi firlatip atti. Kureyslilerden bazilari yanma gidip: "Ey Eba Hakem! Sana ne oldu?" diye sordular. O da söyle dedi: "Dün söyledigimi yapmaya gittim. Yanma yaklastigimda bana damizlik bir deve göründü. Allah'a andolsun ki onun gibi iri basli, uzun boyunlu ve büyük disli bir deve daha görmüs degilim. Beni yemege kasdetti!"

Ibn îshak der ki: Bu durum, Rasûlullah (s.a.v.)'a anlatildiginda o söyle demisti: "O Cebrail'di. Eger Ebu Cehil ona yaklassaydi yakalanirdi."

Beyhakî, Abt)as b. Abdülmuttalib'in söyle dedigini rivayet eder: Bîr gün Mescid-i Haram da idim. Lanetli Ebu Cehil gelip söyle dedi: "Allah'a borcum olsun. Eger Muhammed'i secde halinde görürsem boynuna basacagim!" Oradan ayrilip Rasûlullah'm yanma vardim. Ebu Cehil'in söylediklerini kendisine bildirdim. O da öfkelenerek evden çikip Mescid-i Haram'a geldi. Kapiya gitmeden acele ile duvardan içeriye atladi. Bugün kavga günüdür, deyip pestemalimin ucunu (etegimi) bagladim. Rasûlullah (s.a.v.), Mescid-i Haram'a girip: "Yaratan Rabbinin adıyla oku. O ki, insam kan phtisindan yaratmistir." ayetlerini okumaya basladi. Ebu Cehille ilgili: "Hayir, insan azar, kendini zengin gördüğü için." mealindeki ayete geldiginde oradakilerden biri, Ebu Cehil'e: "Ey Eba Hakim! iste bu Muhammed'dir." dedi. Ebu Cehil de: "Benim gördüklerimi görmüyor musunuz? Allah'a andolsun ki semanın ufuklari benim üzerime kapandi!" dedi. Rasûlullah (s.a.v.) da okumakta oldugu Alâk sûresinin sonuna vardiginda secdeye kapandi.

Imam Ahmed b. Hanbel, Abdürrezzak vasitasiyla Ibn Abbas'in söyle dedigini rivayet eder: Ebu Cehil; "Muhammed'i KaTse yaninda namaz kilarken görürsem, mutlaka boynuna basarim!" demisti. Onun bu sözleri Rasûlullah'a ulasinca O: "Eger böyle yaparsa melekler onu, göz göre göre yakalarlar." dedi.

Davud b. Ebi Hind, îkrime tarikiyle Ibn Abbas'm söyle dedigini rivayet eder: Ebu Cehil, namaz kilmakta olan Peygamber (s.a.v.)'in yanma varip: "Ey Muhammed! Seni namaz kilmaktan menetmemis miydim? Cemaati benden daha kalabalik bir kimse bulunmadigini bilmiyor musun?" demisti de, Peygamber (s.a.v.) onu kovmustu. Cebrail vahiy getirerek söyle dedi: "O

gidip meclisini (adamlarim) çağirsin. Biz de zebanileri çağiririz!" Vallahi eger o, kendi meclisindeki adamlarini çağirsaydi, azap zebanileri de onu yakalardi!" Bunu, Ahmed ve Tirmizî rivayet etmistir.

Imam Ahmed b. Hanbel, Ismail b. Yezid vasitasiyla Ibn Abbas'm söyle dedigini rivayet eder: Ebu Cehil: "Muhammed'i Ka"be yaninda namaz kilarken görürsem, gidip boynuna basarim." dedi. Rasûlullah da buyurdu ki: "Eger böyle yaparsa, azap zebanileri de onu göz göre göre yakalarlar."

Ebu Cafer b. Cerir, İbn Humeyd tarikiyle İbn Abbas'm söyle dedigini rivayet eder: "Ebu Cehil; "Eger Muhammed, Makam-i İbrahim yaninda tekrar namaz kilarsa onu öldürürüm." dedi. Bunun üzerine Cenâb-i Allah, su ayetleri inzal buyurdu:

'Yaratan Rabbinin adıyla oku.....Hayir, eger bundan vazgeçmezse

onu perçeminden yakalariz. O yalana, günahkar perçemden! O zaman gitsin de meclisini (adamlarini) çağirsin. Biz de zebanileri çağiririz." Sonra Rasûlullah (s.a.v.), Kabe'ye gelip namaz kildi. Ebu Cehil ona ilismedi. "Niye ona ilismedin?" diye sorduklarinda: "Onunla benim aramda kalabalik askerler vardi." dedi. İbn Abbas dedi ki; "Vallahi, eger yerinden kimildasaydi melekler, insanların gözleri gönünde onu yakalayacaklardi."

İbn Cerir, Ebu Hüreyre'nin söyle dedigini rivayet etmistir: Ebu Cehil: "Muhammed sizin aranızda yüzünü yere sürer mi (namaz kilar mi)?" diye sordugunda, yanindakiler, evet, diye cevap verdiler. O da söyle dedi: "Lat ve Uzza'ya yemin ederim ki, eger onu bu sekilde namaz kilarken görürsem, (secdede iken) boynuna basar, yüzünü de topraga sürerim!" Namaz kilmakta olan Rasûlullah'm yanina, boynuna basmak için geldi. Ama aniden eliyle kendini korumaya çalisarak gerisin geri kaçmaya basladi. "Sana ne oldu?" diye sorduklarinda söyle dedi: "Benimle Muhammed arasinda ates hendegi, korku ve kanatlar gördüm."

Rasûlullah (s.a.v.), buyurdu ki:

"Eger bana yaklassaydi, melekler onu paramparça ederlerdi." Bunun üzerine Cenâb-i Allah, su ayetleri inzal buyurdu:

"Hayir, insan azar, kendini zengin gördüğü için. Ama dönüş Rabbi-nedir. Gördün mü su men edeni. Namaz kilarken bir kulu? Gördün mü, ya o dogru yolda olur, yahud kötülüklerden korunmayi emrederse? Gördün mü, ya bu adam hakki yalanlar, yüz çevirirse? Allah'in gördüğünü bilmedi mi? Hayir, eger bundan vazgeçmezse, perçeminden yakalariz. O yalanci günahkar perçemden. O zaman o gitsin de meclisini (adamlarini) çağirsin. Biz de zebanileri çağiracagiz Hayir, ona boyun egme. Allah'a secde et ve yaklas!" (ei-Alak, 6-19.)

İmam Ahmed b. Hanbel, Vehb b. Cerir vasitasiyla Abdullah'in söyle dedigini

rivayet eder: Sadece bir gün Rasûlullah (s.a.v.)'in Kureyslilere beddua ettiğini gördüm. Namaz kiliyordu. Kureyslilerden bir grup da orada oturmuştu. Yakınlarında bir deve iskembesi vardı. "Bunu, kim Muhammed'in üzerine atar?" dediler. Ukbe b. Ebi Muayt: "Ben atarım." dedi. Alip Hz. Peygamber'in üzerine birakti. Ama o secde halinde kalmakta devam etti. Nihayet kızı Fatima gelip o iskembeyi Rasûlullah'm sırtından aldı. Rasûlullah (s.a.v.)'da kalkıp söyle dedi: "Allah'im, su Ku-reys güruhunun hakkından gel! Allah'im, Utbe b. Rebia'nın hakkından gel! Allah'im, Seybe b. Rebia'nın hakkından gel! Allah'im, Ebu Cehil b. Hisam'm hakkından gel! Allah'im, Ukbe b. Ebi Muayt'm hakkından gel! Allahim, Übey b. Halefin ve Ümeyye b. Halefin hakkından gel!" Bu iki isimden hangisine beddua ettiği hususunda rivayet senedinde adı geçen Su'be şüphe etmiştir.

Abdullah dedi ki: "Kendilerine beddua edilen bu adamların tamamının Bedir savaşında öldürüldüklerini gördüm. Sonra bunlar kuyuya atıldılar. Ancak Übey (veya Ümeyye) b. Halef cüsseli bir adam olduğu için parçalanarak kuyuya atıldı."

Buharî, bunu sahihinin müteaddit yerlerinde, İbn İshak tariki ile de Müslim rivayet etmiştir. Ama doğru görüğe göre Hz. Peygamber'in, kendisine beddua ettiği kişi, Ümeyye b. Halef'ti. O, Bedir savaşında öldürüldü. Kardeşi Übeyd de Uhud savaşında öldürüldü. Nitekim ileride de buna temas edilecektir.

Sahih rivayete göre Kureysliler, Hz. Peygamber'in üstüne iskembe atma olayını seyrederek kahkahayla gülmüşler, öyleki katıla katıla güldüklerinden eğilerek birbirlerine yaslanmışlardı. Hz. Fatima, iskembeyi Rasûlullah'm üzerine attıklarında dönüp Kureyslilere tahkir edici sözler sarf etmişti. Rasûlullah (s.a.v.)'da namazını tamamladıktan sonra ellerini kaldırıp onlara beddua etmişti. Onun bu halini görünce, gülmelerine son vermişlerdi. Çünkü bedduadan korkmuşlardı. Ama beddua ederken yedi kisiden bahsetmişti. Çoğu rivayete göre onlardan su altı kişinin adını vererek bedduda etmişti. Utbe, kardeşi Seybe (Bunlar, Rebia oğullarıdır.), Velid b. Utbe, Ebu Cehil b. Hisam, Ukbe b. Ebi Muayt ve Ümeyye b. Halef. İbn İshak dedi ki, yedincisinin adını unuttum. Ben derim ki: O yedinci kişi, Umare b. Velid idi. Bunun adı, Bu-harî'nin Sahihinde geçmektedir. [1]

İrasî'nin Hikayesi

Yunus b. Bükeyr, İbn İshak vasıtasıyla Abdülmelik b. Ebi Süfyan es-Sekafî'nin söyle dedikini rivayet eder: İras beldeinden bir adam, devesini satmak için Mekke'ye getirmişti. Devesini Ebu Cehil b. Hisam'a satmış, ama Ebu Cehil onun parasını ödemekte ağır davranmıştı. Parayı alamayan İrasî, Kureys meclisine geldi. Rasûlullah (s.a.v.)'da Mescid-i Haram'm bir

tarafında namaz kilmaktaydı. îrasi söyle dedi: "Ey Kureys toplulugu! Ebu'l Hakem b. Hisam'a karsi bana kim yardım eder? Ben yabancı ve yolcu bir kisiyim.Hakkimi vermiyor. Bana zorbalik ediyor!" Orada bulunanlar isi alaya alarak Rasûlullah (s.a.v.)'i gösterip, su adami görüyor musun? dediler. Iste o, senin hakkini Ebu Cehil'den alir!

Zira biliyorlardi ki, Ebu Cehil ile Rasûlullah arasinda dÛsmanlik vardir. Bu tavsiyeleri üzerine Irasi, Rasûlullah'm yanina gelip durumu ona anlatti. Rasûlullah da o adamlar birlikte kalkip gitti. Oradakiler, yanlarinda bulunan bir adama: "Peslerine takil. Muhammed'in ne yaptigina bak." dediler.

Rasûlullah (s.a.v.), gidip Ebu Cehil'in kapisinda durdu. Kapiyi çaldi. Ebu Cehil; "Kim o?" diye sordu. Rasûlullah da: "Muhammed.... Disari çik!" dedi. Ebu Cehil, disari çikti. Rengi sararmisti. Rasûlullah: "Bu adamin hakkini ver." deyince, Ebu Cehil: "Bekleyin, hakkini getirip verecegim." dedi. Içeri girip adamin hakkini getirdi ve ödedi. Sonra Rasûlullah'da oradan ayrilip îrasi'ye: "Haydi, isine git." dedi.îrasi'de tekrar Mescid-i Haram'a gelerek Kureys toplulugunun yanina vardi ve: "Allah, o gösterdiginiz adamin hayrini versin. Hakkimi alip bana verdi." dedi.

Ote yandan, Rasûlullah'la îrasi'yi takip için peslerine kattiklari adam dönüp geldi. Ona: "Yaziklar olsun sana, neler gördün bakalim?" diye sordular. O da: "Çok hayret verici seyler gördüm: Vallahi Muhammed, kapiyi çalinca Ebu Cehil -kendisinde ruh kahnamisçasma- kapiya çikti. Muhammed'de; "Bu adamin hakkim öde." dedi. Ebu Cehil: "Evet, az durun hakkim getirip verecegim." dedi. Içeriye girip adamin hakkini getirdi ve ödedi, dedi."

Sonra çok geçmeden Ebu Cehil de Mescid-i Haram'da bulunan yanina geldiginde ona: "Yaziklar olsun, neyin var?Vallahi böyle kirsey yaptigini simdiye kadar görmemistik, dediler."

Ebu Cehil dedi ki: "Yaziklar olsun size! Vallahi o benim kapimi çalıpta sesmi duyduğumda içim korkuyla doldu. Sonra kapiya çıktigimda

yani basinda damizlik bir deve gördüm. O deve gibi iri basli, uzun boyunlu, iri disli bir deve görmemistim. Allah'a yemin ederim ki, eger Irasi'nin hakkini ödemeseydim deve beni yiyecekti." [2]

Fasil

Buhari, Ayyas b. Velid vasitasiyla Urve b. Zübeyr'in söyle dedigini rivayet eder: Amr b. As'a söyle bir soru sordum: "Bana, müsriklerin Rasûlullah'a yaptiklari en siddetli eziyeti anlat."

Dedi ki: Bir ara Rasûlullah (s.a.v.), Ka'be'de Hatim kisminda namaz kilmakta iken Ukbe b. Ebi Muayt gelip elbisesinin etegini boynuna doladi ve boğacak derecede sikti. Ebu Bekir'de gelip Ukbe'nin omuzundan tutarak

Rasûlullah'in yanından uzaklastirdi ve su ayeti okudu:

"Rabbim Allah'tir, dedigi için bir adami öldürüyor musunuz? Oysa o size Rabbinizden kanitlar getirmistir." (ei-Mü'mîo, 28.)

Beyhakî, el-Hakim tarikiyle Urve'nin söyle dedigini rivayet eden Abdullah b. Amr b. As'a söyle bir soru sordum: Rasûlullah (s.a.v.)'a gösterdikleri düsmanligin en belirgini olarak yaptiklari eziyetlerin hangisini gördün?

Dedi ki: Bir gün Kureys esrafi Hatim'de toplanmislardi. Rasûlullah'tan bahsedip söyle dediler: Bu adama karsi sabrettigimiz gibi hiç kimseye sabretmedik. O akillarimizi hafife aldı. Atalarimize küfretti. Dinimizi kötüledi. Toplulugumuzu dagitti. Tanrilarimize küfretti. Biz ondan büyük bir bela gördük.

Onlar böyle konusurlarken Rasûlullah (s.a.v.), Mescid-i Haram'a geldi. Hacer-i esved'i istilam etti. Sonra Ka'be'yi tavafa basladi. Tavaf ederken yanlarindan geçtiginde ona laf attilar. Rasûlullah (s.a.v.)im bu kötü laflardan etkilendigi yüzünden anlasildi. İkinci kez yanlarindan geçtiginde yine laf attilar. Yine o laflardan etkilendigi yüzünden anlasildi ama geçip tavafa devam etti. Üçüncü kez yanlarindan geçerken yine ona laf attilar. Bu defa o söyle buyurdu "Ey Kureys toplulugu! Duyuyor musunuz? Nefsim kudret elinde olan Allah'a yemin ederim ki ben, size ölümle geldim!"

Onun bu sözleri oradakileri etkiledi. Sessiz oltjular. Baslarinda bir kus bulunsaydi yere düserdi. Hatta bundan önce onların en güçlü olanlari bile, bu sözü duyduktan sonra onu teskin ederek kendisine söyle dediler: Ey Ebe'l Kasim! Dogruluga ve hidayete ermis olarak buradan git. Sen cahil bir kimse degilsin.

Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.), yanlarindan ayrilip gitti.

Ertesi gün yine ayni yerde toplanan Kureys toplulugu -ki ben de aralarindaydim- birbirlerine söyle demeye basladilar: Dün sizin sözlerinize karsi onun neler söyledigini gördünüz degil mi? Hatta hosunuza gitmeyen seyleri size söylediği halde ona birsey yapmadiniz.

Onlar bu tarzda konusmakta iken Rasûlullah (s.a.v.) geldi. Hep birlikte ona saldirdilar. Çevresini kusattilar: "Dün söyle ve söyle diyen sen raiydin?" dediler. Rasûlullah, onların dinlerini ve tanrilarini ayiplayip yermisti. Bu sorularina cevaben Rasûlullah: "Evet, bunlari söyleyen benim!" dedi. Onlardan birinin, Rasûlullah'm yakasina yapistigini gördüm. Ebu Bekir onun için aglamaya ve söyle demeye basladi: "Rabbim Allah'tir, dedigi için bir adami öldürüyor musunuz?"

Ebu Bekir'in böyle demesi üzerine Rasûlullah'm yanından uzaklasip gittiler. İşte Kureyslilerin, Hz. Peygamber'e yaptiklari en büyük eziyet olarak bunu

gördüm. [3]

Fasil

Bu fasil, Kureyslilerin Rasûlullah'a ve ashabına karsi komplo kurmalarından, ona yardım ve destek vermekten vazgeçerek kendilerine teslim etmesi için amcası Ebu Talib'le toplantı yapmalarından, Ebu Talib'in de Allah'ın güç ve kuvveti ile bu isteklerini yerine getirmemesinden bahseder.

İmam Ahmed b. Hanbel, Vekîlî tarikiyle Enes'in söyle dedigini rivayet eder: Rasûlullah (s.a.v.) buyurdu ki:

"Allah yolunda hiç kimsenin görmediği eziyetler gördüm. Allah yolunda hiç kimsenin korkmadığı kadar korkutuldum. Üzerimizden otuz gün otuz gece geçtiği halde ben ve Bilal'in -ciger sahibi canlı birinin yiye-bileceği-bir şeyi yoktu. Ancak Bilal'in koltuk altında gizlenen yiyeceği hariç." [4]

Muhammed b. İshak dedi ki: Kureyslilerin saldırılarına karşı amcası Ebu Talib'le Hz. Peygamber'in yanına geldi. Onu korudu ve saldırganlara engel oldu.

Rasûlullah (s.a.v.)'da artık davetine devam etti, Allah'ın dinini açıkladı. Hiçbir şey ona engel olamadı.

Kureysliler, Hz. Peygamber'in, kendilerinden ayrı düşmek ve tanrılarını kötülemek gibi hoşlanmadıkları işlere son vermediğini, amcası Ebu Talib'in de kosup gelerek kendisini korudugunu, saldırganlarla kendisi arasına girdiğini, onu saldırganlara teslim etmediğini görünce, bir heyet kurarak Ebu Talib'in yanına gittiler. Heyetkiler şunlardı: Rebia b. Abdu's-Sems b. Abdumena'f b. Kusayy'in oğulları Utbe ile Sey-be, Ebu Süfyan Sahr b. Harp b. Ümeyye b. Abdu's-Sems, Ebûl Bahterî (Bunun asıl adı, As b. Hisam b. Haris b. Esed b. Abdüluzza b. Kusay'dır.), Esved b. Muttalib b. Esed b. Abdul Uzza, Ebu Cehil (Bunun asıl adı, Amr b. Hisam b. Mugire b. Abdullah b. Ömer b. Mahzum'dur.), Velid b. Mugire b. Abdullah b. Ömer b. Mahzum b. Yakaza b. Murre b. Ka'b b. Lüey, Haccac b. Amir b. Huzeyfe b. Said b. Sehim b. Amr b. Husays bin Ka'b b. Lüey'in oğulları Nebih ile Münebbih, As b. Vail b. Said b. Sehm.

İbn İshak, bunlarla birlikte bazı kimselerin de Ebu Talib'in yanına gittiklerini söyler.

Heyet mensupları, Ebu Talib'in yanına gidip ona söyle dediler: "Ey Ebu Talib! Yegenin bizim tanrılarımıza küfretti, dinimizi yedi, akıllarımızı hafife aldı, atalarımızın sapıklıkta olduklarını söyledi. Ya onu bizden vazgeçilirsin, ya da bizimle onun arasından çıkarsın. Sen de bizim gibi ona muhalıfsın. Sen ona bir şey yapamıyorsan bırak, biz onun hakkından gelelim."

Ebu Talib, onlara yumusakça ve güzelce red cevabı verdi. Onlar da

oradan ayrilip gittiler.

Rasûlullah (s.a.v.), insanlari açıkça islâm'a davete devam etti. Öyle ki Kureysliler birbirlerinden uzaklastilar, birbirlerine kin gütmeye basladilar, kendi aralarinda Rasûlullah'dan çokça bahsetmeye basladilar. Onunla ilgili olarak birbirlerini kötülediler. Hatta bazilari ona karsi, digerlerini kiskirttilar. Daha sonra ikinci kez Ebu Talib'e gidip söyle dediler: "Ey Ebu Talibi Aramizda itibarli, yasli, serefli bir adamsin. Kardesin oglunu bizden vazgeçirmem senden istemistik. Ama görüyoruz ki, onu bizden vazgeçirmiyorsun. Allah'a andolsun ki, artik bizler atalarimiza küfre dilme sine, aklimizin yerilmesine, tanrilarimizin kö-tülenmesine sabredemeyecegiz. Ya onu bizden vazgeçirirsin, ya da onun hakkindan geliriz. Bu hususta sen dikkatli ol. Yoksa iki taraftan biri, digerini mahvedecektir." Böyle dedikten sonra Ebu Talib'in yanindan ayrilip gittiler.

Kavminin kendisinden ayrilmasi, kendisine karsi düşmanlik beslemesi, Ebu Talib'in agrina gitti. Ama yine de Rasûlullah i onlara teslim etmeye, onu yardimsiz birakmaya gönlü razi olmadı.

Ibn Ishak, Yakub b. Utbe b. Mugire b. Ahnes'ten rivayet ederek dedi ki; Kureysliler, Ebu Talib'e böyle dedikten sonra o, Rasûlullah'a haber gönderip yanma çağirtti. Ona söyle dedi: "Yegenim, kavmin bana geldi. Söyle söyle dediler. Bana ve kendine bir çıkis yolu birak. Beni, yapamayacagim bir isi yapmaya zorlama."

Rasûlullah (s.a.v.), amcasinin Islâm daveti hususunda fikir degistirdigini, kendisim müsriklere teslim edecegini, yardimsiz birakacagini, kendisini himaye edemiyecek ve davetine destek olmayacak duruma geldigini zannetti. Bunun için amcasina söyle dedi:

"Ey Amca! Allah'a yemin ederim ki, bu isi birakmam karsiliginda günesi sag elime, ayi da sol elime koysalar, yine de Allah bu daveti güçlendirinceye veya ben bu yolda ölünceye kadar bu isi birakmayacagim!" Böyle dedikten sonra Rasûlullah (s.a.v.)'m gözlerinden yas akti, aglamaya basladi. Sonra gitmek için kapiya yöneldiginde Ebu Talib ona: "Bana gel yegenim!" dedi. Rasûlullah, amcasina döndü. Ebu Talib ona: "Ey kardesimin oglu! Git, istedigim söyle. Allah'a andolsun ki seni asla kimseye teslim etmem." dedi.

Ibn Ishak dedi ki: Bundan sonra Kureysliler, Ebu Talib'in, Rasûlullah'i yardimsiz birakmaya ve kendilerine teslim etmeye yanasmadigini, bu dava ugruna kendilerinden ayrilmaya, kendilerine düşmanlik etmeye kararli oldugunu anladiklarinda Umare b. Velid b. Mugire ile birlikte tekrar Ebu Talib'in yanina giderek kendisine söyle dediler: "Ey Ebu Talib! Bu, Umare b.Velid'dir. Kureyslileriri en güçlü ve en yakisikli delikanhsidir. Al, senin olsun. Yardim ve diyeti sana ait olsun. Onu kendin için evlat edin. Buna karsilik, kardesin oglunu bize teslim et. O ki, senin ve atalarinin dinine

muhalefet etmis, kavminin toplulugundan ayrilmis, bizim akillarimizi yermistir. Onu bize ver ki, öldürelim. Adama karsilik adam veriyoruz sana!"

Ebu Talib dedi ki: "Allah'a yemin ederim ki siz, benimle çok kötü bir pazarlik yapıyorsunuz! Bu, ne biçim bir pazarlık? Oglunuzu bana veriyorsunuz ki onu sizin için besleyeyim, oğlumu da öldüresiniz diye size vereyim! Vallahi bu asla olmayacak birsey!"

Mut'im b. Adiyb. Nevfel b. Abdumena'fb. Kusay dedi ki: "Allah'a andolsun ki Ey Ebu Talib, kavmin sana insafli davrandi. Hoslanmadigin bir isten seni kurtarmaya gayret gösterdi. Ama senin, onların bu tekliflerini kabul etmek istemedigini görüyorum."

Ebu Talib, Mut'im'e su cevabi verdi: "Allah'a and olsun ki, onlar bana insafli davranmadilar. Ama sen, beni yordimsiz birakmaya, kavmimin de bu hareketini, desteklemesini istiyorsun. Öyleyse elinden geleni yap!" Düsmanlik öyle bir boyuta ulasti ki, millet birbirine karsi meydan okudu. O esnada Ebu Talib, özel olarak Müt'im b. Adiy'ye, genel olarak da kendisini desteksiz birakan Abdumena'f ogullarina ve kendisine düsmanlik gösteren Kureys kabilelerine tarizde bulunarak isteklerini ve kabulü imkansiz taleplerini anlatarak söyle dedi:

"Bak Amr'a, Velid'e ve Mut'im'e deyin ki,

Keske sizin ittifakiniz içinde benim payima bir deve yavrusu düsseydi.

Zayif, küçük, böğürmesi çok,

Idrar damlaları, bacaklarına serpilir.

Gül arkasına geçer, ama gelip katilmaz.

Çöl yolları yükseldiginde ve kendisine ada tavsam dendiginde...

Ana baba bir, iki kardesinizi görüyorum ki,

Kendilerine sorulduğunda is baskalarının elindedir, derler.

Hayir, onların da yetkileri vardır, ama onlar,

Dag basından düşen kaya parçası gibi düsmüs, itibar yitirmisler.

Özellikle Abdu's-Sems ile Nevfel,

Ates korunu atar gibi, bizleri atmislar.

İki kardesini kavimlerine gammazladilar.

Ama elleri bombos kaldi.

Nami bilinen babasiz insanlara, .

Serefte ortak oldular onlar.

Teym, Mahzura, Zühre onlardandır.

Yardim istendiginde onlar, bizim taraflarimiz olurlar.

Allah'a andolsun ki, neslimizden bir tek kisi kaldigi müddetçe, Aramızda sonu gelmeyen bir düşmanlik devam edecektir." [5]

Güçsüz Müslümanlara Yapilan Eziyetler

Ibn îshak, Kureyslilerin daha sonra kendi aralarinda, Rasûlullah'm ashabina ve onunla birlikte Müslüman olan kimselere karsi birbirlerini kiskirtmaya basladiklarim söyler. Her kabile, kendi içindeki Müslümanlara saldirdi, onlara eziyet etti. Onlari ^dinlerinden çevirmek için olanca gayreti gösterdi. Cenâb-i Allah da rasûlünü, amcasi Ebu Talib vasitasiyla onlarin eziyetlerine karsi korudu.

Kureyslilerin, Hasim ogullariyla Abdülmuttalib ogullari arasindaki mü'minlere yaptiklari iskenceleri gördüğünde Ebu Talib harekete geçerek Hasimogullariyla Abdülmuttalib ogullarini, Rasûlullah'i korumaya ve saldirilari ondan uzaklastirmaya davet etti. Bunlar da toplanip bu davete icabet ettiler. Ancak Allah düşmani Ebu Leheb, bu davete icabet etmedi.

Ebu Talib, bu çağrisina icabet ettikleri ve görüşüne muvafakat ettikleri, Rasûlullah'm çevresinde toplanip onu korumaya azmettikleri için Hasim ogullariyla Abdülmuttalib ogullarini övmeye ve bu gayreti devam ettirmeye tesvik ederek söyle bir siir okudu:

"Kureysliler, övünülecek bir is için bir toplanirlarsa, Abdumenaf, onun sirdasi ve samimi dostudur. Abdumenafin esrafi ortaya çıkarsa,

Hasimogullarinda da, onlardan daha serefli ve daha kidemliler vardır.

Bunlar bir gün övünürlerse bilin ki Muhammed, Onlarin seçkini, sirdasi ve kiymetlisidir. Kureyslilerin zayıf ve güçlü her adami,

Bize karsi isbirligi yapti ama galip gelemeydi,,düş kirildigina ugradi. Biz, öteden beri zulmü kabul edemeyiz. Egilen boyunlari dogrulturuz.

Hoslanilmayan isleri her gün engeller ve zayıfi koruruz; Ona tas atanlarin taslarini geri çeviririz.

Kuruyan dallar bizimle canlanır, ancak bizim omuz vermemizle sulanip gelismeye baslar." [6]

Fasil

Bu bölüm, müsriklerin Rasûlullah (s.a.v.)'a itirazlarda bulunmalari, hidayet ve dogru yolu bulma maksadiyla degil de inatçilik maksadiyla çeşitli mucize ve harikalari ondan talep ederek kendisini çıkmaza sokmaya çalismalarindan bahseder.

Bu sebepledir ki, onlarin istedikleri birçok seyler yerine getirilmedi. Zira

yüce Allah biliyorduki onlar, bu mucizeleri gözleriyle görüp müşahade etseler bile yine de azgınlık ve tasikliklerini sürdürecektir, sapikliklerinde bocalayıp duracaklardır. Tasiklik ve dalaletlerinin uçurumuna yuvarlanacaklardır. Bununla ilgili olarak muhtelif ayet-i kerimelerde de söyle buyrulmustur:

"Eger kendilerine bîr mucize gelirse ona mutlaka inanacaklarına, olanca güçleriyle Allah'a yemin ettiler. De ki: "Mucizeler ancak Allah'ın katıdadır." Hem bilir misiniz o "mucize" gelmiş olsa da onlar yine inanmazlar?

Gönüllerini ve gözlerini ters çeviririz, ilkin ona inanmadıkları gibi (sonra da inanmazlar) ve bırakırız onları, azgınlıkları içinde bocalayıp dururlar.

Biz onlara melekleri indirseydik, ölümler kendileriyle konuşsaydı ve her şeyi toplayıp karsılarına getirseydik, Allah dilemedikten sonra yine de inanmazlardı; fakat çokları bilmezler." (el-En'âm, 109-111.)

"Üzerlerine Rabbinin (azab) kelimesi hak olanlar inanmazlar. Onlara bütün ayetler gelmiş olsa bile, acı azabi görünceye kadar (inanmazlar)." (Yûnus, 96-97.)

"Bizi, ayetler göndermekten alıkoyan şey, evvelkilerin yalanlamış olmasıdır. Semud'a açık bir mucize olarak dişi deveyi verdik, o, zulmetmelerine sebep oldu. Biz o mucizeleri, yalnız korkutmak için göndeririz." (el-İsrâ, 59.)

Dediler ki: "Yerden bize bir göze üskirtmadıkça sana inanmayız!" Yahud senin hurmalardan ve üzümlerden oluşan bir bahçen olmalı, aralarından ırmaklar fiskirtmaksın! Yahut zannettiğin gibi üzerimize gökten parçalar düşürmelisin, yahud Allah'ı ve melekleri karsımıza getirmelisin. Yahud altından bir evin olmalı, ya da göge çıkmelisin. Mafatih sen bizim üzerimize, okuyacağımız bir kitap indirmedikçe senin sadece göge çıkmaya da inanmayız!

De ki: Rabbinin seni yücedir. Ben, sadece elçi olarak gönderilen bir insan değil miyim?" (el-İsrâ, 90-93.)

Bu ve benzeri ayetlerden, tefsirimizde söz ettik. Allah'a hamd olsun.

Yunus ve Ziyad, İbn İshak'tan rivayet ederek dediler ki, İbn Abbas şöyle demistir: Rureys esrafından bazı kimseler -ravi bunların isimlerini de saymistir- güneş battıktan sonra Ka'be'nin damında toplanarak dediler ki: Muhammed'e haber gönderelim de buraya gelsin. Kendisiyle konuşup tartışalım ve delil ileri sürecek fırsatını bırakmayalım.

Ona söyle bir mesaj gönderdiler: Kavminin esrafi seninle konuşmak için toplanmışlar, seni bekliyorlar.

Rasûlullah (s.a.v.), hemen yanlarına geldi. İslâm daveti hususunda kafalarında yeni bir fikir belirdiğini zannediyordu. O da büyük bir arzu ile

onların doğru yolu bulmalarını istiyor, müşkilat çıkarmaları ağına gidiyordu. Nihayet gelip meclislerine oturdu. Dediler ki: "Ya Muham-med, seninle konuşup tartışmak için sana haber gönderdik. Allah'a an-dolsun ki bizler, senin kavmine yaptığını yapan başka bir Arap görmedik. Atalarımıza küfrettin. Dinimizi kötüledin. Aklimizi yerdin. Tanrılarımıza küfrettin. Topluluğumuzu dağıttın. Yapmadığın bir çirkinlik kalmadı. Eğer böyle yapmakla mal toplamak istiyorsan, mallarımızı toplayıp sana verelim. İçimizde en zengin kişi sen ol. Eğer böyle yapmakla şeref sahibi olmak istiyorsan, seni basımıza efendi yapalım. Hükümdar olmak istiyorsan, seni basımıza hükümdar yapalım. Eğer bu söylediklerini, seni tesiri altına alan habercinin (cin) sana getirmekte ise, seni tedavi etmek için bütün mal varlığımızı sarf edelim ki, seni şifaya kavusturalım,"

Rasûlullah (s.a.v.), cevaben şöyle dedi: "Söylediğiniz hususlar, ben de mevcut değildir. Ben, bu davet ile malınızı ele geçirmek için gelmedim. Aranızda şeref sahibi olmak, basiniza hükümdar olarak geçmek için de bu davanın pesinde değilim. Ancak Allah, beni size elçi olarak gönderdi. Bana bir kitap indirdi. Bana, uyaran ve müjdeleyen bir kimse olmamı emretti. Ben de Rabbimin mesajını size ulaştırdım ve size öğüt verdim. Eğer getirdiğim şeyleri benden kabul ederseniz bu, sizin dünya ve ahiretteki kazancınız olur. Eğer bunları reddederseniz, Allah'ın benimle sizin aranızda hükmünü vereceği zamana kadar sabrederim."

Dediler ki: 'Ta Muhammed, eğer sana teklif ettiğimiz bu şeyleri kabul etmezsen, bilersin ki insanlar arasında bizim kadar toprağı dar, memleketi küçük, mali az, geçimi sıkıntılı olan başka kimseler yok. Seni bu davet ile gönderen Rabbinden, yasadığımız yerleri daraltmakta olan su dağları bizden uzaklastırmasını, memleketimizi genişletmesini, topraklarımız üzerinde Sam ve Irak nehirleri gibi nehirler akıtmalarını, ölüp geçen atalarımızı diriltmesini, bu cümleden olarak atalarımızdan biri olan Kusayy b. Kilab'ı da tekrar hayata döndürmesini dile. Çünkü Kusayy, doğru sözlü bir ihtiyardı. Senin söylediğin sözlerin gerçek mi, yoksa asilsiz mi olduğunu ona soralım.. Eğer bu taleplerimizi yerine getirir ve atalarımızı da diriltirsen, onlar senin söylediklerini tasdik ederlerse biz de seni tasdik eder, böylece senin Allah katında itibarlı bir kimse olduğunu, iddia ettiğin gibi seni elçi olarak gönderdiğini anlarız."

Rasûlullah (s.a.v.), onlara su cevabi verdi: "Ben, bununla gönderilmedim. Ben, bu davetim ile Allah katından size geldim. Benimle gönderilen dini size teblig ettim. Eğer kabul ederseniz, bu sizin dünya ve ahi-retteki kazancınız olur. Eğer bunu reddederseniz, Allah'ın benimle sizin aranızda hüküm vereceği zamana kadar sabrederim!"

Dediler M: "Eğer bu isteklerimizi yerine getirmezsən, bu davetin de, dinin

de senin olsun. Bize senin söylediklerini doğrulayacak bir melegi göndermesini Rabbinden dile. Senin durumunu ona soralım. Sen de Rabbinden, bizim için bahçeler, hazineler, altın ve gümüşten köşkler yaratmasını iste. Gördüğümüz gibi istediğin şeyler, artık seni muhtaç etmesin. Çünkü sen, çarşı ve pazarlarda dolasıyor, bizim gibi geçim pesine düşüyorsun. Bu istediklerini sana versin ki, Rabbin katında iddia ettiğin gibi bir peygamber olduğunu ve yüksek makam sahibi faziletli bir kimse olduğunu bilelim."

Rasûlullah buyurdu ki: "Ben, bunu yapacak değilim. Bunları, Rab-bimden isteyecek biri de değilim. Ben, bununla gönderilmedim. Ama Allah, beni uyana ve müjdeleyici olarak gönderdi. Eğer bu getirdiklerimi kabul ederseniz bu sizin dünya ve ahiretteki kazananız olur. Eğer bunu reddederseniz, Allah'ın benimle sizin aranızda hüküm vereceği zamana kadar sabrederim."

Dediler ki: "İddia ettiğin gibi Rabbinin dilediği takdirde yapacak ise, üzerimize semayi düşür. Bunu yapmadığın sürece, biz sana iman etmeyiz."

Rasûlullah (s.a.v.), buyurduki: "Bu, Allah'a kalmış birseydir. Eğer dilerse, bunu da yapar."

Dediler ki: "Ya Muhammed! Rabbin bilmez miydi ki biz seninle oturacağız ve sana sorduklarımızı soracağız ve senden istediklerimizi isteyeceğiz. Niçin bize vereceğin cevabı sana öğretmedi ve seni dinlemediğimiz takdirde basımıza getireceği felaketi sana bildirmedi? Duyduğumuza göre Yemame'de Rahman adında bir adam varmış. Bunları sana, o öğretiyormuş. Allah'a andolsun ki biz o Rahman'a hiç inanmayacağız, işte ya Muhammed, sana her teklifi yaptık, ama sen hiçbirini kabul etmedin. O liâlde sana kötülük yaparsak, biz haklıyız. Allah'a and olsun ki ya biz seni, ya sen bizi yok etmedikçe biz senden vazgeçmeyeceğiz." Ku-reys topluluğunun sözcüsü sözünü söyle bitirdi: "Biz, meleklerle taparız. Zira melekler, Allah'ın kızlarıdır. Allah ile melekleri bir araya getirmezsən, biz sana inanmayız."

Bunun üzerine Hz. Peygamber, oradan kalkıp gitti. Halasi Abdülmuttalib kızı Atike'nin oğlu Abdullah b. Ümeyye b. Mugire b. Abdullah b. Ömer b. Mahzura da onunla beraber kalkıp gitti. Yolda kendisine söyle dedi: "Ey Muhammed! Kavminin sana birçok teklifte bulunduğunu gördüm. Bununla beraber sen, hiçbirini kabul etmedin. Sonra kendileri için senden bir takım şeyler istediler ki, onunla, senin Allah nezdindeki mevkiini öğrenmiş olsunlar. Sen, onları da yapmadın. Sonra onları korkuttuğun azaba hemen ugratmanı istediler. Allah'a yemin ederim ki sen göklere bir merdiven kurup ve gözümün önünde o merdivenden çıkıp açılmış bir kitap ile dönmedikçe ve seninle beraber gelen dört melek de senin dediklerinin doğruluğuna şahadet etmedikçe, ben sana inanmayacağım. Allah'ın adı hakkı için sen

bunlari da yapsan, senin hakkında ben kalbimde bir s p he tasiyacagim."

Ras lullah (s.a.v.), ondan da ayrilip kavminden umdugunu g remedigi, aksine kendisinden daha da uzaklastiklarini g rd g  için keder ve üzüntü içinde evine döndü.

Kureys toplulugunun bulundugu meclis, zulüm, d smanlik ve inad meclisi idi. Bu sebeple ilah  hikmet ve Rabbani rahmet, isteklerine cevap verilmemesine hükmetti. Zira yüce Allah, onların bu mucizeleri görmeleri halinde de iman etmeyeceklerini ve bu sebeple de acil azaba ugrayacaklarini biliyordu.

 mam Ahmed b. Hanbel, Osman b. Muhammed tarikiyle  bn Ab-bas'm söyle dedigini rivayet eder: Mekkeliler, Ras lullah (s.a.v.)'dan, Safa tepesini kendileri için altin madenine d n st rmesini ve etraflarini kusatmis olan daglari yürütüp uzaklastirmasini, böylece ziraat yapma imkanina kavusturulmalarini dilemislerdi. Allah da ras l ne söyle cevap vermisti: "Istersen bu dileklerim geciktiririm. Istersen de hemen yerine getiririm. Ama inkar ederlerse, kendilerinden önceki ümmetleri yok ettigim gibi kendilerini de yok ederim."

Ras lullah (s.a.v.): "Hayir, bu isteklerinin geciktirilmesini isterim." dedi. Bunun  zerine yüce Allah, su ayeti inzal buyurdu:

"Bizi ayetler göndermekten alikoyan sey, evvelkilerin yalanlamis olmasidir. Semud'a açık bir mucize olarak disi deveyi verdik, o, zulmetmelerine sebep oldu. Biz o ayetleri (mucizeleri), yalnız korkutmak için göndeririz." (el- sr , 59.)

Imam Ahmed b. Hanbel, Abdurrahman vasitasiyla Ibn Abbas'm söyle dedigini rivayet eder: Kureysliler, Peygamber (s.a.v.)'e: "Bizim için Safa tepesini altin madenine d n st rmesini Rabbinden iste ki, sana iman edelim." dediler. Peygamber (s.a.v.): "Böyle yaparsa iman eder misiniz?" diye sorunca onlar, evet, dediler.

Bunun  zerine Hz. Peygamber, dua etti. Cebrail, ona gelip söyle dedi: "Rabbin sana selam söylüyor ve diyor ki: Eger dilerse Safa tepesi onlar için altin madenine d n s r. Ama bundan sonra onlardan inkar eden olursa onu,  lemde hiç kimseye yapmadigim bir azap ile azaplandirinm. Ama istersen onlar için, rahmet ve tevbe kapisini a arim!"

Peygamber (s.a.v.): "Hayir, tevbe ve rahmet kapisini a ilsin." dedi.

 man Ahmed b. Hanbel ile Tirmiz , Ebu Ümame'nin söyle dedigini rivayet etmislerdir: Peygamber (s.a.v.) söyle buyurdu:

"Aziz ve Celil olan Rabbim, Mekke vadisini benim için altin madenine d n st rmeyi bana teklif etti. Ben de dedim ki: "Hayir, ya Rab! Bir gün

doyar, bir gün aç kahrim. Acıktığımda sana yalvarır ve seni zikrederim. Doyduğumda da sana hamdeder ve şükrederim."

Muhammed b. İshak, İkrime vasıtasıyla İbn Abbas'm söyle eledigini rivayet eder: Kureysliler, Nadr b. Haris ile Ukbe b. Ebi Muayt'i Medine'deki Yahudi bilginlerine gönderdiler ve söyle dediler: O bilginlere Muhammed'i sorun. Onlara, Muhammed'in özelliklerini anlatın. Onlar ilk kitap ehli dirler. Peygamberlerle ilgili olarak bizde bulunmayan ilim onlarda vardır.

Nadr ile Ukbe, yola çıkıp Medine'ye gittiler. Rasûluüah'i, Yahudi' bilginlerinden sordular. Niteliklerini onlara anlattılar. Bazı sözlerini de nakledip söyle dediler: "Siz, Tevrat ehlisiniz. Bu adamımız hakkında bize haberler vermeniz için size geldik."

Yahudi bilginleri, onlara söyle dediler: "Gidin. Size söyleyeceğimiz üç şeyi Muhammed'e sorun. Kger bu sorularınızın cevabını size verirse, o Allah katından gönderilen bir peygamberdir. Eger cevabını veremezse bilin ki o kendi kafasına göre konuşan yalancı bir kimsedir. Artık ona ne yapacağınızı siz bilirsiniz.

Kendisine geçmiş zamanlarda, toplumlarından ayrılıp giden gençlerin durumunu (Ashab-i Kehf) sorun. Çünkü onlar hakkında hayret verici sözler vardır.

Ona, yerin dogularını ve batılarını dolayan adamın haberini sorun. Ruhun ne olduğunu da sorun.

Nadr ile Ukbe dönüp Mekke'ye geldiler. Kureyslilerin yanına vardıklarında söyle dediler: "Ey Kureys topluluğu! Sizinle Muhammed'in arasındaki meseleyi halledecek şeylerle size geldik. Yahudi âlimleri, ona üç soru sormamızı bize tavsiye ettiler." Böyle diyerek durumu açıkladılar. Daha sonra Rasûlullah'm yanına gelip söyle dediler: "Ey Muhammed! Bize haber ver." diyerek sorularını kendisine yönelttiler. Rasûlullah (s.a.v.)'da inşaallah demeksiniz; "Bu sorularınızın cevabını, yarın size bildiririm." dedi. Kureysliler, yanından ayrılıp gittiler. Rasûlullah (s.a.v.), onbes gece bekledi. Bu hususta kendisine vahiy gelmedi. Cebrail de yanına ugramadı. Bunun üzerine Mekkeliler ortalığı velveleye vermeye ve söyle demeye başladılar: "Muhammed, bize yarın gelin cevabını vereyim, dedi. Ama onbes gün geçtiği halde bu hususta bize herhangi bir şey söylemedi. Sorularımızın cevabını vermedi!" Vahyin gecikmesi, Rasûlullah'i çok üzmüştür. Mekkelilerin bu sözleri de agrına gitmişti. Sonra Cebrail, Allah katından el-Kehf sûresini Rasûlullah'a getirdi. Ancak bu sûrede, Kureyslilerin söylediklerinden ötürü üzüldüğü için Peygamber kinaniyordu. Bununla beraber Ashab-i Kehf in durumu hakkında sorulan sorunun cevabı vardı. Aynı zamanda yeryüzünün

dogularini ve batilarini dolasan adamin durumu da bu sũrede anlatiliyordu. Yũce Allah sũyle buyurmustu:

"Sana ruhtan sorarlar. Deki: Ruh, Rabbimin emrindendir. Size ilimden pek az birsey verilmistir." (ei-Isrâ, 85.)

Tefsirimizde (Ibn Kesir), bu ayetin ačíklamasindan uzun uzadiya bahsettik. Bunu daha fazla arastirmak isteyen, oraya mũracaat edebilir.

Cenâb-i Allah, su ayet-i kerimeyi de inzal buyurmustu:

"Yoksa sen, sadece Kehf ve Rakim sahiplerinin bizim sasilacak ayetlerimizden olduklarini mi sandin?" (el-Kehf, 9.)

Sonra Cenâb-i Allah, onların sorularinin cevabini detayli olarak vermeye baslamis, arada parantez cũmlesi olarak da insaallah demeyi Rasũlũne õgretmistĩ. Insaallah kelimesi, isi bir sarta baglamak ióin degil de muhakkak yapmak manasinda kullanmak ióin sũylenmelidir:

"Hió birsey ióin bunu yarin yapacagim, deme. Ancak Allah dilerse (yapacagim, de.) unuttugun zaman Rabbim an." (ei-Kchf, 23-24.)

Bundan sonra Hizir kissasiyla ilgili oldugu ióin Musa'nin kissasini, ardi sıra da Zũlkarneyn'in kissasina anlatarak sũyle buyurmustur:

"Sana Zũlkarneyn'den soruyorlar. Deki: Size ondan bir ara okuyacagim." (el-Kehf, 83.)

Bundan sonra durumunu aóiklayip haberim anlatmistir.

Isrâ sũresinde de sũyle buyrulmustur:

"Sana ruhtan sorarlar. Deki: Ruh, Rabbimin emrindendir." (el-Isrâ, 85.)

Yani ruh, Rabbimin hayret verici yaratiklarindan ve sasilacak islerindendir. Rabbim, ona ol demis, o da oluvermistir. Allah'in yarattigi her seyin geróegine vakif olamazsiniz. Allah'in kudret ve hikmetine nis-betle ruhu tasvir etmeniz, aslinda sizin ióin óok zordur. Bunun ióin yũce Allah sũyle buyurmustur: "Size ilimden pek az birsey verilmistir" (ei-Isrâ, 85.)

Buhari veMũslim'in sahihlerinde sabit olan rivayete gũre Yahudiler, ruhu, Rasũlullah (s.a.v.)'a Medine'de iken sormuslar, o da onlara bu ayeti cevap olarak okumustur.

Bu ayet, ya ikinci kez nazil olmus, ya da cevap olarak Hz. Peygamber tarafindan -nũzulũ daha evvel olmakla birlikte- zikredilmistir. Bu ayetin, Isrâ sũresinden ayri olarak Medine'de nazil oldugunu sũyleyenlerin kavli tartisma gũtũrũr, dogrusunu Allah bilir.

ĩbn Ishak dedi ki: Ebu Talib, Arap cemaatinin kendi kavmi ile birlikte kendisine baski yapmalarindan ve zarar vermelerinden korkunca, Mekke Harem'ine ve bu Harem'in Araplar nezdindeki itibarina sigindigini ve

içindeki cümleleriyle kavminin esrafinin sevgilerini celbetmeye çalıştığı su kasidesini okudu Bu kasidesinde Araplara; Rasûlullah'i kimseye teslim etmeyeceğini ölünceye kadar onu yordimsiz bırakmayacağını ifade etmişti. Söyleki:

"Bu kavimde sevgi bulunmadığını ve,
Bütün bağlarla kulpları kestiklerini görünce,
Anladım ki, bize açıkça düşmanlık ve eza etmektedirler.
Uzaklastımcı düşmanın emrine itaat etmişler.
Hayirsiz bir kavimle, bize barsı ittifak kurmuşlar,
Öfkelerinden, ardımız sıra parmaklarını isirmektalar.
Ak ve kara günde müsamaha göstererek,
Hükümdarlarının mirasından ilişkimi kesip sabrettim.
Beytin yanında, asiret ve kardeşlerimi hazır tuttum.
Beytin Örtüsüne ve kulplarına tütündüm.
Her suçsuzun yemin ettiği yerde,
Ka'be'nin kapisına yönelip dikildik.
İsaf ve Naile putlarının yanında, sel yatağının bulunduğu yerde,
Yemenlilerin boyun dibi veya ayakları damgalı,
İtaatkar, sekiz dokuz yasındaki develerini çöktürdükleri yerde>
O develerin boyunlarındaki boncuk ve ziynetler,
Hurma salkımları dalları andırırlar.
Dil uzatanların tamamından, insanların Rabbine sığınırım.
Bize kötülük yapmak veya ısrarla batili empoze etmek isteyen,
Bizi ayıplamak isteyen düşmandan ve yapamayacağımız şeyleri,
Dinî hüküm olarak bize yükleyenlere karşı,
Sevr dağına ve onun yerine Sebir dağına yerleştirene,
Hıra mağarasına çıkıp inene,
Mekke vadisindeki beyte ve Allah'a sığınmm.
Çünkü Allah, habersiz değildir.
Sabah akşam çevrilip el ve yüz sürdüklerinde Hacer-i Esved'e,
İbrahim'in çıplak ayakla bastığı,
Yumusak kayadaki ayak izine,
Safa Merve arasındaki turlara,

Bu iki tepe arasındaki suret ve heykellere,
Adak adayan, süvari ve yaya,
Gelip beyti haccedene,
Karsilikli su derelerinin birlestigi Arafat'in tepesine yöneldiklerinde,
Geceleyin dagin üzerinde duruslanna,
Ki elleriyle develerinin gögsünü dogrulturlar.
Vakfe gecesine ve Mina'dan inise,
Bunlardan daha hürmetli, daha yüksek bir makam var midir?
Müzdelife'yi süratli develer, saganak yagmurdan kaçarcasma açık
gittiklerinde,
Büyük seytanlara yönelipte,
Basina taslan nrîattiklannda,
Kindeliler ki yatsi vakti, çakil taslan topladiklarinda,
Bekir b. Vail kabilesinin hacilari yanlamidan geçer.
Bu ikisi müttefiktirler, ittifaklanna baglidirlar.
Münasebetlerini bozmaya yanasmazlar.
Daglardaki muz agaclarini ve diger büyük agaclar, otlar hizli deve
kuslan gibi parçalarlar.
Bunlardan baska siginacak kimse, içm siginak var mi? Allah'tan sakinan
kimse, sigindigi takdirde kovulur mu? Bizde düşmanın emrine bile uyulur,
Oysa bize karsi Terk ve Kabul daglarinin kapilarinin kapanmasi is-
Yalan söylediniz, Ka'be'ye yemin olsun ki durumunuz istikrar bulmayacak.
Mekke'yi terkedip göçecegiz.
Yalan söylediniz, Ka'be'ye yemin olsun ki, Muhammed'e mensubuz.
Onun ugruna savasip mücadele veririz.
Çevresinde ölüp de çocuklanmizdan ve kanlanmizdan,
Ayn düşmedikçe, onu size teslim etmeyecegiz.
Millet, demirleri ellerine alip size karsi,
Çingirakli develer gibi saldiracaktır.
Öfkeli düşman darbe yeyince,
Yalpalayarak yüzüstü yere kapaklanacaktır.
Allah'in hayatina and olsun ki, gördüğüm seyler ciddilestiginde,
Kiliçlanmaz aqiz ve burunlannizi koparacaktır.

Ates koru gibi bahadır efendilerin elleriyle,
Hakikatin koruyucusu kahraman ve güvenilir kardeşlerinizle,
Aylar, günler ve tam bir yıl sonra,
Sıra bize gelecektir.
İrzi koruyan efendi, hiçbir kavim terketmez.
Ancak ağız bozuk ve aciz kimseler, efendilerini terk ederler.
O nurludur, onun yüzü suyu hürmetine yağmur yağması istenilir.
Yetimlerin koruyucusu, dulların sığınagidir.
Hasimogullarıdan helak olmuş kişiler, ona sığınır.
Onlar, onun yanında rahmet ve lütuf içindirler.
Ömrüme yemin olsun ki, Esid ile Bıkr bize düşman oldukları için,
Bizi yiyecek olanlara takdim edip parçalamıştır.
Osman ile Kunfuz'da bizim üzerimize çökmediler.
Ancak, o kabilelerin emrine itaat ettiler,
Übey ile İbn Abde itaat ettiler ki, onlara yardım edecek.
Ama bizim hakkımızda konuşanların sözlerine bakmadılar.
Nitekim Sübey5 ile Nevfel'den de bazı şeyler gördük.
Bunların tamamı bizden yüz çevirdiler, bize güzel davranmadılar.
Eğer varlıklı olurlar ve Allah onlara imkan verirse,
Onlara ölçekçinin ölçüğü ile tartıp veririz.
İşte şu Ebu Amr ki bize düşmanlıktan başka bir şey yapmadı.
İyilik ve kötülük eden kimselerle birlikte bizi sürgün etmek için bunları yaptı.
Her sabah ve akşam bizimle fısıldasın.
Ebu Amr, bizimle gizlice konuşur ama hile yapar.
Allah'a and ederek bize hile yapmadığını söyler.
Evet, görünürde onun mütekebbir olmadığı müşahade ederiz.
Bize olan düşmanlığı, ona yerdeki bütün tepeleri daralttı.
Mekke'nin Ahsebeyn dağlarıyla dağ tepelerindeki köşkler de ona dar geldi.
Ebu Velid'e sor, bizim için ne yarar sağladın?
Bizim hakkımızda yaptığın çalışma ile yüz çevirdin, hilekar gibi,
Sen kendi görüş ve rahmeti ile yaşanan bir adamsın.

Bizi bilirsın, cahil degilsın.
Tjtbe, bize dsmanlarımızın sözünü duyurmaz.
Onlar ki hasedidir, yalancidir, kindardır, problemler çıkarırlar. ,
Ebu Süfyan, yüz çevirerek yanımđan geçti.
Tipki büyük hükümdarlar gibi, bana iltifat etmedi.
Necid'e ve oranın soguk sularına kaar..
Sizden habersiz olmadıgımı zanneder.
Nasihat verir gibi, bize haber veriyor.
Bizi sevdigini, acidigini ve,
Musibetleri hoslanılmayan s eyleri ,koguculuklari gizledigini söylüyor.
Medet gününde seni yardımsız bırakmamak ve yediren bir kimse midir?
Hayır, zorlu isler anında da büyüklük yapan degildir.
Azili dsmanlar sana geldigi günde,
Dilbaz dsmanlara karsi seni müdafaa eden de degildir.
Ey Mut'im! Kavmin sana bir is ykledigi zaman,
Bana yklerlerse ben kurtulamam.
Allah bizden, Abdu's-Sems ile Nevfel'e,
Derhal ceza versin, cezalarını geciktirmesin.
Adil terazi ile kil payı haksızlık etmeyen mizan ile,
Onun kendi nefsinden sağidi vardır ki, ahde vefasızlık etmez.
Beni Half kabilesini, biz ve Gaytala ogullarıyla degistiren,
Kavmin akli noksandır.
Biz, Hasimogullarıyla Kusay ogullarının,
İlk işlerinde umdeleri ve bykleriyiz.
Sehmogullarıyla Mahzuna ogullan, bize karsi düsman oldular.
Soysuz ve hirsiz kimseleri düsman kilip bize karsi birleştiler.
Abdumenafoğulları, siz kavminizin en hayırlılarısınız.
Çocuksu kimseleri işinize, idarenize ortak etmeyin.
Hayatıma yemin olsun ki, siz aciz kalıp zayıflastınız.
Haktan ve doğrudan uzak işler yaptınız.
Önceleri hep aynı kazanın altına odun yığardınız.
Ama şimdi öyle degilsiniz (ihtilafa dstnz.),

Abdumenafoğulları bize haksızlık etmeyi ve yarımsız bırakmayı,
Önemsiz saydı,bizi esarette kendi halimize bıraktı,
Eğer biz bir kavim olursak, yaptıklarınızın öcünü alırız.
Çünkü hakkınız olmadan, develerimizin sütünü sağmıstımz (mallarımızı
yagmalamıstımz.)
Kusayy'a bildir ki, durumumuz etrafa yayılacaktır.
Kusayy'a bizden sonra müjde ver M, kendisine yardım etmeyeceğiz.
Uzun bir gecede bela kapıma geldiğinde,
Bize sigındığında onu barınaklarımıza almiyacagız.
Evleri arasında vurusu doğru yapsalar.
Çocuklu kadınlar yanında biz örnek oluruz.
Saydığımız her dost ve yegene gelince,
Ömrüme andolsun ki, onların akıbetini yararlı görmedik.
Yalnız Kilab b. Mürre kabilesinden bir topluluk,
Bize mensuptur ve bize güçlük çıkarmazlar.
Kavmin yegeni yalanlayıcı olmasa, ne güzeldir.
Züheyr ki, kinsiz bir kiliçtir.
Her hayri nefsinde toplayan ve her kokudan daha güzel koku saçandır.
Seref ve fazilet odagındaki bir nesebe bağlıdır.
Ömrüme yemin olsun ki ben, Ahmed'e tutkulu olmakla yükümlüyüm.
Mü'min kardeşlerine de sürekli sevgi göstermekle yükümlüyüm.
Onun gibi insanlar arasında ümit beslenen kim vardır.
Fazilet yarisında zorba hükümdarlar kendisine eza verdiğinde,
Yumusak huyludur, doğru yoldadır, adildir, zorba değildir
Bir tanrıya bağlıdır, ondan gafil değildir.
Çalışması onurludur, serefli oğlu sereflidir.
Seref mirası vardır, bu sabittir» ondan ayrılmaz.
Kulların Rabbi yardım ederek onu desteklemiştir.
Bir din ortaya koymuştur, hakkı kaybolmayacaktır.
Allah'a andolsun ki bana küfretmeselerdi, toplantılarda, meclislerde
ihtiyarlara laf atılmasaydı.
Biz herhalde ona tâbi olurduk, her zamanda bu tâbiyetimizi ciddiyetle
devam ettirirdik.

Bu, saka bir söz degildir.

Biliyorlar ki oglumuz Muhammed, bizim katimizda yalanlanmis degildir.

Batil sözlerle ona saldirilacak degildir.

Ahmed aramızda öyle bir soydan gelmistir ki,

Saldirganlarin saldirisi, ona ulasamaz.

Onu koruma yoluna basimi koymusum,

Develerin gögsü ve hörgücü ile onu müdafaa etmisim."

Ibn Hisam dedi ki; Bu kasidenin bu kadari, bana sahih yollarla ulasmistir. Siirden anlayan bazi ilim ehli kimseler ise, bunun büyük bir kismini inkar ederler.

Ben de derim ki: Bu, gerçekten belig ve sahaser bir kasidedir. Bunu ancak Ebu Talib gibi bir sahsiyet söyleyebilir. Bu, Ka*be duvarina asilan muallakat-i seb'adan daha güçlü bir ifadeye sahiptir. Ifade ettigi anlam bakimindan da onlardan çok üstündür. el-Ümevî de "Megazi" adli eserinde baska ilavelerde bulunarak bunu uzun uzadiya nakletmistir. Dogrusunu Allah bilir. [7]

Fasil

Ibn Ishak dedi ki: Bundan sonra müsrikler, Müslüman olup Rasûlullah'a tâbi olan sahabelere saldirdilar. Her kabile, kendi içindeki Müslümanlara satasti, onlari hapsedip iskenceye tâbi tuttu, dayak atti, aç ve susuz birakti. Müsrikler, Müslümanlari sicakligin siddetli oldugu bir zaman da Mekke'deki kizgin taslar arasinda biraktilar. Tabîî, güçsüz bulduklari zayıf kimselere bu iskenceleri tatbik edip onlari dinlerinden çevirmeye çalıştilar. Kimi ugradigi siddetli musibet yüzünden dininde fitneye düşüyor, kimi bu ugurda asiliyor, ama Allah onlari koruyordu.

Nitekim Ebu Bekir'in azad ettigi Bilal, Cumah ogullarinin bir cariyesinden dogma bir köle idi. Asil adi Bilal b. Rebah'ti. Anasinin adi Ham-mame idi. Temiz kalpli, saglam bir Müslümandi. Ümeyye b. Halefin mülkiyetinde idi. Ögle sicaginda Ümeyye, onu kizgin kumluklara götürür, büyük kaya parçalarını göğsünün üzerine koyar, sonra ona söyle derdi: "Allah'a andolsun ki ölünceye veya Muhammedi inkar edip Lat ve Uzza'ya tapmcaaya kadar bu halde kalacaksın!" O bu iskenceler altında iken Bir! Bir! derdi.

İbn Ishak dedi ki: Hisam b. Urve, babasından rivayet ederek söyle dedi: Varaka b. Nevfel, iskence altında Bir! Bir!., diyen Bilal'e ugrar ve: "Evet, vallahi ey Bilal, bir bir" derdi. Sonra Ümeyye b. Halef ile Bilal'e bu iskenceleri uygulayan Cumah ogullarinin bir kisim adamlarina da söyle derdi: "Allah'a yemin olsun ki siz bunu öldürürseniz ben de bunun mezarini

ibadet yeri ve Allah'tan merhamet dilenen bir yer yaparım."

Ben derim ki: Bazi siyerciler, bu rivayeti imkansiz görmüşlerdir. Çünkü: Varaka b. Nevfel, bisetten sonra vuku bulan vahiy kesintisi döneminde vefat etmiştir. Müslüman olan kimseler ise, el-Müddessir sûresinin nüzulünden sonra Islâm'a girmişlerdir. Su halde nasıl olurda Bilal iskence görürken, Var aka b. Nevfel onun yanına ugramıştır? Bu, tartisma götüren bu husustur.

İbn İshak, daha sonra iskence görmekte olan Bilal'e, Ebu Bekir'in ugrayismi ve onu kendisine ait siyahi bir köle karsiliginda Ümeyye'den satın alarak azat edisini ve iskenceden kurtarisini anlatir. Ayrica Müslüman olan bazi köle ve cariyeleri de satın alip azat ettigini de anlatmistir. Bunlardan bazilari sunlardir: Bilal, Amir b. Führeyre, Ümmü Ümeys (Zinnire). Zinnire'nin gözleri kör olmus, sonra Cenâb-i Allah, ona sifa ihsan etmis, gözleri açilmisti.

Ebu Bekir'in satın alip hürriyetlerine kavusturdugu cariyelerden biri de Nehdiye ile kızı idi. Bunlari Abdüddar ogullarından satın almisti. Hanimefendileri, bu iki kadini kendisine ait bir degirmeni çalıştırmaya göndermistir. Gönderirken onlara: "Vallahi, sizi asla azat etmeyecegim!" dedigim Ebu Bekir duymustu. Hanimefendilerinin yamna giderek: "Ey falanın annesi! Gel de su yeminini çöz." demisti. Hanimefendi de: "Nasil çözerim? Bunlan yoldan çıkaran sensin. Ancak azat etmem gerekir." dedi. Ebu Bekir: "Kaça azat edersin?" diye sorunca o da bir miktar belirlemisti. Bunun üzerine Ebu Bekir: "Iste ben onlari satın aldim. Artik onlar hürdürler." Böyle dedikten sonra o iki cariyeye yönelerek: "Öğüttüğünüz seyleri hanimefendinize iade edin." demisti. Onlar da: "Ey Ebu Bekir, isimizi tamamlayalim, ondan sonra kendisine geri verelim." demislerdi. Bunun üzerine Ebu Bekir; "Dilerseniz böyle de yapabilirsiniz," demisti.

Ebu Bekir, Beni Müemmil'in cariyesini de satın almisti. Beni Mü-emmil, Beni Adiy ogullarina bagli bir kabile idi. O zamanlar henüz islâm'a girmemis olan Hz.Ömer, Islâm'a girdigi için bu cariyeyi döverdi.

İbn İshak, Ebu Kuhafe'nin, oglu Ebu Bekir'e söyle dedigini rivayet eder: "Ey oglum, görüyorum ki sen güçsüz kimseleri azat ediyorsun. Eger mutlaka böyle yapmak istiyorsan, bari güçlü kimseleri azat et ki, sem korusun ve senin için fedailik yapsinlar."

Ebu Bekir: "Babacigim, benim amacim baskadir. Ben baska seyler istiyorum." diye cevap vermisti.

Anlatildigina göre babasinin sözleri ile Ebu Bekir hakkında su ayetler nazil olmustur:

Kim verir, korunursa ve en güzel sözü doğrularsa, ona en kolay (yolda

gitmeyi) kolaylastiririz" (ei-Leyi,5-7.) '

Daha önce de anlatildigi gibi Imam Ahmed b. Hanbel ile Ibn Mace, Ibn Mesud'un söyle dedigini rivayet etmislerdir: Müslümanliklarini ilk açiga vuranlar yedi kisidir: Rasûlullah (s.a.v.)> Ebu Bekir, Ammar, Am-mar'in annesi Sümeyye, Süheyb, Bilal ve Mikdad.

Rasûlullah (s.a.v.)'i, Cenâb-i Allah, amcasi Ebu Talib vasitasiyla korumustu. Ebu Bekir'i ise kavmi vasitasiyla korumustu. Diger Müslümanlara gelince, müsrikler onlari yakalamis, onlara demir zirhlar giydirerek günes sicagi altında âdeta eritircesine iskence çektirmislerdi. Onlardan Bilal disindakiler, müsriklerin isteklerini yerine getirmislerdi. Ancak Bilal, Allah yolunda kendi canini hiçe saymisti. Kavmini de Önemsememis ti. Onu yakalamislar, çocuklara teslim etmisler, Mekke sokaklarinda dol astirmislar di. Buna ragmen o yine de Bir!., Bir!., diye haykiriyordu.

Ibn Ishak dedi ki: Mahzum ogullari, Müslüman bir aile fertleri olan Ammar'i, babasi Yasir'i ve annesi Sümeyye'yi ögle sicaginda Mekke kumluklarına götürüp iskence ederlerdi. Rasûlullah (s.a.v.)'da - bana gelen rivayetlere göre- yanlarına gidip:

"Ey Yasir..ailesi, sabredin. Bulusma yeriniz Cennet'tir." derdi.

Beyhakî, Hakim tarikiyle Cabir'in söyle dedigini rivayet eder: Rasûlullah (s.a.v.), iskence görmekte olan Ammar ile ailesinin yanma ugrayip söyle derdi:

"Ey Ammar ailesi, ey Yasir ailesi, size müjdeler olsun! Sizin bulusma yeriniz Cennet'tir." Ammar'ın annesini öldürmüşlerdi. Islâm'dan dönmesini telkin etmişlerse de o, bu telkine asla kulak vermemisti.

Imam Ahmed b. Hanbel, Vekî' vasitasiyla Mücahidin söyle dedigini rivayet eder: Islâm'ın baslangicinda verilen ilk şehit, Ammar'm annesi Sümeyye'dir. Ebu Cehil onun kalbine bir mizrak vurmus ve şehit etmistir.

Muhammed b. Ishak dedi ki: Müslümanlara karsi Kureyslûeri kiskirtan müsrik Ebu Cehil, bir kimsenin Müslüman oldugunu duyduunda, eger o Müslüman serefli ve güçlü bir kimse ise, onu kinayip ayiplar ve söyle derdi: "Senden daha iyi bir insan olan babanin dinini biraktin. Senin aklinin kitligini söyleyecek ve görüsünü çürütecegiz. Serefini de yok edecegiz!"

Müslüman olan kisi, eger ticaretle ugrasan biri ise ona söyle derdi: "Vallahi senin ticaretim kesada ugratacagiz. Malini yok edecegiz!"

Müslüman olan kisi, eger zayif ve güçsüz biri ise onu döver, baskalarini ona karsi kiskirtirdi. Allah ona lanet etsin.

Ibn îshak, Hakim b. Cübeyr tarikiyle Said b. Cübeyr'in söyle dedigini rivayet eder: Abdullah b. Abbas'a: "Müsrikler, Rasûlullah'in ashabina dinlerini

terketmeleri hususunda mazur sayilabilecekleri sekilde asiri derecede eziyet etmisler miydi?" diye sordum. O da şöyle cevap verdi: "Evet, vallahi müsrikler, Müslümanlardan birine o kadar vururlar, aç ve susuz birakirlardi ki, o kendisine tatbik edilen iskencenin siddetinden yerinde oturamaz hale gelirdi. Nihayet o da, onların istegi olan "Lat ve Uzza, Allah'tan baska iki tanridir." sözünü kendisi için fitne olmasına ragmen istemiyerek söylerdi. Evet, çektiği asin eziyetten kurtulmak için böyle

Ben de derim ki: Iskenceye ugrayan bu gibi kimseler hakkında Cenâb-i Allah, su ayeti inzal buyurmudur:

"Inandiktan sonra Allah'i inkar eden, kalbi imanla yatismis olduğu halde inkara zorlanan değil, fakat küfre göğüs açan kimselere Allah'tan bir gazap iner ve onlar için büyük bir azap vardır." (cn-Nahi, ioe.)

Bunlar ugradıkları asiri tahkir ve iskenceden Ötürü mazur sayilmislardi. Cenâb-i Allah, güç ve kuvveti ile bizi bu tür iskencelerden korusun.

Imam Ahmed b. Hanbel, Ebu Muaviye tarikiyle Habbab b. Eret'in şöyle dedigini rivayet eder: Ben demirci idim. As b. Vail'den alacagim vardı. Ödeme yapması için yanma vardigimda bana: "Allah'a yemin ederim ki, Muhammed'i inkar etmedikçe sana olan borcumu ödemiyece-gim." dedi. Ben de: "Hayir, vallahi sen ölüp de sonra diriltilinceye kadar ben Muhammed'i inkar etmeyecegim!" dedim. Bu defa bana su karsiligi verdi: "Ben ölüp de sonra dirildigimde bana gelersen, o zaman benim malim ve evladim olacaktır. Ben de senin hakkini öderim." Bunun üzerine yüce Allah, su ayeti inzal buyurdu:

"Ayetlerimizi inkar edip; "Bana mal ve evlad verilecek" diyen adami gördün mü? Gayba mi çıkıp bakti, yoksa Rahmanin huzurunda bir ahid mi aldı? Hayir, biz onun dedigini yazacagiz ve onun için azabi uzattıkça uzatacagiz. O dedigi (mali ve evladi) na biz varis olacagiz ve o, bize tek basina gelecek." (Meryem, 77-so.)

Buharî'nin rivayetinde ise şöyle denmektedir: "Ben Mekke'de bir demirci idim. As b. Vail'e bir kılıç yapmıstım. Alacagimi tahsil etmek için ona gittim....."

Buharî, Habbab'm şöyle dedigini rivayet etmistir: "Peygamber (s.a.v.)'in yanma vardim. O, abasına bürünmüştü. Ka'be'nin gölgesinde bulunuyordu. Biz, müsriklerden siddetli eziyetler görmüştük. "Bizim için Allah'a dua etmez misin?" diye sordum. Kalkip yerine oturdu. Yüzü kızarmısti. Buyurdu ki:

"Sizden öncekiler demir taraklarla taranarak etleri veya sinirleri kemiklerinden ayrılırdı. Yine de dinlerinden geri dönmezlerdi. Baslarının üzerine testere konur, ikiye bölünürlerdi. Yine de dinlerinden geri

dönmezlerdi. Allah, bu dini tamamlayacaktır. Öyleki San'a'dan bir süvari yola çıkıp Hadramut'a kadar gidecek, yolda iken sadece Aziz ve Celil olan Allah'tan korkacaktır."

Baska bir rivayette de su ilave vardır: "Ve koyununa kurdun saldirmasindan baska bir korkusu olmayacaktır." Diger bir rivayette de su ilave vardır: "Ama sizler, acele ediyorsunuz."

Imam Ahmed b. Hanbel, Habbab'm söyle dedigim rivayet etmistir: "Namaz kilarken siddetli sicaklarda çektigimiz eziyeti Rasûlullah'a sikayet ettik. Ama o, bu sikayetimizi nazari itibara almadı."

Said b. Vehb, Habbâb'in söyle dedigini rivayet eder: "Siddetli sicaklarda namaz kilarken yüzümüzün ve avuçlarımızın acidigini Rasûlullah'a arz edip sikayette bulunduk. Ama o sikayetimizi nazari itibara almadı."

Dogrusunu Allah bilir ama anladigim kadariyla sahabeler, siddetli sicaklarda müsriklerden çektikleri eziyetleri ve yüz üstü yerde sürün-dürülmelerini Rasûlullah'a arz edip sikayette bulunmuşlardı. Müsriklere beddua etmesini veya kendileri için Allah'tan yardım dilemesini istemislerdi. Rasûlullah (s.a.v.)'da bunu yapacagini onlara vaad etmiş ama hemen o anda gerekli dua ve bedduaları yapmamıstı. Sonra da önceki milletlerin, kendilerinin maruz kaldıkları eza ve cefalardan daha siddetli eza ve cefalara maruz kaldıkları halde yine de dinlerinden vazgeçmediklerini beyan buyurmuştu. Cenâb-i Allah'ın, Islâm davetini basa çıkaracagini, bütün belde ve ülkelerde üstün kilacagini, öyleki San'a'dan yola çıkıp Hadramut'a giden bir yolcunun yolda iken sadece Aziz ve Celil olan Allah'tan ve bir de koyunlarına karsi kurttan baska birseyden korkmayacagini müjdelemisti. Sonunda da: "Ama siz acele ediyorsunuz." demisti.

Bu sebeptendir ki Habbab söyle demistir: "Siddetli sicaklarda namaz kilarken yüz ve avuçlarımızın acidigini Rasûlullah'a arz edip sikayette bulunduk ama o, sikayetimizi nazari itibara almadı." Yani o anda bizim için dua etmedi, demistir.

Öğleyin namazi, serinlik gelinceye kadar ertelemenin caiz olmadigina, namaz kilan kimsenin avuç içini yere degdirmesinin vacip olduguna, bu hadisi delil gösteren kimselerin görüşleri ihtilaf konusudur. Nitekim Safii'nin iki kavlinden birisi, bu dogrultudur. Dogrusunu Allah bilir. [8]

Müsriklerin Rasûlullah'la Tartismalari, O'nun Da Onlara Karsi Kuvvetli Deliller Ileri Sürmesi

İshak b. Raheveyh, Abdürrezzak tarikiyle Ibn Abbas'm söyle dedigini rivayet eder: Velid b. Mugire, Rasûlullah (s.a.v.)'m yanına geldi. Rasûlullah ona Kur'ân okudu. Velid biraz yumuşar gibi oldu. Ebu Cehil bundan haberdar oldu. Velid'in yanına gidip söyle dedi: "Amca, senin kavmin senin için biraz mal toplamak istiyor." dedi. O da, niçin? diye sorunca Ebu Cehil

su cevabi verdi: "Sana vermek için, çünkü sen Muham-med'e gitmis ve ona meyletmis bulunuyorsun. Sana mal verecekler ki, bundan vazgeçesin."

Velid: "Kureysliler çok iyi bilirler ki, ben hepsinden daha zenginim." dedi.

Ebu Cehil: "O halde onun hakkında Öyle birsey söyle ki, kavmin senin onu inkar ettiğini bilsin." dedi.

Velid dedi ki: "Ben onun hakkında ne söyleyeyim? Allah'a yemin ederim ki, içinde siirleri benden daha iyi bilen, nazim ve nesirleri benden daha iyi anlayan ve kahinlerin sözlerini daha çok isiten yoktur. Allah'a yemin ederim ki, onun söyledikleri hiç birine benzemez. Allah'a yemin ederim ki, onun söylediği sözde bir tatlılık var. Üstünde bir revnak ve güzellik var. Yukarısı meyvelidir, aşağısı saganak halinde yagan yağmurlar gibi gür ve iri tanelidir. Hiç şüphe yok ki o, sonunda üstün çıkacak ve hiç birsey onu alt edemeyecektir. Fakat o altındakileri ezecektir."

Ebu Cehil: "Sen onun hakkında birsey söylemedikçe, senin kavmin senden razı olmayacaktır." dedi.

Velid dedi ki: "Öyle ise dur, biraz düşünüp tasmayım." Biraz düşündükten sonra söyle dedi: "Bu, sihirbazlardan öğrenilip rivayet edilen bir sihirden başka birsey değildir. Muhammed, onu baskasından nakletmektedir." Bunun üzerine su ayetler nazil oldu:

"Benimle su adami yalnız bırak M, ben onu tek olarak yarattım. Ona uzun boylu mal verdim. Göz Önünde oğullar (verdim)." (ei-Müddessir,n-i3.)

Beyhakî, bunu Hakim'den bu şekilde rivayet etmiştir. Mekke'de yaşayan Abdullah b. Muhammed es-San'anî'nin îkrime'den mürsel olarak yaptığı rivayete göre Velid b. Mugire, bu konuşma esnasında Ebu Ce-nil'e su ayeti okumustur:

"Allah şüphesiz adale ti, iyilik yapmayı, yakınlarla bakmayı emreder, hayasızlığı, fenalığı ve haddi aşmayı yasak eder. Tutasınız diye size

Öğüt Verir," (en-Nahl, 90.)

Beyhakî, Hakim tarikiyle İbn Abbas'm söyle dedikini rivayet eder: Hac mevsimi geldiğinde Velid b. Mugire, Kureysli bir kaç kişiyle bir araya gelip toplantı yaptı. Velid, onlar arasında en yaşla olan kimse idi. Söyle dedi: "Artık Arap ziyaretçiler size geleceklerdir. Adayınız Muham-med'in durumunu da duymuslardır. Gelin, onun hakkında tek bir görüşte karar kılalım. Yabancılar farklı şeyler söylemiyelim. Birbirimizi yalanlayacak ifadeler kullanmıyalım. Birbirimizin sözlerini red etmeyelim." Bunun üzerine onlar:

"Ey Eba Abdi Sems! Bize söyle, bizim için bir görüş belirle, ona uyalım." dediler.

"Hayir, siz söyleyin ben dinliyeyim." dedi. Onlar: "Muhammed, kahindir, diyelim." dediler.

Velid dedi ki: "O kahin degildir. Çünkü ben kahinleri gördüm. Onun söylediği sözler kahinlerinkine benzememektedir."

Deli olduğunu söyleyelim, de diler.

Velid, dedi ki: "O deli degildir. Biz deliliği görüp biliriz. Deliler gibi bogulup sikinti çekmiyor, vesvese görmüyor."

Onun sair olduğunu söyleyelim, dediler.

Velid dedi ki: O sair degildir. Biz siiri receziyle, hecesiyle, karizi, makbuzu ve mebsutu ile bilmekteyiz. Her çeşidini biliriz. Onun söyledikleri siir de degildir."

"Onun sihirbaz olduğunu söyleyelim." dediler.

Velid dedi ki: "O sihirbaz da degildir. Sihirbazlari ve sihirlerini gördük. O, onlar gibi düğümlere de üflemiyor."

Öyleyse onun için ne diyelim. Ey Eba Abdi Sems? diye sordular. ' Velid dedi ki: "Allah'a yemin ederim ki, onun sözünde bir tatlılık vardır. Kökü hurma ağacı gibi, dalı da meyvelidir. Onun hakkında bu söyleyeceklerinizden herhangi birini söylerseniz, sözünüzün batıl ve asilsiz olduğu hemen anlaşılar. Ama her halde onun hakkında söyleyeceğiniz en uygun şey, onun sihirbaz olduğunu söylemeniz olacaktır. Onun sihirbaz olduğunu, kisiyi dininden ayırdığını, kisi ile babasını, kisi ile esi-ni,kisi ile kardesini, kisi ile asiretini birbirinden kopardığını söylersiniz." Bu söz üzerinde karar kılarak meclisten ayrılıp gittiler. Artık hac mevsimi geldiginde hacca gelen kimselerin yanma gidiyorlar, her kimin yanma varirlarsa, mutlaka onu Rasûlullah'tan sakindirip durumunu anlatıyorlardı.

Cenâb-i Allah, Velid b. Mugire hakkında su ayetleri inzal buyurdu:

"Benimle su adami yalnız bırak ki, ben onu tek olarak yarattım. Ona boylu mal verdim. Göz önünde oğullar (verdim.)" (ei-Müddessir, 11-13.)

İa hakkında da yüce Allah, su ayeti inzal buyurdu:

"Rabbin hakkı için biz onların hepsine mutlaka soracağız, yaptıkları şeylerden." (e)-Hicr, 92-93.)

Ben de derim ki: Bu hususta yüce Allah, onların cahilliklerini ve akıllarının kitliğini haber vererek söyle buyurmuştur:

"Hayir, dediler, (bu) karmakarışık hayallerdir; hayir onu uydurmuş; hayir o sairdir. (Eğer gerçekten peygamberse) bize öncekilerin gönderildikleri gibi, o da bir mucize getirsin." (ei-Enbiyâ, 5.)

Bu hususta ne diyeceklerini bilemediler, sasirdilar. Söyledikleri her şey

batildi. Çünkü hak çizgisinin disina çıkan kimse, her ne söylerse hata yapar. Yüce Allah buyurdu ki:

"Bak nasıl misallar verdiler de sastılar. Artık bir daha yolu bulamazlar." (el-Isra, 48.)

Imam Abd b. Hümejd, Cabir b. Abdullah'ın söyle dedigini rivayet etmistir:

"Bir gün Kureysliler toplanip; "Bakin, içinizde kim daha çok büyücü, kahin ve sair ise> aramiza ikilik sokan, isimizi darmadagin eden ve bizim dinimizi yeren su adama (Muhammed'e) gidip kendisiyle konussun ve ona gereken cevabi versin." dediler. Ve bu is için: "Biz, Utbe b. Re-bia'dan daha becerikli bir kimse bilmiyoruz." deyip onu gönderdiler. Utbe de Hz. Peygamber'e gelip:

- Ey Muhammed! Sen mi iyisin, yoksa Abdullah mi? Sen mi iyisin yoksa Abdülmuttalib mi? diye sordu. Peygamber sustu. Utbe:

- Eger bunlar senden iyi kimseler ise, onlar senin yerip ayıpladigin tanrılara tapinislardir. Yok eger sen onlardan iyi isen o zaman söyle, seni dinleyelim. Allah'a yemin ederim ki, hiçbir milletin sevip yetistirdigi bir evladi, senin kadar kendi mileti hakkında ugursuz olmamistir. Aramiza ikilik soktun, isimizi alt-üst edip bizi darmadagin ettin. Dinimizi ayıpladin. Bizi Araplar içinde rezil rüsva ettin. Bugün Kureys kabilesinden bir büyücü, bir kahin türemistir, denilmektedir. Allah'a yemin ederim ki, nerede ise gebe kadının çighk atisi gibi bir çiglik atilacak ve sonra birbirimize kılıçlarla girisip birbirimizin kökünü kesecek duruma gelmis bulunuyoruz. Be adam! Sen ne istiyorsun? Eger senin bir ihtiyacin varsa, söyle de Kureyslilerin en zengini oluncaya kadar sana mal toplayalım. Eger sen sehvet düskünü bir kimse isen, Kureys kabilesinin hangi kizlarini begeniyorsan seni onlardan on tanesiyle evlendirelim.

Hz. Peygamber (s.a.v.):

- Sözün bitti mi?

Utbe, evet deyince Rasûlullah:

- "Bismillâhirrahmânirrahîm. Hâ-mîm. Bu, Rahman ve Rahim'den indirilmistir. Bilen bir toplum için ayetleri açıklanmis, Arapça okunan bir kitaptir." mealinde Fussilet sûresinin ilk ayetlerinden baslayarak;

"Eger yüz çevirirlerse de ki: Ad ve Semud'un basina düşen yildirim gibi, bir yildirima karsi uyardim." mealindeki on üçüncü ayetine kadar okudu. Utbe;

- Bu okudugun yeter, sende bundan baska birsey var mi? diye sordu. Hz. Peygamber, hayir deyince kalkip Kureys kabilesinin yanma döndü. Kureysliler ona:

- Ne haber? diye sordular.

Utbe: "Kendisine söyleyeceginizi tahmin ettiğim her şeyi söyledim." dedi.

- Sana bir cevap vermedi mi? diye sordular.

Utbe: "Evet, fakat Ka'be'yi ibadete diken Allah'a yemin ederim ki -Ad ve Semud kavimlerini çarpan yıldırım gibi size de bir azabın gelip çarpacağını hatırlatırım- sözünden başka kendisinden bir şey anlayamadım." dedi.

- Yazıklar olsun sana! Adam seninle Arapça konuşuyor ve sen ne dedigini anlayamıyorsun, dediler.

Utbe: "Vallahi yıldırım çarpmasından başka bir şey anlayamadım." dedi."

Beyhakî ile baskaları da bu hadisi, Hakimden nakletmişlerdir. Fakat onların naklinde:

"Eğer bize baş olmak istiyorsan sana bayraklarımızı bağlarız. Sağ kaldığın müddetçe basımızda kalırsın." ilavesi vardır. Ayrıca bunda Hz. Peygamber: "Eğer yüz çevirirlerse de ki: Ben sizi Ad ve Semud'un basına düşen yıldırım gibi, bir yıldırıma karşı uyardım." mealindeki ayet-i kerimeyi okuyunca Utbe, eliyle Hz. Peygamberin ağzını tutup:

- Allah askına sus! dedi ve artık Kureyslilerin yanına gitmeyerek kendi evine dönüp kapandı.

Ebu Cehil de:

- Ey Kureys topluluğu! Öyle sanıyorum ki Utbe de Muhammed'in dinine girdi. Her halde Muhammedin yemeği hoşuna gitti, bu da kendisinin yoksul olmasındandır. Kalkın ona gidelim, dedi ve hep beraber Ut-be'ye gittiler.

Ebu Cehil, Utbe'ye:

- Biz sana Muhammed'in dinine girdiğin ve işini beğendiğin için geldik. Eğer senin bir ihtiyacın varsa, seni zengin edecek kadar aramızda mal toplayabiliriz, dedi.

Bunun üzerine Utbe kızdı ve:

- Allah'a yemin ederim ki, bundan böyle Muhammed ile konuşmayacağım. Bilirsiniz ki ben, Kureyslilerin çoğundan zenginim. Fakat ben ona gittim ve her şeyi söyledim. O bana öyle bir şey ile cevap verdi ki, ne siir, ne sihir ne de kehanetti. Bana: "Eğer yüz çevirirlerse, de ki: Ben sizi

.Ad ve Semud'un basına düşen yıldırım gibi, bir yıldırıma karşı uyardım." şeklinde bir şey okudu. "Doğrusu ben korktum ve ağzını tutup Allah askına sus! dedim. Zira biliyorsunuz ki, Muhammed bir şey söylediği zaman yalan söylemez. Gerçekten basıma azap geleceğinden korktum, dedi." diye bir ziyadeliğe daha vardır.

Beyhakî, Muhammed b. Ka'b'm söyle dedigini de rivayet eder: Yumusak huylu ve efendi bir kimse olan Utbe b. Rebia, günün birinde Kureys

meclisinde oturmakta idi. Rasûlullah (s.a.v.)'da yalnız basına Mes-cid-i Haram'da bulunmakta imis. Utbe, meclisindeki adamlara:

- Ey Kureys toplulugu! Su adama gidip te bazı tekliflerde bulunayım mı? Belki tekliflerimin bir kısmını kabul eder de bize satasmaktan vazgeçer, dedi.

- Olur ya Eba Velid, dediler.

Utbe kalkıp Rasûlullah'm yanına gitti, onunla konuşmaya başladı. Mal, mülk ve diğer şeyleri teklif etti. Ziyad b. İshak'a göre Utbe dedi ki:

- Ey Kureys toplulugu! Gidip Muhammed'le konuşayım ve bazı tekliflerde bulunayım mı? Belki bu tekliflerimin bazısını kabul eder, kendisine bir şeyler veririz de bize satasmaktan vazgeçer.

Hz. Hamza'nın Müslüman olduğu ve Rasûlullah'm sahabelerinin günden güne çoğaldığını gördükleri zamanda Kureysliler böyle konuşmuşlardı. Utbe'nin teklifini kabul ederek:

- Olur ya Eba Velid. Git de onunla konuş, dediler Utbe kalkıp Rasûlullah'm yanına gitti ve ona şöyle dedi:

- Ey kardeşimin oğlu! Sen bizim içimizde ailece en üstünümüzsün. Bizde senin yerin büyüktür. Bununla beraber sen, kavminin basını öyle bir derde soktun M, hiçbir kimse kavmini böyle bir derde sokmamıştır. Toplulugumuzu dağıttın. Akıllarımızı yerdin. Tanrılarımızı kötüledin. Dinimize küfrettin. Maziye kulak ver. Sana bazı tekliflerde bulunacağım. İyi düşün. Belki bunların bir kısmını kabul edebilirsin.

Rasûlullah (s.a.v.):

- Seni dinliyorum ya Eba Velid, dedi. Utbe: .

- Ey kardeşimin oğlu! Eğer sen bu davanla mal ve servet sahibi olmak istiyorsan, ben üzerime alırım. Sana mal toplayıp verir ve seni en zenginimiz yaparız. Eğer şeref ve büyüklük istiyorsan, biz sana öyle bir paye vereceğiz ki, kavmin içinde senden daha şeref sahibi ve büyük bir kimse bulunmayacaktır. Sensiz hiçbir işe karar vermeyeceğiz. Eğer bu davanla hükümdarlık istiyorsan, seni basımıza hükümdar yaparız. Eğer bu cinlerin sana dokunmasından dolayı sende bas gösteren bir hastalık işe ve bu hastalıktan kurtulmaya gücün yetmiyorsa, bütün mallarımızı seni tedavi etmek yolunda harcamaya hazırız, dedi.

Utbe sözlerini tamamlayınca Rasûlullah (s.a.v.), ona: "Sözünü tamamladın mı ya Eba Velid?" diye sordu. O da evet, deyince Rasûlullah: "Bana kulak ver." dedi. O da olur, deyince Rasûlullah (s.a.v.) su ayetleri okumaya başladı:

"Hâ, mîm. Bu, Rahman, Rahim'den indirilmiştir. Bilen bir toplum için

ayetleri açıklanmış, Arapça okunan bir kitaptır. "Hz. Peyamber, ayetleri okumaya devam etti. Utbe okunan ayetleri dinleyince iyice anlayabilmek için elini arkasına koyup yaslandı.Nihayet Rasûlullah'da secde ayetine ulasınca secde etti. Sonra:

- Isittin mi ya Eba Velid? diye sordu. O, evet deyince Rasûlullah:

- İşte sen ve bu ayetler! Var düşün, kararım ver, dedi. Sonra Utbe oradan kalkıp arkadaşlarının yanına gitti. Onun geldiğini görünce birbirlerine: "Allah'a yemin ederiz ki Ebu Velid (Utbe) gittiği yüzden başka bir yüzle bize dönmektedir." dediler. Utbe gelip yanlarına oturunca:

- Ne haber ey Eba Velid? diye sordular. O da şöyle cevap verdi:

- Allah'a yemin ederim ki, bugüne kadar benzerini isitmediğim bir söz isittim. Allah'a andolsun ki, o söz, ne siirdir ne de kehanettir. Ey Ku-reys topluluğu! Bana itaat edin. Adami da kendi haline bırakın. Ona ilismeyin. Allah'a andolsun ki, kendisinden duyduğum sözler bir haberdır. Hem de önemli bir haber! Onu, diğer Araplarla basbasa bırakın. Eger o, onları yenerse onun üstünlük ve galibiyeti sizin için de üstünlük ve galibiyet olacaktır. Ve eger onlar onu yenerlerse hiç birinizin burnu kanamadan onun serrinden kurtulmuş olursunuz. Ama o üstün gelirse, onun üstün gelmesi sizin üstün gelmeniz demek olacaktır. Ve onun sayesinde insanların en mesudları siz olacaksınız!

Kureysliler: "Vallahi ey Eba Velid, Muhammed diliyle seni de büyülemiş!" dediler. O da su cevabi verdi:

- Bu sizin görüşünüzdür. Dilediginizi yapabilirsiniz.

Beyhakî, Ebu Muhammed Abdullah tarikiyle İbn Ömer'in söyle dedigini rivayet eder:

Rasûlullah (s.a.v.) Efendimiz, Utbe b. Rebia'ya: "Hâ, mîm. Bu, Rahman, Rahim 'den indirilmiştir." ayetini okuyunca Utbe, arkadaşlarının yanına dönerek şöyle demisti:

"Ey kavmim! Bugün bana bu hususta itaat edin. Ama bundan sonra isterseniz isyan edin. Allah'a andolsun ki bu adamdan (Muhammed1 den) öyle bir söz isittim ki daha önce kulaklarım, onun gibi bir söz isitmiş değildir. Ona ne cevap vereceğimi bilemedim."

Bu hadis, bu yönü ile gerçekten gariptir.

Beyhakî, Hakim vasıtasıyla Zührî'nin söyle dedigini rivayet eder: Bana anlatıldığına göre Ebu Cehil, Ebu Süfyan ve Ahnes b. Surayk, Rasûlullah'dan Kur'ân dinlemek için bir gece evlerinden çıkıp hane-i risaletin yanına gitmişlerdi. O gece Rasûlullah evinde namaz kılmaktaydı. Her biri ondan Kur'ân dinlemek için bir yere yerleşmişti. Ama birbirlerinin

orada olduklarından habersiz idiler. Kur'ân dinlemek için geceyi orada geçirdiler. Sabah olup tan yeri âganınca oradan ayrilip evlerine gittiler. Giderken yolda karsilastilar. Birbirlerini ayiplayarak: "Artik bir daha böyle birsey yapmayalim. Eger beyinsiz ve cahillerimiz bizi görürlerse, bu hususta kalblerine süphe düşer." dediler. Sonra da ayrilip evlerine gittiler.

Ertesi gece yine herkes eski yerine, gelip oturdu ve geceyi Rasûlullah'tan Kur'ân dinleyerek geçirdi. Sabahleyin safakla oradan ayrilip evlerine giderlerken yolda birbirlerine rastladilar. Yine önceki gece gibi birbirlerini ayiplayarak ayrilip evlerine gittiler.

Üçüncü gece yine gelip yerlerine oturdular. Ve geceyi Rasûlullah'tan Kur'ân dinleyerek geçirdiler. Sabahleyin fecir dogdugunda oradan ayrilip evlerine giderlerken yolda birbirleriyle karsilastilar. Ve birbirlerine: "Artik bir birimize buraya tekrar dönmeyecegimize dair kesin söz vermedikçe buradan ayrılmayacagiz." dediler. Bu hususta birbirlerine kesin söz verdikten sonra ayrilip evlerine gittiler.

Ahnes b. Surayk bir sabah degnegini eline alarak Ebu Süfyan'in evine gitti ve ona: "Ey Eba Hanzele! Muhammed1 den duyduğun seyler hakkında neler düşündüğünü bana anlat." dedi. Ebu Süfyan, ona: "Ey Eba Salebe! Allah'a yemin olsun ki ondan duyduğum bazi seylerin manasini anladim. Bazi seylerin manasini anlayamadim." dedi. Ahnes de: "Vallahi ben de ayni durumdayim." diye karsilik verdi. Sonra Ebu Süfyan'in yanindan ayrilip Ebu Cehil'in evine gitti. İçeri girip ona: "Ey Eba Hakem! Muhammed1 den duyduğun seyler hakkında neler düşünüyorsun?" diye sordu. Ebu Cehil de su cevabi verdi:

"Ne dinlemis olabilirim ki ondan? Biz Abdumenaf ogullari ile seref hususunda çekistik. Onlar yemek yedirdiler, biz de yedirdik. Onlar baskalarinin yükünü kaldirdilar, biz de kaldirdik. Onlar baskalarına bagista bulundular, biz de bulunduk. Öyle ki rahvan atlar gibi diz üstü çöküp yarisa hazir vaziyete geldik. Birbirimize meydan okuduk. Simdi onlar diyorlar ki, bizde bir peygamber var. Gökten ona vahiy geliyor! Biz buna nasil ulasabiliriz? Allah'a yemin ederim ki ben, o peygamberi asla dinlemeyecek ve tasdik etmeyecegim!"

Bunun üzerine Ahnes b. Surayk, Ebu Cehü'in yanindan kalkip gitti.

Beyhakî, Mugire b. Sube'nin söyle dedigini rivayet eder: Rasûlullah (s.a.v.)'i tanidigim ilk günde ben ve Ebu Cehil b. Hisam, Mekke sokaklarinin birinde yürümekteydik. Rasûlullah'la karsilastigimizda, Ebu Ce-nil'e söyle dedi: "Ey Ebu Cehil, Allah'a ve Rasûlüne gel. Seni Allah'a davet ediyorum."

Ebu Cehil, ona söyle karsilik verdi: 'Ta Muhammed! Sen bizim tanrilarimize küfretmekten vazgeçmeyecek misin? Senin daveti tebliğ ettiğine sahadet

etmemizi mi istiyorsun? Senin teblig ettiğine şahadet ediyoruz. Ancak Allah'a andolsun ki, söylediğin şeylerin gerçek olduğunu bilseydim sana tâbi olurum."

Rasûlullah (s.a.v.), oradan geçip gitti. Ebu Cehil dönüp bana söyle dedi: "Allah'a andolsun ki söylediği şeylerin gerçek olduğunu biliyorum. Ama ona tâbi olmaktan beni engelleyen birsey vardır. Kusayy oğulları dediler ki; "Ka'be'nin perdedarlığı bizdedir."

Biz de, evet, dedik. Sonra onlar; "Hacılara su dağıtma görevi bizdedir." dediler. Biz de, evet, dedik. Sonra onlar; "Darü'n-Nedve idaresi bizdedir." dediler. Biz de, evet, dedik. Sonra onlar millete yemek yedirdiler, biz de yedirdik. Öyleki artık birbirimizle yarisip birbirimize meydan okumaya başladık. Onlar: "Bizden bir peygamber var." dediler. Vallahi iste ben, bunu kabul etmem.

Beyhakî, Ebu îshak'tan söyle bir rivayette bulundu: Peygamber (s.a.v.), oturmakta olan Ebu Cehil ile Ebu Süfyan'a ugradı. Ebu Cehil: "Ey Abdu's-Sems oğullan, iste peygamberiniz budur." dedi.

Ebu Süfyan da: "Bizden birinin peygamber olmasına sasiyor musun? Bizden daha aşağı ve kalabalığı bizden daha az olan kabilelerden bile peygamber çıkmıştır." dedi

Ebu Cehil: "Yaslılar dururken bir gencin peygamber olarak ortaya çıkmasına sasiyorum!" dedi.

Rasûlullah (s.a.v.)'da onları dinliyordu. Yani arına gelip söyle dedi: "Sana gelince ey Ebu Süfyan! Sen, Allah ve Rasûlünün rızası için Ebu Cehil'e kızmadin. Aksine sen, asiretçilik gayretine kapılarak ona kızdın. Sen ise ey Ebu Cehil! Allah'a yemin ederim ki siz çok az gülecek, çok ağlayacaksınız."

Ebu Cehil: "Ey kardeşim oğlu! Su peygamberliğin sebebiyle beni ne kötü tehdit ediyorsun!" dedi.

Bu hadis, bu bakımdan mürseldir ve ifadelerinde gariplik vardır. Cenâb-ı Allah, Ebu Cehil ve emsallerinin söylediklerini su ayette haber vermiştir:

"Seni gördükleri zaman, mutlaka seni eğlence konusu yapıyorlar: "Allah bunu mu elçi göndermiş? Eger biz tanrılarımıza tapmakta ısrar etmeseydik, neredeyse bizi tanrılarımızdan saptıracaktı." (diyorlar). Azabi gördükleri zaman kimin yolunun sapık olduğunu bileceklerdir."

(el-Furkân, 41-42.)

İmam Ahmed b. Hanbel, Hüseyim tarikiyle İbn Abbas'm söyle dedigini rivayet eder: Rasûlullah (s.a.v.), Mekke'de gizlenmekte iken su ayet nazil oldu:

"Namazında pek bağırma, pek de (sesini) gizleme, bu ikisinin arasında bir

yol tut." (ei-İsrâ, iio.)

Rasûlullah (s.a.v.), ashabına namaz kildirirken yüksek sesle Kur'ân okurdu. Müsrikler onu isitince, Kur'ân'a, Kur'ân'ı indirene ve getirene küfretmeye başladılar. Bunun üzerine yüce Allah'peygamberine: "Namazında pek bagirma." dedi. Yani namazda Kur'ân okurken yüksek sesle okuma ki müsrikler duymasın ve Kur'ân'a küfretmesinler. "Pek de (sesini) gizleme." Sesini, ashabına duymayacak şekilde alçaltına. Kur'ân'ı çok gizlice okuma. Senden duyabilecekleri kadar seslice oku: "Bu ikisinin arasında bir yol tut."

Buharî ve Müslim, bunu bu şekilde Ebu Bîsr Cafer b. Ebi Hayye'den rivayet etmişlerdir.

Muhammed b. İshak, Davud b. Husayn tarikiyle İbn Abbas'm söyle dedigini rivayet eder: Rasûlullah (s.a.v.), namaz kildirirken Kur'ân'ı yüksek sesle okuyunca etrafından dagıldılar ve onu dinlemek istemediler. Çünkü bir adam Rasûlullah'm namaz kılarken okudugu ayetleri dinlemek istediği takdirde, müsriklerin korkusundan açıkça onu dinlemeye cesaret edemezdi. Onu dinlerken gördüklerini anlarsa kendisine eziyet edecekleri korkusuyla dinlemeden çekip giderdi. Ama Rasûlullah sessizce okudugu takdirde onu dinlemek isteyenler, okunan ayetleri isitemezlerdi. Bunun üzerine Cenâb-i Allah, su ayeti inzal buyurdu: "Namazında pek bagirma (yoksa senin yanından dagilip giderler.) Pek de(sesini) gizleme. (O zaman dinlemek isteyen kimse okudugun ayetleri isitemez. Biraz seslice oku, belki o, duyduğu ayetlerin bir kısmına riayet edip yararlanır.) Bu ikisinin arasında bir yol tut."[9]

Habesistan'a Giden Sahabelerin Hicreti

Müsriklerin, güçsüz mü'minlere yaptıkları eziyetler, siddetli dayaklar ve ağır tahkirler gibi muamelelerle ilgili açıklamalar, daha önceki sayfalarda verilmisti. Onur ve üstünlük sahibi yüce Allah, Rasûlünü amcası Ebu Talib vasitasiyla müsriklerin eziyetlerine karsi korumustu. Bununla ilgili açıklama da daha önce verilmisti. Hamd ve minnet Allah'adır.

Vakidî, sahabelerin Habesistan'a bisetin besinci senesinin receb ayında hicret ettiklerini ve bu Muhacir sahabelerin ilk kafilesinde onbir erkek ve dört kadın bulunduğunu rivayet eder. Bunlar, kimi yaya, kimi süvari olarak deniz kıyısına varmış, orada yarım dinara bir gemi kiralayarak Habesistan'a gitmişlerdi. Bu Muhacirlerin adları şöyledir: Osman b. Affan, karısı Hz. Peygamber'in kızı Rukiyye, Ebu Huzeyfe b. Ut-be ve karısı Sehle binti Süheyl, Zübeyr b. Avvam, Mus'ab b. Umeyr, Ab-durrahman b. Avf, Ebu Seleme b. Abdilesed ve karısı Ümmü Seleme binti Ebi Ümeyye, Osman b. Maz'un, Amir b. Rebia el-Anzî ve karısı Leyla binti Ebi Hasme, Ebu Sabre b. Ebi Rühm, Hatib b. Amr, Süheyl b. Beyda ve Abdullah b. Mesud, Allah

tamamından razî olsun.

İbn Cerir dedi ki: Diğerleri söyle dediler: Habesistan'a hicret eden sahabeler -kadınları ve çocukları ayrı olmak üzere- seksen iki kişiydiler. Yalnız Ammar b. Yasir'in, aralarında olup olmadığı hususunda şüphe etmekteyiz. Eğer aralarında idiyse bu durumda erkeklerin sayısı seksen üç olur.

Muhammed b. İshak dedi ki: Rasûlullah (s.a.v.), Allah katındaki mertebesi ve amcası Ebu Talib'in kendisine olan desteği sayesinde rahat ve afiyet içinde iken, sahabelerinin eziyet gördüklerini, belaya uğradıklarını ve kendisinin de onları o bela ve eziyetlerden kurtarmaya güç yetiremediğini görünce onlara söyle dedi: «Habesistan'a hicret etseniz daha iyi olacak. Çünkü orada yanındaki kimselerden hiç birine haksızlık edilmeyen bir hükümdar vardır. Orası, doğruluk diyarıdır. Oraya gidin. Allah size içinde bulunduğunuz sıkıntıdan kurtuluş yolu yaratınca-ya kadar bekleyin.»

Bunun üzerine Rasûlullah'm ahabından bazı Müslümanlar, dinlerinde fitneye düşmek korkusuyla Habesistan'a hicret ettiler. Bu, İslâm tarihindeki ilk hicret oldu. Oraya hicret eden ilk Müslümanlar, Osman b. Affan ile zevcesi peygamber kızı Rukiyye idi. Beyhakî de Kata-de'nin söyle dedigini rivayet eder: "Allah yolunda ailesiyle ilk hicret eden kişi, Osman b. Affan (r.a.)'dtr."

Nadr b. Enes'in, Ebu Hamza'ya yani Enes b. Malik'e söyle dedigini isittim: Osman b. Affan, zevcesi Peygamber'in kızı Rukiyye ile birlikte Habesistan'a hicret etmek üzere yola koyuldu. Rasûlullah'a oraya vardıklarına dair haber geç geldi. Nihayet Kureyslilerden bir kadın gelip söyle dedi: "Ya Muhammed! Damadini karisiyle birlikte gördüm." Peygamber (s.a.v.): «Onları nasıl bir durumda gördün?» diye sorunca kadın: «Karisini su yavas yürüyen merkeplerden birine bindirmiş, kendisini de merkebi yederken gördüm.» dedi.

Peygamber (s.a.v.): «Allah, onlarla beraber olsun. Osman, Lut Peygamberden sonra karisiyle hicret eden ilk kişi olmuştur.» dedi.

İbn İshak dedi ki: Ebu Huzeyfe b. Utbe, zevcesi Sehle binti Süheyl b. Amr (Bunların Habesistan'da Muhammed b. Ebi Huzeyfe adında bir oğulları dünyaya geldi.), Zübeyr b. Avvam, Mus'ab b. Umeyr, Abdurrahman b. Avf, Ebu Seleme b. Abdil Esed, zevcesi Ümmü Seleme binti Ebi Ümeyye b. Mugire (Bunların Habesistan'da Zeynep adında kızları dünyaya geldi.), Osman b. Maz'un, Amir b. Rebia (Bu, Hattab oğulları asiretinin müttefiki olup Beni Anz b. Vail kabilesindendir.), zevcesi Leyla binti Ebi Hasme, Ebu Sabre b. Ebi Rühm el-Amirî, zevcesi Ümmü Kül-süm binti Süheyl b. Amr (Buna Ebi Hatib b. Amr b. Abdisems b. Abdi Vüdd b. Nasr b. Malik b. Hisil b. Amr da denir. Söylendiğine göre Habesistan'a giden ilk Muhacir budur.),

Süheyl b. Beyda. Bana ulasan rivayetlere göre bu on kisi, Habesistan'a giden ilk Müslümanlardır.

Ibn Hisam dedi ki: Bazi ilim ehlinin anlattigina göre Osman b. Maz'un, bunlarin kafilе baskani idi.

Ibn Ishak dedi ki: Daha sonra zevcesi Esmā binti Ümeys ile birlikte Cafer b. Ebu Talib de Habes yolculuguna çıktı. Habesistan'da bunlarin Abdullah b. Cafer adında bir ogullari dünyaya geldi. Bunlarin pesi sıra bazi Müslümanlar daha oraya hicret ettiler. Böylece Habesistan'da bir Müslüman toplulugu teskil ettiler.

Musa b. Ukbe'nin ileri sürdüğüne göre Habesistan'a yapılan ilk hicret, Ebu Talib ve mütteliklerinin Rasûlullah'la birlikte Sib-i Ebi Talib'te muhasara altına alindiklari zamanda olmustur. Ancak bu hususta ihtilaf vardır. Doğrusunu Allah bilir.

Yine Musa b. Ukbe'ye göre Cafer b. Ebu Talib, ikinci hicrette Habesistan'a gitmiştir. Bu da oradaki bazi Müslümanların, müsrıkların İslâm'a girip namaz kildiklarına dair bir haber almaları üzerine Mekke'ye geri dönmelerinden sonra vuku bulmustur. Müsrıkların İslâm'a girip namaz kildiklarına dair söylentiye duyan bazi Habesistan Muhacirleri, Mekke'ye geri döndüklerinde -ki aralarında Osman b. Maz'un da vardı- bu haberin gerçek olmadığını görmüşlerdir. Bunun üzerine bir kısmi Habesistan'a geri dönmüş, bir kısmi da Mekke'de kalmıştı. Ama diğer bazi Müslümanlar, bu defa Habesistan'a hicret etmişlerdir ki bu da ileride açıklanacağı gibi ikinci hicreti teskil edecektir.

Musa b. Ukbe'ye göre ikinci hicrete gidenler arasında Cafer b. Ebu Talib de vardı. Ibn İshak'a göre ise Cafer b. Ebu Talib'in ilk kafilede Habesistan'a hicret etmiş olması, ileride de açıklanacağı gibi kuvvetli olan görüştür. Doğrusunu Allah bilir. Ama o, ikinci defa Habesistan'a hicret eden kafilayla birlikte ilk olarak hicrete çıkmıştır. Başlarına geçmiş ve Necāsi'nin makamında onların sözcülüğünü yapmıştır. Nitekim ileride bu konuyu detaylı bir şekilde anlatacağız.

Ibn İshak, Cafer (r.a.) ile birlikte Habesistan'a giden Muhacir sahabelerin adlarını şöyle sıralamıştır: Amr b. Said b. As, zevcesi Fatuna bin-ti Safvan b. Ümeyye b. Muharris b. Sikk el Kanani, Halid b. Said b. As, zevcesi Ümeyne binti Halef b. Es'ad el-Huzaî (Bunların Habesistan'da Said adında bir ogullari dünyaya geldi.) ve Habesistan hicretinden sonra Zübeyr'in kendisiyle evlenip Ömer ve Halid adında iki çocuk dünyaya getiren bir cariye.

Bu sıralamada su sahabelerin adlarına da yer verilmiştir: Abdullah b. Cahs b. Ri'ab, kardesi Ubeydullah, zevcesi Ümmü Habibe binti Ebi Süfyan, Beni

Esed b. Hüzeyme kabilesinden Kays b. Abdullah, zevcesi Bereke binti Yesar (Bu da Ebu Süfyan'ın azadlanından idi.), Muay-kib b. Ebi Fatima (Bu da Said b. As'ın azadlılarındandı. İbn Hisam, bunun Devs kabilesinden olduğunu söylemiştir.), Ebu Musa (el- Es'arî), Abdullah b. Kays (Bu da Utbe b. Rebia asiretinin müttefiki idi.) Utbe b. Gazvan, Yezid b. Zam'a b. Esved, Amr b. Ümeyye b. Haris b. Esed, Tü-leyb b. Ümeyr b. Vehb b. Ebi Kesir b. Abd, Süveybit b. Sa'd b. Hüreymele, Cehm b. Kays el-Abdevî, zevcesi Ümmü Hermele binti Abdilesved b. Hu-zeyme, ogulları Amr b. Cehm ile Huzeyme b. Cehm, Ebu'r-Rum b. Umeyr b. Hasini b. Abdumenaf b. Abdiddar, Firas b. Nadr b. Haris b. Kelde, Amir b. Ebi Vakkas (Sa'd'm kardesi), Muttalip b. Ezher b. Abdi Avf ez-Zührî, zevcesi Remle binti Ebi Avf b. Dübeyre (Bunun Habesistan'da Abdullah adında bir oğlu dünyaya geldi.), Abdullah b. Mes'ud, kardesi Utbe, Mikdat b. Esved, Haris b. Halid b. Sahr et-Teymî, zevcesi Reyta binti Haris b. Cübeyle (Bunun Habesistan'da Musa, Aise, Zeynep ve Fatima adında dört çocuğu dünyaya geldi.), Amr b. Osman b. Amr b. Ka'b b. Sa'd b. Teym b. Mürre, Semmas b. Osman b. Serid el-Mahzumî (Çok yakışıklı olduğu için kendisine Semmas adı verilmistir. Asil adı Osman b. Osman'dır.), Habbar b. Süfyan b. Abdi Esed el-Mahzumî, kar-, desî Abdullah, Hisam b. Ebi Hüzeyfe b. Mugire b. Abdullah b. Amr b. Mahzum, Seleme b. Hisam b. Mugire, Ayyas b. Ebi Rebia b. Mugire, Muattip b. Avf b. Amir (Buna Eyhame denirdi. Mahzumogullarının mütteliklerindendi.), Osman b. Maz'un'un kardeşleri Kudame ile Abdullah, Saib b. Osman b. Maz'un, Hatib b. Haris b. Mamer, zevcesi Fatima binti Mücellil, ogulları Muhammed ile Haris, kardesi Hattab, zevcesi Fükayha binti Yesar, Süfyan b. Ma'mer b. Habib, zevcesi Hase-ne ogulları Cabir ile Cünade, baska erkekten dogma Surahbil b. Abdullah adındaki oğlu (Bu da Gavs b. Müzahir b. Teym kabilesinden biri olup kendisine Surahbil b. Hasene denirdi.), Osman b. Rebia b. Ehban b. Vehb b. Huzafe b. Cümah, Huneys b. Huzafe b. Kays b. Adiyy, Abdullah b. Haris b. Kays b. Adiyy b. Said b. Sehtn, Hisam b. As b. Vail b. Said, Kays b. Huzafe b. Kays b. Adiyy, kardesi Abdullah, Ebu Kays b. Haris b. Kays b. Adiyy, kardeşleri; Haris, Ma'mer, Saib, Bistr ve Said (Bunlar Ha-ris'in ogullarıdır.), Said b. Kays b. Adiyy'in ana bir kardesi olan Said b. Amr et-Temimî, Ümeyr b. Riab b. Hüzeyfe b. Mühessim b. Said b. Sehm, Beni Sehra kabilesinin mütteliklerinden Mahmiye b. Cez' ez-Zübeydî ile Ma'mer b. Abdullah el-Adevî, Urve b. Abdiluzza, Adiyy b. Nadle b. Abdil-uzza, oğlu Numan, Abdullah b. Mahreme el-Amirî, Abdullah b. Süheyl b. Amr, Salit b. Amr, kardesi Sekran, zevcesi Sevde binti Zem'a, Malik b. Rebia, zevcesi Amre binti's-Sa'dî, Ebu Hatip b. Amr el-Amirî, müttelikleri Sa'd b. Havle (Bu Yemenlidir.), Ebu Ubeyde Amr b. Abdullah b. Cerrah el-Fihri, Süheyl b. Beyda (Bu kadın, Ebu Ubeyde'nin annesi olup asil adı Da'd binti Cahdem b.

Ümeyye b. Zari b. Haris b. Fihri'dir. Onun adi da Süheyl b. Vehb b. Rebia b. Hüal (b. Üheyb) b. Dabbe'dir.), Amr b. Ebi Serh b. Rebia b. Hüal (b. Üheyb) b. Malik b. Dabbe b. Haris, İya'd b. Zü-heyr b. Ebi Seddad b. Rebia b. Hilal b. Malik b. Dabbe, Amr b. Haris b. Züheyr b. Ebi Seddad b. Rebia, Osman b. Abdi Ganem b. Züheyr (Bunların ikisi kardestirler.), Said b. Abd-i Kays b. Lakit, kardesi Haris (Bunlar da Fihri'dirler).

Ibn İshak dedi ki: Ammar b. Yasir'i de aralarına katarsak -M onun aralarında bulunduğu hususunda şüphe vardır- Habesistan'a hicret eden Müslüman erkekler, birlikte götürdükleri veya orada doğan çocukları dışında seksenüç kişi idiler.

Ibn İshak'm, Mekke'den Habesistan'a hicret eden Muhacir Müslümanlar arasında Ebu Musa el-Es'ari'yi de zikretmesinin garip ve tuhaf olduğunu söyleyebilirim!

İmam Ahmed b. Hanbel, Hasan b. Musa tarikiyle Ibn Mesud'un söyle dedigini rivayet eder: Rasûlullah (s.a.v.), bizi Necasi'ye gönderdi. Seksen kişi kadardık. Aramızda Abdullah b. Mesud, Cafer, Abdullah b. Erfata, Osman b. Maz'un ve Ebu Musa da vardı. Bu heyet, Necasi'nin yanına vardı. Öte yandan Kureysliler, Amr b. As ile Umare b. Velid'i de hediyelerle birlikte Necasi'nin yanına göndermişlerdi. Bunlar, Necasi'nin huzuruna girdiklerinde ona secde ettiler. Sonra sağında ve solunda yer alarak söze başladılar:

- Ey hükümdar! Bizim amca oğullarımızdan bir grup senin diyarına geldi. Bizden ve dinimizden yüz çevirdiler.

- Onlar nerededirler?

- Senin diyarındadıllar. Haber gönder, yanına getirt.

Necasi, onlara haber göndererek makamına getirtti. Cafer, arkadaşlarına: «Bugün sizin sözcünüz ben olacağım.» dedi. Arkadaşları da ona uydular. Necasi'nin makamına girdiklerinde Cafer selam verdi, ama secde etmedi. Necasi ona sordu:

- Sana ne olmuş ki hükümdara secde etmiyorsun?

- Biz sadece yüce Allah'a secde ederiz!

-Niçin?

- Çünkü Allah, bize bir peygamber gönderdi. Sonra o peygamber, Allah'tan başka hiç kimseye secde etmememizi, namaz kılmamızı, zekat vermemizi bize emretti.

Amr b. As, hükümdara hitaben: "Bunlar Meryem oğlu İsa hakkında senin düşüncene aykiri bir düşünceye sahiptirler." dedi. Hükümdar Necasi de dönüp Cafer b. Ebu Talib'e sordu:

- Meryem oğlu İsa ile annesi hakkında ne dersiniz?

- Allah'ın buyurduğu gibi deriz: İsa, Allah'ın kelimesi ve ruhudur ki onu iffetli ve bakire Meryem'e bırakmıştır. Meryem'e bir beser eli degmemistir. İsa'dan önce de çocuğu olmamıştır.

Necasi yerden bir çubuk kaldırdı, sonra söyle dedi: «Ey Habes topluluğu, Ey kesis ve rahipler! Allah'a yemin ederim ki bunlarla bizim söylediklerimiz arasında sadece su çubuk kadar bir fark vardır.» Bundan sonra Necasi, Müslüman heyete dönerek söyle dedi: «Size ve yanından kalkıp geldiğiniz adama (Muhammed'e) merhaba! Sahadet ederim ki o Allah'ın Rasûlüdür. Ve O, İncil'de bulduğumuz zattır. O, Meryem oğlu İsa'nın müjdelediği peygamberdir. Siz, dilediğiniz yerde kalabilirsiniz. Allah'a andolsun ki ben bu hükümdarlık makamında bulunmasaydım, onun yanına gelir, ayakkabılarını tasırdım!» Böyle dedikten sonra yanındaki adamlara, Kureys'in gönderdiği hediyeleri tekrar o iki elçiye iade etmelerini emretti. Bundan sonra Abdullah b. Mesud, acele ile Habesistan'dan dönüp Bedir savasına katıldı. Rivayete göre Peygamber (s.a.v.), ölüm haberini aldığı anda Necasi için istigfarda bulunmuştur.

Bu sağlam ve kuvvetli bir sened olup güzel ifadeleri içermektedir. Bu rivayete göre Mekke'den Habesistan'a hicret eden ashab arasında Ebu Musa da vardır. Her ne kadar bazı rivayetçiler tarafından adı zikre-dilmemisse de bu rivayetten böyle anlaşılmaktadır. Doğrusunu Allah bilir.

Hafız Ebu Nuayni, "Delail" adlı eserinde Ebu Musa'nın söyle dediğini rivayet etmiştir: « Rasûlullah (s.a.v.), Cafer b. Ebu Talib'le birlikte Necasi'nin diyarına gitmemizi bize emretti. Kureysliler bunu haber alınca Amr b. As ile Umare b. Velid'i topladıkları hediyelerle birlikte Necasi'ye elçi olarak gönderdiler. Bunlar, Necasi'nin yanına hediyelerle birlikte geldiler. Necasi, hediyelerini kabul etti ve bu iki elçi Onun huzurunda secdeye kapandılar. Sonra Amr b. As, söze başladı:

- Bizim diyarımızdan bazı adamlar dinimizden yüz çevirip sana geldiler ve onlar su anda senin diyarındadırlar. Bunun üzerine Necasi:

- Ülkemde mi?

-Evet.

Necasi, bize haber gönderip yanına gitmemizi istedi. Cafer, bize söyle dedi: "Hiç biriniz konuşmayın. Bugün sizin sözcünüz benim." Nihayet Necasi'nin huzuruna vardık. O, meclisinde oturmakta idi. Amr b. As sağında, Umare b. Velid de solunda bulunmaktaydı. Çok sayıda kesis huzurunda bulunuyorlardı. Biz huzura varmadan Önce Amr ile Umare, Necasi'ye secde etmeyeceğimizi kendisine söylemişlerdi. Huzura girer girmez oradaki kesis

ve ruhbanlardan bir kısmı, aceleyle bize gelip: "Hükümdara secde edin." dediler. Cafer de: "Biz, Allah'tan baskasına secde etmeyiz." dedi.

Necasi'nin yanına vardığımızda bize sordu:

- Secde etmenize engel olan nedir?
- Allah'tan baskasına secde etmeyiz!
- O da ne?
- Çünkü Allah, bize bir peygamber gönderdi. Meryem oğlu İsa, onun kendisinden sonra geleceğim, adının Ahmed olacağım müjdelemistir. Peygamberimiz, bize Allah'tan baskasına ibadet etmememizi, O'na hiç birseyi ortak kosmamamızı, namaz kilmamızı, zekat vermemizi emretmistir. Bize iyiliği emretmiş, kötülükten de men etmistir.

Necasi, sözcü Cafer'in sözlerinden hoslandı. Amr b. As, bu durumu görünce söyle dedi: "Allah hükümdarımızı islah etsin. Onlar, Meryem oğlu İsa hakkında senin düşüncene aykiri bir düşünceye sahiptirler."

Necasi, Cafer'e sordu:

- Arkadasınız (Muhammed), Meryem oğlu hakkında ne diyor?
- O'nun hakkında Allah'ın buyurdugunu söylüyor: O, Allah'ın ruhu ve kelimesidir. Onu, daha önce kendisine bir beserin temas etmediği, hiçbir çocuk doğurmamış olan iffetli ve bakire Meryem'den çıkarıp dünyaya getirmiştir.

Bu sözler üzerine Necasi, yerden bir çubuk parçası kaldırarak söyle dedi:

- Ey kesis ve rahipler topluluğu! Bunlar, bizim Meryem oğlu İsa hakkında söyledığımız sözlerden farklı birsey söylemiyorlar. Onlarla bizim söylediklerimiz arasında bu çubuk ağırlığınca bir fark yoktur. (Sözün burasında Necasi, Müslüman heyete yönelerek söyle dedi:)
- Size ve yanından gelmiş olduğunuz kişiye (Muhammed'e) merhaba! Ben, onun Allah Rasûlü olduğuna ve İsa'nın müjdelediği peygamber olduğuna şahadet ederim. Ben, bu hükümdarlık makamında olmasaydım, onun yanına gelir, ayakkabılarını öperdim. Benim ülkemde dilediğiniz kadar kalabilirsiniz.

Böyle dedikten sonra Müslüman heyete yemek yedirilmesini, elbise giydirilmesini, Kureys elçilerinin ise hediyelerinin geri verilmesini buyurdu.

Amr b. As, kısa boylu bir adamdı. Ummare ise yakışıklı bir kimse idi. İkisi birlikte denize yöneldiler. Su içtiler. Yanlarında Amr'ın karısı da vardı. Su içerlerken Ummare, Amr'a: "Karına söyle, beni öpsün." dedi. Amr da: "Utanmıyor musun?" diye çıkıstı. Ummare, Amr'ı yakalayip denize attı. Amr

da "Allah askina beni kurtar." diye yalvardi. Nihayet Umare onu alip gemiye bindirdi. Bu yüzden Amr, ona kin gütmeye baslamisti. Amr, Necasi'ye söyle demisti; "Sen memleketinden disari çıktiginda Ummare, senin karinin yanina gidiyor." Necasi de Umare'yi çağirip hadim ettirdi. O da mecnun gibi çöllere düstü.

Yezid b. Abdullah b. Ebi Bürde'den, o da dedesi Ebu Bürde'den, o da Ebu Musa'dan sahih bir rivayetle naklettiler ki, kendileri Yemen'de iken Rasûlullah (s.a.v.)'in peygamber olarak ortaya çıktigini haber aldilar. Elli küsur kadar adam bir gemiye binerek Rasûlullah'in yanma gitmek üzere Muhacir olarak yola çıktilar. Gemi ile Habesistan'a gittiler. Orada Cafer b. Ebu Talih ve arkadaşlariyla karsilastilar. Cafer onlara, yanlarında ikamet etmelerini söyledi. Onlar da Cafer'in yanında Habesistan'da ikamete basladilar. Nihayet Hayber savasi esnasinda birlikte Rasûlullah (s.a.v.)'m yanma geldiler. Ebu Musa, Cafer b. Ebu Talib ile Necasi arasinda cereyan eden konusmaya sahîd olmus ve bunu baskalarına anlatmisti.

Habesistan'a hicret babinda Buhari de Muhammed b. A'la tarikiyle Ebu Musa'nin söyle dedigini rivayet eder: Biz Yemen'de iken Peygamber (s.a.v.)'in zuhur ettigi haberini aldik. Bir gemi ile Habesistan'a gittik.. Orada Ebu Talib oğlu Cafer ile karsilastik. Medine'ye gelinceye kadar onun yanında ikamet ettik. Onunla birlikte Hayber fethi esnasinda Peygamber (s.a.v.)'in yanma geldik. Peygamber (s.a.v.), bize: «Ey gemi halki, sizin için iki hicret (sevabi) vardır.» dedi.

Ibn Asakir, kendi tarihinde Cafer b. Ebu Talib ile Necasi arasinda geçen hadiseleri, aralarindaki konusmalari ve Cafer b. Ebu Talib'in tercüme-i halinden bahseder. Bunu bizzat Cafer'in rivayeti ve Amr b. As'm anlatimi ile nakleder. Cafer'in bu konudaki rivayeti gerçekten kayda deger kiymetli bir rivayettir. Bunu İbn Asakir, Ebu'l-Kasim Se-merkandî tarikiyle Ebu'l-Kasim b. Begavî'den nakletmistir. Ebu'l-Kasim b. Begavî, Abdullah b. Cafer'in babasi Cafer'in söyle dedigini rivayet eder:

«- Kureysliler Amr b. As ve Ummare b. Velid'i, Ebu Süfyan'in verdigi hediyelerle Necasi'ye gönderdiler. Biz yaninda iken bunlar, Necasi'ii yanma gelip ona söyle dediler:

- Bizim ayak takimi ve beyinsizlerimizden bazi kimseler, senin yanina gelmisler. Onlari bize teslim et.

- Hayir, onlari dinlemedikçe size teslim etmem.

(Necasi haber göndererek bizi huzuruna çağirtti. Yanina gittigimizde bize söyle sordu):

- Bunlar ne diyorlar?

- Bunlar, putlara tapan bir kavimdir. Allah, bize bir peygamber gönderdi.

Biz de ona iman ettik ve onu tasdik ettik.

Bunun üzerine Necasi, Kureys heyetine dönerek söyle sordu:

- Bunlar sizin köleleriniz midir?
- Hayir.
- Sizin bunlardan alacaginiz var midir?
- Hayir.
- Öyleyse bunlari yolundan çikin.

(Böyle konustuktan sonra Necasi'nin huzurundan çikip gittik. Bizden sonra Amr b. As, ona söyle demis):

- Bunlar, Hz. Isa hakkında senin düşündüğünden farklı düşünüyorlar.
- Eger onlar, Isa peygamber hakkında benim söyledigim sözlerden başka şeyler söylüyorlarsa, onlari memleketimde bir an dahi bırakmam!

(Bunun üzerine Necasi, bize tekrar haber gönderdi. Bu ikinci çağrısı birincisine nisbetle daha sert idi. Bize söyle dedi:)

- Adaminiz (Muhammed), Meryem oğlu Isa hakkında ne diyor?
- Onun Allah'ın ruhu, iffetli ve bakire Meryem'e bıraktığı kelimesi olduğunu söylüyor.
- Bana falan kesisi ve falan rahibi çağirin! (Çağırttığı kesisi ve rahipler yanma geldiler. Onlara sordu);
- Meryem oğlu Isa hakkında ne diyorsunuz?
- Sen, bizden daha bilgilisin. Sen ne diyorsun? O da yerden bir çöp kaldırarak:
- Bunların Isa hakkında dedikleri, bizim onun hakkındaki inancimizden bu çöp kadar aykırı değildir, dedi ve sonra-bize dönüp:
- Size herhangi bir kimse bir eziyet ediyor mu?
- Evet.
- Kim bunlara dokunursa, ceza olarak ondan dört dirhem alınacaktır, diye tellal çağırttı. Bize:
- Bu ceza yeterli mi? diye sordu.
- Hayir, dedik.

Bunun üzerine cezayı bir kat daha artırdı.»

Cafer (r.a.) Habesistan dönüşü ile ilgili olarak diyor ki:

«Rasûlullah (s.a.v.), Medine'ye hicret edip güç kazanınca Necasi'ye:

- Peygamberimiz Medine'ye hicret etmiş ve güç kazanmıştır. Bize baskı ve

eza yaptiklarini söyledigimiz kimselerde Ölmüslerdir. Artık Peygamberimiz'in yanma dönmemize müsaade et, dedik.

O da bize:

- Peki, dedi. Azik ve binekler vererek bizi yolcu etti. Bana da:

- Size yaptigim hizmeti Rasûlullah'a anlat. Bu da benim adamimdir, sizinle beraber gönderiyorum. Sahitlik ederim ki, Allah'tan baska ilah yoktur ve sizin adaminiz da Allah'in peygamberidir. Ona söyle, bana Allah'tan magfiret dilesin, dedi.

Bundan sonra biz yola çikip Medine'ye geldik. Peygamber, beni karsilayip kucakladi ve:

- Bilmiyorum, Hayber'in fethine mi yoksa Cafer'in gelmesine mi sevinelim, dedi.

Çünkü o sirada Hayber fethedilmisti. Peygamber oturduktan sonra Necasi'nin bizimle beraber gönderdigi adam ona:

- Bu, amcan oğlu Cafer'dir. Ona hükümdarimizin kendisine yaptigi hizmeti sor, dedi.

Ben de:

- Evet vallahi, bize söyle yapti, böyle yapti ve yolcu ederken bize binek ve azik verdi. Ayrica Allah'tan baska ilah bulunmadigina ve senin de Allah'in Rasûlü olduguna sahadet getirdi. Bana da: «Adamina söyle, bana Allah'tan magfiret dilesin.» dedi, dedim.

Bunun üzerine Peygamber kalkip abdest aldı. Sonra üç defa:

- Allah'im, Necasi'ye magfiret eyle, dedi. Orada hazır bulunan Müslümanlar da amin, dediler. Ben de Necasi'nin elçisine:

- İste gördün. Habesistan'a döndüğün zaman bunlari Necasi'ye anlat, dedim.»

Sonra İbn Asakir, bunun hasen ve garip bir rivayet oldugunu söyler.

Yunus b. Bükeyr, Ümmü Seleme'nin bu konuyla ilgili olarak söyle dedigini rivayet eder:

« Rasûlullah (s.a.v.)'a amcasi Ebu Talib ile yakinlari sayesinde kimse dokunamiyordu. Onun ashabi ise, Kureyslilerin elinden türlü eza ve iskenceler görüyor, dinlerim birakmaya zorlaniyorlardi. Hz. Peygamber de onlara sahip çikamadigi için, Mekke onlara dar geldi. Bunun için onlara:

«Habesistan'da bir kral vardir. Onun yanında hiç kimseye zulme-dilmez. Cenâb-i Allah size bir çare ve kurtulus yolu açmcaya kadar oraya gidiniz.» dedi.

Bunun üzerine biz, akin alan Habesistan'a gittik. Orada dinimizi serbestçe yasayip hiç kimsenin zulmünden korkmayan ve ev sahibi tarafından iyice agirlanan bir cemaat olduk. Bunu gören Kureysliler, bizi çekemediler. Toplanip, bizi yurdundan kovmasi ve tekrar kendilerine iade etmesi için Amr b. As ile Abdullah b. Ebi Rfibia'yi» Necasi'ye elçi olarak göndermeyi kararlattirdilar. Kureysliler, ayrıca Neçasi, patrikler ve kumandanlarinin her birine hediyeler hazirlayip Amr b. As ile Abdullah b. Ebi Rebia'ya su tenbihatta bulundular:

"Habesistan'a gittiginizde herkesin hediyesini kendisine verdikten sonra, kendilerinden kralin yaninda size yardimci olmalarini isteyin. Kralin hediyelerini de verdikten sonra teklifinizi yapin. Öyle yapin ki, kral onlari konusturmadan size teslim etsin."

Amr b. As ile Abdullah b. Ebi Rebia, Habesistan'a vardiklarinda, hediyesini vermedik hiç bir patrik ve komutan birakmadilar. Onlara:

"Su beyinsizlerimiz için krala gelmis bulunuyoruz. Kavim ve akrabalarinin dinlerini biraktiklari gibi sizin dininize de girmemisler. Akrabalari onlari geri göndersin, diye bizi krala gönderdiler. Onun için, bu hususta kralla konustugumuz zaman bize yardimci olun." dediler.

Patrikler ile komutanlar, bunu kabul ettiler, Kureys heyeti daha sonra kralin yanina gidip hediyelerim takdim ettiler. Krala Mekke'den hediye olarak getirdikleri seyler içinde onun en çok hosuna gideni, tabaklanmis hayvan derileri idi.

Musa b. Ukbe'ye göre ona, bir at ve ipek cübbe hediye ettiler. Onlar krala şöyle dediler:

- Ey kral! Bizden bir takim beyinsiz gençler, atalarinin dinini ter-kettiler, senin dinine de girmeyip bilmedigimiz uydurma bir dini ortaya çıkardilar. Biz, bunu kabul etmedigimiz için simdi gelip senin yurduna sigindilar. Onlarin kavim ve asiretleri, babalari ve amcalari, kendilerini teslim edesin, diye bizi sana elçi olarak gönderdiler. Çünkü onlar, bunlarin nasil insanlar oldugunu daha iyi bilirler. Senin dinine de girmis degiller ki onlari himaye edesin.

Bunun üzerine kral öfkelenip şöyle dedi:

- Hayir, Allah'in hayatina yemin ederim ki, onlari çağirip konus-turmadikça ve neyin nesi olduklarim öğrenmedikçe hiç birsey yapmam. Çünkü bunlar, benim yurduma gelmis ve bu kadar hükümdarlar varken bana güvenip siginmislerdir. Onlari çağirip kendileri ile konusacagim. Eger gerçekten sizin dediginiz gibi kimseler iseler, onlari geri gönderecegim. Eger öyle degillerse onlari geri göndermek söyle dursun, bütün gücümle destekleyecegim. Baba ve amcalarinin gözlerini aydin kilma-yacagim"(sevindirmeyecegim)!

Musa b. Ukbe'ye göre, Necasî'nin komutanları, bu Müslümanları, Kureyslilere geri vermesi için teklifte bulunmuşlardı. Ancak o: «Hayir, Allah'a andolsun ki onların konuşmalarını dinlemedikçe ve onların hangi durumda olduklarını anlamadıkça geri vermeyeceğim!» demişti. Ashab-ı kiram, Necasî'nin yanına girdikleri zaman ona secde etmeyip selam vermişler, o da onlara şöyle demişti:

- Ey Cemaat! Benim yanıma gelen diğer Araplar gibi, siz de benim huzuruma girdiğiniz zaman niçin bana secde etmediniz? Sonra İsa hakkındaki inancınız nedir? Ve hangi dindensiniz? Hristiyan mısınız? diye sorunca onlar:

- Hayir, demislerdi.

- Öyleyse Yahudi mısınız?

- Hayir.

- Öyleyse atalarınızın dini üzerinde mısınız? -Hayir.

- Öyleyse dininiz nedir? deyince onlar:

- Dinimiz İslâm'dır.

- İslâm nedir?

- Allah'a ibadet ederiz ve O'na es ve ortak kosmayız.

- Bunu size kim öğretti?

- İçimizde gerek soyu, gerekse kendisi bizce bilinen bir adam vardır. Cenâb-ı Allah, ondan önceki bazı kimseleri, bizden Önceki ümmetlere nasıl peygamber olarak göndermiş ise, onu da peygamber olarak bize göndermiştir. Bu peygamber, bize iyi olmayı, yoksullara yardım etmeyi, verdiğimiz sözde durmayı, emanete hiyanet etmemeyi, putlara tapma-mayı ve Allah'a ibadet edip O'na es ve ortak kosmamayı emretti. Ve Allah'ın kelamını bize öğretti. Biz de ona inandık ve getirdiği dinin Allah tarafından olduğuna iman ettik. İşte biz, bunu yaptığımız için kavmimiz bize düşman kesildi. Onlar, bu peygambere de inanmayıp düşmanlık ederek onu öldürmek istediler, Bizi de tekrar putlara tapmaya zorladılar. Bunun için, dinimizi ve canımızı koruyasın, diye onlardan kaçıp sana sigindik, dediler.

Necasî:

Vallahi sizin deddiğiniz bu din, Musa (a.s.)'ya gelen nurun içinden çıktığı bacadan çıkmıştır, dedi. Cafer de:

- Sana secde etmememizin nedeni sudur: Allah'ın peygamberi bize: «Cennet halkı birbirlerine saygı göstermek istedikleri zaman birbirlerine selam verirler.» demiş ve bizim de öyle yapmamızı emretmiştir. Bunun içindir ki, biz sana secde etmedik. Birbirimize yaptığımız gibi sana selam

verdik. Isa (a.s.) hakkındaki inancımız ise şöyledir: Isa, Allah'ın kulu ve rasûlüdür. Allah tarafından Meryem'e bırakılmış bir kelime ve ruhtur. Hiçbir erkekle ilişkide bulunmayan bakirenin oğludur, dedi.

Bunun üzerine Necasi, eline bir çubuk alarak:

- Vallahi bu çubuk nasıl bu kadar ise, bundan ne fazla ne de eksik değilse, Meryem'in oğlu da bundan ne fazla, ne de eksik birseydir, dedi.

Bunun üzerine orada hazır bulunan Habes büyükleri:

- Vallahi, eğer Habesliler senin böyle dedigini isitirlerse seni tahttan indirirler, dediler.

Necasi;

- Vallahi Isa hakkında bundan başka birsey söyleyemem. Cenâb-i Allah, bana krallığı verirken Habeslilerin arzusuna uydumu ki, ben de Allah'ın gerçek dini hakkında onların arzusuna uyayım. Allah beni bundan korusun, dedi.»

Yunus, İbn İshak'ın söyle dedigini rivayet eder: Necasi, Müslümanlara haber gönderip onları makamında toplattı. Amr b. As ile Abdullah b. Rebia, onların konusmalarını dinlemekten hoşlanmadıkları kadar başka hiç birseyden hoşlanmıyorlardı. Necasi'nin elçisi kendilerine geldiğinde, Müslümanlar toplanıp kendi aralarında söyle konuştular: Hükümdarın huzurunda ne diyeceksiniz? Ne diyelim ki? Ona söyle deriz: Onun hakkında bilgimiz yoktur. Çünkü Peygamberimiz onun hakkında bize bir bilgi vermemiştir. Bu hususta birsey diyemiyecgiz. Ancak hükümdarın makamına girdikleri zaman Müslümanların sözcülüğünü Ebu Talib oğlu Cafer üstlendi. Necasi, ona sordu:

- Kavminizin dinini bırakıp da Yahudiliğe veya Hristiyanlığa girmediginize göre sizin dininiz nedir?

Cafer, bu soruya şöyle cevap verdi:

- Ey hükümdar! Biz çok cahil ve bilgisiz kimseler idik. Putlara tapardık. Murdar etleri yedik. Çirkin işler yapardık. Akrabalık ve komsuluk haklarını gözetmezdik. Güçlülerimiz zayıflarımızı ezerdi. İste biz böyle iken Cenâb-i Allah, bizim içimizden, tanıdığımız bir aileden ve doğruluk, emniyet, iffet ve nezahet ile tanınan bir kimseyi peygamber olarak gönderdi. Bu peygamber, bizi yalnız Allah'a kulluk edip O'na es ve ortak kosmamaya, atalarımızın tapa geldikleri putlara tapmayı bırakmaya, doğru sözlü olmaya, emanete hiyanet etmemeye, akrabalık ve komsuluk haklarını gözetmeye, çirkin işlerden ve birbirimizin kanını akıtmaktan vazgeçmeye, yetimin malını yememeye, iffetli ve namuslu kadınlara iftira etmemeye, namaz kılmaya, zekat vermeye ve daha bir çok iyi şeylere davet etti. Biz, de onun

söylediklerini dogru bularak ona iman ettik ve ona uyarak haram dedigi seylere haram, helal dedigi seylere helal dedik. Bunun üzerine kavmimiz bize düşman kesilip türlü iskenceler yapmaya basladi. Bizi tekrar putlara tapmaya ve eski çirkinliklerimize dönmeye zorladi. Biz buna dayanamadik. Onlara karsi da duramadik. Bunun için senin yurduna göç ederek, senin himayene sigindik. Baska hükümdarlar dans a, senin himayende bulunmayı tercih ettik. Ey hükümdar, senin yanında zulüm ve haksizlik görmemeyi ümid ettik.

Necasi:

- Allah tarafından hu peygambere gelen vahiylerden birseyi hatirliyor musun?

Cafer:

- Evet, dedi ve Meryem sûresinin basindan baslayip bir miktar okudu.

Caferi dinleyen Necasi de Allah'a andolsun ki gözyaslari sakalim islatmcaya kadar agladi. Papazlarda dizleri üzerindeki kitaplari gözyaslari ile islattilar. Sonra Necasi söyle dedi:

- Vallahi, Musa (a.s.)'mn getirmis oldugu kitap hangi bacadan çikmis ise bu da o bacadan çikmistir. Gidin, hiçbir zaman ben sizi onlara teslim etmeyecegim! Onlari gözlerini de aydin kilmayacagim!

Ümmü Seleme diyor ki, ashab, Necasi'nin yanindan çiktikten sonra Amr b. As:

- Vallahi ben yarin Necasi'ye gidip onlara öyle bir iftira atacagim ki, Necasi onlari kökünü kaziyacaktır, dedi.

Amr b. As'a nisbetle biraz daha insafli olan Abdullah b. Ebi Rebia, Amr'a:

- Böyle yapma, her ne kadar bizden aynlmislarsa da yine de onlar akrabalarimizdir, dediyse de Amr b. As:

-Vallahi yarin gidip Necasi'ye: Bunlar: "Meryem oğlu Isa, ilah olmayip kuldur." diyorlar, diyecegim, dedi.

Ertesi gün gerçekten gidip Necasi'ye:

- Bunlar, Meryem oğlu Isa hakkında büyük bir iftirada bulunuyorlar. Istersen onlari çağir da bunu onlara sor, dedi.

Bunun üzerine Necasi, onlari tekrar çağirdi. Onlar da toplanip: "Eger Necasi bize, Isa (a.s.) hakkında birsey sorarsa ona, Allah'in onun hakkında buyurduğu ve Peygamberimiz'in bize söylememizi emrettiği seylere

baskasini söylemiyeceğiz." dediler. Patrikleri ile toplantı halinde bulunan Necasi'nin huzuruna girdiler. Necasi, onlara sordu:

- İsa hakkında ne düşünüyorsunuz? Cafer, bu soruya şöyle cevap verdi:

-O'nun Allah'ın kulu, elçisi, ruhu ve iffetli, bakire Meryem'e bıraktığı bir kelimesi olduğunu söylüyoruz.

Bunun üzerine Necasi, elini uzatıp yerden bir çubuk kaldırdı ve

Ebu Talib oğlu Cafer'e şöyle dedi:

- Bu çubuk nasıl belli bir uzunlukta olup ne daha uzun ve ne de daha kısa değilse, senin Meryem oğlu İsa hakkında dediklerin de gerçeğin ifadesi olup İsa (a.s.) ondan ne fazla, ne de eksik birsey değildir.

Necasi'nin bu konuşması üzerine patrikler, öfke ile söylenmeye başladılar. Necasi onlara:

- Vallahi öfke ile söylerseniz de, bu böyledir, dedi. Sahabelere de:

- Gidin,siz emniyettesiniz, dedikten sonra:

- Kim size küfredirse cezalandırılacaktır. Bana dağlar kadar altın da verseler, herhangi birinizi incitmeyeceğim. Allah'a yemin ederim ki, Cenâb-i Allah, bana krallığı bahsederken benden rüşvet almadı ki, ben de krallığımı rüşvet karşılığında kötüye kullanayım, dedi. Ve kendi

adamlarına dönüp:

- Bana getirdikleri hediyeleri onlara geri verin, dedi.

Böylece Amr b. As ile Abdullah b. Ebi Rebia, Habesistan'dan kovulmuş olarak çıktılar. Biz ise, orada huzur ve güven içinde ve Habesliler-den büyük bir ilgi görerek kaldık. Ne var ki çok geçmeden birisi, Necasi'yi karşı bas kaldırdı. Biz de, o adam belki Necasi'yi yener, onun yerine geçer ve onun bize tanıdığı hakkı bizden alır düşüncesiyle o kadar üzüldük ki, hayatımızda o kadar üzülmemistik. Bunun için Allah'a dua ettik. Necasi'nin muzaffer olması hususunda Allah'a yalvardık. O da, -ası adamin üzerine gitti. Ashab da birbirine:

~ Kim gidip bize savaşın sonucu hakkında bir haber getirir? dediler. Ve yaşça en küçükleri olan Zübeyr b. Avvam: - Ben giderim, dedi.

Bunun üzerine ona bir tuluk sisirdiler. O da tulugu göğsüne asıp ne-hire indi ve nehirin savaş yapılan kıyısına yüzerek geçti. Nihayet savaş alanına varıp durumu izlemeye koyuldu.

Cenâb-i Allah., o asi hükümdarı hezimete uğrattı. Necasi'yi ona galip kıldı. Necasi onu öldürttü. Öte yandan abasını sallayarak bize işaret veren Zübeyr b. Avvam yanımıza geldi ve: «Müjdeler olsun bize, Allah Necasi'yi galip getirdi.» dedi.

Ravi Ümmü Seleme diyor ki:

- Allah'a andolsun ki Necasi'nin galibiyetinden dolayı sevindikimiz kadar baska hiçbirseye sevindikimizi hatırlamıyorum. Sonra onun yanında ikamet ettik. Nihayet bizden bazilari orada ikamet etti. Bazilari da çikip Mekke'ye gitti.

Zührî dedi ki: Ümmü Seleme'den rivayet edilen bu hadisi, Urve b. Zübeyr'e anlattım. Urve, bana Necasi'nin: "Hükümdarlığı bana verirken Allah benden rüşvet almadi ki, ben de rüşvet karsiliginda hükümdarlığımı kötüye kullanayım. Bu hususta insanlar bana itaat etmediler M, ben de bu hususta onlara itaat edeyim." sözünün ne anlama geldigini biliyor musun?" dedi.

Ben de dedim ki:

- Hayir. Ebu Bekir b. Abdurrahman b. Haris b. Hisam, Ümmü Seleme'den bana böyle birseyi nakletmedi. Aise'nin bana anlattigina göre Necasi'nin babasi, kendi kavminin krali imis. Babasinin oniki oğlu olan bir kardesi varmis. Babasinin ise, Necasi'den baska oğlu yokmus. Habesüler, hükümdarlık konusunda görüş teatisinde bulunarak su sonuca varmislar: Necasi'nin babasini öldürüpde kardesini hükümdarlığa geçirsek daha iyi olur. Çünkü kardesinin oniki oğlu var. Babalarinin ölümünden sonra bunlar tahta varis olurlar. Böylece Habes hükümdarlığı, ihtilafsiz bir şekilde uzun bir müddet devam eder.

Böyle dedikten sonra Necasi'nin babasına saldırdılar, onu öldürüp yerine kardesini hükümdar yaptılar.

Zamanla Necasi, amcasinin maiyetine girdi. Nihayet onu tesiri altına aldı. Amcası da, idareyi ona verdi. Çünkü o, akli basında, dirayetli bir kimse idi. Habesliler, onun amcası nezdindeki itibarin görünce şöyle dediler: Bu genç, amcasinin idaresine hakim oldu. Korkariz ki basimiza hükümdar olur. Babasini öldürmüs olduğumuzu da biliyor. Eger hükümdar olursa, esraftan öldürmedik tek bir kisi bırakmayacaktır. Hükümdarla konuşun. Ya Necasi'yi öldürsün, ya da ülke disina sürgün etsin.

Böyle konustuktan sonra Necasi'nin hükümdar olan amcasinin yanına gidip ona şöyle dediler: Su gencin senin yanında ne kadar yükseldigini gördük. Biliyorsun ki onun babasini öldürmüs ve seni yerine geçir-, mistik. Korkariz ki bu genç, senin yerine bize hükümdar olur ve bizi öldürür. Simdi sen onu ya öldürmeli, ya da ülkemizden sürgün etmelisin!

Hükümdar şöyle dedi:

"Yazıklar olsun size! Dün, babasini öldürdünüz. Bugün de ben mi onu öldüreyim! Hayir, onu ülkenizden sürgün edeceğim.

Hükümdarin kararı üzerine Necasi'yi hükümdarlık sarayından alıp pazara

götürdüler ve bir tüccara 600 ya da 700 dirheme sattılar. O da, onu bir gemiye bindirip götürdü. Aksam olunca güz bulutları göğü kapladı. Hükümdar olan amca, çıkıp bulutlar altında yağmurun yağmasını bekledi. Yağmur altında iken bir simsek çakıp onu öldürdü. İleri gelenler derhal onun çocuklarına gittiler. Baktılar ki onların tamamı beyinsiz, hiç birinde hayır yok. Bunun üzerine Habeslilerin yönetimi bir kaosa girdi. Birbirlerine şöyle dediler:

- Biliyor musunuz, Allah'a andolsun ki hükümdarlığımızı düzgün bir şekilde yürüten şahıs, dün satmış olduğunuz gençtir. Eğer Habesistan'ın idaresinin düzelmesini istiyorsanız, o gitmeden önce pesine düşün ve yakalayip getirin.

Onu aramaya çıktılar, yakalayip getirdiler. Taci basına geçirip kendilerine hükümdar yaptılar.

Onu (Necasi'yi) satın almış olan tüccar şöyle dedi:

- Bana satmış olduğunuz köleyi (Necasi'yi) geri aldığınız gibi, onun için Ödemiş olduğum paramı da geri verin. Onlar:

- Vermeyiz, dediler. Bunun üzerine o:

- Vallahi öyleyse gidip onunla konuşacağım, Tüccar, hükümdarlık sarayına gidip Necasi ile konuşt:

- Ey hükümdar! Dün ben bir köle satın aldım. Onu satanlar, benden bedelini teslim aldılar. Bugün de gelip köleyi zorla elimden aldılar, ama bedelini bana geri vermediler.

Bu, Necasi'nin idaresinin, adil ve sert olusunu belgeleyen ilk deneme idi. Necasi kararını verip şöyle dedi:

- Ya malini geri verirsiniz, ya da kölesinin (Necasi'nin) elini eline verirsiniz. O da kölesini dilediği yere götürür!

Esraf takımı dedi ki:

- Hayır, malini geri veririz.

Böyle dediler ve tüccara malini geri verdiler. Bunun içindir ki Necasi:

- Allah, hükümdarlığımı bana geri verdiğinde benden rüşvet almadı ki, ben de hükümdarlığımı kötüye kullanma hususunda baskalarından rüşvet alayım. Bu hususta insanlar bana itaat etmediler ki, ben de onlara itaat edeyim, dedi.

Musa b. Ukbe dedi ki: Necasi'nin babası, Habes hükümdarı idi. Necasi, küçük bir çocuk iken babası vefat etti. Onu, kardesinin vesayetine bırakıp: «Oğlum bulug çağına erinceye kadar kavminin idaresini sen yürüt, ama buluga erince hükümdarlığı ona teslim et.» dedi. Fakat kardesi,

hükümdarlığa ragbet etti. Necasi'yi köle olarak bir tüccara sattı. Sattığı gece vefat etti. Bunun üzerine Habesliler Necasi'yi, sattıkları tüccardan geri alıp basına taci geçirdiler.

İbn İshak'm bu rivayeti, Amr b. As ile Abdullah b. Ebi Rebia'dan bahsederken anlattığı bilinmektedir. Musa b. Ukbe, el-Ümevî ve diğer bir kaç kişinin ifadesine göre İbn İshak, Amr b. As ile Umare b. Velid b. Mugire'den bahsederken bu meseleyi anlatmıştır. Umare ki, Ka'be yanında secde halinde iken sırtına deve iskembesi attıkları esnada, Rasûlullah (s.a.v.)'a gülen ve onun da kendilerine beddua etmiş olduğu yedi kisten biridir. İbn Mesud ile Ebu Musa el-Es'arî'nin hadisinde de bu hadise, bu şekilde anlatılmıştır.

Özetle söylemek istediğimiz şudur ki; Amr b. As ile Umare b. Velid b. Mugire, Mekke'den çıktıklarında Amr'm zevcesi de yanlarında imiş. Bunlar gemide arkadaşlık etmişler. Umare, genç ve yakışıklı bir adamdı. Amr b. As'm karısına göz koydu ve Amr'i öldürmek için denize attı. Amr, yüzerek gemiye geri döndü. Umare ona: «Senin yüzmeyi iyi bildiğini bilseydim, seni denize atmazdım.» dedi. Amr da, ona düşman olup kin gütmeye başladı. Bu ikisinin Muhacir sahabeleri geri getirmek için Necasi'ye yaptıkları rica reddedilince Umare, Necasi'nin bazı aile efradıyla irtibat kurmustu. Amr da, onu jurnallemisti. Bunun üzerine Necasi, ona sihir yapılmasını emretti. Öyleki, akli basından gitti ve mecnun gibi çöle çıkıp vahşi hayvanlarla birlikte dolasmaya başladı..

el-Ümevî, onun hikayesini uzun uzadıya anlatırken, Hz. Ömer'in emirliği zamanına kadar yaşamış olduğunu, sahabelerden birinin onu yakalayınca; "Beni bırak, beni bırak, yoksa ölürüm." dediğini, yakalayan sahabe de onu bırakmayınca o anda öldüğünü ifade etmiştir. Doğrusunu Allah bilir.

Anlatıldığına göre Kureysliler, Muhacirleri geri vermesi için Necasi'ye iki defa elçi göndermişlerdir. Birincisinde Amr b. As ile Uma-re'yi, ikincisinde de Amr b. As ile Abdullah b. Ebi Rebia'yi göndermişlerdir. "Delail" adlı eserde Ebu Nuaym, bunu açıkça ifade etmektedir. Doğrusunu Allah bilir. Zühri'nin ifadesine göre ikinci heyet, Bedir savaşından sonra gönderilmiştir. Kureysliler bunu yapmakla, Habesistan'daki Müslümanlardan öç almayı düşünmüşlerdi. Ama Necasi, onların bu isteklerini kabul etmemisti. Allah ondan razı olsun ve onu hosnud kilsin. Doğrusunu Allah bilir.

Ziyad'in, İbn İshak'tan naklettigine göre Ebu Talib, Kureyslilerin bu düzenlerini görünce Necasi'ye bir mektup yazmış, mektubundaki beyitlerde, onu adaletli davranmaya ve kavminden yanına giden konuklara da iyilik yapmaya teşvik etmişti:

«Ah keske uzaklarda, Cafer'in ve Amr'm,

Düşmanlarının düşmanı yakınlarımın durumunu bilseydim.

Necasi'nin Cafer'e ve arkadaşlarına,

Ne iyilikler yaptığını, ya da,

Onu bundan alıkoyan bir engelin ne olduğunu bilseydim.

Ey hükümdar Necasi, bilesinki sen,

Lanete müstahak işler yapmadın.

Sen, şerefli ve kerem sahibi bir kimsesin.

Yabancılar senin yanında mutsuz olmazlar.

Biliyoruz ki Allah, senin gücünü daha da artırmıştır.

Bütün hayır ve iyiliğin sebepleri sana yapılmıştır.»

Yunus, İbn İshak'tan rivayet etti ki, Urve b. Zübeyr şöyle demiştir: Necasi, Müslüman heyetin sözcüsü olarak Osman b. Affan ile konuşmuştu. Meshur kavle göre Cafer b. Ebu Talib, tercümanlık yapıyordu.

Ziyad el-Bekkaî Hz. Aise'nin şöyle dediğini rivayet eder:

Necasi vefat ettiğinde, onun mezarının üzerinde sürekli bir nur bulunduğu anlatılırdı.

Ziyad, Muhammed b. İshak'tan şöyle rivayet eder: Cafer b. Muham-med, babasının şöyle dediğini anlatır: Habesliler toplanarak Necasi'ye: «Sen bizim dinimizden ayrıldın!» dediler ve ona isyan ettiler. O da Cafer b. Ebu Talib ile arkadaşlarına haber gönderdi. Onlar için bir gemi hazırladı ve onlara:

- Gemiye binin ve olduğunuz gibi kalın. Eğer ben yenilgiye uğrarsam, yolunuza devam edin ve dilediğiniz yere gidin. Eğer galib gelirim yerinizde kaim, dedi.

Sözlerini bitirdikten sonra elini bir kagida uzatıp şöyle yazdı: "Şahadet ederim ki İsa Allah'ın kulu, elçisi, ruhu ve Meryem'e bıraktığı kelimesidir." Yazdığı bu yazıyı abasının sağ omuzu içine yerleştirdi. Sonra Habeslülerin sıra halindeki askerlerinin karsısına çıkıp şöyle hitap etti:

- Ey Habes topluluğu! İnsanlar arasında üzerinizde en çok hakkı

bulunan ben değil miyim? Onlar:

- Evet, dediler.

- Aranızda benim yasantım nasıldır?

- Çok iyidir.

- Size ne oldu öyleyse?

- Sen dinimizden ayrıldın ve İsa'nın, Allah'ın kulu ve elçisi olduğunu iddia

ettin.

- Ya siz Isa hakkında ne diyorsunuz?

- Onun, Allah'in oğlu olduğunu söylüyoruz.

Bunun üzerine Necasi, elini sağ omuzunun üzerine koydu. Böyle yapmakla da omuzu altındaki yazıyı kastederek Meryem oğlu Isa'nın, Allah'in kulu ve elçisi olduğuna şahadet etti. Bundan fazla birsey yapmadı. Karsisindaki askerler de onun bu konuşmasını memnuniyetle karşılayıp geri döndüler. Bu haber, Hz. Peygamber'e ulaştı. Necasi vefat edince Rasûlullah giyaben cenaze namazını kıldı ve onun için mağfiret dileğinde bulundu.

Buhari ve Müslim'in sahihlerinde Ebu Hüreyre'den rivayet olduğuna göre Rasûlullah (s.a.v.), Necasi'nin öldüğü gün, onun Ölüm haberini vermiş ve sahabelerle birlikte namazgaha gitmiş, onları saf düzenine koyarak dört tekbirle cenaze namazını kıldırmasıdır.

Buharî'nin, Cabir'den rivayet ettiğine göre Necasi, vefat ettiği zaman Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur:

«Bugün salih bir adam vefat etti. Kalkın, kardesiniz Ashame üzerine cenaze namazı kilin.»

Bazı rivayetlerde Ashame yerine Mashame denmiştir. Asıl adı Ashame b. Bahir'dir. O; salih, akıllı, zeki, adil, bilgili bir kuldü. Allah ondan razı olsun ve onu hoşnud kilsin.

Yunus, İbn İshak'tan rivayet etti ki, Necasi'nin adı Mashame'dir. Beyhakî'nin tashih ettiği bir nüshada adı Asham olarak geçmektedir. Asham, Arapça'da bağış anlamına gelir. Beyhakî, Necasi kelimesinin hükümdar unvanı anlamına geldiğini ifade etmiştir. Tıpkı Kisra ve He-raklyus gibi.

Ben de derim ki: Evet, böyledir. Belki de o, bununla Kayseri kasdet-mistir. Çünkü Kayser kelimesi, Rum beldelerinden Sam ile Cezire'ye hükmeden her hükümdarların unvanıdır. Kisra, Fars ülkesine hükmeden hükümdarların unvanıdır. Firavun, bütün Mısır'a hükmeden hükümdarların unvanıdır. Mukavkis, İskenderiye'ye hükmeden hükümdarların unvanıdır. Tübbâ, Yemen ve Sahr ülkelerine hükmeden hükümdarların unvanıdır. Necasi, Habesistan'a hükmeden hükümdarların unvanıdır. Batleymus, Yunanistan'a hükmeden hükümdarların unvanıdır. Bazıları da bunun Hindistan'a hükmeden hükümdarların unvanı olduğunu söylemişlerdir. Türkistan'a hükmeden hükümdarların unvanı ise Hakan'dır.

Bazı âlimler dediler ki: Rasûlullah (s.a.v.), Necasi'nin giyabında cenaze namazını kıldı. Çünkü Necasi, imanını kavminden gizliyordu. Vefat ettiği gün, memleketinde onun üzerine cenaze namazını kılan olmamıştı. Bu yüzden Rasûlullah, onun cenaze namazını giyabında kıldı.

Dediler kî: Gaib olan kimsenin üzerine beldesinde cenaze namazi kılınmış ise, başka bir beldede onun için cenaze namazını kılmak mesru olmaz. Bu sebeptendir ki Peygamber (s.a.v.), vefat ettiğinde Medine dışında ne Mekkeliler, ne de baskaları, onun için cenaze namazını kılmamışlardır. Ebu Bekir, Ömer, Osman ve diğer sahabeler için de böyle olmuştur. Bunların üzerine cenaze namazi kılındığı sehirden, başka bir şehirde cenaze namazi kılınmamıştır. Doğrusunu Allah bilir.

Ben derim ki: Ebu Hüreyre (r.a.)'nin, Necasi için namaz kılındığına şahadet etmesi, onun Hayber fethi senesinde vefat ettiğine delil teskil etmektedir. O sene Habesistan'a hicret eden Müslümanların geri kalan kısmı, Cafer b. Ebu Talib'le birlikte Hayber'in fetih gününde Medine'ye gelmişlerdi. Bu sebeple Peygamber (s.a.v.)'in de: «Vallahi Hayber'in fethine mi, yoksa Cafer b. Ebu Talib'in gelisine mi, bunlardan hangisine sevineceğimi bilemiyorum.» dediği rivayet edilir.

Bu Muhacirler, Necasi'nin yanından hediyelerle Hz. Peygamberin yanına gelmişlerdi. Beraberlerinde de Yemenli gemi yolcuları olan Ebu Musa el-Es'arî ve kavmi olan Es'ariler de gelmişlerdi. Necasi, kendisi yerine Rasûlullah'a hizmet etmesi için yegeni Zümahter ya da Zümihmer adındaki adamı göndermişti. Ayrıca Cafer, bir miktar hediyeler de getirmişti. Süheylî der ki: Necasi, hicretin dokuzuncu senesinin receb ayında vefat etmiştir. Bu hususta ihtilaf vardır. Doğrusunu Allah bilir.

Beyhakî, Ebu Ümame'nin şöyle dediğini rivayet eder:

Necasi'nin gönderdiği heyet, Rasûlullah (s.a.v.)'m yanına geldi. Rasûlullah kalkıp onlara bizzat hizmet etti. Ashabi: "Senin yerine onlara biz hizmet edelim ya Rasûlallah" dedilerse de o: «Onlar benim ashabıma ikram ettiler. Ben de onlara misli ile karşılık vermek istiyorum.» demişti.

Beyhakî'nin rivayetine göre Amr b. As, elçi olarak gittiği Habesistan'dan Mekke'ye geri dönünce evinde oturdu ve Kureysî müşriklerin yanına gitmedi. Onlar da: "Buna ne olmuş ki dışarı çıkmıyor?" diye sorunca Amr, şu cevabı verdi: "Necasi, adaminizin (Muhammed'in) peygamber olduğuna inanıyor." [10]

[1] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 3/57-67.

[2] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 3/67-68.

[3] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 3/68-69.

[4] Tirmizî, Kıyamet, 34.

[5] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 3/69-72.

[6] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 3/73.

[7] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 3/74-84.

[8] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 3/84-88.

[9] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 3/89-97.

[10] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 3/98-117.

Hz. Ömer'in Müslüman Olusu. 1

Fasil 6

Fasil 7

Alaycılar. 12

Ebu Bekir'in Habesistan'a Hicret Arzusu. 19

Fasil 21

Fasil 25

Tufeyl B. Amr Ed-Devsî'nin Müslüman Olusu. 26

A'sa B. Kaysin Hikayesi 29

Hz. Peygamberin Rükane ile Güresmesi 31

Fasil 35

Fasil 36

Hz. Ömer'in Müslüman Olusu

İbn İshak dedi ki: Amr b. As ile Abdullah b. Ebi Rebia, Rasûlullah'in Muhacir ashabi için Necasi'den istediklerini elde edemeyince Mekke'ye döndüler. Necasi, onlari hoslarına gitmeyen bir muamele ile geri çevirmisti. Öte yandan, güçlü, kuvvetli, dönüp arkasına bile bakmayan Hat-tab oğlu Ömer de Müslüman olmus, Müslümanlık, o ve Hamza vasitasiyla güçlenmis, bu durum Kureyslileri çok öfkeliendirmisti.

Abdullah b. Mes'ud söyle diyordu: Ömer Müslüman oluncaya kadar biz, Ka'be'nin yanında namaz kilamiyorduk. Ömer, Müslüman olunca Kureyslilerle vurustu. Nihayet Ka'be'nin yanında namaz kildi. Biz de onunla beraber namaz kildik.

Ben de derim ki: İbn Mesud'un söyle dedigi Sahih-i Buharî'de sabittir:

"Hattab oğlu Ömer Müslüman olduktan sonra, biz hep güçlü olduk."

Ziyad el-Bekkaî, İbn Mesud'un söyle dedigini rivayet eder:

"Ömer'in Islâm'a girisi, bir fetih oldu. Hicret edisi, bir zafer oldu. Emirlige geçisi, bir rahmet oldu. Ömer, Müslüman oluncaya kadar biz Ka'be'nin yanında namaz kilamazdik. O Müslüman olunca Kureyslilerle vurustu. Nihayet Ka'be'nin yanında namaz kildi. Biz de onunla beraber kildik."

İbn İshak dedi ki: Hz. Ömer'in Müslüman olusu, bazi sahabelerin Habesistan'a hicret etmelerinden sonra olmustur. Abdurrahman b. Haris b. Abdullah b. Ayyas b. Ebi Rebia, Ümmü Abdullah binti Ebi Has-me'nin söyle dedigini rivayet eder:

- Vallahi bizler, Habesistan'a hicret etmek üzere yola çıkacak iken, Amir,

bazi ihtiyaclarimizi temin etmek için evden disari çikmisti. O esnada Ömer geldi. Yanimizda durdu. Henüz müsrik idi. Ondan çok eza ve cefalar görmüstük. Yola çikmak üzere oldugumuzu görünce dedi ki:

- Ey Ümmü Abdillâh, yola mi çikiyorsunuz?!

- Evet, vallahi, Allah'in topraklarindan olan su topraktan çikacagiz. Çünkü bize eziyet ettiniz. Bizi kahrettiniz. Allah, bize bir kurtulus yolu yaratincaya kadar buralara dönmeyecegiz. Bunun üzerine Ömer:

- Allah sizinle beraber olsun, dedi. Ömer'de daha önce görmedigim bir yumusama müsahede ettim. Böyle konustuktan sonra yanimizdan ayrilip gitti. Hicretimizin onu üzdüğünü anladim. Amir de ihtiyaclarimizi temin ederek dönmüstü. Ona

söyle dedim:

- Ey Eba Abdillâh! Az önce Ömer'i görmeliydin. Yumusamis ve bizim için üzülmüstü!

- Onun islâm'a girecegim mi umdun?

-Evet.

- Hattab'm esegi Müslüman olsa da, gördüğün Ömer Müslüman olmaz! Kocam, onun Islâm'a karsi kaba, kati ve acimasiz oldugunu gördüğü için Islâm'a girmesinden ümidini kesmisti.

Ben derim kî: Bu rivayet, Hz. Ömer'in kirkinci Müslüman oldugunu söyleyenlerin görüslerim çürütmektedir. Çünkü Habesistan'a hicret eden Müslümanlari sayisi, seksenden fazla idi. Ancak Muhacirlerin Habesistan'a hicret etmelerinden sonra Mekke'de kalan Müslümanlari sayisini kirkâ tamamlayan kisinin Ömer oldugunu söyleyebiliriz. Ibn îshak'm, Hz. Ömer'in Islâm'a girisine dair anlattiklari da bunu teyid etmektedir. Bana ulasan habere göre Hz. Ömer'in kiz kardesi Fatima binti Hattab, Said b. Zeyd b. Amr b. Nüfeyl ile evliydi. Fatima Müslüman olmustu. Kocasi Said b. Zeyd de Müslüman olmustu. Bunlar, Müslümanliklerini Ömer'den gizliyorlardi.

Nuaym b. Abdullah en-Nahham, Adiyîy ogullarindandi. O da Müslüman olmus, ama Müslümanligim kavminden gizlemisti. Habbab b. Eret, Fatinia'nin yanma gelip ona Kur'ân okuturdu. Bir gün Ömer kilicim kusanarak Rasûlullah'i ve sahabelerinden bir kaç kisiyi öldürmek maksadiyla yola çikmisti. Kendisine, Rasûlullah ile ashabinin kadin, erkek kirk kisi kadar Safa yanindaki bir evde toplanmis olduklari söylenmisti. O da, bunlari öldürmek niyetiyle o tarafa yönelmisti. Rasûlullah'in yamnda amcasi Hamza, Ebu Kuhafe oglu Ebu Bekir b. Siddik, Ebu Talib oglu Ali ve Habesistan'a hicret etmeyip Mekke'de ikamete devam eden bir kaç Müslüman bulunuyordu. Yolda iken Ömer'e, Nuaym b. Abdullah rastladi ye

söyle sordu:

- Nereye gidiyorsun ey Ömer?
- Su dinden çıkıp Kureyslilerin düzenini bozan, akıllarını yenen, dinlerini kötüleyen, tanrılarına küfreden Muhammed'e gidiyorum. Onu öldürecekim!
- Vallahi, nefsin seni aldatmış ey Ömer! Sen, Muhammed'i Öldürürsün de Abdumenaf ogulları seni yeryüzünde rahatça dolasır halde bırakırlar mı sanıyorsun? Önce kendi ailene git de onların durumunu düzene sok!
- Ailemden kim Müslüman olmuş ki?
- Enisten ve amcan oğlu Said b. Zeyd ile kızkardesin Fatima!

Allah'a andolsun ki bunların ikisi de Müslüman olup Muhammed'in dinine tâbi olmuşlardır. Sen, önce onlara git!

Ömer, dönüp kız kardesi Fatima'nın evine gitti. Fatima'nın yanında Habbab b. Eret de bulunuyordu. Habbab'ın elinde Tâ-Hâ sûresinin yazılı olduğu bir sahife vardı. Bu sahifeyi, Fatima'ya okutuyordu.

Ömer'in sesini duyduklarında Habbab, evin bir bölümüne veya saklanılacak bir yerine gizlendi. Fatima binti Hattab da Kur'ân sahife-sini alıp elbisesi içine sakladı. Ama Ömer kapıya yaklaştığında, Habbab'ın Kur'ân okuyuşunu duymuştu. İçeriye girince sordu:

- Duydugum o ses, neyin nesiydi?
- Birsey duymuş değilsin.
- Hayır, vallahi ikinizin de Muhammed'in dinine tâbi olduğunuzu haber aldım!

Böyle dedikten sonra enistesisi Said b. Zeyd'in yakasına sarıldı. Kız kardesi Fatima binti Hattab, onu kocasının üzerinden itmek için araya girince Ömer onu tokatladi ve yüzünü yaraladi. Böyle yapması üzerine kız kardesi ile enistesisi ona şöyle dediler:

- Evet, Müslüman olduk. Allah'a ve rasûlüne iman ettik. Elinden ne gelirse yap!

Ömer, kız kardesinin yüzündeki kanları-görünce yaptığına pisman oldu ve geriledi. Sonra Fatima'ya şöyle dedi:

- Az önce okumakta olduğunuz bu sahifeyi ver de Muhammed'e neler geldiğine bir bakayım.

Ömer, okur yazar bir kimse idi. Böyle deyince kardesi Fatima da şöyle dedi:

- O sahifeye bir zarar vermenden korkarız.
- Korkma. Tanrıya yemin olsun ki, okuduktan sonra onu size geri vereceğim.

Bu söz üzerine Fatima, onun Islâm'a gireceğini ümid etti ve şöyle dedi:

- Ey kardesim, sen müsrik oldugun için temiz degilsin. Oysa Kur'ân'a ancak temiz olan kimseler el sürebilirler.

Fatima'nın böyle demesi üzerine Ömer, kalkip boy abdesti aldı. Fatima da içinde Tâ-Hâ sûresinin yazılı olduğu sahifeyi ona verdi. Ömer, Tâ-Hâ sûresinin baş kısmındaki ayetleri okuyunca:

- Bu ne güzel ve ne kıymetli bir sözdür, dedi. Onun böyle deyişini duyan Habbab b. Eret, gizlendiği yerden dışarı çıkıp Ömer'e şöyle dedi:

- Vallahi ey Ömer, ümid ederim ki Cenâb-i Allah, peygamberinin senin hakkındaki duasını kabul buyurmuştur. Çünkü dün, Peygamber (s.a.v.)'in şöyle dediğini duymuştum:

«Allah'im, Islâmiyet'i Ebu'l-Hakem b. Hisam (Ebu Cehil) veya Hattab oğlu Ömer ile güçlendir!» Allah Allah ey Ömer!

Habbab'm bu konuşması üzerine Ömer!

- Ey Habbab, beni Muhammed'e götür. Yanma varip Müslüman olayım, dedi.

Habbab:

- O, şu anda Safa tepesinin yanındaki bir evde bir kaç ashabi ile beraber bulunmaktadır, dedi.

Ömer, kilicini kusanı. Sonra Rasûlullah ile ashabinin bulunduğu eve yöneldi. Oraya varınca kapıyı çaldı. Sesini duyduklarında ashaptan biri, ayağa kalktı ve kapının deliginden bakınca Ömer'in kilicini kusanmış vaziyette beklediğini gördü. Hemen Rasûlullah'm yanına döndü. Korku içindeydi. "Ya Rasûlallah, gelen Hattab oğlu Ömer'dir. Kilicini kusanmış vaziyettedir." dedi.

Hamza:

- İçeriye girmesine izin ver. Eğer iyi niyetle gelmişse, ona ikram ederiz. Eğer kötü niyetle gelmişse, onu kiliciyle vururuz, dedi.

Rasûlullah (s.a.v.) da:

- İçeriye girmesine izin verin, dedi.

Adam, Ömer'in içeriye girmesine izin verdi. Rasûlullah (s.a.v.) da ayağa kalkıp hücrede onunla karşılaştı. Yakasından şiddetli bir şekilde tutarak:

- Ey Hattab oğlu! Seni buraya getiren sebep nedir? Allah'a yemin ederim ki sen, üzerinde bulunduğun bu müsrikliğe, Allah sana bir bela indirinceye kadar vazgeçmeyeceksin, sanıyorum, dedi.

Ömer:

- Ya Rasûlallah! Allah'a, Rasûlüne ve Allah katından gelen hükümlere iman etmek için sana geldim, dedi.

Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.), yüksek sesle tekbir getirdi. Evde bulunanlar da Ömer'in Müslüman olduğunu, bu tekbirden anladılar. Rasûlullah'ın ashabi da artık saklandıkları o evden çıkıp gittiler. Ashab, Ömer ile Hamza'nın Müslüman olmaları ile güçlenmiş ve bu iki güçlü şahsiyetin Rasûlullah'i koruyabileceğini, düşmanlarından da intikam alabileceğini anlamıstı.

Ibn Ishak dedi ki: Hz. Ömer, Islâm'a girişi hakkında su açıklamalarda bulunmustur:

"Ben, Islâm'dan uzaklasan bir kimse idim. Cahiliye devrinde içkiyi sever ve içerdim. Hazvere çarşısında bir toplantı yerimiz vardı. Orada Kureysli erkekler bir araya gelirdik. Bir gece arkadaşlarımın yanına gitmek üzere evden çıktım. Toplantı yerimize vardığımda, orada kimseyi bulamadım. Falan içkiciye gideyim de onun yanında belki biraz içki bulup içerim, dedim. Çıkıp onun yanına gittiğimde onu da yerinde bulamadım. Ka'be'ye gitsemde yedi ya da yetmiş kez tavaf etsem, dedim. Mescid-i Haram'a gittim. Baktım ki Rasûlullah (s.a.v.), orada namaz kılıyor. O, namaz kılarken Kudüs'e yönelirdi. Kabe'yi kendisiyle Kudüs istikameti arasına alırdı. Hacer-i esved ile Rûknü Yemani arasında namaz kılardı. Onu gördüğümde: "Vallahi, bu gece Muhammed'i dinleyecek ve onun söylediklerine kulak vereceğim, ama onu dinlemek için kendisine yaklaşırsam belki onu korkutabilirim." dedim. Bu sebeble Hatim tarafından Ka'be'ye yaklaştım. Ka'be örtüsünün altına girerek yavaş yavaş ilerledim. Rasûlullah da ayakta namaz kılıyor, Kurbân okuyordu. Tam karsısına geldim. Benimle onun arasında sadece Ka'be'nin örtüsü vardı. Okudugu Kur'ân'ı duyunca, ona karşı kalbim yumuşadı. Aglamaya başladım. Islâmiyet, kalbime girmisti. Rasûlullah namazını tamamlayınca kadar yerimden ayrılmadım. Namazını tamamladıktan sonra yerinden ayrılıp gitti. Ibn Ebi Hüseyin'in evine yöneldi. Meskeni, Muaviye'nin mülkiyetinde bulunan alaca boyalı ev idi. Kendisini takibe başladım. Abbas'm evi ile Ibn Ezher'in evi arasındaki sokaga girince kendisine kavuştum. Sesimi duyunca, beni tanıdı. Kendisine, eziyet vermek maksadıyla takip ettiğimi zannetti. Beni azarlayıp kinadı. Sonra:

- Ey Hattab'ın oğlu, bu saatte seni buraya getiren sebep ne? diye sordu.

- Allah'a, Rasûlüne ve Allah katından gelen seylere iman etmek için geldim, dedim.

Rasûlullah (s.a.v.), Allah'a hamd ettikten sonra: "Ey Ömer, Allah seni doğru yola iletti." dedi. Göğsüme elini sürdü ve Islâm'da sebat etmem için dua etti. Ben de oradan ayrıldım. Kendisi de evine girdi.

Ibn Ishak dedi ki: Bu iki rivayette anlatılanlardan, hangisinin dogru oldugunu Allah bilir.

Ben derim ki: Ömer'in Islâm'a nasil girdigi, bu konuda nakledilen hadislerle eserleri, onun hakkında müstakil olarak yazmis oldugum si-ret kitabinda uzun uzadiya anlatmisimdir. Hamd ve minnet, Allah'adir.

Ibn îshak, Nafi1 vasitasiyla Ibn Ömer'in söyle dedigini rivayet eder: Ömer b. Hattab, Müslüman oldugu zaman:

- Kureysliler içinde en çok dedikoducu ve söz gezdiren kimdir? diye sordu. Ona:

- Cemil b. Ma'mer el-Cümahî'dir, dediler.

Bunun üzerine Ömer, Cemil'i bulmaya gitti. O sirada ben,gördüğü her seyi anlayan ve aklinda tutabilecek yasta olan bir delikanli idim. Ömer'i takibe basladim. Nihayet Cemil'i bulup:

- Cemil, biliyor musun? Ben Müslüman oldum ve Muhammed (s.a.v.)'in dinine girdim, dedi.

Allah'a yemin ederim ki Ömer daha sözünü tamamlamamisti ki, Cemil yerinden firlayip etegini yerde sürüyerek mescide dogru ilerledi. Ömer de ondan ayrılmayip ardından gittigi için ben de onlari arkadan izledim. Cemil, Mescid-i Haram'm kapisina varir varmaz, olanca sesi ile bagirarak:

- Ey Kureysliler! Beni dinleyin. Hattab oğlu Ömer dinden çıkmistir, dedi.

O sirada Kureyslilerin tamamı, Ka'be'nin çevresinde grup grup oturmuslardı. Cemil'in arkasinda duran Ömer:

- Yalan söylüyor. Ben, sapitmamisim. Ben, Müslüman olup Allah'tan baska ilah bulunmadigina ve Muhammed'in Allah'in elçisi olduguna sahadet getirmisimdir, dedi.

Bunun üzerine hepsi birden kalkip Ömer'e hücum ettiler. Ömer de onlarla, güneş tepelerine yükselineceye kadar dövüstükten sonra yorulup yere oturdu. Bu defa basina toplandilar. O da, onlara:

- Ne yaparsanız yapın. Allah'a yemin ederim ki, eger biz Müslümanlar, 300 kisi olsaydik bu sehri, ya biz size terk ederdik, ya da siz bize terke derdiniz, dedi.

Bu sirada Kureysliler den, üstünde çizgili bir kaftan ile nakisli bir gömlek bulunan yasli bir adam çikip geldi. Adam yanlarına varınca, baslarında durup:

- Ne yapıyorsunuz? diye sordu. Ona:

- Ömer sapitmistir, dediler. Adam:

- Birakin, adam kendine bir yol seçmistir. Ne istiyorsunuz ondan? Adiyy

ogullarının kendi adamlarına sahip çıkmayacaklarım mı sanıyorsunuz? Vazgeçin adamdan, dedi.

Adam, bunu der demez, Allah'a yemin ederim ki, elbisesinden soyunan bir kimse gibi hepsi Ömer'in basından dagiliverdiler. Medine'ye hicret ettikten sonra babama sordum:

- Babacığım, Mekke'de iken Müslüman olduğun günde seninle savaşmakta olan o kavmi basından kovup azarlayan adam kimdi?
- Ogulcugum, o, As b.Vail es-Sehmî idi.

Bu, sağlam ve güzel bir senettir. Hz. Ömer'in sonraları Islâm'a girdigine delâlet etmektedir. Çünkü Ibn Ömer, Uhud savaşında ondört yasmda iken cepheye katılmak için Rasûlullah'a arz edildi. Uhud savaşı ise, hicretin üçüncü senesinde yapılmıştır. Ibn Ömer, babasının Islâm'a girişi zamanında resid bir çocuktur. Su halde babasının Islâm'a girişi, hicretten dört yıl kadar önce yani bisetin dokuzuncu senesinde vuku bulmustur. Dogrusunu Allah bilir.

Beyhakî, el-Hakim tarikiyle Ibn îshak'm söyle dedigini rivayet eder:

Rasûlullah (s.a.v.) Mekke'de iken, biset haberini duyan Hristiyan-lardan yirmi veya buna yakın sayıda kisiden olusan bir heyet yanma geldi. Bunlar, Habesistan'dan gelmislerdi. Onu, meclisinde buldular, kendisiyle konustular, bazi sorular yönelttiler. O esnada Kureysliler de Ka'be'nin çevresinde grup grup oturmaktaydilar. Rasûlullah, onlari Aziz ve Celil olan Allah'a imana davet etti, onlara Kur'ân okudu. Kur'ân i dinlediklerinde gözlerinden yaslar bosandi.Sonra davetine icabet ederek iman ettiler, peygamberligini dogruladilar, hakkında kendi kitaplarında anlatilan seylerin gerçek oldugunu,anladilar. Bu heyet, Rasûlullah'm yanından kalktikten sonra bir kaç Kureysli ile birlikte Ebu Cehil, onlarin yoluna çikip kendilerine söyle dedi:

- Allah sizi öldürsün, ey kafile! Arkanizdaki milletiniz ve dindaslariniz, kendileri için birseyler elde etmeniz ve bu adamin haberini götürmeniz maksadiyla sizi buraya gönderdi, ama siz bu, adamin yanma oturur oturmaz dininizden ayrilip size söylediği seyleri tasdik ettiniz. Sizden daha ahmak bir kafile görmedik!

Onlar da Ebu Cehil ve arkadaslarina su karsiligi verdiler:

- Size cahilane bir sekilde cevap vermeyecegiz. Size selam olsun. Bizim yaptiklarimiz bize, sizin yaptiklariniz size olsun. Biz, kendimiz için hayri aramakta kusur etmeyecegiz.

Denilir ki bu Hristiyan heyet, Necran'dan gelmistir. Bu heyetin nereden geldiği hususunu, Allah daha iyi bilir. Yine anlatildigina göre su ayetler,

onlar hakkında nazil olmuştur:

«Kendilerine daha önceden kitap verdiklerimiz buna da inanırlar. Kur'ân onlara okunduğu zaman: «Ona inandık, doğrusu o Rabbimizden gelen gerçektir; biz şüphesiz daha önceden Müslüman olmuş kimseleriz; derler. İşte onlara, sabırlarından dolayı, ecirleri İM defa verilir; onlar kötülüğü iyilikle savarlar, kendilerine verdiğimiz rizikten de sarfe-derler. Onlar, boş söz isittikleri vakit ondan yüz çevirirler. «Bizim isledigimiz bize, sizin islediginiz sizedir. Size selam olsun. Cahillerle ilgilenmeyiz.» derler.» (ei-Kasas, 52-55.) [1]

Fasil

Beyhakî, "Delail" adlı eserinde, Peygamber (s.a.v.)'in Necasi'ye gönderdiği mektup hakkında şöyle der: Hakimîbn İshakın şöyle dedigini rivayet etmiştir: Rasûlullah (s.a.v.), Necasi'ye gönderdiği mektubunda şöyle yazmıştı:

«Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla. Bu, Rasûlullah Mu-hammed'den, Habes büyüğü Necasi Ashame'ye gönderilen bir mektuptur. Hidayete uyup Allah'a ve Rasûlüne iman eden, Allah'tan başka ilah bulunmadığına, ortaksız olduğuna, es ve çocuk edinmedigine, Muham-med'in de O'nun kulu ve elçisi olduğuna şahadet eden kimseye selam olsun. Seni, Allah'ın daveti ile davet ediyorum ki ben, O'nun elçisiyim. Müslüman ol, selamete gir. «De ki: Ey kitap ehli! Bizim ve sizin aranızda esit olan bir kelimeye gelin: Yalnız Allah'a tapalım. O'na hiç bir şeyi ortak kosmayalım. Birbirimizi Allah'tan başka tanrılar edinmeyelim. Eger yüz çevirirlerse; «Bizim Müslüman olduğumuza şahid olun» deyin.» (Âl-i İmrân, 64.)

Eger bu davete icabet etmezsen, kavminden olan Hristiyanların vebali senin üzerinedir!»

Beyhakî, bunu bu şekilde, Habesistan hicreti kisasından sonra anlatmıştır. Bu hadisenin burada anlatılması hususunda farklı görüşler ileri sürülmüştür. Kuvvetli görüşe göre bu mektup, Cafer b. Ebu Ta-lib ve arkadaşlarına iyi davranmış olan Müslüman Necasi'den sonra gelen başka bir Necasi'ye yazılmıştır. Peygamber (s.a.v.) bu mektubu, Mekke fethinden önce bazı ülkelerin hükümdarlarını imana davet için kendilerine mektup gönderirken yazmıştır. Nitekim bu arada Bizans İmparatoru Heraklius'a, Farsların kışması, Mısır hükümdarına ve Necasiye mektup yazmıştır.

Zührî dedi ki: Peygamber (s.a.v.)'in mektuplarının hepsi, aynı nüshaydı. Hepsinde Âl-i İmrân sûresinin altmış dördüncü ayeti vardı ki, bu ayetin Medenî olduğu hususunda ihtilaf yoktur. Al-i İmrân sûresinin basından seksen üçüncü ayetine kadar olan kısım, Necran heyeti hakkında nazil olmuştur. Nitekim bu hususu tefsirimizde de beyan etmişizdir. Hamd ve

minnet Allah'adir.

Bu mektup, Cafer b. Ebu Talib ve arkadaslarına iyi davranan birinci Necasi'ye degil de, ondan sonraki Necasi'ye yazilmistir.

Bütün bu anlattiklarimizdan en uygunu sudur ki; Beyhakî, Mu-hammed b. îshak'm söyle dedigini rivayet eder:

Rasûlulâh (s.a.v.), Ebu Talib oğlu Cafer ve arkadaslari hakkında Necasi'ye, Amr b. Ümeyye ed-Demrî vasitasiyla bir mektup göndermisti. Mektupta sunlar yaziliydi:

«Rahman ve Rahim olan Allah'in adiyla. Rasûlullah Muham-med'den, Habes hükümdari Necasi Ashame'ye, Selam sana. Yegane mülk ve melekût sahibi, noksani gerektiren her seyden münezze, güvenlik veren ve herseye nigezban olan Allah'a hamd ettikten ve Isa'nin Allah tararından temiz, kirden ari, iffetli ve bakire bir kiz olan Meryem'e üka edilen bir ruh ve kelime olduguna, Cenâb-i Allah'in, Hz. Adem peygamberi nasıl kendi kudret eliyle yaratip ona ruh üflemis ise, Isa'ya da böylece ruh üfledigine sahadet getirdikten sonra, seni yalnız Allah'a ibadet etmeye ve O'na ortak kosmamaya, Allah'a itaat yolunda hizmet ile bana uyup, bana gönderilen seye iman etmeye davet ediyorum. Zira ben, Allah'in elçisiyim. Ayrıca amcam oğlu Cafer'i, beraberinde Müslümanlardan bir kaç kisi ile sana gönderdim. Oraya vardiklari zaman onlari barindir. Kibir ve hükümdarlık azameti seni tutmasin. Zira ben, seni ve senin askerlerini Allah'a davet ediyorum. İşte ben, size teblig ettim ve gereken öğüdü verdim. Siz de Öğüdü kabul edin. Selam, hidayete tâbi olanlari üzerine olsun."

Necasi de Peygamber (s.a.v.)'e söyle bir mektup gönderdi: "Rahman ve Rahmin olan Allah'in adiyla. Allah'in Rasûlü olan Mu-hammed'e, Necasi Asham b. Ebcer tarafından gönderilmistir. Ey Allah'in peygamberi! Allah'in büyük selami ve O'nun rahmeti ile bereketleri üzerine olsun. Beni, Islâmiyet'e kavusturan Allah'tan baska bir ilah yoktur. Ya Rasûlallah! Isa hakkında söylediklerim içeren mektubun bana ulasti. Yerin ve göklerin Rabbi olan Allah'a yemin ederim M; Isa, söylediklerinden fazla birsey degildir. Bize niçin mektup gönderdiginin gayesini kavradik ve amcan oğlu ile arkadaslarini kabul edip barindirdik. Senin, gerçekten Allah'in elçisi olduguna sahadet eder ve seni tasdik ederim. Amcan ogluna bey'at edip eli üzerine Müslüman oldum. Ey Allah'in peygamberi! Eriha b. Esham b. Abcer'i kendi adima sana gönderdim. Zira ben, kendimden baska herhangi bir kimse üzerinde yetki sahibi degilim. Sayet istersen, kendim de gelirim. Zira dediklerinin gerçek olduguna sahadet ederim." [2]

Fasil

Bu fasil, Kureys kabilesinin, Rasûlullah (s.a.v.)'a yardım ettikleri için

Hasimogullanyla, Abdülmuttalib ogullarina muhalefet etmesinden ve onlari Si'bi Ebi Talib'de uzun süre muhasara altında tutmalarından, bu hususta zalim ve facir bir belge yazmalarından bahseder. Yine bu fasılda, anılan belgede zuhur eden ve Rasûlullah'm gerçek elçi olduğuna delâlet eden peygamberlik mucizelerinin zuhurundan da bahsedilmektedir.

Musa b. Ukbe, Zührî'nin söyle dedigini rivayet eder: Müsrikler, Müslümanlara karsi olanca güçleriyle eziyet vermeye basladılar. Öyle-ki, Müslümanlarda takat kalmadi. Üzerlerindeki bela siddetlendi. Ku-reysliler de Rasûlullah (s.a.v.)'i açıkça öldürmek için planlar hazırlamaya ve ona karsi komplo kurmak için toplanmaya basladılar. Ebu Talib, Kureyslilerin bu plan ve komplolarim görünce Abdülmuttalib ogullarini topladi. Rasûlullah (s.a.v.)'i kendi mahallelerine alip onu öldürmek isteyenlere karsi korumalarini emretti. Bunun üzerine abdülmuttalib ogullarinin Müslümanlariyla kafirleri toplandılar. Kimi bu isi iman ve inançlarından, kimi de akrabalik gayretinden ötürü yapıyordu. Kureysliler, Abdülmuttalib ogullarinin Rasûlullah (s.a.v.)'i koruduklarini ve bu is için de ittifak ettiklerini anlayınca, kendileri de müsriklerini topladılar. Artık Abdülmuttalib ogullariyla bir arada oturmamak, onlarla alis veris etmemek, evlerine gitmemek, hülasa onlara karsi boykot uygulamak ve bu boykotlarini da, kendisini öldürmelerine veya ken-dilerine teslim etmelerine kadar sürdürme hususunda karar aldılar. Bu kararlarim, bir belge haline getirip imzaladılar. Buna göre Hasimogul-larından gelebilecek baris teklifini asla kabul etmeyecelder, öldürmek üzere Muhammed'i kendilerine teslim etmedikçe, onlara karsi acimasiz olacaklardı.

Hasimogullari, mahallelerinde üç yıl süreyle boykot altında kaldılar. Bela ve musibetleri siddetlendi. Takatları kalmadi. Pazara gidemez oldular. Mekke'ye satis için getirilen gida maddeleri kendilerine ulasmadan önce müsrikler, onlari hemen gidip satin aliyorlardı. Böyle yapmakla Rasûlullah (s.a.v.)'m kanini akitma amacina ulasmak istiyorlardı.

Ebu Talib, insanların uyumak üzere yataklarina girecekleri esnada Rasûlullah (s.a.v.)'a da yatagina uzanmasini emrederdi. Böylece, ona karsi kötülük yapmak veya suikastte bulunmak isteyen kimselerin, Rasûlullah'm kendi yatagina uzanmis olduğunu görsünler isterdi. Ama insanlar uykuya daldiktan sonra Ebu Talib, kendi ogullarından, kardeşlerinden veya amcasi ogullarından birine emir verir, onlar da gider, Rasûlullah'm yatagina uzanip yatarlardı. Rasûlullah'a da gelip onların yatagina uzanip yatmasini emrederdi.

Boykot üç seneyi doldurunca Abdumenaf ve Kusayy ogullarından bazı adamlar ile Hasimî kadınların doğurduğu bazı Kureysli kimseler, bu zulmü kinamaya basladılar. Akrabalik bağlarını kopardıklarım ve hakkı hafife

aldiklarini gördüler. Bu hiyanet sözleşmesini bozmak için hemen o gece toplanip karar aldılar. O esnada Cenâb-i Allah, bir güve göndererek Ka*be'de asili olan o hiyanet belgesinde yazih çogu maddeleri yok ettirmisti. Sadece belgede sirk, zulüm ve akrabalik baglarini koparmaya dair hususlar kalmisti. Belgede yazili ne kadar Allah ismi varsa, güve onlari yeyip yok etmistti. Aziz ve Celil olan Cenâb-i Allah'ta müsriklerin belgesinin basina gelenleri Rasûlüne bildirmisti. Rasûlullah da bunu amcasi Ebu Talib'e anlatınca Ebu Talib:

- Hayir, parlak yaldizlara andolsun ki Muhammed, bana yalan söylememistir, dedi. Böyle dedikten sonra Abdülmuttalib ogullarından olan akrabalarıyla birlikte Mescid-i Haram'a gitti. Mescid-i Haram, Kureysli müsriklerle dolu idi. Ebu Talib ve adamlarının kendi topluluklarına dogru gelmekte olduklarını görünce bunu yadrigadılar ve Ebu Talib ile adamlarının siddetli sikintidan ötürü boykot bölgesi disina çıktıklarını, Rasûlullah'ı kendisine teslim etmek üzere geldiklerini sandılar. Yanlarına gelen Ebu Talib, söze baslayip söyle dedi:

- Bizimle sizin aranızda bazi hadiseler meydana geldi. Simdi onlari size anlatacak degilim. Siz üzerine sözleştiniz belgenizi getirin bakalim.Belki aramızda bir baris anlasmasi yapılabilir.

Ebu Talib, belgeyi getirmeden belgeye bakmalarından korktuğu için böyle konusmustu. Nihayet onlar kendilerinden emin olarak ve Rasûlullah'm kendilerine teslim edileceginden süpheleri olmaksizin belgeyi getirip ortaya koydular ve söyle dediler:

- Iste simdi kavminizin tamamim bir araya getirecek bir karara razı olmanızın zamani geldi. Çünkü bizimle sizi, birbirimizden ayıran bir tek kisi (Muhammed) idi. Onu, kavminizin helak olması, asiretinizin fesada düşmesi için sebep ve tehlike kilmistiniz.

Ebu Talib dedi ki:

- Biz, içinde adalet bulunan bir teklif ile size geldik. Çünkü kardesimin oglu Muhammed, yalan söylemeksizin bana söyle bir haber verdi: Allah, elinizde bulunan bu belgeden uzaktır. Bununla alakasi yoktur. Kendisine ait bu belgede bulunan adim yoketmistir. Sadece hiyanet ve bizimle iliskinizi kesmenize dair maddelerle, bize haksizlik yaparak baski yapmaniza dair hususlar belgede kalmistir. Eger durum, kardesim oglu Muhammed'in bana anlattigi gibi ise artık ayihp aklınızı basınıza alın. Allah'a yemin ederim ki, son ferdimiz ölünceye kadar biz Mu-hammed'i size teslim etmeyecegiz. Ama Muhammed'in bana anlattigi seyler asilsiz ise, o zaman biz onu size teslim ederiz. Isterseniz öldürürsünüz, isterseniz hayatta bırakırsınız.

Kureysli müsrikler:

- Ey Ebu Talib, söyledigin söze razı olduk, dediler.

Belgeyi açtılar. Durumun, doğru sözlü ve sözü doğrulanan Muhammed (s.a.v.)'in haber verdiği şekilde olduğunu gördüler. Kureysliler, durumun, Ebu Talib'in anlattığı gibi olduğunu görünce şöyle dediler:

- Allah'a yemin ederiz ki bu, sizin adaminizin yaptığı bir sihirden başka birşey değildir.

Böyle dedikten sonra kafirliklerine, Rasûlullah (s.a.v.) ile kavmine karşı uyguladıkları boykot kararma şiddetli bir şekilde geri döndüler. O esnada Abdülmuttalib oğulları cemaati de onlara şöyle dedi:

- Aslında yalan ve sihirbazlığa, bizden baskaları daha layıktır. Siz bunu nasıl görüyorsunuz? Biz biliyoruz ki, bize karşı verdiğiniz boykot kararı, bizim yaptığımıza nisbetle sihirbazlık ve büyücülüğe daha yalıdır. Eğer siz büyücülük üzerinde ittifak etmiş olmasaydınız, elinizde bulunduğu halde bu belgeniz bozulmazdı. İçinde yazılı olan Allah adları silinmez ve zulme dair maddeler de olduğu gibi yerinde kalmazdı. Sihirbaz olanlar, biz miyiz yoksa siz misiniz?

Abdumenaf oğulları ile Kusayy oğullarından bazı adamlarla Hasimî kadınlarının doğurduğu Kureysli Ebu'l- Bahterî, Mut'im b. Adiy, Züheyr b. Ebi Ümeyye b. Mugire, Zem'a b. Esved, Hisam b. Amr da oesnada yukarıda anılan cevabi verenler arasındaydı. Boykot belgesi ise, Hasam b. Amr'daydı. O, Amir b. Lüey oğullarından, onların şerefli ve itibarlı şahsiyetlerindendi. Bunlar dediler ki:

- Biz, bu boykot belgesinde yazılı bulunan maddelerden uzagız. Bu maddelerle ilgimiz yoktur. .

Lanetli Ebu Cehil de:

- Bu, geceleyin kararlaştırılmış bir ıştır, dedi.

Ebu Talib, onların boykot belgesi hakkında bir şiir okudu. Şiiri ile o belgede yazılı bulunan zulüm maddeleri ile ilişkileri bulunmadığını ifade etti ve o belgedeki maddeleri bozan topluluğu da methetmeye başladı. Bu arada, Necasiyi'de övdü.

Daha Önce de, Musa b. Ukbe'nin şöyle dediği rivayet edilmiştir: Müslümanların Şi'bi Ebi Talib'de boykot altına alınmalarından sonra Rasûlullah (s.a.v.)'m emir vermesi üzerine Habesistan'a hicret edilmiş. Doğrusunu Allah bilir.

Ben de derim ki: Akla en uygun olan husus şudur ki; Ebu Talib, Ka-side-i Lamiyesini, Müslümanların Şi'bi Ebi Talib'de boykot altına alınmalarından sonra söylemiştir. Onu burada söylemek daha münasip olur.

Beyhakî, Yunus kanaliyla Muhammed b. İshak'm şöyle dediğini rivayet

eder: Rasûlullah (s.a.v.), islâm davetini devam ettirmeye, Hasim ogullariyla Muttalibogullan da onu himaye etmeye, ayri dinden olmalarina ragmen onu Kureysli müsriklere teslime yansmamaya devam ettiler. Akrabalari, dinlerinden ayri oldugu halde onu Kureyslilere teslim etme halinde küçük düşeceklerinden korktuklari için teslime yansmamislardi. Hasimogullanyla Muttalibogullan onu koruyunca, Kureysliler, Muhammed (s.a.v.)'e birsey yapamayacaklarini anladiklarindan, kendileriyle Hasimogullan arasindaki münasebetleri kesmeyi öngören bir belge düzenlemeye karar verdiler. Buna göre Kureysli müsrikler, Hasimogullan ve Abdülmuttalib ogullanyla birbirlerine kiz alip vermeyecek, birbirleriyle alis veris yapmayacaklardi. Bu maddeleri öngören bir belge yazip Ka'be'ye astilar.

Bundan sonra Müslüman olan kimselere saldirdilar. Onlan baglayip eziyet ve iskencelere tâbi tuttular. Müslümanlann basindaki bela siddetlendi. Fitne büyüdü. Büyük bir sarsinti geçirmeye basladilar.

Sonra ravi, Müslümanlann Si'bi Ebi Talib'e girisleri, orada asin derecede mihnetlere maruz kalmalan gibi seyleri de anlatarak bu serüveni bütün tafsilatiyla nakleder. Öyleki, Müslümanlann çocuklarinin açliktan dolayı feryatlari, Si'bi Ebi Talib'in gerilerinden dahi duyulabili-yordu. Nihayet Kureyshalki, Müslümanlann basina gelen musibeti hos karsilamamis, o zalim belgelerinden nefret ettiklerini açıklamislardi. Anlatildigina göre Cenâb-i Allah, kendi rahmetinin tezahürü olarak bir güveyi, o belgeye musallat kilmis, güve de belgede yazili olan Allah kelimelerini hep kemirip yemis, belge içinde sadece zulüm, iftira ve akrabalik baglarini koparmayi öngören maddeler kalmisti. Bunu yüce Allah, Rasûlune haber vermisti. O'da durumu amcasi Ebu Talib'e iletmist.

Ibn Hisam, Muhammed b. Ishak'm söyle dedigini rivayet etmistir: Kureysliler, Rasûlullah'in sahabelerinin güvenlik ve istikrar bulduklari bir bölgeye (Habesistan'a) gittiklerini, oraya yerlestiklerini, Necasi'nin de kendisine siginanlari düşmanlarina karsi korudugunu, Ömer'in Islâm'a girdigini, onunla birlikte Hamza'nin Rasûlullah ve ashabinin yaninda yer aldiklarini, Islâmiyet'in kabileler arasinda yayilmaya basladigini gördüklerinde, toplanip bir araya geldiler. Hasimo-gullanyla Abdülmuttalib ogullarina karsi bir boykot uygulamaya, onlardan kiz alip vermemeye, onlarla alis veris yapmamaya söz verdiler ve bu sözlerini yaziya aktararak bir belge düzenlediler. Kendilerini kesin bir sekilde baglamasi için bu belgeyi, Kabe'nin tavanina astilar. Belgeyi yazan, Mansur b. Ikrim b. Amir b. Hasim b. Abdumenaf b. Abdid-Dar b. Kusay idi. Ibn Hisam'a göre yazanin Nadr b. Haris oldugunu söyleyenler de vardir. Rasûlullah (s.a.v.)'m ona beddua etmesi üzerine bazi parmaklari felç olmustu.

Vakidî, belgeyi yazanın Talha b. Ebi Talha el-Abderî olduğunu söylemiştir.

Ben derim M: İbn İshalim da dediği gibi meshur görüŖe göre belgeyi yazan, Mansur b. İkrime'dir ki, eli felç olan da odur. Artık elini kullanamaz hale gelmişti. Öyleki Kureysliler, kendi aralarında:

- Mansur b. İkrime'ye bakın hele, diyorlardı.

Vakidî, boykot belgesinin, Kabe'nin tavanına asılı olduğunu söylemiştir.

İbn İŖhak dedi ki: Kureyslilerin plan ve boykot eylemleri karsisinde Hasimogullarıyla Abdülmuttalibogulları, Ebu Talib'in yanında yer aldılar. Onunla birlikte SiTdi Ebi Talib'e girip bir arada yaşamaya başladı- -lar. Hasimogullarından Ebu Leheb b. Abdül-Uzza b. Abdülmuttalib ise akrabaları arasından çikip Kureyslilerin safında yer aldı, onlara destek oldu. Hüseyin b. Abdullah'ın bana anlattığına göre Ebu Leheb, kendi kavminden ayrılıp Kureyslilerin safında yer aldığı zaman, Hind binti Utbe b. Rebia'yla karsılaşmış, ona söyle demisti: Ey Utbe'nin kızı! Lat ve Uzza'ya yardım ettim. Onlardan ayrılanlardan ben de ayrıldım. İyi etmedim mi?

Hind:

- Evet, Allah sana hayırlar versin. Seni mükafatlandırın ey Ebu Leheb, demisti.

İbn İŖhak dedi ki: Bana nakledildiğine göre Ebu Leheb, o sıralarda bazan söyle dermiş: Görmedim ama Ölüm sonrasında vuku bulacak bazı şeylerle Muhamnied, beni tehdit ediyor. Bunların ölümden sonra vuku bulacağını iddia ediyor. Bundan sonra benim ellerime ne koyacak ki?

Böyle dedikten sonra kendi ellerine üfler ve:

- Kuruyası eller! Muhammed'in sözünü ettiği şeyleri sizde göremiyorum, dermiş.

Bunun üzerine Cenâb-i Allah, Tebbet sûresini inzal buyurmuş:

«Ebu Leheb'in elleri kurusun, kurudu da.»

İbn İŖhak dedi M: Kureysliler, Müslümanlara karşı boykot uygulamak amacıyla toplanıp belge düzenlediklerinde Ebu Talib, bir siir okumustu:

"Baka, bizden aranızdaki Lüeyy'e ve özellikle Lüey b. Kab'a duyurun,

Bilmezmissiniz ki biz Muhamnied'i, önceki kitaplarda yazılı Musa gibi bir peygamber olarak bulduk.

Kullar, ona muhabbet beslemekle yükümlüdürler.

Allah'ın kendisine muhabbetini verdiği kimsede hayır vardır.

Su belgenize yapıştırdığınız şey,

Salih'in böğüren devesi gibi, size uğursuzluk getirecek.

Mezar kazılmadan önce ayilin.

Günah islemeyenin günahkar gibi olacağı günden önce ayilin.

Dedikoducuların pesine düşmeyin.

Dostluk ve akrabalıktan sonra bağları koparmayın.

aramızda sürekli bir savaş icad etmeyin.

Savaşın kötü sonucu, bazanda onu icad edenin üzerinedir.

Ka'be'nin Rabbine yemin olsun ki, Ahmed'i size teslim etmeyiz.

Zamanın isirmasına ve sıkıntılarına aldiris etmeyiz.

Bizden ve sizden bazı kafalar kopmadıkça,

Parlak kılıçlarla eller kesilmedikçe, kimseye boyun egmeyiz.

Sıkinti verici bir savaşla mızrakların ucu kırılmış,

Siyah baslı kusların, su içen bir cemaat gibi oraya konduklarını görürsün.

Sanki atlıların meydanları, onun bölgesindedir ve yigit,

Bahadirların savaş çigligi, harp gürültüsüdür.

Hasim, babamız değilmi ki savasa soyundu.

Ogullarına da, vurmaya ve mızraklamaya tavsiye etti.

Siz bizden bıkmadıkça, biz savastan bıkmayız.

Basa gelen musibetlerden ötürü de şikayetçi olmayız.

Ama bizler korkudan yigit savaşçıların,

Ruhları uçunca hafıza ve akıl erbabiyiz."

İbn İshak dedi ki: Müslümanlar, bu minval üzere iki yada üç sene beklediler. Nihayet bitkin düstüler. Onlara, Kureysliler den azık ulaştırmak isteyen kimselerin gizlice ulaştırmak için uğrastığı gıda maddelerinden başka birşey ulaşmıyordu. Anlatıldığına göre Ebu Cehil b. Hisam, kölesiyle birlikte halası Hatice binti Hüveylid'e bugday yükü taşıyan Hakim b. Hüzzam b. Huveylid'i görmüş. Hatice'de o esnada Sfbî Ebi Talib de Rasûhillah'm yanında imiş. Bugday yükünü gören Ebu Cehil, Hakim b. Hüzzam'a takılmış ve:

- Hasimogullanna yiyecek mi götürüyorsun? Allah'a yemin ederim ki bu gıda maddesi de, sende o mahalleye gitmeyeceksiniz. Yoksa seni Mekke'de rezil rüsvay ederim, demisti. Öte yandan Ebu'l- Bahteri b. Hisam b. Haris b. Esed gelmiş ve:

- Size ne oluyor? diye sormuş. Ebu Cehil de:

- Hasimogullanna yiyecek götürüyor, demisti. Ebu'l- Bahteri:

- Nihayet bu, Hakim b. Hüzzam'm halasi Hatice'nin mali olan bir yiyecek maddesidir. Bu mal, simdiye kadar Hakimin yanında idi. Simdi sahibine götürmek istiyor. Sen bu yiyecegi götürmesine engel mi olacaksın? Çekil adamin yolundan, dedi.

Lanetli Ebu Cehil, yoldan çekilmedi. Bunun üzerine kavgaya basladilar. Ebu'l-Bahteri, yerden bir deve çene kemigini alip Ebu Ce-hil'in kafasına vurdu. Basini yardi. Onu ayak altina alip iyice dövdü. Yakınlarında durmakta olan Hamza b. Abdülmuttalib de onların bu halini görüyordu. Onlar, bu hadisenin Rasûlullah ve ashabi tarafından duyulmasını istemiyorlardı. Duyacak olurlarsa, kendileri ile alay edeceklerini ve bu durumlarına sevineceklerini sanıyorlardı. [3]

Alaycılar

Rasûlullah (s.a.v.), kavmini gece gündüz, gizli asikar davet ediyordu. Onları Allah'ın emrine çağırıyordu. Bu hususta hiç kimseden de çekinmiyordu. Allah'ın onu, amcası ve kavmi olan Hasimogulları ile Abdülmuttalib oğulları vasıtasıyla müsrıklere karşı koruması üzerine Kureysliler, ona el uza t anlayacaklarını anladılar, bu sebeple ona dil uzattılar, alaya aldılar, onunla tartıştılar, Kur'ân ayetleri de ona karşı düşman olan kimselerle Kureyslilerin yaptıkları işler hakkında nazil olmaya başladı. Kiminin adlarını beyan etti. Bazanda Allah'ın kafirler hakkındaki umumi beyanlarını getirdi. İbn İshak, Ebu Leheb'ten ve onun hakkında bir sûre nazil olusundan Ümeyye b. Haleften ve onun hakkında el-Hümeze sûresinin nazil olusundan bahseder. As b. Vail'den de bahsederken onun hakkında su ayetin nazil olduğunu beyan eder:

«Ey Muhammed! Ayetlerimizi inkar eden ve: «Bana elbette mal ve çocuk verilecektir» diyeni gördün mü?» (Meryem, 77.)

Bu ayetle ilgili açıklama, daha önceki sayfalarda verilmisti.

Yine İbn İshak, Ebu Cehil b. Hisam'dan ve Peygamber'e: «Ya tanrılarımıza sövmeyi bırakırsın veya biz de senin tapmakta olduğun tanrına söveriz!» deyesinden ve hakkında su ayetin nazil olusundan bahseder:

«Allah'tan başka taptıklarına sövmeyin ki onlar da bilmeyerek asiri gidip Allah'a sövmesinler.» (el-En'âm, ios.)

İbn İshak, Nadr b. Haris b. Kelde b. Alkame'den de, onun Hz. Peygamberin Kur'ân okudugu ve Allah'a davet ettiği meclislerine katilisından da bahsetmistir. Nadr b. Haris te onlara, Rüstem ve İsfendiyyarın haberlerinden bazı seyleri, Farslar zamanında bu ikisi arasında cereyan eden muharebeleri anlatmistir. Böyle dedikten sonra da o: «Allah'a yemin ederim ki Muhammed, benden daha güzel seyler anlatmıyor. Onun anlattığı seyler, Öncekilerin yazdıkları efsanelerden başka birsey degildir!» diyordu. Bunun

üzerine Cenâb-i Allahs su ayeti inzal buyurmustu:

«Kur'ân, Öncekilerin masallaridir, baskalarına yazdirip sabah aksam kendisine okunmaktadır» dediler. (ei-Furkân, 5.)

«Yalanci ve günahkar kisinin vay haline!» (ei-Câsiye, 7.)

Ibn îshak dedi ki: Bize ulasan rivayetlere göre Rasûlullah (s.a.v.), günün birinde Velid b. Mugire ile birlikte mescidde oturmus, Nadr b. Haris de gelip yanlarına oturmustu. Mecliste Kureyslilerden de bir kaç adam vardı. Rasûlullah (s.a.v.) konusmaya baslamis, Nadr b. Haris ona karsi itirazlar öne sürmüs, Rasûlullah (s.a.v.), onu susturuncaya kadar konusmus, sonra o ve orada hazır bulunanlara su ayetleri okumustu:

«Siz ve Allah'dan baska taptiklariniz, Cehennem'in yakitisiniz; oraya gireceksiniz. Eger bunlar tanri olsaydi Cehennem'e girmezlerdi; hepsi orada temelli kalacaktır. Orada onlara ah etmek vardir!; birsey de Isitmezler.» (el-Enbiyâ, 98-100.)

Sonra Rasûlullah (s.a.v.), kalkip gitti. Abdullah b. Ziba'ra es-Sehmî gelip meclise oturdu. Velid b. Mugire, ona söyle dedi:

- Allah'a yemin ederim ki, az önce Nadr b. Haris, Abdülmuttalib in oğlu karsisinde oturup kalkmadi ki, Muhammed; biz ve taptigimiz su tanrilarin, Cehennem odunlari oldugunu iddia etti.

Abdullah b. Ez-Ziba'ra ise su karsiligi verdi:

- Allah'a yemin ederim ki, ben onu burada görseydim, kendisiyle tartisirdim. Onu maglup ederdim. Siz, Muhammed'e sorun: Allah'tan baska seylere tapan kimselerle taptiklari seylar Cehennem odunlari midirlar? Oysa biz, meleklerle tapiyoruz. Yahudiler Üzeyr'e, Hristiyanlar da Isa'ya tapiyorlar. Kendilerine tapilan bu varliklarin, Cehennem odunlari olmalari diye birsey var mi?

Velid ve beraberindeki meclis arkadaslari, Ibn Ez-Ziba'ra'mn bu sözlerini begendiler. Bu sözleriyle onun, Muhammed (s.a.v.)'i maglup ettigini sandilar. Bu sözler, Rasûlullah (s.a.v.)'a ulastirilince, o söyle dedi:

«Allah'tan baskasına tapmak isteyen ve bunu seven her kimse, taptigi seyle birlikte atestedir. Onlar, ancak seytanlara ve seytanlarin kendilerine emrettikleri kimselere tapiyorlar!»

Bunun üzerine Cenâb-i Allah da, su ayet-i kerimeyi inzal buyurdu:

«Yaptiklarina karsilik katimizdan kendileri için iyi seylar yazilmis olanlar, iste onlar Cehennem'den uzak tutulanlardir.

Cehennemnin ugultusunu duymazlar. Canlarinin istedigii seyler içinde temelli kalirlar.» (el-Enbiyâ, 101402.)

Yani Isa ve Üzeyr, Allah'in taatinde devam edip geçmiş olan rahiplerle din âlimlerinden kendilerine inanan kimselerle beraber olacaklardir.

Kureysliler, meleklerle tapar ve onların Allah'in kizlari olduklarina inanirlardi:

«Rahman çocuk edindi, dediler. O yücedir. Hayir, (Rahman'm çocuklari sandiklari melekler, O'nun) degerli kullaridir. O'ndan önce söz söylemezler ve onlar, O'nun emriyle hareket ederler. Onların önlerinde ve arkalarında olani bilir. Razi oldugundan baskasina sefaat edemezler ve onlar, onun korkusundan titrerler. Onlardan her kim: Ben, ondan baska bir tanriyim, derse, onu Cehennemle cezalandiririz. Biz, zalimleri böyle cezalandiririz!» (el-Enbiyâ, 26-29.)

Müsriklerin, Ibn ez-Ziba'ra'mn söylediği sözleri begenmis olmaları hakkında da su ayetler nazil olmuştur:

«Meryem oğlu, bir misal olarak anlatilince hemen kavmin, ondan ötürü yaygarayi bastilar.

Bizim tanrilarimiz mi hayirli, yoksa O mu? dediler. Bunu sadece tartisma için sana misal verdiler. Dogrusu onlar, kavgaci bir toplumdur.» (ez-Zuhurf, 57-58.)

Onların tuttuklari bu tartisma ve mücadele yolu batil bir yoldu. Onlar da, bunu biliyorlardi. Çünkü onlar, Arap bir millettir. Çünkü Arap dili gramerine göre «ma» edati, akilsiz varliklar için kullanilir. Ayet-i kerimede, Allah'tan baska kendilerine tapilan seylerden söz edilirken, o tapinilan seylerin basinda «ma» edati kullanilmistir.

«Siz ve Allah'tan baska taptiklari, Cehennemnin yakitisiniz. Oraya gireceksiniz.» (el-Enbiyâ, 98.)

Bununla, onların tapmakta olduklari taslari put suretleri olduklari ifade etmek istenmistir. Bu da onların bu suretlerde tapmakta olduklari melekleri, Isa'yi, Üzeyr'i ve salih kimselerden her hangi birini kapsamina almamaktadır. Çünkü ayet-i kerimede ki lafizlar, onlari ne kelime ne de mana bakımından kapsamamaktadır. Isa peygamber hakkında verdikleri misalin, batil bir misal oldugunu onlar da bilmekteydiler. Nitekim yüce Allah söyle buyurmıştır:

«Sana böyle söylemeleri, sadece, tartismaya girismek içindir. Onlar süphesiz kavgaci bir millettir. Meryemoglu, ancak kendisine nimet verdigimiz ve Israilogullarina örnek kildigimiz bir kuldur.» (ez-Zuhmf, 58-59.)

Çünkü Isa'yi, kocasiz bir kadından yaratip meydana getirdik.

Havva'yi da disisiz bir erkekten meydana getirdik. Ademin yaratilisi ise ne Isa'nmkine ne de Havva'nmkine benzer. Diger adeniogullarini ise erkek ve kadin çiftinden meydana getirdik.

Nitekim Cenâb-i Allah, baska bir ayet-i kerimede Isa peygamberden bahsederken,«Onu insanlar için bir ayet kilalim diye...» buyurmaktadır. Yani onu apaçik kudretimizin delil ve emaresi kilalim diye...» «Ve bizden bir rahmet olarak» onunla, diledigimize merhamet ederiz.İbn Ishak, Ahnes b. Surayk'dan ve onun hakkında su ayetin nazil olusundan bahseder:

«Ey Muhammedi Diliyle igneleyen, kovuculuk eden, iyiligi daima önleyen, asiri giden, suç isleyen, çok yemin eden alçak zorbaya, bütün bunlar disinda bir de soysuzlukla damgalanmis kimseye, mal ve ogullari vardir diye aldiris etmeyesin.» (ei-Kakm, 14.)

Ibn Ishak, Velid b. Mugire'den de bahsetmis, onun söyle dedigini nakletmistir.:

- Ben, Kureys'in büyüğü ve efendisi oldugum halde bana degil de Muhammed'e mi ayetler nazil oluyor? Sakiflilerin lideri Ebu Mes'ud Amr b. Amr dururken Muhammed'e mi ayetler nazil oluyor? Oysa ben ve Ebu Mes'ud, bu iki kasabanin (Mekke ve Taif in) efendileri ve liderleriyiz.

Ibn Ishak, Velid b. Mugire hakkında su ayetin nazil oldugunu da beyan eder:

«Bu Kur'ân, iki sehrin birinden bir büyük adama indirilmeli degil miydi?» de diler. (ez-Zuhruf, si.)

Ibn Ishak, Übey b. Haleften de bahseder. Hani bir zamanlar o, Uk-be b. Ebi Muayt'a söyle demis: "Muhammed'in meclisinde oturup onu dinledigini duymadim mi saniyorsun?. Onun yüzüne tükürmedikçe artik kesinlikle seninle görüşmeyecegim!"

Allah düşmani lanetli Ukbe de, onun bu arzusuna uymus ve Hz. Peygamber'in mübarek yüzüne tükürmüstü. Bunun üzerine yüce Allah, su ayetleri inzal buyurmustur:

«O gün zalim kimse ellerini isirip: "Keske Peygamberle beraber bir yol tutsaydim, vay basima gelene; keske falancayi dost edinmeseydim.» der. (el-Furkân, 27-28.)

Ubey b. Halef, çürümüs ve dagilmaya yüz tutmus bir kemigi eline alip Rasûlullah'in yanma gitmis ve: 'Ya Muhammed, sen misin çürüyüp topraga karistiktan sonra bu kemigi Allah'in yeniden diriltecegini iddia eden adam?" demis, sonra da eliyle o kemigi ufalayip toz haline getirmis ve Rasûlullah'a taraf esen rüzgara verip savurmustu. Rasûlullah da ona su cevabi vermisti:

- Evet, bunu ben söylüyorum! Allah, bu çürümüş kemigi ve seni böylece ufalanıp toz toprak haline geldikten sonra diriltecek sonrada seni atese koyacaktır!

Bunun üzerine Cenâb-i Allah, su ayeti inzal buyurdu: «Kendi yaratilisini unuttur da: «Çürümüş kemikleri kim yaratacak» diyerek, Bize misal vermeye kalkar? Ey Muhammedi De ki: «Onlari ilk defa yaratan diriltecektir. O, her türlü yaratmayi bilendir.» (Yasin, 78-79.) Ibn îshak dedi ki: Esved b. Muttalib, Velid b. Mugire, Ümeyye b. Halef ve As b. Vail, Ka'be'yi tavaf etmekte olan Rasûlullah'm karsisine çikip söyle dediler:

- Ya Muhammed, gel de bizim taptigimiz seylere sende tap, senin taptigin seylere de biz tapalim. Bu hususta ortaklik yapalim.

Böyle demeleri üzerine Cenâb-i Allah, el-Kâfirûn sûresini inzal buyurdu:

«Ey Muhammed! De M: «Ey inkarcılar! Ben sizin taptiklarınıza tapmam. Benim taptigima da sizler tapmazsiniz. Ben de sizin taptiginiza tapacak degilim. Benim taptigima da siz tapmiyorsunuz. Sizin dininiz size, benim dinim banadir.»

Ebu Cehil, Kur'ân'da sözü edilen zakkum agaci hakkında ayet nazil oldugunu isitince çevresindekilere söyle sordu:

- Zakkumun ne oldugunu biliyor musunuz? O, üzerinde kaymak bulunan bir hurmadir. Gelin, hep birlikte zakkumlanalim!

Böyle demesi üzerine Cenâb-i Allah, su ayeti inzal buyurdu: «Dogrusu günahkarların yiyecegi, zakkum agacidir.» (ed-Duhân, 43-44.) Ibn îshak dedi ki! Velid b. Mugire durup Rasûlullah (s.a.v.)'la konustu. Rasûlullah da onunla konusuyordu. Ve onun, Islâm'a girecegini ümid etmistti. O esnada âmâ olan Ibn Ümmü Mektum, Atike binti Abdullah b. Ankes'e Rasûlullah'm yanma geldi. Kendisinden Kur'ân okumasini istedi. Bu istegi, Rasûlullah'm agrina gitti, onu sikti. Bu gelisi, Velid b. Mugire'yle konusmasina engel oluyor ve onun islâm'a girmesine dair ümidini baltaliyordu. Ibn Ümmü Mektum, Hz. Peygamber'e ısrar edince, o yüzünü eksiterek öbür tarafa çevirdi. Bunun üzerine Cenâb-i Allah, su ayetleri inzal buyurdu:

«Yanma kör bir kimse geldi diye Peygamber yüzünü asip çevirdi. Ey Muhammed! Ne bilirsin, belki de o arinacak; yahut öğüt alacakti da bu Öğüt kendisine fayda verecekti. Ama sen, kendisim öğütten müstagni gören kimseyi karsina alip ilgileniyorsun. Arinmak istememesinden sana ne? Sen, Allah'tan korkup sana kosarak gelen kimseye aldirmiyorsun. Dikkat et; bu Kur'ân bir öğüttür. Dileyen onu öğüt kabul eder. O kutsal kilinmis, yüceltilmis, arinmis sahifeler üzerindedir.» (Abese, 1-14.) Bazilarinin anlattiklarina göre, İbn Ümmü Mektum'un gelisi esnasinda Rasûlullah (s.a.v.)'m kendisiyle konustugu kisi, Ümeyye b. Halef imis,

dogrusunu Allah bilir.

İbn İshak, daha sonra Habesistan Muhacirlerinden Mekke'ye geri dönenlerden bahseder. Geri dönüşleri, Mekkelilerin İslâm'a girdikleri haberini aldıkları esnada olmuştur. Böyle bir nakil, sahîh değildir. Ancak bunun bazı sebepleri vardır. Bu sebep de, Sahîh-i Buhârî'de ve diğer hadislerde anlatıldığına göre Rasûlullah (s.a.v.), günün birinde müşriklerle birlikte oturup konuşmuş, konuşurken Cenâb-ı Allah, ona Necin sûresini inzal buyurmuştur.

«Batmakta olan yıldızla andolsun ki, arkadaşınız sapmamıştır.» Rasûlullah (s.a.v.), onlara bu sûreyi sonuna kadar okuyup tamamladığında secdeye kapandı. Orada bulunan Müslümanlar, müşrikler, cinler ve bütün insanlar hep secdeye kapandılar. Bunun da bir sebebi vardı. Şu aşağıdaki ayeti tefsir ederken, tefsircilerin çoğu bu sebepten bahsetmişlerdir:

«Ey Muhammed! Senden önce gönderdiğimiz hiçbir elçi ve peygamber yoktur ki, birşey arzulası zaman, şeytan onun arzusuna vesvese karıstırmamış olsun. Allah, Şeytanın karıstırdığım giderir, sonra Allah kendi ayetlerini tahkim eder. Allah bilendir, Hakimdir.» (ei-Hacc, 52.)

Tefsirciler, bu ayetin açıklamasını yaparken garanik hadisesini anlatmışlardır. Bunu yeterince anlayamayan kimseler, duymasınlar diye burada anlatmadık. Ancak bu kıssanın aslı sahîh hadiste anlatılmaktadır.

Buhari, Ebu Ma'mer tarikiyle İbn Abbas'm söyle dedigini rivayet eder:

«Neçm sûresinin sonunda Peygamber (s.a.v.) secde etti. Onunla birlikte Müslümanlar, müşrikler, cinler ve insanlar hep secde ettiler.»

Bu hadisi sadece Buhari rivayet etmiştir. Müslim'in bu konuda bir rivayeti yoktur.

Buhari, Muhammed b. Bessar tarikiyle Abdullah b. Mes'ud'un söyle dedigini rivayet eder:

«Peygamber (s.a.v.), Mekke'de iken Necm sûresini okudu. Bu sûredeki secde ayetine gelince secdeye kapandı. Yanındakiler de secdeye kapandılar. Ancak yaslı bir adam, yerden bir avuç çakıl ya da toprak alıp alına sürdü ve: Bu kadari bana yeter, dedi. Ben de onun bilahare kafir olarak Öldürüldüğünü gördüm.»

Bunu, Sube'nin hadisinden Müslim, Ebu Davud ve Neseî rivayet etmişlerdir. İmam Ahmed b. Hanbel, Muttalib b. Ebi Vedaa'nın söyle dedigini rivayet eder:

«Rasûlullah (s.a.v.), Mekke'de iken Necm sûresini okudu. Secdeye kapandı. Yanındakiler de secdeye kapandılar. Ben, basımı kaldırdım ve secde etmek

istememedim.»

Muttalib, o zaman henüz Müslüman olamamisti. Ama ondan sonra her kimin Necm sûresini okudugunu duyarsa mutlaka onunla birlikte secdeye kapanirdi.

Bunu, Neseî rivayet etmistir.

Bu rivayetle, önceki rivayeti söyle telif edebiliriz: Bu adam, secdeye kapanmis, ancak büyüklük tasladigindan ötürü basim secdeden kaldirmistir. Ama Ibn Mesudun rivayetinde secde etmedigini söylediği adam, hiç secdeye egilmemistir. Dogrusunu Allah bilir.

Sonuç olarak söylemek istedigimiz sudur ki, bu hadiseyi nakleden kisi, müsriklerin Rasûlullah'a uyarak kendisiyle birlikte secdeye kapandiklarini görünce, onların da Müslümanliga girdiklerini, Rasûlul-lah'la baristiklarim, artık aralarinda herhangi bir çekisme kalmadigini zannetmistir. Bu haber, Habesistan'daki Muhacirlere ulasmisti. Onlar da, bunun dogru oldugunu sanmislardi. Bunun üzerine onlardan bir kisim Muhacirler ümidlenerek Mekke'ye dönmüsler, bir kisim da orada kalmaya devam etmistir. Her iki kisim da, yaptiginda isabetli idi. Iki grubun davranisi da güzeldi. Ibn Ishak, oradan Mekke'ye dönen Muhacirlerin adlarini söyle siralar:

Osman b. Aifan, karisi peygamber kizi Rukiyye, Ebu Huzeyfe b. Ut-be b. Rebia,kansi Sehle binti Süheyl, Abdullah b. Cahs b. Riab, Utbe b. Gazvan, Zübeyr b. Avvam, Mus'ab b. Umeyr, Süveybit b. Sa'd, Talib b. Umeyr, Abdurrahman b. Avf, Mikdad b. Arar, Abdullah b. Mesud, Ebu Seleme b. Abdu'1-Esed, karisi Ümmü Seleme binti Ebi Ümeyye b. Mugi-re, Semmas b. Osman, Seleme b. Hisam, Ayyas b. Ebi Rebia (Bedir, Uhud ve Hendek muharebeleri yapilip sona erinceye kadar bu ikisi, Mekke'de hapsedilmislerdi.), Ammar b. Yasir (Bunun Habesistan'a hicret edip etmedigi hususunda şüphe vardir.), Mateb b. Avf, Osman b. Maz'un, oglu Said, kardesleri Kudame ile Abdurrahman, Huneys b. Hüzafe, Hisam b. As b. Vail (Bu, Hendek muharebesinden sonra Mekke'de hapsedilmisti.), Amir b. Rebia, karisi Leyla binti Ebi Hasme, Abdullah b. Mahreme, Abdullah b. Süheyl b. Amr (Bedir savasi yapilincaya kadar hapsedilmisti. Müslümanlarin tarafina geçerek onlarla birlikte Bedir savasma katilmisti.), Ebu Sebre b. Ebi Ruhm, karisi Ümmü Kül-süm binti Süheyl, Sekran b. Amr b. Abdisems (Bu zat, hicretten önce Mekke'de vefat etmis, Resûlullah onun hanimi ile evlenmistir.) Sek-ra'mn karisi Sevde binti Zem'a, Sa'd b. Havle, Ebu Ubeyde b. Cerrah, Amr b. Haris b. Züheyr, Süheyl b. Beyda, Amr b. Ebi Serh.

Toplam olarak geri dönenler, otuzüç erkek idi. Allah onlardan razi olsun.

Buhari, Aise'den rivayet ederek Rasûlullah (s.a.v.)'rn söyle dedigini nakleder:

«Hicret yurdunuz bana, hurmalikli ve iki kara taslik arasindaki bir yer olarak gösterildi.» Hicret edenlerin bir kısmi, Medine tarafina hicret etti. Habesistan'a hicret edenlerin tamamı, Medine'ye geri döndü.

Buhari,Yahya b. Hammad vasitasiyla Abdullah'in söyle dedigini rivayet eder:

«Namaz kilarken Rasûlullah'a selam verdigimiz de o, selamimizi alirdi. Ama Necasi'nin yanindan döndüğümüzde kendisine namaz halinde iken selam verdik, selamimizi almadi. Dedik ki: "Ya Rasûlallah! Daha önce sana selam verirdik, sen de selamimizi alirdin. Ama Necasi'nin yanindan döndüğümüzde artık (namazda iken) selamimizi almiyorsun."

Buyurdu ki:

- Namazda mesguliyet vardir.»

Buharî, Müslim, Ebu Davud ve Neseî, baska bir kanalla bu hadisi A'mes'ten rivayet etmislerdir. Bu rivayet, Zeyd b. Erkam'm Sahih-i Buharî ile Sahih-i Müslim'de sabit olan hadisini tevil edenlerin tevilini kuvvetlendirmektedir. Söyle ki:

«Önceleri biz, namaz kilarken konusurduk. Nihayet Allah'in su buyrugu nazil oldu: «Gönülden baglilik ve saygi ile Allah'in huzuruna durun.» (el-Bakara, 238.) Bunun üzerine bizde namazda konusmamak ve sükût etmekle emrolunduk.» Aslinda bu rivayette sahabe kelimesi ile bütün sahabeler kastedilmistir. Ravi Zeyd, Medineli Ensâr'dandir. Namazdayken konusmanin yasaklanmasi ise, Mekke'de sabit olmustur. Su halde namazda iken konusmayi yasaklayan hükmün, birinci rivayette mevcut olduguna hükmetmek gerekiyor. Ama az önce nakledilen ayet ise Medenîdir. Bu ayet ile Mekke'de iken namazda konusmanin yasaklanmis oldugunu ifade etmek arasinda bir çeliski vardir. Öyle sanıyorum ki, ravi bu ayetin namazda konusmayi haram kildigini kabul etmistir. Ancak namazda iken konusmayi yasaklayan diger ayetlerde vardir. Dogrusunu Allah bilir.

Ibn Ishak dedi ki: Habesistan'dan dönen Muhacirlerin bir kısmi, müsriklerin himayesine girmislerdi. Osman b. Maz'un,Velid b. Mugi-re'nin himayesine; Ebu Seleme b. Abdü'l-Esed de dayisi Ebu Talib'in himayesine girmisti. Çünkü Ebu Seleme'nin annesi Berre, Abdülmüt-talib'in kizi idi.

Osman b. Maz'un'dan kendisine bahis açan bir adamin anlattigina göre Salih b. Ibrahim.b. Abdurrahman b. Avf bana dedi ki: Osman b. Maz'un, Rasûlullah'in ashabinin içinde bulunduklari bela ve musibetleri görüp de kendisinin Velid b. Mugire'nin eman ve himayesi altinda gidip gelisine bakarak söyle dedi:

"Benim arkadas ve dindaslarim türlü eza ve iskencelere ugramakta iken

ben, bir müsrikin bana verdiği teminat sayesinde güven içinde olup dinimin gereklerini serbestçe yürütmekteyim. Bu ise, benim için iyi değildir. Bu, çok büyük bir noksanlıktır." Böyle deyip Velid b. Mugire'ye gitti ve ona söyle dedi: Ey Ebu Abdisems! Bana verdiğin teminati sana geri verdim. Bundan sonra beni koruma!

- Niçin yegen? Yoksa kavmimden biri seni incitti mi?

- Hayir, böyle birsey yoktur. Fakat ben, Allah'in himayesi dururken baskasinin himayesine siginmak istemiyorum, dedi.

- Öyleyse mescide git. Ben, nasıl açık olarak ve halk arasında sana teminat verdimse, sen de halk arasında teminatimi bana geri ver, dedi.

Bunun üzerine kalkip mescide gittiler ve Velid, halka hitaben söyle dedi:

- Bu adam, Osman b. Maz'un'dur. Kendisine vermiş olduğum teminati bana geri vermek için buraya gelmiştir.

Osman b. Maz'un da söyle dedi:

- Velid, doğru söylüyor. Ben, onu sözüne bağh ve güçlü bir teminata sahip bir kimse olarak gördüm. Fakat Allah'tan baskasinin himayesine siginmak istemiyorum. Onun için bana verdiği teminati kendisine geri verdim.

Osman, mescidden ayrılırken Rebia oğlu Lebid'in, mescidin bir kösesinde toplanan bir kaç kişiye siir okudugunu gördü, o da onların yanında oturdu. Lebid:

"Allah'tan, baska hersey batildir." seklinde bir misra okudu.

Osman b. Maz'un: «Dogru söyledin.» dedi. Lebid, bu sefer beytin:

"Her nimet de süphesiz zevale mahkumdur." mealindeki ikinci misrasini okuyunca Osman, ona:

"Sen yalan söyledin. Cennet'in nimetleri zevale mahkum değildir." dedi. Bunun üzerine Lebid söyle dedi:

- Ey Kureys toplulugu! Allah'a yemin ederim ki, eskiden içinizde herhangi bir. yabancıyı incitmek âdeti yoktu. Sizde bu kötü âdet ne zaman başladı?

Oturanlardan biri, ona söyle dedi:

- Bu adam beyinsizdir. Onun gibi beyinsiz olan bir kaç arkadaşı daha var. Bunlar bizim dinimizden ayrılmışlardır. Bunun için onun sözünden alınma.

Osman'da ona karşılık verdi. Bunun üzerine is büyüdü. Adam kalkip Osman'in yüzüne bir tokat attı. Velid b. Mugire, karsılarında oturduğu için onları görüyordu. Osman'a:

- Yegen, iste görüyorsun. Sana verdiğim teminati bana geri verdiğin için gözün kör oldu. Buna ne gerek vardı? dedi.

Osman da:

- Allah'a yemin ederim ki benim saglam kalan gözüm de, diger gözüm gibi Allah yolunda kör olmaya muhtaçtır. Ben, senden daha güçlü ve daha muktedir olan bir zatin, teminat ve himayesi altındayım ey Eba Abdi Sems!, dedi. Velid'de ona:

- Yegenim, tekrar himayeme dön, dediyse de Osman, hayir, diye cevap verdi.tbn îshak dedi ki: Ebu Seleme b. Abdu 1-Esed, Ebu Talib'in himayesine girince Mahzumogullannndan bazi adamlar, Ebu Talib'in yanina giderek ona söyle demislerdi:

- Ey Eba Talib! Yegenin Muhammed'i bize karsi himaye ettin. Peki ya bu adamimizi, ne diye himayene aliyorsun?

Ebu Talib onlara su cevabi verdi: O, bana sigindi. Kizkardesimin ogludur. Sayet ben kizkardesimin oglunu himayeme almazsam, erkek kardesimin oğlu Muhammed'i de himayeme almam!

Bunun üzerine Ebu Leheb, kalkip söyle dedi:

- Ey Kureys toplulugu! Allah'a yemin ederim ki bu ihtiyara (Ebu Talib'e) çok yüklendiniz. Kendi kavmi arasindan bazi kimseleri himayesine aldigi için kendisine yogun baskiya devam ediyorsunuz. Allah'a yemin ederim ki, ya bu ısrarlarinizdan vazgeçersiniz ya da yaptigi her iste kendisine destek oluruz.Böylece o amacina ulasir. Bunun üzerine Kureysliler söyle dediler: Hayir, ey Eba Utbe! Hoslanmadigin bu isten

vazgeçecegiz!

Ebu Leheb, Rasûlullah'a karsi Kureyslilerin dostu ve yardimcilari idi. Bu dostluk ve yardimcilik devam etti.

Bu konusmasi üzerine Ebu Talib, Ebu Leheb'in ümid verdigini gördü ve Rasûlullah'a yardim hususunda kendisine destek olacagini umdu. Kendisine ve Rasûlullah'a yardim etmesi için Ebu Leheb'i tesvik ederek su siiri okudu:

"Bir adam ki, amcasi Ebu Leheb olursa,

O bahçelerdedir, zulüm görmez.

Ona söylerim, ama nasihatimi dinlemez.

Ey Eba Mut'ib, destegini bizden ayirma.

Bir adimlik yasayacak ömrün kalsa bile, zamana yönelme.

Devran aleyhine döndüğü zaman ona söversin.

Acizlik yolunu baskalarina birak,

Çünkü sen, hep aciz kalmak üzere yaratilmis degilsin.

Savas, çünkü savasmak insaftir.

Savasla kardes olanin, barismcaya kadar yere batmadigini görürsün.
Nasil olsun ki, onlar sana karsi suç islemediler.
Seni yardimsiz birakmadilar, ya ganimet elde edersin, ya da borçlanirsin.
Allah, Abdisems ile Nevfel'e ve Teym'e,
Mahzum'a da günah ve ceza versin.
Çünkü dostluk ve sevgiden sonra toplulugumuzu,
Haramlara ulasmak için darmadagin ettiler.
Kabe'ye andolsun ki yalan söylediniz,Muhammed'i yagmalamayiz.
Günün birinde onu halkin yaninda dimdik göreceksiniz." [4]

Ebu Bekir'in Habesistan'a Hicret Arzusu

İbn İshak, Zührî ve Urve kanali ile Hz. Aise'nin söyle dedigini rivayet eder:
Hz. Ebu Bekir, müsriklerin eziyetlerine maruz kalip Mekke kendisine daralinca ve Kureyslilerin Rasûlullah ile ashabina karsi birlesik bir cephe olusturup eza verdiklerini görünce, hicret için Rasûlullah'tan izin istedi. O da kendisine izin verdi. Ebu Bekir, hicret için yolculuga çıktı. Mekke'den bir veya iki günlük mesafede iken yolda, İbnu'd-Dagme(Dagne?) kendisine rastladi. Bu adam, Ahabisin lideri Beni Haris b. Bekir b. Abdumenaf b. Kinane'nin kardesi idi.

Vakidî'nin dedigine göre adi, Haris b. Yezid'dir. Beni Bekir b. Abdumenaf b. Kinane' kabilesinden bir ferttir. Süheylî de adinin Malik oldugunu söyler. İbnu'd-Dagine, Ebu Bekir'e sordu:

- Nereye Ey Eba Bekir?
- Kavmim beni sürgün etti. Bana eziyet verdi. Beni baski altina aldı.
- Niçin? Allah'a yemin ederim ki, sen asiretini süsler, musibetlere karsi yardimci olur, iyilik isler, yoksulu kazançli kilar, ona yardım edersin. Haydi Mekke'ye dön. Artık sen, benim himayem altindasin.

Ebu Bekir, İbnu'd-Dagine'yle birlikte geri döndü. Nihayet Mekke'ye girdiler. İbnu'd-Dagine, onun yaninda durup söyle seslendi:

- Ey Kureys toplulugu! Ben, Ebu Kuhafe'nin oglu Ebu Bekir'i himayeme aldim. Artık hiç kimse, iyilik disinda ona karismasin!

İbnu'd-Dagine'nin himayesine girdikten sonra Kureysli müsrikler, ona dokunmadilar.

Ebu Bekir'in Cumahogullari yurdundaki evinin yaninda bir mescidi vardi. Orada namaz kildirdi. Yufka yürekli bir kimse idi. Kur'ân okurken kendisini tutamayip aglardi. Çocuklar, köleler ve kadinlar da gelip onun yani basinda durur ve durumunu hayretle izlerdi. Kureysten bazi adamlar, İbnu'd-

Dagine'ye giderek söyle dediler:

- Ey İbnu'd-Dagine! Her halde bu adami, bize eziyet versin diye himayene almadin. Bu öyle biridir ki, namaz kilip Kur'ân okurken yüregi yufkalasiyor. Öyle bir duruma giriyor ki, çocuklarimizi, kadınlarımızı, güçsüz kimselerimizi yoldan çıkarmasından korkuyoruz. Yanına gel de kendisine evine girmesini söyle. Evine girsin. Orada diledigi gibi davransın.

İbnu'd-Dagine, Ebu Bekir'in yanına gelerek ona söyle dedi:

- Ey Eba Bekir, kavmine eziyet vermek için seni himayeme almadım. Davranışlarından hoşlanmıyor ve eziyet görüyorlar. Evine gir. İçeride ne yapmak istersen yap. Bunun üzerine Ebu Bekir:

- Senin himaye ve teminatini sana geri versem de, Allah'ın himaye ve teminatına razı olsam daha iyi olmaz mı? dedi.

Oda:

- Öyleyse teminatimi bana geri ver, dedi.

Ebu Bekir:

- Geri verdim.

- Bunun üzerine İbnu'd-Dagine kalkıp söyle dedi:

- Ey Kureys topluluğu! Ebu Kuhafe'nin oğlu Ebu Bekir, teminatimi bana geri verdi. Artık ona ne yaparsanız yapın. Bu sizin bileceğiniz birseydir!

Buhari, Yahya b. Bükeyr kanalı ile Hz. Aise'nin söyle dedigini rivayet eder:

«Ben, anne ve babamı tanıyalı beri onları hep Müslüman gördüm. Rasûlullah (s.a.v.), her gün sabah akşam bize gelir ve müsrıkların baskısı da hergün biraz daha artardı. Nihayet babam Ebu Bekir, Habesistan'a hicret etmek üzere yola çıkıp Berki'l-Gimad'a vardı. Babam orada Kare kabilesinin reisi İbnu'd-Dagine ile karşılaştı. İbnu'd-Dagine ona:

- Nereye gidiyorsun ya Eba Bekir? diye sordu. Babam:

- Kavmimin baskısına dayanamayıp kaçmak zorunda kaldım. Biraz gezip rahatlıkla Rabbime ibadet edeyim dedim, diye cevap verdi.

İbnu'd-Dagine:

- Ey Eba Bekir, senin gibiler memleketlerinden çıkmaz ve çıkarılmazlar. Sen yoksullara yardım eden, akrabalık hakkını gözetken, ağır yükleri taşıyan, misafire ikram eden ve felaketzedelerin yardımına kusan bir insansın. Dön, kendi memleketinde ibadet et. Ben seni koruyacağım, dedi.

Bunun üzerine babam, İbnu'd-Dagine ile birlikte geri döndü. İbnu'd-Dagine, bir akşam Kureys'in bütün ileri gelenlerini gezerek onlara:

- Ebu Bekir, memleketinden kovulacak adam değildir. Yoksullara yardım

eden, akrabalık haklarını gözeten, ağır yükleri taşıyan, misafir ağırlayan ve felaketzedelerin yardımına kosan bir adamı nasıl yurdundan çıkariyorsunuz? dedi.

Onlar da İbnu'd-Dagine'nin bu sözlerini yalanlamadılar. Ancak ona, söyle dediler:

- Ebu Bekir'e söyle de kendi evinde Rabbine ibadet etsin. Evinde namaz kılarak istediği şeyleri okusun. Bunu açık olarak yapmakla bizi rahatsız etmesin. Zira eğer açık olarak yaparsa, kadın ve gençlerimizin ona bakarak sapıtmalarından korkuyoruz.

İbnu'd-Dagine de bunu Ebu Bekir'e söyledi. Ebu Bekir, bir süre namaz ve diğer ibadetlerini kendi evinde yaptı ve evinin dışında hiç birsey okumadı. Ancak bir süre sonra evinin avlusunda bir mescid yapmaya karar verdi. Artık orada namaz kılmaya, Kur'ân okumaya başladı. Fakat çok ağlayan bir kimse olduğu için Kur'ân okuduğu zaman, kendini tutamayip ağlıyordu. Onun bu durumu, Kureys kabilesi kadın ve gençlerinin dikkatini çekti, kitleler halinde gelip onu dinlemelerine sebep oldu. Bu da müsrık olan Kureys ileri gelenlerini endişeye düşürdü. Bunun için İbnu'd-Dagine'ye haber gönderdiler ve o gelince kendisine:

- Biz, Ebu Bekir için, evinin içinde ibadet etmek şartıyla sana teminat verdik. O ise, siniri asarak evinin avlusunda bir mescid yaptırdı. Orada açıkça namaz kılmakta ve Kur'ân okumaktadır. Onun bu durumu, kadın ve gençlerimizi yoldan çıkarabilir. Onu bundan alıkoy. Eğer evinin içinde ibadetini yapıyorsa yapsın. Yok eğer bunu kabul etmiyorsa ona söyle de, vermiş olduğu teminati sana geri versin. Zira sana verdiğimiz sözü bozmak istemiyoruz. Ve açıkça ibadet etmesine izin vermemize de imkan yoktur, dediler.

İbnu'd-Dagine de babama gelip:

- Sana hangi şartla teminat verdiğimi biliyorsun. Ya o şart üzerinde duracaksın, ya da sana verdiğim teminati bana geri vereceksin. Zira Arapların bir adama vermiş olduğum teminati kendisinden geri aldığımı isitmelerini istemiyorum, dedi.

Babam da ona:

- Ben senin teminatını geri verir ve Allah'ın teminati ile yetinirim, dedi.»

İbn İshak, Ebu Bekir es-Siddik'in oğlu Muhammedin söyle dedigini rivayet eder: Babam Ebu Bekir, İbnu'd-Dagine'nin himayesinden çıktığı zaman Ka*be'ye gitmekte iken Kureys'in ayak takiminden bazisi yoluna çıkmış, basına toprak savurmuşlardı. Velid b. Mugire veya As b. Va-il'den birine ugrayarak: "Su sefihlerin yaptıklarını görüyor musun?" diye şikayetçi olmuş idiyse de o, babama: "Bunu sen kendi nefsine yaptın." demisti. Babam da

söyle tazarruda bulunmustu: "Ey Rabbim, sen ne kadar yumusak huylusun. Ey Rabbim, sen ne kadar yumusak huylusun. Ey Rabbim, sen ne kadar yumusak huylusun!" [5]

Fasil

İbn İshak'm verdiği bu bilgilerin tamamı, Kureyslilerin Hasimo-gullariyla Muttalib ogullarina karsi birlesmeleri, onlara karsi boykot karari almalari, bu kararlarini o zalim belgeye kaydetmeleri, onlari Si'bi Ebi Talib'te muhasara altında tutmalari gününden baslayan ve o mes'um belgenin yirtilmasi anma kadar devam eden süre zarfında vuku bulmus hadiselerin cereyan etmis olmasına uygundur. Bu sebeptedir ki Imam Safii: «Megazi ilmini öğrenmek isteyen kimse, İbn İshak'm çocuğu durumundadır.» demistir.

İbn İshak dedi ki: Kureysliler, Hasimogullariyla Muttalib ogullari aleyhinde düzenledikleri boykot belgesinde belirtilen mahallede onlari abluka altına almislardı. Sonra Kureyslilerden bir grup, bu boykot belgesini bozmaya teşebbüs etti. Bu uğurda Hisam b. Amr b. Haris b. Habib b. Nasr b. Malik b. Hısl b. Amir b. Lüeyy kadar güzel ve başarılı bir sınav veren kimse görülmemisti. O, Nadle b. Hisam b. Abdumena'f m ana bir kardesi idi. Hisam'm, Hasimogullariyla bağlantısı vardı. Kavmi içinde şerefli bir kimse idi. O, geceleyin azık yüklediği devesini Hasim ogullariyla Muttalib ogullarının abluka altına alındıkları mahalleye getirir, mahallenin girişine gelince devenin basındaki yularını çıkarır, sonra böğrüne vurup, deveyi salarmış. Deve mahallenin içine girince oradakiler, üzerindeki azık yükünü alır, tekrar deveyi geri çevirirlermiş. O da yine deveyi götürüp ona buğday yükler ve yine aynı yere getirip aynı şekilde mahallenin içine salarmış.

Daha sonra o, Züheyr b. Ebi Ümeyye b. Mugire b. Abdullah b. Amr b. Mahzum'a gider ve ona söyle dermiş: Ey Züheyr! Sen kendin yiyecekleri yiyip, elbiseleri giyip, kadınları nikahlayıp ta dayıların alıs veris yapamaz, kız alıp veremez halde iken nasıl rahat edersin. Bu duruma nasıl razı olursun? Allah'a yemin ederim ki, Ebu Cehil'in dayılarının bu duruma düşmelerini isteseydin, o, senin bu istegine muvafakat etmezdi!

Züheyr, ona söyle dedi:

Yazıklar olsun sana ey Hisam, ben ne yapabilirim! Ben yalnız bir adamım. Allah'a yemin ederim ki, benimle birlikte başka bir adam bulunsaydı, o belgeyi bozmaya teşebbüs ederdim.

- Bir adam buldun iste.
- Kimdir o adam?
- Benim.

- O halde bize üçüncü bir adam daha bul! Hisam, Mut'im b. Adiyy'e giderek ona söyle dedi:

- Ey Mut'im! Abdumenaş ogullarından iki kabilenin, gözlerin önünde yok olmalarına ve bu hususta Kureyslilere muvafakat etmeye nasıl razı olursun? Allah'a yemin ederim ki, eğer onların yakınları bu durumda olsalardı, sizden çok onlar bu belgeyi bozmaya kosarlardı!

- Yazıklar olsun sana, ben ne -yapabilirim? Ben yalnız bir adamım.

- İşte ikinci bir adam buldun.

- Kimdir o?

- Benim.

- O halde bize üçüncü bir adam bul.

- Buldum.

- Kimdir o?

- Züheyr b. Ebi Ümeyye.

- O halde bize dördüncü bir adam bul.

Bunun üzerine Hisam, Ebu'l-Bahteri'ye gitti ve Mut'im b. Adiyy'e söylediklerini ona da söyledi. Ebu'l-Bahteri, ona söyle dedi:

- Bu iste bana yardım edecek birini bulabilir misin?

- Evet.

- Kimdir o?

- Züheyr b. Ebi Ümeyye ile Mut'im b. Adiy. Ayrıca ben de seninle beraberim.

- O halde bize beşinci bir adam bul.

Bunun üzerine Hisam, Zem'a b. Esved b. Muttalib b. Esed'in yanına gidip onunla konuşur. Boykot altında bulunanların kendisinin yakınları olduğunu ve üzerinde hakları bulunduğunu ona anlatır. O da şöyle der:

- Beni davet ettiğin bu iste başka biri de var mı?

- Evet.

Böyle dedikten sonra kendileriyle konuşmuş olduğu adamların adlarını sıraladı. Sonra bunlar, Hatm-i Hacın denen Mekke'nin üst tarafındaki bir yerde geceleyin buluşmak üzere sözleştiler. Geceleyin oraya gidip toplandılar. Boykot belgesini yırtıp atmak üzere söz birliği yaptılar. Nihayet o belgeyi yırttılar. Karar safhasındayken Züheyr:

- Bu işe ilk olarak ben başlayacağım. Bu hususta ben ilk olarak konuşacağım, dedi.

Sabahleyin Ka'be'nin yanındaki toplantı yerine gittiler. Bir kaftan giyinmiş olan Züheyr b. Ebi Ümeyye gelip Ka'be'yi yedi kez tavaf etti. Sonra insanlara dönüp şöyle dedi:

" Ey Mekkeliler! Biz yemek yiyor, elbiseler giyiyoruz. Ama Öte yandan Hasimogulları yok olmakla yüzyüze gelmişler. Kimse ile alıs veris yapamıyorlar. Allah'a yemin ederim ki, su haksızlıkla dolu boykot belgesi yırtılınaymıca kadar yerime oturmayacağım!"

Mescid-i Haram'm bir kösesinde durmakta olan Ebu Cehil:

- Vallahi o belge yırtılmayacaktır, dedi. Zem'a b. Esved ise:
- Allah'a yemin ederim ki, sen çok yalancısın. Onu sen yazarken yazılmasına biz rıza göstermemistik, dedi.

Ebu'l-Bahteri de:

- Zem'a doğru söyledi. Bu belge yazılırken içinde yazılan şeylere rıza göstermemiş ve kabullenmemistik, dedi.

Mut'im b. Adiyy:

- İkinci doğru söylediniz. Bu sözden baskasını sarfeden yalan söyledi Biz, bu belgeden Allah'a sığınırız. İçinde yazılı bulunan hükümlerden de uzagız, dedi.

Hisam b. Amr da buna benzer şeyler söyledi.

Ebu Cehil:

- Bu, geceleyin kararlaştırılmış ve buradan başka bir mekanda hakkında müsavere yapılmış bir iştir, dedi.

Bu konuşmalar yapılırken Ebu Talib de Mescid-i Haram'ın bir kösesinde bulunmaktaydı. Mut'im b. Adiy kalkıp boykot belgesini yırtmak üzere Ka'be'nin içine girdi. Bir güvenin o belgeyi kemirdiğini gördü. Sadece «Allah'im senin adınla» diye yazılı olan kısım kemirilmiş emisti. O belgeyi yazan kişi, Mansur b. İkrime idi. Anlatıldığına göre elleri felç olmuştu.

İbn Hisam dedi ki:

Bazı ilim ehlinin anlattıklarına göre Rasûlullah (s.a.v.), Ebu Talib'e şöyle demiş: «Ey Amca! Cenâb-i Allah bir güveyi Kureyslilerin sahifesi-ne musallat kıldı. O sahifede yazılı bulunan Allah adını yerinde bıraktı. Ama zulüm, boykot ve iftiraya dair olan yazıları ise yok etti.» Ebu Talib ona sordu:

- Bunu Rabbin mi sana haber verdi? -Evet.
- Allah'a yemin ederim ki, artık kimse senin yanına girmesin. Böyle dedikten sonra kalkıp Kureyslilerin yanına gitti ve onlara

söyle dedi:

- Ey Kureys toplulugu! Kardesim oglu Muhammed, bana sunu ve sunu bildirdi. Gelin, boykot belgenize bakın... Eger onun dedigi gibi ise, bize uygulamakta oldugunuz su boykot kararından artık vazgeçin ve bize dokunmayın. Ama Muhammed'in söyledikleri yalan ise, ben onu size teslim ederim!

Kureysliler, senin söyledigine raziyiz, diyerek Ebu Talib'le akidles-tiler. Sonra gidip belgeye baktılar. Bir de baktılar ki o, Rasûlullah (s.a.v.)'m anlattigi duruma gelmis. Bu da onların ser ve kötülüklerini fazlal astirdi.

Iste o esnada Kureyslilerden bir topluluk, o belgeyi parçalamak için ellerinden geleni yaptılar ve nihayet belgeyi parçaladılar.

Ibn Ishak, Ebu Talib'in, belge parçalanıp içindeki hükümler yürürlükten kaldırıldıktan sonra onu parçalamak için gayret sarfeden topluluk hakkında su övücü siiri okudugunu kaydeder:

" Bak, denizcilerimize (denizden geçerek Habesistan'a giden Muhacirlerimize), uzaklasmalarına ragmen,

Allah'in lütfü ulasmadi mi? Allah insanlara merhametlidir.

Onlara haber verilsin ki, boykot belgesi parçalandi.

Allah'in razi olmadigi her sey iptal edilir.

O belgenin bir kısmi iftira, bir kısmi büyüdür,

Ama zamanin sonuna kadar semaya yükselen,

Bir büyü görülmemistir.

Zelil olmayan kimse, baskalarini ona çağirdi.

Onun ugursuzlugu basinda dönmektedir.

O, yeteri kadar günah sebebi olan bir vakiadir.

O sebeble, kollar ve boyunlar kesilecektir.

Öyleki, korkudan Mekke ahalisinin eklemleri titreyecektir.

Serrin ürküntüsünden göçüp gidecektir, çalışan kimse ise kendi haline terkedilecektir.

Isiyle ugrasacak,

Bazan Tihame'ye bazan da Nacid'e gidecektir.

Mekke mukimlerinden kimin onur ve gücü dogarsa, . Bizim Mekke içindeki onurumuz kat kat fazladir.

Orada dogduk, insanlar orada az iken,

Oradan ayrilmadik, hep hayir isledik ve övüldük.

Kumar oklarini çekenlerin elleri titredigi zaman,
Insanlar faziletlerini birakmcaya kadar biz yemek yedirirdik.
Hacun mevkiinde toplanan gruba, Allah hayirlar versin.
Onlar ki akillica, dogruca bir ise yöneldiler.
Hatnie'l-Hacun mevkiinde oturdular, hükümdarlar gibi.
Onlar daha da serefli, daha da onurlu idiler.
Sahin gibi her mert kisi, yardım etti onlara,
Zirhin katlari içinde agir agir yürürken insanlar,
Büyük islere karsi cesaretlidirler.
O isler ki eline alan kimsenin avucunu yakan kor gibidirler.
Düşük islerle yükümlü kilindiginda,
Memnuniyetsizliginden yüzü moraran serefli,
Lüey b. Galip ogullarindandirlar.
Kilicinin bagi uzundur, bacaginin yarisi disarda olandır.
Onun yüzü suyu hürmetine bulutlardan yagmur yagmasi istenilir ve mutluluga erisir.
Cömerttir, kerem sahibidir, efendioglu efendidir. Misafir agirlamaya baskalarim da tesvik eder.
Misafir toplar, külü çoktur.
Asiret çocuklari için iyi seyler yapar.
Biz beldelerde dolasip geldigimizde,
Bu sulhu ısrarla ister, her iyi kimse,
Sani yüce, bayragi yüksek, sonrada Övülen kimseler,
Geceleyin kararlattirdiklarini kararlattirdilar,
Sonra sabahladilar,
Yavasça insanlar uykuda iken gelip isi yaptilar.
Sonra onlar hosnutluk içinde Sehl b. Beyda'ya döndüler.
Ebu Bekir'le Muhammed'de buna sevindiler.
Kavimler, isimizin halline ıstirak ettikleri zaman,
Daha Önce biz de bunu çok arzuluyorduk.
Öteden beri biz, haksizligi benimsemeyiz.
Diledigimize varir, ama zorlamayiz.

Ey Kusay ailesi, gönlünüzde bir burukluk var midir?

Yarin olacak seylerden haberiniz var midir?

Ben ve sizler, tıpkı birinin dedigi gibi,

"Ey Esved dagi, eger konussaydm,

Muhakkak ki senin yaninda bazi açıklamalar vardi?"

Süheylî dedi ki: Bu siirin sonunda sözü edilen Esved daginda bir adam öldürülmüs, ama katili bilinmiyor mus. Öldürülen adamin akrabaları gelip dagin yaninda durmus ve ona söyle seslenmislerdi: "Ey Esved dagi, eger sen konussaydm mutlaka sende bazi açıklamalar var-di.Ey Esved dagi, eger sen konussaydm, katilin kim oldugunu bize açıklardin,"

Vakidî dedi ki: Muhammed b. Salih ile Abdurrahman b. Abdülaziz'e, Hasimogullarının Si'bi Ebi Talib'ten ne zaman çıktıklarını sordugumda bana cevaben dediler ki: Bisetin onuncu yilinda, yani hicretten üç yıl önce çıktılar.

Ben de derim ki: O senede Si'bi Ebi Talib'ten çıkmalarından sonra Rasûlullah'ui amcası Ebu Talib ile esi Hüveylid kızı Hatice vefat etti. Nitekim bununla ilgili açıklama ileride gelecektir. [6]

Fasil

Muhammed b. Ishak, boykot belgesinin iptalinden sonra bir çok kissalar anlatir. Bunlar, Kureyslülerin RasûluUah (s.a.v.)'a karsi düşmanca dikilislerini, hac, umre veya baska sebeble Mekke'ye gelen ziyaretçilerle Arap kabilelerim RasûluUah't an uzaklastirmaya ve nefret ettir-

delil olarak Rasûlullah'm elinde mucizeler izhar etmesini, buna karsilik müsrıkların düşmanlık, taskinlik, hile ve desise sebebiyle bu hususlarda Rasûlullah'i yalanlamalarını içermektedir. Onlar, Rasûlullah'i yalanlarken onun deli, büyücü, kahin, uydurmaci bir adam olduğunu iddia ediyorlardı. Ama Cenâb-i Allah, kendi isini basa çıkaracakti. [7]

Tufeyl B. Amr Ed-Devsî'nin Müslüman Olusu

Tufeyl, emrine uyulan serefli bir kimse idi. Devsliler, ona itaat ederlerdi. Mekke'ye gelmişti. Kureys esrafi gidip etrafında toplandılar. Rasûlullah'a karsi uyardılar. Onun yanına gitmemesini ve sözünü dinlememesini söylediler. Bunu anlatirken Tufeyl şöyle der:

"Allah'a yemin ederim ki, bana çok ısrar ettiler. Nihayet ben de Rasûlullah'i dinlememeye ve kendisi ile konuşmamaya karar verdim. Mescid-i Haram'a giderken kulaklarıma pamuk tıkladım. Onun sözlerini dinlemekten korktugum için böyle yaptım. Onu dinlemek ve sesini duymak istemiyordum. Mescid-i Haram'a gittim. Baktım ki Rasûlullah (s.a.v.),

Ka'be'nin yanında namaz kiliyor. Cenâb-i Allah, onun sözlerinin bir kismini dinlememi takdir buyurmustu. Ben, güzel sözler duydum. Kendi kendime dedim ki: Ey anasi aglayasica! Allah'a yemin ederim ki, ben akilli ve sair bir adamim. Güzeli çirkinden ayirdetmek benim için zor degildir. Bu adamin söylediklerine kulak vermeme engel ne vardır? Eger söylediği sözler güzelse, kabul ederim, çirkinse reddederim.

Biraz bekledim. Nihayet Rasûlullah (s.a.v.), Ka'be'nin yanından ayrilip evine dogru yola koyuldu. Ben de evine girinceye kadar onu takip ettim. Arkasi sıra ben de evine girdim ve söyle dedim: "Ya Muhammedi Senin kavmin bana söyle ve söyle dedi. Allah'a yemin ederim ki, senin durumundan beni korkuttular. Nihayet ben de kulaklarima -sesini duymamak için- pamuk tikadim. Ama sonunda Cenâb-i Allah, senin sözlerini bana duyurmayi takdir buyurmus. Ben, senden güzel sözler dinledim. Sen, davani bana teblig et."

Rasûlullah (s.a.v.) bana, Islâm'i teklif etti, bana Kur'ân okudu. Allah'a yemin ederim ki, ondan daha güzel bîr söz duymamis, ondan daha dogru birsey görmemistim. Müslüman oldum. Kelime-i shahadet getirerek söyle dedim:

- Ey Allah'in peygamberi! Ben, kavmim içinde sözü dinlenen bir adamim. Onlara dönecek ve onlari islâm'a davet edeceğim. Onlari davet ettiğim hususta bana yardima olacak bir alameti bana vermesi için Allah'a dua et.

Rasûlullah da:

- Allah'im, onun için bir ayet ver, dedi.

Ben de kavmime gittim. Onlari tamami görebilecek yükseklikteki bir tepeye çıktığımda gözlerimin önünde kandil gibi bir nur peyda oldu.

Ben de söyle dua ettim:

- Allahim, bu nuru yüzümden baska bir yer birak. Çünkü bunun, dinlerinden ayrıldığım için yüzüme bir damga gibi vuruldugunu söylemelerinden korkuyorum. Bu duamdan sonra o nur, degnegimin ucuna yerlesti. Beni görenler degnegimin ucundaki asili kandil gibi duran o nuru gördüler. Ben de o halde iken tepeden asagi'iniyordum. Nihayet yanlarina vardim. Tepeden asagiya indigimde yasli bir adam olan babam yanima geldi. Ben ona söyle dedim:

- Benden uzak dur babacigim. Ben senden degilim, sen de benden degilsin!

- Niçin ey oglum?

- Ben Müslüman oldum. Ve Muhammed (s.a.v.)'in dinine tâbi oldum.

- Evladim, senin dinin benim de dinimdir.

- Öyleyse git, guslet. Elbiselerini temizle, sonra bana gel ki, öğrendiklerimi sana öğreteyim.

Babam gidip gusletti. Elbiselerini temizledi. Sonra yanıma geldi. Ben de kendisine Islâm'ı teklif ettim. O da Müslüman oldu. Sonra esim yanıma geldi. Ona da söyle dedim:

- Benden uzak dur. Ben senden degilim, sen de benden degilsin.

- Niçin? Anam babam sana feda olsun.

- Islâmiyet, beni ve seni birbirimizden ayırdı. Ben, Muhammed (s.a.v.)'in dinine tâbi oldum.

- Senin dinin benim de dinimdir.

- Züssera putunun yanındaki koruluga git. Oradaki dagdan inen sudan yıkanip yanıma gel.

- Anam babam sana feda olsun. Züssera putundan çocuklara bir zarar gelmesinden korkmaz misin?

- Hayir, buna ben kefilim.

Karim gidip yıkandı. Sonra yanıma döndü. Ben, kendisine Islâmiyet'i arzettim. O da Müslüman oldu. Sonra Devs kabilesini, islâm'a davet ettim. Ama onlar, bu davetime icabet etmekte gecikteler. Sonra Rasûlullah'm yanına Mekke'ye döndüm. Ona dedim ki:

"-Ya Rasûlallah! Dogrusu Devs kabilesinde zina galip geldi. Onlara beddua et." Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.), söyle buyurdu.

- Allah'im, Devslilere hidayet ver. Bana da su emri verdi:

- Kavmine dön. Onlari davet et ve onlara karsi yumusak davran.

Davs diyarina gittim. Onlari hicrete kadar Müslümanliga davet ettim. Nihayet Rasûlullah (s.a.v.), Medine'ye hicret etti. Aradan Bedir, Uhud ve Hendek savaslari geçti. Sonra Rasûlullah (s.a.v.)'m yanına, Müslüman olan kavmimle birlikte gittik. O, Hayber'de idi. Medine'ye yetmis ya da seksen hane olarak konup yerlestik, sonra Hayber'de bulunan Rasûlullah'm yanına vardik. O da diger Müslümanlarla birlikte bize ganimetten pay verdi. Mekke'nin fethine kadar Rasûlullah'm yanında kaldim. Ona söyle bir teklifte bulundum: 'Ya Rasûlallah! Beni, Amr b. Humame'nin putu olan Zi'1-Keffeyn'e gönder ki, onu yakayim."

Ibn Ishak dedi ki: Tufeyl b. Amr, o puta gitti. Onu atesle yakti. Ya-karkende söyle dedi:

"Ey Zi'1-Keffeyn putu! Ben, sana tapanlardan degilim. Bizim dogumumuz, senin dogumundan öncedir. Ben, atesi senin kalbine verdim."

Tufeyl, sonra Rasûlullah'm yanına döndü. Medine'de onunla birlikte kaldi.

Rasûlullah, vefat edinceye kadar yanından ayrılmadı. Vefatından sonra bazı Araplar dinden çıkınca Tufeyl, Müslümanlarla birlikte onların üzerine gitti. Tuleyha'yi ve Necidlileri hakladktan sonra Müslümanlarla birlikte Yemame'ye gitti. Yanında oğlu Amr b. Tufeyl de vardı. Yemame yolunda iken bir rüya gördü. Arkadaşlarına şöyle dedi:

«Ben bir rüya gördüm. Rüyami tabir edin. Baktım ki, basım tras edilmiş. Agzimdan bir kus çıkıyor. Bir kadınla karsılastım. Beni rahmine soktu. Oglumun da durmadan beni oradan çıkarmak istediğini gördüm. Sonra benden ayrılıp kaybolduğunu gördüm.» Arkadaşları; Hayırdır, dediler. O da şöyle dedi: Ama Allah'a yemin ederim ki ben, bu rüyayı tevil ettim.

Arkadaşları, nasıl tevil ettin? diye sorunca, o şöyle dedi:

"Basımın tras edilmesi demek, vücudumdan koparılıp yere düşmesi demektir. Agzimdan çıkan kus ise ruhumdur. Beni rahmine sokan kadın ise yerde bir çukurun açılması ve benim o çukura gömülüp kaybolmam demektir. Oglumun beni o kadının rahminden çıkarmaya çalışması, sonrada görünmez olması ise, basıma gelen felaketin kendisi-ninde basına gelmesi için gayret sarfetmesidir."

Sonra Tufeyl b. Amr, Yemame'de şehid oldu. Oğlu da ağır yaralandı. Yarası iyileşti. Ama Hz. Ömer'in zamanında Yermük savaşında şehid oldu. Allah, ona rahmet etsin.

Imam Ahmed b. Hanbel, Vekf kanaliyla Ebu Hüreyre'nin şöyle dediğini rivayet eder: Arkadaşları ile birlikte Rasûlullah (s.a.v.)'m yanına gelen Tufeyl: "Devs kabilesi asi oldu." dedi. Rasûlullah da su duayı yaptı:

"Allahım, Devslilere hidayet nasib et. Onları bize gönder."

Imam Ahmed b. Hanbel, Ebu Hüreyre'nin şöyle dediğini rivayet etti:

Tufeyl b. Amr ed-Devsî ile arkadaşları gelip şöyle dediler: "Ya Rasûlallah! Doğrusu Devs kabilesi asi oldu. Ama gelmediler. Onlar için beddua et."

Rasûlullah (s.a.v.), ellerini kaldırıp: "Devs'liler helak olsun!" diye beddua ettikten sonra şöyle dedi:

«Allahım! Devslilere hidayet nasib et. Onları bize gönder.»

Imam Ahmed b. Hanbel, Cabir'in şöyle dediğini rivayet eder: Tufeyl b. Amr ed-Devsî, Peygamber (s.a.v.)'in yanına gelerek şöyle dedi: Ya Rasûlallah! Senin sağlam ve müstahkem bir kalen var midir? Rasûlullah buyurdu ki: Cahiliyet devrinde Devslilere ait bir kale vardır.

Rasûlullah (s.a.v.), Medine'ye hicret ettiğinde Tufeyl b. Amr da kendi kavminden bir adamla birlikte Medine'ye hicret edip Rasûlullah'm yanına geldi. Tufeyl'in kavminden olan adam, Medine'nin havasını beğenmedi. Orada kalmak istemedi. Hastalandı, sabırsızlandı, bir ok alarak elini onunla

kesti, eli kanadı. Ölünceye kadar kan durmadı. Ölümünden sonra Tufeyl, onu rüyada güzel bir vaziyette gördü. Yalnız ellerini sarmıstı. Ona: "Rabbim sana ne yaptı?" diye sorunca adam: "Peygamber (s.a.v.)'in yanına hicret edisim yüzünden Rabbim beni bağışladı." dedi. Tufeyl de: "Ellerini sarılı görüyorum. Neden?" diye sordu. Adam: "Kendi bozduğum şey düzelmeyecek, denildi." diye cevap verdi. Tufeyl, bunu Rasûlullah'a anlatınca o, söyle dua buyurdu: «Allahım, o adamın ellerini kesisini de af buyur.»

Simdi bu hadis ile Cündüb'ün rivayet ettiği hadisi nasıl uzlastıracağız-giz? Cündüb'ün rivayet ettiği hadise göre Rasûlullah (s.a.v.) söyle buyurmıştır:

«Sizden önce bir adam vardı. Yaralandı, sabirsizlandı. Bir bıçak alıp elini kesti. Ölünceye kadar kan durmadı. Nihayet öldü. Yüce Allah, onun hakkmda söyle buyurdu: Kulum benden önce hareket edip kendini öldürdü. Ben de Cennet'i ona haram kildim.»

Bu hadis ile önceki hadisi bir kaç açıdan uzlastırmak mümkündür:

1- Bu iki hadisteki adamlardan biri müsrık, diğeri mü'min olabilir. Bu sabirsizlığı, onun atese girmesi için yeterli bir sebep olabilir. Her ne kadar onun müsrıklığı de Cehennem'e girmesi için yeterli sebep isede, bu hadis ile Hz. Peygamber, ümmetinin ibret alması için dikkatlerimizi çekmiştir.

2- Cehennemlik olan o sabirsiz adam kendi elini kesmesinin haram olduğunu bilmiş, diğeri ise İslâm'a yeni girdiği için bu hükmü bilmemiş olabilir.

3- Cehennemlik olan adamın kendi elini kesmesini helal saymış olması, diğeri ise helal saymamış olması, yalnız hata yapmış olması mümkündür,

4- Cehennemlik olan adamın elini kesmekle intihari kasdetmiş olması, diğeri ise intihari değilde başka bir sebebi kasdetmiş olması mümkündür.

5- Cehennemlik olanın iyilik ve hasenelerinin az olması, bu az miktardaki iyilik ve haseneîlerinin de onun mezkur günahın büyüklüğüne mukavemet edememiş olması ve bu sebeple Cehennem'e girmiş olması mümkündür. Diğeri ise, iyilik ve hasenelerinin çok olması ve bu çok miktardaki iyilik ve hasenelerinin de mezkur günahının büyüklüğüne mukavemet etmiş olması ve bu yüzden Cehennem atesine girmemiş olması, aksine Peygamberin yanına hicret sebebiyle affedilmiş olması mümkündür. Ancak elindeki yara izi iyileşmediği için elini sarmış ve vücudundaki diğeri güzeliikler baki kalmış olabilir. Tufeyl b. Amr, o adamın elini sarılı olarak görünce "Sana ne oldu?" diye sormuş, o adam ise söyle cevap vermişti: "Kendi bozduğum şey düzelmeyecektir, diye bana söylendi." Tufeyl de bu

rüyasini Rasûlullah'a anlatınca kendisi, o adam için dua etmiş: «Allahım, elleri için de onu bağışla.» demiş, bunun üzerine o adamin yaralı elleri de iyileşmiş. Kesin ve muhakkak olan husus sudur İd, yüce Allah, Tufeyl b. Amr'm arkadaşısı için yaptığı duayı kabul buyurmuştur. [8]

A'sa B. Kaysin Hikayesi

İbn Hisam, Hallad b. Kurra b. Halid ve diğerleri vasıtasıyla ilim ehlinde söyle bir rivayette bulunur: A'sa b. Kays b. Salebe b. Ukabe b. Sa'b b. Ali b. Bekir b. Vail, İslâm'a girmek maksadıyla Rasûlullah (s.a.v.)'in yanına gitti. Onu methederek şu siiri okudu:

"Ey gözleri ağrıyan kişi! Geceleyn gözlerin yumulmadı mı? Isınan uykusuz kimse gibi mi geceledin? Bu, kadınlara olan asktan dolayı değildir. Bu, ancak bir gün önce Mehdet adlı kadınla sohbet etmeyi, Unutmuş olmandan ötürüdür. Ama ben, zamanın hain olduğunu görüyorum. Avuçlarım düzelince, yine bozuluyor. Yaslıyken de gençken serveti yitirdim. Allah Allah, bu zaman nasıl geçip gidiyor! Çocuk iken de, tüysüz delikanlı iken de, ergen iken de, İhtiyar iken de, hep mal talep ettim.

Uzeyr ile serhad şehirleri arasında alaca renkli hızlı develeri, . Kosturarak mal elde etmek için gayret sarfettim. Ey benden soran kimse, nereye gitmek istiyor. Yesrib ehli hakkında, onun için randevu vardır. Benden dilerse de bilesin ki sen. Giderken A'sa'yi çevreleyen dilenciler vardır. Ayaklarıyla kostu, sonra ellerini süratten yana çevirdi. Yürürken hiç tökezlenmedi, yavaslamadı.

Öğleyn güneş tepede iken yürüdüğünde, uzun ayaklı bir karınca vardır.

Sanırsın İd güneşe doğru dönen kurtçuk gibi basını çevirmistir. Muhammed'e ulaşınca kadar ne zayıflıktan,

Ne çıplaklıktan, ona merhamet etmemeye and içtim. Hasim oğlunun kapisına çıktığında, Gider ve onun lütfundan cömertlik görürsün. Öyle bir peygamber ki, görmediklerini görür. Ömrüme yemin olsun İd, onun sani, alçak ve yüksek her yere ulaşmıştır.

Onun bağışlarının sonu gelmez. Bir gün var, diğer gün yok denmez.

Onun bugün verdikleri, yarın vereceklerine engel olmaz.

Görüyorum ki, Muhammed'in tavsiyesine kulak vermiyorsun.

O, Allah'ın peygamberidir, vasiyette bulundu, şahid oldu.

Takva azigiyla bu dünyadan geçmediğin takdirde.

Ölüm sonrasında azık verecek kiminle karşılaşırsın?

Onun gibi biri olmadığina pisman olursun.

Onun hazirlik yaptigi is için, hazirlik yapmadigindan dolayi,
Sakin, ölü hayvanlara yaklasma sen.

Damar kesmek için, keskin mizrak alma sen.

Dikili putlara ibadet etme sen.

Putlara kulluk etme, Allah'a kulluk et.

Hür bir kadina yaklasma ki, onunla yatmak.

Sana haramdir, ya nikahla ya da rahip gibi uzak dur.

Yakin arkabayla baglarini koparma,

Onu cezalandirma, bagli esire de zulmetme,

Sabah akşam Allah'i tesbih et.

Seytani Övme, Allah'a hamd et.

Sikintidaki fakiri alaya alma.

Malin da insan için ebedi oldugunu sanma."

Ibn Hisam dedi ki: A'sa b, Kays, Mekke'ye geldiginde veya Mekke yakinlarina vardiginda Kureysli bazi müsrikler onun yanina gelerek niçin geldigini sordular. O da Müslüman olmak maksadiyla Rasûlullah'a geldigini söyledi. Bu defa ona söyle dediler:

- Ey Eba Basir! Muhammed zinayi haram kiliyor.

- Allah'a yemin ederim ki, benim zina ile isim yok.

- Ey Eba Basir! O içkiyi haram kiliyor.

- Ama içkiye gelince, Allah'a yemin ederim ki benim onda eglencem vardır. Ben, tekrar memleketime dönecek, bir yıl boyunca kana kana içki içecek, sonrada gelip Müslüman olacagim, dedi.

Memleketine geri döndü. O sene öldü. Artık Hz. Peygamber'in yanina gelemedi.

İçki, Medine'de Nadir ogullari vakiasindan sonra haram kilinmistir. Niteldm bununla ilgili açıklama ileride gelecektir. Kuvvetli rivayete göre A'sa'mn, Islâm'a girmek maksadiyla gelisi, hicretten sonra olmustur. Siirinde buna delalet eden kisimler da bulunmaktadır.

«Ey benden soran nereye gitmek istiyor? Dogrusu Yesribliler için onda randevu vardır.»

Aslinda îbn Hisam'm bu kissayi, hicret sonrasi hadiseler arasinda zikretmesi daha münasip olurdu. Burada anlatmaması gerekirdi. Dogrusunu Allah bilir.

Süheylî dedi ki: Bu, Ibn Hisam'm ve onun yolunda yürüyen siyeri-lerin bir hatasidir. Çünkü insanlar, içkinin Uhud savasindan sonra Medine'de haram

kilindigi hususunda görüs birliği etmislerdir.

Müslüman olmak için Mekke'ye geldiginde A'sa b. Kays'a, Islâm'a girmemesi teklifinde bulunan kisinin Ebu Cehil b. Hisam olduğu söylenmiştir. Ebu Cehil, Utbe b. Rebia'nin evinde iken A'sa ile bu konuda konusmuştur. Ebu Ubeyde'nin anlattigina göre A'sa'yi geri döndürmeye çalışan adam, Amir b. Tufeyl'dir. Amir, Kays beldesinde onunla karsilasmisti. O esnada A'sa da Rasûlullah'm yanma gelmekteydi. A'sa'mn: «Memleketime dönüp bir yıl boyunca, kana kana içki içtikten sonra gelip Rasûlullah'm yanma varacak ve Müslüman olacağım.» demis olması, onu kafirlikten kurtarmaz. Bu hususta ihtilaf yoktur. Dogrusunu Allah bilir.

Bu arada Ibn İshak, İrasi'nin hikayesini anlatır. Rasûlullah (s.a.v.)'dan Ebu Cehil'e karsi nasıl yardım istedigini ve satmis olduğu devenin bedelini, Ebu Cehil'den tahsil etmesi için Rasûlullah'a nasıl müracaatta bulunduğunu, Cenâb-i Allah'in da Ebu Cehil'i nasıl alçaltti-gini, burnunu yere sürttüğünü, nihayet o anda borcunu ödettigini anlatmaktadır. Biz bu kissayi, vahyin baslangici ve müsriklerin Müslümanlara yaptıkları eziyetler bölümünde anlatmistik. [9]

Hz. Peygamberin Rükane İle Güresmesi

Ibn İshak, babasının söyle dedigini rivayet eder: Rükane b. Abdi Ye-zid b. Hasim b. Muttalib b. Abdumenaş, Kureyslilerin en güçlü adamla-ındandı. Bir gün Mekke sokaklarından birinde Rasûlullah (s.a.v.)'la karsilasti. Yanlarında kimse yoktu. Rasûlullah, ona söyle dedi:

- Ey Rükane, Allah'tan korkmaz misin? Davet ettiğim şeyi kabul etmez misin?
- Davet ettiğin şeyin hak olduğunu bilsem, sana tâbi olurum.
- Güresip de seni yere yıkarsam, söyledığım şeylerin hak olduğunu anlar misin?
- Evet.
- Öyleyse kalk, seninle güreselim.

Rükane kalktı. Rasûlullah'la gürese tutustu. Rasûlullah, onu yakalayınca yere yatırdı. Rükane, birsey yapamaz oldu. Sonra Rasûlullah'a:

- Ya Muhammedi Yeniden güreselim, dedi. Tekrar gürestiler. Rasûlullah, onu yeniden yere yikti. Bu defa söyle dedi:
- Ey Muhammed, Allah'a yemin ederim ki, bu sasilacak bir is-tîr.Sen beni nasıl yenersin?
- Bundan daha sasilacak birsey var. İstersen onu da sana göstereyim. Ama Allah'tan korkacak ve yoluma girecek isen göstereyim. .

- Nedir o göstereceğim sey?
- Su gördüğün agaci çağiracagim. O da yanima gelecek.
- Çağir öyleyse.

Rasûlullah (s.a.v.), agaci çağirdi. Agaç gelip Rasûlullah'm önünde durdu. Sonra ona: «Yerine dön!» dedi. Bunun üzerine agaç yine eski yerine döndü. Bunu gören Rükane, kendi kavmine gidip söyle dedi: "Bu adaminiz sayesinde bütün yeryüzü halkıyla büyü yarisma girin! Allah'a yemin ederim ki, bundan daha büyük bir sihirbaz görmedim!"

Böyle dedikten sonra Rasûlullah'tan gördüğü ve Rasûlullah'm yaptigi isleri onlara anlatti.

Ebu Davud ile Tirmizî, Ebu Cafer b. Muhammed b. Rükane'nin babasından söyle bir nakilde bulundugunu rivayet ettiler: Rükane, Peygamber (s.a.v.)'le güresti. Peygamber (s.a.v.), onu yenip yere yikti.

Ben derim ki: Ebu Bekir es-Safii, güzel bir senedle îbn Abbas'tan söyle bir rivayette bulunmustur: Yezid b. Rükane, Peygamber (s.a.v.)'le güresti. Peygamber (s.a.v.), onu üç kez yendi. Her defasında yüz koyun karsiliginda güresmislerdi. Üçüncüsünde Rükane söyle demisti:

- Ya Muhammedi Bugüne kadar senden önce hiç kimse sirtimi yere getirmemisti ve sana kizdigim kadar hiç kimseye kizmiyordum. Allah'tan baska ilah olmadigina, senin de Allah'in rasûlü olduguna sahadet ederim.

Böyle demesi üzerine Rasûlullah (s.a.v.), onun üzerinden kalkti ve koyunlarini kendisine geri verdi.

Hz. Peygamber (s.a.v.)'in agaca seslenipde yanma çağirmasi üzerine, agacin yanina gelmesiyle ilgili hikayeye gelince bu, "Delailü'n-Nübüvve" adli eserde sireden sonra anlatilacaktir. Güvencimiz ve dayanagimiz Allah'tir.

Ebu'l-Eseddeyn'den de rivayet olundugu gibi o, Hz. Peygamberle güresmis, Rasûlullah'ta onu yenmistir.

Bundan sonra Ibn îshak, Habes halkından yirmi kadar Hristiyan süvarinin Mekke'ye geldiklerini ve tamaminin Müslüman olduklarini anlatmistir. Biz de Necasi'nin kissasından sonra bu hadiseyi daha önceki sayfalarda anlattik. Hamd ve minnet Allah'adir.

Ibn Ishak dedi ki: Rasûlullah (s.a.v.), mescidde otururken ashabından Habbab, Ammar, Safvan b. Ümeyye'nin azadhsi Ebu Fükeyhe, Ye-sar ve Kureys tarafından alaya ahnan diger güçsüz Müslümanlar gelip yanma oturmuslardi. Kureysliler, bunlari alaya alirken söyle diyorlardi: "Görüyorsunuz ya iste bunlar, Muhammed'in ashabidirlar. Biz dururken Allah, bunlara mi hidayet ve hak din lütfunda bulundu? Eger Muhammed'in

getirdigi sey hayirli birsey olsaydi, bizden önce bunlar bu hayirli seye kosmazlardi. Biz dururken Allah, o hayirli seyi bunlara tahsis etmezdi."

Böyle demeleri üzerine Allah Teâlâ su ayetleri inzal buyurdu:

«Sabah aksam, Rablerinin rizasini isteyerek, O'na yalvaranlari kovma. Onlarin hesabindan sana bir sorumluluk yoktur. Senin hesabindan da onlara bir sorumluluk yoktur ki onlari kovarak zulmedenlerden olasin.

Böylece biz onlarin kimini kimi ile denedik ki: "Allah, aramızdan sunlara mi lütfü layik gördü?" desinler. Allah, sükredenleri daha iyi bilen degil mi?

Ayetlerimize inananlar, sana geldikleri zaman: "Size selam olsun, de. Rabbiniz, kendi üzerine rahmeti yazmistir. Sizden kim, bilmeyerek bir kötülük yapar da sonra ardindan tevbe eder, uslanirsa muhakkak ki O, bagislayan, esirgeyendir.» (el-En'âm, 52-54.)

İbn İshak'a göre Rasûlullah (s.a.v.), çoğu zaman Merve tepesinin yanında Cebr adındaki Hristiyan bir kölenin ibadet ettigi yerde otururdu. Cebr, Hadrem ogullarının kölesiydi. Bunu gören müsrıklar: "Allah'a yemin ederiz İd Muhammed'in bize söylediği şeylerin çoğunu, kendisine Cebr öğretiyor." dediler. Bunun üzerine Cenâb-i Allah, su ayeti indirdi:

«And olsun M: "Muhammed'e elbette bir insan Öğretiyor" dediklerini biliyoruz. Kasdettikleri kimsenin dili yabancidir, Kur'ân ise fasih Arapçadır.» (cn-Nahî, 103.)

Bundan sonra İbn İshak, Kevser sûresinin As b. Vail hakkında nazil olusunu da anlatir. As, Rasûlullah (s.a.v.)'m nesli kesik oldugunu, vefat edince adinin, saninin yok olacagim iddia etmistî. Bunun üzerine Cenâb-i Allah, söyle buyurmustu:

«Asil sonu kesik olan, sana bugzeden kimsedir.» Yani binlerce çocuk ve nesil biraksa da sonu kesik olan, sana bugzeden kimsedir. San ve seref ile ad, san, dogru lisan; evlad çoklugu, nesil fazlaligi ile degildir. Tefsirimizde bu sûreyle ilgili olarak genis açıklamalarda bulunduk. Allah'a hamd olsun.

Ebu Cafer el-Bakir'in söyle dedigi rivayet edilmistir: As b. Vail, Peygamber (s.a.v.)'in oglu Kasim öldüğünde böyle demisti. Kasim, binege binip develer üzerinde yol gidecek çaga ulasmisti. As, onun ölümü üzerine Rasûlullah hakkında böyle konusunca yüce Allah, Kevser sûresini inzal buyurmustu.

İbn İshak, su ayetlerin nüzulü hakkında da gerekli açıklamayi yapar:

«Ona bir melek indirilmeli degil miydi? dediler. Eger bir melek indir seydik, is bitirilmis olurdu.» (el-En'âm, 8.)

Übey b. Halef, Zem'a b. Esved, As b. Vail ve Nadr b. Haris'in Rasûlullah

(s.a.v.)'a: «Sana bir melek indirilmeli degil miydi ki, senin adina insanlarla konussun.» demeleri üzerine yukaridaki ayet-i kerime nazil oldu.

Ibn îshak dedi ki: Rasûlullah (s.a.v.), Velid b. Mugire, Ümeyye b. Halef ve Ebu Cehil b. Hisam'm yanından geçerken onlar, bazi laflar atarak onunla alay etmislerdi. Bu da Rasûlullah'i kizdirmisti. Bunun üzerine yüce Allah, onlar hakkında su ayeti inzal buyurmustu:

«Andolsun, senden önceki peygamberlerle de alay edildi, ama onlarla alay edenleri, o alay ettikleri sey kusativerdi.» (ei-Enbiyâ, 4i.)

Ben de derim ki; Konuyla ilgili olarak yüce Allah, söyle buyurmudur:

«Senden önce de elçiler yalanlanmisti. Yalanlanmalarina ve eziyet edilmelerine sabrettiler, nihayet onlara yardimimiz yetisti. Allah'in kelimelerini degistirebilecek kimse yoktur. Sana da elçilerin haberinden bir parça gelmistir.» (el-En'âm, 34.)

Bir baska ayette de yüce Allah söyle buyurmudur:

«O alay edenlere karsi biz sana yeteriz.» (ei-Hicr, 95.) Süfyan, Cafer b. Iyas vasitasiyla Ibn Abbas'm söyle dedigini rivayet eder: Peygamber (s.a.v.)'le alay edenler sunlardi: Velid b. Mugire, Esved b. Abdiyagus ez-Zührî, Esved b. Muttalib Ebi Zem'a, Haris b. Aytal, As b. Vail es-Sehmî.

Cebrail geldiginde Rasûlullah (s.a.v.), bu alayalari ona sikayet etti. Velid'i ona gösterince Cebrail, Velid'in parmak uçlarına isaret edip; "Sen ondan kurtuldun." dedi. Sonra Rasûlullah, Esved b. Muttalib i ona gösterince Cebrail, onun boynuna isaret etti ve; "Artik ondan kurtuldun." dedi. Sonra Rasûlullah, Esved b. Abdiyagus'u ona gösterince Cebrail onun basina isaret etti ve; "Artik sen ondan kurtuldun." dedi. Sonra Rasûlullah (s.a.v.), Haris b. Aytal'i Cebrail'e gösterdi. O da onun karnina isaret ederek; "Artik sen ondan kurtuldun." dedi. As b. Vail yanlarından geçerken Cebrail, onun ayak tabanina isaret ederek; "Artik sen bundan da kurtuldun." dedi.

Velid'e gelince o, kendisine ait mizragin ucunu sivriltmekte olan Huzaah bir adamin yanma gitti. Adamin elindeki mizrak, Velid'in parmak uçlarına isabet etti. Parmaklarini kesti.

Esved b. Abdi yagusun da basinda çibanlar çıktı. O çibanlar yüzünden öldü.

Esved b. Muttalib'e gelince, o da kör oldu. SöyleM: O semure agacinin altina gidip oturmus ve söyle demege baslamisti: "Ey ogullarim, beni savunmayacak misiniz? îste beni öldürüyorlar!"

Ogullari da; "Birsey gördüğümüz yok." demislerdi. O ise sözüne devamla söyle diyordu: "Ogullarim, iste ben ölüyorum. Beni korumayacak misiniz? iste diken gözlerime batti."

Ogullari ise: "Birsey göremiyoruz." demislerdi. Gözleri kör oluncaya kadar

o, feryadini devam ettirmisti.

Haris b. Aytal'a gelince, onun karninda sari su toplanmis, hastalanmisti. Öyleki pisligi agzindan çikiyordu. Bu sebeple de ölmüstü.

As b. Vail de günün birinde basina diken batmis, kafasi sismis ve bu sebeple ölmüstü. Baska biri ise şöyle demistir: As b. Vail, merkebe binerek Taif 'e gidiyordu. Merkebi onu dikenlikte yere atmıs, ayaklarinin altina bir diken batmis ve bu sebeple ölmüstü.

Ibn îshak dedi ki: Peygamber (s.a.v.)'i alaya alan kimseler, kendi' kavimleri içinde yasli ve serefli kimselerdi. Bunlardan biri Esved b. Muttalib oğlu Zem'a idi. Rasûlullah (s.a.v.): «Allahim, onun gözünü kör et ve anasını aglat.» diyerek ona beddua etmistı. Diger alaycılar da sunlardı: Evsed b. Abdiyagus, Velid b. Mugire, As b. Vail ve Haris b. Tulati-le.

Ibn Ishak'a göre Cenâb-i Allah, onlar hakkında su ayetleri inzal buyurmustur:

«Sen emrolundugun seyi açıkça söyle ve ortak kosanlara aldirma. O alay edenlere karsi biz sana yeteriz. O, Allah ile beraber baska tanrı tutanlar, yakinda (yaptiklarinin sonucunu) bileceklerdir!» (ei-Hicr, 94-96.)

İbn Ishak'a göre bu alaycılar, Ka'be'yi tavaf etmekte iken Cebrail, Rasûlullah (s.a.v.)'m yanma gelmis, ikisi yanyana duruyorlarken yanlarından Esved b. Muttalib geçmistı. Cebrail, yesil bir yapragi onun yüzüne fırlatmis, bunun üzerine Esved kör olmustu.

Bundan sonra Esved b. Abdiyagus yanlarından geçerken Cebrail, onun karnına isaret etmis, karni su toplamıs, sismisti. Bu yüzden ölmüstü.

Bundan sonra Velid b. Mugire yanlarında geçerken Cebrail, iki sene önce ayagında meydana gelen bir yaraya isaret etmistı. Velid, iki sene önce kendisi için bir oku sivriltmekte olan Huzaali bir adamin yanına gitmis, adamin elindeki ok, Velid'in etegine degmis, onu azicik delmistı. Bu sebeple Velid, 10 sene sonra Cebrail'in isaretinden bir müddet sonra ölmüstü. Bundan sonra As b. Vail yanlarından geçerken Cebrail, onun ayak altına isaret etmistı. Bilahare As, esegine binerek Taif 'e giderken hayvan onu dikenlikte yere atmıs, bir diken ayaginin altına batmis, bu sebeple de ölmüstü.

Bundan sonra Haris b. Tulatil yanlarından geçerken, Cebrail onun basına isaret etmis, bilahare basi cerahatlanarak ölmüstü.

Ibn Ishak'a göre Velid b. Mugire, Ölüm döşeginde iken Halid, Hisam ve Velid adındaki üç oğluna su vasiyette bulunmustu:

- Oğullarım! Size üç vasiyette bulunuyorum:

1- Benim kanım, Huzaalılarm boynundadır. Kanim bosa gitmesin. Allah'a

yemin ediyorum ki, benim ölümünden onlar sorumlu degildirler. Ancak bugünden sonra kanimi aramadigindaniz dolayi size küfredilme sinden korkuyorum.

2- Benim faiz alacagim, Sakulilerdedir. Onu onlara birakmayin, tahsil edin.

3- Ebu Üzeyhir ed-Devsî'de benim mehir alacagim vardır. Sakin bunu onlarda birakmayin.

Ebu Üzeyhir, kizini Velide nikahlamisti ama gerdege girmesine müsaade etmemisti. Mehrini aldigi halde ölünceye kadar kizini ona teslim etmemisti. Bu yüzden Velid, mehrini ondan almalarini ogullarina vasiyet etmisti.

Velid'in ölümünden sonra Manzum ogullari, diyet talebi ile Huzaa-lılara saldirdilar. "Adaminizin oku kendisine isabet ettigi için Velid öldü, dediler. Huzaalılar diyet vermeye yanasmadilar. Karsilikli siirler okudular. Iki kabile arasindaki ihtilaf büyüdü. Is kizisti. Nihayet Huzaalılar, diyetinin bir kismini verince anlastilar. Ve birbirlerine kar-Si savas açmaktan vazgeçtiler.

ibn îshak dedi ki: Bundan sonra Hisam b. Velid, Zülmecaz panayinnda Ebu Üzeyhir'e saldirip öldürdü. Ebu Üzeyhir, kendi kavmi içinde serefli bir kimse idi. Kizi, Ebu Süfyan'm nikahinda idi.Öldürülmesi, Bedir vak'asindan sonra oldu. Onun öldürülmesi yüzünden Ebu Süfyan oglu Yezid, insanlari Mahzum ogullarina karsi topladi. O esnada, babasi orada hazır degildi. Ebu Süfyan gelince, oglunun bu yaptigina kizdi. Kinayip onu dövdü. Ebu Üzeyhir'in diyetini verdi ve ogluna söyle dedi: "Devsli bir adam yüzünden Kureyslilerin birbirlerini öldürmesine mi çalistin?"

Hassan b. Sabit de, Ebu Üzeyhir'in kanini aramak için Ebu Süfyan'i kiskirtici bir kaside yazmisti. Bunun üzerine Ebu Süfyan, söyle demisti:

"Bedir savasinda esrafimiz gittigi halde, birbirimizi öldürmeye tesvik eden Hassan'm zanni, ne kötü bir zandir!"

Halid b. Velid, Müslüman olup Rasûlullah ile birlikte Taife gidince, babasinin Taiflilerden faiz alacaginin tahsilini ondan istemisti.

Ibn îshak dedi ki: Bazi ilim ehlinin bana anlattiklarina göre su ayetler bu hususta nazil olmuslardir:

«Ey inananlar! Allah'tan korkun, eger inaniyorsaniz faizden geri kalan kısmi birakin. Eger böyle yapmazsaniz, Allah ve Rasûluyla savasa girdiginizi bilin. Tevbe ederseniz ana sermayeniz sizindir. Ne haksizlik edersiniz, ne de haksizliga ugratilirsiniz.» (ei-Bakara, 278-279.)

Ibn îshak dedi ki: Islâmiyet'in insanlari birbirlerine karsi koruyucu olarak gelisine kadar, Üzeyhirogullari arasinda baskalarina karsi bir kan davasi ve intikam talebi bulundugunu bilmiyorduk. Ancak Dirar b. Hattab b. Mirdas el-Eslemî, birkaç Kureysli ile birlikte Devs diyarina gitmis. Ümmü Gaylan

adinda, Devslilerin azadlisi olan bir kadinin yanina misafir olmuslardi. O kadin gelinlerin çeyizini hazirlar, onlari süsleyip saçlarım tarardi. (Bir nevi kuaförlük yapardi.) Devsliler, onun misafiri olan Kureyslileri, Ebu zeyhir'in intikamini almak amaciyla öldürmek istemislerdi. Ama Ümmü Gaylan ve beraberindeki kadinlar, Kureysli misafirleri Devslilere karsi korumuslardi.

Sheyl'ye göre mm Gaylan, Dirar'i elbisesi ile vücudu arasinda gizlemisti.

Ibn Hisam dedi ki: Hz. Ömer, halife oldugu zaman mm Gaylan onun yanma gelmisti. Dirar'in, Hz. Ömer'in kardesi oldugunu saniyordu. Ama Hz. Ömer, ona söyle demisti:

- O, benim sadece din kardesimdir. Ona iyilik yaptigini biliyorum.

Böyle dedikten sonra Hz. Ömer, onu yolcu olarak kabul etmis ve ona bir miktar ganimet mali vermisti.

Ibn Hisam dedi ki: Dirar b. Hattab, Uhud savasinda Hz. Ömer'in yanma varmis, mizraginin yan tarafıyla ona vurup kendisine söyle demisti: "Kaç ey mer kaç, seni ldrmiyeyim!"

Islm'a girisinden sonrada Hz. Ömer, onun bu iyiligini unutmamisti. Allah ikisinden de razi olsun. [10]

Fasil

Beyhak, burada Hz. Peygamber (s.a.v.)'in -Kureysliler kendisine asi olduklari zaman- Yusuf peygamberin yedi bedduasi gibi, Kureysli-re yedi beddua yaptigini anlatir. Ibn Mesud'un söyle dedigini de rivayet eder: Bunlarin besi geçmisti. Onlar da sunlardir: Bedir savasi, Bizans maglubiyeti, duman, yakalanma ve ayin ikiye bölünmesi.

Baska bir rivayete göre İbn Mesud, söyle demistir: "Kureysliler, Raslullah'a asi olup Islm'a girmekte geciktiklerinde kendileri onlar hakkında söyle buyurdu:

«Allahim, Yusuf un yedi seyi gibi bana da yedi sey ile onlara karsi yardim et.»

Ibn Mes'ud der ki: Bunun zerine Kureyslilere kitlik isabet etti. Her sey yok oldu. Öyleki, l hayvan etlerini ve lesleri yemege basladilar. Hatta açliktan ötürü onlardan bazi kimseler, kendisi ile gök arasinda dumanimsi birseyler görüyordu. Sonra Raslullah dua buyurdu. Allah, bu dumanı ortadan kaldirdi.

Böyle dedikten sonra Abdullah b. Mesud su ayeti okudu:

«Biz sizden azabi az bir süre için kaldiracagiz, siz yine de eski inkarciligınıza döneceksiniz.» (ed-Duhn, 15.)

Gerçekten duman kaldırıldıktan sonra Kureysliler yine küfre döndüler. Bu defa azapları kıyamet gününe (baska bir rivayete görede Bedir gününe) ertelendi.»

Abdullah dedi ki:

- Eger kıyamet gününe ertelenecek olursa, artık azap üzerlerinden kaldırılmaz.

«Onlari çarptıkça çarpacağımız gün öcümüzü süphesiz alırız.» (ed-Duhân, 16.)

Abdullah b. Mesud dedi ki: Su halde onların azabı, Bedir gününe ertelenmiştir. .

Baska bir rivayetinde ise İbn Mesud söyle demistir: Rasûlullah (s.a.v.), davetinden yüz çevrildiğini görünce söyle dedi: «Allahım, Yusuf a verdigin yedi şey gibi bana da yedi şey ver.» Bunun üzerine müsrıkları kitlik yakaladı. Öyleki les, deri ve kemik yemeğe başladılar. Ebu Süfyan ile Mekkeli birkaç kişi gelip söyle dediler:

- Ya Muhammedi Sen, rahmet olarak gönderildiğini söylüyorsun. Kavmin de helak oldu. Onlar için Allah'a dua et.

Rasûlullah (s.a.v.) dua buyurdu. Yagmur yagdı, yedi kat gökten üzerlerine sular bosandı. Artık insanlar yagmur sularının çoklugundan sikayetçi olmaya başladılar. Bunun üzerine Rasûlullah söyle dua etti:

«Allahım, üzerimize degilde çevremize yagdır.» Bu dua üzerine bağlarının üstündeki bulutlar çekildi ve Mekkelilerin çevresindeki yerlere yagmur yagmaya başladı.

Buhari de bu rivayete isaretle bulunarak İbn Abbas'm söyle dedigini nakleder:

"Ebu Süfyan, açlıktan dolayı yardım istemek üzere Rasûluüh'a geldi. Çünkü onlar, yiyecek birsey bulamamışlardı. Öyleki deri parçalarını yemek mecburiyetinde kalmışlardı. Bunun üzerine Cenâb-i Allah su ayeti inzal buyurmustu:

«Onlari azap ile yakaladık da, Rablerine boyun egmediler ve yalvarmadılar.»

Rasûlullah (s.a.v.) dua etti. Allah bu sikintilerini giderdi."

Haûz Beyhakî söyle dedi: Ebu Süfyan'm kissasında, bu hadisenin hicretten sonra vuku bulduguna delalet eden ifadeler vardır. Belki de böyle bir hadise iki kez meydana gelmiştir. Dogrusunu Allah bilir. [11]

Fasil

Beyhakî, daha sonra Fars ve Rumlarla ilgili hadiseyi ve bu hadise , hakkında Cenâb-i Allah'in inzal buyurdugu su ayetleri anlatir:

«Elif, Lam, Mîm. Rumlar, en yakin bir yerde yenildiler; onlar bu yenilgilerinden sonra üç ila dokuz yil arasinda galip geleceklerdir, is, eninde sonunda Allah'a aittir. Iste o gün, inananlar, istedigine yardım eden Allah'in yardımına sevineceklerdir. O, güçlüdür, merhametlidir.» (er-RÛm, 1-5.)

Beyhakî, Ibn Abbas'm söyle dedigini rivayet eder: Müslümanlar, Rumların Farslara galip olmalarını istiyorlardı. Çünkü Rumlar, kitap ehli kimselerdi. Müsriklerde, Farsların Rumları yenmelerini istiyorlardı. Çünkü Farslar da kendileri gibi putperest idiler. Müslümanlar, bu durumu Ebu Bekir'e anlattılar. O da Peygamber 'e anlattığında Rasûlullah (s.a.v.) söyle buyurdu: "Ama ileride Rumlar galip geleceklerdir." Ebu Bekir de Hz. Peygamber'in bu sözünü müsriklere aktardı. Müsrikler ona söyle dediler: "Aramızda bir zaman belirleyelim..Eger Rumlar yenerlerse, sana su kadar mal veririz. Eger Farslar yenerlerse, sen bize su kadar mal verirsin."

Ebu Bekir bu şartlı bahsi Peygamber 'e anlattığında o söyle buyurmustu:

"Süreyi on yıldan az tutsaydın..." Gerçekten de o süre dolduktan sonra Rumlar galip geldiler.

Bu hadisin rivayet yollarını tefsirimizde açıkladık ve yine orada bu şartlı bahsin Ebu Bekir ile Ümeyye b. Halef arasında belli bir süreye kadar bes deve üzerine yapıldığını anlatmıştık. Ebu Bekir, Rasûlullah'in üzerine süreyi ve develerin miktarını fazlalastırmayı Ümeyye'ye fkiif etmiş o da kabul etmişti. Yine tefsirde anlattığımıza göre Rumlar, Farslar, Bedir ya da Hudeybiye gününde mağlup etmişlerdir. Dogrusunu Allah bilir.

Sonra Velid b. Müslim kanalıyla Üseyd el-Küabînin söyle dediği ri-avet edilmiştir: Ala b. Zübeyr el-Kilabînin, babası Zübeyr'den su nakilip bulundugunu isittim: "Farsların Rumları yendiklerini, sonra Rumla-n Farsları yendiklerini, daha sonra da Müslümanların hem Farsları, hem Rumları yendiklerini ve Sam ile Irak'ı ele geçirdiklerini gördüm.

Bütün bunlar onbes yıl zarfında gerçekleşti." [12]

[1] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 3/118-124.

[2] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 3/124-126.

[3] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 3/126-132.

[4] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 3/132-141.

[5] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 3/142-144.

[6] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 3/144-149.

- [7] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 3/149.
- [8] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 3/150-154.
- [9] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 3/154-156.
- [10] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 3/157-163.
- [11] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 3/163-164.
- [12] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 3/164-165.

Isra Ve Miraç . 1

Fasil 13

Hiz. Peygamber Zamaninda Ayin Ikiye Bölünmesi 14

Rasûlullah'ın Amcası Ebu Talib'in Ölümü . 17

Hatice Binti Hüveylidin Vefati 23

Hiz. Peygamberin Aise Ve Sevde Binti Zem'a İle Evlenmesi 26

Fasil 30

Fasil 32

Fasil 35

Isra Ve Miraç

Ibn Asakir, İsrâ ile ilgili hadisleri bisetin bas taraflarında anlatır, tbn îshak'a gelince, îsrâ'yi bu kismda bisetten on yıl kadar sonraki hadiseler meyanında zikreder.

Beyhakî, Musa b. Ukbe yoluyla Zührî'nin söyle dedigini rivayet eder: Rasûlullah (s.a.v.), Medine'ye hicret etmeden bir yıl önce geceleyin Mekke'den Kudüs'e götürülmüştür.

Hakim, el-Esamm vasitasi ile Ismail es-Süddî'nin söyle dedigini rivayet eder: Rasûlullah (s.a.v.)'a, îsrâ gecesinde Kudüs'te bes vakit namaz farz kılınmıştır. Bu hadise, hicret etmesinden onaltı ay önce vuku bulmuştur.

Süddî'nin kavline göre îsrâ hadisesi zilkade ayında, Zührî ile Ur-ve'nin kavline göre ise rebiyülevvel ayında vuku bulmuştur.

Ebu Bekir b. Ebi Seybe, Cabir ile Ibn Abbas'm söyle dediklerini rivayet eder: Rasûlullah (s.a.v.), fil senesinin rebiyülevvel ayının on ikinci günü olan pazartesi gününde dünyaya gelmiştir. Yine öyle bir günde ri-saletle görevlendirilmiş, öyle bir günde semaya çıkıp miraca gitmiş, öyle bir günde hicret etmiş, öyle bir günde de vefat etmiştir.

Bu hadisin senesinde inkita vardır. Hafız Abdülgani b. Sürür el-Makdisî, "es-Sîre" adlı eserinde bunu benimsedigini ifade eder. Ayrice orada senedi sahih olmayan bir hadisi de nakletmiştir.

O hadisi, receb aynım faziletleri bahsinde anlatmistik. Anılan hadise göre îsrâ hadisesi, receb ayının yirmi yedinci gecesinde vuku bulmuştur. Doğrusunu Allah bilir. Bazı kimseler ise İsrâ hadisesinin, receb ayının ilk cuma gecesinde vuku bulduğuna dair bir görüş ileri sürmüşlerdir. Aslında receb ayının ilk cuma gecesi, regaib gecesidir ki, regaib namazı diye bilinen meshur namaz, o gece için ihdas edilmiştir. Bunun aslı yoktur. Doğrusunu Allah bilir. Bazı kimseler bu konuda delil olarak söyle bir siir okumuslardır:

"Cuma gecesi ki, o gece peygamber miraca çıktı, Receb ayının ilk cuma gecesi idi o gece."

Bu siirde, düzensizlik vardır. Biz burada bu görüste olanların delili olarak bunu naklettik.

Asağıdaki ayet-i kerimeden bahsederken bu konuyla ilgili hadislerin çoğunu nakletmişizdir:

«Kulu Muhammedi bir gece Mescid-i Haram'dan, kendisine bir kısım ayetlerimizi göstermek için, çevresini mübarek kıldığınız Mescid-i Aksa'ya götüreren Allah'ın insanı yücedir. Doğrusu O, isitir ve görür.» (ei-İsrâ, i.)

Evet, bu ayetin tefsirini yaparken naklettığımız ifadelerle bakılıp da yeteri kadar sened ve açıklamalar yazılabilir. Orada kafi miktarda ikna edici deliller vardır. Hamd ve minnet Allah'adır.

İbn İshak'ın bu konudaki sözlerinin özetini burada nakledeceğiz. O, önceki fasılları anlattıktan sonra şöyle der:

"Sonra Rasûlullah (s.a.v.), geceleyin Mescid-i Haram'dan Mescid-i Aksa'ya götürüldü. Mescid-i Aksa Kudüs'tedir. İslâmiyet, Mekke'de Kureysliler ve diğer kabileler arasında yayılmıştı. Rasûlullah'ın geceleyin Mekke'den Kudüs'e götürülmesinde ve onun durumunun bana anlatılmasında bir imtihan vardı. Ayrıca bu, Allah'ın emrinden, kudret ve hakimiyetinden zuhur eden bir işti ki, akıl sahipleri için bunda ibret, iman edip tasdik eden kimseler için de hidayet, rahmet ve sebat vardı. Bu, Allah'ın kesin bir emri idi. Allah dilediği gibi onu geceleyin götürdü ki, istediği ayet ve alametleri ona göstereyim. Ta ki o da Allah'ın yapmak istediğini yapabilecek güçte sahip olduğunu, yüce kudret ve saltanatı haiz olduğunu gözleriyle görsün. Bana gelen rivayete göre Abdullah b. Me-sud şöyle demistir:

Rasûlullah (s.a.v.)'a bir burak getirildi. Burak, kendisinden önceki peygamberin de bindirildiği bir binit idi. Ayagını, gözlerinin görebileceği en son mesafeye kadar atabilirdi. Hz. Peygamber, ona bindirildi. Sonra göklerle yer arasındaki ilahi ayetleri görmek üzere götürüldü. Nihayet Kudüs'e varıldı. Orada İbrahim, Musa, İsa ve diğer peygamberlerle karşılaştı. Hepsisi, onun için toplanmışlardı. Cemaat oluşturdular, Hz. Peygamber, önlerine geçip onlara namaz kıldırıldı. Sonra biri süt, biri içki, biri su dolu olmak üzere üç kupa (bardak) getirildi. İçinde süt bulunani alıp içti. Cebrail kendisine: "Sen hidayet buldun. Ümmetin de hidayete kavuştu." dedi."

İbn İshak, Hasan-i Basrî'nin mürsel olarak şöyle dedikini nakleder: Cebrail gelip Hz. Peygamber'i uykudan uyandırdı. Sonra onu Mescid-i Haram'ın kapisına götürerek burak denilen binite bindirdi. Burak, katir ile esek arasında orta büyüklükte beyaz bir binit idi. Bacaklarında iki kanat vardı ki

ayaklarini, gözünün görebilecegi en son noktaya atabilirdi- Peygamber buyurdu ki: « Cebrail, beni buraka bindirdi. O da benimle birlikte yola koyuldu. Ne ben onu geçebiliyordum. Ne de o beni geçebiliyordu.»

Ben derim ki: Ibn îshak'a göre Katade'den rivayet edilen bir hadiste su ifadeler yer almaktadır: Rasûlullah (s.a.v.), buraka binmek istediginde burak serkeslik yaptı. Cebrail elini yelesinin üzerine koyarak söyle dedi:

- Ey burak, bu yaptigindan utanmıyor musun?

Allah'a yemin ederim ki, Muhamed'den önce kendisine ilahi ikramlar gelmiş hiçbir Allah kulu sana binmemistir!

Cebrail'in böyle demesi üzerine burak utandı. Üzerinden terler aktı. Sonra sakinleştı. Nihayet Rasûlullah (s.a.v.) ona bindi.

Hasan-i Basrî, rivayet ettiği hadisinde sözüne devamla şöyle der:

Rasûlullah (s.a.v.), Cebrail ile birlikte yola devamla Kudüs'teki Mescid-i Aksa'ya geldiler. Orada Ibrahim, Musa, İsa ve diğer peygamberler cemaatini gördü. Rasûlullah önlerine geçerek onlara namaz kildirdi.

Namazdan sonra ona süt ve içki bardağı sundular. O, süt bardağını alıp içti. Cebrail de ona: "Hidayete erdin, Ümmetin de hidayete erdirildi. Ve size içki haram kilindi." dedi. Bundan sonra Rasûlullah (s.a.v.) Mekke'ye döndü. Bu hadiseyi, Kureyslilere haber verdi. İnsanların çoğu, onu yalanladılar. Bazı kimseler de Müslüman iken İslâmiyet'ten dönüp irti-dat etti. Ama hadiseyi duyar duymaz Ebu Bekir es-Siddik, Rasûlullah'i tasdik edip söyle dedi:

- Gökten kendisine haber geldigine dair sabah akşam onu tasdik ediyorum. Mescid-i Aksa'ya gittigine dair haberini mi tasdik etmeyeceğim!

Hasan-i Basrî'ye göre Hz. Ebu Bekir es-Siddik, Mescid-i Aksa'yi Hz. Peygamber'e sormuş, o da kendisine Mescid-i Aksa'nın evsafını anlatmıştı. İşte o gün Ebu Bekir'e es-Siddik unvanı verilmisti. Cenâb-ı Allah,¹ bu konuda su ayetiinzal buyurmustu:

«Sana gösterdigimiz rüyayı ve Kur'ân'da lanetlenmiş ağacı, insanların (imanını) sinama (aracı) yaptık.» (el-îsrâ, 60.)

Ibn îshak, Ümmü Hani'nin söyle dedigini rivayet eder: Rasûlullah (s.a.v.), benim evimde iken îsrâ'ya gitti. O gece yatsı namazını son vakitte kildikten sonra uyudu. Fecir'den az önce bizi uykudan uyandırdı. Sabah vakti girince kendisiyle birlikte namaz kildik. Bana dedi ki:

«Ey Ümmü Hani! Bu gece bu vadide (Mekke'de) son olarak yatsı namazım sizinle birlikte kildim. Sonra Kudüs'e gidip orada namaz kildim. Gördüğünüz gibi sabah namazım da şimdi sizinle beraber kildim.»

Böyle dedikten sonra evden çıkmak üzereayağa kaltı. Ben de abasının

ucunu tuttum ve söyle dedim:

- Ey Allah'ın peygamberi! Bu sözü insanlara söyleme. Yoksa seni yalanlar ve sana eziyet ederler!

- Vallahi, bunu onlara söyleyeceğim!

Hz. Peygamber, Isrâ hadisesini onlara anlattı. Kendisini yalanladı-

lar O da söyle dedi: Kudüs'e gidisimin isbatlayıcı delili sudur: Falan vadide filan ogullarının kervanının yanından geçtim. Binek hayvanımın hareketi onları ürküttü ve onların bir devesi korkup kaçtı. Onlardan ayrıldı. Ben de onu, onlara gösterdim. Ben, Sam'a yönelmiş idim. Sonra döndüm ve Dacinan dağlarının yamına geldim filan ogullarının kafilesine rastladım. Onları, uyur vaziyette gördüm, İç su dolu bir kapları vardı. Üzerini örtmüşlerdi. Ben de örtüsünü açıp, içindeki suyu içtim. Sonra tekrar eskisi gibi üzerini örttüm. Bunun ispatı ise, onların kafilelerinin şimdi Tenimül-Beyda tepesinden inmekte olusudur. Önerinde boz renkli bir deve vardır ki, devenin üzerinde biri siyah, diğeri beyaz olmak üzere iki çuval vardır.

Ümmü Ham dedi ki; Onu dinleyenler süratle kosup kervana doğru gittiler. Önce, Rasûlullah'ın özelliklerini anlattığı boz renkli deveyi gördüler. Sonra su kapları ve kaçan develerini sordular. Kafiledekiler, onlara Rasûlullah'ın anlattığı gibi hadiseyi naklettiler.

Yunus b. Bükeyr, Esbat vasıtasıyla İsmail es-Süddî'den rivayet etti İd, anılan kervanın gelisinden önce güneş batmak üzereydi. Rasûlullah, yüce Allah'a dua ederek güneşin batmamasını diledi. Kervan gelinceye kadar güneş batmadı. Nihayet kervan geldi. Baktılar ki tıpkı Rasûlullah'ın anlattığı vasıftadır. Oysa güneş, hiç kimsenin hatırı için batma-mazhk etmez. Sadece Rasûlullah'ın hatırı için o gün batmamıştı, bir de Yusa b. Nun (a.s.) için batisini ertelemişti. Bunu, Beyhakî rivayet eder.

İbn İshak dedi ki: Kendilerini yalancıyla itham edemiyeceğim kimseler, Ebu Said'in söyle dedigini rivayet ettiler: Rasûlullah (s.a.v.) buyurdular ki:

«Mescid-i Aksa'daki ismi tamamladıktan sonra miraç merdiveni getirildi. O zamana kadar ondan daha güzel bir şey görmüş değildim. Hastaniz canım verirken gözünü ona diker. Arkadaşım Cebrail beni o merdivene çıkardı. Nihayet göğün Hafaza kapısına vardım. Kapıda İsmail adında görevli bir melek vardı. Eli altında görevli 12.000 melek daha vardı. O meleklerden her birinin idaresinde de 12.000'er melek vardı.

Ravi diyor ki: Bu sözden bahsedildiğinde Rasûlullah (s.a.v.), su ayeti okurdu:

«Rabbinin ordularını ancak kendisi bilir.» (ci-Müddessir,3i.)

Kesin olan husus sudur ki, Isrâ hadisesi, Hz. Peygamber'e vahyin gelisinden

sonra vuku bulmustur. Bazilarinin iddiasina göre bu az bir zamani kapsayabilecegi gibi, diger bazilarinin iddiasina göre on senelik uzun bir zamani da kapsayabilir. Ki, kuvvetli olan görüs te budur.

O gece, îsrâ'ya gitmeden önce gögsü yarilip kalbi çıkarilarak ikinci kez -bir kavle göre üçüncü kez- yıkanmistî. Çünkü o, yüce âlemlere ve Allah'in huzuruna davet edilmisti.

Kendisi için bir tazim ve ikram olarak getirilen burak adli binite bindi. Mescid-i Aksa'ya geldiginde, önceki peygamberlerin bineklerini bagladiklari halkaya buraki bagladi, sonra Mescid-i Aksa'ya girdi. Onun kiblesine yönelerek Tahiyetü'l-Mescid namazini kildi.

Hüzeyfe (r.a.), onun Mescid-i Aksa'ya girdigi, orada namaz kildigi ve buraki halkaya bagladigina dair ifadeleri kabul etmemektedir.

Bu garibtir. Çünkü ispatlayici nass, reddedici nassa tercih edilir.

Alimler, Hz. Peygamberin diger peygamberlerle cemaat olup onlara namaz kildirdigi hususunda farkli görüsler beyan etmislerdir. Kimine göre semadan indikten sonra onlara imamlik edip namaz kildirmis-tir. Nitekim bazi ifadeler de buna delalet etmektedir ki uygun olan da budur. Iki kavle dayanarak bunu anlatacagiz. Dogrusunu Allah bilir. Peygamberlere semada iken namaz kildirmis oldugunu söyleyenler de vardır.

Içki ve su bardaklarini birakip, süt bardagini tercih edisi hususun-. da da âlimler farkli görüsler ileri sürmüşlerdir. Kimine göre-daha önce . da anlatildigi gibi- bunu Mescid-i Aksa'da iken yapmistir. Kimine göre ise-sahih hadisle de sabit oldugu gibi- semada iken yapmistir.

Özetle demek istedigimiz sudur ki Rasûlullah (s.a.v.), Mescid-i Ak-sa'daM isini tamamladiktan sonra onun için miraç merdiveni göge dikildi. Ona çikip semaya yükseldi. Bazi insanların zannettikleri gibi burak üzerinde göge yükselmiş degildir. Aksine burak denen binit, Mescid-i Aksa kapisinin üzerindeki halkaya baglanmistî. Semadan indikten sonra ona binip Mekke'ye dönecekti. Semadan semaya yükseldi, yedinci semayi da asip gitti. Her sema kapisina geldiginde görevli meleklerle diger büyük melek ve peygamberler onu karsiladilar.

Hz. Peygamber, semalarda gördüğü belli basli peygamberlerin adlarini da vermistir. Nitekim dünya semasinda Adem peygamberi, ikinci semada Yahya ve Isa peygamberleri, dördüncü semada îdris peygamberi, altinci semada Musa peygamberi, yedinci semada da sirtini Beyt-i Ma'mur'a dayamis vaziyette Ibrahim peygamberi görmüstür. O Beyt-i Ma'mur M, ibadet edip namaz ve tavaf için hergün içine 70.000 melek girer, oradan çiktikten sonra bu melekler, kiyamet gününe kadar ikinci kez sıra kendilerine gelipde oraya yeniden giremezler.

Sonra Peygamber (s.a.v.), bütün diğer peygamberlerin makamlarını asıp gitti. Nihayet ilâhî takdir kalemlerinin çizirtisinin duyulduğu bir seviyeye yükseldi. Sidretü'l-Münteha makamı, onun için yükseldi. Bakti ki Sidre ağacının yaprakları fil kulagi büyüklüğünde, meyveleri de Hecir[1] testisi iriliğinde. O esnada büyük ve göz alıcı çeşitli durumlarla karşılaştı. Sidretü'l-Münteha'ya kargalar gibi çok sayıda melekler bindi, altından kelebekler toplandı. Yüce Rabbin nuru, onu kapladı.

Orada Peygamber (s.a.v.), Cebrail'i gördü. Cebrail'in 600 kanadı vardı. Her iki kanadı arasındaki mesafe, göklerle yer arasındaki mesafe kadardı. Onun hakkında Cenâb-ı Allah, şöyle buyurmıştır:

«Andolsun ki onu bir defa daha görmüştü; Sidretü'l-Münteha yanında, ki onun yanında oturulacak bahçe vardır. Sidreyi kaplayan kaplıyordu. (Muhammed'in) göz(ü) sasmadı ve azmadı.» (en-Necm, 13-17.) Yani Peygamber (s.a.v.)'in gözü, ne sağa ne de sola kaydı. Ne de bakması için belirlenen mekandan yükseğe kalktı. Bu büyük bir sebat ve yüce bir edeptir. İbn Mesud, Ebu Hüreyre, Ebu Zerr ve Aise'nin de naklettikleri gibi bu görüş, Hz. Peygamber (s.a.v.)'in Cebrail'i asli suretinde ikinci kez görüşü idi. İlk görüşü hakkında şöyle buyrulmuştur:

«Ona, çetin kuvvetlere sahip ve güçlü olan Cebrail öğretmiştir, en yüksek ufuktayken doğruyu vermiş, sonra yaklaşmış ve inmiştir. Araları iki yay aralığı kadar belki daha da yakın oldu. Allah o anda kuluna vahyedeceğini etti.» (en-Necm, 5-io.)

Evet, Mekke'de iken Peygamber (s.a.v.), Cebrail'i asli suretinde görmüştü. Cebrail, gökten yere doğru sarkmış, yaratılışının büyüklüğü sema ile yer arasını doldurmuştu. Öyleki, Hz. Peygamberle Cebrail arasındaki mesafe, iki yay ucu veya daha yakın mesafe kadar idi.

Önceki sayfalarda adları geçen büyük sahabelerin işaret ettikleri gibi tefsirde doğru ve gerçek olan yol budur. Ama Surayk'm Enes'ten, İsrâ hadisiyle ilgili olarak nakletmiş olduğu: «Sonra izzet ve üstünlük sahibi olan, zorlu gücün sahibi Allah yaklaştı. Ona doğru sarktı. Arala^ rmdaM mesafe, bir yayın iki ucu kadar veya daha az oldu.» sözüne gelince, bu ravinin kendi şahsi anlayışı olup hadise ilavesidir. Doğrusunu Allah bilir.

Eğer bu Rasûlullah'tan nakledilmiş olsa bile, ayet-i kerimenin tefsiri degildir. Aksine bu, ayet-i kerimenin delaletinden başka olan birşeydir. Doğrusunu Allah bilir.

Noksanlıklardan münezze olan yüce Allah, miraç gecesinde kulu Muhammed (s.a.v.)'e ve onun ümmetine her gün ve gece için elli vakit olmak üzere namazı farz kıldı. Sonra Muhammed (s.a.v.), Hz. Musa ile yüce Rabbi arasında gidip geldi. Nihayet Allah Teâlâ, elli vakit namazı bes vakte

indirdi. Hamd ve minnet O'nadir. Bes vakti indirirken söyle buyurdu: .

«Bunlar bes vakittir ama sevaplari elli vakte bedeldir. Bire, on verilir.»

Muhammed (s.a.v.), o gece yüce Rabbi ile konustu. Sünnet imamlari bu hususta hemen hemen mutabik gibidirler. Yalniz onu görüp görmediği hususunda ihtilaf etmişlerdir. Bazilari demisler ki: Muhammed (s.a.v.), Rabbini kalben iki kez gördü.

Ibn Abbas ile bir grup böyle demislerdir. Görmekten bahsederken

Ibn Abbas ile digerleri, kayitsiz bir görmeden söz etmişlerdir. Bu, kayitli görmeye hamledilir. Diger bazilari ise görmekten bahsederken, bunun kayitsiz bir görme olduğunu ifade etmişlerdir. Bazilari ise görmekten kastin, gözle görmek olduğunu açıkça ifade etmişlerdir. Ibn Cerir, bu görüşü benimsemistir. Üzerinde ısrarla durmustur, Müteahhirin âlimlerinden bir kısmi da, onun bu görüşüne uymuslardır. Hz. Peygamberin, . Rabbini gözleriyle görmüş olduğunu açıkça söyleyenlerden biri, Ebu'l-Hasan el-Es'arî dir. Onun böyle dedigini, Süheylî nakletmistir, Nevevî de fetvalarında bu görüşü benimsemistir.

Diger bir grup ulema ise, böyle birseyin vuku bulmadigini söylemişlerdir. Buna dayanak olarak da Sahih-i Müslim'de yer alan Ebu Zerr'in hadisini göstermişlerdir. Ebu Zerr demis ki:

"Ya Resûlallah, Rabbini gördün mü?"

Resûlullah buyurdu ki: «O, bir nurdur. O'nu nasıl görebilirim?» Baska bir rivayete göre ise Hz. Peygamber söyle buyurmıştır: «Ben, bir nur gördüm.»

Dediler ki: Baki olan zati, fani gözlerle görmek mümkün değildir. Bu sebepledir ki yüce Allah, Hz. Musa'ya söyle demistir: «Ey Musa, ölünceye kadar hiçbir canlı beni göremez. Yuvarlanınadıkça da hiçbir kuru beni göremez.» Bu meselede selef ile halef arasında, meshur ihtilaf vardır. Dogrusunu Allah bilir.

Sonra Rasûlullah (s.a.v.), semadan Mescid-i Aksa'ya indi. Kuvvetli rivayetlere göre peygamberler kendisini tazim etmek ve ikramda bulunmak için, Allah'in yüce makamından inerken onunla birlikte Mescid-i Aksa'ya indiler. Tipki misafir ugurlar gibi, onu ugurladılar. Demek ki daha önce kendisiyle bir araya gelip toplanmamışlardı.

Bu sebepledir ki Peygamber (s.a.v.) semaya çıktığında, her peygamberle görüşürken kendisinden önce Cebrail, o peygambere selam veriyor, sonra Hz. Peygamber'e: "Bu falan zattir. Kendisine selam ver." diyordu. Eger semaya çıkmadan önce peygamberlerle toplanıp görüşmüş olsaydı, Cebrail'in ikinci kez onları kendisine tanitmasına ihtiyaç duyulmazdı. Söyle

demis olmasi da bunu ispatliyor: «Namaz vakti geldiginde, onlara imamlik yaptim.» O zaman sabah namazinin vakti olmustu. Cebrail'in teclin üzerine imam olarak önlerine geçti. Aslında Cebrail, yüce Rabbinin emrine dayanarak ona böyle bir teklifi yapmisti. Bazilari buna dayanarak demis-lerki: Büyük imam, namaz kildirma hususunda ev sahibinin önüne geçme hakkina sahiptir. Çünkü Mescid-i Aksa, o peygamberlerin mahalleri ve ikamet yerleri olduğu halde Rasûlullah (s.a.v.), Önlerine geçip onlara imamlik etmis ve namaz kildirmisti. Sonra oradan çıkıp buraka bindi ve Mekke'ye döndü. Gayet sebatli, sükunetli ve vakarlı bir şekilde sabahladı.

Hız. Peygamber, o gece o kadar önemli hadiseler gördü ki, o hadiselerin tamamini veya bir kismini bir baska sahis görmüş olsaydi, dehsete kapilir ya da aklini kaybederdi. Ama o, sakin idi. Yalnız gördüklerini kavmine anlatmasi halinde onların hemen kendisini yalanlamalarından endise ediyordu. Bunu yavas yavas, hazmettire hazmettire onlara anlatmayi düşündü. O gece sadece Mescid-i Aksa'ya gittigini onlara söylemeyi düşündü. Çünkü lanetli Ebu Cehil, Rasûlullah (s.a.v.)'i sakin bir vaziyette Mescid-i Haram'da otururken görünce, ona söyle bir soru yöneltti:

- Bir haber var mi?
- Evet...
- Nedir o haber?
- Bu gece Mescid-i Aksa'ya götürüldüm.
- Mescid-i Aksa'ya mi?
- Evet.
- Ne dersin, kavmini senin yanina çağırsam da bana söylediklerini onlara da söyler misin?
- Evet.

Ebu Cehil, Hız. Peygamber'den bu sözleri duymaları için Kureysli-leri çağırıp oraya toplamak istedi. Rasûlullah da bu haberi onlara bildirmek ve tebligde bulunmak istedi. Ebu Cehil dedi ki:

- Ey Kureys toplulugu, buraya gelin. (Onlar da grup grup toplandıkları yerden kalkıp yanlarına geldiler). Ebu Cehil, Hız. Peygamber'e:
- Bana söylediklerini kavmine de söyle, dedi. Rasûlullah (s.a.v.) gördüğü seyleri onlara anlatti. O gece Kudüs'e, Mescid-i Aksa'ya gidip orada namaz kildigini söyledi. Onu yalanlamak ve anlattigi seylerin mümkün olmadigini ifade etmek maksadiyla kimileri el çirpti, kimileri islik çaldi. Bu haber, Mekke'de yayildi. Kimileri de Ebu Bekir'in yanına giderek durumu anlattilar. O, onlara söyle karsilik verdi:

- Siz, Muhammed (s.a.v.)'e iftira ediyorsunuz.

- Vallahi kendisi böyle diyor.

- Eger kendisi böyle diyorsa, mutlaka dogru söylüyordur. Böyle dedikten sonra kalkip müsriklerin arasinda duran Peygam-

ber'in yanma geldi. Hadiseyi ona sordu. Rasûlullah, hadiseyi ona olduğu gibi anlatti. O da Mescid-i Aksa'mn evsafini ona sordu ki, orada bulunan müsrikler bunu duysunlar ve anlattigi haberlerin dogru olduğunu anlasinlar.

Sahih hadiste anlatildigina göre bu soruyu Rasûlullah'a, müsrikler sormuslardır. Rasûlullah da söyle buyurmudur: "Ben, Mescid-i Aksa'nin alametlerini onlara bildirdim. Yalnız bazı alametlerini karistirdim. Bunun üzerine yüce Allah, bana Mescid-i Aksa'yi gösterdi. Oyle-ki Ukeyl'in evinin yanındaymis gibi ona bakıyor ve evsafini onlara anlatiyordum. Ve evsafini dogru, isabetli olarak bil diriyordum."

Ibn îshak, Hz. Peygamberin Kureys kervanimn yanından geçtigini, onların sularından içtigini de Mekkelilere bildirdigini nakleder. Artık Cenâb-i Allah, onlara karsi hüccet ileri sürmüs, dogru yolu aydinlatmisti. Bunun üzerine kimi Rabbine yakînen iman etmis, kimi de bu hüccetin ibrazından sonra yine de küfretmis ti. Nitekim yüce Allah buyurmus ki:

«Sana gösterdigimiz rüyayı ve Kur'ân'da lanetlenmis agaci, insanların (imanini) sinama (araci) yaptik.» (el-İsrâ, 60.)

İbn Abbas dedi ki: İsrâ ve miraç, Rasûlullah'a gösterilmis bir rüya idi.

Selef ve halef ulemasının cumhuruna göre İsrâ hadisesi, hem bedenem hem ruhen vuku bulmustur. Nitekim rivayetlerdeki ifadelerin zahiri de, buna delalet etmektedir. Ayrıca miraç merdivenine çıkarak semaya yükselmesi de bunu isbatlamaktadır. Bunun için Allah Taâlâ söyle buyurmudur:

«Kulu Muhammedi bir gece Mescid-i Haram'dan, kendisine bir kısım ayetlerimizi göstermek için, çevresini mübarek kildigimiz Mescid-i Aksa'ya götürm Allah'in sani yücedir.» (ei-İsrâ,u

Ayet-i kerimede geçen ve Allah'in eksikliklerden münezzeh olduğunu ifade eden tesbih kelimesi, harika ve muazzam mucizelerin görülmesi anında yapılır. Bu da gösteriyor ki İsrâ ve miraç, hem ruhen hem bedenem gerçekleşmiştir. Zaten kul, hem ruhtan hem de bedenden ibarettir. Eger bu hadise, rüya halinde gerçekleşmiş olsaydı, Kureys kafirleri bunu imkansız görmez ve ilk etapta Peygamberimiz'i yalanlamaz-lardı. Çünkü böyle bir hadisenin rüyada görülmesi, yalanlanmaya değer büyük bir olay değildir. Bu da gösteriyor ki peygamber, rüya halinde değil de uyanık halde iken Mescid-i Haram'dan Mescid-i Aksa'ya götürülmüştür. Surayk'm Enes'ten rivayet ettiğı: «Sonra uyandim. Birde baktim ki ben Hatim'deyim.»

hadisindeki ifadeye gelince bu, Surayk'm yanilmasidir. Ya da bir halden baska bir hale intikal etme anlamina gelir ki, buna da yakaza (uyaniklik) tabiri kullanilir. Nitekim Hz.Aise'nin rivayet ettigi bir hadiste de, böyle bir ifade gelecektir. Rasûlullah (s.a.v.), Taife gittiginde Sakifliler onu yalanlamislardi. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.), olayi anlatirken söyle buyurmustu:

«Kederli bir sekilde Taif ten döndüm. Ancak Karnü's-Sealib denen yere vardigimda ayildim.» Çocugunu, agzina badem yagi sürmesi için Rasûlullah'm yanma getiren Ebu Useyd, onun insanlarla konusmakla mesgul oldugunu görünce, çocugunu kaldırıp götürmüş, Rasûlullah kendine geldiginde çocugun nereye gittigini sormus, orada hazır bulunanlar da babasinin alip götürdüğünü söyleyince, o çocuga Mümzir adini vermisti. Bu rivayette geçen kendine gelme sözü de, ayılma gibi birseydir. Dogrusunu Allah bilir.

Ibn Ishak, mü'minlerin annesi Hz. Aise'nin söyle dedigini rivayet etmistir: «İsrâ ve miraç gecesinde Rasûlullah (s.a.v.)'m bedeni, Mekke'den ayrilmedi. Ama Cenâb-i Allah, onu ruhen gönderdi.»

Yine îbn Ishak, Rasûlullah (s.a.v.)'m İsrâ ve miracinin nasıl oldugu sorusuna cevaben Muaviye'nin söyle dedigini rivayet eder:

«Allah'in ona gösterdigi, sadik bir rüya oldu.»

Ibn Ishak dedi ki: Bunlarin bu sözü, münker degildir. Çünkü Hasan, su ayetlerin bu mevzuyla ilgili olarak nazil oldugunu söylemistir:

«Sana gösterdigimiz rüyayi ve Kur'ân'da lanetlenmis agaci, insanların (imanim) sinama (araci) yaptik.» (ei-İsrâ, eo.)

Nitekim Ibrahim peygamber de söyle demisti:

«Yavrum, ben uykuda görüyorum ki ben seni kesiyorum.» (es-Sâffât, 102.)

Bir hadiste de Hz. Peygamber, söyle buyurmustur:

«Gözlerim uyur, ama kalbim uyaniktir.»

Ibn Ishak dedi ki: Bunlardan hangisinin vuku buldugunu Allah daha iyi bilir. Hz. Peygamber, îsrâ ve miraç ta Allah'in emrinden bazi seyler müşahede etti. Ister uyku halinde, ister uyaniklik halinde olsun, bütün bunlar haktır ve dogrudur.

Ben derim ki: Ibn îshak, bu konuda fikir beyan etmemis ve her iki durumun da mümkün olabilecegini söylemistir. Ama üzerinde tartisilmayacak ve şüphe götürmeyecek gerçek sudur ki, îsrâ ve miraç hadisesi, mutlaka uyaniklik halinde vuku bulmustur. Önceki nakiller de bunu teyid etmektedir.

Haz. Aise'nin: "RasûluUah'm cesedi yerinden ayrılmadı. İsrâ hadisesi ruhen gerçekleşti." sözü, bu hadisenin -İbn İshak'm anladığı şekilde-uyku halinde cereyan etmiş olduğunu gerekli kılmaz. Aksine bu ifade, İsrâ'nin uyku halinde değil de uyanık halde iken hakikaten Peygam-ber'in ruhuyla cereyan etmiş olduğunu, buraka bindiğini, Mescid-i Aksa'ya vardığını, semalara yükseldiğini, uyku halinde değil de uyanık olarak hakikaten bazı hadiseleri müşahade ettiğini gerekli kılmaktadır. Belki de mü'minlerin annesi Hz. Aise'nin ve onun yolunda gidenlerin kastettikleri mana budur. Yoksa İbn İshak'ın anladığı şekilde Hz. Aise, bu ifadeleriyle, İsrâ'nin uyku halinde cereyan ettiğini söylemek kastini tasimamıştır. Doğrusunu Allah bilir.

Tenbîh: Biz, İsrâ hadisesinden önce Hz. Peygamberin uykuda rüya gördüğünü inkar etmedigimiz gibi, İsrâ hadisesinden sonrası için de inkar etmiyoruz. Hz. Peygamber (s.a.v.)'in gördüğü rüya, mutlaka sabah aydınlığı gibi gerçekleşirdi. Bunun gibi bir hadiste, vahyin başlangıcı bölümünde nakledilmiştir. Vahiyden önce uyanıklık halinde gördüğü bazı hadiseleri, uyku halinde de görmüştür. Bununla da onun peygamber olacağı ve bu hadiselerle alması amacı güdülmüştür. Doğrusunu Allah bilir.

Âlimler, İsrâ ve miraç hadiselerinin aynı gecede mi, yoksa herbiri ayrı ayrı olarak bir gecede mi cereyan etmiştir? diye ihtilafta bulunmuşlardır. Bazılarına göre İsrâ hadisesi uyanıklık halinde, miraç hadisesi ise uyku halinde gerçekleşmiştir. Mühelleb b. Ebi Süfrah, Buhari serhinde nakleder ki bazı âlimler, biri ruhen ve uyku halinde, diğeri de hem bedenlen, hem ruhen uyanıklık halinde olmak üzere İsrâ hadisesinin iki kez vuku bulduğu görüşündedirler.

Süheylî dedi ki: Bu söz, bu konuda nakledilen hadisleri bir araya getirip toplamaktadır. Enes'ten rivayet ettiği hadiste söyle denmektedir: İsrâ ve miraç hadisesi, Hz. Peygamber'in gözlerinin uyuduğu, kalbinin gördüğü bir demde cereyan etmiştir. Bu hadise gördüğü bir anda cereyan etmiştir. Bu hadisin sonunda da Hz. Peygamber söyle buyurmuştur:

«Sonra uyandım. Bir de baktım ki, ben Hatim'deyim.» Bu, uyku halinde olan bir hadisedir. Diğer hadisler ise, bu hadisenin uyanıklık halinde cereyan ettiğine delalet etmektedirler. Bazı âlimlerde uyanıklık halinde de İsrâ'nın birkaç kez vuku bulduğunu iddia etmişlerdir. Hatta bazıları demisler ki; İsrâ, dört kez vuku bulmuştur. Yine bazılarının iddiasına göre Medine'de de vuku bulan İsrâ hadiseleri olmuştur.

Seyh Sihabuddin Ebu Same, İsrâ ile ilgili hadisleri uzlastırma çabası içine girmiş ve İsrâ'nın üç kez vuku bulduğunu söylemiştir. Bunlardan birisi, Mekke'den burak üzerinde Beyt-i Mukaddes'e, diğeri birinde Mekke'den Burak üzerinde semaya yükseliş şeklinde, üçüncüde de Mekke'den Mescid-i

Aksa'ya, oradan da göklere yükselis seklinde cereyan etmistir.

Biz deriz ki: Seyh Sihabuddin, ihtilafli rivayetler yüzünden Isrâ'nin üç kez vuku buldugu görüsüne kail olmustur. Oysa bu konudaki hadis lafizlarinin, bu üç vasiftaki îsrâ'dan daha fazla vasiflara samil oldugu bilinmektedir. Bu konuda daha genis bilgi almak isteyen kimse, tefsirimizin Isrâ sûresinin birinci ayetiyle ilgili kisimindeki açıklamalarimiza baksin,

Isrâ'nin, Kudüs'e ve semavata gidip yükselmeye göre vasiflandirilarak taksim edilmesine gelince, bir delile dayanmaksizin sadece akla dayanilarak böyle bir sinirlama getirmek dogru olmaz. Isin gerçegim Allah bilir.

Buharî'nin, îsrâ hadisesini Ebu Talib'in ölümünü anlattiktan sonra anlatmasi hayret vericidir. Isin sonunda miraci anlatmasina Ibn îshak muvafakat etmis ama Ebu Talib'in ölümünden sona anlatmasina muhalefet etmistir. Ibn îshak ise Ebu Talib'in ölümünü, îsrâ hadisesinden sonra anlatmistir. Bunlardan hangisinin önce, hangisinin sonra vuku buldugunu ancak Allah bilir.

Özetle demek istedigimiz su ki; Buharî, Isrâ ve miraci birbirinden ayirmis, bunlardan her biri için müstakil bir bab düzenlemis ve "Babu Hadisi'1-îsrâ" diye baslik atmistir. Bu basligi attiktan sonra da Cabir b. Abdullah'in söyle dedigini rivayet etmistir: Isittim ki Rasûlullah (s.a.v.) söyle buyuruyor:

«Kureyslüer, beni yalanladiklarinda Hatim'de idim. Allah, bana Mescid-i Aksa'yi gösterdi. Ben de onun manzarasına bakarak isaretlerini, Kureyslilere anlatmaya basladim.»

Sonra "Buharî Babu Hadisi'l-mirac" adinda bir baslik atarak Malik b. Sa'saa'dan söyle bir rivayette bulunmustur: Peygamber (s.a.v.), Isrâ'ya götürüldüğü geceyi halka anlatirken söyle buyurdu:

«Bir ara Hatim'de yatmis (uyku ile uyaniklik arasi) bulunuyordum. Bu sirada bana gelen Cibril (gögsümü) yardi- Ravi Katade Enes b. Ma-lik'in: «Suradan suraya kadar yardi» dedigini isittim, demistir. Rayi, bu isaret olunan yerin bogaz çukurundan kil bittigi yere kadar yani ön mahalli oldugunu bildirmistir- ve kalbimi çıkardi. Sonra içi iman (ve hikmet) dolu bir tas getirildi. Kalbim (Zemzem suyu ile) yikandi, içine iman (ve hikmet) doldurulup eski haline getirildikten sonra katirdan küçük ve merkepten büyük beyaz bir binit getirildi. -Ravi Enes b. Malik: «Bu-nun adi buraktir ki, o, adimini gözünün erisebildigi yerin sonuna kadar, atardi.» demisti -Ben, buraka bindirildim. Cibril de benimle beraberdi. Nihayet dünya semasına vardi. Cibril, gök kapisini çaldi. Görevli melek tarafından:

- Kim o? denildi. Cibril:

- Cibril'im, dedi. Bekçi melek:

- Yanındaki kimdir? diye sordu. Cibril:
 - Muhammed, diye cevap verdi. Görevli Melek:
 - Göge çıkmak için ona, vahiy ve miraç daveti gönderildi mi? diye sordu. Cebrail:
 - Evet, gönderildi, diye tasdik etti. Görevli melek:
 - Merhaba gelen zata. Bu gelen kisi ne güzel yolcu? dedi. Ve hemen gök kapisi açıldı. Ben, birinci semaya yarinca orada Adem peygamberle karsilastim. Cibril bana:
 - Bu senin baban Adem'dir, kendisine selam ver, dedi. Ben de selam verdim. Adem, selamima karsilik verdi. Sonra:
 - Merhaba hayirli, iyi oglum, salih peygamber, dedi.
- Sonra Cibril, benimle yukari yükseldi. Nihayet ikinci semaya geldi. Bunun da kapisini çaldi:
- Kam o? denildi. Cibril:
 - Cibril'im, dedi.
 - Yanındaki kimdir? denildi. Cibril:
 - Muhammed, diye cevap verdi.
 - Ona, vahiy ve miraç gönderildi mi? denildi. Cibril:
 - Evet, gönderildi, dedi.
 - Merhaba gelen zata. Bu gelen kisi ne güzel yolcu, denildi. Hemen gök kapisi açıldı. Ben ikinci semaya varinca orada Yahya ve Isa peygamberlerle karsilastim. Yahya ve İsa, teyze ogullaridir. Cibril bana:
 - Bu gördüklerin Yahya ile Isa'dir, bunlara selam ver, dedi. Ben de onlara selam verdim. Onlar da selamima karsilik verdiler. Sonra:
 - Merhaba hayirli kardes, salih peygamber, dediler. Sonra Cibril benimle üçüncü semaya yükseldi. Bunun da kapisini çaldi.
 - Kim o? denildi. Cibril:
 - Cibril'im, dedi.
 - Yanındaki kimdir? denildi. Cibril:
 - Muhammed, dedi.
 - Ona, vahiy ve miraç daveti gönderildi mi? denildi. Cibril:
 - Evet, gönderildi, dedi. Görevli melek tarafından:
 - Merhaba gelen zata. Bu gelen, kisi ne güzel yolcu, denildi. Hemen gök kapisi açıldı. Ben, üçüncü semaya vardigimda Yusuf peygamberle

karsilastim. Cibril:

- Bu gördüğün Yusuf tur, ona selam ver, dedi. Ben de Yusuf a selam verdim. O da karsilik verdi. Sonra:

- Merhaba hayirli kardes, salih peygamber, dedi. Sonra Cibril benimle yükseldi, dördüncü semaya vardı. Bunun da kapisini çaldi.

- Kim o? denildi.

- Cibril, diye cevap verdi.

- Yanindaki kim? denildi. Cibril:

- Muhammed, dedi.

- Ona, (miraç daveti) gönderildi mi? diye soruldu. Cibril:

- Evet, gönderildi, dedi.

- Merhaba gelen kisiye, bu gelen zat ne güzel yolcu, denildi. Hemen gök kapisı açıldı. Ben, dördüncü kat göğe vardigimda îdris peygamberle karsilastim. Cibril bana:

- Su gördüğün İdris'tir. Ona selam ver, dedi. Ben de îdris'e selam verdim. O da selamima karsilik verdi. Sonra:

- Merhaba salih kardes, salih peygamber, dedi.

Sonra Cibril benimle yükseldi, besinci semaya vardı. Onun da kapisini çaldi.

- Kim o? denildi. Cibril:

- Cibril, dedi.

-Yanindaki kimdir? denildi. Cibril:

- Muhammed, dedi.

- Ona, (miraç daveti) gönderildi mi? denildi. Cibril:

- Evet, gönderildi, diye cevap verdi.

- Ferah ve insirah ona. Bu gelen zat, ne güzel yolcu, denildi. Hemen gök kapisı açıldı.

Ben, besinci semaya varınca Harun peygamberle karsilastim. Cibril bana:

- Bu Harun'dur, ona selam ver, dedi. Ben de Harun'a selam verdim.

O da selamima karsilik verdi. Sonra:

- Merhaba salih kardes ve salih peygamber, dedi.

Sonra Cibril benimle altinci kat göğe eristi. Gök kapisini çaldi.

- Kim o? denildi. Cibril:

- Cibril, diye cevap verdi. -Yanindaki kimdir? denildi. Cibril:

- Muhammed, dedi.
 - Ona, miraç için vahiy gönderildi mi? denildi. Cibril:
 - Evet, gönderildi, dedi. Bu göğün bekçisi olan görevli melek:
 - Bu gelen kisiye merhaba, ne güzel bir yolcu geldi, dedi. Ben, altıncı göge varınca Musa peygamberle karsilastım. Cibril bana:
 - Bu Musa'dır. Kendisine selam ver, dedi. Ben de Musa'ya selam verdim. O da karsilik verdi. Sonra:
 - Salih kardese ve salih peygambere merhaba, dedi. Ben, Musa'yi birakip geçince Musa aglamaya basladi. Musa'ya:
 - Niçin agliyorsun? denildi. O da:
 - Benden sonra bir genç peygambere be/at olundu ki, onun ümmetinden Cennet'e girenler, benim ümmetimden girenlerden çoktur, ona agliyorum, dedi.
- Sonra Cibril, benimle yedinci göge yükseldi. Gök kapisini çaldi.
- Kim o? denildi. Cibril:
 - Cibril, dedi.
 - Yanındaki kimdir? denildi. Cibril:
 - Muhammed, dedi.
 - Ona miraç daveti gönderildi mi? denildi. Cibril:
 - Evet, gönderildi, dedi.
 - Bu gelen zata merhaba, bu gelen kisi ne güzel misafir, dedi. Yedinci kat gökte Ibrahim peygamber bulunuyordu. Cibril:
 - Bu gördüğün, baban Ibrahim'dir. Ona selam ver, dedi. Ben de Ibrahim'e selam verdim. O selamima karsilik verdi. Ve:
 - Ey hayirli ogul, ey salih peygamber merhaba, dedi. (Rasûlullah buyurdu ki:)
 - Sonra Sidretü'l-Münteha'ya yükseltildim. Baktım ki orada dört nehir var. Ikisi zahir, ikisi bâtin idi. Ben:
 - Ey Cibril, bu dört nehir nedir? diye sordum. Cibril:
 - Bâtinî nehirler Cemiet'te iki nehirdir. Zahiri oîan nehirler ise, Nil ile Fırat nehirleridir, dedi.

Sonra bana Beyt-i Ma'mur gösterildi. Gördüm ki her gün oraya 70.000 melek ziyarete gidiyor. Sonra bana sarab, süt, bal dolu üç bardak sunuldu. Ben süt dolu bardagi aldım (içtim.). Cibril bana: İçtiğin süt senin ve ümmetinin fitratı, yani İslamî hilkatidir, dedi.

Sonra benim (le ümmetim) üzerine her gün elli vakit namaz farz kilindi. Ben dönüp Musa'ya ugradigim da o:

- Ne ile emrolundun? diye sordu. Ben de:

- Her gün elli vakit namazla emrolundum, diye cevap verdim. Musa:

- Her gün elli vakit namaza ümmetinin gücü yetmez. Vallahi ben, kesin olarak insanlari senden önce denedim ve Isrâilogullarini siki bir denemeye tabi tuttum. Dolayisiyla sen, Rabbine müracaat edip ümmetin için hafifletmesini dile, dedi. Ben de müracaat ve niyazda bulundum. Benden (ve ümmetimden) on vakit namaz indirildi. Bunun üzerine Musa'ya dönüp geldim. Musa önceki gibi tavsiyede bulundu. Ben de Rabbi-me niyazda bulundum. Bu kez on vakit namaz daha indirildi. Ben yine Musa'ya dönüp ugradim. Musa, eskisi gibi öğüt verdi. Ben de Rahibime niyazda bulundum. Benden on vakit namaz daha indirildi. Ben yine Musa'ya dönüp geldim. Musa, önceki tavsiyede bulundu. Ben de Rabbi-me tekrar niyazda bulundum. Benden on vakit namaz daha indirildi de her gün on vakit namazla emrolundum. Tekrar Musa'ya dönüp geldim. Musa, bana önceki mütalaasini söyledi. Ben de Allah'a arzi niyazda bulundum, bu kez hergün bes. yaMt namazla emrolundum. Bunun üzerine dönüp Musa'ya geldim. Musa:

- Ne ile emrolundun? diye sordu. Ben de:

- Her gün bes vakit namazla emrolundum, dedim. Musa:

- Ümmetin her gün bes vakit namaza muktedir olamaz. Ben senden önce insanlari fazlasiyla denedim ve Israilogullarini siki bir denemeye tabi tuttum. Simdi sen Rabbine dön de bunun ümmetin için hafifletilmesini dile, dedi. Ben de:

- Rabbime çok niyaz ettim. Öyleki bir daha arzi niyazda bulunmaktan utandim. Bu suretle bes vakit namaza razi olacagim, buna teslimiyet gösterecegim, dedim. Ben, Musa'nin yanindan geçince bir münadi:

- Ben, bes vakit namazla farizami imza ve irade eyledim. Kullarimdan fazlasini hafifletip indirdim, diye nida eyledi.»

Buhari, bu hadisi, burada bu sekilde rivayet etmistir. Sahihinin baska yerlerinde de bunu rivayet etmistir. Müslim, Tirmizî ve Neseî de bir kaç yoldan bu hadisi Katade'den, Enes'ten ve Malik b. Sa'saa'dan rivayet etmislerdir. Bu rivayette Mescid-i Aksa'dan söz edilmemektedir. Belki de bazi raviler bilindigi için, bu rivayetteki bazi haberleri atlamislar veya unutmuslardir. Yahut da faydali ve gerekli kisimlari anlatmis, diger kisimlari atlamislardir. Isrâ ile ilgili bütün rivayetleri, ayri ayri mütalaa eden ve herbirinin ayri bir Isrâ1 dan bahsettigini söyleyen kimse gerçek ve dogruluktan uzaklasmistir. Çünkü bu rivayetlerin tamaminda Rasûlullah'm,

peygamberlere selam verisi, ve onlari tarif edisi ile namazin farz kilmisi anlatilmektedir. Su halde bu îsrâ hadiselerinin birden fazla olusunu iddia etmek nasil mümkün olur? Bu imkansiz ve gerçekten uzak bir iddiadir. Dogrusunu Allah bilir.

Buhari, daha sonra Ibn Abbas'm su ayetle ilgili olarak söyle dedigini rivayet eder:

«Sana gösterdigimiz rüyayi ve Kür'ân'da lanetlenmis agaci, insanların (imanini) sinama (araci) yaptik» (el-tsrâ, 60.)

Bu ayette sözü edilen rüya, Rasûlullah'in Mescid-i Haram'dan Mescid-i Aksa'ya götürüldüğü gece kendisine gösterilen bir rüyadir. Ayrica Kur'ân'da sözü edilen lanetli ağaç ise, zakkum agacidir. [2]

Fasil

îsrâ hadisesinin vuku buldugu gecenin ertesi günü zeval vaktinde Cebrail, Hz. Peygamber'e gelerek namazin nasil kilinacagini anlatip vakitlerini belirledi. Rasûlullah (s.a.v.) da ashabini çağirip etrafında toplanmalarini istedi. Onlar, bu çağiriya uydular. Gelip etrafında toplandilar. O günden baslayip ertesi güne kadar Cebrail, Hz. Peygamber'e imamlık yapti. Müslümanlar da Hz. Peygamber'e uyarak hep birlikte cemaat halinde namaz kildilar. Nitekim Ibn Abbas ile Cabir'den rivayet olunan bir hadiste Hz. Peygamber söyle buyurmudur:

«Beyt yanında Cebrail, iki kez bana imamlık etti.»

Cebrail, ona her namazin ilk ve son vakitlerim açıkladigi gibi, ikisi arasındaki genis vakti de açıkladi. Ancak aksam namazi için genis bir vakit belirlemedi. Bu husus, Ebu Musa, Büreyde ve Abdullah b. Amr'in rivayet ettikleri hadislerde sabittir. Bütün bunlar, Müslim'in sahihinde mevcuttur. Bu konuyu "el-Ahkam," adli kitabimizda tafsilatli olarak anlattik. Hamd, Allah'a mahsustur. Buhari'nin sahihinde Hz. Aise'nin söyle dedigine dair bir rivayet vardır:

«Namaz ilk defa iki rekat olarak farz kilindi. Sonra bu iki rekatlik namaz, yolculuk namazi olarak kabul edildi. Mukimlik halindeki namaz ise artirildi.»

Bu rivayeti anlamak müsküldür. Çünkü Hz. Aise, yolculuk halinde iken de namazi tam kilardi. Osman b. Affan da öyle yapardi. Su asagidaki ayetin tefsirini yaparken bundan bahsettik:

«Yeryüzünde sefere çıktiginiz zaman inkar edenlerin size bir kötülük yapmalarından korkarsanız, namazi kisaltmanızdan ötürü size bir günah yoktur.» (en-Nisâ, ioi.)

Beyhakî dedi M: Hasan-i Basrî'nin görüşüne göre ikamet halindeki namaz, ilk olarak dört rekat seklinde farz kilinmistir. Nitekim Isrâ gecesinin

sabahinda, Hz. Peygamber'in öğleyi dört, ikindiye dört, aksami üç (ilk iki rekat'mda kiraati sesli olmak kaydiyla), yatsiyi dört (kiraati ilk iki rekatinda sesli olmak kaydiyla) ve sabahi da iki rekat olarak (iki rekatinda da kiraati sesli olmak kaydiyla) kildigini mürsel bir rivayetle nakletmis tir.

Ben derim ki: Belki de Hz. Aise, îsrâ hadisesinden önce namazların ikiser rekat halinde kilindigini söylemek istemistir. Bes vakit namaz farz kilindiginda ise, mukimlik halindeki namaz oldugu gibi birakilmis, yani yine dört rekat olarak kilinmaya devam edilmiş, yolculuk için ise sadece iki rekat olarak kilinmasına ruhsat taninmistir. Nitekim daha önceden de durum böyle idi. Bunu bu sekilde anladigimiz takdirde, hadisi anlamaktaki müsküller tamamen ortadan kalkar. Dogrusunu Allah bilir. [3]

Hz. Peygamber Zamaninda Ayin Ikiye Bölünmesi

Cenâb-i Allah, Rasûlü'nün getirmis oldugu hak din ve hidayet hususunda dogru sözlü oldugunu göstermek için ayi ikiye ayirarak müsriklere göstermistir. Evet, Hz. Peygamberin isaret ettigi esnada Allah'in emri üzerine ay ikiye bölünmüştü. Yüce kitabinin muhkem bir ayetinde konuyla ilgili olarak Cenâb-i Allah, söyle buyurmaktadır:

«Kiyamet saati yaklasir, ay yarilir; onlar bir delil görünce hâlâ yüz çevirirler ve «süregelen bir sihir» derler. Yalanlarlar da kendi heveslerine uyarlar. Ama her isin karar kilacagi bir sonucu vardir.» (ei-Kamer,i-3.)

Müslümanlar, ayin ikiye bölünmesi hadisesinin Peygamber Efendimiz zamaninda vuku buldugu hususunda görüs birligi etmislerdir. Bunun kesin olarak vuku buldugunu ifade eden mütevatir hadisler, müteaddit yollardan nakledilmistir. Konuyu kapsamlı bilen ve meseleye iyice bakan kimse bunu anlar. Biz de Allah'in müyesser kildigi kadariyla bunu anlatacagiz. Güvencimiz ve dayanagimiz Allah'tir. Bunu tefsirimizde teferruatli bir sekilde anlattik. Orada rivayet yollarini ve lafizlari kapsamlı bir sekilde naklettik. Burada da konuyla ilgili rivayetlere isaret edecek ve bunlari meshur kitaplara nispet edecegiz. Bunu Allah'in güç ve kuvveti sayesinde basaracagiz. Buna dair rivayetler, Enes b. Malik, Cübeyr. b. Mut'im, Hüzeyfe, Abdullah b. Abbas, Abdullah b. Ömer ve Abdullah b. Mes'ud'dan nakledilmistir. Allah hepsinden razi olsun. Enes'ten gelen rivayete göre Imam Ahmed b. Hanbel, onun söyle dedigini rivayet etmistir: Mekkeliler, Hz. Peygamber'den bir mucize istediler. Bunun üzerine ay, Mekke'de iki kez yarildi ve yüce Allah buyurdu ki:

«Kiyamet saati yaklasir, ay yarilir.»

Bu hadis, Müslim'in sahihinde yer almistir.

Buharî ile Müslim, Enes'in söyle dedigini rivayet ederler:

«Mekkeliler, kendilerine bir mucize göstermesini Hz. Peygamber'den isteyince o da ayi ikiye bölünmüs olarak onlara gösterdi. Nihayet onlar da ayin her bir parçasinin Hira'nin birer tarafında bulunduğunu gördüler.»

Cübeyr b. Mut'im'in rivayetine gelince, Imam Ahmed b. Hanbel, Cübeyr'in babası Mut'im'in şöyle dediğini rivayet etmiştir:

"Hz. Peygamber zamanında ay ikiye bölündü. Her bir parçası bir dağın üzerinde idi. Bunu gören müsrıklar:

"Muhammed, bizi büyüledi. Bizi büyülese bile, bütün insanları büyülemeye güç yetiremez." dediler.

Hüzeyfe b. Yeman'm rivayetine gelince, "Delail" adlı eserinde Ebu Nuayra, Ebu Abdurrahman es-Sülemî'nin şöyle dediğini rivayet eder: Hüzeyfe b. Yeman, Medain'de bize bir hutbe irad etti. Allah'a hamd ve senada bulunduktan sonra şöyle dedi: «Kiyamet saati yaklaşıyor, ay yarılır.» Bilesiniz ki kiyamet saati yaklaştı. Bilesiniz ki ay ikiye bölündü. Bilesiniz ki dünya, gideceğini haber vermektedir. Bilesiniz ki bugün yansa hazırlanmak, yarın da yarış yapmak günüdür.»

ikinci cuma günü babamla birlikte cuma namazına gittim. Yine Hüzeyfe, Allah'a hamd ve senada bulunduktan sonra aynı şeyleri söyledi. Ve sözlerine sunları ekledi:

- Bilesiniz ki yarısı kazanan, cumaya önce gelendir. Namazdan çıktıktan sonra eve giderken yolda babama: -

- Yaristan neyi kastediyor? diye sordum. Babam:

- Herkesten önce Cennet'e girmek için insanların birbirleriyle yarışmasını kastediyor, dedi.

İbn Abbas'm rivayetine gelince, Buhari, onun şöyle dediğini nakleder:

"Dogrusu ay, Peygamber (s.a.v.)'in zamanında ikiye ayrılmıştır." Yine Buhari ve Müslim, aşağıdaki ayetlerle ilgili olarak Cafer'in şöyle dediğini rivayet ederler:

«Kiyamet saati yaklaşıyor, ay yarılır. Bir delil görseler, hemen yüz çevirirler ve "devam eden bir sihir" derler.»

Hicretten önce ay ikiye bölündü. Öyleki onu iki parça halinde gördüler.

Hafiz Ebu Nuaym, İbn Abbas'm aşağıdaki ayetle ilgili olarak şöyle dediğini rivayet eder:

«Kiyamet saati yaklaşıyor, ay yarılır.»

Aralarında Velid b. Mugire, Ebu Cehil b. Hisam, As b. Vail, As b. Hi-sam, Esved b. Abdiyagus, Esved b. Muttalib b. Esed b. Abdül-Uzza, Zem'a b. Esved, Nadr b. Haris'in de bulunduğu birçok müsrık, Hz. Peygamber'in

yanina gelip toplandilar ve ona:

- Eger dogru isen, bir parçasi Ebu Kubeys daginin üzerinde, diger parçasi da Kuaykian dagi üzerinde görünecek sekilde ayi iki parçaya ayir, dediler. Peygamber (s.a.v.) onlara:

- Böyle yaparsam, iman eder misiniz? diye sordu. Onlar da:

- Evet, dediler. O gece ay dolunay halinde idi. Peygamber, bu dilegin yerine getirilmesini yüce Allah'tan niyaz etti. Ay da, yarisi Ebu Kubeys daginin üzerinde, diger yarisi da Kuaykian dagi üzerinde görünecek sekilde iki parçaya ayrılmis halde göründü. Bunun üzerine Hz. Peygamberde onlara söyle sesleniyordu:

- Ey Eba Seleme b. Abdi'1-Esed ve Erkam b. Erkam, sahadet edin. Sonra Ebu Nuaym, Ibn Abbas'm söyle dedigini rivayet etmistir:

Mekke halki, Hz. Peygamberin yanma giderek ona:

- Senin Allah Rasûlü oldugunu bilmemizi saglayacak bir mucizen var mi? diye sordular. Cebrail inip Hz. Peygamber'e söyle dedi:

- Ya Muhammed, Mekkelüere de ki; "Bu gece toplansinlar ve -sayet yararlanacaklarsa- bir mucize görsünler."

H. Peygamber, Cebrail'in bu sözlerini onlara bildirdi. Bunun üzerine ayin ondördüne denk gelen gecede disariya çikip toplandilar. Ay, bir parçasi Safa, diger parçasi da Merve tepesinde olmak üzere ikiye bölündü. Onlar da bu hadiseyi seyrettiler. Sonra ellerini gözlerine götürüp ogusturmaya, tekrar aym iki parçasina bakmaya basladilar. Yine ellerini gözlerine götürüp ogusturmaya ve yine ayin iki parçasina bakmaya basladilar. Ve:

- Ey Muhammed, Bu, müthis bir büyüden baska birsey degildir, dediler. Bunun üzerine Cenâb-i Allah, su ayeti inzal buyurdu.

«Kiyamet ani yaklasir, ay yarilir.»

Dahhak, Ibn Abbas'm söyle dedigini rivayet etmistir: Yahudi âlimleri, Hz. Peygamber'in yanma gelerek:

- Bize bir mucize göster ki ona inanalim, dediler.

H. Peygamber de Rabbinden böyle bir dilekte bulundu, ayi ikiye bölünmüş vaziyette onlara gösterdi. Bir parçasi Safa, digeri de Merve tepesi üzerinde olmak üzere iki parça halinde görüldü. Ve bu ikiye ayrılmis halde gözlere görünmesine ikindi ile aksam arasi kadarlik bir zaman boyunca devam etti. Bu haliyle onu seyrettiler. Sonra ay, gözlere görünmez oldu. Onlar da:

- Bu uydurulmus bir büyüdür, dediler.

Hafiz Ebu'l-Kasmi et-Taberanî, Ibn Abbas'm söyle dedigini rivayet eder:

Peygamber (s.a.v.) zamaninda ay tutuldu, Müsrikler: ' .

- aya büyü yapıldı, dediler. Bunun üzerine su ayetler nazil oldu. «Kiyamet ani yaklasir, ay yarilir; onlar bir delil görünce hâlâ yüz çevirirler ve «süregelen bir sihir» derler.»

Bu sağlam bir senettir. Bunda anlatildigina göre ay, ikiye yarildiği gece tutulmustur. Belkide ayin ikiye yarilmasi, tutulduğu gece gerçekleşmiştir. Çoguna gizli kalmisti. Bununla beraber dünyanın birçok yerindeki insanlar bunu gördüler. Anlatildigina göre o gece, bu hadiseye dayanilarak Hint ülkesinde tarih tutulmus ve o gece bir bina yapılmis, "ayin ikiye yarilmasi gecesi" diye tarih düsülmüştür.

Ibn Ömer'in konuyla ilgili rivayetine gelince, Hafız Beyhakî Mücahid'in de bu konuda bir rivayette bulunduğunu nakletmiştir.

Abdullah b. Mesud'un rivayetine gelince, Imam Ahmed b. Hanbel, onun söyle dedigini rivayet etmistir: Peygamber (s.a.v.)'in zamaninda ay ikiye bölündü, insanlar da ona baktılar.

Peygamber (s.a.v.)'de:

- Sahid olun, dedi.

Buhari ve Müslim, Ibn Mesud'un söyle dedigini rivayet etmislerdir: "Biz, Mina'da Peygamber (&a.v.)'le birlikte iken ay ikiye yarildi. O, bize: Sahid olun, dedi. Bir grup daga dogru gitti."

Ebu Davud et-Teyalisi, Ebu'd-Duhan'm hadisini Mesruk'a dayandirarak Abdullah b. Mesud'un söyle dedigini rivayet etmistir: Peygamber (s.a.v.)'in zamaninda ay ikiye bölündü. Kureysliler:

- Bu, İbn Ebi Kebse'nin (Muhammed'in) büyüdür. Seferden gelenlerin söyleyeceklerine bakın. Çünkü Muhammed, bütün insanlari büyüleyecek güçte degildir, dediler.

Bazi kimseler, yolculuktan geldiklerinde onlar da ayin ikiye yaril-digim gördüklerini söylediler.

Beyhakî, Abdullah b. Mesud'un söyle dedigini rivayet eder: "ay Mekke'de ikiye bölündü. İki parça halinde göründü. Kureys kafirleri de Mekke halkina söyle dediler:

- Bu, İbn Ebi Kebse'nin (Muhammed'in) bize yaptığı bir büyüdür. Seferden gelecek olanlari bekleyin. Eger onlar da sizin gördüğünüzü görmüs iseler demek ki Muhammed dogrudur. Ama sizin gördüğünüzü görmemislerse demek ki, bu bir büyüdür ki Muhammed sizi bununla büyülemistir.

Birçok taraftan yolcular geldi. Onlar da ayin ikiye bölündüğünü gördüklerini söylediler."

Imam Ahmed b. Hanbel, Ibn Mesud'un söyle dedigini rivayet etmistir:

«Peygamber (s.a.v.)'in zamanında ay ikiye bölündü. Öyleki iki parçası arasında dağ görünüyordu.»

Hafız Ebu Nuaym, Abdullah b. Mesud'un söyle dedigini rivayet etmiştir: «Mina'da Peygamber (s.a.v.)'le beraberdik. Ay ikiye bölündü, iki parça halinde göründü. Bir parçası dağın arkasında idi. Hz. Peygamber de: Sahid olun, şahid olun, dedi.»

Ebu Nuaym, İbn Mesud'un söyle dedigini rivayet eder: «Biz Mekke'de iken ay ikiye bölündü. Biz, Mekke'de iken bir parçasını Mina'daki dağın üzerinde gördüm.»

Ahmed b. İshak, Abdullah b. Mesud'un söyle dedigini rivayet eder: "Mekke'de ay ikiye bölündü. Onu, iki parça halinde gördüm."

Yine İbn Mesud'un söyle dediği rivayet eder: "Allah'a yemin ederim ki ayi iki parça halinde gördüm. İki parçası arasında Hira dağı vardı."

Ebu Nuaym, İbn Abbas'ın söyle dedigini rivayet eder: "ay, iki parçaya bölündü. Bir parçası gitti, bir parçası kaldı."

İbn Mesud dedi ki: "Hira dağını ayın iki parçası arasında gördüm. Bir parçası gitti. Mekkeliler buna sastılar ve:

- Bu uydurulmuş bir büyüdür, bu da gidecektir, dediler."

Leys b. Ebi Süleym, Mücahid'in söyle dedigini rivayet etmiştir: "peygamber (s.a.v.) zamanında ay ikiye ayrıldı. Hz. Peygamber, Ebu Bekir'e:

- Sahid ol ey Eba Bekir, dedi. Müsrikler de:

- Ay büyüldü, ikiye ayrıldı, dediler."

Bunlar, senedleri kuvvetli ve müteaddit rivayetlerdir ki, düşünen ve nakledici ravilerin adaletli olduğunu bilen kimseler için kesinlik ifade ederler. Bazı kışacıların, ayın semadan yere düşüp Hz. Peygamber'in bir yerinden girip diğer yerinden çıktığına dair anlattıkları hikayelerin aslı yoktur. Bunlar uydurulan yalan ve iftiralar ki doğru değildirler. Ay ikiye bölündüğü esnada semadan ayrılmış değildi. Yalnız Peygamber (s.a.v.), ona işaret ettiğinde iki parçaya ayrılmış, bir parçası Hira dağının arka taraflarına gitmişti. Olayı seyredenler, Hira dağını ayın iki parçasının ortasında görmüşlerdi. Nitekim İbn Mesud'da böyle bir manzarayı müşahade ettiğini haber vermiştir. Ahmed b. Hanbel'in Müsned'inde geçen: «Ay, Mekke'de iki kez bölündü.» şeklindeki Enes'in rivayeti üzerinde ihtilaf vardır. Kuvvetli görüşe göre o, bu sözle ayın iki parçaya bölündüğünü söylemek istemistir. Doğrusunu Allah bilir. [4]

Rasûlullah'ın Amcası Ebu Talîb'in Ölümü

Onun vefatından sonra Peygamber (s.a.v.)'in zevcesi Hüveylid kızı Hatice

de vefat etmistir. Allah ondan razı olsun. Bazılarınin söylediğine göre Hz. Hatice, Ebu Talib'ten Önce vefat etmistir. Ama meshur görüŖe göre Ebu Talib ondan önce vefat etmistir. Hz. Peygamber'e karsi sefkatli olan bu iki kimseden biri yani Ebu Talib kafir, diğeri yani Hz. Hatice mü'min ve siddika bir kadindi. Allah ondan razı olsun ve onu hosnud eylesin.

Ibn İshak dedi ki: Hatice ile Ebu Talib aynı senede öldüler. Hatice'nin vefatından sonra Hz. Peygamber'e musibetler pespese geldi. Hatice, bela ve mihnetlere karsi Hz. Peygamber'in gerçek yardımcısi idi. Onu teskin ederdi. Ebu Talib'in vefati sebebiyle ona musibetler geldi. Çünkü Ebu Talib, onun davetinde koruyucusu, destekçisi idi. Kavmine karsi güçlü bir himayeci ve yardımcı idi. Ebu Talib'le Hatice'nin vefati, Hz. Peygamber'in Medine'ye hicretinden üç yıl önce vuku bulmustu. Ebu Talib ölünce, Kureysliler onun hayatında Hz. Peygamber'e yapamadıkları eziyetleri yapmaya başladılar. Öyleki, Kureys beyinsizlerinden biri, onun önünü keserek basına toprak savurmustu.

Hisam b. Urve, bana babasının söyle dedigini anlatti: Rasûlullah (s.a.v.)evine girerken,-o beyinsizin savundugu toprak hâlâ basında idi. Kızlarından biri kalkıp basını yıkadı. Yıkarken de ağliyordu. Rasûlullah (s.a.v.)'da ona söyle diyordu:

"Aglama ey kızıcağım! Süphesiz Allah, senin babanı koruyacaktır." Daha sonra da söyle diyordu:

"Ebu Talib ölünceye kadar Kureysliler bana hoslanmadığım birseyi yapmadılar."

Bundan önce Ibn İshak söyle demistir: Rasûlullah'in kazani ocaga konulduğı zaman müsriklerden biri, bazen kazanma pislik atardı. O böyle yaptığı zaman Rasûlullah, o pislighi bir degnegin ucu ile çıkarıp kapi önüne atar, sonrada söyle derdi: "Ey Abdumenağ ogullan, bu nasıl komsuluktur?" Böyle dedikten sonra kapi önündeki pislighi yola atardı.

ibn İshak dedi ki:

Ebu Talib hastalandığı ve ağırlastığı zaman Kureys'e haberi yayıldı. Kureysliler birbirlerine söyle dediler:Hamza ye'Ömer, Müslüman oldular. Muhammed'in sesi, bütün Kureys kabilesi içinde yayıldı. O halde beraberce Ebu Talib'e gidelim de bizim için kardesinin oglundan bir söz alsın ve bizden de ona bir söz versin. Vallahi, onların idareyi bizden zorla alacaklarından emin değiliz.

Ibn İshak, Ibn Abbas'm söyle dedigim rivayet eder: Kureys kavminin esrafi olan Utbe b. Rebia, Seybe foRebia, Ebu Cehil b. Hisam, Ümey-ve b. Halef ve Ebu Süfyan b. Harb, Ebu Talib'e gittiler. Onunla söyle konustular:

- Ey Ebu Talib, bildigin gibi sen bizdensin." Iste gördüğün gibi ölüme yaklaşıyorsun. Biz, senin öleceğinden korkuyoruz. Bizimle ^kardesinin oğlu arasındaki durumu biliyorsun. Onu çağır da bizden ona söz ver ve bizim için de ondan bir söz al ki, biz onu bırakalım.

Bunun üzerine Ebu Talib, Hz. Peygamber'e haber gönderdi,. Hz. Peygamber yanma gelince, Ebu Talib ona söyle dedi:

- Ey kardesimin oğlu, bunlar senin kavminin esrafidirlar. Senin için toplanmışlardır ki, birbirinize söz veresiniz.

Hız. Peygamber dedi ki:

- Evet, bir kelime var. Onu bana verirsiniz onunla Arab'a hakim olursunuz, Acem de onunla size itaat eder.

Ebu Cehil dedi ki:

- Evet, babana kurban, hadi on kelime olsun. Hız. Peygamber dedi ki:

- Lâ ilahe illallah dersiniz ve Allah'tan başka ibadet'ettiginiz şeyleri söküp atarsınız.

Bunun üzerine el çırparak söyle, dediler:

- Ey Muhammed, ilahları bir tek ilah mi kılmak istiyorsun? Senin isin çok tuhaf.

Sonra birbirlerine söyle dediler:

- Vallahi bu adam, istediğiniz şeylerden size birsey verecek değildir. O halde gidiniz ve Allah sizinle onun arasında hükmünü verinceye kadar babalarınızın dini üzere devam ediniz. Sebatkar olunuz.

Böyle dedikten sonra dağılıp gittiler. Ebu Talib de Hız. Peygamber'e söyle dedi:

- Vallahi ey kardesimin oğlu, onlardan asiri birsey istedigini görmedim.

Ebu Talib, bunu söylediği zaman Hız. Peygamber, onun Müslüman olacağını ümid etti ve ona söyle dedi:

- Ey Amca, sen o kelimeyi söyle, onunla kıyamet gününde senin için sefaat helal olur.

Ebu Talib, Hız. Peygamber'in, ona olan düşkünlüğünü görünce söyle dedi:

- Ey kardesimin oğlu, vallahi eger sana ve senin babanın ogullarina bundan sonra küfretme korkusu olmasa ve Kureysliler, benim onu ölüm korkusundan dolayı söylediğimi zannetmeseler, elbette o kelimeyi söyledim. Onu söylemiyorum, ancak seni onunla sevindirmek için söylüyorum.

Sonra Ebu Talib'in ölümü yaklaştığı zaman Abbas ona baktı ki dudaklarını hareket ettiriyor. Kulagi ile onu iyice dinledi ve söyle dedi:

- Ey kardesimin oglu, vallahi kardesim senin söylemesini kendisine emrettiğin kelimeyi söyledi.

Hız. Peygamber de, isitmedim, dedi.

Cenâb-i Allah, Ebu Talib'in yanma giden Kureys heyeti hakkında su ayetleri inzal buyurdu:

«Sad, Öğtit veren Kur'ân'a andolsun ki, inkar edenler gurur ve ayrılık içindedirler...» (Sâd, 1-2.)

Tefsirimizde bu ayetlerle ilgili açıklamaları yaptık. Hamd ve minnet Allah'adır.

Sia'nin bazı müntesipleri ile diğer Gula-i Sia, Hız. Abbas'm bu hadisteki; «Ey kardesimin oglu! Kardesim, kendisine söylemesini emrettiğin sözünü söyledi, yani La ilahe illallah, dedi.» sözünü delil göstererek Ebu Talibin Müslüman olarak vefat ettiği görüşünü ileri sürmüşlerdir. Buna, bir kaç bakımdan cevap vermemiz mümkündür:

Bunlardan biri sudur: İbn Abbas'tan gelen bir rivayetin senedinde «Ailesinden bazilarından... » tabiri kullanılmıştır ki, bu isim ve durumu belirsiz bir zincirdir. Eger sadece bu kelime bulunsaydı, sened mevkuf olurdu. İmam Ahmed, Neseî, İbn Cerir gibi zatlar da Ebu Usame'nin A'mes'ten gelen buna benzer bir rivayetini nakletmişlerdir. A'mes, demisti: Abbad, bize Said b. Cübeyr'den nakletti. Böyle derken Abbas'm sözünden bahsetmemistir. Bunu, Tirmizî de rivayet etmiş ve hasen bir hadis olduğunu söylemiştir. Bu hadis, Beyhakî tarafından da nakledilmiştir. Onun rivayetine göre İbn Abbas söyle demistir: «Ebu Talib hastalandı. Kureysliler yanma geldiler. Hız. Peygamber de yanma geldi. Ebu Talib'in yani basında meclis toplanmış vaziyette iken Ebu Cehil kalkıp Hız. Peygamberi tebligden menetmek istedi ve onu Ebu Talib'e şikayet etti. Ebu Talib Hız. Peygamber'e: "Ey kardesimin oglu! Kavminden ne istiyorsun?" diye sordu. O da şöyle cevap verdi:

«Ey Amca, ben onlardan sadece bir tek kelime istiyorum ki, o kelime sayesinde Araplar onlara boyun eger, Acemler de onlara cizye öder.» Ebu Talib sordu:

- O kelime nedir?

- Lâ ilahe illallah'dır.

Bunun üzerine Kureysli müşrikler şöyle dediler:

- Tanrıları bir tek tanrı mı yapıyor? Doğrusu bu, çok tuhaf birşeydir!

Böyle demeleri üzerine haklarında su ayetler nazil oldu.

«Sâd; öğüt veren Kur'ân'a andolsun ki, inkar edenler gurur ve ayrılık

içindedirler. Onlardan önce nice nesilleri yok ettik. Feryad ediyorlardı; oysa artık kurtulma zamanı değildi. Aralarından bir uyarıcının gelmesine sasmislardı. Inkarcılar: "Bu, pek yalancı bir sihirbazdır; tanrıları tek bir tanrı mı yaptı? Dogrusu bu tuhaf birseydir." demislerdi.» (Sâd, 1-7.)

İbn İshak'm anlattığından farklı olan ve daha doğru olan Buharî'nin su rivayeti vardır: İbn Müseyyeb'in, babasından naklettiğine göre Ebu Talib Ölüm döşegine yattığı zaman, Hz. Peygamber yanına gitti. Yanında Ebu Cehil de vardı. Ona şöyle dedi: «Ey amca, Lâ ilahe illallah de ki, Allah katında o kelime ile senin için müdafaada bulunayım.»

Ebu Cehil ile Abdullah b. Ebi Ümeyye dediler ki:

- Ey Ebu Talib, Abdülmuttalib'in dininden vaz mı geçiyorsun? Bu sözlerini o kadar ısrarla tekrarladılar ki, Ebu Talib'in en son

söylediği söz: "Abdülmuttalib'in dini üzere..." oldu. Hz. Peygamber de şöyle dedi:

- Yasaklanmadığım müddetçe senin için istigfarda bulunacağım. Böyle demesi üzerine su ayetler nazil oldu:

«Cehennemlik oldukları anlaşıldıktan sonra, akraba bile olsalar, puta tapanlar için mağfiret dilemek, Peygamber'e ve mü'minlere yarasmaz.» (et-Tevbe, 113.)

O zaman su ayet te nazil olmuştı:

«Ey Muhammed! Sen, sevdiğini doğru yola eri süremezsin» (ei-Kasas, 56.)

Yine Buharî ile Müslim, Said b. Müseyyeb'in babasından buna benzer bir nakilde bulunduğunu ve hususta şöyle dediğini rivayet etmişlerdir: Hz. Peygamber, bu teklifini Ebu Talib'e tekrarladı. Öte yandan Ebu Cehil ile Abdullah b. Ebi Ümeyye de sözlerini tekrarlıyorlardı. Nihayet Ebu Talib'in en son söylediği söz; "Abdülmuttalib'in dini üzere..." oldu. Ve Lâ ilahe illallah demeye yanaşmadı.

Hz. Peygamber de: «Yasaklanmadığım müddetçe senin için mağfiret talebinde bulunacağım.» dedi. Bunun üzerine su ayet-i kerime nazil oldu:

«Cehennemlik oldukları anlaşıldıktan sonra, akraba bile olsalar, puta tapanlar için mağfiret dilemek, Peygamber'e ve mü'minlere yarasmaz.» (et-Tevbe, 113.)

Ebu Talib hakkında da su ayet de nazil oldu: «Ey Muhammed, Sen, sevdiğini doğru yola eristiremezsin, ama Allah, dilediğini doğru yola eristirir. Doğru yola girecekleri en iyi O bilir.» (el-Kasas, 56.)

İmam Ahmed b. Hanbel, Müslim, Tirmizî ve Neseî, Ebu Hürey-re'nin şöyle dediğini rivayet ettiler: Ebu Talib ölüm döşeginde iken Hz. Peygamber,

onun yanma gelip söyle dedi:

- Ey amca! Lâ ilahe illallah de ki, kiyamet gününde senin için bu kelimeyi söylediğine dair sahadette bulunayım.

- Kureysliler beni ayıplara asalardı, Ebu Talib ölüm korkusundan böyle dedi demeselerdi, bu kelime ile senin gözünü aydınlatırdım. Ben sadece senin gözünü aydın kılmak için bu kelimeyi söylerim.

Ebu Talib'in bu sözü üzerine Cenâb-i Allah, su ayeti inzal buyurdu: «Ey Muhammed, Sen, sevdiğini doğru yola eristiremezsin. Ama Allah, dilediğini doğru yola eristirir. Doğru yola girecekleri en iyi O bilir.»

(el-Kasas, 56.)

Abdullah b. Abbas, İbn Ömer, Mücahid, Sabî ve Katade de böyle demislerdir: Bu ayet, Hz. Peygamberin, kendisine, Lâ ilahe illallah demesini teklif ettiği zaman, Ebu Talib hakkında nazil olmuştur ki; o, Lâ ilahe illallah demeye yanasmamış ve kendi atalarının dini üzere olduğunu ifade etmişti. Son olarak ta ağzından su söz çıkmıştı: O, Abdülmuttalib'in dini üzeredir.

Buharî'nin, Abdullah b. Haris'ten yaptığı su rivayette bunu tekid etmektedir: Abdullah, Abbas b. Abdülmuttalib'in söyle dediğini nakletmiştir: «Peygamber (s.a.v.)'e:

- Amcana ne yararin oldu? O seni koruyor ve senin için müsrıklere kızıyordu? diye sordum. Bana su cevabi verdi:

- O, Cehennem'in sig bir tarafındadır. Eger ben olmasaydım, en alt tabakasinda olurdu.

Buhari ve Müslim'in sahihlerinde, Ebu Said'in söyle dediği rivayet edilir: Hz. Peygamber'in yanında amcasından söz edildiğinde onun söyle dediğini isittim:

«Belki de kiyamet gününde sefaatim ona fayda verir ve Cehennemin sig bir tarafına konulur. Ates, onun topuk kemiklerine kadar ulaşır ama yine de o atesin tesiri ile beyni kaynar.»

Müslim, İbn Abbas'm söyle dediğini rivayet eder:

Rasûlullah (s.a.v.) buyurdu ki:

«En az azap göreceğ olan cehennemlik kişi, Ebu Talib'tir. Onun atesten bir çift ayakkabisi vardır ki, onlardan ötürü beyni kaynar.»

Yunus b. Bükeyr'in "Megazi"sinde bu hadis, söyle rivayet edilmıştır:

«O bir çift ayakkabıdan ötürü beyni kaynar, ta ki ayaklarının üzerine akmaya kadar.»

Hafiz Ebu Bekir el-Bezzar, "Müsned" adlı eserinde Cabir'in söyle dediğini rivayet eder: Rasûlullah (s.a.v.)'a: "Ebu Talib'e faydan oldu mu?" diye

soruldu. O da su cevabi verdi:

"Onu atesten çıkardim. Atesin en az oldugu yere biraktim."

Süheylî dedi ki: Hz. Peygamber, amcası Abbas'm Ebu Talib hakkındaki sahadetini kabul etmemis ve onun: "Kendisine söylemesini emrettigin kelimeyi söyledi." sözüne karsi Hz. Peygamber: "Ben isitmedim." demistir. Çünkü Abbas, o zaman kafir idi ve sahadeti makbul degildi.

Ben derim ki: Bana göre bu haber sahih degildir. Çünkü senedi zayıftır. Nitekim bundan daha öncede söz edilmisti. Bunu ispatlayan bir husus da sudur ki; Hz. Peygamber'e bundan sonra Ebu Talib'in durumu soruldugunda o yine ayni seyleri anlatmistir. Ebu Talib, böyle birseyi söylemiş olsa bile, can bogaza geldigi ve ölüm melegini gördüğü esnada söylemistir ki, o andaki imanin kimseye faydası olmaz. Dogrusunu Allah bilir.

Ebu Davut et-Teyalisi, Sube kanali ile Naciye b. Kab m söyle dedigini rivayet eder: Hz. Ali'nin söyle dedigini isittim: Babam vefat ettiginde Rasûlullah'a gelip söyle dedim:

- Amcan vefat etti.
- Git, onu göm.
- O, müsrik olarak vefat etti.
- Git, onu göm ve gömdükten sonra buraya gelinceye kadar birsey söyleme.

Gidip gömdüm ve Rasûlullah'm yanina geldim, O da yikanmami emretti.

Ebu Davud ile Neseî, Hz. Ali'nin söyle dedigini rivayet ettiler: Ebu Talib vefat edince dedim ki:

- Ya Rasûlallah, sapiklikta olan ihtiyar amcan Öldü. Onu kim defnedecek?
- Git, babani defnet. Yanima gelinceye kadar da birsey söyleme, dedi.

Gittim, defnettim ve Rasûlullah'm yanma döndüm. Yikanmami emretti. Sonra onun için öyle dualar yaptı ki, yeryüzünde bana verilecek olan hiç birsey, beni o dualar kadar memnun etmezdi.

Hafiz el-Beyhakî, Ibn Abbas'in söyle dedigini rivayet eder: Peygamber (s.a.v.), Ebu Talib'in cenazesinden döndü ve söyle dedi: "Akrabalik baglarini bagladın. Ve hayirla mükafat gördün ey amca."

Ebu'l-Yeman el-Hevzenî'nin rivayetine göre Peygamber (s.a.v.), Ebu Talib'in mezari üzerinde durmamistir.

Önceki sayfalarda biz Ebu Talib'in, Hz. Peygamberi korudugunu, onu savundugunu, ona eza vermek isteyenlere engel oldugunu, onu ve

sahabelerini müdafaa ettigini, onun hakkında övücü sözler sarfettigini, ona ve ashabina sevgi, dostluk ve sefkatini de siirlerinde dile getirdigini; ona muhalefet eden, onu yalanlayan kimseleri de ayiplayip yerdigini, bunu yaparken de Hasimi, Muttalib'i, belig ve fasih ifadeler kullandigini, o ifadelerin üstünlüğüne hiç kimsenin ulaşamayacagini, hiçbir Arab'in o ifadelere yakin ifadeler kullanmasinin mümkün olmadigini o ifadelere zit ve aykiri ifadeleri kimsenin kullanmaya gücünün yetmeyecegini anlatmistik. O, bütün bunlari yaparken de Rasûlullah (s.a.v.)'in dogru sözlü, dogru yolda ve hidayette bulunan iyi bir insan oldugunu biliyordu. Ama buna ragmen kalbi, iman etmemisti. Kalbin bilmesi ile tasdik etmesi arasında fark vardır. Nitekim bu husus, Buharî'nin sahi-hindeki "Ritabu'l-Iman" bahsini serhederken açıklamisizdir.

Bunun delili de sudur;

Kendilerine kitap verdiklerimiz, Muhammed'i, ogullarini tanidiklari gibi tanirlar. Onlardan bir takimi, dogruyu bile bile hakki gizlerler.» (el-B akara, 146.)

«Gönülleri kesin olarak kabul ettigi halde, haksizlik ve büyüklenmeleirmden ötürü onlari bile bile inkar ettiler.»(en-Nemi, 14.)

Musa, Firavun'a söyle demisti:

«Musa da: "Andolsun ki, bunlari göklerin ve yerin Rabbinin açık belgeler olarak indirdigini biliyorsun, Ey Firavun! Dogrusu senin mahvolacagini sanıyorum." demisti.» (el-Isrâ,i02.)

Bazi selef ulemasi da: «Onlar Kur'ân'dan ahkorlar ve ondan uzaklasirlar.» (el-En'âm, 26.) ayet-i kerimesinin Ebu Talib hakkında nazil oldugunu söylemislerdir. Çünkü Ebu Talib, insanlari Rasûlullah'a eziyet etmekten menetmekle birlikte kendisi de Rasûlullah'in getirdigi hak dinden ve hidayetden uzak dururdu.

İbn Abbas'tan, Kasim b. Muhaymere'den, Habib b. Ebi Sabit'ten, Ata b. Dimar'dan, Muhammed b. KalD ve digerlerinden de böyle bir rivayet varid olmustur. Ancak bunda, düşünmek gerekir. Dogrusunu Allah bilir. Kuvvetli görüse göre, İbn Abbas'tan nakledilen diger rivayet daha saglamdir. O rivayete göre ayetin manasi şöyledir: Onlar insanlari, Muhammed'e iman etmekten mene derlerdi. Mücahid, Katade, Dahhak ve birçok tefsirci bu görüstedirler.

İbn Cerir et-Taberî de bu görüşü benimsemistir.

Bu ayetten kastedilen mana özetle sudur: Bu kelim, müsriklerin yerilmesini tamamlamak için burada ifade edilmistir. Çünkü onlar insanlari, Rasûlullah'a tabi olmaktan menederlerdi. Kendileri de ondan yararlanmazlardı. Bu sebeple yüce Allah söyle buyurmıştır:

«Onlardan seni dinleyenler vardır. Kur'ân'ı anlarlar diye kalbleri-ne örtüler kulaklarına da ağırlık koyduk. Onlar her türlü mucizeyi görseler bile, yine de ona inanmazlar, nihayet sana geldiklerinde de seninle çekisirler. İnkâr edenler, "Bu, öncekilerin masallarından başka birsey değildir." derler.

Onlar Kur'ân'dan ahkorklar ve ondan uzaklaşırlar. Böylece yalnız kendilerini mahvederler de farkına varamazlar.» (el-En'âm, 25-26.)

Ayet-i kerimede geçen "onlar" zamirinin kullanılması da, bu ayetle bir cemaatin kastedildiğini göstermektedir. Onlar, ayetin devamında anlatılmaktadırlar.

«Böylece yalnız kendilerini mahvederler de farkına varamazlar.» cümlesi de, onların tam olarak yerildiklerine delalet etmektedir. Ancak Ebu Talib, bu mertebeye değildi. Aksine o, bütün gücüyle insanları, Rasûlullah'a ve ashabına eziyet etmekten menediyordu. Söz ve fiili, can ve mali ile bu yolda gayret sarfediyordu. Ama bununla birlikte Cenâb-i Allah, onun için iman takdir etmedi. Çünkü bunda yüce Allah'ın büyük hikmetleri ve kesin delilleri vardı. Buna iman etmek ve teslim olmak gerekir. Cenâb-i Allah bizi, müsrîkler için mağfiret dilemekten menetmiş olmasaydı, Ebu Talib için mağfiret diler ve onun için ilahi rahmet niyazında bulunurduk. [5]

Hatice Binti Hüveylidin Vefatı

Bu bölümde Hz. Hatice'nin faziletlerinden, menkıbelerinden, Cen-netü'l-Firdevs'e girip yerleşeceğinden bahsedilecektir. Bütün bunlar, doğru sözlü ve sözü doğrulanan Rasûlullah tarafından bildirilmiştir. Çünkü o, Hz. Hatice'yi Cennet'te bir köşkle müjdelemiştir. O köşk, oymalı inciden inşa edilmiştir. Orada gürültü ve yorgunluk yoktur.

Yakup b. Süfyan, Ebu Salih tarikiyle Urve b. Zübeyr'in söyle dedigini rivayet eder: Hz. Hatice, namazın farz kılınmasından Önce vefat etti.

Sonra Yakup b. Süfyan, başka bir tarikten Zührî'nin söyle dedigini rivayet eder: Hz. Hatice, Rasûlullah (s.a.v.)'in Medine'ye hicretinden ve namazın farz kılınmasından önce Mekke'de vefat etti.

Muhammed b. İshak dedi ki: Hz. Hatice ile Ebu Talib aynı senede öldüler.

Beyhakî dedi ki: Bana gelen rivayetlere göre Hz. Hatice, Ebu Talib'in ölümünden üç gün sonra vefat etmiştir. Bunu, Abdullah b. Men-deh, "Marife" kitabında ve üstadımız Ebu Abdullah el-Hafiz anlatmışlardır.

Beyhakî dedi ki: Vakidî'ye göre Hz. Hatice ile Ebu Talib, hicretten üç sene önce Si'bi Ebi Talib'den (boykot altında tutuldukları mahalleden) çıktıkları sene vefat etmişlerdir. Ayrıca Hz. Hatice, Ebu Talib'in ölümünden otuz bes gece önce vefat etmiştir.

Ben derim ki: Bu rivayetlerden kastedilen mana, Isrâ gecesinde bes vakit namazın farz kılınmasından önce vefat etmiş olmasıdır. Beyhakî ve diğer bir kaç zatın da anlattıkları gibi bizim için burada en uygun olan husus, Ebu Talib ile Hatice'nin Isrâ'dan önce vefat etmiş olduklarını söylemektir. Ancak ileride anlaşılabilecek olan bir sebepten ötürü bu bölümü, Isrâ bölümünden sonraya erteledik. Çünkü kelimeler bununla dü-, zeliyor, bab (bölüm) bununla intizama kavuşuyor. Allah murad ederse, buna siz de vakıf olacaksınız.

Buhari, Kuteybe vasıtasıyla Ebu Hüreyre'nin söyle dediklerini rivayet eder: «Cebrail, Rasûlullah (s.a.v.)'a gelip söyle dedi: Ya Rasûlallah, bu Hatice'dir. Onunla beraber, içinde katik (veya yiyecek yahud içecek) bulunan bir kap gelmiştir. İşte o da sana geldi. Rabbinden ve benden, ona selam söyle ve ona Cennet'te, oymalı inciden yapılmış, gürültüsüz, rahat bir evin yapıldığını müjdele.»

Buhari, İsmail'in söyle dediklerini de rivayet etmiştir: Abdullah b. Ebi Evfa'ya söyle dedim: Peygamber (s.a.v.), Hatice'yi müjdeledi mi?

Dedi ki: Evet, oymalı inciden yapılmış, içinde gürültü ve yorgunluk bulunmayan bir ev ile müjdeledi.

Süheylî dedi ki: Hz. Peygamber, Hatice'yi: «Cennetteki oymalı, inciden yapılma bir evle» müjdeledi. Çünkü o, iman yarım kazanmıştı. «O evde yorgunluk ve gürültü yoktur.» Çünkü Hz. Hatice, hiçbir zaman Hz. Peygamberi yormamış, huzurunda sesini yükseltmemiş, karsısında gürültü yapmamış, ona eziyet vermemişti.

Buhari ve Müslim, sahihlerinde Hz. Aise'nin söyle dediklerini rivayet etmişlerdir:

"Onu andığını isittigim için Peygamber (s.a.v.)'e karşı, Hatice'yi kiskandığım kadar hiçbir kadını kiskanmadım. Hatice, Peygamberin benimle evlenmesinden önce ölmüştü. Cenâb-ı Allah ona, Hatice'ye Cennet'te oymalı inciden yapılma bir ev hazırlandığını müjdelemesini emretmiştir. Hz. Peygamber, bir koyun kestigi takdirde onu Hatice'nin dostlarına yetecek miktarda hediye ederdi."

Hz. Aise söyle demistir: "Rasûlullah'm bana çok anlatmasından ötürü, Hatice'yi kiskandığım kadar hiçbir kadını Rasûlullah'a karşı kiskanmadım. Onun ölümünden üç yıl sonra benimle evlendi. Ve Rabbi (ya da Cebrail) ona, Cennet'te oymalı inciden yapılmış bir evin hazır olduğunu müjdelemesini emretmişti."

Baska bir rivayete göre de Hz. Aise söyle demistir: "Hatice'yi kiskandığım kadar, Peygamber'in kadınlarından hiçbirini kiskanmadım. Halbuki onu görmemişim. Ama Peygamber (s.a.v.), onu çokça anardı. Bazen bir koyun keser, parçalara ayırır, sonra da onu Hatice'nin dostlarına gönderirdi. Bazen

ona söyle derdim: Sanki dünyada hiçbir kadın kalmadı da sadece Hatice kaldı. Böyle demem üzerine Peygamber (s.a.v.), su cevabi verirdi: "O söyle oldu. O böyle oldu. Benim ondan çocuğum oldu."

Buhari, İsmail b. Halil kanalıyla Hz. Aise'nin söyle dedigini rivayet eder:

«Hatice'nin kız kardesi Hale binti Hüveylid, Rasûlullah'm yanma girmek için izin istedi. Rasûlullah onun izin isteyisini Hatice'ninkine benzetti. Çok sevindi ve: "Bu mutlaka Hale'dir." dedi. Ben de kiskanip söyle dedim: "Kureys acuzelerinden disleri düsmüs ve dis etlerinin kizarikligi görünen bir kocakariyi, ne de çok aniyorsun. O geçmiste ölüp gitti. Allah, sana ondan daha iyi bir kadini verdi." dedim.

Bu ifadeden de açıkça anlasildigina göre Hz. Aise, üstünlük ve zevcelik bakımından Hz. Hatice'den daha hayirlidir. Çünkü onun bu sözünü, Rasûlullah redetmemis ve inkar etmemisti. Merhum Buharî'nin ifadelerinden bu husus açıkça anlasilmaktadir. Ancak Imam Ahmed b. Hanbel, Hz. Aise'nin söyle dedigini rivayet etmistir: Bir gün Rasûlullah (s.a.v.), Hatice'yi andi, onu uzun uzadiya övdü. Ben de kadınlık gayretine kapilarak onu kiskanip söyle dedim: "Ya Rasûlallah, Allah, sana Kureys'in kocakarilarından disi düsmüs, dis etlerinin kizarikligi görünen bir acuzeden daha iyi bir kadın verdi.»

Böyle demem üzerine Rasûlullah (s.a.v.)'m yüzü degisti. Vahyin nüzulü ya da yagmur yüklü bulutlari gördüğü zaman ancak yüzü öyle degisirdi. Yagmur yüklü bulutlari gördüğünde onların rahmet için mi, yoksa azap için mi oldugunu biliiceye kadar korkudan yüzünün rengi degisirdi.

.. Yine Imam Ahmed b. Hanbel, Hz. Aise'nin söyle dedigini de rivayet eder: Peygamber (s.a.v.), Hatice'yi andiginda onu çok güzel bir sekilde överdi. Bir gün ben onu kiskandim ve söyle dedim: "Disleri düstüğü için dis etlerinin kizarikligi görünen o kadini, ne de çok aniyorsun. Oysa Allah, sana ondan daha hayirli bir kadın verdi." Peygamber (s.a.v.), bu sözüm üzerine söyle buyurdu: "Allah, bana ondan daha hayirlisini vermedi. İnsanlar beni inkar ederlerken o, bana iman etti. İnsanlar beni yalanlarken o, beni tasdik etti. İnsanlar beni mahrum birakirken o, mali ile bana yardimda bulundu. Kadınların beni çocuklarından mahrum biraktigi zaman Allah, onun evladini bana nasip etti."

«Kadınların beni çocuğundan mahrum biraktigi zamanda Allah, onun evladini bana nasip etti.*» sözünü belki de Hz. Peygamber, Mari-ye'nin, Ibrahim'i dogurmasından önce söylemistir. Hatta Mariye'nin, Medine'ye gelisinden önce söylemistir. Bu, kesindir. Çünkü Peygamber (s.a.v.)'in çocuklarının tamamı -önceki sayfalarda anlatildigi ve ileriki sayfalardada anlatilacagi gibi- hep Hatice'den dogmustur. Yalnız Ibrahim, Misirli Kiptî Mariye'den dogmustur. Allah ondan razı olsun.

İlim ehlinden bir cemaat, bu hadisi delil olarak ileri sürüp Hz. Hatice'nin Hz. Aise'den daha üstün olduğunu söylemişlerdir. Allah ondan razı olsun ve onu hosnud kılsın.

Diğer bazı ilim ehli kimseler, bu hadisi tevil ederek Hz. Aise'nin zevcelik bakımından daha iyi olduğunu kasdetmiş olacağını söylemişlerdir. Bu mana, zahir ya da muhtemeldir. Sebebi de şudur ki, Hz. Aise gençliğini, güzelliğini ve hüsnü siretini vesile kılarak: «Allah sana Hatice'den daha hayırlı bir kadın vermiştir.» demistir. Yoksa bu sözü ile kendisinin, Hatice'den daha üstün olduğu ve nefsinin temiz olup olmadığı belirlemek, yüce Allah'a ait bir iştir. Nitekim O, bazı ayet-i kerimelerde buyuruyor ki:

«Kendinizi temize çıkarmayın. O, sakınanı çok iyi bilir.» (en-Necm, 32.)

«Allah dilediğini temize çıkarır.» (en-Nisâ, 49.)

Bu mesele üzerinde, öteden beri anlaşılmazlık vuku bulmuştur. Bunun yanı sıra Sia ehli ve diğer bazı kimselerin tutundukları ve baskasını kabul etmedikleri bazı yollar vardır ki, bunlar, Hatice'ye başka hiçbir kadını denk görmezler. Zira derler ki, yüce Rab, ona selam göndermiştir. Ve İbrahim disında, Hz. Peygamberin çocukları hep ondandır. Ayrıca o, vefat edinceye kadar Hz. Peygamber, ona ikram olsun diye üzerine ikinci bir kadınla evlenmemiştir. Bunu yapmakla, onun İslâmiyet'ini, kendisini tasdik edicilerden olduğunu ve bîsetin ilk zamanında kendisini doğruladığı için sadakat makamına haiz oluşunu, canını ve malını Rasûlullah uğruna sarfedişini takdir etmiştir.

Ehl-i sünnete gelince, bunlardan da bazıları asiri giderek Hz. Hatice ile Hz. Aise'den her biri için bilinen bazı faziletler belirlemişlerdir. Ama sünnete olan asiri bağlılıkları, Ebu Bekir'in kızı oluşu ve Hatice'den daha bilgili oluşundan Hz. Aise'yi, Hz. Hatice'den daha üstün tutmaya sevk etmiştir. Çünkü ümmetlerde Hz. Aise gibi hafızası sağlam, ilmi üstün, fesahat ve aldi mükemmel başka bir kadın yoktur; Rasûlullah, onu sevdiği kadar başka bir kadını sevmemiştir. Onun suçsuzluğu ve be-raeti hakkında yedi kat semanın üzerinden ayetler nazil olmuştur. Rasûlullah1 tan sonra Aise, ondan birçok güzel ve mübarek sözler, ilim-. ler rivayet etmiştir. Öyleki insanların çoğu, su meshur hadisi anarlar:

«Dininizin yarisini, su beyaz tenli kadından alın (öğrenin).»

Doğrusunu söylemek gerekirse Hatice ile Aise'nin her birine mahsus faziletleri vardır. Faziletlerine bakan kimse hayrette kalır. Saskinlikten gözleri kamasır. En iyisi, bu hususun takdirini yüce Allah'a bırakmaktır. Bu hususta kesin delili veya galip zanni bulunan kimsenin kendi aklındaki ilmini söylemesi gerekir. Ama bu meselede ve diğer meselelerde hüküm veremeyip çekimser kalan kimsenin uyacağı en sağlam yol: "Allah daha

iyisini bilir." demektir.

İmam Ahmed, Buharî, Müslim, Tirmizî ve Neseî Ebu Talib oğlu Ah (r.a.)'den rivayet ederek Rasûlullah (s.a.v.)'in söyle buyurdugunu nakletmişler dir:

«Zamaninin en hayirli kadini Meryem binti İmran'di. Zamaninin en hayirli kadini, Hatice binti Hüveylid idi.»

Su'be, Kurre b. İyas'm söyle dedigini rivayet eder: Rasûlullah (s.a.v.) buyurdu ki:

"Erkeklerden bir çoğu kamil oldu. Ancak kadınlardan sadece üçü kamil oldu: İmran kızı Meryem, Firavun'un karisi Asiye, Hüveylid kızı

Hatice."

"Aise'nin diğer kadınlara olan üstünlüğü, tiridin diğer yemeklere olan üstünlüğü gibidir."

Dediler ki: Asiye, Meryem ve Hatice adındaki bu üç kadının müsterek şeref noktaları sudur: Bunlardan her biri, Allah katından gönderilen bir peygamberi kefaletleri altına almış, onlarla güzel arkadaşlık etmiş, risalet görevini aldıkları zaman onları tasdik etmişlerdir. Nitekim Meryem, oğlunu güzel bir şekilde korumuş, mükemmel bir şekilde onu kefaleti altında tutmuş, risaletle görevlendirildiğinde de onu tasdik etmiştir.

Hatice de Peygamber (s.a.v.)'le evlenmeye arzu duymuş, bu uğurda malını sarfetmiştir. Allah katından kendisine vahiy geldiğinde de onu tasdik etmiştir.

"Aise'nin diğer kadınlara olan üstünlüğü, tiridin diğer yemeklere olan üstünlüğü gibidir." hadisine gelince bu, Buharî ve Müslim'in sahihlerinde sabittir. Yine Su'be kanalı ile gelen bir rivayete göre Ebu Musa el-Es'arî demiş ki: Rasûlullah (s.a.v.) söyle buyurdular:

"Erkeklerden bir çoğu kamil oldu. Kadınlardan ise sadece Fira-vun'un karisi Asiye, İmran kızı Meryem kamil oldular. Süphesiz Aise'nin diğer kadınlara olan üstünlüğü, tiridin diğer yemeklere olan üstünlüğü gibidir."

Tirid, etle ekmeğin karıştırılarak yapıldığı bir yemektir ki, Araplar nezdinde en kıymetli yemek budur. Nitekim sairin biri demiş ki:

"Ekmeğe katik olarak eti katarsan, İste bu, Allah'ın emaneti olan tiriddir."

"Aise'nin diğer kadınlara olan üstünlüğü..." sözüne gelince, bunu mezkur kadınlarla diğerlerini içine alan bir söz olarak kabul etmek mümkün olduğu gibi, umumi bir söz olarak kabul etmekde mümkündür. O zaman bu umumi söz, başka kadınları kapsamına alır ama Hz. Aise ile mezkur kadınlar hakkında mevkuf olur. Yani üçünü esit seviyede tutmak gerekir. Bunlardan birinin, diğerine üstün olduğunu söyleyecek olan kimsenin harici bir delil

getirmesi gerekir. Dogrusunu Allah bilir. [6]

H.z. Peygamberin Aise Ve Sevde Binfî Zem'a Ile Evlenmesi

Sahih rivayetlere göre H.z. Peygamber, Sevde'den önce Aise ile evlenmistir. Buharî, H.z. Aise ile evlenme babinda bizzat kendisinin söyle dedigini rivayet eder: H.z. Peygamber (s.a.v.) buyurdu ki:

«Ey Aise, sen rüyamda bana iki kere gösterildin. Öyle sanıyorum ki, ben, bir ipekli kumas parçasında senin suretini görmüstüm de (Cebrail tarafından): "Bu resmin sahibi, senin müstakbel zevcendir." denilmisti, - şimdi ben (yüzünden) anliyorum ki, o suret, sen idin- Cebrail'in o sözü üzerine ben: "Eger su rüyam Allah tarafından gösterilmis ise, Allah'in takdiri infaz buyrulur." diyordum.»

Buharî'nin rivayetine göre Ibn Abbas, H.z. Aise'ye söyle demistir: "Peygamber (s.a.v.), senden baska bakire bir kadinla evlenmedi."

Ismail b. Abdullah, H.z. Aise'nin söyle dedigini rivayet etmistir: Dedim ki: irYa Rasûlallah! Ne dersin? Eger sen bir vadiye insan, o vadide bir kısmi yenilmis, bir ağaç ile hiçbir tarafına dokulmamis bir ağaç görsen, deveni bu iki ağaçtan hangisinde otlatirsin?"

Buyurdu ki: «Kendisinden hiç otlanmamis ağaçtan otlatirim.» Yani Peygamber (s.a.v.) bu sözü ile, Aise'den baska bakire bir kadinla evlenmedigini ifade etmek istemistir.

Ubeyd b. Ismail, H.z. Aise'nin söyle dedigini rivayet eder: Rasûlullah (s.a.v.), bana dedi ki:

«Sen rüyada iken, bana gösterildin. Senin suretin, ipek bir parça üzerinde idi. Melegin biri getirip bana gösterdi ve: "Bu senin müstakbel zevcendir." dedi. Suretin üzerindeki örtüyü kaldirdigimda, seni gördüm ve dedim ki: Eger su rüyam Allah tarafından gösterilmis ise, Allah'in takdiri infaz buyrulur.»

Baska bir rivayette de söyle denmektedir: «Üç gece rüyada bana gösterildin.»

Tirmizî'deki bir rivayete göre Cebrail, yesil bir ipek parçası üzerinde H.z. Aise'nin suretim H.z. Peygamber'e göstermis ve: "Bu, senin dünya ve ahiretteki esindir." demistir.

Büyüklerin küçüklerle evlenmesi babinda Buharî,Urve'den rivayet ederek söyle demistir: "Rasûlullah (s.a.v.), Aise'yi Ebu Bekir'den istedi. Ebu Bekir ona:

- Ben, ancak senin kardesinim, dedi. Rasûlullah da su karsiligi verdi:
- Sen, Allah'in dini ve kitabinda benim kardesimsin Aise, benim için

helaldir."

Yunus b. Bükeyr, Urve'nin söyle dedigini rivayet etmistir. "Rasûlullah (s.a.v.), Hatice'nin vefatından üç sene sonra alti yasindaki Aise ile evlendi. Dokuz yasma vardiginda Aise ile gerdege girdi. Rasûlullah vefat ettiginde Aise,onsekiz yasinda idi."

Bu, garip bir rivayettir.

Buhari, Urve'nin söyle dedigini rivayet etmistir: «Hz. Peygam-ber'in Medine'ye hicretinden üç sene önce Hatice vefat etti. Iki sene veya buna yakin bir zaman kadar bekledikten sonra alti yasindaki Aise ile evlendi. Aise, dokuz yasma girdiginde Hz. Peygamber, onunla gerdege girdi.»

"Alti yasinda iken Aise ile evlendi. Aise, dokuz yasma girdiginde de onunla gerdege girdi." sözünde insanlar ihtilaf etmislerdir. Bu husus, sahih hadis kitaplarında ve digerlerinde sabittir.

Peygamber (s.a.v.), Medine'ye hicretinin ikinci senesinde Hz. Aise ile gerdege girmistir. Ama Hatice'nin vefatından üç sene sonra, onunla evlenmis olmasi hususunda ihtilaf vardır. Çünkü Yakup b. Süfyan el-Hafiz, Urve'den rivayet ederek Hz. Aise'nin söyle dedigini nakletmistir: "Karisi Hatice'nin vefatından sonra ve Mekke'den çıkisından önce Rasûlullah, ben yedi ya da alti yasinda iken benimle evlendi. Medine'ye vardigimda kadınlar yanima geldiler. O esnada ben, salincakla oynamaktaydim, saçlarım gür olup omuzlarima varmaktaydi. Beni hazirladilar, süslediler. Sonra da Rasûlullah'in yanina getirdiler. O da benimle gerdege girdi. O sirada ben, dokuz yasinda bir kiz idim."

Buharî, Urve'den rivayet ederek Hz. Aise'nin söyle dedigini nakletmistir: "Ben alti yasinda bir kiz iken, Rasûlullah benimle evlendi. Sonra Medine'ye hicret ettik. Beni Haris b. Hazreç yurduna indik. Orada sitmaya yakalandim. Hastaliktan saçlarım döküldü. Sifaya kavustuktan sonra saçlarım gür olarak çıktı. Annem Ümmü Ruman -arkadaslarımla birlikte ben salincakta oynamakta iken- beni alip götürdü. Bende bana ne yapacagini bilemedigim için yüksek sesle bagirmaya basladim. Elimden tuttu. Beni evin kapisina getirip durdurdu. Ben, nefes nefese idim. Kaba bir sekilde soluk alip veriyordum. Nihayet solugum dindi. Ben de sakinlestim. Annem biraz su alip yüzümü ve basimi yikadi. Sonra beni içeri koydu. Orada Ensâr'dan bir kaç kadm vardi. Hayirli, ugurlu bereketli olsun, dediler. Annem beni onlara teslim etti. Onlar da beni süsleyip hazirladilar. Üstüme basima çeki düzen verdiler. O esnada hiçbir

sevden ürkmemistim. Yalniz kusluk vakti Rasûlullah geldiginde biraz ürktüm. Beni, ona teslim ettiler. O gün ben, dokuz yasindaki bir kiz

Imam Ahmed b. Hanbel, mü'minlerin annesi Aise'nin "Müsned"inde Ebu

Seleme ile Yahya'nin söyle dediklerini rivayet etmistir: Hatice vefat ettiginde Havle binti Hakim (Osman b. Maz'un'un zevcesi) gelip söyle dedi:

- Ya Rasûlallah, evlenmez mism?
- Kiminle?
- Istersen bakire bir kadınla, istersen dul bir kadınla...
- Bakire kimdir?
- Allah'in yaratiklari içinde en çok sevdiğin Ebu Bekir kızı Aise'dir.
- Dul kimdir?
- Sevde binti Zem'a. O sana iman etti ve sana tabi oldu.
- Öyleyse git. Onlari iste. Bu hususu onlara söyle.

Havle kalkip Ebu Bekir'in evine gitti ve zevcesine söyle dedi:

- Ey Ümmü Ruman, biliyor musun? Allah sana ne kadar hayir ve bereket verdi?
- Nedir o hayir ve bereket?
- Rasûlullah (s.a.v.), Aise'yi kendisine istemem için beni gönderdi.
- Bekle de, Ebu Bekir gelsin, bakalim, dedi.
- Ebu Bekir geldi. Havle ona söyle dedi:
- Ey Ebu Bekir, biliyor musun? Allah sana ne kadar hayir ve bereket verdi.
- Nedir o hayir ve bereket?
- Rasûlullah, Aise'yi kendisine istemem için beni gönderdi.
- Aise ona olur mu hiç? Aise, onun kardesi kizidir.

Dönüp Rasûlullah'in yanma gittim ve Ebu Bekir'le aramızda geçen konusmalari kendisine naklettim. O da buyurdu ki:

- Ben ve sen, Islâm kardesiyiz. Kazi da zevce olarak benim için uygun olur.

Dönüp Ebu Bekir'in yanma gittim. Ona, Rasûlullah'in bu sözünü naklettim. O da: «Biraz bekle» deyip yanımdan çıktı. Ümmü Ruman da bana söyle dedi:

- Mut'im b. Adiy, Aise'yi kendi oğlu için istedi. Allah'a yemin ederim ki, Ebu Bekir verdiği sözü mutlaka yerine getirir. Vaadine muhalefet etmez.

Ebu Bekir, Mut'im b. Adiy'in yanina gitti. Mut'im'in yanında zevcesi Ümmü Sabi vardı. Ümmü Sabi söyle dedi: Ey Ebu Bekir, kizinla evlendiği takdirde her halde oglumu kendi dinine sokacaksın. Öyle mi?

Ebu Bekir söyle sordu: Ey Mut'im, sen de bu kadın gibi mi söylüyorsun ve

düşünüyorsun?

Mut'im, kendisi böyle söylüyor, diye karsilik verdi. Bunun üzerine Ebu Bekir yanlarindan ayrilip gitti. Ama onlara kizini verecegine dair vermis oldugu sözü Cenâb-i Allah, onun kalbinden çıkarip attı. Eve döndü. Havle'ye:

- Rasûlullah i bana çağır, dedi. O da gidip çağırdı. Rasûlullah geldi. Ebu Bekir, kızı Aise'yi ona nikahladı. O gün Hz. Aise, altı yasinda bir kız idi.

Oradan çıkan Havle, gidip Sevde binti Zem'a'nin yanına vardı. Ona söyle dedi:

~ Biliyor musun? Allah sana ne kadar hayır ve bereket verdi.

- Nedir o hayır ve bereket?

- Rasûlullah, beni, seni kendisine istemem için gönderdi.

- Bundan hoslandim. Babam Bekir'in yanma git ve meseleyi ona anlat, Bekir, yasli bir adamdi. Hac'dan geri kalmisti. Yanına vardim. Ca-hiliye selami ile kendisini selamladim.

- Bu kimdir? diye sordu. Ben de su cevabi verdim:

- Havle binti Hakim..

- Ne istiyorsun?

- Muhammed b. Abdullah, Sevde'yi kendisine es olarak istemem için beni, sana gönderdi.

- Serefli bir denktir. Ama arkadasin Sevde ne diyor?

- O da bunu istiyor

- Onu, bana çağır.

Ben de gidip Sevde'yi çağırdım. Babasinin yanma geldi. Babasi, ona söyle dedi:

- Ey kizcagizim, Abdülmuttalib oğlu Abdullah'in oğlu Muhammed, seni kendisine es olarak istemek üzere bu kadini elçi olarak göndermis. Muhammed, degerli ve serefli denk bir kocadir. Seni, onunla evlendirmemi ister misin?

- Evet.

- Öyleyse, Muhammed'i bana çağirin.

Rasûlullah (s.a.v.), Bekir'in yanma gitti. Bekir de kızı Sevde'yi onunla evlendirdi.

Sonra Sevde'nin kardesi Abd b. Zem'a, haçtan geldi. Basina toprak saçtı. Bu evliliğe razı olmadı. Fakat bilahare Müslüman olduktan sonra söyle

demisti: Ömrüme yemin olsun ki, Rasûlullah'm Sevde binti Zem'a ile evlendiği gün basima toprak saçtıgimda, ben çok beyinsiz bir kimse idim.

Hız. Aise dedi ki: "Medine'ye geldik. Beni Haris b. Hazreç yurdunda Sunh denen yerde konakladik. Rasûlullah gelip evimize girdi. En-sâr'dan bazı erkeklerle kadınlarda etrafında toplandılar. Annem, beni getirdi. Ben o esnada iki dal arasında kurulan bir salıncakla salınmakta idim- Annem, beni salıncaktan indirdi. Saçlarımı basımda topuz etmistim. Onları açip düzelttim. Azıcık su ile yüzümü yıkadım. Sonra annem beni kapiya getirdi. Heyecandan soluk soluga idim. Sonra beni içeriye koydu. Rasûlullah'm evimizde bir kanepé üzerine oturur vaziyette olduğunu gördüm: Yanında Ensâr'dan bazı erkeklerle kadınlar vardı. Annem beni kucagina oturttu. Ve: "Artık senin ailen bunlardır, Allah sana bunlar içinde hayır ve bereketler versin. Sende de bunlar için hayır ve bereketler ihsan etsin." dedi. O esnada orada hazır bulunan misafir kadınlarla erkekler kalkip gittiler, Rasûlullah'da evimizde benimle gerdege girdi. Benim için, deve ve koyun kesmedi. Ancak sonra Sa'd b. Ubade, bize bir kap yemek gönderdi. Rasûlullah, kendi kadınlarına ugradığı zamanlarda Sa'd, ona o tabakla yemek gönderirdi. Ben de o gün dokuz yasındaki bir kız idim."

Beyhakî, Ahmed b. Abdi'l-Cebbar tarikiyle Yahya b. Abdurrahman b. Hatib'in söyle dedigini rivayet eder: Hız. Aise dedi ki: Hatice vefat ettiğinde Havle binti Hakim, gelip Peygamber (s.a.v.)'e söyle sordu:

-Ya Resûlallah! Evlenmez-misin?

- Kiminle?

- Istersen bakire, istersen dul bir kadınla....

- Bakire kimdir, dul kimdir?

- Bakire, Allah'ın yaratıkları içinde en çok sevdiğin kimsenin kızıdır. Dul ise, Sevde binti Zem'a'dır. O sana iman etmiş ve sana tabi olmuştur.

- Öyleyse git kendilerine talip olduğumu onlara söyle.

Bu rivayet, Hız. Aise'nin nikahının Sevde binti Zem'a'nın nikahından önce akdedildiğini gerekli kiliyor. Ama Mekke'de iken Hız. Peygamber, Sevde ile gerdege girmistir. Hız. Aise ile gerdege girişi ise, Medine'ye hicretinin ikinci senesine ertelenmistir. Nitekim bu husus, önceki sayfalarda anlatıldığı gibi ileride de anlatılacaktır.

Ahmed b. Hanbel, Esved kanaliyle Hız. Aise'nin söyle dedigini rivayet eder: Sevde yaslandığında, Rasûlullah'la geceleme sirasini bana bagisladi. Rasûlullah da diğer kadınlarla birlikte sıralama yaparken Sevde'nin gece sirasini da benim sirama eklerdi. Benden sonra ilk olarak Rasûlullah, Sevde ile evlendi.

Imam Ahmed b. Hanbel, Abdullah b. Abbas'm söyle dedigini rivayet eder: "Rasûlullah (s.a.v.), kendi kavminden Sevde adında çok çocuklu bir kadınla evlenmeye talip oldu. O kadının, ölen eski kocasından bes ya da alti çocuğu vardı. (Her halde Rasûlullah'la evlenmek istememis olacak ki,) Rasûlullah ona sordu:

- Benimle evlenmene engel olan nedir?

- Ey Allah'in Peygamberi, Allah'a yemin ederim ki, seninle evlenmeme engel olan husus, yaratıklar içinde en çok sevdiğim kimse olamaman değildir. Ama su çocuklarimin, sabah akşam yarıbasmda (gürültü yaparak) rahatsız olmana sebep olmaları ihtimali, seninle evlenmeme engel teskil ediyor. Ben, seni rahatsız etmek istemiyorum. Bilakis sana ikramda bulunmak istiyorum.

- Benimle evlenmene bundan başka bir engel var midir?

- Hayir, vallahi yoktur.

- Allah sana merhamet etsin. Kadınların en hayirlisi, mesakkatlere tahammül edenlerdir. Kureys kadınlarının en iyisi de, küçüklüğünde çocuğuna karşı çok sefkatli olan ve kocasının kendisine bıraktığı emanetlere de çok riayet edendir."

Ben derim ki: Hz. Peygamberle evlenmesinden önce Sevde'nin kocası Sekran b. Amr idi. Bu zat, Süheyl b. Amr'in kardesidir. O, Müslüman olup Habesistan'a hicret eden sahabelerdendi. Sonra Mekke'ye dönmüş, orada hicretten önce vefat etmişti. Allah ondan razı olsun.

Bütün bu rivayetler gösteriyor ki, Hz. Aise'nin nikahi, Sevde'nin nikahından önce olmuştur. Bu, Abdullah b. Muhammed b. Ukayl'm kavlidir. Bunu Zührî'den Yunus rivayet etmiştir. Ibn Abdî'l-Berr'in tercihiine göre Sevde'nin nikahi, Hz. Aise'nin nikahından önce akdedilmiştir. O, bunu Katade ile Ebu Ubeyd'den nakletmiştir. Ukayl'm bunu, Zührî'den rivayet ettiğini de söyler. [7]

Fasil

Daha önce, Hz. Peygamber'in amcası Ebu Talib'in vefatından bahsetmistik. Ayrica onun, Hz. Peygamber'e yardımcı olduğunu, safları arasında yer aldığını, olanca gücüyle can, mal, söz ve fiille onu müdafaa ettiğini anlatmistik.

Vefat edisinden sonra Kureys akilsizlari, Rasûlullah'a karşı cürettendiler. Daha önce Ebu Talib hayatta iken yapamadıklarını yapmaya ve ona eziyet etmeye başladılar. Nitekim Beyhakî, Abdullah b. Cafer'in söyle dedigini rivayet eder:

Ebu Talib vefat ettiğinde Kureys akilsizlarından biri, Rasûlul-lah'm önünü

kesmis, üzerine toprak atmisti. Rasûlullah da bu halde evine dönmüs, kızlarından biri gelip yüzündeki topragi silmis, silerkende aglamisti. Bunun üzerine Rasûlullah söyle buyurmustu:

"Ey kizcagizim, aglama; süphesiz Allah, senin babani koruyacaktır."

O esnada söyle diyordu: "Ebu Talib ölünceye kadar Kureysliler bana hoslanmadigim birseyi yapmadilar. Ama onun ölümünden sonra böyle yapmaya basladilar." Yine Beyhakî, Urve'nin söyle dedigini rivayet eder: Rasûlullah

(s.a.v.) buyurduki:

"Ebu Talib ölünceye kadar Kureysliler, korkak halde idiler." Hafiz Ebu'l-Fereç, Ibn el-Cevzî senedi ile Salebe b. Sükayr ve Hakim b. Hüzzeamin söyle dediklerini rivayet etmistir: Ebu Talib ve Hatice bes gün ara ile vefat edince, Rasûlullah (s.a.v.)'m basina iki musibet birden gelmis oldu. Artik evine kapandi. Çok seyrek çikiyordu. Kureysliler, daha önce ona yapmaya cesaret edemediklerini yapmaya basladilar. Bu durumdan Ebu Leheb haberdar oldu. Yanma gelip söyle dedi:

- Ya Muhammed, Ebu Talib hayatta iken yaptiklarini ve yapmak istediklerim yapmaya devam etsen. Hayir, Lafa yemin ederim ki, ben ölünceye kadar kimse sana ilisemez.

O siralarda İbnü'l-Gaytala, Rasûlullah (s.a.v.)'a küfretmisti. Bunu duyan Ebu Leheb, ona gidip hakaret etmistir. Tokatlayınca İbnü'l-Gaytala bagirarak kaçmaya baslamis ve:

- Ey Kureys toplulugu, Ebu Leheb dinden çıktı, demisti. Bunun üzerine Kureysliler, gelip Ebu Leheb'in yaninda durdular

ve ona çıkistilar. Ebu Leheb de söyle dedi:

- Abdülmuttalib'in dininden ayrılmis degilim. Ancak ben, yapmak istedigisi yaparken kardesim ogluna haksizlik edilmesine razi degilim. Bu sebeple onu koruyacagim.

Kureysliler:

- İyi yaptm. Güzel yaptin. Akrabalik baglarina riayet ettin, dediler.

Resûlullah (s.a.v.), bir kaç gün bu halde devam etti. Gidip geliyordu. Kureyslilerden kimse ona satasmiyordu. Ebu Leheb'den korkmuslardi. Nihayet Ukbe b. Ebi Muayt ile Ebu Cehil, Ebu Leheb'in yanina gelip ona söyle dediler:

- Kardesin oglu Muhammed'e: "Babam su anda nerededir?" diye sor. Ebu Leheb, Hz. Peygamber'e sordu:

- Ya Muhammed, Simdi Abdülmuttalib nerededir?

- Kavmi ile beraberdir.

Ebu Leheb, Hz. Peygamberin bu. cevabini aldıktan sonra gidip Ukbe b. Ebi Muayt ile Ebu Cehil'e dedi ki:

- Muhammed'e sordum. Bana, Abdülmuttalib'in kendi kavmi ile beraber olduğunu söyledi.

Ukbe ile Ebu Cehil:

- Muhammed, Abdülmuttalib'in ateste olduğunu iddia ediyor, dediler. Bunun üzerine Ebu Leheb, gidip Hz. Peygamber'e sordu:

- Ya Muhammed, Abdülmuttalib atese girer mi?

- Abdülmuttalib ne halde öldü ise, o halde ölen herkes atese girer. Lanetli Ebu Leheb dedi ki: Allah'a yemin ederim ki, artık ebediyyen

senin düşmanın olarak kalacağım. Çünkü sen, Abdülmuttalib'in ateste olduğunu iddia ediyorsun.

Bunun üzerine Ebu Leheb ile diğer Kureysüler, Allah elçisine karşı şiddetli tavırlar takınmaya başladılar.

İbn İshak dedi ki: Peygamber (s.a.v.)'e eziyet veren müşrikler şunlardı: Ebu Leheb, Hakem b. Ebu'l-As b. Ümeyye, Ukbe b. Ebi Muayt, Adiy b. Harara ve İbnü'l-Asda' el-Hüzelî.

Bunlar, Rasûlullah'm komsularıydılar. Bunlardan Hakem b. Ebu'l-As dışında hiçbirisi Müslüman olmadı. Bana gelen rivayetlere göre bunlardan biri, namaz kılmakta olan Hz. Peygamberin üzerine koyun rahmi atmıştı. Bir diğeri de ocaga tencereyi koyduğu zaman Rasûlullah'm tenceresinin içine pislik atmıştı. Nihayet Rasûlullah, namaz kılariken kendini onlara karşı korumak için yanına bir taş almıştı. Onlar, ocaktaki kazanma pislik attıkları zaman bir degnegin ucu ile pisliği o kazandan çıkarıp kapiya götürür ve: "Ey Abdumenaş oğulları! Bu nasıl komsuluktur?" der, sonra da pisliği yola atardı.

Ben derim ki: Önceki sayfalarda geçen ve eziyetlerle ilgili olan rivayetlerdeki hadiseler, Ebu Talib'in vefatından sonra olmuştur. Doğrusunu Allah bilir. Ama burada bunların anlatılması, daha uygun ve münasip olur. Bu rivayetlerde anlatıldığına göre Hz. Peygamber, namaz kılmakta iken üzerine deve iskembesi atılmıştır. İbn Mesud'un buna dair bir rivayeti vardır. Yine anlatıldığına göre Hz. Fatima gelmiş, bu pisliği üzerinden alıp atmış, dönüp Kureyslilere küfretmişti. Rasûlullah da onlardan yedi kişiye beddua etmişti. Yine Abdullah b. Arar b. As'in anlattığına göre Hz. Peygamber'in boğazını şiddetlice sıkıştırdılar, nihayet Ebu Bekir es-Siddik gelip onlara engel olmuş ve: "Bir adamı, «Rabbim Allah'tır» dediği için mi öldüreceksiniz?" demişti. Lanetli Ebu Cehil de namaz kılmakta iken Hz.

Peygamber'in boynuna basmaya and içmisti. Ama Allah, bu maksadini gerçektstirmesine engel olmustu. [8]

Fasil

Hız. Peygamber'in, Allah'in- dinine davet için Taife gidisi söyle olmustur:

Ibn İshak dedi ki: Ebu Talib ölünce Kureysliler, amcası Ebu Ta-Hb'in sagliginda kendisine yapamadıkları eziyetleri Rasûlullah'a yapmaya basladilar, o da kavmine karsi kendisini korumaları ve yardımcı olmaları için Taife, Sakıflilerin yanına gitmek üzere yola çıktı. Allah katından getirdigi daveti, kabul edeceklerini ümid ediyordu. Yalnız basına yanlarına gitti. Taife vardiginda Sakıf kabilesinin efendileri ve esrafi olan bir topluluga yöneldi. Bunlar Amr b. Umeyr b. Avf b. Ukde b. Giyere b. Avf b. Sakıf in ogulları olan Abdi Yaley, Mesud ve Habib adındaki üç kardestiler. Bunlardan biri, Kureys'in Beni Cumah kolundan bir kadın

ile evliydi. Rasûlullah yanlarına gidip oturdu. Onları, Allah'a imana davet etti. İslâmiyet için kendisine yardımcı olmaları, kavminden kendisine muhalefet edenlere karsi yanında yer almalarını temin etmek maksadıyla yanlarına gelmiş olduğunu anlatti. Onlardan biri söyle dedi:

- Eger Allah, seni peygamber olarak göndermisse; ben, Ka'be'nin örtüsünü çıkarıp atacagim.

İkincisi söyle dedi:

- Allah, senden başka peygamber olarak gönderecek birini bulamadi mi?

Üçüncüsü de söyle dedi:

- Allah'a yemin ederim ki, seninle asla konuşmayacagim. Eger sen, iddia ettiğin gibi- Allah katından gönderilmiş bir elçi isen; sana cevap vermene gerek kalmayacak kadar büyük bir adamsin. Eger Allah'a karsi yalan söyleyip iftira ediyorsan, yine sana cevap vermeme gerek yok.

Rasûlullah (s.a.v.), Sakıflilerden bir hayır gelmeyeceğini anlayınca ve onlardan ümit kesince, yanlarından kalkıp gitmeye yöneldi. Giderken söyle dedi:

- Yapacağınızı yaptınız. Bari bu sirri gizli tutun.

Rasûlullah (s.a.v.), onların yaptıklarının kendi kavmine ulastirilmesini istemiyordu. Çünkü kavmi olan Kureysliler, bu olaydan haberdar olurlarsa kendisine karsi daha fazla tasiklik yaparlardı.

Sakıfliler, Hz. Peygamberin dedigini yapmadılar. Aksine akılsızlarını ve kölelerini ona karsi kiskirttiler. Ona küfretmeye, arkası sıra naralar atmaya basladılar. İnsanlar etrafında toplandılar. Nihayet o da, Utbe b. Rebia ile Seybe b. Rebia'mn bahçesine sığındı. Onlar da orada idiler.Oraya girince,

Sakiflilerin akilsizlari pesine takilmaktan vazgeçip döndüler. Hz. Peygamber, bir üzüm agacinin gölgesine yöneldi. Orada oturdu. Utbe ile Seybe de ona bakıyor ve Taifli akilsizlardan çektiği eziyetleri seyrediyorlardı.

Bana gelen rivayete göre, Rasûlullah (s.a.v.), Cumah ogullarından olan ve Sakiflilerden birinin nikahında bulunan kadınla karsılaşmış ve ona: "Senin koca tarafından çektiğim nedir?" demisti. Kendine geldikten sonra Hz. Peygamber, Allah'a söyle tazarruda bulunmustu:

«Allahim, kuvvetimin zayıflığını ve insanlara karşı güçsüzlüğümü sana şikayet ediyorum. Ey merhamet edicilerin en fazla merhamet edicisi! Zayıf düşmüşlerin Rabbi sensin ve Rabbim sensin. Beni, kimin bakimina bırakıyorsun? Kötü muamele yapan uzak kimselere mi, yoksa isimi eline verdiğin bir düşmana mi? Eger bana karşı sende bir gazap yoksa, hiç aldiris etmem. Fakat benim için daha rahat olan, senin afiyetindir. Senin zatinin nuruna siginirim. O nur ki, onun için zulmetler açıldı ve dünya ile ahiretin isi, onun üzerine salah buldu. Bana gazabını indirmenden veya benim üzerime senin öfkenin yerlesmesinden, afiyetin benim için daha genistir. Her şey senin rızan içindir. Bütün güç ve kuvvet, senin elindedir.»

Bahçe sahipleri Utbe ile Seybe b. Rebia, onu ve karşılaştığı eza ile cefayı görünce merhamet duygulan harekete geçti. Addas adındaki Hristiyan kölelerim çağırıp ona su talimatı verdiler:

- Su üzümünden bir salkım al, tabaga koy ve su adama götür, yemesini söyle. Addas, kendisine verilen talimatı yerine getirdi. Üzümü tabaga koyup Rasûlullah'a götürdü ve ona yemesini söyledi. Rasûlullah, elini üzüme uzatınca "Bismillah" dedi. Sonra yemeğe başladı. Bunun üzerine Addas, onun yüzüne bakıp şöyle dedi:

- Allah'a yemin ederim ki, bu sözü, bu beldelerin ahalisi söylemez.
- Ey Addas, sen nerelisin, hangi dindensin?
- Hristiyamm, Ninovaliyim.
- Salih adam Yunus b. Metta'nın kasabasından mı?
- Yunus b. Metta'yi sana kim öğretti?
- O benim kardesimdir. O, peygamberdi. Ben de peygamberim.

Bu sözü üzerine Addas, Rasûlullah'm üzerine kapandı. Basını, ellerini ve ayaklarını öptü. Bahçe sahipleri de bu manzarayı seyrederek biri diğerine: "Bu adam, köleni sana karşı ifsad etti." dedi. Addas gelince, ona şöyle şitem ettiler:

- Yazıklar olsun sana ey Addas! Sana ne olmuş ki, su adamm,bası-ni,

ellerini ve ayaklarini öpüyorsun?

- Ey efendim! Yeryüzünde bundan daha hayirli birsey yoktur. Bana öyle seyler anlatti ki, onlari bir peygamberden baskasi bilemez.

- Yaziklar olsun sana ey Addas! Sakin bu adam seni dininden çıkarmasin. Çünkü senin dinin, onunkinden daha hayirlidir.

Musa b. Ukbe de buna benzer bir rivayette bulunmus, ancak rivayetinde Hz. Peygamberin yaptigi duadan söz etmemis, sadece su ilaveyi yapmistir:

Taifliler, Hz. Peygamber'in gidecegi yolun iki kenarina dizildiler. O, yoldan geçerken tepiniyor, tas atiyor ve ayaklarini kanatiyorlardi. Ayaklari kanamakta iken onlardan kurtuldu ve sikintili halde iken bir hurma agacinin gölgesine yöneldi. İçine girdigi bahçe, Utbe ve Seybe adinda iki kardese aitti, bunlar da Rebia ogullariydilar. Allah ve Rasûlüne düşman olduklarindan, onların mekanlarindan hoslanmadi.

Musa b. Ukbe daha sonra bu rivayetinin devaminda Hristiyan köle Addas'm hikayesini de nakletmektedir.

Imam Ahmed b. Hanbel, Abdurrahman b. Halid b. Ebi Cebel el-Advanî'den rivayet etti ki, Abdurrahman'm babasi Halid, Rasûlullah (s.a.v.)'i bir degnege veya oka dayanmis vaziyette iken Salâfin dogu taraflarinda görmüs. O esnada Rasûlullah, kendilerinden yardım talebinde bulunmak için Taife gelmistir. Rasûlullah'm su sûreyi sonuna kadar okudugunu isitmisti:

«Göge ve gece ortaya çıkana andolsun. Gece ortaya çıkanın ne oldugunu bilir misin? O, isigiyla karanligi delen yildizdir. Üzerinde gözetle-yici olmayan kimse yoktur. Öyleyse insan, neden yaratildigina bir baksin. O, erkek ve kadının beli ile göğüsleri arasindan atilagelen bir sudan yaratilmistir.»

Ravi der ki: Ben, bu sûreyi, cahiliye döneminde müsrik iken Hz. Peygamber'den duyup ezberledim. Sonra Islâmiyet'e girdigimde de okudum. O esnada Sakifliler beni çağirip:

- Su adamdan ne duydun? diye sordular. Ben de bu sûreyi onlara okudum. Yanlarında bulunan Kureyslilerden biri, şöyle dedi:

- Biz adamimizi (Muhammed'i), sizden daha iyi biliriz. Eger söylediği sözler hak olsaydi, ona uyardik.

Buhari ve Müslim'in sahihlerinde sabit olan bir hadiste anlatildigina göre Hz. Aise, Rasûlullah (s.a.v.)'a söyle bir soru yöneltmis:

- Uhud gününden daha zorlu bir günün oldu mu?

- Akabe günü kadar, senin kavminden daha zorlu bir günle karsilasmadim.

Çünkü o zaman ben, kendimi Abdi Yaleyl b. Abdi Kelale ar-zettim. Ama istedigim seyi kabul etmedi. Teklifime icabet etmedi. Ben de kederli bir sekilde geri döndüm. Karnu's-Sealip mevkiine varinca kendime gelebildim. Basimi kaldirdigimda baktim ki, bir bulut beni gölgelendiriyor. Buluta baktigimda Cebrail'i orada gördüm. Cebrail, bana seslenip söyle dedi: «Dogrusu yüce Allah, senin kavminin sana söylediklerini ve sana verdikleri cevapları isitti. Dagların melegini -diledigin emri kendisine veresin diye-sana gönderdi.»

Sonra dagların melegi, bana seslenip selam vererek söyle dedi: "Ya Muhammed! Allah, beni sana gönderdi. Dogrusu o, kavminin sana söylediklerini isitti. Ben, dagların melegiyim. Diledigin emri bana vermek için Rabb'in beni sana gönderdi. Dilersen Ahsebeyn daglarını onların üzerine bırakirim."

Rasûlullah (s.a.v.), su cevabi verdi:

«Onların sulbünden Allah'a hiçbir seyi ortak kosmayarak ibadet eden kimseleri, Allah'ın çıkarip (dünyaya) getireceğini ümid ederim.» [9]

Fasil

Muhammed b. Ishak, Rasûlullah'm Taif dönüşünde Nahle mevkiinde gecelerken ashabına sabah namazını kildirdigi esnada, cinlerden bir grubun, onun Kur'ân okuyusunu dinledigini anlatir. Bunu anlatirken su ifadeleri kullanir:

«Onu dinlemeye gelen cinler, yedi Msi idiler. Yüce Allah, onlarla ilgüi olarak su ayeti inzal buyurdu:

«Ey Muhammedi Kur'ân'i dinleyecek cinlerden bir takimini sana yöneltmistik.» (ei-Ahkâf, 29.) .

Bu konuda, tefsirimizde geniş açıklamalarda bulunduk. Buna dair bir bölüm önceki sayfalarda geçmiştir. Dogrusunu Allah bilir.

Rasûlullah (s.a.v.), Taif dönüşünde, Mut'im b. Adiyy'in himayesi altında Mekke'ye girdi. Milleti ona karsi daha öfkeli, daha cüretkar, daha kindar, daha inatkar oldu. Onu, daha fazla yalanladı. Ama yardimına müracaat edilecek ve kendisine güvenilip dayanilacak olan Allah'tir.

"Megazi" adli eserinde el-Ümevf nin anlattigina göre, Rasûlullah (s.a.v.), Kureykit'i, Ahnes b. Serika göndermis, ondan kendisini Mekke'de himaye etmesini talep etmis, ancak o söyle demisti:

- Kureys'in müttefiki, Kureyslilerin içinden bir adami himaye edemez.

Sonra Hz. Peygamber, kendisini himaye etmesi için Süheyl b. Amr'e haber göndermis, o da söyle demisti:

- Amir b. Lüeyy ogullari, Ka'b b. Lüey ogullarim himaye etmez. Hz. Peygamber, kendisini himaye etmesi için Mut'im b. Adiy'ye haber göndermis, o su cevabi vermisti:

- Olur. Ona gelmesini söyleyin.

Rasûlullah (s.a.v.), Mut'im'in yanma gitti. O geceyi, onun evinde geçirdi. Sabahleyin o ve alti (ya da yedi) oğlu, kılıçlarını kusanmis olarak Rasûlullah'la birlikte evden çıktılar. Mescid-i Haram'a gittiler. Mut'im, Rasûlullah'a: "Tavaf et." dedi. O ve ogullari, tavaf alanini kılıçlarının kabzasini tutarak kusattılar. Ebu Süfyan, Mut'im'e gelip söyle sordu?

- Onu himaye mi ediyorsun, yoksa ona tabi mi oldun?

- Hayir, sadece himaye ediyorum.

- Öyleyse sen, himaye edilmezsin. .

Rasûlullah (s.a.v.), tavafini tamamlayincaya kadar Mut'im onun yanında oturdu. Tavafini tamamladıktan sonra Mescid-i Haram'dan ayrıldı. Onlar da onunla birlikte Mescid-i Haram'dan ayrıldılar. Ebu Süfyan da kendi yerine döndü. Aradan bir kaç gün geçtikten sonra Rasûlullah'a hicret izni verildi. Medine'ye hicretinden kısa bir süre sonrada Mut'im b. Adiy vefat etti. Hasan b. Sabit:

- Vallahi onun için bir mersiye okuyacağım, dedi. Mersiyesinde sunlari söyledi:

"Eger seref, insanlardan bir kimseyi ebedi olarak yasadmissa, onun serefi bugün Mut'im i hayatta bırakmis sayilir.

Çünkü o, Rasûlullah'i müsriklerden korudu.

Telbiye ile sesini yükseltip ihrama girenler, telbiye getirdikleri sürece,

Onlar senin kullarin oldular.

Eger tek basına Maad kabilesine ve Kahtan'a veya Cürhüm'den geriye kalanlara,

Ondan sorulsa elbette derler ki: O, ahdine aldığı kimsenin ahd ve emanım ifa edendir.

Zimmet ve ahdine, yardımına aldığı zaman zimmetini yerine getirendir.

Aydınlatan güneş, onların üstüne, daha güçlü veya.büyük olarak, onun gibisi üzerine dogmadi.

Razi olmadığı zaman imtina eder, çekinir, yumusak huyludur.

Gece karanlık olunca emanma aldığı kimseyi, en iyi uyutup rahat ettirendir."

Ben derim ki: Bu sebepledir ki Peygamber (s.a.v.), Bedir savasındaki

esirler hakkında söyle demistir: «Eger Mut'im hayatta olsaydi da bu kokusmus kimseleri bagislamami isteseydi, bunlari ona bagislardim.» [10]

[1] Hecir, bir mintika adidir.

[2] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayinlari: 3/166-181.

[3] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayinlari: 3/181-182.

[4] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayinlari: 3/183-187.

[5] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayinlari: 3/188-195.

[6] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayinlari: 3/196-200.

[7] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayinlari: 3/201-206.

[8] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayinlari: 3/206-208.

[9] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayinlari: 3/208-211.

[10] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayinlari: 3/211-213.

Hız. Peygamber'in Serefli Zatini Arap Kabilelerine Arzetmesi 2

Fasil 12

Süveyd B. Samit El-Ensari'nin Olayi 13

Iyas B. Muaz'in Müslüman Olusu. 14

Ensâr'in Müslüman Olmaya Baslamasi 14

İkinci Akabe Bey'ati 24

Fasil 32

İkinci Akabe Bey'atinde Hazir Bulunanların Adlari 33

Hız. Peygamber'in Serefli Zatini Arap Kabilelerine Arzetmesi

Hız. Peygamber, serefli zatini hac mevsimlerinde Arap kabilelerine arzeder, kendisine yardımcı olmalarını, kendisini yalanlayıp muhalefet edenlere karşı korumalarını, yanlarında barındırmalarını istemiş, ancak Cenâb-i Allah, onu Ensâr için ayırdığından Arap kabileleri bu istegine cevap vermemişlerdi.

İbn İshak, dedi ki: Sonra Rasûlullah (s.a.v.), Mekke'ye geldi. Kavmi de ona karşı daha şiddetli oldu. Muhalefetlerini artırdılar. Dininden daha da uzaklastılar. Ancak az miktardaki güçsüz kimseler, ona iman ettiler. Rasûlullah (s.a.v.), hac mevsimi geldiğinde kendim Arap kabilelerine arzeder, onları yüce Allah'a imana davet eder, kendisinin Allah katından gönderilen bir peygamber olduğunu onlara haber verir, onlardan da kendisini tasdik etmelerini ve Allah'ın kendisiyle gönderdiği dini açıklayıncaya kadar kendisini korumalarını isterdi.

İbn İshak Zeyd b. Eslem vasıtasıyla İbn Abbas'm söyle dedigini rivayet etmiştir: Rebia b. İbad'm söyle dedigini isittim: Babam bana söyle demisti: «Ben, genç bir çocuktum. Babamla birlikte Mina'da idim. Rasûlullah (s.a.v.)'da Arap kabilelerinin bulundukları yerlere gidip onlara söyle derdi: Ey falan oğulları! Şüphesiz ben, Allah'ın size gönderdiği elçisiyim. Allah'a ibadet etmenizi, O'na hiç birseyi ortak kosmamanızı, O'ndan başka taptığınız tanrıları atmanızı, bana iman etmenizi ve beni doğrulamanızı, Allah'ın benimle gönderdiği dini açıklayıncaya kadar beni korumanızı sizden istiyorum.»

Böyle dedikten sonra arkasında da sasi gözlü, parlak yüzlü, iki saç Örgüsü bulunan, üzerinde de Aden kumasından yapılan bir kaftan bulunan bir adam duruyordu. Rasûlullah sözünü ve davetini tamamladıktan sonra ardi sıra o adam da söyle derdi:

- Ey falan oğulları! Bu adam sizi Lat ve Uzza'yi boynunuzdan çıkarıp atmaya, Malik b. Ukays oğulları olan cinlerden, müttefiklerinizden de

siyrimaya, getirmis olduğu bid'at ve delaletlere sarilmaya davet ediyor. Sakin ona itaat etmeyin ve sözüne kulak vermeyin.

Ben, babama dedim ki:

- Babacigim, Muhammed (s.a.v.)'in pesinde dolasan ve söylediklerini reddeden bu adam kimdir?

- Bu amcasi Abdü'1-Uzza b. Abdülmuttalib olan Ebu Leheb'tir. Imam Ahmed b. Hanbel, Abdurrahman b. Ebi'z-Zinad'dan rivayet

etti ki o, babasinin söyle dedigini nakletmistir: Beni'd-Dil ogullarından Rebia b. Ibad adında cahili bir adam -ki bu, sonra Müslüman olmuştur-bana dedi ki: Cahiliye döneminde Rasûlullah (s.a.v.)'i, Zül-Mecaz panayirinde gördüm. O söyle diyordu:

«Ey insanlar! Lâ ilahe illallah deyin, kurtulsa.erin.» Böyle derken insanlar onun etrafında toplanmışlardı. Arkasında da parlak yüzlü, sasi gözlü, iki saç örgüsü bulunan bir adam duruyor ve söyle diyordu:

- Bu dinden çıkmıştır, yalancidir.

Bu adam, Rasûlullah'in gittiği her yere gidiyordu. Ben de onun kim olduğunu sordugumda, bana:

-. Bu, onun amcasi Ebu Leheb'tir, dediler.

Beyhakî, Rebiatü'd-Dilî'nin söyle dedigini rivayet etmistir: Rasûlullah (s.a.v.)'i Zü'1-Mecaz panayirinde gördüm. İnsanların bulundukları yerlere gidiyor, onları Allah'a davet ediyordu. Arkasında da sasi gözlü, elmacık kemikleri parlayan bir adam vardı. O adam, söyle diyordu:

- Ey insanlar, bu sizi aldatıp dininizden ve atalarınızın dininden ayırmazın!

Bu adam kimdir? diye sordugumda Ebu Leheb olduğunu söylediler.

Beyhakî, Kinaneli bir adamın söyle dedigini rivayet etmistir: Rasûlullah (s.a.v.)'i Zü'1-Mecaz panayirinde gördüm. O söyle diyordu: «Ey insanlar! Lâ ilahe illallah deyin, kurtulsa.erin.» Arkasında da bir adam vardı ki, üzerine toprak savuruyordu. Baktım ki, o Ebu Cehil'dir. İnsanlara söyle diyordu: "Ey insanlar! Bu, sizi aldatıp dininizden ayırmazın. Bu, Lat ve Uzza'ya ibadeti terketmenizi istiyor."

Bu rivayette, Hz. Peygamberin arkasında dolatarak insanları onu tasdik etmemeye çağırarak kisinin Ebu Cehil olduğu söyleniyor. Bu bir vehim de olabilir, bunu yapan bazen Ebu Leheb, bazen de Ebu Cehil olabilir. Çünkü her ikisi de, Peygamber (s.a.v.)'e nöbetlese eziyet vermekteydiler.

İbn İshak, İbn Sıhab ez-Zührî'nin söyle dedigini rivayet eder: Peygamber (s.a.v.), Kinde kabilesinin bulunduğu yere geldi. Aralarında Müleyh adında bir beyleri vardı. Onları, yüce Allah'a imana davet etti. Kendini de onlara

arzetti. Ama onlar, davetine icabet etmediler.

İbn İshak dedi ki: Rasûlullah (s.a.v.), Kelb kabilesinden bir batnin (oba, boy, bölüm) bulunduğu yere vardı. Onlara, Beni Abdullah denirdi. Onları, yüce Allah'a imana davet etti. Kendini de onlara arz ederek şöyle dedi: «Ey Beni Abdillâh! Süphesiz Allah, babanızın adını güzel kıldı.»

Ama onun teklifini kabul etmediler.

Arkadaşlarımızdan bazisi, bana Abdullah b. KaTb b. Malik'in şöyle dedigini nakletti: Rasûlullah (s.a.v.), Hanife ogullarının bulunduğu yere vardı. Onları Allah'a imana davet etti, kendini de onlara arzetti. Hiç bir Arap, onlar kadar Hz. Peygamber'e çirkin cevap vermedi.

Zühri'nin bana naklettigine göre Peygamber (s.a.v.), Beni Amir b. Sa'saa kabilesinin bulunduğu yere vardı. Onları yüce Allah'a imana davet etti, kendini de onlara arzetti. Onlardan Beyhare b. Firas adındaki biri, ona su cevabi verdi: Allah'a yemin ederim ki, Kureyslilerden su genci yanıma alsaydım, bununla bütün Arapları yenerdim.

Böyle dedikten sonra dönüp Rasûlullah'a şöyle dedi:

- Ne dersin; senin emrine tabi olursak, sonrada Allah, seni muhaliflerine galip kılsa ondan sonra hakimiyet bizim elimize geçer mi?
- Hakimiyet ve emir Allah'a aittir. O bunları dilediği yere bırakır.
- Araplara karşı sana siper mi olalım ve Allah, seni galip kıldığı zaman idare bizden baskasında hiç olur mu? Senin dedigine ihtiyacımız yoktur, diyerek ondan yüz çevirdiler ve davetine icabet etmediler.

Halk geri döndüğünde Beni Amir kendi büyüklerine gitti. Büyükleri olan şeyh yaslanmıştı. Onlarla birlikte toplantılara katılamıyordu. Yanma gittiklerinde, o mevsimde toplantılarda olan şeyleri ona bildirirlerdi, işte o sene onun yanına geldikleri zaman, panayirlarda olan şeyleri onlara sordu. Onlar da kendisine su cevabi verdiler:

- Bize, Kureysli Abdülmuttalib ogullarından bir genç geldi. Kendisinin peygamber olduğunu iddia ediyor. Bize kendisini korumamızı ve kendisiyle birlikte kıyam etmemizi, kendisini memleketimize getirmemizi istiyordu..

Bunun üzerine şeyh ellerini basına koydu. Sonra şöyle dedi:

- Ey Benî Amir! Bu isin bir telafisi yok mudur? Bunu yakalayip ele geçirmek mümkün değil midir? Falanın canı elinde bulunan Allah'a yemin ederim ki, İsmail ogullarından hiçbir kimse şimdiye kadar yalan yere peygamberlik iddiasında bulunmamıştır ve o elbette haktır Neden düşünmediniz?

Musa b. Ukbe, Zühri'nin şöyle dedigini rivayet eder: O senelerde Rasûlullah (s.a.v.), her hac mevsiminde kendini Arap kabilelerine arze-diyor,

kavimlerin- her serefli adamiyla konusuyordu. Onlardan, davetine icabet etmelerinin yani sıra kendisini barindirip korumalarini da istiyor ve söyle diyordu: «Sizden herhangi bir kimseyi birseye zorlamiyo-rum. Sizden davetime razi olan varsa ne âlâ. Ama davetimden hoslanmazsaniz kimseyi zorlamam. Ben sizden sadece, Rabbimin risaletini teblig edinceye ve Allah'in benimle ashabim hakkında hükmünü verinceye kadar suikastlere karsi beni korumanizi istiyorum.»

Hz. Peygamber'in bu istegini Arap kabilelerinden hiçbirini kabul etmedi. Yanma vardigi o kabilelerden herbiri söyle dedi: Bu adamin kavmi kendisini bizden daha iyi tanir ve bilir. Kavmini ifsad eden ve kavmi tarafindan dislanan bir adamin bize yarayacagina inanir misiniz?

Cenâb-i Allah, Peygamber'ini Ensâr'a ayirdigi ve Ensâr'i onun vesi-lesiyle ikrama mazhar kilacagi için diger kabileler onu kabul etmemisti.

Hafiz Ebu Nuaym, Abdullah b. Eclah tarikiyle Hz. Abbas'in söyle dedigini rivayet eder: Rasûlullah (s.a.v.), bana dedi ki: «Sende ve kardesinde beni koruyacak güç görmüyorum. Sen, yarin beni panayira götür ki insanların kabilelerinin bulunduklari yerlere varalim.» Panayirda gruplar toplanmislardi. Beraberce gittik. Rasûlullah'a söyle dedim: Iste bunlar, Kindelilerle kendilerine bagli olan gruplardir. Yemen'den hacca gelenlerin en faziletlisidirler, Iste surasi da Bekir b. Vail kabilesinin konutlaridir. Surasi da Amir b. Sa'saa ogullarinin konutlaridir. Hangisine gideceksen kendin tercih et.

Rasûlullah, önce Kindelilere gitti. Onlara söyle sordu:

- Bu kavim kimlerdendir?
- Yemenlilerdendir.
- Yemen'in hangi kismindan?
- Kindelilerden.
- Kinde'nin hangi kolundan?
- Amr b. Muaviye ogullarindan.
- Hayra kavusmak istemez misiniz?
- Nedir o hayir?
- Allah'tan baska ilah bulunmadigina sahadet eder, namaz kilar ve Allah katindan gelen seylere iman edersiniz.
- Eger zafere kavusursan, kendinden sonra hakimiyeti bize verir misin?
- Hakimiyet Allah'indir. O, hakimiyeti diledigi yere verir.
- Öyleyse bize getirdigin seylere ihtiyacimiz yok. Sen, bizi tanrilarimizdan geri çevirmek ve bizi Araplarla çarpistirmek için mi yanimiza geldin? Haydi

kavminin yanma git. Sana ihtiyacımız yok, dediler.

Rasûlullah (s.a.v.), onların yanından ayrılıp Bekir b. Vail kabilesinin bulunduğu yere geldi. Onlara söyle sordu:

- Bu kavim kimlerdendir?
- Bekir b. Vaü"dendir.
- Hangi Bekir b. Vail?
- Kays b. Salebe oğullarından.
- Sayınız kaçtır?
- Toprak kadardır.
- Himayeniz nasıldır?
- Himayemiz yoktur. Biz, Farşlarla komsuyuz. Onlarla anlaşma yaptık. Onlardan herhangi bir kimseyi himayemize almaz ve kimseyi onlara karşı korumayız.
- Eger sizi hayatta bırakırsa onların (Farşların) menzillerine girer kadınlarını nikahlar, çocuklarını köle olarak alırsanız, Allah'a söz verir misiniz ki, otuz üç defa O'nu tesbih edersiniz, otuz üç defa O'na hamd edersiniz, otuz dört defa da O'nu tekbir edersiniz?
- Sen kimsin?
- Ben, Allah'ın Rasûlüyüm.

Hız. Peygamber böyle dedikten sonra yanlarından ayrıldı. Ayrılıp gittikten sonra pesine takılan amcası Ebu Leheb, insanlara:

- Onun sözlerini kabul etmeyin, dedi. Yanlarına giden Ebu Leheb'e o topluluk sordu:
- Bu adami tanıyor musun?
- Evet. Su Mina'nın tepesinde bulunan değil mi, onun nesini soruyorsunuz?

Onlar da Rasûlullah'm kendilerine yaptığı daveti ve Allah elçisi olduğunu söylediğini kendisine anlattılar. Ebu Leheb dedi ki:

- Onun sözlerine aldiris etmeyin. O, delidir. Kendi kafasından uydurup saçmaliyor.
- Zaten Farşlilerden söz ederken, onda delilik işaretleri görmüştük.

Kelbî dedi ki: Abdurrahman el-Amirî, kendi kavminin yaşlılarının söyle dediklerini nakletti: Biz, Ukaz panayirinde iken Rasûlullah (s.a.v.), yanımıza gelip sordu:

- Bu kavim kimlerdendir?
- Beni Amir b. Sa'saa kabilesinden.

- Bu kabilenin hangi boyundan?
 - Beni K[^]/b b. Rebia boyundan.
 - Size siginan bir kimseyi korumaya gücünüz var mı?
 - Bizim yanımızda olan bir kimseye yan bakılamaz, bizden habersiz bizim atesimizle hiç kimse isinamaz.
 - Ben Allah'ın elçisiyim. Eger size gelirim, Allah'ın emrini halka teblig edene kadar beni koruyacak mısınız? Size söz veriyorum, sizden herhangi birinizi, birseye zorlamıyacağım.
 - Sen, Kureys kabilesinin hangi boyundansın?
 - Ben, Abdülmuttalib torunlarindanim.
 - O halde Abdumenaf ogullari, sana niçin yardım etmiyorlar?
 - Herkesten önce beni yalanlayan ve beni kovan onlardır.
 - Fakat biz, seni ne kovar, ne de sana iman ederiz. Ancak Rabbinin emrini teblig edinceye kadar herhangi bir kimsenin sana dokunmasım Önlerez.
- Bunun üzerine Rasûlullah, gelip bizim yanımıza yerleştı. Halk alıs verıste ıdı. Bir müddet sonra Beyhara (Buhayra?) b. Fıras el-Kuseyrî çıka geldi ve sordu:
- Yanınızda gördüğüm ve kendisini tanımadığım bu adam kimdir?
 - Kureys kabilesinden Abdullah oğlu Muhammed'dir.
 - Onunla ne ilginiz var?
 - Allah'ın elçisi olduğun ileri sürüyor ve Rabbinin emrini halka teblig edene kadar kendisim himaye etmemizi istiyor.
 - Siz, ona ne dediniz?
 - Hosgeldin, sefa geldin. Seni memleketimize götüreceğiz ve kendimizi nasıl himaye ediyorsak, seni de himaye edeceğiz, dedik.

Beyhara dedi ki:

- Su panayırda toplananlar arasında sizden daha korkunç ve belalı birseyle memleketine dönen bir kimseyi göremiyorum. Bu o demektir ki, bütün halka karsi göğüs geriyorsunuz ve bütün Arapların tek bir yaydan ok atmalarından korkmuyorsunuz! Onun kabilesi ve yakınları, onu daha iyi tanıyorlar. Eger onun yüzünde bir hayır görmüş olsalardı, herkesten çok onlar mutlu olacıklardı. Asiret ve yakınları tarafından yalanlanıp kovulan elin delisine siz sahip çıkıyor ve onu barındırıp yardımcı oluyorsunuz. Ne kötü seydır sizin bu görüşünüz!»

Böyle dedikten sonra Rasûlullah'a dönüp söyle dedi:

- Kalk! Kendi kavminin yanına git. Eger sen, benim kavmimin yanında olmasaydın -Allah'a yemin ederim ki- şimdi boynunu vururdum.

Bunun üzerine Hz. Peygamber de gitmek üzere kalkıp devesine bindi ve fakat Beyhara arkasından kalkıp deveyi dürttüğü için deve silkinip Hz. Peygamber'i tepesi üstü yere düşürdü. O gün Mekke'de Müslümanlığı kabul eden kadınlardan biri olan Dubaa binti Amir b. Kurd'da amcasının oğullarını ziyarete geldiği için orada idi. Kadın, bu manzarayı görünce dayanamayıp şöyle dedi:

- Ey Amir oğulları! -benim için Amir yoktur artık- gözünüzün önünde Allah'ın Rasûlüne bu kadar hakaret yaparlar da hiçbiriniz karsi koymazsınız!

Bunun üzerine amcası oğullarından üç kişi kalkıp Beyhara'ya doğru ilerlediler. İki kişi de Beyhara'ya yardım etti. Ve her biri birisini tutup yere yaktı. Ve göğüsleri üzerine oturup yüzlerini yumrukladılar.

Hz. Peygamber de:

«Yarab! Bunların üzerine bereketini indir, ötekileri de rahmetinden uzaklaştırsın.» diye dua etti.

Ravi der ki: Rasûlullah'tan yana olan o üç kişi Müslüman oldu ve şehit olarak öldürüldüler. Onların adları şöyledir: Sehm oğullarından Gatif ile Gatafan'dır. Üçüncüsü de Urve ya da Azre b. Abdullah b. Sele-me'dir. Allah, onlardan razı olsun. Beyhara'ya yardım edenler de öldüler. Onların adları da şöyledir: Beyhara b. Firas, Hazn b. Abdülilah b. Seleme b. Kuseyr ve Muaviye b. Ubade'dir. Bu Ukayl oğullarındandır. Allah, onlara çokça lanet etsin.

Bu garip ve tuhaf bir hadisedir. Garip olduğu için burada kaydettik. Dogrusunu Allah bilir.

Ebu Nuaym, kendisi için şahid olarak Ka'b b. Malik'ten gelen bir hadisi rivayet etmiştir.' Bu hadis, Amir b. Sasaa'mn kissası ve Hz. Peygamber'e ters cevap verilerine dairdir. Bundan daha garibi ve daha uzun, Ebu Nuaym ile Hakim ve Beyhakî'nin rivayet ettikleri bir hadistir. Bu rivayette anlatıldığına göre Hz. Ali şöyle demiştir:

"Cenâb-i Allah, Rasûlüne kendini Arap kabilelerine arzetmesini emrettiği zaman Rasûlullah, ben ve Ebu Bekir'le birlikte Mina'ya çıktık. Nihayet Arap meclislerinden bir meclise vardık. Ebu Bekir (r.a.), öne geçti. Zaten her iyilik ve hayırda o önde idi. Neseb ilminden anlayan bir adamdı. Meclistekilere şöyle sordu:

- Bu kavim kimlerdendir?

- Rebia'dandır.

- Hangi Rebia 'dansınız? Rebia'nın basının üst kısmından mı yoksa çene

tarafından misiniz?

- Hayir, bilakis basinin üst kısmmdamz.
- Basinin üst kısmının neresinden?
- Zühlü Ekber boyundan.
- Avf vadisinden sıcaklık yoktur diyen Avf, sizden midir?
- Hayir.
- Sülün babasi ve dirilerin zirvesi olan Bustam b. Kays, sizden midir?
- Hayir.
- Hükümdarlari öldürüp üzerlerindeki esyayi yagmalayan Havfe-zan b. Serik, sizden midir?
- Hayir.
- Irzi koruyan, komsuyu himaye eden Cessas b. Mürre b. Zühl, sizden midir?.
- Hayir.
- Bağli sarigin sahibi olan Müzdeleb, sizden midir?
- Hayir.
- Siz Kinde'den, emirlerin dayilari misiniz?
- Hayir.
- Siz Lahmî hükümdarların hisimlari misiniz?
- Hayir.
- Öyleyse siz, Zührü Ekber'den degil, Zührü Asgar1 dansiniz. Ebu Bekir'in böyle demesi üzerine onlardan, yüzünde daha yeni tüy bitmis Dagfel b. Hanzele adındaki bir genç gelip Ebu Bekir'in devesinin yularini tutup şöyle dedi:
- Bize sorana sormamız gerekir. Binegin üzerindeki yükü tanimiyoruz veya tasiyamiyoruz. Ey Adam, sen bize sordun. Biz sana hiçbir seyi gizlemeden cevap verdik. Biz de sana sormak isteriz. Sen kimlerdensin?
- Kureysten bir adam...
- Güzel, güzel! Kureysliler efendilik ve reislik ehlidirler. Arapların Önderleri ve kilavuzlaridirlar. Sen, Kureys'in hangi kulundansin?
- Beni Teym b. Mürre'den bir adamim.
- Vallahi hedefi, tam ortadan vurdun! Mütegalibeler tarafından Mekke'de öldürülen Kusay b. Kilab sizden midir? O ki, mütegalibenin kalan kismini oradan uzaklastirmis, her tepedeki ve diyardaki kavmim toplayip Mekke'ye

yerleştirmiş, sonra oraya hakim olmuş, Kureyslileri de menzillerine yerleştirmişti. Bu yüzden Araplar, ona toparlayıcı demislerdi. Onun hakkında sairin biri şöyle demistir:

"Babaniz o kisi degilmi ki, ona toparlayıcı denirdi. Onun vasitasiyla Allah, Fihir kabilelerini topladi."

- Hayir, bizden degildir.

- Herkes tarafından tavsiye edilen ve efendi kimselerle zarif insanların atasi sayilan Abdumenaf sizden midir?

- Hayir, bizden degildir.

- Mekkeliler ve kendi kavmi için et suyuna ekmek dograyip tirid yapan Amr b, Abdumenaf Hasim sizden midir? O ki, sair onun hakkında şöyle demistir:

«O üstün şahsiyet Amr (Hasim) ki, kendi kavmi için tiridi ufaladi. Mekke'de kitliga ugrayan adamlar zayıf düşmüşlerdi. Onun için iki kervan düzenlemeyi âdet edindiler. Bunlardan biri kisin, diğeri de yazın yola çıkardi. Kureysliler, küçük bir topluluktü, bölündü.

Özleri ve katiksizlari ise, Abdumenaf a aittir.

Hafif akıllılara gelince, onlarda böyle kimselerin olduğu bilinmez.

Misafirlere gelin, buyrun derler.

Yumurtasi parlayan koçlari yere vurur, misafir için keserler.

Irzlarini da kiliçlarla korurlar.

Allah hayrini versin, keske onların diyarina konuk olsan.

Konuk olsan da seni sikinti ve töhmetten korusalar.»

Ebu Bekir:

- Hayir, Hasim de bizden degildir.

- Öyleyse Abdülmuttalib Seymbetü'1-Hamd sizdendir. O, Mekke kervaninin sahibi ve semadauçan kuslarla canavarlara, çöldeki vahsi hayvanlara yemek yedirendir. Onun yüzü, sanki karanlık gecede parlayan bir aydır.

- Hayir, o da bizden degildir.

- Sen, hacılara ve umrecilere yemek yedirenlerden misin?

- Hayir.

- Sen, Ka*be'nin perdedarligim yapanlardan misin? -Hayir.

- Sen, Darü'n-Nedve ehlinden misin?

- Hayir.

- Sen, hacılara ve umrecilere Zemzem suyu temin edenlerden misin?

- Hayir.
- Sen, hacilara ve umrecilere yemek yedirenlerden misin? -Hayir.
- Arafat'tan Mina'ya gelenlerden misin?
- Hayir.

Bu konusmadan sonra Ebu Bekir, devesinin yularini o delikanlinin elinden çekti. Delikanli ona söyle dedi:

"Hayir seline, bir hayir tanesi düstü. Bu sel, bazen o taneyi kirar, bazen de kaldırir."

Sonra o delikanli söyle dedi:

- Ama ey Kureysli kardes, Allah'a yemin ederim ki sen, sebat etsey-din, burada dursaydin, senin Kureys liderlerinden degil de tabilerinden oldugunu sana haber verirdim.

Sonra Hz. Ali, sözüne devamla söyle dedi:

"Rasûlullah (s.a.v.), tebessüm ederek yanimiza geldi. Ben de Ebu Bekir'e söyle dedim:

- Ey Ebu Bekir, sen dahi bir bedeviyle karsilastin. Öyle degil mi?
- Evet, ey Hasanin babasi. Her belanın üstünde, daha büyük bir bela vardır. Bela, söze baglidir." Hz. Ali, sözünü sürdürerek söyle dedi:

"Nihayet agir basli ve kiyafetleri düzgün bir takim büyük ve yaslilarin bulunduğu bir meclise gittik. Ebu Bekir, onlara dogru ilerleyip selam verdi ve:

- Siz kimlerdensiniz? diye sordu. Onlar da su cevabi verdiler:
- Beni Seyban b. Salebe kabilesindeniz.

Bunun üzerine Ebu Bekir, Hz. Peygamber'e dönüp:

- Anam babam sana feda olsun. Bu kabilede sözü geçenlerin hepsi buradadırlar, dedi.

Zira Mefruk b. Amr, Hani b. Kabisa, Müsenna b. Harise ve Numan b. Serik gibi kabilenin bütün ileri gelenleri orada idiler. Mefruk, hepsinden daha güzel konusuyordu. Gögsü üzerine sarkan iki saç örgüsü vardı. Ebu Bekir'in yakınında oturan da oydu. Ebu Bekir ona sordu:

- Kaç adaminiz vardır?
- Adamlarımız 1000'den fazladır ve 1000 adamda azligından dolayı yenilecek bir miktar degildir..
- Birisi size siginirsa, onu himaye etmeniz nasıldır?
- Gücümüzle onu korumaya çalışmaktır. Bununla beraber her kabilenin

kendine göre bir sansi vardır.

- Ya dsmanlariinizla savasmakta nasilsiniz?

- Biz, en çok dsmanlariimizla karsilasirken fkeleniriz ve en çok fkelenirken dsmanla karsilasiriz. Biz yle kimseleriz ki, iyi atlari, ev-ladtan daha çok severiz. Sütü bol develerden daha çok silaha önem veririz. Bununla beraber yardım Allah'tandır. Bazen dsmanlariimize karsi bizi, bazen de bize karsi dsmanlariimizi üstün kilar. Her halde sen Kureyslisin?

- Evet, ben Kureysliyim., (Hz. Peygamberi göstererek) eger Kureyslilerden bir adamin peygamber oldugunu duymussanız, iste bu odur.

- Evet böyle birsey duydum, dedi ve Hz. Peygamber'e dönüp: «Sen, insanlari neye davet ediyorsun?» diye sordu.

Bunun zerine Hz. Peygamber ilerleyip oturdu. Ebu Bekir de ayaga kalkip elbisesini ona gölge yapti. Peygamberimiz söze baslayip dedi ki:

- Ben, sizi Allah'tan baska tanri bulunmadigina ve benim de Allah'in peygamberi olduguma sahadet etmeye ve beni barindirip kollamaya ve Allah'in bana emrettiği seyleri halka teblig edinceye kadar bana yardım etmeye davet ediyorum. Zira Kureysliler, Allah'in emrine karsi gelip beni yalanlamis ve hakki birakip, btili tutmus bulunuyorlar. Bunun zerine onlar:

- Ey Kureysli! Bizi daha baska neye davet ediyorsun? Hz. Peygamber, bu defa onlara su ayetleri okudu:

«De ki: "Gelin size Rabbinizin haram kildigi seyleri söyleyeyim: O'na hiçbirseyi ortak kosmayin, anaya babaya iyilik yapin, yoksulluk korkusuyla ocuklariinizi öldürmeyin." -sizin ve onların rizkini veren biziz- "Gizli ve açık ktlklere yaklasmayin, Allah'in haram kildigi cana haksiz yere kiymayin. Allah, bunlari size dsnesiniz diye buyurmaktadır." Yetim malina, erginlik agma erisene kadar en iyi sekin disinda yaklasmayin; ölüyü ve tartiyi dogru yapin. Biz kisiye ancak gücünün yetecegi kadar yklerimiz. Konustugunuz da -akraba bile olsa- sözünüzde adil olun. Allah'in ahdini yerine getirin. Allah, size bunlari gt almaniz için buyurmaktadır.

Bu, dosdogru olan yoluma uyun. Sizi Allah yolundan ayri dsrecek yollara uymayin. Allah, size bunlari sakmasiniz diye buyurmaktadır.» (ei-En'm, 151-153.) Bundan sonra Mefruk:

- Ey Kureysli kardes, daha neye davet ediyorsun? Allah'a yemin ederim ki

bu söylediklerin, insanların sözü değildir. Eger insan sözü olsaydı, bunları bilirdik.

Bunun üzerine Rasulullah, onlara su ayeti de okudu: «Allah, süphesiz adaleti, iyilik yapmayı, yakınlarla bakmayı emreder; hayasızlığı, fenalığı ve haddi asmayı yasak eder. Tutasmız diye size öğüt verir.» (en-Nahl, 90.) Bunun üzerine Mefruk:

- Ey Kureysli kardeş! Vallahi sen, insanları güzel ahlaka ve iyi şeylere davet ediyorsun. Seni yalanlayanlar, sana iftira ve zulmetmiş bulunuyorlar. (Hani b. Kabisa'yi göstererek) Bu da bizim büyüğümüz ve din adamımız olan Hani b. Kabisa'dır. Bunun üzerine Hani b. Kabisa, söze başlayarak şöyle dedi:

- Ey Kureysli kardeş! Senin sözlerini dinledim. Ve davanda haklı olduğuna inandım. Fakat su varki, yanımıza gelip sadece biraz oturmanla hemen dinimizi terkedip senin dinine tabi olmak, çok aceleye gelen bir iş olur. Biz daha senin durumunu öğrenmiş değiliz. İşinin neye varacağını da bilemeyiz. Aceleye getirilen işlerin çoğunda ayak kayması, akıl hafifliği ve işin sonunu düşünmemek vardır. Ayrıca bizden başka adamlarımız da vardır. Onlardan habersiz olarak onlar adına her hangi bir sözleşmeye girmek istemiyoruz. Şimdilik sen de dön, biz de döneceğiz. Sen de düşün, biz de düşüneceğiz.

Müsenna b. Haris göstererek, bu da bizim büyüğümüz ve savaş liderimiz olan Müsenna'dır, deyip Müsenna'nın da kendi görüşüne katılmasını ister gibi oldu. Bunun üzerine Müsenna, söze başlayıp şöyle dedi:

- Ey Kureysli kardeş! Seni dinledim, sözünü güzel buldum ve hosuma gitti. Benim sana cevabım, Hani b. Kabisa'nın cevabıdır. Biliyorsun ki biz, iki büyük su arasında bulunuyoruz. Biri Yemame, diğeri Sema-ve'dir.

Bunun üzerine Hz. Peygamber :

- İki büyük su olduğunu söylediğin Yemame ile Semave nelerdir? Müsenna, bu soruya şöyle cevap verdi:

- Biri, Arapların arazisi olan karanın dağlık ve tepeleridir. Diğeri de, Farsların arazisi ve Kisra'nın nehirleridir. Halbuki Kisra, basına herhangi bir gaile çıkarmamak ve yeni bir iş peşinde bulunan her hangi bir kimseyi barındırmamak için bizden söz almıştır. Senin bizi davet ettiğin şeyde, tahmin ederim ki hükümdarların hosuna gitmeyen bir şeydir. Arapların, kendilerine karşı gaile çıkaranları mazur sayıp affetmeleri mümkündür. Fakat Farsların yumusak davranmalarına imkan ve ihtimal yok. Eger seni yalnız Araplara karşı müdafaa etmemizi istiyorsan bunu üzerimize alırız. Hz. Peygamber.söyle dedi:

- Çok güzel cevap verdiniz ve doğru söylediniz. Zira her tarafından emin olmayan bir kimse, Allah'ın dinini savunmaya kalkışamaz. Çok geçmeden

birde bakarsiniz ki Cenâb-i Allah, size Farmlarm arazi ve mallarini verir ve kizlarim size cariye kilar. O zaman Allah'i tesbih ve takdis edecek misiniz?

Hız. Peygamber'in bu sorusunu Numan b. Serik söyle cevapladı:

- Ey Kureysli kardes! Bu, sadece sana ait bir görüştür. Numan'm bu cevabi üzerine Hız. Peygamber, su ayetleri okudu: «Ey Peygamber, biz seni sahid, müjdeci ve uyarici; Allah'in izniyle

O'na çağiran, nurlandıran bir isik olarak göndermisizdir» (el-Ahzâb, 45-46.) Bu ayetleri okuduktan sonra Rasûlullah (s.a.v.), Ebu Bekir'in elini tutarak o meclisten kalkti ve sonra bize dönüp:

- Ey Ali! Arapların cahiliyetten kalma ne iyi ahlakları vardır. Bu ahlak sayesinde birbirlerini bu dünya hayatında kollayıp koruyorlar, dedi. Sonra Evs ile Hazreç kabilelerinin bulundukları yere gittik. Ve oradan kalkmadan onlar Rasûlullah'a be/at ettiler. Bilindiği gibi sonrada bu sözlerine bağlı kalıp sonuna kadar sabir ve metanet gösterdiler. Rasûlullah da Ebu Bekir'in Arap kabile soylarım bildigine çok sevindi ve çok durmadan çikip:

- Allah'a çokça hamdediniz. Bugün Rebia oğulları, Farmlarm ülkesini alıp, hükümdarlarını öldürdüler. Ve askerlerinin kökünü kazıdılar. Ve benim sayemde muzaffer oldular, dedi."

Bu hadise Zikar yanında Kurakir mevkiinde vuku buldu. Bu savaşla ilgili olarak A'sa söyle demistir:

"Karsilasma anında süvarisiyle birlikte devam, Zühul b. Seyban oğullarına feda olsun, bu da az gelir. Kurakir dönemecinde onlar,

Hürmüz'ün Öncülerini vurdular, onlar da kaçtılar, Zühul b. Seyban oğullarının atlıları, Dönerlerken, onları gören gözler, Allah için ne mutlu gözlerdir.

Saldırdılar, biz de saldırdık, aramızda dostluk vardır. Üzerimizde sikinti vardı ama artık geçti."

Bu, gerçekten garip bir hadistir. Ancak nübüvvete, güzel ahlaka ve yüksek fazilete, aynı zamanda Arap edebiyatına ilişkin delilleri içerdigi için bunu buraya kaydettik.

Bu olay, başka yoldan da su şekilde rivayet edilmistir: "Müslümanlarla İranlılar savaşırken Kurakir'de birbirleriyle karsilastiklarında -ki burası Fırat nehrine yakın bir yerin adidir-Müslümanlar, Muhammed adını kendilerine parola yaptılar. Bu sayede iranlılara galip geldiler. İranlılar, bu savastan sonra Müslümanliga girdiler."

Vakidî dedi ki: Abdullah b. Vabise el-Absî, babası vasıtasıyla dedesinin söyle dedigini bize anlatti: "Rasûlullah (s.a.v.), Mina'daki menzilimize geldi. Biz, o sırada Mescid-i Hayfin yamındaki birinci cemrenin hizasına

konaklamistik. Devesine binmis ve Zeyd b. Harise'yi terkisine almisti. Bizi, Müslümanliga davet etti ama davetine icabet etmedik. Fakat hiç te iyi etmedik. Daha önce onun adim ye panayirda dolasip halka Müslümanliga davet ettigim duymustuk. Yanimiza geldiginde Mey-sere b. Mesruk el-Absî'de bizimle beraberdi. Meysere:

- Allah'a yemin ederim ki, eger biz bu adami tasdik edip ve onu bindirip yanimizda götürürsek, isabetli bir is yapmis olacagiz. Allah'a yemin ederim ki, bu adam davasinda muvaffak olacak ve hükmü her yere ulasacaktır, dedi. Fakat ona dediler ki:

- Birak, basimizi önüne geçemeyecegimiz bir belaya sokma! Peygamber (s.a.v.) de Meysere'nin bu sözünden ümide düşerek

onun pesine takildi. Meysere, ona söyle dedi:

- Senin konusman ne kadar güzel ve ne kadar parlaktır. Fakat benim kavmim, bana uymuyorlar. Kisi, sadece kavminden güç almaktadır. Eger kavmi ona yardima olmazsa, düşmanlari hiç de ona yardimci olmazlar.

Bundan sonra Rasûlullah oradan ayrildi, biz de yurdumuza döndük. Fakat Meysere, arkadaslarina:

- Haydin Fedeke gidelim, orada Yahudiler vardir. Onlara bu adami soralim, dedi.

Berberce Fedeke gittiler. Yahudiler, onlara bir kitap çıkarip önlerine koydular. Arastirdiktan sonra:

- Araplardan ümmi bir peygamber çıkacaktır M, o peygamber, merkeplere biner, ekmek parçalarıyla beslenir, boyu ne uzun, ne kisadir. Saçi ne kivrıcık, ne de düzdür. Gözlerinde az kırmızılık vardır. Yüzü parlaktır, diye bir ifadeye rastlayip söyle dediler:

- Eger sizi, kendi dinine çağiran adam bu vasiflara sahip ise, hiç durmayin, ona uyun, dinine de girin. Zira biz Yahudiler, bu adami kiskaniyoruz. Onunla aramızda birçok savaşlar olacak ve onun eliyle basimiza büyük felaketler gelecektir. Araplardan da ona uymayan yahud onunla savasmayan hiç kimse kalmayacaktır. Hiç degilse siz ona uyanlardan olun.

Meysere:

- Arkadaslar, artik bunda şüphe kalmadi, dedi.

Onlar da seneye hacca gittigimizde onu görürüz, dediler ve fakat döndüklerinde ileri gelenleri buna mani olduklari için onlardan hiç kimse Rasûlullah'a tabi olmadı. Sonra Rasûlullah, Medine'ye hicret etti ve Veda haccinda Meysere, ona rastlayip tanidi ve söyle sordu:

- Ya Rasûlallah! Sen, bize geldigin günden beri sana tabi olmak is-

teyip duruyordum. Fakat Cenâb-i Hak, bugüne kadar bunu bana nasib etmedi ve bu uzun zaman içinde birçok seyler oldu. O gün benimle beraber bulunanlardan hiç kimse hayatta kalmadı. Acaba şimdi onlar ne halledirler?

Rasûlullah, bu soruyu söyle cevapladı:

- İslam dini üzerinde olmayarak ölenlerin hepsi atestedir. Bunun üzerine Meysere: . '

- Beni kurtaran Allah'a sükürler olsun, deyip Müslümanlığı kabul etti ve iyi bir Müslüman oldu. Meysere'nin Ebu Bekir yanında da itibari vardı."

İmam Muhammed b. Ömer el-Vakidî, Hz. Peygamber'in davette bulunup kendini arzettiği kabilelerin durumunu detaylıca incelemiş ve Hz. Onun kendini Beni Amir, Gassan, Beni Fezare, Beni Mürre, Beni Hanife, Beni Süleym, Beni Abs, Beni Nadr, Havazin, Beni Sa'lebe b. Ukabe, Kinde, Kelb, Benil Haris b. Ka% Beni Özre, Kays b. Hatim kabilelerine ve diğer kabilelere arzettiğini anlatmıştır. Bu konuda anlattıkları gerçekten detaylı ve uzundur. Biz de burada ancak bize gerekli olan kısımlarını naklettik. Hamd ve minnet Allah'adır.

İmam Ahmed b. Hanbel, Cabir b. Abdullah'ın söyle dedigim rivayet eder: Rasûlullah (s.a.v.), Arafat'taki vakfe yerinde kendini insanlara ar-zediyor ve söyle diyordu:

«Beni kavmine alıp götürecek bir kimse yok mudur? Çünkü Kureys-liler, Aziz ve Celil olan Rabbimin mesajım teblig etmeme engel oldular.» Bu çağrısı üzerine Hemadan'lı bir adam yanına geldi. Rasûlullah, ona sordu:

- Sen, kimlerdensin?

- Hemadanlılardanım.

- Senin kavminde koruma ve himaye var midir?

- Evet.

Sonra adam, kavminin himaye ahdine hiyanet etmelerinden korktu. Rasûlullah'm yanına gelip söyle dedi:

- Kavmime gideceğim. Senin himaye talebini onlara anlatacağım. Seneye senin yanına yine gelirim. Olmaz mı?

- Olur.

- Bu konuşmadan sonra adam gitti. Ancak recep ayında Ensâr heyeti Rasûlullah'm yanına geldi.»

Bunu, sünen sahibi dört kişi çeşitli yollardan İsrail'den nakletmişlerdir. Tirmizî de bunun hasen ve sahih bir hadis olduğunu söyler. [1]

Fasil

Bu fasilda Ensâr'in bir yıl sonra gelip Rasûlullahla be/at akdetmelerinden, be/atlarını yenilemelerinden, sonra Rasûlullah (s.a.v.)'m Medine'ye hicret edip, Ensâr'm arasına girmesinden bahsedilmektedir. İleride bununla ilgili geniş açıklama gelecektir. Güvencimiz ve dayanagımız Allah'tır. [2]

Süveyd B. Samit El-Ensârî'nin Olayı

Süveyd, Samit b. Atiyye'nin oğludur, Atiyye ise, Hut b. Habib'in oğludur. Habib, Amr b. Avf'in oğludur. Avf, Malik b. Evs'in oğludur. Süveyd'in annesi, Leyla binti Amr en-Neccariye'dir ki, bu kadın da Selma binti Amr'm kizkardesidir. Selma, Abdülmuttalib b. Hasim'in anne-sidir. İste bu Süveyd, Hz. Peygamberin dedesi Abdülmuttalib'in teyzesi oğludur.

Muhammed b. İshak b. Yesar dedi ki: İnsanlar hac mevsimlerinde toplandıkça Rasûlullah (s.a.v.), kabilelerin yanına gelerek onları Allah'a ve islâm'a davet ediyor, kendi nefisini ve Allah katından getirmiş olduğu hidayet ile rahmeti onlara arz ediyordu. Araplardan isim ve şeref sahibi bir kimsenin Mekke'ye geldiğini duyunca, mutlaka yanına gider, onu Allah'a davet eder ve dini, ona arz ederdi.

İbn İshak dedi ki: Asim b. Amr b. Katade, kendi kavminin yaşlılarının söyle dediklerini bana nakletti: Beni Amr b. Avf m kardesi Süveyd b. Samit, hac ya da umre için Mekke'ye gelmişti. Güçlü, şerefli, soylu ve siirden anlayan bir kimse olduğu için kavmi, Süveyd'e kamil adını takmıştı. O, bir siirinde şöyle demistir:

"Bilmis ol ki, dost olarak çağırdığın birçok kimse vardır ki, eğer onun gaibteki sözünü duyacak olursan, iftirası seni fena hale getirirdi. Onun sözü, yüzüne karşı bulunduğun sırada bal gibidir.

Gayipta ise, göğüs çukuru üzerine saplanmış bir kılıçtır.

Dis görünüşü seni sevindirir. Oysaki onun derisinin altında söz götürüp getirmenin hainliği vardır ki, o insan sırtındaki sinirlerinin tabanını keser.

Kızgın bir bakışla gözler, gizli kin ve öfkeyi sana açıklarlar.

Beni kuvvetlendir, uzun zamandır beni zayıflatıyordun.

Kölelerin hayırlısı kuvvetlendirendir, zayıflatan değildir."

Süveyd'in gelişini duyduğu zaman Rasûlullah (s.a.v.), onu karşıladı. Onu Allah'a ve Islâm'a davet etti. Süveyd, Rasûlullah'a şöyle dedi:

- Senin yanındaki şey, belki de benim beraberimdeki şey gibidir.
- Senin yanındaki şey nedir?

- Lokman in hikmetidir.

- Onu bana anlat.

Bunlari Rasûlullah'a anlattiktan sonra söyle dedi:

- Anlattigin bu seyler, güzel sözlerdir.

- Benim yanımdaki sey ise bundan daha üstündür. Çünkü benim yanımdaki sey, Allah'in bana indirdigi Kur'ân'dir. O, hidayet ve nurdur.

Böyle dedikten sonra Rasûlullah (s.a.v.), ona Kur'ân'i okudu ve onu Islâm'a davet etti. Onun yanından uzaklasmadi. O da söyle dedi:

- Dogrusu bu güzel bir sözdür.

Böyle dedikten sonra Rasûlullah (s.a.v.)'m yanından ayrilip Medine'ye kavminin yanma gitti. Çok geçmeden Hazreçliler, onu öldürdüler. Ama onun kavminden bazi adamlar söyle demislerdi: «Öldürülürken onun Müslüman oldugunu görmüstük.» Buas savasindan önce öldürülmüstü. [3]

Iyas B. Muaz'in Müslüman Olusu

İbn İshak, Mahmud b. Lebid'in söyle dedigini rivayet eder: «Ebu'l-Hayser Enes b. Rafi, Mekke'ye geldigi zaman yaninda Abdü'l-Eshel ogullarindan bir kaç genç vardi. Onlari içinde Iyas b. Mu-az da vardi. Kavimleri Hazrec'e karsi, Kureyslilerden destek talep ediyorlardi. Gelislerini duyan Rasûlullah (s.a.v.), yanlarina gelip oturdu ve söyle dedi:

- Gelis amacinizdan daha hayirli birsey istemez misiniz?

- Nedir o sey?

- Ben, Allah'in Rasûlüyüm. Beni kullara gönderdi ki, onlari Allah'a ibadet etmeye ve hiçbirseyi O'na ortak kosmamaya davet edeyim . Bana kitabi indirdi.

Sonra onlara Islâmiyet'i anlatip Kur'ân okudu. Bunun üzerine gencecik bir çocuk olan İyas b. Muaz söyle dedi:

- Ey kavmim! Allah'a yemin ederim ki bu, gelis amacimizdan daha hayirli birseydir.

Bunun üzerine Ebü'l-Hayser Enes b Rafî> Batha'mn topragindan bir avuç alip Iyas'm yüzüne savurdu ve söyle dedi:

- Bizi rahat birak, yemin ederim ki biz, bundan baska bir amaçla gelmisiz.

Bunun üzerine Iyas sustu. Rasûlullah da yanlarindan kalkip gitti. Onlarda Medine'ye dogru yola koyulup gittiler. Neticede Evs ile Haz-rec'in arasinda Buas savasi oldu. Sonra çok geçmeden Iyas öldü. Ravi Mahmud b. Lebid söyle demistir:

- Bana onun ölümü esnasinda yaninda kavminden hazır bulunan biri haber

verdiki onlar, onun tehlil ve tekbir getirip hamd ve tesbihte bulunduğunu dinlerken ruhunu teslim ettiğini söylemişlerdir. Müslüman olarak ölmüş olmasında şüpheleri yoktu. Toplantılarında Rasûlul-lah'tan isittikleri ile Islâm sukuruna ermisti.

Buhari, sahih adli eserinde Hz, Aise'nin söyle dedigini rivayet eder: "Buas savasi, Cenâb-i Allah'in Rasûlü için takdim ettiği bir gündü. Rasûlullah (s.a.v.), Medine'ye geldiğinde Medinelilerin topluluğu dagilmis ve yüksek sahsiyetleri öldürülmüştü." [4]

Ensâr'in Müslüman Olmaya Baslamasi

İbn İshak dedi ki:Yüce Allah, dinini yüceltmeyi ve peygamberini aziz kilmayi, ona verdiği sözü yerine getirmeyi dilediği zaman, Rasûlullah, Ensâr'dan bir topluluğun kendisiyle karsilastigi panayira çıktı ve kendini kabilelere arzetti. Nitekim daha önce her panayirda yaptıği gibi kabilelerle görüştü. Bir ara o, Akabe'de bulunuyordu. Allah'in kendilerine hayir murad ettiği Hazreçlilerden bir topluluk, onun yanma geldi. Onlarla karsilastiginda söyle bir soru yöneltti:

- Siz kimlersiniz?
- Hazreç'ten bir topluluguz.
- Yahudilerin mevalisinden misiniz?
- Evet.
- Acaba oturur musunuz, sizinle biraz konusayim?
- Evet, otururuz.

Hazreçliler, Rasûlullah in yanina oturdular. O da onlari, Allah'a imana davet etti ve Islâmiyeti kendilerine anlatti. Onlara, Kur'ân okudu. Yahudilerin kendileriyle birlikte ayni memlekette ikamet etmeleri, onların hidayete kavusmalari için ilahi bir sebep oldu. Çünkü Yahudiler, Ehl-i Kitap olup, ilim sahibi kimseler idiler. Kendileri ise ehl-i sirk olup putlara tapiyorlardi. Yahudilerle savasmislardi. Aralarinda birsey olduğu zaman, Yahudiler onlara söyle derlerdi:

"Süphaniz yakinda bir peygamber gönderilecektir. Onun zamani gelmektedir. Biz, ona uyup, onunla birlikte size karsi savasacagiz. Ad ve irem'in öldürölmesi gibi, onun yardimiyla sizi öldürecegiz."

Rasûlullah (s.a.v.), kendileriyle konusup onlari, Allah'a imana davet ettiğinde onlar birbirlerine söyle demislerdi:

- Ey kavmimiz! Biliniz ki vallahi bu Yahudilerin sizi kendisiyle korkuttuklari peygamberdir. Gelin, baskalarından önce buna imân edenler siz olun.

Böylece onlar Hz. Peygamberin davetini kabul ettiler, onu tasdik ettiler,

getirdigi prensipleri yasamaya basladilar ve dediler ki:

- Artık kavmimizi terk ediyoruz. Zaten onların arasındaki düşmanlık ve serden dolayı bir kavmiyet te yoktur. Umulur ki Allah, onları seninle bir araya toplar ve biz onlara yakında gelir ve onları senin emrine

1BJN KESİK

davet ederiz. Kabul ettiğimiz bu dini onlara arzederiz. Eger Allah, bu din üzerine onları toplarsa, senden daha güçlü ve aziz bir kimse yoktur.

Sonra Rasûlullah'tan, memleketlerine dönmek üzere iman etmiş ve tasdik etmiş oldukları halde ayrılıp gittiler.

Bana anlatıldığına göre o Hazreçliler altı kişiydiler. Adları da şöyleydi: Ebu Umame Es'ad b. Zürene b. Uds b. Ubeyd b. Salebe b. Ganm b. Malik b. Neccar (Ebu Nuaym'm anlattığına göre Ensâr'dan ve Hazreçli-lerden ilk Müslüman olan zat da budur).

Evs'den sunlar vardı: Ebü'l-Heysem b. et-Teyyihan (Söylendiğine göre ilk Müslüman olan Rafi b. Malik ile Muaz b. Afra'dır. Doğrusunu Allah bilir.)

Avf b. Haris b. Rufaa b. Sevad b. Malik b. Ganm b. Malik b. Neccar (Bu İbn Afra'dır.), Rafi b. Malik b. Aclan b. Amr b. Züreyk ez-Zürkî, Kut-be b. Amir b. Hadide b. Amr b. Ganm b. Sevad b. Ganm b. Kab b. Seleme b. Sa'd b. Ali b. Esed b. Saride b. Yezid b. Cüsem b. Hazreç es-Sülemî (Bu Beni Sevad'tandır.), Ukbe b. Amir b. Nabi b. Zeyd b. Haram b. KaTs b. Seleme es-Sülemî (Buda Beni Haram'dandır.), Cabir b. Abdullah b. Riab b. Numan b. Sinan b. Ubeyd b. Adiy b. Ganm b. Kal) b. Seleme es-Sülemî (Bu da beni Ubeyd'tendir.), Allah, onlardan razı olsun.

Musa b. Ukbe'nin, Zührî ile Urve b. Zübeyr'den rivayet ettiğine göre bunlar, Peygamber (s.a.v.)le ilk toplantı yaptıklarında sekiz kişi idiler. Adları şöyledir: Muaz b. Afra, Es'ad b. Zürene, Rafi b. Malik, Zekvan b. Abdi Kays, Ubade b. Samit, Ebu Abdirrahman Yezid b. Salebe, Ebü'l-Heysem b. et-Teyyihan, Uveyym b. Saide. Bunlar Müslüman oldular ve ertesi sene tekrar geleceklerini Hz. Peygamber'e vaad ettiler. Kavimlerine dönüp onları İslâm'a davet ettiler. Elçi olarak da Muaz b. Afra ile Rafi b. Malik'i Hz. Peygamber'e göndererek ondan kendilerine fıkıh öğretecek bir adam göndermesi talebinde bulundular. Peygamber (s.a.v.) de onlara Mus'ab b. Umeyr'i gönderdi. Mus'ab, Medine'ye gidip Es'ad b. Zürene'ye konuk oldu.

Medine'ye kavimlerine geldikleri zaman onlara Hz. Peygamber'i anlattılar. Onları, İslâm'a davet ettiler. İslâm, onların içinde yayıldı.. Böylece bütün Ensâr'm evinde Rasûlullah'tan söz edilmeye başlandı. İkinci sene Ensâr'dan on iki kişi panayırda hazır bulundu. Bunların adları şöyledir:

Ebu Umame Es'ad b. Zürene, Avf b. Haris, kardesi Muaz (Bunların ikisi

Afra'nin ogullaridir.), Rafi b. Malik, Zekvan b. Abdi Kays b. Haled'e b. Muhlid b. Amir b. Zürayk ez-Zürkî (İbn Hisam, bu zatin Ensarî ve Muhaciri olduğunu söylemiştir.), Ubade b. Samit b. Kays b. Asrem b. Fihri b. Salebe b. Ganm b. Avf b. Amr b. Avf b. Hazreç ve bunların müttefiki olan Ebu Abdurrahman Yezid b. Salebe b. Hazme b. Asrem el-Belevî, Abbas b. Ubade b. Nadle b. Malik b. Aclan b. Yezid b. Ganm b. Salim b. Avf b. Amr b. Avf b. Hazreç el-Aclanî, Ukbe b. Amir b. Nabi ve Kutbe b. Amir b. Hadide.

Bu on kişi Hazreç'tendir.

Uveym b. Saide ile Ebu'l-Heysem Malik b. et-Teyyihan ise, Evs'ten-dir. İbn Hisam; et-Teyyihan kelimesinin seddesiz olarak et-teyhan şeklinde de okunabileceğini söylemiştir. Tıpkı meyyit kelimesinin, seddesiz olarak meyt şeklinde okunabileceği gibi.

Süheylî dedi ki: Ebü'l-Heysem b. et-Teyhan'm adı, Malik b. Malik b. Atik b. Amr b. Abdü'l-A'lem b. Amir b. Zevr b. Cüsem b. Haris b. Hazreç b. Amr b. Malik b. Evs'tir. Kimine göre bu İrslî, kimine göre ise Belve-li'dir. Heysem kelimesi ise, kartal yavrusu anlamıdır. Bir çeşit bitki manasına da gelir.

Özetle" bu on kişi, o sene hac mevsiminde Mekke'ye gelmiş, Rasûlullah'la görüşmeye niyetlenmiş ve Akabe'de onunla görüşmüşler, kadınların bey'atı gibi ona bey'at etmişlerdi. Bu, birinci Akabe be/atidir.

Ebu Nuaym'in rivayetine göre Rasûlullah (s.a.v.), onlara İbrahim sûresinin su ayetini sonuna kadar okumuştur:

«İbrahim söyle demisti: "Rabbim! Bu şehri güvenli kil, beni ve ogullarımı putlara tapmaktan uzak tut." (İbrâhîm, 35.)

İbn İshak, Ubade b. Samit'in söyle dedigini rivayet eder: Ben, birinci Akabe'de hazır bulunanlar içindeydim. Biz, on iki kişi idik. Rasûlullah ile kadınların bey'atı gibi bey'at ettik. Bu, bize harbin farz kılınmasından önce idi. Sunun üzerine bey'at ettik ki, Allah'a hiç birseyi ortak kosmayalım, hırsızlık etmeyelim, zina yapmayalım, çocuklarımızı öldürmeyelim, ellerimizle bir iftira dizip getirmeyelim., herhangi bir iyilik hususunda kendisine asi olmayalım.

Bey'at esnasında Rasûlullah, bize söyle buyurdu: "Eğer sözünüzde durursanız, sizin için Cennet vardır. Eğer bu şartlardan birini gizlerseniz, sizin isiniz Allah'a kalır. Dilerse sizi azaplandırır, dilerse bağışlar."

İbn İshak dedi ki: İbn Sıhab ez-Zührî, Aizûllah Ebu İdris el-Havlânî tariki ile yaptığı rivayette Ubade b. Samit'in söyle dedigini nakletmiştir: Birinci Akabe gecesinde, Allah'a hiç birseyi ortak kosmamak, hırsızlık yapmamak, zina etmemek, çocuklarımızı öldürmemek, ellerimizle ayaklarımız arasında dizip uydurduğumuz bir iftirayı ortaya getirmemek, iyilik hususunda kendisine karşı gelmemek üzere Rasûlullah'a bey'at ettik. O da bize söyle

buyurdu:

"Eger sözünüzde durursanız, sizin için Cennet vardır. Eger bu şartlardan birini gizlerseniz ve dünyada iken bunun cezasına çarpürülür-sanız, bu sizin için keffaret olur. Ama bu suçunuz, kiyamet gününe kadar gizli kalırsa, isiniz Allah'a kalır. Dilerse sizi azaplandırır, dilerse bağışlar." .İbn İshak dedi ki: Medineliler ayrılıp gittiklerinde Rasûlullah (s.a.v.), onlarla birlikte Mus'ab b. Ümeyr b. Hasim b. Abdumena'f b. Abdüddar b. Kusay'yi gönderdi ve ona, onlara Kur'ân okumasını, İslâm'ı ve fıkhi bilgileri öğretmesini emretti.

Beyhakî, Asim b. Artir b. Katade'nin söyle dedigini rivayet etmiştir: Rasûlullah (s.a.v.); Mus'ab'ı, Medinelilerin kendilerine bir öğretici göndermeleri talebini içeren mektuplarını aldığı zaman Medine'ye göndermiştir. Önceki sayfalarda Musa b. Ukbe'nin anlattığı da bu şekilde idi. Yalnız onu ikinci kez göndermiş olması daha uygundur.

Nihayet Mus'ab, Medine'ye gidip Es'ad b. Zü're'e'ye konuk oldu. Mus'ab'a Medine'de okuyucu anlamına gelen muk'ri adı verilmisti. Asim b. Amr b. Katade'nin rivayetine göre Musab, Medinelilere imamlik eder, namaz kıldırması. Çünkü Evsîliler ile Hazreçliler, birbirlerine imamlik etmekten, birbirlerinin arkasında namaz kılmaktan hoşlanmazlarmış. Allah, hepsinden razı olsun.

İbn İshak, Abdurrahman b. Ka'b b. Malikin söyle dedigini rivayet eder: Babam Ka'b b. Malik, gözünü kaybetmişti. Ben de ona öncülük ediyordum. Onunla cumaya çıktım. Ezanı isitti ve Ebu Umame Es'ad b. Zü're'e'ye dua etti. Uzun bir zaman ezanı isittiginde ona böyle dua ve istigfar ediyordu. Ben de kendi kendime dedim ki:

"Nedir bu güçsüzlük! Niye sormuyorum ki? Cuma ezanını isittigi zaman neden Ebu Umame Es'ad b. Zü're'e'ye dua ediyor? Nihayet bir cuma günü onunla çıktım. Önceden her cuma çıktığım gibi, cuma ezanını isittigi zaman yine ona dua ve istigfar etti. Bunun üzerine dedim ki:

- Babacığım, sana ne oluyor ki, her cuma ezanını duyduğunda Ebu Umame'ye dua ediyorsun?

- Ey oğlucugum, Medine'nin Hezmü'n-Nebî dâğının yanında Beni Beyza semtinde bizleri cuma için ilk toplayan o oldu. O semte Bakî'u'l-Hadîmat denilir.

- O zaman kaç kişiydiniz?

- Kırk kişiydik.

Dare Kutnî'nin İbn Abbas'tan rivayet ettiğine göre Rasûlullah (s.a.v.), Medinelilere cuma namazını kıldırması için Mus'ab b. Ümeyr'e bir mektup

göndermiştir. Yalnız bu hadisin senedinde gariplik vardır. Doğrusunu Allah bilir.

İbn İshak dedi ki: Ubeydullah b. Mugire b. Muaykip ile Abdullah b. Ebi Bekir b. Muhammed b. Amr b. Hazm bana söyle anlattılar: Es'ad b. Zürene, Mus'ab b. Ümeyr ile Beni Abdi'l-Eshel ve Beni Zafer kabilelerine yönelerek yola çıktılar. Sa'd b. Muaz, Es'ad b. Zürene'nin teyzesi oğlu idi. Beni Zafer kabilesine ait bahçelerden birine girip Merak kuyusu denen bir kuyunun yanına vardılar. Bahçede oturdular. Müslüman olan bazı erkekler de gelip yanlarına oturdular. Sa'd b. Muaz ile Üseyd b. Hudayr, o zaman kendi kavimleri olan Abdü'l-Eshel ogullarının liderleri idiler. Her ikisi de kendi kavimlerinin dini üzere yani müşriklikte idiler. Es'ad b. Zürene ile Mus'ab b. Ümeyr'in gelişlerini duyduklarında Sa'd b. Muaz, Üseyd'e söyle dedi:

- Ben karismam, zayıf olanlarımızı bozmak(ifsad etmek) için evlerimize gelmiş olan o iki kişiye git ve onları mene t, bize gelmesinler. Zira bildiğin gibi eğer Es'ad b. Zürene yakınım olmasaydı, senin yerine onu ben kovardım. O, teyzemin oğludur. Kendimde ona karşı gelmeye cesaret bulamıyorum.

Bunun üzerine Üseyd b. Hudayr, mizragini alıp onlara gitti. Es'ad b. Zürene onu görünce, Mus'ab b. Ümeyr'e söyle dedi:

- İşte bu, kavminin efendisidir, sana gelmiştir. Onun hakkında doğruyu yerine getir.

Mus'ab:

- Eğer oturursa onunla konuşurum, dedi. Üseyd, küfrederek önlerinde durdu ve söyle dedi:

-Sizi, bize getiren sebep nedir? Zayıflarımızın aklını çeliyorsunuz. Eğer sağ kalmaya ihtiyacınız var ise, bizden ayrılıp gidin. Bu arada Mus'ab ona:

- Oturup da dinlemez misin? Eğer beğenirsen kabul edersin, beğenmezsen bırakırsın, dedi.

Üseyd, söyle cevap verdi:

-Doğru konuştun.

Böyle dedikten sonra mizragini yere dikti ve o ikisinin (Es'ad ile Mus'ab in) yanına oturdu. Mus'ab, ona İslâmiyet'i anlattı ve Kur'ân-ı Kerîm'den bazı bölümler okudu.

Anlatıldığına göre Es'ad ile Mus'ab, Üseyd hakkında söyle demisler: Allah'a yemin ederiz ki, o konuşmadan önce yüzünün aydınlanmasından ve yumuşamasından ötürü yüzünde İslâmiyet'i gördük.

Sonra Üseyd, söyle dedi:

- Bu söz ne güzel bir sözmüs! Bu dine girmek istediginiz zaman nasıl yaparsınız?

- Gusül edersin, temizlenirsin ve elbiseni de temizlersin. Sonra hak sahadetiyle sahadet getirir. Sonra da namaz kılar sin.

Üseyd kalkip gusletti. Elbiselerini temizledi. Hak sahadetini getirdi, kalkip iki rekat namaz kildi. Namazdan sonra Es'ad ile Mus'ab'a söyle dedi:

- Arkamda bir adam var M, eger o size tabi olursa, onun kavminden hiçbir kimse ondan ayrılmaz. Simdi size onu göndereceğim. O, Sa'd b. Muaz'dir.

Böyle dedikten sonra mizragini yerden alip Sa'd ve kavmine doğru gitti. Kavmi, kendi toplanti yerlerinde oturuyordu. Sa'd b. Muaz, dönüşü esnasında ona baktığı zaman söyle dedi:

- Allah'a yemin ederim ki Üseyd, sizin yanınızdan ayrıldığı çehre ve yüzden başka bir yüzle size gelmiştir.

O meclise gelip durduğunda Sa'd, kendisine

- Ne yaptın? diye sordu. O da söyle cevap verdi:

- O iki adamla konustum. Allah'a yemin ederim ki, onlarda bir sakınca görmedim. Ben, onları kovdum. Onlar da istedigimizi yapacaklarını söylediler. Yalnız bana verilen habere göre Harise oğulları, sana hakaret için Es'ad b. Zürene'yi öldürmeye çıkmışlar. Ey Sa'd, onun teyzen oğlu olduğunu biliyorlar. Sonuçta sana verdikleri sözü bozup ihanet edecekler.

Bunun üzerine Sa'd, öfkelenip süratle yerinden kalktı. Harise oğullarının haberinden korktu ve sinirli bir şekilde süngüyü eline aldı. sonra Üseyd'e: "Allah'a yemin ederim ki senin birşey becereceğini zannetmiyorum." dedi. Sonra Mus'ab ile Es'ad'a gitmek üzere yola çıktı. Sa'd, onları emniyet ve güvenli bir vaziyette görünce Üseyd'in onu dinlemesini istedigini (onu Müslüman ettirmek istedigini) anladı. Küfrederek önlerinde durdu. Sonra Es'ad b. Zürene'ye söyle dedi:

- Ey Ebu Umame! Vallahi eger aramızda akrabalık bağı olmasaydı, bunu benden kurtaramazdın. İstemediğimiz şeyleri, evlerimize mi sokacaksın.

Sa'd gelmeden önce Es'ad b. Zürene, Mus'ab b. Ümeyr'e söyle demisti: Mus'ab, vallahi sana kavminin efendisi geldi. Eger o sana tabi olursa, herkes sana tabi olacaktır.

Sa'd gelince Mus'ab, ona söyle dedi:

-Oturup dinler misin? Dinleyip de hosuna giderse kabul edersin, yok eger hosuna gitmezse söylemekten vazgeçersin. Hoslanmadığın şeyi yapmadan, senin yanından çekip gideriz.

- Doğru söyledin.

Böyle dedikten sonra Sa'd, süngüsünü yere saplayıp oturdu. Mus'ab da ona Islâm'ı anlattı, Kur'ân okudu. Musa b. Ukbe'nin anlattığına göre ona ez-Zuhruf sûresinin baş taraflarını okumustu.

Es'ad ile Mus'ab, Sa'd hakkında söyle demislerdi: Allah'a yemin ederiz ki o, konuşmaya başlamadan önce yüzünün aydınlanıp yumuşamasından dolayı Müslüman olacagım anlamistik.

Sonra Sa'd, söyle sordu:

- Müslüman olup bu dine girdiğiniz zaman nasıl yaparsınız?
- Gusûl abdesti alırsın, temizlenirsin, elbiseni de paklarsın. Hak şahadetini getirir, iki rekât namaz kılarsın.

Sa'd, kalkıp gusûl abdesti aldı, elbiselerini temizledi, hak şahadetini getirip iki rekât namaz kıldı. Sonra süngüsünü aldı ve kavminin meclisine gitmek üzere yola koyuldu. Onunla birlikte Üseyd b. Hudayr da gitti. Kavmi onu dönerken gördüğünde söyle dedi: «Allah'a yemin ederiz ki, Sa'd, yanımızdan gittiği yüzden başka bir yüzle size dönmektedir.» Yanlarına geldiğinde onlara söyle dedi:

- Ey Abdü'l -Eşel oğulları! Beni içinizde nasıl bilirsiniz?
- Sen bizim efendimizsin ve bizim en lütüfkariimizsm. Fikir ve görüş bakımından bizden üstünsün. Temsilcilik yönünden de en uğurlu-muzsun, dediler. Bunun üzerine o: "Allah'a ve onun Rasûlüne iman etmezseniz kadın erkek hiçbirinizle konuşmayacağım." dedi.

Ravi dedi ki: Eşel oğullarının arasında Müslüman olmadık kadın ve erkek kalmadı. Hepsi Müslüman oldular. Sa'd ile Mus'ab da Es'ad b. Zûrâre'nin evine döndüler. Onun evinde ikamette devam edip insanları Islâm'a davet ettiler. Ensâr'dan olan her evde Müslüman kadın ve erkekler vardı. Yalnız Beni Ümeyye b. Zeyd, Hatma, Vail ve Vakıf evlerinden kimse Müslüman olmadı. Bunlar, Evs b. Harise kabilesinden idiler. Çünkü aralarında Ebu Kays b. Eslet bulunuyordu ki, bunun adı Sayfî'dir, O, onlar için bir sair ve önderdi, onlar da onu dinliyor ve ona itaat ediyorlardı. O ise, onları Islâm'dan geri durdurdu ve bu sapıklığında ısrar etti. Bu halini, Hendek savaşı sonrasına kadar sürdürdü.

İbn İshak dedi ki: Rasûlullah (s.a.v.)'m daveti, Araplar arasında yayılıp beldelelere ulaştığında Medine'de de ondan sözedilmeye başlandı. Arap kabilelerin tamamı, Rasûlullah'm durumu hakkında bilgi sahibi olmuştı. Onun ismi ortaya çıkmadan önce de, çıktıktan sonra da onun hakkında birşeyler biliyorlardı. Bu kabilelerden ikisi de Evs ve Hazreç idi.. Çünkü bunlar, Peygamber (s.a.v.)le ilgili haberleri Yahudi âlimlerinden dinlemişlerdi. Hz. Peygamber 'in bahsi Medine'de yayılıp Kureys-lilerin ona muhalefet ettikleri duyulunca, Ebu Kays b. Eslet (Beni Vakıfın kardeşi) bir

siir okumustu.

Süheylî der ki: Bu zat, Ebu Kays Sirma b. Ebu Enes'tir. Ebu Enes'in adi da Kays b. Sirma b. Malik b. Adiy b. Amr b. Ganem b. Adiy b. Neccar'-dir. Bu zatin kendisi ve Hz. Ömer hakkında su ayet nazil olmustur:

«Oruç tuttugunuz günlerin gecesi, kadınlarınıza yaklasmanız size helal kılmdı.» (el-Bakara, 187.)

Ibn îshak dedi ki: Ebu Kays b. Eslet'in -ki bu Kureys'i severdi ve onların enistesi idi- nikahi altında Erneb binti Esed b. Abdüluzza b. Kusay vardı. Senelerce karisiyle birlikte Kureys'in yanında kalmıştır. Bir kaside söyledi ki, o kasideinde Kureys'in saygi ve tazimini büyütüyor, Kureys'i Harem'de savasmaktan menediyor, birbirlerine düşmekten vazgeçmelerini tavsiye ediyordu. Üstünlüklerini ve akılliliklerini anlatıyordu. Rasûlullah'tan ellerini çekmelerini, ona dokunmamalarını teklif ediyordu. Onlara, Allah'in imtihan olarak baslarına getirdigi tuzak ve musibetleri, onlardan fil hadisesini bertaraf edisini hatırlatıyor ve söyle diyordu:

"Ey süvari, eger karsilasırsan benden Lüey b, Gaîb'e bir mesaj ılastır.

Bir kisinin elçisi ki o, aranızın açılması kendisine hayret veren mahzun ve bununla yorgunlasan bir elçidir.

Benim katımda hüzün ve kederlerden ötürü yolculuga çıkan kavmin inip istirahat edeceği yerler olmustur.

Onlardan, istek ve ihtiyaçlarımı temin edemedim. Sizi, iki şekilde geceletirim. Her bir kabile için, oduncu ile odun arasında karışık bir ses vardır.

Sizi, sizin islediginiz şeylerden, azgınlıklarınızdan, akreplerin desiselerinden Allah'a sigindiririm. Ahlak izhar edip (ahlaklı imis gibi davranıp) içte kin ve hased gizlemekten de sigindiririm.

Burguların, matkapların delmesi gibi, sasmadan okların isabet etmesidir.

İlk etapta onlara Allah'i hatırlat ve uzaktan gelip zayıflayan, emniyet için Harem'e giren geyiklerin hürmetini ihlal etmenizden de Allah'a sigindiririm.

Onlara Allah'in hüküm vereceğini söyle.

Savasi bırakın, yoksa geniş yerler elinizden gider.

Onları ne zaman gönderirseniz, tiksinişmiş olarak uzaklarda veya yakınlarda helak olmuş oldukları halde gönderirsiniz.

Akrabalardan ilişkiyi ve iyiliği kesersin, milletleri ve toplulukları helak edersin. Sirtin etini, sirtin yukarisından kesip ayırırsın.

Yemen'de yapılan rükak elbiselerini, onlardan sonra kısa zirhlar ve bir savaşçının demirden elbiseleriyle, demir zirhlarla degistiriniz.

Misk ile kafuru da geriye kalmis genis zirhlarla degistirirsiniz.

O zirhların halkaları, çekirgelerin gözleri gibidir.

Sîzi savastan sakindiririm, sakın bu savas sizi öldürmesin.

Ve bir havuzdan da sizi sakindiririm ki, suyu ağır, hazmi güç ve içimi acidir.

Kavimler için süslenip bezendi, sonra arkadasinin anasi (yasli) oldugunu açıkladiginda, isin sonunda onlar, onu görüyorlar. Yakar, zayıfı bırakmaz.

Sizden, güçlü ve kuvvetli kimselere doğru sapmadan, doğru giden okların ölümleriyle kastediyor.

Dahis veya Hatîb savasında olan seyleri bümiyormusunuz ki, ibret alasınız.

Ziyaretçisi bol, konugu umduguna eremeyen ye ayılmayan efendi kimselere o oklar isabet etmişlerdir.

O oklar, asi ve ekmegi çok pisen, durumu övülen keremli olan çok kimselere de isabet etmişlerdir.

Bir sudur ki, sapıklık kanalında akitildi sanki, Saba rüzgariyle güney rüzgarları onunla dağıldılar.

Sizi, gerçekten bilen bir kisi, o günlerin olaylarından haberdar ediyor.

Bir bilgi ki tecrübelerle dayanıyor.

O halde savası, savaşçıya bırakın. Ve hesabınızı hatırlayın.

Allah ise, hesaba çekenlerin en hayirlisidir.

Bir kisinin dostu, bir din seçti, sizin üzerinize yıldızların Rabbinden başka bir kimse gözetleyici olamaz.

Bizim için Hanif olan bir dini canlandırın ki, siz bizim için ulaşmak istenen bir hedefsiniz.

Yüksek yerlere doğru görüşle varılabilir.

Ve siz, bu insanlar için bir nur ve kendisine uyulan koruma mevki-indesiniz.

Akıllara uzak değildir.

Ve siz insanlar, hülâsa edildigi zaman cevhersiniz.

Sizin için Mekke bathasmin, yani genis vadisinin özü vardır.

Kerim ve güzel olan, soyları ayıklanmış, karışık olmayarı bir takım nesepleri koruyorsunuz.

İhtiyaç sahibi, sizin evlerinizin yanında helak olmuş bir takım erkek topluluklarını görür ki, o topluluklar bir takım topluluklarla doğru yola taraf giderler.

Andolsun ki kavimler, sizin başkanlarınızın her halükarda başka ev

sakinlerinin en hayirlisi oldugunu bilir.

Kervanların ortasında görüŖŖe en üstünü, yol bakımından en faziletli ve hakkı en iyi söyleyenidirler.

O halde kalkınız, Rabbinize dua ediniz ve iki Ahseb denilen dağların arasında Beyt'in rükünlerine el sürerek uğur kazanın.

Sizin yanınızda o Beyt'ten imtihan, çekilen mihnet ve sıkıntı vardır.

Askeri kitaları gönderen Ebu Yeksüm'ün sabahında, hamle ve saldırısı doğru secaat sahibi vardır.

Onun askeri kitası, ovada aksamlandı. Piyadeleri ise, dağların tepelerindeki yolların başlarında idi.

Size, Ars'm sahibinin yardımı geldiği zaman, melikin askerleri isabet eden toz ile çakıllar arasında onları geri çevirdi.

Böylece onlar, süratle kaçıp geri döndüler. Ve onlardan Ahabis grubuna mensup hiçbirisi ailesine dönmedi.

Onlar, artık topluluk halinde değildir, dağılmışlardır.

Eğer siz helak olursanız, biz de helak oluruz, artık kendilerinde yaşanan mevsimlerde yok olur.

Bu, yalan söylemeyen bir kişinin sözüdür."

Ebu Kaysın siirinde sözünü ettiği Dahis savaşı, meşhur bir savaş olup cahiliye devrinde vuku bulmuştur. Ebu Ubeyd Mamer b. Müsenna ve diğerlerinin anlattıklarına göre bu savaş, şu sebepten dolayı meydana gelmiştir: Kays b. Züheyr b. Cüzeyme b. Revana el-Gatafanî, Dahis adındaki atını Gatafanlı Hüzeyfe b. Bedir b. Amr b. Cüeyye'nin Gabra adlı atıyla yarıştırmıştı.* Dahis, Gabra'yı yenmişti. Hüzeyfe, onun yüzüne bir tokat vurulmasını emretmişti. Malik b. Züheyr, koşup Gabra'nın yüzünü tokatlamış, bunun üzerine Hamel b. Bedir kalkıp Malik'i tokatlamıştı. Bundan sonra Ebu Cüneydib el-Absî, Avf b. Hüzeyfe'ye rastladığında onu vurup öldürmüştü. Bundan sonra Fezara ogullarından bir adam, Malik'i yakalayıp öldürmüŖŖ, böylece Beni Abs kabilesi ile Fezare-liler arasında savaş kızışmıştı. Hüzeyfe b. Bedir ile kardeŖŖ Hamel b. Bedir ve kendilerinden bir cemaat, bu savaş sebebiyle öldürülmüşlerdi. Bu konuda da birçok siir okunmuştur.

İbn Hisam dedi ki: Kays, Dahis ile Gabra'yı, Hüzeyfe de Hattar ile Hunefa'yı yarıştırdı.

Ama birinci rivayet, daha doğrudur.

Ravi diyor ki: Hatib savaşının sebebi şudur: Hatib b. Haris b. Kays b. Heyse b. Haris b. Ümeyye b. Muaviye b. Malik b. Avf b. Amr b. Avf b. Malik, b.

Evs, Hazreçlilerin komsusu olan bir Yahudiyi öldürmüştü. Bunun üzerine kendisine İbn Fushum denilen Zeyd b. Haris b. Kays b. Malik b. Ahmer b. Harise b. Salebe b. KaT? b. Malik b. Ka*b b. Hazreç b. Haris b. Hazreç, Haris b. Hazreç oğullarından bir kaç kişiyle birlikte karsısına çıkıp Hatib b. Haris'i öldürmüşlerdi. Bu sebeple de Evslilerle Haz-reçlüer arasında siddetli çarpışmalara sahne olan bir savaş cereyan etmişti. Sonuçta Hazreçliler galip olmuşlardı. O savasta Esved b. Samit el-Evsî, Mücezzar b. Ziyad tarafından ölürölürmüştü. Mücezzar, 'Beni Avf b. Hazreç'in müttefiki idi. Sonra aralarında anlatılması uzun sürecek bir savaş vuku bulmuştu.

Özetle demek istediğimiz şudur ki, ilim ve anlayış sahibi olmasına rağmen Ebu Kays b. Eslet, Mus'ab b. Ümeyr Medine'ye gelip Medinelilerle İslâm'a davet ettiği ve Medinelilerden birçok kimselerin de İslâm'a girdiği bir zamanda Mus'ab'dan yararlanmamıştı. Halbuki o zaman, Medine evlerinin tamamında erkek ve kadın Müslümanlar vardı. Yalnız Beni Vakıf kabilesinin evlerinde Müslüman yoktu. Ki bunlar da Ebu Kays'ın kabilesi idi. Ebu Kays, onları İslâm'a girmekten alıkoymuştu. Bu siirin sahibi de odur:

"Ey insanların Rabbi! Eşyadan güç olan şeyler, nerede ise çok güçsüz kimse sebebi ile durulur, küçülür oldu.

Ey insanların Rabbi! Ama biz doğru yoldan saptığımız zaman, yolun iyi ve doğrusuna gitmemizi kolaylaştır.

Eğer Rabbimiz olmasaydı biz Yahudi olurduk ki, Yahudilik doğrulukta benzeri bulunan bir din değildir, benzeri yoktur.

Eğer Rabbimiz olmasaydı biz, Celil dağında rahiplerle birlikte Hristiyan olurduk.

Ama yaratıldığımız zaman, bütün nesiller içinde Hanif dinine bağlı olarak yaratıldık.

Kurbanı göndeririz ki, onlar teslim olmuş olarak palanlarında omuzları açık olarak yürürler."

Sairin özet olarak anlatmak istediği mana şudur: Rasûlullah'ın bi-set haberini duyduğu zaman sakin bir hale gelmişti, ilim ve marifet sahibi olmakla birlikte, bu davete icabet edip etmemekte kararsız olmuştu, ilk aşamada onu Abdullah b. Übey b. Selûl, İslâm'dan menetmişti. İbn İshâk'ın anlattığına göre o ve kardeşi, Mekke fethine kadar Müslüman olmamışlardı. Zübeyr b. Bekkar, Ebu Kays'ın Müslüman oluşuna dair haberleri red etmiştir.. Vaki dî de bu doğrultuda görüş belirterek şöyle der: Rasûlullah'ın kendisini ilk davet edisi esnasında Ebu Kays, İslâm'a girmeye niyetlenmişti. Ne var ki Abdullah b. Übey, onu ayıplamıştı. Bunun üzerine o, bir seneye kadar Müslüman olmamaya yemin etmiş, belirtilen seneye varmadan zilkade ayında ölmüştü.

Ibnu'l- Esir, Üsdü'l- Gabe adli eserinde, baskalarinin da belirttigine göre, Ebu Kays, ölüm dösegine yattigi zaman Peygamber (s.a.v.), onu islâm'a davet etmistti. Onun da Lâ ilahe illallah dedigi duyulmustu.

Imam Ahmed b. Hanbel, Enes b. Malik'in söyle dedigini rivayet eder: Rasûlullah, Ensâr'dan bir adami ziyaret ederek ona söyle dedi:

- Dayi; "Lâ ilahe illallah" de.

- Dayi mi yoksa amca mi?

- Hayir, Dayi.

- Lâ üâhe illallah, demem, benim için hayirli midir? -Evet.

îkrime ile "digerlerinin anlattiklarina göre Ebu Kays öldüğü zaman oglu, onun karisi Kebise binti Maan b. Asim ile evlenmek istedi. Rasûlullah1 a, bunun caiz olup olmayacagini sordu. Yüce Allah da su ayeti inzal buyurdu:

«Geçmiste olanlar hariç, artik babalarinizin evlendigi kadınlarla evlenmeyin.» (en-Nisâ, 22.)

Ibn Ishak ile Said b. Yahya el-Ümevî, "Megazi" adli eserde dediler ki: cahiliyet devrinde iken Ebu Kays, rahiplere özgü, kildan dokunma elbise giyer, putlardan uzak durur, cünüplükten ötürü boy abdesti alır, hayizli kadınlardan uzak durup, Hristiyanliga yönelirdi.:Hiristiyanliga girmek istemis, sonra vazgeçmis, mescid edindigi bir evine kapanmistti. Hayizli veya cünüp kimseleri yanina almazdi. Putlardan hoslanin ayip onlardan uzaklastigi zaman: "Ben Ibrahim'in Rabbine ibadet ediyorum." derdi. Rasûlullah gelince, Islâm'a girdi ve Islâmiyet'ini güzelce devam ettirdi. Yasli bir adamdi. Gerçegi söyler, cahiliye döneminde de Allah'a saygi gösterirdi. Bu konuda güzel siirler okumustu. Bir siirinde söyle demisti:

"Ebu Kays, aslan olarak söyle der: Bakaniz, gücü yeten kimse vasiyetimi yerine getirsin.

Size Allah'i, iyiligi, takva ve namuslariinizi vasiyet ediyorum. Bilesiniz ki, Öncelikle Allah'a karsi iyi kul olmanizi tavsiye ediyorum.

Sizin kavminiz, efendiler oldular. Onlara sakın hased etmeyin ve eger siz riyaset ehli iseniz, adaletli olunuz.

Eger musibetlerden biri sizin kavminize inerse, kendinizi asiretinizin önüne koyunuz.

Eger agir bir borç yükü ile karsilasirsaniz, onlara onu yumusaklikla ödeyin.

Eger musibetlerde size birsey yüklerlerse, onu yüklenin.

Eger siz yoksullar iseniz, iffetinizi koruyun. Eger her hayrin fazh sizde ise, fazlinizi gösterin."

Ebu Kays, baska bir siirinde de söyle demisti:

"Allah'i her sabah, günes dogdugu sirada, onun isiginda ve her hilal dogdugu esnada tesbih ediniz.

O, bizdeki gizli ve asikari bilendir.

Rabbimizin dedigi sey, yanlis degildir.

Onun için kuslar gider gelir ve daglari emin yerlerinde yuvalarinda barinirlar.

Onun için sahrada vahsi hayvanlari, savrulmus kum tepelerinde ve kumsalin gölgelerinde tesbih ettigini görürsün.

Onun için Yahudiler tevbe edip döndüler ve her bir dine girdiler.

Onun için Hristiyanlar ibadet ederler. Her bayramda Rableri için kalkip toplanirlar.

Onun için kendilerini her seyden çeken rahibler ki, onlari siddet esiri sanirsin. Halbuki onlari kalbi yumusaktir.

Ey ogullarim, hisim akrabalardan kesilmeyiniz.

Onlarla iliskilerinizi, iyilik ve ihsaninizi kesmeyin. Onlar size ulasma da siz onlara uzanin. Iyilik ve ihsanda bulunun.

Zayif yetimler hakkında Allah'tan sakinin, O'ndan korkun, olabilir ki helal olmayan birseyi helal sayarsiniz.

Biliniz ki, yetim için bilgili bir veli (vasi) olmalidir ki, o daha sormadan onu dogru yola iletsin. Sonra yetimin malini yemeyiniz, çünkü yetimin mahni bir veli(va-si) idaresine alir.

Ey ogullarim, sinirlari kesmeyiniz, çünkü siniri kesmek insani baglayicidir, her günah ve zulüm ilerlemeye engeldir.

Ey ogullarim, Allah'in azap günlerinden emin olmayiniz, ve onlari geleceginde ve musibet gecelerinin geçmesinden sakininiz.

Biliniz ki onlari geçmesi, yeni olsun eski olsun, yaratilanlari tüketilme si içindir.

Isinizi iyilik, takva ve kötü sözleri terketme ile helali almak üzerine toplayiniz."

Ibn Ishak dedi ki: Ebul-Kays Sirma, Cenâb-i Allah'in kendilerine ikram olarak Islâmiyet'i nasib edisini ve özellikle Raslullah'a konuk olusunu su siirinde dile getirmiştir:

«Kureys'in içinde on ksur sene kaldi, uygun bir dosta kavussam diye dsnyordu.»

Bu siirin tamamı, inşaallah ileride gelecektir. Güvencimiz ve dayanagımız Allah'tır. [5]

İkinci Akabe Bey'ati

İbn İshak, Mus'ab b. Ümeyr'in daha sonra Mekke'ye döndüğünü söyler. Ensâr'dan bazı Müslümanlar, kendi kavimleri olan müşriklerin hacilariyle birlikte Mekke'ye geldiler. Cenâb-i Allah, kendilerine ikramda bulunmak, peygamberine yardım etmek, ehl-i İslâm'a ve Müslümanlığa destek vermek, sirke ve müşriklere zillet vermek istediği bir zamanda bunlar, tesrik günlerinin ortalarında Akabe'de Rasûlul-lah'la bulusmak üzere sözleştiler.

Mabed b. Kal) b. Malik'in bana anlattığına göre Ensâr arasında en bilgili bir şahsiyet olan kardeşi Abdullah b. Kab'a, Akabe'de hazır bulunup Rasûlullah'a bey'atta bulunan babası Ka'b şöyle demiş:

- Müşrik olan kavmimizin hacilanyla birlikte Medine'den yola çıktık. Namaz kıldık. Dinimizin hükümlerini anladık. Beraberimizde Bera b. Marur'da vardı. O bizim efendimiz ve büyüğümüzdü. Yolculuğa yöne-lip Medine'den çıktığımızda Bera b. Marur, bize şöyle dedi:

- Ey Millet! Bende bir fikir ve görüş hasil oldu. Bu görüşüme muvafakat edip etmiyeceğinizi bilemiyorum.

- Nedir, o görüşün?

- Ben, Ka'be'yi arkama alarak değil de Ka'be'ye yönelerek namaz kılmayı düşünüyorum.

- Vallahi Rasûlullah'm, Kudüs'ten başka bir. yere yönelerek namaz kıldığını duymadık. Biz, ona muhalif hareketlerde bulunmak istemiyoruz.

- Dogrusu ben, Ka'be'ye yönelerek namaz kilacagım.

- Ama biz böyle yapmayız.

Namaz, vakti geldiğinde biz, Kudüs'e yöneldik. O ise, Ka'be'ye yöneldi. Bu şekilde namazlarımızı kıldık. Nihayet Mekke'ye vardık. Bu yaptığından ötürü onu kinadık ama o, Ka'be'den başka bir yere yönelmemekte ısrar etti. Mekke'ye geldığımızda Bera, bana şöyle dedi:

-Yegen, beni Rasûlullah'a götür ki, bu yolculuk esnasında yaptığımızın hükmünü ona sorayım. Çünkü bu hususta, kalbime şüphe düştü. Zira bu hususta, sizin bana muhalefet ettiğinizi gördüm.

Çikip Rasûlullah'm yerini sormaya başladık. Onu tanımiyorduk. Daha önce görmüşlüğümüz de yoktu. Mekkelilerden bir adama rastladık. Ona, Rasûlullah'i sorduk. O da bize şöyle sordu:

- Siz, onu tanıyor musunuz?

- Hayir.

- Amcasi Abbas b. Abdülmuttalib'i tanıyor musunuz?

- Evet. (Abbas'i önceden tanırdık. Çünkü öteden beri ticaret maksadiyla hep bize gelirdi.)

- Siz, mescide girdiginizde Abbas'm yanında oturan adam, Rasûlullah olacaktır.Mescide girdik. Baktik ki Abbas ile Rasûlullah, bir arada oturuyorlar. Onlara selam verip yanlarına oturduk. Rasûlullah, Abbas'a sordu:

- Ey Eba Fadl! Su iki adami tanıyor musun?

- Evet. Bu, kavminin efendisi Bera b. Marur, digeri de Ka'b b. Malik'dir.

Allah'a andolsun ki Rasûlullah (s.a.v.)'m, «Sair mi?» sözünü ve onun da: "Evet." sözünü hiç unutmam. Bera b. Marur ona söyle dedi:

- Ey Allah'in peygamberi! Bu seferime çıktım. Allah, beni Islâm'a kavusturdu. Ben, bu binayi yani Ka'be'yi arkama almamayı uygun gördüm, ona dogru yönelip namaz kildim. Arkadaslarım ise, bu hususta bana muhalefet ettiler. Bundan dolayı içimde bir şüphe meydana geldi. Ya Rasûlallah, buna sen ne dersin?

- Sen, bir kible üzereydin. Onda sebat etseydin ya!

Bunun üzerine Bera, Rasûlullah'm yöneldigi kibleye yani Kudüs'e yönelmeye ve bizimle birlikte aynı istikamete dogru namaz kilmaya başladı. Ailesinin iddiasına göre o, ölünceye kadar Ka'be'ye yönelerek namaz kilmistir. Ama gerçek böyle değildir. Bu durumu biz, onlardan daha iyi biliyoruz.

Ka'b b. Malik dedi ki: Sonra hacca gittik. Rasûlullah ile Akabe'de bayram günlerinde bulusmak üzere sözleştik. Rasûlullah'la sözleştiği-miz gece, hac işlerini bitirdik. Yanımızda Abdullah b. Amr b. Haram Ebu Cabir de vardı.O, bizim efendilerimizden biri idi. Onu yanımıza aldık. Durumumuzu, bizimle birlikte olan kavmimizin müsrıklarından gizliyorduk. Onunla konustuk ve ona dedik ki:

- Ey Ebu Cabir! Sen, efendilerimizden birisin, esranmızdansı.Biz seni içinde bulunduğun halden dolayı, yarın Cehennem'in odunu olmandan uzaklaştırmak istiyoruz.

Böyle dedikten sonra onu Islâm'a davet ettik. Rasûlullah'in, Akabe'de bizimle bulusmak üzere sözleştiğini kendisine bildirdik. O da Müslüman oldu. Bizimle birlikte Akabe'de hazır bulundu. Temsilcimiz oldu.

Imam Ahmed b. Hanbel, Cabir'in söyle dedigini rivayet eder: Rasûlullah (s.a.v.), Mekke'de on yıl kaldı. Bu süre içinde Ukaz, Mecenne ve diğer panayirlara katılan Arap kabilelerine bas vurarak:

- Allah'in bana verdiği görevi yerine getirene kadar bana yer verip yardım edecek ve bu hizmetime karşılık Cennet'i kazanacak kimse yok mu? diyor ve fakat hiç kimse çıkip:

- Biz, sana yer vereceğiz ve yardım edeceğiz, demiyordu.

Hatta bir kisi, Yemen'den veya Mudar ogullarının herhangi bir kabilesinden panayira gelmek için evinden çıktığı zaman, kavmi kendisine:

- Sen, Mekke'ye gidiyorsun. Dikkatli ol. Kureyslilerin adami, seni kandirip yoldan çıkarmasin, diyor ve Rasûiullah (s.a.v.), aralarından geçerken onu parmakla birbirlerine gösteriyorlardi.

Nihayet Cenâb-i Allah, bizi, ona Medine'den gönderdi ve onu aramıza alarak iman ettik. O derecede M, aileden bir kisi çıkip ona iman ediyor. Ondan Kur'ânayetlerini dinliyor ve evine döndüğü zaman bütün ev halki o kisiye uyarak Müslüman oluyordu. Böylece Müslüman bulunmayan ve Müslümanligi açıkça söylemeyen bir ev dahi kalmadi. Sonra toplanip birbirimize danistik ve:

- Allah'in peygamberi ne zamana kadar Mekke daglarinda kalacak ve suradan buradan kovulup duracak? dedik.

Bunun üzerine bizden yetmis kisi yola çıktı. Nihayet Mekke'ye gelip Si'bu'l-Akabe'de kendisiyle bulusmak üzere sözleştik. Birer ikiser kisi gelip orada toplandıktan sonra kendisine:

- Ya Rasûlallah, ne üzerine sana bey'at edeceğiz? dedik.

- Bana her şartta uyacaksınız, darlikta ve bollukta geçimimi sağlayacaksınız, iyiligi emir ve kötülükten nehyedeceksiniz. Hakki söylemekte kimseden korkmayacaksınız. Kendinizle aile ferdlerinizi nasıl koruyorsanız, beni de öylece koruyacaksınız. Buna karşılık ben de size, Cennet'i vaad ediyorum, dedi.

Bunun üzerine benden baska yaşça en küçükleri olan Es'ad b. Zürrare, elini tutup kalkti ve söyle dedi:

- Ey Medineliler! Beni biraz dinleyin. Biliyorsunuz ki bu adama, Allah'in peygamberi olduğuna inandığımız için, develerin karnini dövüp gelmiş bulunuyoruz. Onu yanımıza alip götürsek, bütün Araplara düşmanlık ilan etmiş oluruz. Yarın bir çok adamlarımız, bu yolda kurban olacaklar ve kalanlar da kiliç darbelerine hedef olacaklar. Eger siz buna dayanacaksanız onu alip götürelim, yüce Allah da bizim sevabimizi verecektir. Eger kendinizden korkup buna dayanamayacaksanız, simdiden söyleyin de onu götürmeyelim. Zira pesin olarak söyleyip ise girismemek, girisip de isi yarida bırakmaktan iyidir.

Ona, arkadaşlari söyle dediler:

- Ey Es'ad, bırak bunları. Allah'a yemin ederiz ki biz, bu bey'atı terk etmeyeceğiz ve hiç kimse onu bizden alamayacaktır. Bunun üzerine kalkıp birer birer Rasûlullah'a bey'at ettik. O da bize şartları bir bir söyledi ve karşılığında bize Cennet'i vadetti.

İmam Ahmed b. Hanbel, Cabir'in söyle dedigini rivayet eder: Rasûlullah.(s.a.v.), bizimle bey'atta bulunurken Abbas, onun elini tutmustu. Bey'at sona erince Rasûlullah söyle buyurdu: "Aldım ve verdim."

Bezzar, Cabir b. Abdullah'in söyle dedigini rivayet etmiştir: Rasûlullah (s.a.v.), Ensâr'm temsilcilerine (nakiplerine) söyle dedi:

- Beni barındıracak ve beni koruyacaksınız değil mi?

- Evet. Ama" mun karşılığında bize ne var?

- Cennet var!

İbn İshak, Ka'b b. Malik'in söyle dedigini de rivayet eder: O gece, kavmimizle birlikte esyalarımızın yanında uyuduk. Gecenin üçte biri geçtiğinde Rasûlullah ile sözleştiğimiz yere gittik. Bağirtlak kusunun yuvasından çıkması gibi gizlice Akabe'deki bogazda toplandık. Yetmiş üç kişi idik. Bizimle birlikte iki de kadın vardı. Bunlar Nesîbe binti Ka'b, Ümmü Ammare ki bu, Beni Mazin b. Neccar'm kadınlarındandır. Esmâ binti Amr b. Adiy b. Nâbi ki bu da, Beni Seleme'nin kadınlarındandır. Bu kadın Ümmü Meni'dir.

Bogazda toplandık. Rasûlullah'i bekliyorduk. Beraberinde amcası Abbas b. Abdülmuttalib'le birlikte geldi. O, henüz kavminin dini üzere idi. Ancak yegeninin isinde hazır bulunmayı ve onu güvence altına almayı arzu ediyordu. Oturduğu zaman ilk konuşan Abbas b. Abdülmuttalib oldu ve söyle dedi:

- Ey Hazreç topluluğu! (O zaman Araplar, Ensâr'm hem Evs, hem de Hazreç kabilelerine birlikte Hazreçliler diye hitap ederlerdi.) Doğrusu bildiğiniz gibi, Muhammed bizdendir. Ve biz, onu kavmimizden korumamızdır. O millet ve memleketi içinde izzet ve emniyet içindedir. Sizden başka kimseye katılmak istemiyor. Eğer siz, kendisine vaad ettiğiniz şeyleri yerine getireceğinize, onu muhaliflerine karşı koruyacağınıza güveniyorsanız, size ve yüklendiğiniz bu sorumluluğa diyeceğim yoktur. Ama onu, yanınıza götürdükten sonra yarımsız bırakacağınızı ve kendi haline terkedeceğinizi düşünüyorsanız, onu şimdiden bırakın. Çünkü o, kavminde ve beldesinde izzet ve kuvvet içindedir.

Biz de ona şu cevabı verdik:

- Söylediklerini duyduk. Sen anlat ey Allah'ın Rasûlü. Kendin için ve Rabbin için istediğin sözün bizden al.

Rasûlullah (s.a.v.), konustu. Kur'ân okudu ve Allah'a davet etti. insanlari, Islâm'a imrendirip tesvik etti. Sonra da söyle buyurdu:

- Kadınlarınızı ve çocuklarınızı korudugunuz seylere karsi, beni de korumaniz üzere sizinle bey'atlesiyorum.

Bera b. Marur, onun elini tuttu. Sonra söyle dedi:

- Evet, seni hak peygamber olarak gönderene yemin ederim ki, seni, kadınlarımızı korudugumuz gibi koruyacağız. Ey Allah'ın Rasûlü bizimle bey'atles. Çünkü Allah'a yemin ederim M, biz savas erbabi kimseleriz. Bu kabiliyet, atalarımızdan bize miras olarak gelmistir. Bera Rasûlullah'la konusmakta iken Ebü'l-Heysem b. et-Teyhan araya girip söyle konustu:

- Ya Rasûlallah, bizimle bazi adamlar (yani Yahudiler) arasında ipler vardır. Biz, bu ipleri koparacağız. Böyle yaptigimiz takdirde sonra Allah, seni güçlendirip iktidara getirirse, bizi birakip kavmine döner misin?

Rasûlullah (s.a.v.), bu soru karsisinda gülümsedi. Sonra söyle buyurdu:

- Hayir, aksine.. Kaniniz kanimdir. Hareminiz haremimdir. Ben sizdenim, siz de bendensiniz. Sizin savastiklarinizla savasirim. Baristiklarinizla da barisirim. Ka'b b. Malik dedi Id: Rasûlullah (s.a.v.), söyle buyurdu:

"Aranizdan bana on iki temsilci çıkarın ki, kavimlerinin üzerine hakim olsunlar." Bunun üzerine orada hazır bulunan Hazreçliler dokuz, Evsliler de üç temsilci çıkardılar.

Ibn Ishak, bu temsilcilerin sunlar oldugunu söyler: Ebu Uname Es'adb. Zürrare, Sa'db. Rebib. Amrb. EbiZüheyrb. Malikb. Imrul-Kays b. Malik b. Salebe b. Kal) b. Hazreç b. Haris b. Hazreç, Abdullah b. Reva-ha b. Sa'lebe b. İmru'1-Kays b. Malik b. Sa'lebe b. Ka'b b. Hazreç b. Haris b. Hazreç, Rafi b. Malik b. Aclan, Bera b. Marur b. Sahr b. Hansa b. Sinan b. Übeyd b. Adiy b. Ganm b. Ka'b b. Seleme b. Sa'd b. Ali b. Esed b. Saride b. Yezid b. Cüsem b. Hazreç, Abdullah b. Amr b. Haram b. Sa'lebe b. Haram b. Ka'b b. Ganm b. Ka'b b. Seleme, Ubade b. Samit, Sa'd b. Ubade b. Düleym b. Harise b. Ebi Hüzeyme b. Sa'lebe b. Tarif b. Hazreç b. Saide b. Ka'b b. Hazreç ve Münzir b. Amr b. Hüneys b. Harise b. Levzan b. Abdi Vûd b. Zeyd b. Sa'lebe b. Hazreç b. Saide b. Ka'b b. Hazreç.

Bunlar Hazreçlilerin dokuz temsilcisi idi.

Evslilerin üç temsilcisi de sunlardı: Üseyd b. Hudayr b. Simak b. Atik b. Rafi b. İmru'1-Kays b. Zeyd b. Abdu'l-Eshel b. Cüsem b. Hazreç b. Amr b. Malik b. Evst Sa'd b. Hayseme b. Haris b. Malik b. Ka'b b. Nahhat b. Ka'b b. Harise b. Ganm b. Selm b. Imrul-Kays b. Malik b. Evs ve Rufaa b. Abdülmünzir b. Züneyr(el-İstiyab'da "Zübeyr" seklindedir.) b. Zeyd b. Ümeyye b. Zeyd b. Malik b. Avf b. Amr b. Avf b. Malik b. Evs.

Ibn Hisam dedi ki: İlim ehli kimseler, bunlar arasında Rufaa'nin yerine Ebu'l-Haysem b. et-Tayyihan'dan bahsederler. Yunus'un, İbn İshak'tan naklettiği rivayette de bu böyledir. Süheylî ile İbn Esir de bu görüşü benimsemislerdir.

Sonra İbn Hisam, bu on iki temsilciyle ilgili olarak Ka'b b. Malik'in şu şiirini delil olarak ileri sürmüştür:

"Übeyy'e bildir ki, onun görüşü bosa çıktı, Akabe bogazi zamani geldi.Allah, senin yaptıklarım kabul etmemistir, senin yaptıkların gösteris ve şöret içindir.

Ebü Süfyan'a bildir, anladık ki Ahmed'de Allah'ın hidayetinden bir nur göründü.

Istedigin seyde asiri gitme, toplayabileceğin seyleri topla.

Al ve bilki, sana olan sözlerimizi bozmak için kavim, bir bir pesine geldiklerinde istemediler.

Bera ve İbn Amr, ona razı olmadılar.

Esad'ta sana karsi, ona razı olmadı.

Rafi ve Sa'd ona razı olmadı.

Said ve Münzir, eğer bunu hile ile yapmayı isterse, elbette senin burnunu keseceğim.

İbn Rebi'nin ahdini aldım, o ahdini bırakacak değildir, istemez de.

Ve yine İbn Revaha da ahdini geri vermez.

Ona göre ahdini bozmak, bir zehirdir.

Kavkali b. Samit, senin hile ile talep ettiğinde genişlik içinde, yüksek bir yerdedir.

Ebu Heysem de yine onun gibi vefakardır. Verdigi sözü yerine getirmek için, ikrar ve teslimiyet gösterir.

Eğer İbn Hudayr'dan bir tamah istersen, acaba azgınlığın şiddetli ahmaklığından çıkacak değil misin?

Sa'd ki, Amr b. Avf m kardesidir. O kayiricidir ve kendini müdafaa eder.

Bir isi, hile ile istedigini engeller.

Onlar böyle yıldızlardır ki, gecenin karanlığında dogmuslardır. Senin üzerine uğursuzlukla batmazlar."

İbn Hisam dedi ki: Bu şiirinde Ka'b, temsilciler arasında Ebü'l-Heysem b. et-Teyyihan'dan söz etti. Ama Rüfaa'yi anmadı.

Ben de derim ki: Sa'd b. Muaz'i anlattı. Ama o, asla temsilcilerden değildir.

O gece Akabe'de hazır bulunmamışlardır.

Yakup b. Süfyan, Malik'in şöyle dediğini rivayet etmiştir: Akabe gecesinde Ensâr yetmiş kişi idi. On iki temsilcileri vardı. Bu temsilcilerin dokuzu Hazreç kabilesinden, üçü de Evs kabilesindendi. Ensâr'dan bir adamın bana anlattığına göre o gece Cebrail, Akabe'de hazır bulunanlar arasından kimi temsilci seçeceğini Rasûlullah'a bizzat işaret edip gösteriyormuş. O gece seçilen temsilcilerden biri de, Üseyd b. Hudayr'di.

Ibn İshak, Abdullah b. Ebu Bekir'den rivayette bulunarak Rasûlullah (s.a.v.)'m temsilcilere şöyle dediğini nakleder:

- Siz, kavminizin kefillerisiniz. Havarilerin, İsa b. Meryem için kefillik ettikleri gibi. Ben de kavmimin üzerine kefilim.

- Evet, dediler.

Asim b. Ömer b. Katade'nin bana anlattığına göre kavim Rasûlullahla bey'atlamak için toplandıkları zaman Abbas b. Ubade b. Nadle el-Ensârî - Beni Salim b. Avf'in kardeşi- şöyle demişti:

- Ey Hazreç topluluğu! Bu adamla niçin bey'atleştiginizi biliyor musunuz?

- Onlar, evet dediler.

- Siz onunla, insanların kırmızısı ve siyahıyla savaşmak üzere bey'atlesiyorsunuz. Eğer mallarınıza bir felaketin gelmesiyle eksildik-leri ve esrafiniz helak oldukları zaman onu kendi başına yadimsiz bırakmayı düşünüyorsanız, bunu şimdiden yapınız. Allah'a yemin ederim ki, eğer böyle bir şey yaparsanız, bu dünya ve ahiretin zararidir. Eğer onun davet ettiği şeyde malların eksilmesine ve esrafin öldürülmesine rağmen ona vefakarlık edeceğinizi düşünüyorsanız, onu tutunuz. Vallahi bu, dünya ve ahiretin hayridir.

Buna karşılık onlar:

- Biz onu, malların musibete maruz olmasına ve esrafin öldürülmesine rağmen tutarız. Ya Rasûlallah! Eğer biz, bu sözümüze bağlı kalırsak buna karşı bizim için ne vardır? dediklerinde Rasûlullah:

- Cennet vardır, dedi. Öyleyse elini ver.

Rasûlullah da elini verdi. Onunla bey'atleştiler. Asim b. Ömer b. Katade'ye gelince, o şöyle dedi:

- Allah'a yemin ederim ki bunu, Abbas başka şey için söylemedi. Ancak Rasûlullah'a verilen andlaşmayı pekiştirmek için söyledi.

Abdullah b. Ebu Bekir'in görüşüne göre o, bey'ati bir başka geceye ertelemek maksadıyla böyle söylemiştir. Ayrıca o böyle demekle Abdullah b. Übey b. Selûl'ün -Hazreçlilerin lideri- gelmesini ümit ediyordu ki, durum

dahada kesinlik kazansin. Bu ihtimallerden hangisinin dogru' oldugunu elbetteki yüce Allah, daha iyi bilir.

Ibn Ishak dedi ki: Neccarogullarının iddiasına göre Rasûlullah'm elini tutup bey'at yapan ilk sahis, Ebu Umame Es'ad b. Zûrare'dir. Ab-dü'l- Eshel ogullarina göre ise, Ebü'l-Heysem b. et-Teyyihan'dir. Mabed b. Ka'b'm rivayetine göre Ka'b b. Malik söyle demistir: Bey'at için Rasûlullah'm elini tutan ilk kisi, Bera b. Marur'dur. Ondan sonra Rasûlullah, oradakilerin tamami ile bey'atlesti.

"Üsdü'1-Gabe" adli eserde Ibn Esir söyle der: Seleme ogullarının iddiasına göre o gece, Rasûlullahla bey'atlesen ilk sahis, Ka'b b. Malik'tir.

Buhari ve Müslim'in sahihlerinde, Tebük gazvesinden geri kalisindan bahsederken Ka'b b4. Malik'in söyle dedigi nakledilir: «Islâm üzere birbirimize söz verip bey'at yaptigimizda Akabe gecesinde Rasûlullahla beraber bulundum. Her ne kadar insanlar arasinda Bedir'in sani daha çok ise de, Akabe gecesine karsilik Bedir'de hazir bulunmayi daha fazla sevecek degilim.»

Beyhakî, Amir es-Sa'bînin söyle dedigini rivayet eder: Rasûlullah (s.a.v.), amcasi Abbas'la birlikte Akabe'de agacin altinda bulunan yetmis kisilik Ensâr topluluguna dogru gitti. Yanlarina varip söyle dedi:

- Sözcünüz konussun ve konusmayi uzatmasin. Çünkü müsriklerin casuslari, sizleri ariyorlar. Eger burada oldugunuzu anlarlarsa, sizi perisan ederler.

Ensâr'in sözcüsü Ebu Umame söyle dedi:

- Ya Muhammedi Rabbin için ne dilersen dile. Sonra kendi sahsin için ne dilersen dile. Daha sonra bunu yaptigimiz takdirde Allah'in bize ve size verecegi sevabi anlat. Bunun üzerine Hz. Peygamber ;

- Rabbim için sizden istedigim sudur ki, ona ibadet edesiniz ve hiç birseyi O'na ortak kosmayasmiz. Kendi sahsim ve ashabim için de istedigim sudur ki, bizleri barindir asiniz, bize yardım edesiniz ve kendinizi korudugunuz gibi bizi de koruyasmiz.

- Bunu yaparsak, bizim için ne vardır?

- Sizin için Cennet vardır.

- Öyleyse biz, bu istediklerini sana verecegiz.

Beyhakî, Rufaa'nın söyle dedigini rivayet eder: Bir yerden bir takim sarap tulumlari gelmistî. Ubade b. Samit de gelip onlari delerek söyle dedi:

"Biz, Rasûlullah (s.a.v.)'a Cennet karsiliginda, dinî emirlere itaat etmekte ihmalkar davranmamak, darlik ve bolluk hallerinin ikisinde de infak etmek,

iyiligi emir ve kötülükten vazgeçirmek, yericilerin yermesi korkusundan ötürü hakkı söylemekten ayrılmamak ve Hz. Peygamber Medine'ye geldiği zaman kendimizi, kadın ve çocuklarımızı korudugumuz gibi onu da korumak üzerine bey'at ettik. İşte bizim, bey'at ettiğimiz şeyler bunlardır."

Yunus, Ibn îshak'tan Ubade b. Samit'in söyle dedigini rivayet eder:

"Peygamber Efendimiz'e, bize verilen emirleri yerine getirmek için -ister elimiz dar olsun ister bolluk içinde olalım, bize edilen emir ister hafif ister ağır gelsin- savaştak, itaat etmek, baskalarını kendimizden önde tutmak, isin ehli dururken ise göz dikmemek ve -nerede olursak olalım- hiç kimseden korkmamak, hakkı söylemek üzere bey'at ettik."

Ibn îshak, Ka'b b. Malik'in söyle dedigini rivayet eder: Rasûlullah (s.a.v.) ile bey'atlestiğimiz zaman Seytan, Akabe'nin basından, şimdiye kadar isittigim seslerden çok daha nüfuzlu bir sesle söyle ünledi:

- Ey Cebacib (evler) halki! Dinden çıkmış kimselerin de beraberinde bulunduğu bu çok yerilmiş kisten haberiniz yok mudur? Sizinle savaşmak üzere toplanmışlardır.

Bunun üzerine Rasûlullah, söyle dedi:

- Bu, Ezebbü'l-Akabe'dir, Ezyeb'in oğludur. (Bu, semanın isimlerinden biridir.) Duyuyor musun ey Allah'ın düşmanı? Sirasi gelince seninle de uğracağım.

Böyle dedikten sonra Rasûlullah (s.a.v.), dönüp bize:

- Eşyalarınızın yanına gidiniz, diye talimat verdi. Bunun üzerine Abbas b. Ubade b. Nadle, ona dedi ki:

- Seni hak ile gönderen Allah'a yemin ederim ki Ya Rasûlallah eğer dersen yarın Mina halkinin etrafını kılıçlarımızla doldururuz. Rasûlullah (s.a.v.):

- Bununla emrolunmadık. Fakat yolculuk eşyalarınızın yanına dönünüz, dedi.

Biz de yataklarımıza döndük ve Öylece sabaha kadar uyuduk.

Sabahleyin bir grup Kureys büyükleri yanımıza geldiler, yerlerimize girip söyle dediler:

"Ey Hazreç topluluğu, duyduğı siz, bu arkadaşımıza gelmissiniz. Onu aramızdan çıkartmak istiyörmüssünüz. Ve onunla bize karşı savaşmak üzere bey'atlesiyormussunuz. Valahi bir savaş çıkarsa, size kızdığımız kadar hiçbir kabileye kızmayız."

Bunun üzerine kavmimizin müsrıklarından orada bulunanlar, ortaya atılarak böyle birşeyin olmadigına ve bunu bilmediklerine dair Allah'a yemin ettiler. Aslında doğru söylemişlerdi. Çünkü bey'atten haberleri yoktu. Biz de

birbirimize bakiyorduk. Sonra Kureysliler kalk-ü.Aralarında Haris b. Hisam b. Mugire el-Mahzumî de vardı. Ayaklarında bir çift yeni ayakkabi vardı. Ben, yanım dakileri de ortak edercesine bir söz söyledim:

"Ey Ebû Cabir! Sen, bizim için bir efendisin, Kureysli gencin ayakkabilari gibi bir çift ayakkabi alamaz misin?"

Haris, bu sözümü isitti ve ayaklarından ayakkabilarini çıkart-ü.Sonra onlari bana verip söyle dedi:

- Sen onlari giymelisin. Ebu Cabir ise söyle diyordu.

- Yapma, vallahi genci kizdirdin. Onun ayakkabilarini ona geri ver. Dedim ki:

- Vallahi onlari geri vermeyecegim. Vallahi bu iyi bir sanstir. Sansim dogru çıkarsa, onu ondan zorlada olsa alacagim.

Ibn îshak, Abdullah b. Ebu Bekir'in kendisine söyle dedigini nak-letmistir: Onlar, Abdullah b. Übey b. Selül'e gittiler ve ona Kas'in söylediği sözün aynisini söylediler. O da onlara söyle dedi:

"Allah'a yemin ederim ki, bu büyük bir istir. Kavmim böyle bir nimeti, benden gizlemeyecek sanıyorum ve böyle bir isin oldugunu da bilmiyorum." Bu konusmadan sonra onlar, yanından ayrilip gittiler. Halk, Mina'dan Mekke'ye hareket etti. Kureysliler, haberin aslini arastirip ondan çok söz etmeye basladilar. Baktilar ki is isten geçmiş, sonra bey'at edenleri aramaya çıktilar. Ezahir'de Sa'd b. Ubade ve Münzir b. Amr'e kavustular. (Münzir, Beni Saide b. Ka'b b. Hazreç'in kardesidir. Bunlari ikisi de temsilci idiler.) Fakat Münzir'i yakalayamadilar. Sa'd'e gelince onu yakaladilar. Yükünün seridiyle ellerini boynuna bagladilar. Onu geri çevirip döverek ve perçeminden çekerek Mekke'ye soktular. O gür.saçli biri idi.

Sad-söyle dedi: Vallahi ben, onlari elinde idim. Bana Kureys'ten bir topluluk göründü. İçlerinde güzel yüzlü, beyaz renkli, uzun boylu, tatli bir adam vardı. İçimden dedim ki: Eger bu cemaatin içinde hayirli biri varsa oda bu adamdır. Fakat o yaklastigi zaman elini kaldirdi ve bana siddetli bir tokat attı. Ben de içimden söyle dedim: Hayir, Allah'a yemin ederim ki, bundan sonra artık bunlarda hiçbir hayir yoktur. Vallahi ben onlari elinde idim. Beni çekip sürüyorlardı. Orda olan bir adam bana acidi ve: "Yazik sana, seninle Kureysli bir adam arasinda andlasma ve ahid yok mudur?" diye sordu. "Evet, Cübeyr b. Müt'im b. Adiy b. Nev-fel b. Abdumena'f a ticaret kefaletim vardır. Memleketimde onlara zulmetmek isteyenlere karsi korurdum. Birde Haris b. Harp b, Ümeyye b. Abdu's-Sems b. Abdumena'f a da ticari himaye ahdim vardır." dedim.

O arkadas dedi ki: "Yaziklar olsun sana. O iki adamin ismini söyle ve seninle onlar arasindaki andlasmayi anlat."

Bunun üzerine durumu Kureyslilere anlattım. O adam onlara gitti ve onları mescidde Ka'be'niri yanında buldu ve dediki; "Hazreç'ten bir adam, vadide şimdi dövölüyor, sizi çağırıyor. Onunla sizin aranızda himaye ahdi bulunduğunu söylüyor.

Onlar: "O kimdir?" diye sordular. Adam da: "Sa'd b. Ubade'dir." dedi. Onlar: "Dogru, vallahi ö bize ticaret himayesi verir ve memleketinde zulüm olunmaktan bizi korurdu." dediler. Sonra gelip Sa'd'i, onların ellerinden kurtardılar. O daoradan gitti. Sa'd'a tokat vuran Süheyl b. Amr idi. Beni Amir b. Lüeyy'in kardesi idi. İbn Hisam'm anlattığına göre Sad'a acıyan adam ise, Ebu'l Bahteri b. Hisam idi.

Beyhakfnin rivayetine göre İsa b. Ebi İsa b. Cübeyr söyle demistir: Akabe gecesinde Kureysliler, Ebu Kubeys dagında birinin söyle dedigini duymuslar:

"Eger iki Sa'd Müslüman olurlarsa Muhammed, Mekke'de muhaliflerin muhalefetinden korkmaz hale gelir."

Kureysliler, sabahladıklarında Ebu Süfyan söyle sormustu:

"Bu iki Sa'd kimdir? Yoksa Sa'd b. Bekir ile Sa'd b. Hüzey midir?"

Kureysliler, ikinci gece bir baskasının Ebu Kubeys dağının üzerinden söyle seslendiğini duymuslardı:

"Ey Evs'in Sa'd'i, sen yardımcı ol.

Ey Hazreçlilerin Sad'i ki efendisın.

Hidayet davetçisine icabet edin.

Allah'tan, Firdevsi temenni edin, arif kisilerin temenni edisi gibi Hidayet isteyene Allah'ın verecegi mükafat, Firdevs Cennetleridir ki, oralarda refrefler vardır." Kureysliler sabahladıklarında Ebu Süfyan söyle dedi: "Allah'a yemin ederim ki, bu iki Sad'dan biri Sa'd b. Muaz, cigeri de Sad b. Ubade'dir." [6]

Fasil

İbn İshak dedi ki: Rasûlullah'la ikinci Akabe gecesinde bey'atlesen Ensâr, Medine'ye döndüklerinde orada Müslümanlıklarını açığa vurdular. Kavimleri içinde eski dinleri üzere ve sirkte bulunan ihtiyarlar vardı. Onlardan birisi, Amr b. Cemuh b. Zeyd b. Haram b. Ka'b b. Ganm b. Ka'b b. Seleme idi. Onun oğlu Muaz b. Amr, Akabe'de hazır bulunmustu ve Rasûlullah'a orada bey'at etmistı. Amr b. Cemuh, Beni Seleme kabilesinin efendilerinden ve esrafindandı. Kendi evinde ağaçtan bir put yapmıstı. Bu putuna Menat denilir di. Medine esrafi gibi o da, putunu ilah edinmıstı. Ona saygi gösteriyor, temiz tutuyordu. Beni Seleme kabilesinin gençleri Muaz b. Cebel

ve oğlu Muaz b. Amr b. el-Cemuh ve onlardan Müslüman olup Akabe'de hazır bulunanlar, geceleyin Amr'm putunun yanma giderek onu alıp Beni Seleme kabilesine ait, içinde insan pislighi bulunan bir çöplüğe bas asagi atarlar. Amr sabahleyin dedi ki: "Yazik size! Bu gece bizim ilahlarimiza kim tecavüz etti?"

Putunu aradiginda onu yerinde bulamadi, arastirdi, sonunda onu bulunca yikayip temizledi. Güzel koku sürerek söyle dedi:

"Vallahi eger, bunu sana yapani bilsem onu rezil ederim."

Aksamleyin Amr uyudugu zaman yine yerinden alip ayni isi yaptilar. Amr, sabahleyin uyandiginda gidip putu, pislighin içinde buldu. Yine yikayip temizledi ve güzel koku sürdü. Sonra geceleyin bir daha ayni isi yaptilar. Nihayet bir kaç sefer daha bu isi yaptiklarinda, bir gün onu attiklari yerden çıkardi, yikayip temizledi. Güzel kokular sürdü. Sonra kilicini getirip putun üzerine asti ve ona söyle dedi: "Vallahi bu gördüğüm seyi sana yapam tanimiyorum. Eger sende bir hayir varsa, kendi kendini koru. Iste kiliç seninle beraberdir."

Aksam olup Amr uyudugu zaman gençler, putun yanma giderek boynundan kilici aldilar. Sonra bir köpek lesi ile birlikte onu ipe baglayip bir araya getirdiler, Beni Seleme kuyularindan, içinde insan pislighi bulunan bir kuyuya attilar. Sonra Amr b. Cemuh, sabahleyin geldi. Onu yerinde bulamadi. Aramaya basladi. Nihayet onu kuyuda ölü bir köpek lesiyle birlikte baglanmis vaziyette bas asagi bir halde buldu. Onu böyle görüp durumunu anladigi ye kavminden Müslüman olanlarla konustugunda Allah'in rahmetiyle Müslüman oldu ve dinini güzelce yasadi.

Mükemmel bir Müslüman oldu. Müslüman olup ilahi bilgileri edindiginde o putunun durumunu anlatarak kendisini, içinde bulunduğu körlük ve sapiklikten kurtaran yüce Allah'a şükredip söyle dedi:

"Vallahi eger sen bir ilah olsaydin, sen ve köpek bir kuyunun içinde birlikte olmazdin,

Asagılanmis bir tanri olarak, senin atildigin yerden tiksiniyorum.

Simdi akilsizligin, kötülüğün yüzünden seni derin derin düşündük.

Dinleri koyan, bagislayici, bol riziklar verici, lütuflar sahibi yüce Allah'a hamdolsun ki,

O bagindan kurtulus olmayan kabir karanligina girmeden önce hidayete ermis olan peygamber Ahmed vasitasiyla beni kurtardi." [7]

İkinci Akabe Bey'atinde Hazır Bulunanlarin Adlari

Ibn Ishak'a göre ikinci Akabe bey'atine yetmis üç erkekle iki kadın

katılmıştır. Evs kabilesinden bu bey'ate katılan onbir erkeğin adları şöyledir:

Üseyd b. Hudayr (Bu temsilcilerden biridir.), Ebü'l-Heysem b. et-Teyyihan (Bu aynı zamanda Bedir savaşına katılmıştır.), Seleme b. Sa-lame b. Vakas (Bu da Bedir savaşına katılmıştır.), Zuhayr b. Rafi, Ebu Bürde b. Niyar, Nüheyir b. Heysem b. Nabi b. Mecdaa b. Harise, Sa'd b. Hayseme (Bu da temsilcilerden biridir. Bedir savaşına da katılmıştır ve o savaşta şehid düşmüştür.), Rufaa b. Abdülmünzir b. Züneyr (Bu da temsilcilerden biridir ve Bedir savaşına katılmıştır.), Abdullah b. Cü-beyr b. Numan b. Ümeyye b. Bürek (Bedir savaşına katılmıştır. Uhud savaşında şehid düşmüştür. O savaşta okçuların komutanlığını yap-. mistir.), Maan b. Adiy b. Cedd b. Aclan b. Haris b. Dubay'a el-Belevî(Evs-liilerin müttefiki olup Bedir ve daha sonraki savaşlara katılmış, Yema-me savaşında şehid düşmüştür.), Uveyym b. Saide (Bedir'e ve daha sonraki savaşlara katılmıştır).

Hazreçlilerden ise, altmışiki erkek ikinci Akabe bey'atine katılmış olup adları şöyledir:

Ebu Eyyüb Halid b. Zeyd (Bedire ve daha sonraki savaşlara katılmıştır. Muaviye zamanında Rum diyarında şehid düşmüştür.), Muaz b. Haris ve kardeşleri Avf ile Muavvez (Bunlar Afra oğulları olup Bedir savaşına katılmışlardır), Umare b. Hazm (Bedir savaşına ve daha sonraki savaşlara katılmış olup Yemame savaşında şehid düşmüştür.), Es'ad b. Zürene Ebu Umame (Akabe bey'atindeki temsilcilerden biri olup Bedir savaşından önce vefat etmiştir.), Sehl b. Atik (Bedir savaşına katılmıştır.), Evs b. Sabit b. Münzir (Bedir savaşına katılmıştır.) Ebu Talha Zeyd b. Sehl (Bedir savaşına katılmıştır.), Kays b. Ebi Sa'saa Amr b. Zeyd b. Avf b. Mebzul b. Amr b. Ganm b. Mazin (Bedir savaşında su taşıyıcılarının emiri idi.), Amr b. Gaziyye, Sa'd b. Rebî (Temsilcilerden biri olup Bedir Savaşına katılmış, Utiud savaşında şehid düşmüştür.), Harice b. Zeyd (Bedir savaşına katılmış ve Uhud savaşında şehid düşmüştür.) Abdullah b. Revaha (Temsilcilerden biri olup Bedir, Uhud ve Hendek savaşlarına katılmıştır. Mu'te savaşında komutan iken şehid düşmüştür.), Besir b. Sa'd (Bedir savaşına katılmıştır.), Abdullah b. Zeyd b. Sa'lebe b. Abdi Rebbih (Bu ezanla ilgili rüyayı gören sahabe olup Bedir savaşına katılmıştır.), Hallad b. Süeyd (Bedir, Uhud ve Hendek savaşlarına katılmıştır. Kurayza oğullarıyla yapılan savaşta şehid düşmüştür. Üzerine bir değirmen taşı atılarak ezilmiş ve vefat etmiştir. Denilir ki Rasûlullah (s.a.v.), onun hakkında şöyle buyurmuştur: «Onun için iki şehid savabi vardır.»), Ebu Mes'ud Ukbe b. Amr (Bedir savaşına katılmıştır. İbn İshak'm anlattığına göre Akabe bey'atinde hazır bulunanların en genci idi. Bedir savaşında hazır bulunmadı.), Ziyad b. Lebid (Bedir savaşına katılmıştır), Ferve b. Amr b. Vedfe, Halid b. Kays b. Malik (Bedir savaşına

katılmıstır.), Rafi b. Malik (Temsilcilerden biridir.), Zekvan b. Abdi Kays b. Halde b. Muhalled b. Amir b. Zürayk (Bu adama hem Muhaciri, hem Ensâri denir. Çünkü bu zat, Mekke'de iken Rasûlullah'm yanında ikamet etmiş, bu ikametini hicrete kadar devam ettirmisti. Aynı zamanda Bedir savasına da katılmış ve Uhud savaşında şehid düsmüstü.), Abbad b. Kays b. Amir b. Halid b. Amir b. Zürayk (Bedir savasına katılmıstır.), kardesi Haris b. Kays b. Amir (Bu da Bedir savasına katılmıstır.), Bera b. Marur (Temsilcilerden biri olup, Beni Seleme kabilesinin iddiasına göre Hz. Peygamberle biat yapan ilk şahıstır. Rasûlullah'm Medine'ye gelisinden önce vefat etmistir. Malinin üçte birinin Hz. Peygamber'e verilmesini vasiyet etmisse de Hz. Peygamber bunu kabul etmeyip mirasçilarına vermisti.), oğlu Bısr b. Bera (Bu zat Bedir, Uhud ve Hendek savaşlarına katılmış olup Hayber savaşında Rasûlullah'a yedirilen zehirli koyundan yedigi için şehid düsmüstür. Allah, ondan razı olsun.), Sinan b. Sayfî b. Sahr (Bedir savasına katılmıstır.), Tufayl b. Numan b. Hansa (Bedir savasına katılmış olup Hendek savaşında şehid düsmüstür.), Makil b. Münzir b. Serh (Bedir savaşına katılmıstır.), kardesi Yezid b. Sinan el- Münzir (Bedir savasına katılmıstır.), Mes'ud b. Zeyd b. Sübey, Dahhak b. Harise b. Zeyd b. Sa'lebe (Bedir savasına katılmıstır.), Yezid b. Hazzam b. Sübey, Cebbar b. Sahr b. Ümeyye b. Hansa b. Sinan b. Ubeyd (Bedir savasına katılmıstır.), Tufeyl b. Malik b. Hansa (Bedir savasına katılmıstır.), Ka'b b. Malik, Süleym b. Amir b. Hadide (Bedir savasına katılmıstır.), Kutbe b. Amir b. Hadide (Bedir savasına katılmıstır.), kardesi Ebu'l-Münzir Yezid (Bu da Bedir savasına katılmıstır.), Ebü'l-Yüsr Ka'b b. Amr (Bedir savasına katılmıstır.), Sayfî b. Sevad b. Abbad, Sa'lebe b. Ganeme b. Adiy b. Nabi (Bedir savasına katılmış olup Hendek savaşında şehid düsmüstür.), kardesi Amr b. Ganeme b. Adiy, Abs b. Amir b. Adiy (Bedir savasına katılmıstır.), Halid b. Amr b. Adiy b. Nabi, Abdullah b. Üneys (Kudaalılarının müttelikidir.), Abdullah b. Amr b. Haram. (Temsilcilerden biridir ve Bedir savasına katılmıstır. Uhud savaşında şehid düsmüstür.) oğlu Cabir b. Abdullah, Muaz b. Amr b. Cemuh (Bedir savasına katılmıstır.), Sabit b. Cez' (Bedir savasına katılmış olup Taifte şehid düsmüstür;), Umeyr b. Haris b. Sa'lebe (Bedir savasına katılmıstır.), Hadic b. Selame (Beni Haram b. Ka'b in müttelikidir.), Muaz b. Cebel (Bedir savaşında hazır bulunmuş olup diğer savaşlara katılmıstır. Hz. Ömer'in halifeligi döneminde tımarı vebası salgınında vefat etmistir.), Ubade b. Samit (Temsilcilerden biri olup Bedir'e ve sonraki savaşlara katılmıstır.), Abbas b. Ubade b. Nadle (Mekke'de ikamet etmiş olup hicrete kadar ikametini orada sürdürmüstür. Kendisine hem Muhaciri hem Ensârî denirdi. Uhud savaşında şehid düsmüstü.), Ebu Abdurrahman Yezid b. Sa'lebe b. Hazme b. Asrem (Bu zat, Beni Gusay-ne'den, Beli'den olup onların müttelikidir.), Amr b. Haris b. Lebde, Ru-faa b. Amr b. Zeyd (Bedir

savasma katilmistir.), Ukbe b. Vehb b. Kelde (Beni Salim b. Ganem'in müttefiki olup Bedir savasına katılmış,'Mek-ke'ye gitmiş, hicrete kadar orada ikamet etmiş bir zattir. Kendisine hem Muhaciri hem Ensarî denirdi.), Sa'd b. Ubade b. Düleym (Temsilcilerden biridir.), Münzir b. Amr (Temsilcilerden biri olup Bedir ve Uhud savaşlarına katılmış, Bir-i Maune faciasında kumandan olarak şehid düsmüstür. Kendisi için:"Ölüme boyun veren kimse" denilirdi).

Akabe bey'atine katılan iki kadına gelince bunlardan biri Ümmü Umare Nesibe binti Ka'b b. Amr b. Avf b. Mebzul b. Amr b. Ganm b. Mazin b. Neccar'dir. Mazinli ve Neccarîdir.

Ibn İshak dedi ki: Bu kadın, Rasûlullah'la birlikte savasa katıldı. Kendisiyle birlikte kızkardesi ve kocası Zeyd b. Asim b. Ka'b ile ogulları Habib ve Abdullah ta savasta hazır bulundular. Oğlu Habib, Müseyle-metü'l- Kezzab tarafından öldürülmüştü. Müseyleme ona: "Muham-med'in Rasûlullah olduğuna şahadet eder misin?" diye sordugunda o, evet cevabını vermişti. Bunun üzerine Müseyleme: "Benim Rasûlullah olduğuma şahadet eder misin?" diye sordugunda o: "İsitlemiyorum" diye cevap vermişti. Bunun üzerine Müseyleme onu kesip öldürdü. O da ölünceye kadar tutumunu degistirmede. Müseyleme öldürüldüğünde Ümmü Umare Müslümanlarla birlikte Yemame'ye gidenler arasında bulunuyordu. Döndüğünde vücudunda on iki yara ve darbe bulunuyordu. Allah, ondan razı olsun.

İkinci Akabe bey'atine katılan kadınların ikincisi ise, Ümmü Menî' Esmâ binti Amr b. Adiy b. Nabi b. Amr b. Sevad b. Ganm b. Ka'b b. Sele-me'dir.Allah, ondan da razı olsun. [8]

[1] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 3/214-227.

[2] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 3/227-228.

[3] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 3/228-229.

[4] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 3/229-230.

[5] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 3/231-243.

[6] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 3/244-254.

[7] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 3/254-255.

[8] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 3/255-257.

Mekke'den Medine'ye Hicret 1

Rasûlullah (S.A.V.)'In Hicret Sebebi 7

Rasûlullah (S.A.V.)'In Ebu Bekîr Es-Siddik'la Birlikte Mekke'den Medine'ye Hicreti 11

Peygamber (S.A.V.)'In Medînerye Gîrîsi Ve Evi 30

Fasil 39

Mekke'den Medine'ye Hicret

Zührî, Urve'den, o da Hz. Aise'den, Rasûlullah (s.a.v.)'in Mekke'de iken Müslümanlara söyle dedigini rivayet eder:

"Artık sizin hicret edeceginiz yurd, iki kara taslik arasinda sürülmemis hurmalik bir yer olarak bana gösterildi."

Rasûlullah (s.a.v.) böyle deyince, bazi kimseler Medine tarafina hicret etti. Habesistan'a hicret etmis olan Müslümanlar da Medine'ye döndüler.

Bunu, Buhari rivayet etmistir.

Ebu Musa, Peygamber (s.a.v.)'in söyle buyurdugunu rivayet eder:

"Rüyamda, Mekke'den hurmalik bir yere hicret ettigimi gördüm. Orasinin Yemame veya Hecer oldugunu vehmettim. Ama orasi Medine -Yesrib-imis."

Buhari bu hadisi, bir kaç yerde uzun uzadiya senediyle birlikte nakletmistir.

Hafiz Ebu Bekir el-Beyhakî, Cerir'den rivayet etti ki; Peygamber (s.a.v.), söyle buyurmustur:

"Dogrusu yüce Allah, bana söyle vahyetti: Su üç beldeden hangisine inersen orasi senin hicret diyarin olacaktir: Medine, Bahreyn ve Kmnes-rin."

Ilm ehli kimseler dediler ki: Sonra Rasûlullah'in Medine'ye gitmesine karar verildi. O da oraya hicret etmelerini ashabina emretti. Bu hadis, cidden gariptir. Tirmizî de "Menakib" adli eserinde Cerir'in söyle dedigini rivayet eder: Rasûlullah (s.a.v.) buyurdu ki:

"Dogrusu yüce Allah, bana söyle vahyetti: Su üç sehirden hangisine inersen orasi senin hicret diyarin olacaktir: Medine, Bahreyn ve Kmnes-rin."

İbn İshak dedi ki: Cenâb-i Allah, savas için izin verdiginde su ayeti inzal buyurdu:

«Haksizliga ugratilarak kendilerine savas açilan kimselerin karsi koyup savasmasina izin verilmistir. Allah, onlara yardım etmeye elbette Kadir'dir. Onîar haksiz yere ve "Rabbimiz Allah'tir." dediler diye yurtlarından çıkarilmislardir." (el-Hacc, 39-40.)

Yüce Allah, Rasûlüne savaşı için izin verdiği, Ensâr'dan olan bu kabilenin de Islâm'a ve ona tabi olanlara yardım etmek üzere Peygam-ber'e bey'at ettiği, Müslümanları bagrına bastıkları zaman , Muhacirlerden ve Mekke'deki Müslümanlardan olan ashabına, Medine'ye hicret etmelerini, Ensâr'dan olan kardeşlerine kavusmalarını emredip şöyle buyurdu:

"Dogrusu yüce Allah, sizin için kardeşler kıldı ve içinde emin olacağınız bir yurt kıldı."

Bunun üzerine Müslümanlar, gruplar halinde pespese Medine'ye gitmeye başladılar. Hz. Peygamber (s.a.v.) ise, Allah'tan hicret için izin bekleyerek Mekke'de kaldı. Rasûlullah'ın ashabından Kureysli Muhacirlerden Medine'ye hicret edenlerin ilki, Beni Mahzum kabilesinden Ebu Seleme b. Abdi'l Esed b. Hilal b. Abdullah b. Ömer b. Mahzum'dur. Akabe ashabının bey'atından bir sene önce Medine'ye hicret etti. Habesistan ülkesinden Mekke'ye-* Rasûlullah'm yanına gelmişti. Kureysli-ler, ona eziyet verdiği ve Ensârî Müslümanların Islâm'a girme haberi ona ulaştığı zaman Medine'ye Muhacir olarak gitti.

Ibn îshak, Ümmü Seleme'nin şöyle dedigini rivayet eder: Ebu Seleme, Medine'ye gitmeye niyetlendiğinde devesini benim için hazırladı. Sonra beni ona bindirdi. Oglum Seleme b. Ebu Seleme'yi de Önüme bindirdi. Sonra benimle yola çıktı. Binmiş olduğum deveyi yediyordu. Beni Mugire b. Abdullah b. Ömer b. Mahzum'un adamları onu gördüklerinde yanına gelip şöyle dediler: "Haydi sen kendin ne ise, diyelim kendini bizden kurtardın. Fakat su arkadasımıza ne dersin? Onu götürmene nasıl izin verelim?" Ümmü Seleme dedi ki: "Devenin yularını onun elinden çektiler ve beni ondan aldılar. Bu esnada Beni Abdi'1-Esed kabilesi öfkelen-diler. Bunlar, Ebu Seleme'nin kavmi olup şöyle dediler:

- Hayir, vallahi biz oglumuzu anasının yanında bırakmayız. Çünkü anasını adamimizdan alınız.

Ümmü Seleme dedi ki:

- Böylece oglum Seleme'yi aralarında birbirlerinden çekmeye çalış-talar. Nihayet onu bıraktılar. Beni Abdi'1-Esed kabilesi, onu alıp götürdü. Beni Mugire kabilesi de beni yanlarında alıkoydular. Kocam Ebu Seleme ise Medine'ye gitti.Böylece benimle kocam ve oglumu birbirimizden ayırdılar. Ben, her sabah çıkıp vadide oturuyor ve akşam oluncaya kadar ağlıyordum. Bu hal, bir yıl boyunca devam etti. Bir gün amcam ogullarından biri -ki Beni Mugire'dendir- bana rastladı. Basima gelenleri gördü. Bana acıdı ve Mugire ogullarına şöyle dedi:

- Su biçare ve miskin kadına acımaz misiniz, bu yaptığınızdan sikilmaz misiniz? Onunla kocasını ve çocuğunu birbirlerinden ayırdınız.

Bunun üzerine onlar da dönüp bana söyle dediler:

- Eger diler sen kocana gidebilirsin..

Beni Abdi'1-Esed kabilesi de, bu esnada oglumu bana geri verdi. Bunun üzerine devemi yola çıkardım. Oglumu da yanıma alarak Medine'de bulunan kocamin yanma gitmege niyetlenerek yola çıktım. Beni kocama, götürmesini söyleyebileceğim hiçbir Allah'ın kuluna rastlaya-miyordum. Nihayet Ten'im'de olduğum zaman Osman b. Talha b. Ebu Talha'ya rastladım. Bana söyle sordu:

- Ey Ebu Ümeyye'nin kızı, nereye gidiyorsun?

- Medine'de ki kocamin yanini gitmek istiyorum. .

- Seninle beraber giden hiç kimse yok mu?

- Hayir, Allah'a yemin ederim, ancak Allah ve iste bu oglum var.

- Seni yalnız bırakmak doğru olmaz, diyerek devemin yularım tuttu ve benimle birlikte süratle yola koyuldu. Vallahi şimdiye kadar Araplardan, ondan daha keremli bir kimse görmemistim. Bir yere vardığımızda benim devemi çöktürür, sonra benden öteye gidip dururdu. Nihayet indigim zaman devemi kenara alır, yükünü indirir, sonra onu agaca bağlar, benden uzaklasarak bir agacin yanina gider, altina yatardi. Yola çıkma zamanı yaklastiginda devemin yanma gelip onu bana takdim eder, yola koyar, sonra benden kenara çekilip durur ve söyle derdi: "Bin." Binip devemin üzerine kurulduğumda yularini tutar ve yederdi. Nihayet beni indirinceye kadar böyle yapardi. Beni, Medine'ye götürün-ceye kadar hep böyle davrandi. Küba mevkiinde Beni Amr b. Avf m köyüne biraktiginda söyle dedi:

- Kocan, iste bu koydedir.(Gerçekten kocam Ebu Seleme, o köye inmişti.) Allah'ın bereketiyle onun yanma git.

Böyle dedikten sonra kendisi Mekke'ye dönüp gitti.

Ümmü Seleme devamla söyle diyordu:

-Allah'a yemin ederim ki Islâmiyet'te Ebu Seleme ailesinin basına gelenlerin, baska hiçbir ailenin basına geldigini bilmiyorum. Osman b . Talha'dan daha mert bir arkadasi da asla görmedim.

Sözü edilen Osman b. Talha b.Ebu Talha el-Abderî, Hüdeybiye andlaşmasmdan sonra Müslüman olup Halid b. Velid'le birlikte Medine'ye hicret etmiş, Uhud savasında babası ve kardeşleri Haris, Kilab ve Müsan ile amcası Osman b. Ebu Talha öldürülmüşlerdi. Mekke'nin fethi gününde Rasûlullah (s.a.v.), ona ve amcası oğlu Seybe'ye KaTbenin anahtarlarını vermisti. Bu vazifeyi cahiliyette olduğu gibi Islamiyet'te de onların uhdesinde bırakmisti. Bu hususta yüce Allah'ın su kavli nazil olmustu:

«Hiç süphesiz Allah size, emanetleri ehline teslim etmenizi emreder.» (en-Nisâ, 58.)

Ibn îshak dedi ki: Ebu Seleme'den sonra Muhacirlerden Medine'ye gelenlerin ilki, Amir b. Rebia oldu. Bu zat, Adiy ogullari kabilesinin müttefikî idi. Beraberinde hanimi Leyla binti Ebi Hasme vardı. Sonra Abdullah b. Cahs b. Ri'ab b. Yamur b. Sabire b. Mürre b. Kebir b. Ganm b. Dudan b. Esed b. Hüzeyme hicret etti. Bu zat, Beni Ümeyye b. Abdu's-Sems'in müttefikidir. Ailesi ve kardesi Abd b. Cahs'i yanma aldı. Karde.-sinin künyesi, Ebi Ahmed'tir; Ebu Ahmed'in adi, îbn îshak'in da anlattığı gibi Abd'tir. Sümame oldugunu söyleyenler de olmustur. Süheylî der ki: Birincisi, daha sahihtir. Ebu Ahmed, âmâ bir adamdi. Yanında bir kimse olmaksizin Mekke'nin alt ve üst taraflarım dolasirdi. Sair bir kimse idi. Faria binti Ebu Süfyan b. Harp adındaki kadınla evliydi. Annesi Ümeyme binti Abdülmuttalib b. Hasim'dir.

Hicretten dolayı Beni Cahs'm evi kilitlenip'kapandı. Utbe b. Rebia ve Abbas b. Abdülmuttalib ile Ebu Cehil b. Hisam b. Mugire oradan geçtiler. Mekke'nin yukarılarına doğru çıktılar. Utbe b. Rebia, o eve baktığında kapılarının ıssız, kimsesiz, bos, içerilerde hiçbir kimsenin bulunmadığını görünce söyle dedi:

"Her bir ev M, her ne kadar sağlam olarak durması uzun bir zaman alsa da, günün birinde musibet ve aci ona ulaşır."

Ibn Hisam dedi ki: Bu beyit, Ebu Duad el İyadî'ye aittir. Onun bir kasidesinden alınmıştır.

Süheylî dedi ki: Ebu Duad'm asil adi, Hanzele b. Sarkî1 dir. Harise oldugunu söyleyenler de vardır.

Sonra Utbe b. Rebia, söyle dedi:

- Beni Cahs'm evi, ıssız hale gelmiştir. İçinde kimseler kalmamıştır.

Ebu Cehil dedi ki:

- Senin aglaman, o evin yalnız kalmasındandır. Böyle dedikten sonra Abbas'a da söyle dedi:

- Bu senin yegeninin işlerindendir. O, bizim toplumumuzu dağıttı. İşlerimizi alt üst etti. Münasebetlerimizi kopardı.

Ibn Ishak dedi ki: Ebu Seleme Amir b. Rebia ve Abdullah b. Cahs, Küba'da Mübessir b. Abdi'l-Münzir'e konuk oldular. Sonra Muhacirler peşpeşe cemaat halinde geldiler. Beni Ganm b. Düdan, Müslüman olmuştı. Medine'ye hicret için bütün erkek ve kadınları ile yola koyulmuş,kendilerinden kimse geri kalmamıştı. Bunların adlarını söyleyece sıralayabiliriz:

Abdullah b. Cahs, kardesi Ebu Ahmed, Ükkase b. Mihsan, Suca, Ukbe (Suca

ile Ukbe, Vehb'in ogullarıdır.). Erbed b. Cümeyre, Mun-kiz b. Nubate, Said b. Rukays, Mahrez b. Nadle, Zeyd b. Rukays, Kays b. Cabir Amr b. Mihsan, Malik b. Amr, Safvan b. Amr, Sakf b. Amr, Rebia b. Eksem, Zübeyr b. Ubeyde, Temmam b. Ubeyde, Sahbere b. Ubeyde, Muhammed b. Abdullah b. Cahs.

Bunların kadınlarının adları da şöyle idi:

Zeyneb binti Cahs, Hamne binti Cahs, Ümmü Habib binti Cahs, Cüdame binti Cendel, Ümmü Kays binti Mihsan, Ümmü Habib binti Sümame, Amine binti Rukays, Sahbere binti Temim.

Ebu Ahmed b. Cahs, Medine'ye hicretleri ile ilgili olarak şöyle bir şiir okumustu.

"Ahmed'in anası, beni gıyabında korktugum ve kaçındığım bir kimsenin zimmetini aldığında gördü.

Dedi ki: Eger mutlaka birşey yapacaksan bizde kal. Yesrib'den uzaklas.

Ben de ona su cevabi verdim: Aksine Yesrib, bugün bizim gidecek yönümüzdür.

Rahman diledikçe kul yol gider.

Yüzümün yönü, Allah ve Rasûlünedir.

Kim yüzünü Allah'a çevirirse hiçbir gün, hiçbir zaman eli bos çıkmaz.

Çok sıcak dostları bıraktık, göz yaşlarıyla ağlar ve ağıtlar yakan kadınları bıraktık.

Ey kadın, sen bizim beldelerimizden uzaklaşmamızı, intikam alma talebi olarak zannedersin. Halbuki biz, hayırlı şeyler istediğimizi biliyoruz.

Beni Ganm'i, kanlarının akıtılmaması için onların korunmasına destek olan hidayet ve hakka davet ettim.

Allah'a hamdolsun İd, onları hakka ve kurtulusa çağırان, çağırdığı zaman icabet edip hep bir araya toplandılar. Arkadaşlarınız doğru yolda bizden ayrıldılar. Bize karşı silah ile baskalarına yardımcı oldular. İki topluluk gibi ki:

Onlardan biri hak üzeredir, uygundur, doğruyu bilip, hidayete ermistir.

Öbür topluluk ise, azaplanmıştır.

İşte bu berikiler azdılar ve yalan olmasını temenni ettiler. Onları İblis haktan ayırdı, uzaklastırdı. Onlarda kayba uğradılar ve uğratıldılar.

Peygamber Muhammed'in sözüne döndük ve güzel bir şekilde hakkın dostları olduk.

Hisimlarımızla onlara yakın olmaya çalıştık. Halbuki ey kadın, sen

yaklaşmayınca, yakın olmayınca hisimliklerle yakınlık olmaz.

O halde bizden sonra hangi yegen(kızkardesin oğlu), size güven verir ve hisminden sonra hangi hisim sizi gözetir.

Ey kadın, onlar ayrıldıkları ve insanların işi darmadagin olduğu zaman, yakında hangimizin hakka daha yakın olduğunu bileceksin."

İbn İshak dedi ki: Daha sonra Hattab oğlu Ömer ile Ayyas b. Ebi Rebia Mekke'den yola çıkıp Medine'ye vardılar. Bu hususta, Hz. Ömer

söyle der:

"Medine'ye hicret etmeyi kararlaştırdığımızda ben ve Ayyas b. Ebi Rebia,ile Hisam b. As b. Vail es-Sehmî, Beni Gifar kabilesinin Mekke'ye on mil mesafedeki Udad mevkiinde Tenadip'de bulusmak üzere rande-vulastik. Burası Serif mevkiinin üst tarafındadır. Rendavulasırken birbirimize söyle demistik:

«Hangimiz oraya gelemezsek, yakalanmış demektir. Bu bakımdan diğer arkadaşları yollarına devam etsinler.»

Bundan sonra ben ve Ayyas b. Ebi Rebia, Tenadip'de buluştuk. Hisam ise tutuklandı ve dininden- ayrılmaya zorlanıp saptırıldı. Fitneye düşürüldü. Medine'ye vardığımızda Beni Amr b. Avf m Kuba'daki evinin yanına indik. Ebu Cehil b. Hisam ve Haris b. Hisam, Ayyas b. Ebi Re-bia'nın pesine takıldılar. O, bunların amcalarının oğlu idi. Aynı zamanda onların ana bir kardeşleri idi. Nihayet o ikisi, Medine'ye yanımıza geldiler. Rasûlullah ise, henüz Mekke'de idi. Onlar, Ayyas ile konuşup şöyle dediler:

"Annen, seni görmek için basma tarak vurmamaya, güneşe karşı gölgelenmemeye and içti. Gel, ona acı."

Ben de ona dedim ki:

- Ey Ayyas! Allah'a yemin ederim ki, kavmin seni sadece dininden döndürmek istemektedir. Onlardan uzak dur. Vallahi eğer senin anana bir bit musallat olsa dahi, o saçını tarayıp ondan kurtulmaya çalışır. Eğer Mekke sıcaklığı onu rahatsız edecek olursa gölgeye çekilir.

Ayyas da şöyle cevap verdi:

- Annemin yeminini yerine getireceğim. Benim orada mallarım vardır. Onu alırım.

Ben de ona şöyle dedim:

- Allah'a yemin ederim ki, sen de biliyorsun ki Kureys'in zenginlerinden biri de benim. Malimin yansı, senin olsun. Sakin, onlarla gitme.

Fakat Ayyas beni dinlemedi. Onlarla birlikte gitmeye razı olunca ona şöyle dedim:

- Haydi dedigini yapıyorsun. Bari su devemi al. Çünkü bu asil ve itaatkar bir devedir. Sirtina saril, eger içine kavminden bir şüphe düşerse, bununla kaçip kurtulursun.

O da deveme binip arkadaşlarıyla birlikte gitti. Nihayet yolun bir yerine vardiklarında Ebu Cehil, ona söyle demis:

- Yegen! Devem beni tasiyamiyor, beni devenin üstüne almazmi-sin? O da:

- Evet, demis.

Bunun üzerine o devesini çöktürmüs, onlar da çöktürmüslerki, o devenin üzerine binip yer degistirsinler. Yere indikleri zaman Ayyas'a saldirip, elini kolunu baglamislar, sonra Mekke'ye götürüp dininden

caydirmislar.

Biz söyle diyorduk: Allah, dininden dönenlerin teVbesini kabul buyurmaz.

Onlar da kendileri için ayni seyi söylüyorlardi. Nihayet Rasûlullah (s.a.v.), Medine'ye geldi. Yüce Allah da su ayetleri inzal buyurdu:

«Ey Muhammed! De ki: "Ey kendilerine kötülük edip asiri giden kullarim! Allah'in rahmetinden umudunuzu kesmeyin. Dogrusu Allah günahların hepsini bagislar. Çünkü O, bagislayandir, merhametlidir." Rabbinize yönelin. Azap size gelmeden önce O'na teslim olun; sonra yardım görmezsiniz. Size ansizin, farkina varmadan azap gelmeden Önce Rabbinizden size indirilen en güzel söze, Kur'ân'a uyun.» (ez-Zümer, 53-55.)

Hz. Ömer dedi ki: Ben, bu ayeti bir kagida yazip Hisam b. As'a gönderdim.

Hisam da söyle dedi: O yazi bana ulastiginda Zi-Tuva'da okumaya basladim. Zorlanıyordum. Bir türlü anlayamıyordum. Nihayet: "Allahim, bunun manasim bana kavrat." dedim. Bu ayetin bizim hakkimizda, bizim söyledigimiz sözler hakkında ve bizler için baskalari tarafından söylenen seyler hakkında nazil olduguna dair Cenâb-iAllah, kalbime bir ilham birakti. Deveme döndüm. Üzerine binip Medine'ye Rasûlullah (s.a.v.)'m yanma geldim.

Ibn Hisam'm anlattigina göre Hisam b/As ile Ayyas b. Ebi Rebia'yi Medine'ye getiren kisi, Velid b. Mugire'dir. Onlari Mekke'den kaçirip kendi devesine bindirerek Medine'ye getirmisti. O da onlarla birlikte yaya olarak yol almisti. Yolda tökezleyince ayaginın parmagi kanamis ve söyle demisti:

"Sen sadece kanayan bir parmaksin, Basina gelenler ise, Allah yolunda olan seylerdir." Buhari, Bera'mn söyle dedigini rivayet etmistir: Bize ilk olarak hic-. ret edip gelen Mus'ab b. Ümeyr ile Ibn Ümmü Mektum olmustur. Sonra Ammar ile Bilal geldiler.

Muhammed b. Bessar, Ebu İshak'm söyle dedigini rivayet eder: Be-ra b. Azib'in söyle dedigim isittim: Bize ilk olarak hicret edip gelen, Mus'ab b. Ümeyr ile Ibn Ümmü Mektum olmustur. Bunlar, insanlara Kur'ân öğretiyorlardi. Bunlardan sonra Bilal, Sa'd ve Ammar b. Yasir hicret edip geldiler. Bunlarin ardi sıra yirmi kadar sahabe ile birlikte Hattab oğlu Ömer hicret edip geldi. Bunlardan sonra da Peygamber (s.a.v.) geldi. Medineliler, onun gelisine sevindikleri kadar baska hiçbirseye sevinmemislerdi. Öyleki Medineli cariyeler söyle diyorlardi: Rasûlullah (s.a.v.) tesrif etti. O gelince ben, el-A'lâ sûresini okudum.

Ibn İshak dedi ki: Hattab oğlu Ömer ve ailesi ile kavminden yanlarinda bulunanlar Medine'ye geldiler. Beraberinde kardesi Zeyd b. Hattab, Amr ile Abdullah b. Süraka b. Mutemer, Hüneys b. Hüzafe es-Sehmî (Hz. Ömer'in kizi Hafsa'nın kocasi), amcasi oğlu Said b. Zeyd b. Amr b. Nüfeyl, Vakid b. Abdullah et-Temimî (onlarin müttefikleri), Havle b. Ebi Havle, Malik b. Ebi Havle (Beni İcil kabilesinden olup onlarin müttefikidir.), Bükeyr ogullarından İyaz, Halid, Akil, Amir ve bunlarin Beni Sa'd b. Leys kabilesinden olan müttefikleri de vardi. Bunlar, Küba'da Beni Amr b. Avf yurdunda Rufaa Abdu'l-Münzir b. Züneyr'e konuk oldular.

Ibn İshak dedi ki: Muhacirler pespese geldiler. Allah, onlardan razı olsun. Talha b. Ubeydullah ile Süheyb b. Sinan, Süh'te bulunan Belha-ris b. Hazreç'in kardesi Ubeyd b. İsa'fa konuk oldular. Talha'nın, Es'ad b. Zürene'ye konuk oldugunu söyleyenler de vardi.

Ibn Hisam'a göre E.bu Osman En-Nehdî söyle demistir: Bana ulasan habere göre Süheyb, hicret etmeye niyetlendiginde Kureysli kafirler ona söyle demisler:

- Bize fakir ve hakir olarak geldin. Yanimizda malin çoğaldi, yükseldin, sonra da malinla birlikte gitmek istiyorsun. Allah'a yemin ederiz ki, bu asla olmayacak birseydir!

Süheyb de onlara su cevabi vermis:

- Malimi size verirsem, yolumdan çekilir misiniz?

- Evet...

- Öyle ise malimi size biraktim.

Bu haber, Rasûlullah'a ulastiginda o söyle demisti:

- Süheyb kazandi, Süheyb kazandi!

Beyhakî, Süheyb'ten naklederek Rasûlullah (s.a.v.)'m söyle buyurdugunu rivayet etmistir:

"Hicret yurdunuz iki kara taslik arasmda, çorak bir yer olarak bana gösterildi. Orasi ya Hecer ya da Yesrib olmalidir."

Rasûlullah (s.a.v.), Ebu Bekir'le birlikte Medine'ye gitmek üzere yola çıktı. Ben de onlarla birlikte gitmek istediysem de bazi Kureysli gençler, bana engel oldular. Ben de bütün gece hiç oturmadan ayakta durdum. Gençler birbirlerine söyle dediler: "Bunun karni agriyor." diyerek beni hasta sanip yattılar. Halbuki hasta degildim. Gizlice oradan ayrilip bir miktar yol aldım. Onlar da beni geri çevirmek için arkadan bana yetistiler. Onlara:

- Benim bir kaç yüz dirhem agirliğında bir külçem vardır. Onu, size versem benden vazgeçer misiniz? dedim. Onlar da; "Evet" dediler. Bunun üzerine onlarla birlikte geri döndüm. Ve onlara:

"Kapinin alt pervazinin altini kazm, benim külçem oradadır. Ayrica falanca kadina gidin, onda da iki tane cübbem vardır. Onlar da sizin olsun." deyip yola çıktım. Hz. Peygamber, daha Küba'da iken kendisine yetis tim.Beni görünce:

- Ya Eba Yahya, alis verisin karli oldu, dedi.

- Ya Rasûlallah, benden önce kimse senin yanına gelmemistir. Bunu sana söyleyen Cibril'den baskasi degildir, dedim."

Ibn Ishak dedi ki: Hamza b. Abdûlmuttalib, Zeyd b. Harise, Ganevli ve Hz. Hamza'nin müttefikleri Ebu Mersid Kinaz b. Husayn ile oğlu Mersid, Rasûlullah'm azadhlari Ense ile Ebu Kebse, Küba'da Beni Amr b. Avf m kardesi Kelsüm b. Hedni'e konuk oldular. Bunlarin, Sa'd b. Heyseme'ye konuk oldugunu söyleyenler oldugu gibi, sadece Hz. Ham-za'nin Es'ad b. Zürrare'ye konuk oldugunu söyleyenler de vardır. Dogrusunu Allah bilir.

Ubeyde b. Haris ile kardesleri Tüfeyl ve Husayn, Mistah b. Esase,. Süveybit b. Sa'd b. Hüreymile (Beni Abdü'd-Dar'm kardesi), Tüleyb b. Ümeyr (Beni Abd b. Kusayy'in kardesi), Utbe b. Gazvan'm azadlisi Hab-bab, Küba'da Bilaclan'in kardesi Abdullah b. Seleme'ye konuk oldular.

Abdurrahman b. Avf ile Muhacirlerden bir kaç erkek, Sa'd b. er-Ra-bia'ya konuk oldular.

Zübeyr b. Avvam ile Ebu Sebre b. Ebu Ruhm, Beni' Cahcebi yurdunda Usbe mevkiindeki Münzir b. Muhammed b. Ukbe b. Uhayha b. Cü-lah'a misafir oldular.

Mus'ab b. Ümeyr, Sa'd b. Muaz'a konuk oldu. Ebu Hüzeyfe b. Utbe ile azadlisi Salim, Seleme'ye misafir oldular.

Ibn Ishak'a göre el-Ümevî, bunlarin Ubeyd b. Isafa konuk olduklarini söylemistir ki, Hübeyb, Beni Harise'nin kardesidir.

Utbe b. Gazvan, Abbad b. Bistr b. Vakas'a konuk oldu. Bunun evi, Abdu'l-

Eshel ogullari yurdunda idi.

Osman b. Affan, Beni Neccar yurdunda Hassan b. Sabit'in kardesi Evs b. Sabit b. Münzir'in misafiri oldu.

Ibn Ishak dedi ki: Muhacirlerden bekar olan bazi erkekler, Sa'd b. Hayseme'ye konuk oldular. Çünkü o zaman, o da bekar idi. Bunlardan hangisinin dogru oldugunu yüce Allah, elbetteki daha iyi bilir.

Yakup b. Süfyan, îbn Ömer'in söyle dedigini rivayet eder: Mekke'den geldigimizde Küba'da Usbe mevkiine indik. Hattab oglu Ömer, Ebu Ubeyde b. Cerrah ve Ebu Hüzeyfe'nin azadlisi Salim'le birlikte idik. Bize, Ebu Hüzeyfe'nin azadlisi Salim imamlik yapıyordu. Çünkü Kur'ân'i en iyi okuyanimiz o idi. [1]

Resûlullah (S.A.V.)'In Hicret Sebebi

Yüce Allah buyurdu:

«De ki: "Rabbim! Beni dahil edecegin yere hosnutluk ve esenlikle dahil et; çıkaracagin yerden de hosnutluk ve esenlikle çıkar. Katindan beni destekleyecek bir kuvvet ver.» (ei-Isrâ, 80.)

Cenâb-i Allah, peygamberine bu duayi okumasini ilham edip gösterdi ki, bu dua sayesinde onun için yakin bir genislik ve erken bir çikis yolu yaratsin. Nihayet Medinetü'l-Nebeviyye'ye hicret etmesine yüce Allah izin verdi. O Medine ki, orada dostlari ve yardimcilari vardi. O Medine ki, onun için yurt ve yerlesim merkezi oldu. O Medine ki, halki onun için yardimcilar oldular.

Ahmed b. Hanbel ile Osman b. Ebi Seybe, Ibn Abbas'm söyle dedigini rivayet ederler: Rasûlullah (s.a.v.), Mekke'de idi. Hicret etmekle emrolundu. Ve ona su ayet nazil oldu:

«De ki "Rabbim! Beni dahil edecegin yere hosnutluk ve esenlikle dahil et, çıkaracagin yerden de hosnutluk ve esenlikle çıkar. Katindan beni destekleyecek bir kuvvet ver.» (ci-Isrâ, 80.)

Katade dedi ki: "Beni dahil edecegin yere hosnutluk ve esenlikle dahil et." cümlesindeki yerden kasit, Medine'dir. "Çıkaracagin yerden de hosnutluk ve esenlikle çıkar." cümlesindeki yerden kastedilen de Mekke'dir. «Katindan beni destekleyecek bir kuvvet ver." cümlesinde geçen destekleyici kuvvetten maksat, Allah'in kitabi, farzlari ve hududu (yasaklari) dur.

İbn Ishak dedi ki: Rasûlullah (s.a.v.), hicret eden ashabından sonra Mekke'de kaldı. Kendisine hicret için Allah'tan izin verilmesini bekliyordu. Hz. Ali, Hz. Ebu Bekir es-Siddik ve yakalanıp dinlerinden caydi-rüanlar hariç, Mekke'de hiçbir sahabe kalmadı. Ebu Bekir de zaman zaman Rasûlullah'tan hicret için izin isteginde bulunuyordu. Ancak Rasûlullah ona söyle diyordu: "Acele etme. Belki Allah senin için bir arkadas kilar." Böylece

Ebu Bekir, arkadasinin Rasûlullah olmasini ümid ediyordu.

Kureys, Rasûlullah'm taraftar buldugunu ve memleketlerinden baska bir yerde ashabinin çogaldigini, Muhacirlerden olan ashabinin onlara katildiklarini gördüklerinde, onların bir yurda yerlesmis olduklarini ve bir kuvvet teskil ettiklerini anladı. Rasûlullah'in, onlara katilmasindan çekindiler. Zira biliyorlardı ki o, kendilerine karsi savas için ashabini toplamistir. Bunun üzerine Darü'n-Nedve'de toplandilar. Burasi, Kusay b..Kilab'm evi idi. Kureysliler, bütün kararlarım hep orada alirlardi. Rasûlullah'm durumundan korktuklari zaman, ona ne yapacaklarini tartistilar.

İbn İshak dedi ki: Kendilerini yalancilikla suçlayamiyacagimiz bazı arkadaslarımız Abdullah b. Abbas'in söyle dedigini rivayet etmislerdir:

Bu ise karar verdikleri ve Darü'n-Nedve'ye Rasûlullah'm durumu hakkında tartismak için toplanmayi kararlattirdiklari günün sabahinda toplandilar. O güne, "zahmet günü" denilmisti. Iblis, büyük bir ihtiyar adam kiliginda onlara görünmüstü. Üzerinde kalınca bir elbise vardi. Evin kapişi önünde durdu. Orada durdugunu gördüklerinde söyle dediler:

- Kimdir bu ihtiyar adam? O da:

-Necid halkındanım, dedi. Muhammed hakkında toplanacaginizi isittigimden sizi dinlemeye geldim. Sizden görüs ve nasihatlerimi esirgemeyecegimi ümit ediyorum.

Öyleyse gir bakalım, dediler.

O da içeri girdi. Orada Kureys'in ileri gelenleri toplanmislardi. Toplantiya Utbe, Seybe, Ebu Süfyan, Tuayme b. Adiy, Cübeyr b. Mut'im b. Adiy, Haris b. Amir b. Nevfel, Nadr b. Haris, Ebu'l-Bahteri b. Hisam, Zem'a b. Esved, Hakim b. Hizam, Ebu Cehil b. Hisam, Haccac'm ogullari Nebih ile Münebbih, Ümeyye b. Halef ile sayilamiyacak kadar çok miktarda Kureysli katilmisti.

Birbirlerine söyle dediler:

- Bu adamin (Muhammed (s.a.v.)) isi, gördüğünüz gibi gelisiyor. Biz, onun ve ona tabi olanların bize saldiracaklarından emin degiliz. Artık onun hakkında ortak bir görüs belirlememiz gerekiyor.

Böylece müsavere yaptilar. Sonra onlardan Ebu'l-Bahteri b. Hisam dedi ki:

- Onu demir parmakliklar içine hapsedin. Üzerine kapiyi kilitleyin. Sonra ondan önceki benzerleri olan Züheyir ve Nabiga gibi sairlerin basina gelenlerin, onun basina da gelmesini bekleyin.

Necidli Seyh (Iblis) dedi ki:

- Hayir, Allah'a yemin ederim ki, bu sizin için yararlı bir görüş degildir. Vallahi eger dediginiz gibi onu hapsederseniz, elbette_onun haberi ve tebligleri kapinin ötesine çıkar. Siz, ashabina karsi onun kapisini kapatırsanız, yakinda size saldirirlar ve sizi yenecek kadar çoğalırlar. Onu, sizin elinizden kurtarırlar. Bu, iyi bir görüş degildir. Baska birsey düşünün ve müsaverenizi yapın.

Sonra onlardan biri şöyle dedi:

- Onu aramızdan çıkaralım ve memleketimizden uzaklastıranın. Bizden ayrıldığı zaman nereye giderse gitsin ve nereye düşerse düşsün, karismayız, yeter ki bizden uzak olsun. Böylece biz, ondan kurtulalım. Böylece isimiz düzelir. Ve münasebetlerimiz eski haline döner.

Bunun üzerine Necidli ihtiyar dedi ki:

- Hayir, Allah'a yemin ederim ki, bu da sizin için iyi bir görüş degildir. Onun güzel sözlerini ve tatli konusmasını görmüyor musunuz? Yaptigi seylerle adamlarin gönüllerini kazanır.-Vali ahi eger bunu yapsanız, Araplardan bir kabilenin yanına yerlesmesinden emin olamazsınız. Çünkü o bir kabileye giderse, sözleriyle onlari etkiler. Nihayet onlar da ona uyarlar. Sonra onlarla birlikte size gelir ve memleketinizde sizi ezip geçerler. Böylece isinizi elinizden alır, sonra size diledigini yapar. Onun hakkında bundan baska bir görüş belirleyin.Bunun üzerine Ebu Cehil fc. Hisam dedi ki:

- Vallahi, onun hakkında daha önce deginmediginiz bir görüşüm vardır.

- Ey Ebu'l Hakim, nedir o görüş?

- Görüşüm su ki, her kabileden kuvvetli, kavmi arasında serefli, nesebi yüksek genç birer adam alalım. Sonra onlardan her birine keskin birer kılıç verelim.Gitsinler ve o kılıçlarla bir tek adamin vurusu gibi Muhammed'e vursunlar. Böylece biz de ondan kurtulalım. Zira onlar, onu öldürdüklerinde onun kani, kabilelerin hepsinin üzerine dagilir. Abdumenaş ogullari, bütün kavimlerle savasmaya güç yetiremezler. Diyet ödememize razı olurlar. Biz de onlara, Muhammed'in diyetini öderiz.

Bunun üzerine Necidli ihtiyar dedi ki:

- Söz, bu adamin sözüdür. Bu görüşten baska bir görüşü tasvib etmem!

Böylece topluluk bu görüş üzerinde ittifak edip dagildi. Öte yandan Cebrail, Rasûlullah'a gelip;

- Bu gece yatagında yatma, dedi.

Gecenin ilk üçte biri geçtiginde, Rasûlullah'm kapisında toplandılar. Ne zaman uyuyacağını kolluyorlardı ki üzerine atilsinlar, Rasûlullah, onların

yerlerini aldiklarini görüncü Hz. Ali'ye söyle dedi:

- Benim yatağimda yat. Benim bu yesil Hadramî cübbemle örtün ve içinde uyu. Sana hoslanmadigin hiçbirsey isabet etmeyecektir.

Rasûlullah (s.a.v.), hep bu cübbenin içinde uyurdu. Rasûlullah'm kapisi önünde toplananlar arasında bulunan Ebu Cehil, kapinin önünde dururken söyle dedi:

- Muhammed'in iddiasina göre eger sizler, onun dediklerim yapmak üzere kendisine tabi olursaniz, Araplarla Acemlerin hükümdarlari olursunuz. Ölümünüzden sonra yeniden dirilirsiniz. Sizin için Ürdün'ün bahçeleri gibi Cennetler kilinir. Eger yapmazsaniz, onun sizinle savasma hakkı olurmus. Ölümünüzden sonra yeniden diriltilecek-missiniz. Sonra da sizin için, sizi yakacak bir ates olacakmis! O ateste yanacakmissmiz!

Rasûlullah (s.a.v.) evinden disari çıktı. Bir avuç toprak aldı ve: "Evet, ben bunu söylüyorum. Ve sen de o ateste yanacaklardan birisin!" dedi.

Cenâb-i Allah, müsrıkların gözlerine perde çekti. Rasûlullah'i göremez oldular. O da elindeki topragi üzerlerine savurarak de su ayeti okudu: .

«Yâsîn. Ey Muhammed! Kur'ân-i Hakîm'e and olsun ki, sen dogru yol üzere gönderilmiş peygamberlerdensin. Bu, babalari uyanlmadigm-dan gani kalmis bir milleti uyarman için güçlü ve merhametli olan Allah'in indirdigi Kur'ân'dir. Andolsun ki, hüküm çoğunun aleyhine gerçekleşmistir. Bunun için artık inanmazlar. Boyunlarina, çenelerine kadar varan demir halkalar geçirmisizdir, bunun için baslari yukari kalkiktir. Önlerine ve arkalarına sed çekmisizdir. Gözlerini perdeledigimizden artık göremezler.» (Yâsîn, 1-9.)

Savurulan toprak, orada bulunanların tamamına isabet etmisti. Sonra Rasûlullah (s.a.v.), gitmek istedigı tarafa yönelerek hareket etti. Bilahare daha kendileri ile birlikte bulunmayan bir adam yanlarına gelip söyle dedi:

- Burada ne bekliyorsunuz?

- Muhammed'i bekliyoruz.

- Allah müstehakinizi versin! Vallahi Muhammed çıkıp gitti. Hepinizin basına da toprak savurdu. Gitmek istedigı yere gitti. Basınızda neler olduğunu görmüyor musunuz?

Her biri elini basına götürdüğünde basında toprak olduğunu gördü. Sonra içeri bakmaya başladılar. Ali, Rasûlullah'in cübbesine bürünmüş uyuyordu. "Allah'a yemin ederiz ki, iste Muhammed uyuyor, üzerinde de cübbesi var." diyorlardı. Sabaha kadar öylece yerlerinde kala kaldılar. Hz. Ali, yataktan çıkınca dediler ki: "Vallahi bize haber veren kisi dogru söylemis!"

İbn tshak dedi ki: O gün ve onların yapmak için toplandıkları is hakkında Cenâb-i Allah'in indirdigi ayetlerden biri de su idi:

«İnkar edenler, seni bağlayıp bîr yere kapamak veya öldürmek, ya da sürmek için düzen kuruyorlardı. Onlar düzen kurarken, Allah da düzenlerini bozuyordu. Allah düzen yapanların en iyisidir.» (ei-Enfâi, 30.)

«Yoksa senin için söyle mi derler: "Sairdir, zamanın onun aleyhine dönmesini gözlüyoruz."»

De ki: "Gözleyin, doğrusu ben de sizinle beraber gözlemekteyim." (et-Tûr, 30-31.)

İste o esnada yüce Allah, Peygamber (s.a.v.)'e hicret iznini verdi. [2]

Rasûlullah (S.A.V.)'In Ebu Bekîr Es-Siddik'la Birlikte Mekke'den Medine'ye Hicreti

Hız. Ömer'in sîretinde de açıkladığımız gibi onun hilafeti döneminde ashabın ittifaki ile hicret, İslam tarihinin başlangıcı olarak kabul edilmiştir.

Buharî, İbn Abbas'm söyle dedigini rivayet eder: Peygamber (s.a.v.), kırk yasında risaletle görevlendirildi. Mekke'de on üç yıl süre ile kendisine vahiy geldi. Sonra hicret etmekle emrolundu. Medine'ye hicret etti. Orada on sene kaldı. Altmışüç üç yasında iken vefat etti. Basetinin on üçüncü senesinin rebiyüleevvel ayının pazartesi gününde hicret etmistı.

İmam Ahmedb. Hanbel'in rivayetine göre İbn Abbas söyle demistir:

"Peygamberimiz pazartesi günü doğdu, pazartesi günü Mekke'den hicret etti, pazartesi günü risaletle görevlendirildi, pazartesi günü Medine'ye girdi ve pazartesi günü vefat etti."

Muhammed b. İshak dedi ki: Ebu Bekir, Rasûlullah'tan hicret için izin istediginde Rasûlullah ona söyle demisti: "Acele etme. Belki Allah senin için bir arkadaş kilar." Rasûlullah, bunu kendisine söylediği zaman of bununla sadece kendisini kasdettigini umuyordu. Bunun üzerine iki binek devesi satın aldı, bu is için hazırlık olarak yemlerini vererek evinde tuttu. Vakidî'nin ifadesine göre develeri 800 dirheme satın almisti.

İbn İshak, mü'minlerin annesi Hız. Aise'nin söyle dedigini rivayet eder:

"Hız. Peygamber, bize ya sabah ya akşam gelir, gelmedigi gün olmazdı. Ancak Cenâb-i Allah'in, kendisine Mekke'den hicret etmek için izin verdiği günde, bize gelmek itiyadında olmadığı bir saatte kavminin arasından çıkıp geldi. Babam onu görünce:

- Rasûlullah (s.a.v.), hiç^bu saatte gelmezdi. Muhakkak gelisinin önemli bir sebebi olmalı, dedi.

Hız. Peygamber içeri girince babam, oturduğu yerden inip yerini ona verdi. Babamın yanında ben ve kız kardesim Esmâ'dan başka kimse yoktu. Peygamber (s.a.v.), babama:

- Bunları dışarı çıkar. Seninle gizli konuşacağım, dedi.

Babam:

- Ya Rasûlallah, ikiside benim kızîarundur. Anam babam sana feda olsun, acaba isin nedir? diye sordu.

Rasûlullah:

- Cenâb-i Hak, bana Mekke'den çıkmak ve hicret etmek için izin verdi, dedi.

Babam:

- Ya Rasûlallah, arkadaşlık var mı? diye sordu. Peygamber (s.a.v.) de:

- Evet, arkadaşlık var, dedi.

O güne kadar her hangi bir kimsenin, sevincinden agladığını görmemistim. Babam sevincinden agladı ve sonra:

- Ya Rasûlâlîah, su iki deveyi bu is için hazırlamistim, dedi. Sonra kendilerine kilavuzluk yapması için Abdullah b. Erkat'i kiraladılar."

Ibn Hisam der ki: Ona, Abdullah b. Uraykit denirdi. Beni Dil b. Bekr kabilesindendi. Annesi, Beni Sehm b. Amr kabilesinden olup müsrikti. Rasûlullah'la Ebu Bekir'e rehberlik edecekti. İki bineklerini ona teslim ettiler. Yolculuk gününe kadar develeri o besleyecekti.

İbn İshak dedi ki: Bana ulasan habere göre Rasûlullah (s.a.v.)'m Mekke'den çıkisini Ebu Talib oğlu Ali ile Ebu Bekir es-Siddik ve onun ailesinden baska kimse bilmiyordu. Rasûlullah (s.a.v.), Ali'ye insanların daha önce emanet olarak verdikleri malları sahiplerine geri vermesi için kendisine halef olmasını emretmisti. Mekkelilerden bir kimse, muhafazasından korktuğu malini emanet olarak Rasûlullah'ın yanına bırakirdi. Çünkü onun doğruluk ve emanete riayetini biliyorlardı.

İbn İshak dedi ki: Rasûlullah (s.a.v.), Mekke'den çıkmaya karar verdiğinde Ebu Bekir b. Ebu Kuhafe'nin yanına geldi. Ebu Bekir'in evinin arkasındaki küçük bir kapıdan çıktılar.

Ebu Nuaym, İbrahim b. Sa'd kanalıyla Muhammed b. İshak'm söyle dedigini rivayet eder: Bana ulasan habere göre Rasûlullah (s.a.v.), hicret için Mekke'den çıkıp Medine'ye yöneldiğinde söyle dua etmistir:

"Ben hiçbir şey değilken, beni yaratan Allah'a hamdolsun. Allahım, dünyanın zorluklarına karşı bana yardım et. Zamanın kötülüklerine, günlerin ve gecelerin musibetlerine karşı bana yardımcı ol. Allahım* yolculuğumda benimle beraber ol. Ailemi gözet. Bana rizik olarak verdigin şeyleri bereketli kıl. Beni kendine muti kıl. İyi ahlak üzere beni dos-' doğru kıl. Beni, kendine sevdik. İnsanların insana bırakma beni. Ey güçsüzlerin Rabbi, sen benim Rabbimsin. Senin göklerle yeri aydınlatan yüce Zatına sığınırım. O zatın ki, karanlıklar kendisiyle aydınlanmış, öncekilerle

sonrakilerin isi, onun sayesinde düzelmistir. Beni gazabına maruz bırakma. Öfkeni üzerime indirme. Nimetinin zail olmasından, intikaminin aniden üzerime gelmesinden, afiyetini üzerimden gidermenden ve bütün gazablarmdan sana sığınırım. Sikayetim sanadır. Yapabileceklerimin en hayirlisi, benim yammdadır. Güç ve kuvvet, ancak seninledir,"

Ibn İshak dedi ki: Yolculuk sırasında Rasûlullah'la Ebu Bekir, Sevr magarasına yöneldiler. Sevr, Mekke'nin alt tarafındaki bir dağın adıdır. O magaraya gidip içeri girdiler. Ebu Bekir es-Siddik, oğlu Abdullah'a; gündüz, insanların kendisi ile Rasûlullah hakkında söylediklerine kulak vermesini, akşamleyin günün haberlerini kendilerine getirmesini emretti.

Azatlisi Amir b. Führeyre'ye de gündüz koyunlarını otlatmasını, akşam olunca magaraya getirmesini emretti.

Abdullah b. Ebu Bekir, gündüz Kureyslilerin arasında bulunuyor, onların komplo kararlarına kulak veriyor. Rasûlullah'la Ebu Bekir hakkında söylediklerini dinliyor, akşam olunca haberleri getirip babasıyla Rasûlullah'a iletliyordu.

Amir b. Führeyre, Mekkeli çobanlarla birlikte Ebu Bekir'in koyunlarını otlatliyordu. Akşam olunca koyunları magaraya doğru getiriyor. Sütünü sağıyor, daha sonra da birisini kesiyorlardı. Sabahyelin Abdullah b. Ebu Bekir, Rasûlullah'la babasının yanından ayrılıp Mekke'ye geliyor, pesisira Amir b. Führeyre'de davar sürüsünü oradan geçirerek Abdullah'ın ayak izlerini yok ediyordu.

Ibn Cerir, bazı kimselerden naklederek Rasûlullah (s.a.v.)'m Ebu Bekir'den önce sevr magarasına gittigini anlatır. Rasûlullah, Hz. Ali'ye kendilerinden sonra yola çıkıp kendilerine ulasmasını emretmistı. Hz. Ali de yolda iken onlara ulasmıstı.

Bu, cidden garip bir rivayet olup meshur olan rivayetlere uymamaktadır. Meshur rivayete göre Rasûlullah'la Ebu Bekir birlikte yola çıkmışlardır.

İbn İshak dedi ki: Esmâ binti Ebu Bekir, akşam olduğu zaman Rasûlullah'la Ebu Bekir'e iyi yemekler getiriyordu.

Esmâ söyle demistir: Rasûlullah ile Ebu Bekir Mekke'den çıktıklarında, Kureysten bir topluluk bize geldi. Aralarında Ebu Cehil b. Hi-sâm'da vardı. Ebu Bekir'in kapisinin Önünde durdular. Ben de karsılarına çıktım. Dediler ki:

- Ey Ebu Bekir'in kızı, baban nerededir?

- Vallahi babamın nerede olduğunu bilmiyorum! dedim. Bunun üzerine Ebu Cehil elini kaldırdı. O, edepsiz ve murdar birisi

idi. Yanığıma bir tokat indirdi. Tokatın siddetinden kulağımdan küpem

fırladı. Sonra evimizin önünden ayrılıp gittiler.

Rasûlullah, Mekke'den çıktığında Ebu Bekir de onunla birlikte yola çıkmıstı. Ebu Bekir, malinin tamamını; 5000 veya 6000 dirhemi beraberinde alıp, götürmüştü. Yanimıza dedem Ebu Kuhafe geldi. Gözleri kör olmuştı. Söyle dedi:

- Vallahi ben görüyorum ki, o malim kendisiyle birlikte götürüp sizi perisan etmiştir. Dedim ki:

- Hayir ey babacığım, Ebu bekir bize çok mal bıraktı.

Bunun üzerine bir takım taslar aldım ve onları evdeki bir küvete koydum. Babam da malini oraya koyardı. Sonra onların üstüne bir bez koydum. Ebu Kuhafe'nin elini tutup söyle dedim:

- Ey babacığım, elini bu malin üzerine koy. O da elini tasların üzerine koyup söyle dedi:

- Eh, sizin için bunu biralanca çok iyi etmiş oldu. Bunda size yetecek kadar vardır.

Hayir, vallahi, halbuki Ebu Bekir bize hiçbir şey bırakmamıstı. Sadece ihtiyari bununla sakinleştirmek istemistim.

İbn Hisam, ilim ehlerinden bazılarının kanalıyla Hasan b. Ebi'l-Hasan el-Basrî'nin söyle dedigini rivayet eder: Rasûlullah'la Ebu Bekir, geceleyin magaraya vardılar. Ebu Bekir, Rasûlullah'tan önce magaraya girdi. İçinde bir canavar ya da yılan olup olmadigini anlamak için eliyle magarayı kontrol etti. O, Rasûlullah'i koruyordu.

Ebu'l-Kasim el-Begavî, İbn Ebi Müleyke'nin söyle dedigini rivayet eder: Rasûlullah (s.a.v), Ebu Bekir'le birlikte Sevr magarasına çıkarlarken Ebu Bekir gah Rasûlullah'm önüne, gah arkasına geçiyordu. Rasûlullah'm niçin böyle yaptigini sorması üzerine Ebu Bekir su cevabi vermisti: "Arkana geçtigimde Önden sana saldinlmasmdan korkuyorum. Önüne geçtigimde de arkadan sana saldinlmasmdan korkuyorum."

Nihayet Sevr magarasına vardılar. Ebu Bekir dedi ki:

"Ya Rasûlallah, oldugun yerde dur. Önce elimle içeriyi kontrol edeyim. Temizliyeyim. Eger içeride bir canavar varsa, senden önce bana isabet etsin."

Nafî dedi ki: "Bana ulasan habere göre o magarada bir delik varmış. Ebu Bekir oradan bir canavar veya herhangi birsey çıkıpta Rasûlullah'a eziyet vermesin diye korkusundan ayağıyla bu deligi kapamisti."

Beyhakî, Muhammed b. Sirîn'in söyle dedigini rivayet eder:

"Hz. Ömer'in halifeliği zamanında bazı kimseler, birseyler söylemişlerdi. Bu

sözleriyle sanM Hz. Ömer'i, Ebu Bekir'e üstün kılmak istemislerdi Bu sözleri duyan Hz. Ömer söyle demisti: "Allah'a yemin ede-Tİm_Jâ, Ebu Bekir'in o gecesi, Ömer'in bütün ailesinden daha hayirlidir ve Ebu Bekir'in o günü de, Ömer'in ailesinden daha hayirlidir!"

Rasûlullah (s.a.v.), magaraya gittigi gece evden çıkarkan Ebu Bekir'de onunla beraberdi. Gah önünden, gah arkasından yürüyordu. Nihayet Allah'ın peygamberi, bunun farkına vararak sordu:

- Ey Eba Bekir, neden gah önümden, gah arkamdan gidiyorsun?
- Ya Rasûlallah, arkadan takip edildiğin ihtimalini düşünerek arkadan yürüyorum. Yolun kenarında oturup seni gözetledikleri ihtimalini düşünerek de önüne düşünüyorum!
- Bir tehlike bas gösterirse, benim yerime senin basına gelmesini arzu ediyor musun?
- Evet, seni hak peygamber olarak gönderen Allah'a yemin ederim ki senin yerine benim basıma gelmesini istiyorum!

Magaranın agzına vardıkları zaman Ebu Bekir, Hz. Peygamber'e söyle dedi:

-Ya Rasûlallah, sen dur, magaraya girip içini temizleyeyim, sonra sen gir.

İçeri girip temizledikten sonra da: "Buyur, gir." dedi.

Ömer daha sonra söyle demistir: "Hayatım kudret elinde olan Allah'a yemin ederim ki, Ebu Bekir'in o gecesi, Ömer'in bütün ailesinden daha hayirlidir!"

Beyhakî, bunu baska bir sekilde de Ömer'den rivayet etmistir. Bu rivayette söyle denmektedir:

Ebu Bekir, gah Rasûlullah'm önünden, gah arkasından yürüyor. Kah sagma geçiyor, gah soluna geçiyordu. Rasûlullah'm ayaklari yürümekten Ötürü agrimaya baslayınca Ebu Bekir es-Siddik, onu omuzuna aldı. Magaraya girdiginde de oradaki deliklerin tamamını kapadı. Sadece bir delik kaldı. Ona tikayacak birsey bulamayınca da, o deligi topu-guyla kapadı. Delikteki yılanlar, topugunu parçalamaya baslayınca Ebu Bekir'in gözlerinden yaslar akmaya başladı. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.), ona söyle dedi: "Üzülme. Süphesiz Allah, bizimle beraberdir."

Bu ifadelerde gariplik ve münkerlik vardır.

Beyhakî, Cündüp b. Abdullah'in söyle dedigini rivayet eder: Ebu Bekir, Rasûlullah (s.a.v.)'la birlikte magarada iken eline bir tas degdi. Bunun üzerine söyle dedi:

"Sen ancak kanayan bir parmaksın,

Basina gelen ise, Allah yolunda olan birseydir."

imam Ahmed b. Hanbel, İbn Abbas'm asagidaki ayet-i kerime hakkında söyle dedigini rivayet eder:

«İnkâr edenler, seni baglayip bir yere kapamak veya Öldürmek, ya da sürmek için düzen kuruyorlardi. (el-Enfâl,30.)

Kureysliler, geceleyin Mekke'de bir araya gelip fikir alis verisinde bulundular. Biri söyle demisti: "Sabah olunca Muhammed'i baglayin."

Bir baskasi; "Onu öldürün." Bir digeri de: "Onu sürgün edin." demisti. Bütün bu konusulanlari Cenâb-i Allah, Peygamber (s.a.v.)'e bildirmisti. O gece Hz. Ali, Rasûlullah'm yatagina girip uyumustu.

Rasûlullah da geceleyin evinden yolculuga çikmis, nihayet magaraya ulasmisti. Müsrikler, Rasûlullah zannederek Hz. Ali'yi o gece sabaha dek beklemislerdi. Sabah olunca içeriye hücum ettiklerinde yatakta uyuyanin Hz. AH oldugunu görmüslerdi. Allah, onların düzen ve hilelerini bosa çıkarmisti. Hz. Ali'ye:

- Arkadasin nerede? diye sordular. Hz. Alide:

- Bilmiyorum, diye cevap verdi.

Bunun üzerine Rasûlullah in izini takibe basladilar. Daga vardiklarinda izi karistirdilar. Nihayet daga çikip magaraya ulastilar. Magaranin kapisinda örümcek agi gördüklerinde:

"Eger buradan bir kimse içeri girmis olsaydi, kapida örümcek agi olmazdi." dediler. Rasûlullah magarada üç gece kaldi."

Bu, güzel bir senettir. Magaranin kapisinda örümcek aginin tesekkül etmesi, Allah'in, Rasûlullah'i himayesinin bir tezahürü idi.

Hafiz Ebu Bekir Ahmed b. Ali b. Said el-Kadî, Hasan-i Basrî'nin söyle dedigini rivayet eder:

"Peygamber, Ebu Bekir ile magaraya girdiler. Kureysliler, Peygamber (s.a.v.)'i ararlarken magaranin kapisinda örümcek agini görünce:

- Buraya kimse girmemistir, dediler.

O sirada Hz. Peygamber ayakta durup namaz kiliyor, Ebu Bekir de etrafı gözlüyordu. Peygamber (s.a.v.)'e:

- Bunlar senin kavmindir, seni ariyorlar, Allah'a yemin ederim ki, ben kendim için üzülp kaygılanmiyorum. Bütün üzüntü ve kaygim senin içindir, dedi.

Allah'in elçisi ona:

- Ey Ebu Bekir, korkma, Allah bizimle beraberdir, dedi."

Bu rivayette Hz. Peygamber'in mağarada namaz kildigi seklinde bir fazlalik vardir. Hz. Peygamber, bir isten üzöldüğünde namaz kilardi,

Ebu Bekir Ahmed b. Ali el-Kadî, Ebu Hüreyre'nin söyle dedigini rivayet eder: Ebu Bekir ogluna söyle demisti:

"Ey ogulcugum! İnsanlar arasinda bir hadise meydana geldiginde Rasûlullah'la birlikte gizlendigim magaraya gel, orada ol. Rizkin, sabah aksam orada sana gelecektir."

Sair'in birisi, bunu su misralarinda dile getirmistir:

"Magaradakileri, Davud'un dokudugu zirh korumadi., Sadece örümcegin dokusu korudu."

Nakledildigine göre iki güvercin de gelip magaranin kapisina yuva kurmuslardi. Sarsari, bu hadiseyi bir siirinde söyle ifade eder:

"Örümcek, Örgüsüyle magaranin kapisini örttü. Güvercin de magara kapisina gelip yumurtladi."

Hafiz Ibn Asakir, Ebu Mus'ab el-Mekkî'nin söyle dedigini rivayet eder: Zeyd b. Erkani ile Mugire b. Sube ve Enes b. Malik'in sohbetlerini duydum. Bunlar, Rasûlullah (s.a.v.)'m mağarada bulunduğu gecede yüce Allah'in bir agaca emir vererek Rasûlullah'i perdeledigini anlatmislardi. Ayrica yine o gecede Cenâb-i Allah bir örümcek göndermis, Ebu Bekir ile Rasûlullah i, agi ile perdelemisti. Iki yaban güvercini de göndermis, bu güvencinler kanat çirparak örümcek agi ile ağaç arasina girmislerdi. Ellerinde degnekleri, sopalari, yaylari ve oklari bulunan Ku-reysli delikanlılar, magaranin yanma gelmislerdi. 200 zira mesafeye kadar magaraya yaklastiklarinda kilavuzlari Süraka b. Malik b. Cu'sum el-Müdlîcî, onlara söyle demisti:

- Iste bu tasa kadar izi getirdim. Ama bundan sonra o ayagini nereye atmistir, bilemem, deyince gençler:

- Sen bu geceden sasmadin.

Sabahladiklarinda, «Magaraya bakalim.» dediler. Bir kısmi magaraya dogru geldi. Rasûlullah'a elli zira¹ kadar yaklastilar. Onlardan birisi, kapida iki güvercin bulunduğunu görünce geri döndü. Ona:

- Niye magaraya bakmadan geri döndün? diye sordular. Oda:

- Orada, magara agzinda iki yaban güvercini gördüm. Magara içinde kimsenin bulunmadigini anladim. Onun için geri döndüm, dedi.

Peygamber (s.a.v.), onların konusmalarini duydu. Bu güvercinler vasitasiyla Cenâb-i Allah'in onlari kendilerinden uzaklastirdigini anladı. O güvercinleri yüce Allah, mübarek kilip Harem'e yolladi. Orada çogaldilar. Mekke'deki güvercinlerin tamamı, o iki güvercinin soyundan gelmektedir.

Yüce Allah buyurdu ki:

«Muhammed'e yardım etmezseniz, bilinki, inkar edenler onu Mekke'den çıkardıklarında mağarada bulunan ik kisten biri olarak Allah ona yardım etmişti. Arkadaşı Ebi Bekir'e «Üzülme, Allah bizimledir» diyordu. Allah da ona güven vermiş, görmediğiniz askerlerle onu desteklemiş, inkar edenlerin sözünü alçaltmıştı. Ancak Allah'ın sözü yücedir. Allah güçlüdür, Hakimdir.» (ct-Tevhe, 40.)

Yüce Allah, Rasûlü ile cihaddan geri kalanları kinayarak diyor ki: Eger siz ona yardım etmezseniz, şüphesiz Allah ona yardım edecek, onu teyid edip zafere kavuşturacaktır. Nitekim kavusturdu da. Inkar edenler, onu Mekke'den çıkardıklarında ve o da Mekke'den kaçıp gittiğinde beraberinde dostu ve arkadaşı Ebu Bekir'den baska kimse yoktu.

Bu sebeple yüce Allah onun için; "Mağarada bulunan iki kisten bin olarak....» buyurmaktadır. Yani onlar mağaraya sığınmışlar, orada pesleri sıra yapılan takibat yavaslasın ve sona ersin, diye üç gün ikamet etmişlerdi. Zira müsrıklar, daha önce belirtildiği gibi onları aramaya çıktıklarında her tarafa kosmuşlardı. İkisini ya da birini bulup getirene yüz deve mükafat vadetmişlerdi. İzlerini takibe çıkmışlar, nihayet izlerini karıstırmışlardı. Kureyslilere izcilik yapan kişi Süraka b. Malik b. Cu'sum idi. Sevr dagına çıkmışlar, mağaranın kısıpi Önüne gelmişlerdi. Ayakları, mağaranın kısısinin hizasına gelmişti ama Rasûlullah'la Ebu Bekir'i görememişlerdi. Çünkü Allah, onları müsrıklere karşı korumustu. Nitekim Ahmed b. Hanbel, Enes b. Malik'ten rivayet ederek Ebu Bekir'in Enes'e söyle dedigini nakletmiş tir: «Peygamber (s.a.v.)'e mağarada iken söyle demistim: Eger müsrıkların birisi, ayaklarının ucuna bakacak olursa bizi ayaklarının altında mutlaka görür. O zaman Rasûlullah da bana su cevabi vermisti: - Ey Ebu Bekir! Üçüncüler Allah olan iki kişiyi sen ne sanıyorsun? » Bazi siyercilerin anlattıklarına göre Ebu Bekir, Resulullah'a böyle dediginde Rasûlullah ona söyle cevap vermistir:

"Eger onlar suradan gelirlerse, biz de buradan çıkıp gideriz." Rasûlullah böyle deyince Ebu Bekir mağaranın öbür tarafına bakmış ve oradan bir kapi açıldığını, kapiinin öbür yanında denizin bulunduğunu, denizde de kapi agzına halatla bağlı bir gemi durduğunu görmüştü.

Allah'ın yüce kudreti bakımından bu kabul edilmeyecek birsey degildir. Ancak bu konuda kuvvetli ya da zayıf bir sened varid olmuş degildir. Biz de bu hususta herhangi birseyi kendiligimizden tesbit edecek durumda degiliz. Yalnız senedi sahih veya hasen olan seyleri söyleriz. Dogrusunu Allah bilir.

Hafiz Ebu Bekir el- Bezzar, Ebu Hüreyre'den rivayet etti ki, Ebu Bekir, kendi ogluna söyle demistir:

"Ey ogulcugum! Eger insanlar arasinda bir hadise vuku bulursa, Rasûlullah'la birlikte içinde gizlendigimizi gördüğün magaraya gel, içinde dur. Çünkü orada sabah-aksam rizkin sana gelecektir."

Yunus b. Bükeyr, Muhammed b. Ishak'm söyle dedigini nakleder: Peygamberle birlikte magaraya girislerinden, magaradan çıkıp yolculuga baslamalarından, Süraka ile aralarında geçen seylerden Ebu Bekir bize bahsetmisti. Bu hususta bir siir de söylemisti:

«Peygamber dedi ki: Ben korkmuyorum. Beni teskin ediyordu. Biz magaranin karanliginda iken dedi ki:

"Hiçbirseyden korkma. Çünkü üçüncümüz Allah'tir. Bana destek olacagina teminat vermistir.»

Ebu Nuaym, bu kasideyi Ziyad kanaliyla Muhammed b. Ishak'tan rivayet edip uzun uzadiya zikretmistir. Beraberinde baska bir kasidesinden de bahsetmistir. Hakikati en iyi bilen yüce Allah'tir.

İbn Lehiya, Urve b. Zübeyr'in söyle dedigini rivayet eder: Rasûlullah (s.a.v.), Ensârla bey'at yaptigi hac mevsiminden sonra zilhiccenin kalan kısmi ile muharrem ve safer aylarini Mekke'de geçirdi. Sonra Kureys

müşrikleri, Rasûlullah'i öldürmek üzere bir araya gelip suikast plani yaptilar. Onu öldürmeye veya hapsedmeye ya da sürgün etmeye karar verdiler. Bu kararlarini yüce Allah, peygamberine bildirdi. Bu hususta da su ayeti inzal buyurdu:

«İnkâr edenler, seni baglayip bir yere kapamak veya öldürmek, ya da sürmek için düzen kuruyorlardi.» (ei-Enfâl, 30.)

Bunun üzerine Peygamber (s.a.v.), yataginda yatmasini Hz. Ali'ye emretti. Kendisi de Ebu Bekir'le birlikte Mekke'den çıkıp gitti. Sabah oldugunda müşrikler her tarafa adamlar göndererek onlari aramaya basladilar.

Musa b. Ukbe de "Megazî" adli eserinde böyle anlatir. Peygam-ber'in Ebu Bekir'le birlikte geceleyin Sevr magarasina gittiklerini de söyler.

Buhari, Hz. Peygamberin zevcesi, Hz. Aise'nin söyle dedigini rivayet eder:

«Aklim erele beri ebeveynim dine bagli idiler. Üzerimizden bir gün geçmezdi ki Rasûlullah (s.a.v.), sabah aksam bize ugramasin. Müslümanlar, mihnete düştükleri zaman Ebu Bekir, Habesistan'a hicret etti. Yolda iken Berki'l-Gimad mevkine vardiginda el-Kare kabilesinin efendisi Ibnu'd-Dagine kendisine rastlamisti. Ibnu'd-Dagine, onu Mekke'ye geri getirip himayesine almisti. Nihayet günün birinde Ebu Bekir, Allah'in himayesine razı olup İbnu'd-Dagine'nin himayesini reddetmisti. O zaman Peygamber (s.a.v.) Mekke'de idi. Müslümanlara söyle dedi: "Hicret diyariniz iki taslik arasinda,

hürmalik bir yer olarak bana gösterildi."

Bazı kimseler Medine'ye doğru hicrete başladılar. Daha önce Habesistan tarafına hicret etmiş olan bir takım sahabeler de geri dönüp Medine'ye hicret ettiler. Ebu Bekir, Medine'ye hicret etmek için hazırlıklara başladı. Peygamber (s.a.v.), ona şöyle dedi:

- Yavaş ol. Ümid ederim ki,, hicret için bana da izin verilir. Ebu Bekir de şöyle dedi:

- Anam babam sana feda olsun. Sen bu iznin verileceğini ümid ediyormusun?

- Evet.

Ebu Bekir, Hz. Peygamberle hicret arkadaşlığı yapmak için sabırla bekledi. Hicreti erteledi. Yanındaki iki deveyi de semur ağacının yapraklarıyla besledi. Dört ay böylece bekledi. Bazılarının anlattığına göre altı ay beklemiş ve develeri beslemişti.»

İbn Sîhab, Hz. Aîse'nin şöyle dediğini rivayet eder: «Bir gün öğleyin Ebu Bekir'in evinde oturmakta idik. Adamın birisi, Ebu Bekir'e:

- İşte Rasûlullah, daha Önce alisik olmadığı bir saatte basına bir sargı sarmış olarak geliyor! dedi. Ebu Bekir de:

- Anam babam ona feda olsun, Allah'a yemin ederim ki önemli bir iş olmadıkça bu saatte gelmek onun âdeti değildi, dedi.

Hz. Aîse, sözüne şöyle devam eder:

- Rasûlullah (s.a.v.), kapiya geldi. İçeri girmek için izin istedi. Kendisine buyur, denildi. Bunun üzerine içeri girdi. Ardı sıra onunla Ebu Bekir arasında şöyle bir konuşma geçti:

- Yanında kim varsa dışarı çıkar!

- Anam babam sana feda olsun ya Rasûlallah, onlar senin ailen sayılırlar. Yabancı yoktur.

- Ey Ebu Bekir! Mekke'den Medine'ye hicret etmeme izin verildi.

- Ya Rasûlallah, anam babam sana kurban olsun, arkadaşlık var mı?

- Evet. Sende beraberimde olacaksın.

- Babam sana kurban ya Rasûlallah, şu iki deveden birini beğen de al, deyince Rasûlullah:

- Ancak bedeliyle satın alabilirim, dedi. Hz. Aîse sözünü şöyle sürdürüyor:

Biz, Rasûlullah ile Ebu Bekir'in yol tedarikini yaptık. İkisi için bir dağarcık içine bir miktar azık düzenleyip koyduk. Ağzı bağlanacağı sıra Ebu Bekir'in kızı kardeşim Esmâ, kemerinin bir parçasını kesip onunla dağarcığın ağzını

bagladi. Bu sebeple Esmâ'ya «Zatü'n-Nitakayn» iki kemerli, denildi. Sonra Rasûlullah ile Ebu Bekir, Sevr magarasına gittiler. Orada üç gece kaldılar. Her gece yanlarında Ebu Bekir'in oğlu Abdullah da kalırdı. Abdullah maharetli, kavrayışlı, genç bir delikanlı idi. Seher vakti Rasûlullah ile Ebu Bekir'in yanından çıkıp Mekke'ye gelir, orada geceleme gibi Kureyslilerle birlikte sabahlardı. Abdullah, Rasûlullah ile Ebu Bekir hakkında Kureys müsrüklerinin hilelerinden duyduğu seyleri aklında tutar, karanlık bastırınca gelip Rasûlullah ile babasına anlatırdı. Ebu Bekir'in kölesi Amir b. Führeyre (o civarda) bol sütlü, sagmal koyun otlatır ve aksamdan bir müddet geçince Rasûlullah ile Ebu Bekir'e getirirdi. Onlar da sagıp taze süt içerek gecelerdi. O süt, kendi sagmallarının sütü idi ve içine kızgın tas konularak isitilmiş idi. Nihayet gecenin sonunda Amir b. Führeyre, magaranın önüne gelir, sagmal koyuna seslenir, alıp otlatmaya götürürdü. Rasûlullah ile Ebu Bekir'in magarada bulundukları üç gecenin hepsinde Amir, süt isini böylece halletmisti.

Rasûlullah ile Ebu Bekir Mekke'de iken, Abd İbn Adiy İbn Dil kabilesinden kilavuzlukta usta bir kisi olan Abdullah b. Uraykit adındaki bir adamı kiralamışlardı. Bu adam, As b. Vail es-Sehmî ogulları hakkında müttefik olarak yemin edip elini kana batırmıştı. Hala Kureys kafirlerinin dini üzerine idi. Fakat doğruluğuna, güvenilirliğine itimad ederek Rasûlullah ile Ebu Bekir develerini ona teslim etmişler ve üç gece sonra develeriyle birlikte Sevr dagında bulusmak üzere sözleşmişlerdi. Bu kilavuz kisi, Rasûlullah ile Ebu Bekir'in develeriyle birlikte üçüncü gecenin sabahında Sevr magarasına geldi. Rasûlullah ve Ebu Bekir ile beraber Amir b. Führeyre ve kilavuz Abdullah İbn Uraykit de yola çıktılar. Kilavuz, yolcular için sahil yolunu izleyerek Medine'ye doğru hareket ettiler.

Müdlîc ogullarından Süraka İbn Cu'suni der ki: "Rasûlullah'm hicret yolu Müdlîc ogulları sınırından geçtiği sırada Kureys müsrüklerinin etrafa saldıkları adamları bize geldiler. Anlasıldığına göre Rasûlullah (s.a.v.) ile Ebu Bekir'den her birini öldüren veya esir eden kimse için müsrükler ayrı ayrı ödüller koymuşlardı. O günlerde ben, kavmim olan Müdlîc ogullarının toplantılarından birinde oturuyordum. O sırada Kureys adamlarından birisi çıkageldi ve biz otururken o ayakta dikilip şöyle dedi:

- Ey Süraka! Ben, hemen önüm sıra sahile doğru yollanan bir kaç yolcu karaltısı gördüm. Öyle samyorum ki bunlar, Muhammed'le arkadaşlarıdır!

Derhal anladım ki, o adamin sözünü ettiği yolcular, Muhammed ile arkadaşlarıdır. Fakat meseleyi ondan gizli tutmak için ona söyle karşılık verdim:

- Gördüğün karaltılar, Muhammed'le arkadaşları değildir. Sen, falan ve falanca kisileri görmüş olmaksın! Şimdi onlar, bizim gözlerimizin önünden

geçip gitmişlerdi.

Sonra harekete geçişimi meclistekiler anlamasınlar, diye bir müddet daha mecliste bekledim. Sonra kalkıp evime gittim ve cariyeme, atımı alıp çıkmasını, yüksek tepenin arkasında beni beklemesini emrettim. Ben de kargımı alarak evimin arka tarafından çıktım ve kargımın pariltisi dikkatleri çekmesin diye, alt taraûni yerde sürüklemiş, üst tarafını da aşağıya doğru tutmustum. Atıma bindim ve beni hedefime ulaştırması için hayvani dört nala kaldırarak sürdüm. En sonunda Rasûlullah ile arkadaşlarına yetişip yaklaştım. Bu sırada atım sürçtü. Yere kapaklandı. Ben de yere düştüm. Fakat hemen toparlanıp kalktım ve elimi fal okları kabına uzattım. Fal oklarını çıkarıp -Muhammed'le arkadaşlarına zarar verirmiyim, yoksa vermezmiyim? diye- fal açtım. Fal sonucunda hoslanmadığım (yani onlara zarar veremeyeceğim) şeklinde bir sonuç çıktı. Bunun üzerine ben, yine atıma bindim, falın ters çıkmasına ragmen atımı yine dört nala kaldırdım ve beni Rasûlullah ile arkadaşına yaklaştırmasına çalıştım ve yaklaştım da. Öyle ki, Rasûlullah (s.a.v.)'m okuyusunu isittim. Rasûlullah, dönüp arkasına bile bakmıyordu. Ebu Bekir ise çok bakmıyordu. Rasûlullah'm okuyusunu isittığım sırada, atımın iki ön ayağı yere, kum içine battı. Hatta bu batis dizlerine kadar eristi. Ben de attan düştüm. Sonra ben, hayvani kalkmaya zorladım. O da kalkmaya çalıştı. Fakat bir türlü ayaklarını kumdan çıkaramadı. Hayvan hayli zorlukla homurdanarak kalkıp durunca, hemen iki ayagının gömülen izinden göğe doğru ates dumanı gibi bir duman yükselip dağıldı. Bunun üzerine ben fal oklarıyla tekrar fal açtım. Yine hoslanmadığım sonuç çıktı. Sonra ben, Muhammedle arkadaşına: "İmdad!" diye haykırdım. Bunun üzerine durdular. Ben de atıma binerek yanlarına vardım. RasûluUah ve arkadaşını taarruzumdan koruyan bunca harikalarla karsılaştığım o anda gönlümde kesin bir inanç meydana geldi. Rasûlullah'm durumu yakında kuvvetlenecek, peygamberlik davasında güçlenecektir. Bu kesin inanç üzerine Rasûlul-lah'a söyle dedim:

- Kavmin olan Kureysliler, senin öldürülmen veya esir edilmen için ödülleri koydular! Kureyslilerin ona ve arkadaşına karşı ne kadar fenalık yapmak istediklerini birer birer anlattım. Kendilerine yol azığı ve levazımı vermeyi teklif ettim. Fakat benden birsey almadılar. Hiç birseyde almak istemediler. Yalnız RasûluUah ile Ebu Bekir bana:

- Ey Süraka, bizim yolculugumuzu gizle! dediler. Bunun üzerine ben, Rasûlullah'tan benim için bir emanname yazmasını istedim. Rasûlullah'da Amir b. Füheyre'ye emretti. Amir de deri parçasına yazıp verdi ve sonra RasûluUah yoluna devam edip gitti.

Muhammed b. Ishak, Süraka'mn bu macerayı anlattığını rivayet eder. Ancak bu rivayete göre Süraka, takip ismi için kendi evinden çıkmadan önce

fal açtığım ve hoslanmadığı bir sonuçla karsılastığım ifade etmiştir. Atının dört kez tökezlediğini, her tökezlemeden sonra fal açtığını, hoslanmadığı yani Rasûlullah'a zarar veremeyeceğini belirten bir sonuçla karsılastığını, nihayet Rasûlullah'tan eman dilediğini, kendisi için bir emanname yazması için ondan dilekte bulunduğunu anlatmış ve şöyle demiştir: "Rasûlullah, benim için kemik , deri yahud bir bez parçası üzerine bir emanname yazdı. Aradan zaman geçti. Fetih esnasında Taif dönüşünde Cirane mevkiinde bu emannameyi kendisine gösterdiğimde bana şöyle dedi: "Bugün, söz üzerinde durma, iyilik yapma günüdür. Getir bakalım emannameni." Ben de.yanına yaklastım ve Müslüman oldum."

Süraka, hicret yolundaki Rasûlullah'la arkadaşlarının yanından döndükten sonra yolda onları aramakta olan herkesi geri çeviriyor ve: "Bu taraflarda onları bulamazsınız." diyordu. Ama Rasûlullah'm Medine'ye ulaştığı haberi ortaya çıktıktan sonra Süraka, basından geçenleri, Rasûlullah'ta gördüğü fevkaladelikleri, atının tökezlemesini insanlara açıkça anlatmaya başladı. Kureys reisleri, onun kendilerine zarar vermesinden ve birçok insanın da bu sebeple İslâm'a girmelerinden korktular. Çünkü Süraka, Müdliç ogullarının emir ve reisi idi. Cehil, Müdliç ogullarına su siiri yazıp göndermişti:

"Ey Müdliç ogulları! Beyinsizsiniz Süraka'mn, Muhammed'e yardım için insanları saptırmasından korkuyorum. Dikkat edin, topluluğunuzu dağıtmasın. Güç ve hakimiyetten sonra sizi darmadagin etmesin."

Süraka b. Malik de, bu siirine karşı Ebu Cehil'e su cevabî siiri gönderdi:

"Ey Ebu Cehil, Allah'a yemin ederim M, ayakları kuma gömüldüğü zaman atimin durumunu görseydin sasardin.

.Muhammed'in rasûl ve burhan olduğunda süphen kalmazdı. Ona karşı kim direnebilir?

Sen, kavmini ondan uzak tutmaya bak. Çünkü günün birinde onun işaretlerinin açığa çıkacağını sanıyorum.

O öyle bir duruma gelecek ki, ona yardım etmek isteyeceksin. Onlar ve bütün insanlar, ona tamamen teslim olacaklar."

el-Ümevî de bu siiri "Megazi" adlı eserinde İbn İshak'tan nakletmiştir. Ebu Nuaym de Ziyad yolu ile İbn İshak'tan rivayet etmiş ve Ebu Cehil'in siirine, belig bir küfrü içeren beyitler eklemiştir.

Buhari, Urve b. Zübeyr'in şöyle dediğini rivayet eder: Rasûlullah (s.a.v.), hicret yolunda iken Sam'dan gelmekte olan ve Müslümanlara ait bir ticaret kervaniyla karşılastı. Kervandaki adamlardan biri de Zübeyr idi. Zübeyr, Rasûlullah ile Ebu Bekir'e beyaz elbiseler giydirdi.

Medine'de Müslümanlar, Rasûlullah (s.a.v.)'in Mekke'den yola çıktığını

isitmislerdi. Onu karsilamak için her sabah kusluk vakti Harre mevkiine çıkarak öğle sicagi bastirmcaya kadar tesrifini beklerlerdi. Yine bir gün Müslümanlar, bekleyisleri uzadıktan sonra evlerine dönmüşlerdi. Evlerine girdikleri sirada Yahudilerden bir kisi, kendisine ait bir isini görmek üzere Yahudi kulelerinden bir kulenin üzerine çıkıp yüksekten uzaklara bakmakta iken Rasûlullah ile arkadaslarini, beyazlar giyinmis olduklari halde sicaktan meydana gelen serap ve sis manzaralarini yararak geldiklerim gördü. Artık Yahudi, bu muhtesem kafilenin tesrifini gizlemeye muktedir olamiyarak en yüksek sesiyle:

"Ey Arap toplulugu! Iste beklediginiz o devletli misafiriniz geliyor." diye haykirdi. Bu sesi isiten bütün Müslümanlar, silahlarına sarılarak evlerinden çıkıp Rasûlullah'i karsilamaya kostular. Harre denilen kara taslik yolunda Rasûlullah'a kavustular. Tekbir sedalariyla arz-i tazim gören Rasûlullah, maiyeti ve karsilayicilari ile birlikte Medine'nin sag tarafina dogru yönelerek yol aldı. Nihayet maiyetiyle beraber Amr b. Avf ailesinin yurduna indi ve onların konugu oldu. Oraya rebiyülevvel ayinin pazartesi gününde ulasmisti.

Karsilayicılara karsi kabul merasimini Ebu Bekir yapmis, onlarla görüşmüs, Rasûlullah ise sessizce bir tarafa oturmustu. Hattta Ensâr'dan Rasûlullah'i daha evvel görmeyerek Küba'ya hosgeldine gelenler, Ebu Bekir'i daha evvelce tanidiklarından ötürü ilk önce ona selam veriyor, onu tebrik ediyorlardi. Nihayet Rasûlullah (s.a.v.)'a günes isabet edip de hemen Ebu Bekir varip kendi abasiyla Rasûlullah'm üzerine gölgelik yapinca o zaman kendisini herkes tanıdi. Rasûlullah (s.a.v.), Amr b. Avf ogullan arasında on kûsur gece misafir kaldi. Bu müddet zarfinda takva üzerine kurulan mescidini tesis etti ve içinde namaz kildi. Sonra Rasûlullah (s.a.v.) devesine bindi. İnsanlarla birlikte yola çıkıp Medine'ye yöneldi. Nihayet Medine'ye varildiginda deve, Rasûlullah (s.a.v.)'m Medine'deki mescidinin yerine çöktü. Burasini Müslümanlar o sirada namazgah edinmislerdi. Daha önce de Sa'd b. Zü-rare'nin kefaletinde bulunan Süheyl ve Sehl adli iki yetim çocuga ait olup hurma kurutacak harman yeri idi. Rasûlullah (s.a.v.)'in devesi, bu arsaya gelip çökünce Rasûlullah:

"însaallah burasi bizim menzilimiz ve makamimizdir." dedi. Daha sonra bu iki genci çağirip burasini mescid yapmak üzere rayiç bedeliyle onlardan satın almak istedi. Bu gençler de:

"Ey Allah'in, elçisi, burayi sana bagislariz." dediler. Fakat Rasûlullah, çocuklardan bagis suretiyle almak istemedi. Sonunda muayyen bir bedel karsiliginda satın aldı. Sonra Mescid-i Saadet'i oraya insa etti. Mescidin insasi sirasinda Rasûlullah (s.a.v.), ashabiyla bera-bar mescid duvarlarına kerpiç tasimaya basladi. Tasirken su beyitleri okudu:

«Ey Rabbimiz! yüklenip tasidigimiz su balçıktan dizilmiş ham kerpiç yükü, Hayber'in ürünlerinden daha hayırlı ve daha temizdir.

Süphesiz ki hayır ve menfaat, ahiretin ecir ve sevabıdır. Allahım! Sen Ensâr'a ve Muhacirlere merhamet eyle.»

İmam Ahmed b. Hanbel, Bera b. Azib'in söyle dedigini rivayet eder:

"Ebu Bekir, babam Azib'den on üç dirhem karşılığında bir at egeri satın aldı ve babama:

- Bera'ya söyle, egeri bizim evimize kadar götürsün, dedi. Babam ona:

- Sen ve Rasûlullah hicret ederken basınızdaki geçenleri bana anlatmadıkça göndermem, dedi.

Bunun üzerine Ebu Bekir, hicret olayım anlatmaya başlayarak söyle dedi:

- Biz geceleyin yola çıktık. O gün ile o geceyi hızlı bir yürüyüşle yolda geçirdik. Öğle vakti oldu. Güneş tepemize yükseldi. O zaman herhangi bir yerde bir gölge bulamaz mıyız? diye göz gezdirdim. Gözüm bir kayalığa ilisti. İnip baktım. Kayalığın az bir gölgesi kalmıştı. Rasûlullah (s.a.v.)'a gölgelik yeri temizledim ve kürkümü serip:

- Ya Rasûlallah, biraz uzan, dedim. O da uzandı, sonra bizi takip edenlerden herhangi birini görür müyüm, diye çıkıp etrafa baktım. O sırada bir koyun çobanı gördüm,, ona:

- Delikanlı, sen kimin yanında çalışıyorsun? diye sordum. Tanıdığım bir adamın adını vererek:

- Falanca'mın yanında çalışıyorum, dedi.

Ona:

- Süründe sütlü koyunlar var mıdır? diye sordum.

- Vardır, dedi.

- Bize biraz süt sagar misin? dedim.

- Sagarım, dedi ve bir koyunun boynundan tutup getirdi.

Ona:

- Ellerini ve koyunun memesini tozdan temizleyip sil, dedim. Bende, ağzı mendille bağlı bir matara vardı. Çoban mataraya biraz

süt sağdıktan sonra onu bardaga bosalttım. Süt biraz soguyunca o sırada uyanmış olan Hz. Peygamber'e götürüp verdim. Sütü alıp içtikten sonra kendisine:

- Artık gitmeyelim mi? diye sordum. Bunun üzerine tekrar yola çıktık.

Bizi arayanlar arkamızda bizi takip ediyorlardı. Fakat kimse bize

yetisemedi. Ancak Süraka b. Malik, bir atın sırtında bize yetismek üzere idi. Hz. Peygamber'e:

Ya Rasûlallah! Bu adam bizi yakalayacak, dedim.

Bana:

- Korkma, Allah bizimle beraberdir, dedi. Süraka da gittikçe bize yaklaşıyordu. Nihayet aramızdaki mesafe bir yada iki mizrak boyu kadar kalınca Rasûlullah (s.a.v.)¹ a:

- Bu adam bizi yakaladı, dedim ve agladım. Peygamber (s.a.v.):

- Niçin aglıyorsun? dedi.

-Ya Rasûlallah! Allah'a yemin ederim ki kendim için değil, senin için aglıyorum, dedim. Bunun üzerine:

- Allah'im, bize yardım et ve bizi onun şerrinden koru, diye dua etti. Bu duayı yapar yapmaz, Süraka'nın atı -yer çamurmuş gibi- karnına kadar yere gömüldü. Süraka, atının sırtından yere düştü. Oysa ki yer kupkuru idi. Hz. Peygamber'e:

- Biliyorum, bunu sen yaptın. Bari, Allah'a dua et de beni bu durumdan kurtarsın. Allah'a yemin ederim ki, ben senin izini kaybettirmeye çalışacağım ve arkamda olanlara:

- Geri dönün, Muhammed bu yoldan gitmemistir, diyeceğim. Bu da benim oklugumdur. Ondan bir ok çek, falanca yerde benim deve ve koyunlarım vardır. Yolun oradan geçiyor. Oku çobanlarıma göster. Sana ne kadar koyun ve deve lazımsa al götür, dedi. Bunun üzerine

Hz. Peygamber:

- Senin malına ihtiyacım yok, dedi ve ona dua etti.

Süraka da kurtulup arkadaşlarının yanına geri döndü. Biz de Medine'ye varıncaya kadar yolumuza devam ettik. Medine'ye vardığımızda halk, Allah elçisini karşılamaya çıkmıştı. Damlar ve üzerleri, insanlarla dolu idi. Köleler ile çocuklar kousup tekbir getiriyor ve:

- Allah'ın peygamberi geldi. Muhammed (s.a.v.) geldi, diyorlar, Hz. Peygamber'i misafir etmek için birbirleriyle çekisiyorlardı.

Peygamber (s.a.v.) de, gönüllerini almak için o gece dedesi Abdülmutta-lib'in dayıları olan Neccar oğulları kabilesinde misafir oldu. Ancak ertesi gün, Allah'ın kendisine emrettiği yere indi.

Bera dedi ki: «Muhacirlerden bize ilk olarak Beni Abdüd-Dar'm kardesi Mus'ab b. Ümeyr gelmişti. Ondan sonra Beni Fihri kabilesinden âmâ (kör) İbn Ümmü Mektum gelmişti. Daha sonra yirmi kadar süvariyle birlikte Hattab oğlu Ömer gelmişti. "Rasûlullah ne yaptı?" diye sorduğumuzda o:

«Rasûlullah arkamızdadır.» diye cevap verdi. Ben, mufassal sûrelerden birini okuyup bitirdikten sonra Rasûlullah (s.a.v.), Ebu Bekir'le birlikte geldi."

Ibn îshak dedi M: Rasûlullah (s.a.v.), Ebu Bekir'le birlikte magarada üç gece kaldı. Kureysliler, onları bulup getirene yüz deve ödül vadet-tiler. Üç gece geçtikten ve insanlar da artık onları takipten vazgeçtikten sonra kilavuzluk için Ebu Bekir'in kiraladığı adam, kendi devesi ve Ebu Bekir'in iki devesiyle birlikte magaraya geldi. Ebu Bekir'in kızı Esma da yemen sofrasını onlara getirmisti. Ancak sofranın agzini bağlayacak bir ip getirmeyi unutmustu. Yola çıktıklarında sofrayı bağlamak için ip bulamayınca Esma, kemerini kesip sofrayı onunla bağladı. Bu sebeple ona iki kemerli anlamına gelen "Zatü'n-Nitakayn" adı verildi.

Ibn Ishak dedi ki: Ebu Bekir, o iki deveyi Rasûlullah'ın yanına getirdiğinde en iyisini ona takdim etti ve sonra:

- Anam babam sana feda olsun, bin ya Rasûlallah, dedi. Rasûlullah (s.a.v.):
- Bana ait olmayan bir deveye binmem, dedi. Ebu Bekir:
- Bu sana ait olsun ya Rasûlallah, anam babam sana feda olsun, deyince. Rasûlullah:
- Hayır, ama sen bunu kaç para satın aldın? diye sordu. Ebu Bekir de:
- Sukadara satın aldım, dedi.

Rasûlullah da:

- Ben de deveyi şu kadar bedelle senden satın aldım, dedi. Bunun üzerine Ebu Bekir:
- Deve senindir ya Rasûlallah, dedi.

Vakidî'nin rivayetine göre, o iki deveyi 800 dirheme satın almıştır.

Ibn Ishak dedi ki: İkisi deveye binip yola çıktılar. Ebu Bekir, yolda kendilerine hizmet etmesi için, azadlisi Amir b. Führeyre'yi de tergisine bindirdi.

Konuyla ilgili olarak Ebu Bekir'in kızı Esma şöyle demistir:

"Rasûlullah ve Ebu Bekir yolculuğa çıktıktan bir süre sonra Kureys'ten birkaç kişi bize geldi. Aralarında Ebu Cehil b. Hisam'da bulunuyordu. Kapının önünde durdular:

- Ey Ebu Bekir'in kızı, baban nerededir?
- Vallahi, babamın nerede olduğunu bilmiyorum.

Bunun üzerine Ebu Cehil yanagıma bir tokat attı. Ondan dolayı kûpem düştü.Sonra ayrılıp gittiler. Biz üç gece bekleyip kaldık. Rasûlullah'ın

nerede olduğunu bilmiyorduk. Nihayet Mekke'nin aşağı taraflarından cinnî bir adam bize geldi. Araplar gibi bir siirin beyitlerini okuyordu. Halk onun pesine düştü. Sesini dinliyorlardı. Ama onu göre-miyorlardı. Nihayet Mekke'nin üst tarafında söyle diyerek ortaya çıktı:

"İnsanların Rabbi, hayırlı mükafatıyla Ümmü Mâbed'in iki çadırına yerlesen iki arkadaşı mükafatlandırdı.

Onlar yere indiler, sonra dinlendiler ve Muhammed'in arkadaşı olan kişi kurtulsa erdi.

Ka'b oğullarının genç kadınının yeri ve mü'minler için bir dinlenme yeri, bir gözetleme yeri olarak mübarek olsun."

Onun sözünü dinledigimiz zaman, Rasûlullah'm hangi tarafta olduğunu, Medine'ye doğru gittigini anladık. Onlar dört kişi idiler. Rasûlullah, Ebu Bekir, azadlısı Amir b. Führeyre ve kılavuzları Abdullah b. Uraykit."

Meshur kavle göre kılavuzun adı, Abdullah b. Uraykit ed-Dilî'dir. O zamanlar henüz müşrik bir kimse idi.

İbn İshak dedi ki: Kılavuzları Abdullah b. Uraykit, onlarla yola çıkınca kendilerini Mekke'nin aşağılarından götürüp sonra sahil tarafına geçtiler. Bilahare Usfan mevkiinin aşağısında yoldan ayrıldılar. Daha sonra da onları Emeç'in altından götürdü. Nihayet Kudeyd'i geçtikten sonra yol ayrıldı. Sonra oradan gitmeye devam etti. Harrar'a kadar gittiler. Sonra Seniyyetü'l-Mürre'ye geldiler. Oradan Likfîn'e ulaştıklarında kendisi, onları Likfîn geyik yatağına götürdü. Sonra onları Nicac'm geyik yatağında vadiye indirdi. Sonra onları Nicac yamacına götürdü. Sonra onları Zü'1-Uzveyn'den olan yamaçlardan vadiye indirdi. Sonra Zîkesir vadisine götürdü. Oradan da Cedecid yanını daha sonra Ecred yani yoluyla Ti'hîn geyik yatağının düşmanlarının vadisinden olan Zü-seleme götürdü. Sonra Ababidin yanına gittiler. Oradan Kahe'ye geçtiler. Kahe'den de Arc'a indiler. Yanlarındaki bir kısım yükleri, onları geciktirmisti. Bunun üzerine kendisine Evs b. Hücr denilen Eslemli bir adam, Medine'ye kadar Rasûlullah'i İbn Rida' adındaki erkek devesine bindirdi. Onunla birlikte kendisine Mesud b. Hüneyde denilen bir hizmetçisini gönderdi. Sonra kılavuzları onları Arc'dan çıkartıp Rekû-be'nin sağ yanından Seniyyetü'1-Aire götürdü. İbn Hisam'm ifadesine göre oraya Seniyyetü'1-Gair de denir. Nihayet onları Rim vadisine indirdi. Sonra onları Küba'ya, Beni Amir b. Avf m yurduna ulaştırdı. O sırada rebiyüllevvel ayından on iki gece geçmişti. Bu bir pazartesi günü idi. Gündüz vakti hayli ilerlediği bir sırada güneşin tam tepeye gelmeye yaklaştığı bir anda idi.

Ebu Nuaym da Vakidî kanalıyla bu menzillere dair hemen hemen aynı ifadeleri kullanmıştır. Ancak bazı değişik menzil adları söylemiştir ki

dogrusunu Allah bilir.

Ebu Nuaym, Malik b. Evs el-Eslemî'nin söyle dedigini rivayet eder: Rasûlullah (s.a.v.) ile Ebu Bekir hicret ettiklerinde Cuhfe'deki bir devemizin yanından geçmişlerdi. Rasûlullah:

- Bu deve kimindir? diye sormus. Oradakiler de:
- Eslemli bir adamindir, demislerdi. Bunun üzerine Ebu Bekir'e dönüp söyle demisti:
- însaallah salim oldun (kurtuldun). Daha sonra adama:
- Adin nedir senin? Oda:
- Mesud'dur, diye cevap verdi. Yine Ebu Bekir'e dönüp söyle dedi: însaallah Mesud oldun.

Ravi diyor ki: "Babam yanima geldi. Onu Êbnü'r-Rida denen bir deveye bindirdi."

Ben derim ki: Daha önce belirtildiği gibi ibn Abbas'a ait olan bir rivayete göre Rasûlullah(s.a.v-), pazartesi günü Mekke'den çıkmış, pazartesi günü de Medine'ye girmistir. Öyle anlasiliyor ki, Mekke'den çıkışı ile Medine'ye girişi arasında onbes günlük bir zaman geçmiştir. Çünkü Sevr magarasında üç gün ikamet etmiş, sonra sahil yolundan Medine'ye gitmişti ki, bu da yolların en uzatı idi. Yolda iken Ümmü Mâbed binti Ka'b b. Beni Ka'b b. Huza'a adındaki bir kadına ugramıstı. Kadın, Huza'a kabilesindendi. Adı Atike binti Halef b. Mâbed b. Rebia b. As-rem'dir. İbn Hisam böyle der. el-Ümeviye gelince o der ki: Ümmü Ma-bed'in adı Atike binti Tebî'dir. Beni Munkiz b. Rebia b. Asrem b. Sanbis b. Haram b. Hayse b. Ka'b b. Amr kabilesinin mütteliklerindendir. Bu

kadının; Mâbed, Nadre, Hüneyde adında üç oğlu vardır. Kocasının adı Ebu Mâbed'tir. Asil adı ise, Eksem b. Abdüluzza b. Mâbed b. Rebia b. Asrem b. Sanbis'tir. Birbirini teyid eden rivayetlere göre Ümmü Mâbed'in meshur bir .kissası vardır.

Evet, Ümmü Mâbed el-Hüza'iyye'nin meshur kissası sudur: Yunus, İbn İshak'm söyle dedigini rivayet eder: "Rasûlullah (s.a.v.), Ümmü Mâbed'in çadırına ugradı. Ümmü Mâbed'in adı Atike binti Halef b. Mâbed b. Rebia b. Asrem'dir. Ondan, kendilerine yiyecek vermesini istediler. O da:

- Allah'a yemin ederim ki yanımızda ne yemek, ne de verilecek birsey var. Sadece kisir koyunlarımız vardır, dedi.

Rasûlullah (s.a.v.)'da kisir koyunlarından birini getirmesini istedi. Kadın koyunu getirince Rasûlullah, memesine el sürüp Allah'a dua etti. Büyük kaba sagmağa başladı. Öyle ki kab dolup köpürmeye başladı. Sonra Rasûlullah:

- İç bakalım ey Ümmü Mabel, dedi. Ümmü Mabel'de:

- Sen iç. İçme hususunda sen, benden daha çok hak sahibisin, dedi. Ancak Rasûlullah bu emrini tekrarlayınca Ümmü Mabel sütü içti.

Sonra Rasûlullah, başka bir kısır koyun getirmesini istedi. O da getirdi. Aynı şekilde onu da dua edip sağdıktan sonra bu defa kendisi, o süttten içti. Daha sonra bir başka kısır koyun getirmesini istedi. Getirince onu da sağıp sütünü yol kılavuzuna içirdi. En sonunda başka bir kısır koyun daha getirmesini istedi. Ümmü Mabel, getirince onu da sağdı. Sütünü Amir b. Führe'ye içirdi. Daha sonra yollarına devam ettiler.

Kureysliler, Rasûlullah (s.a.v.)'i aramakta iken Ümmü Mabelin yanına vardılar ve ona:

- Su, su evsafa Muhammed adında birini gördün mü? diye sordular ve Rasûlullah'm Özelliklerini ona bildirdiler. Ümmü Mabel de:

- Ne dediginizi anlamıyorum. Sadece kısır koyunları sagan bir genç bize geldi, dedi.

Kureysliler:

- Aradığımız adam iste odur, dediler.

Hafız Ebu Bekir el-Bezzar, Cabir'in söyle dedigini rivayet eder: "Rasûlullah (s.a.v.) ile Ebu Bekir hicret etmek üzere Mekke'den çıkıp Sevr mağarasına girdiler. Mağarada bir delik gördüler. Ebu Bekir, o deliği sabaha dek topuğuyla kapatıp durdu. Rasûlullah'a zarar verecek birşeyin oradan çıkmasından korktuğu için böyle yapmıştı. Mağarada üç gece kaldılar. Sonra oradan çıkıp yolculuğa devam ettiler. Yolculuk esnasında Ümmü Mabel'in çadırına vardılar. Ümmü Mabel, Rasûlullah'a haber salıp söyle bir mesaj iletti: «Ben güzel yüzlü kimseler görmekteyim. Aslında kabilem, size ikramda bulunma hususunda benden daha kuvvetlidirler." "

Onun yanında aksamladıklarında Ümmü Mabel, küçük oğlu ile onlara bir bıçak ve koyun gönderdi. Rasûlullah (s.a.v.) çocuğa: "Bıçağı geri götür. Bize büyük bir kap getir." dedi. Ümmü Mabel de su haberi gönderdi: «Bizde süt ve kuzu yok.» Ancak Rasûlullah: "Bize kab getir." diye emrini tekrarladi. Ümmü Mabel de bir kap getirdi. Rasûlullah (s.a.v.), koyunun sırtına vurdu. Koyun gevis getirip süt vermeye başladı. Rasûlullah da sütü sağdı. Kabi doldurdu. Kendisi içti, Ebu Bekir'e de içirdi. Sonra yine sağdı. Kabtaki sütü, bu defa Ümmü Mabel'e gönderdi."

Haûz el-Beyhakî, Ebu Bekir es-Siddik'm söyle dedigini rivayet eder:

"Rasûlullah (s.a.v.)'la birlikte Mekke'den çıktım. Arap kabilelerinden birine vardık. Rasûlullah (s.a.v.), uzaktaki bir eve bakıp oraya yöneldi. Evin yanma vardığımızda orada sadece bir kadın vardı. Kadın söyle dedi:

- Ey Allah'ın kulu, ben yalnız bir kadını, beraberimde kimse yoktur. Eger konukluk istiyorsanız, kabilenin büyüğüne gidin.

Rasûlullah, ona cevap vermedi. Vakit aksamdi. Nihayet kadının oğlu, gütmeekte olduğu bir kaç keçiyle birlikte geldi. Kadın, ona söyle dedi:

- Ey ogulcugum, su keçi ve bıçağı alıp su İM adama götür ve onlara de ki: "Annem, su keçi kesip yemenizi ve bize de yedirmenizi söylüyor." Çocuk, yanına gelince Rasûlullah ona:

- Bıçağı götür, bana bir kab getir, dedi.

Çocuk da keçinin kisir olduğunu, sütünün bulunmadığını söyleyip gitti ve bir kab getirdi. Rasûlullah (s.a.v.), keçinin memesine el sürdü. Sonra sagmağa başladı. Kabi doldurdu. Sonra çocuğa: "Al bunu, annene götür." dedi. Ümmü Mabel, kana kana o sütü içti. Rasûlullah, çocuğa:

- Bunu götür, başka bir keçi getir, dedi. Çocuk gidip başka bir keçi getirdi. Rasûlullah onu da sağdı, sütünü bana (Ebu Bekir'e) içirdi. Başka bir keçi getirdiler. Onu da sağdı. Bu defa sütünü kendisi içti. İki gece orada kaldık. Sonra yolumuza devam ettik. Ümmü Mabel, Rasûlullah'a mübarek diyordu. Zamanla koyunları çoğalmış, bir çoban bulmak için Medine'ye gelmişlerdi. Onlarından geçtiğimde oğlu, beni görüp tanıdı. Annesine söyle dedi:

- Anne bu, mübarekle beraber olan adamdır. Annesi kalkıp yanıma geldi ve söyle dedi.

- Ey Allah'ın kulu, seninle beraber olan o adam kimdi?

- Onun, kim olduğunu bilmiyor musun?

- Hayır.

- O, Allah'ın peygamberidir.

- Öyleyse beni ona götür.

Onu alıp Rasûlullah'a götürdüm. Rasûlullah da ona yemek yedirdi ve ikramda bulundu. Ona birseyler de verdi."

İbn Abdan, rivayetinde su ilavelerde bulunmuştur: "Ümmü Mabel, Ebu Bekir'e:

- Beni Rasûlullah'a götür, dedi. Ebu Bekir de onu Rasûlullah'a götürdü. O, Rasûlullah'a çökelek ve biraz da bedevilere ait esyalar hediye etti. Rasûlullah, ona bir elbise giydirip çeşitli hediyeler verdi. Ümmü Mabel de Müslüman oldu."

Beyhakî, Ebu Mabel el-Hüzaî'nin söyle dedigini rivayet eder: Rasûlullah (s.a.v.), hicret ettiği gece Mekke'den Medine'ye doğru Ebu Bekir, Amir b. Führeyre ve kılavuzları Abdullah b. Uraykit el-Leysî ile birlikte yola çıktı.

Ümmü Mâbed el-Hüzeiye'nin çadırına ugradılar. Ümmü Mâbed, güçlü, kuvvetli bir kadın olup çadırın avlusunda oturuyor, sonra su ve yemek veriyordu. Ondan satılık et ya da süt istediler. Fakat yanında o anda birsey bulamadılar. Ümmü Mâbed dedi ki:

- Eger yanımızda birsey bulunsaydı, istemenize gerek kalmazdı. O sene halk, kitlik ve kuraklık içindeydi. Rasûlullah, çadırın açığından bir koyuna baktı ve şöyle dedi:

- Ey Ümmü Mâbed, nedir bu koyun?

- Zayıflığı, 'onu sürüden geri koydu.

- Onda süt var midir?

- O süt veremiyecek kadar güçsüzdür.

- Onu sığmama izin verir misin?

- Eger sütü varsa, sığ bakalım.

Rasûlullah (s.a.v.), koyunu istedi. Memesine el sürüp Allah'ın adını zikretti ve dua etti. Koyun da ona karşı ayaklarını açıp arayı genişletti. Geviş getirdi ve süt vermeye başladı. Kabin içi süt doldu. Sonra içmesi için sütü kadına verdi. Kadın kana kana içti, sonra arkadaşlarına verdi. Onlar da kana kana içtiler. En sonunda kendisi içti. Sonra onlar, kaba-nna süt doldurdular. Rasûlullah, ikinci kez sığdı. Yine kab doldu. Sonra sütü, kadının yanına bıraktı. Bunun üzerine kadın, islâm üzere Rasûlullah'la be/atleştı. Kafile onun yanından ayrılıp yollarına gitti. Çok geçmeden kadının kocası Ebu Mâbed geldi. Zayıf bir takım koyunlarını güdüyordu. Ebu Mâbed, sütü görünce sasti ve şöyle dedi:

- Ey Ümmü Mâbed, bu süt sana nereden geldi? Halbuki bu koyun zayıf ve güçsüzdür, evde de süt yoktu.

- Hayır, vallahi bize mübarek bir adam ugradı. Su, su vasıfta idi.

- Anlat, ey Ümmü Mâbed. Allah'a yemin ederim ki, Kureyslilerin aradıkları adamın o olacağını sanıyorum.

- Parlak yüzlü, güzel huylu, yakışıklı bir yüze sahip bir adam gördüm. Ne göbekli idi, ne de bası küçüktü. Düzenli ve ölçülü idi. İri gözlü, uzun kirpikli idi. Sesi kısık, gözleri sehla olup hilal kaslı idi. Boyunu uzun, sakalı sık idi. Sustugunda vakarlı, konustugunda da heybetli ve yüce idi. Konuşması tatlı, açık seçik olup saçmalamazdı. Sözleri ipe dizilen boncuklar gibi idi. İnsanların en yakışıklısı ve en güzeli idi. Uzaktan öyle görünürdü. Yakından da hüsnü cemal sahibi olduğu müşahade edilirdi. Orta boylu idi. Uzaktan bakanlar onu çirkin görmezler, yakından bakan gözler de onu nahos halde görmezlerdi. İki dal arasındaki bir dal gibiydi. Üç kişi arasında bulunduğunda, onların en parlak yüzüsü idi. Endami en güzel olandı.

Etrafini çevreleyen arkadaşları vardı. Konustugunda sözünü dinlerlerdi. Emir verdiğinde emrini derhal yerine getirirlerdi. Etrafına toplanır ve ona yardımcı olurlardı. Asik suratlı ve yalancı değildi, dedi.

Ümmü Mamed'in kocası da şöyle dedi:

- Vallahi bu, Kureyslilerin aradıkları adamdır. Eger ona rastlasaydım, onunla arkadaş olmak isterdim. Ona ulaşabilecek bir yol bulursam, ulaşmak için gayret sarfederim.

Ravi diyor ki: Mekke'de göklerle yer arasında bir ses duyuldu. Ama sesin sahibi görünmüyordu. Sesin sahibi şöyle diyordu:

"İnsanların Rabbi, hayırlı mükafatıyla, Ümmü Mamed'in iki çadırına yerlesen iki arkadaşı mükafatlandırdı.

Onlar yere indiler, sonra dinlendiler, Muhammed'in arkadaşı olan kimse kurtulsa erdi, ey Kusay ailesi!

Allah, mükafatsız işleri ve efendiliği, sizden uzaklaştırmaz. " Bacınız Ümmü Mamed'e, koyununu ve süt kabini sorun.

Koyuna sorsanız, o bile size tanıklık eder.

Rasûlullah, ondan kisir bir koyun getirmesini istedi.

Koyunun memeleri, açıktan açığa ona köpüklü süt verdi.

Sonra yoluna koyulup gitti, koyunu orada sagicisine bıraktı.

Koyun da her gidis gelisinde ona süt veriyordu."

İnsanlar, Mekke'de sabahladılar. Ama Peygamberleri aralarından çıkip gitmişti. Arastirmaya başladılar. Ümmü Mamed'in çadırına geldiler. Nihayet Rasûlullah (s.a.v.)'a ulaştılar.

Hassan b. Sabit de o görünmez kisinin siirine karsi su cevabî siiri söyledi:

"Peygamberleri aralarından çıkip giden kavim kayba ugradi.

Geceleyin gidip sabahleyin yanlarına vardigi kavim de sevindi.

Akilsiz bir kavmin yanından ayrilip gitti.

Bir kavme yepyeni bir nurla konuk oldu.

Körlüklerinden Ötürü beyinsizlik yapan kavmin sapıkları ile hidayet kaynagından doğru yolu bulan doğru kimseler bir olur mu hiç?

İnsanların görmediklerim gören bir peygamber ki, hazır bulunduğu her yerde Allah'ın kitabını okur.

Günün birinde gayba dair bir söz söylese, bugün ya da yarın kusluk vakti (gibi) sözü doğrulanacaktır.

Ona arkadaşlık etmek için gayret sarfeden Ebu Bekir'in mutluluğu kutlu

olsun, Allah'in mutluluk verdiği kimse mutlu olur.

Ka'b ogullarının genç kadınının yeri ve mü'minler için bir dinlenme yeri, bir gözetleme yeri olarak mübarek olsun."

Abdûlmelik b. Vehb der ki: Bana ulasan habere göre Ümmü Mamed'in kocası Ebu Mamed, Müslüman olmuş, hicret edip Peygamber (s.a.v.)'in yanına gitmiştir.

Hafiz Ebu Nuaym da, Abdûlmelik b. Vehb el-Mezhicî kanalıyla böyle bir rivayette bulunarak hemen hemen aynı şeyleri söylemiş, rivayetinin sonuna da sunu eklemiştir. Abdûlmelik dedi ki: Bana ulasan habere göre Ümmü Mamed, hicret edip Müslüman olmuş, Rasûlullah 'in yanına gitmiştir.

Sonra yine Ebu Nuaym, ashaptan Hubeys b. Halid'in söyle dedigini rivayet eder: Rasûlullah (s.a.v.), Ebu Bekir, Amir b. Führeyre ve yol rehberleri Abdullah b. Uraykit el-Leysî ile birlikte hicret için Mekke'den çıktıktan sonra Ümmü Mamed'in çadırına uğramıştı. Ümmü Mamed, güçlü, kuvvetli bir kadın olup evinin avlusunda durup halka su ve yemek verirdi.

Ebu Nuaym, Sulayt el-Bedri'nin söyle dedigini rivayet eder:

Rasûlullah (s.a.v.), Ebu Bekir, Amir b. Führeyre ve yol rehberleri Ibn Uraykit ile birlikte hicret için Mekke'den çıktıktan sonra yolda Ümmü Mamed el-Huzai'nin çadırına uğramıştı. Ümmü Mamed, onu tanımiyordu. Rasûlullah, ona söyle demisti:

- Ey Ümmü Mamed, yanında süt var midir?
- Hayir, vallahi koyunlarımız kisirdir.
- Ya gördüğüm su koyun nedir?
- Takatsizliginden ötürü sürüden geri kalmıştır, dedikten sonra daha önce geçenleri aynen nakleder.

Beyhakî, bu kissaların tamamının aynı kissa olması ihtimalini ifade ettikten sonra Ümmü Mamed el-Huzaiye'nin kissasına benzer başka bir kissa anlatarak söyle der: Ebu Abdullah el-Haüz, Kays b. Numan'in söyle dedigini rivayet eder: "Peygamber (s.a.v.) ile Ebu Bekir gizlice Mekke'den çıktıklarında koyun gütmekte olan bir köleye ugradılar. Or dan süt istediler. Ama o söyle dedi:

- Yanimda sagilacak koyun yok. Ancak surada bir oglak var. Kisin basinda hamile kalmisti. Bir düşük yapmisti. Sütü de kalmamistir.
- Rasûlullah:
- Onu buraya getir, dedi.

Köle, oglagi oraya getirdi. Rasûlullah, onu bağladı. Sonra memesine el sürüp dua etti. Bunun üzerine memesine süt indi. Ebu Bekir, bir kalkan

getirip sütün onun içine sagdı. Sagılan sütün içti. Yine sagdı. Bu defa çoban içti. Üçüncü kez yine sagdı. Bu defa Rasûlullah içti. Çoban dedi ki:

- Allah askına söyle, sen kimsin? Allah'a yemin ederim ki, senin gibisini asla görmedim. Rasûlullah:

- Beni'gördüğünü saklar misin ki, sana kim olduğumu anlatayım? Köle:

- Evet, dedi.

- Ben, Allah Rasûlü Muhammed'im! Köle:

- Kureyslilerin dinden çıktığını iddia ettikleri adam sen misin?

- Onlar böyle söylüyor, dedi.

- Sahadet ederim ki sen peygambersin. Ve yine sahadet ederim ki senin getirdiğin şey haktır. Çünkü senin yaptığını, ancak bir peygamber yapabilir. Ve ben, sana uydum, dedi.

- Sen bugün bunu yapamazsın. Ne zaman benim güçlenip ortaya çıktığımı duyarsan yanımıza gel." dedi."

Ebu Nuaym, Abdullah b. Mesud'un söyle dedigini rivayet eder: "Ben yetiskin bir gençtim. Mekke'de Ukbe b. Ebi Muayt'in koyun sürüsünü güdüyordum. Müsriklerden kaçmış olan Rasûlullah ile Ebu Bekir, yanıma gelip söyle dediler:

- Ey çocuk, bize içirecek sütün var mı?

- Ben emanetçi bir kimseyim. Baskasının sütünü size içiremem, dedim.

- Üzerine koç otlamamış (kisir) koyunun var mı?

- Evet, var.

Böyle dedikten sonra koyunu yanlarına getirdim. Ebu Bekir, koyunu tuttu. Rasûlullah da memesine el sürüp dua etti. Memesi süt doldu. Ebu Bekir, çukurumsu bir tas getirdi. Sütün oraya sagdı. Sonra Rasûlullah ile Ebu Bekir, o sütün içtiler. Bana da içirdiler. İçtikten sonra memeye: "Geri çekil." dedi. Meme de geri çekilip büzüldü.

Daha sonra Rasûlullah'm yanına geldim ve:

- Bana su güzel sözden (Kur'ân'dan) biraz, öğret, dedim. Rasûlullah (s.a.v.):

- Sen, eğitilmiş ve Öğretilmiş bir çocuksun, dedi. Ben, onun mübarek agzından yetmiş sûre dinleyip öğrendim ki, bu hususta hiç kimse benimle tartisamaz."

Bu rivayette geçen «müsriklerden kaçmışlardı.» cümlesinden kasit, hicret vaktindeki kaçış degildir. Bu, hicretten önceki bazı hallerde vuku bulan kaçışlardan biri idi. Ibn Mesud, ilk zamanlarda Müslüman olup Habesistan'a

hicret edenlerdendir. Bilahare Mekke'ye dönmüştür. Bu kissasi, sahih hadis kitaplarında sabit olup asli bulunan bir kissadır. Dogrusunu Allah bilir.

Imam Ahmed b. Hanbel, Abadilin azadlisi Faid'in söyle dedigini rivayet eder: "Ibrahim b. Abdurrahman b. Sa'd'le birlikte yola çıktik. Areç mevkiine vardigimizda Ibn Sa'd ki, Rekube yolunu Rasûlullah'a gösteren kilavuzdur. Ibrahim, Ibn Sa'd'e sordu:

- Baban sana neler anlatti?

- Babam bana dedi ki; "Rasûlullah (s.a.v.) ile Ebu Bekir kendilerine gelmisler, Ebu Bekir'in bizim yanimizda süt emmekte olan bir kız cocugu vardi. Rasûlullah, kısa yoldan Medine'ye ulasmak istemisti. Babam Sa'd, ona söyle demisti:

- Surasi Rekube'ye yakin Gamir köyüdür. Burada, Eslem kabilesinden iki hirsiz vardi. Kendilerine (hakir bir kisi anlamina gelen) "Me-hanan" denmektedir. Istersen onlari kilavuz ediniz.

Rasûlullah:

- Onlari bize kilavuz edin, dedi. Babam Sa'd dedi ki:

- Yola çıktik. Gamir köyüne vardik. İki hirsizdan birinin, digerine: "Bu, Yemani'dir." dedigini isittik. Rasûlullah, onlari çağirdi. Onlara Islâmiyet'i arzetti. Onlar da Müslüman oldular. Sonra adlarini sordu. Onlar, adlarinin (hakir iki kisi anlamina gelen) "Mehanân" oldugunu söylediler. Bunun üzerine Rasûlullah, onlara (serefli bir kisi anlamina gelen): "Siz Mükreman'siniz." dedi. Kendilerine Medine'ye gelmelerini emretti. Biz yola devam ettik. Küba'nin ilk evlerine ulastik, orada onu Beni Amr b. Avf kabilesi karsiladi. Rasûlullah (s.a.v.), Ebu Ümame Es'ad b. Zürrare'yî sordu. Sa'd b. Haysem'e: "O, benden önce vuruldu ya Rasûlallah, onu sana anlatayim mi?" dedi.

Sonra Rasûlullah (s.a.v.), yoluna devam etti. Hurmaliga geldi. Pinar basinin insanlarla dolu oldugunu gördü. Ebu Bekir'e, dönüp söyle dedi:

"Ey Ebu Bekir, menzil burasidir. Müdliç ogullarinin havuzlari gibi havuzlara indigimi görüyorum." [3]

Peygamber (S.A.V.)'In Medînerye Gîrîsi Ve Evi

Daha önce de belirtildigi gibi Buharî'nin, ez-Zührî vasitasiyla Ur-ve'den yaptigi rivayete göre Peygamber (s.a.v.), öğle vakti Medine'ye girmisti.

Ben de derim ki: Belki de zeval vaktinden sonra girmistir. Çünkü Buharî ve Müslim'in sahihlerinde sabit olan bir hadise göre hicretle ilgili olarak Ebu Bekir söyle demistir:

"Geceleyin Medine'ye vardik. Hz. Peygamber'i konuk etme hususunda halk

birbirleriyle çekisti. Hz. Peygamber, onlara söyle dedi:

"Abdülmuttalib'in dayilari olan Neccar ogullarina konuk olacagim. Böylece onlara ikramda bulunacagim."

Öyle saniyorum ki Hz. Peygamber, Küba'ya geldigi gün ögle sicaginda Medine yakinlarina varmis, orada hurmaligin agaclarindan birinin altinda dinlenmis, sonra Müslümanlarla birlikte geceleyin gelip Küba'ya konaklamistir. Yukarida geçen zeval sonrasi sözü ile gece kastedilmistir. Muhtemelen o, Küba'dan hareket ettikten sonra akşamleyin Neccar ogullari yurduna ulasmistir. Nitekim bu husus, ileride de açıklanacaktır. Dogrusunu Allah bilir.

Buharî'nin Urve'den yaptigi rivayete göre Hz. Peygamber, Küba'da Beni Amr b. Avf yurduna konuk olmus, orada onlar arasinda on kûsur gece ikamet etmis, ikameti esnasinda da Küba mescidini tesis etmistir. Daha sonra insanlarla birlikte yola çikip Medine'ye gelmis, hayvana, bugünkü Mescid-i Nebevi yerine çökmüştü. Orasi, Sehl ve Süheyl adindaki iki öksüz çocuga ait hurma kurutma ve harman etme yeri idi. Arsayi onlardan satın alip mescid edildi. Arsa, Neccar ogullari kabilesinin bulunduğu yerde idi.

Muhammed b. Ishak, Abdurrahman b. Üveym b. Saide'nin söyle dedigini rivayet eder: Kabilemden olup Rasûlullah'm sahabeleri arasinda yer alan bazi adamlar bana dediler ki: "Rasûlullah'in Mekke'den çikisini duyduğumuz ve gelisini bekleyip gözetligimiz zaman, sabah namazini kilinca sehrimizin disina Rasûlullah'i gözetlemek üzere çikiyorduk. Allah'a yemin ederim ki, güneş gölgeleri bastirincaya kadar bekliyorduk. Bir gölge bulamadigimiz zaman ise evlerimize gidiyorduk. Bu harareтли

günlerde idi. Nihayet Rasûlullah'm geldigi gün, yine eskiden bekledigimiz gibi bekliyorduk. Gölge kalmadigi zaman evlerimize girdik. Rasûlullah ise, evlerimize girdigimiz zamanda geldi. Onu ilk gören, Yahudilerden bir adamdi. Bizim, Rasûlullah'm gelmesini bekledigimizi görmüştü. Sesinin en yüksek tonu ile bagirdi:

- Ey Kayle ogullari! iste dedeniz geldi.

Bunun üzerine Rasûlullah'i karsilamaya çiktik. O, bir hurma aga-cmm gölgesinde idi. Yaninda Ebu Bekir vardi. Yaşça akran idiler. Çogumuz Rasûlullah'i daha önce görmemistik. İnsanlar, onun etrafim kusattilar. Ebu Bekir'den ayird edip taniyamiyorlardi. Nihayet gölge Rasûlullah'in üzerinden çekilince, Ebu Bekir kalkip abasiyla onu gölgelendirdi. Iste o anda biz Rasûlullah'i tanidik."

Imam Ahmed b. Hanbel, Enes b. Malik'in söyle dedigini rivayet eder:

"Çocuklar arasında oynuyordum.

- Muhammed geldi, diyorlardı. Oynuyor, kimseyi göremiyordum.

Sonra yine:

- Muhammed geldi, diyorlardı. Yine kosuyor, kimseyi göremiyordum.

Nihayet kendisi ile arkadaşı Ebu Bekir geldiler. Biz, Medine'nin yıkık evleri içinde gizlendik. Sonra Medine'nin halkına geldiklerini haber vermek için birisini gönderdiler. 500 kişi civarında kalabalık bir halk kitlesi karşılamaya çıkıp büyük saygı ve sevgi gösterisi içinde onları alıp Medine'ye getirdiler. Hz. Peygamber ile arkadaşı, büyük kalabalık içinde Medine'ye girerlerken, bütün Medine halkı evlerden çıktılar. Öyleki onu görmek için yetkin kızlar damlara çıkmış birbirlerine:

- Hangisidir, hangisidir? diye soruyorlardı.

O günkü manzara gibi ihtisamlı bir manzara görmedik."

Enes (r.a.) diyor ki:

"Rasûlullah (s.a.v.)'m Medine'ye geldiği günü de, vefat ettiği günü de gördüm. Bu iki gün gibi gün görmedim."

Buharî ve Müslim'in sahihlerinde hicret hadisi ile ilgili olarak Ebu Bekir'in şöyle dediği rivayet edilmistir:

"İnsanlar, bizim Medine'ye gelişimiz esnasında yollara ve evlerin üzerlerine çıktılar. Çocuklarla köleler tekbir getirerek:

"Rasûlullah geldi, Muhammed geldi, Muhammed geldi, Rasûlullah geldi" diyorlardı.

Sabah olunca yola devam etti ve emrolunduğu yere gitti."

Beyhakî, İbn Aîse'nin şöyle dediğini rivayet eder: Rasûlullah (s.a.v.), Medine'ye geldiği zaman kadınlarla çocuklar su beyitleri okuyarak sevinçlerini izhar ediyorlardı:

"Dolunay Seniyyetu'1-Veda tarafından üzerimize doğdu.

Allah'a davet eden davetçi bulundukça, bize sükmek gerekir."

Muhammed b. İshak dedi ki: Küba'ya Külsüm b. Hedm'in yanma konuk olduğu zaman Rasûlullah (s.a.v.), Beni Amr b. Avf m yanma vardı. O, Beni Ubeyd kabilesindendir. Sa'd b. Hayseme'ye konuk olduğunu söyleyenler de vardır. Külsüm b. Hedm'in yanma misafir olduğunu söyleyenler derler ki:

"Rasûlullah (s.a.v.), Külsüm b. Hedm'in evinden çıktığında halkla rahatça görüşebilmek için Sa'd b. Hayseme'nin evine gidip oturdu. Çünkü o, bekar bir kimse idi. Evinde kimseler yoktu. Orası, Rasûlullah'm Muhacirlerden olan ashabından bekarların evi haline gelmişti. Bundan dolayı Sa'd b.

Hayseme'nin yanma misafir olduğu söylenir. Sa'd b. Hayseme'nin evine bekarlar evi denirdi.

Ebu Bekir es-Siddik hazretleri de, Hubeyb b. Isafin yanma konuk oldu. Bu zat, Beni Haris b. Hazreç kabilesindendir. Sünh'de bulunuyordu. Ebu Bekir'in, Beni Haris b. Hazreç'in kardesi Harice b. Zeyd b. Ebi Züheyr'e konuk olduğunu söyleyenler de vardır.

Ali b. Ebu Talip Mekke'de üç gün üç gece kaldı. Rasûlullah (s.a.v.)'m yerine, onun yanındaki emanetleri sahiplerine verdi. Bu işleri bitirdiği zaman yola çıkıp Rasûlullah'a kavustu. Onunla birlikte Külsüm b. Hedm'in yanına konuk oldu. Hz. Ali'nin, Kuba'daki ikameti sadece bir veya iki gece idi. O şöyle diyordu:

"Küba'da, kocası olmayan Müslüman bir kadın vardı. Gece ortasında adamın birinin, o kadının evine gelip kapım çaldığım, kadının ona doğru çıktığını, o kişinin de yanında olan birseyi kadına verdiğini, onun da bu şeyleri aldığım gördüm. Adamın durumundan süphelenerek kadına dedim ki:

- Ey Allah'ın cariyesi! Her gece senin kapım çalan bu adam kimdir ki, sen ona çıkıyor ve o da sana birseyler veriyor, onun ne olduğunu bilmiyorum. Halbuki sen Müslüman bir kadınsın. Kocan da yoktur.

Kadın dedi ki:

- Bu, Sehl b. Hüneyf tir. Benim kimsesiz bir kadın olduğumu öğrenmiş. Akşam olduğu zaman kavminin putlarının yanma gider, onları kirar, sonra onları bana getirir ve:

- İşte bunu odun edip yak, der.

Sehl b. Hüneyf, Hz. Ali'nin yanında Irak'ta vefat ettiği zaman o, onun bu durumunu ve yaptığı işleri insanlara anlatmıstı."

Ibn îshak dedi ki: Rasûlullah (s.a.v.), Küba'da Beni Amr b. Avf yurdunda pazartesi, salı, çarsamba ve perşembe günleri kaldı ve mescidini tesis etti. Sonra Allah onu, cuma günü onların arasından çıkarttı. Beni Amr b. Avf kabilesinin ifadesine göre Rasûlullah, aralarında bundan daha uzun bir zaman kalmıştır.

Abdullah b. Idris, Muhammed b. İshak'm söyle dediğim rivayet eder: Beni Amr b. Avf m ifadesine göre Rasûlullah, aralarında onsekiz gece kalmıştır.

Ben de derim ki: Bûharî'nin, Urve'den yaptığı rivayete göre Rasûlullah, aralarında on küsur gece ikamet etmiştir.

Musa b. Ukbe, Mücma' b. Yezid b. Harise'nin söyle dediğini nakleder: Rasûlullah (s.a.v.) Küba'da, bizim yanımızda yani Beni Amr b. Avf kabilesi arasında yirmi iki gece kalmıştır.

Vakidî dedi ki: Rasûlullah, onların arasında dört gece kaldı.

İbn İshak dedi ki: "Rasûlullah (s.a.v.), Beni Salim b. Avf kabilesi içinde iken cuma günü oldu. Ranuna vadisinde ilk cuma namazını kıldı. Medine'de kıldığı ilk cuma namazı budur.

Sonra Utban b. Malik ve Abbas b. Ubade b. Nadle, Beni Salim b. Avf kabilesinden bir kaç kişiyle birlikte yanına gelip dediler ki:

-Ey Allah'ın Rasûlü, sayımızın çoklugundan, hazırlık bakımından güç ve himaye açısından dolayı yanımızda kal.

Rasûlullah buyurdu ki:

- Devemin yolunu açın. Çünkü o, emrolunmustur.

Onlar da devenin yolunu açtılar. Deve gitti. Nihayet Beni Beyaza'nın evinin hizasına gelince Ziyad b. Lebid ve Ferve b. Amr, Beni Beyaza'dan bir takım kişilerle onu karşıladılar ve dediler ki:

- Ey Allah'ın Rasûlü! Bize gel, sayımız, hazırlığımız ve kuvvetimiz tamamdır.

Rasûlullah buyurdu ki:

- Devemin yolunu açın. Çünkü o, emrolunmustur.

Onlar da devenin yolunu açtılar. Deve gitti, nihayet Beni Saide'nin evine ugradığı zaman Sa'd b. Ubade ve Münzir b. Amr, Beni Saide'den bir takım kişilerle onun önüne çıkıp söyle dediler:

- Ey Allah'ın Rasûlü! Bize gel, bizde sayı, bizde hazırlık, bizde güç vardır.

Rasûlullah buyurdu ki:

- Devenin yolunu açın. Çünkü o, emrolunmustur.

Onlar da onun yolunu açtılar ve deve gitti. Nihayet Beni Harise b. Hazreç'in evinin hizasına geldiğinde, Sa'd b. Rebi, Harice b. Zeyd b. Abdullah b. Revaha, Beni Haris b. Hazreç'ten bir kaç erkek ile ortaya çıkıp söyle dediler:

- Ey Allah'ın Rasûlü! Bize gel. Sayımız, hazırlığımız, emniyet ve gücümüze gel.

Rasûlullah buyurdu ki:

- Devemin yolunu açın. Çünkü o, emrolunmustur.

Onlar da devenin yolunu açtılar. Deve gitti. Nihayet Beni Adiy b. Neccar'ın evinin önünden geçerken -ki onlar onun yakın dayılarıydılar. Abdülmuttalib'in annesi Selma binti Amr onlardandı- Salit b. Kays ve Ebu Salit b. Useyre b. Ebi Harice, Beni Adiy b. Neccar kabilesinden birkaç kişiyle birlikte karsısına çıkıp söyle dediler:

- Ey Allah'in Rasûlü! Dayilarına gel. Sayimiza, hazirligimiza, koruyucu gücümüze gel.

Rasûlullah buyurdu ki:

- Devenin yolunu açın. Çünkü o, emrolunniustur.

Onlar da devenin yolunu açtılar ve deve gitti. Nihayet Beni Malik b. Neccar'ın evinin önüne geldiğinde Rasûlullah'm mescidinin kapisi önünde çöktü. O zaman orası Malik b. Neccar ogullarından olan iki öksüz çocuğa ait bir hurma kurutma yeri idi. Bu çocuklar, Muaz b. Afra'nin velayetinde idiler."

Ben derim ki: Buharî'nin, ez-Zührî kanaliyla Urve'den yaptığı rivayette de geçtiği gibi bu iki öksüz çocuk, Es'ad b. Zürene'nin velayetinde idiler. Doğrusunu Allah bilir.

Musa b. Ukbe'nin anlattığına göre Rasûlullah (s.a.v.), yoldan geçmekte iken Abdullah b. Übey b. Selül un evinin kapisına geldi. O esnada Abdullah evde idi. Rasûlullah, kendisini eve davet etmesini bekledi. O zaman o, Hazreçlüerin lideri idi. Abdullah, ona söyle dedi:

- Seni davet edenlere bak. Git, onlara misafir ol.

Rasûlullah (s.a.v.), onun böyle deysisini Ensâr'dan bir kaç kişiye anlatınca Sa'd b. Ubade, özür dileyerek söyle karsilik verdi.:

- Ey Allah'in Rasûlü, Rabbimiz seninle bize lütufta bulundu. Sen gelmeden Önce biz, Abdullah b. Übeyy'in basına taç geçirip kendimize onu hükümdar yapacaktik.

Musa b. Ukbe dedi ki: Rasûlullah'm Beni Amr b. Avf yurdundan hareket etmesinden önce Ensâr, onun devesinin çevresinde yürümeye basladı. Birbirleriyle çekisip duruyorlardı. Devenin yularini ellerine geçirmek isteyen herkes, Rasûlullah'a saygi ve tazimde bulunmak için onu konuk edinmek istiyordu. Ensâr'dan her bir sahsin evinin önünden geçerken, onu evlerine davet ediyorlar. Rasûlullah ise su cevabi veriyordu:

- Devemin yolunu açın. Çünkü o, emrolunmustur. Allah'in, beni konuk edeceği yere konuk olacağım.

Ebu Eyyüb el-Ensârî'nin evinin önüne geldiğinde deve kapiya çöktü. Rasûlullah da inip Ebu Eyyüb'ün evine girdi. Oraya yerleştı. Mescidini ve hane-i saadetini inşa edinceye kadar o evde kaldı.

İbn İshak dedi ki: Deve çöktüğü zaman Rasûlullah onun üzerinde idi. İnmedi ve devenin üzerinde kaldı. Deve, çok uzak olmayan bir yere yürüdü ve Rasûlullah, onun yularim bırakmıstı, onu durdurup, menet-miyordu. Sonra deve arka tarafına bir baktı ve ilk defa çöktüğü yere döndü. Oraya çöktü, yerinde kalıp hareket etmedi. Yorgunluktan kalkamaz oldu.

Boynunun altini ve göğsünü yere koydu. Rasûlullah da üzerinden indi. Ebu Eyyüb Halid b. Zeyd, onun göç esyasini yüklenip evine koydu. Rasûlullah, onun yanında idi. O, hurma kurutma yerinin kime ait oldugunu sordu. Muaz b. Afra, ona dedi ki:

- Ey Allah'in Rasûlü, orasi Amr'in iki oğlu Sehl ile Süheyl'e aittir. Onlar, benim velayetim deki iki öksüzdürler. Yakinda arsa için onlari razi ederini. Oraya mescid edinebilirsiniz.

Rasûlullah (s.a.v.), bir mescid yapılmasını emretti. Kendisi, Ebu Eyyüb'ün evine yerleştirdi. Nihayet mescidinin ve meskenlerinin inşa olunmasına kadar onun yanında kaldı. Rasûlullah (s.a.v.)'la Muhacir ve Ensâr Müslümanlar da o inşaatlarda çalıştılar. Bununla ilgili açıklama inşaallah yakinda gelecektir.

Beyhakî, "Delail" adlı eserinde, Enes'in söyle dedigini rivayet eder: Rasûlullah (s.a.v.), Medine'ye geldi. Yanımıza geldiginde kadiniyle, erkegiyle Ensâr gelip:

- Bize gel ya Rasûlallah, dediler. Rasûlullah:

- Devemin yolunu açın. Çünkü o, emrolunmustur, dedi. Devesi, Ebu Eyyüb'ün kapisi önüne gelip çöktü. Neccar ogullari kabilesinin cariyeleri, def çalarak geldiler ve su sarkiyi okudular:

"Biz, Neccar ogullarının cariyeleriyiz. Muhammed, ne güzel bir komsudur!"

Bu sarkiyi okuyan cariyelerin yanana giden Rasûlullah (s.a.v.), onlara söyle sordu:

- Beni seviyor musunuz?

- Evet, vallahi, ya Rasûlallah!

-Vallahi, ben de sizi seviyorum. Vallahi ben de sizi seviyorum, dedi.

Beyhakî, Enes'in söyle dedigini rivayet eder:

"Peygamber (s.a.v.), Neccar ogullarından bir kabileye ugradı. Bir de bakti ki cariyeler def çalıp su sarkiyi okuyorlar:

"Biz, Neccar ogullarının cariyeleriyiz. Muhammed, ne güzel komsudur!"

Rasûlullah (s.a.v.), onlara dedi ki: "Allah biliyor ki, kalbim sizi seviyor." Sahih-i Buhari'de Enes'in söyle dedigi rivayet edilir: «Peygamber (s.a.v.), kadınlarla çocukların -zannedersen- düğünden geldiklerini görünce dikilip karsilarına-çıkmiş ve onlara söyle demisti: "Allah için siz, insanlar içinde en çok sevdiğim kimselersiniz." Bu sözü, üç kere tekrarlamisti.

Imam Ahmed b. Hanbel, Enes b. Malikin söyle dedigini rivayet eder:

« Rasûlullah (s.a.v.), Ebu Bekir'i tergisine alarak Medine'ye yönelmistti. Ebu Bekir, yasli bir kimse olup taninmakta idi. Rasûlullah ise, genç biri oldugundan taninmiyordu. Adamin biri, Ebu Bekir'le karsilastiginda ona söyle sormustu:

- Ey Ebu Bekir, önündeki su adam kimdir?

- Bu, bana yol gösteren bir adamdir.

Bilmeyenler, Ebu Bekir'in bu sözü ile Rasûlullah'm yol kilavuzu oldugunu söylemek istedigini saniyorlardi. Oysa o, hayir yolunu gösteren bir rehber oldugunu söylemek istiyordu.

Yolda iken Ebu Bekir dönüp arkasina bakti. Bir süvarinin kendilerini yakalamak üzere oldugunu gördü ve:

- Ey Allah'in peygamberi, su süvari bizi yakalamak üzere, dedi. Rasûlullah arkasina dönüp bakti ve: "Allah'im, at sürçsün." dedi.

Bunun üzerine at süvarisini yere atti ve kalkip kisnemeye basladi. Sonra adam söyle dedi:

- Ey Allah'in elçisi, bana diledigini emret. Rasûlullah, ona söyle buyurdu:

- Yerinde dur ve kimsenin gelip bize ulasmasina müsaade etme. Ravi diyor ki: O adam, sabahleyin Rasûlullah'a saldiran bir kimse

idi. Ama aksamleyin onun koruyucusu oldu.

Ravi diyor ki: Rasûlullah (s.a.v.), Medine'nin kara taslik mevkiinde durdu. Ensâr'a haber gönderdi. Onlar da gelip kendilerine selam verdiler ve Ebu Bekir'le ona:

- Güven içinde ve itaat görerek bineklerinize binin, dediler. Rasûlullah ile Ebu Bekir de bineklerine binip yola çıktılar. Ensâr da çevrelerini silahlarla kusatip onlari koruma altına aldilar. Medine'de Peygamber Efendimiz'in gelis haberi yayildi, onu karsilamak üzere çıktılar ve: «Allah'in peygamberi geldi.» dediler.

Rasûlullah yürümeye devam etti. Nihayet Ebu Eyyüb'ün evinin yanina geldi. Ev halki ile konusmakta iken Abdullah b. Selam, onun sesini duydu. Abdullah, kendi ailesine ait bir hurmalikta çalışmakta idi. Isini çabucak bitirmek için acele etti. Sonra gelip Rasûlullah'm yanina oturdu. Onun sözlerini dinleyip ailesine döndü.

Rasûlullah: "Yakinlarimizdan hangisinin evi, buraya daha yakindir?" diye sorunca Ebu Eyyüb, kendi evinin oraya yalan oldugunu söyleyerek evini ve kapisini gösterdi. Rasûlullah da ona:

- Git, bizim için bir istirahat yeri hazirla, dedi. Ebu Eyyüb gidip istirahat yeri hazirladi ve gelip:

- Ey Allah'in Rasûlü, sizin için istirahat yeri hazırladım, Allah'in bereketiyle kalkıp gelin ve istirahat edin, dedi.

Rasûlullah (s.a.v.), istirahat yerine geldiğinde Abdullah b. Selam, yanma gelip söyle dedi:

"Senin, Allah'in hak peygamberi olduğuna şahadet ederim. Getirdiğin şeylerin gerçek olduğuna tanıklık ederim. Yahudiler bilirler ki, ben onların efendisi ve efendilerinin oğluyum. Onların en bilgilisi ve en bilgin şahsiyetlerinin oğluyum. İstersen onları çağır ve bunu kendilerine de sor,"

Yahudiler, Rasûlullah'm yanma geldiler. Rasûlullah, onlara söyle dedi:

"Ey Yahudi topluluğu, yazıklar olsun size. Allah'tan korkun. Kendisinden başka tanrı bulunmayan Allah'a yemin ederim ki, siz de benim Allah'in gerçek rasûlü olduğumu bilmektesiniz. Ve yine benim getirdiğim şeylerin gerçek olduğunu da bilmektesiniz. Öyleyse Müslüman

olun!"

Yahudiler, onun böyle demesine karşılık olarak üç kez: "Gerçek olduğunu bilmiyoruz." dediler.

İbn İshak, Ebu Eyyüb'ün söyle dedigini rivayet eder: «"Rasûlullah (s.a.v.), benim evime konuk olduğu zaman alt kata indi. Ben ve Ümmü Eyyüb (esim) üst katta idik. O'na dedim ki:

- Ey Allah'in peygamberi! Babam ve anam sana feda olsun. Senin üstünde bulunmaktan ve senin de benim altımda bulunmaktan hoşlanmıyorum. Bu, benim agrıma gidiyor. Lütfen, sen üst kata çık, bizde alt kata inelim.

Buyurdu ki:

- Ey Ebu Eyyüb, bize ve bizim etrafı mizdakilere en uygun olan, evin alt katında olmamızdır.

Rasûlullah (s.a.v.), evin alt katında kaldı. Biz de onun üst katında idik. İç su dolu bir kovamız kırıldı. Bunun üzerine ben ve esim ümmü Eyyüb, bizim olan bir kadıfeyi alıp onunla suyu silmeye başladık. Ondan başka bir örtümüz de yoktu. Suyun, Rasûlullah'm üzerine damlamasından ve ona eziyet vermesinden korkmustuk.

Aksamları onun için yemek yapıyor, ona gönderiyorduk. Fazlasını bize geri verdiği zaman ben ve esim ümmü Eyyüb onun elinin değdiği yeri uğurlu sayıyorduk. Ondan bereket ümid ederek yiyorduk. Bir gece içinde sogan ve sarımsakta bulunan aksam yemegini gönderdiğimizde Rasûlullah, onu geri verdi. Onda elinin bir izini göremedim. Ben, ona korkarak geldim ve dedim ki:

- Ey Allah'in rasûlü, babam ve anam sana feda olsun. Aksam yemegini

yemeyip geri verdin. Yemekte senin el izini göremedim. Onu bize geri verdigin zaman ben ve esim Ümmü Eyyüb senin elinin izini ugurlu ve bereketli buluyorduk. Bu bekereti talep ediyorduk.

Rasûlullah (s.a.v.) buyurdu ki:

- Ben, yemekte o bitkinin kokusunu buldum. Ben, Allah'a dua eden, münacatta bulunan bir kisiyim. Ama siz onu yiyebilirsiniz.

Biz de o yemegi yedik. Fakat daha sonra artik o bitkiden yemege koymadik." Beyhakî, Ebu Eyyüb'ün söyle dedigini rivayet eder: "Rasûlullah (s.a.v.), evimizin alt katina gelip yerlesti. Biz ise üst kattaydik. Bir süre sonra kendime geldim ve aileme dedim ki:

- Biz, Rasûlullah'm tepesi üzerinde dolasiyoruz. Bu olacak sey degildir. Evin bir kösesine çekilip yatin.

Sonra ben, bunu Rasûlullah'a arzettim. Ama o:

- Alt katta kalmak bizim için daha münasiptir, dediye de ben:

- Senin alt katta bulundugun bir evin üst katma çıkmam, deyip direttim. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.), üst kata çıktı. Ben de alt kata indim.

Ebu Eyyüb, Rasûlullah'a yemek hazirlayip götürür, Rasûlullah da yemegi yedikten sonra artan kısmi geri verirken, Ebu Eyyüb onun parmaklarının nereye degdigini kendisine sorar, o da onun parmaklarının degdigi yerden yedi. Bununla bereket talep ederdi. Yine bir gün yemek yaptı, içine sarimsak katti. Getirip Rasûlullah'a verdi. Yemek kabmi geri alirken parmak izlerini sordu. Fakat Rasûlullah, yemekten yemedigini söyleyince korkarak:

- Yemek haram miydi? diye sordu Rasûlullah:

- Hayir, ama ben ondan hoslanmadim, dedi. Ebu Eyyüb de:

- Senin hoslanmadigin yemekten ben de hoslanmam, dedi. Rasûlullah (s.a.v.), kendisine melek geldigi için sarimsakli yemekten yemek istememisti."

Buhari ve Müslim'in sahihlerinde sabit olan bir hadiste Enes b. Malikin söyle dedigi rivayet edilir: Rasûlullah (s.a.v.)'a yuvarlak bir tabak -bir rivayete göre tencere- içinde bakla ve sebze yemegi getirildi. Rasûlullah, ne yemegi oldugunu sordugunda yemekteki sebzeler ve katkı maddeleri kendisine anlatildi. Yemegi görünce yemek istemedi ve: "Sen ye. Çünkü ben, senin kendisiyle konusmadigin kimse ile konusmaktayim." dedi.

Vakidî, Rasûlullah (s.a.v.)'m Ebu Eyyüb'ün evine konuk oldugu esnada Es'ad b. Zûrare'nin Rasûlullah'm devesinin yularim aldigim ve bu yularin onun yaninda kaldigim rivayet eder.

Zeyd b. Sabit'in söyle dedigi rivayet edilmistir: Ebu Eyyüb'ün evine konuk

oldugunda Rasûlullah'a sunulan ilk hediye, benim ona getirdigim bir çanak yemekti. Çanakta, süt ve yaga dogranmis ekmek vardı. Ona:

- Bu çanagi annem gönderdi, dedim. O da:

- Allah sana bereket versin, dedi. Ashabini çağirdi. Hep birlikte yediler. Sonra Sa'd b. Ubade'nin tirid ve et çanagi geldi. Her gece Hz. Ali'nin kapisinda üç, dört kisi bulunur, bunlar ona yemek getirirlerdi. Bu isi, nöbetlese yaparlardi. Rasûlullah, Ebu Eyyüb'ün evinde yedi ay

kaldi. Ebu Eyyüb'ün evinde iken azadlisi Zeyd b. Harise ile Ebu Rafi'e 500 dirhem verip iki deveye bindirerek kizlari Fatima ile Ümmü Gül-süm'ü, esi Sevde binti Zem'a'yi ve Üsame b. Zeydî getirmek üzere gönderdi. O siralarda Rasûlullah'm kizi Rukiye, kocasi Osman'la beraber hicret etmist. Zeynep de kocasi Ebu'l-As b. Rebi'in yaninda Mekke'de idi. Zeyd b. Harise'nin zevcesi Ümmü Eymen beraberlerinde gelmist. Ebu Bekir'in oglu Abdullah, aralarinda mü'minlerin annesi Hz. Aise olmak üzere Ebu Bekir'in aile efradim da yanma alarak onlarla birlikte Medine'ye gelmist. Rasûlullah, o zamana kadar Hz. Aise ile gerdege girmemisti.

Beyhakî, Abdullah b. Zübeyr'in söyle dedigini rivayet eder: Rasûlullah (s.a.v.), Medine'ye geldi. Devesi, Cafer b. Muhammed b. Ali'nin evi ile Hasan b. Zeyd'in evi arasinda bir yere çöktü. İnsanlar, yanina gelip onu evlerine davet ettiler. Ama devesi tekrar kalkip harekete geçti. Kendisi de orada bulunanlara:

"Onun yolundan çekilin. Çünkü o, emrolunmustur." dedi. Sonra oradan kalkip Mescid-i Nebevinin minberinin bulundugu yere geldi. Oraya çöktü. Rasûlullah orada devesinden indi. Orada bir gölgelik vardı. İnsanlar, orayi gölgelik yapmislar, orada toplaniyor ve serinliyorlardi. Rasûlullah, gölgelige yönelip geldi, oturdu. Ebu Eyyüb yanma gelip:

- Ey Allah'in Rasûlü, buraya en yakin ev, benim evimdir. Esyalarini evime tasiyalim, olmaz mi? diye sordu. Rasûlullah da, "evet" cevabini verince esyasini alip Ebu Eyyüb'ün evine götürdüler.' Kendisi de oraya gitti. Sonra adamin biri yanina gelip sordu:

- Ey Allah'in Rasûlü, nereye konacaksin?

- Kisinin yükü nerede ise, kendisi de orada olur.

Rasûlullah (s.a.v.), mescid yapilincaya kadar o gölgelikte on iki gece kald. Bu, Ebu Eyyüb Haîd b. Zeyd için büyük bir menkibedir. Çünkü Allah'in rasûlü, onun evine konuk olmust.

Yezid b. Ebi Habib, Muhammed b. Ali b. Abdullah b. Abbas'in söyle dedigini rivayet eder: Ebu Eyyüb Basra'ya geldiginde Ibn Abbas, orada Hz. Ali'nin tayin ettigi vali olarak görev yapıyordu. Ibn Abbas, evinden çıkıp Ebu

Eyyüb'ü karsiladi. Onu alip tipki Rasûlullah'i konuk edisi gibi, kendi evinde konuk etti. Evinin içindeki her seyin mülkiyetini ona verdi. Ebu Eyyüb, oradan ayrılmak isteyince Ibn Abbas, ona 20.000 altın ve kirk köle verdi.

Ebu Eyyüb'den sonra evi, azadlisi Eflah'a intikal etti. Mugire b. Abdurahman b. Haris hHisam da 1000 dinar vererek evi Eflab'tan satın aldı. Evin harap olan kısımlarım onarip Medineli fakir bir aileye hibe etti.

Rasûlullah'm, Neccar ogullarının yurduna misafir olması ve Allah'in ikamet yeri olarak kendisine orayı seçmesi de büyük bir menkibedir. O zaman Medine'de dokuz kadar mahalle vardı. Her mahallede müstakil meskenler, hurmalıklar, tarlalar ve insanlar vardı. Birbirine bitişik o köy ve mahalleler arasında Cenâb-i Allah, Malik b. Neccar oğulları mahallesini, Rasûlû için ikamet mahalli olarak seçmişti.

Buhari ve Müslim'in sahihlerinde Sube, Enes b. Malikin söyle dedigini rivayet eder: Rasûlullah (s.a.v.), söyle buyurdu:

"Ensâr evlerinin en hayirlisi, Neccar oğulları yurdudur. Sonra Haris b. Hazreç oğulları yurdudur. Sonra Saide oğulları yurdudur. Ensâr'm bütün evlerinde hayir vardır."

Sa'd b. Ubade dedi ki: "Rasûlullah (s.a.v.)'m herkesi bize üstün kildigim gördüm. Denildi ki: O, sizleri bir çoklarına üstün kilmistir."

Bu, Buharî'nin lafzidir.

Buhari, Ebu Hünieyd'in rivayet ettigi bir hadise sunu ilave eder: Ebu Üseyd, Sa'd b. Ubade'ye söyle dedi: "Görmedin mi ki Peygamber (s.a.v.), bütün Ensâr'm hayirli oldugunu söyledi ve bizi en sona birakti?"

Bunun üzerine Sa'd, Peygamber (s.a.v.)'e gelip söyle dedi: "Ey Allah'in Rasûlû! Ensâr'm evlerinin hayirli oldugunu söyledin. Bizi en sona biraktin. Bu ne demektir?"

Peygamber (s.a.v.), cevaben söyle buyurdu:

"Sizin hayirlilardan olmanız size yetmez mi?"

Medine halkından olan bütün Müslümanlara -ki bunlar Ensâr'dir-dünya ve ahirette, serf ve üstünlük verilmistir. Yüce Allah buyurdu ki:

«İyilik yansında önceligi kazanan Muhacirler ve Ensâr ile onlara güzelce uyanlardan Allah hosnud olmuştur. Onlar da Allah'tan hosnud-durlar. Allah onlara, içinde temelli ve ebedi kalacakları, içlerinden ırmaklar akan Cennetler hazırlamıştır- İşte büyük kurtuluş budur.» (et- Tcvbe,100.)

«Daha Önceden Medine'yi yurd edinmiş ve gönüllerine imani yerleştirmiş olan kimseler, kendilerine hicret edip gelenleri severler; onlara verilenler karsısında içlerinde bir çekememezlik hissetmezler; kendileri zaruret içinde

bulunsalar bile onlan kendilerinden önce tutarlar. Nefsinin tamahkarligindan korunabilmiş kimseler, iste onlar saadete erenlerdir.» (ei-Hasr, 9.)

Rasûlullah (s.a.v.) buyurdu ki:

"Eger hicret olmasaydı, ben Ensâr'dan biri olurum. Bütün insanlar bir vadi ve mahalleye doğru gitseler bile ben, Ensâr'm vadi ve mahallesine doğru giderdim. Doğrusu Ensâr iç çamasır, diğer insanlarsa üst kaftan durumundadırlar."

Baska bir münasebetle Rasûlullah (s.a.v.), şöyle buyurmıştır:

"Ensâr, benim dostum ve sirdasım dir."

Rasûlullah (s.a.v.), baska bir vesile ile Ensâr'dan bahsederken şöyle der:

"Onlarla bans içinde olanlarla barisik olurum. Onlarla savasanlarla da savasirim."

Buhari, Bera b. Azib'in şöyle dedigini rivayet eder: Rasûlullah (s.a.v.)'m şöyle dedigini isittim:

"Ensâr'i ancak mü'min olan sever, Ensâr'a ancak münafik olan bug-zeder. Onlan seveni Allah sever. Onlara bugzedene de Allah bugzeder."

Buharî, Enes b. Malik'in.'söyle dedigini rivayet eder: Peygamber (s.a.v.) buyurdu ki:

"İmanin alameti, Ensâr'i sevmektir. Münafiklığın alameti ise, Ensâr'a bugzetmektir."

.Ensâr'm faziletine dair ayet ve hadisler gerçekten çoktur.

Ensâr sairlerinden Ebu Kays Sirma b. Enes'in, Rasûlullah (s.a.v.)'m Medine'ye gelisi ve Medineli Müslümanları^, ona ve ashabına yardım edisi, iyilikte bulunusu hakkında söylediği siir ne güzel bir siirdir.

Ibn îshak der ki: Ebu Kays Sirma b. Enes, Allah'in kendilerine Islâmiyet'i nasib ederek ikramda bulunusu ve Rasûlünü özel olarak kendilerine gönderisini anlatırken şöyle bir siir okur:

"Kureys'in içinde on küsur sene kaldı. Uygun bir dosta kavussam, diye düşünüyordu. Kendini hac mevsimlerine gelenlere arz ediyor, kendisini barındıracak ve davet edecek hiç kimseyi görmüyordu.

Bize geldiği zaman, Allah onun dinini üstün laldı ve Medine'de, razı olarak mesrur, sevinçli hale geldi.

Bir dost buldu, onunla arkadaşlık kurdu, onun için Allah'tan açıkça bir yardım oldu.

Bize, Nuh'un kavmine dediğini ve Musa'mn, kendisine nida edene icabet

ettigi zaman söyledigi seyleri anlatiyor.

Insanlardan hiç kimseden korkmaz hale geldi, ne yakından, ne de uzaktan. Helal malimizdan mallanmizi ve nefislerimizi, savas esnasinda ve yardimlasma vaktinde ona verdik.

Biliyoruz ki, Allah'tan baska bir ilah yoktur ve biliyoruz ki Allah, hidayetçilerin en üstünüdür.

Insanlara saldirip, düşmanlik eden kimselere hep birlikte saldinr, düşman oluruz.

Her ne kadar önceden öz dostumuz olmus olsa da.

Derim ki, seni her bir mescidte çağirdigim zaman mübareklesi-yorsun, senin ismini çağiranlar çoğahyorlar.

Derim ki, korkulu bir yerden geçtigim zaman sefkat ve merhametten sonra bize sefkat ve merhamet eyle ve düşmanlan üzerimize galip kilma.

Adimlanan genis bas, çünkü ölümün sebepleri çoktur ve sen nefsini ebedilestiremezsin.

Allah'a yemin ederim ki kisi, Allah onun için bir koruyucu kilmadigi zaman nasil korunacagini bilmez.

Rabbine susamis hurma agaci, suya kanmis ve yerinde kalmis oldugu zaman gam yemez." [4]

Fasil

Medine, Peygamber (s.a.v.)'in hicreti sebebiyle sereflendi. Orasi Allah'in dostlari ve salih kullari için bir siginak, Müslümanlar için müstahkem bir kale, âlemler için bir hidayet yurdu haline geldi. Medine'nin faziletine dair birçok hadisler vardır. Bunlari, yeri geldiginde in-saallah nakledecegiz.

Buhari ve Müslim'in sahihlerindeki Ebu Hüreyre'nin rivayetine göre Peygamber (s.a.v.) söyle buyurmudur:

"Yilanin kendi deligine sigindigi gibi, iman da Medine'ye siginir."

Yine Buharî ve Müslim'in sahihlerinde Ebu Hüreyre'nin rivayetine göre Rasûlullah (s.a.v.) söyle buyurmudur:

"Bütün kasabalari yiyen (içine alan) bir kasabaya gitmekle emro-lundum. Derler ki, orasi Yesrib yani Medine'dir. Orasi, körüğün demirdeki pislikleri giderdigi gibi insanlari arindirir."

Beyhakî, Ebu Hüreyre'den rivayet etti ki; Rasûlullah (s.a.v.) söyle buyurmudur:

"Allahim, beni sehirler arasinda en çok sevdiğim sehirden çıkardin. Öyleyse beni sehirler arasinda en çok sevdiğim sehre yerlestir." Böyle demesi

üzerine Cenâb-i Allah, Rasûlullah'i Medine'ye yerleştirdi.

Bu, garip bir hadistir. Cumhur-u ulemâdan nakledilen meshur görüse göre Mekke, Medine'den daha üstündür. Ancak Medine'de peygamberin cesedini barındıran yer müstesnadır. Cumhur-u ulemâ, buna dair birçok deliller ileri sürmüşlerdir ki, onlara burada zikretmek uzun sürer. O delilleri "el-Menasik Mine'l-Ahkam" adli kitabımızda anlatmış-sizdir. Bu konuda en meshur delil, Imam Ahmed b. Hanbel'in, Abdullah b. Adiy b. Hamra'dan rivayet ettiği su hadistir: Abdullah b. Adiy, Hazve-re'de Mekke çarşısında duran Peygamber (s.a.v.)'in söyle dedigini isit-mistir:

"Vallahi sen (ey Mekke), Allah'in yerlerinin en hayirlisisin. Ve Allah'in yerleri arasında en çok sevdiğim sensin. Eger ben senden çıkanl-masaydim, kendiligimden çikip gitmezdim."

imam Ahmed b. Hanbel, Ebu Hüreyre'nin söyle dedigini rivayet eder; Rasûlulâh (s.a.v.), Hazvere mevkiinde durup söyle dedi:

"Bildim ki (ey Mekke) sen, Allah'in yerlerinin en hayirlisisin. Ve Allah'in en çok sevdiği yersin. Eger halkın, beni senden çıkarıp sürgün etmeseydi, ben kendiligimden çikip gitmezdim." [5]

[1] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 3/258-266.

[2] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 3/266-270.

[3] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 3/271-295.

[4] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 3/296-308.

[5] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 3/308.

Hicretin İlk Senesindeki Hadiseler .	1
Fasil 4	
Abdullah B. Selamin Müslüman Olusu .	5
Fasil 8	
Rasûlullah'ın O Gün İrad Ettiği Hutbe .	8
Hz. Peygamber'in Ebu Eyyüb'un Evinde İkameti Esnasında Mescid-i Nebevinin İnşası	10
Bu Şerefli Mescidin Faziletine Dair Birkaç Söz .	14
Fasil 16	
Muhacirlerin Medine Sitmasına Yakalanmaları	16
Hz. Peygamber'in Muhacirlerle Ensâr Arasında Dostluk Ve Kardeşlik Tesis Etmesi Ve Medine'deki Yahudilerle Saldırmazlık Antlaşması Yapması	19
Hz. Peygamber'in Muhacirlerle Ensar'ı Kardeş Yapması	21
Ebu Ümame Es'ad B. Zürrare'nin Vefatı	24
Abdullah B. Zübeyr'in Hicri Birinci Senenin Sevval Ayında Doğumu .	25
Bu Senede Rasûlullah (S.A.V.)'in Aise ile Gerdeğe Girmesi	26
Fasil 26	
Ezan.	27
Hz. Hamza'nın Serîyyesi	29
Ubeyde B. Haris B. Abdülmuttalib'in Serîyyesi	29
Fasil 29	
Fasil 30	
Hicri İkinci Senede Meydana Gelen Hadiseler .	31
Kıtabu'l-Megazî	31
Fasil 32	
Fasil 35	
Ebva Gazvesi	37
Fasil 40	
Buvat Gazvesi	42

Hicretin İlk Senesindeki Hadiseler

Ashab, Hz. Ömer'in halifeligi zamanında hicretin onaltı, onyediy veya onsekizinci senesinde, hicreti, İslâm tarihinin başlangıcı sayma hususunda görüş birliği etmişlerdir. Bu olayın başlangıcı şöyle olmuştı: Mü'minlerin emiri Hz. Ömer'e, bir adamın baskası aleyhindeki hücceti (çek) arz edilmisti. Hüccette, vadenin saban ayında dolduğu yazılı idi. Hz. Ömer:

- Hangi saban? İçinde bulunduğumuz senenin sabanı mı, geçen senenin sabanı mı, yoksa gelecek senenin sabanı mı? diye sormuştu.

Daha sonra sahabeleri toplayarak bir tarih koyma hususunda görüşlerine başvurdu. Bu tarih sayesinde borç ödemelerinin vadesi ve diğer hususlar

bilinecekti. Adamin biri:

- Farslarin (Iranlilar) tarih koyusu gibi bir tarih koyun, dedi. Hz. Ömer, bundan hoslanmadi. Çünkü Farslar, pespese gelen hükümdarlarinin saltanatlarina göre tarih koyuyorlardi. Bir sözcü de:

- Rumlarin tarih koyusu gibi bir tarih koyun, dedi. Rumlar, Makedonyali Iskender b. Felebisin hükümdarligi vaktinden baslayan bir zamana göre tarih koyuyorlardi. Hz. Ömer, bunu da begenmedi. Digerleri ise: "Rasûlullah'm dogum tarihinden baslayan bir tarih koyun." dediler. Baska biri, onun risaletle görevlendirilis vaktinin tarih baslangici yapilmasini; bir digeri, hicretin tarih baslangici olarak belirlenmesini; bir baska grup da, vefatinin tarih baslangici olarak kabul edilmesini ileri sürdü. Hz. Ömer, herkesçe duyulduğu ve meshur olduğu için hicretin tarih basi olarak belirlenmesi görüsüne meyletti. Ashab, onun bu fikri üzerinde ittifak etti. Sahih-i Buharî'de hicri tarihin baslangicindan bahsedilirken Sehl b. Sa'd'm söyle dedigi rivayet edilir:

«Peygamber'in risaletle görevlendirilmesi vaktinden baslatmadiklari gibi, vefati tarihinden de baslatmadilar. Medine'ye gelisi vaktinden itibaren tarihi baslattilar.»

Vakidî dedi ki: Ibn Ebu Zinad, babasimn söyle dedigini bize nakletti: "Hz. Ömer, Islâm tarihinin ne zamandan itibaren baslatilmasi hususunda sahabelerle görüş alis verisinde bulundu. Onlar da hicretin, Islâm tarihinin baslangici olarak kabul edilmesi hususunda görüş birligi ettiler."

Ebu Davud et-Teyalisî, Muhammed b. Sirîn'in söyle dedigini rivayet eder: Adamin birisi, Hz. Ömer'e gidip söyle dedi:

- Tarih koyun.
- Tarih koymakta ne demek?
- Acemlerin yaptigi bir seydir. Falan senenin falan ayinda... diye yazarlar,
- Güzel birsey.
- Öyleyse siz de tarih koyun, dedi.

Sahabeler, tarihin hangi seneden itibaren baslatilmasi konusunda degisik görüşler ortaya koydular. Bir kısmi: "Hz. Peygamberin risaletle görevlendirildiği vakitten itibaren baslatalim." dediler. Bir kısmi da: "Vefat tarihinden baslata-lim," dediler. Hicret vaktinden itibaren baslatma hususunda görüş birligine vardilar. Daha sonra; "Hangi aydan baslatalim?" diye sordular. Kimi: "Ramazandan itibaren baslatalim." dedi. Kimi: "Muharremden itibaren baslatalim." dedi. Çünkü muharrem ayinda insanlar hac ibadetini tamamlayip geri dönerler. O, haram bir aydir. Bunun üzerine sahabeler, muharrem ayindan itibaren hicri tarihi baslatma hususunda

ittifak ettiler.

Ibn Cerir, su ayetle ilgili olarak Ibn Abbas'm söyle dedigini rivayet eder:

«Fecre andolsun. Zilhicce ayinin ilk on gecesine andolsun.» Bu ayette geçen fecr kelimesi ile muharrem ayi kastedilmistir. Çünkü senenin fecri, muharrem ayidir.

Ubeyd b. Umeyr'in söyle dedigi rivayet edilir: «Muharrem, Allah'in ayidir. O, sene basidir. O ayda, Ka'be'ye Örtü geçirilir. O ay ile insanlar tarih koyarlar. O ayda para basilir.»

Imam Ahmed b. Hanbel, Amr b. Dinar'in söyle dedigini rivayet eder: Kitaplara tarih koyan ilk kisi, Yemenli Ya'la b. Ümeyye'dir. Rasûlullah (s.a.v.), rebiyülevvel ayında Medine'ye geldi. İnsanlar o ayi, sene basi olarak belirlediler.

Muhammed b. îshak, Zührî'den rivayet eder ki, Muhammed b. Salih ile Sa*bi söyle demislerdir: "Ismail ogullari, Ibrahim'in atese atilisim tarih basi olarak belirlediler. Sonra Ibrahim ile Ismail'in, Ka'be'yi insa edislerini, tarih basi olarak tesbit ettiler. Sonra Ka'b b. Lüeyy'in ölümünü tarih basi olarak belirlediler. Sonra fil hadisesini tarih basi olarak kabul ettiler. Sonra Hattab oğlu Ömer, hicreti tarih basi olarak belirledi. Onun, tarih baslangici olarak hicreti belirlemesi, hicri on yedi veya onsekizinci senede olmustur." Biz, bu konuyu" Hz. Ömer'in Sîreti" adli eserde sened ve yollariyla detayli olarak anlatmisizdir. Hamd, Allah'adir.

Kisaca demek istedigimiz sudur ki ashab, hicreti, Islâm tarihinin baslangici olarak belirlemistir. Bu tarihin yilbasi da, meshur kavle göre muharrem ayidir. Cumhur-u ulemâ, bu görüstedir. Süheylî ve digerlerinin, Imam Malik'ten naklettiklerine göre o söyle demistir: "İslâmî sene basi, rebiyülevvel ayidir. Çünkü o ayda Rasûlullah, Medine'ye hicret etmistir."

Süheylî, baska bir yerde de su ayeti, bu görüşü teyid eden bir delil olarak ileri sürmüştür:

«İlk gününden beri Allah'a karsi gelmekten sakinmak için kurulan mescid....» (et-Tevbc, 108.) Yani Peygamber (s.a.v.)'in, Medine'ye geldigi ilk günden itibaren... Bu, sahabelerinde hicri senenin baslangici olarak ittifak ettikleri gibi Islâmî tarihin ilk baslangiç günüdür.

Süphesiz ki, Imam Malik'in bu sözleri dogrudur. Ancak teamül, bunun hilafmadir. Çünkü Arap aylarinin ilki muharrem ayidir. Bu sebeble sahabeler, hicreti Islâm tarihinin baslangiç senesi olarak, muharrem ayini da hicri sene basi olarak kabul etmislerdir, ki, sistem ve düzen bozulmasin. Nitekim bu böyle bilinmektedir. Dogrusunu Allah bilir.

Allah'in yardimina siginarak deriz ki: Hicri sene, Rasûlullah Mekke'de

mukim iken baslamistir. O esnada Ensâr'la ikinci Akabe bey'atmi yapmisti. Yani eyyam-i tesrikin ortalarinda zilhicce ayinin on ikinci gecesinde bu bey'at gerçeklesmisti. Bu da hicret senesinden önce vuku bulmustu. Sonra Ensâr, Medine'ye döndü. Rasûlullah (s.a.v.)'da, Medine'ye hicret etmeleri için sahabelerine izin verdi. Bunun üzerine sahabelerden akin akin Medine'ye hicret edenler oldu. Öyleki, Mekke'den çıkabilecek durumda olan hiçbir Müslüman orada kalmadi. Sadece Rasûlullah (s.a.v.) kalmisti. Ebu Bekir de,. Rasûlullah'la yol arkadasligi etmek maksadiyla kendim Mekke'de tutmustu. Daha önceki sayfalarda anlattigimiz gibi ikisi birlikte yola çıktilar. Peygamber'in yanindaki emanetleri sahiplerine geri vermesi için Ebu Talib oğlu Ali, Peygam-ber'den sonra Mekke'de birkaç gün daha kaldi. Daha sonra Mekke'den ayrilip Medine'ye gitti. Yol üzerinde bulunan Küba'da Rasûlullah'a pazartesi günü öğleye yakin ulasti. O esnada ortalik iyice isinmisti.

Vakidî ve digerleri dediler ki: Bu olayin vuku buldugu esnada rebiyülevvel ayindan iki gece geçmisti. İbn İshak'm anlattigina göre henüz Peygamber, miraca çıkmamisti. Onun tercih ettigi görüse göre bu olayin vukuu esnasinda rebiyülevvel ayindan oniki gece geçmisti. Meshur olan görüs budur ki, cumhur-u ulema da buna kaildirler. Bisetten sonra Peygamber, kavillerin en dogrusuna göre Mekke'de onüç sene süre ile ikamet etmistir. Bu, Hammad b. Seleme'nin, İbn Abbas'tan yaptigi rivayettir. Bu rivayete göre İbn Abbas söyle demistir: "Rasûlullah (s.a.v.), kirk yasinda risaletle görevlendirildi. Ondan sona Mekke'de onüç sene müddetle ikamet etti."

İbn Cerir'in, İbn Abbas'tan naklettigine göre o söyle demistir: "Rasûlullah (s.a.v.), Mekke'de onüç sene müddetle ikamet etti." Önceki sayfalarda da geçtiği gibi İbn Abbas, Sirma b. Ebi Enes b. Kays'm beyitlerini yazmistir:

"Kureys'in içinde on küsur sene kaldi. Uygun bir dosta kavussam diye düşünüyordu."

Vakidî, İkrime'den rivayet etti ki; İbn Abbas, Sirmanin su kavlini delil olarak ileri sürmüstür:

"Kureys içinde on küsur sene kaldi. Uygun bir dosta kavussam, diye düşünüyordu." İbn Cerir, bunu böyle rivayet etmistir. Vakidî, Peygamberin bisetten sonra Mekke'de onbes yıl süreyle ikamet ettigini söylemistir. Bu, cidden garip bir kavildir. Bundan daha garibi, İbn Cerir'in söyledigidir: .

Ravh b.Ubade, Katade'nin söyle dedigini ifade eder: Mekke'de sekiz, Medine'de de on yıl müddetle Rasûlullah'a Kur'ân nazil olmustur.

Hasan, Mekke'de on, Medine'de de on yıl müddetle Rasûlullah'a Kur'ân'm nazil oldugunu söylemistir. Hasan-i Basrî'nin kabul ettigi baska bir kavle göre de Peygamber, bisetten sonra Mekke'de on yıl süreyle ikamet etmistir.

Bu kavle Enes b. Malik, Aise, Said b. Müseyyeb ve Amr b. Dinar'da kail olmuştur. Bu, Ahmed b. Hanbel'in naklettigine göre Ibn Abbas'a ait bir sözdür. Söyle ki: Peygamber, kırkûç yasinda iken risaletle görevlendirildi. Ondan sonra Mekke'de on yıl müddetle ikamet etti. Önceki sayfalarda da naklettigimiz gibi Sa'bî söyle demistir:

"İsrafil, üç yıl müddetle Rasûlullah'a gelir, ona vahiy getirirdi." Bir rivayete göre Rasûlullah (s.a.v.), İsrafil'in sesini isitir ama sahsini gör-mezmis. Bundan sonra Cebrail, ona gelmiş. Vakidî, hocalarından birinin, Sa'bî'nin bu kavlini reddettigini nakletmistir. Ibn Cerir, bu kavli ileri sürerek, Peygamberin bisseten sonra Mekke'de on yıl ikamet ettigini söyleyenlerle, on üç yıl ikamet ettigini söyleyenlerin kavlini birleştirmeye ve bir uzlaşma sağlamaya çalışmıştır. Doğrusunu Allah bilir. [1]

Fasil

Peygamber (s.a.v.)'in kafilesi, Medine'ye geldiginde ilk olarak Beni Amr b. Avf yurduna konuk oldu. Önceki sayfalarda da anlatildigi gibi orasi Küba köyü idi. Orada ikamet etti. Rivayetlerin bazısına göre yir-miiki, bazısına göre onsekiz, bazısına göre de on küsur gece orada ikamet etmistir. Musa b. Ukbe'nin ifadesine göre ise, sadece üç gece ikamet etmistir. Ibn İshak'm meshur kavline göre Hz.Peygamber, Küba'da pazartesi gününden cuma gününe kadar kalmıştır. Bu süre içinde Küba mescidini tesis (bina) etmistir. Süheylî'nin iddiasına göre Hz. Peygamber, Küba'ya gelisinin ilk gününde bu mescidi yapmış ve su ayeti de bu mescide dair bir ayet kabul etmistir:

«İlk gününden beri Allah'a karsi gelmekten sakınmak için kurulan mescid...»

Bu, şerefli ve faziletli bir mescittir. Hakkında su ayet nazil olmuştur:

«İlk gününden beri Allah'a karsi gelmekten sakınmak için kurulan mescidte bulunman daha uygundur. Orada, arinmak isteyen insanlar vardır. Allah, arinmak isteyenleri sever.» (et-Tcvbc, ios.)

İmam Ahmed b. Hanbel, Uveyym b. Saide'den rivayet etti ki, Rasûlullah (s.a.v.), Küba mescidine gelip söyle demistir:

"Mescidinizin kissasından bahsederken temizlik hususunda Cenâb-i Allah, sizi güzelce övmüştür. Yapmakta olduğunuz bu temizlik nedir?"

Orada bulunanlar dediler ki:

"Vallahi ya Rasûlallah, birsey bilmiyoruz. Sadece bizim bazı Yahudi komsularımız oldu. Onlar, büyük abdest bozduklarında mak'adlarım yikarlardı. Biz de onlar gibi yikadık."

Ebu Davud, Tirmizî ve Ibn Mace, Ebu Hüreyre'nin söyle dedigini rivayet ederler: Peygamber (s.a.v.) buyurdu ki: «Bu ayet, Küba halki ha-kmda nazil olmustur. "Orada, arinmak isteyen insanlar vardır. Allah, arinmak.isteyenleri sever." Çünkü Kübalılar, su ile istinca yaparlardı. Bunun üzerine bu ayet, onlar hakkında nazil oldu.»

Yunus b. Haris, bu hadisin zayıf olduğunu söyler. Dogrusunu Allah bilir.

Peygamber (s.a.v.), daha sonraları Küba mescidini ziyaret eder, orada namaz kılardı. Her cumartesi günü bazen yaya, bazen süvari olarak Küba mescidine gelirdi. Bir hadis-i serifinde bu mescidle ilgili olarak söyle buyurmıştır:

"Küba mescidinde kılman bir namaz, umre gibidir." Bir hadiste anlatildigina göre Küba mescidinin kiblesini, Cebraîl gelip Peygamber'e isaret edip göstermiştir. Küba mescidi, Medine'de Islâm tarihinde inşa edilen ilk mesciddir. Hatta bu dinde bütün insanlar için inşa edilen ilk mescid, Küba mescidi olmustur. İnsanlar için umumi mescid ifadesini kullanmakla Ebu Bekir es-Siddik'm Mekke'de iken kendi evinin kapisi yanında inşa ettigi, orada namaz kılıp, ibadet yaptigi mescidi kapsam disina çıkarmış olduk..Çünkü o mescid, bütün insanlar için değil, sadece Ebu Bekir'in kendi şahsi içindi. Dogrusunu Allah bilir.

Peygamber (s.a.v.)'le ilgili müjdeler bölümünde Selman-i Farisî'nin Islâm'a girişinden bahsettik. O bölümde anlattığımız Selman-i Farisî, Rasûlullah in Medine'ye gelişini duyduğunda yanma birseyler alıp Küba'da bulunan Rasûlullah'a götürmüş ve: «Bu, sadakadır.» demisti. Rasûlullah da elini, o sadakaya uzatmamış ve yememisti. Sadece ashabına, o şeyi yemelerini emretmisti.İkinci kez Selman, yanma birseyler alarak Rasûlullah'a getirmiş ve: «Bu, hediyedir.» demisti. Bunun üzerine Rasûlullah, o hediyeden yemiş, yemeleri için ashabına da emir vermisti. [2]

Abdullah B. Selamin Müslüman Olusu

İmam Ahmedb. Hanbel, Abdullah b. Selamin söyle dedigini rivayet eder: Rasûlullah (s.a.v.), Medine'ye geldiğinde insanlar süratle ona doğru gittiler. Ben de gidenler arasında idim. Yüzünü gördüğümde, o yüzün yalancı bir kimsenin yüzü olmadığını anladım. Ondan duyduğum ilk söz su oldu:

"Selami yaygmlastırm. Yemek yedin. İnsanlar uyumakta iken geceleyin namaz lalin ve selametle Cennet'e girin."

Bu hadisten anlasildigina göre Abdullah b. Selam, Peygamber'i ilk defa Küba'ya gelip, Beni Amr b. Avf yurduna konuk olduğu esnada görmüştür.

Abdülaziz b. Süheyl'in, Enes'ten yaptigi rivayette de geçtiği gibi Abdullah b. Selam, Hz. Peygamber'le ilk olarak Küba'da Neccar oğulları yurduna

yerleştiginde Ebu Eyyüb'ün evinde bir araya gelmiştir. Belki de ilk olarak onu Küba'da görmüş, sonra da Neccar oğulları yurduna gelerek onunla görüşmüştür. Doğrusunu Allah bilir.

Buharî'nin, Abdülaziz tariki ile Enes'ten yaptığı rivayete göre Hz. Peygamber, Medine'ye geldiğinde Abdullah b. Selam ona uğramış ve şöyle demişti: "Senin hak olduğuna şahadet ederim. Yahudiler, beni kendi efendileri, efendilerinin oğlu, en bilginleri ve en bilginlerinin oğlu olarak bilmislerdir. Onları çağır da, beni onlara sor. Müslüman olduğumu öğrenmelerinden önce, beni onlara sor. Çünkü onlar, benim Müslüman olduğumu öğrenirlerse bende bulunmayan şeyleri bana is-nad ederler."

Peygamber (s.a.v.), Yahudilere haber gönderip yanına çağırttı. Onlar yanma gelince kendilerine dedi ki:

"Ey Yahudi topluluğu, yazıklar olsun size. Allah'tan sakının, kendisinden başka tanrı bulunmayan Allah'a yemin ederim ki siz, benim Allah'ın gerçek Peygamberi olduğumu ve size getirdiğim şeyin hak olduğunu bilmektesiniz. Su halde Müslüman olun."

Yahudiler: "Bunun, böyle olduğunu bilmiyoruz." dediler.

Onlar, bunu peygamber Efendimiz'e üç kez söylediler. Hz. Peygamber de, bunu onlara üç kez söyledi. Sonra şöyle sordu:

- Abdullah b. Selam, içinde nasıl bir adamdır?
- O bizim efendimizdir. Efendimizin oğludur. Bizim, en bilgili olanı-mızdır. En bilgili olanımızın oğludur.
- Eger Müslüman olursa, ne dersiniz?
- Allah için bu olamaz. O, Müslüman olmaz.
- Ey İbn Selam, sunların yanma gel!

Hız. Peygamberin bu çağrısı üzerine Abdullah b. Selam, Yahudi topluluğunun karsısına çıkıp şöyle dedi:

"Ey Yahudi topluluğu, Allah'tan korkun. Kendisinden başka tanrı bulunmayan Allah'a yemin ederim ki siz, bunun Allah'ın Rasûlü olduğunu ve getirdiği şeyin hak olduğunu elbette bilmektesiniz!."

Yahudiler, onun bu sözlerine karşı: "Yalan söyledin." dediler. Bunun üzerine Rasûlullah da onları yanından kovdu."

Baska bir rivayet de şöyle denmektedir:

Abdullah b. Selam, Yahudi topluluğunun karsısına çıkınca hak şahadeti getirdi. Onlar da onun hakkında şöyle dediler:

"Abdullah, bizim en kötü adamımızdır. En kötü adamımızın oğludur." Böyle diyerek onu ayıpladılar ve hakkında kötü sözler söylediler. Abdullah da

söyle dedi:

"Ya Rasûlallah, Iste korktugum sey, onların böyle iftira etmeleri idi."

Beyhakî, Eîies'in söyle dedigini rivayet eder: Abdullah b. Selam, kendi arazisinde iken Peygamber (s.a.v.)'in gelisini duydu. Hz. Peygam-ber'in yanma gelip söyle dedi:

"Sana üç sey soracagim, bunlari peygamberden baskasi bilemez. Kiyametin ilk alameti nedir? Cennetliklerin yiyecegi ilk yemek nedir? Dogan çocugun, erkek veya kiz olmasi neye baglidir?"

Peygamber (s.a.v.) buyurdu ki:

- Bunlari, az önce Cebrail bana haber verdi.

- Cebrail mi?! -Evet.

- Melekler arasinda Yahudilerin düşmani olan Cebrail. Hz. Peygamber:

«De ki: Cebrail'e düşman olan kimse, Allah'a düşmandir. Çünkü o, Kur'an'i, Allah'in izniyle kendinden öncekini tasdik ederek, yol gösterici ve inananlara müjdeci olarak senin kalbine indirmistir.» ayetini okuduktan sonra söyle cevap verdi:

- Kiyametin ilk alameti, dogudan insanlara çıkacak olan bir atestir ki, onlari batiya sevkeder.

Cennetliklerin yiyecegi ilk yemek, baligin cigeridir (havyardir).

Çocugun erkek veya kiz olmasina gelince, erkegin döl suyu, kadi-ninkinden önce gelirse dogacak çocuk erkek olur. Ama kadinin döl suyu, erkegininkinden Önce gelirse, dogacak çocuk kiz olur."

Bunun üzerine Abdullah b. Selam söyle dedi:

- Allah'tan baska ilah olmadigina, senin de Allah Rasûlü olduguna sahadet ederim. Ya Rasûlallah! Yahudiler iftiraci bir kavimdirler. Onlar beni kendilerine sormanda'n önce Müslüman oldugumu öğrenirlerse bana iftira ederler. '

Yahudiler geldiler. Rasûlullah, onlara sordu:

- Abdullah, aranızda nasıl bir adamdır?

- En hayırlıdır. En hayırlımızın oğludur. Efendimizdir. Efendimizin oğludur.

- Eger o Müslüman olursa, ne dersiniz?

- Allah, onu bundan korusun. Abdullah karsilarina çıkıp söyle dedi:

- Allah'tan baska ilah olmadigina sahadet ederim ve yine sahadet ederim ki, Muhammed Allah'in elçisidir.

Onun böyle sahadet getirmesi üzerine Yahudiler dediler ki:

- O, bizim en kötümüzdür. En kötümüzün oğludur.

Böyle diyerek onu ayıpladılar ve hakkında kötü sözler söylediler. Abdullah da dedi ki: "Ya Rasûlallah, iste korktugum sey bu idi." Muhammed b. Ishak, Abdullah b. Selam ailesinden bir adamin söyle dedigini Yahya b. Abdullah'tan rivayet etti: "Büyük bir âlim olan Abdullah b. Selam, Müslüman olduğu zaman söyle demisti: Rasûlullah (s.a.v.)'m adini duyup isim, evsaf ve semailini Öğrendigim zaman onun gelmesini bekliyorduk. Ben Küba'da sesimi çıkarmaksizm bu meseleyi gizli tutuyordum. Nihayet Rasûlullah (s.a.v.), Medine'ye geldi. Küba'da Beni Amr b. Avf yurduna misafir olduğunda kendime ait hurmalıktaki bir agacin üzerinde çalışmakta iken adamin biri gelerek Rasûlullah'm tesrif haberini verdi. O esnada halam Halide binti Haris agacin altında oturmakta idi. Rasûlullah'm gelis haberini isittigimde tekbir getirdim. Halam tekbirimi isittiginde: "Imran oğlu Musa peygamberin gelis haberini duysaydm bundan daha fazla sevinmezdin." dedi. Ben de ona söyle cevap verdim:

- Ey halacigim, Allah'a yemin ederim ki bu gelen zat, Imran oğlu Musa peygamberin kardesidir. Ve onun dini üzerindedir. Bu, onun getirdigi dini getirmistir. Bunun üzerine halam:

- Ey yegenim, kiyametle birlikte peygamber olarak geleceğim haber aldığımız zat bu gelen kisi midir? diye sordu.

- Evet.

- Madem öyle, bu beklenen peygamberdir.

Ben, Rasûlullah (s.a.v.)'in yanma gidip Müslüman oldum. Sonra aileme dönüp onların da Müslüman olmalarini emrettim. Onlar da Müslüman oldular. Ben, Islâm'a girişimi Yahudilerden gizleyip Rasûlullah'a söyle dedim:

"Ya Rasûlallah, Yahudiler iftiraci bir kavimdirler. Beni, evlerinden birine koyup onlardan gizlemeni, sonra beni onlara sormani ve onlarında kendi aralarında benim nasıl bir insan olduğumu -Islâm'a girişimi öğrenmelerinden önce- sana bildirmelerini istiyorum. Çünkü onlar benim Islâm'a girdigimi öğrenirlerse bana iftira eder ve bana kusurlar is-nad ederler."

Nihayet ben Müslümanligimi açıkladım. Ailemin de Islâm'a girdigini söyledim. Halam Halide binti Haris te Müslüman oldu."

Yunus b. Bükeyr, Safiye binti Huyey'in söyle dedigini rivayet eder: Kardeslerimle amcam ogullarının beni sevdikleri kadar baska bir kimseyi sevdikleri vaki değildir. Babam ve amcama rastlayip da çocuklarına

saldirdigim zaman mutlaka beni tutup yanlarına alırlardı. Rasûlullah (s.a.v.), Küba'ya, Benî Amr b. Avf in yurduna geldiğinde babamla amcam Ebu Yasir b. Ahta, sabahın alaca karanlığında yanma gittiler. Allah'a yemin ederimki, ancak gün^batarken yorgun ve bitkin olarak döndüler. Sallanarak yürüyorlardı. Adeta dökülüyorlardı. Daha önceleri yaptığım gibi, yine kendilerine doğru kosup gittim. Allah'a yemin ederim ki ne babam, ne de amcam bana bakmadılar. Amcam Ebu Ya-sir'in, babama söyle dedigini duydum:

- Bu, omudur?
- Evet, vallahi odur.
- Sen, onu sekil ve evsafiyla tanıyor musun?
- Evet, vallahi tanıyorum.
- Ona karsi duygularin nasildir?
- Vallahi hayatta oldugum müddetçe ona düşman kalacağım!

Musa b. Ukbe, Zührîden rivayet etti ki, Rasûlullah (s.a.v.), Medine'ye geldiğinde Ebu Yasir b. Ahtap ona gitmiş, konusmalarini dinlemiş, o da kendisine bazı seyler söyledikten sonra kavmine dönüp söyle demiş:

- Ey kavmim, bana itaat edin. Süphesiz Allah, beklemekte olduğunuz adami size getirdi. Siz, bu adama uyun. Sakin muhalefet etmeyin!

Bunun üzerine Ebu Yasir'in kardesi Huyey b. Ahtap - O zaman o, Yahudilerin lideri idi. Bu iki kardes Nadir ogullarındandırlar- Rasûlullah'in yanma gidip oturdu. Konusmalarini dinledi. Sonra kavmine döndü. Kavmi tarafından itaat edilen bu adam, kavmine söyle dedi:

- Öyle bir adamin yanından geliyorum ki, vallahi ben, ona ebediy-yen düşman olacağım!

Bunun üzerine kardesi Ebu Yasir, ona söyle dedi:

- Ey anamin oğlu! Bu hususta bana itaat et. Baska hususlarda bana isyan edebilirsin. Eger bu hususta bana itaat edersen, helak olmazsin. Bunun üzerine o:

- Hayir, vallahi bu hususta sana asla itaat etmeyeceğim, dedi.

Seytan, ona galip geldi. Kavmi onun bu görüşüne uydu.

Ben derim ki: Ebu Yasir'in akibetinin nasıl olduğunu bilemiyorum Ama Safiyye nin babasi Huyey b. Ahtap, Hz. Peygamber'e azili bir düşman oldu. Bu düşmanligini, Kurayza ogullari savasinda Rasûlullah in önüne bir küme gibi yigilip öldürölüsüne kadar devam ettirdi. Allah ona lanet etsin. Bununla ilgili açıklama inshaallah ileride de gelecektir. [3]

Fasil

Rasûlullah (s.a.v.), Kasva adli devesine binerek Küba'dan yola çıktı. Günlerden cuma idi. Zeval vaktinde Beni Salim b. Avf yurduna vardı. Orada Müslümanlara cuma namazını kildirdi. Namaz kildirdiği yere, Ramina vadisi deniyordu. Medine'de Müslümanlara kildirdiği ilk cuma namazı bu idi. Belki de Islâm tarihinde kildirmiş olduğu ilk cuma namazı bu idi. Çünkü -Allah bilir ya- Mekke'de iken, o ve ashabi hutbeli ve va-azli bir cuma namazı kılmak için bir araya gelme imkanını bulamamışlardı. Çünkü müsrıklar, onlara siddetle muhalefet ediyor ve ona eziyette bulunuyorlardı. [4]

Rasûlullah'ın O Gün İrad Ettiği Hutbe

İbn Cerir, Abdurrahman el-Cumhi oğlu Said'den rivayet eder ki, Peygamber (s.a.v.), Medine'de Beni Salim b. Amr b. Avf yurdunda kildirdiği ilk cuma namazında şu hutbeyi irad etmiştir:

"Hamd, Allah'a mahsustur. O'na hamd eder, O'ndan yardım diler, O'ndan mağfiret talep eder, O'ndan hidayet dilerim. O'na iman ederim. O'nu inkar etmem. O'nu inkar edene düşmanlık ederim. Allah'tan başka tanrı bulunmadığına, bir olduğuna, ortaksız olduğuna, Muhâmmed'in de O'nun kulu ve elçisi olduğuna; Muhammedi hidayet, hak din, nur ve fetret döneminde Öğütle gönderdiğine tanıklık ederim. O ki, Muhammedi ilmin az olduğu, insanlığın sapıklıkta bulunduğu, kıyametin yakın olduğu, vadenin yaklaştığı bir zamanda elçi olarak göndermiştir. Allah'a ve Rasûlüne itaat eden, doğruyu bulmuştur. Onlara isyan eden sapmış, ifrata gitmiş, (haktan) uzak bir sapıklığa düşmüştür.

Size, Allah'a karşı gelmekten sakınmanızı tavsiye ederim. Müslümanın Müslümana yapacağı en hayırlı tavsiye, onu ahirete tesvik etmesi, Allah'a karşı gelmekten sakınmayı ona emretmesidir. Allah'ın sîzi kendi nefsinden korkuttuğu şekilde, siz O'ndan korkup sakının. Bundan daha faziletli bir öğüt, bundan daha üstün bir nasihat yoktur. Doğrusu bu, Allah'tan korkup sakınarak amel eden kimseler için bir sakınma aracı ve takvadır. Arzu ettiğiniz ahiret işleri için de gerçek bir dost ve yardımcıdır. Kendisiyle Allah arasındaki gizli ve asikar işleri düzelden ve bununla sadece Allah rızasını amaçlayan kimseye gelince, bu yaptığı iş, onun dünyası için bir nasihat, ölüm sonrası için de bir azık olur. Çünkü o zaman insan, dünyada yaptığı güzel amellere muhtaç olur. Dünyada salih amel işlememiş kimselere gelince, onlar ahirette kendileri ile kötü amelleri arasına uzak bir mesafe konulmasını isterler. Allah, sizi kendi nefsinden sakındırıyor. Allah, kullarına karşı sefkatlidir. Allah ki, sözü doğrudur. O, vadini yerine getirir. Bu hususta asla hilaf yoktur. Çünkü O, şöyle buyuruyor: «Benim katımda söz değişmez; Ben kullara asla zulmetmem.» (cl-Kaf, 29.)

Dünyada ve ahirette, gizli ve asikar her hususta ve her zamanda Allah'tan korkun. Çünkü o buyuruyor ki: «Kim Allah'ın buyruguna karsi . gelmekten sakinirsa O, onun kötülüklerini örter, ecrini büyültür. » (et- Talâk, 5.)

«Kim Allah'ın buyruguna karsi gelmekten sakinirsa, süphesiz büyük bir kurtulusa ermis olur.»

Allah'a karsi gelmekten sakinmak, insani Allah'ın gazabina, azabina ve öfkesine karsi korur. Allah'a karsi gelmekten sakinmak, insanin yüzünü agartir, Rabbi hosnud kilar, kisinin derecesini de yüksel Ur.

Payinizi alin. Allah'ın hukuku hususunda ifrata gitmeyin. Allah, size kitabini öğretmis, yolunu göstermistir ki, sadiklarla yalancilari bilsin. Allah, size nasil ihsanda bulunduyrsa, siz de ihsanda bulunun ve iyilik yapin. Onun, düşmanlarına karsi düşmanlik edin. Allah yolunda hakkiyla cihad edin. O, sizleri seçti. Ve sizleri, Müslümanlar olarak adlandirdi ki helak olanlar bir beyyineye dayali olarak helak olsun, yasayanlar da bir beyyineye (delile) dayali olarak yasasinlar. Güç ve kuvvet, Allah indir. Allah'i, çokça zikredin. Ölüm sonrası için çalisin. Kendisiyle Allah'ın arasim düzelten kimsenin, insanlarla kendisi arasindaki iliskiler kendiliginden düzelir. Çünkü Allah, insanlara hükmeder. İnsanlar, ona hükmedemezler. O, insanlara maliktir. İnsanlar, O'na malik olamazlar. Allah, herseyden daha büyüktür. Güç ve kuvvet, yücelik ve ululuk Allah'a aittir."

Beyhakî, Hz. Peygamberin Medine'ye geldiginde irad ettigi ilk hutbeden bahsederken, Ebu Seleme b. Abdurrahman b. Avfin söyle dedigini rivayet eder: Rasûlullah (s.a.v.), Medine'de ilk olarak su hutbeyi irad etti: Cemaat huzurunda ayaga kalkip Allah'a layikiyla hamd-ü senada bulunduktan sonra söyle buyurdu:

«Ey insanlar, kendiniz için birseyler hazirlayin. Allah'a yemin ederim ki, ayilacaksiniz. Sonra sürünüzü çobansiz olarak birakacaksiniz. Sonra Rabbiniz tercümansiz ve perdesiz diyecek ki:

"Rasûlüm, size teblig etmedi mi? Size mal vermedim mi, ihsanda bulunmadim mi? Kendinize ne hazirladiniz?"

Fakat insan sagina ve soluna bakar, birsey göremez. Sonra önüne bakar, Cehennem'den baska birsey göremez. Madem böyle olacak, kendisini atesten korumaya gücü olan, bir hurmanın yansiyla da olsa bunu yapsin. Bunu bulamayan kimse, güzel bir söz söyleyerek bunu yapsin. Çünkü onun sebebiyle iyilikler, on mislinden 700 misline kadar mükafatlandırilir. Selam ve Allah'ın rahmetiyle bereketi, Rasûlullah'm üzerine olsun.»

Rasûlullah (s.a.v.), bir baska defasinda da su hutbeyi irad etmist: «Hamd, Allah'a mahsustur. O'na, hamdederim. Ve O'ndan yardım dilerim. Nefislerimizin serlerinden ve amellerimizin kötülüklerinden Allah'a sığıniriz.

Allah, kime dogru yolu gösterirse, onu sapiklikta birakacak kimse yoktur. Kimi de sapiklikta birakirsa, onu dogru yola iletecek yoktur. Sahadet ederim ki, Allah'tan baska ibadete layik hicbir ilah yoktur. Yalniz O vardir. O'nun ortagi yoktur. Sözlerin en güzeli, yüce Allah'in kitabidir. Allah'in, kalbinde o kelami güzel gösterdigi ve küfürden sonra Islâm'a getirdigi ve o kelami, insanların sözlerine tercih eden kisi kurtulmustur. O, sözün en güzeli ve en beligidir. Allah'in sevdigini seviniz. Allah'i, bütün kalbinizle seviniz. Allah'in kelamından ve zikrinden bikmayiniz. Kalbleriniz, O'na karsi kati kalmasin. Çünkü Allah, yaratiklarindan ve insanlardan seçer. Allah, seçtigi amelleri, seçtigi kullari, sözün iyisini ve insanlara kildigi her haram ile helali zikretmis ,ismi-ni belirlemistir. O halde Allah'a ibadet edin. O'na, hiçbir seyi ortak kosmayin. Ve O'ndan hakkiyla sakinip takvali olun. Agizlariinizla söylediginiz seylerin iyisi ile Allah'a dogru söz söyleyin. Ve ilahi bir ruhla birbirinizi sevin. Allah, ahdinin bozulmasına gazaplamr. Allah'in selami, rahmet ve bereketleri üzerinize olsun.» [5]

H. Peygamber'in Ebu Eyyüb'un Evinde Ikameti Esnasında Mescid-i Nebevinin İnsası

H. Peygamber'in, bu evde ne kadar kaldigi görüs ayriliklarına sebep olmustur. Vakidî, bunun yedi ay oldugunu söyler. Digerleri ise, yedi aydan daha az bir zaman oldugunu söylerler. Dogrusunu Allah bilir. Buharî, Enes b. Malik'in söyle dedigini rivayet eder: Rasûlullah (s.a.v.), Medine'ye vardiginda Medine'nin üst taraflarina konakladi. Oraya Beni Amr b. Avf yurdu deniyordu. Bu kabile arasinda ondört gece kaldi. Sonra Neccar ogullarinin ileri gelenlerine haber gönderdi. Bunlar kiliçlerini kusanmis olarak Rasûlullah'i karsilamaya geldiler. Ben, Rasûlullah'a bakiyordum. Binegi üzerinde idi. Ebu Bekir de arkasinda idi. Neccar ogullari ise, çevresini kusatmislardi. Nihayet Ebu Eyyüb'ün evinin avlusuna geldi. Vakit geldiginde namazini kiliyordu. Koyunlari kaldiklari yerde namaz kiliyordu. Sonra mescid yapilmasini emretti. Neccar ogullarinin ileri gelenlerine haber gönderdi. Yanina geldiklerinde onlara söyle dedi:

- Su bahçenizi bana satin.

- Hayir vallahi o bahçenin bedelini istemiyoruz. Yüce Allah'a bagisliyoruz.

Ravi diyor ki: Size söyleyeceklerim su seyler, o bahçe içinde bulunuyordu: Bahçede müsriklerin mezarlari, bataklık ve hurma agaçlari vardi. Rasûlullah, müsriklerin mezarlarinin açilarak içindeki kemiklerin baska yere. nakledilmesini, batakligin kurutulup düzeltilmesini, hurma agaçlariinin da kesilip çikarilmasini emretti. Sahabeler, hurma agaçlariini mescidin kible duvarina dizdiler. Iki yanma da taslar koydular. O kaya parçalarim tasirken recez bahrinden siirler okuyorlardi. Rasûlullah (s.a.v.) da onlarla birlikte söyle diyordu:

«Allah'im, ahiret hayrından baska hayir yoktur. Ensâr ile Muhacirlere yardım et.»

Sahih-i Buharî'de Urve'nin söyle dedigi rivayet edilir: Mescid-i Nebevi'nin yeri, hurma kurutma arsasi olup Es'ad b. Zûrare'nin vesaye-tindeki Sehl ve Süheyl adındaki iki öksüz çocukun mülkiyetinde idi.

Rasûlullah (s.a.v.), bu arsayi satın almak için Sehl ve Süheyl ile pazarlık etti. Onlar, su cevabi verdiler:

- Biz bu arsayi satmayiz. Ey Allah'in Rasûlü, ancak sana hibe ederiz.

Rasûlullah, hibe olarak arsayi almayi kabul etmedi. Bedeli ile satın alarak orayi mescid arsasi yapti ve mescidi de oraya kurdurdu. Mescid insaati esnasinda Rasûlullah ashabi ile birlikte toprak tasiyor ve söyle diyordu:

"Bu yük, Hayber yükü gibi degildir. Ey Rabbimiz, bu daha iyi ve daha temizdir."

«Allahim ecir, ahire t ecridir.

Ensâr ile Muhacirlere merhamet et.»

Musa b, Ukbe'nin anlattigina göre Es'ad b. Zûrare, o öksüz çocuklara Beyada mmtikasindaki bir hurmaligini bedel olarak verdi ve arsalarini mescid için bagisladi.

Bir rivayete göre ise Rasûlullah (s.a.v.), mescid arsasini o iki öksüz çocuktan satın almistir.

Ben derim ki: Muhammed b. Ishak'm anlattigina göre o hurma kurutma yeri, Muaz b. Afra'mn vesayetindeki Amr ogullan olan Sehl ve Süheyl adındaki iki öksüz çocuğa aitti. Dogrusunu Allah bilir. Beyhakî, Hasan in söyle dedigini rivayet eder: "Rasûlullah (s.a.v.), mescidi insa ederken ashabi da kendisine yardımcı oldu. O, onlarla birlikte kerpiç tasiyordu. Öyleki gögsü tozlanıyordu. Sahabelerine: "Musa'nin binasinin tavani gibi bir tavan yapin." demisti. Ben de Hasan'a: "Musa'nin tavani nasildi?" diye sormustum. Hasan: "Ellerini kaldirdiginda tavana degiyordu." diye cevap vermisti."

Hammad b. Seleme, Ubade'nin söyle dedigini rivayet eder: Ensâr, kendi aralannda bir miktar mal toplayip, Rasûluüah'a getirip söyle dediler: "Ya Rasûlallah, su mescidi insa edip süsle. Ne zamana kadar hurma agacinin saplari ile Örölmüs su yerde namaz kilacagiz.?"

Rasûlullah buyurdu Id: "Kardesim Musa'nin yaptigindan dönecek degilim. Onunki gibi bir tavan yeter."

Ebu Davud, Ibn Ömer'in söyle dedigini rivayet eder; "Rasûlullah (s.a.v.)'in mescidinin direkleri üzerinde hurma dallan vardi. Direklerin üzeri hurma

dallariyla örtülmüştü. Tavan, hurma lifleriyle örülmüştü. Sonra bu mescid, Ebu Bekir'in halifeligi döneminde harap oldu. Tekrar hurma lifleri ve dallanyla onu inşa ettiler. Hz. Osman'ın zamanında da bu mescid harap olunca orayı kireçle bina ettiler. Ve o mescid, şu ana kadar yerinde sabittir."

Bu, garip bir rivayettir.

Yine Ebu Davud, İbn Ömer'in şöyle dedigini rivayet eder: "Mescid-i Nebevi, Rasûlullah (s.a.v.) zamanında kireçle inşa edilmisti. Tavanının üzerinde hurma dalları vardı. Sütunları da hurma kütüklerinden ibaretti. Ebu Bekir, o mescidin binasına birsey ilave etmedi. Hz. Ömer ilaveler yaptı. Rasûlullah zamanındaki gibi kerpiç ve hurma dallanyla inşa etti. Yalnız sütunlarını ağaçtan yaptı. Hz. Osman, bu binayı degistirerek bir çok ilaveler yaptı. Duvarlarını nakisli taşlar ve kireçle inşa edip süsledi. Sütunlarını da nakisli taşlardan yaptırdı. Tavanını saç ağacıyla ördü."

Ben derim İd: Hz. Osman b. AfFan, Peygamber Efendimiz'in şu kavlini tevîl ederek Mescid-i Nebevi'ye ilaveler yaptı:

"Bagırtlak kusunun yuvası kadar da olsa, her kim Allah için bir mescid inşa ederse, Allah da Cennet'te onun için bir ev inşa eder."

Orada bulunan ashab, Hz. Osman'ın bu girişimine muvafakat etti ve daha sonra mescidin bu yapısını degistirmediler. Alimlerin tercihe sayan olan görüşüne göre bu girişim, mescide yapılan ilavelerin de mescidin hükmüne tabi olacagina delalet etmektedir. Yani yapılan ilave kısımlarda kılman namaz, diğer mescidlerde kılman namazdan daha fazla sevaba vesile olacaktır. Rasûlullah'ın mescidine başka yerlerden gelip ziyarette bulunmanın sevap olduğu nasıl kesin ise, o ilave kısımlara gelmek ve oraları ziyaret etmek de aynı hükme tabidir.

Dimask (Sam) camiinin banisi Velid b. Abdülmelik'in döneminde de Mescid-i Nebevi'ye bazı ilaveler yapılmıştır. Velid'in Medine'deki valisi Ömer b. Abdülaziz, Velid'in emri üzerine Mescid-i Nebevi'deki ilaveleri yapmış ve Peygamber hücrelerini de mescidin içine almıştır. Daha sonra bir çok ilaveler daha yapılmıştır. Kible cihetine ilaveler yapılmış, ravza ile minber iç kısımlara alınmıştır ki, bugün de bu durum aynı şekilde görülebilir.

İbn İshak dedi ki: Rasûlullah (s.a.v.), mescid ve meskenlerini inşa edinceye kadar Ebu Eyyüb'ün evine konuk oldu. O inşaatta, Müslümanlar çalışmaya teşvik etmek için Rasûlullah'ın kendisi de çalıştı. Muhacirler ile Ensâr gayret sarfettiler. Çalışıp çabaladılar, yorulular. Müslümanlardan bir sözcü şöyle dedi:

"Andolsun ki, peygamber çalıştığı halde eğer biz otursak, Bizden olan ancak sapık bir çalışmadır."

Müslümanlar recez bahrinden, siir söyleyerek mescidi inşa ederlerken şöyle diyorlardı:

"Ahiret yaşamından başka bir yaşam yoktur. Allah'im, Ensâr ve Muhacirlere sen merhamet et."

Rasûlullah'in kendisi de şöyle diyordu:

"Ahiret hayatından başka hayat yoktur, Allah'im, Muhacirlerle Ensâr'a rahmet et."

Ammar b. Yasir, Rasûlullah m yanma geldi. Sirtina tas yüklemişlerdi. «Ya Rasûlallah, beni öldürdüler. Yüklenmedikleri şeyleri bana yüklediler.» dedi.

. Rasûlullah'in hanımı Ümmü Seleme dedi ki: Rasûlullah (s.a.v.)'m Ammar'm saçlarını eliyle temizlediğini gördüm. O kıvrık saçlı biri idi. Sonra Rasûlullah şöyle buyurdu:

'Yazık ey Sümeyye oğlu! Bunlar seni öldürecek değiller. Seni ancak azgınlar ve asiler öldüreceklerdir."

Yine Ümmü Seleme'nin söyle dedigi rivayet edilir: Rasûlullah (s.a.v.) buyurdu ki: "Ammar'i, asi ve azgın bir grup öldürecektir."

Baska bir rivayete göre de Ümmü Seleme, Rasûlullah (s.a.v.)'m, tas tasimakta olan Ammar'a söyle dedigini nakletmiş tir: "Yazık sana ey İbn Sümeyye! Seni asi ve azgın bir grup öldürecektir."

Abdürrezzak, Ümmü Seleme'nin söyle dedigini rivayet eder: Rasûlullah (s.a.v.) ile ashabi, mescidi inşa ederlerken sahabelerin her biri birer kerpiç taşıyordu. Ammar ise biri kendi yerine, diğeri de Rasûlullah'in yerine olmak üzere ikiser kerpiç taşıyordu. Rasûlullah (s.a.v.), Ammar'm sirtina elini sürüp şöyle dedi:

"Ey Sümeyye'nin oğlu! Herkesin bir, senin ise iki sevabın vardır. Senin en son azığın, bir içimlik süt olacaktır. Seni azgın, asi bir topluluk öldürecektir."

Beyhakî, Ebu Said el-Hudrî'nin söyle dedigini rivayet eder: "Mescid inşaatında bizler, kerpiçleri birer birer taşıyorduk. Ammar ise, ikiser ikiser taşıyordu. Rasûlullah onu gördü. Üzerindeki topragi silkeleyip şöyle dedi:

'Yazık Ammar'a! Onu, asi ve azgın bir topluluk öldürecektir. O, onları Cennet'e davet edecek, onlarsa onu Cehennem'e davet edeceklerdir."

Ammar ise, şöyle diyordu: "Fitnelerden Allah'a sığınırım."

Beyhakî, Ebu Said el-Hudrî'nin söyle dedigini rivayet eder: Benden daha hayırlı olan birinin bana verdiği habere göre Rasûlullah (s.a.v.), hendegi kazarken Ammar'm basını oksayip ona şöyle dedi:

"İbn Sümeyye'ye yazık! Onu, asi ve azgın bir topluluk öldürecektir."

Ebu Davud et-Tayalisi, Ebu Said'in söyle dedigini rivayet eder: Rasûlullah (s.a.v.), hendegi kazarken insanlar kerpiçleri birer birer taşıyorlardı. Ammar, bir hastalıktan henüz yeni kalkmış, nekahet döneminde olduğu halde kerpiçleri ikiser ikiser taşıyordu. Bazı arkadaşlarımın bana anlattıklarına göre Rasûlullah (s.a.v.), Ammar'm basındaki tozları silkeleyip söyle demisti: 'Yazik sana ey Ibn Sümeyye! Seni, asi ve azgın bir topluluk öldürecektir.'

Hendek kazımında kerpiç tasımanın bir anlamı yoktur. Öyle anlasılıyor ki, ravi bunu birbirine karıstırmıstır. Belki de bu hadise, Mescid-i Nebevi'nin insası esnasında cereyan etmiştir. Doğrusunu Allah bilir. Bu hadis, peygamberliği ispatlayıcı delillerdendir. Çünkü Hz. Peygamber, Ammar'm, asi ve azgın bir topluluk tarafından öldürüleceğini önceden haber vermiştir. Gerçekten Samlilar, Sıffın savaşında onu öldürmüşlerdir. O esnada Ammar, Hz. Ali ile beraberdi. Hz. Ali, halifelik hususunda Muaviye'den daha çok hak sahibi idi. Ancak Muaviye'nin arkadaşlarım, asi ve azgın olarak adlandırmak, onların kafirliklerini gerekli kılmaz. Yalnız Sia'nın bazı sapık firkaları ile diğerleri, böyle bir sonuca varmak için çaba sarfetmektedirler. Muaviye'nin arkadaşları her ne kadar asi idiyse de hakikatte savaş hükmünü vermede müctehid idiler. Her müctehid, isabetli karar vermeyebilir. Yalnız isabetli karar veren müctehid için iki sevap, hatalı karar veren müctehid için ise bir sevap vardır. "Seni, asi ve azgın bir topluluk öldürecektir." mealindeki hadise; "Böylelerine kıyamet gününde Allah sefaatimi ulaştırmasın." mealinde bir ilaveyi yapan kimse, Rasûlullah (s.a.v.)'a iftirada bulunmuş olur. Çünkü Rasûlullah (s.a.v.), böyle birsey söylememiştir. Ve söylediği de, kabul edilir bir kanaldan nakledilmiş değildir. Doğrusunu Allah bilir.

"Ammar, onları Cennet'e davet edecek, onlarsa onu Cehennem'e davet edeceklerdir." sözüne gelince, Ammar ve arkadaşları, Samlıları birlesmeye ve dostluga davet etmişler; Samlılar ise halifeliği Hz. Ali'ye nisbetle daha az hakk eden birine vermeyi istiyorlardı. Müslümanların bölünüp ayrı ve müstakil imamların yönetiminde kalmalarını arzulu-yorlardı ki, bu da düşüncelerin ayrılmasına ve ümmetin parçalanmasına sebebiyet verecekti. Bu, onların mezheplerinin bir gereği ve tuttıkları yolun bir sonucu idi. Her ne kadar onlar böyle birseyi amaçlamamış-larsa da netice bu olacaktı. Doğrusunu Allah bilir.

Aslında bizim burada anlatmak istediğimiz, Mescid-i Nebevi'nin insasının hikayesidir. Onu inşa edene salat-ü selamların en üstünü olsun.

"Delail" adlı eserde Hafız el-Beyhakî, Peygamber'in azadlisi Sefi-ne'nin söyle dediğim rivayet eder:

Ebu Bekir, bir tas getirip yerine koydu. Sonra Ömer, bir tas getirip yerine

koydu. Sonra Osman, bir tas getirip yerine koydu. Rasûlullah söyle buyurdu: "iste bunlar, benden sonra yöneticilerdir."

Yine Sefme söyle demistir: Rasûlullah (s.a.v.), mescidi insa ederken bir tas koydu. Sonra söyle buyurdu: "Ebu Bekir de bir tas getirip benim koydugum tasin yanma koysun. Sonra Ömer, Ebu Bekir'in tasinin yanina bir tas koysun. Sonra Osman, Ömer'in tasinin yanma bir tas koysun." Bunlar bu sekilde taslarini koyduktan sonra Rasûlullah (s.a.v.): "Iste bunlar, benden sonraki halifelerdir." dedi.

Bu ifadelerle, bu hadis gerçekten galiptir. Bilinen hadis, Imam Ah-med b. Hanbel'in rivayet ettigi hadistir ki buna göre Sefine, söyle demistir: Rasûlullah (s.a.v.)'m söyle buyurdugunu duydum:

"Halifelik otuz yildir. Ondan sonra hükümdarlik olacaktır."

Ebu Bekir'in halifeligi iki, Ömer'inki on, Osman'mki oniki, Ali'nin-ki alti yıl oldu.

Ebu Davud ile Tirmizî ve Neseî'nin rivayetine göre Rasûlullah söyle buyurmudur:

"Halifelik, benden sonra otuz yildir. Ondan sonra isina bir hükümdarlik olacaktır."

Ben derim ki: İlk insa edildiği zaman Rasûlullah'm mescidinde, üzerine çıkilipda insanlara hutbe okunacak bir minber yoktu. O zaman Rasûlullah (s.a.v.), kible duvarinin yaninda, namaz kilmakta olduğu yerdeki bir hurma dalma dayanarak hutbe irad ederlerdi. Yeri gelince açıklanacağı gibi Rasûlullah (s.a.v.)'a bir minber yapilip ta o, hutbe okumak için minbere yöneldiginde hurma dalinin önünden geçerken hurma dali böğürdü ve dogurmasi yakin disi deve gibi inlemeye basladi. Çünkü artık Rasûlullah (s.a.v.)'m kendi yaninda hutbe irad etmeyecegini ve sesini duyamayacagini anlamisti. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.), hurma dalinin yanina döndü. Onu kucakladi. Artık o çocuk gibi sakinlesip sustu.

Bu hadisi rivayet ettikten sonra Hasan-i Basrî, ne güzel bir söz söylemistir:

"Ey Müslümanlar! Ona olan askindan ve istiyakindan ötürü bir ağaç parçası, Rasûlullah için inliyor. Ona kavusmayi ümid eden kimselerin, ona daha çok arzu ve istiyak duymalari gerekmez mi?" [6]

Bu Serefli Mescidin Faziletine Dair Birkaç Söz

Imam Ahmed b. Hanbel, Ebu Said el-Hudrî'nin söyle dedigim rivayet eder: Hudre ogullarından bir adamla Amr b. Avf ogullarından bir adam, takva üzerine insa edilen mescidin, hangi mescid olduğu hususunda ihtilaf ettiler. Hudre ogullarından olan adam söyle dedi: "Bu mescid, Rasûlullah in

mescididir."

Amr b. Avf ogullarından olan adam ise: "Hayir, bu Küba mescididir." dedi. İkisi, Rasûlullah'm yanma gelip takva üzerine inşa edilen mescidin hangisi olduğunu sordular. Rasûlullah: "O, benim su mesci-dimdir." dedi. Ve Küba mescidi hakkında da: "Onda çok hayir vardır." dedi.

Müslim'in sahihinde belirtildiğine göre Ebu Seleme b. Abdurrah-man'm, Abdurrahman b. Ebi Said'e söyle sordugu rivayet edilir:

- Takva üzerine inşa edilen mescid hakkında babandan nasıl birsey duydun?

- Babam dedi ki: Ben, Rasûlulâh (s.a.v.)'a giderek takva üzerine inşa edilen mescidi ona sordum. O da bir avuç çakıl alıp yere vurdu. Sonra: "O sizin su mescidinizdir." dedi.

Imam Ahmed b. Hanbel, Sehl b. Sa'd'm söyle dedigini rivayet eder:

« Rasûlullah (s.a.v.) zamanında iki kisi, takva üzerine inşa edilen mescidin hangi mescid olduğu hususunda ihtilaf ettiler. Biri dedi ki: O mescid, Rasûlulâh'in mescididir.

Diğeri ise, Küba mescidi olduğunu söyledi. İkisi birlikte Rasûlullaha gelip sordular. Rasûlullah da su cevabi verdi:

"O, benim su mescidimdir."

Imam Ahmed b. Hanbel, Ubey Ibn Ka'b'dan rivayet etti M Peygamber (s.a.v.) söyle buyurmustur:

"Takva üzerine tesis edilen mescid, benim su mescidimdir." Çesitli yollardan gelen ve katiyete yakın ifadeleri içeren bu rivayetlerden anlasildigina göre takva üzerine tesis edilen mescid, Rasûlullah (s.a.v.)'m mescididir. Hz. Ömer ile oğlu Abdullah, Zeyd b. Sabit ve Said b. Müseyyeb, bu görüşü kabul etmişlerdir. Ibn Cerir de bu görüşü benimsemistir. Diğeri dediler ki:

Ayet-i kerimenin -Önceden açıklandigi gibi- Küba mescidi hakkında nazil olusu ile yukarıda zikredilen su hadisler arasında aykırılık yoktur. Çünkü Mescid-i Nebevi, ayette sözü edilen sifata daha layiktir. Çünkü Mescid-i Nebevi, disaridan göç (yük) bağlanarak ziyaret için kendisine gelinen üç mescidden biridir. Nitekim Buhari ve Müslim'in sahihlerinde de Ebu Hüreyre'nin hadisinde sabit olduğu gibi Rasûlullah (s.a.v.) söyle buyurmustur:

"Ancak üç mescide ziyaret için göç bağlanıp gelinir: Benim su mescidim ile Mescid-i Haram ve Mescid-i Aksa."

Sahih-i Müslim'de Ebu Said'ten rivayet olunduguna göre Peygamber

(s.a.v.) söyle buyurmudur:

"Ancak üç mescide ziyaret için göç baglanip gelinir..."

Buharî ve Müslim'in sahihlerinde de sabit olduguna göre Rasûlullah (s.a.v.) söyle buyurmudur:

"Benim su mescidimde kilman bir namaz, -Mescid-i Haram disinda- diger mescidlerde kilman bin namazdan daha hayirlidir."

Buharî ve Müslim'in sahihlerinde Ebu Hüreyre'den rivayet olunduguna göre Rasûlullah (s.a.v.) söyle buyurmudur:

"Evimle minberimin arasi Cennet bahçelerinden bir bahçedir. Ve benim minberim, havuzumun üzerindedir."

Gerçekten, Mescid-i Nebevinin faziletlerine dair hadisler çoktur. O hadisleri, "el-Ahkamu'l-Kebir" adli kitabın Menasik kısmında inşaallah nakledeceğiz. Güvencimiz ve dayanagımız Allah'tır. Hikmet sahibi yüce Allah'ın güç ve kuvvetinden başka güç ve kuvvetimiz yoktur.

İmam Malik ile arkadaşlarına göre Medine'deki Mescid-i Nebevi Mescid-i Haram'dan daha faziletlidir. Çünkü Mescid-i Haram'ı inşa eden, İbrahim peygamberdir. Medine'deki Mescid-i Nebevi'yi ise Muhammed (s.a.v.) inşa etmiştir. Bilindiği gibi Muhammed (s.a.v.), İbrahim peygamberden daha üstündür. Cumhur-u ulema ise bunun aksi görüşe kail olarak Mescid-i Haram'm, Medine'deki Mescid-i Nebevi'den daha faziletli olduğu görüşündedir. Çünkü Mescid-i haram, Cenâb-i Allah'ın göklerle yeri yarattığı günde haram kılmış olduğu bir belde de bulunmaktadır. Ki o beldeyi, İbrahim Halil (a.s.) ile son peygamber Muhammed (s.a.v.)'e haram kılmışlardır. Başka beldelerde bulunmayan vasıflar, o belde de bir araya gelmiştir. Bu konu başka bir yerde inşaallah teferruatlı olarak açıklanacaktır. Yardım dileğimiz Allah'adır. [7]

Fasil

Rasûlullah ve aile efradı için mesken olsun diye, Mescid-i Nebevi'nin çevresinde bazı hücreler inşa edildi. Bu hücrelerin binası alçak, avluları dar idi. Hasan b. Ebu'l Hasan el-Basrî -Ümmü Seleme'nin azad-hisi olan annesi Hayre'nin yanında bir çocuk iken- söyle demiştir: "Peygamber (s.a.v.)'in hücrelerinden en yüksekini tavanına bile elimi uzatıp değdirebiliyordum."

Ben derim ki: Hasan-i Basrî, iri cüsseli, uzun boylu bir adam idi. Allah ona rahmet etsin. Böyle olduğu için elini, hücrelerin tavanına uzatıp değdirebilmiştir.

"Ravz" adli eserde Süheylî söyle demiştir: Hz. Peygamber'in hücreleri, hurma dallarından yapılmış olup üzerine çamur sıvanmıştır. Bir kısmı da beyaz taslardan inşa edilmiştir. Bununla beraber tamamının tavanları hurma

dallariyla kapatilmisti.

Hasan-i Basrî'nin yukarıdaki sözüne ek olarak söyle dedigi de nakledilmiştir: Hz. Peygamber 'in hücreleri, Arar ağacından birbirine bağlı parçalardan inşa edilmisti

Buharî'nin tarihinde anlatıldığına göre Hz. Peygamber'in hücrelerinin kapılarına tirnakla vurularak çalınırdı. Bu da gösteriyor ki hücrelerinin kapılarında kapıyı çalmak için halkalar yoktu. Rasûlullah'm zevcelerinin vefatından sonra hücreleri, Mescid-i Nebeviye katılmıştır.

Vakidî, İbn Cerir ve diğerleri dediler ki: Abdullah b. Uraylit ed-Dilî Mekke'ye dönerken, Rasûlullah (s.a.v.) ve Ebu Bekir, Mekke'deki ailelerini getirmeleri için Peygamberin azadları Zeyd b. Harise ile Ebu Rafî de beraberine kattılar. Kudeyd'ten (Kadid?) deve satın almaları için onlarla birlikte 500 dirhem ve iki deve gönderdiler. Bunlar, Mekke'ye gittiler. Rasûlullah (s.a.v.)'m kızları Patima ve Ümmü Gülsüm ile Hz. Peygamberin esleri Sevede ile Aise'yi, Aise'nin annesi Ümmü Ruman'ı getirdiler. Yolculuk esnasında Hz. Aise ile Annesi Ümmü Ruman'm develeri ürküp kaçmaya başladı. Ümmü Ruman:

"Vah kızım, vah gelincigim!" diye feryad etmeye başladı.

Hz. Aise dedi ki: Görünmezlerden bir sesin: "Devenin yularını bırak." dedigini isittim. Ben de devenin yularını salıverdim. O da Allah'ın izni ile durdu. Yüce Allah, bizleri kazadan korudu.

Kafile yola çıktı. İlerlemeye başladı. Sunh denen yere vardılar. Sonra Rasûlullah (s.a.v.), -ileride de açıklanacağı gibi- sekiz ay sonra sevval ayında Hz. Aise ile gerdege girdi.

Bu kafile ile birlikte Ebu Bekir'in kızı Esmâ da gelmişti. Esmâ, Zübeyr b. Avvam'm zevcesi idi. Zübeyr'in oğlu Abdullah'a hamile idi. Doğumu yakındı. Bununla ilgili açıklama, hicretin bu senesinin son kısmında yeri geldiğinde verilecektir. [8]

Muhacirlerin Medine Sitmasına Yakalanmaları

Hz. Peygamber, Allah'ın güç ve kuvveti sayesinde bu hastalıktan kurtulmuştu. Rabbine dua etmiş ve bu hastalığı Medine'den uzaklaştı-

Buharî, Hz. Aise'nin söyle dedigini rivayet eder: Rasûlullah (s.a.v.), Medine'ye geldiğinde Ebu Bekir ile Bilal sitmaya yakalanmışlardı. Yanlarına gidip söyle dedim:

- Babacığım, kendini nasıl hissediyorsun?

- Ey Bilal, ya sen kendini nasıl hissediyorsun? Ebu Bekir'i sitma nöbeti tuttuğunda söyle derdi:

"Her kisi ki aile efradi arasinda sabahlamistir.

Ölüm ise, onun ayakkabisinin bagindan ona daha yakindir."

Bilal, sitma nöbetinden kurtuldugunda sesini yükselterek söyle derdi:

"Keske bilseydim ki acaba bir gece bir vadide etrafimda Izhir (Izher?) ve Hemmam otlari bulunduğu halde geceler miyim? Acaba bir gün Mecinne sularina gelir miyim? Acaba sana, Sa'me ve Tafil görünür mü?"[9]

Hz. Aise dedi ki: Gelip durumu Rasûlullah'a anlattim, o da söyle dedi:

«Allah'im, Mekke'yi sevdiğimiz kadar ya da daha fazla bir sevgi ile Medine'yi bize sevdirdi. Burayi bizim için hastaliksiz kil. Sa' ve müddünü (ölçeklerini) bizim için bereketli kil. Sitmasini da Cuhfe'ye gönder.»

Buharî'nin rivayetine göre Bilal, mezkur siiri okuduktan sonra söyle demistir:

«Allahim! Utbe b. Rebia'ya, Seybe b. Rebia'ya ve Ümeyye b. Halefe lanet et. Onlar nasıl bizi vebali yere sürgün ettilerse, sen de onlara lanet et."

Rasûlullah (s.a.v.) buyurdu ki:

"Allahim, Mekke'yi sevdiğimiz kadar veya daha fazlasıyla Medine'yi bize sevdirdi. Medine'nin sa' ve müddünü (ölçeklerini) bizim için bereketli kil. Burayi bizler için saglikli bir yer haline getir. Sitmasini da Cuhfe'ye naklet."

Hz. Aise diyor Id: "Medine'ye geldik. Orasi Allah'in en vebali yeri idi. Buthan'da rengi ve tadi bozuk bir su akiyordu."

Muhammed b. Ishak'tan rivayette bulunan Ziyad, Hz. Aise'nin söyle dedigini nakleder:

"Rasûlullah (s.a.v.), Medine'ye geldiginde orasi, Allah topraklarinin en vebali sitma yeri idi. Ashabina orada bela ve hastalik isabet etti. Allah da bu hastaligi, peygamberinden uzaklastirdi. Ebu Bekir, Amir. b. Füheyre ve Bilal -Id bu ildsi Ebu Bekir'in azadlilan idiler- bir tek odada idiler. Ve onlar da sitmaya yakalanmislardi. Yanlarına ziyaret için gittim. Bu hadise, örtünmemize dair emrin nazil olmasindan önce idi. Onlarda, Allah'tan baska kimsenin bilmediği hastalik eleminin siddeti vardı. Ebu Bekir'e yanasip sordum:

- Kendini nasıl buluyorsun babacigim? Ebu Bekir cevaben, söyle dedi:

"Her kisi ki, kendi ailesi arasinda sabahlamistir.

Ölüm ise, onun ayakkabisinin bagindan ona daha yakindir."

Ben de: "Vallahi babam ne dedigini bilmiyor." dedim. Amir b. Fü-heyre'ye yanasip ona da sordum:

- Ey Amir, kendini nasıl buluyorsun? Amir, su cevabi verdi:

"Süphesiz ölümü, onu tadmadan önce buldum. Korkak kisinin ölümü basi ucundadır.

Her kisi, kendi gücüyle gayret sarfedicidir. Tipki derisini boynuzuyla koruyan öküz gibi."

Vallahi Amir de ne dedigini bilmiyor, dedim. Bilal, sitma nöbetine yakalandığı zaman evin avlusunda uzanır, sonra sesini yükselterek söyle derdi:

"Keske bilseydim ki, acaba bir gece Fahd'da¹ etrafımda İzhir ve Nemmam otları bulunduğu halde geceler miyim? Acaba bir gün Mecinne sularına gelir miyim? Acaba Sa'me ve Tafil dağları bana görünür mü?"

Hız. Aise diyor ki: Bunların söylediklerini Rasûlullah'a anlatarak: "Bunlar saçmıyorlar ve sitmanın şiddetinden ötürü ne söylediklerini bilmiyorlar." dedim. Bunun üzerine Rasûlullah, söyle dua buyurdu:

"Allahım, Mekke'yi bize sevdirdiğin kadar ya da daha fazlasıyla Medine'yi bize sevdirdi. Medine'nin müd' ve sa'ini (ölçeklerini) bizler için bereketli kıl. Medine'nin vebasını, Mahyaa'ya (Cuhfe'ye) naklet."

İmam Ahmed b. Hanbel, Hız. Aise'nin söyle dedigini rivayet eder:

"Rasûlullah (s.a.v.), Medine'ye geldiğinde Ebu Bekir ile azadluları Amir b. Führeyre ve Bilal hastalandılar. Onları ziyaret etmek için Rasûlullah'tan izin istedim. O da bana izin verdi. Ebu Bekir'e ugrayıp:

"Kendini nasıl buluyorsun?" diye sordum.

O da söyle cevap verdi:

"Her bir kisi ki, aile efradı içinde sabahlamış tir.

Ölüm ise, onun ayakkabisinin bağından kendisine daha yakındır."

Amir'e de, kendisini nasıl hissettiğini sordum. Bana şu cevabı verdi:

"Süphesiz ki ölümü, onu tatmadan önce buldum.

Korkak kisinin ölümü basi ucundadır."

Bilal'e kendisini nasıl hissettiğini sordugumda bana şu cevabı verdi:

"Keske bilseydim ki acaba bir gece Fahd'da^[10] etrafımda İzhir ve Nemmam otları bulunduğu halde(geceler miyim?"

Bunları ziyaret ettikten sonra Rasûlullah'm yanına geldim. Durumlarını ve söylediklerini ona anlattım. O da semaya bakıp söyle dedi:

"Allahım! Mekke'yi bize sevdirdiğin kadar, ya da daha fazlasıyla Medine'yi bize sevdirdi. Allahım, Medine'nin sa' ve müddünde (ölçeğinde) bizler için bereket ihsan et. Medine'nin vebasını da Mehyaa'ya (Cuhfe'ye) naklet."

Beyhakî, Hız. Aise'nin söyle dedigini rivayet eder: Rasûlullah (s.a.v.),

Medine'ye geldiginde orasi Allah'in en vebali yeri idi. Medine'nin Buthan vadisinde rengi ve tadi bozuk bir su akiyordu.

Hisam dedi Id: Medine vebasi, cahiliye döneminde de bilinen bir veba idi. Bir kimse vebali bir vadiye yaklastiginda ona merkep gibi anirmasi tavsiye edilirdi. Eger böyle yaparsa, o vadinin vebasi ona zarar vermezdi. Sairin biri, Medine'ye yaklastiginda su siiri okumustu:

"Ömrüme yemin olsun ki ben, alçak kimsenin korkusundan ötürü merkep gibi anirirsam, süphesiz ki ben korkak ve sabirsiz kimseyim."

Buhari, Salim'in babasının söyle dedigini rivayet etmistir: Peygamber (s.a.v.) buyurdu ki:

"Saçi basi daginik, siyahi bir kadinin, Medine'den çikip gittigini ve Mehya'a'da (Cühfe'de) durdugunu (rüyamda) gördüm. Bu rüyayı, Medine vebasının Mehya'a'ya nakledilisi seklinde yorumladim."

Hisam dedi ki: "Cühfe'de dogan bir çocuk, buluga ermeden sitma sebebiyle düsüp öldü."

Beyhakî bunu, "Delailü'n-Nübüvve" adli eserinde nakletmistir.

Yunus, Ibn îshak'm söyle dedigini rivayet eder: Rasûlullah (s.a.v.), Medine'ye geldiginde orasi vebali idi. Medine'de ashabina bela ve hastalık bulasti. Onlar bitkin düstüler. Ama Cenâb-i Allah, hastaligi peygamberinden uzaklastirdi.

Buharî ve Müslim'in sahihlerinde belirtildigine göre Ibn Abbas söyle demistir:

"Rasûlullah (s.a.v.) ile ashabi, umretu'1-kaza senesinde Mekke'ye geldiler. Müsrıklar: "Size, Yesrib (Medine) sitmasının zayıf düsürdüğü bir heyet geliyor." dediler. Rasûlullah (s.a.v.) da ashabina remel yaparak (Safa ve Merve arasındaki) iki sütun arasında yürümelerim emretti. Bütün sartlarda remel yapmak isterlerdi. Ancak hastalıkları ağırlasir, diye bunu yapmadılar.

Ben derim ki: Umretu'1-kaza, hicretin yedinci senesinin zilkade ayında yapılmistir. Su halde ya Peygamberin, vebanın Medine'den baska yere nakline dair yaptığı dua gecikmistir. Ya da o esnada veba kalkmistir da azıcık izleri kalmistir. Yahud sahabelerde vebanın izleri o süreye kadar kalmistir. Dogrusunu Allah bilir.

Ziyad, Abdullah b. Amr b. As'm söyle dedigini rivayet eder: Rasûlullah (s.a.v.) ve ashabi, Medine'ye geldiklerinde Medine sitmasına yakalandılar. Ağir şekilde hastalandılar. Allah, bu hastaligi Peygamberinden uzaklastirdi. Sahabelere gelince onlar, ancak oturarak namaz kılabiliyorlardı. Bu halde namaz kıldıkları esnada Rasûlullah yanlarına gelip kendilerine söyle dedi:

"Bilesiniz ki oturarak namaz kılan kimsenin sevabi, ayakta namaz kılanın

sevabının yarisi kadardır." Bunun üzerine Müslümanlar, daha fazla sevap elde etmek maksadıyla hastalıklarına rağmen ayaga kalkarak namaz kılmaya gayret sarfettiler. [11]

H. Peygamber'in Muhacirlerle Ensâr Arasında Dostluk Ve Kardeşlik Tesis Etmesi Ve Medine'deki Yahudilerle Saldırmazlık Antlaşması Yapması

Medine'de Kaynuka oğulları, Nadir oğulları ve Kurayza oğulları gibi Yahudi kabileleri, vardı. Taberî'ye göre bu Yahudi kabileleri, Ensâr'dan çok önceleri Buhtü'n-Nasr'ın Kudüs'ü tahrip ettiği zamanlarda Hicaz'a gelip yerleşmişlerdi. Sonra Seylu'l-Arini olduğunda Sebe'deki halk saga sola gruplar halinde dağıldıklarında Evsliler ve Hazreçliler, Medine'ye gelip Yahudilerin yanına yerleştiler. Onlarla ittifaklar akdedip onlara benzemeye çalıştılar. Çünkü peygamberlerden nakledile gelen ilim hususunda, Yahudilerin kendilerinden üstün olduklarını görmüşlerdi. Lakin Cenâb-i Allah, müşrik olanları hidayete ve İslâm'a kavuşturarak lütfuna mazhar kıldı. Yahudileri çekememezlikleri, azgınlıkları ve halika tabi olma karsisinde büyüklük taslamaları sebebiyle yardımından ve rahmetinden uzaklaştırdı.

İmam Ahmed b. Hanbel, Enes b. Malik'in şöyle dediğini rivayet eder: Rasûlullah (s.a.v.), Enes b. Malik'in evinde Muhacirlerle Ensâr arasında ittifak akdetti.

İmam Ahmed b. Hanbel, Enes b. Malik'in şöyle dediğini rivayet eder:

Rasûlullah (s.a.v.), benim evimde Kureyslilerle Ensâr arasında ittifak akdetti.

İmam Ahmed b. Hanbel, Amr b. Suayb'ın dedesinin şöyle dediğini rivayet eder: Peygamber (s.a.v.), Muhacirlerle Ensâraşında, birbirlerinin diyetlerini ödemede yardımcı olmak, esirlerinin fidyesini örf'e uygun olacak ölçüde ödemek ve Müslümanların arasını ıslah etmek şartı üzerine ittifak akdi yapmıştı.

Sahih-i Müslim'de Cabir'in şöyle dediği rivayet edilmiştir: Rasûlullah (s.a.v-), her batin üzerine diyet ödeme yükümlülüğü yazmıştır.

Muhammed b. İshak dedi ki: Rasûlullah (s.a.v.), Muhacirlerle Ensâraşında birleştirici bir akid olmak üzere bir belge düzenledi. Bu belgede, Yahudilerle saldırmazlık akdi yaptığını, onları dinleri ve malları üzerine bıraktığını ve onlara karşı bazı şartlar ileri sürdüğünü, onlara bazı haklar tanıdığını beyan ederek şöyle dedi:

"Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla. Bu peygamber Muhammed (s.a.v.)'den, Kureys ve Medineli mü'min ve Müslümanlarla, onlara tabi olup onlara katılanlar ve onlarla birlikte cihad edenler arasında bir antlaşmadır.

Onlar, insanlardan ayri olarak bir tek ümmettirler. Ku-reys'ten olan Muhacirler, Islâm'dan önceki halleri üzere, aralarinda diyetlerini verirler. Esirlerinin fidyelerini mü'minler arasinda iyilik ve adaletle paylasip öderler. Avf ogullari da eski halleri üzere ilk diyetlerini, aralarinda paylasarak öderler. Her taife, esirlerinin fidyelerini mü'minler arasinda iyilik ve adaletle paylasip öderler..."

Peygamber böyle dedikten sonra Ensâr'dan her batni ve her aileyi zikretti. Saide ogullari, Cüsem oglulan, Neccar ogullari, Amr b. Avf ogullari, Nebit ogullari gibi aileleri saydi. Sonra söyle dedi:

"Mü'minler, aralannda borcu agir olan, çoluk çocuğu fazla olan bir kimseyi, gerek fidyе hakkında, gerek diyet hakkında insansiz ve yar- . dimsiz birakamazlar. Hiçbir mü'min, diger bir mü'minin kölesiyle, o müminin kendisi olmaksizin ittifak akdi yapamaz. Muttaki mü'minler, azginlik yapan veya büyük bir zulüm, yahud günah veya düşmanlik ya da mü'minler arasinda fesad meydana getirmek isteyen kimseye karsidirilar. Onun hakkindan gelirler. Bütün müminlerin elleri, onun üzerine bir tek yumruk gibidir. O fesadçi kisi, onlardan birinin çocuğu olsa dahi yine böyle yaparlar. Hiç bir mü'min bir mümini, kafire karsilik olarak öldürmez ve mü'mine karsi kafire yardım etmez. Allah'in himayesi, herkes için esittir. Onlara karsi, onların en zayıfım himaye eder. Mü'minler, insanlar içinde birbirlerinin dostlari ve sahipleridirler.

Yahudilerden bize tabi olanlar için, bizden onlara yardım ve sahip çıkma vardır. Zulme ugramayacaklar ve baskı altına alınmayacaklardır. Mü'minlerin baris antlasmasi birdir. Bir mü'min, öteki mü'min yerine Allah yolundaki bir savasta baris anlasmagini, ancak mü'minler arasinda esitlik ve adalet üzere yapar. Bizimle birlikte savasan her kadın, birbirlerine yardımcı olurlar. Mü'minler, birbirlerini Allah yolunda canlarına erisen musibetlere karsi korurlar. Takvali mü'minler, en güzel gidisat ve en doğru yol üzeredirler. Hiçbir müsrik Kureysli'nin, ne malini ne de canini himaye edemez. Bir mü'mine karsi, onun önünde duramaz. Bir mü'mini, öldürölmesini gerektiren bir suç olmaksizin bey-yine ile sabit olan bir öldürme ile Öldürürse, o, o sebeble kisasa tabi tutulur. Ancak maktulün velisi razi olursa müstesna. Mü'minlerin hepsi, ona karsi olurlar. Onlar için ancak, ona karsi koymak helal olur. Bu sa-hifedeki hususlari ikrar edip kabul eden, Allah'a ve ahiret gününe iman eden hiçbir mü'min için, dinden olmayan birseyi icad eden bid'atçı kimseye yardım etmemesi ve onu barindirmasi helal olmaz. Kim ona yardım eder ve onu barindirirsa, Allah'in lanet ve gazabi kiyamet gününde onun üzerine olur. Ne tevbesi, ne de sadakasi kabul olunur. Bir konuda ayriliga düstüğünüz zaman, Allah ve Rasûlüne müracaat edin. Mü'minler savastiklari sürece, Yahudiler onların

savas, masraflarina katkıda bulunurlar.

Beni Avf Yahudileri, mü'minlerle beraber bir topluluktur. Yahudilere, kendi dinlerine bağlı kalma hakkı vardır. Müslümanlara da, kendi dinlerine bağlı kalma hakkı vardır. Gerek köleleri olsun, gerek kendileri olsun bu hüküm böyledir. Ancak zulmeden ve kötülük yapan müstesnadır. Çünkü o, ancak kendisini ve ailesini mahveder.

Neccar ogulları, Haris ogulları, Saide ogulları, Cüsem ogulları, Evs ogulları, Salebe ogulları, Cefne ogulları, Sütaybe ogulları ve Yahudileri için, Avf ogulları Yahudilerine tanınan hakların ve yüklenen yükümlülüklerin aynısı vardır. Yahudi kabilelerinin batınları da, o kabilelerin kendileri gibidir. Muhammed (s.a.v.)'in izni olmadan, hiç kimse onlardan ayrılamaz. Yaralama kisasını yapmaktan imtina edemez. Kim yaralama veya öldürme suretiyle yahut herhangi bir surette bir hakkı çignerse, kendisi ve ailesi ile bu hak ödettirilir. Ancak zulmeden müstes-na'dır. Allah böyle ister.

Yahudilerin nafakaları, kendilerine aittir. Müslümanların nafakaları da kendilerine aittir. Bu düsturu kabul edenlere karşı savasanlarla savasmak için aralarında yardımlasacaklar, birbirlerinden yararlanacaklar ve iyilik edecektir. Birbirlerine zarar vermeyeceklerdir. Hiç kimse, müttefikine kötülük yapmayacaktır. Mazluma yardım edilecektir. Yesrib'in içi, bu belge ehli için harem'dir.

Komsu zarar vermedikçe ve kötülük yapmadıkça, ev sahibi gibidir. Hiçbir ev halkı, sahibinin izni olmaksızın himaye edilmez.

Bu sahifeyi kabul eden taraflar arasında bir ihtilaf veya hadise meydana gelirse fesadından korkulursa, Allah ve Rasûlünün hakemliğine başvurulsun. Allah, bu sahifedeki hayırlı ve iyi şeyleri kabul eder. Kureys himaye edilmez. Onlara yardım edenler de himaye olunmaz. Bu sahifeyi kabul edenler, Medine'nin etrafına ansızın saldırılıp kusatılması durumunda, saldırganlara karşı aralarında yardımlasacaklardır. Baris yapacakları ve kabul edip yüklenecekleri bir barisa çağrıldıkları zaman bu baris akdini yapar ve kabul edip yüklenirler. Onlar barisa çağrıldıkları zaman, müminlere karşı hakları olur. Ancak dine karşı savasanlar, bundan müstesnadırlar. Herkesin eski borçları, aynen devam eder. Bu sahife, zalim veya günahkarların ceza görmesine engel olmaz. Medine'den çıkan, Medine'de oturan kimse güvenlidir. Ancak zulmeden veya günah işleyen müstesnadır. İyilik edip takvali olan kimseyi, Allah korur."

Ibn İshak, bu muahedeyi bu şekilde nakletmiştir. Ebu Ubeyd Kasım b. Sellam, "Garip" adlı kitabında bundan uzun uzadıya söz etmiştir. [12]

H. Peygamber'in Muhacirlerle Ensar'i Kardeş Yapması

Yüce Allah buyurdu ki:

«Daha önceden Medine'yi yurd edinmiş ve gönüllerine imani yerleştirmiş olan kimseler, kendilerine hicret edip gelenleri severler; onlara verilenler karsısında içlerinde bir çekememezlik hissetmezler; kendileri zaruret içinde bulunsalar bile onları kendilerinden önde tutarlar. Nefsinin tamahkarlığından korunabilmiş kimseler, iste onlar saadete erenlerdir.» (el-Hasr, 9.)

«Kendileriyle yeminlestiginiz kimselere hisselerini veriniz. Doğrusu Allah her şeye şahiddir.» (cn-Nisâ, 33.)

Buhari, İbn Abbas'm söyle dedigini rivayet eder: ayetiyle mirasçılar kastedilmistir. «Kendileriyle yeminlestiginiz kimseler» sözüyle su mana kastedilmistir: Muhacirler, Medine'ye geldiklerinde Muhacir akrabalarına değil de Ensâr'dan olan kimseye mirasçi oluyorlardı. Çünkü Peygamber (s.a.v.), Muhacirlerle Ensârarasında kardeşlik tesis etmişti. ayeti nazil olunca bu hüküm neshedildi. Böyle dedikten sonra İbn Abbas: "Kendileriyle yeminlestiginiz kimselere hisselerini veriniz.» mealindeki ayeti okudu ve: "Onların yardım, nasihat ve yiyecek yardımından hisselerini verin. Ama mirasçi olma durumu kalktı. Böyleleri için vasiyet edilir." dedi.

İmam Ahmed b. Hanbel dedi M: Süfyan'ajAsim'm, Enes'ten rivayet ederek söyle dedigini duydum: Peygamber (s.a.v.), bizim mekanimizde Ensârile Muhacirler arasında karşılıklı anlaşma ve ittifak yaptırdı." şeklinde bir söz söylendi.

Süfyan der ki: Sanki o, aralarında kardeşlik tesis etti, diyordu.

Muhammed b. İshak dedi ki: "Rasûlullah (s.a.v.), ashabından olan Muhacirlerle Ensâr arasında kardeşlik tesis etti."

Aynı zat, sözüne devamla söyle dedi: Bize ulaşan bir habere göre -ki söylemediği bir sözü kendisine isnad etmekten Allah'a şüphe- Hz. Peygamber söyle buyurmuştur: "Allah rızası için ikiser ikiser kardeş olun." Böyle dedikten sonra Hz. Peygamber, Ebu Talib oğlu Ali'nin elinden tutarak: "İşte bu, benim kardeşimdir." demistir.

Rasûlullah (s.a.v.), peygamberlerin efendisi, takva sahibi kimselerin önderi, âlemlerin essiz ve benzersiz Rabbinin elçisi idi. Ebu Talib oğlu Ali ile o, iki kardeş idiler. Allah ve Rasûlünün aslanı, Rasûlullah'ın amcası Abdülmuttalib oğlu Hamza ile Rasûlullah'ın azadlisi Harise oğlu Zeyd de iki kardeş idiler. Rasûlullah, Uhud savaşında Hamza'ya göz kulak olmasını Zeyd'e vasiyet etmişti. Ebu Talib oğlu Cafer-i Tayyar --harpte iki kolu kesilip şehid olduğu için Rasûlullah tarafından kendisine iki kanatlı anlamına gelen bu unvan verilmistir- ile Muaz b. Cebel de iki kardeş idiler.

İbn Hisam der ki: O günde (Uhud savaşında) Cafer, Habes diyarında, uzaklarda idi.

Ibn Ishak der ki: Ebu Bekir ile Harice b. Zeyd el-Hazrecî iki kardes idiler. Hattab oğlu Ömer ile Malik oğlu Utban iki kardes idiler. Ebu Ubeyde ve Sa'd b. Muaz; Abdurrahman b. Avf ve Sa'd b. er-Rebî, Zübeyr b. Avvam ve Seleme b. Selame b. Vaks de iki kardes idiler. Zübeyr b. Av-vam'in, Abdullah b. Mes'ud ile kardes oldugunu söyleyenler de vardır. Osman b. Affan ile Evs b. Münzir en-Neccarî, Talha b. Ubeydullah ile Ka'b b. Malik, Said b. Zeyd ile Übey b. Ka'b, Mus'ab b. Ümeyr ile Ebu Eyyüb, Ebu Hüzeyfe b. Utbe ile Abbad b. Bîr, Ammar ile Abdüleshel'in müttefiki Hüzeyfe b. Yeman el-Absî iki kardes idiler. Ammar'm, Sabit b. Kays b. Semmas ile kardes oldugunu söyleyenler de olmuştur.

Ebu Zer Berir b. Cünade ile hizli kosa Münzir b. Amr, Hatib b. Ebi Beltaa ile Uveyni b. Saide, Sehnan ile Ebu Derda, Bilal ile Abdullah b. Revaha iki kardes idiler.

Rasûlullah (s.a.v.)'in, aralarında kardeslik tesis edildiğini bildirdiği bazı sahabelerin adları üzerinde tartışılabilir. Söyle ki;

Peygamber'in kendini Hz. Ali ile kardes ilan ettiğine ilişkin haberi, bazı âlimler kabul etmemekte ve sahih olmadığını söylemektedirler.

Bu görüşlerine dayanak olarak da mezkur kardesliğin, bazı sahabeleri birbirlerine kenetleme ve gönüllerini birbirine isindirme amacıyla tesis edilmiş olduğunu göstermektedirler. Bunlara göre Peygam-ber'in kendini herhangi bir sahabe ile, Hamza ile Zeyd b. Harise örneğinde olduğu gibi bir Muhaciri başka bir Muhacirle kardes kilmasının anlamı yoktu.

Yalnız su hususu göz önünde bulundurmak gerekir ki, Peygamber Efendimiz, Hz. Ali'nin idare ve menfaatini baskasına havale etmeyi uygun görmediği için, Ali üe kardes olduğunu ilan etmiş olabilir. Çünkü Hz. Peygamberin, geçimlerini temin ettiği kimselerden biri de Hz. Ali'dir. Henüz küçük yasta ve babası Ebu Talib de hayatta iken, Peygamber onun nafakasini üstlenmişti. Daha önce bundan bahsederken

Mücahid ve diğerlerinin bu görüşte olduklarını söylemistik. Aym şekilde Hz. Hamza da, azadlûari Zeyd'in çıkarlarını korumayı üstlenmiş ve bu sebeple onunla kardes olmuş olabilir. Doğrusunu Allah daha iyi bilir. Abdülmelik b. Hisam'm da isaret ettiği gibi Cafer-i Tayyar ile Muaz b. Cebel'in kardeslikleri konusu üzerinde ihtilaf vardır. İleride de açıklanacağı gibi Ebu Talib oğlu Cafer-i Tayyar, hicri yedinci sene başlarında, Hayber fethi esnasında Medine'ye gelmiştir. Böyle olunca Peygamberin Medine'ye gelisinin ilk günlerinde Cafer ile Muaz'i kardes kilmis olması nasıl mümkün olur? Yalnız ileriki bir zamanda Medine'ye geldiği takdirde, Cafer'le kardes kilinması için Hz. Peygamber, Muaz'i yedekte tutmuş olabilir.

Muhammed b. îshak'm; "Ebu Ubeyde ile Sa'd b. Muaz da iki kardes idiler."

sözü, Imam Ahmed b. Hanbel'in su rivayetine ters düsmektedir:

Enes b. Malik'den rivayet olunduguna göre Rasûlullah (s.a.v.), Ebu Ubeyde b. Cerrah ile Ebu Talha'yi kardes yapti.

Müslim de, Abdüssamed b. Ab dül varis'ten söyle bir rivayette bulunmustur ki bu, Ebu Ubeyde îfe Sa'd b. Muaz'm kardes kilindiklerine dair Ibn Ishak in anlattiklerine nisbetle daha dogrudur. Allah, dogru olanı daha iyi bilir.

Sahih-i Buharî'de Hz. Peygamberin ashabini birbiriyle nasıl kardes kilmis olduğu bölümünde Abdurrahman b. Avf der ki:

"Peygamber (s.a.v.), Medine'ye geldigimizde benimle Sa'd b. Rebii kardes yapti."

Ebu Cuhayfe dedi ki: "Peygamber (s.a.v.), Selman-i Farisî ile Ebu Derda'yi kardes yapti."

Muhammed b. Yusuf, Enes'in söyle dedigini rivayet eder: Abdurrahman b. Avf, Medine'ye geldi. Peygamber (s.a.v.), onunla Ensâr'dan Sa'd b. Rebii kardes yapti. Sa'd, kendi malini ve zevcelerinin yansim, Abdurrahman'a vermeyi teklif etti. Abdurrahman: "Malini ve aileni Allah sana mübarek etsin, yalnız sen, bana çarsinin yolunu göster." dedi. Çarsiya gidip alis veris yapti. Kazanç olarak biraz yag ve çökelek elde etti. Aradan bir kaç gün geçtikten sonra Hz. Peygamber, onunla karsilasti. Üzerinden safran kokusu geliyordu. Ona: "Bu nedir ey Abdurrahman?" diye sordu. Abdurrahman: "Ya Rasûlallah, Ensâr'dan bir kadınla evlendim» cevabini verdi. Peygamber: "Ona ne kadar mehir verdin?" diye sorunca o da: "Bir hurma çekirdegi kadar altin verdim." dedi. Bunun üzerine Peygamber (s.a.v.) söyle buyurdu: "Bir koyun keserek de olsa, düğün yemegi ver."

Imam Ahmed b. Hanbel, Enes (r.a.)'in söyle dedigini rivayet eder: Abdurrahman b. Avf, Medine'ye geldi. Rasûlullah (s.a.v.), onunla Sa'd b. Rebi el-Ensârî'yi kardes yapti. Sa'd, Abdurrahman'a söyle bir teklifte bulundu: "Medine halkinin en zenginiyim. Malimin yarisini al, senin olsun. Nikahli iki karim var... Bak, hangisini begeniyorsan onu senin için bosayayim da onunla evlen."

Bu teklife Abdurrahman su cevabi verdi:

"Allah, malim ve aileni sana mübarek kilsin. Yalnız siz, bana çarsinin yolunu gösterin."

Çarsinin yolunu kendisine gösterdiler: Gitti, alisveris yapti, kazandi, biraz yag ve çökelek getirdi. Aradan Allah'in diledigi kadar bir süre daha geçtikden sonra, Safran kokusu sürünmüs olarak geldi, Rasûlullah (s.a.v.), "Bu da ne?" diye sorunca, Abdurrahman: "Bir kadınla evlendim ya Rasûlallah" dedi. "Ona ne kadar mehir verdin?" diye sorunca, "Bir çekirdek

agirliginca altin verdim." dedi. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.): "Bir koyun keserek de olsa düğün yemeği yap." emrini verdi. Abdurrahman, bir defasında söyle demisti:

"Nihayet kendimi öyle bir halde gördüm ki, yerden bir tas kaldir-sam, altinda mutlaka altin ve gümüs bulacagimi umardim."

îmam Ahmed b. Hanbel, Enes'ten rivayet etti ki, Muhacirler söyle demislerdi:

"Ya Rasûlallah! Aralarina geldigimiz bu Medine halki kadar iyi bir kavim görmedik. Gelirleri az oldugu zaman bizimle paylasirlar. Çok oldugu zaman ise, bize hissemizden kat kat fazla verirler. Vallahi bütün ecir ve sevabi, kendilerinin götürmesinden korkuyoruz."

Hız. Peygamber, onlara söyle cevap verdi:

"Hayir, siz onlari övdüğünüz ve onlara dua ettiginiz müddetçe size de ecir verilir."

Buhari, Ebu Hüreyre'den rivayet etti ki; Ensâr, Rasûlullah'a söyle dedi:

- Hurmaliklari bizimle (Muhacir) kardeslerimiz arasinda taksim et.

Rasûlullah:

- Hayir, diye cevap verdi.

Bu kez Ensâr, Muhacirlere yönelerek:

- Masraflari karsilarsaniz, sizi ürüne ortak yaparsak olur mu? diye sordular.

Muhacirler: .

- Bu teklifinizi duyduk ve teklifinize uyduk, dediler.

- Abdurrahman b. Zeyd b. Eslem, Rasûlullah (s.a.v.)'m Ensâr'a söyle dedigini rivayet eder:

- (Muhacir) kardesleriniz mal ve evladlanni birakip size gelmislerdir.

- Malimizi onlarla paylasacagiz.

- Baska birsey yapsaniz olmaz mi?

- Baska sey nedir?

- Onlar, çalışmayı bilmeyen kimselerdir. Onlari yerine siz çalışsin da ürünü onlarla paylasin.

- Evet, olur.

Ensâr'm faziletine ve güzel karakterlerine dair hadislerle eserleri, «Daha önceden Medine'yi yurt edinmis ve gönüllerine imani yerlestirmis olan kimseler...» (cl-Hasr, 9.) ayetinden bahsederken nakletmisizdir. [13]

Ebu Ümame Es'ad B. Zürrare'nin Vefati

Es'ad b. Zürene'nin seceresi (soy kütüğü) şöyledir: Es'ad b. Zürene b. Ades b. Ubeyd b. Salebe b. Ganm b. Malik b. Neccar. Bu zat, Akabe gecesinde Neccar ogullarının temsilcisi idi. Yani ikinci Akabe bey'atındaki oniki temsilciden biri idi. Akabelerin her üçüne de katılmıştır. İkinci Akabe gecesinde bir görüşe göre Rasûlullah ile ilk bey*atlesen kisidir. O zaman, genç bir sahisti. Önceki sayfalarda da anlatıldığı gibi Medine'de Hezmu'n-Nebit mintikasinin Nakiü'l-Hadamat kısmında ilk cuma namazını kildiran kisidir.

Muhammed b. îshak dedi ki: O aylarda mescid inşa edilmekte iken Ebu Umame Es'ad b. Zürene boğaz ağrisına ve hiçkiriga yakalanarak vefat etti.

İbn Cerir de, tarihinde Enes'in söyle dedigini rivayet eder: Vücuduna diken batan Es'ad b. Zürene'yi, Rasûlullah (s.a.v.) dağlamisti.

İbn îshak, Yahya b. Abdullah b. Abdurrahman b. Es'ad b. Zürene'den rivayet etti ki; Rasûlullah (s.a.v.) söyle buyurmustur: "Ebu Umame, Yahudilerle Arap münafıkları için ne kötü bir ölüdür. Onlar diyorlar ki: Eger Muhammed peygamber olsaydı arkadaşısı ölmezdi. Halbuki Allah'tan gelen birseye karşı ne kendimi, ne de arkadaşımı koruyabilirim."

Bundan da anlaşıyor ki Hz. Peygamber'in Medine'ye hicretinden sonra vefat eden ilk Müslüman, Es'ad b. Zürene'dir.

İbn Esir, "Üsdu 1-Gabe" adlı eserinde, Es'ad b. Zürene'nin hicretten yedi ay sonra sevval ayında vefat ettiğini ifade etmiştir. Doğrusunu Allah bilir.

Muhammed b. îshak, Asim b. Amr b. Katade nin söyle dedigini rivayet eder: Neccar Ogulları, Ebu Umame Es'ad b. Zürene'den sonra kendileri için bir temsilci belirlemesini Rasûlullah'a arz ettiler. O da söyle cevap verdi:

"Siz benim dayılarımsınız. Aranızda ben varım. Ve sizin temsilciniz de benim." Hz. Peygamber böyle diyerek onlardan birini, diğerlerinden ayırd etmemek istemisti. Neccar ogulları, Rasûlullah'ın kendi temsilcileri olduğunu ileri sürerek kavimlerine karşı üstünlük iddiasında bulunuyorlardı.

İbn Esir dedi ki: Bu da, Ebu Nuaym ile İbn Mende'h'in; "Es'ad b. Zürene, Saide ogullarının temsilcisi idi." mealindeki sözlerini çürüt mektedir. Çünkü o, Neccar ogullarının temsilcisi idi.

İbn Esir'in bu sözü doğrudur. Ebu Cafer b. Cerir, tarihinde söyle der: Peygamber (s.a.v.)'in Medine'ye gelisinden sonra Müslümanlardan ilk vefat eden kisi, Peygamber Efendimiz'in ev sahibi Külsüm b. Hedm'dir. Peygamberin Medine'ye gelisinden sonra çok geçmeden vefat etmiştir. Ondan sonra Es'ad b. Zürene vefat etmiştir. Es'ad, Hz. Peygamber'in Medine'ye gelis senesinde mescid inşası tamamlanmadan boğaz ağrisına ve hiçkiriga yakalanarak vefat etmiştir.

Ben derim ki: Külsüm b. Hedm b. Imru'1-Kays b. Haris b. Zeyd b. Ubeyd b. Zeyd b. Malik b. Avf b. Amr b. Avf b. Malik b. Evs el-Ensârî el-Evsî, Beni Amr b. Avf ogullari kabilesinden olup yasli bir kimse idi. Hz. Peygamber'in Medine'ye gelisinden önce Müslüman olmustu. Peygamber Efendimiz gelip Küba'ya yerlestiginde Külsüm b. Hedm'in evine konuk olmustu. Geceleri orada kalirdi. Gündüz Sa'd b. Rebiin evinde ashabi ile sohbet ederdi. Neccar ogullari yurduna tasimncaya kadar böyle yapmisti.

Ibn Esir dedi ki: Anlatildigina göre Rasûlullah (s.a.v.)'m Medine'ye gelisinden sonra ilk vefat eden Müslüman, Külsüm b. Hedm'dir. Ondan sonra Es'ad b. Zûrare vefat etmistir. Taberî, bunu bu sekilde nakleder. [14]

Abdullah B. Zübeyr'in Hicri Birinci Senenin Sevvâl Ayinda Dogumu

Hz. Peygamber'in, Medine'ye hicretinden sonra Muhacirlerin dogan ilk çocugu, Abdullah b. Zübeyr'dir. Nitekim hicretten sonra Ensâr'dan dogan ilk çocuk da Numan b. Besir'dir. Bazilarinin ifadesine göre Abdullah b. Zübeyr, hicretin yirminci ayinda dogmustur. Ebu'l-Es-ved böyle demistir. Vakidî de Muhammed b. Yahya b. Sehl b. Ebi Has-me'den böyle bir rivayette bulunmaktadir.

Söylendigine göre Numan, Abdullah b. Zübeyr'den alti ay kadar Önce, yani hicretin ondördüncü ayinda dogmustur. Bununla beraber dogru olan, bizim daha önce söyledigimizdir.

Buharî'nin, Hisam b. Urve'den rivayet ettigine göre Esmâ, Abdullah b. Zübeyr'e hamile iken söyle demistir: Mekke'den cilttim. Medine'ye geldim. O esnada dogum yaklasmisti. Küba'ya indim. Abdullah'i Küba'da dogurdum. Sonra onu alip Rasûlullah'a getirdim. Onu kucagina aldi. Sonra biraz hurma getirilmesini emretti. Hurma getirdiler. Hurmayi agzma alip çignedi. Sonra Abdullah'in agzina tükürdü. Böylece onun karnina giren ilk sey, Rasûlullah'm tükürüğü oldu. Sonra agzina hurma sürdü. Ona dua etti. Mübarek olmasını diledi. Abdullah, hicretten sonra dogan ilk çocuk oldu.

Kuteybe, Hz. Aise'nin söyle dedigini rivayet eder: Islâm döneminde Medine'de dogan ilk çocuk, Abdullah b. Zübeyr oldu. Onu alip Rasûlullah'a getirdiler. Rasûlullah, biraz hurma alip çignedi. Sonra onu Abdullah'in agzina koydu. Böylece Abdullah'in karnina giren ilk sey, Rasûlullah'm tükürüğü oldu.

Bu rivayet, Vakidî ve digerlerine karsi bir hüccet (delil) dir. Çünkü onun anlattigina göre Peygamber (s.a.v.) Mekke'ye dönerken, Abdullah b. Uraykit'le birlikte Zeyd b. Harise ile Ebu Rafî de göndermistir. Bunlari kendi ailesiyle Ebu Bekir'in ailesini getirmekle görevlendirmisti. Bunlar, Peygamber (s.a.v.)'in hicretinin ardî sira o aileleri getirmislerdi. O esnada Esmâ, dogurmasi yakin olan bir hamile idi. Dogururken sevinen

Müslümanlar, yüksek seslerle tekbir getirdiler. Çünkü Müslümanların aldıkları haberlere göre Yahudiler, hicretten sonra Müslümanların çocuklarının olmaması için güya onlara büyü yapmışlardı. Yahudilerin bu iddiasının asilsiz olduğunu Cenâb-i Allah isbatla-misti. [15]

Bu Senede Rasûlullah (S.A.V.)'In Aise ile Gerdege Girmesi

İmam Ahmed b. Hanbel, Hz. Aise'nin söyle dedigini rivayet eder: "Rasûlullah (s.a.v.), sevval ayında benimle evlendi. Sevval aynıda da benimle gerdege girdi. Rasûlullah 'm yanında hangi zevcesi benden daha sanslidir?"

Hz. Aise, kendi kabilesinden olan kadınların sevval ayında evlenmelerini isterdi.

Buna göre Rasûlullah (s.a.v.), hicretin yedinci veya sekizinci ayında Hz. Aise ile gerdege girmis oluyor. İbn Cerir, hem yedinci ayda, hem de sekizinci ayda gerdege girdigine dair iki kavil nakletmistir. Önceki sayfalarda Hz. Peygamber, Medine'ye gelmeden önce Sevde ile evlenisi, geldikten sonra da Aise ile gerdege girişi ve gerdege girişinde gündüzleyn Sünh mevkiinde gerçeklestigi hakkında açıklamalarda bulunmustuk. Bu da insanların bugün itiyad haline getirdikleri teamüle muhaliftir. Hz. Peygamber'in, sevval ayında gerdege girişi de güya eslerin birbirinden ayrilmalarına sebep olacağı endisesiyle iki bayram arasında gerdege girmeyi mekruh sayan bazı kimselerin vehimlerini bosa çıkarmaktadır. Bunun aslı yoktur. Çünkü Hz. Aise, bu vehme kapılanlara reddiye olsun diye söyle demistir:

"Rasûlullah, sevval ayında benimle evlendi. Sevval ayında da benimle gerdege girdi. Onun kadınlarından hangisi, benim kadar sanslidir?"

Bu da gösteriyor ki Hz. Aise, Rasûlullah'm bizzat kendisinden, zevçeleri arasında en çok kendisini sevdiğini duymuş ve anlamıştır. Açık delillere dayanarak biz de diyoruz ki, bu şekilde anlaması doğrudur. Su hadis, bunu isbatlamak için yeterlidir. Buhari, Anir b. As'tan su rivayeti yapmaktadır:

- Ya Rasûlallah, insanlar arasında en çok sevdiğin kimdir?
- Aise'dir.
- Ya erkeklerden en çok kimi seversin?
- Aise'nin babasını... [16]

Fasil

İbn Cerir dedi ki: Bu sene, yani hicretin birinci senesinde -söylendigine göre- ikamet halindeki namaz artırıldı. Üzerine iki rekat eklendi. Daha önce hem ikamet namazı, hem de yolculuk namazı iki rekat idi. ikamet namazına

(yolculuk disinda normal zamanlardaki namaza) iki rekatin eklenmesi, Peygamber (s.a.v.)'in Medine'ye gelisinden sonra rebiyülahir ayinin on ikinci gecesinde sonra olmustur.

Vakidî, Hicaz ehli arasinda bu hususta ihtilaf bulunmadigini ifade etmistir.

Ben derim ki: Daha önce belirtildiği üzere Buharî'nin rivayet ettiği bir hadiste, Hz. Aise'nin söyle dedigini nakletmistik:

"İlk farz kilindiginda namaz, iki rekat olarak farz kilinmistir. Yolculuk halindeki namaz, yine iki rekat olarak kaldı. Ama ikamet halindeki namaz artırildi."

Beyhakî, Hasan-i Basrî'nin söyle dedigim rivayet eder: ikamet halindeki namaz, ilk farz kilinirken dört rekat olarak farz kilinmistir. Dogrusunu Allah bilir.

Nisa sûresinde su ayet-i kerimeden bahsederken bu konuda fikrimizi beyan etmistik:

«Yolculuk ettiginizde, kafirlerin size bir fenalık yapmasindan korkarsanız, namazi kisaltmanızda size bir sorumluluk yoktur.» (101.) [17]

Ezan

Peygamber (s.a.v.)'in Medine'ye gelisinden sonra ezan mesru kilindi.

İbn İshak dedi ki: Rasûlullah (s.a.v.), Medine'ye yerlesip huzur buldugu zaman Muhacir kardesleri onun yanina gelip toplandilar. Sonra Ensâr da gelip toplandi. Islâm'in isi saglamlasmiş, namaz yerlesmiş, zekat ve oruç farz kilinmiş, hadler vazedilmiş, helal ve haram yasalamış, islâmiyet nallan arasina yerlemisti. Medine'de iman eden bir Ensâr toplulugu olusmustu. Rasûlullah oraya geldigi zaman insanlar, namaz vakitleri için davetsiz olarak toplanıyorlardı. Rasûlullah (s.a.v.), oraya geldigi zaman bir boru edinmek istedi. Tipki Yahudilerin kendi namazlarına çağirirken kullandıkları boru gibi. Sonra borudan hoslanmadi. Sonra çan çalinmasını emretti ki, Müslümanlar namaza onunla çağirilsinlar.

Aralarinda bunu düşünürlerken Abdullah b. Zeyd b. Salebe b. Abdi Rebbih - ki bu zat, Belharis b. Hazreç'in kardesidir- namaza çağri ile ilgili şeyi rüyasinda gördü. Rasûlullah'a geldi ve söyle dedi:

- Ey Allah'in elçisi! Bu gece biri benim yanımda dolasti, bana ugradiginda, üzerinde iki yeşil elbise vardı. Elinde bir çan tasiyordu. Ona dedim ki:

- Ey Allah'in kulu! Bu çani satar misin?

- Ne yapacaksın, dedi. Dedim ki:

- Onunla namaza çağirmek istiyorum.

- Sana bundan, daha hayirli birseyi göstereyim mi, dedi?

- Nedir o hayirli sey? dedim.

- Bunun üzerine dedi ki:

- Söyle dersin: Allahu Ekber Allahu Ekber. Allahu Ekber Allahu Ekber. Eshedü enlâ ilahe illallah. Eshedü enlâ ilahe illallah. Eshedü en-ne Muhammeden Rasûlullah. Eshedü enne Muhammeden Rasûlullah. Hayye alessalah. Hayye alessalah. Hayye al el felah. Hayye al el felah. Allahu Ekber. Allahu Ekber. Lâ ilahe illallah.

Abdullah b. Zeyd, bunu Rasûlullah (s.a.v.)'a anlattiginda kendileri söyle buyurdu:

«Muhakkak bu gerçek bir rüyadır inshaallah, o halde Bilal'in yanina git ve bunu ona öğret. O, bununla namaz vakitlerini bildirsin. Çünkü onun senden daha tesirli ve uzaklara ulasan sesi vardır.»dedi. Bilal ezan okudugu zaman Ömer b. Hattab bunu evinde iken isitti. Cübbesini giyerek Rasûlullaltin yanma gelip söyle dedi:

"Ey Allah'in peygamberi! Seni hak rasûl olarak gönderene yemin ederim ki, Abdullah'in gördüğü rüyanin aynisini ben de gördüm."

Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.) «Hamd Allah'a mahsustur.» dedi.

Ebu Davud'taki bir rivayete göre Abdullah b. Zeyd'in rüyada gördüğü kisi, ona ikameti de öğretmis, ezani öğrettikten sonra ona söyle demis: Sonra namaza durdugunda söyle dersin: Allahu Ekber Allahu Ek-ber. Allahu Ekber Allahu Ekber. Eshedü enlâ ilahe illallah. Eshedü enlâ ilahe illallah. Eshedü enne Muhammeden Rasûlullah. Eshedü enne Muhammeden Rasûlullah. Hayye alessalah. Hayye alessalah. Hayye al el felah. Hayye al el felah. Kad'kametis salah. Kad'kametissalah. Allahu Ekber. Allahu Ekber. Lâ ilahe illallah.

Ebu Ubeyd, Abdullah b. Zeyd el-Ensârî'nin bu konuda söyle bir siir okudugunu söylemistir:

"Celal ve ikram sahibi Allah'a hamdolsun. Ezan nimetini bahsettiginden ötürü büyük övgüler O'na olsun.

Çünkü Allah katından bana ezani, bir müjdeci getirdi. O müjdeci benim katimda çok mükerremdir.

Üç gece pespese bana geldi. Her geldiginde beni daha çok agirlardi."

Ben derim ki: Bu garib bir siirdir. Bundan anlasildigina göre güya Abdullah, rüyadaki adami üç gece pespese görmüs, sonra gelip rüyasini Rasûlullah'a anlatmistir. Dogrusunu Allah bilir.

Ibn Mace'nin Salim'in babasindan naklettigine göre namaza çağri konusu

kendilerini d s nd rd ğ nde Ras lullah (s.a.v.), bu isi insanlarla müsavere etti. Ona, borazan çalınmasını teklif ettiler. Yahudiler, borazan kullandıkları için Ras lullah bu teklif hoş görmedi. Sonra ona  an çalınmasını teklif ettiler. Hristiyanlar  an  aldıklarından bu teklifi de hoş görmedi. O gece Ens r'dan Abdullah b. Zeyd adındaki bir adama ve  mer b. Hattab'a rüyada ezan anlatıldı. Ens r  geceleyin Ras lullah'a gelip rüyasını nakletti. Ras lullah da Bilal'e emir verdi. Bilal de rüyada anlatıldığı sekilde ezan okudu.

Z hr  der ki: Sabah ezanında Bilal, ezana: «Namaz uykudan daha hayirlidir» sözlerini iki kez ekledi. Ras lullah, bu ilaveyi onayladı. Hz. Ömer dedi ki:

"Ya Ras lallah, Abdullah'in gördüğü rüyanın aynısını ben de gördüm. Ne var ki o benden önce sana anlattı."

Bu bahsin tafsilati, "Ahkam-i Kebir" adlı kitabın ezan babında inşaallah verilecektir. Güvencimiz ve dayanagimiz yüce Allah'dır.

Süheyli'nin, Ali b. Ebi Talib'ten naklettiği hadise gelince o burada  sr  hadisini anlatarak söyle demistir: "Perde arkasından bir melek  ikip su ezanı okudu. Her bir kelimeyi telaffuz ederken yüce Allah, onu tasdik ediyordu. Sonra melek, Muhammed (s.a.v.)'in elinden tutup onu  ne geçirdi. O da -aralarında Adem ve Nuh da olmak üzere- gök halkına imamlık etti..."

Süheyli'nin iddia ettiğ  gibi bu sahih bir hadis değil, aksine münker bir hadistir. Cameliye firkasının kendisine nisbet edildiğ  Ziyad b. M n-zir Ebu'l-Carud'tan baska bunu rivayet eden yoktur ki, o da rivayet hususunda töhmet altında bulunan kimselerdendir. Sayet Ras lullah (s.a.v.), böyle birseyi  sr  gecesinde duymus olsaydı, hicretten sonra hemen namaza  agri esnasında bu ifadelerin söylenmesini emrederdi. Doğrusunu Allah bilir.

Ibn Hisam, Ubeyd b.  meyr'in söyle dediğini rivayet eder:

"Peygamber (s.a.v.) ile ashabi,  an ile namaza  agri yapılması hususunda mesveret ediyorlardı. Bir ara Hattab oğlu  mer,  an için iki ağ  satın almak istedi. O sırada Hattab oğlu  mer, uykusunda "Bu isi  anla yapmayın. Namaz için ezan okuyun." diye rüyasında gördü.

Bunun  zerine  mer, Peygamber (s.a.v.)'e rüyasını anlatmak için gitti. Halbuki Hz. Peygambere bu konuda az önce vahiy gelmişti. Ömer, Bilal'in ezan okumasını istiyordu. Bunu Ras lullah'a söylediğinde o bu-yurduki: «Vahiy senden önce geldi.»

Bazılarının açıkça ifade ettikleri gibi bu rivayet, Abdullah b. Zeyd b. Abdi Rebihi'nin gördüğü rüyayı tasdik edecek sekilde vahiy geldiğini ispatlamaktadır. Doğrusunu yüce Allah bilir.

Ibn Isliak, Urve b. Zübeyr'in söyle dedigini rivayet eder: Neccar ogullarından bir kadın söyle dedi:

«Benim evim, mescidin etrafındaki evlerin en yükseği idi. Bilal, her sabah evimin üzerine oturuyor ve fecrin ufukta uzandığını gördüğü zaman söyle diyordu:

"Allahim, ben sana hamdeder, Kureys'in senin dinine karşı koymasına karşı senden yardım dilerim." Allah'a yemin ederimki, bir tek gece dahi, onun bu duayı terkettğini görmedim.» [18]

Hz. Hamza'nın Serîyyesi

İbn Cerir dedi ki: Vakidî'nin ifadesine göre Rasûlullah (s.a.v.), ramazan ayında, yani hicretinin yedinci ay başında Abdülmuttalib oğlu Hamza için beyaz bir bayrak hazırladı. Onu, otuz Muhacirin başına komutan yaptı. Bunlar, Kureys kervanlarına taarruz edeceklerdi. Göreve giden Hz. Hamza, 300 kişilik Ebu Cehil liderliğinde bulunan Kureysli bir kervana rastladı. Aralarına Mecdî b. Amr girdi ve ^savaş olmadı. Bu seriyyede Hz. Hamza'nın bayrağı, Ebu Mersed el-Ganevî taşıyordu. [19]

Ubeyde B. Harîs B. Abdülmuttalib'in Serîyyesi

Ibn Ceir dedi ki: Yine Vakidî'nin ifadesine göre Peygamber (s.a.v.), hicretin sekizinci ay başında (sevval ayında) Ubeyde b. Haris için de beyaz bir bayrak hazırladı. Kendisinin, adamlarıyla birlikte Batni Rabig'a gitmesini emretti.

Ubeyde'nin bayrağı Mistah b. Üsase'de idi. Seniyyetü'l-Mürre'ye vardılar. Orası Cühfe taraflarında bir yerdir. Bu seriyyede altmış Muhacir vardı. Aralarında Ensâr'dan kimse yoktu. Ahya suyu yanında Muhacirlerle müsrıklar karşılaştılar. Kılıç çekmeksizin ok atıldılar.

Vakidî der ki: Müsrıklar 200 kişi idiler. Başlarında Ebu Süfyan Sahr b. Harp vardı. Başlarında Mikrez b. Hafs'm bulunduğunu söyleyenler de olmuştur. [20]

Fasıl

Vakidî dedi ki: Hicretin birinci senesinin zilkade ayında Rasûlullah (s.a.v.), Sa'd b. Ebi Vakkas için de beyaz bir bayrak hazırladı. Bayrağı Mikdad b. Esved taşıyordu. Harar'a gitmelerini emretti. Sa'd'ın oğlu Amir söyle demistir: Babam bana dedi ki: Yirmi kişiyle birlikte piyade olarak yola çıktık. Gündüzleri gizleniyor, geceleri gidiyorduk. Besinci günün sabahında Harar mevkiine vardık. Rasûlullah (s.a.v.), Harar mevkiini geçmememizi bana emretmişti. Ama müsrık kervanı benden bir gün önce oradan geçmişti.

Vakidî dedi ki: Mûsrik kervanında altmış kişi vardı. Sa'd'm beraberindekilerin tamamı, Muhacirlerdendi.

Ebu Cafer b. Cerir dedi ki: İbn İshak nezdindeki rivayete göre bu üç seriyyenin tamamı, hicretin ikinci senesinde olmuştur.

Ben derim ki: İbn İshak'm sözleri -düşünen kimseler için- Ebu Cafer'in sözlerine göre sarîh değildir. Nitekim bunu hicretin ikinci senesinin baş kısmındaki "Megazi" kitabında bu konudan sonra gelecek olan bölümde açıklayacağız. Belki de o bu seriyyelerin, hicrî birinci senede teskil edildiklerini söylemek istemistir. İlgili kısma geldigimizde inşâ-allah bu konuyu tafsilatıyla izah edeceğiz. Vakidî de güzel olan bazı fazlalıklar vardır. O, bu konunun önde gelen liderlerindendir. Şahsiyet olarak doğru sözlüdür. Çok rivayetleri vardır. Nitekim onun adalet ve cehhinden «et-Tekmil fi Ma'rifeti's-Sikati ve'd-Duafai ve'l-Mecahil» adlı kitabımızda uzun uzadıya bahsetmişizdir. Övgü ve minnet Allah'adır. [21]

Fasıl

Hicretin birinci senesinde doğan çocuklardan birisi de Abdullah b. Zübeyr'dir. Hicretten sonra Medine'de Müslümanların doğan ilk çocuğu odur. Nitekim Buhari, onun annesi Esmâ ile teyzesi ümmü'l-mü'minin Hz. Aise'nin de böyle dediklerim rivayet etmiştir. Bu iki kadın, Ebu Bekir es-Siddik hazretlerinin kızlarıdır.

Bazıları demişler ki: Numan b. Besir, Abdullah b. Zübeyr'den altı ay önce doğmuştur. Şu halde Abdullah İbn Zübeyr, hicretten sonra Muhacirlerin doğan ilk çocuğudur. Bazılarının anlattıklarına göre Abdullah b. Zübeyr ile Numan b. Besir, hicretin ikinci senesinde doğmuşlardır. Kuvvetli olan, birinci görüştür. Nitekim bununla ilgili açıklamayı önceki sayfalarda vermiş bulunmaktayız. Övgü ve minnet Allah'adır. Hicri ikinci senenin sonlarında ikinci kavle de işaret edeceğiz.

İbn Cerir dedi ki: Anlatıldığına göre Muhtar b. Ebi Ubeyd ile Ziyad b. Sümeyye, hicri birinci senede doğmuşlardır. Doğrusunu Allah bilir.

Hicri birinci senede vefat eden sahabelerden birisi, Külsüm b. Hedm el-Evsî'dir. Rasûlullah (s.a.v.) Küba'da bu zâtın evine yerleşmiş, misafiri olmuştur. Buradan Neccar oğulları yurduna intikal etmiştir.

Külsüm b. Hedm'den sonra Ebu Umame Es'ad b. Zürene vefat etmiştir. O da Neccar oğullarının temsilcisi idi. Rasûlullah, mescidi inşâ ederken o vefat etmişti. Allah her ikisinden razî olsun, onları da hoşnud kilsin.

İbn Cerir dedi ki: Hicri birinci senede Ebu Uhayha Taif te, Velid b. Mugire ile As b. Vail es-Sehmî de Mekke'de ölmüşlerdir.

Ben derim ki: Bunlar mûsrik olarak ölmüşlerdir. Yüce Allah'a teslim

olmamıs ve Islâm'a girmemislerdir. [22]

Hicri İkinci Senede Meydana Gelen Hadiseler

Bu senede birçok gazalar yapılmıs, seriyyeler teskil edilmistir. Bunların en büyüğü ve önemli olanı, hicri ikinci senenin ramazan ayında vuku bulan büyük Bedir gazvesidir. Bu gazvede Cenâb-i Allah, hak ile batili, hidayet ile sapıklığı birbirinden ayırmistir. Bu bölümde gazvelerden ve seriyyelerden bahsedecegiz. Allah'ın yardımına sigınarak söze başlayacağız. [23]

Kıtabu'l-Megâzî

İmam Muhammed b. İshak b. Yesar, "es-Sîre" adlı kitabında Yahudi âlimlerinden ve onların Müslümanlara, Islâmiyet'e karşı düşmanlık yapmalarından, onlar hakkında nazil olan ayetlerden bahsetmiş ve uzun uzadıya tafsilat vermiştir. Yahudi âlimleri şunlardı: Hüvey b. Ahtap ile kardeşleri Ebu Yasir ve Cüdeyy, Sellam b. Miskem, Kinane b. Rebi b. Ebu'l-Hukayk, Sellam b. Ebi'l-Hukayk (Bü Ebu Rafi el-A'ver'dir. Hicazlıların taciridir. İleride de açıklanacağı gibi sahabeler bunu Hay-ber'de öldürmüşlerdir.), Rebi b. Rebi Ebi'l-Hukayk, Amr b. Cahhas Ka'b b. Esref (Bu Tay kabilesinden, Nebhan oğullarından dir. Annesi ise Nadir oğulları Yahudilerindendir. Sahabeler bunu -ileride açıklanacağı gibi- Ebu Rafi'den önce öldürmüşlerdir.), Ka'b'in müttelikleri Haccac b. Amr ile Kerem b. Kays. Allah bunlara lanet etsin. Bu saydiklarımız, Nadir oğulları Yahudilerinden diler.

Sa'lebe b. Fityevn oğullarından olan Yahudi âlimlerine gelince bunların adları da şöyle sıralanabilir:

Abdullah b. Suriya (Bundan sonra Hicaz mintikasında kendisinden daha âlim ve Tevrat'ı çok daha iyi bilen bir Yahudi görülmemistir. Ben derim ki: Bunun Müslüman olduğunu söyleyenler de vardır.), İbn Saluba Muhayrik (Bu, ileride de açıklanacağı gibi Uhud savaşında Müslüman olmuştur. Kavminin bilgin şahsiyetidir.).

Kaynuka oğulları Yahudilerinin âlimleri'ine gelince bunların isimleri şöyledir:

Zeyd b. el-Lasit, Sa'd h. Hanif, Mahmud b. Seyhan, Uzayz b. Ebi Aziz, Abdullah b. Dayf, Süveyd b. Haris, Rufaa b. Kays, Finhas, Esya, Numan b. Eda, Bahri b. Amr, Sas b. Adiy, Sas b. Kays, Zeyd b. Haris, Numan b. Amr, Sükeyn b. Ebi Sükeyn, Adiy b. Zeyd, Numan b. Ebi Evfa, Ebu Enes, Mahmud b. Dahya, Malik b. Sayf, Ka'b. b. Rasit, Azir, Rafi b. Ebi Rafi, Halid b. Ezar, Ezar b. Ebi Ezar, Rafi b. Harise, Rafi b. Hüreym ile Rafi b. Harice, Malik b. Avf, Rufaa b. Zeyd b. Tabut ve Abdullah b. Selam.

Bu zatin (Abdullah b. Selam) islâm'a girişi, daha Önceki sayfalarda anlatılmıştı.

İbn İshak dedi ki: Abdullah b. Selam, Yahudilerin derin âlimi ve bilgin şahsiyeti idi. Adı Husayn idi. Müslüman olunca Rasûlullah (s.a.v.) ona Abdullah adını verdi.

İbn İshak dedi ki: Kurayza oğulları Yahudilerine gelince bunların bilgileri şunlardır:

Zübeyr b. Bata b. Vehb, Azal b. Samoyel, Ka'b b. Esed (Bu, onların Hendek savaşında iken bozdukları akidlerini yapmış kişidir.), Samoyel b. Zeyd b. Ka'b, Vehb b. Zeyd, Nafi b. Ebi Nafi, Adiy b. Zeyd, Haris b. Avf, Kerdem b. Zeyd, Üsâme b. Habib, Rafi b. Rümeyle, Cebel b. Ebi Küseyr ve Vehb b. Yahuza.

İbn İshak dedi ki: Züreyk oğulları Yahudilerinin bilgisi ise Lebid b. A'sem idi. Rasûlullah'a büyü yapan bu şahist.

Harise oğulları Yahudilerinin bilgisi, Kinane b. Suriya idi.

Amr b. Avf oğulları Yahudilerinin bilgisi, Kerdem b. Amr idi.

Neccar oğulları Yahudilerinin bilgisini ise, Silsile b. Berham idi.

İbn İshak dedi ki: Bu kişiler, Yahudilerin bilgileri ve Rasûlullah (s.a.v.) ile ashâbına karşı ser üretilen düşmanlık yapan kişiler idiler. Rasûlullah'ı zor durumda bırakmak, inatçılık yapmak, kâfirliklerini daha da ileri götürmek için ona birçok soru soran kişiler bunlardı. Bunlardır İd, İslâmîyet'i söndürmek için İslâm'a ve Müslümanlara düşman kesilmişlerdi. Sadece Abdullah b. Selam ile Muhayrik bunlardan müstesnadırlar.

Daha sonra İbn İshak, Abdullah b. Selam ile halası Halide'nin İslâm'a girişlerini de anlatır. Nitekim biz, bu hadiseyi daha önce nakletmiştik. Yine İbn İshak, Muhayrik'in Uhud gününde İslâm'a girişini ve kendi kavmine cumartesi günü söyle dedigini de nakleder:

- Ey Yahudi topluluğu! Allah'a yemin ederim ki siz, Muhammed'e yardım etmenin sizin üzerinize bir yükümlülük olduğunu elbette biliyorsunuz!

- İyi ama bugün cumartesi günüdür.

- Sizin için cumartesi yoktur!

Böyle dedikten sonra silahını alıp kavminden geride kalanlara söyle demisti:

- Eğer bugün öldürülürsem, malım Muhammed (s.a.v.)'in olsun. O, Allah'ın kendisine bildirdiği gibi malımı sarfetsin.

Zengin bir kişi olan Muhayrik, Rasûlullah'm yanına vardı. Safları arasına katıldı. Şehid düşünceye kadar savast.

Rasûlullah (s.a.v.), onun hakkında söyle demistir:

«Muhayrik, Yahudilerin en hayirhsidir." [24]

Fasil

İbn İshak, Yahudilerden olan bu zit sahlara Evs ve Hazreç münafiklarından meyleden kimselerin adlarını da sıralamıştır. Evs kabilesinden belirttiği isimler şunlardır:

Züveyy b. Haris, Cûlas b. Süveyd es-Samid el-Ensarî ki onun hakkında su ayet nazil olmuştur:

«Andolsun ki, Müslüman olduktan sonra inkar edip küfür sözünü söylemişler iken, söylemedik diye Allah'a yemin ettiler.» (et-Tevbe, 74.)

Cûlas, Tebük gazvesine katılmayıp geride kaldığı esnada: "Eğer su adam (Muhammed) doğru sözlü ise biz eseklerden daha kötüyüzdür!" demiş ve yukarıdaki ayet-i kerime bu münasebetle nazil olmuştur.

Üvey oğlu Ümeyr b. Sa'd, Cûlas'm bu sözü, Rasûlullah (s.a.v.) hakkında söylediğini iddia etmişti. Ancak Cûlas bunu inkar etmiş ve böyle demediğine dair yemin etmişti. Bu sebeple yukarıdaki ayet onun hakkında nazil olmuştur. Anlatıldığına göre o, bundan sonra tevbe etmiş ve tevbesini güzelce tutmuş, öyleki İslâmiyet'ini muhafaza ederek hayırlı bir kimse olarak bilinip tanınmıştı.

Evs kabilesindeki adamları sayan İbn İshak, sıralamaya devam ederken, Cûlas b. Süveyd'in kardeşi Haris b. Süveyd'in, Mücezzer b. Ziyad el-Belevî ile Kays b. Zeyd'i öldürdüğünden de bahseder. Kays, Du-bay'a oğulları kabile sin dendir. Bunları Uhud gününde öldürmüştü. Müslümanlarla birlikte Uhud savaşına giden Haris, münafik bir kimse idi. Bu iki şahsi görünce üzerlerine saldırarak öldürmüş, sonra da kaçıp Kureyslilerin saflarına katılmıştı.

İbn Hisam dedi ki: Mücezzer'in babası, cahiliye devrindeki savaşlardan birinde Haris'in babası Süveyd b. Samit'i öldürmüştü. Böylece Haris, Uhud savaşında babasının öcünü almış oldu.

İbn İshak'm ifadesine göre Süveyd b. Samit'i öldüren kişi, Muaz b. Arafat'tır. Muaz, Süveyd'i Buas savaşından önce ok ile öldürmüştür.

İbn Hisam, Haris'in, Kays b. Zeyd'i öldürmüş olmasını kabul etmeyerek şöyle der: "Çünkü İbn İshak, Uhud'ta öldürülen kimseler arasında Kays b. Zeyd'ten bahsetmemektedir."

İbn İshak dedi ki: Rasûlullah (s.a.v.) -yakaladığı takdirde- Haris'i öldürmesi için Hattab oğlu Ömer'e emir verdi. Bunun üzerine Haris, tevbe etmek ve kavmine dönmek istediğine dair bir mektubu kardeşi Cûlas'a gönderdi. İbn Abbas'tan bana ulaşan bir habere göre Cenâb-i Allah, onun hakkında su ayeti inzal buyurdu:

«İnandiktan, peygamberin hak olduğuna şahadet ettikten, kendilerine belgeler geldikten sonra inkar eden bir milleti Allah nasıl doğru yola eristirir? Allah zalimleri doğru yola eristirmez.» (Âl-ilmrân, 86.)

İbn İshak, Evs kabilesindeki münafıkların adlarını sıralarken, şöyle der: Bıcad b. Osman b. Amir, Nebtel b. Haris. Bu sonuncu şahıs hakkında Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmıştır:

«Seytana bakmak isteyen, suna baksın.»

Nebtel, iri cüsseli, sarkık dudaklı, dağınık saçlı, kızarık gözlü ve mor yanaklı idi. Rasûlullah'tan dinlediği sözleri götürüp münafıklara ulaştırırdı. Bu şahıs, Rasûlullah hakkında şöyle diyordu: «Muhammed sadece bir kulaktır. Birisi ona birşey söylediğinde hemen tasdik eder.» Bunun üzerine Cenâb-ı Allah, onun hakkında şu ayeti inzal buyurdu:

«İki yüzlülerin içinde «O her şeye kulak kesiliyor» diyerek peygamberi incitenler vardır.» (et-Tevbe, ei.)

İbn İshak, Evsli münafıkların adlarını sıralamaya devam ederek şöyle der:

Ebu Habibe b. Ez'ar (Bu , mescid-i Dirar'ı inşa edenlerdendi.), Sa'le-be b. Hatip, Muattip b. Kuseyr... Bu iki kişi, Allah'a söz vererek: «Eğer Allah bize lütfundan verirse, muhakkak ki biz sadaka veririz.» demislerdi. Ama Allah kendilerine lütfedip mal verince bu sözlerini yerine getirmemişlerdi. Bunun üzerine haklarında kınayıcı bir ayet nazil olmuştı. Muattip, Uhud gününde şöyle demisti: «Bu iste fikrimiz alınsaydı, biz burada öldürülmezdik.» Böyle demesi üzerine ayet-i kerime nazil oldu. O, Hendek savaşında da şöyle demisti: "Muhammed, Kısra ile Kayserin hazinelerini yiyeceğimizi bize va'd ediyor. Oysa bizlerden herhangi biri, def-i hacete gitmek için dışarıya çıkarken bile güvende değildir!" Böyle demesi üzerine şu ayet-i kerime nazil olmuştı:

«İki yüzlüler ve kalblerinde hastalık olanlar: «Allah ve peygamberi bize sadece kuru vaatlerle bulundular.» diyorlardı.» (el-Ahzâb, 12.)

İbn İshak, Evsli münafıklar arasında Haris b. Hatib'in adını da vermektedir.

İbn Hisam dedi ki: Muattip b. Kuseyr, Sa'lebe b. Hatip ve Haris b. Hatip, Ümeyye b. Zeyd oğulları kabilesinden olup Bedir savaşına katılmışlardır. Münafıklardan değildirler. Kendilerine güvendiğim ilim ehli kimseler, bunu bana böyle anlatmışlardı. Salebe b. Hatip ile Haris b. Hatib'in adlarını İbn İshak, Bedir savaşına katılanların adlarını verirken Ümeyye b. Zeyd oğulları kabilesinin adamları arasında saymıştır.

İbn İshak dedi ki: Evsli münafıkların arasında şunlar da vardı: Ab-bad b. Hüneyf (Selh b. Hüneyfin kardeşi), Bahzeç (Dirar mescidini inşa edenlerden

biridir.), Amr b. Hizam, Abdullah b. Nebtel, Cariye b. Amir b. Attaf, Cariye'nin ogullari Yezid ile Mucma. Bunlar Dirar mescidini insa edenlerdendir. Mucma, genç bir delikanli olup Kur'ân'm çoğunu hif-zetmisti. Onlara Dirar mescidinde imamlik yapardi. Tebük gazvesin-. den sonra Dirar mescidi yıkildiginda Hz. Ömer'in hilafeti zamaninda Kübalılar Mucma'm kendilerine imam olarak tayin edilmesini Hz. Ömer'den istemisler. Ancak Hz. Ömer, onlara su cevabi vermisti:

- Hayir! Vallahi olmaz. O, Dirar mescidinde münafiklarin imami degil miydi? Bunun üzerine Mucma yemin ederek münafiklarla ilgisi bulunmadigini ve onların durumunu bilmedigini söylemistir. Bildirildigine Hz. Ömer, imamlik yapmasına daha sonra müsaade etmistir.

Ibn Ishak, Evsli münafiklarin adlarim açıklamaya devam ediyor:

Vedia b. Sabit (Bu da Dirar mescidini insa edenlerden olup söyle demistir: "Biz sadece lafa dalip egleniyoruz." Böyle demesi üzerine hakkında ayet nazil olmustu.), Hizan b. Halid (Bu da kendi evinin arsasinin bir kismini Dirar mescidine tahsis etmistir).

Ibn Hisam, Evs kabilesinden Nebit ogullari ailesinin münafiklarindan bahsederek Ibn Ishak'm sözüne su ilavede bulunur: Zeyd'in ogullari Besir ile Rafi de münafiklardandi.

Ibn Ishak, Evs kabilesinin münafiklarini siralamaya devam ederek söyle der:

Mirba' b. Kayzî. Bu, âmâ bir kimse idi. Uhud'a giderken bahçesinin içinden geçen Rasûlullah'a: "Eger bir peygamber isen bahçemden geçmene müsaade etmem ve bunu sana helal etmem." diyen adam budur. Eline bir avuç toprak almış, sonra Rasûlullah'a söyle demisti: "Vallahi, bu topragin senden baskasına isabet etmeyecegini bilseydim, bunu mutlaka sana karsi savururdum (atardim)." Böyle demesi üzerine orada bulunan Müslümanlar kendisini öldürmek istemislerdi. Ancak Rasûlullah, onlara engel olarak söyle demisti: «Birakin bunu. Bu, hem kalbi hem de basireti kör olan bir kimsedir.» Ama yine de Sa'd b. Zeyd el-Eshelî, yayi ile vurarak kafasini yarmisti.

İbn Ishak, Evsli münafiklarin adlarini siralamaya devam ediyor: Mirba'nin kardesi Evs b. Kayzî, Bu sahis Hendek savasinda: «Evlerimiz açıktir.» demis, bunun üzerine yüce Allah, su ayeti inzal buyurmustu:

«Oysa evleri açık degildi. Sadece kaçmak istiyorlardı.» (ei-Ahzâb, 13.)

Ibn İshak, Hatip b. Ümeyye b. Rafiin de Evsli münafiklardan oldugunu söylemistir. Hatip, cahiliyet devrinde yaslanmış, iri cüsseli, ihtiyar bir kimse idi. Yezid b. Hatip adinda bir oğlu vardi. Müslümanlarin seçkinlerinden olan

bu oğlu, Uhud savaşında yaralanmıstı. Öyleki yaraları, onu hareket edemez hale getirmıstı. Asım b. Amr b. Katade'nin bana anlattıgına göre ölürken orada bulunan Müslüman erkeklerle kadınlar basına toplanmıslar ve ona:

- Ey İbn Hatip, sana Cennet'i müjdeleriz! demislerdi.

Bu sırada münafıklığım açığa vuran babası söyle demege başladı:

- Evet, bitkiden bir Cennet! Vallahi siz bu zavalliyi aldattınız!

İbn İshak, Büseyr b. Übeyrik Ebu Tu'ma'nın da Evsli münafıklardan olduğunu söylemiştir. Büseyr, zırh hirsizliği yapan bir kimse idi. Cenâb-ı Allah, onun hakkında su ayeti inzal buyurmustu:

«Kendilerine hainlik edenlerden yana ugrasmaya kalkma.» (en-Nisâ, 107.)

İbn İshak, Kuzman'ı da Evsli münafıklardan sayar. Kuzman, Zufur ogullarının müttelikidir. Uhud savaşında yedi kişiyi öldürmüştür. Yaralarının ağrı ve ızdırabına tahammül edemez olunca kendini öldürüp intihar etmiş ve «Vallahi, sırf kavimimden utandığım ve onları korumak istediğim için savastım.» demiş, sonra Ölmüştü. Allah ona lanet etsin.

İbn İshak: Abdü'l-Eşhel oğulları kabilesinde kadın veya erkek bir münafık bulundugunun bilinmediğini söylemektedir. Sadece Dah-hak b. Sabit, münafık ve Yahudileri sevmekle itham edilirdi.

Bütün bunlar, Evs kabilesindendi.

İbn İshak, Hazreç kabilesinin münafıklarının adlarını da söyle sıralar:

Rafi b. Vedia, Zeyd b. Amr, Amr b. Kays, Kays b. Amr b. Sehl, Ced b. Kays (Bu, savaşa gidileceği zaman Rasûlullah'a: Bana izin ver, beni fitneye düşürme, demisti.), Abdullah b. Übey b. Selûl (Bu, münafıkların ve Hazreçlilerle Evs'in kabile başkanı idi. Cahiliye döneminde bunu başlarına hükümdar yapmaya karar vermişlerdi. Ama Allah, onları İslâm'a eristirince bundan vazgeçtiler. Mel'un Abdullah b. Übey, arzusuna kavusamadığından bu durum onu çok öfkeliendirdi. O ki, Hendek savaşında söyle demisti: «Eğer bu savastan Medine'ye dönersek, and olsun ki, şerefli kimseler alçakları oradan çıkaracaktır!» O ve Vedia hakkında birçok ayet nazil olmuştur. Vedia, Avf oğulları kabilesindendir.), Malik b. Ebi Kavkal, Süveyd, Dais. Bunlar da Abdullah b. Übey b. Selûl grubundandırlar. İçten içe Nadir oğulları Yahudilerine meyledince, bunlar hakkında su ayet nazil olmuştur: «And olsun ki, onlar çıkarılmış olsalar, onlarla beraber çıkmazlar.» (ci-Hasr, 12.) [25]

Fasil

İbn İshak, daha sonra Yahudi bilginlerinden takiyye yolu (içeride baska baska) ile Müslüman olanları (görünenleri) saymış ve bunların kalben kafir

olduklarini bildirmistir. Bunlari da münafiklar sinifina katarak en serlilerinin adlarim söyle siralamistir:

Sa'd b. Hüneyf, Zeyd b. Lüsayt. Bu adam, Rasûlullahin devesi kayboldugu zaman söyle demisti:

- Muhammed, kendisine gökten haber geldigini iddia ediyor ama devesinin nerede oldugunu bilemiyor!

Rasûlullah da söyle demisti:

- Vallahi, Allah'in bana öğrettiginden baska birsey bilemem. Ama Cenâb-i Allah, devemin nerede oldugunu bana bildirdi. îste devem su anda filan yerdedir. Yulari bir agaca takildigi için orada durmaktadır.

Bunun üzerine Müslümanlardan bir kaç kisi gidip deveyi Hz. Pey-gamber'in bildirdigi yerde bulmuslardi.

İbn İshak, takiyye yolu ile islâm'a giren Yahudi bilginlerinin adlarini siralamaya devam eder:

Numan b. Evfa, Osman b. Evfa, Rafi b. Hüreymile. Bu, Rasûlul-lah'm:

«Münafiklarin büyüklerinden bir büyük bugün öldü!» dedigi kimsedir.

İbn İshak, Rufaa b. Zeyd b. Tabut'im takiyye yolu ile Islâm'a giren Yahudi bilginlerinden oldugunu söyler. Onun öldüğü gün Rasûlullah Tebük'ten dönmekte idi. Siddetli bir rüzgar estigini gördü ve söyle dedi:

«Bu rüzgar, kafirlerin büyüklerinden bir büyüğün ölümü yüzünden esmektedir.» Müslümanlar, Medine'ye geldiklerinde Rufaa'nin, rüzgarin siddetlice estigi günde öldüğünü öğrendiler.

Ibn İshak; Silsile b. Bürham ile Kinane b. Suriya'nin da takiyye yolu ile Islâm'a giren Yahudi bilginlerinden oldugunu söyler.

Yukarida adlari verilen bu Yahudi münafiklari, Islâm'a takiyye yolu ile girmislerdi.

Ibn İshak dedi ki: Bu münafiklar, mescide gelirler, Müslümanlarin konusmalarina kulak verir, onlarla alay eder, dinleri ile istihza ederlerdi.

Bir gün mescidde bunlardan bir grup toplanip bir araya geldiler. Rasûlullah (s.a.v.)'da bunlarin kendi aralarinda fisildastiklarmi gördü. Âdeta birbirlerine yapismis vaziyette idiler. Bunun üzerine Rasûlullah, onlarin mescidden çıkarilmalarini emretti. Mescidden çıkartılanlar sunlardir: Ebu Eyyüb (Ki bu Halid b. Zeyd'dir.), Amr b. Kays'a yöneldi. (Ki buda Beni Ganm b. Malik b. Neccar kabilesindendir. Cahiliyet devrinde bu kabilenin ilahlarinin sahibi idi), ayagindan tutup sürükleyerek mescidden çıkardi. O çıkarilirken söyle diyordu:

- Ey Eba Eyyüb! Beni, Sa'lebe oğullarinin hurma kurutma yerinden mi

çikarip kovuyorsun?!

Ebu Eyyüb, bu sefer de Neccar ogullarından Rafi b. Vediaya döndü. Boynundan ridasıyla tuttu. Sonra onu siddetli bir şekilde sürükledi, yüzüne bir tokat indirdi. Sonra da onu mescidden çıkardı. Çıkarırken, Ebu. Eyyüb ona şöyle diyordu:

- Ey murdar münafig, sana yazıklar olsun! Ey münafig, Rasûlullah'm mescidinden çık ve geldigin yere geri dön!

Ammare b. Hazm, Zeyd b. Amr'e doğru kalkıp yürüdü. Bu, sakalı uzun bir adamdı. Onu sakalından tutup siddetli bir şekilde çekti ve mescidden çıkardı. Sonra Ammare ellerini birleştirip onun göğsüne siddetli bir yumruk indirince yere düştü. O da:

- Ey Ammare! Beni hirpaladin, diyordu. Ammare de ona şöyle dedi:

- Ey Münafig! Allah seni rahmetinden uzak etsin. Allah'in senin için hazırlamış olduğu azap bundan daha siddetlidir. Bundan böyle Rasûlullah'm mescidine yaklasma!

Ebu Muhammed Mes'ud b. Evs b. Zeyd b. Asrem b. Zeyd b. Salebe b. Ganm b. Malik b. Neccar (Bedir savasma katılmıştır.) kalkıp Kays b. Amr b. Sehl'e yöneldi. Amr, genç bir adamdı. Münafiglar arasında ondan başka bir genç yoktu. Ebu Muhammed, onu mescidden kafası üzere sürüyerek çıkardı.

Beni Hudre kabilesinden bir adam da, Haris b. Amr adındaki perçemli bir münafiga yöneldi. Perçeminden yakalayip siddetli" bir şekilde sürüyerek mescidden çıkarda. Çıkardığı münafig ona şöyle diyordu:

- Ey Eba Haris, doğrusu çok kaba davrandım! Ebu Haris te ona şöyle dedi:

- Sen buna layıksın ey Allah'in düşmanı! Çünkü senin hakkında ayet nazil olmuştur. Artık Rasûlullah'm mescidine yaklasma. Çünkü sen murdar bir adamsın.

Beni Amr b. Avf kabilesinden bir adam da, onun Züvey b. Haris admtlaki kardesine yöneldi. Onu da siddetli bir şekilde sürüyerek mescidden dışarı çıkarıp attı ve ona çok öfkelenildi. Sonra da:

- Seytan ve hükmü sana galip oldu, dedi.

İbn İshak, bundan sonra bu münafiglar hakkında nazil olan el-Ba-kara ve et-Tevbe sûrelerindeki ayetleri nakletti. Bunların tefsirinden güzelce bahsetti. Allah kendisine rahmet etsin. [26]

Ebva Gazvesi

Buna Veddan gazvesi de denir. Seriyyelerin ilkinin teşkil eder. Me-gazide de anlatılacağı gibi bu, Hamza b. Abdülmuttalib veya Ubeyde b. el-Haris 'in

baskanligindaki bir seriyyedir.

Buhari, "Kitabü'l-Megazi"sinde Ibn îshak'm söyle dedigini nakleder: Rasûlullah (s.a.v.)'m gerçekleştirdigi ilk gazve, Ebva gazvesidir. Bundan sonra Buvat ve Useyre gazveleri gerçekleştirilmiştir.

Buhari, Zeyd b. Erkam'in kendisine yöneltilen: "Rasûlullah (s.a.v.) kaç gazve yaptı?" sorusuna su cevabi verdigini rivayet eder: "Ondokuz gazve gerçekleştirdi. Bunların yedisine katıldı. İlki Useyre veya Useyre'dir.

Sahih-i Buliarî'de belirtildigine göre Büreyde, Allah elçisinin onaltı gazve yaptigini söylemiştir. Keza Müslim'de de Büreyde'nin Rasûlullah ile onaltı gazveye katıldığı anlatılır. Yine Büreyde, Rasûlullah in ondo-kuz gazve gerçekleştirdigini ve bunlardan sekiz tanesinde fiilen savastigim söyler.

Hüseyin b. Vakid, Büreyde'nin oğlundan naklen babasının söyle dedigini anlatir: Rasûlullah, onyedi gazve gerçekleştirdi. Bunların sekizinde fiilen savasti. Bedir, Uhud, Hendek, Müreysî, Kudeyd, Hayber, Mekke'nin fethi ve Hüneyn gibi gazvelerde fiilen savasti. Yirmidört tane de seriyye gönderdi.

Yakub b. Süfyan, Muhammed b. Osman ed-Dimaskî et-Tennuhî kanah ile Hz. Peygamberin onsekiz gazve yaptigini, bunların sekizinde fiilen savastigini söyler. Bunların ilki ise Bedir'dir. Daha sonra Uhud, Hendek, Kurayze, Bir-i Maune[27], Beni Mustalik, Hayber, Mekke'nin fethi, Hüneyn ve Taif gazveleridir.

Bir-i Maune gazvesinin, Kurayza gazvesinden sonra yapıldigina dair geçen ifade, ihtilaf götüren bir ifadedir. Sahih kavle göre Bir-i Maune, Uhud gazvesinden sonra gerçekleşmiştir. Nitekim bununla ilgili açıklama ileride gelecektir.

Yakub, Seleme b. Sebib vasitasiyla Said b. Müseyyeb'in söyle dedigini rivayet eder: Rasûlullah, onsekiz gazve gerçekleştirdi. Baska bir defa; "Rasûlullah, yirmidört gazve gerçekleştirdi." diye söylediği bu söz bir vehimmiydi, yoksa söylediklerinin bir kismini mi duymustum, bilemiyorum.

Taberanî, Zührî'nin söyle dedigini nakleder: "Rasûlullah, yirmidört gazve gerçekleştirdi."

Abdurrahman b. Hümejd, "Müsned" adli eserinde Cabir'in söyle dedigim rivayet etmiştir; «Rasûlullah (s.a.v.), yirmibir gazve gerçekleştirmiştir.»

Hakim, Hisam tariki ile Katade'nin söyle dedigini rivayet etmiştir; «Rasûlullah (s.a.v.)'m gazve ve seriyyeleri toplam olarak kırkûç idi.»

Sonra Halâm demisti ki: «Belki de Katade, bu sayi ile gazveleri degilde sadece seriyyeleri kasdetmiştir. Çünkü "İklil" adli eserde sirasiyla anlatildigina göre Rasûlullah (s.a.v.)'in seriyyeleri yüzden fazladir.»

Hakim dedi ki: Buharî'nin, Ebu Abdullah Muhammed b. Nasr'm kitabinda su

ibareyi okumus oldugunu bana bildirdiler: « Savaslardan ayri olarak Rasûlullah m seriyye ve heyetleri yetmis kûsur kadardir.»

Hakim'in bu anlattigi gerçekten gariptir. Katade'nin sözlerini de kendi düşüncesini te'3dd etmek için ileri sürmüs olması da ihtilâf mahallidir.

Ahmed b. Hanbel, Ezher b. Kasim er-Rasibî kanali ile Katade'nin

söyle dedigini rivayet eder: Rasûlullah'm gazve ve seriyyeleri nin tamamı kirküçtür. Bunlarin yirmidördü seriyye, ondokuzu da gazve idi. Kendisi bunlarin sekizinde bizzat hazır bulunmustu. Bunlar: Bedir, Uhud, Hendek, Müreysi, Hayber, Mekke'nin fethi, Hüneyn ve Taif idi. Musa b. Ukbe, Zührî kanah ile Rasûlullah'm savaşlarini söyle anlatir:

Bedir Gazvesi: Bu gazve, hicretin ikinci senesi ramazan ayında yapıldı.

Uhud Gazvesi: Hicri üçüncü sene sevval ayında yapıldı.

Hendek Savası: Buna, Ahzap ve Beni Kurayza savaşı da denir. Hicri dördüncü sene sevval ayında yapıldı.

Mustalik ogullariyla Lahyan ogullarina karsi verdigi savaş: Bu savaşlar, hicri besinci sene saban ayında yapılmıştır.

Hayber Savası: Bu savaş, hicri altinci senede yapıldı.

Mekke Fethi: Bu fetih, hicri sekizinci sene ramazan ayında yapıldı.

Hüneyn Gazvesi: Hicri sekizinci sene sevval aynda yapılan bu savasta, Taifliler kusatma altına alındı. Sonra Ebu Bekir, hicri dokuzuncu senede haccetti. Hicri onuncu senede de Rasûlullah (s.a.v.), veda haccini yaptı. Ayrice içinde savaş vuku bulmayan on iki gazve de yaptı. Bu gazvelerin ilki de Ebva gazvesi idi.

Hanbel b. Hilal, îshak b. A'la vasitasiyla Zührî'nin söyle dedigini rivayet eder: Savaş hakkında nazil olan ilk ayet sudur:

«Haksizliga ugratilarak kendilerine savaş açilan kimselerin karsi koyup savasmasina izin verilmistir.» (ci-Hacc, 39.) Bu ayetten sonra, Rasûlullah'in katildigi ilk savaş, Bedir savaşı idi. Bu savaş, hicri ikinci senenin onyedı ramazanında (cuma günü) başlamıstı.

Rasûlullah (s.a.v.), Bedir savaşından sonra hicretin üçüncü senesinde Nadir ogullariyla savastı. Daha sonra sevval ayında Uhud savaşına katıldı. Hicretin dördüncü senesi sevval ayında Hendek gazvesine katıldı. Hicretin besinci senesi saban aynda Beni Lahyan kabilesiyle savastı. Hicretin sekizinci senesi saban ayında Mekke'yi fethetti. Ayni senenin ramazan ayında Hüneyn gazvesine katıldı.

Rasûlullah (s.a.v.), bizzat kendisinin savasmadigi onbir gazve gerçekleştirdi. Gerçekleştirdigi gazvelerin ilki Ebva, sonra Useyre, Gata-fan,

Beni Süleym, Hudeybiye, Safra ve son olarak da Tebük gazvesidir. Ravi, bundan sonra onun göndermiş olduğu seriyyelerden bahseder.

Hafız Ibn Asakir'in tarihinden yaptığım iktibas budur ki, bu cidden gariptir. Dogrusu, ileride bizim düzenli ve sistemli bir şekilde anlatatacaklarımızdır.

Megâzi konusunda eser yazmak, itina isteyen, hazırlıklı olmayı gerektiren ve dikkatli olmayı icap ettiren bir istir. Nitekim Muhammed b. Ömer el-Vakidî, Ali b. Hüseyin'in söyle dedigini rivayet eder:

«Kur'ân sûresini öğrendiğimiz gibi, Peygamber (s.a.v.)'in gazvelerine dair malumatı da öğrenirdik.»

Vakidî dedi ki: Muhammed b. Abdullah'ın söyle dedigini duydum: Amcam Zührî diyordu ki; Megâzi ilminde, dünya ve ahiretin bilgisi vardır.

"el-Megazi" adlı eserde Muhammed b. İshak, Önceki sayfalarda adlarını verdiğimiz Yahudi ve münafıklardan küfrün başları olan kimseleri (Allah onların tamamına lanet etsin ve hepsini esfel-i safüinde bir araya getsin) sıraladıktan sonra söyle demistir:

Rasûlullah (s.a.v.), daha sonra savasa hazırlandı ve Allah'ın kendisine emrettiği gibi düşmanla cihad etmek üzere tesebbüse geçti. Kendisini takip eden müsrıklarle savasmak için hazırlığa başladı. .

Rasûlullah (s.a.v.), öğle sicagi siddetlendiğinde rebiyülevvel ayının on ikinci gününde Medine'ye geldi. O sıralarda kendisi elliüç yaşında idi. Yani Allah'ın kendisine risalet görevini vermesinden onüç sene sonra Medine'ye gelmişti. Rebiyülevvel ayının kalan kısmını, rebiyülahir, cemaziyelevvel, cemaziyelahir, receb, saban, ramazan, sevval, zilkade, zilhicce ve muharrem aylarını Medine'de geçirdi. Medine'ye gelisinin on ikinci ayında, safer ayında gaza için Medine disına çıktı. İbn Hisam'a . göre Medine'de vali olarak Sa'd b. Ubade'yi bıraktı.

İbn İshak dedi ki: Rasûlullah (s.a.v.) Veddan'a vardı. Orası Ebva gazvesinin yapıldığı yerdir. İbn Cerir'in anlattığına göre orada yaptığı gazveye, Veddan gazvesi de denir. Rasûlullah (s.a.v.), Kureyslilerle Beni Damre b. Bekir b. Abdumena' b. Kinane ile savasmak niyetiyle oraya gelmişti. Böylece Beni Damre, Peygamber (s.a.v.) ile orada barış yaptı. Onlardan barış antlaşmasını akdeden kisi, Beni Damre kabilesinin reisi olan Mahsi b. Amr ed-Damrî idi. Bu barış akdi yapıldıktan sonra Rasûlullah (s.a.v.), herhangi bir tuzak ve komployla karşılaşmadan Medine'ye döndü. Safer ayının kalan kısmı ile rebiyülevvel ayının ilk günlerinde Medine'de kaldı.

İbn Hisam, bunun Rasûlullah (s.a.v.)'m yaptığı ilk gazve olduğunu söyler. .

Vakidî dedi ki: Bu gazvede Rasûlullah (s.a.v.)'m sancığı beyaz renkli olup amcası Hamza'nın elinde idi.

Ibn Ishak dedi ki: Rasûlullah (s.a.v.), Medine'deki bu ikameti esnasında Ubeyde b. Haris b. Muttalib b. Abdumenaş b. Kusay'yi, Muhacirlerden almış ya da seksen süvarinin başında, aralarında Ensâr'dan hiçbir kimse bulunmadığı halde gönderdi. Nihayet Hicaz'daki bir suya vardı. Burası Seniyyetü'l-Mürre'nin alt tarafında idi. Burada Ku-reys'ten büyük bir toplulukla karşılaştı. Aralarında bir savaş olmadı. Yalnız Sa'd b. Ebi Vakkas, o gün bir ok attı. İslâm tarihinde Allah yolunda atılan ilk ok bu idi'.

Sonra halk, kavimden ayrılıp uzaklaştı. Müslümanları himaye etmeye başladılar. Mikdad b. Amr el-Behranî, Müslümanlara doğru kaçtı. Bu, Beni Zühre'nin müttefiki idi. Utbe b. Gazvan b. Cabîr el-Mazinî de kaçtı. Bu ikisi, Müslüman idiler. Ama kafirlere kavusmak için oradan çıkıp gittiler.

Ibn Ishak dedi ki: O gün müsrıkların başında İkrime b. Ebu Cehil vardı.

Ibn Hisam in, Ebu Amr el-Medenî'den rivayet ettiğine göre o gün müsrıkların başında Mikrez b. Hafs vardı.

Ben derim M: Vakidî, bu konuda iki görüş ileri sürmüştür: Bu görüşlerden birine göre müsrıkların başında o gün Mikrez vardı. İkinci görüşe göre Ebu Süfyan Sahr b. Harb vardı. Doğrusunu Allah bilir.

Ibn Ishak, daha sonra bu seriyeye ile ilgili olarak Ebu Bekir Es-Sid-dik'a nisbet edilen şu kasideyi nakleder:

"Selman'm hayalinden mi yumusak kumlarla dolu büyük derelerde ve asiret içinde meydana gelen bir isten dolayı mı kan akıttın?

Lühey'den bir firkayı görsün ki, onu küfürden, ne bir hatırlatma, ne de bir gönderilmiş peygamberin uyarısı alıkoymaz.

Bir elçidir ki size gelmiştir. Doğru sözlüdür, siz ise ona karşı yalanlamada bulundunuz. Ve dediler ki: Bizim içimizde sen kalamazsın.

Onları hakka davet ettiğimiz zaman yüz çevirdiler ve susuzluktan ağızları kuruyan hapsedilmiş köpeklerin yerlerinden fırlaması gibi fırladılar."

İbn İshak, bu kasideye karşı Abdullah b. ez-Zibara'nın şöyle dediğini de nakleder:

"Kum yığınlarıyla ot bitirmeyen yurdun resminden mi, yası dinmeyen bir gözle ağlarsın?

Günlerin ve zamanın hepsinin acayipliğindendir ki, onun için geçmişlerden ve şimdi meydana gelen şeylerden tuhaflıklar vardır.

Çokluk ve siddet sahibi bir ordu için bize geldi. Onu Ubeyde yönetiyordu. Savasta Ibn Haris diye çağırılıyordu.

Varis için, intikal eden kıymetli miraslar alarak Mekke'de duran putları terketmemiz için."

Bu kasideyi tamamiyle burada nakletmemizi engelleyen husus sudur: Imam Abdülmelik b. Hisam, Arap dilinde bilgin ve otorite bir kimse idi. Onun anlattigina göre ilim erbabinin çoğu, bu iki kasidenin uygunlugunu kabul etmemislerdir.

Ibn Ishak dedi ki: Sa'd b. Ebi Vakkas, mezkur okunu atarken söyle demisti: "Oklarimin ucuyla arkadaslarimi korudugumun haberi, Rasûlullah (s.a.v.)'a ulasmadi mi?

Orada onlarin evvellerini, her sert ve yumusak toprakli yerde bir kovmakla defederim.

Ya Rasûlallah! Benden önce hiç kimse, düşmana ok atmış sayılmaz.

Bu da sundan dolayidir ki, senin dinin dogruluk dinidir ve hakûr ki sen onunla ve adaletle geldin.

Müminler onunla kurtulusa ererler. Kafirlerse kendilerine süre tanindikça ceza görürler.

Yavas ol bakalim, sen mahvolmussun, beni de diri diri mahvolmaya ve helake hazirlama. Yaziklar olsun sana ey Ibn Cehl!"

İbn Hisam dedi ki: İlim ehlinin çoğu, bu siirin Sa'd b. Ebi Vakkas'a ait oldugunu kabul etmezler.

İbn İshak dedi ki: Bana gelen haberlere göre Rasûlullah (s.a.v.)'m Islâm tarihinde Müslümanlardan birine verdiği ilk sancak, Ubeyde'ye vermiş olduğu sancaktır.

Zührî ile Musa b. Ukbe ve Vakidî bu görüşü kabul etmezler. Onlara göre Hamza'nin seriyyesi, Ubeyde b. Haris'in seriyyesinden önce göreve çıkmıştır. Dogrusunu Allah bilir. Sa'd b. Ebi Vakkas'm hadisinde de gelecegi gibi ilk seriyye kumandani Abdullah b. Cahs el-Esedî'dir.

İbn Ishak dedi ki: Bazi âlimlerin iddiasina göre Rasûlullah (s.a.v.), Abdullah b. Cahs el-Esedî'yi, Ebva gazvesinden döndüğünde Medine'ye henüz varmadan önce seriyye kumandani olarak seriyyesiyle göndermistir. Musa b. Ukbe, Zührî'den böyle bir rivayette bulunmustur. [28]

Fasil

Ibn İshak dedi ki: Bu ikametinde Rasûlullah (s.a.v.), Hamza b. Abdülmuttalib b. Hasimî, İs nahiyesinde Sif el-Bahr'e dogru otuz kisilik bir süvari birliği ile gönderdi. Aralarında Ensâr'dan hiç kimse yoktu Hz. Hamza, Ebu Cehil b. Hisam ile bu sahilde karsilasti. O, Mekkeli 300 süvarinin komutani idi. Aralarına Mecdî b. Amr el-Cühenî girdi. Bu iki firkanin arasında baris akdini yapan o idi. Böylelikle millet birbirinden ayrilip uzaklasti ve aralarında bir çarpisma olmadı.

İbn İshak'm naklettigine göre adamin biri söyle diyor: Hamza'mn bayragi, Rasûlullah (s.a.v.)'in Müslümanlardan biri için hazirladigi ilk bayrak idi. Çünkü onun ve Ubeyde'nin gönderilmesi, ayni anda olmustu. Dolayisiyle bu konuda bayragin hangisine verildiği şüphe konusu oldu.

Ben derim Id: Musa b. Ukbe'nin, Zührî'den naklettigine göre Hz. Hamza'mn seriyyesi, Ubeyde b. Haris'in seriyyesinden önce yola çıkarilmisti. Zührî'nin kesin ifadesine göre Hz. Hamza'mn seriyyesi, Ebva gazvesinden önce yola çıkarilmisti. Rasûlullah (s.a.v.), Ebva gazvesinden döndüğünde Ubeyde b. Haris'i, altmış kişilik bir Muhacir seriyyesinin basında yola çıkarmistir.

Daha önce de ifade edildiği üzere Vakidî söyle demisti: Hz. Ham-za'nın seriyyesi, hicri birinci senenin ramazan ayında yola çıkarildi. Ondan sonra sevval ayında Ubeyde'nin seriyyesi yola çıkarildi. Dogrusunu Allah bilir.

İbn İshak'm, Hz. Hamza'dan nakletmiş olduğu bir siir, onun bayraginin İslâm tarihinde hazirlanarak kendisine verilen ilk bayrak olduğuna delalet etmektedir. Ancak İbn İshak der ki: Eger Hamza, bu siiri söylemişse, inşaallah dogru söylemiştir ve ancak hak olarak söylemiş-, tir. O halde bunun hangisinin dogru olduğunu ilim erbabından dinledigimize göre Ubeyde b. Haris, kendisi için bayrak akdedilenlerin ilkidir ye rivayete göre Hz. Hamza'mn söylediği kaside de sudur:

"Haberiniz olsun ki ey millet, ağır basli görünmeye özenmekten, cahillikten ve adamların görüşlerindeki eksiklikten, diyetten ve zulüm irtikap eden kimselerden Ötürü, onlar için olan mer'aya gönderilen develeri ve halkın mahrem seylerini çignemeyiz.

Güya biz onlara saldırdık. Oysa ki bizim dinimizde onlar için iffetli olmak, adalet ve İslâm ile emretmekten baska bir saldırı yoktur.

Onlarsa, bunu kabul etmiyorlar ve onlardan bazilari bunu saçma görüyorlar.

Yerlerinden ayrılmadılar. Nihayet onlara saldırı için çağrıda bulundum. Fazlın rahatını istedigim halde yerleştiler.

Rasûlullah (s.a.v.)'m emri ile üzerinde sancagin dalgalandığı ilk kimse olarak,

Öyle ki sancak benden önce kimsede görülmemisti.

Bu sancak ki; onun katından keramet sahibi aziz ilahtan yardım vardır. Onun fiili, fiillerin en faziletüsüdür.

Aksam toplandıkları halde yürüdüler. Hepimizin tencereleri karsi taraftakilerin kızmazından kaynıyor.

Birbirimizi gördüğümüz zaman onlar, bineklerini çöktürdüler ve onlari bağladılar.

Biz de bir ok atımı mesafedeki yakın bir yerde bineklerimizi bağladık.

Onlara dedik ki: Allah'ın ipi, bizim yardımcımızdır. Sizin içinse bir ip yoktur, ancak sapıklık vardır.

Bunun üzerine Ebu Cehil, öfkelenerek yerinden kalktı ve kayba uğradı. Allah, Ebu Cehil'in hilesini bosa çıkardı.

Biz sadece otuz süvariyiz. Onlarsa 200 kişiydiler. Ey Lüey! Azginlerinize uymayınız ve kolay olan yola, İslâm'a dönünüz.

Çünkü üzerinize azabın dökülmesinden dolayı pismanlık, kayıp ve hüznle vaveyla etmenizden korkarım."

Mel'un Ebu Cehil b. Hisam, bu kasideye su cevabi verdi;

"Gazabin ve cehaletin sebepleri için, muhalefet ve batıl ile serre tahrik ediciler için ve hasep ve neseblerle büyük efendiliklere sahip olan dedelerimizi üzerinde bulduğumuz seyleri terk edenler için hayret ettim."

Ibn Hisam dedi ki: İlim erbabının çoğu, bu kasidelerin Hz. Haraza ile mel'un Ebu Cehil'e aidiyetini kabul etmemektedirler. [29]

Buvat Gazvesi

Ibn İshak dedi ki: Rasûlullah (s.a.v.), Kureys'i hedef alarak hicri ikinci sene rebiyülevvel ayında gazaya gitti.

Ibn Hisam dedi ki: Bu gazveye giderken Rasûlullah (s.a.v.), Medine'de yerine Sa'd b. Muaz'i vekil tayin etti. Rasûlullah (s.a.v.), 200 süvari ile yola çıktı. Bayragı, Sa'd b. Ebi Vakkas'da idi. Kureys kervanını ele geçirmek amacını güdüyordu. O kervanda Ümeyye b. Halef ile 100 adam ve 2500 deve vardı.

Ibn İshak dedi ki: Nihayet Radva bucagındaki Buvat mevkiine vardılar. Sonra Medine'ye hiçbir hile ile karsılaşmadan döndüler. Bundan sonra Rasûlullah (s.a.v.), rebiyühahir ayının kalan kısmı ile cemaziye-levvel ayının bir kısmını Medine'de geçirdi. [30]

[1] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 3/309-312.

[2] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 3/312-313.

[3] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 3/314-318.

[4] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 3/318.

[5] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 3/318-320.

[6] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 3/321-326.

[7] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 3/326-328.

- [8] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 3/328-329.
- [9] Sa'me ve Tafil, Mekke'deki iki dağ adıdır.
- [10] Fah.dr Mekke'nin dış tarafında bir yerdir.
- [11] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 3/330-333.
- [12] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 3/333-336.
- [13] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 3/337-341.
- [14] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 3/341-342.
- [15] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 3/342-343.
- [16] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 3/343-344.
- [17] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 3/344.
- [18] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 3/344-347.
- [19] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 3/347-348.
- [20] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 3/348.
- [21] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 3/348-349.
- [22] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 3/349.
- [23] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 3/350.
- [24] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 3/350-352.
- [25] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 3/352-355.
- [26] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 3/355-357.
- [27] Bir-i Maune gazve değildir. Rasûlullah'm, Ebu'1-Bera komutasında Necid'e gönderdiği heyete yapılan bir baskındır (Kazici).
- [28] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 3/357-362.
- [29] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 3/362-364.
- [30] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 3/364.

Useyre Gazvesi 2

İlk Bedir Gazvesi 3

Abdullah B. Cahs Seriyyesi 4

Kiblenin Ka'be'ye Çevrilmesi 9

Ramazan Orucunun Farz-Kilinması 12

Büyük Bedir Gazvesi 14

Ebu'l-Bahteri B. Hisam'ın Öldürülmesi 49

Useyre Gazvesi

Rasûlullah (s.a.v.), Useyr, Useyre veya Useyra denen bu gazve ile Kureyslilere saldırmak üzere sefere çıktı.

Ibn Hisam dedi ki: Rasûlullah, bu gazve için Medine'den ayrılırken yerine Medine valisi olarak Ebu Seleme b. Abdi'l-Esed'i tayin etti.

Vakidî dedi ki: Rasûlullah (s.a.v.)'m bayragı, Abdülmuttalib oğlu Hamza'da idi. Rasûlullah (s.a.v.), Sam'a giden Kureys kervanlarına saldırmak için yola çıkmıştı.

Ibn İshak dedi ki: Rasûlullah (s.a.v.), Beni Dinar dağ yolu üzerinde yürüdü. Sonra Hayar kayasının üzerinden geçti ve Ibn Ezher'in kumlu vadisindeki bir ağacın altına indi ki, ona Zatü's-Sak denir. Ve orada namaz kıldı. Rasûlullah (s.a.v.)'m mescidi orada idi. O ağacın yanında kendisi içinyapılan yemekten yedi. Beraberindekiler de onunla beraber yediler. Orada çömlek taslarının yeri malumdur. Orada kendisine Müsey-reb denen bir sudan içirildi. Sonra Rasûlullah (s.a.v.) yola koyuldu ve Halayık mevMni sol tarafla bıraktı. Bir dağ yolundan gitti. O yola Sube-i Abdullah denilir. Ve Yelyele indi. Sonra Fersemelel yoluna koyuldu. Yolda Yemam'm küçük taslarına (çakıllarına) rastladı. Böylece yolunu doğrultmuş oldu. Nihayet Yenbu vadisinden geçerek Useyre'ye indi. Orada cemaziyelevvel ayının kalan kısmı ile cemaziyelahir aylarının birkaç gecesinde ikamet etti. Müdlic ogulları ve müttefikleri olan Denire ogullarıyla saldırmazlık antlaşması yaptıktan sonra herhangi bir tuzakla karsılaşmadan Medine'ye döndü.

Buhari, Abdullah kanalıyla Ebu İshak'm söyle dedigini rivayet eder: «Ben, Zeyd b. Erkam'm yanında idim. Ona söyle soruldu:

- Rasûlullah (s.a.v.) kaç gaza yaptı?
- Ondokuz gaza yaptı. Ben de Zeyd'e sordum:
- Ya sen, Rasûlullah (s.a.v.) ile birlikte kaç gazaya katıldın?
- Onyediy gazaya katıldım.

- Bunların ilki hangisi idi?

- Useyr ya da Useyr idi.

Ben, bunu Katade'ye anlattığımda o, ilk gazanın Useyr gazası olduğunu söyledi.»

Bu hadis, gazvelerin ilkinin Useyre ya da Useyre olduğunu açık bir şekilde ifade etmektedir. Kimine göre bu gazvenin adı Useyr veya Useyrdir. Her ne ise Zeyd b. Erkam'm, Rasûlullah (s.a.v.) ile birlikte katıldığı ilk gazvenin, Useyre gazvesi olduğu bu hadis ile anlatılmaktadır. Bu demek değildir ki, Zeyd b. Erkam'm hazır bulunduğu bu gazveden önce bir gazve yapılmış değildir. Böylece Muhammed b. İshak'ın ifadesi . ile bu hadis arasında birlik ve uyum sağlanmış olmaktadır. Doğrusunu Allah bilir.

Muhammed b. İshak dedi ki: O gazvede Rasûlullah (s.a.v.), Ali'ye bazı şeyler söylemişti. Yezid b. Muhammed b. Haysem, Muhammed b. Ka'b el-Kurazî tarikiyle Ammar b. Yasir'in söyle dedigini rivayet eder:

"Useyre gazvesinde ben ve Ebu Talib oğlu Ali iki arkadaşlık. Rasûlullah (s.a.v.) geldiğinde orada bir ay müddetle ikamet etti. O süre zarfında Müdliç oğulları ile barış yaptı. Onların müttetikleri olan Denire oğullarıyla da saldırmazlık antlaşması yaptı. Ebu Talib oğlu Ali bana dedi ki:

- Ey Eba Yakzan! Var misin, su pmar basında çalışan Müdliç oğulları grubunun yanına gidelim de nasıl çalıştıklarını görelim?

Yanlarına giderek bir saat kadar onları seyrettik. Sonra uyku bastırdı. Yumusak topraklardaki küçük hurma ağaçlarının altına gidip uyumaya başladık. Uykuya dalmistik. Allah'a yemin ederim ki Rasûlullah (s.a.v.)'m ayagıyla bizi dürterek uyandırdığım gördük. Üzerinde uyudugumuz o yumusak toprak üzerimize bulasmisti. Kalkıp oturduk. Rasûlullah (s.a.v.), o gün Hz.Ali'ye -üzerine toprak bulastığı için- Ey Eba Turab (Ey toprak babası), diye hitab etti. Biz de neler yaptığımızı kendisine anlattık. Bize dedi ki:

- İnsanların en bahtsız iki kisisini size haber vereyim mi?

- Evet, haber ver ya Rasûlallah!

- Salih'in devesini kesen Semud'un Uhaymiridir. Diğer de ey Ali, senin suranı vuracak olan adamdır. (Böyle derken Rasûlullah (s.a.v.) elini Hz. Ali'nin basına koyup şöyle dedi): Tald surlarına kan degip isla-nincaya kadar. (Böyle derken de elini Hz. Ali'nin sakalı üzerine koydu.)" Bu hadis, bu yönü ile gariptir. Çünkü Rasûlullah'm Ali'ye bu ismi verisi değişik bir kanal ile anlatılır.

Rasûlullah (s.a.v.)'m, Hz.Ali'ye toprak babası anlamına gelen "Ebu Turab" künyesini takmasının -Buhari'nin sahihinde anlattığı gibi- bir başka sebebi

de sudur: Hz. Ali, Hz. Fatima'ya kızarak evden çıkmış, mescide gelip uyuyordu. Rasûlullah (s.a.v.) da Ali'nin evine gitmiş ve Fatima'dan, Ali'nin nerede olduğunu sormuştu. Fatima da kızıp mescide gittiğini söylemişti. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.), mescide gelip Ali'yi uykudan uyandırmış ve üzerindeki toprağı silip temizleyerek: «Kalk ey Eba Turab, kalk ey Eba Turab!» demişti. [1]

İlk Bedir Gazvesi

İbn İshak dedi ki: Rasûlullah (s.a.v.), Useyre gazvesinden döndüğünde Medine'de fazla durmadı. On gecedan az bir zaman kaldı. Kürz b. Cabir el-Fihri, Medine'de otlatılmaya başlanılan deve ve davarlar üzerine saldırdı. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.), onu yakalamak için yola çıktı ve Bedir tarafındaki Safvan vadisine vardı. Bu, ilk Bedir gazvesi-dir. Rasûlullah (s.a.v.), Kürz'ü daha önceden kaçıp gittiginden yakalayamadı.

Vakidî der ki: Bu gazvede Rasûlullah (s.a.v.)'m bayrağı, Ebu Talib oğlu Ali'de idi.

İbn Hisam ile Vakidî dediler ki: Rasûlullah (s.a.v.), bu gazveye giderken Medine'ye Zeyd b. Harise'yi vali tayin etti.

İbn İshak dedi ki: Rasûlullah (s.a.v.), bu gazveden döndüğünde Medine'de cemaziyelahir, receb ve saban aylarını geçirdi. Bundan önce sekiz Muhacirin başında seriyye kumandani olarak da Sa'd'ı yola çıkarmıştı. Yola çıkan Sa'd ve adamları, Hicaz topraklarında Harrar mintikasına ulaşmışlardı.

İbn Hisam dedi ki: İlim erbabından bazılarının anlattıklarına göre Sa'd, Hz. Hamza'nın seriyyesinden sonra yola çıkmış, herhangi bir komplo ile karşılaşmadan geri dönmüştü.

İbn İshak, bu seriyyeleri kısaca anlatır. Vakidî'nin bu üç seriyye hakkındaki açıklamaları daha önce geçmişti. Bu üç seriyyeden maksat, ramazan ayında yola çıkan Hz. Hamza seriyyesi, sevvâl ayında yola çıkan Ubeyde seriyyesi ve zilkade ayında yola çıkan Sa'd seriyyesidir ki, bunların üçü de hicri birinci senede olmuştur.

İmam Ahmed b. Hanbel, Abdu'l-Muteal b. Abdil-Vahhab kanalıyla Sa'd b. Ebi Vakkas'ın şöyle dediğini rivayet etmiştir: «Rasûlullah (s.a.v.), Medine'ye geldiğinde Cüheyneliler yanına gelip: «Aramıza kondun. Bize teminat ver ki, kavmimizle birlikte sana gelelim.» dediler. Rasûlullah (s.a.v.), onlara teminat verdi. Onlar da gelip Müslüman oldular.

Sa'd b. Vakkas sözüne devamla şöyle diyor: Rasûlullah (s.a.v.), receb ayında bizi yola çıkardı. 100 kişiden az idik. Cüheyne kabilesinin yanında Kinane ogullarından bir kabileye baskın yapmamızı bize emretti. Onlara baskın yaptık. Sayıları çoktu. Cüheynelüere sigindik. Bizi korudular ve:

"Haram ayda niçin savasiyorsunuz?" diye sordular. Biz de birbirimize: "Ne diyorsunuz, fikriniz nedir?" diye sorduk.. Biri; "Allah'ın peygamberine gidip durumu ona bildirelim." dedi. Topluluk ise; "Hayir burda kalacagiz." dediler. Ben de yanımdaki adamlarla beraber Kureys kervanim karsilayip yolunu kesecegimizi söyledim. O vakit ganimet hükümlerine gory bir kimse, birseyi düşmandan ele geçirirse o sey kendisinin ganimeti olurdu. Kureys kervanina dogru gittik. Ama arkadaslarımız, Hz. Peygamberin yanma giderek durumu ona anlattilar. Hz. Peygamber de öfkelenip yüzü kızarak şöyle demisti:

"Benim yanımdan hep birlikte toplu olarak gittiniz ama bölünüp parçalanarak geri geldiniz! Sizden Öncekileri helak eden sey, bölünüp parçalanmadir. Size, hayirliniz olmayan ama açliga ve susuzluga karsi sizden daha dayanikli ve sabirli olan bir adami gönderecegim." Böyle dedikten sonra üzerimize komutan olarak Abdullah b. Cahs el-Esedî'yi gönderdi. O, Islam tarihindeki ilk komutandır.»

"Delail" adli eserde Beyhakî, Yahya b. Ebi Zaide kanaliyla Müca-led'den buna benzer bir rivayette bulunmus ve su ilaveyi yapmistir:

- Niçin haram ayda savasiyorsunuz?

- Bizi haram beldeden (Mekke'den) çıkaran kimselere karsi haram ayda savasiyoruz!.

Bu hadisten anlasildigina göre seriyyelerin ilki, Abdullah b. Cahs el-Esedî'nin komutasindaki seriyyedir. İlk bayragin, Ubeyde b. Haris b. Muttalib'e verildigini söyleyen Ibn Ishak'm ve ilk bayragin Abdülmüt-talib oğlu Hamza'ya verildigini söyleyen Vakidî'nin rivayetine, bu rivayet aykiri düşmektedir. Bunlardan hangisinin dogru oldugunu yüce Allah daha iyi bilir. [2]

Abdullah B. Cahs Seriyyesi

Bu, büyük Bedir gazvesine sebebiyet veren bir seriyyedir. Büyük Bedir gazvesi ki, o günde Islâm ordusu ile müsrik ordusu karsi karsiya gelmis ve hak ile batil birbirinden ayrilmisti. Allah, her seye güç yetiren-dir.

ibn îshak dedi ki: Rasûlullah (s.a.v.), ilk Bedir gazvesinden dönünce receb ayında Abdullah b. Cahs b. Riab el-Esedî'yi sekiz Muhacirin basinda seriyye komutani olarak göreve gönderdi. Bunlarin arasinda Ensâr'dan bir kimse bulunmayip adlari şöyle idi: Ebu Huzeyfe b. Utbe, Ukkase b. Mihsan b. Hursan (Bu, Beni Esed b. Hüzeyme'nin müttefikidir.) Utbe b. Gazvan (Bu, Beni Nevfel'in müttefikidir.), Sa'd b. Ebi Vakkas. ez-Zührî, Amir b. Rabia el-Vailî (Bu, Beni Adiyy'in müttefikidir.), Vakdd b. Abdullah b. Abdumenaf b. Arin b. Salebe b. Yer-bü et-Temimî (Buda Beni Adiyy'in müttefikidir.), Halid b. Bükeyr (Bu, Beni Sa'd b. Leys kabilesinden olup Beni Adiyy'in

müttefikidir), Sehl b. Beyda el-Fihri. Bunlar yedi kisidirler. Sekizincileri ise, seriyye komutanlari olan Abdullah b. Cahs'tir. Allah ondan razı olsun.

Yunus, Ibn İshak'm söyle dedigini rivayet eder: Rasûlullah (s.a.v.), bir mektup yazıp Abdullah'a verdi. İki günlük yol gitmeden bu mektubu açıp bakmamasını emretti. İki günlük yol gittikten sonra açıp bakmasını ve mektupta emredilen hususlara riayet ederek yola devam etmesini ve arkadaşlarından her hangi birini de yola devam a zorlam amasını buyurdu.

İki günlük yol gittikten sonra Abdullah, Rasûlullah (s.a.v.)'m mektubunu açtı, okudu, mektupta sunlarm yazılı olduğunu gördü:

«Mektubuma baktığın zaman yoluna devam et. Meleke ile Taif arasındaki bir hurmalığa varıncaya kadar yürü. Orada Kureyslileri gözetle. Bizim için habelielerini öğren.»

Abdullah, mektuba baktığında, "İsittik ve itaat ettik" dedi. Mektupta yazılı olan emirleri arkadaşlarına anlattı ve söyle dedi: « Rasûlullah (s.a.v.), sizden herhangi birinizi yola devam a zorlamamı yasaklamıştır. Bizden her kim şahadeti ister ve arzularsa yola devam etsin. Şahadeti istemeyen ise geri dönsün. Bana gelince; ben, Rasûlullah (s.a.v.)'m emrini yerine getirmek üzere yola devam edeceğim.» Böylece o yürüdü ve onunla birlikte arkadaşları da yürüdüler. Onlardan hiç kimse geri kalmadı. Hicaz üzerine yürüdü. Nihayet Maden'e vardı. Furuun üstünde bulunan o mintikaya Behran deniliyordu. O esnada Sa'db. Ebi Vakkas ile Utbe b. Gazvan develerini kaybettiler ki, ona nöbetlese biniyorlardı. Bunlar, onu aramak üzere dolasirlarken seriyyeden geri kaldılar. Abdullah b. Cahs ile diğer arkadaşları yola devam ettiler ve nihayet Nahle'ye indiler. Oradan Kureys'e ait bir ticaret kervanı geçti. Kervanda Amr b. Hadremî de vardı. İbn Hisam'm anlattığına göre Hadremî'nin adı Abdullah b. İbat'tır ki, o, Sakif kabilesinden biridir. Osman b. Abdullah b. Mugire el-Mahzumî ile kardeşi Nevfel ve Hisam b. Mugire'nin azadlısı Hakem b. Keysan da kervanda idiler. Kervandakiler, onları görünce çok korktular. Yakınlarına kadar gelmişlerdi. Bunun pesinden Ukkase b. Mihsan görüldü ve o basını tıras etmişti. Onu gördüklerinde rahatlayıp emin oldular ve dediler ki:

- Bunlar umrecilerdir, bunlardan size bir zarar gelmez. Sahabeler, kervan hakkında müsavere ettiler. Vakit, recep ayının

son günü idi. Dediler ki:

- Vallahi, eğer bunları bu gece bırakırsanız Harem'e girerler ve onunla kendilerini sizden korumus olurlar. Eğer onları öldürürseniz elbette haram ayda onları öldürmüş olursunuz!

Ashab, böyle bir tereddüt geçirdi ve onların üzerine saldırmaktan çekindi. Sonra kendilerini onlara karşı yüreklendirdiler. Öldürebilecekleri kimseyi

öldürmeye ve onlarla birlikte olan malları almaya karar verdiler. Böylece Vakid b. Abdullah et-Temimî, Amr b. Hadremî'ye bir ok atarak öldürdü. Osman b. Abdullah ile Hakem b. Keysan'ı da esir aldı. Nevfel b. Abdullah, kabileyi kurtardı ve Müslümanları onları yakala-yamadılar. Abdullah b. Cahs ve arkadaşları ise, kabileyi ve iki esiri ele geçirdiler. Medine'deki Rasûlullah (s.a.v.)'ın yanına geldiler.

Abdullah b. Cahs'ın ailesinden bir adam onun, arkadaşlarına söyle demiş olduğunu rivayet etmişti. "Rasûlullah (s.a.v.) için bu ganimetlerin beste birini ayırmamız gerekiyor." Böyle dedikten sonra beste birini Rasûlullah için ayırdı. Kalan kısmı arkadaşlarına paylaştırdı. Böyle yapması, humusdan (ganimetlerinin beste biri Allah'a ve Rasûlüne ait olduğunu bildiren ayetin nazil olmasından) önce idi. İbn İshak'ın anlattığına göre humus ayeti nazil olduğunda tıpkı Abdullah'ın taksimatı gibi bir taksimatı öngördü. Seriyeye, Rasûlullah (s.a.v.)'ın yanına döndüğünde Rasûlullah (s.a.v.) onlara şöyle dedi:

«Haram ayda savaşmanızı size emretmedim.» Böyle diyerek kervanı ve iki esiri durdurdu. Bunlardan birsey almaya yanaşmadı. Rasûlullah (s.a.v.), böyle dedikçe seriyedekiler yaptıklarına pişman olup helak olduklarını zannettiler. Yaptıkları şeyler yüzünden Müslüman din kardeşleri onları ayıpladılar. Kureysliler de şöyle dedi: Muhammed ve ashabi, hâ-âm ayı helal gördü. O ayda kan döktüler. Malları aldılar, adamları esir ettiler.

Müslümanlardan Mekke'de bulunup da Kureyslilere cevap veren kimseler ise, bunlar saban ayında olmuştur, diyorlardı.

Yahudiler, bununla Rasûlullah (s.a.v.)'a karşı tefâül ederek şöyle dediler: Amr b. Hadramî'yi, Vakid b. Abdullah öldürdü. Amr, harbi yasattı. Hadremî de harpte hazır bulundu. Vakid b. Abdullah ise harb atesini tutuşturdu. Böylece Allah, bunu onların lehlerine değil de aleyhlerine kıldı.

İnsanlar bu hususta çok ileri gittiklerinde yüce Allah, Rasûlüne şu ayeti inzal buyurdu:

«Ey Muhammed! Sana, hürmet edilen ayı, o aydaki savaşı sorarlar. De ki: «O ayda savaşmak büyük suçtur. Allah yolundan alıkoymak, O'nu inkar etmek, Mescid-i Haram'a engel olmak ve halkını oradan çıkarmak, Allah katında daha büyük suçtur. Fitne çıkarmak ise öldürmekten daha büyüktür.» Güçleri yeterse, dininizden döndürünceye kadar sizinle savaşa devam ederler.» (ei-Bakara, 217.)

Yani eğer siz hürmet edilen ayda öldürdünüz ise, onlar da küfretmekle Allah yolundan çevirdiler. Siz, oranın sakinleri ve sahipleri olduğunuz halde oradan çıkarılmanız, Allah katında onlardan öldürdüğünüz kimsenin öldürülmesinden günahça daha büyüktür. «Fitne çıkarmak ise öldürmekten

daha büyüktür.» Yani onlar Müslümani dininden saptiriyorlardi. Ctype ki, onu imanından sonra küfre geri döndürüyorlardi. Bu ise, Allah katında adam öldürmekten daha büyük bir günahdır. «Güçleri yeterse, dininizden döndürünceye kadar sizinle savasa devam ederler...»

Ibn Ishak dedi ki: Kur'ân-i Kerim'in bu emri nazil olduğunda ve Genâb-i Allah, Müslümanların içinde bulundukları sıkıntıyı kaldırıp onları genişliğe kavuşturduğunda Rasûlullah (s.a.v.), deveyi ve iki esiri alıkoymuştu. Kureysliler, ona Osman b. Abdullah ve Hakem b. Keysan'ın fidesi hakkında haber gönderdiler. Rasûlullah (s.a.v.) dedi ki:

«İki arkadaşımız yani Sa'd b. Ebi Vakkas ile Utbe b. Gazvan yanımıza gelmedikçe, o iki esiri fideye karşılığında size vermeyiz. Çünkü biz arkadaşlarımıza bir kötülük yapılmasından korkuyoruz. Eğer arkadaşlarımızı öldürürseniz, biz de sizin arkadaşlarınızı öldürürüz!»

Bunun üzerine Sa'd ve Utbe geldiler. Rasûlullah (s.a.v.) da onlardan, o iki esirin fidesini kabul etti. Hakem b. Keysan'a gelince, o Müslüman oldu ve İslamiyet'i güzelce yasadı. Rasûlullah (s.a.v.)'ın yanında Bi'r-i Maune gününde şehid oluncaya kadar kaldı.

Osman b. Abdullah ise, Mekke'ye ulaştı ve orada kafir olarak öldü.

Ibn Ishak dedi ki: Kur'ân nazil olup da Abdullah b. Cahs ve onun arkadaşları, içinde bulundukları belirsizlik durumu açıklanınca sevab ve mükaafaat umarak söyle dediler:

"Ey Allah'ın Rasûlü! Acaba içinde bizim için mücahidlerin sevabının verileceği bir gazve olmasını isteyebilirmiyiz?" Böyle demeleri üzerine yüce Allah kendileri hakkında su ayeti nazil buyurdu:

«İnananlar, hicret edenler ve Allah yolunda cihad edenler Allah'ın rahmetini umarlar. Allah bağışlar ve merhamet eder.» (ei-Bakara, 218.)

Böylece yüce Allah, bundan ötürü onlara büyük bir ümit verdi.

Suayb, Urve'nin söyle dediğini rivayet etmiştir:

"Hadremî, Müslümanlarla müsrikler arasında vuku bulan çarpışmada Öldürülen ilk kısıdır."

Abdûlmelik b. Hisam'ın dediğine göre Hadremî, Müslümanların öldürdüğü ilk şahıstır ve bu çarpışmada Müslümanların elde ettikleri ganimet, ilk ganimet idi. Yakalanan Osman ve Hakem b. Keysan adındaki esirler de Müslümanların ele geçirdikleri ilk iki esirdir.

Ben derim ki: Önceki sayfalarda da geçtiği gibi İmam Ahmed b. Hanbel, Sa'd b. Ebi Vakkas'ın söyle dediğini rivayet etmiştir: İslâm tarihindeki ilk

emîr, Abdullah b. Cahs'tir. Tefsirimizde de buna dair isbatla-yici deliller naklettik. Bu nakillerde de Ibn Ishak'a dayandık. Nitekim Hafız Ebu Muhammed b. Ebi Hatim, babası vasıtasıyla Cündüp b. Abdullah'ın söyle dedigini rivayet etmiştir:

"Rasûlullah (s.a.v.), bir kafilâ yola çıkardı. Başlarında Ebu Ubeyde b. Cerrah yahud Ubeyde b. Haris'i koydu. Yola çıkacağı zaman bu zat, Rasûlullah (s.a.v.)'a olan askından ve onun yanından ayrılmak istemeyişinden dolayı ağlamaya başladı ve yerinde oturdu. Onun yerine Rasûlullah (s.a.v.), Abdullah b. Cahs'i serîyye komutanı olarak yola çıkardı ve ona bir mektup yazıp verdi, falan mevkiye varmadan açıp okumamasını emretti ve şöyle dedi:

«Mektubu açtığın zaman salan arkadaşlarından herhangi birini seninle birlikte yola devam etmesi için zorlama.»

Yolda iken Abdullah b. Cahs, mektubu açıp okudığında, «İnna lil-lahi ve inna ileyhi raciun» ayetini okuyup: "Emri isittik ve itaat ettik. Allah ve Resulünün buyruguna uyduk." dedi. Mektupta yazılanları arkadaşlarına okuyup durumu bildirdi. Serîyyedekilerden iki kişi geri döndü. Kalanları, onunla birlikte yola devam ettiler. İbn Hadremî ile karsılaştıklarında onu öldürdüler. Öldürdükleri günün receb ayından mı yoksa cemaziyelahir ayından mı olduğunu bilemediler. Bunun üzerine müsrıklar, Müslümanlara: «Haram ayda adam öldürdünüz!» dediler. Yüce Allah da su ayeti inzâl buyurdu:

«Ey Muhammedi Sana, hürmet edilen ayı, o aydaki savası sorarlar. De ki: «O ayda savasmak büyük suçtur.» (el-Bakara, 217.)

İsmail b. Abdurrahman es-Süddî el-Kebir, tefsirinde sahabelerden bir topluluğun yukarıdaki ayetle ilgili olarak şöyle dediklerini rivayet eder:

Rasûlullah (s.a.v.), bir serîyye yola çıkardı. Serîyye yedi kisten mütesekkil olup, başlarında Abdullah b. Cahs komutan olarak bulunmaktaydı. Serîyyedeki adamların adları söyleydi: Ammar b. Yasir, Ebu Hüzeyfe b. Utbe, Sa'd b. Ebi Vakkas, Utbe b. Gazvan, Sehl b. Beyda, Amir b. Führeyre ve Vakid b. Abdullah el-Yerbuî. Bu zat, Hz. Ömer'in müttefiki idi.

Rasûlullah (s.a.v.), bunları yola çıkarırken bir mektup yazıp serîyye komutanı Abdullah'a verdi ve Batm Melele varmadıkça, bu mektubu açıp okumamasını buyurdu. Yola çıkan serîyye, Batm Melele ulaşınca Abdullah mektubu açtı ve gördü ki içinde sunlar yazılıdır: «Batm Nah-le'ye varıncaya kadar yola devam et.» Abdullah arkadaşlarına şöyle dedi:

" Ölmek isteyen kimse, yola devam etsin ve vasiyetini yapsın. Çünkü ben vasiyetimi yapacak, Rasûlullah (s.a.v.)'m emrini uygulayacak ve yola devam edeceğim."

Yola devam ettiler. Sa'd ve Utbe, bineklerini kaybettikleri ve onu aramakla mesgul oldukları için kafilenden biraz geri kaldılar. Abdullah b. Cahs ve arkadaşları yola devam ederek Batm Nahle'ye vardılar. Orada Hakem b. Keysan, Mugire b. Osman ve Abdullah b. Mugire ile karşılaştılar.

Ravi, bu arada seriyyedeki sahabelerden Vakid'in, Amr b. Hadremî'yi öldürüşünü ve ganimet ele geçirip iki esir tutarak Medine'ye geri dönüşlerini ve Müslümanların ele geçirdikleri ilk ganimetlerinin de bu olduğunu anlatır. Bu hadise üzerine müsrıklar şöyle demislerdi:

"Muhammed , kendisinin Allah'ın buyruguna uyup itaat ettiğini iddia ediyor. Oysa ki haram ayların hürmetini hiçe sayan ilk kişi odur. Çünkü receb ayında bizim adamimizi öldürdü!"

Müslümanlar ise: "Biz onu cemaziyelahir ayında öldürdük." dediler.

Süddî dedi ki: Müslümanların Amr'i öldürmeleri, receb ayının ilk gecesi içinde olmuştur. Oysa onlar, o geceyi cemaziyelahir ayının son gecesi sanmışlardı.

Ben derim ki: Belki bu hadise'nin vuku bulduğu zamanda cemazi-. yelahir ayı yirmidokuz çekmişti. Bu sebeple Müslümanlar, receb ayının birinci gecesini, cemaziyelahir ayının otuzuncu gecesi sanmışlardı. Halbuki hilal o gecede görülmüştü. Doğrusunu Allah bilir.

Avfî de Ibn Âbbas'm şöyle dediğim rivayet eder: Amr, cemaziyelahir ayının son gecesi zanni ile Öldürülmüştü. Oysa o gece, receb ayının ilk gecesi idi. Ama Müslümanlar bunun farkında değillerdi.

İbn İshak'm rivayetinde de geçtiği gibi bu hadise, receb ayının son gecesinde vuku bulmuştur. Müslümanlar, bu ganimetleri ele geçirmek için mevcut fırsatı değerlendirmediği takdirde müsrıkların hareme girecekleri ve artık onlara ilismenin imkansız olacağını bildikleri için haram ay olduğunu bile bile üzerlerine saldırdılar.

Zührî de Urve'nin böyle dediğini rivayet etmiştir ki, bu rivayeti Beyhakî nakletmiştir. Bunlardan hangisinin doğru olduğunu ancak yüce Allah bilir.

Zührî, Urve'nin şöyle dediğini rivayet eder: Bize ulaşan habere göre Rasûlullah (s.a.v.), İbn Hadremî'nin diyetini ödemiş ve Önceden olduğu gibi yine haram ayın hürmete layık olduğunu bildirmiştir. Sonunda yüce Allah, Hadremî'yi haram ayda öldürenlerin affedildiğine dair Beraat ayetini inzal buyurmıştır.

Bu rivayeti, Beyhakî nakletmiştir.

İbn İshak dedi ki: Ebu Bekir es-Siddik, Abdullah b. Cahs'm gazve-siyle ilgili olarak müsrıkların, güya Müslümanların haram ayın hürmetini ihlal ettiklerine dair söyledikleri sözlerle bir cevap mahiyetinde şu siiri

söylemiştir. İbn Hisam ise, siirin Abdullah b. Cahs'a ait olduğunu söylemiştir:

«Haram ayda adam öldürmeyi büyük günah sayıyorsunuz. Oysa doğru yolu arayan kimse doğruyu bulduğunda sizin, Muhammed'in söylediği sözlerden insanları geri çevirmeniz, Allah'ı inkar etmeniz, bundan daha büyük günahdır. Yaptıklarınızı Allah görüyor.

Allah'ın beytinde secde eden bir kimse görülmesin, diye ehlini Mes-cid-i Haram'dan çıkarıp sürmeniz haram ayda adam öldürmekten daha büyük bir günahdır.

Her ne kadar adam Öldürme sebebiyle bizi ayıpladınızsa da İslâmiyet sebebiyle azgın ve hasetçi kişi sarsıldı.

Vakid, harbi ateslediği zaman Nahle'de süngülerimizi İbn Hadremî'den akan kanlarla suladık.

Abdullah'ın oğlu Osman aramızdadır. Boynuna takılan deriden bir kayış, kendisini ölüme doğru sürüklemektedir!» [3]

Kiblenin Ka'be'ye Çevrilmesi

Bu hadise, Bedir vakasından önce hicretin ikinci senesinde vuku bulmuştur. Bazılan dediler ki: Bu hadise, hicretin ikinci senesinin receb ayında vuku bulmuştur. Katade ile Zeyd b. Eslem böyle demislerdir. Muhammed b. İshak da böyle bir rivayette bulunmuştur. Ahmed b. Hanbel, İbn Abbas'tan da buna delalet eden rivayetleri nakletmiştir ki, bu rivayetler kuvvetli rivayetlerdir. İleride de belirtileceği gibi Bera' b. Azib'in hadisi, buna dair bir delildir. Doğrusunu Allah bilir. Kiblenin Ka'be'ye çevrilmesinin, hicri ikinci senenin saban ayında vuku bulduğunu söyleyenler de vardır.

İbn İshak, Abdullah b. Çalısın gazvesinden sonra kiblenin Kabe'ye çevrildiğini söylemiştir. Rasûlullah (s.a.v.)'m Medine'ye gelisinin onsekizinci ayının başında (saban ayında) kiblenin Kabe'ye çevrildiğini söyleyenler de olmuştur. İbn Cerir, Süddî vasıtasıyla bu kavli nakletmiş ve İbn Abbas, İbn Mesud ile bir kaç sahabeye isnad etmiştir. Cumhur-u ulema ise, kiblenin hicretin onsekizinci ayı. başında, saban ayının ortasında Ka'be'ye çevrilmiş olduğunu söylemişlerdir. Muhammed b. Sa'd ise, Vakidî'nin söylediğini nakletmiştir: «Kible, saban ayının ortasında salı günü Ka'be'ye çevrilmiştir.»

Ancak bu kesin belirlemede ihtilaf vardır. Doğrusunu Allah bilir.

Tefsirimiz de şu aşağıdaki ayetle ilgili açıklamayı yaparken bu konuda uzun uzadıya ızahatta bulunduk:

«Yüzünü göğe çevirip durduğunu görüyoruz. Hosnud olacağın Kib-le'ye

seni, ey Muhammed, elbette çevireceğiz. Artık yüzünü Mescid-i Haram semtine çevir; bulunduğunuz yerde yüzlerinizi o yöne çevirin. Doğrusu kitap verilenler, bunun Rablerinden bir gerçek olduğunu bilirler. Allah, onların yaptıklarından gafil değildir.» (el-Bakara, 144.)

Bu ayetin öncesinde ve sonrasındaki ayetlerde de Yahudi ve münafıklardan olan beyinsizlerin, asagilik cahillerin buna dair ileri sürdükleri itirazlara da değinmisizdir. Çünkü İslâm tarihinde vuku bulan ilk nesih budur. Sunu da belirtelim ki yüce Allah, Kur'ânî ifadelerde bundan önce inzal buyurduğu bir ayet-i kerimede neshin caiz olacağını belirtmiştir:

«Herhangi bir ayetin hükmünü yürürlükten kaldırır veya unuttu-rursak, onun yerine daha hayirlisini veya onun benzerini getiririz. Allah'in herseye kadir olduğunu bilmez misin?» (el-Bakara, ioe.)

Buhari, Ebu Nuaym kanali ile Bera'in söyle dedigini rivayet eder: Peygamber (s.a.v.), onalti ya da onyedi ay boyunca Mescid-i Aksa'ya yönelerek namaz kildi. Ama kiblesinin Ka'be'ye çevrilmesini istiyordu. Ka'be'ye yönelerek kildigi ilk namaz, ikinci namazi idi. Bir toplulukla birlikte namaz kildilar. O esnada yaninda bulunanlardan bir adam çikip bir niescidde rükû halinde bulunan bir cemaate ugrayip söyle dedi: «Allah'i sahid tutarim ki, Rasûlullah (s.a.v.) ile birlikte Mekke'ye yönelerek namaz kildim. Siz de onlar gibi Ka'be'ye yönelerek namaz kilin.»

Kiblenin Ka'be'ye döndürölmesinden önce bazi sahabeler ölmüs ya da öldürölümüslerdi. Onlar hakkindaki hükmün ne olacagi bilinmiyordu. Bunun üzerine Cenab-i Allah, su ayeti inzal buyurdu.

«Allah ibadetlerinizi bosa çikaracak degildir. Doğrusu Allah insanlara sefkat gösterir, merhamet eder.» (el-Bakara, 143.)

Müslim, bu hadisi baska bir yönden rivayet etmistir:

Ibn Ebi Hatim, Ibn Ebi Zur*a kanali ile Bera'in söyle dedigini rivayet etti:

« Rasûlullah (s.a.v.), onalti ya da onyedi ay boyunca Mescid-i Aksa'ya yönelerek namaz kildi. Ka'be'ye döndürölme sini arzu ediyordu. Bunun üzerine yüce Allah, su ayeti inzal buyurdu:

«Yüzünü göge çevirip durduğunu görüyoruz. Hosnud olacagin kibleye seni, ey Muhammed, elbette çevireceğiz. Artık yüzünü Mescid-i Haram semtine çevir» (el-Bakara, 144.)

Ravi diyor ki: Bu ayetin nüzulü üzerine Rasûlullah (s.a.v.) Ka'be'ye yöneldi.

Insanlardan bazi beyinsizler -ki onlar Yahudilerdir- söyle demislerdi: Onlari üzerinde bulunduklari kiblede döndüren sebep nedir?

Bunun üzerine yüce Allah, su ayeti inzal buyurdu:

«De ki: "Dogu ve bati Allah'indir. O, diledigini dogru yola eristirir.» (el-Bakara, 142.)

Özetle demek istedigimiz su ki; Imam Ahmed b. Hanbel'in, İbn Ab-bas (r.a.)'dan da rivayet ettigi gibi Rasûlullah (s.a.v.), Mekke'de iken Ka'be yanında durdugu halde Kudûs'e yönelerek namaz kildirdi. Medine'ye hicret ettigi zaman hem Ka'be'ye hem de Kudûs'e yönelerek namaz kılma imkanım bulamadi. Medine'ye ilk gelisinde Ka'be'yi arkasina alip Mescid-i Aksa'ya yönelerek namaz kildi. Bu hal, onalti ya da onyediy ay müddetle devam etti. Yani hicretin ikinci senesi receb ayina kadar bu halini sürdürdü. Dogrusunu Allah bilir. Peygamber (s.a.v.), kiblesinin Ka'be'ye çevrilmesini arzuluyordu. Çünkü Ka'be, Ibrahim peygamberin kiblesi idi. Bu arzusunun gerçekleşmesi için yüce Allah'a çokça yalvarip yakariyor ve niyazda bulunuyordu. Ellerini semaya kaldırıp gözlerini göğe dikerek bu dileğini Rabbine arz ediyordu. Nihayet yüce Allah, su ayeti inzal buyurdu:

«Yüzünü göğe çevirip durdugunu görüyoruz. Hosnud olacagin kibleye seni, ey Muhammed, elbette çevirecegiz. Artık yüzünü Mescid-i Haram Semtine çevir» (el-Bakara, 144.)

Kiblenin Ka'be'ye çevrilmesine dair emir nazil olunca Rasûlullah (s.a.v.), Müslümanlara bir hutbe irad etti ve bu hükmü onlara ilettili. Vakit öğle vakti idi. Nitekim Neseî de Ebu Said b. el-Mualla'dan böyle bir rivayette bulunmustur. Bazi insanlar, kiblenin Ka'be'ye çevrilmesine dair emrin iki namaz arasında nazil oldugunu söylemişlerdir. Mücahid ile diğerkileri böyle demislerdir. Buhari ve Müslim'in sahihlerinde Be-ra'dan rivayet olunan hadis de bunu teyid etmektedir. .Söyle ki: «Peygamber (s.a.v.)'in, Medine'de Ka'be'ye yönelerek kildigi ilk namaz, ikindi namazi idi.» Tuhaftir ki, bu hadisenin ikinci günü sabah namazinda bile haber Kübalılara ulaşmamisti. Nitekim Buhari ve Müslim'in sahihlerinde İbn Ömer'in söyle dedigi n aide dilmektedir:

"İnsanlar, Küba'da sabah namazini kilmakta iken kendilerine birisi gelip söyle dedi: "Rasûlullah (s.a.v.)'a bu gece Kur'ân nazil oldu ve kiblesinin Ka'be'ye yönelik olmasına dair emir geldi. Siz de Ka'be'ye yönelerek namaz kilin."

Sabah namazini kilmakta olan Kübalılar, Kudûs'e yönelmişlerdi. Bu haberi alinca Ka'be'ye döndüler."

Sahih-i Müslim'de Enes b. Malik¹ ten nakledilen böyle bir rivayet daha vardır.

Söylemek istedigimiz bir baska husus da sudur: Kiblenin Ka'be'ye çevrilmesine dair ayet nazil olup da Kudûs'e yönelerek namaz kılma hükmü neshedildiğinde; bazi beyinsizler, bilgisiz ve geri zekalılar, İslâm'a dil

uzatarak: "Müslümanlari eski kiblelerinden çeviren sebep nedir?» demislerdi.

Oysa kitap ehlinden olan kafirler, bu hükmün Allah'tan geldigini bilmekte idiler. Çünkü onlar, kitaplarında Hz.Peygamber'in evsafini, Medine'ye hicret edecegini ve Ka'be'ye yönelmekle emronulacagini haber veren ayetleri görmekte idiler. Nitekim yüce Allah da bunu su ayetle teyid etmistir:

«Dogrusu kitap verilenler, bunun Rablerinden bir gerçek oldugunu bilirler.» (el-Bakara, 144.)

Cenâb-i Allah, bununla birlikte onların sorularini cevaplandirarak su ayeti inzal buyurdu:

«Insanların beyinsizleri, "Yöneldikleri kibleden onlari çeviren nedir?" diyecekler. De ki; "Dogu ve batı Allah'indir. O, diledigini dogru yola eristirir.» (el-Bakara, 142.) Yani mülkün sahibi ve mutasarrifi O'dur. O, öyle bir hükroedicidir ki, hükmünü engelleyebilecek herhangi bir kimse yoktur. O, yaratıkları üzerinde diledigi gibi tasarrufta bulunur. Vaz' etmek istedigii hükmü koyar. O, diledigini dosdogru yola ileten ve diledigini de sirât-i müstakimden saptirandır. Bütün bu yaptiklarında hikmet vardır ki, bu hikmete razı olmak ve teslimiyet göstermek gerekir. Bu ayetten sonra yüce Allah söyle buyurmıştır:

«Böylece sizi insanlara şahid ve Örnek olmanız için tam ortada bulunan (hayırlı) bir ümmet kildik» (ci-Eakara, 143.)

Yani namaz kılarken sizleri en faziletli yöne, peygamberlerin atası Ibrahim (a.s.)'in kiblesine yönelttigimiz, ondan sonra Musa'nın ve kendisinden önceki diğer peygamberlerin yönelerek namaz kildikleri Ka'be'ye çevirdigimiz gibi, aynı şekilde siz ümmetlerin en hayırlısı, âlemin hûlasası, taifelerin en sereflişi, esinlerle yenilerin en kıymetlisi kildik ki; kıyamet gününde bütün insanlara karşı şahid olasınız. Çünkü onlar, kıyamet gününde sizin fazilet ve üstünlüğünüz hususunda ittifak edeceklerdir.

Buharî'nin sahihinde Ebu Said'den merfu olarak nakledilen bir hadiste, Nuh peygamberin kıyamet gününde bu ümmet lehinde şahadette bulunacağı söylenmiştir. Zamani çok önce olmasına rağmen Nuh peygamber, bu ümmet hakkında lehte şahadette bulunacağına göre, ondan sonraki peygamberler haydi haydi lehte şahadette bulunacaklardır. Bulunmaları da gerekir.

Yüce Allah, bu hadisenin vukuundan şüphe eden kimselerden intikam alacağı ve bu hadiseyi tasdik edenlere de nimetini bahsedeceği hususunda hikmetini beyan ederek söyle buyurmıştır:

«Senin yöneldiğin yönü, peygambere uyanlari, cayacaklardan ayırd etmek

için kible yaptık.» (el-Bakara, 143.)

Ibn Abbas dedi ki: «Senin yöneldiğin yönü, kimin peygambere uyduğunu, kimin de ondan caydığını görmek için kible yaptık.»

Dogrusu bu, büyük birseydir. Yani kiblenin degistirilmesi, çok agir, önemli ve büyük bir hadisedir. Ancak Allah'in, kendilerini hidayete iletlediği kimseler, bu hadisenin Allah katından geldigine inanir ve tasdik ederler. Bu hususta asla şüphe etmezler. Aksine buna razı olur, inanir ve gereginde amel ederler. Çünkü onlar, yüce Hakim'in kullarıdır. O Hakim ki, uludur, kudret sahibidir. Yumusak huyludur. Her seyden haberdardır. Lütufkar ve bilgi sahibidir.

«Allah ibadetlerinizi bosa çıkaracak degildir» Yani daha önce Kudüs'e yönelerek kıldığınız namazları geçersiz sayacak degildir. «Allah insanlara sefkat gösterir, merhamet eder.»

Bu konuda birçok hadis ve eserler vardır. Onları burada nakletmek fazla yer isgal edecektir. Ancak onları tefsirimizde uzun uzadıya naklettik. "Ahkamü'l-Kebir" adlı eserimizde bu konuda daha geniş açıklamalar yapacağız.

İmam Ahmed b. Hanbel, Ali b. Asim vasıtasıyla Hz. Aise'nin şöyle dedigini rivayet eder. Rasûlullah (s.a.v.), kitab ehli hakkında şöyle buyurdu:

«Allah'in bize gösterdiği ve kendilerini ondan uzaklastirdığı cuma günü ile Allah'in bize gösterdiği ve kendilerini ondan uzaklastirdığı kible ve imam arkasında amin deysisimiz hususunda onlar bizi kiskandıkları kadar başka birseyde kiskanmadılar.» [4]

Ramazan Orucunun Farz-Kilinması

Ramazan orucu, hicretin ikinci senesinde Bedir vakasından önce farz kilinmiştir.

İbn Cerir, hicretin ikinci senesinde ramazan orucunun farz kilindigini söyler. Ramazan orucunun hicrî ikinci senenin saban ayında farz kilindigini söyleyenler de vardır. Anlatildigina göre, «Rasûlullah (s.a.v.) Medine'ye geldiginde Yahudilerin asure günü oruç tuttıklarını gördü. Kendilerine niçin o günde oruç tuttıklarını sordugunda su cevabi verdiler:

- Bu, yüce Allah'in Musa'yi kurtardığı gündür. Rasûlullah (s.a.v.) buyurdu ki:

- Musa hususunda biz sizden daha çok hak sahibiyiz.

Böyle diyerek kendisi de asure günü oruç tuttu ve Müslümanlara da o gün oruç tutmalarını emretti.»

Bu hadis, Buhari ve Müslim'in sahihlerinde sabit olup Ibn Ab-bas'tan rivayet

edilmistir.

Yüce Allah buyurdu ki:

«Ey inananlar! Oruç, sizden öncekilere farz kilindigi gibi, Allah'a karsi gelmekten sakmasunz diye, size de sayili günlerde farz kilindi. İçinizden hasta olan veya yolculukta bulunan, tutamadigi günlerin sayisinca diger günlerde tutar. Oruca dayanamayanlar, bir düskünü doyuracak kadar fidye verir, kim gönülden iyilik yaparsa o iyilik kendisine-dir. Oruç tutmaniz -eger bilerseniz- sizin için daha hayirlidir. Ramazan ayi, ki onda Kur'ân, insanlara yol göstererek -yol gösterici ve dogruyu yanlistan ayirici belgeler olarak- indirildi. Sizden bu ayi idrak eden, onda oruç tutsun. Hasta veya yolculukta olan, tutamadigi günlerin, sayisinca diger günlerde tutsun.» (el-Bakara, 183-185.)

Tefsirimizde konuyla ilgili hadis ve eserlerle, istifade edilecek ahkâmi yeterince naklederek bu hususta genis açıklamalarda bulunduk. Hamd Allah'a mahsustur.

Imam Alimed b. Hatibe!, Ebu'n-Nadr vasitasiyla Muaz b. Cebel'in söyle dedigini rivayet eder: «Namazin farziyeti üç kademedede oldu. Orucun farziyeti de üç asama geçirdi.» Böyle dedikten sonra Muaz, namazin farziyetinin asamalarini anlatti. Sonra söyle dedi: «Orucun farziyetinin asamalarına gelince; Rasûlullah (s.a.v.) Medine'ye geldi. Her aydan üç gün oruç tuttu. Ve bir de asure günü oruç tuttu. Sonra Cenab-i Allah, ona orucu farz kildi ve su ayeti inzal buyurdu:

«Ey inananlar! Oruç, sizden öncekilere farz- kilindigi gibi, Allah'a karsi gelmekten salanasmiz diye, sayili günlerde size de farz kilindi. İçinizden hasta olan veya yolculukta bulunan, tutamadigi günlerin sayisinca diger günlerde tutar. Oruca dayanamayanlar, bir düskünü doyuracak kadar fidye verir.» (el-Bakara, 183-184.)

Bu ayetin nüzulünden sonra Müslümanlardan dileyenler oruç tutuyor, dileyenler de düskün bir kimseye yemek yediriyor ve bunu orucun bedeli olarak yeterli görüyordu. Sonra Cenab-i Allah, baska bir ayet inzal buyurdu:

«Ramazan ayi, ki onda Kur'ân, insanlara yol göstererek -yol gösterici ve dogruyu yanlistan ayirici belgeler olarak- indirildi. Sizden bu ayi idrak eden, onda oruç tutsun.» (ei-Bakara,i85.)

Artik mukim ve sihhatli olan kimsenin oruç tutmasi gerekli bir hüküm haline geldi. Ancak hasta ve yolcu kimseler için ruhsat tanindi. Oruç tutamayacak kadar yasli kimselerinse, oruca bedel olarak düskün kimselere yemek yedirmeleri de bir hüküm farziyeti ile ilgili iki asama idi.

Ravi dedi ki: Bu iki asama zarfinda Müslümanlar, iftardan sonra

uyuyuncaya kadar yemek yiyor, içiyor ve hammlarıyla cinsel ilişkide bulunuyorlardı. Uykuya daldıktan sonra artık yemekten,, içmekten ve hammlarıyla cinsel ilişkide bulunmaktan uzak duruyorlardı. Sonra Ensâr'dan Sirma adlı bir adam, gündüzleyin oruçlu iken aksama kadar çalışıyordu. Aksam olunca evine gelip yatsı namazını kıldı. Sonra yemeden içmeden uykuya daldı. Sabah olunca uyandığında yine oruca devam etti. Rasûlullah (s.a.v.), onun asiri derecede zayıflayıp bitkin düştüğünü gördü ve:

- Bana ne oluyor ki, senin asiri derecede bitkin düştüğünü görüyorum? diye sordu. Sirma da basından geçenleri ona anlattı.

Hız. Ömer, geceleyin bir müddet uyuduktan sonra hanımıyla cinsel ilişkide bulunmuş, Rasûlullah (s.a.v.)'m yanına gelerek yaptığı bu işi ona haber vermisti. Bunun üzerine yüce Allah, su ayeti inzal buyurmustu:

«Oruç tuttuğunuz günlerin gecesini kadınlarınıza yaklaşımanız size helal kılındı. Onlar sizin örtünüz, siz de onların örtülerisiniz. Allah, nefsinize güvenemeyeceğinizi biliyordu. Bu sebeple tevbenizi kabul edip, sizi affetti. Artık onlara yaklaşabilirsiniz. Allah'ın sizin için takdir ettiğini dileyin. Tan yerinde, beyaz iplik siyah iplikten ayırd edilinceye kadar yeyin, için. Sonra orucu geceye kadar tamamlayın.» (el-Bakara, 187.)

Buhari ve Müslim'in sahihlerinde Hız. Aise'nin şöyle dediği rivayet olunur:

«Asure günü oruç tutulurdu. Ama ramazan orucuyla ilgili farziyet ayeti nazil olunca, artık dileyen kimse asure günü oruç tutar, dileyen tutmazdı.»

Buharî, İbn Ömer ve İbn Mesud'dan bunun gibi bir rivayette bulunmustur. Bu konuyu tefsirimizde ve "Ahkamü'l-Kebir" adlı kitabımızda genişçe açıkladık. Allah'ın yardımına sığınırız.

İbn Cerir dedi ki: O sene insanlar fitre vermekle de emrolundular Denilir ki: RasûluUah (s.a.v.), ramazan bayramından bir veya iki gün önce insanlara hutbe irad etti ve fitre vermelerini emretti.

Rasûlullah (s.a.v.), o sene bayram namazını insanlarla birlikte kılmak üzere namazgaha gitti, ibadetini orada eda etti. Bu, kıldığı ilk bayram namazı idi. Önünde mizrakla gidiyorlardı. Bu mizragı Necasi, Zü-beyre hediye etmişti. Bayramlarda RasûluUah (s.a.v.)'m önü sıra mizrakla gidilirdi.

Ben derim ki: Müteahhirinden bazı kimselerin anlattıklarına göre o sene malın zekatı farz kılındı. Nitekim bununla ilgili açıklamalar, Bedir vakasını anlatisimizden sonra inşaallah verilecektir. Güvencimiz ve dayanagımız Allah'tır. Güç ve kuvvet, ancak ulu ve yüce Allah sayesinde. [5]

Büyük Bedir Gazvesi

Bu gazvede, hak ile batil birbirinden ayrılmış, müsriklerle Müslümanlar karsi karsiya gelmişlerdi. Bununla ilgili olarak yüce Allah, söyle buyurmıştır:

«Andolsun ki, siz düskün bir durumda iken, Bedir'de Allah size yardım etmişti; Allah'tan sakinin ki sükredebilesiniz» (Ai-îmrân, 123.)

«Nitekim, Rabbin seni hak ugrunda evinden savas için çıkarmisti. Oysa Müslümanların bir takimi bundan hoslanmamisti. Sanki göz göre göre ölüme sürükleniyorlarmış gibi, gerçek ortaya çıktıktan sonra bile seninle tartisiyorlardı. Allah bu iki taifeden birini size vadetmişti; siz, kuvvetsiz olanın size düşmesini istiyordunuz. Oysa, suçluların hosuna gitmese de, hakkı ortaya çıkarmak ve batılı, tepmek için, Allah sözleriyle hakkı ortaya koymak ve inkarcıların kökünü kesmek istiyordu.» {el-Enfâl, 5-8.)

Ibn Ishak, Abdullah b. Cahs'm seriyyesini anlattıktan sonra söyle der: Sonra Rasûlullah (s.a.v.), Ebu Süfyan b. Harbin, Kureys'in mallarını ve ticaret esyasını taşıyan büyük bir kervanla Sam'dan döndüğünü isitti. Kafilde Kureys'ten otuz ya da kırk kişi bulunmakta idi. Aralarında Mahreme b. Nevfel ve Amr b. As da vardı.

Musa b. Ukbe, Zührî'nin söyle dedigini rivayet eder: Bu hadise, Ibn Hadremî'nin öldürülmesinden iki ay sonra vuku bulmuştur. Kervanda Kureys'in bütün mallarım tasimakta olan 1000 deve vardı. Kervanda sadece Hüveytip b. Abdu'l-Uzza yoktu. Bu sebeple o, Bedir savasma katılmayıp geride kalmıştır.

İbn Ishak, Muhammed b. Müslim b. Sihab vasıtasıyla Ibn Abbas'm söyle dedigini rivayet etmiştir: Rasûlullah (s.a.v.), Ebu Süfyan'm Sam'dan döndüğünü duyduğu zaman Müslümanları çağırıp onlara söyle dedi:

- İste Kureys'in kervanı! Onda Kureyslilerin malları vardır. Öyleyse ona doğru gidiniz. Belki de Allah sizi onunla ganimetlendirir.

Bunu duyan halk çağrıya icabet etti ve bazılarına hafif, bazılarına ise ağır geldi. Sundan ki; Onlar, Rasûlullah (s.a.v.)'m bir savasla karsılasacağını zannetmediler. Ebu Süfyan, Hicaz'a yaklaştığında haberlere kulak verdi ve kafilesinden korktuğu için her rastladığı adama sordu.

Nihayet bir kafileden su haberi aldı: «Muhammed, ashabını senin ve başında bulunduğun kervanın için savasmaya gönderdi.»

O da, bu haber yüzünden korktu ve Damdam b. Amr el-Gifarî'yi kiralayarak Mekke'ye gönderdi. Kureys'e gidip mallarına sahip çıkmalarını, Muhanimed'in ashabıyla birlikte o kafileye görünmüş olduğunu onlara haber vermesini emretti. Damdam b. Amr da süratle Mekke'ye gitti.

Ibn Ishak dedi ki: Kendisini yalancılıkla suçlayamayacağım bir kimse,

İlerime ve İbn Abbas tarikiyle Yezid b. Runian ile İbn Abbas'm, Urve b. Zübeyr'den su nakilde bulunduklarini söyledi:

Atike binti Abdülmuttalib, Damdam'm Mekke'ye gelmesinden üç gece önce rüya görmüş, gördüğü rüyadan korkmuş, bunun üzerine kar-,desi Abbas b. Abdülmuttalib'e haber göndererek söyle demiş:

- Ey kardesim! Allah'a yemin ederim ki bu gece beni korkutan bir rüya gördüm. Bu rüyadan, senin kavminin üzerine bir kötülük ve musibetin gelmesinden korktum. Anlatacagim bu seyi benden duyduğunu gizle.

- Ne gördün?

- Kendi devesi üzerine binmiş olarak giden bir süvari gördüm ki, gitti Ebtah'ta durdu. Sonra en yüksek sesiyle bağirdi: "İste ey gaddarlar! Üç gün içinde öleceğiniz yerlere gidin!" İnsanların orada toplandıklarını gördüm. Sonra o kişi mescide girdi. İnsanlar da onun pesinden oraya girdiler. Bir ara onlar, onun etrafında iken devesi Ka'be'nin üzerine kalktı. Sonra o kimse önceki defa bağirdiği gibi söyle bağirdi:

"Ey gaddarlar! Üç gün içinde öleceğiniz yerlere gidin!" Sonra onun devesi onunla birlikte Ebu Kubeys dağının zirvesine yükseldi. Yine öyle bağirdi. Sonra bir kaya parçası alıp aşağıya yuvarladı. Ve kaya parçası, dağın etegine vardığında dağıldı. Dağılan parçalardan her biri, Mekke'deki evlerin içine girdi. Mekke'deki evlerin odalarından her birine o kaya parçası muhakkak girmisti.

"Vallahi iste bu, gerçek bir rüyadır. Sen bunu gizle ve hiç kimseye anlatma."

Daha sonra Abbas dışarı çıktı. Velid b. Utbe b. Rabia'ya rastladı. Onun dostu idi. Rüyayı ona anlattı ve kendisinden duyduğunu kimseye söylememesini, gizlemesini istedi. Velid ise, rüyayı babası Utbe'ye anlattı. Böylece haber Mekke'de yayıldı. Öyle ki, Kureysliler bu rüyayı toplantı yerlerinde anlatmaya başladılar.

Abbas dedi ki: Ertesi sabah Ka'be'yi tavaf etmek için Mescid-i Ha-ram'a gittim. Ebu Cehil b. Hisam'da Atike'nin rüyasını anlatmakta olan Kureyslüerin meclisinde oturmuş idi. Ebu Cehil, beni görünce söyle dedi.

- Ey Ebu Fazl! Tavafım bitirdiğin zaman yanımıza gel.

Tavafi tamamlayınca yanlarına gittim. Onlarla beraber oturdum.

Ebu Cehil, bana söyle dedi.

- Ey Beni Abdülmuttalib, sizin içinizde bu kadın peygamber ne zaman meydana çıktı?

- O nedir?

- Atike'nin gördüğü rüya iste! -Ne görmüs?

- Ey Beni Abdülmuttalib, siz erkeklerinizin peygamberlik iddiasında bulunmalarıyla kanaat etmemis miydiniz ki, kadınlarınız da peygamberlik iddia ediyor? Atike söyle bir rüya gördüğünü iddia etmiş ki; rüyasında gördüğü kisi kendisine söyle demiş: «Üç gün içinde ölüm yerlerinize gidin!» O halde sizi bu üç gün bekleriz. Eger onun dediği gibi bir şey görülmezse bu sizin aleyhinize olur, sizin aleyhinize bir yazı yazarız ki, siz Araplar arasında en yalancı bir ailesinizdir.

Abbas dedi ki: Ben onunla ilgilenmedim ve böyle bir şey olduğunu inkar ettim. Sonra birbirimizden ayrıldık. Aksam olunca Abdülmuttalib oğullarından olan bütün kadınlar yanıma gelip söyle dediler:

"Su yoldan çıkmış, pis Ebu Cehil'in erkeklerinize dil uzatmasına, sonra da kadınlarınıza dil uzatmasına ses çıkarmadın. Söylediklerine razı oldun ve dediklerini inkar ettin. Ve hiç de gayrete gelmedin!"

Onlara dedim ki:

"Vallahi ben bunu yaptım. Fakat ben onunla fazla ilgilenmedim. Allah'a yemin ederim ki, onun karsısına çıkacağım. Eger yeniden böyle yaparsa, elbette ben sizin yerinize onun hakkından gelirim!"

Atike'nin rüya görüşünün üçüncü gününde sabahleyin dışarı çıktım. Hiddetli ve öfkeli bir halde idim. Sanki ele geçirmek istediğim bir fırsatı kaçırmış gibi idim. Mescide girdim ve onu gördüm. Allah'a yemin ederim ki ben, ona doğru yürüyordum ki ona dokunayım da dediği bazı şeyleri tekrarlasın. Ben de kavga edeyim istiyordum. O, hafif, hiddetli bir yüze, lisana ve bakışa sahip bir adam idi. Mescidin kapisına doğru çıktığı zaman hızlı yürüyordu. İçimden: «Ona ne oldu. Allah lanet etsin. Bu, benden mi kaçıyor?» dedim.

Bir de baktım ki o, benim duymadığım bir şeyi duymuş: Damdam b. Amr el-Gifarî'nin sesini duymuştu. O ise, vadinin içinde devesinin üzerinde durarak bağırıyor. Devesinin burnunu kesmiş, semerini ters çevirmişti. Gömlegini de yarmış vaziyette söyle diyordu:

"Ey Kureys topluluğu! Bugday ve güzel koku yüklü develer! Bugday ve güzel koku yüklü develer! Mallarınız Ebu Süfyan'la beraberdi. Ama Muhammed ve arkadaşları, ona saldırdılar. Artık imdada yetisebileceğinizi sanmıyorum. İmdat.....İmdat....."

Dedi ki: Böylece ortaya çıkan durum, beni ondan, onu da benden alıyordu. Böylece millet süratle hazırlanmaya başlayarak söyle dediler: "Muhammed ve onun arkadaşları, İbn Hadremî'nin kafilesi gibi olacağını mi zannediyorlar? Hayır, hayır, vallahi elbette bunun başka bir şey olduğunu bileceklerdir!"

Damdam b. Amr bu halde geldiginde Kureysliler, Atike'nin gördüğü rüyadan korktular. Baslari egik ve zillet içinde yola koyuldular. Kureysliler, ya bizzat kendileri gidiyor ya da yerlerine bir adam tutup gönderiyorlardi. Nihayet Kureysin hepsi gazveye çikip gittiler. Sadece Ebu Leheb b. Abdülmuttalib, yerine Asi b. Hisam b. Mugire'yi gönderdi. Ebu Leheb'in, Asi'de 4000 dirhem alacagi vardi. Ne var ki, Asi iflas etmist. Ebu Leheb de bu alacagina karsilik olarak onu kendi yerine savasa göndermist.

İbn İshak, İbn Ebi Necih'in söyle dedigini rivayet eder: Ümeyye b. Halef, oturmaya karar vermisti. Iri cüsseli, agir gövdeli bir ihtiyar idi. Ukbe b. Ebi Muayt ona geldi. O, mescidde kavminin arasinda oturmakta idi. Elinde tasidigi bir buhurdanlik vardi. İçinde ates ile buhur vardi. O buhurdanligi Ümeyye b. Halefin önüne koydu. Sonra söyle dedi:

- Ey Ebu Ali, buhur yap. Çünkü sen kadınlardan birisin.
- Allah seni çirkin kilsin, getirdigin seyleri de çirkin kilsin. Böyle dedikten sonra kendisi de hazirlik yapip diger insanlarla birlikte savasmaya gitti.

Ibn Ishak'm bu kissayla ilgili olarak söyledikleri bunlardan ibarettir.

Buhari, bunu baska bir tarikle rivayet etmistir: Ahmed b. Osman, Sa'd b. Muaz'dan rivayet etti ki; «Sa'd, Ümeyye b. Halefin dostu imis. Ümeyye, Medine'ye geldiginde Sa'd b. Muaz'a konuk olurmus. Sa'd da, Mekke'ye geldiginde Ümeyye'ye konuk olurmus.

Rasûlullah (s.a.v.), Medine'ye geldiginde Sa'd b. Mu&z umre niyetiyle Mekke'ye gitmis ve Ümeyye'ye konuk olmustu. Ümeyye'ye söyle demisti:

"Ka'be'yi tavaf edebilmem için bana تنها bir zaman ayarla." Ümeyye de onu öğleye yakin bir zamanda çikarip Ka'be'ye götürmüstü. Ebu Cehil, onlarla karsilastiginda söyle demisti:

- Ey Eba Safvan, su yanindaki kimdir? Ümeyye:
- Bu Sa'd'dir, demisti.

Ebu Cehil, Sa'd'e dönüp söyle demisti.

- Görüyorum ki, Mekke'de güven içinde Ka'be'yi tavaf ediyorsun. Oysa siz dinden çıkanlari barindirdiniz. Onlara yardımcı olacaginizi söylediniz. Allah'a yemin ederim ki sen, Ebu SafVan ile beraber olmasaydin ailene salimen dönemezdin!

Sa'd, sesini yükselterek: "Eger sen beni Ka'be'yi tavaftan ahkoyar-san, ben seni bundan daha agir gelecek birseyden alikoyanin. Medine yolunu sana yasaklarim!"

Ümeyye, Sa'd'a söyle dedi:

- Ey Sa'd! Ebu Hakem'e karsi sesini yükseltme. Çünkü o, bu vadide yasayan

insanların efendisidir.

Sa'd dedi ki:

- Ey Ümeyye, bizi bırak. Allah'a yemin ederim ki Rasûlullah (s.a.v.)'m, senin Müslümanlar tarafından öldürüleceğini söylediğini isittim.

- Mekke'de mi?

- Bunun üzerine Ümeyye, siddetli bir korkuya kapıldı. Eve döndüğünde zevcesine söyle dedi:

- Ey Ümmü Safvan, Sa'd'm bana dediğini duydun mu?

- Sana ne dedi?

- Bana, Müslümanlar tarafından öldürüleceğimi, Muhammed'in kendilerine bunu haber verdiğini söyledi. Ben de: "Mekke'de mi öldürüleceğim?" diye sordum O, bunu bilemeyeceğini söyledi.

Ümeyye dedi ki: Vallahi ben de Mekke'den çıkmam.

Bedir günü geldiğinde Ebu Cehil, insanları savaşa çağırdı ve: "Kervanınıza ulaşip kurtarın!" dedi. Ama Ümeyye, Mekke'den çıkmak istemedi. Ebu Cehil, onun yanına gelip söyle dedi:

"Ey Eba Safvan! Sen bu vadiye yaşayanların efendisisin. Eğer insanlar senin sefere çıkmadığını görürlerse onlar da seninle birlikte kalır ve sefere çıkmazlar."

Ebu Cehil, ısrarla onun savaşa gitmesini istedi. Nihayet Ümeyye söyle dedi:

"Madem beni mağlup ettin. Öyleyse en güzel ve asil deveyi satın alacağım." Böyle dedikten sonra eve gidip zevcesine söyle dedi:

- Ey Ümmü Safvan, yol hazırlığımı yap.

- Ey Eba Safvan, Medineli kardeşinin (Sa'd'm) dedildiklerini unutmuştun?

- Hayır, Mekke'den çok uzaklara gitmeyeceğim. Su yakınlar kadar gideceğim.

Ümeyye, Mekke'den çıktıktan sonra konakladığı her yerde devesini bağlıyordu. Bu tedbirini devam ettirdi. Nihayet Allah, onu Bedir'de öldürttü.»

İsrail'in rivayetine göre Ümeyye ile karisi arasında geçen karşılıklı konuşmada, karisi ona söyle demis. «Allah'a yemin ederim ki, Muhammed asla yalan söylemez.»

İbn İshak dedi ki: Kureysliler, hazırlıklarını tamamlayıp yürümeye başladıkları zaman kendileriyle Beni Bekir b. Abdi Menat b. Kinane arasında geçen savaşları anlatmaya başladılar ve söyle dediler: Arkadan bize saldırmalarından korkuyoruz.

Kureysliler ile Beni Bekir arasında vuku bulan savaş, Hafs b. Ah-yef'in oğlu yüzünden olmuştur. Hafs b. Ah-yef, Beni Amir b. Lüey kabilesine-sindendir. Oğlunu, Beni Bekir kabilesinden bir adam, Amir b. Yezid b. Amir b. Mülevvîh'in tesviki üzerine öldürmüştü. Sonra Hafs b. Ah-yef'in öldürülen oğlunun intikamını, diğer oğlu Mikrez almıştı. Mikrez, Amir'i öldürüp kılıcını karnasına saplamış, daha sonra da geceleyin onu getirmiş ve Ka'be'nin örtüsüne asmıştı. Arada vuku bulan bu öldürmeler yüzünden korkmuşlardı...

İbn İshak, Yezid b. Ruman vasıtasıyla Urve b. Zübeyr'in şöyle dediğini rivayet eder: Kureysliler yola çıkmaya karar verdikleri zaman kendileriyle Beni Bekir kabilesi arasında geçen savaşı hatırladılar. Bu hatırlamaları savaşa gidip gitmemek hususunda onlarda bir tereddüt meydana getirdi. Bunun üzerine İblis, Süraka b. Malik b. Cüsum el-Müdlîc suretine bürünerek onlara göründü. O da, Beni Kinane kabilesi esrafındandı. Kureyslüere şöyle dedi:

«Kinanelilerin arkanızdan gelip de hoslanmayacağınız bir şeyi yapmayacaklarına dair size teminat veriyorum. Ve sizi böyle bir şeye karşı koruyacağım.»

Bunun üzerine Kureysliler, hızla yola çıktılar.

Ben derim ki: Cenab-ı Allah'ın şu ayetinin manası işte budur:

«Yurtlarından böbürlenerek, insanlara gösteriş yaparak çıkan ve Allah yolundan menedenler gibi olmayın. Allah onların işlediklerini her yönüyle bilendir.

Seytan onlara işlediklerini güzel gösterdi ve «Bugün insanlardan sizi yenecek kimse yoktur, doğrusu ben de size yardımcıyım» dedi. İki ordu karşılaştıkça da, geri dönüp, «Benim sizinle ilgim yok; doğrusu sizin görmediğinizi görüyorum. Ve şüphesiz Allah'tan korkuyorum. Allah'ın azabı şiddetlidir.» dedi. (ci-Enfâi, 47-48.)

İblis, Kureyslileri aldattı. Allah ona lanet etsin.. Öyle ki, Kureysliler onunla birlikte adım adım, konak konak ilerlediler. İblis'in askerleri ve bayrakları da kendisiyle beraberdi. Nihayet Kureyslileri, ölecekleri yere kadar götürüp teslim etti. İsin ciddiyetini ve meleklerin yardım için inmekte olduklarını görünce, Cebrail'i de karşılarında açık bir şekilde görünce gerisin geri kaçıp şöyle dedi:

«Benim sizinle ilgim yok, doğrusu sizin görmediğinizi görüyorum. Ve şüphesiz Allah'tan korkuyorum. Allah'ın azabı şiddetlidir.» (ei-Enfâl, 48.)

Yukarıdaki ayet, aşağıda nakttığımız ayet gibidir: «İki yüzlülerin durumu insana: «İnkâr et!» deyip, insan da inkâr edince: «Doğrusu ben senden uzağım; âlemlerin Rabbi olan Allah'tan korkarım.» diyen şeytanın durumu

gibidir.» (cl-Hasr, 16.)

Bir baska ayet-i kerimede yüce Allah söyle buyurmustur:

«De ki: «Hak geldi, batil ortadan kalkti. Zaten batil ortadan kalkmaya mahkumdur.» (ci-îsra,8i.)

Lanetli Iblis, meleklerin Müslümanlara yardım için Bedir gününde indiklerini görünce gerisin geri dönüp kaçti. O gün kaçanların ilki, o oldu. Halbuki daha önce müsrikleri yüreklendirip gayrete getirmiş, onları koruyacağını söylemişti. Onları kiskirtmiş, onlara vaadlerde bulunmuş, kuruntulara kaptırmıştı. Ama şeytan, onlara aldatmadan başka birsey vadetmiyordu.

Yunus, İbn İshak'm söyle dedigini rivayet etmiştir: Kureysliler, zorluk ve zillet içinde 950 savaşçı olarak, beraberlerinde de 200 at bulundurarak yola çıktılar. Def çalip sarki söyleyen, Müslümanları hicveden sarkici kadınları da yanlarına aldılar.

İbn İshak, bu arada Kureyslilere her gün kimin yemek yapacağını da anlatmıştır.

el-Ümevî der ki: Kureyslilere Mekke'den çıktıkları ilk gün davar kesen kişi Ebu Cehil oldu. Kureys ordusu için on hayvan kesti. Sonra Usfan mevkiinde Ümeyye b. Halef, ordu için dokuz hayvan kesti. Kadid mevkiine geldiklerinde Süheyl b. Amr da on hayvan kesti. Kadid mevkiinden asagılara deniz kıyısına doğru meyledip yola devam ettiler. Kiyıda bir gün ikamet ettiler. O esnada Seybe b. Rebia, müsrik ordusu için dokuz hayvan kesti. Cühfe'ye geldiklerinde Utbe b. Rebia, onlara on hayvan kesti. Ebva'ya geldiklerinde Nebih ile Münebbih (ki bunlar Hac-cac'm ogulları idiler), müsrik ordusu için on hayvan kesti. Abbas b. Abdülmuttalib de müsrik ordusu için on hayvan kesti. Bedir suyuna, vardıklarında Ebu'l-Bahterî de onlar için on hayvan kesti. Sonra azıklarını da yediler.

el-Ümevî, babası kanalı ile Ebu Bekir el-Hüzelî'nin söyle dedigini rivayet etmiştir: Müsriklerin yanında altmış at ve 600 zirh vardı. Rasûlullah (s.a.v.)'m ordusunda ise iki at ve altmış zirh vardı.

Müsriklerin Mekke'den çıkıp Bedir'e doğru giderken durumları bundan ibaretti.

İbn İshak, Rasûlullah'm durumu hakkında ise şöyle der:

Rasûlullah (s.a.v.), ashabıyla birlikte ramazan ayından birkaç gece geçtikten sonra yola çıktı. Yerine Medine'de imam olarak İbn Ümmü Mektum'u görevlendirdi. Revha'ya geldiğinde Ebu Lübabe'yi Medine valisi olarak görevlendirip Medine'ye gönderdi. Sancagi Mus'ab b. Ümeyr'e verdi. Bu sancagin rengi beyazdı. Rasûlullah (s.a.v.)'in önünde iki siyah bayrak vardı. Bunlardan birisi, Ebu Talib oğlu Ali'nin elindeydi ki, bu bayrağa Ukab

denirdi. Digeri ise, Ensâr'dan bir adamin elindeydi.

Ibn Hisam'in ifadesine göre Ensâr'in bayragi, Sa'd b. Muaz'm elinde idi. el-Ümevî ise, Habbab b. Münzir'in elinde oldugunu söyler.

Ibn Ishak dedi ki: Rasûlullah (s.a.v.), ordunun son kisminin basina Kays b. Ebi Sa'sa'a'yi getirdi. Bu, Beni Mazin b. Neccar'in kardesidir, el-Ümevî dedi ki: Islâm ordusunda iki at vardı. Birinin üzerinde Mus'ab b. Ümeyr, digerinin üzerinde Zübeyr b. Avvam vardı. Rasûlullah (s.a.v.) ordunun sag cenahina Sa'd b. Hayseme'yi, sol cenahina da Mikdad b. Es-ved'i komutan tayin etti.

Imam Ahmed b. Hanbel'in rivayetine göre Hz. Ali söyle demistir: «Bedir savasinda aramızda Mikdad'tan baska bir süvari yoktu.»

Beyhakî, baska bir kanaldan Hz. Ali'nin, Ibn Abbas'a söyle dedigini rivayet eder: «Bedir savasinda yanimizda sadece iki at vardı. Bunlardan biri Zübeyr'in, digeride Mikdad b. Esved'in idi.»

el-Ümevî, babasi kanali ile Et-Teymî'nin söyle dedigini rivayet etmistir: «Rasûlullah (s.a.v.) ile birlikte Bedir savasinda iki süvari vardı. Bunlardan biri Zübeyr b. Avvam 'di ki, ordunun sag cenahinda bulunuyordu. Digeride Mikdad b. Esved idi ki, ordunun sol cenahinda bulunuyordu.»

Ibn Ishak dedi ki: Müslümanlarla birlikte yetmis deve vardı. Bunlara nöbetlese biniyorlardi. Rasûlullah (s.a.v.) ile Ali ve Mersed b. Ebi Mersed, bir deveye nöbetlese biniyorlardi. Hamza, Zeyd b. Harise, Ebu Kebse ve Enes (ki bunlar, Rasûlullah (s.a.v.)'m iki azadlisidirlar), bir deveye nöbetlese biniyorlardi.

Imam Ahmed b. Hanbel, Affan kanali ile Abdullah b. Mes'ud'un söyle dedigini rivayet eder:

«Bedir gününde, bizden her üç kisiye bir deve düşüyordu. Ebu Lü-babe ile Ali, Rasûlullah (s.a.v.)'m arkadaslari idiler, yürüme nöbeti Rasûlullah (s.a.v.)'a geldiginde arkadaslari ona: "Senin yerine biz yürüyelim" dediler. Rasûlullah (s.a.v.) buyurdu ki: «Siz benden daha güçlü degilsiniz. Ve ben de en azindan sizin kadar sevaba muhtacim.»

Ben derim ki: Belki de bu hadise, Rasûlullah (s.a.v.)'in Ebu Lüba-be'yi Revha'da Medine valisi olarak tayin edip Medine'ye geri döndürmesinden önce olmustur. Bundan sonra Rasûlullah (s.a.v.)'m binek arkadaslari, Ali ile Mersed olmuslardir. Mersed, Ebu Lüba-be'nin yerine geçmistir. Dogrusunu Allah bilir.

Imam Ahmed b. Hanbel, Muhammed b. Cafer kanali ile Hz. Aise'nin söyle dedigini rivayet eder:

«Bedir gününde Rasûlullah (s.a.v.), develerin boyunlanndaki çanlarin

koparilarak çıkarilmasini emretti.»

Buharî, Yahya b. Bukeyr kanali ile Ka'b b. Malik'in söyle dedigim rivayet eder:

« Rasûlulâh (s.a.v.)'m katildigi gazvelerin hiç birinden -Tebûk gazvesi müstesna- geri kalmadim. Yalnız Bedir gazvesinden geri kalmistim. Fakat bu gazveden geri kalan kimselerden herhangi birini Cenab-i Allah kinamadi. Rasûlullah (s.a.v.), Kureys kervanini ele geçirmek maksadiyla Medine'den yola ıktı. Nihayet Cenab-i Allah beklenmedik bir anda ve yerde iki tarafi karsi karsiya getirmisti.»

İbn İshak dedi ki: Rasûlullah (s.a.v.), Medine'den Mekke'ye dogru olan Medine'nin dag içindeki yolu üzerinde, sonra Akik üzerinde, sonra Zü'l-Hüleyfe üzerinde, sonra Ulat-i Ceys yolu üzerinde yürüdü. Sonra Türban'a vardi. Sonra Melel, sonra Gamsü'l-Hamam, sonra Yemame kayacıkları, sonra Seyyale, sonra Feceü'r-Revha, sonra Sünüke yoluna vardi ki, orasi normal bir yoldu. Nihayet Irki'z-Zabye'ye vardiginda bedevilerden bir adamla karsilasti. Ona, bedevilerin durumunu sordular, ama bir haber alamadilar. Bunun üzerine ashab ona dedi ki: Rasûlullah (s.a.v.)'a selam ver. O da dedi ki:

- Rasûlullah (s.a.v.) aranizda midir?

- Evet, dediler.

Böylece o da Rasûlullah (s.a.v.)'a selam verdi. Sonra söyle dedi: Eger sen Rasûlullah (s.a.v.) isen, bana su disi devenin karnindakini söyle.

Seleme b. Selame b. Vaks, ona dedi ki:

- Rasûlullah (s.a.v.)'a sorma. Bana gel, ben sana cevabini vereyim. Sen deveye bindin ve devenin karninda senin çocugun vardir!" Bunu duyan Rasûlullah (s.a.v.), Seleme'ye söyle dedi:

«Sus. Adama karsi fahis sözler söyledin!» Böyle dedikten sonra Rasûlullah (s.a.v.), Seleme'den yüz çevirdi.

Rasûlullah (s.a.v.), Sec'sec mevkiine indi. Burasi Revha kuyusu-dur. Sonra buradan ayrilip yola devam etti. Munsaraf ta bulunduğu zaman Mekke'nin yolunu sol tarafa birakarak sag taraftan Naziye üzerin-de yürüdü. Bedir'e dogru gidiyordu. Böylece oradan bir bucaga yürüdü ve vadiyi enlemesine kat'etti. O vadiye Ruhkan deniliyordu. Naziye ile Madik safra arasinda bulunuyordu. Sonra Madik üzerinden yürüdü. Safra'ya yakin bir yere vardiginda Besbes b. el-Cühanî'yi -ki bu zat Beni Saide'nin müttefiki idi- bir de Adiy b. Ebi Zegba el-Cühenî'yi -ki bu da Beni Neccar'in müttefiki idi- kendisi için kesifler yapip Ebu Süfyan b. Harb ve baskasindan haberler toplamalari için Bedir'e gönderdi.

Musa b. Ukbe dedi ki: Rasûlullah (s.a.v.), Medine'den çıkmadan önce bu ikisini casus olarak göndermisti. Dönüp de kendisine kervaninin haberini verdiklerinde Rasûlulâh (s.a.v.), insanlari savasa çağırmisti.

Eger Musa b. Ukbe ile îbn îshak'm söyledikleri saglam bir rivayet ise, demek ki Rasûlullah (s.a.v.), bu iki kisiyi iki defa göndermistir. Dogrusunu Allah bilir.

îbn îshak, sözüne devamla dedi ki: Daha sonra Rasûlullah (s.a.v.) yola çıktı, biraz ilerledi. İki dag arasında bulunan Safra köyüne dogru döndüğü zaman bu daglari adlari sordu. Birinin Müslîh, diğeri Muhri olduğunu söylediler. Müslîh s. ahlandinci, Muhri ise pisleyici anlamına gelir. Buralarda yasayan halki sordu. Birinde yasayan halka Atesogullan, diğeri yasayana da Çakmakogullari dendigini söylediler. Bunlar Gufar kabilesinin iki kolu idiler. Rasûlullah (s.a.v.), ikisi arasından geçmekten hoslanmadı ve daglari adlariyla halklari adlari tefaül yaptı. Bu iki dagi ve Safra köyünü soluna alarak yola devam etti. Vadiyi enlemesine kat'ettikten sonra konakladı.

Kureyslilerden Rasûlullah (s.a.v.)'a haber geldi ki, onlar kervanlari korumak için yola çıkmislardir. Bunun üzerine o da ashabiyla istisare yaptı. Onlara Kureys'ten haberler verdi. Ebu Bekir es-Siddik kalkip güzel bir konuşma yaptı. Sonra Ömer b. Hattab kalkip güzel bir konuşma yaptı. Sonra Mikdad b. Amr kalkti ve şöyle dedi:

- Ey Allah'ın Rasûlü! Allah'ın sana gösterdiği gibi yoluna devam et. Biz seninle beraberiz. Vallahi, İsrailogullanmn Musa'ya; «Sen ve Rab-bin gidin savasin. Dogrusu biz burada oturacagiz!» dedikleri gibi demiyoruz. Ancak; «Sen ve Rabbin gidin savasin. Dogrusu biz de sizinle birlikte savasacagiz. Seni hak olarak gönderen Allah'a yemin olsun ki, bizi Berki'l-Gimad'a götürsen bile (Yemen'de bir yer adi.) oraya varincaya kadar seninle birlikte ve seninle omuz omuza savasiriz!»

Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.), ona: "Hayirli olsun" diyerek onun için hayir duada bulundu.

Rasûlullah (s.a.v.), daha sonra Ensâr'i kastederek: «Ey insanlar, bana fikrinizi söyleyip yol gösterin.» dedi. Çünkü Ensâr'm sayilari bir hayli çoktu. Onlar, Akabe'de peygamberle bey'atles tiki eri zaman söyle demislerdi:

"Ya Rasûlullah (s.a.v.)! Memleketimize kavusuncaya kadar sen sorumlulugumuz altında degilsin. Bize kavustugun zaman artık sen bizim zimmet ve himayemiz desin. Çocuklariimizi ve kadinklariimizi korudugumuz seylere karsi seni de koruruz."

Bundan dolayı Rasûlullah (s.a.v.), Ensâr'in Medine disındaki düşmanlara saldırmayacaklari endisesiyle korkuyordu. Çünkü onlar, sadece Medine'de

kendisini koruyacaklarına söz vermişlerdi. Rasûlullah (s.a.v.), bunu söyledigi zaman Sa'd b. Muaz, ona söyle dedi:

- Allah'a yemin ederim ki sanki sen bizi kastediyorsun ya Rasûlal-lah!

- Evet.

- Biz sana iman ettik. Seni tasdik ettik. Senin getirdigin seyin gerçek olduguna sahadette bulunduk. Bunun için sana itaat etmek ve emirlerini dinlemek üzere sana söz veriyoruz. Su halde istedigini seye devam et ya Rasûlallah. Biz seninle beraberiz. Seni hak peygamber olarak gönderen Allah'a yemin ederim ki, eger bize su denizi göstersen ve ona dalsan, elbette seninle beraber biz de o denize dalariz ve hiç birimiz senden geri kalmayiz. Bizim düşmanlarımızı yarin bizimle karsilastirmandan hosnutsuzluk duymayiz. Biz savasta sabirli kimseleriz. Cephede karsilasma aninda sadakatliyiz. Umariz İd Allah, bizimle seni sevindirir. Gözünü aydin kilar. Öyleyse Allah'in bereketi üzerine yola devam et."

Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.) sevindi, sonra söyle dedi.

«Yürüyün. Size müjdeler olsun. Çünkü yüce Allah, iki siktan birini bana va'detmistir. Allah'a yemin ederim ki, su anda sanki ben müsrik kavmin ölüm yerlerine bakıyorum."

Merhum îbn îshak'm rivayeti budur. Onun buna dair birçok vecih-ten sahicileri vardır. Nitekim Buhari, sahihinde Ebu Nuaym kanali ile İbn Mesud'un söyle dedigini rivayet eder:

"Mikdad b. Esved'in öyle bir durumuna sahid oldum ki, onun yerinde olmayi çok isterdim. Rasûlullah (s.a.v.)'m yanma geldi. O esnada Rasûlullah müsriklere beddua ediyordu. Mikdad dedi ki:

- Musa kavminin Musa'ya: "Sen ve Rabbin gidin savasin. Dogrusu biz burada oturacagiz." dedikleri gibi demiyoruz. Aksine biz senin saginda, solunda, önünde, arkanda savasacagiz.

Peygamber (s.a.v.)'in bu sözler üzerine yüzünün aydinlandigini ve sevindigini gördüm."

Imam Ahmed b. Hanbel, Ubeyde kanali ile Enes (r.a.)'in söyle dedigini rivayet etmistir:

«Rasûlullah (s.a.v.), Bedir savasina çikip çıkmamak hususunda ashabina danisti. Ebu Bekir (r.a.) görüşünü söyledi. Fakat Rasûlullah (s.a.v.), Ebu Bekir'in görüşü ile yetinmeyip bir daha sordu. Bu sefer Ömer (r.a.) görüşünü söyledi. Hz. Peygamber (s.a.v.), Ömer'in görüşü ile de yetinmeyip bir daha sordu. Bunun üzerine Ensâr'dan kimisi:

- Ey Ensâr topluluğu, Allah'in peygamberi sizi kastediyor, dediler. Bunun

üzerine Ensâr'dan bazilari kalkip:

-Ya Rasûlallah! Hos, biz de sana Israilogullarimn Musa (a.s.)'ya: "Sen ve Rabbin gidin, savasin. Biz burada oturacagiz." dedikleri gibi demiyoruz. Seni hak peygamber olarak gönderen Allah'a yemin ederiz ki, develeri Berki'l-Gimad'a kadar sürsen senin arkandan gelecegiz, dediler.»

Imam Ahmed b. Hanbel, yine Enes (r.a.)'den rivayette bulunarak söyle dedi:

«Peygamber (s.a.v.), Ebu Süfyan'm büyük bir kervanla geldigini haber alinca ashabina danisti. Ebu Bekir (r.a.) görüsünü söyledi. Onu dinlemedi. Bunun üzerine Sa'd b. Ubade (r.a.):

-Ya Rasûlallah! Sen bizi kastediyorsun. Hayatim kudret elinde bulunan Allah'a yemin ederim ki, su bineklerimizi denizlere daldirmamizi emretsen, onlari daldiracagiz. Ve eger Berki'l-Gimad'a kadar onlari sürmemizi emretsen yapariz, dedi.

Bunun üzerine Peygamber (s.a.v.), halka yola çıkmalarini emretti.

Ravi diyor ki:

Yola çıktilar. Nihayet Bedir'e varip konakladilar. Yanlarına su tasiyici bir deve kervani geldi ki, aralarinda Haccac ogullarinin siyahi bir kölesi vardi. Onu yakaladilar. Ebu Süfyan ile arkadaslarim ona sordular. O da dedi ki:

- Ebu Süfyan hakkında bilgim yoktu. Ama Ebu Cehil b. Hisam, Ut-be b. Rebia ve Ümeyye b. Halef buradadirlar.

Böyle deyince onu dövdüler. Dövünce de söyle dedi:

- Evet, size haber verecegim. Burada Ebu Süfyan bulunmaktadir. Onu biraktiklerinde tekrar sordular. O söyle dedi:

- Ebu Süfyan hakkında bilgim yok. Ama Ebu Cehil, Seybe, Utbe ve Ümeyye buradadirlar.

Böyle deyince onu yine dövdüler. Rasûlullah (s.a.v.) ise, namaz kilmaktaydi. Bu hali görünce namazi birakip söyle dedi:

- Nefsim kudret elinde bulunan Allah'a yemin olsun ki, bu köle dogru konustugu zaman siz onu dövüyorsunuz. Ama size yalan söylediği zaman da birakiyorsunuz.

Ravi diyor ki: Rasûlullah (s.a.v.), orada Müslümanlara söyle dedi: "Burasi falan müsrikin düsüp ölecegi yerdir." Böyle derken elini suraya ve suraya koyuyordu. Düsüp öleceklerini belirttiği yerlerde, o müsrikler düsüp ölmüslerdir. Bir karis dahi öteye geçmemislerdi. Mutlaka belirtilen yere düsüp ölmüslerdi.

Ibn Ebi Hatim, tefsirinde Ebu Eyyüb el-Ensârî'nin söyle dedigini rivayet

etmistir: Biz, Medine'de iken Rasûlullah (s.a.v.), söyle buyurmustu:

«Ebu Süfyan'm kervaninin gelmekte olduğu bana haber verildi. Su kervana karsi gitmeye var misiniz? Belki Allah, kervandaki mallari bize ganimet olarak verir»

Biz de evet, diye cevap verdik. Birlikte yola çıktik. Bir ya da iki gün yol gittikten sonra bize söyle dedi:

- Su kavim hakkında ne düşünüyorsunuz? Sizin Medine'den çıktiginizi mutlaka haber almislardir.

- Allah'a yemin ederiz ki, hayir, bizim o kavimle savasacak gücümüz yoktur. Biz sadece kervani ele geçirmek istemistik.

- O kavimle savasma hususunda ne düşünüyorsunuz?

- Hayir, Allah'a yemin ederiz ki, biz, o kavimle savasacak güçte degiliz. Sadece kervani ele geçirmek istemistik.

Mikdad b. Amr kalkip söyle dedi:

- Öyleyse ya Rasûlullah, Musa kavminin Musa'ya; «Git, sen ve Rab-bin savasin. Biz burada oturacagiz.» dedikleri gibi demeyecegiz.

Ravi Ebu Eyyüb diyor ki: Biz Ensâr toplulugu da Mikdad gibi söz söylemeyi temenni etmistik. Onun söylediği sözleri, büyük bir servete sahip olmaya tercih etmistik. Bunun üzerine yüce Allah, Rasûlüne su

ayeti inzal buyurdu:

«Nitekim, Rabbin seni hak ugrunda evinden savas için çıkartmisti. Oysa Müslümanlari bir takimi bundan hoslanmamisti.» (ei-Enfâi, 5.)

Ibn Mirdeveyh, Muhammed b. Amr b. Alkame b. Vakkas el-Leysî'nin babasindan söyle dedigini rivayet etmistir: Rasûlullah (s.a.v.), Bedir'e gitmek üzere yola çıktı. Revha denilen yere vardigi zaman ashaba:

- Ne diyorsunuz, nasıl yapalim? diye sordu.

Ebu Bekir (r.a.):

-Ya Resûlallah, falanca yerde olduklarim haber aldik, dedi.

Peygamber (s.a.v.) tekrar:

- Ne diyorsunuz, ne yapalim? diye-sordu.

Bu defa Ömer (r.a.) de Ebu Bekir'in söylediklerini söyledi. Rasûlullah (s.a.v.), yine aynı soruyu sordu. Bu defa Sa'd hMuaz (ra.) söyle dedi:

- Ya Rasûlallah ! Sen bizi kastediyorsun. Seni peygamberlikle sereflendiren ve sana kitap indiren Allah'a yemin ederim ki ben, bu yoldan ne gittim, ne de bu yol hakkında herhangi bir bilgim var. Eger Ye-men'deki Berki'l-Gimad'a kadar da gitsen, biz seninle beraber gelecegiz ve Musa

peygambere: "Sen ve Rabbin gidin, savaşın. Biz burada oturacağız." diyenler gibi demeyeceğiz. Sana: "Sen ve Rabbin gidin savaşın. Biz de seninle beraberiz." diyeceğiz. Galiba sen Medine'den çıkarken bir maksat için çıktın da burada Cenab-i Allah, sana baska birsey emretti. Nereye gitmek istiyorsan git. Kimi bırakmak, kimi ezmek, kiminle düşmanlık yapmak, kiminle dostluk kurmak istiyorsan yap. Malimizdan da istedigın kadar alabilirsin."

Iste Sa'd'm, bu sözü üzerine su ayet-i kerime nazil oldu:

«Nitekim, Rabbin seni hak uğrunda evinden savaş için çıkarmıstı. Oysa Müslümanların bir takımı bundan hoslanmamıstı.» (ei-Enfai, 5.)

el-Ümevî, "Megazi" adlı eserinde Sa'd'm: «Malimizdan diledigin kadar alabilirsin.» sözünden sonra: «Istedigin kadar bize ver, istedigın kadar da bizden al. Bize vermenden çok bizden almanı istiyoruz. Sen bize ne emredersen, senin emrine uyarız. Allah'a yemin ederim ki, Yemen'in San'a şehrindeki Berkil-Gimad' köşüne kadar da gitsen seninle beraberiz.» dedigini de kaydetmektedir.

Ibn İshale dedi M: Rasûlullah (s.a.v.), Zafıran'dan yola çıkıp sarp yokuşlardan yürüdü. Oralara Esafir denilir. Sonra Dabbe denilen bir beldeye indi. Hennan'ı sağ tarafına aldı. Orası dağlar gibi büyük kum tepeleri idi. Sonra Bedir yalanlarına indi. O ve ashabından birisi bineklerine bindi. İbn Hisam'm ifadesine göre ashabından olan o kişi, Ebu Bekir es-Siddikidi. Nihayet bedevi bir ihtiyarın yanına geldiler. Rasûlullah (s.a.v.) ona, Kureys, Muhammed ve ashabının durumu hakkında oralarda ne gibi haberler dolastigını ihtiyara sordu. İhtiyar dedi ki:

- Kam olduğunuzu bana haber vermeden size birsey söylemem. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.):

- Sen bize haber verdigin zaman, biz de sana haber veririz, dedi. İhtiyar adam:

- Ona karsi bu olur mu ?

- Evet, olur.

- Bana söyle bir haber ulaştı. Muhammed ile ashabi, su ve su günde yola çıktılar. Eger bana haber veren adam doğru söylemişse, onlar bugün söyle ve söyle yeredirler. (Böyle demekle Rasûlullah (s.a.v.)'m bulunduğu yeri kastediyordu.) Bana söyle bir haber de ulaştı ki; Kureysli-ler söyle ve söyle bir günde yola çıktılar. Eger bana haber veren adam doğru söylemiş ise, onlar bugün söyle ve söyle bir yeredirler. (Böyle demekle de Kureyslilerin bulunduğu yeri kastediyordu.)

İhtiyar adam sözlerini tamamladığında:

- Siz kimlerdensiniz? diye sordu. Rasûlullah (s.a.v.) cevap verdi:

- Biz sudaniz.

Böyle dedikten sonra ihtiyar adamin yanından ayrıldı. Ihtiyar diyordu ki:

- Sudaniz demek de neyin nesi oluyor? Yoksa Irak suyundan mı? İbn Hisam'm ifadesine göre o ihtiyar adam, Süfyan ed-Damrî'dir. Rasûlullah (s.a.v.), ihtiyarin yanından ayrıldıktan sonra ashabinin

yanina döndü. Aksam olunca Ali b. Ebi Talib, Zübeyr b. Avvam ve Sa'd b. Ebi Vakkas i ashabından bir toplulukla birlikte Bedir suyunun yanina gönderdi. Bunlar, bölge ile müsrikler hakkında bilgi ve haberler elde edeceklerdi. Bu kesif kolu, su tasiyici bir kafiye rastladi. Kafiye arasinda Beni Haccac'm kölesi Eslem ile Beni As b. Said'in kölesi Ebu Yesar da vardı. Kesifçiler, bu ikisini yakalayip getirdiler ve bunlara sordular. Rasûlullah (s.a.v.) ise, o esnada namaz kilmakta idi. Kiyam halinde idi. Bu köleler sorulan söyle cevaplandiriyorlardi:

- Biz Kureyslilerin suculariyiz. Kendilerine su temin etmemiz için bizi buraya gönderdiler. Sahabeler, onların bu cevaplanm begenmediler. Onların, Ebu Süfyan'm adamlari olduklarini sandilar. Bunun için onlari dövdüler. Onlari linç edecekleri zaman dediler ki:

- Biz Ebu Süfyan'm adamlariyiz.

Bunun üzerine onlari biraktilar. Rasûlullah (s.a.v.) da rükû etti. İki secdesini yaptı. Sonra selam verip söyle dedi:

- Size dogru söyle diklerinde onlari dövdünüz. Size yalan söylediklerinde onlari biraktiniz. Onlar dogru söylediler. Vallahi onlar, Kureys ordusunun adamlaridir. Bana Kureys hakkında bilgi verin. Bunun üzerine onlar dediler ki:

Vallahi, su gördüğün kum tepesinin arkasindaki vadinin öteki yakasindadirlar. Sonra geri getirildiler. Rasûlullah (s.a.v.) da onlara söyle sordu.

- Ordunuz ne kadardir?

- Çoktur.

- Sayilari ne kadar?

- Bilmiyoruz.

- Her gün kaç deve bogazliyorlar?

- Bir gün dokuz, bir gün on tane.

- Demek 900 ile 1000 arasindadirlar. Onların içlerinde Kureys'in esrafindan kimler vardır?

- Utbe b. Rebia, Seybe b. Rebia, Ebu'l-Behteri b. Hisam, Hakim b. Hizam, Nevfel b. Hüveylid, Haris b. Amr b. Nevfel, Tuayme b. Esved, Ebu Cehil b. Hisam, Ümeyye b. Halef, Nebih b. Haccac, Münebbih b. Haccac, Süheyl b. Amr, Amr b. Abdi Vüdd.

Adamlarin böyle demesi üzerine Rasûlullah (s.a.v.), ashabina dönüp söyle dedi:

- Iste Mekke, cigerparelerini Önünüze atmistir.

Ibn Ishak dedi ki: Besbes b. Amr ile Adiy b. Ebi Zagba yürüdüler. Bedir'e indiler. Develerini suya yakin bir tepede çöktürdüler. Sonra yanlarindaki eski bir su tulumunu aldilar. İçine su dol duruyorlar di. Mecdi b. Amr el-Cühenî de su basinda idi, Adiy ile Besbes, suya gelen toplulugun kadinlarindan iki kadini dinliyorlardi. Onlar, suyun basinda birbirleriyle borç konusunu görüsüyorlardi. Borçlu olan kadin, arkadasina söyle diyordu:

"Ancak yarin ya da yarindan sonra kervan gelir, ben de onlara çalisirim, sonra senin alacagini öderim."

Mecdi de o kadina: "Dogru söyledin." dedi ve aralarini buldu. Adiy ile Besbes de bunu dinlediler ve develerine binip gittiler. Rasûlullah (s.a.v.)'m yanina gelip duyduklarini anlattilar.

Ebu Süfyan b. Harp döndü. Nihayet kaçip kurtulmak için kafilenin yanina geldi, suya vardi. Mecdi b. Amr'a sordu:

- Herhangi bir kimse gördün mü?

- Tanimadigim hiçbir kimseyi görmedim. Sadece iki süvari gördüm M, su tepeye bineklerini çöktürdüler. Sonra eskimis su tulumlariyla su alip gittiler.

Ebu Süfyan, onlarin develerini çöktürdükleri yere geldi. Develerinin diskilarim yerden alip eliyle ufaladi ve dagitti. Bir de bakti ki; diskilar içinde hurma çekirdegi var. Dedi ki:

- Vallahi, bu Medine'nin yemleridir. Böylece arkadaslarina dogru hizla ilerledi. Kafilenin yönünü yoldan çevirdi. Sahil yolunu tuttu. Be-dir'i sol tarafta birakti. Sür'atle yoluna devam etti.

Kureysliler geldiler. Cühfe'ye indilerinde Cüheym b. Salt b. Mahreme b. Muttalib b. Abdumenaaf bir rüya gördü. Ve söyle dedi;

- Ben tipki uyuyan bir kimsenin gördüğü gibisini gördüm. Uyku ile uyaniklik arasindaydim. Bir adam gördüm. Atin üzerinde idi. Gelip yanima durdu. Onunla birlikte bir devesi de vardi. Sonra söyle dedi:

- Utbe b. Rebia, Seybe b. Rebia, Ebül-Hakem b. Hisam, Ümeyye b. Halef falan falan öldürüldü.

Bedir gününde Kureys'in esrafından öldürülen bir takım adamları saydı. Sonra adamin, kendi devesinin göğsüne vurarak ordunun içine gönderdigim gördüm. Ordunun çadırlarından bütün çadırlara onun kanından bulasti.

Bu haber Ebu Cehil'e ulasinca dedi ki:

«Bu da yine Muttalib ogullarından baska bir peygamber! Eger yarın düşmanlarımızla karsilasirsak, kimin öldürüleceğini görürler!»

Ibn Ishak dedi ki: Ebu Süfyan, kafilesini koruyup kurtarmis oldugunu gördüğü zaman Kureys'e söyle bir mektup gönderdi:

"Süphesiz İd siz sadece kafilenizi, adamlarinizi ve mallarinizi korumak için sefere çıktınız. Allah onları kurtarmistir. Artık dönün."

Bunun üzerine Ebu Cehil b. Hisam dedi ki:

- Allah'a yemin ederim İd Bedir'e ulasincaya kadar dönmeyiz. (Bedir, Arapların panayir yerlerinden biri idi. Onlar için orada her sene panayir düzenlenirdi.) Biz, orada üç gün süre ile ikamet ederiz. Develerimizi bogazlar, yemegimizi yer, sarabimizi içeriz ve oyuncu kadınlar oynayip bize sarki söylerler. Araplar da bu yaptiklarimizi isitir ve bizim gittigimiz yeri, toplantimizi duyar, bizi dinlerler. Böylece bundan sonra sonsuza dek bizden korkarlar. O halde yola devam ediniz!

Zühre ogullarının müttefiki Ahnes b. Serik b. Amr b. Vehb es-Sakafî, Zühre ogulları Cühfe'de bulunurken onlara söyle dedi: "Ey zühre ogulları! Allah, mallarinizi ve arkadasiniz Mahreme b. Nevfel'i kurtarmistir. Siz, sadece onu ve malini korumak için yola çıkmistiniz. Korkakligi bana birakanda artık geri dönün. Çünkü bir menfaat olmaksizin sefere çıkmaniza gerek yoktur. Su adamin (Ebu Cehil'in) söylediklerine aldirmayin."

Bunun üzerine Zühre ogulları geri döndüler ve Zühreli hiçbir kisi orada hazır bulunmadi. Ahnes'e itaat ettiler. Ahnes, onlar arasında sözü dinlenir bir kimse idi. Beni Adiy b. Ka'b'tan baska Kureys kabilesinin her kolundan mutlaka orada kalanlar oldu. Zühre ogulları ise, Ahnes b. Serik ile birlikte tamamen geri döndüler ve bu kabileden hiçbir kimse Bedir'de hazır bulunmadi.

Nihayet ordu yürüdü. Talib b. Ebi Talib ile Kureys'ten birisinin arasında karsilikli konusmalar oldu. Talib, Kureys kavminin içinde idi , kendisine dediler ki:

- Vallahi ey Hasim ogulları! Andolsun biliyoruz ki, her ne kadar siz bizimle birlikte gelmisseniz de gönlünüz Muhammed'le beraberdir!

Bunun üzerine Talib, dönenlerle birlikte Mekke'ye döndü ve bu hususta söyle bir siir söyledi:

"Onlar, iste bu at sürülerinden bir sürü içinde müttefik, muharip olan eger

topluluk arasindaki Talib'le savasirlarsa, artik onlar maglup edilib yagmalansinlar ve kendilerine saldirilsin."

İbn İshak dedi ki: Kureysliler yürüdüler. Vadinin Medine'ye en uzak olan kenarina indiler. Burasi, kum tepelerinin ve vadi karninin ar-dmdadir. Bu vadinin adi Yelyel idi. Bedir ile Kureys'in bulundugu kum tepelerinin arasindadir. Su kuyulari, Bedir'de Yelyel vadisinden Medine'ye en yakin olan kenarda idiler.

Ben derim ki: Bu hususta yüce Allah söyle buyurdu:

«Siz vadiye en yakin ve onlarda en uzak yamaçta idiler. Kervanin süvarileri sizden daha asagidaydi, (yani sahil tarafındaydi).. Savas için bulusmak üzere sözleşmeye kalksaydiniz, vaktini tayinde anlas mazliga düşerdiniz. Fakat Allah -mahvolan, apaçık belgeden ötürü mahvolsun; yasayanda apaçık belgeden ötürü yasasin diye- olacak isi yaptı.» (el-Enfâi, 42.)

Allah bir yagmur gönderdi. Vadi yumusakti. Ayaklar içine batiyordu. Rasûlullah (s.a.v.) ile ashabi, kendileri için yeri ıslatan ve yürümelerini engellemeyen bir suya kavustular. Kureys'in de basina gökten bir yagmur indi ki, bu yagmur onların yürümelerini engelledi. Ben derim ki: Bu hususta yüce Allah söyle buyurdu: «Sizi aritmak, sizden seytan vesvesesini gidermek, kalblerinizi pekistirmek ve sebatinizi artirmak için gökten size su indirmisti.» (el-Enfsi, 11.)

Kavinin anlattigina göre bu yagmur, Müslümanlari zahiren ve batmen temizledi. Ayaklanin yere saglam bastirdi. Yüreklerine cesaret verdi, seytanin nefislerine verdigi korku, ürküntü ve vesveseleri giderdi. Yardimsiz kalacaklarina dair vehimleri yok etti ki, bu da hem batinini, hem zahirini saglamlastinlip sebata kavusturulmasi idi. Cenab-i Allah, semadan üzerlerine yardım indirdi. Bunu su ayetle açıkladi:

«Rabbin meleklere, «Ben sizinleyim, inananlari destekleyin» diye vahyetti. «Ben inkar edenlerin kalblerine korku salacagim, artik onların boyunlarını vurun, parmaklarını dograyin» dedi. (ki elleriyle silah tutamasinlar.) Bu, onların Allah'a ve peygamberine karsi koymalann-dandir. Kim Allah'a ve peygamberine karsi koyarsa; bilsin ki, Allah'in cezasi siddetlidir. Iste bunu tadin, inkar edenlere Cehennem azabi da vardir.» (cl-Enfal, 12-14.)

İbii Cerir, Harun b. İshak kanali ile Ebu Talib oglu Ali'nin söyle dedigini rivayet etmistir:

"Bedir savasinin yapilacagi sabahin gecesinde üzerimize hafif bir yagmur yagdi. Agaçların ve kalkanların altına kosup yagmurdan sakinmaya çalıştik. Rasûlullah (s.a.v.)'da o geceyi namaz kilarak geçirdi. Mü'minleri savasa tesvik etti."

Imam Alimed b. Hanbel, Abdurrahman b. Mehdî kanali ile Hz. Ali'nin söyle

dedigini rivayet etmistir:

"Bedir gününde Mikdad'tan baska aramızda bir süvari yoktu. Rasûlullah'tai baska herkes uyamakta idi. O bir agacin altinda sabaha dek namaz kilip agladi."

Mücahid dedi ki: «O gece üzerlerine bir yagmur yagdi. Yagmur ile tozlar yok oldu. Yer biraz sertlesti. Gönülleri sükun buldu. Ayaklarina da sebat geldi.»

Ben derim ki: Bedir gecesi, hicri ikinci sene ramazan ayinin onye-dinci gecesi idi ki, o gece, bir cuma.gecesi idi. Rasûlullah (s.a.v.), geceyi bir agaç dibinde namaz kilarak geçirdi. Secdesinde çokça: "Ya hayy, ya kayyum" diyordu. Bu zikri fazlaca tekrarliyordu.

Ibn Ishak dedi ki: Rasûlullah (s.a.v.), ashabini suya kosturdu. Yola çikip Bedir'e en yakin bir su basina geldigi zaman oraya inip konakladi.

Seleme ogullan kabilesinden bazi kimseler bana dediler ki: Hab-bab b. Münzir b. Cemuh, Hz. Peygamber'e söyle sordu:

- Ey Allah'in Rasûlü! Burayi nasil gördün? Allah mi seni buraya yerlestirdi ki, buradan ne bir adim ileriye geçebilelim, ne de bir adim geri durabilelim? Yoksa sen kendi görüsün ve savas taktigin geregi olarak mi buraya yerlestin?

- Hayir bu bir görüs, bir harp ve taktik geregidir.

- Ey Allah'in Rasûlü! Burasi karargah kurulacak bir yer degildir. Orduyu buradan al ve Kureys'e en yakin bir su basina gidip oraya karargah kuralim. Sonra o suyun ötesindeki kuyularin sularim bozalim. Sonra orada bir havuz yapip içini su ile dolduralim ki Kureyslilerle savastigimizda biz içelim, onlar içemesinler.

Bunun üzerine Allah elçisi:

- Gerçekten iyi bir yol gösterdin.

el-Ümevî, babasi kanali ile Ibn Abbas'm söyle dedigini rivayet etmistir: Bir ara Rasûlullah (s.a.v.) halki topluyordu. Cebrail de sag tarafinda duruyordu. Meleklerden biri gelip söyle dedi:

- Ya Muhammedi Allah sana selam söylüyor. Rasûlullah (s.a.v.):

- O Selamdır. Selam O'ndandır. Selam O'nadır, dedi. Melek dedi ki:

- Yüce Allah sana diyor ki: Yapilmasi en uygun olan, Habbab b. Münzir'in sana teklif ettigi seydir.

Rasûlullah (s.a.v.) sordu:

- Ey Cebrail, sunu taniyor musun?

- Göktekilerin hepsini tanımıyorum, ama bu doğru söylüyor, bu şeytan değildir!

Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.) ve beraberindekiler kalkıp Ku-reys ordusuna en yakın suyun yanına gittiler. Rasûlullah, öbür kuyuların kapatılmasını emretti. Yanma karargah kurduğu kuyunun üzerine bir havuz yaptırdı. İçini su ile doldurdu. Sonra kapılarını içine attılar.

Bazılarının anlattıklarına göre Habbab b. Münzir, mezkûr teklifini Rasûlullah (s.a.v.)'a arz ettiğinde gökten bir melek geldi. O esnada Cebrail de Hz. Peygamberin yanında bulunuyordu. Melek dedi ki:

- Ya Muhammedi Rabbin sana selam söylüyor ve diyor ki: Uyulması gereken görüş, Habbab'm görüşüdür.

Rasûlullah (s.a.v.), Cebrail'e baktı. Cebrail su cevabı verdi:

- Bütün melekleri tanımam, ama bu melektir, şeytan değildir.

el-Ümevî'nin anlattığına göre Müslümanlar, gece yarısı müsriklere yakın kuyunun yanma gelip ordugah kurdular. Kuyuya inip su çektiler. Havuzları doldurdular. Öyleki havuzlar dolup tastsı. Kuyuda, müsrikler için su kalmadı.

Ibn Ishale, Abdullah b. Ebi Bekr kanalı ile Sa'd b. Muaz'ın, Hz. Peygamber'e söyle dedigini rivayet etmistir:

- Ey Allah'ın Peygamberi! Senin için altında duracağın bir gölgelik yapalım ve senin yanında bineklerini de hazır tutalım. Sonra düşmanlarımızla karşı karşıya gelelim. Eger Allah bizi güçlü kılar ve bizi düşmanlarımıza galip ederse bu, zaten bizim istedigimiz birseydir. Ama öbür türlü olursa, sen bineklerin üzerinde oturur ve bizim ardimizdaki kavmimizden olan kimselere gidip kavusursun. Senden birçok kavimler geride kalmıştır. Ey Allah'ın Peygamberi! Onlar bizden daha fazla seni seviyorlar. Sayet senin bir savaşla karşılasacağını zannetselerdi, senden geri kalmazlardı. Allah, seni onlar vasıtasıyla korur. Seninle istisarede bulunurlar ve seninle birlikte cihad ederler.

Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.), Sa'd'a övgüde bulundu ve hayır dua etti. Sonra Rasûlullah (s.a.v.) için bir gölgelik yaptırıldı.

İbn İshak dedi ki: Kureysliler, sabahleyin yola çıkıp geldiler. Rasûlullah, onların kum tepelerinden aşağı vadiye doğru indiklerini görünce şöyle dedi:

- Allahım, iste Kureys tekebbür ve kendini beğenmişlik ile gelmiştir. Sana düşmanlık etmekte ve senin rasûlünü yalanlamaktadırlar. Bana söz verdiğin yardımına sığınırız ey Allahım. Sabahleyin onları mahvet!

Rasûlullah (s.a.v.), kavminin içinde kırmızı erkek devesi üzerinde .duran Utbe b. Rebia'yi görünce şöyle dedi: Eger onlardan birinde bir hayır varsa, o bayır, kırmızı erkek devenin sahibinde olur. Eger ona itaat ederlerse

dogru yolu bulurlar.

Ravi d13'or Id: Hufaf b. Ejona b. Raliada ya da babasi Eyma b. Raha-da el-Gifarî kesilmiş bir kaç deveyi ogluna vererek Kureyslilere hediye olarak gönderdi ve söyle dedi: Size silah ve adamlarla takviye göndermemizi isterseniz bunu yapar ve size yardımcı oluruz.

Kureysliler de, ona oğlu ile birlikte su haberi gönderdiler:

«Tesekkür ederiz. Sen görevini yaptın. An dolsun Id eger biz, insanlarla savaacak olursak bilesin ki bizde zaaf ve güçsüzlük yoktur. Ama biz - Muhammed'in iddia ettiği gibi- Allah ile savaçaksak hiçbir kimse Allah ile savasmaya güç yetiremez!»

Ravi, sözüne devamla söyle diyor: İnsanlar ordugaha geldikleii zaman Kureys'ten bir topluluk geldi. Rasûlullah (s.a.v.)'in havuzuna vardı. Aralarında Hakim b. Hizam da vardı. Rasûlullah (s.a.v.) dedi ki:

- Onlara ilismeyiniz. Onlan kendi hallerine birakiniz.

O gün müsriklerden havuzun suyunu içen herkes öldürüldü. Sadece Hakim b. Hizam öldürölmekten kurtuldu. Sonra o Müslüman oldu ve Islâmiyet'i güzelce yasadi. Kuvvetli bir yemin ettiği zaman: «Hayir ,Be-dir gününde beni kurtarana and olsun ki... » derdi.

Ben derim ki: Bedir savasında Müslümanlar 313 kisi idiler. Nitekim Bedir savasını anlattıktan sonra buna dair detayli açıklamalarda bulunacak ve savasa katılan sahabelerin adlarını alfabetik siraya göre inşaallah nakledeceğiz.

Buhari'nin sahihinde Bera'nın söyle dediğı rivayet edilir: «Biz kendi aramızda konusurken Bedir savasma katılan sahabelerin 310 küsur olduklarını söylüyorduk Id, bunlar Talut'la birlikte irmagi geçen askerlerinin sayısı kadar idiler. Onunla birlikte nehri ancak mü'min kimseler geçebilmişler di.»

Yine Buhari, Bera'nın söyle dediğini rivayet eder:

«Bedir savasında ben ve Ibn Ömer, küçük görünmüştük. Bedir savasma katılan Muhacirlerin sayısı altmış küsur idi. Ensâriler ise, 240 küsur kisi idiler.»

Imam Ahmed b. Hanbel, Nasr b. Riab kanali ile Ibn Abbas'm söyle dediğini rivayet eder:

"Bedir savasma 313 kisi katılmışti. Muhacirlerin sayısı yetmiş altı idi. Bu savas, ramazan ayının onyedisinde yapılmışti. Bu hususta yüce Allah söyle buyurmuştur:

«Allah onları uykunda sana az gösteriyordu, Çok göstermiş olsaydı, yilacak

ve bu hususta çekismeye baslayacaktiniz. Fakat Allah sizi kurtardi.» (el-Enfâl, 43.)

Rasûlullah, savasin yapilacagi günün gecesinde bir rüya görmüstü. Denildigine göre o, gölgelikte uyumus ve kendilerine izin vermedikçe savasmamalari için insanlara emir vermisti. Müsrik ordusu, Islâm kargahina yaklastiginda Ebu Bekir es-Siddik, Rasûlullah'i su sözlerle uyarmaya baslamisti:

"Ya Rasûlallah! Bize yaklastilar. Uyan artik." Rasûlullah uyumakta iken Cenâb-i Allah, müsrik ordusunun sayisini ona az göstermisti." Bunu, el-Ümevî rivayet etmistir ki, bu cidden gariptir.

Yüce Allah buyurdu ki:

«Karsilastiginizda, olacak isi oldurmak için, onlari gözlerinize az gösteriyor ve sizi de onların gözünde azaltiyordu.» (ci-Enfâi, 44.)

İki ordu karsilastiginda Cenâb-i Allah, her birini digerinin gözüne az gösterdi ki, birbirlerine karsi cesaretli olsunlar. Bunda da Cenâb-i Allah'in sonsuz bir hikmeti vardi. Bu husus, Al-i Imrân süresindeki su ayete ters düsmemektedir:

«Karsi karsiya gelen iki toplulugun durumlarinda sizin için ibret vardir. Biri Allah yolunda savasanlardir. Digeri inkarcilardir ki, bunlar karsi tarafi, gözleriyle kendilerinin iki misli görüyorlardi. Allah diledigini yardimiyla destekler.» (Âl-i îmrân, 13.)

Bu hususta nakledilen ild kavlin en dogru olanina göre yukaridaki ayetin manasi söyledir: Kafir grup, mü'min grubu kendi sayilarinin iki misli kadar görüyordu. Kiliçların çekilmesi ve savasin kizismasi esnasinda mü'minleri kendilerinin iki misli sayida görmüslerdi. Allah kalplerine korku birakmista. Bu sebeple kafirler önceleri mü'minleri az miktarda görmüslerdi. Sonra Allah, onlara kendi nusreti ile yardimci oldu. Onlari kafirlerin gözlerine iki misli gösterdi. Bunun üzerine gevsediler. Zaaf gösterip maglup oldular. Bu yüzden yüce Allah buyurmus ki:

«Allah diledigini yardimiyla destelder. Bunda görebilenler için ibret vardir.» (Âl-i Imrân, 13.)

İsrail, Ebu Ubeyd ile Abdullah'in söyle dediklerini rivayet etmistir: Bedir gününde onlar gözlerimize az gösterilmislerdi. Öyleki ben yanimda duran bir adama:

- Su karsidakiler yetmis kisi kadar var mi? diye sordum. O da bana:

- Onlari 100 ldsi kadar görüyorum, demisti.

Ibn Ishak, babasi kanali ile Ensâr'dan bazi yasliların söyle dediklerini rivayet eder: Kureysliler, Bedir'e yerlestiklerinde Ümeyr b. Vehb el-

Cümeihî'yi gönderdiler ve ona söyle dediler:

- Bizim için Muhammed'in ashabim tahmin et. Zannı ortaya koyarak takdir et. Miktarlarını bize bildir.

O da atıyla çabukça askerin etrafını doladı. Sonra onlara dönüp söyle dedi.

- Asağı yukarı 300 kişidirler. Ama bizim için hazırlanmış gizli kuvvetler veya yardım olup olmadığını görmem için bana süre tanıyın.

Böylece vadiye yürüyüp uzaklaştı. Birsey görmedi. Sonra Kureysli'lere dönüp söyle dedi:

- Birsey bulamadım. Fakat ey Kureys topluluğu! Develer ölümleri yükler. Medine develeri kesin ölümü taşıyorlar. Medineliler öyle adam-larki, kılıçlarından başka onlarla beraber ne bir koruyucu kuvvet, ne de bir sığınak vardır. Allah'a yemin ederim ki, sizden bir adam öldürmeden onlardan bir adamın öldürüleceğine manasım gelmiyor. Bu sebeple de onlar, kendi ölümleri sayısınca sizden adam öldürdükten sonra artık hayatta ne hayır kalır, varın düşünün!

Hakim b. Hizam, bu sözleri duyduğunda insanların arasında doladı. Utbe b. Rebia'ya gelip söyle dedi:

- Ey Eba Velid, sen Kureys'in büyüğü, efendisi ve liderisin. İtaat olunan, sözü dinlenen bir adamsın. İster misin ki, sonsuza dek onların arasında hayır ile anılsam?

Utbe sordu:

- Ey Hakim, nedir o?

- Milleti çevir ve müttefikin olan Amr b. Hadremî'nin ismini yüklen.

- Hadi yaptım. Sen bu işi, bana bırak. O, benim müttefikimdir. Onun diyeti ve malından giden şeyler bana aittir. O değil de İbn Hanze-le'ye (Ebu Cehil'e) git. Çünkü insanların ismini, ondan başka karıştırıp fesadlık yapacak başka birinden korkmuyorum.

Sonra Utbe, kalkıp insanlara hitaben söyle dedi:

- Ey Kureys topluluğu! Vallahi siz Muhammed ve ashabıyla karşılaşmakla birsey yapamayacaksınız. Allah'a yemin ederim ki siz, eğer ona vurursanız, adam, bakmak istemediği bir adamın yüzüne bakmaya mecbur kalacak. Çünkü adam, ya amcasının oğlunu veya dayısının oğlunu yahud asiretinden bir adamı öldürecektir. O halde geri dönün ve Muhammed'i diğer Araplarla basbasa bırakın. Onlar, eğer ona vururlarsa sizin istediğiniz zaten budur. Eğer bundan baskısı olursa, o sizi bulur ve murad ettiğiniz şey konusunda ondan size bir zarar gelmez.

Hakim dedi ki: Ben de yürüyüp Ebu Cehil'in yanına vardım. Onu,

dagarcigindan kendisine ait olan bir zirhi çıkarırken buldum. Zirhini onanyordu. Ona söyle dedim:

"Ey Eba Hakem! Utbe beni su ve su seb'eble sana gönderdi." Ebu Cehil, kibirlenerek söyle dedi: Muhammed'le ashabini görünce, vallahi korkusundan Utbe'nin d koptu. Hayir, vallahi bizimle Muhammed'in arasinda Allah hükmünü verinceye kadar geri dönmeyiz!

Utbe, böyle söyleyecek bir adam degildir. Ancak o, Muhammed ile arkadaslarinin deve yeyicileri olduklarini görünce, oglunun da onlar arasinda bulundugunu anlayınca böyle dedi ki, sizi onlara karsi korkutsun.

Sonra mir b. Hadrem'ye haber gönderip söyle dedi:

- Bu senin mttefikindir. Milleti geri döndürmek istiyor. Halbuki sen onların senden aldigi intikami gözünle grmstn. O halde kalk, Kureys'in sana olan ahidlerini ve kardesinin ldrlmesini yüksek sesle duyur.

Bunun zerine Amir b. Hadrem kalkti. Kendini gösterdi ve söyle bagirdi:

- Ali Amr, vah Amr!

Bunun zerine savas kizisti, insanlar sertlestiler. Savasma niyetlerini kesinlestirdiler. Utbe'nin propagandasini yaptigi görüs, ters tepki dogurdu.

Utbe'ye, Ebu Cehl'in: «Vallahi, onun d koptu.» seklindeki haberi ulastiginda söyle dedi:

- Yakinda altina pislemeyi görür. Bakalim, benim mi dm kopmus, yoksa onun mu?

Utbe, basina geçirmek için bir migfer aradi. Basi büyük oldugundan dolayi askerler arasinda basina uygun bir migfer bulamadi. Hal böyle olunca basina, kendisine ait olan bir kumas parçasini sarik olarak sardi.

Msevver b. Abdülmelik el-Yerbu kanaliyla Ibn Cerir, Said b. M-seyyeb'in söyle dedigini rivayet etmistir:

Bir ara biz, Mervan b. Hakem'in yaninda idik. Mabeyincisi yanina gelip:

- Hakim b. Hizam yanınıza gelmek için izin istiyor? diye sordu. Mervan da:

- Ieri girmesine izin verin, dedi. Hakim içeri girince Mervan ona:

- Merhaba ey Eba Halid, yaklas bakalim, dedi ve meclisin bas tarafindan inip onun yanma geldi. Aralarinda sadece bir yastik vardi. Onu karsilayip söyle dedi:

- Bize Bedir hadisini anlat. Hakim söze söyle basladi:

«Yola ıktik. Chfe'ye geldigimizde Kureys kabilelerinden biri ta-mamiyle geri döndü. O dönen kabilenin msriklerinden hiçbiri Bedir'de hazır bulunmadi. Sonra yola devam ettik. Ayet-i kerimede Allah'in sözünü ettigi

Bedir yakasına geldik. Utbe b. Rebia'ya gidip söyle dedim:

- Ey Eba Velid! Hayatta kaldığın sürece bu günün serefine sahip olmak ister raisin?

- Tabii ki isterim. Ama ne yapmam gerekiyor?

- Siz Muhammed'den, Ibn Hadremî'nin kanından başka birsey istemeyeceksiniz. O senin müttetikindir. Onun diyetini yüklen, insanlar geri dönsünler.

- Hadi yaptım. Sen bu isi bana bırak. Ama Ibn Hanzele'ye (Ebu Cehil'e) git ve ona söyle de:

- Bugün yanındaki adamlarla amcan oğlunun yanından geri dönmeye var misin?

Ebu Cehü'in yanına vardım. O önünde ve arkasında yigili bulunan bir kalabalık içinde idi. Hadremî de yanı başında duruyor ve söyle diyordu:

"Abdu's-Sems oğulları ile aramızdaki akdi feshettim. Bugün benini akdim, Mahzumogullarıdır."

Ona dedim ki:

- Utbe b. Rebia, sana söyle diyor: "Bugün yamndakilerle birlikte geri dönmeye var misin?"

Ebu Cehil, bana su cevabi verdi;

- Senden başka bir elçi bulamadı mı?

- Hayır. Ben ondan baskasının elçisi olacak adam değilim! Hakim diyor ki: Süratle Utbe'ye gittim ki, haberi kaçırmayayım.

Yanına vardığımda Utbe, Eyma b. Rahada el-Gifarî'ye yaslanmıştı. Müsriklere on deve hediye etmişti. Ebu Cehil'in yüzünde simsekler çıkmış ve Utbe'ye: "Ödün koptu öyle mi?" diye sormuştu. Utbe de; "Kimin ödünün kopacağım göreceksin." demişti. Ebu Cehil, kılıcını çekerek atının sırtına vurdu. Eyma b. Rahada da: "Bu ne kötü fal!" dedi ve o esnada savaş başladı.

Rasûlullah (s.a.v.), ashabını siraya koydu ve güzel bir şekilde onları saf halinde dizip yerleştirdi.»

Tirmizî, Abdurrahman b. Avf m söyle dediğini rivayet etmiştir:

"Bedir savaşında Rasûlullah (s.a.v.), bizi geceleyin siraya koydu."

İmam Ahmed b. Hanbel, Ebu Eyyüb'ün söyle dediğini rivayet etmiştir:

"Bedir savaşında Rasûlullah (s.a.v.), bizi siraya koydu. Bizden bazıları safın ilerisine çıkmışlardı. Rasûlullah onlara bakıp: «Benimle beraber, benimle beraber." dedi."

Ibn Ishak, Habban b. Vasi b. Habban'm, kavminin yaslilarindan bazilarinin kendisine söyle dediklerini rivayet ettigim söyler:

Rasûlullah (s.a.v.), Bedir gününde ashabinin saflarini düzelitti. Elinde bir ok vardı. Saflari o okla düzeltiyordu. Sevad b. Gaziye'ye rastladi. Bu zat, Beni Adiyy b. Neccar kabilesinin müttefiki idi. Sevad, safin ilerisine çıkmisti. Rasûlullah, onun karnini ok ile itip söyle dedi:

- Ey Sevad, hizaya gel.

- Ya Rasûlallah, canimi acittin. Halbuki Allah, seni hak ve adaletle göndermistir. Sana kisas uygulamama imkan ver.

Rasûlullah (s.a.v.) karnini açip:

- Iste kisasi uygula, dedi. Bunun üzerine Sevad'ta Rasûlullah'i kucaklayip karnini öpmeye basladi.

Rasûlullah, ona sordu:

- Ey Sevad, neden böyle yaptin?

- Ya Rasûlaîlah, görüyorsun ki savas olacak. Benim seninle olan son demimde ciltlerimizin birbirine temas etmesini arzuladim.

Bunun üzerine Rasûlullah, ona hayir duada bulundu ve hayir tavsiye etti.

İbn Ishak, Ibn Afra'mn söyle dedigini rivayet eder:

- Ya Rasûlallah! Kulun hangi ameli Rabbi güldürür?

- Düsmana süngüsüz ve migfersiz saldirmasi...

Bunun üzerine Ibn Afra, üzerindeki zirhi çıkarip attı. Kilicini alip savasmaya basladi. Nihayet öldürüldü. Allah ondan razi olsun.

Ibn Ishak dediki: Daha sonra Rasûlullah (s.a.v.) saflara döndü. Gölgelige girdi. Ebu Bekir de onunla birlikte gölgelige girdi. Orada yanlarinda baska bir kimse yoktu.

İbn Ishak ve digerleri dediler ki: "Sa'd b. Muaz (r.a.), kilicim kusanmis olarak Ensâr'dan birkaç adamla birlikte gölgeligin kapisinda durmus, Rasûlullah'm düşmanlar ve müsrikler tarafından saldiriya ugramasindan korktuklari için nöbet tutuyorlardı. Yan taraftada iyi develer bekletiliyordu. Eger ihtiyaç duyulursa, Rasûlullah onlara binip Medine'ye dönecekti. Nitekim Sa'd b. Muaz, ona böyle bir teklifte bulunmustu."

"Müsned" adli eserinde Bezzar, Muhammed b. Ukayl'm söyle dedigini rivayet eder: «Hz. Ali, bize hitapta bulunarak;

- Ey insanlar! İnsanların en cesuru kimdir? diye sordu.

- Sensin, ey mü'minlerin emiri! dendi.

- Evet, her kim benimle çarpistiyse ben onu yendim. Bununla beraber ben

degilim. İnsanların en cesuru Ebu Bekir'dir. Biz savasta Rasûlullah için bir gölgelik yapmistik. Onun yanında kim nöbet tutacak ki, müsrıklarden herhangi biri ona saldırmasin? diye sordugumuzda, Allah'a yemin ederim ki bizden hiç kimse bu nöbete yanasmadi. Sadece Ebu Bekir kilicim çekip Rasûlullah'm yani basında nöbet tutmaya basladi ki, her kim Rasûlullah'a saldırırsa, onu vurup yere yikiyordu. Iste insanların en cesuru odur.

Rasûlullah (s.a.v.)'i, Kureyslilerin yakalayip meydan okuduklarını, yakasından tutup çekistirdiklerini ve ona söyle dediklerini gördüm: "Sen misin bütün ilahlari atip bir tek ilaha tapmamizi isteyen?" Allah'a yemin ederim Id Ebu Bekir'den baska hiç birimiz ona yardima yanasamadik. Ebu Bekir ki, onu, aralarına alip tartaklayanlardan birini vuruyor, birini itij'or, birini de çekistiriyor ve söyle diyordu:

- Yazıklar olsun size! Rabbim Allah'tir, dedigi için mi bir adami öldüreceksiniz?!

Böyle dedikten sonra Hz. Ali, üzeindeki abasını kaldırıp agladi. Öyleki gözlerinden akan yastan sakali islandı. Sonra söyle dedi:

- Allah askına söyleyin, Firavun hanedanından olan ve Musa'ya yardima gelen mü'min kisi mi daha hayirli, yoksa Ebu Bekir mi daha hayirlidir?

Onun bu.sorusu karsısında orada bulunanlar sustular. Cevabi yine Hz. Ali verdi:

- Allah'a yemin ederim ki, Ebu Bekir'in bir saati, Firavun hanedanından olan o mü'min kisinin yeryüzü dolusunca yapacağı iyiliklerden daha hayirlidir. Çünkü o imanini gizleyen bir adamdi. Bu ise imanini açiga vuran bir kimsedir.»

Bu, Hz. Ebu Bekir es-Siddik'a ait bir özelliktir. Çünkü o, gölgelikte Rasûlullah'la beraberdi. Magarada da onunla beraberdi. Allah ondan razı olsun ve onu hosnud kilsin.

Rasûlullah (s.a.v.), Bedir savasında çokça dua ediyor, tazarru ve niyazda bulunuyordu. Duasında söyle diyordu:

«Allah'im, eger su bir avuç toplulugu mahvedersen, artık yeryüzünde sana ibadet edilmeyecektir!»

Rasûlullah (s.a.v.), Aziz ve Celil olan Rabbinden meded dileyerek söyle diyordu:

«Allahim, bana verdigin sözleri yerine getir. Allahim, yardımını istiyoruz.»

Ellerini dua esnasında semaya kaldirmis, öyleki, omuzundaki abası yere düsmüştü. Hz. Ebu Bekir de arkasından abasını kaldırıp tekrar omuzuna birakıyor ve fazlaca yalvarip yakarisından ötürü ona sefkat göstererek söyle diyordu:

"Ya Rasûlallah, Rabbine yaptigin yalvarmalardan bazi seyleri iste. Çünkü Allah, senin için vaad ettiklerini yerine getirecektir."

Süheylî, Kasim b. Sabit'ten böyle rivayette bulunmustur ki, Ebu Bekir es-Siddik, Hz. Peygamber'e sadece sunu söylemistir: "Yalvarma esnasinda Rabbinden bazi seyleri iste.» Ebu Bekir, Peygamber Efendimiz'e sefkatinden ötürü böyle demisti. Çünkü o, Peygamberin dua, tazarru ve niyaz esnasinda yorulup bitkin düstüğünü görmüstü. Öyleki, omuzundaki abasi yere düsmüstü. Bunun üzerine Ebu Bekir ona: «Bunlarin bazisini iste ya Rasûlallah» demisti. Yani kendini bu kadar yorma, Allah sana yardım edecegine söz vermistir.

Ebu Bekir (r.a.), Peygamber'e karsi asiri derecede sefkatli ve yufka yürekli bir kimse idi.

Süheylî, Seyhi Ebu Bekir b. Arabi'nin söyle dedigini rivayet eder: Rasûlullah (s.a.v.), korku makaminda idi. Ebu Bekir es-Siddik ise, umut makaminda idi. Savas vaktinde korku makaminda bulunmak daha mükemmeldir. Çünkü Allah, diledigini yapma kudretine sahiptir. Hz. Peygamber, mü'minlerin öldürölmesi halinde artık Allah'a yeryüzünde ibadet edilmeyeceginden korkmustu. Onun korkusu ibadet içindi.

Ben derim M: Bazi sūfilerin; "Bu makam, Hira magarasinda bulunma günündeki makamın karsiligidir." diye söyledikleri söze gelince; bu, sahibine iade olunacak bir sözdür. Çünkü bu sözü. söyleyen kimse, sözlerindeki noksanligi düşünmemis ve üzerine vazife olmayan seyleri söylemistir. Dogrusunu Allah bilir.

İki grup karsilasti.İki firka karsi karsiya geldi. İki hasim, Rahman olan Allah'in huzurunda bir araya geldi. Peygamberlerin efendisi, Rabbinden meded diledi. Sahabeler de dualari isiten, belalari kaldiran, göklerle yerin Rabbine çeşitli dualarla seslerini yükselttiler. Müsriklerden öldürölün ilk kisi, Esved b. Abdi'1-Esed el-Mahzumî oldu.

Ibn İshak dedi ki: «Esved, yaramaz ve kötü huylu bir adamdi. Söyle demisti: "Allah'a söz veriyorum ki, Müslümanların havuzlarından su içecegim. Bunu yapamazsam o havuzu yıkacak ya da bu ugrda ölecegim." Havuza dogru geldigi esnada karsisina Hamza b. Abdülmuttalib çıktı. Karsilastiklari zaman Hamza, ona bir darbe indirerek ayagini baldirinin yansiyla birlikte kopardi. O ise, havuzun önünde idi. Sirti üzerine düstü. Ayagi, arkadaşlarına dogru kan akitiyordu. Sonra elleri ve dizleri üzerine havuza dogru süründü. Kendini suya birakti. Yeminini yerine getirmek istiyordu. Hamza da pesi sıra gitti. Ona bir darbe daha indirdi. Onu havuzun içinde Öldürdü.

el-Ümevî der ki: «O esnada Utbe b. Rebia, gayrete geldi. Yigitligini

göstermek istedi. Kardesi Seybe b. Rebia ile oğlu Velid b. Utbe saftan ayrılıp Müslümanları mübarezeyle çağırdı. Bunun üzerine Ensâr'dan üç genç yigit ona karsi çıktılar. Bunlar, Haris'in oğulları Avf ile Muaz (analarının adı ise Afra idi) ve Abdullah b. Revaha idi. Kureysliler, bunlara sordular:

- Siz kimlersiniz?

- Ensâr'dan bir topluluguz.

- Sizinle ahp veremeyeceğimiz birsey yok. (Baska bir rivayete göre ise Kureysliler bunlara: Siz tam bize denk olan serefli kimselersiniz, ancak siz gidin de amcazadelerimizi bize karsi çıkarın, demislerdi.)

Sonra Kureyslilerden biri, yüksek sesle çağırdı:

- Ey Muhammedi Bize kavmimizden emsallerimizi'karsimize çıkar.

Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.), söyle buyurdu:

- Kalk ey Ubeyde b. Haris, kalk ey Hamza, kalk ey Ali! el-Ümevî'nin rivayetine göre Ensâr'dan o üç kişilik grup, Kureysli-

lere karsi çıktıklarında Rasûlullah bunu uygun görmemisti. Çünkü o, düşmanlarıyla yapılacak olan ilk karsilasmada kendi asiretinden olanların düşmanlara karsi düelloya çıkmalarını arzulamisti. Bu yüzden Ensâr'i geri döndürdü ve Kureys'ten üç kişinin ortaya çıkmalarını emir buyurdu.

Ibn Ishak dedi ki: «Kureys'ten üç kişilik grup, yerlerinden çikip müsriklere yaklastıklarında, müsrik Kureysliler dediler ki:

- Siz kimsiniz? Ubeyde dedi ki:

- Ubeyde'yim! Hamza dedi ki:

- Ben Hamza'yim! Ali de dedi ki:

- Ben Ali'yim!

Bunun üzerine onlar dediler ki:

- Evet, serefli emsallereisiniz.»

Böylece Ubeyde -Id bu kavmin en yaslisi idi-, Utbe b. Rebia ile karsilasti. Hamza, Seybe b. Rebia ile karsilasti. Ali de Velid b. Utbe ile karsilasti. Hamza, Seybe'yi kısa zamanda öldürdü. Ali'ye gelince o, Velid'i öldürmeyi ihmal etmedi. Ubeyde ile Utbe ise aralarında vurustular. İkisi-de birbirlerini yerlerinden kimildayamayacak hale getirmislerdi. Hamza ile Ali, kılıçlarıyla Utbe ye hücum ettiler. Ölümünü hizlandirdilar. Arkadaslarını yüklenip Müslümanların ordugahına ulastirdilar. Allah onlardan razı olsun.

Buharî ve Müslim'in sahihlerinde Ebu Zerri, yemin ederek su asagidaki ayet-i kerimenin, Hz. Hamza ile düello yaptığı müsrik Seybe ve Utbe ile düello yapan Müslüman hakkında nazil olduğunu söylemistir. Tabi bunlar,

Bedir savasında müsriklerle düello yapmışlardı. Ayet-i kerime sudur:

«İste Rableri hakkında tartismaya giren iki taraf...» (ol-Hacc, 19.)

Buharî, Hz. Ali b. Ebi Talib'in söyle dedigini rivayet etmiştir: «Husumet konusunda Aziz ve Celil olan Rahman'm huzurunda kiyamet gününde ilk oturacak olan benim.»

Kays dedi ki: «Su ayet, onlar hakkında nazil olmuştur:

«İste Rableri hakkında tartismaya giren iki taraf...» Bu ayet, Bedir savaşında düello yapan Ali, Hamza, Ubeyde, Seybe b. Rebia, Utbe b. Rebia ve Velid b. Utbe hakkında nazil olmuştur.»

Tefsirimizde bu konuda yeterli açıklamalarda bulunduk. Hamd ve minnet Allah'adır.

el-Ümevî, Muaviye b. Amr kanalı ile Abdullah el-Behiyy'in söyle dedigini rivayet eder:

Utbe, Seybe ve Velid, mübareze için ortaya çıktılar. Karsilarına Hamza, Ubeyde ve Ali geldi. Müsrikler bu üç cengavere:

- Konusun ki sizi taniyalım, dediler. Hamza:

- Ben Allah'in arslaniyim, Rasûlullah'm arslaniyim, Abdülmutta-lib oğlu Hamza'yım, dedi.

Karsisindaki adam:

- Serefli bir emsal, dedi. Ali:

- Ben Allah'in kuluyum, Rasûlullah'm kardesiyim, dedi. Ubeyde:

- Ben o kimseyim ki, müttefikler arasmdayım.

Mübareze edenlerden her biri rakibine karsi çıktı. Savastılar. Allah müsrikleri öldürdü. Bu konuda Hind, su siiri söyledi:

"Ey gözlerim, akan yaslarım cömertçe sal. Hindef mintikasinin en hayirlisine agla.

O ki, sabahleyin asireti onun için çağırıldı. Asireti Hasimogull ariyla Muttalib ogullarıdır.

Ona kılıçlarının keskin ağızları ile acı tattırırlar. Yere düşmesinden sonra pespeşe ona vururlar."

Bunun üzerine Hind, Hamza'nın cigerini yemeye yemin etti.

Ben derim İd: Düelloda ağır j'aralanan Ubeyde b. Haris b. Muttalib b. Abdumena'fi Rasûlullah'm yanına getirip yatırdılar. Rasûlullah ayaklarını uzattı ve Ubeyde'nin yanagını, mübarek ayağının üzerine koydu. Ubeyde dedi ki:

- Ya Rasûlallah! Eger Ebu Talib beni görseydi, söylemiş olduğu su sözü,

benim söylemeye daha çok hak sahibi olduğumu anlardı:

"Onun ugruna yere düşüp ölmedikçe, çocuklarımızdan ve zevcelerimizden ayrı düşmedikçe (Muhammed'i) size teslim etmeyiz ey müsrikler."

Böyle dedikten sonra vefat etti. Allah ondan razı olsun. Rasûlullah (s.a.v.)'da ona: «Senin şehid olduğuna tanıklık ederim.» dedi. Bunu, merhum Safii rivayet etmiştir.

Savasta ilk şehid düşen Müslüman, Hz. Ömer'in azadlisi Mihca' idi. Atılan bir oktan isabet alarak şehid düşmüştü.

Ibn İshak dedi ki: İlk şehid düşen Mihca' oldu. Ondan sonra Harise b. Süraka şehid düştü. O da Beni Adiy b. Neccar kabilesindendir. Havuzdan su içmekte iken müsrikler tarafından atılan bir ok boğazına isabet edince vefat etti.

Buharî ve Müslim'in sahihlerinde Enes'in söyle dedigi rivayet edilir: Harise b. Süraka, Bedir savaşında şehid düştü. Gözcülük görevi yapıyordu. Garb ağacından yapılma bir mızrak, ona isabet edip öldürdü. Anası gelip söyle dedi: Ya Rasûlaîlah, Harise'nin durumunu bana bildir. Eger Cennet'te ise sabredeyim. Yoksa ne yapacağımı Allah bana gösterebilir. Yani agit mi dökeyim, yoksa ne yapayım? (O zaman agit henüz yasaklanmış değildi.) Rasûlullah (s.a.v.), ona söyle cevap verdi:

"Yazıklar olsun sana. Delirdin mi? Doğrusu sekiz Cennet vardır. Ve senin oğlun en yüksek Cennet olan Firdevs-i Âla'ya kavusmuştur."

Ibn İshak dedi ki: Daha sonra insanlar toplandı. Birbirlerine yaklaştılar. Rasûlullah (s.a.v.), ashabına kendisi emir vermeden savaşa girismemelerini buyurarak söyle dedi: «Eğer müsrikler sizi kusatma altına alırlarsa, oklarla onları kendinizden uzaklaştırın.»

Buharî'nin sahihinde Ebu Üseyd'den rivayet olunur ki; Rasûlullah (s.a.v.), Bedir savaşında Müslümanlara su buyruğu vermisti: «Müsrikler üzerinize hücum ederlerse onları mızrakla vurun. Oklarınızı yerinde bırakın.»

Beyhakî, el-Hakim kanalı ile Abdullah b. Zübeyr'in söyle dedigini rivayet eder:

«Bedir savaşında Rasûlullah (s.a.v.), Muhacirlerin parolası olarak: «Ya Beni Abdurrahman» sözünü; Hazreçlilerin parolası olarak: «Ya Beni Abdillah» sözünü, Evslilerin parolası olarak da: «Ya Beni Ubeydullah» sözünü belirlemisti. Kendi atma da Allah'ın adı anlamına gelen "Haylul-lah" ismini vermisti.»

Ibn Hisam'm ifadesine göre ashabin Bedir savaşındaki parolası; «Ehad, Ehad» sözleri idi.

Ibn İshak dedi ki: Rasûlullah (s.a.v.) gölgelikte idi. Yanında Ebu Bekir (r.a.)

vardi. Rasûlullah, Aziz ve Celil olan yüce Rabbinden imdad diliyordu. Nitekim Allah da bundan bahisle söyle buyurmıştır:

«Rabbinizin yardımına siginiyordunuz. O, «Ben size, birbiri pesinden 1000 melek ile yardım ederim» diye cevap vermisti. Allah bunu ancak bir müjde olması ve kalblerinizin yatışması için yapmisti. Yardım ancak Allah katındandır. Doğrusu Allah güçlüdür, hakimdir.» (el-Enfâl, 9-10.)

İmam Ahmed b. Hanbel, Ebu Nuh Kurad vasıtasıyla Hz. Ömer'in söyle dedigini rivayet eder:

«Bedir savaşı olduğunda Rasûlullah (s.a.v.) ashabına bakti. Onlar 300 kûsur kişi idiler. Mûsriklere bakti ki onlarda 1000 kisten daha fazla iç"ler. Bunun üzerine kibleye yöneldi. Üzerinde rida ve izan vardı. Sonra söyle dedi:

«Allahim! Bana vaad ettiğini gerçekleştir. Allahim, eğer su İslâm ehlinden olan bir avuç topluluk helak olursa, artık yeryüzünde ebediyen sana ibadet edilmez!» Rabbine dua etmeye devam etti. Nihayet omuzun-daki ridası yere düştü. Ebu Bekir gelip ridasını yerden aldı. Tekrar omu-zuna yerleştirdi. Sonra söyle dedi:

"Ya Rasûlallah, bu kadari sana yeter. Rabbinden dilekte bulunurken bazı şeyleri iste. O, sana vaad ettiğini gerçekleştirecektir." Bunun üzerine yüce Allah, su ayeti inzal buyurdu:

«Rabbinizin yardımına siginiyordunuz. O, «Ben size, birbiri pesinden 1000 melek ile yardım ederim.» diye cevap vermisti.» (el-Enfâl, 9.)

Birden fazla ravi, İbn Abbas, Süddî ve İbn Cerir'den bu rivayette bulunmuşlardır ki, yukarıdaki ayet, Peygamber (s.a.v.)'in Bedir günündeki duası üzerine nazil olmuştur. el-Ümevî ile diğerlerinin anlattıklarına göre Bedir savaşında Müslümanlar, Aziz ve Celil olan Allah'a siginip yardım dilerken yüksek sesle dua ve niyazda bulunmuşlardır.

Ali b. Ebi Talha el-Valibî, İbn Abbas'm söyle dedigini rivayet eder:

"Yüce Allah, peygamberine ve mü'minlere 1000 melek ile yardım etti. Cebrail 500 melek ile bir tarafta, Mikail'de 500 melek ile diğer tarafta bulunuyorlardı." Meshur olan rivayet budur.

Ama İbn Cerir, el-Müsenna kanalı ile Hz. Ali'nin söyle dedigini rivayet eder:

«Cebrail, 1000 melek ile inip Peygamber (s.a.v.)'in sağ tarafında durdu. Orada Ebu Bekir'de vardı. Mikail de 1000 melek ile inip Peygamber (s.a.v.)'in sol yanında durdu. Ben de o tarafta bulunuyordum.»

"Delail" adlı eserde Beyhakî, Hz. Ali'nin söyle dedigini rivayet ederek su ilavede bulunmuştur: "İsrafil de 1000 melek ile yardıma geldi. "Bu rivayette Hz. Ali'nin anlattığına göre kendisi o gün bir mızrak darbesi yemis, öyleki

koltugunun altı kana bulanmıstı. Ve 3000 melek yardım için semadan yere inmislerdi."

Bu, garip bir rivayettir. Senesinde zayıflık vardır.

Beyhakî, Hz. Ali'nin söyle dedigini rivayet etmiştir:

"Bedir gününde biraz savastıktan sonra sür'atle gelip Rasûlullah'm yanına vardım. Ne yaptığını görmek istedim. Yanına vardığımda onun secde halinde söyle dedigini isittim: «Ya Hayy, ya Kay-yum, ya Hayy ya Kayyum!» Bundan fazlasını söylemiyordu. Cepheye dönüp savasmaya başladım. Sonra yine geldiğimde Rasûlullah'in secde halinde ve aynı şeyleri söylediğini gördüm. Tekrar cepheye gidip savastım. Sonra yine geldim. Secde halinde yine aynı şeyleri söylüyordu. Nihayet Allah, onun vasıtasıyla fethi müyesser kıldı."

A'mes, Ebu İshak kanalı ile Abdullah b. Mes'ud'un söyle dedigini rivayet etmiştir: «Bedir savaşında Muhammed (s.a.v.) gibi siddetli bir dua yapan başka bir kimse görmedim. O söyle diyordu:

"Allahım, verdğin sözü ve vaadi sana hatırlatırım. Ve bunu senden isterim. Allahım, eğer su bir avuç topluluk ölürse artık sana ibadet edilmeyecektir!" Böyle dedikten sonra yüzünü bize çevirdi. Sanki ayın yüzü yarılmıştı. O gece, müsrıkların düşüp ölecekleri yerleri görür gibi oluyordum.»

İbn Mesudun bu hadisinden söyle bir mana anlaşıyor: Peygamber (s.a.v.), müsrıkların düşüp ölecekleri yeri savaşın yapıldığı günde haber vermiştir M, bu münasıptır. Ama Enes ile Ömer'den rivayet edilen diğer iki hadis, Hz. Peygamber'in bu haberi bir gün önce verdigine delalet etmektedir. Bu ilci hadisi birleştirmek mümkündür. Buna göre Hz. Peygamber, müsrıkların ölüp düşecekleri yeri savastan bir gün, ya da daha çok önce haber vermiş olabilir. Ayrıca savastan bir saat öncede haber vermiş olabilir. Doğrusunu Allah bilir.

Buhari, İbn Abbas'tan rivayet etti ki, Pej'gamber (s.a.v.), Bedir gününde kendisine mahsus kubbesi içinde söyle dua etmiştir:

«Allahım, ahdini ve vadini yerine getirmeni istiyorum. Allahım, eğer istersen bu günden sonra artık ebediyen sana ibadet edilmeyecektir.»

Ebu Bekir, böyle dua eden Peygamber'in elinden tutup söyle dedi:

'Ya Rasûlallah! Rabbine bu kadar ısrarda bulunduğun yeter." Nihayet o, zirhinin içinden süratle çıkarak söyle dedi:

«Toplulukları dağıtılacak, yüz geri edeceklerdir. Kiyamet, onların azap ile vade dil dikleri gündür. O ne korkunç, ne acı bir gündür!» (cî-Ka-mer, 45-46.)

Bu ayet, Mekkidir. Ama tasdiki Bedir gününde gelmiştir. Nitekim İbn Ebi

Hatim de böyle bir rivayette bulunarak söyle demistir: Babam, Ilerime'niii söyle dedigini bize anlatti:

«Topluluklari dagitilacak, yüz geri edeceklerdir.» ayet-i kerimesi nazil oldugunda Hz. Ömer dedi ki:

- Hangi topluluk hezimete ugrayacak ve hangi topluluk galip olacak?

Yine Hz. Ömer diyor Id: Bedir günü geldiginde Rasûlullah (s.a.v.)'m zirh içinde söyle diyerek yerinden firladigim gördüm:

«Topluluklari dagitilacak, yüz geri edeceklerdir. Kiyamet, onların azap ile vade dil dikleri gündür. O ne korkunç, ne aci bir gündür!»

Iste o gün, bu ayetin te'vilini (manasini) öğrendim.»

Buharî, Ibn Cüreyc kanali ile Hz. Aise'nin söyle dedigini rivayet etmistir: Ben, oyun oynamakta olan bir kız çocuğu iken su ayet Mekke'de Muhammed (s.a.v.)'e nazil oldu:

«Topluluklari dagitilacak, yüz geri edeceklerdir. Kiyamet, onların azap ile vade dil dikleri gündür. O ne korkunç ne aci bir gündür!»

Ibn Ishak dedi ki: Rasûlullah (s.a.v.), Rabbinin yardım vaadini yerine getirmesini isteyerek söyle diyordu: «Allahim, eger bugün su bir avuç toplulugu helak edersen, artik sana ibadet edilmez.»

Ebu Bekir de ona söyle diyordu:

«Ey Allah'in peygamberi, yaptigin dualarda Rabbinden bazi seyleri iste. Çünkü Allah, sana vaad ettigi seyleri yerine getirecektir.»

Peygamber (s.a.v.) gölgelikte iken biraz uyudu. Sonra uyandiginda söyle dedi:

«Müjdeler olsun sana ey Ebu Bekir, sana Allah'in yardimi geldi. Iste Cebrail, tozlu dizleri ve dirsekleri ile yedmekte oldugu bir atin yularindan tutmus.»

Sonra Rasûlullah (s.a.v.), ashabinin yanma gitti, onlari tesvik edip söyle dedi:

«Muhammed'in nefsi elinde bulunan Allah'a yemin ederim ki, bugün her hangi bir adam sabredip sevabini bekleyerek gidip de geri dönemezse, Allah onu Cennetine sokacaktır.»

Bunun üzerine Ümeyr b. el-Hümmam (Beni Seleme'nin kardesidir.), elinde, yemekte oldugu bir takım hurmalar oldugu halde: «Bakm, bakin benimle Cennet'e girmenin arasinda ancak müsriklerin beni öldürmesi vardır.» dedi. Sonra elindeki hurmalari atip kilicini aldi ve müsriklerle savasti. Nihayet öldürölüp shid oldu. Allah ona rahmet etsin.

Imam Ahmed b. Hanbel, Hasim b. Süleyman kanali ile Enes'in söyle dedigini rivayet eder:

« Rasûlullah (s.a.v.), Kureys kervaninin nerede olduğunu öğrenmek için Besbes'i gözcü olarak gönderdi. Besbes, döndüğü zaman Pey-gamber'in yanında benden başka kimse yoktu. Yalnız hanımlarından kimse varmiydi, bilemiyorum. Besbes, gördüklerini anlattıktan sonra Peygamber (s.a.v.) disariya çıkıp:

- Bir yere gitmek istiyoruz. Kimin hazır bir devesi varsa, bizimle beraber binip gelsin, dedi.

Bir kaç kişi:

- Develerimiz, Medine'nin yukarısmdadiiiar, bizi bekleyin, gidip getirelim, dedilerse de Hz. Peygamber onlara:

- Hayir,bekleyemeyiz. Develeri hazır olanlar binip gelsin, dedi. Ashabi ile birlikte yola çıkıp müsrikleri geçtiler. Onlardan önce Bedir'e varip yerlerim aldılar.

Daha sonra müsrikler geldi. Rasûlullah (s.a.v.):

- Benden habersiz kimse birsey yapmasin, dedi. Müsrikler yaklastiklari zaman:

- Haydi, genisligi göklerin ve yerin genisligi kadar olan bir Cennet'i kazanmaya kalkin, dedi.

Ümeyr b. Hümam:

- Ya Rasûlallah, genisligi, göklerin ve yerin genisligi kadar olan bir Cennet'i mi? dedi.

Rasûlullah (s.a.v.):

- Evet, Öyle bir Cennet'i, dedi. Ümeyr:

- Ne güzel, ne güzel, dedi. Rasûlullah (s.a.v.):

- Niçin güzel, ne güzel diyorsun? diye sordu. Ümeyr:

- Ya Rasûlallah, Beni sevindiren, o Cennet'i kazanacagimi ümid etmemden başka birsey degildir, dedi.

Rasûlullah (s.a.v.):

- Sen, o Cennet'i kazananlardansin, buyurdu.

Ümeyr, oklugundan bir kaç hurma çıkarıp yemege baslamisti. Fakat hurmalari daha bitirmeden:

- Ben, bu hurmalari yeyinceye kadar beklersem uzun bir zaman geçmiş olur, dedi ve hemen hurmalari atip savasa basladi. Sehid düşünceye kadar savasti. Allah ona rahmet etsin.»

Ibn Cerir'in anlattigina göre Ümeyr, savasirken şöyle diyordu:

«Ahiret için yaptığımız ameller ile takvadan başka bir azığımız olmaksızın Allah'a doğru kosalım.

Bir de Allah için cihada dayanalım. Diğer bütün azıklar tükenmeye mahkumdur. Sadece takva, iyilik ve doğru yol azığı tükenmez.»

İmam Ahmed b. Hanbel, Haccac kanalı ile Hz. Ali'nin şöyle dediğini rivayet eder:

«Medine'ye geldigimizde oranın meyveleri bize dokundu. Havasından rahatsız olup hastalandık. Rasûlullah (s.a.v.), Bedir'den zor kalktı. Müsriklerin üzerimize gelmekte olduklarını haber aldığımızda Rasûlullah (s.a.v.), Bedir'e yöneldi. Bedir'de bir kuyu vardı. Müsriklerden önce oraya vardık. Biri Kureyslilerden, diğeri de Ukbe b. Ebi Mu-ayt'in azadlisi olmak üzere orada iki adama rastladık. Kureysli kaçıp kurtuldu. Ukbe b. Ebi Muayt'm azadhsmi yakaladık, ona sorduk:

- Müsrik topluluğu ne kadardır?
- Vallahi sayıları çoktur, güçleri fazladır.

Böyle deyince ashab onu dövdü. Nihayet onu, Rasûlullah'm huzuruna getirdiler. Rasûlullah ona sordu:

- Müsrik ordusunun sayısı ne kadar?
- Vallahi onların sayısı çoktur, güçleri fazladır.

Sayılarını tam olarak bildirmesi için Rasûlullah onu sikistirdi ama o, kesin cevap vermeye yanaşmadı. Sonra Rasûlullah tekrar ona sordu:

- Günde kaç deve kesiyorlar?
- Her gün on deve kesiyorlar. Bunun üzerine Rasûlullah;
- Müsrik ordusunun sayısı 1000 kısıdır. Her 100 kişiye bir deve kesilir, dedi.

Sonra geceleyin üzerimize hafif bir yağmur yağdı. Yağmurdan korunmak için ağaçların ve kalkanların altına kosup sığındık. Rasûlullah, o geceyi Rabbinde dua ederek geçirdi. Dua esnasında şöyle diyordu:

«Allahim, eğer su topluluk helak olursa, artık sana ibadet edilmez!»

Fecir doğunca: "Ey Allah'ın kulları! Haydi namaza!.." diye çağrı yapıldı. İnsanlar, ağaçların ve kalkanların altından çıkıp geldiler. Rasûlullah, bize namaz kıldırıp ve savaşa teşvik edip şöyle buyurdu:

«Kureys topluluğu, su dağın kızıl yamacının etegindedir.»

Müsrikler yaklaşıp da saflarımız karşı karşıya geldiğinde kızıl renkli bir deveye binmiş bir adamlarını gördük. Aralarında dolasıyordu. Rasûlullah (s.a.v.):

- Ey Ali! Hainza'ya seslen, dedi. Hamza, müsriklere en yakın noktada

bulunuyordu. Rasûlullah ona sordu:

- Kizil renkli deve üzerindeki adam kimdir?
- Utbe b. Rebia'dır. Müsrikleri savastan menediyor ve onlara söyle diyor:
- Savastan vazgeçme isinin sorumlulugunu bana yükleyin ve; "Utbe b. Rebia korktu," deyin. Siz de biliyorsunuz ki ben sizin en korkak adaminiz degilim.

Ebu Cehil, bu sözleri isitince söyle dedi:

- Bunlari sen mi söylüyorsun? Allah'a yemin ederim ki bu sözleri senden baskasi söyleseydi, onu dislerimle paralardim. Yüregin karnina korku doldurmus.
- Beni mi kiniyorsun ey altina pisleyen ve ödü kopan adam? Bugün hangimizin korkak oldugunu göreceksin?

Bundan sonra Utbe ile kardesi Seybe ve oğlu Velid gayrete gelip ortaya çıktılar. Müslümanlardan mübareze için karsilarina adam çıkarmalarini istediler. Bunlara karsi Ensâr'dan üç delikanli çıktı. Utbe:

- Biz, bu gençleri istemiyoruz. Ancak amcazadelerimiz olan Abdülmuttalib ogullariyla çarpismak istiyoruz, dedi.

Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.) söyle buyurdu:

- Kalk ey Hamza! Kalk ey Ali! Kalk ey Ubeyde b. Haris b. Muttalib! Mübareze sonucunda yüce Allah, Utbe ile Seybe b. Rebia ve Utbe'nin oğlu Velid'i öldürdü. Müslümanlardan da Ubeyde yaralandi. Bu savas neticesinde müsriklerden yetmis kisi öldürüldü. Yetmis kisi de esir alindi.

Ensâr'dan bir adam, Abdülmuttalib oğlu Abbas'i esir alip getirmisti. Abbas söyle demisti:

- Ya Rasûlaüah, bu adam beni esir almadi. Beni alaca bir at üzerinde insanlari en güzel yüzlüsü olan, basinin iki yanindaki saçlari açilmis olan bir adam esir aldı ki, onu toplulugunuz arasinda göremiyorum.

Ensâr'dan olan adam ise:

- Onu ben esir aldim ya Rasûlallah, dedi.

Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.), Ensâr'dan olan adama söyle dedi:

- Sus, Allah, sana takviye olarak serefli bir melek göndermis (onun yardimiyla Abbasi esir almissin.)

Hız. Ali diyor ki: O savasta Abdülmuttalib ogullarindan Abbas'i, Ukeyl'i, Nevfel b. Haris'i esir aldik.»

Rasûlullah (s.a.v.), gölgelikten çikip insanlari arasina geldiginde onlari savasa tesvik etti. O esnada da insanlar saf bağlamislar, sabirli vaziyette

bekliyorlar. Allah'i da çokça zikrediyorlardi. Nitekim yüce Allah, onlara emrederek söyle demisti:

«Ey inananlar! Bir toplulukla karsilasirsaniz dayanin; basariya erisebilmeniz için Allah'i çokça anin.» (d-Enrai, 45.)

el-Ümevî, Muaviye b. Amr kanali ile Evzaî'nin söyle dedigini rivayet eder: Deniliyordu ki: Bir kavim ayakta durma hususunda çok az sebat edebilir. O esnada yapabilen kisi oturur veya gözünü yumar ve Allah'i zikrederse ümid ederim ki o kisi, riyaadan kurtulur.

Utbe b. Rebia, Bedir gününde arkadaşlarına söyle demisti: « Rasûlullah'm ashabinin bekçiler gibi, diz üstü çökmüs vaziyette olduklarini görmüyor musun? Tipki yılanlar gibi dillerini çıkariyorlar! »

"Megazi" adli eserinde el-Ümevî söyle der: Peygamber (s.a.v.), Müslümanlari savasa tesvik etmis ve müsriklerin mallarından her kim ne ele geçirirse o mali ganimet olarak elde edebilecegini bildirmis, sonra söyle demisti:

«Muhammed'in nefsi kudret elinde bulunan Allah'a yemin ederim ki, bu gün herhangi bir adam sabredip sevabini bekleyerek gidip geri dö-nemezse Allah, onu Cennet'ine koyacaktır.»

Böyle dedikten sonra Peygamber (s.a.v.), mübarek bedeniyle bizzat savasa girmis ve siddetlice çarpismisti. Ayni sekilde Ebu Bekir es-Siddik da savasmisti. Ayrica onlar gölgelikte de dua ve niyazda bulunarak cihad etmislerdi. Sonra gölgelikten çikip insanlari savasa tesvik etmisler. Bedenen de çarpismislardi. Böyle yapmakla onlar, iki serefli makami bir araya getirmislerdi.

Imam Ahmed b. Hanbel, Vekf kanali ile Hz. Ali'nin söyle dedigini rivayet eder:

«Bedir gününde düşmana en yakin noktada bulunan Rasûlullah (s.a.v.)'a sigindigimizi gördüm. O gün o, insanların en siddetli savasani idi.»

Neseî, Harise'den rivayet etti ki; Hz. Ali söyle demistir: "Savas kizistiginda düşmanla karsilastigimizda Rasûlullah (s.a.v.)'m arkasina gizlendik. Ona sigindik."

Imam Ahmed b. Hanbel, Ebu Nuaym vasitasiyla Hz. Ali'nin söyle dedigini rivayet eder:

"Bedir gününde Ali'ye ve Ebu Bekir'e söyle denildi: Birinizin beraberinde Cebrail, digerinizin beraberinde de Mikail vardi. Israfil, büyük bir melek olup savasta hazir bulunur ama savasmazdi." Bu, önceki sayfalarda geçen hadise benzemektedir: "Ebu Bekir, ordunun sag cenahinda bulunuyordu. Bedir gününde melekler yere indiklerinde Cebrail, 500 meleklerle birlikte Ebu

Bekir'in bulunduğu sağ cenaha yerleşti. Diğer cenaha ise 500 meleklerle birlikte Mikail inmisti. Bunlar ordunun sol cenahına yerleşmişlerdi. Bu cemahta da Ebu Talib oğlu Ali vardı."

Ebu Ya'lâ'mn, Muhammed b. Cübeyr b. Müt'im kanalı ile rivayet ettiği bir hadiste Hz. Ali şöyle demistir:

"Bedir gününde kuyuda yüzüyordum. Sıddetli bir rüzgar estı, yine Öyle bir rüzgar daha estı. Üçüncü kezde sıddetli bir rüzgar estikten sonra 1000 meleklerle birlikte Mikail yeryüzüne indi. Gelip Rasûlullah (s.a.v.)'m sağ yanında durdu. Orada Ebu Bekir de vardı. İsrail de 1000 meleklerle birlikte inip Rasûlullah'in sol yanına geldi ve orada durdu. Orada ben de vardım. Cibril de 1000 meleklerle indi. Gelip şöyle dedi: O gün koltuk altına varıncaya kadar su üzerinde durdum, batmadım."

"İkd" adlı eserin sahibi ile diğerlerinin anlattıklarına göre Arapların söyledikleri beyitlerin en güzeli ve övgüye en layık olanı, Hassan b. Sabit'in su beyitidir:

"Bedir kuyusunda Cebrail, bayragımız altında Muhammed'le birlikte onların geçişlerine engel oluyordu."

Buhari, İshak b. İbrahim kanalı ile Bedir savaşına katılanlardan Rafi ez-Zürkî'nin şöyle dediğini rivayet eder:

«Cebrail, Rasûlullah (s.a.v.)'a gelip:

- Bedir savaşına katılan adamlarınızı ne gözle görürsünüz? diye sordu.

Rasûlullah (s.a.v.):

- Onları Müslümanların en faziletlisi olarak görürüz, dedi. Cebrail de:

- Bedir'de hazır bulunan melekleri de meleklerin en faziletliileri olarak görürüz, dedi.»

Yüce Allah buyurdu ki:

«Rabbin Meleklerle, «Ben sizinleyim, inananları destekleyin.» diye vahyetti. «Ben inkar edenlerin kalplerine korku salacağım. Artık onların boyunlarını vurun, parmaklarını doğrayın.» dedi. (ei-Enfâi,i2.)

Sahih-i Müslim'de İkrime b. Ammar yoluyla gelen bir rivayette İbn Abbas şöyle demistir:

«Bir ara Müslümanlardan bir adam, bir müsrikin pesi sıra kostu. Onu kovaladı. Üst taraflardan bir kirbaç sakirtisi duydu ve bir süvarinin de: "İllerle ey Hayzum." dediğini isitti. Önündeki müsrike baktığında onun sırt üstü yere düsmüs olduğunu gördü. Baktı ki burnu ezilmiş, yüzü de kirbaç darbesiyle yarılmış. Ensâr'dan olan bu zat, gelip gördüklerini Rasûlullah'a

nakletti. Rasûlullah da ona söyle dedi:

- Dogru söylüyorsun. Bu, üçüncü semadan gelen bir imdaddir.

O gün yetmis müsrik öldürülmüs, yetmis müsrik de esir alinmisti.» Ibn Ishak, Abdullah, b. Ebi Bekr b. Hazm kanali ile Ibn Abbas'tan rivayet etti ki; "Beni Gifar kabilesinden bir adam söyle demistir: Ben ve amcamoglu müsrik iken, Bedir savasinda hazir bulunduk. Bir dagin te-"pesinde savasi seyrediyorduk. Sonucun kimin aleyhine olacagim bekliyorduk. Bir bulut geldi. Daga yaklastiginda içinden at kisnemeleri duyduk ve bir sesinde söyle dedigini isittik: "ilerle ey Hayzum." Yanimdaki amcam oglunun ödü koptu. Oracikta düşüp öldü. Ben de korkudan ölmek üzere idim. Sonra silkinip kendime geldim."

Ibn îshak, Abdullah b. Ebi Bekr kanali ile Bedir savasma katilan Ebu Üseyd Malik b. Rebia'mn -gözleri kör olduktan sonra- söyle dedigini rivayet etmistir:

"Eger bugün Bedir'de bulunsaydim ve gözlerimde görür olsaydi, meleklerin Bedir savasinda içinden çıkıp geldikleri yeri size gösterirdim. Ayrica meleklerin çıktigi yer hususunda da asla süphem olmazdi."

Bedir savasinda melekler inip savas alanina geldiklerinde Iblis, onlari görmüs, Cenâb-i Allah'ta meleklerle söyle vahyetmisti: «Ben gizinle-yim, inananlari destekleyin."

Evet, melekler ashaba, tanidiklari adamlarin kiligina bürünerek geliyor ve onlara söyle diyorlardi:

"Müjdeler olsun size! Müsrik ordusunun gücü çok azdir. Onlar birsey degildirler. Allah sizinle beraberdir. Siz onlara saldirin!"

Vakidî, îbn Ebi Habibe kanali ile Ibn Abbas'm söyle dedigini rivayet eder:

«Melekler, sahabilere tanidiklari adamlarin kiligina bürünerek-yaklasiyor ve söyle diyorlardi: «Ben, müsrik ordusuna yaklastim. Onlari söyle dediklerim isittim: "Eger Müslümanlar bize saldirirlarsa, biz sebat edemeyiz." Gerçekten de müsrik ordusunun gücü yoktur...»

Cenâb-i Allah'in su kavli de bunu göstermektedir:

«Rabbin Meleklerle, «Ben sizinleyim, inananlari destekleyin.» diye vahyetti.» (ei-Enfâi, 12.)

Iblis, melekleri görünce gerisin geri kaçmaya basladi ve Süraka'nin kiligina bürünerek müsriklere söyle dedi: «Dogrusu ben sizden uzagim. Süphesiz ben sizin görmediklerinizi görüyorum!»

Ebu Cehil, gelip arkadaslarini savasa tesvik etti ve-söyle dedi:

"Süraka'nm sizden ayrilmasi sizi korkutmasin. Çünkü o, Muham-med'e ve

arkadaslarına söz vermistir. Lat ve Uzza'ya yemin ederim ki, Muhammed'i ve arkadaslarim daglara sürmedikçe buradan ayrilip geri dönmeyecegiz. Sakin onlari öldürmeyin. Yakalayip getirin."

Beyhakî, Ebu Üseyd'in -gözleri kör olduktan sonra- söyle dedigini rivayet etmistir:

"Ey kardesim oglu, Allah'a yemin ederim ki, ben ve sen su anda Be-dir'de bulunsaydik, sonrada Allah gözlerimi tekrar bana verseydi, Bedir savasinda meleklerin çiktiklari yeri sana gösterir ve onların nereden çıktığı hususunda da asla şüphe etmezdim."

Buhari, Ibrahim b. Musa tarikiyle Ibn Abbas'tan rivayet etti ki, Bedir gününde Rasûlullah (s.a.v.) söyle buyurmudur;

«Iste bu Cebrail'dir. Atinin basini tutmus, üzerinde de savas malzemesi vardır.»

Vakidî, Ibn Ebi Habibe kanali ile Hakim b. Hizam'm söyle dedigini rivayet eder:

«Savas baslayacagi esnada Rasûlullah (s.a.v.), ellerini göge kaldırıp Allah'tan yardım diledi ve Allah'in kendisine vaad ettigi seyleri gerçeklestirmesini istedi. O, söyle dedi:

«Allahim! Eger müsrıklar su bir avuç topluluga galip olurlarsa, müsrıklık ortaya çıkar, güçlenir ve artık senin dinin ayakta duramaz.»

O esnada Ebu Bekir de Rasûlullah (s.a.v.)'a söyle diyordu:

«Yemin ederim ki Allah, sana yardım edecek ve yüzünü agartacaktır.» Bunun üzerine yüce Allah, düşmanın yaklasmasi aninda pespese gelen 1000 melegi yardima gönderdi. Rasûlullah (s.a.v.) da Ebu Bekir'e söyle dedi:

«Ey Ebu Bekir, müjdeler olsun sana! Iste Cebrail, karsimizda duruyor. Basina sari bir sarik sarmis, atinin yularini tutmus, gök ile yer arasini doldurmus. Yeryüzüne indiginde bir saatlik bir zaman kadar benden ayrilip kayboldu. Sonra tekrar karsima çıktı. Dizleri ve ayakları üzerinde de toz vardı. Söyle diyordu: Dua ettigin ve yardımını istedigini zaman Allah'in sana yardimi geldi!»

Beyhakî, Ebu Ümame b. Sehl'den rivayet etti ki, onun babasi söyle demistir:

"Ey Ogul! Bedir gününde öyle bir duruma geldik ki, bizden biri bir müsrikin basina isaret ettigi zaman kiliç ona ulasmadan basi cesedinden kopup yere düşüyordu!"

İbn İshak, babasi vasitasiyla Ebu Vakid el-Leysî'nin söyle dedigini rivayet

eder:

"Müsriklerden birini öldürmek için takip ettim. Ama kilicim ona ulaşmadan basi gövdesinden kopup yere düştü. Onu, benden baskasının öldürdüğünü anladım."

Yunus b. Bükeyr, İsa b. Abdullah et-Teymî kanalı ile Rebi b. Enes'in söyle dedigini rivayet eder:

"İnsanlar, kendi öldürdükleriyle meleklerin öldürdüklerini birbirlerinden ayırd edebiliyorlardı. Çünkü meleklerin öldürdükleri adamların boyunları ve parmakları üzerinde ateş dağı gibi izler vardı. Sanki ateşle dağlanıp yakılmışlardı."

İbn İshak, İbn Abbas'm söyle dedigini rivayet etmiştir:

"Bedir gününde meleklerin isareti beyaz sarıklardı. Bu sarıklarının uçlarını sırtlarına sarkıtmışlardı. Yalnız Cebrail'in sarığı sarı idi."

Yine İbn Abbas demiş ki:

«Bedir savaşı dışında melekler, herhangi bir savaşta muharebe etmemişlerdir. Bedir savaşı dışındaki diğer savaşlarda melekler sayı ve teçhizat olarak gelip hazır bulunurlar, ama kimseyi vurmazlardı.»

Vakidî, Abdullah b. Musa b. Ebi Ümeyye kanalı ile Süheyl b. Amr'm söyle dedigini rivayet etmiştir:

"Bedir gününde beyaz simalı adamlar gördüm ki, alaca atlar üzerindeydiler. Gök ile yer arasını doldurmuşlardı. Hepsinde işaretli idi. Müsrikleri öldürüyor ve esir alıyorlardı."

Ebu Üseyd, gözleri kör olduktan sonra diyordu ki:

"Eğer su anda gözlerim açık olsaydı, Bedirde sizinle beraber bulun-saydım, Bedir savaşında meleklerin çıktıkları yeri size gösterirdim. Onların çıktıkları yer hususunda asla şüphem yoktur."

Harice b. İbrahim, babasından rivayet etti ki, Rasûlullah (s.a.v.), Cebrail'e söyle bir soru sormuş:

- Bedir gününde "İlerle ey Hayzum" diyen melek kimdi?

- Ey Muhammed, göktekülerin hepsini tanıyamam.

Ben derim ki: Bu, mürsel bir rivayettir. Hayzum kelimesinin, Cebrail'in atının adı olduğunu iddia edenlerin sözlerini reddetmektedir. Doğrusunu Allah bilir.

Vakidî, İshak b. Yahya vasıtasıyla Hamza b. Süheylb'ten babasının söyle dedigini rivayet etti:

«Bedir gününde kesilen nice eller, darbelenen karınlar ve kanama-yan

yaralar gördüm.» Meleklerin vurdukları darbeler, ateş yanığı gibi bir iz bırakıyor, kan çıkmıyordu.

Muhammed b. Yahya, Ebu Ukayl kanalı ile Ebu Bürde b. Niyar'm söyle dedigini rivayet etmistir:

"Bedir gününde üç kisinin basini getirip Rasûlullah'in Önüne bırakarak söyle dedim:

«Su iki kisinin basini ben vurup kopardim. Üçüncüsüne gelince ben, bunu uzun boylu bir adamin vurup kopardigim gördüm!"

Rasûlullah (s.a.v.): «Bunu, falan melek öldürmüştür.» dedi.

Vakidî, Muhammed b. Ibrahim'in söyle dedigini rivayet etmistir: «Saib b. Ebi Hubey's, Hz. Ömer zamanında söyle demisti: "Vallahi, insanlardan herhangi biri beni esir almadı!" Kendisine: "Peki, ya seni esir alan kimdi?" diye sorduklarında su cevabi vermisti:

"Kureysliler, hezimete ugradiklarında ben de onlarla birlikte hezimete ugramis, yenik düsmüstüm. Beyaz bir at üzerindeki uzun saçli bir adam, beni yakalayip bir direge bagladi. Abdurrahman b. Avf gelip beni direge bagli bulunca askerler arasında: "Bunu kim esir aldı?" diye yüksek sesle bagirdi. Nihayet beni Rasûlullah'm yanina götürdü. Rasûlullah, bana: "Seni kim esir aldı?" diye sorunca ben, gördüklerimi ona anlatmak istemedigim için: "Tanimiyorum." dedim. Rasûlullah (s.a.v.):

- Seni meleklerden biri esir almistir, dedi. Sonra Ibn Avf a dönerek:

- Ey Ibn Avf, esirini al götür, dedi.»

Vakidî, Abid b. Yahya kanalı ile Hakim b. Hizam'm söyle dedigini rivayet eder:

«Bedir gününde kendimizi öyle bir halde gördük ki, gökten bir çizgili elbise yere düştü. Bütün ufku kapladi. Birde baktim ki, o esnada vadiler dolu dolu akiyor! Kalbime öyle bir his geldi ki gökten düşen bu elbise, Muhamnied'i takviye edip güçlendirmek için gelmistir. Ve müsrikler mutlaka hezimete ugrayacaktır. Melekler gelecektir.»

İshak b. Raheveyh, Cübeyr b. Mut'im'in söyle dedigini rivayet eder:

"Müsriklerin hezimete ugramalarından önce insanlar savasmakta iken gökten siyah ve çizgili elbise gibi birsey indi. Siyah karincayi andiriyordu. Bunun meleklerden geldigine ve bu sebeple müsrik kavmin hezimete ugrayacagina dair süphem kalmadi."

Melekler yardım için yeryüzüne indikleri sirada Rasûlullah da azicik uykuya dalip uyandıktan sonra onlari görmüştü. Sonra bu hadiseyi Ebu Bekir'e müjdeleyerek söyle demisti:

«Ey Ebu Bekir, sana müjdeler olsun! İste bu Cebrail'dir. Atini sürüyor, dizleri ve ayaklari üzerinde toz vardır.»

Rasûlullah (s.a.v.), daha sonra zirhini giyinip gölgelikten çıktı. Müslümanlari savasa tesvik etti. Onlari Cennetle müjdeledi. Meleklerin indigini söyleyerek onlari yüreklendirdi. Bu esnada insanlar henüz saflarında idiler. Düşmanlarına saldırmamışlardı. Üzerlerine sükûn ve dinginlik inmişti. Azıcık uykuya dalmışlardı. Ki bu da sebat, iman ve sükûnetin bir delili idi. Nitekim yüce Allah buyurmuş ki:

«Allah kendi katından bir güven isareti olarak sizi hafif bir uykuya daldırmisti.» (ei-Enfâl, ii.)

Nitekim bundan sonra Uhud gününde de Müslümanlar böyle hafif bir uykuya daldırılmışlardı. Bu yüzden Ibn Mes'ud söyle demistir: Savaş saflarında hafif bir uykuya dalmak iman alametindendir. Namazda ise, böylece uykuya dalmak münafiklik alametindendir.

Yüce Allah buyurdu ki:

«Ey Inkarcılar! Zafer istiyorsanız, iste zafer geldi size; (aleyhinize çıktı.) Peygamber'e karsi gelmekten vazgeçerseniz sizin iyiliginize olur, yok, tekrar dönerseniz biz de döneriz; toplulugunuz çokda olsa size hiçbir fayda vermez, Allah inananlarla beraberdir.» (ei-Enfâi, 19.)

Imam Ahmed b. Hanbel, Yezid b. Harun kanali ile iki safin karsi karsiya geldigi esnada Ebu Cehil'in söyle dedigini rivayet eder:

«Allahim, Muhammed akrabalik baglarimizi kopardi. Bilmedigimiz seyleri bize getirdi. Yarın onu helak et.» Böyle demekle o, helaki istedi.

el-Ümevî, yukarıdaki ayetle ilgili olarak Mütrif in söyle dedigini rivayet etmistir: Ebu Cehil dedi ki: «Allahim, iki grubun en aziz olanina iki kabilenin en kıymetli olanina, iki firkanin en çok olanina yardım et >> Bunun üzerine su ayet-i kerime nazil olmustu:

«Ey inkarcılar! Zafer istiyorsanız, iste zafer geldi size, (aleyhinize çıktı.)» (el-Enfâl, 19.)

Ali b. Ebi Talha: «Allah, bu iki taifeden birini size vadetmisti.» <ei-Enfâl, 7.) ayet-i kelimesiyle ilgili olarak Ibn Abbas'm söyle dedigini rivayet etmistir:

«Mekke kervani, Sam'a dogru yola çıktı. Bu haber, Medinelilere ulasti. Rasûlullah ile birlikte kervani vurmak için yola çıktılar. Mekke-lüer bundan haberdar olduklarında kervana ve onunla giden adamlara baskin yapmasınlar, diye yola çıktılar. Rasûlullah ve adamlari yetismeden önce kervan geçip gitmisti. Allah, iki taifeden birini Rasûlul-lah'a verecegini vadetmisti.

Rasûlullah (s.a.v.) ile beraberindeki Müslümanlar, Mekkelüeri maglup etmek için yola devam ettiler. Mekkelilerin güçlü olduklarını düşünen Medineli Müslümanlar, onlarla karsılaşmak istememişlerdi. Rasûlullah (s.a.v.) ile beraberindeki Müslümanlar, Bedir'e gelip konakladılar. Onlarla Bedir suyu arasında yuvarlak bir kum tepesi vardı. Müslümanlara şiddetli bir zaaf isabet etmişti. Seytan, kalblerine vesvese ve öfke bırakmıştı. Seytanın, onların kalbine bıraktığı vesvese şu idi: "Siz aranızda Rasûlullah bulunduğunu ve Allah'ın dostları olduğunuzu iddia ediyorsunuz. Oysa müşrikler sizden önce suyu ele geçirdiler. Siz ise şu halde bulunuyorsunuz!"

Bunun üzerine Cenâb-ı Allah, üzerlerine kuvvetli bir yağmur yağdırdı. Müslümanlar yağmur suyunu içip temizlendiler. Allah, seytanın vesvesesini onlardan giderdi. Ordugah kurdukları kumluk arazi biraz sertleşti. Artık Müslümanlar, o arazi üzerinde yürüyebilir hale geldiler. Bineleri de rahatça yürümeye başladı. Artık müşriklere doğru yürümeye başladılar. Cenâb-ı Allah, peygamberini ve beraberindeki mü'minleri 1000 melek ile takviye etti. Ordunun bir tarafında 500 melek ile birlikte Cebrail, diğer tarafında da 500 melek ile birlikte Mikail bulunuyordu. Öte yandan İblis te beraberindeki seytan askerleri ve zürri-yetiyle birlikte gelmişti. Onlar, Müdliç oğullarının adamları kılıgına bürünmüşlerdi. Seytanın kendisi de Süraka b. Malik b. Cü'sum suretine bürünerek müşriklere şöyle demişti: "Bugün insanlardan sizi yenecek yoktur ve ben sizi koruyacağım."

İnsanlar, saflara koyulup dizildiklerinde Ebu Cehil şöyle demişti: "Allahım, hangimiz hakka daha yakın isek ona yardım et."

Rasûlullah (s.a.v.) da ellerini kaldırarak şöyle demişti: , «Ya Rab, eğer şu bir avuç topluluk helak olursa artık yeryüzünde sana ebediyyen ibadet edilmez!»

Cebrail, gelip Rasûlullah'a: «Bir avuç toprak al.» dedi. Rasûlullah bir avuç toprak alıp müşriklerin yüzlerine savurdu. Bu toprak bütün müşriklerin gözlerine ,burunlarına ve ile ağızlarına isabet etti. Hepsi geri dönüp kaçtılar.

Cebrail, İblis'e doğru gitti. Onun ellerinin bir müşrikin elinde olduğunu gördü. İblis, elini o müşrikin elinden çekti, sonra adamlarıyla birlikte dönüp kaçtı. Müşrik adam ona şöyle dedi:

"Ey Süraka! Sen bize yardımcı olacağını söylememişmiydin?"

İblis dedi ki:

«Dogrusu ben sizin görmediğinizi görüyorum. Ve Süphesiz Allah'tan korkuyorum.» (cl-Enfâi, 48.) İblis, melekleri gördüğünde böyle deyip kaçmıştı.»

Bu rivayeti, "Delail" adlı eserde Beyhakî nakletmiştir.

Taberanî, Mas'ada b. Sa'd el-Attar kanali ile Rufaa b. Rafli'n söyle dedigini rivayet eder:

"İblis, meleklerin Bedir gününde müsriklere neler yaptiklarini görünce, kendisine bir zarar gelmesinden korkup kaçti. Haris b. Hisam -onun Süraka b. Malik oldugunu zannederek- yakasina sarildi. İblis, Haris'in gögsüne bir yumruk vurup kaçti. Ellerini kaldırıp söyle dedi: "Allahim, bana bakmani diliyorum. Beni koru." Kendisinin de öldürölmesinden korktugu için böyle demisti. Ebu Cehil, dönüp insanlara söyle

demisti:

- Ey Ahali! Süraka b. Malik'in aramızdan ayrilmasi sizi korkutmasin. O Muhammed'e söz vermistir. Seybe ile Utbe ve Velid'in öldürölme-leri de sizi korkutmasin. Onlar acele ettiler. Lat ve Uzza'ya yemin olsun ki, biz Muhammed ve adamlarım su daglara sürmedikçe, buradan geri dönmeyecegiz. Sizden herhangi birinin Müslümanlardan birini öldürmüs oldugunu sakın görmiyeyim. Ama onlari yakalayip getirmenizi istiyorum ki, onların yaptiklari isin kötölüğünü kendilerine anlatalım. Sizden ayrilmalarının, Lat ve Uzza'dan yüz çevirmelerinin ne kadar kötü bir davranis oldugunu kendilerine bildirelim.

Daha sonra Ebu Cehil, söyle bir siir söyledi:

"Aksi savas benden intikam almaz. İki senelik azi dislerim çıkmis, yasım yenidir. Anam, beni böyle bir gün için dogurmudur!"

Vakidî, Musa b. Yakub kanali ile Ebu Hatme'nin söyle dedigini rivayet eder: Mervan b. Hakem'in, Bedir savasini Hakim b. Hizam'dan sordugunu isittim. Ama Hakim b. Hizam, o savasi anlatmak istemiyordu. Mervan ısrar edince Hakim söyle dedi:

"Düsmanla karsi karsiya gelip vurustuk. Semadan tipki bir çakilin legen içine düşerken çıkardigi ses gibi bir sesin geldigim isittim. Peygamber (s.a.v.)'de yerden bir avuç toprak alıp üzerimize savurdu. Biz de bunun üzerine yenilgiye ugradık."

Vakidî, İshak b. Muhammed b. Abdurrahman kanah ile Nevfel b. Muaviye ed-Dilî'nin söyle dedigini rivayet eder:

"Bedir gününde yenilgiye ugradık. Bir çakil tanesinin, tasın içine düşerken çıkardigi sesi andıran bir ses isittik. Bu bizim kalbimize ve gerideki kisimlarımıza tesir etti. Bizi siddetli bir korku kapladı."

el-Ümevî, Abdullah b. Sa'lebe b. Sükayr'm söyle dedigini rivayet eder: İki taraf karsi karsiya geldiginde Ebu Cehil söyle dedi:

"Allahim! Akrabalik baglarini hangimiz daha fazla koparmissak ve bilmediğimiz seyleri kim bize getirmis ise, sen onu yarm helak et." Böyle

demekle helaki isteyen, bizzat kendisi olmustu. Onlar bu halde iken Cenâb-i Allah, Müslümanlari düşmanlariyla karsilasmak için yüreklendirmis, düşmanlari sayisini onlari gözlerine az göstermistiki, onlar düşmanlari karsi savasmaya cesaretli olsunlar. Rasûlullah (s.a.v.), gölgeliginde hafif bir uykuya dalmis, sonra uyanip söyle demisti:

«Ey Ebu Bekir! Sana müjdeler olsun. Iste Cebrail gelmis, basina bir sarik sarmis, atinin yularini tutmus güdüyor. Dizleri ve ayaklari üzerinde toz var. Allah, va'd ettigi yardimim sana göndermistir.»

Rasûlullah (s.a.v.), aldigi emir üzerine yerden avucuyla bir miktar çakil tasi aldı. Sonra müsriklere yönelerek: «Yüzler çirkin olsun.» dedi ve avucundaki taslari üzerlerine savurdu. Arkadaslari da: «Saldirin.» dedi. Sonuç, müsriklar için hezimet oldu. Müsriklerin ileri gelenlerinden bir kismini Cenâb-i Allah öldürdü. Bir kismini da esir olarak Müslümanlari verdi.

Ziyad, Ibn Ishak'm söyle dedigini rivayet eder: « Rasûlullah (s.a.v.), bir avuç çakil tasini yerden alip Kureyslilerin üzerine firlatarak: «Yüzler çirkin olsun.» dedi. O taslari müsriklerin üzerine savurdu. Ashabina da: «Haydi saldirin.» dedi. Sonuç, müsriklerin hezimete ugramasi seklinde zuhur etti. Cenâb-i Allah, Kureys ileri gelenlerinden bir kismini öldürdü. Esraûndan bir kismini da esir olarak Müslümanlari verdi.»

Süddî el-Kebir dedi ki: Bedir gününde Rasûlullah (s.a.v.), Ali'ye: «Bana yerden bir miktar çakil tasi ver.» dedi. Eline aldigi çakil taslari-nm üzerinde biraz toprak vardi. O taslan müsriklerin yüzüne savurdu. Müsriklerin gözlerine o toprakli taslar isabet etti. Sonrada Müslümanlar, onlari öldürmeye ve bir kismim da esir almaya basladilar. Bununla ilgili olarak Cenâb-i Allah, su ayeti inzal buyurdu:

«Onlari siz öldürmediniz. Fakat Allah öldürdü. Attigin zaman da sen atmamistin. Fakat Allah atmisti.» (eî-Enfâi, 17.)

Urve, Ikrima, Mücahid, Muhammed b. Ka'b, Muhammed b. Kays, Katade, Ibn Zeyd ve digerleri, yukaridaki ayet-i kerimenin Bedir gününde nazil oldugunu söylemislerdir.

Peygamber (s.a.v.), Hüneyn gazvesinde de böyle yapmisti. Nitekim bu hususu, yeri geldiginde insaallah açıklayacagiz. Güvencimiz ve dayanagimiz Allah'tir.

Ibn Ishak'm anlattigina göre Rasûlullah (s.a.v.), ashabini savasa tesvik ettiginde müsriklere bir miktar çakil tasi savurmus ve nihayet Allah da onlari hezimete ugratmisti. Rasûlullah (s.a.v.), Ebu Bekir'le birlikte gölgelige dogru çikmis, Sa'd b. Muaz ile beraberindeki Ensâr, gölgeligin kapisinda yalin kiliç nöbet tutmakta idiler. Müsriklerin dönüp Rasûlullah (s.a.v.)'a saldirmalarindan korktuklari için bu nöbeti tutuyorlardi.

Ibn İshak dedi ki: «Müslümanlar, müsrikleri esir almaya başladıklarında Rasûlullah (s.a.v.), Sa'd b. Muaz'm yüzünde bir hosnutsuzluk sezdi. Müslümanların, müsrikleri esir almalarını tasvip etmediğini anladı ve ona şöyle dedi:

- Ey Sa'd! Öyle sanıyorum ki Müslümanların yaptıklarını beğenmiyorsun. Öyle değil mi?

- Evet vallahi, Ey Allah'ın Rasûlü! Bu, Cenâb-i Allah'ın müsriklere vurduğu bir darbedir. Onların bellerinin kırılıp öldürülmeleri, bence esir alınıp hayatta bırakılmalarından daha iyidir!»

Ibn İshak, Abbas b. Abdullah tarikiyle Abdullah b. Abbas'tan rivayet ederek Peygamber (s.a.v.)'in, Bedir gününde ashâbına şöyle dediğini nakleder:

«Hasım oğulları ve diğerlerinden bazı adamların istemeyerek savaşa katıldıklarını biliyorum. Onları öldürmemize gerek yok. Sizden birisi, Hasım oğullarından herhangi birine rastlarsa onu öldürmesin. Ebu'l-Bahteri b. Hisam b. Haris b. Esed'e rastlayan kişi onu öldürmesin. Rasûlullah'm amcası Abbas b. Abdülmuttalib'e rastlayan onu öldürmesin. Çünkü o, istemeyerek savaşa gelmiştir.»

Ebu Hüzeyfe b. Utbe b. Rebia ise, Rasûlullah'm bu sözleri üzerine şöyle demisti:

- Babalarımızı, oğullarımızı ve kardeşlerimizi öldürecekiz de Ab-bas'ı hayatta bırakacağız öyle mi?! Vallahi eğer ona rastlarsam kılıcımın onun derisini yüzerim!

Bu sözleri duyan Rasûlullah (s.a.v.), Hz. Ömer'e şöyle demisti:

- Ey Eba Hafs! Rasûlullah'm amcasının yüzüne kılıçla vurulur mu hiç?

Hız. Ömer diyor ki:

- Allah'a yemin ederim ki, ilk olarak o gün Rasûlullah (s.a.v.), bana Ebu Hafs künyesi ile hitap etmisti.

Rasûlullah'ın bu sitemkar sorusu üzerine Hz. Ömer, su cevabı vermisti:

- Ya Rasûlallah, birakta onun boynunu vurayım. Allah'a yemin ederim ki o münafık oldu! Ebu Hüzeyfe dedi ki:

- O gün söylemiş olduğum o sözden emin değilim. Ve hâlâ ondan korkmaktayım. Ancak şehid olursam, belki o sözümünden ötürü kazandığım günahı kurtulurum ve şehidliğim o günahı keffaret olur.

Ebu Hüzeyfe, Yeniamme savaşında şehid. düşmüştü. Allah ondan razı olsun. [6]

Ebu'l-Bahteri B. Hisam'ın Öldürülmesi

Ibn İshak dedi ki: Rasûlullah (s.a.v.), Müslümanları, Ebu'l-Bahte-ri'yi öldürmekten men etmişti. Çünkü O, Mekke'de iken Rasûlullah (s.a.v.)'a müsrıklar arasında ilismeyen hatta onu en çok koruyan kimselerden biri idi. Rasûluüh'a eziyet etmez ve hoslanmadığı bir işi yapmazdı. Hatta boykot belgesinin yırtılması için tessebbüste bulunanlardan biri de o olmuştı. Mücezzir b. Ziyad el-Belevî (Ensâr'm müttefiki), Ebu'l-Bahteri'ye rastlamış ve ona söyle demisti;

- Rasûlullah (s.a.v.), bizi seni öldürmekten menetti. Ebu'l-Bahteri'nin yanında Mekke'den kendisiyle birlikte gelen

Cünade b. Meliha adında bir arkadaşı vardı. Bu arkadaşı, Beni Leys kabilesindendi. Ebu'l-Bahteri, Mücezzir'e söyle demisti:

- Arkadasimi da öldürmeyeceksin değil mi? Mücezzir:

- Hayir vallahi! Senin arkadasini hayatta bırakacak değiliz. Çünkü Rasûlullah, sadece seni öldürmememizi bize emretti, demisti.

Ebu'l-Bahteri:

- Allah'a yemin ederim ki hayir! Öyleyse ben de arkadasimla birlikte öleceğim. Çünkü Kureysli kadınların, Mekke'de benim aleyhimde konusarak hayatta kalmak amacıyla arkadasimi bıraktigimi söylemelerini istemiyorum, dedi.

"İbn Hürre (Ebu'l-Bahteri) arkadasini birikmayacaktır. Ölünceye ya da serbest bırakıldığını görünceye kadar mücadele edecektir!"

Böyle dedikten sonra Ebu'l-Bahteri ile Mücezzir çarpıştılar. Nihayet Mücezzir b. Ziyad onu öldürdü. Ve bu hususta su siiri söyledi:

"Ya soyumu bilmedin, ya da unuttun. Nisbetimi sabit kıl ki, ben Belî kabile sindenim. Zi-Yezen süngüsüyle süngüleyenler ve kavmin liderini, helak olmasına kadar vuranlardanim.

Bahteri'nin çocuklarını müjdele^ ya da onun gibisiyle oğullarını benden müjdele.

Ben, o kimseyim ki, aslim Beli kabile sindendir, denilir. Süngü ile iki kat oluncaya kadar dırterim. Ve savasta direnen kini' seyi, mesrefi keskin kiliçla öldür.

Sütü zor gelen devenin yavrusuna Özlem duyduğu gibi ölüme özlem duyarım.

Öyleyse Mücezzir'in hayret verici birsey yaptığını göremezsın."

Daha sonra Mücezzir, Rasûlullah (s.a.v.)'m yanına gelip söyle dedi: "Seni hak peygamber olarak gönderen Allah'a yemin ederim ki, Ebu'l-Bahteri'yi esir alıp sana getirmek için çok çaba harcadım. Ama o, benimle savaşmak

istedi. Ben de mecbur kalip onu öldürdüm." [7]

[1] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 3/364-366.

[2] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 3/367-368.

[3] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 3/368-374.

[4] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 3/375-379.

[5] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 3/380-382.

[6] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 3/383-428.

[7] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 3/428-429.

Ümeyye B. Halefin Öldürülmesi	1
Ebu Cehil Mel'ununun Öldürülmesi	2
Rasûlullah (S.A.V.)'In, Katade'nin Gözünü İyilestirmesi	7
Buna Benzer Baska BİR Kissa .	7
Bedir Gününde Küfür Liderlerinin Cesetlerinin Kuyuya Atılması	8
Fasil	12
Fasil	17
Fasil	18
Hız. Peygamberin Bedir'den Medine'ye Dönüşü .	20
Nadr B. Haris İle Ukbe B. Ebî Muayyit'nin Öldürülmeleri	23
Necasi (R.A.)'nin Bedir Zaferine Sevinmesi	25
Müsrîklerin Bedir'de Ugradıkları Musibet Haberinin Mekke'ye Ulaşması	26
Kureys'in, Esirlerinin Fidyesi İçin Rasûlullah'a Heyet Göndermesi	28
Fasil	33
Fasil	33

Ümeyye B. Halefin Öldürülmesi

İbn İshak, Yahya b. Abbad b. Abdullah b. Zübeyr tarikiyle Abdur-rahman b. Avf m söyle dedigini rivayet eder: Ümeyye b. Halef, Mekke'de benim dostum idi. Adım, Abdi Amr idi. Müslüman olduğum zaman Ab-durrahman adını aldım. Biz Mekke'de idik. Mekke'de iken bana rastlar ve söyle derdi:

- Ey Abdi Amr, babanın seni adlandırdığı gibi addan yüz mü çevirdin?

Bende evet, derdim. O bana söyle derdi:

- Ben Rahmani tanımıyorum. Aramıza birsey koy ki seni o seyle çağırayım. Sana gelince ilk adınla baa cevap vermiyorsun. Bana gelince, seni bilmediğim birseyle çağıramam!

Beni «Ey Abdi Amr» diye çağırdığı zaman ona cevap vermezdim. Ona dedim ki:

- Ey Ebu Ali, diledigini yap. Dedi ki:

- Sen Abdü'l-İlah'sm.

Ben de evet, dedim. Ona rastladığımda, Ey Abdü'l-İlah dediği zaman, ona cevap verir, kendisiyle konusurdum. Nihayet Bedir günü kendisine rastladım. Oğlu Ali b. Ümeyye ile duruyordu. Elinden tutmıstı. Yanımda bir takım zirhler vardı ki onları savasta ele geçirmistim. Onları taşıyordum. Beni gördüğü zaman söyle dedi:

-Ey Abdi Amr!

Ben ona cevap vermedim. Bu defa söyle, hitap etti:

-Ey Abdü'l-İlah!

-Evet...

- Senin bende birseyin yok mudur? Ben yanındaki zirhlardan daha hayırlı değil miyim?

- Evet, vallahi böyledir, dedim. Elimdeki zirhlari attım. Onun ve oğlunun elinden tuttum. Bu esnada o söyle diyordu:

- Simdiye kadar bugünkü gibi hiç görmedim. Acaba sizin süte ihtiyacınız yok mudur? (İbn Hisam'm ifadesine göre o, böyle demekle: «Beni esir alan kimseye sütü bol develeri fidye olarak veririm.» demek istemisti.) Sonra onlarla birlikte yürümek üzere çıktım.

İbn İshak, Abdurrahman b. Avf m söyle dedigini rivayet eder: «Kendisiyle oğlu arasına girip ellerinden tutmus olduğum halde Ümeyye b. Halef, bana söyle dedi:

-Ey Abdü'l-İlah! Göğsünde deve kusu yelegiyle alametlenmiş su adaminiz kimdir?

- Bu, Hamza b. Abdülmuttalib'tir.

- Basimiza bu isleri getiren odur. "Abdurrahman b. Avf dedi ki:

- Vallahi ben, onların önlerine düsmüs getiriyordum ki, Bilal, onu benimle birlikte gördü. Ona Mekke'de İslâmiyet'i terketmesi için iskence eden ve öfkelenildiği zaman onu Mekke'nin günesten kizmis kumluguna yatıran, sonra büyük bir kaya parçasının getirilmesini ve göğsü üzerine konulmasını emreden, sonrada; «Ya böyle kalırsın ya Mu-hammed'in dininden ayrılırsın,» diyen idi. Onun iskencelerine karsi «Allah birdir.» diyen Bilal onu gördüğü zaman dedi ki:

- İşte küfrün basi Ümeyye b. Halefi Eger o kurtulursa ben ölürüm! Dedim ki:

- Ey Bilal, benim esirimi mi kastediyorsun?

- Eger o kurtulursa ben ölürüm (Daha sonra olanca sesiyle bagirdi:) Ey Ensârullah! Küfrün basi Ümeyye b. Halef iste burada! Eger o kurtulursa ben ölürüm!

Böyle demesi üzerine ashab etrafimizi kusatti. Bizi çember içine aldılar. Ben de onu himaye edip savunuyordum. Birden bir adam, kilicini kininden çıkardı. Ümeyye'nin ve oğlunun ayagina vurdu. Oğlu yere düştü. Ümeyye de daha önce benzerini isitmedigim bir çiglik atti. Dedim ki:

- Sen kendini kurtar, sana kurtulus yoktur. Vallahi ben senin için birsey yapamam.

Bunun üzerine onlari kiliçlariyla öldürdüler. Allah, Bilal'e rahmet etsin. Zirhlarım gitti. Esirimi de ziyan etti.»

Buhari de sahihinde buna yakın ifadeler kullanarak böyle bir rivayette bulunmuş ve vekalet babında şöyle demistir: Abdülaziz, Abdurrahman b. Avf m şöyle dedigini rivayet eder: Mekke'de bana meyilli yakınlarımı koruması ve benim de Medine'de ona meyilli yakınlarını korumam üzerine Ümeyye b. Halefle bir sözleşme yaptım. İmza yerine adımı Abdurrahman diye yazacak olduğumda o:

- Ben Rahmani tanımam. Cahiliye dönemindeki adıyla yaz, dedi. Ben de Abdi Amr diye adımı yazdım. Bedir günü olduğunda insanlar uykuya daldıklarında onu korumak için daga çıktım. Ama Bilal, onu gördü. Çikip Ensâr'ın meclisi yanına gelip durdu. Ve: "Eger Ümeyye b. Halef kurtulursa ben ölürüm!" dedi. Onunla birlikte bizi takip etmek üzere bir grup Ensâr yola çıktı. Bize kavusacaklarım görünce korktum, oğlunu kendilerini oyalasın diye geride bıraktım. Ama gelip onu öldürdüler. Sonra gelip bize ulaştılar. Ümeyye, ağır hareket eden bir adamdı. Ensâr bize ulaştığında Ümeyye'ye: Çök, dedim. O da çöktü. Korumak için üzerine kapandım. Ama altımda iken aradan loliçlanni dürterek onu öldürdüler. Öyleki Ensâr'dan birinin kilici ayagıma degdi." Abdurrahman b. Avf, ayagındaki kiliç izini bize gösterdi. [1]

Ebu Cehil Mel'ununun Öldürülmesi

İbn Hisam dedi İn: Bedir savasında Ebu Cehil, Recez bahrinden su siiri söyleyerek çarpısiyordu:

"Avan savası benden intikam almaz. İki senelik azi dislerim çıkmış, yasım yenidir. Anam beni bugün için doğurmıştır."

İbn İshak dedi ki: Rasûlullah (s.a.v.), düşmanın isini bitirince, Ebu Cehil'in ölümler arasında aranmasını emretti.

Ebu Cehil'in karsısına çıkan ilk kisi, Muaz b. Amr b. Cemuh (Beni Seleme'nin kardeşi) idi. O zat şöyle demistir:

"Ebu Cehilin ağaçlıklarda olduğunu duydum. Ona kimsenin ulaşamayacağını söylüyorlardı. Ben, bunu isittigim zaman onu Öldürmeyi kafama koydum. O tarafa yönelip gittim. Fırsat bulduğumda üzerine hamle yaptım. Ona öyle bir darbe indirdim ki, ayagını baldirinin yarisiyle birlikte uçurdum. Baldiri uçarken tipki öğütölmek üzere degirmen tasının altına atılan hurma çekirdeğine benziyordu. Oğlu İkrime de onıuzu-ma bir darbe indirdi. Kolumu kesti. Öyleki kolumla vücudum arasında sadece bir deri parçası kalmısti. Bu durumda savasmak bana çok eziyet verdi. Gün boyunca kolumu sürükleyerek savastım. Eziyete dayanamaz hale geldigimde ayagımı kolumun üzerine bastım. Böylece kolumu koparıp attım."

Ibn îshak'ın ifadesine göre Muaz b. Amr, Bedir savasından sonra da yaşamış, Hz. Osman'ın hilafeti zamanında vefat etmiştir.

Muavviz b. Afra, yaralı olan Ebu Cehil'e rastladı. Ona vurdu, yerinden kalkamaz hale getirdi. Onu, can çekisirken bırakıp gitti. Müavviz, savaş sırasında öldürülen şehidler arasındaydı.

Abdullah b. Mesud'da Ebu Cehil'e rastladı. Bütün bunlar, Rasûlullah (s.a.v.)'m ölümleri arasında Ebu Cehil'in aranıp bulunmasını emrettiği zamanda olmuştur.

Bana gelen habere göre Rasûlullah (s.a.v.), ashabına şöyle emretmiştir:

«Eğer o, ölümleri arasında sizden gizli kalıpta onu bulamazsanız, dizindeki bir yara izine bakınız. Çünkü bir gün ben ve o, Abdullah b. Cud'an'm yemek sofrasında iken kalabalıktan sıkıldık. Biz iki küçük çocuk idik. Ben ondan biraz yaşlı idim. Onu ittim. Oda dizleri üzerine düştü ve o iki dizinden birinde bir tirtiklama meydana geldi ki, o tirtiklanmanın izi, dizinde hala durmaktadır.»

Abdullah b. Mesud dedi ki:

"Ben, onu en son anında buldum. Son nefesini veriyordu. Kendisini tanıdım. Ayagımla boynuna bastım. O, bir defasında beni Mekke'de elleriyle yakalamış, bana eziyet etmiş ve beni yumruklamıştı. Sonra ona dedim ki:

- Ey Allah düşmanı! Allah seni rezil ve hakir etmedi mi?

- Beni ne ile rezil ve hakir etti? Kavminin Öldürdüğü adamdan daha üstün kim var? Bunu bırak. Bana haber ver, bugün devran kimindir?

- Allah ve rasûlünüdür! Ibn îshak dedi ki:

Manzum ogullarından bir takım kimselerin iddiasına göre İbn Mesud şöyle diyordu: «Ebu Cehil: "Ey koyunların çobancığı! Çetin, erisilmesi güç yukarılara çıkmissin!" dedi. Sonra onun basını kopardım. Onu Rasûlullah'a getirip dedim ki: «Ey Allah'ın Rasûlü! İşte Allah'ın düşmanı Ebu Cehil'in başı!..»

Rasûlullah (s.a.v.):

- Kendisinden başka bir ilah bulunmayan Allah hakkı için bu Ebu Cehil'in başı midir? diye sordu. Rasûlullah, yemin ederken böyle derdi. Ben de:

- Evet, kendisinden başka ilah bulunmayan Allah'a yemin ederim ki, bu Ebu Cehil'in başıdır! dedim. Sonra başını Rasûlullah'ın önüne bıraktım. O da Allah'a hamd etti.»

Buhari ve Müslim'in sahihlerinde Yusuf b. Yakup b. Macissun kanalıyla gelen bir rivayete göre Abdurrahman b. Avf şöyle demiştir:

"Bedir gününde safta duruyordum. Sağıma ve soluma baktığımda

Ensâr'dan iki delikanli arasinda bulundugumu gördüm, onlardan en zayıf olam arasinda bulunmayi temenni ettim. Onlardan biri beni dürterek:

- Amca, sen Ebu Cehil'i taniyormusun? diye sordu. Ben de:

- Evet, taniyorum. Senin onunla isin ne? diye sorunca, su cevabi verdi:

- Duyduguma göre o, Rasûlullah (s.a.v.)'a küfretmis! Nefsim kudret elinde bulunan Allah'a yemin ederim ki, eger onu görürsem ikimizden eceli daha çabuk gelecek olanimiz ölünceye kadar kendisinden ayrılmayacagim!

Delikanlinin bu sözü hosuma gitti. Digeride beni dürtüp bana ayni seyleri sordu. Çok geçmeden Ebu Cehil'in insanlar arasinda dolasmakta oldugunu gördüm. Delikanlılara:

- Görüyor musunuz? Iste biraz önce sordugunuz adaminiz budur! dedim. Onlar da kılıçlarını çekerek hemen saldırdılar. Vurup yere yıktılar ve öldürdüler. Sonra Peygamber'in yanına gidip onu öldürdüklerini bildirdiler. Hz. Peygamber:

- Onu hanginiz öldürdünüz? diye sordu. Ikisi de:

- Ben öldürdüm, diye cevap verdi. Hz. Peygamber:

- Kılıçlarınızın üzerindeki kanları sildiniz mi? diye sordu Onlar da:

- Hayır, diye cevap verdiler. Peygamber (s.a.v.), ikisinin kılıcına baktı ve:

- Her ikiniz onu öldürmüyorsunuz, dedi. Ebu Cehil'in üzerindeki esyaları ganimet olarak Muaz b. Amr b. Cemuh'a vermeye hükmetti. Diger genç ise Muaz b. Afra idi."

-Buharî, Yakub b. Ibrahim kanalı ile Abdurrahman'm söyle dedigini rivayet eder:

«Bedir günü safta duruyordum. Etrafıma baktığımda sağımda ve solumda genç yaşlarda iki delikanlı gördüm. Durumlarından şüphelendim. Çünkü ikisinden biri diğerinden gizlice bana: «Amca, bana Ebu Ce-hil'i göster." dedi. Ben de:

- Yegenim, onunla isin ne? diye sordum. Dedi ki:

- Onu gördüğüm takdirde ya onu öldürmek ya da bu uğurda ölmek için Allah'a söz verdim.

Digeri de, bundan gizli olarak bana ayni seyleri söyledi. Bu ikisinin arasinda bulunmaktansa, yerlerinde bulunmak arzusunu duydum. Ebu Cehil'i onlara gösterdiğimde iki dogan gibi kostular, yakalayip onu öldürdüler. Bu delikanlılar, Afra'nin oğullarıydılar.»

Yine Buharî ve Müslim'in sahihlerinde Enes b. Malik'in söyle dedigi rivayet edilir:

Rasûlullah (s.a.v.): «Ebu Cehil'in ne yapmakta olduguna kim gidip bakar?» diye sordu. İbn Mesud: «Ben gidip bakarım ya Rasûlallah.» diyerek bakmaya gitti. Ebu Cehil'i, Afra'nın iki oğlunun öldürmüs olduğunu ve vücudunun tamamen sogudugunu gördü. Sakalından tutup:

- Sen Ebu Cehil'sin değil mi? diye sordu. Ebu Cehil'de:

- Öldürdüğünüz bu adamdan daha üstün bir kimse var midir? (Yada: kavminin öldürdüğü bu adamdan daha üstün biri var midir?) diye sordu.»

Buharî'nin, İsmail b. Kays'tan yaptığı rivayete göre İbn Mesud, Ebu Cehil'e gidip:

- Allah seni rezil ve hakir etti mi? diye sormus, o da su cevabi vermisti:

- Öldürdüğünüz adamdan daha üstün biri var midir?

A'mes, Ebu İshak kanalı ile Abdullah b. Mesud'un şöyle dedigini rivayet eder:

«Ebu Cehil'in yanına gittim. Yere düşmüştü. Basında bir miğfer, yanında da güzel bir kılıç vardı. Benim yanımda ise adi bir kılıç vardı. Kılıcımın basına vurmaya başladım. Mekke'de iken basıma vurduğu bir darbeyi hatırladım. Öyle bir darbe vurmustu ki eli güçsüzleşti. Kılıcını aldım. Basını kaldırıp bana şöyle dedi:

"Bugün devran kimindir? Bizim mi yoksa sizin mi? Sen ey Abdullah, Mekke'de bizim çobancığımız değil miydin?!" Böyle demesi üzerine onu öldürdüm. Sonra Hz. Peygamber'in yanına gidip: "Ebu Cehil'i öldürdüm." dedim. Peygamber:

- Kendisinden başka ilah bulunmayan Allah hakkı için, onu gerçekten öldürdün mü? diye sordu ve üç kez bana bu şekilde yemin verdi. Sonra kalkıp benimle birlikte müsrîk ölülerinin yanına geldi. Onlara beddua etti.»

İmam Ahmed b. Hanbel, Vekf kanalı ile Abdullah b. Mesud'un şöyle dedigini rivayet eder:

«Bedir gününde Ebu Cehil'in yanına vardım. Ayagından darbe yemisti. Kılıcıyla kendini koruyor, insanları yanından uzaklaştırmaya çalışıyordu.

Ben:

- Allah'a hamd olsun ki o seni rezil ve hakir etti ey Allah düşmanı! dedim. O da:

- O, kendi kavminin öldürdüğü bir adamdır! dedi. Ben de pek iyi olmayan kılıcımın ona vurmaya başladım. Eline bir darbe indirdim. Kılıcı düştü. Düşen kılıcımın alıp onunla kendisini vurup öldürdüm. Sonra âdeti yerde sürünürcesine Hz. Peygamber'e geldim ve durumu anlattım. O da:

- Kendisinden başka ilah bulunmayan Allah için doğru söyle, onu öldürdün

mü? diye sordu. Ve bu şekilde bana üç kez yemin verdirdi. Ben de:

- Kendisinden başka ilah bulunmayan Allah'a yemin ederim ki, onu öldürdüm! dedim. Rasûlullah kalkıp benimle birlikte Ebu Cehil'in yanına geldi ve:

"Seni rezil ve hakir eden Allah'a hamd olsun ey Allah düşmanı! Bu, bu ümmetin Firavunu olmuştur!" dedi.

Baska bir rivayete göre Ibn Mesud: "Rasûlullah (s.a.v.), Ebu Cehil'in kılıcını bana ganimet olarak verdi." demistir.

Ebu İshak el-Fezari, Sevrî kanalı ile Ibn Mesud'un söyle dedigini rivayet eder: «Bedir gününde Rasûlullah (s.a.v.)'m yanına gidip: «Ben Ebu Cehil'i öldürdüm.» dedim. Rasûlullah: «Kendisinden başka ilah bulunmayan Allah için doğru söyle, Öldürdün mü?» diye sordu. Ben de: «Kendisinden başka ilah bulunmayan Allah hakkı için onu öldürdüm.» dedim. Bu sözümü, iki ya da üç kez tekrarladım. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.) söyle dedi:

«Allahu Ekber. Vadini gerçekleştiren, kuluna yardım eden ve yalnız başına firkaları hezimete uğratan Allah'a hamdolsun.» Böyle dedikten sonra bana: «Haydi gidelimde, onu bana göster.» dedi. Ben de onunla birlikte gidip Ebu Cehil'in cesedini ona gösterdim. O da: «O, bu ümmetin Firavun'udur!» dedi.

Vakidî dedi ki: « Rasûlullah (s.a.v.), Afra'nın iki oğlunun ölüp düştükleri yere gelip durdu ve söyle dedi:

"Allah, Afra'nın iki oğluna rahmet etsin. Onlar, bu ümmetin Firavun'unu ve küfür liderlerinin basını Öldürmede ortaklırlar." Denildi ki: Ya Rasûlallah! Onu bunlarla birlikte öldüren kimdi?

Buyurdu ki: "Melekler ile Ibn Mesud, onu öldürme işine ortak oldu."

Beyhakî, el-Hakim tarikiyle Ebu İshak'm söyle dedigini rivayet eder:

«Bedir gününde Ebu Cehil'in öldürüldüğüne dair haberi getiren müjdecî Rasûlullah'a geldiğinde kendileri, müjdecîye: «Kendisinden başka ilah bulunmayan Allah hakkı için doğru söyle, sen onu Ölmüş halde gördün mü?» diyerek üç kez yemin ettirdi. Müjdecî de yemin etti. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.) secdeye kapandı.»

Beyhakî, Ebû Nuaym kanalı ile Abdullah b. Ebu Evfa'mın söyle dedigini rivayet eder:

« Rasûlullah (s.a.v.), fetihle müjdelendiğinde ve Ebu Cehil'in başı kendisine getirildiğinde iki rekat namaz kıldı.»

Ibn Mace, Ebu Bîr Bekr b. Halef kanalı ile Abdullah b. Ebi Evfa'mın söyle dedigini rivayet eder:

«Ebu Cehil'in başının vurulduğu müjdesi kendisine getirildiği günde

Rasûlullah (s.a.v.), iki rekat namaz kildi.»

İbn Ebi'd-Dünya, babası kanalı ile Sa'bi'nin söyle dedigini rivayet eder: Adamin biri Rasûlullah (s.a.v.)'a söyle dedi:

«Ben, Bedir'e ugradım. Orada yerden çıkan bir adam gördüm. Öte yandan bir başka adamda elindeki tokmakla vurarak onu yere batırı-yordu. Sonra tekrar çıkıyor, tokmakti adam da yine aynı şekilde vurup onu yere batırıyor ve bunu defalarca tekrarliyordu.» Rasûlullah (s.a.v.) buyurdu ki:

«O, Ebu Cehil b. Hisam'dır. Kiyamet gününe kadar azap görecektir.»

"Megazi" adlı eserinde el-Ümevî, babası kanalı ile Amir'in söyle dedigini rivayet eder:

Adamin birisi Rasûlullah (s.a.v.)'m yanına gelip söyle dedi: «Bedir'de bir adam oturmakta olduğunu, bir başka adamin da elindeki demir bir direk onun basına vurarak onu yere batırıp kaybettiğini gördüm.»

Rasûlullah (s.a.v.) buyurdu ki:

«O, Ebu Cehil'dir. Basına bir melek görevlendirilmiştir. Yerden her çıktıkça ona böyle yapacaktır. Kiyamet gününe kadar o yere batacaktır!»

Buhari, Ubeyd b. İsmail kanalı ile Zübeyr'in söyle dedigini rivayet eder:

«Bedir gününde Ubeyde b. Said b. As'a rastladım. O zirha bürünmüştü. Sadece gözleri görölüyordu. Ona Ebu Zati'l-Keris künyesi ile hitap edilirdi. «Ben, Ebu Zati'l-Kirs'im» dedi. Ben de mizragimla ona saldırdım. Mizragi gözlerine sapladım ve öldürdüm.»

Hisam dedi ki: Bana gelen habere göre Zübeyr söyle demistir: «Ayagımı onun gövdesi üzerine koydum. Sonra bir gerindim ve mizragi gözlerinden zorlukla çekip çıkardım. Mizragın iki ucu egilmisti.»

Urve dedi ki: « Rasûlullah (s.a.v.) Zübeyr'den o mizragi istedi. Zübeyr de ona verdi. Rasûlullah vefat edince Zübeyr mizragi aldı. Sonra Ebu Bekir istedi. Ona verdi. Ebu Bekir vefat edince Hattab oğlu Ömer, Zübeyr'den mizragi istedi. Zübeyr de ona verdi. Ömer vefat edince Zübeyr mizragi aldı. Sonra Osman ondan istedi. Osman'a verdi. Osman Öldürüldüğünde mizrak Hz. Ali ailesinin eline geçti. Zübeyr'in oğlu Abdullah, mizragi onlardan istedi. Ve öldürülünceye kadar mizrak onun yanmda'kaldı.»

İbn Hisam dedi ki: Hattab oğlu Ömer, Said b. As'ın yanına gidip ona söyle dedi: "Sende bana karsi birseyler görüyorum. Öyle sanıyorum ki, babanı öldürdüğümü sanıyorsun. Eger onu öldürmüş olsaydım, senden özür dilemezdim. Ama ben dayım As b. Hisam b. Mugire'yi öldürdüm. Babana gelince ben ona ugradım. O, öküzün boynuzuyla yeri eselemesi gibi yeri eseliyordu. Ona dokunmadan yanından geçip gittim. Ama amcası oğlu Ali ona yönelerek öldürdü."

İbn İshak dedi ki: Abdu's-Seuis ogullari kabilesinin müttefikleri olan Ukkase b. Mihsan b. Hirsan el-Esedî, Bedir gününde kiliciyle savasti. Öyleki; kilici, elinde kırıldı. O da Rasûlullah (s.a.v.)'a geldi. Rasûlullah, ona ağaçtan bir dal verip şöyle dedi: «Ey Ukkase! İste bununla savas!»

Ukkase, o dalı Rasûlullah'tan aldığı zaman salladı ve o dal, onun elinde uzunca, ağzı sağlam, beyaz ve demirden bir kılıç haline geldi. Onunla savasti. Nihayet Allah, Müslümanlara fetih müyesser kılınca kadar savasım sürdürdü. Avn adı verilen kılıç onun yanında kaldı. Ukkase, o kılıçla savaşlarda Rasûlullah (s.a.v.)'ın yanında hazır bulundu. Nihayet Ebu Bekir zamanında irtidat hadisesinde öldürüldü. O zaman o kılıç, onun yanında idi. Onu, Tulayha b. Hüveylid el-Esedî öldür-dü. Tulayha, bu hususta bir kaside söyledi:

"Aksamleyin İbn Akremî ve Ükkase el-Ganmî'yi dönüp dolasma yerinde mukim olarak bırakıp ayrıldım." İleride de açıklanacağı gibi bu hadiseden sonra Tulayha, Müslüman olmuştur.

İbn İshak dedi ki: Rasûlullah (s.a.v.): «Ümmetimden 70.000 kişi hesapsız ve azapsız olarak Cennet'e girecektir.» dediği zaman Ukkase: «Allah'a dua et de beni onlardan biri kilsin.» demiş, Rasûlullah da: «Alla-him, Ukkase'yi onlardan biri kıl.» diye dua etmişti.

İbn İshak'ın rivayetine göre Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur:

- Araplar arasında bizim hayırlı bir süvarimiz vardır.
- O kimdir ya Rasûlallah?
- Ukkase b. Mihsan'dır.

Bunun üzerine Dirar b. Ezver dedi ki: -Ya Rasûlallah, o bizden bir adamdır.

- Sizden biri değildir. Fakat antlaşmadan dolayı o bizdendir.

Beyhakî, el-Hakim kanalı ile Ukkase b. Mihsan'ın şöyle dediklerini rivayet eder: «Bedir gününde kilicim elimde kırıldı. Rasûlullah, bana bir dal verdi. Bir de baktım ki o dal elimde beyaz, uzunca bir kılıç haline gelmiş! O kılıçla savastım. Nihayet Cenâb-ı Allah, müsrükleri yenilgiye uğrattı.» Bu kılıç, vefatına kadar Ukkase'nin yanında kaldı.

Vakidî, Üsame b. Zeyd kanalı ile Abdü'l-Eshel ogullari kabilesinden bir kaç adamın şöyle dediklerini rivayet eder: "Seleme b. Haris'ün ki-lia Bedir gününde kırıldı. Silahsız kaldı. Rasûlullah ona İbn Tab hurma ağaçlarından bir dal vererek: "İste bununla vur." dedi. Seleme, bir de baktı ki o dal, bir kılıca dönüşmüş. Bu kılıç Cisri Ebu Ubeyde günündeki çarpışmada öldürülünceye kadar Seleme'nin yanında kaldı." [2]

Rasûlullah (S.A.V.)'ın, Katade'nin Gözünü İyilestirmesi

Beyhakî, "Delail" adli eserinde Katade b. Numan'm söyle dedigini rivayet eder: «Bedir gününde gözüm yanagimin üzerine akti. Ashab, o gözümü koparip atmak istedi. Bunu, Rasûlullah'a sordular. O, hayir dedi. Beni yanma çağirdi. Avucunu göz bebegimin üzerine koydu. Böylece iyilestirdi. Ama hangi gözüm oldugunu bilemiyorum.»

Mü'minlerin emiri Ömer b. Abdülaziz, bize dedi M: Bu haberi, Asim b. Amr b. Katade bana anlatmis, ayrica ona su siiri de söylemistir:

"Ben o adamin ogluyum ki, gözü yanaginın üzerine akti ve o gözü Muhammed Mustafa'nin avuç içi ile -her ne kadar sogumus idiyse- yerine yerlesti."

Merhum Ömer b. Abdülaziz, bunu bize anlatirken Ümeyye b. Ebi's-Salt'm, Seyf b. Zi-Yezen hakmda söylemis oldugu bir siiri konuyla irtibatlandirarak yerinde söyledi:

"Bunlar yüce ahlaklardir. Su ile karisan süt kaplari degildir ki, o sütler daha sonra idrara dönüssünler." [3]

Buna Benzer Baska Bir Kissa

Beyhakî, Ebu Abdullah el-Hafiz kanali ile Rafi b. Malik'in söyle dedigini rivayet eder:

"Bedir günü oldugunda insanlar, Ubey b. Halefin üzerine toplandilar. Ben de zirhinin bir parçasına baktim ki koltuk altındaki kısmi parçalanmis. Kilicimla orasından kendisine darbemi vurdum. Bedir gününde bana bir ok isabet etti. Gözüm çıktı. Rasûlullah (s.a.v.), gözüme tükürüp benim için dua etti. Artık o darbeden bir eziyet duymadim. "Bu olay bu açıdan gariptir.

Ibn Hisam dedi ki: Ebu Bekir es-Siddik, oğlu Abdurrahman'i yanına çağirdi. Abdurrahman, o zaman müsriklerle beraberdi. Ona dedi ki:

- Ey Habis! Malim nerede? Abdurrahman da dedi ki:

"Çok kosan at ve beyaz saçli dalalettekileri öldüren keskin kılıçtan baska birsey kalmadi." Yani sadece savas teçhizata ile atlar kaldıM, o atlar üzerinde sapiklikteki ihtiyarlar savasirlar.

Abdurrahman küfür halinde iken böyle diyordu. el-Ümevî'nin,

"Megazi" adli eserinde anlatildigina göre Rasûlullah (s.a.v.), Bedir gününde Ebu Bekir es-Siddik ile birlikte müsriklerin Ölülerı arasında dolasirken söyle demis: «Baslan yarariz.» Ebu Bekir es-Siddik'ta söyle demis:

"Bize karsi güçlü olan adamlarin baslarini yarariz. Onlar çok zalim ve çok asi idiler!" [4]

Bedir Gününde Küfür Liderlerinin Cesetlerinin Kuyuya Atılması

İbn İshak, Yezid b. Ruman kanalı ile Hz. Aise'nin söyle dedigini rivayet eder:

Rasûlullah (s.a.v.), ölülerin kuyuya atılmalarını emretti. İçine atıldılar. Ancak Ümeyye b. Halef kuyuya sığmadı. Çünkü o, zirhi içinde sismis ve zirhini doldurmuştu. Onu kuyuya atmak için uğraşılsa da vücudu dağılmaya başladığından yerinde bıraktılar, üzerine toprak tas gibi şeylerle kapattılar. Diğerlerini kuyuya attıkları zaman Rasûlullah (s.a.v.) söyle dedi:

- Ey kuyu halki! Siz, Rabbinizin vadettiği şeyin gerçek olduğunu gördünüz mü? Ben, Rabbimin bana vadettiği şeyin gerçek olduğunu gördüm!

Ashab, ona dedi ki:

- Ey Allah'ın Rasûlü! Ölmüş bir kavimle mi konuşuyorsun?

- Onlar, Rablerinin kendilerine vadettiği şeyi öğrendiler. Hz. Aise dedi ki:

İnsanlar, Rasûlullah'm: "Onlara dedğim şeyi muhakkak isittiler." şeklinde dedigini söylerler. Oysaki Rasûlullah sadece "Onlar muhakkak öğrendiler." dedi.

İbn İshak, Humayd et-Tavû kanalı ile Enes b. Malik'in söyle dedigini rivayet eder:

Rasûlullah (s.a.v.)'in ashabi, geceleyin kendisini dinlediler. O söyle diyordu:

- Ey kuyu halki! Ey Utbe b. Rebia, ey Seybe b. Rebia, ey Ümeyye b. Halef ve Ey Ebu Cehil b. Hisam! -Böylece onlardan kuyuda olan kimseleri saydı- Rabbinizin vadettiği şeyin gerçek olduğunu gördünüz mü? Ben, Rabbimin bana vadettiği şeyin gerçek olduğunu gördüm.

Bunun üzerine Müslümanlar dediler ki:

- Ey Allah'ın Rasûlü! Ölen bir kavme mi sesleniyorsun?

- Siz, benim söylediklerimi onlardan daha iyi isitecek değilsiniz. Ne varki onlar, bana cevap verme gücünü bulamazlar.»

İbn İshak dedi ki: Bazı ilim erbabi kimselerin bana anlattıklarına göre Rasûlullah (s.a.v.) söyle demistir:

"Ey kuyu halki! Peygamber'ine en kötü davranan peygamber asireti sizsiniz. Beni yalanladınız. Oysaki insanlar beni doğruladılar. Beni aranızdan çıkılıp sürdürdünüz. Oysaki insanlar beni aralarında barındırdılar ve siz benimle savastınız, insanlar ise bana yardım ettiler. Rabbinizin size vadettiği şeyin gerçek olduğunu gördünüz mü? Ben, Rabbimin bana vadettiği şeyin gerçek olduğunu gördüm."

Ben derim ki: Bu, Hz. Aise'nin te'vil ettiği hadislerden biridir. Nitekim onun tevil ettiği hadisler, bir cüzde bir araya getirilmiştir. Hz. Aise, bu hadislerin bazı ayetlerle çelistiklerine inanmaktaydı. Mesela, bu hadis, su ayetle çelir

görünmektedir:

"Ey Muhammed! Sen, kabirlerde olanlara isittiremezsin." (ei-Fâtir, 22.) Aslında yukarıdaki hadis, bu ayetle çelismemektedir. Dogrusu, ashabın cumhurunun ve onlardan sonra gelen ulemanın kavlidir. Hz. Aise'nin görüşü bu hususta doğru değildir. Allah ondan razı olsun ve onu hoşnud kılsın.

Buhari, Hz. Ubeyd b. İsmail kanalı ile Urve'nin söyle dedigini rivayet eder: İbn Ömer'in, ölünün mezarında aile efradının ağlaması yüzünden azap göreceğine dair bir hadisi, Hz. Peygamber'den merfu olarak rivayet ettiği kendisine anlatıldığında Hz. Aise söyle demisti: Rasûlullah (s.a.v.), sadece söyle dedi: «Ölü, kendi hata ve günahi yüzünden azap görür ve onun aile efradı da su anda onun üzerine ağlar.» Bu da Rasûlullah (s.a.v.)'m su sözüne benzer: Rasûlullah (s.a.v.), içinde Bedir'de öldürülmüş olan müsriklerin cesedi bulunan kuyunun basında durdu ve onlara bazı seyler söyledi. Sonra: «Dogrusu bunlar, benim söylediklerimi isitmekte ve söylediğim seyin hak olduğunu bilmektedirler.» dedi. Ben de kendisine su ayetleri okudum:

«Ey Muhammed! Tabiidir ki sen ölülere kat'ıyyen isittiremezsin.»

(cr-Rûm, 52,)

«Ey Muhammed! Sen, kabirlerde olanlara isittiremezsin.» (ci-Fâtir, 22.) Benim bu ayetleri okumam üzerine Rasûlullah dedi ki: «Onların atesteki yerlerini hazırladıkları zaman öyledir.» Defnedildikten sonra ölünün dışarıda söylenen sözleri isitebileceğine dair birden fazla sarıh hadis varid olmuştur. Nitekim bunu "Ahkamü'l-Kebir" adlı kitabımızın cenazeler bölümünde anlatacağız. Buhari, Osman kanalı ile İbn Ömer'in söyle dedigini rivayet eder: «Peygamber (s.a.v.), Bedir kuyusunun basında durup söyle dedi:

«Rabbinizin size vaad ettiği seyin gerçek olduğunu gördünüz mü?» Daha sonra sözlerine devamla söyle dedi:

«Onlar, su anda benim kendilerine söylediklerimi isitiyorlar.» Bu sözler, Hz. Aise'ye anlatıldığında kendisi söyle dedi: Peygamber (s.a.v.): «Kendilerine söylediğim sözün gerçek olduğunu onlar şimdi biliyorlar.» dediginde ben kendisine:

Ey Muhammedi Tabiidir ki sen ölülere kat'ıyyen isittiremezsin.» er-Rûm, 52.) ayetini okudum.»

Buhari, Abdullah b. Muhammed kanalı ile Ebu Talha'dan rivayet etti ki, Bedir gününde Rasûlullah (s.a.v.), öldürülen Kureys büyüklerinden yirmi dört kişinin, içi taslarla örülü pis bir kuyuya atılmalarını emretti. Müsriklere galip olduğunda, üç gece orada ikamet etti. Üçüncü gün yüklerin bağlanmasını ve yola çıkarılmasını emretti. Sonra kendisi yürümeye başladı. Ashabi da kendisini izledi ve: «Herhalde bir ihtiyacını görmek için

yürüyor.» dediler. Nihayet Hz. Peygamber, kuyunun agzina gelip durdu ve baba adlariyla birlikte adlarini siralayarak onlara seslendi: «Ey fulan b. fulan. Ey fulan b. fulan! Allah'a ve Rasûlüne itaat etmek hosunuza gider miydi? Dogrusu biz, Rabbimizin bize vaad ettiginin gerçek oldugunu gördük. Siz de Rabbinizin size vaad ettigi seyin gerçek oldugunu gördünüz mü?!»

Hz. Ömer dedi ki:

- Ya Rasûlallah! Ruhsuz cesetlerle ne diye konusuyorsun? i

- Muhammed'in nefsi elinde bulunan Allah'a yemin ederim ki, söyledigim sözleri siz onlardan daha iyi isitiyor degilsiniz!»

Katade dedi ki: «Cenâb-i Allah, o müsrikleri diriltti ve Rasûlü'nün sözlerini onlara isittirdi. Onlari kinamak, alçaltmak, onlardan öç almak, onlari pisman edip hasret çektirmek için böyle yaptı.»

Imam Ahmed b. Hanbel, Yunus b. Muhammed kanali ile Enes'in söyle dedigini rivayet eder: Rasûlullah (s.a.v.), Bedir'de öldürülen müsrikleri üç gün yerde birakti. Nihayet kokustular. Sonra yanlarina gidip durdu ve şöyle dedi:

- Ey Ümeyye b. Halef, Ey Ebu Cehil b. Hisara, Ey Utbe b. Rebia, Ey Seybe b. Rebia! Rabbinizin size vadettigi seyin gerçek oldugunu gördünüz mü? Dogrusu ben, Rabbimin bana va'dettigi seyin gerçek oldugunu gördüm.

Enes diyor ki: Rasûlullah'in sesini duyan Ömer gelip dedi ki:

- Ya Rasûlallah! Ölümlerinden üç gün sonra mi bunlara sesleniyorsun? Bunlar senin sesini duyarlar mi? Oysa Cenâb-i Allah buyurmus ki: «Ey Muhammed! Tabii ki sen ölümlere isittiremezsin.» Bunun üzerine Hz. Peygamber:

- Nefsim kudret elinde bulunan Allah'a yemin ederim ki, söylediklerimi siz bunlardan daha iyi isitiyor degilsiniz. Ne var ki bunlar, cevap verme gücünü bulamamaktadirlar.»

İbn İshak, Hassan b. Sabitin bu konuda asagidaki siiri okudugunu söyler.

"Zeyneb'in kumdan tepelerdeki diyarini bildim. Tıpkı yeni bir kagittaki yazı satiri gibi idi.

Rüzgar birbirini izler ve bahar yağmurundan her bir kara bulut akıcı ve dökücüdür.

Onun resmi aksama doğru eskidi ve sevgili sakininden sonra aksama doğru çorak bir arazi oldu. O halde sen, her gün hatırlamayı terket ve Özgün kalbin hararetini geri çevir.

Yalancının haber vermesinden baska, doğrulukla kendisinde ayıp

bulunmayan kimseyi söyle.

Melikler melikinın Bedir'de bizim için müsriklerde olan nasibe dair yaptığı şeyi anlat.

Sabahleyin sanki onların toplanması Hira dağı gibidir ki, onun etrafı güneş batmaya meylettiği zaman göründü.

Bizden bir topluluk ile onlarla karşılaştık.

Tipki orman arslanları gibi gençler ve ihtiyarlar olarak,

Muhammed'e gelince, düşmanlara karşı savaşların atesinde ve sıcaklığında ona yardımında bulundular.

Ellerinde keskin kılıçlarla ve kinlerini dolduran, parıldayan bütün kılıçlarla, Efendiler olan Beni Esv'le Beni Neccar, kuvvetle dine yardım ettiler.

Biz de Ebu Cehil'i ve Utbe'yi yıkılmış olarak bırakıp gittik, yeryüzüne terk ettik.

Seybe'yi bir soylu kimseye nisbet olundukları zaman, hasap sahibi erkekler arasında bıraktık.

Onları cemaatler halinde kuyuya attığımızda Rasûlullah, onlara söyle sesleniyordu:

Benim sözümün gerçek olduğunu görmediniz mi? Allah'ın emri kalbleri almaz mı?

Onlar ise konuşmadılar ve eğer konussalardı söyle derlerdi: Doğru söyledin ve sen doğruyu bulan bir fikir sahibisin!"

İbn İshak dedi ki: Rasûlullah (s.a.v.), müsrik ölülerinin kuyuya atılmasını emrettiği zaman Utbe b. Rebia'nın cesedi alınıp kuyuya doğru sürüklendi. O esnada Rasûlullah (s.a.v.), Ebu Hüzeyfe b. Utbe'nin yüzüne baktı. Onun üzgün olduğunu ve renginin değiştiğini farkettti: «Ey Hüzeyfe, babandan ötürü üzgün olduğunu sanıyorum. Öyle mi?» diye sordu. Hüzeyfe de söyle dedi:

"Hayir, vallahi ya Rasûlallah, babam ve öldürölüsü hakkında şüphelenmedim. Yalnız babamın görüş sahibi, yumuşak huylu ve faziletli bir kimse olduğunu biliyordum. Bu güzel hasletleri sebebiyle İslâm'a girip hidayet bulacağını umuyordum. Ama basına gelen bu felaketleri gördükten ve bunca ümidimden sonra küfür halinde öldüğünü gördükten sonra üzüldüm."

Rasûlullah (s.a.v.), böyle demesi üzerine Hüzeyfe'ye hayir duada bulundu. Ve ona iyi şeyler söyledi.

Buhari, el-Humeydî kanalı ile İbn Abbas'ın: «Allah'ın verdiği nimeti nankörlükle karşılayanlar...» (İbrahim, 28.) ayet-i kerimesiyle ilgili olarak söyle dediğini rivayet eder: «Vallahi bu ayette sözü edilenler, Kureys

kafirleridir.»

Amr dedi ki: "Yukarıdaki ayette sözü edilen nankörler, Kureys kafirleridir. Allah'ın nimeti ise Muhammed'dir." «Ve milletlerini helak olacakları yere götürenler.» ayetinde sözü edilen helak yerinden kasit da Bedir savasındaki atestir, dedi."

Ibn Ishak dedi ki: Hassan b.Sabit konuyla ilgili olarak su siiri söyler:

"Benim kavmim o kimselerdir ki yer halki inkar ederken onlar Peygamberlerini konuk edip onu tasdik ettiler.

Onlar ancak kavimlerin haslandirlarki, salihlerin öncüleridirler. Ensâr'la beraber yardımcilardir.

Asli kerim, seçilmiş olan zat onlara geldiginde Allah'ın taksimiyle müjdelenmis olarak,

Hos geldiniz, safa geldiniz , merhaba, güven ve bolluk içinde olasiniz.

Ne güzel peygamber ve ne güzel taksim eden, ne güzel komsudur.

Onu bir eve konuk ettiler ki, orada kötülüklerden korkulmaz.

Onlara komşu olan eve, ev denilir.

Orada ona Muhacir olarak geldiklerinde mallari taksim ediniz.

Inkarcinin nasibi ise atestir.

Biz ve onlar, Bedir'e onların helaki için yürüdük, sayet kesin bir bilgi ile bilselerdi yürümezlerdi.

Hile ile onların basini aldatarak is açti. Sonra onlari yordimsiz birakti. Çünkü o habis, dostu olduğu kimseleri çok aldaticidir.

Dedi ki: Ben sizin komsunuzum. Sizi himaye ederim. Onlari, kendisinde asagilik ve hakirlik ile utanç bulunan gelis yerlerinin kötüsüne getirdi.

Sonra karsilastik. Ve onlar, liderlerinden yüz çevirdiler. Onlardan yükseklerle gidenler olduğu gibi, derin yerlere, asagılara dagılanlar da oldu."

Imam Ahmed b. Hanbel, Yahya b. Ebi Bekr kanali ile Ibn Abbas'in söyle dedigini rivayet eder: Rasûlullah (s.a.v.), ölülerle isini tamamladiktan sonra kendisine denildi ki : "Sen kervana bak, ondan baska birsey yoktur." Abbas, baglar içinde bagli iken Rasûlullah'a seslendi: "Bu sana layik degildir." Rasûlullah sordu:

- Niçin?

- Çünkü Allah, sana iki taifeden birini vadetti ve sana vadettigini de yerine getirdi.

Bedir'de kafirlerden yetmis kisi öldürülmüştü. Bu savasta 1000 melek de

hazir bulunmustu. Cenâb-i Allah'in ezeldeki takdirine göre geride kalan müsriklerin bir çoğu Müslüman olacakti. Sayet Cenâb-i Allah dileseydi, bir melek ile onlari bastan sona helak ederdi. İnsanlar, sadece tamamen hayirsiz olanlari öldürmüslerdi. Melekler arasinda Cebrail de vardi ki, Cenâb-i Allah, ona emir vermis, o da bu emir üzerine Lut kavminin yasadigi sehirleri yerinden söküp altüst etmistti. Yedi sehri batirmisti ki, onlarda çeşitli ümmetler, hayvanlar, arazi ve tarlalar vardi.

Allah'tan baskasinin bilmedigi seyler de vardi. Onlari yerden kaldirip semanin ucuna kadar kanadiyla yükseltmis, sonra ters çevirip yere birakmis, üzerlerine taslar birakmistti. Nitekim bunlari, Lut kavminin kissasinda anlatmisttik.

Cenâb-i Allah, mü'minlere, kafirlerle cihad etmelerini emretmis ve bunun hikmetini açıklayarak söyle buyurmustu:

«Savasta inkar edenlerle karsilastiginizda boyunlarini vurun. Sonunda onlara üstün geldiginizde onlari esir alin. Savas sona erince onlari ya karlisiksiz, ya da fidye ile serbest birakin. Allah isteseydi, onlardan baska türlü de öç alabilirdi. Bunun böyle olması, kiminizi kiminizle denemek içindir.» (Muhammcd, 4.)«Onlarla savasin ki Allah, sizin elinizle onlari azaplandirsm. Rezil etsin ve sizi üstün getirsin de mü'minle-rin gönüllerini ferahlandirsin, kalblerindeki öfkeyi gidersin. Allah dilediginin tevbesini kabul eder.» (et-Tevbe, i4-ie.)

Ebu Cehil, Ensâr'dan bir gencin eliyle öldürülmüstü. Sonra Abdullah b. Mesud, yani basina gelip durmus, sakalim tutmus, gögsüne çıkmisti. Ebu Cehil, ona söyle demisti: "Ey koyun çobancigi! Zorlu bir yere çıktin!" Bundan sonra Abdullah, basim kesip Rasûlullah'in huzuruna getirip birakmistti. Böylece Cenâb-i Allah, mü'minlerin kalblerindeki öfkeyi yatistirmis ti. Ebu Cehil'in bu sekilde öldürülmesi, onun yildirim çarpmasi yahud evinin tavaninin çökmesi, ya da normal ölümle ölmesinden daha çok mü'minlerin hosuna gitmistti. Dogrusunu Allah bilir.

Ibn Ishak'm anlattigina göre Müslüman olup Mekke'de kalmis ve Kureys tarafından savasa mecbur edilerek Bedir'e gelmis bir grup, Bedir'de öldürüldüler. Bunlar zulme ugradiklari ve Islâmiyet'ten dönmeye zorlandiklari için imanlarini gizlemislerdi. Haris b. Zem'a b. Esved, Ebu Kays b. Fakih (Ebu Kays b. Velid b. Mugire), Ali b. Ümeyye b. Halef ve As b. Münebbih b. Haccac bunlardandi. Cenâb-i Allah, bunlar hakkında su ayeti inzal buyurdu:

«Kendilerine yazik edenlerin canlarini aldiklari zaman onlara: «Ne yaptiniz bakalim?» deyince «Biz yeryüzünde zavalli kimselerdik.» diyecekler,

melekler de: «Allah'in arzi geniş değil iniydi? Hicret etseydiniz ya!» cevapları verecekler. Onların varacakları yer Cehennem'dir. Orası ne kötü dönüşecek yerdir!» (cn-Nisâ, 97.)

Bedir'de Mekkelilerden yetmiş kişi esir alınmıştı. Nitekim ileride bunu açıklayacağız. Esirler arasında Rasûlullah (s.a.v.)'m amcası Ab-bas, amcası oğlu Akil b. Ebi Talib ve Nevfel b. Haris b. Abdülmuttalib gibi akrabaları da vardı. Safii, Buhari ve diğerleri bunu delil olarak ileri sürerek akrabalık bağları bulunan herkesin azad edilmesinin gerekli olmadığını söylemişler ve İbn Semure'nin bu konudaki hadisine muarız olmuşlardır. Doğrusunu Allah bilir. Esirler arasında Ebul-As b. Rebi b. Abdu's-Sems b. Ümeyye de vardı ki, bu, Rasûlullah'ın kızı Zeyneb'in kocası idi. [5]

Fasıl

Ashab, esirlerin öldürülmeleri veya fidye karşılığında serbest bırakılmaları konusunda görüş ayrılığına düşmüşlerdi. Nitekim İmam Ah-med b. Hanbel, Ali b. Asım kanalı ile Enes b. Malik'in şöyle dediğini rivayet eder: Rasûlullah (s.a.v.), Bedir gününde esirler konusunda sahabelerle müsavere yapıp şöyle dedi: «Doğrusu Allah, onları sizin elinize bıraktı.»

Haz. Ömer kalkıp şöyle dedi:

- Ya Rasûlallah! Boyunlarını vurayım mı?

Rasûlullah (s.a.v.), Haz. Ömer'in bu görüşüne iltifat etmedi. Sonra tekrar insanlara aym seyi sordu. Ebu Bekir es-Siddik kalkıp şöyle dedi:

- Ya Rasûlallah! Onları affetmeni ve fidyelerini kabul etmeni uygun görüyoruz.

Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.)'m yüzündeki keder kayboldu, esirleri affetti. Fidyeler vermelerini kabul etti. Bunun üzerine Cenâb-ı Allah, şu ayeti inzal buyurdu:

«Daha önceden Allah'tan verilmiş bir hüküm olmasaydı, aldıklarınızdan ötürü size büyük bir azap erisirdi.» (ei-Enfai, 68.)

İmam Ahmed b. Hanbel, Ömer b. Hattab'ın şöyle dediğini rivayet eder:

«Rasûlullah (s.a.v.), Bedir gününde ashabına baktı. Onlar, 300 küsur kişi idiler. Müsriklere baktı. Onlar da 1000'den fazla idiler. Müsriklerden yetmiş kişi öldürüldü. Yetmiş kişi de esir alındı.

Rasûlullah (s.a.v.), Ebu Bekir, Ali ve Ömer'e danıştı. Ebu Bekir şöyle dedi:

- Ya Rasûlallah! Bunlar amca oğullarıdır. Asiretin ve kardeşlerindirler. Bence bunlardan fidye alman daha doğru olur. Bunlardan aldığımız fidyeler, kâfirlere karşı bizim için bir kuvvet olur. Umulur ki Allah, bunlara hidayeti nasib eder, onlar da bize destek olurlar. Rasûlullah (s.a.v.):

- Ey Hattab'm oğlu, sen ne düşünüyorsun? diye sordu. Hz. Ömer diyor ki: Ben de söyle dedim:

-Vallahi ben, Ebu Bekir gibi düşünmüyorum, falani (akrabalarımın birini) bana ver ki boynunu vurayım. Akil'i de Ali'ye ver ki, Ali onun boynunu vursun. Hamza'ya da falan kardesini ver ki, Hamza onun boynunu vursun, Taki Allah bizim kalblerimizde müsriklere karsi bir yumusama kalmadigini bilsin. Bunlar, Kureyslilerin varliklilari, liderleri ve komutanlaridirlar.

Rasûlullah (s.a.v.), benim dedigime degil, Ebu Bekir'in dedigine uydu ve esirlerden fidye aldi. Ertesi gün Rasûlullah (s.a.v.)'m yanina gittim. Baktim ki Ebu Bekir'le birlikte aglamaktadir. 'Ya Rasûlallah, bana, seni ve arkadasim aglatan seyin ne oldugunu söyle. Aglamayi gerektiren bir sebep varsa ben de aglarim, eger aglamayi gerektiren bir sebep yoksa, sizin aglamanizdan'ötürü ben de aglamaya çalisirim." dedim.

Rasûlullah buyurdu ki:

- Arkadaslarinin, bana esirlerden fidye almayi tekliflerinden ve benim o teklifleri kabul etmemden ötürü agliyorum. Azabinizin su agaçtan daha yakin oldugu bana gösterildi. (Böyle derken yakindaki bir agaci gösterdi.)

Bunun üzerine Cenâb-i Allah, su ayeti inzal buyurdu: «Yeryüzünde savasirken, düşmani yere sermeden esir almak hiçbir peygambere yarasmaz. Geçici dünya malini istiyorsunuz. Oysa Allah ahireti kazanmanizi ister. Allah güçlüdür. Haldm'dir. Daha önceden Allah'tan verilmiş bir hüküm olmasaydi, aldiklarinizdan ötürü size büyük bir azap erisirdi.» (ei-Enfia, 67-68.)

Bundan sonra Müslümanlara gaminetler helal kilindi.» imam Ahmed b. Hanbel, Ebu Muaviye kanali ile Abdullah'in söyle dedigini rivayet eder: Bedir günü oldugunda Rasûlullah (s.a.v.):

- Su esirler hakkında ne diyorsunuz? diye sordu. Ebu Bekir söyle dedi:

- Ya Rasûlallah, bunlar senin kavmin ve ailendirler. Bunlari hayatta birak ve haklarinda verecegin hükmü geciktir. Umulur ki Allah, tevbelerini kabul buyurur.

Ömer ise söyle dedi:

- Ya Rasûlallah, bunlar seni memleketinden çıkardilar. Seni yalanladilar. Onlari bana yaklastirda boyunlarini vurayim!

Abdullah b. Revaha da söyle dedi:

- Ya Rasûlallah, odunu bol bir vadiye bak. Bunlari oraya sok, sonra bunlari ateste yak!

Rasûlullah (s.a.v.), yanlarindan ayrilip evine gitti. Bazilari:

- Ebu Beldr'in sözünü tutacaktır, dedi. Bir kısmı:

- Ömer'in sözünü tutacaktır, dedi. Bazıları da:

- Abdullah b. Revaha'mn sözünü tutacaktır, dedi. Rasûlullah (s.a.v.), tekrar yanlarına gelip şöyle dedi:

- Dogrusu Allah, bazı kimselerin kalblerini yumusatacaktır. Öyle-ki yumusaktan daha yumusak olacaktır. Bazılarının da kalblerini kati-lastiracaktır. Öyleki taslardan daha kati olacaktır. Ey Ebu Bekir, senin durumun Ibrahim'in durumu gibidir ki o şöyle demisti: «Bana uyan bendendir. Bana karsi gelen kimseyi sana biralarim. Sen bagislarsin, merhamet edersin.» (İbrâhîm, 36.)

Ey Ebu Bekir, senin durumun, Isa'nin durumu gibidir ki, o şöyle demisti: «Onlara azap edersen, dogrusu onlar senin kullarindir; onlari bagislarsan, güçlü olan, Hakim olan süphesiz ancak sensin.» (ei-Mâide, ii8.)

Ey Ömer, senin durumun, Nuh'un durumu gibidir ki, o, şöyle demisti:

«Rabbim! Yeryüzünde hiçbir inkarci birakma.» (Nüh, 26.)

Ey Ömer, süphesiz senin durumun, Musa'nin durumu gibidir ki; o, şöyle demisti:

«Rabbimiz! Mallarim yok et, kalblerini sik; çünkü onlar can yakici azabi görmedikçe inanmazlar.» (Yûnus, 88,)

Siz, muhtaç ve fakir kimselersiniz. Esirlerden fidyemiz, ya da boynu vurulmamis, hiç kimse kalmasin!

Abdullah dedi ki:

- Ya Rasûlallah! Sadece Süheyl b. Beyda kalsin. Çünkü onun Islâmiyet'i andigini isittim.

Rasûlullah, onun bu sözleri üzerine sükut etti.

Abdullah diyor ki: O günkü gibi hiçbir zaman gökten üzerime tas düşeceginden korkmus degildim. Nihayet Rasûlullah: «Sadece Süheyl b. Beyda hariç.» dedi. Bunun üzerine Cenâb-i Allah, su ayet-i kerimleri inzal buyurdu:

«Yeryüzünde savasirken, düşmani yere sermeden esir almak hiçbir peygambere yarasmaz. Geçki dünya malini istiyorsunuz. Oysa Allah ahireti kazanmanizi ister. Allah güçlüdür, Hakimdir.

Daha önceden Allah'tan verilmiş bir hüküm olmasaydi, aldiklarinizdan ötürü size büyük bir azap erisirdi.» (ei-Enfâi, 67-68.)

Ibn Mirdeveyh, Ibn Ömer'in şöyle dedigini rivayet eder:

Bedir gününde ele geçirilen esirler arasinda Abbas'da vardi. Onu Ensâr'dan

bir adam esir almisti. Ensâr, onu öldürmeye karar vermislerdi. Bu haber, Peygamber (s.a.v.)'e ulastiginda o söyle buyurdu: «Bu gece amcam Abbas yüzünden uyuyamadim, Ensâr, onu öldüreceklerini ifade etmislerdir.»

Hz. Ömer:

- Onlara gideyim mi? diye sordu. Peygamber (s.a.v.):

- Evet, dedi.

Ömer, Ensâr'm yanma gidip onlara söyle dedi:

- Abbas'i birakin. Onlar:

- Hayir, vallahi onu birakmayiz!

- Eger Rasûlullah'm bu iste rizasi varsada mi?

- Eger onun rizasi varsa Abbas'i al götür, dediler. Ömer, Abbas'i alip götürdü. Yolda iken ona söyle dedi:

- Ey Abbas, Müslüman ol. Allah'a yemin ederim ki senin Müslüman olman, Hattab'm Müslüman olmasindan benim için daha hostur. Çünkü ben Rasûlullah'm, senin Müslüman olmam arzuladigim gördüğüm için bu görüsteyim.

Rasûlullah (s.a.v.), Ebu Bekir'e danisti. Ebu Bekir söyle dedi:

- Bunlar senin asiretindirler. Bunlari saliver. Ömer'e danisti. O da:

- Bunlari Öldür, dedi.

Rasûlullah (s.a.v.), esirleri fidye karsiliginda serbest birakti. Bunun üzerine Cenâb-i Allah, su ayeti inzal buyurdu:

«Yeryüzünde savasirken, düşmani yere sermeden esir almak hiçbir peygambere yarasmaz.» (oi-Enfai, 67.)

Tirmizî, Neseî ve Ibn Mace, Süfyan es-Sevrî kanali ile Ali'nin söyle dedigini rivayet ederler: Cebrail, Peygamber (s.a.v.)'e gelip söyle dedi:

- Ashabim esirler konusunda serbest birak. Dilerlerse fidye alsinlar, dilerlerse onlari öldürsünler. Yalniz, gelecek seneye onlardan bir bu kadarini öldürmeleri sarti ile.

Ashab dedi ki:

- Ya fidye aliriz veya bizden adam öldürölür. Bu, garip bir hadistir

Ibn Ishak, îbn Ebi Necih kanali ile îbn Abbas'm; «Daha önceden Allah'in verilmiş bir hükmü olmasaydi, aldiklarinizdan ötürü size büyük bir azap erisirdi.» ayet-i kerimesi hakkında söyle dedigim rivayet eder:

- Cenâb-i Allah, yukaridaki ayette sunu kastediyor: «Eger bana asi olani

azaplandiracak olmasaydim, aldiginiz fidye yüzünden size büyük bir azap dokunurdu.»

A'mes dedi ki: Cenâb-i Allah'ın ezelde verdiği hükme göre Bedir savasına katılan Müslümanlardan hiçbiri azaplandırılmayacaktır.

Mücahid ile Sevrî: «Daha önceden Allah'tan verilmiş bir hülüm olmasaydı...» ayet-i kelimesindeki hükmün, magfiretle ilgili hüküm olduğunu söylemişlerdir.

Valibî, Ibn Abbas'm söyle dedigini rivayet eder: «Ümmü'l-Kitab'ta önceden verilen hükme göre ganimetler ve esirlerden alman fidyeler sizler için helaldir. Bu sebeptir ki müteakip ayet-i kerimede Cenâb-i Allah, söyle buyurmıştır:

«Elde ettiğiniz ganimetleri temiz ve helal olarak yeyin.» (ei-Enfti, 69.) Bu kavi, tercine sayandır. Zira Buharî ve Müslim'in sahihlerinde Cabir b. Abdullah'tan rivayet olunduguna göre Rasûlullah (s.a.v.) söyle buyurmıştır:

«Benden önceki peygamberlerden hiç birine verilmeyen l>es sey bana verildi. Düşmanların korkutulmasıyla yardım olundum. Yeryüzü benim için mescid ve pak kilindi. Ganimetler, bana helal kilindi. Oysa benden önce hiç kimseye helal kilinmamıstı. Bana sefaat verildi. Önceki peygamberler, sadece kendi kavimlerine gönderilirlerdi. Halbuki ben bütün insanlara gönderildim.»

A'mes, Ebu Salih kanali ile Ebu Hüreyre'den rivayet etti ki, Rasûlullah (s.a.v.) söyle buyurmıştır:

«Bizden başka kara baslılara ganimetler helal kilinmadi.»

Bu sebeptir ki, yüce Allah söyle buyurmıştır:

«Elde ettiğiniz ganimetleri temiz ve helal olarak yeyin.» (ei-Enfâi, 69.) Cenâb-i Allah, ganimetleri yemeye ve esirlerden fidye almaya izin verdi.

Ebu Davud, Abdurrahman b. Mübarek el-Absî kanali ile Ibn Ab-bas'tan rivayet etti ki, « Rasûlullah (s.a.v.), cahiliye ehlinin fidyesini Bedir gününde 400 dirhem olarak belirlemisti. Bu, esirlerden birinin verecegi en az fidye idi. En çok fidye verenlerinin ki ise, 4000 dirhem idi.»

Cenâb-i Allah, esirlerden alman fidyenin -iman etmeleri halinde-dünya ve ahirette yerinin doldurulacagini vaad edip söyle buyurdu:

«Ey Peygamber! Elinizde bulunan esirlere, «Allah kalblerinizde bir iyilik bulursa, size sizden almandan daha hayirlisini verir, sizi bagıslar.» de.» (ei-Enfâi, 70.)

Valibî, Ibn Abbas'm söyle dedigini rivayet eder: Yukarıdaki ayet-i kerime,

Abbas hakkında nazil oldu. O da kendi sahsi için fidye olarak kirk okye altin verdi. Ve söyle dedi: «Allah, bana kirk köle verdi.» Yani bunlarin her biri onun için ticaret yaparlardi. Abbas yine söyle dedi: «Allah'in vaad ettigi magfireti ümid ediyorum.»

Ibn îshak, îbn Abbas'm söyle dedigini rivayet eder: «Bedir gününde Rasûlullah (s.a.v.), aksamladiginda esirler zincirlere baglanmis halde idiler. Rasûlullah, gecenin ilk kismim uykusuz geçirdi. Ashabi ona:

- Ya Rasûlallah, neyin var, niçin uyumuyorsun? diye sordu. O da söyle buyurdu:

- Amcam Abbas'm, zincir baglari içinde inleyisini isittim. Böyle demesi üzerine Abbas'i serbest biraktilar. Kendisi de sustu ve uyudu.

Ibn Ishak dedi ki: Abbas, varlikli bir adamdi. Kendi sahsi için yüz okye altin fidye verdi.

Ben derim ki: Bu 100 okyelik altin fidye, Abbas'm kendisi ile yegenleri Akil ile Nevfel ve müttefiki Utbe b. Amr içindi. Utbe, Haris b. Fihri ogullari kabile sindendi. Abbas, Müslüman oldugunu iddia ettigi zaman bu kadar fidyeyi vermesini Rasûlullah, ona emretmis ve söyle demisti:

- Dis görünüsün bizim aleyhimizedir. Ama Allah, senin Müslüman olup olmadigim daha iyi bilir ve amelinin karsiligini verir.

Abbas, yaninda mali bulunmadigini iddia etmis, Rasûlullah, ona söyle demisti:

- Sen ve Ümmü Fadl'm birlikte yere gömdüğünüz mal nerede? Sen ona demistin ki: «Eger bu yolculugumda öldürülürsem bu mal, ogullarim Fadl, Abdullah ve Kusem'in olsun.»

Abbas söyle demisti:

- Allah'a yemin ederim ki, senin Allah'in Rasûlü oldugunu bildim. Çünkü bu isi, ben ve Ümmü Fadl'dan baska kimse bilmiyordu.»

Buharî ve Müslim'in sahihlerinde Enes b. Malikin söyle dedigi rivayet edilmistir: "Ensâr'dan bazi adamlar, Rasûlullah (s.a.v.)'dan Mn isteyip söyle dediler:

- Bize izin ver, kiz kardesimiz oglu Abbas'm fidyelerini kendisine birakalim.

Rasûlullah buyurdu ki:

- Hayir vallahi, onun bir dirhemini bile birakmayin!»

Buharî, Ibrahim b. Tahman vasitasiyla Enes'in söyle dedigini rivayet etmistir: «Peygamber (s.a.v.)'e Bahreyn'den bir mal getirildi. «Bu mali mescide saçin» dedi. Bu, Rasûlullah'a getirilen en fazla mal idi. O esnada Abbas yanma gelip: "Ya Rasûlallah, bana ver. Çünkü ben kendim ve Akil

için fidye verdim." dedi. Rasûlullah da: «Al» dedi. Elbisesinin etegine birazcık koydu. Sonra onu azımsadı. Buna rağmen tasiyamadı. Rasûlullah'a: "Birine emir ver de bunu bana yüklesin." dedi. Rasûlullah, "Hayir" deyince: "Öyleyse sen bana yükle" dedi. Rasûlullah yine, "Hayir" deyince kendisi omuzuna almaya çalıştı. Bir miktar yere dökül-dü. Sonra çekip gitti. Gözden kayboluncaya kadar dönüp dönüp arkasından yerdeki dirhemlere bakıyordu. Acaip bir hirsı vardı. Bu yüzden böyle yapıyordu. Yerdeki dirhemler durduğu halde Rasûlullah yerinden kalkıp o dirhemleri almadi.»

Beyhaki, el-HaMm kanalı ile İsmail b. Abdurrahman es-Süddi nin söyle dedigim rivayet eder: Abbas'm kardesi ogullari Akil b. Ebi Talib ile Nevfel b. Haris b. Abdülmuttalib'ten her birinin fidyesi 400 dinar idi. Sonra Cenâb-i Allah, digerlerini tehdid buyurarak söyle dedi:

«Esirler sana hiyanet etmek isterlerse, bilsinler ki esasen daha önce de Allah'a hiyanet etmislerdi. Allah bundan ötürü onlari yenmen için sana imkan verdi. Allah bilendir, Hakimdir.» (el-Enfâl, 71.) [6]

Fasil

Meshur kavle göre Bedir savasinda müsriklerden yetmis kisi esir alinmis, yetmis kisi de öldürölmüstü. Nitekim bu husus, birden fazla hadiste beyan edilmistir. Bu hadisler önceki sayfalarda geçtiği gibi, in-saallah ileriki sayfalarda da gelecektir. Bera b. Azib'in Sahih-i Buhari¹ de nakledilen hadisinde de belirtildiği gibi Bedir savasinda müsriklerden yetmis kisi öldürölmüs, yetmis kisi de esir alinmistir.

Musa b. Ukbe dedi ki: "Bedir savasinda Kureysli Müslümanlardan alti kisi, Ensâr Müslümanlarından da sekiz kisi şehid olmustu. Müsriklerden ise, kirk dokuz kisi öldürölmüs, otuz dokuz kisi esir alinmistir." Beyhakî de Musa b. Ukbe'den bu şekilde rivayette bulunmustur.

Beyhakî, el-Hakim Muhammed b. İshak'm söyle dedigini rivayet eder: "Bedir savasinda Müslümanlardan onbir kisi şehid oldu. Bunlari dördü Kureys'ten, yedisi de Ensâr'dan idi. Müsriklerden ise yirmi küsur kisi öldürölmüstü."

Baska bir yerde de Muhammed b. İshak söyle demistir: "Rasûlullah (s.a.v.)'m beraberinde kirk esir vardı. Bir bu kadari da müsriklerden öldürölmüstü."

Beyhakî, Ebu Salih tariki ile Zührî'nin söyle dedigini rivayet eder: "Müslümanlardan şehid düşen ilk şahis, Mihca idi. Bu zat, Hz. Ömer'in azadlisi idi. Ayrica ilk şehid düşenlerden biri de, Ensâr'dan bir adamdi. O gün müsriklerden yetmisten fazla kisi öldürölmüs, bir o kadarida esir alinmistir."

Beyhakî'nin rivayetine göre Bera b. Azib söyle demistir: "Uhud savasinda Rasûlullah (s.a.v.), okçularin basina Abdullah b. Cübeyrî komutan olarak atadi. Onlar, bizden yetmis kisiyi öldürdüler. Peygamber (s.a.v.) ile ashabi Bedir gününde müsriklerden 140 kisiyi ele geçirdiler. Bunlarin yetmisi ölü, yetmisi de esir idi."

Ben derim ki: Dogrusu, müsriklerin tamamı 900 ile 1000 arasında idi. Katade, onların 950 kisi olduklarını açıkça beyan etmistir. Belkide, o bu görüşünü bizim anlattıklarımızdan almıştır. Dogrusunu Allah bilir.

Hız. Ömer'in, daha önceki sayfalarda geçen hadisine göre müsriklerin sayısı 1000'den fazla idi. Sahih olan, ilk görüştür. Zira Peygamber (s.a.v.), onlar hakkında söyle buyurmıştır: «O kavim, 900 ile 1000 arasındadır.»

Sahabelere gelince, o gün onlar 310 küsur idiler. Nitekim ileride bu husus, kesin olarak açıklanacaktır. Ayrıca bunların isimleri de verilecektir.

Hakem'in, Maksem tarikiyle İbn Abbas'tan naklettigine göre Bedir savaşı, ramazan ayının on yedinci gününde (cuma günü) yapılmıştır. Urve b. Zübeyr, Katade, İsmail, Süddî el-Kebir ve Ebu Cafer el-Bakir da böyle demislerdir.

Beyhakî, kadir gecesini hakkında Abdullah b. Mesud'un söyle dedigini rivayet eder: "O geceyi, ramazanin son on gününün birinde araştırın. Çünkü onun sabahında Bedir savaşı yapılmıştır,"

Beyhakî, Kuteybe kanalı ile Zeyd b. Erkam'dan kadir gecesinin ne zaman olduğu sorulduğunda, su cevabi verdigini rivayet eder: «Kadir gecesini, ramazanin on dokuzuncu gecesidir. Bunda şüphe yoktur. O günde hak ile bâtıl birbirinden ayrılmış ve iki topluluk (Müslümanlarla müsrikler) karşı karşıya gelmişlerdir.»

Beyhakî dedi ki: Megazi âlimlerinden nakledilen meshur görüşe göre Bedir savaşı, ramazan ayından onyedici gece geçtikten sonra yapılmıştır.

Beyhakî, Ebu'l-Hüseyn b. Busran tariki ile Amr b. Osman'in söyle dedigini rivayet eder: "Musa b. Talha'nın söyle dedigini isittim: Ebu Ey-yüb el-Ensârî'ye Bedir savaşının ne zaman yapıldığı sorulduğunda söyle cevap verdi: Ya ramazandan onyedici gün geçtikten veya onüç gün geçtikten sonra yapılmıştır. Yahud ramazanin kalan son on gününden birinde ya da kalan onyedici gününden birinde yapılmıştır."

Bu, gerçekten garip bir rivayettir.

Kubas b. Esiyem el-Leysi'nin tercüme-i halinden bahsederken, Ha-fiz İbn Asakir söyle demistir: Kubas, müsriklerle birlikte Bedir savaşıma katılmıştır. Rasûlullah'in ashabinin sayıca az olmasına rağmen müsriklerin hezimete uğrayışlarını anlatıp söyle demistir: Kendi kendime söyle dedim: "Bunun

gibi birseyle karsilasmadim. Bundan herkes kaçti. Sadece kadınlar kaçmadi. Allah'a yemin ederim ki, Kureys kadınlari müvata cinsi yaylariyla bu savasa gelselerdi bile Muhammed ve ashabini geri püskürtürlerdi." Hendek savasından sonra da söyle dedim: "Medine'ye gideyim de Muhammed'in söylediklerine bir bakayım." O esnada kalbime îslâm'a girme düşüncesi yerlesmisti. Medine'ye gittim. Muhammed (s.a.v.)'in nerede olduğunu sordum. «İste o, ashabiyla birlikte mescidin gölgesinde duruyor.» dediler. Yanma gittim. Ashabinin arasında onu tanıyamadım. Selam verdim. Bana: «Ey Kubas b. Esyem! Bedir gününde: «Bu is gibisini görmedim. Bundan herkes kaçti, sadece kadınlar kaçmadi.» diyen sen misin? dedi. Ben de söyle dedim:

"Sahadet ederim ki sen Allah'in Rasûlü'sün. Çünkü ben bunu hiç kimseye anlatmamistim. Sadece kendi içimden söylemistim. Eger sen Peygamber olmasaydm, bundan haberin olmazdi. Gel de İslâm'a girmek üzere sana bey'at edeyim.» Böyle dedikten sonra Müslüman oldum."[7]

Fasil

Bedir günü ashab, müsriklerden alman ganimetin kimlere verilip kimlere verilmeyecegi hususunda ihtilaf etti. O gün müsrikler kaçarlarken Müslümanlar üç sinif idiler:

Bir smif, Rasûlullah'in etrafim çevrelemisti. Müsriklerin dönüpte ona bir kötülük yapmalarından korktuklari için etrafında nöbet tutmuslardi.

Bir sinif, müsriklerin pesi sıra kosmuslar, bir kismini öldürmüs, bir kismini da esir almislardi.

Üçüncü sinif ise, çeşitli yerlerden ganimet toplamislardi.

Bunlardan her bir simf, digerlerine nisbetle daha önemli isler yap^ -tiklarim söyleyerek ganimet üzerinde daha fazla hakka sahip olduğunu iddia etmisti.

Ibn Ishak, Abdurrahman b. Haris kanali ile Ebu Ümame el-Bahilî'nin söyle dedigini rivayet eder: Ganimetlerin hükmünü, Ubade b. Samit'e sordugumda bana söyle dedi: Ihtilafa düstüğümüz ve ahlaksizlik yaptigimiz esnada biz Bedir savaşçilari hakkında ayet nazil oldu. Bu ganimetleri Allah, elimizden alip Rasûlüne birakti. O da bu ganimetleri Müslümanlar arasında esit sekilde dagitti. Yani ganimeti toplayan sinifa, düşmani takip eden sinifa ve bayragin altında durup Rasûlullah'i bekleyen sinifa esitçe taksim etti. Birini, digerine üstün kilmadi. Ama bu, ganimetin beste birinin Allah'a ve Rasûlüne ayrilip gerekli yerlere sarfina engel degildir. Nitekim bazi âlimler, böyle bir vehme kapilmislardir Id, bunlardan biri, Ebu Ubeyde ve arkadaslaridir. Dogrusunu Allah bilir. Hatta Rasûlullah (s.a.v.), kilici zülfikari, Bedir ganimetlerinden elde etmisti.

Ibn Cerir dedi M: Rasûlullah (s.a.v.), bu savasta Ebu Cehû'in bir devesini de ganimet olarak kendine ayırmisti ki o devenin burnunda gümüş bir halka vardı. Bu da ganimetlerin beste birinin çıkarılıp ayrılmasından önce alınmış bir ganimetti.

Imam Ahmed b. Hanbel, Muaviye b. Amr tariki ile Ubade b. Sa-mit'in söyle dedigini rivayet eder: Rasûlullah (s.a.v.)'la birlikte yola çıktık. Onunla birlikte Bedir'de hazır bulundum. İnsanlar karsi karsiya geldiler. Allah, düşmani hezimete ugratti. Bir grup Müslüman, düşmani takip etti. Onlari hezimete ugratıp öldürdü. Bir grup Müslüman, ganimetlerin üzerine kapandı. Toplamaya basladı. Diger bir grup Müslüman da Rasûlullah (s.a.v.)'m etrafım çevreledi ki, düşmanlar ona saldirida bulunmasinlar. Vakit gece olup insanlar yanyana geldiklerinde ganimet toplamis olanlar: "Bunlari biz topladik. Kimsenin bunlarda payi yoktur." dediler. Düşmani takibe gitmis olanlar da: "Hiç kimsenin bizim kadar ganimet üzerinde hakki yoktur. Çünkü düşmani bu mallarin üzerinden biz sürüp kovaladik ve yenilgiye ugrattik." dediler, Rasûlullah (s.a.v.)'in etrafım çevreleyip nöbet tutanlar ise: "Düşmanın, Rasûlullah'a saldirimasından korktuk. Bu sebeple onu korumakla mesgul olduk." dediler. Bunun üzerine Cenâb-i Allah, su ayeti inzal buyurdu:

«Ey Muhammedi Sana ganimetlere dair soru sorarlar, dedi: «Ganimetler, Allah'in ve Peygamberindir. Inaniyorsaniz Allah'tan sakinin, aranızdaki münasebetleri düzeltin, Allah'a ve Peygamberine itaat edin.»(ei-Enfâi,i.)

Rasûlullah (s.a.v.), Bedir'de elde edilen ganimetleri Müslümanlar arasında taksim etti. Rasûlullah (s.a.v.), düşman topragina hücum ettiginde ele geçen ganimetlerin dörtte birini alirdi. Dönerek geldiginde üçte birini alirdi. Asil maksad olarak ganimet elde etmekten hoslanmazdı.

Ebu Davud, Neseî, Ibn Hibban ve Hakim, Davud b. Ebu Hind vasitasiyla Ibn Abbas'm söyle dedigini rivayet ederler: Bedir savasi oldugunda Rasûlullah (s.a.v.): «Söyle ve söyle yapana söyle ve söyle vardır.» dedi. Bunun üzerine genç adamlar, ganimet ele geçirmek için kostular. Yaslilar ise, bayrakların altında kaldilar. Ganimetler ele geçince gelip paylarını talep ettiler. Yaslilar söyle dediler:

- Kendinizi bizden daha fazla hak sahibi görmeyin. Çünkü biz arkadan size destek olduk. Eger arkanizi açık biraksaydik, bize dönerdiniz?

Böyle diyerek birbirleriyle çekistiler. Bunun üzerine Cenâb-i Allah su ayeti inzal bulurdu:

«Ey Muhammedi Sana, ganimetlere dair soru sorarlar, de ki: «Ganimetler Allah'in ve Peygamberindir. Inaniyorsaniz Allah'tan sakinin, aranızdaki

münasebetleri düzeltin, Allah'a ve peygamberine itaat edin.»(ei-Enfâi,i.)

Yani ganimetlere dair hükmü, Allah ve Rasûlü verir. Onlar, kullarin dünya ve ahiretine uygun olacak şekilde ganimetlerle ilgili hükümlerini verirler. Bu sebeptendir ki yüce Allah, söyle buyurmıştır:

«De ki: «Ganimetler Allah'ın ve Peygamberindir. Inamyorsanız Allah'tan sakinin, aranızdaki münasebetleri düzeltin. Allah'a ve peygamberine itaat edin.»

Sonra ravi, Bedir kissasından ve nihayetinden bahsederek su ayeti zikreder:

«Eger Allah'a ve -hakki batıldan ayıran o günde, iki toplulugun karsilastigi günde- kulumuz Muhammed'e indirdigimize inanıyorsanız, bilin ki, ele geçirdiginiz ganimetlerin beste biri Allah'ın, Peygamberin ve yakınlarının, yetimlerin, dükünlerin ve yolcularındır.» (ei-Enfâl, 41.)

Açıkça anlaşıldığına göre bu ayet, Allah'ın, ganimetlerle ilgili hükmü, kendine ve Rasûlüne tahsis ettiğini ifade etmektedir. Cenâb-i Allah, bu hükmü açıklamış ve kendi iradesine uygun hüküm vermiştir.

Bu, Ebu Zeyd'in kavlidir.

Ebu Ubeyd Kasim b. Selâm'm ifadesine göre Rasûlullah (s.a.v.), Bedir ganimetlerini -beste birini kendine ayırmaksız- insanlar arasında eşitçe paylaştırmış far. Bundan sonra, önceki hükmü neshedici beste bir (humus) hükmü nazil olmuştur.

el-Valibî, İbn Abbas'tan bu şekilde rivayette bulunmuştur. Mücahid, İkrime ve Süddî de bu görüştedirler. Ancak bunda ihtilaf vardır. Doğrusunu Allah bilir. Çünkü beste birin ganimetlerden ayrılmasından bahseden Önceki ayetlerle sonraki ayetlerin tamamı, Bedir gazvesinden bahseder. Bu da gösteriyor ki, bütün bu ayetler, birbirinden ayrı olmaksızın aynı zamanda nazil olmuşlardır. Hal böyle olunca, bunlardan birinin diğerini neshetmesi düşünülemez.

Sonra Buharî ve Müslim'in sahihlerinde de Hz. Ali'nin söyle dediği rivayet edilmistir: «Hz. Hamza'mn (sarhos iken), hörgüçlerini kestigi gibi devemden birini. Bedir gününde ganimetlerin beste birlik payından almistim.»

Bu ifadeler, Ebu Ubeyd'in, "Bedir ganimetlerinin beste biri ayrılmamisti." şeklindeki ifadesini açıkça reddetmektedir. Doğrusunu Allah bilir. Su halde Bedir ganimetlerinin de beste biri ayrılmisti. Nitekim Buhari, İbn Cerir ve diğerleri de böyle demislerdir. Tercihe sayan olan sahih görüş te budur.

Doğrusunu Allah bilir. [8]

Hz. Peygamberin Bedir'den Medine'ye Dönüşü

Daha önce anlatıldığı gibi Bedir savaşı, hicri ikinci senenin ramazan ayının onyedinci gününde (cuma günü) yapılmıştır.

Buharî ve Müslim'in sahihlerinde açıkça belirtildiğine göre Rasûlullah (s.a.v.), müşrikleri mağlup ettiğinde Bedir arazisinde üç gün ikâmet etti. Pazartesi günü devesine binip kuyuya atılan müşrik ölülerine seslendi. Sonra yanında bir çok esir ve ganimetler olduğu halde yola çıktı. Fetih ve ilahi nusret zaferini Medinelilere bildirmeleri için iki müjdeciyi önden gönderdi. Bunlar Cenâb-ı Allah'ın, müşriklere ve inkarcılara karşı Müslümanlara yardım edip zafer ihsan ettiğini müjdelemekle görevlendirilmişlerdi. Müjdecilerden biri Abdullah b. Revaha idi ki, Medine'nin üst taraflarına müjdeyi ulaştıracaktı. Diğeri ise Zeyd b. Harise idi ki, müjdeyi Medine'nin aşağı taraflarına ulaştıracaktı.

Üsâme b. Zeyd dedi ki: Rasûluîlah'm kızı Rukiyye'nin defin işini tamamladıktan sonra bize haber geldi. Rukiyye'nin kocası Osman b. Affan'dı. Eşinin yanında alıkonmuştu. Rasûluîlah'm emri üzerine ona hastabakıcılık yapıyordu. Rasûlullah, Bedir'de onun için pay ve ücret tayin etti,

Üsâme dedi ki: "Babam Zeyd b. Harise geldiğinde yanına vardım. O musallada duruyordu. İnsanlar etrafını çevrelemişlerdi. Söyle diyordu: «Utbe b. Rebia, Ebu Cehil b. Hisam, Zem'a b. Esved, Ebu'l-Bahteri el-As b. Hisam, Ümeyye b. Halef, Haccac'm oğulları Nebih ile Münebbih öldürdüler."

Dedim ki:

- Babacığım, bu söylediklerin gerçek mi?

- Evet, vallahi ey oglum, gerçektir.

Beyhakî, Hammad b. Seleme vasıtasıyla Üsâme b. Zeyd'in söyle dedigini rivayet eder:

"Peygamber (s.a.v.), Osman ile Üsâme b. Zeyd'i, kızının yanında bıraktı. Zeyd b. Harise, Rasûluîlah'm devesine binmiş olarak müjdeyi getirdi. Sesi duyduğumda dışarı çıktım. Baktım ki Zeyd müjde getirmiş. Allah'a yemin ederim ki, esirleri görünceye kadar onu tasdik etmedim. Rasûlullah, Osman'ın payını belirlemişti."

Vakidî dedi ki: "Rasûlullah (s.a.v.), Bedir'den dönüşünde Esil mintikasında ikinci namazını kıldı. Bir rek'at kıldığında tebessüm buyurdu. Niçin tebessüm buyurduğu sorulduğunda şöyle dedi:

- Mikail görüldü. Kanadında toz vardı. Bana tebessüm ederek: "Müşrikleri takip etmekteyim." dedi.

Bedir'deki müşriklerle savaşı işini tamamladığında Cebrail, bir at

üzerinde Rasûluîlah'm yanma geldi. At disi idi. Perçemi düğümlenmişti. Yelesinin iki tarafı tuzlanmıştı. Rasûlullah'a söyle dedi:

- Ya Muhammed, Rabbim beni sana gönderdi. Ve sen razı oluncaya kadar yanından ayrılmamami bana emretti. Razi oldun mu?

- Evet.

Vakidî dedi ki: "Anlatıldığına göre Rasûlullah (s.a.v.), Zeyd b. Harise ile Abdullah İbn Revaha'yi Esil'den gönderdi. Onlar, kusluk vakti güneş yükseldiğinde pazar günü geldiler. Abdullah b. Revaha, Akik mintikasında; , Zeyd b. Harise'den ayrıldı. Ve binegi üzerinde iken söyle seslendi:

- Ey Ensâr topluluğu! Size müjdeler olsun. Rasûlullah selamettedir. Müsrikleri öldürdü. Bir kısmım esir aldı. Rebia'mn ogullarıyla Haccac'ın ogulları, Ebu Cehil, Zem'a b. Esved, Ümeyye b. Halef öldürüldü. Süheyl b. Amr esir alındı!"

Asim b. Adiy dedi ki: «Abdullah b. Revaha'ya doğru gittim. Onu biraz uzaklaştırıp kendisine söyle dedim:

- Ey İbn Revaha, doğru mu söylüyorsun?

- Evet, vallahi... Yarın Rasûlullah esirleri getirecektir. Esirler birbirlerine bağlı halde geleceklerdir.

Böyle- dedikten sonra Medine'nin üst taraflarında dolasmaya ve Ensâr'ın evlerine birer birer uğrayıp onları müjdelemeye başladı. Çocuklar da onunla birlikte şiirler okuyup söyle diyorlardı: "Kafir Ebu Cehil öldürüldü!"

Nihayet Beni Ümeyye'nin evine vardılar. Zeyd b. Harise ise, Rasûlullah'm disi devesi Kasva üzerinde dolasarak Medinelileri müjdeliyordu. Namazgaha geldiğinde binegi üzerinde söyle seslendi:

- Rebia'nın ogulları Utbe ile Seybe, Haccac'ın ogulları, Ümeyye b. Halef, Ebu Cehil, Ebu'l-Bahteri, Zem'a b. Esved öldürüldüler, iri disli Süheyl b. Amr ile birçok müsrik esir alındılar!

Bazı kimseler, Zeyd'in sözlerim doğrulamıyor ve: «Zeyd b. Harise hezimetten başka birşey getirmedi. Kendisi de yenik düştü.» diyorlar ve Müslümanları öfkeliendirip korkutuyorlardı.

Biz, Bakf mezarlığında Rasûlullah'm kızı Rukiyye'yi defnedip mezarını örttüğümüz zaman Zeyd gelip bu duyuruyu yaptı. Münafıklardan biri, Üsame'ye:

- Adaminiz (Muhammed) ve beraberindekiler öldürüldüler, dedi. Bir baskası da Ebu Lübabe'ye:

- Arkadaşlarınız dağıldılar. Artık bir araya gelmezler. Muham-med'in ashabi da kendisi de Öldürüldü. İşte Zeyd'in getirdiği bu deve onundur. Bunu

taniyoruz. Zeyd de korkudan ne dedigim bilmiyor. Hezimetten baska birsey getirmemis, dedi.

Ebu Lûbabe ise ona:

- Allah, senin sözlerini yalan çıkaracaktır! dedi. Yahudiler:
- Zeyd, hezimete ugramis olarak geldi, dediler. Üsame dedi ki: Babamin yanma geldim. Onunla basbasa konustum. Ona söyle dedim:
- Söylediklerin dogru mudur?
- Evet, vallahi ey oglum, söyledigim seyler gerçektir.

Ben kendimi güçlü buldum. Ve o münafıkm yanma gidip söyle dedim:

- Sen, Rasûlullah'm ve Müslümanların aleyhinde kötü sözlerle daldin. Rasûlullah geldiginde seni ona götürecektir ve boynunu vuracagiz. Bunun üzerine o:

- Ben, insanları, bu sözleri söylediklerini duydum. Kendim söylemedim.

Esirler getirildiler. Başlarında da Rasûlullah'm azadlisi Sakran vardı. Sakran, Bedir'de Müslümanlarla birlikte savasmisti. Esirler kırk dokuz kişi idiler."

Vakidî dedi ki: Aslında üzerinde ittifak edilen görüğe göre esirler yetmiş kişi idiler. Bunda şüphe yoktur.

Rasûlullah (s.a.v.), Revha'da halkın liderleriyle karsilasti. Allah'in

kendisine nasib ettigi fetihten ötürü onu tebrik ettiler. Üseyid b. Hu-dayr söyle dedi:

- Ya Rasûlallah! Seni zafere kavusturan ve gözlerini aydın kılan Allah'a hamd olsun. Allah'a yemin ederim ki ya Rasûlullah, ben düşmanla karsilasacagini zannedip de Bedir savasma katılmamazlık etmiş degilim. Yalnız kervanla karsilacagim zannettigim için gelmedim. Eger düşmanla karsilacagim bilseydim asla bu savastan geri durmazdim.

Rasûlullah; «Dogru söyledin.» dedi.

İbn İshak dedi ki: Rasûlullah (s.a.v.), esirlerle birlikte Medine'ye yöneldi. Esirler arasında Ukbe b. Ebi Muayt ile Nadr b. Haris de vardı. Rasûlullah, ganimetlerin üzerine bekçi olarak Abdullah b. Ka'b b. Amr b. Avf b. Mebzul b. Amr b. Ganm b. Mazin b. Neccar'i görevlendirmisti.

İbn Hisam'm ifadesine göre Adiy b. Ebu'z-Zegba adındaki bir Müslüman, recez bahrinden su siiri okudu:

"Ey Besbes, onlar için onların göğüslerini yukarı kaldır ki, Zu't-Talh'da onlar için dinlenecekleri yer yoktur.

Gumeyr sahasında da alikonacak yer yoktur.

Çünkü kavmin binek hayvanları ahkonmazlar.

O halde onları yol üzerinde götürmek daha akillicadır.

Allah yardım etmiştir. Burnunun ucu sivri ve ortası çökük kimse ise kaçmıştır."

Rasûlullah (s.a.v.), daha sonra Medine'ye doğru yürüdü. Nihayet Safra bogazından çıktığında bogaz ile Naziye arasındaki kum tepesinin üzerine indi. Oraya Seyer denilir. Oradaki bir otlaga oturdu ve burada Allah'ın müşriklerden Müslümanlara kazandirdigi ganimeti esit şekilde taksim etti. Rasûlullah, daha sonra yola çıktı ve Revha'ya vardiginda Müslümanlar, Allah'ın ona müyesser kildigi fetih sebebiyle kendisi ve beraberindeki Müslümanları kutlayarak karsiladilar. Seleme b. Sela-me b. Vaks, Asim b. Amr ile Yezid b. Ruman'ın da bana anlattıkları gibi-dedi ki:

- Niçin bizi kutluyorsunuz? Allah'a yemin ederim ki biz, ancak bağlanmış bir takım develer gibi başlarının saçları dökülmüş acizlerle karsilastik ve onları bogazladık.

Bunun üzerine Rasûlullah, tebessüm buyurup şöyle dedi:

- Ey kardesimin oğlu! Onlar esraf ve reislerdir. [9]

Nadr B. Haris İle Ukbe B. Ebî Muaytn Öldürülmeleri

Ibn İshak dedi ki: Rasûlullah (s.a.v.), Safra'ya geldiginde Nadr b.Haris öldürüldü. Onu Ebu Talib oğlu Ali öldürdü. Mekkelüerden ilim erbabi biri bana böyle haber verdi.

Rasûlullah, daha sonra yoluna devam etti. İrk-i Zabye'ye geldiginde Ukbe b. Kbi Muayt öldürüldü. Rasûlullah, onun öldürölmesini emrettiğinde Ukbe şöyle dedi:

- Ey Muhammedi Çocuklara kim bakacak?

- Ates!

Onu, Asim b. Sabit b. Ebu'l-Akleh öldürdü. Bu zat, Beni Amr b. Avfin kardesidir. Nitekim Ebu Ubeyde b. Muhammed b. Ammar b. Ya-sir de bana böyle anlatmistir. Musa b. Ukbe, "Megazi" adli eserinde böyle demis ve Rasûlullah (s.a.v)'m ondan baska herhangi bir esiri öldürt-medigini ifade etmistir. Asim b. Sabit öldürmek için üzerine vardiginda Ukbe şöyle demisti:

- Ey Kureys toplulugu! Su kadar adam arasında ben niye öldürölüyorum?

- Allah ve Rasûlüne düşmanligından ötürü öldürölüyorsun!

Hammad b. Seleme, Ata b. Saib kanah ile Sabi'nin şöyle dedigini rivayet eder: «Peygamber (s.a.v.), Ukbe'nin öldürölmesini emrettiğinde o: 'Ya

Muhammed! Kureys arasında sadece beni mi öldürüyorsun?" diye sordu. Peygamber (s.a.v.) de şöyle cevap verdi:

- Evet.. Bunun bana ne yaptığım biliyor musunuz? Ben, Makam-i İbrahim'in arka tarafında secde halinde iken yanıma geldi. Ayagini boynuma bastı. Ayagini boynuma öyle bastırdı ki, kaldırmadı. Nihayet gözlerimin yuvalarından fırlayacaklarım zannettim. Bir başka defa koyun iskembesi getirip secde halinde iken basmam üzerine bıraktı. Fatima gelip onu basımdan aldı ve basımı yıkadı.

İbn Hisam dedi ki: Ukbe'yi Ebu Talib oğlu Ali öldürdü. Zührî ve diğer ilim erbabi böyle anlatırlar.

Ben derim ki: Bu iki adam (Nadr b. Haris ile Ukbe b. Ebi Muayt), Allah'ın en serli, en kafir, en inatçı, en taskin, en hasetçi, en hicivkar kullarıydılar. Bunlar, gerek Müslümanlara gerekse İslâm'a karşı çok hicivde bulunurlardı. Allah ikisine de lanet etsin. Nitekim lanet etti de.

İbn Hisam dedi ki: Nadr b. Harisin bacisi Kuteyle binti Haris, kardeşinin ölümü üzerine şu siiri söyledi:

"Ey süvari! Esil, besinci seferin sabahında başarı için bir yerdir.. Orada bir ölüye bildir ki selamet olsun.Orada iki nitelikli, hızlı giden develer eksik olmaz.

Benden akmayla çoğalan, başka bir zaman boğaz tıkayan, yere dökülmüş kanlı göz yaşı akar.

Eğer kendisine seslenirsem, acaba Nadr beni ısıtır mı?

Konusamayan bir ölü nasıl ısıtır?

Ey Muhammed! Kavmi içinde asil, sereflilerin hayırlısı ve serefli olan bir adamı, sayet lütfunla salıverseydin sana zarar vermezdi. Çok kere genç kisi, asiri bir öfke içinde olduğu halde lütfeder, öldürmez, bırakır.

Ya da fidye kabul etmez miydin ki, vereceği fidyenin en kıymetlisiyle infak edip verseydi.

Eğer azad olunacak bir azad etme varsa Nadr, yakınlık yönünden ailedakilere en yakın ve onların halden olanıdır.

Kardeşlerinin kılıçları onu ele aldılar. Allah için, orada kesilen çok akrabalık bağları vardır.

Eli kolu bağlı olarak yorgun haldedir. Bağlı bir esir olarak ağır bir yürüyüşle ölüme çekilir bir halde sokuldu."

İbn Hisam dedi ki: Anlatıldığına göre bu siir, Rasûlullah (s.a.v.)'a ulaştığında şöyle demistir: "Eğer bu, onun öldürülmesinden önce elime geçseydi, elbette onu korurdum!"

Ibn Ishak dedi ki: O mevkide Rasûlullah (s.a.v.), Ferve b. Amr el-Beyadî'nin azadhsi Ebu Hind ile karsilasti. Ebu Hind ,onun hacamatçisi idi. Yaninda ild kesk dolu bir tuluk vardi. Bunu, Rasûlullah'a hediye olarak takdim etti. Rasûlullah, onun hediyesini kabul etti ve Ensâr'a ona iyi davranmalarini tavsiye etti.

Sonra Rasûlullah, yola çikip esirlerden bir gün önce Medine'ye vardi.

Ibn Ishak dedi ki: Beni Abdü'd-Dar'm kardesi Vehb oğlu Nebih, bana dedi ki: Rasûlullah (s.a.v.), esirlerle birlikte geldiginde onlari ashabina dagitti ve onlara iyi davranmalarini tavsiye etti.

Ebu Aziz b. Umeyr b. Hasim, Mus'ab b. Ümeyr'in Öz kardesi olup esirler arasinda idi. Ebu Aziz söyle demisti:

«Kardesim Mus'ab b. Ümeyr yanima geldiginde Ensâr'dan bir adam beni esir almisti. Adama söyle dedi:

- İyi tut. Elinden kaçırma. Çünkü bunun annesinde çok esya vardır. Umulur ki, bunu kurtarmak için sana fidye verir.

Beni, Bedir'den getirdikleri zaman Ensâr'dan bir topluluk içindeydim. Sabah ve akşam yemeklerini getirdikleri zaman ekmegi özellikle bana verirler, kendileri hurma yerlerdi. Çünkü Rasûlullah, bizim için onlara tavsiyede bulunmustu. Onlardan bir adamin eline bir ekmek kirigi düşmezdi ki onu bana vermesin. Ben de utaniyor, onlardan birine o ekmegi veriyordum. O da bunu ihtiyaci olan kimseye veriyordu.»

Ibn Hisam dedi ki: Ebu Aziz, Bedir'de Nadr b. Haris'ten sonra müsriklerin sancaktari idi. Kardesi Mus'ab b. Ümeyr, Ebu Yusr'e (ki bu onu esir alan kimse idi) birsey söylediği zaman Ebu Aziz ona söyle dedi:

- Senin ev sahibin bu mudur?

Mus'ab'da ona, söyle dedi:

- Benim kardesim odur, sen degilsin.

Bunun üzerine annesi, Kureys esirleri için verilen fidyenin en fazla ne kadar olacagini sordu. Ona:

- En fazla fidye 4000 dirhemdir, denildi.

Bunun üzerine 4000 dirhemi, gönderdi ve böylece oglunun fidyesini ödemiş oldu.

Ben derim ki: Yukarida adi geçen Ebu Aziz'in asil adi Zürene idi. İbn Esîr, "Üsdü'l-Gabe" adli eserinde böyle demistir. Halife b. Hayyat, ashabin adlarini sayarken onu zikretmistir. Ebu Aziz, Mus'ab b. Ümeyr'in baba bir kardesiydi. Bunlarin baska bir kardesleri de vardi. O da, baba tarafından kardesleri idi. Adi Ebü'r-Rum b. Ümeyr idi. Uhud gününde kafir olarak

öldürüldüğünü söyleyen kimse yanılmıstır. Uhud gününde kafir olarak öldürülen, Ebu Azze idi. Nitekim bu, yeri geldiginde de açıklanacaktır. Dogrusunu Allah bilir.

Ibn Ishak, Abdullah b. Ebu Bekr kanali ile-Yahya b. Abdullah b. Abdurrahman b. Sa'd b. Zürene nin söyle dedigini rivayet eder: «Esirler getirildikleri zaman Rasûlullah'm hanimi Sevde binti Zem'a, Afra ailesinin yaninda, Afra'nin iki oglu Avf ve Muavviz'nin konaklarinda bulunuyordu. Bu, hanimlarin üzerine örtünme emri nazil olmasindan önce idi. Sevde söyle diyordu:

- Vallahi ben, onların yaninda idim. Bize bir takım adamlar getirildi. Denildi ki:

- iste bunlar esirlerdir, getirilmisler,

Ben de odama dönüp baktim. Rasûlullah oradaydi. Bir de baktim ki, Ebu Yezid Süheyl b. Amr odanın bir kösesinde elleri bir ip ile boynuna baglanmış. Vallahi Ebu Yezid'i böyle görünce kendimi tutamayip söyle dedim;

- Ey Ebu Yezid! Kendiliginizden teslim oldunuz. Serefle ölseydiniz daha iyi olmaz miydi?

Vallahi odada beni, ancak Rasûlullah'm su sözü uyandirdi:

- Ey Sevde! İnsanları Allah'a ve Rasûlüne karsi mi kiskirtiyorsun?

- Ya Rasûlallah, seni hak peygamber olarak gönderene yemin ederim ki; Ebu Yezid'i, elleri boynuna bağlanmış halde gördüğümde kendimi tutamadım. Bu yüzden deminki sözleri söyledim.» [10]

Necasi (R.A.)'Nin Bedir Zaferine Sevinmesi

Hafiz el-Beyhakî, Ebu'l-Kasim Abdurrahman kanali ile Abdurrahman'dan rivayet etti ki: «San'ali bir adam söyle demistir: Günün birinde Necasi, Cafer b. Ebi Talib ile arkadaşlarına haber gönderip yanına çağirtti. Onlar makamına girdiklerinde onun bir odada eski elbiseler içinde toprak üzerinde oturmuş olduğunu gördüler. Cafer dedi ki:

- Onu bu halde görünce kendisinden korktuk, yüzümüzdeki vaziyeti görünce söyle dedi:

- Size hosunuza gidecek bir müjde veriyorum. Sizin diyarinizdan bir casusum geldi. Allah'in, peygamberine yardım ettigini, düşmanlarını mahvettigini, falan falan adamlarin esir alindigini, falan falan adamlarin da öldürüldüğünü bana haber verdi. Ben de orayı seyrederek gibi oldum. Casusum dedi ki: "Beni Damre ogullarından olan efendimin develerini gütmekte idim."

Cafer ona dedi ki:

- Neyin var ey hükümdar? Toprak üzerinde oturmussun. Altında bir sergi yok. Üzerinde de su eski elbiseler var?

- Allah'ın İsa'ya indirdiği ayetlerde gördüğümüze göre insanlar, bir nimete kavustuklarında tevazu gösterip bu nimeti söylemek mecburiyetindedirler. Bu, Allah'ın onlar üzerindeki bir hakkıdır. Madem ki Allah, peygamberine yardım etmiş, bu nimetlere bizleri kavuşturmuştur. O halde ben de tevazu göstererek bu nimeti ifade etmek mecburiyetindeyim.» [11]

Müsrîklerin Bedîr'de Ugradıkları Musibet Haberinin Mekke'ye Ulaşması

İbn İshak dedi ki: Kureys'in basına gelen musibeti, Mekke'ye ilk haber veren, Haysuman b. Abdullah el-Hüzaî oldu. Mekke'dekiler dediler ki:

- Senin ardında neler oldu?

- Utbe b. Rebia, Seybe b. Rebia, Ebu'l-Hakem b. Hisam, Ümeyye b. Halef, Zem'a b. Esved. flaccin oğulları Nübeyh ile Münebbih ve Ebu'l-Bahteri b. Hisam öldürüldüler!

Kureys'in esrafını saymaya başlayınca Safvan b. Ümeyye -ki o, o esnada Hicir'de oturmaktaydı- şöyle dedi:

- Vallahi eğer bunun akli varsa, benim durumumu kendisine sorun.

Onlar da Haysuman'a sordular:

- Safvan b. Ümeyye ne yapmaktadır?

- İşte o, burada Hicir'de oturmaktadır. Vallahi onun babasını ve kardeşini, öldürüldükleri sırada gördüm!

Musa b. Ukbe dedi ki:

Haber, Mekkelilere ulaştığında ve araştırıp haberin doğruluğunu anladıklarında kadınlar saçlarını kestiler. Birçok at ve deve boğazlandı.

Süheylî, Kasım b. Sabit'in, "Delail" adlı kitabında şöyle dediğini rivayet eder: Bedir vakası olduğunda Mekkeliler, görünmeyen bir cinin şöyle seslendiğini duydular:

"Hanifler (Müslümanlar), Bedir'in basına öyle bir iş getirdiler ki, o isten ötürü Kisra ile Kayser'in saraylarının duvarları çökecektir.

Bu iş, Lüey kabilesinden bazı adanılan helale etti. Hasretlerinden ve pısmanlıklarından ötürü bellerini vuran hurdaları ortaya çıkardı.

Muhammed'e düşman olarak aksamlayan kimseye yazıklar olsun. Doğru yoldan sapıp saskinlığa düşmüştür!"

İbn İshak, Hüseyin b. Abodullah kanalı ile Rasûlullah'm azadhai Ebu Rafii'n söyle dediğim rivayet eder:

"Abbas b. Abdülmuttalib'in kölesi idim. Ailece Müslüman olduk. Abbas Müslüman oldu. Ümmü Fadl'da Müslüman oldu. Ben de Müslüman oldum. Abbas, kavminden korkar ve onlara muhalefet etmekten hoslanmazdı. Müslümanlığını gizlerdi. Çok mal sahibi idi. Mali, kavminin elinde kalmıştı. Ebu Leheb, Bedir savaşına katılmamış, yerine As b. Hisam b. Mugire'yi göndermişti. Çünkü Kureysliler, savaşa katılmadıklarında yerlerine adam tutup gönderirlerdi. Bedir savaşına katılan Kureysli müsrilerden basına gelenleri Ebu Leheb haber aldığı zaman Allah, onu zelil ve hakir etti. Biz de içimizde kuvvet ve izzet bulduk. Ben, zayıf bir adamdim. Ok yapıyordum. Onları, Zemzem kuyusu yanındaki çadırımda yontuyordum. Bir ara orada oturmuş, oklarımı yontuyordum. Yanımda da Ümmü Fadl oturuyordu. Gelen haber, bizi sevindirmişti. O esnada uğursuz Ebu Leheb çıkageldi ve çadırın kenarında oturdu. Sirti sirtima bakıyordu. Bir ara oturmakta iken millet şöyle dedi:

- İşte Ebu Süfyan b. Haris b. Abdülmuttalib geldi. Ebu Leheb de ona şöyle sordu:

- Ey kardesimin oğlu, anlat hele. Milletin durumu nasıl oldu?

- Vallahi biz, bir kavim ile karşılaştık. Onlara sırtlarımızı verdik ki bizimle nasıl dilerlerse öyle savaş etsinler. Ve bizi diledikleri gibi esir etsinler. Allah'a yemin ederim ki bununla beraber Kureyslileri kinamadım. Gök ile yer arasında alaca atlar üzerinde beyaz adamlarla karşılaştık. Vallahi hiç birsey bırakmaz ve hiç birsey onlara karşı koyamaz.

Ebu Rafi. dedi ki:

- Bunun üzerine çadırımın kenarım elimle kaldırdım. Sonra dedim ki:

- İşte vallahi onlar meleklerdir!

Bunun üzerine Ebu Leheb, elini kaldırdı ve yüzüme sert bir tokat indirdi. Ben de karşılık vermek üzere ona yöneldim. O beni kucakladı ve yere vurdu, Sonra üzerime çöktü ki beni vursun. Ben zayıf bir adamdim. Bununla beraber Ümmü Fadl, çadırın direklerinden bir direğe doğru koştu. Onu aldı, onunla Ebu Leheb'e bir darbe vurdu. Basında ağır bir yarık meydana getirdi ve dedi ki:

- Efendisi burada olmayan bir köleyi zayıf mı buldun? Böylece o, geçişin geri alçalmış olarak kalkıp gitti. Vallahi o, ancak

yedi gece yasadı ki, Allah ona Adese -denilen öldürücü bir yara verdi. Onu mahvetti, yara onu öldürdü."

Yunus, İbn İshak'tan ayrı olarak yukarıdaki rivayete sunları ekledi:

"Oğulları onu, ölümünden üç gün sonrasına kadar defnetmediler. Nihayet kokustu. Kureysliler vebadan kaçınır gibi Adese yarısından kaçınırlardı.

Öyle ki Kureyslilerden bir adam söyle demisti:

- Yaziklar olsun size, utanmiyor musunuz, babanız Ölmüs, evinde kokusmus oldugu halde onu defnetmiyorsunuz?
- Bu yaranin bize de siçramasindan korkuyoruz?
- Haydin bakalim, bu iste size yardimci olacagim!

Vallahi cenazesine yaklasmaksizm, uzaktan su dökerek Ebu Le-heb'i yikadilar. Sonra onu Mekke'nin yukari taraflarina götürüp bir duvara dayadilar. Üzerim taslarla örttüler."

Yunus, Yahya b. Abbad b. Abdullah b. Zübeyr'den, o da babasindan rivayet etti M, mü'minlerin annesi Hz. Aise, Ebu Leheb'in cesedinin bulunduğu yerden geçerken elbisesine bürünür ve oradan geçinceye kadar yüzünü açmazdi.

Ibn îshak, Yahya b. Abbad'm söyle dedigini rivayet eder:

Kureysliler, ölüleri üzerine agladilar, sonra dediler ki:

"Aglamayiniz. Çünkü Muhammed ve ashabi bunu duyarlarsa size gülerler. Esirleriniz için de ona adam göndermeyin. Böylece Muhammed ve- ashabi, fideye istemekte siddet göstermesinler."

Ben derim ki: Allah, böylece Kureysli müsriklerin hayatta kalanlarini tam bir sekilde azaplandirmis oldu. Çünkü ölüleri üzerine aglaya-maz hale gelmislerdi. Oysa ölüler üzerine aglamak, kederli kimsenin gönlünü ferahlatir ve serinletir.

Ibn Ishak dedi ki: Esved b. Muttalib'in ogullarindan üçü öldürülmüstü: Zem'a, Akil ve Haris. O, ogullarinin üzerine aglamak istiyordu. Bu durumda iken bir ara geceleyin agitçi bir kadinin sesini isitti. Gözleri görmez olduğu için kölesine dedi ki: «Bak bakalim, ölüler üzerine aglamaya müsaade edildi mi? Kureysliler ölüleri için mi agliyorlar? Böyle ise belki ben de Ebu Hakime'nin (yani oglum Zem'a'nın) ölümüne aglarim. Çünkü içim yaniyor!»

Köle geri döndüğünde söyle dedi:

- Aglayan bir kadindir. Yitirmis olduğu devesi için aglıyor!

Bu olay esnasinda Esved, söyle demisti:

"Bir devesini yitirdigi için mi aglar ve onu uyaniklik mi uykudan men'eder.

Genç deveye aglama, fakat Bedir'e agla ki, sanslar ona kavusmadilar.

Bedir'e ki, Beni Husays, Manzum ve Ebû'1-Velid'in kavminin liderleri üzerine agla.

Ey kadin, eger aglarsan Akil'in üzerine agla ve arslanlar arslani Haris'e agla.

Onlara agla ve hepsine de melul, mahzun olma. Ebu Hakime'nin ise bir esi ve benzeri yoktur.

Haberin olsun ki, onlardan sonra bir takım adamlar liderlige erdiler ki, eger Bedir günü olmasaydi onlar bu liderlik ve efendilige eremezlerdi." [12]

Kureys'in, Esirlerinin Fidyesi İçin Rasûlullah'a Heyet Göndermesi

Ibn Ishak dedi ki: Esirler arasında Ebu Veda'e b. Dubayre es-Sehmî de vardı. Resûlullah (s.a.v.), onun hakkında söyle buyurdu:

- Onun Mekke'de zeki, akıllı, tacir, mal sahibi bir oğlu var. Sanki o, size babasının fidye ile kurtulmasını talep için gelmiştir.

Kureysliler: "Esirlerinizin fidyesi için acele etmeyin ki, Muham-med ve ashabi size karşı esirlerin fidyesinin alınmasında siddet göster-mesinler." dedikleri zaman Muttalib b. Ebi Veda'e -ki bu Rasûlullah'm kastedtiği kimsedir- dedi ki:

- Doğru söylediniz. Acele etmeyiniz.

Böyle diyen Muttalib, geceleyin gizlice gitti. Medine'ye gelip babası için 4000 dirhem fidye verdi. Böylece babasını alıp götürdü.

Ben derim ki: Bu, fidye karşılığında serbest bırakılan ilk esirdi. Sonra Kureysliler, esirlerinin fidyesini gönderdiler. Mikrez b. Hafs b. Ah-yef, Süheyl b. Amr'in fidyesini getirdi. Süheyl'i, Malik b. Duhsum esir almıştı. Malik, Beni Salik b. Avfin kardeşidir. Bu hususta söyle demistir:

"Süheylî esir aldım, onu hiçbir esire degistirmem,

Hindef bilir ki, hakiki genç yigit, onların Süheyl'idir.

Zulme ugradığı zaman kılıçla vurdum, nihayet o iki kat kesildi.

Dudagi yarık kimseye karşı nefsimi zorladım."

İbn Ishak, Muhammed b. Amr b. Ata kanalı ile Ömer b. Hattab'm Rasûlullah (s.a.v.)'a söyle dedigini rivayet eder:

- Ya Rasûlallah! Beni birakta Süheyl b. Amr'in ön dişlerini sökeyim. Böylece dili dışarı çıksın. Artık hiçbir yerde çıkip senin aleyhine konuşamasın!

- Ben, onun uzuvlarına (organlarına) böyle zarar vermem. Eger böyle yaparsam peygamber dahi olsam, Allah da bunu bana yapar!

Ben derim ki: Bu, mürsel, hatta mu'dal bir hadistir.

Ibn Ishak dedi ki: Bana gelen habere göre Rasûlullah (s.a.v.), bu konuda Ömer'e söyle demistir:

«Belki o, kötülemeyeceğin bir makama gelir.»

Ben derim ki: Süheyl'in Mekke'de erdiği bu makam, Rasûlullah vefat ettiği,

Araplardan bazilari irtidad ettikleri ve Medine ile diger yerlerde münafiklik zuhur ettiginde o Mekke'de kalkip insanlara hitapta bulunmus ve onlarin Hanif dinde sebat etmelerine vesile olmustu. Nitekim bunu, yeri geldiginde açıklayacagiz.

İbn İshak dedi ki: "Mikrez, Süheyl'i esir olarak ellerinde bulunduran ashabla mukavele yapip rizalarını elde ettiginde onlar:

- Haydi bakalim, hakkimizi ver, dediler. Mikrez:

- Onun yerine beni alikoyun, onu birakin ki, gidip fidyesini göndersin, dedi.

Onlar da Süheyl'i biraktilar, yerine Mikrez'i yanlarında alikoydular."

Mikrez, alikondugu zaman bir siir söyledi. Ancak İbn Hisam, onun böyle bir siir söylediğim kabul etmemistir. Doğrusunu Allah bilir.

İbn İshak, Abdullah b. Ebi Bekr'in söyle dedigini rivayet eder: Esirler arasında Amr b. Ebu Süfyan Sahr b. Harp da vardı. Anası, Ukbe b. Ebu Muaytm kızı idi. İbn Hisam'm ifadesine göre anası, Ebu Muayt'in kız kardeşi idi. Onu esir alan kisi, Ebu Talib oğlu Ali idi.

İbn İshak, Abdullah b. Ebi Bekr'in söyle dedigini rivayet etmistir. Ebu Süfyan'a:

- Oğlun Amr'in fidyesini öde, denildi. O da dedi ki:

- Kanim gittigi gibi malimde mi gitsin? Hanzele'yi öldürdüler. Amr'in da fidyesini mi vereyim! Onu, onların ellerinde birakin. İstedikleri zamana kadar yanlarında tutsunlar.

Amr, bu halde Medine'de Rasûlullah'm yanında mahpus iken Sa'd b. Numan b. Ekkal, umre yapmak üzere yola çıktı. Bu, Beni Amr b. Avfin kardeşidir. Ayrıca Beni Muaviye'den de biridir. Yanında esi de bulunuyordu. Baki'de kendisine ait bir koyun sürüsü olan Müslüman bir ihtiyar adamdı. Oradan umre için yola çıktı. Kendisine yapılan seyden korkmuyordu. Mekke'de hapsolunacagim zannetmedi. Ancak umre yapmak üzere gelmişti. Çünkü Kureyslilerle antlaşma yapmışlardı. Antlaşmaya göre Kureysliler, hac ya da umre için Mekke'ye gelecek olan herhangi bir kimseye iyilikten baska birsey yapmayacaklardı. Fakat Ebu Süfyan b. Harp Mekke'de ona saldırdı. Onu, oğlu Amr'm karşılığında hapsetti. Sonra Ebu Süfyan şöyle dedi:

"Ey İbn Ekkal'm kavmi! Onun çağrısına cevap verin. Genç efendiyi yarımsız bırakmaya sözleşmistsiniz.

Eğer bağlanmış esirlerin bağını çözmezlerse demek ki, Beni Amr kabilesi asli bozuk kimselerdir."

Hassan b. Sabit te ona su cevabi verdi:

"Eğer Sa'd, Mekke önünde serbest bırakılmış olsa, elbette sizin içinizde esir

olunmazdan önce maktulleri çoğaltirdi.

Keskin kiliç ya da Neb'a agacinin yaylanyla -ki onların kirisi uzatıldığı zaman ses çıkarır- oku atarlar."

Beni Amr b. Avf, RasûluUah'a gitti. Durumu anlattılar. Amr b. Ebu Süfyan'ı kendilerine vermesini istediler. Karsiliginda da onların arkadasini serbest bırakacaklarım birdirdiler. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.), Amr'i serbest bırakip Ebu Süfyan'a gönderdi. Dolayisiyla Sa'd'm serbest bırakılma yolu açıldı.

İbn İshak dedi ki: Esirler arasında Ebu'l-As b. Rebi b. Abdu'1-Uzza b. Abdu's-Sems b. Ümeyye de vardı. Bu, Rasûlullah (s.a.v.)'m damadı olup kızı Zeynep ile evli idi.

İbn Hisam dedi ki: Onu, Hiras b. Simme esir aldı. Bu Hiras, Beni Haram kabilesindendi.

İbn İshak dedi ki: Ebu'l-As, Mekke'nin malca, emanete riayetçe ve ticaretçe sayili şahsiyetlerindendi. Hale Binti Hüveylid'den dogma idi. Hatice, Rasûlullah'tan, onu kendi kızı Zeynep'le evlendirmesini istemisti. Rasûlullah, Hatice'ye muhalefet etmezdi. Bu evlendirme isi, vahyin nüzulünden önce idi.

Rasûlullah (s.a.v.), kızı Rukiyye veya Ümmü Külsûmu Ebu Le-heb'in oğlu Utbe ile evlendirmisti. Vahiy geldiginde Ebu Leheb: «Muhammedi kendi nefsi ile mesgul edin." dedi ve oğlu Utbe'ye emir vererek Rasûlullah'm kızını bosatti. Utbe, daha gerdege girmemiskén Rasûlul-lah'm kızını bosadi. Osman b. Affan (r.a.), Rasûlullah'm bosanan bu kızı ile evlendi. Bunun üzerine Ebu'1-As'a gidip ona söyle dediler:

- Hanimından aynı. Biz seni Kureys'ten diledigin herhangi bir kadınla evlendiririz.

- Hayir, vallahi ben hanimimdan ayrılmam ve hanimim yerine Ku-reysten bir hanimimin olmasını da istemem!

Bana gelen habere göre Rasûlullah (s.a.v.), damatligi bakımından Ebu'1-As'i överdi.

Ben derim ki: Rasûlullah'm, Ebu'l-As'in damatligini övmesi, sahih hadisle sabittir. Nitekim bu konu ileride de gelecektir.

İbn İshak dedi ki: Rasûlullah (s.a.v.), Mekke'de iken helal ve haram hükümlerini belirlememisti. Kendi isi üzerine maglup olmustu, islâmiyet, Rasûlullah'm kızı Zeynep'le Ebu'1-As'i birbirinden ayirmisti. Ama Rasûlullah, bunları birbirinden ayiracak güce sahip degildi.

Ben derim M: Cenâb-i Allah, hicretin altinci senesi olan Hudeybiye

muahedesi senesinde Müslüman kadınları, müsrık kocalarına haram kılmıstır. Bununla ilgili açıklama da ileride gelecektir.

İbn İshak, Yahya b. Abbad kanalı ile Hz. Aise'nin söyle dedigini rivayet eder: Mekkeliler, esirlerinin fidyelerini gönderdiklerinde Rasûlullah'm kızı Zeynep de kocası Ebu'l-As'm kurtuluşu için fide olarak bir gerdanlık göndermistı. Bu gerdanlığı Ebu'l-As ile gerdege girdiginde annesi Hatice (r.a.) kendisine hediye etmistı. Rasûlullah, bu gerdanlığı görünce yüregi asiri derecede duygulandı ve söyle dedi:

- Eger uygun görürseniz Zeyneb'in esirini serbest bırakın ve kendisine ait bu gerdanlığı da iade edin.

Ashab da: "Olur ya Rasûlallah." diyerek Ebu'l-As'i serbest bırakarak gerdanlığı iade ettiler.

Ibn İshak dedi ki: Fide vermeksizin serbest bırakılma kendilerine lütfolunan esirler arasında Beni Abdu's-Sems b. Abdumenaş tan Ebu'l-Âs b. Rebi b. Abdi'l-Uzza b. Abdu's-Sems vardı. Rasûlullah (s.a.v.), kızı Zeyneb'in fide göndermesinden sonra onu bağışladı. Beni Mahzum b. Yakaza'dan da Muttalib b. Hantab b. Haris b. Ubeyd b. Ömer b. Mahzum vardı. Beni Haris b. Hazreç'in adamı idi. Ve onların ellerine bırakıldı. Nihayet onu serbest bıraktılar. O da gidip kavmine kavustu.

Ibn İshak dedi ki: Rasûlullah (s.a.v.), Ebu'l-As'i serbest bırakırken, Zeyneb'i serbest bırakmasını, yani Medine'ye hicretine müsaade etmesini şart kostu. Ebu'l-As da bu şartı kabul etti ve yerine getirdi. Nitekim bununla ilgili açıklama ileride gelecektir. Önceki sayfalarda da Abbas b. Abdülmuttalib'in kendi şahsi, Akil ve Nevfel adındaki yegenleri için 100 okıye altını fide olarak verdiğini anlatmıstık.

İbn Hisam dedi ki: Ebu'l-As'i esir alan kişi, Ebu Eyyüb Halid b. Zeyd idi.

İbn İshak dedi ki: Sayfî b. Ebi Rıfaa b. Abid b. Abdullah b. Ömer b. Mahzum, sahiplerinin eline bırakıldı. Onun fidyesini ödeme hususunda hiç kimse gelmeyince fidyesini onlara göndersin, diye ondan söz alındı ve serbest bırakıldı. Ama o sözünde durmadı. Bunun üzerine Hassan b. Sabit, bu hususta söyle bir şiir söyledi:

"Sayfî borcu ödeyecek değildir. Tilkinin kafası bazı yerlerde çalışmaz."

İbn İshak dedi ki: Ebu Azze Amr b. Abdullah b. Osman b. Üheyb b. Hüzafe b. Cumah, kızları çok olan muhtaç bir kimse idi. Rasûlullah ile konuşup söyle dedi:

'Ya Rasûlallah, bilirsin ki malım yok, ben muhtaç ve çoluk çocuk sahibi bir kimseyim. Beni bağışla." Rasûlullah (s.a.v.) de ona lütfetti, fidyesini almadı ve Rasûlullah'a karşı başka kimseye yardımcı olmamak şartıyla onu serbest

birakti. Ebu Azze, bu hususta Rasûlullah'i övdü, üstünlüğünü kavmi içinde anarak söyle dedi:

"Benden Muhammed Rasûhillah'a kim bildirecek ki, sen haksin, Melik'de Hamid'dir.

Sen, hak ve hidayete davet eden bir kisisin. Senin için büyük Allah'tan şahid vardır.

Sen, bizim içimizde bir mertebeye gelensin ki, mertebenin dereceleri vardır.

Sen kiminle savaşırsan elbette o yeniktir, bahtsızdır, mutsuzdur. Ve kiminle de barışırsan, o elbette mutludur, bahtiyardır.

Fakat Bedir ve onun ehli bana hatırlatıldığında, bendeki hasret ve ümitsizlik geri dönüyor."

Ben derim ki: Sözü edilen bu Ebu Azze, Rasûlullah'a verdiği sözü tutmadı. Müsrikler onun akıyla oynadılar. O da onlara geri döndü. Uhud savaşında yine esir alındı. Yine Rasûlullah'tan, kendisine lütfetmesini talep etti. Ama Rasûlullah söyle dedi: «Yanaklarını silesin ve: "Muhammed'i iki kez aldattım!" diyesin diye seni bırakacak değilim!»

Bundan sonra Rasûlullah, emir vererek onu öldürttü. Nitekim bu konu, Uhud gazvesi anlatılırken ele alınacaktır. Rasûlullah (s.a.v.), Ebu Azze hakkında söyle demistir:

«Mümin, aynı delikten iki defa isinîmaz.» Bu, ancak Rasûlullah'tan duyulabilecek bir darb-i meseldir.

Ibn İshak, Muhammed b. Cafer b. Zübeyr kanalı ile Urve b. Zü-beyr'in söyle dedigini rivayet eder: Umeyr b. Vehb el-Cümeî, Safvan b. Ümeyye ile birlikte Bedir'e katılan Kureyslilerin basına gelenlerden sonra Hicir'de birazcık oturdu. Umeyr b. Vehb, Kureys şeytanlarından ve Rasûlullah ile ashabına eziyet verenlerdendi. O, Mekke'de iken ondan mesakkat ve zahmetler gördüler. Oğlu Vehb b. Umeyr, Bedir'de esir almanlar arasındaydı.

Ibn Hisam dedi ki: Beni Zürayk kabilesinden Rifaa b. Rafi, onu esir etti.

Ibn İshak, Muhammed b. Cafer kanalı ile Urve'nin, Bedir kuyusuna atılan ve musibete maruz kalan müsrikleri anlatmasından sonra Safvan'm söyle dedigim rivayet eder:

- Vallahi onlardan sonra yaşamakta hayir yoktur. Umeyr de söyle dedi:

- Vallahi doğru söyledin. Vallahi eğer üzerimde borç ve benden sonra zayı olmasından endişe ettiğim çocuk olmasaydı, elbette atıma biner,

Muhammed'e gider ve onu öldürürdüm. Bedir'dekilerden önce oğlum, onların ellerinde esirdir.

Safvan da fırsatı ganimet bilip söyle dedi:

- Borcunu ben öderim. Bu bana ait olsun. Çoluk çocuğun da benimkilerle birlikte kaldıkları sürece onlara ihsanda bulunurum. Elimize geçen nimeti onlarla paylaşıyoruz. Onlar zorluk içinde ilçen ben rahat etmem.

Bunun üzerine Umeyr, ona söyle dedi: -Durumumuzu gizle.

- Olur, gizlerim.

Sonra Umeyr, kılıcını getirmelerini, keskinletilmesini ve zehir sürülmesini emretti. Bunlar yapıldıktan sonra yola çıktı ve Medine'ye geldi. Bir ara Ömer b. Hattab, Müslümanlardan bir cemaatle beraber, Bedir gününden söz ediyorlardı. Ve Allah'ın kendilerine ücram ettiği şeyleri düşmanlarından onlara gösterdiğini konuşuyorlardı. O esnada Ömer, Umeyr b. Vehb'in, mescidin kapısı önünde, kılıcını kusanmış vaziyette binliğini çöktürdüğünü gördü ve söyle dedi:

- Bu, Allah'ın düşmanı Umeyr b. Vehbtir. Allah'a yemin ederim ki, o ancak kötülük için gelmiştir. O değilimdir ki aramızı bozdu ve Bedir günü de Kureys için sayımızı takdir ve tahmin etti.

Daha sonra Ömer, Rasûlullah'ın yanına gidip söyle dedi:

- Ey Allah'ın peygamberi! Bu, Allah düşmanı Umeyr b. Vehb kılıcını kusanmış olarak gelmiştir. Rasûlullah:

- Onu yanıma gönder, dedi.

Bunun üzerine Ömer, dönüp geldi ve boynundaki kılıcının kayısını tutup göğsüne bağladı. Ensâr'dan yanında bulunan adamlara söyle dedi:

- Rasûlullah'ın yanına girin. Yanında oturun ve onu bu müsrikten koruyun. Çünkü bu, emin ve güvenilir bir kişi değildir.

Böyle dedikten sonra onu Rasûlullah'ın yanına getirdi. Rasûlullah (s.a.v.), Ömer'in onun kılıcının kayısından tutup boynuna bağladığını gördüğü zaman dedi ki:

- Ey Ömer, onu serbest bırak, Ey Umeyr yaklas. O da yaklastı ve söyle dedi:

- Bol nimetli iyi sabahlar! (Cahiliyet devri adamları, kendi aralarında böyle diyerek selamlaşırlardı.).

Rasûlullah (s.a.v.), söyle karşılık verdi:

- Ey Umeyr! Allah bize senin selamlaşmandan daha hayırlı bir selamlaşmayı ikram etmiştir. Bu da cennetliklerin selamlaşması olan «selam»dir.

O da dedi ki:

- Allah'a yemin ederim ki Ey Muhammed, ben bu selamlasmayi yeni isitiyorum.
- Ey Umeyr, seni buraya getiren sebep nedir?
- Elinizde bulunan su esir için geldim. Onu bagislayin.
- O halde senin boynundaki kilicin isi ne?
- Allah, kiliçların belasini versin. Onlar bize ne sagladi ki?
- Bana dogruyu söyle, niçin geldin?
- Baska birsey için gelmedim. Sadece bu is için geldim.
- Hayir, aksine sen ve Safvan b. Ümeyye, Hicir'de oturdunuz. Ku-reyslilerden kuyuya atılanlari andiniz. Sonra sen dedin ki:

«Eger üzerimde borç olmasa ve çoluk çocuğum olmasa, elbette çikip gider, Muhammed'i öldürürdüm!» Böylece Safvan, senin borcunu ve çoluk çocuğunun bakimini, beni öldürmen karsiliginda üstlendi. Allah ise, yapmayi tasarladigin bu isine engel oldu.

Umeyr dedi ki:

- Sahadet ederim ki süphesiz sen, Allah'in Rasûlüsün. Ey Allah Rasûlü! Biz göğün haberinden bize getirmis oldugu seylerde ve senin üzerine inen vahiyde seni yalanlamistik. Bu iste ben ve SarVan'dan baska kimse yoktu. Allah'a yemin ederim ki bu haberi, ancak Allah sana bildirmistir. Beni Islâm'a kavusturan, beni iste bu yere sevkeden Allah'a hamdolsun.

Böyle dedikten sonra hak sahadeti getirdi. Rasûlullah da söyle buyurdu:

- Kardesinize dinini öğretin ve ona Kur'ân'i öğretin. Esirini de saliverin.

Ashab, bu emri yerine getirdi.

Sonra Umeyr söyle dedi:

"Ya Rasûlallah, ben Allah'in nurunu söndürmeye gayret eden ve Allah'in dini üzere olan kimselere siddetli eziyet veren birisi idim. Ben diliyorum ki, bana izin veresin de Mekke'ye gideyim ve onlari Allah ile Rasûlüne ve Islâm'a davet edeyim. Umulur ki Allah, onlari hidayete kavusturur. Yoksa daha önce senin ashabina dinleri hususunda eziyet verdigim gibi, dinleri hususunda onlara eziyet veririm."

Rasûlullah da ona izin verdi. O Mekke'ye vardi.

Umeyr b. Vehb, Mekke'den çikip Medine'ye gitmekte iken Safvan söyle demisti:

"Simdi bir kaç gün içinde gelecek olan vak'a ile müjdeleniniz. O, size Bedir vak'asini unutturacaktır."

SarVan, kabilelerden Umeyr'i sorardi. Nihayet bir süvari geldi. Onun, Islâm'a girdigini haber verdi. Bunun üzerine SafVan, onunla asla konusmamaya ve ona asla menfaat saglamamaya yemin etti.

Ibn Ishak dedi ki:

Umeyr, Mekke'ye geldiginde Islâm'a davet ederek orada ikamet etti ye kendisine muhalefet eden kimselere siddetli eziyetler verdi. Onun vasitasiyla çok kimseler Müslüman oldu.

Ibn Ishak dedi ki: Umeyr b. Vehb veya Haris b. Hisam, Bedir gününde iblis'in gerisin geri dönüp kaçtigini görmüs ve söyle dedigini isitmistir: «Benim sizinle ilgim yok; dogrusu, sizin görmediginizi görüyorum.» (el-Enfâl, 48.)

O gün Iblis, Müdliçlilerin emiri Süraka b. Malik b. Cu'sum suretinde görünmüstü. [13]

Fasil

Imam Muhammed b, Ishak, daha sonra Bedir kissasi hakkında Kur'ân-i Kerîm'den nazil olan kislmlardan söz etti ki, bu kisim, el-Enfâl sûresinin basindan sonuna kadar olan kisimdir. Ibn îshak, bu konuda güzel ve faideli seyler söylemistir. Tefsirimizde bu konuda detayli açıklamalarda bulunduk. Daha fazla bilgi almak isteyenler, tefsirimize müracaat etsinler. Övgü ve minnet Allah'adir. [14]

Fasil

İbn îshak, daha sonra Bedir savasma katilan Müslümanlari adlari siralamaya baslamis olup ilk önce Muhacirlerin, sonra Evs ve Haz-reç kabilesi ile Ensâr'm adlari zikrederek nihayette söyle demistir: Bedir savasma katilan Muhacir ve Ensâr ile payi ve hissesi belirlenenler, toplam olarak 314 kisidirler. Muhacirlerden seksen üç kisi, Evsliler-den altmis bir kisi, Hazreçlüerden ise 170 kisi bu savasa katilmislardir.

Buhari, "Sahih" adli hadis kitabinda Bedir savasma katilan sahabelerin adlari alfabetik siraya göre iki mertebe halinde siralamistir. Basta Rasûlullah'm, sonra Ebu Bekir'in, sonra Osman ve Ali'nin adlari zikretmistir.

Iste Bedir savasma katilan Müslümanlari adlari, alfabetik siraya göre iki mertebe halinde siralanmistir. Hafiz Ziyaeddin Muhammed b. Abdü'l-Vahid el-Makdisi'nin "Ahkamü'l-Kedir" adli kitabinda ve diger kitaplarda böyle bir siralama takip edilmistir. Basta mücahidlerin reisi, medari iftiharî, Adem ogullarinin efendisi Muhammed Rasûlullah (s.a.v.)'in ismi zikredilmistir. Ondan sonra diger sahabelerin adlari siralanmistir. [15]

-
- [1] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 3/429-431.
- [2] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 3/432-438.
- [3] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 3/439.
- [4] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 3/439-440.
- [5] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 3/440-446.
- [6] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 3/446-452.
- [7] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 3/452-454.
- [8] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 3/454-456.
- [9] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 3/456-459.
- [10] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 3/459-462.
- [11] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 3/462-463.
- [12] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 3/463-466.
- [13] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 3/466-473.
- [14] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 3/473.
- [15] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 3/473.

[Alfabetik Siraya Göre Bedir Mücahîdlerînin Adlari](#) 1

[Elif](#) 1

[Ba.](#) 2

[Ta.](#) 2

[Sa.](#) 3

[Cim..](#) 3

[Ha.](#) 3

[Hi](#) 4

[Zal](#) 4

[Ra.](#) 4

[Ze.](#) 5

[Sin.](#) 5

[Sin.](#) 6

[Sad.](#) 6

[Dad.](#) 6

[Ti](#) 7

[Zi](#) 7

[Ayn.](#) 7

[Gayn.](#) 9

[Fa.](#) 9

[Kaf](#) 9

[Kaf](#) 10

[Mim..](#) 10

[Nun.](#) 11

[He.](#) 11

[Vav.](#) 11

[Ya.](#) 11

[Bedir Savasina Katilan Sahabelerin Künyeleri](#) 11

Fasil 12

Bedir Gazvesine Katilan Müslümanların Fazileti 15

Rasûlullah'ın Kızı Zeyneb'in Muhacir Olarak Mekke'den Medine'ye Gelisi 16

Müsrik Kadınlardan Müslüman Olanların Nikah Ve İddetleri 20

Büyük Bedir Gazvesi İçin Söylenen Siirler . 21

Fasil 28

Beni Süleym Gazvesi 31

Sevik Gazvesi 31

Hiz. Ali ile Hiz. Fatıma'nın Gerdege Girmeleri 32

Hicretin İkinci Senesinde Meydana Gelen Bazı Hadiseler . 35

Alfabetik Siraya Göre Bedir Mücahîdlerînin Adlari

Elif

Ubey b. Ka'b en-Neccarî Seyyidü'l-Kurra, Erkam b. Ebi'l-Erkam, Ebu'l-Erkam Abdumenaf b. Esed b. Abdullah b. Amr b. Mahzum el-Mahzumî, Es'ad b. Yezid b. Fakih b. Yezid b. Halde b. Amir b. Aclan, Es-ved b. Zeyd b. Salebe b. Ubeyd b. Ganm. Musa b. Ukbe de böyle demistir. el-Ümevî ise söyle demistir: Sevad b. Rizam b. Sa'lebe b. Ubeyd b. Adiy (Bunda süphe vardır.), Seleme b. Fadl, Ibn Ishak'tan söyle bir rivayette bulunmustur: Sevad b. Zürayk b. Sa'lebe.

Ibn Aiz ise, bunun adinin Sevad b. Zeyd olduğunu söylemiştir. Esir b. Amr el-Ensârî Ebu Salit (Esir b. Amr b. Ümeyye b. Revzan b. Salik b. Sabit el-Hazrecî diyenler de vardır. Ama Musa b. Ukbe bunun adini zikretmemistir.), Enes b. Katade b. Rebia b. Halid b. Haris el-Evst Musa b. Ukbe'de bunu böyle adlandırmıştır. el-Ümevî ise, "Siret" adli eserinde bunun adinin Enis olduğunu söylemiştir.

Ben derim ki: Enes b. Malik, Peygamber (s.a.v.)'in hizmetkari idi. Zira Ömer b. Sebbe en-Nümeyrî, Sümame b. Enes'in söyle dedigini rivayet etmiştir. Enes b. Malik'e:

- Sen Bedir savasma katildin mi? diye soruldu. O da söyle cevap verdi.
- Anasi ölesice, ben Bedir'den nasıl uzak kalirim! Muhammed b. Sa'd, Enes b. Malik'in azadlismdan rivayette bulundu ki, Enes'e söyle soruldu:
- Sen Bedir savasma katildin mi?
- Anasi ölesice, ben Bedir savasından nasıl uzak kalirim? Muhammed b. Abdullah el-Ensârî dedi ki: "Enes b. Malik,

Rasûlullah'la birlikte Bedir savasina gitti. O zaman Enes, Rasûlullah'a hizmet eden bir çocuk idi."

Seyhimiz Hafız Ebu'l-Haccac el-Mizzî, "Tehzib" adli eserinde dedi ki: "Ensârî de böyle dedi. Ama megazi ashabından herhangi biri bunu anlatmis degildir."

Enes b. Muaz b. Enes b. Kays b. Ubeyd b. Zeyd b. Muaviye b. Amir b. Malik b. Neccar, Enese el-Habesî (Rasûlullah'm azadlisi), Evs b. Nabit b. Münzir en-Neccarî, Evs b. Havli b. Abdullah b. Haris b. Ubeyd b. Malik b. Salim b. Ganm b. Avf b. Hazreç el-Hazrecî.

Musa b. Ukbe dedi ki: Evs b. Abdullah b. Haris b. Havlî, Evs b. Sa-mit el-Hazrecî (Ubade b. Samit'in kardesidir.), Iyaz b. Bükeyr b. Abdi Yaley b. Nasib b. Gayre b. Sa'd b. Leys b. Bekr (Beni Adiy b. Kaybin müttefikidir.).

[1]

Ba

Büceyr b. Ebi Büceyr (Neccar ogullarının müttefikidir.), Behhas b. Salebe b. Hazme b. Asrem b. Amr b. Ammare el-Belevî (Ensâr'in müttefikidir.), Besbes b. Amr b. Salebe b. Harse b. Zeyd b. Amr b. Said b. Züb-yan b. Rûsdan b. Kays b. Cüheyne el-Cühenî (Saide ogullarının müttefikidir. Bu, Adiy b. Ebi'z-Zegba ile birlikte casuslar görevini yapan kisidir. Nitekim bu, önceki sayfalarda da anlatılmıştır.), Bisr b. Bera b. Marur el-Hazrecî (Bu kisi, Hayber de zehirli koyundan yedigi için ölmüştü.), Besir b. Sa'd b. Salebe el-Hazrecî (Numan b. Besir'in babasıdır. Denildiğine göre bu, Ebu Bekir es-Siddik'a bey'at eden bir şahistir.), Besir b. Abdi'l-Münzir Ebu Lübabe el-Evsî (Rasûlullah, bunu Revha'dan vali olarak Medine'ye gönderdi. Savasa katılmadığı halde ganimet payım ayırıp verdi.). [2]

Ta

Temim b. Year b. Kays b. Adiy b. Ümeyye b. Cidare b. Avf b. Haris b. Hazreç, Temim (Hiras b. Samme'nin azadlisidir.), Temim (Beni Ganm b. Es-Selm'in azadlisidir. Ibn Hisam'm ifadesine göre bu, Sa'd b. Hayse-me'nin azadlisidir.). [3]

Sa

Sabit b. Akrem b. Salebe b. Adiy b. Aclan, Sabit b. Salebe (Bu Sale-be'ye söyle denilir: El-Ceza' b. Zeyd b. Haris b. Haram b. Ganm b. Ka'b b. Seleme.), Sabit b. Halid b. Numan b. Hansa b. Üseyre b. Abd b. Avf b. Ganm b. Malik b. Neccar en-Neccarî, Sabit b. Hansa b. Amr b. Malik b. Adiy b. Amir b. Ganm b. Adi^ b. Neccar en-Neccarî, Sabit b. Amr b. Zeyd b. Adiy b. Sellad b. Malik b. Ganm b. Adiy b. Neccar en-Neccarî, Sabit b. Hezzal el-Hazrecî, Salebe b. Hatip b. Amr b. Ubeyd b. Ümeyye b. Zeyd b. Malik b. Evs, Salebe b. Amr b. Ubeyd b. Malik en-Neccarî, Salebe b. Amr b. Mihsan el-Hazrecî, Salebe b. Anme b. Adiy b. Nabi es-Sülemî, Sakif b.

Amr (Bu, Beni jEiüleym ailesinden Hacer ogullarından dir. Aym zamanda Beni Kesir b. Ganm b. Dudan b. Esed'in de müttefikidir.). [4]

Cim

Cabir b. Halid b. Mesud b. Abdi'l-Eshel b. Harise b. Dinar b. Neccar en-Neccarî, Cabir b. Abdullah b. Riab b. Numan b. Sinan b. Ubeyd b. Adiy b. Ganm b. Ka'b b. Seleme es-Sülemî (Bu, Akabe bey'atma katılanlardandır.).

Ben derim ki: Cabir b. Abdullah b. Amr b. Haram es-Sülemî'ye gelince, Buhari bunlar hakkında söyle bir rivayette bulunmustur: Said b. Mansur, Ebu Süfyan'dan rivayet etti ki; Cabir söyle demistir: «Bedir gününde arkadaşlarım için su çekiyordum.»

Muhammed b. Sa'd dedi ki: Ben bunu Vakidî'ye anlattığım zaman o, bu

hadisin Irak ehlinin uydurmasi oldugunu ve Cabir'in Bedir savasma katilmasinin asilsiz oldugunu söylemistir.

Imam Ahmed b. Hanbel, Ravh b. Ubade kanali ile Cabir b. Abdullah'in söyle dedigini rivayet eder: "Rasûlullah (s.a.v.)'la birlikte ondokuz gazveye katildim. Sadece Bedir ve Uhud gazvelerine katilmadim. Babam beni engellemisti. Uhud gününde babam öldürüldükten sonra artik hiçbir gazvede Rasûlullah'm yanindan ayrilmadim."

Bedir savasma katilan sahabelerden adlari (Cim) harfiyle baslayanlarin isim siralamasi söyle devam ediyor:

Cebbar b. Sahr es-Sülemî, Cebr b. Atik el-Ensârî, Cübeyr b. îyas el-Hazrecî.
[5]

Ha

Haris b. Enes b. Rafi el-Hazrecî, Haris b. Evs_b. Muaz (Bu, Sa'd b. Muaz el-Evsî'nin kardesidir.), Haris b. Hatip b. Amr b. Ubeyd b. Ümeyye b. Zeyd b. Malik b. Evs (Rasûlullah, bunu yolda iken Medine'ye vali olarak göndermis ve savasa katilmadigi halde ganimet payini ayirip vermisti.), Haris b. Hazme b. Adiy b. Ebi Ganm b. Salim b. Avf b. Amr b. Avf b. Hazreç (Zeurab. Abdi'l-Eshel ogullarinin müttefikidir.), Haris b. Samme el-Hazrecî (Rasûlullah bunu geri çevirmisti. Çünkü yolda iken dayaniksizligi ortaya çıkmisti. Ama Rasûlullah ona ganimet payini vermisti.), Haris b. Urfuce el-Evsî, Haris b. Kays b. Halde Ebu Halid el-Hazrecî, Haris b. Numan b. Ümeyye el-Ensârî, Harise b. Süraka en-Neccarî (Buna garb agacindan yapilma bir ok isabet etmisti. Gözcülük görevini yaparken vurulmustu. Firdevs Cennet'ine yükselmisti.), Harise b. Numan b. Rafi el-Ensârî, Hatip b. Ebi Beltaa el-Lahmî (Beni Esed b. Abdü'l-Uzza b. Kusay'in müttefikidir.), Hatip b. Amr b. Ubeyd b. Ümeyye el-Escaî (Beni Dühman kabilesindendir. Ibn Hisam, Ibn Ishak ve baskasindan bu sekilde nakilde bulunmustur. Vakidî ise söyle demistir: Hatip b. Amr b. Abdu's-Sems b. Abdi Vüdd Ibn A'iz'de, "Megazi" adli eserinde böyle demistir. Ibn Ebi Hatim ise söyle demistir: Hatip b. Amr b. Abdu's-Sems. Ben bunu babamdan böyle duydum. Ve o dedi M: Bu, bilinmeyen bir kisidir.), Hubab b. Münzir el-Hazrecî (Bedir savasinda Haz-reçlilerin sancagim bu zatin tasidigi söylenir.), Habib b. Esved (Beni Hi-ram'in azadlisi olup, Seleme ogullandandir. Esved'in yerine Musa b. Ukbe, Habib b. Sa'd'm ismini zikretmistir. Ibn Ebi Hatim ise, Habib b. Esved yerine, Habib b. Eslem'in ismini zikretmistir. Bu kisi, Ali Cüsem b. Hazrec'in azadlisi olup Ensâr'dandir ve Bedir savasma katilmistir.), Hureys b. Zeyd b. Salebe b. Abdi Rebbi el-Ensârî (Ezan rüyasini gören Abdullah b. Zeyd'in kardesidir.), Husayn b. Haris b. Muttalib b. Abdu-menaf, Hamza b. Abdülmuttalib b. Hasim (

Rasûlullah (s.a.v.)'in amca-sidar.). [6]

Hi

Halid b. Bükeyr (îyas'm kardesidir.), Halid b. Zeyd Ebu Eyyüb en-Neccarî, Halid b. Kays b. Malik b. Aclan el-Ensârî, Harice b. Hümeyr (Hazreç'ten Beni Hansa'mn müttefikidir. Adinin Harise b. Hümeyr olduğunu söyleyenler de vardır. Ibn A'iz ise, adinin Harice olduğunu söy-lemisdir. Dogrusunu Allah bilir.), Harice b. Zeyd el-Hazrecî (Ebu Bekir es-Siddik'm damadidir.), Habbab b. Eret (Zühre ogullarının müttefikî olup ilk Muhacirlerdendir. Aslında Teym ogullanndandır. Huzaalılar-dan olduğu da söylenir.), Habbab (Utbe b. Gazvan'in azadlisi olup ilk Muhacirlerdendir.), Hiras b. Simme es-Sülemî, Hübeyb b. Isaf b. Inebe el-Hazrecî, Hureym b. Fatik, Halife b. Adiy el-Hazrecî, Huleyd b. Kays b. Numan b. Sinan b. Ubeyd el-Ensârî es-Sülemî, Huneys b. Huzafe b. Kays b. Adiy b. Sa'd b. Sehm b. Amr b. Husays b. Ka*b b. Lüey es-Sehmî (Bedir savasında öldürüldü. Zevcesi Hafsa binti Ömer b. Hattab dul kaldı.), Havvat b. Cübeyr el-Ensârî (Bizzat savasa katılmadığı halde kendisine ganimet payı verildi.), Havli b. Ebi Havli el-îclî (İlk Muhacirlerden olup Beni Adiyy'in müttefikidir.), Hallad b. Rafi, Hallad b. Süveyd, Hal-lad b. Amr b. Cemuh. Bunlar Hazreçlilerdir. [7]

Zal

Zekvan b. Abdi Kays el-Hazrecî, Zu's-Simaleyn b, Abd b. Amr b. Nadle (Gibsan b. Süleym b. Melkan b. Efsa b. Harise b. Amr b. Amir. Huzaalılardan olup Zühre ogullarının müttefikidir. Bedir savasında şehid düsmüstür. İbn Hisam dedi M: Adi Umeyr'dir. Ancak ona Zu's-Simaleyn denilmistir. Çünkü o, yoksul bir kimse idi.). [8]

Ra

Rafi b. Haris el-Evsî, Rafi b. Uncede (İbn Hisam dedi ki: Ünce de, bunun anasının adidir.), Rafî b. Mualla b. Levzan el-Hazrecî (Bedir savasında Şehid düsmüstür.), Reb'a b. Rafi b. Haris b. Zeyd b. Harise b. Ced b. Aclan b. Dubay'a (Musa b. Ukbe, bunun adinin söyle olduğunu söylemistir: Reb'a b. Ebi Rafî.), Rebi b: İyaz el-Hazrecî, Rebia b. Eksem b. Sahbere b. Amr b. Lükeyz b. Amir b. Ganin, Dudan b. Esed b. Hüzeyme (Beni Ab-du's-Sems, Beni Abdumenaf m müttefikî ve ilk Muhacirlerdendir.), Ra-hile b. Salebe b. Halid b. Salebe b. Amr b. Beyada el-Hazrecî, Rifaa b. Rafi ez-Zürkî (Halla b. Rafi'in kardesidir.), Rifaa b. Abdi Münzir b. Züneyr el-Evsî (Ebu Lübabe'nin kardesidir.), Rufaa b. Amr b. Zeyd el-Hazrecî. [9]

Ze

Zübeyr b. Avvam b. Hüveylid b. Esed b. Abdu'1-Uzza b. Kusay (Rasûlullah

(s.a.v.)'in halasi oğlu olup yakın dostlarından), Ziyad b. Amr (Musa b. Ukbe, bunun adını söyle olduğunu söylemiştir: Ziyad b. Ahres b. Amr el-Cühenî. Vakidî ise bunun adını, Ziyad b. KaTb b. Amr b. Adiy b. Amr b. Ez-Zibara b. Rûsdan b. Kays b. Cüheyne olduğunu söyler.), Ziyad b. Lebid ez-Zürkî, Ziyad b. Müzeyyin b. Kays el-Hazrecî, Zeyd b. Eslem b. Sa'lebe b. Adiy b. Aclan b. Dubay'a, Zeyd b. Harise b. Surahbil (Rasûlullah (s.a.v.)'m azadlisidir.), Zeyd b. Hattab b. Nüfeyl (Ömer b. Hattab'm kardesidir.), Zeyd b. Sehl b. Esved b. Haram en-Neccarî Ebu Talha. Allah hepsinden razı olsun. [10]

Sin

Salim b. Ümeyr el-Evsî, Salim b. Ganm b. Avf el-Hazrecî, Salim b. Makil (Ebu Hüzeyfe'nin azadlisidir.), Saib b. Osman b. Maz'un el-Cumhî (Babasıyla birlikte savaşa katılmıştır.), Sebf b. Kays b. Aysetü'l-Hazrecîj Sebre b. Fatik, Süraka b. Amr en-Neccarî, Süraka b. Ka'b en-Neccarî, Sa'd b. Havle (Beni Amr b. Lüey'in azadlisi olup ilk Muhacirlerdendir.), Sa'd b. Hayseme el-Evsî (Bedir savaşında şehit düşmüştür.), Sa'd b. Rebi el-Hazrecî (Uhud savaşında şehit düşmüştür.), Sa'd b. Zeyd b. Malik el-Evsî (Vakidî, bunun adını Sa'd b. Zeyd b. Fakih el-Hazrecî olduğunu söyler.), Sa'd b. Süheyl b. Abdî'l-Eshel en-Neccarî, Sa'd b. Ubeyd el-Ensârî, Sa'd b. Osman b. Halde el-Hazrecî Ebu Ubade (İbn A'iz, bunun künyesinin Ebu Ubeyde olduğunu söyler.), Sa'd b. Muaz el-Evsî (Evsîlilerin sancagi bunun elinde idi.), Sa'd b. Ubade b. Düleym el-

Hazrecî. (Aralarında Urve, Buhari, İbn Ebi Hatim ve Taberanî'nin de bulunduğu birçok kişi, Bedir savaşına katılanlar arasında bu zâtın adını zikretmişlerdir. Sahih-i Müslim'de de buna delalet eden ibareler vardır. Rasûlullah (s.a.v.), Kureys kervanını karşılama hususunda sahabelerle istisare yaparken Sa'd b. Ubade şöyle demişti:

- Ya Rasûlallah! Sen bu sözünle sanki bizi kastediyorsun!

Doğru kavle göre Rasûlullah'a böyle diyen sahabe Sa'd b. Muaz'dır. Meshur kavle göre Rasûlullah (s.a.v.), Es'ad b. Ubade'yi yolda iken Medine'ye geri göndermiştir. Bazıları onu, Medine'ye vali tayin ettiği için geri göndermiş olduğunu söylerken, bazıları onu, yılan soktuğu için Medine'ye geri göndermiş olduğunu söylemişlerdir. Bu sebeple Es'ad, Bedir savaşıma katılma imkanı bulamamıştır. Süheylî, İbn Kuteybe'den böyle bir nakilde bulunmuştur. Doğrusunu Allah bilir.) Sa'd b. Ebi Vak-kas Malik b. Üheyb ez-Zuhrî (Sa'd, asere-i mübessereden biridir.), Sa'd b. Malik Ebu Sehl. (Vakidî dedi ki: Bu zât, sefere çıkmak için hazırlandı ama sefere çıkmadan önce hastalanıp öldü.), Said b. Zeyd b. Amr b. Nüfeyl el-Adevî (Hazreti Ömer'in amcası oğludur. Denildi ki: Bu zât, Be-dir'den dönüştü Sam'dan

gelmiş, Rasûlullah da onun için ganimet payı ayırıp vermiştir.), Süfyan b. Bîsr b. Amr el-Hazrecî, Seleme b. Eslem b. Hüreys el-Evsî, Seleme b. Sabit b. Vaks b. Zagbe, Seleme b. Selame b. Vaks b. Zagbe, Süleym b. Haris en-Neccarî, Süleym b. Amr es-Sülemî, Sülevm b. Kays b. Fehd el-Hazrecî, Süleym b. Milhan (Haram b. Milhan en-Neccarî'nin kardesidir.), Simak b. Evs b. Harse Ebu Dücane (Bunun adinin, Simak b. Harse olduğunu söyleyenler de olmuştur.), Simak b. Sa'd b. Salebe el-Hazrecî (Bedir b. Sa'd'm kardesidir.), Sehl b. Hüneyf el-Evsî, Sehl b. Atik en-Neccarî, Sehl b. Kays es-Sülemî, Süheyl b. Rafî en Neccarî (Mescidi Nebvî'nin arsasının maliki olan iki kardesten biridir.), Süheyl b. Vehb el-Fihri (Beda adında bir kadının oğludur.), Sinan b. Ebi Sinan b. Mihsan b. Harsan (Muhacirlerden biri olup Beni Abdu's-Sems b. Abdumena'f in müttelikidir.), Sinan b. Sayfi es-Sülemî, Sevad b. Züreyk b. Zeyd el-Ensârî (el-Ümevî'nin söylediğine göre bunun adı, Sevad b. Rizam'dır.), Sevad b. Gazîyye b. Üheyb el-Belevî, Süveybit b. Sa'd b. Harmele el-Abderî, Süveyd b. Mahsi Ebu Mahsi et-Taî (Beni Abdu's-Sems'in müttelikidir. Denildiğine göre adı, Ezyed b. Hümeir'dir.). [11]

Sin

Süca' b. Vehb b. Rebia el-Esedî, Esed b. Hüzeyme (Beni Abdu's-Sems'in mütteliki olup ilk Muhacirlerdendir.), Semmas b. Osman el-Mahzumî (İbn Hisam'ın ifadesine göre bunun adı, Osman b. Osman'dır. Yakışıklı ve güzel bir kimse olup kilise hizmetçisine benzediği için cahi-liyette kendisine kilise hizmetçisi anlamına gelen Semmas adı verilmiştir.), Rasûlullah'm azadlisi Sakran. Vakidî dedi ki: Bunun için ganimet payı ayrılmamıştı. Bu, esirler üzerine bekçi tayin edilmisti. Birer esir eline geçiren herkes, buna bir miktar mâl vermisti. Böylece bunun payı diğerlerinin payından daha fazla olmuştu. [12]

Sad

Süheyb b. Sinan er-Rumî (İlk Muhacirlerdendir.), Safvan b. Vehb b. Rebia el-Fihri (Süheyl b. Beyda'nın kardesidir. Bedir savaşında şehid düşmüştür.), Sahr b. Ümeyye b. Hansa es-Sülemî. [13]

Dad

Dahhak b. Harise b. Zeyd es-Sülemî; Dahhak b. Abdi Amr en-Neccarî, Damre b. Amr el-Cühenî (Musa b. Ukbe dedi ki: Bunun adı, Damre b. Ka'b b. Amr'dır. Ensâr'm müttelikidir. Ziyad b. Amr'm kardesidir.). [14]

Ti

Talha b. Ubeydullah et-Teymî (Asere-i mübessereden biri olup Bedir

dönüşlerinde Sam'dan gelmiştir. Rasûlullah, onun için de ganimet payı ayırıp kendisine vermiştir.), Tufeyl b. Haris b. Muttâib b. Abdume-naf (Muhacirlerden olup Husayn ile Ubeyde'nin kardesidir.), Tufeyl b. Malik b. Hansa es-Sülemî, Tufeyl b. Numan b. Hansa es-Sülemî (Bu, az önce adı geçen Tufeyl b. Malik'in amcası oğludur.), Tuleyb b. Umeyr b. Vehb b. Ebi Kebir b. Abd b. Kusay. [15]

Zi

Züheyr b. Rafi el-Evsî. Buhari, bunun adını Bedir mücahidleri arasında zikreder. [16]

Ayn

Asim b. Sabit b. Ebi'l-Aklah el-Ensârî (Reci vakasında Asim b. Adiy b. Ced b. Aclan Öldürüldüğü sırada bal arıları bunu korumustu. Rasûlullah, Revha'dan bunu Medine'ye geri göndermiş ve ganimet payını ayırıp vermisti.), Asim b. Kays b. Sabit el-Hazrecî, Akil b. Bükeyr (Iyaz, Halid ve Amir'in kardesidir.), Amir b. Ümeyye b. Zeyd b. Hashas en-Neccarî, Amir b. Haris el-Fihri (Seleme, Ibn Ishak ile Ibn Aiz'den nakilde bulunarak bu zatin ismini bu şekilde zikretmistir. Musa b. Ukbe ile Ziyad, Ibn Ishak'tan nakilde bulunarak bu zatin ismini; Amr b. Haris şeklinde nakletmişlerdir.), Amir b. Rebia b. Malik el-Anzî (Muhacirlerden olup Beni Adiy'nin müttelikidir.), Amir b. Seleme b. Amir b. Abdil-lah el-Belevî el-Kudaî (Beni Salim b. Malik b. Salim b. Ganm'm müttelikidir. Ibn Hisam'ın anlattığına göre adı Amr b. Seleme'dir.), Amir b. Ab-dillah b. Cerrah, b. Hilal b. Üheyb b. Dabbe b. Haris b. Fihri Ebu Ubeyde b. Cerrah (Asere-i mübessereden biri olup ilk Muhacirlerdendir.), Amir b. Führeyre (Ebu Bekir'in azadlisidir.), Amir b. Mahled en-Neccarî, Aiz b. Maid b. Kays el-Hazrecî, Abbad b. Bîsr b. Vaks el-Evsî, Abbad b. Kays b. Amir el-Hazrecî, Abbad b. Kays b. Aysetü'l-Hazrecî (Sübey'in kardesidir.), Abbad b. Hashas el-Kudaî, Ubade b. Samit el-Hazrecî, Ubade b. Kays b. Ka'b b. Kays, Abdullah b. Ümeyye b. Urfuta, Abdullah b. Salebe b. Hazme, (Bahhas'm kardesidir.), Abdullah b. Cahs b. Riab el-Esedî, Abdullah b. Cübeyr b. Numan el-Evsî, Abdullah b. Ced b. Kays es-Sülemî, Abdullah b. Hak b. Evs es-Saidî (Musa b. Ukbe ile Vakidî ve İbn Aiz'in anlattıklarına göre bu zatin adı Abdu Rabbih b. Hak'tir. Ibn - Hisam'm ifadesine göre ise adı Abdu Rabbih b. Hak'dir.).

Abdullah b. Himyer (Beni Haram in mütteliki olup Harice b. Him-yer'in kardesidir. Es'ca kabilesindendir.), Abdullah b. Rabi b. Kays el-Hazrecî, Abdullah b. Revaha el-Hazrecî, Abdullah b. Zeyd b. Abdi Reb-bih b. Salebe el-Hazrecî, (Ezan rüyasını gören zat budur.), Abdullah b. Süraka el-Adevî (Musa b. Ukbe, Vakidî ve Ibn Aiz, bu zatin adını Bedir mücahidleri arasında zikretmemişlerdir. Yalnız Ibn İshak ile diğer bazı siyerciler bunun adını

zikretmislerdir.), Abdullah b. Seleme b. Malik el-Aclan (Ensâr'm müttefikidir.), Abdullah b. Sehl b. Rafi (Beni Zaura'nin-kardesidir.), Abdullah b. Süheyl b. Amr (Bu zat, babasi ve müsriklerle birlikte Müslümanlara karsi savasa gelmistir. Sonra müsriklerin saflari arasindan kaçip Müslümanların saflarina katilmis ve onlarla birlikte Bedir savasinda cihad etmistir.), Abdullah b. Tarik b. Malik el-Kudaî (Evs'in müttefikidir.), Abdullah b. Amir (Beli kabilesindendir.), Abdullah b. Abdullah b. Übey b. Selül el-Hazrecî (Babasi, münafikların reisi idi.), Abdullah b. Abdi'1-Esed b. Hilal b. Abdillah b. Amr b. Mahzum Ebu Seleme (Ümmü Seleme'nin kocasidir. Bedir savasinda sehid düsmüstür.), Abdullah b. Abdumenaf b. Numan es-Sülemî, Abdullah b. Abes, Abdullah b. Osman b. Amir b. Amr b. Ka'b b. Teym b. Mürre b. Ka'b Ebu Bekir es-Siddik, Abdullah b. Urfuta b. Adiy el-Hazrecî, Abdullah b. Amr b. Haram es-Sülemî Ebu Cabir, Abdullah b. Umeyr b. Adiy el-Hazrecî, Abdullah b. Kays b. Halid en-Neccarî, Abdullah b\ Kays b. Sahr b. Haram es-Sülemî, Abdullah b. Ka'b b. Amr b. Avf b. Mebzul b. Amr b. Ganm b. Mazin b. Neccar (Bedir gününde Rasûlullah (s.a.v.), Adiy b. Ebi'z-Zegba ile birlikte bu zati ganimetler üzerine bekçi olarak görevlendirmisti.), Abdullah b. Mahreme b. Abdi'1-Uzza (Ilk Muhacirlerdendir.), Abdullah b. Mesud el-Hüzelî (Ilk Muhacirlerden olup Beni Zühre'nin müttefikidir.), Abdullah b. Maz'un el-Cümahî (Ilk Muhacirlerdendir.), Abdullah b. Numan b. Beldeme es-Sülemî, Abdullah b. Üneyse b. Nu-man es-Sülemî, Abdurrahman b. Cebr b. Amr Ebu Übeys el-Hazrecî, Abdurrahman b. Abdullah b. Nuame Ebu Akil el-Kudai el-Belevî, Abdurrahman b. Avf b. Abdi'l-Haris b. Zühre b. Kilab ez-Zührî (Asere-i mübes-sereden biridir.), Abs b. Amir b. Adiy es-Sülemî, Ubeyd b. et-Teyyihan (Ebü'l-Heysem b. Teyyihan'in kardesidir. Bunun adinin Abid degil de Atik oldugunu söyleyenler de vardir.), Ubeyd b. Salebe (Beni Ganm b. Malik kabilesindendir.), Ubeyd b. Zeyd b. Amir b. Amir b. Aclan b. Amir, Ubeyd b. Ebi Ubeyd, Ubeyde b. Haris b. Muttalib b. Abdumenaf (Husayn ile Tufeyl'in kardesidir. Bedir gününde müsriklerle mübareze yapmak için ortaya çıkan kimselerden biri olup eli kesilmis, savastan sonrada vefat etmistir.), Utban b. Malik b. Amr el-Hazrecî, Utbe b. Rebia b. Halid b. Muaviye el-Behranî (Beni Ümeyye b. Levzan'm müttefikidir.), Utbe b. Abdillah b. Sahr es-Sülemî, Utbe b. Gazvan b. Cabir (Ilk Muhacirlerdendir.), Osman b. Aftan b. Ebi'l-As b. Ümeyye b. Abdu's-Sems b. Abdumenaf el-Ümevî (Mü'minlerin emiri olup dört halifeden ve asere-i mübesse-reden biridir. Esi ve Rasûlullah'in kizi Rukiyye'nin hasta bakiciligini yaptigi için Bedir savasma katilamadi. Bu sebeple Rasûlullah, onun ganimet payini ayirip kendisine verdi.), Osman b. Maz'un el-Cümahî Ebu's-Saib (Abdulah ve Kudame'nin kardesi olup ilk Muhacirlerdendir.), Adiy b. Ebi'z-Zagba el-Cüheynî (Rasûlullah (s.a.v.), bunu ve Bes-bes b.

Anir'i önleri sıra casus olarak göndermisti.), Ismet b. Huseyn b. Vebre b. Halid b. Aclan, Usayme (Beni Haris b. Sivarin müttefikî olup Esca kabilesindendir. Beni Esed b. Hüzeyme kabilesinden olduğu da söylenir.), Atiyye b. Nüveyre b. Amir b. Atiyye el-Hazrecî, Ukbe b. Amir b. Nabi es-Sülemî, Ukbe b. Osman b. Halde el-Hazrecî (Sa'd b. Osman'in kardesidir.), Ukbe b. Amr Ebu Mesud el-Bedrî (Sahih-i Buharî'de anlatildigina göre bu zat, Bedir savasında şehid olmustur. Ancak megazi kitaplarını yazanların çoğuna göre bu ihtilaflıdır. Bu sebeple Bedir1 de şehid düstüğünü söylememislerdir.), Ukbe b. Vehb b. Rebia el-Esedî (Hu-zeyme kabilesinin Esed kulundandır. Beni Abdu's-Sems'in müttefikidir. Süca b. Vehb'in kardesidir. İlk Muhacirlerdendir.), Ukbe b. Vehb b. Kelde (Beni Gatafan'in müttefikidir.), Ukkase b. Mihsan el-Ganmî (İlk Muhacirlerden olup kendisine hesap sorulmayacak kimselerdendir.), Ali b. Ebu Talib el-Hasimî (Mü'minlerin emiri olup dört halifeden ve Bedirde müsriklerle mübareze yapan üç kisiden biridir.), Ammar b. Yasir el-Ansî el-Mezhicî (İlk Muhacirlerdendir.), Umara b. Hazm b. Zeyd en-Neccarî, Ömer b. Hattab (Mü'minlerin emiri ve dört halifeden biri, kendilerine uyulan iki seyhten biridir.), Ömer b. Amr b. İyaz (Yemenli olup Beni Levzan b. Amr b. Salim'in müttefikidir. Rebi ile Varaka'nın kardesi olduğu da söylenir.), Amr b. Salebe b. Vehb b. Adiy b. Malik b. Adiy b. Amir Ebu Hakim, Amr b. Haris b. Züheyr b. Ebi Sedad Rebia b. Hilal b. Üheyb b. Dabse b. Haris b. Fihri el-Fihri, Amr b. Süraka el-Adevî (Muhacirlerdendir.), Amr b. Ebi Serh el-Fihri (Muhacirlerdendir. Vakidî ile İbn Aiz, bu zatin adinin Amr değil de Ma'mer olduğunu söylemişlerdir.), Amr b. Talk b. Zeyd b. Ümeyye b. Sinan b. Ka'b b. Ganm (Beni Haram kabilesindendir.), Amr b. Cemuh b. Haram el-Ensârî, Amr b. Kays b. Zeyd b. Sevad b. Malik b. Ganm (Vakidî ile Ümevî, bunun adini Bedir mücahidleri arasında zikretmişlerdir.), Amr b. Kays b. Malik b. Adiy b. Hansa b. Amr b. Malik b. Adiy b. Amir Ebu Harice (Musa b. Ukbe, bu zatin adini Bedir mücahidleri arasında zikretmemistir.), Amr b. Amir b. Haris el-Fihri (Bedir mücahidleri arasında bunun adini Musa b. Ukbe zikretmiştir.), Amr b. Mabed b. Ez'ar el-Evsî, Amr b. Muaz el-Evsî (Sa'd b. Muaz'm kardesidir.), Umeyr b. Haris b. Salebe (Bunun adinin Amr b. Haris b. Leb'de b. Salebe es-Sülemî olduğu da söylenir.), Umeyr b. Haram b. Cemuh es-Sülemî (İbn Aiz ile Vakidî, bunun adini Bedir mücahidleri arasında zikretmişlerdir.), Umeyr b. Humam b. Cemuh (Az önce adı geçen Umeyr b. Haram'm amcası oğludur. Bedir savasında şehid olmustur.), Umeyr b. Amir b. Malik b. Hansa b. Mebzul b. Amr b. Ganm b. Mazin Ebu Davud el-Mazinî, Umeyr b. Avf (Süheyl b. Amr'm azadlisidir. el-Ümevî ile diğerleri, bunun adinin Amr b. Avf olduğunu söylemişlerdir. Ebu Ubeyde'nin Bahreyn'e gönderilmesini anlatan ve Buharî ile Müslim'de yer alan hadiste de böyle ifade edilmiştir.), Umeyr b. Malik b. Üheyb ez-Zührî (Sa'd b. Ebi

Vakkas'm kardesi olup Bedir savasinda sehid olmustur-.), Antere (Beni Süleym'in azadlisidir. Onlardan biri oldugu da söylenir. Dogrusunu Allah bilir.), Avf b. Haris b. Rifaa b. Haris en-Neccarî (Afra binti Ubeyd b. Salebe en-Neccarîye'nin oglu olup Bedir savasinda sehid olmustur.), Uveyym b. Saide el-Ensârî (Beni Ümeyye b. Zeyd kabilesindedir.), Iyaz b. Ganem el-Fihri (Ilk Muhacirlerdendir, Allah hepsinden razi olsun.). [17]

Gayn

Gannam b. Evs el-Hazrecî. Vakidî bunun adini Bedir mücahidleri arasinda zikretmistir. Ancak Bedir savasma katildigi hususunda ittifak yoktur. [18]

Fa

Fakih b. Bistr b. Fakih el-Hazrecî, Ferve b. Amr b. Vedefe el-Hazrecî. [19]

Kaf

Katade b. Numan el-Evsî, Kudame b. Maz'un el-Cümahî (Muhacirlerden olup Osman ve Abdullah'in kardesidir.), Kutbe b. Amir b. Hadide es-Sülemî, Kays b. es-Seken en-Neccarî, Kays b. Ebi Sa'sa'a Amr b. Zeyd el-Mazinî (Bedir gününde su tasiyicilarinin basinda amir idi.), Kays b. Muhsan b. Halid el-Hazrecî, Kays b. Muhalled b. Sa'lebe en-Neccarî. [20]

Kaf

Ka'b b. Himan (Bunun adinin Ka'b b. Cemniar ya da Cemmaz oldugunu söyleyenler de olmustur. Ibn Hisam'in ifadesine göre adi Ka'b b. Gübsan'dir. Ka'b b. Malik b. Salebe b. Cemmaz olduguda söylenir, el-Ümevî'nin ifadesine göre adi, Ka'b b. Salebe b. Hibale b. Ganm el-Gassanî'dir. Beni Hazreç b. Saide'nin mütteliklerindendir.), Ka'b b. Zeyd b. Kays en-Neccarî, Ka'b b. Amr Ebu'l-Yüsr es-Sülemî, Kelefe b. Sa'lebe (Bekkaîlerden biri olup Musa b. Ukbe tarafından adi zikredilmistir.), Kennaz b. Husayn b. Yerbu Ebu Mersed el-Ganevî (Ilk Muhacirlerdendir,). [21]

Mim

Malik b. Duhsun (Ibn Duhsun el-Hazrecî oldugunu söyleyenler de olmustur.), Malik b. Ebi Havla el-Cu'fî (Beni Adiy kabilesinin müttelikidir.), Malik b. Rebia Ebu Useyd es-Saidî, Malik b. Kudame el-Evsî, Malik b. Amr (Sakf b. Amr'in kardesidir. ikiside Muhacirlerden olup Beni Temim b. Dudan b. Esed kabilesinin mütteliklerindendir.), Malik b. Kudame el-Evsî, Malik b. Mesud el-Hazrecî, Malik b. Sabit b. Nümeyle el-Müzenî (Beni Amr b. Avf m müttelikidir.), Mübessir b. Abdi'l-Münzir b. Zember el-Evsî (Ebu Lübabe ile Rüfaa'nın kardesidir. Bedir savasinda sehid olmustur.), Mücezzar b. Ziyad el-Belevî (Muhacirlerdendir.), Muhriz b. Amr en-Neccarî, Muhriz b. Nadle el-Esedî (Beni Abdu's-Senis'in mütteliki olup Muhacirlerdendir.), Muhammed

b. Mesleme (Beni Abdü'l-Eshel kabilesinin müttetikidir.),Müdliç -Midlaç diyenlerde vardır- b. Amr (Sakf b.Amr'm kardesi olup Muhacirlerdendir.), Mersed b. Ebi Mersed el-Ganevî, Mistah b. Üsase b. Abbad b. Abdülmuttalib b. Abdumenaf (İlk Muhacirlerdendir. Adinin Avf olduğunu söyleyenlerde olmuştur.), Mesud b. Evs el-Ensârî en-Neccarî, Mesud b. Halde el-Hazrecî, Mesud b. Rebia el-Karî (Beni Zühre kabilesinin müttetiki olup Muhacirlerdendir.), Mesud b. Sa'd -İbn Abdi Sa'd olduğunu söyleyenler de vardır - b. Amir b. Adiy b. Cüsem b. Mecdaa b. Harise b. Haris, Mesud b. Sa'd b. Kays el-Hazrecî, Mus'ab b. Ümeyr el-Abderî (Muhacirlerdendir. Bedir savaşında İslâm ordusunun bayraktarı idi.), Muaz b. Cebel el-Hazrecî, Muaz b. Haris en-Neccarî (Bu, İbn Afra'mn oğlu olup Avf ile Muavviz'in kardesidir.), Muaz b. Amr b. Cemuh el-Hazrecî, Muaz b. Ma-iz el-Hazrecî (Aiz'in kardesidir.), Mabed b. Abbad b. Kuseyr b. Kizemm b. Salim b. Ganm (Mabed b. Ubade b. Kays olduğuda söylenir. Vakidî'nin ifadesine göre Kuseyr adinin yerinde Kas'ar adı yer almalıdır. İbn Hi-sam der ki: Kas'ar Ebu Hamise künyesi ile künyelenmiştir.), Mabed b Kays b. Sahr es-Sülemî (Abdullah b. Kays'm kardesidir.), Muattib b. Ubeyd b. İyaz el-Belcvî el-Kudaî, Muattib b. Avf el-Huzaî (Beni Mahzum kabilesinin müttetiki olup Muhacirlerdendir.), Muattib b. Kuseyr el-Evsî, Ma'kil b. Münzir es-Sülemî, Ma'mer b. Haris el-Cümahî (Muhacirlerdendir.), Maan b. Adiy el-Evsî, Muavviz b. Haris el-Cümahî (Afra'mn oğlu olup Muaz b. Avfm kardesidir.), Muavviz b. Amr b. Cemuh es-Sülemî (Belkide bu, Muaz b. Amr'm kardesidir.),Mikdad b. Amr el-Behranî (Bu, Mikdad b. Esved olup ilk Muhacirlerdendir ve güzel söz söyleyen'bir kimsedir. Bedir savaşında süvarilerden biri idi.), Müleyl b. Vebre el-Hazrecî, Münzir b. Amr b. Hüneys es-Saidî, Münzir b. Kudame b. Arfece el-Hazrecî, Münzir b. Muhammed b. Ukbe el-Ensârî (Beni Cah-cebi kabilesindendir.), Hz. Ömer'in azadhsı olan Yemen asilli Mihca' (Bu, Bedir savaşında Müslümanlardan şehid düşen ilk şahistir.). [22]

Nun

Nadr b. Haris b. Abdi Rezah b. Zufur b. Ka'b, Numan b. Abdi Amr en-Neccarî (Dahhak'm kardesidir.), Numan b. Amr b. Rufaa en-Neccarî, Numan b. Asr b. Haris (Beni Evs kabilesinin müttetikidir.), Numan b. Malik b. Salebe el-Hazrecî (Buna Kavkal da denir.), Numan b. Yesar (Beni Ubeyd'in azadlisidir. Bunun adinin, Numan b. Sinan olduğu da söylenir.), Nevfel b. Ubeydullah b. Nadle el-Hazrecî. [23]

He

Hani' b. Niyar Ebu Bürde el-Belevî (Bera b. Azib'in dayisidir.), Hilal b. Ümeyye el-Vakifî (Buharî ve Müslim'in sahihlerinde bu zatin adı, Ka'b b. Malik'in kissasi anlatılırken Bedir mücahidi erinin adları arasında geçmiştir.

Ancak megazi sahiplerinden herhangi biri, bunun adini anmamistir.), Hilal b. Mualla el-Hazrecî (Rafi b. Mualla'nın kardesidir.). [24]

Vav

Vakid b. Abdullah et-Temimî (Muhacirlerden biri olup Beni Adiy kabilesinin müttelikidir.), Vedia b. Amr b. Cenad el-Cühenî (Vakidî ile Ibn Aiz, bunun adini Bedir mücahidleri arasında zikretmislerdir.), Varaka b. Iyas b. Amr el-Hazrecî (Rebi b. Iyas'ın kardesidir.), Vehb b. Sa'd b. Ebi Serh (Musa b. Ukbe, Ibn A'iz ve Vakidî, bu zatin Beni Amir b. Lüey kabilesinden oldugunu söylemislerdir. Ibn îshak ise, bunlardan bahsetmemistir.). [25]

Ya

Yezid b. Ahnes b. Cenab b. Habib b. Cerre es-Sülemî (Süheylî dedi ki: Bu ve babasi ile oğlu Bedir savasına katıldılar. Sahabelerden buna denk bir kimse olduğu bilinmez.), Yezid b. Haris b. Kays el-Hazrecî (Buna Ibn Fushum denir. Fushum, anasının adidir. Bedir savaşında şehid olmuştur.), Yezid b. Amir b. Hadide Ebu Münzir es-Sülemî, Yezid b. Münzir b. Serh es-Sülemî (Malik b. Münzir'in kardesidir.). [26]

Bedir Savaşına Katılan Sahabelerin Künyeleri

Ebu Üseyd Malik b. Rebia, Ebül AVer b. Haris b. Zalim en-Neccarî (Ibn Hisam dedi ki: Bunun künyesi şöyledir: Ebü'l-A'ver el-Haris b. Zalim. Vakidî, dedi M: Bunun künyesi şöyledir: Ebü'l-A'ver Ka*b b. Haris b. Cündep b. Zalim), Ebu Bekir es-Siddik, Abdullah b. Osman, Ebu Habbe b. Amr b. Sabit (Beni Sa'lebe b. Amr b. Avf el-Ensâri kabilesindendir.), Ebu Hüzeyfe b. Utbe b. Rebia (Muhacirlerden olup adinin Mihsem olduğu söylenir.), Ebü'l-Hamra (Haris b. Rüfaa b. Afra'nın azadhsidir.), Ebu Hüzeyme b. Evs b. Asrem en-Neccarî, Ebu Sabre (Ebu Ruhm b. Abdü'l-Uzza'nın azadlisi olup Muhacirlerdendir.), Ebu Sinan b. Mihsan b. Hur-san (Ukkase'nin kardesidir. Oğlu Sinan'la birlikte Bedir savaşına katılmisti*. Muhacirlerdendir.), Ebu's-Siyah b. Numan (Adinin Ümeyr b. Sabit b. Numan b. Ümeyye b. İmru'1-Kays b. Sa'lebe olduğu söylenir. Yoldan geri dönmüş ve Hayber gününde öldürülmüştür. Kendisine isabet eden bir tasta yaralandığı için geri dönmüştür. Ama ganimet payı verilmistir.), Ebu Arfece (Beni Cahcebi kabilesinin mütteliklerinden-dir.), Rasûlullah'm azadlisi Ebu Kebse, Ebu Lübabe Besir b. Abdi'l-Münzir, Ebu Mersed el-Ganevi Kennaz b. Hüseyin, Ebu Mesud el-Bedri Ukbe b. Amr, Ebu Müleyl b. Ez'ar b. Zeyd el-Evsî. [27]

Fasil

Bedir gazvesine katılan Müslümanların toplam sayısı 314 kişidir. Başlarında Rasûlullah (s.a.v.) bulunuyordu. Nitekim Buhari, Amr b. Halid kanalı ile Bera' b. Azib'in söyle dedigini rivayet eder: Muhammed (s.a.v.)'in Bedir gazvesine katılan ashabinin bana anlattıklarına göre onların sayısı, Talut'la birlikte nehri geçen kimselerin sayısı kadar imiş, yani 310 küsur kişi imişler.

Bera' dedi ki: Hayir vallahi, onunla birlikte nehri ancak mü'min kimseler geçmişti.

Ibn Cerir dedi ki: Selefin umumunun ifadesine göre Bedir savasma katılan Müslümanların sayısı 310 kişidir.

Yine Buharî'nin rivayetine göre Bera' söyle demistir:

"Ben ve İbn Ömer, Bedir gazvesi yapılacağı zaman yasımız küçük görüldü. Bedir gününde Muhacirler altmış küsur, Ensâr ise 340 küsur kişi idiler."

Ibn Cerir, İbn Abbas'm söyle dedigini rivayet eder:

"Bedir gününde Muhacirler yetmiş kişi idiler. Ensâr ise 236 kişi idiler. Peygamber (s.a.v.)'in sancığı Ebu Talib oğlu Ali'de idi. Ensâr'm sancığı ise Sa'd b. Ubade'de idi." Bu da gösteriyor ki, Bedir gazvesine katılan Müslümanların toplam sayısı 306'dır.

Ibn Cerir'in ifadesine göre Bedir gazvesine katılan Müslümanların toplam sayısının 307 kişi olduğu söylenmiştir.

Ben derim ki: Rasûlullah da sayıldığı takdirde 307 kişi, sayılmadığı takdirde 306 kişi olurlar. Doğrusunu Allah bilir. Önceki sayfalarda da geçtiği gibi İbn İshak'tan rivayet olunduguna göre Muhacirler seksen üç kişi; Evsliler altmış bir kişi, Hazreçliler ise 170 kişi idiler. Ancak bu sayı, Buharî'nin verdiği ve İbn Abbas'm söylediği sayıya uymamaktadır. Doğrusunu Allah bilir.

Sahih hadiste Enes'ten rivayet olunduguna göre ona:

- Bedir gazvesine katıldın mı? diye sorulmuş, O da:
- Ben o gazveye nasıl katılmam? diye cevap vermişti.

Ebu Davud'un Sünen'inde, Said b. Mansur kanalı ile Cabir b. Abdullah b. Amr b. Haram in söyle dediği rivayet olunur: «Bedir gününde arkadaşlarıma su çekiyor idim.»

Buharî ile Ziya, Bedir mücahidleri arasında Enes ile Cabir'in adlarını zikretmemisi erdir. Doğrusunu Allah bilir.

Ben derim ki: İbn İshak'm anlattığına göre Bedir ganimetinden pay alan ama mazereti yüzünden gazveye katılmayan kimselerin sayısı sekiz veya dokuzdur. Adları şöyledir: Osman b. Affan. Bu zat, Rasûlul-lah'in kızı Rukiyye'ye hasta bakıcılığı yaptığı için savasa katılamamış, ancak ganimet

payi verilmistir.

Said b. Zeyd b. Atnr b. Nüfeyl. Bu zat, Sam'da idi. Ganimet payi verildi.

Talha b. Ubeydullah. Bu zat, Sam'da idi. Ganimet payi verildi.

Ebu Lübabe Besir b. Abdu'l-Münzir. Rasûlullah (s.a.v.) Revha'da iken, kervanın Mekke'den çıkis haberini aldigi esnada onu vali olarak Medine'ye göndermis ve ganimet payini vermistir.

Haris b. Hatib b. Ubeyd b. Ümeyye. Rasûlullah, bunu da yoldan geri çevirmis ve ganimet payini vermistir.

Haris b. Simme. Revha'da kirilmis, Medine'ye geri dönmüs, ganimet payi kendisine verilmistir. Vakidi'nin ifadesine göre kendisine ayrıca ücret de ödenmistir.

Havvat b. Cübeyr. Bedir gazvesine katilmamis, ücreti verilmistir.

Ebu's-Siyah b. Sabit. Rasûlullah'la birlikte yola çikmis, ayagina tas isabet etmis, yaralanmis, bu yüzden Medine'ye geri dönmüstür. Pay ve ücreti ödenmistir.

Vakidi dedi ki: Sa'd Ebu Malik de sefere çikmak için hazirligini yapti. Ama yola çikmadan vefat etti. Revha'da iken öldüğü de söylenir. Pay ve ücreti ayrilarak varislerine verilmistir.

Bedir gazvesinde Müslümanlardan ondört kisi sehid düsmüstür. Bunlarin altisi Muhacirlerdendir ve isimleri de söyledir:

Ubeyde b. Haris b. Muttalib. Ayagi kesildi. Safra mintikasında vefat etti. Allah ona rahmet etsin.

Ümeyr b. Ebi Vakkas. Bu zat, Sa'd b. Ebi Vakkas ez-Zührî'nin kardesidir. As b. Said tarafından öldürülmüstür. Onalti yasinda iken sehid olmustur. Denildigine göre Rasûlullah (s.a.v.), yasinin küçüklüğü yüzünden Bedir savasma katilmamasi ve geri dönmesini emretmistir. Aglamasi üzerine Rasûlullah, cihada gelmesine izin vermis, ancak o cephede sehid düsmüstür. Allah ondan razi olsun.

Muhacirlerin müttefiki Zu's-Simaleyn b. Abdi Amr el-Huzaî, Saf-van b. Beyda, Akil b. Bükeyr el-Leysî (Beni Adiy kabilesinin müttefikidir.), Ömer b. Hattab'm azadlisi Mihca (Bedir'de Müslümanlardan öldürülen ilk sahistir.)

Bedir'de Ensâr'dan sekiz kisi sehid düsmüstü. Adlari söyledir.

Harise b. Süraka. Habban b. Arke (Buna bir ok atmis, ok onun bogazina isabet etmis ve düsüp sehid olmustur.), Muavviz ve Avf (Bunlar Af-ra'nin ogullaridir.), Yezid b. Haris (Buna Ibn Fushum denir.), Umeyr b. Hammam, Rafi b. Muallab. Levzan b. Sa'd b. Hayseme, Mübessir b. Ab-di'l-Münzir, Allah tamamından razi olsun.

Bedir gazvesinde Müslümanların yanında yetmiş deve vardı.

İbn İshak dedi ki: Müslümanların yanında iki at vardı. Birinin üzerinde Mikdad b. Esved vardı. Atının adı Ba'zece idi. Sebha olduğu da söylenir. Diğer atın üzerinde ise Zübeyr b. Avvam vardı. Atının adı

Ya'sub idi.

Müslümanların bir bayrağı vardı. Bayraktarlığı Mus'ab b. Umeyr yapıyordu. İki de sancak vardı. Biri Muhacirlerin olup Hz. Ali tarafın-dan tasiniyordu. Diğeri ise Ensâr'm olup Sa'd b. Ubade tarafından tasiniyordu.

Muhacirlerin mesveret lideri Ebu Bekir es-Siddik idi. Ensâr'm mesveret lideri de Sa'd b. Muaz idi.

Müsrîk topluluğuna gelince, onlar hakkında söylenecek en güzel söz şudur: Onlar 900 ile 1000 kişi arasında idiler. Urve ile Katade, onların 930 kişi olduklarını söylemişlerdir. Vakîdî de onların 930 kişi olduklarını söylemiştir. Ancak sayıyı bu şekilde tahdit edebilmek için delile ihtiyaç vardır. Bazı hadislerde geçtiği gibi onlar 1000'den fazla imişler. Muhtemeldir ki hadislerde, onlara tabi olan kimseler de kendilerinden sayılmıştır. Doğrusunu Allah bilir. Buhârî'nin sahihinde de geçen bir hadiste Bera'nın ifadesine göre müsrîklerden yetmiş kişi öldürülmüş, yetmiş kişi de esir alınmıştır. Bu, cumhurun kavlidir. Bu sebeptendir ki Ka'b b. Malik, bir kasidesinde şöyle demistir:

"Tuz ve sab sürülmüş deve yatagina, onlardan yetmiş kişi gelip durdu. Utbe ile Esved'de onlardandır."

Vakîdî, bu sayı üzerinde icma bulunduğunu nakîetmiştir. Ancak onun bu sözü üzerinde ihtilaf vardır. Çünkü Musa b. Ukbe ile Urve b. Zübeyr, buna muhalif şeyler söylemişlerdir ki onlar da bu konuların otoriteleridirler. Bunların katılmadığı bir konuda ittifak bulunduğunu söylemeye imkan yoktur. Her ne kadar bunların sözleri sahih hadis kadar değilse de bu böyledir. Doğrusunu Allah bilir.

İbn İshak ile diğerleri, Bedir'de öldürülen müsrîklerle esir edilen müsrîklerin adlarını sıralamışlardır. Hafız Ziya da, "Ahkam" adlı eserinde bunu güzelce açıklamıştır.

Bu kıssa ile ilgili açıklamalar meyanmda da belirtildiği gibi müsrîklerden ilk öldürülen kişi, Esved b. Abdü'l-Esed el-Mahzumî'dir. Onlardan ilk firar eden kişi, Halid b. Alem el-Huzaî veya Ukaylî'dir. Bu, Beni Mahzum kabilesinin müttefikidir. Bu kişi esir alınmıştır. Bir siirinde şöyle demistir:

"Yaralarımızdan kan aktığı halde gerilerde kalmadık, Ama kan ayaklarımızın üzerine damlar oldu."

Onun bu sözleri doğru değildir.

Müsriklerden ilk esir alınanlar ise, Ukbe b. Ebi Muayt ile Nadr b. Haris'tir. Rasûlullah'ın önündeki esirler arasından alınarak öldürüldüler. Bunlardan hangisinin' daha önce öldürüldüğü hususunda ihtilaf vardır.

Ayrica Rasûlullah (s.a.v.)'m esirlerden bir grubu fîdyesiz olarak serbest bıraktığı da yukarıdaki kissa meyanında zikredilmistir.Karsiliksiz serbest bırakılan eserlerden bazılarının adları şöyledir:

Ebu'l-Asb.er-Rebi el-Ümevî, Muttalib b. Hunteb b. Haris el-Mahzumî, Sayfî b. Ebi Rifaa, Ebü'l-Azze (sairdir),. Vehb b. Ümeyr b. Vehb el-Cemahl

Rasûlullah, öbür esirleri fidyeye karşılığında serbest bıraktı. Hatta amcası Abbas'tan da fidyeye almıştı. Diğer esirlere nisbetle ondan aldığı fidyenin miktarı daha çoktur. Amcası olduğundan iltimas yapmamak için ondan daha fazla fidyeye almıştı. Onu esir alan Ensâr, fidyeye serbest bırakılmasını istedikleri halde Rasûlullah, fidyeye almadan onu serbest bırakmayı kabul etmemiş ve: «Fidyenin bir dirheminden bile vazgeçmeyin.» demiştir.

Esirlerden alınan fidyeye miktarları farklıydı. En az fidyeye 400 dirhemdi. Bazılarından ise, kırk okya altın alınmıştı. Musa b. Ukbe'nin ifa-

desine göre Hz. Abbas'tan kırk okya altın fidyeye alınmıştı. Kimisi de fidyenin miktarı karşılığında çalışmak üzere kiralanmış ve böylece serbest bırakılmıştı. Nitekim İmam Ahmed b. Hanbel, İbn Abbas'm şöyle dediğini rivayet eder:

"Bedir gününde ele geçirilen bazı esirlerin verecek fidyeleri yoktu. Rasûlullah (s.a.v.), bunların fidyeleri karşılığında Ensâr'm çocuklarına yazı öğretmelerini emretti. Günün birinde bir çocuk ağlayarak annesine geldi. Annesi:

- Neyin var? diye sordu. Çocuk:
- Öğretmenim beni dövdü, dedi. Annesi:
- Habis adam! Demek Bedir gününün intikamını almak istiyor. Vallahi artık onun yanına gitmeyeceksin, dedi." [28]

Bedir Gazvesine Katılan Müslümanların Fazileti

Buhari, bu babla ilgili olarak şöyle demiştir: Abdullah b. Muham-med, Muaviye b. Amr kanalı ile Hümejd'in şöyle dediğini rivayet eder: Enes'in şöyle dediğini işittim:

"Bedir gününde Harise vuruldu. Annesi, Rasûlullah'm yanına gelip şöyle dedi:

- Ey Allah'ın Rasûlü, Harise'nin benim nazarımda ne kadar kıymetli olduğunu bilirsin. Eğer Cennet'te ise sabreder, mükafatını Allah'tan

beklerim. Eger baska bir yerde ise söyle ne yapayim? Bunun üzerine Resûlullah:

- Yaziklar olsun sana, delirdin mi sen? Sadece bir Cennet mi var? Birçok cennetler vardır ve o, Firdevs Cennet indedir." dedi.

Sabit ile Katade'nin Enes'ten yaptıkları ri-vayette de Harise'nin, Bedir gününde gözcülük yaptığı ifade edilmiş ve Rasûlullah'm, annesine hitaben söyle dediği nakledilmiştir:

«Senin oglun Firdevs-i A'la'yi ele geçirdi.»

Bu ifadelerde, Bedir gazvesine katılan kimselerin faziletli kimseler olduğuna dair büyük bir isaret vardır.

Savas meydanında ve kavganın kızgınlığı içinde bulunmayan, aksine uzakta bulunup gözcülük yapan, havuzdan su içerken aldığı bir ok darbesi ile şehid olan bir kimse, en yüksek Cennetlere nail olduğuna ve Cennetlerin ortasına yerlestigine göre, sayı ve teçhizat bakımından kendilerinin üç misli olan düşmanla bogaz bogaza çarpışan kimselerin durumunun ne olacağını var sen tahmin et! O Cennetler ki içinden ırmaklar fiskirir, yüce Allah, o cennetleri Rasûlünün ümmetine vadet-mistir. Bu ümmet, birsey dileyecesi zaman Rabbinden bu cennetleri dilemekle emrolunmustur.

Sonra Buhari ile Müslim, Ebu Talib oğlu Ali (r.a.)'den söyle bir rivayette bulunmuşlardır: Hatib b. Ebi Beltaa, fetih senesinde Mekkelilere bir mektup göndermiş, bunun üzerine Hz. Ömer, Allah ve Rasûlü ile mü'minlere hiyanette bulunmuş olduğunu gerekçe göstererek Hatib'in boynunu vurmak için Rasûlullah'tan izin istemisti. Rasûlullah ise, onun bu istegine karsi su cevabi vermistir:

«O, Bedir savasına katılmıştır. Ne bilirsin, muhtemeldir ki, Cenâb-i

Allah, Bedir ehlinin gizliliklerine vakif olmuş ve: "Dilediginizi yapın. Doğrusu ben sizi bağışlamışını." demistir.» . Buhari'nin bu rivayette kullandığı kelimeler şöyledir:

"O, Bedir ehlinden değil midir? Belki de Cenab-i Allah, Bedir ehlinin gizliliklerine vakif olmuş ve onlara söyle demistir: «Dilediginizi yapın. Ben size Cennet'i vacip kildim -yada- muhakkak sizi bağışladım» demistir.»

Rasûlullah'm bu ifadeleri üzerine Hz.Ömer'in gözleri yasarmış ve: "Allah ve Rasûlü daha iyi bilirler." demistir.

Müslim, Cabir'den rivayet etti M; Hatib'in bir kölesi, Rasûlullah'a gelip Hatib'i sikayet ederek söyle dedi:

"- Ya Rasûlallah, Hatib mutlaka atese girecektir.

-Yalan söyledin. O atese girmez. Çünkü o, Bedir ve Hudeybiye'de hazır

bulunmustur."

Imam Ahmed b. Hanbel, Süleyman b. Davud kanalı ile Cabir'den rivayet etti ki: Rasûlullah (s.a.v.) söyle buyurmustur:

«Bedir ya da Hudeybiye'de hazır bulunan bir adam, atese asla girmeyecektir.»

Imam Ahmed b. Hanbel, Yezid kanalı ile Ebu Hüreyre'den rivayet etti ki, Peygamber (s.a.v.) söyle buyurmustur:

«Dogrusu yüce Allah, Bedir ehline muttali olmus ve onlara söyle demistir: «Dilediginizi yapiniz. Süphesiz ben sizi bagislamisim dir.»

"Müsned" adli eserinde Bezzar, Muhammed b. Merzuk kanalı ile Ebu Hüreyre'den rivayet etti ki; Rasûlullah (s.a.v.) söyle buyurmustur:

«Bedir'e katilan kimsenin, insaallah atese girmeyecegini ümid ederim.»

Meleklerin Bedir savasinda hazır bulunduklariyla ilgili babta Buhari, Bedir savasma katilmis olan Rufaa b. Rafi ez-Zurkî'nin söyle dedigini rivayet eder: «Cebrail, Peygamber (s.a.v.)'e gelip söyle bir soru yöneltti:

- Bedir ehlini aranızda nasıl sayarsınız?
- Müslümanların en faziletlilerinden sayarız. Cebrail de söyle dedi:
- Bedir savasinda hazır bulunan melekler de böyledirler. [29]

Rasûlullah'in Kızı Zeyneb'in Muhacir Olarak Mekke'den Medine'ye Gelisi

Zeynep, kocasinin, babasi Hz. Peygamberle anlastigi sartin geregi olarak Bedir va'kasmdan bir ay sonra Medine'ye hicret edip gelmistir.

Ibn Ishak dedi ki: Ebu'l-As, önceki sayfalarda da anlatildigi gibi serbest birakilip Mekke'ye dönünce, Rasûlullah (s.a.v.), Zeyd b. Harise ile Ensâr'dan bir adami gönderdi ve onlara: «Yecec vadisinde bekleyin. Zeynep orada size ugrayacak, onu bana getirirsiniz.» dedi. Onlar da bulunacaklari o yere gittiler. Bu hadise, Bedir'den bir ay veya bir aya yakin bir zaman sonra vuku bulmustur. Ebu'l-As, Mekke'ye geldigi zaman Zey-iieb'e babasina gitmesini söyledi. Zeyneb de hazirlanip gitti.

İbn İshak, Abdullah b. Ebi Bekr kanalı ile Zeyneb'in söyle dedigini rivayet eder:

"Ben Mekke'ye, babama gitmek için hazirlanirken Hind binti Utbe bana rastladi ve söyle dedi:

- Ey Muhanimed'in kizi, babanin yanma gitmek istedigini bilmiyor muyum? Ben de:
- Benim böyle bir niyetim yok, dedim. Bunun üzerine o:
- Ey amcamin kizi, çekinme, eger yolculugunda seninle beraber bulunmasi

gereken esyaya ya da babana götüreceğin bir mala ihtiyacın varsa, o benim yanımda mevcuttur. Sana veririm. Sakin benden çekinme. Çünkü erkekler arasında olan birsey kadınların arasına girmez, dedi.

Zeyneb dedi M: Vallahi bunu mutlaka yapmak için söylediğini anladım. Fakat ondan korktuğum için böyle bir niyetim bulunduğunu inkar ettim.

İbn İshak dedi ki: Zeyneb hazırlıklarını tamamladığında kayını Ki-nane b. Rebi, ona bir deve getirdi. Zeyneb bindi. Kinane, yayım ve oklugunu aldı. Sonra kendisine ait mahfiline binerek Zeyneb ile gündüzün onu yederek yola çıktı. Kureys'ten bir takım adamlar bunu duydular. Onu yakalamak için yola çıktılar. Zi-Tuva mevkiinde ona ulaştılar. Ona ilk ulasan, Hebbar b. Esved b. Muttalib b. Esed b. Abdil-Uzza el-Fihri oldu. Hebbar, Zeyneb mahfilinde iken onu mızrak ile korkuttu. İddia ettiklerine göre Zeynep hamile idi. Korktuğu için çocuğunu düşürdü.

Kayın biraderi Kinane, yere çömelip yayına oku yerleştirecek diye dedi: Vallahi bana yaklasan herkese bir ok yerleştiririm. Bunun üzerine onlar:

- Ey Kinane, okunu bizden başka tarafa çevir. Seninle konuşacağız. O da ok atmayı bıraktı. Ebu Süfyan geldi. Yanında durup söyle dedi:

- Sen isabetli bir iş yapmadın. Bir kadim milletin gözü önünde açıkça bir şekilde çıkarıp yola koydun. Oysaki sen, çektiğimiz sıkıntı ve zorlukları, Muhammed'in basımıza getirdiği şeyleri biliyorsun. Bu şekilde milletin gözü önünde, açıkça aramızdan onun kızını çıkarıp götürdüğün zaman millet zannedecek ki, bu, önceki musibetimizden doğarak bize isabet eden bir zelillik ve alçaklıktan dolayıdır. Bunu bizim bir zaaf ve güçsüzlüğümüz olarak değerlendirecekler. Yemin ederim ki Zeyneb'i, babasından alıkoymaya ihtiyacımız yoktur. Bu hususta intikam almak gibi bir niyetimiz yoktu. Ama Zeyneb'le birlikte geri dön.

Dedikodular kesilince, millet bizim Zeyneb'i geri çevirdiğimizi haber alınca, artık sen onu gizlice çıkarıp götür ve babasına kavuştur.

Ravi dedi ki: Kayını Kinane, Zeyneb'i bilahare Rasûlullah'a götürüp teslim etti.

İbn İshak der ki: Zeyneb'i geri getirenler Mekke'ye döndüklerinde Hind, onları kinayarak söyle dedi:

"Kabalık, siddet ve cefa bakımından barış halinde esekler gibidirler.

Savasta ise hayizli kadınları andırırlar."

Bir rivayete göre Hind, bu sözleri, adamlarının bir kısmı öldükten sonra Bedir'den dönen Kureyslilere hitaben söylemiştir.

İbn İshak dedi M: Zeyneb, Mekke'de sesler kesilinceye, dedikodular dininceye kadar birkaç gece ikamet etti. Sonra Kinane, onu geceleyin çi-

karip yola koydu. Nihayet onu Zeyd b. Harise ile arkadasina teslim etti. Onlar da geceleyin onu götürüp Rasûlullah (s.a.v.)'a teslim ettiler.

"Delail" adli eserde Beyhakî, Ömer b. Abdullah b. Urve b. Zübeyr kanali ile Urve'den rivayet etti M; «Hz. Aise, Zeyneb'in Mekke'den Medine'ye gelis kissasini ve yolda iken Zeyneb'i yakalayip Mekke'ye geri çevirislerini, onunla karnindaki çocuğu düşürüsünü, Zeyneb'i getirmesi için Rasûlullah'm Zeyd b. Harise'yi Mekke'ye gönderisini anlatmistir. Zeyd'i Mekke'ye gönderirken Rasûlullah, ona bir yüzük vermisti ki, Zeyneb, onunla birlikte Medine'ye gelsin. Zeyd, bir yolunu bulup o yüzüğü Mekkeli bir çobana verdi. Çoban da yüzüğü Zeyneb'e teslim etti. Zeyneb, yüzüğü görünce tanıdı ve:

- Bunu sana kim verdi? diye sordu. Çoban:

- Mekke disinda bulunan bir adam verdi, dedi.

Zeynep geceleyin Mekke'den çıktı, gelip Zeyd'in yanina vardi. Zeyd'le birlikte binege binip Medine'ye gitti."

Rasûhillah (s.a.v.), onun hakkında söyle demisti:

- O, benim en faziletli kizmadir. O benim ugruma musibete maruz kaldı.»

Bu hadis, Ali b. Hüseyin b. Zeynelabidin'e ulastiginda o, Urve'nin yanma gelip söyle sordu:

- Senin naklettigini duyduğum bir hadis var. Nedir o?

- Vallahi dogu ile bati arasindaki seyler benim olmaktansa, Fatima'nin layik oldugu bir hakki eksiltmek istemem. Bundan sonra artik bu hadisi kimseye zikretmeyecegim.

Ibn îshak dedi ki: Abdullah b. Revaba veya Ebu Hayseme (Beni Salim b. Avf m kardesi) bu hususta söyle bir siir söyler: Ibn Hisam ise, bu siirin Ebu Hayseme'ye ait oldugunu söylemistir:

"Insanlarin kadrini takdir edemedikleri kimse bana geldi, Zey-neb'den ötürü ki onların içinde isyan ve günahlar vardir.

Onun savas meydanina çıkarilmasinda, onun hakkında Muham-med zelil ve hakir olmasi, bizim aramızda savasin siddeti varken.

Ebu Süfyan, Damdam ile ittifak kurup bizimle savastigindan dolayi burnu yere sürüldü ve pisman oldu.

Oglu Amr ile Mevla yeminini, esirlere özgü zincirlere vurup bagladik. Yemin ettim ki bizden askerler ayrilmasinlar, kalabaliklar arasinda nisanlariyla taninan ordu kumandanlari,

Kureys'i küfre dogru sürdük, hatta onlari burunlarinin üstünde daglama aletiyle nisanlamakla, onlari zelil ve kahrolunmus kimseler kilariz.

Biz onlari Necd'in ve Nahle'nin kenarlarına indiririz.

Eger atlarla ve yaya olarak Tihame'ye asagi inerlerse, onlari Tiha-me'ye indiririz. Bu, zaman boyunca böyle sürüp gider. Taki yolumuz sapmasin. Onlari Ad ve Cürhüm'ün pesine takariz.

Bir kavim ki Muhammed'e itaat etmedi. Her zaman onlar pismanlikta olurlar.

Ebu Süfyan'a rastlarsan ona de ki: Eger sen secdeye ihlasla gelmez ve Müslüman olmazsan,

Hayatta acele olarak zelil ve hakirlikle müjdelen. Cehennem'de ise ziftten bir gömlekle müjdelen."

İbn İshak dedi ki: Siirde sözü edilen Ebu Süfyan'ın Mevla yemini, Amr b. Hadremî'dir.

İbn Hisam ise, Ukbe b. Adil Haris b. Hadremî olduğunu söylemiştir. Amir b. Hadremî'ye gelince, o, Bedir gününde öldürülmüştür.

İbn İshak, ,Yezid Ebi Habib kanalı ile Ebu Hüreyre'nin söyle dedigi-

ni rivayet eder: Hz. Peygamber, benim de aralarında bulduğum bir seriyyeyi göreve gönderdi ve söyle dedi:

«Eger Hebbar b. Esved'i ve onunla birlikte Zeyneb'in üzerine gelen diğer adamları ele geçirirseniz, onları ateste yakın!»

Ertesi gün sabahleyin Rasûlullah bize haber gönderdi ve söyle dedi: «Ben size o iki adamı yakalarsanız yakın, diye emretmistim. Sonra Allah'tan başka hiçbir kimseye atesle azap etmek yakısmaz, diye düşündüm. Eger onları yakalarsanız öldürünüz.»

Buhari, Kuteybe, Leys ve Bükeyr kanalı ile Ebu Hüreyre'nin söyle dedigini rivayet eder:

Rasûlullah (s.a.v.), bizi bîr seriyyeye gönderdi ve söyle dedi:

- Eger falan ve falani görürseniz, onları ateste yakın! Sonra yola çıkmak istediğimiz zaman bize söyle dedi:

- Falan ve falani ateste yakmanızı size emretmistim. Ama düşündüm ki yüce Allah'tan baskasının, atesle azab etmesi doğru değildir. Eger o kişileri görürseniz onları öldürünüz.»

İbn İshak dedi ki: Ebu'l-As Mekke'de ikamet etti. Zeyneb ise, Medine'de babasının yanında ikamet etti. Fetih'ten önce Ebu'l-As Kureys'e ait bir ticaret kervaniyla sefere çıktı. Sam dönüşünde Rasûlullah (s.a.v.)'m seriyyesi ona rastladı. Yanındaki malları aldılar. O ise kaçıp onlardan kurtuldu. Kendisi de geceleyin gelip zevcesi Zeyneb'e sigindi. Zeyneb onu yanına alıp korudu. Rasûlullah (s.a.v.), sabah namazına çıkarken tekbir

aldi. Müslümanlar da tekbir getirdiler. Zeynep, kadınların sofasından söyle bagirdi:

- Ey insanlar! Ben, Ebu'l-As b. Rebi'i himayem altına aldım. Rasûlullah (s.a.v.), namazını tamamlayıp selam verdiginde halka

dönüp söyle dedi:

-Ey insanlar, siz de benim duyduğumu duydunuz mu? -Evet...

- Muhammed'in nefsi elinde bulunan Allah'a yemin ederim ki, iste bunu duymadan önce hiçbir şeyden haberim yoktu. Ve sunu bilersiniz ki Müslümanların en aşağı derecede bulunanları bile baskalarım himayeleri altına alabilirler.

Sonra Rasûlullah (s.a.v.), oradan ayrılıp gitti. Kızı Zeyneb'in yanına vardı. Ona söyle dedi:

- Ey kizcagizim, onun yerini güzel yap. Ama yanma sakın bırakma. Çünkü, sen ona helal değilsin!

Sonra Rasûlullah, Ebu'l-As'm malini ele geçiren seriyyeye haber gönderdi. Ele geçirdikleri malları, ona iade etmeye onları tesvik etti. Onlar da hiç birsey kaytfetmeksizin malini olduğu gibi kendisine iade ettiler. Ebu'l-As, malim alıp Mekke'ye döndü. Herkese hakkını verdi. Sonra söyle dedi:

- Ey Kureys topluluğu! Kimsenin benden almadığı bir mali kaldı mı?

- Hayır, Allah sana hayırlı mükafaatlar versin. Biz seni vefalı ve ke-remlî bulduk. Bunun üzerine o:

- Ben de şahadet ederim ki, Allah'tan başka ilah yoktur. Muham-med de O'nun kulu ve elçisidir. Vallahi ben, Medine'de Müslüman olurdum, ancak malinizi yemek istediğimi zannetmenizden korktugum için orada Müslüman olmadım. İste Allah size mallarınızı verdi. Ben zimmetten kurtuldum ve Müslüman oldum!

Sonra Mekke'den çıkıp Rasûlullah (s.a.v.)'m yamna Medine'ye geldi.

Ibn İshak, Davud b. Husayn kanalı ile Ibn Abbas'm söyle dedigini rivayet eder:

"Rasûlullah (s.a.v.), ilk nikah üzerine Zeyneb'i Ebu'l-As'a verdi ve yeni birsey eklemeydi."

Bu hadisi İmam Ahmed, Ebu Davud, Tirmizî ve Ibn Mace, Muham-med b. İshak'm hadisinden rivayet etmişlerdir. Tirmizî, bu hadisin senesinde bir sakınca bulunmadığını ifade etmiştir. Süheylî ise, bu hadisin herhangi bir fakih tarafından söylenmediğini ifade etmiştir.

Bu hadisin birbaska varyantında da söyle denmektedir: Rasûlullah altı seneden sonra Zeyneb'i Ebu'l-As'a geri verdi.

Ibn Cerir tarafından rivayet edilen baska bir varyantta da iki seneden sonra ilk nikah üzerine Rasûlullah'm, Zeyneb'i Ebu'l-As'a verdigi söylenmistir. Baska bir rivayette de: "Yeni bir nikah yapmadi." denmektedir.

Bu hadis, bir çok âlime göre müskildir. Çünkü bu âlimlere göre esas kural sudur: Bir kadın Müslüman olur da kocasi küfürde kalirsa, eger ikisi henüz gerdege girmisler ise iddetin bitimine kadar ayrilmalari ertelenir. Eger iddet bekleme süresi içinde kocasi da Müslüman olursa, nikahlari devam eder. Ama koca Müslüman olmazda kadının iddeti tamamlanirsa, nikahlari bozulmus olur.

Resûlullah, peygamberlik görevini aldigi zaman Zeyneb Müslüman olmustu. Bedir harbinden bir ay sonra da hicret etmisti. Müslüman kadınlar, hicretin altinci senesi olan Hudeybiye senesinde müsrik erkeklere haram kilinmislardi. Ebu'l-As ise, Mekke'nin fethinden önce hicretin sekizinci senesinde Müslüman olmustur.

Resûlullah, Zeyneb'i onun hicretinin altinci senesinde Ebu'l-As'a iade etti, diyenlerin sözü dogrudur. Iki sene sonra yani Müslüman kadınların müsrik erkeklere haram kilinmalarından iki sene sonra Rasûlullah, Zeyneb'i Ebu'l-As'a iade etti, Rasûlullah, Zeyneb'i Ebu'l-As a iade etti, diyenlerin sözleri de dogrudur. Her takdire göre zahir olan hüküm sudur ki; Bu müddet zarfinda Zeyneb'in iddetinin sona ennesinin en azi, haramlik emrinin nüzulünden iki sene sonradir veya buna yakin bir zamandır. Su halde Rasûlullah, Zeyneb'i nasil olmusta ilk nikah üzerine Ebu'l-As'a iade etmistir?

Bazilari demisler ki: Zeyneb'in iddetinin tamamlanmamis olmasi muhtemeldir. Bu da ihtimal dahilinde olan bir kissadir. Digerleri buna Ahmed, Tirmizi, ve Ibn Mace'nin rivayet ettikleri ilk hadisi ileri sürerek itiraz etmislerdir. Bunların ileri sürdükleri hadiste anlatildigina göre Rasûlullah (s.a.v.), Zeyneb'i yeni bir nikah ve yeni bir mehir ile Ebu'l-As b. Rebia'ya geri vermistir.

Imam Ahmed b. Hanbel dedi ki: Bu hadis, zayıf ve bostur. Haccac, bunu Amr b. Suayb'tan isitmemis tir. Ancak Muhammed b. Ubeydullah el-Arzemî'den isitmistir. Arzemî'nin hadisi ise hiç birseye esit degildir. Rivayet olunan en sahih hadis sudur ki; Peygamber (s.a.v.), Zeyneb ile Ebu'l-As arasindaki eski nikahi geçerli saymistir. Dare Kutni de böyle demistir. Söyleki: Bu hadis sabit degildir. Dogrusu Ibn Abbas'm hadisidir ki, Rasûlullah (s.a.v.), Zeyneb'i ilk nikah ile Ebu'l-As'a geri vermistir.

Tirmizî dedi ki: Bu hadisin senedi söz götürür. Ilim ehline göre uyulan hüküm sudur: Kadın kocasından önce Müslüman olurda kocasi sonra Müslüman olursa, iddet süresi içinde bulunuldugu müddetçe kocasi onu almak hususunda baska erkeklerden daha fazla hak sahibidir. Malik, Evzaî, Safii, Ahmed ve îshak'm kavli budur. Digerleri demislerki: Zahir olan,

Zeyneb'in iddetinin sona ermiş olmasıdır. Rasûlullah'm onu yeni bir nikahla Ebu'1-As'a verdiğini söyleyenlerin rivayetleri zayıftır.

Halbuki Zeyneb'in meselesinde söyle bir delil ortaya çıkıyor: Kadın Müslüman olurda iddeti tamamlanıncaya kadar kocasının Müslümanlığı gecikirse, nikahi sırf bu sebepten neshe ugramaz. Aksine kadın muhayyer kalır. Dilerse başka bir erkekle evlenir, dilerse kocasının İslâm'a girişini bekler. Bu durumda kadın başka bir erkekle evlenmediği müddetçe kafir kocasının karisi olmakta devam eder.

Bu kavilde biraz kuvvetlilik vardır. Fikih bakımından da payı vardır. Doğrusunu Allah bilir.

Buharî'nin, "Müsrik kadınlardan Müslüman olanların nikah ve id-detleri" başlığıyla zikrettiği izahlar, bu delile dayanak teskil etmektedir. [30]

Müsrik Kadınlardan Müslüman Olanların Nikah Ve İddetleri

Ibrahim b. Musa, Hisam kanalı ile İbn Abbas'm söyle dedğini rivayet eder: "Müsrikler, Rasûlullah ile mü'minlere göre iki mertebede idiler. Müsriklerin bir kısmı ehli harp olup Rasûlullah ve mü'minlerle savaşırlar, Rasûlullah ve mü'minler de onlarla savaşırlardı. Müsriklerin bir kısmı ise zimmî olup Rasûlullah ve mü'minlerle savaşılmadıkları gibi Rasûlullah ve mü'minler de onlarla savaşılmazlardı. Ehl-i harpten müsrik bir kadın, hicret edip Müslümanların arasına katıldığı zaman hayiz görüp temizlenmedikçe kendisiyle evlenmeye talip olunmazdı. Temizlendikten sonra onunla evlenmek helal olurdu. Başka bir erkekle nikahlanmadan önce ilk kocası geldiği takdirde kocasına geri verilirdi. Müsriklerden ehl-i harp olan bir köle ya da cariye İslâm diyarına hicret edip geldiği takdirde hür olurlar ve Muhacirlerle aynı haklara sahip olurlardı."

"Ehl-i harpten bir kadın hicret edip Müslümanlar arasına geldiğinde hayiz görüp temizlenmedikçe, kendisiyle evlenmeye talip olunamazdı." sözünden anlaşıldığına göre böyle bir kadın, bir hayiz görmekle rahmini temizlerdi. Bu ise üç temizlenmek demek degildir. Bir kavim, bu görüşe kail olmuşlardır. "Başka bir erkekle nikahlanmadan önce kocası geldiği takdirde bu kadın, kocasına geri verilirdi." sözünden de anlaşıldığına göre böyle bir kadın istibra müddetini tamamladıktan, iddeti sona erdikten sonra başka bir erkekle nikahlanmadıkça, ilk kocası geldiği takdirde ilk kocasına iade edilir. Nitekim bu hüküm, Peygamber Efendi-miz'in kızı Zeyneb hadisesinde de açıkça cari olmuştur. Ayrıca bazı âlimler de bu görüşe kail olmuşlardır. Doğrusunu Allah bilir. [31]

Büyük Bedir Gazvesi İçin Söylenen Siirler

İbn İshak'm anlattığına göre Hamza b. Abdülmuttalib, bu hususta söyle bir

siir söylemiştir: Ancak İbn Hisam, böyle bir siirin Hz. Ham-za'ya ait olusunu kabul etmemiştir. Siir sudur:

"Zamanın acaib işlerinden olan bir işi ve helak olmak için durumu açıklayan bir takım sebepler olduğunu görüp bilmedin mi?

Bu, ancak isyani ve küfrü birbirine tavsiye eden bir kavmin, onları helak etmesinden, onların da bu yüzden helak olmalarından ötürüdür.

Bir akşam üzeri hep birlikte Bedir'e doğru yürüdüler ve Bedir'in örülmemiş su kuyusuna rehin oldular.

Biz kafiye istiyorduk. Onu arıyorduk. Ondan baskasını istemiyorduk. Onlar bize doğru yürüdüler ve kadere göre birbirimizle karşılaştık.

Karşılaştığımız zaman bizim için esmer, dümdüz süngülerle vurmaktan başka dönüş ve ayrılış olmadı.

Yine renklerle bezenmiş, yüzünün cevheri ve rengi açık seçik, bağları kesen demiri keskin bir kılıç ile vurmaktan başka çare kalmadı.

Biz mahvolmuş Utbeyi ve Seybe'yi, ölümlerinin arasında geniş su kuyusuna düşmüş olarak kendi haline terk ettik.

Amr da orada kalan koruyucularının içinde kaldı ve ağlayıp dövü-nenlerin göğüsleri, Amr'ın üzerine yarılip açıldı.

Lüey b. Galib'ten olan kadınların göğüsleri, Fihri'den olup yükseklerle yücelen kerim kadınların göğüsleri yarılip açıldı.

Onlar sapıklıkları uğruna öldürülen Ve görünürde muzafferiyeti bulunmayan sancak açan bir kavimdirler.

Bir sapıklık ve dalalet sancığı ki, İblis onun ehlini çekti ve onlara ihanet etti.

Çünkü murdarın yolu ihanete doğru gider.

İş açık seçik bir vaziyette gördüğü zaman onlara dedi ki:

Sizden uzak oldum, artık bugün benim sabrım kalmadı.

Çünkü ben sizin göremediklerinizi görüyorum.

Ben, Allah'ın azabından korkuyorum.

Allah, kahretmeye ve galib gelmeye maliktir.

Böylece onları helake sürükledi, onlar da helake düştüler,

O ise kavmin haberi olmadığı şeyden haberdar idi.

Su kuyusunun sabahında onlar 1000 kişi idiler.

Bizim topluluğumuz ise, tıpkı beyaz erkek develer gibi 300 idi.

Bizim aramızda Allah'ın askerleri vardı.

Allah, bize onlarla bir makamda imdat ettigi zaman, orada açıkça anilmisti.

Cebrail, o askerleri bizim sancagimizin altinda onlarin ölülerinin içinde yüzdüğü savaş mevziinde takviye etti."

Ebu Talib oğlu Ali de büyük Bedir gazvesi hakkında su siiri söylemiştir: Ancak İbn Hisam, bu siirin ona ait olusunu kabul etmemiştir:

"Görmezmissin ki Allah, Rasûlünü iktidar sahibi, hatta fazl ve lütuf sahibi Aziz'in nimetlendirmesiyle nimetlendirdi.

Sununla ki, kafirleri zillet yurduna indirdi, onlar da esaret ve öldürölme gibi zillet ve hakaretle karsilastilar.

Rasûlullah, güçlü, muzafferiyete ermis olduğu halde aksamladı.

Rasûlullah, adalet ile gönderilmisti.

O da Allah tarafından indirilmiş, ayetleri akıl sahibi için beyan edici olan Furkan'ia, hakkı batıldan ayırdeden bir kitapla geldi.

Bir takım kavimler, ona mandalar ve onu tereddütsüz kabullendiler.

Böylece onlar, Allah'a hamdolsun ki, daginikliklari gitmiş bir toplum haline geldiler.

Bir takım kavimler ise, inkar ettiler ve onların kalbleri haktan uzaklasti.

Böylece Ars'in sahibi, onlara fesad üstüne fesad artirdi.

Bedir gününde güçlü olan, onlara karsi Rasûlüne kudret ve imkan verdi.

Onların ellerinde hafif bir takım kiliçlar vardı ki, onlarla vurdular ve onları cılalayıp yenilediler.

Meydana gelen çok hamiyetli kimseleri ve onlardan yigitlik sahibi gençleri dahi yıkılmış olarak terkettiler.

Aglayıp dövünenlerin gözleri, onların üzerlerine geceliyorlar, zayıf yağmurlar ve bol yağmurlar gibi çokça yağıyorlardı.

Su dövünüp aglayan kadınları kastediyorum ki, onlar azgin Utbe ile oğlunun ölüm haberini veriyorlar ve Seybe'nin de, Ebu Cehl'in de ölüm haberini veriyorlar.

Ayagi kesilen Esved b. Abdi'l-Esed haber veriyor ki: İbn Cüd'an, onların içinde siyah hirkayı giyinmiş, kaybolusu açık seçik olarak hüzünden içi yanmıştır.

Savaşlarda, kitlik ve yoklukta onlardan secaatti bir topluluk, Bedir kuyusunda kaldılar.

Onlardan azgin kişi, çağirdigi kimseyi çağirdi.

O da onun çağrisina icabet etti.

Azginlik içinde birlesmesi için iliskisi zayıf bir çok sebebler vardır.

Cehennem yurdunun yanında, çekismeden, tartismadan ve ayıla-madan, asagiliklerin asagiligi içinde kurtulusa eremediler."

Ibn îshak, bu siirin ziddini Haris'ten nakletmistir ki, biz bu siiri bilerek buraya almadik. Ka'b b. Malik dedi ki:

"Allah'in isine sastim, Allah murad ettigi seyi yapmaya kadirdir.

Allah'a galib olan hiçbir kimse yoktur.

Bedir gününde azmis, saskinlikta kalan bir insan toplulugu ile kar-silasmamizi Allah takdir etti.

Toplantilar ve onlara dostluk eden insanlardan yardım dilediler ve derken onların toplulugu çoğaldi.

Hepsi birlikte bize dogru yürüdüler. Bizden baskasına yürümek istemediler.

Ka'b ve Amir de onlarla birlikteydiler.

Bizim aramızda Rasûlullah vardı.

Evs ise, onun etrafında, onun için bir sığınaktır.

Onlardan güçlü olanlar, yardımcıları vardır.

Beni Neccar'm hepsi, onun sancagi altında beyaz, yumusak zirhlerin içinde yürütülürler. Toz da kopmaktadır.

Onlarla karsilastigimizda her mücahid, karsisina çıkanlar için se-caatli bir nefistir ve sabirlidir.

Sahadet ettik ki Allah'tan baska hiçbir rab yoktur.

Rasûlullah da hak ile ortaya çıkmıştır.

Onlar çevik, beyaz kinından çıkarılmış kılıçlardır.

Sanki teshircinin sana gösterdigi ölçülerdir.

Onların topluluklarını o kılıçlarla mahvettik, onlarla dagıldılar.

Günahkar, yoldan çıkmis, yaramaz olanlar böylece mahvoldular.

Ebu Cehil yikilmis olarak yüzüstü bırakildi.

Utbe'yi de düşmüş olarak bıraktılar.

Onlar, kafirlerden baska birsey degildirler.

Onlar, Cehennem'in yerlestigi yerde atesin yakiti oldular.

Bütün kafirler Cehennem'e dogru düşmeye meyillidirler.

Cehennem, onların üzerlerine alevlendi.

Halbuki o Cehennem'in isisi, demir parçalarım ve tasları yakacak kadar kızgındır.

Rasûlullah onlara: «Bize dönünüz.» dediginde onlar yüz çevirip:

"Sen sadece bir büyücüsün." demislerdi.

Allah, onları helak etmek istediği için böyle olmuştur. Allah'ın takdir buyurduğu bir işe mani olacak kimse yoktur.'

Bedir günü hakkında Kal) söyle demistir:

"Uzak diyardaki Gassan'a haber geldi mi? İsten haberdar olan kişi, onu çok bilen kişidir.

Biliniz ki Maadd, bize düşmanlıktan dolayı oklarını atınca, onun cahilleri ve akli basmdakileri hep birlikte yaptılar.

Çünkü bir Allah'a ibadet ettik, O'ndan baskasını ummadık. Çünkü Cennet'in kefilisi bize gelmiştir.

O bir peygamberdir ki, kavmi içinde soydan gelme izzeti vardır. Ve asılları doğrudur.

Böylece onlar yürüdüler, biz de yürüdük ve nihayet karşılaştığımızda sanki biz arslanlar gibiydik.

Bir karşılaşma ile ki, onun yaralısının kurtuluşu umulmaz.

Onlara vurduk ve bizim hamle yerimizde Lüey kabilesinin büyüğünün boynu havaya uçtu.

Böylece onlar geri döndüler. Biz ise, onları keskin kılıçlarla ayaklarımızın altında çığnedik.

Bize karşı ister onların müttelikleri gelmiş olsun, ister kendileri, fark etmez."

Bir başka siirinde yine Ka'b b. Malik söyle demistir:

"Ey Lüey oğulları! Babanızın ömrüne yemin olsun ki, yanımızda Ölmeye ve kibirlenip büyülenmeye karşı,

Atlılarınız Bedir'de savunmaya geçtikleri zaman, karşılaşma esnasında orada sabir göstermediler.

Oraya Allah'ın nuruyla geldik ki; o nur, karanlığı ve perdeleri bizden açtı.

Rasûlullah, Allah'ın emri ile bizi ileri sürdü. Hükmedip sağlamlaştırdı.

Sizin süvarileriniz Bedir'de muzaffer olamadı ve size de tamamen geri gelemediler.

Ey Ebu Süfyan! Acele etme ve atların iyilerini gözetle ki, Keda'dan çıkarlar.

Allah'ın yardımıyla ki, Ruhul-Kudüs oradadır.

Mikail de oradadır.

Ey kavmin esrafi ve efendileri!"

Hassan b. Sabit de söyle bir siir söyledi. Ibn Hisam'm ifadesine göre bu siirin Abdullah b. Haris es-Sehmî'ye ait olduğu söylenmiştir:

"Zirhların halkalarını çıplak bedenlerine geçiren kimseleri, tabiatı sert, kılıklı ve korkusuzca önlerinde gider.

Bununla, Allah'ın Rasûlünü kastediyorum ki, onu yaratıklar üzerine takva ve cömertlik ile Rabb'i üstün kildi.

Korumanız gereken kimseleri korudugunuzu iddia ettiniz. Bedir suyunun basına gelinmeyeceğini iddia ettiniz.

Sonra geldik, fakat sizin sözlerinizi duymadık ve hatta az sayılmayacak şekilde kana kana o sudan içtik.

Allah'ın, kesilmeyen, sağlamlaştırılmış, uzatılmış iplerinden bir ipe sarılmış olduğumuz halde...

Bizde Rasûl ve hak vardır. Ölünceye kadar ona uyarız. Onun için, önlenmeyen bir yardım ve bir muzafferiyet vardır.

O vefakardır, yoluna devam eder.

Bedir'in, kendisiyle ısılandırıldığı bir suledir. Bütün sereflileri aydınlatır."

Bir başka siirinde yine Hassan b. Sabit söyle demistir:

"Keske bir bilsem, Mekke halkına zor zamanda kafirleri mahvettiğimiz haberi gelmedi mi?

Meydanlarda dolasmamız esnasında kavmin-liderlerini ve seçkin kisilerini öldürdük.

Böylece onlar, ancak sırtları kırılmış olarak döndüler.

Ebu Cehil'i öldürdük. Ondan Önce de Utbe'yi öldürdük.

Seybe de boğazlanmak için, kendisini boğazlayacakların eline düşüyor.

Süveyd'i öldürdük. Onun ardından da Utbe'yi öldürdük.

Yine Tumeyî de tozların saçılıp yükseldiği bir esnada öldürdük.

Çok keremli, cömert kimseleri öldürdük ki, onların kavimleri içinde asaleti sayılır.

Hatıraları meshur, serefli kisilerdir onlar.

Onları, kurtlara ve yırtıcı hayvanlara bıraktık.

Onlarda sirasiyla gelip bunları yerler.

Hayatına yemin olsun ki Melik'in süvarileri ve onların tabileri, Bedr'in

yaninda karsilastigimiz zaman onu himaye edip kurtaramadilar."

Ubeyde b. Haris b. Abdülmuttalib, Bedir gününde mübareze esnasinda Utbe b. Rebia ile çarpisirken ayaginin kesilmesi ile ilgili olarak söyle demistir: O esnada Ali, Velid ile; Seybe de Hamza ile mübareze yapmisti. Yalniz bu siirin, Ubeyde b. Haris'e ait oldugunu Ibn Hisam kabul etmemistir:

"Yakinda bizden Mekke halkina bir vak'anin haberi ulasir M, oradan uzak olan kimse, o vak'a hakkında uyanir.

Yüz çevirdigi zaman Utbe'ye ve ondan sonra Seybe'ye ve orada razi olan Utbe'nin iki ogluna varacaktır.

Eger benim ayagimi keserseniz, ben Müslümamm.

O ayagimla Allah'a yakin bir geçim temenni ederim.

Saglam ve en güzel sekilde yapilmis suretler gibi hurilerle beraber ve yücelere has Cennet-i A'la ile beraber.

O ayakla bir geçim ve sade bir yasam satin aldim.

Ve yakinlari kaybedinceye kadar onun için çalistim.

Rahman, lütfü ve fazliyla, Islâm elbisesini bana ikram etti.

O elbise, çirkinlikleri örttü.

Onlarla savasmaktan hoslanmaz olmadim.

Çagiran kisi, sabahleyin büyükleri çagirdi.

Peygamber'den ikimizi, üçümüzü istedikleri zaman, vermemezlik etmedi ve biz çagiran kimsenin yaninda bulunduk.

Süngümüzle arsân yerinden firlar gibi firlayarak onlarla karsilastik.

Rahmanin yolunda asi olan kimse ile savasiriz.

Üçümüzün bulundugu yerden ayaklarimiz ayrilmayip sabit oldu.

Ta ölüleri ziyaret etmemize kadar."

Hassan b. Sabit, Bedir gününde firar ettigi ve kavmini birakip onlar ugruna savasmadigi için Haris b. Hisam i yererek söyle demistir:

"Uykuda, gönlümü güzel, yumusak bir cariyeye hasta etti.

O cariyeye, yaninda yatan kimseye soguk bir su içirir.

Bir misk gibi M, o cariyeye onu bir bulut suyu veya sarab ile karistirir.

Kesilen bir hayvanin kam gibi devamlı içilen bir saraptir sanki.

Terkisi yükselmiş ve birbiri üzerine yigilmis dalgın bir cariyeye, süratle yemin eden degildir.

Perti ile sirti arasinda kurulmus etten kemikler sanki bir fazlalik-mis gibi

kaybolmus.

O cariye oturduğu zaman sanki üzerinde güzel koku dövülen bir mermer taşıydı.

Yatagina gelmeye tembellik ediyor.

Yumusak, güzel bir yaratilis ve güzel endam içinde,

Gündüze varınca onu anmayi bir an bile bırakmam.

Geceye gelince, benim karisik rüyalarım onunla beni tesvik ediyor. Yemin ettim ki, o cariyei unutayım ve onu anmayayım.

Taa kabir çukurunda kemiklerim kayboluncaya dek.

Ey beni kinayan cariye, sefahet içinde beni kiniyorsun.

Askimdan ötürü beni kinayanlara isyan etmisimdir.

Uykudan ve savaşların birbirine yakın meydana gelisinden sonra, tan yeri ağarmadan önceki seherde, erkenden benim yanıma geldin.

Dedin ki; kisi, Ömrü boyunca hüzünlenir.

Bu, deve bölüklerinin dönüp birbirine kavusmasi sebebiyle, sayilmasinin mümkün olmamasi demektir.

Ey cariye, eger bana haber verdigin sey yalan ise ,Haris b. Hisam'm kurtuldugu yerde kurtulursun.

Dostlarını, yani kavim ve kabilesinden öldürülen ve esir edilen kimseleri, onların kendileri olmaksizin savaşmak üzere terketti ve hızlı atın bas ve yularıyla kurtuldu.

Uzun, süratli iyi atları, otsuz-susuz bir yerde bırakır.

Sağlam bir ipe bağlı kovanın kuyuya dalisi gibi,

Ellerinin ve ayaklarının arasım onunla doldurdu ve onunla süratle gitti.

Ve onun dostları, kötü bir yerde kaldılar.

Babasının oğulları ve asireti ise, bir savaş yerindedir.

Allah, onun yüzünden İslâm ehline yardım etti.

Bir yakacakla yakılan savaş ateşini yakarak onları öğüttü.

Allah emrini yerine getirir.

Eger ilah olmasaydı ve o atlar kosmasaydı, elbette o atlar onu yırtıp hayvanlara yem olarak bırakır ve tırnaklarının uçlarıyla ona basıp çig-nerlerdi.

Yolu tutulmuş esir ile kılıçlı kiran doğan kusu arasında ve yüksekten düşmeden, yere düşmüş insan arasında.

Kiliçların parlaklığını gördüğü zaman, açıkça bir utanç ve alçalma ile birsey yapmayı istediğinde yapan, her efendiyi sevk eder.

Beyaz iki elle intisap ettiği zaman, kasırların nesebi, onu efendi ve öncünün Önünde küçük düşürmez.

Kılıçlar, bir demirle karsılaştığı zaman, her bulutun gölgesi altındaki yıldırım gibi sagir edici olur."

Ibn Hisam'm ifadesine göre, bu siire karsi Haris b. Hisam (Ebu Cehl'in kardesi) söyle bir siir söyler:

"Kavim daha iyi bilir H atimi, kaymagi yükselmiş kanla himaye etmelerine kadar onların savasını terketmedim.

Eger ben bir kimse ile savasırsam öldürüleceğimi, halime düşmanimin acımayacağını bilirim.

Dostlar onların arasında iken onlara ifsad edici bir günün azabını onlardan giderdim."

Hassan bir baska siirinde söyle demistir:

"Ey Haris, savaş esnasında ve soyların sayılıp döküldüğü zaman az-medici olmadığın halde azmetmiş oldun.

Necip, kosması süratli, böğürleri uzun bir ata biniyordun.

Kavmin ugruna savasmayı terk ettin. Kurtuluşu umuyordun. Halbuki kurtuluş gitmekte değildir.

Süngü ile ölüp, teçhizatını kaybeden anan ogluna acisin ya!

Melik, onun için acele etti ve onun kalabalığını zillet ve hakarete düşüren bir utanç ile mahvetti."

Hassan b. Sabit, bir baska siirinde de Bedir gazvesi hakkında söyle demistir:

"Muhakkak Bedir gününde Kureysliler, esir olup siddetli öldürülmenin sabahında anladılar ki, biz, süngülerin üst uçları birbirleriyle çatıştığı zaman Ebu'l-Velid gününde harbin kızıştırıcılarıyız.

İki kat zirhin içinde oldukları halde bize doğru yürüdükleri zaman Rebia'nın iki oğlunu öldürdük. Neccar ogullarının, arslanlar gibi saldırdıkları ve savaş meydanında dolastıkları günde Hakim firar etti.

İşte o esnada Fihri'nin toplulukları geri döndü ve Hüveyris, onları uzaktan yardımsız, yüzü koyun bıraktı.

Zillate ve sah damarının altına geçen süratli bir ölüm ile karsılaştınız.

Kavminin tamamı hep birlikte yüz çevirdiler. Eski tarz üzere mey etmediler."

Hind Binti Üsase b. Ibad b. Muttalib, Ubeyde b. Haris b. Muttalib için su mersiyeyi dile getirmisti:

"Mekke ve Medine arasindaki Safra, seref ve efendiligini, asil hilmi ve kamil akli için almistir.

Ubeyde ye, gurbetin konuklan ve yüzü yokluktan degismis bir kimseye asik olan dul kadinlardan dolayi agla. O tipki sabit köklü ağaç gibidir.

Ona, göğün ufuklari kitlikten kizardigi zaman, her kitlik zamani agla.

Yine ona siddetli ve süratli yürüyen rüzgarlarin oldugu ve uzun zaman kaynayip kaymagim atan çömleğin altinin yakildigi bir sirada yetimler için agladi.

Ateslerin isigi sönmüs hale geldiginde, kalın odunla onlari yakiyor-

Gece yürüyen ve konuga takdim edileni bulmaya çalışan ve yolunu bulmak için köpekler gibi havlayan ve kusluk vakti, onun yanında yumusaklik üzere olan için agla."

el-Ümevî, "Megazi" adli eserinde Abdülmuttalib kizi Atike'nin, gördüğü rüya hakkında Bedir'i anarak söyle dedigini rivayet eder:

"Rüyam gerçek olmadı mı, tevili size gelmedi mi ki hezimete ugrayan kavim kaçtı.

Bas gözü ile yakinen gören kimse, size geldi. Kesici kılıçlar iftira etmezler.

Siz dediniz, ben size karsi yalan söylemiyorum.

Beni ancak doğru söyledigim halde, yalancı kisi yalanlar.

Yolunu kaybeden akıllı kisi,ölüm korkusundan ötürü kaçıp geldi.

Keskin kılıçlar baslariyzin üzerinde durdu.

Gençlik ve bahadirligi tasiyan mizraklar üzerinizde yükseldi.

Saldırgan arslanların kılıç sallaması esnasında kılıçların ucu, yangındaki alevler gibi parıldadı.

Savaş ortasında garbi okları fırlatıldığında, karsılasma gününde Muhammed'e babam kurban olsun.

Güney rüzgarlarının bulutlardan yere su döktürdüğü gibi, kılıçlarla canlariyzdan kan döktürdüler.

Kılıçları, nice hükümdarları öldürüp bedenlerini sögüttü, pespese sarstı ve sonra sertleştı.

Bedir kuyusuna gömülen leslerin durumu nedir, onlar gibi bir o kadari daha vardır kardesinin oğlu yanında. Emsalleri olan kimseler ona esir oldular.

O esirler kadınlastılar mı yoksa Allah katından onlara helak mı geldi? Helak,

onların basına toplandı.

Karsılama esnasında amcası oğulları Muhammed'i nasıl gördüler. Savasta tecrübeler konusur.

Darbelerle sizi köreltmedi mi? O darbeler ki, karsısında korkaklar saskına dönerler.

Gündüzleri, mücahidler yıldızlar gibi meydana çıktılar.

Yemin ettim ki, eğer onlar cepheden dönerlerse onları denizlere atarız. O denizler ki, onlarda yelkenliler yüzüp giderler.

Tipki güneş isigi gibi kılıçların uçları parıldar. O kılıçların parıltısı karsısında kaslarla kirpikler birbirine karışır."

el-Ümevî'nin rivayetine göre Atike, bir başka siirinde de şöyle demiştir:

«Bedir'de Muhammed'e ve kavgaya girenlere karşı hakkıyla sabretseydiniz ya!

Keskin kılıçların önünden kaçıp dönemediniz. Onlar, mü'minlerin ellerinde sanki yangın aleti gibi olup kesici idiler.

Migferlerine karşı da dayanamadınız. Azıcık kalabildiniz. Mü'minlerin ellerinde siarlar vardı.

Kaçıp geldiniz, oysa savaşçı bahadırlar, silahın tesirinden geri dönüp kaçmazlar.

Muhanimed, kendisinden Önceki peygamberlerin getirdiklerini size getirdi.

Kardeşim oğlu doğru sözlüdür. İyi bir kimsedir. Sair değildir. Peygamberiniz'e karşı yaptığınız kusurlar yetti artık. Ona, Amr ve Amir kabileleri yardım ederler."

Talib b. Ebi Talib, Rasûlullah (s.a.v.)'i methedip kendi kavminden olan Kureysli maktullerin kuyuya atılmaları üzerine mersiye olarak şu siiri söylemiştir. Siiri söylerken henüz müsrik idi:

"Biliniz ki gözümün yası akarak tükendi. Kab'a ağlıyoruz, gözüm Kab'i göremiyor.

Biliniz ki Ka'b, savaşlarda yordimsiz kaldı ve bu felek, onları helak etti. Onlar günah kazandılar

Amir de dünya musibetlerine ağlıyor, keske bilseydim ki onların yakınlığını görecektim miyim?

O ikisi, benim kardeşlerimdir. Gayri mesru ve elbette nesebsiz sayılmazlar. Elbette onların komsusu gasbedilmez.

Ey Abdu's-Sems ve Nevfel, kardeşlerimiz size feda olsun. Aramıza artık savaşı sokmayın.

Dostluk, sevgi ve ülfetten sonra onlann arasinda bir takim olaylar cikartan kimseler olmayin.

Hepiniz zamanin açtigi yaralardan sikayet ediyorsunuz.

Dahis savasinda Ebu Yeksüm'ün karargahinda olanlari bilmiyor musunuz?

Onlar bogazi doldurmusken... Eger Allah'in savmasi olmasaydi, elbette milletinizi kurtaramazdiniz.

Kureys'in içinde topraga ayak basanlarin seçkinini himaye etmemizden baska bir suç islemedik.

Musibetlerde, güvenilir bir kardestir, kerem sahibidir. Âlicenaptir, ne cimri, ne de bozuktur.

İyi isler yapmak isteyenler, onun etrafinda dolassinlar. Onun kapi-smm etrafini kusatsinlar.

Deniz gibi ne azalma, ne de eksilme olur.

Allah'a yemin ederim ki, Hazreçlilere iyi bir darbe vurmadiginiz sürece üzgünlüğüm devam' edecek, yatagimda da rahat uyuyamiyacagim. [32]

Fasil

Ibn îshak, müsriklerin Bedir gazvesinde vurulan ölüleri üzerine son derece sanatkarane mersiyeler dile getirdiklerini nakletmistir. Bilahare Müslüman olan Dirar b. Hattab b. Mirdas (Beni Muharib b. Fihri)'m siiri buna örnek olarak gösterilebilir.

Süheylî de "Ravz" aldi eserinde bilahare Müslüman olanlarin siirlerinden bahseder:

"Evs'in övünüp böbürlenmesine sastim. Halbuki ölüm baslarina gelecektir.

Beni Neccar'm övünüp böbürlenmesine de sasirim ki, sayet bir topluluk Bedir'de musibete ugradilarsa, onlarin hepsi orada sabirli idiler.

Sayet bizim adamlarimizdan olan ölüer, terk olundularsa onlardan sonra biz birakilacagiz.

Yüksek vasifli, kısa tüylü, süratli, uzun atlar bizi, ey Beni Evs, sizin ortaniza süratle götürüyor ve böylece intikamcilar intikamlarini aliyorlar.

Beni Neccar'm içine de götürüyorlar.

Yakinda o üstün vasifli atlarla yük tasiyicilari olduklari halde onlara süngüler ve zirhlarla hamle yapip saldiririz.

Onlari, etraflarinda kuslar bölük bölük toplanmis olduklari ve onlar için batil temennilerden baska bir yardimci olmadigi halde yikilmis olarak terk ederiz.

Yesrib halkından bir takım kadınlar onlara aglıyorlardı ki, o kadınlar için orada uykusuz geçen bir gece vardır.

Çünkü bizim kılıçlarımız o kadınlarla, onların savasanlarından bir kan akar olduğu halde devam eder.

Eğer Bedir gününde galib olduysanız, çaba ve gayretiniz ancak Ah-med ile oldu, bu açıktır.

Yine hayırlı bir topluluk ile oldu ki, onlar onun dostlarıdır ki, onu siddet zamanı ölüm de gelmiş olduğu halde korurlar.

Ebu Bekir ve Hamza onların arasındadır. Ali ise senin hatirinde olan kimselerin arasında çağrılır. Ebu Hafs'da çağrılır. Osman'da onlardandır.

Sa'd'de harpte hazır bulunduğu zaman onlardandır.

İşte onlar, Beni Evs ve Beni Neccar övündükleri zaman onların diyarında doğan kimseler değildir.

Nesebler sayıldığı zaman onların babaları Lüey b. Galip'ten Ka*b Amir'dir.

Harbin kusluk zamanında her bir harp yerinde atları dürttenler, güzel ve temiz olan çoğunlukta bulunanlar onlardır."

Ka'b b. Malik, önceki sayfalarda bahsini yaptığımız su kasidesi ile onlara cevap vermiştir:

"Allah'ın isine sâstim. Allah, murad ettiği şeyi yapmaya muktedir. Allah'a galip olacak hiçbir kimse yoktur."

Buharî'nin anlattığına göre Hz. Ebu Bekir es-Siddik, karısını bosa-dığında bosamış olduğu kadınla Seddad b. Esved b. Suub evlenmiştir. Bu da Cenâb-ı Allah'ın, müsrık kadınları Müslüman erkeklere haram kıldığı zamanda olmuştur. Hz. Ebu Bekir'in bosadığı kadının adı Ümmü * Bekir idi. Evet, Ümmü Bekir'le evlenen Ebu Bekir b. Esved b. Suub (Sedr dad b. Esved) bir mersiyesinde şöyle demiştir:

"Bekr'in anası Selamet ile selam verir, acaba benim kavmimden sonra benim için selam var mıdır?

Bedir'in kuyusuna atılan ve kızların üzerlerine ağladığı âlicenâb kimseler ne halledirler?

Bedir kuyusuna atılan ölümlerin atıldıkları o su kuyularında devenin sırt etleriyle gülümseyen çanakta yiyenlerden kimler vardır?

Deve sürülerinden ve onların mer'aya bırakılanlarından, Bedir kuyusunda nelerin vardır?

Bedir kuyusunda senin için ne kadar menfaat ve büyük bahsisler vardır?

Kadehler kardesi Ali'nin babası, iyi olan adamin arkadaşlarından kim

vardir?

Eger sen, Ebu Akil'i görseydin ve tepeleri andiracak kadar çok sayıdaki davar sahiplerini buseydin, onlara karsi vecde gelirdin. Tipki yavrusunu arayan yeni dogurmus disi devenin vecdi gibi.

Muhammed, bize haber verir ki kabirde yasayacagiz.

Sada kuslanyla ham kuslari nasil karsilasirlar!"

Ümeyye b. Ebu's-Salt, Bedir gazvesinde Kureyslilerden öldürülen kimseler için su mersiyei dile getirmiştir:

"Kerim oğlu kerim ogullarina, övülmüslere aglamaz misin? Girift ağaçların üst kısımlarındaki güvercinlerin, egilmis dallardaki aglamasi gibi...

Tevazudan basini egen hüzünlü kadınlar, aksamla beraber yürürler.

Onların emsali, yüksek sesle ağlayan kadınlardır.

Onlara ağlayan kimse, hüzün üzerine aglar ve her öveni doğrulukla haber verir.

Bedir'de ne vardır. . Efendilerin reislerinden meydana gelmiş kum tepeleri.

Sellerin ittiği yerler, Avasih tarafındaki kum tepeleri.

Kendilerine beyaz saçların karistigi kimseler, efendi kisiler, çok akinlar yapan demir gibi canlı kimseler.

Benim gördüğüm seyleri görmez misin? Her kilici kesmiş tir. Mekke'nin karni degismistir. O vadiler bos kalmistir.

Her bir kumandandan, temiz sevgi sahibi bir kumandana.

Meliklerinin kapilarından suya dalan kurtçuklar ve sahrayı kate-den fatihler gibi sık sık içeri girerler.

Geniş bogazlılardan, sisman ve uzunlardan, efendilerden, işlerinde ve güçlerinde başarılı olanlardan.

Her iyi şeyi konuşup yapanlardan ve emredenlerden, Ekmegin üstünde köknar gibi bir iç yağini yedirenlerden.

Tipki havuzlar gibi büyük çanaklardan, büyük çanaga naklediciler.

İyiliği isteyenler için derin olmaksizin genistir.

Misafir için sonra yine bir misafir ve uzun, geniş kilimler için.

Yüklü develerden yüzlercesini yüzlercesine katıp hibe edenler.

Belaiih'den dönen bir çok develeri yerlerine sevk etmek için.

Kerim kimselerin üstünde kerim kimseler için, ağır basan tartıların ağırliginca meziyetler vardır.

Ellerde meyleden büyük terazilerle batmanların ağırlıklarını ölçmek gibi,
Onlar, açılıp saçılmış, avret mahallerini korurlarken bir topluluk onları
yardımsız bıraktı.

Geniş Hint kılıçlarıyla ordunun önünde yürüyenler.

Onların şu isteme ve çağırma arasında çeşitli durumlardaki sesleri bana
mesakkat verdi.

Ali oğullarının yaptıkları iş, Allah için çok iyidir.

Onların ister bekarları olsun, ister evlileri olsun, eğer her uluyani dilediğine
tikayacak bir şekilde evlere yakın ve uzak mesafelere giden ve dik baslı
atlarla dağınık ve uzatılmış akinlar yapmazlarsa,

Genç atlardan başlarım kaldıran atlara kadar, suratları asik ve köpeklerle
benzeyen arslanlara kadar,

Musafaha yapanın, musafaha yapana doğru yürümesi gibi, savasta güçlü
bir kimse, güçlü bir kimseyle karşılaşır.

Zirhliler ile süngüölüler arasında olan biner kişilik iftiharlı bir karşılaşma ile."

İbn Hisam dedi ki: İçinde Rasûlullah'ın ashabına dil uzattığı için bu sairin
kasidesinin son iki beytini çıkarıp attık.

Ben derim ki: İşte bu, terk edilmiş, makûs talihli ve menkûs adamin isidir
ki, cehaletinin çokluğu, akimin kitliği onu, müsrıkları övmeye, mü'minleri
de yermeye sevk etmiştir. Mekke'de iken Ebu Cehil b. Hisam ile emsali olan
alçak kafirlerden ve aşağılık cahillerden ürküp uzaklaşmış ama Allah'ın
kulu, Rasûlü, sevgilisi, dostu, beseriyetin medarı iftiharî, yüzü aydan daha
aydınlık olan, mükemmel ilmin, kapsamlı aklın sahibi olan Muhammed
(s.a.v.)'den; onu derhal tasdiğe kosan, hayırlı işlere ve kıymetli fiillere
acelece giden, yüzlerce, binlerce, malını göklerle yerin Rabbine taat uğruna
harcayan dostu Ebu Bekir es-Siddik'tan ürküp kaçmamıştır. Aynı şekilde
küfür ve cehalet diyarını bırakıp ilim ve İslâm diyarına hicret eden parlak
yüzlü, kıymetli diğer sahabelerden de ürküp kaçmamıştır. Gecelerle
gündüzler birbirlerini izledikleri, karanlıkla aydınlık birbirlerine karıştıkları
sürece Allah, onlardan razı olsun.

Konuyu daha fazla dağıtmamak ve okuyucuyu bıktırmamak maksadıyla İbn
İshak'ın nakletmiş olduğu şiirlerin çoğunu burada nakletmedik. Ancak
yeterli miktarda şiirleri naklettik. Hamd ve minnet Allah'adır.

el-Umevî, "Megazi" adlı eserinde babası kanalı ile Ebu Hüreyre'nin söyle
dediğini rivayet eder:

"Rasûlullah (s.a.v.), cahiliye dönemi şiirinden vazgeçmiş ve onları
affetmiştir,".

Süleyman, Zühri'nin söyle dedigini rivayet eder: «"Rasûlullah, cahiliye dönemi siirlerini affetmis, sadece iki kasideyi affetmemistir. Bunlardan biri, Ümeyye'nin kasidesidir ki, bu kasidesinde o, Bedirfe katılanlari anmislar. Digeri de A'sa'nin kasidesidir ki, onda Ahvas'tan söz etmistir."

Bu, garip bir hadistir. Ravisi Süleyman b. Erkam ise, metruk bir kimsedir. Dogrusunu Allah bilir. [33]

Beni Süleym Gazvesi

Bu gazve, hicretin ikinci senesinde yapilmistir.

İbn İshak dedi ki: Rasûlullah (s.a.v.), Bedir gazvesini ramazan ayinin veya sevval ayinin sonunda tamamladi. Medine'ye geldiginde orada sadece yedi gece kaldi. Sonra ordu ile Beni Süleym ogullan üzerine gitti.

Ibn Hisam dedi ki: Bu sefere çıkarken Medine'de yerine Subah b. Urfuta el-Gifarî'yi, ya da âmâ olan İbn Ümmü Mektum'u vali olarak birakti.

İbn İshak dedi ki: Rasûlullah (s.a.v.), onların sularından bir suya vardı. O suya Kudr denilir. Orada üç gece kaldi. Sonra Medine'ye geri döndü. Herhangi bir tuzakla karsilasmadi. Sevval ayinin geri kalan bir kısmi ile zilkade ayini Medine'de geçirdi. İste bu ikameti esnasında Ku-reyslilerden alman esirlerin büyük kısmını fidyeye karsiligında serbest birakti. [34]

Sevik Gazvesi

Bu gazve, hicretin ikinci senesinin zilhicce ayında yapilmistir ki, buna Karkaratü'1-Kedr gazvesi denir.

Süheylî dedi ki: "Karkara", düz araziye denir. Kedr ise, renginde bulaniklik bulunan bir kusun adidir.

İbn İshak dedi ki: Muhammed b. Cafer b. Zübeyr ile Yezid b. Ruman ve kendilerini yalancilikla itham edemiyecegim bazı kimseler, Ensâr'm en bilgilisi olan Abdullah b. Ka'b b. Malik'in söyle dedigini bana naklettiler: Ebu Süfyan, Mekke'ye döndüğü ve hezimete ugrayan Kureys kavmi de Bedir'den döndüğü zaman, cünüplükten ötürü basına su deydirmeye yemin etti. Muhammed'le savasmcaya kadar yikanmamaya and içti.

Bunun üzerine 200 Kureysli süvari ile birlikte -yeminini yerine getirmek için- yola çıktı ve yüksek yerlerden yola devam etti. Medine'den bir berid yada buna yakın bir mesafe ötede Seyb denilen bir daga doğru kazilmis bir çukurun basına gelip durdu. Orada mola verdi. Sonra geceleyin yola çıktı ve gece karanligi içinde Beni Nadir'e geldi. Hüvey b. Ah-tab'a ugradi. Kapisini çaldi. O ise, kapisini açmaya yansmadi ve korktu. Bunun üzerine oradan ayrılarak Sellam b. Miskem'e doğru gitti. Bu Sellam, o zaman Beni Nadir'in lideri ve ihtiyaç anında kullanilmek üzere topladıkları mallarının bakicisi idi.

Ondan izin istedi. O da izin verdi. Ona yedirip içirdikten sonra halkın haberlerine dair gizledikleri sırları ona bildirdi. Sonra gecenin sonlarına doğru çıkıp arkadaşlarına gitti. Kureys'ten bir takım adamları Medine'ye gönderdi. Onlar da oraya yakın bir yere geldiler. Ve bir hurmalıktaki bazı hurma ağaçlarını yaktılar. Orada Ensâr'dan bir adamı ve onun bir müttetikini kendilerine mahsus ekili bir tarlada bulunca Öldürdüler. Sonra dönüp oradan ayrıldılar. Medine halkı durumlarını etrafa bildirdiler. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.), onları aramaya çıktı. Medine'de -İbn Hisâm'ın ifadesine göre- yerine vali olarak Ebu Lü^abe Besir b. Abdî'l-Münzir'i bıraktı.

'İbn İshak dedi ki: Rasûlullah (s.a.v.), Karkaratü'1-Kedre ulaştı. Sonra geri döndü. Ebu Süfyan ve adamları kaçıp kurtulmuşlardı. Rasûlullah (s.a.v.)'ın ashâbi orada birçok azık buldular. Müsrîkler yüklerini hafifletip kaçabilmek için oraya bırakmışlardı. Bıraktıkları azığın çoğunluğunu kavrulmuş un oluşturunuyordu. Bu sebeple o gazveye, kavrulmuş un gazvesi manasına gelen Gazvetü'1-Sevik adı verildi.

Müslümanlar:

- Ya Rasûlallah, bunun bizim için bir gazve olmasını arzulamıyor musun? diye sordular. O da:

- Evet, diye cevap verdi.

İbn İshak dedi ki: Ebu Süfyan, bu iş için Sellam b. Miskem adındaki Yahudi'yi övüp söyle demisti:

"Ben Medine'den bir kimseyi müttetiklik için seçtim ve pismanda olmadım. Kinanacak bir duruma da düşmedim.

Sellam b. Miskem bana, hemen bir konuk sofrası olarak Kümeit ve Mudame denilen sarabı kana kana içirdi.

Ordu geri döndüğünde tabii ona sıkıntı verecek değilim ya!

Dedim ki: İzzet ve ganimetle sana müjde olsun!

Düşün, çünkü kavim halistir ve onlar Lüeyy'in süzölmüşleridirler.

Cürhüm'ün karisikleri degillerdir.

Gecenin bir yansında binekli kişi, ihtiyaç ve yokluk izhar etmeksizin kosarak geldi." [35]

H. Ali ile H. Fatima'nın Gerdege Girmeleri

Bedir vak'asından sonra hicri ikinci senede H. Ali ile H. Fatima evlenip gerdege girdiler. Buhârî ile Müslim bu konuda, H. Ali'nin şöyle dediğini rivayet ederler: "Bedir ganimetinde payım olarak bana bir deve verilmisti. Peygamber (s.a.v.), yine o gün humus payından bana bir deve daha

vermistti. Peygamber (s.a.v.)'in kizi Fatima ile gerdege girmek istedigimde Kaynuka' ogullarından kuyumcu bir adamla sözleşmistim. Benimle birlikte yolculuga çıkacak ve birlikte izhir otu getirecektik. O otu kuyumculara satmayı düşünmüstüm. Böylece düğün yemeginin masrafını karşılayacaktım. Bir ara ben develerimi, Ensâr'dan bir adamın evinin yanına ihtirip çöktürmüstüm. Develer için semer, çuval ve ip temin etmeye çalışıyordum. Bunları bulup getirdiğimde bir de ne göreyim! Develerimin hörgüçleri kesilmiş, böğürleri yarılmış, ciğerlerinden birer parça alınmış! Bu Manzarayı görünce gözlerimi tutamadım. Ağlamaya başladım. Ve: "Bunu kim yaptı?" diye sordum. Abdülmuttalib oğlu Ham-za'nı yaptığini söylediler. O, o esnada bitisikteki bir evde Ensâr'dan biri ile içki alemindeydi. Yanında arkadaşları ve sarkici bir kadın vardı. Sarkici kadın, bir sarkisinde şöyle demisti:

"Ey Hamza, Uzaktaki develere yönel!"

Bunun üzerine Hamza, kilicini alıp develerin yanına kosmuş, hörgüçlerini kesmiş, böğürlerini yarmış, ciğerlerini almıştı.

Kosup Peygamber (s.a.v.)'in yanına gittim. Yanında Zeyd b. Harise vardı. Peygamber (s.a.v.) ne ile karşılaştığını anladı ve:

- Neyin var? diye sordu. Ben de dedim ki:

- Ya Rasûlallah, bugünkü gibi bir durumla karşılaşmadım! Hamza, develerime saldırmış, hörgüçlerini kesmiş, böğürlerini yarmış ve o şu anda bir evde içki alemindeydi!

Peygamber (s.a.v.), abasını getirmelerini istedi. Getirdiler, abasını giydi. Sonra yürümeye başladı. Ben ve Zeyd b. Harise de arkasından onu izledik. Kendileri, Hamza'nın içinde bulunduğu eve vardı. İçeri girme iznini istedi. Giriş izni verildi. Girdikten sonra Hamza'ya -bu yaptığından ötürü- kinamaya başladı. Ama Hamza sarhos olmuştı. Gözleri kızarmıştı. Peygamber (s.a.v.)'e baktı. Sonra gözlerini onun başına doğru kaldırdı. Sonra dizlerine baktı, sonra yine başına baktı. Yüzünü seyretti.

Ve şöyle dedi:

"Siz benim babamın kölelerisiniz!"

Peygamber (s.a.v.), onun sarhos olduğunu anladı. Sonra geri döndü. Biz de onunla birlikte çıkıp gittik."

Bu rivayet, Bedir ganimetlerinin bese bölündüğünü ve beste birlik payını Rasûlullah'a verildiğini isbatlayan bir delildir. Ebu Ubeyd Kasım b. Sellam'ın, "Kitabu'l-Emval" adlı eserinde iddia ettiği gibi humusla ilgili hüküm, Bedir ganimetlerinin taksiminden sonra nazil olmuş degildir. Bu hususta aralarında Buhârî ve İbn Cerir'in de bulunduğu bir cemaat, Ebu

Ubeyd'e muhalefet etmişlerdir. Onun yanlış görüşe sahip olduğunu tefsirimizde beyan ettik. Doğrusunu Allah bilir.

Hamza ve arkadaşlarının böyle bir olaya karışmaları, içkinin haram kılınmasından önce olmuştur. Nitekim ileride de açıklanacağı gibi Hamza, Uhud savaşında şehid olmuştur ki, bu da içkinin haram kılınmasından öncedir. Doğrusunu Allah bilir.

Bu hadis, bizim için söyle bir delil teskil etmektedir ki; sarhosun ifadeleri hükümsüzdür. Bosanmalarda, ikrarda ve benzeri hususlarda geçerliliği yoktur. Nitekim bazı âlimler de bu görüştedirler. Bu husus, "Kitabü'l-Ahkam"da yerleşmiş bir hükümdür.

İmam Ahmed b. Hanbel, Süfyan kanalı ile Hz. Ali'nin söyle dedigini rivayet eder:

«Rasûlullah (s.a.v.)'dan kızı Fatima'yi es olarak bana vermesini istediğimde kendi kendime: «Benim bir şeyim yok ki isteyebileyim." dedim. Ama sonra onun lütuf, iyilik ve akrabalık bağını hatırladım. Gidip Fatima'yi ondan istedim. O da bana:

- Bir şeyin var mıdır? diye sordu. Ben de:

- Hayır, dedim. Rasûlullah:

- Hutamların yaptığı ve falanca günde sana vermiş olduğum o zirh nerede? diye sordu.

Ben de:

- O zirh yammdadır, dedim. Rasûlullah:

- Onu bana ver, dedi. Ben de zirhi ona verdim.»

Ebu Davud, İshak b. İsmail et-Talikanî kanalı ile İbn Abbas'm söyle dedigini rivayet eder: «Ali, Fatima ile evlenirken Rasûlullah (s.a.v.), ona: «Fatima'ya bir şey ver.» dedi. Ali: «Yanımda bir şey yokki,» deyince, Rasûlullah:

- Hutamların yaptığı zirhin nerede? diye sordu.»

Ebu Davud, Kesir b. Ubeyd el-Himsî kanalı ile Muhammed b. Abdurrahman b. Sevban'dan rivayet etti ki, ashaptan bir adam söyle demistir: Ali, Râsûlullah'in kızı Fatima ile evlendiğinde gerdege girmek istedi, ama Rasûlullah, onu, Fatima'ya bir şey verinceye dek gerdege girmekten menetti. O da: "Ya Rasûlallah, bir şeyim yokki." dedi. Bunun üzerine Rasûlullah: "Zirhini ona ver." dedi. Ali'de zirhini Fatima'ya verdi. Sonra onunla gerdege girdi.

"Delail" adlı eserinde Beyhakî, Ebu Abdillah el-Hafiz kanalı ile Hz. Ali'nin söyle dedigini rivayet eder: Fatima'yi Rasûlullah (s.a.v.)'dan isteyeceğim zaman,

azatli bir cariyem bana söyle demisti:

- Biliyor musun, Fatima'yi Rasûlullah'tan istemisler?

- Bilmiyorum.

- Evet, istenmistir. Peki sen gidip Rasûlullahtan istesene. Istersen o Fatima'yi sana verir.

- Evlenmek için verebilecegim birseyim yok ki!

- Eger sen Rasûlullah'a gidersen, o Fatima'yı seni evlendirir. Hz. Ali diyor ki: Azadlim beni o kadar ümitlendirdi ki, nihayet

Rasûlullah'm yanma vardim. Huzurunda oturdugumda Allah'a yemin ederim ki, onun azamet ve heybetinden ötürü konusamadim. O dedi ki:

- Niçin geldin? Bir ihtiyacin mi var?

Ben sustum, birsey demedim. O buyurduki:

- Belki de Fatima'yi istemek için gelmissindir, degil mi? -Evet.

- Onu sana helal kilmak için verebilecek birseyin var mi?

- Hayir vallahi, ey Allah'in Rasûlü.

- Sana silah olarak verdigim zirhi ne yaptin?

Ali'nin nefsi elinde bulunan Allah'a yemin ederim ki, o zirh, Hutamların yaptigi bir zirhti ki, kiymeti ancak dört dirhem kadardi. Rasûlullah'a dedim ki:

- Zirh yammdadir.

- Öyleyse Fatima'yi sana es olarak verdim. Zirhi ona gönder ve o zirh karsiliginda onu kendine helal edin.» Evet o zirh, Râsûlullah'in kizi Fatima'nın mehri oldu.

İbn İshak dedi ki: «Fatima, Ali'ye, Hasan, Hüseyin, Muhsin, Ümmü Külsüm ve Zeynep adinda çocuklar dogurdu. Ancak Muhsin, küçük yasta öldü.»

Sonra Beyhakî, Ata b. Saib kanali ile Hz. Ali'nin söyle dedigini rivayet eder:

"Rasûlullah (s.a.v.), Fatima'ya, kadife bir yaygi, bir kirba ve içinde izhir otu bulunan deri bir yastigi çeyiz olarak verdi."

Ebu Abdullah b. Mende'nin "Ritabü'l-M arife "sinden nakilde bulunan Beyhakî demis ki, Hz. Ali, hicretten bir sene sonra Fatima'yla nikahlandi, bir sene sonrada gerdege girdi.

Ben derim ki: Bu ifadeye göre Hz. Ali'nin Fatima'yla gerdege girisi hicri üçüncü sene baslarinda olmustur. Hz. Ali'nin devalerinin Hz' Hamza tarafından kesilmesinden bahseden hadisteki ifadelerden anlasildigina göre bu hadise, Bedir vak'asmdan kısa bir süre sonra vuku bulmustur. Daha

önce anlattığımız gibi bu hadise, hicri ikinci sene sonlarında meydana gelmiştir. Doğrusunu Allah bilir. [36]

Hicretin İkinci Senesinde Meydana Gelen Bazı Hadiseler

Daha önce de anlattığımız gibi Rasûlullah (s.a.v.), bu süre içinde mü'minlerin annesi Hz. Aise ile evlenmiştir. Yine daha önce belirttiğimiz gibi bu süre zarfında bazı meshur gazveler yapılmıştır. Mü'minler-den ve müsriklerden bazı meshur sahlarda, bu süre içinde ölmüşlerdir. Bu süre içinde Ölen Müslümanlar Bedir şehidleridi ki, bunlar on-dört kisi idiler. Muhacir ve Ensâr'dan ondört kisi, Bedir savaşında şehid olmuştuki, adları önceki sayfalarda naklettik. Yine Bedir savaşında müsriklerden yetmiş kisi öldürülmüştü. Bedir vak'asından kısa bir süre sonra Ebu Leheb Abdu'l-Uzza b. Abdülmuttalib'de ölmüştü. Allah ona lanet etsin.

Zeyd b. Harise ile Abdullah b. Revaha, Medinelilere Cenâb-i Allah'ın müsriklerin basına indirdiği hezimetive mü'minlere müyesser kıldığı fethi müjdelediklerinde gördüler ki, Rasûlullah'm kızı Rukiyye vefat etmiştir. Artık onu defnedip üzerini toprakla örttüler. Kocası Osman b. Afân, onun hasta bakıcılığını yapmak için Rasûlullah'm emri ile yanında kalmıştı. Bu sebeple Bedir ganimetindeki payı kendisine verilmisti. Sevabi da kıyamet gününde Allah katında olacaktır. Sonra Rasûlullah (s.a.v.), diğer kızı Ümmü Külsüm'ü Osman'a es olarak verdi. Bu yüzden Osman b. Afân'a iki nur sahibi anlamına gelen "Zinnureyn" denilmiştir. Ve yine denilmiski: Bir peygamberin iki kızına peşpeşe ondan başka sahip olan bir kimse olmamıştır. Allah ondan razı olsun ve onu hoşnud kilsin.

Hicretin ikinci senesinde kible, Kudüs'ten Kaleye çevrilmiş ve ikamet halindeki namaz rekatlarının sayısı artırılmıştır. Oruç farz kılınmış, nisaba sahip olan kimselerin zekat vermeleri emrolunmuştur. Yine bu süre zarfında sadaka-i fitir mesru kılınmıştır.

Bu dönemde Medineli müsriklerle Kaynuka oğulları, Nadir oğulları, Kurayza oğulları ve Harise oğullarından oluşan Yahudiler Müslümanlara boyun eğmişlerdir. Müsriklerle Yahudilerin bir çoğu kalben münafik oldukları halde Müslüman oldukları izhar etmişlerdir. Bunlardan kimi esli dinlerinde kalmış, kimi de tümünden çözüntüye uğrayarak ortada mütereddid halde kalmışlardır. Ne kafirlere dönmüşler, ne Müslümanlara gelmişlerdi. Nitekim Cenâb-i Allah, Kur'ân-i Kerim'de onları böyle vasıflandırmışlar.

İbn Cerir dedi ki: Bu dönemde Rasûlullah (s.a.v.) Kureyslilerle Ensâr'm kendi aralarında diyet ödeme hususunda yardımlaşmalarını hükme bağladı.

Denildiğine göre Hz. Ali'nin oğlu Hasan da bu dönemde doğmuştur. Vakidî demiş ki: Hicretin ikinci senesinin zilhicce ayında Hz. Ali ile Fatuna gerdege girmişlerdir. Eger bu rivayet sahih ise, birinci kavil asılsızdır. [37]

-
- [1] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 3/474-475.
- [2] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 3/475.
- [3] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 3/475.
- [4] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 3/475-476.
- [5] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 3/476
- [6] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 3/476-477.
- [7] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 3/477.
- [8] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 3/477-478..
- [9] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 3/448.
- [10] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 3/478.
- [11] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 3/478-479.
- [12] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 3/479-480.
- [13] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 3/480.
- [14] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 3/480.
- [15] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 3/480.
- [16] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 3/480.
- [17] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 3/480-483.
- [18] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 3/483.
- [19] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 3/483.
- [20] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 3/484.
- [21] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 3/484.
- [22] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 3/484-485.
- [23] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 3/485.
- [24] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 3/485.
- [25] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 3/485-486.
- [26] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 3/486.
- [27] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 3/487.
- [28] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 3/487-491.
- [29] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 3/492-493.
- [30] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 3/494-499.
- [31] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 3/499-500.

- [32] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 3/501-511.
- [33] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 3/511-514.
- [34] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 3/514-515.
- [35] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 3/515-516.
- [36] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 3/517-520.
- [37] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 3/521-522.

Hicri Üçüncü Sene.	2
Buhran'dan Furu1 Gazvesi	3
Medinelî Kaynuka Ogullari Yahudileri	3
Zeyd B. Harise Seriyyesi	5
Yahudi Ka'b B. Esref'in Öldürülmesi	6
Uhud Gazvesi	11
Hiz. Hamza'nin Sehîd Edilmesi	21
Fasil	27
Uhud Gazvesinde Peygamber (S.A.V.)'In, Mel'un Müsrıklarden Çektigi Eziyetler.	36
Katade'nin Gözünün Çikması	41
Fasil	42

Hicri Üçüncü Sene

Bu senenin basinda Necid gazvesi yapıldı. Buna Zi-Emer gazvesi de denir.

Ibn Ishak dedi ki: Rasûiullah (s.a.v.), Sevik gazvesinden döndüğünde Medine'de, zilhicce ayinin kalan kısmi kadar ya da buna yakın bir müddetle ikamet etti. Sonra Gatafaillilan hedef alarak Necid gazvesine gitti. Buna Zi-Emer gazvesi de denir. Zi-Emer, Gatafan diyarında bir yerin adıdır.

Ibn Hisam dedi ki: Rasûiullah (s.a.v.), bu gazveye giderken Medine'de yerine Osman b. Affan'ı vekil bıraktı.

Ibn Ishak dedi ki: Peygamberimiz (s.a.v.), safer ayinin tamamını yada buna yalon bir kısmi Necid'de geçirdi. Sonra herhangi, bir tuzak ve hile ile karsilasmadan geri döndü.

Vakidî dedi ki: Gatafan kabilesinin Salebe b. Muharip ogullarından bir grubun Zi-Emer mintikasında toplanıp Rasûiullah'la savasmak istedikleri haberi Hz. Peygamber'e ulasti. O da onlara karsi hicri üçüncü senenin rebiyülevvel ayinin on ikisi olan persembe günü sefere çıktı. Medine'de yerine Osman b. Affan'ı veldi bıraktı. On bir gün süreyle Medine'de yerine Osman b. Affan'ı veldi bıraktı. On bir gün süreyle Medine'den uzakta kaldı. Beraberinde 450 adam vardı. Bedeviler, ondan korkup dag baslarına kaçtılar. Nihayet Rasûiullah ve arkadaşları, Zi-Emer denen bir su basına geldiler. Oraya ordugah kurdular. Siddetli bir yağmura yakalandılar. Rasûiullah'm elbiseleri sirilsiklam islandı. Oradaki bir ağacın altına gidip durdu. Elbiselerini kurutmak için ağacın dallarına serdi. Müsrıklarde bunu görüyorlardı. Ama kendi işleriyle mesgul oldular. Gavres b. Haris ya da Du'sur b. Haris adında yigit bir adamlarını, Rasûlullah'ı öldürmek için

gönderdiler. Ona: «Muhammedi öldürmeyi Allah sana nasip edecek.» dediler. O adam elindeki parlak kiliciyle yola çıktı. Rasûlullah'm yanma geldi, kilicim çekip: «Ya Muhammed, bugün seni bana karsi kim korur?» diye sordu. Rasûlulâh da: «Allah korur.» dedi. O anda Cebrail, adamin göğsüne bir yumruk vurdu, elindeki kiliç yere düştü, Düsen kilici olan Rasûlullah, ona: «Ya seni bana karsi kim koruyacak?» diye sorunca adam: «Hiç kimse koruyamaz. Sahadet ederim Id, Allah'tan baska ilah yoktur, Muhammed de Allah'in Rasûlüdür. Vallahi artik ebediyyen düşmanlarinin arasina katilmayacagim.» dedi. Rasûlullah da kilicini ona verdi. Adam, arkadaslarinin yanma döndüğünde ona:

"Yaziklar olsun sana neyin var?" diye sordular.

O da dedi Id:

"Baktim ki uzun boylu bir adam göğsüme yumruk vurdu. O yumrugun tesirini sirtimda hissettim. Bu yüzden vuranin melek oldugunu anladim. Ben de Muhammed'in Allah Rasûlü olduguna sahadet getirdim. Vallahi ona karsi duran hiçbir toplulugun arasina girmeyecegim." Böyle dedikten sonra kavmini Islâm'a davet etti. Bunun üzerine Cenâb-i Allah, su ayeti inzal buyurdu:

«Ey inananlar! Allah'in üzerinize olan nimetini anin: Hani bir topluluk size tecavüze kalkmisti da Allah onlara mani olmustu.» (ei-Mâide, ii.)

Beyhakî dedi Id: Zatü'r-Rika' gazvesinde de buna benzer bir kissa gelecektir. Belki de bunlar ayri ayri iki kissadirlar.

Ben derim ki: Eger böyle birsey varsa, o, bundan baska bir kissadir. Çünkü Gavres b. Haris adindaki saldirgan Müslüman olmamis, aksine eski dininde kalmakta ısrar etmis ve kendisine karsi savasmama hususunda Rasûlullah'a da söz vermemistir. Dogrusu Allah bilir. [1]

Buhran'dan Fûru1 Gazvesi

İbn İshak dedi ki: Rasûlullah (s.a.v.), rebiyülevvel ayinin tamamim ya da ona yakin bir kismini Medine'de ikamet ederek geçirdi. Sonra Ku-reyslileri kastederek gazaya çıktı.

İbn Hisam dedi ki: Rasûlullah, gazveye giderken yerine vekil olarak Medine'de Ibn Ümmü Mektum'u birakti.

İbn İshak dedi Id; Nihayet Buhran'a ulasti. Orasi Fûru' taraflarından olup bir Hicaz sehridir.

Vakidî dedi ki: Bu gazve için Rasûlullah, Medine'den on gün uzakta kaldi. Dogrusunu Allah bilir. [2]

Medine'li Kaynuka Ogullari Yahudileri

Vakidî'nin ifadesine göre Beni Kaynuka olayı, hicretin ikinci senesinin sevval ayının ortasında cumartesi günü olmuştur. Doğrusunu Allah bilir. Aşağıdaki ayette kastedilenler onlardır:

«Onların durumu, kendilerinden az bir zaman önce geçmiş ve işlerinin karşılığını tatmış olanların durumu gibidir. Onlara can yakıcı azap vardır.» (el-Hasr, 15.)

İbn İshak dedi ki: Rasûlullah (s.a.v.)'m savaşları arasında Beni Kaynuka hadisesi oldu. Olay şöyle cereyan etmişti: Rasûlullah (s.a.v.),

onları Beni Kaynuka çarşısında toplayarak şöyle dedi:

- Ey Yahudi topluluğu! Allah'ın, Kureyslilerin başına getirdiği siddet ve cezalardan sakinin ve Müslüman olun. Çünkü siz, benim gönderilmiş bir peygamber olduğumu biliyorsunuz. Buna, kitabınızda ve Allah'ın size gönderdiği Ahid'te buluyorsunuz.

Onlar dediler ki:

- Ya Muhammedi Sen bizi kendi kavmin gibi mi sanıyorsun? Kendilerinde savaş ilmi olmayan bir kavimle karşılaşman seni aldatmasın. Onlardan bir fırsat ele geçirdin. Vallahi eğer biz seninle savaşırsak elbette bizim nazil insanlar olduğumuzu anlarsın?

İbn İshak, İbn Abbas'ın şöyle dediğini rivayet eder: Su ayet, sadece Beni Kaynuka Yahudileri hakkında nazil olmuştur:

«Ey Muhammedi İnkâr edenlere: «Yenileceksiniz, toplanıp Cehennem'e sürüleceksiniz. Orası ne kötü dölsektir.» de. Karşı karşıya gelen iki topluluğun durumlarında (yani Rasûlullah'm ashâbından Bedir savaşına katılan mü'minlerle Kureysli müşriklerin durumlarında) sizin için ibret vardır; biri Allah yolunda savaşanlardır, diğeri inkarcılardır ki, bunlar karşı tarafı gözleriyle kendilerinin iki misli görüyorlardı." Allah dilediğini yardımıyla destekler. Bunda görebilenler için ibret vardır.» (Âl-İlmrîn, 12-13.)

İbn İshak, Asim b. Ömer b. Katade'nin şöyle dediğini rivayet eder: Ahdi bozan ve Bedir ile Uhud arasında savaşan ilk Yahudiler, Kaynuka ogulları oldular.

İbn Hisam, Abdullah b. Cafer b. Misver b. Mahreme kanalı ile Ebu Avn'm şöyle dediğini rivayet eder: Beni Kaynuka olayının başlangıcı şöyle oldu: Araplardan bir kadın mal satmak üzere pazara gelmişti. O kadın malını Beni Kaynuka çarşısında sattı. Bir kuyumcunun yanında oturdu. Onlar, onun yüzünü açmasını istediler. Kadın yüzünü açmadı. Kuyumcu kalkıp arkadan o kadının elbisesinin ucundan tuttu ve kadının sırtına düğümledi. Kadın ayağa kalktığı zaman, avret yeri açıldı. Oradaki Yahudiler ona güldüler.

Bunun üzerine kadin bagirdi. Müslümanlardan bir adam, kuyumcunun üzerine atilip onu öldürdü. Kuyumcu, Yahudi idi. Yahudiler de o Müslümana hiddetlenerek onu öldürdüler. Bunun üzerine Müslümanın sahipleri, Yahudilere karsi bagirarak Müslümanlari çağirdilar. Böylece Müslümanlarla Yahudi olan Kaynuka ogullari arasinda savaş çıktı.

Ibn Ishak, Asim b. Ömer b. Katade'nin söyle dedigini rivayet eder: Rasûlullah (s.a.v.), kendisine itaat edinceye kadar onlari kusatma altında tuttu, bunun üzerine Abdullah b. Übey b. Selûl -Allah ona imkan verdigi zaman- kalkti. Rasûlullah'a dogru gitti ve söyle dedi:

- Ey Muhammed, bana tâbi olan adamlarim hakkında ihsanda bulun! Yahudiler, Hazreçlilerin müttefikleri idi. Rasûlullah (s.a.v.) susup bekledi. O da söyle dedi:

- Ey Muhammed, bana tâbi olan adamlarim için ihsanda bulun. Bu-nuîi üzerine Rasûlullah (s.a.v.)» ondan yüz çevirdi. Bu defa o elini Rasûlullah'm zirhinin cebine soktu.

Ibn Hisam dedi ki; O zirha, "Zatu'l-Fudul" denirdi. Ibn îsaak söyle dedi: Rasûlulâh (s.a.v.)'da ona: «Beni birak» dedi. Öfkeleni ve hatta ordakiler, onun yüzünde bir siyahlik gördüler. Sonra

dedi ki:

- Yazik! Birak beni.» O da söyle dedi:

- Hayir, vallahi 400 zirhsiz, 300 zirhli kisi olan tabiilerimi birakin-caya kadar seni birakmam. Onlar beni, beyaz ve siyah herkese karsi korumuslardir. Sen ise onlari bir sabahla öldürüp yok etmek istiyorsun. Süphesiz ben musibetlerin meydana gelmesinden korkuyorum. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.):

- Al adamlarini, senin olsunlar, dedi.

Ibn Hisam dedi ki: Rasûlullah (s.a.v.), onlari kusatma altında tutarken Medine'de yerine Ebu Lübage Besir b. Abdil Münzir'i vekil olarak birakti. Kusatmalari onbes gece sürdü.

Ibn Ishak, babasi kanali ile Velid b. Ubade'nin söyle dedigini rivayet etti: Kaynuka ogullari, Rasûlullah (s.a.v.) ile savaşirlarken Abdullah b. Übey b. Selûl, onlari isleriyle ilgilendi ve önlerine geçti. Ubade b. Samit de Rasûlullah (s.a.v.)'m yanina gitti. O, beni Avf kabilesindendi. O da Abdullah b. Übey gibi Yahudilerin-müttefikleri idi. Onlardan vazgeçti. Rasûlullah'm tarafina geçti. Allah ve Rasûlüne, onlari müttefikliginden uzaklasip geldi ve söyle dedi:

- Ey Allah'in elçisi! Allah'i, Rasûlünü ve mü'minleri dost ediniyorum. Ve iste o kafirlerin müttefikleri olmaktan, onlari dostluklarindan kendimi beri

kiliyorum.

Ravi diyor ki: Ubade b. Samit ile Abdullah b. Übey hakkında el-Mâi-de sûresinin su ayetleri nazil oldu:

« Ey iman edenler! Yahudi ve Hristiyanları dost olarak benimsemeyin. Onlar birbirlerinin dostudurlar. Sizden kim onlara dost olursa o da onlardandır. Allah, zulmeden kimseleri doğru yola erdirmez. Kalble-rinde hastalık olanların (yani Abdullah b. Übeyy'in), «Bize bir felaket gelmesinden korkuyoruz.» diyerek onlara kostugunu görürsün. Olur ki Allah bir zafer verir veya katından bir emir getirir de kalblerinde gizlediklerini içleri yananlara dönerler.» (el-Maidc, si-62.)

«Kim Allah'i, peygamberim ve inananları dost edinirse bilsin İd, şüphesiz Allah'tan yana olanlar (yani Ubade b. Samit) üstün gelirler.» , 56.) Tefsirimizde bu hususta gerekli açıklamalarda bulunduk. [3]

Zeyd B. Harise Seriyyesi

Bu seriyye, Ebu Süfyan idaresinde -baska bir görüşe göre Safvan idaresinde- bulunan ticaret kervanını vurmak üzere yola çıkarılmıştı.

Yunus b. Bükeyr, İbn İshak'tan rivayet ederek, bu seriyyenin, Bedir vak'asından altı ay sonra yola çıkarıldığını söyler.

İbn İshak dedi ki: Kureysliler, Bedir vak'asında başlarına gelen felaketten sonra Sam'a giderken eskiden beri gidip geldikleri yoldan gitmekten korktular. Bunun üzerine Irak yoluna saptılar. Aralarında Ebu Süfyan'ın da bulunduğu bir ticaret kafilesi yola çıktı, yanlarında çok miktarda gümüş vardı. Kureyslilerin ticaretinin kism-i azamini gümüş ticareti oluştuyordu. Bekir b. Vail kabilesinden Firat b. Hayyan adında bir adam kiraladılar. Bu adam onlara yolda kılavuzluk yapacaktı.

İbn İshak dedi ki: Rasûlullah (s.a.v.), Zeyd b. Harise'yi bir seriyyenin başında gönderdi. Bu seriyye, Karde denen suyun başında kervana ulaştı. Kervanı ve malını ele geçirdi. Adamlar, elinden kaçtılar, o da aldıklarını Rasûlullah'ın yanına getirdi. Bununla ilgili olarak Hassan b. Sabit şöyle dedi:

«Sam'in akar pınarlarını bırakınız.

Onların arasına, Irak ağaçlarıyla otlayan jâiklü develerin ağızları gibi buzlar girmiştir.

Rablerine hicret eden bir takım adamların, gerçek Ensâr'm ve meleklerin elleriyle.

Âlic vadisinde çukur yerlere yürüdükleri zaman, o kafileye deyiniz ki; yol orada değildir.»

Vakidî dedi ki: Bu seriyyenin başında Zeyd b. Harise'nin komutan olarak

Medine'den çıkışı, hicretin yirmi sekizinci ayı olan cemaziyelev-vel ayının başında olmuştur. Vurmakla emrolundukları Kureys kervanının başkanı da Safvan b. Ümeyye idi.

Zeyd b. Harise seriyyesinin göreve çıkış sebebi şu idi: Nuaym b. Me-sud, kervan haberini Medine'ye getirdi. Nuaym, kendi kavmi olan müşriklerin dini üzerine idi. Nadir oğulları yurdunda Kinane b. Ebu'l-Hu-kayk ile görüştü. Yanlarında Sulayt b. Numan da vardı. Sulayt, Eslem kabilesindendir. Oturup içki alemini düzenlediler. Bu hadise, içkinin haram kılınmasından önce idi. Nuaym, kervan haberini anlattı. Safvan b. Ümeyye başkanlığında ticaret malım tasimakta olan kervanın Mekke'den çıktığını bildirdi. Sulayt, o anda yanlarından ayrılıp Rasûlullah'a geldi ve durumu ona haber verdi. Rasûlullah, hemen Zeyd b. Harise'yi, seriyyesi ile birlikte yola çıkardı. Bunlar kervanı yakaladılar. Mallarını ele geçirdiler. Ama kervandaki adamlar kaçıp kurtuldular. Sadece bir ya da iki adamı esir aldılar. Kervanın mallarını Medine'ye getirdiler. Rasûlullah (s.a.v.), beste birini ayırıp kalan beste dördünü de seriyye efradına taksim etti. Beste biri, 20.000 dirhem tutarında idi. Esir alınanlardan biri kılavuz olan Fırat b. Hayyan idi. Bu kişi Müslüman oldu. Allah kendisinden razı olsun.

İbn Cerir dedi ki: Vakidî iddia etti, ki bu senede Osman b. Affan, Rasûlullah'ın kızı Ümmü Külsüm'le evlendiler. Ve aynı senenin cemaziyelahir ayında gerdege girdiler. [4]

Yahudi Ka'b B. Esref'in Öldürülmesi

Bu adam, Beni Tayy kabilesinden olup, bu kabilenin Beni Nebhan kulundandır. Ama annesi Beni Nadir kabilesindendir. İbn İshak, onun öldürülmesini, Beni Nadir Yahudilerinin sürgün edilmeleri bahsinden önce anlatır. Ama Buhari ile Beyhakî, onun öldürülmesini, Beni Nadir Yahudilerin sürgünleri bahsinden sonra anlatırlar. Doğrusu, İbn İshak'ın anlattığıdır. Bu ilerde de açıklanacaktır. Çünkü Beni Nadir Yahudileri, Uhud vakasından sonra Medine'den sürgün edilmişlerdir. Bunlar, kusatma altına tutuldukları esnada -inşallah ilerde de açıklayacağımız gibi- içki haram kılınmıştır.

Buhari, sahihinde «Kala b. Esrefin öldürülmesi» bahsinde Rasûlullah (s.a.v.)'ın şöyle dediğini rivayet etmiştir:

«Ka'b b. Esref, Allah'a ve Rasûlüne eza vermektedir. Hakkından gelecek kimse yok mu?

Muhammed b. Mesleme kalkıp:

- Ya Rasûlallah! Onu öldürmemi istiyor musun? dedi. Peygamber Efendimiz:

- Evet³ dedi. Muhammed b. Mesleme:

- Öyleyse biraz yalan konusmama izin ver, dedi. Peygamber Efendimiz de ona izin verdi:

Bunun üzerine Muhammed b. Mesleme, Ka'b'a gidip:

- Bu adam bizden sadaka isteye isteye bizi takattan düsürdü. Bunun için senden ödünç istemeye geldim, dedi.

Ka'b:

- Vallahi ondan bikacaksınız, dedi.

Muhammed b. Mesleme:

- Biz bir defa ona uyduk. Bir sonuca varmadan onu bırakmak istemiyoruz. Varsa bana ödünç bir veya iki yük hurma ver, dedi.

Ka'b:

- Olur, fakat yerine bana rehin bırakman sarti ile, dedi.

Muhammed b. Mesleme ile arkadaşları:

- Rehin olarak ne istiyorsun? diye sordular.

Ka'b:

- Bana kadınlarınızı rehin bırakın, diye cevap verdi.

Ona:

- Sen Arapların en güzeli iken, kadınlarımızı sana nasıl bırakabiliriz? dediler.

Ka'b:

- Öyleyse çocuklarınızı rehin bırakın, dedi.

Ona:

- Bunu da yapamayız. Çünkü bu bizim için bir zillettir. Çocuk büyüdükten sonra ona: «Sen o kimse değil misin ki, bir iki yük hurma yerine rehin bırakıldın?» diyecekler. Rehin olarak sana silah bırakalım, dediler.

Muhammed, geceleyin kendisine geleceğini söyledi. Gece olunca Muhammed, evine -yanında Ka'b'm süt kardesi olan Ebu Naile de bulunduğu halde- gidip Ka'b'in asagiya inmesini istedi. Ka'b da indi. Karisi ona:

- Bu saatte sen nasıl dışarıya çıkıyorsun? dedi. (Baska bir rivayete göre karisi ona söyle demistir: Öyle bir ses duyuyorum ki, sanki ondan kan damlıyor.)

Ka'b:

- Ne var? Beni çağırınlar, Muhammed b. Mesleme ile kardesim Ebu Naile'dir. Kaldi ki mert adam, geceleyin vurulmaya da çağrılrsa yine gider, dedi.

Ravi diyor ki: Muhammed b. Mesleme ile birlikte iki adam daha vardı. Muhammed onlara:

- Geldigi zaman, saçını tutup koklayacağım. Onu iyice tuttuğumu gördüğünüz zaman hiç beklemeden ona vurun, dedi.

Ondan sonra Ka'b indi, üzerine deriden sirmali bir elbise vardı ve misk kokusu saçiyordu. Muhammed ona:

- Senden ne güzel bir koku geliyor, hayatımda böyle güzel bir koku görmedim, dedi. Ka'b:

- Ne diyorsun, Arap kadınlarının en güzel kokusu ve en güzeli bendedir, dedi. Muhammed:

- İzin verir misin, senin saçını biraz koklayayım? dedi.

Oda:

- Evet, deyince, saçını tutup kokladı. Muhammed arkadaşlarına:

- Siz de koklayın, dedikten ve arkadaşları da kokladıktan sonra bir daha izin istedi. Muhammed, bu defa Ka'b'in saçını iyice tutup arkadaşlarına:

- Ne duruyorsunuz? dedi.

Onlar da hemen Ka'b'm isini bitirdiler. Sonra gelip H^z. Peygam-ber'e durumu anlattılar.»

Muhammed b. İshak dedi ki: Ka'b b. Esrefe gelince o, Tay kabilesinin Beni Nebhan kulundandır. Anası Beni Nadir kabilesindendir. Zeyd b. Harise ile Abdullah b. Revaha, Medine'ye gelip Bedir savasına katılan müsrıkların öldürüldükleri haberini verdikleri zaman Ka'b şöyle demisti: "Vallahi eger Muhammed su kavme musibet eristirmis ise, elbette ki yerin altı üstünden daha hayirlidir."

Allah düşmanı, haberin kesinliğini anlayınca yola çıktı ve Mekke'ye geldi. Muttalib b. Ebi Vedaa b. Dubayre es-Sehmî'nin yanına konuk oldu. Onun yanında Atike binti Ebi'l-İs b. Ümeyye b. Abdu's-Sems b. Abdumenaif vardı. Bu kadın onu misafir etti. Ona ikramda bulundu. O ise, Rasûlullah (s.a.v.)'a karsı kışkırtıcı siirler okumaya, Bedir savaşında öldürülen müsrıklar üzerine agıt dökmeye başladı. İbn İshak, onun bir kasidesinden bahseder ki, kasidenin başlangıcı şöyledir:

«Bedir degirmeni, Bedir savasına katılanları öğüttü.

Bedir gibisi için gözyaşları akitirsin ve gözyaşlarıyla aglarsın.»

Ibn Ishak, Hassan b. Sabit'in ve diğer sairlerin buna karşı söyledikleri cevabi şiirleri de nakleder.

Daha sonra Ka'b, Medine'ye döndü. Ve Müslümanların kadınlarına süslü-püslü kasideler söylemeye başladı. Onlara eziyet verdi. Peygamber (s.a.v.) ile ashabına da dil uzattı.

Musa b. Ukbe dedi ki: Ka'b b. Esref, Nadir oğullarından biridir. Rasûlullah (s.a.v.)'i yererek ona eziyet vermisti. Bineline binip Mekke'ye gitmiş, Kureyslileri de ona karşı kışkırtmıştı. Mekke'de iken Ebu Süfyan ona söyle sormustu:

- Allah askına söyle! Bizim dinimiz mi Allah'ın daha çok hosuna gider, yoksa Muhammed ile arkadaşlarının dini mi? Sana göre onlar mı, yoksa biz mi daha doğru yolda ve hakka daha yakınız? Biz iri hörgüçlü develeri kesip insanlara yedirir, onlara su üzerine süt içirir ve rüzgarın savurduğu her şeyi yediririz.

Ka'b b. Esref:

- Tabii ki, siz onlardan daha doğru yoldasınız, dedi.

Ravi dedi ki: Bunun üzerine Cenâb-i Allah, Rasûlüne su ayetleri inzal buyurdu:

«Kendilerine kitap verilmiş olanların, puta ve seytana kanıp, inkar edenlere: «Bunlar, inananlardan daha doğru yoldadırlar» dediklerini görmedin mi? İşte, Allah'ın lanetledikleri onlardır. Allah'ın lanetlediği kişiye asla yardımcı bulamıyacaksın.» (cn-Nisâ, 51-52.)

Musa ile Muhammed b. İshak dediler ki: Ka'b b. Esref, Medine'ye geldi. Düşmanlığım açıkça ilan etti. İnsanları savaşa kışkırttı, müsrikleri Rasûlullah (s.a.v.)'a karşı savasmaya karar verdirinceye kadar Mekke'den çıkarmadı. Ümmül Fadl b. Haris ve diğer Müslüman kadınlara süslü-püslü şiirler, kasideler söylemeye başladı. Onlara eziyet verdi.

Ibn İshak dedi ki: Abdullah b. Mugis b. Ebi Bürde'nin bana anlattığına göre Rasûlullah (s.a.v.): «İbn Esrefi haklayacak mı vardır?» diye sordu. Beni Abdüleshel'in kardeşi Muhammed b. Mesleme ona: «Onu haklayacak ben varım, ben onu öldürürüm ya Rasûlallah» dedi. Rasûl-İlah da: «Eğer buna gücün yeterse yap.» dedi.

Ravi diyor ki: Bunun üzerine Muhammed b. Mesleme döndü ve üç gün bekledi. Yemiyor, içmiyor, kalbi birşeye takılı kalıyordu. Bu durum Rasûlullah (s.a.v.)'a anlatıldı. O da onu çağırıp kendisine söyle dedi:

- Niçin yemeyi, içmeyi bıraktın? Muhammed b. Mesleme:

-Ya Rasûlullah, size bir söz söyledim. Bilmiyorum. Acaba verdiğim bu sözünü yerine getirebilecek miyim, yoksa getiremeyecek miyim? Rasûlullah:

- Sana ancak gayret göstermek düşer, dedi. Muhammed b. Mesleme:

- Ya Rasûlallah, mutlaka söylememiz gereken bazı şeyler vardır, dedi.

Rasûlullah:

- Uygun gördüğünüz şeyi söyleyin. Siz bu hususta serbestsiniz, dedi.

Bunun üzerine Ibn Esrefi öldürmek için Muhammed b. Mesleme, Silkan b. Selame b. Vaks (Bu Ebu Naile'dir. Beni Abdüleshel'den biri olup Ka'b b. Esrefinde süt kardeşidir.), Abbad b. Bîr b. Vaks (Bu da Beni Abdüleshel'den biridir.), Haris b. Evs b. Muaz (Bu da Beni Abdüleshel'den biridir.) ve Ebu Abs b. Cebir (Bu da Beni Harise kabilesindendir.) birleştiler.

Bunlar, Ebu Naile Silkan b. Selame'yi önceden Allah düşmanı Ka'b'a gönderdiler. O da yanına giderek onunla bir süre konuştu ve karşılıklı şiirler söylediler. Ebu Naile şiir söylüyordu. Sonra dedi ki:

- Vay be, ey Ibn Esref, bir ihtiyaç için gelmemistim. Sana onu söylemek istiyorum. Onu gizli tut.

Ka'b:

- Olur, gizli tutarım. Ebu Naile:

Bu adamın (Muhammed'in) bizim yanımıza gelmesi bela oldu.

Onun yüzünden Araplar bize düşman oldular. Tek bir yaydan fırlayan bir ok gibi bize saldırdılar, yollarımızı kestiler, ailelerimiz dağıldı, sıkıntıya düştük, dedi. Ka'b:

- Ben Esrefin ogluyum. Vallahi ey İbn Selame! Sana haber vermiş olayım ki, muhakkak is, ileride benim dedigime gelecektir, dedi.

Silkan:

- Ben istedim ki, bize bir yiyecek satasın. Biz de sana rehin bırakalım ve senin için bir vesika düzenleyelim. Bu hususta bize ihsanda bulunasm, dedi.

Ka'b:

- Ogullarınızı bana rehin verir misiniz? diye sordu. Silkan:

- Bizi rüsvay etmek istedin. Çünkü görüşümde olan bir takım arkadaşlarım vardır. Onları da getireyim ve onlara satasın. Bu hususta ihsan edesin ve zihlilerden borcu ödemeye yetecek şeyi rehin edelim istedim, dedi.

Silkan, arkadaşları silahla geldiklerinde silahları onu ürkütmesinler, o, onları yadrigamasın diye böyle demisti. Ka'b: «Cemaatte vefa vardır.» dedi.

Bunun üzerine Silkan, arkadaşlarının yanına döndü ve dununu onlara bildirdi. Onlara, silahları almalarını, sonra gitmelerini ve Ka'b'm yanında toplanmalarını söyledi. Onlar, önce Rasûlullah'in yanında toplandılar.

İbn İshak, İbn Abbas'ın şöyle dediğini rivayet etmiştir: Rasûlullah (s.a.v.), onlarla birlikte Babu'l-Garkad'a kadar yürüdü. Sonra onları gönderirken şöyle dedi:

«Allah'ın ismi ile gidiniz. Ey Allah'im, onlara yardım et.» Rasûlullah, daha sonra evine döndü. O zaman mehtaplı bir gece idi. Onlar gittiler ve nihayet Ka'b'm kalesine vardılar. Ebu Naile ona seslendi. O ise daha yeni damat olmuştı. Hemen yorganının içinden fırladı. Bunun üzerine karısı yorganın ucundan tutup çekti ve:

- Sen savaşçı bir adamsın, savaşçı kimseler bu saatte evden dışarı, çıkmaz, aşağıya inmezler, dedi.

Ka'b:

- Bu, Ebu Naile'dir. Eğer beni uykuda bulsaydı uyandırmazdı, dedi. Karısı:

- Vallahi onun sesinde bir kötülük seziyorum, dedi.

- Delikanlı adam, vurulmaya çağılırsa bile yine gider, dedi. Bunun üzerine o, evden aşağı indi. Onlarla bir süre karşılıklı konuştular. Sonra Ebu Naile şöyle dedi:

- Allah'ın düşmanına vurunuz.

Birlikte ona vurdular ve kılıçları onun üzerine ardarda inip kalktı. Fakat bir işe yaramadı. Ka'b ölmedi. Muhammed b. Mesleme dedi ki:

- Kılıçlarımızın bir şey elde etmediklerini gördüğüm zaman, kılı-cimdeki bir bıçığı hatırladım ve onu aldım. O sırada Allah'ın düşmanı acı ile öyle bir bağırdı ki, çevrede bulunan kalelerin tamamında atesler yakıldı. Bıçığı hemen onun kasığı ile göbeği arasına koydum. Sonra üzerine yüklenerek derhal bıçığı kasığına geçirdim. Allah'ın düşmanı düştü. Haris b. Evs b. Muaz da basından yada ayaklarından yaralanmıştı. Kılıçlarımızdan biri ona isabet etmişti. Oradan ayrıldık. Beni Ümeyye b. Zeyd kabilesinin bulunduğu yerden yola çıktık. Daha sonra Beni Kuray-za, daha sonra Buas üzerinden gittik. Nihayet Ureyz harresine geldiğimizde Haris, kan kaybindan zayıf düşmüştü. Biz onun için bir müddet durup bekledik. Sonra yanımıza geldi. O izimizi takip ediyordu. Onu sirtimize alıp tasdik ve gecenin sonunda onu Rasûlullah'a getirdik ki, o ayakta idi. Namaz kiliyordu. Selam verdik. Yanımıza geldi. Biz ona Allah'ın düşmanının öldürüldüğünü söyledik. Sonra evimize döndük. Sabahleyin Yahudiler, Allah'ın düşmanı Ka'b b. Esrefe yaptığımız şeyi duyup korkmuşlardı. Orada hiçbir Yahudi yoktu ki, kendi başına geleceklerden korkmasın.

Ibn Cerir dedi ki: Vakidî'nin ifadesine göre bunlar, Ka'b b. Esrefin basım koparıp Rasûlullah'a getirdiler.

Ibn îshak dedi ki: Bu konuda Ka'b b. Malik, su siiri söylemiştir:

«Onlar KaTD'i yere yikip biraktılar ve döndüler.

Onun öldürölüp yere yikilmasından sonra Beni Nadir Yahudileri alçaldılar.

Elleri üzerine yere düştü. Orada ellerimizle meshur salabetli, metin kiliçlarla kaldırıldı.

Muhammed'in emriyle o gece Ka'b'in kardesi gitti, KaTa'a tuzak kurdu.

Ona hile etti ve onu hile ile evinden asagi indirdi.

O övölmüştür, güvenilir ve cesur bir kardestir.»

İbn Hisam dedi ki: Bu beyitler, onun Beni Nadir günü hakkındaki bir kasidesinden alınmıştır. Beni Nadir günü ile ilgili açıklama ileride gelecektir.

Ben derim ki: Ka'b b. Esrefi Bedir vak'asmdan sonra Haris b. Evs öldürmüştür. Sonra Hazreçliler, Ebu Rafi b. Ebi Hukayk'i Uhud gazvesinden sonra öldürdüler. Nitekim bununla ilgili açıklama inşaallah ileride gelecektir. Güvencimiz ve duyanagimiz Allah'tir.

Ibn Ishak, Hassan b. Sabitin konuyla ilgili su siirini nakletmiştir:

«Ey Ibn Hukayk ve sen ey Ibn Esref!

Kendileriyle karsilastiginiz adamlarin toplulugu, Allah için çok hayirli isler yapmislardır.

Size, ormandaki arslanlar gibi siddetli bir şekilde, hafif hareketli kiliçlarla, gelip geceleyin saldırdılar.

Nihayet kalelerinize geldiler ve size siddetli katledici kiliçlarla ölüm serbetini içirdiler.

Peygamberlerinin dininin muzaffer olması için yardım diliyerek ve helak edici her isi küçümseyerek geldiler.»

Muhammed b. Ishak, Rasûlullah (s.a.v.)'m söyle buyurdugunu rivayet etmiştir;

«Yahudilerin adamlarından her kimi ele geçirirseniz öldürün,» Bunun üzerine Muhayyise b. Mesud el-Evsî, Ibn Süneyne'nin üzerine atıldı. Ibn Süneyne, Yahudi tüccarlarındandı. Onlarla ilişki kurar, alisveris yapardı. Muhayyise, onu Öldürdü. Muhayyise'nin kardesi Hü-veyyise ondan daha yasli idi. Ama henüz Müslüman olmamisti. Hüvey-yise, Yahudiye öldüren kardesi Muhayyise'yi dövmeye ve söyle demeye başladı:

- Ey Allah'in düşmanı, onu öldürdün mü? Vallahi senin kanındaki iç yağlan onun maundandır.

Muhayyise dedi ki: Ben de ona söyle dedim:

- Vallahi onun Öldürülmesini bana öyle biri emretti ki, eger seni öldürmeyi dahi bana emretseydi, mutlaka senin de boynunu vururdum.

Vallahi Hüveyyise'nin Islâm'a girmesinin ilk sebebi bu oldu. Hü-veyyise, bana söyle sordu:

- Eger Muhammed, benim öldürülmemi sana emretse beni öldürür müsün?

Ben de ona söyle cevap verdim:

- Evet vallahi, sayet bana senin boynunu vurmaya emretseydi, elbette senin boynunu vururdum.

Hüveyyise:

- Vallahi seni bu duruma getiren bir din, çok hayret verici birseydir, dedi ve Müslüman oldu.

İbn İshak dedi ki: Bu meseleyi bana Beni Harise'nin bir azadlisi, Muhayyise'nin kizindan naklen bildirdi. Bu konuda Muhayyise söyle demistir:

«Eger öldürülmesi ile emrolunsaydim, elbette onun kulaklarinin ardindaki çikik kemikleri keskin kiliçla keserdim, diye anamin oğlu benî kiniyor.

Bir keskin kiliç ile ki, onun rengi tuzun rengi gibidir.

Onun cila ve parlakligina özeniyorum. Onu dogrulttugum zaman yalanci çikmiyor.

Seni istemeyerek öldürmem beni sevindirmez.

Oysaki bizim Busra ile Me'rib arasinda geçen günlerimiz vardır.»

Ibn Hisam, Ebu'l-Amr el-Medenî'den rivayet etti ki, bu hadise, Beni Kurayza Yahudilerinin öldürülmelerinden sonra cereyan etmistir. Çünkü öldürülen kisi, Ka'b b. Yahuza'dir Muhayyise, Rasûlullah'm emri üzerine Beni Kurayza savasinda Ka'b b. Yahuza'yi öldürdüğünde kardesi Hüveyyise yukaridaki sözleri ona söylemis, Muhayyise'de yine yukarida nakledilen cevabi ona vermisti. Bunun üzerine Hüveyyise, o gün Müslüman olmustu. Dogrusunu Allah bilir.

Tenbih: Beyhakî ile Buhari, Beni Nadir sürgününü Uhud gazvesinden önce zikretmislerdir. Dogrusu, Beni Nadir sürgününün, Uhud gazvesinden sonra anlatilmasidir ki, Muhammed b. İshak ile diger megazi imamlari böyle bir kronolojik sıra takip etmislerdir. Delilleri de sudur: İçki, Beni Nadir Yahudilerinin kusatma altında tutulduklari günlerde haram kilinmistir ki, bu da sahih hadiste belirtilmistir. Çünkü Uhud gününde şehid olarak öldürülen sahabelerden bir grup o zaman içki kullanmislardi. Bu da gösteriyor ki, içki kullanmak o zaman helal idi. Ancak bilahare haram kilinmistir. Bu

söylediklerimiz sunu açıklıyor ki; Beni Nadir hadisesi, Uhud gazvesinden sonra vuku bulmuştur. Doğrusunu Allah bilir.

Baska bir Tenbih: Önceki sayfalarda da anlatıldığı gibi Kaynuka oğulları Yahudileri ile ilgili hadise, Bedir vak'asından sonra olmuştur. Aynı şekilde Yahudi Ka'b b. Esrefin, Evs tarafından Öldürülmesi de Bedir vak'asından sonra olmuştur. İleride de açıklanacağı gibi Beni Nadir hadisesi, Uhud vak'asından sonra olmuştur. Aynı şekilde Yahudi Ebu Rafi'in öldürülmesi de Uhud vak'asından sonra olmuştur. Onu Hazreç-liler öldürmüştü ki, o Hicazlıların taciri idi.

Hendek savaşından sonra Kurayza oğulları ile savaşilmisti ki, bu Yahudilerle yapılan savaş, ileriki sayfalarda anlatılacaktır. [5]

Uhud Gazvesi

Hicretin üçüncü senesi sevval ayında yapılmıştır. Uhud dagına, et-raunda bulunan dağlar arasında tek bir dağ olduğu için, tek anlamına gelen Uhud adı verilmiştir. Sahih hadiste şöyle buyrulmuştur:

«Uhud bir dağdır ki, o, bizi sever, biz de onu severiz.» Yani Uhudlu-lar gibi sever denilmek istenmiştir. Bir kavle göre Hz. Peygamber bu hadis ile su manayı kasdetmiştir: Seferden dönüşümüzde ailemize yaklastığımızı bize müjdelediği için Uhud dağı, tipki bir dostun yaptığı gibi bizi sever, biz de onu severiz.

Bir kavle göre de, bu hadisin zahiri anlamını kabul etmek gerekir. Tipki su ayette olduğu gibi:

«Taslardan Allah korkusundan yuvarlananlar da vardır.» (el-Bakara, 74.)

Ebu Abs b. Cebr'den rivayet olunan hadiste şöyle buyrulmuştur: '

«Uhud bizi sever, biz de onu severiz. O Cennet kapısdır. Ayr dağı da bize kizar, biz de ona kizarız. O, Cehennem kapılarından bir kapıdır.»

Süheylî, bu hadisi takviye ederek şöyle demistir: Sabit olduğuna göre Hz, Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmıştır:

«Kisi sevdiği ile beraberdir.» Bu, Süheylî'nin yaptığı tuhafliklardandır. Çünkü bu hadis ile insanlar kastedilmiştir. Bir dağdan, kisi diye söz etmek mümkün değildir.

Uhud gazvesi, hicri üçüncü senenin sevval ayında yapılmıştır. Zührî, Katade, Musa b. Ukbe, Muhammed b. İshak ve Malik böyle demislerdir.

Ibn İshak, bu gazvenin sevval ayının ortasında yapıldığını söylemiştir. Katade ise, sevval ayının onbirinci gününde (cumartesi) yapıldığını söylemiştir.

Malik, gazvenin sabahleyin yapıldığını ifade etmiştir. Meshur kavle göre

Cenâb-i Allah, bu gazve ile ilgili olarak su ayetleri inzal buyurmıştır:

«Ey Muhammed! Sen inananları savaş için duracakları yerlere yerleştirmek üzere, erkenden evinden ayrıldın. Allah isitir ve bilir. Sizden iki takım bozulup geri çekilmek üzere idi, oysa Allah onların dostu idi. Inananlar yalnız Allah'a güvensinler. Andolsun ki, siz düskün bir durumda iken, Bedir'de, Allah size yardım etmişti; Allah'tan sakinin ki sükredebilesiniz. Inananlara: «Rabbinizin size göndermiş olduğu 3000 melek ile yardım etmesi size yetmeyecek mi?» diyordun. Evet, eğer sabrederseniz, sakınırsanız ve onlar da hemen üzerinize gelirlerse Rabbiniz size, nisanlı 5000 melek ile imdad edecektir.» (Âl-ümrân, 121-125.)

Bu ayetlerle müteakip ayetlerde aynı konudan bahsedilmiş ve konu su ayet-i kerime ile sona ermiştir:

«Allah inananları sizin durumunuzda bırakacak değildir. Temizi pisten ayıracaktır. Allah size gaybi bildirecek değildir.» (Âi-iWân, i79.)

Tefsirimizde bu konuyu yeterince ve gerektiği şekilde açıkladık. Hamd ve minnet Allah'adır. Biz burada bu gazveyi, Muhammed b. İshak ile diğer siyer otoritesi âlimlerin nakillerine dayanarak özetle anlatacağız.

Bedir gününde Kureys kafirleri öldürölüp kuyuya atıldıktan, kalanları hezimete uğramış olarak Mekke'ye döndükten, Ebu Süfyan da kervani ile birlikte Mekke'ye geldikten sonra Abdullah b. Ebi Rebia, İkrime b. Ebu Cehil, Safvan b. Ümeyye ve Kureysli adamlar -ki bunların bazisinin babası, bazisinin oğlu, bazisinin kardeşi Bedir'de öldürölümüştü- Ebu Süfyan'a ve Kureys'in ticaret kervanında mali bulunan kimselere gidip söyle demislerdi:

- Ey Kureys topluluğu! Doğrusu Muhammed, basınıza beklenmedik bir felaket getirdi. Seçkin adamlarınızı öldürdü. Onunla savaşabilmek için su malınızı vererek bize yardımcı olun. Belki ondan öğ alırsınız.

Ebu Süfyan ve tacirler mallarını onlara verdiler.

İbn İshak dedi ki: Onların hakkında ilim ehlinin bana anlattıklarına göre Cenâb-i Allah, su ayet-i kerimeyi inzal buyurdu:

«Doğrusu inkar edenler, mallarını, insanları Allah'ın yolundan alıkoymak için sarfederler. Ve daha da sarfedeceklerdir. Ama sonra içleri yanacak, hem de mağlup olacaklardır. İnkâr edenler Cehenneme toplanacaklardır.» (el-Enfâl, 36.)

Ebu Süfyan ile kervan sahipleri, Ehabîs topluluğu ve Kureyslilere itaat eden Kinane ile Tihame kabileleri, Rasûlullah'la savaşmak için toplanıp bir araya geldiler. Ebu Azze Amr b. Abdullah el-Cumahî ise-Rasûlullah (s.a.v.), Bedir gününde onun canını bağışlamıştı- çocuk sahibi, muhtaç, fakir bir kimse idi. Esirler arasında idi. Safvan b. Ümeyye ona söyle demisti: «Ey

Eba Azze! Sen sair bir adamsin. Dilinle bize yardimci ol. Ve bizimle birlikte sefere cik.»

Ebu Azze ise söyle demisti:

- Muhammed bana lütufta bulundu. Ona karsi cikmak istemiyorum.

Safvan:

- Evet, ama genede kendi nefsinle bize yardimci ol. Eger seferden dönersen seni zengin edecegim. Eger öldürölürsen, kızlarini benim kızlarimla beraber tutarim. Onlara isabet eden varlik ve darlik seninkilere de isabet eder, dedi.

Bunun üzerine Ebu Azze, Tihame içine gitti. Beni Kinane'yi savasa davet ederek söyle dedi:

«Ey sabit kadem olan, yenilmek bilmeyen Abdumenat ogullan! Siz himayecilersiniz. Babanız da himayecidir.

Bana bu seneden sonra yardiminizi esirgemeyin, beni yordimsiz bırakmayin. Çünkü yordimsiz bırakmak dogru degildir.»

Ravi diyor ki: Kafi b. Abdumenaf b. Vehb b. Huzafe b. Cumah da, Beni Malik b. Kinane'ye giderek onlari Rasûlullah'a karsi savasmaya tesvik etti ve onlara söyle dedi:

«Ey Malik! Önde gelen haseb ve yakinlik ve ahid sahibi! Sana sesleniyorum!

Hisimliga sahip olan kimseye...

Haram kilinmis beldenin ortasinda Ka'be-i Muazzama'nın Hatim'i-nin yaninda olan antlasmaya kim sahip cikmaz!»

Cübeyr b. Mut'im de Vahsi adli Habesli kölesini (Bu köle iyi mizrak atardi. Habesliler gibi mizrak atardi. Hedefi tutturmadigi çok az vaki idi.) çağirdi ve ona dedi Id:

- Halkla birlikte sefere cik. Eger sen Muhammed'in amcasi Ham-za'yi, amcam Tuayme b. Adiy'in karsiliginda öldürölürsen, hürriyetine kavusursun.

Ravi diyor ki: Bunun üzerine Kureysliler, biçaklariyla, aziklariyla keskin kiliçlariyla, kendilerine katılanlarla, Beni Kinane, Tihame halki ve onlara tabi olanlarla birlikte yola ciktilar. Gayrete gelmek ve savastan kaçmamak için develerin üstündeki mahfilleriyle birlikte kadınlarini da beraberlerine alip yola ciktilar. Halkin lideri Ebu Süfyan Sahr b. Harb, esi Hinci binti Utbe b. Rebia'yla birlikte yola cikti. Ikime b. Ebu Cehil de esi ve amcasi kizi Ümmü Hakim binti Haris b. Hasim b. Mugire ile birlikte orduya katilip Medine'ye dogru yola cikti. Safvan b. Ümeyye de Berze binti Mesud b. Amr b. Umeyr es-Sakafiye ile birlikte yola cikti. Arar b. As da Rayta binti Münebbih b. Haccac ile birlikte yola cikti. Ray-ta, Amr b.As'm oglu

Abdullah'in annesi idi.

Ravi, haiiimlanyla birlikte bu sefere çıkan baskalarının adlarını da zikretmiştir.

Ravi diyor ki: Hind binti Utbe, Vahşi'ye her rastladığında ya da Vahşi ona rastladığında şöyle derdi: «Baksana ey Ebu Desme! Intikam al, intikam almaya çalış.» Böyle diyerek Abdülmuttalib oğlu Hamza'yı öldürmek için onu tesvik ederdi. Böylece gittiler ve nihayet Medine'nin karşı tarafında vadinin kenarına bakan çorak, çukur bir yerde iki çeşmenin yanına indiler. Rasûlullah (s.a.v.) ve Müslümanlar, onların gelmiş olduklarını öğrendiler. Rasûlullah, Müslümanlara şöyle dedi: «Vallahi, doğrusu ben hayir bir rüyada bir öküz ile kilicimin vurulan tarafında bir kırık gördüm. Ayrıca elimi de sağlam bir zirha sokmusum. Bu zirhi Medine ile tevil ettim.

Ebu Musa el-Esarî, Hz. Peygamber'in şöyle buyurduğunu rivayet etti:

«Rüyada gördüm ki ben Mekke'den hurmalıklı bir yere hicret ediyorum. İlk düşünceme göre orası Yemame ya da Hecer idi. Fakat bir de baktım İd, orası Yesrib imiş. Yine o rüyamda gördüm İd, ben kilicimi sallıyorum ama kilicimin ağzı kırıldı. İşte bu kırıklık, Uhud gününde Müslümanlara isabet eden musibettir. Sonra bir kez daha kilicimi salladım. Eskisinden daha güzel hale geldi. O da Allah'ın getirdiği fetih ve mü'müneriii bir araya gelip toplanmasıdır. Yine o rüyamda bir öküz gördüm. Allah'ın ismi hayirdir. Anladım ki, onlar da Uhud gününde öldürülen mü'minler grubudur. Hayra gelince; o, Allah'ın getirdiği hayir ve doğruluk sevabıdır ki, Bedir gününden sonra bize gelmiştir.»

Beyhakî, Ebu Abdullah el-Hanz kanalı ile İbn Abbas'ın şöyle dediğini rivayet eder:

«Rasûlullah (s.a.v.), Bedir gününde kilici Zülfikan üzüngisi ile bacağı arasma koydu. Uhud gününde bu hususta bir rüya görmüştü. Şöyle ki: Uhud günü olunca müşrikler, Müslümanlara karşı geldiler. Rasûlullah, Medine'de kalıp müşriklerle orada savasmayı uygun görmüştü. Ama Bedir savasma katılmamış bazı kişiler gelip: «Ya Rasûlallah, Medine'den çıkıp Uhud'da müşriklerle savasalım.» dediler. Onlar, Bedir savasma katilip de fazilet kazanmış olanlar gibi fazilet kazanmak ümidiyle böyle demislerdi. Rasûlullah'a bu şekilde ısrarda bulundular. Nihayet o, savaş elbiselerini giydi ama sonra bu kişiler pısmır olup: «Ya Rasûlallah, Medine'de kal. Doğru olan, senin görüştür.» dedilerse de Rasûlullah, onlara su cevabı verdi:

«Bir peygamber zirhini giydikten sonra, Allah kendisiyle düşmanı arasında hükmünü verinceye kadar zirhini indirmesi uygun olmaz.»

O gün zirhini giymeden önce Rasûlullah, onlara şöyle demisti:

«Rüyamda sağlam bir zirh içinde olduğumu gördüm. Bunu Medine olarak tevil ettim ve yine bir koçun pesi sıra gittigimi gördüm. Bunu da müsriklerin reisini öldüreceğim şeklinde tevil ettim. Kilicim zülfikarın ağzında bir gedik meydana geldiğini gördüm. Bunu da sizin saflarınız arasında bir gedik açılacağı şeklinde tevil ettim. Bir öküzün boğazlandığını gördüm. Öküzün boğazlanmasına gelince, vallahi Allah'ın yaptığı iş hayırlıdır. Bunda hayır vardır.»

Beyhakî, Hammad Seleme kanalı ile Enes'ten rivayet etti ki, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmıştır:

«Uykudaki kimsenin gördüğü gibi ben de rüyamda bir koçun ardi sıra gittigimi gördüm. Kilicimin vuran tarannin kırıldığını da gördüm. Bu rüyayı söyle tevil ettim: Ben müsrik kavmin koçunu (reisini) öldüreceğim. Kilicimin ağzının kırılmasına gelince bunu da akrabamdan bir adamın öldürüleceği şeklinde tevil ettim.»

Nihayet Rasûlullah'm amcası Hamza öldürüldü. Rasûlullah da, Talha'yi öldürdü. O, kavmin bayraktarı idi.

Musa b. Ukbe dedi ki: Kureysliler dönüp kendilerine tabi olan müsrik Arapları topladılar. Ebu Süfyan b. Harb da Kureys topluluğuyla birlikte Bedir vak'asının ertesi senesi seval ayında yola çıktı. Nihayet Uhud dağının iki tarafındaki vadiye indiler. Bedir savaşına katılmamış olan Müslümanlar, o savaşa katılmadıklarından pişman olmuşlar ve düşmanın karsısına çıkmayı arzulamışlardı ki, Bedir gününde mü'min kardeşlerinin harcamış oldukları çabayı kendileri de harcasınlar.

Ebu Süfyan ile müsrikler, Uhud dağının eteklerine indiklerinde Bedir savaşına katılmamış olan Müslümanlar -düşmanın kendilerine karşı geldiğini görünce- sevindiler ve: «Allah arzumuzu yerine getirdi.» dediler.

Sonra Rasûlullah (s.a.v.), cuma gecesini bir rüya gördü. Bu rüyası da gerçekleşti. Ashabından birkaç kişi yanına geldi. Onlara söyle dedi:

«Dün gece uyurken söyle bir rüya gördüm: Bir öküz boğazlanıyordu. Vallahi Allah'ın yaptığı iş hayır vardır. Kilicim Zülfikarım da ağzından kırıldığını gördüm. Bundan hoslanmadım. Bu gördüklerim birer musibet idiler. Kendimi sağlam bir zirh içinde gördüm ve bir koçu takip ettiğimi de gördüm.»

Rasûlullah (s.a.v.), bu rüyasını ashabına anlattığında onlar söyle dediler:

- Ya Rasûlallah! Bu rüyayı nasıl tevil ettin? Rasûlullah buyurdu ki:

- Öküzün boğazlanmasını söyle tevil ettim: Bizden de müsriklerden de adamlar öleceklerdir. Ama kilicimin ağzında gedik açılmasından hoslanmadım.

Bazilari dediler ki: Rasûlullah'm kilicinin yüzüne isabet eden rüyadaki darbeye gelince, Uhud gününde Rasûlullah'm mübarek yüzüne düşman tarafından darbe vuruldu. Onun disini kirdilar. Dudagim yardilar. Ona bu darbeyi vuran, Utbe b.Ebi Vakkas idi. Öküzün bogazlanmasına gelince bu, Uhud gününde öldürülen Müslümanlar seklinde tevil edilmistir.

Rasûlullah (s.a.v.), rüyasinin tevilini anlatirken söyle demisti: «Pesi sıra gittigim koça gelince, bu düşmanın reisidir ki; Allah onu öldürecektir. Saglam zirha gelince, bunu Medine olarak tevil ettim. Bekleyin, çoluk çocugunuzu evlere saklayin. Kalelerde muhafaza altina alin. Eger müsrikler Medine'ye girerlerse, sokaklarda onlarla savasiriz. Evlerin üstünden onlara ok atariz.»

Müslümanlar, Medine sokaklarim taslarla Örmüslerdi. Onu kale haline getirmislerdi.

Bedir savasma katilmamamis olan Müslümanlar ise söyle demislerdi:

«Bugünün gelmesini arzuluyorduk. Bunun için Allah'a dua ediyorduk. Iste Cenâb-i Allah, arzumuzu gerçekte tir di. Ve mesafeyi yakmlas-tirdi.»

Ensâr'dan bir adamda söyle dedi:

- Ya Rasûlallah, mahallemizde onlarla savasamazsak ne zaman savasacagiz?

Baza adamlar da söyle dediler:

- Eger korkmuyorsak, bizi savasmaktan alikoyan nedir? Dogru sözlü olup, sözlerini yerine getiren bazi kimseler de -ki onlardan biri de Abdülmuttalib oğlu Hamza'dir- söyle dediler:

- Sana kitabi indirene yemin olsun ki ya Rasûlallah, müsriklerle mücadele edecegiz!

Beni Salim kabilesinden Nuaym b. Malik b. Salebe de söyle dedi:

- Ey Allah'in peygamberi! Bizi Cennet'ten mahrum birakma. Canim kudret elinde bulunan Allah'a yemin ederim ki, ben Cennet'e girecegim.

Rasûlullah (s.a.v.), oha sordu:

- Ne ile Cennet'e gireceksin?

- Allah'i ve Rasûlünü sevmis olmakla ve savas gününde cepheden kaçmamakla girecegim.

- Dogru söyledin.

Gerçekten bu zat, Uhud savasinda şehid oldu.

Insanlarin bir çoğu, Medine'den çikip düşmanla karsilasmak istedi.

Rasûlullah'm sözüne ve görüşüne uymadılar. Eger onun kendilerine emrettiğine razı olsalardı, belki daha iyi olurdu. Ama nihayet kaza ve kader ise galib oldu. Uhud savaşı için Medine'den çıkmayı tavsiye edenlerin çoğu, Bedir savaşına katılmamışlardı. Bunlar Bedir savaşına katılan kimselerin sahip oldukları fazileti kaçırmış olduklarını bildiklerinden Medine'den çıkarak düşmanla savaşmayı tavsiye etmişlerdi.

Rasûlullah (s.a.v.), cuma namazını kılıp halka vaz'u nasihatte bulundu. Gayret gösterip cihad etmelerini emretti. Hutbesini ve namazını tamamladıktan sonra zirhim getirmelerini emretti, getirdiler. O da zirhini giydi. Sonra insanlara Medine'den çıkış emrini verdi. Görüş sahibi bazı kimseler bu durumu görünce dediler ki:

«Rasûlullah (s.a.v.), Medine'de kalmamızı emretmisti. Ama . Allah'ın ne istediğini o daha iyi bilir. Çünkü gökten ona vahiy geliyor.»

Böyle dedikten sonra Rasûlullah'a şöyle dediler:

- Ya Rasûlallah! Daha önce bize emrettiğin gibi Medine'de kalsak iyi olmaz mı?

Bunun üzerine Hz. Peygamber:

- Bir peygamber zirhini giydikten ve düşmana karşı çıkmaları için insanlara duyuruda bulunduktan sonra düşmanla a savaşılmadıkça geri dönmesi ve zirhim çıkarması doğru olmaz. Daha önce Medine'de kalmanız için size çağrıda bulunmuştum. Ama siz çıkalım dediniz. Savaş anında düşmanla karşılaştığınızda Allah'a karşı takvali olmanızı ve sabir göstermenizi size tavsiye ediyorum. Allah'ın size vereceği emri bekleyin. O emri yerine getirin.

Ravi diyor ki: Rasûlullah (s.a.v.) ve Müslümanlar, Medine'den çıkıp Bedai yoluna koyuldular. 1000 kişi idiler. Mûsrıklar ise 3000 kişi idiler. Rasûlullah (s.a.v.), yoluna devam etti. Nihayet Uhud'a varıp ordugah kurdu. Abdullah b. Übey b. Selûl, 300 adamıyla birlikte Müslümanların saflarından ayrılınca Rasûlullah'm cemaati 700 kişi kaldı.

Beyhakî dedi ki: Megazi otoritelerine göre meshur olan görüş şudur ki; Müslümanların sayısı 700 savaşçı olarak kaldı. Zührî'den naklolan görüşe göre Müslümanların 400 savaşçısı kalmıştır. Doğrusunu Allah bilir.

Musa b. Ukbe dedi ki: Mûsrıkların süvarilerinin başında Halid b. Velid vardı. Yüz atları vardı. Bayrakları da Osman b. Talha'mın elindeydi. Müslümanların ordusunda sadece bir at vardı.

Muhammed b. İshak dedi ki: Rasûlullah (s.a.v.), rüyasını ashabına anlatırken şöyle dedi:

«Eğer uygun görürseniz Medine'de kaim. Mûsrıkları da gelip kondukları

yerde birakin. Eger gelip konduklari yerde dururlarsa, kötü yerde dururlar. Eger üzerimize gelip Medine'ye girerlerse biz de Medine içinde onlarla savasiriz.»

Abdullah b. Übey b. Selül, Rasûlullah'm bu görüşüne muvafakat etti ve müsriklerle savasmak için Medine'de kalmayı, disari çıkmamayı uygun gördü. Ama Bedir savasına katılmamış olup da Uhud savasında şehidlik mertebesine yücelemek olan bazı Müslümanlar söyle demislerdi:

-Ya Rasûlallah, bizi düşmanlarımıza karsi Medine'den çıkar. Onlar, bizim korkak olduğumuzu, kendilerinden korkup zaafiyet gösterdigimizi görmesinler!

Abdullah b. Übey söyle dedi:

- Ya Rasûlallah! Müsriklerle karsi Medine'den çıkma. Allah'a yemin ederim ki, biz düşmana karsi her ne zaman Medine'den disari çıkmış isek, darbe yemisizdir. Ama her ne zaman Medine'de kalmış isek, düşmanlara darbe vurmusuzdur.

Insanlar, Medine'den çıkması için Rasûlullah'a israrda bulunmaya devam ettiler. Sonunda o, evine girip zirhini giydi. Bütün bu olanlar, cuma günü namazdan sonra olmuştü. O gün Ensârdan bir adam ölmüştü. Ona Malik b. Amir denilirdi. Beni Neccar kabilesindendi. Rasûlullah, onun namazini kildirdi. Ve sonra halkın huzuruna çıktı. Onlar pisman olmuşlardı. Kendi kendilerine dediler Id:

«Rasûlullah (s.a.v.)'m hoslamadığı birsey yaptık. Oysaki bizim bunu yapmaya hakkımız yoktu.»

Rasûlullah (s.a.v.), onların yanına geldiginde söyle dediler;

- Ya Rasûlallah, eger dilerse Medine'de kal.

Rasûlullah buyurdu ki:

-Bir peygamberin zirhini giydikten sonra savasmadıkça onu çıkarması uygun olamaz.

Böylece Rasûlullah (s.a.v.), ashabından 1000 kisiyle birlikte yola çıktı. İbn Hisam dedi ki:

«Rasûlullah, Medine'den çıkarken yerine vekil olarak İbn Ümmü Mektum'u birakti.»

İbn İshak dedi ki:

Nihayet Medine ile Uhud arasında düzlüğe vardıkları zaman Abdullah b. Übey b. Selül, ordunun üçte biriyle Rasûlullah'tan ayrıldı ve söyle dedi:

- Muhammed onlara itaat etti. Bana isyan etti. Ey insanlar, bilmiyoruz ki, niçin kendimizi Uhud'da öldürtecegiz.

Böyle dedikten sonra kavminden nifak ve iman hususunda şüpheli sahibi olan kendi yandaşlarıyla birlikte geri döndü. Beni Seleme'nin kardeşi Abdullah b. Amr b. Haram, onların pesine düştü. Söyle diyordu:

- Ey kavmim! Allah, kavminizi ve peygamberinizi düşmanlarıyla karşı karşıya geldikleri zaman yordimsiz bırakmamanızı size hatırlatmadı mı?

Onlar da dediler ki:

- Eger sizin savasacağınızı bilseydik elbette, sizi yordimsiz bırakmazdık. Fakat bir savaş olacağını sanmıyoruz.

Abdullah b. Amr b. Haram, onların, kendine karşı isyan edip sözünü dinlemedikleri ve geri dönme niyetinde olduklarını görünce, onlara şöyle dedi:

- Ey Allah'ın düşmanları, kahrolun! Allah, peygamberini size muhtaç etmeyecektir.

Ben derim ki: Su ayet-i kerime ile yukarıda sözü edilen ricatçılar (geri dönenler) kastedilmiştir:

«Bu, münafıklık edenleri belirtmesi içindir. Münafıklık edenlere: «Gelin, Allah yolunda savaşın veya hiç olmazsa savunmada bulunun.», dendiği zaman: «Eger savaşmayı bilseydik, ardinizdan gelirdik.» dediler. O gün, onlar imandan çok inkara yakindılar. Kalblerinde olmayani ağızlarıyla söylüyorlar. Allah, gizlediklerini onlardan daha iyi bilir.» (Âi-i İmrân.167.)

Yani onlar, «Eger savaşmayı bilseydik, ardinizdan gelirdik.» derken yalan söylüyorlardı. Çünkü savaşın yapılacağı, açıkça bilinen, gizlilik ve şüpheli olmayan bir husustu. Onlardır ki; Cenâb-i Allah, haklarında su ayeti inzal buyurmuştur:

«Ey Müslümanlar! Niçin münafıklar hakkında iki fırka oluyorsunuz? Allah, onları yaptıklarından dolayı basacağı etmiştir.» (en-Nisâ, 88.)

Çünkü bir grup; «Onlarla savaşırız.» demislerdi. Bir başka grup ise; «Onlarla savaşmayız.» demislerdi. Nitekim bu husus sahih hadiste sabit olup açıklanmıştır.

Zührî'nin anlattığına göre Ensâr, kendi müttefikleri olan Medine Yahudilerinden yardım isteme hususunda Rasûlullah'tan izin talep ettiklerinde Rasûlullah: «Onlara ihtiyacımız yoktur.» demisti.

Urve b. Musa b. Ukbe'nin anlattığına göre Beni Seleme ve Beni Harise kabileleri, Abdullah b. Übey ile arkadaşlarının ordudan ayrılıp geri dönmeleri esnasında bozulmaya yüz tutmuşlardı. Fakat Cenâb-i Allah, onlara sebat verdi ve bu sebeple şöyle buyurdu:

«Sizden ila takım bozulup geri çekilmek üzere idi. Oysa Allah onların dostu

idi. Inananlar yalnız Allah'a güvensinler.» (Âl-i Wân, 23.)

Cabir b. Abdullah dedi ki: Yukarıdaki ayet-i kerimenin nüzulünü çok sevdim. Çünkü bu ayette Allah «Oysa Allah, onların dostu idi» buyuruyor.

Ibn İshak dedi ki: Rasûlullah (s.a.v.), yoluna devam etti. Nihayet Beni Haris arazisine taslik bir mintikaya girdi. Bir at kuyrugunu salladı ve bir kilicinin kabzasındaki bir çiviye takıldı. Böylece o kilici yerinden çekip çıkarttı. Rasûlullah, kilicinin sahibine söyle dedi: «Kilicim kinina sok. Ben görüyorum ki, kılıçlar yakında kinlerinden çıkacaklardır.»

Sonra Rasûlullah (s.a.v.), ashabına söyle dedi:

- Bizi kavmin yanına götüreceksin kim var? Kim bizi onlara rastlatmayacak yakın bir yoldan götüreceksin?

Ebu Hayseme -Beni Harise b. Haris'in kardeşi- kalktı:

- Ben varım ya Rasûlallah, dedi. Onları Beni Harise arazisi içinde onların malları arasından geçirdi. Nihayet Mirba b. Kayziye'nin malının yanına gitti. Mirba, gözü görmeyen münafık bir adamdı. Rasûlullah'ın ve beraberindeki Müslümanların sesini duyunca kalktı, yüzlerine toprak savurmaya başladı. Ve böyle dedi:

- Eğer Allah'ın elçisi isen sana bahçeme girmeni helal etmiyorum. Bana anlatıldığına göre Mirba, o topraktan bir avuç alıp söyle dedi:

- Vallahi ey Muhammed, eğer bu toprağı senden baskasına değdirmeyeceğimi bilseydim, mutlaka bunu senin yüzüne vururdum.

Bunun üzerine ashab, onu öldürmek için harekete geçti. Rasûlullah (s.a.v.) ise:

- Bunu öldürmeyin. Bu kör bir adamdır. Hem kalbi, hem de gözü kördür, dedi.

Fakat Sa'd b. Zeyd (Beni Abdüşhel'in kardeşi), Rasûlullah (s.a.v.)'in men etmesinden önce erken davrandı, onun basına bir yay vurup basını yarıdı.

Rasûlullah (s.a.v.) yoluna devam etti. Nihayet Uhud dağının yanındaki bogaza, vadinin dağı taraf olan yakasına indi. Sirtim ve askerini, Uhud dağına dayayıp söyle dedi:

- Sizden hiçbir kimse bizi kendisine savaş emri vermeden savaşmasın!

Kureysliler ise, develeri ile atlarını Müslümanların hürmalık çukurlarından Samga'daki ekin tarlalarına salıvermişlerdi. Bu durumda Rasûlullah (s.a.v.) savastan men ederken, Ensâr'dan bir adam söyle dedi:

- Beni Kayle'nin ekinlerini atlarına yedirsinlerde hiç vurusmayalım, öyle mi?

Rasûlullah (s.a.v.), savaş hazırlığı yapıyordu. 700 kişiyle birlikte idi. Okçuların üzerine Abdullah b. Cübeyr'i komutan yaptı. Bu, Beni Amr . Avf m

kardesidir. Bu zat, o zaman beyaz bir elbiseden ibaret bir üniforma giymisti. Okçular elli kisiydiler. Rasûlullah, onlara söyle buyurdu:

- Atlilari bizden oklarla geri çevirin ki, ardimizdan gelmesinler. Ister lehimizde olsun, ister aleyhimizde olsun, yerinizde sabit kalin ki, sizin tarafinizdan bize dushman gelmesin.

Rasûlullah (s.a.v.), üst üste iki zirh giydi. Sancagi da Beni Abdu'd-Dar'm kardesi olan Mus'ab b. Ümeyr'e verdi.

Ben derim ki: Rasûlullah (s.a.v.), Uhud gününde bazi gençleri savasa kabul etmedi. Yaslari küçük oldugundan onların savasmalarına izin vermedi. Buhari ve Müslim'in sahihlerinde de sabit olduğu gibi bunlardan biri Abdullah b. Ömer'di. O bu hususta söyle demistir;

«Uhud gününde Rasûlullah'a arz edildim. Ama savas için bana izin vermedi. Hendek gününde Rasûlullah'a arz edildim. O zaman onbes yasinda idim. Savasmama izin verdi.»

Yine Rasûlullah (s.a.v.), Uhud gününde Üsame b. Zeyd, Zeyd b. Sabit, Bera b. Azib, JJseyd b. Züheyr, Irabe b. Evs b. Kayziyye'ye de savasma izni vermemistir. Irabe hakkında Simmah adli sair söyle demistir:

«San ve seref için kaldırılan bir bayrak varya, Iste Irabe,'onu sag eliyle tutup aldı.»

Süheylî'nin anlattigina göre Uhud savasinda RasûluUah'in savas izni vermediği gençlerden biri de îbn Said b. Hayseme'dir. Ama Hendek savasinda bunların tamamına savas izni vermistir. Uhud savasmda on-bes yasinda bulunan Semure b. Cündüp ile Rafi b. Hadice'ye de Rasûlul-lah, savas izni vermemistir, Rafi'in ok atan birisi olduğu Rasûlullah'a söylenince, Rafi'e savas izni verilmistir. "Ya Rasûlallah, Semure güreste Rafi'i yere yikabiliyor." denilince Semure'ye de savas izni vermistir.

îbn Ishak dedi Id: Kureysliler savasa hazirlandilar. 3000 kisi idiler. Onlarla birlikte 200 at vardi. Yanlarında getirmislerdi. Halid b. Velid'i atlilarin sag koluna kumandan tayin ettiler. Sol kolun basina da îkrime b.Ebu Cehil'i tayin ettiler.

Rasûlallah (s.a.v.), «Kim bu kilici hakkiyla alacak?» diye sorunca, bir takim adamlar ona dogru kalktilar. Ama kilici onlara vermedi. Nihayet Ebu Dücane Simak b. Harse -Beni Saidenin kardesi- kalkip ona gitti ve söyle dedi

- Ya Rasûlullah, bu kilicin hakki nedir?

- Egilinceye kadar onunla dushmana vurmandir.

- Ya Rasûlallah, ben onu hakkiyla alirim, dedi. Bunun üzerine Rasûlullah, kilicim ona verdi.

Imam Ahmed b. Hanbel, Yezid ve Affan kanali ile Sabit'ten rivayet etti ki, Uhud gününde Rasûlullah (s.a.v.), eline bir kiliç alip söyle dedi:

- Bu kilici kim alır? Birkaç kisi kalkip ona bakti. Rasûlullah yine sordu:
- Kim bunu hakkiyla alır?

Oradakiler geri durdular. Ancak Ebu Dücane Simak söyle dedi:

- Ben bu kilici hakkiyla alirim!

Kilici aldi ve onunla müsriklerin basini yardi.

Ibn Ishak dedi ki: Ebu Dücane, bahadir bir adam olup, savas esnasinda düşmana karsi tekebbür gösterirdi. Kirmizi renkli bir sarigi vardi. Savas esnasinda o sarigiyla taninirdi. Savasirken basina sarardi. Basina sardiginda da millet onun yakinda savasacagim bilirdi.

Kilici, Rasûlullah'm elinden alinca o kirmizi renkli sarigini basina sardi. Sonra iki saf arasinda salinarak kibirli bir vaziyette dolasmaya basladi.

Ibn Ishak, Beni Seleme kabilesinden olup Hz. Ömer'in azadhsi olan Cafer b. Abdullah b. Eslem'in söyle dedigini rivayet etmistir: Rasûlullah (s.a.v.), Ebu Dücane'nin tekebbürlü bir sekilde salindigim gördüğü zaman söyle dedi:

- Bu gibi yerler hariç, Allah bu tür yürüyüsten hoslanmaz.

İbn İshak dedi ki: Ebu Süfyan, Beni Abdu'd-Dar'dan olan sancak sahiplerini savasa tesvik ederek söyle dedi:

- Ey Beni Abdu'd-Dar! Süphesiz Bedir gününde sancagimizi siz üstlendiniz. Gördüğünüz gibi o musibet basimiza geldi. Milletler, bas-raklanyla yasarlar. Bayraklari yok oldugunda onlar da yok olurlar. Ya sancagimizi siz tasirsiniz veya bizimle onun arasindan çekilirsiniz. Biz onu tasiriz.

Bunun üzerine onlar bununla ilgilendiler. Vaadlesip söyle dediler:

- Biz sancagimizi sana teslim ediyoruz. Karsilastigimiz zaman nasil yapacagimizi yarin göreceksin!

Ebu Süfyan da zaten bunu istiyordu.

Müslümanlarla müsrik saflari birbirlerine yaklastigi ve karsi karsiya geldikleri zaman Hind binti Utbe kendisiyle beraber bulunan kadinlarla birlikte kalkti ve erkeklerin ardindan def çalmaya, onlari savasa tesvik etmeye basladi. Söyledikleri siirler arasinda sunlar vardi:

«Ey Beni Abdu'd-Dar ve ey arkadan gelenlerini himaye eden kimseler! Kesici her kiliç ile vurun.

Eger bu tarafa dönerseniz boyun boyuna sariliriz. Ve kadifelerimizi sereriz.

Veya eger arka çevirirseniz, birbirimizden ayriliriz. Tipki dost olmayan bir kimsenin ayrilisi gibi.»

Ibn Ishak, Asim b. Ömer b. Katade'nin söyle dedigini rivayet eder: Ebu Amir, Beni Dubay'a dan biri olan Amr b. Sayfi b. Malik b. Numan Evs'ten elli genç ile beraber Rasûlullah (s.a.v.)'dan uzak kalmak için Mekke'ye gitmistti. Bazilari onlarin onbes kisi oldugunu söylerler. Ebu Amir, Kureys'e söyle vaadde bulunuyordu.

«Kavmimle karsilasirsam hiç kimse bana karsi gelmeyecek.»

Müsriklerle ashab karsilastiklari zaman, müsriklerden ilk karsilasanlar, Mekke disinda onlara katılanlar ve Mekke halkinin kölelerinden olan kimselerle birlikte Ebu Amir idi. Onlara söyle seslendi:

«Ey Evs toplulugu, ben Ebu Amir'im.»

Onlar dediler Id:

- Ey fasik, Allah senin gözünü aydin kilmasin!

Cahiliye döneminde Ebu Amir'e Rahip adi veriliyordu. Rasûlullah ise, ona fasik adim takmistti. O, kavmi olan Evs kabilesinin kendisine karsi red cevabini verdiklerim isitince söyle dedi:

- Benden sonra kavmime kötülük isabet etmis.

Sonra onlarla siddetli bir sekilde savasti. Sonra onlara tas atip mücadelesini sürdürdü.

ibn Ishak dedi ki: Halk savasti. Nihayet savas kizisti ve Ebu Dücane vurustu. Ta ki karsi tarafın saflari arasina girdi.

İbn Hisam dedi ki: İlim ehli birçok kimsenin bana anlattiklarina göre Zübeyr b. Avvam söyle demistir:

Rasûlullah (s.a.v.)'dan kilici istedigimde onu bana vermeyip Ebu Dücane'ye verdigi zaman içimde bir şüphe meydana geldi ve söyle dedim:

«Ben onun halasi Safiyye'nin ogluyum. Kureys'tenim. Kalkip ondan önce kilici kendisinden istedim. O ise kilici ona verdi ve beni terk etti.» Andolsun ki, Ebu Dücane'nin ne yapacagina bakiyordum. Ve onun pesi sıra gidiyordum. Kirmizi sarigini çıkarip basina sardi. Ensâr söyle dedi:

"Ebu Dücane ölüm sarigini çıkardi." O sarigi basina bagladigi zaman ona iste böyle diyorlardi. Ben onu takip ederken o söyle diyerek ortaya çıktı:

«Ben öyle bir kimseyim ki, dostum hurmaliklarin yanında kan dökmek, savasta saflarin arkasinda asla kalmamak üzere benden söz aldı.

Ne harikadir. Allah'in ve Rasûlünün kilici ki, o kiliçla vurayim!»

el-Umevî dedi ki: Adamin biri savasmakta iken Rasûlullah'm yanina geldi, Rasûlullah da kiliciyla savasiyordu. Rasûlullah dedi ki: Su kilici sana verirsem muhtemelen saflarin gerisinde savasirsin.

Adam hayir, deyince Rasûlullah ona kilicini verdi. O da su siiri okudu:

«Ben Öyle bir kimseyim ki; dostum, saflarin gerisinde asla durmamam sartiyla benden söz aldı.»

İbn Hisam dedi ki: Nihayet Ebu Düçane, karsisina çıkan herkesi kiliçtan geçirmeye basladı. Müsriklerin arasinda öyle biri vardı ki, bizim yaralilarimizdan karsilastigi herkesi mutlaka Öldürüyordu. Böylece o ve Ebu Düçane birbirlerine yaklastilar. Ikisini bir araya getirmesi için Allah'a dua ettim. Nihayet karsilastilar ve sıra ile birbirlerine ikiser darbe vurdular. Müsrik, Ebu Düçane'ye vurdu. O da kendisini öküz derisinden yapılmis kalkaniyla korudu. Kalkan onun kilicini ayirip atti. Ebu Düçane ona vurdu ve öldürdü. Sonra Ebu Düçane kilicini kaldırıp Hind'in basini vuracakti, fakat daha sonra kilicini baska tarafa çevirdi. Ben de, Allah ve Rasûlü daha iyi bilir, dedim.

İbn İshak, Ebu Düçane'nin söyle dedigini rivayet eder:

«Bir insan gördüm ki, baskalarını siddetli bir şekilde tirmalıyor. Ona doğru yürüdüm. Kilicimi basına diktigim zaman feryad etti. Çığlık atti. Bir de baktım ki o, bir kadindir. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.) m kiliciyla bir kadına vurmaya kıyamadım.»

Musab. Ukbe'nin anlattigina göre Rasûlullah (s.a.v.), kilicim kimin alacagini sorunca, önce Amr, sonra da Zübeyr istediler. Onlara vermedi. Bu ikisi üzüldüler. Sonra üçüncü kez kilicini kimim alacagini sorunca Ebu Düçane alma talebinde bulundu. Kilicini ona verdi. O da kilicin hakkini verdi.

Rivayete göre Ka'b b. Malik söyle demistir: «Müslümanlarla birlikte sefere çıkanlardan biri de bendim. Müsrik ölülerinin de Müslüman ölüleri kadar olduğunu görünce yanlarında durdum. Baktım ki, müsriklerden bir adam zirhlari toplayip Müslüman ölülerine; «Koyun gövdeleri gibi yanyana dizilin bakalım.» diyordu. Bir de baktım ki, bir Müslüman ona bakıyor. Zirhi da üzerinde duruyordu. Geçip arkasında durdum. Sonra Müslümanlarla kafire baktım. Ama kafirin daha gösterisli ve teçhizatının daha sağlam olduğunu gördüm. Ikisine bakmaya devam ettim. Nihayet karsi karsiya geldiler. Müslüman, kafirin omuzuna bir kiliç darbesi indirdi. Kiliç onun baldirina kadar indi. Sonra Müslüman kisi yüzünü açti ve:

- Nasil görüyorsun ey Ka'b, işte ben Ebu Düçane'yim, dedi.» [6]

Hz. Hamza'nin Şehîd Edilmesi

İbn İshak dedi ki: Hamza b. Abdülmuttalib savasti. Ertat b. Abdi Sürahbil b. Hasim b. Abdumenaf b. Abdu'd-Dar'i öldürdü. Ertat, sancagi tasiyan kisilerdendi. Hamza, Osman b.Ebu Talha'yi da öldürdü. O sancaktardi. Söyle diyordu:

«Sancaktar olan kimselerin mizragi kana boyamaları ya da kirilmaları gerekir.»

Hamza (r.a.\ ona saldırdı ve Öldürdü.

Sonra ona Siba b. Abdil-Uzza el-Gubsanî rastladı. Buna Ebu Niyar denirdi. Hamza dedi ki:

- Bana doğru gel, ey dalakları kesen kadının oğlu!

Siba'nın anası Ümmü Enmar, Serik b. Amr b. Vehb es-Sekafî'nin azadlığı idi. Mekke'de sünnetçilik yapardı. Karsi karsiya geldiklerinde Hamza ona vurup öldürdü.

Cübeyr b. Mut'im'in kölesi Vahsi söyle dedi: «Vallahi ben, Hamza'ya bakıyordum. Halki kılıçtan geçiriyor ve dokundugu hiçbir şeyi bırakmıyordu. Tıpkı bozalak erkek deve gibi idi. O sırada ona benden Önce Siba' b. Abdil-Uzza gitti. Hamza ona söyle dedi:

- Bana doğru gel ey dalakları kesici kadının oğlu! Böyle deyip ona bir darbe indirdi. Vurmakla kesmek bir oldu. Sanki kılıç, hederinden hiç sasmadı. Ben mizragimi salladım. Nihayet ona isabet edeceğine tam kanaat getirdiğim zaman üzerine fırlattım. Göbengi ile kasığı arasına isabet etti. İki ayarının arasından çıktı ve o bana döndü. Takatsız bir şekilde yere düştü. Biraz bekledim. Nihayet öldü. Ben de geldim, süngümü aldım, sonra ordugaha doğru uzaklastım. Artık ondan baskasını vurmaya gerek yoktu.»

Ibn İshak, Abdullah b. Fadl b. Ayyas b. Rebia b. Haris kanalı ile Cafer b. Amr b. Umeyye ed-Damrî'nin söyle dedigini rivayet eder:

«Muaviye b. Ebu Süfyan zamanında ben ve Ubeydullah b. Adiy b. Hiyyar -ki bu, Beni Nevfel b. Abdumenafın kardeşidir- yola çıktık. Halkla birlikte yolları asip geçtik. Döndüğümüz zaman Hims'a ugradık. Cü-beyr b. Mut'im'in azadlığı Vahsi oraya yerleşmiş ve orada ikamet ediyordu. Oraya geldigimizde Ubeydullah b. Adiy bana dedi ki:

- Vahsi'ye ugrayıp ona, Hamza'yi nasıl öldürdüğünü soralım mı? Ben de:

- Nasıl istersen, dedim.

Ona sormak için Hims'a gittik. Vahsi'yi sorarken bir adam bize söyle dedi:

- Siz muhakkak onu yakında evinin avlusunda bulacaksınız. O, alkolik bir adamdır. Eger onu ayık vaziyette görürseniz, Arabî bir kıyafet içinde onu bulursunuz ve yanında istediginiz şeyleri de bulursunuz. Kendisinden soracağınız haberlerden dilediginiz haberi alabilirsiniz. Eger onu, kendisini bazı haller ile bulursanız ondan ayrılıp uzaklasın. Ravi diyor ki:

- Biz de çıktık, yolda yürüyorduk. Nihayet ona geldik. Bir de baktı ki o, evinin avlusunda bir hasırın üzerinde duruyor. Yaslanmış kuslar gibi

yikilmisti. Ayikti. Herhangi bir rahatsızlığı yoktu. Yanına vardığımızda kendisine selam verdik. Basını Ubeydullah b.Adıy'e doğru kaldırıp söyle dedi:

- Adıy b. Hıyar'm oğlumusun sen? -Evet...

- Vallahi seni, Zu-Tuva'da sana süt emziren anan Sadiye'ye verdiğim zamandan beri seni görmedim. Ben seni o kadına, o devesi üzerinde iken vermistim. O seni bezlerin içinde aldı. Ayakların bana göründü. Vallahi şimdi yanımda durduğun zaman ayaklarından seni tanıdım.

Ravi diyor ki: Yanında oturduk ve ona söyle dedik:

- Sana Hamza'yi nasıl öldürdüğünü anlattırmak için geldik. Onu nasıl öldürdün?

Vahsi dedi ki:

- Ben Rasûlullah (s.a.v.)'a -bunu bana sorduğu zaman anlattığım gibi- size de aynen anlatacağın: Ben Cübeyr b. Mut'im'in kölesi idim. Amcası Tuayme b. Adıy, Bedir savaşında vurulmuştu. Kureysliler Uhud'a yürüdüklerinde Cübeyr bana söyle dedi;

- Eger Muhanimed'in amcası Hamza'yi amcama karşılık öldürür-sen, sen özgürlüğüne kavusursun!

Ben de halkla birlikte yola çıktım. Ben Habesli bir adam idim. Mizragi Habeslilerin atısı gibi atardım. Çok az hedefi sasırdığım olurdu. Halk, karşı karşıya geldiğinde ortaya çıktım. Hamza'yi gözetliyor ve ona bakıyordum. Nihayet onu topluluğun yanında gördüm. Bozalak erkek deve gibi idi. Milleti kılıçtan geçiriyordu. Hiçbir şey ona karşı duramıyor. Ona dayanamıyordu. Ben onun için hazırlanıyor, onu hedefliyor ve ondan bir ağaç ya da bir tas ile gizleniyordum. İd, bana yaklassın. Bu ara Siba' b. Abdil-Uzza benden önce ona doğru gitti. Hamza, onu görünce ona: «Gel bana, ey dalakları kesen kadının oğlu!» dedi ve hemen ona bir darbe indirdi. Vurmayı ve kesmeyi öyle hızlı yaptı ki, sanki kılıç hiç hedeften sasmadı. Ben mizragimi salladım. Nihayet ona vuracağım tam kanaat getirdiğim anda mizragi üzerine fırlattım. Göbeği ile kasığı arasına girdi. İki ayağının arasından da çıktı. Ağır ağır bana doğru yekınmeye başladı, nihayet olduğu yere yigildi. Ben, onu ve mizragimi böyle bıraktım. O da orada öldü. Sonra yanma geldim ve mizragimi aldım. Daha sonra ordugaha döndüm ve orada oturdum. Artık isimi tamamlamıştım. Yapacak başka bir şeyim yoktu. Çünkü onu da ancak özgürlüğüme kavusayım diye öldürdüm. Mekke'ye geldiğim zaman Özgürlüğüme kavuştum. Sonra Mekke'de ikamet ettim. Nihayet Rasûlullah (s.a.v.), Mekke'yi fethettiği zaman Taife kaçtım-ve orada bekledim. Taifin elçilik heyeti, Rasûlullah'm yanma Müslüman olmak için gittikleri zaman bana bütün yollar kapandı. Kendi kendime dedim ki:

«Sam'a ya da Yemen'e veya herhangi bir beldeye giderim. Vallahi ben bu düşünceye iken bir adam bana dedi ki:

- Yazıklar olsun sana! Vallahi Muhammed, dinine giren ve sahadet getiren hiçbir kimseyi öldürmüyor!

Adam bunu bana söylediği zaman yola çıktım. Medine'ye Rasûlullah (s.a.v.)'m yanma geldim. Onun bas ucunda, ayakta hak sahadeti getiriyor olmamdan baskasını isitmedi, beni görünce dedi ki:

- Vahsi sen misin?

- Evet, ya Rasûlallah!

- Otur, bana Hamza'yi nasıl öldürdüğünü anlat!

Ben de onu size anlattığım gibi anlattım. Sözümü bitirdiğim zaman dedi ki:

-Yazık sana! Karsimdan kaybol ve seni hiç görmeyeyim!

Rasûlullah (s.a.v.)'dan her nerede olursa, uzak kaçıyordum ki, beni görmesin. Nihayet Allah onun ruhunu kabzedinceye kadar böylece kaçmaya devam ettim.

Müslümanlar, Yemame'nin sahibi Müseylemetü'l-Kezzab'a karsi savaşı açtiklarında onlarla beraber sefere çıktım. Hamza'yi Öldürürken kullandığım mızragımı yanıma aldım. İki ordu karsi karsiya geldikleri zaman Müseylemetü'l-Kezzab'i elinde kiliç olduğu halde ayakta dururken gördüm. Onu tanıyordum. Vurmaya hazırlandım. Diğer taraftan da Ensâr'dan bir adam hazırlandı. Her ikimiz de onu hedefliyorduk. Mızragımı oynattım. Nihayet tam hedefe vuracagıma kanaat getirdiğim zaman mızragımı üzerine fırlattım. Mızrak onu saplandı. Ensâr'dan olan o adam da onun üzerine atıldı ve kiliçla vurdu. Artık hangimizin onu öldürmüş olduğunu Allah daha iyi bilir. Eger onu ben öldürmüş sem, Rasûlullah (s.a.v.)'dan sonra insanların en hayırlısı olan Hamza'yi ve insanların en serlisi olan o kafiri öldürdüm, sayılır.

Ben derim ki: Vahsi'nin burada sözünü ettiği Ensârî'den kasit, Ebu Dücané Simak b. Harse'dir,

Vakidî, Ridde olaylarından bahsederken söyle demistir: Vahsi'nin yukarıda sözünü ettiği Ensârî'den maksat, Abdullah b. Zeyd b. Asim el Mazini'dir.

Seyf b. Amr ise, yukarıda sözü edilen Ensârî'niri, Adiy b. Sehl olduğunu söylemistir ki, o bir siirinde söyle demistir:

«Görmedin mi ki; Ben ve onların Vahsi'si insanları dinde fitneye düşüren Müseyleme'yi öldürdük.

İnsanlar onu nasıl öldürdüğümüzü bana soruyorlar. Ben derim ki: Ben onu vurdum, Vahsi ise mızrakladı.»

Meshur kavle göre Müseyleme'ye ilk darbeyi veren Vahsi'dir. Ama Ebu Dücanne onu öldürmüştür Zira Ibn îshak, Abdullah b. Fadl kanalı ile Ibn Ömer'in söyle dedigini rivayet eder: «Yemame savasında bir ünleyi-cinin söyle diyerek duyuruda bulundugunu duydum: Müseyleme'yi siyahi bir köle öldürdü.»

Hız. Harazanin öldürölmesi kissasiyla ilgili olarak Buhari, Abdula-ziz b. Abdullah b. Ebi Seleme kanalı ile Cafer b. Amr b. Ümeyye ed-Damrî'nin söyle dedigini rivayet eder:

«Ben de Ubeydullah b, Adiy b.Hiyar yola çıktık...» Bu zat,kxssayı daha önce geçtiği gibi aynen nakletmistir. Kissayı naklederken Ubeydullah b. Adiy'in basına bir sarık sarmis olduğunu, Vahsi'nin de onun ancak gözlerini ve ayaklarını gördüğünü, onu önceki sayfada geçtiği gibi ayaklarından tanıdığını da anlatmistir. Bu da benzerliklere bakarak kisiyi tanıma ve soyunu belirleme hususunda büyük bir ustalıktır. Nitekim Mücezzir el-Müdlîcî'de Üsame ile babası Zeyd'in ayaklarına bakarak renkleri değişik olduğu halde Üsame1 nin, Zeyd'in oğlu olduğunu tesbit etmistir. Bu tesbitini de ikisinin ayaklardaki benzerlige bakarak yapmistir.

Cafer b. Amr b. Ümeyye ed-Damrî'nin rivayetinde su ifadeler de geçiyor: İnsanlar savaş için karşı karşıya geldiklerinde Siba ortaya çıktı ve: "Benimle mübareze yapacak kimse yok mu?" diye sordu. Karşısına Abdülmuttalib oğlu Hamza çıktı ve ona söyle dedi:

- Ey dalakları kesen Ümmü Enmar'm oğlu! Sen Allah'a ve Rasûlü-ne mi meydan okuyorsun?

Böyle dedikten sonra üzerine saldırıp vurdu. Sanki dünden öldürölmüs gibi oldu.

Bu rivayet zımında Vahsi söyle diyor:

- Ben de bir kayamn arkasında gizlenmiş, Hamza'yi gözetliyordum. Yanıma yaklastığında mızragımı ona fırlattım. Mızragım, onun kasığına isabet etti. Arkasından çıktı Bu, onun son anı oldu. Nihayet Rasûlullah (s.a.v.), Refik-i A'lâ'ya yükseldi. Müseylemetü'l-Kezzab ortaya çıktı. Ben kendi kendime dedim ki; Müseyleme'ye karşı düzenlenen sefere katılayım, belki onu öldürürüm de Hamza'yi öldürmenin keffare-tini öderim. İnsanlarla birlikte yola çıktım ve olanlar oldu. Bir de baktım ki, duvar gediginde bozalakbir deve gibi, saçı bası daginik bir adam ortaya çıktı. Ona mızragımı fırlattım. Göğsüne isabet ettirdim. Mızrak arka taraftan omuzlan arasmdan çıktı. Bu esnada Ensâr'dan bir adam da onun üzerine atıldı. Kiliciyla onun basına vurdu.

Abdullah b. Fadl dedi ki: Süleyman b. Yesar, Abdullah b. Ömer'in söyle dedigini bana bildirdi: Evin damında bulunan bir cariye söyle dedi:

- Vay mü'minlerin emirine! Onu siyahi bir köle Öldürdü.

Ibn Hisam dedi M: Bana su haber ulasti ki, Vahsi'ye sarap içtigi için defaatla had vuruluyordu. Nihayet divandan çıkarıldı. Ömer b. Hattab söyle diyordu: Bildim ki, yüce Allah, Hamza'nin katilinin yakasini birakacak degildir.

Ben derim M: Vahsi b. Harb, yani Ebu Desme, -Bir baska künyesi de Ebu Harb'dir- Hims'ta öldü. İlk parlak elbise giyen kisi, Vahsi olmustur.

Ibn Ishak dedi ki: Mus'ab b.Ümeyr, Öldürülünceye kadar Rasûlullah (s.a.v.)'m önünde savasti. Onu öldüren, Ibn Kamie el-Ley'sî idi. Ibn Kamie, Mus'ab'i -Rasûlullah zannederek- öldürmüştü. Öldürdükten sonra Kureyslilerin yanma dönüp: «Muhammed'i öldürdüm.» demisti.

Musa b. Ukbe'nin, "Megazi" adli eserinde Said b. Müseyyeb'den naklettigine göre Mus'ab'i, Übey b. Halef öldürmüştür. Dogrusunu Allah bilir.

Mus'ab b. Ümeyr öldürülünce, Rasûlullah (s.a.v.) sancagi Ebu Talib oglu Ali'ye verdi.

Yunus b. Bükeyr, Ibn îshak'tan rivayet ederek söyle dedi: Sancak önceleri Ebu Talib oglu Ali'nin yanındaydi. Rasûlullah (s.a.v.), müsriklerin sancaginın Abdu'd-Dar ogullarının yanında oldugunu görünce: «Biz onlardan daha fazla vefaliyiz!» deyip sancagi Ebu Talib oglu Ali'den alarak Mus'ab b. Ümeyr'e verdi. Mus'ab öldürülünce sancagi tekrar Ebu Talib oglu Ali'ye verdi.

ibn Ishak dedi M: Ebu Talib oglu Ali ile bir grup Müslüman, müsriklere karsi savas verdiler.

ibn Hisam, Mesleme b. Alkame el-Mazinî'nin söyle dedigini rivayet eder: Uhud gününde savas siddetlendiği zaman Rasûlullah (s.a.v.), Ensâr'm bayraginin altinda oturdu. Ali b. Ebi Talib'e bayragi öne getirmesi için haber gönderdi. Ali de öne geçip söyle dedi:

- Ben Ebu'l-Kasm'im (yani kirip dökerim).

- Müsriklerin sancaktan Ebu Sa'd b. Ebi Talha, Hz. Ali'ye söyle seslendi:

- Ey Ebu'l-Kasm, benimle mübarezeeye var misin? Oda:

- Evet, dedi.

Bunun üzerine ikisi iki safin arasinda karsi karsiya geldiler ve birbirlerine pespepe darbeler indirdiler. Ali ona vurdu, onu yei-e serdi. Sonra ondan ayrildi. Onu hemen öldürmek istemedi. Ali'nin arkadaslari dediler ki: «Üzerine atilip onu hemen öldürseydin ya?» Ali de dedi ki: «O, beni avret mahallim göstererek karsiladi. Akrabalik sefkatinin çekti. Allah'in onu öldürdüğünü anladim.» Hz. Ali, Siffin savasinda Büsr b.Ebi Ertat'a da böyle

davranmisti. Öldürmek için Büsr'ün üzerine atildiginda Büsr, avretini ona açmis, bunun üzerine Siffin savasinda Amr b. As da Hz. Ali'ye karsi avret mahallini açmisti. Hz. Ali de onu vurmuyip geri dönmüştür. Bu hususta Haris b. Hadr söyle demistir:

«O savasçi her günde bir süvaridir. Bu isten vazgeçmez ama toz duman ortasinda avret mahalli ortaya çıkar. Ali de süngüsünü ona vurmaktan vazgeçer, Muaviye de tenhada ona güler.»

Yunus, Ibn ishak'tan rivayet ederek söyle dedi: Talha b. Ebu Talha el-Abderî, Uhud savasinda müsriklerin sancagini tasiyordu. Mübareze için karsisina adam istedi. Ama kimse karsisina çıkmak istemedi, yalnız Zübeyr b. Avvam ortaya çıktı. Devesinin üzerinde bulunan Talha'nin yanina siçradı. Ve onu devesinden yere düşürdü. Kiliciyla onu kesti. Rasûlullah (s.a.v.) da bu hareketinden dolayi Zübeyr'i överek söyle dedi:

«Dogrusu her peygamberin bir havarisi vardır. Benim havarim de Zübeyr'dir. Eger Zübeyr , mübareze için onun karsisina çıkmasaydi - insanların ona karsi çıkmaktan geri durduklarini gördüğüm için- ben çıkardım.»

Ibn Ishak dedi ki: Ebu Sa'd b. Ebi Talha'yi, Sa'd b. Ebi Vakkas öldürdü.

Asim b. Sabit b. Ebi Akleh savasti. Nafi b. Ebu Talha ve kardesi Cül-las b. Talha'yi öldürdü. Onların her birine bir ok isabet ettirdi. Bunun üzerine onlar, anneleri Sülafe'nin yanina gelir, basini onun. kucagina koyarlardı. Sülafe söyle sorardı:

- Ey ogulcugum, sana kim vurdu? Ona söyle derdi:

- Biri bana vurduğu zaman; «Al bunu benden, ben Ibn Ebi Ak-leh'im.» dedigini isittim.

Bunun üzerine Sülafe, söyle bir adakta bulundu: «Eger Allah, Asim in basini elime geçirirse kafatasi içinde sarap içirim!»

Asim da Allah'tan söyle bir dilekte bulunmustu: "Hiçbir müsrike asla el sürmeyeyim ve hiçbir müsrik bana asla el sürmesin."

Bu sebeple Cenâb-i Allah, Recî vak'asmda onu müsriklerden korumustu. Nitekim bununla ilgili açıklama ileride gelecektir.

İbn Ishak dedi ki: Hanzala b. Ebi Amir, onun üzerine çıktığı zaman Seddad b. Evs -İd bu Ibn Seub'dur- onu Ebu Süfyan'm üstüne çıkmış gördü. Seddad, ona vurdu ve onu öldürdü. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.) dedi ki:

- Süphesiz melekler arkadasiniz Hanzala'yi yikiyorlar. Durumunu ailesinden sorun.» Bunun üzerine ashab, onun ailesinden durumunu sordular. Ailesi dedi ki:

- O, savas çağrısını duyduğu zaman yikanamadi. Cünüb olarak evden çıktı. Karisi Cemile binti Übey b. Selül, Hanzala'nın o gece kendisiyle gerdege girip damat olduguni ifade etti.

Hanzala'nın babasi Ebu Amir'e cahiliye döneminde Rahip denilirdi. Çünkü çokça ibadet ederdi. Rasûlullah, ona -hakka ve hakikat ehline muhalefet edip Islâm dinine girmemek için Medine'den kaçıp Rasûlul-lah'a muhalefet ettiginden ötürü- fasik adini vermisti.

Musa b. Ukbe'nin anlattigina göre Ebu Amir, oğlu Hanzala'nın göğsüne tekme vurarak söyle demisti:

- İki günah isledin. Buraya düşüp ölmekten seni alikoymustum. Ama dinlemedin. Vallahi sen akrabalik baglarına rivayet eder, babana da iyi davranirdin. Ama bu sözüme riayet etmedin.

İbn İshak dedi ki: İbn Seub, bu konuda söyle demistir: «Günesin pariltisi gibi bir darbe ile arkadasimi ve kendimi elbette himaye ederim.»

İbn Seub, bir baska siirinde de söyle demistir:

«Ey İbn Harb, eger benim müdafaa etmem ve hazır bulunmam olmasaydi, dagin alt yanindaki savasta, sen elbette cevap veremedenden öldürdün.

Eger dagin alt yaninda, atma hamle yaptirmam olmasaydi, sirtlanlar seni yemek için üzerine hizla kosup gelir ve seni yerlerdi.»

Ebu Süfyan'da bu konuda söyle bir siir söylemistir:

«Eger ben dileseydim, at beni kurtarirdi. İbn Seub'a karsi minnettar olmazdi.

Benim tayim, onlardan, köpegin seslenmekle kovulacagi bir mekanda sabahtan günes batmcaya dek devamli kaldi. Ordan uzaklastim.

Onlarla savasiyorum. "Kim üstündür?" diye soruyorum. Kati bir kavim ile onlari benden defediyorum.

Su halde agla, hayal kirikligina ugrayan kimsenin sözüne bakma. Ona aldiris etme ve göz yasindan, avaz ile aglamaktan usanç getirip hayal kirikligina ugrama.

Baban ve kardesleri bir bir pesine gittiler ve onlar için nasip olarak gözyasi gerekli oldu.

Neccar kabilesinden her âlicenâb cömert bir kisiyi öldürdüğüm için içimdeki seyi unutturmaya baslamisti.

Hasimilerden de her âlicenâb ve cömert bir erkek deveyi (yani Hamza ile Mus'ab'i) öldürdüğümü unutturmaya baslamisti.

Oysaki bu, savas esnasinda korkulur bir kisi degildir.

Eger ben onlardan nefsimin intikamini alip yüregimi sogutmasay-dim, elbette gönülde yaraların izleri bir hüznün olurdu.

Cübbeler içinde içlerine islemis darbe yaralari olduğu halde kani akan ve hüznü kimseler helak olduklari halde çekindiler.

Onlara, kanlan için bir emsal olmayan ve yüksek haslette de benzeri bulunmayan kimseler isabet ettirdiler.»

Bu siire cevaben Hassan b. Sabit de söyle demistir;

«Hasim soyundan avci develeri anlattin.

Oysaki senin söylediğin kesinlikle yalandır. Dogru söyleyen degilsin.Asil dedigin Hamza'yi öldürdüğüne mi güveniyorsun? Amr'i, Utbe'-yi, oglunu, Seybe'yi, Haccac'i ve Ibn Habib'i öldürmediler mi?

Asi'nin, Ali'yi davet ettiği sabahi, o da keskin bir kılıçla onun davetine icabet etti. Onu kan ile suladi.» [7]

Fasil

Ibn Ishak dedi ki: Allah, Müslümanlara yardımını ve nusretini indirdi. Onlara verdiği sözü yerine getirdi. Müslümanlar da müsrikleri kılıçlarla vurup öldürdüler. Nihayet onlari karargahtan uzaklastirdilar. Artık kesinlikle hezimete ugramislardi. Bana gelen habere göre Zübeyr söyle demistir: Vallahi baktim, bir de ne göreyim: Utbe'nin kizi Hind'in hizmetçileri onlardan az çok ne almislarsa hızla yürüyerek kaçırmaktadırlar. Karargahi bosalttigimiz zaman okçular, karargaha dogru yöneldiler ve arkamizi atlılara karsi bos biraktılar. Böylece ardimizdan geldiler. Bu ara bir ünleyici söyle söyledi: «Dikkat, dikkat! Muhammed öldürülmüştür.» Bunun üzerine müsriklerin sancaktarlarini vurduktan sonra döndük. Onlardan hiçbir kimse o sancaga yaklasamadi. Sonra üzerimize döndüler.

Müsriklerin sancagi yere düsmüs halde kaldı. Nihayet Amre binti Alkame el-Harisiyye onu alip Kureyslilere götürdü. Onlar da bunun yanında toplandılar. Sancak, Savab'm yanındaydı. Savab, Beni Ebi Tal-ha'nin kölesi olup Habesî'dir. Kureyslilerden sancagi tasiyan son adamdı. Sancagi eline alip savasti.Nihayet elleri kesildi. Diz üstü çöktü. Sancagi gögsü ve boynu ile tuttu. Bu halde iken öldürüldü. Öldürülürken söyle diyordu: «Ey Allah'im, artık mazur sayilir miyim?»

Hassan b. Sabit bu hususta söyle dedi:

«Sancakla övündünüz. Savab'a verildiği zaman övüncün en kötüsü sancaktır. Onda övüncünüzü bir köle ile ve topraga basanların en yaramazı ile kildiginiz, zannettiniz. Sefihler ve beyinsizler ancak zannederler. Halbuki bu dogru bir is degildi. Sunu zannettiniz ki, gücünüz, Mekke'de karsilastigimiz zaman heybelerin altinlarini satmamızdır. Ellerin

baglanmasiyla gözlerin aydinlanacagim sandiniz. Oysa elleri kina yakildigi için baglanmistir.»

Amre binti Alkame'nin Kureyslilerin sancagini tasimasiyla ilgili olarak Hassan b. Sabit söyle demistir:

«Adel kabilesi, sanki kaslari belirlenmis olarak sirk mevkiinin geyiklerinin yavrulari imisçesine sevk olunduklari zaman,

Onlara helak edici, kahredici, yok edici darbeler vurduk ve vurma ile onlari her taraftan topladik.

Eger Harisiyye kadinin sancagi olmasaydi, onlar çarsilarda getirilmis satilik mallarin satisi gibi satilirlardi.»

Ibn ishak dedi ki: Müslümanlar çekildiler. Düsman onlara darbe vurdu. O gün imtihan ve tecrübe günü idi. Allah o günde Müslümanlara sehidlik ikram etti. Hatta düsman, Rasûlullah (s.a.v.)'a yaklasmaya bile yol buldu ve ona tas atip isabet ettirdiler. Tas dörtlü disine isabet etti. Yüzünde yara açildi. Dudagi yaralandi. Ona tas vuran kisi, Utbe b. Ebi Vakkas idi.

Humeyd et-Tavil, Enes b. Malik'ten naklen bana haber verdi ki, Peygamber (s.a.v.)'in dörtlü disi Uhud gününde kirildi. Yüzünde yara açildi. Yüzünün üzerine akan kani silmeye basladi. Silerken de söyle diyordu: «Peygamberinin yüzünü kana boyayan bir millet nasil iflah olur?! Oysaki o, onlari Rablerine davet ediyor.»

Bunun üzerine Cenâb-i Allah, su ayet-i kerimeyi inzal buyurdu:

«Allah'in, onlarin tevbelerini kabul veya onlara azap etmesi isiyle senin bir ilisigin yoktur. Çünkü onlar zalimlerdir.» (Âl-i Imrân,i28.)

Ibn Cerir, tarihinde Muhammed b. Hüseyin kanali ile Süddî'nin söyle dedigini rivayet eder: Ibn Kamie el-Harisî, gelip Rasûlullah (s.a.v.)'a bir tas atti, burnunu ve dörtlü disini kirdi, yüzünü yaraladi, durumunu agirlastirdi. Ashabi da etrafından dagilip gitti. Bazisi Medine'ye gitti, bir grup da dagin tepesindeki kayalıklara dogru kostu. Rasûlullah (s.a.v.) ise insanlari çağirip: «Ey Allah'in kullari bana gelin, Ey Allah'in kullan bana gelin!» diyordu. Etrafinda otuz adam toplandi.

Önü sıra yürüyorlardi. Yaninda sadece Talha ile Sehl b. Hanif durdular. Talha, onu koruyordu. Gelen bir ok, Talha'mn eline isabet etti. Elleri onu korudu. Übey b. Halef el-Cumahî -ki bu adam, Peygamber (s.a.v.)'i öldürmeye and içmisti- geldi. Rasûlullah (s.a.v.) ise: «Onu ben öldürürüm.» dedi ve kendisine: «Ey yalanci, nereye kaçiyorsun?» diye sordu. Üzerine saldırdi Zirhinin yakasina yakin tarafina bir darbe indirdi. Gögsünde hafif bir yara meydana getirdi. Übey b. Halef, öküz gibi böğürmeye basladi. Adamlari onu alip götürdüler. Kendisine: «Sende bir yara yok. Niye rahatsiz

oluyorsun?» dedilerse de o:

"Muhammed bana: «Seni öldürecegim.» demedi mi? Eger Rebia ve Mudar kabileleri bir araya gelseler vallahi Muhammed onlari da öldürür."

Bir gün ya da bir günden az bir zaman geçince Übey b. Halef göğsünden aldığı o hafif yara yüzünden öldü.

Rasûlullah (s.a.v.)'m öldürüldüğüne dair yalan haber insanlar arasında yayıldı. Uhud dağının tepesindeki kayalıklara doğru çıkmış olan kimselerin bir kısmı:

«Keske bir elçi, Abdullah b. Übey'ye gitse ve bizim için Ebu Süf-yan'dan bir emanname alsaydı. Ey kavim, şüphesiz Muhammed öldürülmüştür. Artık kavminize dönün. Mekkeliler gelip sizi öldürmeden önce tez davranıp milletinize dönün.» dediler.

Enes b. Nadir ise şöyle dedi:

«Ey millet, sayet Muhammed öldürülmüşse bile, Muhammed'in Rabb'i Öldürülmedi. Muhammed (s.a.v.)'in uğruna savastığı dava uğruna savasın. Allahım, sunların söylediklerinden ben uzagim ve senden özür diliyorum.»

Böyle dedikten sonra kılıcını eline alıp savastı, sonunda öldürülüp şehid oldu.

Rasûlullah (s.a.v.), kılıcıyla insanları çağırıyordu. Nihayet o kayalıkların yanında duran adamların yanına vardı. Onlardan biri yanına bir ok koyup ona atacak iken ona: «Ben Rasûlullahım.» dedi. Bu sözünü duymaları üzerine sevinç duydular. Rasûlullah (s.a.v.) da kendisini koruyacak sahabelerini görünce sevindi. Toplandılar, Rasûlullah da aralarında bulunuyordu. Keder ve üzüntüleri gitti. Fethi anmaya, kaçırdıkları fırsatları ve öldürülen arkadaşlarını hatırlamaya başladılar.

"Muhammed öldürüldü, artık kavminize dönün" diyen kimseler hakkında yüce Allah, şu ayeti inzal buyurdu:

«Muhammed ancak bir peygamberdir. Ondan önce de peygamberler gelip geçmiştir. Ölüyor veya öldürülürse geriye mi döneceksiniz?....» (Âi-i İmrân, 144.)

Ebu Süfyan, Müslümanlara doğru geldi ve nihayet üzerlerine hakim bir noktada durdu. Müslümanlar, ona baktıklarında içinde bulundulardan hali unuttular. Ebu Süfyan'ı düşünmeye hasladılar. Rasûlullah, onlara şöyle dedi: «Müşrikler bize üstün olamazlar. Allahım, eğer şu bir avuç Müslüman öldürülürse artık yeryüzünde sana ibadet edilmez!» Böyle dedikten sonra ashabına seslendi. Ashab da müşriklere tas attı ve nihayet onları tepeden aşağı indirdiler. Ebu Süfyan şöyle dedi:

«Ey Hübel, yücel! Hanzala'ya karşı Hanzala gitti. Uhud günü, Bedir gününe

karsilik oldu.» Bu, garip bir rivayettir.

İbn Hisani dedi ki: Rebih b. Abdirrahman b. Ebi Said, babasi Ebu Said'in söyle dedigini rivayet eder: Utbe b. Ebi Vakkas, Rasûlullah (s.a.v.)'a tas atti. Onun alt çenesinin sagindaki dörtlü disini kirdi ve alt dudagim yardi. Abdullah b. Sihab ez-Zuhrî de alnini yaraladi. Abdullah b. Kamie de yanagim yaraladi. Rasûlullah'm migferinin iki halkasi yanagina batti. Müslümanların içine düşmesi için Ebu Amir'in kazdigi çukurlardan birine düstü. Rasûlullah çukurda iken Ali, elini uzatip onu çıkardi. Talha b. Ubeydullah da onu tutup ayaga kaldirdi. Ebu Said'in babasi Malik b. Sinan, Rasûlullah'm yüzündeki kani dudaklariyla emdi. Sonra yuttu. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.):

«Kanimin kanma dokundugu kimseye ates isabet etmez.» dedi.

Ben derim Id: Katade'nin anlattigina göre Rasûlullah (s.a.v.), yani üzere düşüp yaralandiginda bayildi. Ebu Hüzeyfe'nin azadlisi Salim yanina geldi, oturttu ve yüzündeki kanlari sildi. Rasûlullah ayildi ve söyle dedi: «Peygamberlerine böyle yapan bir kavim nasil iflah olur. Halbuki peygamberleri onlari Allah'a davet ediyor!» Bunun üzerine Cenâb-i Allah, su ayeti inzal buyurdu:

«Allah'in, onların tevbelerini kabul veya onlara azap etmesi isiyle senin bir ilisigin yoktur. Çünkü onlar zalimlerdir.» (Âl-i Imrân, i28.)

Ben derim ki: Uhud savasinda sabahleyin durum Müslümanların lehine ve kafirlerin aleyhine idi. Nitekim bu hususta yüce Allah, söyle buyurmudur:

«Andolsun ki, Allah, size verdigi sözde durdu. O'nun izniyle kafirleri kirip biçiyordunuz, ama Allah size arzuladiginiz zaferi gösterdikten sonra gevseyip bu hususta çekistiniz ve isyan ettiniz. Sizden kimi dünyayi, kimi ahireti istiyordu. Derken denemek için Allah sizi geri çevirip bozguna ugratti. Andolsun ki O, sizi bagisladi. Allah'in inananlara nimeti boldur. Peygamber arkanizdan sizi çağirirken, kimseye bakmadan kaçiyordunuz. Kaybettiginize ve basiniza gelene üzülmeyesiniz diye, Allah sizi kederden kedere ugratti.» (Âl-i Imrân, 152-153.)

Imam Ahmed b. Hanbel, Süleyman b. Davud kanali ile Ibn Ab-bas'm söyle dedigini rivayet eder:

«Cenâb-i Allah, Uhud gününde yardım ettigi gibi hiçbir yerde yardım etmis degildir.»

Ravi diyor ki, biz bunu inkar ettik. O da bize söyle dedi: Benimle bu hususu inkar eden kimseler arasında hakem olarak Allah'in kitabi vardir. Çünkü Uhud günü hakkında Cenâb-i Allah, söyle buyurmudur:

«Andolsun ki, Allah, size verdigi sözde durdu. O'nun izniyle kafirleri kirip

biçiyordunuz. Ama Allah size arzuladığınız zaferi gösterdikten sonra gevseyip bu hususta çekistiniz ve isyan ettiniz. Sizden kimi dünyayı, kimi ahireti istiyordu. Derken denemek için Allah sizi geri çevirip bozguna uğrattı. Andolsun ki O, sizi bağışladı. Allah'ın inananlara nimeti boldur.» (Âl-i İmrân, 152.)

Bu ayet-i kerime ile Uhud savaşındaki okçular kastedilmistir. Çünkü Peygamber (s.a.v.), onları bir yere yerleştirdi. Sonra onlara, «Arkamızı koruma altına alın. Eğer öldürüldüğümüzü görseniz dahi bize yardıma gelmeyin. Eğer ganimet topladığımızı görseniz yine gelip bize ortak olmayın.» dedi.

Hız. Peygamber, ganimet toplayıp müsrık askerleri Öldürmeyi mubah kıldığı zaman arkadaki okçuların tamamı gelip Müslüman askerler arasına girip yağmalamaya başladılar. Rasûlullah'ın ashabının safları karşı karşıya geldi. Birbirlerine karıştılar. Okçular arkadaki boğazi boş bırakınca müsrıkların süvarileri oradan gelip Müslümanlara hücum ettiler. Sahabeler panik içinde birbirlerini vurmaya başladılar. Müslümanlardan bazı kişiler öldüler. Savaşın seyri sabahleyin Rasûlullah ile ashabının lehine idi. Öyle ki, müsrıkların sancaktarlarından yedi ya da dokuz kişi öldürülmüştü. Müslümanlar dağa doğru gittiler. İnsanların dedikleri yere, mağaraya ulaşamadılar. Ancak develerin altına gizlendiler. Seytan da: «Muhammed Öldürüldü!» diye inledi. Bu sesin gerçekliği hususunda hiç kimse şüphe etmedi. Biz de şüphe etmiyorduk. Nihayet Rasûlullah (s.a.v.) çıktı geldi. Onu yürürken salınmasından tanıdık. Sevinдик. Sanki o hezimet musibeti bize uğramamıştı. Rasûlullah, bize doğru çıkıp geldi. Söyle diyordu: «Rasûlullah'm yüzünü kana bulayan kavme karşı Allah'ın gazabı şiddetlendi. Allahım, onlar bize karşı üstün olacak kişiler değildirler.» Bir süre bekledikten sonra bir de baktık ki Ebu Süfyan, dağın aşağı tarafında iki kez: «Ey Hübel, yücel, ey Hübel yücel! Ebu Kebse'nin oğlu (Muhammed) nerede? Ebu Kuha-fe'nin oğlu nerede? Hattab'm oğlu nerede?» diye seslendi. Ömer b. Hat-tab: «Ona cevap vereyim mi?» diye sorunca Hız. Peygamber: «Evet, cevap ver.» dedi. Ebu Süfyan: «Ey Hübel, yücel!» deyince Ömer b. Hattab: «Allah daha üstün ve daha yücedir.» dedi. Ebu Süfyan da: «Ey Hattab'm oğlu, gözünü aydın kıldın. İyi savastın, kusur göstermedin.» dedi. ,

Ravinin ifadesine göre Ebu Süfyan söyle demistir:

- Ebu Kebse'nin oğlu (Muhammed) nerede? Ebu Kuhafe'nin oğlu (Ebu Bekir) nerede? Hattab'm oğlu (Ömer) nerede?

Hız. Ömer söyle cevap verdi:

- İşte Rasûlullah burada. İşte Ebu Bekir burada ve ben de Ömer'im!

- Bedir gününe karsilik Uhud gününü kazandik. Günler dönüp dolasir. Savaş ta bir gün lehimize, bir gün aleyhimize olur.

-Hayir esit degiliz. Bizim ölülerimiz Cennet'te, sizinkiler ise atestedir.

- Siz bunu iddia ediyorsunuz, demek ki biz yine zarar ve ziyan ettik, öyle mi? Ama sizin ölülerinizden bazisinin burunlari ve kulaklari kesilmistir. Bu bizim önde gelen adamlarimizin tavsiyesi üzerine yapilmis birsey degildir.

Sonra cahiliye gayretine kapilarak söyle dedi:

- Eger böyle birsey olussa da biz bundan hoslanmiyor degiliz. Bu, garip bir hadistir. Ibn Abbas'm mürsellerinden biridir. Buhari, Ubeydullah b. Musa kanali ile Bera b. Azib'in söyle dedigini rivayet eder:

«Uhud gününde müsriklerle karsilastik. Saflarimiz karsi karsiya geldi. Peygamber (s.a.v.), okçu askerleri yerlerine yerlestirdi. Baslarina da komutan olarak Abdullah b. Cübeyr'i atayarak onlara söyle talimat verdi: Sakin yerinizden ayrılmayin. Eger galip oldugumuzu görürseniz yine yerinizden ayrılmayin. Maglup oldugumuzu görürseniz de bize yardima gelmeyin.»

Düşmanla karsilastigimizda onlar Önümüzden kaçtilar. Öyleki kadinlari paçalarını sivayarak daga dogru kostuklarını gördüm. Kosarken ayaklarındaki halhaller görünüyordu. Ve "ganimet, ganimet", diyorlardi. Abdullah dedi ki: Rasûlullah (s.a.v.), yerimizden ayrılmamamizi bize tenbihlemisti. Ama adamlarim bu tenbihe riayet etmediler. Riayet etmeyince de sastilar ve nereye gideceklerini bilemediler. Yetmis kisi öldürüldü. Ebu Süfyan tepeye çikip:

- Kavim içinde Muhammed var midir? diye sordu. Rasûlullah:

- Ona cevap vermeyin, dedi. Ebu Süfyan:

- Kavim içinde Ebu Kuhafe'nin oğlu Ebu Bekir var midir?diye sordu.

Rasûlullah:

- Ona cevap vermeyin, dedi. Ebu Süfyan:

- Kavim içinde Hattab'm oğlu Ömer var midir? diye sordu. Ve sözüne devamla:

- Bunlar öldürülmüslerdir. Eger hayatta olsalardi cevap verirlerdi, dedi.

Bunun üzerine Hz. Ömer, kendini tutamayip söyle dedi: -Yalan söyledin ey Allah'in düşmanı! Allah seni üzecek şeyi sana karsi hayatta birakmistir. Ebu Süfyan:

- Ey Hübel yücel! dedi. Peygamber (s.a.v.):

- Ona cevap verin, dedi. Ashab:

- Ona ne diyelim? diye sordu. Rasûlullah:
- Deyin ki: Allah daha üstün ve daha yücedir. Ebu Süfyan:
- Bizim Uzzamız vardır. Sizin Uzzanız yoktur, dedi. Rasûlullah:
- Ona cevap verin, dedi. Ashab:
- Ona ne diyelim? diye sordu. Rasûlullah:
- Deyin ki: Allah mevlamızdır. Sizin mevlamız yoktur. Ebu Süfyan:
- Bugün Bedir gününe karsılıktır. Savaş dönerlidir. Ölülerinizin burun ve kulaklarının kesilmiş olduğunu göreceksiniz, ama ben bunu emretmedim ve bundan ötürü de üzülmedim, dedi.»

Imam Ahmed b. Hanbel, Musa ve Züheyr kanalı ile Bera b. Azib'in söyle dedigini rivayet eder:

«Uhud gününde Rasûlullah (s.a.v.), elli kadar okçunun basına Abdullah b. Cübeyr'i komutan olarak atadı ve onları bir yere yerleştirerek şöyle talimat verdi:

"Kusların bizi kapıp götürdüklerim görseniz bile size haber gönderilmedikçe yerinizden ayrılmayın. Düşmani mağlup edip ayak altında ezdigimizi görünce, size haber salınmadıkça yerinizden ayrılmayın."

Ravi diyor ki: Müslümanlar, müsrıkları hezimete uğrattılar. Vallahi ben kadınların dağa doğru kaçtiklerini gördüm. Bacakları açılmış, halhalları görülüyordu. Eteklerini toplamış vaziyette kaçıyorlardı.

Abdullah b. Gübeyr komutasındaki okçular: «Ganimete! Ey millet ganimete! Arkadaşlarınız galip oldular. Daha ne bekliyorsunuz?» dediler. Abdullah b. Cübeyr ise onları şu sözle uyardı:

- Rasûlullah'm size söylediklerini unuttunuz mu? Onlar ise:
- Vallahi biz o insanların üzerine gidecek ve ganimetten payımızı alacağız!

Onlara geldiklerinde saskına döndüler. Rasûlullah sonunda onları çağırıyordu. Ama Rasûlullah'm yanında sadece on iki kişi kalmısti. Müsrıklar bizden yetmiş kişi öldürmüşlerdi. Rasûlullah (s.a.v.) ile ashabi, Bedir gününde müsrıklardan yetmiş kişiyi öldürmüş, yetmiş kişiyi de esir almışlardı.

Ebu Süfyan üç kez: "Kavim içinde Muhammed var mı? Kavim içinde Muhammed var mı? Kavim içinde Muhammed var mı?" diye sordu. Rasûlullah (s.a.v.), ashabim ona cevap vermekten menetti. Sonra Ebu Süfyan:

- Kavim içinde Ebu Kuhafe'nin oğlu var mı? Kavim içinde Hat-tab'in oğlu var mı? diye sordu. Sonra kendi arkadaşlarına dönüp şöyle dedi:

- Demek ki bunlar öldürölmüsler ve siz onların haklarından gelmissiniz!

Bunun üzerine Hz.Ömer, kendim tutamayip söyle dedi:

- Yalan söyledin. Vallahi ey Allah düşmanı! Su adlarım saydığın kimseler diridirler. Ve seni üzecek şey, senin için hayatta kalmıştır.

Ebu Süfyan söyle dedi:

- Bugün, Bedir.gününe karsiliktir. Savaş dönerlidir.Siz kavminiz arasında Ölülerinizin burun ve kulaklarının kesilmiş olduğunu göreceksiniz. Ama ben bunları emretmiş değilim. Fakat bu beni üzmüş de değildir.

Böyle dedikten sonra kafiyeli olarak: «Ey Hübel yücel, Ey Hübel yücel.» dedi.

Rasûlullah (s.a.v.):

- Ona cevap vermeyecek misiniz? diye sordu. Ashab:

- Ona ne diyelim? dedi. Rasûlullah:

- Deyin ki: Allah daha üstün ve daha yücedir. Ebu Süfyan:

- Bizim Uzza'mız var. Sizin Uzza'mız yok ki, dedi. Rasûlullah:

- Ona cevap vermeyecek misiniz? diye sordu. Ashab:

- Ya Rasûlallah ne diyelim? dediler. Rasûlullah:

- Deyin ki: Allah bizim mevlamızdır. Sizin mevlanız yoktur.» İmam Ahmed b. Hanbel, Affan ve Hammad b. Seleme kanalı ile

Enes b. Malik'ten rivayet etti ki, Rasûlullah, Ensâr'dan yedi ve Kureyslilerden bir kişi arasında iken müsrıklar, üzerine hücum ettiler. Rasûlullah; «Bunları bizden kim savacaktır? Bunları üzerimizden savacak olan kişi Cennet'te benim arkadaşım olacaktır.» dedi. Bunun üzerine Ensâr'dan bir adam gelip öldürölünceye kadar bu uğurda savasti. Müsrıklar yine hücum ettiklerinde Rasûlullah:

- Bunları bizden savacak olan kimse, Cennet'te benim arkadaşım olacaktır, dedi. Nihayet yanındaki yedi kişi öldürölüp şehid edildi.

Rasûlullah (s.a.v.): «Ashabımız bize insaf etmediler.» dedi.

"Delail" adlı eserde Beyhakî, Ammare b. Gaziyye tarikiyle Cabir'in söyle dedigini rivayet eder: Uhud gününde insanlar, Rasûlullah'm etrafından dağılıp gittiler. Beraberinde Ensâr'dan on bir kişi kaldı. Ve Talha b. Ubeydullah da yanında idi. Bu halde iken Rasûlullah, daga tirmaniyordu. Müsrıklar pesleri sıra kosup geldiler. Hücum edecekleri esnada Rasûlullah: «Bunlara karsi koyacak bir kimse yok mu?» diye sordu. Talha:

- Ben varım ya Rasûlallah, dedi. Rasûlullah ona:

- Sen olduğun gibi kal bakalım ey Talha, dedi. Ensâr'dan bir adam:

- Bunlara karsi ben koyarim ya Rasûlallah, dedi ve bu ugurda savasti. Rasûlullah (s.a.v.) da yanindaki ashabla birlikte daga tirmandi. Sonra o Ensârî öldürüldü. Müsrikler yine kosup Rasûlullah'a ve sahabelere yetistiler. Rasûlullah:

- Bunlara karsi koyacak kimse yok mu? diye sorunca Talha yine ayni seyleri söyledi. Rasûlullah onu yine durdurdu. Ensâr'dan bir adam:

- Ben varim ya Rasûlallah, dedi ve savasti. Rasûlullah ile ashabi da daga tirmanmaya devam ettiler. O Ensârî öldürüldü. Müsrikler yine kosup geldiler ve Rasûlullah ile sahabelere yetistiler. Rasûlullah yine ayni seyleri söyledi. Talha da ayni sekilde savasa hazir oldugunu söyledi. Rasûlullah, onu müsriklerle çatismaktan menetti. Ensâr'dan bir adam müsriklerle çarpismak için izin istedi. Rasûlullah izin verdi. O da önceki arkadaslari gibi müsriklerle savasti. Geride sadece Talha kaldi. Diger ashab öldürüldü. Müsrikler, Rasûlullah ile Talha'nin da etrafini çevirdiler. Rasûlullah:

- Bunlara karsi kim koyacak? diye sorunca Talha:

- Ben karsi koyacagim ya Rasûlallah, dedi ve kendisinden önceki arkadaslari gibi o da savasti. Parmaklarindan vuruldu. Öldüm, dedi Rasûlullah:

- Eger Bismillah deseydin, melekler insanlari gözö önünde seni yükseltirler ve semanin ortasina koyarlardi, dedi. Sonra Rasûlullah (s.a.v.), toplu halde bulunan sahabelerinin yanma çikip gitti.

Buharî, Abdullah b. Ebi Seybe kanali ile Kays b. Ebi Hazim'in söyle dedigini rivayet eder:

«Talha1 nm elinin felçli oldugunu gördüm. Uhud gününde o eli ile Rasûlullah'i korumustu.»

Buhari ve Müslim, sahihlerinde Ebu Osman en-Nehdî'nin söyle dedigini rivayet etmislerdir: «Rasûlullah'in bizzat savastigi o günlerde yaninda Talha ve Sa'd'tan baska kimse kalmamisti.»

Hasan b. Arfe, Mervan b. Muaviye kanali ile Sa'd b. Ebi Vakkas'in söyle dedigim rivayet eder:

«Uhud gününde Rasûlullah (s.a.v.) oklugunu çikarip bana verdi ve: «At... Anam babam sana feda olsun.» dedi.»

Buhari nin sahihinde, Abdullah b. Seddad kanali ile Ebu Talib oğlu Ali'nin söyle dedigi rivayet edilmistir:

«Peygamber (s.a.v.)'in Sa'd b. Malik disinda her hangi bir kimseye: «Anam babam sana feda olsun.»dedigini duymadim. Yalniz Uhud gününde Sa'd'a söyle dedigini duydum: «Ey Sa'd, at.. Anam babam sana feda olsun.»

Muhammed b. Ishak, Salih b. Keysan kanali ile Sa'd b.Ebi Vak-kas'ui Uhud gününde Rasûlullah (s.a.v.)'i korumak için ok attigini rivayet etmistir. Sa'd demis ki: «Rasûlullah (s.a.v.) bana ok veriyor ve: «At... Anam babam sana feda olsun.» diyordu. Öyle ki o, basligi olmayan oklari bile bana veriyordu. Ben de onlari düsmana dogru atiyordum.»

Buharî ve Müslim'in sahihlerinde Ibrahim b. Sa'd kanali ile Sa'd b.Ebi Vakkas'in söyle dedigi rivayet edilmistir: Uhud gününde Peygamber (s.a.v.)'in saginda ve solunda beyaz elbiseli iki adam gördüm. Siddetli bir sekilde savasiyorlardi. Onlari daha önce görmedigim gibi daha sonrada görmedim. Bu iki adam Cebrail ve Mikail idi.

îmam Ahmed b. Hanbel, Affan ve Sabit kanali ile Enes'ten rivayet etti ki: Ebu Talha, Uhud gününde Peygamber (s.a.v.)'in önünde durup düsmana ok atiyordu. Peygamber (s.a.v.) ise, onu kendine kalkan edinmisti. Ebu Talha düsmana ok atiyordu. Atarken de Rasûlullah (s.a.v.) basini kaldirip bakiyor ve okunun nereye düstüğünü seyrediyordu. Ebu Talha da gögsünü kaldirip: «Babam anam sana feda olsun ya Rasûlallah, sakm sana bir ok degmesin. Benim gögsüm seni korumak için siper olsun.» diyor ve Rasûlullah'in önünde âdeta bir sur gibi duruyordu. "Ben güçlüyüm ya Rasûlallah, beni ihtiyaç duyduğun her tarafa gönder ve bana diledigini emret." diyordu.

Buharî, Ebu Ma'mer kanali ile Enes'in söyle dedigini rivayet eder: «Uhud gününde insanlar, Peygamber (s.a.v.)'in etrafından dagilip gittiler. Ebu Talha ise, Peygamber (s.a.v.)'in önünde durmus, onu koruyordu. Bu is için deriden bir kalkanini kullaniyordu. Ebu Talha, atici gücü ve koparmasi kuvvetli bir adamdi. O gün elinde iki ya da üç yay kirildi. Bir adamin eline ok geçiyor, Rasûlullah da: "Onu Ebu Talha'ya verin." diyordu.»

Enes, sözüne devamla söyle diyor: «Peygamber (s.a.v.), yüksek bir yere çikip kavme bakiyordu. Ebu Talha ona söyle diyordu: «Anam babam sana feda olsun ya Rasûlallah, sakin müsriklerin oklari sana isabet etmesin. Seni korumak için benim gögsüm sana siper olsun.»

Ebu Bekir'in kizi Aise ile Ümmü Süleym'in de paçalarini sivamis, halhallan göze görünmüs vaziyette sirtlari üzerinde su kirbalarini tasidiklarini ve kirbalarla getirdikleri sulari Müslümanlara verdiklerini, tekrar dönüp doldurarak yine getirdiklerini ve Müslümanlara verdiklerini gördüm. O gün iki ya da üç kez Ebu Talha'nın elinden kiliç düstü.»

Buharî, Halife ve Yezid b. Zurey' kanali ile Ebu Talha'nin söyle dedigini rivayet eder: «Uhud gününde kendisini uyku bürüyen kimseler arasinda ben de vardim. Öyleki defalarca kilicim elimden düsmüstü. Düsüyordu ve ben yerden aliyordum. Düsüyordu, yerden yine aliyordum.»

Buharî, bu olayi kesin ifadelerle anlatmistir. Bu ifadelerini su ayet-i kerime

de teyid etmektedir:

«Kederden sonra, bir takiminizi kendinden geçirecek şekilde size huzur ve emniyet indirdi. Oysa bir kısmınız da kendi dertlerine düşmüşlerdi. Haksız yere Allah hakkında, cahiliye devrinde olduğu gibi inanıyorlar, «Bu iste bizim bir fikrimiz var mı?» diyorlardı, Ey Muhammedi De ki: «Buyrugun hepsi Allah'ındır.» Sana açmadıklarım içlerinde gizliyorlar, «Bu iste bizim fikrimiz alınsaydı, burada öldürülmezdik.» diyorlar. De ki: «Evlerinizde olsaydınız, haklarında ölüm yazıh olan kimseler, yine de devrilecekleri yere varırlardı.» Bu, Allah'ın içinizde olana denemesi, kalblerinizde olana aritması içindir. Allah gönüllerde olana bilir, iki toplulugun karsilastigi gün, içinizden yüz çevirenlerin, yaptıklarının bir kısmından ötürü şeytan ayaklarını kaydırıp yoldan çıkarmak istemisti. Andolsun ki, Allah onları affetti. Allah bağışlayandır, Halimdir.» (Âl-i Imrân, 154-1550)

Buharî, Abdan ve Ebu Hamza kanalı ile Osman b. Mevheb'in söyle dediğini rivayet eder: «Adamin biri Beyt'i hacetmeye geldi. Orada bir toplulugun oturmuş olduğunu gördü ve dedi ki:

- Su oturanlar kimlerdir?

- Sunlar Kureyslilerdir.

- Peki âlimleri kimdir?

- Alimleri İbn Ömer'dir, dediler. Adam, İbn Ömer'in yanına gelip söyle sordu:

- Sana birsey soracağım. Bana cevap verir misin? Su Beyt İbni hürmeti askına söyle: Osman b. Affan'ın Uhud gününde firar ettiğini biliyor musun?

-Evet...

Bedir savasına katılmadığını da biliyor musun?

- Evet...

- Onun Ridvan bey'atından geri kaldığını ve bey'ate katılmadığını da biliyor musun?

-Evet....

Bunun üzerine adam tekbir getirdi. İbn Ömer, ona söyle dedi:

- Gel de bana sordüğün ve benim sana verdiğim cevapların teferruatını bildireyim ve gerekli açıklamayı yapayım: Uhud gününden kaçısına gelince, Allah'ın onu affetmiş olduğuna şahadet ederim. Bedir savasına katılmayısına gelince, Rasûlullah'ın kızı onun zevcesi idi. Zevcesi hastalanmisti. Rasûlullah, ona: «Kızımın has t ab akiciligini yaparsan, Bedir gazvesine katılan kimse kadar sevab ve ganimet kazanırsın.» demisti.

Ridvan be'atine katılmamış olması ise, o, Mekke'ye Müslümanların

temsilcisi olarak gönderilmisti. Eger Osman b. Affan'dan Mekke halki içinde daha fazla itibar görececek bir kimse olsaydi Rasûlullah, Osman'in yerine onu gönderirdi. Ama böyle bir kimse bulunmadigi için. Osman'i gönderdi. Osman, Mekke'ye gittikten sonra (Hudeybiye'de) Ridvan bey'ati yapilmisti. Be/atlesnie esnasinda Peygamber (s.a.v.) sag elini göstererek: «Bu Osman'in elidir.» dedi ve sag elini sol eline vurarak bey'at yapiyormus gibi yapti ve, "Bu da Osman'in beyatidir." dedi.

Iste sen simdi bu cevapleri almıs olarak git.»

el-Ümevî, "Megazi" adli eserinde Yahya b. Abbad'm babasinin söyle dedigini rivayet eder: Rasûlullah (s.a.v.)'m etrafındaki insanlar dagilip kaçmişlar, bir kısmi Aves daginin yakinındaki Münakka mevkiine kadar gitmişlerdi. Osman b. Âffan ile Ensâr'dan Sa'd b. Osman'da kaçmışlar, Cel'ab mintikasina ulasmışlardı. Cel'ab, Aves dagi yakininda Medine taraflarında bir dagin adidir. Orada üç gün kalmışlar. Sonra geri dönmüşlerdi. Bunların ifadesine göre Rasûlullah (s.a.v.) kendilerine söyle demistir: «Oraya genis olarak gittiniz.»

Demek istedigimiz sudur ki: Bedir gazvesinde meydana gelen hadiselerin bir kısmi, Uhud gazvesinde de meydana gelmiştir. Mesela, savasin siddetlendiği esnada mü'minleri hafif bir uyku bürümüstü. Bu da Allah'in yardım ve teyidi sayesinde müzminlerin kalblerinin yatistigim ve onların kendi yaraticılarına tamamiyla tevekkül etmiş olduklarını is-batlayan bir delildir. Bedir gazvesi hakkında Cenâb-i Allah'in nazil olan su ayet-i kerimesi üzerinde gerekli açıklamalar yapılmisti:

«Allah kendi katından bir güven isareti olarak sizi hafif bir uykuya daldirmisti.» (ei-Enfâi,ii.)

Uhud gazvesiyle ilgili olarak da Cenâb-i Allah söyle buyurmıştır:

«Kederden sonra, bir takiminizi kendinden geçirecek şekilde size huzur ve emniyet indirdi.» (Âl-i İmrân, 154.)

Bu ayet-i kerimede geçen «Bir takiminizi» sözü ile kamil mü'minler kastedilmiştir. Nitekim İbn Mesud ile diğer selef uleması demisler ki: Savasta uykuya dalmak, iman alametindendir.

Namazda uykuya dalmak ise nifak alametindendir. Bu sebeple Cenâb-i Allah, ayetin devamında söyle buyurmıştır: «Oysa bir takiminiz da kendi dertlerine düşmüşlerdi.»

Bedir gazvesinde meydana gelen hadiselerin bir kısmının, Uhud gazvesinde de görüldüğünü söylemistik. Bu husustaki örneklerin ikincisi de sudur: Rasûlullah (s.a.v.), Bedir gazvesinde Allah'tan yardım dilediği gibi Uhud gazvesinde de su sözleri ile Allah'tan yardım dilemişti: «Eger dilersen artık yeryüzünde sana ibadet edilmez.»

Nitekim imam Ahmed b. Hanbel, Abdussamed ve Affan kanali ile Uhud gününde Rasûlullah (s.a.v.)'m söyle dedigini Enes'ten rivayet eder:

«Allahim, eger dilersen artik yeryüzünde sana ibadet edilmez.»

Buharî, Abdullah b. Muhammed kanali ile Cabir b. Abdullah'in söyle dedigini rivayet eder: «Uhud gününde adamin biri, Peygamber (s.a.v.)'e söyle sordu:

- Ne dersin, eger ben öldürülürsem nerede olurum?

- Cennet'te olursun.

Adam bunun üzerine elindeki hurmalari attı. Sonra öldürülünceye kadar savastı.»

Bu hadise, Bedir gazvesinde geçen Ümeyr b. Humam kissasına benzemektedir. Allah ikisinden de razi olsun ve kendilerini hosnud kilsin. [8]

Uhud Gazvesinde Peygamber (S.A.V.)'In, Mel'un Müsriklerden Çektiği Eziyetler

Buharî, bu konu ile ilgili olarak eserinde: «Uhud gününde Rasûlul-lah'in aldığı yaralar» seklinde bir baslik açıp Ishak b. Nasr kanaliyla Ebu Hüreyre'nin söyle dedigini rivayet eder: Rasûlullah (s.a.v.) buyurdu ki:

«(Yemek dislerine isaret ederek) Peygamberlerine böyle yapan bir kavme Allah'in gazabi siddetli olsun. Allah elçisinin, Allah yolunda öldürdüğü bir adama da Allah'in gazabi siddetli olsun.»

Müslim, Abdurrezzak kanali ile İbn Abbas'm söyle dedigini rivayet eder: «Peygamber'in Allah yolunda öldürdüğü adama Allah'in gazabi siddetli olsun. Rasûlullah (s.a.v.)'in yüzünü kanatan bir kavme de Allah'in gazabi siddetli olsun.»

Imam Ahmed b. Hanbel, Affan kanali ile Enes'ten rivayet etti ki, Rasûlullah (s.a.v.), Uhud gününde yüzündeki kani silerken söyle demistir: «Peygamberlerini yalanlayip yemek dislerini kiran bir kavim nasıl iflah olur? Oysaki peygamberleri onlari Rablerine davet ediyor.» Bunun üzerine Cenâb-i Allah, su ayet-i kerimeyi inzal buyurdu:

«Allah'in, onların tevbelermi kabul veya onlara azap etmesi isiyle senin bir ilisigin yoktur. Çünkü onlar zalimlerdir.» (Âl-i İmrân, i28.)

Buharî, Kuteybe ve Yakub kanali ile Sehl b. Sa'd'in -Hz. Peygamberin yaralanmasi olayi kendisine sorulduğunda- söyle dedigini rivayet eder:

«Vallahi ben, Rasûlullah (s.a.v.)'m yarasini kimin yikadigini, kimin su döktüğünü ve yarasinin ne ile tedavi edildiğini biliyorum. Rasû-lullah'm kizi Fatima, babasinin yarasini yikiyordu. Ali de bir kalkan içine doldurduğu suyu yara üzerine bosaltiyordu. Fatima, dökülen suyun yarayi daha fazla kanattığını görünce hasirdan bir parça alip yakti ve külünü yaranin üzerine

basti. Böylece kan durdu. O gün Rasûlullah'm yemek disî de kirilmisti. Yüzü yaralanmis, basındaki migferi de kirilmisti.»

Ebu Davud et-Teyalisi, "Müsned" adli eserinde Hz. Aise'nin söyle dedigini rivayet eder: Uhud gününü anarken Ebu Bekir söyle derdi: «O günün bütün serefi Talha'ya aittir.» Böyle dedikten sonra sözünü sürdürüp söyle derdi: «Uhud gününde Rasûlullah'm yanma dönen ilk kisi bendim. Onu korumak için bir adamm Allah yolunda savastigim gördüm.Öyle sanıyorum ki Rasûlullah, onun için: «Hamiyyet ugruna savasiyor.» dedi. Ben de: «Degilmi M bu Talha olsun.» dedim. Çünkü o firsatlari degerlendirme hususunda beni geçmisti ve demistim ki: Bu kavmim içinde benim en sevdiğim adam olmalı. Benimle müsrikler arasında tanimadigim bir adam vardi. Ben Rasûlullah'a o adamdan daha yakinda idim. O süratle gidiyordu. Yakaliyamiyordum. Bir de baktim ki o, Ebu Ubeyde b. Cerrah'ti. Sonunda ikimiz Rasûlullahin yanina vardik. Baktim ki yemek disleri kirilmis, yüzü yaralanmis, yanagina migferin halkalarından ikisi saplanmis. Rasûlullah (s.a.v.): «iki arkadasiniza bakin.» dedi. Böyle demekle o Talha'yi kastediyordu. Yüzünden kan akiyordu. Biz öncelikle sözüne bakmadik ve yanagindaki halkalari çıkarmak için yanma vardik. Dedi ki: «Rica ederim, beni kendi halime birakiniz.» Biz de onu kendi haline biraktik. Ebu Ubeyde, yanagindaki halkayi eliyle çekmek istemedi. Çünkü bu Rasûlullah'a eziyet verecekti. Halkayi agziyla tutup çekmeye çalisti. Halkalardan birini çıkardi. Çikarirken halka ile birlikte bir diside düstü. Ben de onun yaptigi gibi yapmaya çalistim. Rasûlullah: «Rica ederim beni kendi halime birakiniz.» dedi. Bunun üzerine Ebu Ubeyde yine ilk defa yaptigi gibi agziyla ikinci halkayi çekmeye basladi. Çekti. Halka ile birlikte diger disî de düstü. Ebu Ubeyde, insanlar arasında bu isî en güzel yapan kimse idi.

Böylece Rasûlullah'in durumunu düzeltip tedavisini yaptik. Sonra savas alaninin bir tarafinda bulunan Talha'nin yanina vardik. Üzerinde yetmis kûsur darbe vardi. Parmagida kesilmisti. Onun tadavisini de yaptik.»

Vakidî, Ibn Ebi Sabre kanali ile Nan b. Cübeyr'in söyle dedigini rivayet eder: Muhacirlerden bir adamin söyle dedigini isittim: «Uhud savasinda hazir bulundum. Her taraftan oklari geldigini gördüm. Rasûlullah (s.a.v.), bu atis alaninin ortasinda idi. Gelen oklardan hiçbirî ona isabet etmiyor, baska tarafa gidiyordu. O gün Abdullah b. Sihab ez-Zührî'nin söyle dedigini gördüm: «Muhammedi bana gösterin. Eger o kurtulursa ben ölürüm, kurtulamam.» O böyle derken Rasûlullah da yani basinda duruyordu ve yaninda hiç kimse yoktu. Fakat Abdullah b. Sihab, Rasûlullah'in yanindan geçti, onu göremedi. Rasûlullahi göremediginden Safvan b. Ümeyye onu kinadi. Ama o: «Vallahi onu göremedim. Allah'a yemin ederim ki, o, bize karsi korunmaktadır. Biz dört kisi onu Öldürmek üzere sözlesip akidlestik.

Ama hiçbirimiz ona ulasamadik, »dedi.»

Vakidî dedi ki: Tesbitime göre Rasûlullah'in yanaklarına ok atan kisi Ibn Kamie'dir. Dudagini yaralayip yemek dislerini kiran kisi ise, Utbe b. Ebi Vakkas'dir.

Ibn îshak'tan da böyle bir rivayet nakledilmiş olup o rivayette anlatildigina göre Rasûlullah (s.a.v.)in alt çenesinin sag tarafındaki yemek disi kirilmistir.

Ibn Ishak, Salih b. Keysan kanali ile Sa'd b. Ebi Vakkas'm söyle dedigini rivayet eder: Utbe b. Ebi Vakkasi Öldürmeye tutkulu oldugum kadar baska bir kimseyi öldürmeye tutkulu olmadim. Çünkü onun kötü ahlakli ve kavmi arasinda seilmeyen bir kimse oldugunu iyi biliyordum. Onu öldürmeye tutkulu olmam için Rasûlullahin su sözü yeterli idi: «Rasûlü'nün yüzünü kanatan kimseye Allah'in gazabi siddetlendi.»

Abdürrezzak, Ma'mer kanali ile Miksem'den rivayet etti ki, Rasûlullah (s.a.v.) -disini kirip yüzünü kanattigi zaman- Utbe b. Ebi Vak-kas'a beddua ederek söyle dedi:

«Allahim, üzerinden bir sene geçmeden o kafir olarak ölsün.» Gerçekten de üzerinden bir sene geçmeden o kafir olarak öldü ve Cehennem1 e gitti.

Ebu Süleyman el-Cüzcanî, Muhammed b. Hasan kanali ile Ebu Uname b. Sehl b. Hanif ten rivayet ettiki, Rasûlullah (s.a.v.)in Uhud gününde yaralanan yüzü çürümüs bir kemik ile tedavi edilmistir.

Abdullah b. Kamie, Rasûlullah (s.a.v.)i yaraladiktan sonra kavminin yanma döndü. Dönerken: «Muhammedi öldürdüm.» diyordu. Ezeb-bul-Akabe adındaki seytan da o gün olanca sesiyle söyle ünledi: «Bilesiniz ki Muhammed öldürülmüştür!» Bu ünleme üzerine Müslümanlar arasinda büyük bir saskinlik meydana geldi. İnsanların çogu, Rasûlullahin öldürülmüs olduguna inandı. Bu sebeple Islâmiyet'i müdafaa ugruna olanca çabalariyla savasa giristiler. Maksatlari^ Rasûlullahin ugruna öldüğü dava ugruna ölmekti. Bunlardan biri de Enes b. Nadr idi. Beraberinde baskalarida vardı. Bunlarla ilgili açıklama ileride gelecektir. Cenâb-i Allah, Müslümanlari bu hususta teselli etmek üzere su ayetleri inzal buyurdu:

«Muhammed ancak bir peygamberdir. Ondan önce de peygamberler gelip geçmişti. O, ölür veya öldürülürse geriye mi döneceksiniz? Geriye dönen, Allah'a hiçbir zarar vermez. Allah sükredenlerin mükafatini verecektir.

Hiçbir kimse Allah'in izni olmadan Ölmez, o, belli bir vakte baglanmistir. Kim dünya nimetini isterse ona ondan veriniz. Ve kim ahiret nimetini isterse ona ondan veririz. Sükredenlerin mükafatini verecegiz. Nice peygamberlerin yanında Rabb'e kul olmus pek çok kimse savasmistir. Allah yolunda baslarına gelenlerden ötürü gevsememisler, yilmamislari ve boyun

egmemisler di. Allah, sabredenleri sever.

Dedikleri ancak su idi: "Rabbimiz! Günahlarımızı, isimizdeki asiriliklarımızı bize bağışla, sebatimizi arttır, inkarcı topluluğa karşı bize yardım et."

Bu yüzden Allah, onlara dünya nimetini de ahiret nimetini de fazlasıyla verdi. Allah, işlerini iyi yapanları sever.

Ey inananlar! İnkâr edenlere itaat ederseniz, sizi geriye döndürürler de kayba uğrarsınız.

Halbuki mevlanız Allah'tır. O, yardımcılardan en iyisidir.

Hakkında hiçbir delil indirmedigi şeyi Allah'a ortak kosmalarından dolayı inkâr edenlerin kalbine korku salacağız. Onların varacağı yer, Cehennem'dir. Zalimlerin duracağı ne kötüdür!» (Âi-i İmrân, 144-151.)

Tefsirimizde bu konuda geniş açıklamalarda bulunduk. Hamd Allah'adır.

Ebu Bekir es-Siddik (r.a.), Rasûlullah'ın vefatının ilk anında insanlara hitapta bulunarak şöyle demişti:

- Ey insanlar! Her kim Muhammed'e tapıyorsa, şüphesiz Muham-med ölmüştür. Her kim Allah'a tapıyorsa, şüphesiz Allah, diridir, ölmez.

Böyle dedikten sonra su ayet-i kerimeyi okudu: «Muhammed ancak bir peygamberdir. Ondan önce de peygamberler geçmiştir. O ölür veya öldürülürse geriye mi döneceksiniz?» (Âi-i İmrân,

144.)

insanlar sanki bu ayeti daha önce duymamışlardı. Artık herkes bunu okumaya başladı.

"Delailü'n-Nübüvve" adlı eserde Beyhakî, İbn Ebi Necih vasıtasıyla rivayet etti ki, Ebu Necih, şöyle demistir: Muhacirlerden biri, Uhud gününde Ensâr'dan bir adama uğradı. Ensâr'dan olan adam kan içinde kıvranıyordu. Ona dedi ki:

- Ey falan! Duydun mu Muhammed öldürülmüş! Ensârî dedi ki:

- Eger Muhammed (s.a.v.) öldürüldüyse risaleti teblig etti. Siz de dininiz uğruna savaşın.

Bunun üzerine su ayet-i kerime nazil oldu:

«Muhammed ancak bir peygamberdir. Ondan önce de peygamberler gelip geçmiştir.» (Âi-i İmrân, 144.)

Yukarıda sözü edilen Ensârî, belkide Enes b. Malik'in amcası Enes b. Nadr'dır. Allah ondan razı olsun.

İmam Ahmed b. Hanbel, Humeyd kanalı ile Enes'ten rivayet etti ki, Enes'in amcası Bedir savaşına katılamamıştı. Ve bu sebeple şöyle demişti:

«Peygamber (s.a.v.)'in müsriklerle yaptığı ilk savasta hazır bulunamadım. Eger müsriklerle yapılacak başka bir savaşa katılmayı Allah bana nasip ederse, onlar benim neler yapacağımı göreceklerdir.»

Uhud günü olduğunda Müslümanlar hezimete uğrayıp kaçışmaya başlamışlardı. Enes b. Nadr şöyle demişti: «Allahim, sunların yaptıklarından dolayı senden özür diliyorum. Ve su müsriklerin getirdikleri şeyden de sana siginiyor, onlardan uzak olduğumu arz ediyorum.»

Böyle dedikten sonra ileri atıldı, Uhud gerisinde Sa'd b. Muaz ona rastladı ve ona: «Ben seninle beraberim.» dedi.

Sa'd dedi ki: Onun yaptıklarını ben yapamadım.

Enes b. Nadr'm vücudunda seksen küsur yaraya rastlandı. Bunların kimi mızrak, kimi de ok darbesi idi.

Ravi diyor ki: Kendi aramızda onun ve arkadaşlarının hakkında su ayetin nazil olduğunu söylüyorduk:

«.....Kimi, bu uğurda canını vermiş, kimi de beklemektedir....» (el-Ahzâb, 23.)

İmam Ahmed b. Hanbel, Behz ve Hasim kanalı ile Sabitten rivayet ettiği, Enes b. Nadr, Bedir savaşına Rasûlullah'in yanında katılmamıştı. Bu, ona çok zor gelmiş ve şöyle demişti: «Rasûlullah'm hazır bulunduğu ilk savaşa katılamadım. Eger bundan sonra Rasûlullah'in hazır bulunduğu bir savaşa katılmayı Allah bana nasip ederse, Cenâb-i Allah benim neler yapacağımı elbetteki görecektir!» Bundan başka bir şey demekten de korkuyordu. Nihayet Uhud savaşında Rasûlullah'la birlikte bulundu. Sa'd b. Muaz'la karşılaştı. Ona: «Ey Eba Amr nereye? Vay be! Uhud'un gerisinden Cennet kokusunun geldiğim hissediyorum.» dedi ve öldürölüp şehid edilinceye kadar müsriklerle savastı. Vücudunda seksen küsur yaraya rastlandı. Bu yaraların bir kısmı mızrak yarası, bir kısmı da ok yarası idi. Kız kardeşi ve halam olan Rebi' binti Nadr: «Kardesimin ölüsünü ancak parmak uçlarına bakarak tanıyabildim.» demiş ve hakkında su ayet nazil olmuştur:

«inananlardan, Allah'a verdiği ahdi yerine getiren adamlar vardır. Kimi, bu uğurda canını vermiş, kimi de beklemektedir. Ahidlerini hiç degistirmemişlerdir.» (ei-Ahzâb, 23.)

Ravi diyor ki: Sahabeler, bu ayetin Enes b. Nadr ile arkadaşları hakkında nazil olduğu görüşünde idiler.

Ebu'l-Esved, Urve b. Zübeyr'in şöyle dediğini rivayet eder: Beni Cu-mah'm kardeşi Übey b. Halef, Mekke'de iken Rasûlullah (s.a.v.)'i öldürmeye yemin etmişti. Bu yeminini haber alan Rasûlullah: «Hayir, inşallah ben onu öldüreceğim!» demişti.

Uhud günü olunca Übeyb. Halef, demir zirha bürünmüş olarak Müslümanların üzerine söyle diyerek geldi: «Muhammed kurtulursa ben kurtulmam!» Böyle diyerek öldürmek kastıyla Rasûlullah1 a saldırdı. Karsisine Beni Abdu'd-Dar'm kardesi Mus'ab b. Ümeyr çıktı. Rasûlullah'i kendi bedeni ile koruyordu. Mus'ab b. Ümeyr, bu müdafaada öldürölüp şehid oldu. Bu esnada Rasûlullah (s.a.v.), Übey b. Halefin zirhi ile migferi arasında kürek kemigini gördü. Oraya bir mizrak sapla-di.Übey atından yere düştü. Mizragın degdiği yerden kan çıkmadı. Arkadaşlari gelip onu omuzlarına alarak götördüler. O öküz gibi böğürü-yordu. Arkadaşlari ona:

- Niye rahatsızlanıyorsun? Vücudunda sadece bir tahris var, dediler.

Übey, onlara Rasûlullah (s.a.v.)'in: «Hayir, ben Übey'i öldürecegim!» deysisini hatırlatti. Sonra söyle dedi:

- Nefsim kudret elinde bulunan Allah'a yemin ederim ki, vücudum-daki su yara, Zül-Mecaz ahalisinin vücudlanna isabet etseydi, tamami ölürdü.

Böyle dedikten sonra Öldü, Cehennem'e gitti. Çilgin alevli cehennemlikler yok olsunlar.

Ibn îshak dedi ki: Rasûlullah (s.a.v.), bogaza yükseldigi zaman Übey b. Halef ona kavustu ve söyle dedi.

- Ey Muhammedi Eger sen kurtulursan ben kurtulmam. Bunun üzerine ashab dedi ki:

- Ya Rasûlallah, Onunla bizden birisi çarpissin mi? Rasûlullah buyurdu ki:

- Onu birakiniz.

Yaklastigi zaman Rasûlullah (s.a.v.), Haris b. Simme'den mizragi aldı.

Bana anlatildigina göre kavminden biri söyle diyordu:

"Rasûlullah (s.a.v.), o mizragi Haris'ten aldığı zaman, öyle bir salladi ki, devenin sirtındaki tüylerin uçustugu gibi biz de oradan uçusup kaçtik. Rasûlullah, sonra onun karsisine geçti ve boynuna öyle bir sapladi ki, o saplamadan dolayı atından yuvarlanip yere düştü."

Vakidî, Ibn Ömer'in söyle dedigini rivayet eder: Übey b. Halef, Bat-ni Rabig'de Öldü.Ben gecenin bir dilimi geçtikten sonra Batni Râbig'de yürüyüş yapıyordum. Bir atesin alevlenmekte oldugunu gördüm. Biraz korktum. Bir de baktim ki, atesten bir adam zincirlerim sürüyerek çıkıyor, susuzluktan bitkin hale gelmiş. Bir baskasi da: «Sakin ona su verme. Çünkü onu Rasûlullah öldürmüştür. O, Übey b. Haleftir.» diyordu.

Buhari ve Müslim'in sahihlerinde Hemmam'dan rivayet olunduguna göre Ebu Hüreyre söyle demistir: Rasûlullah (s.a.v.) buyurdu ki:

«Rasûlullah'm Allah yolunda öldürdüğü bir adama karsi Allah'in gazabi

siddetlendi.»

Buhari, Ibn Abbas'm söyle dedigim rivayet eder:

«Rasûlullah'm Allah yolunda kendi eliyle Öldürdüğü bir adama karsi Allah'in gazabi siddetlendi.»

Buhari ve Ebu'l-Velid, Sube kanali ile Cabir'in söyle dedigini rivayet ettiler: Babam öldürüldüğünde aglamaya basladim. Yüzündeki örtüyü açtim. Peygamber'in ashabi da beni aglamaktan ve yüzündeki perdeyi açmaktan menettiler. Ama Hz.Peygamber, beni bundan menetme-yip söyle dedi: «Ona aglama. Çünkü melekler, cenazesi yerden kaldirilincaya kadar kanatlarini üzerine gerip onu gölgelendirmeye devam edeceklerdir.»

Buhari, Abdan ve Abdullah b. Mübarek kanali ile Sa'd b. İbrahim'den naklen, babasi Ibrahim'in söyle dedigini rivayet eder: Oruçlu iken Abdurrahman b. Avf a yemek getirildi. O söyle dedi: «Mus'ab b. Ümeyr öldürüldü. O benden daha hayirli bir kimse idi. Bir beze sarildi. Kefeni ondan ibaretti. Basi örtülürse ayaklari açiga çikiyordu. Ayaklari örtülürse basi açiga çikiyordu.

Hamza öldürüldü. O benden daha hayirli bir kimse idi. Sonra bize, oldukça dünyalik verildi. Korkariz ki iyiliklerimizin mükafati, bu dünyada acele olarak bize verilmistir.» Böyle dedikten sonra aglamaya basladi. Nihayet kendisine getirilen yemegi geri çevirdi.

Buharî, Ahmed b. Yunus kanali ile Habbab b. Eret'in söyle dedigini rivayet eder: «Peygamber (s.a.v.)'le birlikte hicret ettik. Allah rizasini ariyorduk. Ecrimizi vermek Allah'a aittir. Bizden kimileri öte dünyaya göçtü. Bu hicretin karsiligi olarak birsey yemeden geçip gittiler. Bunlardan birisi de Mus'ab b. Ümeyr'di. Uhud gününde shid edildi. Geriye sadece yün bir aba birakti. O aba ile basini örttüğümüzde ayaklari ortaya çikiyordu. Ayaklarini örttüğümüzde basi ortaya çikiyordu. Peygamber (s.a.v), bize: «Aba ile basini örtün. Ayaklarinin üzerine de izhir otu koyun.» dedi. Aramizda semeresi ve ürünleri olgunlasan kimseler oldugunda, Mus'ab ücret karsiliginda o ürünleri toplardi.»

Buharî, Ubeydullah b. Said kanali ile Hz. Aise'nin söyle dedigini rivayet eder: «Uhud günü oldugunda müsrikler hezimete ugradilar. Lanetli Iblis söyle bagirdi: Ey Allah'in kullan, arkaniza dikkat edin! (Böyle demekle Müslümanlara arkadan bir tehlike geldigi vehmini vermek istemisti M, onlar dönüp arkalarindaki kimseleri, yani Müslümanlari vursunlar). Müslümanlari ön saftakileri geriye döndüler. Arkada-kileriyle vurustular. Bu arada Müslümanlar, Hüzeyfe'nin babasini vuruyorlardi. Hüzeyfe bunu görünce: «Ey Allah'in kullari! Bu benim babamdır, babamdır!» dedi.»

Hz, Aise diyor ki: Allah'a yemin ederim ki, Hüzeyfe'nin babasi Ye-man'i

Müslümanlar öldürünceye kadar üzerinden çekilmediler. Öldürmelerinden sonra Hüzeyfe: «Allah sizi affedip bagıslasın.» dedi.

Urve dedi ki: Allah'a yemin ederim ki, yasadığı müddetçe Hüzey-fe'de hayir kalmadi ve Ölünceye kadar da bu hali devam etti.

Ben derim ki: Bu hadise su sebepten vuku buldu: Yeman ve Sabit b. Vaks, yasli ve zayıf kimseler olduklarından kadınlarla beraber kalelerde oturuyorlardı. «Bir merkebin iki su içimi arasındaki zaman kadar bir ecelimiz kalmis.» dediler ve savasa katılmak üzere kaleden indiler. Müslümanların ordugahına gelebilmek için müsriklerin yarandan geçmeleri gerekiyordu. Müsrikler, yanlarından geçen Sabit'i öldürdüler. Yeman'i ise Müslümanlar, hataen öldürdüler. Oglu Hüzeyfe, babasının diyetini Müslümanlara tasadduk edip bagısladi. Onlardan hiçbirini kinamadi. Çünkü bunda mazeretleri vardı. [9]

Katade'nin Gözünün Çıkması

İbn İshak dedi ki: Uhud gününde Katade b. Numan'ın gözü isabet almış ve gözü yanagının üzerine düştü. Rasûlullah, o gözü eliyle yerine koymuş ve o gözü, diğerinden daha güzel ve daha iyi görür olmuştı. Diğer agridığında bu gözü agrımazdı.

Dare Kutni, garib bir isnadla Malik kanalı ile Katade b. Numan'ın söyle dedigini rivayet eder:

«Uhud gününde gözlerim isabet aldı. Yanagimin üzerine düştüler. Onları, Rasûlullah'a getirdim. Eliyle tekrar yerlerine koydu. Üzerine tükürdü. Tekrar isil isil parlamaya başladılar.» Bu rivayetlerin ilki daha meshurdur. Meshur olan ilk rivayete göre Katade'nin sadece bir gözü yaralanmıştır. Bu sebeptendir ki oğlu, Ömer b. Abdülaziz'in yanına elçi olarak geldiginde Ömer b. Abdülaziz ona:

- Sen kimsin? diye sormuş, o da irticalen su cevabî siiri söylemişti: «Ben, o kimsenin ogluyum ki, gözleri yanagının üzerine akti. Mustafa'nın avucuyla tekrar o göz, güzel bir şekilde yerine kondu. Tekrar eski haline geldi. O göz ne güzel bir gözdü, O yanak ne güzel bir yanakti!»

Bunun üzerine Ömer b. Abdülaziz, ona söyle dedi:

«Bu anlattıkların yüksek ahlaklardır. Süt kapları degildir ki, su ile karıştırılsın ve daha sonra idrara dönüssün!»

Böyle dedikten sonra Ömer b. Abdülaziz, ona ikramda bulundu ve güzel mükafatlar ihsan etti.

Ümmü Umare Nesibe binti Kab el-Maziniyye, Uhud gününde savasti.

Said b. Zeyd el-Ensârî, Ümmü Sa'd binti Sa'd b. Rebi'in söyle dedigini

nakleder:

«Ümmü Umare'nin yanına girdim ve ona söyle dedim:

- Ey teyze, bana haberini anlat. O da dedi ki:

- Gündüzün ilk saatlerinde insanların ne yapacaklarını görmek için dışarı çıktım. Yanımda bir su kabı bulunuyordu. Rasûlullah'ın yanına vardım. Ashabının arasındaydı. O esnada galibiyet ve muzafieriyet Müslüm anı arındı. Müslümanlar yenilgiye ugradıklarında Rasûlul-lah'ın yanına gittim ve bizzat savasa katıldım. Düşmanları kılıç sallayarak ondan uzaklaştırmaya, yayımdan da ok atmaya başladım. Sonunda yaralandım.

Ümmü Sa'd dedi ki:

- Ümmü Umare'nin vücudunda da derin bir yara gördüm ve ona dedim ki:

- Bu yarayı sana kim isabet ettirdi?

- İbn Kamie isabet ettirdi. Allah onu alçalttı. İnsanlar, Rasûlullah (s.a.v.)'dan geri kaldıkları ve onu yalnız bıraktıkları zaman İbn Kamie söyle diyerek geldi: "Bana Muhammedi gösterin. Eğer o kurtulursa ben kurtulmam."

Bunun üzerine ben ve Mus'ab b. Ümeyr ile Rasûlullah'ın yanında sebat edip duran kimselerden bir kaç sahabe, onun karsısına geçtik. İşte bu darbeyi o esnada İbn Kamie bana vurdu. Ben de ona bazı darbeler indirdim, fakat Allah düşmanının üzerinde iki zirh vardı.»

İbn İshak dedi ki: Ebu Dücan, Rasûlullah (s.a.v.)'i korumak için kendisini kalkan, olarak Rasûlullah'ın önünde tutuyordu. Oklar onun sırtına düşüyordu. O da öylece Hz. Peygamber'in üzerine kapanıyordu. Oklar onun üzerinde birikip çoğaldı.

İbn İshak, Asim b. Amr b. Katade'nin söyle dedigini rivayet eder: Rasûlullah (s.a.v.), yayından ok attı ve o yayın bir taran kırıldı. Katade b. Numan onu aldı ve o yay, onun yanında kaldı.

İbn İshak, Beni Adiyy b. Neccar'ın kardeşi Kasim b. Abdurrahman b. Rafi'nin söyle dedigini rivayet eder: Enes b. Malik'in amcası Enes b. Nadr, Muhacirlerle Ensâr'dan birkaç adamla birlikte duran Ömer b. Hattab ve Talha b. Ubeydullah'm yanına gitti. Savastan el çekip oturduklarını gördü. Onlara:

- Niçin oturuyorsunuz? diye sordu. Onlar:

- Rasûlullah (s.a.v.) öldürüldü, dediler. Bunun üzerine Enes:

- Ondan sonra hayatta kalıpta ne yapacaksınız? Kalkınız ve Rasûlullah'ın yolunda öldüğü dava uğruna siz de ölünüz, dedi.

Sonra müsrüklerin karsısına geçti. Onlarla savastı. Nihayet öldürölüp şehid

oldu. Enes b. Malik, onun adini aldı.

Ibn Ishak, Enes b. Malik'in söyle dedigini rivayet eder:

«Enes b. Nadr'da o gün yetmiş darbe bulduk, kimse onu taniyama-di. Ancak kizkardesi, parmak uçlarına bakarak onu taniyabildi.»

İbn Hisam dedi ki: İlim erbabi bazı kimselerin bana anlattıklarına göre, Uhud savaşında Abdurrahman b. Avfin ağzı yaralandı, dişi kırıldı ve yirmi ya da daha fazla darbe ile yaralandı. Bu darbelerden bazisi ayagina isabet ettiginden topal kalmisti. [10]

Fasil

İbn İshak dedi ki: Hezimetten ve insanların: «Rasûlullah (s.a.v.) öldürüldü.» demelerinden sonra Rasûlullah (s.a.v.)'i taniyan ilk kişi, Ka*b b. Malik olmustur. O, söyle demistir:

«Peygamber'in gözlerinin migferin altından isildadigini gördüm ve sesimin en yükseğiyle söyle bagirdim: Ey Müslümanlar toplulugu! İşte Rasûlullah(s.av.) burada! Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.)bana: «sus» diye isaret etti.

Müslümanlar, Rasûlullah (s.a.v.)'i tanidiktan sonra onu ayaga kaldirdilar. O, onlarla birlikte bogaza dogru yürüdü. Onunla beraber Ebu Bekir es-Siddik, Ömer b. Hattab, Ali b. Ebi Talib, Talha b. Ubeydullah, Zübeyr b. Avvam ve Haris b. Simme ile Müslümanlardan bir topluluk vardi. Allah onlardan razı olsun.

Rasûlullah (s.a.v.), bogaza çıktigi zaman Übeyy b. Halef ona yetisti ve söyle dedi:

- Ey Muhammedi Eger sen kurtulursan, ben kurtulmam! Sonunda ashab onu öldürdü.»

Ibn Ishak dedi ki: Übeyy b. Halef, Mekke'de Rasûlullah (s.a.v.) ile karsilasirken ona söyle diyordu:

- Ey Muhammedi Bir silahim var, bir de atim var ki, ona her gün bir ferak (onaltı ritillik bir ölçek) yem veriyorum. O atin üstünde seni öldürecegim.

- Hayir, bilakis inşaallah ben seni Öldürecegim.

Uhud savaşında boynunda bir tahris meydana gelmistı. Büyük degildi. Ama içinde kan toplanmistı. Bu halde Kureyslilerin yanına dönerken:

- Vallahi Muhammed beni öldürdü, dedi. Arkadaslari ona:

- Vallahi senin akim gitmis, sende delilik var, dediler. Übeyy b. Halef:

- Dogrusu Muhammed Mekke'de iken bana, ben seni öldürecegim, demisti. Allah'a yemin ederim ki, eger bana tükürseydi yine beni öldürürdü, dedi.

Allah dsmani, Kureyslilerle birlikte Mekke'ye dönerken Mekke'ye alti millik mesafede bulunan Serif mevkiinde öldü.

Ibn Ishak'm rivayetine göre bu hususta sair Hassan b. Sabit söyle demistir: «Übeyy, Raslullah kendisiyle mübareze yaptigi zaman babasından kalan sapikliga mirasçı oldu.

Onun yanma çürümüs kemikleri alıp geldin. Onu korkutuyordun. Oysaki sen, o konuda bilgisiz bir kimse idin.

Neccar ogullari, sizden Ümeyye'yi «ey Akil» diye imdad diledigi zaman ldrmst.

Rebia'nin iki oglu, Ebu Cehil'e itaat ettikleri zaman helak olsunlar.  ikisinin anasina da, ogullarini kaybetme belasi gelsin.

Biz kavmin en semizi ile mesgul oldugumuz zaman, Haris kabilesi az oldugu halde kaçıp kurtuldu.»

Hassan b. Sabit, bir baska siirinde de söyle der:

«Acaba benden Übeyy'e bir haber veren var midir ki, muhakkak Cehennem'in derinine ve uzagina atilmis sindir!

Uzaktan sapikligi temenni ediyorsun ve eger gücün yeterse adaklarla birlikte yemin de ediyorsun.

Uzaklardan batil temennileri diliyorsun. Halbuki küfrün sözü aldanmaya döner.

Gazaplinin dürtmesi sana rastgelmistir. O drten, evin kerim kisi-sidir. Günahkar ve facir degildir.

O ki, islerin felaketleri insanların üzerine fazilet ve üstünlük vardır.»

Ibn Ishak dedi ki: Raslullah (s.a.v.), bogazin agzina vardigi zaman Ali b. Ebu Talib ıktı ve kalkanini Mihras suyundan bir miktar su ile doldurdu. Raslullah'a getirdi ki, ondan içsin. Ama o, sudan bir koku geldigini hissetti, hoslanmadi ve içmedi. Ama onunla yüzündeki kam yıkadı. Basina döktü, o esnada söyle dedi.

«Peygamber'inin yüzünü kanatan kimseye karsi Allah'in gazabi siddetli oldu!»

Ibn Ishak dedi ki: Raslullah (s.a.v.) ve yaninda bulunan ashabi dagin bogazinda iken bir grup Kureysli daga ıktı. O atli grubun basinda Halid b. Velid bulunuyordu. Raslullah dedi ki:

«Onlari üstümüzde olmalari yakismaz.» Bunun zerine mer b. Hattab ve beraberindeki Muhacirlerden bir topluluk, Kureyslilerle savasti. Nihayet onlari dagdan asagi indirdiler.

Rasûlullah (s.a.v.), dagdaki bir kaya parçasına dogru gitti. Tasin üzerine dogru çıkmak istedi. Fakat yasliliktan ötürü vücudu ağırlasmisti. Ayrıca iki zirhda giymisti. Bu yüzden tasin üzerine çıkamadi. Talha b. Ubeydullah altina oturup onu kaldirdi. Böylece tasin üzerine çıktı. Yahya b. Abbad b. Abdullah b. Zübeyr, babasi Zübeyr'in söyle dedigini nakletti: O zaman Talha, Rasûlullah'a bu şekilde yardım etmesinden dolayı Rasûlullah'm söyle dedigini isittim: «Talha'ya Cennet vacib oldu.»

Ibn Hisam dedi ki: Afra'nın azadlisi Ömer'in anlattigina göre Rasûlullah (s.a.v.), Uhud gününde kendisim bitkin düşüren yaralardan Ötürü Ögle namazim oturarak kilmis, Müslümanlar da ona tabi olarak arkasinda oturarak namazlarini kilmislardi.

İbn İshak, Asim b. Ömer b. Katade'nin söyle dedigini rivayet eder: «Aramizda garip bir adam vardi. Kimlerden oldugu bilinmezdi. Kendisine Kuzman denilirdi. Ondan bahsedildiginde Rasûlullah: «Süphesiz ki o, Cehennemliklerdendir.» derdi.

Uhud günü oldugu zaman siddetli bir şekilde savasti. Ve yalnız basina müşriklerden yedi-sekiz kisiyi öldürdü. Kuvvetli ve siddetli biri idi. Ona darbe isabet etti, yaralandi. Beni Zafer evine tasindi. Müslümanlardan bazisi ona söyle demeye basladilar:

- Vallahi ey Kuzman, bugün sen imtihan verdin. Sana müjdeler olsun.

Kuzman dedi ki:

-Ne ile müjdeleniyorum? Allah'a yemin ederim ki, ancak, milletimin onuru ugruna savastim. Eger bu anlattiginiz şey için olsaydi, savasmaz dim!

Sonra yarasi ağırlasmıca, oklugundan bir ok aldı ve kendini okla öldürdü.

İnşaallah ileride de anlatilacagi gibi Hayber gazvesinde de bunun gibi bir kisa varid olacaktır.

İmam Ahmed b. Hanbel, Abdürrezzak'tan naklen Ebu Hüreyre'nin söyle dedigini rivayet eder: Rasûlullah'la birlikte Hayber gazvesinde hazır bulunduk. Müslüman oldugunu söyleyen bir adam için Rasûlullah: «Bu, cehennemliklerdendir.» dedi. Savas başlayınca o adam siddetli bir şekilde savasti. Yaralandi. Denildi ki: Ya Rasûlallah, Cehennemlik oldugunu söylediğin adam bugün siddetli bir şekilde savasti ve öldü.

Rasûlullah (s.a.v.): «O atese gitti.» dedi. Bazilari bundan süphelendiler. Bu esnada söyle bir haber geldi: O adam ölmedi. Ama ağır yaralıdır. Geceden beri yaralı olarak duruyordu. Ancak yarasına dayanamadi. Kendini öldürdü. Bunun intihar ettigim duyan Rasûlullah söyle buyurdu: «Allahu Ekber, sahadet ederim ki, ben Allah'in kulu ve elçisiyim.»

Sonra Bilal'e emir verdi ve su duyuruyu yaptırdi: «Cennet'e ancak kendini

Allah'a teslim eden Müslüman kisi girer. Ve Allah bu dini facir, günahkar bir adamla da güçlendirir.»

Buhari ve Müslim, bu hadisi Abdürrezzak'tan rivayet etmişlerdir.

Ibn İshak dedi ki: Uhud gününde öldürülenlerden biri de Muhayrik idi. Beni Salebe b. Fityan kabilesindendi. Uhud günü olduğunda o şöyle dedi:

- Ey Yahudiler topluluğu! Vallahi biliyorsunuz ki, Muhammed'e yardım etmek üzerinize düşen bir görevdir.

Yahudiler:

- Bugün cumartesidir, dediler. Muhayrik:

- Sizin için cumartesi yoktur, dedi. Kilicini ve cephanesini alıp sözüne devamla şöyle dedi:

- Eger Öldürülürsem mallarım Muhammed'in olur. Dilediği şekilde mallarım üzerinde tasarrufta bulunur.

Sonra sabahleyin Rasûlullah (s.a.v.)'m yanına gitti. Onunla birlikte savastı ve öldürüldü. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.): «Muhayrik, Yahudilerin hayırlı si dir.» dedi.

Süheylî dedi ki: Rasûlullah (s.a.v.), Muhayrik'e ait yedi bahçeyi Medine'de Allah rızası için vakfetti.

Muhammed b. Ka'b el-Kurzî dedi ki: Muhayrik'in malları, Medine'deki ilk vakıf oldu.

İbn İshak, Husayn b. Abdurrahman b. Ömer b. Sa'd b. Muaz kanalı ile Ebu Hüreyre'nin şöyle dediğini rivayet eder:

«Hiç namaz kılmadığı halde Cennet'e giren bir adamı bana söyleyin bakalım. İnsanlar, böyle birini tanımadıkları için bunun kim olacağını Ebu Hüreyre'nin kendisine sordular. O da dedi ki: «Beni Abdüşhel kabilesinden Usayrem ile Amr b. Sabit b. Vaks'dir.»

Husayn dedi ki: Mahmud b. Esed'e sordum:

- Usayrem'in durumu nasıldı? Dedi ki:

- O kendi kavmini İslâm'a girmekten dahi menederdi. Uhud günü olunca fikir degistirdi. Müslüman oldu. Kilicini aldı. İnsanların arasına katıldı. Savastı, yaralandı, yarası kendisini hareket edemez hale getirdi.

Bir ara Beni Abdüşhel kabilesinden birkaç kişi, savasta Öldürülen adamlarını aramaya başladılar. Bir de baktılar ki, Usayrem de ağır yaralı. Dediler ki: «Vallahi bu Usayrem'dir. Onu buraya getirilen sebep nedir? Halbuki biz onu biraktığımızda o İslâmiyet'i inkar eden bir kimse idi.»

Kendisine sordular:

- Ey Amr (Usayrem), seni buraya getiren sebep nedir? Kavmine olan sefkatinden mi, yoksa Islâm'a olan ragbetinden mi buraya geldin?

Usayrem dedi ki:

- Hayir, bilakis Islâm'a olan ragbetimden buraya geldim. Allah'a ve Rasûlu ne iman edip Müslüman oldum. Sonra kilicimi alip Rasûlul-lah'm yaninda yer aldım ve yaralanip bu hale gelinceye dek savastım!

Çok geçmeden ashabın önünde vefat etti. Durumunu Rasûlullah'a anlattıklarında Rasûlullah söyle buyurdu: Süphesiz ki o, Cennetliklerdendir.»

İbn İshak, babası kanalı ile Beni Seleme kabilesinden bazı yaşlıların söyle dediklerini rivayet eder: Amr b. Cemuh, çok topal idi. Dört oğlu vardı. Hepside arslanlar gibiydiler. Rasûlullah (s.a.v.) ile birlikte savaşlarda hazır bulundular. Uhud günü oğulları onun Medine'de kalmasını istediler. Ve ona söyle dediler:

- Süphesiz yüce Allah seni mazur görüyor. Bunun üzerine o, Rasûlullah (s.a.v.)'a gelip söyle dedi:

- Oğullarım, bu yüzden beni Medine'de bırakmak istiyorlar ve benimle birlikte savaşa çıkmaktan beni menediyorlar. Allah'a yemin ederim ki, bu topallığımla Cennet'e basmayı umuyordum. Rasûlullah (s.a.v.) dedi ki:

- Sana gelince, Allah seni mazur görmüştür. Cihad artık senin üzerine farz degildir.

Rasûlullah aynı zamanda onun oğullarına da söyle dedi:

- Sizin de onu menetmeniz gerekmez. Umulur ki, Allah, ona seha-detini nasib eder.

Böylece Amr, Rasûlullah'la birlikte sefere çıktı. Uhud savaşında öldürölüp şehid oldu.

İbn İshak dedi ki: Salih b. Keysan'm bana anlattığına göre Hind binti Utbe ve yaninda bulunan diğer kadınlar, Rasûlullah'm ashabından olan maktulleri parçalamaya , kulak ve burunlarını kesmeye başladılar. Öyleki, Hind, onların kulaklarından ve burunlarından halhaller ile gerdanlıklar edindi. Hind, o hamalları, gerdanlıkları ve küpeleri Cü-beyr b. Mut'im'in kölesi Vahsiye verdi. Sonra Harazanin cigerini yadı. Onu ağzında çignedi, yutamayıp attı.

Musa b. Ukbe'nin anlattığına göre Hamza'mn cigerini yarıp çıkaran kişi Vahsi'dir. Vahsi, cigeri alıp Hind'e verdi. Hind onu çignedi ama yutamadı.

Doğrusunu Allah bilir.

İbn İshak dedi ki: Bundan sonra Hind, yüksek bir kayanın üzerine

çikti.Olanca sesiyle bagirarak söyle dedi:

«Biz Bedir gününe karsi size ceza verdik. Savastan sonra savas alevlenicidir.

Utbe'den benim için sabir olmadı. Ne kardesimden, ne onun amcasından, ne de Bekir'den.

Yüregimi soguttum ve adagimi yerine getirdim. Ey Vahsi, gögsümün susuzlugunu giderdin.

Vahsi'nin tesekkürü, üzerime ömrüm boyuncadır. Hatta mezarımda kemiklerimin çürüyüp dagilmasina kadardır.»

Hind binti Utbe'nin bu siirine karsi, cevaben Hind binti Usase b. Abbad b. Muttalib söyle dedi:

«Ey alçakliklara düşen büyük kafirin kızı! Bedir'de ve Bedir'den sonra alçak ve hakir oldun.

Allah seni beyazligi uzun olan Hasimilerin fecrinin sabahında, kesen her kesici ile ve keskin kiliç ile basini yarsin.

Hamza benim arslanimdır, Ali ise doganimdır.

O zamandaki Seybe ve senin baban, bana ihanet olsun diye attılar ve onun gögsünün görünen kisimlarini kanla boyadılar. Senin kötü adagin, adaklarin en seilisidir.»

Ibn Ishak dedi Id: Beni Haris b. Abdumenaftm kardesi Hüleys b. Zeyyan, Uhud gününde (ki o, o zaman Ehabis'in lideri idi) Ebu Süfyan'a rastladı. Ebu Süfyan, Hamza b. Abdülmuttalib'in agzinin yanlarına süngünün dip demiri ile vurup söyle diyordu: «Tad ey asi!» Bunun üzerine Hüleys söyle dedi:

«Ey Beni Kinane, Bu Kureys'in efendisidir. Gördüğünüz gibi karsi koymaya gücü olmayan bir ölüye, amcasinin ogluna neler yapıyor?»

Bunun üzerine o da dedi ki:

«Yazıklar olsun sana, bunu yaptigimi kimseye söyleme, gizli tut. Çünkü bu, kendime hakim olamayip yaptigim bir hatadır.»

Ebu Süfyan b. Harb, daha sonra oradan ayrilip dagin üstüne çıktı. Sonra olanca sesiyle bagirdi ve kendi kendine söyle dedi:

«Ey Ebu Süfyan! Savas senden yana evet dedi. Daha fazla ileri gitme. Çünkü savas dönerlidir. Bir gün sana, bir gün de baskasina güler. Ey Hübel yücel. Senin dinin güçlendi.»

Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.)'da böyle buyurdu:

- Ey Ömer, kalk ve ona cevap ver. Ona söyle de: Allah daha üstün ve daha yücedir. Savasimiz esit değildir. Bizim ölülerimiz Cennet'tedir. Si* zinkilerse

Cehennem'dedir.

Ömer, Ebu Süfyan'a cevap verdigi zaman, Ebu Süfyan ona söyle dedi:

-Ey Ömer, hele bana dogru gel! Rasûlullah (s.a.v.)'da Ömer'e dedi ki:

- Ona git, bakalim onun durumu nedir?

Ömer de ona dogru gitti. Ebu Süfyan, ona söyle dedi:

- Ey Ömer, Allah senin iyiligini versin. Biz, Muhammed'i öldürmedik mi?

Ömer dedi ki:

- Allah Allah! Hayir, böyle birsey yok ve simdi o senin sözünü dinliyor.

Ebu Süfyan dedi ki:

- Sen benim yanimda îbn Kamie'den daha dogru sözlü ve daha iyi bir adamsin.

Çünkü îbn Kamie, onlara: «Ben Muhammed'i öldürdüm.» demisti. Sonra Ebu Süfyan söyle seslendi:

- Ölülerinize hakaret olarak burun ve kulaklari kesilmistir. Vallahi ben buna ne razi oldum, ne kizdim, ne nehyettim, ne de emrettim.

Ebu Süfyan ve berberindekiler oradan ayrilip uzaklastiklari zaman söyle seslendi:

- Gelecek sene bulusma yerimiz Bedir'dir.

Rasûlullah (s.a.v.)'da ashabindan bir adama «Evet gelecek sene Be-dir'de bulusalim diye söyle» diye buyurdu.

Sonra Rasûlullah (s.a.v.), Ali b. Ebi Talib'i gönderdi ve dedi ki: «Onlari izlerini takip et ve ne yaptiklarina, nereye yöneldiklerine, ne kastedtiklerine bak. Eger atlari yanlarina alip develere binmislerse, onlar Mekke'ye gitmeye hazirlaniyor1ardir. Eger atlara binmisler, develeri önlerinde sürüyorlarsa onlar Medine'ye gitmeyi kastediyorlardir. Nefsim kudret elinde bulunan Allah'a yemin ederim ki, eger Medine'ye gitmeyi kastediyorlarsa, elbette oraya yürüyecegim. Sonra Elbette onlarla savasacagim.

Ali dedi ki:

«Ben de onlari izlemek üzere çikip gittim ki, ne yaptiklarini göreyim. Onlar atlari yanlarina aldilar ve develeri binek edindiler. Mekke'ye dogru yöneldiler.» [11]

[1] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayinlari: 4/9-10.

[2] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayinlari: 4/10.

- [3] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 4/10-12.
- [4] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 4/13-14.
- [5] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 4/14-21.
- [6] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 4/22-35.
- [7] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 4/35-42.
- [8] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 4/42-54.
- [9] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 4/55-61.
- [10] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 4/62-63.
- [11] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 4/63-70.

Hız. Peygamberin Uhud Günü Savastan Sonra Yaptığı Dua. 1

Fasıl 1

Hamza Ve Diğer Uhud Şehidlerinin Üzerine Cenaze Namazı Kılınması 3

Uhud Şehidlerinin Sayısı 10

Fasıl 11

Peygamber (S.A.V.)'In Yaralı Oldukları Halde Ashabıyla Birlikte, Ebu Süfyan Ve Arkadaşlarını Korkutmak İçin Peslerine Düşmesi 14

Uhud Savasıyla İlgili Olarak Mü'minler İle Kafirler Tarafından Söylenen Siirler . 18

Uhud Savasıyla İlgili Son Söz. 28

Hicri Dördüncü Sene. 28

Reci' Gazvesi 29

Amr B. Ümeyye Ed-Damrî Seriyyesi 36

Bir-I Maune Seriyyesi 39

Hız. Peygamberin Uhud Günü Savastan Sonra Yaptığı Dua

İmam Ahmed b. Hanbel, Mervan b. Muaviye el-Fezzarî kanalı ile İbn Ruffaa ez-Zürkî rivayet etti İd, onun babası söyle demistir: Uhud günü olduğunda müşrikler çekip gittikten sonra Rasûlullah (s.a.v.) buyur-duki: «Saf halinde dizilin ki, Aziz ve Celil olan Rabbime hamdü senada bulunayım.» Bunun üzerine ashap onun arkasında saf halinde dizildi. O da söyle dua etti:

«Allahım, bütün hamdler sana mahsustur. Allahım, senin verdigini kisacak kimse yoktur. Senin kistigini da açıp verecek kimse yoktur. Senin saptirdigini doğru yola hidayet ettirecek yoktur. Senin hidayete erdirdigini saptiracak kimse yoktur. Senin men ettigini veren yoktur Senin verdigini de men edecek yoktur. Senin uzaklastirdigini yakın kilacak yoktur. Senin yaklastirdigini da uzak kilacak yoktur. Allahım, rahmet, bereket, lütuf ve rizkini bize bol bol ver. Allahım, senden halden hale dönmeyen, zail olmayan, devamlı nimetini istiyorum. Allahım, muhtaçlık gününde nimet, korku gününde de güvenlik istiyorum senden. Allahım, bize verdiklerinin serrinden ve bize vermediklerinin serrinden sana sigmiyorum. Allahım, bize imanı sevdır. Onu kalblerimizde süsle, küfrü, fasıklığı ve isyanı bize çirkin göster. Ve bizi doğru yolu bulanlardan eyle. Allahım, bizi Müslümanlar olarak öldür. Allahım, bizi Müslümanlar olarak yasat. Bizi salih kimseler arasına kat. Bizi rüsvay olan ve fitneye düşen kimselerden kilma. Allahım, peygamberlerini yalanlayan ve insanları senin yolundan geri çeviren kafirleri öldür. Azap ve gazabım onların üzerine indir. Allahım, kendilerine kitap verilmiş olan kafirleri de öldür, ey hak olan Allah»[1]

Fasıl

Halk ölüleri ile mesgul olurken, Beni Neccar'm kardesi Muham-med b. Abdullah b. Abdurrahman b. Ebi Sa'saa el-Mazinî'nin bana anlattigina göre Rasûlullah (s.a.v.) söyle dedi:

- Sa'd b. Rebi'in ne yaptigini, diriler içinde mi, yoksa ölüler içinde mi oldugunu görüp bakacak bir kisi var midir ki, gelip bana bildirsin?

Ensâr'dan bir adam dedi ki:

-Ya Rasûlallah, ben senin için gidip Sa'd'm ne yapmakta olduguna bakarim."

Gitti, bakti ve onu ölmek üzere olan maktuller arasinda yarali olarak buldu. Adam dedi ki:

"Ona söyle dedim: « Rasûlullah (s.a.v.), bana senin diriler arasinda mi, yoksa ölüler arasinda mi oldugunu arastirip bulmami emretti."

Sa'db. Rebidediki:

"Ben ölülerin içindeyim. Rasûlullah (s.a.v.)'a benden selam söyle ve ona deki: Sa'd b. Rebi sana söyle diyor: «Allah bizden yana. Seni ümmetinden bir peygamber olarak en hayirli mükafatla mükafaatlandirsin. Kavmime de benden selam ilet ve onlara de ki: Sa'd b. Rebi size söyle diyor: «Bir an peygamberinize düşmanlar tarafından yol bulunursa, Allah katinda sizin için hiçbir mazeret kalmaz."

Ensâr'dan olan adam dedi ki: Sonra ölmesine kadar orada kaldim. Rasûlullah (s.a.v.)'a geldim ve durumunu ona anlattim.»

Ben derim M: Sa'db. Rebi'i ölüler arasinda arayan kisi Muhamnied b. Mesleme idi. Çünkü, Muhammed b. Ömer el-Vakidî, bana bu yönde haber vermisti. Muhammed b. Mesleme, agir yarali olan Sa'd b. Rebi'e iki kez seslenmis, ama Sa'd ona cevap vermemis. Fakat ona: «Rasûlullah, senin durumuna bakmam için bana emir verdi.» deyince Sa'd, zayif bir sesle ona cevap vermis ve durumunu anlatmis.

"el-îstiab" adli eserde Seyh Ebu Ömer demis ki: Sa'd'i ölüler arasinda arayan kisi Übey b. Ka'b'dir. Dogrusunu Allah bilir. Sa'd b. Rebi, Akabe gecesinde Rasûlullah'a bey'at eden Ensâr temsilcilerinden (nakible-rinden)'dir. Rasûlullah'm Abdurrahman b. Avf ile kardes kildigi kimsedir.

Ibn Ishak dedi ki: Rasûlullah (s.a.v.), Hamza b. Abdülmuttalib'i aramaya çikti. Onu vadinin çukurunda, karni cigerinin hizasindan yarilmis ve kendisine hakaret edilmis, burnu ve kulaklari kesilmis bir halde buldu.

Muhammed b. Cafer b. Zübeyr'in bana anlattigina göre Rasûlullah (s.a.v.) söyle demistir:

«Gördüğüm o manzarayi müşahede ettiğimde, Safiyye'yi hüzün-lendirmek

ve benden sonra bir sünnet olur endisesi olmasaydı, elbette Hamza'yi o halde bırakırdım. Böylece, yırtıcı hayvanların karınlarına ve kusların kursaklarına girsın. And olsun ki, eğer Allah, Kureys'e karşı herhangi bir yerde beni muzaffer kılarırsa, elbette onlardan otuz kişinin ölüsünün basına aynı şeyleri getireceğim.»

Müslümanlar, Rasûlullah (s.a.v.)'m üzüntüsünü ve amcasına hüznünlendiğinden dolayı kızdığım gördükleri zaman dediler ki:

«Vallahi eğer Allah bizi herhangi bir zamanda onlara galip kılarırsa, Arab'tan hiçbir kimseye yapılmadığı bir şekilde onların ölümlerinin

burun ve kulaklarını keseceğiz!»

İbn İshak, Büreyde b. Süfyaî b. Ferve el-Eslemî kanalı ile İbn Abbas'm söyle dedigini rivayet eder: Bu konuda Cenâb-i Allah, su ayet-i kerimeyi inzal buyurdu:

«Eğer ceza vermek isterseniz size yapılanın aynısı ile mukabele edin. Sabrederseniz andolsun ki bu, sabredenler için daha iyidir.» (cn-Nahl, 126.)

Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.), affetti ve sabir gösterdi. Bizi ölümlere iskence etmekten de nehyetti.

Ben derim ki: Bu ayet Mekkîdir. Uhud gazvesi ise hicretten üç sene sonra yapılmıştır. Bu ayette Uhud gazvesinde cerayan eden bir hadise arasında nasıl münasebet kurulabilir? Doğrusunu Allah bilir.

Hümejd et-Tavîl'in, Hasen'den naklettigine göre Semûre söyle demistir: Rasûlullah (s.a.v.), her nereye gelip durdu ve oradan ayrıldı ise mutlaka sadaka vermedi emretmiş ve ölümlere iskence yapmayı menet-mistir.

İbn Hisam dedi ki: Peygamber (s.a.v.), Hamza'nın cenazesi üzerine durup söyle dedi: «Senin bu durumun gibi hiçbir musibet basıma gelmiş değildir. Ve burası gibi hiçbir yer bana bu kadar sıkıntılı gelmemiş-tir.» Sonra Rasûlullah (s.a.v.) söyle buyurdu:

«Cebrail bana geldi ve haber verdi ki: «Hamza b. Abdülmuttalib, yedi kat göklerde "Hamza b. Abdülmuttalib, Allah'ın ve Rasûlü'nün arslanıdır." diye yazılıdır.»

İbn Hisam dedi ki: Rasûlullah (s.a.v.), Hamza ve Ebu Seleme b. Ab-" dil-Esed süt kardeş idiler. Bu üçünü Ebu Leheb'in cariyesi Süveybe emzirmiştir. [2]

Hamza Ve Diğer Uhud Şehidlerinin Üzerine Cenaze Namazı Kılınması

İbn İshak, Miksem kanalı ile İbn Abbas'm söyle dedigini rivayet eder:

« Rasûlullah (s.a.v.), Hamza'mın getirilmesini emretti. Üzeri bir kumaş ile örtüldü. Sonra Rasûlullah, onun üzerine namaz kıldı ve yedi tekbir getirdi.

Sonra diger maktuller birer birer getirildiler. Hamza'nın yanma koyuluyorlardi. Rasûlullah (s.a.v.), onların ve onlarla beraber Hamza'nın namazini kildi. Netice de Hamza'nın üzerine yetmiş iki namaz kılınmış oldu.» Bu garib bir rivayettir. Senedi zayıftır.

Süheylî dedi ki: Ulemadan herhangi biri böyle birseyin olduğunu söylemiş değildir.

Imam Ahmed b. Hanbel, Afian ve Hammad kanalı ile İbn Mes'ud'un söyle dedigini rivayet eder:

«Uhud günü kadınlar, Müslümanların arkasında idiler. Müsrîk yaralıları tedavi ediyorlardı. Eğer o gün yemin etmiş olsaydım, umarım ki, yeminim yerine gelirdi. Ki, bizden hiçbirisi dünyayı istemiyordu. Nihayet Cenâb-ı Allah, su ayeti inzal buyurdu:

«Sizden kimi dünyayı, kimi ahireti istiyordu, derken denemek için Allah sizi geri çevirip bozguna uğrattı.» (Âi-i imrân, 152.)

Rasûlullah'm ashabi, kendilerine verilen emre muhalefet edip karsi geldiklerinde Rasûlullah (s.a.v.), sadece dokuz kisi ile basbasa kaldı. Bunların yedisi Eîsâr'dan, ikisi Kureys'ten idi. Kendisi de onuncuları idi. Müsrîkler kendisine hücum ettiklerinde: «Bunları bizden geri püskürtecek adama Allah rahmet etsin.» dedi. Yanındaki adamlardan yedisi öldürölünceye kadar Rasûlullah, hep böyle dedi. Nihayet Rasûlullah yanındaki iki arkadaşına: «Ashabımız bize insaf etmediler.» dedi. Öte yandan Ebu Süfyan gelip:

- Ey Hübel yücel, dedi. Rasûlullah (s.a.v,) buyurdu ki:
- Siz de, Allah daha yüce ve daha üstündür, deyin. Ashab:
- Allah daha yüce ve daha üstündür, dediler. Ebu Süfyan:
- Bizim Uzza'mız var, sizin Uzza'nız yoktur, dedi. Rasûlullah (s.a.v.) buyurdu ki:
- Siz de deyin ki, Allah mevlamızdır, sizin mevlanız yoktur. Sonra Ebu Süfyan dedi ki:
- Bugün, Bedir gününe karsiliktir. Bir gün bizim lehimize, bir günde aleyhi mi zedir. Bir gün üzölür, bir günde seviniriz. Bizim Hanza-la'mıza karsi sizin de Hanzala'nız gitti. Bizden falan adama karsilik, sizden de falan adam gitti.

Rasûlullah (s.a.v.) dedi ki:

- Hayir, esit degiliz. Bizim ölülerimiz Cennet'te diri olup Allah'tan riziklanmaktadırlar. Sizin ölüleriniz ise Cehennem'de azap görmektedirler.

Ebu Süfyan dedi ki:

- Sizin ölümlerinizden bazisinin kulaklari ve burunlari kesilmistir. Bu, bizim önde gelen adamlarimizin emri üzerine yapilmis bir is degildir. Ben bunu yapmalarini ne emrettim, ne de yasakladim. Bundan ne hoslandim, ne de tiksindim. Bu beni ne üzdü, ne de sevindirdi.

İbn Mesud dedi ki: «Ashab bakti ki, Hamza'nın karni yarilmis, cigeri cikarilmis. Hind, o cigeri alip çignemis ama yiyememisti. Rasûlullah (s.a.v.): «Hind, o cigerden yedi mi?» diye sordu. Ashab: "Hayir" deyince Rasûlullah dedi ki: «Allah, Hamza'nın vücudunun hiçbir parçasini atese sokacak degildir.» Böyle dedikten sonra Rasûlullah (s.a.v.), Hamza'nın cesedini getirdi. Üzerine cenaze namazi kildi. Ensâr'dan bir adam da getirildi. Onun yani basina konuldu. Onun üzerine de cenaze namazini kildi. Ensâr'dan olan cenaze kaldirildi. Hamza'nın cenazesi ayni yerde birakildi. Bir baska adamin cenazesi daha getirilip Hamza'nın yanina konuldu. Onun da üzerine namaz kilindikten sonra cenazesi kaldirildi. Hamza'nin ki yine ayni yerde birakildi. Böylece o gün Hamza'nın üzerine yetmis kez cenaze namazi kilmis oldu.»

Bunu sadece Imam Ahmed b. Hanbel rivayet etmistir ki, bunun senedinde Ata b. Saib tarafından zayiflik vardir. Dogrusunu Allah bilir.

Buharî'nin bu konuda yaptigi rivayet daha saglamdir. Buna göre Kuteybe, Cabir b. Abdullah'tan söyle bir rivayette bulunmustur: Rasûlullah (s.a.v.), Uhud savasinda Öldürülen Müslümanlari cenazelerini ikiserli olarak ayni kefene sariliyor, sonra: «Bunlardan hangisi daha çok Kur'ân okumustur?» diye soruyor, hangisinin daha çok okudugu söylenirse, önce onu mezara koyuyordu. Ve: «Kiyamet gününde ben bunlar lehine shidlik yapacagim.» diyordu. Kanlariyla defnedilmelerini emrediyordu. Üzerlerine namaz kilinmedi ve yikanmadilar.

Bunu Müslim'den ayri olarak Buharî, yalnız basina rivayet etmistir. Leys b. Sa'd kanaliyla sünen ehli muhaddisler de bunu rivayet etmislerdir.

Imam Ahmed b. Hanbel, İbn Cafer kanali ile Cabir b. Abdullah'in söyle dedigim rivayet eder: Peygamber (s.a.v.), Uhud shidlerii hakkında söyle buyurdu: «Onlari her yarasi ve her kam, kiyamet gününde misk kokusu saçacaktır.» Böyle dedi ve üzerlerine namaz kilmadi.

Vefatindan az Önce ve Uhud'tan seneler sonra Rasûlullah'm, Uhud shidlerii üzerine namaz kilmis oldugu sabittir. Nitekim Buharî de, Ukbe b. Amir'in söyle dedigini rivayet eder: Rasûlullah (s.a.v.), ölümlere ve dirilere veda edercesine Uhud gazvesinden sekiz sene sonra Uhud shidlerii üzerine cenaze namazi kildi. Sonra minbere çıkıp söyle buyurdu:

«Sizin önünüzde sevab ve ecir vardir. Ve ben de sizin shidinizim. Sizinle bulusma yerimiz Kevser havuzudur. Ve ben suradan ona bakmaktayim.

Allah'a sirk kosmanızdan korkmuyorum. Ancak dünya hususunda bu birinizle rekabete girmenizden korkuyorum.»

Ukbe b. Amir diyor ki: Rasûlullah'i en son olarak iste orada görmüstüm.

el-Ümevî, babası kanalı ile Hz. Aise'nin söyle dedigini rivayet eder:

Haberler alabilmek için seher vakti Rasûlullah'm Uhud'da çıktığı yere gittik. Fecir doğunca güçlü, kuvvetli bir adamın söyle diyerek kostugunu gördük: «Azıcık bekle hele, savasa Hamel de katılsın.» Bir de baktık ki, o kişi Üseyd b. Hudayr'mis. Biraz bekledik. Baktık ki bir deve geliyor. Bir kadın da iki çuvalın ortasında devenin üzerinde. Yanına yaklaşıncaya onun Amr b. Cemuh'un karısı olduğunu gördük. Kendisine:

- Ne haber? diye sorduk. Dedi ki:

- Allah, Rasûlullah (s.a.v.)'i müdafaa etti. Mü'minlerden de şahid-ler edildi:

«Allah, inkar edenleri, kinleriyle geri çevirdi, bir hayra ulaşamadılar. Savasta, inananlara Allah'ın yardımı yetti. Allah kuvvetli olandır, güçlü olandır.» (el-Ahzâb, 25.)

Sonra o kadın, devesine: «Çok» dedi. Deve çöktü. O da yere indi. Kendisine: «Bu nedir?» diye sorduk. O da: Kardeşim ve kocamdır, dedi.

İbn İshak dedi ki: Safiyye binti Abdülmuttalib, Hamza'ya bakmak için geldi. Hamza, onun ana baba bir kardeşi idi. Rasûlullah (s.a.v.), Sa-fiyye'nin oğlu Zübeyr b. Avvam'a dedi ki:

- Anam karşına ve onu geri çevir, kardeşindeki durumu görmesin. Zübeyr, Safiyye'ye dedi ki:

- Ey anacığım! Rasûlullah (s.a.v.), sana geri dönmeni emrediyor. Safiyye dedi ki:

- Niçin? Kardeşimin cesedine hakaret edildiğini isittim. Bu ise Allah yolunda olan bir şeydir. Biz buna razıyız. Ecrini ve sevabını Allah'tan beklerim. Ve inşaallah sabredeceğim.

Zübeyr, Rasûlullah (s.a.v.)'a gelip ona anasının durumunu haber verdiği zaman, Rasûlullah (s.a.v.):

- Onu serbest bırak, dedi.

Bunun üzerine Safiyye geldi. Hamza'ya baktı, ona dua etti. "Inna lillahi ve inna ileyhi raciün", deyip istigfar etti. Sonra Rasûlullah (s.a.v.), Hamza'nın defnedilmesini emretti ve defnolundu. Hamza ile birlikte Abdullah b. Cahs ile annesi Ümeyme binti Abdülmuttalib de aynı yere defnedildiler. Abdullah b. Cahs'm cesedinin bazı yerlerine hakaret edilmiş, burnu ve kulakları kesilmisti. Ancak ciğeri çıkarılmamisti. Allah onlardan razı olsun.

Süheylî dedi ki: Abdullah'a, Allah yolunda burnu ve kulağı kesilen kişi

denirdi. Sa'd'm anlattigina göre kendisi ve Abdullah b. Cahs bir dua yapmislar, bu dualari Allah tarafından kabul edilmisti. Sa'd, müsrik bir süvari ile karsilasma ve o süvari tarafından öldürölüp üzerindeki esyanin yagmalanmasi için Allah'a dua etmis ve bu duasi kabul edilmisti. Abdullah b. Cahs ise, kendisini bir süvarinin yakalayip öldürmesini ve Allah yolunda burnunu kesmesini istemisti. Onun bu duasi da kabul edilmisti.

Zübeyr b. Bekkar'm anlattigina göre Uhud harbinde kilici kmlmis, Rasûlullah ona bir hurma dali vermis, hurma dali Abdullah b. Cahs'in elinde kilica dönüsmüs, bu kiliçla savasmisti. Sonra bu kiliç, ogullarından birinin terekesinde bulunmus ve 200 dinara satilmisti.

Buharî'nin sahihinde de geçtiği gibi Rasûlullah (s.a.v.), Uhud savasinda iki ya da üç şehidi ayni mezara hatta ayni kefene koyarak defnediyordu. Müslümanlar, yarali olduklarından her biri için ayrı ayrı mezar kazmak zor olduğundan Rasûlullah bu şekilde müsaade vermisti. Bu durumda şehidlerden hangisi daha çok Kur'ân bilgisine sahip ise önce onu mezara koyuyordu. Birbirleriyle arkadaş olan iki kisiyi ayni mezara defnediyordu. Nitekim Cabir'in babasi Abdullah b. Amr b. Haram ile Amr b. Cemuh'u ayni mezara defnetmisti. Çünkü bunların ikisi arkadaş idiler. Rasûlullah, şehidleri yikamadan, kanları ve yaraları ile defnetmisti.

Ibn Ishak, Zührî kanali ile Abdullah b. Salebe b. Suayr'dan rivayet etti ki: Rasûlullah (s.a.v.), Uhud gününde şehidlerin yanından ayrilirken söyle demistir:

«Bunlara ben şahidim. Allah yolunda yaralanan her bir yarali kiyamet gününde yarasından kanlar akararak Allah tarafından diriltilecek-tir. Yarasından akan sey, kan renginde olacaktır. Ama misk kokusu sa-, çacaktır.»

Ravi diyor ki: Amcam Musa b. Yesar, bana Ebu Hüreyre'nin söyle dedigini anlatti:

Rasûlullah (s.a.v.) söyle buyurdu: «Allah yolunda yaralanan kisiyi kiyamet gününde Allah, onun yarasından kan akararak diriltecektir. Yarasından akan sey, kan renginde olacak ama misk kokusu saçacaktır.»

Bu hadis, Buharî ve Müslim'in sahihlerinde de vardır.

Imam Ahmed b. Hanbel, Ali b. Asim kanali ile îbn Abbas'in söyle dedigini rivayet eder:

« Rasûlullah (s.a.v.), Uhud gününde şehidlerin üzerlerindeki demir ve derilerin çıkarilmasini emretti. Sonra söyle buyurdu: «Onları elbiseleri ve kanlarıyla birlikte defnedin.»

"Sünen" adli eserinde Imam Ebu Davud, el-Ka'nebî kanali ile Hi-sam b.

Amirin söyle dedigini rivayet eder: «Uhud gününde Ensâr, Rasûlullah (s.a.v.)'a gelip:

-Yorulup bitkin düştük, yaralandık. Bize ne yapmamizi emredersin? diye sordu.

Rasûlullah buyurdu ki:

- Mezari genişçe kazın. İki ya da üç kisiyi aynı mezara defnedin. Denildi ki:

- Ya Rasûlallah, ölülerden hangisini önce defnedelim? Rasûlullah:

- En çok Kur'ân bilenlerini ve okuyanlarını önce defnedin, dedi.» İbn İshak dedi ki: Bir kısım Müslümanlar, maktullerini Medine'ye

tasıyıp onları orada defnetmişlerdi. Sonra Rasûlullah (s.a.v.) bunu men edip söyle dedi: Onları vurulup düştükleri yerde defnediniz.

İraam Ahmed b. Hanbel, Ali b. İshak kanalı ile Cabir b. Abdullah'ın söyle dedigini rivayet eder:

«Uhud'da babam şehid oldu. Kız kardeşlerim kendilerine ait su tasıma devesini bana vererek beni babamın yanına gönderdiler. Ve: «Git, babamız, su deveye yükle ve onu Beni Seleme mezarlığına defnet.» dediler. Ben de yardımcı arkadaşlarımla birlikte babamın cenazesinin yanına geldim. Rasûlullah, Uhud'da oturuyordu. Gelisimizden haberdar oldu. Beni çağırıp söyle dedi:

«Nefsim kudret elinde bulunan Allah'a yemin ederim ki, babam ancak şehid kardeşleriyle birlikte defnedilecektir.» Bunun üzerine babam, Uhud'daki arkadaşlarıyla birlikte Uhud mezarlığına defnedildi.»

İmam Ahmed b. Hanbel, Muhammed b. Cafer kanalı ile Cabir b. Abdullah'ın söyle dedigini rivayet eder: Uhud şehidleri, bulundukları yerlerden başka yerlere tasındılar. Peygamberin münadisi söyle seslendi: «Ölüleri eski yerlerine geri getirin.»

Ebu Davud ile Neseî, Sevrî kanalı ile Cabir b. Abdullah'ın söyle dedigini rivayet etmişlerdir:

« Rasûlullah (s.a.v.), savaşmak için Medine'den çıkıp müsrüklerin yanına gitti. Babam Abdullah bana söyle dedi: «Ey Cabir! Akibetimizin neye varacağım bilmek maksadıyla sakın Medineli gözlemciler arasında bulunma. Doğrusu Allah'a yemin ederim ki, benden sonra kızlarımın kimsesiz kalacaklarına dair bir endişem olmasaydı, senin de gözlerimin önünde şehid olmanı isterdim.»

Cabir diyor ki: Bir ara ben gözlemciler arasında iken baktım ki, halam, babamla dayımı bir deve üzerinde getiriyor. Onları mezarlığımıza defnetmek için Medine'ye getirdim. O esnada bir adam bana yetisti ve söyle dedi:

«Bilesin ki Peygamber (s.a.v.), şehidleri Uhud'a geri getirip, orada vuruldukları yere defnetmenizi emrediyor.» Ben de onları geri götürdüm. Uhud'da vuruldukları yere defnettim. Ebu Süfyan oğlu Muaviye'nin hilafeti zamanında adamın biri gelip bana söyle dedi: «Ey Abdullah'ın oğlu Cabir! Allah'a yemin ederim ki Muaviye'nin adamları, senin babanın cesedini yerden çıkardılar, vücudunun bir kısmı ortada duruyor.» Gidip babamı defnettığım şekilde buldum. Hiç değişmemişti. Sadece öldürülürken vücudunda meydana gelen değişiklik vardı.»

Buhari, daha sonra Cabir'in babasının borcunu Ödeyisini de anlatır. Bu rivayet, Buharî ve Müslim'in sahihlerinde de sabittir.

Beyhakî, Hammad b. Zeyd kanalı ile Cabir b. Abdullah'ın söyle dedigini rivayet eder: «Muaviye, Uhud savaşından kırk sene sonra bir su kanalını Uhud şehidliğinden geçirmek için tesebbüse geçtiğinde bizden yardım istedi. Biz de şehitliğe gelip şehidleri mezarlarından çıkardık. Onları başka yerlere nakledecektik. Çalışma esnasında kürek, Hamza (r.a.)'nin ayaklarına isabet etti, ayaklarından kan hskirdi.»

İbn İshak'ın Cabir'den yaptığı bir rivayete göre O şöyle demistir: «Onları mezarlarından çıkardık. Sanki dün defnedilmiş gibi idiler.»

Vakidî'nin anlattığına göre Muaviye, Uhud şehidliğinden bir su kanalı geçirmek isteyince, tellali söyle duyuruda bulundu: «Uhud'da ölüsü bulunan kimse, oraya gelsin.»

Cabir dedi ki: «Mezarlarını kazdık. Babamı sanki eski halinde uyumakta imişçesine gördüm. Komsusu Amr b. Cemuh'u da kendi mezarında gördük. Eli yarasının üzerinde idi. Eli kaldırıldığında yarasından kan fiskirmaya başladı.»

Denilir ki: Uhud şehidliğinde mezarlardan misk kokusu gibi bir koku saçılıyordu. Allah, onların tamamından razı olsun. Bu hadise, defnedilmelerinden kırkaltı sene sonra vuku bulmuştur.

Buharî, Müsedded kanalı ile Cabir'in söyle dedigini rivayet eder:

«Uhud savaşına başlanacağı zaman babam, geceleyin beni yanına çağırdı ve söyle dedi: «Ben kendimi Rasûlullah'ın ashabından öldürülecek ilk şahıslar arasında görüyorum. Mutlaka öldürüleceğim. Benden sonra - Rasûlullah (s.a.v.) hariç olmak üzere- nazarımda en kıymetli kişi olarak seni dünyada bırakıyorum. Benim borcum vardır. Borcumu öde. Ve kardeşlerine de iyilikte bulun.»

Sabahladığımızda babamın öldürülen şahısların ilki olduğunu gördüm. Kendisiyle birlikte bir baskasida aynı mezara defnedildi. Ama onun bir baskasıyla aynı mezarda kalmasını gönlüm kabul etmedi. Altı ay sonra onu mezarından çıkardım. Baktım ki, ilk defnettığımız günkü durumdadır.

Sadece kulaklari yarali idi.»

Buharî ve Müslim'in sahihlerinde Muhammed b. Münkedir, Cabir'den rivayet ettiki, Cabir'in babasi öldürüldüğünde üzerindeki elbiseyi çıkarip aglamaya baslamis. Rasûlullah (s.a.v.), onu aglamaktan menederek söyle buyurmus:

«Aglasanda aglamasanda fark etmez. Siz onun cenazesini kaldmn-caya kadar melekler onu gölgelendirmeye devam edeceklerdir.» Baska bir rivayette anlatildigina göre Cabir'in halasi, onun babasinin üzerine aglamistir.

Beyhakî, Ebu Abdullah el-Hanz kanali ile Hz. Aise'nin söyle dedigini rivayet eder: «Rasûlullah (s.a.v.), Cabir'e dedi ki:

- Ey Cabir, seni müjdeliyeyim mi?
- Evet müjdele. Allah sana hayir müjdesini versin.
- Duydun mu, Allah senin babani diriltmis ve ona söyle demis:
- Ey kulum, dile benden ne dileresen, sana verecegim.
- Ey Rabbim, sana hakkiyla ibadet ettim. Senden dilegim sudur ki, beni tekrar dünyaya gönderesin de peygamberinle birlikte savasayim ve senin yolunda bir kez daha öldürüleyim.
- Ey kulum, benim ezelde hükmüm sudur ki, hiç kimse dünyaya geri dönemez.»

Beyhakî, Ebu'l-Hasan Muhammed b. Ebi'l-Maruf kanali ile Cabir b. Abdullah'in söyle dedigini rivayet eder:

« Rasûlullah (s.a.v.), bana bakip söyle dedi:

- Ne oluyor bana ki, seni kaygili görüyorum?
- Ya Rasûlallah, babam öldürüldü. Benim üzerime borç ve çoluk çocuk birakti.
- Sana anlatayim mi? Cenâb-i Allah, konustugu kimselerle mutlaka perde arkasindan konusmustur. Senin babanla ise yüzyüze konusmus ve ona söyle demis:
- Ey kulum, dile benden ne dileresen, sana verecegim. Bunun üzerine o:
- Ey Rabbim, senden dilegim sudur ki: Beni tekrar dünyaya gönderesin de orada senin yolunda ikinci kez öldürüleyim.
- Ezelde söyle demisimdir ki, dünyaya hiç kimse geri dönmeyecektir.
- Ey Rabbim, bunu benden sonrakilere teblig et. Ve onlara bildir. Bunun üzerine Cenâb-i Allah, su ayeti inzal buyurdu:
- «Allah yolunda öldürülenleri ölü saymayin. Bilakis onlar Rableri katinda

diridirler ve riziklanırlar.» (Âi-ilrarân,i69.)

Ibn îshak, Cabir'in söyle dedigini rivayet etmistir: «Rasûlullah (s.a.v.) bana dedi ki:

- Ey Cabir, sana müjde vereyim mi? Ben de:

- Evet ver, dedim.

- Dogrusu senin baban Uhud'da vuruldu. Allah onu diriltti. Ve sonra ona söyle dedi:

- Ey Allah'in kulu, neyi seversin, sana ne yapmami arzularsin? Bunun üzerine baban:

- Ey Rabbim, sunu arzularim ki, beni dünyaya geri gonderesin, senin yolunda savasayim ve bir kez daha öldürüleyim.»

Imam Ahmed b. Hanbel, Ali b. el-Medenî kanali ile Cabir'in söyle dedigini de rivayet etmistir: Allah buyurdu ki:

«Ben hüküm vermisimdir ki, insanlar dünyaya tekrar geri dönme-yeceklerdir.»

Imam Ahmed b. Hanbel, Yakub kanali ile Cabir b. Abdullah'in söyle dedigini rivayet etmistir:

«Uhud'a katilan Müslümanlardan bahsedilirken, Rasûlullah (s.a.v.)'m söyle dedigini isittim:

«Vallahi ben isterdim ki, Uhud'a katilan Müslümanlarla birlikte Uhud daginin eteginde bir akil aydim.»

Beyhakî, Ebu Hüreyre'nin söyle dedigini rivayet etmistir:

«Rasûlullah (s.a.v.), Uhud'dan geri dönerken yol üzerinde ölü bulu-

nan Mus'ab b. Ümeyr'e ugradi. Yani basinda durdu. Onun için dua etti. Sonra su ayeti okudu:

«Inananlardan, Allah'a verdigi ahdi yerine getiren adamlar vardir. Kimi, bu ugurda canim vermis, kimi de beklemektedir...» (ei-Ahzftb, 23.)

Rasûlullah (s.a.v.), bu ayeti okuduktan sonra da söyle dedi:

«Sahadet ederim Id, bunlar, kiyamet gününde Allah katinda sehid-ler dir.

Bunlara gelin ve ziyaret edin. Nefsim kudret elinde bulunan zata yemin ederim ki, her kim bunlara selam verirse, bunlar da kiyamet gününde onun selamina karsilik vereceklerdir.»

Bu, garib bir hadistir. Übeyd b. Ümeyr'den de mürsel olarak rivayet edilmistir.

Beyhakî, Musa b. Yakub kanali ile Ebu Hüreyre'nin söyle dedigini rivayet

etmistir:

«Peygamber (s.a.v.), şehidlerin mezarına gelirdi. Şehidliğin girişine vardığında şöyle dedi: «Sabretmenize karşılık size selam olsun. Burası dünyanın en güzel bir sonucudur.» Sonra Ebu Bekir de gelip aynı şeyi yapardı. Ebu Bekirden sonra Ömer de gelip şehidliği ziyaret ederdi. Ömer'den sonra Osman da gelip aynı şekilde Uhud şehidlerini ziyaret ederdi.»

Vakidî dedi ki: Peygamber (s.a.v.), Uhud şehidlerini her sene ziyaret ederdi. Şehidliğin girişine vardığında şöyle derdi:

«Sabretmenize karşılık size selam olsun. Burası dünyanın güzel bir sonucudur.» Sonra Ebu Bekir, her sene gelip Uhud şehidlerini ziyaret ederdi. Ondan sonra Hz. Ömer ve Hz. Osman da böyle yaparlardı. Rasûlullah (s.a.v.)'m kızı Fatima da Uhud şehidlerinin yanına gelip ağlar ve onlar için dua ederdi. Sa'd'da gelip şehidlere selam verir, sonra arkadaşlarına döner ve şöyle derdi: «Selaminize karşılık verecek olan bir kavme (yani su şehidlere) selam vermeyecek misiniz?»

Sonra Vakidî, yukarıda adı geçen kimselerin ziyaretlerini Ebu Sa'd'dan, Ebu Hüreyre'den, Abdullah b. Ömer'den ve Ümmü Sele-me'den nakletmiştir. Allah tamamından razı olsun.

ibn Eb'id-Dünya, İbrahim kanalı ile Attaf b. Halid'in şöyle dedigini rivayet etmiştir: «Teyzem bana dedi ki: Bir gün binegime binip şehidlerin mezarına gittim, -o hep oraya ziyarete giderdi- Hamza'nın mezarının yanına vardım. Allah'ın bana nasip ettiği kadar namaz kildim. O vadiye ne seslenen, ne de sese cevap veren bir kimse vardı. Sadece bir çocuk vardı ki, binegimizin yularım tutmakta idi. Namazımı tamamladıktan sonra elimi şöyle yaparak: «Esselamü aleyküm» dedim. Yer altından selamıma karşılık verildiğini isittim. Bu gerçeği Allah'ın beni yarattığını nasıl biliyorsam öyle biliyorum. Ve yine gece ve gündüzü nasıl biliyorsam, bu gerçeği de öyle biliyorum. Selamıma karşılık verildiğini isittim anda vücudumdaki bütün tüylerimin ürperdiğini hissettim.»

Muhammed b. İshak, İsmail b. Ümeyye kanalı ile İbn Abbas'm şöyle dedigini rivayet eder:

Peygamber (s.a.v.) buyurdu ki:

«Uhud gününde kardeşleriniz vurulduklarında Cenâb-i Allah, onların ruhlarını yeşil kuşların karınlarına yerleştirdi ki, o kuşlar Cennet ırmaklarına gidip içer, Cennet'in meyvelerini yer ve Arsin gölgesinde asılı bulunan altın kandillere doğru giderler. Yediklerinin, içtiklerinin ve dinlenme yerlerinin hoşluğunu, güzelliğini görünce şöyle derler: «Cennet'te diri olup uzaklandığımızı dünyadaki kardeşlerimize kim haber verecek ki, onlar

savastan kaçmasınlar, cihada ragbetsizlik etmesinler?»

Onların böyle demeleri üzerine yüce Allah söyle buyurur: Sizin yerinize bunu ben onlara haber veririm.

Bunun üzerine Cenâb-i Allah, Kur'ân-i Kerîm'in su ayetini inzal buyurmıştır:

«Allah yolunda öldürülenleri ölü saymayın. Bilakis onlar Rableri katında diridirler. Ve riziklanırlar.» (Âl-i Imrân, 169.)

Müslim ile Beyhakî, Mesruk'un söyle dedigini rivayet etmişlerdir:

Abdullah b. Mesud'a su ayeti sorduk:

«Allah yolunda öldürülenleri ölü saymayın. Bilakis onlar Rableri katında diridirler ve riziklanırlar.»

Abdullah b. Mesud, bu ayetle ilgili sorumuza su cevabi verdi:

«Biz de bu ayeti, Rasûlullah (s.a.v.)'a sorduk. Bize cevaben söyle buyurdu: «Allah yolunda öldürülen kimselerin ruhlari yesil kusların kar-mındadır. Bu kusların karnında onlar diledikleri yerlere giderler. Sonra Ars-i A'lâ'ya asili kandillere gidip yerleşirler. Onlar bu halde iken Rableri onlara söyle der:

- Benden ne dilerseniz dileyin.

- Ey Rabbimiz, senden ne dileyeceğiz ki, biz Cennet'te diledigimiz yere gidiyoruz.

Rableri bu sorusunu üç kez onlara tekrarlar. Mutlaka birsey istemeleri gerektiğini anlayınca söyle derler:

- Ey Rabbimiz, ruhlarımızı bedenlerimize yerleştirmeni ve bizi tekrar dünyaya göndermeni diliyoruz ki, senin yolunda bir kez daha öldürülelim.

Cenâb-i Allah, onların başka bir dilekte bulunmadıklarını görünce onları yine kendi hallerine bırakacaktır.» [3]

Uhud Şehidlerinin Sayısı

Musa b. Ukbe dedi ki: Uhud savaşında Muhacir ve Ensâr'dan toplam kırkdokuz kişi şehid edilmistir.

Buharî'nin sahihinde Bera'dan nakledilen bir hadiste denilmektedir ki, Uhud da Müslümanlardan yetmiş kişi şehid edilmistir. Doğrusunu Allah bilir.

Katade, Enes'ten rivayet etti ki, Uhud savaşında Ensâr'dan yetmiş kişi; Bir-i Maune faciasında yetmiş kişi; Yemame savaşında da yetmiş kişi öldürülmüştür.

Hammad b. Seleme, Sabit'ten rivayet etti ki, Enes söyle demistir: Uhud gününde yetmiş kişi; Bir-i Maune gününde yetmiş kişi; Mu'te gününde yetmiş kişi ve Yemame gününde de yetmiş kişi öldürülmüştür.

Malik, Yahya b. Said el-Ensârî tariki ile Said b. Müseyyeb'in söyle dedigini rivayet eder: Uhud ve Yemame savasi ile Cisir-i Ebi Ubey-de savasinda Ensâr'dan yetmis kisi öldürülmüştür.

Uhud sehidleri hakkında Ikrime, Urve, Zührî ve Muhammed b. Ishak da böyle demislerdir. Buna su ayetle sahadet etmektedir;

«Baskalarini iki misline ugrattiginiz bir musibete kendiniz ugrayinca mi: «Bu nereden?» dersiniz? Ey Muhammed! De ki: «O, kendi tarafmizdandir.» Dogrusu Allah her seye Kadirdir.» (ÂH Imrân, 165.)

Yani Bedir gününde Müslümanlar, yetmis müsriki öldürmüs, yetmis müsriki de esir almislardi.

Ibn ishak dedi ki: Uhud savasinda Müslümanlardan altmisbes kisi öldürüldü. Dördü Muhacirlerdendir ki, adlari söyledir: Hamza, Abdullah b. Cahs, Mus'ab b. Ümeyr ye Semmas b. Osman.

Digerleri ise Ensâr'dandir. Ibn îshak, bunlarin adlarim kabilelerine göre siralamistir. Ibn Hisam, buna bes kisinin adini daha eklemistir ki, buna göre sehidlerin sayisi yetmisi bulmaktadir.

Ibn Ishak, müsriklerden de on iki kisinin öldürüldüğünü söyleyip adlarini verir.

Urve dedi ki: Uhud gününde kirkdört (veya kirkyedi) kisi sehid oldu.

Musa b. Ukbe dedi ki: Uhud savasinda kirk dokuz kisi sehid edildi. O gün müsriklerden de onalti kisi öldürüldü. Urve ise ondokuz kisinin öldürüldüğünü söylemistir. Ibn Ishak'a gelince; o, müsriklerden yirmi iki kisinin öldürüldüğünü söylemistir.

Safîi'den naklen Rebî söyle demistir:

«Müsriklerden Ebu Azze el-Cumuhî'den baskasi esir alinmadi. O, Bedir savasinda da esir alinmisti. Ancak Rasûlullah (s.a.v.), fidesiz olarak onu - bir daha kendisine karsi savasmamak sartiyla- salivermisti. Uhud gününde tekrar esir alinca: «Ya Muhammed, beni kizlarima bagislayip saliver. Tekrar seninle savasmamak üzere sana söz veriyorum.» demisti. Rasûlullah (s.a.v.) ise, onun bu istegini reddederek söyle demisti:

«Seni Mekke'de yanaklarini silip, Muhammed'i iki kez aldattim, diyesin diye serbest birakmam. Rasûlullah daha sonra emir vererek boynunu vurdurdu.»

Bazilarinin anlattiklarina göre Rasûlullah (s.a.v.), o gün söyle buyurmustur: «Mü'min kisi, ayni delikten iki defa isirilmaz.» [4]

Fasil

Ibn Ishak dedi ki: Rasûlullah (s.a.v.), Medine'ye dogru gitmek üzere Uhud'dan ayrildi. Hamne binti Cahs ona rastladi. Bana anlatildigina göre Hamne, halk ile karsilastiginda ona kardesi Abdullah b. Cahs'm ölüm haberi verildi. O da kardesi için istigfarda bulundu. Sonra dayisi Hamza b. Abdülmuttalib'in ölüm haberi ona verildi. Onun için de istigfarda bulundu. Sonra kocasi Mus'ab b. Ümeyr'in ölüm haberi kendisine verilince bagirdi, feryad-u figân etti. Rasûlullah (s.a.v) da: «Hersey bir tarafa, kadinin kocasi bir tarafadir.» dedi. Çünkü kardesinin ve dayisinin ölüm haberini alirken sebat gösterdigini^ kocasinin ölüm haberini alirken vaveyla kopardigim görmüstü.

Ibn Mace, Muhammed b. Yahya tariki ile Ibrahim b. Muhammed b. Abdullah b. Cahs'tan, o da babasindan rivayet etti ki, Hamne binti Cahs'a: «Kardesin öldürüldü.» denildiginde o: «Allah ona rahmet etsin.» diyerek « » ayetini okumus, ona: "Kocan öldürüldü." denildiginde: "Vay benim basima gelenler. Vah benim üzüntülerim!" diye feryad etmistü.»

Rasûlullah (s.a.v.) bunun üzerine söyle buyurmustu: «Hersey bir tarafa, kadinin kocasi bir tarafadir.»

ibn Ishak, Abdulvahid b. Avn kanali ile Sa'd b. Ebi Vakkas'm söyle dedigini rivayet etmistir: Rasûlullah (s.a.v.), Beni Dinar kabilesinden bir kadina rastladi ki, onun kocasi, kardesi ve babasi Rasûlullah ile birlikte Uhud'da savasmislar ve vurulup sehid düsmüslerdi. Ölüm haberleri ona ulastigi zaman kadin:

- Rasûlullah (s.a.v.)'a ne oldu? diye sordu.

Dediler ki; Ey falanin anasi, o iyidir. Allah'a hamd olsun. O, senin istedigini gibidir. Kadin dedi ki:

- Onu bana gösterin de kendisine bir bakayim.

Rasûlullah ona gösterildi. Onu gördüğü zaman kadm söyle dedi:

- Senden sonra her musibet küçük kalir.

Ibn Hisam dedi ki: Celel kelimesi* hem az, hem de çok anlamina gelir. Kadının bu ifadesinde az anlamina gelmektedir. Nitekim bir siirinde Imru'1-Kays söyle demistir:

«Beni Esed kabilesi hükümdarlarini öldürdüler ya, Bilesiniz ki, bundan baska her sey celeldir (küçük ve azdir).»

İbn Ishak dedi ki: Rasûlullah (s.a.v.), ailesine vardigi zaman kilicini kizi Fatima'ya verip söyle dedi:

«Ey kizcagizim, bunun üzerindeki kani yika. Allah'a yemin ederim ki, bu kilicim bugün bana sadik çıktı.»

Ebu Talib oğlu Ali de kilicini Fatima'ya verip söyle dedi:

«Ey Fatima, bu kilicin üzerindeki kani yika. Allah'a yemin ederim ki, bu kilicim, bana sadakat gösterdi.»

Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v) da söyle buyurdu:

«Allah'a andolsun ki, sayet sen doğru savasmis isen seninle birlikte Sehl b. Hüneyf ve Ebu Düçane de doğru savasmistir.»

Musa b. Ukbe de söyle demistir: «Rasûlullah (s.a.v.), Hz. Ali'nin kilicinin kana boyanmis oldugunu görünce söyle buyurdu:

«Eger sen iyi savasmis isen, Asim b. Sabit b. Ebu'l-Akleh, Haris b. Samme ve Sehl b. Hüneyf de iyi savasmislardir.»

Beyhakî, Ibn Abbas'in söyle dedigini rivayet etmistir: «Ali b. Ebi Talib, Uhud gününde kilicim getirdi. Kilici egilmisti. Fatima'ya söyle dedi: Su kilici al. Bu iyi bir kiliçtir. Bugün beni rahatlati.»

Rasûlullah (s.a.v.) da buyurdu ki: «Eger sen bu kilicinla iyi darbeler vurmus isen, muhakkak Sehl b. Hüneyf, Ebu Düçane, Asim b. Sabit ye Haris b. Samme de iyi darbeler vurmuslardir.»

Ibn Hisam dedi ki: «Rasûlullah (s.a.v.)'m bu kilici Zülfikar idi.»

Yine Ibn Hisam dedi ki: Ilim erbabından bir kimse bana haber verdi ki, Ibn Ebi Nüceyh söyle demistir: Uhud gününde biri söyle seslendi:

«Zülfikar'dan baska kiliç yoktur.»

İbn Hisam dedi ki: Ilim ehlerinden biri bana su haberi verdi: Rasûlullah (s.a.v.), o gün Ebu Talib oğlu Ali'ye söyle demistir:

«Allah bize fetih müyesser kihncaya kadar müsrikler artık bu Uhud gibisini basimiza getiremezler.»

Ibn Ishak dedi ki: Rasûlullah (s.a.v.), Beni Abdüleshel yurduna ugradi. Orada bazilarinin aglayip ölüleri üzerine feryad-u figân ettik-, lerini gördü. Gözleri yasardi. Sonra söyle dedi:

«Ama Hamza'nin üzerine kimse aglamiyor.»

Sa'd b. Muaz ile Üseyd b. Hudayr, Beni Abdüleshel yurduna döndüklerinde kadınlarına, bir grup kurup Rasûlullah'in yanına gitmelerini ve orada amcasinin üzerine aglamalarini emrettiler.

Hakim b. Hakim b. Abbad b. Hüneyf, Abdüleshel ogullari kabilesinden bazi adamlardan naklen bana söyle dedi: Rasûlullah (s.a.v.), o kadınların Hamza üzerine agladiklarini isitince yanlarına vardi. Kadınlar mescidin kapisinda durup aglamaktaydilar. Onlara söyle dedi:

«Geri dönün. Allah size rahmet etsin. Kendiniz bizzat iyilikte bulundunuz.»

Rasûlullah (s.a.v.), o gün ölümler üzerine aglamayı ve feryad-u figan etmeyi yasakladı.

İmam Ahmed b. Hanbel, İbn Ömer'in söyle dedigini rivayet etmiştir: Rasûlullah (s.a.v.), Uhud'dan döndüğünde Ensâr kadınları, öldürülen esleri üzerine aglamaya başladılar. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.): «Ama Hamza'mn üzerine aglayan kimse yok.» dedi.

İbn Ömer diyor ki: Sonra Rasûlullah uyudu. Uyandığında kadınların agladıklarını isitince söyle dedi: «Onlar bugün Hamza'mn üzerine aglayıp feryad ediyorlar.»

İbn Mace, İbn Ömer'in söyle dedigini rivayet etmiştir: Rasûlullah (s.a.v.), Beni Abdüleshel kabilesinden olup, Uhud savaşında şehid düşen ölümleri üzerine aglamakta olan birkaç kadının yanından geçtğinde söyle buyurdu: «Ama Hamza'mn üzerine aglayan kimse yok!»

Bunun üzerine Ensâr'dan bazı kadınlar, gelip Hamza'mn üzerine aglamaya başladılar. Rasûlullah (s.a.v.) uykudan uyanıp söyle buyurdu:

«Yazık onlara, buraya gelmelerinden sonra geri dönmemişler. Geri dönsünler. Bugünden sonra artık hiçbir ölünün üzerine aglamasınlar.»

Musa b. Ukbe dedi ki: Rasûlullah (s.a.v.), Uhud dönüşünde Medine sokaklarına girdiğinde evlerdeki agıt ve feryad seslerini duyunca: «Bu nedir?» diye sordu. Dediler ki: Bunlar Ensâr kadınlarıdır. Ölümleri üzerine aglıyorlar.

Rasûlullah (s.a.v.) buyurdu ki: «Ama Hamza'mn üzerine aglayanlar yok!» Böyle dedikten sonra Hamza için istigfarda bulundu.

Rasûlullah (s.a.v.)'m böyle dedigini duyan Sa'd b. Muaz, Sa'd b. Ubade, Muaz b.-Cebel ve Abdullah b. Revaha evlerine döndüler. Medine'deki bütün agıtçı kadınları topladılar ve onlara söyle dediler: «Vallahi Hz. Peygamberin amcası Hamza üzerine aglamadıkça Ensâr ölümleri üzerine aglamıyacaksmız. Çünkü Hz. Peygamber, Medine'de Hamza üzerine aglayacak bir kadın bulunmadığını söylemiştir!»

Anlatıldığına göre agıtçı kadınları getiren Abdullah b. Revaha imiş. Rasûlullah (s.a.v.), kadınların Hamza üzerine agladıklarını isitince: «Bu nedir?» diye sormuş; Ensâr'm kendi kadınlarına, Hamza için aglamalarını emretmiş oldukları kendisine haber verilince o, bunlar için istigfarda ve hayır duada bulunup söyle demiş: «Ben bunu istemedim. Ben aglamayı sevmem.»

Böyle diyerek ölümler üzerine aglanması yasaklamıştı.

Musa b. Ukbe dedi ki: Müslümanların ölümleri üzerine aglamaları esnasında münafıklar hile ve desiseye başlamış, Müslümanları hü-zünlendirerek

Rasûlullah'm etrafından dagıtma gayreti içine girmislerdi. Yahudilerin hile ve desiseleri açıkça ortaya çıkmıstı. Medine tıpkı kazan gibi münafıklık atesi ile kaynamaktaydı. Yahudiler söyle demislerdi:

«Eger Muhammed peygamber olsaydı, Mekkeliler onu yenemez-lerdi. Ve bu felakete de ugramazdı. Dünya isi ise bazen kisinin lehine, bazen de aleyhine olur.»

Münafıklar da Yahudiler gibi söylemişler ve Müslümanlara söyle demislerdi:

«Eger bize uysaydınız, bu felaket basımıza gelmezdi.»

Cenâb-i Allah, Kur'ân-i Kerîm'inde, itaat edenlerin itaati, münafıklık edenlerin münafıklığı ve Müslümanların Ölülerinden ötürü taziye edilmeleri hakkında su ayeti inzal buyurdu:

«Ey Muhammed! Sen inananları savaş için duracakları yerlere yerleştirmek üzere, erkenden evinden ayrılmıştın. Allah isitir ve bilir.» (ÂHİmrân, 121.)

Bu ve bundan sonraki ayetler, hep bu konuya değinmektedirler. Bununla ilgili açıklamayı tefsirimizde verdik. Hamd ve minnet Alla-hadır. [5]

Peygamber (S.A.V.)'In Yaralı Oldukları Halde Ashabıyla Birlikte, Ebu Süfyan Ve Arkadaşlarını Korkutmak İçin Peslerine Düşmesi

Rasûlullah, onları takibe çikip Hamrau'1-Esed mevkiine kadar gitti. Orası Medine'ye sekiz millik mesafede olan bir yerdir.

Musa b. Ukbe, Uhud vak'ası anlatıktan ve Rasûlullah (s.a.v.)'-m Medine'ye dönüşünü hikaye ettikten sonra söyle der:

«Mekke halkından bir adam, Rasûlullah (s.a.v.)'m yanına geldi. Rasûlullah, Ebu Süfyan ve arkadaşlarının durumunu ona sordu. O da söyle anlattı:

"Yanlarına vardım. Birbirlerini kinayip söyle dediklerini isittim: Müslümanlara birsey yapamadınız. Güçlerini kirdiniz ama daha da hiddetlendirdiniz. Köklerini kazımadan bıraktınız. Size karşı tekrar ordu kurabilecek liderlerini hayatta bıraktınız!"

Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.) -sahabelerin bir kısmı ağır yaralı oldukları halde- düşmanı takip etmek için yola çıkma emrini verdi ki, müşrikler bunu duysunlar. Bu emri verdikten sonra: "Ancak savasta hazır bulunmuş olanlar benimle gelsin." dedi. Abdullah b. Übey;

- Ben de seninle birlikte geleceğim, deyince Rasûlullah:

- Hayır, dedi.

Emri duyan ashab, Allah ve Rasûlüne icabet ettiler, içinde bulundukları belaya aldiris etmeksizin hemen yola çıktılar. Bunun üzerine Cenâb-i Allah, su ayeti inzal buyurdu:

«Kendileri savasta yara aldıktan sonra Allah ve peygamberin çağrisına kosanlara, hele onlardan iyilik edip sakinanlara büyük ecir

Vardir.» (Âl-i Imrân, 172.)

Cabir, babasının Medine'de, kendi kız kardeşlerinin yanında kalmasını kendisine emretmiş olduğunu Rasûlullah'a hatırlatınca, Rasûlullah, Medine'de kalması için Cabir'e izin verdi.

Ravi diyor ki: Rasûlullah (s.a.v.), düşmanın pesine düştü. Ham-rau'1-Esed mintikasına kadar gitti.

Ibn Lehiya, Ebu'l-Esved ve Urve b. Zübeyr'den de bu şekilde rivayetler gelmiştir.

Muhammed b. Ishak, "Megazi" adlı eserde şöyle demistir: Uhud savaşı, sevval ayının ortasında cumartesi günü yapıldı. Sevval ayından onaltı gece geçtikten, yani Uhud savaşından bir gün sonra Rasûlullah (s.a.v.)'m müezzini, düşmanın yakalanması için takibe çıkılacağı halka ilan etti. Müezzin; «Dün bizimle beraber olanlardan baskısı yola çıkmasın» diye duyuruda bulundu. Cabir b. Abdullah da Rasûlullah (s.a.v.)'la konuştı. Onun Medine'de kalmasına izin verildi. Rasûlullah (s.a.v.), sadece düşmanı korkutmak ve onları yakalamak için çıktığını bildirmek, kendisinde bir güç bulunduğunu zannetmelerini, aldıkları darbelerin ve maruz kaldıkları musibetin kendilerini düşmandan korkutmadığını bildirmek için yola çıktı.

Ibn Ishak, Abdullah b. Harice b. Zeyd b. Sabit kanalı ile Beni Ab-düleşhel kabilesinden bir adamın şöyle dediğim rivayet etmiştir:

«Uhud'da Rasûlullah (s.a.v.)'la birlikte ben ve benim bir kardeşim hazır bulunduk. Yaralı olarak döndük. Rasûlullah'm müezzini, düşmanı kovalamak maksadıyla yola çıkmak üzere toplanmamız çağrisında bulununca kardeşime dedim ki veya o bana dedi ki:

- Rasûlullah (s.a.v.) ile birlikte yapılacak bir gazveyi kaçırmıyız? Vallahi bizim binecek bir hayvanımız da yok. Biz de ağır yaralıyız.

Böylece Rasûlullah (s.a.v.) ile birlikte yola çıktık. Ben daha az yaralı idim. Yarası ağırlık verdiği zaman kardeşimi kah sırtımda tasıdım, kah yürüdü. Nihayet Müslümanların vardıkları yere vardık.»

Ibn Ishak dedi ki: Rasûlullah (s.a.v.) yola çıktı. Nihayet Ham-rau'1-Esed mevkiine vardı. Orası Medine'ye sekiz millik mesafedeki bir yerdir. Orada pazartesi, salı ve çarşamba günleri boyunca ikamet etti. Sonra Medine'ye döndü.

Ibn Hisam dedi ki: Bu süre zarfında yerine vekil olarak Medine'de Ibn Ümmü Mektum'u bıraktı.

Ibn Ishak dedi ki: Bana Abdullah b. Ebi Bekir anlattı ki, Huzaali-lar

Müslümaniyla da, kafiliyle de Rasûlullah'm Tihame'deki sirdasları idiler. Onunla beraber ittifak ettiler. Buna göre Tihame'de olan hiçbir şeyi ondan gizlemeyecekler. Evet, Abdullah b. Ebi Bekr'in bana anlattığına göre Mabed b. Ebi Mabed el-Huzaî, o gün müsrık olduğu halde Rasûlullah (s.a.v.)'in yanına Hamrau'l-Esed'e gelip şöyle dedi:

- Ey Muhammed! Vallahi basına gelen bu hal bizim agramıza gitti. Biz, Allah'ın onlar içinde seni kurtarmasını istiyorduk.

Sonra Mabed, Rasûlullah (s.a.v.)'m, Hamrau'l-Esed'de bulunduğu bir sırada çıkıp gitti. Revha'da Ebu Süfyan b. Harb ve beraberindeki adamlara rastladı. Onlar, Rasûlullah (s.a.v.) ile ashabının üzerine geri dönüp saldırmaya karar vermişlerdi ve kendi aralarında şöyle diyorlardı:

«Biz, onun ashabının gücünü kirdik. Felaket, onların esrafına, yiyeceklerine isabet etmiş iken, köklerini kurutmadan döndük, gidiyoruz. Andolsun ki, onların kalanlarına da saldıracağız ve onlardan ta-mamiyle kurtulacağız.»

Ebu Süfyan, Mabed'i görünce dedi ki:

- Ey Mabed, senin ardında ne var?

- Muhammed, ashabiyla birlikte yola çıkmış. Öyle bir toplulukla sizi arıyor ki, şimdiye kadar onun mislini hiç görmedim! Size karşı Öfke atesiyle yaniyorlar. Öyle ki, onunla birlikte sizin gününüzde ondan geriye kalan kimseler toplanmış ve yaptıklarına pısmam olmuşlar. Onlarda size karşı mislini görmediğim şiddetli bir kızgınlık vardı.

- Yazıklar olsun sana, neler diyorsun?

- Vallahi onlara saldırmaya azmettik ki, geride kalanlarının da kökünü kazıyalım.

- Seni bundan men ederim. Sakin böyle yapmayasın. Vallahi gördüğüm şey, beni onlar hakkında birkaç beyit siir söylemeye sürükledi.

- Ne söyledin?

- Sunu söyledim:

«Nerede ise binek hayvanın, seslerden, askerlerin seslerinden onun çoklugundan korktuğu için düşünüyordu.

Zira yer iyi nitelikli atlarla ve toplulukların atlılarıyla akip gidiyordu.

Karsılama esnasında ne kısa olan, ne süngüsü veya kalkani olan ne de kendileriyle beraber silahlı olan üstün nitelikli aslanlarla kosuyorlar.

Bu sebeple, yarımsız bırakılmayan bir reis ile yükselip yukarı kalktıkları zaman, yerin egildiğini zanneder olduğum halde yürümeye devam ettim. Ve dedim ki:

Sizinle karşılaşan İbn Harb'e (yani Ebu Süfyan'a) yazık! Vay onun haline!

Yerin enginleri bir sinif insanlarla hareket ettigi zaman,

Günese çıkan Mekke halkini ben korkutucuyum, onlardan akli olan ve makul olan her kimse için korkutucuyum.

At ve insan topluluklari degersiz olmayan kimseleri, Ahmed'in ordusu ile korkuturum.

Hükümdar ile korkuttugum sey, nitelenecek gibi degildir.»

Ravi diyor ki: Bu, Ebu Süfyan ve beraberindekileri övdü. Ebu Süfyan'a Abdul-Kays kabilesinden bir kervan rastladi ve onlara söyle dedi:

- Nereye gitmek istiyorsunuz?

- Medine'ye gitmek istiyoruz.

- Niçin?

- Yiyecek almak istiyoruz.

- Acaba siz benden Muhammed'e, sizinle gönderecegim bir haberi ulastirir misiniz? Onu yerine getirdiginiz zaman yarin size Ukaz panayirinda develere kuru üzüm yükleyip veririm.

Kervandakiler Ebu Süfyan'm bu teklifini kabul ettiler. Bunun ü-zerine Ebu Süfyan onlara söyle dedi:

"Bu haberi yerine ulastirdiginiz zaman, Muhammed'e haber verin ki, biz onun ve ashabinin üzerine gelmeye kesinlikle karar verdik ki, kalanlarini da yok edelim."

Bunun üzerine kervan, Rasûlullah (s.a.v.)'a Hamrau'1-Esed mevkiinde rastladi ve ona Ebu Süfyan'in söylediklerini haber verdiler. O da dedi ki:

"Allah bize yeter, o ne güzel vekildir!"

Hasan-i Basrî de böyle bir rivayette bulunmustur.

Buharî, Ahmed b. Yunus kanali ile Ibn Abbas'm söyle dedigini rivayet etmistir:

«Allah bize yeter, o ne güzel vekildir» sözünü atese atildigi esnada Ibrahim peygamber söylemistir ve yine kendisine: «Insanlar size karsi bir ordu topladilar. Onlardan korkun.» dendigi zaman, Rasûlullah (s.a.v.) bu söz söylemistir. «Bu, onlarin imanini artirdi da: «Allah bize yeter, o ne güzel vekildir.» dediler.

Buharî'nin rivayetine göre Hz. Aise:

«Kendileri savasta yara aldiktan sonra Allah ve peygamberin çağrisina kosanlara, hele onlardan iyilik edip sakinanlara büyük ecir vardır.» (Âl-i imrân, 172.) ayet-i kerimesi ile ilgili olarak Urve'ye söyle demistir: «Ey kardesimin oglu, senin atalarin Zübeyr ile Ebu Bekir, bu ayette sözü edilen

kimselerdendir. Çünkü Uhud gününde Rasûlullah (s.a.v.) yaralanınca müsrikler artık Mekke'ye dönmüşlerdi. Ama Rasûlullah, onların tekrar geri dönüş yapmalarından korkmuş ve: «Bunların pesi sıra kim takibe çıkar?» diye teklifte bulunmuştu. Onun bu teklifine sahabelerden yetmiş kişi icabet etmişti, icabet edenler arasında Ebu Bekir ile Zübeyr de vardı.»

Bu, gerçekten garip bir ifadedir. Çünkü Megazi âlimleri nezdinde meshur olan görüşe göre Rasûlullah (s.a.v.)'la birlikte Hamrau'1-Esed mevkiine kadar müsrik ordusunu takip eden kimseler, Uhud savaşına katılmış olan kimselerin tamamı idi. O savaşa katılanlar da önceki sayfalarda anlatıldığı gibi 700 kişi idiler. Bunlardan yetmiş kişi se-hid edilmisti. Geriye kalanların tamamı Rasûlullah'la birlikte düşmanı takibe çıkmisti.

Ibn Cerir, Avfî tariki ile ibn Abbas'm söyle dedigini rivayet etmistir:

«Uhud gününde Cenâb-i Allah, bunca olup bitenden sonra Ebu Süfyan'm kalbine korku salmisti. Bunun üzerine o, Mekke'ye dönmüştü. Uhud vak'asi sevval ayında olmustu. Tüccarlar, zilkade ayında Medine'ye gelir, her sene bir kez küçük Bedir'de konaklardi. Yine tüccarlar Uhud vak'asmdan sonra gelmişlerdi. Müslümanlar darbe almışlardi. Yara ve darbelerinden durumlarını Rasûlullah'a arze-dip sikayette bulunmuşlardi. Ugradıkları musibet agirdi. Rasûlullah (s.a.v.), kendileriyle birlikte yola çıkıp düşmanın pesine düşmek için insanlara çağrıda bulundu ve bize dedi ki:

- Simdi yola çıkıp göçünüzü hazırlar, hacca gelirsiniz, ama gelecek sene böyle yapmaya güç yetiremezsiniz.

Seytan gelip kendi dostlarını korkutarak: «Düşmanlarınız size karşı ordu hazırlamışlardır» dedi. Bunun üzerine insanlar Rasûlullah'la birlikte yola çıkmaya yansamadılar. Ama o:

- Bir kişi bile benimle gelmese ben yine gideceğim! dedi.

Onun bu çağrısına Ebu Bekir, Ömer, Osman, Ali, Talha, Zübeyr, Sa'd, Abdurrahman b. Avf, Ebu Ubeyde, Ibn Mesud ve yetmiş kişiyle birlikte Hüzeyfe icabet etti. Ebu Süfyan'i ele geçirmek için yola çıktılar. Safra'ya vardıklarında Cenâb-i Allah, su ayeti inzal buyurdu:

«Kendileri savasta yara aldıktan sonra Allah ve peygamberin çağrısına kosalara, hele onlardan iyilik edip sakinanlara büyük ecir

Vardır» (Âl-i Imrân, 172.)

Bu da garip bir rivayettir.

Ibn Hisam, Ebu Ubeyde'nin söyle dedigini rivayet etmistir: «Ebu Süfyan b. Harb, Uhud gününde savaş tamamlandıktan sonra Medine'ye dönmek istedi. Safvan b. Ümeyye ise onlara söyle dedi:

- Böyle yapmayın! Çünkü karsinizdaki kavim asin derecede öfkelenmistir.

Korkariz ki, bu savastan daha baska bir savas olur. Geri dönün!

Onun bu uyarisi üzerine Kureysliler, Mekke'ye geri döndüler. Peygamber (s.a.v.), Hamrau'i-Esed mevkiinde iken Kureyslilerin geri dönmeye niyetlendiklerini duyunca söyle dedi:

- Nefsim kudret elinde bulunan Zat'a yemin ederim ki, eger onlar geri dönselerdi, onlar için (melekler tarafından atilacak) taslar hazirlanmisti ve sanki dünden yok olmus gibi olacakti.

Ravi diyor ki: Rasûhillah (s.a.v.), Hamrau'1-Esed mevkiinden Medine'ye dönmeden önce Muaviye b. Mugire b. Ebu'l-As b. Ümeyye b. Abdi Sems'i yakaladi. Bu, Abdülmelik b. Mervan'm dedesidir. Yani Muaviye kizi Ayse'nin babasidir. Rasûlullah bunun yanisira bir de Ebu Azze el-Cumahi'yi yakalamisti. Rasûlullah (s.a.v.), bunu Bedir'de esir etmisti. Sonra ona ihsanda bulunup öldürmemisti. O söyle dedi:

- Ya Rasûlallah, beni birak. Rasûlullah (s.a.v.) ise söyle dedi:

- Vallahi bundan sonra artik sen Mekke'de yanaklarini oksayip Muhammed'e iki kere hile yaptim diyemeyeceksin! Ey Zübeyr, boynunu vur!

Zübeyr de onun boynunu vurdu.»

Ibn Hisam, Said b. Müseyyeb'in söyle dedigini rivayet etmistir: Rasûlullah (s.a.v.) buyurdu ki:

«Muhakkak ki bir mü'min ayni delikten iki kere isirilmaz. Ey Asim b. Sabit, onun boynunu vur.»

Asim b. Sabit de onun boynunu vurdu.

Ibn Hisam dedi ki: Muaviye b. Mugire b. Ebu'1-As'a Hz. Osman, üç gün süre ile eman verdi. Bu üç günden sonra Medine'de ikamet etmeyecekti. Süre dolduktan sonra Rasûlullah (s.a.v.), Zeyd b. Harise ile Ammar b. Yasir'i gönderdi ve onlara söyle dedi:

«Onu falan yerde bulacaksınız ve öldüreceksiniz.»

Onlar da kendilerine verilen emri yerine getirdiler.

Ibn Ishak dedi ki: « Rasûlullah (s.a.v.), Medine'ye geldigi zaman Abdullah b. Übey b. Selül için öyle bir makam vardi ki, her cuma günü hiç kimseden itiraz gelmeksizin o, o makamda otururdu. Sahsi ve kavmi bakimindan inkar edilmez bir serefi vardi. Kavmi arasinda seref ve itibar sahibi bir kimse idi. Rasûlullah (s.a.v.), cuma günü insanlara hutbe okur iken oturugunda, Abdullah kalkip söyle derdi:

- Ey insanlar, bu Rasûlullah'dir. Sizin aranızdadir. Allah sizi o-nun vasitasiyla kiymetlendirdi. Onun vesilesiyle aziz kildi. O halde ona yardım

ediniz. Onu tazim edip saygi gösteriniz. Onu dinleyiniz ve ona itaat ediniz. Böyle dedikten sonra otururdu.

Nihayet Uhud günü olduğu zaman kötülük yaptı. Halkı Uhud savaşından geri çevirdi ve eskiden yaptığı gibi yine Rasûlullah hutbe okurken, kalkıp onun hakkında aynı sitayişkar sözleri söyledi. Bunun üzerine Müslümanlar, kalkıp onun elbisesinin ucundan tutarak kendisine söyle dediler:

- Otur ey Allah'ın düşmanı, sen buna ehil değilsin. Sen yapacağını yaptın!

O da insanların boyunlarına basarak mescidden dışarı çıktı. Çıkarken söyle diyordu:

- Vallahi sanki büyük birşey söyledim. Kalktim, onun isini takviye ettim.

Bunun üzerine Ensâr'dan bir adam, mescidin kapisi önünde ona rastladı ve söyle dedi:

- Sana ne oldu? Yazık sana!

- Kalktim, Muhammed'in isini takviye ediyordum. Ashabından bazı adamlar yerlerinden fırlayıp beni çekistirdiler ve beni kinayip azarladılar. Sanki kötü birşey söylemişim gibi bana fena muamele yaptılar. Aslında ben, Muhammed'in isini takviye etmek istemistim.

- Yazık sana! Dön, Rasûlullah (s.a.v.), senin için istigfar ediyor,

- Vallahi benim için istigfar etmesini istemiyorum.»

Ibn İshak, daha sonra Uhud kıssası hakkında nazil olan Âl-i İm-rân sûresinin ayetlerinden bahsetmiştir:

«Ey Muhammedi Sen inananları savaş için duracakları yerlere yerleştirmek üzere, erkenden evinden ayrılmıştın. Allah isitir ve bilir.» (Âl-i İmrân, 121.)

Bu ayetten bahsederken Ibn İshak söyle der: Uhud hadisesi hakkında bu sûrede almış ayet nazil olmuştur.

Böyle dedikten sonra da, bu ayetlerin açıklamasından bahseder.

Biz tefsirimizde bu konuda yeterli açıklamada bulunduk.

Ibn İshak, daha sonra Uhud şehidlerinden bahsetmeye başlamış, onları kendi adları, babalarının adları, kabilelerinin adlarına göre sıralamıştır. Çünkü onun âdeti böyledir.

İbn İshak, Muhacirlerden dört kişinin; Hamza, Mus'ab b. Ümeyr, Abdullah b. Cahs ve Semmas b. Osman'ın şehid olduğunu; Ensâr'dan da altmışbes kişinin şehid olduğunu ifade etmiştir. İbn Hisam ise, bunlara beş kişinin daha adını eklemiştir. Böyle olunca; İbn Hisam'a göre Ensâr'dan Uhud savaşında şehid olanların sayısı yetmişi bulmaktadır.

İbn İshak, Uhud savaşında öldürülen müsrîklerin yirmiiki kişi olduklarını

söylemiş ve kabilelerine göre adlarını sıralamıştır.

Ben derim ki: Safî ve diğerlerinin de anlattıkları gibi Uhud savaşında Ebu Azze el-Cümahî'den başka esir alınan bir müsrik yoktur. Rasûlullah (s.a.v.), onu kendi huzurunda Zübeyr'e emir vererek öldürtmüştür. Denildiğine göre onu Asim b. Sabit b. Ebi'l-Eflah öldürmüştür. [6]

Uhud Savaşıyla İlgili Olarak Mü'minler İle Kafirler Tarafından Söylenen Siirler

Burada Önce kafirlerin, daha sonrada Müslüman sairlerin siirlerini nakledeceğiz ki, daha tesirli, kulak ve zihinleri daha çok etkilesin ve sapık kafirlerin süphelerini de daha kesin bir şekilde ortadan kaldırsın.

İmam Muhammed b. İshak dedi ki: Uhud günü hakkında söylenen siirlerden biri, Hübeyre b. Ebi Vehb el-Mahzumî'nin siiridir. O kendi kavmi olan Kureyslilerin dini üzerinde iken bu siirini söylemiştir. Söyle ki:

«Elem verici kederin durumu nedir ki, beni gece Hind'in dostlarına götürür oldu.

İsler Hind'i mesgul ederken, Hind gece beni kinadi ve kinamaya da devam etti.

Oysa ki harpten beni onun mevalisi alıkoydular. Biraz bekle, Seni ayıplama. Çünkü benim huyumun ne olduğunu sen bilirsin ki, ben onu gizleyecek değilim.

Beni çok sevmeleri sebebiyle Kab ogullarına itaatkarım. Onlara muvafakat eder, hareketlerine uyarım.

Agir yükün hamaliyim. Kendilerini zahmet ve sikinti ile tasidigim agir yüklerinde hamaliyim.

Güzelliginden dolayı herkesin bakıp begendigi uzun adimlar a-tan, kostugu zaman sanki yazar gibi olan atlarla yansan bir atın üstünde silah tasidim.

Sanki o kostugu zaman genis bir çöldeki vahsi bir esektir de, vahsi esekler topluluklarına kavusmus, onlari himaye ediyor.

Avec, atin soyundan olup onun için meclis sevinç duyar.

Tipki tepeleri yükselmiş, dallari çok olan bir hurma agacinin dallari gibidir.

Kilici ve sallanan süngüyü, karsilastigim hadiselerle karsi hazirladim.

Bu ve zirh, derin su gibi saglamca bana baglandi, böylece ayiplan görünmüyor.

Kinane'yi sag yandaki topraklardan genis beldeler boyunca onun sevk ettigi yerlere sevk ettik...

Kinane dedi ki: Bizi nereye götürüyorsun? Dedik ki;

Rasûlullah (s.a.v.)'m Medine'sinin yakinindaki bir çesmenin yanina

götürüyoruz.

Bunun üzerine oraya ve oradakilere yöneldiler.

Biz o günde Uhud dağının dibindeki süvariler idik.

Mââd korktu, biz dedik ki, oraya geliyoruz.

Gördükleri vurusmadan, hızlı kesen kılıçtan ve bunların parçala-nndan korktular.

Sonra biz, sanki buzlu bir bulut olarak yürüdük.

Neccar ogullarının öldürülen kusu kalkmış, onlara ağılıyordu.

Sanki onların başları, savaş esnasında, deve kuslarının yumurtalarının üst kabuklarından birer parçadır ki; deve kusları onu yumurtlama yerlerinden öteye atarlar.

Veya bir Ebu Cehil karpuzudur ki, rüzgar onu eskimis dallar üstünde hareket ettirir. Toprağı ve kumları yerinden söken rüzgarlar onun bir sağından, bir solundan, bir arkasından, bir önünden esmektedirler.

Mali hesapsız olarak bolca döküp sarfetmişsiniz ve atları, sağından ve solundan gözlerinin yas mecrasından dürteriz.

Bir gecede ki, onları boğazlayan iskembe ile isiniyor, davet edici zenginlere özgü verilmiş bir davet veriyor.

Yağmurlu bir cemadi gecesinde, cemâdi bir kitlikta gece yürür olduğum halde, o gece soguktan köpek bir kereden baska havlamaz.

Yılanlarda bir kereden baska yerde sürünmezler, o gecede ihtiyaç sahipleri için alevli bir ateş yaktım.

Tipki bir yıldırım gibi ki, himaye ettiğim büyük işlere ışık tutucu oldu.

İşte Amr ve ondan önce onun babası, bunu bana miras bıraktı. Onları kat kat pahalı kiliyordu.

Yıldızların batmaya yöneldikleri yerlere sataşırlar, onlarla yansırırlardı. Onların çalışmaları, iyi işleri yüksek mertebelerden geri kalmazdı.»

İbn İshak dedi ki: Hassan b. Sabit, bu siire cevap verdi.

İbn Hisam dedi ki: Bu cevabî siir, Ka'b b. Malik ve diğerlerine aittir.

Ben derim ki: İbn İshak'ın söylediği daha meşhur ve daha yaygındır. Doğrusunu Allah bilir. Cevabî siir şöyledir:

«Kinane'yi sefihliğinizden, bilmeyerek Rasûl'e doğru sürdürdünüz, Allah'ın askeri ise onu zelil kılacaktır.

Güneşin doğduğu bir sırada onu ölüm havuzlarının basına getirdiniz.

Ateş, onun vaad olunduğu yerdir. Öldürülmek ise ona rastlayacaktır.

Onlari, serefli olmayan soyu, Arap olmayan kimselerden topladi-niz.

Onlar, küfrün önderleridirler ki, onların büyüklük taslayanlari ve azginlari sizi aldattilar.

Öldürölüp su kuyusuna atılanlari öldürdükleri zaman, Allah'in atlılari ile ve o müsrik ölüleri kuyuya atanlardan ibret almadiniz mi?

Nice esirler vardır ki, biz onların bağlarını kendilerinden fidye almaksizin ve boyunlarını vurmaksizm çözüp serbest bıraktık.

Böylece biz onların velinimetleri olduk.»

Ibn İshak dedi ki: Ka'b b. Malik, Hübeyre b. Ebi Vehb el-Mah-zumî'ye cevaben başka bir siirinde de söyle demistir:

«Acaba Gassan ve baskalarına bizden sarsintili bir rüzgar gelmedi mi?

Çöller ve yüksek dağlar gibi, sanki onların uzaktan siyaha çalan renkleri sakin, kesintili bir tozdur.

Onunla kuvvetli ve siddetli develer zayıflar ve onunla senelerin yağmuru bosalır ve bollasır.

Onunla hasretlilerin kokmuş ölü cesedlerinin kemiklerindeki ilikleri gözükür.

Tüccarın yayılmış nakisli ketenleri görüldüğü gibi.

Onunla vahşi sigirlar ile karinlari beyaz, sirtlari siyah öküzler bölük bölük yürürler ve deve kusunun yumurtasının üst kabuğu yarılır.

Dinimizi savunmak için kılıç vuranlarımız, kendilerinde uçları parıldayan kılıçların ve silahların bulunduğu her bir usta, beceri sahibi büyük askeri kitalardır.

Dokunusu sağlam, halkaları küçük ve birbirine yakın, sesleri isitilmeyen, saklandığı yerlerindeki her zirhi, giyildikleri zaman sanki içleri su ile dolu derin çukurlardır.

Ama Bedir'de sordular ki, insanlardan kimlerle karsilastiniz, gaybi haberler fayda verirler.

Biz korkunç bir yerdeydik ki, eğer baskaları orali olsaydı, elbette gece çekilip kaçarlardı.

Bizden binekli biri geldiğinde onun sözü su olurdu:

Ibn Harb'in (Ebu Süiyan'm) sevkettiklerine ve topladıklarına karşı hazırlanın!

Bize yaptıkları, insanları ilgilendiriyorsa, biz diğer insanlardan fazla onun yaptıklarına güç yetiririz.

Eğer yer sakinleri bizden baskasına hile yapsalar, toplanıp ayrilsinlar, kılıçlarla vurusuruz.

Korkutulmadan hiçbir kabile bize üstün kalamaz. (Medine disındaki) Irz mevkiinde binalari kurulduğu zaman bizim hayirlilarimiz dediler ki: Irz'i korumadan niçin ekin ekiyoruz?

İçimizde Rasûlullah var ki, bir söz söylediğinde hiç beklemeden emrine itaat ederiz.

Onun yanma Allah katından Cebrail iner ve tekrar göklere yükselir.

Yapmak istedigimiz seyler hakkında ona danisiriz. Fikrini sorariz. Bizim amacimiz ise, emrettiği zaman ona itaat etmek ve emrini dinlemektir.

Göründükleri zaman, Rasûlullah bize dedi ki: Korkunç ölümleri birakin, hayri ümid edin.

Katinda yasanacak ve katma dönülecek olan melikine yaklasmak için hayatini satanlar gibi olun.

Fakat kiliçlarinizi alin ve Allah'a tevekkül edin. Çünkü, tam isler Allah'a döner.

Böylece açıkça kusluk vaktinde onlara, -göç esyalarının yanında dururlarken- yürüdük ve üzerimizde kiliçlar olup korkmaksizm saldırdık.

Toplanmış bir ordu birliği ile ki, onun içinde silah, süngü vardı.

Ayaklarini yere vurduklari zaman dagilmazlardı.

Böylece denizden bir dalgaya geldik ki, onun ortasında Arap olmayan, karisik soydan kimseler vardı.

Onlardan üzerinde zirh ve migfer olmayanlar ve basında migfer bulunanlar vardı.

3.000 kisiydiler. Biz ise kavmimizden seçkin kisiler olarak 300 kisi idik veya 400 civarında idik.

Onlarla nöbetlestik. Ölüm aramızda gelip gidiyordu. Onlara ö-lümlerin havuzundan içiriyorduk, biz de içiyorduk.

Neb'a agacından yapılan yaylar bizim içimizde ve onların içinde hediye olarak verilirdi. Onlar Medine oklarıdır.

Haremi ve Saidî oklardı ki, yapıldıkları zaman zehirlendirirler.

Adamlarin bedenlerine düşer, bazen de yumusak tasların yanları üzerine varip ses çıkarırlar.

Birtakim atlan görürsün ki, fezadadırlar. Sanki onlar çekirgedirler. Soguk Saba rüzgari gibi gelip gitmektedirler.

Karsilastigimiz ve savas degirmeni bizleri döndürdüğü zaman, Allah'in takdir ettigi isi savacak birsey yoktur.

Onlara kiliçlarımızla vurduk ve onların seçkin kisilerini bıraktik. Sanki onlar,

ukurlarda yerlere devrilmiŒ ağaçlar gibiydiler.

Sabahtan itibaren aksama doğru ayrıldik.

Sanki savastaki alevlerimiz bir atesin sicagidir ki, o yaklasan kimseyi isitacak kadar isil isil yanardı.

Onlar süratle yürüdüler. Sanki yerinden kopmus, rüzgar suyunu akitmiŒ da, içinde su bulunmayan ince bir buluttur.

Biz de yürüdük, geridekilerimiz yavaŒa geliyorlardı.

Sanki et üzerine ssms ormandaki aslanlar idik.

Biz amacimize ulaŒtik. O kavim de bizden kasedettikleri amaca u-laŒtilar ve belki de yaptık. Fakat Allah katında olanlar daha geniŒtir.

Bizim degirmenimiz döndü. Onların degirmenlerini de döndürdü. Böylece onlar bütün serlerden doymuŒ kilindilar.

Biz yle kimseleriz ki, namusunu koruyan, hiç kimse için savasi utanılacak birsey olarak görmeyiz.

Zamanın olayları karsısında çok s ahirliyi zdir. Ölen için zaman boyu gözlerimizin yas akitmesini normal saymayız.

Biz, savaşın çocuklarıyız. Söylediğimiz birseyi yapmaktan yorulmayız. Ne de savaşın çekip gtrdğu seylere karŒi sabirsizlik gösteririz.

Biz savaşın çocuklarıyız. Eğer zafere erersek ktlesmeyiz ve biz harbin tirnaklarından da aci duymayız.

Biz birtakim atesleriz ki, insanlar onun sicagından sakinirlar. Yanında duran, ondan yararlanır.

Ey Ibn Zibara bana karŒi bbrlendin. Oysa ki, geceleyin sizden bize bir rica geldi.

Madd'in üstünde ve baskaları için de sonra kendini sor.

Acaba senden makamca daha hor, daha ugursuz kimse var mı?

Sor ki, savaşın onun için bir övünç bırakmadığı ve hosa gitmeyen günde yanadı yerde alçalan oldu.

Allah'ın kudreti, gücü ve yardımı ile sizin üzerinize öyle bir siddetlendik ki, mızrakların uç demirleri sanki suya girmisti.

Mızraklar size batar, sanki onların açtıkları yaralar, azık konulan dağarcıkların ağızları gibidir ki, sulan kesilir.

Sancak ehline gitmeye yöneldik. O tarafa kasedettik.

Kim sancanın anisiyla mutluluk ve hayır umarsa, o kimse daha süratle hamd eder.

Onlar hiyanet ettiler. Oysaki el vermislerdi. Fakat yardimsiz kalmislardir.

Allah, kendi murad ettiginden baska hiçbir seye razi olmaz.»

Ibn Ishak dedi ki: Abdullah b. ez-Zibara, Uhud gününde müsrik bir kimse iken su siiri söylemiştir:

«Ey fesadin kargasi isittin, o halde söyle,

Ancak yapilmis birseyi konusursun.

Hayir ve ser için bir durum vardır.

Bunlarin her ikisi de insanin, kendisiyle karsilasacagi seylerdir.

Bahsisler, aralarinda önemsiz, hakir durumdadir.

Ister varliklinin kabri olsun, ister fakirin kabri olsun.

Her bir geçim ve nimetler gelip geçicidir.

Zamanin kizlari ise, onlarin hepsiyle oynarlar.

Benden Hassan'a bir isaret ulastir.

Siirin kitfasi, susuzluk harareti olanlarin susuzlugunu giderir.

Dagin dibinde çok kesilmis kafa kemikleri, el ve ayak kemikleri görürsün.

Savas yerinde mahvolmus çok bahadirlardan soyulmus güzel zirhlar da görürsün.

Çok üstün, efendi, iki taraftan dedeleri serefli, bahadirlik öncülerini Öldürdük.

Kuvvet ve yigitligi dogru olan üstün erkek, baskasina karsi koyan, mizragin batmasinda dayaniksiz olmayanlari da Öldürdük.

Mihros'a sor ki, onda oturan kimdir? Büyüğünden küçüğüne kadar hepsine sor.

Keske büyüklerim Bedir'de hazır bulunsalardi ve mizragin batmasinda Hazrec'i korkutsalardi.

Küba'da yamaci kazdigi ve katlin, Abdüleshel kabilesinde siddetlendigi zaman,

Sonra iste o esnada daga dogru yükselen küçük deve kuslarinin hizla yürümesi gibi süratli bir yürüyüşle ayrilip gittiler.

Biz de onlarin esrafından iki katini öldürdük ve Bedr'in egilmisini düzelttik. O da düzeldi.

Nefsi kinamiyorum. Ancak biz saldirdik elbette yapilmis olani yapmis olurduk.

Hind kiliçlariyle ki, onlar, onlarin baslarina bir defadan sonra bir daha

vururlar.»

ibn Ishak dedi ki: Ibn Zibara'ya cevaben Hassan b. Sabit (r.a.) Söyle demistir:

«Ey Ibn Zibara! Bir savas oldu M, o savasta üstünlük bizde idi, Sayet adalet olsa siz elbette amaciniza ulastiniz ve biz de sizden amacimiza ulastik.

Iste böylece savas bazen bir öteye, bazen de bir beriye döner.

Kiliçlari omuzlarinizin üstüne koyariz.

Öyle ki bir vurustan sonra bir vurusu da yukardan indiririz.

Su ile karismis olan sütü makadlarinizdan çıkartiniz.

Tipki asal otunun yask develerin makadlarmdan çıkisi gibi...

Siz dagdaki bogazdan kaçarak tabanlarinizin üzerine geri dönerdiniz.

Tipki birbirinin izini takip eden develerin kaçip gitmesi gibi...

Biz dogru bir sekilde siddetle saldirdik.

Böylece sizi dagin yanma siginmaya zorladik.

Genis yerlerden karartilar gibi topluluklar ile insanlardan kim onunla karsilasirsa korkar.

Geçtigimiz dag yolu bize dar geldi. Ondan yüksek ve alçak yerleri doldurduk.

Siz, emsalleri olmadiginiz birtakim adamlar ile ki, Cibril ile teyid edildiler. O da indi.

Bedir gününde takva ile Allah'a taat ve Rasûlleri tasdik ile yük seldik.

O müsriklerden birçok basi kestik ve böbürlenerek elbisesini sarkitan her efendiyi Öldürdük.

Bedir gününde Kureys'in içinde gedik biraktik ve darb-i mesel olmaya deger sözler biraktik.

Bedir gününde Rasûlullah hak ile sahiddir.

Kureys içinde topladiklari topluluklar et yigini gibidirler. Ey analarinin kicilarindan dagilanlar! Biz sizin denginiz degiliz.

Savas geldiginde biz savasa hazir oluruz!»

Ibn Ishak dedi ki: Hamza'mn ve Uhud'da öldürülen Müslümanlari üzerine aglayan Ka'b söyle demistir:

«Agladin, acaba senin için bir aglayan var mi?

Sen ne zaman hatirlarsan aglamaya devam edersin.

Bir kavmin hatirlamasi gibi ki, bana onlara ait egri bügrü zamanlarda

haberler geldi.

Böylece senin kalbin onlari anmaktan dolayi sevkten ve saçılan hüzünden muzdariptir.

Onlari ölölari giris ve çıkislari iyi olan Naim Cenneti erindedirler.

Vadinin yaninda, Rasûlün sancaginın gölgesi altında sabretmeleri' sebebiyle Cennetlerdedirler.

Bir sabah ki, Beni Evs ve Hazreç, hep birlikte kılıçlariyla icabet ettiler.

Ahmed'e tabi olanlar, nur ve açık yol sahibi bir hakka tabi olduklari zaman, Yigitlere vurmakta ve kalkan tozda yürümekte devam edip kaldilar.

Yine böylece Melik, onlari girisini çok dalli ağaç olan Cennet'e davet etti.

Böylece onlari hepsi Allah'ın dini üzere, güçlük çekmeden halis bir imtihanla öldüler.

O, Beni Nevfel'in kölesi Vahsi, siyah erkek deve gibi bagirarak karsiladi.

Hamza gibi ki, sadik olarak vaadini yerine getirdi. Kemige dayanan ince keskin bir kılıçla öldürüldü.

Alevlenen bir ates parçası gibi bir mizragi onun göğsüne dürttü.

Numan da ahdini yerine getirdi ve Hanzalatü'l-Hayrda hak bildigi seyden sapmadi. Canini verinceye kader haktan ayrilmadi.

Nihayet onun ruhu, altinla bezenmis bir menzil ve makama gitti.

Iste onlar sizden, atesin derin alt tarafında yerlesen kimseler degillerdir.»

Ibn Ishak dedi ki: Hamza'mn ve Uhud gününde öldürülen Müslüman şehidler üzerine aglayan Hassan b. Sabit, bir kasidesinde söyle demisti: (Siir âlimi bazı kimseler, bu siirin Hassan'a ait olusunu kabul etmiyorlar. Dogrusunu Allah bilir.)

«Ey anam, kalk, seher vakti, agitçi kadınların hüznü ile çağir.

Agir yük yüklenen, agirlik ile yerinden oynamayıp hareketsiz kalan kadınlar gibi çağir.

Sesli aglayan ve yüzlerini tirmalayan kadınlar gibi, bagiran hür kadınlar gibi çağir.

Sanki onlari gözyaslarının seli kendilerine kesilen kurbanların kanlariyla bulasan, boyanan taslar gibidir.

Saçlarının örüklerini çözerler, orada zülüfleri asikare görünen kadınlar gibi çağir.

Sanki onlar kusluk zamanında ayaklariyla kendilerine binmekten men eden atların kuyruklari gibidir.

Sagindan solundan dürtülmüşlerle, savas meydanında yirtici hayvanlara bırakılmış, arasında siddetli rüzgarlarla gark olunur.

Hüzün ve keder elbiselerini giymis oldukları halde, o kadınlar hüzünden ağlarlar.

Zamanın musibetleri, o kadınlar üzerinde iz bırakır.

Onların kalblerine yara isabet etmiştir ki, onun için elem verici yara kabukları vardır. -

Zamanın musibetleri, isabet ettiği zaman sakinip umut bağlardık.

Zaman, Uhud ehlini zaman mahvetti. Yirtici hayvanlar başlarına kondular.

Silahları taşıyan bir kavim gönderildiği zaman kim bizim süvari-. miz ve himayecimiz olur?

Ey Hamza! Hayir vallahi, sütlü deve bağlandığı müddetçe seni u-nutmam.

Göz altında yetimlerin, misafirlerin konagi için.

Bir de kötülüğü artan bir savasta zamanın musibeti indigi için.

Ey süvari, ey koruyucu, ey savunucu, ey Hamza sen, savunucu idin.

Sen, musibetler onlardan gelirken bizi müdafaa ediyordun.

Rasûlullah'm aslanini bana hatırlattın, kavme karsi bizim savunucumuz, koruyucumuz idin.

Serifler, efendiler sayıldığı zaman o bizden sayılırdı.

Efendiler üzerine asikâr bir vaziyette yükselir. Beyaz ve isik veren kimsedir.

O, vakarsız, hafif bir kisi değildir. Hele hiç korkak değildir.

İllet sahibi de değildir.

Agir yük yüklendiği zaman, göğsünden hirilti gibi bir ses çıkaran deve gibi de değildir.

O deniz gibidir. Hiçbir bahsis veya genişlik ondan baska bir komsuya gitmemistir.

Gazap sahiplerinin gençliği mahvoldu ve yumusak huylulukla üstün olanlarda,

Doymayan kisi, deve ve davarlari saldigi müddetçe ihsan ederler.

Kuvvetli develerin etini yediren kimselerdirler.

Üstünde yollu kılıç olduğu halde yağlarından çizilmişler ve parçalanmışlardır.

Tecavüz eden, düşmanlık sahibi kimse olduğu müddetçe komsularini müdafaa için,

Hüznüm o gençlere ki, bizden hayra nail oldular. Sanki onlar birer lambadır.

Aziz, efendi ve bahsisleri çok olan cömertlerdir.

Mallarla Övgüyü, övgü satın alıcıdır, kâr edicidir.

Bir bagiran bagirdigi zaman yularlanyla atılanlardır.

Elverisli olmayan bir zamanda insani yontan zaman gailelerini atanlardır.

Onun develeri düz, tozlu bir yerde yol çizmeye devam ederler.

O, göğüsleri ter akıtan bir deve kafilesinde olduğu halde, onlar birbiriyle yarisircasına yürüdüler.

Hatta yücelikler, ona ve bu kumar oklarının kazandirdiginden değil.

Ey Hamza, beni yalnız bıraktın. Tipki dali, budagi dikenini kesilmekle perisan bir hale gelen ağaç gibi.

Sana şikayet ediyorum, senin üstünde bir biri üstüne yigilmis topraklar ve geniş taşlar olduğu halde.

Mezar kazan kimse mezarı kazdığı zaman, senin üstüne attığımız taşı yerden şikayet ederim.

Bir genişlik ki, onu toprakla doldururlar. Kürekler onu düzeltip tesviye ederler.

Taziye sözlerimizdir. Sözlerimiz ise ağırdır.

Zamanın hadiselerinden kaçan bize gelsin ve gözleri ile iyilik yapan ve helak olanlarımızın üzerine aglasın.

Ki onlar söyler ve yaparlar. Cömerttirler, övülmüşlerdir.

Öyleler ki, ellerinin yası (islaklığı) devam eder. Kuyunun dibinde su azaldığı zaman kovasıyla kuyunun dibine inip su alır.»

İbn Hisam dedi ki: Siir hususunda bilgi sahibi olanların ekserisi, bu siirin Hassan'a ait oluşunu kabul etmezler.

İbn İshak dedi ki: Ka'b b. Malik, Hamza ve arkadaşları üzerine su mersiyeyi söyledi:

«Senin hüznünün gitti, yatanlar uyuyamıyor.

Yumusak gençliğin giderilmesinden korktun.

Damir'in eli kadın kalbini aska çağırdı. Ask bataklığıdır. Ayıklığın kurtarıcısıdır.

Saskin olarak azgınlıkta devam etmeyi bırak. Azgınlığın pesine gitmekte kinanmış, yalanlanmış oldun.

Andolsun ki senin için isteyerek vazgeçmek zamani veya mürsid seni menettiği ve ayırmanın zamani geldi.

Andolsun ki, Hamza'nın kaybindan dolayı öyle bir sarsıntıyla sarsıldım ki, karın boşluğumdaki cihazlar sallanmaya başladı.

Eğer onun basına gelen musibet, Hira dağının basma gelseydi, elbette o dağdaki kayaların sabit duranlarını darmadağın hale gelmiş görürdün.

Bir efendi, bir şerefli kişi ki, Hasimilerin zirvesine yerleşti. Peygamberlik, cömertlik ve efendilik halamından.

Suyu donduran rüzgar estigi zaman kuvvetli hörgüçlü develeri kesendir.

Savaş menzilini terkeden bahadır kişi, mızrakların kullanıldığı zorlu günde yere atılmış olarak kinin-.

Onu demiri ile salınarak yürürken görürsün.

Sanki o toprak renginde kalın tirnaklara sahip, omuzu killi bir aslandır.

Peygamber Muhammed'in amcası ve onun güzidesi ölüme geldi ve iste o gelis, güzel bir şekilde oldu.

Peygamber'e yardım eden bir kavmin içinde kendisini savasta tanınacağı bir alametle teshir ederek ölüme geldi.

Bununla Hind'in müjdelendiğini zannederim. Elbette boğazında kalan bir şey solumadan ölecektir.

Kum tepelerinde bir gün Hind'in kavmiyle sabahladık ki, orada ondan Esad kayboldu.

Ve Bedir'in kuyusunda Cebrail ile Muhammed, bizim sancagımızın altında onların yüzlerini geri çevirmisti.

Hatta peygamberin katında onların hayirlilarim iki kisim olarak gördüm.

Diledigimiz Öldürölür, diledigimiz saliverilirdi.

Böylece suyun etrafındaki deve yatagında onlardan yetmiş kişi kaldı. Utbe ve Esved onlardandır.

Ibn Mugire de onlar4andır. Boynunun iki yanındaki damarın üstüne bir darbe indirdik ki, o darbe kaymak tutmuş, üzerinde köpük yükselir.

Ümeye el-Cümeî'ye gelince, onun egriligini mü'minlerin ellerindeki keskin hindî kılıç düzeltti.

Böylece sana müsrıkların hezimete ugramış kavmi geldi.

Sanki onlar, atlıları onları kovmuş ve izlerine düsmüş, dağılmış deve kuslarıdır.

Cehennem'de ebedi kalacaklarla Cennetlerde ebedi kalacaklar arasında ne

kadar uzak bir mesafe vardır.»

Ibn İshak dedi ki: Abdullah b. Revaha, Hamza ve arkadaşları üzerine Uhud gününde ağlarken şöyle dedi:

Ibn Hisam da, dedi ki: Ebu Zeyd, bana bu siirin Ka'b b. Malik'e ait olduğunu söyledi. Doğrusunu Allah bilir.

Siir sudur:

«Gözüm ağladı ki, o göz için ağlamak hak olmuştur.

Onu ne ağlamak, ne de sabahleyin yüksek sesle Allah'ın arslanı-na figan etmek kurtarmaz.

Hamza, bu öldürülen adam midir?

Müslümanların hepsi onunla birlikte orada musibete maruz kalmıştı.

Peygamber dahi onunla musibete maruz kalmıştı.

Ey Ebu Ya'lâ (ey Hamza)! Senin için binanın duvarları yıkıldı.

Sen ki, sereflisin, iyisin, hakka ermiş bir kimsesin.

Cennetlerde sana Rabbin selâmı olsun ki, o Cennetlerin karışımı, zail olmayan daimi nimetlerdir.

Haberiniz olsun ey Hasimi sülâlesi, ey hayırlı kimseler!

Sabredin, bütün işleriniz güzeldir ve yerindedir.

Rasûluühâ sabredici ve keremli bir kimsedir.

Konustugu zaman Allah'ın emrini ifade eder.

Haberin olsun, Lüey'ye benden kim haber ulaştırır ki, bugünden sonra savaş dönecektir.

Bugünden önce bilmediler ve ordaki darbelerimizi tattılar.

Susamis hararetli kimsenin göğsünün sıcaklığı soğur.

Bedir'in kuyularında vuruşlarımızı unuttunuz.

Bir sabah ki, size acele ölüm gelmişti.

Bir sabah ki, Ebu Cehil yere devrilip kalmıştı. Onun üzerinde ise halkalar halinde kuslar gezerlerdi.

Utbe ve onun oğlu hep birlikte yere yıkıldılar ve Seybe'yi parlak, keskin, ince bir kılıç isirmişti.

Ümeyye'yi upuzun yere bırakmıştık. Onun göğsünün alt tarafında büyük mızrak bulunmaktaydı.

Beni Rebia'nın öldürülen kusuna sorun ki, bizim kılıçlarımızda onda eğrilikler olmuştur.

Haberin olsun ey Hind, agla, bikma.

Sen çok gözü yaslisin ve çok zararlisin, kaybedicisin.

Ey Hind; bilesin ki, Müslümanlara karsi sevincini izhar etme. Çünkü sizin yüksek sahsiyetleriniz alçak kimselerdirler!»

Ibn Ishak dedi ki: Hz. Peygamber'in halasi ve Zübeyr'in annesi Safiyye binti Abdülmuttalib, kardesi Hamza b. Abdülmuttalib üzerine aglayarak su siiri söylemistir:

« Korkarak Uhud ashabim mi sorar? Babamin kızlarından cahil ve bilgililer vardır. Bilgilisi dedi ki: Hamza öldü. O, Rasûlullah'm hayirli bir veziridir.

Arsin sahibi hak ilah, onu bir davet ile Cennet'e çağirdi ki, o, orada yasar ve sevinir.

Yine Hamza'nin mahser gününde hayirli ve güzel bir akibete varacagini umariz.

Allah'a yemin ederim ki, Saba rüzgari estigi sürece seni unutmam. Ikamet halinde de, yolculuk halinde de aglayarak kederli bir sekilde hep seni anacagim.

Allah'in o arslam ki, halki koruyan idi. Kafirlerle karsi da Islâm'i savunurdu.

Keske baki kalan kanim ve kemiklerim, hep beni yemege gelen sirtlanlarla kuslarin yaninda kalsaydi.

Derim ki, ölüm haberini getiren kisi asiretimi yükseltti.

Allah, hayirli kardese ve yardimciya hayir ihsan edip mükafatlar versin.»

Ibn Ishak dedi ki: Semmas b. Osman'in zevcesi Neam, kocasi üzerine agit dökerek söyle dedi:

«Ey gözüm yeter deme, sizin baskalarına galib olan siddetli kimselerin yigitlerinden bir kerim üzerine bol bol gözyasi dök.

Ilk isi çetin, yildizi sirin ve mesud, sancaklarin tasiyicisi, atlarin süvarisi...

Ölüm haberini getiren kimse, korkarak geldigi zaman ona derim ki:

Yedirici ve-giydirici cömert kisi öldü!

Onun meclisleri onsuz kaldigi zaman dedim ki:

Allah, bizden Semmas'in yakinligini uzak etmesin.» ;

Saire Neam'a, kardesi Hakem b. Said b. Yebu teselli mahiyetinde su cevabi vermisti:

«Tesettürde ve iffette hayana sahip çık. Çünkü Semmas ancak insanlardan bir insan idi.

Savas gününde Allah'in taatinde Ölüm zamani gelmis idi, kendini yipratma.

Hamza da Allah'in aslani idi. O halde sabret.

O da o gün Semmas'in ölüm serbetinden tatmisti.»

Ebu Süfyan'm karisi Hind binti Utbe, Uhud'dan dönüşlerinde söyle demisti:

«içimde çok hüznler olduğu halde döndüm, amacim olan bazı seyleri kaybettim, kaçırdım.

Bedir ehlinden, Kureys'ten ve baskalarından Beni Hasim ve Yes-rib halkından öldürtmek istedigim bazı kimseleri öldürtemedim.

Fakat bir amaca kavusmusumdur ki, yürüyüşümde ve binisimde umduğum gibi olmadı.»

Ibn ishak, bu konuda birçok siir nakletmistir, ancak konuyu u-zatmamak ve usandirmamak için biz bu kadarini nakletmekle yetindik. Hamd Allah'a mahsustur.

"Megazi" adli eserinde el-Ümevî, Ibn Ishak'm naklettiklerinden daha fazla siir nakletmis tir. Nitekim onun âdeti böyledir. Özellikle bu konuda da daha çok siir nakletmistir. Bu siirlerden biri de Hassan b. Sabit'in, Uhud gazvesi hakkında söylemiş olduğu su siirdir:

«Seytana uydular. O da onlari rüsvay etti. Rüsvayliklari ve hezimetleri açığa çıktı. O zamanda ki, tek bir çiglik attilar. Ebu Süfyan'la birlikte dediler ki: Ey Hübel, yücel. Biz de hep birlikte onlara su cevabi verdik: Rabbimiz Rahman, daha yüce ve daha üstündür! Sebat edin, ölüm havuzundan bir kez içeceksiniz. Ölüm suyu ise mutlak içilecektir.

Bilin ki, ölüm hayalinden bir kazana su serpilse de o kazanin altında ates parıldar.»

Öyle saniliyor ki bu beyitler, Hassan b. Sabit'in, Abdullah b. Ziba-ra'ya verdiği cevabî siirden bazı kitalardir. Dogrusunu Allah bilir. [7]

Uhud Savasiyla Ilgili Son Söz

Daha önce hicri üçüncü senede meydana gelen hadiseler, gazveler ve seriyyelerden bahsedilmisti. Bu gazvelerin en meshur ve en önemlisi de hicri üçüncü sene sevval ayinin ortasında cereyan eden Uhud gazvesidir. Bununla ilgili açıklamalar, önceki sayfalarda verilmisti. Hamd Allah'a mahsustur.

Bu gazvede Hz. Hamza şehid edilmistir. Hz. Hamza'nın künyesi Ebu Ya'lâ'dir. Ebu Ammare künyesi ile çağrıldığı da olurdu. Hz. Hamza, Rasûlullah'in amcası olup Allah'in arslara ve Rasûlü'nün ars-lani lakabıyla lakaplanmistir. Ebu Seleme b. Abdî'l-Esed'le birlikte Rasûlullah'in süt kardesidir. Bu üçünü, Ebu Leheb'in azadhsi Süvey-be emzirmistir. Nitekim bu hususta Buharî ve Müslim'in, sihhatinda ittifak ettikleri bir hadis varid

olmustur.

Su halde Hz. Hamza, şehid edildiği zaman elli yasini asmis bulunuyordu. Yigit bahadirlardan ve büyük siddiklardan idi. Kendisiyle birlikte Uhud gazvesinde altmış dokuz kisi daha şehid olmuştur. Böylece şehidlerin sayısı yetmisi bulmuştur.

Hicri üçüncü senede Osman b. Affan, zevcesi Rukiyye'nin vefatından sonra Rasûlullah'ın diğer kızı Ümmü Külsüm'le evlenmiştir. Nikah, bu senenin rebiyülevvel ayında akdedilmiş, gerdege de cemazi-yelahir ayında girilmiştir. Vakidî de böyle demistir.

Ibn Gerir'in anlattığına göre hicrî üçüncü senede Rasûlullah'm kızı Fatima, Hasan b. Ali'yi doğurmuştur. Yine bu senede Hüseyin'e hamile kalmıştır. Allah tamamından razı olsun. [8]

Hicri Dördüncü Sene

Bu senenin muharrem ayında Ebu Seleme b. Abdi'l-Esed'in seriy-yesi, Tüleyhatul-Esedî üzerine gönderildi. Bu seriyeye, Katan mevkiine kadar gitti. Vakidî, Ömer b. Osman b. Abdurrahman kanalı ile Seleme b. Abdullah b. Ömer b. Ebi Seleme ve diğerlerinin söyle dediklerim rivayet etmiştir:

Ebu Seleme, Uhud gazvesine katıldı. Pazusundan yaralandı. Medine'de bir ay kalıp tedavi gördü. Hicretin otuzbesinci ayı olan muharrem ayı geldiğinde Rasûlullah (s.a.v.), onu çağırıp söyle dedi:

- Beni Esed topragina varincaya kadar yürü. Onlara hücum et.

Böyle dedikten sonra Allah'a karsi takvali olmasını ve beraberindeki Müslümanlara da iyi davranmasını tavsiye etti.

Ebu Seleme b. Abdi'l-Esed'le birlikte 1.500 kisi bu seriyeye için yola çıktılar. Beni Esed kabilesine ait bir su olan Katan suyu yakınlarına vardılar. Tüleyhatul-Esedî ile kardesi Seleme orada idiler. Bunlar, Hüveylid'in oğulları idiler. Rasûlullah (s.a.v.) ile savasmak için Beni Esed kabilesinden müttefiklerini toplamışlardı. Bunlardan bir adam, Rasûlullah (s.a.v.)'m yamna gelmiş ve yaptıkları komployu haber vermisti. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.), o adamla birlikte Ebu Seleme seriyyesini Tüleyha ile kardesi üzerine göndermistir.

Seriyeye, Katan nahiyesine vardığında Tüleyha ile Beni Esed kabilesi kaçip dagılmışlar, geride birçok koyun ve deve bırakmışlardı. Bütün bunları Ebu Seleme almış, onlardan ayrıca üç köleyi de esir tutmuştu. Bu mallar ve esirlerle birlikte Medine'ye dönmüştü. Kendilerine kilavuzluk yapan Beni Esedli adama da bu ganimetten büyük bir pay vermisti. Esirlerden bir köleyi ve ganimetin beste birini de Rasûlullah'a ayırmış, kalan kısmını da kendi arkadaşları arasında taksim ettikten sonra Medine'ye gelmişti.

Ömer b. Osman, Abdülmelik b. Ubeyd kanalı ile Ömer b. Ebi Se-leme'nin söyle dedigini rivayet etmistir: Babami yaralayan Ebu Üsa-nie el-Cüsemî idi. Babam Medine'de bir ay kaldı. Tedavi gördü. İyileştikten sonra Rasûlullah (s.a.v.), onu hicri dördüncü senenin muharrem ayında Katana gönderdi. Medine'den on kûsur gece uzakta kaldı. Medine'ye girdiğinde yarasi yeniden ağırlaştı ve hareket edemez hale

geldi, Cemaziyelevvel ayının bitimine üç gün kala vefat etti. Annem dört ay on gün süre ile iddet bekledi. Sonra Rasûlullah (s.a.v.) onunla evlendi. Sevval ayının bitimine birkaç gece kala onunla gerdege girdi. Annem şöyle diyordu:

«Sevval ayında nikah akdetmenin ve gerdege girmenin bir sakıncası yoktur. Çünkü Rasûlullah (s.a.v.), sevval ayında benimle evlenip gerdege girdi.»

Ebu Seleme'nin oğlu Ömer, sözüne devamla şöyle diyor: «Annem Ümmü Seleme, zilkade ayında ve elli dokuz yasında vefat etti.»

Ben derim ki: Hicri dördüncü senenin sonunda sevval ayında Hz. Peygamber'in, Ümmü Seleme ile evlenmesinden ve nikah hususunda erkek çocuğun, kendi annesine velilik yapabileceğine dair âlimlerin görüşlerinden bahsedeceğiz. Allah izin verirse bu konuda detaylı bilgiler vereceğiz. Güvencimiz ve dayanagımız Allah'tır. [9]

Reci' Gazvesi

Vakidî dedi ki: Bu gazve, hicri dördüncü senenin safer ayında yapılmıştır. Rasûlullah (s.a.v.), bu seriyyeyi hac ve umre için kendilerine izin vermeleri maksadıyla Mekkelilere göndermiştir.

Reci', Usfan'a sekiz millik mesafedeki bir yerin adıdır.

Buharî, İbrahim b. Musa kanalı ile Ebu Hüreyre'nin söyle dedigini rivayet eder:

«Peygamber (s.a.v.), Ömer b. Hattab'm oğlu Asim'm dedesi, Asim b. Sabit (r.a.)'in kumandası altında bir askeri birliği devriye olarak yola çıkardı. Birlik gidip Usfan ile Mekke arasında bir yere vardı. Orada Hüzeyl kabilesinden Lihyân oğulları adındaki oba halkı, onlardan haberdar olup 100 kişiye yakın keskin bir nısançı kabileleriyle arkalarına düstüler. Asim ile arkadaşları bir yerde hurma yemislerdi. Bunlar hurma çekirdeklerini görünce:

- Bu çekirdekler, Medine hurmasının çekirdekleridir, diyerek izlerini takip ede ede onları buldular.

Asim ile arkadaşları onları görünce sarp ve yüksek bir tepeye sigindılar. Onlar da gelip tepenin etrafını kusatıldılar ve:

- Eger teslim olursanız sizi öldürmeyeceğiz, diye onlara güvence verdilerse de Asim:

- Ben sahsen kafirlerin güvencesi altına giremem, Allahım, peygamberini bizden haberdar et, dedi ve onlarla savasmaya başladı.

Nihayet kendisi ile arkadaşlarından yedi kişi şehid düştü. Yalnız Hübeyb ve Zeyd ile bir baskası sağ kalıp güvence istediler ve güvence alınca inip onlara teslim oldular. Ama onlar, verdikleri güvenceye sadık kalmayıp onları teslim alır almaz, yaylarının kirislerini çözerek

onunla kollarını bağladılar. Beraberlerinde bulunan üçüncü şahıs:

- Bu, verdığınız güvenceye sadık kalmayışımın başlangıcıdır, deyip kollarını onlara bağlattırmadı.

Onlar da onu yerde sürükleyip uğrastılar ve kollarını bağlayamadı-ymca da öldürdüler. Hübeyb ile Zeyd'i götürüp Mekke'de sattılar. Hü-beyb'i, Haris b. Amir b. Nevfel'in oğulları satın aldı. Hübeyb, Bedir savaşında babaları Haris b. Amir'i öldürdüğü için ellerinde bir süre kaldıktan sonra onu öldürmeye karar verdiler. O esnada Hübeyb, haram killarını tıras etmek için Haris'in kızlarından birinden bir ustura istedi. Kadın ona usturayı verdi. Kadın diyor ki:

- Bir ara çocuğuma bakmayı unutmamıştım. Bir de baktım ki, Hübeyb usturayı açıp çocuğun uyluğu üstüne koymuş, o korkunç manzarayı görünce çok korktum.

Bana dedi ki:

- Çocuğu öldürmemden mi korkuyorsun? Korkma, ben hiçbir zaman öyle birşey yapmam.

Kadın her zaman diyordu ki:

- Ben Hübeyb'den daha iyi bir esir görmedim. Yemin ederim ki, Mekke'de yas hurma bulunmadığı sıralarda ve kendisi de demir zincirlerle bağlı bulunduğu halde onun elinde hurma salkımlarım görüyordum. Bu, Allah tarafından kendisine gönderilen bir rızıktan başka birşey değildi.

Nihayet onu öldürmek için Mekke haremının dışına çıkardılar. Öldürecekleri sırada onlara:

- Bana müsaade edin, iki rekat namaz kılalım, ondan sonra beni öldürün, dedi ve iki rekat namaz kıldıktan sonra onlara:

- Eger benim ölümden korktuğum için namazı uzattığımı sanma-saydımiz namazı biraz daha uzatırdım, dedi.

İşte Öldürülürken iki rekat namaz kılma âdetini ilk koyan kimse Hübeyb'tir. Namaz kıldıktan sonra onlara:

- Allahim, onların kökünü kurut! diye beddua etti ve sonra da su mealde bir siir okudu:

«Ben Müslüman olarak ve Allah yolunda Öldürülürken, Hangi yan üzerine düşersem düşeyim, umursamıyorum. Zira benim ölümüm Allah yolundadır. Allah dilerse, Parçalanıp dağılan uzuvları bile mübarek kılar.»

O, böyle dedikten sonra Ukbe b. Haris kalkıp onu öldürdü.

Asim ise, Bedir savaşında Kureyslilerin büyüklerinden birini öldürdüğü için, öldürüldükten sonra Kureysliler onun cesedinden bir parça koparıp getirmek üzere, öldürüldüğü yere adamlar gönderdiler.

Fakat Cenâb-i Allah, o sırada onun cesedi üzerinde bir bulut gölgesi gibi yoğun bir ari kitlesi yarattığı için, gönderilen adamlar, bir türlü cesedin yanına varamadılar.»

Buharî, Abdullah b. Muhammed kanalı ile Cabir b. Abdullah'ın şöyle dediğini rivayet etmiştir: «Hübeyb'i öldüren, Ebu Servaa'dır.»

Ben derim ki: Hübeyb'i öldüren kişinin adı Ukbe b. Haris'tir ki, bilahare Müslüman olmuştur. Onun süt emme konusunda rivayet ettiği bir hadis vardır. Ebu Servaa ile Ukbe'nin kardeş olduğu da söylenmiştir. Doğrusunu Allah bilir.

Muhammed b. İshak, Asim b. Ömer b. Katade'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir: Uhud gazvesinden sonra Rasûluüh (s.a.v.)'m yanına Adel ve Kare'den bir topluluk geldi. Şöyle dediler:

- Ya Rasûlullah, biz Müslümanız. Bizimle beraber ashabından birtakim kimseler gönder ki, bize dini bilgiler öğretsinler. Bize Kur'ân okuyup okutsunlar, bize İslâm'ın ahkâmını öğretsinler.

Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.), onlarla birlikte ashabından, aşağıda adları yazılı su altı kişiyi gönderdi:

Mersed b. Ebi Mersed el-Ganevî (Hamza b. Abdülmuttalib'in müttelikidir. İbn İshak'ın ifadesine göre altı kişilik grubun emiridir.), Ha-lid b. Bükeyr el-Leysî (Beni Adiy'in müttelikidir.), Asim b. Sabit b. Ebi Aklah (Beni Anar b. Avfın kardeşidir.), Hübeyb b. Adiy (Beni Cahcebî b. Külf b. Amr b. Avfın kardeşidir.), Zeyd b. Desine (Beni Beyaza b. Amir'in kardeşidir.) ve Abdullah b. Tank (Beni Zafer'in müttelikidir). Allah tamamından razı olsun.

İbn İshak, onların altı kişi olduklarını söylemiştir. Musa b. Ukbe de böyle demiş ve tıpkı İbn İshak gibi adlarını sıralamıştır.

Buharî'ye göre ise Rasûlullah, on kişiyi göndermiştir ki, bu on kişilik grubun büyüğü de Asim b. Sabit b. Aklah'tir. Doğrusunu Allah bilir.

İbn İshak dedi ki: Bu sahabe grubu onlarla birlikte Hicaz bölgesinde Hüzeyl

kabilesine ait bir suyun yanma geldi. Oradaki Hed'e vadisinin yamaçlarına vardıklarında sahabilere hiyanet ettiler. Sahabeler, Hüzeyl kabilesini imdada çağirdi. Etraftaki nöbetçilerden baska kimse isin farkina varmadı. Bunun üzerine hainler kılıçlarını alıp sahabilere sardılar ve söyle dediler:

- Biz sizi öldürmek istemiyoruz, yalnız sizi vasita kılarak Mekke-lilerden birseyier almak istiyoruz. Sizi öldürmeyecegimize dair Allah'-a söz veriyoruz.

Mersed b. Ebi Mersed, Halid b. Bükeyr ve Asim b. Sabit gelince bunlar söyle dediler:

- Vallahi biz hiçbir müsrikten asla ahid ve akid kabul etmiyoruz. Asim b. Sabit söyle bir siir söyledi:

«Bana ne olmus ki, ben okçu, güçlü ve salabetli bir adamim.

Okta ise kalin, siddetli bir kiris vardır.

Onun yüzünden uzun, genis ok demiri gider. Ölüm haktır, hayat ise batildir.

Ilâhin takdir ettigi hersey ise kisinin basina gelir. Kisi de o gerçege varir.

Eger sizinle savasmazsam, anam çocukunu yitirmis olsun!»

Asim, onlara karsi su siiri de söyledi:

«Ebu Süleyman ve ok yontan bir adamin oku, yanmis bir Cehennem gibi bir kavis,

Sûratli develer gelip durdular, korkudan ürpermedim.

Kalkan ise düz öküz derisindendir.

Ben de MuhammedIn üzerine gelene inanıyorum.

Ebu Süleyman ve benim gibisi atar.

Benim kavmim de serefli olan bir topluluktur.»

Böyle dedikten sonra Asim b. Sabit, Hüzeyllilerle savasti. Iki arkadasi da öldürüldü.

Asim öldürüldüğü zaman Hüzeylliler onun basini almak istediler ki, onu Sülafe binti Sa'd b. Süheyl'e satsinlar. Bu kadin, Uhud gününde iki oglu öldürüldüğü zaman söyle bir adakta bulunmustu!

«Asim'm basini ele geçirirsem, elbette onun kafatasi içinde sarap içeceğim!»

Ama arilar onun bu arzusuna engel oldular. Asim ile onların arasina arilar girdigi zaman, Hüzeylliler dediler ki:

«Onu birakin, aksam olup anlar gidince kafasini aliriz.»

Bunun üzerine Allah, bir sel gönderdi. Ve o sel, Asim'i alip götürdü. Asim,

Allah'a ahid vermisti ki, kendisine hiçbir müsrik dokunmasin ve kendisi de asla hiçbir müsrike necasetinden dolayı el sürmesin.

Ömer b. Hattab, kendisine arilarin Asim'i koruduklari haberi u-lastiginda söyle demisti:

«Allah, mü'min kulu korur. Asim Allah'a ahid vermisti ki, hiçbir müsrik kendisine dokunmasin ve kendisi de hayatinda hiçbir müsrike el sürmesin. Iste Allah, hayatinda onu korudugu gibi, vefatindan sonra da korudu.»

Ibn Ishak dedi ki: Hübeyb, Zeyd b. Desine ve Abdullah b. Tarik'a gelince bunlarin yüregi yufkalasti ve yumusadilar. Yasamaya arzu duydular. Müsriklere teslim oldular, onlar da bunlari esir alip Mekke'ye götürdüler ki, orada satsinlar. Nihayet Zahran'a vardiklarinda Abdullah b. Tarik, elini esir olarak baglandigi ipten çıkardi. Sonra kilicini tuttu. Hüzeylliler geri çekildiler. Ona tas attılar. Onu tasla vurup öldürdüler. Mezari Zahran'dadir. Hübeyb b. Adiy ile Zeyd b. Desi-ne'ye gelince onlarla birlikte Mekke'ye geldiler. Hüzeylliler, bu ikisini, kendilerinin Mekke'de olan iki esiri karsiliginda Kureyslilere sattilar. Böylece kendilerinden olan iki esiri kurtardilar.

Ibn Ishak dedi ki: Beni Nevfel'in müttefiki olan Cuhayr b. Ebi İl-hab et-Temimî, Hübeyb'i, Ukbe b. Haris b. Amir b. Nevfel için satın aldı. Ebu İlhab, Haris b. Amir'in ana bir kardesi idi. Hübeyb'i, babasinin karsiliginda öldürölmesi için satın almisti.

Zeyd b. Desine'ye gelince, onu Safvan b. Ümeyye satın aldı ki, babasi Ümeyye b. Halef karsiliginda onu öldürsün. Safvan b. Ümeyye onu Nistar denilen bir kölesi ile Ten'im'e gönderdi. Onu öldürmek için Harem'den çıkardilar. Kureys'ten bir grup toplandi. Onlari içinde Ebu Süfyan b. Harb de vardi. Zeyd, öldürölmek için getirildiginde Ebu Süfyan ona söyle dedi:

- Ey Zeyd, Allah iyiligini versin. Simdi Muhammed'in bizim yanimizda, senin yerinde olup onun boynunu vurmamizi ve senin de ailen yaninda oturmani ister misin?

Zeyd dedi ki:

- Vallahi, Muhammed'in simdi bulundugum yerde ona eziyet verecek bir dikenin batmasini, benim ise ailemin içinde bulunmami ne isterim, ne de arzu ederim.

Ebu Süfyan söyle diyordu:

- Muhammed'in ashabinin, Muhammed'i sevdigi kadar, baska hiçbir kimsenin bir kimseyi sevdigini asla görmedim!

Nistar, daha sonra Zeyd'i öldürdü.

Hübeyb b. Adiy'ye gelince; Abdullah b. Ebi Necih, Muaviye'den naklen bana

anlattı ki, (Muaviye, Hüceyr b. Ebi İlhab'm cariyesidir ve Müslüman olmuştur.), Muaviye şöyle dedi:

«Hübeyb, benim yanımda idi. Benim evimde hapsedilmisti. Bir gün ona baktım ki, elinde adam basi iriliginde bir üzüm salkımı var. O salkımdan yiyordu. Allah'ın toprakında öylesine yenilen bir üzüm görmemistim.»

Ibn İshak, Asim b. Ömer b. Katade ile Abdullah b. Ebi Necih'in şöyle dediklerini rivayet etmişlerdir: Muaviye dedi ki:

Hübeyb öldürülmeye getirildiğinde bana söyle dedi:

- Bana, tiras olmak için bir bıçak gönder.

Ben de kabilemizden bir çocuğa bir ustura verip söyle dedim:

- Bunu evdeki su adama götür.

Çocuk bıçağı götürmeyi hemen kabullendi. Bu defa dedim ki: «Ben ne yaptım! Vallahi adam bu çocuğu öldürerek intikamını alır. Böylece kısasa karsi kısas olur. Hübeyb, bıçağı çocuğun elinden aldı.

Sonra da: «Ömrüne yemin olsun ki, anan bu bıçakla seni bana gönderirken benim ihanetimden korkmadı mı?» dedi. Sonra da çocuğu serbest bıraktı.

Ibn Hisam'm ifadesine göre çocuk, o kadının oğlu imis.

Ibn İshak, Asimin söyle dedigini rivayet etmiştir: Sonra Hübeyb'i çıkardılar. Asmak için Ten'im'e getirdiler. Hübeyb, onlara dedi ki:

- Eger uygun görürseniz, iki rekat namaz kilmam için bana müsaade edin.

Onlar da bu teklifini kabul edip namaz kilmak için ona müsaade ettiler. O da iki rekat namaz kildi, tadil-i erkan ile huzur içinde namazını güzel bir şekilde kildi. Daha sonra onlara dönüp şöyle dedi: Vallahi eger sadece öldürülmekten korkarak uzattığımı zannedecek olmasaydınız, elbette daha fazla kıldım.

Hübeyb, öldürölme esnasında iki rekat namaz kilmayı Müslümanlar için sünnet kılanların UM oldu. Sonra onu bir ağaç parçasının üzerine koyup kaldırdılar. Onu bağladıkları zaman şöyle dedi:

- Ey Allahım! Süphesiz ki biz, senin Rasûlü'nün risaletini teblig ettik. O halde bize yapılanları sabahleyin ona haber ver. Ey Allahım! Sayılarım tüket, onları dağıt, onlardan hiç kimseyi yasadma.

Böyle dedikten sonra onu öldürdüler.

Muaviye b. Ebi Süfyan şöyle diyordu: O gün Ebu Süfyan ile birlikte orada hazır bulunan kimselerin içinde ben de vardım. Babam, Hü-beyb'in duasından korkarak beni yere yatırdı. Onlar şöyle diyorlardı: «Bir adama beddua edildiği zaman o adam yere yan yatınca beddua ona isabet etmez.»

Musa b. Ukbe'nin, "el-Megazi" adli eserinde anlatildigina göre Hübeyb ile Zeyd b. Desine ayni günde öldürülmüşlerdir. Rasûlullah (s.a.v.)'m, onların öldürüldükleri gün söyle dedigi isitilmiş tir: «Size selam olsun. Kureysliler Hübeyb'i Öldürdü.»

Yine Musa b. Ukbe'nin anlattigina göre müsrikler, Zeyd b. Desi-ne'yi daragacma astiklarında onu dininden caydirmek için üzerine ok atmışlardı. Ama bu, onun iman ve teslimiyetini daha da artırmışti.

Urve ve Musa b. Ukbe'nin anlattıklarına göre müsrikler, Hübeyb'i dar agacına astiklarında ona söyle seslenmişlerdi:

- Muhammed'in senin yerinde olmasını ister misin?

- Hayir, yüce Allah'a yemin ederim ki, benim hayatimin kurtarılmasına karşılık Muhammed'in ayaklarına bir diken dahi batmasını istemem.

Böyle demesi üzerine müsrikler gülmüşlerdi. İbn İshak, Zeyd b. Desine'nin idamini anlatırken de böyle bir meseleden bahseder. Doğrusunu Allah bilir.

Musa b. Ukbe dedi ki: Hübeyb'i mezara defneden kisi Amr bÜmeyye'dir.

İbn İshak, Yahya b, Abbad b. Abdullah b. Zübeyr kanalı ile Ukbe b. Haris'in söyle dedigini rivayet eder:

- Vallahi Hübeyb'i ben öldürmedim. Çünkü ben ondan daha küçük yasta idim. Fakat Beni Abdu'd-Dar'm kardesi Ebu Meysere mizragi aldı, elime koydu. Sonra benim elimden ve süngüden tuttu. Süngüyü ona dürttü. Böylece onu öldürdü."

İbn İshak, bazı ashabin söyle dediklerini rivayet etmiştir: «Ömer b. Hattab (r.a.), Said b. Amir b.Hizyem el-Cümeî'yi Sam'in bir kısmi üzerine vali olarak atamışti. Bir ara halkın arasında iken bayıldı. Bu, Ömer b. Hattab'a anlatıldı ve denildi ki: Adam hastalandı. Ömer de onun yanına gelislerinden birinde sordu ve dedi ki:

- Ey Said, nedir halin?

- Vallahi ey mü'minlerin emiri! Bende birsey yok. Ama ben Hü-beyb b. Adiy'in öldürülmesi sırasında orada hazır bulunanlar arasın-daydım. Onun bedduasını dinledim. Vallahi, ben herhangi bir mecliste iken o beddua hatırıma gelince bana baygınlık geliyor.

Böyle demesi sebebiyle Said'in, Hz. Ömer nezdindeki değeri arttı.»

el-Ümevî, Hz. Ömer'in söyle dedigini rivayet etmiştir:

"Kendi nev-i sahsına münhasir bir adama bakıp da sevinmek isteyen kimse, Said b. Amir'e baksın!"

İbn Hisam dedi ki: Hübeyb, müsriklerin elinde kaldı. Nihayet haram ayları sona erince onu Öldürdüler.

Beyhakî, Ibrahim b. Ismail kanalı ile Amr b. Ümeyye'nin söyle dedigini rivayet etmistir: Rasûlullah (s.a.v.), beni yalnız basıma bir gözcü ve devriye olarak göndermişti. Hübeyb'in asıldığı daragacma geldim. Casuslardan ve beni gözetleyecek kimselerden korktugum halde daragacının üzerine çıktım. İpi çözdüm. Hübeyb'in cesedi yere düştü. Biraz uzaklastım. Arkama baktığımda birsey göremedim. Sanki yer onu yutmuş idi. Şimdiye kadar Hübeyb'in bir parçasının görüldüğü söylenmemistir.

ibn İshak, Muhammed b. Ebi Muhammed kanalı ile İbn Abbas'ın söyle dedigini rivayet etmistir: Recı seriyyesine katılan sahabeler Öldürüldüklerinde münafıklardan bazıları söyle demislerdi:

«Vah. Vah, iste o meftun kisiler böylece helak oldular. Onlar ne ailelerinin yanında oturdular, ne de adamlara Muhammed'in risaleti-ni teblig ettiler.»

Onlar hakkında Cenâb-i Allah, su ayeti inzal buyurdu:

«Dünya hayatına dair konuşması senin hosuna giden, pek azili düşman iken, kalbinde olana Allah'i şahid tutan insanlar vardır.» (el-Bakara, 204.)

Recı seriyyesine katılan kimseler hakkında da Cenâb-i Allah, su âyeti inzal buyurmıştır:

«İnsanlar arasında, Allah'ın rızasını kazanmak için canını verenler vardır. Allah kullarına karşı sefkatlidir.» (el-Bakara, 207.)

İbn İshak dedi ki: Recı gazvesi hakkında söylenen şiirlerden biri de Hübeyb'in -kendisini Öldürmek için müsrıkların bir araya gelmeleri esnasında- söylediği su şiirdir: İbn Hisam'a göre bazı kimseler, bu şiirin Hübeyb'e ait olduğunu kabul etmemislerdir. Şiir şudur:

«Hizipler etrafımda toplandılar. Kabilelerini de topladılar.

Onların hepsi düşmanlığı açığa vurup bana karşı gayrete gelmişlerdir.

Çünkü ben zincirlerle bağlanmışım. Ogullarını ve kadınlarını topladılar.

Kirilmaz, uzun bir ağacın yanına getirildim. Garipliğimi, hüznü ve kederimi ancak Allah'a şikâyet ederim.

Hiziplerin, yere yıkılmam esnasında benim için toplanmalarını da Allah'a şikâyet ederim.

Arsin sahibi! Bana yapılmak istenen şeye karşı sabır ver.

Benim etimi lime lime ettiler ve artık umudum kesildi.

Bu, Allah'ın elindeki bir şeydir. Eğer o dilerse parçalanmış, koparılmış eklemleri birleştirmekle bana mübarek kılar.

Beni, küfür ile ölüm arasında tercih sahibi kılmışlardır.

Halbuki benim gözlerim, sabirsizlik göstermeksiniz yaslarını döküyordu.

Bende ölümden kaçma yoktur. Çünkü ben ölüyüm. Fakat benim kaçınmam her tarafı saran Cehennem'in alevli yanmış atesi demektir.

Allah'a yemin ederim ki, ben, Müslüman olarak öldüğüm takdirde her nereye düşüp ölürsem, nereye yikilirsam benim için önemli değildir.

Ben düşmana karşı boyun eğecek bir kimse değilim. Sabirsizlik ta göstermem. Çünkü benim dönüşüm Allah'adır.»

Buharî'nin sahihinde de bu kasideden şu iki beyit nakledilmiştir:

«Ben Müslüman olarak öldürüldüğüm zaman hangi yanıma üzere düşsem önemli değil. Çünkü düşüp ölmem Allah yolundadır.

Bu ise Allah'ın elindeki bir şeydir. Eğer o dilerse parçalanmış, koparılmış eklemleri birleştirerek mübarek kılar.»

Hassan b. Sabit, İbn İshak'ın anlattığına göre Hübeys üzerine şu mersiyei söylemiştir.

«Senin gözüne ne oldu ki, onun yaşları inci taneleri gibi göğüs üzerine durmadan akar.

Yigitler yigidi Hübeys üzerine aklar.

Gözlerim, bilirler ki, Hübeys, düşmanla karşılaştığı zaman ne korkar, ne zaafa düşer, ne de kötü huyludur.

O halde ey Hübeys git! Allah seni güzel şeylerle ve Cennetle, huriler katında arkadaşlar içinde ebedi bırakıp mukafatlandırınsın.

Temiz ve iyi melekler ufukta iken peygamber size derse siz ne dersiniz?

Niçin Allah'ın şahidini azgın bir adam mukabilinde öldürdünüz ki, o azgın adam şehirlerde ve arkadaşlar arasında fesadı azdırır!»

İbn Hisam dedi ki: İçinde bazı çirkin ifadeler bulunduğu için bu şiirin bazı kısımlarını buraya almadık.

İbn İshak'ın anlattığına göre Hassan, Recî ashabına ihanet eden Beni Lahyan'dan bâzî kimseleri hicvederek şöyle demiştir:

«Eğer katiksiz bir ihanet seni sevindirirse, Recî'e git ve Lihyân yurdundan sor.

Bir kavim ki, aralarında komsularını yemeyi birbirlerine tavsiye etti.

Demek köpek, maymun ve insan birbirine benzer.

Eğer teke bir gün konuşacak olsa, kalkıp onlara hitap eder.

O onların arasında sen ve şeref sahibi idi.»

Recî seriyyesine katılan sahabelere ihanet etmeleri sebebiyle Hü-zeyl ve Beni Lihyân kabilelerini hicveden Hassan b. Sabit, bir başka şiirinde de

söyle demistir:

«Ömrüme yemin ederim ki, Hübeyb ve Asim için olan hadiseler, elbette Hüzeyl b. Mudrike'yi ayıplar.

Lihyan'm hadiselerinin en kötüsü onlara isabet etti.

Lihyan ise, suçların en kötüsünü isleyenlerdir.

Birtakim insanlar, onların kavmindendirler. Katiksiz soyludurlar. Tıpkı ellerin arkasındaki tüyler gibi.

Onlar, Recı gününde ihanet ettiler. İffet ve yüksek ahlak sahibi Rasûlullah'in elçisine ihanet ederek yardımsız bıraktılar,

Hüzeyl, haram şeylerin çirkinlerinden asla sakınmadı.

Haram kafirlere karşı korunan Asim'an öldürölmesi sebebiyle bir gün zaferin kendi aleyhlerinde olacağını görecekler.

Savunucu öyle kuslar ki (arılar ki), şehidin etini büyük savaşlar- . dan korurlar.

Belki Hüzeyl kabilesi, onu öldürmekle ölüm yerlerini veya aglayan kadınlar topluluğunu görecekler. Onlara öyle şiddetli bir darbe vururuz ki, o darbe sebebiyle panayir sahiplerinden olan kervanlar ödesirler.

Rasûlullah'in emriyle ki, onun elçisi sağlam bir görüş ile Lihyan'i tanıdı.

Eğer zulme uğrarlarsa zalimin elini geri itmezler. Ona karşı savunmazlar.

İnsanlar, geniş bir yere yerleştikleri zaman onları sel yataklarında görürsün. Onların yerleri ölüm yurdu dur.

Ve başlarına bir iş geldiği zaman görüşleri, hayvanların görüşleri gibidir!»

Hassan, Recı ashabını medhederek ve siirinde adlarını belirterek söyle demistir:

«Allah o kimselere rahmet etsin ki, Recı gününde birbiri ardına gittiler ve böylece ikram gördüler. Sevaba kavuştular.

Seriyyenin başı ve komutanı Mersed idi.

İbn Bükeyr imamları idi. Hübeyb'i, İbn Tarık ve İbn Desine'yi ise mukadder olan Ölüm aldı.

Recı'de Öldüröl Asim ise, yüce hasletler kazandı. O, kazançlı biridir.

O, onlara karşı zillet ve boyun eğmeyi kabul etmedi de nihayet kılıçla vurustu. Çünkü o asildir.»

İbn Hisam dedi ki: Siir bilgisine sahip olanların çoğu, bu siirin Hassan'a ait olmadığını söylerler. [10]

Amr B. Ümeyye Ed-Damrî Seriiyesi

Bu seriyye, Hübeyb'in öldürölmesinden sonra çıkarilmistir.

Vakidî, Ibrahim b. Cafer kanali ile Abdulvahid b. Ebi Avf m söyle dedigini rivayet eder:

«Ebu Süfyan b. Harb, Kureysli birkaç kisiye Mekke'de söyle demisti: Muhammed'e sokaklarda yürürken kim suikast yapacak da ö-cümüzü almamiza yardimci olacak? deyince Arabm biri gelip Ebu Süfyan'm evine girdi ve ona söyle dedi:

"Eger ücretimi tam verirsen, ben gidip Muhammed'e suikast yaparim. Çünkü ben yollan iyi bilirim. Kilavuzlugum vardir. Yanimda Öyle bir hançer var ki, kartal kanadi gibidir."

Ebu Süfyan, ona: «Iste sen bizim adamimiz sin.» dedi. Ona bîr deve ve bir miktar harçlik verdi. Sonra da: «Bu isini gizli tut. Çünkü bunu duyan bir kimse gidip Muhammed'e haber verebilir.» dedi. Arap suikastçi da: «Hayir, bunu hiç kimse bilmeyecektir.» dedi. Geceleyin binegine binip yola çıktı. Bes gün boyunca yol gitti. Altinci günün sabahinda da gitti. Öğlen vaktinde Medine'ye vardi. Rasûlullah (s.a.v.)'m nerede oldugunu sordu. Namazgaha geldi. Adamin biri ona: «Rasûlullah, Beni Abdüleshel mahallesine dogru gitti.» dedi. Arap suikastçi da binegini o tarafa sürdü. Mahalleye vardiginda binegini bir yere bagladi. Sonra Rasûlullah (s.a.v.)'i aramaya basladi. Onu ashabindan bir topluluk arasinda mescidde sohbet ederken buldu, içeriye girdiginde Rasûlullah (s.a.v.), onu görünce ashabina: «Bu adam hiyanet yapmak istiyor. Ama Allah onun amacini gerçeklestirmesine engel olacaktır.» dedi. Adam gelip durdu ve:

- Abdülmuttalib'in oğlu hanginiz? diye sordu. Rasûlullah (s.a.v.):

- Abdülmuttalib'in oğlu benim, dedi.

Adam, kulagina birsey fisildayacakmis gibi yaparak Rasûlullah'm üzerine egildi. Ama arkadan Üseyd b. Hudayr, onu tutup çekti ve:

- Rasûlullah'tan uzak dur! dedi. Eteginin altina elini sokunca hançerini gördü ve:

- Ya Rasûlallah! Bu suikastçidir, haindir, dedi. Suikastçi Arabî telasa düşüp:

- Canimi, canimi bagisla ya Muhammed, dedi. Üseyd b. Hudayr da onun çenesine vurmaya basladi. Rasûlullah (s.a.v.):

- Bana dogruyu söyle. Sen kimsin, niçin geldin? Eger bana dogru söylersen, dogrulugun sana fayda verir. Eger bana yalan'söylersen senin niyetinin ne oldugunu anlarim, dedi.

Suikastçi:

- Eger dogru söylersem güvenlikte olur muyum? diye sordu: Rasûlullah:

- Evet güvenlikte olursun, dedi.

Adam, Ebu Süfyan'm durumunu ve kendisine vaad ettiği creti anlatti. Raslullah, emir verip adami Üseyd b. Hudayr'in yanında alikoydu, ertesi sabah onu çağirip söyle dedi:

- Sana eman verdim. Dilediğin yere gidebilirsin veya bundan daha hayirli birsey yapabilirsin.

- Nedir o hayirli olan sey?

- Allah'tan baska ilâh bulunmadigina ve benim de Allah'in Rasl olduguma sahadet etmendir.

- Allah'tan baska ilâh bulunmadigina ve senin de Allah'in Rasl olduguna sahadet ederim! Allah'a yemin ederim ki, ya Muhammed, ben etrafındaki adamlardan korkmus degilim. Yalniz seni görür görmez aklım basımdan gitti, gevsedim, gücüm kalmadı. Bu arada benim niyetimin ne oldugunu anladın. Yoksa daha önce benim maksadımın ne oldugunu hiç kimse fark etmemiş ve benden önce de sana haber vermek üzere herhangi bir süvari buraya gelmemişti. Anladım ki sen, Allah tarafından korunmaktasın ve hak yoldasın. Ebu Süfyan taraftarlarının da seytan taraftarları oldugunu anladım.

Böyle demesi zerine Peygamber (s.a.v.), gülümsedi. Adam, Raslullah'm yanında birkaç gün kaldıktan sonra gitmek için Raslul-lah'tan izin istedi. Kendisine izin verilince ikip gitti. Ondandır da kendisinden herhangi bir haber alınamadı.

Raslullah (s.a.v.), Amr b. Ümeyye ed-Damrî ile Seleme b. Eslem b. Haris'e söyle dedi:

- Mekke'ye gidip Ebu Süfyan b. Harb'i bana getirin. Eger fırsatını bulursanız onu öldürün!

Amr dedi ki: Ben ve arkadaşım yola çıktık. Batn-i Ye'cic'e vardık. Develerimizi bağladık. Arkadaşım bana dedi ki:

- Ey Amr, var misin Mekke'ye gidelim, Beyt'i yedi kez tavaf edelim ve orada iki rekat namaz kılalım.

Dedim ki: Mekkelileri ben senden daha iyi bilirim. Hava kararmak üzere oldugunda avlularına su serperler, sonra avluda otururlar. Ben Mekke'yi alaca attan daha iyi bilirim.

Arkadaşım gdm dinlemedi. Nihayet birlikte Mekke'ye vardık. Beyt'i yedi kez tavaf edip orada iki rekat namaz kıldık. Oradan ayrılırken Muaviye b. Ebi Süiyan'la karsılastım. Beni tanıdı ve:

- Amr b. Ümeyye ha! Gel ey hüzün, gel! dedi.

Mekkeliler gelismizi birbirlerine korku içinde duyurdular ve: «Amr, iyi bir is için gelmez!» dediler.

Cahiliye döneminde Amr, adam öldüren, kötülük yapan bir kimse idi. Mekkeliler onun gelisi üzerine toplanip biraraya geldiler. Amr ile Seleme de kaçtilar. Mekkeliler onlari aramaya çıktı. Daglara dogru kostular.

Amr dedi ki: «Bir magaraya girdim. Mekkelilerden gizlendim. Sabaha kadar orada kaldim. Onlar bizi gece boyunca dagda aradilar. Allah, Medine yolunu onlara göstermedi. Gözlerini kör etti. Ertesi sabah kusluk vaktinde Osman b. Malik b. Ubeydullah et-Teymî, atina ot toplamak için çevremizde dolasiyordu. Seleme b. Eslem'e dedim ki: Eger bu bizi görürse burada oldugumuzu Mekkelilere duyurur. Halbuki onlar bizden uzaklasip gittiler.

Osman b. Malik, magara kapisina gittikçe yaklasiyordu. Nihayet gelip bizi gördü. Ben de çikip memesinin altina hançerimi sapladim.

Bir çiglik atip yere düstü. Çigligini duyan Mekkeliler, gelip orada toplandilar. Ben de tekrar magarama girip gizlendim. Arkadasima sakim kimildama, dedim. Mekkelüer, magara kapisina kadar geldiler. Osman b. Malik'e sordular:

- Seni kim yaraladi?

- Amr b. Ümeyye ed-Damrî yaraladi. Ebu Süfyan:

- Amr'm iyi bir is için gelmedigini zaten biliyorduk, dedi. Aldigi yaradan yerde ölmek üzere olan Osman b. Malik, bizim nerede oldugumuzu onlara anlatamadi. Son nefeste idi. Nihayet son nefesini de verip öldü. Onlar da bizi aramaktan vazgeçtiler. Ölülerini alip götürdüler. Magaramizda iki gece kaldik. Artik bizi aramaktan vazgeçmişlerdi. Nihayet oradan çikip Ten'im'e vardik. Arkadasim dedi ki:

- Ey Amr b. Ümeyye! Var misin Hübeyb b. Adiy'in daragacma gidelim de onu agaçtan çözüp indirelim?

- O nerededir?

- Iste o surada. Çevresinde bekçiler de var.

- Bana biraz süre tani ve benden uzaklas. Eger bir seyden korkar-san hemen uzaklasip devenin yanina git, devene binip Rasûlullah'a ulas, haberi ona bildir ve beni kendi halime birak. Çünkü ben Medine yolunu bilirim.

Sonra gidip Hübeyb'in daragacmm etrafında dolastim. Nihayet onun cesedini gördüm. Onu alip sirtima koydum. Yirmi zira kadar oradan uzaklastigimda bekçiler durumun farkina vardilar. Pesime düstüler. Ben de agaci yere attim. Sesini unutmus degilim. Sonra ayagimla üzerine toprak attim. Safra yoluna koyuldum. Nihayet bekçiler beni takipten biktılar ve geri döndüler. Ama, bende ruh kalmis miydi, kalmamis miydi, bilemiyorum,

O kadar ki, yorulmuş ve korkmustum. Arkadasim da devesine binip Medine'ye gitmis ve durumu Rasûlullah'a anlatmistti. Ben de Medine yoluna koyuldum. Nihayet Galil-i Dacnan mevkiine vardim. Orada bir magaraya girdim. Yanimda yayim, oklarim ve hançerim vardi. Ben magarada iken Beni Dil b. Bekir kabilesinden tek gözlü, uzun boylu olup koyun ve keçi gütmekte olan bir adam geldi. Magaraya girdi ve:

- Sen kimsin ey adam? diye sordu. Ben de:

- Beni Bekir kabilesinden bir adamim, dedim.

- Ben de Beni Bekir kabilesindenim, dedi. Sonra sirtini magaranin duvarina yaslayip sesini yükselterek su siiri söyledi:

«Hayatta oldugum müddetçe Müslüman olacak degilim. Müslümanlarin dinine de girecek degilim.»

Ben de kendi kendime onu kastederek söyledim: «Vallahi öyle saniyorum ki, seni öldürecegim!» Adam uykuya daldiginda kalkip onu fena bir sekilde öldürdüm. O güne kadar baska hiçbir kimseyi onu öldürdüğüm gibi, fena bir sekilde öldürmüş degildim. Sonra magaradan çıktim. Asagi inerek yola koyuldum. Dogru yola vardigimda Kureysli-lerin haber sizdirmek (almak) için gönderdikleri iki adamla karsilastim. Onlara: «Esir olarak bana teslim olun.» dedim. Birisi teslim olmaya yanasmadi. Ona bir ok atip öldürdüm. Digeri bu durumu görünce esir olarak kendini bana teslim etti. Ben de onu siki sikiya bagladim. Sonra Rasûlullah'a getirdim. Medine'ye geldigimde oyun oynamakta olan Ensâr çocuklari geldiler. Büyükleri benim geldigimi duyunca: «Iste bu gelen Amr'dir» dediler. Çocuklar kosup Peygamber'e gelisimi haber verdiler. Ben de esirimi Rasûlullah'a götürdüm. Bas parmagini yayimin kirisi ile baglamistim. Peygamber (s.a.v.)'in, bu duruma güldüğünü gördüm. Sonra bana hayir duada bulundu.»

Seleme ise Amr'dan üç gün önce Medine'ye gelmistti.

Önceki sayfalarda da anlatildigi gibi Amr, Hübeyb'i daragacindan indirdiginde cesedi yere düsmüş, onun bir parçasini bile yerde görmemisti. Belki de o, düstüğü yere defnedilmis ti. Dogrusunu Allah bilir. [11]

Bir-I Maune Seriiyesi

Bu seriiye, hicrî dördüncü senenin safer ayinda yola çıkmistir. Mekhul'un garip bir ifadesine göre bu seriiye olayi, Hendek gazvesinden sonra olmustu.

Buhari, Ebu Ma'mer kanali ile Enes b. Malik'in söyle dedigini rivayet etmisttir:

«Rasûlullah (s.a.v.), kendilerine kurra deneni yetmis kisiyi bir ihtiyaç için göndermistti. Bir-i Maune deneni bir kuyu yanında Beni Sü-leym'den Ri'l ve

Zekvan adında iki kabile bunlara saldırdı. Bunlar: «Vallahi bizim maksadımız size saldırmak değildir. Biz Rasûlullah'm bir iş için gönderdiği kimseleriz. Yolumuza devam edip gideceğiz.» dedilerse de o kabileler bunları öldürdüler. Bunun üzerine Peygamber (s.a.v.), bir ay boyunca sabah namazlarında o iki saldırgan kabileye beddua etti. Kunut duası bu şekilde başladı. Daha önce kunut okumazdık.»

Buharî, Abdu'l-Ala b. Hammad kanalı ile Enes b. Malik'in şöyle dediğini rivayet etmiştir: «Ri'l, Zekvan, Usayye ve Beni Lihyân kabileleri, düşmanlarına karşı Rasûlullah'tan yardım istediler. Rasûlullah da Ensâr'dan yetmiş kişiyi onlara yardım için gönderdi. Bu yetmiş kişiye biz, zamanlarında kurra adını verirdik. Bunlar gündüz odun topluyor, geceleyin namaz kiliyorlardı. Bir-i Maune denen kuyunun yanına vardıklarında bunları yardım için istemiş olanlar, hiyanet ederek öldürdüler. Bu haberi alan Peygamber (s.a.v.), bir ay boyunca sabah namazlarında Ri'l, Zekvan, Usayye ve Beni Lihyân gibi Arap kabilelerine beddua ediyordu.»

Enes dedi ki: Biz, bunlar için Kur'ân okuyorduk. Sonra bu hüküm kaldırıldı. «Bizden kavmimize bildirin ki, biz, Rabbimize kavuştuk. O bizden razı oldu ve bizi hoşnud kıldı.»

Buharî, Musa b. İsmail kanalı ile Enes b. Malik'in şöyle dediğini rivayet etmiştir:

«Rasûhillah (s.a.v.), Ümmü Süleymin'in kardeşi Haram'ı yetmiş kişilik bir süvari birliği başında yola çıkardı. Müsrîklerin başı Amir b. Tufeyl, Hz. Peygamberi üç yol arasında muhayyer kılıp şöyle demişti: Ya ova ve kir sakinleri senin, şehir ve köy halkı da benim olacak, ya senden sonra halifen ben olacağım veya Gatafan kabilelerinden binlerce ve binlerce kişi ile sana karşı savaşacağım.

Böyle dedikten sonra bir kadının evinde veba hastalığına yakalanarak şöyle demişti:

- Develerin hastalığı gibi bir hastalıktan ve falanca kadının evinde yatarak mı öleceğim. Bana atımı getirin.

Böyle dedikten sonra atına binip çıktıktan sonra atın sırtında öldü.

Ümmü Süleymin'in kardeşi Haram da askerlerinden birisi topal olmak üzere iki kişiyi yanına alarak ilerledi ve düşmana yaklaşıncı yanındaki iki adama:

- Siz burada durun. Ben düşmanın yanına varayım, eğer bana teminat verirlerse, yakın olduğunuz için hemen gelirsiniz. Vermezlerse arkadaşlarınızın yanına dönersiniz, dedi ve düşmana doğru ilerleyip onlara:

- Size Rasûlullah'm emrini tebliğ edinceye kadar bana teminat verir misiniz? dedikten sonra onlarla konuşmaya başladı.

Onlar da içlerinden birine isaret ettiler. Adam, Haramin arkasından gelip sırtına bir mizrak vurdu. Hadisin ravilerinden biri olan Hemmam diyor ki; Ona çok kuvvetli bir darbe vurmuş olmalı ki; Haram (r.a.) yerinde donup kaldı ve:

- Allahu Ekber! Kazandım, Ka'be'nin Rabbine yemin ederim, dedi.

Haram'm arkadaşları onun sesini isitince, olay yerine gelip savaşa girdiler ve topaldan baska hepsi şehid düştü. Bir dağın başında vuku bulan bu olayda şehid düşenler hakkında «Biz ve bizi de hoşnud kıldı» mealinde bir ayet nazil oldu ama bu ayet daha sonra neshedildi. Hz. Peygamber de bu olay üzerine otuz gün üstüste her sabah Rî'l, Zekvan, Beni Lihtan ve Allah ile peygamberine isyan eden Usayye kabilelerine beddua etti.»

Buhârî, Hibban kanalı ile Enes'in söyle dedigini rivayet etmiştir:

«Haram b. Milhan, benim dayımdır. Bir-i Maune günü vurulduğu zaman kanım eliyle yüzüne ve başına serpti ve: "Ka'be'nin Rabbine yemin ederim ki, ben kazandım." dedi.»

Buhârî, Ubeyd b. İsmail tarikiyle Hisam b. Urve'den rivayet ederek, Urve'nin söyle dedigini nakletmiş tir: «Bir-i Maune seriyyesine katılan sahabeler öldürölüp de Amr b. Ümeyye ed-Damrî esir alındığında Amir b. Tufeyl ona: "Bu kimdir?" diye sormuş ve yerde ölü duran kimseye isaret etmişti. Amr b. Ümeyye de: «Bu, Amir b. Fühayre'-dir.» demisti. Bunun üzerine Amir b. Tufeyl söyle demisti:

«Öldürölmesinden sonra onun semaya kaldırıldığını gördüm. Öyle ki, ben onunla yer arasında bir mesafe bulunduğunu gördüm. Sonra yere indirildi.»

Bunların haberleri Peygamber (s.a.v.)'e ulaştırıldı. Şehid düştükleri bildirildi. Peygamber (s.a.v.) de:

- Arkadaşlarınız öldürölldüler. Onlar Rablerinden su dilekte bulunmuşlardı: «Rabbimiz, senden hoşnud olduğumuzu, senin de bizden razı olduğunu kardeşlerimize bildir.» demislerdi.

Allah da onların durumunu Müslümanlara bildirdi. Bir-i Maune gününde öldürölünenler arasında Urve b. Esma b. Salt ile Münzir b. Amr da vardı.»

Vakidî, Mus'ab b. Sabit kanalı ile Urve'den söyle bir rivayette bulunmustur: Urve, Bir-i Maune faciasını, Amir b. Fühayre'nin durumunu, Amir'in öldürölldükten sonra semaya kaldırılmasını anlattıktan sonra, onu öldüren kişinin Cebbar b. Şehna el-Kilabî olduğunu söylemiştir. Cebbar, onu mizrakla vurup öldürölürken Amir: «Ka'be'nin Rabbine yemin olsun ki, ben kazandım.» demistir.

Cebbar, bu hadiseden sonra bazı kimselere sormuş:

- Amir b. Fühayre öldürölürken «Kazandım» dedi. Bu sözü ile neyi

kazandigim kasedetti?

Dediler ki:

- Böyle demekle o, Cennet'i kazandigini kasedetti. Cebbar:
- Vallahi dogru söylemistir, dedi ve bu sebeple kendisi de sonra Müslüman oldu.

Musa b. Ukbe'nin, "Megazi"sinde Urve'nin söyle dedigi nakledilmistir: «Amir b. Fheyre'nin cesedi bulunamadi. Öyle saniliyor ki, o-nun cesedini melekler defnetmislerdir.»

Yunus, Ibn Ishak'm söyle dedigini rivayet etmistir: «Raslullah (s.a.v.), Uhud gazvesinden sonra Medine'de sevval ayinin kalan kısmi ile zilkade, zilhicce ve muharrem aylarım geçirdi. Sonra safer aynida yani Uhud'dan dört ay sonra Bir-i Maune seriyyesine katılan adamlari bu seriyye için göreve gönderdi. Babam Ishak b. Yesar, Mugire b. Abdurrahman b. Haris b. Hisam ve Abdullah b. Ebi Bekir b. Muham-med b. Amr b. Hazm ile ilim erbabından diğeri bazı kimseler bana söyle haber verdiler:

Ebu Bera Amir b. Malik b. Cafer b. Mulaibu 1-Esinne, Medine'ye Raslullah (s.a.v.)'m yanina geldi. Raslullah (s.a.v.) da onu Islm'a davet etti. O, Müslüman olmadı. Fakat Islm'dan da uzaklasmadi ve söyle dedi: Ya Muhammed, eğer ashabından Necid halkına birtakım adamlar gönderirsen ve onlar da onlari, senin emrine davet etseler, umarım ki sana icabet ederler.

Raslullah (s.a.v.) da:

- Ben, Necid halkının ashabıma kötülük yapmasından korkarım, dedi.

Ebu Bera:

- Ben onların kefilim. Ashabini gönder de halkı Islm'a davet etsinler, dedi.

Raslullah (s.a.v.), Münzir b. Amr'i -ki bu Münzir, Beni Saide'nin kardesi olup kendisine ölüme sratlı kosaı kisi anlamına gelen «Mu-niku'l-Yemut» lakabı takılmıstır- ashabından ve Müslümanların hayırlılarından kırk kisi ile birlikte gönderdi. Bunların arasında su kimseler vardı: Harise b. Simme, Haram b. Milhan (Beni Âdiy b. Nec-car'ın kardesidir.), Urve b. Esma b. Salt es-Sülemî, Nafî b. Büdeyl b. Verka el-Hzaî, Amir b. Fheyre (Ebu Bekir es-Siddik'm mevlasıdır.). Bunlar seçkin Müslümanlarla birlikte gönderildiler.

Onlar da gittiler ve Bir-i Maune'de indiler. Burası Beni Amir'in yurdu ile Beni Sleyim'in arazileri arasındadır.

Ashab, kuyunun yani basına indikleri zaman Haram b. Milhan'i Raslullah (s.a.v.)'m mektubuyla birlikte Amir b. Tufeyl'e gönderdiler. Ona geldiğı

zaman o, onun mektubuna bakmadi ve hemen adamin üzerine saldırdı. Onu öldürdü. Sonra bagirarak onlara karsi Beni Amir'den yardım istedi. Onlar da onun çağrisina icabet etmeye yanasmadılar ve: «Ebu Bera'nin ahdini asla bozmayız.» dediler. Ebu Bera, onlar için sözleşme ve kefalet vermisti. Bunun üzerine Amir, onlara karsi Beni Süleyni'den Usayye, Ri'l ve Zekvan kabilelerinden yardım isteyerek çağirdi. Onlar da onun bu çağrisina icabet ettiler. Çikip sahabeleri kusatma altına aldılar. Sahabelerin yüklerinin etrafında çember tuttular. Onlar da bunlari gördükleri zaman kiliçlarım çekip savastılar ve son neferlerine varincaya kadar öldürüldüler. Allah, onlara rahmet etsin. Sadece Ka'b b. Zeyd (Beni Dinar b. Neccar'm kardesi) müstesna hepsini öldürdüler, yalnız onu can çekisme halinde bıraktılar. O da ölülerin arasından yaralı olarak kalkıp yola çıktı. Hendek gününde şehid olarak öldürölünceye kadar yasadı. Allah ona rahmet etsin.

Kavmin merasında Amr b. Ümeyye ed-Damrî ile Beni Amr b. Avf tan olan Ensârî bir adam vardı. Bu iki kisi arkadaşlarının basına gelen musibeti ancak askerlerin çevresinde dolasan bir kustan anladılar ve: «Vallahi bu kusta bir is var,» dediler. Dönüp baktiklarında sahabelerin kanlar içerisinde olduklarını gördüler. Baslarına getirilen ihanetler gözle görölüyordu. Bunun üzerine Ensârî adam, Amr b. Ümeyye'ye: «Ne dersin?» diye sordu. O da dedi ki:

- Rasûlullah (s.a.v.)'a varip durumu kendisine haber vermemiz gerektiğini uygun görüyorum.

Ensârî dedi ki:

- Fakat ben, kendisinde Münzir b. Amr'in öldürüldüğü bir yerden yüz çevirip ayrılmam ve bunu baska adamlara da bildirmem.

Böyle dedikten sonra kavimle savasti. Nihayet öldürüldü. Amr b. Ümeyye'yi de esir aldılar. Mudar kabilesinden bir kimse olduğunu onlara söylediği zaman Amir b. Tufeyl onu serbest bıraktı. Perçemini kesti ve anasının bir köle azad etme adagını yerine getirmek için de onu azad etti.

Amr b. Ümeyye çikip da Karkaraya vardığı zaman, ki burası Kanat vadisinin yamacıdır. Beni Amir'den iki adam geldi. Bu iki adam onun bulunduğu gölgelige gelip konakladılar. Amirlerin Rasûlullah (s.a.v.) ile yapmış oldukları bir antlaşma ve kefaletleri vardı. Amr b. Ümeyye bunu bilmiyordu. Onlar oraya indikleri zaman onlara:

- Siz kimlerdensiniz? diye sordu.

- Onlar da:

- Beni Amir'deniz, dediler.

Onlara mühlet verdi ve uyudukları zaman üzerlerine saldırıp onları öldürdü.

O, Rasûlullah (s.a.v.)'m ashabinin basına getirdikleri seyden dolayı Beni Amir kabilesinden bir intikam alarak bunu yaptığını zannediyordu.

Amr b. Ümeyye, Rasûlullah (s.a.v.)'m yanına gelip de olanları ona anlattığında Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu:

- Öyle iki adama öldürdün ki, onların diyetlerini Ödeyeceğim. Sonra Rasûlullah (s.a.v.) şöyle dedi:

- Bu, Ebu Bera'nın yaptığı bir iştir. Ben bunun yapılmasını istemezdim ve korkuyordum.

Ebu Bera'ya bu haberi verdi. Amir b. Tufeyl'in onun antlaşmasını bozması ve Rasûlullah'm ashabına onun sebebiyle ve eman vermesiyle bu durumun başa gelmesi, agrına geldi.

Hassan b. Sabit, Beni Ebi Bera'yi, Amir b. Tufeyl'e karşı kışkırtarak şöyle dedi:

«Ey Beni Ümmü'l-Benî'n, siz Necid halkının ulularından olduğunuz halde Amir'in, Ebu Bera'nın akdini bozarak onu hafife alması, sizi korkutmadı mı? Hata ise, kasit gibi değildir.

Seref ve fazilet pesinde kosan Rebla'ya bildir ki, benden sonra hadiselerin içinde ne icad ettin?

Baban savaşların babasıdır, Ebu Bera'dır. Dayın ise şerefli bir kimse olan Hakem b. Said'dir.»

İbn Hisam dedi ki: Siirde geçen Ümmü'l-Benî'den kasit, Ebu Be-ra'nın annesidir, ki, o da Amr b. Amir b. Rebia b. Amir b. Sa'saa'nın kızıdır.

İbn İshak dedi ki: Rebia b. Amir b. Malik, Amir b. Tufeyl'in üzerine saldırdı ve süngü ile vurdu. Süngü, uyluğuna isabet etti, ama can alıcı noktaya değmedi. Atından düştü ve şöyle dedi:

- Bu, Ebu Bera'nın isidir. Eğer ben Ölürsen benim kanım, amcama aittir. Kanimin pesine düşmesin. Eğer yasarsam ben ne yapacağımı bilirim.

Musa b. Ukbe dedi ki: Kavmin emiri Münzir b. Amr'dır. Mersed b. Ebi Mersed olduğu da söylenir.

İbn İshak'm anlattığına göre Hassan b. Sabit, Bir-iMaune faciasında öldürülen sahabeler üzerine ağlayarak şöyle demistir:

«Maune'de öldürülenlere az olmayan bir dökütle gözyaşlarını dök. Ölümleriyle sabahleyin karşılasan Rasûlullah'm süvarilerine ağ-

Bir kavmin akdi sebebiyle onlar yok oldular. Hainlik ile iplerinin düğümü çözüldü.

Münzir'e yazık ki, yüz çevirdi ve ölümüne sabredip süratle gitti.

Iste o sabahinizda çoklari isabet almistir.
Bunlar, serifin akından ve Amr'm hayirlilarından olan kimselerdir.» [12]

-
- [1] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 4/71.
[2] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 4/71-73.
[3] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 4/73-82.
[4] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 4/83-84.
[5] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 4/84-87.
[6] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 4/87-94.
[7] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 4/94-107.
[8] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 4/107-108.
[9] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 4/109-110.
[10] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 4/110-119.
[11] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 4/119-123.
[12] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 4/123-128.
-

Beni Nadir Gazvesi	1
Amr B. Su'da El-Kurazî'nin Kissasi	8
Beni Lihyân Gazvesi	9
Zatü'r-Rika Gazvesi	11
Gavres B. Haris Kissasi	12
Bu Gazvede Karisi Öldürülen Adamin Kissasi	14
Cabirin Devesinin Bu Gazvedeki Kissasi	15
Son Bedir Gazvesi	17
Hicrî Dördüncü Senede Meydana Gelen Bazi Olaylar	19
Hicrî Besinci Sene Olayları Devmetü'l -Cendel Gazvesi	22
Hendek (Ahzab) Gazvesi	23
Fasil	34

Beni Nadir Gazvesi

Bu gazve hakkında Cenâb-i Allah, el-Hasr sûresini inzal buyurmıştır.

"Sahih-i Buharî'de Ibn Abbas'tan rivayet olunduguna göre Ibn Abbas'm kendisi, el-Hasr sûresine, "Beni Nadir Sûresi" dermis.

Buhari, Zührî kanali ile Urve'nin söyle dedigini rivayet etmistir: Beni Nadir gazvesi, Uhud gazvesinden alti ay önce ve Bedir gazvesinden sonra vuku bulmustur.

Hanbel b. Ishak'in rivayetine göre; Zührî, Bedir gazvesinin hicri ikinci senede ramazanin on yedisinde vuku buldugunu söyler.

Zührî dedi ki: Rasûlullah, Bedir gazvesinden sonra Beni Nadir gazvesini gerçekleştirmistir. Hicri üçüncü sene sevval ayında Uhud gazvesine gitmistir. Bundan sonra da hicri dördüncü senenin sevval ayında Hendek gazvesinde savasmistir.

Beyhakî'nin rivayetine göre Zührî, Beni Nadir gazvesinin Uhud'-dan önce vuku buldugunu söylemistir. Baskalarına göre Beni Nadir gazvesi, Uhud gazvesinden ve Bir-i Maune faciasından sonra vuku bulmustur.

Ben derim ki: Beni Nadir gazvesi, Bir-i Maune faciasından ve Amr b. Ümeyye'nin dönüp Beni Amir kabilesinden o iki kisiyi Öldürmesinden sonra vuku bulmustur. Oysa Amr b. Ümeyye, o iki kisinin Rasûlullah'la antlasmali olduklarindan habersiz idi. Bu nedenle Rasûlullah (s.a.v.), ona söyle demisti:

«Öyle iki adami öldürdün ki, ben onların diyetlerini ödeyecegim.»

Ibn Ishak dedi ki:

Rasûlullah (s.a.v.), Beni Nadir kabilesine gitti. Beni Amir kabilesinden öldürülen iki kisinin diyeti için onlardan yardım istiyordu. O iki kişiyi Amr b. Ümeyye ed-Damrî öldürmüştü. Rasûlullah bunu, o ikisi için akdettiği eman antlaşmasından ötürü yapıyordu. Nitekim Beni Nadir ile Beni Amir arasında da antlaşma vardı. Rasûlullah, iste o iki maktulün diyeti için onlardan yardım isteyerek yanlarına geldiğinde onlar şöyle dediler:

«Evet ey Ebu'l-Kasim! Senin bizden kendi istediğin şey hususunda sana yardım ederiz.»

Sonra bu iki kabile basbasa kaldıkları zaman şöyle dediler:

«Süphesiz siz, Muhammed'i asla bir daha bu hali üzere bulamazsınız.»

Rasûlullah (s.a.v.) da onların evlerinden, bir duvarın yanında o-turmakta idi.

«Hangi adam, iste su evin üstüne çıkar da onun üzerine bir kaya atar? Böylece ondan kurtulur, rahatimizi buluruz.» dediler. Bunun üzerine onlardan biri olan Amr b. Cihab b. Ka'b, bu çağrıya icabet edip şöyle dedi: «Bunun için ben varım.»

Böylece Rasûlullah'ın üzerine bir kaya parçası atmak için evin damına çıktı. Rasûlullah (s.a.v.) da ashabından bir grup arasında idi. Ashab arasında Ebu Bekir, Ömer ve Ali vardı! Allah onlardan razı olsun.

Semadan gelen haberci, Rasûlullah'a kafirlerin planladıkları suikasti haber verdi. O da kalkıp Medine'ye dönmek üzere yola çıktı.

Ashab, Peygamber Efendimiz'in geciktigini görünce onu aramak üzere yola çıktı. Medine'den gelen bir adama rastladılar, ona sordular. O da dedi ki: «Onu Medine içinde gördüm.»

Bunun üzerine orada bulunan sahabeler de geri döndüler ve Hz. Peygamber'in yanına vardılar. O da onlara Yahudilerin suikast ve hainliklerini bildirdi.

Vakidî dedi ki: Rasûlullah (s.a.v.), Yahudilere Medine'den ve civarından çıkıp gitmelerini bildirmesi için Muhammed b. Mesleme'yi gönderdi. Öte yandan münafıklar da Nadir oğulları olan Yahudilere, yerlerinde sebat etmeleri, Medine'den çıkıp gitmemeleri için tesvik edici haberler gönderiyorlardı. Onlara gerektiğinde yardımcı olacaklarını vaad ettiler. Bu da Nadir oğullarına moral verdi. Hüsey b. Ah-tab, gayrete gelip sinirlendi. Bunun üzerine Medine'den çıkmayacaklarına dair Rasûlullah'a haber gönderdiler. Aralarındaki ahdin bozulduğunu da bildirdiler. Bunun üzerine Rasûlullah, bu Yahudilerin üzerine gitmek için halka emir verdi. Gittiler ve bu Yahudileri onbes gece kusatma altında tuttular.

İbn İshak dedi ki; Rasûlullah (s.a.v.), Müslümanlara, onlarla savaşmak için

hazirlik yapmayi ve üzerlerine yürümeyi emretti.

Ibn Hisam dedi ki: Rasûlullah, Nadir ogullari üzerine gitmek için Medine'den ayrilirken yerine Ibn Ümmü Mektum'u vekil birakti. Bu da rebiyülevvel ayinda olmustu.

Ibn Ishak dedi ki: Rasûlullah, yola çıktı. Nadir ogullari yurduna vardi. Onlari alti gece müddetle kusatma altında tuttu. Bu esnada içkinin haram kilindigina dair ayet nazil oldu. Yahudiler, kalelere yerlesip sigindilar. Rasûlullah da hurmaliklarin kesilmesini ve oralarda yangin çıkarilmasını emretti. Bunun üzerine onlar:

«Ey Muhammed! Sen insanlari fesaddan nehyediyordun. Fesad isleyenleri ayıplıyordun. Su halde hurmalıkları kesmek ve yakmak neyin nesi oluyor?» diye seslendiler.

Beni Avf b. Hazreç'ten bir topluluk vardi. Allah düşmani Abdullah b. Übey b. Selül, Vedia, Malik b. Ebi Kavkal, Süveyd ve Dais de bunlardandi. Bunlar, Beni Nadir'e: «Sebat edin, yerinizde durun ve korunun. Çünkü biz asla sizi yordimsiz bırakmayacagiz. Eger sizinle savasibrsa biz sizinle beraber savasiriz. Eger siz Medine'den çıkarti-lirsaniz, biz de sizinle beraber çıkariz.» diye haber gönderdiler. Bunun üzerine onlar, bu münafiklarin yordimini beklediler. Ama bunlar, söz verdikleri gibi bu yordimi yapmadilar. Allah, onların kalbleri-ne korku saldi. Bunun üzerine Nadir ogullari, Rasûlullah (s.a.v.)'dan kendilerini Medine'den çıkarmasını ve kanlarına dokunmamasini istediler.

Avfî dedi ki: Ibn Abbas'in anlattigina göre onlardan her üç kisiye bir deve verilmisti. Bir de bir deve yükü mal götürme hakki taninmisti. Üç kisi sıra ile ayni deveye biniyordu.

Yakup b. Muhammed kanaliyla gelen bir rivayete göre Rasûlullah (s.a.v.), Muhammed b. Mesleme'yi Nadir ogullarina göndermis ve üç gece içinde Medine'yi terketmelerini bildirmisti. Beyhakî ve digerlerinin rivayetine göre Nadir ogullari Yahudilerinin vadeli borçlari vardi. Rasûlullah (s.a.v.): "Vadeden vazgeçin ve bunu acilen pesine çevirin." buyurdu.

Bu rivayetin sahinliginde şüphe vardir. Dogrusunu Allah bilir.

Ibn Ishak dedi ki: Nadir ogullari, develerinin kaldirabilecegi kadar mali yüklediler. Hatta öyle adam vardi ki, evinin kapisini esiginden söküp çıkarir ve devesine yükleyip götürürdü. Oradan çıkıp Hay-ber'e dogru gittiler. Sam'a gidenler de oldu. Onların Hayber'e giden esrafi sunlar idi: Sellam b. Ebu'l-Hukayk, Kinane b. Rebi b. Ebu'l-Hü-kayk ve Hüey b. Ahtap. Bunlar, Hayber'e yerlestikleri zaman oranin ahalisi kendilerine itaat edip saygi gösterdi.

Ebu Bekir'in oğlu Abdullah bana dedi M, kendisine söyle bir haber gelmis:

Nadir ogullari Yahudilerinin kadinari, çocuklari ve mallari develere yüklendi. Beraberlerinde davullar, zurnalar ve oynayan oyuncu kadınlar vardı. Aralarında Ümmü Amr da vardı. Bu, Urve b. Verd el-Absî'nin yanında idi. Ondan satın almışlardı. Bu kadın, Beni Gifar kadınlarından biri idi. Onda, o zamanki hiçbir kabilede misli görülmemiş şekilde kendini beğenmişlik vardı.

Nadir oğulları Yahudileri, mallarını Rasûlullah'a bıraktılar. Mallarda özellikle Rasûlullah (s.a.v.)'m insiyatifinde kaldı. Onları dilediği yere sarfediyordu. Rasûlullah da o malları, Ensâr'a değil de ilk Muhacirlere paylastırdı. Ancak Ensâr'dan Sehl b. Hüneyf ile Ebu Dücane Simak b. Hares'e yoksul olduklarını söyleyince, onlara da verdi.

Ibn İshak dedi ki: Beni Nadir Yahudilerinden sadece iki kişi Müslüman oldu. Bunlardarfbiri Yamin b. Ümeyr b. Ka'b (Anir b. Cihâs'm amcası oğlu) dir, diğeri ise Ebu Sa'd b. Vehb'dir. Bunlar Müslüman oldukları için mallarım ellerinde tutup korudular.

Ibn İshak dedi ki: Yamin ailesinden biri bana söyle dedi: Rasûlul-lah (s.a.v.), Yamin'e dedi ki: Senin amca oğlundan (Amr b. Cihâs'dan) gördüğüm ve benim hakkımda kasedettiği şeyi biliyor musun?

Bunun üzerine Yamin b. Ümeyr de bir adama, Amr b. Cihâs'i öldürmesi için bir miktar mal verdi. Rivayete göre o adam da Amr b. Cihâs'i öldürdü. Allah ona lanet etsin.

Ibn İshak dedi ki: Cenâb-i Allah, Nadir oğulları Yahudileri hakkında el-Hasr sûresini, bastan sona inzâl buyurdu. Bu sûrede onlardan öç alısını, Rasûlü'nü onlara musallat kilisini ve Rasûlü vasıtasıyla onlara yaptığı şeyleri anlatmaktadır.

Ibn İshak, daha sonra bu sûrenin tefsirine başlamıştır. Biz bunları tefsirimizde detaylı olarak anlattık. Allah'a hamd olsun.

Yüce Allah buyurdu ki:

«Göklerde olanlar da yerde olanlar da Allah'i tesbih ederler. O güçlüdür, Hâkimdir.

Kitap ehlinde inkarcı olanları ilk sürgünde yurtlarından çıkaran O'dur. Oysa ey inananlar! Çıkacaklarım sanmamısmız. Onlar da, kalelerinin kendilerini Allah'tan koruyacağını sanmışlardı. Ama Allah'ın azabı onlara beklemedikleri yerden geldi. Kalblerine korku saldı. Evlerini kendi elleriyle ve inananların elleriyle yikiyorlardı. Ey akıl sahipleri! Ders alın.

Allah onlara sürülmeyi yazmamış olsaydı, dünyada başka şekilde azap verecekti. Ahirette onlara ates azabı vardır.

Bu, Allah'a ve peygamberine karşı gelmelerinden dolayıdır. Kim Allah'a

karsi gelirse bilsin ki, Allah'in cezalandirmasi süphesiz çetindir.

inkarci kitap ehlinin yurtlarinda hurma agaclarini kesmeniz veya onlari kesmeyip gövdeleri üzerinde ayakta birakmanız Allah'in izniyledir. Allah yoldan çıkanlari böylece rezillige ugratir.» (el-Hasr, 1-5.)

Noksanliklardan münezzeh olan yüce Allah, kendi yüksek zâtini tenzih ediyor, gerek ulvî gerekse süfli bütün yaratiklarinin kendisine tesbihte bulunduklarini, kendisinin Aziz ve güçlü oldugunu haber veriyor. Yine kendisinin yüksek bir Zat oldugunu, hiç kimsenin ona ulasamayacagini, azamet ve yüceligine yetisilmeyecegim, yarattigi her-seyi hikmetlice yarattigini, takdir ve tesri buyurdugu herseyin bir hikmete müstenid oldugunu beyan buyuruyor. Rasûlü'ne, mü'min kullarina, Yahudi düşmanlarina karsi zafer nasip etmesi, bunun için gerekli tedbir ve takdiri düzenlemesi de O'nun hikmetindendir. Yahudi düşmanlar ki, Allah'a ve Rasûlü'ne karsi gelmis, Rasûlullah'a ve seriata dirsek çevirmislerdi. Kendileriyle savasilmasmin baslica sebebi bu idi. Nihayet Allah tarafından düşmanlarinin kalbine korku salinarak teyid edilen Muhammed (s.a.v.), onlari kusatma altina almisti. Rasûlullah'm düşmanlari, bir ay öteden onun korkusuna kapilirlardi. Bununla birlikte Rasûlullah, onlari muhasara altina aldi. Askerleriyle onlari çevreledi. Kendisi de bizzat muhasarayi idare etti. Bu muhasara alti gece sürdü. Bu korku, Yahudileri darmadagin edip Medine disindaki taraflara sürgün etti. Nihayet onlar, boyun egip canlarinin bagislanmasi sartiyla sulh yaptilar. Mallarindan bir deve yükü kadarini alip götürmelerini dilediler. Hakir ve zelil olarak yanlarinda silah götürmeyeceklerdi. Ayrica kendi evlerini, ya bizzat veya mü'minler vasitasiyla yikmaya, tahrip etmeye basladilar. Ibret alin ey basiret sahipleri!

Yüce Allah, daha sonra diyor ki: Eger Nadir ogullari Yahudileri, Medine'den çıkarilip sürgün edilmeseler ve Rasûlullah'm yanindan uzaklastirilmasalardi, kendilerine daha siddetli bir azap isabet edecekti ki, bu da öldürölmedir. Bununla birlikte ahirette de onlar için takdir edilmis olan elemli bir azap vardır.

Sonra yüce Allah, onlari hurmaliklarin yakilmasi ve kendileri için kalan kisminin birakilmasinin hikmetini beyan buyuruyor ve bütün bunlarin caiz oldugunu açıklayip şöyle buyuruyor:

«Inkarci kitap ehlinin yurdlarinda hurma agaclarini kesmeniz veya onlari kesmeyip gövdeleri üzerinde ayakta birakmanız Allah'in iz-niyledir.» (el-Hasr, 5.)

Bütün bunlara ser'an ve kaderen izin verilmistir. Su halde bunlari yapmanız hususunda sizin bir manevi sorumlulugunuz yoktur. Böyle yapmaya karar vermeniz, güzel bir görüs ve karardir. Bunda bazi kötü kullarin iddia

ettikleri gibi bir fesad ve bozgunculuk yoktur. Aksine bu, kuvvetin izharidir. Yoldan çıkmış kâfirlerin rüsvay kılınmasıdır.

Buhari ile Müslim, Kuteybe tariki ile İbn Ömer'in söyle dedigini rivayet etmişlerdir: Rasûlullah (s.a.v.), Nadir oğulları Yahudilerinin hurmalıklarını yakmış ve kestir. Bunun üzerine Cenâb-ı Allah, şu ayeti inzal buyurdu:

«İnkarcı kitap ehlinin yurdlarında hurma ağaçlarını kesmeniz veya onları kesmeyip gövdeleri üzerinde ayakta bırakmanız Allah'ın izniyledir.» (el-Hasr, 5.)

Buhari, Cüveyriye binti Esma kanalı ile İbn Ömer'in söyle dedigini rivayet etmiştir:

Rasûlullah (s.a.v.), Nadir oğulları Yahudilerinin hurmalıklarını yakmış ve kestir. Bu sebeptendir ki, Hassan b. Sabit söyle demistir:

«Büveyre'deki ateşi yaygın olan yangın, Lüey oğullarının yüce şahsiyetlerine göre önemsizdir.»

Hassan'm bu siirine cevaben Ebu Süfyan b. Haris söyle demisti:

«Allah bu işi devam ettirsin ve çevresinde çilgin alevli ateşler yaksın.

Sen de bileceksin ki, bu atese karşı hangimiz kendimizi daha iyi koruyacağız ve sen de bileceksin ki, hangimizin toprağı Nadir toprağıdır.»

İbn İshak dedi ki: Nadir oğullarının sürgün edilmesini ve Ka'b b. Esrefin öldürölmesini anlatan Ka'b b. Malik söyle demistir:

«Yahudi âlimlerinin hainlik etmesiyle Yahudi topluluğı hor ve hakir oldu, alçaldı.

İste zaman böyledir, dönen bir musibetin inmesine sahnedir. Sundan Ötürü ki, onlar emri büyük bir emir olan Aziz Rabbi inkar ettiler.

İlim ve anlayışça birlik oldukları halde geldiler.

Halbuki onlara, Allah'tan uyarıp korkutucu biri gelmişti.

Bu korkutucu ki, doğru sözlüdür. Kitabı aydınlatan, açıklayan ayetleri eda etti.

Onlarsa dediler ki: Sen doğru bir emirle gelmedin ve bizden inkar edilmeye layık bir kisisin.

O da dedi ki: Hayır, hayır bir hakkı yerine getirmisimdir ki, onunla, beni ancak anlayışlı, bilgili kişi tasdik eder.

O halde kim ona tabi olur, ona uyarsa, her doğru şeye ulaşır. Doğruyu bulur.

Kim de onu inkar ederse, kâfirlerin gördüğü ceza ile cezalanır.

Onlar, ihanet ve küfür içirildikleri ve nefretler onları haktan saptırdığı zaman,

Allah, peygambere doğru bir görüş gösterdi. Allah hükmediyor, zulmetmiyordu.

Böylece onu güçlendirdi ve üzerlerine üstün kildi. Onun yardım cisi ne güzel yardımcıdır.

Böylece onlardan Ka'b yere devrilmiş olarak saldiriya ugradi ve onun yere serilmesinden sonra Nadir zelil oldu.

Orada bizim ellerimizde kinlerinden çıkarılmış kılıçlar, onun üzerinde yükselmiş olduğu halde,

Muhammed'in emriyle küçük Ka'b'm kardesi Ka'b'a gece gittiği zaman ona hile etti. O da ona hile etti.

O ki, cesur, güvenilir kisilerin kardesi, övülmüş insandır.

İste o Beni Nadir, kötü bir yurttadır.

Helak edici birseyi kazanmaları sebebiyle mahvoldular.

Bir sabah ki, savaş safında sakin bir yürüyüşle Rasûlullah'in kendisi onları görür iken onlara geldi.

Koruyucu Gassan ise, düşmanlara karşı onun yardımcısıdır ve o, onlar için bir yardımcı ve vezirdir.

Barisa çağırdı. Onlar ise yanasmadılar. Onların işlerine yalan ve yalancılık karıştı.

Onlardan her üçüne bir deve düşerek, işlerinin sonunu azap olarak tattılar.

Yahudilerden Kaynuka kastederek yurtlarından çıkartılıp uzaklastırıldılar.

Onlardan kalan hurmalıklar ve evler isgal olundu.»

Ibn İshak, bu siire Simal el-Yahudi tarafından cevap verildiğini anlatmıştır. Ama biz o cevabî siiri burada özellikle zikretmedik.

Ibn İshak dedi ki: Nadir oğulları hakkında söylenen siirlerden biri de Ibn Lukaym el-Absî'ye aittir. Bunun, su siir olduğu söylenmiştir. Bunun Kays b. Bahr b. Tarif el-Es'caî tarafından söylendiği de rivayet edilir:

«Ehlim, helak olmayan bir kisi için feda olsun ki o, Yahudileri, a-siretlerinin bulunmadığı bir gurbet yurduna, kendilerinden olmadıkları bir kavmin içine yerleştirdi.

Ağaç közü içinde kavrulur ve yer değiştirirler.

Yüksek bir mevkide tomurcugu çıkan küçük hurma ağaçlarının yerinde.

Eğer benim imanım Muhammed'e sadık ise, onun atlarını ve süvarilerini

Sala ile Yeremrem denilen mevkilerin arasında göreceksiniz.

Orada Amr b. Buhse önderlik eder. Çünkü onlar düşmandırlar.

Mücrim gibi dost bir kabile yoktur.

Onların üzerinde savaşı kızdıran, onu tahrik ve tesvik eden birtakım yigitler vardır ki, onlar düzeltilmiş, doğrultulmuş, süngülerin uçlarını titretirler.

İki ağzı da ince olan her kılıç, Hind kılıcıdır. Ad ve Cürhüm zamanlarından miras kalırlar.

Benden Kureys'e kim bir mektup ulaştıracaktır?

Acaba onlardan sonra şerefle bir üstünlük sağlayan var mıdır?

Sununla ki, kardeşiniz Muhammedi biliniz ki o, Hacun ile Zemzem arasında eski bir çığ damlacığıdır.

O halde ona hakkıyla itaat ediniz ki, sizin işleriniz canlansın. Ve dünyadan her büyük yere yükselersiniz.

Bir peygamberdir ki, ona Allah'tan rahmet kavusmuştur. - Ona henüz kesinleşmemiş zanlı bir kayıp işini sormayın.

Andolsun ki ey Kureysliler! Sizin için Bedir'de ve Bedir kuyularında elbette büyük ibretler vardır.

Bir sabahın ki, ulu ve âlicenaba muti olarak sizi kastedici olduğu halde Hazret kabilesine geldi.

Ruhu'l-Kudüs ile yardım görmüş olarak, düşmanına zarar vermekte çok ileri gider olduğu halde, Rahman'dan yüksek bir mevkide rasûl olarak geldi.

Rahman'dan onun kitabını okur olduğu halde rasûl olarak geldi.

Hak atesini yaktığı zaman geri durmadı ve gecikmedi.

Onun meselesini görürüm ki, her yerde artar, Allah'ın takdir etmiş olduğu muhkem emrini yüceltmek için.»

İbn İshak dedi ki: Ali b. Ebi Talib de bu konuda şöyle dedi: (İbn Hisam dedi ki: Bunu Müslümanlardan bir adam söylemiştir. Ali'ye ait olduğunu söyleyen bir kimseye rastlamadım.)

«Bildim ki, kim azmederse bilir ve gerçekten yakın bilgi edindim ve yüz çevirmedi.

Rahmet ve merhameti en bol olan Allah'ın katından olan muhkem sözlerden yüz çevirmedi.

Birtakım risalelerdir ki, mü'minler içinde onlarla ders verilir.

Allah, onlarla Ahmed Mustafa'yi seçti.

Böylece Ahmed, bizim içimizde aziz oldu. Kaldigi yer ve durdugu yer aziz olarak durdu.

Ey serinlikle onu tehdit eden kimseler!

O ne zulüm getirdi, ne de sefkat ve merhametin tersini getirdi.

Siz azabin en yakinindan korkmaz misiniz? Allah'in azabindan emin olan, çok korkan gibi degildir.

Onun kiliçlarinin altinda yere serilmekten korkmadiniz mi?

Tipki babasi Esref olan Ka'b'm yere serilmesi gibi.

Bir sabah ki, Allah onun azginligini gördü ve o bir tarafa, egri deve gibi yüz çevirdi.

Bunun üzerine Cebrail'i onu öldürmek için yeryüzüne indirdi.

Lütf olunmus kulu Muhammed'e bir vahy ile Cebrail geldi.

Böylece o, hareketli keskin bir kiliç ile onun için elçi olarak topraga ayak basti.

Ka'b'in ölüm haberi verildigi zaman sesli aglayan kadınların gözleri, onun için gözyaslari akitarak geceledi.

Ve Ahmed'e dediler ki: Bizi biraz birak.

Çünkü biz, ölüye aglamaktan sifa bulmadik.

Böylece onlari çıkartti, sonra da buyurdu ki:

Burnunuz yere gelerek zillet üzere zelil olarak göç ediniz.

Nadiri bir gurbete çıkartti ki, onlar zinetli ve güzel nimetli bir yurtta idiler.

Birbirinin terkisinde olduklari halde Sam'da bir yer olan Ezriat'a zayıf, yaralı develer üzerinde uzaklastirdi.»

Bu siire, Simal el-Yahudi tarafından verilen cevabî siiri burada zikretmedik.

Cenâb-i Allah, daha sonra feyin hükmünü anlatti ve Nadir ogullarından kalan malin Rasûlullahin mülkiyetine geçmesine hükmetti. Rasûlullah da bu malî Allah'in kendisine gösterdigi yerlere sarfetti.

Buharî ve Müslim'in sahihlerinde müminlerin emin Hattab oğlu Ömer'in söyle dedigi rivayet edilmistir: Nadir ogullarının mallari, Cenâb-i Allahin Rasûlü'ne fey olarak verdigi mallardan oldu. O mallari ele geçirmek için Müslümanlar üzerlerine at ve deve sürmemislerdi. Bunlar özellikle Rasûlullah'a mahsus mallar oldular, kendi ailesinin senelik nafakasini ayirdi. Kalani da Allah yolunda cihad için silah ve teçhizata sarfetti.

Sonra Cenâb-i Allah feyin hükmünü beyan etti. Bu malin Muhacirlere, Ensâr'a ve ihsan üzere onlara tabi olanlarla bunların yakininda yürüyen

kimselere ait olacagim beyan etti:

«Allahın, fethedilen memleketler halkının mallarından peygamberine verdikleri, Allah, peygamber, yakınlar, yetimler, yoksullar ve yolda kalmislar içindir. Tâki içinizdeki zenginler arasında elden ele dolasan bir devlet olmasın. Peygamber size ne verirse onu alın. Sizi neden menederse, ondan geri durun. Allah'dan sakının. Dogrusu Allahın cezalandirmasi çetindir.» (el-Hasr, 7.)

Imam Ahmed b. Hanbel, Arim ve Affan kanali ile Enes b. Ma-lik'ten rivayet etti ki, Peygamber (s.a.v.), Kurayza ve Nadir ogullarim maglup edip zafere kavusuncaya kadar, kisiler mallarından birkaç hurma agacim veya Allahın diledigi kadarini kendisine tahsis ederlerdi. Ama Kurayza ve Nadir ogullari zaferini kazandıktan sonra kendisine verilen bu seyleri reddederdi.

Enes diyor ki; «Ailem bana Peygamber (s.a.v.)'e gitmemi ve ehlinin kendisine verdigini istememi emretti. Peygamber (s.a.v.) de onu Ümmü Eymen'e vermisti. Ben bunlari Rasûlullah'tan istedim. O da bana onlari verdi. Sonra Ümmü Eymen geldi. Elbisesini boynuma geçirip çekti ve söyle dedi:

- Hayir, kendisinden baska ilah bulunmayan Allah'a yemin ederim ki, bunlari sana vermem. Bunlari o bana verdi! Peygamber (s.a.v.), ona:
- Sana su kadar ve su kadar daha veririm, dedi. Ama Ümmü Eymen:
- Hayir vallahi vermem, dedi. Rasûlullah:
- Sana su kadar ve su kadar daha veririm, dedi.

Ümmü Eymen:

- Hayir vallahi vermem, dedi.

Öyle sanıyorum ki, Rasûlullah (s.a.v.), on misli veya on misline kadar artirdi.»

Sonra Cenâb-i Allah, Nadir ogullarina kalben meyleden, onlara yardım vaadinde bulunan ama yardım etmeyip yalnız birakan, onlari aldatan münafiklari yenerek söyle buyurmudur:

«Ey Muhammedi Münafikların, kitap ehlinin inkarcılardan olan kardeşlerine: "Eğer siz yurdunuzdan çıkarılır s aniz andolsun ki, biz de sizinle beraber çıkarız. Sizin aleyhinizde kimseye asla uymayız. Eğer savasa tutusursanız mutlaka size yardım ederiz." dediklerini görmedin mi? Allah, onların yalancı olduklarına şahidlik eder.

Onlar çıkarılmış olsalar, andolsun ki, onlarla beraber çıkmazlar. Savasa tutusmuş olsalar, andolsun ki, onlara yardıma kosmazlar. Onlara yardıma gitseler, mutlaka geri dönüp kaçarlar, sonra yardım da görmezler.» (el-

Hasr, 11-12.)

Cenâb-i Allah, daha sonra korkakliklarindan, bilgilerinin azligindan, akillarinin hafifliginden Ötürü onlari yermis ve onlar için çirkin ve seni bir misal olarak seytani göstermistir: «İki yüzlülerin durumu insana: «İnkâr et!» deyip, insan da inkâr edince: «Dogrusu ben senden uzagim, âlemlerin Rabbi olan Allah'tan korkarim.» diyen seytanin durumu gibidir.» (el-Hasr, 16.) [1]

Amr B. Su'da El-Kurazî'nin Kissasi

Amr b. Suda, Nadir ogullari diyarina ugradiginda oranın issiz ve harabeye dönüştüğünü, orada ne çağiran, ne de icabet eden bir kimsenin bulunmadigini gördü. Nadir ogullari, Kurayza ogullarindan daha üstün idiler. Bu üstünlükleri, Islâmiyet'in zuhuruna kadar devam etti. Onlar, Rasûlullah (s.a.v.)'m evsafini Tevrat'ta bulup ortaya çıkarmislardi.

Vakidî, Ibrahim b. Cafer'den, o da babasindan söyle bir rivayette bulunmustur:

Nadir ogullari, Medine'den çıktiklarinda Amr b. Su'da gelip eylerinin etrafinda dolasti. Oranın harabeye dönüştüğünü gördü ve düşünmeye basladi. Sonra Kurayza ogullarinin yanma döndü. Onlari havra da buldu. Borazanlarına üfledi. Onlar da toplandilar. Zübeyr b. Bata dedi ki: Ey Eba Said, bugüne kadar neredeydin? Hiç görünümü-yordun?

Ebu Said, yani Amr b. Su'da, daha önceleri havradan ayrılmaz ve Yahudi ilahiyati hakkında araştırmalar yapardi. Dedi ki:

"Bugün bazı ibret verici seyler gördüm. O seylerin yanından geçtim. Kardeşlerimizin evlerinin issiz ve bos oldugunu gördüm. Halbuki daha önce onlar izzet, güç, seret, üstünlük, parlak akıl ve zeka sahibi idiler. Mallarini geride birakip gitmisler. Mallarina baskalari sahip olmus. Kendileri ise zillet içerisinde çikip gitmisler. Hayir, Tevrat'a yemin ederim ki, Allah'in kendilerine ihtiyaci oldugu hiçbir kavmin basina böyle bir musibet gelmemistir. Daha önce onların sereflileri olan Ka'b İbn Esrefin de basina çorap örülmüştü. O kendi evinde güvenlik içinde iken geceleyin suikaste kurban gitmisti. İbn Süneyne ki, o da onların efendisi ve lideri idi. Onun da basina çorap örüldü. Kay-nuka ogullarinin basina da ayni seyler getirildi. Muhammed, onlari da sürgün etti. Halbuki onlar, Yahudilerin atasinin ailesidirler. Silah, teçhizat ve güç sahibidirler. Muhammed, onlari kusatma altına aldı. Onlardan her kim bulundugu yerden basini çıkarırsa esir almiyordu. Onlari, Medine'den sürgün edinceye kadar kusatma altında tuttu. Ey millet, gördüklerinizi gördünüz. Gelin, bana itaat edin de gidip Mu-hammed'e tabi olalım. Vallahi siz de biliyorsunuz ki, o peygamberdir. Onun peygamberligini ve davetini Heyyiban ogulları Ebu Ümeyr ile İbn Hiras

bize müjdelemislerdir. Bunlar ki, Yahudi milletin en bilgin sahsiyetleridirler. Muhammed'in peygamber olarak gelisini beklemekteydiler. Ona uymamizi da bize emretmislerdi. Bu iki bilgin sahsiyet, Kudüs'ten bize gelip selamlarini kendisine iletmemizi söylediler. Sonra da kendi dinleri üzere vefat ettiler. Onlari da su kara tasligimizda defnettik."

Kurayza ogullari, Amr b. Su'da'nın bu sözleri karsisinda sustular. Hiç biri konusmadı. Daha sonra benzer bazi sözler söyledi. Savasa maruz kalacaklarım, esir edilip sürgüne tabi tutulacaklarini söyleyerek onlari korkuttu. Zübeyr b. Bata kalkip söyle dedi:

- Tevrat'a yemin ederim ki, Bata'nın kitabinda Muhammed'in evsafini okudum. O Tevrat ki, Musa'ya nazil olmustur. Bize karsi icad etmis olduğu mesanide böyle birsey yoktur.

Ka'b b. Esed, ona dedi ki:

- Ey Ebu Abdurrahman, Muhammed'e tabi olmana engel olan ne vardır?

- Ey Ka'b, ona tabi olmama engel olan sensin.

- Niçin engel olayım?

- Tevrat'a yemin ederim ki, seninle onun arasina asla girmedim. Zübeyr dedi ki:

- Hayir, sen bizim ahdimizin ve akdimizin sahibisin. Bizim adimiza sözleşme yaparsin. Eger sen Muhammed'e tabi olursan biz de ona tabi oluruz. Eger ona tabi olmaya yanasmaz isen biz de yanasmayiz.

Bu sözler üzerine Amr b. Su1 da, Ka'b'a döndü ve bu iki kisinin bu hususta söylediklerini ona nakletti. Nihayet söyle dedi:

- Muhammed'le ilgili hususta benim yanımda sadece senin söylediğin su söz vardır: «Uydu bir kisi olmaya gönlüm razı olmuyor.» [2]

Beni Lihyān Gazvesi

Beyhakî'nin, "ed-Delâil" adlı eserinde anlattığına göre bu gazve esnasında Usfan mevkiinde korku namazı kılınmıştır. İbn İshak'ın anlattığına göre bu gazve, hicretin ikinci senesinde Hendek ve Beni Ku-rayza gazvelerinden sonra cemaziyelevvel ayında yapılmıştır. Bu, Beyhakî'nin anlattığına çok benzemektedir. Doğrusunu Allah bilir.

Hafız el-Beyhakî, Ebu Abdullah el-Hafız kanalı ile Ahmed b. Ab-du'1-Cebbar ve diğerlerinin söyle dediklerini rivayet etmiştir: Hübeyb ve arkadaşları öldürüldüklerinde Rasûlullah (s.a.v.), onların intikamını almak, kanlarını aramak ve Lihyān ogullarına ansızın bir baskın yapmak maksadıyla Medine'den çıktı. Sam yoluna koyuldu. Böyle yapmakla Beni Lihyān kabilesine baskın yapmak istemediğini göstermeyi amaçlamıştı. Nihayet

onların diyarına indi. Onların tedbir aldıklarını ve dağ başlarına çıkarak savunma vaziyeti aldıklarını gördü ve şöyle buyurdu:

- Eger Usfan'a inseydik, Kureysliler, Mekke'ye geldigimizi görürlerdi.

Bunun üzerine 200 süvari ile birlikte yola çıktı. Usfan'a vardı. Sonra iki süvari gönderdi. Bunlar Küraü'l-Gamim mevkiine vardılar. Sonra geri döndüler.

Ebu Ayyas ez-Zürkî'nin anlattığına göre Rasûlullah (s.a.v.), Us-fan'da korku namazı kıldı.

Imam Ahmed b. Hanbel, Abdürrezzak kanalı ile Ibn Ayyas in şöyle dedigim rivayet etmiştir:

«Rasûlullah (s.a.v.)'la birlikte Usfan'da idik. Karsımıza -aralarında Halid b. Velidin de bulunduğu- müsrîk kafesi çıktı. Bizimle kible ciheti arasına girdiler. Rasûlullah (s.a.v.), orada bize öğle namazını kıldırđı. Müsrîkler dediler ki: «Müslümanlar öyle bir halledirler ki, keske kendilerine bir baskın yapabilsek.» Böyle dedikten sonra da şöyle dediler: «Simdi onlara bir namazın vakti gelir ki, bu namaz onlara kendi çocuklarından ve nefislerinden daha sevimlidir.» Bunun üzerine Cebrail, öğle ile ikinci arasında su ayeti inzal buyurdu:

«Ey Muhammedi Sen içlerinde olup da namazlarını kıldırđığın zaman....» (en-Nisâ, 102.)

Namaz vakti geldi. Rasûlullah (s.a.v.), ashabına namaza durmalarını emretti. Onlar silahlarını aldılar. Biz bir kısım sahabeler Rasûlullah'm arkasında iki saf bağladık. Sonra o rûkûa vardı. Biz de topluca rûkûa vardık. O rûkûdan kalktı. Biz de topluca rûkûdan kalktık. Sonra kendi arkasındaki safıa birlikte secdeye kapandı. Arkadaki ikinci saf ise ötekileri beklemek maksadiyla ayakta durdu. Secdeye kapananlar, secdeden kalktiklarında arka saftakiler bu defa onların yerinde secdeye kapandılar. Sonra bunlar onların safına geçtiler. Onlar da bunların safına geldiler. Sonra Rasûlullah rûkûa vardı. Tamamî rûkûa vardılar. O rûkûdan kalktiginda tamamî rûkûdan kalktılar. Arkasındaki saf secdeye gitti. İkinci saf, onları beklemek maksadiyla ayakta durdu. Onlar secdeden kalktiklarında arkadaki ikinci saf secdeye gitti. Sonra Rasûlullah, cemaatla birlikte selam verdi.

Ibn Ayyas diyor ki: «Rasûlullah (s.a.v.) Efendimiz, bir kez Usfan'-da, bir kez de Beni Süleym diyarında olmak üzere iki kez korku namazı kıldı.»

Müslim, Ebu Heysem Züheyr b. Muaviye tariki ile Cabir'in şöyle dedigini rivayet etmiştir: Rasûlullah (s.a.v.)la birlikte Cüheynelilere karşı savaş verdik. Onlar şiddetle çarpıştılar. Biz öğle namazını kılarken müsrîkler: «Keske su Müslümanlara bir baskın yapsak da köklerini kazısak.» demislerdi. Cebrail, onların bu sözünü Rasûlullah'a1 ulaştırdı. Rasûlullah da

bunu bize anlatip söyle dedi:

«Müşrikler demisler ki: Müslümanlara bir namaz vakti gelecek ki, bu namaz onlara kendi evladlarından daha sevimlidir.» Böyle dedikten sonra hadisin tamamını önceki sayfada geçtiği şekilde nakletmistir.

Ebu Davud et-Teyalisi, Hisam tariki ile Cabir b. Abdullah'ın söyle dedigini rivayet etmiştir: Rasûlullah (s.a.v.), ashabına hurmalıkta öğle namazını kıldirdi. Müşrikler onlara saldırmayı planladılar. Sonra söyle dediler: «Onları şimdi bırakın. Çünkü bu namazdan sonra onların öyle bir namaz vakti gelecek ki, o namaz onlara kendi çocuklarından daha sevimlidir. O zaman kendilerine saldırınız.»

Cabir diyor ki: «Bunun üzerine Cebrail, Rasûlullah (s.a.v.)'m yanına gelip müşriklerin söylediklerini haber verdi. Rasûlullah da ashabına ikinci namazını kıldirdi. Onları arkasında iki saf halinde dizdi. Düşmanlar da Rasûlullah'm karşısında idiler. Rasûlullah, namaza başlama tekbirini aldı. Sahabeler de hep birlikte tekbir aldılar, sonra da birlikte rûkûa vardılar. Sonra Rasûlullah'm arkasındaki safta bulunanlar secdeye kapandılar. İkinci saftakiler ise, Öndekileri beklemek maksadıyla ayakta durdular. Öndeki safta bulunanlar secdeden başlarını kaldırdıklarında, ikinci safta bulunanlar secdeye kapandılar. Sonra öndekiler geriye gittiler, geridekiler ön safa geldiler, hep birlikte tekbir aldılar. Sonra da rûkûa birlikte vardılar. Rasûlullah'm ardındaki safta bulunanlar secdeye kapandılar. İkinci safta bulunanlar ise, onları beklemek maksadıyla ayakta durdular. Öndeki safta bulunanlar başlarını secdeden kaldırdıklarında, arka saftakiler secdeye kapandılar.»

İmam Ahmed b. Hanbel, Abdu's-Samed kanalı ile Ebu Hüreyre'-nin söyle dedigini rivayet etmiştir:

«Rasûlullah (s.a.v.), Dacnan ile Usfan mintikası arasına indi. O-rada konakladı. Müşrikler dediler ki: «Bu Müslümanların bir namazı vardır ki, namaz, onlara kendi çocuklarından ve genç develerinden daha sevimlidir. Bu namaz ikinci namazıdır. Namaz kıldıkları esnada hep birlikte toplanıp üzerlerine aniden saldıralım!»

Cebrail de Rasûlullah (s.a.v.)'m yanına geldi ve ona, ashabını iki gruba bölerek, bir gruba namaz kıldırmasını, diğer grubu da arkalarında silah elde hazır vaziyette nöbet tutturmasını, ön saftakiler namazlarını kıldıktan sonra, nöbetçilerin yerine geçip, arkada nöbet halinde bekleyenlerin gelip kendisiyle birlikte namaz kilmalarını, önce namaz kilmis olanların da sonradan kilmakta olanları silahlarıyla nöbet tutarak beklemelerini emretti ki, bunlardan her bir grup bir rekat kılarken, Rasûlullah da iki rekat namaz kilmis olsun.»

Ben derim ki: Eger Ebu Hüreyre, bu olaya tanik olmus ise bu, Hayber'den sonra vuku bulmus bir olay olmalıdır. Yoksa o sahabelerden mürsel rivayette bulunan bir kimse olur ki, bu da cumhur-u ulemaya göre zarar vermez. Dogrusunu Allah bilir.

Simdi de Usfan gazvesinin Hendek gazvesinden önce mi, yoksa sonra mi yapilmis oldugu meselesini inceleyelim. Alimlerden -aralarinda Imam Safii'nin de bulundu- bazilarinin iddiasina göre korku, namazi, Hendek gazvesinden sonra mesru kilinmistir. O gün Müslümanlar, savas mazereti yüzünden namazi normal vaktinden sonraya ertelemisler di. Eger o zamanda korku namazi mesru olsaydi, namazi vaktinden sonraya birakmayip vakti içinde korku namazi seklinde eda ederlerdi. Bu sebeple bazi megazi ehli kimseler demisler ki:

Beni Lihyan gazvesi -ki Rasûlullah bu gazve esnasinda Usfan'da korku namazi kilmistir- Beni Kurayza'dan sonra yapilmistir.

Vakidî, Halid b. Velid'in söyle dedigini rivayet etmistir:

«Rasûlullah (s.a.v.), Hudeybiye'ye giderken benUsfan'da kendisiyle karsilastim. Karsisina geçip durdum. O da ashabina bizim önümüzde öğle namazim kildirdi. Biz üzerine saldirmaya niyetlendik ama bu niyetimizi gerçeklestiremedik. Çünkü Cenâb-i Allah, bizim niyetimizden onu haberdar kildi. Bunun üzerine o da ashabina, ikinci namazini korku namazi seklinde kildirdi.»

Ben derim ki: Ileride de anlatilacagi gibi Hudeybiye umresi, Hendek ve Beni Kurayza gazvelerinden sonra hicrî altinci senenin zilkade ayinda yapilmistir.

Ebu Ayyas ez-Zürkî'nin hadisindeki ifadelerden de anlasilacagi gibi korku namazi ile ilgili ayet, Usfan gününde bu gazve esnasinda nazil olmustur. Bu da ilk korku namazinin o günde kilinmis oldugunu gerekli kiliyor. Dogrusunu Allah bilir. Allah izin verirse, korku namazinin ne sekilde kilinacagini ve hakkindaki muhtelif rivayetleri "el-Ahkâmü'l-Kebir" adli kitapta anlatacagiz. Güvencimiz ve davana&i-miz Allah tir. [3]

Zatü'r-Rika Gazvesi

Ibn Ishak dedi ki: Beni Nadir gazvesinden sonra Rasûlullah (s.a.v.), rebiyülahir ayi ile cemaziyelevvel ayinin bir kismini Medine'de ikamet ederek geçirdi. Bundan sonra Beni Muharib ve Gatafan'-dan Beni Salebe kabileleri ile savasmak maksadiyla Necid'e dogru gazve için yola çıktı. Medine'de yerine vali olarak Ebu Zerr'i birakti.

Ibn Hisam'm ifadesine göre, vali olarak Osman b. Affan'i birakmistir.

Ibn Ishak dedi ki: Yola koyuldu. Nihayet Nahl mevkiine vardi. Orada konakladi. Orada Zatu r-Rika' gazvesi yapildi.

Ibn Hisam dedi ki: Orada bayraklarini yamaladiklari için yamali anlamina gelen Zatü'r-Rika' adi mezkur gazveye verildi. Bazisinin ifadesine göre ise orada Zatü'r-rika' adinda bir ağaç bulundugundan mezkur gazveye Zatü'r-Rika' gazvesi denilmistir.

Vakidî dedi ki: Orada kirmizi, siyah ve beyaz renkli kisimlari bulunan bir dag mevcut idi. Bu sebeple o gazveye Zatü'r-Rika' gazvesi denildi.

Ebu Musa'nin rivayet ettigi bir hadiste söyle denmektedir: Sicagin siddetinden ayaklarinin üzerine yama seklinde bez parçalari bagladiklarindan dolayi adi geçen gazveye Zatü'r-Rika' gazvesi denilmistir.

Ibn Ishak dedi ki: Rasûlullah (s.a.v.), orada Gatafan kabilesinden bir grupta karsilasti. İnsanlar birbirlerinin yakinma kadar geldikleri halde aralarinda savas olmadı. Birbirlerinden korkmuslardı. Nihayet Rasûlullah (s.a.v.) orada insanlara korku namazini kildirdi.

Ibn Hisam, burada korku namaziyla ilgili hadisi Abdülvaris b. Said et-Tennurî kanali ile Ibn Ömer'den nakletmistir. Ancak bu rivayetinde Necid ve Zatü'r-Rika' gazvelerine temas etmedigi gibi zaman ve mekandan da bahsetmemistir. Necid1 de Beni Muharib ve Gatafan-dan Beni Salebe kabileleriyle savasmak için yapılan Zatü'r-Rika' gazvesinin Hendek gazvesinden önce yapilmis oldugu hususunda ihtilaf vardır.

Buhari, bu gazvenin Hayber gazvesinden sonra yapildigi görüşüne kail olmus ve buna delil olarak da Ebu Musa el-Es'arî'nin -ilerideki sayfalarda da açıklanacagi gibi- bu görüşe katildigini, Cafer ve arkadaslarıyla birlikte Hayber gecelerinde geldigini ileri sürmüştür. Ebu Hüreyre de bu görüşte olup söyle demistir: «Rasûlullah (s.a.v.)'la birlikte Necid gazvesinde korku namazi kildim.»

Necid veya diger adıyla Zatu r-Rika' gazvesinin Hendek gazvesinden sonra yapildigini isbatlayan delillerden biri de sudur ki, Rasûlullah Ibn Ömer'e ilk olarak Hendek muharebesinde savasma izni vermistir. Sahih hadiste onun bu hususta söyle dedigi sabittir:

« Rasûlullah'la birlikte Necid gazvesinden önce baska bir gazvede savastim,» Böyle derken o, Rasûlullah'in arkasinda korku namazi kildigini da ifade etmistir.

Vakidî'nin, «Peygamber (s.a.v.), 400 -bir rivayete göre 700- kisiden mütesekkil ashabiyla birlikte hicri besinci senenin muharrem ayinin onunda Zatü'r-Rika' gazvesi için Medine'den çıktı.» sözüne gelince bunun dogruluğu hususunda ihtilaf vardır.

Sonra bununla, korku namazinin Hendek gazvesinden sonra mesru kilinmis olduguna dair bir çıkis yolu hasil olmamaktadır. Çünkü Hendek gazvesi, meshur kavle göre hicri besinci senenin sevval ayında yapilmistir. Hicri

dördüncü senenin sevval ayında yapılmis olduğu da söylenir. Buna göre İbn Ömer'in hadisinde bir çıkis yolu hasil olmaktadır. Ama Ebu Musa el-Es'arî ile Ebu Hüreyre'nin rivayetlerinden bir çıkis yolu hasil olmamaktadır.[4]

Gavres B. Haris Kissasi

İbn İshak, bu gazve hakkında söyle demistir: Amr b. Ubeyd, Hasan kanali ile Cabir b. Abdullah'in söyle dedigini bana nakletti: Beni Muharib kabilesinden Gavres adinda bir adam kendi kavmi olan Ga-tafanlilarla Muhariblilere söyle dedi:

- Sizin için Muhammedi Öldüreyim mi?
- Öldür, ama nasıl öldüreceksin?
- Onu gafil avlayip hile ile öldürürüm.

Böylece Rasûlullah (s.a.v.)'a dogru gitti. Rasûlullah'in ise kilici kininda idi. Gavres oturmaktaydi. Söyle dedi:

- Ey Muhammedi Su kilicina bakabilir miyim?
- Evet.

Bunun üzerine o kilici aldı, salladi, birseyler yapmaya kalkisti. Allah onu frenledi. Sonra söyle dedi:

- Ey Muhammed, benden korkmuyor musun?
- Hayir, senden niçin korkayim?
- Elimde kiliç var. Benden korkmuyor musun?
- Hayir, Allah beni sana karsi korur.

Bundan sonra Rasûlullah'in kilicini kinina koyup ona geri verdi.

Bunun üzerine Aziz ve Celil olan Allah, su ayeti inzal buyurdu:

«Ey inananlar! Allah'in, üzerinize olan nimetini anin! Hani bir topluluk size tecavüze kalkismisti da Allah onlara mani olmustu. Allah'tan sakinin, inananlar Allah'a güvensinler» (ei-Mâide, ii.)

İbn İshak dedi ki: Yezid b. Ruman'm bana anlattigina göre bu ayet-i kerime, Beni Nadirin kardesi Amr b. Cehhas ve onun yapmak istedigiyi sey hakkında nazil olmustur.

İbn İshak, iste bu kissayi sapik firkanm basi Amr b. Übeyd el-Ka-deri'den nakletmistir. Bu kisi her ne kadar hadiste kasitli yalan söylemekle itham edilmemekte ise de bid'atçiligi ve bid'ate davetçiligi sebebiyle kendisinden hadis rivayet olunmasi uygun olmayan kimselerdendir. Ama bu hadis, Buharî ve Müslim'in sahihlerinde bundan baska bir sekilde verilmektedir. Allah'a hamd olsun.

Hafiz el-Beyhakî'nin, Cabir'den rivayet ettiğine göre Cabir, Rasûlullah (s.a.v.)'la birlikte Necid gazvesine katılmıştır. Rasûlullah, bu gazveden dönerken çok dikenli bir vadide ögle istirahatına çekildi, kilicini ağaca astı. Etrafindakiler de dagıldılar. Ağaçların gölgesi altına gidip dinlenmeye başladılar.

Uykuya dalmistik. Bir de baktık M, Rasûlullah (s.a.v.) bizi yanma çağırıyor. Çağrisına icabet edip yanma vardık. Baktık ki, yanında Arabî'nin biri oturmuş. Rasûlullah bize dedi ki:

«Ben uyumakta iken bu adam benim kilicimi kaptı. Uyandığım zaman kilicimin kininden çıkmış vaziyette elinde olduğunu gördüm. Bu, bana:

- Seni benden kim korur? diye sordu. Ben de:

- Allah korur, dedim. Kilici bıraktı ve oturdu. Böyle yaptığı halde Rasûlullah, onu cezalandırmadı.

Müslim, Ebu Bekr b. Ebi Seybe kanalı ile Cabir'in söyle dedigini rivayet etmiştir: «Rasûlullah (s.a.v.)'la birlikte yola çıktık. Zatü'r-Rika' mevkiine vardığımızda gölgeli bir ağacı, istirahat etmesi için Rasûlullah'a bıraktık. O ağacın altında dinlenmekte iken müsrıklarından bir adam yanma geldi. Rasûlullah'ın kilici da ağaca asılı idi. Rasûlullah'ın kilicini kapıp aldı ve kendisine sordu:

- Benden korkuyor musun?

- Hayır.

- Seni benden kim korur?

- Allah beni senden korur.

Onun bu tehdidini gören ashab gelerek onu korkuttular, tehdit ettiler. O da kilici kinina koyup tekrar ağaca astı.

Ravi Cabir diyor ki: Namaza çağrıldık. Rasûlullah, bir grubumuza iki rekat namaz kildirdi. Sonra bunlar geri çekildiler. Diğer gruba da iki rekat namaz kildirdi. Rasûlullah, böylece dört rekat namaz kildi. Kavim ise iki rekat kildi.»

Buharî, Cabir'in söyle dedigini rivayet etmiştir: «Rasûlullah (s.a.v.), Muharib ve Gatafan kabileleri ile Nahl mevkiinde savastı. Onlar, Müslümanlardan bir gaflet görünce adamlarından Gavres b. Haris adında biri fırsatı ganimet bilerek geldi. Rasûlullah'm yanı basında durdu. Kilicini çekip söyle dedi:

- Seni benden kim korur?

- Allah korur!

Bunun üzerine adamin elindeki kılıç yere düştü. Bu defa Rasûlullah (s.a.v.),

kilici alip ona söyle dedi:

- Ya seni benden kim korur?
- Bu kilici eline alan kimselerin en hayirlisi ol. (Yani bana vurma.)
- Allah'tan baska ilâh bulunmadigina sahadet edecek misin?
- Hayir, ama seninle savasmamak ve seninle savasan bir kavmin yaninda yer almamak üzere sana söz verecegim.

Bunun üzerine Rasûlullah onu saliverdi O da oradan ayrilip kendi arkadaslarinin yanina döndü. Onlara: «Insanlarin en hayirlisinin yanindan size geldim.» dedi.

Sonra ravi, bu gazvede korku namazinin kilindigini, Rasûlullah (s.a.v.)'m her gruba ikiser rekat kildirdigini, böylece kendisinin dört rekat kilmis oldugunu anlatmistir.» [5]

Bu Gazvede Karisi Öldürülen Adamin Kissasi

Muhammed b. Ishak, amcasi Sadaka b. Yesar kanali ile Cabir b. Abdullah'in söyle dedigini rivayet etmistir:

«Rasûlullah (s.a.v.)'la birlikte Nahl'den Zatü'r-Rika' gazvesine çıktik. Bir adam, müsriklerden birisinin karisini öldürdü. Rasûlullah, kafile ile yoluna devam edince o kadinin kocasi geldi. O da seferde idi. Haberi duydugu zaman: «Muhammed'in ashabi içinde bir kan akit-madikça vallahi durmayacagim.» diye yemin etti. Böylece Rasûlullah'm izine düşerek yola çıktı. Rasûlullah (s.a.v.) bir yere inip konakladi ve söyle dedi:

- Bu gece kim bize bekçilik yapacak?

Bunun üzerine Muhacir ve Ensâr'dan birer adam seslendiler ve:

- Ya Rasûlallah, biz sizi bekleriz, dediler. Rasûlullah da:
- Öyleyse vadinin agzinda bekleyin, dedi.

Bu iki bekçi Ammar b. Yasir ile Abbad b. Bisir idiler. Bunlar, bogazin agzina dogru yola çıktiklari zaman Ensârli, Muhacire dedi ki:

- Gecenin hangi kisminde senin yerine bakmami istersin? Evvelinde mi yoksa sonunda mi?

Muhacir:

- Gecenin evvelinde benim yerime bakmam isterim, dedi. Bunun üzerine Muhacir yatti. Uykuya daldi. Ensârli da namaz kilmaya basladi. Nihayet o öldürülen kadinin kocasi geldi. Adami görünce nöbet tuttugunu anladi. Bir ok atti. Ona isabet ettirdi. O da oku çıkardi, yere koydu, namazina devam etti. Sonra o diger bir ok atti ve ona isabet ettirdi. O da oku çıkardi, bir kenara koydu. Ayakta kiyam halinde sebat etti. Sonra üçüncü bir ok atti.

Oku isabet ettirdi. Onu da çıkarıp bir kenara koydu. Sonra rükû ve secdeye vardı. Arkadasini uyandırıp ona söyle dedi:

- Artık kalk otur, ben hareket edemeyecek hale geldim. Ağır yaralandım.

Bunun üzerine arkadası yerinden fırladı. Ok atan kişi ise ikisini bir arada görünce onların kendisini tanıdıklarını anladı. Korkup kaçtı. Muhacir, Ensârî arkadasındaki kam görünce dedi ki:

- Sübhanallah! Sana ilk oku attığında beni uyandırıyordun ya? O da söyle cevap verdi:

- Okumakta olduğum bir sûrenin ortalarında idim. Onu bitirinceye kadar okumaya ara vermek istemedim. Bana ok atmaya devam ettiği zaman rükûa vardım ve durumu sana bildirdim. Allah'a yemin ederim ki, eğer Rasûlullah (s.a.v.)'m bana emrettiği nöbeti zayi etme endişem olmasaydı elbette ki o sûreyi kesmeden o kişi benim canımı çıkaracaktı!»

Vakidî, Abdullah el-Ömerî kanalı ile Salih b. Havvat'tan, o da babasından korku namazını anlatan hadisi uzun uzadıya rivayet etti ve söyle dedi: «Rasûlullah (s.a.v.), konaklama yerinde iken sahabeler, birkaç kadını esir aldılar. Esir alınan kadınlar arasında parlak yüzlü bir cariye vardı. Kocası onu çok seviyordu. Karısını Rasûlullah'tan istemeye ve onu alıp götürmeye veya bir adam öldürmeye yemin etti. Onu almadan geri dönmeyeceğine ahd-ü peyman etti.»

Vakidî, Cabir b. Abdullah'ın söyle dedigini rivayet etmiştir: «Bir ara Rasûlullah (s.a.v.) ile beraber iken ashabından birisi bir kus yavrusu getirdi. Rasûlullah ona bakıyordu. Yavrunun anne ve babası veya ikisinden birisi oraya doğru geldi. Kendini yavruyu tutan adamin önüne attı. İnsanlar bu manzarayı görünce, hayret ettiler. Rasûlullah (s.a.v.) buyurdu ki:

- Su kusun haline hayret mi ediyorsunuz? Yavrusunu yakaladınız. O da yavrusuna olan merhametinden dolayı kendini feda edip ortaya koydu. Allah'a yemin ederim ki, Rabbiniz, bu kusun yavrusuna olan merhametinden daha fazla size merhamet eder.» [6]

Cabirin Devesinin Bu Gazvedeki Kısası

Muhammed b. İshak, Vehb b. Keysan tariki ile Cabir b. Abdullah'ın söyle dedigini rivayet etmiştir:

«Rasûlullah (s.a.v.)'la birlikte zayıf olan erkek devemin üzerinde olduğum halde Nahl'dan Zatü'r-Rika' gazvesine gittim. Rasûlullah seferden döndüğü zaman beraberimizdeki arkadaşlarımız ilerlemeye başladılar. Bense gerilemeye başladım. Nihayet Rasûlullah, bana kavustu ve söyle dedi:

- Ey Cabir, sana ne oldu?

- Ya Rasûlallah, iste benim bu erkek devem beni geciktirdi.

- Onu çoktur, dedi.

Ben de devemi çöktürdüm, Rasûlullah (s.a.v.) da devesini çöktür-dü. Sonra dedi ki:

- Su senin elindeki degnegi bana ver veya benim için ağaçtan bir degnek kes.

Ben de öyle yaptım. Rasûlullah (s.a.v.) da degnegi aldı ve onunla deveme birkaç kez vurdu. Sonra da bana: «Bin.» dedi. Ben de bindim. Sonra yola çıktık. Onu hak peygamber olarak gönderen Allah'a yemin ederim ki, benim devem artık Rasûlullah'm devesi ile âdeta yarısıyordu.

Rasûlullah (s.a.v.) ile birlikte sohbet ettik. Sohbet esnasında bana dedi ki:

- Ey Cabir, su deveni bana satar misin?

- Onu sana hibe ederim.

- Hayir, ama bana sat.

- O halde pazarligi kendin yap.

- Ben senin deveni bir dirheme satın aldım.

- Hayir, bu durumda beni aldatmis olursun ya Rasûlallah.

- Öyleyse iki dirheme satın aldım.

- Hayir.

Rasûlullah (s.a.v.), devemin fiyatini yükseltmeye devam etti. Nihayet bir okkaya kadar çıktı. Ben de dedim ki:

- Ya Rasûlallah, acaba razı oldun mu? -Evet...

- O halde deve senindir.

- Onu aldım.

Sonra Rasûlullah bana şöyle dedi:

- Ey Cabir, sen şimdiye kadar evlendin mi?

- Evet ya Rasûlallah.

- Dulla mi, yoksa bakire ile mi evlendin?

- Hayir dul ile evlenmisim.

- Niye bakire bir kızla evlenmedin. Halbuki o seninle oynasir, sen de onunla oynasirdin.

- Ya Rasûlallah, dogrusu babam Uhud gününde şehit edildi ve yedi kızım geride bıraktı. Ben de işleri derleyip toplayan bir kadınla evlendim ki, o kızların baslarım toplansın ve onlara baksın.

- Insaallah isabetli davranmissin. Eger Sirar mevkiine gelirsek bir devenin kesilmesini isteyeceğiz ve o günümüzü orada geçireceğiz. O kadın sesimizi isitmiş, minderlerini silkelemiş.

Dedim ki:

- Ya Rasûlallah, minderlerimiz yoktur ki.

- Yakında olacak. Sen oraya geldiğin zaman güzel bir iş yap. Cabir diyor ki: Sirar mevkiine geldiğimiz zaman Rasûlullah (s.a.v.), bir devenin kesilmesini emretti ve deve kesildi. Orada o günümüzü geçirdik. Rasûlullah (s.a.v.), aksamladığı zaman yatagina girdi. Biz de girdik. Olup bitenleri ve Rasûlullah'm bana söylediklerini hanımima haber verdim. Hanim dedi ki:

- O halde yap, dinle ve itaat et.

Sabahladığım zaman erkek devenin basından tuttum, götürdüm, Rasûlullah'ın kapisinin önüne çöktürdüm. Sonra mescidde ona yakın oturdum. Rasûlullah mescidden çıktığında erkek deveyi gördü ve: «Nedir bu?» diye sordu. "Cabir'in getirdiği devedir." dediler. "Cabir nerededir?" diye sordu. Ben yanma çağrıldım, gittim. Bana söyle dedi:

- Ey kardesimin oğlu, devenin basını tut. O senindir. Sonra Bilal'i çağırdı ve ona su emri verdi:

- Cabir'i götür, ona bir okiye altın ver.

Ben de Bilal ile birlikte gittim. Bana bir okiye, hatta biraz daha fazla altın verdi. Vallahi o altın yanımda durmadan artmaya devam etti. Evimizde onun tesiri görüldü. Taki, dün basımıza gelen musibet oluncaya kadar.»

Cabir, bu musibet ile Harre gününde vuku bulan musibeti kas-detmistir.

Süheylî dedi ki: Bu hadiste, söyle bir şeyin vuku bulduğuna dair isaret vardır ki; Rasûlullah (s.a.v.), Cabir'e su haberi vermiş: Allah senin babanı diriltti ve ben onunla konuştum.

Cabir'in babası da: «Ya Rasûlallah, bana lütufta bulunuyorsun.» dedi. Çünkü Cabir'in babası şehid olmuştur. Allah bu hususta söyle buyurmuştur:

«Süphesiz ki Allah, müminlerin canlarını ve mallarını satın almıştır.»

Cenâb-i Allah, onlara daha fazla lütufta bulunduğunu da su ayette beyan buyurmuştur:

«İyi davrananlara; daima daha iyisi ve üstünü verilir.» (Yûnus, 26.)

Cenâb-i Allah, bedel ile bedelin karsılığı olan şeyi bir araya getirmiş, şehidlerin kendilerinden satın almış olduğu ruhlarını kendilerine iade etmiş ve söyle buyurmuştur:

«Allah yolunda öldürülenleri ölü saymayın. Bilakis onlar Rableri katında

diridirler ve nziklanirlar.» (Âi-i Imrân, 169.)

Insana göre ruh, binek mertebesindedir. Nitekim Ömer b. Abdü-laziz de böyle demistir.

Bu sebeple Rasûlullah (s.a.v.), Cabir'den binegi olan devesini satın almış, ona bedelini vermiş, sonra iade etmiş ve daha fazlasını vermişti. Bundan da Rasûlullah'm, Cabir'e babası hakkında verdiği haberin tahkiki vardır.

Süheylî'nin takip ettiği bu yolda garip bir isaret ve göz alıcı essiz bir tahayyül vardır. Dogrusunu noksanlıklardan münezze olan yüce Allah bilir. [7]

Son Bedir Gazvesi

Daha önce de geçtiği gibi bu, Uhud savaşında Müslümanlarla müşriklerin yapmak için sözleştikleri bir gazvedir.

Ibn İshak dedi ki: Rasûlullah (s.a.v.), Zatü'r-Rika' gazvesinden Medine'ye döndükten sonra orada cemaziyelevvel, cemaziyelahir ve receb aylarını geçirdi. Ebu Süfyan'la karsılaşmaya söz verdiği için saban ayında Bedir'e gitmek üzere Medine'den çıktı.

Ibn Hisam dedi ki: Bedir'e giderken Medine'de yerine vekil olarak Abdullah b. Abdullah b. Übey b. Selül'ü bıraktı.

Ibn İshak dedi ki: Rasûlullah (s.a.v.), Bedir'e varıp konakladı. Orada Ebu Süfyan'ı bekleyerek sekiz gün geçirdi. Ebu Süfyan ise, Mekke halkıyla birlikte çıktı ve Zahran bölgesine bağlı Mesenne'ye i-nip konakladı. Bazı kimseler diyorlardı ki o, Usfan'a varmıştı. Sonra geri dönmek ona daha uygun geldi ve şöyle dedi:

- Ey Kureys topluluğu! Muhamed'le savaşmak ancak bolluk bir senede uygun olur. O senede hayvanlarınızı otlatır, sütlerini içersiniz. Ama bu seneniz, gördüğünüz gibi kurak bir senedir. Ben dönüyorum. Siz de dönün.

Bunun üzerine halk döndü. Mekke halkı onlara, Sevik ordusu (kavut yiyen bir ordu) adını taktı. Derler ki: Siz sadece kavut içmek için sefere çıktınız.

Rasûlullah (s.a.v.), Bedir'de kaldı. Ebu Süfyan'ı bekliyordu. O esnada Mahsi b. Amr ed-Damrî, Rasûlullah'm yanına geldi. Bu, onunla Veddân gazvesinde Beni Damre'nin basında peygamber ile barış yapmış olan kimsedir. O, şöyle dedi:

- Ya Muhammedi Su suyun yanma, Kureys ile karşılaşmak için mi geldin?

- Evet, ey Beni Damre'nin kardeşi! Eğer dilerse bununla beraber seninle bizim aramızdaki şeyi sana geri verelim. (Yani ahdimizi beraberce bozalım.) Sonra Allah seninle bizim aramızda hükmünü verinceye kadar seninle çarpışalım.

- Hayir, vallahi ya Muhammed. Sana bunu yapmaya gerek yok. Bundan sonra Rasûlullah/s.a.v.), herhangi bir tuzakla karsilasmadan Medine'ye geri döndü.

Ibn Ishak dedi ki: Abdullah b. Revaha, Müslümanların Ebu Süfyan'i bekleyisleri ve onun da aynı senede Kureyslilerle birlikte Mekke'ye geri dönüşü hakkında söyle demistir: (Ibn Hisam ise bu siiri, Ebu Zeyd'in, Ka'b b. Malik'e ait olduğu beyanında bulunduğunu söylemistir.):

«Ebu Süfyan ile Bedir'de bulusmak üzere sözleştik. Onu, sözleşmesinde dogru sözlü bulmadık ve o va'dini yerine getiren bir kimse de olmadı.

Yemin ederim ki, eger bize verdigin sözünü yerine getirseydin ve bizimle karsilassaydin elbette yerilmis ve akrabalarını kaybetmis olarak dönerdin.

Orada Utbe'nin ve oglunun uzuvlarını tek tek parçalanmış olarak bıraktık. Ve Amr'i (Ebu Cehl'i) oraya yerlesir vaziyette bıraktık.

Allah Rasûlü'ne isyan ettiniz. Yazıklar olsun sizin âdetinize ve azgın olan kötü isinize.

Beni kmasanız ve bana siddet gösterseniz bile ben derim ki:

Rasûlullah'a çoluk çocuğum ve malim feda olsun.

Ona itaat ettik, içimizde ona denk birini görmedik.

Bizim için gecenin karanlığında o, hidayet edici, yol gösterici bir mesaledir.»

Ibn Ishak dedi ki: Hassan b. Sabit bu konuda söyle dedi:

«Sam'in akar sularını bırakınız. Onların Önerine Enak ağaçlarını otlayan yavru yüklü develerin agızları gibi buzlar gelmiştir.

Bir takım adamların elleriyle ki, onlar, Rablerine dogru hicret ettiler.

Gerçek yardımcılarını yani Ensâr'ın ve meleklerin elleriyle.

Alic mevkiinin engin vadisinden, alçak yerlerinden gittiği zaman onlara de ki; yol oradan geçmez.

Suyu ellerle çıkarılan Ress kuyusunun yanında develerinin yatak yerleri geniş olan bir yerde kendileri için çok kalabalığı bulunan bir ordu ile sekiz gün kaldık.

Ortasi vücudun yarısı kadar olan atlarla ve omuzları yüksek, uzun, zayıf atlarla.

Sene boyu yasayan Arfec otunun köklerini süratli bineklerin tırnaklarının kenarıyla söküp çıkarır olarak görürsün.

Eger uzun boylu kalmamızda ve arayışımızda Furat b. Havyanla karsilasarsan o, mahvolmuş bir rehine olur, esir alınır.

Eger ondan sonra Kays b. Imru'l-Kays'a rastlarsak, onun renginde siyahlikta siddetli bir siyah renk artar.

Ebu Süfyan'a benden bir haber ilet ki, sen fakir beyazlardansin.»

Bilahare Müslüman olan Ebu Süfyan b. Haris b. Abdülmuttalib; bu siire cevaben söyle demistir:

«Ey Hassan, ey hurma ile geçinen hurma yiyenin oğlu! Andolsun ki, biz geniş sahralari iste böyle kat ederiz.

Biz çıktik, bizim aramızda geyik yavrulari kurtulamazlar.

Bir bir pesine gelen kosmalarla bizden daglara siginsalar bile.

Biz, bir deve çökme yerinden geçtigimiz, oradan kalktigimiz zaman, onu mevsim ehlinin yani panayir esnafinin ya da hacca gelen kalabalik insanların kalktiklari ve terkettikleri, hayvanlarinin ve develerinin izleri ve onların terslerinin olduğu bir yer sanirsin.

Suyu ellerle çıkarılan Ress kuyusunun yanında ikamet ettin. Bizi kastediyordun ve bizi yakın mevzilerin yanında Nahl'de bıraktin.

Ekinlerin üzerinde atlarımız ve develerimiz yürüyordu, çignemediler. Onlara yumusak kumlar bulasiyordu.

Sel' ile Fari' daglari arasında iyi kiliçlarla ve süratli bineklerimizle üç gün kaldik.

Sandiniz ki, kavmin kuvvetleri zayıf atlarının yanındadır.

O halde iyi atlari gönderene ve simsiki sarılanın sözünün minvali üzere onlara söyle.

Siz orada mesud oldunuz. Oysa ki sizden baskasi oranın halkı idi.

Bunlar, Fihri b. Malik'in çocuklarından olan süvarilerdir.

Çünkü sen -eger hatırlarsan- hicrette degilsin.

Ne de dinin ahkamında, hudutlarında ve dinin siarında, onun se-râi' ve ahkamında, ona tabi olan bir kimse de degilsin.»

Ibn Hisam dedi ki: Kafiyeleleri degisik olduğu için bu siirin bazı beyitlerini buraya almadik.

Musa b. Ukbe, Zührî kanalı ile Urve b. Zübeyr'in söyle dedigini rivayet etmistir: Rasûlullah (s.a.v.), Ebu Süfyan'la karsilasmak için." halka alarm verdi. Onlari sefere çıkmaya çağirdi. Öte yandan müna-fiklarsa, insanların arasına yayılarak onlari sefere çıkmama ve gevseme propagandası altında tuttular. Allah, kendi dostlarını onların menfi propagandasına karsi korudu. Müslümanlar, Rasûlullah (s.a.v.) ile birlikte Bedir yoluna çıktılar. Yanlarına ticaret malı aldılar ve: «Eger Ebu Süfyan'i görürsek ne âlâ. Göremez isek

paramizla Bedir panayirından esya satm aliriz.» dediler.

Vakidî dedi ki: Rasûlullah (s.a.v.), ashabından 1.500 kisi ile birlikte Medine'den yola çıktı. Yerine vekil olarak Abdullah b. Revaha'yi bıraktı. Yola koyulduğu, hicri dördüncü senenin zilkade ayının başlarında olmuştur.

Sahih olan, Ibn İshak'ın kavlidir ki, bu kavle göre son Bedir gazvesi, hicri dördüncü senenin saban ayında yapılmıştır. Ve bu kavil, Musa b. Ukbe'nin kavline de muvafıktır. Ona göre de bu gazve, saban ayında olmuştur. Ancak o, hicri üçüncü senenin saban ayında olduğunu söylemiştir ki, bu bir vehimden ibarettir. Çünkü Müslümanlarla müşrikler, Uhud gazvesinde yeni bir gazvede buluşmak üzere sözleşmişlerdi. Oysa Uhud gazvesinin kendisi, hicri üçüncü senenin sevval ayında yapılmıştı. Nitekim önceki sayfalarda böyle denmiştir. Doğrusunu Allah bilir.

Vakidî dedi ki: Müslümanlar, panayir süresi boyunca Bedir'de kaldılar. Her sene Bedir'de sekiz gün süre ile panayir düzenlenirdi. Bu panayirden sonra bire iki kazanarak Medine'ye döndüler. Bu hususta yüce Allah şöyle buyurmuştur:

«Bu yüzden kendilerine bir fenalık dokunmadan, Allah'tan nimet ve bollukla geri döndüler. Allah'ın rızasına uydular. Allah büyük, bol nimet sahibidir.» (Âi-iîmrân, 174.) [8]

Hicrî Dördüncü Senede Meydana Gelen Bazı Olaylar

İbn Cerir dedi ki: Hicri dördüncü senenin cemaziyelevvel ayında Osman b. Affan (r.a.)'ın oğlu Abdullah vefat etti. Abdullah, Rasûlullah'ın kızı Rukiyye'den doğmuştu, altı yaşında iken vefat etti. Rasûlullah (s.a.v.), onun namazını kıldı. Babası Osman b. Affan da onu mezarına defnetti.

Ben derim ki: Bu senede, Ebu Seleme Abdullah b. Abdî'1-Esed b. Hilal b. Abdillâh b. Amr b. Mahzum el-Kuresî el-Mahzumî ve annesi Berre binti Abdülmuttalib (Rasûlullah (s.a.v.)'in halası) vefat etti. Ebu Seleme, peygamberin süt kardeşi idi. İkisi birlikte Ebu Leheb'in cariyesi Süveybe'den süt emmişlerdi. Ebu Seleme'nin ve Ebu Ubeyde ile Osman b. Affan ve Erkam b. Ebu'l-Erkam'ın İslâm'a girişi çok eskilerde aynı günde olmuştur.

Ebu Seleme ile zevcesi Ümmü Seleme, Habes diyarına hicret etmişlerdi. Sonra Ebu Seleme, Habesistan'da çocukları doğmuş olarak Mekke'ye döndü. Oradan da Medine'ye hicret etti. Zevcesi Ümmü Seleme de ona uyarak Medine'ye Muhacir olarak geldi.

Ebu Seleme, Bedir ve Uhud gazvelerine katıldı. Uhud'da aldığı yaralardan dolayı vefat etti. Allah ondan razı olsun ve onu hoşnud kilsin. Bu zatin musibet anında söylenmesi gereken "Biz Allah'a aidiz ve şüphesiz ona

döneceğiz." mealindeki istirca ile ilgili olarak rivayet ettiği bir hadis vardır. Bu da Rasûlullah (s.a.v.)'m Ümmü Seleme ile evlenmesi bahsinde nakledilecektir.

Ibn Cerir dedi ki: Hicri dördüncü senenin saban ayından birkaç gece geçtikten sonra Hz. Ali ile Rasûlullah'm kızı Hz. Fatima'nın oğulları Hüseyin dünyaya geldi. Allah onlardan razı olsun.

Aynı senenin ramazan ayında Rasûlullah (s.a.v.), Zeyneb binti Hüzeyme b. Haris b. Abdullah b. Amr b. Abdumenaş b. Hilal b. Amir b. Sa'saa el-Hilaliyye ile evlendi.

Ebu Ömer b. Abdil-Berr, Ali b. Abdülaziz el-Cürcanî'nin söyle dedigini nakletmiştir: "Zeyneb, Meymune binti Haris'in kız kardesidir."

Ebu Ömer b. Abdi'l-Berr, bunu demis, ancak bu rivayeti garip karsıhyarak, bu sözü baskasının söylemedigini ifade etmiştir. Zeyneb, kendisine Ümmü'l-Mesâkin (düşkünlerin annesi) denilen bir kadındı. Çünkü düşkünlere çokça sadaka verir, onlara iyilik ve ihsanda bulunurdu. Rasûlullah (s.a.v.) onunla evlenirken, ona mehir olarak on iki buçuk okiye (besyüz dirhem) verdi ve ramazanda onunla gerdege girdi. Daha önce Zeyneb, Tüfeyl b. Haris'in nikahlısı idi. Tüfeyl onu bo-samisti.

Ebu Ömer b. Abdi'l-Berr, Ali b. Abdülaziz el-Cürcanî'nin söyle dedigini rivayet etmiştir: Sonra kardesi Ubeyde b. Haris b. Muttalib b. Abdumenaş, Zeyneb'i himayesine aldı.

"el-Gâbe" adlı eserinde Ibn Esir demistir ki: Zeyneb, Abdullah b. Cahs'in nikahi altında idi. Abdullah, Uhud savaşında öldürüldü.

Ebu Ömer dedi ki: Zeyneb'in Rasûlullah'm sağlığında vefat ettiği hususunda ihtilaf yoktur. Rasûlullah'm yanında sadece iki veya üç ay kaldığı da söylenir. Evlilikleri iki veya üç ay sürdükten sonra Zeyneb vefat etmiştir.

Vakidî dedi ki: Hicri dördüncü senenin sevval ayında Rasûlullah (s.a.v.), Ümmü Seleme binti Ebi Ümeyye ile evlendi.

Ben derim ki: Ümmü Seleme, daha önceleri çocuklarının babası Ebu Seleme b. Abdi'l-Esed'in esi idi. Daha önce de anlatıldığı gibi Ebu Seleme, Uhud gazvesinde hazır bulundu. Uhud gününde yaralandı. Yarasını bir ay süreyle tedavi etti. Nihayet iyileşti. Sonra bir seriyye ile birlikte sefere çıktı. Seriyye, sonunda güzel ganimetler ve davarlara sahip oldu. Bundan sonra on yedi gün daha yasadı. Nihayet yarası nüksedip ağırlaştı. Hicri dördüncü senenin cemaziyelevvel ayının bitimine üç gün kala vefat etti. O senenin sevval ayı geldiğinde Rasûlullah (s.a.v.), Ümmü Seleme'ye evlenme teklifinde bulundu. Dünür olarak Ömer b. Hattab'i ona defalarca gönderdi. Ömer'e kendisinin kiskanç bir kadın olduğunu, çoluk çocuğunun bulunduğunu, bu sebeple Rasûlullah'a gerekli ihtimami gösteremeyeceğini

ve çocuklarının bakima muhtaç olduklarını, eğer onların azıklarını temin etmek için çalışmazsa kendisinin de muhtaç kalacağını anlattı. Bunun üzerine Rasûlullah ona söyle karşılık verdi:

- Çocuklara gelince bunlar, Allah ve Rasûlü'nün himayesine girerler, yani bunların nafakası onlara aittir. Sana ait değildir. Kiskançlığına gelince Allah'a dua ederim, inşaallah kiskançlığın yok olur gider.

Bunun üzerine Ümmü Seleme evlenmeye razı oldu. Ömer'le konuşmasının sonunda söyle dedi:

- Kalk, artık, beni Rasûlullah'la evlendirebilirsin. Yani ben bu işe razı oldum ve izin verdim.

Bazı âlimler, bir vehme kapılarak onun bu sözünü, kendi oğlu Ömer b. Ebi Seleme'ye hitaben söylediği düşüncesine saplanmışlardır. Oğlu Ömer, o sıralarda akid yapma ehliyetine sahip olmayan küçük bir çocuk idi. Ben bu konuda müstakil bir cild kitap yazmış ve bu konuda doğru hükümleri beyan etmişimdir, Hamd ve minnet Allah'adır. Âlimlerin bazisi da Ümmü Seleme'nin nikah akdini oğlu Seleme b. Ebi Seleme'nin yaptığını söylemişlerdir. Güya o esnada Seleme, onun en büyük oğlu imiş. Burada âlimler buna cevaz vermişlerdir. Çünkü Seleme'nin babası, annesinin aynı zamanda amcası oğlu imiş. Oğlunun, ogulluk cihetinden başka bir durumda annesine velilik yapma hakkı olduğu hususunda icma vardır. Aynı zamanda azad eden veya hüküm veren bir hakim olması durumunda da oğul, annesine velilik yapabilir. Fakat sırf ogulluk ciheti ile annesinin nikah akdini Safii'ye göre akdedemez. Ama diğer üç mezhep imami, bu hususta Imam Safii'ye muhalefet etmişlerdir. Bu konuyu "el-Ahkamü'l-Ke-bir" adlı kitabimizin nikah bölümünde genişçe açıkladık.

Imam Ahmed b. Hanbel, Yunus ve Leys kanalı ile Ümmü Seleme'nin söyle dedikini rivayet etmiştir: «Bir gün kocam Ebu Seleme, Rasûlullah (s.a.v.)'m yanından gelip söyle dedi: «Rasûlullah (s.a.v.)'-dan öyle bir söz duydum M, çok hosuma gitti. Söyle dedi: «Bir Müslüman, bir musibete uğrar da musibet anında «Inna lillahi ve inna iley-hi râciûn» ayetini okuyup sonra da; «Allahim, bu musibetimden dolayı bana ecir ver ve bunun yerine bana daha hayırlı birsey ver.» derse Cenâb-i Allah, mutlaka onun dileğini yerine getirir.»

Ümmü Seleme dedi ki: Ben kocamın bu sözünü hafızama yerleştirip ezberledim. Kocam Ebu Seleme vefat ettiğinde ben: «Inna lillahi ve inna ileyhi râciûn» ayetini okudum. Sonra da: «Allahim, bu musibetimden dolayı bana ecir ver ve bundan daha hayırlı birseyi bana ver.» dedim. Sonra kendi kendime dönüp söyle dedim: «Kocam Ebu Seleme'den daha hayırlı kimse nereden elime geçecek?»

Kocamin ölümünden sonra iddetimi tamamladigimda Rasûlullah (s.a.v.), evimizin kapisma geldi. İçeri giris izni istedi. Ben o esnada, bana ait bir deriyi sepilemekte idim. Ellerimi selem agacinin bulasigindan yıkadim ve girmesine izin verdim. Ona, içi hurma lifiyle dolu deri bir yastik indirdim. Üzerine oturdu. Sonra beni kendine istedi. Benimle evlenmeye talip oldu. Sözünü tamamladiginda dedim ki:

- Ya Rasûlallah, seninle evlenmeye nasil razi olmam, ancak ben çok kiskanç bir kadimim. Korkarim ki, bende kiskançlik görürsün de kiskançligim sebebiyle Allah beni azaplandirir. Ben yaslanmis, çoluk çocuk sahibi bir kadimim.

Rasûlullah buyurdu ki:

- Sözünü ettigin kiskançliga gelince, Allah onu senden giderecektir. Bahsettigin yasliliga gelince, ben de senin gibi yasliyim. Anlattigin çoluk çocuga gelince, senin çoluk çocugun benim de çoluk çocu-gumdur.

Rasûlullah'm böyle demesi üzerine kendisiyle evlenmeye razi oldum. Allah, kocam Ebu Seleme'den daha hayirli birini bana verdi. Rasûlullah'a kavustum.»

Ibn Ishak dedi ki: Rasûlullah (s.a.v.), daha sonra Medine'ye yönelerek Bedir'den ayrildi. Zilhicce ayim Medine'de geçirdi. Hicri dördüncü senede de hac ibadetini müsrikler idare ettiler.

Vakidî dedi ki: Rasûlullah, hicri dördüncü senede Zeyd b. Sabit'e Ibranice'yi öğrenmeyi emretti.

Ben derim ki: Sahih bir hadiste sabit olduguna göre Zeyd b. Sabit söyle demistir: «Ben Ibranice'yi onbes günde öğrendim.» Dogrusunu Allah bilir. [9]

Hicrî Besinci Sene Olaylari Devmetü'l[10] -Cendel Gazvesi

Bu gazve, hicri besinci senenin rebiyülevvel ayinda yapilmistir.Ibn Ishak demistir ki: Son Bedir gazvesinden sonra Rasûlullah (s.a.y.), Devmetul-Cendel gazvesine gitmistir.

Ibn Hisam dedi ki; Hicri besinci senenin rebiyülevvel ayinda bu gazve yapilmis ve Rasûlullah, Siba' b. Urfuta el-Gifarî'yi Medine'ye vekil olarak tayin etmistir.

Ibn Ishak dedi ki: Rasûlullah (s.a.v.), Devmetü'l-Cendel'e ulasmadan ve herhangi bir tuzakla karsilasmadan Medine'ye geri döndü. O senenin kalan kismini Medine'de ikamet ederek geçirdi.

Muhammed b. Ömer el-Vakidî, seleften bir cemaatin söyle dedigini rivayet etmistir: Rasûlullah (s.a.v.), Sam yakinlarina yaklasmak istedi. Kendisine

denildi ki: Bu yaptigin is, Kayser'i ürkütür.

Yine Rasûlullah'a Devmetü'l-Cendel'de büyük bir topluluk bulunduğunu, oraya varan kimselere zulmettiklerini, orada büyük bir çarşı bulunduğunu ve Devmetü'l-Cendel'deki grubun Medine'ye gelmek istediklerini de anlattılar. Rasûlullah (s.a.v.), bu anlatılanları makul karşıladı. 1.000 kadar Müslümanla yola çıktı. Geceleri yol gidiyor, gündüzleri gizleniyordu. Yanında Beni Uzre kabilesinden Mezkur a-dında uzman bir kılavuz vardı.

Devmetü'l-Cendel'e yaklastiklarında kılavuzu, Beni Temim kabilesine ait hayvanların oralarda yayılmış olduklarını kendisine haber verdi. Rasûlullah (s.a.v.), yola devam etti. Nihayet Beni Temim kabilesinin davalarına ve çobanlarına hücum etti. Yakaladıklarını tuttu. Kaçarlarsa her bir tarafa kaçıp gittiler. Bu haber, Devmetul-Cendel ahalisine ulastığında onlar dağılıp kaçtılar. Rasûlullah (s.a.v.), onların meydanlığına inip durdu. Orada hiç kimseyi bulamadı. Günlerce ikamet etti. Etrafa seriyyeler saldı. Sonra bu seriyyeler geri geldiler. Muhammed b. Seleme, onlardan bir adamı yakalayıp Rasûlullah'm yanına getirdi. Rasûlullah, ona arkadaşlarını sordu. O da bir gün Önce kaçtıklarını söyledi. Rasûlullah, ona Müslüman olmasını teklif etti, o da Müslüman oldu. Sonra Rasûlullah (s.a.v.), Medine'ye döndü.

Vakidî dedi ki: Rasûlullah (s.a.v.), hicrî besinci senenin rebiyüla-hir ayında Devmetü'l-Cendel'e gitti. Bu senede Ümmü Sa'd b. Ubade vefat etti. Ümmü Sa'd'ın oğlu da bu gazvede Rasulullah'la beraber idi.

Ebu İsa et-Tirmizî, "Cami"1 adlı eserinde Muhammed b. Bessar kanalı ile Said b. Müseyyeb'ten rivayet etti ki, Peygamber (s.a.v.), Medine dışında iken Ümmü Sa'd vefat etti. Aradan bir ay geçtikten, sonra Peygamber (s.a.v.), Medine'ye geldiğinde onun cenaze namazını kıldı.

Bu sağlam ve mürsel bir rivayettir. Bundan anlaşıldığına göre Peygamber (s.a.v.), bu gazve için Medine'den bir ay uzakta kalmıştır. Merhum Vakidî'nin anlattığına göre bir aydan fazla kalmış da olabilir. [11]

Hendek (Ahzab) Gazvesi

Cenâb-i Allah, bu gazve ile ilgili olarak el-Ahzâh sûresinin baş tarafındaki ayetleri inzal buyurmuştur:

- «Ey inananlar! Allah'ın size olan nimetini hatırlayın. Üzerinize ordular gelmişti, biz de onların üzerine rüzgar ve göremediğiniz ordular göndermistik. Allah, yaptıklarınızı görüyordu.

Onlar size yukarınızdan ve aşağıınızdan gelmişlerdi, gözler de dönmüştü, yürekler ağızlara gelmişti; Allah için çeşitli tahminlerde bulunuyordunuz.

İşte orada, inananlar denenmiş ve çok şiddetli sarsıntıya uğratılmışlardı.

İkiyüzlüler (münafıklar) ve kalblerinde hastalık olanlar: «Allah ve

peygamberi bize sadece kuru vaadlerde bulundular» diyorlardı.

İçlerinden bir takimi: «Ey Medineliler! Tutunacak yeriniz yok, geri dönün» demisti. İçlerinden bir topluluk da peygamberden: «Evlerimiz düşmana açıktır» diyerek izin istemislerdi. Oysa evleri açık değildi. Sadece kaçmak istiyorlardı.

Eğer Medine'nin etrafından üzerlerine varılmış olsa, sonra da kendilerinden fitne çıkarmaları istense, hemen buna girisip derhal yapmaktan geri kalmazlardı.

Andolsun ki, daha önce, sırt çevirip kaçmayacaklarına dair Allah'a ahd vermişlerdi. Allah'a verilen ahd sorulacaktır.

Ey Muhammedi De ki: «Eğer ölümden yahud öldürülmekten kaçırıyorsanız bilin ki, kaçmak size fayda vermeyecektir, kaçsanız bile az bir zamandan fazla yasatılmazsınız.»

De ki: «Allah size bir kötölük dilese veya bir rahmet istese, O'na karşı kim sizi koruyabilir? Allah'tan başka dost ve yardımcı da bulamazsınız.»

Allah, içinizden sizi alıkoyanları, size Allah'ın yardımını kiskanarak, kardeşlerine «Bize gelin, zorlanmadıkça savaşa gitmeyin» diyenleri bilir. Kalblerine korku gelince, ölüm baygınlığı geçiren kimse gibi gözleri dönerek, -Ey Muhammedi- sana baktıklarını görürsün. Korkulan gidince iyiliğinize olanı çekemeyip sivri dilleriyle sizi incitirler. Bunlar inanmamışlardır. Allah, bu sebeple işlerini bosa çıkarmıştır; Bu, Allah için kolaydır.

Bunlar, düşman birliklerinin gitmediklerini sanıyorlardı. Bu birlikler tekrar gelmiş olsalardı, kendilerinin çöllerde bedevilerin yanında bulunup, sadece sizin haberlerinizi sormayı dilerlerdi. Aranızda olsalar, ancak pek azı savaşırlardı.

Ey inananlar! Andolsun ki, sizin için, Allah'a ve ahiret gününe kavusmayı umanlar ve Allah'i çok anan kimseler için Rasûlullah, en güzel örnektir.

Inananlar, düşman birliklerini gördükleri zaman: «İşte bu, Allah ve peygamberinin bize vaad ettigidir, Allah ve peygamberi doğru söylemiştir.» dediler. Bu, onların ancak imanını ve teslimiyetlerini artırdı. . .

Inananlardan, Allah'a verdiği ahdi yerine getiren adamlar vardır. Kimi, bu ugrda canını vermiş, kimi de beklemektedir. Ahidlerini hiç degistirmemişlerdir.

Bu sebeple Allah, doğrulan doğrulukları ile mükafatlandırır, iki yüzlüleri de dilerse azaplandırır veya tevbelarını kabul eder. Süphesiz Allah bağışlayandır, merhamet edendir.

Allah, inkar edenleri, kinleriyle geri çevirdi. Bir hayra ulaşamadılar.

Savasta, inananlara Allah'in yardimi yetti. Allah kuvvetli olandir, güçlü olandir.

Allah, kitap ehlinden, kafirleri destekleyenleri kalelerinden indirmis, kalblerine korku salmisti; onların kimini öldürüyor, kimini de esir aliyordunuz.

Yerlerini, yurtlarini, mallarini ve henüz ayaginizi dahi basmadiginiz yerleri Allah size miras olarak verdi. Allah, herseye Kaadir olandir.» {el-Ahzâb, 9-27.)

Tefsirimizde bu ayet-i kerimelerden her biri hakkında söz söyleyip gerekli açıklamayi yaptik, Hamd ve minnet Allah'adir. Burada kissa ile ilgili hususlari insaallah anlatacagiz. Güvencimiz ve dayanagimiz Allah'tir.

Ibn Ishak, Urve b. Zübeyr, Katade, Beyhakî ve selef-halef âlimlerinden birkaç kisinin kesin ifadesine göre Hendek gazvesi, hicri besinci senenin sevval ayında yapılmistir.

Musa b. Ukbe, Zührî'nin söyle dedigini rivayet etmistir: Ahzab (Hendek) vak'asi, hicri dördüncü senenin sevval ayında vuku bulmustur.

Imani Ahmed b. Hanbel'in Musa b. Davud'dan rivayet ettigine göre Malik b. Enes de böyle demistir.

Beyhakî dedi ki: Aslında bunlar arasında ihtilaf yoktur. Çünkü söylemek istedikleri sudur: Hendek gazvesi, hicretten dört sene geçtikten sonra ve bes sene tamamlanmadan önce vuku bulmustur. Süphesiz ki müsrıklar, Uhud'dan döndüklerinde, ertesi sene Bedir'de karsilasmak hususunda Müslümanlarla sözleşmişlerdi. Bunun üzerine Peygamber (s.a.v.) ile ashabi, hicri dördüncü senenin saban ayında oraya gitmişlerdi. Ebu Süfyan ise, o senenin kitlik senesi olmasını gerekçe gösterip Kureyslilerle birlikte Mekke'ye geri dönmüştü. Döndükten iki ay sonra Medine'ye gelecek halleri yoktu. Böyle olunca da Hendek gazvesinin hicri besinci senenin sevval ayında yapıldığı kesinlik kazanıyor. Doğrusunu Allah bilir.

Zührî'nin açık ifadesine göre Hendek gazvesi, Uhud'dan iki sene sonra yapılmıştır, Uhud gazvesinin de hicri üçüncü senenin Sevval ayında yapıldığı hususunda ihtilaf yoktur. Ancak hicri tarihin başlangicini, hicretin ikinci senesinin muharreminden baslatanlara göre -ki bunlar rebiyülevvel ayından sonraki ayları hicret senesinden saymamışlardır- gazvelerin tarihi böyle değildir. Yakup b. Süfyan el-Fesevî de böyle demistir. Bu zat, açıkça beyan etmistir ki, Bedir gazvesi hicri birinci senede, Uhud gazvesi hicri ikinci senede, son Bedir gazvesi de hicri üçüncü senenin saban ayında; Hendek gazvesi de hicri dördüncü senenin sevval ayında yapılmıştır. Halbuki bu, cumhurun görüşüne aykırıdır. Meshur kavle göre, mü'minlerin emiri Hattab oğlu Ömer, hicri tarihin başlangicini hicret senesinin

muharreminden baslatmistir. Imam Malik'e göre hicret senesinin rebiyülevvel ayından baslatmistir. Buna göre üç kavil ortaya çıkmaktadır ki, hangisinin dogru oldugunu Allah bilir.

Sahih olan, cumhurun kavlidir ki, buna göre Uhud gazvesi, hicri üçüncü senenin sevval ayında, Hendek gazvesi hicri besinci senenin sevval ayında yapılmıştır. Dogrusunu Allah bilir.

Buhari ve Müslim'in sahihlerinde üzerinde ittifak edilen bir hadiste Ibn Ömer söyle demektedir: «Uhud gününde ben ondört yasinda bir çocuk olarak savasmak için Rasûlullah'a arzedildim. Ama o, savasmama izin vermedi. Hendek gazvesinde ben onbes yasinda bir çocuk olarak savasmak için Rasûlullah'a arz edildim. Bu defa savasmama izin verdi.» Buna cevaben bir grup âlim -ki Beyhakî de bunlardan biridir- demisler ki: Ibn Ömer, Uhud savasinda ondördüncü yasin ilk basamaginda iken savasmak için Rasûlullah'a arzedilmisti. Hendek gazvesinde de onbesinci yasin son basamaklarında iken Rasûlullah'a arzedilmisti.

Ben derim ki: Muhtemeldir ki, İbn Ömer, Hendek gazvesinde savasmak için Rasûlullah'a arz edildiğinde onbes yasini tamamlamis idi ki, o durumdaki bir çocuga savasma izni verilebilir. Bu sebeptendir ki, Nafi bu hadisi Ömer b. Abdülaziz'e teblig ettiginde o söyle demistir: «Bu, küçük ile büyüğü birbirinden ayiran sinirdir.» Böyle dedikten sonra bu hükmü, bütün sehirlere yazip göndermistir. Cumhur-u ulema da bu görüşe itimad edip dayanmistir. Dogrusunu Allah bilir. Ibn Ishak dedi ki: Hendek gazvesi, hicri besinci senenin sevval ayında yapılmıştır. Yezid b. Ruman, bana Urve'den ve kendilerini yalancilikla itham edemeyecegim kimselerle Ubeydullah b. Ka'b b. Malik'den ve Muhammed b. Ka'b el-Kurazî ile Zührî'den, Asim b. Amr b. Katade, Abdullah b. Ebi Bekir ve diger âlimlerimizden nakilde bulundu. Bazisi, digerlerinin söylemediklerini söylediler. Netice itibariyle dediler ki, Hendek'te olan hadiselerden birisi de sudur: Yahudilerden Sellam b. Ebu'l-Hukayk en-Nadrî, Hüvey b. Ahtap en-Nadrî, Kinane b. Rebi b. Ebu'l-Hukayk, Hevze b. Kays el-Vailî, Ebu Ammar el-Vailî, Beni Nadir ve Beni Vail kabilelerinden bir topluluk ile -ki bunlar Rasûlullah (s.a.v.)'a karsi- cephe olusturarak ortaya çıktilar. Nihayet Mekke'ye, Kureys'in yanma geldiler ve onlari Rasûlullah (s.a.v.) ile savasmaya çağirip söyle dediler:

«Biz, ona karsi yakinda sizinle beraber olacagiz. Onun kökünü kurutuncaya kadar yaninizda olacagiz.»

Kureysliler de onlara söyle dediler:

«Ey Yahudi toplulugu! Siz, ilk ehl-i kitapsiniz ve Muhammed ile ayriliga düstüğümüz konuyu bilirsiniz. Acaba bizim dinimiz mi yoksa onun dinimi hak ve gerçektir?»

Yahudiler dediler ki:

«Sizin dininiz onunkinden daha hayirlidir ve siz de ondan hakka daha yakin kimselersiniz.»

Iste onlar hakkında Cenâb-i Allah, su ayet-i kerimeleri inzal buyurdu:

«Kendilerine kitap verilmiş olanların puta ve seytana kanip, inkar edenlere: «Bunlar, inananlardan daha doğru yoldadırlar.» dediklerini görmedin mi?

Iste, Allah'ın lanetledikleri onlardır. Allah'ın lanetlediği kişiye asla yardımcı bulamayacaksın.» (en-Nisa, 51-52.)

Yahudiler, bu sözleri Kureyslilere söylediklerinde onları sevindirdiler ve Rasûlullah'a karşı davet ettikleri savaş hususunda isteklendirdiler. Onlar da bu savaş için toplanıp hazırlık yaptılar.

O Yahudi topluluğu sonra yola çıktı. Kays-i Aylan'dan olan Gatafan'a geldiler. Onları da Rasûlullah ile savaşa çağırdılar ve onlara dediler ki: Yakında ona karşı sizinle beraber olacağız. Kureysliler de bu konuda onlara tabi olacaktır. Bunun üzerine Gatafanlılar, onlarla beraber savaş için toplandılar.

Bunun üzerine Kureysliler yola çıktılar. Onların yöneticisi ve kumandani Ebu Süfyan b. Harb idi. Gatafanlılar da yola çıktılar. Onların kumandani ise Uyeyne b. Hisn b. Hüzeyfe b. Bedir idi. Bunlar, Beni Fezare ile birlikte yola çıktılar. Haris b. Ebi Harise el-Mürri de Beni Mürre kabilesiyle birlikte yola çıktı. Mis'er b. Ruhayle b. Nüveyre

b. Tarif b. Sühme b. Abdullah b. Hilal b. Halave b. Esca' b. Reys b. Gatafan da, Esca'dan olan kavminden kendisine uyanlarla birlikte yola çıktı.

Rasûlullah (s.a.v.), onların savaş için bir araya gelip karar verdiklerini duyunca, Medine çevresinde hendek kazdı.

Ibn Hisam'm ifadesine göre hendek kazmayı Rasûlullah'a tavsiye eden zat, Selman-i Farisi'dir.

Taberi ile Süheylî dediler ki: İlk defa hendek kazan, Menüsehr b. Eyrec b. Feridun'dur ki, bu da Musa peygamber zamanında olmuştur.

Ibn İshak dedi ki: Rasûlullah (s.a.v.), Müslümanları sevab kazanmaya imrendirip tesvik etmek için bizzat kendisi çalıştı ve onunla birlikte Müslümanlar da çalıştılar. Rasûlullah ile birlikte hendek kazmaya devam ettiler. Ama münafıklardan bazıları güçsüzlüklerini bahane ederek bu çalışmadan geri kaldılar. Kimi de Rasûlullah'm bilgisi ve izni olmaksızın gizlice sivisip kaçıyorlardı. Bu hususta yüce Allah, su ayetleri inzal buyurdu:

«Dogrusu, Allah'a ve peygamberine inanan mu minler, peygamberle beraber bir işe karar vermek için toplandıklarında, ondan izin almaksızın

gitmezler. Ey Muhammed! Senden izin isteyenler, iste onlar, Allah'a ve peygamberine inananlardır. Bazi isleri için senden izin isterlerse, içlerinden diledigine izin ver. Allah'tan, onların bağışlanmalarını dile. Allah şüphesiz bağışlar, merhamet eder.

Peygamberin davetini, kendi aranızda birbirinizi çağırmanız gibi tutmayın. Allah, içinizden savusup gidenleri şüphesiz bilir. O'nun buyruguna aykiri hareket edenler, başlarına bir belanın gelmesinden veya can yakıcı bir azaba ugramaktan sakınsınlar.

Dikkat edin, göklerde ve yerde olanlar Allah'ındır. O, içinde bulunduğunuz durumu da, kendisine döndürüleceğiniz günü de gerçekten bilir. Onlara islediklerini haber verir. Allah her şeyi bilir.» (en-Nûr, 62-64.)

Ibn İshak dedi ki: Müslümanlar, hendeği sağlamlastırmaya kadar çalıştılar. Cuayl adında bir adamı konu edinerek söylediler. Rasûlullah (s.a.v.), o adama Amr ismini koydu. Sahabeler söz arasında söyle dediler:

«Cuayl'den sonra ona Amr adını verdi.

O böylelikle yoksullara zahr (güç ve yardım) verdi.»

Onlar bu siiri okuduklarında Amr kelimesini telaffuz ettiklerinde Rasûlullah da Amr diyordu. Onlar zahr kelimesini telaffuz ettiklerinde, Rasûlullah da zahr diyordu.

Buhari, Abdullah b. Muhammed kanalı ile Enes'in söyle dedigini rivayet etmiştir: Rasûlullah (s.a.v.), hendeğe gitti. Muhacirlerle En-sâr'm soguk bir sabah vakti hendek kazmakta olduklarını gördü. Onların bu işi yapabilecek köleleri yoktu. Onların açlık ve yorgunluk çekmekte olduklarını görünce Rasûlullah söyle buyurdu:

«Allahim! Hayat, ahiret hayatıdır. Ensâr ile Muhacirleri bağışla.»

Orada bulunanlar da Rasûlullah'm bu sözüne cevap vererek söyle dediler:

«Biz o kimseleriz ki, hayatta kaldığımız müddetçe cihad etmek ü-zere Muhammed'e bey'at etmişizdir.»

Buhari, Ebu Ma'mer kanalı ile Enes'in söyle dedigini rivayet etmiştir: Muhacirlerle Ensâr, Medine çevresinde hendek kazmaya ve kazdıkları hendekteki toprakları hendek sirtlarına tasimaya başladılar. Bu işi yaparken söyle diyorlardı:

«Biz o kimseleriz ki, hayatta kaldığımız müddetçe İslâmiyet üzere olmak hususunda Muhammed'e bey'at etmişizdir.»

Ravi Enes diyor ki: Rasûlullah (s.a.v.) da onların bu sözüne cevaben söyle diyordu:

«Allahim! Doğrusu ahiret hayrından başka hayır yoktur. Ensâr ve

Muhacirlere bereket ver, onlari mübarek kil.»

Enes diyor ki: Hendek kazanlara avucumun dolusunca arpa getirilir, onlara rengi ve tadi bozulmuş iç yagi ile karistirilarak bir yemek yapilir, önlerine konulurdu. Onlar da aç idiler. Bu yemek, bogaza tikanirdi, pis bir kokusu vardı.

Buhari, Kuteybe b. Said kanali ile Sehl b. Sa'd'm söyle dedigini rivayet etmistir: Biz, Rasûlullah (s.a.v.)la birlikte hendekte idik. Sahabeler hendek kaziyorlardi. Biz de kazilan yerlerden çıkarilan topraklari sirtimizda tasiyorduk. Rasûlullah (s.a.v.) söyle dedi:

«Allahim! Ahiret hayatindan baska hayat yoktur. Muhacirlerle Ensâr'i bagisla.»

Buharî, Müslim b. Ibrahim kanali ile Bera b. Azib'in söyle dedigini rivayet etmistir: Rasûlullah (s.a.v.), karni tozlanmcaya kadar Hendek gününde toprak tasiyor idi ve söyle diyordu:

«Allah'a yemin ederim ki, Allah olmasaydi, biz dogru yolu bulmaz, hidayete ermez, tasaddukta bulunmaz, namaz kilamazdik.

Allahim! Üzerimize sükûn ve huzur indir. Düşmanla karsilasirsak ayaklarimiza sebat ver.

Kavimler bize karsi taskinlik ettiler.

Onlar fitne isterlerse, biz fitneye yanasmayiz.»

«Yanasmayiz» kelimesini yüksek sesle iki kez tekrarladi.

Buharî, Ahmed b. Osman kanali ile Bera b. Azib'in söyle dedigini rivayet etmistir: Ahzab ve Hendek gününde Rasûlullah (s.a.v.)'in hendek topraklarini tasidigini gördüm. Öyle ki, toprak, onun karin cildini görünmez hale getirmisti. Onun saç ve killari çok idi. Toprak tasirken Abdullah b. Revaha'nın su siirini terennüm ettigini isittim:

«Allahim! Sen olmasaydin, hidayete eremezdik. Zekat veremez, namaz kilamazdik.

Sen bizim üzerimize huzur ve sükûn indir. Düşmanla karsilasirsak ayaklarimiza sebat ver. Kavimler bize karsi taskinlik ettiler. Eger onlar-fitne isterlerse, biz fitneye yanasmayiz.»

Sonra Rasûlullah, bu siiri okurken sesini sonuna kadar uzatiyordu.

"Delâil" adli eserinde Beyhakî, Ali b. Ahmed b. Abdan kanali ile Selman-i Farisi'nin söyle dedigini rivayet etmistir: Rasûlullah (s.a.v.), hendegin etrafini dolasirken söyle dedi:

«Allatan adıyla ve biz onunla hidayete erdik. Eger ondan baskasina ibadet etseydik, bedbaht olur, sekavete düserdik. Ne güzel Rab ve ne güzel din.»

Imam Ahmed b. Hanbel, Süleyman ve Sube kanalı ile Enes'in söyle dedigini rivayet etmistir: Sahabeler hendegi kazarlarken Rasûlullah (s.a.v.) söyle dedi:

«Allahim! Ahiret hayrından baska hayir yoktur. Ensâr ile Muhacirleri islah et.»

Ibn Ishak dedi ki: Bana ulasan haber ve rivayetlere göre hendek kazimi esnasında Allah tarafından bazı mucizeler izhar edildi ki, bu mucizelerde, Rasûlullah'i tasdike ve nübüvvetini tahkike dair alınması gereken ibretler vardı. Bu mucizeleri Müslümanlar ayan-beyan görmüşlerdi. Nitekim Cabir b. Abdullah'in anlattigina göre hendek kazimi esnasında kazma işlemeyen sert bir yere rastlamışlar, bu durumu Rasûlullah'a bildirmişler. O da bir kap su getirilmesini emretmiş, getirmişler, suyun içine tükürmüş, sonra Allah'ın müyesser kildigi dualari okumus, sonra da suyu o sert yere serpmiş. Orada hazır bulunanlardan biri söyle demisti: «Onu hak peygamber olarak gönderen Allah'a yemin ederim ki, o sert yer yumusadi, kum haline geldi. Oraya vurulan bir kazma ve kürek bos dönmüyordu.»

Buhari, Hallad b. Yahya kanalı ile Eymen'in söyle dedigini rivayet etmistir: «Cabir'in yanma geldim. Bana dedi ki: Hendek gününde yeri kaziyorduk. Sert bir yere rastladik. Sahabeler, Peygamber Efen-dimiz'in yanma gelip söyle dediler: Bu sert yer, hendek kazimi esnasında ortaya çıktı, ne yapalım?

Rasûlullah: «Oraya ben inecegim.» dedi. Sonra kalkti, baktik ki, karnina tas bağlamış, biz orada hiçbir sey tatmadan aç ve susuz halde üç gün bekledik. Peygamber (s.a.v.) kalktiginda kazmayı eline aldı. Oraya vurdu. Orası ufalanmış kum haline geldi. Adeta savruluyordu. Dedim ki: Ya Rasûlallah! Eve gitmeme izin ver. (Gittim, karima dedim ki):

- Peygamber (s.a.v.)'in açlıktan karnina tas bağladigini gördüm. Buna dayanamam. Yanında yiyecek birsey var mi senin?

Karim:

- Yanimda arpa ve bir de oglak var, dedi.

Oglagi kestim. Arpayi öğüttüm. Oglagin etini kazana koydum. Sonra Peygamber (s.a.v.)'e geldim. Hamur pismisti. Kazan da ocak tasları üzerinde idi. İçindeki et pismek üzere idi. Rasûlullah'a dedim ki:

- Az bir yemegim var ya Rasûlallah! Sen ve bir iki kisi kalkın, yemege gidelim.

Rasûlullah:

- Yemegin ne kadar? diye sordu. Ben de kendisine miktarini söyledim. Dedi ki:

- Yemegin çoktur, güzeldir. Hanimina de ki, kazani ocaktan indirmesin. Ekmegi de tandirdan çıkarmasin, benim gelisimi beklesin.

Böyle dedikten sonra ashaba:

- Kalkin, dedi.

Muhacirlerle Ensâr, kalkip geldiler.

Ben eve, karimin yanina gittim. Ona: «Haydi kalk bakalim, çabuk ol. Peygamber (s.a.v.) ile Muhacir ve Ensâr geliyor.» dedim. Karim dedi ki:

- Peygamber sana yemegin miktarim sordu mu?

- Evet, dedim.

Peygamber (s.a.v.), arkadaslariyla beraber geldi. Onlara:

- İçeriye girin, sikismayin, dedi. Bundan sonra ekmegi kendi eliyle kiriyor, üzerine bir parça et koyuyordu. Sonra da kazanin üstünü, tandirin agzini örtüyordu. Hazirladigi porsiyonlari ashabina veriyor. Sonra tekrar kazani ve tandirdaki ekmegi çekip veriyordu. Sahabeler doyuncaya kadar ekmek kesilmeye devam etti, nihayet hepsi doydular. Geriye bir miktar da kaldi. Sonra Rasûlullah bana:

- Sunu ye ve biraz da hediye ver. Çünkü insanlara açlık isabet etmistir, dedi.»

Ahmed b. Hanbel, Veki' kanali ile Hz. Peygamberin karnina tas baglamasindan bahseder.

"Delâil" adli eserde Beyhakî, Hakim kanali ile Cabir'den naklen hendekteki sert ve kazma islemez yer ile yemek kissasini anlatmistir. Bu kissanin uzunlugu, Buharî'nin rivayetine göre daha tamamdır. Bu rivayette Beyhakî'nin nakline göre Cabir şöyle demistir:

«Peygamber (s.a.v.)» evimizdeki yiyeceklerin miktarini öğrenince hendekte çalışmakta olan bütün Müslümanlara: «Kalkin, Cabir'e gidelim.» dedi. Onlar da kalkip bize geldiler. O kadar utandim ki, derecesini ancak Allan bilir. Kendi kendime söyle dedim: «Bize kalabalik bir halk geldi. Oysa evde bir ölçeklik arpa ve de bir oglak var.»

Sonra karimin yanina varip ona söyle dedim:

- Rezil-rüsvay oldun mu! Iste Rasûlullah (s.a.v.), hendekteki bütün çalışanlari evimize getiriyor.

- Rasûlullah, yemegimizin miktarini sana sormadi mi?

- Evet, sordu.

- Öyleyse Allah ve Rasûlü daha iyi bilir.

Böyle demekle karim, bendeki o siddetli üzüntü ve kederi giderdi.

Rasûlullah (s.a.v.) da evimize geldi ve:

- Cabir, sen bana yardımcı ol ve etin taksimini de bana bırak, dedi.

Rasûlullah'm bizzat kendisi eti parçalıyor, ekmeği koparıp dağıtıyor. Sonra da tencerenin ve tandirin agzini kapatıyordu. Herkese birer miktar yemek dağıttı. Nihayet hepsi doydular. Geride tandirdaki ekmeğin ile kazandaki et yine dopdolu kaldı. Sanki hiç eksilmemişti! Sonra Rasûlullah (s.a.v.) bana: «Hem kendin ye, hem baskalarına hediye et. Bugün boyunca hem kendin yiyecek, hem de baskalarına hediye edeceksin.» dedi.»

Ebu Bekir b. Ebi Seybe de Cabir'den böyle bir rivayette bulunmuş ve rivayetin sonunda şöyle demiştir: «Cabir'in evine gelen misafirler, 300 ya da 800 kişi idiler.»

Yunus b. Bükeyr, Hisam b. Sa'd kanalı ile Cabir'in şöyle dediğini rivayet etmiştir: «Onlar 300 kişi idiler.»

Buhari, Arar b. Ali kanalı ile Cabir b. Abdullah'in şöyle dediğini rivayet etmiştir: «Hendek kazıldığında Peygamber (s.a.v.)'de bir açlık gördüm. Karimin yanına dönüp:

- Yanında birşeyler var mı? Çünkü Rasûlullah (s.a.v.)'m çok acıktığını gördüm, dedim:

Karim, içinde bir ölçek arpa bulunan bir kab getirdi. Ayrıca evde beslediğimiz küçük bir oğlamız vardı. Oğlaci kestim. Arpayı öğüttüm. Oğlaci gövdesini parçalara bölüp kazana attım. Sonra Rasûlullah (s.a.v.)'m yanına döndüm. Dönerken karim bana: «Beni Rasûlul-lah'a ve beraberindekilere karşı mahcup etme.» dedi. Ben de Rasûlullah'm yanına vardığımda gizlice ona şöyle dedim:

- Ya Rasûlallah! Bir oğlamız vardı. Onu kestim. Bir Ölçek kadar arpamız vardı, onu da Öğüttüm. Sen ve beraberinde birkaç kişi bize buyurun.

Rasûlullah (s.a.v.), bu davetim üzerine yüksek sesle şöyle bagırdı:

- Ey hendek ahalisi! Cabir bize bir ziyafet hazırlamış, haydi buy-run, onun evine gidelim!

Rasûlullah, bana da şöyle talimat verdi: «Kazanınızı ocaktan indirmeyin. Hamurunuzu da ekmeğin yapmayın. Beni bekleyin.»

Ben eve geldim. Rasûlullah da beraberindekilerle birlikte arkamdan geldi. Ben karimin yanına vardığımda o bana: «Seni... seni!» dedi. Ben de karima:

- Senin dediklerini yaptım. Ama elden ne gelir ki? dedim.

Hamurumuzu çıkarıp Rasûlullah'm yanına getirdim. O da hamurun üzerine tükürdü ve hamur bereketlendi. Sonra et kazanının yanına geldi. İçine

tükürdü. O kazandaki etler de bereketlendi. Sonra:

- Ekmekçiyi çağır da seninle beraber ekmek yapsın. Kazandan da etleri çıkarmaya başla. Ama kazani ocagin üzerinden indirmeyin, dedi.

Misafirler 1.000 kisi idiler. Allah'a yemin ederim ki, hepsi yedi, artık doyduktan sonra yemegi bıraktılar. Baska tarafa çekip gittiler. Kazanimiz da dolu kaldı. Hamurumuz da eskisi kadar idi. Hiç eksilmemisti.»

Muhammed b. Ishak dedi ki: Said b. Mina'nın bana anlattigina göre Cabir b. Abdullah söyle demiş; «Hendekte Rasûlullah'la beraber çalıştık. Benim zayıf, küçük bir koyunum vardı. Dedim ki: Vallahi keske onu Rasûlullah (s.a.v.) için yemek yapsak. Bunun üzerine hanımima emrettim. O bizim için arpadan bir un öğüttü ve ekmek yaptı. O koyunu boğazladım. Onu Rasûlullah (s.a.v.) için pisirdik. Aksamleyin Rasûlullah hendekten ayrılmak istediği zaman -biz yalnız gündüz çalışıyorduk. Aksam olunca evlerimize, ailemizin yanına dönüyorduk-dedim ki:

- Ya Rasûlallah! Senin için yanımızdaki küçük bir koyunu kesip kebab yaptık. Onunla birlikte de iste bu arpa ekmeginden birseyler hazırladık. Benimle beraber evime gelmeni arzuluyorum.

Ben sadece Rasûlullah'm benimle birlikte eve gelmesini istiyordum. Kendisine bu teklif yapınca o: «Olur» dedi. Sonra bir önleyiciye emretti ki: "Rasûlullah (s.a.v.) ile birlikte Cabir b. Abdullah'ın evine gidiniz." Böyle denmesi üzerine ben de: «Inna lûlahi ve inna ileyhi râciûn» Eyvah! Ne yapacağız?» dedim. Bunun üzerine Rasûlullah geldi. Halk da onunla birlikte evime geldi, oturdu. Biz de kebabi huzura çıkardık. Besmele çekti, sonra yedi. Halk da bir bir, peşpeşe sofraya geldi. Her bir grup yemekleri bitirdiği zaman kalktılar, sonra diğer gruplar geldiler. Nihayet bütün hendek çalışanları yediler, yine de c kuzuyu bitiremediler.»

Muhammed b. Ishak dedi ki: Said b. Mina, kendisine -söyle haberi verildiğini bana anlattı:

«Besir b. Sa'd'ın kızı -ki bu, Numan b. Besir'in kız kardeşidir- dedi ki:

Beni, anam Amre binti Revaha çağırdı ve bir avuç hurmayı elbisemin içine koyduktan sonra:

- Ey kızcağızım! Bunu babana ve dayın Abdullah b. Revaha'ya götür ki, yesinler, dedi.

Ben de onu ahp götürdüm. Rasûlullah (s.a.v.)'a rastladım. Ben, babam ve dayımı arıyordum. Rasûlullah bana dedi ki:

- Ey kızcağızım! Yanıma gel, senin yanında ne var? Dedim ki:

- Ya Rasûlallah! Bu hurmadır. Anam beni bununla babam Besir b. Sa'd ile dayım Abdullah b. Revaha'ya gönderdi ki, bu hurmaları yesinler.

Rasûlullah:

- Onu getir, diye buyurdu. Ben de onu Rasûlullah'm avuçlarına döktüm. Hurmalar avuçlarını doldurmada. Sonra bir bez getirilmesini emretti. Bez yere serildi. Sonra hurmayı onun üzerine koydu ve bezin üstüne yaydı. Sonra yanında bulunan birisine söyle dedi: Hendek ehline: «Yemege gelin.» diye seslen. Bunun üzerine hendek ehli oraya gelip toplandılar ve yemege başladılar. Hurmalar gittikçe artmaya başladı. Hatta hendek ehli doyduğu halde hurmalar bezin etrafından yere dökülüyordu.»

Ibn İshak dedi ki: Bana Selman-i Farisi'nin söyle dediği nakledildi: «Hendekten bir bölüme vurdum. Bir kaya karsıma çıktı ki, çok sert ve kati idi. Rasûlullah ise bana yakın bir yerde idi. Vurdugumu ve yerin sert olduğunu görünce yanıma gelip indi. Elimden kazmayı aldı. Oraya bir darbe vurdu ki, kazmanın altından bir parıltı çıktı. Sonra bir darbe daha indirdi, onun altından da bir parıltı parladı. Sonra üçüncü bir darbe daha vurdu, onun altından bir kivilcim daha çıktı. Dedim ki:

- Babam ve anam sana feda olsun ya Rasûlallah! Kazmanın altından, sen vurdukça kivilcim çıktı. Bu nedir?

- Ey Selman, sen ö parıltıyı gördün mü? -Evet...

- Birinci parıltı ile Allah, bana Yemen fethini nasip etti. İkincisinde ise Allah, onunla bana Sam ve batinin fethini nasip etti. Üçüncü parıltıya gelince, Allah, Gnunla bana doguyu fethetmeyi müyesser eyledi.»

Ibn Cerir tarihinde, Muhammed b. Bisar ile Bender'dan rivayet olunduguna göre Rasûlullah (s.a.v.), hendekte her on kişiye kirk zira-lik bölümü kazma görevini verdi. Muhacirlerle Ensâr, Selman üzerinde tartistılar. Rasûlullah: «Selman, bizim ailedendir.» dedi.

Amr b. Avf dedi ki: Ben, Selman, Hüzeyfe, Numan b. Mukarrin ve Ensâr1 dan altı kişi, kirk zirahk bir yeri kazmakla görevlendirilmistik. Kazmaya başladık. Nihayet sert bir kaya parçası ile karsılastık. Kazmamız kırıldı. Onu yerinden çıkarmamız zorlastı. Selman, kendi çadiri içinde bulunan Rasûlullah'm yanına gitti, durumu ona arzetti. Rasûlullah yanımıza geldi. Selman'dan kazmayı ahp o sert kaya parçasına vurdu. Kaya parçalandı. Ama darbe anında kayadan bir kivilcim çıktı. Bu parıltı, bütün Medine'yi isiklandirdi. Karanlık gecede bir kandili andırıyordu, Rasûlullah (s.a.v.), fetih tekbiri getirdi. Bunun üzerine Müslümanlar da tekbir getirdiler. İkinci darbeyi vurdu. Sonra üçüncü darbeyi de vurdu. Selman ile Müslümanlar, bu parıltıyı Rasûlullah'a sordular. O buyurdu ki: «Birinci darbe anında görülen parıltı, bana Hire kasırları ile kisranm Medayin sehrini gösterdi. Oralari sanki köpek disleri gibi idi. Cebrail, ümmetimin oralara sahip olacağını bana haber verdi. İkinci darbe esnasında görülen parıltı, Rum diyarındaki kızıl

kasirlari bana gösterdi. Onlar da sanki köpek disleri gibi idi. Cebrail, ümmetimin oralara da sahip olacagini bana haber verdi. Üçüncü darbe aninda görülen parilti ise, San'a kasirlarini bana aydinlatip gösterdi. Oralari da sanki köpek disleri gibi idi. Cebrail, ümmetimin oralara da sahip olacagini bana haber verdi. Size müjdeler olsun!» Müslümanlar bunun üzerine sevinip birbirlerini müjdelemeye ve: «Allah'a hamd olsun. Bu vaad edilen sey, gerçektir.» demeye basladilar.

Ravi diyor ki: Müsriklerin birlesik cephesi karsimiza çıktiginda mu minler dediler ki: «Iste bu, Allah ve peygamberinin bize vaad ettigidir. Allah ve peygamberi dogru söylemistir. Bu onların ancak imanini ve teslimiyetlerini artirdi.»

Münanklarsa söyle dediler: «Muhammed, size Yesrib'ten Hire kasirlarim ve kisranm Medayin sehrini gördüğünü haber veriyor ve buralarin fethinin size nasip olacagini bildiriyor. Oysa siz, hendek kaziyorsunuz. Karsimiza çıkmaya güç yetiremiyorsunuz!»

Böyle diyen münafiklar hakkında su ayet-i kerime nazil oldu:

«İkiyüzlüler ve kalblerinde hastalik olanlar: «Allah ve peygamberi bize sadece kuru vaadlerde bulundular.» diyorlardı.» (ei-Ahzâb, 12.)

Hafiz Ebu'l-Kasim et-Taberanî, Harun b.. Melûl kanali ile Abdullah b. Amr'm söyle dedigini rivayet etmistir: «Rasûlullah (s.a.v.), hendek kazilmasini emrettiginde Medine çevresine hendek kazildi. Müslümanlar dediler ki:

- Ya Rasûlallah! Bir kaya parçasıyla karsilastik. Onu sökmeyi beceremiyoruz.

Bunun üzerine Peygamber (s.a.v.) kalkti. Biz de onunla birlikte kalktik. Kayanin yanma geldiginde kazmayi eline aldi. Bir darbe vurdu ve tekbir getirdi. O esnada benzerini isitmedigim bir kükreme duydum. Rasûluilah buyurdu ki: «Rum diyari fetholundu!» İkinci kez bir darbe vurup tekbir getirdi. Yine benzerini duymadigim bir kükreme duydum. Rasûluilah buyurdu ki: «Yardimci ve destekçileri ile birlikte Cenâb-i Allah Himyerlileri getirdi.»

Bu rivayet, bu sekli ile gariptir.

Taberanî, Abdullah b. Ahmed b. Hanbel kanali ile Ibn Abbas'm söyle dedigini rivayet etmistir: «Rasûluilah (s.a.v.), hendeği kaziyordu. Ashabi da açliktan karinlarina tas baglamislardi. Rasûluilah (s.a.v.) bu durumu görünce söyle dedi:

- Bize yemek yedirecek bir adami gösterebilir misiniz? Adamin biri, evet, dedi. Rasûluilah da ona:

- Öyleyse öne geçip bizi o adama götür, dedi.

Hep birlikte o adamin evine gittiler. Ama adam hendekte kendi payina düşen kısmi kazmakla mesgul idi. Karisi eve gelmesi için haber gönderdi. Rasûlullah'm kendilerine misafir olduğunu haberci vasitasiyla kocasına ilette. Adam kosarak geldi. Geline de: «Anam babam sana feda olsun ya Rasûlallah» dedi. Adamin bir keçisi ve oglagi vardı. Keçiyi kesmeye yönelince Peygamber (s.a.v.): «Keçinin yavrusu olan oglak var. Sen oglagi kes.» dedi. Adam bunun üzerine oglagi kesti. Karisi da unu yogurup hamur yaptı. Sonra pisirip ekmek yaptı. Kazani da ocaga koydu. Eti tirit yapıp çanaklara koydu ve Rasûluilah ile ashabina takdim etti. Rasûluilah (s.a.v.), parmagini yemege daldirdi ve: «Bismillah... Allahim bunu bereketlendir.» diye dua ettikten sonra arkadaşlarına yemeleri için emir verdi. Onlar da yemege başladılar. Nihayet doydular. Ancak yemegin üçte birini yiyebilmişlerdi. Üçte ikisi kalmisti. Sofradaki on kisi kalkti. Rasûluilah onlara:

- Gidin ve on kisi daha gönderin, dedi. Onlar gittiler, ikinci on kisilik grup geldi. Bunlar da yeyip doydular. Sonra Rasûluilah da kalkti ve ev sahibesi olan hanimi çağirdi. Ona ve aile efradına Allah'in adim zikrederek dua etti. Sonra hendege dogru gittiler. Rasûluilah:

- Bizi Selman'a götürün, dedi.

Selman'm yanma vardiklarında onun bir kaya parçasını sökmekle mesgul olduğunu, ancak bunun üstesinden gelemedigini gördüler. Rasûluilah: «Birakin da bu kaya parçasına ilk darbeyi vuran ben olayim.» dedi.

Kazmayı eline alip, Besmele çekerek bir darbe vurdu. Kayanın üçte biri koptu. Kopunca da kendisi: «Allahu Ekber! Ka'be'nin Rabbi-ne yemin olsun ki, Sam kasirlari fetholdu.» dedi. Bir darbe daha vurdu. Bu defa kayanın bir parçası daha koptu. Bu defa Rasûluilah: «Allahu Ekber! Ka'be'nin Rabbine yemin olsun ki, Fars kasirlari fetholdu.» dedi.

Bu esnada münafiklar söyle dediler:

- Biz hendegi kendimiz için kaziyoruz. O ise Fars ve Rum kasirlarini ele geçirecegimizi bize vadediyor.»

Hafiz el-Beyhakî, daha sonra Ali b. Ahmed b. Abdan kanali ile Bera b. Azib el-Ensârî'nin söyle dedigini rivayet etmistir: «Rasûluilah (s.a.v.), bize hendek kazmamizi emrettiği zaman hendegin bir kısmında iri ve sert bir kaya parçasıyla karsilastik. Bu kayaya kazma islemiyordu. Arkadaşlarımız bu durumu Rasûlullah'a arzetteler. O gelip kayayı görünce kazmayı eline aldı ve "Bismillah" diyerek bir darbe vurdu. Kayanın üçte biri kırildi, kırilmca o:

- Allahu Ekber! Sam anahtarları bana verildi. Allah'a yemin ederim ki, ben Sam'in kızıl saraylarım insaallah görmekteyim, dedi.

İkinci darbeyi vurunca, kayanın bir parçası daha koptu. Bu kez de Rasûluilah:

- Allahu Ekber! Fars anahtarları bana verildi. Allah'a yemin ederim ki, ben Medayin'in beyaz köskünü görmekteyim, dedi.

"Bismillah" diyerek üçüncü darbeyi vurunca, kayanın kalan kısmı da söküldü, sökölünce Rasûluilah:

- Allahu Ekber! Yemen anahtarları bana verildi. Allah'a yemin ederim ki, su anda yerimden Sananın kapılarını görmekteyim, dedi.»

Bu da garip bir hadistir.

Neseî, İsa b. Yunus kanalı ile ashaptan bir adamin söyle dedigini rivayet etmistir: « Rasûluilah (s.a.v.), hendegin kazilmasini emrettiği zaman Müslümanlar, kazmalarına engel olan bir kaya parçası ile karsilastilar. Peygamber (s.a.v.), durumu haber alinca kalkip kazmayi eline aldı. Abasini da hendegin kenarina birakti ve su ayeti okudu:

«Rabbinin sözü, dogruluk ve adaletle tamamlandı. Onun sözlerini degistirebilecek yoktur. O, isitir ve bilir.» (el-En'âm, 115.) Bu ayeti okuyup ilk darbeyi vurduğunda tasın üçte biri düştü. Selman-i Farisî de a-yakta durmus, bu hadiseyi seyrediyordu. Rasûluilah'm kazma darbesi ile birlikte bir pariltinin parladigini gördü. Rasûluilah, ikinci darbeyi de vurarak su ayeti okudu:

«Rabbinin sözü, dogruluk ve adaletle tamamlandı. O'nun sözlerini degistirebilecek yoktur. O, isitir ve bilir.» Bu ayeti okuyarak ikinci darbeyi vurduğunda tasın ikinci parçası da koptu. Bu esnada Selman bir pariltiyi daha görmüstü. Rasûluilah üçüncü darbeyi de vururken su ayeti okudu:

«Rabbinin sözü, dogruluk ve adaletle tamamladı. O'nun sözlerini degistirebilecek yoktur. O isitir ve bilir.» Bu darbeyi vurduktan sonra tasın kalan üçüncü parçası da koptu. Rasûluilah da oradan çıktı, abasini yerden alip giydi ve yerine oturdu. Selman söyle dedi:

- Ya Rasûlallah, sen darbe vururken her darbe ile birlikte bir parilti çıktigini gördüm. Rasûlullah dedi ki:

- Ey Selman, sen o pariltiyi gördün mü?

- Evet, seni hak peygamber olarak gönderen Allah'a yemin ederim ki, gördüm ya Rasûlallah!

Hız. Peygamber, sözlerine devamla söyle dedi:

- Ben birinci darbeyi vurduğumda kısıranm Medayin sehri ile çevresinde diğer birçok şehirler bana gösterildi. Ben oralari gözümle gördüm.

Orada hazır bulunan sahabelerden bazilari dediler ki;

- Ya Rasûlallah; Allah'a dua et ki, oraların fethini bize nasip etsin. Oralardan ganimet elde edelim. Çocuklarına ve zürriyetlerine sahip olalım. Yurtlarını da kendi ellerimizle harap edelim.

Rasûlullah, onların bu istegi doğrultusunda dua etti ve sonra şöyle dedi:

"Sonra ikinci darbeyi vurdugumda kayserin sehri ve çevresi bana gösterildi. Öyle ki oralari kendi gözlerimle gördüm."

Orada hazır bulunan sahabeler dediler ki:

- Ya Rasûlallah, Allah'a dua et de oraların fethini bize nasip etsin. Onların çoluk çocuklarını elimize geçirelim. Mallarını ganimet edelim. Şehirlerini de kendi ellerimizle harap edelim,

Rasûlullah, onların bu istekleri doğrultusunda dua etti. Sonra şöyle dedi:

"Sonra üçüncü darbeyi vurdugumda Habes sehri ve çevresindeki kasabalar bana gösterildi, öyle ki, oralari gözlerimle gördüm. Size ilismedikleri müddetçe Habeslilere ilismeyin. Sizi kendi halinize bıraktıkları müddetçe Türklere de ilismeyin."

Neseî, bu şekilde uzun uzadıya rivayet etmiştir. Ondan da ancak Ebu Davud, böyle bir rivayette bulunmustur:

«Size ilismedikleri müddetçe Habeslilere ilismeyin. Sizi kendi halinize bıraktıkları müddetçe Türklere de ilismeyin.»

Ibn İshak, Hz. Ömer ve ondan sonra Hz. Osman zamanlarında yukarıda sözü edilen şehirlerin fethedilisi esnasında Ebu Hüreyre'-nin şöyle dedigini rivayet etmiştir:

«Akliniza gelen yerleri fethediniz. Ebu Hüreyre'nin nefsi elinde bulunan Allah'a yemin ederim ki, sizin fethettiginiz ve kıyamet gününe kadar fethedeceğiniz memleketlerin anahtarları mutlaka daha önce Allah tarafından Muhammed (s.a.v.)'e verilmistir. Anahtarları ona verilmeyen yerleri fethetmediniz ve edemeyeceksiniz.»

İmam Ahmed b. Hanbel, Haccac kanalı ile Ebu Hüreyre'nin şöyle dedigini rivayet etmiştir: Rasûlullah (s.a.v.)'m şöyle buyurdugunu isittim:

«Ben özlü sözlerle gönderildim. Allah tarafından, düşmanlarımin kalbine korku salınarak bana yardım edildi. Bir ara ben uyumakta iken, yer hazinelerinin anahtarları bana getirildi ve elime verildi.»

Buharî, bunu Yahya b. Bükeyr ile Sa'd b. Ufeyr'den münferid olarak rivayet etmiştir. Bunların ikisi de yukarıdaki hadisi, Leys'den rivayet etmişlerdi. Onun yanında Ebu Hüreyre şöyle demisti: «Rasûlullah (s.a.v.) gitti. Siz de su anahtarları çıkariyorsunuz.»

İmam Ahmed b. Hanbel, Yezid ve Muhammed b. Amr kanalı ile Ebu

Hüreyre'nin söyle dedigini rivayet etti: Rasûlullah (s.a.v.) buyurdu ki:

«Allah tarafından düşmanlarımin kalbine korku salınarak bana yardım edildi ve bana özlü sözler verildi. Yeryüzü benim için mescid ve temizleyici kilindi. Bir ara ben uyumakta iken yer hazineleri bana getirildi ve elime bırakıldı.»

Buharî ve Müslim'in sahihlerinde söyle bir rivayet vardır:

«Kayser öldükten sonra artık baska bir kayser gelmeyecektir. Kısra Öldükten sonra artık baska bir kısra gelmeyecektir. Nefsim kudret elinde bulunan Allah'a yemin ederim ki, bu ikisinin hazinelerini Allah yolunda harcayacaksınız.»

Sahih hadiste söyle buyrulmustur:

«Süphesiz yüce Allah, doğusuyla, batisiyla yeri bana mülk kildi ve ümmetimin mülkü, bana mülk kilman yerlere kadar ulaşacaktır.» [12]

Fasil

Ibn Ishak dedi ki: Rasûlullah (s.a.v.), hendegin isini tamamladigi zaman Kureysliler, kendilerine tabi olan Beni Kinane ve Tihame halkından 10.000 kisi ile birlikte Cüruf ve Zügabe arasında Rume'den gelen sellerin toplandigi yere gelip indiler. Gatafan ve Necid halkından onlara tabi olanlar da geldiler ve Zenb-i Nekama'da Uhud'un tarafina dogru olan yere indiler. Rasûlullah ve Müslümanlar çıktılar ve arkalarım Sel' dagina verdiler. Rasûlullah, Müslümanlardan 3.000 kisi ile çıktı ve ordugahini orada kurdu. Hendek, onunla düşman arasında idi. Çocuklarla kadınların kalelere yerlestirilmesini emretti.

ibn Hisam dedi ki: Rasûlullah, Medine'de yerine Ibn Ümmü Mek-tum'u vekil birakti.

Ben derim ki: Su ayetin manasi iste budur:

«Onlar size yukarinizdan ve asaginizdan gelmislerdi. Gözler de dönmüstü, yürekler ağızlara gelmişti. Allah için çeşitli tahminlerde bulunuyordunuz.» (el-Ahzâb, io.)

Buharî, Osman b. Ebi Seybe kanali ile Hz. Aise'nin: «Onlar size yukarinizdan ve asaginizdan gelmislerdi. Gözler de dönmüstü.» ayet-i kerimesi hakkında söyle dedigini rivayet etmistir: «O gün hendek günü idi.»

Musa b, Ukbe dedi ki: Düşman grupları Medine çevresine gelip ordugah kurduklarında, Kurayza oğulları onlara karşı kalelerini kilitlediler.

Ibn Ishak dedi ki: Hüey b. Ahtap en-Nadrî çıktı ve Beni Kurayza adına akid ve sözleşme yapan Ka'b b. Esed el-Kurayzî'nin yanına geldi. Ka'b, Rasûlullah (s.a.v.) ile kavmine karşı musalaha yapmisti. O-nunla akidlesip

sözleşmişti. Ka'b, Hüvey b. Ahtab'm gelisini duyunca ona karşı kalesinin kapısını kilitledi. O ise, ondan izin istedi. O da ona kapıyı açmaya yanaşmadı. Bunun üzerine Hüvey şöyle seslendi:

- Ey Ka'b, yazıklar olsun sana! Bana kapıyı aç.
- Ey Hüvey, sana yazıklar olsun! Süphesiz sen uğursuz bir adamsın ve ben Muhammed ile muahede yapmışımdır. Benimle onun arasındaki muahedeyi bozacak değilim. Ben ondan ancak vefakarlık, doğruluk ve sadakat gördüm.
- Yazıklar olsun sana! Bana kapıyı aç da seninle konuşayım.
- Ben kapıyı açacak değilim.
- Vallahi senin yemegini yememden korktuğun için kapıyı bana karşı kilitledin.

Böyle diyerek onu kızdırdı. O kapıyı açınca ona şöyle dedi:

- Ey Ka'b, yazıklar olsun sana! Sana zamanın izzetini ve yüksek bir denizi (kalabalık adamları) getirdim. Sana Küreys'i getirdim. Kumandanları ve liderleriyle birlikte getirdim. Onları Rume'den sellerin toplandığı yere indirdim. Gatafan'ı getirdim. Kumandanları ve liderleriyle beraber getirdim. Onları Uhud yanında Zenb-i Nekama denen yere indirdim. Benimle Muhammed'in ve onunla beraber olanların kökünü kurutmamıza kadar beraber bulunup sebat edeceklerine dair söz verdiler:

Ka'b ise, ona şöyle dedi:

- Hayır, vallahi bana zamanın zilleti ve ince, susuz bir bulutla geldin. Böyle bulutlar simsek çakar, yıldırım saçar, ama yağmur yağdırmazlar. Yazıklar olsun sana ey Hüvey! Beni ve benim üzerinde bulunduğum şeyi bırak. Bana ilisme, çünkü ben Muhammed'den sadece doğruluk ve vefakarlık gördüm.

Hüvey, Ka'b'i ikna etmeye çalıştı. İsrarına devam etti. Nihayet Allah adı üzerine ondan bir sözleşme aldı. Şöyle ki:

"Andolsun eğer Kureys ve Gatafan geri dönerlerse ve Muham-med'e bir musibet eristirmezlerse, ben seninle birlikte senin kalene gireceğim ki, sana isabet eden şey bana da isabet etsin."

Ka'b b. Esed, daha sonra Rasûlullah ile yaptığı sözleşmesini bozdu ve onunla Rasûlullah (s.a.v.)'m arasındaki sözleşme yürürlükten kalkmış oldu.

Musa b. Ukbe dedi ki: Ka'b b. Esed ile Beni Kurayza, kendileri için Kureys ve Gatafan kabilelerinden rehine almasını Hüvey b. Ah-tab'a emrettiler ki, bu rehinerler kendi yanlarında kalsın ve eğer Ku-reyslilerle Gatafanlılar, Muhammed'in üstesinden gelemeden geri dönerlerse, kendilerine bir zarar dokunmasın. Bunlar, rehinerlerin Kureys ve Gatafan esrafından seçilen doksan kişi olması gerektiğini söylediler. Bunun üzerine Hüvey onlarla

vurustu. O esnada bunlar da ahdi bozdular. Akdin yazili oldugu sahifeyi parçaladilar. Ancak Sa'ne ogullari Esed, Üseyd ve Salebe bunun disinda kaldilar. Bunlar Rasûlullah (s.a.v.)'m yanma çikip gittiler.

Ibn Ishak dedi ki: Rasûlullah (s.a.v.) ile Müslümanlara haber u-lastigi zaman Rasûlullah (s.a.v.), Sa'd b. Muaz b. Numan'i gönderdi. Os o zaman Evs'in lideri idi. Yine Sa'd b. Ubade b. Düleym'i de gönderdi. O, Beni Saide b. Ka'b b. Hazreç'ten biri idi. Bu da o zaman Haz-rec'in lideri idi. Bunlarla birlikte Abdullah b. Revaha vardi. Bu, Beni Haris b. Hazrec'in kardesidir. Bir de Havvad b. Cübeyr'i gönderdi. Bu, Beni Amr b. Avf m kardesidir. Bunlari gönderirken Rasûlullah

söyle dedi:

- Gidiniz ve bakiniz. O kavimden bize varan haber gerçek midir, degil midir? Eger gerçek ise, bana anlayacagim bir isaretle bildirin. Halkin kuvvetlerini zaafa ugratmayin. Eger bizim ile kendileri arasindaki antlasmaya sadik iseler, onu millete açıklayin.

Bunun üzerine çikip gittiler ve onlarin yanma vardilar.

Musa b. Ukbe dedi ki: Bunlar gidip onlarin kalelerine girdiler. Onlari ateskese davet ettiler. Antlasmayi yenilemelerini istediler. Yahudiler buna yanasmayinca onlar söyle dediler:

- Iste simdi bizim kanadimiz kirildi.

Böyle demekle Nadir ogullarim kastettiler. Onlar, elçileri kaleden çikarip kovdular. Rasûlullah (s.a.v.)'a tahkir edici sözler sarfettiler. Sa'd b. Ubade, onlara küfretmeye basladi. Onlari öfkelenbildirdi. Sa'd b. Muaz ise söyle dedi:

- Vallahi biz bunun için gelmedik. Aramizdaki mesele karsilikli küfürlesmeden daha önemli bir meseledir.

Sonra Sa'd b. Muaz, onlara seslenerek söyle dedi:

- Ey Beni Kurayza kabilesi! Dogrusu siz, aramizdaki iliskileri bilmektesiniz. Aramizda meydana gelen hadiseyi de biliyorsunuz. Nadir ogullarinin basina gelen seylerin, hatta daha aci seylerin basiniza da gelmesinden korkuyorum.

Bunuii üzerine onlar:

- Sen babanin, seyini yemissin, dediler. Sa'd b. Muaz:

- Böyle dememeniz, aksine baska seyler söylemeniz gerekir, öylesi sizin için daha uygun ve daha güzel olurdu, dedi.

Ibn Ishak dedi ki: Onlar, Rasûlullah (s.a.v.)'a küfrettiler ve: «Ra-sûlullah da kimmis? Bizimle onun arasinda herhangi bir antlasma ve sözleşme yoktur.» dediler. Bunun üzerine Sa'd b. Muaz onlara küfretti. Onlar da ona

küfrettiler. Sa'd, hiddetli bir adamdi. Sa'd b. Ubade ona:

- Onlara küfretmeyi bırak. Çünkü aramızdaki şey, küfretmekten daha önemlidir, dedi.

Sonra bu iki Sa'd ve beraberlerindeki, Rasûlullah (s.a.v.)'m yanına gelip selam vererek söyle dediler:

- Bunlar, Recî ahabından olan Hübeyb ile arkadaşlarına hainlik yapan, Udel ve Kare kabileleri gibi hainlik yaptılar ya Rasûlallah.

Bunun üzerine Rasûlullah söyle buyurdu:

- Allahu Ekber! Ey Müslümanlar topluluğu! Müjdeler olsun! Musa b. Ukbe dedi ki: Kendisine Beni Kurayza'dan haber geldiği

zaman Rasûlullah (s.a.v.) elbisesine büründü. Uzandı ve uzun müddet bekledi. Bela ve korku, Rasûlullah'ın uzandığını gördükleri zaman insanların üzerinde siddetlendi ve Beni Kurayza'dan ona hayırlı haber gelmediğini anladılar, sonra Rasûlullah basını kaldırdı ve:

- Allah'ın fethi ve yardımı ile müjdelenin, dedi.

Sabah olunca iki taraf karşı karşıya geldi. Aralarında taş ve ok atışmaları oldu.

Said b. Müseyyeb, Rasûlullah (s.a.v.)'m söyle dediğini rivayet etti:

«Allahım, sözünü ve vaadini yerine getirmeni senden istiyorum. Allahım! Eğer istersen sana ibadet edilmez.»

İbn İshak dedi ki: İşte o esnada bela büyüdü ve korku siddetlendi. Düşmanlar her taraftan geldiler. Mü'minler bütünü bir zan içine düştüler. Bazı münafıklarda nifak alametleri açıkça görüldü. Ve Mu-attib b. Kusayr (ki bu, Beni Amr b. Avf'ın kardeşidir.) söyle demeye başladı: Muhammed, bize kışkırtma ve kayserin hazinelerine sahip olacağımızı vaat ediyordu. Bugün ise bizden herhangi biri, def-i hacete giderken kendi basına bir bela gelmesinden emin olamıyor.

Hatta Evs b. Kayzî söyle demisti: «Ya Rasûlallah! Evlerimiz düşmana karşı açıktır. (Bu sözü kendi kavminden olan bir erkekler topluluğu içinde söylemişti.) İzin ver de evimize dönelim. Çünkü evimiz Medine dışındadır.»

Ben derim ki: Su ayet-i kerimelerde, bu ve benzeri adamlar kastedilmektedir:

«İki yüzlüler ve kalblerinde hastalık olanlar: «Allah ve peygamberi bize sadece kuru vaatlerde bulundular.» diyorlardı.

İçlerinden bir takimi: «Ey Medineliler, tutunacak yeriniz yok, geri dönün» demisti. İçlerinden bir topluluk da peygamberden: «Evlerimiz düşmana açıktır» diyerek izin istemişlerdi. Oysa evleri açık değildi. Sadece kaçmak

istiyorlardi.» (ei-Ahzâb, 12-13.)

İbn İshak dedi ki: Rasûlullah (s.a.v.) ve ona karsi duran müsrikler, yirmi kûsur gece (bir aya yakin bir zaman) kaldilar. Aralarinda savas olmadı. Sadece ok atismasi ve kusatma oldu.

Halkin üzerine bela siddetlendiği zaman Rasûlullah (s.a.v.), Uyeyne b. Hisn b. Hûzeyfe b. Bedr'e ve Haris b. Avf b. Ebi Harise el-Mürri'ye (ki bu iki zat, Gatafan'm yöneticileridirler) haber gönderdi ve onlara, askerleriyle beraber kendilerinden vazgeçip geri dönmeleri karsiliginda Medine'nin ürünlerinin üçte birini vermek istedigini bildirdi. Rasûlullah (s.a.v.) ile bu iki lider arasında baris akdi cereyan etti. Sözlesmeyi yazdilar. Ama ne sahidlik, ne de sulh azmi gerçekleşti. Yalnız birbirini ikna etmeye çalıştilar. Rasûlullah (s.a.v.), sözünü yerine getirmek istediği zaman Sa'd b. Muaz'a ve Sa'd b. Ubade'ye haber gönderdi. Bunu onlara hatırlatti. Bu hususta onlarla istisare etti. Onlar da söyle dediler: Ya Rasûlallah, bu senin yapmamizi arzuladığın bir is midir ki, yapalım, yoksa yapmamiz zorunlu olan ve Allah tarafından sana emredilmiş olan birsey midir yahut yalnız bizim için yaptığın birsey midir?

Rasûlullah buyurdu ki:

- Hayir, aksine onu sizin için yapıyorum. Vallahi bunu ancak su sebepten yapıyorum. Gördüm ki Araplar, bir tek yaydan ok atar gibi birleserek size atiyorlar ve her bir yandan size karsi siddetlenmislerdir. Bu durumda onların güçlerini, hakimiyetlerini bir dereceye kadar hafifletmek istedim.

Bunun üzerine Sa'd b. Muaz, ona söyle dedi:

- Ya Rasûlallah! Biz ve onlar, Allah'a sirk kosa, putlara ibadet eden bir millet idik. Ne Allah'a ibadet ediyorduk, ne de onu taniyorduk. Onlar oradan (Medine'den) bir hurmayi dahi ancak misafirlik halinde ya da satın alarak yiyebiliyorlardı. Allah bize İslâm'i ikram ettiği ve bizi hidayete eristirdiği, bizi seninle ve İslâmiyet vasitasiyla yücelttiği zaman mi mallarimizi onlara verecegiz? Allah'a yemin ederim ki, bizim buna ihtiyacimiz yoktur. Vallahi onlara ancak kiliç veririz. Ta ki Allah, bizimle onların arasında hükmünü versin!

Rasûlullah (s.a.v.), ona dedi ki:

- Haydi bildigin gibi yap.

Bunun üzerine Sa'd b. Muaz, sahifeyi eline aldı ve ondaki yaziyi sildi. Sonra söyle dedi:

- Haydi bize karsi bütün güçleriyle çalışsinlar bakalim!

İbn İshak dedi ki: Düşmanlar, Rasûlullah (s.a.v.) ile Müslümanlari kusatma altında tuttular. Fakat aralarında savas olmadı. Yalnız Kureysli bazı

süvariler müstesna. Arar b. Abdi Vüd b. Ebi Kays (ki bu, Beni Amr b. Lüey kabil esindendir.), Ikrim b. Ebi Cehil, Hübeyre b. Ebi Vehb (Bu ikisi Mahzumî kabilesindendir.) ve Dirar b. Hattab b. Mirdas (Beni Muharib b. Fihri kabilesindendir.) gibi. Müslümanlara karşı savasa teşebbüs ettiler. Atlarının sırtına atlayıp Beni Kina-ne'nin menziline vardılar ve şöyle dediler:

- Ey Beni Kinane! Savasa hazırlanın. Yakında bu günün süvarilerinin kim olduğunu bileceksiniz!

Sonra atlarıyla süratle gittiler ve nihayet hendek üzerinde durdular. Hendegi gördükleri zaman şöyle dediler:

- Vallahi bu kurulmuş bir hiledir. Araplar böyle birseyi daha önceleri bilmiyorlardı.

Böyle dedikten sonra hendegin dar bir yerine yöneldiler. Oradan geçmek için atlarını sürdüler. Atlar oradan şiddetle girdiler. Atlarla, hendek ile Sel' dağı arasında çorak topraklar üzerinde dolastılar. Ali b. Ebi Talib, kendisiyle beraber Müslümanlardan birkaç kişiyle birlikte çıktı. Onlara karşı o dar gedigi tuttular. Atılar, onların tarafına doğru süratle gelmeye başladılar. Amr b. Abdi Vüd, Bedir gününde savasmıştı. Hatta hareket edemeyeceği vaziyette ağır yara almıştı. Uhud gününde hazır bulunmamıştı. Hendek günü olduğu zaman, savasa katıldığına görülmesi için işaretlenmiş olarak savasa çıktı ve atı durduğu zaman:

- Mübareze yapmak için karşıma kim çıkacak? dedi. Ali b. Ebi Talib çıktı ve şöyle dedi:

- Ey Amr! Sen Allah'a söz vermisti ki, Kureys'ten herhangi biri seni iki şeyden birine çağırırsa, mutlaka birini yaparsın.

Oda:

- Evet, dedi. Ali:

- Ben, seni Allah'a, O'nun Rasûlüne ve İslâm'a davet ediyorum, dedi.

Amr:

- Benim bunlara ihtiyacım yok, dedi. Ali ise şöyle dedi:

- Ben, seni yerde vurusmaya davet ediyorum. Amr:

- Niçin ey kardeşimin oğlu? Vallahi seni öldürmek istemiyorum, dedi.

Ali ise şöyle dedi:

- Ama vallahi, ben seni öldürmek istiyorum.

Bunun üzerine o esnada Amr Öfkelenip atından kendini yere attı ve atını durdurdu. Onun yüzüne vurdu. Sonra Ali'nin üzerine geldi. Böylece ikisi savaş alanına indiler. Dolastılar, vurdular. Ali onu öldürdü. Onların atlarını yenilgiye uğramış olarak çıktılar. Nihayet Hendek'ten kaçarak gittiler.

Ibn Ishak dedi ki: Ali b. Ebi Talib bu hususta söyle bir siir okudu:

«Görüsünün kitliginden ötürü putlara yardım etti.

Ben ise dogru görüslülüğüm sebebiyle Muhammed'in Rabbine (yani O'nun dinine) yardım ettim.

Böylece onu yumusak kumlarla yüksek sarp yerlerin arasında, hurma agacinin dallari gibi yere yatik olarak biraktigim zaman hendegi tikadim.

Elbiselerinden istemeyerek iffetimi korudum. Eger ben iki yanima atmis olsaydim, beni elbiselerimden soyardi.

Ey Ahzab toplulugu! Allah'in kendi dinini ve peygamberini yordimsiz birakacagini sanmayin!»

Ibn Hisam dedi ki: Siirden anlayan ilim sahiplerinin çogu, bu siirin Hazreti Ali'ye ait oldugu hususunda süphelidirler.

Ibn Ishak dedi ki: Ikrim b. Ebi Cehil, o gün mizragini atti. O, Amr'in ölümünden ötürü hezimete ugramisti. Hassan b. Sabit, bu hususta söyle dedi:

«Kaçti ve bize mizragini atti. Ey Ikrim b. Ebi Cehil, belki yapmamissin. t Ve yoldan sapmadikça küçük deve kusunun kosmasi gibi kosarak geri döndün.

Sanki senin kafan küçük sirtlanin kafasi gibidir.»

Hafiz el-Beyhakî "Delâilu n-Nübüvve" adli eserinde, Ibn Ishak'm söyle dedigini rivayet etmistir: Amr b. Abdi Vüd, demir zirh giyerek ortaya çıktı ve:

- Mübareze yapmak için karsima kim çıkacak? diye yüksek sesle sordu. Ali kalkip: Ben onunla mübareze yapacagim ey Allah'in peygamberi, dedi. Rasûlullah: «O Amr'dir. Otur yerine» dedi. Sonra Arar yine yüksek sesle bagirdi:

- Benimle mübareze yapacak bir erkek yok mu?

Böyle dedikten sonra Müslümanlari küçümsemeye, tahkir etmeye ve kinamaya baslayip söyle dedi:

- Nerede o Cennet'iniz ki, öldürülen adamlarinizin oraya girecegini iddia ediyorsunuz? Karsima mübareze için bir erkek çıkaramiya-cak misiniz?

Ali kalkip: «Ya Rasûlallah, onun karsisina ben çıkacagim» dedi. Rasûlullah: «Otur» dedi. Sonra Amr, üçüncü kez bagirdi ve söyle dedi:

«Topluluklarina: Mübareze yapacak kimse yok mu? diye bagirmaktan sesim kisildi.

Yürekli kimseler korkunca çabucak is bitiren emsal kimsenin yerinde durdum.

Bu yüzden ben musibet ve felâketlerden önce süratle gelmeye devam edeceğim.

Delikanlıdaki yigitlik ve cömertlik, en iyi huylardandır.»

Hız. Ali kalkıp: «Ya Rasûlallah; buna karşı ben çıkacağım» dedi. Rasûlallah: «O Amr'dir.» dedi. Ali: «Amr olsa bile karşıma ben çıkacağım!» deyince, Rasûlallah ona, mübareze için Amr'ın karşıma çıkmaya izin verdi. O da Amr'ın karşıma çıkmak üzere yürüdü. Yürürken şöyle diyordu:

«Acele etme, senin çağrına cevap verecek adam geldi. O aciz değildir.

Azmi, basireti sağlamdır. Doğruluk, her kurtulacak kimseyi kurtarır.

Ben ümid ederim ki, senin üzerine cenazeler için yapılan agit düzenlenir.

Öldürücü darbeyi sana vuracağım. Musibet ve felaketler anında, o darbemden söz edilecektir!»

Amr dedi ki:

- Sen kimsin?

- Ben Ali'yim.

- Abdumenafl m oğlu mu?

- Ben Ebu Talib oğlu Ali'yim.

- Yegenim. Amcaların arasında senden daha yaşlı kimseler vardır. Senin kanını akitmaktan hoşlanmıyorum. Onlar gelsinler.

- Hayır, ama Allah'a yemin ederim ki, ben, senin kanımı akitmek istiyorum.

Hız. Ali'nin bu sözü üzerine Amr, öfkelen-di, atından indi ve tıpkı ateş parçasını andıran kılıcını çekti. Sonra öfkeli vaziyette Ali'nin üzerine geldi. Ali de kalkını ile onun karşıma çıktı. Amr, kendi kalkanını Ali'ninkine vurdu. Onu parçaladı ve Ali de kılıcını ona vurdu. Basına isabet ettirdi. Basını yardı. Ali, sonra omuzuna bir darbe vurdu. Amr yere düştü. Toz duman kalktı. Rasûlallah (s.a.v.) tekbir sesini duydu. Biz de o esnada Ali'nin Amr'i öldürdüğünü anladık. Orada Ali şöyle dedi:

«Ali atlılara böyle karşı çıkar. İste böylece benden ve ondan arkadaşlarımı uzak tutun.

Bugün irzini korumak beni firardan meneder. Basa vurulan darbe hedefini sasırarak değildir.

Kit görüşlülüğünden ötürü putlara ibadet etti.

Ben ise doğru görüşlülüğüm sebebiyle Muhammed'in Rabbine ibadet ettim.»

Sonra Ali, Rasûlallah'a güleç bir yüzle geldi. Ömer b. Hattab ona:

- Amr'm zirhini soyup getirseydin ya. Çünkü Araplardan onun zirhi kadar iyi bir zirha sahip bir kimse yoktur, dedi.

Ali dedi ki: Ben ona darbeyi vurdugumda o kiçini bana döndü. Ey amca oğlu, ben onu soymaktan utandim. Ve atlılari da hezimete ugramis olarak çikip gittiler. Hendege geçip öbür tarafa gittiler.

Beyhakî'den nakilde bulunan Ibn Ishak'm anlattigina göre Hz. Ali, kilicini onun kürek kemigine saplamis, göğsünden çıkarmisti. Böylece Amr, hendeke ölmüştü. Müsrikler, Rasûlullah (s.a.v.)'a haber göndererek onun cesedini 10.000 dirheme satın almak istediklerini söylediler. Rasûlullah, onlara su cevabi verdi: «O sizin olsun. Biz ölülerin cesed bedelim yemeyiz.»

Imam Ahmed b. Hanbel, Nasr b. Bab kanali ile Ibn Abbas'm söyle dedigini rivayet etmistir: «Hendek savasinda Müslümanlar, müsriklerden bir adam öldürmüşlerdi. Onun cesedine karsilik, Müslümanlara mal verildi. Rasûlullah (s.a.v.), bunun üzerine söyleeledi: «Onun cesedini müsriklere verin. Onun cesedi murdardir. Bedeli de murdardir.» Rasûlullah, onların verdikleri cesed bedelini kabul etmedi.»

Beyhakî, Hammad b. Seleme kanali ile Ibn Abbas'm söyle dedigini rivayet etmistir: Ahzab gününde müsriklerden bir adam öldürüldü. Müsrikler, Rasûlullah (s.a.v.)'a: «Onun cesedini bize gönder. Ona karsilik size 12.000 dirhem verelim.» diye haber gönderdiler. Rasûlullah: «Onun cesedinde de, cesed bedelinde de hayir yoktur.» dedi.

Musa b. Ukbe'nin anlattigina göre müsrikler, Nevfel b. Abdullah el-Mahzumî'nin öldürölmesi esnasinda Rasûlullah'a haber göndererek onun cesedini talep ettiler. Cesedine karsilik diyet vermeyi teklif ettiler. Rasûlullah (s.a.v.) ise söyle cevap verdi:

«O murdardir. Diyeti de murdardir. Allah ona da, diyetine de lanet etsin. Onun diyetine ihtiyacimiz yoktur. Cesedini defnetmenize engel olacak degiliz.»

Yunus b. Bükeyr, Ibn Ishak'm söyle dedigini rivayet etmistir: Nevfel b. Abdullah b. Mugire el-Mahzumî ortaya çıktı ve kendisiyle mübareze yapacak adam istedi. Ona karsi Zübeyr b. Avvam çıktı. Zü-beyr, ona bir darbe vurup ikiye böldü. Öyle ki, kilicinda bir gedik meydana geldi. Zübeyr dönerken söyle dedi:

«Ben Öyle bir adamim ki, korurum. Ümmî Peygamber Mustafa'yi himaye ederim.»

Ibn Cerir'in anlattigina göre Nevfel, hendege düstüğünde insanlar ona tas attilar. O da söyle diyordu: «Ey Arap toplulugu! Beni öldü-recekseniz bari bundan daha güzel bir sekilde Öldürün.» Bunun üzerine Ali, hendege inerek onu öldürdü. Müsrikler, bedel karsiliginda onun cesedini Rasûlullah'tan

istediler. Rasûlullah, onlardan bedel almayı kabul etmedi ve cesedini almalarına müsaade etti.

Bu rivayet iki yönü ile gariptir.

Beyhakî, Hammad b. Yezid kanalı ile Abdullah b. Zübeyr'in söyle dedigini rivayet etmiştir: «Hendek gününde kadınlar ve çocuklarla birlikte kaleye konuldum. Yanımda Ömer b. Ebi Seleme de vardı. Basını eğdi, sırtına çıktım, etrafa baktım. Babama baktım ki, o, kah o tarafa, kah bu tarafa hamle yapıyor. Karsisine ne çıkarsa ona saldırıyordu. Aksamleyin yanımıza, kaleye geldiğinde dedim ki:

- Ey babacığım, bugün seni gördüm. Yaptıklarını da seyrettim.

- Beni gördün mü yavrucugum?

-Evet.

- Babam anam sana feda olsun!»

Ibn İshak dedi ki: Mü'minlerin annesi Hz. Aise, hendek gününde Beni Harise'nin kalesinde idi. Orası, Medine kalelerinin en muhafazalısı idi. Sa'd b. Muaz'ın annesi de kalede idi. Aise dedi ki: «Bu, bizim üzerimize örtünme emri nazil olmadan önce idi. Sa'd, üzerinde kısa, yukarı kalkmış bir zirh olduğu halde geçti. O zirhin kolunun hepsi dışarı çıkmıştı. Ve elinde de mızrağı vardı. Mızrağını hızlıca sallayıp söyle diyordu:

«Biraz bekle ki Hamel savasa gelsin. Ecel gelince ölümden bir sakınca yoktur.»

Anası ona söyle dedi:

- Ey oğlum! Savasa katil. Vallahi gecikmiş bulunuyorsun. - Hz. Aise dedi ki: Ben de onun anasına söyle dedim:

- Ey Sa'd'ın annesi! Vallahi elbette Sa'd'ın zirhinin bundan daha mükemmel olmasını arzu ederdim.

Anası dedi ki:

- Okun isabet ettiği noktadan onun için korkuyorum.

Sa'd b. Muaz, bir okla vurulmuştu. Bu yüzden kolundaki bir damarı kesilmişti.

Ibn İshak, Asim b. Ömer b. Katade'nin söyle dedigini rivayet etmiştir: Sa'd b. Muaz'a ok atan kişi, Beni Amir b. Lüeyy kabilesinden Hibban b. Kays b. Arika'dır. Oku ona vurduğu zaman:

- Al bunu benden, ben Anka'nın oğluyum, dedi. Sa'd:

- Allah senin yüzünü Cehennem'de terletsin, dedikten sonra söyle beddua etti:

«Ey Allah'im, eger Kureys ile savastan birsey geriye biraktiysan beni yasat. Çünkü senin rasûlüne eziyet veren, onu yalanlayan ve onu memleketinden sürgün eden bir kavim ile savasmayi sevdigim kadar hiçbir seyi sevmiyorum. Ey Allah'im, eger bizimle onların arasında savasi durdurdunsa, bu darbeyi benim için bir şahadet kil ve Beni Kurayza'nın yıkilisini gözlerimle görmedikçe beni öldürme.»

Ibn İshak dedi ki: Yalancilikla itham edemeyecegim birinin, Abdullah b. Ka'b b. Malik'den naklen bana haber verdigine göre Abdullah söyle diyordu:

«O gün Ebu Üsame el-Cüsemî'den baskasi Sa'd'a vurmadı. Bu, Beni Mahzurn'un müttefiki olan bir kimse idi. Ebu Usame, bu hususta İkrime b. Ebi Cehil için bir siir söyledi:

«Ey İkrime, bana, «Halid, Medine'nin kalelerini sana feda etti.» dedigin zaman beni kinasaydin ya!

Sa'd'a vurup dirsekler arasında damardan kan fiskirtan ben değil miyim?!

Böylece Saidcik ölümüne kavustu. Gögsü yükselmis bekar kızlar, saçma ak düsmüs ihtiyar ile beraber yüksek sesle ona agladılar.

Sen misin onu koruyan? Oysaki Ubeyde, isler sarpa sardigi zaman onlardan bir topluluğu yardima çağırmisti.

Onlar onun yolundan saptıkları ve diğer taraftan, bir kasteden kastetmekten korkmuş olduğu zaman.»

Ibn İshak dedi ki: Bunun hangisinin olduğunu en iyi bilen Allah'tır.

Ibn Hisam dedi ki: Sa'd'a ok atan kisi, Haface b. Asim b. Hibban'-dir.

Ben derim ki: Cenâb-i Allah, dostu Sa'd b. Muaz'ın Beni Kurayza hakkındaki duasına icabet etti. Bu hususta onun gözünü aydın kildi. Kendi kudreti ve müyesser kilması sebebiyle Sa'd'ı onlar hakkında hakem kildi. Zaten onlar, Sa'd'm hakemliğini istediler. Nitekim bu husus, ileride de açıklanacaktır. Sa'd, onların savaşçılarının öldürülmesine, çocuklarının esir alınmasına hükmetti, öyleki, Rasûlullah (s.a.v.), ona söyle dedi:

«Onlar hakkında yedi semanın üzerinde Allah'ın hükmü ile hükmettin.»

Ibn İshak, Yahya b. Abbad b. Abdullah b. Zübeyr kanalı ile Abbad'm söyle dedigini rivayet etmistir: «Safîye binti Abdülmuttalib, Hassan b. Sabit'in kalesi Fari'de idi. Dedi ki:

«Hassan b. Sabit, kadınlar ve çocuklarla birlikte orada, yanımızda bulunuyordu. Yahudilerden bir adam, bizim yanımıza geldi. Kaleyi dolasıp durmaya başladı. Beni Kurayza savaş açmisti. Rasûlullah (s.a.v.) ile aralarındaki ilişkileri kesmişlerdi. Bizimle onlar arasında bizi koruyacak, bizi müdafaa edecek bir kimse yoktu. Rasûlullah (s.a.v.) ile diğer Müslümanlar,

düşmanlarının karsısında göğüs göğü-se bulunuyorlardı. Herhangi biri bize geldiği zaman bunlar düşmanlarının yanından ayrılıp yanımıza gelemiyorlardı. Dedim ki:

«Ey Hassan, iste bu Yahudi, gördüğün gibi kaleyi dolasiyor. Vallahi ben bunun arkamızdaki Yahudilere bizi göstermeyeceğinden emin değilim. Rasûlullah (s.a.v.) ve ashabi da bizimle ilgilenemiyor, in, onu öldür.»

Hassan dedi ki:

«Ey Abdülmuttalib'in kızı! Allah senin iyiliğini versin. Vallahi sen de biliyorsun ki, ben bu işi yapacak bir kimse değilim.»

Safiye dedi ki: Hassan bana böyle söylediği zaman ve orada bir şey görmediğimde de belimi bağladım. Sonra bir direk alıp kaleden indim. O Yahudiye direk vuruş onu öldürdüm. Can verdiğinde kaleye döndüm ve dedim ki:

- Ey Hassan, in de onun üstündekileri çıkarıp al. Erkek olduğundan onu soyamadım.

Hassan dedi ki:

- Onu soymaya ihtiyacım yok. Ey Abdülmuttalib'in kızı!»

Musa b. Ukbe dedi ki: Müsrikler Müslümanları çembere aldılar. Onları, kendi birliklerinden birinin kalesi gibi bir kaleye sığınmak mecburiyetinde bıraktılar. Yirmi geceye yakın bir süre, onları kusatma altında tuttular. Her taraftan onları çevrelediler. Bu kusatmanın tamam olup olmadığı bilinemez hale gelmişti. Rasûlullah (s.a.v.)'m tarafına kalabalık bir birlik sevkettiler. Geceye kadar onlarla savastılar. İkinci namazı yaklaştığında düşman birliği de Müslümanlara yaklaştı. Peygamber (s.a.v.) ve beraberindeki sahabelerden hiçbiri istedikleri şekilde ikinci namazını kılamadılar. Gece olunca düşman birliği geriye çekildi. Onlar, Rasûlullah (s.a.v.)'m söyle dediklerini ifade etmişlerdir:

«Onlar, bizi ikinci namazım kılmaktan alıkoydular. Allah, onların karınlarını ve kalblerini -baska bir rivayete göre de mezarlarını- ateşle doldursun.»

Bela siddetlendiğinde birçok insanlar münafiklastılar ve çirkin sözler söylediler. Rasûlullah (s.a.v.), insanlardaki bu bela ve sıkıntıyı görünce onları müjdeleyerek şöyle dedi:

«Nefsim kudret elinde bulunan Zata yemin ederim ki, görmekte olduğunuz bu siddet ve sıkıntı üzerinizden kalkıp gidecektir. Beyt-i Atik'i güven içinde tavaf edeceğimi ve Allah'ın, Ka'be'nin anahtarlarını bana vereceğini ve Allah'ın, kısıra ile kayseri helak edeceğini, onların hazinelerini Allah yolunda harcayacağınızı ümid ederim.»

Buhari, İshak kanalı ile Hz. Ali'nin söyle dediklerini rivayet etmiştir: Hendek

gününde Peygamber (s.a.v.) söyle buyurdu:

«Günes batincaya kadar onlar bizi ikindi namazini kilmaktan nasıl alikoydularsa, Allah da onların evlerini ve mezarlarını ateşle doldursun!»

Buharî, Mekkî b. İbrahim kanalı ile Cabir b. Abdullah'tan rivayet etti ki, Hendek gününde güneş battıktan sonra Hattab oğlu Ömer gelip Kureys kafirlerine küfretmeye başladı ve söyle dedi:

- Ya Rasûlallah, ikindi namazını neredeyse güneş batmak üzere iken kılabilirdim.

Peygamber (s.a.v.) de:

- Vallahi ben ikindi namazını kılmadım, dedi.

Biz de Rasûlullah (s.a.v.)'la birlikte Buthan vadisine indik. Namaz için abdest aldı. Biz de abdest aldık. Güneş battıktan sonra ikindiye kıldı. Sonra da akşam namazını kıldı.

İmam Ahmed b. Hanbel, Abdüssamed kanalı ile İbn Abbas'm söyle dedigini rivayet etmiştir: Peygamber (s.a.v.), düşmanla savastı. Onlarla savasmaktan dolayı boş zaman bulamadı. Öyle ki, ikindi namazını vaktinden sonraya bıraktı. Bu durumu görünce söyle dedi:

«Allah'im, bizi ikindi namazını kilmaktan alikoyan kimselerin, evlerini ateşle doldur. Mezarlarını ateşle doldur.»

Yukarıdaki hadislerde "ikindi namazı" diye tercüme ettiğimiz cümlelerin Arapçasında "salatü vusta" yani orta namaz tabiri kullanılmaktadır. Bazı âlimler, bu hadisleri dayanarak salatü vusta'nın ikindi namazı olduğuna dair istidlalde bulunmuşlardır. Nitekim bu hadislerde de buna dair nass mevcuttur. Mezkur hadisin sahinliğinden dolayı Kadi el-Maverdî, bu hususta Safîî- mezhebinin görüşüne bağlanmıştır.

«Namazlara ve orta namaza devam edin. Gönülden boyun eğerek Allah için namaza durun.» (ei-Bakara, 238.) Tefsirimizde bu ayet-i kerimeden bahsederken buna dair nakil ve istidlalleri teferruatıyla açıklamışızdır. Mekhûl ve Evzaî'nin mezhebinde de buna dair ruhsat bulunduğu gibi bazı âlimler, bu durumu delil sayarak savaş mazereti yüzünden namazın ertelenmesinin caiz olduğuna kail olmuşlardır.

Buharî, buna dair bir bab açmış ve bu hadisi ve Peygamber Efen-dimiz'in Beni Kurayza gazvesine giderken Müslümanlara:

«Sizden hiçbiri ikindi namazını Beni Kurayza dışında başka yerde kılmasın.» emrini bu hususta bir cevaz delili olarak ileri sürmüştür. Bu sebeple Beni Kurayza gazvesine giden Müslümanlardan bazisi, ikindi namazını yolda kılmış, bazisi kılmayıp güneş battıktan sonra Beni Kurayza yurduna vardığında kılmıştır. Ama Peygamber (s.a.v.), iki grubu da kımamamıştır.

Buharî, sahabelerden ve Hz. Ömer zamanında hicri yirminci senede Tüster kalesi kusatmasında bulunan kimselerden nakillerde bulunarak savaş mazereti ile namazi normal vaktinden sonraya ertelemenin caiz olduğuna dair deliller ileri sürmüştür. Çünkü o kalenin kusatmasında bulunan mücahidler, fethin yakın olusu ve savaş sebebiyle sabah namazını güneş doğduktan sonra kılmislardı.

Aralarında Safîi'nin de bulunduğu diğer âlimlere gelince -ki bunlar cumhuriyet ulemadır- söyle demislerdir: Namazi vaktinden sonraya ertelemek, Hendek gününde olmuştur. Bu hüküm, korku namazının mesru kılınması ile bilahare netleştirilmiştir. Yalnız korku namazi, Hendek gazvesinde mesru kılınmış değildir. Bu yüzden Müslümanlar, o gün ikindi namazını güneş batmasından sonraya ertelemişlerdir. Bu müskildir.

İbn İshak dedi ki: Bir grup âlim, Peygamber (s.a.v.)'in Usfan'da ikindi namazını kılmış olduğu görüşüne kail olmuşlardır. İbn İshak da bunu söylemiştir ki, o, meğazi ilminin imamıdır.

Hendek gazvesinden önce Hz. Peygamber, Usfan'da korku namazi kılmıştır. Korku namazını kılmaması, aynı zamanda Zatü'r-Rika' gazvesinden de önce idi. Doğrusunu Allah bilir.

Namazın, Hendek gazvesinde normal vaktinden sonraya ertelenmesinin bir unutmama eseri olduğunu söyleyenlere gelince, bunların sözü de anlaşılmaması mümkün bir sözdür. Çünkü namaza devamla tutkulu olan büyük bir kalabalığın bütün fertlerinin, namazi unutarak vaktinden sonraya ertelemiş olmaları ihtimalden uzaktır. Hatta Ebu Hüreyre ve Ebu Said'in rivayetlerinden de anlaşıldığı gibi, onların öğle, ikindi ve akşam namazlarını kılmadan tamamını yatsı vaktinde kılmış oldukları da rivayet edilmektedir. Unutmuş olsalar, bütün bu vakitleri unutmuş olmaları muhtemel değildir.

İmam Ahmed b. Hanbel, Yezid ve Haccac kanalı ile Ebu Said el-Hudrî'nin söyle dediklerini rivayet etmiştir: Hendek gününde alıkonduk. Öyle ki, gecenin bir saati geçti. Sonra Allah bize yetti. İşte bunu şu ayet-i kerime de göstermektedir:

«Savasta, inananlara Allah'ın yardımı yetti. Allah kuvvetli olandır, güçlü olandır.» (ei-Ahzâb, 25.)

Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.), Bilal'i çağırdı. Ona emir verdi. O da kamet getirdi. Tıpkı vaktinde kılarcasma öğle namazını kıldı. Sonra Bilal, ikindi namazi için kamet getirdi. Onu da tıpkı vaktinde kılarcasma kıldı. Sonra Bilal, akşam namazi için kamet getirdi. Onu da tıpkı vaktinde kılarcasma kıldı. Sonra Bilal yatsı namazi için kamet getirdi. Onu da aynı şekilde kıldı. Bu, ayetin nazil olmasından önce idi.»

Haccac dedi ki: Yani korku namazi hakkındaki bu ayetin nazil olmasından

önce idi:

«Eger korkarsanız, yaya yahut binekte iken kilin.» (el-Bakara, 239.)

Neseî, Ibn Ebi Zi'b'in söyle dedigini rivayet etmistir:

«Müsrikler, Hendek gününde bizi ögle namazini kilmaktan -günes batmıcağa kadar- alıkoydular.»

İmam Ahmed b. Hanbel, Hüseyim kanalı ile Abdullah b. Mesud'un söyle dedigini rivayet etmistir:

«Hendek gününde müsrikler, Rasûlullah (s.a.v.)'i, gecenin -Allah'in diledigi kadar- bir bölümü geçinceye kadar dört namazı kilmaktan alıkoydular. Rasûlullah, Bilal'e emir verdi. O da ezan okudu. Sonra kamet getirdi. Ögle namazını kildi. Sonra yine kamet getirdi, ikindi namazını kildi. Sonra yine kamet getirdi. Akşam namazını kildi. Sonra yine kamet getirdi. Yatsı namazını kildi.»

Hanz Ebu Bekir el-Bezzar, Muhammed b. Ma'mer kanalı ile Ca-bir b. Abdullah'in söyle dedigini rivayet etmistir:

«Hendek gününde Peygamber (s.a.v.), ögle, ikindi, akşam ve yatsı namazlarını kilmaktan alıkondı. Sonra Bilal'e emir verdi. O da ezan okuyup kamet getirdi. Ögle namazını kildi. Sonra yine emir verdi. O da ezan okuyup kamet getirdi. İkinci namazını kildi. Sonra yine emir verdi. O da ezan okuyup kamet getirdi. Akşam namazını kildi. Sonra yine emir verdi. O da ezan okuyup kamet getirdi ve yatsı namazını kildi. Sonra da söyle buyurdu:

«Su anda yeryüzünde sizden başka Allah'i anan bir kavim yoktur.» [13]

[1] İbn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 4/129-138.

[2] İbn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 4/138-140.

[3] İbn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 4/141-144.

[4] İbn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 4/145-146.

[5] İbn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 4/146-148.

[6] İbn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 4/148-149.

[7] İbn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 4/150-152.

[8] İbn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 4/153-156.

[9] İbn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 4/156-159.

[10] Bu kelime dilcilere göre "Dumetu" şeklinde kullanılır. Buna göre "Dumetu'1-Cen-del Gazvesi" olur. (Z. Kazici)

[11] İbn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 4/160-161.

[12] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 4/162-177.

[13] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 4/177-191.

Peygamber (S.A.V.)'In Ahzab'a Beddua Etmesi	1
Beni Kurayza Gazvesi	7
Sa'd B. Muaz'in Vefati	21
Hendek Ve Beni Kurayza Gazveleri Hakkında Söylenen Siirler	25
Yahudi Ebu Rafi Sellam B. Ebu'l-Hukayk'in Öldürülmesi	31
Haüd B. Süfyan B. Nübeyh El-Hüzelî'nin Öldürülmesi	35
Amr B. As'in, Hendek Gazvesinden Sonra Necasi İle Arasında Geçen Kissa Ve İslâm'a Girişi	37
H. Peygamberin, Ebu Süfyan'ın Kızı Ümmü Habibe İle Evlenmesi	38

Peygamber (S.A.V.)'In Ahzab'a Beddua Etmesi

Bu fasıl, Cenâb-i Allah'ın müsrikleri kendi güç ve kuvvetiyle oradan geri çevirisi, kalblerine sarsinti verisi, üzerlerine siddetli bir kasırgayı sevketmesi ve bedenlerine bir sarsinti vermesi hakkındadır. Allah, bütün bunları Rasûlü'nü sevdiğinden, onun şerefli çevresini ve havzasını korumak istediğinden yapmıştır.

İmam Ahmed b. Hanbel, Ebu Amir tariki ile Ebu Said el-Hudrî'-nin söyle dediğini rivayet etmiştir: «Hendek gününde dedik ki:

- Ya Rasûlallah! Yürekler ağızlara geldi. Söyleyecek birsey yok mu ki, söyleyelim?

Buyurdu ki:

- Evet vardır: «Allahım, ayıp yerlerimizi Ört ve korkularımızı gider.»

Allah, peygamberinin düşmanlarının yüzüne siddetli bir fırtına estirdi.»

İmam Ahmed b. Hanbel, Cabir b. Abdullah'tan söyle rivayet etti: Peygamber (s.a.v.), Hendek mescidine geldi ve abasını indirdi. Kalkıp ellerini semaya uzatarak müsriklere beddua etti, namaz kılmadı. Sonra tekrar gelip onlara beddua etti ve namaz kıldı.

Buharî ve Müslim'in sahihlerinde Abdullah b. Ebi Evfa'nın söyle dediği rivayet edilmiştir: «Rasûlullah (s.a.v.), Ahzab'a (Hendek savasına katılan müsrik topluluklarına) beddua ederek söyle dedi:

«Ey kitabı indiren, hesabi çabuk gören Allah'im! Ahzab'i hezimete ugrat. Allahım, onları yenilgiye ugrat ve onlara sarsinti ver.»

Bir rivayete göre de söyle demistir:

«Allahım, onları hezimete ugrat ve onlara karşı bize yardım et.»

Buharî, Ebu Hüreyre'den naklederek Rasûlullah (s.a.v.)'in söyle dua ettiğini rivayet etmiştir:

«Allah'tan baska ilâh yoktur. Sadece O vardır. O, ordularına güç verdi, kuluna yardım etti. Ahzabi da yalnız basına mağlub etti. Ondan sonra (baska) birsey yoktur.»

Ibn İshak dedi ki: Rasûlullah (s.a.v.) ile ashabi, düşmanlarının onlara karşı birbirlerine yardım etmelerinden ve her taraftan onlara saldırmalarından ötürü Allah'ın vassfettiği korku ve siddet içinde kaldılar.

Sonra Nuaym b. Mesud b. Amir b. Uneyf b. Salebe b. Kunfuz b. Hilal b. Helave b. Esca b. Reysb. Gatafan, Rasûlullah (s.a.v.)'m yanına gelip söyle dedi: Ya Rasûlallah, süphesiz ben Müslüman oldum ve kavmim benim Müslüman olduğumu henüz bilmiyor. Bana diledigini emret.

Rasûlullah (s.a.v.) da söyle dedi:

«Sen ancak bizim içimizde yalnız bir adamsin. Eger gücün yeterse aralarına gir, onları dağıt. Çünkü savaş bir hiledir.»

" Bunun üzerine Nuaym b. Mesud çıktı ve Beni Kurayza'ya gitti. Gahiliye döneminde onların dostu idi. Onlara söyle dedi:

- Ey Beni Kurayza! Benim size olan dostlugumu bilirsiniz ve özellikle benimle sizin aranızda olan ilişkiyi bilirsiniz.

Onlar da dediler ki:

- Doğru söyledin. Seni itham etmiyoruz. Nuaym dedi ki:

- Kureys ve Gatafan sizin gibi degillerdir. Şehir sizin şehrinizdir. içinde mallarınız, çocuklarınız ve kadınlarınız bulunmaktadır. Ondan başka bir yere gitmeye gücünüz yetmez. Kureys ve Gatafan ise, Muhammed ve ashabiyla savasmaya gelmişlerdir. Ona karşı onlara yardım ettiniz. Oysa ki onların beldeleri, malları ve kadınları başka yerdedir. Sizin gibi degillerdir. Eger ganimet bulurlarsa almaya çalışırlar. Eger başka bir durum meydana gelirse, memleketlerine dönüp giderler. Sizi Muhammed'le basbasa bırakırlar ki, bu durumda gücünüz ona yetmez. Öyleyse onların reislerini rehin almadan onlarla beraber savasmayın. Muhammed'i ele geçirincede kadar bu reisler ellerinizde teminat olsunlar.

Onlar da dediler ki:

- İyi bir görüşe işaret ettin.

Sonra Nuaym çıkıp Kureyslilerin yanına gitti. Ebu Süfyan b. Harb ve onunla beraber bulunan Kureysli adamlarına söyle dedi:

- Benim size olan dostlugumu ve Muhammed'e olan uzakligimi, ayriligimi biliyorsunuz. Benim aklıma bir fikir geldi ki, bunu size bir öğüt olarak teblig etmeyi üzerime bir görev sayıyorum. Yalnız bu fikrin benden geldigini kimseye söylemeyin ve gizleyin.

Onlar da yapariz, dediler. Nuaym dedi ki:

- Bilesiniz ki Yahudiler toplulugu, kendileriyle Muhammed'in arasmda yapilan antlasmalari bozduklarina pisman olmuslardir. Ve ona söyle bir haber göndermislerdir: Biz yaptiklarimiza pisman olduk. Senin için Kureys'ten ve Gatafan'dan esraflarim alalim ve onlari sana verelim ki, sen onların boyunlarim vurasin. Sonra onlara karsi seninle beraber oluruz ve onların köklerini kuruturuz.

Muhammed de onlara, "Peki, olur." diye haber gönderdi. O halde eger Yahudiler size, sizden adamlarinizdan bir takim rehineler istemek için haber gönderirlerse sakın onlara sizden herhangi bir kimseyi rehine olarak vermeyin!

Nuaym, daha sonra çikip Gatafan'a gitti. Onlara söyle dedi:

- Ey Gatafan toplulugu! Süphesiz siz benim aslim, köküm ve asi-retimsiniz. İnsanların bana en sevgililerisiniz. Beni töhmet altında tutacaginizi sanmiyorum.

Onlar söyle dediler:

- Dogru söyledin. Sen bizim yanimizda töhmetlenen bir kisi degilsin.

Nuaym:

- O halde bu sözlerin benden çıktigim kimseye söylememeyin, gizli tutun, dedi.

Onlar da:

, - Yapariz, ne emredersen hazıriz, dediler.

Bunun üzerine Nuaym, Kureyslilere dedigi seylerin aynisini onlara söyledi ve onlari sakindirdigi seylerden bunlari da sakindirdi. Hicri besinci senenin sevval ayinin cumartesi gecesi olduğu zaman Allah'in, Rasûlü için yaptığı işlerden birisi de Ebu Süfyan b. Harb ve Gatafan reislerinin Ikrim b. Ebi Cehl'i, Kureys ve Gatafan'dan bir topluluk içinde Beni Kurayza'ya göndermesi olmustur. Gönderilenler, onlara dediler ki; «Biz kalinacak bir yurttta degiliz. Develer ve atlar helak oldular. Yarın erkenden savaş için gelin de Muhammed'le savasalım ve onunla bizim aramızda olan seyden kurtulalım.»

Onlar da bunlara heyetle söyle bir haber gönderdiler:

«Bugün cumartesi günüdür. Bu öyle bir gündür ki, biz bugünde hiçbir iş yapmayız. Bugünde bazılarımız iş yaptı. Bildiginiz gibi başlarına bazı şeyler geldi. Bununla beraber biz sizinle beraber Muhammed ile savasacak degiliz. Siz bize adamlarinizdan birtakim rehineleri güvence için vermedikçe savasacak degiliz. Çünkü korkuyoruz. Eger savaş size karşı şiddetlenirse,

siz beldelerinize kaçıp gidersiniz. Bizi beldemizde Muhammed'le basbasa bırakırsınız. Bizim gücümüz ona yetmez.» Elçiler onlara Beni Kurayza'nın verdikleri cevabi alıp geri döndükleri zaman Kureyslilerle Gatafanlılar şöyle dediler:

«Vallahi Nuaym b. Mesudun size verdiği haber gerçektir, doğrudur. Beni Kurayza'ya haber gönderip deyin ki, vallahi size adamlarımızdan bir tek kişiyi dahi rehin vermeyiz. Eğer siz savasmak istiyorsanız, çıkın ve savaşın.»

Beni Kurayza ise, Kureys elçileri bu cevabi onlara ilettiklerinde' şöyle dediler:

«Süphesiz Nuaym b. Mesud'un bize anlattığı şey doğrudur. Kureys ve Gatafan kabileleri savasmaktan başka birsey istemiyorlar. Eğer kazanırlarsa ganimet elde ederler. Eğer mağlup olurlarsa beldelerine giderler. Ve sizi Muhammed'le basbasa bırakırlar. Kureys ve Gatafan kabilelerine su haberi gönderin: Süphesiz biz sizinle beraber Muhammed'le savasmayız. Ancak bize bir takım rehineler verirsiniz savaşırız.»

Onlar da Beni Kurayzalılara rehin vermeye yanaşmadılar ve Allah, iki tarafın arasını açtı. Allah, üzerlerine şiddetli bir şekilde soğuk kış gecelerindeki bir rüzgarı gönderdi. Rüzgar onların kaplarını, kaçaklarını ve kazanlarını ters çevirdi. Alt üst etti.»

İbn İshak, Nuaym b. Mesud'un kıssasını Musa b. Ukbe'den daha güzel bir şekilde anlatmıştır. Beyhakî de "Delâil" adlı eserinde böyle anlatmıştır. Onun anlattığının özeti şudur:

Nuaym b. Mesud, duyduğu sözleri yayan bir kimse idi. Tesadüfen bir gece Rasûlullah'ın bulunduğu yerden geçerken yanına uğradı. Ra-sûlullah ona:

- Arkanda ne haberler var? diye sordu. O da su cevabi verdi:

- Kureyslilerle Gatafanlılar, Beni Kurayza kabilesine haber saldılar. Sana karşı savasmak için onlardan takviye istediler ki, senin işini bitirsinler. Kurayzalılar, su cevabi verdiler: Olur, size yardım ederiz. Ancak bize rehineler gönderin.

Onlar Hüey b. Ahtab'ın eliyle yapılan ahdi bozdular. Su şartla ki, kendileri için bir teminat olsun diye yanlarına rehine getirilmesini istemişlerdi.

Rasûlullah (s.a.v.), Nuaym'a şöyle dedi: «Sana bir sır vereceğim. Onu kimseye anlatma. Onlar barışa davet ederek bana haber gönderdiler ki, Nadir oğullarını yurtlarına, evlerine ve mallarının başına göndereyim.»

Nuaym b. Mesud yola çıktı. Gatafanlıların yanına gitti. Giderken de Rasûlullah (s.a.v.), ona: «Savaş bir hiledir! Ümid ederim ki Allah bizim için birşeyler yapar.» dedi.

Nuaym, Gatafanlılarla Kureyslilerin yanına gitti. Onlara durumu anlattı. Onlar da aceleyle koyuldular ve Beni Kurayza kabilesine İkrime ile birlikte bir topluluk gönderdiler. Bu cemaatin gidisi, cumartesi gecesine denk gelmişti. İkrime ve beraberindeki heyet, Beni Kurayzalılardan kendileriyle birlikte Müslümanlara karşı savaşmalarını talep ettiler. Ancak Beni Kurayza Yahudileri, cumartesi gününü bahane ederek savaşılmaya yanaşmadılar. Ayrıca kendileri için bir teminat olsun diye Kureyslilerden ve Gatafanlılardan rehineler istediler. Cenâb-ı Allah, aralarına anlaşmazlık koydu ve ihtilafa düştüler.

Ben derim ki: Kurayzablar, Kureys ve Gatafan kabileleriyle işlerinin yoluna girmesinden ümitlerini kestikleri için Nadir oğullarının Medine'ye geri kabul edilmesi şartı üzerine barış yapmak için Rasûlullah (s.a.v.)'a haber göndermiş olabilirler. Böyle bir ihtimal vardır. Doğrusunu Allah bilir.

İbn İshak dedi ki: «Rasûlullah (s.a.v.)'a, dağılan halleri ve Allah'ın onların topluluklarını dağıtması haberi ulaştığı zaman Hüzeyfe b. Yeman'ı çağırdı ve onu onlara gönderdi ki, geceleyin ne yaptıklarını öğrensin.

İbn İshak, Yezid b. Ziyad b. Muhammed b. Ka'b el-Kurezi'den rivayet etti ki, Küfeli bir adam, Hüzeyfe b. Yeman'a şöyle demiş:

- Ey Ebu Abdullah, Rasûlullah (s.a.v.)'i gördünüz ve ona sahabilik yaptınız mı? Onunla arkadaşlığınız oldu mu?

- Evet, ey kardeşimin oğlu.

- Peki ne yapıyordunuz?

- Vallahi biz gayret gösterip çabalıyorduk.

- Vallahi eğer biz ona kavuşsaydık, onu yer üzerinde yürümeye bırakmazdık ve elbette biz onu boyunlarımızın üzerinde taşırdık.

- Ey kardeşimin oğlu. Vallahi Rasûlullah (s.a.v.)'la birlikte hendekte halimizi gördüm ve Rasûlullah (s.a.v.) gecenin bir zamanında namaz kiliyordu. Sonra bize doğru döndü ve:

- Kim kalkar ve kavmin (müsrüklerin) ne yaptığını bakar, sonra da geri dönerse Allah Teâlâ'dan onu Cennet'te arkadaşım olmasını isterim, dedi.

Korkunun şiddetinden, açlığın zorundan ve sığın zahmetinden dolayı hiç birimiz yerimizden kalkmadı. Kimse yerinden kalkmayınca Rasûlullah (s.a.v.) beni çağırdı. Beni çağırdığı zaman benim için kalkmaktan başka çare kalmadı ve dedi ki:

- Ey Hüzeyfe! Git ve kavmin içine gir. Ne yaptıklarına bak, bize gelinceye kadar hiçbir şeyden bahsetme.

Ben de gittim ve kavmin içine girdim. Rüzgâr ve Allah'ın askerleri

(melekleri) onlara yapacaklarım yapıyorlardı. Ne bir kazanları, ne bir atesleri, ne de bir binaları yerinde kalmıyordu. Hepsi alt-üst oluyordu. Bunun üzerine Ebu Süfyan kalktı ve şöyle dedi:

- Ey Kureys toplulugu! Herkes yanında kimin oturduğuna baksın! Ben de benim yanımda bulunan bir adamın elini tuttum ve:

- Sen kimsin? diye sordum. Oda:

- Ben falan oğlu falanım, dedi. Sonra Ebu Süfyan şöyle dedi:

- Ey Kureys toplulugu! Süphesiz ki siz, kalınacak bir yerde bulunmuyorsunuz. Atlar ve develer helak oldu. Beni Kurayza da bize olan sözünü yerine getirmede. Onlardan hosumuza gitmeyen bir haber gelmiştir. Biz, gördüğünüz rüzgarın şiddetiyle karşılaştık. Hiçbir kazan yerinde durmuyor, devriliyor, hiçbir ateş doğru dürüst yanmıyor, hiçbir çadır yerinde kalmıyor. Artık yola çıkın. İşte ben çıkıyorum!

Sonra devesinin yanına dönüp gitti. O devesi de bağlı idi. Üzerine oturdu. Sonra vurdu ve deve üç ayak üzere kalktı. Vallahi o, inmeden bağ açılmadı. Eger Rasûlullah'm bana: «Gelinceye kadar hiçbir şeyden bahsetme.» sözü olmasaydı ve isteseydim, onu bir ok atarak öldürürdüm.

Rasûlullah (s.a.v.)'m yanına döndüğümde o, hanımlarından birine ait olan bir elbise içinde namaz kılmakta idi. Elbisenin adı, Murahhal idi. Beni gördüğü zaman beni ayaklarının yanına çekti. Üzerime elbisesinin ucunu attı. Sonra rükûa vardı ve secdeye kapandı. Ben öylece duruyordum. Selam verdiği zaman haberi ona bildirdim. Gatafanlılar da Kureyslilerin yaptığını duymuş ve beldelerine gizlice gitmişlerdi.» Bu hadisi "Sahih" adlı eserinde Müslim b. Haccac da Yezid et-Teymî'den rivayet etmiştir. O şöyle demistir: «Biz, Hüzeyfe'nin yanında idik. Adamın biri, ona şöyle dedi:

- Eger Rasûlullah'm zamanına yetisseydim, onunla birlikte düşmanlarına karşı savaşır ve kendimi feda ederdim. Hüzeyfe ona dedi ki:

- Sen bunu gerçekten yapar mıydın? Bak, sana söyleyeyim. Ahzab (Hendek) savaşının gecesinde Rasûlullah'm yanında idik. O gece çok şiddetli soğuk ve fırtına vardı. Rasûlullah (s.a.v.):

- Su kavmin (müsrîklerin) haberini bana getirecek ve kıyamet gününde benimle beraber olacak bir adam yok mu? diye sordu. İçimizden hiçbiri onun bu sorusuna cevap vermedi. Sorusunu ikinci kez tekrarladı. Üçüncü kez tekrarladı. (Cevap veren olmadı) sonra:

- Ey Hüzeyfe, kalk ve kavmin (müsrîklerin) haberini bize getir! dedi. Adımla bana seslendiği için kalkmaktan başka çare bulamadım. Bana dedi ki:

- Kavmin (müsrîklerin) haberini bana getir ve onları bana karşı korkuya düşürme.

Ben de sanki hamamda vuruyormuşçasına yola çıkarak gittim. Nihayet müsriklerin ordugahına vardım. Ebu Süfyan'm sirtini atese verip isittigini "gördim. Yayima bir ok yerlestirdim. Onu Ebu Süfyan'm sirtina atmak istedim. Sonra Rasûlullah (s.a.v.)'in: «Onlari bana karsi korkuya dösürme.» sözünü hatirladim. Eger okumu atsay-dim Ebu Süfyan'a isabet ettirirdim. Hamam içinde yürüyormuscasma gizlice dönerek Rasûlullah (s.a.v.)'m yanina vardim. Orada durunca bana soguk çarpti. Durumu Rasûlullah (s.a.v.)'a haber verdim. O da içinde namaz kilmakta oldugu bir abanın bir tarafini üzerime örttü. Ben de uykuya.daldim. Nihayet sabah oldu. Sabah olunca Rasûlullah (s.a.v.) bana: «Kalk bakalim ey,uykucu!» diye seslendi.»

Hakim ile Hafiz el-Beyhakî, "Delail" adli eserde Ikrim b. Ammar kanali ile Hüzeyfe'nin kardesi oğlu Abdülaziz'in söyle dedigini rivayet etmislerdir: Hüzeyfe, Rasûlullah (s.a.v.) ile birlikte gördüğü bazi halleri anlatiyordu. Yaninda bulunanlar dediler ki:

- Ama Allah'a yemin ederiz ki, biz de, o durumlari görseydik, söyle yapar, böyle yapardik.

Hüzeyfe dedi ki:

- Bunu temenni etmeyin. Çünkü Ahzab (Hendek) savasinin gecesinde bizler sıra halinde oturmakta idik. Ebu Süfyan ve beraberindekiler de üst tarafimizda idiler. Yahudi Kurayzalilar ise, alt taraflarimizda idiler. Çocuklarimiza zarar vermelerinden korkuyorduk. O gece kadar, siddetli karanlik ve çok rüzgarli bir gece görmedim. Esen rüzgar, yildirim sesini andiran sesler veriyordu. Gece o kadar karanlikti ki, parmagimizi bile göremiyorduk. Münafiklar, Medine'ye dönmek için Peygamber (s.a.v.)'e: «Evlerimiz dösmana karsi açiktir.» diyerek izin istiyorlardi. Oysa Id evleri açık degildi. Izin isteyen herkese izin veriyordu. Izin veriyor, onlar da kaçip gidiyorlardi. Biz 300 kisi kadardik. Bir de baktim ki, Rasûlullah (s.a.v.) bize karsi geliyor. Birer birer adamlarin önünden geçiyordu. Nihayet yanima geldi. Benim de üzerimde dösmana ve soguga karsi kalkan falan yoktu. Sadece karima ait bir entari vardi ki, o da dizlerimden asagiya geçmiyordu. Rasûlullah, yanima geldiginde ben dizlerim üzerine çömelmistim. Bana söyle dedi:

- Sen kimsin?

- Hüzeyfe'yim.

- Hüzeyfe ha?

Ben de yere daha çok yumuldum ve ayaga kalkmak istemedigimden:

- Evet ya Rasûlallah, dedim. Ama nihayet ayaga kalktim. Bana söyle dedi:

- Kavimde (müsriklerde) bir haber var. Git, o kavmin haberini bana getir.

Ben insanların en ürkek ve en itaatkâr olanıyım. Yola çıktım. Rasûlullah (s.a.v.), şöyle dua etti:

«Allahım, onu önünden, arkasından, sağından, solundan, altından, üstünden muhafaza buyur.»

Allah'a yemin ederim ki; Allah, içimdeki bütün korku ve ürpertileri çıkarıp attı. Artık hiçbir korku ve ürperti hissetmiyordum. Müsrik ordugahına doğru giderken Rasûlullah bana: «Ey Hüzeyfe! Yanıma dönünceye kadar müsriklere birsey yapma.» dedi.

Ben de yola çıktım. Nihayet müsriklerin ordugahına yaklaştığımda bir ateş parıltısı gördüm. Ateş yakmışlardı. Bir de baktım ki, siyahi, iri yarı bir adam elini ateşe yaklaştırıp isitiyor ve sonra ellerini böğürüne sürüyor, sonra da şöyle diyordu: «Dönelim, dönelim.» Ben daha önce Ebu Süfyan'ı görmemistim, tanımiyordum. Oklugumdan bir ok çektim. Beyaz başlıklı bir ok elime geldi. Onu ateşin parıltısından yararlanarak sırtı dönük adama (Ebu Süfyan'a) atmak istedim. Yaya yerleştirdim. Sonra Rasûlullah (s.a.v.)'in, «Yanıma dönünceye kadar onlara birsey yapma.» dediğini hatırladım. Oku atmaktan vazgeçtim ve tekrar okluguma yerleştirdim. Sonra kendime cesaret vererek ordugaha girdim. Baktım ki; en yakınımda duranlar Beni Amir kabilesinin adamları olup şöyle diyorlardı: «Ey Amir hanedanı! Dönelim, dönelim. Artık burada durabilecek halimiz kalmadı.» Baktım ki, askerlerinin arasında fırtına esiyor. Askerleri bir karış dahi ileri geçmiyor. Allah'a yemin ederim ki, onların yükleri ve yatakları arasında taş seslerini duyuyordum. Rüzgar, taşları onların yüklerine ve yataklarına savuruyordu. Sonra Rasûlullah'm yanına dönmek üzere tekrar yola çıktım. Yolun yarısına geldiğimde yirmi kadar süvari gördüm. Sarıklı idiler. Bana: «Arkadasına (Muhammed'e) haber ver ki, Allah, onun yardımına yetmiştir.» dediler. Ben de Rasûlullah (s.a.v.)'m yanına döndüm. Bir örtüye bürünmüş olarak namaz kiliyordu. Allah'a yemin ederim ki, oraya varır varmaz tekrar titremeye ve üsümeye başladım. Rasûlullah (s.a.v.), namazda olduğu halde yanına yaklaşıp için bana işaret etti. Ben de yanına yaklaştım. Üzerindeki örtünün bir ucunu üzerime attı. Rasûlullah (s.a.v.), bir isten tedirgin olunca namaz kılardı. Müsriklerin haberini ona arzettim. Onların geri dönmek üzere harekete geçtiklerini bildirdim. Bunun üzerine Cenâb-ı Allah, şu ayetleri inzal buyurdu:

«Ey inananlar! Allah'ın size olan nimetini anın, üzerinize ordular gelmişti. Biz de onların üzerine rüzgar ve göremediğiniz ordular göndermistik. Allah, yaptıklarınızı görüyordu.» (el-Ahzâb, 9.) Bundan sonraki ayet-i kerimeler de aynı zamanda nazil olmuşlar ve nazil olan bu ayetlerin sonuncusu da şu idi:

«Allah inkâr edenleri, kinleriyle geri çevirdi, bir hayra ulaşamadılar.

Savasta, Inananlara Allah'in yardimi yetti. Allah kuvvetli olandir, güçlü Olandir.» (el-Ahzâb, 25.)

Yani Cenâb-i Allah, onların üzerine gönderdiği rüzgar ve melek orduları ile diğer takviye kuvvetler sebebiyle Müslümanların üzerinden müşrikleri savdı. «Savasta inananlara Allah'in yardimi yetti.» Yani Müslümanlar, müşriklerle çarpismaya ve muharebe etmeye ihtiyaç duymadılar. Aksine güçlü ve muktedir olan Allah, güç ve kuvveti ile müşrikleri onlardan uzaklastirdi.

Bu sebepledir ki, Buhari ve Müslim'in sahihlerinde Ebu Hürey-re'nin söyle bir rivayeti bulunmaktadır; «Rasûlullah (s.a.v.) söyle diyordu: «Allah'tan baska ilâh yoktur. O, birdir. Vaadini yerine getirdi. Kuluna yardım etti. Ordusunu güçlendirdi. Düşman gruplarını yalnız basına hezimetle uğrattı. Ondan baskası yoktur.»

«Savasta, inananlara Allah'in yardimi yetti.» ayet-i kerimesinde Müslümanlarla müşrikler arasında savaşın artık kaldırılmış olduğuna bir işaret vardır. Ve bu böyle de oldu. Artık Kureysliler, Müslümanlarla tekrar savaşamadılar. Nitekim merhum Muhammed b. İsa-hak söyle demistir: Hendek muharebesine katılan müşrikler geri döndüklerinde -bize ulanan rivayete göre- Rasûlullah (s.a.v.) söyle buyurmustu:

«Bu seneden sonra Kureysliler, artık sizinle savaşamayacaklardır. Ama siz onlarla savasacaksınız.»

Ravi diyor ki: Gerçekten ondan sonra müşrikler, Müslümanlarla savaşmadılar. Ama Cenâb-i Allah'in Mekke fethini nasip edisine kadar Müslümanlar onlarla savastılar.

İmam Ahmed b. Hanbel, Süleyman b. Surad'm söyle dedigini rivayet etmistir: Rasûlullah (s.a.v.) söyle buyurdu: «Simdi biz onlarla savasıyoruz. Onlar bizimle savasmiyorlar.»

İbn İshak dedi ki: Hendek gazvesinde Müslümanlardan su kimseler şehid oldular; Sa'd b. Muaz (Bunun vefati ileride detayli olarak anlatilacaktır.), Enes b. Evi b. Atik b. Amr, Abdullah b. Sehl (Bu üçü Beni Abdüşhel kabilesindendir.), Tufeyl b. Numan, Salebe b. Gane-me (Bu ikisi de Cüsem kabilesinin Sülemî kulundandır.). Bir de Nec-car ogullarından Ka'b b. Zeyd. Buna da garbî bir ok isabet etmis ve şehid olmustu.

Müşriklerden de üç kişi öldürölmüstü. Bunların adları şöyledir: Münebbih b. Osman b. Ubeyd b. Sibak b. Abdu'd-Dar (Buna bir ok isabet etmistı. Bu darbeden dolayı Mekke'de ölmüstü.) Nevfel b. Abdullah b. Mugire (Bu da atının üzerinde hendegi geçmeye teşebbüs ederken, hendege düşmüş, orada öldürölmüstü. Müşrikler büyük bedel ödeyerek cesedini talep etmişlerdi.) Amr b. Abdi Vüd el-Amirî (Bunu da Ebu Talib oğlu Ali (r.a.)

öldürmüstü).

Ibn Hisam dedi ki: Hendek gazvesinde Hz. Ali, Amr b. Abdi Vüd ile oğlu Hisi b. Amr'i Öldürmüstü. [1]

Beni Kurayza Gazvesi

Bu bölümde Cenâb-i Allah'ın, Kurayza ogullari olan Yahudilere indirdigi siddetli azaptan ve ahirette kendileri için hazirladigi can yakici azaptan bahsedilecektir. Çünkü bunlar küfretmisler, kendileri ile Rasûlullah arasindaki muahedeyi bozmuşlar, onun düşmanlariyla is birligi içine girmişlerdi. Düşmanlariyla is birligi yapmaları da kendilerine bir yarar sağlamamış, aksine Allah'ın ve Rasûlü'nün gazabına maruz kalmışlardı. Dünya ve ahirette de ziyana uğramışlardı. Bunlar hakkında yüce Allah, söyle buyurmustur:

«Allah, inkar edenleri, kinleriyle geri çevirdi, bir hayra ulaşamadılar, savasta, inananlara Allah'ın yardımı yetti. Allah kuvvetli olandır, güçlü olandır.

Allah, kitap ehlinden, kafirleri destekleyenleri kalelerinden indir--miş, kalblerine korku salmıştı, onların kimini öldürüyor, kimini de esir alıyordunuz.

Yerlerini, yurdlarını, mallarını ve henüz ayagınızı dahi basmadığınız yerleri Allah size miras olarak verdi. Allah her şeye kadir olandır.» (el-Ahzâb, 25-27.)

Buharî, Muhammed b. Mukatil kanalı ile Abdullah'ın söyle dedigini rivayet etmiştir: Rasûlullah (s.a.v.), gazve, hac ve umreden döndüğünde tekbir getirir, sonra da söyle derdi:

«Allah'tan başka ilâh yoktur. Sadece O vardır. Ortacı yoktur. Mülk Onundur. Hamd O'nadır. O, her şeye Kadirdir. Dönenler, tevbe edenler, ibadet edenler, Rabbimize secde edenler, hamd edenler. Allah doğru söyledi. Vadini yerine getirdi. Kuluna yardım etti. Düşman gruplarını da yalnız basına hezimete uğrattı.»

Merhum Muhammed b. İshak dedi ki: Sabah olunca Rasûlullah (s.a.v.), Müslümanlarla birlikte Hendek'ten Medine'ye döndü ve silahi bıraktılar.

Öğle vakti olduğu zaman -Zührî'nin bana anlattığına göre- Cebrail, atlastan bir sarık sarmış olarak, üzerinde atlas bir kadifenin bulunduğu egerle egerlenmiş bir katirin üzerinde Rasûlullah (s.a.v.)'m yanına gelip söyle dedi:

- Ya Rasûlallah, silahi bıraktın mı?

- Evet.

- Melekler henüz silahi bırakmadılar ve ben de şimdi müsrik kavmi takipten geliyorum. Ey Muhammedi Yüce Allah sana, Beni Kuray-za'ya gitmeni emrediyor. Ben de onlara gidiyorum. Onları sarsacağım!

Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.), bir ünleyiciye emretti ki, halka söyle desin:

«Kim itaat edecekse ikindiye başka yerde değil, sadece Beni Ku-rayza'nın yurdunda kilsin.»

Ibn Hisam'ın ifadesine göre Rasûlullah, Beni Kurayza'ya giderken Medine'de yerine Ibn Ümmü Mektûm'u vekil bıraktı.

Buharî, Abdullah b. Ebi Seybe kanalı ile Hz. Aise'nin söyle dedigini rivayet etmiştir:

«Peygamber (s.a.v.), Hendek'ten dönünce silahını bıraktı. Yıkandı. Sonra da Cebrail ona gelip söyle dedi:

- Silahi bıraktın ha! Vallahi biz silahi bırakmadık. Sen şimdi onlara doğru git.

- Hangi tarafa gideyim?

- Su tarafa (Böyle derken de parmağıyla Beni Kurayza yurdunu gösterdi.)

Bunun üzerine Peygamber (s.a.v.), Beni Kurayza'ya doğru yola çıktı.»

Imam Ahmed b. Hanbel, Hasan kanalı ile Hz. Aise'nin söyle dedigini rivayet etmiştir:

«Rasûlullah (s.a.v.), Hendek gazvesini tamamlayıp Medine'ye döndüğünde yıkanmak için banyoya girdi. Sonra Cebrail geldi. Onu evin aralığından gördüm. Basi âdeti sarıkla sarılmış gibi tuzlanmıştı. Söyle dedi:

- Ya Muhammed! Silahi bıraktınız mı?

- Silahlarımızı bıraktık.

- Biz henüz silahlarımızı bırakmadık. Haydi, Beni Kurayza'ya git!»

Buharî, daha sonra Musa kanalı ile Enes b. Malikin söyle dedigini rivayet etmiştir:

«Cebrail'in gittiği kabilede Beni Ganm Sokagında tozların havaya yükselmesine bakıyordum. O esnada Rasûlullah da Beni Kurayza'ya gidiyordu.»

Buharî, Abdullah b. Muhammed b. Esmâ kanalı ile Ibn Ömer'in söyle dedigini rivayet etmiştir:

«Hendek gününde Rasûlullah (s.a.v.) söyle dedi:

- Herkes ikindi namazım Beni Kurayza yurdunda kilsin.' Bunun üzerine yola

çıkanlardan bir kısmı ikindi namazını yolda

iken kıldılar. Bazıları ise: "Biz ikindi namazım oraya varmadan kilmayacağız." dediler. Diğer bazıları ise: "Biz namazı yolda kılmaktan men edilmedik ve namazı mutlaka Beni Kurayza yurdunda kılmamız bizden istenmedi." dediler. Bu durum Rasûlullah'a anlatıldığında o, taraflardan herhangi birini kinamadi.»

Hafız el-Beyhakî, Abdurrahman b. Abdullah b. Ka'b b. Malik'ten rivayet etti ki, amcası Ubeydullah ona şu haberi vermiş: « Rasûlullah (s.a.v.), Hendek muharebesine katılan düşmanları takipten geri döndüğünde zirhini indirdi, banyoya girip gusletti. Sonra Cebrail, yanına gelip şöyle dedi:

- Böyle savaşçılık mı olur? Görüyorum ki, zirhini indirmissin, oysa biz henüz indirmedik!

Bunun üzerine Peygamber (s.a.v.) korkarak harekete geçti ve mü'minlere de, ikindi namazım sadece Beni Kurayza yurdunda kılmalarını (yani hemen harekete geçmelerini) emretti.

İnsanlar, silahlarını alıp Beni Kurayza yurduna vardılar. Ama güneş batmıştı. Bu esnasında birbirleriyle tartıştılar. Bazıları şöyle dediler: «Rasûlullah (s.a.v.), Beni Kurayza yurduna ulaşmadan ikindi namazım kılmamızı emretti. Biz emre uyduk. Azimetini tatbik ettik. Su halde ikindi namazının vaktini geçirdiğimizden Ötörü günahkar olmadık.» Diğer grup ise, ikindi namazını yolda iken ihtiyaten kıldı. Ama öbürleri güneş batmaya kadar kılmadılar. Beni Kurayza yurduna varınca orada kıldılar. Ama Rasûlullah, iki tarafı da kinamadi.»

Beyhakî, Hz. Aise'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir:

«Evde Rasûlullah'la beraberdik. Adamin biri gelip bize selam verdi. Rasûlullah, korku içinde yerinden kalktı. Ben de pesi sıra kalktım. Baktım ki bize selam veren adam Dihyetü'l-Kelbî'dir. Sonra Rasûlullah bana şöyle dedi: «Bu Cebrail'dir. Bana, Beni Kurayza yurduna gitmemi emrediyor.» Cebrail de Rasûlullah'a şöyle dedi:

- Silahı bıraktınız mı? Ama biz henüz bırakmadık. Hamraü'1-Esed mevkiine ulaşmaya kadar müsrıkları kovaladık.

Bu hadise, Rasûlullah'ın Hendek gazvesinden dönüşünden sonra vuku buldu. Rasûlullah, acele ile yerinden kalkıp ashabına şöyle emir verdi:

«Size emrediyorum. Beni Kurayza yurduna varıncaya kadar ikindi namazım kilmayacak (ve acele ile yola çıkacak) siz.» Müslümanlar, oraya varmadan güneş battı. Bir grup şöyle dediler: «Rasûlullah (s.a.v.), namazı kılmamanızı istemedi. O halde kilin.» Diğer grup ise şöyle dedi: «Vallahi biz, Rasûlullah'ın azimetine uyduk. Su halde ikindi namazını vaktinden

sonraya biraktigimiz için günahkar olmadik.» Bir grup iman ve intisaplarından ötürü ikindi namazim kildilar. Diger grup da yine iman ve intisaplarından ötürü ikindi namazini vaktinden sonraya birakti. Rasûlullah, her iki grubu da kinamadi ve çıktı, kendisi ile Beni Kurayza arasinda bulunan bir yere oturdu. Sonra söyle dedi:

- Size herhangi bir kimse ugradi mi? Dediler ki:

- Bize doru renkli bir katir üzerinde Dihyetü'l-Kelbî ugradi. Altinda ipek kadifeden bir eger vardi.

- O Cebrail'dir. Allah, onu Beni Kurayza'ya gönderdi ki, onlara sarsinti versin ve kalblerine korku salsin!

Peygamber (s.a.v.), Beni Kurayza Yahudilerini kusatma altina aldi ve ashabina da kendisini kalkanla muhafaza edip örtmelerini emretti ki, Beni Kurayzalilarm söyledikleri sözleri isitsin.

Onlara söyle seslendi:

- Ey maymunların ve domuzların kardesleri! Onlar da söyle dediler:

- Ya Ebe'l-Kasim! Sen kötü sözlü, bozuk agizli bir adam degildin. (Niye böyle konusuyorsun?)

Peygamber (s.a.v.), onlari kusatma altina aldi. Nihayet onlar, Sa'd b. Muaz'in hakemligine razi oldular. Onlar, Sa'd'm müttetikleri idiler. Sa'd, onlar hakkında su hükmü verdi: Savaşçilari öldürülecek, çoluk çocuklari ile kadinklari esir alinacak.»

Âlimler, Beni Kurayza seferine giden sahabelerden yolda iken ikindi namazini kilanların mi, yoksa oraya gidinceye kadar namazi kilmayip gunesin batisindan sonraya erteleyenlerin mi isabet ettikleri hususunda farkli görüsler beyan etmislerdir. Ama her iki grubun da sevab kazandigini, ayni zamanda mazur olup kinanmayacaklarını icma ile kabul etmislerdir. Âlimlerden bir grup söyle demistir: O gün ikindi namazini bilinen vaktinden sonraya erteleyerek Beni Kurayza yurdunda kilanlar isabet etmislerdir. Çünkü, o gün ikindi namazini erteleme emrini almalari, özel bir emirdi. Su halde bu özel emir, namazi bilinen vaktinde kilmaya dair seriatin genel emrinden önceliklidir.

Ebu Muharnmed b. Hazm ez-Zahirî, "Kitabu's-Sire" adli eserinde söyle demistir:

«Allah bilir ya, eger biz orada olsaydik, ikindi namazini birkaç gün sonraya kalsa bile mutlaka Beni Kurayza yurdunda kildardik.»

Ebu Muhammed'in bu sözü, onun zahir nassa sarilma konusundaki asli prensibine uymamaktadır.

Alimlerden bir baska grup ise, söyle demislerdir:

ikinci namazini vakti gelince yolda iken kilanlar isabet etmistir. Çünkü bunlar, Rasûlullah'm o buyrugundan kastedilen mananın, çabucak yola çıkmak ve Beni Kurayza'ya gitmek oldugunu, yoksa namazi tehir etmek olmadigini anlamislardir. Namazin ilk vaktinde kitinmasinin daha faziletli olusuna delalet eden delillerin gereginde amel etmislerdir. Bununla birlikte sari'in maksadini da idrak etmislerdir. Bu sebeple Rasûlullah, onlari kinamamis ve kilmis olduklari namazi ertelenen vakitte tekrar iade etmelerini emretmemistir. Halbuki digerleri, böyle bir iddiada bulunmaktadirlar. Ama namazi, emir gereginde normal vaktinden sonraya erteleyenler de kendi anlayislarina göre mazurdurlar. Kazaya birakmakla emrolunmadiklari halde yine sonraya birakmislardir.

Buharî'nin de anlayisi dogrultusunda savas mazereti nedeniyle namazi, normal vaktinden sonraya ertelemeye cevaz verenlerin kavline gelince, bu gibi durumlarda namazi erteleyen veya daha önceden kilan kimse için bir müskilat yoktur. Dogrusunu Allah bilir.

Ibn Ishak dedi ki: Rasûlullah (s.a.v.), Ali b. Ebi Talib'i bayragiyla Beni Kurayza'ya gönderdi. Halk, onlara gitmekte âdeta yarisiyordu.

"Megazi" adli eserinde Zührî'den nakilde bulunan Musa b. Ukbe dedi ki: Bir ara Rasûlullah (s.a.v.), banyosunda yikanmakta ve saçinin bir tarafim taramakta iken Cebrail, zirhini giyinmis olarak bir at üzerinde ona geldi. Mescidin kapısında, cenazelerin konuldugu yere geldi. Rasûlullah (s.a.v.), onu karsilamaya çıktı; Cebrail, ona söyle dedi:

- Allah seni affetsin, silahi biraktin mi?

- Evet.

- Ama biz, düşman sana geldiginden bu yana henüz silahi birakmadik ve hâlâ onlari kovalamaktayiz. Nihayet Allah, onlari hezimete ugratti. Allah, sana, Beni Kurayza'ya gidip onlarla savasmam emrediyor. Ben de beraberimdeki meleklerle onlara gidecek ve kalelerini sarsacagim. Insanlara emret de, oraya gitsinler.

Anlatildigina göre Cebrail'in yüzünde toz izi vardi.

Rasûlullah (s.a.v.), Cebrail'in pesi sıra yola çıktı. Beni Ganm kabilesine ugradi. Onlar da Rasûlullah (s.a.v.)'i bekliyordilari. Onlara sordu:

- Bir az önce yaninizdan bir süvari geçti mi?

- Evet, Dihyetü'l-Kelbî beyaz bir at üzerinde ve zirhini giyinmis olarak, ipek bir egere oturmus vaziyette yanimizdan geçti.

- O Cebrail'dir. (Rasûlullah, Dihyetul-Kelbî'yi Cebrail'e benzetirdi.)

- Haydi bakalim, benimle birlikte Beni Kurayza'ya gidelim ve sizler ikinci namazini orada k m.

Onlar ve diğer Müslümanlar kalkip yola  ıktılar. Yolda iken ikinci namazinin vakti geldi. Namazi hatırladılar. Birbirlerine söyle dediler: «Bilmiyor musunuz ki, Ras lullah (s.a.v.), size ikinci namazini Beni Kurayza yurdunda kilmanizi emretti.»

Diger grup ise söyle dedi:

«Bu namazdır.» Bir kısmi yolda iken ikinci namazini kildılar. Diger kisim ise erteleyip Beni Kurayza yurdunda g nesin batmasından sonra kildılar. Bu durumu, yani namazi acele edip vaktinde kılanlari ve erteleyip Beni Kurayza yurdunda kılanlari Ras lullah'a anlattılar. Ras hillah (s.a.v.) da iki taraftan herhangi birini kinamadi.

Ali b. Ebi Talib, Ras lullah (s.a.v.)'m gelmekte oldugunu görünce karsısına  ikip söyle dedi:

- Ya Ras lallah, geri dön. Allah, Yahudilerin hakkından gelecektir. Sana is kalmayacaktır.

H . Ali, Yahudilerden, Ras lullah ve zevceleri hakkında kötü sözler duymustu. Ras lullah'm, onlardan bu sözleri duymasini istememisti. Bunun  zerine Ras lullah (s.a.v.), Ali'ye:

- Niçin geri dönmemi istiyorsun? diye sordu. Ali, onların söylediklerini gizledi. Ras lullah ise söyle dedi:

- Öyle sanıyorum ki, onların benim hakkımda kötü sözler söylediklerini duydun. Haydi bakalim yoluna devam et. Allah'in d smanlari eger beni görürlerse senin duydugun o kötü sözleri bana karsi

s yleyemeyeceklerdir!

Ras lullah (s.a.v.), Beni Kurayzalıların kalelerinin yanına geldi. Onlar, kalenin üst tarafında idiler. Olanca sesiyle, onların esrafından birkaç kişiye seslendi ve sesini onlara duyurdu:

- Ey Yahudi topluluğu! Allah'in azabi üzerinize indi ve sizi r svay etti!

Ras lullah (s.a.v.), Müslüman birliklerle onlari on k sur gece kusatma altında tuttu. Allah, H yey b. Ahtab'i geri gönderdi. Nihayet o, Beni Kurayza'nin kalesine girdi. Allah, onların kalblerine korku saldı. Kusatma onlara ağır geldi. Ens r'm müttefiki idiler. Ebu L babe b. Abdul-Münzir'e imdad  a risında bulundular. Ama Ebu L babe:

- Ras lullah bana izin vermedikçe onların yanına gitmem, dedi. Ras lullah:

- Sana izin verdim, dedi.

Ebu Lübabe yanlarına gitti. Üzerine agladılar ve söyle dediler:

- Ey Ebu Lübabe! Ne düşünüyorsun, bize ne teklif ediyorsun? Bizim savaacak gücümüz yok.

Ebu Lübabe, eliyle bogazini gösterdi ve parmaklarini kendi boga-. zina sürdü. Böyle yapmakla, öldürölmek istendiklerini anlatmaya çalisti.

Ebu Lübabe yerine döndüğünde Müslümanlara hiyanet ettiğini ve büyük bir fitneye ugradığını anladı. Sonra söyle dedi: «Vallahi, Allah'a nasuh tevbesi yapincaya ve bu tevbe mi Allah kabul edinceye kadar Rasûlullah'm yüzüne bakamam.»

Böyle dedikten sonra Medine'ye döndü. Kendini Mescid-i Nebevi'-nin direklerinden birine bağladı. Anlatıldığına göre o direge yirmi gece kadar müddetle bağlı kaldı. Ebu Lübabe'nin göze görünmez olduğunu fark eden Rasûlullah söyle sordu:

- Ebu Lübabe, kendi mütteliklerinin yanından daha dönmedi mi? Ebu Lübabe'nin yaptığı, Rasûlullah'a anlatıldı. O da söyle buyurdu: -

- Benden sonra ona fitne isabet etmiş. Eger yanıma gelseydi onun için istigfarda bulunurdum. Madem kendini direge bağlamış, öyle ise Allah onun hakkında dilediği hükmü verinceye kadar onu yerinden kimildatmayacağım.»

Ibn İshak dedi ki: Rasûlullah (s.a.v.), Beni Kurayza'ya geldiği zaman onların mallarının bulunduğu bölgede, Enna kuyusunun yanına indi. Onları yirmibes gece kusatma altında tuttu ve kusatma onları güç duruma soktu. Allah, onların kalblerine korku saldı.

Hüvey b. Ahtab, Kureys ve Gatafanlıların oralardan geri dönmelerinden sonra, Ka'b b. Esed ile yapmış olduğu sözleşmenin gereğini yerine getirmek için Beni Kurayza'nın kalesine gelmişti. Rasûlullah'm onlarla savaşmaya kadar yanlarından ayrılmayacağını kesinlikle bildikleri zaman Ka'b b. Esed onlara söyle dedi:

- Ey Yahudi topluluğu! Gördüğünüz bu şeyler, basımıza gelmiştir. Ben size üç şey teklif ediyorum, hangisini derseniz onu yapın.

- Nedir o tekliflerin?

- Ya Muhammed'e tabi olur ve onu tasdik ederiz. Andolsun ki, sizin için artık, onun Allah katından gönderilmiş bir peygamber olduğu kesinlikle ortaya çıkmıştır. Elbette ki o, kitabımızda evsafına rastladığınız kimsedir. Bu durumda kanlarınızı, mallarınızı, çocuklarınızı ve kadınlarınızı emniyete almış olursunuz.

- Tevrat'ın hükmünden asla ayrılmayız ve başka birşey ile de bu hükmü değiştirmeyiz.

- Madem bu teklini kabul etmiyorsunuz, öyleyse gelin çocuklarımızı ve kadınlarımızı öldürelim. Sonra Muhammed ile ashabına karşı kılıçlarımızı çekip erkekçe çikalım. Arkamızda bir ağırlık bırakmayalım. Taki Allah, Muhammed ile bizim aramızda hükmünü verinceye kadar. Eğer ölürsek arkamızda üzerine korkacağımız bir nesil bırakmamış olarak Ölürüz. Eğer galip olursak andolsun ki, yeniden kadınlar ve çocuklar ediniriz.

- Bu mazlumlari ve miskinleri mi öldüreceğiz? Bunları öldürdükten sonra yasamanın ne tadı kalır. Hayatın ne hayrı kalır?

- Eğer bu teklifi de kabul etmiyorsanız, bakın, bu gece cumartesi gecesidir. Ümid ederim ki, bu gece Muhammed ve ashabi bizden emindirler, ininiz, belki Muhammed ve ashabını baskına uğratarak amacımıza kavuşuruz...

- Cumartesi ayınımızı bozacağız, bu gece bir düzen rni kuracağız? Oysa ki bizden herhangi bir kimsenin böyle birşey yaptığı takdirde mutlaka hayvana dönüştüğünü, musibete uğradığını bilirsin. Senin de basına böyle bir musibetin gelmesinden korkuyoruz.

- Sizden hiçbir kimse, anası onu doğurandan beri isini bilen ve sağlam çalışan olmamıştır.

Sonra onlar, Rasûlullah (s.a.v.)'a söyle bir haber gönderdiler: Bize Ebu Lübeke b. Abdü'l-Münzir'i, (Beni Amr b. Avfin kardesini) gönder ki, bizim durumumuz hakkında kendisine danışalım.

Kurayza oğulları, Evs kabilesinin müttefikleri idiler.

Rasûlullah (s.a.v.) da Ebu Lübeke'yi onlara gönderdi. Onu gördükleri zaman adamları kalkıp onun yanına geldiler. Kadınlar ve çocuklar yanına gelip ondan imdat dilediler. Ona sigındılar. Yüzüne karşı ağlıyorlardı. O da onlara acıdı. Ona söyle dediler:

- Ey Ebu Lübeke! Muhammed'in hükmüne razı olmamıza ne dersin?

- Evet. (Böyle derken eliyle kendi boğazına işaret etti. Öldürüleceklerini ima etti ve söyle dedi):

«Vallahi ayaklarım yerlerinden ayrılmadan, bildim ki, ben Allah'a ve onun Rasûlü'ne hiyanet ettim.»

Böyle dedikten sonra Ebu Lübeke, Rasûlullah'a ugramadan doğrudan Mescid-i Nebevi'ye gitti. Kendini mescidin direklerinden birine bağladı ve söyle dedi: «Allah, benim isledigim suçtan ötürü tevbeni kabul edinceye kadar buradan ayrılmayacağım.» ve Allah'a da su sözü verdi: «Asla Beni Kurayza yurduna adım atmayacağım. Allah'a ve Rasûlü'ne hiyanet ettiğim bir belde ebediyen görünmeyeceğim.»

İbn Hisam dedi ki: Yüce Allah, Ebu Lübeke hakkında su ayet-i kerimeyi

inzal buyurdu:

«Ey inananlar! Allah'a ve peygambere karsi hainlik etmeyin. Size güvenilen seylere bile bile hiyanet etmis olursunuz.» (ei-Enfâi, 27.)

Ibn Hisam dedi ki: Ebu Lbabe kendini alti gece müddetle direge bagli tuttu. Her namaz vaktinde karisi yanina gelip baglarini czyor, o, abdest alip namazini kildikten sonra yine onu direge bagliyordu. Bu durum, tevbesinin kabul edildiginin Allah tarafinda su ayetin indirilmesi ile bildirilisine kadar devam etti:

«Digerleri de suçlarini itiraf ettiler. Onlar iyi isi kötü ile karistirmislardi. Allah'in, onların tevbesini kabul etmesi umulur, cnk O bagislayandir, merhamet edendir» (et-Tevbe, 102.)

Musa b. Ukbe'nin kavline göre; Ebu Lbabe, yirmi gece süre ile direge bagli kalmistir. Dogrusunu Allah bilir.

Ibn Ishak'm anlattigina göre Raslullah, mmSeleme'nin evinde iken, gecenin son kisminda yüce Allah, Ebu Lbabe'nin tevbesini kabul ettigini bir ayet indirerek beyan buyurmustu. Ümmü Seleme, Raslullah'a meseleyi sordugunda, Raslullah, Ebu Lbabe'nin tevbesinin Allah tarafından kabul edildigini ona haber verdi. Yine Ümmü Seleme, bu müjdeyi Ebu Lbabeye iletmek için izin istedi. Raslullah ona izin verince mm Seleme ikip Ebu Lbabe'yi müjdeledi. Bunun zerine insanlar akin akin gelerek Ebu Lbabeye müjde verdiler, onu direginden czmek istediler. Ama o söyle dedi: "Allah'a yemin ederim ki, beni bu direktan ancak Raslullah czer." Raslullah (s.a.v.), sabah namazi için odasindan cktiginda onu bagli bulundugu direktan czd. Allah ondan razi olsun ve onu hosnut kilsin. Ibn Ishak dedi ki:

Sa'lebe b. Sa'ye, Üseyd b. Sa'ye ve Esed b. Ubeyd, ne Beni Kurayza kabilesinden, ne de Beni Nadir kabilesindendirler. Bunlar, Beni Hedl kabilesinden bir takim kimselerdir. Nesebleri daha yukaridan gelir. Bunlar, Beni Nadir ve Beni Kurayz alil arin amcazadeleridirler. Bunlar, Beni Kurayza'nm Raslullah'm hükmüne razi olduklari gecede Müslüman oldular. Iste bu gecede Amr b. Su'da el-Kuraz cikti. Raslullah (s.a.v.)'in muhafizlarina rastladi. Muhafizlarin basmda Mu-hammed b. Mesleme bulunuyordu. Onu grdg zaman "Kimdir bu?" diye sordu. O da:

- Ben Amr b. Su'da'yim, dedi. Amr, Kurayzallarm Raslullah'a hiyanet islerine katilmaya yanasmamis ve:
- Ben Muhammed'e asla hiyanet etmem, demisti. Muhammed b. Mesleme onu taniyinca söyle dedi:
- Ey Allahim! Beni, licenb kisilerin hatalarini izale etmekten mahrum kilma.

Böyle dedikten sonra onu serbest birakti. Yolundan çekildi. O da hiç aldiris etmeden çıktı ve Rasûlullah'm mescidinin kapisina vardi. Geceyi, Medine'de mescidin kapisı önünde geçirdi. Sonra Medine'den ayrilip gitti ve bugüne kadar nerede oldugu bilinmemektedir. Duru* mu Rasûlullah'a anlatildiginda o söyle buyurdu: «O öyle bir adamdir ki, vefakarligi sebebiyle Allah onu kurtardi.» Bazilari iddia ederler ki; o, Beni Kurayza'nın Rasûlullah (s.a.v.)'in hükmüne boyun egdikleri zaman onlardan baglanan kimseler arasinda olup, eski bir iple baglanmisti. Sabahleyin ipi yerde bulundu ve onun nereye gittigi bilinmiyordu. Rasûlullah (s.a.v.), onun hakkında iste o sözü söyledi. Allah, bunlardan hangisinin dogru oldugunu elbette ki en iyi bilendir.

Ibn Ishak dedi ki: Sabahladıkları zaman Rasûlullah (s.a.v.)'m hükmüne boyun egdiler. Evs kabilesi ortaya atilarak söyle dedi:

- Ya Rasûlallah! Onlar Hazreçlilerin degil de bizim mevalilerimiz-dirler. Dün kardeslerimizin mevalileri hakkında neler yaptigini kendin biliyorsun.

Rasûlullah (s.a.v.), Beni Kurayza'dan önce Beni Kaynuka Yahudi-lerini kusatma altına almisti. Bunlar, Hazreçlilerin mevalileri, müttetikleri idiler. Rasûlullah'in hükmüne razı oldular. Abdullah b. Übeyy b. Selül, Rasûlullah (s.a.v.)'dan onların bagıslanmasını istedi. O da onları ona bagısladı. Evs kabilesi kendisiyle konustugu zaman Rasûlullah (s.a.v.) söyle cevap verdi:

- Ey Evs toplulugu! Onların hakkında sizden bir adamin hüküm vermesine razı olmaz misiniz?

- Evet, razı oluruz, dediler. Rasûlullah (s.a.v.) da buyurdu ki:

- Bu hakemlik, Sa'd b. Muaz'a verilmistir.

Rasûlullah (s.a.v.), Sa'd b. Muaz'i Eslem kabilesinden bir kadının çadırına birakmisti. O kadına Rûfeyde denilirdi. Yaralıları tedavi e-derdi. sRasûlullah (s.a.v.), onu Beni Kurayza hakkında hakem kildigi zaman kavmi ona geldiler ve üzerine deriden bir minder koydukları bir esegin üzerine kendisini bindirdiler. Iri cüsseli, güzel görünümlü bir adamdi. Sonra onunla birlikte Rasûlullah (s.a.v.)'in yanına geldiler. Gelirken ona söyle diyorlardı:

- Ey Eba Amr! Mevalin hakkında iyilikte bulun. Onlara ihsan et. Çünkü Rasûlullah (s.a.v.), seni ancak bu is için tayin etti ki, onlar hakkında iyilikte ve ihsanda bulunasm.

Fazla ısrar etmeleri üzerine o, söyle dedi:

- Simdi Sa'd için öyle bir an gelmistir ki o, Allah yolunda bir is yapınca kinayanların kinaması onun umurunda olmayacaktır.

Bunun üzerine kavminden kendisiyle birlikte olan kimselerden birisi, Beni Abdüleshel yurduna döndü ve onlara Beni Kurayza'nın erkeklerinin ölüm

haberini, Sa'd'm onlara ulasmasindan önce verdi. Bunu, kendisinden isittigi o sözüne dayanarak yaptı. Sa'd, Rasûlullah (s.a.v.) ile Müslümanların yanma vardığı zaman, Rasûlullah (s.a.v.):

- Efendinizin önünde kiyama durun. Ayaga kalkın, dedi. Kureysli Muhacirlere gelince, onlar söyle diyorlardı:

- Rasûlullah (s.a.v.), bu sözünü Ensâr'a söyledi. Ensar'a gelince, onlar ise söyle diyorlardı:

- Rasûlullah (s.a.v.), Sa'd'm herkesin efendisi olduğunu söylemek istedi.

Bunun üzerine onlar Sa'd'm karsisinda kiyama durdular ve söyle dediler:

- Ey Eba Amr, Rasûlullah (s.a.v.), süphesiz seni kendi mevalinin hakkında karar vermekle görevlendirmistir ki, onlar hakkında hüküm veresin.

Sa'd b. Muaz da söyle dedi:

- Bu konuda Allah'in ahdi ve misaki üzerinize olsun. Onlar hakkında verilecek hüküm, benim hükmüm olacak degil midir? -Evet...

- Buradakiler hakkında da. (Bunu derken Rasûlullah (s.a.v.)'m bulunduğu tarafı kasdetmiyordu. Rasûlullah (s.a.v.)'a olan saygisindan ötürü yüzünü ondan baska tarafa çevirmisti.)

Rasûlullah (s.a.v.) da söyle dedi:

- Evet, kabul. Sa'd dedi ki:

- Ben onların hakkında söyle hüküm veriyorum: Erkekleri öldürölsün, mallari paylasilsin, çocuklari ve kadinklari da esir edilsin»

Ibn Ishak, Asim b. Ömer b. Katade kanali ile Alkame b. Vakkas el-Leysî'nin söyle dedigini rivayet etmistir: Rasûlullah (s.a.v.), Sa'd'a söyle dedi:

«Onların hakkında yedi kat gökten Allah'in hükmü ile hükmettin.»

Ibn Hisam dedi ki: Bana ilim ehlinden kendisine güvendiğim biri su haberi verdi: Ali b. Ebi Talib -ki onlar Beni Kurayza'nın muhasa-racilari idiler- Ey iman ordulari, diye seslendi. O ve Zübeyr b. Avvam, öne geçtiler. O söyle dedi:

- Vallahi Hamza'mn tattigi seyi (shidlik serbetini) elbette tadacagim veya onların kalelerine girecegim!

Bunu duyan Yahudiler söyle dediler:

- Ey Muhammed! Sa'd b. Muaz'm hükmü üzere iniyoruz.

Imam Ahmed b. Hanbel, Muhammed b. Cafer kanali ile Ebu Said el-Hudri'nin söyle dedigini rivayet etmistir: Kurayza halki, Sa'd b. Muaz'm hükmü üzere indiler. Rasûlullah (s.a.v.), Sa'd'a haber gönderdi. Sa'd, bir merkep üzerinde Rasûlullah'in yanina geldi. Mescide yaklastiginda

Rasûlullah (s.a.v.):

- Efendinize (ya da en hayirliniza) karsi kiyama durun, dedi. Sonra da Sa'd'a söyle dedi:

- Su Kurayzahlar senin hükmün üzere indiler. Sa'd:

- Onlari savasçilarini Öldürelim. Züriyetlerini esir alalim, dedi. Rasûlullah (s.a.v.):

- Allah'in hükmü ile hüküm verdin.

(Belki de, hükümdarin hükmü ile hüküm verdin.) dedi. Baska bir rivayete göre ise Rasûlullah, ona: «Melegin hükmü ile hüküm verdin.» demistir.

Imam Ahmed b. Hanbel, Cabir b. Abdullah'in söyle dedigini rivayet etmistir: «Ahzab (Hendek) gününde, Sa'd b. Muaz bir darbe yedi. Onun kol damarini kestiler. Rasûlullah, onu atesle dagladi. Eli sisti ve kan sizmaya basladi. Bunu görünce söyle dua etti: «Allahim, Beni Kurayza hakkında gözüm aydin olmadikça canimi alma.» Sonra damarini tuttu. Bir tek damla kan dahi damlamadi. Nihayet Beni Kurayzalilar, Sa'd'm hükmüne boyun egip kalelerinden indiler. Rasû-lullah, ona haber gönderdi. Sa'd da su hükmü verdi: «Erkekleri öldürölsün, kadinari ve çocuklari esir alinsin ki, Müslümanlar onlari yardimlarindan yararlansinlar.» Bu hükmü vermesi üzerine Rasûlullah (s.a.v.), Sa'd'a söyle dedi:

«Onlar hakkında Allah'in hükmü ile hüküm verdin.» Beni Kurayza 400 kisi idiler. Savasçilarinin tamamen öldürölmesinden sonra Sa'd'm damari yine patlak verdi ve vefat etti.»

Imam Ahmed b. Hanbel, Ibn Nümejr kanali ile Hz. Aise'nin söyle dedigini rivayet etmistir:

« Rasûlullah (s.a.v.), Hendek gazvesinden dönüp de silahini birakip yikandigi zaman Cebrail, basi tozlu olarak gelip söyle dedi:

- Silahi biraktin ha! Allah'a yemin ederim ki ben, silahi henüz birakmis degilim. Sen, onlara karsi yola çık.

Rasûlullah (s.a.v.):

- Nereye gideyim? diye sordu. Cebrail:

- Suraya (Böyle derken de Beni Kurayza tarafina isaret etti) dedi. Rasûlullah (s.a.v) da Beni Kurayza'ya dogru yola çıktı.

Hisam dedi ki: Onlari (Kurayzalilarin), Hz. Peygamberin hükmüne razı olduklarini babam bana haber verdi. Ancak Hz. Peygamber, onlar hakkında Sa'd'm hüküm vermesini emretti. Sa'd da su hükmü verdi:

«Onlari savasçilarinin öldürölmesine, kadinarinin ve çoluk çocuklarinin esir alınmasina, mallarinin Müslümanlar arasinda taksim edilmesine

hükmettim.»

Hisam, babasının söyle dedigini nakletmistir: Aldigim habere göre Rasûlullah (s.a.v.), Sa'd'a söyle demisti:

«Onlar hakkında Allah'in hükmü ile hüküm verdin.»

Buhari, Zekeriya b. Yahya kanali ile Hz. Aise'nin söyle dedigini rivayet etmistir:

«Hendek gününde Sa'd, isabet aldı. Kureyslilerden Hibban b. Ari-ka adındaki bir adam koluna darbeyi vurmustu. Kol damari kesilmisti. Peygamber (s.a.v.), onu yakindan ziyaret etmek için mescidinin yanma bir hayma kurmustu. Rasûlullah (s.a.v.), Hendek'ten döndüğünde silahi birakip yikandi. Cebrail, basindaki tozlari silkeleyerek Ra-sûlullah'm yanma geldi ve ona söyle dedi:

- Silahi biraktin mi? Vallahi ben henüz silahi birakmis degilim. Sen düsmena karsi cik.

- Nereye?

Cebrail de Beni Kurayza yurdunu gösterdi. Rasûlullah (s.a.v.) da Beni Kurayza'ya gitti. Onlar, Peygamber (s.a.v.)'in hükmüne razı oldularsa da o, onlar hakkında hüküm vermek için Sa'd'i yetkili kildi. Sa'd ise su hükmü verdi:

«Onların savaşçılarının öldürölmesine, kadınlarının ve çoluk çocuklarının esir alınmasına, mallarının Müslümanlar arasında taksim edilmesine hükmettim.»

Hizam, Sa'd'm söyle dedigini rivayet etmistir:

"Allahim, sen bilirsin ki, senin Rasûlünü yalanlayip, memleketinden kovan bir kavimle savasmayı sevdiğim kadar, baska bir kavimle savasmayı sevmem. Allahim, öyle saniyorum ki, sen, bizimle onlar a-rasında artık savasi kaldırmıssın. Eger Kureyslilerin savasından henüz birsey kalmis ise beni hayatta birak ki, onlarla senin yolunda ci-had edeyim. Eger sen savasi kaldirmis isen yeniden kiskirt ki, ben, savasta öleyim."

Boynundan kan fiskirdi. Ama bu onlari korkutmadi. Mescidde Gi-far ogullarının her çadırına Sa'd'm vücudundan akan kanlar gidiyordu. Dediler ki: Ey çadırdı yaşayan millet! Sizin tarafınızdan bize dogru sizip gelen bu sey nedir?

Baktılar ki, Sa'd'm yarasından sızan kan geliyor. Nihayet Sa'd, sızan bu kan yüzünden vefat etti.»

Ben derim ki: Sa'd, Beni Kurayza hakkında hüküm vermeden önce bu duayı yapmistir. Bu sebeple duasında söyle bir ifadeye yer vermistir: "Allahim,

Beni Kurayza hakkında gözümü aydın kilmadıkça beni öldürme." Cenâb-i Allah, onun bu duasına icabet etti. Sa'd, onlar hakkında hükmünü verdiğinde Allah, onun gözünü aydın kıldı. Durumundan memnun oldu. Onun için ikinci kez bu duayı yaptı. Cenâb-i Allah, kendisine şehidliği nasip etti. Allah ondan razı olsun ve onu hosnut kilsin. Onun vefatıyla ilgili açıklama inşaallah yakında gelecektir.

Imam Ahmed b. Hanbel, Yezid ve Muhammed b. Amr kanalı ile Hz. Aise'nin söyle dedigini rivayet etmistir:

«Hendek gününde insanlari izlemek için disari çıktım. Yerde siddetli bir ses duydum. Bu ses arkamdan geliyordu. Dönüp baktıgımda Sa'd b. Muaz ile kardesi oğlu Haris b. Evs vardı. Kalkanini taşıyordu. Yere çömeldim. Sa'd da geldi. Üzerinde, etrafi açılmış demir bir zirh vardı. Açık yerlerden Sa'd'a darbe vurulmuş olmasından korktum. Sa'd, uzun boylu, iri cüsseli bir kimse idi. Yanımdan geçerken su siiri okuyordu:

«Az bekle de Hamel gelip savasa yetissin. Ecel geldiginde ölüm ne güzeldir.»

Oradan kalkıp gittim. Bir bahçeye girdim. Baktım ki, orada birkaç Müslüman duruyor. Aralarında Hattab oğlu Ömer de vardı. Ya--nında migferli bir adam duruyordu. Ömer bana söyle dedi:

- Buraya neden geldin? Allah'a yemin ederim ki sen, cesaretli birisin. Herhalde basında bir bela var veya yer degistirmek istemis sindir.

Böyle diyerek beni kinamaya devam etti. Öyle ki, o anda yerin yarılmasını ve beni içine almasını diledim. Migferli adam basındaki migferi çıkardığında onun Talha b. Ubeydullah olduğunu gördüm. O, söyle dedi:

- Ey Ömer, yetti artık bugün söylediklerin. Fazla söyledin. Bugün kaçmak veya yer degistirmek var midir? Sadece Aziz ve Celil olan Allah'a yönelmek vardır!»

Hız. Aise diyor ki: Kureyslilerden İbnü'l-Arika adında biri Sa'd'a bir darbe vurdu. Darbeyi vururken:

- Al bunu benden. Ben İbnü'l-Arika'yım! dedi ve Sa'd'm kol damarım kesti. Sa'd da Allah'a söyle dua etti:

«Allahım, Beni Kurayzahlar hakkında gözümü aydın kilmadıkça beni öldürme.» Beni Kurayzahlar, cahiliyet devrinde Sa'd'm dostlari ve müttefikleri idiler. Bu duasi üzerine Allah onun yarasini iyilestirdi. Müsrıkların üzerine bir kasirga saldı. Savasta Allah'ın yardımı mü'minlere yetisti. O, güçlü ve Aziz olandır. Ebu Süfyan ve beraberindekiler, Tihame'ye gittiler. Uyeyne b. Bedir ile beraberindekiler de Necid'e gittiler. Beni Kurayzahlar da dönüp kalelerine girdiler. Rasû-lullah (a.a.v.), Medine'ye

döndü. Deriden bir çadır kurulmasını emretti. Bu çadır, mescidin yanında Sa'd için kuruldu. Cebrail de ayakları tozlu olduğu halde Rasûlullah'm yanına gelip ona şöyle dedi:

- Silahi bıraktın mı? Hayır, vallahi melekler henüz silahi bırakmadılar. Beni Kurayza'ya git. Onlarla savaş!

Rasûlullah (s.a.v.), zirhini giydi ve halka yola çıkmalarını emretti. Beni Ganm kabilesine uğradı. Onlar, Mescid-i Nebevi çevresindeki sakinler idiler. Onlara sordu:

- Yanınızdan az önce biri geçti mi?

- Az önce Dihyetü 1-Kelbî yanımızdan geçti, dediler. Dihyetü'l-Kelbî'nin çenesi, dişi, yüzü Cebrail (a.s.)'mki benzerdi.

Rasûlullah (s.a.v.), Beni Kurayza'ya gitti. Onları yirmibes gece müddetle kusatma altında tuttu. Kusatma şiddetlenip sıkıntıları artınca onlara: "Rasûlullah'm hükmüne boyun egin." denildi. Onlar da Ebu Lübeke b. Abdu 1-Münzir'e danıştılar. Ebu Lübeke ise, Rasûlullah'm hükmüne razı oldukları takdirde boğazlanacaklarını kendilerine isaret etti. Bunun üzerine onlar: «Sa'd b. Muaz'm hükmüne razı olunuz.» dediler. Rasûlullah (s.a.v.): «Olur, Sa'd b. Muaz'm hükmüne razı olun.» dedi. Sa'd, liften palanı olan bir merkep üzerine bindirilerek getirildi. Kavmi çevresini kusatılar. Kendisine şöyle dediler:

- Ey Eba Amr! Beni Kurayzahlar senin mütteliklerin, destekçilerin ve dostların olup, bildigin kimselerdirler.

Onlar böyle derlerken Sa'd, onlara dönüp bakmıyor, iltifat etmiyordu. Beni Kurayzahların yurduna, evlerine yaklaştığında kavmine dönüp şöyle dedi:

- İşte şimdi Allah için vereceğim hüküm hakkında hiçbir kınayıcı-nin kinamasından korkmayacağım zaman gelmiştir!

Sa'd, Rasûlullah'm yanına yaklaştığında Rasûlullah, çevresinde bulunanlara:

- Efendinize karşı kıyama durun. Onu merkebinden indirin, dedi. Hz. Ömer:

- Efendimiz Allah'tır, dedi. Rasûlullah:

- Onu merkebinden indirin, dedi. Sonra Sa'd'a dedi ki:

- Ey Sa'd, Beni Kurayzahlar hakkında hükmünü ver. Sa'd şöyle dedi:

- Onlar hakkında şu hükmü veriyorum: "Savaşçılarını Öldürülsün. Çoluk çocukları esir alınsın. Malları da Müslümanlar arasında taksim edilsin."

Rasûlullah (s.a.v.), ona şöyle dedi:

- Onlar hakkında Allah'ın ve Rasûlü'nün hükmü ile hüküm verdin.

Sonra Sa'd, söyle bir dua yapti:

"Allahim, eger peygamberinin üzerinde Kureyslilerle yapılacak bir savasi ileriye birakmis isen, beni o savasa katilmak için hayatta birak. Eger peygamberin üzerinde Kureyslilerle yapılacak bir savas birakmis degilsen beni vefat ettirip yanma al."

Bu duayi yaptıktan sonra iyilesmis olan yarasi yeniden kanamaya basladi. Yarasi küçücük bir halka gibi ortaya çikmis, kan akitiyordu. Rasûlullah.'m kurdugu çadirina tekrar geri döndü. Rasûlullah, Ebu Bekir ve Ömer onun yambasmda beklediler. Muhammed'in nefsi kudret elinde bulunan Allah'a yemin ederim ki, Ömer'in aglayisini, Ebu Bekir'in aglayisindan farkedebiliyordum. Ben hücremde iken aglayislarini birbirinden ayirabiliyordum. Onlar, yüce Allah'in da buyurdugu gibi kendi aralarinda birbirlerine karsi merhametli kimseler idiler.

Alkame dedi ki: Anneme söyle sordum:

- Anacigim, Rasûlullah (s.a.v.), bu durumlarda ne yapardi?
- Hiç kimse üzerine gözyasi akitmazdi. Ama o, duygulandigi zaman sakalini tutardi.

Ibn Ishak dedi ki: Sonra Beni Kurayzalilar, kalelerinden indirildiler. Rasûlullah (s.a.v.), onlari Beni Neccar'dan bir kadin olan Haris'in kizinin evinde hapsetti.

Ben derim ki: O kadinin adi, Nesibe binti Haris b. Kürz b. Habib b. Abdi sems'tir. Müseylemetü'l-Kezzab'in karisi idi. Müs eyleme'den sonra Abdullah b. Amir b. Küreyz onunla evlendi.

Sonra Rasûlullah (s.a.v.), Medine çarsisina gidip orada hendekler kazdirdi. Sonra onlar oraya gönderildiler ve boyunlari iste bu hendeklerde vuruldu. Onlar oraya bölük bölük çikarildilar ve aralarinda Allah düşmani Hüey b. Ahtab ile Ka'b b. Esed de vardi. Bunlar, kavmin basi idiler. 600 veya 700 kisi idiler. Bunlarin çok oldugunu söyleyenler; 800 ile 900 kisi arasinda olduklarini söylemislerdir.

Ben derim ki: Cabir'den rivayet edildigine göre onların sayisi 400 kadardi. Dogrusunu Allah bilir.

Ibn Ishak dedi ki: Yahudiler, Rasûlullah (s.a.v.)'a bölük bölük getirilirken Ka'b b. Esed'e dediler ki:

- Ey Ka'b! Bize ne yapılacak dersin?
- Kafaniz nerede çalisacak ki? Görmüyor musunuz çağrılan çikmiyor ve sizden götürülen kimse geri dönmüyor. Vallahi bu öldürmedir.

Rasûlullah, onların isini bitirinceye kadar bu minval üzere devam etti.

Hüvey b. Ahtab denen Allah düşmanı getirildi. Üzerinde fukahîye cinsi bir cübbe vardı. Üzerindeki o cübbenin her tarafından parmak uçları kadar yarmıştı ki, onu elinden almasınlar. Elleri bir ipe boynuna bağlanmıştı. Rasûlullah'a baktığı zaman şöyle dedi:

- Allah'a yemin ederim ki, sana düşman olduğumdan ötürü kendimi kinamiyorum. Ama Allah'ın dinine yardım etmeyen kimseye de yardım edilmez!

Böyle dedikten sonra halka dönüp şöyle dedi:

- Ey insanlar! Allah'ın emrine bir diyeceğim yoktur. Bu bir yazıdır, kaderdir ve Allah'ın İsrailoğulları üzerine yazdığı bir savastır.

Böyle dedikten sonra oturdu ve boynu vuruldu. Cebel b. Cevval es-Sa'lebî bu hususta şöyle demistir:

«Andolsun ki, İbn Ahtap kendini kinamadı. Ama Allah'ı yordimsiz birakan yordimsiz kalır. Çok özendi ve nefse ömrünü bildirdi. Son anında gurur ve izzet için çirpindi.»

İbn İshak, gözlerini kaybetmiş, yaslı bir adam olan Zübeyr b. Ba-ta'nın kıssasını şöyle anlatır:

«Zübeyr b. Bata, Buas savaşında Sabit b. Kays b. Semmas'a lütufta bulunmuş, perçemini keserek salıvermişti. Beni Kurayza muharebesinde Sabit, onun bu iyiliğinin karşılığını vermek istemiş, yanma gelerek ona şöyle demişti:

- Ey Eba Abdurrahman, beni tanıyor musun?
- Benim gibi biri, senin gibi birini tanımaz mı hiç?
- Sana iyiliğinin karşılığını vermek istiyorum.
- Âlicenâb insan, âlicenâb insanın iyiliğine iyilikle mukabele eder. Sabit, Rasûlullah'ın yanma giderek onun salıverilmesini istedi.

Rasûlullah da onu salıverdi. Sabit, tekrar Zübeyr b. Bata'nın yanına gidip ona bu müjdeyi verdi. Ama o şöyle dedi:

- İhtiyar bir adam ki, ailesi ve çocuğu yanında değilse hayatı ne yapacaktır? Sabit, Rasûlullah'ın yanma gitti. Zübeyr'in karısının ve çocuğunun serbest bırakılmasını istedi. Rasûlullah, onları serbest bıraktı. Sabit, Zübeyr'in yanma dönüp bu müjdeyi verince, Zübeyr şöyle dedi:

- Ailem Hicaz'da, malları da yok. Onlar, malsiz ne yapacaklar?

Sabit, Rasûlullah'ın yanına gitti. Zübeyr'in malının serbest bırakılmasını istedi. Rasûlullah da serbest bıraktı. Sonra Sabit, Zübeyr'in yanma gelip bu durumu haber verince, Zübeyr şöyle dedi:

- Ey Sabit, yüzü Çin aynası gibi olup, içinde kabilenin bekar kızlarının kendilerini gördükleri kişiye yani Ka'b b. Esed'e ne yapıldı?
- Öldürüldü.
- Sehirlinin ve köylünün efendisi olan Hüey b. Ahtab'a ne yapıldı?
- Öldürüldü.
- Sikintili zamanlarımızda önde gidenimiz, kaçtığımız zamanlarda himayecimiz Azzal b. Semavel'e ne yapıldı?
- Öldürüldü.
- İki cemaate, yani Beni Ka'b b. Kurayza ve Beni Amr b. Kuray-za'ya ne yapıldı?
- Götürölüp öldürüldüler.
- Su halde ey Sabit, ben de, beni o öldürülen kimselerin arasına katmanı istiyorum. Beni de öldürmeni arzu ediyorum. Allah'a yemin ederim ki, onlardan sonra yaşamakta bir hayır yoktur. Andolsun ki, kuyudan su çekilen kovanın suyunun dökölüp geri itilmesi kadar bir zaman için bile sabrim kalmadı. Dostlara kavusmak istiyorum.

Sabit de onu götürdü ve boynu vuruldu.

Onun «Dostlara kavusayım» sözünü Ebu Bekir es-Siddik duyduğu zaman söyle dedi:

- Allah'a yemin ederim ki, onlara Cehennem atesinin içinde kavusur. Orada ebedi kalmak ve bir daha çıkmamak üzere.»

Ibn İshak dedi ki: Rasûlullah (s.a.v.), onlardan buluga ermiş, sakah bitmiş herkesin öldürölmesini emretti. Atiye el-Kurazî'nin söyle dediği haber verildi: Rasûlullah (s.a.v.), Beni Kurayza'dan olup sakalı çıkan, erkeklige eren herkesin öldürölmesini emretti. Ben çocuktum. Sakalim bitmemiş diye beni saliverdiler.

Bazı âlimler sert tüylerin haya organı çevresinde bitmesinin bulug alameti olduğunu, bu rivayete dayanarak ileri sürmüşlerdir. Hatta Safîî'nin iki kavlinden en doğru olanına göre bu, bulugun kendisidir. Bazı âlimler, zimmilerin çocuklarını birbirlerinden tefrik edip ayırırlar. Bu da baskaları hakkında değil de onlar hakkında bulug olur. Çünkü Müslüman kisi, bir maksattan ötürü bu sebeple eza bulur.

Ibn İshak, Eyyüb b. Abdurrahman'dan rivayet etti ki, Selma binti Kays Ümmü'l-Münzir, Rifaa b. Semaverin serbest bırakılmasını Rasûlullah (s.a.v.)'dan istedi. Rifaa buluga ermiş ve Ümmü'l-Münzir'e sığınmıştı. Bu daha önce onları tanıyordu. Rasûlullah, Ümmü'l-Münzir'in hatirına Rifaa'yi saliverdi. Ümmü'l-Münzir söyle diyordu: «Ya Rasûlallah, Rifaa iddia ediyor

ki; o, namaz kilacak ve erkek deve eti yiyecektir.» Bunun üzerine Rasûlullah, Ümmul-Münzir'in istegini kabul edip Rifaa'yi saliverdi.

Ibn Ishak, Muhammed b. Cafer b. Zübeyr kanali ile Hz. Aise'nin söyle dedigini rivayet etmistir: Beni Kurayza kadinlarindan sadece bir kadin öldürüldü. Vallahi o kadin, benimle birlikte konusuyor, gizli ve asikar gülüyordu. Rasûlullah ise, o sirada çarsida o kadinin adamlarini öldürüyordu. Bir ara onun ismiyle, "Falan kadin nerededir?" diye bir ses geldi. Kadin dedi ki:

- Vallahi bu çağrılan benim. Hz. Aise dedi ki:
- Yazik sana! Sana ne oldu? diye sordum. Bana:
- Öldürüleceğim, dedi.
- Niçin? diye sordum.
- Yaptigim bu isten dolayi, dedi.

Kadin götürüldü ve boynu vuruldu. Vallahi o kadina nasil sasirdigimi unutamam. Onun gönlünün hoslugunu ve çok gülüsünü hiç unutamam. Oysaki, o, az sonra öldürüleceğini biliyordu.

O kadin, Hallad b. Süveyd üzerine degirmen tasini birakarak öldürmüstü. Bu sebeple Rasûlullah onu öldürdü. Adi Nebate idi. Hakem el-Kurazî'nin karisi idi.

ibn Ishak dedi ki: Rasûlullah (s.a.v.), daha sonra Beni Kuray-za'nin mallarini, kadinlarim ve çocuklarim Müslümanlara paylastirdi. O günde atlilarin paylarini ve yayalarin sehimlerini belirledi. Humusu (beste biri) çıkardiktan sonra atli için üç pay verdi. Yani ati için

iki, binicisi için de bir pay verdi. Ayrica piyadelere de birer pay verdi. O gün otuz alti at vardi. Bu, içinde iki payin vaki oldugu ve beste birlik kismin çıkarildigi ilk ganimet oldu.

Ibn Ishak dedi ki; Rasûlullah (s.a.v.), Said b. Zeyd'i, Beni Kurayza'dan aldigi esirlerle birlikte Necid'e gönderdi. Said b. Zeyd, esirler karsiliginda oradan at ve silah satin aldı. Rasûlullah, onların kadinlarindan Reyhane binti Amr b. Hünafe'yi seçti. Kendine ayirdi. Bu, Beni Amr b. Kurayza'mn kadinlarindan birisiydi. Bu kadin, vefat edinceye kadar Rasûlullah'm mülkiyetinde kaldı. Rasûlullah, ona Islâmiyet'i teklif etti. O, bu teklifi kabul etmedi. Ama daha sonra Müslüman oldu. Rasûlullah (s.a.v.), onun Müslüman olmasına sevindi. Onu azad edip kendisine evlenme teklifinde bulundu. Kadin cariyelikte kalmayi tercih etti ki, bu kendisi için daha kolay olsun. Vefatina kadar Rasûlullah'm yaninda kaldı.

Ibn Ishak, daha sonra Hendek gazvesi hakkında el-Ahzâb sûresinin bas kisminde nazil olan ayetlerden bahsetmistir. Biz bunlari tefsirimizde detayli

olarak naklettik. Hamd ve minnet Allah'adır.

Ibn Ishak dedi ki: Beni Kurayza gününde Müslümanlardan Hallad b. Süveyd b. Sa'lebe b. Amr el-Hazrecî şehid oldu. Üzerine degirmen tasi atildi. Tasin altında yamyassi olup ezildi ve şehid oldu. Anlatildigina göre Rasûlullah (s.a.v.), onun hakkında söyle buyurmudur: «Süphesiz onun için iki şehid sevabi vardır.»

Ben derim ki: Onun üzerine degirmen tasini atan, Beni Kurayzali bir kadindir. Beni Kurayza kadınlarından da sadece o kadın öldürülmüştü. Dogrusunu Allah bilir.

Ibn Ishak dedi M: Rasûlullah, Beni Kurayza'yi kusatma altında tutarken, Ebu Sinan b. Mihsan b. Hirsan ölmüştü. Bu, Beni Esed b. Huzeyme kabile sindendir. O gün onların mezarligina defnedildi. [2]

Sa'd B. Muaz'in Vefati

Önceki sayfalarda da anlatildigi gibi, Allah'in lanetine ugramis Hibban İbnü'l-Arika, Sa'd'a bir ok atmış, kolundaki damari kesmişti. Rasûlullah, onu atesle daglamış, yarasi kapanmıstı. Sa'd, Beni Kurayza hakkında gözleri aydın kilinincaya kadar Allah'in kendisini öldürmemesini isteyerek dua etmişti. Beni Kurayzalılar, kendileriyle Rasûlullah arasındaki ahid, misak ve sözleşmeyi bozup da düşman gruplarla işbirliği ederek Müslümanlara karşı suikast içine girdikleri zaman Sa'd böyle bir dua yapmıştı. Düşman gruplar, Medine'den çekilip Beni Kurayzalılar yüzleri kara olup, dünya ve ahirette ziyana ugradıklarında ve kusatma için Rasûlullah, onların üzerine gidip her taraftan çembere alıp sıkıstırdığında Rasûlullah'm hükmüne boyun eğdiler ve Allah'in uygun gördüğü hükmü vermesini istediler. Ancak Rasûlullah, cahiliye döneminde onların müttelikleri olan Evs'in reisi Sa'd b. Muaz'i onlar hakkında hüküm vermek ve hakemlik yapmakla görevlendirdi. Onlar da buna razı oldular. Denilir ki, onlar, daha işin başında iken Sa'd'm hakemliğine razı olmuşlardı. Çünkü onun sefkatinden, ihsanından ve kendilerine olan eğiliminden ümide kapılmışlardı. Ama onun sağlam imanı ve sadakati sebebiyle, kendilerine düşmanları olan maymun ve domuzlardan daha çok öfke besledigini bilmiyorlardı. Allah ondan razı olsun ve onu hosnut kilsin.

O, Mescid-i Nebi'nin çadırında iken Rasûlullah, kendisine haber gönderdi. Hastaligidan dolayı semerli bir merkebe bindirilerek getirildi. Rasûlullah, çadırına yaklaştığında ona karşı kıyama durulmasını emretti. Bazıları, "Hastaligidan ötürü onu merkebinden indirmeleri için kıyama durulmasını emretti." demislerdir. Bazıları ise, "Haklarında hüküm vereceği kimselerin yanında otoritesi daha fazla olsun ve kendisine saygı gösterilsin diye Rasûlullah, ona karşı kıyama durulmasını emretmiştir ki, hükmü daha çok

geçerli olsun." demislerdir. Dogrusunu Allah bilir.

Sa'd, Beni Kurayzalilarin savaşçilarinin öldürölmesine, çoluk çocuklarinin esir alınmasina hükmedince, Allah onun gözlerini aydin kildi. Onlara karsi gögsündeki kinin atesini söndürdü. O da Mescid-i Nebevi yanindaki çadirina döndü. Rasûlullah (s.a.v.)'m yanina gitti. Aziz ve Celil olan Allah'tan sehidlik dileginde bulundu. Allah da kendi katinda onun için sehitligi seçti. Bu yüzden gece yansindan sonra yarasindan kan fiskirmaya basladi. Vefat edinceye kadar da durmadi.

Ibn Ishak dedi ki: Beni Kurayza'nın durumu son buldugu zaman Sa'd b. Muaz'm yarasi patladi ve bu yaradan ötürü sehid olarak öldü. Muaz b. Rifaa ez-Zurkî bana dedi ki: Kavmimin adamlarindan biri bana su haberi verdi: Sa'd b. Muaz'm ruhu teslim alindiginda Cebrail, atlastan bir sarikla geceleyin Rasûlullah'm yanma geldi ve söyle dedi:

- Ya Muhammedi Bu ölü kimdir? Gök kapilari bunun için açildi ve Ars titredi. Rasûlullah (s.a.v.), bunun üzerine süratle kalkti. Elbisesini Sa'd'a dogru çekiyordu. Onu ölmüs buldu. Allah ondan razi olsun. Merhum Ibn Ishak bunu böyle anlatmistir.

"Delâil" adli eserde Hafiz el-Beyhakî, Cabir b. Abdullah'in söyle dedigini rivayet etmistir: Cebrail, Rasûlullah (s.a.v.)'a gelip söyle dedi:

- Ölen bu salih kul kimdir ki gök kapilari onun için açildi ve Ars onun vefati sebebiyle titredi?

Rasûlullah (s.a.v.) çikip gitti ve ölenin Sa'd b. Muaz oldugunu gördü. Defnedilmesi sirasinda mezarinin yanibasma oturdu. Oturmakta

iken iki kez, "Sübhanallah" dedi. Orada bulunanlar da ayni sekilde tesbih getirdiler. Sonra iki kez "Allahu Ekber" dedi. Orada bulunanlar da tekbir getirdiler. Sonra söyle dedi:

- Su salih kula sastim ki, mezari kendisine dar geldi. Allah ondan o darligi giderdi.

Imam Ahmed b. Hanbel ile Neseî, Yezid b. Abdullah b. Üsame b. Hadd kanali ile Cabir'in söyle dedigini rivayet etmislerdir: Sa'd b. Muaz, vefat ettigi günde defnedilirken, Rasûlullah (s.a.v.) söyle buyurdu:

«Sübhanallah, su salih kul için Ars-i Rahman harekete geçti ve gök kapilari açildi. Önce mezari dar geldi. Sonra Allah ona genisletti.»

Muhammed b. Ishak, Cabir b. Abdullah'in söyle dedigini rivayet etmistir: «Sa'd, defnedilirken biz Rasûlullah (s.a.v.)'m yaninda idik. O tesbih getirdi. Beraberindeki insanlar da tesbih getirdiler. O tekbir getirdi. Beraberindeki insanlar da tekbir getirdiler ve:

- Ya Rasûlallah, neden tesbih getirdin? diye sordular. Buyurdu ki:

- Bu salih kula mezari dar geldi. Allah, ondan o darligi kaldirdi. Ibn Hisam dedi ki: Bu hadisin dayanagi, Hz. Aise'nin su sözüdür:

«Rasûlullah (s.a.v.) söyle buyurdu: «Kabrin ölü üzerine bir yumulusu vardır ki, eger bir kisi ondan kurtulmus olsaydi, elbette ki o kisi Sa'd b. Muaz olacakti.»

Ben derim ki: Bu hadisi, Imam Ahmed b. Hanbel, Hz. Aise'den rivayet etmistir ki, bu rivayete göre Peygamber (s.a.v.) söyle buyurmudur:

«Süphesiz kabrin sikmasi vardır. Eger bu sikmadan herhangi bir kimse kurtulacak olsaydi, elbette ki Sa'd b. Muaz kurtulacakti.»

Hafiz el-Bezzar, Nafi kanaliyla Ibn Ömer'in söyle dedigini rivayet etmistir: Rasûlullah (s.a.v.) söyle buyurdu:

«Sa'd b. Muaz'm vefat ettigi gün 70.000 melek yeryüzüne indi. Bunlar daha önce yeryüzüne inmemislerdi. Mezar onun üzerine iyice yumuldu.»

Bu hadisi rivayet ettikten sonra Nafi aglamisti.

Sonra Bezzar, Süleyman b. Seyf kanali ile Ibn Ömer'den rivayet etti ki, Rasûlullah (s.a.v.) söyle buyurmudur:

«Sa'd b. Muaz'm vefati sebebiyle 70.000 melek yeryüzüne indi. Bunlar daha önce inmis degillerdi.»

Sa'd, mezara defnedilirken Rasûlullah (s.a.v.) söyle dedi:

«Sübhanallah, eger mezarin sikmasindan herhangi bir kimse kurtulacak olsaydi, mutlaka Sa'd kurtulacakti.»

Bezzar, Süleyman b. Seyf kanali ile Ibn Ömer'in söyle dedigini rivayet etmistir:

«Sa'd b. Muaz'm vefatinda Allah'in huzuruna çıkmasindan hoslandigi için Ars-i A'lâ titredi.»

Denildi ki, Ars-i A'lâ'dan kasit, Cenâb-i Allah'in manevi saltanat tahtidir. Nitekim su ayet-i kerimede de, Ars kelimesi bu anlamda kullanilmistir:

«Yusuf, ana babasini tahtin üzerine oturttu.» (Yûsuf, 100.)

Rasûlullah (s.a.v.), Sa'd'in mezari içine girdi. Biraz durdu. Sonra çıktı. Çıkarken kendisine:

- Ya Rasûlallah, niçin mezar içinde durdun? diye soruldu. Kendisi söyle cevap verdi:

- Sa'd, mezar içinde oldukça sikistirildi. Allah'a dua ettim. Sikistirilmaktan kurtuldu. Mezari genisledi.

Beyhakî, bu rivayetinden sonra mezarla ilgili olarak garip bir haber rivayet

ederek söyle demistir: Ebu Abdillāh el-Hafiz, bize Ümeyye b. Abdillāh'tan söyle bir nakilde bulundu: Ümeyye, Sa'd b. Muaz'm akrabalarından birine sormus:

- Sa'd'in mezarda sikistirilmasinin sebebi hususunda Rasûlullah'-in birsey söyledigini duydunuz mu?

- Bize anlatildigina göre Rasûlullah (s.a.v.)'a da Sa'd'in mezardaki sikistirilma sebebi sorulmus, o da söyle cevap vermis: «Sa'd, idrardan temizlenme hususunda taksirli davranirdi.»

Buharî, Muhammed b. Müsenna kanali ile Cabir'in söyle dedigini rivayet etmistir: Rasûlullah (s.a.v.)'m söyle dedigini isittim:

«Sa'd b. Muaz'm vefatından dolayı Ars titredi.»

Imam Ahmed b. Hanbel, Enes b. Malik'in söyle dedigini rivayet etmistir: Sa'd'in cenazesi yerde iken Rasûlullah (s.a.v.) söyle dedi: «Sa'd'in cenazesi için Ars-i Rahman titredi.»

Beyhakî, Mutemir b. Süleyman kanali ile Hasan-i Basrî'nin söyle dedigini rivayet etmistir:

«Sa'd'in ruhuyla sevindiginden ötürü Ars-i Rahman titredi.»

Hanz el-Bezzar, Züheyr b. Muhammed kanali ile Enes'in söyle dedigini rivayet etmistir:

«Sa'd'm cenazesi omuzlara alindiginda münafiklar: «Sa'd'in cenazesi ne kadar da hafifmis!» dediler. O, Beni Kurayzalılar hakkında hakemlik yaptigından ötürü münafiklar böyle demislerdi. Onların bu sözünün sebebi Rasûlullah'a soruldugunda o, söyle cevap verdi:

«Hayir, melekler onu tasidiklari için cenazesi hafif geldi.»

Buharî, Muhammed b. Bessar kanali ile Bera b. Azib'in söyle dedigini rivayet etmistir:

«Peygamber (s.a.v.)'e ipek bir elbise hediye edildi. Ashabi o elbiseye ellerini sürüyor ve yumusakligi karsisinda hayret ediyorlardi. O da bu durum karsisinda söyle diyordu:

«Bunun yumusakligina hayret mi ediyorsunuz? Oysa ki, Sa'd b. Muaz'm mendilleri bundan daha hayirli ve daha yumusaktir.»

Imam Ahmed b. Hanbel, Abdulvahhab kanali ile Enes b. Malik'in söyle dedigini rivayet etmistir:

«Ipegin yasaklanmasından daha önce Ükeydir Dume, Rasûlullah (s.a.v.)'a bir cübbe hediye etti. Rasûlullah onu giydi. İnsanlar onun güzelligi karsisinda saskina döndüler. Rasûlullah, bu durumda söyle dedi: «Nefsim kudret elinde bulunan Allah'a yemin ederim ki, Sa'd'm Cennet'teki

mendilleri bundan daha güzeldirler.»

Imam Ahmed b. Hanbel, Yezid kanali ile Muhammed b. Amr vasitasiyla Vakid b. Amr b. Sa'd b. Muaz'dan söyle bir rivayette bulunmustur. (Muhammed b. Amr demis ki: Vakid, insanlari en güzeli, en cüsselisi ve en boylusu idi.) Enes b. Malik'in yanma gittim. Bana sordu:

- Sen kimsin?
- Ben Vakid b. Amr b. Sa'd b. Muaz'im.
- Sen Sa'd'a çok benziyorsun.

Böyle dedikten sonra aglamaya basladi ve çokça agladi. Sonra söyle dedi:

- Allah'in rahmeti Sa'd'm üzerine olsun. O, insanlari en irisi ve en boylusu idi. Rasûlullah (s.a.v.), Ükeydir Dume'nin üzerine bir ordu gönderdi. O da Rasûlullah (s.a.v.)'a altin islemeli ipek bir cübbe gönderdi. Rasûlullah onu giydi. Minbere çikip oturdu. Konusmadan tekrar asagi indi. İnsanlar, o cübbeye el sürüyor ve bakiyorlardi. Bu durum karsisinda Rasûlullah (s.a.v.) söyle dedi:

«Bu cübbe karsisinda hayrete mi düsüyorsunuz? Oysa ki Sa'd b. Muaz'm Cennet'teki mendilleri, su gördüğünüzden daha güzeldirler.»

Ibn Ishak, Sa'd b. Muaz'm vefati sebebiyle Ars-i A'lâ'mn titremesini anlattiktan sonra söyle demistir: Bu hususta Ensâr'dan bir adam söyle diyordu:

«Ölen bir kimsenin Ölümü sebebiyle Ars-i A'lâ'mn titredigini duymadik. Sadece Sa'd Ebu Amr için titredigini duyduk.»

Sa'd'm naasi tasindigi zaman anasi aglayarak asagidaki siiri söyledi:

«Sa'd'in anasina Sa'd için yazik! Onun yigitligine, onun anlayistaki keskinligine, onun efendiligine, onun serefine, onun biniciligine, sayginligina...

O ki, bir makama getirildi. Bir basi kökünden silercesine kesip yardi.»

Rasûlullah (s.a.v.) buyurdu ki:

«Sa'd b. Muaz'in üzerine aglayan agitçi kadin disindaki bütün agitçi kadinlar yalan söylerler!»

Ben derim ki: Hendek gazvesinden döndükten yirmibes gece kadar sonra Sa'd b. Muaz vefat etti. Çünkü Hendek gazvesine gelen müsrik ordulari, hicri besinci senenin sevval ayinda Medine'ye gelmislerdi. Orada bir aya yakin bir süre kalmislardi. Sonra Rasûlullah (s.a.v.), Beni Kurayzalilari kusatma altinda tutmak için onlari yurduna gitmisti. Orada yirmibes gece kadar kalmisti. Sonra Beni Ku-rayzalilar, Sa'd b. Muaz'in hükmüne boyun egdiler. O da onlar hakkında hüküm verdikten kısa bir süre sonra vefat etti.

Vefati, hicri besinci senenin zilkade ayinin sonlannda veya zilhicce ayinin baslarinda olmustu. Dogrusunu Allah bilir.

Muhammed b. Ishak söyle der: Beni Kurayza yurdunun fethi, zilkade ayi ile zilhicce ayinin baslarinda olmustur. O sene hac islerini yine müsrikler idare etmislerdi.

Hassan b. Sabit, Sa'd b. Muaz'in vefati sebebiyle su mersiyei okumustu:
«Gözlerimin yasindan bir damla akti.

Gözüm için Sa'd'm üzerine aglamak vaciptir.

Bir maktuldür ki, savas yerinde kalmistir.

Onunla, sürekli hüznölü olan yas akitan birçok gözler acimistir.

Rahman'm dini üzere, Cennet'in varisi olarak, şehidlerle birlikte en serefli bir yolcu olarak Cennet'e gitmistir.

Bize, «Allah'a ismarladik» ettinse, bizi yalnız bıraktımsa, mezarın karanligında aksamladınsa, sunu bilesin ki, sen ey Sa'd, o kimsesin ki, üstün bir huzura ve faziletlerle övgü elbiselerine gece gittin.

Kurayza'mn iki kabilesi hakkındaki hükmün, Allah'in onlar hakkında verdiği hükme uygundur. Sen kasdi bir hüküm vermedin.

Onlar hakkındaki hükmün, Allah'in hükmüne muvafık olmustur ve dostluklari sana hatirlatildiginda bile affetmedin.

Eger zamanin musibetleri bu dünyada sana tesir etti ise, iste bu dünyayi onun ebedi cennetleri mukabilinde sattilar.

Iyi taninmislikten ve dosdogru olmaktan ötürü, bir gün Allah'a çağrildiklari zaman, sadik kimselerin, dogrularin varacaklari yer ve ulasacaklari akibet ne güzel bir akibettir.» [3]

Hendek Ve Beni Kurayza Gazveleri Hakkında Söylenen Siirler

Buharî, Haccac b. Minhal kanah ile Bera b. Azib'in söyle dedigini rivayet etmistir: «Peygamber (s.a.v.), Hassan'a: «Onlari hicvet. Cebrail de seninle beraberdir.» dedi.»

Buharî, Bera b. Azib'in söyle dedigini rivayet etmistir: Peygamber (s.a.v.), Beni Kurayza gününde Hassan b. Sabit'e söyle dedi: «Müsrikleri hicvet. Çünkü Cebrail de seninle beraberdir.»

Ibn Ishak dedi ki: Beni Muharib b. Fih'r'in kardesi Dirar b. Hat-tab b. Mirdas, Islâm'a girmeden önce Hendek günü hakkında su siiri söylemisti:

«Bir korkan topluluk ki, bizim hakkimizda birtakim tahminlerde bulunur.

Oysa ki önüne çıkan herseyi ögüten bir ordu birliklerini yönettik.

Tahmin edilirlerken Uhud gibi görünüyordular.

Oralarda yigitlerin üzerinde mükemmel zirhlari ve kale gibi kalkanlari görürsün.

Oklar gibi atlari, gönderilmiş, otlaga bırakılmış görürsün.

Ki, onlarla azginlari yok etmeyi amaçliyorduk.

Sanki onlar iki hendegin kapisinda hücum ettikleri ve biz hücum ettigimiz zaman el sikan musafahacilardi.

Birtakim insanlardi ki, içlerinde, akli eren bir kisiyi görmüyoruz. Oysa ki onlar söyle dediler:

- Biz dogruya erenler degil miyiz?

Onlari tam bir ay kusattik ve biz onlari üstünde ezici, kahredici kimseler gibi idik.

Her gün onlari üzerlerine pür silah olarak her akşam ve sabah yürüdük.

Ellerimizde keskin kiliçlar vardi ki, onlarla bastaki saçlari ayirim yerlerini ve bastaki kemiklerin toplandigi yerleri keserdik.

Sanki o kiliçlari pariltilari etrafi sariyor.

Kiliçlari kinlerinden çıkartan kimselerin ellerinde göründükleri zaman,

Yildirimden yarilan bulutun pariltisi gece parlardi ki, sen onda böyle birçok bulutlari açık seçik görürsün.

Eger hendek olmasaydi, onlar o esnada öyle bir durumda olurlardi ki, onlari hepsini yok ederdik.

Ama hendek onlari önüne geçti ve onlar bizim korkumuzdan hendege sigindilar.

Sayet biz yolcu olup gidersek, sizin evlerinizin yaninda Sa'd'i rehin olarak terk etmis olurduk.

Karanlik çöktüğü zaman Sa'd'in üzerine aglayan kadinlari iniltilerini tekrar tekrar isitirsin.

Yakinda sizi yeniden ziyaret edecegiz. Sizi yardimlasarak ziyaret ettigimiz gibi.

Silahsiz olmadiklari halde Rinane'den bir topluluk ile ki, Kinane arslamn yatagi gibidir.Arslan yatagini korur.»

Ka'b b. Malik (Beni Seleme'nin kardesi) bu siire cevaben söyle demistir:

«Her soran bizim karsilastigimiz seyi soruyor. Eger hazır bulunsaydi bizi sabirlilar olarak görürdü.

Sabrettik. Allah için bir emsal görmedik. Biz, basimiza gelene karsi

tevekkül eden kimseleriz.

Bizim için peygamber doğruluk veziri idi. Onunla bütün yerlere üstün olur ve biz de galip oluruz.

Zülümkâr ve isyankâr, haksiz bir toplulukla savaşıyoruz ki, o zülümkâr kimseler düşmanlıkla hazırlıklı idiler.

Bize doğru yerlerinden kalktiklari zaman süratli kisileri acele haklayacak bir vurus ile onlara acele ettik.

Biz, geniş, mükemmel zirhlar içinde geniş arazinin nehirleri gibi zirhlari giymis olarak görürsün.

Bizim ellerimizde hafif kılıçlar vardır ki, biz onlarla serri tahrik edenlerin sevinçlerinin intikamini alırız.

İki hendegin kapisinda sanki arslanlar vardır.

Onların sebekeleri, arslanların yatagini korurlar.

Erkenden kalkip düşmanlar üzerine gittikleri zaman atlılardır, gücünün ucuyla bakan mütekebbir ve savaş alametiyle alametlenmiş olarak,

Andolsun ki, elbette Ahmed'e ve Allah'a yardım ederiz ki, doğru ve ihlaslı kul olalım.

Mekke halkı yürüdükleri zaman ve hizipler halinde ahzab geldiği zaman bilirler ki:

Allah'ın ortagi yoktur ve Allah mü'minlerin dostudur.

Sayet Sa'd'i beyinsizlikle öldürürseniz, sunu bilin ki, süphesiz Allah kadirlerin hayırlisidir.

Yakında onu temiz, güzel cennetlere girdirecektir ki, salihler için kalınacak yerlerdir.

Nitekim sizi, yenilmiş ve kovulmuş bir kavim olarak rezil, rüsvay, hor ve ziyan edici olduğunuz halde kininizle, gazabinizla geri çevirdi.

Orada bir iyilige, hayra ulaşmadığınız halde rezil, rüsvay olarak az kalsm mahvolan kimseler oluyordunuz.

Sizin üzerinize esen siddetli bir rüzgar ile...

Böylece siz onun altında görmeyen bir kör kişi oldunuz.»

İbn İshak dedi ki: Abdullah b. ez-Ziba'ra es-Sehmî, Hendek günü hakkında su aşağıdaki siiri söyledi. (Ben derim ki: O, bu siiri İslâm'a girmeden önce söylemiştir.)

«O yurtlara gel ki, onların yere bitisik eserlerinin belirtilerini, eskimenin uzaması ve zamanların geçmesi mahvetmiştir.

Sanki Yahudiler, onların eskimelerini yazmışlardır da, ancak ağıllarını ve çadır iplerinin kazıklarını değil.

Bir harap yerdir ki, sanki sen orada aynı yastaki kocaya varmamış genç kızlarla nimet içinde oynamamışsın.

Yaşamaya ve eskiden yerleşilmiş harap bir mahalleye dair geçen şeylerin hatırlamasını terket.

Toplulukların belasını hatırla ve onlara sükret.

Onlar bütünüyle kendilerine tapılan taslardan yürüdüler.

Bunlar Mekke'nin haremine alamet için dikili taslarıdır.

Çok sesleri olan, çok ordu birliklerinin içinde Medine'ye yönelerek gittiler.

Görünen her yüksek yerde ve iki dağ arasındaki alçak yerde, yüksek yerleri, bilinen açık-seçik yollarda terkederek,

Oralarda güdülen zayıf atlar vardır.

Karınları ince, sığınağına bitişik olan yerleri de ince.

Her bir cüsseli, uzun kısak ve genç erkek, uzun atlar meydana gelip, gözetleyenin gafleti anında kurt gibi süratli saldırır.

Uyeyne'nin askerleri ki, sancığıyla yürümektedir. Onda Sahr vardır ki, (Ebu Süfyan olup) ahzabın komutanıdır.

İki erkek efendilerdir ki, iki Bedir gibi onlar da fakirin imdatçisi ve kaçanların sığınagidirlar.

Nihayet Medine'ye vardıkları ve ölüm için tecrübe edilmiş kilici kullandıkları zaman,

Bir ay on gün Muhammed'i kahrediciler olarak,

Halbuki onun ashabi savasta hayırlı ashaptır. Bir sabah yolculuğa çıkılacağını ilan ettiler.

Siz dediniz ki, az kaldı orada ziyana uğrayanlarla beraber olacaktık.

Eğer hendekler olmasaydı, onların hepsini aç kurtlarla kurtlara lesler olarak terk ederlerdi.»

Hassan b. Sabit, bu şiire karşılık şu cevabî şiiri söyledi:

«Silinen yerlerin resmi, kirlenmiş karsıdakilere cevap verip konuşuyor.

Bir harap yer ki, bulutların yağmurları ve daimi sabit her yüksek yerin rüzgarları, oranın yere bitişik kalan eserlerini eskitip değiştirmiştir.

Süphesiz ki, orada birleşmiş toplu evleri görürsün ki, beyaz yüzlüler, sanlılar onları süslerler.

Yurtları ve her bir beyaz yumusak kadını ve yeni tomurcuklu, kocaya

varmamis genç kizlari an.

Kederleri, hüznüleri ve Rasûle zulmeden gazapli bir topluluktan gördüğün seyleri İlâh'a sikâyet et.

Hepsi birlikte ona dogru yürüdüler ve köylerin halkini, Arapların çöllerdeki nüfusunu topladilar.

Uyeyne'nin ve Ibn Harbin ordusu, onların içinde ahzabın yaris için hazirlamis olduklari atlarla karisiktirlar.

Tâ Medine'ye geldikleri ve Rasûlün maktullerini, onların üstlerindeki silah ve teçhizatı umduklari ve bizim üzerimize kuvvetleriyle kadir olduklari halde yürüdükleri zaman, kinleriyle gerisin geriye tabanlar üzere döndüler.

Onların toplulugunu dagitan, siddetli rüzgarlarla ve Allah'in askerleriyle geri döndürüldüler.

Allah, müminlerin savasında onlara yardım etti. İmdatlarına kavustu ve onları hayirli sevab ile sevablandirdi.

Onlar ümit kestikten sonra yardımlarına yetti.

Böylece bol bagis sahibi hükümdarımız olan Allah'in yardımının pespese inmesi, onların topluluklarını dagitti.

Muhammed'in ve onun ashabinin da gözünü doyurdu. Umduklarına kavusturdu.

Süphede bulunan her yalancıyı ise alçalttı.

Kalbi kati, korkulu durumda süpheli, küfürde elbiseleri temiz olmayan kişiler.

Sakilik kalblerine ilismis, gönülleri ise ölünceye kadar kafirliktedir.»

Ka'b b. Malik de buna cevaben şu siiri söyledi:

«Bizim için savaşların meydana gelisi, çok bagislayıcı Rabbimizin bahsisinin hayrından bir kalıntı bıraktı.

Siyah boyunlu, bol sütlü, beyaz develeri ve hurma ağaçlarının bittigi su başlarını.

Tipki bir arazi gibi ki, toplanan sütleri, toplanmış suyu, komsuya, amca oğluna ve kasdedip giden ziyaretçiye ihsan edilir.

Yerinden başka bir yere saldıran Arap atlarım da bıraktı.

Tipki kurtlar gibi onları arpa yemiş ve bitkilerden kesilen şeyler besleyip büyütür.

Onlardan ayakları çıplak etti.

Sırtları dümdüz, diğer et parçaları da böyledir.

Uzundurlar, sabahtan yürüdükleri zaman kisneyerek neselenirler. Ava saldırırken av köpeğinin yaptığı şey, köpek sahiplerini sevindirir.

Kurtlar meraya salınmış hayvanların etrafını çevirirler ve bazen de düşmanı helak ederler. Silah ve teçhizatlarını üstlerinden alıp geri dönerler.

Vahşi hayvanların kaçını, savaş esnasında hafifler. Karşılığı sert, keremi ise açık ve seçiktir.

Rahatlık ve huzur üzere beslendi ve iri cüsseli, tavli hale geldi. Eti çok, bağirsakları hafif.

Dokuması iki kat zirhlarla ve hasımlar hakkında şiddetlerle atmada, isabet edip hata etmeyenler olarak sabahtan yürürler.

Ve keskin kılıçlarla ki, onların üstündeki demir parçaları parıltılar çıkartmıştır.

Ve nesepleri, şerefli, görkemli kişilerle giderler.

Hep bir emsal, yumusak süngü ile kuvvet ulaşır ki, o mızrakların yapılması Habbab ismindeki bir demirciye sipariş edilmisti.

Mızraktaki demir, sanki karanlığın şiddetli siyahlığında ateşin parıltısının isigidir.

Ve bir ordu birliği ile ki, onların zirhları, okların yaklaşıp birleşmesini önler ve uyluk etlerine isabet eden okları da geri çevirir.

Siyahi kırmızıya karışmış bir topluluk, sanki onların süngüleri hep bir toplulukta orman yangininin alevidir.

Sancığın gölgesine sığınır, sanki o dümdüz süngülerin içinde büyük bir bayrağın gölgesidir.

Ebu Kerib'i yordular ve Tübbâ'ı yordular. Onların şiddetleri, A-raplarm karsısında onları caydırdı.

Ve Rabbimizden birtakim vaaz ve nasihatlerle yürürler ki, onlarla elbiseleri temiz ve pak, beyaz bir lisan ile hidayete ereriz.

Ahzabın üzerine arzolanmalarından sonra bizim üzerimize de ar-zolundu ve biz onların anısına arzu duyduk.

Ve yine birtakim hikmetlerle yürürler ki, suçlular onları iddiala-rınca haram görürler. Halbuki onları akıl sahipleri anlarlar.

Kureysliler geldiler ki, Rablerine galip olalar.

Rabb'e galip olmak isteyenler, mutlaka mağlup olurlar.»

İbn Hisam dedi ki: Kendisine güvendiğim bir kimse, bana söyle dedi: Ka'b b. Malik'in bu beytini Rasûlullah (s.a.v.) duyduğunda ona söyle dedi: «Ey Ka'b! İşte bu sözüne karşı Allah sana teşekkür etti.»

Ibn îshak dedi ki: Ka'b b. Malik, su siiri de söylemistir:

«Yanan kamislarin veya birbirine geçip giriftlesmis yanan ormanlarin çitirtisi gibi, savasta bahadirlarin birbirlerine vururken çıkardiklari sesler kendisini sevindiren, hosuna giden kimse, mezaz kesimindeki hendegin yani basinda kiliçlari keskinletilen aslanlar yerine, savas yerine gelsin.

Savasta taninmak için kendilerine nisan takan kimseler, dogu ve batini Rabbine kendi canlarini teslim ettiler.

Bir cemaat içerisindeki, ilâh, peygamberine onlarla yardım etti ve ilâh, kuluna lütfü ile muamele edendir.

Mükemmel zirhlar, fazlaliklari yerde sürünür.

Tipki derin bir su gibi ki, ona rüzgarla saga sola dalgalanir.

Muhkem zirhlar ki, onlari halkalarinin çivileri, çekirgelerin erkeklerinin gözbebegi gibidir. Saglam ve muhkem dokuludur.

Dokunmasi saglam bir zirh ki, onu demiri safi, keskin, parlak Hind kilicinin bagi kaldirir.

Iste onlar, takva ile birlikte savas gününde ve her dogruluk saatinde bizim elbiselerimiz olurlar.

Kisaldiklari zaman kiliçlari, adimlarimiza eristiririz. Ulasmadiklari zaman onlari ulastiririz.

Baslari, tepelerini günese vermis olarak görürsün. Avuçlari ter-ket, sanki onlar yaratilmamistir.

Düşmanla, toplanmis bir ordu birligi ile karsilasiriz ki, o ordu birligi, toplulugu yok eder. Sari ile Asim arasinda bir dag olan Mesrikin basinin damarini kesmesi gibi.

Düşmanlar içinde her bir hafif ati hazirlariz ki, onlar sariya çalan kirmizi, ayaklari beyaz ve vücudlari beyaz tenlidir.

Bazi süvarilerle süratlenirler ki, sanki o süvarilerin yigitleri savas esnasinda az yagmur yagdigi, çamur ve kaygan oldugu bir siradaki arslanidir.

Birtakim sadik kimselerdir ki, bahadir kisilere canlarini giderici süngü ile toz bulutunun altinda ölümlerini verirler.

Ilâhin emri, savasta onlari düşmanina baglamaktadir.

Çünkü Allah, basariya erdirenlerin en hayirhsidir.

Düşmana bir gazap olsun diye ve eger kötü huylu gazabli atlar yaklasirsa yurdu korucular olsun diye.

Aziz Allah, kendisinden bir güç ile ve karsilastigimiz anda dogru sabretmemiz sebebiyle bize yardım eder.

Ve biz Peygamberimiz'in emrine uyariz. Ona icabet eder, sözünden disari çıkmayiz. Bizi bir musibet karsisinda çağirdigi zamanda bizden önce yanma giden olmaz.

Siddetli durumlara her ne zaman bizi çağirirsa icabet ederiz ve ne zaman savas mevkilerini görürsek oraya süratle kosariz.

Kim peygamberin sözüne uyarsa, o bizim içimizde emrine uyulan kimse olur.

Sözünde dogrulanmis bir haktır.

Iste bununla bize yardım eder ve bizim gücümüzü açiga çıkarir. Bizi lütfü ile iste bu bahtiyarliga erdirir.

Muhammed'i yalanlayanlar var ya, onlar inkar ettiler ve muttaki-nin yolundan saptilar.»

Ibn Ishak dedi ki: Ka'b b. Malik, su siiri de söylemistir:

«Ahzab, bize karsi toplandiklari ve dinimize tas attiklari zaman kendileriyle baris yapmayacagimizi biliyordu.

Onlar, Kays b. Aylan'dan birbirine katilip kalabaliklar olusturarak toplandilar ve emre muvafakat ettiler.

Hindef ise, meydana geleni ve hakikatteki seyi bilmiyorlardi.

Bizi dinimizden uzaklastiriyor ve bizi ondan geri çeviriyorlardi.

Biz de onlari küfürden menedip uzaklastiriyorduk.

Rahman olan Allah, gören ve isitendir.

Bir makamda bize gazablandiklari zaman, onlarin gazablanmala-rina karsi Allah'tan genis bir nusret bize yardım etti.

Bu ise, bizim hakkimizda Allah'in koruması ve bize olan lütfudur.

Kim ki, Allah onu korumaz ise, o kimse zayi olur.

Bizi hak dine hidayet etti ve o dini bizim için seçti.

Sanatçıların sanatından daha üstün ilâhi sanatlar vardır.»

Ibn Hisam dedi ki: Bu beyitler, Ka'b b. Malik'in uzun bir kasidesinden alınmistir.

Ibn Ishak dedi ki: Beni Kurayfeahlarm öldürölmesiyle ilgili olarak

Hassan b. Sabit söyle demistir:

«Kurayza, kendisine kötölük yapanla karsilasti ve zilletini giderecek bir yardımcı bulamadi.

Onlara öyle bir bela isabet etti ki, Nadir ogullarina isabet eden beladan baska bir bela onda vardi.

Onlara geldigi sabah Rasûlullah, aydinlatıcı ay gibi onlara binegi ile süratle gidiyordu.

Onun için güdülen, binilmeyen atlar vardı ki, üzerlerindeki süvarilerle dogan kuslari gibi yürüyor ve kosuyorlardı.

Onlari biraktik ve onlar birseye karsi zafer kazanamadılar.

Üzerlerindeki kanlari derin bir su gibi idi.

Onlar yerlere serilmisler, onların içlerinde kuslar, etraflarında halka halinde toplanırlar. Facir, haktan çıkan kimselere iste böyle ceza verilir.

Eger uyarip korkutmami kabul ederse, Rahman'dan bir öğüt ola-ak bunun misli ile Kureyslileri de uyarip korkut.»

Hassan b. Sabit, Beni Kurayzahlar hakkında su siiri de söylemiş-

«Kureyslilere yardım eden bir toplulugun fertleri, birbirlerini yitirdiler ve onlar için şehirlerinde bir yardımcı yoktur.

Onlar, kendilerine kitap verilen kimseler olup onu kaybettiler ve onlar kör kimselerdirler. Tevrat'tan sapmışlardır.

Kur'ân'i inkar ettiniz. Oysa ki, peygamberin dedigini tasdik etmekle gelmistiniz.

Beni Lüey'in hayirli kisileri üzerine Büveyre de büyük bir yangin çıktı.»

Hassan b. Sabit'e cevaben Ebu Süfyan b. Haris b. Abdülmuttalib de söyle dedi:

«Allah, bu yapılan seyleri devam ettirsin ve onun etrafını alevli ates yaksın.

Yakında bileceksin ki, ondan hangimiz uzakız.

Ve bilirsin ki, hangimizin arazisine zarar verir.

Eger orada hurma ağaçları, binek hayvanları olsalardı, elbette derlerdi ki, sizin için durma hakkı yoktur, yürüyüp gidin.»

Ben derim ki: Ebu Süfyan b. Haris, İslâm'a girmeden Önce bu siiri söylemiştir. "Sahih-i Buharî"de de bu beyitlerin bir kısmı geçmiştir.

Ibn İshak dedi ki: Hassan b. Sabit, Sa'd b. Muaz ve Beni Kuray-za'da şehid düşen bir topluluk üzerine ağıt dökerek şöyle dedi:

«Ey kavmim, takdir olundugu zaman önleyici var midir?

Geçmiş iyi geçimler hiç geri dönenler mi?

Geçmiş bir zamani hatırladım, kalb ve bitisik organlar süratle düstüler ve benden göz yaşları akıp döküldü.

Gönül sevginin inceliği, yufkalığı bana dostları ve geçen maktulleri hatırlattı ki, onların arasında Tufeyl, Rafi ve Sa'd vardır.

Onlar cennetlerde oldular ve onların konuk yerleri, evleri yalnız kaldı ve yer, onlardan ıssız olup harabeye döndü.

Bedir gününde, üstlerinde Ölümün ve parıldayan kılıçların gölgeleri olduğu halde Rasûle gösterdiler.

Çagırdı, onlar da ona hakkıyla icabet ettiler ve onların hepsi ona her emirde itaat edip söz dinlediler.

Geri dönmediler. Hatta bir cemaat olarak simsiki bağlandılar. Ecelleri, ancak yere serilmeler kesip sona erdirir.

Çünkü onlar, ancak peygamberlerinin sefaati olduğu bir sırada ondan sefaat umuyorlar.

Ey hayırlı kullar! İşte bu bizim imtihanımızdır. Allah'ın emrine icabet ederiz. Ölüm ise haktır ve gerçektir.

Sana doğru atılan ilk adım, bizim içindir.

Bizden sonrakilerimiz ise öncekilerimize, Allah'ın dini olarak tabidirler.

Biz biliyoruz ki, mülk yalnızca Allah'ındır ve Allah'ın hükmü elbette vakidir.»
[4]

Yahudi Ebu Rafi Sellam B. Ebu'l-Hukayk'in Öldürülmesi

Bu mel'un, Hayber'de kendine ait bir köşte öldürülmüştü. Hicaz diyarında şöhretli bir tacirdi.

İbn İshak dedi ki: Hendek ve Beni Kurayza gazveleri sona erdiğinde Sellam b. Ebu'l Hukayk (ki bu Rafi'in babasıdır), Rasûlullah (s.a.v.)'a karşı düşman gruplarını toplayan kimseler arasında idi. Uhud'dan önce Evsliler, Ka'b b. Esrefi öldürmüşlerdi. Hazreçliler de Hayber'de bulunan Sellam b. Ebu'l-Hukayk'i öldürmek için Rasûlullah (s.a.v.)'dan izin istediler. O da onlara bu izni verdi.

İbn İshak, Muhammed b. Müslim ez-Zührî kanalı ile Abdullah b. Ka'b b. Malik'in söyle dedigini rivayet etmiştir: Allah'ın, Rasûlü için verdiği şeylerden birisi de Ensâr'dan bu iki kabile yani Evs ve Haz-reç'in Rasûlullah'la birlikte erkekçe savaşmaları olmuştur.

Evs kabilesi, Rasûlullah için ne yaparsa, hemen Hazreçliler de söyle derlerdi:

"Bu yaptıklarınızla Rasûlullah'm yanında ve İslâm'da üzerimize bir üstünlük gösteremezsiniz."

Böylece onlar da, onların yaptıklarının aynisini yapmadıkça işin pesini bırakmazlardı. Hazreçliler de birsey yaptıklarında, Evsliler aynı şeyi söylerlerdi.

Evsliler, Ka'b b. Esrefi -Rasûlullah (s.a.v.)'a olan dsmanligindan dolayı- öldürdüklerinde Hazreçliler söyle dediler: «Bununla üzerimize asla üstün gelemezsiniz.» Böyle dedikten sonra kendi aralarinda dsnp tasindilar: «Acaba hangi adam Rasûlullah (s.a.v.)'a karsi Ka'b b. Esref ayarinda bir dsmandir?» ve nihayet böyle bir dsmanin ancak îbn Ebu'l-Hukayk olacagini hatirladilar. O, o sirada Hayber'de idi. Sonuça Rasûlullah'tan onun ldrlmesi için izin istediler. O da onlara bu izni verdi.

B sebeple Hazreçlilerin Beni Seleme kolundan bes kisi ikip gitti. Bunlarin adlari söyle idi: Abdullah b. Atik, Mesud b. Sinan, Abdullah b. neys, Ebu'l-Katade Haris b. Rib'î ve Huzai b. Esved (Bu, Eslem kabilesinden olup Hazreçlilerin müttefikidir.). Rasûlullah (s.a.v.), üzerlerine Abdullah b. Atik'i emir tayin etti ve onlari çocuklar ile kadinlari öldürmekten menetti. Onlar yola çiktilar, geceleyin Hayber'e geldikleri zaman Ibn Ebu'l-Hukayk'in evine indiler. Evdeki bütün odalari, içindeki kimseler üzerine kilitlediler. Ibn Ebu'l-Hukayk, yüksek bir odada idi ki, odanin hurma dallarindan yapilmis bir merdiveni vardi. Onlar da oraya iktilar. Kapisman önünde ayakta beklediler. Ieri girmek için izin istediklerinde karisi ikti ve: «Siz kimlersiniz?» diye sordu. Onlar da: «Biz Araplardan bir takim insanlari ki, azik istiyoruz.» dediler. Kadin: "Iste adaminiz surada" diyerek onlari içeri aldı.

Onun yanma girdigimiz zaman üzerimize kapilari kilitledik. Çünkü birsey yaparsak kadinin bizimle onun arasina girmesinden ve isimize engel olmasindan korkuyorduk. Bunun zerine karisi bagirdi ve yüksek sesle bizi etrafa duyurmaya basladi. Biz ise, onu (adami) yataginda iken kililarimizla derhal öldürdük. Vallahi gecenin karanliginda ancak onun beyazligi onu bize gösteriyordu. Sanki zerindeki elbise, Misir'da yapilan beyaz Kipti elbisesi idi. Elbise, zerine atilmisti. Karisi bizi etrafa haber vermek için bagirdiginda bizden bir adam kilicini onun basi üzerine kaldirdi. Sonra Rasûlullah'm yasagini hatirladi ve elini çekti. Eger bu yasak olmasaydi, kadinin isini aksamdan bitirirdik. Kililarimizla ona (adama) vurduumuz zaman Abdullah b. neys, kiliciyla üzerine karnindan yüklendi ve onu öldürdü. O da; "Yeter... Yeter" diye bagiriyordu.

Biz odadan iktik. Abdullah b. Atik ise, gözleri iyi görmeyen bir kimse idi. Merdivenden dst, eli ikti. Ya da siddetli bir sekilde incindi. Biz onu, onlarin gözleri önünde kalenin disindan içine giren bir su menfezine tasidik ve onu oraya soktuk. Atesler yaktilar ve her tarafta bizi siki bir sekilde aramaya basladilar. Bizi bulmaktan ümid kestikleri zaman arkadaslarinin yanma döndüler ve onun etrafinda toplandilar. O ise onlarin arasinda can veriyordu.

Biz: "Allah dsmaninin lms oldugunu nasil greneceyiz?" dedik. Bizden bir adam: "Ben gider, sizin için onun durumuna bakarim" dedi ve gitti.

Arkadasimiz onlari arasinda gerekli istihbarati yapip geldi ve söyle dedi: "Ben onun karisini ve Yahudilerin adamlarini onun etrafinda görüyordum. Kadın, elinde bir lamba ile onun yüzüne bakıyor, onlara durumu anlatıyor ve söyle diyordu: "Iste vallahi ibn Atik'in sesini isittim." Sonra kendimi yalanladim ve dedim ki:

- Ibn Atik, nereden buralara gelsin? Sonra karisi ona döndü, onun yüzüne bakıyordu. Sonra söyle dedi:

- Yahudilerin ilâhina andolsun ki Sellam öldü.

Bu kelime kadar hos ve lezzetli bir söz isitmis degildim. Biz de iyi görmeyen arkadasimizi omuzladik ve Rasûlullah'm yanma geldik. Allah düşmanini öldürmüs olduğumuzu ona haber verdik. Onun yanında, hangimizin onu öldürdüğü hususunda ihtilaf ettik. Her birimiz, onu ben öldürdüm diye iddia ediyorduk. Bunun üzerine Rasûlullah söyle buyurdu:

«Kılıçlarınızı getirin.» Biz de kılıçlarımızı ona getirdik. O, kılıçlarımıza bakti ve Abdullah b. Üneys'in kilici için söyle dedi: «Iste bu onu Öldürmüştür. Onda yemek izini görüyorum.»

Ibn Ishak dedi ki: Bu hususta Hassan b. Sabit'in söyle bir siiri vardır:

"Ey Ibn Hukayk ve sen ey Ibn Esref! Allah için kendileriyle karsilastigin bir cemaatin iyiligini söylemek lâzım.

Sûratli hareket eden kılıçlarla sevinçli olarak gece size yürüyorlardı.

Tipki sik agaçli bir meselikteki arslanlar gibi.

Nihayet beldelerinizin bir mahallinde size geldiler ve sûratle öldüren bir kılıç ile size ölüm serbetini içirdiler.

Peygamberlerinin dinine yardım için basiretle hareket ederek mallari ve canlari götüren her bir durumu küçümseyerek."

Buharî, Ishak b. Nasr kanali ile Bera b. Azib'in söyle dedigini rivayet etmistir:

«Peygamber (s.a.v.), bir grup adami Ebu Rafi'e gönderdi. Geceleyin Abdullah b. Atik, onun odasına girdi. O, uyumakta idi ve onu öldürdü.»

Buhari, Yusuf b. Musa kanali ile Bera'mn söyle dedigini rivayet etmistir:

Rasûlullah (s.a.v.), Yahudi Ebu Rafi'e Ensâr'dan birkaç kisiyi gönderdi. Baslarına Abdullah b. Atik'i emir tayin etti. Ebu Rafi, Rasûlullah (s.a.v.)'a eziyet verir, ona karsi düşmanlarına yardım ederdi. O, Hicaz topraklarında kendi kalesinde idi. Bu adamlar, onun yanına yaklastiklarında güneş batmisti. İnsanlar istirahat için evlerine gitmislerdi. Abdullah, arkadaslarına: "Yerinizde oturun. Ben gidip kapiciya nezaketle rica edeceğim ki, içeriye girebileyim." dedi. Gitti, kapiya yaklasti. Sonra def-i

hacette bulunacakmis gibi elbisesini etrafina sardi. İnsanlar içerye girdiler. Kapici ona seslendi: "Ey Allah'in kulu, eger içeri girmek istiyorsan hemen gir. Yoksa artik kapilari kilitleyecegim."1'Abdullah, içeriye girdi ve gizlendi. İnsanlar içeri girdikten sonra kapici kapiyi kilitledi. Sonra anahtarlari çiviye asti.

Abdullah diyor ki: Ben de anahtarlara uzanip çviden aldim. Kapiyi açtim. Ebu Rafi (Ibn Ebi Hukayk) yüksek bir odada idi. Geceleyin yaninda eglence yapiliyordu. Arkadaslari yanindan çikip gittikten sonra ben odasina çiktim. Her kapiyi açip içeri girdikten sonra üzerime kilitliyordum ki, halk beni duydugu takdirde bana uıasamasmlar ki, Ebu Rafi'i öldürebileyim. Nihayet Ebu Rafi'in odasina vardim. O, karanlık vbir odada idi. Ailesinin, çoluk çocugunun ortasinda idi. Onun, odanın hangi tarafinda oldugunu bilmiyordum. "Ey Ebu Rafi!" dedim. O da: "Kim o ?" dedi. Sese dogru gittim. Kilicimla dehset içinde ona bir darbe vurdum. Birsey yapamadim. Bagirdi, ben de odadan çiktim. Az ötede bekledim. Sonra tekrar yanma girdim, "Bu ne sestir ey Ebu Rafi?" diye sordum. O da söyle dedi: "Veyl senin anana olsun. Az önce evde bir adam kiliçla bana vurdu."

Ben de ona iyi bir darbe vurdum, ama yine de öldüremedim. Sonra kilicimin ucunu karnina dayadim, batirdim, sirtina ulasti. O zaman onu öldürdüğümü anladim. Artik kapilari birer birer açip disariya çikis yoluna koyuldum. Nihayet onun merdivenine vardim. Ayagimi merdivenin basamagina attim. Son basamaga geldigimi sandim ama o mehtapli gecede merdivenden asagi düstüm. Bacagim kirildi. Sarigimla sardim. Sonra kosup kapiya vardim. Orada oturarak: "Onu Öldürdüğümü iyice anlamadan bu gece buradan gitmeyecegim." dedim. Seher vakti horozlar ötmeye baslayınca surlarin üzerinde bir adam, onun ölüm haberini verip söyle dedi: "Hicazhların yardimcisi Ebu Rafi öldü!" Ben de arkadaslarima kosup: "Kurtulduk. Allah, Ebu Rafi'i öldürdü." dedim. Sonra Peygamber (s.a.v.)'in yanma gittim. Ona hadiseyi anlattim. O da: «Ayagini uzat.» dedi. Ayagimi uzattim. Elini sürüp ovaladi. Sanki hiç kirilmamis gibi oldu.

Buharî, Ahmed b. Osman b. Hakim el-Evdî kanali ile Bera b. Azib'in söyle dedigini rivayet etmistir: Rasûlullah (s.a.v.), Ebu Rafi'i öldürmeleri için Abdullah b. Atik ile Abdullah b. Utbe'yi birkaç kisiyle birlikte görevlendirdi. Bunlar yola çiktilar. Onun bulundugu kaleye yaklastilar. Abdullah b. Atik, onlara söyle dedi:

- Burada bekleyin. Ben gidip duruma bir bakayim.

Abdullah daha sonra söyle dedi: Kaleye girmek için bir yolunu bulmaya baktim. Onlar bir merkeplerini kaybetmisler, ariyorlardi. Elleri ateşle etrafi dolasiyorlardi. Taninmaktan korktum. Basimi örtüp oturdum. Def-i hacette bulunuyormus gibi yaptim. O sirada kapici da söyle dedi: "İçeri

girmek isteyen girsin. Yoksa kapilari kilitleyecegim." Ben de içeri girdim. Sonra kale kapisinin yaninda merkebin baglandigi yerde gizlendim. Halk, Ebu Rafi'nin yaninda aksam yemegini yedi. Gecenin bir bölümü gidinceye kadar sohbet ettiler. Sonra dagilip evlerine döndüler. Sesler kesilip hareketler durunca, bulundugum yerden çıktım. Kapisinin anahtarlari bir isik penceresine koydugunu gördüm. Gidip anahtarlari oradan aldım. Kale kapisim açtım. Kendi kendime: «Eger halk beni duyarsa hiç degilse süratle kaçip kurtulabilirim." dedim. Sonra odalarinin kapilarina yöneldim. Kapilari içeridekilerin üzerine kilitledim. Sonra Ebu Rafi'in odasmm merdivenine çıktım. Onun nerede oldugunu bilemedim. "Ey Eba Rafi!" dedim. O da: "Kim o?" diye sordu. Ben de sese dogru gittim ki, onu vurayim. Çiglik atti. Birsey yapamadim. Sonra ona yardım ediyor pozunda yanina geldim ve: "Neyin var ey Eba Rafi?" diye sordum. Bunu sorarken sesimi degistirdim. O bana:

- Sasmadin mi, veyl senin anana olsun. Az önce bir adam yanima girdi ve bana kiliçla vurdu, dedi. Tekrar yanma yöneldim ki, ona bir darbe vurayim. Ama yine birsey yapamadim. Çighk atti. Aile efradi ayaga kalkti.

Sonra tekrar sesimi degistirerek yanma geldim. Ona yardım etmek istiyormus gibi davrandım. O da sirt üstü uzanmistti. Kilicin ucunu karnina batirdim. Sonra üzerine yüklendim. Öyle ki, kemiklerinin sesini isittim. Sonra korku içinde odadan çıktım. Inmek için merdiven basina geldim. Ama merdivenden asagi düstüm. Ayagim çıktı. Bir bezle sardim. Sonra tek ayak üzerinde arkadaslarimin yanina geldim. Onlara: "Haydi acele yola çikin. Müjdeyi Rasûlullah'a verin. Ben ölüm haberini iyice almadan buradan ayrılmayacagim." dedim. Ortalik agarmaya ve sabah olmaya basladiginda ölüm haberini veren kisi, surlarin üzerine çikip: "Ebu Rafi öldü." dedi. Ben de ayagimda hiç sakatlik acisini duymaksizin yola çıktım. Rasûlullah'm yanma varmadan yolda arkadaslarima yetistim. Müjdeyi, Rasûlullah'a ben verdim.

Buharî, Zührî kanali ile Übeyy b. Ka'b'in söyle dedigini rivayet etmistir: Onlar, yanma geldiklerinde Rasûlullah, minber üzerinde idi ve: «Yüzler kurtuldu.» dedi. Onlar da: "Senin yüzün kurtuldu ya Rasûlallah!" dediler. Rasûlullah: «Onu gizleyecek misiniz?» diye sorunca onlar evet, dediler. O da: «Kilici bana uzat.» dedi. Kilici aldı. Kinindan çekti ve (kilica bakip) söyle dedi: «Evet bu, onun (Ebu Rafi'in) kilicin agzindaki yemegi (kani)dir.»

Ben derim ki: Abdullah b. Atik, Ebu Rafi'i öldürüp de merdivenden inerken düstüğünde ayagi çikmis ya da kirlimis ve bu sebeple acimis olabilir. Ama ayagini bir sargi ile sarınca acisi dindi. Bunda da açık bir mucize vardi. Faydali bir cihadda bulundugundan ötürüdür ki, yürümek istediginde kendisine manen yardım edildi. Sonra Rasûlullah in yanina varip

oturduğunda ayagındaki acılar yeniden hissedilmeye başladı. Ama ayagini uzattığında Rasûlullah, ayagini ovalamaya baslayınca acılar tekrar gitti ve ayagi eski haline döndü. [5]

Haüd B. Süfyan B. Nübeyh El-Hüzeli'nin Öldürülmesi

Hafiz el-Beyhakî, bu olayı "Delâil" adlı eserinde Ebu Rafi'in öldürülmesinden sonra anlatmıştır.

Imam Ahmed b. Hanbel, Yakub kanalı ile Abdullah b. Üneys'in şöyle dediğini rivayet etmiştir: Rasûlullah (s.a.v.), beni yanma çağırdı ve şöyle dedi:

- Duyduğuma göre Halid b. Süfyan b. Nübeyh el-Hüzeli, bana karşı savasmaları için Urene'de adam topluyormuş. Ona git ve onu öldür!
- Ya Rasûlallah, onu tanıyabilmem için bana tarif et.
- Onu gördüğün zaman ürkek bir adam olduğunu göreceksin.

Ben de kilicimi kusanarak yola çıktım. İkinci vakti Urene'ye ulaştım. Yanma gittim. Yanında zevceleri vardı. Onları eve götürüyordu. Onu gördüğümde Rasûlullah'm tarif ettiği gibi ürkek bir adam olduğunu müşahade ettim. Yanma yaklaştım. Ama onunla konuşursam, ikinci namazının vaktini kaçıracığımdan korktum. Yürüyüş halinde namazı kılmaya başladım. Rükû ve secdelerimi bas iması ile eda ediyordum. Yanma vardığımda:

- Kimsin ey adam? diye sordu. Ben de:
- Araplardan bir adamım. Seni duydum. Muhammed'le savasmaları için adam topladığım isittim. Bu sebeple yanma geldim, dedim.

Oda:

- Evet ben bu işle uğraşıyorum, dedi.

Kendisiyle birlikte biraz yürüdüm. Bir fırsatını bulup kilicimle ona saldırdım ve öldürdüm. Sonra yanından ayrılıp gittim. Karıları gelip üzerine kapandılar.

Rasûlullah (s.a.v.)'m yanına geldim. O beni görünce: «Yüz kurtuldu.» dedi. Ben de: "Ya Rasûlallah, onu öldürdüm." dedim. O da: «Doğru söyledin.» dedi. Sonra Rasûlullah (s.a.v.), kalkıp benimle birlikte kendi evine gitti. Orada bana bir baston verip: «Ey Abdullah b. Üneys, su bastonu yanında tut.» dedi. Rasûlullah'm evinden dışarı çıktığımda insanlar bana:

- Bu baston da neyin nesi? diye sordular. Ben de:
 - Rasûlullah bana verdi ve yanımda tutmamı emretti, dedim. Dediler ki:
 - Rasûlullah'm yanma bir daha dönsen de bunun sebebini sorsan olmaz mı?
- Ben de Rasûlullah'm yanma dönüp şöyle dedim:

- Ya Rasûlallah! Bu bastonu bana niçin verdin?

- Bu, kıyamet gününde benimle senin aranda bir alamet olacaktır. Çünkü o günde insanların az bir kısmı (baston ve benzeri seylere) dayanacaklardır.

Ravi diyor ki: Abdullah, o bastonu kendi kılıcına bağladı. Ölünceye kadar yanında kaldı. Ailesine öldükten sonra kefenine konulmasını emretti. Öldüğünde kendisiyle birlikte mezara defnedildi.

Abdullah b. Üneys'in kisasını, Urve b. Zübeyr ile Musa b. Ukbe de "Megazi" adlı eserlerinde rüsel olarak nakletmişlerdir. Doğrusunu Allah bilir.

Ibn Hisam dedi ki: Abdullah b. Üneys, Halid b. Süfyan'ı öldürüsü ile ilgili olarak şöyle bir şiir söylemiştir:

«Öküzün oğlunu deve yavrusu gibi yerde bıraktım. Çevresinde agıçılar vardı, yakalarını yırtıyorlardı.

Ben onu öldürdüğümde kanları benim ve onun arkasında duruyorlardı- Keskin kılıcın suyundan daha beyaz idiler.

Zirhçılarm basına bir deneme sahibi oldu. Sanki o yanıp tutusan alevli bir ates koru gibidir.

Kılıç basına değerken ona söyle diyordum:

Ben Üneys'in ogluyum. Süvariyim, bahadırım, korkak değilim.

Ben o kimsenin ogluyum ki, zamana metelik vermedi.

Evimin avlusu genistir, cimri değilim.

Ona dedim ki: Al, şerefli kişinin darbesini ye!

Muhammed'in dini üzere, hafif olan kimsenin darbesini al!

Ben, peygamberin bir kafire kasdetmesi anında elimle, dilimle o kimseye kosar, onu vururum.»

Ben derim ki: Abdullah b. Üneys b. Haram Ebu Yahya el-Cühenî, kadri yüce, meshur bir sahabedir. Akabe bey'atına katılan kimselerdendir. Uhud, Hendek ve sonraki gazvelerde hazır bulunmuştur. Meshur kavle göre hicri sekseninci senede Sam'da vefat etmiştir. Hicri ellidördüncü senede vefat ettiği de söylenmiştir. Doğrusunu Allah bilir.

Ali b. Zübeyr ile Halife b. Hayyat, bu sahabe ile Abdullah b. Üneys Ebu İsa el-Ensârî'yi birbirinden ayırt etmişlerdir. O, Peygamber (s.a.v.)'den söyle bir rivayette bulunmuştur: «Peygamber (s.a.v.), Uhud gününde içinde su bulunan bir kirba getirilmesini emretmiş, kirba getirildiğinde agzına koyup içmeye başlamıştı.»

Ebu Davud ve Tinnizî de Abdullah el-Ömerî tariki ile İsa b. Abdullah b. Üneys'ten böyle bir rivayette bulunmuşlardır. Sonra Tir-niizî, bunun

senedinin sahih olmadigini ve Abdullah el-Ömeri'nin hafizasinin zayıf bir kimse olduğunu söylemiştir. [6]

Amr B. As'in, Hendek Gazvesinden Sonra Necasi Ile Arasında Geçen Kissa Ve İslâm'a Girişi

Muhammed İbn İshak dedi ki: Yezid b. Ebi Habib, Amr b. As'in kendi agzından söyle dedigini rivayet etmiştir: «Ahzab ile birlikte hendekten ayrıldığımız zaman, Kureys'ten bazı adamları topladım. Onlar benim görüşümü uygun görür ve beni dinlerlerdi. Onlara söyle dedim:

- Vallahi biliyorsunuz ki, ben Muhammedin durumunu görüyorum. İşlerin üzerine hos olmayan bir şekilde gidiyor. Ben böyle bir görüş içindeyim. Siz onun hakkında ne düşünüyorsunuz?

- Sen ne düşünüyorsun?

- Necasi'nin yanına gidip onun yanında olmayı uygun görüyorum. Eğer Muhammed, kavmimize galip olursa biz Necasi'nin yanında oluruz. Çünkü bizim onun elleri altında olmamız, Muhammed'in eli altında olmamızdan daha iyidir. Eğer bizim kavmimiz ona galip gelirse, kavmimiz bizi tanıyor ve bizi biliyordur. Onlardan bize iyilikten başka birşey ulaşmaz.

- Gerçekten bu iyi bir görüştür.

- O halde Necasi'ye hediye edeceğimiz şeyleri temin ediniz. Bizim yurduumuzda ona hediye olarak verilecek şeylerin en iyisi derilerdir.

Böylece Necasi için birçok deriler topladık. Sonra yola çıkarak yanına vardık. Vallahi biz Necasi'nin yanında iken Amr b. Ümeyye ed-Damrî oraya geldi. Rasûhilla (s.a.v.) onu, Cafer ve arkadaşlarının durumları için Necasi'ye göndermişti. O, Necasi'nin yanına girdi. Sonra oradan çıktı. Ben de arkadaşlarıma dedim ki: Bu, Amr b. Ümeyye'-dir. Eğer Necasi'nin yanına girsem ve kendisinden onu istediğimde onu bana verirse, boynunu vuracağım. Bunu yaptığım zaman Kureys-liler anlayacaklar ki, ben, onların yerine Muhammed'in elçisini öldürmüşüm.

Necasi'nin yanına girdim ve ona temenna secdesini yaptım. Daha evvel de böyle yapardım. Necasi dedi ki:

- Merhaba ey dostum. Hos geldin. Bana memleketinden hediye olarak neler getirdin?

- Ey hükümdar, sana çok miktarda deri getirdim.

Sonra hediyeleri onun huzuruna getirdim. Baktı, begendi. Sonra ona söyle dedim:

- Ey Hükümdar, ben bir adam gördüm ki, senin yanından az önce çıktı. O bizim düşmanımız olan bir adamın (Muhammed'in) elçisidir. Onu bana ver de öldüreyim. Çünkü o, bizim esrafimizden ve seçkinlerimizden bazı

adamlarimizi öldürdü.

Bunun üzerine Necasi öfkelen-di. Sonra elini uzattı ve kendi burnuna vurdu. Burnu kırıldı sandım. "Keske yer yarılısaydı da ondan u-zaklaşmak için yere batsaydım." dedim. Sonra ona söyle dedim;

- Ey Hükümdar, Allah'a yemin ederim ki, bu sözlerimden hoslanmayacağını bilseydim, o adami senden istemezdim.

- Demek Musa'ya gelmiş olan Namus-u Ekber'in kendisine geldiği bir adamin elçisini sana vermemi istiyorsun ki, onu öldüresin.

- Ey Hükümdar, o öyle midir?

- Yazık sana ey Amr! Bana itaat et ve ona tabi ol. Çünkü Allah'a yemin ederim ki, o elbette hak üzeredir ve elbette kendisine muhalefet eden kimselerin üzerine galip gelecektir. Tıpkı Musa'nın Firavun ile askerlerinin üzerine galip geldiği gibi.

- Acaba Islâm üzere onun için benim sana bey'atımı kabul eder. misin?

- Evet.

Böyle dedikten sonra elini uzattı. Onunla Islâm üzere bey'atles-tim. Sonra arkadaşlarımın yanına döndüm. Fikrim degismisti ve arkadaşlarımdan Müslümanlığımı gizledim.

Sonra Müslüman olmak için Rasûlullah'm yanına gitmek üzere yola çıktım. Halid b. Velid'e rastladım. Bu hadise, Mekke fethinden biraz Önce idi. O, Mekke'den geliyordu. Ona dedim ki:

- Ey Ebu Süleyman, nereye gidiyorsun?

- Vallahi bu adamin (Muhammed'in) peygamberliği artık gün gibi asikâr oldu. Vallahi Müslüman olmak için onun yanına gidiyorum. Daha ne zamana kadar bekleyeceğim.

- Vallahi ben de sırf Müslüman olmak için geldim. Baska bir sebeple gelmiş degilim.

Böylece Medine'ye, Rasûlullah (s.a.v.)'m yanına geldik. Halid b. Velid öne geçti ve Müslüman oldu. Bey'atle-tti. Sonra ben yaklaşıp söyle dedim:

- Ya Rasûlallah! Ben sana geçmiste isledigim günahlarımı bağışlaman ve eskiden yaptığım seyleri bana hatırlatmaman sarti üzerine bey'at ediyorum.

- Evet ey Amr, bey'atini yap. Çünkü Islâmiyet Önce yapılan seyleri kesip yok eder. Hicret de kendisinden Öncesini keser.

Ben de onunla bey'atle-ttim. Sonra oradan ayrıldım.»

Ibn Ishak dedi ki: Kendisini yalancılıkla itham etmeyeceğim birisinin bana anlattığına göre Osman b. Talha b. Ebi Talha da onlarla yani Amr b. As ve

Halid b. Velid'le beraberdi. Onlar Müslüman olurken o da Müslüman olmuştur. Abdullah b. Ebu'z-Zibara es-Sehmî bu konuda şöyle demistir:

«Osman b. Talha'ya antlasmamizi haber veririm ve hacir-i esve-din öpüldüğü yerde milletin toplandığını haber veririm.

Babaların akdettiği her bir antlasmayı da haber veririm.

Halid, bu gibi antlasmalardan ayrılacak değil ya.

Sen Beyt'ten başka bir Beyt'in açılmasını mı arzu ediyorsun?

Kadim Beyt'in serefinden ötesi arzu edilir mi hiç?

Bundan sonra Halid'e güvenme ve Osman da siddetli felaketlerle geldi.»

Ben derim ki: Bunların İslâm'a girişleri, Hudeybiye'den sonra olmuştur. Çünkü Halid b. Velid -ileride açıklanacağı gibi- o gün müşrik süvarilerinin komutanı idi. Bunların Müslümanlığı hususunda bu faslı daha sonra anlatmak münasip olacaktı. Ancak biz, İmam Mu-hammed b. İshak'a uyarak bu konuyu burada anlattık. Çünkü Amr b. As'm Necasi'ye ilk gidisi, Hendek gazvesinden sonra olmuştur. Kuvvetli görüşe göre o, hicri besinci senenin son kısmında oraya gitmiştir. Doğrusunu Allah bilir. [7]

Hız. Peygamberin, Ebu Süfyan'ın Kızı Ümmü Habibe İle Evlenmesi

Hendek gazvesini anlattıktan sonra Beyhakî, Kelbî tariki ile İbn Abbas'm: «Allah'ın sizinle, düşmanlık gösterdiğiniz kimseler arasında bir sevgi yaratması umulur.» (el-Mümtehine, 7.) ayet-i kerimesi hakkında şöyle dedikini rivayet etmiştir: «Bu âyet, Peygamber (s.a.v.)'in, Ebu Süfyan'm kızı Ümmü Habibe ile evlenmesinden bahseder. Peygamber (s.a.v.), Ümmü Habibe ile evlenince o müminlerin annesi oldu ve Mu-aviye de mü'minlerin dayısı oldu.

Beyhakî, Ebu Abdullah el-Hafız kanalı ile Urve'nin şöyle dedikini rivayet etmiştir: Ümmü Habibe, daha önce Ubeydullah b. Cahs'in nikahında idi. Ubeydullah, Necasi'nin yanına hicret etti, orada öldü. Rasûlullah (s.a.v.) da Habesistan'da bulunan Ümmü Habibe ile evlendi. Ümmü Habibe'yi Rasûlullah'a zevce olarak nikahlayan, Necasi oldu. Ona 4.000 dirhem mehir verdi. Onunla birlikte Surahbil b. Hase-ne'yi, Habesistan'dan Rasûlullah'm yanına gönderdi. Çeyizini de verdi. Ayrıca Rasûlullah'm gönderdiği şeyleri de ona çeyiz olarak verdi.

Urve dedi ki: Peygamber (s.a.v.)'in zevcelerinin mehirleri 400 dirhem idi.

Ben derim ki: Sahih kavle göre Peygamber (s.a.v.)'in zevcelerinin mehirleri on iki buçuk okiye idi. Bir okiye kırk dirhemdir. Böyle olunca mehirleri 500 dirheme tekabül etmektedir.

Beyhakî, daha sonra İbn Lehiya kanalı ile Urve'nin şöyle dedikini rivayet

etmiştir: Ubeydullah b. Cahs, Habesistan'da Hristiyan olarak öldü. Karisi Ümmü Habibe'yi Rasûlullah (s.a.v.) nikahladı. Onu Rasûlullah'a zevce olarak nikahlayan kisi, Osman b. Affan (r.a.) oldu.

Ubeydullah b. Cahs'in Hristiyanlığa girmesiyle ilgili açıklama daha önceki sayfalarda verilmiştir. O Müslüman iken diğer müslü-manlarla birlikte Habesistan'a hicret ettikten sonra, şeytan onun fikrini çeldi. Hristiyanlığı ona hoş gösterdi. O da Hristiyanlığa geçti. Ölünceye kadar Hristiyan kaldı. Allahm laneti üzerine olsun. Hristiyan olduktan sonra Müslümanları ayıplayarak onlara: "Biz gördük, ama sizin gözleriniz henüz açılmadı." derdi. Bununla ilgili açıklama, Habesistan hicreti bahsinde geçmişti.

Urve'nin: "Ümmü Habibe'yi zevce olarak Rasûlullah (s.a.v.)'a nikanlayan kisi, Osman b. Affan (r.a.) olmuştur." sözü gariptir. Çünkü Osman, daha önce Mekke'ye dönmüş, sonra Medine'ye hicret etmişti. Önceki sayfalarda anlatıldığı gibi bu hicretine zevcesi Rukiyye de katılmış, ona refakat etmiştir. Doğrusunu Allah bilir.

Sahih olan, Yunus'un, Muhammed b. Ishak'tan naklettigi su sözdür: Bana ulasan habere göre Ümmü Habibe'nin nikah akdini yapan kisi, amcası oğlu Halid b. Said b. As olmuştur.

Ben derim ki: Ümmü Habibe'nin nikah akdini kabul hususunda Rasûlullah'm vekili Habes hükümdarı Ashame en-Necasi idi. Nitekim Yunus'un rivayetine göre Ebu Cafer Muhammed b. Ali b. Hüseyin söyle demistir: Rasûlullah (s.a.v.), Amr b. Ümeyye ed-Damrî'yi Neca-si'ye göndermistir. O da Ümmü Habibe binti Ebi Süfyan'ı Rasûlullah'a nikahlamisti. Onunla birlikte 400 dinar da göndermistir.

Zübeyr b. Bekkar, Muhammed b. Hasan kanaliyla Ismail b. Amr'-in söyle dedigim rivayet etmiştir: Ebu Süfyan'm kızı Ümmü Habibe söyle dedi: Ben Habesistan'da iken bir de baktim ki, Necasi'nin Ebre-he adli bir cariyesi, üzerinde yağ lekeleri bulunan elbisesi ile yanıma geldi. İçeriye girmek için izin istedi. Ben de izin verdim. İçeri girdi ve söyle dedi:

- Hükümdar sana diyor ki: Rasûlullah (s.a.v.), bana yazmış olduğu mektupta seni kendisine zevce olarak vermemi yazmış.

Ben de cariyeye söyle dedim: Allah sana hayır müjdesini versin. Bunun üzerine cariyeye bana dedi ki:

- Hükümdar sana diyor ki: O, beni evlendirme vekili yapsın.

Ben de Halid b. Said b. As'i gönderdim. Onu vekil tayin ettim. Sevincimden bana bu hayırlı müjdeyi getiren cariyeye Ebrehe'ye ellerimdeki iki gümüş bileziği, iki hizmayı ve ayaklarımdaki gümüş halkalarla parmaklarımdaki yüzükleri müjdelik olarak verdim.

Aksam olunca Necasi, Cafer b. Ebi Talib ile Habesistan'da hazır bulunan Müslümanlara haber gönderip yanına çağırttı. Onlar da gidip toplandılar. Necasi, topluluğun yanında nikah hutbesini okumaya başladı ve şöyle dedi:

«Noksanlıklardan münezzeh, yüce, güven verici, güçlü, kuvvetli, zorlu kuvvetin sahibi, herseye hükümlan olan Allah'a hamd olsun. Ondan baska ilah bulunmadigina, Muhammed'in de onun kulu ve elçisi olduguna, Muhammed'in, Meryem oğlu Isa tarafından müjdelenen peygamber olduguna sahadet ederim. İmdi Rasûlullah (s.a.v.), benden, Ebu Süfyan'm kizi Ümmü Habibe'yi zevce olarak kendisine nikahlamami talep etmistir. Ben de Rasûlullah (s.a.v.)'in bu istegine icabet ettim. Ümmü Habibe'ye 400 dinar mehir vermistir.»

Necasi bu konusmasindan sonra mehir dinarlari (para) orada bulunanlarin önüne döktü.

Sonra Halid b. Said konusmaya baslayarak şöyle dedi:

«Hamd, Allah'a mahsustur. O'na hamd eder, O'ndan magfiret dilerim. Allah'tan baska ilah bulunmadigina, Muhammed'in de onun kulu ve elçisi olduguna sahadet ederim. O, Muhammed'i hidayet ve hak din ile göndermistir ki, bu hak dini diger bütün dinlere üstün getirsin. Müsrikler bundan hoslanmasalar bile bu böyle olacaktır.

İmdi ben, Rasûlullah (s.a.v.)'m istegine icabet ettim. Ve Ebu Süf-yan'in kizi Ümmü Habibe'yi zevce olarak ona verdim. Allah Ümmü Habibe'yi Rasûlullah'a mübarek kilsin.»

Necasi, mehirlik dinarlari Halid b. Said'e verdi. O da teslim aldı. Sonra kalkmak istediklerinde şöyle dedi:

«Oturun. Çünkü evlendikleri zaman, evlilik yemeginin yenilmesi, peygamberlerin sünnetindendir.» Yemek getirilmesini emretti. Getirilen yemegi yedikten sonra dagildilar.

Ben derim ki: Belki de Amr b. As, Amr b. Ümeyye'nin Necasi'nin yanindan çıktigini görürken o Ümmü Habibe meselesi için Necasi'nin yanında bulunuyordu. Bu da Hendek gazvesinden sonra olmustu. Dogrusunu Allah bilir.

Ama Hafiz el-Beyhakî'nin, Ebu Abdillan b. Mendeh'ten rivayet ettigine göre Peygamber (s.a.v.), hicri altinci senede Ümmü Habibe ile evlenmistir. Ümmü Seleme ile evlenmesi ise hicri dördüncü senede olmustur.

Ben derim ki: Halife, Ebu Ubeydullah Mamer b. Müsenna ve İb-nü'1-Berekî de böyle demislerdir. Hz. Peygamber'in Ümmü Habibe ile evlenmesi hicri altinci senede olmustur. Bazilarina göre yedinci senede olmustur. Beyhakî, bunun daha münasip oldugunu söylemistir.

Ben derim ki: Önceki sayfalarda geçtiği gibi Peygamber (s.a.v.)'in Ümmü Seleme ile evlenmesi, hicri dördüncü sene sonlarında olmuştur. Ümmü Habibe ile evlenmesine gelince, bunun daha önce olmuş olması muhtemeldir. Sonra da olmuş olabilir. Ama Hendek gazvesinden sonra olmuş olması daha uygun görünmektedir. Çünkü önceki sayfalarda da geçtiği gibi Amr b. As, Amr b. Ümeyye'yi Necasi'in yanında bu mesele için görmüştü. Doğrusunu Allah bilir.

"el-Gâbe" adlı eserde Hafız Ibnu 1-Esir, Katade'den rivayet etti ki Ümmü Habibe, Habesistan'dan Medine'ye hicret ettiginde Rasûlul-lah (s.a.v.), onun desti izdivacına talip oldu ve onunla evlendi. Bazı kimselerden hikaye olunduguna göre Peygamber (s.a.v.), Mekke'nin fethinden ve Ebu Süfyan'ın Müslüman olmasından sonra kızı Ümmü Habibe ile evlenmiştir. Bu görüşte olanların delili sudur: Ibn Ab-bas'tan rivayet olunduguna göre Ebu Süfyan şöyle demistir:

- Ya Rasûlallah, bana üç şey ver.

-Olur.

- Daha önce Müslümanlarla nasıl savastiysam, bu defa kafirlerle savasmak için bana kumanda ver.

- Olur.

- Oglum Muaviye'yi yanında vahiy katibi yap.

- Olur.

- Yanimda Arap kadınlarının en güzeli Ümmü Habibe vardır ki, onu seninle evlendirmek istiyorum.»

Ibnü'1-Esir dedi ki: «Bu hadis, Müslim'e göre münkerdir. Çünkü Ebu Süfyan, Mekke fethinden önce muahedeyi yenilemek için Medine'ye geldiğinde kızı Ümmü Habibe'nin yanına geldi. Ümmü Habibe ise Peygamber (s.a.v.)'in minderini dürerek onun altına sermekten imtina etti ve kaldırdı. Ebu Süfyan da kızı Ümmü Habibe'ye şöyle dedi:

- Vallahi bilemiyorum. Beni mi bu mindere layık görmedin, yoksa minderi mi bana layık görmedin?

- Hayır, aksine bu Rasûlullah (s.a.v.)'m minderidir. Sana gelince sen müsrik bir adamsın.

- Ey kızım, Allah'a yemin ederim ki, benden sonra, sana ser isabet etmiş.»

Ibn Hazm dedi ki: Bu hadisi, İkrime b. Ammar uydurmıştır. Bu uyulmayacak bir sözdür. Diğerleri dediler ki:

Ebu Süfyan, kendisini aşağılayıcı maddeleri içerdiginden ötürü akdi yenilemeye gelmişti. Bazıları ise dediler ki: O, Islâm'a girişi sebebiyle

kızının nikahının infisah ettigine inanmisti. Bütün bunlar zayıftır. En uygunu ve akla yatkını sudur ki; o, diğer kızı Amre'yi Peygamber Efendimizle evlendirmek istemisti. Bunu da kendisi için bir şeref görmüştü. Bunun için de diğer kızı Ümmü Habibe'den yardım dilemisti. Nitekim Buharî ve Müslim'in sahihlerinde de böyle anlatılır. Ancak ravi yanılarak bu kizmin adının Ümmü Habibe olduğunu nakletmistir. Biz bu hususta müfred bir haber nakletmisizdir.

Ebu Ubeyd Kasım b. Sellam söyle demistir; Ümmü Habibe, hicri kırkdördüncü senede vefat etmistir. Ebu Bekir b. Ebi Hayseme ise söyle demistir: Ümmü Habibe, Muaviye'den bir sene önce vefat etmistir. Muaviye ise, hicri altmışinci senenin receb ayında vefat etmistir. [8]

[1] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 4/191-200.

[2] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 4/201-219.

[3] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 4/219-224.

[4] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 4/225-233.

[5] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 4/234-238.

[6] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 4/238-240.

[7] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 4/241-243.

[8] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 4/244-247.

Hz. Peygamberin, Zeyneb Binti Cahs ile Evlenmesi	1
Gerdek Gecesinde Sabahında Hicab Ayetinin Nazil Olması	3
Hicretin Altıncı Senesi Olayları	5
Zi Kared Gazvesi	6
Beni Müstalik Gazvesi	13
Ifk Hadisesi	18
Hudeybiye Gazvesi	24

Hz. Peygamberin, Zeyneb Binti Cahs ile Evlenmesi

Zeyneb'in seceresi şöyledir: Zeyneb binti Cahs b. Riab b. Ya'mer b. Sabre b. Mürre b. Kebir b. Ganin b. Dudan b. Esed b. Hüzeyme el-Esediyye. Zeyneb'in anasının adı Ümeyme binti Abdülmuttalib'dir. Ümeyme, Rasûlullah (s.a.v.)'m halası idi. Zeyneb, daha önce Peygamber (s.a.v.)'in azadlısı Zeyd b. Harise (r.a.)'nin esi idi.

Katade, Vakidî ve Bazı Medineliler dediler ki: Peygamber (s.a.v.), hicretin besinci senesinde Zeyneb'le evlendi. Bazıları da, bu senenin zilkade ayında evlenmiş olduğunu ifade etmişlerdir. Hafız el-Beyha-kî'ye göre Beni Kurayza gazvesinden sonra Hz. Peygamber onunla evlenmiştir. Halife b. Hayyat, Ebu Ubeyde Mamer b. Müsenna ve Ibn Mendeh'in ifadesine göre bu evlilik, hicri üçüncü senede olmuştur. Birinci kavil daha meshurdur. Ibn Cerir ile birkaç tarihçi de bu görüşe kaildirler.

Bu evlilikle ilgili olarak yüce Allah, aziz kitabında şöyle buyurmıştır:

«Ey Muhammedi Allah'ın nimet verdiği ve senin de nimetlendir-digin kimseye: «Esini bırakma, Allah'tan sakın.» diyor, Allah'ın açığa vuracağı şeyi için de saklıyordum. İnsanlardan çekmiyordun, oysa Allah'tan çekinmen daha uygundu. Sonunda Zeyd esiyle ilgisini kestiginde onu seninle evlendirdik ki, evlatlıkları esleriyle ilgilerini kestiklerinde onlarla evlenmek konusunda mü'minlere bir sorumluluk olmadığı bilinsin. Allah'ın buyruğu yerine gelecektir.

Allah'ın peygambere farz kıldığı şeyler de ona bir güçlük yoktur. Bu, Allah'ın öteden beri, gelmiş geçmişlere uyguladığı yasaıdır. Allah'ın emri şüphesiz gereği gibi yerine gelecektir.» (el-Ahzâb, 37-38.)

Tefsirimizde (İbn Kesir) bu konuda yeterli açıklamalarda bulunduk.

Ayet-i kerimede, "Allah'ın kendisine nimet verdiği kimse" sözü ile Rasûlullah (s.a.v.)'m azadlısı Zeyd b. Harise kastedilmiştir. Allah, ona Islâmiyet nimetini bahsetmişti. Rasûlullah (s.a.v.) ise, onu azad edip halası

kizi Zeyneb binti Cahs ile evlendirerek nimete mazhar kilmisti.

Mukatil b. Hibban dedi ki: Zeyd, Zeyneb'le evlenirken mehir olarak ona on dinar ve altmis dirhem, bir basörtüsü, bir yorgan, bir zirh, elli Ölçek bugday, on ölçek hurma vermisti. Zeyneb, onun yaninda bir sene veya bir seneden biraz fazla müddetle kalmisti. Sonra aralarinda anlasmazlik vuku bulmus, Zeyd, Rasûlullah (s.a.v.)'a gelip Zey-neb'i sikayet etmis, Rasûlullah ise ona; «Esini birakma, Allah'tan sakın.» demisti. Yüce Allah da peygamberine hitaben söyle demisti: «Allah'in açiga vuracagi seyi içinde sakliyordun.»

Ali b. Hüseyin Zeynelabidin ve Süddî söyle dediler: Rasûluîlah (s.a.v.), Zeyneb'in kendi eslerinden biri olacagini biliyordu, içinde sakladigi sey bu idi.

Selef ulemasindan birçogu, bu mevzuda garip haberler rivayet etmislerdir ki, bazilarinda ihtilaf vardır. Bu sebeple onlari burada nakletmedik.

Yüce Allah buyurdu ki:

«Sonunda Zeyd esiyle ilgisini kestiginde onu seninle evlendirdik.» Çünkü Zeyd, karisi Zeyneb'i bosadi. Zeyneb'in iddeti tamamlandiginda Rasûlullah (s.a.v.), ona haber gönderip evlenmek istedi. Sonra da evlendi. Rasûlullah'i Zeyneb'le evlendiren, âlemlerin Rabbi yüce ve mübarek Allah olmustur. Nitekim Buharî'nin "Sahih"inde Enes b. Malik'ten söyle bir rivayet gelmektedir: Zeyneb binti Cahs, Peygamber (s.a.v.)'in diger eslerine karsi övünerek söyle derdi:

«Aileleriniz sizi Rasûlullah'la evlendirdiler. Beni ise yedi kat gögün üzerinde Allah, Rasûlullah'la evlendirdi.»

Isa b. Tahman tariki ile Enes'ten gelen bir rivayete göre, Enes (r.a.) söyle demistir: Zeyneb, Peygamber (s.a.v.)'in zevcelerine karsi övünerek söyle derdi: «Allah, semada beni Rasûlullah'a nikahladi.» Bu hususta hicap ayeti nazil oldu.

«Ey inananlar! Peygamber'in evlerine, yemege çağirilmaksizm vakitli, vakitsiz girmeyin.» (el-Ahzâb, 53.)

Beyhakî, Enes'in söyle dedigini rivayet etmistir: Zeyd, Zeyneb'i sikayet etmek için Rasûlullah'a geldi. Rasûlullah, ona söyle dedi: «Esini birakma, Allah'tan sakın.»

Enes dedi ki: Rasûlullah (s.a.v.), eger birseyi gizlemis olsaydi bu isi gizlerdi. Zeyneb, Peygamber (s.a.v.)'in diger zevcelerine karsi övünerek söyle derdi:

«Sizi Rasûlullah'la evlendiren, aileleriniz oldu. Beni ise yedi kat gögün üzerinde yüce Allah evlendirdi.»

Beyhakî, daha sonra Affan kanali ile Enes'in söyle dedigini rivayet etmistir: Zeyd, Rasûlullah'a gelip Zeynep binti Cahs'i sikayet etti. Rasûlullah ona söyle dedi. «Esini yaninda tut.» Bunun üzerine su ayet nazil oldu:

«Allah'in açiga vuracagi seyi içinde sakliyordun.»

Buhari, Muhammed b. Abdurrahim kanali ile Sa'bi'nin söyle dedigini rivayet etmistir:

«Zeyneb, Peygamber (s.a.v.)'e söyle derdi: «Dogrusu ben sana karsi üç delil ileri sürebilirim ki, diger kadinlarindan herhangi biri bu delilleri ileri süremez. Söyle ki: Benimle senin dedelerimiz birdir. Yani Abdülmuttalib'tir. (Çünkü Peygamber (s.a.v.)'in babasinin babasi ile Zeyneb'in anasinin babasi Abdülmuttalib idi.)

Aziz ve celil olan yüce Allah, semada beni sana nikahladi.

Elçi de Cebrail (a.s.) idi.»

Imam Ahmed b. Hanbel, Hasim b. Kasim kanali ile Enes'in söyle dedigini rivayet etmistir: «Zeyneb'in Zeyd'den bosandıktan sonra id-detı tamamladıgında Peygamber (s.a.v.), Zeyd'e dedi ki: «Git, Zeyneb'i bana iste.» Zeyd de gidip Zeyneb'e anlatti. O esnada Zeyneb, hamur yogurmakta idi.

Zeyd diyor ki: Zeyneb'i gördüğümde ona bakamadım. Çok agrıma gitti. Bu is bana güç geldi. Rasûlullah'in ona talip olduğunu kendisine söyleyemedim. Sirtimi dönüp gerisin geri gidecek olduğumda ona:

-Ey Zeyneb, sana müjdeler olsun. Rasûlullah beni sana gönderdi. O seninle evlenmeye taliptir, dedim.

Zeyneb:

- Aziz ve Celil olan Rabbim bana emretmedikçe, ben birsey yapamam, dedi. Sonra kalkip namazgahına gitti. Kur'ân ayeti nazil oldu. Bunun üzerine Rasûlullah gelip Zeyneb'ten izin almaksizin onunla gerdege girdi.

Enes dedi ki: Rasûlullah (s.a.v.), onunla gerdege girdiginde düğün yemegi olarak bize et ve ekmek yedirdi. Evindeki adamlardan bir kısmi çıktı. Bir kısmi da kalip yemekten sonra sohbeta basladılar. Rasûlullah (s.a.v.) disari çıktı. Ben de pesine takildim. Hanimlarinin odalarına ugruyor, onlara selam veriyordu. Onlar da kendisine: «Ya Ra-sûlallah, yeni hanimini nasıl buldun? » diye soruyorlardı. Evdeki misafirlerin çıkıp gittiklerini ben mi kendisine haber verdim. Yoksa baskasi mi haber verdi, bilemiyorum. Nihayet Rasûlullah yürüyüp gerdek odasına girdi. Ben de yanma girmek için gittim. Perdeyi bıraktı. İçeri girmeme mani oldu. Bunun üzerine hicab (örtünme) ayeti nazil oldu. insanlar da geregince öğüt aldılar:

«Ey inananlar! Peygamber'in evlerine size izin verilmeden girmeyin.» [1]

Gerdek Gecesinde Sabahinda Hicab Ayetinin Nazil Olmasi

Hiz. Peygamber'in Zeyneb'le evlilik akdini Cenâb-i Allah yapmisti. Zeyneb'i ve diger kadesleri durumundaki kumalarim -ki bunlar müminlerin anneleridirler- korumak için bu düğünde hicab ayetinin nazil olmasi münasipti. Bu, Hiz. Ömer'in görüşüne göre böyledir.

Buhari, Muhammed b. Abdullah er-Rakkas kanali ile Enes b. Ma-lik'in söyle dedigini rivayet etmistir: Rasûlullah (s.a.v.), Zeyneb binti Cahs ile evlendiginde halki düğüne çağirdi. Onlar da yemek yeyip oturdular ve sohbe basladilar. Rasûlullah kalkmaya yeltendi ama onlar kalkip gitmediler. Bu durumu görünce kalkti. Kalkinca da oradakilerden bazilari kalkti, ancak üç kisi oturmaya devam etti. Rasûlullah, gerdege girmek için Zeyneb'in odasina geldi. Orada adamlarin oturmakta olduklarini gördü. Sonra onlar kalkip gittiler. Ben de onların gittiklerini Rasûlullah'a haber verdim. Gelip gerdek odasina girdi. Ben de yanma girmek istedim, aramiza perdeyi birakti. Bunun üzerine Allah su ayeti inzal buyurdu:

«Ey inananlar! Peygamber'in evlerine izinsiz girmeyin.» Buhari, Ebu Mamer kanali ile Enes b. Malik'in söyle dedigim rivayet etmistir: Peygamber (s.a.v.), Zeyneb'le gerdege girerken, düğün yemegi olarak et ve ekmek verdi. Ben de halki yemege davet etmekle görevlendirildim. Bir grup gelip yemegim yiyor, disari çıkıp gidiyor, sonra bir baska grup geliyor, yemegini yiyor, disari çıkıp gidiyordu. Herkesi çağirdim. Nihayet çağiracak kimse kalmadi. Dedim ki:

- Ey Allah'in peygamberi, çağiracak kimse kalmadi.
- O halde yemeginizi (sofranizi) kaldirin.

Ama Peygamber'in evinde üç kisi oturup konusmaya devam etti. Peygamber (s.a.v.) çıkıp Hiz. Aise'nin odasina ugradi. Ona:

- Ey hane halki! Allah'in selami, rahmet ve bereketi üzerinize olsun, dedi.

Hiz. Aise de su cevabi verdi:

- Allah'in selami, rahmet ve bereketi senin üzerine olsun.
- Yeni esini nasil buldun? Allah onu sana mübarek kilsin.

Rasûlullah, diger eslerinin de odalarına ugradi ve Aise'ye söylediginin aynisini onlara da söyledi. Onlar da aynen Aise'nin cevabini verdiler. Sonra Peygamber (s.a.v.) geri dönüp geldi. Bakti ki, evde üç kisi oturmus, sohbe dalmislar. Peygamber (s.a.v.), son derece haya sahibi idi. Tekrar Hiz. Aise'nin odasina dogru gitti. Oradaki adamlarin çıkıp gittiklerini ben mi kendisine haber verdim, yoksa baskasi mi haber verdi bilemiyorum, daha sonra tekrar disari çıktı, ayaklarindan birini kapinin esigine, digerini de disina koydu. Kendisi ile benim arama perdeyi sarkitti. Bunun üzerine hicab

ayeti nazil oldu.

Ibn Ebi Hatim, Enes b. Malik'in söyle dedigini rivayet etmistir: Rasûlullah (s.a.v.), kadınlarından biri ile gerdege girmisti. Ümmü Sü-leym, hays (hurmayagi ile kes karistirilarak yapılan bir yemek) hazirladi. Agzi genis bir tabaga koydu ve bana söyle dedi:

- Bunu Rasûlullah'a götür ve bunun kendisine bizden bir ikram oldugunu söyle.

Enes dedi ki: O gün insanlar kitlikta idiler. Ben o yemegi getirdim ve söyle dedim:

- Ya Rasûlallah! Bu yemegi Ümniü Süleym sana gönderdi ve selam söyledi. Bunun size bir ikram oldugunu ifade etti.

Rasûlullah yemege bakti. Sonra:

- Evin bir tarafina birak ve git, falan ve falanca adamlari bana ça-gir.

Bazi adamlarin isimlerini verdi. Sonra da, "Karsilastigin her Müslümam davet et." dedi. Isimlerini bana verdigi ve karsilastigim Müslümanlari yemege davet ettim. Eve geldigimde sofa ile odalarin insanlarla tiklim tiklim dolu olduklarini gördüm. "Ey Eba Osman, kalabalik kaç kisi idi?" diye sordum. O da 300 kisi kadar olduklarim söyledi.

Enes dedi ki: Rasûlullah (s.a.v.) bana:

- Yemegi getir, dedi.

Ben de yemegi getirdim. Elini üzerine koyup dua etti ve Allah'in diledigi seyleri söyledi. Sonra söyle dedi:

- Onar kisilik gruplar olusturup halka seklinde otursunlar, Besmele çekip önlerindeki yemegi yesinler.

Öyle yaptilar. Besmele çekip yemege basladilar. Nihayet oradakilerin tamamı yedi. Sonra Rasûlullah (s.a.v.), yemegi kaldirmami emretti. Ben de gidip, yemegin içinde bulunduğu o agzi genis tabagi kaldirdim. İçine baktim. Bilemiyorum o kabi sofraya koyarken mi içindeki yemek daha çoktu, yoksa kaldırirken mi daha çoktu?

Yemege gelenlerden bazilari, Rasûlullah'in evinde oturup konusmaya daldilar. Rasûlullah'in kendisiyle gerdege girdigi zevcesi de yüzünü duvara döndürmüs, oturmakta idi. Oradakiler sözü uzattilar. Bu da Rasûlullah'i rahatsiz etti. O çok utangaç bir kimse idi. Eger bunu bilselerdi, bu, onlar için çok büyük birseydi. Nihayet Rasûlullah (s.a.v.) oradan kalkti. Zevcelerinin odalarına ugrayip selam verdi. Misafirler bunu gördüklerinde, Rasûlullah'in rahatsiz oldugunu ve ona agirlik verdiklerini anladilar ve süratle evden çikip gittiler. Rasûluî-lah (s.a.v.) da geldi. Ben hücrede idim.

Eve girdi, perdeyi sarkitti. Evinde az bir süre bekledi. Allah, ayet indirdi. O da evinden çıktı. Çıkarken de su ayetleri okuyordu:

"Ey inananlar! Peygamberin evlerine, yemeğe çağrılmaksızın vakitli vakitsiz girmeyin; fakat davet edilerseniz girin ve yemeği yeyin-ce, dağılm. Sohbet etmek içinde girip oturmayın. Bu haliniz Peygamberi üzüyor, o da size birsey söylemeye çekiniyordu. Allah gerçeği söylemekten çekinmez. Peygamber'in eslerinden birsey isteyeceğiniz zaman onu perde arkasından isteyin. Bu sayede sizin de onların da gönülleri daha temiz kalır. Bundan sonra ne Allah'ın Peygamberi'ni üzmeniz ve ne de onun eslerini nikahlamanız asla caiz değildir. Doğrusu bu, Allah katında büyük seydir.

Bir şeyi açıklasanız da, gizleseniz de Allah, süphesiz hepsini bilir.» (el-Ahzâb, 53-54.)

Enes dedi ki: Rasûlullah, bu ayetleri, herkesten önce bana okudu. Diğerlerinden önce ben bu ayetlerle tanış oldum.

Ben derim ki: Zeyneb binti Cahs (r.anha) ilk Muhacirlerdendir. Çok hayır işler ve sadaka verirdi. İlk adı Berre idi. Zeyneb adını Peygamber (s.a.v.) ona verdi. Ona Ümmü'l-Hakem künyesi de takılmıştı.

Hz. Aise (r. anha) söyle dedi: Dindarlık, Allah'a karşı takvalıhk, doğru sözlülük, akrabalık bağlarına riayetkarlık, emanete çok özen göstermek ve sadaka vermek bakımından Zeyneb'ten daha hayırlı bir kadın görmedim.

İleride ifk hadisinde de anlatılacağı gibi, Buharî ve Müslim'in sahihlerinde rivayet olunduguna göre Hz. Aise söyle demistir:

«Rasûlullah (s.a.v.), Zeyneb binti Cahs'i bana sordu. Zeyneb, Peygamber'in diğer kadınları arasında benimle rekabet ederdi. Allah, onu verai ve takvasi sayesinde (bana yapılan iftira işine karismaktan) korudu. Rasûlullah'in bana sorduğu soruya su cevabi verdim:

«Ya Rasûlallah, gözümü ve kulagimi, görmedigim ve isitmedigim seylere karşı korurum. Görmedigim ve isitmedigim seyleri söylemem. Ben Zeyneb hakkında sadece hayır ve iyilik biliyorum.»

Müslim b. Haccac, "Sahih" adlı eserinde, mü'minlerin annesi Hz. Aise'nin söyle dedigini rivayet etmistir: «Rasûlullah (s.a.v.) buyurdu ki; «Aranızda eli en çok uzun olan, bana en çabuk ulaşacak olandır.» Biz de hangimizin eh daha uzundur diye ellerimizi uzatıp yarış yapmaya başladık. Zeyneb aramızda eli en uzun olan idi. Çünkü o eliyle çalışır ve sadaka verirdi.»

Vakidî ve diğer siyer, meğazi ve tarih âlimleri dediler ki: «Zeyneb, hicretin yirminci senesinde vefat etti. Namazını mü'minlerin emirî Ömer b. Hattab (r.a.) kildirdi. Baki mezarlığına defnedildi. Kendisi için tabut yapılan ilk kadın o oldu.» [2]

Hicretin Altinci Senesi Olaylari

Beyhakî dedi ki: Denildigine göre hicretin altinci senesi muharreminde Muhammed b. Mesleme seriyyesi oldu. Bu seriyyede Sümame b. Esal el-Yemamî'yi esir aldılar.

Ben derim ki: Ibn Ishak'm, Said el-Makburî tariki ile Ebu Hürey-re'den naklettigi rivayette anlatildigina göre Ebu Hüreyre, bu seriy-yeye katilmistir. Ama Muhammed b. Mesleme, Hayber'den sonra hicret etmistir. Oysa bu gazve ondan sonra yapilmisti. Dogrusunu Allah bilir.

Sahih kavle göre bu senenin baslarinda Beni Lihyen gazvesi yapilmistir.

Ibn Ishak dedi ki: Hicretin besinci senesinde zilkade ayi ile zilhiccenin bas kisminde Beni Kurayza fethi tamamlandi. O sene müsrikler hac ibadetini idare ettiler. Sonra Rasûlullah (s.a.v.) zilhicce, muharrem, safer, rebiyülevvel ve rebiyühahir aylarini Medine'de ikamet ederek geçirdi. Beni Kurayza fethinden alti ay sonra cemaziyevvel ayında Beni Lihyen kabilesine dogru gitti. Recî vakasinda öldürülen Hübeyb ve arkadaslarinin öcünü almak istiyordu. Bu sefere giderken Sam'a gidecegini izhar etti ki: Beni Lihyen kabilesini ansizin bastirsin. Ibn Hisam'm ifadesine göre bu sefere giderken Medine'de yerine Ibn Ümmü Mektum'u vekil birakti.

Söylemek istedigimiz kisaca sudur ki, Peygamber (s.a.v.), Beni Lihyen kabilesinin menziline ve evlerine yaklastiginda onlar, ordunun önünden kaçip dag baslarina tirmandilar. Rasûlullah, bunun ü-zerine Usfan'a yöneldi. Orada bir grup müsrikle karsilasti. Orada korku namazi kildi.

Bu gazve, hicri dördüncü sene olaylari anlatilirken anlatilmisti. Burada da Beyhakî anlatmistir. En münasibi sudur ki; bu gazve, Ibn Ishak'm da anlattigi gibi Hendek gazvesinden sonra yapilmistir. Sabit olduguna göre Peygamber (s.a.v.) Efendimiz, Beni Lihyen gazvesi sirasinda, Usfan mevkiinde korku namazini kilmistir. Bu konu burada yazildi ve hicri dördüncü senedeki kayitlardan vazgeçildi. Bunda da megazi âlimlerinin önderi Ibn Ishak'a uyuldu. Nitekim rahmetli Imam Safî söyle demistir: Megazi ilmini elde etmek isteyen kimseler, Muhammed b. Ishak'm çocuklari durumundadirlar.

Ka'b b. Malik, Beni Lihyen gazvesi hakkında söyle demistir:

«Sayet Beni Lihyen kabilesi bekleselerdi, yurtlarinda dogruluk sahibi bir toplulugu karsilayacaklardi.

Gökte isigi karismis çok yildizlar gibi, siddetli bir ordu birligi gibi, önüne geleni ögüten bir ordu önünde korkusu yolu dolduran milletin önde gelenlerine rastlarlardi.

Ama onlar Hicaz'in, çikisi olmayan çukur yerlerinde bir bm pesine takilip

giden kedi gibi kurtlar oldular.» [3]

Zi Kared Gazvesi

Rasûlullah (s.a.v.), daha sonra Medine'ye geldi. Orada birkaç gece kaldı. Sonra Uyeyne b. Hisn b. Hüzeyfe b. Bedir el-Fezarî, Gatafan-li birkaç atlı ile Gabe'de bulunan Rasûlullah'm develerine saldırdı. Orada Beni Gifar kabilesinden bir adam ve karisi duruyordu. Adami öldürdüler, karisini da deveye bindirip götürdüler.

Düşman haberini ilk duyan, Seleme b. Amr b. Ekva el-Eslemî oldu. O, el-Gabe'ye gitmeye niyet edip okunu ve yayını kusanmış olarak Talha b. Ubeydullah'a ait ve beraberinde gittiği bir at bulunan bir köle ile gitti. Nihayet Seniyetü'l-Veda'a tirmandığı zaman onların atlılarından birine baktı. Sel dağının yüksekçe bir yerinde durdu. Sonra, "İmdad!" diye bağırdı. Sonra çıktı. Düşmanın izine düşüp hızla gidiyordu. Yirtici bir arslam andırıyordu. Nihayet onlara kavustu ve ok atarak karşılık vermeye başladı. Oku attığı zamanda şöyle diyordu:

- Al bunu benden. Ben Ibn Ekva'im. Bugün ise yaramazların ölüm günüdür. Atlılar ona doğru yöneldikleri zaman kaçarak gitti. Sonra onlara karşı koydu. Atması mümkün olduğu zaman ok attı ve:

- Al bunu benden. Ben, Ibn Ekva'im. Bugün yaramazların Ölüm günüdür, diyordu.

Saldırganların sözcüleri şöyle diyordu:

- Daha günün ilk saatlerinde mi bu adam bizi hedefimizden saptırarak, amacımızdan uzaklastıracak?

Rasûlullah, Ibn Ekva in bağırmasını işitti. Bunun üzerine Medine'den, "İmdad imdad!" diye seslenildi. Atlılar, Rasûlullah (s.a.v.)'a doğru birbirlerini kovalarcasına geldiler. Ona süvarilerden ilk ulaşan kişi, Mikdad b. Esved oldu. Daha sonra Abbad b. Bîsr, Sa'd b. Zeyd, Useyd b. Züheyr - bunda şüphe vardır- Ukkase b. Mihsan, Muhriz b. Nadle (Beni Esed b. Huzeyme'nin kardeşidir.), Beni Seleme'nin kardeşi Ebu Katade Haris b. Rib'î, Ebu Ayyas Ubeyd b. Zeyd b. Samit (Beni Züreyk'in kardeşidir.) ulaştılar. Bunlar, Rasûlullah (s.a.v.)'m yanında toplandıklarında o, başlarına Sa'd b. Zeyd'i emir tayin ederek şöyle dedi:

- Sen, onları yakalamak üzere yola çık. Ben, beraberimdekilerle birlikte sana kavuşurum.

Rasûlullah (s.a.v.), Ebu Ayyas'a şöyle dedi: .

- Ey Ebu Ayyas! Keske bu atı senden daha iyi ata binen bir adama versen, o da, kavme kavussa ne olur?

Ebu Ayyas dedi ki:

- Ya Rasûlallah, ben halkin en iyi at binicisivim.

Ebu Ayyas dedi ki: Sonra ata vurdum. Vallahi beni elli kulaç götürmeden yere düşürdü. Buna sastım.

Zürayk kabilesinden bazı adamların anlattıklarına göre Rasûlullah (s.a.v.), Ebu Ayyas'ın atını Muaz b. Maiz'e veya Aiz b. Maiz b. Kays b. Halde'ye verdi ve o, saldırganlara giden sekizinci atlı kişi oldu. Bazıları ise, Seleme b. Amr b. Ekva'i sekizinci sayarlar. Useyd b. Züheyr'i bundan çıkarırlar. Bunlardan hangisinin doğru olduğunu Allah bilir. O gün Seleme b. Ekva ata binmedi. Yaya giderek düşmanı ilk yakalayan kişi oldu. Bunun üzerine atlılar, düşmanın yakalanması için yola çıkarak birbirleriyle yaristilar. Asim b. Amr b. Katade'nin bana anlattığına göre düşmanı yakalayan ilk atlı, Muhriz b. Nadle idi. Ona Ahrem denilirdi. Kumeyr de denilirdi. Altındaki at, Mahmud b. Mesîeme'ye aitti. Ata da Zu'1-İmme denilirdi. Düşmana yetistiginde onlara söyle dedi:

- Ey kötü huylu, yaramaz oğulları! Durunuz ki, aranızda Muhacirler ve Ensâr size kavusacaklardır.

O böyle derken onlardan bir adam onun üzerine saldırdı ve onu öldürdü. At da hareket etti. Ve kimse ona güç yetiremedi. Nihayet Medine'deki Beni Abdüşhel Mahallesi'nde bulunan tavlasına döndü. O gün Müslümanlardan Muhriz b. Nadle den baskası öldürülmedi.

Ibn Hisam dedi ki: O gün Müslümanlardan Muhriz ile birlikte Vakkas b. Mücezzir el-Müdlîcî de öldürüldü. Bunu ilim erbabından birkaç kişi nakletmişlerdir.

Ibn İshak dedi ki: Kendisini yalancılık ile itham etmeyeceğim bir kişi, bana Abdullah b. Ka'b b. Malik'in söyle dedigini anlattı: Muhriz, Ukkase b. Mihsan'a ait Cenad adlı bir atın üzerinde idi. Muhriz öldürüldü, Cenad adındaki atı da yağmalanıp götürüldü. Doğrusunu Allah bilir.

Atlılar birbirlerine kavustukları zaman Ebu Katade Haris b. Rib'i -ki bu, Beni Seleme'nin kardeşidir- Habib b. Uyeyne b. Hisn'i öldürdü ve elbisesini onun üzerine örttü. Sonra insanlara yetisti. Rasûlullah (s.a.v.) da Müslümanlarla birlikte dönüp gitti. Ibn Hisam'm ifadasına göre bu sefere çıkarken Rasûlullah (s.a.v.), Medine'de yerine vekil olarak Ibn Ümmü Mektum'u bıraktı.

Ibn İshak dedi ki: Bir de baktılar ki, Habib, Ebu Katade'nin elbisesi ile örtülmüştür! Bunun üzerine halk:

- Ebu Katade öldürüldü, dedi.

Rasûlullah (s.a.v.) da:

- O, Ebu Katade degildir, aksine o, Ebu Katade'nin öldürdüğü adamin cesedidir, elbisesini cesedin üzerine koydu ki, onun kendi adami oldugunu bilsinler, dedi.

Ukkase b. Mihsan, Evbar ve oğlu Amr b. Evbar'a kavustu. Bu ikisi bir devenin üzerinde idiler. Bir mizrak ile ikisini de ayni anda öldürdü. Böylece develerin bir kismini kurtardilar. Rasûlullah (s.a.v.) da yürüyüp Zi Kared'den bir daga indi, halk da orada ona yetisti. Rasûlullah (s.a.v.) orada konakladi. Orada bir gün, bir gece ikamet etti. Seleme b. Ekva ona söyle dedi:

- Ya Rasûlallah, eger beni 100 adamla birlikte gönderirsen, elbette develerin geri kalan kismini da kurtaririm ve o kavmin boyunlarini yakalarim.

Bana gelen habere göre Rasûlullah, ona söyle demisti:

- Onlar, simdi Gatafan'da aksam sütlerini içiyorlar.

Rasûlullah (s.a.v.), ashabından her yüz adama bir etlik deve taksim etti. Sahabeler orada kaldilar. Sonra Rasûlullah (s.a.v.) geri dönerek Medine'ye geldi.

Gifarî'nin karisi, Rasûlullah (s.a.v.)'m develerinden bir disi deve üzerinde onun yanina gelip haberi verdigi ve sözünü tamamladigi zaman söyle dedi:

- Ya Rasûlallah! Ben «Eger bu devenin üzerinde Allah beni kurtarirsa, Allah için onu bogazlamayi adamisimdir.» dedim.

Rasûlullah, onun bu sözü karsisinda gülümseyip söyle dedi:

- O deveyi ne kötü mükafatlandiriyorsun. Allah seni onun üzerine bindiriyor ve seni onunla kurtulusa erdiriyor, sonra da sen onu bogazliyorsun! Allah'a masiyet olan birseyde ve sahibi olmadigin bir malda adak adamak yoktur. O ancak benim develerimden bir devedir. Artik Allah'in bereketi üzerine ailene dön.

Merhum Buharî, Hudeybiye kissasından sonra ve Hayber kissasından önce Zi Kared gazvesinin yapildigim söylemistir. Bu gazve, müsriklerin Hayber'den üç sene önce Hz. Peygamberin develerine saldirmalari sebebiyle yapılan bir gazvedir.

Buharî, Kuteybe b. Said tariki ile Seleme b. Akva'm söyle dedigini rivayet etmistir: Sabahin ilk ezani okunmadan önce evden disari çıktim. O osp^ada Peygamber (s.a.v.)'in develeri Zi Kared mintikasinda yayilmakta' idiler. Abdurrahman b. Avfin kölesi bana rastladi ve söyle dedi:

- Peygamber (s.a.v.)'in develerine el koydular.

- Kim el koydu?

- Gatafanlilar...

Bunun üzerine üç kez, "İmdad!" diye bagirdim. Sesimi Medine'nin iki yakasi arasinda bulunan herkese duyurdum. Sonra kendi istikametime dogru kosarak gittim. Develere el koyan Gatafanlilara ok atmaya basladim. Atarken de: «Ben Ekva'm ogluyum. Bugün alçaklarin ölüm günüdür!» diyordum. Nihayet develeri onlarin ellerinden kurtardim ve onlardan otuz abayi da ganimet olarak ele geçirdim. Sonra Peygamber (s.a.v.) yanima geldi. Ona söyle dedim:

- Ya Rasûlallah, o kavmi kizistirdim. Onlar susamislardir. Simdi sen orduyu üzerlerine gönder!

Rasûlullah (s.a.v.):

- Ey Ibn Ekva, onlara galib geldin, artik affet, dedi.

Sonra Medine'ye döndük. Rasûlullah (s.a.v.) da kendi devesi üzerinde pesim sıra geliyordu. Nihayet Medine'ye vardik.

Imam Ahmed b, Hanbel, Hasim b. Kasim tariki ile Seleme b. Ekva'm söyle dedigini rivayet etmistir: Hudeybiye zamaninda Rasûlullah (s.a.v.)'la birlikte Medine'ye geldik. Ben ve Rasûlullah'm kölesi Rebah, yola çıktik. Rebah, Rasûlullah'm binegi üzerine binmisti. Ben de Talha b. Ubeydullah'm atma binmistim. Deve ile birlikte onu islatmak istemistim. Galas mevkiine vardigimizda Abdurrahman b. Uyey-ne, Rasûlullah (s.a.v.)'m develerine saldirip çobanim öldürmüştü. Develerini beraberindeki süvarilerle birlikte önlerine katip götürmüşlerdi. Rebah'a: «Ey Rebah, surada otur. Ben bu ati Talha'ya götürüyüm ye Rasûlullah'a da, develerine saldirildigim haber vereyim.» dedim. Istikametimde bulunan bir tepeye çıktim. Tepe Medine'ye bakiyordu. Tepenin doruk noktasina çıktigimda üç kez "İmdad!..." diye bagirdim. Bundan sonra develere saldiranlari takip ettim. Kilicim ve okum yanimda idi. Onlara ok atmaya ve vurmaya basladim. Ormanlik bir mintikada idim. Birde baktim ki, bir atli bana dogru geliyor. Ben de bir agacin altina oturup ona ok atmaya basladim. Üzerime gelen her atliyi oklayip Öldürdüm. Ok atarken söyle diyordum:

«Ben Ekva'm ogluyum. Bugün alçaklarin ölüm günüdür!»

Onlardan binegi üzerinde bulunan bir adama yetiserek ok attim. Okum, vücuduna saplandi. Omuzu ile dümdüz oldu. Ona söyle dedim:

«Al bunu benden, ben Ekva'm ogluyum!

Bugün, alçaklarin ölüm günüdür!»

Ormanlikta iken onlara ok atarak vücudlarini yaktim. Bogaz bana dar gelince daga çıktim. Onlari tas atarak geri püskürttüm. Onlara siir söyleyerek ok atiyordum. Onlarla çarpisiyordum. Nihayet Rasûlullah'm

develerinden hiçbirisi kalmadi ki, onların elinden kurtarmis olmayayim. Develerin tamamini kurtardim. Sonra yine onlara ok atmaya basladim. Öyleki ki, kaçip gittiler. Geride otuzdan fazla mizrak, otuzdan fazla aba biraktılar. Yüklerini hafifletmek için bunlari atip kaçmışlardı. Biraktıkları bu esyaları bir araya getirip üzerlerine tas

koydum. Rasûlullah'ın yoluna bıraktım. Kusluk vakti olup güneş yükseldiginde Uyeyne b. Bedir el-Fezarî dar bir bogazda gelip onların imdadlarına yetisti. Sonra ben daga çıkıp üst taraflarına geldim. Uyey-ne, onlara:

- Nedir bu gördüğüm şey? diye sordu. Onlar da şöyle dediler:
- Dün gece seher vaktinden şimdiye kadar bu adamla vurusuyoruz. Elimizdeki herşeyi alip arkasına attı!

Uyeyne dedi ki:

- Eger bu adam arkasından saldırı görecektir olursa sizden vazgeçer. Bunun için de ona sizden birkaç kişi gitsin.

Bunun üzerine onlardan dört kişi ayaga kalkip daga tirmandılar. Sesimi duyabilecekleri bir noktaya geldiklerinde onlara:

- Beni tanıyor musunuz? diye sordum. Onlar da:
- Sen kimsin? diye sordular. Bunun üzerine ben:
- Ben İbn Ekva'im. Muhammed'in yüzünü şerefli kılan Allah'a yemin ederim ki, sizden herhangi bir adam bana yetismek isterse bana yetismeden onu vururum. Benim de sizden öldürmek istedigim bir adam olursa o, benim elimden kaçip kurtulamaz, dedim.

Onlardan biri:

- Hiç sanmiyorum, dedi.

Yerimde oturdum. Rasûlullah'ın atlılarını bekledim. Sonra baktım, atlılar ağaçların arasında görünmeye başladılar. Başlarında da Ahrem el-Esedî vardı. Ahrem'in pesinde Ebu Katade vardı. O, Rasûlullah'ın süvarisi idi. Onun pesinde de Mikdad b. Esved el-Kindî vardı. Bunun üzerine müsrıklar arkalarını dönüp kaçmaya başladılar. Bu durumu görünce dagdan aşağı inip Ahrem'in atanan yollarını tuttum ve ona şöyle dedim:

- Ey Ahrem! Su kavmi korkutup uyar. Fazla ileri gitme. Çünkü seni öldürmelerinden korkuyorum. Onun için yerinde dur. Rasûlul-lah ve ashabinin gelmesini bekle.

Ahrem bana dedi ki:

- Ey Seleme, eger Allah'a ve ahiret gününe inanıyor, Cennet ve Cehennem'in hak olduğunu biliyorsan benimle şehidliğin arasına girme!

Ben de atinin yularini biraktim. Abdurrahman b. Uyeyne'ye dogru gitti. Abdurrahman ona saldirdi. Karsilikli atistilar. Ahrem, Ab-durrahman'a bir darbe vurdu. Ama Abdurrahman da ona darbe vurup onu öldürdü. Abdurrahman, onu öldürdükten sonra Ahrem'in atina geçti. Ebu Katade de Ab dur rahman'a yetisti. Karsilikli vurustular. Abdurrahman, Ebu Katade'ye bir darbe vurdu. Ama Ebu Katade onu öldürdü. Ebu Katade, daha sonra Ahrem'in atina bindi.

Ben de düşman kavmi kovalamaya basladim, uzaklastim. Rasûlullah'in sahabelerinin atlarinin ayaklarindan çıkan tozlari göremeyecek kadar ilerilere gittim. Onlar da gün batmadan önce Zi Kared suyuna vardilar. O sudan içmek istediler. Peslerine düstüğümü gördüler. Oradan saptilar ve Zi-Bi'r tepesine tirmanmaya basladilar. O esnada güneş batti. Ben onlardan bir adama yetiserek kendisine ok attim. Atarken de söyle dedim:

- Al bu darbeyi benden! Ben Ekvain ogluyum. Bugün, alçak kimselerin ölüm günüdür!

O da bana söyle dedi:

- Sahableyin Ekva'm anasi aglayacak. Ben de ona su karsiligi verdim:

- Evet, ey nefsinin düşmani!

Sabahleyin ben ona ok atmistim. Bir ok daha attim. Iki ok da ona saplanmisti. Arkalarinda iki at kalmisti. O atlari alip Rasûlullah'in yanma getirdim. O, düşmanlari kovdugum Zi Kared suyunun yaninda idi. Baktim ki yaninda 500 kisi var. Bilal de biraktigim develerden bir kaçini kesmis, cigarlerini ve hörgüçlerini pisirmisti. Rasûlullah (s.a.v.)'m yanma gelip ona söyle dedim:

- Ya Rasûlallah! Bana müsaade et, ashabindan 100 kisi seçeyim, onlarla birlikte aksamleyin kafirlere baskin yapayim. Onlardan muhbirlik yapan herkesi öldüreyim.

- Sen bunu yapabilir misin ey Seleme?

- Evet, seni mükerrem kilan Allah'a yemin ederim ki yapabilirim. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.), gön isiginda azi disleri görecek kadar güldü. Sonra:

- Onlar su anda Gatafan diyarinda agirlanmaktadirlar, dedi. O esnada Gatafan'dan bir adam gelip söyle dedi:

- Düşmanlar, Gatafanlılardan falan adama konuk oldular. O da onlara develer kesti. Develeri yüzmeye basladiklarinda bir toz gördüler, develeri biraktilar, korkularindan kaçip gittiler.

Sabahladigimizda Rasûlullah (s.a.v.):

- En iyi süvarimiz Ebu Katade'dir. En iyi piyademiz de Sele-me'dir, dedi. Rasûlullah (s.a.v.) bana hem süvari, hem de piyade payini verdi. Sonra beni Atba adli bineginin arkasina bindirdi. Beraberce Medine'ye döndük.

Kusluk vakti Medine'ye yaklastigimizda Ensâr'dan -kosuda geri birakilamayan- bir adam söyle ünlemeye basladi:

- Yok mudur benimle yarisacak kisi? Yok mudur Medine'ye kadar benimle kosu yapacak kisi?

Bu duyurusunu defalarca tekrarladi. Ben de Rasûlullah'in yedeginde idim. Bu duyuruyu yapan adama söyle dedim:

- Hiç âlicenâb bir kimseye saygili olamaz misin? Serefli bir kimseden çekinmez misin sen?

- Hayir, sadece Rasûlullah'a saygi gösterir, ondan çekinirim. Ben de Rasûlullah'a söyle dedim:

- Ya Rasûlallah! Babam anam sana feda olsun. Müsaade et de bu adamlarla yarisayim.

Yaris isteyen adama da söyle dedim:

- Iste sana geliyorum.

Bunun üzerine adam bineginden siçrayip yere indi. Ben de devamden siçrayip yere indim. Ama deveyi bir veya iki bagla bagladim. Yani onu kendim için bir tarafa biraktim. Sonra kosup o adama yetistim. Omuzlarinin ortasina elimle vurup:

- Vallahi seni geçtim, dedim. Adam güldü ve:

- Sanmam, dedi. Nihayet böylece Medine'ye ulastik.»

Müslim de Ikrim b. Ammar tariki ile böyle bir rivayette bulunmustur. Ancak o rivayette söyle bir ifade yer almaktadır:

«O adamlarla birlikte Medine'ye kadar kostuk. Onu geçtim. Medine'de ancak üç gün kaldik. Sonra Hayber'e gittik.»

Imam Ahmed b. Hanbel, Imran b. Husayn'm söyle dedigini rivayet etmistir:

Adba adindaki deve, Beni Ukayl kabilesinden bir adamindi. Hacca ilk gelen kimselerdendi. Adba adli devesi de beraberinde idi. Kadife semerli bir merkebe binmis olan Rasûlullah, Adba adli deve sahibinin baglanmis olduğu yerden geçerken adam söyle dedi:

- Niçin beni tutuklamissiniz. Hacca ilk gelen kisiyi mi tutukluyorsunuz?

Rasûlullah:

- Müttetiklerin olan Sakiflilerin suçu yüzünden seni tutukluyo-ruz, dedi.

Sakuliler, Rasûlullah'in ashabından iki kisiyi esir almislardi. Adam dedi ki:

- İyi ama ben Müslüman bir kimseyim. Rasûlullah (s.a.v.) buyurdu ki:
- Eger sen isine sahip oldugun halde böyle dersen, tamamen kurtulusa erersin.

Böyle dedikten sonra Rasûlullah (s.a.v.) geçip gitti. Giderken a-dam ona şöyle dedi:

- Ya Muhammed, ben açım. Bana yemek yedir. Ben susuzum, bana su içir.

Rasûlullah:

- Iste ihtiyacini al, dedi.

Sonra sahabelerden esir alman iki kisinin fidyesi verildi. Rasûlullah da onun Adba adli devesini binekleri arasına kattı.

Sonra müsrıklar, Medine'ye gelip Rasûlullah'ın deve sürüsüne saldırdılar. Adba'yi da alıp götürdüler, Müslümanlardan bir kadını da esir aldılar. Yurtlarına varıp istirahat çekildiklerinde, Rasûlullah'ın devesini kendi avlularına bıraktılar. Esir alman kadın, bir gece onlar uykuya daldıktan sonra yerinden kalkıp develerin yanına gelir. Hangi devenin yanına varırsa o deve böğürmeye başlar. Nihayet Adba adli devenin yanına geldi. Onun sessiz ve uysal olduğunu gördü. Üzerine bindi, Medine'ye yöneldi. Eger düşmanlardan kurtulursa o deveyi Allah için bogazlamayı adadı. Medine'ye geldiğinde Rasûlullah'ın devesi tanındı ve: «Bu, Rasûlullah'ın devesidir.» denildi. Bu durum, Rasûlullah'a haber verildi veya kadının kendisi Rasûlullah'a gelip bu adagını anlattı. Rasûlullah, ona şöyle dedi:

- Bu deveye ne kötü mükafat veriyorsun! Allah seni bu deve üzerinde düşmandan kurtarırsa, bunu bogazlamayı adamıssın. Bu ne kötü mükafattır!

Sonra Rasûlullah (s.a.v.) şöyle dedi:

- «Allah'a masiyet olan birseyde ve insanın sahip olmadığı birseyde adak yoktur.»

İbn İshak dedi ki: Zî Kared gazvesi hakkında söylenen şiirlerden biri de Hassan b. Sabit (r.a)'ın şu şiiridir:

«Eger atlıların Tekvad'da, Saye'nin güneyinde karşılaşmasaydı ve ayaklarına çakıl ile çekirdek benzeri şeyler dokunmasaydı, elbette size hakkın himayecileri, ataların sereflileri, mükemmel silahlar ile saldıracıydı.

Elbette Mikdad'ın süvarilerinin sabahki gidislerini, bizim bir barış yaptığımız anlamında babasını kaybetmiş yitik çocukları sevindir-mezdi.

Biz sekiz kişiydik. Onlarsa sesleri çok bir ordunun askerleri idiler.

Buna rağmen mızraklarla vurulup dağıldılar ve gittiler.

Biz öyle bir kavimdeniz ki, onların pesine düşseler ve hızlı yürüyen her atın yularım önde götürürler.

Hayır, hayır, Mina'ya oynayarak yürüyen develerin Rabbine yemin ederim ki, onlar yüksek dağların arasındaki yolların sahalarını kat ederler.

Hatta atları sizin evlerinizin ortasına idrar yaptırırız ve savasta esir edilmiş kadınlar ve çocuklarla geri döneriz.

Rahat bir yürüyüşle hafif yürüyüşlü her ata ile hızlı atılan her bir at ile, her bir savaş yerinde süratli olarak meylederler.

Kendisinde güdüldükleri ve birbirini kovaladıkları bir gün, onların ardlarını yok eder ve arkalarını keser.

Yine öyle bizim süratli kosa atlarımız süt içirilmişlerdi Ve savaş, arslanların rüzgariyle yakılmıştır.

Bizim demirleri ak kılıçlarımız, demir kalkanları ve savaşı isteyenlerin başlarını keserler.

İlâh haramından ve Rahmanin izzetinden dolayı insanlara tutulan perdelerde onları menetti.

Onlar, bir yurtta nimetler içinde idiler ve sonra Zî Kared günlerinde yüzleri inatçı suratlara dönüştü.»

İbn İshak dedi ki: Hassan, bu şiiri söyleyince Sa'd b. Zeyd, ona kızdı ve onunla ebedi olarak bir daha konuşmamaya yemin etti. Sa'd, öncü atlılar seriyyesinin komutanı idi. Rasûlullah'm huzurunda bu yemini yaptıktan sonra şöyle dedi: Benim atlarıma ve süvarilerime gidiyor, onları Mikdad'a mal ediyor!

Bunun üzerine Hassan, ondan özür dileyip şöyle dedi: Vallahi bunu kasdetmedim. Ama kafiye, Mikdad'm ismine uygun düştü.

Böyle dedikten sonra Sa'd b. Zeyd'i övücü beyitler söyledi:

«En kuvvetli ve en salabetli bir kimseyi veya faydalı bir kimseyi kasdettiğiniz zaman size Sa'd'i tavsiye ederim. Sa'd b. Zeyd, hiçbir şekilde yikılmaz.»

Hassan b. Sabit, Zî Kared gazvesi hakkında şöyle dedi:

«Öyle sanıyorum ki, Uyeyne Medine'yi ziyaret ettiği zaman oradaki köşkleri yakında yikar.

Doğrulamış olduğun birseyi yalanladın. Ve dedin ki, yakında büyük bir işi ganimet ederiz.

Medine'yi ziyaret ettiğin zaman orası hosuna gitmedi ve orada arslanların seslerini duydun.

Böylece deve kuslariinin kosmasi gibi hizlica geri döndüler ve her hangi bir deveye isabet etmediler.

Melik Allah'in Rasûlü, bizim üzerimize bir emîr ve kumandandır.

O bizim üzerimizde ne güzel bir emirdir.

O Öyle bir rasûldür ki, ona gelen seyleri dogrulariz ve isik saçan, nurlandıran bir kitabi bize okur.»

Ka'b b. Malik, Zi Kared gazvesi hakkında o günkü Müslüman süvarileri överek su siiri söylemistir:

«Ey babasiz, anasiz yitik çocuklar, bizim atlar üzerinde süvariler arasında onların benzeri olmadigimizi mi saniriz?

Biz birçok insanlariz ki, öldürmeyi utanilacak bir is olarak görmeyiz ve süngülerin dürtülmesi esnasında da kivrancmayiz.

Biz konuklari, develerin hörgüçlerinin tepeleriyle agirlariz ve kibrinden göz ucuyla böbürlenerek bakan tekebbürlü kisinin basını vururuz.

Savasta bilsinler diye alamet takinanların yigitlerim, böbürlendikleri zaman, yumusamayan ve boyun egmeyen kimselerin azamet, kibir ve böbürlenmelerini yok edecek bir darbe ile geri çeviririz. Hakki koruyan serefli, keremli yigitleriyle, ki bunlar gizlice kapip kaçiran ağaç kurtlari gibidir.

Soylarını ve eski mallarını bir takım kiliçlarla korurlar ki, o kiliçlar, çelik baslikların altındaki başları keserler.

Beni Bedir ile karsilastigin zaman onlara sor ki, savasta vurusma ve yakinlasma gününde kardeşler ne yaparlar?

Çıktiginiz zaman karsilastiginiz kimselere dogru söyleyiniz. Haberlerinizi meclislerde gizlemeyiniz.

Ve deyin ki, ininde devamlı kalan aslandıan öte kaçtik ki, onda, alismadigi kimselere karsi göğsünde bir kin vardır.» [4]

Beni Müstalik Gazvesi

Buharî dedi ki: Bu, Müreysi' gazvesidir. Muhammed b. Ishak, bu gazvenin hicri altinci senede yapıldigini söylemistir. Musa b. Ukbe ise hicri dördüncü senede yapıldigini söylemistir. Numan b. Rasid ise Zührî'den söyle bir rivayette bulunmustur: "İfk hadisesi, Müreysi' gazvesinde meydana gelmistir."

Buharî, Musa b. Ukbe'nin megazisinden rivayet etti ki; bu gazve, hicri dördüncü senede yapılmıştır. Yine Buharî'nin, Musa b. Ukbe ve Urve'den naklettigine göre bu gazve, hicri besinci senenin saban ayında yapılmıştır.

Vakidî dedi ki: Bu gazve, hicri besinci senenin saban ayından iki gece geçtikten sonra yapılmıştır. Bu gazveye Rasûlullah'm 700 kadar sahabesi katılmıştır.

Muhammed b. Ishak b. Yesar, Zi Kared gazvesini naklettikten sonra şöyle der: Rasûlullah (s.a.v.), cemaziyelahir ayının bir kısmı ile receb ayını Medine'de geçirdi. Sonra hicri altıncı senenin saban ayında Huza'a'dan olan Beni Müstalik ile savasti.

Ibn Hisani dedi ki: Rasûlullah (s.a.v.), Medine üzerine Ebu Zerr el-Gifari'yi tayin etti. Bir rivayette anlatıldığına göre tayin olunan kişi, Numeyle b. Abdullah el-Leysi'dir.

Ibn Ishak, Asim b. Ömer b. Katade tarikiyle Muhammed b. Yahya b. Hibbanin şöyle dedigini rivayet etmiştir: Rasûlullah (s.a.v.)'a şöyle bir haber geldi.

"- Beni Müstalik, senin için toplanıyor ve komutanları da Haris b. Ebi Dirar'dır."

Bu, Rasûlullah (s.a.v.)'in hanımı Cüveyriye binti Haris'in babasıdır. Rasûlullah (s.a.v.), bu gazveden sonra Cüveyriye ile evlenmişti. Bu haberi isitince onlara karşı sefere çıktı. Kudeyd kiyısına doğru olan cihetten Müreysi' denilen ve onlara ait bir suyun yanında onlarla karşılaştı. İki taraf birbirleriyle çirpistılar. Allah, Beni Müstalik'i yenilgiye uğrattı, onlardan bir kısım insanlar öldürüldü. Rasûlullah, onların çocuklarını, kadınlarını ve mallarını ganimet aldı. Allah da onları ona nasip etti.

Vakidî dedi ki: «Rasûlullah (s.a.v.), hicretin besinci senesinin saban ayından iki gece geçtikten sonra 700 sahabesi ile birlikte Beni Müstalik'e doğru yola çıktı. Onlar, Beni Müdlic kabilesinin müttelikleri idiler. Yanlarına vardığında Muhacirlerin bayragını Ebu Bekir es-Siddik'a verdi. Ammar b. Yasir'e verdiği de söylenir. Ensâr'ın bayragını da Sa'd b. Ubade'ye verdi. Sonra Ömer b. Hattab'a, onlara söyle seslenmesini emretti: «Lâ ilahe illallah deyip canınızı ve malınızı emniyete alın.» Ama onlar, bu çağrıya icabet etmediler, Müslümanlara ok atmaya başladılar. Sonra Rasûlullah, Müslümanlara emir verdi. Onlar da hep birlikte saldırdılar. Müstalik ogullarından, bir adam dahi kurtulamadı. On kişileri öldürüldü. Diğerleri esir alındı. Müslümanlardan da sadece bir kişi öldürüldü.»

Buharî ve Müslim'in sahihlerinde belirtildiğine göre Abdullah b. Avn şöyle demistir: "Savastan önce duanın hükmünü sormak için Na-fi'e mektup yazdım. O da şöyle cevap verdi: Rasûlullah (s.a.v.), Müstalik ogullarına saldırdı. Onlar davalarını suya getirmişlerdi. Saldırı esnasında savaşçıları öldürüldü. Çoluk çocukları esir alındı. Zannedersen o gün Cüveyriye binti Haris ele geçirildi. Abdullah b. Ömer bana böyle haber verdi. Çünkü o da

İslâm ordusu içinde idi.

Ibn İshak dedi ki: O gün Müslümanlardan bir adam öldürüldü. Adı Hisam b. Sübabe idi. Onu Ensâr'dan bir adam öldürmüştü. Onun düşman olduğunu zannederek hataen öldürmüştü.

Ibn İshak'ın anlattığına göre Hisam b. Sübabe'nin kardeşi Mikyas b. Sübabe Müslüman olduğunu açığa vurarak Mekke'den Medine'ye geldi ve kardeşi Hisam'm diyetini -hataen öldürüldüğü için- Rasûlul-lah'tan talep etti. Rasûlullah da kardeşinin diyetini ona ödedi. Az bir müddet Medine'de kaldıktan sonra kardeşinin katili olan Ensârli adami vurup öldürdü. Mürted olarak Mekke'ye döndü. Bu hususta şöyle bir siir söyledi:

«Yerin bir çukurunda, dayandırılmış olarak, iki elbisesine kafa damarlarının kanları bulasmis olarak ölüm olması kalbimi dindirdi. Atesimi söndürdü.

Onun öldürülmesinden önce nefsin kederleri, hüznüleri içime yerlesiyor ve beni yatakların yumusaklığına uzanmaktan alıkoyuyordu.

Onunla Öcümü istedim ve öcümü almaya kavustum ve putlara ilk dönen de ben oldum.

Onunla Fihri'den öcümü aldım ve onun diyetini de kaleler sahibi-ri olan Beni Neccar'm hayırlı kisilerine yükledim.»

Ben derim ki: Bu sebeptendir ki Mikyas, Mekke'nin fethi gününde Ka'be'nin astarına asih olarak bulunsalar bile kanları heder edilen ve öldürülmeleri Rasûlullah tarafından emredilen dört kisten biri olmuştur.

Ibn İshak dedi ki: «Bir ara Rasûlullah (s.a.v.), bu suyun yanında idi. Halktan bir topluluk su almaya geldi. Ömer b. Hattab'ın yanında Beni Gifar'dan kiraladığı bir ücretli kişi vardı. Adı Cahcalı b. Mesud idi. Ömer b. Hattab'ın atını yediyordu. Cahcah ve Beni Avf b. Haz-reç'in müttefiki Sinan b. Veber el-Cühenî su yüzünden birbirini sikistirip izdiham çıkardılar. Ve kapistılar. Cühenî:

- Ey Ensâr topluluğu! dedi. Cahcah da şöyle bağırdı:

- Ey Muhacirler topluluğu!

Bunun üzerine Abdullah b. Übey b. Selül öfkelen-di. Yanında da kavminden bir topluluk vardı. Aralarında Zeyd b. Erkanı vardı. Yeni yetme genç bir çocuk idi. Abdullah şöyle dedi:

- Bu Muhacirler böyle mi yapıyorlar? Oysa ki bize hükmettiler. Soy sopta bize karsi övündüler ve bizim beldelerimizde bize karsi çoklukla iftihar edip çoğaldılar. Vallahi Kureys'in salvarlıları ile bizim durumumuz, ancak evvelkilerin dediği su sözü andırır: «Köpegini besle ki, seni yesin!» Andolsun ki, eger Medine'ye dönersek elbette güçlü olanımız, zelil olanları oradan kovacaktır.

Sonra kavminden yaninda duran kimselere dönüp söyle dedi:

- Bu, kendi kendinize yaptiginiz birseydir. Onlari beldelerinize yerlestirdiniz. Mallarinizi onlarla paylastirdiniz. Allah'a yemin ederim ki, eger onlardan elleriniz dekini tutar da vermezseniz elbette sizin yurdunuzdan baska bir yere yönelecekler,

Zeyd b. Ekram, bu sözleri isitti. Rasûlullah (s.a.v.)'a ilette. Bu olay, Hz. Peygamberin o savastan çıktigi esnada idi. Zeyd, haberi Ra-sûlullah'a iletteğinde Ömer de onun yaninda idi. Ömer, Rasûlullah'a söyle dedi:

- Abbad b. Bîr'e emir ver ki onu öldürsün. Ömer'in bu sözüne karsilik Rasûlullah söyle dedi:

- Nasil olur ey Ömer? Halk, aralarinda, Muhammed ashabini öldürüyor demez mi? Hayir bunu yapmayacagiz. Ama harekete geçecegimizi halka duyur.

Bu öyle bir vakitte olmustu ki, Rasûlullah, o saatte asla yolculuga-çikmazdi. Bunun üzerine halk yola çıktı.

Abdullah b. Ubey b. Selûl, Zeyd b. Erkam'in isittigi sözleri Rasûlullah'a iletmiş oldugunu haber alinca Rasûlullah'in yanina geldi ve Allah'a yemin ederek Zeyd'in söylediği seyleri kendisinin söylemedigini ifade etti. O, kavmi içinde sürekli, büyük bir kimse idi. Bunun üzerine Rasûlullah'in yaninda duran Ensâr dedi ki:

- Ya Rasûlallah! Çocuk (Zeyd) haberinde yanilmiş olabilecegi gibi bu adamin dedigini kafasina iyice yerlestirmemis de olabilir.

Onlar, Abdullah b. Übey b. Selûl'e sefaat etmek ve onu müdafaa için böyle demislerdi.

Rasûlullah (s.a.v.), görüşünü kendine saklayip yürüdüğü zaman, Üseyd b. Hudayr yanma vardi ve ona peygamberlige mahsus selamiy-la selam verip söyle dedi:

- Ey Allah'in peygamberi! Vallahi simdiye kadar ahsik olunmayan bir saatte yola çıktin. Böyle bir saatte asla yola çıkmazdin.

Rasûlullah (s.a.v.), ona söyle dedi:

- Arkadasinizin neler söylediğini duymadin mi?

- Ya Rasûlallah, hangi arkadas?

- Abdullah b. Übey...

- Ne demis?

- Eger Medine'ye dönersek elbette güçlü olanimiz, zelil olani oradan sürgün edecek demis.

- Öyleyse sen ya Rasûlallah, vallahi eger dilersen onu oradan çıkarırsın. Allah'a yemin ederim ki, o zelildir. Sen güçlüsün. Ya Rasûlallah, ona lütfet, vallahi Allah seni bize gönderdiğinde onun kavmi onun için elmas ve yakuttan kıymetli taslar diziyorlardı ki, ona taç yapıp basına koysunlar. O, senin idareyi, mülkü, yönetimi elinden aldığını biliyor.

Rasûlullah (s.a.v.), insanları o gün aksama dek yürüttü. Geceleyin de yürüttü. Yürüyüş, sabaha dek devam etti. Keza o günün sabahında da yürüttü. Güneş onları sıcaktan sikistirincaya kadar yolculuk devam etti, sonra mola verdi. Yorgunluklarını hissettiler, uyukla-yarak yere serildiler. Rasûlullah, bir gün önceki haberden onları mesgul edip olayı unutturmak için onlara böyle yapmıştı. Abdullah b. Übey'in hadisesini onlara unutturmak istemisti. Sonra Rasûlullah (s.a.v.), yine yola koyulup yürüdü. Hicaz yolunu tuttu. Hicaz'da, Na-ki'in az yukarisinda bir suyun yanına indi. O suya Bak'a denilir. Rasûlullah, yürüdüğü zaman siddetli bir rüzgar esti. Onlara eziyet verdi. Sahabeler korktular. Bunun üzerine Rasûlullah şöyle buyurdu:

- Korkmayın, bu rüzgar sadece kafirlerin büyüklerinden bir büyüğün ölümü için esiyor.

Medine'ye geldikleri zaman Rifaa b. Zeyd b. Tabut'u buldular. O, Beni Kaynuka Yahudileri büyüklerinden bir kimse idi. Münafıkların siginagi idi. O firtinali günde ölmüştü.»

Musa b. Ukbe ile Vakidî de böyle rivayet etmişlerdir,

Müslim, Cabir'den böyle bir kisse nakletmistir. Ancak o, münafıklardan ölen kişinin adını vermemistir. Cabir, bu rivayette şöyle demistir: «Peygamber (s.a.v.), bir seferde iken siddetli bir rüzgar esti. O, şöyle dedi: «Bu bir münafikin ölümü yüzünden esiyor.» Medine'ye geldiğimizde münafıkların büyüklerinden bir kişinin öldüğünü gördük.»

Allah'ın, münafıkları zikrettiği sûre, İbn Übey ve emsali kimseler hakkında nazil oldu. Nazil olduğu zaman Rasûlullah, Zeyd b. Erkandın kulagından tuttu. Sonra şöyle dedi: İste bu, o kimsedir ki, kulagiyla Allah için vazifesini ifa etti.

Ben derim ki: Bu ayetlerin tefsirini kendi tefsirimizde yeterince açıkladık. Bunun için burada tekrarlamaya gerek yoktur. Zeyd b. Er-kam'dan rivayet edilen bu hadisin rivayet tariklerini de serdetmişiz-dir. Hamd ve minnet Allah'adır. Muvaffakiyet de O'ndandır.

İbn İshak, Asim b. Ömer b, Katade'den rivayet etti ki, Abdullah b. Abdullah b. Übey b. Selül, Rasûlullah (s.a.v.)'a gelip şöyle dedi:

- Ya Rasûlallah! Duyduğuma göre sen, babam Abdullah b. Übey'yi ondan duyduğun bir sözden dolayı öldürmek istiyormusun. Eger bunu yapmak

muhabbâk gerekli ise, bana emir ver, ben onun basım vurup sana getireyim. Allah'a yemin ederim ki, Hazreçliler sunu bilmektedirler ki, aralarında babasına benden daha iyi davranan bir adam yok. Korkarım ki, onu benden baska birisine emir verip öldürtürsün de ben, Abdullah b. Übey'in, yani babamın katilinin halk arasında serbestçe gezip dolmasına fırsat vermeden öldürürüm. Ve bir kafir olan babamdan ötürü mü'min bir adami öldürürüm. Bu yüzden Ce-hennem'e giderim.

Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.) dedi ki:

- Hayir, bilakis ona iyi davraniriz. Ve bizimle beraber bulundugu müddetçe onunla iyi arkadaşlık ederiz.

Bundan sonra o, bir hadise meydana getirdigi zaman onu kinayan, onu ayıplayan ve hesaba çekenler, en basta onun kendi kavmi oldu. Rasûlullah, Ömer b. Hattab'a, onların bu durumlarını haber aldığında söyle dedi:

- Ey Ömer, bu işi nasıl buluyorsun? Vallahi bana: «Onu öldür.» dediginde eğer onu öldürseydim ondan ötürü homurdanmalar olurdu. Eğer bugün onun öldürülmesini emretsem, elbette ki Öldürülür.

Ömer dedi ki:

- Vallahi şimdi anladım ki, Rasûlullah (s.a.v.)'m isinde, benim i-simden daha büyük bir bereket vardır.

İkrime, İbn Zeyd ve diğerleri naklettiler ki, Abdullah b. Übey b. Selûl'ün oğlu Abdullah (r.a.), Medine girişinde babasını beklemeye başladı. Babasının karsisinde durup söyle dedi:

- Dur! Allah'a yemin ederim ki, Rasûlullah (s.a.v.) izin vermedikçe Medine'ye giremezsin.

Rasûlullah (s.a.v.) gelince ondan giriş izni istedi. Rasûlullah giriş izni verdi. O da babasının Medine'ye girmesine müsaade etti.

İbn İshak dedi ki: O gün Beni Müstalik'ten bazı adamlar öldürüldüler. Ali b. Ebi Talib, onlardan Malik ile oğlunu öldürdü.

İbn Hisam dedi ki: «O gün Müslümanların parolası: "Ey Mansur öldür, öldür." idi.»

İbn İshak dedi ki: Rasûlullah (s.a.v.), Beni Müstalik'ten birçok e-sir aldı. O esirleri Müslümanlara taksim etti.

Buharî, Ruteybe b. Said kanalı ile İbn Muhayriz'in söyle dedigini rivayet etmiştir:

«Mescide girdim. Orada Ebu Said el-Hudrî'yi gördüm. Yanma o-turdum ve ona azlın (erkeğin karisiyle cinsel ilişkide bulunurken döl suyunu dışarı akıtmasının) hükmünü sordum. Ebu Said söyle cevap

verdi:

- Rasûlullah (s.a.v.)'la birlikte Beni Müstalik gazvesine gittik. Orada Araplardan birçok esir ele geçirdik. Kadınlara karsi istahimiz kabardi. Bekarlık bize zor gelmişti. Cinsel iliskide bulunurken azil yapmak istedik ve kendi aramızda: "Rasûlullah (s.a.v.) aramızda bulunduğu halde kendisine sormadan azil yapar mıyız hiç?" dedik. Sonra bunun hükmünü kendisine sorduk. Bize su cevabi verdi:

- Yapamazsınız, diye bir hüküm yoktur. Ancak kiyamet gününe kadar dogması mukadder olan bir canlı mutlaka dogacaktır. (Azil yapsanız bile bunu önleyemezsiniz.)» Müslim de böyle rivayet etmiştir.

Ibn Ishak dedi ki: O gün ele geçirilen esirlerden biri de Cüveyriye binti Haris b. Ebi Dirar idi. Muhammed b. Cafer b. Zübeyr, Urve tariki ile Hz. Aise'nin söyle dedigini bana rivayet etti:

Rasûlullah (s.a.v.), Beni Müstalik'in esirlerini paylastirdigi zaman Cüveyriye binti Haris, paylasmada Sabit b. Kays b. Semmas'a veya onun amca ogluna düstü. Cüveyriye, kendisi için onunla mûka-teblik akdi yaptı. Tatlı, güzel bir kadın idi. Kendisini görüp de cazibesine kapılmayan hiçbir kimse yoktu. Rasûlullah (s.a.v.)'a geldi. Ondan, mükateblik bedelini ödemesine yardımcı olmasını istiyordu.

Vallahi onu odamin kapisi önünde görür görmez hosuma gitmedi ve bildim ki, yalanda Rasûlullah (s.a.v.) da, onda gördüğüm şeyi görür. Onun yanına girdi ve söyle dedi:

- Ya Rasûlallah! Ben, Haris b. Ebi Dirar'm kızıyım. Haris, kavminin efendisidir. Bana, sence gizli olmayan bir bela isabet etti. Ve ben paylasmada Sabit b. Kays b. Semmas'in veya amcası oğlunun payına düstüm ve kendi azadlığım için onunla mükateblik akdi yaptım ve mükateblik bedelimi ödeme hususunda yardım talebinde bulunmak için sana geldim.

Rasûlullah, ona söyle dedi:

- Bundan daha hayırlı birsey ister misin?
- Nedir o ya Rasûlallah?
- Senin yerine mükateblik bedelini öder ve seninle evlenirim.
- Evet Ya Rasûlallah olur.

Haydi öyleyse ben de bunu yaptım.

Hız. Aise dedi ki: Bu haber halk arasında yayıldı. Halk, Rasûlul-lah (s.a.v.)'m Cüveyriye binti Haris b. Dirar ile evlenmiş olduğunu duydu. «Bunlar Rasûlullah (s.a.v.)'m hisimlaridir.» deyip ellerindeki esirleri

saliverdiler. (Çünkü o esirler, Cüveyriye'nin akrabaları idiler.)

Rasûlullah (s.a.v.)'m Cüveyriye ile evlenmesi ile Beni Müstalik kabilesinden 100 aile azad olundu. Kavmi için bereket yönünden o kadından daha bereketli bir kadın bilmiyorum.

Ibn Ishak, bu gazveyi anlatırken, Ifk hadisesini de tamamıyla anlatır. Buharî ve birden fazla ilim erbabi da böyle rivayette bulunmuşlardır. Bütün bunları ben, en-Nûr sûresinin tefsirinde detaylı olarak anlattım. Konunun tamamını öğrenmek isteyen oraya baksın. Kendisinden yardım istenecek Zat Allah'tır.

Vakidî, Cüveyriye binti Haris'in söyle dedigini rivayet etmiştir: Peygamber (s.a.v.)'in gelisinden üç gece önce söyle bir rüya gördüm: Ay, Yesrib'ten gelip kucagıma düştü.

Ben, bu rüyayı Rasûlullah in gelisine kadar herhangi bir kimseye anlatmak istemedim. Esir alindigimizda bu rüyadan ümitli idim. Nihayet Rasûlullah (s.a.v.) beni azad etti ve benimle evlendi. Esir alınan akrabalarımı Müslümanlar kendiliklerinden saliverinceye dek vallahi ben bu rüyayı kavmime anlatmadım. Sadece amcamın kızlarından bana haber getiren birine bunu hissettirdim ve Allah'a hamd ettim.

Vakidî dedi ki: Anlatildigina göre Rasûlullah (s.a.v.), Cüveyriye'nin niehri olarak Beni Müstalik kabilesinden kirk esiri azad etmiştir.

Musa b. Ukbe'nin, Beni Müstalik kabilesinden naklen anlattigina göre Cüveyriye'nin babası, kızının saliverilmesini talep etmiş ve fidyesini ödemisti. Sonra Rasûlullah, Cüveyriye'yi ondan istemiş, babası da Cüveyriye'yi Rasûlullah'la evlendirmiştir. [5]

Ifk Hadisesi

Ibn Ishak, Zührî, Alkame b. Vakkas ve Said b. Müseyyeb kanalı ile Hz. Aise'nin söyle dedigini rivayet etmiştir:

Rasûlullah (s.a.v.), bir sefere çıkmak istedigı zaman hanımları arasında kur'a çekti. Hangisine kur'a isabet ederse, onu yanma alıp birlikte giderdi. Beni Müstalik gazvesi yapılacakı zamanda hanımları arasında kur'a çekti. Kur'a bana isabet etti. Rasûlullah da beni yanma alıp yola çıktı. Kadınlar o zamanda ancak yetecek kadar yerlerdi ki, sismanlamasınlar ve ağırlasmasını ar. Devem benim için yola hazırlandığı zaman mahfeme otururdum. Sonra beni yolculuga götürecek topluluk gelir ve beni bindirirlerdi. Mahfenin alt tarafından tutarlar, onu kaldırılar ve devenin hörgücü üzerine koyarlar, onu ipleriyle bağlarlardı. Sonra devenin basını tutar ve onu götürürlerdi.

Rasûlullah (s.a.v.), bu seferini tamamladığı zaman geri dönerek Medine'ye

yöneldi. Medine'ye yakın bir yerde bulunduğu zaman bir konaklama yerine gecenin bir kısmında mola verip geceledi. Sonra halka, yola çıksınlar diye ilanat yaptırdı. Ashab da yolculuğa başladı. Ben, def-i hacet için disari çıktım. Boynumda bir gerdanlığım vardı. Zefar (Yemen'de bir şehir) yapısı idi. Def-i hacetimi tamamladığım zaman gerdanlığım boynumdan siyrilip düşmüştü. Ancak benim bundan haberim olmadı. Konaklama yerine döndüğüm zaman gerdanlığımı boynumdan düşürdüğümü anlayınca aramaya başladım, ancak bulamadım. Kavim ise yolculuğa başlamıştı. Def-i hacette bulunduğum yere geri döndüm ve gerdanlığımı aradım. Nihayet buldum. Devemi hazırlayanlar ters taraftan gelip devemin hazırlığını tamamlamışlardı. Mahfeyi tutmuşlar, benim mahfe içinde bulunduğumu sanmışlardı. Daha önce de öyle yapardım. Mahfeyi yükleyip devenin üzerine bağlamışlar, benim mahfe içinde bulunduğumdan süphelenmemişler, sonra devenin basını tutup götürmüşler, bunun üzerine ben, ordugaha döndüm ve orada ne bir soran, ne de bir cevap veren vardı. Millet, oradan ayrılıp gitmişti.

Elbiselerime burundum. Sonra uzanıp yattım. Eger kaybolmuşsam geri dönüp beni bulacaklarına kanaat getirdim. Vallahi ben yan üstü yatmakta iken Safvan b. Muattal es-Sülemî yanıma geldi. Bir ihtiyacı için ordudan geri kalmıştı. Milletle beraber gecelememişti. Benim silüetimi gördü ve yanıma geldi. Benim yanımda durdu. Bizim üzerimize örtünme emri gereği olarak hicap vurulmazdan önce beni görmüştü. Beni görünce: "Biz Allah'a aidiz ve biz ona dönücüleriz." dedi. Sonra kendi kendine:

- Rasûlullah (s.a.v.)'m hanımı mı? diye sordu. Ben de elbiseme bürünmüştüm. Yine dedi ki;

- Allah sana rahmet etsin. Niçin geri kaldın? Ben onunla konuşmadım. Sonra deveyi yanıma yaklastırdı ve bana binmemi söyledi, kendisi de benden uzakta durdu. Ben de bindim. Devenin basını tuttu ve süratle gitti. Milleti ariyordu. Vallahi millete kavusmadan sabah oldu. Milletin yanına vardık. Yerleşip sükûnete erdikleri zaman benim binegimi yeden adam görüldü. İşte o zaman iftiracılar dediklerini dediler ve ordugah çalkalandı. Halbuki vallahi hiçbir şeyden haberim yoktu.

Sonra Medine'ye geldik. Çok geçmeden şiddetli bir hastalığa yakalandım. Bunlardan haberim olmamıştı. Oysa ki haber, Rasûlullah (s.a.v.) ile anne ve babama ulaşmıştı. Bana konuyla ilgili az veya çok hiçbir şey anlatmıyorlardı. Ancak ben Rasûlullah (s.a.v.)'dan bana az da olsa bir iltifat geldiğini görmedim. Hastalandığım zaman Rasûlullah, daha önceleri bana acıyıp lütfederdi. Fakat bu hastalığımda böyle bir davranışını görmedim. Onun bu halini yadırgadım. Yanıma girdiğinde yanımda anam hasta bakıcılık yapıyordu. Sadece: «Kızınız nasıldır?» dedi ve buna herhangi bir

söz ekledi.

Nihayet kendimde bir kirginlik hissettim ve söyle dedim:

- Ya Rasûlallah, hastayım, bana izin versen de anamin yanına gitsem ve bana o baksa?

- Gidebilirsin, dedi.

Ben de anamin yanına gittim. Olanlardan hiç haberim yoktu. Nihayet yirmi gecedan sonra nekahet dönemine girdim. İyilesmeye başladım. Biz Arap bir milletiz. Evlerimize Acemlerin yaptıkları gibi tuvalet yapmazdık. Tuvaletin kokusunu kerih görür ve hoşlanmazdık. Biz sadece Medine'nin geniş sahalarına giderdik. Kadınlar, ancak her gece vakti def-i hacet için dışarı çıkarlardı. Ben de bir gece def-i hacet için dışarı çıkmıştım. Beraberimde de Ümmü Mistah binti Ebi Ruhm b. Muttalib vardı. Vallahi o kadın, benimle beraber yürüyordu. Bir ara ayagi pestemaline takılıp tökezledi ve söyle dedi: «Mistah helak olsun!» Mistah kelimesi, bir lakaptır. Mistah'm asil adı Avf idi.

Ben o kadına söyle dedim:

- Allah'a yemin olsun ki, Muhacirlerden Bedir savaşına katılmış olan bir adama ne kötü söz söyledin!

- Ey Ebu Bekir'in kızı! Haberin yok mu?

- Ne haberi?

Bunun üzerine o kadın, iftiracıların (ehl-i ifk'in) söylediklerine dair haberi bana intikal ettirdi. Ben de ona:

- Böyle mi oldu yani? diye sordum. Kadın:

- Evet, vallahi böyle oldu, dedi.

Vallahi def-i hacetimi tamamlayamadan geri döndüm. Ağlamaya başladım. Ve öyle sandım ki, ağlamak yakında benim ciğerimi parçalayacaktır. Anama dedim ki:

- Allah seni bağışlasın! İnsanlar söyledikleri, konuştukları şeyi konuşuyorlar ve bense bunlardan habersiz kalıyorum. Bana birsey anlatmıyorsun?

- Ey kızcagızım! Durumu üzerine alıp büyütme. Vallahi bir adamın sevdiği güzel bir karısı olur ve onun bir takım kumaları olursa, onlar onun aleyhine mutlaka ileri geri konuşurlar. İnsanlar da onun aleyhine çok konuşurlar. Bunu önlemenin imkanı yok. Senin düşündüğün gibi hakkında dedikodu yapılmayacak kadın çok azdır.

Hiz. Aise dedi ki: Rasûlullah (s.a.v.) halkın içinde ayaga kalkmış, onlara hutbe okuyordu. Ben ise bunu bilmiyordum. Allah'a hamdetti. O'na senada bulundu. Sonra söyle dedi:

- Ey insanlar! Benim ailem hakkında beni inciten ve bana eza veren adamlara ne oluyor! Ailem hakkında gerçek olmayan şeyi söylüyorlar. Vallahi ailelerimden sadece iyilik gördüm ve tanıdığım bir a-dama iftira ediyorlar. Vallahi ben ondan sadece hayır gördüm. Evime ancak o benimle birlikte olduğu halde iken girer.

Hız. Aise dedi ki: Bu günahın büyük bir kısmı, Hazreç'ten birtakim adamlarla birlikte Mistah'm ve Hamne binti Cahs'm söylediği şeyle birlikte Abdullah b. Übeyy b. Selül'e aittir. Çünkü Hamne'nin kız kardeşi Zeynep binti Cahs, Rasûlullah (s.a.v.)'m esi idi. Rasûlullah (s.a.v.)'m hanımlarından ondan başka hiçbir hanim mertebeye bana esit değildi. Zeynep ise -Allah dindarlığı sebebiyle onu korudu- benim hakkımda iyilikten başka bir şey söylemedi. Ancak hayır söyledi. Hamne binti Cahs'a gelince o, bu olay hakkında çeşitli şeyler yaydı. Kız kardeşi için benimle zıtlıyordu. Bu yüzden bedbaht oldu.

Rasûlullah (s.a.v.), iste o sözü söyleyince, Üseyd b. Hudayr şöyle dedi:

- Ya Rasûlallah, bu iftiracılar eğer Evs kabilesinden iseler senin yerine biz onları haklarız ve eğer onlar bizim kardeşlerimiz olan Haz-reç kabilesinden iseler sen bize emir ver, vallahi onların boyunlarının vurulması uygundur.

Bunun üzerine Sa'd b. Ubade kalktı. Bundan önce salih bir adam olarak bilinirdi ve şöyle dedi:

- Allah'ın hayatına yemin ederim ki, sen yalan söyledin. Onların boyunlarını vurmamız. Vallahi bu sözü, iftiracıların Hazreçlilerden olduğunu bildiğin için söyledin. Eğer onlar senin kavminden olsalardı, söylemezdi.

Bunun üzerine Üseyd şöyle dedi: Allah'ın ömrüne yemin olsun ki, yalan söyledin. Ama sen münafıkları savunmak için tartışan bir münafıksın!

Hız. Aise dedi ki: insanlar birbirlerine vurmaya kalktılar. Nerede ise Evs ve Hazreç'ten olan bu iki kabile arasında bir fitne kopacaktı. Rasûlullah (s.a.v.), indi ve benim yanıma geldi. Ali b. Ebi Talib'i ve Üsame b. Zeyd'i çağırdı. Onlarla istisare yaptı. Üsame, hayırlı güzel şeyler söyleyip beni medhederek şöyle dedi:

- Ya Rasûlallah! Bu senin ailedir ve biz onlar hakkında hayırdan ve iyilikten başka bir şey bilmiyoruz. Ortada dönüp dolayan şeylerse yalan ve asılsız şeylerdir.

Ali'ye gelince o şöyle dedi:

- Ya Rasûlallah! Süphesiz ki kadınlar çoktur ve sen Aise'nin yerine bir baskısıyla evlenebilecek durumdasın. Cariyeye sor. Çünkü o sana doğruyu söyler.

Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.), Berire adındaki cariyeyi çağırıp ona sordu. O sıra Ali kalkıp Berire'ye şiddetli bir darbe vurdu ve:

- Rasûlullah (s.a.v.)'a dogru söyle, dedi. Berire söyle diyordu:

- Vallahi Aise hakkında ancak hayir ve iyilik biliyorum. Aise'de hiçbir ayip bulamıyorum. Ancak ben hamurumu yoguruyordum. Ve ona hamuru beklemesini söylüyordum. O ise onu beklemekteyken uyuyordu. Koyun da gelip hamuru yiyordu.

Hiz. Aise dedi ki: Sonra Rasûlullah (s.a.v.), benim yanima geldi. Yanimda annem ve babam bulunuyordu. Yanimda Ensâr'dan bir kadin da vardi. Ben ise agliyordum ve o kadin da benimle birlikte agliyordu. Rasûlullah (s.a.v.), oturup Allah'a hamd-ü senada bulundu. Sonra söyle dedi:

- Ey Aise! İnsanların sözlerinden sana gelen bir eziyet olmustur. Allah'tan sakın ve eger insanların söyledikleri şeylerden her hangi bir kötülüğün içine düşmüş isen Allah'a tevbe et. Çünkü Allah, kullarının tevbelerini kabul eder.

Hiz. Aise dedi ki:

- Vallahi o, bu sözleri bana der demez gözlerimden yaşlar bosandı. Öyle ki onu göremiyordum. Annem ve babamın beni korumak, savunmak amacıyla Rasûlullah'a birşeyler söylemelerini bekledim. Nitekim onlar da konusamadılar. Allah'a yemin ederim ki, Allah'ın benim hakkimda mescidlerde okunan ve kendisiyle namaz kilinan bir ayet indirecegi kadar büyük ve faziletli bir kimse degildim. Daha hakir ve daha küçük durumda idim. Fakat ben umuyordum ki, Rasûlullah (s.a.v.) uykusunda Allah'ın suçsuzluguma dair bildirdigi şey veya verdigi bir haber dolayisiyla benden yana iftiracilari yalanladigi birseyi görsün. Benim hakkimda inen ayete gelince, vallahi elbette nefsim kendi katinda bundan daha hakir idi.

Annem ve babamın konusmadiklarini görünce onlara dedim ki:

- Rasûlullah'a niçin cevap vermiyorsunuz?

- Vallahi, ona ne cevap verecegimizi bilemiyoruz.

Vallahi, iste o günlerde Ebu Bekir ailesinin basina gelen şeyin, hiçbir ailenin basina geldigini bilmiyorum.

Annem ve babam bana karsi sustuklari zaman hüzünlendim, agladim. Sonra söyle dedim:

- Ya Rasûlallah, Allah'a yemin ederim ki, anlattigin şeylerden ö-türü Allah'a asla tevbe etmeyecegim. Vallahi ben elbette biliyorum ki, eger insanların söyledikleri şeyi kabullenirsem -Allah da biliyor ki, ben bu iftiradan beriyim ve suçsuzum- elbette olmayan birseyi söylemiş olacağım. Eger ben onların söylediklerini inkar edersem, beni zaten dogrul amayacaklardır.

Sonra zihnimde Yakub'un ismini arastirdim. Hatırlayamıyordum. Dedim ki:

- Ama yakinda Yusuf un babasının dediği gibi diyecegim: «Artık bana

güzelce sabir gerekir. Anlattıklarınıza ancak Allah'tan yardım istenir.»

Hız. Aise dedi ki: Vallahi Rasûlullah (s.a.v.), meclisinden ayrılmadı ve Allah'tan gelen emirle kendinden geçti. Bunun üzerine elbisesine büründü ve deriden bir yastık onun basının altına konuldu. Ben, bunlardan gördüğüm şeyleri gördüğüm zaman vallahi ne korkuyor, ne de aldiris ediyordum. Zira suçsuz olduğumu biliyordum. Yüce Allah'ın bana zulmetmeyeceğine inanıyordum. Anne ve babama gelince, -Aise'nin nefsi kudret elinde bulunan Allah'a yemin ederim ki, Rasûlullah (s.a.v.), o vahiy durumundan çıkmadan Allah, olayı doğrulayacaktır diye- korktuklarından nerede ise öleceklerdi.

Sonra Rasûlullah (s.a.v.)'m o hali zail oldu. Kalkıp oturdu ve kis gününde inci misali gümüşten yapılan tanelere benzer ter damlaları alnından aşağı iniyordu. Alnındaki teri silmeye başladı. Sonra şöyle dedi:

- Müjde ey Aise! Allah senin suçsuzluğunu bildirdi. Ben de; Allah'a hamd olsun, dedim.

Sonra Rasûlullah (s.a.v.), halkın yanına gitti. Onlara hitap etti. Onlara bu hususta Allah'ın indirdiği Kur'ân ayetlerini okudu. Sonra Mistah b. Üsase, Hassan b. Sabit ve Hamne bint Cahs'in hadde çarptırılmalarmı emretti. Bunlar fuhsu açık bir şekilde konuşan kimselerden idiler. Onlara had tatbik edildi.

Bu hadis, Buharî ve Müslim'in sahihlerinde Zührî kanaliyle rivayet edilmistir. Bu ifadelerde birçok faideier vardır. Hassan ve beraberindekilere iftira haddi tatbik edildiği, yine bu rivayette nakledilmektedir. Bunu "Sünen" adlı eserinde Ebu Davud rivayet etmiştir.

Ibn İshak dedi ki: Hassan ve arkadaşlarının vücudlarına had tatbik edilmesi hususunda Müslümanlardan biri şöyle demistir:

«Hassan, Hamne ve Mistah, layık oldukları şeyi elbetteki tattılar. Zira onlar, çirkin ve fahis söz söylemişlerdi.

Peygamberlerinin zevcesine gaib bir şüpheyi isnad ederek Ars'in, kerem sahibinin gazabını çektiler ve hüznülandılar.

Onun hakkında Rasûlullah'a eziyet edip kalan bir takım rezaletlere de büründüler ki, o rezaletlerle herkese yayıldılar ve ifsa olundular.

Onların üzerlerine siddetli, bükülmüş kamçılar âdeta döküldüler.

Sanki o kamçılar bir bulutun tepelerinden akan yağmur taneleriydiler.»

Ibn İshak dedi ki: Hassan b. Sabit, bir siir söyledi. Bu siirinde Safvan ve Muattal ile su hususunda tartışan Kureysli bir cemaati hicvediyordu ki, o cemaat da Cahcah'm arkadaşları idiler. Hassan bu siirinde şöyle demisti:

«Celabib (salvarlılar) izzet bulmus ve çoğalmis olduklari halde ak-samladilar.

Ibn Füreya da yalnız basına aksamladı.

Senin arkadaşısı olduğun kimseyi anası kaybetsin veya aslanın pençesinde takili olsun.

Hakkında diyet verilen maktulün için ne sabah erkenden gidip diyet alırım, nede onun için kısas tatbik ederim.

Deniz, Sam rüzgari esince, hareket ettiği, köpükleri kenara attığı zaman, beni öfkeli gördüğün bir zaman, bir gün benden daha galip bir kimse görülmez ki, ben o günde buzlu bulutun, kesmesi gibi keserim.

Kureys'e gelince, ben onlarla elbette ve asla sapıklıklardan doğruluga dönmelerine kadar baris yapmam.

Lafi, Uzza'yi kesin bir şekilde terkedip hepsinin bir, Samed, tek, essiz, herkesin kendisine muhtaç olduğu Allah'a secde etmelerine kadar.

Ve Rasûlün onlara söylediklerinin gerçek olduğuna şahadet etmelerine ve Allah'ın ahdini kesin bir şekilde ifa etmelerine kadar.»

Bunun üzerine Safvan b. Muattal, onun önüne çıktı ve kendisine kılıçla vurdu. Vururken de şöyle dedi:

«Al benden kilici! Ben hicvedildim ise de bir hizmetçiyim. Sair degilim.»

Anlatıldığına göre Sabit b. Kays b. Semmas, Safvan b. Muattal'm Hassan'a vurduğu esnada üzerine atıldı ve onun ellerini boynuna bir ip ile bağladı. Sonra onu Beni Haris b. Hazreç'in evlerine götürdü. Abdullah b. Revaha onunla karsılastı. "Bu nedir?" diye sorunca şöyle dedi:

- Hassan'a kılıçla vurmasını görmüyor musun? Vallahi onu az daha görmeseydim öldürecekti.

Abdullah b. Revaha da ona şöyle dedi:

- Bu yaptığın şeyden Rasûlullah'ın haberi var mı?

- Hayir yok.

- O halde ileri gitmissin. Adami serbest bırak.

O da bunun üzerine serbest bıraktı. Sonra Rasûlullah (s.a.v.)'a geldiler. Durumu ona anlattılar. O da Hassani ve Safvan b. Muattali çağırdı. Ibn Muattal dedi ki:

- Ya Rasûlallah! Bana eziyet verdi, hicvetti. Beni öfkeliendirdi. Ben de ona vurdum.

Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.), Hassan'a dedi ki:

- El Hassan! İyi davran. Allah kendilerini Islâm'a hidayet etmesinden sonra

kavmime karsi karisiklik mi ıkarirsin? Ey Hassan, sana vurani bagisla.

- Onu sana bagisladim ya Ras lallah.

Ras lullah (s.a.v.), ona o darbeye karsilik olarak H ' kuyusunu verdi (Burası bugün Medine'de Beni Hudayle sarayidir). Bu kuyuyu Ebu Talha b. Sehl sadaka olarak vermisti. Ras lullah (s.a.v.) da orayi Hassan'a verdi. Bir de Hassan'a Sirin adli Kipti bir cariyeye verdi. Bu cariyeye, Hassan'a Abdurrahman adli bir ocuk dogurdu.

Hz. Aise söyle diyordu:

- Sonra Ibn Muattal arastirildi. Cinsel gücü olmadigi, kadınlarla münasebetinin bulunmadigi anlasildi. Daha sonra shid olarak öldürüldü. Allah ondan razi olsun.

Ibn Ishak dedi ki: Sonra Hassan b. Sabit, Aise hakkında söylemis oldugu sözlerden ötürü özür dileyerek söyle bir siir söyledi:

«İffetlidir, evine baglidir. Sekli süpheli birsey ile suçlanmaz. K t l kten haberleri olmayan, etle ilgisi olmayan kadiınlardan biri olarak sabahlar.

Lüey b. Galib'in bir küçük kabilesinden kerime bir kadindir.

O Lüey ki, serefleri zail olmayan, serefi aramak için kosulan yerlerin kerimleridirler.

Denilen seyler, ilginç seyler degildir. O, kogucu birinin bana söyledigi bir sözdür.

Eger iddia etmis oldugunuz seyi demis isem elim kirilsin.

Nasil olur, yasadigim müddetçe Ras lullah'm soyuna dostluk ve yardimim, mahfillerin s s  olmustu.

Onlar için bir izzet ve üstünlük vardır ki, bütün insanlar onun altindadırlar.

Tamami ugrassa da ona ulasamazlar. Onun izzeti çok ilerilere gitmistir.»

Burada N r s resinin ilgili ayetleri yazilmalidir. Bu ayetler sunlardir:

«Muhammed'in esine o yalani uyduranlar içinizden bir g ruhtur. Bunu kendiniz için kötü sanmayin. O, sizin için hayirli olmustur. O kimselerden her birine, kazandigi günah karsiligi ceza vardır, içlerinden elebashlik yapana ise büyük azap vardır. Onu isittiginiz zaman, erkek kadın mü'minlerin, kendiliklerinden hüsnü zanda bulunup da: "Bu apaçık bir iftiradir." demeleri gerekmez miydi? Dört shid getirmeleri gerekmez miydi? İşte bunlar, shid getirmedikçe Allah katinda yalanci olanlardır. Allah'in dünya ve ahirette size lütuf ve merhameti olmasaydı, o kötü sözü yaymanızdan ötürü büyük bir azaba ugrardiniz. Onu dilinize dolamistiniz. Bilmediginiz seyleri agziniza aliyordunuz. Onu  nemsiz bir sey saniyordunuz, oysa Allah katinda önemi büyüktü. Onu isittiginizde: "Bu

konuda konusmamiz yakisik almaz; hâsâ, bu büyük bir iftiradır." demeniz gerekmez miydi? Eger mü'min kisilerdenseniz, Allah buna benzer bir seye bir daha dönmemenizi tavsiye eder. Allah size ayetleri açıkça bildirir. Allah bilendir, Hakîm'dir. Müminler arasında hayasizligin yayilmasini arzu edenlere, iste onlara, dünya ve ahirette can yakici azab vardır. Allah bilir, siz ise bilmezsiniz. Allah'in size lütuf ve merhameti bulunmasaydi, Allah sefkatli ve merhametli olmasaydi hemen cezanizi verirdi. Ey inananlar! Seytana ayak uydurmayin. Kim seytanin ardina takilirsa, bilsin ki, o, hayasizligi ve fenaligi emreder. Allah'in size lütuf ve merhameti bulunmasaydi, hiçbiriniz ebediyen temize çikamazdi. Fakat Allah diledigini temize çikarir. Allah isitir ve bilir. İçinizde lütuf ve servet sahibi olanlar, yakinlarına, düskünlere ve Allah yolunda hicret edenlere vermemek için yemin etmesinler, affetsinler geçsinler. Allah'in sizi bagislamasindan hoslanmaz misiniz? Allah bagislayandir, merhametli olandir. İffetli, habersiz, mü'min kadınlara zina isnad edenler dünya ve ahirette lanetlenmislerdir. Kendi dilleri, elleri ve ayaklari, yapmis olduklarina sahidlik ettikleri gün onlar büyük azaba ugrayacaklardır. O gün, Allah, onlara kesinlesmis cezalarim verecektir. Allah'in apaçik hak oldugunu bileceklerdir. Kötü kadınlar, kötü erkeklere, kötü erkekler kötü kadınlara yakisirlar. İyi kadınlar iyi erkeklere, iyi erkekler de iyi kadınlara yakisirlar. Bunlar, onların söylediklerinden uzaktirlar. İste bunlara magfired ve cömertçe verilmiş n-zik vardır. Ey inananlar! Evlerinizden baska evlere, izin almadan, seslenip sahiplerine selam vermeden girmeyiniz. Eger düşünürseniz bu sizin için daha iyidir.» (en-Nûr, 11-27.)

Bu konuda selef ve halef ulemasindan hadis ve eserler nakletmi-sizdir. Muvaffakiyet Allah'tandır. [6]

Hudeybiye Gazvesi

Bu gazve, hicretin altinci senesinin zilkade ayında yapilmistir. Bu hususta herhangi bir ihtilaf yoktur. Buna dair Zührî'den, İbn Ömer'in azadlisi Nafi'den, Katade'den, Musa b. Ukbe'den, Muhammed b. İshak b. Yesar ve digerlerinden nakledilen bilgiler vardır. İbn Lehi da Ebu Esved kanaliyla Urve'den rivayet etmistir İd, bu gazve hicri altinci senenin zilkade ayında yapilmistir.

Yakup b. Süfyan, Urve'nin söyle dedigini rivayet etmistir: «Rasû-lullah (s.a.v.), ramazan ayında Hudeybiye'ye gitti. Hudeybiye gazvesi sevval ayında yapildi.» Bu, gerçekten garip bir haberdir.

Buharî, Enes b. Malikin söyle dedigini rivayet etmistir: «Rasû-lullah (s.a.v.), dört kez umre yapmistir. Hacci ile birlikte yaptigi umre disindaki üç umresini zilkade aylarında yapmistir. Hudeybiye'de yaptigi umreyi

zilkade ayında, ertesi sene yaptığı umreyi zilkade ayında, Cîrâne'de Hüneyn ganimetlerini taksim ederken yaptığı umreyi yine zilkade ayında yapmıştır. Ayrıca hacci ile birlikte de bir umre yapmıştır.» Bu, Buhârî'nin lafzidir.

İbn İshak dedi ki: Rasûlullah (s.a.v.), daha sonra Medine'de ramazan ve sevval aylarını geçirdi. Savaş için değil umre yapmak maksadıyla zilkade ayında Medine'den yola çıktı. İbn Hisâm'ın ifadesine göre, Medine'de yerine vekil olarak Numeyle b. Abdullah el-Leysî'yi bıraktı.

İbn İshak dedi ki: Rasûlullah, Arapları ve etrafındaki halkı kendisiyle beraber çıkmaları için yardıma çağırdı. O, Kureyslilerin kendisine karşı savaşa kalkışmalarından veya kendisini Ka'be'ye yaklaştırmaktan menetmelerinden korkuyordu. Araplardan birçoğu ona katılmadı. Bu konuda ağır davrandılar.

Rasûlullah (s.a.v.), Muhacirlerle Ensâr'dan ve Araplardan kendisine katılan kimselerle birlikte yola çıktı. Beraberinde develer sevk etti. Umre için ihrama girdi ki, halk onun savaşılmayacağından emin olsun ve bilsin ki, o, sadece Ka'be'yi ziyaret etmek ve onu tazim etmek için yola çıkmıştır.

İbn İshak, Muhammed b. Müslim b. Sîhab ez-Zührî kanalı ile Misver b. Mahreme ile Mervan b. Hakem'in söyle dediklerini rivayet etmiştir: Rasûlullah (s.a.v.), Hudeybiye senesinde Beyt'i ziyaret etmeye yöneldi. Savaşa niyetli değildi. Yola çıktı ve kendisiyle birlikte yetmiş deve sevk etti. Beraberindekiler 700 kişi idiler. Her bir deve, on kişinin kurbanı idi. Bana gelen habere göre Cabir b. Abdullah söyle demistir: «Biz Hudeybiye ashabi, 1.400 kişi idik.»

Zührî dedi ki: Rasûlullah (s.a.v.) yola çıktı. Usfan'a vardığı zaman Bisr b. Süfyan el-Ka'bî ona rastladı ve söyle dedi:

- Ya Rasûlallah! Kureysliler senin yola çıktığını isittiler ve onlar, yeni doğurmuş yavruları yanlarında bulunan develerle (kadın ve çocuklarıyla birlikte) yola koyuldular. Kaplanların derilerini giydiler. Zî Tuva'ya indiler. Onların yanlarına yani Mekke'ye girmemen için Allah'a söz verdiler. İste Halid b. Velid, onların atlıları arasındadır. Onları Küra-i Ganim mevkiine kadar gönderdiler.

Rasûlullah (s.a.v.), bunun üzerine söyle dedi:

- Yazık su Kureyslilerin haline! Savaş onları yedi. Eğer benimle diğer Arapların arasından çekilseler ve bizi basbasa bıraksalar ne olur. Eğer Araplar beni mağlup ederlerse, bu zaten onların istediği bir şeydir. Yok eğer Allah beni o Araplara galip kılar, İslâm'a çoklukla akin akin girerler. Eğer Araplar bunu yapmazlarsa, onlar savaşırlar. Onlarda kuvvet vardır. Acaba Kureysliler ne sanıyorlar. Allah'a yemin ederim ki, Allah'ın beni kendisiyle gönderdiği din için mücadele etmeye devam ederim. Nihayet Allah onu

üstün kilip yüceltir veya iste boynum, vurulur.

Böyle dedikten sonra Rasûlullah (s.a.v.), sözüne sunlari ekledi:

- Kureyslilerin bulunduğu yol dışındaki bir yoldan bizi buradan çıkaracak kimse yok mu?

İbn İshak dedi ki: Abdullah b. Ebi Bekir, bana söyle haber verdi:

Eslem'den bir adam; «Ben varım ya Rasûlallah» dedi. İçinde yürümesi zor olan dağlar arasındaki çukurluklar arasında taslik bir yola onlari götürdü. O yoldan çıktıkları zaman Müslümanlar yorulmuşlar ve mesakkat çekmişlerdi. Vadinin sona erdiği bir yerde düzlüğe indiler. Rasûlullah (s.a.v.), halka dedi ki: «Allah'tan mağfiret dileriz ve O'na tevbe ederiz.» deyin.

Onlar da bunu söylediler. Bunun üzerine Rasûlullah, söyle buyurdu:

«Vallahi bu söz, Allah'ın İsrail oğullarına söylemelerini emrettiği sözdür. Allah onlara: «Ey Allah'im, bizden günahlarımızı dösürüp bağışla, deyin.» demisti. Ne var ki onlar bu sözü söylemediler.»

İbn Sıhab dedi ki:

Rasûlullah (s.a.v.) da halka (ashabına) emir verdi ve söyle dedi:

- Hamd denilen yerin iki sirtı arasında, sağ taraftaki yolu tutun. Burası, Mekke'nin altından Hudeybiye'ye inen Seniyyetü'l-Mürar'a çıkan yoldur.

Askerler de bu yola koyuldular. Kureys'in atlıları askerlerin tozlarını gördükleri zaman yollarını değistirdiler. Kosarak Kureys'e doğru döndüler. Rasûlullah (s.a.v.) gitti ve Seniyyetü'l-Mürar'a girdiğinde devesi çöktü. Bunun üzerine orada hazır bulunanlar «Deve çöktü» dediler. Rasûlullah dedi ki:

- Ne çöktü, ne de bu, onun alışkanlığıdır. Fakat fili Mekke'de durduran, onu da durdurdu. Kureysliler bugün benden, kendisinde sila-i rahmi isteyecekleri bir işe beni çağırırlarsa, mutlaka çağrılarına icabet ederim.

Rasûlullah, daha sonra yanındaki insanlara söyle dedi:

- ininiz.

- Ya Rasûlallahî Vadide bir su yok ki yanma inelim.

Bunun üzerine Rasûlullah, oklugundan bir ok çıkardı ve ashabından bir adama verdi. O da onunla o kuyulardan bir kuyuya indi ve içini kazdı. Bunun üzerine su öyle bir yükseldi ki, halk, kana kana içti. Develerine su vei diler. Sonra da su kenarına inip yerleştiler.

İbn İshak dedi ki: İlim erbabından biri, Eslem kabilesinden bir takım adamlardan naklederek su haberi verdi:

Rasûlullah (s.a.v.)'m oku ile su kuyusuna inen kimse, Naciye b. Cündeb idi.

Bu, Rasûlullah (s.a.v.)'m kurbanlık develerini süren kisiydi.

Ibn Ishak dedi ki: İlim erbabından birinin bana dedigine göre Be-ra b. Azib söyle demistir: Rasûlullah (s.a.v.)'m oku ile kuyuya inen kisi bendim.

Bunun hangisinin dogru oldugunu elbetteki en iyi bilen yüce Allah'tir.

Ibn ishak, daha sonra kuyuyu kazan kisinin Naciye b. Cündeb olduguna delil olarak su hususu zikretmistir: Ensâr'dan bir cariyeye kuyu basma geldi. O esnada su kuyusunda Naciye, halkin kovalarina su dolduruyordu. Cariye de ona söyle demisti:

«Ey kovalara su dolduran kimse! Benim kovami da al. Çünkü ben milleti gördüm ki, seni övüyorlar.

Seni hayirli övgü ile medhediyorlar. Ve senin serefli oldugunu belirtiyorlar.»

Naciye de cariyeye cevaben söyle demisti:

«Yemenli bir cariyeye bildi ki, kuyudan suyu kovalara koyan benim. Ve benim ismim Naciye'dir.

Sûratli yürüyen bir kavmin çıkisi esnasinda genis bir yarik meydana getiren bir sarkitma ile dürttüğüm dürtme ile.»

Zührî dedi ki: Rasûlullah (s.a.v.) oturunca Büdeyl b. Verka el-Huzaî, Huzaa'dan bir takım adamlarla birlikte yanma geldi ve kendisiyle konustu. Rasûlullah'a niçin geldigini sordular. O da onlara, bir savas yapmak maksadiyla degil, sadece Ka'be'yi ziyaret etmek ve onun hürmetini tazim etmek üzere geldigini bildirdi. Sonra onlara Bîsr b. Süfyan'a dedigi seylerin benzerim söyledi. Bunun üzerine onlar, Kureys'e dönüp söyle dediler:

- Ey Kureys toplulugu! Siz Muhammed'e karsi acele davraniyorsunuz, kararinizi çabuk veriyorsunuz. Zira Muhammed, savasmak için degil, sadece su Beyt'i ziyaret etmek için gelmistir.

Bunun üzerine Kureysliler, onlari itham ettiler ve onlara nahos sözlerle hitab ederek söyle dediler:

- Savas maksadiyla gelmis olmasa bile bize karsi zorla, Mekke'ye asla giremez ve Araplar, onun bize ragmen Mekke'ye girmis oldugunu asla agizlarina alamayacaklardir.

Zührî dedi ki; Huzaalilar Rasûlullah (s.a.v.)'m sirdaslari idiler. Onlarin Müslümanlari da müsrikleri de böyle idiler. Mekke'de olan hiçbir sey ondan gizlemiyorlardi.

Sonra ona Beni Amr b. Lüey'in kardesi Mikrez b. Hafs b. Ahyefi gönderdiler. Rasûlullah (s.a.v.), onun gelmekte oldugunu görünce söyle dedi:

- Bu gaddar bir adamdir.

Rasûlullah (s.a.v.)'m yanma varip onunla konustugu zaman Hz. Peygamber ona, Büdeyl ve arkadaşlarına söylediği seylere benzer seylere söyledi. O da Kureyslilere döndü ve Rasûlullah (s.a.v.)'m kendisine söylemiş olduğu seyleri onlara aktardı.

Sonra Kureysliler, Rasûlullah (s.a.v.)'a, Huleys b. Alkame veya Ibn Zebban'ı gönderdiler. Bu adam o zaman Ehabis'in lideri idi. Bu kisi, Beni Haris b. Abdumenat b. Kinane'den biri idi. Rasûlullah (s.a.v.), bunu görünce şöyle dedi:

- Bu, ibadet eden ve Allah'ın emrine saygı gösteren bir kavimdir. Bunun için kurbanlıklarınızı o görecektir o şekilde önüne sürün.

Kurbanlıkları vadinin yanından gerdanlıkları ile (kurbanlık alameti olarak boyunlarına takılan boncuklar ile) onun göreceği bir yere getirin. O da bunların mahallinden yani boğazlanacağı yer olan Ha-rem'den uzun süre alıkonmasından Ötürü yünlerini yemekte olduklarını görünce Kureyslilere döndü. Gördüğü bu manzara ağırlığına gittinden, Rasûlullah (s.a.v.)'a ugramadan dönüp gitti. Bu durumu Kureyslilere anlattı. Onlar da ona:

- Otur, sen sadece bedevi bir adamsın. Bu gibi konulardan anlamazsın, dediler.

Ibn İshak dedi ki: Bana, Abdullah b. Ebi Bekr'in haber verdğine göre Huleys, bu esnada Öfkelenmiş ve Kureyslilere şöyle dedi:

- Ey Kureys topluluğu! Allah'a yemin ederim ki, sizinle bunun üzerine antlaşma yapmadık. Bunun üzerine akidlesmedik. Allah'ın Beyt'ini tazim için gelen kimse Beyt'ten geri çevrilir mi hiç? Huleys'in nefsi kudret elinde bulunan yüce Allah'a yemin ederim ki, ya Mu-hammed ile amacı arasından çekilirsiniz veya Ehabis'i (kendi grubumu) bir adamın saldırısı gibi yollara dökerim.

Kureysliler de ona:

- Sus ey Huleys, bizden uzak dur ki, yapmak istediğimiz şeyi yapalım, dediler.

Zührî dedi ki: Sonra RasûluUah (s.a.v.)'a Urve b. Mesud es-Saka-fi'yi gönderdiler. O da şöyle dedi:

- Ey Kureys topluluğu! Ben, Muhammed'e gönderdiğiniz kimselerin sizden gördükleri muameleyi gördüm. Zira Muhammed'in yanından size döndükleri zaman onları ayıpladınız ve kötü sözler sarf ettiniz. Siz kendinizi bir baba, beni de bir çocuk gibi biliyorsunuz. (Urve, Sübey'a binti Abdussems'in çocuğu idi.) Halbuki ben sizin basiniza geleni isittim ve kavimimden bana itaat eden kimseleri topladım. Sonra size geldim. Bizzat kendim size yardım ettim.

Kureysliler:

- Dogru söyledin. Sen bizim nazarimizda itham olunan bir kisi degilsin, dediler.

Urve, sonra oradan çıktı. RasûluUah (s.a.v.)'a geldi, önünde oturdu ve söyle dedi:

- Ey Muhammed! Karisik insanlari topladin. Sonra onlari kendi asiretine ve kabilene karsi getirdin ki, o kabileni onlarla kirdirasm. Bunlar Kureyslilerdir. Yola çikmislerdir. Beraberlerinde yeni yavru-lamis develeri, yavrularıyla beraber çikmislerdir (yani kadinklari ve çocuklari da yanlarindadir.) Kaplanlari derilerini giymislerdir. Allah'a söz vermislerdir ki, yani onlari yanma, Mekke'ye zorla giremeyeceksin! Allah'a yemin ederim, öyle sanıyorum ki, iste bunlar (sahabeler) yarin senin etrafından dagilip kaçacaklardır.

Bu esnada Ebu Bekir es-Siddik da RasûluUah (s.a.v.)'m arkasında oturuyordu. Söyle dedi:

- Lat'in bizirini em!... Biz mi Rasûlullah'm etrafından dagilip ka-çacakmisiz?

- Ya Muhammed, bu kimdir?

- Bu, Ebu Kuhafe'nin ogludur.

- Allah'a yemin ederim ki senin benim yanımda bir iyiligin olmasaydi bu sözüne karsilik verirdim. Ama bu sözünle o iyiligin birbirini tamamladi.

Sonra RasûluUah (s.a.v.)'m sakalim eline almıs, onunla konu-

yordu. Mugire b. Sube de RasûluUah (s.a.v.)'in bas ucunda öfkeli halde duruyordu. Rasûlullah (s.a.v.)'m sakali eline aldigi zaman elini çirpmaya basladi ve söyle dedi:

- Bu kiliç sana ulasmadan önce, Rasûlullah (s.a.v.)'in sakalından elini çek.

- Yaziklar olsun sana. Seni sertlestiren ve katilastiran sey nedir? Rasûlullah (s.a.v.) da gülümsedi. Bunun üzerine Urve ona söyle dedi.

- Ya Muhammed, bu kimdir?

- Bu kardesin oglu Mugire b. Sube'dir.

- Vay hain! Sen daha dünkü çocuksun.

Zührî dedi ki: Rasûlullah (s.a.v.), ona da, onun arkadaslarina söylediği seylerin benzerlerini söyledi ve savasmak maksadiyla gelmedigini de bildirdi.

O da Rasûlullah (s.a.v.)'m yanından ashabinin ona nasıl davrandiklarini

görmüs olarak kalkti. Çünkü Rasûlullah (s.a.v.), abdest alacak olunca onun organlarından damlayan sulan avuçlamak için âdetâ birbirleriyle yarisircasına öne atiliyorlardi Tükürünce de mutlaka onun tükürüğüne âdetâ yarisircasına kosarlardı. Saçlarından bir kil düşünce onu mutlaka alırlardı, Urve, Kureyslilerin yanma döndü, onlara söyle dedi:

- Ey Kureys topluluğu! Süphesiz ben, kisrayi makamında gördüm. Kayseri makamında gördüm. Necasiyi de makamında gördüm. Vallahi şimdiye kadar kavmi arasında hiçbir meliki ve hükümdari görmedim ki, Muhammed'in ashabi arasında olduğu kadar büyük ve kıymetli bir yeri olsun. Andolsun ki bir kavim gördüm ki, hiçbir seyden ötürü asla onu yardımsız bırakmayacaklardır. Bütün bunları göz önünde bulundurarak görüsünüzü belirleyin. Kararınızı verin.

Ibn Ishak dedi ki: İlim erbabından birinin bana anlattığına göre Rasûlullah (s.a.v.), Hiras b. Ümeyye el-Huzaî'yi çağırıp kendisini Mekke'ye Kureyslilerin yanma kendine ait Sa'leb adlı deveye bindirerek niçin gelmiş olduğunu Kureys esrafına teblig etmesi için gönderdi. Onlar da Rasûlullah (s.a.v.)'m devesinin ayaklarını kestiler ve Hi-ras'i öldürmeye kasdetteler. Ehabis grubu ise onu koruyup serbest bırakılmasını sağladı. O da RasûluUah (s.a.v.)'a geldi.

Ibn Ishak, Ibn Abbas'm söyle dediğini rivayet etmiştir: Kureysliler, kendilerinden kırk kişi veya elli kişi göndermişlerdi. Onlara Rasûlullah (s.a.v.)'m ashabından bir kimseyi kendileri için ele geçirmeleri maksadıyla Rasûlullah (s.a.v.)'m askerlerinin etrafında dolasmalarını emrettiler. Onlar kendisine getirilince Rasûlullah onları affetti ve serbest bıraktı. Halbuki onlar Rasûlullah (s.a.v.)'in askerlerine taslarla ve oklarla saldırmışlardı. Daha sonra Ömer b. Hattab'i Mekke'ye göndermek için çağırdı ki, gelis amaçlarını Kureys esrafına bildirsin. Ömer söyle dedi:

- Ya Rasûlallah! Ben kendim için Kureys lil erden korkuyorum. Mekke'de Beni Adiy b. Ka'b kabilesinden beni koruyacak herhangi bir kimse yok. Kureys ise, benim onlara olan düşmanlığımı ve onlara karşı olan katilgimi biliyor. Ama ben sana bir adam göstereyim. O, onlara karşı benden daha güçlüdür.

Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.), Osman b. Affan'i çağırdı ve onu Ebu Süfyan'a ve Kureys'in diğer esrafına gönderdi ki, savaş maksadıyla gelmediklerini, sadece Ka'be'yi ziyaret etmek niyetiyle geldiklerini onlara bildirsin.

Böylece Osman Mekke'ye gitti. Mekke'ye girdiği sırada veya oraya girmeye yöneldiği zaman, Eban b. Said b. As onunla karşılaştı ve onu yanma alıp götürdü. Ona eman verdi M, Rasûlullah (s.a.v.)'m mesajını iletirsin. Osman

yürüdü. Ebu Süfyan'a ve Kureys'in büyüklerinin yanına gitti. Rasûlullah'm gönderdiği mesajı onlara bildirdi. Osman, Rasûlullah (s.a.v.)'m mesajım onlara teblig etme isini tamamladığı zaman onlar söyle dediler:

- Eger Beyt'i tavaf etmek istersen tavaf et.

- Rasûlullah, Beyt'i tavaf etmeden önce ben tavaf edecek değilim!

Kureysliler onu yanlarında hapsettiler. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.)'a Osman b. Affan'm öldürülmüş olduğu haberi ulaştı. Rasûlullah da: «Kureyslilerle savaşıp isimizi tamamlamadıkça buradan ayrılmayacağız!» dedi.

Böylece Rasûlullah (s.a.v.), halkı bey'ate çağırdı. Ve Bey'at-i Ridvan, ağacın altında gerçekleşti. İnsanlar: «Rasûlullah (s.a.v.), aşıyla ölüm üzerine bey'atleştii.» diyorlardı. Cabir b. Abdullah ise, söyle diyordu:

« Rasûlullah (s.a.v.), bizimle ölüm üzerine değil de savastan kaçmamamız üzerine bey'atleştii. »

Rasûlullah (s.a.v.), sahabeleriyle bey'atleştii. Orada hazır bulunan Müslümanlardan, Beni Seleme'nin kardeşi Ced b. Kays'tan başka hiç bir kimse bey'atten geri kalmadı. Cabir b. Abdullah, söyle diyordu:

«Ona baktığımda sanki onu devesinin koltuğuna yapışmış gibi görüyordum. Halktan gizlenmek üzere devesine yapışmıştı. Sonra Rasûlullah (s.a.v.)'a, Osman'ın durumu hakkında söylenen şeylerin yalan olduğu haberi geldi.»

Ibn Hisam dedi ki: Vekî b. İsmail b. Ebî Halid'in, Sa'bî'den yaptığı rivayete göre Rasûlullah (s.a.v.)'la Bey'at-i Ridvan'da bey'atlesenlerin ilki, Ebu Sinan el-Esedî'dir.

Ibn Hisam, İbn Ömer'in söyle dedigini rivayet etmiştir: «Rasûlullah (s.a.v.), Osman'ın yerine bey'atleştii ve ellerinden birini diğeriyle tuttu.» İbn Hisam'm naklettigi bu hadisin senedi zayıftır. Ama Bu-harî ve Müslim'in sahihlerinde mevcuttur.

Ibn İshak, Zührî'nin söyle dedigini rivayet etmiştir: Kureysliler, Süheyl b. Amr'i (Bu, Beni Amir b. Lüey'in kardeşidir,) Rasûlullah (s.a.v.)'a gönderdiler. Gönderirken ona söyle dediler: Muhammed'e git ve onunla barış yap. Bu barış, bu sene geri dönmekten başka hiçbir şeye yaramayacak ve Araplar bizim hakkımızda onun Mekke'ye zorla girdiğinden asla söz etmeyeceklerdir.

Süheyl b. Amr gitti. Rasûlullah (s.a.v.), onun gelisini görünce söyle dedi:

- Kureyslilerin bu adamı göndermeleri, onların barışa niyetli olduklarını gösteriyor.

Süheyl b. Amr, Rasûlullah (s.a.v.)'m yanına vardığı zaman konuştu ve sözü

uzatti. Birbirleriyle karsilikli konustular. Sonra ikisi arasinda baris yapildi. Anlasma saglandi. Sira, antlasma metninin yazilmasina gelince Ömer b. Hattab yerinden kalkti, Ebu Bekir'in yanina gidip söyle dedi:

- Ey Ebu Bekir, bu Allah'in Rasûlü degil midir?
- Evet, Allah'in Rasûlüdür.
- Biz Müslüman degil miyiz?
- Evet Müslümaniz.
- Onlar müsrik degil midirler?
- Evet müsriktirler.
- Su halde niçin dinimiz ugruna zillate düşüyoruz?
- Ey Ömer, onun emrine saril. Ben sahadet ediyorum ki, o, Allah'in Rasûlü'dür.
- Ben de, sahadet ediyorum ki, o, Allah'in Rasûlü'dür. Sonra Rasûlullah'm yanina gelip söyle dedi:
- Ya Rasûlallah! Sen Allah'in Rasûlü degil misin?
- Evet, Allah'in Rasûlü'yüm.
- Biz Müslüman degil miyiz?
- Evet Müslümansmiz.
- Onlar müsrik degil midirler?
- Evet müsriktirler.
- Su halde niçin dinimiz için hakaret görüyoruz?
- Ben, Allah'in kulu ve Rasûlü'yüm. Elbette ve asla O'nun emrine muhalefet etmem. Ve O, beni pisman etmez.

Ravi dedi ki: Bunun üzerine Ömer söyle diyordu: «O günde isledigim seyden dolayi durmadan sadaka veriyor, oruç tutuyor, namaz kiliyor ve köle azad ediyordum. Hayirli olabilecegini ümid edinceye kadar, o sözünden korkuyordum.»

Sonra Rasûlullah (s.a.v.), Ali b. Ebi Talib'i çağirdi ve:

- Rahman ve Rahim olan Allah'in adiyla yaz, dedi. Süheyl söyle dedi:
- Ben bunu bilmem ve tanımam. Ama: «Ey Allah'im, senin adinla...» diye yaz.

Rasûlullah (s.a.v.), Ali'ye hitaben:

- Ey Allah'im, senin adinla, diye yaz, dedi. Ali de öyle yazdi. Sonra söyle dedi:

«Bu, Muhammed Rasûlullah'in Süheyl b. Amr ile yaptığı baris sözleşmesidir.» diye yaz. Süheyl dedi ki:

- Eger senin Allah'ın Rasûlü olduğuna şahadet etseydim, seninle savasmazdim. Ama sen kendi adini ve baba adini yaz.

Rasûlullah (s.a.v.) da, Ali'ye hitaben:

- Bu, Muhammed b. Abdullah'in Süheyl b. Amr ile yaptığı baris sözleşmesidir, diye yaz, dedi. Söyle ki: «On sene insanlardan savasi kaldirmek üzerine antlaşmışlardır. O seneler içinde insanlar güven içinde olacaklar. Birbirlerinden ellerini çekecekler, su" iun üzerine ki, Kureys'ten kim velisinin izni olmaksizin Muhammed'e gelirse, onu onlara geri verecektir. Muhammed ile beraber olan kimselerden kim Kureys'e gelirse, onlar onu ona geri vermeyeceklerdir. Birbirimize kin beslemeyeceğiz. Ne gizli ne de açık hiyanet olmayacaktır. Kim Muhammed'in tarafına geçmek isterse geçer, kim de Kureys tarafına geçmek isterse geçer.»

Huzaalılar kalkip söyle dediler: Biz Muhammed'in antlaşmasına katılıyor ve onun ahdindeyiz.

Beni Bekir kabilesi de söyle dedi: Biz Kureys'in ahdinde ve onların ahidlerindeyiz.

Ya Muhammed! Sen bu sene geri döneceksin. Yanımızda, Mekke'ye girmeyeceksin. Gelecek sene olunca biz senin gelisinde Mekke'den çıkarız. Sen, ashabinla birlikte Mekke'ye girersin. Orada üç gün kalırsın. Sizinle, yalnız binekli kişinin silahi bulunur. Kılıçlar kinlerinde olur. Baska birsey ile Mekke'ye girmeyeceksiniz.

Bir ara Rasûlullah (s.a.v.), kendisi ve Süheyl b. Amr antlaşmayı yazarken Ebu Cendel b. Süheyl b. Amr bukagiya vurulmuş olarak geldi. Rasûlullah (s.a.v.)'a doğru kaçıp gelmiş, sahiplerinden kurtulmuştu. Rasûlullah (s.a.v.)'m ashabi, fethin olacağından şüphe etmeksizin Medine'den çıkıp gelmişlerdi. Bu, Rasûlullah (s.a.v.)'m görmüş olduğu bir rüyaya dayanıyordu. Ashab, sulh sonucu geri dönmek ve Rasûlullah (s.a.v.)'m nefsinde yüklendiği şeyleri gördüklerinde, üzerlerine çok ağırlık çöktü. Nerede ise kahirlarından öleceklerdi. Süheyl, Ebu Cendel'i görünce, kalkip ona doğru yürüdü. Yüzüne bir tokat vurdu. Yakasından tuttu. Sonra söyle dedi:

- Ya Muhammed! Aramızda bu adamin gelmesinden önce hüküm tamamlanmıştır. (Yani bu, antlaşma hükmü gereğince Mekke'ye geri verilecektir.)

Rasûlullah (s.a.v.):

- Doğru söyledin, dedi.

Bunun üzerine yakasini siddetli bir sekilde çekmeye basladi ki, onu Kureyslilere geri versin. Ebu Cendel, olanca sesiyle bagirmaya basladi:

- Ey Müslümanlar toplulugu! Müsriklere geri mi verilecegim? Onlar beni dinimden saptiriyorlar.

Bu hal ashabin içinde bulunduðu sikintiyi daha da artirdi. Rasûlullah (s.a.v.) da söyle dedi:

- Ey Ebu Cendel, sabret ve sevabim Allah'tan iste. Çünkü Allah, sen ve seninle birlikte olan zayıf kimseler için bir kapı açar. Biz, Ku-reyslilerle aramızda bir baris akdi yaptik ve onlara söz verdik. Onlar da bize Allah ahdi ile söz verdiler. Biz onlara hiyanet etmeyiz.

Bunun üzerine Ömer b. Hattab, Ebu Cendel ile birlikte yerinden kalkti. Onun yani sıra yürüyor ve söyle diyordu:

- Ey Ebu Cendel! Sabret, onlar, ancak müsriklerdir. Kanlari ancak köpeğin kamdir.» Böyle derken kilicinin kabzasini Ebu Cendel'e yaklastiriyordu.

Ravi dedi ki: Ömer söyle diyordu: Ebu Cendel'in kilici almasini ve onunla babasına vurmasini ümit ettim. Fakat Ebu Cendel, cimrilik etti. Yani bu isi yapamadi. Artık antlasma geçerli hale geldi.

Rasûlullah (s.a.v.), antlasmanın yazilmasini bitirdigi zaman baris üzerine Müslümanlardan bir takım adamlarla, müsriklerden bir takım adamlari sahid tuttu. Bunlar, Ebu Bekir es-Siddik, Ömer b. Hattab, Abdurrahman b. Avf, Abdullah b. Süheyl b. Amr, Sa'd b. Ebi Vak-kas, Mahmud b. Mesleme, Mikrez b. Hafs (ki, bu o zaman henüz müsrikti.) ve Ali b. Ebi Talib'tir. Ali (r.a.) antlasmayi yazdi. O sözleşmenin katibi oldu.

Rasûlullah (s.a.v.), Hill'de (Mekke'nin harem disi yerinde) dolasiyor, haremde ise namaz kiliyordu. Baris antlasmasini tamamlayinca kalkip devesine dogru gitti. Onu bogazladi. Daha sonra oturdu ve basini tiras etti. O gün kendisini tiras eden kisi, Hiras b. Ümeyye b. Fadl el-Huzaî idi. İnsanlar, Rasûlullah (s.a.v.)'m kurbanini kesip tiras oldugunu görünce yerlerinden firlayip kurbanlarini kestiler ve tiras oldular.

Ibn Ishak, Abdullah b. Ebi Necih kanali ile Ibn Abbas'm söyle dedigini rivayet etmistir: Hudeybiye gününde bir takım adamlar tiras oldular. Digerleri ise saçlarini kisalttilar. Rasûlullah (s.a.v.) dedi ki:

- Allah, tiras olanlara rahmet etsin.
- Ya Rasûlallah, saçlarini kisaltanlara ne dersin?
- Allah, tiras olanlara rahmet etsin.
- Ya Rasûlallah, saçlarim kisaltanlara ne dersin?
- Allah, tiras olanlara rahmet etsin.

- Ya Rasûlallah, saçlarını kisaltanlara ne dersin?
- Saçlarını kisaltanlara da Allah rahmet etsin.
- Ya Rasûlallah! Niçin rahmet etmeyi tıras olanlara tekid ettin de, saçlarını kisaltanlara bunu yapmadın?
- Onlar tıras olurken sek ve şüphe etmediler.

Abdullah b. Ebi Necih, İbn Abbas'm söyle dedigini rivayet etmistir: «Rasûlullah (s.a.v.), Hudeybiye senesinde kurbanliklar içinde Ebu Cehl'e ait bir erkek deveyi kurbanlik etti. Onun basinda gümüşten bir halka vardı. Bununla müsrıkları öfkeye ve gazaba getiriyordu.»

Buharî, Halid b. Mahled kanalı ile Zeyd b. Halid'in söyle dedigini rivayet eder: Hudeybiye senesinde Rasûlullah (s.a.v.)'la birlikte yola çıktık. Geceleyin üzerimize yağmur yağdı. Rasûlullah (s.a.v.), bize sabah namazını kildirdikten sonra yüzünü bize çevirip söyle dedi:

- Rabbinizin ne dedigini biliyor musunuz?
- Allah ve Rasûlü daha iyi bilir, dedik. Bunun üzerine söyle dedi:
- Yüce Allah buyurdu ki: «Kullarımdan bana inanan da oldu, inkar eden de. Allah'ın rahmeti ve lütfü ile üzerimize yağmur yağdırıldı, diyen kisi bana inanmış ve yıldızları inkar etmistir. Ama yıldızlar vesilesi ile bize yağmur yağdırıldı, diyen kisi de yıldızlara inanmış, beni inkar etmistir.»

Buharî, Bera'm söyle dedigini rivayet etmistir: «Siz, Mekke fethini fetih sayıyorsunuz. Evet, Mekke'nin fethi bir fetih oldu. Ama biz, Hudeybiye günündeki Ridvan bey'atım fetih olarak kabul ediyoruz. Biz Peygamber (s.a.v.)'le birlikte 1.400 kişi idik. Hudeybiye bir kuyudur. Oradan su çıktık. İçinde bir damla su dahi kalmadı. Bu haber Rasûlullah'a ulastığında o gelip kuyunun basına oturdu. Sonra bir kabin getirilmesini istedi. Kabin içindeki su ile abdest aldı. Daha sonra niazmaza yaptı, dua etti. Sonra suyu, kuyunun içine döktü. Çok geçmeden kuyu diledigimiz kadar bize ve bineklerimize su verdi.»

İbn İshak; «Size, bundan başka, yakın zamanda bir zafer verecektir.» ayet-i kerimesinde geçen zafer (fetih) kelimesi ile, Hudeybiye barisinin kastedildigini söylemistir.

Zührî dedi ki: Hudeybiye barisından önce, İslâm tarihinde ondan daha büyük bir fetih meydana gelmiş değildir. Ancak Bedir muharebesi yapılmıştır ki, o gün müsrıklarle Müslümanlar karşı karşıya gelmişlerdi. Sonra baris yapılmış, savaş yüklerini indirmiş, insanların tamamı birbirlerinden yana güven içerisinde olmuş, birbirleriyle karşılaşmış, sohbet etmiş, konuşmuş ve tartışmışlardı. Akli eren bir kimse ile Müslümanlıktan söz edilince o, mutlaka İslâm'a girmisti. Hudeybiye barisi ile Mekke fethi

arasında geçen iki senelik süre zarfında İslâm'a girenlerin sayısı, daha önceki altı senelik süre zarfında İslâm'a girenlerin sayısı kadar veya daha fazla idi.

Ibn Hisam dedi ki: Zührî'nin söylediği sözlerin doğruluğunun delili şudur ki, Rasûlullah (s.a.v.) -Cabir'in kavline göre- Hudeybiye'ye 1.400 sahabe ile birlikte gitmiştir. Bundan iki sene sonraki Mekke fethinde ise 10.000 sahabe ile Mekke'ye gitmiştir.

Buharî, Yusuf b. İsa ve ondan da Ibn Fudayl kanalı ile Cabir'in söyle dedigini rivayet etmiştir: «Hudeybiye gününde insanlar susadı-lar. Rasûlullah (s.a.v.)'in yanında küçük bir su kovası vardı. Ondan abdest aldı. Sonra insanlar Rasûlullah'm yanına yöneldiler. Rasûlullah onlara sordu:

- Neyiniz var?

- Ya Rasûlallah, yanımızda abdest almak ve içmek için su yok. Sadece senin küçük kovanda biraz su var.

Peygamber (s.a.v.), elini küçük kovanın içine daldırdı. Parmakları arasından su fiskirmaya başladı. Tıpkı bir pınarı andırıyordu. Biz, o sudan içip abdest aldık.

Ravi eliyor ki: Cabir'e söyle denildi:

- O gün siz kaç kişi idiniz?

- Eger o gün 100.000 kişi olsaydık, o su yine bize yeterdi. Ama biz 1.500 kişi idik.»

Buharî, Salt b. Muhammed kanalı ile Katade'nin söyle dedigini rivayet etmiştir: Said b. Müseyyeb'e dedim ki, bana ulaşan bir rivayete göre Cabir b. Abdullah diyor ki: «Hudeybiye'ye katılan bizler, 1.400 kişi idik.»

Said b. Müseyyeb, Cabir'in kendisine söyle dedigini bana nakletti:

«Hudeybiye gününde Peygamber (s.a.v.)'e bey'at eden bizler, 1.500 kişi idik.»

Buharî, Ali b. Abdullah kanalı ile Cabir'in söyle dedigini rivayet etmiştir: «Rasûlullah (s.a.v.) Hudeybiye gününde bize: «Siz yeryüzü halkının en hayırlılarısınız.» dedi. Biz 1.400 kişi idik. Eger bugün gözlerim görseydi, altında bulduğumuz o ağacın yerini size gösterirdim.»

Leys b. Sa'd, Ebu Zübeyr kanalı ile Cabir'in söyle dedigini rivayet etmiştir: «Hatib'm bir kölesi gelip onu şikayet ederek söyle dedi:

- Ya Rasûlallah! Hatib mutlaka atese girecektir. Rasûlullah (s.a.v.):

- Yalan söyledin, o atese girmeyecektir. Çünkü o, Bedir ve Hudeybiye'de hazır bulunmuştur, dedi.» Bunu Müslim rivayet etmiştir:

Müslim, Cabir'in söyle dedigini rivayet etmiştir: Ümmü Meysir, Rasûlullah

(s.a.v.)'m, Hafsa'nın yanında söyle dedigini isitmiş olduğunu bana haber verdi: «Agacın altında bey'at yapanlardan hiçbirisi üsâ-allah atese girmeyecektir.» Hafsa: «Öyledir, girmeyeceklerdir, ya Rasûlallah» deyince, Rasûlullah onu azarladi. Hafsa da söyle dedi: «Sizden Cehennem'e ugramayacak yoktur.» (Meryem, 71.)

Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.), Allah'ın söyle buyurdugunu ifade etti: «Sonra biz, Allah'a karsi gelmekten sakinmiş olanları kurtarır, zalimleri de orada diz üstü çökmüş olarak bırakırız.» (Meryem, 73.) Buhari, Abdullah b. Ebi Evfa'nın söyle dedigini rivayet etmiştir: «Ridvan ağacının altında bey'at yapan kimselerin sayısı 1.300 idi. Eslem kabilesinden olanlar, Muhacirlerin sekizde biri idiler.»

Buharî, Mervan ile Misver b. Mahreme'nin söyle dediklerini rivayet etmiştir: «Peygamber (s.a.v.) Hudeybiye senesinde 1.000'den fazla sahabesi ile yola çıktı. Zu'1-Huleyfe'ye vardığında kurbanlıklarını isaretleyip گردانliklarını takti, kendisi de ihrama girdi.

Demek istedigimiz sudur ki; bu rivayetlerin tamamı, İbn İshak'ın, «Rasûlullah'm Hudeybiye'ye katılan sahabeleri 700 kişi idiler.» görüşüne aykırıdır. Allah bilir ya o, kendi kafasına göre hüküm vermiştir. O, kurbanlık develerin yetmiş tane olduğunu göz önüne alarak bu develerden herbirinin on kişi için olduğunu düşünerek Hudeybiye umresine gidenlerin sayısının 700 kişi olduğu sonucuna varmıştır. Aslında o sefere çıkanların tamamının kurban kesmesi veya ihrama girmesi gerekli değildir. Rivayetlerde belirtildiğine göre Rasûlullah (s.a.v.), aralarında Ebu Katade'nin de bulunduğu bir grubu ileriye göndermişti. Ebu Katade, ihrama girmemisti. Hatta yabancı bir esegi öldürmüş, o ve arkadaşları onun etinden yemislerdi. Bir miktar eti de yolda iken Rasûlullah'a getirip takdim etmişler, Rasûlullah onlara söyle demisti: «Sizden herhangi biri Ebu Katade'ye bu eseye saldırmasını emretti veya isaret etti mi?» Onlar da, "Hayir" deyince Rasûlullah: «Öyleyse esegin geri kalan etini de yeyin.» demisti.

Buharî, Ebu Katade'nin söyle dedigini rivayet etmiştir: «Hudeybiye senesinde Peygamber (s.a.v.)'le birlikte yola çıktık. Arkadaşlarım ihrama girdiler. Ama ben ihrama girmedim.»

Buharî, Said'in babası Müseyyeb'in söyle dedigini rivayet etmiştir: «Ridvan ağacını gördüm. Sonra yanma geldigimde ağacı tanıyamadım.»

Yine Buharî, Said'in babası Müseyyeb'in, Ridvan ağacı altında Rasûlullah'a bey'at eden kimselerden olduğunu söylemiş ve onun söyle dedigini rivayet etmiştir: «Ridvan ağacının altında bey'at yaptık. Ertesi sene oraya vardigimizda, ağacı tanıyamadık.»

Buharî, Tank b. Abdurrahman'in söyle dedigini rivayet etmiştir:

Hacca gittim. Yolda iken namaz kilan bir topluluga ugradim. Onlara:

- Burasi hangi mesciddir? diye sordum. Onlar da söyle cevap verdiler: «Bu, Rasûlullah (s.a.v.)'m yanmda Ridvan bey'atmi yapmis oldugu agaçtir.»

Ben de Said b. Müseyyeb'e gittim. Durumu ona anlattim. O bana babasinin bu hususta kendisine söyle dedigini nakletti: «O agacin altinda Rasûlullah (s.a.v.)'a bey'at yapan kimseler arasinda idim. Ertesi sene oraya gidildiginde agacin yerini unuttuk ve bulamadik.»

Sonra Said dedi ki: "Muhammed'in ashabi agacin yerini bilemediler. Siz mi bileceksiniz. Siz onlardan daha mi bilgilisiniz?"

Buharî, Said kanali ile Abbad b. Temim'in söyle dedigini rivayet etmistir: Harre vak'asi oldugu günde insanlar, Abdullah b. Hanze-le'ye bey'at ediyorlardı,. Ibn Zeyd: «Insanlar ne üzerine Ibn Hanzele'ye bey'at ediyorlar?» diye sordu. Kendisine: «Ölüm üzerine ona bey'at e-diyorlar.» demeleri üzerine Ibn Zeyd, söyle cevap verdi:

« Rasûlullah (s.a.v.)'dan sonra ölüm üzerine herhangi bir kimseye bey'at etmem.» Ibn Zeyd, Rasûlullah (s.a.v.)'la birlikte Hudeybiye'de hazır bulunmustu.

Buharî, Kuteybe b. Said kanali ile Yezid b. Ebi Ubeyd'in söyle dedigini rivayet etmistir: «Seleme b. Ekva'a sordum:

- Hudeybiye gününde Rasûlullah (s.a.v.)'a ne üzerine bey'at ettiniz?

- Ölüm üzerine bey'at ettik, dedi.»

Sahih-i Müslim'de Seleme'den naklolunduguna göre o, insanların basinda, ortasinda ve sonlarinda olmak üzere Hudeybiye'de üç kez Rasûlullah (s.a.v.) ile bey'atlesmistir.

Sahih'te Ma'kil b. Yesar'dan rivayet olunduguna göre o, Rasûlullah (s.a.v.) insanlarla bey'atlesirken agacin dallarini yüzüne degmesin diye yukariya kaldırıyormuş. O gün Rasûlullahla bey'atlesen ilk kisi, Ebu Sinan olmustu. Ebu Sinan'in adi Vehb b. Mihsan'dır ki, kendisi Ukkase b. Mihsan'm kardesidir. İlk bey'atlesen kisinin Sinan b. Ebi Sinan oldugunu söyleyenler de vardır.

Buharî, Suca' b. Velid kanali ile Nafi'in söyle dedigini rivayet etmistir: İnsanlar, Abdullah Ibn Ömer'in, babasi Ömer'den önce Müslüman oldugunu anlatıyorlar. Ama gerçek böyle degildir. Ancak Hudeybiye gününde Ömer (r.a.), oglu Abdullah'i düşmanla savasmak için Ensâr'dan bir adamin yanmda bulunan atini getirmesi için adamin yanina göndermistir. O esnada Rasûlullah (s.a.v.), Ridvan agacinin yaninda sahabelerle bey' a desiyorlardı. Ömer'in bundan haberi yoktu. Abdullah gelip Rasûlullah'la bey'atlesti. Sonra Ömer onunla beraber gelip Rasûlullah (s.a.v.) ile

bey'atleştı. İste insanların «Abdullah b. Ömer, babası Ömer'den-önce Müslüman oldu.» diye anlattıkları şeyin aslı budur.

Hisam b. Ammar, İbn Ömer'in söyle dedigini rivayet etmiştir: Hu-debiye gününde Peygamber (s.a.v.)'in yanında insanlar, ağaçların gölgeleri altına dağılıp gittiler. Bir de baktım ki, insanlar Peygamber (s.a.v.)'in etrafında toplanıp halka oluşturmışlar. Babam bana dedi ki:

- Ey Abdullah, bak bakalım hele. Rasûlullah (s.a.v.)'m çevresinde halka oluşturun toplanan bu insanların ismi nedir?

Ben de gidip baktım ki, onunla bey'ti esiyorlar. Ben de bey'atles-tim. Sonra babam Ömer'in yanına dönüp durumu anlattım. O da gidip bey'atleştı. [7]

[1] İbn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 4/248-250.

[2] İbn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 4/250-253.

[3] İbn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 4/254-255.

[4] İbn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 4/256-265.

[5] İbn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 4/266-272.

[6] İbn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 4/273-271.

[7] İbn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 4/282-296.

Buharîye Göre Hudeybiye Umresi 1

Hicretin Altinci Senesinde Göreve Çıkarılan Seriyye Ve Heyetler . 7

Hicri Altinci Senede Meydana Gelen Diger Hadiseler . 10

Hicretin Yedinci Yili Bu Yilin Baslarinda Yapilan Hayber Savasi 11

Fasil 23

Hüvey B. Ahtab En-Nadrî'nin Kizi Safiye. 27

Fasil 29

Hayber Kalelerinin Fethi Ve Arazilerinin Taksimi 30

Fasil 36

Rasûlullah (S.A.V.), Hayber'de Ordugah Kurmus Iken Ebu Talib Oglu Cafer I le Habesistan'da Kalan Diger Müslüman Muhacirler Ve Onlara Katilan Yemenlilerin Gelisleri 37

Buharîye Göre Hudeybiye Umresi

Megazi bahsinde Buhari, Abdullah b. Muhammed kanali ile Mis-ver b. Mahreme ile Mervan b. Hakem'in söyle dediklerini rivayet etmistir:

"Peygamber (s.a.v.), Hudeybiye senesinde 1.000 kûsur ashabi ile birlikte yola çıktı. Zu'1-Huleyfe'ye vardiginda kurbanliklarinin boyunlarına gerdanliklarim asip kurbanlik olduklari bilinsin diye isaretledi. Kendisi de umre ihramina girdi. Huzahlardan da kendisi için kesifler yapmasi gayesi ile bir gözcüyü ileriye gönderdi.

Gadirü'l-Estat mevkiine vardiginda gözcüsü (casusu) gelip söyle dedi:

- Kureysliler, sana karsi yiginla adam toplamislar. Ehabis grubunu da yanlarına almislar. Onlar seninle savasacaklar ve Ka'be'ye gitmene engel olacaklardır!

Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.), sahabelere söyle dedi:

- Ey insanlar, bana bu hususta fikrinizi söyleyin. Bizi Ka'be'den geri çevirmek isteyen su kimselerin (müsriklerin) çoluk çocuklarına, kadınlarına saldirmama ne dersiniz? Eger onlar bize gelirlerse, Ce-nâb-i Allah, müsriklerden bir gözü kesmis olur. Yoksa biz onlari savasilmis olarak birakiriz.

Ebu Bekir dedi ki:

- Ya Rasûlallah, sen su Beyt'i ziyaret maksadiyla Medine'den çikip geldin. Herhangi bir kimseyi öldürmek ve herhangi bir kimse ile savasmak niyetinde degilsin. Sen Beyt'e gitmeye bak. Oraya yönel. Her kim bizi ondan geri çevirirse, onunla savasiriz.

Rasûlullah (s.a.v.):

- Öyleyse Allah'ın adi ile yürüyün, dedi."

Sahih-i Buharî'nin Kitabü's-Sehadat bölümünde Misver b. Mahreme ile Mervan b. Hakem'in söyle dedikleri rivayet edilmistir:

«Hudeybiye zamanında Peygamber (s.a.v.) Medine'den yola çıktı. Yolda iken söyle dedi:

- Halid b. Velid, Ganim'de Kureyslilerin Öncü kuvveti olarak birkaç süvari ile birlikte durmaktadır. Siz sağ tarafi tutun.

Allah'a yemin ederim ki, onlar Müslüman askerlerin atlarının ayaklarından çıkan tozu görmedikçe gelislerinden haberleri olmadı. Bu tozu görünce kosarak gittiler ve Kureyslileri uyarmaya başladılar.

Peygamber (s.a.v.) de yoluna devam etti. Nihayet Kureyslileri görecektepeye vardığında devesi orada çöktü, insanlar, "Çöktü, çöktü." dediler. Bu sözlerini defalarca tekrarladılar. "Rasûlullah'm devesi Kasva çöktü, Kasva çöktü." dediler. Rasûlullah (s.a.v.) da:

- Kasva çökmedi. Bu onun huyu da degildir. Ancak fili Mekke'ye girmekten alikoyan, onun alikoydu, dedi.

Sonra su sözleri ekledi:

- Nefsim kudret elinde bulunan Allah'a yemin ederim ki, Kureysliler, içinde Allah'ın haramlarına saygi gösterecekleri birseyi benden isterlerse, mutlaka bunu onlara veririm.

Böyle dedikten sonra devesini dürttü. Deve de kalktı.

Sonra yanlarından ayrilip yola devam etti. Hudeybiye'nin asagi taraflarında, içinde azıcık su bulunan bir çukura geldi. İnsanlar oradan azar azar su aliyorlardı. Çok geçmeden çukurdaki suyu da tükettiler. Sahabeler, susuzluklarını Rasûlullah'a bildirdiler. O da oklugundan bir ok çıkardı. Sonra oku çukura koymalarını emretti. Allah'a yemin ederim ki, o çukurdan su fiskirmaya başladı. Doyuncaya kadar kana kana su içtiler. Daha sonra da çukurun basından ayrilip gittiler.

Onlar bu halde iken Büdeyl b. Verka el-Huzaî kavminden birkaç kisi ile birlikte Rasûlullah'm yanına geldi. Huzaallılar, Tihame halkından olup Rasûlullah'm sirdaslari idiler. Büdeyl, Rasûlullah'a söyle dedi:

- Ka'b b. Lüey ile Amir b. Lüey'in Hudeybiye sulari civarında konakladıklarını gördüm. Beraberlerinde yavrulamis develeri (yani çocuklari ve kadınlari) bulunuyordu. Onlar, seninle savasacaklar ve seni Ka'be'den geri çevireceklerdir.

Peygamber (s.a.v.), Büdeyl ve arkadaşlarına su cevabi verdi:

- Biz herhangi bir kimse ile savasmaya gelmedik. Sadece umre için geldik.

Kureyslileri savas bitkin d s rm s ve onlara zarar vermistir. Isterlerse onlarla aramizda bir müddet koyarim. Ama onlar da benimle diger insanların arasindan  ekilsinler. Eger ben galip olursam, dilerlerse diger insanlarla birlikte Isl m'a topluca akin akin-girerler. Ama girmezlerse ve bu dedigimi yapmazlarsa, nefsim kudret elinde bulunan Allah'a yemin ederim ki, bu devam ugruna onlarla sa-

vasirim veya bu yolda boynum gider. Allah'in emri mutlaka yerine gelecektir.

Büdeyl:

- Senin bu dediklerini onlara bildirecegim, dedi. Yola  ıktı ve Ku-reyslilerin yanina varip onlara söyle dedi:

- Biz, su adamin (Muhammed'in) yanindan geldik, onun söylediklerini isittik. Isterseniz sözlerini size teblig ederiz.

Kureys'in beyinsizleri:

- Onun hakkında bize herhangi birsey söylemene ihtiyacimiz yok, dediler.

Kureys'in fikir ve görüs sahibi kimseleri:

- Ondan duyduklarini söyle bakalim, dediler. Büdeyl de:

- Muhammed'in sunu ve sunu söyledigini isittim, dedi ve Ras lul-lah (s.a.v.)'m kendisine söylediklerini onlara nakletti.

Bunun  zerine Urve b. Mesud, kalkip söyle dedi:

- Ey halk, ben baba degil miyim?

- Evet babasin.

- Siz de  ocuk degil misiniz?

- Evet  ocuguz.

- Beni herhangi birseyle suçlar misiniz?

- Hayir.

- Bilmez misiniz ki, Ukaz halkina alarm verdim. Onlari savasa  agirdim. Ama onlar yerlerinden kalkmayınca ben çoluk çocugum ve bana itaat eden kimselerle birlikte size geldim.

- Evet  yledir.

- Iste bu adam (Muhammed), size akillica bir teklifte bulunuyor. Ya bu teklifi kabul edin veya birakin da onun yanma gideyim.

- Git bakalim.

Urve b. Mesud, kalkip Peygamber (s.a.v.)'in yanma geldi. Onunla konusmaya basladi. Peygamber (s.a.v.), Büdeyl'e söylediklerinin benzerini

ona da söyledi. O esnada Urve, ona söyle dedi:

- Ya Muhammed, ne dersin? Bence sen kendi kavminin kökünü kazıyorsun. Araplar arasında senden önce senin gibi biri kendi kavmine bu kadar felaket getirmiş midir? Eğer bu teklifimizi kabul etmezsen, barışa yanaşmazsan, yemin ederim ki, senin etrafında dağınık bazı kimseler vardır ki, yarın onlar seni bırakıp kaçacaklardır!

Urve'nin bu sözü üzerine Ebu Bekir ona söyle dedi:

- Lat'm bizirini em. Biz mi Rasûlullah'i bırakıp kaçacağız.

- Ya kim?

- Nefsim kudret elinde bulunan Allah'a yemin ederimki, senin daha önce bana yaptığın bir iyiliğin olmasaydı senin bu sözlerine karşılık verirdim.

Bundan sonra Urve, Peygamber (s.a.v.)'le konuşmaya başladı. Konuştukça Hz. Peygamber'in sakalını tutuyordu. Mugire b. Sube de Peygamber Efendimiz'in yanı sıra durmakta idi. Basında miğferi, elinde kılıcı vardı. Urve, elini Hz. Peygamberin sakalına uzattıkça Mugire, kılıcının kininin ucundaki demirle eline vuruyor ve: «Elini Rasûlullah'm sakalından çek!» diyordu. Urve basını kaldırıp: «Bu kimdir?» diye sordu. Mugire b. Sube olduğunu söylediler. O da Mugire'ye söyle dedi:

- Ey hain! Senin o hainlik yaptığın işte benim çabam ve gayretim olmadı mı?

Mugire b. Sube, cahiliye döneminde birkaç kişiyle arkadaşlık etmiş, onları öldürüp mallarını almış, sonra da gelip Müslüman olmuştu. Peygamber (s.a.v.), ona söyle demisti:

- İslâmiyet'ini kabul ederim. Ama malına bir diyeceğim olmadığı gibi onunla ilgim de yoktur.

Urve, daha sonra Rasûlullah (s.a.v.)'in sahabelerine baktı. Onları gözleri ile süzdü. Sonra dedi ki:

- Vallahi Rasûlullah (s.a.v.) tükürünce, tükürüğü mutlaka sahabelerden birinin avucu içine düşüyor, o da o tükürüğü alıp yüzüne ve cildine sürüyordu. Onlara bir emir verdiğinde kosarak acele ile emrini yerine getiriyorlardı. Abdest alacak oldu mu, onun abdest suyunu getirmek ve abdest almasına yardımcı olmak için âdeta birbirlerini öldürecek gibi oluyorlardı. Ona olan saygılarından dolayı zatına dik bakışla bakmıyorlardı.

Urve, kendi arkadaşlarının yanına dönüp söyle dedi:

- Ey kavim, Allah'a yemin ederim ki, ben hükümdarların yanına gittim. Kayserin, kışramın, Necasi'nin yanına çıktım. Allah'a yemin ederim ki, Muhammed gibi ashabi tarafından saygı gören bir hükümdar görmedim.

Allah'a yemin ederim ki, o tükürünce tükürüğü mutlaka sahabelerden birinin avucu içine düşüyor, o sahabe de tükürüğü kendi yüzüne ve cildine sürüyordu. Onlara bir emir verince, emrini kosarak yerine getiriyorlardı. Abdest alacak oldu mu abdest suyunu getirmek ve abdest almasına yardımcı olmak için âdeta birbirlerini öldürecek gibi yarıyorlardı. O konuşunca yanında seslerini kısıyorlardı. Ona olan saygılarından ötürü yüzüne dik bir şekilde bakamı-yorlardı. O size akıllıca bir teklifte bulunmustur. Gelin bu teklifi kabul edin.»

Kinane ogulları kabilesinden bir adam: «Birakin da ben Muhammed'in yanına gideyim» dedi. Onlar da; "Git bakalım" dediler. Adam, Peygamber (s.a.v.) ile ashabinin yanına vardığında Peygamber (s.a.v.) dedi ki: «Bu falan adamdır. Bu, kurbanlık hayvanlara saygı gösteren bir kavimdir. Bunun için kurbanlık hayvanları onun geleceği yola sürün.» Sahabeler de kurbanlıkları onun yoluna çıkardılar. Telbiye getirerek onu karşıladılar. Adam bu manzarayı görünce: «Sübhanelah. Bu insanların Ka'be'den geri çevrilmeleri uygun olmaz.» dedi. Arkadaşlarının yanına dönüp şöyle dedi:

- Kurbanlık hayvanlar gördüm. Boyunlarına kurbanlık alameti olan gerdanlıklar takılmış ve işaretlenmişlerdi. Onların Ka'be'den geri çevrilmelerini uygun görmüyorum!

Mikrez b. Hafs adında bir Kureysli ayaga kalkıp: «Müsaade edin, ben Muhammed'e gideyim.» dedi. Ona: Git bakalım, dediler. O da Müslümanların yanına yaklaştığında Rasûlullah (s.a.v.): "Bu Mik-rez'dir. Facir bir adamdır.» dedi. Gelip Peygamber (s.a.v.)'le konuşmaya başladı. Konuşma esnasında Süheyl b. Amr geldi. Süheyl b. Amr gelince Rasûlullah (s.a.v.): «İste isiniz kolaylaştırıldı.» dedi.

Mamer, Zührî'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir: Süheyl gelip şöyle dedi:

- Aramızda bir antlaşma metni yazalım. Peygamber (s.a.v.), yazıcıyı çağırdı ve ona:

- Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla yaz, dedi. Süheyl:

- Rahman kelimesine gelince vallahi ben onun ne olduğunu bilmiyorum. Ama sen, «Allah'im, senin adınla» diye yaz. Nitekim daha önce de öyle yazıyordun, dedi.

Müslümanlar dediler ki:

- Vallahi biz bu antlaşma metnini ancak Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla diye yazarız.

Peygamber (s.a.v.), yazı yazana:

- Allah'im, senin adınla diye yaz, dedi. Sonra şöyle buyurdu:

- Bu, Rasûlullah Muhammed'in, karar verdiği şeydir, diye yaz. Süheyl:

- Allah'a yemin ederim ki, senin Allah Rasûlü olduğunu bilseydik ve buna inansaydık, seni Ka'be'den geri çevirmez ve seninle savaşırdık. Ama sen Abdullah oğlu Muhammed diye yaz, dedi.

Rasûlullah (s.a.v.), şöyle dedi:

- Allah'a yemin ederim ki, ben Allah'ın Rasûlü'yüm. Siz beni ya-lanlasanız da bu böyledir. Ama Abdullah oğlu Muhammed, diye yaz.

Zuhrî dedi ki: Rasûlullah (s.a.v.): «Onlar, içinde Allah'ın haramlarına saygı gösterecekleri herhangi bir teklifte bulunacak olurlarsa, ben mutlaka kabul eder ve istediklerini veririm.» demesinden ötürü böyle olmuştur.

Peygamber (s.a.v.), antlaşmayı yazıcıya yazdırırken su sarti koydurdu:

«Bizimle Ka'be'nin arasından çıkmaları ve bizim Kabe'yi tavaf etmemiz sarti üzerine...» Süheyl dedi ki:

- Allah'a yemin ederim ki biz, istegimiz olmadan zorla Ka'be'ye girmiş olduğunuzu Araplar arasında söylettirmeyiz. Ancak gelecek sene Ka'be'yi tavaf edebilirsiniz.

Ve antlaşmaya bu madde konuldu. Sonra Süheyl şöyle dedi:

- Senin dinine mensup olsa bile bizim yanımızdan bir adam sana gelirse, onu bize mutlaka geri vereceksin.

Müslümanlar dediler ki:

- Sübhanallah! Müslüman olarak yanımıza gelen bir adam, müsriklere nasıl olur da geri verilir?

Bu maddeyi yazdıktan sonra Ebu Cendel b. Süheyl b. Amr, bağlı olduğu zincirleri sürüyerek Müslümanların yanına geldi. Mekke'nin aşağı taraflarından çıkıp gelmişti. Kendini Müslümanların arasına attı. Bu durumu gören Süheyl şöyle dedi:

- Ya Muhammed, sana gelip te bana geri vermeni isteyeceğim ilk adam iste budur.

- Biz antlaşma yazısını henüz kesini estirmedik.

- Bunu vermezsen artık seninle asla antlaşma yapmam. Seninle musalaha akdi imzalamam.

- Bunu bana bağışla.

- Sana bağışlamam.

- Haydi bağışla.

- Hayır ben bunu yapmam. Mikrez dedi ki: Evet sana bağışladık. Ebu Cendel dedi ki:

- Ey Müslümanlar topluluğu! Ben müsriklere geri verilecek miyim? Oysa ki

ben Müslüman olarak yanınıza geldim. Basıma gelenleri görmüyor musunuz?

Ebu Cendel, Allah yolunda çok siddetli eziyetler ve iskenceler görmüştü. Bu durumu gören Hz. Ömer söyle dedi:

«Rasûlullah (s.a.v.)'m yanına gidip ona söyle dedim:

- Sen gerçekten Allah'in peygamberi değil misin?
- Evet, Allah'in peygamberiyim.
- Biz hak yolda değil miyiz, düşmanlarımız da batıl yolda değil midirler?
- Evet öyledir.
- Su halde dinimiz uğruna ne diye alçaklığa razı oluyor ve hakaret görüyoruz?
- Ben Allah'in elçisiyim. Ona karşı gelemem. O benim yardımcımdır.
- Ka'be'ye gelip onu tavaf edeceğimizi sen bize söylemiyor muydun?
- Evet... Ama mutlaka bu sene gelip Ka'be'yi tavaf edeceğimizi sana söyledim mi?
- Hayır.
- Ama muhakkak sen Ka'be'ye gelecek ve onu tavaf edeceksin. Hz. Ömer diyor ki: "Bunun üzerine Ebu Bekir'in yanına gittim.

Ve ona söyle dedim:

- Ey Ebu Bekir! Bu, Allah'in gerçekten peygamberi değil midir?
- Evet öyledir.
- Biz hak yolda değil miyiz, düşmanlarımız da batıl yolda değil midirler?
- Evet öyledir.
- Öyleyse niçin dinimiz uğruna hakarete uğruyoruz?
- Ey Adam! O gerçekten Allah'in Rasûlü'dür. O, Rabbinin isyan edemez. Rabbi ona yardım eder. Sen onun yoluna uy. Allah'a yemin ederim ki, hak yoldadır.
- Ama Ka'be'ye geleceğimizi ve tavaf edeceğimizi bize söylemiyor muydu?
- Evet, ama mutlaka bu sene gelip Ka'be'yi tavaf edeceğimizi söyledi mi?
- Hayır.
- Ama mutlaka Ka'be'ye gelecek ve tavaf edeceksin.

Zührî, Hz. Ömer'in söyle dedigini rivayet etmiştir: "Bu hatamı affettirmek için çok ameller isledim."

Ravi diyor ki: Rasûlullah (s.a.v.), antlaşma metninin yazım işi ta-

mamlandiktan sonra ashabina: «Kalkın, kurbanınızı kesin, sonra da tıras olun.» dedi. Allah'a yemin ederim ki, bu emrini üç kez tekrarladi. Yine de onlardan herhangi biri kalkıp kurbanım kesemedi ve tıras olamadi. Bu durumu görünce zevcesi Ümmü Seleme'nin yanına gitti ve karsilastigi durumu ona anlatti. Ümmü Seleme ona şöyle dedi:

- Sen bu isin yapılmasını istiyor musun ey Allah'ın peygamberi? Eğer istiyorsan çık, herhangi bir kimseyle konuşma. Sonra kurbanlarını kes, berberini de çağır, seni tıras etsin.

Peygamber (s.a.v.), çadırdan çıktı. Herhangi bir kimse ile konuşmadan kurbanlarını kesti ve berberini çağırıp tıras oldu. Ashab, bu durumu görünce kalkıp kurbanlıklarını kestiler ve birbirlerini tıras etmeye başladılar. Ama keder ve üzüntülerinden neredeyse birbirlerini öldürecek hale gelmişlerdi.

Daha sonra mü'min kadınlar Hz. Peygamber'in yanına geldiler. Bu hususta yüce Allah, su ayeti inzal buyurdu:

«Ey inananlar! İnlanmış kadınlar hicret ederek size gelirlirse onları deneyin. Hicretlerinin sebebini inceleyin. Allah onların imanlarını çok iyi bilir. Onların mü'min kadınlar olduklarını öğrenirseniz, inkarcılara geri çevirmeyin. Bu kadınlar, o inkarcılara helal değildir. Onlar da bunlara helal olmazlar. Inkarcıların bu kadınlara verdikleri mehirleri iade edin. Bu kadınların mehirlerini kendilerine verdiğiniz zaman onlarla evlenmenizde bir engel yoktur. Inkara kadınları nikahınızda tutmaym...» (el-Mümtehine, 10.)

Bu ayet nazil olunca o gün Hz. Ömer, müsrık olan iki karısını boşadı. Bunlardan biri ile Muaviye b. Ebi Süriyan, diğeri ile de Safvan b. Umeyye evlendi.

Sonra Peygamber (s.a.v.) Medine'ye döndü. Kureys'ten bir adam olan Ebu Basir Müslüman olarak Medine'ye, Hz. Peygamber'in yanına geldi. Kureysliler, onu almak için iki kişi göndererek: "Antlasma gereğince onu bize vermelisiniz." dediler. Hz. Peygamber, Ebu Basir'i onlara verdi. Üçü birlikte yola çıktılar. Zu'l-Huleyfe'ye vardılar. Mola verip hurma yemeye başladılar. Ebu Basir, o iki kisten birine şöyle dedi:

- Ey falan, vallahi su kilicim çok güzel buluyorum. Adam da kilicim kininden çıkardı. Bakıp şöyle dedi:

- Evet, Allah'a yemin ederim ki, kilicim çok güzeldir. Çok iyidir. Defalarca denemisimdir.

Ebu Basir:

- Ver de bakayım hele, dedi. Adanı verince Ebu Basir, kilici eline aldı. Bir fırsatını bulup adamı vurdu, öldürdü. Diğeri de kaçıp Medine'ye geldi. Kosarak Mescid-i Nebevi'ye girdi. Onu görünce Rasûlullah (s.a.v.) şöyle

dedi: «Bu adam çok korkmus.»

Adam, Hz. Peygamber'in yanına varınca:

- Vallahi arkadaşım öldürüldü. Ben de öldürülmek üzereyim, dedi.

Ebu Basir gelip şöyle dedi:

- Ey Allah'ın peygamberi! Allah'a yemin ederim ki, Allah senin Kureyslilere^vermiş olduğun taahhüdü yerine getirmiştir. Sen beni onlara geri verdin. Sonra Allah beni onlardan kurtardı.

Peygamber (s.a.v.):

- Vay anam! Bu adam savaş atesini alevlendirdi. Keske bunun hakkından gelecek bir adam olsaydı, dedi.

Ebu Basir, bu sözleri isitince Peygamber (s.a.v.)'in kendisini Ku-reyslilere geri vereceğini anladı. Medine'den çıkıp Sifu'l-Bahr'a (deniz kıyısına) gitti.

Ravi diyor ki: Ebu Cendel b. Süheyl b. Amr da müsrıkların elinden kaçıp kurtuldu ve Ebu Basir'in yanına Sifu'l-Bahr'a geldi. Artık Kureyslilerden Müslüman olan herkes Ebu Basir'in yanına geliyor, grubuna katiliyordu. Nihayet bir çete oluşturdular. Allah'a yemin ederim ki, bunlar Kureyslilerin yola çıkan bir kervanlarını duyunca mutlaka yolunu kesiyor, adamlarını öldürüyor, mallarını alıyorlardı.

Kureysliler, Peygamber (s.a.v.)'e haber gönderdiler. Allah rizası ve akrabalık hatırı için sunu kendisinden talep ettiler: «Senin yanına gelen kimseyi bize geri gönderme mecburiyetin yoktur ve güvenlik içindedir.» Peygamber (s.a.v.) de onlara, bunu kabul ettiğini bildirdi. Yüce Allah, su ayeti inzal buyurdu:

«Sizi onlara üstün kildikten sonra, Mekke bölgesinde, onların ellerini sizden, sizin ellerinizi onlardan geri tutan, savaşı önleyen O'dur. Allah yaptıklarınızı görür.»

İnkâr edenler, gönüllerindeki cahiliye çağının asabı³ et atesini ateslendirdiklerinde, Allah, peygamberine ve inananlara huzur indirdi...» (el-Frh, 24-26.)

Müsrıklar, gönüllerindeki asabiyet atesinden ötürü Rasûlullah'm risaletini ikrar etmemişler ve Hudeybiye barış antlaşmasının metnini, «Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla.» diye kaleme aldirmamışlar ve Müslümanların Ka'be'yi ziyaretlerine engel olmuşlardı.

Buhari, es-Surûr bahsinin baş tarafında Yahya b. Bükeyr kanalı ile bu olayı anlatır.

Buhari, Hasan b. İshak kanalı ile Ebu Vail'in şöyle dediğini rivayet etmiştir: Süheyl b. Huneyf, Siffin'dan geldiğinde yanına varıp haber sorduk. Bize

söyle dedi: «Reyi itham edin. Ben, Ebu Cendel'in geldiği gün kendime bir baktım. Eger onun geri verilmesine dair Rasûlullah'm verdiği karara karşı çıkacak gücü kendimde bulsaydım, karşı çıkardım. Ama Allah ve Rasûlü, isin doğrusunu daha iyi bilirler. Beklenmedik bir durumla karşılaşmamak için kılıçlarımızı omuzlarımızdan henüz indirmemiş tik. Ancak şimdi bildiğimiz bir işle karşılaştık. (Yani Hz. Ali ile Muaviye arasında fitne meydana geldi.) Bundan önce bir açığı yamalarsak, bu sefer başka bir delikle karşılaşılıyor. Şimdi bu durumu nasıl karşılayacağımızı bilemiyorum.»

Buhari, Zeyd'in babası Eslem'in söyle dedigini rivayet etmiştir: Rasûlullah (s.a.v.), bir yolculuğunda yürümekte iken, Hattab oğlu Ömer de geceleyin onun yanında yürüyor idi. Ömer, kendisine birşey sordu. Rasûlullah cevap vermedi. Yine sordu, yine cevap vermedi. Yine sordu, yine cevap vermedi. Ömer de söyle dedi: «Anan ağlasın ey Ömer, Rasûlullah'a üç kez ısrarla sordun. Her defasında da sana cevap vermedi.»

Ömer dedi ki: Devemi hızla hareket ettirerek Müslümanların önüne geçtim. Hakkımda Kur'ân ayeti nazil olmasından korktum. Çok geçmeden bir ünlüyünün bana seslendiğini işittim. "Korkarım ki, hakkımda Kur'ân ayeti nazil oldu." dedim. Rasûlullah (s.a.v.)'m yanına gelip selam verdim. Bana dedi ki: «Bu gece bana bir sûre nazil oldu. O sûre, güneşin üzerine doğduğu şeylerden (dünyadan) bana daha sevimlidir.» Böyle dedikten sonra «Ey Muhammed! Doğrusu biz sana apaçık bir zafer sağlamışızdır.» ayetini okudu.

Ben derim ki: Tefsirimizde Fetih sûresi hakkında detaylı açıklamalarda bulunmuşuzdur. Hamd ve minnet Allah'adır. [1]

Hicretin Altıncı Senesinde Göreve Çıkarılan Seriyye Ve Heyetler

Hafız Beyhakî, Vakidî'den bu konuda şu özetleri nakletmiştir:

«Bu senenin rebiyülevvel ayında Rasûlullah (s.a.v.), Ukkase b. Mihsan'ı kırk kişilik bir seriyye ile Garv-i Merzuk'a gönderdi. Oranın halkı, bunların önünden kaçtılar. Bunlar da onların şu baslarında mola verdiler. Ukkase peslerine adam takti, takip ettirdi, onlardan 200 deve ele geçirdi. Develeri önlerine katip, Medine'ye getirdiler.

Hicri altıncı senede Ebu Ubeyde b. Cerrah in seriyyesi Zi'l-Kas-sa'ya gönderildi. Bunlar kırk kişiden oluşmakta idiler. Yaya olarak yola çıktılar. Sabahın alacakaranlığında Zi'l-Kassa'ya vardılar. Oranın ahalisi, bunların önünden kaçıp dağ başlarına çıktı. Ebu Ubeyde, onlardan bir adamı esir alıp Rasûlullah (s.a.v.)'in yamına getirdi.

Bu senede Muhammed b. Mesleme'nin on kişilik seriyyesi de göreve çıkarıldı. Bunlar gidecekleri yere vardıklarında ahali, bunlara karşı siperlere

girip gizlenmislerdi. Gece olunca Muhammed b. Mesleme'nin bütün arkadaşları öldürüldü. Sadece o yaralı olarak kurtuldu.

Yine hicri altıncı senede Zeyd b. Harise seriyyesi, Cemum mevkiine gönderildi. Bu seriyye, orada Müzeyneli Halime adında bir kadına rastladı. Kadın onlara, Beni Süleym kabilesinin adamlarının bulunduğu bir yeri gösterdi. Seriyye oraya gidip koyun ve keçilerle davaları ele geçirdiler. Müsrıklarından bir grup adamı da esir aldılar. Esir alınanlar içinde Halime'nin kocası da vardı. Rasûlullah, onu Halime'nin hatirına bağışladı ve serbest bıraktı.

Yine hicri altıncı senede Zeyd b. Harise seriyyesi, cemaziyelevvel ayında onbes kişilik bir grupla Beni Salebe kabilesine gönderildi. Araplar, bu seriyyenin önünden kaçtılar. Seriyyedekiler de onların yirmi kadar devesini ele geçirdiler. Dört gece sonra Medine'ye döndüler.

Yine bu senede Zeyd b. Harise, cemaziyelevvel ayında İss mintikasına gönderildi. Bu seriyyedeki adamlar, Ebu'l-As b. Rebi'nin beraberinde bulunan malları ganimet olarak aldılar. Ebu'l-As da Rasûlullah (s.a.v.)'in kızı Zeyneb'e sigindi. Zeyneb, onu himayesine aldı.

İbn İshak, bu kıssayı şöyle anlatır: Ebu'l-As'm beraberindeki kabile yakalanıp da arkadaşları öldürüldüğünde o, aralarından kaçıp kurtulmuş, nihayet Medine'ye gelmişti. Onun zevcesi, Rasûlullah'm kızı Zeynep idi. Bedir savaşından sonra Zeynep, Medine'ye hicret etmişti. Ebu'l-As kaçıp da Medine'ye geldiğinde Zeyneb'e sığınmış, Zeyneb de sabah namazından sonra onu himayesine almıştı. Bu yüzden Rasûlullah da onu himayesine almış ve kervanından ganimet olarak ele geçirdikleri şeyleri geri vermelerini halka emretmişti. Onlar da Ebu'l-As'm kervanından aldıkları her şeyi geri vermişlerdi. Eksik bir şey bırakmamışlardı. Ebu'l-As da bu malları alıp Mekke'ye döndü. Sahiplerine teslim etti. Üzerinde hiçbir emanet kalmadı. Bundan sonra Mekke'den dönüp Medine'ye geldi. Rasûlullah (s.a.v.) da kızı Zeyneb'i ilk nikahi ile Ebu'l-As'a verdi. Yeni bir nikah ve akid yapmadı. Nitekim bununla ilgili açıklama daha önceki sayfalarda geçmiştir. Zeyneb'in Medine'ye hicreti ile Ebu'l-As'm İslâm'a girişi arasında altı senelik bir zaman geçmiştir. İki senelik bir zaman geçtiği de rivayet edilir. Bu iki rivayet arasında bir ayrılık bulunmadığını daha önce de açıklamıştık. Yine onun İslâm'a girişinin, mü'min kadınların kafirlere haram kılınmasına dair ayetin nüzulünden iki sene sonra olduğunu da söylemiştik. Ebu'l-As, hicri sekizinci senede, yani fetih senesinde İslâm'a girmiştir. Yoksa Vakîdî'nin dediği gibi hicri altıncı senede değildir. Doğrusunu Allah bilir.

Vakîdî'nin anlattığına göre hicri altıncı senede Dihye b. Halife el-Kelbî, kayserin yanından Medine'ye gelmek üzere yola çıkarken kayser ona

hilatler ve mükafat olarak mallar vermisti. Dihye, Husma mevkiine vardiginda Cüzam kabilesinden bazi adamlar yolunu kesmisler, yanindaki mallarin tamamini elinden almislardi. Bunun üzerine RasûluUah (s.a.v.) da Zeyd b. Harise'yi sakilerin üzerine göndermisti.

Vakidî, Yakup b. Utbe'nin söyle dedigini rivayet etmistir: RasûluUah (s.a.v.), bir grup adamin Hayber Yahudilerine yardimci olmak ve destek göndermek istediklerini haber alinca 100 kadar adamla birlikte Hz. Ali'yi o toplulugun üzerine gönderdi. Ali ve arkadaslari, Beni Esed b. Bekr kabilesine varip orada konakladilar. Yolda iken gündüzleri saklaniyor, geceleri yol gidiyorlardi. Onlari bir casuslarina rastladilar. Casus, Hayber hurmalarini kendilerine verme karsiliginda Hayberli Yahudilere yardim teklifini götürmek üzere yola çıkarildigini ikrar etti.

Vakidî dedi ki: Hicri altinci senenin saban ayında Abdurrahman b. Avf seriyyesi Dumetu'l-Cendel'e gönderildi. Abdurrahman ve seriy-yesi yola çıkarken RasûluUah (s.a.v.), ona söyle dedi: «Eger onlar itaat ederlerse hükümdarlarinin kiziyla evlen.» Seriy-ye, Dumetu'l-Cendel'e vardiginda ahali Müslüman oldu. Abdurrahman da onlari hükümdarlarinin kizi Tümadir bint Isa el-Kelbiye ile evlendi. Bu kadin, Abdurrahman b. Avf a Ebu Seleme adindaki bir çocuğu dogurdu.

Vakidî dedi ki: Hicri altinci senenin sevval ayında Kürz b. Cabir el-Fihri'nin seriyyesi, RasûluUah (s.a.v.)'m çobanini öldürüp davarlarini önlerine katip götüreren Ureniler üzerine gönderildi. Kürz, yirmi kadar süvari ile bunlari peslerine gidip onlari yakaladi ve geri getirdi.

Urenilerin meselesi, Buhari ve Müslim'in Enes b. Malik'ten anlattiklarina göre şöyledir: Ukl ve Ureyne'den bir grup adam, Rasûlul-lah (s.a.v.)'in yanma gelip söyle dediler:

- Ya Rasûlallah! Biz hayvancilikten anlariz. Tarimdan anlamayiz. Medine'nin havasi bize agir geldi.

RasûluUah (s.a.v.), onlara bir deve sürüsü ve çoban verilmesini emretti. Onlara da bu sürü ile birlikte Medine disina çıkmalarını, orada yasamalarını develerin sütlerini ve sidiklerini içmelerini emretti. Onlar bu emir üzerine Medine disina çıktilar. Harre nahiyesine vardiklarinda RasûluUah (s.a.v.)'m çobanini öldürüp sürüyü önlerine katip götürdüler. Müslümanlikten sonra tekrar küfre döndüler. Ra-sûlullah, onlari yakalamak için peslerine adamlarini gönderdi. Yakalanmalarindan sonra ellerinin, ayaklarinin kesilmesini, gözlerine mil çekilmesini emretti. Sonra onlar Harre nahiyesinde ölüme terk edildiler ve bu halde iken öldüler.

Katade dedi ki: Bize gelen rivayete göre RasûluUah (s.a.v.), bundan sonra hutbe okurken, insanlari zekat vermeye tesvik etti. Ama insanlara iskence

yapilmasini (müsle) yasakladı.

Müslim'in, Muaviye b. Kurre tariki ile Enes'ten yaptigi bir rivayet de şöyledir: «Ureyne'den birkaç kisi, RasûluUah (s.a.v.)'a gelip Müslüman oldular ve onunla bey'atlester. O siralarda Medine'de za-tü'1-cenb (verem) hastaligi bas gösterdi. Bunlar dediler ki:

- Ya Rasûlallah! Sehirde zatü'1-cenb hastaligi basgösterdi. Eger bize izin verirsen, bize vermis oldugun develerle birlikte geri döneriz.

RasûluUah, onların bu isteklerine olumlu cevap verdi. Bunun üzerine onlarda çikip yola koyuldular. Yolda iken çobanlari öldürdüler ve develeri de önlerine katip götürdüler. Ensâr'dan yirmi kadar adam peslerine takildi. Beraberlerinde de bir izci götürdüler. İzlerini sürdüler. Nihayet onlari yakaladilar, elleri ve ayaklari kesildi. Gözlerine de mil çekildi.»

Buharî'nin sahihinde, Enes'in söyle dedigi rivayet edilir: «Ukl mintikasinan bir grup adam, Medine'ye gelip Müslüman oldu. Ancak oranin havasindan rahatsiz oldular. RasûluUah (s.a.v.)'m yanina gelip, Medine'nin havasindan dolayi hastalandiklarini söylediler. Rasûlullah da onlara: «Medine disindaki develerimizin yanma gidin. Onların sütlerini ve sidiklerini için.»[2] diye emir verdi. Onlar, develerin bulunduğu yere gittiler. Allah'in diledigi bir süre kadar orada kaldilar. Sonra çobani öldürüp, develeri Önlerine katarak götürdüler. Adamin biri, çiglik atarak Rasûlullah (s.a.v.)'m yanina gelip olup bitenleri haber verdi. O esnada güneş henüz yükselmemisti. Rasûlullah da gelip onlari yakalatti. Sisler kizarttirip vücudlarim daglattı. Ellerini ve ayaklarini kestirdi. Onlari, Harre'de güneşin sicagi altında birakti. Su istiyorlardi, ama onlara su verilmiyordu. Bu halde iken Öldüler.»

Enes'ten gelen baska bir rivayete göre o söyle demistir: «Onlardan birinin susuzluktan ötürü agzini yere sürdüğünü gördüm.»

Ebu Kalabe dedi ki: «Iste onlar çobani öldürdüler, hirsizlik yaptilar, imanlarindan sonra kafir oldular. Allah ve Rasûlüne karsi savas açtilar.»

Beyhakî, Cabir'in söyle dedigini rivayet etmisir: Rasûlullah (s.a.v.), Urenileri yakalatmak için peslerine adam takarken söyle dedi: «Allah'im! Yollarini sasirt. Yollarini bulamaz olsunlar. Yollarini onlara deve derisinden daha dar kil.» Gerçekten Allah, onlari yol bulamaz hale getirdi. Yakalanip Rasûlullah'm huzuruna getirildiler. Elleri ve ayaklari kesilip gözlerine mil çekildi.»

Sahih-i Müslim'de söyle bir ifade de yer almaktadır: «Gözlerine mil çekildi. Çünkü onlar da, çobanların gözlerine mil çekmislerdi. [3]

Hicri Altinci Senede Meydana Gelen Diger Hadiseler

Bu senede hac farz kilindi. Safiî'nin de kesinlikle ifade ettiği gibi hac

ibadeti, Hudeybiye zamanında su ayetle farz kalinmistir:

«Basladiginiz hac ve umreyi Allah için tamamlayin.» (ei-Bakara, 196.) Bu sebepledir ki Safiî, haccm acilen degil, genis zaman içinde farz kilindigina kail olmustur. Zira Peygamber (s.a.v.), bu ayetin nazil oldugu hicri altinci senede degil de hicri onuncu senede haccetmistir. imam Malik, Imam Ebu Hanife ve Imam Ahmed muhalefet etmislerdir. Bunlara göre hac ibadeti - yapabilen kimseler için- acilen farzdir. Haccin farzligi, bunlara göre su ayetten anlasilmamaktadır: «Basladiginiz hac ve umreyi Allah için tamamlayin.» Bu ayette, sadece baslandiktan sonra hac ve umrenin tamamlanmasi emredilmektedir. Bu üç imam, haccin farziyetini baska delillere dayanarak ortaya koymuslardir ki, o delilleri tefsirimizde naklettik. Hamd ve minnet Allah'adir.

Hicri altinci senede Müslüman kadınların zevceligi, müsrik erkeklere haram kilinmistir. Hudeybiye musalahasmdaki bir maddeye göre müsrikler, Müslüman da olsa Rasûlullah'in yanma gelen bir kimseyi müsriklere iade etmesini istemislerdi. Iste bu maddedeki umumiyet, su ayetle tahsis edilmiş, yani özelleştirilmisti:

«Ey inananlar! Inanmış kadınlar hicret ederek size gelirlerse onları deneyin, hicretlerinin sebebini inceleyin. Allah onların imanlarını çok iyi bilir. Onların mümin kadınlar olduklarını öğrenirseniz, inkarcılara geri çevirmeyin. Bu kadınlar, o inkarcılara helal degildir. Onlar da bunlara helal olmazlar.» (ei-Mümtehne, io.)

Hicri altinci senede Ifk hadisesine sahne olan Müreysi gazvesi de yapılmıştır. Bu hadise sonunda müminlerin annesi Hz. Aise (r.an-ha)'nin suçsuz olduğuna dair ayet-i kerimeler nazil olmuştur.

Hicri altinci senede Hudeybiye umresi yapılmış, müsrikler, Rasûlullah (s.a.v.)'i Ka'be'den geri çevirmişlerdi. Neticede yapılan musala-hada, on sene müddetle Müslümanlarla müsrikler arasında savasil-mayacagina dair sart, musalaha akdine konulmuştur. Bu sebeple on senelik süre zarfında insanlar birbirlerine karsi güven duymaya başlamışlardı. Bütün bu meseleler, yerinde detaylı olarak anlatılmıştır. Hamd ve minnet Allah'adir. Yine bu senede hac ibadetini müsrikler yönetmişlerdi.

Vakidî dedi ki: Hicri altinci senenin zilhicce ayında Rasûlullah (s.a.v.), altı kişilik bir elçi grubunu çevredeki hükümdarlara göndermiştir. Bunlardan Hatib b. Ebi Beltea'yi Iskenderiye Valisi Mukav-kis'e göndermistir. Süca' b. Vehb b. Esed b. Cüzeyme'yi de Haris b. Ebi Semmer el-Gassanî'ye, yani Arap Hristiyanların melikine göndermistir. Süca', Bedir gazvesine katılan Müslüm anı ardandı.

Dihye b. Halife el-Kelbî'yi kaysere yani Bizans Imparatoru He-rakliyyus'a

göndermisti.

Abdullah b. Huzafe es-Sehmî'yi Fars hükümdarina göndermisti.

Sulayt b. Amr el-Amirî'yi de, Hevze b. Ali el-Hanefî'ye göndermisti.

Amr b, Ümeyye ed-Damrî'yi de, Necasî'ye göndermisti. Necasî, Habesistan'daki Hristiy anların hükümdarı idi. Asil adı Ashame b. Hür'dür. [4]

Hicretin Yedinci Yılı Bu Yilin Başlarında Yapılan Hayber Savası

«Ve onlara yakın bir fetih verdi.» ayet-i kerimesinde geçen fetih kelimesi ile Hayber fethi kastedilmiştir, Abdurrahman b. Ebi Leyla'nın, bu ayeti böyle yorumladığını Sube rivayet etmiştir.

Musa b. Ukbe dedi ki: Rasûlullah (s.a.v.), Hudeybiye'den döndükten sonra Medine'de yirmi gün veya buna yakın bir süre kaldı. Sonra Hayber'e gitmek üzere Medine'den çıktı. Allah, ona Hayber'i fethedeceğini vaad etmişti.

Musa'nın, Zührî'den naklen anlattığına göre Hayber, hicretin altıncı senesinde fethedilmiştir. Doğrusu ise önce de söyledigimiz gibi bu fethin, hicri yedinci sene başında yapılmış olmasıdır.

Ibn İshak dedi ki: Rasûlullah (s.a.v.), Hudeybiye'den döndükten sonra zilhicce ayını ve muharrem ayının da bir kısmını Medine'de ikamet ederek geçirdi. Sonra muharrem ayının son kısmında Hay-ber'e gitmek üzere Medine'den çıkıp yola koyuldu.

Yunus b. Bükeyr, Mervan ile Misver'in söyle dediklerim rivayet etmiştir:

Hudeybiye barisinin yapıldığı sene Rasûlullah (s.a.v.) Medine'ye dönerken, Mekke ile Medine arasında kendisine Fetih sûresi nazil oldu. Zilhicce ayında Medine'ye girdi. Orada kaldı. Bir süre sonra Hay-ber'e doğru yola çıktı. Hayber ve Gatafan arasında bir yer olan Reci vadisine inip konakladı. Gatafanların Hayberlilerin imdadına gitmelerinden korktu. Sabah olunca üzerlerine doğru yürüdü.

Beyhakî'ye ve Vakidî'nin bu manadaki bir rivayetine göre Hayber savaşı, hicri yedinci sene başında yapılmıştır.

Abdullah b. İdris'in, İshak kanalı ile Abdullah b. Ebi Bekir'den naklettiğine göre Hz. Peygamber, muharrem ayının sonunda Hay-ber'i fethetmiş ve safer ayı sonlarında da Medine'ye dönmüştür, İbn Hisam'ın ifadesine göre bu savaşa giderken Peygamber Efendimiz, Nümeyle b. Abdullah el-Leysî'yi Medine'de kendi yerine vekil bırakmıştır.

İmam Ahmed b. Hanbel, Affan kanalı ile Hüseyiniden rivayet etti ki Hüseyim'in babası Irak söyle demistir: Peygamber (s.a.v.), Hay-ber'de iken Ebu Hüreyre, kendi kavminden bir toplulukla birlikte

Medine'ye geldi. O sirada Medine'de Siba b. Urfuta, Peygamber vekili idi.

Ravi der ki: Ben, Siba'm yanma gittim. Gördüm ki, sabah namazinin birinci rekâtında Meryem sûresini, ikinci rekatında ise Mutaaffi-fm sûresini okuyor. Bu sûreyi duyunca kendi kendime, «Ölçekle bir sey satın alirken tam ölçen, ama ölçekle birsey satarken eksik ölçen kimsenin vay haline!...» dedim. Namazi kilinca biraz dolastik, nihayet Hayber'e geldik. Hz. Peygamber, fetih isini tamamlamisti. Savasa katilan Müslümanlarla konustu, bizi de ganimetlerine ortak ettiler.

Ibn Ishak dedi ki: Rasûlullah (s.a.v.), Hayber'e gitmek üzere Medine'den çıktığında Asr yoluna koyuldu. Oraya varinca bir mescid inşaa etti. Sonra da Sahba yoluna koyuldu. Ordusuyla birlikte Reci vadisine yönelerek Hayberlilerle Gatafanlılar arasında konakladı. Maksadi, Gatafanlıların Hayberlilere yapacakları yardıma engel olmakti. Çünkü Gatafanlılar, Peygamber Efendimiz'e karşı Hayberlilerin müttefiki ve yardımcıları idiler.

Bize ulasan bir rivayete göre Gatafanlılar, Hz. Peygamber'in Hayber'e doğru sefere çıktığını duyduklarında toplanıp bir araya gelmiş, sonra da ona karşı Hayberlilere yardım etmek üzere Hayber yoluna koyulmuşlardı. Hızlıca yürümektedirken arkalarında bıraktıkları mallarına ve ailelerine birsey olacağını sandılar. Gerisin geri dönüp ailelerinin ve mallarının başına geçtiler. Rasûlullah (s.a.v.) ile Hayberlileri başbaşa bıraktılar ve aradan çekildiler.

Buhari, Abdullah b. Mesleme kanalı ile Süveyd b. Numan'ın şöyle dediğini rivayet etmiştir: Hayber'in fethedildiği sene Rasûlullah (s.a.v.) ile birlikte Medine'den Hayber'e doğru yola çıktık. Hayber'e yakın bir yer olan Sahba'ya vardığında, Rasûlullah ikinci namazını kıldı, sonra yiyeceklerin getirilmesini istedi. Sadece kavrulmuş un getirildi. Üzerine su serpilmesini emretti. Su serpildi. Islanan undan hem kendisi yedi, hem de biz yedik. Sonra akşam namazının vakti girdi. Yeniden abdest almaya gerek duymadan sadece agzini çalkalayıp namaz kıldı.

Buhari, Seleme b. Ekva'nın şöyle dediğini rivayet etmiştir: Rasûlullah (s.a.v.) ile birlikte Hayber'e doğru yola çıktık. Geceleyin yol gitmekte iken topluluk içinden bir adam, Amir'e: «Ey Amir, recez bah-rindeki siirlerini bize dinletsene!» dedi. Amir, sair adamdı. Devesinden inerek su siiri okumaya başladı:

«Allah'im, sen olmasaydın, doğru yolu bulamazdık. Sadaka vermez, namaz da kılamazdık. Hayatta kaldığımız sürece bizi bağışlayıp affet.

Üzerimize sükunet ve huzur bırak, Düşmanla karsılaştığımızda bize sebat ver. Hak'tan baskasına çağrılırsak icabet etmeyiz. Yüksek sesle bağırarak üzerimize geldiler.»

Rasûlullah (s.a.v.): «Kim bu siir okuyan?» diye sorunca, «Amir b. Ekva'dir.» dediler. «Allah ona rahmet etsin.» deyince, orada bulunanlardan biri: «Amir, Cennet'e girmeyi hak etti, bizi ondan yararlandır-sana ya Rasûlallah» dedi.

Nihayet Hayber'e vardık, onları yendik, siddetli bir açlık hissetmeye başladık. Daha sonra Cenâb-i Allah, oranın fethini bize nasib etti. Fetih aksami insanlar çok miktarda ates yaktilar. Bunu gören Rasûlullah (s.a.v.) söyle sordu:

- Bu atesleri niçin yakiyorsunuz?
- Et pisirmek için.
- Ne eti?
- Ehlî esek eti.
- Bu etleri dökün ve kazanları da kirin!
- Etleri döktükten sonra kazanları kirmayıp da yikasak olmaz mi ya Rasûlallah?
- Öyle de olabilir.

insanlar savas için saf tuttuklarında Amir, kısa kiliciyla bir Yahudi'nin bacagina vurmak isterken kilicinin keskin ucu dönüp kendi diz kapagina isabet etti ve bu sebeble kendisi öldü.

Seleme der ki: "Dönüste Rasûlullah (s.a.v.), elimi tutup bana bakmis ve «Neyin var?» demisti. Ben de 'Anam babam sana feda olsun ya Rasûlallah, Amir'in emeginin bosa çıktığını söylüyorlar." dedim. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.) söyle buyurdu: «Böyle diyenler yalan söylüyorlar! (iki parmagini bir araya getirerek) Aslında onun iki sevabi vardır. O, hiçbir Arabm kendisi kadar bu güzel vasifla cihad ile Medine'ye kadar yürüyemedigi bir mücahidtir!»

Ibn Ishak da, Amir b. Ekva'in kissasini baska bir sekilde naklederek şöyle der:

Ebu Heysem b. Nasir b. Dehr el-Eslemî'nin babasi kendisine, Rasûlullah (s.a.v.)'m Hayber'e giderken söyle dedigini isittigini söylemiş: «Ey Ekva'in oğlu Amir, in de bize siirlerinden bir kismini oku.» (Bu emri alan Amir) bineginden inip Rasûlullah (s.a.v.)'a su siiri okudu:

«Andolsun ki, Allah olmasaydi, dogru yola eremezdik.

Sadaka vermez, namaz da kilmazdik.

Biz, tecavüze ugrayan bir milletiz.

Fitne çıkarmak isterlerse onlara yanasmayiz.

Üzerimize sükûnet ve huzur bırak. Düşmanla karsılaştığımızda bize sebat ver.»

Bu siirini dinledikten sonra Rasûlullah (s.a.v.) ona:

«Rabbin sana rahmet etsin.» dedi.

Hız. Ömer de:

- Ya Rasûlallah, Amir'in Cennet'e girmesi hak oldu. Bizi ondan yararlandırırsana (siirini okumaya devam etmesini söylesene), dedi.

Amir, Hayber gazvesinde şehid düştü.

İbn İshak, onun şehid olurken Öldürölüsünü, tıpkı Buharî'nin anlattığı gibi anlatır.

İbn İshak, Ebu Ma'teb b. Amr'dan rivayet ederek der ki: Rasûlullah (s.a.v.), Hayber'in üst taraflarına geldiğinde ashabına -ki ben de aralarında bulunuyordum- durun, dedi. Sonra söyle dua etti:

«Ey göklerin ve onların gölgelendirdiği varlıkların Rabbi! Ey yerlerin ve onların üzerinde duran şeylerin Rabbi! Ey şeytanların ve onların saptırdıklarının Rabbi! Ey rüzgarların ve onların savurduklarının Rabbi! Biz senden bu kasabanın, bu kasaba halkının ve içindeki şeylerin hayrını, iyiliğini diliyoruz. Bu kasabanın, bu kasaba halkının ve içindeki şeylerin kötülüğünden de sana siginiyoruz. Haydi bakalım... Allah'ın adı ile ilerleyin!»

Bu hadis, bu yönü ile gerçekten gariptir.

Bu hadisi Haûz Beyhakî de, Ebu Mervan-i Eslemî'den rivayet etmiştir. Mervan'ın babası, dedesinin söyle dedigini nakletmiştir: «Rasûlullah (s.a.v.)'la birlikte Hayber'e doğru yola çıktık. Oraya yakm bir tepenin üzerine varıp şehri görünce, Rasûlullah (s.a.v.), yanında bulunan insanlara, "Durun bakalım." dedi. Durdular. Sonra söyle dua etmeye başladı:

«Ey yedi kat göklerin ve onların gölgelendirdikleri varlıkların Rabbi olan Allah'im! Ey yedi kat yerlerin ve onların üzerinde duran varlıkların Rabbi olan Allah'im! Ey şeytanların ve onların saptırdıklarının Rabbi olan Allah'im! Bu kasabanın, bu kasaba halkının ve içindeki şeylerin hayrını, iyiliğini senden diliyoruz. Bu kasabanın, bu kasaba halkının ve içindeki şeylerin şerrinden, kötülüğünden de sana siginiyoruz. Haydi bakalım, esirgeyen ve bağışlayan Allah'ın adı ile ilerleyin!»

İbn İshak, Enes b. Malik'in söyle dedigini rivayet etmiştir:

Rasûlullah (s.a.v.), bir kavim ile gaza ettiği zaman sabahlamadan onlara saldırmazdı. Eğer ezan sesini isitirse, oraya dokunmaz ve beklerdi. Eğer bir ezan isitmezse saldırırdı. Biz Hayber'e bir gece vakti indik. Rasûlullah

(s.a.v.) geceledi. Sabahleyin bir ezan isitmedi. Atma bindi. Biz de onunla birlikte bindik. Ben Ebu Talha'nin terkisine bindim. Benim ayagim Rasûlullah (s.a.v.)'in ayagina degiyordu. Hay-ber'in işçilerini sabah erken giderlerken karsiladik, kürekleriyle ve büyük sepetleriyle çıkmislardi. Rasûlullah (s.a.v.)'i ve askerleri görünce: «Muhammed askerleri" dediler ve geri dönüp kaçtilar. Rasûlullah (s.a.v.) da söyle dedi:

- Allahu Ekber, Hayber harap oldu. Biz, bir kavmin meydanina inersek, uyarılanlarin sabahi ne kötü bir sabah olur!

Buhari, Abdullah b. Yusuf, Malik ve Humeyd et-Tavil kanali ile Enes b. Malik'in söyle dedigini rivayet etmistir:

Rasûlullah (s.a.v.), geceleyin Hayber'e geldi. O bir kavme geceleyin geldiginde sabah olmadikça onlara saldirmazdi. Sabah olunca Yahudiler, kürekleri ve büyük sepetleriyle çalismak üzere disari çıktilar. Rasûlullah'i görünce: «Vallahi Muhammed, Muhammed ve askerler!» dediler. Bunun üzerine Rasûlullah da söyle buyurdu:

«Hayber harab oldu. Bir kavmin meydanligina inersek uyarılan kimselerin sabahi ne kötü bir sabah olur!»

Buharî, Sadaka b. Fadl ve Ebu Uyeyne kanali ile Enes b. Malik'in söyle dedigini rivayet etmistir:

«Sabahleyin erkenden Hayber'e vardik. Hayberliler, küreklerini ellerine alip çalismaya çıktilar. Peygamber (s.a.v.)'i görünce:

«Vallahi Muhammed! Muhammed ve ordu!» dediler. Rasûlullah (s.a.v.) da söyle dedi:

«Allahu Ekber... Hayber harab oldu. Bir kavmin meydanligina inersek uyarılanlarin sabahi ne kötü bir sabah olur!»

Biz, esek etlerinden bir miktar yemistik. O esnada Rasûlullah (s.a.v.)'m emrettiği bir adam bize söyle bir çağrida bulundu:

«Allah ve Rasûlü sizi esek eti yemekten menediyorlar. Çünkü o et, pistir ve murdardir.»

Imam Ahmed b. Hanbel, Enes'in söyle dedigini rivayet etmistir:

«Peygamber (s.a.v.), Hayber'e geldiginde onların tarlalarına çıktiklarini ve küreklerinin ellerinde bulunduğunu gördü. Onlar da ordusuyla beraber Rasûlullah'i görünce geri dönüp kalelerine sigindilar. Rasûlullah (s.a.v.) söyle buyurdu:

«Allahu Ekber!... Hayber harab oldu. Bir kavmin meydanligina inersek uyarılanlarin sabahi ne kötü bir sabah olur!»

Buharî, Süleyman b. Harb kanali ile Enes b. Malik'in söyle dedigini rivayet

etmistir:

«Rasûlullah (s.a.v.), sabah namazini Hayber'e yakin bir yer olan Gales'te kildi. Sonra söyle dedi;

«Allahu Ekber... Hayber harab oldu. Biz bir kavmin meydanligina indigimiz takdirde uyarılanlarin sabahi ne kötü bir sabah olur!»

Oraya vardigimizda Hayberliler çikip sokaklarda kosusmaya basladilar. Peygamber (s.a.v.), onların savaşıclarini Öldürdü. Çoluk çocuklarini ve kadınlarini esir aldi. Esir alınanlar arasında Safiye de vardı.

Safiye, önce Dihyetü'l-Kelbî'nin payına düsmüstü. Sonra Peygamber (s.a.v.)'in oldu. Peygamber (s.a.v.), onunla evlendi. Mehir olarak onu hürriyetine kavusturdu.»

Abdülaziz b. Suhayb, Sabit'e söyle dedi:

- Ey Ebu Muhammed, sen misin Enes hakkında: «O ne dogru sözlüdür.» diyen kisi?

Sabit de onu tasdik anlaminda basini salladi.

Buharî ve Müslim, Hayber savaşinda insanların esek etini yemekten men olunduklarına dair hüküm verildigini çeşitli ahkam ki-tablarında muhtelif yollarla nakletmişlerdir.

Beyhakî, Ebu Tahir el-Fakih kanali ile Enes b. Malik'in söyle dedigini rivayet etmistir:

«Rasûlullah (s.a.v.), hastayi ziyaret eder, cenazelerin pesinde gider, kölelerin davetine icabet eder, merkebe binerdi. Beni Kurayza ve Beni Nadir savaşlarında da bir merkep üzerinde idi. Hayber savaşinda da yulari hurma lifinden yapılmis, üzerinde hurma lifinden örölme bir palan bulunan bir merkebe binmistir.»

Ben derim ki: «Buharî'nin sahihinde Enes'ten nakl olunduguna göre Rasûlullah (s.a.v.), Hayber savaşinda kalelerin yanından kosarken, etegi baldirinin Üzerinden çekilip baldiri görünmüstü. Kuvvetli görüse göre o, o günde merkep üzerinde değil at üzerinde idi.» Bu hadis, sahih ise de bu demektir ki, Peygamber (s.a.v.) bazi günlerde merkebe binmistir. Dogrusunu Allah bilir.

Buharî, Ebu Amran el-Cevnî'nin söyle dedigini rivayet etmistir: Enes, cuma gününde insanlara bakti. Bazi kimselerde taylasanlar gördü ve: "Sanki su anda bunlar Hayber Yahudileridirler." dedi.

Buharî, Abdullah b. Mesleme kanali ile Seleme b. Ekva'm söyle dedigini rivayet etmistir:

«Ali b. Ebi Talib, Hayber savasında Rasûlullah (s.a.v.)'dan geri kaldı. Gözleri ağrıyordu. Sonra şöyle dedi: "Ben Rasûlullah'tan geri mi kalacağım?" Böyle dedikten sonra Rasûlullah'a kavustu. Hayber'in feth edileceği geceyi geçirirken Rasûlullah: - Yarın bayrağı Allah ve Rasûlü'nün sevdiği bir adama vereceğim (ya da o benden alacaktır.) ve fetih, onun vasıtasıyla gerçekleşecektir, dedi.

Bayrağı bize vereceğini ümid ediyorduk. Bir de baktık ki «İste Ali!» denildi. Bayrağı ona verdi ve onun bayraktarlık yaptığı esnada Hayber fethedildi.»

Buharî, Kuteybe ve Yakub b. Abdurrahman kanalı ile Sehl b.

Sa'd'm şöyle dediğini rivayet etmiştir: Hayber gününde Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu:

- Yarın bayrağı öyle bir adama vereceğim ki, Allah onun vasıtasıyla fethi müyesser kılacaktır. Allah ve Rasûlü onu sever, o da Allah ve Rasûlünü sever.

Gece olunca insanlar birbirlerine gidip gelmeye ve yarın bayrağın kime verileceğini konuşmaya başladılar. Sabah olunca Peygamber (s.a.v.)'in yanına gittiler. Herkes bayrağın kendisine verileceğini ümid ediyordu. Peygamber (s.a.v.):

- Ebu Talib oğlu Ali nerede? diye sordu.

- Onun gözleri ağrıyor ya Rasûlallah, dediler.

Rasûlullah haber gönderdi, Ali geldi. Gözlerine tükürüp dua etti. Gözleri iyileşti. Sanki hiç ağrımadı. Bayrağı kendisine verdi. Ali şöyle dedi:

- Ya Rasûlallah, onlar da bizim gibi oluncaya kadar kendileriyle savaşıyorlar mı?

- Yoluna devam et, taki meydanlıklarına inersin. Sonra onları İslâm'a davet et. Allah'ın, onlar üzerindeki hakkını kendilerine bildir. Allah'a yemin ederim ki, senin vasıtanla bir adamın hidayete ermesi, kızıl tüylü develerin tamamının senin olmasından daha hayirlidir!»

Sahih-i Müslim ve Beyhakî'de Ebu Hüreyre'nin şöyle dediği rivayet edilmektedir: Rasûlullah (s.a.v.) buyurdu ki:

«Yarın bayrağı, Allah ve Rasûlünü seven, Allah ve Rasûlünün de kendisini sevdiği bir adama vereceğim ve Allah, onun vasıtasıyla fethi müyesser kılacaktır!»

Hz. Ömer dedi ki: «Sadece o gün emirliği arzuladım.»

Rasûlullah, Hz. Ali'yi çağırdı, onu bayraktar olarak ileri sürdü. Sonra şöyle dedi:

- Git ve savaş ki, Allah, senin vasıtanla fethi müyesser kilsin. Sakin geri

dönme ve arkana bakma.

- Ne üzere savasacagim?

- Allah'tan baska ilâh olmadigina, Muhammed'in de O'nun kulu ve elçisi olduğuna şahadet getirmelerine kadar onlarla savas. Eger bunu yaparlarsa, artık bize karsi canlarini ve mallarini korumus olurlar. Ancak canlarinin ve mallarinin alınmasini hak etmeleri müstesnadir. Hesapları ise Allah'a aittir.»

Imam Ahmed b. Hanbel, Mus'ab b Mikdam ve Cahs b- Müsenna kanali ile Ebu Said el-Hudrî'nin söyle dedigini rivayet etmistir: «Rasûlullah (s.a.v.), bayragi alip salladi. Sonra söyle dedi: «Bunu kim hakki ile alır?» Falan adam gelip: «Ben alirim.» dedi. Rasûlullah ona: «Geç bakalim.» dedi. Sonra bir baska adam geldi. Ona da: «Geç bakalim.» dedi. Sonra Peygamber (s.a.v.) söyle dedi:

«Muhammed'in yüzünü mükerrem kilan Allah'a yemin ederim ki bayragi (savastan) kaçmayacak bir adama verecegim.» Böyle dedikten sonra Ali'ye hitaben: «Al sana ey Ali!» dedi. Hz. Ali de cepheye gitti. Nihayet Allah onun vasitasiyla Hayber'in ve Fedek'in fethini müyesser kildi. Ali de Hayber'in hurmasini ve pastirmasini getirdi.»

Yunus b. Bükeyr, Muhammed b. Ishak kanali ile Seleme b. Anar b. Ekva'm söyle dedigim rivayet etmistir: «Peygamber (s.a.v.), Ebu Bekir (r.a.)'i bazi Hayber kalelerine gönderdi. Ebu Bekir savasti, sonra döndü. Her ne kadar yorulduysa da fetih müyesser olmadı.

Sonra Ömer (r.a.)'i gönderdi. O savasti, sonra geri döndü. Fetih müyesser olmadı. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.) söyle buyurdu:

- Yarin bayragi, Allah ve Rasûlünün sevdiği, onun da Allah'i ve Rasûlünü sevmekte olduğu bir adama verecegim. Allah, onun vasitasiyla fethi müyesser kilacaktır. O, cepheden kaçan biri degildir.

Seleme dedi ki: Bundan sonra Rasûlullah (s.a.v.), Ali b. Ebi Talib (r.a.)'i çağirdi. O gün Ali'nin gözleri agrimakta idi. Rasûlullah, onun gözlerine tükürdü. Sonra söyle dedi:

- Bayragi al ve öne geç ki, Allah senin vasitanla fethi müyesser kilsin.

Ali de, Allah'a yemin ederim ki, gögsü inip kalkacak sekilde hizli bir sekilde kosmaya basladi. Biz de arkasindan onu izliyorduk. Nihayet bayragini kale altinda bir tas kümesinin ortasina dikti. Kalenin üzerinde duran bir Yahudi onu görünce:

- Sen kimsin? diye sordu. O da:

- Ben Ebu Talib oğlu Ali'yim! dedi. Yahudi, bu defa söyle cevap verdi:

- Musa'ya indirilen Tevrat'a yemin ederim ki siz galib oldunuz. Allah, onun

vasitasiyla fethi müyesser kilmcaya kadar Ali savastan geri dönmedi.»

Beyhakî, Büreyde'nin söyle dedigini rivayet etmistir: «Hayber günü olduğunda Ebu Bekir bayragi aldı. Savasti, geri döndü. Ama fetih müyesser olmadı. Mahmud b. Mesleme öldürüldü. İnsanlar cepheden geri döndüler. Rasûlullah (s.a.v.), bunun üzerine söyle buyurdu:

- Yarin bayragi Allah ve Rasûlünü seven, Allah ve Rasûlü'nün de kendisini sevmekte olduğu bir adama vereceğim. Allah, onun vasitasiyla fethi müyesser kilmcaya kadar o, savastan geri dönmeyecektir!

Biz de yarin fetih müyesser olacak diye gönül rahatligi içinde geceledik. Rasûlullah (s.a.v.), ertesi gün sabah namazini kildi. Sonra bayragin getirilmesini emretti. Bayrak getirildi. Ayaga kalkip durdu. Rasûlullah in yanında kiymeti bulunan bizlerden her birimiz bayragin verilecegi adamin, kendisi olacagim ümid ediyordu. Öyle ki ben parmaklarim üzerine dikildim. Basimi kaldirdim. Ama Rasûlullah (s.a.v.), Ebu Talib oğlu Ali'yi çağirdi. Ali gözlerinden rahatsizdi. Rasûlullah, onun gözlerine el sürdü. Sonra bayragi ona teslim etti. Onun vasitasiyla fetih müyesser oldu. Ben, Merhab'm sahibi idim.»

Yunus, Ibn Ishak'in söyle dedigini rivayet etmistir: «Hayber'de fethedilen ilk kale Naim kalesi idi. O kalenin yanında Mahmud b. Mesleme öldürüldü. Üzerine degirmen tasi atilmis, böylece öldürülmüştü.»

Beyhakî, Yunus b. Bükeyr kanali ile Büreyde'nin söyle dedigini rivayet etmistir: «Rasûlullah (s.a.v.)'m bazen basi agrir, bir iki gün evden disari çıkmazdi. Hayber'e indiginde de bas agrisina yakalandi. İnsanların arasina çıkamaz oldu. Ebu Bekir, Rasûlullah'm bayragini aldı, ileri atildi. Siddetli bir sekilde savasti. Sonra geri döndü. Bu defa bayragi Ömer eline alip ileri atildi. Siddetli bir sekilde çarpisti. Öncekine nisbetle daha güçlü savasiyordu. Ama o da geri döndü. Durumu Rasûlullah (s.a.v.)'a anlattiklarında o söyle buyurdu:

- Yarin bu bayragi Allah ve Rasûlünü seven, Allah ve Rasûlü tarafından da sevilen bir adama vereceğim ki, o Hayber'i zorla fethedecektir.

O esnada, orada Ali yoktu. Kureysliler boylarini uzattilar, ayaklarinin parmaklari üzerinde dikilerek kendilerini göstermeye gayret ettiler. Onlardan her biri bayragin kendisine verileceğini ümit ediyordu. Sabah olunca Ali b. Ebi Talib, kendi devesi üzerine binmis vaziyette geldi. Yakın yerde devesini ihdirdi. Gözleri agriyordu. Gözlerine bir sargi sarmisti. Rasûlullah (s.a.v.) ona:

- Neyin var? diye sordu. O da:

- Senden sonra gözlerim agrimaya basladi, dedi. Rasûlullah:

- Yanima yaklas, dedi. Sonra gözlerine tükürdü. Göz agrisi kalmadi. Öyle ki, Ali yoluna rahatlıkla devam edebildi. Sonra bayragi ona verdi. Ali, üzerinde kirmizi ve ergüvani renkte bir cübbe olduğu halde ileri atildi. Süslerini çıkarmisti. Hayber seherine geldi. Kale kumandani Merhab Yemanî, bir migferi basina geçirmis olarak ortaya çıktı. Bir tasi yumurta gibi koyup kafasina geçirmisti. Su siiri söylüyordu:

«Hayber bilir ki ben Merhab'im,

Silahi keskin, denenmis bir kahramanim.

Bazen süngüyü dürterim, bazen kılıçla vururum.

Arsanlar gazaplanmaya basladiklari zaman,

Benim korulugum öyle bir koruluktur ki, ona yaklasilamaz.»

Ali (r.a.) de ona söyle cevap verdi:

"Ben o kimseyim ki, annem bana Haydar (aslan) adini vermistir. Kükremesi siddetli orman arsanlari gibiyim. Sizin ölçekleriniz sendere ölçegi gibi tahmini ve götürü ölçekler midir?"

Ali ile Merhab, karsilikli vurustular. Ali, ona bir darbe vurdu. Basindaki tasi, migferi ve kafasini parçaladi. Darbesi azi dislerine kadar tesir etti. Böylece Ali, sehri teslim aldı.

Müslim ve Beyhakî, Ikrim b. Ammar tariki ile Iyaz b. Seleme b. Ekva'dan, o da babasindan rivayet etmislerdir ki, Seleme b. Ekva bu konuda uzun uzadiya bir hadis zikretmis ve Beni Fezara gazvesinden dönüşlerini anlatmis, sonra da söyle demistir: Beni Fezara gazvesinden döndükten sonra sadece üç gün durduk. Sonra Hayber'e gittik. Yolda iken Amir, ortaya çıkıp su siiri söyledi:

«Vallahi eger sen olmasaydin, dogru yola eremezdik. Sadaka vermez, namaz da kilmazdik. Senin lütfundan müstagni degiliz. Üzerimize sükunet ve huzur birak, Düşmanla karsilastigimizda bize sebat ver.»

Ravi dedi ki: Rasûlullah (s.a.v.):

- Bu siiri söyleyen kimdir? diye sordu.

- Amirdir, dediler. Rasûlullah:

- Rabbin seni bagislasin, dedi.

Ravi dedi ki: Rasûlullah (s.a.v.)'m özel olarak kendisinden bahsettigi her kisi mutlaka shid olmustu.

Deve üzerinde duran Hz. Ömer, söyle dedi:

- Bizi Amirden yararlandirsana ya Rasûlallah!

Ravi dedi ki: Hayber'e geldik. Merhab meydana çıktı. Kılıcini elinde salliyor

ve söyle diyordu:

"Hayber biliyor ki, ben Merhab'im,
Silahi keskin denenmis bir kahramanim,
Savaslar üzerime gelip de alevlendiginde bahadirim.»

du:

Bunun üzerine karsisina Amir (r.a.) çıktı. Çıkarken söyle diyor-

"Hayber bilir ki, ben Amir'im,

Silahi kusanmis, savasa atılan bir bahadirim." Ikisi karsilikli vurustular. Merhab'in kilici Amir'in kalkanina degdi. Amir, dönüp vücudundaki eziyetleri gidermeye basladi. Kol damarini kesti. Böylece Öldü.

Seleme dedi ki: Disari çıktigimda Rasûlullah'in sahabelerinden bir grubun söyle dediklerini isittim: «Amir'in ameli bosa çıktı. Çünkü o kendini öldürdü!»

Bunu duyunca aglayarak Rasûlullah (s.a.v.)'in yanina geldim. Bana dedi ki:

- Neyin var?

- Amir'in amelinin bosa çıktigini söylüyorlar.

- Kim böyle demis?

- Ashabından bir grub.

- Onlar yalan söylüyorlar. Aksine Amirin sevabi iki kattir. Rasûlullah (s.a.v.), Hz. Ali'ye haber gönderip çağirtti. O esnada

Hz. Ali'nin gözleri agrimakta idi. Rasûlullah buyurdu ki:

- Bugün bayragi Allah ve Rasûlünü seven bir adama verecegim.

Hz. Ali'nin kolundan tutup Rasûlullah'in yanma götürdüm. Rasûlullah, onun gözlerine tükürdü. Gözleri iyilesti, bayragi ona verdi. Merhab da vurusmak için ortaya çıkarken söyle diyordu:

«Hayber biliyor ki ben Merhab'im,

Silahi kusanmis, tecrübeli bir yigidim.

Savaslar üzerime gelip alevlendiginde bahadirim.»

Onun karsisina Ali söyle diyerek çıktı:

"Ben o kimseyim ki, annem bana Haydar (aslan) adini vermistir. Korkunç görünümlü orman arslani gibiyim,

Onlara götürü ölçeklerleölçecegim (Karsima çıkan bütün adamlarini vuracagim)."

Hz. Ali böyle dedikten sonra Merhab'a bir darbe vurup basini yardi. Ve

böylece fetih müyesser oldu.»

Imam Ahmed b. Hanbel, Hüseyin b. Hasan el-Askar kanalı ile Hz. Ali'nin söyle dedigini rivayet etmistir: «Merhab'i öldürdüğümde basini Rasûlullah (s.a.v.)'a getirdim.»

Musa b. Ukbe'nin Zührî'den rivayet ettigine göre, Merhab'i, Mu-hamnaed b. Mesleme öldürmüştür.

Muhammed b. Ishak da böyle demistir. O, Cabir b. Abdullah'in söyle dedigini rivayet etmistir: Yahudi Merhab, Hayber kalesinden su siiri okuyarak disari çıktı:

büyük Islâm tarihî

"Hayber biliyor ki ben Merhab 'im..

Silahi kusanmis, deneyimli bir bahadirim.

Bazen süngüyü dürterim, bazen kiliçla vururum.

Aslanlar gazablanmaya basladiklari zaman

Benim korulugum öyle bir koruluktur ki, ona yaklasilmaz."

Ona, Ka'b b. Malik su cevabi verdi:

"Hayber biliyor ki, ben Ka'b im. Gamlari, kederleri giderici, cesaretli ve güçlüyüm. Savas tahrik edildiği ve savas atesi alevlendirildiği zaman, Benimle beraber yildirimin pariltisi gibi keskin kiliç vardır. Sizi ayaklar altında çigneyip ezeriz. Kati seyler yumusayincaya kadar sizi çigneriz.

Kendisinde bir yorgunluk bulunmayan güçlü bir avuç ile ezeriz.»

Merhab, siir okumaya basladi ve:

- Yok mu benimle mübareze edecek kimse? diye meydan okudu. Rasûlullah (s.a.v.):

- Yokmudur bunun karsisina çıkacak kimse? dedi. Muhammed b. Mesleme, söyle cevap verdi:

- Ya Rasûlallah, ona karsi ben çıkacagim. Vallahi intikam almaya hakkim vardır. Dün benim kardesimi öldürdü.

Rasûlullah (s.a.v.):

- Haydi ona karsi git bakalim. Allah'im, buna sen yardım et, dedi. Onlardan biri, digerine yaklastigi zaman aralarina yasli bir sütle-

gen türünden yassi yaprakli bir ağaç girdi. O ikisinden biri, digerine karsi onu siper etmeye basladi. Onlardan her biri, agaci siper ettikçe, digeri kiliciyla o ağaçtan, önündeki kısmi kesti. O ikisinden herbiri digeriyle karsilastikça, ağaç ikisi arasinda ayakta duran bir adam gibi oldu. Öyle ki ağaçta dal kalmadi. Sonra Merhab, Muhammed b. Mesleme'nin üzerine

saldırıp vurdu. O da kalkanla ondan korundu. Onun kilici o kalkana takıldı. Kilici kirip tuttu. Muhammed b. Mesleme de ona vurdu ve öldürdü.

İbn İshak dedi ki: Bazılarının ifadesine göre Merhab'i öldürürken Muhammed b. Mesleme, şu siiri söylemiştir:

"Hayber bilir ki, ben ileriye atılıp giderim.

Dilediğim zaman tatlı bir kimseyim, dilediğim zaman öldürücü bir zehirim."

Vakidî'nin, Cabir'den ve diğer seleften rivayet ettiğine göre Merhab'i, Muhammed b. Mesleme öldürmüştür. Vakidî'nin anlattığına göre Muhammed, Merhab'm iki ayaklarını kesmiş, Merhab ona:

«İsimi bitir de öldür beni.» demiş, ama Muhammed: "Hayir, ölümün acısını tipki kardeşim Mahmud'un tattığı gibi tadacaksın.", demiş, sonra Ali oradan geçip basını koparmıştı. Merhab'm üzerindeki esyayı almak hususunda Muhammed b. Mesleme ile Ali anlaşamamışlar, Rasûlullah'm yanına gitmişlerdi. Rasûlullah (s.a.v.), Merhab'-in kılıcını, mızragını, miğferini Muhammed b. Mesleme'ye vermişti. Kılıcının üzerinde şu ibare yazılı idi: "Bu Merhab'm kılıcıdır. Bunun darbesini tadan kişi yıkılıp yere düşer."

İbn İshak dedi ki: Sonra Merhab'm kardeşi Yasir:

- Benimle mübareze yapacak kimse yok mu? diyerek ortaya atıldı.

Hisam b. Urve'nin ifadesine göre karsısına Zübeyr çıktı. Anası Safiye binti Abdülmuttalib:

- Ya Rasûlallah, şu Yasir benim oğlumu öldürecek dedi. Fakat Rasûlullah ona:

- Hayir inşaallah senin oğlun onu öldürecektir, dedi.

İkisi karsi karsiya gelip vurustular. Zübeyr, onu öldürdü.

Zübeyr'e: "Vallahi o gün senin kılıcın keskin idi." denildiğinde Zübeyr su karsılığı vermişti: "Vallahi keskin değildi. Fakat ben kılıcı zorladım."

Yunus, Rasûlullah'm azadlisi Ebu Rafi'in söyle dedigini rivayet etmiştir: "Rasûlullah (s.a.v.), bayragını Ali b. Ebi Talib ile birlikte gönderdiği zaman çıktık. Kaleye yaklaştığı zaman kale halkı dışarı çıktı. Ali onlarla savastı. Yahudilerden bir adam ona vurdu. Bunun üzerine onun kalkam elinden düşünce kalenin kapısını söküp kendine kalkan edindi. Savastığı sürece o kapıyı kalkan olarak kullandı. Nihayet Cenâb-i Allah, Hayber'in fethini ona nasib etti. Sonra kalkan olarak kullandığı kapıyı yere bıraktı. Ben kendimi yedi kişinin içinde gördüm. Sekizincileri ben idim. O kapıyı tersine çevirmeye çalıştık, fakat çeviremedik."

Bu haberde cehalet ve sened kopukluğu açıkça görülmektedir.

Ama Hafız el-Beyhakî ile Hakim, Muttalib b. Ziyad tariki ile Ca-bir'in söyle

dedigini rivayet etmişlerdir: «Hayber gününde Ali kapiyi kaldirdi. Müslümanlar, onun üzerinden geçerek içeri girdiler ve kaleyi fethettiler. Bilahare denediler. Kirk kisi o kapiyi kaldiramadi.»

Bu rivayette de zayiflik vardir. Cabir'den gelen bir baska zayif rivayette de söyle denmektedir: "Sonra yetmis kisi toplandilar, ancak zorlukla o kapiyi yerine koyabildiler."

Buhari, Mekkî b. Ibrahim kanali ile Yezid b. Ebi Ubeyd'in söyle dedigini rivayet etmistir: «Seleme'nin bacaginda bir darbe izi gördüm.

Ya Eba Müslim, bu darbe nedir? diye sordum. O da:

- Bu, Hayber gününde yedigim bir darbedir, dedi.

Insanlar o esnada: "Seleme vuruldu." dediler. Ben de Peygamber (s.a.v.)'in yanma gittim. Yarama üç kez üfledi. O esnada iyilestim. Sikayetim kalmadi.»

Buharî, Abdullah b. Mesleme kanali ile Sehl'in söyle dedigini rivayet etmistir:

«Bir gazvede Peygamber (s.a.v.) ile müsrikler karsi karsiya gelip savastilar. Her kavim kendi askerine meyletti. Müslümanlar arasinda öyle bir adam vardi ki, müsriklerden hiçbirini birakmiyor, mutlaka pesine takiliyor, onu kiliciyla vuruyordu. Denildi ki: «Ya Rasûlallah, aramizda falan kisi kadar sevap kazanan kimse yoktur.» Bu söz üzerine Rasûlullah:

- O Cehennemliklerdendir, dedi. Sahabeler dediler ki:

- Eger o Cehennemliklerden ise, o halde hangimiz Cennetlik olabiliriz?

Orada bulunan topluluktan biri söyle dedi:

- Ben, bu adami izleyecegim. Yavas da gitse hizli da gitse beraberinde olacagim.

Onu izledi. Bakti ki, yaralandi. Yarasinin acisina dayanamayarak kendini acele öldürüp intihar etti. Intihar edisi söyle oldu: Kilicinin kabzasini yere gömdü. Ucunu gögsüne, iki memesinin ortasina denk getirip gövdesini üzerine bastirdi. Böylece kendini öldürdü.

Bunun üzerine adamin biri, Peygamber (s.a.v.)'e gelip: "Senin Allah Rasûlü olduguna sahadet ederim." dedi.

Rasûlullah:

- Neden böyle söyledin? diye sordu. Adam da olup bitenleri kendisine haber verdi. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.) söyle buyurdu:

«Kisi insanlara görünecek sekilde Cennetlik kimselerin amelini isler, oysa ki o Cehennemliklerdendir.

Kisi, yine insanlara görünecek şekilde Cehennemliklerin amelini isler, oysa ki o Cennetliklerdendir.»

Buharî, Ebu Hüreyre'nin şöyle dedigini rivayet etmistir:

«Hayber savasında hazır bulunduk. Rasûlullah (s.a.v.), beraberinde bulunup da Müslümanlığını iddia eden bir adam hakkında: "Bu Cehennemliklerdendir." dedi. Savaş başladığında o adam, Yahudilerle şiddetli bir şekilde savasti. Çok yaralar aldı. Öyle ki bazı insanlar onun Cehennemlik olusundan şüphe edecek hale geldiler. Adam aldığı yaraların acısına dayanamadı. Elini okluguna atıp birkaç ok çekti. Onlarla kendini öldürüp intihar etti. Müslümanlardan birkaç kişi kosarak Rasûlullah'm yanına geldiler ve şöyle dediler:

- Ya Rasûlallah! Allah seran sözünü tasdik etti. Palan kişi intihar etti. Kendini öldürdü.

Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu:

- Ey falan kalk, söyle bir duyuruda bulun: «Cennet'e ancak mümin kimse girebilir. Allah bu dinî, facir bir kimse ile de destekler.»

Musa b. Ukbe, Zührî'den Cenâb-ı Allah'ın, iman ve şehidliği aynı anda kendisine nasib ettiği siyahi kölenin kıssasını rivayet etmistir. İbn Lehiâ da Ebu'l-Esved'ten, o da Urve'den böyle bir rivayette bulunmustur: «Habesi ve siyahi Hayberli bir köle, Rasûlullah'ın yanına geldi. O, efendisinin davalarını gütmekte idi. Hayberlilerin silahlarını ellerine almış olduklarını görünce onlara sordu:

- Niçin silahlandınız?

- Peygamber olduğunu iddia eden şu adamla savaşacağız. Peygamber kelimesi adamın kalbine tesir etti. Gütmekte olduğu

koyunlarla birlikte Rasûlullah (s.a.v.)'m yanına gelip şöyle sordu:

- Sen neye davet ediyorsun?

- Seni İslâm'a davet ediyorum. Allah'tan başka ilâh bulunmadığına, benim de Allah'ın Rasûlü olduğuma şahadet etmeye ve Allah'tan baskasına ibadet etmemeye seni çağırıyorum.

- Eger buna şahadet eder ve Allah'a iman edersem benim mükafatım ne olacaktır?

- Eger bu halde ölürsen mükafatın Cennet olacaktır. Köle Müslüman olup şöyle dedi:

- Ey Allah'ın peygamberi! Su koyunlar benim yanımda emanettirler.

- Öyleyse bunları ordugahımızın dışına çıkar ve üzerlerine çakıl taşları savur ki, gitsinler. Böylece Allah, emaneti yerine getirmiş olduğunu kabul

edecektir.

Adam, Rasûlullah'in emrini yerine getirdi. Talimata uydu. Koyunlar da efendisinin yamna dönüp gittiler. Uzaktan bu manzarayı gören Yahudi, kölesinin Müslüman olduğunu anladı.

Rasûlullah (s.a.v.), kalkıp insanlara vaaz ve nasihatte bulundu.

Ravi, hadisin kalan kısmını anlatmış, Rasûlullah'in Hz. Ali'ye bayragı verisini, Hz. Ali'nin Yahudilerin kalesine yaklaşmasını, Mer-hab'i öldürmesini, onunla birlikte o siyahi kölenin Öldürülüsünü, Müslümanların onun cenazesini kaldırıp kendi ordugahlarına getirislerini, çadira konulmasını, Rasûlullah'in, onun cenazesinin bulunduğu çadira girip sahabelerine baktıktan sonra söyle dedigini anlatmıştır: «Allah, bu köleye ikramda bulundu. Bunu hayra sevketti. Islâmiyet kalbine gerçekten yerleşti. Ve ben bunun basının yanında iri gözlü hurilerden iki tane gördüm.»

Hafiz el-Beyhakî, Cabir b. Abdullah'in söyle dedigim rivayet etmiştir: Hayber gazvesinde Rasûlullah (s.a.v.) ile beraberdik. Bir se-riyye çıktı. Beraberinde gütmekte olduğu koyunlarla birlikte bir adami esir aldı.

Cabir, içinde su siyahi köleden bahsedilen kissaya benzeyen bir kissa anlattı ve sonunda söyle dedi: «Şehid olarak öldürüldü. Ama o, -yeni Müslüman olduğu için- Allah'a henüz bir kez dahi secde etmemisti!»

Beyhakî, Enes (r.a.)'in söyle dedigini rivayet etmiştir: Adamin biri, Peygamber (s.a.v.)'e gelip söyle dedi:

- Ya Rasûlallah! Ben rengi siyah, yüzü çirkin bir adamım. Malim da yok. Eger öldürülünceye kadar sunlarla savasırsam Cennet'e girer miyim?

- Evet.

Adam ileriye atıldı. Şehid edilinceye kadar savastı. Cenazesi Rasûlullah'in yanına getirildi. Rasûlullah söyle dedi:

- Allah senin yüzünü güzelleştirdi. Kokunu hoş etti ve malini çoğalttı.

Böyle dedikten sonra Rasûlullah (s.a.v.), oradaki sahabelere hitaben söyle dedi: «Bu adama iri gözlü hurilerden iki es verilmiş olduğunu gördüm ki, cübbesini çekistiriyorlardı. Cübbesi ile teni arasına giriyorlardı.»

Beyhakî, Seddad b. Hadd'm söyle dedigini rivayet etmiştir: Bedevilerden bir adam, Rasûlullah (s.a.v.)'in yamna gelip iman etti ve ona tabi oldu. Sonra Rasûlullah'a: «Seninle beraber hicret edeceğim.» dedi. Peygamber (s.a.v.) de onu bazı sahabelerine tavsiye etti. Hayber gazvesi olduğunda Rasûlullah (s.a.v.), ele geçirdiği ganimetleri taksim ettiğinde ona da pay verdi. Onun payını sahabelere teslim etti. Çünkü o, sahabelerin bineklerini gütmekte idi. Geldiğinde payını ona verdiler. O da:

- Bu nedir? diye sordu.

- Rasûlullah'in sana verdiği ganimet payıdır, dediler.

- Ya Rasûlallah, ben su ganimet payına sahip olmak için sana tabi olmadım. Ancak (okunu eline alarak boğazına isaret edip) suramdan vurulup şehid olmak ve böylece Cennet'e girmek için sana tabi oldum, dedi.

Rasûlullah (s.a.v.):

- Eger Allah'a doğru söylüyorsan, o da seni doğrulayacaktır, dedi.

Sonra düşmanla savaşmak için ileri atıldı. Savaşta vuruldu. Şehid oldu. Cenazesi kaldırılıp Rasûlullah (s.a.v.)'m yanına getirildi. Boğazından, isaret ettiği yerden vurulmuştu. Rasûlullah (s.a.v.):

- O mu, o mu? diye sordu.

- Evet odur, dediler.

- Allah'a doğru söyledi. Allah da onun sözünü tasdik etti, dedi.

Peygamber (s.a.v.), onu kendi cübbesine sararak kefenledi. Sonra musallaya koyup cenaze namazını kıldı. Sonra şöyle dedi: «Allah'im, bu senin kulundur. Senin yolunda Muhacir olarak yola çıktı. Şehid olarak öldürüldü. Ben de onun şahidiyim.» [5]

Fasıl

İbn İshak dedi ki: Rasûlullah (s.a.v.), Hayber ganimetlerini peyderpey ele*geçirmeye, kalelerini birer birer fethetmeye başladı. Fethedilen ilk kaleleri, Naim kalesi oldu. O kalenin yanında Mahmud b. Mesleme öldürüldü. Üzerine bir değirmen taşı atılmış, böylece öldürülmüştü. Naim kalesinden sonra Beni Ebu'l-Hukayk'm kalesi olan Kamus kalesi fethedildi. Rasûlullah (s.a.v.), onlardan birçok esir ele geçirdi. Esirlerden biri de Hüsey b. Ahtab'm kızı Safiye idi. Bu, Kina-ne b. er-Rebi b. Ebu'l-Hukayk'm yanında idi. Safiye ile birlikte amcasının iki kızı da esir alınmıştı. Rasûlullah (s.a.v.), Safiye'yi kendine ayırdı. Dihye b. Halife, Safiye'yi Rasûlullah'tan istedi. Rasûlullah onu kendine seçmiş olduğu için Dihye'ye, Safiye'nin amcası kızını verdi.

Ravi dedi ki: Hayber'den ele geçirilen esirler, Müslümanlar arasında yayıldı. İnsanlar esek etlerini yediler. Ravi, Rasûlullah (s.a.v.)'m insanları esek eti yemekten menetmiş olduğunu da anlatmıştır. Buhari, bu fasla itina göstermiş ve bu konudaki yasayı sağlam yollardan nakledip beyan etmiştir. Esik etini yemenin haramlığı, selef ve halef bütün cumhur-u ulema mezhebidir. Bu aynı zamanda dört mezhep imaminin da görüşüdür. Aralarında İbn Abbas'm bulunduğu bazı selef uleması ise, esik etini yemenin mübah olduğuna kail olmuşlardır. Esik etini yemenin yasaklığında

dair varid olan hadislerle karsi verdikleri cevap cesitli olmustur. Denildi ki: Yük tasimada esekten yararlanildiği için, o zaman esek eti yemek haram kilinmisti. Yine o esnada humus ayeti nazil olmadigi için esek eti yemenin haram olduğu bildirilmisti. Bazilarina göre ise esekler, pislikleri yediklerinden etlerini yemek yasaklanmistir. Sahih kavle göre ise, esek etini yemenin haramligi, kendi zatından kaynaklanmistir. Sahih eserde anlatildigina göre Raslullah (s.a.v.)'m duyurucusu söyle seslenmistir: «Al-lah ve Rasl, sizleri esek eti yemekten menetmektedirler. Çünkü esek eti murdardir. Kazanlarinizda varsa, kazanlarinizi bosaltip ters çevirin.» O esnada kazanlarda esek etleri kaynamakta idi.

Ibn Ishak, (Hayber savasma katilmamis olan) Cabir b. Abdullah'in söyle dedigini rivayet etmistir: «Raslullah (s.a.v.), insanlari esek etini yemekten menettigi zaman at eti yemelerine izin verdi.» Bu hadisin asli, Buhar ve Müslim'in sahihlerinde vardir. Buna göre Cabir (r.a.) söyle demistir: «Raslullah (s.a.v.), Hayber gününde esek eti yemekten insanlari menetti. At eti yemelerine ruhsat verdi.»

Ibn Ishak, Abdullah b. Ebi Necih kanali ile Mekhul'un söyle dedigini rivayet etmistir: Hayber gününde Peygamber (s.a.v.), insanlari dört seyden menetti: Gebe kadinlarla cinsel iliskide bulunmaktan, ehl esek etini yemekten, sivri disli yirtici hayvanlarin etlerini yemekten, paylastirilmadan önce ganimet mallarini satmaktan.»

Ibn Ishak, Yezid b. Ebi Habib kanali ile Hanes es-San'an'nin söyle dedigini rivayet etmistir: Ruveyf b. Sabit el-Ensr ile birlikte Magrib'e gazveye gittik. Magrib kasabalarindan biri fethedildi. Bu kasabaya Cibre deniyordu. Aramizda bir sözcü kalkip söyle dedi:

- Ey insanlar, ben Hayber gününde Raslullah (s.a.v.)'m söyledigi bir sözü size nakledecegim. Hayber gününde Raslullah (s.a.v.) kalkip bize söyle dedi: «Allah'a ve ahiret gününe iman eden bir adamin, baskasinin ekinini sulamasi helal olmaz. Yani gebe cariyelerle cinsel iliskide bulunmasi helal olmaz. Allah'a ve ahiret gününe iman eden bir kimsenin esir alman bir kadinla -istibra yapmadan, rahmini temizlemeden- cinsel iliskide bulunmasi helal olmaz. Allah'a ve ahiret gününe iman eden bir kimsenin, paylastirilmadan önce ganimet malini satmasi helal olmaz. Allah'a ve ahiret gününe iman eden bir kimsenin, Müslümanlara fey olarak verilen bir binege binmesi helal olmaz. Binip zayiflatmis olsa bile onu geri vermesi gerekir. Allah'a ve ahiret gününe iman eden bir kimsenin, Müslümanlara fey olarak verilen elbiselerden birini bir gnlgne bile olsa onu geri vermesi gerekir.»

Buhar'nin sahihinde, Nafi kanaliyla rivayet olunduguna göre ibn mer söyle demistir: "Hayber gününde Raslullah (s.a.v.), ehl esek etini yemeyi ve sarimsak yemeyi yasaklamistir."

Ibn Hazm, Ali ile Süreyk b. Hanbel'in, çiğ sarımsak ve sogan yemenin haramlığında kail olduklarını nakletmiştir. Tirmizî ise, onların bunu mekruh gördüklerini nakletmiştir. Doğrusunu Allah bilir.

Zührî kanalıyla, Buhârî ve Müslim'in sahihlerinde Ebu Talib oğlu Ali (r.a.)'den varid olan ve Rasûlullah (s.a.v.) Efendimiz'in Hayber savaşında mut'a nikahi yapmayı ve ehlî esek eti yemeyi yasakladığı mealindeki hadis üzerinde çeşitli kimseler görüş beyanında bulunmuşlardır. Ancak bu hadis, iki bakımdan müskil bir hadistir. Söyle ki:

1- Hayber savaşında kadınlar yoktu ki, erkekler onlarla mut'a nikahi yapsınlar. Çünkü, orada mut'a nikahına ihtiyaç bırakmayacak sayıda cariye vardı.

2- Sahih-i Müslim'de Rebi b. Sebure kanalıyla Mâbed'ten, o da babasından rivayet ederek varid olan bir hadis-i şerife göre Rasûlullah (s.a.v.), Müslümanlara Mekke fethi zamanında mut'a nikahına

izin vermiş, ancak daha Mekke'den çıkmadan bu nikahi yasaklamış ve söyle buyurmuştur: «Süpheşiz ki Cenâb-i Allah, bu mut'a nikahını kıyamet gününe kadar haram kıldı.»

Buna göre Peygamber (s.a.v.), mut'a nikahını yasaklamış, sonra izin vermiş, sonra haram kılmıştır ki, bu durumda iki kez nesih yapılması gerekmektedir. Bu da uzak bir ihtimaldir. Ama bununla birlikte İmam Safîî, kesin olarak ifade etmiştir ki, kendisi, mut'a nikahi disında mübah kılman, sonra haram kılman, sonra yine mübah kılınan, sonra yine haram kılınan birşey bilmemektedir.

Ancak merhum Safîî, bu iki hadise itimad ettiğinden böyle bir ifade kullanmıştır.

Süheylî ile diğerleri, bazı kimselerin ifadelerine göre İmam Safîî'nin söyle dedikini nakletmişlerdir: Mut'a nikahi, üç kez mübah kılınmış, üç kez haram kılınmıştır. Baskaları, dört kez mübah kılındığını, dört kez de haram kılındığını söylemişlerdir ki, bu gerçekten uzak bir ihtimaldir. Doğrusunu Allah bilir.

Raviler, mut'a nikahının ilk kez hangi vakitte haram kılındığı hususunda ihtilaf etmişlerdir. Bazıları, Hayber'de haram kılındığını, bazıları Umretü'l-Kaza'da haram kılındığını, bazıları ise Mekke fethi senesinde haram kılındığını, -ki bu daha kuvvetli bir rivayettir-, bazıları Evtas muharebesinde haram-kıldığını -ki bu da öncekine yakın bir kuvvet taşıyan rivayettir-, bazıları Tebüğ gazvesinde haram kılındığını, bazıları da Veda hacmda haram kılındığını ifade etmişlerdir. Bunu Ebu Davud rivayet etmiştir.

Bazı âlimler, Hz. Ali'den rivayet edilen hadise cevap olarak demişler ki, bu hadiste takdim ve tehir meydana gelmiştir. Ancak bu rivayetin hifzolunan

kismi, Imam Ahmed'den söyle nakledilmistir: «Hz. Ali, Ibn Abbas'a söyle dedi: Rasûlullah (s.a.v.), Hayber fethi zamaninda mut'a nikahini ve ehli esek etlerini haram kildi.»

Dediler ki: Ravi, bu hadiste geçen Hayber kelimesinin, yasaklanan iki seyin yasaklandiklarinin mekan zarfidir. Aslinda, gerçek böyle olmayip Hayber kelimesi, ehli esek eti yemenin yasaklanisinin mekan zarfidir. Mut'a nikahinin haram kilinmasina gelince, bunun için bir zaman veya mekan zarfindan söz edilmemistir. Sadece ehli esek etinin haram kilinisiyla birlikte mut'a nikahi da haram kilindi diye bir ifade kullanilmistir. Çünkü Ali, Ibn Abbas'm mut'a nikahini ve ehli esek etini mubah kildigi yolunda bir haber alinca Ibn Abbas'a söyle demistir: "Sen saskin bir adamsin. Çünkü Rasûlullah (s.a.v.), Hayber gününde mut'a nikahi yapmayi ve ehli esek etini yemeyi yasakladi."

Böyle demekle Ali, Ibn Abbas'm bu mubahhk görüşünden vazgeçmesi için, hem mut'a nikahinin, hem de ehli esek etinin Hayber gününde yasaklanmis oldugunu ifade etmistir. Seyhimiz Hafiz Ebu'l-Haccac el-Mizzî de bu görüstedir. Allah onu rahmeti ile örtsün. Buna ragmen Ibn Abbas, yukarida zikredilen görüşünden geri dönmemistir. O, ehli esek etini yemenin Hayber gününde yasaklanisini söyle tevil etmistir: O zamanda esekler, Müslümanların yüklerini tasimakta idiler. Sif bu sebeple etlerini yemek yasaklandi. Mut'a nikahina gelince, bu da seferlerde zaruret aninda mubah kilinmistir. Ama rahatlik ve imkanların bollugu zamaninda tabii ki bu yasaktır.

Ibn Abbasin bu görüşüne bazi tabileri ve arkadaşlarida uymuslardır. Ibn Cüreyc zamanina ve ondan sonraki zamanlara kadar bu görüş, Hicaz âlimleri nezdinde meshur olan bir görüstü.

Imam Ahmed b. Hanbel'den, Ibn Abbas'm görüşü dogrultusunda bir rivayet nakledilmistir. Ama bu zayif bir rivayettir.

Ibn Ishak dedi ki: Sonra Rasûlullah (s.a.v.), Hayber kalelerini ve mallarini peyderpey ele geçirdi. Abdullah b. Ebi Bekr'in bana naklettigine göre Eslem kabilesinden bazi kimseler, kendisine söyle bir olay anlatmislardir: Beni Sehm kabilesinin Eslem kolundan bazi kimseler, Rasûlullah (s.a.v.)'a gelip söyle dediler: "Ya Rasûlallah, çok çalistik. Bitkin düstük, ama elimizde birsey yok."

Bunlar Rasûlullah (s.a.v.)'m yaninda, kendilerine verilecek bir sey de bulamadilar. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.) söyle dedi:

«Ey Allah'im! Sen onların hallerini ve onlarda kuvvet bulunmadigini ve elimde de onlara verecegim birsey olmadigini biliyorsun. Onlara menfaati, en büyük yiyecegi ve yagi da bol olan kalelerinden birinin fethini nasib et.»

Bunun üzerine halk yürüdü. Yüce Allah, Sa'b b. Muaz'm kalesinin fethini onlara nasib etti. Hayber'de yiyecegi ve yagi ondan daha çok olan hiçbir kale yoktu.

Ibn Ishak dedi ki: Rasûlullah (s.a.v.), onların kalelerinden bazılarını fethedip mallarını ele geçirdikten sonra sahabeler, onların Vatih ve Sûlâlim adındaki iki kalelerine vardılar. Bunlar, Hayber halkının fetholunan kalelerinin en sonuncuları idi. Rasûlullah (s.a.v.), onları on küsur gece kusatma altında tuttu.

Ibn Hisam dedi ki: Hayber gününde Rasûlullah (s.a.v.)'m ashabinin parolası: "Ey yardım olunan ve muzaffer olan kişi, öldür, öldür." idi.

Ibn Ishak, Büreyde b. Süfyan el-Esedî el-Eslemî kanalı ile Ebu Yüsr Ka'b b. Amr'm söyle dedigini rivayet etmiştir:

Bir akşam Hayber'de Rasûlullah (s.a.v.)'la beraber idim. Yahudilerden bir adamın koyun sürüsü kaleye doğru geliyordu. Biz ise, onları kusatma altına almıştık. Rasûlullah (s.a.v.):

- Su koyun sürüsünden kim bize yedirecek? diye sordu.

- Ya Rasûlallah, ben varım, dedim. O da: "Haydi yap." diye buyurdu. Ben de deve kusu gibi süratle çıktım. Rasûlullah (s.a.v.), pesimden bana baktığı zaman şöyle dedi:

- Ey Allah'im! Bizi ondan yararlandır.

Ben koyun sürüsüne kavuştum ki, o sürünün baş tarafı kaleye girmisti. Ben sürünün sonundan iki koyunu yakaladım ve onları elim altında gözetimime aldım. Sonra onları süratle götürdüm. Sanki benimle beraber hiçbir şey yokmuş gibi vücudum hafifti. Ve onları Rasûlullah (s.a.v.)'m yanına bıraktım. Onları kestiler ve yediler.

Ebu Yüsr, Rasûlullah (s.a.v.)'in en son ölen sahabelerindendi. Bu hadisi anlattığı zaman ağlar, sonra şöyle derdi: Hayatıma yemin olsun ki, onlar benden yararlandılar. Ben onlar arasında koyunun etini en son yiyen kişi oldum.

Hafız el-Beyhakî, "Delâil" adlı eserinde şöyle demiştir: Ebu Muhammed Abdullah b. Yusuf el-İsbahanî veya Ebu Osman en-Nehdî ya da Ebu Kalabe'nin söyle dedigini rivayet etti: Peygamber (s.a.v.), Hayber'e geldiğinde hurmalar daha olgunlaşmamış, yeşil durumda idi. İnsanlar kosarak hurmaları yemeye başladılar. Bunun üzerine hastalanıp vücudları atesten titremeye başladı. Hallerini Rasûlullah'a arz edip şikayette bulundular. O da kirba içinde suyu sogutmalarını, sonra da fecir vakti o su ile yikanmalarını, yikanırken de "Bismillah" demelerini emretti. Onlar bu emri yerine getirdiler. İyileştiler, sanki kendilerini tutan bir bağdan

kurtulmus gibi oldular.

Beyhakî dedi ki: Abdurrahman b. Rafi'den mensur olarak gelen bir rivayette de söyle denmektedir: Rasûlullah (s.a.v.), onlara aksam ve yatsi namazlari arasinda o su ile yikanmalarini (dus almalarim) emretti.

Imam Ahmed b. Hanbel, Abdullah b. Mugaffelin söyle dedigini rivayet etmistir. Hayber gününde bir iç yagi tulugu elime geçti. Onu alip: «Bundan hiç kimseye birsey vermeyecegim.» dedim. Dönüp gidecekken birde baktim ki, Rasûlullah (s.a.v.) bana bakip gülümsüyor.

Imam Ahmed b. Hanbel, Abdullah b. Mugaffel'in söyle dedigini rivayet etmistir:

Hayber kasrini kusatma altina almistik. Yukaridan bana bir iç yagi tulugu sarkitildi. Gidip aldim. Kendi kendime bunu hiç kimseye vermeyecegim dedim. Ama baktim ki, Rasûlullah (s.a.v.) bana bakiyor, utandim.

İbn Ishak, Abdullah b. Mugaffel el-Müzenî'nin söyle dedigini rivayet etmistir: Hayber ganimetlerinden iç yagi dolu bir tuluk ele geçirdim. Omuzuma alip arkadaşlarimin ve yüklerimin yanina götürmeye çalışirken Rasûlullah'm görevlendirdigi ganimet bekçisi beni gördü. Tulugun ucunu tutup; «Haydi getir de sunu Müslümanlar arasinda taksim et.» dedi. Ben de: «Hayir vallahi, bunu sana vermeyecegim.» dedim. O tulugu elimden tutup çekmeye çalışirken Rasûlullah (s.a.v.) bizi gördü ve gülümsedi. Sonra da ganimet bekçisine: «Tulugu ona birak.» dedi. Bekçi de beni serbest birakti. Ben tulugu alip arkadaşlarimin ve yükümün yanina götürdüm. Beraberce onu yedik. Cumhur-u ulema, bu hadisi, Yahudilerin kestikleri hayvanlari iç yağlari onlara galip olan Müslümanlara haram sayan Imam Malike karsi bir delil olarak ileri sürmüşlerdir. Zira bir ayet-i kerimede Cenâb-i Allah, söyle buyurmudur:

«Kitap verilenlerin yemegi size helaldir.» (el-Mâide, 5.)

Imam Malik, iç yaginin Yahudilerin yemegi olmadigini söylemistir. Çünkü o söyle demisti: Ayet-i kerimede «size» kelimesi kullanilmistir. Cumhur-u ulema ise, ona karsi bu hadisi delil olarak ileri sürmüşlerdir. Bu hususta ihtilaf vardır. Aslında iç yagi, onlara da helal olabilir. Dogrusunu Allah bilir.

Cumhur-u ulema, ayrica bu hadisi delil olarak ileri sürerek, kendileriyle savasilan gayri müslimlerden elde edilen yiyeceklerin humus (beste bir) hükmüne tabi olmadigini söylemişlerdir. Imam Ebu Davud'un su rivayeti de bu görüşü teyid etmektedir:

Muhammed b. Alâ, Muhammed b. Ebi Mücalid'in söyle dedigini rivayet etmistir: Abdullah b. Ebi Evfa'ya dedim ki: Rasûlullah zamaninda siz ganimet olarak ele geçirdiginiz yiyecekleri de beste bir hükmüne tabi tutuyor muydunuz?

Dedi ki: Hayber gününde Yahudilerden yiyecek ele geçirdik. Herhangi bir kimse gelip ihtiyacına yetecek kadar yiyeceği o yiyecekler arasından alıyor, sonra da geçip gidiyordu. (Ona karışan olmuyordu.)

Bu hadisi, yalnızca Ebu Davud rivayet etmiştir ve hasen bir ha-disdir. [6]

Hüey B. Ahtab En-Nadrî'nin Kızı Safiye

RasûluUah (s.a.v.), Nadir ogulları Yahudilerini Medine'den sürgün ettiğinde bu Yahudilerin tamamı Hayber'e gitmişlerdi. Aralarında Hüey b. Ahtab ile Beni Ebu'l-Hukayk da vardı. Bunlar servet sahibi ve kavimleri tarafından sayılan kimselerden idiler. Safiye de o esnada henüz buluga ermemiş, küçük bir kız idi. Sonra evlenecek çağa geldiğinde amcası ogullarından biri onunla evlendi. Gerdege girip aradan birkaç gece geçtikten sonra Safiye, rüyasında gökteki ayın gelip kendi kucagina düştüğünü görmüş ve bu rüyasını amcası oğluna anlatmıştı. Kocası olan amcası oğlu da yüzüne bir tokat vurmuş ve: «Sen Yesrib hükümdarının senin kocan olmasını arzuluyorsun?» demişti.

RasûluUah (s.a.v.), Hayber'e gelip onları kusatma altına alınca, savaş sonrasında Safiye esirler, kocası ise öldürülen kimseler arasında bulunuyordu. RasûluUah (s.a.v.), Safiye'yi kendine ayırdı ve mülkiyetine geçirdi. Rahmini temizleyip istibra etmesinden ve onunla yataga girmesinden sonra Safiye'nin yüzünde tokat izi gördü. Yanagin-daki bu yara izinin sebebinin sorunca Safiye, daha önce görmüş olduğu o salih rüyasını RasûluUah (s.a.v.)'a anlattı. Allah ondan razı olsun ve onu hosnudsun kilsin.

Buhari, Süleyman b. Harb kanalı ile Enes b. Malik'in söyle dedigini rivayet etmiştir: Peygamber (s.a.v.), sabah namazını Hayber'e yakın Gales mevkiinde kıldı. Sonra söyle dedi: «Allahu Ekber, Hayber harap oldu. Dogrusu biz bir kavmin sahasına indigimizde uyarilip korkutulanların sabahı ne kötü bir sabah oldu.»

Oraya vardigimizda Hayberliler, sokaklarda kosusmaya başladılar. Peygamber (s.a.v.), onların savaşçılarını öldürdü. Çoluk çocuklarını ve kadınlarını esir aldı. Esir alınanlar arasında Safiye de vardı. O, Dihyetü'l-Kelbî'nin payına düştü, sonra Peygamber (s.a.v.)'e devredildi. Peygamber (s.a.v.) de mehir olarak azad edip onunla evlendi.

Buharî, Enes b. Malik'in söyle dedigini rivayet etmiştir: «Peygamber (s.a.v.), Safiye'yi esir aldı. Onu azad edip onunla evlendi.»

Sabit, Enes'e sordu:

- Peygamber (s.a.v.), Safiye'ye ne mehir verdi?

Enes:

- Peygamber (s.a.v.), mehir olarak canını ona verdi. Yani onu a-zad etti.

Buharî, Abdulgaffar b. Davud kanali ile Enes b. Malik'in söyle dedigini rivayet etmistir: «Hayber'e geldik. Peygamber (s.a.v.) kaleyi fethettiginde kendisine, Hüey b. Ahtab'm kizi Safiye'nin güzelliği anlatıldı. Safiye'nin kocası öldürülmüştü. Ve kendisi de yeni gelin idi. Peygamber (s.a.v.), onu kendine ayırdı. Safiye ile birlikte Hayber'den ayrılıp yola çıktı. Süddü Sahba'ya ulastığında Safiye'nin rahmi temizlendi. Peygamber (s.a.v.), onunla gerdege girdi. Sonra küçük bir deri sofra üzerinde hays yemegi yapip bana: «Etrafindaki adamlara du-yur.» dedi. Bu, onun Safiye ile evlenmesi için yapmış olduğu düğün yemegi idi. Yemekten sonra Medine yoluna koyulduk. Peygamber (s.a.v.)'in Safiye'nin arkasında abasını tuttuğunu gördüm. Peygamber (s.a.v.), kendi devesinin yanına gelip oturdu. Dizini dikti. Safiye de ayaklarını Peygamber (s.a.v.)'in dizinin üzerine koyarak devesine bindi.»

Buharî, Said b. Ebi Meryem ve Muhammed b. Cafer b. Ebi Kesir kanali ile Enes (r.a.)'in söyle dedigini rivayet etmistir: "Rasûlullah (s.a.v.), Hayber ile Müd arasında üç gece kaldı. Orada Safiye ile gerdege girdi. Ben de Müslümanları, onun etli ve ekmekli düğün yemegine davet ettim. Rasûlullah, Bilal'e emir verdi. Deri sofralar getirip yaydı. Üzerine hurma, çökelek ve yağ koydu. Müslümanlar kendi aralarında söyle konuşmaya başladılar:

- Rasûlullah, hür bir kadınla mı evlendi ki, o kadın mü'minlerin annesi olsun, yoksa bir cariye ile mi gerdege girdi?

Dediler ki: Eger bu kadını örterse o hürdür. Ve mü'minlerin an-nesidir. Eger örtmezse o, onun cariyelerinden biridir.

Peygamber (s.a.v.), oradan ayrılıp yola çıktığında Safiye'nin arkasında durup onu örttü ve örtüyü üzerine bıraktı.»

Bu hadisi, sadece Buharî rivayet etmistir.

Ebu Davud, Müsedded ve Hammad b. Zeyd kanali ile Enes b. Malik'in söyle dedigini rivayet etmistir: Önceleri Safiye, Dihyetü'l-Kelbî'nin payına düsmüştü. Sonra Rasûlullah (s.a.v.)'a devredildi.

Ebu Davud, Yakub b. Ibrahim kanali ile Enes'in söyle dedigini rivayet etmistir: Hayber'de esirler toplandı. Dihye gelip:

- Ya Rasûlallah, esir alman cariyelerden birini bana ver, dedi. Rasûlullah:

- Git, kendine bir cariye al, dedi.

Dihye de kendine Safiye binti Hüey'i aldı.

Adamin biri gelip söyle dedi: Ey Allah'ın peygamberi, Safiye'yi Dihye'ye mi verdin? Yakup dedi ki:

- Safiye binti Hüvey, Kurayza ve Nadir oğulları kabilelerinin hanımefendisidir. Ancak sana layıktır.

Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.); «Safiye'yi çağırın.» dedi. Safiye geldiğinde Peygamber (s.a.v.) ona baktı ve Dihye'ye: «Kendine başka bir cariye al.» dedi. Peygamber (s.a.v.), Sariye "yi azad etti ve onunla evlendi.

Ebu Davud, Enes'in söyle dedigini rivayet etmiştir: «Dihye'nin payına esirlerden güzel bir cariye düştü. Rasûlullah (s.a.v.), o cariyeyi Dihye'den yedi basa satın aldı. Sonra hazırlaması için onu Ümmü Se-leme'nin yanına bıraktı. Bu cariye (Safiye), Ümmü Seleme'nin hanesinde iddet bekledi.»

Ibn İshak dedi ki: Rasûlullah (s.a.v.), Beni Ebi Hukayk'm kalesi Kamusu fethettiği zaman Safiye binti Hüvey b. Ahtab ve onunla birlikte başka bir kız Rasûlullah (s.a.v.)'m yanına getirildiler. Bilal bunlara rastladı. Bunları öldürülen Yahudilerin cesetlerinin yanından getiren de o idi. Safiye ile birlikte olan o kız, Yahudi ölümlerini gördüğü zaman bağırıp yüzünü trrmaladı, topragi basına saçtı. Rasûlullah, onun bu durumunu görünce söyle dedi: Bu dişi seytani benden uzaklastırın.

Bundan sonra Safiye'yi istedi. Onu arkasına aldı. Cübbesini de üzerine örttü. Böylece Müslümanlar, Rasûlullah'm onu kendine ayırdığını anladılar.

Rasûlullah (s.a.v.) -bana ulaşan habere göre- o Yahudi kadının durumunu görünce Bilal'e söyle dedi:

- Ey Bilal! Sende sefkat mi kalmadı ki, onları Yahudi maktullerin yanına götürdün?

Safiye, Kinane b. Rebi b. Ebu'l-Hukayk'm yeni hanımı iken rüyasında ayın kendi kucagina düştüğünü görmüştü. Bu rüyasını kocasına anlatmıştı. O da: "Sen, Hicaz hükümdarı Muhammed'i mi istiyorsun?" demiş ve yüzüne bir de tokat atmıştı. Safiye'nin gözü o tokattan dolayı morarmıştı. Rasûlullah'm yanına getirildiği zaman yüzünde o tökatm izi hâlâ duruyordu. Rasûlullah: Bu iz nedir? diye sorunca Safiye, o rüyasını Rasûlullah'a anlattı.

Ibn İshak dedi ki: Kinane b. Rebi, Rasûlullah (s.a.v.)'m yanına getirildi. Beni Nadirin hazinesi onun yanında idi. Ondan hazine istendi. O, hazinenin yerini bilmediğini söyledi. Bunun üzerine Yahudilerden bir adam, Rasûlullah (s.a.v.)'a geldi ve söyle dedi:

- Ben Kinane'yi her sabah bu harabenin etrafında dolasırken görürdüm.

Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.) Kinane'ye: Seni öldürelim mi?

- Evet.

Rasûlullah (s.a.v.) da harabenin kazılmasını emretti, kazıldı. Oradan hazinelerin bir kısmı çıktı. Sonra ondan geri kalanını istedi.

O ise hazineyi vermeye hiç yanaşmadı. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.), Zübeyr b. Avvam'a emredip ona dedi ki:

- Bütün hazineyi buluncaya kadar ona iskence et.

Zübeyr de onun göğsünde çakmakla ates çakiyordu. Nihayet onun ölmesinden korktu. Sonra Rasûlullah (s.a.v.), Kinane'yi Muhammed b. Mesleme'ye teslim etti. O da kardeşi Mahmud b. Mesleme'nin öldürülmesinin kisasi olarak Kinane'nin boynunu vurdu. [7]

Fasil

Ibn İshak dedi ki: Rasûlullah (s.a.v.), Vatih ve Sûlâlim'de Hayber halkını kusattı. Nihayet Hayberliler helak olacaklarını kesin olarak anladıkları zaman, Rasûlullah'tan kendilerini oradan başka bir yere göndermesini ve canlarını bağışlamasını istediler. O da bu isteklerini kabul etti.

Rasûlullah (s.a.v.), malların hepsini topladı. Sak, Natat ve Ketibe ile diğer bütün kaleleri aldı. Ancak iste bu iki kalede (Vatih ve Sûlâlim'de) olanları toplamadı. Fedek halkı, Müslümanların yaptıklarını ve yapmakta olduklarını duydukları zaman Rasûlullah'a haber gönderdiler. Oradan kendilerini başka bir yere göndermesini ve canlarını bağışlamasını, mallarını da ona bırakmayı istediler. O da bu isteklerini kabul etti.

Rasûlullah (s.a.v.) ile onların arasında bu hususta uğraşanlar içinde Muhayyise b. Mesud vardı. Bu, Beni Harise'nin kardeşidir. Hayber halkı, iste bu hüküm üzere razı olduklarında Rasûlullah'tan malları isteyip gelirinin yarısını kendilerine vermesini isteyerek şöyle dediler:

- Bu malları biz sizden daha iyi biliriz. Ve bunları sizden daha iyi işletiriz.

Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.), onların çalışıp arazi gelirinin paylaşılması üzerine onlarla sulh yaptı. Fakat su sarti da onlara bildirdi. «Biz dilediğimiz zaman sizi buradan çıkarırız.»

Fedek halkına da benzer şekilde muamele yaptı. [8]

Hayber Kalelerinin Fethi Ve Arazilerinin Taksimi

Vakidî dedi ki: Yahudiler, Naim ve Sa'b b. Muaz kalelerinden inip Zübeyr kalesine geçtiklerinde Rasûlullah (s.a.v.), onları üç gün süre ile kusatma altında tuttu. Bu esnada Azal adında bir Yahudi gelip Rasûlullah'a şöyle dedi:

- Ey Eba Kasim! Natat kalesi halkından seni rahata ulaştıracak ve çikip Sak kalesinin halkının yanına gitmene vesile olacak bir yolu sana göstermem karşılığında bana eman verir misin? Çünkü Sak kalesinin halkı sana karşı korkularından ölmek üzeredirler.

Rasûlullah (s.a.v.), Azal'ın malına ve ailesine eman verdi. Azal ona şöyle

dedi:

- Sen bu şekilde onları bir ay süre ile kusatma altında tutsan bile buna aldırıs etmezler. Ama onların yer altında bazı kanalları vardır ki, geceleyin oradan çıkar, su içer, sonra tekrar kalelerine dönerler.

Rasûlullah (s.a.v.), onların kanallarının kapatılmasını emretti. Bunun üzerine kaledekiler çıkıp şiddetli bir şekilde savastılar. Müslümanlardan birkaç kişi o gün şehid edildi. Yahudilerden de on kişi öldürüldü. Rasûlullah (s.a.v.), o kaleyi fethetti. Fethettiği kale, Na-tat'm en son kalesi idi. Bundan sonra Sak'ka yöneldi. Orada da birkaç kale vardı. İlk olarak Übey'in kalesine yöneldi. Rasûlullah, Se-muan kalesinin üzerinde durdu. Orada şiddetli bir şekilde savastı. Kaleden Azul adında bir adam çıktı. Mübareze için adam istedi. Müslümanlardan Habbab b. Münzir, onun karsısına çıktı ve çarpıştılar, Habbab onun sağ elini bileğinin yarı kısmından kesti. Elindeki kılıcı yere düştü. Kovaladı ve topugunun üzerindeki damarı kesti. Bu defa Yahudilerin bir başka adamı çıktı. Buna karsıda Müslümanlardan biri çıktı. Fakat Yahudi, o Müslümanı öldürdü. Bu defa katil Yahudi-nin karsısına Ebu Dücane çıktı. Ebu Dücane onu öldürdü. Üzerindeki esyayı ganimet olarak aldı. Artık Yahudiler, teke tek çarpışmaya yanasmadılar. Bunun üzerine Müslümanlar, tekbir getirerek kaleye saldırdılar. İçeri girdiler. Önlerinde de Ebu Dücane vardı. Kalede ev esyası, davar ve yiyecek buldular. Kaledeki savaşçılar kaçtılar. Bulutlar gibi her taran kapladılar. Nihayet Sak'taki Bezat kalesine sigindılar. Orada şiddetli bir savunma savaşı verdiler. Rasûlullah ile ashabi üzerlerine gittiler. Karsılıklı ok attılar. Rasûlullah da mübarek eli ile onlara ok attı. Onların attıkları oklardan biri, Rasûlullah (s.a.v.)'m mübarek parmagına isabet etti. Bunun üzerine Rasûlullah bir avuç çakıl taşı alarak kalelerine savurdu. Bu sebeple kaleleri sarsıldı. Yere battı. Müslümanlar, onları elleriyle yakaladılar.

Vakidî dedi ki: Sonra Rasûlullah (s.a.v.), oba halkına, Vatih ve Sülalim kalelerine yöneldi. Bu iki kale, Ebu Hukayk'm kaleleri idi. Buradakiler şiddetli bir savunma savaşı verdiler. Natat kalelerinde yenilgiye uğrayanlar, Sak'ka gelmişlerdi. Bunlarla birlikte Kamus ve Ketibe kalelerine kapanıp, kale kapılarını kilitli etmişlerdi. Ketibe'de gayet müstahkem bir kale idi. Vatih ve Sülalim kalelerine sığınanlar dışarıya çıkmıyorlardı. Nihayet Rasûlullah (s.a.v.), üzerlerine mancınık ile taş atmaya başladı. Bunlar Öleceklerini kesin olarak anladıklarında -Rasûlullah onları dört gün süre ile kusatma altında tutmustu- Ibn Ebi Hukayk kaleden inerek canlarının bağışlanması ve serbest bırakılarak herhangi-bir yere gitmelerine müsaade edilmesi karşılığında Rasûlullah'tan barış istedi. Malları, arazileri, altınları, gümüşleri, davarları, kumaları, vesair esyaları Müslümanlara bırakılacaktı. Sadece üzerlerindeki elbiseleriyle çekip gideceklerdi. Bu istekleri karşısında

Rasûlullah (s.a.v.), Ibn Ebi Hukayk'a; «Mallarinizdan herhangi birseyi gizleyecek olursanız, Allah ve Rasûlünün zimmeti disinda kalirsiniz.» dedi. Onlar da bu sart üzerine Rasûlullah ile baris antlasmasi yaptilar.

Ben derim ki: Bu sebeptendir ki Yahudiler, mallarinin bir kismini gizleyip yalan söylediklerinde içinde bol miktarda mal bulunan bir deri torbayi da gizlemislerdi. Böylece onların ahidlerine riayet etmedikleri ve verdikleri söze uymadıkları anlasildi. Bu yüzden Ibn Ebu'l-Hukayk ile ailesinden bir grub insan öldürüldü. Çünkü onlar, ahid ve misaklarına riayet etmemislerdi.

Hafiz el-Beyhakî, Ebu'l-Hasan Ali b. Muhammed el-Makri el-Es-ferayinî kanali ile Ibn Ömer'in söyle dedigini rivayet etmistir: Rasûlullah (s.a.v.), Hayberlilerle savasti. Nihayet onlari kasirlarina siginmak mecburiyetinde birakti. Arazilerine, ekinlerine ve hurmaliklarına galib oldu. Oralari ele geçirdi. Bunlar da altinlari ile gümüslerinin Rasûlullah'a kalmasi karsiliginda kendilerinin bineklerinin tasiyabilecegi kadar mallarla oradan sürgün edilmelerini istediler. Bu sartla musalaha yapmak istediler. Ancak Rasûlullah, mallarim gizlememeleri, hiçbir seyi saklamamalari sartini ileri sürdü. Eger bu sarta riayet etmezlerse, antlasmanın ihlal edilmis olacagini bildirdi. Fakat onlar, içinde Hüvey b. Ahtab'a ait mal ve ziynet esyalari bulunan deri bir torbayi sakladilar. Nadir ogullari Yahudileri, Medine'den sürgün edildikleri esnada Hüvey b. Ahtab, o torbayi beraberinde Hayber'e getirmisti. Gizlediklerini anladigi zaman Rasûlullah (s.a.v.) onlara:

- Hüvey'nin Nadir'den getirmis oldugu deri torba ne oldu? diye sordu.

O da; çeşitli masraflar karsilaidi ve savaşlara harcandi, dedi. Rasûlullah:

- Medine'den sürgün edilmenden bu yana çok zaman geçmedi. Getirmis oldugun mal da çok idi, dedi ve onu Zübeyr'e teslim etti. Zü-beyr de ona iskence yaptı. Daha önce Hüvey, bir harabeye girmisti. Adamin biri, Hüveyrin su harabe etrafında dolastigini gördüm, demisti. Bunun üzerine Müslümanlar o harabeye gittiler. Orayi dolastiklarında deri torbanin harabe içinde bulunduğunu gördüler. Bunun üzerine Rasûlullah, Ebu Hukayk'm iki oglunu öldürdü. Bunlardan biri, Safiye'nin kocasi idi. Rasûlullah (s.a.v.), Hayber Yahudilerinin kadinlarini ve çocuklarim esir aldı. Mallarim da ahde riayet etmemelerinden dolayi Müslümanlar arasında taksim etti. Onlari da Hayber'den sürgün etmek istedi. Ama onlar: Ya Muhammedi Bize müsaade et, su araziler üzerinde çalışalım. Arazileri Islah edelim, dediler. Rasûlullah'm kendisinin ve ashabinin orada ugrasacak zamanlari yoktu. Bunun üzerine Rasûlullah, Hayber arazisini yaricilik usulü ile onlara verdi. Arazilerden elde edilecek ürünlerin yansi onlara kalacak, yarisi da Müslümanlara verilecekti.

Abdullah b. Revaha, her sene Hayber'e gelir, ürünlerin yarisini onlardan alirdi. Ürünlerin miktarini belirlemede titiz davrandigindan onu Rasûlullah'a

sikayet ettiler. Kendisine de rüşvet vermek istediler. Ama o şöyle dedi:

- Ey Allah düşmanları, bana haram mı yedireceksiniz? Allah'a yemin ederim ki ben yanınıza, insanlar arasında bana en çok sevimli olan kişinin (Rasûlullah'm) yanından geldim. Ve siz ise, bana maymunlardan ve domuzlardan daha çok sevimsiz kimselersiniz. Ama size olan kızgınlığım ve Rasûlullah'a olan sevgim, size karşı beni adaletsizliğe sevketmeyecektir.

Yahudiler: İşte bu adalet sayesinde göklerle yer yerinde durur, dediler.

Beyhakî dedi ki: Rasûlullah (s.a.v.), Safiye'nin gözünde morluk gördü ve:

- Ey Safiye, su gözündeki morartı nedir? diye sordu. Safiye şöyle dedi:

- Basım, İbn Ebi Hukayk'm kucagında idi. Ben uyumakta idim. Rüyamda ayın kucagına düştüğünü gördüm. Bu rüyamı kocam İbn Ebi Hukayk'a anlattığımda beni tokatladi ve: "Sen Yesrib hükümdarını arzuluyorsun." dedi.

Safiye şöyle demisti Rasûlullah (s.a.v.), insanlar arasında kendisine en çok kızdığım kimse idi. Çünkü kocamı ve babamı öldürmüştü.

Ama hep benden özür dileyerek şöyle derdi: "Doğrusu senin baban, Arapları bana karşı kışkırttı ve daha neler yaptı neler..." Böyle dedi. Demeye devam etti. Ve nihayet içimdeki kızgınlığı giderdi.

Rasûlullah (s.a.v.), eslerinden herbirine yıllık olarak seksen ölçek hurma ve yirmi ölçek de arpa verirdi. Hz. Ömer'in zamanında Yahudiler, Müslümanlara hile yaptılar ve İbn Ömer'i bir damın üstünden aşağı attılar. İbn Ömer'in bileği eğildi. Bunun üzerine Hz. Ömer: "Hayber'de payı bulunan kimse gelsin de taksim edelim." dedi ve taksim etti. Yahudilerin reisleri:

- Bizi Hayber'den çıkarmayın ve Rasûlullah ile Ebu Bekir'in bizi burada bıraktığı şekilde bırakın, dediler.

Hz. Ömer ise, şöyle cevap verdi:

- Ne sanıyorsun sen, Rasûlullah'm sözünün benim üzerime düştüğünü mü iddia ediyorsun? Ama bineginin seni Sam'a doğru üç gün pespese kosarak götürmesine ne dersin? Yani seni sürgün etmeme ne diyeceksin?

Bunun üzerine Hz. Ömer, Hudeybiye ehlinde olup Hayber'e katılan Müslümanlara, Hayber arazilerini taksim etti.

Ebu Davud, Abdullah b. Ömer'in şöyle dedigini rivayet etmiştir: Hayber fethedildiği zaman Yahudiler, Rasûlullah (s.a.v.) Efendi-miz'den kendilerini yarıcılık usulü ile orada bırakmalarını talep ettiler. Rasûlullah (s.a.v.) da: «Dilediğimiz sürece sizi bu şartla burada bırakırız.» dedi.

Onlar da bu şartla orada kaldılar. Hayber'den elde edilen hurmalar ikiye

bölünür, yarisi Yahudilere, yarisi da Müslümanlara taksim edilirdi. Rasûlullah (s.a.v.) da beste bir alirdi. Bu beste birlik paydan her zevcesine yüz vesk (her vesk, altmış ölçektir) hurma ve yirmi ve-sak da arpa verirdi.

Hız. Ömer, Yahudileri Hayber'den çıkarmak istediğı zaman Peygamber (s.a.v.)'in eslerine haber göndererek söyle dedi: «Sizden isteyenlere yüz veski taksim ederiz. Bunun aslı ve arazisi ile suyu kendisine ait olur. Diğer tahıllardan da yirmi vesklik arpa tarlasını veririz. Dileyene de önceden yapageldiğimiz gibi humustaki (beste bir) payını veririz.»

Ebu Davud, Hız. Ömer'in söyle dediğini rivayet etmiştir: "Ey insanlar! Rasûlullah (s.a.v.) dilediğı zaman kendilerini oradan çıkarmak şartı ile Hayber Yahudileri ile muamele yaptı. Şimdi orada mali bulunan kimse, malının basına gitsin. Çünkü ben Yahudileri oradan çıkaracağım." Böyle dedi ve Yahudileri Hayber'den çıkardı.

Buharî, Yahya b. Bükeyr kanalı ile Cübeyr b. Mut'im'in söyle dediğini rivayet etmiştir: "Ben ve Osman b. Affan, Rasûlullah (s.a.v.)'a gidip söyle dedik: "Muttalib oğullarına Hayber'in ürünlerinin beste birini verdin. Bizi paysız bıraktın. Oysa biz ve onlar senin nazarında aynı mertebedeyiz."

Bunun üzerine RasûluUah (s.a.v.) söyle buyurdu:

- Hasimogulları ile Muttalib oğulları aynı şeydir. Cübeyr b. Mutim dedi ki:
- Peygamber (s.a.v.), Abdu's-Sems oğulları ile Nevfel oğullarına birsey taksim etmedi.

RasûluUah (s.a.v.)'m: «Hasimogullarıyla Abdülmuttalib oğulları aynı şeydir.» sözüne gelince, bununla su kastedilmiştir. Yani Hasimogullarıyla Abdülmuttalib oğulları hem cahiliye döneminde, hem İslâmiyet döneminde bizden ayrılmadılar.

Safiî dedi ki: Hasimogulları, Abdülmuttalib oğullarıyla birlikte Kureys'in boykotu esnasında Si'b'e beraber girmişler, hem İslâmiyet-leri, hem de cahiliyetleri döneminde onlara yardım etmişlerdi.

Ben derim ki: Ebu Talib, Abdu's-Sems oğullarıyla Nevfel oğulları-nı kinayarak söyle demistir:

«Allah bizden uzak olarak Abdu's-Sems ile Nevfel'i cezalandırsın.

Gecikmesiz olarak hemen kötü bir şekilde cezalandırsın.»

Buharî, İbn Ömer'in söyle dediğini rivayet etmiştir:

«RasûluUah (s.a.v.), Hayber gününde ata iki, piyadeye de bir pay şeklinde ganimet taksimatı yaptı.»

Nafi, bu sözü söyle açıklamıştır: "Kisi ile beraber atı var idiyse ona üç pay,

eger beraberinde ati yoksa bir pay verildi."

Buharîj Said b. Ebi Meryem kanalı ile Ömer b. Hattab'm söyle dedigini rivayet etmistir:

"Nefsim kudret elinde bulunan Allah'a yemin ederim ki, insanla-nn son da gelenlerini yalnız basına yolda terk etmiş olma endişem olmasaydı ve onlarında artık fethedecekleri bir yer kalmasaydı, ben mutlaka fethedilen arazileri -Peygamber (s.a.v.)'in Hayberl taksim ettiği gibi- onlara taksim ederdim. Ancak ben bu arazileri onlar için bir stok olarak bırakmaktayım."

Bu ifadeden de anlaşıyor ki Hayber arazileri ganimeti, hak eden kimselere tamamiyla taksim edilmistir.

Ebu Davud, İbn Sihab'm söyle dedigini nakletmistir: «Bana ulaşan habere göre RasûluUah (s.a.v.), savastan sonra Hayber'i zorla fet-hetmistir. Savastan sonra orada Hayberlilerin bir kısmını hayatta bırakmistir.»

Zühri de buna katılarak söyle demistir: "RasûluUah (s.a.v.), Hay-ber'i bese böldü. Beste birini ayırdı. Geri kalan kısmı, o savasa katılanlar arasında taksim etti." Zührî'nin bu sözleri münakasa götüren sözlerdir. Doğrusu su ki, Hayber arazilerinin tamamı taksim edilmemistir. Ancak ileride de açıklananacağı gibi yansı o savasa katılanlara taksim edilmistir. İmam Malik ve kendisine tabi olan kimseler de, bu sahih haberi delil olarak ileri sürerek söyle demislerdir: Devlet baskam, ganimet olarak ele geçirilen arazileri taksim edip etmemekte serbesttir. Dilerse taksim eder, dilerse Müslümanların çıkarları için bekletebilir. Dilerse de bir kısmını taksim eder, bir kısmını ileride karşılaşılabilecek ihtiyaçlar ve maslahatlar için bekletebilir.

Ebu Davud, Rebi b. Süleyman el-Müezzin kanalı ile Sehl b. Ebi Hasme'nin söyle dedigini rivayet etmistir: RasûluUah (s.a.v.), Hayber arazilerini ikiye ayırdı. Yarısını ileride karşılasacağı ihtiyaçlara sakladı. Diğer yansını da Müslümanlar arasında onsekiz sehim üzerinden taksim etti.

Bunu sadece Ebu Davud rivayet etmistir. Sonra Ebu Davud, bunu Besir b. Yesar'in hadisinden mürsel olarak rivayet etmistir ve Ra-sûlullah'm ileride karşılasacağı ihtiyaçlar için Vatih, Ketibe, Sülalim ve bağılı bulunan yerleri yarı payına ayırdığını, Müslümanların payına da Sak, Netat ve bağılı bulunan yerleri tahsis etmistir. Rasûlullah'm kendi şahsinin payı ise her iki taraftan alınmisti.

Yine Ebu Davud, Hüseyin b. Ali kanalı ile Besir b. Yesar'm, sahabelerin söyle dediklerini naklettigini kaydetmistir: RasûluUah (s.a.v.) Hayber'e galip olunca, orayı otuz altı hisseye ayırdı. Her payı da yüze ayırdı. RasûluUah (s.a.v.) ile Müslümanlara bunun yansı verildi. Geri kalan yan kısım ise, ileride karşılaşılabilecek umumi ihtiyaçlar ve heyetlere sarfedilmek üzere ayrıldı.

Ebu Davud, Muhammed b. Isa kanali ile Mecma b. Harise el-Ensârî'nin -ki bu zat Kur'ân okuyan kurralardandır- söyle dedigini rivayet etmistir:

«Hayber arazileri Hudeybiye ehline taksim edildi. RasûluUah (s.a.v.), bu arazileri onsekiz paya ayirdi. Bu savasa katılan ordudaki neferler, 1.500 kisi idiler. Aralarinda 300 kisi süvari idi. Süvarilere ikiser, piyadelere ise birer pay verdi.»

Malik, Said b. Müseyyeb'in söyle dedigini rivayet etmistir: Peygamber (s.a.v.), Hayber'i güç kullanarak fethetmistir.

Ebu Davud, Ibn Sihab'in söyle dedigini rivayet etmistir: Hayber'in bir kısmi güç ve kuvvet yoluyla, bir kısmi da sulh yoluyla fethedildi. Ketibe mintikasinin çoğunluğu siddet yoluyla, bir kısmi ise sulh yoluyla fethedildi. Ben, Malik'e söyle dedim: Ketibe nedir?

O da: Ketibe, Hayber topragidir, o da 40.000 hurmadir, dedi. Hasan, Ibn Ömer'in söyle dedigini rivayet etmistir: «Hayber'i fethedince-ye kadar hurmaya doymadik.»

Muhammed b. Ishak dedi ki: Sak ve Netat kaleleri, Müslümanla payina düstü. Sak, onüç paya ayrıldı. Natat ise bes paya ayrıldı. Bunların ikisi, üst üste vurularak 1.800 sehme bölündü. Hayber savasma katılmış olsun, olmasın Hudeybiye'de hazır bulunan herkese bundan hisse verildi. Hudeybiye'ye katilip da Hayber'e katılmayan sadece Cabir b. Abdullah idi ki ona da pay verildi. Hudeybiye'ye katılanlar 1.400 kisi idiler. Beraberlerinde 200 at vardı. Her ata iki pay verildi. Her yüz adama, onsekiz pay verildi. 200 pay arttı. Bunlar da 200 atlinin atlarına taksim edildi.

Ben derim ki: Rasûlullah (s.a.v.) da onlarla birlikte bir pay aldı. Sak kalesinin paylarından ilki, Asim b. Adiy'ye verildi.

Ibn Ishak dedi ki: Ketibe kalesi Allah için humus olarak (beste bir) tahsis edildi. Peygamber (s.a.v.) ile onun akrabalarına, yetimlere, düskünlere, yolculara, Peygamber (s.a.v.)'in zevcelerine ve Fedek ehli ile sulh için uğrasan kimselere -ki bunlardan biri de Muhayyise b. Mesud'tur- tahsis edildi. Rasûlullah (s.a.v.), burayı otuz vesk hurma ve otuz vesk de arpa payi seklinde taksim etti. Buranın taksim edilen iki vadisinden birine Sürriç diğirinede Has vadisi denir.

Ibn Ishak, daha sonra bu vadilerin ikta edilislerine dair tafsilatli bilgiler vermistir. Allah ona rahmet eylesin.

Bu mintikayı taksim edip hesabini yapan kisi Cebbar b. Sahr b. Ümeyye b. Hansa'dır. Bu zat, Beni Seleme ile Zeyd b. Sabit'in kardesidir. Allah onlardan razı olsun.

Ben derim ki: Hayber Yahudilerinin ürünlerin yarisini alip, yarisini

Müslümanlara vermeleri isini organize eden ve ürünlerin miktarını tahmin eden kisi, Abdullah b. Revaha idi. Bu görevi iki yıl süre ile sürdürdü. Sonra Mu'te savaşında şehid edildiğinde bu görevi Cebbar b. Sahr (r.a.) üstlendi.

Buhari, Ebu Said el-Hudrî ile Ebu Hüreyre'nin söyle dediklerini rivayet etmiştir: Rasûlullah (s.a.v.), Hayber üzerine bir adamı memur kıldı. O da iyi cins hurma getirdi. Rasûlullah (s.a.v.) ona sordu:

- Hayber'in bütün hurmaları böyle midir?

- Hayir vallahi ya Rasûlallah. Biz bu hurmanın bir ölçegini iyi olmayan iki ölçek hurma vererek satın alıriz. Bu hurmanın, iki Ölçegini de iyi olmayan hurmadan üç ölçek vererek satın alıriz.

- Hayir böyle yapma. O iyi olmayan hurmaların tamamını dirhem karşılığında sat. Sonra bu iyi cins hurmayı dirhemle satın al.

Ben derim ki: Peygamber (s.a.v.)'in payına diğer Müslümanlarla birlikte Hayber ve Fedek arazilerinin tamamından hisse düşmüştü ki bu hisse, Hayber arazilerinin büyük bir kısmı idi. Hayberli Yahudiler, Peygamber (s.a.v.)'den çok korktukları için kalelerinden inip mu-salaha yapmışlardı. Ayrıca Müslümanların, üzerine at ve deve sürmedikleri bir takım mallar da Nadir oğulları Yahudilerinden Peygamber Efendimiz'e pay olarak kalmıştı. Bu mallar, Rasûlullah'm

özel malı idi. Her sene kendi aile efradına buradan nafaka verirdi. Geri kalan kısmını da Allah yolunda Müslümanların maslahatı uğruna silah ve binek hayvanı temin etmeye, sarfederdi. Kendisi vefat edince Hz. Fatima ile Peygamber zevcelerinin tamamı veya bir çoğu, bu arazilerin Peygamber (s.a.v.)'den kendilerine miras kaldığına inandılar. Ancak bunlar, Peygamber (s.a.v.)'in:

«Peygamberler topluluğunun malına mirasçı olunmaz. Bizim bıraktığımız tereke, sadakadır.» dediğini duymamışlardı.

Fatima ile Peygamber zevceleri ve Hz. Abbas, Peygamberin terekesindeki paylarını talep ettiklerinde ve bu paylarını kendilerine teslim etmesini halife Ebu Bekir es-Siddik'tan istediklerinde halife Ebu Bekir es-Siddik, Rasûlullah (s.a.y.)'in : «Bizim malımıza mirasçı olunmaz. Bizim terekemiz sadakadır.» dediğini hatırlatarak şöyle dedi: "Rasûlullah (s.a.v.)'m geçimlerini temin ettiği kimselerin geçimini ben temin ederim. Allah'a yemin ederim ki, Rasûlullah (s.a.v.)'m akrabalarına bakmak, benim kendi akrabalarıma bakmamdan daha çok hoşuma gider." Ebu Bekir doğru söyledi. Allah ondan razı olsun ve onu hoşnud kilsin. O bu hususta hakka tabi olan, iyilik yapan, doğru yolu bulan bir kimse idi.

Kendileri mirastan mahrum kaldıkları için Hz. Abbas ile Ali, Fa-tima'nın tercümanı olarak bu sadakaların isini kontrol etmek ve Peygamber

(s.a.v.)'in daha önce bu sadakaları sarfettiği yerlere kendileri sarfetmek istediler. Ebu Bekir es-Siddîk, bu isteklerini yerine getirmede. Rasûlullah'm yaptığı işi, kendisinin yapmakla görevli olduğunu ve bunda kendisinin daha çok hak sahibi olduğunu düşündü. Onun yolundan ve sünnetinden çıkmaması gerektiğine inandı. Fakat Hz. Fatima, onun bu tutumuna kızdı ve kalbinde ona karşı bir dargınlık hissetti. Ama böyle yapmaması gerekirdi. Hz. Ebu Bekir, Fatima'mn da diğer Müslümanların da Rasûlullah nezdindeki makamını ve hayatında da, vefatından sonra da Rasûlullah'a yardımcı olan bir kişi olduğunu biliyorlardı. Allah, Peygamberine ve İslâm'a olan yardımları sebebiyle Ebu Bekir'e ve ailesine hayırlar versin.

Altı ay sonra Hz. Fatima vefat etti. Bundan sonra Ali bey'atı yeniledi. Ömer b. Hattab'm halifelige geçmesinden sonra Ali ile Abbas, su sadakaların kontrolünü ve idaresini kendilerine vermesini Hz. Ömer'den istediler. Sahabelerin önde gelen şahsiyetlerinden oluşan bir grubu ileri sürerek üzerine baskı yaptılar. Hz. Ömer de bunu yaptı. Çünkü mesguliyeti çoktu. Memleketin sınırları genişlemiş, reyanın nüfusu çoğalmıştı. Bu yüzden sadakaları idare işini Ali ile Abbas'a verdi. Fakat bu işte Ali, amcası Abbas'a zorluk çıkardı. Sonra ikisi birlikte giderek Hz. Ömer'in huzurunda tartışmaya başladılar. Sahabelerden bir grubu adamı öne sürerek bu sadakaları idare işini ikisi arasında taksim etmesini istediler. Her biri diğerinden bağımsız olarak çalışma talebinde bulundu. Hz. Ömer, bu isteklerini kesinlikle reddetti. Ve bu iş taksiminin Hz. Peygamber'in malını miras olarak talep etme istegine dönüşebileceğinden endişe etti. Sonra şöyle dedi: «İkiniz birlikte bu işi yürütmeye bakın. Eğer yürütemezseniz bana devredin. Göklerle yerin, emri ile yerlerinde durdukları Allah'a yemin ederim ki, bu konuda ben başka bir hüküm verecek değilim."

Hz. Abbas ile Ali, bu işi birlikte sürdürdüler. İşlerini devam ettirdiler. Ve bu iş kendilerinden sonra Abbasiler zamanına kadar bu şekilde devam etti. Bu mallar, Rasûlullah (s.a.v.)'m daha önce sarfettiği yerlere sarfediliyordu. Evet bu mallar Nadir oğullarının malları ile Fedek arazileri ve Rasûlullah (s.a.v.)'in Hayber'den payına düşen kısımlardan meydana geliyordu. [9]

Fasıl

Hayber savaşında hazır bulunan kölelerle kadınlara gelince, Rasûlullah (s.a.v.), ganimetten bunlara miktarı belirli olmayan mallar verdi. Bunlara sehim usulü ile taksimat yapmadı.

Ebu Davud, Abdullah'in azadlisi Umeyr'in şöyle dedigini rivayet etmiştir: "Hayber savaşına efendimle birlikte katıldım. Durumumu Rasûlullah'a anlattılar. O da bana emir verdi. Bir kılıç kusandım. Bir de baktım ki, kılıç boyumdan uzun, onu yerde sürüklüyordum. Benim köle olduğum kendisine

anlatildi. Ganimet olarak bana birseyler verildi, sehim usulü ile verilmedi."

Muhammed b. Ishak dedi ki: "Hayber savasi sirasinda Rasûlullah (s.a.v.) ile birlikte bazi kadinlar da hazir bulundular. Onlara ganimetten sehim disinda miktari belirsiz bazi mallar verildi. Onlara sehim usulü ile verilmedi."

Ümeyye binti Ebi's-Salt, Beni Gifar kabilesinden bir kadinin söyle dedigini riayet etmistir: Beni Gifar kabilesinden birkaç kadinla birlikte Rasûlullah (s.a.v.)'a gidip söyle dedik:

- Ya Rasûlallah, biz seninle birlikte su gittigin tarafa çıkmaya niyet ettik ve çikip gittik.

Rasûlullah, Hayber'e giderken yaralıları tedavi edip Müslaman-lara gücümüzün yettigi kadariyla yardım ediyorduk. O da dedi ki:

- Allah'in bereketiyle bunu yapıyordunuz. Kadin dedi ki:

- Biz onunla birlikte yola çıktık, Ben henüz taze bir kız çocuğu idim. Rasûlullah (s.a.v.), beni arkasına aldı. Vallahi Rasûlullah, sabaha dogru indi ve devesini çöktürdü. Ben de arkadaki çantadan indim. Bir de baktım ki, çantada benden sızan bir kan vardır. O kan, ilk gördüğüm âdet kani idi. Böylece deveye dogru yumulup utandım. Rasûlullah, bende olan durumu ve kani gördüğü zaman:

- Sana ne oldu? Belki âdet gördün, dedi. Ben de evet, deyince söyle buyurdu:

- O halde kendine iyi bak. Bir kab su al. İçine tuz at. Sonra çantaya bulasan kani onunla yika. Ve tekrar binegine dön. Rasûlullah (s.a.v.), Hayber'i fethettiği zaman bize de ganimetten birseyler verdi. Ve iste boynumda gördüğünüz su gerdanlığı bana verdi. Eliyle boynuma takti. Vallahi bu gerdanlık, benden asla ayrılmayacaktır.

O gerdanlık ölünceye kadar kadinin boynunda kaldı. Kendisiyle birlikte mezara gömülmesini vasiyet etti.

Âdetten sonra temizlendiginde mutlaka gusûl suyunun içine bir miktar tuz atardı. Öldüğünde de gusûl suyunun içine tuz konulmasını vasiyet etti.

Imam Ahmed b. Hanbel, Hasan b. Musa kanali ile Hasreç b. Zi-yad'm babaannesinin söyle dedigini rivayet etmistir: Rasûlullah (s.a.v.) ile birlikte Hayber gazvesine gittik. Ben alti kadinin altincisi idim. Peygamber (s.a.v.), beraberinde kadinların bulundugunu duydu. Bize haber gönderip yanma çağırttı. Yanına vardigimizda öfkeli oldugunu gördük. Bize söyle dedi:

- Niçin geldiniz? Kimin emriyle geldiniz?

- Ok toplamaya, unu sulayip hamur etmeye geldik. Yaralılar için yanımızda ilaç vardır. Saçları öreriz. Böylece Allah yolunda yardımcı oluruz.

- Geçin ve gidin!

Cenâb-i Allah, Hayber'in fethini nasib edince Peygamber (s.a.v.), erkekler kadar bize de pay verdi.

Hasreç b. Ziyad diyor ki: Ben ona söyle dedim:

- Babaaanne, size verilen ne idi?

- Hurma idi.

Ben derim ki: Rasûlullah, onlara elde edilen şeylerden verdi. Ama yine de erkeklerle verdiği kadar onlara da arazi verildiğini söyleyemem. Dogrusunu Allah bilir.

Hafiz el-Beyhakî, Abdullah b. Enis'in söyle dedigini rivayet etmistir: "Rasûlullah (s.a.v.)'la birlikte Hayber'e gittim. Yanımda esim de vardı. Gebe idi. Yolda dogum yaptı. Durumu Rasûlullah'a bildirdiğimde bana söyle dedi:

- Hurmayı suya koyup kaynat. Kivamini bulunca söyle de içsin. Ben Rasûlullah'm dedigini yaptım. Zevcem hurma serbetini içti.

Ve herhangi bir zorlukla karsılaşmadı. Hayber'i fethettigimizde kadınlara bir miktar mal verdi. Ama sehim hesabi üzerinden vermedi. Esime de, esimin dogurdugu çocuga da pay verdi." [10]

Rasûlullah (S.A.V.), Hayber'de Ordugah Kurmus İken Ebu Talib Oglu Cafer İle Habesistan'da Kalan Diger Müslüman Muhacirler Ve Onlara Katılan Yemenlilerin Gelisleri

Büharî, Muhammed b. Ala ve Ebu Üsame kanali ile Ebu Musa'nın söyle dedigini rivayet etmistir: "Peygamber (s.a.v.)'in, Hayber'e gittiği Yemen'de iken bize bildirildi. Biz de en küçükleri ben olduğum halde iki kardesimle birlikte Yemen'den hicret ederek ona gitmeye karar verdik. Kardeslerimden birinin adi Ebu Bürde, digerinkisi ise Ebu Ruhm idi. Beraberimizde kavmimizden elliüç veya elli iki erkek vardı. Bir gemiye bindik. Gemimiz Habesistan kıyilarına vardı. Orada Ebu Talib oğlu Cafer'e rastladik. Onunla birlikte kaldik. Sonra hep birlikte yola revan olduk. Hayber'i fethettigi esnada Rasûlullah (s.a.v.)'a rastladik. İnsanlardan bazıları, bize yani gemi ile gelen kimselere: "Hicrette biz sizi geçtik," dediler.

Bizimle gelenlerden Esmâ binti Ümeys, Peygamber (s.a.v.)'in esi Hafsa'yi ziyaret etti. O da diger Muhacirlerle birlikte Necâsi'nin yanına giden kimselerdendi. Hz. Ömer, o esnada Hafsa'mın ve Esmanın yanına vardı. Esmâ'yi görünce Hz. Ömer'le Hafsa arasında söyle bir konuşma geçti:

- Kim bu kadın?

- Esmâ binti Ümeys'tir,

- Su Habesli mi? Su deniz yoluyla gelen mi? Esmâ:

- Evet, deyince Hz. Ömer:

- Hicrette biz sizi geçtik, Rasûlullah'a biz sizden daha yakınız, dedi.

Esmâ, bu söze kızarak söyle cevap verdi:

- Hayir vallahi, siz Rasûlullah'la beraberdiniz. O sizin aç olanlarınıza yemek veriyordu. Cahillerinize öğüt veriyordu. Biz ise uzak diyarlarda, gurbette öfkelerle karsılasarak Habesistan'da idik. Bu ise Allah ve Rasûlû ugruna katlanılan bir eziyet idi. Allah'a yemin ederim ki, bu söylediklerini Rasûlullah'a bildirmediğimce yemeyecek ve içmeyeceğim ve cevabi da ondan isteyeceğim. Allah'a yemin ederim ki ben, bu sözü ona aktarıırken yalan söylemeyeceğim. Haktan sapmayacağım ve herhangi bir ekleme de yapmayacağım.

Peygamber (s.a.v.) gelince, Esmâ ona söyle dedi:

- Ey Allah'ın peygamberi! Ömer söyle ve söyle dedi.

- Ya sen ona ne söyledin?

- Ben de söyle ve söyle dedim.

- O bana sizden daha yakın değildir. Onun ve arkadaşlarının bir tek hicreti vardır. Ama siz gemi halkının iki hicreti (iki hicret savabi) vardır."

Esmâ dedi ki: Ebu Musa ile diğer gemi halkının akin akin yanıma geldiklerini ve bu hadisi bana sorduklarını gördüm. Rasûlullah (s.a.v.)'m bana söylediği sözler kadar dünyada onları sevindiren hiç birşey olmadı. Onlara göre o sözden daha büyük birşey yoktu.

Ebu Bürde, Esmânın söyle dedigini rivayet etmiştir: "Ebu Musa'nın bu hadisi tekrarlamamı istediğini gördüm."

Ebu Bürde, Ebu Musa'dan rivayet ederek Peygamber (s.a.v.)'in söyle dedigini nakletmiştir:

"Es'arî arkadaşların seslerini, geceye girdikleri zaman Kur'ân'la bilirim. (Yani seslerini Kur'ân okumalarından tanırım.) Geceleyin Kur'ân okumaları sebebiyle yerlerini bilirim. Ama gündüze girdikleri zaman yerlerini bilemem. Onlardan biri Hakim b. Hizam'dır. Düşman veya atlılarla karşılaştığı zaman onlara söyle demisti: "Ashabım, kendilerini beklemenizi size emrediyorlar."

Buhari, İshak b. İbrahim kanalı ile Ebu Musa'nın söyle dedigini rivayet etmiştir: "Peygamber (s.a.v.)'in Hayber'i fethetmesinden sonra yanına geldik. Bize pay verdi. Bizden başka Hayber fethinde hazır bulunmayan kimseye pay vermedi."

Muhammed b. İshak'ın anlattığına göre Rasûlullah (s.a.v.), Amr b. Ümeyye ed-Damrî'yi Necasiye göndererek ashabından Habesistan'da kalanları göndermesini talep etmişti. Orada bulunan Muhacir sahabeler de Cafer'le

birlikte Medine'ye geldiler. O esnada Peygamber (s.a.v.) Hayber'i fethetmisti.

Süfyan b. Üyeyne'nin, Eclah kanaliyla Sabi'den rivayet ettigine göre Cafer b. Ebi Talib, Hayber'in fethi gününde Rasûlullah (s.a.v.)'in yanina geldi. Rasûlullah gözlerini öptü ve yaninda tuttu.-Kendisine söyle dedi:

"Bilemiyorum, Hayber'in fethine mi sevineyim, yoksa Cafer'in gelisine mi sevineyim!"

Beyhakî, Cabir'in söyle dedigini rivayet etmistir:

"Cafer b. Ebi Talib, Habesistan'dan gelince Rasûlullah (s.a.v.) onu karsiladi. Cafer, Rasûlullah'in kendisini karsiladigini görünce ona tazim için tek ayak üzerinde yürüdü. Rasûlullah da gözlerinden öptü."

Ibn îshak dedi ki: Cafer'le birlikte Habesistan'da kalan Muhacir Mekkeliler onalti kisi olup Hayber fethi zamaninda oradan dönmüslerdi. Bunlarin adlari söyledir:

Cafer b. Ebi Talib ei-Hasimî, karisi Esmâ binti Ümeys, oğlu Abdullah (Habesistan'da dogdu.), Halid b. Said b. As b. Ümeys b. Ab-du's- Sems, karisi Emine binti Halef b. Esad, çocuklari Said ile Emet (Bunlar Habesistan'da dogmustur.), Halid b. Said'in kardesi Amr b.Said b. As, Muaykib b. Ebi Fatima, Ebu Musa el-Es'arî, Abdullah b. Kays (Utbe b. Rebia ailesinin müttefikidir.), Esved b. Nevfel b. Hü-veylid b. Esed el-Esedî, Cehm b. Kays b. Abdi Surahbil el-Abderî (Karisi Ümmü Harmele bin ti Abdi'l-Esved Habesistan'da vefat etti.), Cehm'in oğlu Amr, kizi Huzeyme (Bu iki çocuğu da, Habesistan'da vefat etmislerdi. Allah onlara rahmet etsin.) Amir b. Ebi Vakkas ez-Zührî, Utbe b. Mesud, Haris b. Halid'b. Sahr et-Teymî (Bunun karisi Rayta binti Haris, Habesistan'da vefat etmistî.), Osman b. Rebia b. Ehban el-Cumhî, Mahmiye b. Cez' ez-Zebidî (Beni Sehm'in müttefikidir.), Mamer b. Abdullah b. Nadle el-Adevî, Ebu Hatib b. Amr b. Ab-du's- Sems, Malik b. Rebia b. Kays b. Abdu's-Sems el-Amirî, karisi Arare binti Sa'dî, Haris b. Abdu's-Sems b. Lakit el-Fihri.

Ben derim ki: Ibn Ishak, Ebu Musa el-Es'arî ve kardesleri Ebu Bürde, Ebu Ruhin ve amcasi Ebu Amir'le birlikte olan Es'arîlerin adlarini saymamistir. Hatta Ebu Musa'dan baska bir Es'arînin adini söylememistir. Kendisinden daha yasli olduklari halde -Sahih-i Bu-harî'de geçtiği gibi- iki kardesinin adlarina da deginmemistir.

Ibn Ishak merhum, Ebu Musa'nin bu konudaki hadisine muttali olmamistir. Dogrusunu Allah bilir.

Cafer ve heyetiyle birlikte Habesistan'da ölen Müslümanlari hanimlari da gemilerde var idi. Ibn Ishak, bu hususta çok güzel seyler yazmistir ve gerekli açıklamalari yapmistir.

Buhari, Ali b. Abdullah kanali ile Anbese b. Said'in söyle dedigini rivayet etmistir: Ebu Hüreyre, Rasûlullah (s.a.v.)'a gelerek kendisine de Hayber'den elde edilen ganimetlerden pay verilmesini istedi. Beni Said b. As'tan biri: "Ona verme" dedi. Ebu Hüreyre: "Bu Ibn Kav-kal'in katilidir." dedi. Bunun üzerine Beni Said b. As kabilesinden olan adam söyle dedi:

- Su ise bak sen. Kadumu'd-Dain dagindan sarkan samur kürküne bak hele! Buhari, bunu Müslim'den ayri olarak yalnızca rivayet etmistir. Buhari, Said b. As'm söyle dedigini rivayet etmistir: "Rasûlullah (s.a.v.), Eban'i Medine'den bir seriyeye basinda Necid taraflarina gönderdi."

Ebu Hüreyre dedi ki: Eban ve arkadaşlari, Rasûlullah (s.a.v.)'a fetihten sonra Hayber'deyken geldiler. Atlarinin yulari liften idi. Ben de Rasûlullah'a: "Onlara pay verme." dedim. Eban: "Da'l daginin basindan yuvarlanan su samur kürkü degil misin ey adam?" dedi. Bunun üzerine Rasûlullah: "Ey Eban, otur." dedi ve onlara pay vermedi.

Buhari, daha sonra Musa b. Ismail kanali ile Said b. Amr b. Said b. As'm söyle dedigini rivayet etmistir: Eban b. Said, Peygamber (s.a.v.)'e dogru yöneldi. Ebu Hüreyre: "Ya Rasûlallah, bu Ibn Kavkal'-m katilidir." dedi. Eban da Ebu Hüreyre'ye su karsiligi verdi: "Su ise bakin! Ey Veber, sen Kadumu'd-Dain daginin tepesinden asagi yuvarlanip geldin. Simdi de benim vasitamla Allah'in kendisine ikramda bulundugu bir adami öldürdüğümü söylüyorsun. Allah, onun eliyle bana hakaret etmesine mani oldu."

Cihad babinda Buhari, Ebu Hüreyre'nin söyle dedigini rivayet etmistir:

Hayber'de iken fetihten sonra Rasûlullah'm yanma gittim ve: 'Ya Rasûlallah, ganimetten bana da hisse ver.' dedim. Said b. As'm akrabalarindan biri: "Ya Rasûlallah, buna sehim verme." dedi. Ben de: "Ya Rasûlallah, bu Ibn Kavkal'm katilidir." dedim.

Bu hadiste açıkça ifade ediliyor ki, Ebu Hüreyre, Hayber gazvesine katilmamistir. Bu husus, bu konuyu anlatirken geçmisti. Imam Ahmed b. Hanbel'in Irak b. Malik kanaliyla yaptigi bir rivayete göre Ebu Hüreyre, Hayber fethinden sonra Rasûlullah (s.a.v.)'m yanma gelmistir. Ebu Hüreyre'nin kendisinin rivayetine göre Rasûlullah (s.a.v.), oradaki Müslümanlarla konustuktan sonra Ebu Hüreyre'yi de onların ganimet payina ortak etmistir.

Imam Ahmed b. Hanbel, Ammar b. Ebi Ammar'm söyle dedigini rivayet etmistir: Rasûlullah (s.a.v.), ganimet elde edilen savaşlara katildiginda ganimetten mutlaka bana da pay vermistir. Sadece Hayber'de vermedi ki, orada elde edilen ganimetler özel olarak Hudeybiye ashabina verilmisti.

Ben derim ki: Ebu Hüreyre ile Ebu Musa, Hudeybiye ile Hayber gazvesi arasinda Peygamber (s.a.v.)'in yanma gelmislerdir.

Buhari, Ebu Hüreyre'nin söyle dedigini rivayet etmistir:

"Hayber'i fethettik. Altın ve gümüş ganimeti elde etmedik. Sadece deve, sigir, esya ve bahçeleri ganimet olarak ele geçirdik. Sonra Rasûlullah (s.a.v.)'la birlikte Vadi'1-Kura yoluna koyulup döndük. Beraberinde Mid'am adında bir kölesi de vardı. Bu köleyi ona Beni Da-bib'den biri hediye etmişti. Bir ara bu köle, Rasûlullah'm yükünü indirirken, hedefini sasırmış bir ok gelip kendisine isabet etti. Ve öldü. İnsanlar: "Şehidliği mübarek olsun." dediler. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.) söyle buyurdu:

"Hayir, nefsim kudret elinde bulunan Allah'a yemin ederim ki, taksimata tabi tutulmadan bunun eline geçirmiş olduğu ganimet malları canının üzerinde ates olarak yanacaktır!" Bunu duyan bir adam, gidip taksimata tabi tutulmaksızın alıkoymuş olduğu bir veya iki ayak bağı getirdi ve: "Bu benim ele geçirmiş olduğum ganimettir." dedi. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.) söyle buyurdu: "Bir veya iki ayakkabı bağıdır ki, atestendir." [11]

[1] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 4/296-305.

[2] Buhari, Vudû', Bâb: 66, Zekat, Bâb: 8, 9; Tirmizî, Et'ime, Bâb: 38.

[3] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 4/305-308.

[4] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 4/308-309.

[5] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 4/210-226.

[6] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 4/226-231.

[7] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 4/232-235.

[8] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 4/235.

[9] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 4/236-244.

[10] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 4/244-245.

[11] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 4/246-249.

Zehirli Koyun Hikayesi 1

Fasil 5

Hayber'de Sehid Olan Sahabeler . 8

Haccac B. Ilât El-Behzî Olayi 8

Peygamber (S.A.V.)'In Vadi'I-Kura'ya Ugramasi Ve Oradaki Yahudi Bir Kavmi Kusatip Onlarla Antlasma Yapmasi 12

Fasil 13

Ebu Bekir Es-Siddik'in, Beni Fezara Seriiyesi 15

H. Ömer'in, Mekke'ye Dört Mil Mesafedeki Hevazin Topragina Düzenledigi Seriiye . 16

Abdullah B. Revaha'nin, Yesir B. Rizzam El-Yahudiye Seriiyesi 16

Besir B. Sa'd Seriiyesi 16

Ebu Hadred'in, Gâbe (Orman) Seriiyesi 19

Muhallim B. Cessame Amir B. Azbat'in Öldürüldüğü Seriiye . 20

Abdullah B. Huzafe Es-Sehmî'nin Seriiyesi 22

Umretü'l-Kazâ. 22

Peygamber (S.A.V.)'In Meymune Ile Evlenmesi 29

Peygamber (S.A.V.)'In Umretü'l-Kazâ'dan Sonra Mekke'den Çikisi 30

Fasil 32

Fasil 33

Hicretin Sekizinci Senesi 33

Halid B. Velid'in Müslüman Olusu . 36

Hevazîn'deki Bir Gruba Gönderilen Sücâ B. Vehb El-Esedî Seriiyesi 38

Sam Diyarındaki Beni Kudaaya Gönderilen Ka'b B. Ümeyr Seriiyesi 39

Zehirli Koyun Hikayesi

Buharî, Ebu Hüreyre'nin söyle dedigini rivayet etmistir: "Hayber fethedildigi zaman Rasûlullah (s.a.v.)'a zehirli bir koyun hediye edildi."

Imam Ahmed b. Hanbel, Haccac ve onun vasitasiyla Leys kanali ile Ebu Hüreyre'nin söyle dedigini rivayet etmistir: "Hayber fethedildigi zaman Peygamber (s.a.v.)'e zehirli bir koyun hediye edildi. Rasûlullah (s.a.v.) söyle buyurdu: "Buradaki bütün Yahudileri yanima toplayin." Yahudiler toplanip getirildiler. Peygamber (s.a.v.) onlara söyle buyurdu:

"Size birsey soracagim. Bana dogru cevap verir misiniz?"

- Evet ya Eba Kasim.

- Babaniz kimdir?

- Babamiz falandir.

- Yalan söylediniz. Aksine sizin babaniz falan adamdir.

- Dogru söyledin. Iyi söyledin.
- Size birsey sordugumda dogru cevap verecek misiniz?
- Evet ya Eba Kasim. Zaten yalan söylersek tipki babamizin falan adam oldugunu söylerken yalan söyledigimizi anladigin gibi yine anlayacaksin.
- Ates ehli kimdir?
- Biz ateste az kalacagiz. Sonra siz bizim yerimize geçeceksiniz.
- Vallahi asla biz sizin yerinize geçmeyecegiz.
- Size birsey soracagim, dogru cevap verecek misiniz?
- Evet ya Eba Kasim.
- Bu koyuna zehir kattimz mi?
- Evet...
- Bu isi yapmaya sizi sevkeden sebep neydi?
- Eger yalanci biri isen senden kurtulalim, istedik. Eger peygamber isen zaten bu sana zarar vermez, dedik."

Beyhakî, Ebu Abdullah el-Hafiz kanali ile Ebu Hüreyre'nin söyle dedigini rivayet etmistir:

Yahudi bir kadin, Rasûlullah (s.a.v.)'a zehirli bir koyun hediye etti. Rasûlullah da ashabina: "Bu koyunu yemeyin. Çünkü bu zehirlidir." dedi. Sonra dönüp kadina sordu:

- Böyle yapmaya seni sevk eden nedir?
- Sunu öğrenmek istedim. Eger. peygamber isen, Allah seni bundan haberdar kilacaktır. Eger yalanci biri isen bu zehirli koyunu ye-yip ölürsün. İnsanlar da senden kurtulup rahatlarini bulurlar.

Ravi diyor ki: Rasûlullah (s.a.v.), o kadina ilismedi."

imam Ahmed b. Hanbel, Ibn Abbas'm söyle dedigini rivayet etmistir: "Yahudilerden bir kadin, Rasûlullah (s.a.v.)'a zehirli bir koyun hediye etti. Rasûlullah, koyunun zehirli oldugunu anlayinca kadina haber gönderip yanma çağirtti ve kendisine sordu:

- Böyle yapmaya seni sevk eden nedir?
- Sunu anlamak istedim. Eger sen peygamber isen, Allah seni bu isten haberdar kilacaktır. Eger peygamber degilsen bu zehirli koyunu yeyip ölürsün, böylece insanlar da senden kurtulup rahatlarini bulurlar.

Ravi diyor ki: "Rasûlullah (s.a.v.), bu koyundan bir lokma yedigi için vücudunda bir agri ve sancı hissettigi zaman hacamat vurdurur-du. Bir kez sefere çıkmisti. Ihrama girdiginde yine vücudunda agri ve sancı hissetmis,

kendine hacamat vurdurmustu."

Buharî ve Müslim'in sahihlerinde Enes b. Malik'in söyle dedigi rivayet edilir: Yahudi bir kadın, Rasûlullah (s.a.v.)'a zehirli bir koyun getirdi. Rasûlullah, - o koyundan yedi. Sonra kadın Rasûlullah'm huzuruna getirildiginde Rasûlullah ona söyle sordu:

- Niçin böyle yaptin?

- Seni öldürmek istedim.

- Allah, seni bu isi yapmaya muktedir kilmayacaktır. Sahabeler, Rasûlullah'a: "Onu öldürmeyecek misin?" diye sordular. Rasûlullah hayir, diye cevap verdi.

Ebu Davud, Ibn Sihab'in söyle dedigini rivayet etmistir: "Cabir b. Abdullah'in anlattigina göre Hayberli Yahudilerden bir kadın, kızarttigi bir koyuna zehir katmis, sonra onu Rasûlullah (s.a.v.)'a hediye etmistir. Rasûlullah, koyunun gövdesinden bir parçayı alip yemis, ashabından bir kisim kimseler de o koyundan yemislerdi. Sonra Rasûlullah (s.a.v.), onlara: "Elinizi yemekten çekin." demisti. Sonra koyunun sahibi olan kadina haber gönderip çağirtmis ve ona söyle sormustu:

- Koyunu zehirledin mi?

- Bunu sana kim söyledi?

- Elimdeki su parça bana söyledi. -Evet...

- Bunu niçin yaptin?

- Dedim ki, eger sen peygamber isen, bu zehirli koyun sana zarar vermeyecektir. Eger peygamber degilsen, insanlar senden kurtulup rahatlarim bulacaklardır."

Rasûlullah (s.a.v.), o kadini affetti, cezalandirmadi. Koyundan yiyen bazı sahabeleri vefat ettiler. Rasûlullah (s.a.v.) da koyundan biraz yemis olduğu için omuzundan hacamat vurdurdu. Ebu Hind adındaki zat, boynuz ve bıçakla Rasûlullah'm omuzuna hacamat vurmustu. Bu zat, Ensâr'dan Beni Beyada'nın azadlisi idi.

Ebu Davud, Vehb b. Bakiyye kanah ile Ebu Seleme'nin söyle dedigini rivayet etmistir: Hayber'de Yahudi bir kadın, Rasûlullah'a kızartilmis bir koyun hediye etti. Bu koyundan yiyen Biser b. Bera b. Marur vefat etti. Bunun üzerine Rasûlullah o Yahudi kadina haber göndererek çağirtti ve ona söyle sordu:

- Seni bu isi yapmaya sevk eden sebep nedir?

Rasûlullah (s.a.v.) çmir verdi ve o kadın Öldürüldü. Ravi, Rasûlullah (s.a.v.)'m hacamat vurdugundan bahsetmemistir.

Beyhakî dedi ki: Muhtemelen Rasûlullah (s.a.v.), o kadim isin basında iken Öldürmedi. Ama Bîsr b. Bera vefat edince, ondan sonra öldürülmesini emretmiş olabilir.

Beyhakî, Abdurrahman b. Ka'b b. Malikin söyle dedigini rivayet etmistir: "Yahudi bir kadın, Rasûlullah (s.a.v.)'a Hayber'de kızırtılmış bir koyun hediye etti. Rasûlullah ona: "Bu nedir?" diye sorunca, kadın: "Hediyedir." diye cevap verdi. "Sadakadır" demeye çekindi. Çünkü, "sadakadır" deseydi yemeyecekti. Bunun üzerine Rasûlullah ve ashabi koyundan yediler. Sonrada ashabına: "Elinizi yemekten çekin." diye emir verdi. Bundan sonrada kadına söyle dedi:

- Koyunu zehirledin mi?
- Bunu sana kim haber verdi?
- İşte su kemik, (Rasûlullah bunu söylerken koyunun kendi elinde tuttuğu paçasını gösterdi.).
- Evet.
- Niçin?
- İstedim ki, eğer sen yalancı isen senden kurtulalım. Eğer peygamber isen, zaten bu sana zarar vermez."

Rasûlullah (s.a.v.), kendi omuzuna hacamat vurdurdu. Ashabına da emir verdi. Onlar da hacamat vurdurdular. Bazıları ise, koyunu yediklerinden vefat ettiler.

Zührî'nin dedigine göre, zehirli koyunu Rasûlullah'a takdim eden kadın Müslüman oldu. Rasûlullah da onu cezasız bıraktı.

İbn Lehiâ, Ebu Esved kanaliyla Urve'nin, Musa b. Ukbe de Zührî'nin söyle dediklerini rivayet etmişlerdir: Rasûlullah (s.a.v.), Hay-ber'i fethedip oradakilerden bazı kimseleri öldürdükten sonra Zeynep binti Haris adındaki Yahudi bir kadın (Merhab'in kardesi kızidir.), Rasûlullah'm zevcesi Safiye'ye kızırtılmış, zehirli bir koyun hediye etti. Koyunun but ve paça kısımlarına daha fazla zehir sürdü. Zira aldığı habere göre Rasûlullah (s.a.v.), en fazla koyunun but ve paçasını severmiş.

Rasûlullah (s.a.v.), Bîsr b. Bera b. Marur'la birlikte Safiye'nin odasına girdi. Bîsr, Beni Seleme kabilesinden bir kişi idi. Safiye, onlara kızırtılmış koyunu takdim etti. Rasûlullah (s.a.v.), koyunun paçasına elini uzattı. Bir parça koparıp yemeğe başladı. Bîsr de etli bir kemik alıp siyirmaya başladı. Rasûlullah (s.a.v.), lokmayı yutunca Bîsr b. Bera da ağzındaki lokmayı yuttu. Rasûlullah (s.a.v.): "Elinizi yemekten çekiniz. Çünkü bu koyunun paçası, bana zehirli olduğunu ve benim Öldürülmek istendiğimi haber verdi." dedi. Bunun üzerine Bîsr b. Bera da söyle dedi:

- Seni mükerrerem kilan Allah'a yemin ederim ki, ben de yedigim lokmamda bir seyler hissettim. Ancak yedigim yemege karsi seni kizdirmamak ve sana saygi göstermek istedigimden lokmayi yuttum. Sen lokmani yutunca ben de kendimi senden daha kiymetli saymadigim için yuttum. Ama yutmamani dilerdim. Çünkü bunda ölüm sebebi vardır.

Bisr, yerinden kalkmadan rengi beyaz takke gibi bembeyaz oldu. Sancilari devam etti. Yerinden kalkamaz oldu. Baskasi kendisini yerinden oynatmadikça kendisi kimildayamiyordu.

Zührî, Cabir'in söyle dedigini rivayet etmistir: Rasûlullah (s.a.v.), o gün vücuduna hacamat vurdurdu. Beni Beyada'nın azadlisi, ona boynuz ve bıçakla hacamat vurdu. Rasûlullah (s.a.v.) bundan sonra üç yıl yasadi. Ölüm sancisi kendisini tuttugunda söyle dedi:

"Hayber gününde yedigim koyundan simdiki zamana, damarimin kopma vaktine gelinceye kadar defalarca sancı çektim." Rasûlullah (s.a.v.) şehid olarak vefat etti.

Muhammed b. Ishak dedi ki: Rasûlullah (s.a.v.) sükuna kavustugu zaman Zeyneb binti Haris -ki bu Sellam b. Miskem'in karisidir-ona kizartilmis bir koyun hediye etti. Kadin, Rasûlullah (s.a.v.)'in koyunun hangi tarafini sevdiğini sormustu. Budunu sevdiğini söylemişlerdi. Bunun üzerine budunu tam zehirledi. Sonra koyunun diğer yerlerini zehirledi ve getirip Rasûlullah (s.a.v.)'a takdim etti. Rasûlullah, koyunun budunu aldı. Bir çiğnemlik et çiğnedi. Ama yutmadi. Beraberinde Bisr b. Bera b. Marur da vardı. O da buttan biraz almisti. Tipki Rasûlullah (s.a.v.)'m aldığı yerden almisti. Fakat Bisr, aldığı et parçasini yutmustu. Rasûlullah ise, o çiğnemi agzından disari atti. Sonra: "Bu kemik, bana zehirlenmiş oldugunu söyledi." dedi. Bunun üzerine kadini çağirdi. Kadin geldiginde suçunu itiraf etti. Bunun üzerine kadina dedi ki:

- Bu isi yapmaya, seni sevk eden sebep nedir?

- Kavmimin basma getirdigin isler herkesçe malumdur. Dedim ki, eger bir yalanci kisi isen senden kurtuluruz. Eger bir peygamber isen zaten sana bildirilir.

Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.) onu cezalandirmadi. Fakat Bisr, yedigi o lokmadan dolayı öldü.

Ibn Ishak dedi ki: Bana Mervan b. Osman b. Ebu Said b. el-Mu-alla söyle haber verdi: Rasûlullah (s.a.v.)'m vefat hastaliginde Bisr b. Bera b. Marur'un kız kardesi onun yanma geldi. Rasûlullah ona söyle dedi:

"Ey Ünimü Bisr! Iste bu anlarda senin kardesinle birlikte Hay-ber'de yedigim lokmadan dolayı kalb damarimin kesilmiş gibi oldugunu hissediyorum."

Ümmü Bîsr dedi ki: Süphesiz Müslümanlar elbette görecekler ki Rasûlullah (s.a.v.), Allah'ın peygamberliği ona ikram ettiği gibi onu şehid olarak da vefat ettirmiştir.

Hafız Ebu Bekir el-Bezzar, Hilal b. Bîsr ve Süleyman b. Yusuf el -Harranî vasitalarıyla Ebu Said el-Hudrî'nin söyle dedigini rivayet etmiştir: Yahudi bir kadın, Rasûlullah (s.a.v.)'a haslanmış bir koyun hediye etti. Halk elini yemeğe uzattıklarında Rasûlullah (s.a.v.) onlara: "Elinizi yemekten çekin. Çünkü koyunun uzuvlarından biri, zehirli olduğunu bana bildirdi." dedi. Koyun sahibi kadına haber gönderip yanına çağırttı. Ona söyle sordu:

- Yemegini zehirledin mi?

- Evet...

- Bunu niçin yaptın?

- Eger yalancı biri isen, insanların senden kurtulmasını ve rahatlarını bulmasını istedim. Eger doğru sözlü bir kimse isen Allah'ın seni bundan haberdar kılacağını anlamak istedim.

Rasûlullah (s.a.v.), elini yemeğe uzattı ve: "Allah'ın adı ile yeyin." dedi. Biz de yedik ve Besmele çektik ve hiç birimize zarar vermedi.

Ben derim ki: Bu rivayette münkerlik ve siddetli bir garabet vardır. Doğrusunu Allah bilir.

Vakidî'nin anlattığına göre Uyeyne b. Hisn, Müslüman olmadan önce rüyasında Rasûlullah (s.a.v.)'in Hayber'i kusattığını görmüş ve bu rüyadan ümitlenerek Rasûlullah (s.a.v.)'la savasip muzaffer olmak dilemiş. Rasûlullah (s.a.v.)'in yanına geldiğinde Hayber'i fethetmiş olduğunu görmüş ve: "Ya Muhammedi Müttefiklerinden -yani Hayber-lilerden- elde ettiğin ganimetleri bana ver." demiş. Rasûlullah (s.a.v.) da ona: "Rüyam ters çevirdin. Yalan söyledin." demiş ve rüyasında görmüş olduğu şeyi ona bildirmişti. Bunun üzerine Uyeyne geri dönmüş, yolda Haris b. Avf onunla karşılaşmış ve ona söyle demişti: "Ben şahadet ederim ki Muhammed, doğu ile batı arasına hakim olacaktır. Yahudiler de bunu bize böyle haber veriyorlar. Şahid ol ki sen, Ebu Rafi Sellam b. Ebi Hukayik'in bana söyle dedigini isittim: "Biz, Peygamberliğinden dolayı Muhammed'i çekemiyoruz. Çünkü o, Beni Harun'dan çıkmıştır ve Allah katından gönderilmiştir. Yahudiler bu hususta bana itaat etmiyorlar. Bizden ona verilecek iki kurban vardır. Biri Yesrib diğeri Hayber'dir."

Haris dedi ki: Ben Sellam'a: "Muhammed yeryüzüne hakim olacak mı?" diye sordum. O da şu cevabı verdi:

"Evet, Musa'ya Tevrat'ı indirene and olsun ki, o, yeryüzüne hakim olacaktır. Ama benim onun hakkında böyle dediğimi Yahudilerin bilmesini

istemiyorum." [1]

Fasil

Ibn Ishak dedi ki: Rasûlullah (s.a.v.), Hayber'i fethettiği zaman Vadi'l-Kura'ya doğru yöneldi, oranın halkını birkaç gece kusatma altında tuttuktan sonra oradan da ayrılarak Medine'ye döndü.

Bundan sonra Ibn Ishak, Rasûlullah'm kölesi Mid'am'm kisasını ve kör bir okun gelip ona isabet ederek öldürdüğünü anlatır. Öldürüldüğünde insanlar: "Şehitliği mübarek olsun." demisler. Bunun üzerine Rasûlullah da onlara su karşılığı vermisti: "Hayir, nefsim kudret elinde bulunan Allah'a yemin ederim ki, Hayber gününde taksimata tabi tutulmadan bunun ele geçirdiği ganimetler, vücudunun üzerinde ateş olarak yanacaktır."

Imam Ahmed b. Hanbel, Yahya b. Said kanalı ile Zeyd b. Halid el-Cühenî'nin söyle dedigini rivayet etmistir: Hayber gününde Rasûlullah'm sahabelerinden Escâli bir adam vefat etti. Durumu Rasûlullah'a anlatıldığında o: "Arkadasinizin namazını kilin." dedi. (Yani ben kilmayacağım demek istedi.) Orada bulunanların yüzünün rengi degisti. Bu durumu yadirdadılar. Bunun üzerine Rasûlullah söyle buyurdu: "Arkadasınız Allah yolunda (ki cihadta) hainlik yaptı." Biz de arkadasimizin esyalarını kontrol ettik. Eşyaları arasında Yahudilerin iki dirhem değerindeki boncuklarını gördük.

Beyhakî'nin anlattığına göre Fezare oğulları, Hayber dönüşünde Rasûlullah (s.a.v.)'la savaşmak istediler. Bunun için de ona karşı bir topluluk meydana getirdiler. Rasûlullah, onlara belirli bir yer tayin ederek orada savaşacağına dair haber gönderdi. Bu iş kesinlesince onlar her bir tarafa kaçışip gittiler.

Daha önceki sayfalarda da anlatıldığı gibi Rasûlullah (s.a.v.), Sa-fiye'nin istibrasından sonra Süddü's-Sahba denilen yerde (Medine dönüş yolunda) gerdege girdi ve Safiye ile evlenisi sebebiyle hays yemeği yapıp düğün yemeği olarak dağıttı. Gerdege girdiği o yerde üç güi^ ikamet etti. Safiye de Müslüman oldu. Rasûlullah, onu azad etti. Onunla evlendi. Mehir olarak onu azad etti. Böylece sahabelerin de anladıkları gibi Safiye, mü'minlerin annelerinden biri oldu. O, Rasûlullah'm arkasında binege binmiş halde iken Rasûlullah, onun üzerine örtü Örttü. Allah ondan razı olsun.

"es-Sire" adlı eserinde Muhammed b. Ishak, söyle demisti: Rasûlullah (s.a.v.), Safiye ile Hayber'de veya yolun bir yerinde zifafa girdi.

Safiye'yi Rasûlullah (s.a.v.) için süsleyip bezeyen ve saçını tarayıp işini düzelten, Ümmü Süleym binti Milhan idi (Bu kadın, Enes b. Ma-lik'in annesidir). Rasûlullah (s.a.v.), kendisinin bir çadırında Safiye ile geceyi geçirdi. Ebu Eyyüp Halid b. Zeyd de (ki bu Beni Neccar'ın kardesidir.) kilicim kusanmış, Rasûlullah (s.a.v.)'a bekçilik yapmisti. Çadırın etrafını

dolasarak geceyi geçirmisti. Nihayet Rasûlullah (s.a.v.) sabahladigi zaman onu çadırin etrafında görüp söyle demisti:

- Ey Eba Eyyüp sana ne oldu?

- Ya Rasulallâh, senin için iste bu kadından korktum. Çünkü o Öyle bir kadindir ki, babasını, kocasını ve kavmini öldürmüssün. Ve kendisi de küfürden henüz yeni ayrılmıştır. Kendisinden korktum.

Anlatildigina göre Rasûlullah (s.a.v.), onun için söyle dua etmisti: "Allah'im! O beni koruyarak geceyi geçirdigi gibi sen de Ebu Eyyüb'ü koru."

Zührî, bana Saidb. Müseyyeb'in söyle dedigini nakletti: "Rasûlullah ve arkadaşlari, Hayber dönüşünde geceyin uykuda kalarak sabah namazini kilmadilar. Aralarında ilk uyanan, Rasûlullah oldu ve söyle dedi:

- Ey Bilal, bize ne yaptin?

- Ya Rasûlallah, senin nefsinin tutan (uykuda birakan), benim de nefsimi tuttu. (Beni de uykuda birakti.)

- Dogru söyledin.

Sonra Rasûlullah (s.a.v.), binek devesini az bir miktar eliyle götürdü. Sonra inip abdest aldı. Ve daha önce kildigi gibi namaz kildi."

Ebu Davud, Ahmed b. Salih kanali ile Ebu Hüreyre'nin söyle dedigini rivayet etmistir: Rasûlullah (s.a.v.), Hayber gazvesinden dönerken bir gece boyunca yol yürüdü. Kery mintikasina vardigimizda Safiye ile gerdege girdi. Ve Bilal'e de: "Bu gece bizi bekle." dedi.

Ebu Hüreyre dedi ki: Bilal'in gözlerini uyku bürüdü. Sirtini yüküne dayamisti. Sabahleyin ne Bilal, ne Rasûlullah, ne de ashabtan hiçbiri uyanmadilar. Günes dogduktan ve üzerlerine vurduktan sonra ilk olarak Rasûlullah uyandı. (Sabah namazini kilmadigindan): "Ey Bilal..." dedi. Bilal:

- Senin nefsinin tutan zat (Allah), benim de nefsimi tuttu (beni uykuda birakti). Anam babam sana feda olsun Ya Rasûlallah, dedi.

Rasûlullah ve arkadaşlari, bineklerini biraz ileriye götürdüler. Sonra Rasûlullah (s.a.v.) abdest aldı. Bilal'e emir verdi. Bilal de kamet getirdi. Rasûlullah da onlara sabah namazim kildirdi. Namazi tamamladiginda söyle buyurdu:

- Bir namazi unutan kisi onu hatirladiginda kilsin. Zira yüce Allah: "Beni anmak için namaz kil." diye buyurmıştır:

Ravi Yunus dedi ki: Ibn Sihab bunu böyle okurdu:

Hafiz Beyhakî dedi ki: Bu hadisenin iki kez vuku bulmus olmasi muhtemeldir. Imran b. Husayn ile Ebu Katade'nin rivayet ettikleri hadiste

Rasûlullah ve sahabelerin uykuda kalıp namaz kilmadıkları anlatılmıştır. Bu rivayette abdest ibriginden de bahsedilmektedir. Su halde bu, iki hadiseden birinde meydana gelmiş veya üçüncü kez meydana gelmiş olabilir.

Hafız Beyhakî'nin ifadesine göre Vakidî, Ebu Katade'nin hadisinden bahsederken bu hadisenin, Tebük gazvesi dönüşünde vuku bulduğunu söylemiştir.

Sonra Beyhakî, İmran b. Husayn'dan rivayette bulunarak Hz. Peygamber ve sahabelerin uykuda kağıp namaz kıl anlayışlarını, iki dagarcığı bulunan kadının hikayesini, ondan nasıl su aldıklarını, o su ile bütün orduyu suya kandirdiklerini ve dagarcıdaki suyun eksilme-digini nakletmiştir.

Buharî, Musa b. İsmail kanalı ile Ebu Musa el-Es'arî'nin söyle dedigini rivayet etmiştir: «Rasûlullah (s.a.v.), Hayber'e gidip gazve yaptı. Hayber'e yöneldiğinde insanlar bir vadinin üzerine çıktıklarında yüksek sesle tekbir getirerek Allahu Ekber, Lâ ilahe illallah dediler. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.) söyle buyurdu: 'Yavas olun. Siz bir sagiri ve gayipta olanı çağırıyorsunuz. Siz isiten ve yakın olan, sizinle beraber olan birine sesleniyorsunuz.' Ben de Rasûlullah'm bineginin arkasında idim. Ben Lâ havle velâ kuvvete illa billah, derken beni isitti ve söyle dedi:

- Ey Abdullah b. Kays!
- Buyur ya Rasûlallah!
- Sana Cennet hazinelerinden bir kelimeyi söyleyeyim mi?
- Evet söyle ya Rasûlallah, anam babam sana feda olsun.
- "La havle velâ kuvvete'dir."

Dogrusu su ki, bu hadise, Rasûlullah ve sahabelerin Hayber'den dönüşleri esnasında vuku bulmuştur. Çünkü Ebu Musa el-Es'arî, Hayber fethinden sonra Medine'ye gelip Müslüman olmuştur. Nitekim bu, önceki sayfalarda da belirtilmiştir.

İbn İshak dedi ki: Rasûlullah (s.a.v.) -bana gelen habere göre- İbn Lukaym el-Absî'ye, Hayber'i fethettiği zaman orada bulunan tavuk veya evlerde beslenen diğer yenilir hayvanlardan birşeyler verdi. Hayber'in fethi safer ayında oldu. Bunun üzerine İbn Lukaym el-Ab-sî, Hayber hakkında söyle bir şiir söyledi:

"Natat kalesi, Rasûlullah tarafından silahi çok şiddetli bir askeri birlikle dövüldü.

Eslem ve Gifar kabilesinin adamları, oranın ortasına dağıldıkları zaman kesin olarak oranın boyun eğdiğini gördüm.

Onlar Beni Amr b. Zur'a'ya sabah erkenden vardılar. Sak kalesinin ahalisi

ise, gündüz siddetli ve kötü durumlara düştüler.

Onlar, oranın çukurlarına malları çektiler ve şehirlerde Öten evcil hayvanlardan başka birsey bırakmadılar.

Her bir kale için Abdüleshel'in veya Beni Neccar'dan onların atlılarından bir isgalci vardır.

Ve Muhacirlerden ki, simaları migferlerin üstünden biliniyor.

Onlar kaçmaya niyetli değildir.

Kesin olarak anladım ki, elbette Muhammed galip gelecektir ve orada safer aylarına kadar ikamet edecektir.

Yahudiler, iste o günde savasta gözleri kör eden tozların altında kaçtılar." [2]

Hayber'de Şehid Olan Sahabeler

Muhacirlerin seçkinlerinden Rebia b. Ekseni b. Sahbere el-Esedî (Beni Ümeyye'nin azadlisidir.), Sakif b. Amr, Rifaa b. Mesruh (Bunlar, Beni Ümeyye'nin müttetikleri idiler.), Abdullah b. Hubeyb b. Uheyb b. Suhaym b. Gire (Beni Sa'd b. Leys kabilesinden olup Beni Esed'in müttetiki ve kız kardeşlerinin oğludur.) şehit olmuştur.

Ensâr'm şehitleri şunlardır: Biser b. Bera b. Marur (Rasûlullah'la birlikte zehirli koyundan yiyen kisidir.), Fudayl b. Numan es-Selmi-yan, Mesud b. Sa'd b. Kays b. Halid b. Amir b. Zürayk ez-Zerkî, Mah-mud b. Mesleme el-Eshelî, Ebu Davyah Harise b. Sabit b. Numan el-Amrî, Haris b. Hatib, Urve b. Mürre b. Süraka, Evs b. Fadl, Üneyf b. Habib, Sabit b. Eslem, Talha, Ummare b. Ukbe (Bir ok darbesiyle öldürülmüştür.), Amir b. Ekva, Seleme b. Arar b. Ekva, (Kilicinin ucu dizine isabet ettiginden şehit olmuştur. Allah ona rahmet etsin), Es-ved er-Raî.

ibn Ishak, bu zatin kışanmi müstakil olarak anlatmistir. Biz bu kışayi, Hayber gazvesinin baş kışimlarında anlattik. Hamd ve minnet Allah'adır.

Ibn Ishak dedi ki: Ibn Hisam'm anlattigina göre Beni Zühre kabilesinden Mesud b. Rebia da Hayber gazvesinde şehit olmuştur. Bu, Kare'den olup onların müttetiki idi. Ensâr'dan da Beni Amr b. Avf kabilesinden Evs b. Katade, Hayber gazvesinde şehit olmuştur. Allah onların tamamından razı olsun. [3]

Haccac B. İlât El-Behzî Olayı

Ibn Ishak dedi ki: "Hayber fethedildiği zaman Haccac b. İlât es-Sülemi el-Behzî, Rasûlullah (s.a.v.) ile konustu ve şöyle dedi:

- Ya Rasûlallah, Mekke'de benim hanımım Ümmü Seybe binti Ebi Talha'mn

yanında malim var (O kadından olma oğlu Müriz b. Haccac vardı.). Mekke tüccarlarının yanında da çeşitli mallarım var. Ya Rasûlallah, bana izin ver.

Rasûlullah, ona izin verince o da şöyle dedi:

- Ya Rasûlallah, söylemem gerekecek bazı şeyler (yalanlar) olacak.

- Söyle dedi.

Böyle diyerek Rasûlullah ona ruhsat verdi. Daha sonra Haccac da ona şöyle dedi:

- Çikip Mekke'ye geldiğim zaman Seniyetül-Beyza'da Kureys'ten bir takım adamlarla karsılaştım. Haberleri araştırıyorlardı. Rasûlul-lah'm durumunu soruyorlardı. Onun Hayber'e gittiği haberi onlara ulaşmıştı. Onlar, Hayber'in ziraat, nüfus ve savunma bakımından Hicaz'ın bir köyü olduğunu biliyorlardı. Bunun için haberleri araştırıyorlardı. Gelen kafilelere soruyorlardı. Beni gördükleri zaman: "Bu Haccac b. İlât'tır." dediler. Benim Müslüman olduğumu bilmiyorlardı. "Vallahi onda haberler vardır." diyerek bana: "Ey Ebu Muhammed, bize haber ver, çünkü bize haber ulaştı ki, o yol kesici (Muhammed) Hayber'e saldırmış. Halbuki orası Yahudi şehridir. Hicaz'ın verimli topraklarıdır." dediler.

Dedim ki: Bu haber bana da geldi. Fakat bende sizin bilmediğiniz bir haber vardır.

Ben böyle deyince devemin iki yanımda kaldılar. Söyle diyorlardı:

- Ey Haccac, söyle bakalım. Dedim ki:

- Öyle bir hezimet oldu ki, onun benzerini şimdiye kadar hiç isitmediniz. Onun ashabi öyle bir şekilde öldürüldü ki, şimdiye kadar onun mislini duymuş değilsiniz. Muhammed de öyle bir esir edildi ki sormayın gitsin! Onu esir edenler şöyle dediler:

- Biz onu Öldürmeyeceğiz. Onu Mekke halkına götüreceğiz ki, onlar onu kendi aralarında, onların adamlarından öldürdüklerinin karşılığında öldürsünler.

Bunun üzerine kalktılar ve Mekke'de bağarmaya başlayarak şöyle dediler:

- Muhammed'i bekleyin. O size getirilecek ve içinde öldürülecektir.

Sonra şöyle dedim:

- Mekke'de malimi toplamam ve alacaklarımı tahsil etmem için bana yardım ediniz. Çünkü ben Hayber'e gitmek istiyorum ki, Muhammed'in ve ashabinin yenilmesinden sonra tüccarlar benden önce oraya gitmeden gidip birşeyler elde edeyim.

Kalktılar ve süratli bir şekilde benim için malimi topladılar. mmima geldim ve: "Benim senin yanında kalmış mallarım vardı. Belki ben Hayber'e

kavusurum ve tüccarlar benden Önce oraya gitmeden alis-veris fırsatlarından bir seylere kavusurum." dedim.

Abbas b. Abdülmuttalib, haberi duyduğu zaman yanima geldi. O sirada tüccar çadırlarından bir çadırdı idim. Bana söyle dedi:

- Ey Haccac, senin getirdigin bu haber nedir?
- Sana söylersem kimseye söylemeden durur musun?
- Evet.
- Buradan git ki seninle yalnız olarak bulusalim. Çünkü gördüğün gibi ben malimi toplamaktayim.

O da ben isimi tamamlayincaya kadar yanımdan ayrıldı. Mekke'de benim için olan herseyi toplamayı bitirdigim ve çıkmaya yöneldigim zaman Abbas'la bulustum ve ona söyle dedim:

- Ey Ebu Fadl, benim verecegim haberi sakla. Çünkü üçgün için de yakalanmaktan korkuyorum. Sonra diledigin zaman söyle.

Abbas:

- Olur, yaparım, dedi.

Ona söyle dedim: "Vallahi ben senin kardesinin oglunu (Rasûlul-lah'i), Hayber hükümdarlarının kızma güveyi olarak gördüm. Yani Safiye ile evlendi. O Hayber'i fethetti ve oradakileri çıkartti. Orası şimdi onunla ashabinin oldu.

- Sen neler söylüyorsun ey Haccac?
- Evet vallahi durum böyledir. Duydugun bu haberi sakla. Ben Müslüman oldum ve sadece malimi almak için buraya geldim. Baskalarının eline geçmelerinden korkuyordum. Üç gün geçtiği zaman durumu açıkla. Durum senin arzu ettiğin gibidir.

Nihayet üçüncü gün olunca Abbas, süslü bir elbiseyi giyindi ve haluk denen güzel bir koku süründü. Bastonunu eline aldı. Sonra çıkıp Ka'be'ye geldi, tavaf etti. Kureysliler, onu gördükleri zaman söyle dediler:

- Ey Ebu Fadl, vallahi senin bu yaptığın musibetin sıcaklığının verdiği bir sertlik ve yigitliktir senin bu yaptığın.
- Sizin kendisine yemin ettiğiniz Allah'a yemin ederim ki, Mu-hammed Hayber'i fethetmistir. Onların hükümdarlarının kızı ile evlenmistir. Mallarını ve orada olan herseyi almıştır. Orası, onunla ashabinin olmuştur.
- Bu haberi sana kim getirdi?
- Size haberi veren kimse getirdi. Sizin yanınıza Müslüman olarak girdi. Malini aldı. Muhammed'e ve onun ashabına kavusmak için gitti ki, onunla

birlikte olsun.

- Ey Allah'ın kulları! Allah d smani kaçıp kurtuldu. Ama vallahi eger bilseydik, elbette bizim elimizden çekecegi vardı. Ravi diyor ki: Çok geçmeden onlara bu haber ulasti." Imam Ahmed b. Hanbel, bu hadisenin senedini söyle nakletmis-tir: Abdürrezzak, Sabit kanalı ile Enes'in söyle dedigini rivayet etmistir: "Ras lullah (s.a.v.), Hayber'i fethedince Haccac b. İl t ona söyle

dedi:

- Ya Ras lallah, Mekke'de malim ve ailem var. Onların yanına gitmek istiyorum. Orada senin aleyhinde sözler veya baska birsey söyleyebilir miyim?

Ras lullah (s.a.v.), ona diledigi gibi konusma iznini verdi. O da yola ıktı. Karisinin yanına geldi. Eve vardığında ona:

- Yanındaki mallarımı topla. Çünkü ben Muhammed'den ve ashabından elde edilen ganimetleri satın almak istiyorum. Muhammed ve ashabının malları ganimet olarak ele geirilmistir, dedi.

Bu haber Mekke'de yayıldı. Müslümanlar kendi k selerine çekilip  z ld ler. M sr kler de sevinç ve ferahlarını aıga vurdular. Bu haber, Abbas'a da ulasti. Evine  kt . Yerinden kalkamaz oldu. Mamer dedi ki: Osman el-Hazrec , bana Miksam'm söyle dedigini nakletti: Kusem adındaki oglunu aldı. Sirt  st  uzandı. Basını gögsünün üzerine koyup söyle dedi:

"Ey sevgili Kusem, sen burnu iyi koku alana benzersin. Davar sahibi oğlum. İddia edenlerin sözlerine ragmen sen benim sevgili oğlumsun."

Sabit, Enes'in söyle dedigini rivayet etmistir: Abbas, daha sonra kölelerinden birini Haccac b. İl t'a gönderip su haberi ilette:

"Yazıklar olsun sana ne haber getirdin? Sen neler diyorsun? Allah'ın vaad ettiği, senin getirdiğin haberden daha hayirlidir."

Haccac b. İl t, Abbas'm kölesine söyle cevap verdi.

"Ebu'l-Fadl'a (Abbas'a) selam söyle ve ona de ki, kendisiyle basba-sa g r sebilmem için odalarından birini bana tahsis etsin. Çünkü vereceğim haber onu sevindirecektir."

Köle, Abbas'ın yanına döndü. Eve varınca ona:

- Ey Eba Fadl! Sana müjdeler olsun! dedi.

Abbas da sevincinden dolayı yerinden fırlayıp kölenin gözlerinin arasını öptü. Köle, Haccac'm söylediklerini ona nakletti. Bunun  zerine Abbas, köleyi azad etti. Sonra Haccac, Abbas'ın yanına gelip, Ras lullah (s.a.v.)'in Hayber'i fethettiğini ve Hayberli Yahudilerin mallarını ganimet olarak

aldigini haber verdi. Allah'in bildirdigi sehim üzerine mallarini taksim ettigini, Hüey kizi Safiye'yi kendisi için seçtigini, onunla evlendigini, Safiye'yi serbest biraktigini dilerse onu azad edip evlenecegini, dilerse ailesine gönderecegini söylemesi üzerine Safiye'nin azad olup Rasûlullah (s.a.v.)'m zevcesi olmayi yegledigini haber verdi ve şöyle dedi:

"Ama ben buradaki mallarimi toplamak ve tekrar geri dönmek için buraya geldim. Rasûlullah (s.a.v.)'dan yalan haber vermek için izin istedim. O da bana izin verdi. Simdi sen üç gün benim bu durumumu gizle, sonra diledigin gibi açıkla."

Haccac'm karisi, yanindaki ziynetleri ve esyalari toplayip Hac-cac'a verdi. Haccac da bu mallari alip götürdü. Üç gün sonra Abbas, Haccac'm karisinin yanma gelip:

- Kocan ne yaptı? diye sordu. O da kocasinin falan günde çekip gittigini haber verip şöyle dedi:

- Ey Eba Fadl, Allah seni hüz ünlendirme sin. Sana ulasan haber bizim de zorumuza gitti.

- Evet. Allah beni hüzünlendirmesin. Ama Allah'a hamdederim ki, bizim sevinecegimiz haberi aldik. Allah, Rasûlüne, Hayber'in fethini nasib etti. Oradaki Yahudilerin mallari Allah'in belirledigi paya göre taksim edildi. Rasûlullah (s.a.v.) da Safiye'yi kendine ayirdi. Eger kocana ihtiyacin varsa çabuk ona ulas.

- Vallahi dogru söyledigini sanıyorum. Öyle degil mi?

- Ben dogru sözlüyüm. Durum, sana haber verdigim sekildedir. Sonra Abbas, oradan çekip gitti ve Kureyslilerin meclisine vardı.

Abbas oradan geçerken onlar:

- Ey Eba Fadl, hayirdan baska birseyle karsilasma emi?

- Allah'a hamd olsun. Ben hayirdan baska birseyle karsilasmam. Haccac b. İlât, Allah'in Hayber fethini Rasûlüne nasib ettigini ve oradaki Yahudilerin mallarinin, Allah'in belirttiği paya göre taksim edildigini ve Rasûlullah'm Safiye'yi kendisi için ayirdigini bana haber verdi. Bu haberi üç gün süre ile gizlememi benden istedi. O malini ve buradaki esyalarini toplamak için buraya gelmistti. Sonra çekip gitti.

Ravi diyor ki: Cenâb-i Allah, Müslümanlarda bulunan üzüntü ve kederi müsriklere döndürdü. Üzüntülü olarak evlerine kapanmis olan Müslümanlar çıkıp Abbas'm yanina geldiler. O da onlara bu haberi olduğu gibi anlatti. Müslümanlar sevindiler ve içlerindeki öfke ve üzüntüyü müsriklere döndürdüler.

Musa b. Ukbe de, "Megazi" adli eserinde bu olayi şöyle anlatir: "Kureysliler,

bu hususta kendi aralarında karsilikli bahse girmisler; bir kısmi: "Muhammed ve ashabi galip gelecektir." diyor, bir kısmi da: "İki müttefik ile Hayber Yahudileri galip geleceklerdir." diyorlardi. Haccac b. İlât es-Sülemi el-Behzî Müslüman olmus, Rasûlullah (s.a.v.)'la birlikte Hayber fethinde hazır bulunmustu. Ümmü Seybe (Abdüddar b. Kusayy'in kız kardesi) adındaki kadınla evli idi. Hac-cac'in çok mali ve serveti vardı. Beni Süleym arazisindeki madenler ona aittir. Rasûlullah (s.a.v.), Hayber'i hakimiyeti altına alınca Haccac, Mekke'deki mallarını toplamak ve getirmek üzere Mekke'ye gitmek için Rasûlullah'tan izin istedi. Rasûlullah da ona gereken izni verdi.

Süheylî dedi ki: Haccac b. İlât'm İslâm'a girişine sebep olarak, onunla cinler arasında geçen tuhaf bir hadiseyi nakletmistik. Haccac, Nasr'in babasıdır. Ömer b. Hattab, Nasr'i -Medine cariyelerinden bazılarını bastan çıkarmasından dolayı- Medine'den sürgün etmişti. Fe-ria binti Hümam (Haccac b. Yusuf es-Sakafî'nin annesi), onun hakkında söyle demistir:

"Nasil olsa Nasr b. Haccac'a ulaşamıyorum.

Bari içki içmeye yol yok mu ki gidip içeyim."

Sürgüne gönderilen Nasr, Sam'a gittiğinde Ebu Esved es-Süîe-mî'nin karısına asik oldu ve kara sevdaya tutulup hastalandi. Bu yüzden öldü.

Ibn İshak dedi ki: Hayber gazvesi hakkında söylenen siirlerden biri de Hassan'in su siiridir:

"Hayber halki, topladıkları ekinlerini ve hurmalarını savunmasız bıraktılar.

Ne kötü savastılar. Ölümünden hoslanmadılar. Korulukları ele geçirildi. Ellerinden alındı ve yaramaz kötü huylu bir kimsenin zelil, hakir kimsenin fiilini kendileri işlemeyi kabullendiler.

Ölümünden mi kaçarlardı? Halbuki cilizların ölümü güzel bir ölüm değildir."

Ibn Hisam'in, Ebu Zeyd el-Ensârî'den naklettigine göre Ka'b b. Malik de bu hususta söyle bir siir söylemistir:

"Biz Hayber'e ve onun nehirlerinden su içilen mevkilerine avucu-nun tüysüz, damarları yigit bir koruyucu ile geldik.

Hedeflere ulaşmakta süratle kosan, güçlü, her buluşma yerinde düşmanların üzerine atılan atlarla geldik.

Biz, her kis gününde çömleklerinin altında yanan atesin külü büyük olan, Hind demirinden yapılmış Mesref köyüne ait kiliç ağızlarıyla çok vurucu kimseleriz.

Eğer şahadete isabet ederse, öldürmeyi bir övgü olarak gören;

Şehidliği Allah'tan bekleyen ve Ahmed ile muzaffer olmayı, kurtulsa

ermeyi de Allah'tan uman kimseleriz.

Muhammed'i, korunmasi gereken seyleri, dili ve eli ile koruyup savunan kimseleriz.

Ve ona süphelendigi her isten dolayi yardim eden, Muhammed'in cani önünde bir cani harcayan kimseleriz.

Ihlasli olarak gayb ile olan haberleri tasdik eden, bununla yarin üstünlük ve kurtulusu, feyz ve necat bulmayi dileyen kimseleriz." [4]

Peygamber (S.A.V.)'In Vadi'l-Kura'ya Ugramasi Ve Oradaki Yahudi Bir Kavmi Kusatip Onlarla Antlasma Yapmasi

Vakidî, Abdurrahman b. Abdülaziz kanali ile Ebu Hüreyre'nin söyle dedigim rivayet etmistir: Rasûlullah (s.a.v.)'la birlikte Hayber¹ den çikip Vadi'l-Kura'ya gittik. Rüfaa b. Zeyd b. Vehb el-Cüzamî, Rasûlullah (s.a.v.)'a Mid'am adinda siyahi bir köle hediye etmistî. Bu köle, Rasûlullah (s.a.v.)'m binegini hazirliyordu. Vadi'l-Kura'ya indigimizde Yahudilerin yanma yaklastik. Araplardan bazi kimseler oraya geldiler. Bir ara Mid'am, Rasûlullah'm binegini çöktürmekte idi. Yahudiler, ok atarak bizi karsiladilar. Biz henüz yerlesmemis ve tabiye yapmis degildik (mevzilere girmemistik). Onlar, kalelerinden bize nara atiyorlardi. Bu esnada hedefini kaybetmis, saskin bir ok gelip Mid'am'a isabet etti ve onu öldürdü. Bunun üzerine insanlar: "Mid'-am'a Cennet mübarek olsun." dediler. Rasûlullah (s.a.v.) da onlara su karsiligi verdi:

"Hayir! Nefsim kudret elinde bulunan Zat'a yemin ederim ki, Hayber gününde paylasilmaya tabi tutulmamis ganimetlerden bunun aldigi mallar kendisinin üzerinde ates olarak yanacaktır." İnsanlar bu sözleri duyunca adamin biri, Rasûlullah (s.a.v.)'a bir veya iki ayakkabi bagi getirdi. Bu baglan gören Rasûlullah (s.a.v.), getiren adama söyle dedi:

"Atesten bir veya iki ayakkabi bagi."

Vakidî dedi ki: Rasûlullah (s.a.v.), ashabini savas için mevzilen-dirdi. Ve onlari siraya koydu. Bayragini Sa'd b. Ubade'ye, bir sancagi Habbab b. Münzir'e, bir sancagi Sehi b. Hanif e, bir sancagi da Abbad b. Bisir'e verdi. Sonra düşmani Islâm'a davet ederek onlara dedi ki: Eger Müslüman olursaniz canlarinizi, mallarinizi korursunuz. Hesabiniz da Allah'a kalir.

Düşmandan bir adam ortaya çıktı. Mübareze için adam istedi. Karsisina Zübeyr b. Avvam çıktı ve onu öldürdü. Sonra düşmandan baska bir adam ortaya çıktı. Mübareze yapmak istedi. Karsisina Hz. Ali çıktı ve onu öldürdü. Nihayet Hz. Ali, düşmandan onbir kisiyi öldürdü. Onlardan her birini öldürdüğünde geride kalanlari Islâm'a davet ediyordu.

O gün namaz vakti geldiğinde Rasûlullah (s.a.v.), ashabina namaz

kildiriyor, sonra dönüp düşmanı İslâm'a, Aziz ve Celil olan Allah'a ve Rasûlüne davet ediyordu. Aksama dek onlarla savasti. Ertesi gün, günes bir mizrak boyu yükseldiginde teslim oldular. Rasûlullah, orayı zorla (kuvvet kullanarak) fethetti. Malları ganimet olarak Ce-nâb-i Allah, Müslümanlara nasib etti. Müslümanlar, çok miktarda mal ve esya ele geçirdiler.

Rasûlullah (s.a.v.), Vadi'l-Kura'da dört gün ikamet etti. Ele geçirdiği ganimetleri ashabına taksim etti. Arazi ve hurmalıkları Yahudilerin ellerinde bıraktı. Yarıcılık usulü ile onlara teslim etti. Rasûlullah (s.a.v.)'m Hayber, Fedek ve Vadi'l-Kura'yi ele geçirdiğini haber alan Teyma Yahudileri cizye vermek üzere Rasûlullah'la sulh antlaşması yaptılar. Böylece mallarını ellerinde tutmayı basardılar.

Hız. Ömer, Hayber ve Fedek Yahudilerini memleketlerinden çıkardığında Teyma ve Vadi'l-Kura Yahudilerini memleketlerinden çıkarmadı. Çünkü onlar Sam diyarına dahil idiler. Hız. Ömer, Vadi'l-Kura ile Medine arasını Hicaz'dan sayıyordu. Öte taralıni ise Sam'dan sayıyordu.

Rasûlullah (s.a.v.), daha sonra Hayber ve Vadi'l-Kura isini tamamlayınca Medine'ye döndü. Allah, oraların mallarını ona ganimet olarak verdi.

Vakidî, Yakub b. Muhammed kanalı ile Ümmü Ammare'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir: Cüruf te Rasûlullah (s.a.v.)'m şöyle dediğini isittim:

"Yatsi namazından sonra kadınlarınızın yanma aniden girmeyin." Kabiliden bir adam sefere çıkmısti. Aniden karısının yanma geldi ve hoslanmadığı durumlarla karsilasti. Onu serbest bıraktı, ama ayrılmadı. Karisinden bosanmaya gönlü razı olmadı. Çünkü ondan çocukları vardı, karisini da seviyordu. Rasûlullah (s.a.v.)'m mezkur emrine muhalefet etti ve hoslanmadığı durumlarla karsilasti. [5]

Fasil

Buharî ve Müslim'in sahihlerinde belirtildigine göre Rasûlullah (s.a.v.), Hayber'i fethettiginde oranın Yahudileri ile yarıcılık antlaşması yaptı. Yani oradan elde edilecek hurma ve ekinlerin yarisini onlara vermek üzere Hayber arazileri ve hurmalıkları üzerinde çalışmalarına müsaade etti. Bu hadisin bazı lafızlarında varid olduğuna göre Rasûlullah (s.a.v.), onların kendi malları üzerinde çalışmalarını kabul etmiştir. Bazı rivayetlerde ise Rasûlullah (s.a.v.), onlara şöyle demistir: "Diledigimiz müddetçe sizi bunların üzerinde bırakiriz."

Sünen'de anlatildigina göre Rasûlullah (s.a.v.), ürünlerin olgunlaşması esnasında Abdullah b. Revaha'yi Hayber'e gönderir, o da ürünlerin miktarını takdir eder ve Müslümanların payına düşeni onlardan alirdi. Abdullah b. Revaha, Mu'te savaşında öldürölüp şehid e-dildiginde, Rasûlullah (s.a.v.), Cabbar b. Sahr'i oraya gönderdi.

Muhammed b. Ishak dedi ki: Ibn Sihab'a sordum: «Rasûlullah (s.a.v.), Hayber hurmaliklarini oranin Yahudilerine nasil verdi?

Bana su cevabi verdi: Rasûlullah (s.a.v.), savastan sonra Hayber'i zorla aldi. Hayber, Allah'in ona ganimet olarak verdigi bir yerdi. Rasûlullah da orayi bese ayirdi ve Müslümanlar arasinda taksim etti. Savastan sonra Hayberlilerden sürgüne razı olanlari Rasûlullah çağirip şöyle dedi:

"Eger dilerseniz bu mallan, üzerinde çalışmanız sarti ile size veririm. Ürünleri, bizimle sizin aranızda yari yariya olsun. Allah'in sizi tutacağı bir müddetle sizi burada bırakayım."

Onlar da kabul ettiler ve bu sart üzere Hayber arazilerinde ve hurmaliklarında çalıştilar. Rasûlullah (s.a.v.), Abdullah b. Revaha'yi oraya gönderiyor, o da oranin ürünlerini taksim ediyor ve miktarini tahmin etmede onlara adaletli davranıyordu.

Cenâb-i Allah, Peygamber (s.a.v.)'i vefat ettirince, Ebu Bekir, Rasûlullah vefat edinceye kadar ora üzerine onlarla yapmış olduğu muamele üzerine orayi onların elinde bırakti. Sonra Hz. Ömer'in halifeliginin ilk zamanında Ömer de öylece bırakti. Sonra Rasûlullah (s.a.v.)'m ruhunu Allah'in kabzetmiş olduğu hastalığında: "Arap yarımadasında iki din bir arada bulunmamalıdır." hadisi Ömer'e ulasti. Bunun üzerine Ömer, bu meseleyi arastirdi. Nihayet bu hadisin gerçek olduğunun delilleri kendisine vardı. Bunun üzerine Yahudilere haber gönderip şöyle dedi:

"Süphesiz yüce Allah, sizin sürgün edilmenize izin vermistir. Bana söyle bir hadis gelmistir: Rasûlullah (s.a.v.), bir ara söyle demistir: "Elbette Arap yarımadasında iki din bir arada bulunmamalıdır. O halde Yahudilerden kimin yanında Rasûlullah (s.a.v.)'dan bir ahid varsa onu bana getirsin. Onun için o ahdi infaz edeyim. Yahudilerden, kendisinde Rasûlullah (s.a.v.)'dan bir ahid bulunmayan kimseler ise buralari tahliye etmeye hazırlansınlar."

Böylece Hz. Ömer, onlardan, yanında Rasûlullah (s.a.v.)'dan bir ahid bulunmayan kimseleri sürgün etti.»

Ben derim ki: Hicri 300. seneden sonra son dönemlerde Hayber Yahudileri, Rasûlullah tarafından kendilerine verilmiş bir yazi bulundugunu ve bu yazida kendilerine cizye tarh edilmiş olduğunu iddia etmişlerdir. Bazi âlimler bu yaziya aldanmışlar, hatta cizyenin kendilerinden düşürölmesi gerektiğini söylemişlerdir. Mesela, Safî-îlerden Seyh Ebu Ali b. Hayrun bu görüstedir. Aslında bu asilsiz bir yazidir, uydurmadır. Ben çeşitli vecihlerden bunun asilsizliğini açıkladım. Buna dair müstakil bir eser yazdım.

"Mesâil" adli eserinde Ibn Sabbag, "Talik" adli eserinde Seyh Ebu Hamid

gibi Safiî ashabından bazı âlimler, kendi kitaplarında bu yazıya değinmişler ve asilsiz olduğunu söylemişlerdir. İbn Mesleme de bunu reddetmek için müstakil bir cüz tasnif etmiştir. Hicri 700. seneden sonra Yahudiler, tekrar bu konuda harekete geçmişler ve ashabın kendi kitaplarında isaret ettikleri yazının bir nüshasını ortaya çıkarmışlardır. Ben bunu ele aldığım da yalan ve uydurma olduğunu gördüm. Güya bu yazının Rasûlullah tarafından kendilerine verilmiş olduğuna dair Sa'd b. Muaz'm şahitliği varmış. Oysa Sa'd, Hayber fethinden önce vefat etmiş bir sahabedir. Yine bu yazının Muaviye b. Ebu Süfyan tarafından da doğruluğuna dair şahadet varmış. Oysa Ebu Süfyan oğlu Muaviye, o sıralarda henüz Müslüman olmuş değildi. Bu yazının son kısmında da şöyle bir ifade vardır: "Bunu Ebu Ta-lib oğlu Ali yazdı." Bu da hata ve yanlışlıktır. Bu yazıda cizye tarhından bahsedilmektedir. Oysa o zamanlar cizye henüz mesru kılınmış değildi. Cizye, ilk olarak Necranlılar hakkında mesru kılınmış ve onlardan alınmıştır. Ve yine anlatıldığına göre bunlar, hicri dokuzuncu senenin başlarında bir heyet olarak Rasûlullah'a gelmişlerdir. Doğrusunu Allah bilir.

İbn İshak, Nafi kanalı ile İbn Ömer'in şöyle dediğini rivayet etmiştir: Ben, Zübeyr ve Mikdad b. Esved, Hayber'deki mallarımızın yanına gittik ki, onların bakımını yapalım. Geldiğimiz zaman mallarımızın basına dağıldı.

Gecenin karanlığında yatagımda uyumakta iken bana saldırıldı. Kollarım (nerdeyse) dirseklerden itibaren ayrılıyordu. Bağırduğım zaman iki arkadaşım benim yanıma geldiler. Bağırmaya başladılar. "Bunu sana kim yaptı?" diye sordular. Ben de bilmiyorum, dedim. Ellerime gereken bakımı yaptılar ve beni Hz. Ömer'in yanına getirdiler. O da dedi ki:

"İşte bu, Hayber Yahudilerinin yaptığıdır." Sonra halk içinde kalktı, onlara şöyle bir hitapta bulundu:

- Ey insanlar! Rasûlullah (s.a.v.), Hayber Yahudileriyle, dilediğimiz zaman onları sürebileceğimiz şartı üzerine muamele yapmıyordu. Abdullah b. Ömer'in üzerine saldırmışlar ve onun ellerini yarmışlar-ıdır. Sizin de bundan haberinizi olmuştur. Bundan Önce de Ensârî'nin üzerine saldırmışlardı. Onların bunu yaptıklarından süphemiz yok. Orada bizim onlardan başka bir düşmanımız yoktur. Su halde Hay-ber'de kimin malı varsa malının basına gitsin. Çünkü ben, Yahudileri sürgün edeceğim.

Böyle dedi ve Yahudileri Hayber'den çıkarıp sürdü.

Ben derim ki: Ömer b. Hattab'm Hayber de payı vardı ve bu payını Allah yoluna vakfetmişti. Vakfiyesinde Rasûlullah'ın isaret ettiği şekilde bir şart ileri sürmüştü. Nitekim bu, Buhârî ve Müslim'in sahihlerinde sabittir. Vakfiyesinde, bu vakıf mallarım kendi oğullarından ve kızlarından en çok hangisi doğru yolda ise, onun yönetmesini şart koştum. [6]

Ebu Bekir Es-Siddik'in, Beni Fezara Seriiyesi

Imam Ahmed b. Hanbel, Behz ve Ikrim b. Ammar kanali ile Se-leme'nin söyle dedigini rivayet etmistir: "Ebu Bekir Ibn Kuhafe ile birlikte sefere çıktik. Rasûlullah (s.a.v.), onu basimiza emir tayin etmistir. Beni Fezara kabilesine gazve yaptik. Onlarin sularina yaklastigimizda Ebu Bekir bize emir verdi. Biz de emir üzerine mola verip konakladik. Sabah namazini kildigimizda Ebu Bekir bize yagma için emir verdi. Bize dogru gelen kimseleri öldürdük. Sonra baktim ki insanlardan aralarinda çocuk ve kadinlarin da bulunduğu bir grup daga dogru kosuyor. Ben de peslerine düstüm. Benden önce daga ulasmalarindan korktum. Onlara ok attim. Attigim oklar onlarla dagin arasina düstü. Onlari önüme katip Ebu Bekir'in yanma, su basina getirdim. Aralarinda FeZaralilardan bir kadin vardi. Üzerinde deriden mamul eski bir kürk vardi. Yaninda da bir kizi vardi ki, Araplarin en güz eli erinden di. Ebu Bekir, onun kizini bana ganimet olarak verdi. Ben de Medine'ye gelinceye kadar onun peçesini açmadim. Yine peçesini açmadan geceledim. Rasûlullah (s.a.v.) ertesi gün çarsida benimle karsilasti ve bana: "Ey Seleme! Kadini bana hibe et." dedi. Ben de: "Allah'a yemin ederim ki ya Rasûlallah, onu çok begendim. Ama üzerinden hiçbir elbisesini indirmedim. Peçesini açmadim." dedim. Rasûlullah (s.a.v.) sustu. Ve beni birakti. Ertesi gün yine Rasûlullah, pazarda benimle karsilasti ve bana: "Ey Seleme, o kadim bana hibe et." dedi. Ben de: "Ya Rasûlallah! Allah'a yemin ederim ki o kadin çok hosuma gitti, ama peçesini henüz açmadim." dedim. Rasûlullah sustu ve beni birakti. Yine ertesi gün çarsida Rasûlullah, benimle karsilasti ve bana; "Ey Seleme! Allah için, baban için o kadini bana hibe et." dedi. Ben de: "Ya Rasûlallah! Allah'a yemin ederim ki, ben onun peçesini henüz açmis degilim. O senin olsun." dedim. Rasûlullah (s.a.v.), Mekkelilere haber gönderdi. Onlarin ellerinde Müslümanlardan bazi esirler vardi. Bu kadini onlara vererek, Müslüman esirleri onlardan kurtardi."

Bunu, Müslim ve Beyhakî rivayet etmislerdir. [7]

Hiz. Ömer'in, Mekke'ye Dört Mil Mesafedeki Hevazin Topragina Düzenledigi Seriiye

Beyhakî, Vakidî kanaliyla yaptigi bir rivayette söyle demistir: "Rasûlullah (s.a.v.), Beni Hilal'den bir kilavuz ve otuz süvari ile Hiz. Ömer b. Hattab'i, Hevazin taraflarina gönderdi. Bunlar geceleyin yürüyor, gündüzün gizleniyorlardi. Hevazin beldesine yaklastiklarinda Hevazinliler onlardan kaçtilar. Hiz. Ömer de Medine'ye geri döndü. Ona: "Has'aralilarla savasmaya var mism?" diye soruldu. O da su cevabi verdi:

- Rasûlullah (s.a.v.) bana, sadece Hevazinlilerle kendi diyarlarinda savasmami emretti." [8]

Abdullah B. Revaha'nin, Yesir B. Rizzam El-Yahudiye Seriiyesi

Beyhakî, Zührî'nin söyle dedigini rivayet etmistir: Rasûlullah (s.a.v.), aralarında Abdullah b. Revaha'nin da bulunduğu otuz kisilik atlı bir birlik basında Abdullah b. Revaha'yi, Yesir b. Rizzam el-Ya-hudiye gönderdi. Bunlar Hayber'de onun yanına geldiler. Rasûlullah (s.a.v.), Yesir b. Rizzam'm kendisine karsi savasmak için Gatafanlıları topladığı haberini almisti. Seriiye onun yanına geldi ve ona söyle dediler: Rasûlullah (s.a.v.), seni Hayber'e vali yapmak için bizi sana gönderdi.

Bu sözlerim sürekli söylediler. Nihayet Yesir b. Rizzam, otuz adamıyla birlikte bu seriiyenin pesine takildi. Beraberce yola çıktılar. Yesir'in her adamının arkasına Müslümanlardan bir adam takildi. Yola koyuldular, Karkaretü Niyara (Burası Hayber'e altı mil mesafedeki bir yerdir.) vardıklarında Yesir b. Rizzam, bunlarla birlikte yola çıktığına pisman oldu. Elini Abdullah b. Revaha'nin kilicina uzatti. Abdullah b. Revaha durumu farketti. Devesini ondan uzaklastirdi. Sonra adamlarını öne sürdü. Nihayet bir fırsatını bulup Yesir'in ayagina bir darbe vurdu ve ayagini kopardi. Yesir de Neb agacından yapılmış bir bastonu elinde tutuyordu. Bastonu ile Abdullah b. Revaha'nin yüzüne vurdu ve basını yarıdı. Müslümanlardan da her biri önündeki Yahudiye saldırdı. Ve Yahudileri öldürdüler. Sadece bir Yahudi onlara zorluk çıkardı. Müslümanlardan herhangi biri isabet almadı. Rasûlullah (s.a.v.), Abdullah b. Revaha'nin yarasına tükürdü. Yarası iyileşti. İltihaplanmadı. Abdullah, vefat edinceye kadar bu yarasından eziyet görmedi. [9]

Besir B. Sa'd Seriiyesi

Beyhakî, Vakidî kanalıyla rivayet etti ki Rasûlullah (s.a.v.), otuz kadar süvari ile birlikte Besir b. Sa'd'ı Fedek diyarındaki Beni Mürre kabilesinin üzerine gönderdi. Besir, onların davalarını önlerine katti. Beni Mürre, Besir b. Sa'd'la savastı. Yanındaki adamların bir çoğunu öldürdüler. O gün Besir, büyük bir sabır gösterdi ve siddetle savastı. Sonra Fedek diyarına sigindi. Orada Yahudilerden bir adamın yanında geceledi. Sonra Medine'ye geri döndü.

Vakidî dedi ki: Sonra Rasûlullah (s.a.v.), sahabelerin büyüklerinden bir cemaatle birlikte onlara Galip b. Abdullah'ı gönderdi. Bu se-riyyede Üsame b. Zeyd, Ebu Mesud el-Bedrî ve Ka'b b. Ucre de vardı.

Daha sonra Vakidî, Üsame b. Zeyd'in Mirdas b. Nuheyk'i -Beni Mürre'nin müttefikleri- öldürüşünü ve kiliciyle onun üzerinde dururken Lâ ilahe illâh deyişini, bu hareketinden ötürü sahabelerin onu kinayışlarını ve onun da bu hareketinden dolayı pisman olduğunu anlatır.

Bu kıssayı, Yunus b. Bükeyr de Beni Seleme kabilesinden bir ihtiyar

kanaliyla Seleme ogullarından bazı kimselerin anlattıklarım nakletmiştir. Buna göre Rasûlullah (s.a.v.), Galip b. Abdullah el-Kelbî'yi, Beni Mürre diyarına göndermiş, o da Mirdas b. Nuheyk'i görmüş, Üsame de Mirdas'i öldürmüştür.

Ibn İshak, Muhammed b. Üsame kanalı ile Üsame b. Zeyd'in söyle dedigini rivayet etmiştir: "Ben ve Ensâr'dan bir adam, Mirdas b. Nuheyk'i yakaladık. Kilicimizi çektiğimizde adam: "Eshedü en lâ ilahe illallah" dedi. Biz de ondan vazgeçmedik ve nihayet onu öldürdük. Rasûlullah (s.a.v.)'m "yanına vardığımızda durumu ona anlattık. O da söyle dedi:

- Ey Üsame! Lâ ilahe illallah diyen adama ne yaptın?

- Ya Rasûlallah, o ölümden kurtulmak için böyle dedi. - Ey Üsame! Lâ ilahe illallah diyen adama ne yaptın?

Kendisini hak peygamber olarak gönderen Allah'a yemin ederim ki, Rasûlullah bu sözünü defalarca tekrarladi. Nihayet ben; "Keske o güne kadar Müslüman olmamış olsaydım da sadece o gün Müslüman olmuş olsaydım ve o adami da öldürmüş olmasaydım." diye içimden geçirdim ve dedim ki:

- Lâ ilahe illallah diyen bir adami artık öldürmeyeceğime dair Allah'a söz veriyorum.

Rasûlullah:

- Benden sonra ya Üsame, dedi. Ben de:

- Senden sonra, dedim."

imam Ahmed b. Hanbel, Hüseyim b. Besir kanalı ile Üsame b. Zeyd'in söyle dedigini rivayet etmiştir:

Rasûlullah (s.a.v.), bizi Cüheyne'den Harekeye gönderdi. Sabahleyin onlara hücum ettik. Onlardan Öyle bir adam vardı ki, kavim üzerimize geldiğinde onlar arasında bize karşı en şiddetli savasan o idi. Halk arkasını dönüp bizden uzaklaşırken onları korur idi. Ben ve Ensâr'dan bir adam onu yakaladık. Üzerine vardığımızda, "Lâ ilahe illallah" dedi. Ensâr'dan olan adam ondan uzaklastı. Ama ben onu Öldürdüm. Bu haber Rasûhillah'a ulaşınca bana söyle dedi:

- Ey Üsame! Lâ ilahe illallah dedikten sonra mi onu öldürdün?

- Ya Rasûlallah, o ölümden kurtulmak için böyle dedi. Rasûlullah, bu sözünü defalarca tekrarladi. Öyle ki ben, "O güne kadar Müslüman olmamış olsaydım, keske o gün Müslüman olsaydım." diye içimden geçirdim."

Bu hadisi Buhari ve Müslim de rivayet etmişlerdir.

Ibn Ishak, Yakub b. Utbe kanali ile Cündüb b. Mekis el-Cühenî1-nin söyle dedigini rivayet etmistir: «Rasûlullah (s.a.v.), Galib b. Abdullah el-Kelbî'yi Kedid mintikasindaki Beni Mülevvîh'e gönderdi ve onlara hücum etmesini emretti. Ben de onun seriyyesinde bulunuyordum. Yola koyulduk. Kudeyd'e (Kadid?) vardigimizda Haris b. Malik b. Bersa el-Leysî ile karsilastik. Onu yakaladik. Bize söyle dedi: "Ben Müslüman olmak için geldim."

Galip b. Abdullah ona söyle dedi:

- Eger Müslüman olmak için geldiysen bir gün ve bir gece müddetle bagli kalman sana zarar vermez. Ama baska bir niyetle gelmis isen, seni baglamakla senin serrinden kurtulmus oluruz.

Galip b. Abdullah, onu bagladi. Basina nöbetçi olarak beraberimizdeki siyahi bir adami koyarak ona su talimati verdi:

- Biz sana dönünceye kadar bunun yaninda bekle. Eger seninle çekisecek olursa basini kopar.

Yola devam ettik. Nihayet Batn-i Kedid'e ulastik. Vakit ikindiye gecmis, aksama yaklasmisti. Arkadaslarim beni ileri gönderdiler. Ben de bir tepeye tirmandim. Ileriye gözetleyecektim. Yüzü koyun tirmandim. Vakit, güneşin batmasindan önce idi. Onlardan bir adam ortaya çıktı. Etrafi gözetledi. Benim tepeye yüzüstü tirmanmakta olduğumu gördü. Ve karisina söyle dedi:

- Su tepenin üzerinde bir kararti görmekteyim. Bu sabah böyle birsey yoktu. Birsey görmemistim. Hele bak köpekler, bizim kaplarimizdan bazisini götürmüş olmasin.

Karisi kaplara bakti ve: "Vallahi kaplarimizdan herhangi biri kayip olmus degildir." dedi. Adam, karisina söyle dedi: "Bana yayimi ve oklarimdan ikisini ver." Karisi ona okunu ve yaylarini verdi. Adam bana bir ok firlatti. Alnima ya da böğrümeye isabet etti. Ben de oku çekip yanima koydum ama kimildamadim. Sonra bana bir baska ok atti. Onu da omuz basima isabet ettirdi. Onu da çekip yanima koydum. Ama yine de kimildamadim. Adam karisina söyle dedi: "Allah'a yemin ederim ki iki okum da ona saplandi. Eger gözcü biri olsaydi mutlaka kimildardi. Sabah olunca sen oklarimi bulup getir ki köpekler onlari çignemesinler."

Onlara mühlet verdik. Nihayet sükûnete erdikleri ve uyuduklari zaman seher vakti idi ki, onların üzerine dört bir yandan saldiran atlilarimizi saldik; savastik, develerini önümüze katip sürdük, dönüp Medine yoluna koyulduk. Kavmin borazani bizim yakinimizda çaldi. Biz de süratle yola koyularak Haris b. Malik b. Bersa ve arkadasina ugradik. Onlari da beraberimizde götürdük. Kavmin borazani tekrar çaldi. Bize geldiler. Onlara güç yetirecek durumda degildik. Bizimle onların arasinda sadece Kudeyd vadisi kaldi.

Allah, vadiye kendi diledigi yerden bir su gönderdi. Oysaki ondan önce yagmur veya bulut görmüs degildik. O suyu geçip bize gelebilecek kimse yoktu. Suyu geçemediler. Böylece bize bakar olduklari halde durdular. Biz ise, onların develerini önümüze katip sürüyorduk. Onlardan hiçbir adam bize dogru gelemiyordu. Biz ise onlari süratlice sürüyorduk. Nihayet onlardan kurtulduk. Onlar da bizi takip etmeye güç yetiremediler.»

Vakidî, bu kissayi baska bir senedle anlatmis ve söyle demistir: "Seriyye kumandani Galip b. Abdullah'in beraberinde 130 sahabe vardı."

Beyhakî, daha sonra Vakidî tariki ile Besir b. Sa'd'm Hayber'e giden seriyyesini de anlatirken söyle demistir: "Bir Arap topluluguyla karsilastilar. Çok miktarda davari ganimet olarak ellerine geçirdiler. Besir b. Sa'd'm bu seriyyeye gönderilmesi, Ebu Bekir ve Ömer'in tavsiyesi üzerine olmustu. Bu seriyyede Besir ile birlikte 300 Müslüman vardı. Kilavuzu da Hüseyl b. Nüveyre idi. O Hayber'e giderken Rasû-lullah'a da kilavuzluk yapmisti."[10]

Ebu Hadred'in, Gâbe (Orman) Seriyyesi

Yunus, Muhammed b. Ishak'm söyle dedigini rivayet etmistir: Ebu Hadred'in kissasi ve ormanliga müteveccih gazvesi hakkında Cafer b. Abdullah b. Eslem, Ebu Hadred'in söyle dedigini nakletmistir:

"Kavmimden bir kadınla evlendim ve ona 200 dirhem mehir verecegimi söyledim. Evlenmeme yardım etmesi için Rasûlullah (s.a.v.)'in yanma geldim. Bana söyle sordu:

- Ne kadar mehir vermeye söz verdin?

- 200 dirhem....

- Sübhanallah! Eger dirhemleri bir vadinin kumlugundan da toplamis olsanız yine de mehri fazlalastirmayın. Vallahi benim yanımda sana yardım edecek bir şeyim yok.

Bunun üzerine birkaç gün bekledim. Beni Cüsem b. Muaviye'den bir adam yola çıktı. Ona Rifaa b. Kays (Kays b. Rifaa?) denilir. Beni Cüsem'den büyükçe bir batındandır. Nihayet kavmi ile ve kendisiyle beraber gelen kimselerle birlikte ormanlıkta konakladı. Rasûlullah (s.a.v.) ile savasmak için Kays kabilesini toplamaya çalışiyordu. Çü-sem kabilesi için de isim ve seref sahibi idi. Rasûlullah (s.a.v.), beni ve Müslümanlardan iki adami yanma çağirdi ve bize söyle dedi:

"İste o adama dogru çikiniz. Ve ondan bilgi ve haber getiriniz."

Bize zayıfça bir deve gönderdi. İçimizden birini ona bindirdi. Vallahi zayıfliktan dolayı deve ayaga kalkamadi. Adamlar arkadan elleriyle destekleyerek zorlukla kaldirdılar. Nerede ise kalkamayacak halde idik. Rasûlullah (s.a.v.): "İste bunun üzerinde haber toplayın ve nöbetlese

binin." dedi.

Biz yola çıktık. Beraberimizde ok ve kılıçlardan ibaret silahlarımız vardı. Aksam üzeri gunesin batinasiyla birlikte ordugahlarına yakın bir yere geldik. Bir tarafta ben gizlendim. Diger tarafta da arkadaslarima gizlenmelerini emrettim. Onlar da öte yanda gizlendiler. Onlara: "Ben onların askerlerinin bir tarafında tekbir getirip kosarken sesimi duyduğunuz zaman siz de benimle birlikte kosup tekbir getirin." dedim.

Vallahi biz iste böylelikle onların gafletini veya onlardan birsey-ler ele geçirmeyi bekliyorduk. Nihayet gecenin ilk karanlığı geçti. Onların bir çobani vardı. O beldede hayvanlarını otlatıyordu. Onlara dönmekte gecikti. Onlar da onun için korkmaya başladılar. Bunun üzerine onların adamı Rifaa b. Kays ayağa kalktı. Kilicim alıp boynuna takti. Sonra şöyle dedi:

- Vallahi bizim bu çobanımızı aramaya gidecek ve durumunu öğreneceğim. Mutlaka basına bir fenalık gelmiştir.

Yanındakilerden bazıları ona şöyle dediler:

- Vallahi sen gitme. Biz senin yerine gideriz.
- Vallahi benden baskası gitmeyecektir.
- O halde biz de seninle beraber gelelim.
- Vallahi sizden hiç kimse benim pesimden gelmesin.

Sonra evden çıktı. Bana rastladı. Okumla ona vurma imkanı bulduğum zaman okumu cigerine sapladım. Ses çıkartmadan düşüp öldü. Yanma gittim, basını kopardım. Ordugahın yanında tekbir getirerek kostum. İki arkadaşım da tekbir getirerek kosmaya başladılar. Vallahi oradakiler kaçtılar. "Haydi, haydi kadın, çocuk ve hafif mallardan ne alabilirseniz süratle alıp kaçın." dediler. Biz de büyük bir deve sürüsünü ve kalabalık bir koyun sürüsünü önümüze katıp Rasûlullah (s.a.v.)'a getirdik. Yanımda Rifaa b. Kaysın bası da vardı. Ra-sûlullah (s.a.v.), o develerden onüğünü mehrime katkı olsun diye bana verdi. Ben de ailemi yanıma getirdim." [11]

Muhallim B. Cessame Amir B. Azbat'ın Öldürüldüğü Serîyye

Ibn İshak, Yezid b. Abdullah b. Kuseyt kanalı ile Ebu Hadred'in şöyle dedigini rivayet etmiştir:

"Rasûlullah (s.a.v.), bizi Müslümanlardan bir topluluk içinde İdem'e gönderdi. O topluluk için de Ebu Katade el-Haris b. Rib'i ve Muhallim b. Cessame b. Kays vardı. Biz yola çıktık ve İdem batnına vardığımız zaman bize Amir b. Azbat el-Escaî her iste kullandığı bir devesinin üzerinde rastladı. Onun az bir esyasi ve bir süt kabi vardı. Bize rastladığı zaman İslâm selamiyla selam verdi. Biz de kendimize hakim olup ona dokunmadık.

Fakat Muhallim b. Cessame, onun üzerine saldırdı. Daha önce ikisi arasında geçen bir hadiseden ötürü onu öldürdü, devesini ve esyasını aldı.

Rasûlullah (s.a.v.)'in yanına gelip durumu ona haber verdiğimiz zaman bizim hakkımızda su ayet nazil oldu:

"Ey inananlar: Allah yolunda yürüdüğünüz vakit, her şeyi iyice anlayın. Size Müslüman olduğunu bildirene, dünya hayatının geçici menfaatine göz dikerek: "Sen mü'min değilsin." demeyin. Allah katında birçok ganimetler vardır. Evvelce siz de öyleydiniz. Allah size iyilikte bulundu. İyice araştırıp anlayın, Allah islediklerinizden şüphesiz haberdardır." (en-Nisa, 94.)

İbn İshak dedi ki: Bana Muhammed b. Cafer haber verdi. Ziyad b. Dumayre b. Sa'd ed-Damrî, Urve b. Zübeyr'den naklen, o da babasından, o da dedesinden naklen haber verdi. (Bu ikisi Hüneyn gazvesine katılmışlardır.) Dediler ki: "Rasûlullah (s.a.v.), bize öğle namazını kaldırdı, sonra bir ağacın gölgesine gitti ve ağacın gölgesinde oturdu. Uyeyne b. Bedir yanına gitti. Amir b. Azbat el-Escaî'nin kanını talep etti. O zamanlar o, Amir ogullarının lideri idi. Rasûlullah, ona şöyle diyordu:

- Şimdi elli deve, Medine'ye döndüğümüzde de elli deve vermek şartı ile bu diyeti ödememizi kabul eder misiniz?

Uyeyne b. Bedir ise su cevabı veriyordu:

- Vallahi ben onu, bizim kadınlarımıza tattırdığı acıyı onun kadınlarına da tattıncaya kadar bırakacak değilim.

Bunun üzerine Beni Leys kabilesinden İbn Mükeyl adında kısa boylu bir adam kalkıp şöyle dedi:

- Vallahi ya Rasûlallah, İslâm'ın basında adam öldürmek gibi bir şey bulamadım. Bu, basi yakalanan, sonu kaçan bir koyun sürüsüne benzedi. Bugün kisas hükmünü ver. Yarın ise diyet hükmünü ver. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.) şöyle dedi:

- Şimdi elli deve, Medine'ye döndüğümüzde de elli deve olmak üzere diyet vermemizi kabul eder misiniz?

Rasûlullah, bu teklifini tekrarladı. Nihayet onlar diyete razı oldular.

Muhallim b. Cessame'nin kavmi şöyle dedi:

- Onu getirin ki, Rasûlullah (s.a.v.) onun için mağfiret dilesin. Bunun üzerine esmer, zayıfça, uzun boylu, üzerinde kendisine ait

bir cübbe içinde, öldürmeye hazırlanmış bir adam kalktı ve Rasûlullah (s.a.v.)'m önünde durdu. Rasûlullah (s.a.v.):

"Allah'im Muhallim'i bağışlama." dedi. Bu sözünü üç kez tekrarladı. O da gözyaşlarını elbisesinin ucuyla silerek kalktı.

Bir kavim, Rasûlullah in, bilahare Muhallim için istigfarda bulunduğunu iddia etmişlerdir."

Ibn Ishak, Salim Ebu'n-Nadr'm söyle dedigini rivayet etmistir:

"Onlar diyet almayı kabul etmediler. Nihayet Akra b. Habis yerinden kalktı. Onlarla basbasa görüştü ve söyle dedi:

- Ey Kays topluluğu! Rasûlullah (s.a.v.), katili kendisine teslim etmenizi istedi ki, onunla düşmanlarının arasını bulsun. Ama siz katili ona teslim etmediniz. Rasûlullah (s.a.v.)'m size gazap etmesinden ve onun gazabi sebebiyle Allah'in da size gazap etmesinden, Rasûlullah'm size lanet etmesinden ve onun laneti sebebiyle Allah'in da size lanet etmesinden emin mi oldunuz? Allah'a yemin ederim ki, ya katili Rasûlullah'a teslim edersiniz veya Beni Temim kabilesinden elli adam getiririm ki, adaminizin kafir olarak öldürüldüğüne, asla namaz kilmadigina şahidlik ederler. Böylece artık onun kan bedelini talep edemezsiniz." Onlar bu sözü duydukları zaman diyet almayı kabul ettiler ve aldılar."

Bu, mu'dal ve munkatidir.

Ibn Ishak, yalancılıkla itham edilmeyecek bir kimse kanalıyla Hasan-i Basrî'nin söyle dedigini rivayet etmistir: "Muhallim, Rasûlullah'm huzurunda oturduğunda Rasûlullah ona söyle sordu: "Önce ona eman verdin, sonra öldürdün değil mi?" Böyle sorduktan sonra o-na beddua etti. Allah'a yemin ederim ki, Muhallim mezarda yedi gün kalmadan mezarı onu disarı attı. Sonra yine gömdüler. Sonra yine disarı attı. Sonra yine gömdüler. Sonra yine disarı attı. Bunun üzerine Muhallim'in cesedini taşlarla örttüler ve gizlediler. Bu durum, Rasûlullah (s.a.v.)'a haber verildiğinde o söyle buyurdu: "Süphesiz yer, Muhallim'den daha serli kimseleri altında gizlemektedir. Ancak Ce-nâb-i Allah, bu durumu size göstererek aranızdaki bazı haramlara dikkat etmeniz hususunda size öğüt vermek istemistir."

Ibn Cerir, Veki, Cerir, Ibn Ishak ve Nafi kanalı ile Ibn Ömer'in söyle dedigini rivayet etmistir: Rasûlullah (s.a.v.), Muhallim b. Ces-same'yi bir seriyeye ile birlikte yola çıkardı. Amir b. Azbat, onlarla karşılaştı ve onlara İslâm selâmı ile selâm verdi. Cahiliye döneminde bunların arasında bir düşmanlık vardı. Muhallim, ona bir ok attı ve öldürdü. Bu haber, Rasûlullah (s.a.v.)'a ulaştı. O da bu hususta Uyey-ne ve Akra ile konuştu. Akra söyle dedi:

- Ya Rasûlallah! Bugün kıssas hükmünü ver, yarın ise diyet hükmünü ver.

Uyeyne ise söyle dedi:

- Hayır, Allah'a yemin ederim ki, Muhallim'in benim kadınlarıma tattırdığı şeyin aynısını onun kadınlarına tattırmadan, onları ağlatmadan bu isten vazgeçmeyeceğim.

Sonra, kendisi için magfiret talep etsin diye gelip Rasûlullah'm huzurunda oturdu. Rasûlullah (s.a.v.) ona: "Allah seni bagıslamasın." dedi. Bu durumu kendisine hatırlattıklarında da Rasûlullah söyle dedi: "Süphesiz yer, ondan daha serlisini kabul eder. Ama Cenâb-i Allah, haramlar hakkında size öğüt vermek istemistir."

Sonra onu bir dagdan asagi yuvarladılar. Üzerine taslar attilar. Derken su ayet-i kerime nazil oldu:

"Ey inananlar, Allah yolunda yürüdüğünüz vakit, herseyi iyice anlayın." {en-Nisâ, 94.)

Ben derim ki: Bu ayet-i kerimenin nüzul sebebi ve manasi hakkında tefsirimizde yeterince bilgi verdik. Hamd ve minnet Allah'adir. [12]

Abdullah B. Huzafe Es-Sehmî'nin Seriiyesi

Buharî ve Müslim'in sahihlerinde A'mes ve Sa'd b. Ubeyde kanali ile Ali b. Ebi Talib'in söyle dedigi rivayet edilmistir:

"Peygamber (s.a.v.), Ensâr'dan bir adami bir seriyyenin basina komutan tayin ederek onlari yola çıkardi. Seriiyedeki adamlara da, komutanlarına itaat etmelerini ve emrini dinlemelerini buyurdu. Bir ara seriiyedeki adamlar, komutanlarını kızdirdılar. O da: "Bana o-dun toplayın." emrini verdi. Onlar da topladılar. Sonra: "Ates tutusturun." dedi. Onlar da atesi tutusturdular. Sonra: "Rasûlullah (s.a.v.), emrimi dinlemenizi ve bana itaat etmenizi size buyurmadi mi?" diye sordu. Onlar: "Evet" deyince: "Öyleyse bu atese girin." dedi. Seriiye-dekiler birbirlerine baktılar. Sonra söyle dediler: "Biz. bu atesin serrinden Rasûlullah'a sigindik." Bunun üzerine komutanin öfkesi dindi ve ates söndürüldü.

Peygamber (s.a.v.)'in yanma geldiklerinde bu hadiseyi kendisine anlattılar. O da söyle dedi: "Eger atese girselerdi, ondan çıkamazlardı. Itaat, sadece iyi seyler hususunda olur."

Bu kissa, Buharî ve Müslim'in sahihlerinde ibn Abbas'tan nakledilmistir. Biz tefsirimizde bu konuda yeterli açıklamada bulunduk. Hamd ve minnet Allah'adir. [13]

Umretü'l-Kazâ

Süheyli'nin tercihinine göre bu umreye "Kisas umresi" denilmistir. Ayni zamanda buna "Umretu 1-Kazâ" da denir. Kisas umresi denmesinin sebebi sudur: Hudeybiye senesinde Müslümanlar mahsur kalip umre yapamadiklarindan bu umreyi ona karsi bir misilleme (kisas) olarak yapmislardir. Bunun ikinci delili de sudur: Cenâb-i Allah, bir ayet-i kerimede söyle buyurmustur:

"Hurumatta (ihramlarda) kisas vardır."

Bu umreye, "Umretü'1-Kazâ" denmesinin sebebi sudur: Kaza kelimesi, mukadat kökünden alınmıştır ki Rasûlullah (s.a.v.), Hudeybiye senesinde müşriklerle antlaşma yaparak o sene Medine'ye geri dönmeyi, ertesi sene, kmindaki kılıçlarıyla Mekke'ye gelip umre yapmayı şart kostu ve orada üç günden fazla kalmamayı da kabul etti. İşte bu umre, Fetih süresindeki su ayette sözü edilen umredir:

"Andolsunki Allah, Peygamberinin rüyasının gerçek olduğunu tasdik eder. Ey inananlar! Siz, Allah dilerse, güven içinde, baslarınızı tıras etmiş veya saçlarınızı kısaltmış olarak, korkmadan Mescid-i Ha-ram'a gireceksiniz." (el-Feüh, 27.)

Tefsirimizde bu konuda yeterince açıklamalarda bulunmuşuzdur.

Müslümanların saçlarını tıras etmiş veya kısaltmış olarak Mescid-i Haram'a girecekleri, Peygamber (s.a.v.)'in, Ömer b. Hattab'a söylediği su sözde vaad edilmisti. Ömer b. Hattab, Peygamber Efendi-miz'e söyle sormustu:

- Beyt'e geleceğimizi ve onu tavaf edeceğimizi bize söylememiş-miydin?

Peygamber (s.a.v.), ona su cevapi vermisti:

- Evet, ama bu sene Beyt'e gelip tavaf edeceğimizi sana söylemiş miydin?

- Hayır.

- Bununla beraber mutlaka Beyt'e gelecek ve onu tavaf edeceksin."

Bu hususa, Rasûlullah (s.a.v.)'in önu sıra Umretü'1-Kazâ gününde Mekke'ye girerken Abdullah b. Revaha'nın su sözünde de isaret edilmisti:

"Ey kafir ogulları! Allah'ın yolundan çekilin. Çekilin ki, biz

sizinle onun tevili için savastık. Nitekim daha önce onun tenzilinin inkarına karsi da sizinle savasmistik."

Yani bu, Rasûlullah (s.a.v.)'m görmüş olduğu rüyanın tevili idi ve o rüya, sabah aydınlığı gibi zuhur etmisti.

Ibn Ishak dedi ki: Rasûlullah (s.a.v.), Hayber'den Medine'ye döndüğünde orada rebiyülevvel, rebiyülahir, cemaziyelevvel, cemaziyela-hir, receb, saban, ramazan ve sevval aylarını geçirdi. Bu arada seriy-yeleri gazvelere gönderiyor ve seriyyeler tertib ediyordu. Sonra zilkade ayında kendisini müşriklerin umreden menetmelerine karsilik onun yerine (bir yıl sonra) aynı ayda kaza umresini yapmak üzere yola çıktı. Ibn Hisam'm ifadesine göre Medine'ye Uveyf b. Azbat ed-Düelî'yi vali tayin etti.

Buna Kisas umresi denilir. Çünkü müşrikler, Rasûlullah (s.a.v.)'i hicri altıncı senenin haram ayında, zilkadede umreden menettiler. Rasûlullah (s.a.v.) da onlardan bunun karsiliğini aldı ve hicri yedinci senede daha Önce

kendilerini menetmis olduklari haram aylardan zilkade ayinda Mekke'ye girdi. Ibn Abbas'tan bize ulasan bir rivayete göre o, söyle demistir: Cenâb-i Allah, bu hususta su ayet-i kerimeyi inzal buyurdu:

"Hurumatta (ihramlarda) kisas vardır."

Mutemir b. Süleyman, "Megazi" adli eserinde babasından rivayette bulunarak söyle demistir:

Rasûlullah (s.a.v.), Hayber dönüşünde Medine'de ikamete basladi. Zilkade ayi basina kadar müfreze ve seriyyeleri gazvelere gönderdi ve insanlara su duyuruyu yaptı: "Umre için hazirlanin." Onlar da hazirliga baslayarak Mekke yoluna koyuldular.

Ibn Ishak dedi ki: Iste o umresinde kendisiyle birlikte menolun-mus Müslümanlar da onunla birlikte yola koyuldular. Sene, hicretin yedinci senesi idi. Mekke halki bunu duyduklari zaman sehirden çıktilar. Kureysliler kendi aralarında söyle konusuyorlardi. "Muhammed ve ashabi, güçlük, mesakkat ve siddet içerisinde dirler."

Ibn Ishak, Abdullah b. Abbas'm söyle dedigini rivayet etmistir: Müsrikler Darü'n-Nedve yanında Rasûlullah'a ve ashabina bakmak için siraya dizildiler. Rasûlullah (s.a.v.), Mescid-i Haram'a girince ri-dasi ile iltiba yaptı. Ve sag pazusunu çıkararak; "Bugün kuvvet gösterip müsriklere dehset veren kisiler, Allah'in rahmetine mazhar olsunlar." dedi. Sonra rüknü istilam etti ve hervele yaparak (yürüme ile kosma arasında bir yürüyüş yaparak) çıktı. Onunla birlikte ashabi da hervele yapıyordu. Taki Ka'be onunla ashabi arasında kaldı. Sonra Rük-n-ü Yemâni'yi istilam etti. Yürüdü ve hacr-i esvedi istilam etti. Sonra ayni şekilde üç tavafta hervele yaptı. Diğer tavaflarda ise normal yürüdü. Ibn Abbas söyle diyordu:

Insanlar, hervelenin kendilerine lazim gelmedigini sanıyorlardi. Çünkü Rasûlullah (s.a.v.), o herveleyi ancak Kureys'in küçük topluluğu zayıf görmelerine karsi bunu yapmisti. Nihayet Veda haccini yaptığı zaman o herveleye devam etti. Böylece sünnet o şekilde devam etti.

Buharî, Süleyman b. Harb kanali ile Ibn Abbas'in söyle dedigini rivayet etmistir:

Rasûlullah (s.a.v.) ve ashabi, Mekke'ye geldiler. Müsrikler: "Size öyle bir heyet geliyor ki, üzerlerinde Yesrib (Medine) humması vardır. Bu yüzden onlar güçsüz düşmüşlerdir." dediler. Bunun üzerine Peygamber (s.a.v.), tavafın ilk üç savtmda remel yapmalarını (kosarak tavaf etmelerini), hacr-i esved ile Rük-n-ü Yemâni arasında ise normal yürüyüşle yürümelerini emretti.

Kendilerine bir vecibe olmasın diye tavafın bütün savtlarında remel yapmalarını emretmedi.

Ebu Abdullah, Ibn Abbas'in söyle dedigini rivayet etmistir: Peygamber (s.a.v.), eman aldigi sene Mekke'ye geldiginde ashabina söyle dedi: "Müsrikler gücünüzü görsünler diye remel yapin." Müsrikler de o zaman Kuaykan dagi tarafinda idiler.

Buharî, Ali b. Abdullah kanali ile Ibn Ebi Evfa'mn söyle dedigini rivayet etmistir: "Rasûlullah (s.a.v.), umre yaparken kendisine eziyet etmesinler diye onu müsriklerden ve kölelerinden koruduk."

Bu konudaki açıklamalar ileride gelecektir.

Ibn îshak, Abdullah b. Ebi Bekr'in söyle dedigini rivayet etmistir:

Rasûlullah (s.a.v.), Umretü'1-Kazâ için Mekke'ye girdiginde Abdullah b. Revaha, onun devesinin yularindan tutmus, söyle diyordu:

"Ey küffar ogullari! Allah'in yolundan çekiliniz, çekiliniz ki, bütün hayir onun elçisindedir.

Ey Rabbim, ben o elçinin sözüne iman ediyorum. Allah'in hakkini onun kabulünde bilirim.

Biz sizinle onun tevili için savastik. Nitekim daha önce onun tenzilininkarına karsi da sizinle savasmistik.

Bir vurusla ki o, basi boyundan koparip götürür, dosta da dostunu unutturur."

Ibn Hisam dedi ki: "Biz seninle onun tevili için savastik." sözü, beyitlerin sonuna kadar Ammar b. Yasir'e aittir. Onlari Siffm savasinda söylemistir. Bunun delili de sudur: Ibn Revaha, sadece müsrikleri kasteder. Müsrikler ise tenzilini (yani Kur'ân-i Kerim'in indirilisini) ikrar edip onu tanimazlar. Halbuki ancak tenzili ikrar eden kimselerle tevil için savasilir.

Ibn Hisam'm söyledikleri üzerinde fakli görüşler ileri sürülebilir. Çünkü Hafiz el-Beyhakî, Abdürrezzak ve Mamer kanali ile Enes'in söyle dedigini rivayet etmistir:

Peygamber (s.a.v.), Umretü'1-Kazâ için Mekke'ye girdiginde Abdullah b. Revaha da onun Önü sirayürüyordu. Hz. Peygamberin devesinin yularini tutmus, söyle diyordu:

"Ey küffar ogullari! Onun yolundan çekiliniz Çünkü Rahman, onun tenzilini indirmistir ki, en hayirli öldürme onun yolunda yapılan öldürmedir. Biz onun tevili hususunda sizinle savastik."

Yine bu senetle yapılan bir baska rivayette de söyle denmistir:

"Ey küffar ogullan! Onun yolundan çekiliniz. Bugün onun tenzili hususunda sizi vururuz.

Öyle bir vurus ki, basi gövdeden ayirip götürür.

Dosta da dostu unutturur.

Ey Rabbim, ben onun sözüne iman etmişimdir."

Yunus b. Bükeyr, Hisam b. Sa'd kanalı ile Zeyd b. Eslem'in söyle dedigini rivayet etmistir: "Rasûlullah (s.a.v.), Umretü'1-Kazâ senesinde Mekke'ye girdi ve devesi üzerinde Ka'be'yi tavaf edip bastonuyla hacet-i esvede istilam etti."

Ibn Hisam dedi ki: Rasûlullah, kendisinde herhangi bir hastalık olmaksizin bu şekilde tavaf etti. Müslümanlar da çevresinde kosusturuyorlardı. Abdullah b. Revaha ise söyle diyordu:

"Dininden başka din olmayanın adına yemin ederim ki, Elçisi, Muhammed olanın adına yemin ederim ki, Ey küffar ogulları! Onun yolundan çekiliniz."

Musa b. Ukbe, Zührî'nin söyle dedigini rivayet etmistir: Rasûlullah (s.a.v.), hicri yedinci senenin zilkade ayında yani Hudeybiye'den sonraki sene, umre niyetiyle Medine'den çıktı. Zilkade, müşriklerin kendisini Mescid-i Haram'dan menettikleri ay idi. Ye'cic mevkiine vardığı zaman bütün kalkanlarını, mızraklarını ve oklarını indirdiler. Sadece yolcuya mahsus kılıçlarıyla birlikte Mekke'ye girdiler. Rasûlullah (s.a.v.), Cafer b. Ebi Talib'i Meymune binti Haris el-Amiriye'ye göndererek evlenme teklifinde bulundu. Ve bu işi amcası Abbas'a havale etti. Abbas, Meymune'nin kız kardeşi Ümmü Fadl binti Haris ile evli idi. Abbas, Meymune'yi Rasûlullah (s.a.v.)'la evlendirdi. Rasûlullah (s.a.v.), Mekke'ye geldiğinde ashabına şu emri verdi: "Omuzlarınızı açın ve tavaf esnasında kosun." Müşrikler, onların güç ve kuvvetlerini görsünler diye ashabına bu emri verdi. Bütün gücü ile onlara karşı taktikler kuruyordu. Mekke'nin bütün erkek, kadın ve çocukları onun etrafını sarmışlar, ona ve ashabına bakıyorlardı. Onlar ise Beyt'i tavaf ediyorlardı. Bu esnada Abdullah b. Revaha, kılıcını çekmiş olarak Rasûlullah'ın önünde şu şiiri okuyordu:

"Ey küffar ogulları! Onun yolundan çekiliniz. Ben, onun Allah elçisi olduğuna şahidim.

Rahman onun tenzilini indirdi. Rasûlüne okunan sayfeler üzerinde Kur'an'ı inzal buyurdu.

Daha önce onun indirilmesi hususunda sizi vurdugumuz gibi bugün de onun tevili hususunda sizi vuruyoruz.

Öyle bir vurus ki, basi gövdeden ayırır ve dosta da dostu unutturur."

Müşriklerin esrafından bazı kimseler, Rasûlullah (s.a.v.)'a olan öfke, kin, haset ve rekabetlerinden dolayı uzaklaşmış, onu görmek istememiş ve Handeme denilen bir daga gitmişlerdi. Rasûlullah, Mekke'de üç gece ikamet etti. Bu, Hudeybiye gününde alınan kararların sonuncusu idi.

Dördüncü günün sabahında Süheyl b. Amr ile Huveytib b. Abdi'l-Uzza onun yanma geldiler. Rasûlullah (s.a.v.), o esnada Ensâr meclisinde Sa'd b. Ubade ile konuşmakta idi. Huveytib b. Abdi'l-Uzza söyle seslendi: Allah için aramızdaki akde riayet ederek diyarımızdan çıkip git. Üç günlük müddet doldu.

Sa'd b. Ubade de söyle dedi:

- Yalan söyledin, anasi ölesice! Burasi senin de babanın da diyari degildir. Vallahi Rasûlullah buradan çıkmayacaktır.

Sonra Rasûlullah (s.a.v.), Süheyl ile Huveytib'e seslenerek söyle dedi:

- Ben, burada sizin diyarinizda yeni evlendim. Burada kalip gerdege girmemin, yemek yapip sizinle birlikte yememin ne zarari olur?

Onlar su cevabi verdiler:

- Allah için ahde riayet et. Derhal buradan çıkip git.

Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.), Ebu Rafi'e emir verdi. O da yolculuk için ashabin hazirlanmasi gerektigini duyurdu. Rasûlullah (s.a.v.) binegine binip yola çıktı. Nihayet Serif vadisine varip indi. Rasûlullah, Meymune'yi alip getirmesi için Ebu Rafi'i Mekke'de birakmisti. Meymune ve beraberindeki kimseler, müsriklerin beyinsiz takimi ile çocuklarından eziyetler gördüler. Nihayet Meymune, Serifte Rasûlullah (s.a.v.)'m yanina geldi. Rasûlullah (s.a.v.), onunla gerdege girdi. Sonra geceleyin yola koyuldu ve nihayet Medine'ye ulasti.

Cenâb-i Allah, Meymune'nin bir müddet sonra Serifte vefat etmesini takdir buyurmustu. Nihayet aradan bir zaman geçti ve Meymune, Rasûlullah (s.a.v.)'la gerdege girdigi yerde vefat etti.

Rivayetin sahibi Zührî, daha sonra Ibn Hamza'nın kissasini anlatmis ve sonunda söyle demistir: Bu umre hakkında Aziz ve Celil olan Allah, su ayeti inzal buyurdu:

"Hürmetli ay, hürmetli aya mukabildir. Hürmetler karsiliklidir. O halde, size tecavüz edene, size tecavüz ettikleri gibi tecavüz edin."

(el-Bakara, 194.)

Her ne kadar Rasûlullah (s.a.v.), hicri altinci senenin zilkade ayinda umreden menedilmisse de bir sene sonra ayni ayda umre yapti.

Buharî'nin sahihinde Fuleyh b. Süleyman kanali ile Ibn Ömer'in söyle dedigi rivayet edilmistir: "Rasûlullah (s.a.v.), umre niyetiyle Medine'den çıktı. Fakat Kureys kafirleri, onu Ka'be'den menettiler. O da Hudeybiye'de kurbanini kesip basini tiras etti. Müsriklerle, ertesi sene umre yapmak ve sadece kiliciyla Mekke'ye girmek, orada diledikleri kadar ikamet etmek

üzere antlasma yaptı. Ertesi sene Mekke'ye geldi. Umresini yaptı. Antlasmaya göre ibadetini eda etti. Orada üç gün ikamet ettikten sonra Kureysliler, Mekke'den çıkmasını istediler. O da çıktı."

Vakidî, Abdullah b. Nafi kanalı ile Ibn Ömer'in söyle dedigini rivayet etmiştir: "Bu, Umretü'l-Kazâ degildi. Bu ancak Müslümanlara karsi kosulan bir sart idi ki, bu sarta göre Müslümanlar hicri altinci senenin degil, yedinci senenin zilkade ayında Ka'be'yi tavaf edeceklerdi."

Ebu Davud, Nüfeylî ve Muhammed b. Seleme kanalı ile Meymun b. Mihran'in söyle dedigini rivayet etmiştir: Sam halkinin, Ibn Zü-beyr'i Mekke'de muhasara altında tuttuğu sene, umre için Mekke yoluna koyuldum. Kavmimden bazı adamlar benimle birlikte, bir kurban gönderdiler. Sam ehline vardigimizda onlar, Harem'e girmemize mani oldular. Ben de bulundugum yerde kurbanı kestim. Sonra ihramdan çıkıp geri döndüm. Ertesi sene olunca umremi kaza etmek için tekrar Mekke yoluna koyuldum. Mekke'ye geldim ve Ibn Abbas'a ugrayıp durumu sordum. O da söyle cevap verdi: "Kurbanı degistir. Çünkü Rasûlullah (s.a.v.), Hudeybiye senesinde kurban kesmis olan ashabina, Umretü'l-Kazâ'da yeniden kesmelerini emretmisti."

Beyhakî, Amr b. Meymun'un söyle dedigini rivayet etmiştir: Babam çok defa su soruyu sorardi: "Rasûlullah (s.a.v.), müsrikler kendisini Ka'be'yi tavaf etmekten alikoyduklari zaman (Hudeybiye zamanı) kesmis olduğu kurbanın yerine (bir yıl sonra yaptığı umre zamanında) yine kurban kesti mi ve bu hususta herhangi bir sakınca görmedi mi?" Hatta bir zaman babamin bu soruyu, Ebu Hadir el-Him-yerî'ye de sordugunu ve Ebu Hadir el-Himyerî'nin de ona su cevabi verdigini isittim:

"Bunu tam adamina sordun. Ben ilk kusatma esnasında Ibn Zü-beyr'in kusatıldığı senede hac yaptım ve kurban kestim. O zaman bizi Ka'be'yi tavaf etmekten menetmislerdi. Ben de Harem-i Serifte kurbanımı kesip Yemen'e döndüm. Ve söyle dedim: Rasûlullah'da, benim için uyulacak bir örnek vardır.

Ertesi sene olunca yine hacettim. Ibn Abbas'a rastladım ve geçen sene kesmis olduğum kurbandan ayrı bir kurban kesmemin gerekip gerekmedigini sordum. O da su cevapi verdi: "Evet, kesmen gerekir. Çünkü Rasûlullah (s.a.v.)'la ashabi, müsriklerin kendilerini Ka'be'yi tavaf etmekten alikoyduklari senede (Hudeybiye senesinde) kurban kesmisler ve Umretü'l-Kazâ'da da yeniden kurban kesmislerdi. Ancak deve onlara pahali gelmiş idi. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.), sigir kesmelerine ruhsat vermisti."

Vakidî, Ganim b. Ebi Ganim kanalı ile Ibn Ömer'in söyle dedigini rivayet etmiştir: "Rasûlullah (s.a.v.), Naciye b. Cündüb el-Eslemî'yi kurbanları üzerine görevlendirmisti. O da bu kurbanlık hayvanları onun önü sıra

gütmekte idi. Beraberinde Eslem kabilesinden dört delikanli ile birlikte bu kurbanliklar için agaçlardan yapraklar toplayip onlara yediriyorlardi. Rasûlullah (s.a.v.), Umretü'l-Kazâ'da altmis deveyi önüne katmis ve kurban etmistir."

Muhammed b. Nuaym el-Mücemmer, Ebu Hüreyre'nin söyle dedigini rivayet etmistir: "Ben de kurbanlik deve sahibi ile birlikte olup o kurbanlik hayvanlari gütmekte idim."

Vakidî dedi ki: Rasûlullah (s.a.v.), telbiye getirerek yoluna devam etti. Müslümanlar da onunla birlikte telbiye getirmekte idiler. Muhammed b. Mesleme, at üzerinde Merru z-Zehran'a dogru gitti. Orada Kureys'ten bir toplulukla karsilasti. Onlar, Muhammed b. Mesleme'-ye durumu sordular. O, su cevabi verdi:

- Iste Rasûlullah (s.a.v.), insaallah sabahleyin bu menzile ulasacaktır.

Oradakiler, Besir b. Sa'd ile beraber birçok silah gördüler. Kosarak gelip Kureyslilere durumu haber verdiler. Gördükleri silahlari ve atlari anlattilar. Bunun üzerine Kureysliler korktular ve söyle dediler: "Allah'a yemin ederiz ki, biz herhangi bir vukuat yapmis degiliz. Biz antlasma sartlarına sadikiz. Antlasma metninde yazili seylere riayet etmekteyiz. Muhammed ve ashabi daha ne diye bizim üzerimize geliyorlar?"

Rasûlullah (s.a.v.), Merrü'z-Zehran'a gelerek konakladi. Silahlari

Batni Ye'cic'e gönderdi. Orasi Harem'deki putlara bakan bir yerdi. Kureysliler, Mikrez b. Hafs b. Ahnefi bir grub adamla birlikte oraya gönderdiler. Onlar, Batni Ye'cic'de Rasûlullah (s.a.v.)'i ashabi arasinda buldular. Yanlarında kurbanliklar ve silahlar vardi. İç içe idiler. Rasûlullah'a: "Ya Muhammed! Küçüklüğünde ve büyüklüğünde ahde vefasizlik ettigin görülmemistir. Ama simdi görüyoruz ki, silahlili olarak Harem'e, kavmin olan Kureyslilerin üzerine gelmektesin. Oysa kinmdaki kiliçlarla misafire mahsus silahlarla Harem'e gelmeyi kabul etmistin. Bu sarta uyacagim söylemistin." dediler. Hz. Peygamber (s.a.v.) de:

- Hayir, kavmimin üzerine silahlili olarak gelmiyorum, dedi. Mikrez b. Hafs da söyle dedi:

- Iste iyilik ve vefadarlik bununla bilinir.

Böyle dedikten sonra arkadaslariyla birlikte hizla Mekke'ye dönüp gitti.

Mikrez b. Hafs, Peygamber (s.a.v.)'in haberini Mekke'ye getirdiginde Kureysliler, Mekke'den çikip dag baslarına yöneldiler. Mekke'yi tahliye ettiler. Ve: "Muhammed ile ashabina bakmayacagiz." dediler.

Peygamber (s.a.v.) de kurbanlik hayvanlari önü sıra güdülmesi-ni emretti. Yola çıktilar. Nihayet Zi Tuva'da durduruldular. Rasûlullah (s.a.v.) ve

ashabi yola ıktılar. O, Kasva adındaki devesine binmistir. Ashabi onu evrelemisti. Bu arada kililerini çekmis vaziyette telbiye getiriyorlardi. Zi Tuva mevkiine vardiginda Kasva adli devesi üzerinde durdu. Ibn Revaha da o devenin yularini tutmus olarak su siiri okuyordu:

"Ey küffar ogullari! Onun yolundan ekiliniz!....."

Buharî ve Müslim'in sahihlerinde Ibn Abbasin söyle dedigi rivayet edilir: Raslullah ve ashabi, hicri yedinci senenin zilkade ayinin dördüncü gününün sabahinda Mekke'ye geldiler. Müsrikler: "Size, Medine hummasının güçsüz dsrdg bir topluluk geliyor." dediler. Raslullah (s.a.v.) da sahabelerine; tavafin ilk üç turunda remel yapmalarini yani kosarak tavaf etmelerini ve Rkn- Yemni ile hacar-i esved arasinda ise normal yrysle yürümelerini emretti. Sahabelerini daha fazla yormamak için bütün tavaf turlarini remel ile yapmalarini emretmedi.

Imam Ahmed b. Hanbel, Muhammed b. Sabah ve Ismail b. Zeke-riya kanali ile Ibn Abbas'in söyle dedigini rivayet etmistir:

"Raslullah (s.a.v.), umre için Merr'z- Zehran'a gelip mola verdiginde, Kureyslilerin: "Muhammed ve sahabeleri zayifliklarından ve gszlklerinden dolayi hizli yryemiyorlar." seklindeki konusmalan sahabelere ulasti. Ve söyle dediler: "Bineklerimizi kesip etlerini yesek ve suyundan da çorba yapip isek, sabahleyin biraz güçlenerek Kureyslerin zerine gideriz." Sahabelerin bu teklifine karsi Raslullah (s.a.v.): "Böyle yapmayin. Ama yaninizdaki aziklarinizi yanima getirip toplayin." dedi. Onlar da aziklarim toplayip getirdiler. Deri sofralarini serdiler. Yemege basladilar. Sonunda geride biraz da arta kaldi. Sahabelerden her biri arta kalan azigi kendi dagarcigina koydu.

Raslullah (s.a.v.), daha sonra Mekke-i Mükerreme'ye yöneldi. Mescid-i Haram'a girdi. Kureysliler de Hatim'in etrafinda oturdular. Raslullah, kendi ridasi ile iztiba yapti. Sonra: "Kureysliler, sizde zaaf eseri görmesinler." dedi. Sonra Rkn- Yemni'yi istilam etti. Arkasindan da remel yapti. Rkn- Yemni'yi geride biraktiktan sonra hacar-i esvede dogru geldi. Kureysliler: "Bunlar yürümeye razi olmuyorlar. Ama geyik kaçisi gibi kaisiyorlar." dediler. Raslullah (s.a.v.) bu sekilde  tavaf yapti ve bu tavaf sünnet oldu."

Ebu Tufeyl, Ibn Abbas'm söyle dedigini rivayet etmistir: "Raslullah (s.a.v.), Veda hacmda böyle yapti."

Ebu Davud, Ebu Tufeyl'in söyle dedigini rivayet etmistir: Ben Ibn Abbas'a dedim ki:

- Kavmim, Raslullah (s.a.v.)'m Beyt'i remel ile tavaf ettigini ve bunun da sünnet oldugunu iddia ediyor. Bu dogru mudur?

- Evet, hem dogru söylediler, hem de yalan söylediler.
- Hangi hususta dogru söylediler, hangi hususta da yalan söylediler?
- Dogru söyledikleri sudur: Rasûlullah (s.a.v.), remel yaptı. Yalan söyledikleri husus da sudur: Bu sünnet degildir. Çünkü

Hudeybiye zamanında Kureysliler söyle demislerdi: "Muhammed ve ashabini, deve ve koyunların burnuna musallat olan kurtçugun ölmesi gibi, onları da ölünceye kadar kendi hallerine bırakın." Bunlar, Rasûlullah (s.a.v.)'la barış antlaşması yaparak Müslümanların ertesi sene gelmeleri ve Mekke'de üç gün süre ile ikamet etmeleri şartını kabul ettiklerinde Rasûlullah (s.a.v.), ertesi sene Mekke'ye geldi. Müsrikler ise Kuaykian dağı tarafında bulunuyorlardı. O esnada Rasûlullah (s.a.v.), ashabına: "Tavafin ilk üç turunu remel yapın (kosarak yapın)." dedi. Ama bu sünnet degildir."

Tavafta remel yapmak, cumhurun mezhebine göre sünnettir. Çünkü Rasûlullah (s.a.v.), Umretü'l-Kazâ'da ve Cîrâne umresinde remel yapmıştır. Nitekim Ebu Davud ve İbn Mace, İbn Abbas'tan bu doğrultuda bir rivayette bulunmuşlardır.

Cabir'in, Müslim ve diğerleri tarafından nakledilen bir hadisine göre Peygamber (s.a.v.), Veda haccındaki tavafında remel yapmıştır.

Bu yüzden Ömer b. Hattab söyle demistir: "İki remel niye olsun ki? Cenâb-ı Allah, İslâmiyeti mi uzattı? Ama bununla birlikte biz, Rasûlullah (s.a.v.)'m yaptığı bir işi yapmamazlık etmeyiz." Bu konunun detaylı anlatılacağı yer, Kitâbu'l-Ahkâm'dir.

Meshur rivayete göre İbn Abbas, tavafta remel yapmayı sünnet olarak görmüyordu. Nitekim Buhari ve Müslim'in sahihlerinde İbn Abbas'm söyle dediği rivayet edilmistir:

"Peygamber (s.a.v.), güç ve kuvvetini müsrikler görsünler diye Beyt'i, Safa ve Merve'yi, kosarak tavaf ve say etmiştir."

Vakidî dedi ki: Rasûlullah (s.a.v.), Umretü'l-Kazâ'da ibadetini tamamladıktan sonra Beyt'e girdi. Bilal çıkıp Ka'be'nin damında ezan okuyuncaya kadar içeride durdu. Rasûlullah (s.a.v.), Ka'be'nin damına çıkıp ezan okumasını Bilal'e emretmistir. İkrime b. Ebi Cehil dedi ki:

"Bu kölenin söylediği sözleri isitmesini nasib etmemekle Allah, Ebu Hakem'e (Babam Ebu Cehil'e) ikramda bulunmustur."

Safvan b. Ümeyye de söyle demistir:

"Babam -bu halleri görmeden önce- öldüren Allah'a hamd olsun."

Halid b. Üseyd söyle demistir:

"Allah'a hamd olsun ki, babamı öldürdü de bu güne yetismeyi ve Bilal'in,

Ka'be'nin dammdaki anirisini duymadi!"

Süheyl b. Amr ve beraberindeki birkaç adam da Ka'be'nin daminda okunan ezan sesini duyduklarında yüzlerini örtmüslerdi.

Hafiz el-Beyhakî dedi ki: Cenâb-i Allah, o adamlarin çoğunu Islâm'a girdirerek ikramina mazhar kildi.

Ben derim ki: Beyhakî, Vakidî kanaliyla böyle anlatti ve dedi ki, bu hadiseler Umretü'1-Kazâ esnasında cereyan etti. Oysa meshur kavle göre bu hadiseler, Mekke fethi senesinde cereyan etmistir. Dogrusunu Allah bilir. [14]

Peygamber (S.A.V.)'In Meymune Ile Evlenmesi

Ibn Ishak, Ebban b. Salih ve Abdullah b. Ebi Necih kanali ile Ibn Abbas'm söyle dedigim rivayet etmistir: Rasûlullah (s.a.v.), bu seferinde (Umretü'1-Kazâ) ihramli iken Haris'in kizi Meymune ile evlendi. Meymune'yi ona nikahlayan kisi ise, Abbas b. Abdûlmuttalib idi.

Ibn Hisani dedi ki: Meynaune, isini kız kardesi Ümmü Fadl'a havale etti. Ümmü Fadl ise Abbas'm zevcesi idi. Ümmü Fadl da onun isini Abbas'a havale etti. O da onu Mekke'de Rasûlullah (s.a.v.)'a nikahladi. Rasûlullah (s.a.v.)'m yerine ona 400 dirhem mehir verdi.

Süheylî'nin anlattigina göre Rasûlullah (s.a.v.)'m evlenme talebine dair haber kendisine ulastiginda Meymune bir deveye binmis halde idi ki, o esnada söyle dedi: "Deve ve üzerindeki Rasûlullah (s.a.v.)'-mdir."

Ibn Abbas dedi ki: Bu hususta su ayet-i kerime nazil oldu:

"Ve Peygamber nikahlanmayi diledigi takdirde -müminlerden ayri, sirf sana mahsus olmak üzere- kendisinin mehrini peygambere hibe eden mü'min kadini almani helal kilmisizdir." (el-Ahzab, 50.)

Buharî, Ibn Abbas'in söyle dedigini rivayet etmistir:

"Rasûlullah (s.a.v.), ihramli iken Meymune ile evlendi. Ihramdan çıktigi zaman onunla gerdege girdi. Meymune, Serifte vefat etti."

Süheylî, Ibn Abbas'm söyle dedigini rivayet etmistir: "Rasûlullah (s.a.v.), ihramdan çıktıktan sonra Meymune ile evlendi."

Bu rivayetin Arapça aslında geçen muhrim kelimesini, Rasûlullah (s.a.v.)'m haram ayda iken Meymune ile evlenmiş olduğu şeklinde tevil etmişlerdir. Nitekim sairin biri de söyle demistir:

"Halife Affan oğlu Osman'i muhrim (haram ayda) iken öldürdüler. O da beddua etti. Onun gibi yardimsiz bırakılan bir kimse görmedim."

Ben derim ki: Bu anlayis tartisilabilir. Çünkü Ibn Abbas'tan bunun aksine

birbirini teyid edici rivayetler gelmiştir. Özellikle su rivayet cerh etmektedir: "Rasûlullah, muhrim iken Meymune ile evlendi. Ama muhrim değilken onunla gerdege girdi." Gerdege girisi, zilkade ayında olmustu ki, bu da haram aylardandır. Su halde, "muhrim değilken" sözü, helal ayın disında gerdege girmis olması gibi bir manayı akla getirir ki, bu durumda "muhrim değil iken" sözü ile ihramda

değil i] en manası kastedilmiş olduğu ortaya çıkmaktadır.

Muhammed b, Yahya ez-Zühî, Abdürrezzak kanalı ile Sevrî'nin söyle dedigini rivayet etmiştir: "Bu hususta Medine ehlinin kavline itibar edilmez. Çünkü bana Ibn Abbas'm söyle dedigine dair bir haber ulasti: "Rasûlullah. (s.a.v.), muhrim (ihramlı) iken evlendi."

Buharî'nin sahihinde, Ibn Abbas'm söyle dedigi rivayet edilmiştir: "Rasûlullah (s.a.v.), ihramlı iken Meymune ile evlendi."

Said b. Müseyyeb dedi ki: "Meymune, her ne kadar Ibn Abbas'm teyzesi ise de Ibn Abbas bu hususta yanılmıştır. Vehmetmiştir. Çünkü Rasûlullah, ihramdan çıktıktan sonra Meymune ile evlenmiştir."

Yunus, Ibn Ishak'tan rivayet etti ki, Said b. Müseyyeb söyle demistir: Abdullah b. Abbas iddia ediyor ki, Rasûlullah (s.a.v.), ihramlı iken Meymune'yi nikahlamıştır.

Böyle diyerek onun sözünü anlatmıştır. Ancak Rasûlullah (s.a.v.) Mekke'ye geldi. Ihramdan çıkması ile Meymune'yi nikahlaması bir arada oldu. Bu da Ibn Abbasi sasırttı. Onu bu hususta vehme sürükledi.

Müslim ve sünen ehli hadisçiler, Yezid b. Esamin el-Amirî kanalı ile Haris kızı Meymune'nin söyle dedigini rivayet etmişlerdir:

"Rasûlullah (s.a.v.), her ikimiz de ihramlı değil iken Serifte benimle evlendi."

Hafiz el-Beyhakî, Ebu Abdullah el-Hafiz kanalı ile Rafî'nin söyle dedigini rivayet etmiştir: "Rasûlullah (s.a.v.), ihramlı değil iken Meymune ile evlendi. Yine ihramlı değil iken onunla gerdege girdi. Ben de ikisinin arasında elçi idim."

Ben derim ki: Meymune, altmışüç yasında iken Serifte vefat etti. Altmış yasında vefat ettiğini söyleyenler de olmuştur. Allah ondan razı olsun. [15]

Peygamber (S.A.V.)'In Umretü'l-Kazâ'dan Sonra Mekke'den Çıkışı

Musa b. Ukbe'nin daha Önceki sayfalarda da geçen ifadelerine göre Kureysliler, Mekke'de dört gün geçtikten sonra Huveytib b. Abdi'l-Uzza'yi Rasûlullah'a gönderdiler ki, antlaşma gereğince Mekke'den ayrılıp gitsin. Fakat Rasûlullah (s.a.v.), Meymune ile Mekke'de yapmış olduğu evlilik

sebebiyle Kureyslilere bir düğün yemegi vermek istedigini bildirdi. Böyle yapmakla aralarında bir dostluk tesisini a-maçlamisti. Ama Kureysliler, onun bu teklifini kabule yanasmadilar ve: "Hayir, hayir, sen buradan çikip git." dediler. O da çikip gitti. Ibn îshak da böyle bir anlatimda bulunmustur.

Buharî, Ubeydullah b. Musa kanali ile Bera'm söyle dedigini rivayet etmistir: Hz. Peygamber (s.a.v.), zilkade ayında umre yapti. Fakat Mekkeliler onun Mekke'ye girmesine müsaade etmediler. Bunun üzerine o da ertesi sene üç gün müddetle gelip Mekke'de kalmak ve umre yapmak sartiyla onlarla antlasmaya vardi. Antlasma metnini yazmaya basladiklari zaman katiplik yapan Hz. Ali; "Bu, Rasûlullah Mu-hammed'in, üzerinde antlasmaya vardigi seydir." diye yazinca müsrikler: "Biz senin bu unvanini kabul etmiyoruz. Eger senin Allah Ra-sûlü oldugunu kabul etseydik, senin Mekke'ye girmene engel olmazdik. Sen sadece Abdullah oğlu Muhammed'sin." dediler. O da: "Ben Allah'in Rasûlü ve Abdullah oğlu Muhammed'im." dedi. Sonra Ebu Talib oğlu Ali'ye: "Allah Rasûlü sözlerini sil." dedi. Hz. Ali ise: "Hayir, vallahi hiçbir zaman senin unvanini silmem." dedi. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.) kagidi eline aldı. Ama o güzelce yazmasini bilmiyordu. Söyle yazdi: "Bu, Abdullah oğlu Muhammed'in, üzerinde antlasmaya vardigi seydir ki, o, silahlı olarak Mekke'ye girmeyecektir. Sadece kimndaki kilicini üzerinde bulunduracaktır. Ve kendisine tabi olmak isteyen herhangi bir Mekkeliyi de Mekke'den çıkarmayacaktır. Ashabından Mekke'de kalmak isteyen kimseye de engel olmayacaktır."

Nihayet ertesi sene Rasûlullah (s.a.v.) Mekke'ye girdi. Umresini yaptı. Süre dolunca müsrikler, Hz. Ali'nin yanına gelip söyle dediler: "Arkadasına de ki, bizim yanımızdan çikip gitsin. Çünkü vade doldu." Peygamber (s.a.v.) de bunun üzerine Mekke'den çıktı. Hz. Hamza'nın kızı: "Amca! Amca!" diye bagirarak pesine düstü. Hz. Ali, kizcagizi yanına aldı. Elini tuttu ve Fatima'ya: "Amcanın kizma sahip ol." dedi. O da kizcagizi omuzuna aldı. Bu çocuğu yanlarına almak hususunda Hz. Ali, Hz. Zeyd ve Hz. Cafer birbirleriyle tartismaya basladilar. Hz. Ali:

- Onu ben yanına alirim. Çünkü o benim amcamın kizidir, dedi. Hz. Cafer:
- Bu benim amcamın kizidir. Teyzesi de nikahimdadır, dedi. Hz. Zeyd:
- Bu benim kardesimin kizidir, dedi.

Hz. Peygamber, bu kız çocuğunun teyzesi yanında kalmasına hüküm verdi ve: "Teyze, ana mesabesinde, dedi. Hz. Ali'ye: "Sen bendensin, ben de sendenim." dedi. Dönüp Hz. Cafer'e ise: "Senin yaratilisin ve ahlakın bana benzedi." dedi. Hz. Zeyd'e ise söyle dedi: "Sen bizim kardesimiz ve mevlamızsin."

Hız. Ali, Zeyd'e söyle dedi: "Hamza'nin kiziyla evlenemez misin?"

Zeyd ise su cevabi verdi:

- O benim süt kardesimin kizidir.

Vakidî, Hız. Hamza'nin kizinin hikayesini rivayet ederek Ibn Abbas'in söyle dedigini rivayet etmistir: "Abdülmuttalib oglu Hamza'nin kizi Ümmare ve annesi Selma binti Ümeys, Mekke'de idiler. Rasûlullah (s.a.v.), Mekke'ye geldiginde bu hususta Ebu Talib oglu Ali gidip Rasûlullah'la konustu ve ona söyle dedi:

- Amcamizin kizim ne diye müsrıklar arasinda yetim birakacagiz?

Hız. Ali'nin, Hız. Hamza'nin kizini Mekke'den çıkarmasına Rasûlullah engel olmadı. O da kizi Mekke'den çıkardı. Hız. Hamza'nin vasisi olan Zeyd b. Harise konusmaya basladı. Peygamber (s.a.v.), Muhacirler arasinda kardeslik tesis ederken Hamza ile Zeyd'i de birbirlerine kardes kilmisti. Söze baslayan Zeyd dedi ki:

- Hamza'nin kizini yanima alma hakkina en fazla ben sahibim. Çünkü bu benim kardesimin kizidir.

Cafer, bunu isitince söyle dedi:

- Teyze, anne mesabesinde. Teyzesi Esmâ binti Ümeys benim nikahimda bulunduğundan bu kizi en fazla yanma alma hakkina sahip olan kisi benim.

Hız. Ali ise söyle dedi:

- Görüyorum ki bu hususta tartisiyorsunuz. Bu kiz benim amcamın kizidir. Ve bunu müsrıklar arasindan çıkarıp getiren benim. Benden baska hiçbiriniz bunu yanma alma hakkina sahip degilsiniz.

Peygamber (s.a.v.) ise söyle dedi:

- Aranizda ben hüküm verecegim. Ey Zeyd, sen Allah'in ve Rasûlullah'm mevlasism. Sen ey Cafer, senin yaratilisin ve ahlakın benimkine benzer. Sen ey Cafer, bu kizi yanma alma hakkina en fazla sahip olan sensin. Çünkü bunun teyzesi senin nikahmdadır. Ve dahi bir kadin, kendi teyzesinin veya halasinin üzerine kuma olamaz.

Böyle diyerek Peygamber (s.a.v.), Hız. Hamza'nin kizman, Cafer'in yanma birakilmasına hükmetti."

Vakidî dedi ki: Peygamber (s.a.v.), Hız. Hamza'nin kizinin, Cafer'in yanma verilmesine hükmedince Cafer, kalkip onun çevresinde tek ayak üzerinde siçrayarak kosmaya basladı. Peygamber (s.a.v.):

- Bu da ne ey Cafer? diye sorunca Cafer söyle cevap verdi:

- Ya Rasûlallah, Necasi bir kimseyi memnun ettigi zaman o kisi kalkar ve Necasi'nin etrafinda tek ayak üzerinde siçrayarak kosardı. Onun için ben de

öyle yaptım. Sen bu kızla evlenecek misin?

- Ey Cafer! O benim süt kardesimin kizidir,

Rasûlullah (s.a.v.), Hz. Hamza'nin bu kizini Seleme b. Ebi Seleme ile evlendirdi. Ve Peygamber (s.a.v.) söyle derdi: "Böyle yapmakla Ebu Seleme'ye hak ettigi karsiligi verdim mi?"

Ben derim ki: Ümmü Seleme'yi Peygamber (s.a.v.)'le evlendiren kisi Seleme idi. Çünkü Seleme, kardesi Ömer b. Ebi Seleme'den yaşça daha büyük idi. Dogrusunu Allah bilir.

Ibn Ishak dedi ki: Rasûlullah (s.a.v.), zilhicce ayinda Medine'ye döndü. O seneki haccm idaresini müsrikler yürüttüler.

Ibn Hisam dedi ki: Ebu Ubeyde'nin bana anlattigina göre bu umre hakkında Cenâb-i Allah, su ayet-i kerimeyi inzal buyurdu:

"Andolsun ki Allah, peygamberinin rüyasinin gerçek oldugunu tasdik eder. Ey inananlar! Siz, Allah dilerse, güven için de, baslarinizi tiras etmis ve saçlarinizi kisaltmis olarak, korkmadan Mescid-i Ha-ram'a gireceksiniz. Allah, sizin bilmediginizi bilir, size, bundan baska, yakin zamanda bir zafer verecektir." (el-Fetih, 27.)

Bu ayet-i kerimede geçen fetih kelimesi ile Hayber fethi kastedilmistir. [16]

Fasil

Beyhakî, bu fasilda Beni Süleyym kabilesine giden Ibn Ebi Avca es-Sülemî seriyyesini anlatmis ve söyle demistir: Vakidî, Zührî'nin söyle dedigini rivayet etti:

Rasûlullah (s.a.v.), Umretü'l-Kazâ'dan döndükten sonra hicri yedinci senenin zilhicce ayinda Medine'ye döndü. Ibn Avca es-Sülemî'yi elli süvari ile yola çıkardi. Gözcü kisi kavmine gitti. Onlari uyardi ve seriyyenin gelis haberini ulastirdi. Onlar da büyük bir kalabalik topladilar. Ibn Ebi Avca, onlari üzerine geldi. Onlar savasa hazirlanmistti. Rasûlullah'm sahabeleri, onlari toplu halde görünce Islâm'a davet etti. Fakat bunlar sahabelerin davetine kulak vermeyip onlari ok yagmuruna tutarak: "Bizi davet ettiginiz seye ihtiyacimiz yok." dediler. Bir saat boyunca onlari ok yagmuruna tuttular. Öte yandan onlara takviye kuvvetleri geldi. Sahabeleri her taraftan çevrelediler. Müo-lümanlarla siddetli bir çarpismaya basladilar. Seriyyedeki sahabelerin çogu öldürüldü. Ibn Ebi Avca da birçok yerinden yaralandi. Hicri sekizinci senenin safer ayinin ilk gününde hayatta kalan arkadaslariyla birlikte Medine'ye güçlkle dönebildi. [17]

Fasil

Vakidî dedi ki: Hicri yedinci senenin muharrem ayinda Rasûlullah (s.a.v.),

kizi Zeyneb'i kocasi Ebu'l-As. b. Rebi'a iade etti. Biz bu hususta daha önce açıklamada bulunmustuk. Yine bu ayda Hatib b. Ebi Baltaa, beraberinde Mariye ve Sirin adli cariyelerle birlikte Mü-kavkis'in yanından dönüp Medine'ye döndü. Bu iki cariyeye yolda iken Müslüman olmuslardı. Hatib, beraberinde bir de igdis edilmiş bir köle getirmisti.

Vakidî dedi ki: Yine hicri yedinci senede Rasûlullah (s.a.v.), iki basamakli ve oturakli minberini yaptırmisti. Oysa nezdimizde sabit olan kavle göre Rasûlullah bu minberini hicretin sekizinci senesinde yaptırmistir. [18]

Hicretin Sekizinci Senesi

Bu fasilda Amr b. As, Halid b. Velid, Osman b. Talha Ebu Tal-ha'nin Islâm'a girislerinden bahsedilmektedir. Bunlar, hicretin sekizinci senenin baslarinda Medine'ye gelip Müslüman olmuslardı.

Ibn Ishak'in anlattigina göre Ebu Rafi adindaki Yahudinin öldürölmesinden sonra bu zatlar Müslüman olmuslardir. Bununla ilgili kısa bir açıklama daha önceki sayfalarda verilmiştir ki, Ebu Rafi adindaki Yahudi, hicri besinci senede öldürölümüştü.

Ancak, Hafiz el-Beyhakî, bu konuyu Umretu 1- Kaza 'dan sonra burada anlatmıştır. O, Vakidî kanaliyla rivayet ederek Amr b. Asin söyle dedigini nakletmiştir:

"Ben, Islâm'dan uzaklasan inatçı bir kimse idim. Müsriklerle birlikte Bedir savasina katildim. Kurtuldum. Sonra Uhud savasma katildim, yine kurtuldum. Bir ara kendi kendime söyle dedim: "Daha ne zamana kadar tedbir alacak ve savasacagim? Allah'a yemin ederim ki, Muhammed Kureyslilere üstün gelecektir." Böyle dedikten sonra Raht denilen yerdeki mallarimin basina gittim. İnsanlarla artık az görüşür oldum. Hudeybiye'de Rasûlullah (s.a.v.), Kureyslilerle birlikte baris antlasmasi yapip Medine'ye döndüğünde ve Kureysliler de Mekke'ye döndüklerinde yine kendi kendime söyle dedim:

"Gelecek sene Muhammed ve ashabi Mekke'ye gireceklerdir. Artık ne Mekke'de durabilirim ne de Taif te. Buralardan çıkıp gitmekten daha iyi bir yol yok."

O zaman ben Islâm'dan henüz uzakta idim. Bütün Kureysliler Müslüman olsalar bile benim Müslüman olacagima aklım yatmiyordu. Mekke'ye geldim. Kavmimden bazı adamlari etrafima topladım. Onlar benim görüşüme uyarlar, sözlerimi dinlerlerdi. Baslarina bir is geldigi zaman beni öne sürerlerdi. Ben onlara söyle dedim:

- Ben aranızda nasıl bir adamım?
- Görüş sahibimiz ve savunucumuzsun. Bereketli islerde, uğurlu islerde

bizim görüşümüzü sen ifade edersin.

- Biliyorsunuz ki, Muhammed'in isi gittikçe kuvvetleniyor. Ve arzumuz hilafına her gün biraz daha ilerliyor. Ben birsey düşündüm. Bakalım siz ne dersiniz?

- Neyi düşündün?

- Ben diyorum ki; Necasi'ye gidelim ve yanında kalalım. Eger Muhammed bizim kavmimize galip gelirse o zaman Necasi'nin yanında kalırız. Necasi'nin emri altında yaşamak, bizim için Muhammed'in emrine girmekten daha iyidir. Ve eger bizim kavmimiz ona galip gelirse biz, kavmimiz arasında tanınan kimseleriz. Bize onlardan zarar gelmez.

- Vallahi bu doğru, makul ve yerinde bir düşüncedir.

- O halde, ona gidecegimize göre hediye götürmemiz gerekir.

Memleketimizden ona hediye olarak götürülen şeylerin en makbulü deri olduğu için ona bir hayli deri toplayarak beraberimizde götürdük. Allah'a yemin ederim ki, biz daha onun yanına girmemistik ki, bir de baktım; Amr b. Ümeyye ed-Damrî geldi. Rasûlullah (s.a.v.), onu bir mektupla Necasi'ye göndermişti. Ümmü Habibe binti Ebi Süf-yan'ı onunla evlendiriyordu. Amr, Necasi'nin yanına geldi. Sonra oradan çıkıp gitti. Ben de arkadaşlarıma dedim ki: Bu, Amr b. Ümey-ye'dir. Durun, Necasi'ye gittigimizde bunun boynunu vurmak için bize teslim etmesini rica edeyim. Zira bu adam, Muhammed'in elçisi olduğu için biz onu öldürürsek, Kureyslilere büyük bir hizmet etmiş oluruz ve onlarda böylece sevinmiş olurlar.

Yanına girdiğim zaman, her girisimde yaptığım gibi secdeye kapandım. Bana:

- Hos geldin dostum, memleketinden bana bir hediye getirdin mi? diye sordu.

- Evet, sana bol miktarda deri getirdim, dedim ve derileri ona gösterdim. O da hediyemizi begendi ve bir kısmını komutanlarına dağıttı. Kalan kısmını da bir yere saklamaları için adamlarına emir verdi. Hediyemizi begendi ve çok memnun oldu. Sonra kendisine söyle dedim:

- Ey Hükümdar! Demin bir adamin yanınızdan çıktığını gördüm. O adam, bize düşman olan bir kimsenin elçisidir. Onu bana ver de öldüreyim. Çünkü o düşmanımız, bizim büyüklerimizden ve iyilerimizden birçok kimseleri öldürmüştür.

Bunun üzerine Necasi kızdı ve elini kaldırıp burnuma öyle bir vurdu ki, burnum kırıldı zannettim. Burnumun deliklerinden kan bosalmaya başladı. Kani elbisemin ucuyla temizlemeye başladım. Öyle bir zillete düştüm ki, keske yer yarılısaydı da içine girseydim, diye düşündüm. Ondaki çok

korktugum için böyle bir düşünceyi içimden geçirdim. Sonra ona söyle dedim:

- Ey hükümdar! Eger hoslanmayacağım bilseydim sana bu teklifi yapmazdım.

O da utandı ve bana söyle dedi:

- Ey Amr! Musa ve İsa peygamberlere gelen Namus-u Ekber'in (Cebrail'in) kendisine geldiği sahsin elçisini, öldürmek için benden istiyorsun. Bu nasıl tekliftir?

Amr dedi ki: Sonra Cenâb-i Allah, kalbimdeki düşünceleri degistirdi. Ben de kendi kendime söyle dedim: "Bu gerçeği Araplar ile Acemler kabul ettiler. Sen mi buna muhalefet edeceksin?"

Sonra hükümdara söyle dedim:

- Ey Hükümdar, sen de buna sahadet ediyor musun?

- Evet ey Amr. Allah katında ben de buna sahadet ediyorum. Sen bana itaat et ve o rasûle tabi ol. Zira Allah'a yemin ederim ki, o, hak pesindedir. Musa b. İmran, nasıl Firavun ile askerlerine karsi galip geldiyse, bu da muhaliflerine karsi galip çıkacak ve muzaffer olacaktır.

- O halde onun adına Müslümanlık üzerine benden bey'at alır misin?

- Evet.

Böyle dedi ve elini uzatti. Ben de ona bey'at ettim. Sonra o bir legen getirilmesini emretti. Yüzümdeki kam yıkadı ve bana yeni elbiseler giydirdi. Önceden üzerimde bulunan elbiseler kana bulanmışlardı. Onları çıkarıp attım. Sonra çıkıp arkadaşlarımın yanına gittim. Ne-casi'nin giydirdiği elbiseleri üzerimde görünce sevinip söyle dediler:

- Arkadasından elde etmek istedigini elde edebildin mi?

- İlk görüşmede bunu kendisine söylemeyi hos bulmadım. Ama tekrar yanına gideceğimi kendisine söyledim.

- Doğrusu, senin dedigindir.

Yanlarından ayrıldım. Ve bir ihtiyacımı görmeye gittim. Limana vardım. Bir geminin yüklenmiş ve harekete hazır halde bekledigini gördüm. Onlarla birlikte gemiye girdim ve gemi hareket etti. Nihayet Sübe'ye vardılar. Ben gemiden çıktım. Yanımda azığım vardı. Bir deve satın aldım. Medine yoluna koyulmak üzere oradan ayrıldım. Yola revan oldum, nihayet Merrü'z-Zehran'a vardım. Oradan da yola devam ettim. Hidde'ye ulaştım. Orada benden önce iki kisinin ev aramakta olduklarını gördüm. Biri bir çadira girmiş, diğeri de dışarıda iki binegi tutmakta idi. Dikkat edince adamin Halid b. Velid olduğunu gördüm. Ona dedim ki:

- Nereye gidiyorsun?

- Muhammed'e gidiyorum. Herkes Müslüman oldu. İse yarayanlardan, Müslüman olmayan kalmadı. Vallahi bana Öyle geliyor ki, az daha dursam, sirtlan nasıl boynundan tutulup ininden çıkarılırsa, gelip boynumuzdan tutarak bizi de evlerimizden çıkaracaktır.

- Vallahi, ben de Muhammed'e gidiyorum. Müslüman olacağım. Ben böyle dedikten sonra Osman b. Talha dışarı çıktı. Bana mer-

haba dedi. Sonra üçümüz birlikte eve girdik. Daha sonra birlikte gitmeyi kararlaştırarak yola çıkıp Medine'ye vardık. Hiç unutmuyorum, Ebu Utbe kuyusunun başına vardığımızda birisi: 'Ya Rebah, Ya Rebah, Ya Rebah!' diye kölesini çağırıyordu. Biz bunu hayra yorup yürüdük. Adam sonra bize bakarak -zannedersen beni ve Halid b. Ve-

lid'i kastederek- :

- Bu iki adam da geldikten sonra Mekke'nin anahtarı artık teslim alındı demektir, dedi ve mescide doğru koşarak gitti.

Ben de Hz. Peygamber'e gelişimizi müjdelemek için mescide gittigini zannetmistim -ki bu zannımda da yanılmamıştım- ve gidip Har-re'de indik. Orada elbiselerimizi değiştirdikten sonra ikinci ezanı okundu. Sonra kalkıp Hz. Peygamber'e gittik. Yanına girdiğimizde, yüzünde bir aydınlık vardı. Müslümanlar da onun etrafını sarmışlardı. Ve bizim gelişimizden ötürü sevinçli idiler. Önce Halid b. Velid, ondan sonra Osman b. Talha ilerleyip bey'at ettiler. Onlardan sonra ben ilerledim ve birden kendimi onun dizleri dibine oturmış buldum. Utancımdan başımı kaldırıp ona bakamıyordum. Geçmiş günahlarımın bağışlanması şartı ile ona bey'at ettim. Gelecek günahlarım ise hiç hatırıma gelmedi.

Hz. Peygamber de:

- Şüphesiz İslâmiyet daha Önce işlenen günahları siler, süpürür. Hicret de aynı şekilde geçen günahları siler, dedi.

Allah'a yemin ederim ki ben ve Halid b. Velid Müslüman olduktan sonra Peygamber (s.a.v.), önemli gördüğü herhangi bir işte ikimize verdiği değeri hiç kimseye vermiyordu. Ebu Bekir'in yanında da bu değere sahip idik. Hz. Ömer zamanında da bu durumda idik. Ancak Hz. Ömer, Halid'e karşı kinayıcı bir tutum sergilemekte idi."

Vakidî, hocası Abdülhamid'in şöyle dedigini rivayet etmiştir: "Ye-zid b. Ebi Habib'e şöyle bir soru sordum:

- Amr b. As ile Halid b. Velid'in Medine'ye ne zaman geldiklerini bana söyleyebilir misin?

- Hayır. Ancak fetihden önce geldiler."

Ben derim ki: Babam bana haber verdi ki, Amr b. As, Halid b. Velid ve Osman b. Talha, hicretin sekizinci senesinin safer ayında Medine'ye geldiler. [19]

Halid B. Velid'in Müslüman Olusu

Vakidî, Yahya b. Mugire b. Abdurrahman b. Haris b. Hisam kanalı ile Halid b. Velid'in söyle dedigini rivayet etmistir:

"Cenâb-i Hak, benim hakkimda iyilik diledigi aman kalbime Müslümanligi yerlestirdi. Artık kâr ve zararimi düşünebilecek, rüsdümü isbat edecek duruma geldim. Muhammed (s.a.v.) ile yapılan birçok savasta hazır bulundum ve katildigim her savastan dönünce, içimden; "Vallahi ben, bos ve faydasiz bir is yapıyorum, er geç bu adam üstün gelecektir." diyordum.

Hz. Peygamber, Hudeybiye'ye geldigi zaman yine müsriklerden bir süvari kafilesi ile birlikte karsisina çıktım ve onunla Usfan'da karsilasip karsisina dikildim. O da bizim karsimizda arkadaslarına öğle namazini kildirdi. O sirada ona hücum etmek istedikse de sonradan vazgeçtik. Bu da hayirli oldu. Kendisi de bizim maksadimizi sezmiş olacak ki, arkadaslarına ikinci namazini korku hali namazi olarak kildirdi. Ben de artık ona birsey yapamiyacagimiza kesin olarak inandım. O da bizden uzaklasip üzerinde bulundugumuz yolun sag tarafini tuttu. Kendisi, Kureyslilerle beraber baris antlaşmasını yaptıktan ve Kureysliler onu geri çevirdikten sonra içimden; "Artık ne kaldı? Ben nereye gidecegim? Necasi'ye gidersem, o da Muhammed'e tabi olmuş ve Muhammed'in arkadasları onun yanındadırlar. Güvenlik içindedirler. Herakliyas'a gidersem, o zaman dinimden çıkıp Hristiyanlık yahud Yahudilik dinine gitmek zorunda kahrım. Üstelik milliyetimi de yitirmiş olurum. En iyisi, buradakilerle birlikte kendi yurdumda kalmaktır." dedim.

Iste ben bu düşünce için de iken Rasûlullah (s.a.v.), Umretü'l-Kazâ'yi yapmak üzere Mekke'ye girdi. Ben de onun Mekke'ye girişini görmemek üzere gizlendim. Kardesim Velid b. Velid de onunla birlikte Mekke'ye gelmiş ve beni aramisti- Bulamadigi için bir mektup yazmisti. Mektubu açıp baktım, söyle yaziyordu:

"Rahman ve Rahim olan Allah'in adıyla. Kardesim! Ben senin Islâmiyet'e karsi olmandan daha delice bir davranış görmüyorum. Oysa ki sen akılli bir kimsesin. Kaldi ki, Islâmiyet gibi bir dinin üstünlüğünü kavrayamayan hiçbir kimse yoktur. Rasûlullah (s.a.v.) da: - Halid nerede? diye seni benden sordu.

Ona:

- Allah onu getirecektir, dedim. Rasûlullah:

- Onun gibi bir adam nasıl olurda hâlâ İslâmiyet'in yüceligini kavrayamaz, ona sasarım. Oysa ki, onun o üstün cesaret ve yorulmak bilmeyen gayreti, Müslümanların safında olsaydı, onun için daha hayırlı olurdu. Ben onu baskalarından üstün tutacaktım, dedi.

Su halde ey kardeşim! Bari kaçırmış olduğun iyi fırsatların birini değerlendirmeyi ihmal etme"

Halid b. Velid diyor ki: Ben mektubu okuduktan sonra ortaya çıkmakta acele ettim. Ve İslâmiyet'e karşı arzum arttı. Hele Rasûlullah (s.a.v.)'m beni sorması, beni çok sevindirdi. Bir ara rüyada dar ve kuraklık bir memleketten, yemyesil ve geniş bir memlekete çıktığımı görmüştüm. Bunu, bir rüyadır deyip küçümsedim. Fakat Medine'ye gittğim zaman, Ebu Bekir'e bu rüyamı sorayım dedim.

Ebu Bekir (r.a.) bana şöyle dedi:

- Gördüğün darlık, müsrilikte geçen ömründür. Geniş ve yemyesil olan memleket ise, Cenâb-ı Allah'ın seni kavuşturduğu İslâm dinidir.

Rasûlullah (s.a.v.)'m yanma gitmeye karar verdiğim zaman, yanımda kimi götürüyüm diye tereddüt ettim. O sırada Safvan b. Ümey-ye'ye rastladım. Ona şöyle dedim:

- Ya Eba Vehb! İçinde bulunduğumuz hali görüyor musun? Biz azala azala, tilkinin dişleri kadar kaldık. Muhammed yalnız Araplara değil, Acemlere de galip gelmiş bulunmaktadır. Biz de gidip ona tabi olsaydık iyi olurdu. Zira onun şeref ve üstünlüğü, bizim için de üstünlüktür.

Fakat Safvan, benim sözümü siddetle reddedip:

- Benden başka ona tabi olmayan hiçbir kimse kalmasa bile ben, yine ona tabi olmam, dedi ve birbirimizden ayrıldık.

Bunun babası ve kardeşi Bedir savaşında öldürüldükleri için kin besliyor dedim. Ondan sonra Ebu Cehil'in oğlu Ikrim'e rastlayıp aynı sözü ona da söyledim. O da bana Safvan'm verdiği cevabın aynısını verdi.

Ona:

- Bari bu teklifi sana yaptığımı kimseye söyleme, dedim. Oda:

- Olur, kimseye söylemem, dedi.

Bunun üzerine ben evime gidip devemin hazırlanmasını emrettim. Devemi alıp evden çıkarken yolda bana Osman b. Talha rastladı. Önce, "Bu benim dostumdur, ona söylersem belki kabul eder." diye düşündümse de, onun da atalarının öldürüldüğünü hatırlayıp söylemek istemedim. Sonra ona söylersem ne olur? Zaten nasılsa ben yol üz erin deyim, diye düşünüp ona, düştüğümüz durumu anlattıktan sonra:

- Biz âdeta delige sığınmış bir tilki durumundayız. Eger delige bir tulum su dökülse tilki disari çıkmak zorunda kalır, dedim ve diğer iki arkadaşima söyledigimi ona da söyledim.

Fakat o bana hemen icabet etti. Ve beraber gitmeyi kararlaştırdık.

Ona:

- Görüyorsun ki, devemi de getirmiş, yola çıkmış bulunuyorum. Falanca yoldan gidiyorum. Yarın sabah Ye'cec denilen yerde bulusalım. Hangimiz oraya önce gelirse diğerini beklesin, dedim.

Daha safak sökmemişken orada buluştuk. Sonra beraberce yola devam ettik. Nihayet Hidde'ye vardık. Orada, Arar b. As arkadan bize yetisti. Birbirimizle merhabalaştıktan sonra bize:

- Nereye gidiyorsunuz? diye sordu. Ona:

- Ya sen ne için yola çıktın? diye sorduk. Aynı soruyu o da bize sordu. Biz de:

- Medine'ye gitmek ve Müslüman olmak için, dedik.

- Benim de maksadım odur, dedi.

Ondan sonra üçümüz beraber gittik. Medine'ye vardıktan sonra gidip Harre sirti denilen semte indik. O sırada Hz. Peygamber, bizim gelişimizi haber almış ve sevinmişti. Biz, yolculuk elbiselerimizi çıkarıp iyi elbiselerimizi giydik ve onun yanına gitmek üzere çıkarken kardesim rastgeldi ve bana:

- Acele et, zira Rasûlullah (s.a.v.) senin gelişini haber almış ve sevinmiştir. Seni bekliyor, dedi.

Biz de acele ederek Rasûlullah (s.a.v.) Efendimiz'in yanına çıktığımız zaman beni güler yüzle karşıladı. Ta yanına varıp peygamberi selamı verdim. O da güler yüzle selamımı aldı.

Ben:

- Allah'tan başka ilâh bulunmadığına ve senin Allah'ın Rasûlü olduğuna şahadet ederim, dedim.

Bana:

- Gel bakayım, seni doğru yola ileten Allah'a hamd olsun. Ben seni akıllı biliyor ve aklının, birgün seni hayra yönelteceğini umuyordum, dedi.

Ben:

- Ya Rasûlallah! Hakka karşı uzun zaman direnip seninle yapılan birçok savaşlara karşı saflarda katıldım. Allah'a dua et ki, beni bağışlasın, dedim.

Hız. Peygamber (s.a.v.):

- Islâmiyet, kendinden önce işlenen günahları siler, dedi. Kendisine:

- Bunun için senden teminat isterim, dedim. Bunun üzerine:
- Allah'im! Halid'in Hakka karsi bugüne kadar olan direnisini affet, diye dua etti.

Bundan sonra Osman b. Talha ve Amr b. As (r.anhuma) ilerleyip bey'at ettiler. Bizim bu gidisimiz hicretin sekizinci yilinin safer ayinda idi. Allah'a yemin ederim ki, o günden beri Rasûlullah (s.a.v.), önemli gördüğü herhangi bir isinde, ashabından hiçbirini benimle bir tutmadı." [20]

Hevazîn'deki Bir Gruba Gönderilen Sücâ B. Vehb El-Esedî Seriiyesi

Vakidî, Ibn Ebi Sebre kanali ile Ömer b. Hakem'in söyle dedigini rivayet etmistir: "Rasûlullah (s.a.v.), yirmidört kadar adamin basinda Sücâ b. Vehb'i, Hevazindeki bir topluluga gönderdi. Onlara saldirmasini emretti. O da adamlariyla birlikte yola çıktı. Gece yol aliyor, gündüz gizleniyordu. Hevazinlilerin yanma gelirken saldirmaya basladi. Arkadaslarina da fazla ileri gitmemelerini tembihledi. Sonuçta çok miktarda büyük ve küçük bas hayvanlari ele geçirdiler. Bunlari önlerine katip Medine'ye getirdiler. Seriiyedeki adamlardan herbirine on-beser deve hisse düstü. Baskalarinin rivayetine göre bunlar, esirler de ele geçirmislerdi. Seriiyenin emiri, Hevazinlilerden parlak yüzlü bir cariyeyi kendine seçip ayirdi. Sonra Hevazinliler, Müslüman olarak Medine'ye geldiler. Peygamber (s.a.v.), yanina gelen emirleri, e-sirlerin kendilerine iade edilmesi hususunda fikir alis-verisinde bulundu. Peygamber (s.a.v.)'de bunu olumlu karsiladi ve esirlerini iade etti. Yalniz yaninda bulunan cariyeyi gitme veya kalma hususunda tamamen serbest birakti. O da Rasûlullah'm yaninda kalmayi tercih etti."

Yukarida anlatilan bu seriiye, Imam Safii'nin, Malik ve Nafi kanali ile Ibn Ömer'den rivayet etmis oldugu su seriiye olabilir: Rasûlullah (s.a.v.), Necid taraflarina bir seriiye gönderdi. Aralarinda Abdullah b. Ömer de vardi. Abdullah b. Ömer söyle dedi:

"Çok miktarda deve ele geçirdik. Seriiyede bulunan herbirimize oniki deve hisse düstü. Rasûlullah (s.a.v.), oniki develik ganimetlerimizi birer birer sayip bize verdi."

Ebu Davud, Hennad kanali ile Ibn Ömer'in söyle dedigini rivayet etmistir:

"Rasûlullah (s.a.v.), Necid taraflarina bir seriiye gönderdi. Ben de o seriiye ile birlikte gittim. Çok miktarda büyük bas hayvan elege-çirdik. Komutanimiz herbirimize, hakettigimiz ganimet develerini birer birer sayip teslim etti. Sonra Rasûlullah (s.a.v.)'m yanma geldik. O da ganimetlerimizi aramizda taksim etti. Bizden herbirimize humustan (beste birlik pay ayrildiktan) sonra onikiser deve düstü. Rasûlullah, komutanimizin bize

verdiği payların hesabım sormadığı gibi onun yaptığı bu uygulamayı da yermeydi. Onun vermiş olduğu payla birlikte toplam hissemiz onüçer deve oldu." [21]

Sam Diyarındaki Beni Kudaaya Gönderilen Ka'b b. Ümeyr Seriyyesi

Vakidî, Muhammed b. Abdullah kanalı ile Zührî'nin söyle dedigini rivayet etmiştir:

Rasûlullah (s.a.v.), onbes kisilik bir seriyyenin basında Ka'b b. Ümeyr el-Gifarî'yi yola çıkardı. Bu seriyye, Sam'a yakın Zatu Atlah'a vardı. Orada büyük bir kalabalıkla karsılastı. Onları İslâm'a davet etti ama onlar bu davete icabet etmediler, onları ok yağmuruna tuttular. Rasûlullah'm sahabeleri bu durumu görünce onlarla siddetli bir şekilde savastılar, ama bu savasta öldürüldüler. Onlardan bir a-dam ağır bir şekilde yaralanmış ve canını vermek üzere idi. Geceleyin yarası soguyunca kendini zorlukla sürükleyerek Medine'ye gelip Rasûlullah'a ulastı. Rasûlullah, onlara bir ordu göndermeye niyetlen-diye de onların başka bir yere tasindiklarını duyduğu için bu niyetini gerçekleştirmekten vazgeçti. [22]

[1] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 4/350-355.

[2] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 4/355-358.

[3] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 4/358.

[4] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 4/358-364.

[5] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 4/365-366.

[6] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 4/366-369.

[7] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 4/370.

[8] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 4/371.

[9] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 4/371.

[10] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 4/372-374.

[11] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 4/374-376.

[12] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 4/376-378.

[13] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 4/378-379.

[14] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 4/380-389.

[15] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 4/390-391.

[16] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 4/391-394.

[17] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 4/394.

- [18] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 4/394-395.
- [19] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 4/396-399.
- [20] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 4/400-403.
- [21] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 4/403-404.
- [22] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 4/404.

Mu'te Gazvesi 1

Fasil 12

Fasil 15

Üç Emir; Zeyd, Cafer Ve Abdullah B. Revaha'nin Faziletleri 16

Mu'te Gazvesinde Sehid Düsen Müslümanlar . 21

Mu'te Gazvesi Hakkında Söylenen Siirler . 23

Rasûlullah (S.A.V.)'Tn Çevre Ülke Hükümdarlarına Heyetler Gönderip Onlari Allah'a Imana Ve Islama Davet Edici Mektuplar Yazmasi 25

Peygamber (S.A.V.)'In Sam'daki Hrîstiyân Arap Hükümdarlarına Elçi Ve Mektup Göndermesi 33

Peygamber (S.A.V.)'In Fars Hükümdari Kisra'ya Elçi 34

Göndermesi 34

Peygamber (S.A.V.)'In Mukavkis'e Elçi Göndermesi 38

Zatü's-Selasil Gazvesi 39

Mu'te Gazvesi

Bu, Zeyd b. Harise komutasındaki 3.000 kişilik bir seriyyedir ki, Sam taraflarında Belka topragina gönderilmiştir.

Muhammed b.Ishak, Umretü'l Kazâ'yi anlattıktan sonra dedi ki: Rasûlullah (s.a.v.) Medine'de zilhiccenin kalan kısmında ikamet etti -o seneki haccin idaresini müsrikler yürüttüler- muharrem, safer, re-biyülevvel ayında Sam'a elçiler heyeti gönderdi, onlar orada öldürüldüler.

Muhammed b. Cafer b. Zübeyr, Urve b. Zübeyr'den naklen bana su haberi verdi:

Rasûlullah (s.a.v.), hicretin sekizinci senesinin cemaziyelevvel a-ymda Mu'te'ye askeri bir birlik gönderdi. Onların başlarına da Zeyd b. Harise'yi komutan tayin etti ve söyle dedi: "Eger Zeyd öldürülürse, yerine Cafer b. Ebi Talib milletin üzerine komutan olsun. Eger Cafer'e de birsey olursa onun yerine Abdullah b. Revaha geçsin."

Bunun üzerine halk (ordu) techizatlandı, sefer hazırlığı yaptı. Sayıları 3.000 kişi idi.

Vakidî, Rabia b. Osman kanalı ile Hakem'in söyle dedigini rivayet etmiştir: Yahudi Numan b. Fenhas gelip insanlarla birlikte duran Rasûlullah (s.a.v.)'in önünde durdu. Rasûlullah (s.a.v.) söyle dedi:

- Zeyd b. Harise insanların emiridir. Eger Zeyd öldürülürse, o zaman emirleri Cafer b. Ebi Talib olsun. Eger Cafer öldürülürse, o zaman emirleri Abdullah b. Revaha olsun. Eger Abdullah b. Revaha da öldürülürse, o zaman Müslümanlar kendi aralarında bir adami beğenip seçsinler ve onu

üzerlerine emir tayin etsinler.

Numan dedi ki:

- Ey Eba'l-Kasim! Eger sen peygamber isen az veya çok emir olarak isimlendirdigin bu adamlarin hepsi öldürölürler. Çünkü Israilo-gullarmdan olan peygamberler, kavmin üzerine emir olarak bir adamin ismini verip de: "Eger falan öldürölürse emir falan olsun." deyip böylelikle yüz kisinin adini belirl es elerdi bile o yüz kisinin tamamı öldürölürdü.

Bundan sonra Numan, dönüp Zeyd'e söyle dedi: "Hazirlan.... Eger Muhammed peygamber ise, sen artik asla savastan geri dönmiyecek-sin."

Zeyd de buna su karsiligi verdi:

- Sahadet ederim ki, o, peygamberdir. Dogru sözlüdür. İyi bir kimsedir. Allah'in salat-ü selami onun üzerine olsun.

Bunu Beyhakî rivayet etmistir.

Ibn Ishak dedi ki: Savasa gidecek olanlari Medine'den çikis vakti geldiginde insanlar, Rasûlullah (s.a.v.)'m ordu için tayin ettigi e-mirlerle vedalasmaya basladilar. Abdullah b. Revaha vedalastigi a-damlarla vedalasirken aglamaya basladi. Ona:

- Ey Ibn Revaha, seni aglatan nedir? diye sordular. O da su karsiligi verdi:

- Allah'a yemin ederim ki, bende ne dünya sevgisi ne de size karsi siddetli bir ask ve özlem var. Ama duydum ki Rasûlullah (s.a.v.), Allah'in kitabindan söyle bir ayet okuyor ki, bu ayette .Cehennem atesini hatirlatiyor:

"Sizden Cehennem'e ugramayacak yoktur. Bu, Rabbinin, yapmayi üzerine aldig i kesinlesmis bir hükümdür." (Meryem, 7i.) Simdi ben Cehennem atesine girdikten sonra oradan nasil dönüp çikabilecegimi bilemiyorum. Bu nasil olacak?

Müslümanlar dediler ki: 'Allah sizinle beraber olsun ve sizi muhafaza etsin. Sizi salih kimseler olarak bize tekrar geri göndersin."

Abdullah b. Revaha da söyle dedi:

"Fakat ben Rahman'dan magfiret dilerim ve kanin kaymagini üstüne atacak güçlü bir darbe isterim.

Veya Harra'nin iki eliyle bagirsaklara ve cigere isleyen bir mizrak ile hizla Öldüren bir dürtme isterim.

Ta ki benim kabrimin yanma vardiklari zaman, Allah o gaziyi dogru yola ilet sin, denilsin ve o dogru yolu tutmus olsun."

Ibn Ishak dedi ki: Kavim daha sonra çikmak için hazirlandi. Abdullah b. Revaha, Rasûlullah (s.a.v.)'m yanma geldi. Onunla vedalas-ti ve sonra

söyle dedi:

"Allah, sana verdiği güzel şeyleri devamlı kilsin. Musa'yi sabit kilisi gibi. Ve yardım görenler gibi yardım etsin.

Süphesiz ben, sende bolca hayir görüyorum.

Allah bilir ki, ben sabit görüslüyüm.

Sen Peygambersin. Her kim ki senin hayrından mahrum kalsa, kader onu düşürmüs demektir."

Ibn Ishak dedi ki: Sonra millet, Medine'den çıkıp yola koyuldu. Rasûlullah (s.a.v.) da onlarla birlikte biraz yürüdü. Nihayet onlarla vedalasip geri döndü. Abdullah b. Revaha söyle dedi:

"Hayirli bir ugurlayici ve bir dost olarak Nahle'de kendisiyle vedalastigim bir kisi üzerine selamlar olsun."

Imam Ahmed b. Hanbel, Abdullah b. Muhammed kanali ile Ibn Abbas'm söyle dedigini rivayet etmistir:

"Rasûlullah (s.a.v.), Mu'te'ye bir ordu gönderdi. Komutan olarak ordunun basina Zeyd'i tayin etti. Zeyd'in öldürölmesi halinde Cafer'in, Cafer'in öldürölmesi halinde ise Abdullah b. Revaha'nın komutan olacagini beyan etti.

Fakat Abdullah b. Revaha orduyla birlikte gitmeyip geride kaldı. Peygamber (s.a.v.)'le birlikte cuma namazini kıldı. Peygamber (s.a.v.) onu görünce; "Seni geride birakan sebep nedir?" diye sordu. O da su

cevabi verdi:

- Seninle beraber cuma namazi kilmak için geride kaldim. Peygamber (s.a.v.):

- Allah yolunda bir gidis veya dönüs, dünyadan ve dünyadaki şeylerden daha hayirlidir, diye cevap verdi."

Imam Ahmed b. Hanbel, Ebu Muaviye kanali ile Ibn Abbas'm söyle dedigini rivayet etmistir: "Peygamber (s.a.v.), Abdullah b. Reva-ha'yi bir seriyye ile birlikte gönderdi. Gönderme günü cumaya rastlamisti. O da arkadaşlarını yola çıkardı. Önceden gönderdi ve: "Ben burada kalir, Rasûlullah'la birlikte cumayi kilar, sonra arkadaşlarıma kavusurum." dedi. Peygamber (s.a.v.), cuma namazini kildikten sonra

onu gördü ve:

- Niçin sabahleyin arkadaşlarımla birlikte yola çıkmadin? Bunun sebebi nedir? diye sordu.

Oda:

- İstedim ki, seninle birlikte cumayi kilayim, sonra arkadaşlarıma kavusayım, diye cevap verdi. Peygamber (s.a.v.) buyurdu ki:

- Eger yeryüzündeki şeylerin hepsini Allah yolunda harcasan bile, onların sabahleyin çıkmakla elde ettikleri sevab kadar kazanamazsın."

Bütün bunlardan anlaşıldığına göre komutanlar cuma günü yola çıkmışlardır.

İbn İshak dedi ki: Sonra yürüdüler ve Sam topraklarından Ma-an'a indiler. Halk burada su haberi aldı ki, Herakliyas, Belka topraklarından Maab'a, Rumlardan 100.000 kişilik bir ordu ile gelip ordugah kurmuştur. Lahm, Cüzam, Kayn, Behra ve Bel kabilelerinden 100.000 kişi daha onlara katılmıştı. O katılanların başlarında Belî'-den olan İrase kabilesinden Malik b. Zafile denilen bir adam vardı.

Denildi ki: Bizanslılar 200.000 kişi idiler. Onlardan başka 50.000 kişi de kendilerine katılmıştı. En azından Bizanslılar 100.000, Araplar ise 50.000 kişi idiler. Bunu Süheylî nakletmiş tir.

Bu haber Müslümanlara ulaşınca onlar, Maan'da iki gece kaldılar. Onların durumlarını düşünüyorlardı. Söyle dediler: Durumu Ra-sûlullah (s.a.v.)'a yazarız ve düşmanlarımızın sayısını ona haber veririz. O da bizi ya takviye eder veya bize gereken emrini verir, biz de onun için yürürüz. Abdullah b. Revaha, orduyu cesaretlendirdi ve şöyle dedi:

- Ey kavmim! Şüphesiz hoslanmadığınız şey muhakkak ki şehid-ligi talep ederek çıkmamızdır. İnsanlarla ne sayı ile ne kuvvet ile ne de kalabalık olmakla savaşıyoruz. Onlara ancak Allah'ın, bize ikram ettiği bu dinle karşılık vererek mukabele ediyoruz. İşte yürüyünüz. Bu yürüyüşünüz ancak iki iyilikten birini getirir: Ya galip geleceksiniz veya şehid olacaksınız.

Bunun üzerine halk, vallahi İbn Revaha doğru söyledi, dediler ve yürüdüler. Abdullah b. Revaha da o bekleyişleri esnasında şöyle dedi:

"Eca ve Fer dağlarından atları topladık. Kuru otla doyurulurlar onlar. Onların yük denkleri vardır.

Sert zeminden kurtulmaları için onları tabaklanmış derilerle nalladık.

O atlar, Maan'da iki gece kaldılar ve onların zayıflamalarından ve durgunluklarından sonra kuvvet ile rahattan sonraki dinçlik takip etti.

Biz yürüdük. Süratli kosa atlar da serbest bırakıldılar. Burun deliklerinden sıcak bir rüzgar ile nefes alıyorlardı.

Hayir razı olmaz, mutlaka Maab'a gideceğiz.

Herne kadar orada Arap ve Bizans olsada gideceğiz.

Ortayı doldurduk. Allah onları kastedti. Eksi yüzle geldiler.

Toz kalanlari onlara yollar olmustu.

Seslerin birbirine karistigi ve çok oldugu bir yerde,

Yani askerlerin baslari göründüğü zaman sanki o orduda migferler, yıldızlarmis.

Böylece atlar geçimlerinden memnundurlar. Agizlarindaki disleri onlari serbest birakti. Yani nikahlanirlar, tipki kadinlar gibi.

Veya kocaya varmayan kadinlar gibi kalirlar."

Ibn Ishak, Abdullah b. Ebu Bekir kanali ile Zeyd b. Erkanim söyle dedigini rivayet etmistir:

"Ben, Abdullah b. Revaha'mn vesayetinde yetisen bir yetim çocuk idim. O seferinde beni de bineginin terkisine alarak götürdü. Vallahi bir gece yürürken su beyitleri söylediğini isittim:

"Beni kavusturdugun ve içinde su kaynayan bir yerden sonra dört günlük mesafeye olan yolculuktaki yükünü tasidigi zaman, sen nimetlenirsin, baskasi ise yerilecek seydur.

Ben artık arkama ve aileme dönmem.

Müslümanlar geldiler ve beni kalmaya istahli olarak Sam topraklarında bıraktılar.

Orada ne hurması zahir olmuş yağmur suyu ile sulanan ağaçlara ve ne de suya kanmış, diplerinden sulanan hurma ağaçlarına aldiris etmem."

Zeyd b. Erkam dedi ki: Abdullah b. Revaha'dan bu satirlari isittigim zaman agladim. O bana kamçı ile vurdu ve söyle dedi: "Sana ne ey yaramaz! Allah'in beni sahadetle riziklandirmasmdan ve senin yolculuk esyalarin arasinda cesed olarak geri dönmemden sana ne!"

Abdullah b. Revaha, daha sonra bu seferinin bir yerinde su siiri söyledi:

"Ey Zeyd, yürümek kendilerini zayıflatan ve böylece etleri azalan, süratli yürüyen develerin Zeyd'i.

Gece uzadı, amacına ulasti, artık in."

Ibn Ishak dedi ki: Askerler yürüdüler ve Belka'nin sinirlarina vardiklarında Herakliyus'un Bizans'tan ve Araplardan toplanan askerleri ile Belka'nin köylerinden Mesarif denilen bir köyde karsilastilar. Sonra düşman yaklasti. Müslümanlar Mu'te denilen bir köye yöneldiler. O köyün yanında karsilastilar. Müslümanlar, onlar için hazirlik yaptı. Sag kola Beni Uzre'den Kutbe b. Katade'yi komutan olarak getirdiler. Sol kola da Ensâr'dan Abaye b. Malik'i kumandan koydular.

Vakidî, Rabia b. Osman kanali ile Ebu Hüreyre'nin söyle dedigini rivayet etmistir: "Mu'te savasma katildim. Müsrikler bize yaklastiklarında silah,

sayı, teçhizat, binek, ipek, altın bakımından onlara karşılık verecek güçte olmadığımızı gördük. Gözlerim hayretten parladi. Sabit b. Erkam bana dedi ki:

- Ey Ebu Hüreyre! Öyle sanıyorum ki karşımdakileri büyük bir kalabalık olarak görüyorsun?

- Evet.

- Sen Bedir savasına bizimle birlikte katılmamıştın. Gerçek şu ki, biz o zaman sayı çokluğu ile muzafer olmuş değildik."

Bunu Beyhakî rivayet etmiştir.

İbn İshak dedi ki: Sonra ordular birbirleriyle karşı karşıya gelip savastılar. Zeyd b. Harise, Rasûlullah (s.a.v.)'m bayragını eline almış olduğu halde savastı. Nihayet kavmin mızraklarının arasında kan kaybederek öldü. Sonra bayrağı Cafer eline alıp savastı. Savaş esnasında çıkmaza girdiği zaman kızıl atından kendini yere attı ve atın ayaklarını kesti. Sonra düşmanla savastı ve nihayet öldürüldü. Cafer, İslâm tarihinde atının ayaklarını kesen ilk kişi oldu.

İbn İshak, Yahya b. Abbad kanalı ile Abdullah b. Zübeyr'in dedesi Abbad'ın söyle dedğini rivayet etmiştir: Beni hanımına emzirten babam -ki Beni Mürre b. Avf tandır- Mu'te gazvesinde hazır bulunmuştu. Bana şu haberi verdi: "Vallahi sanki ben, kızıl atından kendini atıp sonra o atın ayaklarını kestiği, sonra savastığı ve öldürüldüğü zaman Cafer'e bakıyordum. O söyle diyordu:

"Cennet ne güzeldir. Ona yaklaşmak ne güzeldir ve onun içeceği soğuktur.

Rum ise Rum'dur. Onun azabı yaklaşımdır, kafirdir, nesepleri u-z aktır.

Onların darbeleri savasta benim üzerime gelsin."

Düşmanın yararlanmasından endişe edildiği takdirde Müslümanların savaş halinde kendi binek hayvanlarını kesmelerine cevaz verenler, bu hadiseyi delil olarak ileri sürmüşlerdir. Nitekim İmam Ebu Hanife de orduyla birlikte yürüyememesinden ve bu sebeple düşmanın yakalayıp ele geçirmesinden ve yararlanmasından korkulduğu takdirde ganimet hayvanlarının ve eşyalarının kesilip yakılmasına fetva vermiştir ki, bu durumda kesilen ve yakılan şeylerin atesi, Müslümanlarla düşman arasında bir engel meydana getirir. Doğrusunu Allah bilir.

Süheylî dedi ki: Hiç kimse Cafer'in bu davranışını uygunsuz görmüş değildir. Ancak düşmanın o hayvanları ele geçirmesinden endişe edilmemesi halinde o hayvanların kesilmeleri caiz değildir. Bu, hayvanın boş yere öldürülmesi yasasının kapsamına girmemektedir.

İbn Hisam dedi ki: "İlim ehlinde olup kendisine güvendiğim bir kimse bana

haber verdi ki, Cafer bayragi sag eline alip savasti. Sag eli düsman tarafından kesildi. Bunun zerine o da bayragi sol eline alip savasti. Sol eli de kesildi. Bunun zerine o, bayragi kucakladi. Oldrlnceye kadar kucaginda muhafaza etti. O esnada o, otuzc yasinda idi. Sag ve sol kollarinin kesilmesine karsilik olarak Cenb-i Allah, Cennet'te ona iki kanadi mükafat olarak verdi ki, o kanatlar vasitasiyla diledigi yere uçar. Denildi ki, Bizanslilardan bir adam onu vurup ikiye ayirdi."

Ibn Ishak dedi ki: Yahya b. Abbad b. Abdullah b. Zübeyr, babasi Abbad'in söyle dedigini bana anlatti: Bana süt emzirten babam -ki o, Beni Mürre b. Avf kabilesindendi- bana söyle dedi: Cafer ldrldgnde Abdullah b. Revaha bayragi aldi, atma binmis olarak ilerledi.

Atindan inmeye basladi ve biraz tereddüt geçirdi. Sonra söyle dedi:

"Ey can, yemin ettim, elbette ineceksin. Muhakkak ya ineceksin, yoksa zorla inersin.

Insanlar bagirir, toplanir ve aglarlarsa, sana ne oluyor ki, seni Ceinet'ten hoslanmaz görüyorum.

Huzur ve sknlu zamanlarin epey oldu.

Sen, eski bir su kabinda sadece az ve saf bir susun."

Ve yine söyle dedi:

"Ey can, eger ldrlmezsen ölürsün. Bu yle bir ölüm atesidir ki, ona girmis durumdasin. Temenni ettigin seyler sana verilmistir.

Eger  ikisinin yaptiklarini yaparsan, amacina ulasmissin demektir."

(O ikisi) sözü ile arkadaslari Zeyd ve Cafer'i kastetmistir. Sonra a-tindan indi. Indiginde amcasinin oglu ona etli bir kemik getirdi ve söyle dedi:

- Bunu ye de biraz glen. Çünkü sen bu günlerde çok yoruldu. O da o eti amcasinin oglunun elinden aldi. Ve agziyla ondan bir

parça kopardi. Sonra milletin izdiham seslerini duydu ve söyle dedi: "Ey Abdullah, sen hl dünyada misin?" Sonra o eti elinden atti. Kilicim alip ilerledi. Savasti, nihayet öldürüldü.

Bundan sonra bayragi Beni Aclan'm kardesi Sabit b. Akrem alip söyle dedi:

- Ey Müslümanlar toplulugu! Sizden bir adam üzerine anlasiniz,

Onlar da dediler ki:

- Iste o adam sensin.

- Ben bu isi yapacak degilim.

Bunun zerine halk, Halid b. Velid üzerinde anlasti. O da bayragi aldiginda

saldirmaktan vazgeçti. Yalnız savunmaya geçti. Milleti u-zaga çekti. Sonra orayı terkedince karşı taraf da terk etti. Nihayet herkes oradan ayrılıp uzaklaştı.

İbn İshak dedi ki: "Bana gelen habere göre halk (ordu), musibete maruz kaldığında Rasûlullah (s.a.v.) şöyle dedi:

- Zeyd b. Harise bayrağı aldı ve onunla savastı. Nihayet şehid olarak öldürüldü. Sonra Cafer bayrağı aldı. Onunla savastı. Ve şehid olarak öldürüldü.

Sonra Rasûlullah (s.a.v.) sustu. Bu arada Ensâr'ın yüzü degisti. Zannettiler ki Abdullah b. Revaha'nın hakkında hoşlanmadıkları bir şey olmuş. Bunun üzerine şöyle dedi:

- Sonra Abdullah b. Revaha bayrağı aldı ve onunla savastı. Nihayet şehid olarak öldürüldü. Sonra sözüne devamla şöyle dedi:

- Rüyada altından mamul karyolalar üzerinde Cennet'te bana gösterildiler. Ben de Abdullah b. Revaha'nın karyolasında, iki arkadaşının karyolalarından farklı olarak bir egrilik ve egiklik gördüm. Dedim ki:

- Bu nedendir? Bana denildi ki:

- O ikisi yürüdüler. Abdullah ise biraz tereddüt geçirdi. Sonra yürüdü."

Buhari, Ahmed b. Vakid ve Hammad b.p Zeyd kanalı ile Enes b. Malik'in şöyle dedigini rivayet etti: "Rasûlullah (s.a.v.), ölüm haberleri gelmeden önce Zeyd'in, Cafer'in ve Abdullah b. Revaha'nın ölüm haberini insanlara verdi ve şöyle buyurdu:

- Zeyd bayrağı aldı ve vuruldu. Sonra Cafer bayrağı aldı ve vuruldu. Sonra İbn Revaha bayrağı aldı ve vuruldu. (Böyle derken Rasûlullah'ın gözlerinden yaş akıyordu.) Nihayet bayrağı Allah'ın kılıçlarından bir kılıç (Halid b. Velid) aldı. Sonunda Allah, onun vasıtasıyla onlara fethi nasib etti."

Buhari, Ahmed b. Ebi Bekr ve onun kanalı ile Mugire b. Abdur-rahman el-Mahzumî tariki ile Abdullah b. Ömer'in şöyle dedigini rivayet etti:

"Rasûlullah (s.a.v.), Mu'te gazvesinde Zeyd b. Harise'yi emir tayin etti ve şöyle buyurdu:

- Eger Zeyd öldürülürse Cafer emir olsun. Eger Cafer öldürülürse Abdullah b. Revaha emir olsun."

Abdullah dedi ki: "Ben o gazvede onların arasındaydım. Cafer b. Ebi Talib'i aradık. Onu öldürülmüşler arasında bulduk. Vücudunda doksan küsur darbe bulduk."

Buharî, İbn Ebi Hilal'in (Said b. Ebi Hilal el-Leysi'nin) şöyle dedigini rivayet

etti: "İbn Ömer'in, Mu'te gazvesinde Cafer b. Ebi Talib'in cesedi üzerinde durduğunu ve vücudunda elli yara bulunduğunu, ancak bu yaralardan hiçbirinin arkada bulunmadığını söylediğini Nafi bana haber verdi."

Simdi bu iki rivayeti nasıl uzlastıracağız? Uzlastırma ancak söyle olur: İbn Ömer, Cafer'in vücudunda ancak elli kadar yara ve darbe görebilmistir. Ondan baskaları ise, daha fazla sayıda yara ve darbe bulmuş olabilirler veya elli kadar darbe onun öldürülmesinden önce idi. Öldürülüp yere düşmesinden sonra sırtına daha fazla darbe vurmuşlardı. İbn Ömer ise, onun vücudunun ön tarafındaki darbe ve yaraları saymıştır, Cafer'in Öldürülmesinden önce bu kadar yara ve darbeyi onun vücudunda görmüştür. Allah ondan razı olsun.

İbn Hisam'ın anlattığı gibi Cafer'in önce sağ elinin kesildiği, buna rağmen bayrağı tuttuğu, sonra sol elinin kesildiği şeklindeki rivayeti, Buharî'nin su rivayeti teyid etmektedir: Muhammed b. Ebu Bekir, Amir'in söyle dediğim rivayet etti: İbn Ömer, Cafer'in oğlunu selamlarken ona söyle derdi: "Ey iki kanatlinin oğlu, sana selam olsun."

Buharî Ebu Nuaym ve Süfyan kanalı ile Halid b. Velid'in söyle dediğini rivayet etmiştir: "Mu'te gününde elimde dokuz kılıç parçalandı. Elimde sadece Yemanî bir pala kaldı."

Hafız Ebu Bekir el-Beyhakî, Ebu Nasr b. Katade kanalı ile Halid b. Semir'in söyle dediğini rivayet etmiştir:

Abdullah b. Rebah el-Ensârî bize geldi. Ensâr, onu fakih bilirdi. İnsanlar onun etrafını çevrelediler. Ben de onun etrafını çevreleyenlerden biri oldum. Bize söyle dedi: Rasûlullah (s.a.v.)'m süvarilerinden Ebu Katade bize anlattı ki, Rasûlullah (s.a.v.), Ümera (emirler) ordusunu gönderdi ve söyle buyurdu: "Zeyd b. Harise'ye itaat edin. Eger Zeyd öldürülürse emiliniz Cafer olsun. Eger Cafer öldürülürse emiriniz Abdullah b. Revaha olsun." Cafer ayaga kalkıp söyle dedi:

- Ya Rasûlallah! Zeyd'i basıma komutan tayin etmeni istemiyorum.

Rasûlullah buyurdu ki:

- Yoluna devam et. Zira neyin daha hayırlı olduğunu sen bilemezsin.

Yola çıktılar. Allah'ın dilediği kadar beklediler. Sonra Rasûlullah (s.a.v.) minbere çıktı. İnsanlara: "Ey insanlar! Namaz için mescide toplanın." denildi. İnsanlar, Rasûlullah (s.a.v.)'myanma gelip toplandılar. O da söyle buyurdu: "Size ordunuzdan haber vereyim. Onlar yola koyulup gittiler. Düşmanla karsılaştılar. Zeyd şehid olarak öldürüldü. Onun için mağfiret dilerim. Sonra Cafer bayrağı aldı. O da düşmana karşı şiddetli bir savaş verdi. Nihayet şehid olarak öldürüldü. Onun için de mağfiret dilerim. Sonra Abdullah b. Revaha bayrağı aldı. İki ayağı üzerinde sebat etti. Nihayet o da

sehid olarak öldürüldü. Onun için de magfiret dilerim. Sonra bayragi Halid b. Velid eline aldı. O, bizim burada tayin ettiğimiz komutanlardan değildi. O bizzat kendini komutan olarak tayin etti. Allah'im, o senin kılıçlarından bir kılıçtır. Sen ona zafer ver." İste o günden itibaren Halid'e, Seyfullah (Allah'ın kılıcı) unvani verildi."

Vakidî, Abdulcebbar b. Umara b. Gaziye kanalı ile Amr b. Hazm¹-m söyle dedigini rivayet etmistir: İnsanlar, Mu'te'de karsilastiklari zaman Rasûlullah (s.a.v.), minberin üzerine çıkarak oturdu. Allah ona Medine ile Sam arasini açti. O da onların savaşlarına bakıyordu.

Ve söyle buyurdu:

- Zeyd b. Harise bayragi eline aldı. Ama seytan ona geldi. Yasamayi ona hos, ölümü ise çirkin gösterdi. Dünyayi da ona hos gösterdi. Zeyd ise söyle dedi: "İste şimdi mü'niinîlerin kalblerine iman yerlesti. Dünya bana hos gösterildi." Zeyd yoluna devam etti. Savasti, nihayet şehid oldu.

Rasûlullah (s.a.v.), onun üzerine namaz kildi ve: "Zeyd için magfiret dileyin. Çünkü o şehid olarak Cennet'e girdi." dedi.

Vakidî, Muhammed b. Salih kanalı ile Asim b. Ömer b. Kata-de'nin söyle dedigim rivayet etti: Rasûlullah (s.a.v.) buyurdu ki: Zeyd öldürüldüğünde bayragi Cafer b. Ebi Talib aldı. Seytan ona geldi. Yasamayi ona hos gösterdi. Ölümü ise çirkin gösterdi. Dünyayi kendisine arzu edilecek bir meta olarak arzetti. Cafer o esnada söyle dedi:

- İste şimdi mü'minlerin kalblerine iman yerlesti. Seytan bana dünyayi, arzu edilir bir meta olarak gösteriyor.

Sonra savasa devam etti. İlerledi, nihayet şehid edildi.

Rasûlullah (s.a.v.) onun namazini kildi ve: "Kardesiniz için magfiret dileyin. O şehiddir. Cennet'e girdi ve o, yakuttan yapılmis iki kanatla Cennet'te uçmaktadır. Cennet'in diledigi yerine uçmaktadır." dedi.

Sonra Rasûlullah (s.a.v.), sözüne devamla söyle buyurdu: "Sonra bayragi Abdullah b. Revaha aldı. O da şehid edildi. Cennet'e onlardan sonra girdi." Abdullah b. Revaha 'um öncekilerden sonra Cennet'e girdiginin söylenmesi, Ensâr'm zoruna gitti. Denildi ki:

- Ya Rasûlallah, niçin onlardan sonra Cennet'e girdi?

- Yaralandiginda biraz tereddüt geçirdi. Sonra kendi nefsini ayıpladi. Kendini cesaretlendirdi. Ve savasa devam etti. Sonra şehid edildi. Ve Cennet'e girdi."

Bu söz, Ensâr'i memnun etti.

Vakidî, Haris b. Fudayl'm söyle dedigini rivayet etmistir: "Halid b. Velid,

bayragi eline aldigi zaman Rasûlullah (s.a.v.): "Iste simdi savas atesi kizisti." dedi.

Vakidî, Itaf b. Halid'in söyle dedigini rivayet etti: "Abdullah b. Revaha aksam üzeri öldürüldüğünde Halid b. Velid, geceyi öylece geçirdi. Sabah olunca isi ele aldı. Ordunun arka kismini öne, ön kismini arka tarafa; sag kismini sol tarafa, sol kismini da sag tarafa yerlestirdi. Düşmanlar bu degisik orduyu görünce bayrakların ve seklin degistigini müşahade ettiler ve: "Müslümanlara takviye geldi." dediler. Korktular. Hezimete ugramis olarak geri çekildiler. Daha önce maruz kalmadıkları şekilde öldürüldüler."

Bu, Musa b. Ukbe'nin "el-Megazi" adli eserinde anlattigina da uygun düşmektedir. O, Umretü'l-Hudeybiye'den sonraki bölümde söyle demistir: "Daha sonra Rasûlullah (s.a.v.) Medine'ye döndü. Orada alti ay ikamet etti. Sonra da Mu'te'ye bir ordu gönderdi. Ordunun, basina emir olarak Zeyd b. Harise'yi tayin etti ve söyle buyurdu:

- Eger Zeyd öldürülürse emiriniz Cafer b. Ebi Talib olsun. Eger Cafer öldürülürse emiriniz Abdullah b. Revaha olsun.

Ordu yola çıktı. Nihayet Mu'te'de Ibn Ebi Sebre el-Gassanî ile karsilastilar. Orada Rum ve Arap Hristiyanlarından bir topluluk vardı. Orada Tenüh ve Bahra vardı. Ibn Ebi Sebre, kaleyi üç gün süre ile Müslümanlara karsi kapali tuttu. Sonra çıkıp Zir'i-Ahmer'de Müslümanlarla karsilastilar. Aralarında siddetli bir savas oldu. Zeyd b. Harise bayragi eline aldı. Savasti ve öldürüldü. Sonra Cafer bayragi eline aldı ve savasti. O da öldürüldü. Sonra Abdullah b. Revaha bayragi eline aldı. Savasti, o da öldürüldü. Sonra Müslümanlar, Rasûlullah (s.a.v.)'m belirlemis oldugu emirlerin sehid düşmelerinin ardi sıra Halid b. Velid el-Mahzumî'nin emirligi üzerinde anlastilar. Allah da onun vasitasiyla düşmani hezimete ugratti ve Müslümanlari muzaffer kildi.

Rasûlullah (s.a.v.), Islâm'in bu ordusunu hicretin sekizinci yilinin cemaziyelevvel ayında Mu'te'ye göndermisti."

Musa b. Ukbe dedi ki: Rivayet olunduguna göre Rasûlullah (s.a.v) söyle buyurmustur: "Cafer, meleklerle birlikte bana ugradi. Onun iki kanadi vardı. Tipki melekler gibi uçuyordu."

Musa b. Ukbe dedi ki: "Rivayet olunduguna göre -en dogrusunu Allah bilir ya- Ya'lâ b. Ümeyye, Mu'telilerin haberini Rasûlullah (s.a.v.)'a getirdi. Rasûlullah (s.a.v.) ona söyle dedi: .

- Istersen sen bana anlat, istersen ben sana anlatayim.

- Sen bana anlat ya Rasûlallah.

Rasûlullah (s.a.v.), Mu'telilerin bütün haberlerini Ya'lâ'ya anlatti ve tasvir

etti. Sonra Ya'lâ ona söyle dedi:

- Seni hak peygamber olarak gönderen Allah'a yemin ederim ki, onların haberlerinden anlatmadığın bir tek harf bile bırakmadın. Onların durumları tipki anlattığın gibidir.

Rasûlullah (s.a.v.) söyle buyurdu:

- Allah yeryüzünü benim gözlerimin önüne serdi. Böylece onların savaş alanlarını gördüm!"

Bu ifadelerde çok faideler vardır ki, bunlar İbn İshak nezdinde sabit değildirler. Ve bu ifadelerde, İbn İshak'ın anlattığı şu hususa muhalefet vardır. Halid, beraberindeki orduyu geri çekti. Nihayet onlar, Rumlardan ve Hristiyan Araplardan kurtuldular.

Musa b. Ukbe ile Vakidî, İslâm ordusunun bütün Rumlar ile A-rapları hezimete uğratmış olduğunu açıkça beyan ederler. Bu da Enes'in daha önce geçen merfu hadisinin açık bir ifadesidir: "Sonra bayrağı Allah'ın kılıçlarından bir kılıç (Halid b. Velid) aldı ve Allah onun vasıtasıyla fethi nasib etti."

Ben derim ki: İbn İshak'ın sözü ile diğerlerinin sözleri arasında uyum sağlamak söyle mümkün olabilir: Halid, bayrağı eline alınca Müslümanları geri çekti. Nihayet onları Rum ve Mustârebe kafirlerinin elinden kurtardı. Sabah olunca ordusunun sağ cenahını sol cenahına, sol cenahını sağ cenahına; arka kısmını Ön kısma, ön kısmını da arka kısma geçirdi. Bir değişiklik yaptı. Rumlar da Müslümanlara takviye kuvvetin geldiğini zannettiler. Halid onlara saldırınca Allah'ın izni ile onları hezimete uğrattı. Dogrusunu Allah bilir.

İbn İshak, Muhammed b. Cafer kanalı ile Urve'nin söyle dediklerini rivayet etmiştir: Mu'te'ye katılan sahabeler, Medine'ye geldiklerinde Rasûlullah (s.a.v.) ve beraberindeki Müslümanlar, onları karşıladılar. Çocuklar kosarak onları karşılamaya gittiler. Rasûlullah (s.a.v.) da beraberindeki insanlarla birlikte binek üzerinde karşılamaya çıkmıştı. Çocukları tutun, onları bineklerinize bindirin. Cafer'in oğlunu da bana verin, dedi. Cafer'in oğlu Abdullah'i ona getirdiler. Abdullah'i alıp önüne bindirdi. Müslümanlar başlarına toprak saçıp askerlere: "Ey firariler, Allah yolundaki savastan firar ettiniz değil mi?" diyorlardı. Rasûlullah (s.a.v.) ise: "Onlar firariler değildirler. İnşallah onlar hücum edicilerdir." dedi.

Bence İbn İshak, bu anlatımında yanlış ve gelen ordunun tamamının firariler olduğunu zannetmiştir. Oysa iki topluluğun karşılaştığı anda bazı kimseler firar etmişlerdi. Geride kalanlar ise firar etmemiş, aksine muvaffak olmuşlardı. Nitekim Rasûlullah (s.a.v.) da minber üzerinde şu sözünü bunu anlatmıştı: "Sonra bayrağı Allah'ın kılıçlarından bir kılıç (Halid b. Velid) aldı

ve onun vasitasiyla fethi nasib etti." Müslümanlar, bundan sonra onlari firariler olarak adlandiracak degillerdi. Aksine onlari tazim etmek ve ikramda bulunmak için karsilamaya çikmislardi. Ancak iki toplulugun karsilasmasi a-nmda firar eden kimseleri kinamis ve bu yüzden baslarina toprak sa-vurmuslardi. Gelen bu ordunun arasinda Abdullah b. Ömer de vardi. Imam Ahmed b. Hanbel, Hasan ve Zübeyr kanali ile Abdullah b. Ömer'in söyle dedigini rivayet etmistir: "Rasûlullah (s.a.v.)'in katildigi seriyyelerden birinde idim. İnsanlar bir ara kaçtilar. Ben de kaçanlar arasinda idim. Sonra: "Nasil yapalim, savastan firar ettik. Ve ilahi gazaba maruz kaldik." dedik. Sonra: "Eger Medine'ye girersek öldürölürüz; Rasûlullah'a gidip kendi nefsimizi arz etsek ve eger tevbe-miz varsa tevbe edelim, yoksa gidelim, desek." dedik. Sabah namazindan önce Rasûlullah'in yanina vardik. Disari çikip:

- Kim bu kavim? diye sordu. Biz de:
- Biz firarileriz, dedik. Rasûlullah (s.a.v.):
- Hayir, siz ricat edenlersiniz. Ben sizin grubunuzdanim. Ve Müslümanlarin grubundanim, dedi.

Biz de yanina vardik, elini öptük."

Bir baska rivayette de Ibn Ömer söyle demistir:

"Biz bir seriyyede idik. Firar ettik. Bir gemiye binip deniz yoluyla kaçmak istedik. Sonra Rasûlullah (s.a.v.)'m yanina gelip: "Bizler firarileriz ya Rasûlallah." dedik. O da: "Hayir, siz ricat edenlersiniz." dedi.

Imam Ahmed b. Hanbel, Ishak b. Isa ve Esved b. Amir kanali ile Ibn Ömer'in söyle dedigini rivayet etmistir: "Rasûlullah (s.a.v.), bizi bir seriyye ile gönderdi. Düşmanla karsilastigimiz ilk hücumda hezimete ugradik. Geceleyin birkaç kisi Medine'ye geldik, gizlendik. Sonra dedik ki: Rasûlullah'in yanma çiksak da ondan özür dilesek."

Yanina çiktik. Karsisina çiktigimizda dedik ki:

- Ya Rasûlallah, biz firarileriz. Buyurdu ki:
- Hayir, sizler ricat edenlersiniz. Ben sizin grubunuzdamm. Ve ben bütün Müslümanlarin grubundanim."

Ibn Ishak, Abdullah b. Ebi Bekr b. Amr b. Hazm kanali ile Amir b. Abdullah b. Zübeyr'in söyle dedigini rivayet etmistir: "Rasûlullah (s.a.v.)'m esi Ümmü Seleme, Seleme b. Hisam b. Mugire'nin karisina söyle sordu:

- Niçin Seleme'nin, Rasûlullah ve Müslümanlarla namazda hazır bulunduğunu göremiyorum?

O kadın bana dedi ki:

- Vallahi namaza çıkmaya gücü yok. Her çıkışta halk ona: "Ey firariler! Allah yolundan kaçtınız." diye bağırırmaktaymış. İşte bunun için oturuyor ve çıkmıyor. O, Mu'te gazvesinde düşman karsisinden kaçınlardandı.

Ben derim ki: Muhtemelen Bizanslılarla karsılaştıkları zaman onların çokça kalabalık olduklarını gördükleri için Müslümanlardan bir grubu kaçımsa olabilirler. Çünkü Bizanslılar, Müslümanlara göre kat kat fazla idiler. Müslümanlar 3.000 kişi idiler. Bizanslılar ise anlatıldığına göre 200.000 kişi idiler. Bu da firari caiz kılabilen bir durumdur. Bunlar firar edince, geride kalanlar sebat ettiler. Ve Allah onlara fethi nasib etti. Geride kalan Müslümanlar, Bizanslıların elinden kurtuldular. Onlardan çok sayıda adam da öldürdüler. Nitekim Vakidî ve Musa b. Ukbe de böyle rivayette bulunmuşlardır. İmam Ahmed b. Hanbel'in su rivayeti de bunu teyid etmekte ve bunun doğruluğuna şahadet etmektedir. Söyle ki: Velid b. Müslim, Avf b. Malik el-Escaî'nin söyle dedigim rivayet etmiştir: Zeyd b. Harise komutasında Mu'te gazvesine giden Müslümanlarla birlikte ben de gittim. Yemen'den imdad için gelen bir adam da benimle birlikteydi. Yanında, kılıcından başka birşeyi yoktu. Müslümanlardan bir adam deve kesti. Bu adam onun kestigi develerin derisinden bir tabaka istedi. Müslüman da ona verdi. Bu da o deve derisini kendine kalkammsi birşey yaptı. Yolumuza devam ettik. Bizans topluluğuyla karsılaştık. Bu topluluğun içinde doru bir ata binmiş bir adam vardı. Egeri altın kaplama idi. Silahı altınla süslenmiş idi. Bu Bizanslı, Müslümanlara saldırıyordu. Yanımdaki o imdad gücüne mensup adam bir kayalığın arkasına gidip oturdu. Bizanslı onun önünden geçerken atma vurdu. Atı çöktü. Bizanslı da yere düştü. Yemenli adam kayalığın arkasından çıkıp onu öldürdü. Atını ve silahını ele geçirdi. Cenâb-ı Allah, Müslümanlara fetih nasib ettiginde Halid b. Velid, o Yemenli adama emir gönderdi. Ele geçirdiği malları elinden aldı. Ben de Halid b. Velid'in yanına gidip söyle dedim:

- Ya Halid! Rasûlullah (s.a.v.), düşmandan bir kimseyi öldüren adamin, maktule ait eline geçirdiği esyaya sahip olacağına hükmettiğini bilmiyor musun?

Halid:

- Evet öyledir, ama bu çok mal ele geçirdi, dedi. Ben de:

- Ya bunu o Yemenliye geri verirsin veya bu meseleyi Rasûlullah (s.a.v.)'m yanında sana anlatırım, dedim. Ama Halid yine de mali Yemenliye geri vermeye yanaşmadı.

Nihayet Rasûlullah (s.a.v.)'m yanında bir araya geldik. O Yemenli adamin hikayesini ve Halid'in yaptıklarını Rasûlullah'a anlattım. Rasûlullah da:

- Ey Halid, o mali Yemenliye geri ver, dedi. Ben de:

- Yavas ol bakalim ey Halid, sana söyledigimi yaptim, degil mi? dedim.

Rasûlullah (s.a.v.):

- Bu nedir? diye sordu. Ben de olup bitenleri ona anlattim. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.) öfkeleni ve:

- Ey Halid, mali Yemenliye geri verme, dedi. Sonra dönüp bana söyle dedi:

- Siz benim kumandanlarimi terk mi edeceksiniz. (Yani onlara itaat etmeyecek misiniz?) Oysa ki onların net ve kapali olan bütün emirleri sizin lehinizdir.

Bu rivayet sunu gösteriyor ki, Müslümanlar Mu'te savasinda Bizanslilardan ganimet ele geçirmis, onların emirlerini öldürmüş, esrafinin esyalarını da yagmalamislardir.

Daha önceki sayfalarda da Buharî'den nakledilen bir rivayette anlatildigina göre Halid (r.a.) söyle demistir: "Mu'te gününde elimde dokuz kiliç parçalandi. Elimde sadece Yemâni bir pala kaldi."

Bu da gösteriyor ki, Müslümanlar onlari öldüre öldüre bellerini kirmislardir. Sayet böyle olmasaydi az bir Müslüman toplulugu onların elinden kurtulamazdi. Bu da bunun gerçekligim ispatlayan basli basma bir delildir. Dogrusunu Allah bilir.

Musa b. Ukbe ile Vakidî ve Beyhakî de bunu tercih etmislerdir. Ibn Hisam da Zührî'den bu dogrultuda nakilde bulunmustur.

Beyhakî merhum söyle demistir: Megazi âlimleri, Mu'te savasina katilan Müslüman askerlerin geriye dogru kaçmalari ve ricat etmeleri hususunda ihtilaf etmislerdir. Kimine göre Müslümanlar ricat etmis, kimine göre ise Müslümanlar müsriklere galip gelmis, müsrikler ise hezimete ugramislardir.

Enes b. Malik'in, Peygamber (s.a.v)'den rivayet ettigi: "Sonra bayragi Halid eline aldi. Allah onun vasitasiyla fethi nasib etti." mealindeki hadis-i serif de, Müslümanların Bizanslilara galip olduguna delalet etmektedir. Dogrusunu Allah bilir.

Ben derim ki: Ibn Ishak'm anlattigina göre Müslümanların sag cenahinin basi olan Kutbe b. Katade el-Uzrî, Malik b. Zafile'ye saldirdi (Ibn Hisam dedi ki; bunun adi Rafile'dir. Ve Hristiyan Araplarmm emiridir.), onu öldürdü. Kutbe, onu öldürmekle övündü ve söyle dedi:

"Ibn Zafile b. Iras'i bir mizrak ile vurdum. Mizrak onu deldi. Sonra kirildi.

Onun boynuna bir darbe ile vurdum.

Deve dikenli agacin egilmesi gibi egildi.

Amca ogullarının kadınlarim sabahleyin davar sürüleri gibi Ra-kukayin'de önümüze katip sürdük."

Bu da bizim sözlerimizi teyid etmektedir. Çünkü ordu kumandanlarının âdetine göre, bir komutan öldürülürse etrafındaki adamları firar ederler. Sonra Kutbe bu siirinde açıkça anlatıyor ki, Müslümanlar, düşmanların kadınlarını esir almışlardır. Bu da bizim anlattıklarımızda açıkça görülmektedir. Doğrusunu Allah bilir.

Ibn İshak'a gelince; O, Mu'te gazvesine katılan Müslümanların korkarak geri çekilmeleri sayesinde Bizanslıların elinden kurtulmuş oldukları görüşündedir. Ve bu davranışlarını da zafer ve fetih olarak adlandırmıştır. Çünkü ona göre düşmanlar, Müslümanları kusatmışlardı. Üzerlerine yigilmişler, her taraftan toplanıp, kesif bir kalabalık meydana getirmişlerdi. Normalde tamamen yok olup ölmeleri gerekiyordu. Ama düşmandan geri çekilip kurtulunca, bu da onlar için bir nevi amaca ulaşmak sayıldı.

Bu muhtemeldir. Ama Hz. Peygamber'in hadisinin zahirine ters düşmektedir. Çünkü hadis-i şerifte şöyle buyrulmuştur: "Allah onlara fethi nasib etti."

Demek istediğim şudur ki, İbn İshak, bu görüşüne delil olarak söyle demistir: Kays b. Muhassir el-Yamerî, Halid'in savastan korkup geri çekilmeleri hususunda özür beyan ederek söyle demistir;

"Vallahi atlar orada dururken kendimi kinamaktan alı koyamıyorum.

Orada durdum, kenara çekilmedim. Savaş atesine atılmaya hazır olanları engellemedim.

Her şeye rağmen ben nefsim Halid'i örnek kildim.

Zira kavmi içinde Halid'in benzeri yoktur.

Mu'te'de Cafer gibisinden dolayı nefsim bana kabardı.

Ne yapalım ki, okçuya oku fayda sağlamıyordu.

Onların ikisinin de saf dışı edilmeleri bize yeni bir üzüntü vermştir.

Muhacirlerdi, müsrık degillerdi. Silahsız, gayesiz de degillerdi."

Böylelikle Kays, milletin çekinip ölümden hoslanmadıklarına ve Halid'in de haklı olarak beraberindeki askerlerle cepheden uzaklaşmasında, ihtilafa düştükleri bu tür şeyleri siirinde açıkladı.

İbn Hisam şöyle dedi:

Zührî'ye gelince o, kendisinden bize naklen gelen habere göre söyle demistir. Müslümanlar kendilerine Halid b. Velid'i emir tayin ettiler. Ve Allah da onlara yardım kapılarını açtı. O, onların başlarında iken, Peygamber (s.a.v.)'e dönüp geldi. [1]

Fasıl

ibn Ishak, Abdullah b. Ebu Bekr ve ondan naklen Ümmü Isa el-Hüzaî'ye kanalı ile Esmâ Binti Ümeys'in söyle dedigini rivayet etmistir: "Cafer ve arkadaslari vuruldugu zaman Rasûlullah (s.a.v.) benim yanima geldi. O anda ben, kirk ntil deri tabaklamis tim. Hamurumu yogurmustum. Ogullarimi yikamis, onlari kokulandirmis ve temizlemistim. Rasûlullah (s.a.v.) bana:

- Beni, Cafer'in çocuklarinin yanma götür, dedi.

Ben de onu onlara götürdüm. O, onlarla koklasti ve gözlerinden yaslar akti. Dedim ki:

- Ya Rasûlallah, babam ve anam sana feda olsun. Seni aglatan nedir? Yoksa Cafer ve arkadaslari hakkında sana bir haber mi geldi?

- Evet, bugün öldürüldüler.

Bunun üzerine bagirarak ayaga kalktim. Ve kadinlar benim yanima gelip toplandilar. Rasûlullah (s.a.v.) da çikip ailesinin yanma gitti

ve:

- Cafer ailesine yemek yapmayi unutmayin. Çünkü onlar adamlarinin öldürölmesi yüzünden mesguldurlar, dedi."

Imam Ahmed b. Hanbel, Süfyan ve Cafer b. Halid kanalı ile Abdullah b. Cafer'in söyle dedigini rivayet etmistir: Cafer'in ölüm haberi geldiginde Peygamber (s.a.v.) söyle buyurdu:

"Cafer'in ailesine yemek yapin. Çünkü baslarina onlari mesgul edecek bir is gelmistir (veya onlari mesgul eden bir durum gelmistir.)"

Muhammed b. îshak, daha sonra Abdurrahman b. Kasim tarikiyle Peygamber (s.a.v.)'in zevcesi Hz. Aise'nin söyle dedigini rivayet etmistir: "Cafer'in ölüm haberi geldiği zaman, Rasûlullah (s.a.v.)'m yüzünde üzüntü ve keder gördük. Bunun üzerine onun yanma bir adam girdi ve söyle dedi:

- Ya Rasûlallah, kadinlar bizi mesakkate sürükleyip fitneye düsürdüler.

Rasûlullah (s.a.v.):

- Onlara dön ve onlari sükûnete davet et, dedi.

O da gitti. Sonra geri döndü ve Rasûlullah'a bunun aynisini söyledi. Ve söyle böyle emrediyorsun. Fakat tekellüf onun ailesine zarar verdi, dedi. Rasûlullah (s.a.v.) buyurdu ki:

- Git onlari sustur. Eger susmazlarsa agizlarina toprak at. Ben de içimdem dedim ki:

- Allah seni uzaklastırm! Vallahi nefisini bırakmıyorsun ve Rasûlullah'a da itaatkâr degilsin.

Onun, kadınların ağızlarına toprak atamayacağım bildim." Buhari, Kuteybe ve ondan naklen Abdulvahhab kanalı ile Hz. Aise'nin söyle dedigini rivayet etmiştir:

"Zeyd b. Harise, Cafer b. Ebi Talib ve Abdullah b. Revaha öldürüldüklerinde Rasûlullah (s.a.v.) gelip oturdu. Üzüntüsü, yüzünden belli oluyordu. Ben de kapi araligından onu gözetliyordum. Adamin biri gelip söyle dedi:

- Ya Rasûlallah! Cafer'in kadınları ağlıyorlar.

Rasûlullah (s.a.v.), ona, gidip kadınları susturmasını emretti. Adam gitti, sonra yine gelip söyle dedi:

- Ya Rasûlallah! Vallahi o kadınlar bize galip geldiler. Emrimizi dinlemediler.

- Git onların ağızlarına toprak saç.

Ben de. içimden o adama söyle dedim: Allah senin burnunu yere sürsün. Vallahi sen kadınların ağızına toprak saçamazsın. Ve Rasû-

lullah (s.a.v.)'i da sikintiden kurtarmazsın."

Imam Ahmed b. Hanbel, Vehb b. Cerir kanalı ile Abdullah b. Cafer'in söyle dedigini rivayet etmiştir: "Rasûlullah (s.a.v.), orduyu çıkardı. Başlarına Zeyd b. Harise'yi emir tayin etti. Ve söyle buyurdu: "Eğer Zeyd öldürülür veya şehid edilirse emiriniz Cafer'dir. Eğer o da öldürülür veya şehid edilirse emiriniz Abdullah b. Revaha'dir."

Gittiler, düşmanla karsılaştılar. Zeyd bayrağı eline alıp savastı. O da öldürüldü. Sonra Cafer bayrağı eline aldı, savastı. Nihayet öldürüldü. Sonra bayrağı Abdullah b. Revaha eline aldı. O da savastı ve nihayet öldürüldü. Sonra bayrağı Halid b. Velid eline aldı. Allah, fethi ona nasib etti. Bunların haberleri Peygamber (s.a.v.)'e geldi. O da insanların huzuruna çıkıp hitabta bulundu. Allah'a hamd ü senada bulunduktan sonra söyle dedi:

- Dogrusu kardeşleriniz düşmanla karsılaştılar. Zeyd bayrağı aldı, savastı, nihayet öldürüldü (veya şehid oldu). Ondan sonra bayrağı Cafer b. Ebi Talib aldı. Savastı, nihayet öldürüldü (veya şehid oldu). Sonra bayrağı Abdullah b. Revaha aldı. Savastı, nihayet öldürüldü (veya şehid oldu.) Sonra bayrağı Allah'ın kılıçlarından bir kılıç, Halid b. Velid aldı. Allah ona fethi nasib etti."

Ravi Abdullah b. Cafer diyor ki: Sonra Rasûlullah, Cafer ailesine üç gün süre tanıdı ki, ondan sonra yanlarına gelsin. Üç günlük süre dolduktan sonra Cafer ailesinin yanına gelerek söyle buyurdu:

- Bu günden sonra kardeşimin üzerine ağlamayın. Bana kardeşimin oğlunu çağırın.

Bizler cicivler gibi Rasûlullah'ın yanına getirildik. O: . - Bana berberi çağırın, dedi.

Berber getirildi. Basimizi tıras etti. Sonra Rasûlullah söyle buyurdu:

- Muhammed, amcamız Ebu Talib'e benzer. Abdullah'a gelince onun yaratilisi ve ahlaki benimkine benzer.

Böyle dedikten sonra elimi tuttu, kaldirdi. Sonra söyle dua etti:

"Allah'im, ailesi içinde Cafer'in yerini doldur. Sag eliyle yaptigi alisverislerde Abdullah'a bereket ver." Bu duasini, üç kez tekrarladi. Sonra annemiz, gelerek yetimligimizi Rasûlullah'a hatirlatti. Ve onu üzmeye basladi. Rasûlullah ise söyle dedi:

"Yoksulluktan mi korkuyorsunuz? Oysa ben dünya ve ahirette bu çocuklarin velisiyim."

Bu rivayetten anlasildigina göre Rasûlullah (s.a.v.), Cafer ailesine aglamalari için üç günlük süre tanimis, sonra onlari aglamaktan menetmistir. Muhtemelen bu rivayet, Imam Ahmed b. Hanbel'in, Es-ma'dan naklettigi su hadisin manasina uygun düsmektedir. Bu rivayete göre Rasûlullah (s.a.v.), Cafer'in öldürölmesi vaktinde Esmaya

söyle demis:

"Üç gün süre ile yas elbisesi giyin. Sonra diledigini yap." Muhtemeldir ki, Rasûlullah (s.a.v.) Esmaya yas elbisesi giyme iznini vermistir. Aglayip elbisesini paralamasina müsaade etmistir. Bu da Es-ma'nin kendi çocuklarinin babasinin Cafer'e olan üzüntüsünün siddeti nedeniyle Özel bir müsaade olabilir. Belki de bu, üç gün süre ile asiri yas tutma emri de olabilir. Bundan sonra o kadin, iddet beklemekte olan kadinlarin Ölen kocalari için tuttuklari yas gibi diledigi sekilde yas tutabilir. Baska bir rivayete göre Rasûlullah (s.a.v.), Esmaya: "Üç gün süre ile sabret." demistir. Bu da diger rivayete muhaliftir. Dogrusunu Allah bilir.

Imam Ahmed b. Hanbel'in, Esmâ binti Ümeys'in rivayet ettigi hadise göre o söyle demistir: Rasûlullah (s.a.v.), Cafer'in öldürölüsünün üçüncü günü yanimiza geldi. Bana: "Bu günden sonra artik yas tutma." dedi.

Bu, Imam Ahmed b. Hanbel'in rivayet ettigi müfred hadislerdendir. Bunun senesinde sakincali hiçbir husus yoktur. Ancak zahirine hamlediimesi durumunda manasini anlamak müskildir. Çünkü Bu-harî ve Müslim'in sahihlerinde belirtildigine göre Rasûlullah (s.a.v) söyle buyurmustur:

"Allah'a ve ahiret gününe iman eden bir kadinin kendi yakininin ölmesi sebebiyle üç günden fazla yas tutmasi helal olmaz. Ancak kocasi için dört ay on gün süre ile yas tutabilir."

Imam Ahmed'in rivayet ettigi hadis mahfuz ise bu hususla özelleştirilmiştir. Yahutta bu üç gün süre için asiri derecede yas tutma emridir ki, bu daha önce de geçmişti..

Ben derim ki: Esmâ binti Ümeys, kocası Cafer için su mersiyyeyi söyledi:

. "Yemin ettim ki, nefsim sana karşı hep hüzünlü kalacaktır. Ve cildim de hep tozlu olacaktır.

Allah için hangi gözler onun gibi delikanlıyı görmüştür. O ki, saldırgandı, atesliydi savaşlarda, hem de sabırlıydı."

Çok geçmeden iddetini tamamlar tamamlamaz Ebu Bekir es-Sid-dik (r.a.), Esmâya talib oldu. Onunla evlendi. Ve insanlara düğün yemeği verdi. Düğün yemegini yiyenler arasında Ali b. Ebi Talib de vardı. Davetliler, düğün evinden ayrılıp gittikten sonra Hz. Ali, Esmâ ile perde gerisinden konuşmak için Ebu Bekir'den izin istedi. Ebu Bekir de ona izin verdi. Ali b. Ebi Talib perdeye yaklaşıncâ Esmâ'nın süründüğü kokular onun burnuna geldi. Ali şaka edencesine ona: Su siirin sahibi kimdir? diye sordu:

"Yemin ettim ki, nefsim sana karşı hep hüzünlü olacaktır. Ve cildimde hep tozlu kalacaktır."

Hız. Ali'nin bu sözleri karşısında Esmâ su cevâpı verdi: - Bırak bizi ey Hasanın babası! Sen biraz sakacı bir adamsın. Esmâ, Ebu Bekir'le evlenince Muhammedi doğurdu. Doğumu Mekke ve Medine arasındaki es-Secere denilen yerde yaptı. O sırada Rasûlullah (s.a.v.) Veda haccına gitmekte idi. Esmâ'nın gusledip ihrama girmesini emretti. Ebu Bekir es-Siddik vefat edince ondan sonra Ali b. Ebi Talib, Esmâ ile evlendi. Bu evlilikten de Esmânın birkaç çocuğu doğdu. Allah onlardan razî olsun. [2]

Fasıl

İbn İshak, Muhammed b. Cafer b. Zübeyr kanalı ile Urve b. Zü-beyr'in söyle dedigini rivayet etmiştir: "Mu'te gazvesinden dönen mü-cahidler Medine'ye yaklaştıklarında Rasûlullah (s.a.v.) ile Müslümanlar onları karşılamaya çıktılar.

Çocuklar, topluluğun önü sıra kosarak mücahidleri karşıladılar. Karşılamaya çıkan topluluk, binekler üzerinde idi. Çocuklar ise kosuyorlardı. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.): "Çocukları yanınıza aZzn. Bineklerinize bindirin. Bana da Cafer'in oğlunu getirin." dedi. Abdullah b. Cafer'i getirdiler. Rasûlullah, onu binitine alıp kendi önüne bindirdi. Karşılamaya gelenler, Mu'te'den dönen ordunun üzerine toprak saçmaya ve söyle demeye başladılar: "Ey firariler, Allah yolundaki savastan firar ettiniz." Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.) da onlara su cevâbı veriyordu:

"Bunlar firariler degildirler. İnşallah bunlar saldıranlardır."

İmam Ahmed b. Hanbel, Ebu Muaviye kanalı ile Abdullah b. Cafer'in söyle dedigini rivayet etmiştir:

"Rasûlullah (s.a.v.), bir seferden döndüğünde Ehl-i Beyt'inden olan çocukları karşılayıp kabul ederdi. Yine bir seferinden döndüğünde çocukların bir kısmı benden önce ona kosup ulaştılar. Ama beni alıp bineğinin üzerine, önüne bindirdi. Sonra: "Fatima'nın çocuklarından birini getirin." dedi. Ya Hasan veya Hüseyin getirildi. Onu da terkisine bindirdi. Böylece bir binek üzerinde üç kişi olarak Medine'ye girdik."

imam Ahmed b. Hanbel, Abdullah b. Cafer'in şöyle dedigini rivayet etmistir:

"Beni, Abbas'm ogullari Kusem ile Ubeydullah'i çocuklugumuzda oynarken görmeliydiniz, Rasûlullah (s.a.v.), bir binek üzerinde yanimizdan geçiyordu. Beni kastederek: "Sunu yanima verin." dedi. Beni alip ön tarafina bindirdi. Kusem'i de kastederek: "Sunu da bana verin." dedi. Onu alip terkisine bindirdi. Abbas, Kusem'den ziyade Ubeydullah'i severdi. Ama Rasûlullah, Kusem'i tercih etti ve Ubeydullah'i birakti. Bu hususta amcasi Abbas'tan da çekinmedi. Sonra benim basimi üç kez sivazladi. Her sivazlamasinda: "Allah'im, çocugunu Cafer'in yerine koy." dedi.

Sonra Ravi diyor ki: Abdullah'a dedim ki: Kusem ne yapti?

Dedi ki: Sehid mi oldu?

Dedim ki: Allah ve Rasûlü hayri, daha iyi bilir.

O da: Evet, dedi."

Bu, fetihten sonra olmustu. Çünkü Abbas, ancak fetihten sonra Medine'ye gelmistir.

Simdi de Imam Ahmed b. Hanbel'in, Abdullah b. Ebi Melike'den rivayet ettigi hadise gelelim: Abdullah b. Cafer, Ibn Zübeyr'e şöyle dedi:

- Hatirliyor musun, hani ben, sen ve Ibn Abbas, Rasûlullah (s.a.v.)'i karsilamistik?

O da dedi ki:

- Evet, bizi yanina alip bineğine bindirdi. Seni de yerde birakti." Bu, susturucu cevaplardan sayilir. Rivayete göre Abdullah b. Abbas da bu sözlerle Ibn Zübeyr'e cevap vermisti. Bu, fetihten sonra meydana gelmis baska bir kissadir. Bunun açıklamasini daha Önce yapmistik. Dogrusunu Allah bilir. [3]

Üç Emir; Zeyd, Cafer Ve Abdullah B. Revaha'nin Faziletleri

Zeyd b. Harise'nin seceresi şöyledir: Zeyd b. Harise b. Surahbü b. Ka'b b. Abdil Uzza b. Imru'1-Kays b. Anir b. Numan b. Âmir b. Abdi-vüdd b. Avf b. Kinane b. Bekir b. Avf b. Uzre b. Zeyd el-Lat b. Rûfey-de b. Sevr b. Kelb b. Vebre b. Saleb b. Hülvan b. Imran b. Haff b. Ku-daa el-Kelbi el-Kudaî. Bu, Rasûlullah (s.a.v.)'m azadlisidir. Annesi, kendi ehlini ziyaret etmeye

gitmisti. Onlara yolda süvariler hücum etmisler ve Zeyd'i esir tutarak yanlarına almislardi. Bilahare onu esir alanlardan, Hakim b. Hüzzam satın almisti. Hakim, Zeyd'i halasi Hatice binti Hüveylid için satın almisti. Bazilari derler ki; Zeyd'i, Hatice için Rasûlullah satın almistir. Ve Peygamber olmadan önce onu Hatice'ye hediye etmistir. Sonralari babasi, Zeyd'i Rasûlullah'm yaninda bulmustu. Zeyd ise, Rasûlullah'm yaninda kalmayi tercih etmistir. Bunun üzerine Rasûlullah onu azad etmis ve evlat edinmistir. Bu yüzden ona Muhammed'in oğlu Zeyd denilirdi. Rasûlullah (s.a.v.), onu çok severdi. Azadhlardan ilk Müslüman olan kisi Zeyd'dir. Hakkinda Kur'-ân-i Kerîm'in su ayetleri nazil olmustur:

"Allah, evladliklarinizi öz ogullariniz gibi saymanizi mesru kilmamistir." (el-Ahzâb, 4.)

"Evladhklari babalarına nisbet edin. Bu, Allah katinda en dogru olanidir." (el-Ahzâb, 5.)

"Muhammed, içinizden herhangi bir adamin babasi degildir." {el-Ahzâb, 40.)

"Ey Muhammed! Allah'in nimet verdigi ve senin de nimetlendir-digin kimseye: "Esini birakma, Allah'tan sakın" diyor, Allah'in açiga vuracağı şeyi içinde saklıyordun. Insanlardan çekmiyordun. Oysa Allah'tan çekinmen daha uygundu. Sonunda Zeyd esiyle ilgisini kestiginde onu seninle evlendirdik." (el-Ahzâb, 37.)

Bu ayet-i kerimede geçen; "Allah'in kendisini nimetlendirdigi" sözü ile Zeyd'in Islâm nimetine mazhar olması kastedilmistir. "Senin de kendisini nimetlendirdigin" sözü ile de Rasûlullah'm Zeyd'i azad etmesi kastedilmistir ki, tefsirimizde bu konuda geçerli açıklamalari yaptik.

Demek istedigimiz sudur ki; Cenâb-i Allah, sahabelerden Zeyd disinda herhangi birinin adini Kur'ân-i Kerîm'de zikretmemistir. Allah, onu Islâm hidayeti ile hidayetlendirmis, Rasûlullah (s.a.v.) da onu azad etmis ve azadli cariyelerinden olan Ümmü Eymen (Bereke) adindaki kadinda evlendirmistir. Ümmü Eymen, ona Üsame adindaki çocuğu dogurmudur. Üsame'ye, sevgili oğlu sevgili denilirdi. Bundan sonra Rasûlullah (s.a.v.), Zeyd'i, halasi kizi Zeyneb binti Cahs ile evlendirdi. Onu, amcasi Hamza b. Abdülmuttalib ile kardes kildi. Önceki sayfalarda da anlattigimiz gibi Mu'te'ye giden ordunun basina onu komutan tayin etti. Ve komutanlikta onu amcasioglu Cafer b. Ebu Talib'e tercih etti.

Imam Ahmed b. Hanbel ve Imam Hafiz Ebu Bekir b. Ebi Seybe, Hz. Aise'nin söyle dedigini rivayet etmislerdir:

"Rasûlullah (s.a.v.), Zeyd b. Harise'yi bir seriyyede gönderdiginde mutlaka onu seriyyeye emir (komutan) tayin ederdi. Eger Zeyd yarasaydi Rasûlullah, onu halife tayin ederdi."

Imam Ahmed b. Hanbel, Süleyman kanalı ile Ibn Ömer (r.a.)'in söyle dedigini rivayet etmistir: "Rasûlullah (s.a.v.), bir seriyye gönderdi. Baslarına da Üsame b. Zeyd'i emir tayin etti. Bazi kimseler onun emirligine dil uzattilar. Rasûlullah (s.a.v.) kalkip söyle dedi:

- Eger onun emirligine dil uzatiyorsaniz bilesiniz ki, daha önce o-nun babasinin da emirligine dil uzatmistiniz. Allah'a yemin ederim ki, onun babasi elbetteki emirlige layikti. Ve insanlar arasinda da en çok sevdiğim kimse idi. Bu (Üsame) da babasından sonra insanlar arasinda en çok sevdiğim kimsedir."

Hafiz Ebu Bekir el-Bezzar, Ömer b. Ismail kanalı ile Hz. Aise'nin söyle dedigini rivayet etmistir:

"Zeyd b. Harise vurulduğunda Üsame b. Zeyd getirildi ve Rasûlullah (s.a.v.)'m önüne konuldu. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.)'m gözleri yasardi. Ve erteledi. Ertesi gün tekrar geldi. Yine Zeyd'in oğlu Üsame onun önüne getirilip konuldu. Rasûlullah (s.a.v.) söyle dedi: "Dün sende bulduğum seyi bugün de bulmaktayim."

Bu hadiste gariblik vardır. Doğrusunu Allah bilir.

Buharî ve Müslim'in sahihlerinde yer alan bir rivayet önceki sayfalarda geçmişti. Bu rivayete göre Zeyd b. Harise ve arkadaşları öldürüldüklerinde Rasûlullah (s.a.v.), Medine'de minbere çıkıp söyle dedi:

"Zeyd bayragi aldı ve nihayet vuruldu. Sonra Cafer bayragi aldı. O da vuruldu. Sonra Abdullah b. Revaha bayragi aldı, o da vuruldu. Sonra bayragi Allah'ın kılıçlarından bir kılıç (Halid b. Velid) aldı ve Allah fethi ona nasib etti."

Ravi diyor ki: "Rasûlullah (s.a.v.), böyle konuşurken gözleri yasa-riyordu. Ve söyle dedi: Onların şimdi yanımızda obuaları onların hoslarına gitmezdi."

Baska bir hadiste anlatıldığına göre Rasûlullah (s.a.v.), onların şehid düstüklerine sahadet etti. Onlar, kendilerine Cennet'in kesin olarak verildiği kimselerdendirler.

Hassan b. Sabit, Zeyd b. Harise ile Abdullah b. Revaha üzerine su mersiyeyi söylemiştir.

"Ey gözüm, (öteki ikisine ağlamaktan dolayı) azalan yaslarınla yas dök ve iyi geçimli zamanlarda mezardakileri an.

Kaçmaya sürat gösterildiği bir olayda yürüdükleri zaman Mu'-te'yi ve o savasta olanları an.

. Öyle bir vakitte ki, yürüdüler ve orada Zeyd'i bıraktılar. Fakirin ve esirin ne güzel barınagidir o.

Bütün insanoglunun hayirlisinin, sevgisi göğüslerde olan insanların efendisinin dostudur, sevgilisidir.

Iste o (insanoglunun hayirlisi) Ahmed'tir.

Üzüntüm onun içindir, sevincin onunla beraberdir.

Zeyd'in bizde hakiki bir makami vardır.

Sonra bir Hazreçli (Abdullah b. Revaha) için, bir efendi için yasini bolca dök. Çünkü o çok fedakarlik yaptı.

Onların öldürölmelerine dair bize yeteri kadar haber geldi.

Artık dipdiri bir üzüntüyle agla."

Cafer b. Ebi Talib'e gelince onun seceresi şöyledir: Cafer b. Ebi Talib b. Abdölmuttalib b. Hasim. Cafer, Rasölullah (s.a.v.)'m amcası oğludur. Kardesi Ali'den on yas daha büyük idi. Akil ise, Cafer'den on yas daha büyük idi. Talib'e gelince ö da Akü'den on yas büyük idi.

Cafer, Islâm'in ilk zamanlarında Müslüman olup Habesistan'a hicret etti. Orada meshur hareketleri, övgüye layik makamlari ve düzgün cevapleri ile akla uygun davranislari olmustu. Buna dair bilgileri Habesistan hicretiyle ilgili olarak, daha önceki sayfalarda vermistik. Hamd Allah'a mahsustur.

O, Hayber gününde Rasölullah (s.a.v.)'in yanma geldi. Gelisi ile ilgili olarak Rasölullah (s.a.v.) söyle buyurdu:

"Bilemiyorum, hangisiyle daha çok sevineyim. Cafer'in gelisine mi, yoksa Hayber'in fethine mi sevineyim?"

Gelisinde Rasölullah (s.a.v.) kalkmis, onu kucaklamis, gözlerinin ortasini öpmüstü. Umretü'l-Kadiye'den çıktıkları gün Rasölullah ona söyle demisti. "Senin yaratilisin ve ahlakin benimkine benzedi." Anlatildigina göre Rasölullah (s.a.v.), ona böyle deyince sevincinden tek ayak üzerinde siçrayarak kosmustu. Nitekim bunu daha önce yerinde anlatmistik. Hamd ve minnet Allah'adir.

Rasölullah (s.a.v.), onu Mu'te'ye gönderdiginde Zeyd b. Harise'nin vekili kildi. Düşmanlar tarafından öldüröldüğünde Müslümanlar onun vücudunda doksan küsur kiliç ve mizrak yarasi ile ok deligi buldular. Bu yara ve darbelerin tamamini önden almisti. Önce sag eli koparilmis, sonra sol eli koparilmisti. Buna ragmen o, bayragi elinden düşürmemisti. Her iki kolunu yitirince bayragi kucagiyla tutmus, öldürölünceye kadar bu halde bayragi dik tutmustu. Anlatildigina göre Bizanslılardan biri, kiliçla vurarak ikiye bölmüstü. Allah, Cafer'den razi olsun, katiline de lanet etsin.

Rasölullah (s.a.v.), onun kesinlikle Cennet'e girecek bir shid oldugunu haber verdi. Onun iki kanatli olarak adlandırildigina dair hadisler varid

olmustur.

Buhari, Ibn Ömer'in söyle dedigini rivayet etmistir: Ben, Abdullah b. Cafer'e selam verirken söyle derdim: "Ey iki kanatlinin oğlu, sana selam olsun."

Dediler ki: Cenâb-i Allah, dünyada koparılan iki kolunun yerine Cennet'te ona karsilik olarak iki kanat verdi.

Buna dair rivayetler önceki sayfalarda nakledilmiştir.

Hafiz Ebu İsa et-Tirmizî, Ali b. Hacer kanali ile Ebu Hüreyre'nin söyle dedigini rivayet etmistir: Rasûlullah (s.a.v.) buyurdu ki:

"Cafer'i, Cennet'te meleklerle birlikte uçarken gördüm."

Önceki sayfalarda geçen bir hadiste anlatildigina göre Cafer (r.a.) öldürüldüğünde otuz yasinda idi.

"el-Gabe" adli eserinde Ibnu'1-Esir demisti ki: Cafer Öldürüldüğü gün kırkbir yasinda idi. Yasinin miktarini degisik sayida söyleyenler de olmustur.

Ben derim ki: Anlatildigina göre Cafer, Ali'den on yas daha büyük idi. Bu da, öldürüldüğü günde onun otuz dokuz yasinda olmasini gerektirmektedir. Çünkü Ali, sekiz yasinda iken Müslüman olmustu. Bu kavil bu dogrultudadir. Mekke'de onüç sene ikâmet etmistir. Yirmi bir yasinda iken Habesistan'a hicret etmistir. Mu'te savasi ise hicretin sekizinci senesinde olmustur. Dogrusunu Allah bilir.

Öldürölmesinden sonra Cafer'e, "Tayyar" denildi. Bunun sebebini daha önce açıklamistik. O, cömert, övgüye layik, âlicenâb bir kimse idi. Cömertliginden dolayi ona, düskünlerin babasi denilirdi. Çünkü onlara iyilik ve ihsanda bulunurdu.

Imam Ahmed b. Hanbel, Ebu Hüreyre'nin söyle dedigini rivayet etmistir: "Rasûlullah (s.a.v.) den sonra ayakkabi giyen, binege binen, elbise giyen Cafer b. Ebi Talib'ten daha faziletli bir kimse olmadı."

Bu, Ebu Hüreyre'ye isnad edilen saglam bir senedir. Bu sözleriyle sanki Ebu Hüreyre, onun cömertlikte üstün oldugunu ifade etmek istemektedir. Dinî fazilete gelince, bilindigi gibi Ebu Bekir es-Siddik, Ömer el-Faruk, Osman b. Affan elbetteki ondan daha üstündürler. Kardesi Ali (r.a.)'ye gelince zahir olan görüs sudur ki, Ali ile Cafer birbirine denktirler veya Ali ondan daha üstündür.

Buharî'nin su rivayetinin de delalet ettigi gibi Ebu Hüreyre, Cafer'in cömertlikte üstün oldugunu ifade etmek istemistir. Söyle ki: Buhari, Ebu Hüreyre'nin söyle dedigini rivayet etmistir: "İnsanlar söyle diyorlardı: Ebu Hüreyre çok rivayette bulundu. Oysa ben mayali seyler yemedim, ipekli elbiseler giymedim, erkek ve kadın hizmetçilerden hizmet görmedim

zaman karnima açlıktan dolayı çakıl tasları bağlayarak (açlığın hararetini söndürmek için) karnımı ekmekle doyurmak gayesiyle Rasûlullah (s.a.v.)'a mülazemet ediyor, yanından ayrılmıyordum. Aslında ezberimde olan bir ayeti, bir adamla dolasarak ezberliyor gibi yapıyordum ki, adam beni evine götürsün ve bana yemek yedirsın. İnsanların düskünlere en hayırlı olanı Cafer b. Ebi Talib idi. Bizi evine götürür, evindeki seyleri bize yedirirdi. Öyle ki, içinde hiçbir şey bulunmayan yağ tulumunu bile getirir, o tulumu yarar ve içindeki seyleri yalardık."

Hassan b. Sabit, Cafer üzerine şu mersiyeği söylemiştir:

"Agladım, Cafer'in ölümü bana çok zor geldi.

O, bütün halkın üstünde bir sevgi ile peygamberin dostu ve sevdiğidir.

Kesinlikle bildim ve bana ölüm haberi geldiği zaman dedim ki:

Ukab sancagının yanında ve onun gölgesinde, kinlarından çıkarıldıkları zaman kılıçlarla bir bir pesine vurusmak için kim vardır?

Fatima'nın oğlu mübarek Cafer'den sonra bu vurusmayı acaba kim yapacak?

O, Muhammed'den gayri bütün mahlukatin hayırlisidir. Cömertlikte mahlukatın en büyüğü, asaletçe onların tamaminin en âlicenabi, zulme karsi sabretmede onların en güçlüsü, bir makama geldiğinde yalan uydurmaksızın hak karsısında boynu en incesi, en zelili, onların en eli açık olanı, kötülükçe onların en az kötülük isteyen, bir lütuf ve ihsan taleb edildiği zaman onların en çok vereni, cömertlik bakımından onların en bol ellisi, iyilikçe onların en bahsedicişidir.

Tabii ki Muhammed'den gayri herkesten, çünkü bütün mahlukatin canlılarından hiçbir canlı Muhammed'in dengi ve emsali değildir."

İbn Revaha'nın seceresi ise şöyledir: Abdullah b. Revaha b. Sa'le-be b. Imru'1-Kays b. Amr b. Imru'1-Kays el-Ekber b. Malik b. el-Agar b. Salebe b. Ka'b b. Hazreç b. Haris b. Hazreç Ebu Muhammed. Ebu Ravaha da denilir. Ebu Amr da denilir. Ensâridir. Hazreçlidir. Nu-man b. Besir'in dayisidir. Kız kardesinin adı ise, Amre binti Reva-ha'dır.

İslâmiyet'in ilk zamanlarında Müslüman oldu. Akabe bey'atine katildi. Bey'at gecesinde, Beni Haris b. Hazreç'in nakiblerinden biri oldu. Bedir, Uhud, Hendek, Hudeybiye ve Hayber gazvelerine katildi. Hayber ürünlerinin miktarını tahmin edip Müslümanların payına düşen kısmi Yahudilerden alması için Rasûlullah (s.a.v.) onu Hay-ber'e gönderirdi. Nitekim bunu daha önce anlatmistik. Umretü'l- Ka-zâ'da da hazır bulundu. O gün Rasûlullah (s.a.v.)'in devesinin yularını bazılarına göre üzengisini tutarak Mekke'ye girdi. Girerken de şöyle diyordu:

"Ey küffar ogullari! Onun yolundan çekiliniz...."

Daha önce de anlatıldığı gibi Abdullah b. Revaha, Mu'te gazvesinde şehid düşen emirlerden biri idi. Müslümanlar, düşmanla karsilasip karsilasmamak hususunda birbirleri ile istisare ederlerken o, Bizanslilarin karsisina çikmalari hususunda Müslümanlara cesaret verdi, onlari yüreklendirdi. Nihayet iki arkadası öldürüldükten sonra kendisi meydana çıktı. Rasûlullah (s.a.v.), onun kesin olarak Cen-net'e giren şehidlerden olduguna sahadet etti. Rivayete göre Mu'te'ye giderken Medine'den ayrilip vedalasma zamanında Hz. Peygamber'e su siirini okumustu:

"Allah sana verdigi seyleri devamlı kilin. Tipki Musa'yi sabit kilmasi gibi ve yardım görenler gibi yardım etsin..."

Bu siiri söylemesine karsilik, Rasûlullah (s.a.v.) da ona: "Allah da seni devamlı kilsin. Sana sebat versin." demisti.

Hisam b. Urve dedi ki: Allah ona sebat verdi. Nihayet o da şehid olarak Öldürüldü ve Cennet'e girdi.

Hammad b. Zeyd, Sabit kanali ile Abdurrahman b. Ebi Leyla'nin söyle dedigini rivayet etmistir: Abdullah b. Revaha, Rasûlullah in yanma geliyordu. O esnada Rasûlullah, hutbe okumakta idi. Rasûlul-lah'm: "Oturun" dedigini isitti. O da mescidin disinda idi. Bu emri duyar duymaz oldugu yere çöküp oturdu. Nihayet hutbe tamamlandı. İnsanlar dagildi. Abdullah b. Revaha'nin mescid disinda oturmakta oldugu haberi kendisine gelince Rasûlullah (s.a.v.) söyle buyurdu: "Allah, kendine ve Rasûlüne taatini daha da fazlalastirm."

"Sahih" adli eserinde Buhari, Muaz'm söyle dedigini rivayet etmistir: "Ey Abdullah b. Revaha, bizimle otur da bir saat iman edelim."

Imam Ahmed b. Hanbel, Abdüssamed ve ondan naklen Umara kanali ile Enes (r.a.)'in söyle dedigini rivayet etmistir: Abdullah b. Revaha, arkadaslarindan bir adamla karsilastiginda söyle derdi: "Gel de bir saatlik Rabbimize iman edelim." Yine günün birinde bu sözünü bir adama söylediğinde adam öfkelenmis, Rasûlullah'm yanina gelip söyle demisti:

- Ya Rasûlallah! Ibn Revaha'yi görmüyor musun? Bizi senin imanından uzaklastirip bir saatlik imana ragbetlendiriyor!

Rasûlullah (s.a.v.) da adamin bu sözü üzerine söyle demisti:

- Allah Ibn Revaha'ya rahmet etsin. O, meleklerin kendisiyle Ö-vündükleri meclisleri seviyor."

Bu gerçekten garib bir hadistir.

Beyhakî, Atâ b. Yesâr'm söyle dedigini rivayet etmistir:

"Abdullah b. Revaha, bir arkadasina: "Gel de bir saatlik iman e-delim." dedi. Arkadasi ise: "Biz mümin degil miyiz?" diye karsilik verince, Abdullah b. Revaha su cevabi verdi: "Evet, ama Allah'i zikredelim de imanimiz artsin."

Hafiz Ebu'l-Kasim el-Lükkî, Süreyh b. Ubeyd'in söyle dedigini rivayet etmistir: Abdullah b. Revaha, arkadaslarindan birinin elini tutup, ona söyle derdi: "Gel de bir saatlik iman edelim. Zikir meclisinde oturalim."

Bu rivayet, bu iki vecihten mürseldir. Buna dair detayli açıklamayi, Buharî serhinin basinda yapmisizdir. Hamd ve minnet Allah'adir.

"Sahih-i Buhari'de Ebu'd-Derda'nin söyle dedigi rivayet edilmistir:

"Son derece sicak bir seferde, Rasûlullah (s.a.v.)'la birlikte idik. Aramizda sadece Rasûlullah (s.a.v.) ile Abdullah b. Revaha (r.a.) o-ruçlu idiler."

Abdullah b. Revaha, sahabelerin meshur sairlerindendir. Buharî, onun Rasûlullah hakkında söylediği siirlerden biri olan asagidaki siiri nakl etmistir:

"Parlak fecir yerinden bilinen sey yarilip çıktığı zaman aramızda Rasûlullah vardır ki, onun kitabini okuruz.

Müsriklere yataklari rahat gelip onlari agirlastirdigi zaman kendisi yataktan uzakta geceler.

Körlükten sonra hidayeti getirdi. Onun söylediklerinin mutlaka gerçekteşeceğine kalblerimiz kesinlikle inanmistir."

Buhari, Imran b. Meysere kanali ile Numan b. Besir'in söyle dedigini rivayet etmistir: Abdullah b. Revaha bayildi. Kiz kardesi Amre aglamaya ve: "Ey dayandigim dagim, ey falanim, ey suyum, ey buyum!" diye feryad etmeye basladi. Abdullah ayildiginda söyle dedi: "Benim hakkimda bana ne dediysen : "Sen böyle misin?" diye soruldu."

Kuteybe, Hayseme kanali ile Numan b. Besir'in söyle dedigini rivayet etmistir: "Abdullah b. Revaha bayildiginda kardesinin feryadini, Abdullah ayildikten sonra yukaridaki sözleriyle reddetmistir. Bu sebeptendir ki, Abdullah vefat edince kız kardesi onun üzerine aglama-. di."

Hassan b. Sabit'in, Abdullah b. Revaha ve Mu'te gazvesinde öldürülen komutan arkadaslari üzerine söylediği mersiyeği önceki sayfalarda nakletmistik. Mu'te'den dönenlerle birlikte dönen Müslüman sairlerden biri de söyle bir siir söylemistir:

"Ben, gazveden döndüm de Cafer'in, Zeyd'in ve Abdullah'in yerle aynı seviyede olan mezarlar içinde kalmalari benim için hüçün olarak yeter.

Onlar, mezarlari boyladilar. Çünkü yollarina devam ettiler. Ben ise degisen

zamanla birlikte imtihanlara maruz kalmak için hayatta bırakıldım,"

Bu üç emîr üzerine Hassan b. Sabit ile Ka'b b. Malik'in söyledikleri mersiyelerin kalan kısmi inşaallah ileride nakledilecektir. [4]

Mu'te Gazvesinde Şehid Düsen Müslümanlar

Muhacirlerden su kisiler şehid düsmüslerdi: Cafer b. Ebi Talib, bunların azadlıları Zeyd b. Harise el-Kelbî, Mesud b. Esved b. Harise b. Nadle el-Adevî, Vehb b. Sa'd b. Ebi Serh.

Bunlar dört kisidirler. Ensâr'dan da su kimseler şehid düsmüslerdi: Abdullah b. Revaha el-Hazrecî, Abbad b. Kays el-Hazrecî, Haris b. Numan b. Isaf b. Nadle en-Neccarî, Süraka b. Amr b. Atiye b. Hansa el-Mazenî.

Bunlar da dört kisidirler.

Ibn İshak'm anlattığına göre Mu'te gazvesinde Müslümanlardan toplam olarak sekiz kişi şehid düsmüştür. Ama Ibn Hisam, Ibn Sîhab ez-Zührî'nin anlattığına dayanarak Mu'te gazvesinde su kimselerin şehid olduğunu söylemiştir:

Ebu Küleyb, Cabir (Bu ikisi Amr b. Zeyd b. Avf b. Mebzul el-Mazenî'nin oğulları olup Öz kardestirler.), Amr, Amir (Bunlar da Sa'd b. Haris b. Abbad b. Sa'd b. Amir b. Salebe b. Malik b. Efsa'nın oğullarıdır.) Bunlar da Ensâr'dan olup dört kisidirler. Su halde iki kavle göre Mu'te gazvesinde Müslümanlardan toplam olarak on iki kişi şehid düsmüştür.

Bu, gerçekten büyük bir hadisedir. Söyle ki: Birbirlerine din bakımından düşman olan iki ordu karşı karşıya gelip savaşıyorlar. Bunlardan Allah yolunda savasan grubun sayısı 3.000 kişi; kafir olan grubun sayısı ise 200.000 kişi. Bizanslılardan 100.000, Hristiyan A-raplardan da 100.000 olmak üzere toplam 200.000 kişi meydana çıkıp Müslümanlara saldırıyorlar. Bütün bunlara rağmen Müslümanlardan sadece oniki kişi öldürülüyor. Müsrıklar ise büyük miktarda adam öldürülüyor.

İste Halid'in kendisi yalnız basına diyor ki: Mu'te gününde elimde dokuz kılıç parçalandı. Elimde sadece Yemânî bir pala kaldı.

Buna ne buyrulur? Halid, bütün bu kılıçlarla adam öldürmüs. Kur'ân'î göğüslerinde taşıyan diğer bahadır ve kahramanları bir tarafa biraksak bile bu, sadece Halid'in gösterdiği üstün yararlılıklardır. Düşman tarafı olan haça tapanlar ise, büyük tahkimat yapmışlardı. Şimdiki zaman ve bütün zamanlarda Rahman olan Allah'ın laneti onların üzerlerine olsun. Bu, su ayetin kapsamına girmektedir:

"Karşı karşıya gelen iki topluluğun durumlarında sizin için ibret vardır. Biri Allah yolunda savasanlardır, diğeri inkarcılardır ki, bunlar karşı tarafı gözleriyle kendilerinin iki misli görüyorlardı. Allah dilediğini yardımıyla

destekler. Bunda görebilenler için ibret vardır."

(Âi-i-îmrân, 13.)

Mu'te savasının kumandanları Zeyd b. Harise, Cafer b. Ebi Talib ve Abdullah b. Revaha'nın büyük faziletlerini kapsayan bir hadis şöyledir: İmam Hafız Ebu Zûr'a Abdullah b. Abdülkerim er-Razî (Allah onun yüzünü nurlandırsm.), "Delailü'n-Nübüvve" adlı kıymetli kitabında Safvan b. Salih ed-Dimaskî kanalı ile Ebu Ümame el-Bahilî'nin söyle dedigini rivayet etmiştir: Rasûlullah (s.a.v.)'m söyle dedigini isittim:

"Bir ara ben uyumakta iken yanıma iki adam geldi. Pazumu tutup beni sarp bir kayalığa götürerek: "Su kayalığa tırman." dediler. "Benim buna gücüm yetmez." dedim. Onlar ise: "Tırmanmanı kolaylastıracağız." dediler. Ben de tırmanmaya başladım. Nihayet kayalığın tepesine çıktığımda şiddetli sesler duydum. "Bu sesler nedir?" diye sordugumda bana: "Cehennemliklerin feryatlarıdır." dediler. Sonra beni oradan alıp götürdüler. Bir de baktım ki, yanakları yarılmış, yanaklarından kan akan ve topuklarının üzerindeki damarlarından asılmış bir kavim var. "Bunlar kimlerdir?" diye sordum. Onlar: "Bu gördüğün kimseler oruç bozmanın helal olma vaktinin gelmesinden önce oruçlarını bozan kimselerdir." dediler. Dedi ki: "Yahudiler ile Hristiyanlar kayba uğradılar."

Bu hadisi rivayet edenlerden biri olan Selim dedi ki: "Acaba bu hadisi bana nakleden Ebu Umame el-Bahilî bu sözü Rasûlullah'm bizzat kendisinden mi isitmıştır, yoksa bunu kendi kafasından mı söylemiştir, bilemiyorum."

Rasûlullah (s.a.v.), sözüne devamla söyle demistir:

"Sonra o iki adam beni alıp götürdüler. Bir de baktım ki asiri derecede sismis ve tuvalet kokusunu andıran çok pis kokular saçan bir kavim var. "Bunlar kimlerdir?" diye sordum. Onlar: "Bunlar kafirlerin öldürölmüş olanlarıdır." dediler. Sonra o iki adam beni alıp götürdüler. Bir de baktım ki, asiri derecede sismis ve tipki tuvalet kokusunu andıran pis kokular saçan bir kavim var. "Bunlar kimlerdir?" diye sordum. O iki adam: "Bunlar zinakar erkeklerle, zinakar kadınlardır." dediler. Sonra o iki adam beni alıp götürdüler. Birde baktımki, bazı kadınlar var. Bu kadınların memelerini yılanlar parçalıyorlar: "Bunlara ne oluyor?" diye sordum. Dediler ki: "Bunlar, kendi sütlerini çocuklarına vermeyen kadınlardır." Sonra o iki adam beni alıp götürdüler. Bir de baktım ki, iki deniz arasında bazı çocuklar oynuyorlar. "Bunlar kimlerdir?" diye sordum. Dediler ki: "Bunlar, mü'minlerin çocuklarıdır."

Sonra beni yüksek bir yere çıkardılar. Baktım ki üç kişi içki içiyor. "Bunlar kimlerdir?" diye sordum. Dediler ki: "Bunlar Cafer b. Ebi Talib, Zeyd b. Harise ve Abdullah b. Revaha'dır." Sonra beni bir başka yüksek yere

çıkardılar. Baktım ki üç kişi oradadır. "Bunlar kimlerdir?" diye sordum. Dediler ki; "Bunlar İbrahim, Musa ve İsa peygamberlerdir ki seni bekliyorlar." [5]

Mu'te Gazvesi Hakkında Söylenen Siirler

İbn İshak dedi ki: Mu'te'ye katılanlar üzerine agit olarak söylenen siirlerden biri, Hassanin su siiridir:

"Yesrib'de bana yeniden zor bir gece geldi.

Bir de insanlar uyudukları zaman uykuyu engelleyen bir keder geldi.

Bir sevgilinin hatırlanması, bolca akan gözyaşımı tahrik etti. Ağlamanın sebebi hatırlamaktır.

Evet, sevgilinin yitirilmesi büyük bir beladır. Çok âlicenâb kişiler vardır ki, belaya düşerler, sonra sabrederler.

Mü'minlerin hayırlılarını gördüm ki, birbirini takiben Ölüme gidiyorlar.

Onlardan sonra gelenler ise gecikiyorlar.

Mu'te'de birbirini takip eden maktulleri Allah rahmetinden uzaklastırmazın, onlardan iki kanatlı Cafer de vardır.

Yine hep birlikte bir bir pesine gittikleri zaman, Zeyd ve Abdullah da vardır. Ölümün sebepleri ise hilesini kurmaktadır.

Mü'minlerle yürüdükleri bir sabah, mutlu ve mübarek bir çaba ve gayret onları ölüme çekiyordu.

Beyaz, ayın ondördünün isigi gibi ak, Hasimî soyundan sirti pek, zulme maruz kaldığı zaman cesur ve ataktık.

Vurustu ve yastiksiz olarak savaş yerine, kendisinde kırılmış süngü parçası olduğu halde uzandı.

Böylece şehid düşenlerle birlikte oldu ki, onun sevabı, ecri, mükafatı, bahçeleri girift, yeşil Cennetlerdir.

Cafer'de Muhammed'e siki bir vefa ve emrettiği zaman emrine sağlam ve bağlı bir güven görüyorduk.

Böylece Hasimî soyundan İslâm'da izzet mesnedleri ve övünç kaynağı eksik olmaksızın devam etti ve edecektir de.

Onlar,, İslâm'ın dağidir. İnsanlar ise onların etrafında daha doğru birbiri üzerine yığılmış taşlardır. Onlarla yükselir ve galib olurlar.

Onlar, yüzü beyaz, efendi kişilerdir. Onlardan Cafer ve onun anasının oğlu Ali vardır. Seçilmiş Ahmed de onlardandır.

Hamza ile Abbas da onlardandır. Onlardan Akil de vardır. Ağacın suyu ise sıkılırken çıkar.

Karanlık olan her dar zamanda çıkış yeri insanlara daraldığı zaman, siddet, zorluk onlarla açılır ve ortadan kalkar.

Onlar, Allah'ın dostlarıdır ki; onlara hükmünü indirmistir ve iste bu tertemiz kitab onlardadır."

Ka'b b. Malik (r.a.) de Mu'te gazvesine katılan kimseler hakkında şöyle demistir:

"Gözler uyur, senin gözlerinin yaşı ise sökülerek akar. Tıpkı sırımlarla dikilmiş su kabinin dikisleri arasından suyun akışı gibi.

Öyle bir gecede ki, benim üzerime o gecenin hüznüleri, kederleri geldi.

Bazen inliyorum, bazen yatakta sığıma soluma dönüyorum.

Hüzün bende alışkanlık haline geldi. Ben geceledim. Sanki kutup yıldızını ve göğü gözetlemekle görevlendirildim.

Ve sanki kaburgalarla iç organlarımin arasında bana gelen nöbetlerden, atesten çıkan ısı nüfuz edip girmiştir.

Mu'te'de bir gün birbir pesine giden o kişilerin üzerine üzölmekteyim. Onlar, götürölmediler, yükseltildiler.

Allah, o yigitlere rahmet etsin. Ve yağmurlu bulut, onların kemiklerini sulasm.

Onlar, helak olmaktan sakinmak için ve düşmandan korkarak geri dönmekten korktukları için Mu'te'de kendilerini Allah için alıkoydular.

Böylece Müslümanların önlerinde yürüdüler. Sanki onlar, üzerlerinde uçları yerde sürünen demir zirhler bulunan erkek develerdir.

Cafer ve onun sancığı ile başlarının pesine gidiyorlardı. O ne güzel bastır.

Derken saflar aralandı. Cafer safların birbirine ulaşip kaynastığı sırada yere düşmüş vaziyette karşılandı.

Bunun üzerine onun kaybindan dolayı aydınlatıcı ayın yüzü değişti ve güneş tutuldu. Nerede ise kaybolacaktı.

Efendim, onun binası Hasim'den yücedir. Yücelikte en üstün şerefe sahiptir.

Kadri yücelikte hiçbir kavim onlara ulaşamaz.

İlâh, kullarını saklasın ki, indirilen kitap onların üzerine indi.

Üstünlük ve âlicenaplıkça bütün topluluklara üstün oldular ve onların okulları, bilgisizlerin bilgisizliklerini örttü.

Onların şeref için kalmaları onları caliliyete atmaz.

Onların hatibi hakkı söyler, hakkı batıldan ayırır.

Yüzleri beyazdır. Sıddetli kitlik zamanı özür beyan ettiğı zaman avuçlarının içleri cömertliğini gösterir.

Onların yol göstermeleri ile ilâh, halkından razı olur ve onların çaba ve uğrasslarıyla Allah katından gönderilmiş olan peygamber zafer bulur." [6]

Rasûlullah (S.A.V.)'ın Çevre Ülke Hükümdarlarına Heyetler Gönderip Onları Allah'a İmana Ve İslama Davet Edici Mektuplar Yazması

Vakidî'nin anlattığına göre bu faaliyetler, Hudeybiye umresinden sonra hicri altıncı senenin sonunda zilhicce ayında icra edilmistir. Beyhakî ise bu bölümü Mu'te gazvesinden sonra anlatmistir. Doğrusunu Allah bilir.

Bu iki zat arasında, bu faaliyetlerin başlangıcının Mekke fethinden önce ve Hudeybiye'den sonra olduğu hususunda ihtilaf yoktur. Çünkü Ebu Süfyan, Herakliyus'un kendisine: "Muhammed, hiç ahde vefasızlık ve hiyanet eder mi?" diye sorması üzerine şu cevabı vermisti:

"Bugüne kadar herhangi bir ahidini bozduğunu görmedik. Fakat şimdi onunla barış halindeyiz. Süremiz de henüz bitmedi."

Buharî'nin konuyla ilgili rivayetinde şu ifadelerle rastlanmaktadır: "Rasûlullah'm, çevre ülkelerin hükümdarlarına heyetler göndermesi, Ebu Süfyan'm Rasûlullah (s.a.v.)'la mütareke yaptığı müddet zarfında olmuştur."

Muhammed b. İshak dedi ki: Bu faaliyetler, Hudeybiye antlaşması ile Rasûlullah (s.a.v.)'m vefatı arasında geçen zaman içinde icra edilmistir. Her ne kadar Vakidî'nin kavli muhtemel ise de biz bunu burada anlatıyoruz. Doğrusunu Allah bilir.

Müslim, Yusuf b. Hammad el-Ma'nî kanalı ile Enes b. Malik'in söyle dediğim rivayet etmiştir:

"Rasûlullah (s.a.v.), Mu'te gazvesinden önce Kisra'ya, Kayser'e, Necasi'ye ve zorba olan her hükümdara mektup yazarak onları Aziz ve Celil olan Allah'a imana davet etti. Ancak burada sözünü ettiğimiz Necasi, Rasûlullah (s.a.v.)'m, üzerine cenaze namazı kılmış olduğu Necasi değildir."

Yunus b. Bükeyr, Muhammed b. İshak kanalı ile Abdullah b. Ab-bas'm söyle dediğini rivayet etmiştir: Ebu Süfyan, ağzını ağzıma dayayarak bana söyle bir olay anlattı:

"Biz, tüccar bir kavim idik. Savaş bizi kusattı. Nihayet malimizi tüketti. Bizimle Rasûlullah (s.a.v.) arasında Hudeybiye barışı olduğunda eman bulsak bile güvenemiyorduk. Kureys'ten bir toplulukla birlikte ticaret için Sam'a gitmek üzere Mekke'den çıktım. Allah'a yemin ederim ki, Mekke'de bana ticaret esyası vermemiş olan bir tek kadın ve erkek bilmiyorum. Hepsi ticaret esyalarını bana vermişlerdi. Ticaret için Filistin diyarında Sam'a bağlı

Gazze'ye gidiyorduk. Yola çıktık. Nihayet oraya vardık. O esnada Bizans imparatoru, memleketindeki Farısları kovmuş ve Farıslar tarafından yagmalanmış büyük haçı kendisine geri verilmisti. Bu zafer kendisine haber verildiği zaman sükrane olsun diye Kudüs'e gelip namaz kılmak (dua yapmak) maksadıyla Sam'a bağılı Humus'taki karargahından çıkmış ve Kudüs'e gelmişti. Ayagının önüne halılar serilmiş, üzerine kokular serpilmisti. Böylelikle Kudüs'e ulaştı. Ve orada namaz kıldı (dua yaptı). Bir sabah uyandığında kederli idi. Gözünü göğe dikmişti. Patriklerinden biri ona sordu:

- Ey Hükümdar! Bugün kederlisin değil mi?

- Evet.

- Neden?

- Bu gece sünnetliler topluluğunun hükümdarını rüyamda gördüm.

- Allah'a yemin ederiz ki, Yahudilerden başka bir ümmetin sünnet olduğunu bilmiyoruz. Onlar da senin idarende ve sal t ana tındadırlar. Emrin altında yaşıyorlar. Eğer bu hususta onlardan senin kalbine bir şüphe düşmüsse, memleketinin her tarafına emir gönder ki bütün Yahudilerin boynunu vursunlar. Böylece sen kederden kurtulur, rahatını bulursun.

Onlar, bu şekilde görüş teatisinde bulunmakta iken Busra valisinin elçisi, yanlarına gelmiş olan bir Arapla birlikte oraya geldi. Ve şöyle dedi:

- Ey Hükümdar! Araplardan olan su adam, deve ve koyun sahibidir, kendi memleketinde meydana gelen bir hadiseyi sana anlatacaktır. Şimdi sen ona soracağını sor.

Tercümani yanına geldiğinde imparator, tercümana su emri verdi:

- Memleketinde neler olduğunu sor bakalım su adama! Tercüman da elçiye sordu. Elçi su cevabı verdi:

- Bu, Araplardan, Kureys kabilesinden bir adamdır. Aralarından bir adamın çıkıp peygamber olduğunu iddia ettiğini, bazı kavimlerin ona tabi olduklarını, bazılarının muhalefet ettiklerini iddia ediyor. Aralarında bazı yerlerde savaşlar olmuştur. Ve onlar bu halde iken ben memleketimden çıkıp geldim, diyor.

Arap bu haberi verdikten sonra hükümdar: "Elbiselerini üzerinden çıkarın bakalım." dedi. Onu soyduklarında sünnetli olduğunu gördüler. Bunun üzerine hükümdar:

- İşte gördüğüm budur, Allah'a yemin ederim ki, sizin söyledikleriniz degildir. Verin elbiselerimde giysin." dedi. Ve sonra Arab'a: "Haydi isine git bakalım." dedi. Sonra da muhafız alayının komutanını çağırdı ve ona su buyruğu verdi:

- Sam'i dolasip teftis et. Bana bu kavimden bir adam getir ki ona, bu adamin durumunu sorayim."

Ebu Süfyan dedi ki: Allah'a yemin ederim ki ben ve arkadaşlarım Gazze'de iken hükümdarin adami bize geldi. Bize: "Siz kimlerdensiniz?" diye sordu. Biz de kendisine kim olduğumuzu bildirdikten sonra o, bizi önüne katip götürdü. Hükümdarin huzuruna vardığımızda Allah'a yemin ederim ki, o sünnetsizden daha dâhi bir adam görmedim. Hükümdar söyle dedi:

- O peygamber olduğunu söyleyen adama akrabalik bakımından hanginiz daha yakinsiniz?

Ona en yakın olan kimsenin ben olduğumu söyledim. Bu defa hükümdar:

- Bunu bana yaklastirin, dedi.

Beni önüne oturttu. Sonra arkadaşlarıma emir verdi. Onlari da arkama oturttular. Sonra: "Eger yalan söyleyse sözünü reddedin." dedi. Öyle anladim ki, eger ben yalan söyleyecek olursam onlar bunu reddetmezler. Ama ben efendi bir adam olduğum için yalan söylemeye tenezzül etmez ve yalan söylemekten utanirdim. Yalan söyleyecek olursam en azından benim yalan söylediğim Mekke'de sayia haline gelecekti. Bu yüzden hükümdara yalan söylemedim. Hükümdar;

- Aranizda peygamber olarak zuhur eden su adam hakkında bana haberler ver, dedi.

Ben de Rasûlullah'm durumunu küçük gösterdim. Önemsiz gibi olduğunu göstermeye çalıştim. Allah'a yemin ederim ki, benim bu sözlerime iltifat etmedi ve bana söyle dedi:

- Onun hakkında sana soracaklarıma cevap ver.

- Istedigini sorabilirsin.

- Onun aranizda nesebi nasildir?

- Yüksek bir nesebtendir.

- Onun aile efradi arasinda onun bu sözlerine benzer söz söylemiş bir kimse olmuşmu ki, şimdi o kalkip bu sözleri söylemiş olan adama benzemeye çalışsin?

- Hayir.

- Onun elinden almış olduğunuz bir mülkü varmi ki, bu sözleri ile mülkünü kendisine geri veresiniz?

- Hayir.

- Ona kimlerin tabi olduğunu bana anlat.

- Yeni yetmeler, zayıflar, düskünler ona tabi oluyorlar. Soylu ve yüksek

tabakadan olan adamlarsa ona tabi olmuyorlar.

- Ona arkadaslik edenleri bana anlat. Arkadaslari onu sevip ikramda mi bulunuyorlar, yoksa ona kiziyor ve ondan ayriliyorlar mi?

- Ona arkadaslik edip de ondan ayrilmis bir kimse yok.

- Sizinle onun arasinda vuku bulan savasi bana anlat?

- Savas dönerlidir. Bazen bizim aleyhimize, bazen de onun aleyhine tecelli eder.

- Hiç ahde vefasizlik eder mi?

- (Hükümdarin hosuna gidecek su cevabi verebildim.) Hayir, simdilik onunla baris dönemindeyiz. Ama ahdine vefa göstereceginden emin degiliz. (Allah'a yemin ederim ki, hükümdar benim bu cevabima iltifat etmedi ve söyle dedi:)

- Sözünü tekrarla. Önce sen onun, aranızda yüksek soydan bir kimse oldugunu söyledin. Allah böyle kimseleri peygamber edinir. Seçeceği peygamberi, kavminin en yüksek tabakasından seçer. Ben onun ailesinden bir kimsenin onun söylediği sözlere benzer sözler söylemiş olup olmadığım ve şimdi de Muhammed'in o adama benzemek için böyle sözler söyleyip söylemediğini sana sordum. Sen, hayir diye cevap verdin. Onun bir mülkü olup da yagmaladiginizi ve yagmalamis oldugunuz bu mülkünü kendisine geri vermeniz için böyle bir seyler söyleyip söylemediğini sana sordum. Sen yine hayir diye ce-vab verdin.

Ona tabi olan kimseleri sana sordum. Sen yeni yetmelerin, zayif ve düskün olanlarin ona tabi olduklarini söyledin. Iste her zamanda peygamberlere tabi olan kimseler, böyleleridirler. Sana ona tabi olan kimselerin onu sevip ikramda mi bulunduklarini, yoksa ona kizip ondan ayrildiklarini mi sordum. Sen dedin ki, ona arkadaslik edip de ondan ayrilan kimse azdir. Imanin tatliligi da böyledir. Bir kalbe girirse oradan çıkmaz.

Sana, sizinle onun arasindaki savasi sordum. Sen cevaben dedin ki: Savas bazen aleyhimize, bazen lehimize tecelli eder. Peygamberlerin savaslari da böyledir. Iyi son, onlaradir. Onun ahde vefasizlik edip etmediğini sana sordum. Sen, onun ahde vefasizlik etmediğini söyledin. Eger bana dogru cevap verdiysen o, benim su iki ayagimin bastigi yerlere de sahip olacaktir, Isterdim ki, onun yaninda olayim da ayaklarina su dökeyim. Simdi sen var kendi isine git."

Ebu Süfyan diyor ki: "Ben oradan kalktim. Ellerimi birbirine vurarak söyle dedim:

"Ey Allah'in kullari! Ebu Kebse'nin (Muhammed'in) isi saglama bindi. Rumların hükümdari ondan korkuyor, onun satvetinden çekiniyor."

İbn İshak, Zührînin söyle dedigini rivayet etmistir: O zamanda yasamis Hristiyan papazlarından biri bana dedi ki: Dihye b. Halife, Herakliyus'a Rasûlullah (s.a.v.)'m bir mektubunu getirdi. Mektubta sunlar yaziliydi:

"Rahman ve Rahim olan Allah'in adıyla. Allah'in kulu ve Rasûlü Muhammed'den Rum hükümdari Herakl'e. Selam, hidayete erenlerin üzerine olsun. Sunu bil ki; ben, seni Islâmiyet'e davet ediyorum. Selamete ermek istiyorsan Müslüman ol ki, Cenâb-i Allah sana iki kat se-vab versin. Sayet bu davete icabet etmezsen bilesin ki, (Bizansli) çiftçilerin vebali senin üzerine olacaktır."

Ravi dedi ki: Rasûlullah'in mektubu Herakliyus'a vardiginda o, mektubu okudu. Alip koynuna koydu. Sonra Romalılardan Ibranice'yi iyice okuyup yazan bir adama mektup yazdirarak Rasûlullah (s.a.v.)'-dan kendisine gelen mektubun haberini bildirdi. Mektubunda söyle diyordu: "Dogrusu o beklenmekte olan peygamberdir. Bunda şüphe yoktur. Sen de ona tabi ol." Bundan sonra Herakliyus, Bizans büyüklerine emir gönderdi. Onlari kislada toplatti. Sonra emir verip kapilari kilitletti. Ve yüksek bir yere çikip onlara hitapta bulundu. Onlardan korktugu için yüksege çikmisti. Söyle dedi:

- Ey Bizans toplulugu! Bana Ahmed'in mektubu geldi. Allah'a yemin ederim ki o, beklemekte oldugumuz peygamberdir. Onunla ilgili açıklamalar özet olarak kitaplarımızda mevcuttur. Onun alametlerini ve zamanini biliyoruz. Müslüman olun. Ona tabi olun ki, dünya ve ahirette selamete eresiniz!

Hükümdarin bu hitabi karsisinda hep birlikte kisanin kapilarina dogru kosustular. Kapilarin kilitli oldugunu gördüler. Herakliyus, onlari bu davranislarindan korktu ve: "Bunlari yanima getirin." dedi. Onlari yanma getirdiler. Tekrar onlara söyle hitapta bulundu:

- Ey Bizans toplulugu! Ben dininize ne derece bagli oldugunuzu sinamak için size böyle söyledim. Bununla beraber sizde hosuma giden bir davranis gördüm.

Hükümdarin bu ikinci konusmasi üzerine onlar, onun huzurunda secdeye kapandilar. Sonra kisanin kapilari onlara açildi ve disari çikip gittiler."

Buharî, "İman" bahsinden önce Ebu'l-Yeman Hakem b. Nafî kanali ile Abdullah b. Abbas'tan rivayet ederek Ebu Süfyan'm söyle dedigini nakletmistir: Kureys'ten bir heyet ile birlikte ticaret maksadiyla Sam'a gitmistik. Bu, Rasûlullah'la mütareke yaptigimiz dönemde cereyan eden bir hadise idi. Biz orada iken Herakliyus da Kudüs'te idi. O, bizi meclisine istedi. Yanma gittigimiz zaman Bizans ileri gelenleri de yaninda idiler. Bir tercüman araciligiyla bize sordu:

- Su peygamberlik iddiasinda bulunan adama soy bakimindan hanginiz daha yakinsiniz?

Ona en yakın olan kisinin ben olduğumu söyledim. Bunun üzerine beni kendisine yaklastirip digerlerini de arkama dizdi ve tercümana söyle dedi:

- Onlara söyle, su peygamberlik iddiasinda bulunan adam hakkında kendisine birseyler soracagim. Eger herhangi bir soruma yalan cevap verirse arkadan bana göz isareti yapsinlar.

Ebu Süfyan, diyor ki: Allah'a yemin ederim ki, benim yalan söyledigime dair söylentiler çıkarilacak olmasaydi ve ben bundan utanma-saydim, mutlaka hükümdara yalan cevaplar verecektim, Sonra bana sordugu ilk soru su oldu:

- Bu adamin içinizde soyu nasildir?
- Üstün soylu bir kimsedir, dedim.
- Ondan önce bu davada bulunan bir kimse olmus mudur?
- Olmamistir.
- Atalarindan hükümdarlık yapan var midir?
- Yoktur.
- Ona tabi olanlar, esraf ve ileri gelen kimseler midir, yoksa ayak takimi ve avam tabakasi midir?
- Avam tabakasidir.
- Ona tabi olanlarin gittikçe sayisi artiyor mu, yoksa azaliyor mu?
- Gittikçe artiyor.
- Onun dinine girdikten sonra onun gidisatim begenmeyip tekrar dininden dönen oldu mu?
- Hayir, olmadı.
- Bu davada bulunmadan Önce onun arasira yalan söylediğini gördünüz mü?
- Hayir, hiç görmedik.
- Sözünün eri midir? Yoksa ahidlerini bozuyor mu?
- Bugüne kadar herhangi bir ahdini bozdugunu görmedik. Fakat simdi onunla baris halindeyiz ve süremiz de bitmedi. Bakalim ahdine sadik kalacak mi? Bunu bilmiyoruz, dedim. Ve bunu söylerken onu kötülemek için bu kelimeden baska herhangi birsey söylemeye imkan bulamadim.
- Onunla hiç savastiniz mi?
- Evet, savastik.
- Savaslarinizin sonuçlari nasil olur, siz mi gaîp geliyorsunuz, yoksa o mu?
- Bazen o bizi yener, bazen de biz onu yeneriz.

- Size neyi tavsiye ediyor?

- Yalnız ve bir olan Allah'a ibadet edin, O'na ortak kosmayın, atalarinizin dediklerinden vazgeçin diyor ve bize namaz kılmayı, doğruluktan ayrılmamayı, iffetli ve nezih olmayı ve silaya riayet etmeyi tavsiye ediyor, dedim.

Bunun üzerine tercümana dedi ki:

- Ona de ki: Ben senden onun soyunu sordum. İyi soylu olduğunu söyledin. Peygamber ise, daima iyi soylu kimselerden çıkar. Atalarından herhangi birinin böyle bir davada bulunup bulunmadığını sordum. Hayır, dedin. Çünkü eğer atalarından biri bu davada bulunsaydı, o da o çigiri izlemiş olabilirdi. Atalarından herhangi birinin hükümdarlık yapıp yapmadığını sordum. Hayır, dedin. Oysa ki eğer atalarından biri hükümdarlık yapmış olsaydı, bu da onun varisi olmak pesindedir, diyecektim.

Hiç yalan söylediğini gördünüz mü? diye sordum. Hayır, dedin. Ben suna kanaat getirdim ki; eğer bir kimse insanlara iftira edemezse, Allah'a hiç iftira edemez.

Sana, esraf ve ileri gelenler mi yoksa avam tabakası mı ona tabi oluyor diye sordum. Avam tabakası, dedin. Peygamberlerin tabileri de daima avam tabakası oluyor. Kendisine tabi olanların sayısı artıyor mu, yoksa azalıyor mu? diye sordum. Artıyor, dedin. İman isı ise tamamlanıncaya kadar hep böyledir. Dinine girdikten sonra dinini beğenmemelikten Ötürü tekrar dininden dönen oluyor mu? diye sordum. Hayır, dedin. İman da Öyledir. Onun güvençliliği bir kalbe girdi mi artık çıkmaz. Sana, sözünü hiç bozar mı? diye sordum. Hayır, dedin. Peygamberler daima sözlerine sadık kimselerdir. Ahde vefasızlık etmezler.

Size neleri tavsiye ediyor? diye sordum. Allah'a ibadet etmeyi, O'na ortak kosmamayı ve putlara tapmamayı, namaz kılmayı, doğruluk, iffet gibi güzel hasletleri tavsiye ettiğini söyledin. Eğer bu dediklerinin hepsi doğru ise hiç süphen olmasın ki, yakında su iki ayagımın bastığı yerler onun olacaktır. Esasen onun çıkacağını biliyordum. Fakat sizden olacağını zannetmiyordum. Eğer ona herhangi bir engelle karsılaşmadan ulaşacağımı bilseydim, onunla görüşmek için bütün zorluklara katlanıp yanma giderdim. Eğer yanında olsaydım, onun ayaklarına su dökerdim.

Herakliyyus, böyle dedikten sonra Rasûhillah (s.a.v.)'m Dihyetü'l-Kelbî ile Busra melikine gönderdiği mektubu kendisinden alıp okudu. Baktım ki Rasûlullah (s.a.v.) kendisine söyle yazmaktadır:

"Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla. Allah'ın kulu ve Rasûlü Muhammed'den Rum hükümdarı Herakl'e. Selam, hidayete erenlerin üzerine olsun. Sunu bil ki, ben, seni İslâmiyet'e davet ediyorum. Selamete

ermek istiyorsan Müslüman ol ki, Cenâb-i Allah sana iki kat se-vab versin. Eger beni dinlemeyip yüz çevirirsen bilmelisin ki, kendilerine gönderilen peygamberleri öldüren Erisiler kadar günah isleyen olursun. Ey kitab ehli! Bizim de sizin de kabul ettiginiz bir kelimeye gelin. Allah'tan baskasına tapmayalım. Allah'i birakip da kimimiz kimimizi Rab tanımayalım. Bununla beraber eger yine yüz çevirirlerse onlara şahid olun ki, biz Müslümanız deyin."

Ebu Süfyan dedi ki: Herakliyas, sözlerini söyleyip bitirdikten sonra yanındakiler münakasaya dalıp sesleri yükselmeye başladı. Biz oradan çıkıldık. Biz çıkarken arkadaşlarıma dedim ki: "Ebu Keb-se'nin oğlunun (Muhammed'in) davası, önüne geçilemeyecek kadar büyüüp kuvvetlenmiştir. Baksanıza Beni Asfer (Rum) hükümdarı bile ondan artık korkuyor." Ve o günden sonra ben Müslüman oluncaya kadar bu davetin gerçekleşeceğine inandım."

Ebu Süfyan, Sam Hristiyani arının başı, Kudüs eniiri ve Herakli-yus'un adamı olan papaz İbn Natur'dan naklediyor:

"Herakliyas, Kudüs'e geldiği sıralarda bir gün sabahleyin morali bozuk olarak kalktı. Çünkü Herakliyas yıldızlara bakıp onlardan mana çıkaran bir kimse idi. Patriklerden biri ona dedi ki:

- Seni değişmiş ve biraz karışık görüyoruz. Herakliyas dedi ki:
- Yıldızlara baktığımda sünnetliler topluluğunun hükümdarım gördüm. Acaba bu azinliklerden hangisi sünnet oluyor?
- Yahudilerden başka kimse sünnet olmuyor. Yahudiler ise, bir şey degillerdir. Yurdun her tarafına emir gönder, nerede Yahudi varsa öldürsünler!

İşte onlar bu tessebbüste iken Gassan meliki tarafından gönderilen bir adam Herakliyas'a gelip Rasûlullah (s.a.v.)'m ortaya çıktığı haberini duyurdu. Bunun üzerine Herakliyas:

- Gidin bakın, bu adam sünnetli midir, değil midir? diye emir verdi ve gidip sorduklarında onun sünnetli olduğunu öğrendiler. Bu defa Herakliyas:
- Araplar da sünnet oluyorlar mı? diye sordu. Ona:
- Evet, dediklerinde Herakliyas:
- İşte ortaya çıktığım gördüğüm adam, bu toplumun hükümdarıdır, dedi.

Sonra Roma'daki arkadaşına -ki o da bilgide onun gibi idi- bu hususta mektup yazıp Humus'a doğru hareket etti. Ve henüz Humus'ta tam yerleşmemişken Roma'dan onun görüşünü teyid eden cevap geldi. Bunun üzerine Herakliyas, Humus'taki askeri kıslasında generalleri toplayıp üzerlerine kapıları kilitleti ve karsılarına geçip:

- Ey Rum toplulugu! Eger kurtulmak ve hükümdarinizi korumak istiyorsanız bu peygamberi kollayınız, dediye de onlar yabani eseklerin kaçistigi gibi kapılara dogru kaçistilar. Fakat kapilari kilitli buldular. Herakliyas da onlarin kaçtiklarini görüp iman ve cesaretlerinden ümitsizlige düşünce, onlari geri döndürün dedi ve kendilerine:

- Ben bunu, dininize bagliliginizi öğrenmek için söyledim. Ve bagli oldugunuzu gördüm, dedi.

Onlar da onun bu sözünden hoslanip huzurunda secdeye kapandilar ve Herakliyas'un isi iste böylece son buldu."

Ibn Lehia, Esved tariki ile Urve'nin söyle dedigini rivayet etmistir:

"Ebu Süfyan, Kureysli bir toplulukla birlikte ticaret için Sam'a gitti. O esnada Rasûlullah (s.a.v.)'m peygamber olarak zuhur ettigine dair haber, Herakliyas'a ulasmisti. O, Rasûlullah (s.a.v.)'m durumunu öğrenmek istemisti. Bu amaçla Sam'daki Arap valisine haber göndermisti. Vali, kendisine Araplardan bazi adamlar gönderecek, o da onlara Rasûlullah'm durumunu soracakti. Vali, Araplardan otuz kisiyi Herakliyas'a göndermisti. Aralarinda Ebu Süfyan b. Harb de vardi. Bunlar, Kudüs'teki kiliseye gidip hükümdarin huzuruna çıktilar. Hükümdar Herakliyas, onlara su soruyu sordu:

- Size haber salip çağirttim ki, Mekke'de zuhur eden su adamin durumunun ne oldugunu bana bildirirsiniz. Onun durumu nedir?

- O büyücüdür, yalancidir, peygamber degildir.

- Onu içinizde en iyi taniyanin ve ona en yakin akraba olanin kim oldugunu bana söyleyin.

- Iste onun amcazadesi olup onunla savasan aramizdadir.

Herakliyas'a bu haberi verdikleri zaman yanindaki adamlarin disari çıkmalarini emretti. Sonra Ebu Süfyan'i yanma oturttu. Ona sormaya basladi:

- Ey Ebu Süfyan, bana anlat bakalim.

- O büyücüdür, yalancidir.

- Ona küfretmeni istemiyorum. Yalniz onun sizin aranızda soyu nasildir?

- Vallahi o, Kureys ailesindendir.

- Akli ve görüşü nasildir?

- Onun görüşünü asla kusurlu bulmayiz.

- Çok yemin eder mi, çok yalan söyler mi? Isinde hilekarlik yapar mi?

- Vallahi böyle degildir.

- Belki o, peygamberlik iddia etmekle kendisinden Önce ailesinden hükümdarlık yapan bir kimseye ait hükümdarlık veya serefi ta-leb etmektedir. Böyle olamaz mi?

- Hayir.

- Sizden ona kim tabi oluyor ve aranızdan ona tabi olup da bilahare onun dininden geri dönen olmus mudur?

- Hayir.

- Söz verdigi zaman sözünden cayar mi?

- Hayir, ancak içinde bulundugumuz bu sürede sözünden cayarsa onu bilemem.

- İçinde bulundugun bu süreden niye korkuyorsun?

- Benim kavmim, Muhammed'in kendisi Medine'de iken, müttefiklerini onun müttefiklerine göndererek antlasma süresini uzatmak istediler.

- Eger siz bu isi kendiniz baslattiyisanz su halde sözünden cayan-lar sizsiniz.

Ebu Süfyan Herakliyyus'un bu sözü karsisinda öfkelendi ve söyle cevap verdi:

- Sadece bir kez bize galip oldu. O gün de ben ortada yoktum. O gün, Bedir günü idi. Sonra kendi memleketi olan Medine'de iki kez ü-zerine gidip kendisiyle savastim. O esnada adamlarinin karinlarini yardik, kulaklarini kestik, tenasül organlarini kopardik.

- Sen onu yalanci mi, yoksa dogru sözlü mü buluyorsun?

- Hayir, o yalancidir.

- Eger sizde peygamber varsa onu öldürmeyin. Çünkü insanlar arasinda peygamberleri en çok öldürenler Yahudiler olmustur.

Herakliyyus'la bu konusmasindan sonra Ebu Süfyan, Kudüs'ten geri döndü."

Bu ifadelerde gariblik vardir. Ancak içinde bazi faydalar da vardir ki, bunlar Ibn îshak ve Buhari tarafından anlatilmamistir. Musa b. Ukbe, "Megazi" adli eserinde, Urve b. Zübeyr'in anlattiklarina yakin ifadeler kullanmistir. Dogrusunu Allah bilir.

"Tarih" adli eserinde Ibn Cerir, Ibn Humeyd ve Muhammed b. Is-hak tariki ile bazi ilim ehli kimselerin söyle dediklerini rivayet eder: Dihye b. Halife el-Kelbî, Rasûlullah (s.a.v.)'m mektubunu getirdigi zaman Herakliyyus kendisine söyle dedi:

- Vallahi ben bilirim ki, bu bir peygamberdir ve simdiye kadar bekleyip .durduğumuz peygamber budur. Fakat Rumlardan korkuyorum. Yoksa ona

tabi olurum. Papaza git, ona söyle. Zira Rumlar içinde o benden daha büyüktür. Ve sözü daha geçerlidir. Bak bakalım sana neler söyleyecek?

Bunun üzerine Dihye, papaza gidip durumu anlatti. Rasûlullah (s.a.v,) tarafından Herakliyus'a getirdigi mektubu ve onun yaptigi daveti haber verdi. Papaz söyle dedi:

- Allah'a yemin ederim ki, senin adamin gönderilmis bir peygamberdir. Biz onu isim ve sıfatlariyla tanıyoruz. Kitabimizda onun evsa-fini ve adim görüyoruz.

Böyle dedikten sonra içeri girip elbisesini çıkardi. Beyaz bir elbise giydi. Sonra bastonunu eline aldı. Kilisedeki Rumların karsisine çıkıp söyle dedi:

- Ey Rum topluluğu! Dogrusu Ahmed tarafından bize mektup gelmistir. Bizi Allah'a davet ediyor. Ben de Allah'tan baska ilâh olmadigina, Ahmed'in de O'nun kulu ve elçisi olduguna sahadet ediyorum.

Böyle deyip sahadet getirdikten sonra Rumlar da hep birlikte onun üzerine hücum ederek onu öldürdüler.

Dihye, Herakliyus'un yanma döndüğünde durumu ona anlatti. O da söyle dedi:

- Sana söylemistim. Biz, Rumların bize zarar vermelerinden korkuyoruz. Allah'a yemin ederim ki, papaz, Rumlar nezdinde benden daha büyük ve sözü benden daha geçerli bir kimsedir."

Taberanî, Yahya b. Seleme b. Küheyl tariki ile Dihyetü'l-Kelbf-nin söyle dedigini rivayet etmistir:

"Rasûlullah (s.a.v.) beni, Bizans hükümdari Kayser'e bir mektupla gönderdi. Ben de Kayser'in sarayina gittim. Adamlarina Rasûlul-lah'm elçisi olarak içeri girmem için izin verilmesini söyledim. Kayser'e gidip durumu anlattılar. Dediler ki: "Kapıda bir adam var. Allah Rasûlünün elçisi oldugunu iddia ediyor. Senin huzuruna gelmek istiyor." Kayser bu haber karsisinde korktu ve adamina: "Onu içeri al." buyrugunu verdi. Beni içeri aldılar. Kayser'in yanında patrikleri vardı. Rasûlullah'm mektubunu ona verdim. Mektupta sunlar yaziliydi:

"Rahman ve Rahim olan Allah'in adıyla. Rasûlullah Muhammed'-den Bizans'in valisi Kayser'e..."

Orada imparatorun mavi gözlü, uzun boylu, çil bir yegeni vardı. Söyle dedi: "Mektubu bugün okuma. Çünkü Muhammed, bu mektupta önce kendinden bahsediyor, sana da imparator unvani ile degil, vali diyerek hitap ediyor."

Nihayet mektup okundu. Herakliyus, yanindaki adamlarina emir vererek disari çıkmalarını istedi. Onlar da disari çıktılar. Sonra bana haber gönderdi. Ben de gidip huzuruna çıktım. Bana sordu. Ben cevap verdim.

Sonra piskoposa haber gönderdi. Piskopos da huzura geldi. O, idarede yetkili bir kimse idi. Onun görüşüne ve sözüne göre kararlar veriliyordu. Mektubu okudugunda şöyle dedi:

- Allah'a yemin ederim ki bu, Musa ile Isa'nin müjdelediği ve bizim de kendisini beklemekte olduğumuz peygamberdir.

İmparator sordu:

- O halde ey piskopos, ne yapmamı teklif edersin?

- Bana gelince, ben bu peygamberi tasdik ediyor ve ona uyuyorum.

- Ben de onun peygamber olduğunu anladım. Ancak ona iman etmeye gücüm yetmez. Eğer iman edip ona inanırsam, hükümdarlığım gider ve Rumlar beni öldürürler."

Muhammed b. Jshak da, Halid b. Yesar tariki ile Sam'in eski yerlilerinden bir adamın şöyle dediğini rivayet etmiştir:

"Herakliyus, Sam'dan çıkıp Kostantiniyye'ye gitmek istediği zaman Peygamber (s.a.v.)'in zuhur ettiği haberi kendisine ulaştı. O da bunun üzerine Rumlari toplayarak onlara şöyle hitapta bulundu:

- Ey Rum topluluğu! Size bazı şeyler anlatacağım. Bakın bunda benim maksadım nasılmış.

- O durumlar nelerdir?

- Biliyorsunuz ki bu adam, Allah katından gönderilen bir peygamberdir. Biz onun evsafını kitaplarımızda görmekte ve onu tanımaktayız. Gelin ona tabi olalım da dünya ve ahiretimiz selamet olsun.

- Mülk bakımından insanların en büyükleri olduğumuz, adamlarımız çok olduğu, beldemizin sınırları geniş olduğu halde biz Arapların eli altına mi gireceğiz?

- Gelin, ona her sene cizye vereyim ki, onun bana tasallutunu ön-leyeyim. Onun bana açacağı savastan kurtulayım.

- Alçak ve küçük Araplara biz mi cizye vereceğiz. Onlar, bizden cizye mi alacaklar? Oysa biz sayıca insanların en çoğu, mülkçe insanların en büyüğü, beldece insanların en muhkem beldelerine sahip kimseleriz. Hayir vallahi bunu asla yapmayacağız?

- Gelin, bize Sam toprağı vermesi karşılığında Suriye topraklarını ona vererek musalaha yapalım.

Suriye toprağı, Filistin, Ürdün, Dimask ve Humus'u bir de Derb mintikasından içe doğru kısımları ihtiva ediyordu. Derb mintikasından öte yerler ise, Bizanslılara göre Sam ismini alıyordu.

Hükümdarın huzurundakiler şu cevabı verdiler:

- Ona Suriye topraklarım mı vereceğiz? Oysa sen biliyorsun ki, bu topraklar Sam'in en verimli topraklarıdır. Biz bunu asla yapmayız.

Hükümdarin istegi doğrultusunda karar vermemeleri üzerine hükümdar, onlara şöyle dedi:

- Ama Allah'a yemin ederim ki siz, onu kendi sehrinize girdirmediginiz takdirde muzaffer olursunuz ve bunu istiyorsunuz.

Böyle dedikten sonra katirina binip hareket etti. Nihayet Derb mintikasinin tepe noktasına gelerek Sam topragina baktı. Sonra da şöyle dedi:

- Selam sana ey Suriye topragi! Artık sana veda selami veriyorum.

Böyle dedikten sonra hızla yoluna devam etti ve Kostantiniyye'ye gitti. Dogrusunu Allah bilir. [7]

Peygamber (S.A.V.)'In Sam'daki Hristiyan Arap Hükümdarlarına Elçi Ve Mektup Göndermesi

Ibn Ishak dedi ki: Rasûlullah (s.a.v.), daha sonra Beni Esed b. Hüzeyme'nin kardesi Sücâ b. Vehb'i, Dimask valisi Münzir b. Haris b. Ebi Simr el-Gassanî'ye gönderdi.

Vakidî dedi ki: "Hz. Peygamber (s.a.v.), bu elçi ile birlikte su mektubu da göndermistir:

"Selam, hidayete tabi olup ona iman edene olsun. Seni ortagi olmayan bir Allah'a imana davet ediyorum. O'na iman edersen mülkün elinde baki kalır."

Sücâ b. Vehb, Münzir'in yanına gelip mektubu ona okuduktan sonra Münzir su cevabı verdi:

- Benim mülkümü kim elimden alabilir? Ben onun üzerine ordu ile yürüyeceğim." [8]

Peygamber (S.A.V.)'In Fars Hükümdarı Kisra'ya Elçi Göndermesi

Buharî, Leys ve onun vasıtası ile Yunus kanalıyla Ibn Abbas'm şöyle dedigini rivayet etmiştir:

«Rasûlullah (s.a.v.) mektubunu, Kisra'ya verilmek üzere Bahreyn emirine gönderdi. Bahreyn emiri de mektubu Kisra'ya verdi. Kisra ise, mektubu okudugu zaman parçalayıp attı.

Ibn Abbas dedi ki: Bana olayı nakleden Ibn Müseyyeb (r.a.) -eger yanılmıyorsam- Rasûlullah (s.a.v.): "Kisra'nın saltanatı da parçalanıp yok olsun." diye beddua etti, dedi.»

Abdullah b. Vehb de Yunus ve Zührî kanalı ile Abdurrahman b. Abdulkari'nin şöyle dedigini rivayet etmiştir:

"Rasûlullah (s.a.v.), bir gün minbere çıkıp Allah'a hamd ü senada bulunduktan sonra şöyle dedi:

- Ey İnsanlar! İçinizden bazılarınızı Arap olmayan ülkelerin hükümdarlarına gönderiyorum. Sakin Israilogullarının İsa'ya karşı yaptıkları gibi bana itaatsizlik etmeyin.

Muhacirler ona:

- Ya Rasûlallah! Hiçbir zaman ve hiçbir yerde sana itaatsizlik etmeyiz. Yeter ki sen bize emret ve bizi gönder, dediler.

Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.), Sücâ b. Vehb (r.a.)'i Kisra'ya gönderdi. Kisra da saray salonunun süslenmesiyle prens ve kumandanların toplanmasını emrettikten sonra Sücâ'm huzura gelmesine izin verdi. Sücâ, içeri girince Kisra, mektubun kendisinden alınmasını emretti. Fakat Sücâ:

- Rasûlullah (s.a.v.) mektubu bizzat sana vermemi emrettiği için senin eline vermem gerekir, deyince Kisra:

- Öyle ise yaklas, dedi.

Mektubu Sücâ'm elinden alıp Hireli katibe verdi. Mektup, katip tarafından okunmaya başlandı. Fakat mektubun: "Allah'ın Rasûlü olan Muhammed b. Abdullah'tan, İran hükümdarı Kisra'ya." diye başladığını görünce son derece öfkelenerek mektubu yırtıp attı ve Sücâ'm dışarı atılmasını emretti. Sücâ da bu durumu görünce üzgün o-larak devesine binip yola çıktı. Yolda: "Ne olursa olsun, ben Rasûlul-lah'm emrini yerine getirdim ya." diyerek kendini teselli etmeye başladı. Aradan bir süre geçtikten sonra Kisra'nın öfkesi geçince Sücâ'm bir daha içeri alınmasını söylediye de yapılan aramada Sücâ bulunamadığından Hire valisine onun geri gönderilmesi için emir gönderdi. Fakat Sücâ, daha önce oradan geçtiği için geri gönderilemeden Rasûlullah (s.a.v.)'in yanına vardı ve ona durumu olduğu gibi anlattı. Bunun üzerine Hz. Peygamber: "Kisra, kendi saltanatını parçalamıştır." dedi."

Muhammed b. İshak, Ebu Seleme vasıtasıyla, Rasûlullah'm Kisra'ya Abdullah b. Huzafe'yi bir mektupla gönderdiğini söyler. Kisra mektubu okuyunca yırttı. Bu durum Hz. Peygamber'e ulasınca: "Mülkünü parçaladı." dedi.

İbn Cerir, İbn Hümejd tariki ile Yezid b. Ebi Habib'in şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Hz. Peygamber (s.a.v.), Abdullah b. Huzafe b. Kays b. Adiy b. Said b. Sehmî, Fars hükümdarı Kisra b. Hürmüz'e elçi olarak gönderdi. Onunla su mealdeki mektubu da gönderdi:

"Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla. Allah'ın Rasûlü olan Muhammed'den İran hükümdarı olan Kisra'ya.

Hidayete tabi olup Allah'a ve O'nun Rasûlüne iman eden ve Allah'tan baska ilâh bulunmadigina, O'nun ortak ve benzeri olmadigina ve Muhammed'in de O'nun kulu ve elçisi olduguna sahadet getirenler üzerine selam olsun. Ben seni, Allah'in yoluna davet ediyorum. Zira ben, diri ve hayat sahibi olan kimselere haber vereyim ve kafirler de Allah'in azabini haketsinler diye Allah'in gönderdigi bir peygamberim. Eger Müslüman olursan selamete erersin. Eger sözümü dinlemezsen bil ki, bütün Mecusilerin günahi sana aittir."

Kisra mektubu okudugu zaman yirtip atti ve:

- Bu adam benim kulum iken bana nasıl bu şekilde mektup yazar? Bu büyük bir küstahlıktir, dedi ve sonra Bazan'a mektup yazdi. Bazan, onun Yemen'deki valisi idi. Bazan'a gönderdigi mektupta su emri vermistir:

- Hicaz'daki su adama iki kuvvetli adam gönder de onu alip getirsinler.

Bazan da kendi yardimcisi ve katibini Harhare adındaki bir İranli ile birlikte Rasûlullah (s.a.v.)'a gönderdi. Mektupta, Rasûlullah'a: "Bu adamlarla birlikte Kisra'nin yanina gel." diye emrediyordu. Kendi yardimcisina da:

- Adamla konus, bak bakalim neyin nesidir? Öğren de bana söyle, diye emretti.

Bunlar yola çikip Taife geldikleri zaman ticaret için oraya gelen Kureyslilerden birkaç kisiyi görüp durumunu sordular. Kureysliler, onun Yesrib'de oldugunu söylediler. Birbirlerine de: "Iste belasini buldu. Artik onun gaillesinden kurtulduk." diyerek sevindiler.

Sonra bunlar yola çikip Yesrib'e (Medine'ye) kadar geldiler. Ba-zan'in yardimcisi, Rasûlullah'a:

- Kisra, Bazan'a seni yanma göndermesini emretmistir. Biz seni ona götürmeye geldik. Eger gelirsen Sehinsaha mektub yazar, senin iyiligini söyler, o da sana fayda verir ve zarar vermez. Eger itaat etmezsen, onun nasıl bir adam oldugunu biliyorsun. Seni mahveder. Kavmini mahveder. Ülkeni de harap eder, dedi.

Bazan'in bu iki adami, biyiklarini sarkitmis, sakallarini da çenelerinin çevresinde bırakmis kimseler idiler. Yanina geldiklerinde Ra-sûlullah (s.a.v.), onlara bakmaktan hoslanmadi ve:

- Yaziklar olsun size. Sakalinizi ve biyiginizi bu şekilde bırakmanizi size kim emretti? diye sordu.

Onlar da:

- Rabbimiz (yani Kisra) bize böyle emretti, dediler. Rasûlullah (s.a.v.), onlara su cevabi verdi:

- Ama Rabbim sakalimi uzatmami, biyiklarimi da kisaltmami emretmistir. Haydi dönün de yarin bana gelin bakalim.

Rasûlullah (s.a.v.)'a semadan haber geldi ki Cenâb-i Allah Kisra'ya, oğlu Sireveyh'i musallat kilmis, Kisra'yi öldürmüştür. Falan ayda, falan gecede ve gecenin falan saatinde oğlu Sireveyh'i Cenâb-i Allah, Kisra'ya musallat kildi ve Sireveyh onu öldürdü, seklinde semadan haber geldi. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.), Bazan'in iki a-damini yanina çağirtarak durumu onlara haber verdi, onlar da:

- Ne dedigini biliyor musun sen? Oysa, biz sana bundan daha kolay seyleri söylemistik. Senin bu söylediklerini yazip hükümdar Bazan'a bildirelim mi? diye sordular.

Rasûlullah da su cevabi verdi:

- Evet, benim böyle dedigimi ona haber verin ve ona deyin ki; benim dinim ve hükmüm, Kisra'nın sinirina ulasacaktır. Deve tabanlarinin ve at toynuklarinin vardigi yerlere kadar benim hükmüm ulasacaktır ve yine ona deyin ki: Eger Müslüman olursan, sana elin altında bulunan yerleri veririm ve milletin evladlarina seni hükümdar yaparim.

Böyle dedikten sonra Rasûlullah (s.a.v.), hükümdarlardan birinin kendisine hediye etmis oldugu, içinde altin ve gümüs bulunan bir kemeri Harhare'ye hediye etti. Bunlar da Bazan'a dönüp durumu anlattilar. Bazan:

- Vallahi bu, bir hükümdarin diyecegi söz degildir. Ben bu adamin peygamber olduguna inanıyorum ve söyledikleri de gerçeklesecektir. Eger bu gerçek ise, Allah katından gönderilmis bir peygamberdir. Eger böyle degilse, bu hususta görüşümüzü belirleyecegiz, dedi. Çok geçmeden kendisine Sireveyh'ten: "Ben Kisra oldum. Zira Iran'da huzur kalmamisti. Iran'da ne kadar esraf varsa hepsini öldürdügü için babam ölümü hak etmistir. Bundan sonra beni taniyacaksin ve Kisra'nın, yanma gönderilmesi için sana mektup yazdigi adama da sakın karisma. Bu husustaki yazili emrimi bekle." diye mektup geldi. Bunun üzerine Bazan da:

- Vallahi bu adam, Allah tarafından gönderilen bir peygamberdir, deyip Müslüman oldu. Onunla beraber Yemen'de ne kadar Iranli hanedan varsa hepsi Müslüman oldular.

Yardimcisi, Bazan'a söyle dedi:

- Simdiye kadar Muhammed gibi heybetli bir adamla konusmus degilim.

Bazan sordu:

- Yaninda muhafizlari var miydi?

- Hayir, yoktu.

Vakidî dedi ki: Kisra, hicretin yedinci senesinin cemaziyelahir ayinin onuncu gecesi olan bir çarsamba gecesinde gecenin saat altısında oğlu Sireveyh tarafından öldürüldü.

Ben derim ki: Bazi kimselerin siirinde ifade edildigine göre Kisra, haram ayda öldürüldü. Sairin biri, bunu söyle dile getirmiştir:

"Kisra'yi haram bir ayin gecesinde öldürdüler. Yüz çevirdi, kefen bulma imkanina da eremedi."

Arap sairlerden biri de söyle demistir:

"Kisra'yi ogullari kiliçlarla et paylasir gibi paylastilar. Günün birinde ölüm onu yakaladi. Her hamilenin bir dogum vakti muhakkak gelecektir."

Hafiz el-Beyhakî, Hammad b. Seleme tariki ile Ebu Bekre'nin söyle dedigini rivayet etmistir:

'Taralilardan bir adam, Rasûlullah (s.a.v.)'m yanma geldi. Rasûlullah ona söyle dedi:

- Dogrusu benim Rabbim bu gece senin rabbini (Kisra'yi) öldürdü. Rasûlullah (s.a.v.)'a denildi ki:

- Kisra, yerine kizini hükümdar olarak birakti. Rasûlullah:

- Kendilerine bir kadının hükümdarlik yaptigi bir kavim iflah olmaz, dedi."

Beyhakî dedi ki: "Dihye b. Halife'nin hadisinde rivayet olunduguna göre o, Kayser'in yanindan döndüğünde Rasûlullah (s.a.v.)'m yaninda Kisra'nın elçilerini gördü. Çünkü Kisra, San'a valisini tehdit edencesine ona su haberi göndermistir: "Senin diyarinda peygamber olarak ortaya çıkan bir adamin hakkindan gelemiz misin? O, beni kendi dinine davet ediyor. Ya onun hakkindan gel. Yoksa bunu ben yapacagim."

Bunun üzerine San'a valisi, adamlarini Rasûlullah'a. gönderdi. Rasûlullah da valinin adamlarina söyle dedi: "Valinize haber verin ki benim Rabbim, bu gece onun rabbini (Kisra'yi) öldürmüştür." Gerçekten de Rasûlullah'm dedigi gibi Kisra'nin öldürülmüs oldugunu gördüler."

Beyhakî, daha sonra Ebu Bekir b. Iyas tariki ile Ebu Hüreyre'nin söyle dedigini rivayet etmistir: "Sa'd, Rasûlullah (s.a.v.)'m yanma gitti. Rasûlullah söyle dedi:

- Dogrusu Sa'd'm yüzünde haber vardir. Sa'd:

- Ya Rasûlallah, Kisra öldü, dedi. Rasûlullah:

- Allah Kisra ya lanet etsin! İnsanların ilk helak olani Farslar, sonra Araplardir, dedi."

Ben derim ki: Görülen o ki; Rasûlullah (s.a.v.), Bazan'm yanindan gelen o iki görevliye Kisra'nin Ölüm haberim verdiğinde buna uygun olan haber

disaridan da geldi ve bu haber memlekette yayildi. Bunu ilk duyan, Sa'd b. Ebi Vakkas oldu. O da Rasûlullah (s.a.v.)'m yanma gelerek vermis oldugu haberin aynisinin disaridan da geldigini ifade etti. Beyhakî'nin de buna benzer bir rivayeti vardır.

Beyhakî, daha sonra baska bir tarikle Zührî'den naklen Ebu Seleme b. Abdurrahman'm söyle dedigini rivayet etmistir: "Bana ulasan habere göre bir ara Kisra, kendi ülkesinde bir garnizonda durmakta iken beklemedigi bir durumla karsilasmisti. Elinde asasi varken bir adam yanma gelmis ve söyle demisti:

- Ey Kisra! Ben su asayi kirmadan önce Islâm'a girmez misin? Kisra:

- Evet, ama asayi kirma.

Bunun üzerine adam çekip gitmisti. Kisra da kendi mabeyincisini çağirtarak:

- Bu adamin yanima girmesine kim izin verdi? diyerek çıkisti. Onlar da:

- Senin yanma herhangi bir kimse girmedi ey hükümdar, dediler. Bunun üzerine Kisra:

- Yalan söylüyorsunuz, diyerek onlari azarladi, öfkelen-di. Onlari tehdit etti. Sonra vazgeçti.

Ertesi senebasi oldugunda yine ayni adam geldi. Yaninda asasi vardi. Söyle dedi:

- Ey Kisra! Su asayi ben kirmadan önce Islâm'a girmez misin?

- Evet, ama asayi kirma.

Adam çekip gittiginde Kisra yine mabeyincilerini çağirdi, önceki gibi yine onlara çıkisti, bagirip çağirdi.

Yine ertesi senebasi oldugunda ayni adam elinde asasiyla gelerek:

- Ey Kisra, ben su asayi kirmadan Islâm'a girmez misin? diye sordu.

Kisra:

- Asayi kirma. Asayi kirma, dediyse de, adam asayi kirdi. Iste bunun üzerine Cenâb-i Allah, o anda Kisra'yi helak etti."

Imam Safîî, Ibn Uyeyne kanali ile Ebu Hüreyre'nin söyle dedigini rivayet etmistir: Rasûlullah (s.a.v.) buyurdu ki:

"Kisra helak oldugu takdirde ondan sonra Kisra gelmeyecektir. Kayser helak oldugu takdirde ondan sonra Kayser gelmeyecektir. Nefsim kudret elinde bulunan Allah'a yemin ederim ki, bu ikisinin hazinelerini Allah yolunda sarfedeceksiniz."

Safîî dedi ki: Rasûlullah (s.a.v.)'m mektubu Kisra'ya geldiği zaman o,

mektubu parçaladı. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.): "O kendi mülkünü ve saltanatını parçaladı." dedi.

Duyduğumuza göre Kayser, Rasûlullah'm kendisine gelen mektubunu saygı ile almış, onu misk içine koymuştu. Rasûlullah (s.a.v.) da: "Onun saltanatı sabit oldu." dedi.

Safî ve diğer âlimler dediler ki: Araplar, ticaret için Sam ve Irak'a geldiklerinde onlardan bazıları Müslüman oldular. Irak ve Sam hükümdarlarından korktuklarını söyleyip durumlarını Rasûlullah'a arz ederek sükayette bulundular. Rasûlullah da şöyle buyurdu:

"Kisra öldükten sonra ondan başka Kisra gelmeyecektir. Kayser öldükten sonra ondan başka Kayser gelmeyecektir."

Kisraların saltanatı kökten yıkılıp gitti. Kayserlerin Sam'daki saltanatları tamamen yok oldu. Ama diğer taraflarda bir miktar hükümleri devam etti. Bu da Rasûlullah (s.a.v.)'m mektubunu saygı ile karşılamaları yüzünden Rasûlullah'm yaptığı dua bereketi ile olmuştur. Doğrusunu Allah bilir.

Ben derim ki: Bunda büyük bir müjde vardır ki, Rumların hükümleri artık Sam diyarına asla geri gelmeyecektir,

Araplar, Bizanslılardan Cezire ve Sam'da hüküm süren yetkili valilere Kayser, Fars'a hakim olan hükümdarlara Kisra diyorlardı. Habesistan'ı idare eden hükümdarlara Necasi, Iskenderiye'ye hükmedenlere Mukavkis, Mısır'a hükmeden kafir hükümdarlara Firavun, Hindistan'a hükmeden hükümdarlara Batleymus diyorlardı. Bu hükümdarların bundan başka da unvanları vardı ki, bu unvanları bas-

ka yerlerde zikrettik. Doğrusunu Allah bilir.

Müslim, Kuteybe kanalı ile Cabir b. Semüre'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir: Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu:

"Müslümanlardan bir topluluk Kisra'nın beyaz sarayındaki hazinelerini açıp ele geçirecektir."

Esbat, Simak kanalıyla Cabir b. Semüre'den buna benzer bir rivayette bulunarak su eklemeyi yapmıştır:

"Ben ve babam da o hazineleri ele geçirenler arasında idik. Hazinelerden payımıza. 1000 dirhem kadar düştü." [9]

Peygamber (S.A.V.)'in Mukavkis'e Elçi Göndermesi

Mukavkis, Iskenderiye şehrinin valisi olup adı Cüreyc b. Mina el-Kiptî idi.

Yunus b. Bükeyr, İbn İshak ve onun vasıtasıyla Zührî kanalı ile Abdurrahman b. Abdî'l-Kâri'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir:

"Hz. Peygamber, Hatib b. Ebi Beltaa (r.a.) ile Iskenderiye hükümdari Mukavkis'e bir mektup gönderdi. Hatib, Mukavkis'e Hz. Peygamber'in mektubunu verdiğinde Mukavkis, mektubu alıp öptü, Hatib'e de gereği kadar ikramda bulunduktan sonra onunla beraber Peygamber (s.a.v.)'e bir kat elbise, egeriyle birlikte bir katir ve bir tepsi ile birisi Peygamber Efendimiz'in oğlu İbrahim'in annesi olan, diğeri de Hz. Peygamber tarafından Muhammed b. Kays el-Abdî'ye hediye edilen iki cariye de hediye olarak gönderdi."

Beyhakî, Hatib b. Ebi Beltaa (r.a.)'dan rivayetle şöyle diyor:

"Hz. Peygamber (s.a.v.), beni Iskenderiye hükümdari Mukavkis'e gönderdi. Hz. Peygamberin mektubunu kendisine verdim. O da beni kendi odasında misafir etti ve yanında bir müddet kaldıktan sonra bir gün bana haber saldı, yanma çağırttı. Patriklerini de yanında toplamıştı. Bana şöyle dedi:

- Beni iyi dinle. Sana birsey soracağım.
 - Buyurun, sorun.
 - Senin adamin peygamber değil midir?
 - Evet, peygamberdir.
 - Öyle ise kavmi onu kendi mülkünden çıkardığı zaman onlara niçin beddua etmedi?
 - Meryem oğlu İsa'nın peygamberliğine şahadet etmiyor musun?
 - Evet, şahadet ediyorum.
 - Onun kavmi kendisini yakalayıp çarpiha vurmak istedikleri zaman, o onlara niçin beddua etmedi? Allah'ın kendisini dünya semasına yükselttiği esnada onların helak edilmeleri için neden beddua etmedi?
 - Gerçekten akıllısın ve akıllı bir kimse tarafından gönderilmişsin. Al, bunlar benim hediyelerimdir. Onları seninle beraber Muhammed (s.a.v.)'e gönderiyorum ve seni, emin olduğun yere kadar götürmek üzere sana bir takım muhafızlar da veriyorum, dedi. Rasûlullah (s.a.v.)'a üç cariye hediye etmişti. Bunlardan birisi, Rasûlullah'ın oğlu İbrahim'in annesi idi. Diğeri de Rasûlullah tarafından Hassan b. Sabit el-Ensârî'ye hediye edilmisti. Mukavkis, bu hediyelerin yanı sıra çok kıymetli şeyler de göndermişti."
- İbn İshak'ın anlattığına göre Mukavkis, Rasûlullah (s.a.v.)'a dört cariye hediye etmişti. Bunlardan biri İbrahim'in annesi Mariye, diğeri Hassan b. Sabit'e verilen Sirin'dir. Sirin, Hassan b. Sabit'e Abdurrahman adında bir çocuk doğurmuştu.

Ben derim ki: Hediyeler arasında testisleri burulmuş, siyahi bir köle vardı ki, adı Me'bur idi. Haffan ve Sâcicân adında iki siyahi köle daha vardı.

Ayrica Düldül adında beyaz bir katir da vardı. Testisleri burulmuş olan Me'bur, ilk zamanlarda Mariye'nin yanma rahatlıkla girip çıkıyordu. Nitekim Misir'daki âdetleri de böyle idi. Ama insanlar onun durumunu bilmedikleri için bu konuda dedikodu yapmaya başladılar. Hatta bazıları dediler ki: "Rasûlullah (s.a.v.), Me'bur'u öldürmesi için Ali b. Ebi Talib'e emir vermiş. Ali, onun buruk olduğunu anlayınca öldürmekten vazgeçmiş."

Ibn İshak dedi ki: Rasûlullah (s.a.v.), Beni Amir b. Lüey'in kardeşi Salit b. Amr b. Abdi Vüdd'ü Yemame valisi Hevze'ye; Alâ b. Hadremî'yi de Umman valileri Ceyfer b. Gülendi ile Ammar b. Cülen-dî'ye gönderdi. [10]

Zatü's-Selasil Gazvesi

Hafiz el-Beyhakî, bu mevzuu Mekke fethini anlatmadan önce bu kismde ele almıştır. Bu gazveyi, M-usa b. Ukbe ve Urve b. Zübeyr kanaliyla anlatarak onların söyle dediklerini ifade etmiştir:

Rasûlullah (s.a.v.), Amr b. As'i Sam'in üst taraflarındaki Zâtü's-Selâsil mintikasına, Beli kabilesi ile Abdullah ve beraberindeki Ku-daalilerin basında gönderdi.

Urve b. Zübeyr dedi ki: Beli ogulları As b. Vail'in dayılarıdır. Amr b. As, oraya vardığında düşmanlarının çoklugundan korktu. Takviye kuvvetleri göndermesi için Rasûlullah'a haber gönderdi. Rasûlullah (s.a.v.) da bu amaçla ilk Muhacirlere çağrıda bulundu. Onun bu çağrısına Ebu Bekir ve Ömer'le birlikte Muhacir topluluğunun seçkinlerinden bir kısmı icabet etti. Allah onlardan razı olsun. Rasûlullah, bu icabet edenlerin basına Ebu Ubeyde b. Cerrahi emir (komutan) olarak tayin etti. Bunlar da takviye için yola çıkıp gittiler.

Musa b. Ukbe dedi ki: Bu takviye kuvveti, Amr b. As'm yanma geldiğinde Amr onlara: "Emiriniz benim. Sizi Rasûlullah'tan istemek için haber gönderen benim." dedi. Muhacirler de: "Sen kendi arkadaşlarının emirisin. Ebu Ubeyde ise Muhacirlerin emiridir." dediler. Amr: "Siz ancak bana takviye bir kuvvet olarak gönderildiniz." dedi.

Güzel ahlaklı, yumusak huylu bir adam olan Ebu Ubeyde bu durumu görünce şöyle dedi:

- Ey Amr, biliyor musun? Yanından ayrıldığımda Rasûlullah (s.a.v.)'m bana en son Ögüdü su oldu: "Arkadaşının (Amr'm) yanma vardığında birbirinizle anlasın." Şimdi sen bana asi olursan, ben sana itaat ederim.

Böyle diyerek Ebu Ubeyde, emirliği Amr b. As'a teslim etti.

Muhammed b. İshak, Muhammed b. Abdurrahman b. Abdillah b. Husayn et-Temimi'nin söyle dedigini rivayet etmiştir:

"Rasûlullah (s.a.v.), Amr b. As (r.a.)'i Arapları Islâmiyet'e davet etmek

üzere gönderdi. Zira As b. Vail'in annesi Beni Beli kabilesinden idi. Bunun için Hz. Peygamber, Amr b. As'i onlara gönderdi ki, onlari hoslukla imana getirsin. Amr b. As gidip Cüzam arazisindeki Selâsil denilen bir suyun basina indi. Zâtü's-Selâsil gazvesi, adini iste bu sudan almaktadır. Fakat Amr b. As, oraya vardiktan sonra korktu ve Rasûlullah (s.a.v.)'dan takviye istedi. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.) ona, Ebu Ubeyde b. Cerrah komutasinda, içinde Ebu Bekir ile Ömer'in de bulunduğu ilk Muhacirlerden olusan bir kafileyi takviye olarak gönderdi. Gönderirken de Ebu Ubeyde'ye: "Ihtilafa düsmeyin." dedi.

Ebu Ubeyde çikip yola koyuldu. Nihayet Amr b. As'm yanma geldi. Amr, ona: "Sen bana takviye kuvveti olarak geldin." dedi. Ebu Ubeyde ise: "Hayir, ben kendi adamlarimin basina, senede kendi a-damlarinin basina emir ol." dedi.

Ebu Ubeyde yumusak huylu, toleransli, dünya islerine Önem vermeyen bir adamdi. Amr ona: "Hayir, sen benim yardimcimsin." dedi. Ebu Ubeyde: "Ey Amr! Dogrusu Rasûlullah (s.a.v.), bana: Ihtilafa düsmeyin, dedi. Eger sen bana asi olursan, ben sana itaat ederim." seklinde cevap verdi. Amr: "Ben senin emiririm. Sen benim yardim-crmsm." diyerek görüsünde ısrar etti. Bunun üzerine Ebu Ubeyde; "Emirlik senin olsun, bakalim." dedi. Amr b. As da kalkip oradakilere imamlık ederek namaz kildirdi."

Vakidî, Rabia b. Osman kanali ile Yezid b. Ruman'm söyle dedigini rivayet etmistir:

"Ebu Ubeyde, Amr b. As'm yanma vardiginda toplam olarak 500 kisi oldular. Bunlar, gece ve gündüz gidiyorlardi. Nihayet Beli beldelerine ayak bastilar. Orayi tahrip ettiler. Her nereye gidiyorlarsa oradaki topluluklarin darmadagin olup kaçtiklari haberi Amr'a ulasiyordu. Nihayet Beli, Uzne ve Belkin beldelerinin en uç kismilarina vardilar. Orada fazla kalabalik olmayan bir toplulukla karsilastilar. Bir saat kadar vurustular. Birbirlerine ok atiyorlardi. O gün Amir b. Re-bia'ya atilan bir ok, koluna isabet etti. Müslümanlar da bunun üzerine düsmena saldirdilar. Hepsini hezimete ugrattilar. Düsman, her yöne dogru kaçti. Darmadagin oldu. Amr, oralari da itaat altına aldı. Orada birkaç gün müddetle ikamet etti. Artık herhangi bir toplulugun tesekkülünü duymuyordu. Atlilarini gönderiyor, onlar da kendisine büyük ve küçük bas hayvanlar getiriyorlardi. Onlar da bunlari kesiyor ve etlerini yiyorlardi. O güne dek o kadar çok et görmemislerdi. Ancak ellerine taksim edilecek kadar bir ganimet geçmedi."

Ebu Davud, Ibn Müsenna tariki ile Amr b. As'm söyle dedigini rivayet etmistir:

"Zâtü's-Selâsil gazvesinde iken soguk bir gecede ihtilam oldum. Gusül yaparsam ölürüm, diye korktum. Teyemmüm edip sonra arkadaslarima

sabah namazini kildirdim. Arkadaslarim benim böyle yaptigimi Rasûlullah'a anlattiklarinda o söyle buyurdu:

- Ey Amr, sen cünüp iken arkadaslarina namaz mi kildirdin?

Ben de beni gusûl yapmaktan alikoyan durumu kendisine haber

verip dedim ki: Dogrusu Cenâb-i Allah'in söyle buyurdugunu isittim: "Kendinizi öldürmeyin. Süphesiz Allah size merhamet eder." (en-Nisa, 29.)

Ben bu ayeti okuduktan sonra Hz. Peygamber (s.a.v.) güldü ve birsey demedi."

Muhammed b. Seleme Ibn Vehb kanali ile Amr b. As'in azadlisi Ebu Kaysin söyle dedigini rivayet etmistir.

"Ihtilam oldugunda Amr, baldirlarinin iç kismini yikadi. Sonra namaz için abdest alinir gibi abdest aldı. Sonra da arkadaslarina namaz kildirdi."

Ravi burada meseleyi yukaridaki sekilde anlatiyor ve teyemmümden bahsetmiyor.

Vakidî, Eflah b. Said kanali ile Ebu Bekir b. Hazmin söyle dedigini rivayet etmistir:

"Zatü's-Selâsil gazvesinden dönülmekte iken soguk bir gecede Amr b. As, arkadaslarina söyle dedi: Ne dersiniz? Vallahi ben ihtilam oldum. Eger gusûl edersem ölürüm.

Böyle dedikten sonra su getirilmesini istedi. Su getirdiler. Abdest aldı. Tenasül organini yikadi, daha sonra teyemmüm yaptı. Arkasından kalkip arkadaslarina imamlik yaptı, namaz kildirdi. Bu kafilenin postacisi olarak ilk basta Avf b. Malik, Rasûlullah'a gönderildi.

Avf diyor ki:

Rasûlullah (s.a.v.)'a seher vaktinde ulastim. Evinde namaz kiliyordu. Selam verdim. Rasûlullah bana sordu:

-Avfb. Malik mi?

- Evet, Avfb. Malik'im ya Rasûlallah.

- Develerin sahibi mi?

- Evet, ya Rasûlallah.

Bundan fazla birsey söylemedi. Sonra: "Bana haberler ver bakalim." dedi. Ben de yolculugumuzu, Ebu Ubeyde ile Amr arasinda geçenleri, Ebu Ubeyde'nin ona itaat edisini anlattim, Rasûlullah (s.a.v.): "Allah, Ebu Ubeyde b. Cerrah'a rahmet etsin." dedi.

Sonra Amr'm yaninda su oldugu halde cünüp olarak insanlara namaz kildirdigini, sadece tenasül organim yıkayıp abdest aldığını ve ayrıca

cünüplük içinde teyemmüm yaptığını anlattım. Rasûlullah buna karsi sesini çıkarmadı. Sükût etti.

Amr b. As, Rasûlullah (s.a.v.)'in yanına geldiğinde Rasûlullah ona, namazi nasıl kıldırıldığım sordu. O da söyle anlatti:

- Seni hak peygamber olarak gönderen Allah'a yemin ederim ki, eger ben gusletmiş olsaydım, mutlaka öldürdüm. O geceld gibi bir soguk görmemistim. Yüce Allah da, zaten söyle buyurmıştır:

"Kendinizi öldürmeyin. Dogrusu Allah size merhamet eder."

Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.) güldü. Herhangi birsey söylediğine dair bir haber de bize ulaşmadı."

Ibn Ishak, Yezid b. Ebi Habib tariki ile Avf b. Malik el-Escâî'nin söyle dedigini rivayet etmistir: "Ben, Rasûlullah (s.a.v.)'m, Amr b. Asi komutan olarak gönderdiği gazvede idim. Bu, Zâtü's-Selâsil gazvesi idi. Ebu Bekir ve Ömer'e arkadaşlık yaptım. Develerini kesmiş, ama etini parçalamayan birkaç kisinin yanından geçiyordum. Ben kasabtim. Onlara:

- Etinizi parçalayıp aranızda paylastırır sam onda birini bana verir misiniz? diye sordum. Onlar da evet, deyince bıçagi aldım ve hemen oracıkta eti parçaladım. Bir kısmını alıp arkadaşlarımin yanına götürdüm. Pisirip yedik. Ebu Bekir ve Ömer: "Ey Avf, bu eti nereden getirdin?" diye sordular. Ben de durumu onlara anlattım. Onlar:

- Vallahi bu eti bize yedirmekle iyi yapmadın, dediler. Sonra kalkıp midelerindeki eti kismaya başladılar.

Insanlar, bu seferden döndüklerinde ilk olarak ben, Rasûlullah (s.a.v.)'m yanına gittim. Evinde namaz kiliyordu. Esselamü aleyke ya Rasûlallah verahmetullahi ve berekâtühû, dedim. Rasûlullah:

- Bu Avfb. Malik mi? diye sordu. Ben de:

- Evet ya Rasûlallah. Anam babam sana feda olsun, dedim. Rasûlullah (s.a.v.):

- Develerin sahibi mi? diye sordu. Fazla da birsey söylemedi." Hafiz el-Beyhakî, Ibn Lehiya ve Said b. Ebi Eyyüb kanali ile Malik

b. Zehdem'den rivayet etti ki, Avfb. Malik yukarıdaki rivayeti aynen nakletmiş tir. Ancak o söyle de demistir; Ben bu meseleyi Hz. Ömer'e arz ettim. O bana sordu. Ben anlattım. Sonunda bana: "Ücretini acele aldin." dedi ve o etten yemedi.

Hafiz el-Beyhakî, Ebu Abdillâh el-Hafiz kanali ile Amr b. As'in söyle dedigini rivayet etmistir:

"Rasûlullah (s.a.v.), beni Zâtü's-Selâsil gazvesine giden ordunun basına

komutan yaptı. Orduda Ebu Bekir ve Ömer de vardı. Ben de kendi kendime dedim ki: Rasûlullah (s.a.v.)'in yanında kiymetin olduğundan ötürü o, beni Ebu Bekir ve Ömer'in basına komutan yapmıştır. Bu maksatla gidip Rasûlullah'm huzuruna oturdum ve söyle sordum:

- Ya Rasûlallah! İnsanlar arasında en çok kimi seversin?
- Aise'yi.
- Ben senin ailenden olanları sormuyorum.
- Öyleyse insanlar arasında en çok Aise'nin babasını severim.
- Sonra kimi seversin?
- Ömer'i severim.
- Sonra Mmi seversin?

Birkaç kişi saydı. Saydığı adamlar bir topluluğu teşkil edebilirlerdi. Ben de kendi kendime dedim ki: "Artık bu soruyu Rasûlullah'a sormayacağım."

Bu hadis, Buharî ve Müslim'in sahihlerinde Halid b. Mehran el-Hazza tariki ile Amr b. As'tan rivayet edilmiştir: "Buna göre Rasûlul-lah (s.a.v.), Amr b. As'i, Zâtu s-Selâsil gazvesine giden ordunun başında komutan olarak göndermişti. Sözün bu kısmında Amr şöyle diyor:

Rasûlullah (s.a.v.)'m yanına gidip kendisine sordum:

- İnsanlar arasında en çok kimi seversin?
- Aise'yi.
- Ya erkeklerden kimi seversin?
- Aise'nin babasını.
- Sonra kimi?
- Sonra Ömer b. Hattab'i severim.

Rasûlullah, birçok adamları saydı. Ama benden bahsetmedi." Bu, Buharî'nin lafzidir. Bir başka rivayette ise Ararın şöyle dediği rivayet edilir: "Beni en sona koymasından korktugum için sustum." [11]

[1] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 4/405-420.

[2] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 4/420-424.

[3] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 4/424-425.

[4] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 4/425-432.

[5] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 4/432-434.

[6] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 4/434-436.

[7] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çagri Yayinlari: 4/437-448.

[8] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çagri Yayinlari: 4/449.

[9] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çagri Yayinlari: 4/450-456.

[10] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çagri Yayinlari: 4/456-457.

[11] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çagri Yayinlari: 4/458-462.

Ebu Ubeyde'nin Sifu'l-Bahr Seriyyesi 1

Büyük Fetih. 3

Hatib B. Ebi Beltaa'nin Kissasi 10

Fasil 13

Hız. Peygamberin Amcası Abbas'ın Müslüman Olusu. 15

Fasil 16

Rasûlullah (S.A.V.)'ın Mekke'ye Girisı 22

Fasil 41

Ebu Ubeyde'nin Sifu'l-Bahr Seriyyesi

İmam Malik, Vehb b. Keysan kanalı ile Cabir'in söyle dedigini rivayet etmiştir: "Rasûlullah (s.a.v.), bir seriyyeyi sahil taraflarina gönderdi. Baslarina da Ebu Ubeyde b. Cerrahi emir (komutan) tayin etti. Bunlar 300 kisi idiler. Ben de aralarında idim.

Yola çıktık, bir süre sonra azığımız tükendi. Ebu Ubeyde, askerlerin kalan yiyeceklerinin toplanmasını emretti. Benim dagarcıgımda hurma vardı. Hergün bize azar azar azık veriyordu. Nihayet azıklar tükenmeye yüz tuttu. Elimize adam bası birer hurma geçiyordu. Ben:

- Bir hurmanın ne faydası olur bize? diye sorunca Ebu Ubeyde söyle dedi:
- Tükendiği zaman biz bunun yoklugunu gördük.

Sonra deniz kıyısına vardık. Orada küçük bir dag iriliğinde bir balık gördük. Ordu, onsekiz gece o balığın eti ile geçindi. Sonra Ebu Ubeyde, balığın kaburga kemiklerinden ikisinin yere dikilmesini emretti. Sonra devesinin o kaburga kemiklerinin altından geçmesini emretti. Deve geçti ve hörgücü kaburga kemiklerine değmedi."

Buharî ve Müslim'in sahihlerinde de bu hadise, Süfyan b. Uyeyne tariki ile Amr b. Dinar'dan rivayet edilmektedir ki, bu rivayette, Cabir'in söyle dedigi naklediliyor:

"Rasûlullah (s.a.v.), bizi 300 süvariden olusan bir seriyye olarak yola çıkardı. Emirimiz, Ebu Ubeyde b. Cerrah idi. Görevimiz, Kureys kervanını gözetlemek idi. Çok siddetli bir açlığa mahkum kaldık. Nihayet ağaç yapraklarını yemeğe başladık. Bu yüzden askerlerimize, ağaç yaprağı yiyen asker denildi. Adamin biri üç deve kesti. Sonra üç deve daha kesti. Sonra üç tane daha ilave etti. Ebu Ubeyde, onu böyle yapmaktan menetti Nihayet deniz, Anber adında bir hayvani kıyıya attı. Onbes gün boyunca o hayvanın etini yiyerek geçindik. Sismanladık, vücutlarımız eski haline gelip iyileşti."

Sonra Cabir, kaburga hadisesini de anlatmistir.

Bu hadiste geçen: "Görevimiz, Kureys kervanini gözetlemektir." sözleri, bu seriyyenin Hudeybiye sulhu öncesinde göreve çıktigini is-batliyor. Dogrusunu Allah bilir. Seriyyedeki adamlar için develeri kesen adam, Kays b. Sa'd b. Ubade (r.a.)'dir."

Hafiz el-Beyhakî, Ebu Bekir b. Ishak kanali ile Cabir'in söyle dedigini rivayet etmistir: "Rasûlullah (s.a.v.), bizi bir seriyyede gönderdi. Basimiza Ebu Ubeyde'yi emir tayin etti. Kureys'e ait bir kervani yakalamakla görevli idik. Bize azik olarak bir dagarak içinde hurma verildi. Baska bir azigimiz yoktu. Ebu Ubeyde, bize birer tane hurma veriyordu.

Ravi diyor ki: Ben ona:

- O bir hurmayı ne yapıyordunuz? diye sordum. Cabir dedi ki:

- Çocukun emisi gibi biz o hurmayı agzimizda tutup emiyorduk. Sonra üzerine su içiyorduk. Bu bize bir gün bir gece yetiyordu. Degnegimizi ağaç yapragina vuruyorduk. Düsen yapragi su ile islatip yiyorduk.

Bu halde iken yolumuza devam ettik. Deniz kıyısına vardik. Deniz kıyısında büyük bir kum tepesi gibi bir şeyin yükseldigini gördük. Yanma vardigimizda Anber denen bir hayvanın su üzerinde oldugunu gördük. Ebu Ubeyde:

- Bu ölüdür, dedi.

Sonra sözüne devamla dedi ki: Hayir, biz Rasûlullah (s.a.v.)'m elçileriyiz ve Allah yolundayız. Siz de mecbur kaldınız. Zaruret halindesiniz, bundan yeyin.

Biz bir ay müddetle o hayvanın etini yiyerek geçindik. 300 kisi idik. Sismanladık. Öyle ki onun göz çukurundan testilerle yağ aliyorduk. Her et koparisimizda bir öküz gövdesi kadar kopariyorduk. Ebu Ubeyde, bizden on üç kişiyi alıp bu hayvanın göz çukurunun üzerine oturttu. Kaburga kemiklerinden birini alıp yere dikti. Sonra en büyük deveyi onun altından geçirdi. Bu hayvanın etini kavurup kuruttuk. Medine'ye geldigimizde Rasûlullah (s.a.v.)'a vardik. Durumu kendisine anlattigimizda o söyle buyurdu: "O, Allah'in size çıkardigi bir riziktir. Simdi o hayvanın etinden yaninizda biraz var mı ki, bize yediresiniz?"

Biz de yanimizdaki etlerden birazim Rasûlullah (s.a.v.)'a gönderdik. O da yedi."

Ben derim ki: Bu ifadelerin çoğundan anlasildigina göre bu seriyye, Hudeybiye barisından önce görev yapmistir. Ama biz, merhum Hafiz el-Beyhakî'ye uyararak bu seriyyeyi bu kisimda anlattik. Çünkü o da bu gazveyi, Mu'te gazvesini anlattiktan sonra ve Mekke fethini anlatmadan önce

nakletmistir. Dogrusunu Allah bilir,

Buharî, Mu'te gazvesini anlattıktan sonra Üsâme b. Zeyd'in Cü-heyne mmtikasiridaki Harakat'a giden seriyyesini anlatmış ve şöyle demistir: "Amr b. Muhammed, Hüseyin kanalı ile Üsâme b. Zeyd'in bize söyle dedigini anlatti: "Rasûlullah (s.a.v.), bizi Harakat'a gönderdi. Sabahleyin o kavme hücum edip onlari hezimete ugrattik. Ben ve Ensâr'dan birisi onlardan bir adama yetistik. Üzerine vardigimizda; "La ilahe illallah" dedi. Ensârî olan arkadaşım ondan geri durdu. Ben ise mizragimla ona vurdum ve öldürdüm. Medine'ye geldigimizde bu haber Peygamber (s.a.v.)'e ulasti. Bana söyle sordu:

- Ey Üsâme! "La ilahe illallah" demesinden sonra mi onu öldürdün?

Ben dedim ki:

- O ölümden kurtulmak için böyle dedi.

Rasûlullah (s.a.v.) ise yukarıdaki sözünü hep tekrarladi. Öyle ki ben, o güne kadar keske Müslüman olmasaydım da o gün Müslüman olsaydım ve günahlarım affedilseydi diye temennide bulundum."

Buharî, daha sonra Yezid b. Ebi Ubeyd tariki ile Seleme b. Ekva'-m söyle dedigini rivayet etmistir: Rasûlullah (s.a.v) ile birlikte yedi gazveye katildim. Gönderilen seriyyelerden de dokuzuna istirak ettim. Bir defasında Ebu Bekir, bir defasında da Üsâme b. Zeyd bize e-mirlik yapmisti. Allah onlardan razı olsun.

Hafız el-Beyhakî, bu bölümde daha sonra Habes hükümdari Necasi'nin Müslüman olarak öldüğünü ve Rasûlullah (s.a.v.)'m da onun ölüm haberini Müslümanlara verdigini, giyabî cenaze namazini kildigini anlatir.

Malik tariki ile Said b. Müseyyeb'den rivayet olunduguna göre Ebu Hüreyre söyle demistir: "Rasûlullah (s.a.v.), Necasi'nin Ölüm gününde Ölüm haberini insanlara duyurdu. Onlari alip namazgaha götürdü. Dört saf halinde dizdi. Dört tekbir getirerek cenaze namazini kildirdi."

Buharî ve Müslim, Cabir'den rivayet ettiler ki; Rasûlullah (s.â.) söyle buyurmudur:

"Bugün salih bir adam Öldü. Ashame'nin (Necasi'nin) üzerine namaz kilin."

Bu hadisler önceki sayfalarda geçmiş ve bu konuda gerekli açıklamalar yapılmistir. Hamd Allah'adır.

Ben derim ki: Kuvvetli görüse göre Necasi, Mekke fethinden çok önce vefat etmistir. Sahih-i Müslim'de anlatildigina göre Rasûlullah (s.a.v.), çevre ülkelerin hükümdarlarına mektup yazdiginda Necasi'ye de mektup yazmistir ki, o zaman o Müslüman degildi. Vakidî gibi diger siyer âlimlerinin iddialarina göre o zaman Necasi Müslüman imis. Dogrusunu Allah bilir.

Hafiz el-Beyhakî, Müslim b. Halid ez-Zencî tariki ile Ümmü Gül-süm'ün söyle dedigini rivayet etmistir:

Hz. Peygamber (s.a.v.), Ümmü Seleme ile evlendiginde söyle buyurdu:

"Necasi'ye birkaç okka misk ve güzel bir elbise hediye ettim. Ama görüyorum ki, o vefat etmistir ve hediyeler de mutlaka bana geri gönderilecektir. Eger geri gönderilirse -sanirim ki Rasûlullah söyle dedi: -onlari aranızda taksim ederim, (veya söyle dedi): o hediyeler senin olsun."

Durum, Rasûlullah (s.a.v.)'m dedigi gibi oldu. Necasi öldü ve hediyeler geri gönderildi. Geri gönderilince, o miskin bir okkasini zevcelerinden birine verdi. Kalanini da Ümmü Seleme'ye verdi. Elbiseyi de Ümmü Seleme'ye verdi. Dogrusunu Allah bilir. [1]

Büyük Fetih

Bu, hicri sekizinci senenin ramazan ayında olmustur ve Cenâb-i Allah, bu fethi, Kur'ân-i Kerîm'in birkaç yerinde zikretmistir. Söyle ki:

"İçinizden Mekke'nin fethinden önce sarfeden ve savasan kimseler, daha sonra sarfedip savasan kimselerle bir degildirler. Berikiler daha üstün derecededirler. Allah, hepsine Cennet'i vadetmistir." (el-Hadîd, 10.)

"Ey Muhammed! Allah'in yardimi ve zafer günü gelip, insanların Allah'in dinine akin akin girdiklerini görünce, Rabbini överek tesbih et. Ondan bagislama dile. Çünkü O, tevbeleri daima kabul edendir." (en-Nasr, 1-3.)

Hudeybiye barisindan sonra Mekke'nin fetih sebebi, Muhammed b. Ishak'm su ifadelerinde açıkça görölmektedir: Zührî, Urve b. Zü-beyr tariki ile Misver b. Mahreme ile Mervan b. Hakem'in söyle dediklerini bana nakletti: Hudeybiye baris antlasmasinda su sart vardi: Dileyen kimse, Muhammed'in akdine ve ahdine girebilir. Dileyen kimse, Kureyslilerin akdine ve ahdine girebilir.

Bunun üzerine Huzaalılar firlayip: "Biz Muhammed'in akdine ve ahdine giriyoruz." dediler. Beni Bekir kabilesi de firlayip: "Biz de Kureyslilerin ahdine ve akdine giriyoruz." dediler.

Bu antlasmanin yapilmasindan itibaren onyedî veya onsekiz ay kadar sessizce beklediler. Sonra bir gece vakti, Beni Bekir kabilesi, Mekke'ye yakin Vetir suyunun yaninda Huzaalılara saldirdi. Kureys-liler de: "Muhammed, simdi bizim ne yaptigimizi bilmiyor. Gece vakti oldugundan hiç kimse bizi görmez." diyerek silah ve binekle Beni Bekir kabilesine yardım ettiler. Rasûlullah (s.a.v.)'a olan düşmanliklarindan dolayi da Huzaahlarla savastilar.

Amr b. Salim de Huzaahlarla Beni Bekir kabilesinin Vetir mmti-kasmdaki çarpismalari esnasinda binegine binip Medine'ye, Rasûlullah (s.a.v.)'m

yanina geldi. Olup bitenleri ona haber verdi ve su beyitleri okudu:

"Ey Rabbim! Ben Muhammed'den bizim babamizin ve onun kadim babasının antlaşması talep ediyor ve onu hatırlıyorum.

Siz çocuklar, biz ise doğuranlar olmustuk.

Biz sana teslim olduk, el çekmedik.

O halde yardım et, Allah seni hazır bir yardıma kavuştursun.

Allah'ın kullarım çağır ki, yardıma gelsinler.

Onların içinde Rasûlullah gazaplamır.

Eğer ondan boyun eğme istenirse, yüzü siyaha değişir.

Çok askerler içindeki, köpüklü bir halde deniz gibi akar.

Eğer Kureys, seninle anlaşıkları va'de muhalefet edip ahdi bozarsa,

Eğer senin tekitli misakımı bozarlarsa ve Keda'da benim için gözetleyiciler koyarlarsa,

Benim hiçbir kimseyi çağırmadığımı iddia ederlerse,

Onlar daha alçak ve sayıca daha azdırlar.

Onlar bizi uyurken Vetir suyunun yanında geceleyin bastılar.

Ve bizi rükû ve sücud ederken öldürdüler."

Rasûlullah (s.a.v.) ona: "Ey Amr b. Salim, sana yardım edildi." dedi. Çok geçmeden gökte bir bulut belirdi, Rasûlullah (s.a.v.): "Dogrusu su bulut, Ka'b oğullarının yardımını müjdeliyor." dedi.

Rasûlullah (s.a.v.), insanların sefere çıkmaya hazırlanmalarını emretti. Ner'ye gidileceğini söylemedi. Allah'tan, Kureyslilerin bu haberi duymamalarını niyaz etti ki, onları memleketlerinde ansizin baskına uğratsın.

Ibn İshak dedi ki: Onları galeyana getiren sebep suydı: Beni Hadremî kabilesinden Malik b. Abbad (Esved b. Rız'nın müttetikle-rindendir.) adındaki bir adam ticaret için yola çıktı. Huzaa diyarının ortalarına geldiğinde ona saldırdılar, onu öldürüp malını aldılar. Beni Bekir kabilesi, Huzaalılardan birine saldırıp öldürdüler. Huzaalılar da İslâm'a girmelerinden kısa bir süre önce Beni Esved b. Rız ed-Di-lî'ye saldırdılar. Onlar, Kinane oğullarının esrafi ve övücü idiler. E-vet, bu kabilenin adamlarından Selma, Külsüm ve Züeyla adındaki kimseleri öldürdüler. Bunları Arafat'ta Harem putlarının yanında öldürmüşlerdi.

Ibn İshak dedi ki: Dil kabilesinden bir adam bana söyle dedi: Beni Esved b. Rız kabilesi, cahiliye döneminde ikiser diyetle diyetlen-dirilirlerdi. Biz ise bir tek diyetle diyetiendirildik. Çünkü onların bizim içimizde üstünlükleri

vardi.

Ibn Ishak söyle dedi: Beni Bekir ve Beni Huzaa, iste bu durumda iken Islâm aralarına girdi. Halk onunla mesgul oldu. Rasûlullah ile Kureysliler arasinda Hudeybiye barisi yapildiginda Beni Bekir kabilesi Kureyslilerin akdine; Huzaalilar da Rasûlullah (s.a.v.)'m akdine girdiler. Böylece karsilikli ateskes oldu. Sulh dönemine girildi. Bu arada Beni Bekir kabilesinden olan Beni Dil, Huzaahlara saldırmak için firsati ganimet bildi. Kendilerinden Beni Esved b. Rız'n'den öldürülen o kisiler karsiliginda intikam almak için Huzaali katilleri öldürmek istediler. Bunun için Nevfel b. Muaviye ed-Dilî, kendi kavmi ile yola çıktı. Nevfel, o zaman onların lideri idi. Beni Bekr'in tamamı ona tabi degildi. Nihayet onlar Huzaa'ya, Vetir denilen sularinin yanında bulunduklari bir sirada baskin yaptilar ve onlardan bir adami vurdular. Birbirlerine cephe aldilar ve vurustular.

Kureysliler, Beni Bekir kabilesine silah yardimi yapti ve onlarla birlikte Kureys'ten gece gizlice savasanlar oldu. Nihayet Huzaa'yi Harem'e sürdüler. Oraya vardiklarinda Beni Bekir söyle dedi:

- Ey Nevfel! Biz Harem'e girdik. İlâhından sakın. İlâhından sakın.

O da onlara söyle dedi:

- Büyük bir kelime, fakat bugün ilâh yoktur. Ey Beni Bekir, intikamimizi aliniz. Andolsun ki siz, Harem'de hirsizlik yapıyordunuz. Orada intikaminizi alsanız ne olur?

Huzaalilar, Büdeyl b. Verka'nin Mekke'deki evine ve Rafi adindaki mevlâların evine sigindilar. Ahzer b. Lü't ed-Dilî, bu çarpisma hakkında su siiri söyledi:

"Dikkat, acaba Ahabis'in en uzaklarına su haber verilmedi mi ki, biz Beni Ka'b'i hayal kırıkligina ugramis, ziyan etmis bir vaziyette geri gönderdik.

Onlari Rafi denilen kölenin evinde ve Büdeyl'in yanında faydasiz bir hâpsedisle hapsettik.

Onlardan bazı nefislere kılıçlarla sifa vermemizden sonra zilleti alan zelilin evinde, onlari hapsettik. Nihayet onların günleri uzadigi zaman,

Onlara her bir dag bogazindan at tekmeleri vurduk.

Onlari keçileri bogazlarcasma bogazlariz. Sanki biz onların içinde keskin kılıçlarla yarisan aslanlariz.

Onlar, bize haksizlik ettiler ve asin gittiler. Harem ile Hill'in arasini ayiran dikili tasların yanında ilk katil oldular.

Sanki onlar, vadinin yamacında Fasur mevkiinde onlari kovalarken süratli kaçan deve kuslarının küçükleridirler."

Büdeyl b. Abdi Menat b. Seleme b. Amr b. Eceb (ki kendisine Büdeyl b. Ummü Asrem denilir.) ona cevaben söyle dedi:

"iftihar eden kavim, birbirini ganimet dagitan komutansiz olarak katiler ve biz onlar için onlari meclise toplayan bir efendi birakmadik.

Iste o hor gördüğün kavmin korkusundan mi korkarak geri bakmayarak Vetir'den geçersin.

Biz her gün bahsisimizi diyet olarak veririz. Bize hiç diyet bahsedilmez.

Biz, Telâe'de sizin evinizde kiliçlarımızla sabahladik ki, o kaliçlar kinayanlarin kinamasinin önüne geçti.

Biz, Beyd mintikasi ile Atvet suyu arasinda at sahasindan itibaren Redva inisine kadar koruduk.

Ubey's kosarak ganim günü yoldan ayrildi.

Güçlü bir efendi karsiliginda musibet eristirdik.

Sizden bazilarinizin anasi, evine pislignini süratle atmadi mi?

Siz ise savasmadik diye ortaya firliyorsunuz.

Allah'in Beyt'ine yemin ederim ki, yalan söylediniz, siz öldürmediniz.

Ama biz sizin isinizi hüznün karisikliklari ve onun vesveseleri içinde biraktik."

Ibn Ishak, Abdullah b. Ebi Seleme vasitasiyla Rasûlullah (s.a.v.)¹-in söyle dedigini rivayet etmistir: Ebu Süfyan'm akdi saglamlastirmek ve müddeti uzatmak için geldigini görür gibi oluyorum."

Ibn Ishak dedi ki: Sonra Büdeyl b. Verka, Huzaalilardan birkaç adamla birlikte yola çıktı.

Nihayet Rasûlullah (s.a.v.)'m yanina geldiler. Baslarina gelen felaketi ve Kureyslilerin Beni Bekir kabilesine verdigi destegi anlattilar. Tekrar dönüp gittiler. Usfan'da Ebu Süfyan b. Harb ile karsilastilar. Kureysliler, onu Rasûlullah (s.a.v.)'a göndermislerdi ki, akdi sag-lamlastirsm ve süreyi uzatsin. Isledikleri suçtan dolayı korkuyorlardi. Ebu Süfyan,-Büdeyl b. Verka'ya rastladiginda söyle dedi:

- Ey Büdeyl, nereden geliyorsun?

O, Büdeyl'in Rasûlullah (s.a.v.)'a gittigini saniyordu. Büdeyl dedi ki:

- Iste su sahilde ve su vadinin çukurunda Huzaa mintikasinda gezindim.

Ebu Süfyan, Büdeyl'in devesinin çöktüğü yere gidip devenin pisliklerinden bir tanesini aldı. Elinde ufaladi, İçinde hurma çekirdegi gördü ve: "Allah'a yemin ederim ki, Büdeyl, Muhammed'e gitmistir." dedi. *

Sonra Ebu Süfyan yola çıkarak Medine'de Rasûlullah (s.a.v.)'m yanma

geldi. Kizi Ümmü Habibe'nin yanına girdi. Rasûlullah (s.a.v.)'-m döşegi üzerine oturmak için ileri geçtiğinde kızı, döşegi durup kaldırdı. Bunun üzerine Ebu Süfyan şöyle dedi:

- Ey kızım, bilemiyorum, beni mi o döşege oturmaya layık görmedin. Yoksa döşegi mi bana layık görmedin?

Kızı da şöyle dedi:

- Hayır, o, Rasûlullah (s.a.v.)'m döşegidir. Sen ise murdar bir müsrîksin. Onun döşegi üzerine oturmanı istemedim.

Ebu Süfyan:

- Vallahi ey kızım, benden sonra sen fenalasmissin, dedi.

Sonra Ebu Bekir'in yanına gitti. Rasûlullah (s.a.v.) katında kendisi için sefaatçi olmasını temin etmek gayesiyle onunla konuştu. Ebu Bekir:

- Ben bunu yapamam, dedi.

Sonra Ömer b. Hattab'a gitti. Onunla konuştu. Ömer:

- Ben mi senin için Rasûlullah (s.a.v.)'m yanına gidip sefaat edeceğim? Vallahi zerre kadar birşey bulsam onunla size karşı mücadele ederim, dedi.

Sonra çıktı ve Ali b. Ebi Talib'in yanına girdi. Onun yanında Rasûlullah (s.a.v.)'m kızı Fatima (r.a.) da vardı. Fatima'mın yanında da Hasan b. Ali vardı. O henüz bir bebek olup anne ve babasının önünde emekliyordu. Ebu Süfyan şöyle dedi:

- Ey Ali, şüphesiz sen hisimlik yönünden kavmin bana en yakınısın. Ben bir iş için gelmişim. O halde beni geldiğim gibi eli boş geri çevirme. Rasûlullah'ın katında benim için sefaatçi ol.

Ali de şöyle dedi:

- Yazık sana ey Ebu Süfyan! Vallahi Rasûlullah (s.a.v.), bir işe azmetti ki, o hususta onunla konuşmaya gücüm yetmez.

Bunun üzerine Ebu Süfyan, Fatima'ya döndü ve şöyle dedi:

- Ey Muhammedim kızı, şu oğlucuguna emir edemez misin ki, insanlar arasında bana eman versin. Beni mülteci saysın. Böylece zamanın sonuna kadar Arab'ın efendisi olsun.

Fatima şöyle dedi:

- Vallahi benim bu oğlucugum henüz insanlar arasında ahd ve eman verecek duruma gelmedi. Rasûlullah (s.a.v.)'a karşı hiçbir kimse ahd ve eman veremez.

Ebu Süfyan:

- Ey Ebu Hasan! Görüyorum ki, işler aleyhime kizismistir. Bana iyilik yap,

dedi.

Hz. Ali:

- Vallahi sana bir fayda saglayacak birsey bilmiyorum ki ama sen, Beni Kinane'nin efendisisin. Kalk, insanların arasinda eman ver. Sonra da yurduna git, dedi.

Ebu Süfyan:

- Bunun bana bir fayda verecegini mi saniyorsun?

- Hayir, vallahi sanmiyorum. Fakat senin için bundan baska bir çare bulamiyorum.

Bunun üzerine Ebu Süfyan, mescide gitti. Ayaga kalkip şöyle dedi:

- Ey insanlar! Ben insanların içinde ahd ve eman verdim.

Böyle dedikten sonra binegine binip gitti. Kureys'in yanma vardiginda dediler ki:

- Ardinda neler vardır. Ne haberler getirdin?

- Muhammed'e gittim. Onunla konustum. Vallahi bana bir cevap vermedi. Sonra Ebu Kuhafe'nin ogluna gittim. Onda da bir hayir bulmadim. Sonra Hattab'm ogluna gittim. Onu da en yakin bir düşman olarak buldum. Sonra Ali'ye gittim. Onu, kavmin en yumusagi buldum. Ali, bana bir tavsiyede bulundu; onu yaptim, vallahi bilmiyorum ki bana bir fayda verir mi vermez mi?

Dediler ki:

- Sana neyi tavsiye etti?

- Bana insanların içinde ahd ve eman vermemi tavsiye etti. Ben de öyle yaptim.

- Muhammed, bunu tasdik etti mi?

- Hayir.

- Yaziklar olsun sana. Vallahi adam seninle oynamaktan baska birsey yapmamis, senin dedigin sey sana fayda vermez.

- Hayir vallahi, bundan baska bir sey bulamadim.

Burada Süheylî'nin anlattigi ifadeyi nakledecegiz: Süheylî, Hz. Fatima'mn bu hadisteki: "Hiç kimse Rasûlulâh'a karsi eman veremez" sözü üzerinde konusmus ve demis ki: Baska bir hadiste de; "Müslümanlara karsi onların en asagi derecede olani bile düşmana eman verebilir." seklinde bir ifade vardır. Simdi bu iki sözü söylece uzlas tir abiliriz: Hadiste geçen ifadedden kasit sudur: "Bir kisiye veya az bir topluluga kim eman verebilir?" Hz. Fatima'mn sözünden kasit da sudur: "Imamin kendileriyle savastigi

kimselere kim eman verebilir? Onların buna yetkileri yoktur."

Sahnun ile İbn Macisun söyle demislerdir: Kadının eman vermesi, devlet başkanının tasdikine bağlıdır. Çünkü Hz. Peygamber, Üm-mü Hani'ye söyle demistir: "Ey Ümmü Hani, senin eman verdigine biz de eman. verdik." Bu, Antr b. As ile Halid b. Velid'ten rivayet edilmistir.

Ebu Hanife dedi ki: Kölenin eman vermesi caiz olmaz. Hz. Peygamber Efendimiz'in: "Müslümanların en asagi derecede olanlari bile eman verebilir." mealindeki hadis-i serifine gelince, kölenin ve kadının bu kapsama girmesi mecburi degildir. Dogrusunu Allah bilir.

Beyhakî, Hamîûad b. Seleme kanali ile Ebu Hüreyre'den rivayet etti ki, Ka'b ogullari söyle demislerdir:

"Allahim, ben Muhammed'den bizim babamizin ve onun kadim babasının antlasmasını talep ediyor ve onu hatırlıyorum.

O halde yardım et, Allah seni hazır bir yardıma kavustursun.

Allah'in kullarım çağır ki, yardımagelsinler."

Mekke fethi hakkında Musa b. Ukbe söyle demistir: Sonra Beni Dil kabilesinden Beni Nufase toplulugu, Beni Ka'b'a saldırdılar. Bunlar bu hadiseyi, Rasûlullah (s.a.v.) ile Kureysliler arasında yapılan . sulh dönemi içinde meydana getirmislerdi. Beni Ka'b kabilesi, Rasûlullah (s.a.v.)'in ahdine dahil idiler. Beni Nufaseliler ise, Kureyslilerle-rin akdine dahilidiler. Beni Bekir kabilesi, bu hadisede Beni Nufase'ye yardım etti. Kureysliler de silah ve köle vererek bunlara yardım ettiler. Müdliç ogullari ise, Rasûlullah (s.a.v.)'a verdikleri sözde durarak bunlara yardıma yanasmadılar. Beni Dil kabilesinde lider pozisyonunda olan Selma b. Esved ile Külsüm b. Esved adında iki adam vardı. Anlatildigina göre bunlara yardım edenler arasında Safvan b. Ümeyye, Seybe b. Osman ve Süheyl b. Amr da varmis.

Beni Dil kabilesi, Beni Amr kabilesine hücum etti. Rivayet olunduguna göre hücumu ugrayan Beni Amr kabilesinin çoğunlugu kadın, çocuk ve güçsüz erkeklerden ibaretti. Beni Dil kabilesi, bunlari mecalsiz bıraktılar, öldürdüler. Kalanlarım da Büdeyl b. Verka'in Mekke'deki evine sığınmaya mecbur bıraktılar.

Beni Ka'b kabilesinden birkaç süvari yola çıkıp Rasûlullah'm yanına geldi. Baslarına gelen felaketi ve bu felakete katkilari olan Ku-reyslilerin faaliyetlerini ona söylediler. Rasûlullah (s.a.v.) da onlara: "Geri dönün ve şehirlere dagılm." diye emir verdi.

Ebu Süfyan, Mekke'den çıkıp Rasûlullah (s.a.v.)'in yanına geldi. Korktuğu basına gelmişti. Söyle dedi:

- Ya Muhammed, sulh ahdini sağlamlastır ve süreyi uzat.

- Bunun için mi geldin. Sizin taraflarda birsey mi oldu?

- Allah'a siginirim. Biz Hudeybiye gününde yapılan baris antlasmasına ve ahdimize bagliyiz. O antlasmayi degistirmedik.

Böyle dedikten sonra Rasûlullah (s.a.v.)'m yanından çıktı. Ebu Bekir'in yanma varip şöyle dedi:

- Ahdimizi yenile ve süreyi uzat.

- Rasûlullah (s.a.v.)'a karsi mi ben size eman verecegim, ben onun yanındayim. Allah'a yemin ederim ki, bir zerre bile bulsam onunla size karsi savasir ve aleyhinize düşmanlariniza yardım ederim.

Bundan sonra Ebu Süfyan çıkıp Ömer b. Hattab'm yanma geldi. Onunla konustu, Ömer b. Hattab, ona su cevabi verdi:

- Yeni antlasmamız olmayacaktır. Allah, o antlasmayi eksiltti. Allah, onda sabit kalan sartlari parçaladi. Ondan kopan kisimlari ise Allah tekrar bitistirmesin.

- Ey Ömer, akrabalarına fena karsilik verdin.

Ebu Süfyan, oradan çıkıp Hz. Osman'in yanma vardı. Onunla konustu. Osman (r.a.), ona su cevabi verdi:

- Benim yerim Rasûlullah'm yanındadır. Ona karsi ben size eman veremem!

Ebu Süfyan, Kureysli Müslümanların esraflarini bir bir gezdi, dolasti, onlarla konustu. Hepsi de ona su cevabi verdiler:

- Bizim akdimiz, Rasûlullah (s.a.v.)'m ahdindedir. Onun disinda birsey konusamayiz.

Ebu Süfyan, ugradigi adamlarin tamamından ümidini kesince Rasûlullah (s.a.v.)'m kizi Fatima'nin yanina gitti. Onunla da konustu. Fatima da ona su cevabi verdi:

- Ben sadece bir kadimim. Bu is Rasûlullah'm isidir. Ebu Süfyan dedi ki:

- O halde ogullarından birine emir ver de bu hususta bana yardımcı olsunlar.

- Bunlar çocukturlar. Bunların yasındaki kimseler eman veremezler.

- Öyleyse benim için Ali ile konus.

- Sen kendin onunla konus.

Ebu Süfyan, Ali ile konustu. Ali, ona su cevabi verdi:

- Ey Ebu Süfyan, hiçbir Müslüman Rasûlullah (s.a.v.)'m kararına karsi koyamaz ve hiçbirisi sana eman veremez. Sen, Kureyslilerin lideri ve büyüğün, en güçlüsün. Kendi asiretin arasında eman ver.

- Dogru söyledi. Ben böyle yapacağım.

Böyle dedikten sonra Ebu Süfyan çıkıp söyle duyuruda bulundu:

- Haberiniz olsun ki ey Müslümanlar! Ben insanlar arasında eman vermişimdir. Hayır, Allah'a yemin ederim ki, hiç kimse benim emanımı reddetmeyecektir.

Böyle dedikten sonra Hz. Peygamber (s.a.v.)'in yanına gidip söyle dedi:

- Ya Muhammed, ben insanlar arasında eman verdim. Allah'a yemin ederim ki, hiç kimsenin benim emanımı reddedeceğini ve bana himaye vermeyeceğini sanmıyorum.

Hz. Peygamber (s.a.v.):

- Ey Ebu Hanzele, bunu sen kendin söylüyorsun, dedi. Ebu Süfyan da böylece oradan çıkıp gitti.

Dogrusunu Allah bilir ya, rivayete göre Rasûlullah (s.a.v.), Ebu Süfyan'ın Medine'den Mekke'ye dönüşü esnasında söyle demistir: "Allahim, onların gözlerini ve kulaklarını kapat. Bizi aniden karsılarında görsünler ve aniden kendilerine hücumla geçtiğimizi duysunlar."

Ebu Süfyan, Mekke'ye döndü. Kureysliler ona söyle sordular:

- Arkada neler var? Muhammed'ten bir yazı veya ahid getirdin mi?

- Hayır, vallahi benim talebimi karsılamadı. Ashabının yanına gittim. Onun tebaası kadar hiçbir kavmin hükümdarlarına itaat ettiklerini görmedim. Yalnız Ebu Talib oğlu Ali bana söyle dedi: "İnsanların sana karşı emanını talep et. Sen ona ve kavmine karşı eman verme. Sen Kureyslilerin lideri, büyüğü ve en güçlüsün. Ahdi ve emani bozulmayacak kimsesin." Ben de kalkıp eman verdiğimi ilan ettim. Muhammed'in yanına gittim. İnsanlar arasında eman verdiğimi ona söyledim ve emanımı kimsenin bozacığını sanmadığımı ifade ettim. O da: "Ey Ebu Hanzele, bunu sen söylüyorsun." dedi.

Kureysliler, Ebu Süfyan'a su cevabı verdiler:

- Baskalarından rızayı gerektirecek birsey görmediğin halde razı olmuştun. Bize ve sana fayda vermeyecek birseyler getirmissin. Allah'ın hayatına yemin ederiz ki, Ali, sadece seninle oynamıştır. Senin ilan ettiğin eman geçersizdir. Onlara karşı senin verdiğin eman ise pek önemli birsey değildir. Sonra Ebu Süfyan, karısının yanına gitti. Durumu anlattı. Karısı ona su karşılığı verdi:

- Allah seni rezil etsin, çirkin kılsın ey kavmin temsilcisi, sen bize bir hayır getirmedi."

Rasûlullah (s.a.v.), gökte bir bulut gördü ve söyle dedi: "Dogrusu su bulut, Beni Ka'b ogullarina yardım yagdiracak."

Rasûlullah (s.a.v.), Ebu Süfyan'm Medine'den çıkıp gitmesinden sonra yüce Allah'in diledigi kadar bir müddet bekledi. Sonra hazirliga basladi ve hazirlanmasi için Aise'ye de emir verdi. Ancak bu hazirligini gizlemesini de tenbihledi. Sonra Rasûlullah (s.a.v.), mescide veya bazi islerini görmeye gitti. O esnada Ebu Bekir, Aise'nin yanma geldi. Aise'nin bugday elemekte ve ayiklamakta oldugunu gördü. Ona:

- Ey Kizim! Bu yiyecegi niçin yapıyorsun? diye sordu. Hz. Aise sustu ve cevap vermedi. Ebu Bekir, sorusunu tekrarlayarak söyle dedi:

- Rasûlullah (s.a.v.) gazaya gitmek mi istiyor? Hz. Aise yine sustu ve cevap vermedi. Ebu Bekir:

- Rumların üzerine mi gitmek istiyor? diye sordu. Aise yine sustu. Cevap vermedi. Ebu Bekir:

- Belki de Necidlilerin üzerine gidecek? diye sordu. Aise yine sustu, cevap vermedi.

Ebu Bekir:

- Belki de Kureyslilerin üzerine gitmek istiyor? diye sordu. Aise, yine sustu, cevap vermedi.

Ravi diyor ki:

Rasûlullah (s.a.v.) eve geldi. Ebu Bekir ona sordu:

- Ya Rasûlallah, bir yerlere mi gitmek istiyorsun?

- Evet.

- Belki de Beni Asfar'in (Rumların) üzerine gitmek istiyorsun değil mi?

- Hayir.

- Necidlilerin üzerine mi gitmek istiyorsun?

- Hayir.

- Belki de Kureyslilerin üzerine gitmek istiyorsun, değil mi?

- Evet.

- Seninle onlar arasında bir mütareke süresi yok mudur?

- Onların Beni Ka'b kabilesine neler yaptıklarını duymadin mi? Rasûlullah (s.a.v.), gazaya gidileceğini insanlara duyurdu. Bu

arada Hatib b. Ebi Beltaa da Kureyslilere bir mektup yazıp gönderdi. Cenâb-i Allah, mektubun gönderilmek üzere yola çıkarıldığını Rasû-lüne haber verdi.

Muhammed b. Ishak, Muhammed b. Cafer kanali ile Urve'nin söyle dedigini rivayet etmistir: "Aise, bugday elemekte iken Ebu Bekir onun yanina gitti. Ona söyle sordu:

- Bu ne? Rasûlullah, hazirlanmanizi mi emretti?
- Evet, sen de hazirlan.
- Nereye gidilecek?
- Nereye gidilecegini bize söylemedi. Yalniz hazirlanmamizi emretti."

Ibn Ishak dedi ki: Rasûlullah (s.a.v.), daha sonra Mekke'ye gidilecegini insanlara duyurdu. Hazirlanmalarini emretti ve söyle dua etti: "Allah'im, Kureysliîlerin gözlerini kapat, casuslarini durdur. Onlara haber ulastirma ki, memleketlerinde onlari aniden baskina ugratalim."

Insanlar, Mekke'ye gitmek için hazirlandilar. Hassan da insanlari Mekke fethine tesvik ediyor ve Huzaalilarin ugradiklari musibeti hatirlatiyordu:

"Beni Ka'b'm adamlarinin boyunlari Mekke vadisinde kiliçlarini kinindan çıkarmayan bir takım adamlarin elleriyle vurulurken orada hazır bulunmamam, beni üzmektedir. Ve birçok Ölüler ki henüz elbiseleri örtülmedi (Yani defnedilmediler). Keske bilseydim M, acaba benim yardimim Süheyl b. Amr'a ulasacak midir?

Safvan, anüsünün kenarından ses çıkaran yasli bir devedir. Bu, savas anlarinda baglanir.

Ey Ibn Ümmü Mücahid, o deveden halis bir süt sagildigi ve disleri egildigi zaman bizden emin olma.

Ondan korkmayiniz. Çünkü kiliçlarımız Ölümle ona vardi. Onlar önünde kapi si açilir." [2]

Hatib B. Ebi Beltaa'nin Kissasi

Muhammed b. Ishak dedi ki: Bana Muhammed b. Cafer, Urve b. Zübeyr'den ve baska âlimlerimizden naklen su haberi verdi:

Rasûlullah (s.a.v.), Mekke'ye yürümeye karar verdigi zaman, Ha-tib b. Ebi Beltaa, Kureyslilere bir mektup yazdi. Rasûlullah (s.a.v.)'in Mekke üzerine yürüme hususunda onlara haber veriyordu. Sonra o mektubu alip bir kadina verdi. Muhammed b. Cafer, o kadinin Mü-zeyne kabilesinden oldugunu ileri sürmüştür. Baskalarinin bana anlattigina göre, o kadinin adi Sarra olup Beni Abdülmuttalib'ten birinin azadli cariyesi idi. Hatib, kadina o mektubu ulastirmasi karsiliginda büyük bir vaatle bulundu.

Kadin, o mektubu saç örgüsü içine koydu, sonra yola çıktı. Hatib'-in yaptiklari, Rasûlullah (s.a.v.)'a semadan bildirildi. Bunun üzerine Ali b. Ebi Talib ile Zübeyr b. Avvam'i gönderdi ve onlara söyle dedi:

- Bir kadini yakalayın ki, Hatib b. Ebi Beltaa, onunla Kureyslilere bir mektup göndermiştir. Onlar için azmetmiş olduğumuz savaşı onlara haber veriyor ve onları hazırlıklı olmaya çağırıyor.

Ali ile Zübeyr yola çıktılar. Nihayet Beni Ebi Ahmed'e ait Halife mintikasında onu yakaladılar ve devesinden inmesini istediler. Onun yolculuk eşyalarını aradılar. İçinde birşey bulamadılar. Bunun üzerine Ali b. Ebi Talib, kadına söyle dedi:

- Allah'a yemin ederim ki, ne Rasûlullah (s.a.v.)'a gökten yalan haber gelmiştir, ne de o bize yalan söylemiştir. Ya o mektubu kendiliginden çıkarırsın, ya da biz senin üzerini ararız!

Kadın, durumun ciddi olduğunu görünce:

- Öbür tarafa dön, dedi.

O da yüzünü çevirdi ve kadın, saç örgülerini çözdü. Mektubu çıkarıp ona verdi. O da Rasûlullah (s.a.v.)'a getirdi. Rasûlullah da Hatib'i çağırarak ona söyle dedi:

- Ey Hatib! Seni bu işe sevk eden nedir?

- Ya Rasûlullah, vallahi ben elbette Allah'a ve Rasûlüne iman etmiş bir kimseyim. Dinimi ne değiştirdim, ne de tebdil ettim. Fakat ben öyle bir kisiyim ki, Kureysliler içinde bir köküm ve asiretim yoktur. Benim onlar arasında çocuk var. Bunun için onlara karşı yaltaklanmada bulundum.

Bunun üzerine Ömer b. Hattab söyle dedi:

- Ya Rasûlallah, bırak da bunun boynunu vurayım. Çünkü bu adam münafık olmuştur.

Rasûlullah (s.a.v.) da söyle dedi:

- Ey Ömer, bunu nereden biliyorsun? Allah , Bedir gününde Bedir ashabini gördü ve söyle dedi:

"Dilediğinizi yapınız. Sizi affettim."

Bunun üzerine yüce Allah, Hatib hakkında şu ayetlerini inzal buyurdu:

"Ey inananlar! Benim de düşmanım, sizin de düşmanınız olanları dost edinmeyin..." (el-Mümtehine, 1.)

Olay buradan itibaren anlatılmaya başlanıyor ve kışan sonuna kadar bu sürenin ayetlerinde durum açıklığa kavuşturuluyor.

Ibn İshak, bu kıssayı bu şekilde mürsel olarak nakletmiştir. Sü-heyli'nin anlattığına göre Hatib'in Kureyslilere yazdığı mektupta şu ifadeler rastlanmıştır: "Rasûlullah (s.a.v.), gece karanlığı gibi bir ordu ile üzerinize

gelmektedir. Tipki sel gibi akip gelmektedir. Allah'a yemin ederim ki, o yalnız basına bile üzerinize gelecek olursa Allah size karşı ona yardım edecektir. Çünkü Allah, ona vaadettiği şeyi gerçekleştirecektir. "

Ibn Sellam'ın tefsirinde de Hatib'in mektubunda su ifadelerin yer aldığı zikredilmektedir:

"Dogrusu Muhammed ordusuyla birlikte yola çıktı. Ya size ya baskalarına gelecektir. Siz tedbirli olun, sakinin."

Buharî, Kuteybe kanalı ile Hz. Ali'nin söyle dedigini rivayet etmiştir;

Rasûlullah (s.a.v.) beni, Zübeyr'i ve Mikdad'i gönderdi. Bize söyle emir verdi:

- Yola çıkın. Ravza-i Fahr denen yere vardığınızda orada bir kadın bulacaksınız, onda bir mektup vardır. Mektubu ondan alın.

Yola çıktık. Atlarımızı dört nala kosturduk. Nihayet Ravza'ya vardık. Orada kadını bulduk. Ona: "Mektubu çıkar." dedik. O da: "Yanımda öyle bir şey yok." dedi. Biz: 'Ya mektubu çıkarırsın, ya da elbiselerini çıkarırız.' dedik. O da mektubu saç örgülerinin arasından çıkardı. Biz mektubu alıp Rasûlullah (s.a.v.)'a getirdik. İçinde sunların yazılı olduğunu gördük:

"Hatib b. Ebi Beltaa'dan, Mekke'deki müsrık insanlara..." Hatib, bu mektubunda Rasûlullah (s.a.v.)'ın Kureyslilerin üzerine gideceğini onlara haber veriyordu. Rasûlullah, onu çağırıp söyle sordu:

- Ey Hatib, bu nedir?

- Ya Rasûlallah, hakkımda acele karar verme. Ben Kureyslilerle bağlantısı bulunan biriyim. Onlardan olmadığım halde onların müttefikiyim. Senin yanındaki Muhacirlerden bazılarının Kureysliler yanında akrabaları vardır ki, bu akrabalar sayesinde onlar mallarını ve ailelerini korurlar. Ben de, benim onlar yanında asiretim olmadığını bildiğim için bari böyle bir mektup göndermekle onlar yanında bir kıymetim bulunsun istedim ki, bu sayede yakınlığımı koruyayım. Ben dinimden irtidat etmek veya İslâm'dan sonra küfre rıza göstermek için bu işi yapmış değilim.

Rasûlullah (s.a.v.), orada bulunan sahabelere hitaben: "Hatib size doğruyu söyledi." dedi.

Hz. Ömer:

- Ya Rasûlallah, bırak da su münafikin boynunu vurayım, dedi. Rasûlullah ise, ona su cevabı verdi:

- Ne biliyorsun? Belki de Allah, Bedir gazvesine katılan Müslümanların durumuna vakıf olmuş ve onlara söyle demistir: "Dilediğinizi yapın. Ben sizi bağışlamışım."

Bunun üzerine Genâb-i Allah, su ayet-i kerimeyi inzal buyurdu: "Ey inananlar! Benim de dsmanım, sizin de dsmanınız olanları dost edinmeyin. Onlar, size gelen gerçeği inkar etmiskende, onlara sevgi gösteriyorsunuz. Oysa onlar, Rabbiniz olan Allah'a inandığınızdan ötürü sizi ve peygamberi yurdunuzdan ikariyorlar. Eger siz, benim yolumda savasmak ve rizamı kazanmak için ıkmissanız onlara nasıl sevgi gösterirsiniz? Ben, sizin gizlediginizi de açığa vurdugunuzu da bilirim. İçinizden onlara sevgi gösteren kimse, süphesiz doğru yoldan

Sapmıstır." (el-Mmteħine, 1.)

İmam Ahmed b. Hanbel, Cabir b. Abdullah'ın söyle dedigini rivayet etmistir: Hatib b. Ebi Beltaa, Mekkelilere mektup yazdı. Mektubunda, Raslullah (s.a.v.)'m onlarla savasmak niyetiyle üzerlerine geldigini haber verdi. Bu mektubu bir kadına vermiş olduğu, Raslul-lah'a haber verildi. Raslullah da o kadına adamlar gönderdi. Mektubu saçları arasından çıkardılar, getirdiler. Raslullah, Hatib'e söyle sordu:

- Ey Hatib, bunu yaptın mı?

- Evet. Ama ben bir münafiklik olsun veya Raslullah'i aldatayım diye bunu yapmadım. Çünkü ben biliyordum ki; Allah, Raslullah'i, galip kilacak ve isini basariyla sona erdirecektir. Yalnız ben, Kureysliler arasında yabancı bir kimse idim. Annem ise onların yanında idi. Anneme zarar vermemeleri için bunu onlara bir iyilik olsun diye yaptım.

Hız. Ömer dedi ki:

- Su adamın basını vurayım mı? Raslullah, su cevabi verdi:

- Bedir savasına katılan adamı mı ldreceksin? Ne biliyorsun,

belki de Cenâb-i Allah, Bedir savasına katılan kimselerin durumuna vakıf olmuş ve: "Dilediginizi yapınız." demistir. [3]

Fasil

İbn İshak, Muhammed b. Müslim b. Sıhab ez-Zhr kanalı ile İbn Abbas'm söyle dedigini rivayet etmistir:

Raslullah (s.a.v.), daha sonra sefer hazırlıklarına devam etti. Ebu Ruhm'u Medine zerine vali bıraktı. Bu adamın asıl adı Külsüm b. Husayn b. Utbe b. Halef el-Gıfar'dır. Ramazandan on gün geçtigi sırada yola ıktı. Raslullah (s.a.v.) oruç tuttu. Halk da onunla birlikte oruç tuttu. Nihayet Uşfan ile Emecin arasında Kedid denen yere varıldığında iftar ettiler. Sonra Müslümanlardan 10.000 kisi yoluna devam etti. Merr-i Zervan'a indiler.

Urve b. Zübeyr dedi ki: Raslullah (s.a.v.)'m beraberinde 12.000 kisi vardı. Zhr ile Musa b. Ukbe de böyle demislerdir. Bazıları, S-leym kabilesinin

700 kisi ile bazilari ise 1000 kisi ile Islâm ordusuna katildigini söyler. Müzeynelüer de 1000 kisilik bir kuvvetle Islâm ordusuna katildilar. Bütün kabilelerde sayica katılanlar ve Müslüman olarak katılanlar vardı. Muhacirler ile Ensâr'm hepsi Rasûlullah (s.a.v.)'la birlikte yola çıktılar. Onlardan hiçbir kimse geride kalmadı.

Beyhakî, Ibn Abbas'm söyle dedigini rivayet etmistir: Rasûlullah (s.a.v), Mekke fethine ramazan ayında basladi.

Ravi diyor ki: Said b. Müseyyeb'in de böyle dedigini duydum. Yalniz bilemiyorum, Rasûlullah (s.a.v.), saban ayinin son gecelerinde mi yola çıktı ve ramazani yolda karsiladi. Yoksa ramazan ayi girdikten sonra mi yola çıktı? Yalniz Ubeydullah b. Abdullah, Ibn Abbas'm söyle dedigini bana haber verdi:

"Rasûlullah (s.a.v.) oruç tuttu. Kedid denen, Usfan ile Kudeyd arasindaki suyun yanma vardiginda iftar etti ve ramazan ayi çıkincaya kadar da hep iftar etti, oruç tutmadı."

Buharî, Ali b. Abdullah tariki ile Ibn.Abbas'm söyle dedigini rivayet etmistir: "Rasûlullah (s.a.v.), ramazan ayında sefere çıktı. Usfan denilen yere vardiginda kendisine su getirilmesini istedi. Getirilen suyu insanlar görsünler diye alip içti, orucunu açti. Nihayet Mekke'ye vardı."

Ravi diyor ki: Ibn Abbas söyle diyordu: "Rasûlullah (s.a.v.) seferde bazen oruç tuttu, bazen de orucunu açti. Dileyen oruç tutabilir, dileyen tutmayabilir."

Yunus b. Bükeyr, Ibn Ishak ve onun vasitasiyla Zührî kanali ile Ibn Abbas'm söyle dedigini rivayet etmistir:

"Rasûlullah (s.a.v.) fetih seferine gitti. Medine'ye vali olarak Ebu Ruhm Külsüm b. Husayn el-Gifarî'yi tayin etti. Ramazandan on gün geçtikten sonra yola çıktı. Oruç tuttu, insanlar da onunla beraber oruç tuttular. Usfan ile Emeç mevkii arasindaki Kedid mintikasina geldiginde orucunu bozdu. Mekke'ye oruçsuz olarak girdi. İnsanlar, Rasûlullah (s.a.v.)'i son olarak oruçsuz görmüşlerdi. O, daha önceki hükmü neshetmisti."

Daha sonra Yakub b. Süfyan tariki ile Ibn Ishak'm söyle dedigi rivayet edilmistir: "Rasûlullah (s.a.v.), hicri sekizinci senenin ramazan ayindan on gün geçtikten sonra Medine'den çıktı. Mekke'ye gitti."

Beyhakî, Ebu Ishak el-Fezarî kanali ile Ibn Abbas'in söyle dedigini rivayet etmistir;

"Mekke'nin fethi, ramazan ayindan onüç gün geçtikten sonra gerçekleşti."

Bu ifade yanlis olup, Zührî'nin sözüdür.

Sonra Ibn Vehb tariki ile Zührî'nin söyle dediği rivayet edilmistir:

"Rasûlullah (s.a.v.), Mekke fethi için Medine'den çıktı. Çikisi ramazan ayında idi. Yanında 10.000 Müslüman vardı. Medine'ye gelisinden sekiz buçuk sene sonra Mekke üzerine gitmiş ve ramazanın bitimine onüç gün kala orayı fethetmişti."

Beyhakî, Said b. Abdülaziz et-Tenuhî kanalı ile Ebu Said el-Hud-rî'nin söyle dedigini rivayet etmiştir:

"Rasûlullah {s.a.v.}, ramazan ayından iki gece geçtiginde fetih senesinde yola çıkmamız için duyuruda bulundu. Biz de oruçlu olarak yola çıktık. Kedid mevkiine vardigimizda orucumuzu bozmamızı emretti. İnsanlar hastalandılar. Kimi oruçlu, kimi oruçsuz idi. Düşmanla karsilasacagimiz menzile vardigimizda, orucumuzu açmamızı emretti. Biz de hep birlikte orucumuzu açtık."

Imam Ahmed b. Hanbel, Ebu Mugire kanalı ile Ebu Said el-Hud-rî'nin söyle dedigini rivayet etmiştir:

"Fetih senesinde ramazan ayından iki gece geçtikten sonra yola çıkmamız için Rasûlullah (s.a.v.) bize ilanatta bulundu. Biz de oruçlu olarak yola çıktık. Rasûlullah, Kedid mevkiine vardigimizda orucumuzu bozmamızı emretti. İnsanların bir kısmı oruçlu, bir kısmı da o-ruçsuz olarak sabahladılar. Nihayet düşmanla karsilasmaya en yakın mevkiye vardigimizda orucumuzu açmamızı emretti. Biz de hep birlikte orucumuzu açtık."

Ben derim M: Zührî'nin anlattigina bakılırsa Mekke'nin fethi ramazanın onüçüncü gününde gerçekleşmiştir. Ebu Said'in anlattigina bakılırsa, Müslümanlar Medine'den ramazanın ikinci gününde çıkmışlardı. Bu da onların Mekke ile Medine arasındaki yolu onbir gecede katetmiş olduklarını kabul etmemizi gerektirmektedir.

Ama Beyhakî, Asım b. Ömer b. Katade, Amr b. Suayb, Abdullah b. Ebi Bekir ve diğerlerinin söyle dediklerini rivayet etmiştir: "Mekke'nin fethi hicri sekizinci senenin ramazan ayının bitimine on gün kala gerçekleşti."

Ebu Davud et-Teyalisi, Cabir'in babası Abdullah'ın söyle dedigini rivayet etmiştir:

"Rasûlullah (s.a.v.), fetih senesinde oruçlu olarak Medine'den çıktı. Kürâü'l-Gamim'e vardı. Beraberindeki insanların bir kısmı yayan, bir kısmı da süvari idi. Bu yolculuk ramazan ayında yapiliyordu. Denildi ki: "Ya Rasûlallah, oruçlu olmak insanlara çok zor geliyor, yalnız onlar, senin nasıl yaptigina bakıyorlar? Senin ne yapacağım bekliyorlar?"

Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.), bir bardak su getirilmesini emretti. Suyu getirdiler. Bardağı kaldırıp insanların gözleri önünde içti. Bunun üzerine bazıları oruçlarını devam ettirdiler. Bazıları bozdular. Nihayet bazılarının

oruçlu olduklari Hz. Peygamber'e haber verildi. Bunun üzerine kendisi: "Onlar asilerdir." buyurdu."

Imam Ahmed b. Hanbel, Muhammed b. Ishak kanali ile Ibn Ab-bas'in söyle dedigini rivayet etmistir:

"Fetih senesinin ramazan ayinda Rasûlullah (s.a.v.), Medine'den yola çıktı. Oruç tuttu. Beraberindeki Müslümanlar da oruç tuttular. Kedid mevkiine varildiginda binegi üzerinde iken büyük bir bardak su getirilmesini emretti. Getirilen suyu, insanların gözleri önünde içti ki, orucunu bozmuş olduğunu onlara bildirsin. Böyle yapması üzerine Müslümanlar da oruçlarını bozdular." [4]

Hz. Peygamberin Amcası Abbas'ın Müslüman Olusu

Bu bölümde, Rasûlullah'ın amcası oğlu Ebu Süfyan b. Haris b. Abdülmuttalib'in, mu minlerin annesi Ümmü Seleme'nin kadesi Abdullah b. Ebi Ümeyye b. Mügire el-Mahzumi'nin de yanina hicret etmelerinden, hicret yolculugunda iken Mekke'nin fethine giden Rasûlullah ile yolda karsilasmalarından bahsedilecektir.

Ibn Ishak dedi ki: Abbas b. Abdülmuttalib yolda iken Rasûlullah (s.a.y.) la karsilasti.

Ibn Hism dedi ki: Abbas, ailesiyle birlikte hicret yolculugunda iken Cühfe'de Rasûlullah'la karsilasti. Daha Önce Mekke'de ikamet edip Sikayet görevini yürütüyordu. Rasûlullah (s.a.v.) -Ibn Sihab ez-Zührî'nin anlattigina göre- ondan razı idi.

Ibn Ishak dedi ki: Yine Ebu Süfyan b. Haris b. Abdülmuttalib ve Abdullah b. Ebi Ümeyye b. Mugire, Mekke ile Medine arasındaki Ni-ku'1-Ukab'ta Rasûlullah (s.a.v.)'la karsilastilar. Onun yanina girmek istediler. Ümmü Seleme, onlar hakkında Rasûlullah ile konustu ve söyle dedi:

- Ya Rasûlallah, senin amcan oğlu ve halan oğlu ve kayinpederi gelmiş, diyorlar.

Rasûlullah (s.a.v.):

- Benim onlara ihtiyacım yok, dedi. "Amcam oğlu benim namusumu çignedi. Halam ogluna ve kayinpedesine gelince, o Mekke'de bana diyecegini dedi."

Bu tarzdaki haber onlara vardiginda, (ki Ebu Süfyan ile birlikte onun yaninda küçük bir oğlu da vardı. O da) söyle dedi:

- Vallahi ya bana izin verir veya bu ogulcugumun elinden tutarım, sonra da açlık ve susuzluktan ölünceye kadar yeryüzünde yürür gideriz.

Bu haber, Rasûlullah (s.a.v.)'a ulastiginda yüregi onlara karsi yumusadi,

acidi. Sonra onlara izin verdi. Onlar da onun yanma girdiler ve Müslüman oldular.

Ebu Süfyan b. Haris, İslam'a girişini şiir ile dile getirdi ve geçmişte yaptığı şeylerden dolayı özür dileyerek şöyle dedi:

"Andolsun ki ben Lafin ordusu, Muhammed'in ordusuna galip gelsin diye bir bayrak tasıdığım gün, gece yürüyen, saskin, gecesi karanlık bir kimse idim. İşte bu anlar doğru yola iletildiğim ve doğru yolu bulduğum zamanki anlarımdır.

Beni nefsimden baska bir hidayetçi doğru yola iletti ve "Beni, bütün siddetiyle kovduğum bir kimse Allah'a nail etti."

Muhammed'i bütün gayretimle men ediyordum ve ondan uzakla-siyordum.

Her ne kadar Muhammed'in soyuna intisab etmesem de onun soyunu iddia ediyordum.

Onlar, hevalariyla konuşmayan kimselerdi. Her ne kadar görüş sahibleri kinaniyor ve yalanlıyorsa da oturusta hidayet edilmedikçe kavm ile birlikte uzaklasacak değilim,

Sakif kabilesine de ki: Onlarla savaşmak istemiyorum.

Onlara de ki: Benden baskasını tehdit etsinler.

Amir'e isabet eden kimsenin ordusunda degildim.

Dilimin ve elimin yaptığı birsey de degildi.

Uzak diyarlardan gelen kabilelerdir. Seham ve Sürdad'tan gelen gariblerin ellerinden çıkan atlar ve develerdir."

Ibn İshak dedi ki: Rivayet olunduguna göre-o; "Bütün siddetiyle kovduğum kimse beni Allah'a nail etti." sözünü Rasûlullah (s.a.v.)'a okudugu zaman Rasûlullah (s.a.v.) göğsüne vurdu ve şöyle dedi: "Sen mi beni bütün siddetinle kovdun?" [5]

Fasil

Rasûlullah (s.a.v.), Merrü'z-Zehran'a vardigi zaman orada mola verip, ikamet etti. Nitekim Buharî, Yahya b. Bükeyr kanalı ile Ca-bir'in söyle dedigini rivayet etmistir:

"Merrü'z-Zehran'da Rasûlullah (s.a.v.)'la birlikte misvak agacının yemisini topluyorduk. Rasûlullah (s.a.v.): "Siyah olanlarını toplamaya bakın. Çünkü o daha hostur." dedi. Denildi ki:

- Ya Rasûlallah, sen koyun göttün mü?

- Evet, koyun götmemis hiçbir peygamber yoktur."

Beyhakî, Hakim tariki ile Ebu'l-Velid Said b. Mina'nın söyle dedigini rivayet etmiştir:

"Hudeybiye barışım pekiştirip süresini uzatmak için Medine'ye gelen Mekkeliler, işlerini tamamlayıp geri döndüklerinde Rasûlullah (s.a.v.), Mekke'ye gitmek için Müslümanlara emir verdi. Yola koyuldu. Merrü'z-Zehran'a vardığında Akabe'ye inip konakladı. Toplayıcıları misvak ağacı yemisini toplamaya gönderdi. Ben de Saip'e: "Toplayacakları şey nedir?" diye sordum. O dedi ki: "Misvak ağacının meyvesidir."

Meyve toplamaya gidenler arasında Ibn Mesud da vardı. O da onlarla meyve toplamaya gitmişti. Onlardan biri, iyi bir taneyi ele geçirince ağzına atıyordu. Meyve toplamak için ağaca çıkmakta olan Ibn Mesud'un bacaklarının inceliğine bakıp gülüyorlardı. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu:

"Onun bacaklarının inceliğine mi hayret ediyorsunuz? Nefsim kudret elinde bulunan Allah'a yemin ederim ki, onun o iki bacağı, terazide Uhud dağından daha ağır gelir." Ibn Mesud ne devşirdi ise Ra-sûlullah'a getirdi. Devşirdiği şeylerin en iyilerini de ağzına götürüyordu. Bunun için de şöyle dedi:

"Benim devşirdiklerim bunlardır. En iyileri de ağımdadır. Çünkü her devşiricinin eli ağzına gider."

Buhari ve Müslim'in sahihlerinde Enes'in söyle dedigi rivayet olunmuştur.

"Biz Merrü'z-Zehran'da iken insanlar bir tavsani yuvasından ürkütüp kaçırdılar. Pesine düşüp, kovaladılar. Fakat yoruludular. Ama ben yalnız basıma kovalamaya devam ettim. Ve onu yakalayıp aldım. Ebu Talha'ya getirdim. O da onu kesti. Uyluk ve baldır kısmını Rasûlullah'a gönderdi. O da kabul buyurdu."

Ibn İshak dedi ki: Rasûlullah (s.a.v.), Merrü'z-Zehran'a inip konakladı. Kureysliler, bu durumdan habersiz idiler. Rasûlullah (s.a.v.)'in yaptıklarından ve neler yapacağından haberleri olmuyordu. İşte o gecelerde Ebu Süfyan b. Harb, Hakim b. Hizam ve Büdeyl b. Verka, haber araştırmak maksadıyla Mekke dışına çıktılar. Bir haber duymak veya birşeyler görmek istiyorlardı.

Ibn Lehi'a, Ebu'l-Esved kanalı ile Urve'nin söyle dedigini rivayet etmiştir: Rasûlullah (s.a.v.), kesif kolu olarak bazı süvarileri önden gönderdi. Bunlar, casusları araştırıyorlardı. Huzaalılar ise herhangi bir kimsenin ileriye geçmesine müsaade etmiyorlardı. Ebu Süfyan ve arkadaşları geldiklerinde Müslümanların atlıları onları yakaladılar. Ömer kalkıp onun boynunu yumruklamaya başladı. Nihayet Abbas b. Abdülmuttalib, onu himayesi altına aldı. Çünkü Abbas, Ebu Süf-yan'ın arkadaşı idi.

Ibn İshak dedi ki: Rasûlullah (s.a.v.), Merrü'z-Zehran'a indiği zaman Abbas

söyle dedi:

"Yarin Kureys'in ona gelip eman dilemelerinden önce zorla Mekke'ye girerse bu, onların sonsuza dek helak olması demektir."

Abbas dedi ki:

Rasûlullah (s.a.v.)'in beyaz katirinin üzerine binip yola çıktım. Nihayet Irak'a gelip orada söyle dedim: Odunculardan birini veya bir sütçüyü veya ihtiyacı için Mekke'ye giden birini bulmalıyım ki, onlara Rasûlullah (s.a.v.)'m yerini haber versin ki, onlar da Rasûlullah zorla Mekke'ye girmeden önce çıksınlar da ondan eman dilesinler. Vallahi ben o katirin üzerinde gidiyordum ve birini arıyordum. O esnada Ebu Süfyan ile Büdeyl b. Verka'm konuşmasını isittim. Onlar kendi aralarında konuşuyorlardı. Ebu Süfyan söyle diyordu:

- Şimdiye dek bu geceki gibi ne bir ateş, ne de bir asker görmüş değilim.

Büdeyl de söyle diyordu:

- Vallahi bu Huzaa kabilesidir. Savaş onları kızdırmış. Ebu Süfyan söyle diyordu:

- Huzaalılar, bu kadar ateşe ve askere sahip olamayacak kadar az ve zayıflardır.

Ben onun sesini tanıdım ve: Ey Ebu Hanzele, dedim. O da benim sesimi tanıdı ve söyle dedi:

- Ebu Fadl misin?

- Evet.

- Sana ne oldu? Babam ve anam sana kurban olsun.

- Yazık sana ey Ebu Süfyan! İşte Rasûlullah (s.a.v.) halkın içindedir, yarın vah Kureys'in başına!

- Babam ve anam sana feda olsun, çare nedir?

- Vallahi eğer seni ele geçirirse, kesinlikle senin boynunu vuracaktır. Artık bu katirin arkasına bin de seni Rasûlullah (s.a.v.)'a götürüyüm ve senin için ondan eman dileyeyim.

Arkama, katıra bindi. İki arkadaşı geri döndüler.

Urve dedi ki: O iki arkadaşı da Peygamber (s.a.v.)'in yanına gidip Müslüman oldular. Rasûlullah, onlardan Mekkelilerin durumlarını soruyordu.

Zührî ile Musa b. Ukbe dediler ki: O iki arkadaşı da Abbas'la birlikte Rasûlullah (s.a.v.)'m yanına girdiler.

Abbas b. Abdülmuttalib dedi ki: Ebu Süfyan'ı Rasûlullah (s.a.v.)'in yanına getirdim. Müslümanların yaptıkları her ateşin yanma geldiğimizde:

- Bu kimdir? diye sordular. Bir de beni Rasûlullah (s.a.v.)'m katirinin üzerinde gördüklerinde:

"Rasûlullah (s.a.v.)'m amcası, Rasûlullah (s.a.v.)'m katirina binmis." diyorlardı. Nihayet Ömer b. Hattab'm atesinin yanına vardık. Ömer:

- Bu kimdir? diye sordu ve bana doğru kalkıp geldi. Ebu Süfyan'ı bineğin arkasına binmiş görünce şöyle dedi:

- İşte Allah'ın düşmanı Ebu Süfyan. Allah'a hamdolsun ki, akid-siz ve ahidsiz bir halde seni bizim elimize düşürdü.

Urve b. Zübeyr'in ifadesine göre Hz. Ömer, Ebu Süfyan'ı öldürmek isteyerek boynuna yumrukla vurmaya başladı. Abbas, Ebu Süfyan'ı ona karşı korudu.

Musa b. Ukbe de, Zührî'den şöyle bir rivayette bulunmuştur:

Rasûlullah (s.a.v.)'in gözcüleri, Ebu Süfyan'm, Hakim'in ve Bü-deyl'in develerinin yularını tutarak, siz kimsiniz? diye sordular. Onlar da, Rasûlullah'a gelen bir heyetiz, dediler. Abbas, onlara rastladı. Onları, Rasûlullah'ın yanına götürdü. Gece boyunca onlarla konuştu. Sonra kelime-i şahadet getirmelerini istedi. Hakim ile Büdeyl şahadet getirdiler. Ebu Süfyan: "Ben bunu bilmem." dedi. Sonra sabahleyin Müslüman oldu. Bu üç arkadaş, Rasûlullah (s.a.v.)'tan Kureysli-lere eman vermesini istediler. Rasûlullah da şöyle buyurdu:

"Ebu Süfyan'ın evine giren güvendedir (Ebu Süfyan'm evi Mekke'nin üst taraflarında idi). Hakim b. Hizam'm evine giren güvendedir (Onun da evi Mekke'nin alt taraflarında idi.). Kapisini kilitleyen kimse güvendedir."

Abbas (r.a.) dedi ki: Sonra Ömer kosarak Rasûlullah (s.a.v.)'a doğru gitti. Ben de katirimi kosturdum ve yavaş giden bir bineğin, yavaş giden bir adamı geçeceği şekilde onu geçtim. Katirin üstünden kendimi attım. Rasûlullah (s.a.v.)'in yanına girdim. Ömer de onun yanına girdi ve şöyle dedi:

- Ya Rasûlallah, iste Ebu Süfyan akidsiz ve ahidsiz olduğu bir sırada Allah onu elimize düşürmüştür. Bırak da onun boynunu vurayım!

Ben de:

- Ya Rasûlallah, ben ona ahid ve eman verdim, dedim.

Sonra Rasûlullah (s.a.v.)'m yanında oturdum ve Ebu Süfyan'ı aldım ve bu gece benden başka kimse onun yanında kalmayacak diye yemin ettim. Ömer, onun hakkında biraz ileri gidince dedim ki:

- Dur bakalım ya Ömer, Allah'a yemin ederim ki, eğer Beni Adiyy b. Ka'b'dan olsaydı böyle söylemezdin. Fakat biliyorsun ki o, Beni Ab-dumenaf

in adamlarındandır.

Bunun üzerine Ömer de söyle dedi: Yavas ol bakalım ey Abbas, Allah'a yemin ederim ki eger babam Hattab Müslüman olsaydı bile senin Müslüman olduğun gündeki kadar sevinmezdim. Çünkü biliyordum ki, senin İslâm'a girisin, sayet Müslüman olsaydı babam Hattab in İslâm'a girisine nisbetle Rasûlullah'ın daha çok hosuna giderdi.

Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.) söyle buyurdu:

- Ey Abbas, onu kendi çadırına götür. Sabahleyin onu bana getir. Abbas b. Abdülmuttalib dedi ki: Ben de onu yolculuk esyalarımın

yanına götürdüm ve benim yanımda geceledi. Sabahleyin onu erkenden götürdüm. Rasûlullah (s.a.v.), onu görünce söyle dedi:

- Yazıklar olsun sana ey Ebu Süfyan! Daha Allah'tan baska ibadete layik bir mabudun olmayip sadece Allah'ın ibadete layik olduğunu anlayip kavrayacak vaktin gelmedi mi?

- Babam ve anam sana feda olsun. Sen ne kadar yumusak huylu, âlicenâb ve lütufkar bir kimsesin! Vallahi Allah ile birlikte ondan baska bir ilâh olsa bana fayda verir diye sanırdım.

- Ey Ebu Süfyan, yazık sana! Benim Allah Rasûlü olduğumu bilerek kurban olsun.

Bunun üzerine Ebu Süfyan:

- Sen ne kadar yumusak huylu, âlicenâb ve akrabalık bağlarına riayetkar bir kimsesin! Fakat Allah'a yemin ederim ki bu hususta su anda bende bir şüphe var.

Ebu Süfyan'm bu cevabi üzerine Abbas, ona söyle dedi:

- Yazıklar olsun sana! Müslüman ol ve Allah'tan baska bir ilâh bulunmadigina ve Muhammedin de Allah'ın Rasûlü olduğuna -boynun vurulmadan önce- sahadet getir.

Bunun üzerine Ebu Süfyan, sahadet getirip Müslüman oldu. Abbas dedi ki: Ben dedim ki;

- Ya Rasûlallah! Ebu Süfyan iftihar payım almak isteyen bir adamdır. Onun için bir seyler ver.

Rasûlullah buyurdu ki:

- Evet, kim Ebu Süfyan'm evine girerse o güvendedir. Urve su eklemeyi de yaptı:

"Kim Hakim b. Hizamin evine girerse o güvendedir." Ayni sekilde Musa b. Ukbe de, Zührî'nin söyle dedigini rivayet etmistir: Rasûlullah söyle de dedi:

"Kim kapisini kilitlerse o güvendedir. Kim mescide girerse o güvendedir."

Ebu Süfyan, oradan ayrilip gitmek istedigini zaman Rasûlullah (s.a.v.) dedi ki:

- Ey Abbas, onu dag burnunun yanindaki vadinin dar yerinde beklet ki, orada Allah'in askerlerine rastlasin ve onlari görsün.

Musa b. Ukbe, Zührî'nin söyle dedigini rivayet etmistir: Ebu Süfyan, Hakim b. Hizam ve Büdeyl, Abbas'la birlikte dagin burnunun yaninda duruyorlardi. Sa'd, Ebu Süfyan'a söyle demisti:

"Bugün kahramanlik günüdür. Bugün haramların helal sayildigi gündür."

Ebu Süfyan, bunu Rasûlullah'a sikayet etti. Rasûlullah da Sa'd'i Ensâr'm bayraktarligindan azletti. Bayragi Zübeyr b. Avvam'a verdi. Zübeyr de Mekke'nin üst taraflarindan içeriye girdi. Bayragi Hacun'a dikti. Halid b. Velid, Mekke'nin alt taraflarindan içeri girdi. Beni Bekir ve Hüzeyl kabileleri ile karsilasti. Beni Bekir'den yirmi, Hüzeyl kabilesinden de üç veya dört kisiyi öldürdü. Düşmanlar, Müslümanlar karsisinda hezimete ugrayip Hazvere'de öldürüldüler (Hazvere, Mekke çarsilarindan bir çarsidir.). Bu is (öldürme) Mescid-i Haram'm kapisina kadar da devam etti.

Abbas dedi ki: Ben de çıktim ve Ebu Süfyan'i vadinin dar yerinde, Rasûlullah (s.a.v.)'in bana bekletilmesini emrettiği şekilde durdurdum. Kabileler bayraklariyla gelip geçtiler. Her kabile geçtikçe, Ebu Süfyan: "Ey Abbas, bunlar kimlerdir?" diye soruyordu. Ben de: "Sü-leyym kabilesidir." diyordum. O: "Ben Süleyym'e ne yaptim ki?" diyordu. Bir kabile daha geçince: "Ey Abbas, ya bunlar kimlerdir?" diye sordu. Ben de: "Müzeyne kabilesidir." dedim. O: "Ben Müzeyne'ye ne yaptim ki?" dedi. Nihayet bütün kabileler geçtiler. Her bir kabile geçtiğinde bana mutlaka onların kim olduklarını sorardi. Onlari ona haber verdigim zaman: "Ben falan ogluna ne yaptim ki?" diyordu. Nihayet Rasûlullah (s.a.v.), yesil askerî kitasiyla geçti. Ebu Süfyan: "Süb-hanallah, ey Abbas bunlar kimlerdir?" diye sordu. Ben de söyle cevap verdim:

-Iste Rasûlullah (s.a.v.)! Muhacirler ve Ensâr' arasindadir.

- Bunlara ne güç yeter, ne takat. Vallahi ey Ebu Fadl, senin kardesin oglunun mülkü kısa zamanda büyüms.

- Ey Ebu Süfyan, o peygamberliktir.

- Öyle ise ne mutlu!

- Sen , derhal kavmine git."

Ebu Süfyan da kavmine gitti. Olanca sesiyle onlara söyle bagirdi:

- Ey Kureys toplulugu! Iste Muhammed! Sizin karsisinda duramayacaginiz bir kuvvetle üzerinize gelmistir. Kim Ebu Süfyan'in evine girirse

güvendedir.

Bunun üzerine Hind binti Utbe kalkip onun yanma gitti. Biyiklerini tutup söyle dedi:

- Su yag tulumu ve et yiginini öldürün. Bunun üzerine Ebu Süfyan:
- Yaziklar olsun size! dedi. Sakin bu kadin sizi aldatmasin. Çünkü Muhammed, güç yetiremeyeceginiz bir kuvvet ile üzerinize gelmistir. Artik kim Ebu Süfyan'm evine girerse güvendedir.

Dediler ki:

- Allah seni kahretsin. Senin evin bize ne fayda saglayacak? Ebu Süfyan yine dedi ki:
- Kim kapisini kilitlerse güvendedir. Kim Mescid-i Harama girerse güvendedir.

Bunun üzerine Mekkeliler, kendi evlerine ve Mescid-i Haram'a dagilip gittiler.

Urve ve Zübeyr dedi ki: Rasûlullah (s.a.v.), Ebu Süfyan'in yanma vardiginda Ebu Süfyan ona söyle dedi:

- Tanimadigim birçok yüzler görüyorum. Bu yüzler bana çok görünüyor?

Rasûlullah (s.a.v.), ona söyle cevap verdi:

- Bunu sen ve kavmin yaptiniz. Siz beni yalanladiginizda bunlar beni tasdik ettiler. Siz beni yurdumdan çıkardiginizda bunlar bana yardım ettiler.

Ebu Süfyan, daha sonra Sa'd b. Ubade'nin -yanina ugradiginda onun söylediği: "Bugün kahramanlik günüdür. Bugün haramların helal sayıldığı gündür."- sözünü Rasûlullah'a sikayet etti. Rasûlullah da: "Sa'd yalan söylemiş, aksine bugün Allah'ın Ka'be'yi tazim ettiği ve Ka'be'ye örtü giydirildiği gündür." dedi.

Urve dedi ki: Abbas'm yanında kaldigi gecenin sabahinda Ebu Süfyan, insanların namaz hazirligina basladiklarini, taharet için etrafa dagildiklarini görünce korktu ve Abbas'a: "Bunlara ne oluyor?" diye sordu. Abbas da ona: "Onlar ezani isittiler. Namaz için yerlerinden çıkıp etrafa yayiliyorlar." diye cevap verdi. Namaz vakti geldiginde Müslümanların Rasûlullah'la birlikte rükûa, Rasûluüah'la birlikte sucuda vardiklarini görünce: "Ey Abbas, Muhammed bunlara ne emrediyorsa mutlaka yapıyorlar." diye sordu. Abbas da söyle cevap verdi:

- Evet, vallahi eger yemeyi ve içmeyi birakmalarini emretse bile yine emrine itaat ederler.

Musa b. Ukbe, Zührî'nin söyle dedigini rivayet etmistir: Rasûlullah (s.a.v.), abdest aldiginda ashab abdest suyu, daha yere dökülmeden onlar

avuçlariyla aliyorlardi. Bunu gören Ebu Süfyan söyle dedi: "Ey Abbas, bu gece gördüğüm manzaralari, ne Kasra'nin saltanatinda, ne de Kayser'in saltanatinda gördüm."

Hanz el-Beyhakî, Ibn Abbas'm söyle dedigini rivayet etmistir: Abbas, Ebu Süfyan'i Rasûlullah (s.a.v.)'m yanma getirdi. O, daha sabah olmadan geceleyin Rasûlullah'm huzurunda Müslüman oldu. Rasûlullah ona: "Ebu Süfyan'in evine giren güvendedir." deyince Ebu Süfyan: "Evim ne kadar adami içine alabilir ki?" demis, bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.): "Ka'be'ye giren güvendedir." demisti. Yine Ebu Süfyan: "Ka'be, içine ne kadar adami alabilir ki?" demis, buna cevaben Rasûlullah: "Mescid-i Haram'a giren güvendedir." demisti. Yine Ebu Süfyan: "Mescid-i Haram, içine ne kadar adam alabilir ki?" diye konusunca, Rasûlullah, buna da su cevabi vermisti: "Kapisini üzerine kilitleyen kimse güvendedir." Bu defa da Ebu Süfyan: "Iste bu genistir." demisti.

Buharî, Ubeyd b. Ismail tariki ile söyle rivayet etti: Rasûlullah (s.a.v.), Mekke fethi senesinde Medine'den çikip yola koyuldugunda onun yola çıktigi haberi Kureyslilere ulasmisti. Bunun üzerine Ebu Süfyan b. Harb, Hakim b. Hizam ve Büdeyl b. Verka, Rasûlullah hakkındaki' haberleri arastirmak üzere Mekke disina çıktilar. Yola revan oldular. Nihayet Merrü'z-Zehran'a geldiler. Orada "arefe atesleri" gibi ateslerle karsilastilar. Ebu Süfyan:

- Bu da ne? Arefe ateslerine benziyor, dedi. Büdeyl b. Verka:
- Bunlar Beni Amr'in atesleridir, dedi. Ebu Süfyan:
- Beni Amr kabilesi bu kadar çok atesi yakamayacak kadar azdir, dedi. Rasûlullah (s.a.v.)'m bekçilerinden bazilari onlari görüp yakaladilar. Rasûlullah (s.a.v.)'m huzuruna getirdiler. Orada Ebu Süfyan Müslüman oldu.

Biraz daha yürüdükten sonra Rasûlullah (s.a.v.), Abbas'a söyle emir verdi;

- Ey Abbas! Ebu Süfyan'i dagin burnunun yanindaki geçitte beklet ki Müslümanlari görsün.

Abbas da onu götürüp orada bekletti. Kabileler, Rasûlullah (s.a.v) ile birlikte oradan kita kita geçiyorlardi. Ebu Süfyan da onlara bakiyordu. Bir kita geçince, Ebu Süfyan:

- Ey Abbas, bunlar kimlerdir? diye sordu. Abbas:
- Bunlar Gifarîlerdir, dedi. Ebu Süfyan:
- Ben Gifarîlere ne yapmisim ki, dedi.

Sonra Cüheyneliler geçti. Yine ayni seyleri sordu. Sonra Sa'd b. Hüzeym kabilesi geçti. Onlar hakkında da ayni seyleri sordu. Sonra Süleym kabilesi

geçti. Onlar hakkında da aynı seyleri sordu. Derken bir kita daha geçti ki, onların mislini görmemisti. Bunlar kimlerdir? diye sorunca Abbas:

- Bunlar Ensâr'dır. Baslarında bayraktar olarak da Sa'd b. Ubade vardır, dedi.

Sa'd b. Ubade dedi ki:

- Ey Ebu Süfyan! Bugün kahramanlık günüdür. Bugün Ka'be'nin haramlığı hiçe sayılacaktır!

Ebu Süfyan:

- Ey Abbas, ne mutlu ki bugün namus ve gayret günüdür.

Sonra bir kita daha geçti ki bu, diğer kitalardan çok daha az sayıda insandan mütesekkildi. Aralarında Rasûlullah (s.a.v.) ile ashabi vardı. Rasûlullah'm sancagi, Zübeyr b. Avvam'in elinde idi. Rasûlullah, Ebu Süfyan'm önünden geçerken Ebu Süfyan ona söyle sordu:

- Sa'd b. Ubade'nin ne dedigini duydun mu?

- Ne dedi?

- Söyle ve söyle dedi.

- Sa'd yalan söylemiştir. Aksine bugün, Allah'in Ka'be'yi tazim edeceği ve Ka'be'ye örtü giydirileceği gündür."

Rasûlullah (s.a.v.), sancagının Hacun'a dikilmesini emretti.

Urve dedi ki; Nafi b. Cübeyr b. Mutim bana su haberi verdi: Ab-bas'm, Zübeyr b. Avvam'a söyle dedigini isittim: Rasûlullah (s.a.v.), sancagının suraya dikilmesini mi emretti? Zübeyr, evet, diye cevap verdi.

Nafi b. Cübeyr b. Mut'im dedi ki: "Rasûlullah (s.a.v.), Halid b. Velid'e; Mekke'nin üst tarafından Keda'dan şehire girmesini emretti. Rasûlullah (s.a.v.)'in kendisi de Keda'dan şehir içine girdi. O gün Halid b. Velid'in süvarilerinden Hübeys b. Es'ar ile Kürz b. Cabir el-Fih-rî adında iki kişi öldürüldü."

Ebu Davud, Osman b. Ebi Seybe kanalı ile İbn Abbas'm söyle dedigini rivayet etmiştir: "Mekke fethi senesinde Merrü'z-Zehran'da iken Abbas b. Abdülmuttalib, Ebu Süfyan b. Harb'i Rasûlullah'a götürdü ve Ebu Süfyan orada Müslüman oldu. Abbas, Rasûlullah'a söyle dedi:

- Ya Rasûlallah! Doğrusu Ebu Süfyan, iftihadan hoslanan bir adamdır. Ona bir paye versen iyi olmaz mı?

Rasûlullah (s.a.v.), su cevabi verdi: Evet, Ebu Süfyan'in evine giren güvendedir. Kapisini kilitleyen kimse güvendedir." [6]

Rasûlullah (S.A.V.)'In Mekke'ye Girisi

Buharî ve Müslim'in sahihlerinde açık bir şekilde belirtilmiş olduğuna göre Enes (r.a.) söyle demistir:

"Rasûlullah (s.a.v.), basında migferi olduğu halde Mekke'ye girdi. Migferini basından çıkardığında adamin biri yanına gelip söyle dedi:

- Ibn Hatal, Ka'be'nin örtüsü altına gizlenmiş. Rasûlullah:

- Onu öldürün, dedi."

Malik dedi ki: Allah bilir ya gördüğümüz kadariyla Mekke'ye girerken Rasûlullah (s.a.v.) ihramh degildi.

Imam Ahmed b. Hanbel, Affan ve Hammad kanalı ile Cabir'in söyle dedigini rivayet etmistir: "Rasûlullah (s.a.v.), Mekke fethi gününde şehire girerken basında siyah bir sarık vardı."

Müslim, Kuteybe ve Yahya b. Yahya kanalı ile Cabir'in söyle dedigini rivayet etmistir:

"Rasûlullah (s.a.v.), Mekke'ye girerken ihramsiz idi. Basında ise siyah bir sarık vardı."

Müslim, Ebu Üsâme hadisinden Müsavir el-Verrak kanalı ile Amr b. Hureys'in söyle dedigini rivayet etmistir:

"Rasûlullah (s.a.v.)'i, Mekke'yi fetih gününde basında ateş yanığı renginde bir sarık varken görür gibi idim. Sarığının ucunu da omuzlarının arasına sarkıtmışti."

Dört Sünen sahibi, Cabir'in söyle dedigini rivayet etmişlerdir:

"Mekkeye girdiği günde Rasûlullah (s.a.v.)'in sancığı beyaz renkte idi."

Ibn İshak, Abdullah b. Ebi Bekr kanalı ile Hz. Aise'nin söyle dedigini rivayet etmistir: "Mekke fethi gününde Rasûlullah (s.a.v.)'m sancığı beyaz renkli idi. Bayrağı da siyah renkli olup Ukab adını tasimakta idi ve yünden yapılmış olup erkek resimlerinin bulunduğu bir parçadan yapılmışti."

Buharî, Ebu'l-Velid kanalı ile Abdullah b. Kurra'mn söyle dedigini rivayet etmistir:

"Duydum ki Abdullah b. Mugaffel söyle diyor: Rasûlullah (s.a.v.)'i Mekke fethi gününde devesinin üzerinde gördüm. Sesini dalgalandırarak Fetih süresini okuyordu. Söyle dedi: Eger insanlar etrafına toplanmasalardı, ben de onun gibi dalgalandırarak okurdum."

Muhammed b. İshak, Abdullah b. Ebi Bekr'in kendisine söyle dedigini rivayet etmistir: "Rasûlullah (s.a.v.), Zî Tuva'ya vardığı zaman bineği üzerinde kırmızı Yemen kumasından bir parçayı basına sardı. Rasûlullah (s.a.v.), Allah'ın kendisine ikram ettiği fethi gördüğü zaman Allah'a tevazu için basını indiriyordu. Öyle ki, nerede ise sakalı bineğinin sırtına değecek

vaziyete geliyordu."

Hafiz el-Beyhakî, Ebu Abdullah el-Hafiz kanali ile Enes (r.a.)'in söyle dedigini rivayet etmistir:

"Mekke fethi gününde Rasûlullah (s.a.v.), sehre girerken -husu-undan dolayı- çenesi nerede ise bineginin sirtina degecek vaziyette idi."

Hafiz el-Beyhakî, Ibn Mesud'un söyle dedigini rivayet etmistir: Adamin biri, Mekke fethi gününde gelip Rasûlullah (s.a.v.)'la konustu ve titremeye basladi. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.), ona söyle dedi:

"Sakin ol bakalim, ben, Kureys'ten bir kadinin ogluyum. O, kurutulmus et yerdî."

Rasûlullah (s.a.v.)'m bu kadar büyük bir ordu ile Mekke'ye girisinde göstermis oldugu tevazu, Israilogullarinin beyinsizlerinin dayandiklari tevazua benzemez. Çünkü onlar, Kudüs'e rükû halinde "Ya Rab, günahlarimizi dösür." anlamina gelen "Hitta" kelimesini telaffuz ederek girmekle emrolunduklari halde onlar kiçlari üstü sürünerek "Hitta" yerine "Hmtatun fi sâretin" diyerek girmislerdi.

Buharî, Kasim b. Harice kanali ile Hz. Aise'nin söyle dedigini rivayet etmistir:

"Rasûlullah (s.a.v.), fetih senesinde Mekke'ye Kedad denilen üst taraftan girmisti. Ebu Üsame ile Vehb de ona tabi olarak Keda'dan sehre girmislerdi." Burada Keda ile Kuda'yi karistirmamak gerekir. Keda, Mekke'nin üst tarafindaki bir mevkidir. Meshur ve münasip olan da budur.

Önceki sayfalarda da anlatildigi gibi Rasûlullah (s.a.v.), Halid b. Velid'e Mekke'nin üst taraflarindan sehre girme emri vermisti. Kendisi de Mekke'nin alt tarafinda Kuda mevkiinden sehre girmisti. Dogrusunu Allah bilir.

Beyhakî, Ebu'l-Hüseyin b. Abdan kanali ile Ibn Ömer'in söyle dedigini rivayet etmistir:

"Fetih senesinde Rasûlullah (s.a.v.), Mekke'ye girerken kadinlari atlari yüzlerini tokatladiklari gör müs ve Ebu Bekir'e bakip gülümseyerek söyle demisti: "Ey Ebu Bekir, Hassan nasil söylemisti?"

Bunun üzerine Ebu Bekir de ona su siiri söylemisti:

"Ey kizcagizim. Ben yoksun kaldim. Eger Keda'in iki omuzu arasinda tozu savururlarsa,

Egerli, hörgüçlerle çekisip kadinlari bas örtüleriyle onlari tokatlarlar."

Rasûlullah (s.a.v.) buyurdu ki: "Atlari Hassanin dedigi yerden se-hire sokun."

Muhammed b. Ishak, Yahya b. Abbad b. Abdullah b. Zübeyr tariki ile Esmâ binti Ebî Bekr'in söyle dedigini rivayet etmistir:

"Rasûlullah (s.a.v.), Zî Tuva'da durdugu zaman Ebu Kuhafe, çocuklarından en küçük olan bir kizma dedi ki:

- Ey kizcagizim! Beni Ebu Kubeys daginin üzerine çıkar.

Ebu Kuhafe'nin gözleri görmüyordu. Küçük kizi onu Ebu Kubeys dagina çıkardi. Sonra kizma söyle sordu:

- Ey kizcagizim! Ne görüyorsun?

- Toplu bir kararti görüyorum.

- Iste onlar atlilardir.

- Bir adami da görüyorum. O karartinin önünde ileri geri kosuyor.

- Ey kizcagizim! Iste o askeri düzene sokan, saf haline getiren kimsedir. Atlılara emir veren ve onlari ileri getiren sahibistir.

- Vallahi kararti dagildi.

- Demek atlilar savuldu. O halde beni hemen evime götür.

- Ben de onu indirdim. O evine ulasmadan önce atlilar onunla karsilastilar.

Esmâ dedi ki: Kizin boynunda gümûsten bir gerdanlik vardi. Bir adam o kizla karsilasti ve gerdanligi boynundan koparip aldı. Rasûlullah (s.a.v.), Mekke'ye girdiginde mescide geldi. Ebu Bekir, babasinin koluna girerek mescide getirdi. Rasûlullah (s.a.v.), onu görünce söyle dedi:

- ihtiyari evinde biraksaydm ya, yanma ben giderdim.

- Ya Rasûlallah, sen onun yanma gidecegine onun senin yanma gelmesi daha uygundur.

Esmâ dedi ki: Onu önüne oturttu. Sonra gögsünü sivazladi. Daha sonra: "Müslüman ol" dedi. O da Müslüman oldu.

Esmâ dedi ki:

Ebu Bekir oraya, onun yanma girdi. Sanla onun basi, segame denilen bir dag bitkisi gibi bembeyazdi. Rasûlullah (s.a.v.) söyle dedi:

- Onun bu saçlarinin rengini degistiriniz.

Sonra Ebu Bekir kalkti ve kiz kardesinin elinden tutup söyle dedi:

- Allah ve Islâm askina duyuruyorum, kiz kardesimin gerdanhgini bulan getirsin.

Hiç kimse onun bu çağrisma cevap vermedi. Ebu Bekir söyle dedi:

- Kardescigim, gerdanligini hayrina say. Vallahi bugün halk içinde emanete riayet azdir.

Ebu Bekir, Özellikle o günü kasdetmisti. Çünkü o gün asker sayisi hayli çoktu. Kimsenin kimseye dönüp baktigi yoktu. Ayrica insanlar her tarafa yayilmislardi. Belki de gerdanligi alan kisi, harbi bir kimseden aldigini sanmisti. Dogrusunu Allah bilir."

Hafiz el-Beyhakî, Abdullah el-Hafiz kanali ile Cabir'in söyle dedigini rivayet etmistir: Ömer b. Hattab, Ebu Kuhafe'nin elinden tutup Hz. Peygamber (s.a.v.)'in yanina getirdi. Onu Peygamber (s.a.v.)'in yaninda durdurdugunda Peygamber (s.a.v.) söyle buyurdu:

"Saçinin rengini degistirin. Ancak siyaha da yaklastirmayin."

Ibn Vehb, Ömer b. Muhammed kanali ile Zeyd b. Eslem'in söyle dedigini rivayet etmistir: Rasûlullah (s.a.v.), babasinin Islâm'a girmesinden dolayi Ebu Bekir'i tebrik etti.

Ibn Ishak, Abdullah b. Ebi Necih'in söyle dedigini rivayet etmistir: Rasûlullah (s.a.v.), askerlerini Zi Tuva'da kisimlara ayirdigi zaman Zübeyr b. Avvam'a, bazi insanlarla birlikte Keda tarafından Mekke'ye girmesini emretti. Zübeyr, ordunun sol cenahinda idi. Rasûlullah, Sa'd b. Ubade'ye, bazi kimselerle birlikte Kudey tarafından Mekke'ye girmesini emretti.

Ibn Ishak dedi ki: Bazi ilim ehlinin iddiasina göre Sa'd, Mekke dahiline yöneldigi zaman: "Bugün kahramanlik günüdür. Bugün hürmetin hiçe sayilacagi gündür." dedi. Adamin biri de, onun bu sözünü isitti (Ibn Hisam'm ifadesine göre onun bu konusmasini isiten Ömer b. Hattab idi.) ve gidip Rasûlullah'a söyle dedi:

- Ya Rasûlallah! Sa'd b. Ubade'nin dedigini isittin mi? Onun bu sekilde Kureys'i bastiracagina inanmiyoruz.

Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.), Ali'ye su buyrugu verdi:

- Ona yetis ve bayragi elinden al. Bayragi Mekke'ye sokacak olan kisi sen ol.

Ben derim ki: Muhammed b. Ishak'tan baskasinin anlattigina göre Ebu Süfyan, Rasûlullah'a gidip Sa'd b. Ubade'nin yukaridaki sözünü sikayet kabilinden nakletti. Ebu Süfyan, Sa'd b. Ubade'nin yanindan geçerken Sa'd: "Bugün kahramanlik günüdür. Bugün Ka'be'nin hürmeti hiçe sayilacak gündür." demisti. Ebu Süfyan da gidip onun bu sözünü Rasûlullah'a ilette. Rasûlullah (s.a.v.) ise söyle buyurdu:

- Aksine bugün, Ka'be'nin tazim görecegi gündür.

Böyle dedikten sonra Ensâr'm bayraginin Sa'd b. Ubade'den alınmasini emretti. Denildigine göre bayrak, Sa'd'm oğlu Kays'a verildi. Musa b. Ukbe'nin, Zührî'den naklettigine göre bayrak, Zübeyr b. Avvam'a verilmistir. Dogrusunu Allah bilir.

Hafiz Ibn Asakir, Cabir b. Abdullah'in söyle dedigini rivayet etmistir: "Mekke fethi gününde RasûluUah (s.a.v.), bayragi Sa'd b. Uba-de'ye verdi. Sa'd bayragi sallayarak: "Bugün kahramanlık günüdür. Bugün hürmetlerin hiçe sayilacagi gündür." dedi. Onun böyle demesi Rureyslilerin agrina gitti ve onlari rencide etti. Kadının biri, Rasûlul-lah (s.a.v.)'in yoluna çıkıp su siirle ona tarizde bulundu:

"Ey hidayet peygamberi! Kureys kabilesi -siginma vakti olmayan bir zamanda- sana sigindi.

Yeryüzünün genişliği onlara dar gelip de semanin ilâhi, onlara düşman olduğu bir hengamede sana sigindilar.

Kemerin halkalari birlesip de bogazlarini siktigi ve meshur felaketle karsilastiklarinda sana sigindilar.

Dogrusu Sa'd, Hacun ve Batha ehlinin belini kirmak istiyor.

O Hazreçlidir. Eger gücü yetecek olursa öfkesinden dolayı bize kartallari ve köpekleri salar.

Onu bu hareketinden alikoy. O kara arslandır. Arslan ise, dilini kana daldirmaktan vazgeçmez.

Eger bayragi eline alip da ey bayrak koruyuculari, ey bayrak sahipleri diye imleyecek olursa,

Kureysliler, Batha'da bir avuç yerde cariyelerin avuçlarına düşerler.

O geçip giden bir adamdır ki, görüşü kendisinedir. Sagirdir, tipki sagir yılan gibi."

RasûluUah (s.a.v.), kadının bu siirini isittiginde kalbine sefkat ve merhamet duygulari geldi. Bayragin Sa'd b. Ubade'den alinip, oglu Kays b. Sa'd'a verilmesini emretti.

Rivayet olunduguna göre Hz. Peygamber (s.a.v.), Sa'd'i mahcub etmemek istemisti. Çünkü Sa'd ona ragbet etmis, ondan meded dilemisti. Bu yüzden Sa'd'i kizdirmamak istemisti. Bayragi ondan alip ogluna vermisti."

Ibn Ishak, Ibn Ebi Necih'in hadisinde söyle dedigini rivayet etmistir: "RasûluUah (s.a.v.), Halid b. Velid'e emretti. O da bazi insanlarla birlikte Mekke'nin alt yaninda Layftan sehre girdi. Halid sag cenahin basinda idi. Orada Eslem, Süleym, Gifar, Müzeyne, Cüheyne ve Arap kabilelerinden bazilari vardi. Ebu Ubeyde b. Cerrah da Müslümanlardan bir saf adamla birlikte geldi. RasûluUah (s.a.v.)'in önü sıra Mekke'ye akin ediyorlardi. RasûluUah (s.a.v.) da Ezahir mintikasindan sehre geldi. Nihayet Mekke'nin üst tarafina indi. Orada onun için bir çadir kuruldu."

Buharî, Ali b. Hüseyin kanali ile Üsame b. Zeyd'in fetih zamaninda söyle

dedigini rivayet etmistir:

- Ya Rasûlallah, yarin nereye inersin?
- Akil bizim için inilecek bir ev mi birakmis ki?

Ama kafir kisi mümine, muinin kisi de kafiye mirasçi olmaz.

Buharî, daha sonra Ebu'l-Yeman tariki ile Ebu Hüreyre'den rivayet etti ki, Hz. Peygamber (s.a.v.) söyle buyurmudur:

"Insaallah Allah fethi nasib ederse, menzilimiz Hayf mevkiidir. Çünkü orada küfür üzere yeminlesmislerdi."

Imam Ahmed b. Hanbel, Yunus ve Ibrahim kanali ile Ebu Hüreyre'den rivayet etti ki, RasûluUah (s.a.v.) söyle buyurmudur:

"Insaallah yarin menzilimiz Beni Kinane'nin Hayf mmtikasidir. Çünkü onlar, küfür üzerine orada yeminlesmislerdi."

Ibn Ishak, Abdullah b, Ebi Bekr'in söyle dedigini rivayet etmistir:

Safvan b. Ümeyye, Iktime b. Ebi Cehil ve Süheyl b. Amr, savasmak için bir grub askeri Handeme'de toplamislardi. Beni Bekr'in kardesi Himas b. Kays b. Halid de RasûluUah (s.a.v.)'m girmesinden önce silah hazirliyordu. Karisi ona söyle dedi:

- Gördüğüm bu seyi ne için hazirliyorsun?
- Muhammed ve ashabi için.
- Vallahi Muhammed ve ashabin mukavemet edecek birsey görmüyorum.
- Vallahi ben umuyorum ki, onlardan birini sana hizmetçi kilarim.

Böyle dedikten sonra su kitayi okudu:

"Eger bugün gelirlerse benim için bir mani yoktur. Iste silah, iste uzun demirli bir mizrak. Ve iki tarafi kesici, çekmesi süratli kiliç."

Sonra bu adam, Handeme'de Safvan, Süheyl ve Iktime ile birlikte hazir bulundu. Halid b. Velid'in arkadaslarindan Müslümanlar, onlarla karsi karsiya geldikleri zaman develerinden inip atlarina binmek suretiyle onlarla savastilar. Kürz b. Cabir Öldürüldü (Bu, Beni Muharib b. Fihri kabilesinden biridir.). Bir de Hübeys b. Halid b. Re-bia b. Asrem vuruldu (Bu da Beni Munkiz kabilesinin müttefiki idi.). Bu ikisi, Halid b. Velid'in askerleri arasinda idiler. Ondan ayrildilar ve onun yolundan baska bir yola koyuldular. Ikisi birlikte öldürüldüler. Kürz, Hübeys'ten önce öldürüldü."

Abdullah b. Ebi Necih ile Abdullah b. Ebi Bekr söyle dediler: Halid'in süvarilerinden Seleme b. Miia el-Cühenî de öldürüldü. Müsrıklarden ise oniki veya onüç kisiye yakin bir insan toplulugu öldürüldü. Sonra hezimete ugradilar. Himas, yenilmis vaziyette çıktı ve evine girdi. Sonra karisina

söyle dedi: Benim üzerime kapiyi kilitle.

Karisi, söylemiş olduğun o vaad nerede? diye sordu. O da su siirle cevap verdi:

"Süphesiz eger sen Handeme gününde hazır bulunsaydın, ki Saf-van ve Ikrima kaçtılar.

Ebu Yezid de direk gibi ayakta dikildi. Ben ise, Müslüman kılıçlarıyla onlarla karsilastim.

O kılıçlar ki, onlar her baldır ve kafa kemiklerini keserler. Bir vurusla ki, baska hiçbir ses isitilmez. Sadece karismalarından dolayi anlasilmayan bir ses isitilir.

Bizim ardimizda onların bir kükremesi ve sesi vardır. Artık kinayarak en ufak bir kelime konuşma."

Ibn Hisam dedi ki: Bu beyitlerin Raas el-Hüzelî'ye ait olduğu rivayet edilir.

Fetih, Hüneyn ve Taif savaşlarında Muhacirlerin parolası: "Ya Beni Abdurrahman" idi. Hazreçlilerin parolası: "Ya Beni Abdillan" idi. Evslilerin parolası: "Ya Beni Ubeydullah" idi.

Taberanî, Ali b. Said er-Razî tariki ile Ibn Abbas'tan rivayet etti ki, Rasûlullah (s.a.v.) söyle buyurmustur:

"Süphesiz Allah, göklerle yeri yarattığı günde bu beldeyi (Mekke'yi) haram kildi. Günes ile ayı kaliba döktüğü günde de bu sehri kaliba döktü. Bu sehrin yerden göge kadar olan hizası ve havası da haramdır. Burası benden önce hiç kimseye helal kilinmamistir. Ve bana da gündüzün sadece bir saatinde helal kilindi. Sonra tekrar eski haline döndü."

Rasûlullah'a denildi ki:

- Iste Halid b. Velid savasiyor! Buna ne buyurursun?

- Ey falan kalk, Halid b. Velid'e git. Ve ona de ki, adam öldürmekten elini çeksin!

Rasûlullah'in kendisine emrettiği adam gidip Halid b. Velid'e söyle dedi:

- Hz. Peygamber (s.a.v.), yapabildiğin kadariyla adam öldürmeni emrediyor!

Halid de yetmiş kişi öldürdü. Baskaları gelip durumu Peygamber (s.a.v.)'e anlattılar. O da Halid'e haber gönderip çağirtti. Yanına gelen Halid'e söyle sordu:

- Adam öldürmekten seni men etmedim mi?

- Falan adam yanıma geldi. Yapabildigim kadariyla adam öldürmemi senin adına bana emretti.

Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.), o adama haber gönderip yanına çağirtti ve ona söyle sordu:

- Adam öldürmemesini Halid'e söylemeni sana emretmedim mi?
- Sen baska sey istedin. Allah ise, baska sey istedi. Allah'in emri senin emrinin üstünde oldu. Bern de olacaklara engel olamadim.

Adamin bu cevabi üzerine Rasûlullah (s.a.v.) sustu ve ona hiç bir karsilik vermedi."

Ibn Ishak dedi ki: Rasûlullah (s.a.v.), Müslüman kumandanlarına, Mekke'ye girmelerini emrettiği zaman onlardan su sözü aldı: Müslümanlar, ancak kendileriyle savasanlarla savasacaklardır.

Isimlerini verdiğim bazi kimseler ise bundan müstesnadir. Bunlar, Ka'be'nin örtüsünün altında bulunsalar bile onlari öldürsünler. Onlardan biri, Beni Amir b. Lüey'in kardesi Abdullah b. Sa'd b. Ebi Serh'dir.

Rasûlullah (s.a.v.), onun öldürülmesini emretti. Çünkü o Islâm'a girdi. Rasûlullah'in vahiy katibi oldu. Sonra müsrik olarak irtidad e-dip Kureyslilerin yanma döndü. Rasûlullah (s.a.v.), Mekke'ye girerken onun kanini mubah kilmisti. Bunu duyan Abdullah, kaçarak Osman b. AfFan'm yanma gitti. Osman, onun süt kardesi idi. Eman almak için Osman onu, Rasûlullah'in yanma getirdiginde Rasûlullah uzun süre sustu. Sonra evet, dedi. Sonra Osman'la birlikte kalkip gittiginde Rasûlullah (s.a.v.), çevresinde bulunanlara söyle dedi: "Hiç mi aranızda akilli bir adam yoktu ki, benim sustugumu gördüğü zaman . kalkip onu öldürseydi?"

Dediler ki:

- Ya Rasûlallah, bunun için bize bir isarete bulunsaydin ya?
- Peygamber, isaretle öldürmez.

Baska bir rivayete göre ise Peygamber Efendimiz söyle demistir: "Bir peygamberin hain bakislarla bakmasi yakisik olmaz."

Ibn Hisam dedi ki: Sonra Abdullah Müslüman oldu ve Islâmiyet'i güzelce yasadi. Ömer de onu bir yere vali olarak atadi. Sonra Osman da onu vali olarak atadi.

Ben derim ki: Abdullah, sabah namazinda secde halinde iken veya namazim tamamladiktan sonra evinde iken vefat etti.

Ibn Ishak dedi ki: Öldürülmesi Rasûlullah tarafından emredilen kisiler arasinda bir de Abdullah b. Hatel vardi. Bu, Beni Teym b. Ga-lib kabilesinden bir adamdi.

Ben derim ki: Onun adi Abdüluzza b. Hatel idi. Muhtemeldir ki; adi böyle idi de sonra Müslüman oldugunda Abdullah adini almistir.

Müslüman olduğunda sadakaları toplaması için Rasûlullah onu görevli olarak gönderdi. Ensar'dan bir adamı da yanına kattı. Yanında, kendisine hizmet eden bir de kölesi vardı. Bir ara ona asiri derecede öfkelenildi ve köleyi öldürdü. Sonra da irtidad edip müsrîk oldu. İki sarkıcı cariyesi vardı. Bunlardan birinin adı Fertena idi. Bu cariyeler, Rasûlullah (s.a.v.)'i ve Müslümanları hicvedici sarkılar okurlardı. Bu sebeple Rasûlullah, onun ve cariyelerinin kanlarını mübah kıldı. Abdullah b. Hatel, Ka'be'nin örtüsüne tutunmuş halde iken öldürüldü. Öldürülmesi isine Ebu Berze el-Eslemî ile Said b. Hureys el-Mahzumî katıldılar. Cariyelerinden biri de öldürüldü. Diğerine ise eman verildi.

Kani mübah kilinanlardan diğer birisi de Hüveyris b. Nukayz b. Vehb b. Abdi Kusay idi. Bu, Mekke'de iken Rasûlullah (s.a.v.)'a eziyet eden kimselerden idi.

Abbas b. Abdülmuttalib, Rasûlullah (s.a.v.)'m kızları Fatima ile Ümmü Külsüm'ü Mekke'den Medine'ye götürmek için bineklerine bindirmisti. Hüveyris b. Nukayz, onların bineklerine arkadan vurdu o da onları yere attı. Kani mübah kilindığı zaman Ali b. Ebi Talib ta-ranndan öldürüldü.

Ibn İshak dedi ki: Kam mübah kilinanlardan biri de Mikyas b. Sübabe veya Hubabe'dir. Rasûlullah (s.a.v.), onun öldürülmesini sırf su sebepten emretti: Ensârî biri, onun kardesini hataen öldürmüştü. O ise kardesi için Ensârî olan o Müslümanı öldürdü ve müsrîk olup Kureys'e döndü. Kavminden olan Nümeyle b. Abdullah da onu öldürdü.

Kam mübah kilinanlar arasında bir de Sare vardı. Bu, Beni Abdülmuttalib'ten birinin cariyesidir. Çünkü bu, Mekke'de iken Rasûlullah (s.a.v.)'a eziyet ederdi.

Ben derim ki: Bazılarından nakledildiğine göre Hatib b. Ebi Bel-taa'nın Mekke'ye gönderdiği mektubun ulaklığını bu kadın yapmisti. Herhalde bu suçundan ötürü affedilmiş veya Mekke'ye kaçmisti ki, sonra kani mübah kilinmisti. Doğrusunu Allah bilir.

Bu kadın kaçmisti. Nihayet onun için Rasûlullah'tan eman istenmiş, o da eman vermisti. Bunun üzerine o, Hz. Ömer'in zamanına kadar yaşamisti. Adamin biri, atıyla onu tepelemiş ve kadın ölmüştü. Süheylî'nin anlattığına göre Fertena da Müslüman olmuştur.

Ibn İshak dedi ki: İkrime b. Ebi Cehil'e gelince o, Yemen'e kaçtı. Karisi Ümmü Hakim binti Haris b. Hisam ise Müslüman oldu. Onun için Rasûlullah'tan eman istedi. Rasûlullah da İkrime'ye eman verdi. Karisi onu aramaya gitti. Nihayet onu bulup Rasûlullah (s.a.v.)'a getirdi ve İkrime Müslüman oldu.

Beyhakî, Mus'ab'ın babası Sa'd'ın şöyle dediğini rivayet etmiştir: Mekke

fethi gününde Rasûlullah (s.a.v.), dört erkek ve iki kadın disinda diger bütün insanlara eman verdi. Istisna ettigi bu kimseler hakkında: "Onlari Ka'be'nin örtüsüne tutunmus olarak bulsaniz bile öldürün." dedi. Haklarinda ölüm fermani çıkarilan bu kimseler sunlardi: Ikrimе b. Ebi Cehil, Abdullah b. Hatel, Mikyas b. Sübabe, Abdullah b. Sa'd b. Ebi Serh.

Abdullah b. Hatel'e gelince o, Ka'be'nin örtüsüne tutunmus vaziyette yakalandi. Said b. Hureys ile Ammar b. Yasir onu öldürmek için kosarak birbirleriyle yaristilar. Daha genç olan Said, Ammar'i geçerek o melunu öldürdü. Mikyas'i ise çarsida insanlar yakalayip öldürdüler. Ikrimе'ye gelince o bir gemiye binip kaçti. Denizde iken bir fir-tmaya yakalandilar. Gemidekiler birbirlerine söyle dediler:

"İhlasli olun. Çünkü taptiginiz ilâhlariniz burada size bir fayda veremez." Ikrimе de söyle dedi: "Vallahi denizde ihlastan baska bir sey bizi kurtaramayacagina göre karada da bizi ihlastan baska bir sey kurtarmayacaktır. Allahim, sana söz veriyorum. Eger beni afiyetle buradan kurtarirsan Muhammed'e gidecek, elimi onun eline koyacak, onu affedici, âlicenâb bir kimse olarak görecegim." Böyle dedi. Sonra gidip Müslüman oldu.

Abdullah b. Sa'd b. Ebi Serh'e gelince o, Osman b. Affan'm yaninda gizlendi. Rasûlullah (s.a.v.), insanlari bey'ata çağirdigi zaman Osman onu getirip Rasûlullah (s.a.v.)'m yaninda durdurdu. Ve: "Ya Rasûlallah, Abdullah'la bey'atles" dedi. Rasûlullah (s.a.v.), basini kaldırıp ona üç kez bakti. Her üçünde de onunla bey'atlesmeye yanasmadi. Üçüncü kezden sonra bey'atlesti. Sonra ashabina dönüp söyle dedi: "İçinizde hiç akilli bir adam yokmuydu ki, bey'atlesmek için elimi ondan uzak tuttugumda kalkip onu Öldürseydi?"

Dediler ki: Ya Rasûlallah, senin gönlünden geçeni nereden bilecektik? Bize bir isarete bulunsaydm ya!

Rasûlullah buyurdu ki: "Peygamber'in hain bakisli olmasi uygun olmaz."

Beyhakî, Enes b. Malik'in söyle dedigini rivayet etmistir: "Mekke'nin fethi gününde Rasûlullah (s.a.v.), dört kisi disinda bütün insanlara eman verdi. Eman vermedigi kisiler sunlardi: Abdüluzzâ b. Hatel, Mikyas b. Sübabe, Abdullah b. Sa'd b. Ebi Serh ve Ümmü Sare.

Abdüluzzâ b. Hatel, Ka'be'nin örtüsüne tutunmus iken öldürüldü. Adamin biri, gördüğü zaman Abdullah b. Ebi Serh'i öldürmeyi adamisti. Abdullah, Osman b. Affan'm süt kardesi idi. Osman, sefaatte bulunmak için onu Rasûlullah'in yanma getirdi. Ensârh adam, onu görünce kilicina sarildi. Sonra geldi, onu Rasûlullah (s.a.v.)'m meclis halkasinda buldu. Tereddüt etti. Rasûlullah'in huzurunda onun üzerine hücum etmeyi uygun görmedi.

Rasûlullah (s.a.v.) da elini Abdullah b. Sa'd'a uzatti. O da kendisiyle bey'atleştirdi. Sonra Ensârî adama:

"Adagını yerine getirmen için seni bekledim." dedi. Adam da şöyle cevap verdi: Ya Rasûlallah, onu sana bağışladım. Ama bana isaretle buluns aydın ya?

Rasûlullah şu cevabı verdi:

- Bir peygamberin (adam öldürmek için) isaretle bulunması yakışık almaz.

Mikyas b. Sübabe'ye gelince; onun kisası, İslâm'a girmesinden sonra Müslüman bir adamı öldürmesi, sonra irtidat etmesi bahsinde anlatılmıştı.

Ümmü Sare'ye gelince o, Kureyslilerden birinin cariyesi idi. Hz. Peygamber (s.a.v.)'in yanına geldi. Yoksulluğunu şikâyet edip birşeyler istedi, muhtaç olduğunu söyledi. Rasûlullah da ona birşeyler verdi. Sonra adamın biri onunla bir mektubu Mekkelilere gönderdi. (Ra-vî burada Hatib b. Ebi Beltaa'nın kisasını anlatmıştır.)"

Muhammed b. İshak, Abdullah b. Ebi Bekir b. Muhammed b. Amr b. Hazmin şöyle dediğini rivâyet etmiştir: Mikyas b. Sübabe'nin kardeşi Hisam, Beni Müstalik gazvesinde öldürüldü.. Müslümanlardan biri onu müsrîk zannederek öldürmüştü. Mikyas da Müslüman olmadığı halde Müslüman gibi görünerek kardeşinin diyetini talep etmek üzere Medine'ye geldi. Diyetini aldıktan sonra kardeşinin katiline saldırdı ve onu öldürüp müsrîk olarak Mekke'ye döndü. Rasûlullah (s.a.v.), Mekke'nin fethi gününde onun kanını mübah kıldığı zaman o, Safa ve Merve arasında iken öldürüldü.

İbn İshak ile Beyhakî, onun kendi kardeş katilini öldürürken söylemiş olduğu şu şiiri nakletmişlerdir:

"Yere dayanarak geceleyen kişi, hilekarların kanını elbiselerine bulayınca rahatladı.

Dalaverecileri öldürmeden önce nefsin keder ve üzüntüsü beni kınıyor ve yataga uzanmayı bana unutturuyordu.

Bu sebeple Fihri öldürdüm. Diyetini de Neccar oğullarının fâri' sahiplerinin üzerine yükledim.

Böylece adagımı yerine getirdim, öcümü aldım ve putlara ilk dönen kişi de ben oldum."

Ben derim ki: Kanları mübah kılman iki sarkici cariye, Mikyas b. Sübabe'ye ait idiler ve Mikyasi Safa ve Merve arasında iken amcası oğlu öldürdü. Bazılarının ifadesine göre Abdullah b. Hatal'i, Zübeyr b. Ayvam (r.a.) öldürmüştür.

Ibn Ishak, Said b. Ebi Hind kanalı ile Ebu Talib'in kızı Ümmü Hani'nin söyle dedigini rivayet etmistir:

"Rasûlullah (s.a.v.), Mekke'nin yukarisina indiginde benim kaynaklarimdan iki kisi kaçip yanima geldiler. Bunlar Beni Mahzum kabilesinden idiler."

Ibn Hisam dedi ki: Bu iki kisi, Haris b. Hisam ile Züheyr b. Ebi Ümeyye b. Mugire idi.

Ibn Ishak dedi ki: O zamanlar Ümmü Hani, Hübeyre b. Ebi Vehb el-Mahzumî'nin zevcesi idi.

Ümmü Hani sözüne devamla söyle diyor:

"Bu arada kardesim Ali b. Ebi Talib benim yanima girdi ve: "Vallahi onlari elbette öldürecegim." dedi. Evimin kapisini onlari üzerlerine kilitledim. Sonra Rasûlullah (s.a.v.)'m yanima, o Mekke'nin yukarisinda iken geldim ve onu büyük bir kabin içerisinde boy abdesti alirken buldum. Kabin içinde hamur artiklari vardi. Kizi Fatima ise onu elbisesi ile perdeliyordu. Guslünü yaptiginda elbisesini aldi ve kusandi. Sonra sekiz rekat kusluk namazi kildi. Namazini tamamlayinca bana döndü ve söyle dedi:

- Ey Ümmü Hani, merhaba, hos geldin. Seni buraya getiren sebep nedir?

Ben de ona o iki adamin ve Ali'nin durumunu anlattim. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.) söyle buyurdu:

- Senin himayene aldigin kimseyi biz de himayemize aldik. Senin eman verdigin kimseye biz de eman verdik. Onlari öldürmeyiz."

Buhari, Ebu'l-Velid tariki ile Ibn Ebi Leyla'nin söyle dedigini rivayet etmistir:

"Ümmü Hani'den baska Rasûlullah (s.a.v.)'m kusluk namazini kildigim gören herhangi bir kimse bize haber vermis degildir. Ümmü Hani, Rasûlullah (s.a.v.)'m Mekke'nin fethi gününde kendi evinde boy abdesti aldigim, sonra sekiz rekat kusluk namazi kildigini söylemistir."

Ümmü Hani dedi ki: "Rasûlullah (s.a.v.)'m o kusluk namazindan daha hafif bir namaz kildigini görmedim. Yalniz yine de o rükû ve sü-cudu tamamlıyordu."

Sahih-i Müslim'de, Âkilin azadlisi Ebu Mürre'nin söyle dedigi rivayet edilmistir: "Ümmü Hani bana dedi ki, Mekke fethi senesinde Beni Mahzum kabilesinden iki adam kaçip yanima gelmisler, o da onlara eman vermisti. Ümmü Hani, bu olayi bana söyle anlatti: "Ali benim yanima geldi. Dedi ki; Ben o iki adami öldürecegim. Ben, Ali'nin böyle dedigini duyunca Mekke'nin üst tarafında bulunan Rasûlullah (s.a.v.)'m yanima gittim. Rasûlullah beni görünce: Merhaba, hos geldin, dedi ve:

- Seni buraya getiren sebep nedir? diye sordu. Ben de su cevabi verdim:

- Ey Allah'in peygamberi! Ben, kayınlarımın iki adama eman verdim. Ali ise onları öldürmek istedi.

- Ey Ümmü Hani! Senin himayene aldığın kimseyi biz de himayemize aldık. Rasûlullah (s.a.v.) böyle dedikten sonra boy abdesti almaya kalktı, Fatima da onu bir örtü ile perdeledi. Gusûlden sonra kalktı, bir elbiseyi alıp büründü. Sonra sekiz rekat kusluk namazı kıldı."

Baska bir rivayette anlatildigina göre Ümmü Hani, gusûl yapmakta iken Rasûlullah (s.a.v.)'in yanına girmis. Fatima da Rasûlullah'i bir örtü ile perdeliyormus. Rasûlullah onu görünce söyle sormus:

- Bu kimdir?

- Ümmü Hani'dir.

- Ümmü Haniye merhaba. Ümmü Hani demis ki:

- Ya Rasûlallah! Anamin oğlu Ali b. Ebi Talib, benim kendilerine eman verdigim iki adami öldürecegini söylüyor. Sen buna ne buyurursun?

- Ey Ümmü Hani! Senin eman verdigin kimseye biz de eman verdik.

Böyle dedikten sonra Rasûlullah (s.a.v.) kalkip sekiz rekat namaz kıldı. Bu da kusluk namazı idi. Alimlerden çoğu zannettiler ki, kilmis olduğu bu namaz, kusluk namazıdır. Diğerleri dediler ki: Bu, fetih namazı idi. Rivayette açıkça anlatildigina göre Rasûlullah, bu namazı kılarken her iki rekatta bir selam veriyormus. Bu da fetih namazının tek selamla sekiz rekat olarak kılınacağını iddia eden Süheylî ve diğerlerinin görüşünü reddeden bir rivayettir. Sa'd b. Ebi Vakkas da Medâin'i fethettiği günde Kisra'nın sarayında sekiz rekat namaz kilmis ve iki rekatta bir selam vermistir. Hamd Allah'adır.

Ibn Ishak, Muhammed b. Cafer b. Zübeyr kanalı ile Safiye binti Seybe'nin söyle dedigini rivayet etmistir:

"Rasûlullah (s.a.v.), Mekke'ye indigi ve halk huzura kavustugu zaman evinden çıktı, Beyt'e geldi. Binek hayvani üzerinde yedi kez tavaf etti. Elindeki ucu eğri bir ağaçla hacet-i esvede istilam ediyordu. Tavafını tamamladigi zaman Osman b. Talha'yi çağırdı ve ondan Ka'be'nin anahtarını aldı. Ka'be onun için açıldı ve oraya girdi. Orada iki ağaç parçasından yapılmis bir güvercin buldu ve onu eliyle kirdi, sonra attı. Sonra Ka'be'nin kapisı önünde durdu. Halk mescitte onun için toplanmisti."

Musa b. Ükbe dedi ki: Bundan sonra Rasûlullah (s.a.v.) iki secde yaptı. Sonra Zemzem kuyusuna gitti. Oraya baktı. Biraz su getirilmesini istedi-, getirilen suyu içti, abdest aldı. İnsanlar onun abdest suyu yere dökülmesin diye kosup suyu avuçluyorlardı. Müsrıklar de bunu hayretle izliyor ve söyle diyorlardı: "Bunun gibi bir hükümdar görmedik ve isitmedik." Bundan sonra

Rasûlullah (s.a.v.), Ka'be'nin bitisiginde aksama dek durdu.

Muhammed b. Ishak dedi ki: İlim ehlerinden biri bana haber verdi ki; Rasûlullah (s.a.v.), Ka'be'nin kapisinin yanında durdu ve söyle dedi: "Allah'tan baska ilâh yoktur. O birdir, ortagi yoktur. Verdigi sözü gerçeklestirdi. Kuluna yardım etti ve düsman birliklerini yalnız basına hezimete ugratti. Bilesiniz ki; babadan ogula intikal eden ve-konusulan her bir övülmüs haslet veya kan veya iddia edilen mal, iste su iki ayagimin altındadır. Ancak Beyt'in sidanesi (hizmetkarligi) ile haccm sikayesi (hacılara yapılan su dagitma hizmeti) bundan müstesnadır.

Bilesiniz ki, kaste benzer hataen öldürme karsiligindaki ceza, kamçı ve degnekle vurmaktır. Siddetli bir diyet vardır. Kirki gebe olmak üzere yüz deve verilir. Ey Kureys toplulugu! Süphesiz Allah, sizden cahiliyetin kibir ve böbürlenmesini ve babalarla övünüp büyüklük taslamayı giderdi. İnsanların hepsi Adem'dendir. Adem ise topraktır."

Rasûlullah (s.a.v.), bu konusmasından sonra su ayet-i kerimeyi okudu:

"Ey insanlar! Doğrusu biz sizi bir erkekle bir disiden yarattık." (el-Hucurât, 13.)

Bu ayeti okuduktan sonra da söyle dedi:

- Ey Kureys toplulugu! Benim size ne yapacağımı sanıyorsunuz? Dediler ki:

- Hayir yaparsın. Sen kerim bir kardessin. Kerim bir kardes oğlusun.

Buyurdu ki:

- Gidiniz, siz artık serbestsiniz.

Sonra Rasûlullah (s.a.v.), mescidte oturdu ve Ali b. Ebi Talib, elinde Ka'be'nin anahtarı olduğu halde ona doğru kalkıp gitti, söyle dedi: Ya Rasûlallah! Sikaye ile birlikte hicabeyi (Ka'be'nin perdedarlı-gini) bize ver.

Rasûlullah (s.a.v.) sordu:

- Osman .b. Talha nerededir?

Bunun üzerine Osman'ı çağıldılar. Rasûlullah (s.a.v.), ona söyle dedi:

- Ey Osman, anahtarını al. Bugün iyilik ve vefa günüdür." İmam Ahmed b. Hanbel, Süfyan kanalı ile İbn Ömer'in söyle dediğini rivayet etmiştir:

"Mekke'nin fethi gününde Rasûlullah (s.a.v.), Ka'be'nin merdiveni üzerinde söyle buyurdu:

"Vadini gerçeklestiren, kuluna yardım eden, düsman ordularını yalnız basına hezimete ugratan Allah'a hamdolsun. Bilesiniz ki, hata en öldürmeye benzer öldürmenin cezası kirbaç veya degnektir. Ayrıca yüz develik diyetdir."

Bir baska defa söyle buyurdu: "Bu tür bir Öldürmenin diyeti, mu-gallaza olup; kırki gebe olmak üzere yüz devedir. Bilesiniz ki, cahili-, yetteki intikamlar ve kan davaları ile iddia edilen mallar, su iki ayagimin altındadır. Yine bilesiniz ki, hacılara su verme vazifesi olan si-kaye ile Ka'be'nin hizmetkarlığı olan sidane görevlerini eskiden olduğu gibi sahiplerinin uhdesinde bıraktım."

Ibn Hisam dedi ki: İlim ehlinden birinin bana anlattığına göre Rasûlullah (s.a.v.), fetih gününde Beyt'e girdi. Orada meleklerin ve baska seylerin resimlerini gördü. İbrahim'in, elinde de fal okları ile fal çekmekte iken yapılmış bir resmini gördü ve söyle dedi:

- Allah onları kahretsin. Büyüklerimizi fal oklarıyla fal çekerken resimlemişler. (İbrahim'in fal oklarıyla ismi ne?)

"İbrahim, Yahudi de, Hristiyan da değildi. Ama doğruya yönelen bir müslimdi. Puta tapanlardan değildi." (Âl-i Wân, 67.)

Böyle dedikten sonra Rasûlullah (s.a.v.), o resimlerin tamamının yok edilmelerini emretti."

İmam Ahmed b. Hanbel, Süleyman kanalı ile Cabir'in söyle dedigini rivayet etmiştir: "Ka'be'de resimler vardı. Rasûlullah (s.a.v.), o resimleri silmesini Ömer b. Hattab'a emretti. O da bir bezi ıslatarak, ıslak bezle resimleri silip yok etti. Ondan sonra Rasûlullah (s.a.v.) içinde resim bulunmayan Ka'be'ye girdi."

Buhari , Ibn Mesud'un söyle dedigini rivayet etmiştir: "Fetih gününde Rasûlullah (s.a.v.) Mekke'ye girdi. O sırada Beyt'in çevresinde 360 put vardı. Elindeki bir ağaç daliyla o putlara vuruyor ve söyle diyordu: "Hak geldi, batil zail oldu. Hak geldi, artık batil ne yeniden baslar, ne de geri gelir."

Beyhakî, İbn İshak kanalı ile Abbas (r.a.)'m söyle dedigini rivayet etmiştir:

"Fetih gününde Rasûlullah (s.a.v.) Mekke'ye girdi. Ka'be'de 300 put vardı. Degnegini eline aldı. Putlara vurdu. Putları birer birer sonuna dek yere düşürdü."

Beyhakî, Süveyd b. Said tariki ile İbn Ömer'in söyle dedigini rivayet etmiştir:

"Rasûlullah (s.a.v.), Mekke'ye girdiğinde orada 360 put gördü. Bu putların her birine degnegiyle isaret ederek söyle dedi: "Hak geldi, batil ortadan kalktı. Zaten batil ortadan kalkmaya mahkumdur." Isaret ettiği putların her biri -degnegi ona ulaşmadan- yere düşüyordu."

Beyhakî, daha sonra söyle demistir: Bu, her ne kadar zayıf bir rivayet ise de bundan önceki bunu teyit etmektedir.

Hanbel b. Ishak, Ebu'r-Rebi kanali ile Ibn Ebza'nın söyle dedigini rivayet etmistir: "Rasûlullah (s.a.v.), Mekke'yi fethettiği zaman saç, basi daginik Habesî bir kadın yüzünü tirmalayip: "Ah ölüm! Ah ölüm!" diyerek geldi. Rasûlullah (s.a.v.): "Bu Naile (putu)'dir. Artık bu beldenizde kendisine tapılma smdan ümidini kesmistir." dedi.

Ibn Hisam, Ibn Sihab kanali ile Ibn Abbas'm söyle dedigini rivayet etmistir: "Rasûlullah (s.a.v.), fetih gününde binegi üzerinde Mekke'ye girdiği zaman binegi üzerinde tavaf yaptı. O esnada Ka'be'nin çevresinde kursunla birbirine bağlanmış putlar vardı. Rasûlullah (s.a.v.), e-lindeki degnekle o putlara isaret ediyor ve: "Hak geldi. Batil ortadan kalktı. Zaten batil ortadan kalkmaya mahkumdur." diyordu. Degnegi ile hangi putun yüzüne isaret ediyorsa, o put mutlaka arkası üzerine arkaya düşüyordu. Hangi putun da ensesine isaret ediyorsa, o put mutlaka yüzüstü düşüyordu. Nihayet o putların tamamı yere düştü."

Temim b. Esed el-Huzaî dedi ki:

"Sevabi veya azabi uman kimseler için putlarda ibretler ve bilgiler vardır."

Sahih-i Müslim'de, Seyban b. Ferruh kanali ile Ebu Hüreyre'nin Mekke fethi hadisinde söyle dediği rivayet edilmistir:

"Rasûlullah (s.a.v.), Ka'be'ye geldi. Hacer-i esvede yanasip istilam etti ve Ka'be'yi tavaf etti. Ka'be'nin yanında müsriklerin tapmakta oldukları bir putun yanına geldi. Elinde, kivrik tarafından tutmuş olduğu bir yay vardı. Putun yanına geldiği zaman gözüne vurup: "Hak geldi, batil ortadan kalktı. Zaten batil ortadan kalkmaya mahkumdur." dedi. Tavanın tamamladığı zaman Safa tepesine gelip tepenin üstüne çıktı, Beyt'i görebilecek kadar yükseldi. Sonra ellerini kaldırıp dilediği şekilde Allah'a hamdedip dua etti."

Buharî, Ishak b. Mansur tariki ile Ibn Abbas'm söyle dedigini rivayet etmistir:

"Rasûlullah (s.a.v.), Mekke'ye geldiğinde içinde putlar bulunan Beyt'e girmek istemedi. Emir verdi. Beyt'in içindeki putlar çıkarıldı. Elleri fal okları bulunan İbrahim ve İsmail peygamberlerin resimleri de çıkarıldı. Söyle dedi: "Allah onları kahretsin. İbrahim ile İsmail'in asla fal açmadıklarını bildikleri halde resimlerini böyle yapmışlar,"

Sonra Beyt'e girip Beyt'in köselerinde tekbir getirdi. Namaz kilmadan dışarı çıktı."

Imam Ahmed b. Hanbel, Abdussamed kanali ile Ibn Abbas'ın söyle dedigini rivayet etmistir:

"Rasûlullah (s.a.v.) Ka'be'ye girdi. Ka'be'nin içinde altı direk vardı. Her direğin yanına gidip dua etti, ama içeride namaz kilmadı."

Imam Ahmed b. Hanbel, Harun b. Maruf tariki ile Ibn Abbas'm söyle dedigini rivayet etmistir:

"RasûluUah (s.a.v.), Beyt'e girdigi zaman içinde Ibrahim ile Meryem'in suretlerini gördü ve söyle dedi:

"Ama onlar isitmemisler mi ki, içinde suret bulunan bir eve melekler girmezler. Iste Ibrahim'in sureti. Onun fal açmakla ilgisi ne?"

Imam Ahmed b. Hanbel, Abdürrezzak kanali ile Ibn Abbas'm söyle dedigini rivayet etmistir:

"RasûluUah (s.a.v.), Beyt'e girdi ve köselerinde dua etti. Sonra çikip iki rekat namaz kildi."

Imam Ahmed b. Hanbel, Ismail tariki ile Ibn Ömer'in söyle dedigini rivayet etmistir:

"RasûluUah (s.a.v.), Beyt'te iki rekat namaz kildi." .

Buharî ve Leys, Abdullah b. Ömer'in söyle dedigini rivayet etmistir:

"RasûluUah (s.a.v.), fetih gününde Mekke'nin üst tarafından sehi-re geldi. Arkasinda Üsâme b. Zeyd, beraberinde Osman b. Talha da vardı. Hâcebe'den geldiler. Nihayet binegini Mescid-i Haram'da çok-türdü. Ka'be'nin anahtarının getirilmesini emretti. Üsâme b. Zeyd, Bilal, Osman b. Talha ile birlikte içeriye girdi. Orada gündüzleyin uzun süre kaldı. Sonra disari çıktı. İnsanlar da kosustular. İçeriye ilk giren, Abdullah b. Ömer oldu. Bilal'i kapi arkasinda ayakta buldu. RasûluUah (s.a.v.)'in nerede namaz kildigini ona sordu. O da, Rasû-lullah'm namaz kildigi yeri ona gösterdi. Abdullah dedi ki: "Kaç rekat namaz kilmis oldugunu ona sormayi unuttum."

Imam Ahmed b. Hanbel, Hüseyim kanali ile Ibn Ömer'in söyle dedigini rivayet etmistir:

"RasûluUah (s.a.v.), beraberinde Fadl b. Abbas, Üsâme b. Zeyd, Osman b. Talha ve Bilal olmak üzere Ka'be'ye girdi. Kapiyi kilitlemesi için Bilal'e emir verdi. Allah'in diledigi müddette orada kaldı. Sonra disari çıktı. Onlardan ilk olarak Bilal ile karsilastim. Ona:

- RasûluUah (s.a.v.) nerede namaz kildi? diye sordum. Oda:

- Iste surada, iki direk arasinda kildi, diye cevap verdi."

Ben derim ki: Sahih-i Buharî'de ve diger hadis kitablannda sabit olduguna göre RasûluUah (s.a.v.), Ka'be'nin içinde, sirti kapiya dönük olarak namaz kilmistir. İki diregi sag yanma, bir diregi sol yanma, üç diregi de arkasina alacak sekilde durmustur. O zaman Ka'be'nin içinde alti direk vardı. Namaz kilarken kendisiyle bati duvari arasinda üç zirahk bir mesafe vardı.

Ibn Hisam dedi ki: İlim ehli birinin bana anlattigina göre RasûluUah

(s.a.v.), fetih senesinde Bilal ile birlikte Ka'be'ye girdi ve ona ezan okumasini emretti. Ebu Süiyan b. Harb, Attab b. Üseyd, Haris b. Hisam da Ka'be'nin avlusunda oturmakta idiler. Attab söyle dedi:

- Allah, babam Üseyd'e ikramda bulundu ki, bu ezan sesini duymadi. Çünkü duyacağı bu seyler onu öikelendirirdi.

Haris b. Hisam da söyle dedi:

- Allah'a yemin ederim ki, Muhammed'in hak yolda oldugunu bilseydim ona tabi olurdu.

Ebu Süiyan ise söyle dedi:

- Ben birsey demem. Eger birsey diyecek olursam sözlerimi su çakil taslari bile Muhammed'e duyurur.

RasûluUah (s.a.v.) çikip yanlarına geldi ve:

- Söylediklerinizi bildim, dedi. Sonra neler söylemiş olduklarını onlara anlatti. Haris ile Attab dediler ki:

- Senin, Allah Rasûlü olduğuna sahadet ederiz. Çünkü konustugumuz sözlerle yanımızdaki kimselerden baska hiç kimse vakif olmadı ki, gelip sana haber verdi, diyelim.

Yunus b. Bükeyr, Cübeyr b. Mut'im ailesinden birinin söyle dedigini rivayet etmistir:

"RasûluUah (s.a.v.), Mekke'ye girdiginde Bilal'e emir verdi. O da Ka'be'nin damina çikip namaz için ezan okudu. Beni Said b. As'tan biri dedi ki:

- Allah, Said'e ikramda bulundu. Su siyahi adamin Ka'be'nin daminda söylediği sözleri isitmeden önce Said'in canım aldı."

Abdürrezzak, Mamer kanali ile Ibn Ebi Müleyke'nin söyle dedigini rivayet etmistir:

"RasûluUah (s.a.v.), Bilal'e emir verdi. O da fetih gününde Ka'be'nin daminda ezan okudu. Kureyslilerden bir adam, Haris b. Hisam'a söyle dedi:

- Su köleye bakmıyor musun, nereye çikmis?

- Birak onu. Eger Allah ondan hoslanmiyorsa, onu mutlaka degistirecektir."

Yunus b. Bükeyr, Urve'nin söyle dedigini rivayet etmistir:

"Fetih senesinde RasûluUah (s.a.v.), Bilal'e emir verdi. O da Ka'be'nin üzerinde -müsrikleri öfkelen-dirmek için- ezan okudu."

Muhammed b. Sa'd, Vakidi'den naklen Ebu îshak'in söyle dedigini rivayet etmistir:

"Mekke fethinden sonra Ebu Süfyan bir yerde oturmakta idi ve kendi kendine söyle dedi: "Muhammed'e karsi bir ordu toplanam mi acaba?" O

kendi kendine böyle konuşmakta iken aniden Rasûlullah (s.a.v.) gelip iki omuzunun arasına vurdu ve: "Eger öyle yaparsan, Allah seni rüsvay eder." dedi. Ebu Süfyan basını kaldırdı, bir de ne görsün. Rasûlullah (s.a.v.), yani basında duruyor. Bunun üzerine şöyle dedi: "Su ana kadar senin peygamber olduğuna inanmamıştım. Ama şimdi peygamber olduğuna kesinlikle inandım."

Beyhakî, İbn Abbas'ın şöyle dedigini rivayet etmiştir: "Ebu Süfyan, Rasûlullah (s.a.v.)'m yürümekte olduğunu ve insanların da onun izlerini takip ederek bastığı yerlere bastıklarını gördü. Kendi kendine: "Su adamla bir daha savassam mı acaba?" dedi. Rasûlullah (s.a.v.) da gelip göğsüne vurdu ve: "Eger böyle yaparsan, Allah da seni rüsvay eder." dedi. Ebu Süfyan da: "Ağızda gevelediğim şeylerden dolayı tevbe ve mağfireti Allah'tan diliyorum." dedi."

Beyhakî, Said b. Müseyyeb'in şöyle dedigini rivayet etmiştir: "Fetih gecesinde insanlar, Mekke'ye girdikleri zaman sabaha dek tekbir ve tehlil getirip Ka'be'yi tavaf ettiler. Ebu Süfyan, karısı Hind'e:

- Bütün bu olanların Allah katından olduğunu kabul ediyor musun? diye sordu.

Hind de:

- Evet, Allah katından oluyor, diye cevap verdi.

Sonra sabahleyin Ebu Süfyan, Rasûlullah (s.a.v.)'m yanına gitti. Rasûlullah: "Hind'e: Bütün bu olanların Allah katından olduğunu kabul ediyor musun? demistin. O da: Evet, Allah katından olduğunu kabul ediyorum, diye cevap vermişti." diye sordu. Ebu Süfyan da bunun üzerine şöyle dedi: "Senin Allah'ın kulu ve elçisi olduğuna şahadet ederim. Kendisinin adı ile yemin edilen Allah'a and içerim ki, benim bu söylediğim sözü Hind'den başka herhangi bir kimse duymamıştı."

Buhari, İshak kanalı ile Mücahid'den rivayet etti ki, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmıştır:

"Şüphesiz Allah, göklerle yeri yarattığı günde Mekke'yi haram kılmıştır. O, kıyamet gününe kadar Allah'ın haram kılması sebebi ile haramdır. Benden önce hiçbir kimseye helal kılınmamıştır. Benden sonra da hiç kimseye helal kılınmaya çaktır. Bana da zamanın ancak bir saatinde helal kılındı. Bu şehrin avı ürkütülmez. Diken çignenmez. Otu koparılmaz. -arayan dışındaki kimseye de- yitimi helal olmaz."

Abbas b. Abdülmuttalib dedi ki: "Ya Rasûlallah, sadece izhir otu müstesna olsun. Çünkü ölüleri defnetmek için ve de evler için o ota ihtiyaç vardır."

Abbas b. Abdülmuttalib'in bu sözü karşısında Rasûlullah sustu. Sonra şöyle

cevap verdi: "Yalnız izhir otu müstesna. O helaldir."

Bu ve buna benzer rivayetler, Mekke'nin siddet yolu ile fethedildiği görüşüne kail olan kimseler için delildir. Önceki sayfalarda da geçtiği gibi Handeme'de vuku bulan hadise de bu görüşte olanlar için delil teskil etmektedir. Orada Müslümanlardan ve müsriklerden yirmiye yakın adam öldürülmüştü. Bu hadisenin delillliği bu hususta zahirdir. Bu, cumhur-u ulemanın mezhebidir.

Safii'den nakledilen meshur görüşe göre Mekke, sulh yolu ile fethedilmiştir. Çünkü oranın ganimetleri mücahidlere taksim edilmemiştir. Ayrıca Peygamber (s.a.v.), fetih gecesinde şöyle demistir:

"Ebu Süriyan'ın evine giren güvendedir. Harem-i Serife giren güvendedir. Kapisini üzerine kilitleyen güvendedir."

Bu meselenin takriri, inşaallah, "Ahkamü'l-Kebir" adlı kitabta verilecektir.

Buhari, Said b. Surahbil kanalı ile Ebu Süreyh el-Huzaî'den rivayet etti ki, o, Mekke'ye heyetler gönderen Amr b. Said'e şöyle demistir: Ey emir, bana izin ver de, Rasûlullah (s.a.v.)'m fetih gününün sabahında söylediği bir sözü sana nakledeyim. O, bu sözü söylerken kulaklarım duydu, kalbim hifzetti. Gözlerim gördü. Söyle ki: Rasûlullah (s.a.v.), Allah'a hamd-ü senada bulunduktan sonra şöyle dedi:

"Dogrusu Allah, Mekke'yi haram kıldı. Onu insanlar haram kilmadı. Allah'a ve ahiret gününe iman eden bir kimsenin orada kan akıtması ve bir ağacı koparıp çignemesi helal olmaz. Eğer bir kimse, Rasûlullah (s.a.v.)'in Mekke'de savasmış olduğunu ileri sürerek Mekke'nin haramlığını helal sayma yolunda bir ruhsat edinirse, ona söyle deyin: Dogrusu Allah, bu hususta Rasûlüne izin verdi. Ama size izin vermedi. Bana da gündüzün sadece bir saati için izin verdi ve haram-lığı tekrar dünkü haramlığı gibi oldu. Şimdi bu söylediklerimi burada hazır bulunanlar, hazır bulunmayanlara teblig etsin."

Ebu Süreyh'e: "Amr sana ne dedi?" diye sorulduğunda o şöyle cevap verdi: "Amr bana dedi ki: Ey Ebu Süreyh, ben bunu senden daha iyi biliyorum. Dogrusu harem, herhangi bir asiye ve katile sığınak olmaz. Cizye vermeyip de kaçan bir kimseyi de korumaz."

Ibn İshak'ın anlattığına göre İbn Esva adındaki bir adam, cahili-ye döneminde İhmerre Be'sen adındaki Huzaali bir adamı öldürdü. Fetih günü geldiğinde Huzaalılar, İbn Esva'ı Mekke'de öldürdüler. Katilin adı Hiras b. Ümeyye idi. Rasûlullah (s.a.v.), bu olay üzerine Huzaalılara şöyle dedi:

"Ey Huzaa topluluğu! Adam öldürmekten elinizi çekin. Eğer öldürmek fayda verecekse, yeterinden çok öldürdünüz. Siz bir adam öldürdünüz ki, onun diyetini mutlaka ben vereceğim."

Ibn İshak, Abdurrahman b. Harmele el-Eslemî kanalı ile Said b. Müseyyeb'in söyle dedigini rivayet etmistir: Rasûlullah (s.a.v.), Hiras b. Ümeyye'nin yaptiklarından haberdar olunca: "Dogrusu Hiras, çok adam öldüren biridir." dedi.

Ibn İshak, Ebu Süreyh el-Huzaî'nin söyle dedigini rivayet etmistir:

"Amr b. Zübeyr, kardesi Abdullah b. Zübeyr ile savasmak üzere Mekke'ye gelince yanına gidip ona söyle dedim:

"Ey adam, biz Mekke fethedildigi zaman Rasûlullah (s.a.v.) ile birlikte idik. Fetih günü sabahleyin Huzaalılar, Hüzeyl kabilesinden bir adama saldırıp onu müsrik oldugu halde öldürdüler. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.) kalkti, hutbe okudu ve söyle dedi:

- Ey insanlar! Süphesiz Allah, gökleri ve yeri yarattigi günden beri Mekke'yi haram kilmistir. Kiyamet gününe kadar da haramlardan bir haramdır. Allah ve ahiret gününe iman eden bir kisi için orada kan dökmek veya bir agaci kesmek helal olmaz. Benden önceki hiçbir kimseye helal olmadı. Benden sonra gelen hiçbir kimseye de helal olmaz. Benim için de sadece iste bu saat helal oldu. Bu da Mekkelilere bir gazab olarak böyle oldu. Dikkat ediniz. Dün gibi, eski haramhgi tekrar yerine gelmistir. Sizden burada hazır bulunan kisi, hazır bulunmayana bunu teblig etsin. Size, Rasûlullah (s.a.v.) Mekke'de savasmistir, diyen kimselere deyin ki:

Süphesiz Allah orayı Rasûlü için helal kilmistir. Sizin için ise helal kilmamistir.

Ey Huzaa toplulugu! Elinizi adam öldürmekten çekiniz. Eger fayda sagladi ise, adam öldürmek çok oldu. Artık yeter. Öyle birini öldürdünüz ki, onun diyetini ödemem gerekir. Iste bu makamimdan sonra kim adam öldürürse onun ailesi, iki yol arasında muhayyerdir. Dilerlerse katilini öldürürler, dilerlerse maktulün diyetini alirlar.

Sonra Rasûlullah (s.a.v.), Huzaahların öldürdüğü o adamin diyetini verdi. Bunun üzerine Amr, Ebu Süreyh'e söyle dedi: Haydi git ey ihtiyar, biz oranin haramligmi senden daha iyi biliriz. Oranin haram-ligi katile, itaat disina çıkana ve cizyeyi vermeyene koruyucu bir siginak olamaz.

Ebu Süreyh de söyle dedi:

- Mekke'nin haramligmdan bahsederken Rasûlullah'in yanında hazır bulunanlardan idim. Sen ise orada hazır degildin. Rasûlullah (s.a.v.) bize, hazır bulunanimizin, hazır bulunmayanimize teblig etmesini emretmistir. Artık sen kendi durumunla basbasasin. Kararini kendin ver."

Ibn Hisam dedi ki: Bana ulasan habere göre Rasûlullah (s.a.v.)'in fetih gününde diyetini ödedigi ilk maktul, Cüneydip b. el-Ekva'dir. Onu, Beni KaT

kabileleri Öldürdü. O da onun diyetini yüz disi deve olarak ödedi.

Imam Ahmed b. Hanbel, Amr b. Suayb'm dedesinin söyle dedigini rivayet etmistir:

"Mekke'nin kapilan Rasûlullah (s.a.v.)'a açilip da fetih müyesser olduğunda o söyle buyurdu:

"Silahtan el çekin. Ancak Huzaahlar, Beni Bekir kabilesi ile savasa devam edebilirler." Huzaahlara, Beni Bekir kabilesi ile savasmaya izin verdi. İkinci namazina kadar bu izin devam etti. Sonra: "Silahtan el çekin." diye emir verdi. Ertesi gün Huzaalılardan bir adam Müzdelife'de Beni Bekir kabilesinden biri ile karsilasti ve onu öldürdü. Rasûlullah (s.a.v.), bu haberi alir almaz kalkip insanlara hitabta bulundu. Ravi diyor ki: Ben onu, sirtini Ka'be'ye dayamis vaziyette gördüm ki söyle dedi:

"Allah'a en fazla düşman olan kimse, Harem'de adam öldüren kimsedir. Veya katilinden baskasini öldüren kimsedir veya cahiliye intikami sebebiyle öldüren kimsedir."

Bu, gerçekten garib bir rivayettir. Sünen ehli âlimler, bu hadisin bir kismini rivayet etmislerdir. Ama bu hadiste Rasûlullah (s.a.v.)'m fetih günü ikinci namazina kadar Huzaahlara Beni Bekir kabilesinden öç almalari için savasma ruhsatini verdigine dair olan kismini, ben sadece bu hadiste görmüşümdür. Eger sahih ise bu, herhalde Huzaahların Vetir gecesinde Beni Bekir kabilesinden aldıkları darbenin öcünü almalari için^özel bir müsaade nevindendir. Dogrusunu Allah bilir.

Imam Ahmed b. Hanbel, Yahya b. Said kanali ile Haris b. Malik b. Bersa el-Huzaî'nin söyle dedigini rivayet etmistir:

Mekke fethi gününde Rasûlullah (s.a.v.)'m söyle dedigini isittim: "Bugünden sonra kiyamet gününe dek artik bu şehirde savasilmaz."

Sahih-i Müslim'de, Muti b. Esved el-Adevî'nin söyle dedigi rivayet edilmistir: Rasûlullah (s.a.v.), Mekke'nin fethi gününde söyle buyurdu:

"Hiçbir Kureysli, bugünden sonra kiyamet gününe kadar savas hali disinda öldürölmesin."

Ibn Hisam dedi ki: Bana ulasan habere göre Rasûlullah (s.a.v.), Mekke'yi fethettigi zaman oraya girdi ve Safa tepesine çikip dua etmeye basladi. Ensâr da onun etrafini kusatmisti. Kendi aralarinda söyle dediler: Acaba Rasûlullah (s.a.v.), Allah onun yerini ve beldesini kendisine fethedince orada kalir mi?

Rasûlullah (s.a.v.), duasini tamamlayinca söyle dedi:

- Ne diyorsunuz? Onlar da:

- Birsey degil ya Rasûlallah, dediler.

Çok geçmeden ona haber verdiler. Peygamber (s.a.v.) ise söyle dedi:

- Allah saklasin! Hayatim sizin hayatinizla beraber olacak, ölümüm sizin ölümünüzle beraber olacaktır.

Ibn Hisam'm bu talikini, Imam Ahmed b. Hanbel "Müsned"inde su senede dayandırarak söyle demistir:

"Behz ve Hasim bize haber verip söyle dediler: Süleyman b. Mugi-re, Sabit kanali ile Abdullah b. Rebah'in söyle dedigini rivayet etti: Muaviye'nin yanina bir heyet geldi. Ben de aralarinda idim. Ebu Hü-reyre de bizimle beraberdi. Aylardan ramazan idi. Yemek yapip birbirimizi yemege davet ediyorduk. Ebu Hüreyre, bizi yük esyalarinin bulunduğu yere sıkça davet edip çağırırdı. Dedim ki: Ben de yemek yapsam ve onlari yüklerimin bulunduğu yere davet etsem.

Adamlarima emir verdim, yemek yapılmasını söyledim. Yemek yapıldı. Aksamleyin Ebu Hüreyre ile karsilastim. Ona: Ey Ebu Hüreyre, bu gece bizim yanımıza davetlisin, dedim. O da: Sen benden tez davrandın, beni geçtin, dedi. Ben de: Evet, ben onlari davet ettim, onlar su anda benim yanımdadırlar, dedim.

Ebu Hüreyre dedi ki: Ey Ensâr toplulugu! Sizin hadislerden birini size öğreteyim mi?

Böyle dedikten sonra Mekke'nin fethini anlatti ve söyle dedi: Ra-sûlullah (s.a.v.) gelip Mekke'ye girdi. Zübeyr'i ordunun iki cenahından birinin basına koyup gönderdi. Halid'i de diğer cenahın basında Mekke'ye gönderdi. Ebu Ubeyde'yi köprü basına gönderdi. Onlar vadinin iç kısmını tuttular. Rasûlullah (s.a.v.) da kendi birliği arasında idi. Kureysliler, yığınlarını toplamışlardı ve söyle demislerdi: Sunla-rin önüne gidelim. Eger onların birseyi varsa, onlarla beraber oluruz. Eger isabet almışlarsa istediklerini kendilerine veririz.

Ebu Hüreyre dedi ki: Rasûlullah (s.a.v.) bakti ve beni gördü. Sonra söyle dedi:

- Ey Ebu Hüreyre!

- Buyur ya Rasûlallah.

- Benim için Ensâr'a seslen. Yanıma Ensâr'dan baskası gelmesin. Ben de gidip Ensâr'a seslendim. Onlar gelip Rasûlullah (s.a.v.)'m

etrafını kusattılar. Rasûlullah (s.a.v.) söyle dedi:

- Su Kureyslilerin topluluğunu ve tebaalarını görüyor musunuz? Böyle dedikten sonra iki elini üstüste koyup söyle buyurdu: "Beni Safa'ya

ulastinnncaya kadar onlari kökten biçin."

Ebu Hüreyre dedi ki: "Biz de ileri atildik. Bizden hiç kimse istemiyordu ki; onlardan diledigi kadar öldürmesin. Diledigimiz kadar adam öldürmek istiyorduk. Onlardan da karsimiza çıkmak isteyen kimse yoktu."

Ebu Süfyan dedi ki: Ya Rasûlallah, Kureyslilerin efendileri ve büyük çogunluklarinin kam heder edildi. Artık bugünden sonra Kureys diye birsey kalmayacaktır!

Rasûlullah (s.a.v.) buyurdu ki:

- Kapisini üzerine kilitleyen kimse güvendedir. Ebu Süfyan'm evine giren kimse güvendedir.

Bunun üzerine insanlar evlerine kapanip kapilarini üzerlerine kilitlediler.

Rasûlullah (s.a.v.) da hacet-i esvede yönelip istilam etti. Sonra Ka'be'yi tavaf etti. Elinde bir yay vardı. Yayın kivrik tarafını tuttu. Sonra tavaf esnasında Beyt'in yanında müsrıkların ibadet etmekte oldukları bir putun yanına geldi. O yayın ucuyla putun gözüne vurdu ve söyle dedi: "Hak geldi. Batil ortadan kalktı. Zaten batil ortadan kalmaya mahkumdur."

Böyle dedikten sonra Safa'ya gelip çıktı. Ka'be'ye bakacak kadar tepeye çıktı. Sonra elini kaldırdı. Allah'i diledigi şekilde zikretmeye ve dua etmeye başladı. Ensâr da alt tarafta idi. Birbirlerine söyle diyorlardı: Herhalde adamı, kasabasına olan özlemi ve asiretine olan merhameti ile sefkati yakaladı.

Ebu Hüreyre dedi ki: Vahiy geldi. Gelisi de bize gizli olmadı. Vahiy tamamlanincaya kadar hiçbirimiz gözünü kaldırıp da Rasûlul-' lah'a bakamadı.

Hasim dedi ki: Vahiy tamamlandığında basım kaldırdı. Sonra söyle buyurdu:

- Ey Ensâr topluluğu! Adamı kasabasına olan özlemi ve asiretine olan merhameti ile sefkati yakaladı, dediniz, değil mi?

Dediler ki:

- Evet, biz bunu söyledik ya Rasûlallah.

- Su halde ben kendime ne ad vereyim? Hayır, ben sadece Allah'in kulu ve elçisiyim. Allah'a ve size hicret ettim. Hayatım sizin hayatınızla, ölümüm de sizin ölümünüzle beraber olacaktır.

Bunun üzerine Ensâr ağlamaya ve Rasûlullah'm yanına gelmeye başladı. Söyle diyorlardı:

- Vallahi sırf Allah'a ve sana olan tutkunlugumuzdan böyle dedik. Rasûlullah (s.a.v.) buyurdu ki:

- Dogrusu Allah ve Rasûlü de sizi tasdik ediyor ve sizi mazur görüyorlar.

Ibn Hisam dedi ki: İlim ehlinden biri bana dedi ki: Fadale b. Umeyr el-Mülevvîh el-Leysî, Hz. Peygamber (s.a.v.)'i, fetih senesinde Beyt'i tavaf ederken öldürmek istedi. Ona yaklastigi zaman Peygamber (s.a.v.) söyle dedi:

- Fadale sen misin?

- Evet, Fadale benim ya Rasûlallah.

- İçinden ne konuşuyordun?

- Birsey degil, Allah'i zikrediyordum.

Bunun üzerine Peygamber (s.a.v.) güldü. Sonra: "Allah'tan magfiret dile, af taleb et." dedi. Sonra elini onun göğsüne koydu. Kalbi huzur buldu. Fadale söyle derdi:

- Vallahi, Allah'in mahlukatmdan hiçbir sey bana ondan daha sevgili olmayincaya kadar elini göğsümden kaldirmadi. Bunun üzerine aileme döndüm. Sirdasim olan bir kadının yanina vardim. Onunla konusurdum. Bana: "Söyle ey Fadale!" dedi. Ben birsey diyemem, dedim. Sonra o esnada cosup söyle dedim:

"Kadin (bana haber verip) dedi. Allah ve Islâm, senden razı degiller, dedim.

Eger Muhammed ve onun taraftarlarini, putların kirildigi günde fetih ile görseydin, elbette Allah'in dinini açıkça aydinlanmis olarak ve sirkin yüzünde karanlık Örtü olarak görürdün."

Ibn Ishak, Muhammed b. Cafer b. Zübeyr ve ondan naklen Urve kanali ile Hz. Aise'nin söyle dedigini rivayet etmistir: "Safvan b. Ümeyye Cidde'ye, oradan da gemiye binerek Yemen'e gitmek üzere yola çıktı. Ümeyr b. Vehb söyle dedi:

- Ey Allah'in peygamberi! Safvan b. Ümeyye, kavminin efendisi, senden kaçarak gitti ki, kendisini denize atsin. Ona eman ver. Allah'in salâti üzerine olsun.

Rasûlullah (s.a.v.), ona eman verdi. Dedi ki:

- Ya Rasûlallah, bana senin verdigin emani gösterecek bir belge ver.

Rasûlullah (s.a.v.) da Mekke'ye girerken basına sardigi sarigi ona verdi. Ümeyr, o sarikla yola çıktı. Safvan, gemiye binip deniz yolculuguna çıkmak üzere iken ona yetisti. Ümeyr ona söyle dedi:

- Ey Safvan, anam babam sana feda olsun, kendini tehlikeye atmaktan sakın. Allah'tan kork. Iste, Rasûlullah (s.a.v.)'dan sana eman getirdim.

- Yazik sana, yanımdan uzaklas, benimle konuşma.

- Ey Safvan, anam babam sana kurban olsun. Rasûlullah, insanların en faziletlisi, en iyisi, en yumusak huylusu ve en hayirhsidir. Amcan oğludur. Onun üstünlüğü senin üstünlüğündür. Onun şerefi, senin şerefindir. Onun mülkü, senin mülküdür.

- Ben kendim için ondan korkuyorum.

- O, bu düşündüğünden daha yumusak huylu ve daha âlicenâbtir. Böylece Safvan, Ümeyr'le birlikte geri döndü ve onunla birlikte tasûlullah (s.a.v.)'m yanına gelip durdu. Safvan şöyle dedi:

- Bu adam, senin bana eman vermiş olduğunu iddia ediyor. Rasûlullah:

- Doğru söylüyor, dedi. Safvan:

- O halde bu eman içinde beni iki ay muhayyer bırak, dedi. Rasûlullah:

- Sen bu eman ile dört ay muhayyersin, dedi.»

Ibn İshak, Zührî'nin kendisine şöyle dedigini nakleder: Fahite binti Velid, Safvan'ın karısı idi. Ümmü Hakim binti Haris b. Hisam da İkrime b. Ebi Cehl'in karısı idi. Ümmü Hakim, İkrime'nin pesi sıra gitmiş, onu Yemen'den getirmiş, o da Müslüman olmuştü. Ebu Cehl'in oğlu İkrime ile Safvan b. Ümeyye Müslüman olduklarında Rasûlullah (s.a.v.) bunların karılarını, ilk nikahları ile yanlarında bıraktı.

Ibn İshak dedi ki: Said b. Abdurrahman b. Hassan b. Sabit bana dedi ki: Hassan, Necran'da iken İbn Ziba'ra'ya yalnız bir beyit ile tas attı. Söyle dedi:

"Bugzetmesi sana helal olan bir adamı sakın yok etme. O Necran'da yaramaz, dar bir geçim içindedir."

Bu şiir, İbn Ziba'ra'ya ulaşınca o, Rasûlullah (s.a.v.)'m yanına gelip Müslüman oldu. Müslüman olurken de şöyle dedi:

"Ey Melik'in elçisi! Benim lisanım tutuktur. Açamadım. Çünkü ben fenayım.

Sapıklığın yolunun ortasında âdeta şeytanla yarış ediyordum.

Kim onun meyline meylederse o fenadır.

Et ve kemikler, Rabbime iman etti. Sonra kalbim şahiddir ki, sen peygambersin.

Beni Lüey'den bir kabileyi orada senden alıkoyacağım, onların hepsi de aldanniştir."

Ibn İshak dedi ki: Abdullah b. Ziba'ra, Müslüman olurken şu şiiri de söyledi:

"Karisik vesveseler ve kederler uykuyu kaçırdı.

Gecenin baş taran, üst üste bir vaziyette isiksiz bir durumdadır.

Bana gelen haberlerden birinde Ahmed beni kinadi.

Böylece sanki ben, sitmaya tutulmuş bir vaziyette geceledim.

Ey dönmez seni, develerin tasdiklarının en hayirlisi.

Ben, yüzü koyun saskin bir vaziyette sapıklıkta giderken isledigim seylerden özür diliyorum.

O günlerdeki, Sehm kabilesi bana en sapık isleri yapmamı emrediyordu.

Mahzum kabilesi de aynı şeyi emrediyordu.

Helakin sebeblerini çekiyordum. Azgınlara emri beni yönetiyordu.

Oysaki onların emri ugarsuzdur.

Artık düşmanlık geçmiştir, onun sebebleri son bulmustur.

Iste bu hatalara düşürenler ise, bundan yoksundur. Artık düşmanlık geçmiştir, onun sebebleri son bulmustur. Aramızdaki akrabalık bağları ve akillar çağırıyorlar. Affet, sana anam babam feda olsun ki, onların ikisi de ayakımı kaydirmi siardi.

Çünkü sen merhamet eden ve merhamet olunmuş kimsesin.

Senin üzerinde melikin ilminden bir isaret vardır.

O, ak bir nurdur ve mühürlenmiş bir hatemdir.

Sana, muhabbetten sonra seret için burhanını verdi.

İlâhın burhanı ise büyüktür.

Sahadet ettim ki senin dinin doğrudur, gerçektir.

Sen ise kullar içinde yücesin, büyüsun.

Allah sahadet eder ki, Ahmed Mustafa'dır (seçilmiştir.).

Kendisine iyiler arasında ve ilgi ile bakılmaktadır, âlicenâbtir.

Bir efendidir ki, onun binası Hasım'den yükselmiştir.

Bir fer'dir ki, zirvede ve asıllar içinde yer almıştır."

Ibn Hisam dedi ki: Şiirden anlayan ilim sahiplerinden biri, bu şiirin Abdullah b. Ziba'ra'ya ait olduğunu kabul etmemiştir.

Ben derim ki: Abdullah b. Ziba'ra es-Sehmî, İslâm'ın en büyük düşmanlarından ve şiir kuvvetlerini, Müslümanları hicvetmede kullanan sairlerden idi. Allah, tevbesini kabul buyurdu. İslâm'a döndü. İslâm'a yardım etti ve İslâm'i savundu. [7]

Fasil

Ibn İshak dedi ki: Müslümanlardan Mekke fethine 10.000 kişi katılmıştır. Beni Süleym kabilesinden 700 kişi, -bazıları 1.000 kişi olduklarını

söylemişlerdir- Beni Gifar kabilesinden 400 kisi, Eslem kabilesinden 400 kisi, Müzeyne kabilesinden 1.003 kisi bu fetih gazvesine katılmışlardır. Diğerleri ise, Kureyslilerle Ensâr'dan ve onların müttefikleri ile Temim, Kays ve Esed gruplarındandır.

Urve, Zührî ve Musa b. Ukbe dediler ki, fetih gününde Rasûlullah (s.a.v.)'la birlikte Müslümanlardan 12.000 kisi vardı. Doğrusunu Allah bilir.

ibn İshak dedi ki: Fetih günü hakkında söylenen şiirlerden biri de Hassan b. Sabit'in şu şiiridir:

"Zatü'l-Esabi, Civa ve Azra'ya kadar değismiş, çürümüş evleri de boş kalmıştır..

Beni Heshâs'm bitki bitmeyen çöl diyarları ki, izlerini örten rüzgarlar ve yağmur, onu eskitip yok etmiş.

Orada bir arkadaş devamlı bulunurdu ve otlu, sulak, bol arazilerinin arasında ise, develerle davarlar sürekli bulunurdu.

Bunu bırak, ama yatsı gittiği zaman, o sevgilinin hayalinden beni kim uykusuz bırakacak?

Onu kendine köle kılan, kendine boyun eğdiren Sa'sa adlı kadından dolayı söyledi ki, onun kalbi için o kadından bir rahatlık ve sifa olmadı.

Sanki Beyt'i Re's'den gelen mühürlü bir sarabdır ki, onun karışımı bal ile sudur.

Bir gün iste o içkiler anıldıklarında, onlar Rah sarabının güzel kokusuna feda olsunlar.

Eğer elle vurmak veya sövmek gibi şeyler olduğu zaman kinamayı gerektiren birsey yaparsak, bu kinamayı iste o içkilerin üzerine atarız.

Onları içiyorduk ve onlar bizi krallar ve aslanlar olarak terk ediyorlardı ki, düşmanla karşılaşmaktan bizi alıkoymuyor ve geri çevirmiyordu.

Atlarımızı kaybettik. Eğer onları görürseniz toz koparırlar. Onların buluşma yerleri Keda'dır.

Yollarlarını tutmakta terslik ederler. Kendileri sığmak yerleridir. Omuzlarının üzerinde kana susamış mızraklar vardır.

Hızlı kovan atlarımız, birbirini geçmekte yarışçılar olmakta devam ederler.

Kadınlar, onları geri çevirmek için basörtüleriyle onların yüzlerine vururlar.

Eğer bizden yüzünüzü öteye çevirirseniz umre yaparız ve fetih olur, perde açılır.

Yoksa bir gün kılıçla vurusmasına sabrediniz ki, o günde Allah dilediği kimselere yardım eder.

Cebrail bizim aramızdadır. Allahm elçisidir. Ruhul- Kudüs için bir emsal yoktur.

Allah buyurdu ki, size bir kulu göndermisimdir ki, o size hakkı söyler. Eger tecrübe fayda verirse...

Onunla sahadet ettim. O halde kalkınız ve onu tasdik ediniz, der.

Siz ise; ne kalkarız, ne dileriz, dediniz.

Allah buyurur ki; Bir ordu göndermisimdir ki, onlar Ensâr'dır. Düşmanla karsılaşmak, onların âdetidir. Her gün Mead'dan bize sövme veya vurusma veya yergi vardır.

Bizi yerenlere kafiyelele vururuz. Kanlar karısınca vururuz.

Ebu Süfyan'a benden bir mektup ilet ki, gizlilik devam etmektedir.

Sununla ki, bizim kiliçlarımız seni bir köle olarak terketti.

Abdu'd-Dar'm efendilerini de cariyeler gibi alçak bıraktı.

Muhammed'i hicvettin. Bense cevap verdim. İkimizin de ceza ve mükafatı Allah katmdadır.

Onu nasıl hicvettin ki, onun misli yoktur.

O halde kötülüğünüz iyiliğimize feda olsun.

Mübarek, lütufkar, hakka meyilli, Allah emini, bey1 ati ahdine vefadan ibaret olan bir kimseyi hicvettin.

Allah Rasûlü'nü hicvettin. O sizden biridir. İster hicvetsin, ister onu medhetsin. Ve ister ona yardım etsin aynıdır, değişen birsey olmaz.

Benim babam ve onun babası, benim namusum ve Muhammed'in namusu, size karsi korunup himaye edilmistir.

Benim lisanım keskindir. Onda bir ayip yoktur. Benim denizimi su kovaları bulandiramaz."

Ibn Hisam dedi ki: Hassan, bu siiri Mekke'nin fethinden önce söylemiştir.

Ben derim ki: Onun söylediği, bu kaside esnasında meydana gelmiştir ki, zaten olaylarda buna delalet ediyor. Bu siirde adı geçen Ebu Süfyan, Haris b. Abdülmuttalib'in oğlu Ebu Süfyan'dır.

Ibn Hisam dedi ki: Bana gelen bir rivayete göre Zührî söyle demistir: Rasûlullah (s.a.v.), kadınların basörtüleriyle atların yüzlerine tokat attıklarını görünce, Ebu Bekir es-Siddik (r.a.)'a bakarak tebessüm etti.

Ibn İshak dedi ki: Enes b. Züneym ed-Dilî, Rasûluîlah (s.a.v.)'a, Amr b. Salim el-Huzaî'nin onlar hakkında söylemiş olduğu seylerden dolayı özür dileyerek söyle dedi:

"Emretmesiyle Maad'din hidayete erdirdigi kimse sen misin?

Aksine Allah onlari hidayete erdirdi ve sana sahid ol, dedi.

Muhammed'den daha iyi ve daha vefakar bir kimseyi hiçbir deve, egerinin üstüne yüklememistir.

Hayra tesvik etti. Bahsisi bol verdi. Keskin parlak kiliç gibi rahata kavusturdu.

Eskimesinden önce Yemen'in hal kumasini giydirdi ve atlarin arasindan siyrilip onlari geçen bir atin basina bahsis verdi.

Bil ki; ya Rasûlallah, sen benim müdrikimsin ve senden olan tehditte elle tutulur gibidir.

Ya Rasûlallah, bil ki sen bir çukura ve her yüksek ^evlere kadirsın.

Bil ki; Rasûlullah, binici Uveymir'in binicileri onlardır. Yalancılar onlardır. Her vaadi yerine getirmeyenler onlardır.

Allah Rasûlüne dediler ki:

Ben onu hicvetmisim, elim felç olsun. Kamçımı tasiyamaz olsun.

Yalnız su var ki ben; "O yigitlerin anasinin vay haline ki, onlar mutsuz bir günde Öldürüldüler. Mutlu günlerde öldürülmediler." dedim.

Onlari, kanlarına denk olmayan kimseler Öldürdüler. Bu yüzden gözyasini akti ve saskina döndüm.

Çünkü sen Abdullah'in oğlu Abdi ve Mehved'in kizini jurnal ettin-se ahdi bozdun.

Züeyb, Gülsüm ve Selma, birbirini izleyen maktullerdir ki, hepsi öldürüldüler. Yok eger böyle degilse, gözüm üzüntü yaslarini döker.

Selma, o Selma ki, onun misli ve kardesinin misli yoktur.

Hiç krallar, köleler gibi olur mu?

Ben ne günah isledim, ne kan akittim. Ey hakki bilen zat! Sen açıkla ve adaletini göster."

Ibn Ishak dedi ki: Büceyr b. Züheyr b. Ebi Selma, fetih gününde söyle dedi:

"Müzeyne ve Beni Hufaf kabilesi, erkenden koyun sürülerinin sahiplerini genis vadiyelere sürdüler.

Hayirli peygamberin fethi gününde, Mekke'de onlara keskin kiliçlarla vurduk.

Süleym kabilesinden 700 kisi ile Beni Osman'dan tam 1.000 kisi ile onlarin yerlerinde sabahladık.

Onlarin yanlarini kiliçlarla ve mizraklarla dürtüp lütufkâr yelekli oklarla,

sûratli atarak onlari vurduk.

Saflarin arasinda onlarin seslerini isitirsin. Tipki okun yayindan çikisi esnasindaki ses gibi ses verirler.

Sûratli kosan atlar, onlarin içinde ileri geri gidip geldikleri halde, biz hasımlara direnen mızraklarla yürüdük.

Biz, diledigimiz sekilde ganimetler elde edip döndük.

Onlarsa muhalefet etmeye karsi pisman olarak geri döndüler.

Allah Rasûlü'ne, halis, güzel bir dostluk üzere ahidlerimizi verdik.

Bizim sözlerimizi isitmisler ve böylece korku günü sabahi bizden uzaklasmaya yüz tuttular."

Ibn Hisam dedi ki: Abbas b. Mirdas es-Sülemî, Mekke fethi hakkında söyle dedi:

"Muhammed'in fetih gününde Mekke'de bizden 1.000 kisi vardi ki, genis düzlükler, alametli olduklari halde onlari su gibi akitiyordu.

Rasûle yardım ettiler ve onun mucizelerini müşahede ettiler.

Düşmanla karsilasma gününde parolalari, "ileri" idi.

Dar bir menzilde, onlarin ayaklari orada sabit oldu. Orada baslar, sanki hanzala bitkisi gibi idi.

Ayaklarinin, tirnaklarinin ön tarafini Necid'de önceden çektiler. Nihayet onlar için arslan Hicaz boyun egdi.

Allah, onun için orayi mekan kildi ve kiliçlar bizim için onu zelil kildi. Çalışmalari üstün olduğu halde alçaldı.

Baskanligin yasli adami, burnunun ucu yüksek, kerim kisilerin kalesine yükselen, atasi çok cömert kisi."

Ibn Hisam dedi ki: Abbas b. Mirdas'm Müslüman olusunun sebebi su idi: Onun babasi tasta yapilma, Dimâr adindaki bir puta tapardi. Vefat edecegi zaman ogluna, putuna bakmasini vasiyet etti. Oglu Abbas, babasinin vefatindan sonra, bir gün puta hizmet etmekte iken putun içinden su sesi duydu:

"Süleym'den olan bütün kabilelere de ki; Dimâr helak oldu. Mes-cid halki ise yasadi.

Meryem oglundan sonra, Kureyslilerden peygamberlige ve hidayete varis olan kisi dogru yola, hidayete ulasmistir.

Dimâr helak oldu ve Peygamber Muhammed1 e kitap gelmeden önce bir süre ibadet edilmisti."

Ibn Hisam dedi ki: Bunun üzerine Abbas, Dimâr putunu yakti. Sonra

Rasûlullah (s.a.v.)'in yanma gidip Müslüman oldu. Bu kissanin tamamı, emsal ve eskalleriyle birlikte Hevatiful-Can bölümünde anlatılmıstı. Hamd ve minnet Allah'adır. [8]

[1] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 4/462-465.

[2] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 4/466-476.

[3] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 4/476-479.

[4] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 4/479-481.

[5] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 4/482-483.

[6] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 4/483-491.

[7] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 4/492-518.

[8] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 4/518-522.

Rasûlullah (S.A.V.)'In Fetihten Sonra Halid B. Velidi Kinane'den Olan Beni Cezime"Ye Göndermesi	1
Halid B. Velid'in Uzza Putunu Yikmak Üzere Gönderilmesi	5
Peygamber (S.A.V.)'In Mekke'de Ikamet Müddeti	6
Rasulullah (S.A.V.)'In Mekke'de Verdigi Hükümler	7
Fasil	8
Hüneyn Gününde Hevazin Gazvesi	13
Hevazin Vakasinin Ne Sekilde Cereyan Ettigi.Ve I sin Basindaki Firardan Sonra Güzel Sonucun Müttakiler Lehine Dönmesi	18
Fasil	29
Fasil	30
Fasil	30
Evtas Gazvesi	30
Hüneyn Savasinda Ve Evtas Seriyyesinde Sehid Edilenler	33
Hevazin Gazvesi Hakkinda Söylenen Siirler	34

Rasûlullah (S.A.V.)'In Fetihten Sonra Halid B. Velidi Kinane'den Olan Beni Cezime"Ye Göndermesi

Ibn Isnak, Ebu Cafer Muhammed b. Ali'nin söyle dedigini rivayet etmistir:

Rasûlullah (s.a.v.), Mekke'nin fethi sirasinda Halid b. Velid'i savaşı olarak degil de davetçi olarak gönderdi. Onunla birlikte Araplardan Süeym b. Mansur ve Müdlic b. Mürre kabileleri vardı. Beni Cezime b. Amir b. Abdumenat b. Kinane'nin topraklarına girdiler. Onlar, Halid'i gördüklerinde silaha sarıldılar. Halid söyle dedi:

- Silahlari birakiniz. Çünkü herkes Müslüman olmustur artık. Ibn îshak söyle dedi: Beni Cezime'den bilgi sahibi arkadaslarimizdan biri bana söyle haber verdi:

Halid, silahi birakmamizi emrettiğinde bizden Cehdem denilen bir adam söyle dedi:

- Yaziklar olsun size ey Beni Gezime! Vallahi bu Halid'tir! Silahi biraktiktan sonra mutlaka esir edilecegiz! Esirlikten sonra da muhakkak boyunlarımız vurulacaktır. Vallahi ben silahimi asla birakmayacagim!

Kavminden bir takim adamlar ona söyle dediler:

- Ey Cehdem, bizim kanlarimizin dökülmesini mi istiyorsun? Çünkü herkes Müslüman olmustur.

Bunun üzerine silahi biraktilar. Savas sona erdi. Herkes güven duydu. Cehdem'in de silahini elinden alincaya kadar herkes onunla ugrasti. Nihayet herkes Halid'in sözü üzerine silahi birakti.

Ibn Ishak, Ebu Cafer Muhammed b. Ali'nin söyle dedigini rivayet etti:

Silahi biraktıkları zaman Halid emretti ve onların elleri arkadan bağlandı. Sonra onları kılıçtan geçirdi. Onlardan bir kısmını öldürdü. Bu haber, Rasûlullah (s.a.v.)'a ulaştığı zaman ellerini göğe doğru kaldırdı. Sonra söyle dedi:

- Allahim! ben, Halid b. Velid'in yaptıklarından beriyim. Onun yaptıklarından uzagım.

Ibn Hisam söyle dedi: Bana ulaşan habere göre Beni Cezime'den bir adam kaçıp kurtuldu ve Rasûlullah (s.a.v.)'in yanına geldi. Ona bu haberi verdi. Rasûlullah (s.a.v.) da söyle dedi:

- Ona karşı koyan ve bu yaptığını protesto eden kimse olmadı mı?

- Evet, orta boylu, beyaz tenli bir adam ona karşı çıktı. Halid de onu engelledi. O da sustu. Daha sonra uzun boylu ve çelimsiz bir görünüme sahip başka bir adam karşı koydu. Birbirleriyle karşılıklı ce-vablastılar. Bu konuşmaları siddetlendi. Bunun üzerine Ömer b. Hat-tab dedi ki:

- Ya Rasûlallah! Birincisi benim oğlum Abdullah'tir. Diğerisi ise Ebu Hüzeyfe'nin kölesi Salim'dir.

Sonra Rasûlullah (s.a.v.), Ali b. Ebi Talib'i çağırdı. Ona söyle dedi:

- Ey-Ali, şu kavme git. Onların durumlarına bak. Cahiliye âdetlerini ayaklarının altına al.

Ali, yola çıktı. Onlara geldi. Beraberinde bir miktar mal vardı. O malı Rasûlullah (s.a.v.) göndermişti. O da onlara kanlarının diyetlerini ve telef olup heder olan mallarının ücretini ödedi. Hatta onlara köpeğin ağaçtan oyulmuş yalagının bedelini dahi verdi. Nihayet kandan ve maldan hiçbir şey kalmayıp hepsini ödedi. Yine de bir miktar mal arta kaldı. Ali isini bitirip oradan ayrılacağı zaman onlara söyle dedi:

- Sizin ödenmemiş kan veya mal hakkınız kaldı mı?

- Hayır kalmadı.

- Ben, iste bu maldan arta kalan bu bakiyyeyi de size veriyorum ki, Rasûlullah (s.a.v.) için, onun bilmedikleri, sizin de bilmediğiniz şeyler yerine geçsin.

Sonra Rasûlullah (s.a.v.)'m yanına döndü ve ona durumu anlattı. O da söyle buyurdu:

- İsabet ettin, güzel yaptın.

Rasûlullah (s.a.v.), daha sonra kalktı, kibleye döndü. Ayakta durup ellerini kaldırdı. Öyle ki omuzlarının altı (koltuk altı) görünüyordu. Söyle diyordu:

- Allahim! Ben Halid b. Velid'in yaptigi seyden uzagim. Onun yaptiklarindan sana siginiyorum.

Bu sözünü üç kez tekrarladi."

Ibn Ishak dedi ki: Halid'i mazur gösteren bazi kimseler, iddia e-derler ki, Halid söyle demistir:

- Ben onlarla savasmaya çaktim. Fakat Abdullah b. Hüzafe es-Sehmî bana emretti. Rasûlullah (s.a.v.), Islâm'a girmeye yanasmadiklari için onlarla savasmani emrediyor, deyince onlarla savasmaya basladim.

Ibn Hisam, Ebu Arar el-Medinî'nin söyle dedigini rivayet etmistir: Halid, onlara geldigi zaman onlar söyle dediler: "Biz dinimizden çikip Muhammed'in dinine girdik."

Bunlar, mürsel ve munkati rivayetlerdir.

Imam Ahmed b. Hanbel, Abdürrezzak kanali ile Ibn Ömer'in söyle dedigini rivayet etmistir: "Rasûlullah (s.a.v.), Halid b. Velidi -zannedersem- Beni Cezime kabilesine gönderdi. Onlari Islâm'a davet etti. Ama onlar Islâm'a girdik anlamina gelen "Eslemnâ" kelimesini güzelce telaffuz edemediler, kendi batil dinlerinden çiktiklarini kastederek dinden çiktik anlamina gelen "Sebe'nâ sebe'nâ" demeye basladilar. Halid de onlari bir kismini esir almaya, bir kismini öldürmeye basladi.

Bizden her bir adama bir esir verdi. Nihayet bir gün sabahladigi-mizda-Halid, elimizdeki esirleri öldürmemizi hepimize emretti. Ben:

- Vallahi esirimi öldürmem. Arkadaslarimdan da hiçbiri, esirini öldürmeyecektir, dedim.

Bu seriyyedeki adamlar topluca Peygamber (s.a.v.)'in yanina döndüler. Halidin yaptiklarim ona anlattilar. Peygamber (s.a.v.) ellerini kaldirip söyle dedi:

- Allahim! Halid'in yaptiklarindan uzagim ve sana siginiyorum. Bu sözünü iki kez tekrarladi."

Ibn Ishak dedi ki: "Cahdem, Halid'in yaptiklarini görünce Beni Cezime, dögüsü kaybettik. Sizi, içine düstüğünüz bu seyden sakindir-mistim, dedi."

Ibn Ishak dedi ki:

Bana gelen habere göre Halid ile Abdurrahman b. Avf arasinda bu hususta bir konusma geçmistir. Abdurrahman b. Avf, ona söyle demisti:

- Islâm'da cahiliye isini isledin. Halid de su karsiligi verdi:

- Sadece senin babanin intikamim aldim.

- Yalan söylüyorsun. Ben babamin katilini öldürdüm. Fakat sen, amcan

Fakih b. Mugire'nin intikamini aldın.

Derken iMsi arasında kavga meydana geldi. Bu durum, Rasûlullah (s.a.v.)'a intikal edince söyle buyurdu:

- Dur bakalım ey Halid, bırak ashabımı, vallahi eğer senin Uhud dağı kadar altının olsa, sonra onu Allah yolunda harcasan, ashabımdan bir adamın ne bir sabah yürüyüşüne, ne de bir kere akşam yürüyüşüne kavusamazsın.

Sonra İbn İshak, Fakih b. Mugire'nin kıssasını şöyle anlatır: Halid b. Velid'in amcası Fakih b. Mugire b. Abdullah b. Ömer b. Mahzum, Avf b. Abdi Avf b. Haris b. Zühre, oğlu Abdurrahman, Affan b. Ebu'l-As b. Ümeyye b. Abdu's-Sems ve oğlu Osman ile birlikte ticaret için Yemen'e gittiler. Yemen dönüşünde orada vefat eden Beni Ce-zime'den bir adamın malı da yanlarında idi. Bu malı, müteveffa adamın varislerine teslim etmek üzere develerine yükleyip getirmekte idiler. Onlardan kendisine Halid b. Hisam denilen bir adam, o malın kendisinin olduğunu iddia etti ve müteveffanın ailesine ulaşmalarından önce Beni Cezime'nin topraklarında onlarla karşılaştı. Onlar da malı ona vermek istemediler. Bunun üzerine kendisiyle birlikte kavminden olan kimselerle malı almak için onlarla savaştılar. Onlar da onunla savaştılar. Avf b. Abdi Avf ve Fakih b. Mugire öldürüldü. Affan b. Ebu'l-As ve oğlu Osman kurtuldu. Onlar, Fakih b. Mugire'nin malı ile Avf b. Abdi Avf'ın malını ele geçirdiler ve götürdüler. Abdurrahman b. Avf, babasının katili olan Halid b. Hisam'ı o seriyede öldürdü. Kureysliler, Beni Cezime ile savaşımaya azmettiler. Beni Cezi-meliler de şöyle dediler:

"Kabilemiz size birşey yapmamış. Bizden bazıları bilmeyerek böyle bir iş yapmışlar. Bizim bundan haberimiz yok. Biz size, sizin kan veya malinizin diyetini öderiz."

Kureysliler de bunu kabul ettiler ve savaşı bıraktılar.

İşte bunun içindir ki Halid, Abdurrahman b. Avf'a:

- Ben sadece senin babanın intikamını aldım. Hani bir zamanlar Beni Cezimeliler onu öldürmüşlerdi ya.

Abdurrahman b. Avf da ona cevaben demisti ki:

- Ben babamın intikamını aldım ve katilini öldürdüm. Sen sadece amcan Fakih b. Mugire'nin intikamını aldın. Hani bir zamanlar onu öldürüp malını almışlardı ya!

Bu ikisinden de tahmin edilen sudur ki, bu söylediklerini gerçek niyetle söylemiş değillerdi. Ancak birbirleriyle tartışma anında söylenen sözleri söylemişlerdir. Aslında Halid b. Velid, İslâm'a ve Müslümanlara yardım etmek istemisti. Her ne kadar o kendi isinde yanlış idiye de Beni Cezimelilerin: "Dinimizden çıktık, dinimizden çıktık." diyerek İslâm'ı noks

ani astirdiklarini sanmisti. Onlari Müslüman olduklarini anlayamamisti. Bunun üzerine onlardan çoğunu öldürmüs, kalanlarini da esir almisti. Sonra esirlerin de çoğunu öldürmüştü. Bununla beraber Rasûlullah (s.a.v), onu görevden azletmemis, komutanligini devam ettirmisti. Her ne kadar bu yaptiklarindan ötürü Allah'a siginmis ve yaptigi islerden beri oldugunu söylemisse de, onun hataen yaptigi cinayetlerin ve telef ettigi mallarin diyetini, bedelini ödemiş. Ama yine de onu komutanlikta birakmisti.

Bu rivayette bir delil vardir. Söyle ki: Alimler, hata yapan devlet baskaninin para cezasinin kendi malindan degil de Beytü'l-maldan ödenecegi hususunda iki kavil ileri sürmüşlerdir. Iste bu vakia, bu hususta bir delil teskil etmektedir. Dogrusunu Allah bilir.

Bu sebepledir ki Ebu Bekir es-Siddik halife iken, Halid'in irtidad hadiseleri esnasinda Malik b. Nüveyre'yi öldürmesi esnasinda da onu görevden azletmemistir. Sonra Halid'in, Malik b. Nüveyre'yi öldürüp karisi Ümmü Temim'i kendine zevce olarak almasini da hakli bazi sebeplere dayandirmisti. Iste bu esnada Ömer b. Hattab, Hz. Ebu Bekir'e söyle demisti:

- Halid'i görevden azlet. Çünkü onun kilicinda zulüm var. Ebu Bekir es-Siddik ona su cevabi vermisti:

- Allah'in müsriklere karsi çektiği bir kilici kinina sokmam.

Ibn Ishakj Ibn Ebi Hadred el-Eslemî'nin söyle dedigini rivayet jt-mistir:

Ben, o zaman Halid b. Velid'in süvarilerinin arasinda idim. Beni Cezime'den bir delikanli -ki o benim yaslarimda idi, eski bir iple elleri boynuna baglanmisti, kadınlar da ondan uzakta olmayan bir yerde toplu halde duruyorlardi- bana söyle dedi:

- Ey delikanli!

- Ne var, ne istiyorsun?

- Bu ipi tutup beni o kadınların yanma götürür müsün? Onların görülecek bir ihtiyaci varda o ihtiyaci yerine getireyim. Sonra da beni geri getirip dilediginizi yapiniz.

- Vallahi istedigini bu sey kolaydir.

Onun ipini tuttum. Onu yederek götürdüm. Kadınların yanında durdu ve söyle dedi:

"Ey Hudeyre, hayatim tükenmek üzere iken teslim ol.

Seni gördüm, çünkü sizi aramis ve sizi Hilye'de ya da Hevanik'de bulmustum.

Bir asik vuslata layik degil midir? Gecede ve gündüzün öğle vaktinin

siddetli sicagında yürümeyi göze al.

Benim bir günahım yoktu. Ailemizle birlikte iken demistim, musibetlerden birinden önce sevgi ile geri dön.

Ayrılık uzaklastırmadan, ayirici emir, uzak kilmadan önce, sevgi ile geri dön.

Çünkü ben bir emanetin gizliliğini ihlal ettim. Onu zayi ettim.

Benim gözüme senden sonra insanlardan hiçbir güzel, hos görünmez.

Ne var ki, asirete ulasmak, sevgiliyi engelleyicidir.

Ancak sevginin olması bundan müstesnadır."

Hubeyse de o delikanliya söyle dedi:

- Sen onyedı sene yasadın -iki sekiz (onaltı) ve bir de tek sene (toplam onyedı sene) yasadın.- Sonra onu getirdim. Boynu vuruldu.

Ibn Ishak, Cezimeli bir takım yasliların, orada o hadisede hazır bulunan kimselerden naklederek su haberi verdiklerini söylemistir: Bunun üzerine Hubeyse, onun boynu vuruldugu zaman kalkarak ona doğru yürüdü ve üzerine kapandı. Durmadan onu Öpüyordu. Sonunda Hubeyse de onun yanında öldü.

Hafız el-Beyhakî, Hümejdî kanalı ile Ibn İsâm adındaki Müzey-neli bir adamın kendi babasından naklen söyle dedigini rivayet etmistir:

Rasûlullah (s.a.v.), bir seriyye gönderdiginde söyle dedi:

"Bir mescid gördüğünüzde veya bir müezzini duyduğunuzda (ezan okurken) herhangi bir kimseyi öldürmeyin."

Rasûlullah (s.a.v.), bizi bir seriyye ile gönderdi ve bize de aynı emri verdi. Biz Tihame taraflarına gittik. Bazi binek hayvanlarını gütmekte olan bir adamı yakaladık. Ona: "Müslüman ol" dedik. O da: "İslâmiyet nedir?" diye sordu. Ona İslâmiyet'i anlattık. Bir de baktık ki, o İslâmiyet'i anlamıyor. Bize: "Eger dediginizi yapmazsam, bana ne yaparsınız?" diye sordu. Biz de: "Seni öldürürüz." dedik. Bunun üzerine: "Binek hayvanlarıma ulaşincaya kadar beni bekler misiniz?" diye sordu. Biz de: "Evet biz sana ulaşırız." dedik. Bunun üzerine o hayvanlarının pesine düştü. Onlara yetisti ve söyle dedi: "Ey Hubeyse, hayat geçip gitmeden önce Müslüman ol."

Digeri de söyle dedi: "Onyedı yasında iken Müslüman ol. (İki sekiz, bir tek, toplam onyedı sene yasadın)." Böyle dedikten sonra önceki sayfada geçen siiri su cümleye kadar okudu: "Ayrılık uzaklastırmadan, ayirici emir uzak kilmadan önce sevgi ile geri dön."

Sonra bize döndü ve: "Dilediginizi yapabilirsiniz." dedi. Biz de üzerine gidip boynunu vurduk.

Digeri de devesinin üzerindeki mahfesinden yere yuvarlandı. Üzerine çöktü. Ölünceye kadar öylece kaldı.

Beyhakî, İbn Abbas'm söyle dedigini rivayet etmistir: Rasûlullah (s.a.v.), bir seriyyeyi yola çıkardı. Bu seriyye savasti. Bir miktar ganimet ele geçirdi. Bazı adamları esir aldı. Esirler arasında bir adam vardı ki, seriyyedeki askerlere söyle dedi: "Ben bunlardan degilim. Ben bir kadına asik olmustum, onun yanina geldim. Birakin da bir kez ona bakayim. Sonra bana ne yaparsaniz yapin." Seriyyedekiler bir de ne görsünler: Baktılar ki, kanli canlı, uzun boylu bir kadın. Adam ona söyle dedi: "Hayatin sona ermesinden önce Müslüman ol ey Hubeyse." Böyle dedikten sonra o iki beyti de söyledi.

Hubeyse de ona söyle dedi: Evet sana feda olayim!

Adami Öne götürüp boynunu vurdular. O kadın da geldi, adamin üzerine düştü, bir veya iki çiglik attiktan sonra Öldü.

Seriyyedekiler, Rasûlullah (s.a.v.)'m yanina geldiklerinde durumu ona anlattılar. O da: "Aranizda hiç mi merhametli bir adam yoktu?" dedi. [1]

Halid B. Velid'in Uzza Putunu Yikmak Üzere Gönderilmesi

İbn Cerir dedi ki: Uzza putu, fetih senesinde ramazan ayinin kalan son günlerinde yıkıldı.

İbn İshak dedi ki^Rasûlullah (s.a.v.), Halid b. Velid'i Uzza putuna gönderdi. Uzza, Nahle'de idi. Kureys, Kinane ve Mudar'm meydana getirdigi, saygi gösterdigi bir ev idi. Onun bakimi ve perdedarligi, Beni Hasim'in müttefikleri Beni Süleym'den olan Beni Seyban'da idi. Uzza'nin, Sulemi kabilesinden olan perdedari, Halid'in ona dogru yürüdüğünü isitince üzerine kilicini asti ve kendisi o evin bulunduğu yerdeki daga çıktı. Söyle diyordu:

"Ey Uzza! Acimasiz bir sekilde Halid'in üzerine saldır.

Silahi at ve süratli bir sekilde kaç.

Ey Uzza! Eger kisiyi yani Halid'i öldürmezsen,

Acil bir günahla geri dön veya Hristiyanlik dinine gir."

Halid, Uzza putunun yanma vardiginda onu yikti. Sonra Rasûlullah (s.a.v.)'m yanma döndü.

Vakidî ve digerlerinin rivayet ettiklerine göre Halid b. Velid, ramazanın bitimine bes gün kala Uzza putunun yanma vardiginda onu yikti ve geri döndü. Yiktigini da Rasûlullah (s.a.v.)'a haber verdi. Rasûlullah ona:

- Ne gördün? diye sordu. Oda:

- Birsey görmedim, dedi. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.) ona, tekrar

Uzza putunun bulunduğu yere dönmesini emretti. Dönünce orada karsısına o evden siyahi, saç-basi daginik bir kadın çıktı. Kadın, velvele ile feryad ediyordu. Halid, putun üzerine çikip söyle dedi:

"Ey Uzza! Seni inkar ediyorum. Sen yüce ve münezzeh degilsin. Çünkü gördüm ki, Allah seni hakir kilmistir."

Böyle dedikten sonra putun içinde bulunduğu evi yikip tahrip etti. İçindeki mallari da aldı. Allah ondan razı olsun ve onu hosnut kilsin. Bundan sonra dönüp durumu Rasûlullah (s.a.v.)'a haber verdi. Rasûlullah (s.a.v.)'da söyle buyurdu: "O kadın, Uzza idi. Artık ona e-bediyen ibadet edilmeyecektir."

Beyhakî, Muhammed b. Ebu Bekr el-Fakih kanali ile Ebu Tu-feyl'in söyle dedigini rivayet etmistir:

Rasûlullah (s.a.v.), Mekke'yi fethettiginde Halid b. Velid'i Nahle'ye gönderdi. Orada Uzza putu vardı. Halid oraya gitti. Put, üç mizrak üzerine konulmustu, mizraklari kesti. Evi yikti. Sonra Rasûlullah (s.a.v.)'in yanma gitti. Yaptiklarini anlatti. Rasûlullah: "Geri dön. Sen birsey yapmis degilsin." dedi. Halid, tekrar putun bulunduğu eve gitti. Putun bakicilari ve perdedarlan Halid'e baktiklarinda var güçleriyle daga dogru kostular. Kosarken de söyle diyorlardı:

"Ey Uzza! Onu delirt. Ey Uzzaî Onu kör et. Yoksa ben yüzüstü düşüp ölecegim!"

Halid, putun yanma gittiginde orada çıplak, saçı basi,dagmik bir kadın gördü ki, saçma basma yüzüne, toprak saçıyor. Halid, kiliciyla üzerine gitti, onu vurdu. Sonra peygamber (s.a.v.)'in yanma döndü. Yaptigini ve gördüğünü haber verdi. Peygamber (s.a.v.): "Iste o kadın Uzza idi." dedi. [2]

Peygamber (S.A.V.)'In Mekke'de Ikamet Müddeti

Peygamber (s.a.v.)'in ramazan ayında Mekke'de kalıp namazi kisalttigi ve orucu yedigi hususunda ihtilaf yoktur. Bu da âlimlerden; "Seferi kisi, ikamete karar vermedigi takdirde namazi kisaltarak kilabilir, oruç tutmayabilir. Bu ruhsati, onsekiz güne kadar devam edebilir." diyen âlimler için bir delildir. Bu, iki kavilden biridir. Diger kavil ise, yeri geldiginde anlatilacaktır.

Buharî, Ebu Nuaym kanali ile Enes b. Malik'in söyle dedigini rivayet etmistir:

"Rasûlullah (s.a.v.)'la birlikte on gün ikamet ettik. Bu süre zarfinda namazi kisaltarak kiliyordu."

Buharî, Abdan kanali ile Ibn Abbas'in söyle dedigini rivayet etmistir:

"Rasûlullah (s.a.v.), Mekke'de ondokuz gün ikamet etti. (Dört re-katlik namazları) iki rekat olarak kiliyordu."

Ahmed b. Yunus, Ahmed b. Sihab kanalı ile Ibn Abbas'm söyle dedigini rivayet etmistir: ^

"Bir seferde Rasûlullah (s.a.v.)'la birlikte ikamet ettik. Ondokuz gün boyunca namazi kisaltarak kiliyordu."

Ibn Abbas dedi ki: "Biz kendi aramızda ondokuz gün boyunca namazi kisaltarak kiliyorduk. Bu süreyi fa zı al as tır dagımızda namazi tam kiliyorduk."

Ebu Davud, Ibrahim b. Musa kanalı ile Imran b. Husayn'in söyle dedigini rivayet etmistir:

"Rasûlullah (s.a.v.)'la birlikte gazaya gittim. Onunla beraber fetihde hazır bulundum. Onsekiz gece ikamet etti. Ancak namazi iki rekat olarak kiliyor ve: "Ey belde halki, siz dört rekat olarak kilin. Biz seferiyiz." diyordu."

Ebu Davud, Ibn Abbas'in söyle dedigini rivayet etmistir: "Fetih senesinde Rasûlullah (s.a.v.), onbes gece ikamet etti. Bu süre zarfında namazi kisaltarak kiliyordu."

Ibn Idris, Muhammed b. Ishak'm, Zührî'nin, Muhammed b. Ali b. Hüseyin'in, Asim b. Amr b. Katade'nin, Abdullah b. Ebi Bekrin, Amr b. Suayb'in ve diğerlerinin söyle dediklerini rivayet etmistir: "Rasûlullah (s.a.v.), (fetih senesinde) Mekke'de onbes gece ikamet etti." [3]

Rasulullah (S.A.V.)'In Mekke'de Verdigi Hükümler

Buharî, Abdullah b. Mesleme tariki ile Hz. Aise'nin söyle dedigini rivayet etmistir:

"Utbe b. Ebi Vakkas, kardesi Sa'd'a, Velidetü Zem'â'nin çocuğunu alıp yanında tutmasını tembihlemiş ve o çocuğun kendi oğlu olduğunu ifade etmişti. Rasûlullah (s.a.v.), fetih zamanında Mekke'ye geldiğinde Sad b. Ebi Vakkas, Velidetü Zem'â'nin çocuğunu alıp Rasûlullah (s.a.v.)'m yanına getirdi. Onunla birlikte Abd b. Zem'â da Rasûlullah'in yanına geldi. Sa'd b. Ebi Vakkas dedi ki:

- Bu benim kardesimin oğludur. Çünkü kardesim, bu çocuğun kendi oğlu olduğunu bana söyledi.

Abd b. Zem'â da su cevabı verdi:

- Ya Rasûlallah, bu benim kardesimdir. Bu da Zem'â'mn oğludur. Onun yatagında doğmuştur.

Rasûlullah (s.a.v.), Velidetü Zem'â'nin çocuğuna baktı ki, o, daha ziyade Utbe b. Ebi Vakkas'a benziyor. Bunun üzerine Utbe'ye söyle dedi:

- Çocuk senindir. (Böyle dedikten sonra dönüp Abd b. Zemâ'ya da söyle dedi):

- Bu çocuk senin kardesindir ey Abd b. Zem'â. Çünkü bu, Utbe'-nin yatagında dogmustur."

Rasûlullah (s.a.v.), çocuğun Utbe b. Ebi Vakkas'a benzedigini görünce Sevde hanima söyle dedi: "Ey Sevde, buna karsi örtün."

Ibn Sihab, Hz. Aise'den rivayet ederek, Rasûlullah (s.a.v.)'in söyle buyurdugunu söylemistir.

"Çocuk yataga aittir. (Yani kimin yatagında dogmus ise onundur.) Zina edene de recin cezası vardır."

Ibn Sihab dedi ki: Ebu Hüreyre açıkça bunu söylüyordu.

Buharî, Muhammed b. Mukatil kanali ile Urve b. Zübeyr'in söyle dedigini rivayet etmistir:

Rasûlullah (s.a.v.)'m zamanında Mekke fethi gazvesinde bir kadın hirsizlik yaptı. Kadın (cezalandirilacagi endisesiyle) korkuya kapildi. Rasûlullah katmda kadina sefaatçi olması için Üsame b. Zeyd'e ricada bulundular.

Üsame gidip sefaatçi oldugunda Rasûlullah (s.a.v.)'m yüzünün rengi degisti ve söyle dedi:

- Allah'in hadlerinden bir had hususunda mi benimle konusuyorsun?

- Ya Rasûlallah, günahimin affedilmesi için magfiret dile. Aksam olunca Rasûlullah (s.a.v.), kalkip insanlara hitabede bulundu. Allah'a layikiyla hamdü senada bulundu. Sonra söyle dedi:

"Sizden önceki insanlar sirf su yüzden helak oldular: Onlarin arasinda serefli biri hirsizlik yaptigi zaman, onu cezasiz birakirlardi. Onlarin arasinda güçsüz biri hirsizlik yaptiginda ona haddi tatbik ederlerdi (ceza verirlerdi.). Muhammed'in nefsi elinde bulunan zata yemin ederim ki, Eger Muhammed'in kizi Fatima hirsizlik yaparsa muhakkak ki onun da elini keserim."

Rasûlullah (s.a.v.), daha sonra hirsizlik yapan o kadının elinin kesilmesini emretti. Eli kesildi. Daha sonra o kadın tevbe etti. Tevbe-sini güzelce tuttu ve evlendi.

Hz. Aise dedi ki: Sonralari, o kadın yanima gelir, ihtiyacini bana söyler, ben de ihtiyacini Rasûlullah (s.a.v.)'a arzederdim.

Sahih-i Müslim'de, Sebre b. Mabed el-Cühenî'nin hadisinde su ifadelere yer verilmistir:

"Rasûlullah, fetih senesinde Mekke'ye girdigi zaman bize mut'a nikahi yapmamizi emretti. Sonra oradan çıkmadan bu nikahi yasakladi."

Bu hadisin bir baska varyantinda Rasûlullah'm söyle buyurdugu nakledilmektedir:

"Bilesiniz ki, mut'a nikahi içinde bulunduğunuz su gününüzden kiyamet gününe kadar haramdır. Haramdır."

Ahmed b. Hanbel'in "Müsned'mde ve sünen kitablarında yer alan bir rivayette söyle denmektedir: Bu hadise, Veda hacmda olmustur. Dogrusunu Allah bilir.

Sahih-i Müslim'de, Ebu Bekr b. Ebi Seybe kanali ile Seleme b. Ekva'm söyle dedigini rivayet edilmistir:

"Evtas muharebesinin yapildiği senede Rasûlullah (s.a.v.) bize mut'a nikahi yaparak kadınlarla evlenmemize üç kez ruhsat verdi. Sonra bizi mut'a nikahından menetti."

Beyhakî dedi ki: Evtas muharebesi, Mekke fethi senesinde yapılmıştır. Su halde bu rivayet ile Sebre'nin hadisi aynidir.

Ben derim ki: Mut'a nikahinin Hayber gazvesinde yasaklandigini sabit kilan kimse söyle demistir: Mut'a nikahi, iki kez mubah kilindi. Iki kez haram kilindi.

Safiî ile digerleri bu hususta kesin ifadeler kullanmislardir.

Denildi ki: Mut'a nikahi, iki defadan fazla mubah kilindi ve haram kilindi. Dogrusunu Allah bilir. Sadece bir kez haram kilindigim söyleyenler de olmustur ki, o bir kez de fetih gazvesinde olmustur.

Denildi ki: Mut'a nikahi sadece zaruret dolayisiyla mubah kilinmistir. Su halde zaruretle karsilasildiği zaman yine mubah kihnabi-lir. Bu, Imam Ahmed'den gelen bir rivayettir.

Denildi ki: Mut'a nikahi mutlak surette haram kilinmis degildir. O, yine mubahligi üzeredir. Bu, Ibn Abbas ile ashabından ve bir grub sahabeden gelen meshur rivayettir. Bununla ilgili tafsilatli açıklama "el-Ahkam" adli kitaptadir. [4]

Fasil

Imam Ahmed b. Hanbel, Abdürrezzak kanali ile Muhammed b. Esved b. Haleften söyle rivayette bulunmustur: "Muhammed, babasi Esved'in fetih gününde Rasûlullah (s.a.v.)'i insanlarla bey'a ti esirken gördüğünü ve bu hususta kendisine su haberi verdigini nakletmistir:

Rasûlullah (s.a.v.), Ka'be'nin karsisindaki kayaligin üzerine çikip oturdu. Islâmiyet ve sahadet üzere insanlarla bey'atlesti.

Ben dedim ki, sahadet nedir?

Bana dedi ki: Muhammed b. Esved b. Halef bana haber verdi ki; Rasûlullah (s.a.v.) insanlarla; Allah'a iman etmek ve Allah'tan baska ilâh olmadigina, Muhammed'in de onun kulu ve elçisi olduguna sahadet etmeleri üzerine bey'atlesti."

Beyhakî'den gelen rivayette de söyle denmektedir: "Büyük küçük, kadin erkek bütün insanlar, Rasûlullah (s.a.v.)'m yanma geldiler. O da onlarla, Islâmiyet ve sahadet üzerine bey'atlesti."

Ibn Cerir dedi ki: Sonra insanlar, Mekke'ye Rasûlullah (s.a.v.) ile islâm üzere bey'atlesmek için toplandilar. Bana gelen habere göre o da Safa tepesine çikip onlarla bey'atlesmek için oturdu. Ömer b. Hat-tab da onun asagi tarafinda oturdu. Ömer, insanlardan Allah'a ve Ra-sûlüne elden geldigince itaat etmeleri sözünü aldı.

Rasûlullah (s.a.v.), erkeklerle bey'atlesmeyi tamamladiktan sonra kadinlarla bey'atlesmeye basladi. Kadinlar arasinda Hind binti Utbe de vardi. Hamza'ya yaptigi kötülükten dolayi taninmasin diye yüzüne peçe takmis ve sesini de degistirmisti. Rasûlullah, konusmasindan kendisim tanimasin diye böyle yapmisti. Taninmaktan korkuyordu.

Kadinlar, kendisiyle bey'atlesmek için Rasûlullah (s.a.v.)'m yanina yaklastiklarinda o, kendilerine söyle buyurdu:

- Allah'a hiçbir seyi ortak kosmamak üzere benimle bey'atlesin. Hind de su karsiligi verdi:
 - Vallahi sen, erkeklerden almadigin sözü bizden aliyorsun.
 - Hirsizlik yapmamak üzere benimle bey'atlesin.
 - Allah'a yemin ederim ki ben, Ebu Süfyan'm malindan azar azar çalmisimda*. Bunun da helal olup olmadigini bilmiyorum. Orada Hind'in sözlerini duyan Ebu Süfyan da söyle dedi:
 - Simdiye kadar çalmis olduklarin sana helal olsun. Rasûlullah (s.a.v.) da söyle buyurdu:
 - Su halde sen Utbe kizi Hind'sin, öyle degil mi?
 - Evet. Geçmiste yaptiklarimi affet. Allah da seni affetsin.
 - Zina yapmamak üzere benimle bey'atlesin.
 - Ya Rasûlallah, hür kadin hiç zina yapar mi?
 - Çocuklarinizi öldürmemek üzere benimle bey'atlesin.
 - Biz onlari küçükken besleyip büyütüyoruz da büyüdükten sonra onlari öldürür müyüz hiç? Sen ve onlar bunu daha iyi bilirsiniz.
- Hind'in bu sözü üzerine Hz. Ömer katila katila güldü. Rasûlullah (s.a.v.), daha sonra söyle buyurdu:

- Elleriyle ayaklari arasında bir iftira dizip getirmemek üzere kadınlar benimle bey'atles sinler.

- Ya Rasûlallah, Allah'a yemin ederim ki, böyle bir iftira dizip getirmek çok çirkin birseydir ve muhakkak ki, tecavüzün bazisi cezaya tam denk gelir.

- Emrime karsi gelmemek hususunda benimle bey'atlesin.

- Maruf ve mesru olan emirler hususunda sana karsi gelmemek üzere bey'at ederiz.

Bunun üzerine Rasûlallah (s.a.v.), Ömer'e su emri verdi:

- Bu sartlar üzerine kadınlarla bey'atles ve onlar için Allah'tan magfiret dile. Çünkü Allah bagislayan, esirgeyendir."

Hiz. Ömer de bu sartlar üzerine kadınlarla bey'atlesti. Rasûlullah (s.a.v.), kadınlarla asla tokalmazdi. Allah'in kendisine helal kildigi zevcelerinden veya mahremleri olan kadınlardan baskasına el sürmezdi.

Buharî ve Müslim'in sahihlerinde açıkça ifade edilen bir rivayete göre Hiz. Aise söyle demistir:

"Hayir vallahi, Rasûlullah (s.a.v.)'m eli hiçbir kadının eline degmemistir."

Baska bir rivayette de söyle denilmistir:

"Rasûlullah, kadınlarla bey'atlesmezdi. Sadece konusur ve söyle derdi: "Benim bir kadınla konusmam, yüz kadınla konusmam gibidir."

Buharî ve Müslim'in sahihlerinde Hiz. Aise'den rivayet olunduguna göre Ebu Süfyan'm karisi Hind binti Utbe, Rasûlullah (s.a.v.)'m yanina gelip söyle dedi:

- Ya Rasûlallah, Ebu Süfyan cimri bir adamdir. Bana ve çocuklarima yetecek kadar nafakayi vermiyor, onun bilgisi olmadan malini alirsam günahkar olur muyum?

- Sana ve çocuguna yetecek miktarda mesru sekilde onun malından al.

Beyhakî, Yahya b. Bükeyr kanali ile Hiz. Aise'den rivayet etti ki; Hind binti Utbe söyle demistir:

- Ya Rasûlallah, daha önce senin oba halkinin zelil olmasından hoslandigim kadar hiçbir seyden hoslanmazdim. Ama bugün yeryüzünde senin oba halkinin güçlenip baskalariyla savasmalarından hoslandigim kadar baska hiçbir seyden hoslanmiyorum.

Rasûlullah (s.a.v.) da söyle buyurdu:

- Muhammed'in nefsi kudret elinde bulunan zata yemin ederim ki, ben de öyleyim.

"Ya Rasûlallah, Ebu Süfyan cimri bir adamdır. Onun malından -bilgisi olmaksızın- alıp yersem günahkar olur muyum?"

- Mesru Ölçüde ve uygun miktarda alırsan hayir."

Ebu Davud, Osman b. Ebi Seybe kanalı ile Ibn Abbas'm söyle dedigini rivayet etmistir:

"Rasûlullah (s.a.v), Mekke'nin fethedildigi gün söyle buyurdu:

"Artık hicret yoktur. Ama cihad ve niyet vardır. Savasa çağılır-saniz savasa kosun."

Imam Ahnied b. Hanbel, Affan kanalı ile SafVan b. Ümeyye'den rivayet etti ki; kendisine söyle denilmiş:

"Hicret etmeyen kimse Cennet'e giremez."

Bana böyle denilince ben de: "Ben bunu Rasûlullah (s.a.v.)'a sormadan evime gitmeyeceğim." dedim ve Rasûlullah (s.a.v.)'m yanma gittim. Bana söylenen bu sözü kendisine naklettim. O da söyle buyurdu:

"Mekke'nin fethinden sonra hicret yoktur. Ama cihad ve niyet vardır. Eger savasa çağılırsanız savasa kosun."

Buhari, Muhammed b. Ebi Bekr kanalı ile Mücasî b. Mesud'un söyle dedigini rivayet etmistir:

Kendisiyle hicret üzere bey'atlesmek için Peygamber (s.a.v.)'in yanına giden Ebu Mabe'd'in yanma gittim. Bana söyle dedi: "Hicret, sahihleri için geçip gitmiştir. Ben ise, Islâmiyet ve cihad üzere Peygamber (s.a.v.)'le bey'atleseceğim."

Mücasî'den rivayette bulunan ravi diyor ki: Ben de Ebu Mabe'd'le karsilastim. Durumu ona sordum. O söyle dedi: "Mücasî dogru söylemiştir."

Buharî, Amr b. Halid kanalı ile Mücasî'nin söyle dedigini rivayet etmistir:

Fetih gününden sonra kardesimi Rasûlullah (s.a.v.)'m yanma götürdüm ve söyle dedim:

- Ya Rasûlallah, kendisiyle hicret üzere bey'atlesmen için kardesimi sana getirdim.

- Hicret ehli, hicretin hükmünü götürdüler. .

- Ya sen şimdi kardesimle ne üzere bey'atleseceksin?

- Onunla Islâm, iman ve cihad üzerine bey'atleseceğim.

Daha sonra Ebu Mabe'd'le karsilastim. Ebu Mabe'd, Mücasî ile kardesinden yaşça daha büyük idi. Bu durumu kendisine sordum. O da: "Mücasî dogru söylemiştir." dedi.

Buharî, Muhammed b. Bessar kanalı ile Mücahid'in söyle dedigini rivayet

etmistir:

Ibn Ömer'e: "Sam'a hicret etmek istiyorum. Ne dersin?" diye sordum. O da su cevabi verdi:

"Artik hicret yoktur. Ama git bakalim, kendi nefsinı arzet. Eger birsey bulabilirsen ne ala. Yoksa geri dönersin."

Ebu'n-Nadr, Sube kanalı ile Ebu Bısr'ın söyle dedigini rivayet etmistir: Mücahid'in söyle dedigini isittim:

Hicret hususunu Ibn Ömer'e sordugumda o bana su cevabi verdi:

"Bugün (veya Rasûlullah (s.a.v.)'dan sonra) hicret yoktur."

Ishak b. Yezid, Abdullah b. Ömer'in söyle dedigini rivayet etmistir: "Fetihten sonra hicret yoktur."

Buharî, Ishak b. Yezid kanalı ile Ata b. Ebi Rebah'm söyle dedigini rivayet etmistir: Ubeyd b. Ümeyr'le birlikte Aise'yi ziyaret ettim. Ubeyd, Aise'ye hicretin hükmünü sordu. O da su cevabi verdi:

"Bugün hicret yoktur. Daha önce müminlerden biri dininde fitneye düşmekten korktuğu için Allah'a ve Rasûlüne kaçıp hicret ediyordu. Ama bugün Cenâb-i Allah, Islâmiyet'i hükümrân kılmıştır. Mümin kisi dilediği yerde ve şekilde Rabbine ibadet eder. Bugün hicret yoktur. Ama cihad ve niyet vardır."

Bu hadisler ve eserler suna delalet ediyor ki, ya tamamen veya mutlak olarak Mekke fethinden sonra hicret ortadan kalkmıştır. Çünkü insanlar, grup grup Allah'ın dinine girmişler ve Islâmiyet hükümrân olup sütunları yeryüzüne yerleşip sabit olmuştur. Artık hicrete gerek kalmamıştır. Ancak harp ehline mücavir olmak ve onlar nezdinde dini izhar etme gücünün kalmaması gibi hicreti gerektiren bir hal meydana gelirse, o zaman Islâm diyarına hicret etmek vacip olur ki, bu vaciblik hususunda âlimler arasında ihtilaf yoktur. Ama bu hicret, Mekke fethinden önceki hicret gibi değildir. Nitekim Allah yolunda yapılan her türlü infak ve cihad mesrûdur ve kıyamet gününe kadar da beğenilen bir davranıştır. Fakat yine de Mekke fethinden önceki infak ve cihad kadar faziletli olamaz. Zira yüce Allah, buyurmuştur ki:

"İçinizden Mekke'nin fethinden önce sarfeden ve savasan kimseler, daha sonra sarfedip savasan kimselerle bir degildirler. Berikiler daha üstün derecededirler. Allah, hepsine Cennet'i vadetmiştir." (el-Hadîd, 10.)

İmam Ahmed b. Hanbel, Muhammed b. Cafer kanalı ile Ebu Said el-Hudrî'nin söyle dedigini rivayet etmistir: en-Nasr sûresi nazil olduğu zaman Rasûlullah (s.a.v.), bu sûreyi bastan sona kadar okudu ve söyle buyurdu:

"İnsanlar hayırlıdır. Ben ve ashabım hayırlıyız. Mekke fethinden sonra

hicret yoktur. Ama cihad ve niyet vardır."

Ebu Said el-Hudrî'nin böyle bir rivayette bulunması üzerine Mer-van ona: "Yalan söylüyorsun." dedi. Bu esnada yanında da Rafi b. Ha-dic ile Zeyd b. Sabit kanepede oturmakta idiler. Ebu Said şöyle dedi:

- Eğer bu iki kişi isterlerse bu hususta sana açıklamada bulunabilirler. Ama bunlardan biri, kendisini kavminin liderliğinden azletmenden korkar. Diğer ise kendisini zekat toplama memurlugundan azletmenden korkar.

O iki kişi, Mervan'm, Ebu Said'e vurmak için kamçısını kaldırdığını gördüklerinde: "Ebu Said doğru söyledi." dediler.

Buharî, Musa b. İsmail tariki ile İbn Abbas'm şöyle dedigini rivayet etmiştir: Ömer, beni Bedir seyhleri arasına katıyor, onlarla aynı muameleye tabi tutuyordu. Öyle sanıyorum ki, onlardan biri bundan rahatsız oldu ve şöyle dedi:

- Sunu niye aramıza katıyorsun? Halbuki bunun yasında oğullarımız var?

H. Ömer:

- O sizin bildiğiniz kimselerdendir dedi. Onları bir gün toplantıya çağırdı ve beni de aralarına kattı. Herhalde onlara göstermek için beni onlarla birlikte yanına kabul etti ve şöyle dedi:

- Yüce Allah'ın: "Allah'ın yardım ve fethi geldiği zaman (en-Nasr sûresi)" kavi-i serifi hakkında ne dersiniz?

Oradakilerden bazıları şöyle dediler:

- Bize yardım olunduğu ve fetih müyesser kilindiği zaman Allah'a hamd edip istigfarda bulunmamız, bu ayette emredilmiştir.

Diğerleri ise susup birsey demediler. H. Ömer dönüp bana şöyle sordu:

- Ey İbn Abbas! Bu ayet hakkında sen de böyle mi diyorsun?

- Hayır, ben aynı fikirde değilim.

- O halde ne diyorsun?

- Bu ayette, Rasûlullah (s.a.v.)'m ecelinin gelmiş olduğu kendisine bildirilmiştir. "Ey Muhammed! Allah'ın yardımı ve zafer günü (fetih) geldiği zaman..." İşte bu senin ecelinin alametidir.

"İnsanların Allah'ın dinine akin akin girdiklerini görünce, Rabbi-ni överek tesbih et. Ondan bağışlanma dile. Çünkü O, tevbeleri daima kabul edendir."

Ömer b. Hattab, o topluluğa hitaben şöyle dedi:

- Ben de bu sûreden, İbn Abbas'm anladığı manayı anlıyorum."

Baska yollarla gelen rivayetlerde de görüldüğü gibi İbn Abbas, bu sûreyi

tefsir ederken, Rasûlullah (s.a.v.)'in ecelinin geldigini haber vermistir. Mücahid, Ebu Aliye, Dahhak ve bazı tefsirciler de böyle demislerdir. Nitekim Ibn Abbas ile Ömer b. Hattab da böyle demislerdir.

Imam Ahmed b. Hanbel'in, Muhammed b. Fudayl kanali ile Said b. Cübeyr'den rivayet ettigi hadise gelince: Ibn Abbas dedi ki:

"en-Nasr sûresi nazil oldugu zaman Rasûlullah (s.a.v.): "Nefsime ölüm haberi geldi." dedi. O senede ruhunun teslim alinacagi kendisine bildirildi."

Bunu sadece Imam Ahmed b. Hanbel rivayet etmistir ve senesinde Ata b. Ebi Müslim el-Horasanî vardir ki, onun raviliginde zayiflik vardir. Onun hakkında birçok hadis imami cerh edici beyanlarda bulunmustur. "Rasûlullah (s.a.v.)'m ruhunun o senede teslim alinacagi" seklindeki ifadeye gelince, bunda da büyük bir münkerlik vardir ve batildir. Çünkü Mekke'nin fethi, hicretin sekizinci senesinin ramazan ayında gerçekleşmistir ve bu hususta ihtilaf yoktur. Oysa ki Rasûlullah (s.a.v.), hicri onbirinci senenin rebiyülevvel ayında vefat etmistir ve bu hususta da ihtilaf yoktur.

Hafiz Ebu'l-Kasim et-Taberanî, Ibn Abbas'm söyle dedigini rivayet etmistir:

"Kur'ân'in en son nazil olan sûresi, en-Nasr süresidir."

Bunda da münkerlik vardir. Senedi üzerinde de konusulabilir. Muhtemeldir ki bu sûre, Kur'ân'in toplu olarak bir defada nazil olan en son süresidir. Dogrusunu Allah bilir.

Tefsirimizde de bu sûre-i celile üzerinde yeteri kadar bilgi verdik. Hamd ve minnet Allah'adir.

Buharî, Süleyman b. Harb kanali ile Amr b. Seleme'nin söyle dedigini rivayet etmistir: Ebu Kilabe bana dedi ki: Biz, insanların ugrak yeri olan bir su basinda idik. Kervanlar bize ugrar, biz de onlara sorardik: İnsanların durumu nasıl? Su Mekke'de peygamber olarak ortaya çıkan adamin durumu nasıl?

Bize derlerdi ki: O, Allah tarafından peygamber olarak gönderildigini ve kendisine vahiy geldigini iddia ediyor.

Ben onların bu sözünü kafama yerlestirdim. Sanki kalbime yapisti.

Araplar, Islâm'a girmek için fethi bekliyorlar ve: "Muhammed ile kavmini basbasa bırakın. Eğer o kavmine üstün gelirse, doğru sözlü bir peygamberdir." diyorlardı.

Mekke fethi gerçekleşince, her kavim Islâm'a girmek için heyetler halinde süratle Rasûlullah (s.a.v.)'m yanına gidiyorlardı. Babam da Islâm'a girmeleri için kavmini Rasûlullah'm yanına götürdü. Dönüşünde: "Vallahi ben, size gerçek bir peygamberin yanından geldim." dedi. Sonra da sözünü şöyle sürdürdü: "Su vakitte su namazı, su vakitte de su namazı kılın.

Namaz vakti geldiginde biriniz ezan okusun, Kur'ân'i en çok okuyaniniz da size imamlik yapsin."

Oradakiler, baktılar, benden daha çok Kur an okuyan birini bulamadılar. Çünkü ben kervanları karsiliyordum. Beni öne geçirdiler. Imamlik yaptım. Altı veya yedi yasinda bir çocuk idim. Üzerimde bir aba vardı. Secdeye vardigimda üstüm açiliyordu. Kableden bir kadın: "Okuyucunuzun arkasını örtemiyor musunuz?" dedi. Bunun üzerine kumas satın aldılar ve benim için bir gömlek biçtiler. Ben de o gömlegime sevindigim kadar hiçbir seye sevinmedim." [5]

Hüneyn Gününde Hevazin Gazvesi

Yüce Allah buyurdu ki:

"Andolsun ki Allah, size birçok yerde ve çoklugunuzun sizi böbürlendirdigi fakat bir faydası da olmadığı, yeryüzünün geniş olmasına rağmen size dar gelip de bozularak arkanıza döndüğünüz Hüneyn gününde yardım etmişti.

Bozgundan sonra Allah, peygamberine ve mü'minlere güvenlik yerdi ve görmediginiz askerler indirdi. İnkâr edenleri azaba ugrattı. İnkarcıların cezası budur.

Allah, bundan sonra da dilediginin tevbesini kabul eder. Allah bağışlar ve merhamet eder." (et-Tevbe, 25-27.)

Muhammed b. İshak b. Yesar, kitabında söyle der: "Rasûlullah (s.a.v.), hicri sekizinci sene sevval ayının besinde fetihten sonra He-vazin'e doğru gitti."

Muhammed b. İshak'm ifadesine göre Mekke, ramazan-i serifin bitimine on gün kala fethedildi. Yani Hevazin'e gitmeden onbes gece önce fethedildi.

Vakidî dedi ki: Rasûlullah (s.a.v.), sevvalin altısında Hevazin'e doğru yola çıktı. Sevvalin onunda Hüneyn'e ulastı. Ebubekir es-Sid-dik dedi ki: "Bugün sayımızın azligından dolayı mağlup edilmeyiz."

Hezimete ugradılar. Bunlar için de hazimete ilk ugrayanlar Beni Süleym kabilesi oldu. Sonra Mekkeliler, daha sonra da diğer kalanlar hezimete ugradılar.

İbn İshak dedi ki: Hevazınliler, Rasûlullah (s.a.v.)'i ve Allah'ın ona müyesser kildigi Mekke fethini duydukları zaman, Malik b. Avf en-Nasrî onları topladı. Hevazin ile birlikte Sakif'in tamamı, Nasr ve Cüsem'in hepsi, Sa'd b. Bekir ve Beni Hilal'den de az bir grup onlara katıldılar. Kays b. Aylan'dan sadece bunlar toplulukta hazır bulundular. Hevazin'den ne Ka'b, ne de Kilab kabileleri, o toplulukta hazır bulunmadılar. Onlardan meshur hiçbir kimse o toplulukta hazır bulunmadı.

Beni Cüsem kabilesinde Düreyd b. Simme vardı. Bu yasli bir kimse idi. Ondan, sadece görüsü ile ve savas bilgisi ile ugur beklenilirdi. Tecrübeli bir ihtiyardı. Sakifte de onların iki efendisi vardı. Müttefiklerden de Karib b. el-Esved b. Mesud b. Muattib vardı. Beni Malik'ten de Zü'1-Himar Sübey'a b. Haris b. Malik ve onun kardesi Ahmer b. Haris vardı. Hepsinin idaresi, Malik b. Avf en-Nasrî'nin elinde toplanıyordu. O, Rasûlullah (s.a.v.)'in üzerine yürümeye azmettiği zaman, ordusuyla birlikte mallarını, kadınlarını ve çocuklarını da sevketti. Evtas'a indigi zaman ordusu onun yanına toplandı. Onların içinde Düreyd b. Simme vardı. Deve üstünde, gölgelik altında tasınıyordu. Indigi zaman şöyle dedi:

- Siz hangi vadidesiniz?

- Evtas vadisindeyiz.

- Ne güzel at kosacak yerdir! Ne keskin kayalı tepelik, ne de topragi yumusak düzlüktür. Ne oluyor? Deve sesi, esek anirması, çocuk ağlaması ve davar melemesi isitiyor gibi oluyorum.

- Malik b. Avf, halk ile birlikte mallarını, kadınlarını ve çocuklarını da sevk edip getirdi.

- Malik nerededir? -Iste Malik...

Malik çağrıldı, Düreyd ona şöyle dedi:

- Ey Malik ne oluyor? Deve sesini, esek anirmasını, çocuk ağlamasını ve davar melemesini isitiyor gibi oluyorum.

- Millet ile birlikte onların mallarını, çocuklarını ve kadınlarını da önüme katip getirdim.

- Bunu neden yaptın?

- Onlardan her bir adamin ardında, onun ailesini ve malini koymak istedim ki, erkekler onları savunarak savassınlar.

Bunun üzerine Düreyd onu kovdu, onun bu yaptığını yadırgadı. Sonra şöyle dedi:

- Koyun çobanı, ne olacak. Anlamaz ki! Vallahi, savastan dagilip kaçan kimseyi, hiçbir şey geri çevirebilir mi? Çünkü savas senin lehinde olur ise, kılıçlı ve mızraklı erkekten baska kim sana fayda verebilir? Eger savas senin aleyhine olur ise ailenin ve malinin içinde de rezil olursun.

Böyle dedikten sonra sözünü söyle sürdürdü:

- Ka'b ve Kilab ne yaptı?

- Onlardan hiçbir kimse o toplulukta hazır bulunmadı.

- Hiddet ve secaat kayboldu. Eger yücelme ve yükselme günü olsaydı, ondan ne Ka'b, ne de Kilab geri kalmaz ve kaybolmazdı. Sizin de Ka'b ve

Kilab gibi bu topluluğa katılmamanızı dilerdim. Bu toplulukta sizden kim hazır bulundu?

- Amr b. Amir ve Avf b. Amir hazır bulundu.

- Amir'in bu iki kuzusunun ne faydalan olur, ne de zararları.

- Ey Malik, sen, Hevazin topluluğunu atların göğüslerine doğru ileri sürmekle birşey yapmadın, onları beldelerinin korunaklı yerlerine ve kavimlerinin üst taraflarına götür. Sonra Müslümanları atlar üstünde karsıla. Eğer savaş senin lehine olursa arkada kalanlar sana yetisirler. Eğer savaş senin aleyhine olursa en azından aileni ve malini korumus olursun. Malik dedi Ki:

- Allah'a yemin ederim ki, bunu yapmam. Yaslandığın gibi aklın da yaslanmış. Vallahi ey Hevazin topluluğu! Ya bana mutlak itaat edersiniz veya sırtımdan çıkıncaya kadar bu kılıcın üzerine dayanırım!

O, Düreyd b. Simme'nin bu toplulukta adının anılmasını ve görüşünün geçerli olmasını istemiyordu.

Hevazin topluluğu da ona su cevabı verdi:

- Sana itaat ettik.

Bunun üzerine Düreyd söyle dedi: Bu öyle bir gündür ki, ben, ne hazır bulundum, ne hazır bulunmadım. Sonra da su siiri okudu:

"Keske o toplulukta genç olsaydım. Onda yürür ve kosardım.

Saçları uzun, bağının bağlandığı yerin üst tarafında saçı olan bir atı yediyorum. Sanki o at ne büyük, ne küçük, orta halli bir yaban esegidir."

Sonra Malik, insanlara söyle dedi: Onları gördüğünüz zaman kılıçlarınızın kinlerini kiriniz. Sonra bir tek adamın saldırısı gibi saldırınız.

Ibn İshak, Ümeyye b. Abdullah b. Osman'ın söyle dedigini rivayet etmiştir: "Bana anlatıldığına göre Malik b. Avf, adamlarından bir takım gözetleyiciler gönderdi, ona geldiklerinde onları, eklemleri âdeta kopmuş bir vaziyette gördü. Onlara söyle dedi:

- Yazıklar olsun size! Bu ne haldir?

- Beyaz benekli atların üzerinde beyaz bazı adamlar gördük. Vallahi onlara ilisir ilismez, bizi gördüğün bu hale soktular. Vallahi bu durum onu, kasdettiği gaye üzerine yürüme niyetinden geri döndürmedi."

Ibn İshak dedi ki:

Peygamber (s.a.v.), onları isitince, onlara Abdullah b. Ebi Hadred el-Eslemî'yi gönderdi ve ona, onların içine girmesini, onların arasında kalmasını ve bilgilerini almasını, sonra onların haberini kendisine getirmesini emretti.

Ibn Ebi Hadred de gitti ve aralarina girdi. Orada kaldı. Rasûlullah (s.a.v.) ile savasmak için yapmis olduklari seyi dinleyip öğrendi. Malik ve Hevazin'in durumunu gördü, dediklerini dinledi, sonra döndü ve Rasûlullah (s.a.v.)'m yanina geldi. Olayi ona haber verdi.

Rasûlullah (s.a.v.), Hevazin ile karsilasmak için üzerlerine yürümeye karar verdigi zaman ona, SafVan b. Ümeyye'nin yaninda zirhlarin ve silahlarin oldugu anlatildi. Rasûlullah onu çağirdi. O zaman Safvan müşrik idi. Ona söyle dedi:

- Ey SafVan, bu silahlarini bize emanet ver ki, onlarla yarın düşmanlarimizi karsilayalım, savasalım.

- Ya Muhammedi Gasb olarak mi aliyorsun?

- Hayir, aksine emanet olarak aliyorum. Ben onlari sana geri verinceye kadar onlar kefalet altindadir.

- Öyleyse olur. Bunda bir sakınca yok.

Bunun üzerine SafVan, Rasûlullah'a yüz zirh ile yeter miktarda silah verdi. Anlatildigina göre Rasûlullah (s.a.v.), ondan o silahlarini tasima isini de üstlenmesini istedi. O da tasima isini yerine getirdi."

Yunus b. Bükeyr'den gelen bir rivayette de yukaridaki hadise oldugu gibi anlatiliyor, zirhlardan bahsediliyor ve Ibn Ebi Hadred'in kesiften dönüp de Rasûlullah (s.a.v.)'a Hevazinlilerin haberini verdigi zaman Ömer b. Hattab'm onu yalanladigi ifade ediliyor. Bunun üzerine ibn Ebi Hadred, ona söyle cevap vermis:

- Eger beni yalanladmsa ey Ömer, hakki da yalanlayabilirsin. Bunun üzerine Hz. Ömer söyle demisti:

- Ya Rasûlallah, ibn Ebi Hadred'in söyledigini isitmiyor musun? Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.) da su cevabi vermis:

- Ey Ömer, sen dalalette idin. Allah seni hidayete ilette.

Imam Ahmed b. Hanbel, SafVan b. Ümeyye'nin söyle dedigini rivayet etmistir:

"Rasûlullah (s.a.v.), Hüneyn gününde Ümeyye'den emanet olarak zirhlar aldı. Ümeyye:

- Ya Muhammedi Bunu gasb olarak mi aliyorsun? diye sordu. Rasûlullah (s.a.v.):

- Hayir, aksine kaybolmasi ve telef olmasi halinde tazmin edilecek bir emanet olarak aliyorum, dedi.

Bu zirhlarin bir kısmi zayi oldu. Rasûlullah, (s.a.v.), tazminatini ödemeyi teklif edince Ümeyye:

- Ya Rasûlallah, ben bugün Islâm'a girmeye daha çok ragbet ediyorum, dedi."

Ebu Davud, Yezid b. Harun tariki ile Abdullah b. Safvan ailesinden bazı kimselerin söyle dediklerini rivayet etmistir: "Rasûlullah (s.a.v.):

- Ey SafVan, senin yamnda silah var mi? diye sordu. SafVan da:

- Emanet olarak- mi, yoksa gasb olarak mi istiyorsun? diye sorunca, Rasûlullah:

- Hayir, emanet olarak istiyorum, dedi.

SafVan da otuz, kirk kadar zirhi Rasûlullah'a emanet olarak verdi. Rasûlullah, Hüneyn gününde savasti. Müsrikler hezimete ugradiklarinda SafVan'in emanet olarak verdigi zirhlar toplandi. Bazilari kayboldu. Rasûlullah (s.a.v.), Safvan'a:

- Senin zirhlardan bazilarini kaybettik. Bedelini sana ödeyelim mi? diye sordu.

SafVan da su cevabi verdi:

- Hayir ya Rasûlallah, bugün benim kalbimde bir duygu ve inanç var ki, zirhlari sana emanet olarak verdigim günde yoktu."

Bu da mürsel bir rivayettir.

Ibn Ishak dedi ki: Rasûlullah (s.a.v.), daha sonra beraberinde Mekke halkindan 2.000; kendisiyle birlikte çıkan ve kendileriyle Allah'in Mekke'yi fethettirdigi ashabindan da 10.000 kisi ile yola çıktı. Böylece onlar, 12.000 kisi oldular.

Ben derim ki: Urve, Zührî ve Musa b. Ukbe'nin kavillerine göre Rasûlullah'm Hevazin'e götürdüğü askerlerin sayisi, toplam olarak 14.000 bin kisi olmustur. Çünkü o, adı geçen bu kisilerin kavline göre Mekke'ye 12.000 askerle gelmistir Mekke'de serbest birakilan 2.000 kisi de bunlara eklendi. Böylece 14.000 kisi oldular.

Ibn Ishak'm anlattigina göre Rasûlullah (s.a.v.), sevvalin besinde Mekke'den Hevazin'e dogru yola çıktı. Mekkeliler üzerine Attab b. Üseyd b. Ebu'l-Is b. Ümeyye b. Abdu's-Sems el-Ümevî'yi tayin etti.

Ben derim ki: O zaman Attab'm yasi yirmiye yakin idi.

Rasûlullah (s.a.v.), Hevazinlilerle karsilasmak niyeti ile yola koyulup gitti.

Ravi burada Abbas b. Mirdas es-Süîemî'nin su kasidesini zikretmistir:

"Benden Hevazin'in yukarisina ve asagisina bir öğüt mektubu götür ki, su açıklama vardır:

Zannediyorum ki, Rasûlullah, size kumandanlari olan bir ordu ile yerin

boslugunda hücum edecektir.

Onların içinde kardesiniz Süleym sizi terkedip bırakacak değildir. Müslümanlar Allah'ın kullarıdır. Hiddetli gençlerdir.

Sag yanındaki desteginde Beni Esed ve Ecreban (Uyuzlar) Beni Abs ve Zübyan vardır.

Az kaldı ki, onun korkusundan yer sarsılsın. Onların önünde de Evs ve Osman vardır."

Ibn Ishak dedi ki: Evs ve Osman, Müzeyne kabileleridir.

Ibn Ishak, Zührî kanalı ile Haris b. Malik'in söyle dedigini rivayet etmistir:

"Rasûlullah (s.a.v.)'la birlikte Hüneyn'e çıktık. Biz cahüiyetten henüz çıkmış kimselerdik. Onunla birlikte Hüneyn'e doğru yürüdük. Kureys kafirlerinin ve onlardan başka diğer Arapların yeşil renkli büyük bir ağaçları vardı. Ona Zatu Envat denilirdi. Her sene onun yanma gelirler, silahlarını onun üzerine asarlar, yanında kurban keserler ve bir gün itikaf yaparlardı. Biz, Rasûlullah (s.a.v.) ile birlikte yürürken, büyük yeşil bir ağaç gördük. Yolun yan taraflarından birbirimize söyle seslendik:

- Ya Rasûlallah, bize de Zatu Envat ağacı gibi bir ağaç kil. Onların Zatu Envat i olduğu gibi bizim de olsun.

Rasûlullah (s.a.v.) da söyle dedi:

- Allahu Ekber!.. Muhammed'in nefsi elinde bulunan zata yemin ederim ki, siz de tipki Musa'nın kavminin Musa'ya dediği gibi dediniz:

«"Ey Musa! Onların tanrıları gibi bize de bir tanrı yap." dediler. Musa: "Dogrusu siz bilgisiz bir milletsiniz." dedi.» (ei-A'râf, iss.) Yani bu bir âdettir. Siz geçmişlerin âdetine uyuyorsunuz." Ebu Davud, Ebu Tevbe kanalı ile Sehl b. Hanzeliyye'nin söyle dedigini rivayet etmistir: "Biz, Rasûlullah (s.a.v.)'la birlikte Hüneyn gününde aksama dek yol yürüdük. Öğle vakti olduğunda Rasûlullah (s.a.v.)'in yanında idik ki, o esnada atlı bir adam geldi ve söyle dedi:

- Ya Rasûlallah! İşte önünüze geldim. Ben falan falan dağlara çıktım. Bir de baktım ki, sabahleyin Hevazınlılar kendi binekleri, büyük ve küçük bas hayvanları ile birlikte Hüneyn'de toplanmışlar.

Rasûlullah (s.a.v.) gülümsedi ve: "Insaallah yarın bütün bunlar Müslümanlara ganimet olacaktır." dedi, sonra da:

- Bu gece bizi kim bekleyecek? diye sordu. Enes b. Mersed:

- Ya Rasûlallah, ben sizi beklerim, dedi. Bunun üzerine Rasûlullah:

- O halde atma bin, dedi. Enes de atma bindi ve Rasûlullah (s.a.v.)'m yanma geldi. Rasûlullah, ona söyle emir verdi:

- Su bogaza git ve yukariya cik. Bu gece senin tarafından bize bir baskin gelmesin.

Sabahladigimizda Rasûlullah (s.a.v.) namazgahina gitti. Iki rekat namaz kildi. Sonra:

- Süvarinizi duyduunuz mu? diye sordu. Dediler ki:

- Ya Rasûlallah, onu duymadik.

Bunun üzerine Rasûlullah, insanlari namaza cagirdi. Namaz kilmaya basladi. Sonra namazim tamamlayınca bogaza dönüp bakti ve: "Size müjdeler olsun. Iste süvariniz geldi." dedi. Bogazdaki agaclarin arasindan bakmaya basladik. Bir de baktik ki, süvari geldi. Rasûlullah (s.a.v.)'m önünde durdu ve söyle dedi:

"Ben su bogazin üst taraflarina dogru gittim. Rasûlullah in bana emrettiği yerde beklemeye basladim. Sabah olunca bogazin iki yanma kesif için gittim. Baktim, kimseyi göremedim."

Rasûlullah (s.a.v.) ona sordu:

- Geceleyin nöbet yerinden asagiya indin mi?

- Hayir, sadece namaz kilmak veya def-i hacette bulunmak için indim.

- (Cennet'i kendine) vacib kildin. Artik bundan sonra çalisman gerekmez."
[6]

Hevazin Vakasinin Ne Sekilde Cereyan Ettigi.Ve Isin Basindaki Firardan Sonra Güzel Sonucun Müttakiler Lehine Dönmesi

Yunus b. Bükeyr ve baskalari, Muhammed b. Ishak kanali ile Ca-bir'in babasi Abdullah'in söyle dedigini rivayet etmislerdir: "Malik b. Avf, beraberindeki adamlariyla birlikte Hüney'n'e dogru hareket etti. Rasûlullah (s.a.v.)'dan önce oraya ulasti. Onlar da vadinin dar ve egik yerlerinde hazirliklarini yaptilar. Rasûlullah ve ashabi da oraya yöneldi. Sabahin alacakaranliginda vadiye indi. İnsanlar vadiye inerlerken, atlar yüzlerine karsi saldirdilar. Bu da onların zoruna gitti. Hezimete ugrayarak döndüler. Dönüslerinde de birbirlerine bakmaksizin kaçisiyorlardi. Rasûlullah (s.a.v.), sag yandan ayrildi. Sonra söyle dedi: "Ey insanlar! Nereye? Bana geliniz. Ben Allah'in Rasûlüyüm. Ben Muhammed b. Abdullah'im." Büyük bir mesele idi. Develer birbiri üzerine binmislerdi. Rasûlullah (s.a.v.), insanların bu durumunu gördüğünde yaninda Ehl-i Beyt'inden bir grub vardi ki onlar da sunlardi: Ali b. Ebi Talib, Ebu Süfyan b. Haris b. Abdülmuttalib, Ebu Süfyan'in kardesi Rebia b. Haris b. Abdülmuttalib ye Fadl b. Abbas, Fadl ve Ebi Süfyan, Ümmü Eymen'in oğlu Eymen, Üsame b. Zeyd ve Kusam b. Abbas ile diger bazi kimseler de orada idiler. Ayrica aralarinda Ebu Bekir, Ömer gibi zevatin da bulunduğu bir grub Muhacir de orada idi. Abbas,

beyaz katirinin gemini tutmus, gemi çekmisti ki, hayvan agzini açmisti.

Hevazin'den bir adam, kirmizi bir erkek devesi üzerindeydi. Elinde siyah bir bayragi vardı. Bu bayrak, onun uzunca bir mizraginin ucuna takili idi. Hevazinlilerin önünde bulunuyordu. Hevazin ise, onun ardmdaydi. Kavustugu zaman mizragiyla vururdu. Onlar onu kaybettiklerinde arkasindakiler mizragini yukari kaldırir, onlar da onun pesini takip ederlerdi.

O bu halde iken Ebu Talib oğlu Ali ile Ensâr'dan bir adam, üzerine gittiler. Ali arkadan gitti. Devesinin iki ayagina vurdu. Deve arkasi üstü yere düştü. Ensârî de üzerine atildi. Ona bir darbe vurdu. Bacaginın yarisiyla birlikte ayagim kopardi, adam da devesinden yere düştü. İnsanlar da güçlenip cesaret buldular. Allaha yemin ederim ki, Müslümanlar dagilip kaçtiklarında geri dönenler, Rasûlullah (s.a.v.)'-in yanında esirlerin elleri arkadan bagli olduklarini gördüler."

Ibn Ishak dedi ki: Rasûlullah (s.a.v.), Ebu Süfyan b. Haris b. Abdülmuttalib'e dönüp bakti. O, o gün sabredip Rasûlullah'm yanında kalan kimselerdendi. Müslüman olduğunda Islâm'i güzelce yasadi. O, Rasûlullah (s.a.v.)'in katirinin egerinin arkasini tutmustu. Rasûlullah (s.a.v.):

- Bu kimdir? diye sordu. O da:

- Ananın oğludur ya Rasûlallah, dedi.

Ibn Ishak dedi ki: "Müslümanlar dagilip kaçtiklarında bedevilerin kaba saba adamlarından bazilari, içlerindeki kin dolayisiyla konusmaya basladilar. Ebu Süfyan Sahr b. Harb söyle dedi:

- Onların hezimetini denize kadar gitmez. Fal oklari da oklugu içinde beraberinde idi.

Ana bir kadesi olan Safvan b. Ümeyye'nin beraberinde bulunan müsrik Kelde b. Cebele b. Hanbel de söyle dedi:

- Bilesiniz ki, bugün büyü bozulmustur artık. Safvan, ona söyle dedi:

- Sus, Allah agzim mühürlesin. Vallahi Kureys'ten bir adamin bana hakim olması, Hevazinî bir adamin bana hakim olmasından daha iyidir."

Imam Ahmed b. Hanbel, Affan b. Müslim kanali ile Enes b. Ma-lik'in söyle dedigini rivayet etmistir:

"Hüneyn gününde Hevazinliler, kadınlarını, çocuklarını, develerini ve koyunlarını getirip saf halinde dizmisler, böylece Rasûlullah (s.a.v.)'m gözüne çok kalabalik görünmek istemislerdi. Müslümanlarla karsilastiklarında, Müslümanlar dönüp kaçmaya baslamislardi ki, yüce Allah da bunu beyan ediyor. Müslümanların kaçması üzerine Rasûlullah (s.a.v.):

"Ey Allah'in kullari! Ben Allah'in kulu ve elçisiyim. Ey Ensâr topluluğu! Ben Allah'in kulu ve elçisiyim." demisti. Hiçbir kılıç darbesi ve mızrak yarasi almadıkları halde Cenâb-i Allah, müsrıkları yenilgiye ugratti. Rasûlullah (s.a.v.), o gün: "Her kim bir kafiri öldürürse üzerindeki esyalar o Müslümanm olur." dedi. Ebu Talha o gün yirmi kisi öldürdü ve üzerlerindeki mallari kendine aldı.

Ebu Katade dedi ki:

- Ya Rasûlallah, ben bir adamin boynunun damarini kesip öldürdüm. Üzerinde bir zirh vardı. Ama bakıyorum ki, o zirh ortada yok. Onu kimin aldığını öğrenmek istiyorum.

Adamin biri kalkti ve söyle dedi:

- O zirhi ben aldım. Sen buna razı ol ve zirhi bana ver. Rasûlullah (s.a.v.)'dan birsey istenildiği zaman mutlaka ya o şeyi

verir, ya da susardı. Bu defa da Rasûlullah (s.a.v.) sustu. Hz. Ömer söyle dedi:

- Allah'a yemin ederim ki, Allah, bu zirhi arslanlanndan bir ars-lana ganimet olarak verecek degildir ki, sana versin.

Rasûlullah (s.a.v.):

- Ömer doğru söyledi, dedi.

Ebu Talha, Ümmü Süleym'le karsilasti. Bakti ki, yaninda bir hançer var. Ona sordu:

- Ey Ümmü Süleym! Bu nedir?

- Eger müsrıklarden biri bana yaklasirsa, onun karnini yarmak için yanimda tutuyorum.

- Ya Rasûlallah! Ümmü Süleym'in söylediğini duyuyor musunuz? Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v) güldü. Ümmü Süleym de söyle

dedi:

- Ya Rasûlallah! Mekke fethinde serbest bırakmis olduğun ve bugün seni hezimete ugratmis olan kimseleri öldüreyim mi?

- Dogrusu Allah onlara yetti ve güzel karsilik verdi ey Ümmü Süleym.

Imam Ahmed b. Hanbel, Abdussamet b. Abdi'l-Varis kanali ile Ebu Galibin söyle dedigim rivayet etmistir:

"Enes b. Malikle karsilasan Ala b. Ziyad el-Adevî, Enes'e söyle sordu:

- Ey Eba Hamza! Rasûlullah (s.a.v.), peygamber kilindiginda kaç yasinda idi?

- Kirk yasinda idi.

- Sonra ne oldu?
 - Sonra Mekke'de on sene kaldı. Medine'de de on sene kaldı. Böylece altmış yasını tamamladı. Sonra Cenâb-i Allah, onu kendi yanına aldı.
 - Vefat ettiği günde kaç yaşında idi?
 - Erkeklerin en genci, en güzeli, en yakışıklısı ve en etlisi idi.
 - Ey Eba Hamza! Rasûlullah (s.a.v.)'la birlikte gaza yaptın mı?
 - Evet, onunla birlikte Hüneyn gününde gaza yaptım. Müsrıklar sabahleyin karsımıza çıktılar. Bize saldırdılar. Onların atlarını arkamızda gördük. Müsrıklar arasında bize hücum eden, bizi ezip geçen bir adam vardı. Rasûlullah (s.a.v.) onu görünce indi. Allah, onları hezimete uğrattı. Onlar da yüz geri dönüp gittiler. Rasûlullah (s.a.v.), fethi görünce ayağa kalktı. Esirler birer birer huzuruna getirildiler. İslâm üzere onunla bey'atliyorlardı. Rasûlullah (s.a.v.)'m sahabelerinden bir adam şöyle demişti:

"Benim söyle bir adagım vardır: Bugünün basından beri bizi ezip geçen bir müsrık adam eğer bize getirilir ise, mutlaka ben onun boynunu vuracağım."

Rasûlullah (s.a.v.) sustu, sesini çıkarmadı. Sonra bir adam getirildi. Adam, Rasûlullah (s.a.v.)'i görünce:
 - Ey Allah'ın peygamberi, ben Allah'a tevbe ettim, dedi. Diğer Müslüman kişi adagını yerine getirsin diye, Rasûlullah bu tevbekarla bey'atlemeye yanaşmadı. Adak sahibi adam ise, bu geleni öldürmesini emir vermesi için Rasûlullah'tan işaret bekliyordu. Kendi basına hareket etmekten korkuyordu. Rasûlullah'tan çekiniyordu. Rasûlullah, onun birsey yapmadığını görünce tevbekar adamla bey'atledi. Bu durumu gören adak sahibi:
 - Ey Allah'ın peygamberi! Benim adagım ne olacak? diye sordu. Rasûlullah da:
 - Sabahtan beri onun bey'atım kabul etmedim ki, adagım yerine ge tiresin.
 - Ya Rasûlallah, onu öldürmem için bana isaretle bulunsaydın ya!
 - Bir peygamberin adam öldürmek için isaretle bulunması uygun olmaz."
- İmam Ahmed b. Hanbel, Yezid kanalı ile Enes b. Malik'in şöyle ^dediğini rivayet etmiştir: "Hüneyn gününde Rasûlullah (s.a.v.)'m yaptığı dualardan biri de şu idi:
- "Allahim! Eğer istersen bugünden sonra yeryüzünde sana ibadet edilmez."
- Buharî, Muhammed b. Bessar kanalı ile Ebu İshak'm şöyle dediğini rivayet etmiştir:

Kays kabilesinden bir adam: "Hüneyn gününde siz Rasûlullah (s.a.v.)'in yanından kaçıp firar ettiniz mi?" diye sorunca Bera b. Azi-b'in su cevabi verdigini isittim:

- Hayir, Rasûlullah (s.a.v.) kaçmadı. Hevazinliler okçu kimseler i-diler. Biz onlara saldırdığımızda geri çekildiler, Biz ganimetlerin üzerine kapandık. Bunun üzerine onlar da bize oklarla karsilik vermeye başladılar. Rasûlullah (s.a.v.)'i beyaz katirinin üzerinde gördüm. Ebu Sufyan da katirin yularini tutmustu. O esnada Rasûlullah (s.a.v.) söyle diyordu: "Ben peygamberim, yalan yoktur."

Buharî, Sube'nin söyle dedigini rivayet etmistir: "Hüneyn gününde Rasûlullah (s.a.v.) söyle dedi:

"Ben peygamberim, yalan yoktur. Ben Abdülmuttalib'in ogluyum."

Buharî, Bera'nın söyle dedigini rivayet etti: "Böyle dedikten sonra Rasûlullah (s.a.v.) katirinden indi."

Müslim, Bera'nın söyle dedigini rivayet etmistir:

"Böyle dedikten sonra Rasûlullah (s.a.v.) katirinden indi. Yardim diledi. Dilerken de söyle diyordu:

"Ben peygamberim. Yalan yoktur. Ben Abdülmuttalib'in ogluyum. Allahim, yardimini indir."

Bera dedi ki: "Savas atesi kizistigi zaman Rasûlullah (s.a.v.)'m yanma gidip onunla korunurduk. Asil bahadir ve kahraman kisi o-nun hizasina çıkan kisi idi."

Beyhakî, söyle bir rivayette bulunmustur: "Hüneyn gününde Rasûlullah (s.a.v.): Ben koku sürünenlerin ogluyum, diyordu,"

Taberanî, Ibn Asim es-Sülemî'nin söyle dedigini rivayet etmistir: "Hüneyn gününde Rasûlullah (s.a.v.): Ben koku sürünenlerin ogluyum, dedi."

Buharî, Abdullah b. Yusuf kanali ile Ebu Katade'nin söyle dedigini rivayet etmistir:

"Hüneyn senesi, Peygamber (s.a.v.) ile birlikte savasa çıktik. Müsriklerle ilk karsilastığımızda önce Müslümanlar yenilgiye ugradılar. O sirada müsriklerden birinin bir Müslümanın üstüne bindigini gördüm. Arkadan müsrikin omuzlan arasina bir kiliç darbesi indirip zirhini kestim. O da dönüp beni tuttu ve öyle sikti ki, ondan ölüm kokusu duydum. Sonra düşüp öldü de elinden kurtuldum. Sonra Ömer'e yetisip:

- Ne olacak bizim bu halimiz? diye sordum. Ömer de:

- Allah'in dilegi ne ise o olur, dedi.

Sonra bozguna ugrayan askerler geri döndüler ve kesin zafer elde edildi.

Hız. Peygamber :

- Kim bir kimseyi öldürür ve onu öldürdüğüne dair şahidi bulunursa, o. kimsenin üstündeki esyası onundur, dedi.

Bunun üzerine kalkıp:

- Kim bana şahidlik eder? dedim ve oturdum,

Hız. Peygamber, bir daha aynı sözü söyledi. Ben bir daha kalkıp:

- Kim bana şahidlik eder? dedim ve oturdum.

Hız. Peygamber, bir daha sözünü tekrarladi. Ben bir daha kalkıp:

- Kim bana şahidlik eder? dedim ve yine oturdum. Hız. Peygamber, yine aynı sözü söyledi.

Ben bir daha kalktim. Bu sefer Peygamber Efendimiz bana:

- Senin davan nedir, ey Ebu Katade? diye sordu. Ona meseleyi anlattim. Adamin biri:

- Ya Rasûlallah! Ebu Katade doğru söylüyor. Öldürdüğü müsrikin esyasini ben aldım. Benim yerime sen ona birseyler ver, dedi.

Ebu Bekir (r.a.):

- Eger dedigin gibi yaparsa, o zaman Allah ile Rasûlü adına savasan bir Allah arslanımın hakkım ondan alıp sana vermiş olmaz mı? dedi.

Rasûlullah (s.a.v.):

- Ebu Bekir doğru söylüyor. Öldürdüğü adamin esyasini ona ver, dedi.

Bunun üzerine o da getirip bana verdi. Ben de o esya ile Beni Seleme mahallesinde bir hurmalık aldım ki, Islâmiyet'te edindigim ilk mülk o hurmalıktır."

Buhari, Leys b. Sa'd kanalı ile Ebu Katade'nin söyle dedigini rivayet etmistir: "Hüneyn gününde müsriklerden biri ile savasan bir Müslümana baktım. Baska bir müsrikte arkadan o Müslümanım punduna getirip öldürmek istiyordu. Ben de kosup arkada pusuda bekleyen o adamı öldürmek istedim. Beni vurmak için elini kaldirinca ben onun eline vurdum ve elini kopardım. Sonra beni yakaladi ve çok siki bir şekilde tuttu. Öyle ki, Öleceğimden korktum. Sonra gevseidi, ben de kendisini ileriye fırlattım ve öldürdüm. Müslümanlar hezimete ugradılar. Ben de onlarla birlikte hezimete ugradım. Bir de baktım ki, Hattab oğlu Ömer, insanlar arasında dolasiyor. Ona: "Su insanların durumu ne olacak?" diye sordum. O da:

- Allah ne dilerse o olur, dedi.

Sonra insanlar, Rasûlullah (s.a.v.)'m yanma dönmeye basladılar. Rasûlullah (s.a.v.): "Her kim bir adamı öldürdüğüne dair şahid getirirse, öldürdüğü

adamin esyasi onun olur." dedi. Ben de onu öldürdüğümü ispatlamak için şahid aramak maksadiyla ayaga kalktim. Benim için şahadet edecek bir kimse göremeyince oturdum. Sonra düşündüm ki, kalkip bunu Rasûlullah'a anlatayim. Kalktim, durumu ona arzettim. Yaninda oturan adamlardan biri söyle dedi: Bu adamin öldürdüğünü söylediği müsrikin silahi benim yanimda. Ya Rasûlallah benim yerime sen buna bir seyler ver de razi et.

Ebu Bekir söyle dedi:

- Hayir, Allah ve Rasûlü ugruna savasan Allah'in aslanlarindan bir arslamm birakip da Kureys'in kuslarindan birine herhangi birsey verilmesin.

Rasûlullah (s.a.v.) kalkti ve silahi bana verdi. Ben de onunla bir hurmalik satin aldim. Böylece edindigim ilk mal, o hurmalik oldu."

Hafiz el-Beyhakî, Hakim kanali ile Cabir b. Abdullah'in söyle dedigini rivayet etmistir: "Rasûlullah (s.a.v.), Hüneyn gününde insanlarin hezimete ugradiklarini gördüğünde söyle dedi:

- Ey Abbas, söyle seslen: Ey Ensâr toplulugu! Ey Ridvan agaci altinda bey'at yapan kimseler!

Bu çağriya insanlar; "Lebbeyk!.. Lebbeyk..." diye icabet ettiler. Öyle ki adam devesini geri çevirmek için gidiyor, bunu yapamaymca da zirhini boynundan çıkarip atiyor, kilicini ve kalkanini eline alarak sese dogru geliyordu. Nihayet yüz kadar kisi Rasûlullah (s.a.v.)'m yanina gelip toplandi. İnsanlar yüz çevirmek istediklerinde bunlar savastilar. İlk olarak Ensâr'a çağrida bulunuldu. Sonra Hazreçlilere çağrida bulunuldu. Onlar savasta dayanikli kimseler idiler. Rasûlullah (s.a.v.), bineginin üstüne çıkıp etrafa ve dayanikli olan savaşçılara bakti. Sonra: "Iste firin simdi kizisti." dedi.

Cabir b. Abdullah dedi ki: Allah'a yemin ederim ki, insanlar Ra-sûlullah'm yanina döndüklerinde esirlerin ellerinin arkadan bagli olduklarini gördüler. Allah onlardan diledigini öldürdü. Onlardan bir kısmi da hezimete ugradi. Allah onların mallarim ve çocuklarini Ra-sûlüne fey olarak verdi."

Ibn Lehia, Ebul-Esved kanali ile Urve'den; Musa b. Ukbe de "Me-gazi" adli eserinde Zührî'den rivayet ettiler ki; "Cenâb-i Allah'in kendisine Mekke fethini nasib ettigi ve gözünü aydin kildigi zaman Rasûlullah (s.a.v.), Hevazin yoluna koyuldu. Kendisi ile birlikte Mekke-liler de vardi. Onlardan süvari ve yaya herkes onun yaninda yeral-mislardi. Öyle ki, kadinlar bile onunla birlikte yola yaya olarak revan olmuslardi. Bunlar din üzere degildirler. Yalniz ganimet ümidini besliyorlardi. Bununla beraber Rasûlullah (s.a.v.) ile ashabina bir darbe gelmesinden de hoslanmiyor degillerdi.

Bu yolculukta Rasûlullah (s.a.v.)'m beraberinde Ebu Süfyan b. Harb ile Safvan b. Ümeyye de vardi. Safvan, müsrik olduğu halde karisi Müslüman

idi. Aralari tefrik edilmemisti.

O gün müsriklerin reisi Malik b. Avf en-Nasrî idi. Beraberinde Düreyd b. Simme de vardı. Yaslılıktan tiril tiril titriyordu. Beraberinde kadınlar, çocuklar ve davarlari da vardı. Rasûlullah (s.a.v.), casus olarak onlara Abdullah b. Ebi Hadred'i gönderdi. Abdullah, onların yanında geceledi. Malik b. Avf m, kendi arkadaşlarına söyle dedigini isitti:

- Sabah olunca onlara tek bir adamin saldırısı gibi saldırın. Kılıçlarınızın kinlerini kirin. Davarlarınızı ve kadınlarınızı da saf saf dizin.

Sabah olunca Ebu Süfyan, Safvan ve Hakim b. Hizam, Peygamber ordusundan ayrilip geriye çekildiler. Devranın kimin lehine döneceğini seyretmeye başladılar. İki taraf saf halinde karsi karsiya geldiler. Rasûlullah (s.a.v.), doru katirina bindi. Safların karsisine geçti.

Onlara savasmalarını emretti. Savasa tesvik etti. Sabredek olurlarsa, fethi elde edecekleri müjdesini verdi.

Onlar, bu halde iken müsrikler üzerlerine bir adamin saldırısı gibi hep birlikte saldırdılar. Müslümanlar ileri atıldılar, sonra geri dönüp kaçtılar. Harise b. Numan dedi ki: İnsanlar dönüp kaçtiklarında ben, Rasûlullah (s.a.v.)'in yanında kalan kimselerin sayisini tahmin ettim ve "yüz kadar adamdılar." dedim.

Kureysli biri, Safvan b. Ümeyye'nin yanma gidip:

- Sana, Muhammed ile ashabının hezimet müjdesini veriyorum. Allah'a yemin ederim ki; onlar, artık kendilerini asla toparlayamaz-lar, dedi.

Kureyslinin bu müjdesine cevaben Safvan söyle dedi:

- Bedevilerin galibiyetini mi bana müjdeliyorsun? Allah'a yemin ederim ki, Kureysli birinin bana hakim olması, bedevilerin hakim olmasından daha çok hosuma gider.

Safvan, müjdecinin o sözlerine çok öfkelenmisti. Urve dedi ki: Safvan, bir kölesini cepheye gönderdi ve: "Parolanın kime ait olduğunu dinle" diye emir verdi. Köle de gitti. Dönüsünde Safvan'm yanma gelip söyle dedi: Onların "Ya Beni Abdirrahman, ya Beni Abdillah, ya Beni Ubeydullah" dediklerini isittim. Kölenin bu haberi üzerine Safvan: - Muhammed galip oldu, dedi.

Müslümanların savasta parolaları yukarıda anlatıldığı gibi idi. Rasûlullah (s.a.v.), savas alevinin içinde kalinca, kendi katirinin üzerinde süvariler arasında dikilip Allah'a dua için ellerini kaldirdi ve söyle dedi:

"Allahim, bana vadettiklerini gerçekleştirmeni senden istiyorum. Allahim, onların bize galip olmaları uygun olmaz."

Bu duadan sonra ashabini çağirdi ve onları savasa tesvik ederek söyle dedi:

- Ey Hudeybiye gününde bey'at yapan ashab! Allah... Allah... Peygamberinize hücum edilmesin sakın! Ey Allah'ın Ensâri, ey Rasû-lünün Ensâri! Ey Hazreç oğulları! Ey Sûre-i Bakara ashabi!..

Böyle dedikten sonra bir avuç çakıl aldı. Müsriklerin yüzüne ve perçemlerine doğru savurdu. Savururken de şöyle dedi: 'Yüzler çirkin oldu.'

Ashabi da kosarak yanma geldi.

Rivayet olunduguna göre Rasûlullah (s.a.v.) o sırada: "İste şimdi firin kızisti." demistir. Bunun üzerine yüce Alah, Islâm düşmanlarını her taraftan hezimete ugrattı. Hangi taraftan kendilerine Rasûlul-lah'm çakılları savrulmuş ise o taraftan hezimete ugradılar. Müslümanlar da peslerine takilip onları öldürmeye başladılar. Yüce Allah, onları, kadınlarını ve çocuklarını Müslümanlara ganimet olarak bıraktı. Malik b. Avf da cepheden kaçtı. Kavminin esrafından bazı kimselerle birlikte Taif kalesine sığındı. O esnada Allah'ın, Rasûlüne yardımını, dinine de desteğini gördükleri için Mekkelilerin çoğu da Müslüman oldular."

İbn Vehb, Yunus tariki ile Hz. Abbas'm şöyle dedigini rivayet etmistir: "Hüneyn gününde Rasûlullah (s.a.v.)'la birlikte savasa katıldım. Ben ve Ebu Süfyan b. Harise yanından ayrılmadık. Rasûlullah, beyaz katiri üzerinde idi. O katiri, Ferve b. Nüfase el-Cüzâmî ona hediye etmistir. İki taraf karsi karsiya gelince, Müslümanlar dönüp kaçmaya başladılar. Rasûlullah (s.a.v.) ise katirini kafirlere doğru kosturmaya başladı. Ben de katiri daha hızlı kosmasını diye gemini tutup çekiyordum. Ebu Süfyan da Rasûlullah'm üzengisini tutmıstı. Rasûlullah (s.a.v.): "Ey Abbas! Semüre ağacı altında benimle bey'atlesen ashabıma seslen." dedi. Ben de seslendim. Allah'a yemin ederim ki; onlar benim sesimi duydukları zaman, inegin kendi yavrusu üzerine sefkatle dönüp kaçısı gibi dönüp Rasûlullah'm yanına gelmeye başladılar ve buyur, buyur, dediler. Kafirlerle savastılar. Ensâr'a: "Ey Ensâr topluluğu!" diye sesleniliyordu. Sonra Beni Haris b. Hazreç'e seslenilmeye başlandı ve: "Ey Beni Haris b. Hazreç!" diye seslenildi. Rasûlullah (s.a.v.) da kendi katiri üzerinde ileriye doğru uzanircasma savaş meydanına baktı ve: "İste şimdi firin kızisti." dedi ve bir avuç çakıl alıp kafirlerin yüzüne doğru savurdu. Sonra da: "Muhammed'in Rabbine yemin olsun ki; onlar hezimete ugradılar." dedi. Ben de gidip bakmaya başladım. Savasın, gördüğüm şekli ile cereyan ettiğini gördüm. Allah'a yemin ederim ki, Rasûlullah, onlara elindeki çakılları savurunca, kılıçlarının keskin ucu körelmeye, kendileri de dönüp kaçmaya başladılar. Ben bunu böyle gördüm."

Müslim, İkrime b. Ammar kanalı ile Seleme b. Ekva'nın şöyle dedigini rivayet etmistir: "Rasûlullah (s.a.v.)'la birlikte Hüneyn'e gittik. Düşmanla karsılaştığımızda ileri geçip bir tepeye çıktım. Müsriklerden biri karsıma

çikti. Ona ok attim, ama gözümde kayboldu. Ne yaptigini anlayamadim. Sonra topluluga baktim ki, onlar baska bir tepeden güründüler. Onlarla Rasûlullah'm sahabeleri karsi karsiya geldiler. Rasûlullah'm ashabi geri döndü. Ben de hezimete ugramis olarak geri döndüm. Üzerimde bir pestemal ile bir izar vardı. Izarim çözöldü. Onlari topladim. Peygamber (s.a.v.)'in yanma yenik olarak döndüm. O, doru renkli katirinin üzerinde idi. Söyle dedi: "Ekva'nin oglu korku gördü."

Müsrikler, Rasûlullah (s.a.v.)'m etrafini sardiklarinda o katirdan indi, yerden bir avuç toprak alip yüzlerine savurdu. Ve: "Yüzler çirkin oldu." dedi. Onlardan herbirinin gözüne o bir avuç topraktan bir kısmi doldu, onlar da dönüp kaçtilar. Allah, onlari hezimete ugratti. Rasûlullah (s.a.v.) da onlarin ganimetlerini Müslümanlar arasinda paylastirdi."

"Müsned" adli eserinde Ebu Davud et-Teyalisi, Hammad b. Seleme tariki ile Ebu Abdurrahman el-Fihri'nin söyle dedigini rivayet etmistir:

"Hüneyn'de Rasûlullah (s.a.v.)'la birlikte idik. Çok sicak bir yaz gününde yürüdük. Semur agacinin gölgesi altında mola verdik. Günes tepeden yana meyledince zirhimi giyip atima bindim. Rasûlullah (s.a.v.)'m yanma vardim. O, çadirinda idi; ona; "Esselamü aleyke ya Rasûlallah ve rahmetullahi ve berekatühû. Ey Allah'in Rasûlü, rahatlik geldi. Öyle degil mi?" diye sordum. O da evet, diye cevap verdi. Sonra: "Ey Bilal!" diye seslendi. O da bir agacin altindan firladi. Gölgesi kus gölgesini andiriyordu. "Buyur ya Rasûlallah, sana saadetler dilerim ve ben sana feda olayim." dedi. Rasûlullah da; "Atimi egerle." diye emir verdi. Bilal ona iki demet lif getirdi ki, onlarda rahatlik ve konfor yoktu. Rasûlullah atina bindi. Biz de o gün yol yürüdük. Düşmanla karsilastik. Iki tarafın süvarileri yüz yüze geldiler. Onlarla savastik. Müslümanlar dönüp kaçtilar. Nitekim yüce Allah da böyle haber vermisti. Rasûlullah (s.a.v.) da söyle diyordu; "Ey Allah'in kullan! Ben Allah'in kulu, ve elçisiyim." Böyle dedikten sonra Rasûlullah (s.a.v) atindan indi. Benden kendisine daha yakinda bulunan birinin bana anlattigina göre yerden bir avuç toprak aldi ve o topragi düşmanın yüzüne savurdu: "Yüzler çirkin olsun." dedi."

Ya'lâ b. Ata dedi ki: "O savasa katılanların çocuklari, babalarından naklederek bize dediler ki; Gözlerine o bir avuç topraktan girme-, yen ve gözü toprakla dolmayan hiç kimse kalmadi. Gökten bir ses duyduk. Tipki demirin demirden yapılma bir tasa vurulusu gibi bir ses geldi. Aziz ve Celil olan Allah, onlari yenilgiye ugratti."

Imam Ahmed b. Hanbel, Affan kanali ile Abdullah b. Mesud'un söyle dedigini rivayet etmistir;

"Hüneyn gününde ben Rasûlullah (s.a.v.)'la birlikte idim. İnsanlar düşman önünden kaçtilar. Rasûlullah (s.a.v.)'la birlikte Muhacir ve Ensâr'dan

seksen kisi yerlerinde sebat ettiler. Seksen kisi civarında olan biz, ayaklarımız üzerinde sebat ettik. Düşmana ardimizi dönmedik. İste bu sebatkarlar üzerine Cenâb-i Allah, huzur ve sükunetini indirdi. Rasûlullah (s.a.v.) da katiri üzerinde olup ileriye doğru gitti. Bir ara eger ile birlikte yere doğru eğildi. Ben ona; "Yüksel ki, Allah seni yükseltsin," dedim. O da su emri verdi;

"Bana bir avuç toprak ver." Topragı aldı. Düşmanın yüzüne savurdu. Onların gözleri toprakla doldu. Rasûlullah söyle buyurdu: "Muhacirler ile Ensâr nerede?" "İste onlar suradadırlar." dedim. "Onlara seslen!" diye emir verdi. Ben de onlara seslendim. Kılıçları ellerinde olarak geldiler. Tipki ates korunu andiriyorlardı. Müsrikler de dönüp kaçtılar."

Beyhakî, İyaz b. Haris el-Ensârî'nin söyle dedigini rivayet etmiştir:

"Rasûlullah (s.a.v.), 12.000 kisi ile birlikte Hevazin'e geldi. Hüneyn gününde, Bedir savaşında öldürülenler sayımız kadar Taifliler-den de öldürüldü. Rasûlullah (s.a.v.) bir avuç çakıl aldı ve yüzümüze savurdu. Biz de hezimete ugradık."

Müsedded, Cafer b. Süleyman kanalı ile kafir olarak Hüneyn gazvesine katılanlardan naklen, Ümmü Bürsün'ün kölesi Avf b. Abdur-. rahman in söyle dedigini rivayet etmiştir:

"Rasûlullah (s.a.v.)'la karsılastığımızda onlar bir koyun sağımı kadar bile karsımızda duramadılar. Kılıçlarımızla onları savuruyor-duk. Rasûlullah (s.a.v.)'m karsısında idik. Onu çevreledigimiz zaman bir de baktık ki, bizimle onun arasında güzel yüzlü erkekler var. O güzel yüzlüler bize söyle dediler: "Yüzler çirkin olsun. Geri dönün." İste biz o sözden dolayı hezimete ugradık."

Yakub b. Süfyan, Ebu Süfyan kanalı ile kendi kavminden Hüneyn savaşı katılan bir adamdan naklen Haris b. Bedl en-Nasrî ile Amr b. Süfyan es-Sakafi'nin söyle dediklerini rivayet etmiştir: "Hüneyn gününde Müslümanlar hezimete ugradılar. Rasûlullah (s.a.v.)'-in yanında Abbas ile Ebu Süfyan b. Haris'ten baskası kalmadı. Rasûlullah (s.a.v.), bir avuç çakıl tasi aldı. Onu düşmanların yüzüne savurdu. Biz de hezimete ugradık. Her tasm veya ağacın bir süvari kılıgına girip bizi kovaladigini hayal ettik.

Amr b. Süfyan es-Sakafi dedi ki: Ben de atımı kosturarak Taife kadar gittim."

Yunus b. Bükeyr, "Megazi" adlı eserinde Yusuf b. Süheyb b. Ab-dillâh'in söyle dedigini rivayet etmiştir: "Hüneyn gününde Rasûlullah (s.a.v.)'in yanında Zeyd adında bir adamdan baskası kalmadı."

Küdeymî tariki ile Beyhakî, Musa b. Mesud kanalı ile Yezid b. Amir es-Süvaî'nin söyle dedigini rivayet etmiştir: "Hüneyn gününde Müslümanların

geri çekilmesi esnasında kafirler onları takip ettiler. Rasûlullah (s.a.v.) da yerden bir avuç toprak alıp müsrıkların yüzüne savurdu: "Geri dönün, yüzler çirkin olsun." dedi. Her kim kendi savaşçı kardeşi ile karsılasırsa mutlaka gözlerindeki çapak ve agridan rahatsız olduğunu şikayet ediyordu."

Beyhakî, farklı iki tarikle Ebu Saib b. Yesar'ın şöyle dediğini rivayet etmiştir:

"Hüneyn gününde Cenâb-i Allah'ın, müsrıkların kalblerine bıraktığı korkuyu, müsrıklarle birlikte Hüneyn savaşına katılıp da bilahare Müslüman olan Yezid b. Amir es-Süvâî'ye sordugumuzda o; bir ça-lal tanesini alıp tasın içine atıyor ve tas tınlayınca bize su cevabı veriyordu: İşte biz, o korkuyu içimizde bu çakıl tanesinden çıkan ses gibi hissediyorduk."

Beyhakî, Ebu Abdullah el-Hafiz ve Muhammed b. Musa b. Fadl tariki ile Mus'ab'ın babası Seybe'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Hüneyn gününde Rasûlullah (s.a.v.)'la birlikte gazaya çıktım. Vallahi, ne İslâmiyet'i tanıdığım, ne de İslâm'a olan askımdan ötürü o gazveye gitmistim. Ama Hevazîlilerin, Kureyslûeri mağlup etmelerini istemediğimden dolayı gazveye gittim. Yanında durmakta iken şöyle dedim:

- Ya Rasûlallah, ben alaca atlar görüyorum.

- Ey Seybe, o atları kâfirden baskası göremez.

Böyle dedikten sonra elini göğsüme vurdu. Sonra: "Allahim, Seybe'ye hidayet ver." dedi. Sonra ikinci kez elini göğsüme vurdu ve: "Allahim, Seybe'ye hidayet ver." dedi. Sonra üçüncü kez elini göğsüme vurup: "Allahim, Seybe'ye hidayet ver," dedi. Allah'a yemin ederim ki, üçüncüsünde elini göğsümün üzerinden kaldırmadan o, Allah'ın yaratıkları içinde en çok sevdiğim kişi oldu."

Böyle dedikten sonra Seybe, hadisenin tamamını anlatır, iki tarafın karşı karşıya gelişini, Müslümanların hezimete uğramalarını, Ab-bas'ın Müslümanlara seslenişini, Rasûlullah (s.a.v.)'m Allah'tan yardım dileyişini ve nihayet yüce Allah'ın müsrıkları hezimete uğratışını açıklar.

Beyhakî, Ebu Abdullah el-Hafiz kanalı ile Seybe b. Osman'ın şöyle dediğini rivayet etmiştir:

"Hüneyn gününde Rasûlullah (s.a.v.)'m çevresinin bosaldığını gördüğümde babamı, amcamı ve Ali ile Hamza'mın onları öldürmelerini hatırladım. Ve: "İşte bugün Rasûlullah (s.a.v.)'dan öcümü alırım." dedim. Sığından yanına yaklaşmak için ilerlediğimde baktım ki, yanında Abbas b. Abdülmuttalib duruyor. Üzerinde gümüşü andıran beyaz bir zırh vardı. Toz savuruyordu. Kendi kendime amcası Rasû-lullah'i yalnız bırakmaz, dedim. Sonra sol tarafından yanına yaklaşmak için ilerlediğimde baktım ki, Ebu Süfyan b.

Haris b. Abdülmuttalib orada duruyor. Rasûlullah'i, amcası oğlu yalnız bırakmaz, dedim. Sonra arkadan vurmak için ilerledim. Kılıcımı kaldırıp vuracağıma ramak kalmış iken onunla benim aramda simsek parıltısını andıran bir ateş yalabugu gördüm. Ateşin beni yakmasından korktum. Elimi gözümün üzerine koyup gerisin geri yürümeye başladım. O esnada Rasûlullah (s.a.v.), bana dönüp baktı ve: "Ey Seybe! Bana yaklaş. Allahım, Seybe'den seytani uzaklaştırsın." dedi. Ben de gözümü kaldırıp kendisine baktığımda o, benim gözümde ve kulagımda bana daha sevimli oldu. Ve: "Ey Seybe! Kafirlerle savaş." dedi."

İbn İshak şöyle dedi: Beni Abdü'd-Dar'ın kardeşi Seybe b. Osman b. Ebi Talha şöyle dedi: "Bugün Muhammed'den intikamımı alacağım. Bugün Muhammedi öldürürüm." dedim.

Seybe'nin babası, Uhud gününde öldürülmüştü.

Seybe, sözüne devamla şöyle dedi:

"İstedim ki, Rasûlullah'i öldüreyim. Ama o esnada bir şey geldi ve kalbimi örttü. Buna güç yetiremedim. Onun bana karşı korunmuş olduğunu anladım."

Muhammed b. İshak, babası vasıtasıyla Cübeyr b. Mut'im'in şöyle dediğini rivayet etmiştir:

"Hüneyn gününde insanlar savaşmakta iken ben Rasûlullah (s.a.v.)'la birlikte idim. Bir de baktım ki, gökten yeryüzüne siyah kilimi andıran şeyler iniyor. İndiler, gelip bizimle düşmanlarımızın arasına kondular. İyice baktığımda onların siyah karıncalar olduğunu gördüm. Daginglik vaziyette vadiyi doldurmuşlardı. Onların melekler olduğundan şüphelenmedim. Sonra çok geçmeden Hevazinliler hezimete uğradılar."

Hadîc b. Arca en-Nasrî, Hüneyn gazvesi hakkında şu şiiri söyledi:

"Hüneyn'e ve onun suyuna yaklaştığımız zaman, uzaktan acıip renkli, kendisinde birçok renkler bulunan şahıslar gördük.

Toplanmış, silâhi çok, büyük bir ordu birliği ile ki, sayet onu Ur-va'dan dağların yücelerine atsalar, o dağlar dümdüz bir yer haline gelirler.

Eğer kavmimin esran bana uysalar, bu takdirde açık bir bulutla karşılaşmayız.

Ve bu takdirde Muhammed ailesinin, Hindef kabilesince desteklenen 80.000 kişilik ordusuyla karşılaşmayız."

İbn İshak, savaşın en şiddetli ortamında Hüneyn gününde Hevazinlilerin reisi Malik b. Avf en-Nasrî'nin şu şiiri söylediğini nakletmiştir:

"Ey Muhac, ilerle! Çünkü bu şiddetli bir gündür. Benim gibisi senin gibisini

korur ve hamle yapar.

Bir gün saf ve geri taraf zayi olduğu, sonra topluluklardan sonra, topluluklar kalktığı zaman,

Birçok ordu birlikleri ki, onları saymakla gözler yorulur. Bir dürtüyle dürterim ki, yaranın derinliğini ölçmede kullanılan fitil ile irinini dışarı atar.

Bir mekana sığınan alçak kişi yerildiği zaman, geniş bir yana açacak şekilde dürterim.

O yaradan akan parça parça kanlar vardır. Birçok defa açılır, bazan da kani akar.

Mizragın iç demirine giren ağaç kısmının üst tarafı, o yarada kırılır.

Ey Zeyd, ey İbn Hemheni, nereye kaçyorsun? Dis tükenmiş, ömür uzamış, uzun boylu bas, örtülü beyaz kadınlar bilmişler ki, ben onlar gibi bir kişi değilim.

O zamandaki iffetli, korunmuş kadınlar perdelerinin altından çıkartılırlar."

Beyhakî, Yunus tariki ile Malik'in, arkadaşlarının, yenilgiye uğrayarak geri dönüşleri hakkında, kendisi Müslüman olduktan sonra su siiri insâd ettiğini söylemiştir. Bu siirin baskasına ait olduğunu söyleyen de olmuştur:

"Onların yürümelerini insanlara hatırlat ki, onlar Malik'le birlikte toplanmışlardı. Malik'in üstünde bayraklar dalgalanıyordu.

Malik, Malik'tir. Onun üstünde hiçbir kimse yoktur, Hüneyn gününde onun üzerinde taç parlamaktaydı.

Siddet ve bahadırlik onları ileri götürdüğü zaman, siddetle karsılaştılar.

Üzerlerinden miğferler, zirhlar ve deriden kurutulmuş kalkanlar vardı.

insanlarla vurstular. Öyle ki, peygamberin etrafında hiçbir kimseyi görmediler ve öyle ki, tozlar onu perdeledi.

Sonra onlara yardım etmek için Cebrail gökten indirildi. Böylece onlar, hezimete uğradılar ve esir edildiler.

Eğer Cebrail'den baskası bizimle savassaydı, elbette nefis kılıçlarımız bizi korurdu.

Yenilgiye uğradıkları zaman, bir dürtme ile Ömer el-Faruk bizi kaçtırttı ki, o dürtme ile onun atının eğerini kan ıslatmıştı."

İbn İshak dedi ki: Müsrikler hezimete uğrayıp da Rasûlullah, onlara galip gelince Müslümanlardan bir kadın şöyle dedi:

"Allah'ın atlıları, Lafin atlılarına galip oldular. Allah, sebata daha layıktır."

İbn Hisam şöyle dedi: Siir hakkında ilim erbabi olanlardan biri bana su beyitleri nakletti:

"Ey Allah'in atlilari, Lat'in atlilarina galip oldunuz. Allah'in atlilari sebata daha layiktirlar." .

Ibn Ishak söyle dedi: Hevazinliler hezimete ugradiklarinda Sakif kabilesi, Beai Malik içinde savasi siddetlendirdiler. Onlardan bayraklari altında yetmis adam öldürüldü. Bayraklari Zü'1-Himar'm elinde idi. Zü'1-Himar öldürüldüğünde bayragi Osman b. Abdullah b. Re-bia b. Haris b. Habib aldı ve öldürülünceye kadar bayrakla birlikte savasti. Amir b. Vehb b. Esved'in bana haber verdigine göre onun öldürülüs haberi, Rasûlullah'a ulastiginda Rasûlullah söyle dedi:

"Allah onu kahretsin. O, Kureys'e kiziyordu."

Ibn Ishak, Yakub b. Utbe'nin söyle dedigini rivayet etmistir: "Osman b. Abdullah ile beraber sünnetsiz bir Hristiyan genç Öldürüldü. Ensâr'dan bir adam, Sakif kabilesinin ölülerinin ganimetlerini toplarken bu gencin elbiselerini açtiginda sünnetsiz oldugunu gördü ve olanca sesiyle söyle bagirmaya basladi.

- Ey Arap cemaati! Allah biliyor ki, Sakif kabilesi sünnetsizdir.

Bunun üzerine Mugire b. Sube dedi ki: "O Ensârî'nin elini tuttum. Bu sözün Araplar arasında yayilmasindan korktum ve dedim ki: "Anam babam sana kurban olsun, böyle deme. Bu genç bizden degildir. Bu bizim Hristiyan bir kölemizdir."

Sonra diger ölülerin cesedini açıp ona gösterdim ve: "Bak görüyorsun ki, hepsi sünnetlidirler." dedim.

Ibn Ishak dedi ki: Müttefiklerin sancagi Karib b. Esved'de idi. Halk yenilgiye ugrayınca sancagi bir agaca dayadi. Kendisi, amcazadeleri ve kavmi kaçip gittiler. Müttefiklerden iki kisiden baskasi öldürülmedi. Beni Giyara'dan Vehb isminde bir adam ve Beni Küb-be'den de Cûlah isminde birini öldürmüşlerdi. Cûlah'm öldürülme haberi, Rasûlullah (s.a.v.)'a vardiginda söyle buyurdu:

- Ibn Hüneyd el-Haris b. Üveys müstesna, Sakif gençlerinin efendisi öldürüldü.

Bunun üzerine Abbas b. Mirdas es-Sülemî, Karib b. Esved ve amca ogullarından kaçisim, Zü'1-Himar ve kavmini ölümle basbasa bira-kismi anlatarak söyle dedi:

"Dikkat! Dikkat, kim benden, Beni Gaylan'a ve Urve'ye bildirecek?

Öyle zannediyorum ki, yakinda haberci ona su haberi getirecektir:

Ikinizin sözünden baska etkili bir cevap ve bir söz gönderiyorum. Muhanimed, Rabbinin kulu ve elçisidir. O, haktan sapmaz ve zulmetmez. Biz onu peygamber olarak tipki Musa gibi bulduk.

Ona karsi üstünlük taslayan her adam alçaktır.

İsler paylasildiği zaman ne kötü oldu. Beni Kasiyy'in Vecc'e ki durumları, İislerini kaybettiler ve her kavim için bir lider vardır.

Felaket bazen bir baskasına devredilir.

Biz meseliklerin aslanlarına geldik ki, Allah'ın askerleri açıkça bir şekilde onların üzerlerine doğru giderler.

Bir öfke üzerine Beni Kasiy topluluğuna uyduk. Nerede ise, onlar için havada kanatlanıp uçuyorduk.

Yemin ederim ki, eğer onlar bekleyip gitmeseydiler, elbette onlara askerlerle giderdik.

Böylece biz Liyye'nin arslanları olurduk ve nihayet orayı kökünden yıkardık ve Malik b, Avf in asireti olan Musur asireti de yardımsız bırakılırdı.

Bundan önce Hüneyn savaşında günlerden bir gün vardı ki, onun gibisini ne sen duydun, ne de erkek kavimler duydular. Onda kanlar akıyordu.

Beni Hutaylı bayrakları üzerinde tozun içinde atları eğilmiş oldukları halde öldürdük.

Zü'1-Himar, akli olan bir kavmin reisi olmaz. Eğer olursa, ya cezasını bulur veya o kavim isini bilmeyen bir kavimdir.

Onları ölümlerin yolları üzerinde durdurdu. Oysa ki, onları görenler için işler asikar olmuştı.

Onlardan kurtulanlar, helake yönelmiş oldukları halde kurtuldular ve onlardan çok insanlar öldürüldü.

Tevanlının kardeşi bu işlere yarar sağlamaz. Zayıf ve çekingen kişi de fayda vermez.

Onları mahvetti, kendisi de mahvoldu.

Onlar onu, işlerinin maliki yaptılar. Bahadırlarla doğanlar ise kaçıp kurtuldular.

Beni Avfi, iyi kovan atlar güzel bir şekilde yürüttüler ki, o atlara yem olarak bakla ve arpa az gelir.

Eğer Karib ve kardeşleri olmasaydı, ekin tarlaları ve köşkler paylaşılırdı.

Ama başkanlık sarığı bir uğurluluk üzerine giydirilmisti ki, ona işaret eden işaret etti.

Karib'e itaat ettiler. Oysa ki, üstünlüğe doğru varan onların dedeleri ve akıllı kimseleri vardı.

Eğer İslâm'a doğru hidayet edilirlerse, gece sohbeti için toplananlar

toplandığı sürece insanların esrafi ve Öncüleri olarak basta bulunurlar.

Eğer onlar Müslüman olmazlarsa, Allah'a savaş açmışlar demektir ki, onlar için artık hiçbir yardımcı yoktur.

Nitekim felaket bir savaş, Beni Gazîyye'nin kavmiyle Beni Sa'd'î yerinden söküp attı.

Sanki Beni Muaviye b. Bekir bir koyundur da İslâm'a doğru meyleyip geliyor.

Biz dedik İd: Müslüman olunuz. Biz sizin kardesiniziz ve kalbler-den düşmanca duygular silinip gitmiştir.

Sanki kavini bize doğru baristan sonra geldikleri zaman düşmanlıktan dolayı gözleri sasi olmuştur." [7]

Fasıl

Hevazinliler, yenilgiye uğradıklarında hükümdarları Malik b. Avf en-Nasrî, arkadaşlarından bir grubla birlikte bir tepenin üzerine çıkıp durdu ve: "Durun, taki zayıf ve güçsüzleriniz gelip geçsin ve size ulasınlar." dedi.

İbn İshak dedi ki: Bana ulasan habere göre Malik b. Avf ve arkadaşları tepe üzerindelerken bir süvari birliği görüldü. Malik, arkadaşlarına:

- Ne görüyorsunuz? diye sordu. Onlar da:

- Bir topluluk görüyoruz ki, mızraklarını atlarının iki kulagi arasına koymuşlardır. Baldırlarının içi de uzundur, dediler.

Malik:

- Bunlar Beni Süleym kabilesidirler. Bunlardan size zarar gelmez, dedi.

Atlılar oraya yaklaştıklarında vadinin iç tarafına yöneldiler. Sonra başka bir süvari birliği geldi. Bu defa Malik, yine arkadaşlarına sordu:

- Ne görüyorsunuz?

- Mızraklarını atlarının üzerine uzatmış bir topluluk görüyoruz.

- Bunlar Evslilerle Hazreçlilerdir. Bunlardan da size zarar gelmez.

Bu atlılar, tepenin alt tarafına yaklaştıklarında Beni Süleym kabilesinin yoluna koyuldular. Sonra bir süvari çıka geldi. Malik, arkadaşlarına sordu:

- Ne görüyorsunuz?

- Uzun bacaklı bir süvari görüyoruz ki, mızragını omuzunun üzerine koymuş, basına da kırmızı bir mendil sarmış.

- İşte bu, Zübeyr b. Avvam'dır. Lafa yemin ederim ki, bu aranıza girecektir. Sizinle çarpışacaktır. Ona karşı sebatlı olun.

Zübeyr, tepenin alt tarafına geldiğinde kavme görüldü. Onlarla çarpıştı.

Onlari tepeden uzaklastinncaya kadar onlarla vurustu ve onlara mizrak atti. [8]

Fasil

Rasûlullah (s.a.v.), ganimetlerin toplanmasini emretti. Develer, koyunlar ve köleler toplandi. Cirâne'ye götürülmesini ve orada ali-konmasim emretti.

Ibn Ishak dedi ki: Rasûlullah (s.a.v.), ganimetler üzerine Mesud b. Amr b. Gifârî'yi bekçi tayin etti. [9]

Fasil

Ibn Ishak dedi ki: Bazi arkadaşlarimin bana anlattiklarina göre Rasûlullah (s.a.v.) o gün, Halid b. Velid'in öldürdüğü bir kadının yanma ugradi. İnsanlar da onun üzerine toplanmislardi. Ashabından birine su buyrugu verdi:

- Halid'e git. Ona de ki; Rasûlullah (s.a.v.); çocuğu, kadini veya rençberi öldürmeni menediyor.

Ibn Ishak, bunu bu şekilde munkati olarak rivayet etmistir.

imam Ahmed b. Hanbel, Ebu Amir Abdûlmelik b. Amr kanalı ile Beni Hanzele el-Katib'in kardesi Rebah b. Rebî'in, Mürakka b. Say-fi'ye söyle dedigini rivayet etmistir: Rasûlullah (s.a.v.), bizzat katildigi bir gazveden dönüyordu. Birligin ön tararında Halid b. Velid vardı. Rebah ve Rasûlullah'm sahabeleri, öncü birlik tarafından öldürülen bir kadının cesedinin yanma vardilar. Durup ona baktilar. Hilkatinden hayret ediyorlardi. Nihayet bineginin üzerinde Rasûlullah (s.a.v.) yanlarına geldi. Ona yer açtilar. Rasûlullah (s.a.v.) gelip kadının cesedinin yanında durdu ve söyle dedi: "Bu kadın savasacak bir kadın degildi. (Bunu niye öldürdüler?)" Böyle dedikten sonra orada bulunan sahabelerden birine su buyrugu verdi: "Hemen kos, Halid'e var, ona de ki: Çoluk çocuğu ve rençberleri öldürmesin." [10]

Evtas Gazvesi

Bu gazvenin sebebi su idi: Hevazinliler, hezimete ugradiklarında onların bir kısmi, reisleri Malik b. Avf en-Nasrî ile birlikte gidip Taife sigindilar ve kaleye çekildiler. Bir kısmi da Evtas denen yere gidip ordugah kurdular. Rasûlullah (s.a.v.), sahabelerinden Ebu Amir el-Esa-rî komutasında bir seriyyeyi onların üzerlerine gönderdi. Onlarla savastilar ve maglup ettiler. Sonra bizzat Rasûlullah (s.a.v.) üzerlerine gitti. Taiflileri kusatma altına aldı. Nitekim bununla ilgili açıklama ileride gelecektir.

Ibn Ishak dedi ki: "Hüneyn gününde müsrikler yenilgiye ugradiklari zaman Taife gittiler. Kendileri ile birlikte Malik b. Avf vardı. Ordu birliklerinin bir kısmi Evtas'ta idi. Onların bir kısmi Nahle'ye doğru yol aldilar. Nahle

tarafına yönelenlerin içinde Sakif ten sadece Beni Giyere vardı. Rasûlullah (s.a.v.)'m atlıları, Nahle yönüne gidenlerin pesine düştüler.

Rebia b. Refî b. Ehan es-Sülemî -İbn Dagine olarak bilinen kısıdır- Düreyd b. Simme'nin yanına gitti. Onu yakaladı. Devesinin yularını tuttu. Düreyd'in kadın olduğunu sanıyordu. Çünkü o, devesinin üzerine konulan üstü açık mahfe şeklinde bir sandığın içinde oturmakta idi. Mahfenin içinde olan kişinin erkek olduğunu öğrenince mahfeyi çökertti. Baktı ki, yaslı bir adamdır. Ama onun Düreyd b. Simme olduğunu bilmiyordu. Düreyd ona sordu:

- Bana ne yapmak istiyorsun?
- Seni öldüreceğim.
- Sen kimsin?
- Ben Rebîa b. Refî es-Sülemî'yim.

Sonra kiliciyle ona vurdu. Fakat birşey yapamadı. Bunun üzerine o da ona şöyle dedi:

- Anan seni ne kötü silahlandırmış, yükümün arkasından iste su kilicimi al da onunla vur. Kemikleri uçurt. Dimaga indir. Çünkü ben de adamlara iste böyle vururdum! Sonra ananın yanına gittiğin zaman ona, Düreyd b. Simme'yi öldürdüğünü haber ver. Vallahi ben çok günler sizin kadınlarınızı korudum!

Beni Süleym iddia ederler ki, Rebîa söyle demistir: Ben onu vurduğum ve o yere düştüğü zaman elbisesi açıldı. Egersiz çıplak ata binmesinden dolayı testisleri ile arkası arası bembeyaz kâğıt gibi idi.

Rebia, anasının yanına döndüğü zaman ona, Düreyd'i öldürdüğünü haber verdi. Bunun üzerine anası şöyle dedi:

- Ama vallahi o senin üç ananı azad eden bir adam idi.

Sonra İbn İshak, Düreyd'in kızı Amre'nin, babası için su mersiye-yi söylediğini kaydeder:

"Dediler ki, Düreyd'i Öldürdük. Dedim ki, doğru söylediler.

Bunun üzerine gözyaşlarını gömlek üzerine aktı.

Kavimlerin hepsini kahreden olmasaydı, Süleyni ve Ka'b'm nasıl birbirine Öldürmeyi emredeceklerini görürdüm.

Bu takdirde de pis kokulu, çok askerli ordu ikamet ettiği yerde elbette onları gün asiri ve her gün sabahleyin bulurdu."

İbn İshak dedi ki:

Rasûlullah (s.a.v.), Evtas tarafına yönelen kimselerin üzerine Ebu Amir el-

Esarî'yi gönderdi. O da dagilip kaçanlardan bazilarina yetisti. Onlar onunla süngü savasi yaptilar. Ebu Amir, bir okla vurularak Öldürüldü. Bunun üzerine bayragi Ebu Musa el-Esarî aldı. Ebu Musa, onun amca oğlu idi. O, onlarla savasti. Allah, onu muzaffer kildi, onlari yendi. Iddia edildigine göre Ebu Amir el-Esarî'yi bir okla vuran kisi, Seleme b. Düreyd'dir. Onun dizine isabet ettirdi. O ölünce, Seleme söyle dedi:

"Eger beni sorarsaniz, ben Seleme'yim. Semadir'in ogluyum.

Kim bu hususta düşünmekte ve bunun üzerinde durmakta ise bilersiniz ki, ben Semadir'in ogluyum. Kılıçla Müslümanların baslarını vururum."

Ibn Ishak dedi ki: Siir ilmine vakif olup da kendisine güvendiğim kimselerden biri bana haber verdi ki, Ebu Amir el-Esarî, Evtas gününde müsriklerden on kardes ile karsi karsiya geldi. Onlardan biri onun üzerine saldırdi. Ebu Amir de onun üzerine saldırdi. Onu Islâm'a davet etti ve: "Allahim şahid ol." dedi. Sonra da Ebu Amir onu öldürdü. Sonra diğeri ona saldırdi. Ebu Amir, onu da Islâm'a davet ederek üzerine saldırdi. Ve: "Allahim şahid ol." dedi. Sonra da Ebu Amir onu öldürdü. O, hep böyle diyerek onların dokuzu ile vurustu ve hepsini de öldürdü. Onuncusu kaldi. Ebu Amir'in üzerine saldirınca Ebu Amir de Islâm'a davet ederek onun üzerine saldırdi ve: "Allahim şahid ol." dedi. Adam: "Allahim benim üzerime şahid olma." dedi. Bunun üzerine Ebu Amir kendini ondan çekti. O da kurtuldu. Sonra o adam Müslüman oldu ve Müslümanligi güzelce yasadi. Rasûlullah (s.a.v.), onu gördüğünde söyle derdi: "Iste bu, Ebu Amir'in kaçkinidir."

Sonra Beni Cüsem b. Muaviye'den Haris'in iki oğlu Ala ve Evfa, Ebu Amir'e saldırdilar. Biri onun kalbine, diğeri de onun dizine isabet ettirdi ve onu öldürdüler. Ebu Musa el-Esarî de onların pesini takip etti. Ikisini yakaladi ve öldürdü. Bunun üzerine Beni Cüsem b. Muaviye'den bir adam onlara agit yakarak söyle dedi:

"Ala ve Evfa'mn birlikte öldürölmeleri ve son demlerinde kendilerine kavusulmayip kendilerini tutan bir yere dayandırilmaları zarar ve musibettir.

Onlar, Ebu Amir'in katilleri idiler. O, murdar bir yılan idi.

Onlar, onu bir savas yerinde bıraktılar. Sanki onun omuz başları üzerinde safranla boyanmış bir elbise vardı.

İnsanların içinde onlar gibi düşüp kaynarca daha az durumda ve ok atıcılıkta daha iyi atıcı ele sahip hiçbir kimseyi göremezsin."

Buhari, Muhammed b. Ala kanalı ile Ebu Musa'nın söyle dedigini rivayet etmistir:

"Rasûlullah (s.a.v.), Hüneyn gazvesini tamamladığında Ebu Amir'i askeri bir birliğin başında komutan olarak Evtas'a gönderdi. Ebu Amir, Düreyd b. Simme ile karşılaştı. Düreyd öldürüldü. Allah onun arkadaşlarını yenilgiye uğrattı."

Ebu Musa dedi ki: Rasûlullah (s.a.v.) beni, Ebu Amir'le birlikte gönderdi. Ebu Amir, dizinden isabet aldı. Cüsemî, ona bir ok attı ve oku, Ebu Amir'in dizine sapladı. Ben de yanına gidip:

- Amca seni kim vurdu? diye sordum. O da Ebu Musa'yi göstererek:
- Ok atarak beni Öldüren iste budur, dedi.

Ben de ona koşup pesine düştüm, yakaladım. Beni görünce ardını dönüp kaçtı. Yine pesine düştüm ve ona:

- Utanmıyor musun? Dur hele, dedim. O da durdu. Kaçmaktan vazgeçti. Karşılıklı kılıç darbeleriyle birbirimizi vurduk. Ben onu öldürdüm. Sonra Ebu Amir'e:
- Allah senin adamını Öldürdü, dedim. O da: "Su oku dizimden çek." dedi. Ben de oku onun dizinden çektim. Dizinden kan fışkırdı. Bana:
- Ey kardeşim oğlu! Benden Rasûlullah (s.a.v.)'a selam söyle ve benim için mağfiret dilemesini ona söyle, dedi.

Ebu Amir, beni kendi yerine oradaki insanların üzerine vekil olarak atadı. Biraz sonra vefat etti. Ben de dönüp Rasûlullah (s.a.v.)'m yanına geldim. Evinde örtülü bir seki üzerinde oturuyordu. Sekide bir yatak vardı ki, çok ince olduğundan sekinin kumları Rasûlullah'm sırtında ve yan taraflarında iz meydana getirmişti. Ben haberimizi ona ilettim. Ebu Amir'in durumunu anlattım. Ebu Amir'in: "Benim için mağfiret dilemesini Rasûlullah'a söyle." deyişini aktardım. Rasûlullah da su getirilmesini emretti. Su getirdiler. Abdest aldı. Sonra ellerini kaldırıp: "Allah'im, kulcağız Ebu Amir'i bağışla." dedi. Elini kaldırıp dua ederken koltuk altlarının beyazlığını gördüm. Sonra şöyle dedi: "Allahim, kıyamet gününde onu yaratıklarının çoğunun üstünde bir makama ulaştır." Ben: "Ya Rasûlallah, benim için de mağfiret dile." dedim. Bunun üzerine şöyle dua etti:

"Allahim, Abdullah b. Kaysın günahını bağışla ve kıyamet gününde onu yüce bir makama erdir."

Ebu Bürde dedi ki: Bu dualardan biri Ebu Amir, diğeri de Ebu Musa için idi. Allah ikisinden de razı olsun.

İmam Ahmed b. Hanbel, Abdürrezzak kanalı ile Ebu Said el-Hud-rî'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir:

"Evtas muharebesinde evli bazı kadınları esir almıştı. Kocaları olduğu için onlarla cinsel ilişkide bulunmaktan hoşlanmadık. Bunun hükmünü

Peygamber (s.a.v.)'e sormamız üzerine su ayet-i kerime nazil oldu.:

"Evli kadınlarla evlenmeniz de haram kilindi. Maliki bulundugunuz cariyeler müstesna." (en-Nisâ, 124.)

Bu ayet-i kerimenin nüzulü üzerine biz o esir kadınların fercleri-ni kendimize helal kildik. Yani onlarla cinsel iliskide bulunduk."

Tirmizî ile Neseî de, Ebu Said el-Hudrî'nin söyle dedigini rivayet etmislerdir: "Rasûlullah (s.a.v.)'m sahabeleri Evtas muharebesinde müsrik kocalari bulunan bazi kadinklari esir aldilar. RasûlullaK'm sahabelerinden bazi kimseler, bu kadınlarla cinsel iliskide bulunmaktan uzak durdular ve onlarla cinsel iliskide bulunmayi günah saydilar. Bunun üzerine su ayet-i kerime nazil oldu:

"Evli kadınlarla evlenmeniz haram kilindi. Maliki bulundugunuz cariyeler müstesna." (en-Nisâ, 24.)

Seleften bir cemaat, bu ayet-i kerimeyi delil sayarak cariyenin satisinin, bosanmasi sayilacagini söylemislerdir. Bu görüs, Ibn Mesud, Übey b. Ka'b, Cabir b. Abdullah, Ibn Abbas, Said b. Müseyyeb ve Ha-san-i Basrî'den rivayet olunmustur.

Satildikten sonra nikahinin feshi veya devami hususunda muhayyer birakilan Büreyre hadisini delil olarak ileri süren cumhur ise, bu zevata muhalefet etmis ve eger cariyenin satisi, bosanmasi olarak kabul edilseydi, Büreyre'nin satistan sonra muhayyer kilinamayacagini ifade etmislerdir. Biz tefsirimizde bu konuda yeterince açıklamada bulunduk. Insaallah "el-Ahkamü'l-Kebir" adli kitabta da bunu anlatacagiz.

Seleften, Evtas esireleri hakkındaki bu hadisi delil olarak ileri süren bir cemaat, müsrike olan cariyelerin mubahligim söylemislerdir. Ancak cumhur-u ulema bunlara muhalefet etmis ve: "Bu belirli kimselerle ilgili bir meseledir. Belki de o cariyeler Müslüman olmuslar veya kitabiler olmuslardi. Bunun detayli açıklaması inşaallah "el-Ahkamü'l-Kebir" adli kitabta verilecektir. [11]

Hüneyn Savaşında Ve Evtas Seriyyesinde Şehid Edilenler

Rasûlullah (s.a.v.)'m azadlisi Ümmü Eymen'in oğlu Eymen b. Abid, Zeyd b. Zem'a b. Esved b. Muttalib b. Esed (bunun ati serkeslik yaparak yere düşürmüş ve ölmüştür. Atma Cenah deniyordu.), Süra-ka b. Malik b. Haris b. Adiy el-Ensârî (Beni Aclan kabilesindendir.), Evtas seriyyesinin emiri Ebu Amir el-Esarî. Bu dört kisi, bu muharebe ve seriyyede şehid edilmislerdir. Allah kendilerinden razı olsun. [12]

Hevazin Gazvesi Hakkında Söylenen Siirler

Büceyr b. Züheyr b. Ebi Selma, bu konuda su siiri söylemiştir:

"Eger ilah ve onun kulu olmasaydı, korku her korkağın aklım basından aldığı zaman geri kaçardınız.

Bizim akranımız, bize itiraz ettiği ve denizde yüzer gibi atlar çeneleri üzerine düştükleri gündeki vadinin yamacında,

Elbisesini eline alıp kosan ve tırnaklarının ön uçlarıyla ve göğüs-leriyle yanma vurulmuş atlara varıncaya kadar,

Allah bize ikram etti ve dinimizi üstün kıldı. Rahman'a ibadetle bizi yüceltti.

Allah onları mahvetti, topluluklarını dağıttı. Onları seytana ibadet etmekle alçalttı."

İbn Hisam dedi ki: Bazı raviler, bu beyitler arasında su beyitleri de rivayet ederler:

"Peygamberimizin amcası ve onun velisi: "Ey iman ordusu" diye çağırmaya kalktıkları zaman, Arız ve Bey'atü'r-Ridvan gününde Rab-lerine icabet eden o kimseler nerededirler?"

Abbas b. Mirdas, Hüneyn günü hakkında şöyle dedi:

"Ben ve suda yüzen gibi kosan atlar, toplama gününde ve Rasû-lün kitaptan okuduğu günde,

Dün boğazın yanında Sakifin karşılaştığı azaba andolsun ki, sevdim.

Onlar, Necid halkı içinden düşmanın basıdıkları.

Onların ölümü bizi sevindirdi.

Beni Kasiy topluluğunu yenilgiye uğrattık.

Savaş onların göğsünü Beni Riab ile şiddetle çiğnedi.

Hilal'den Sirim kabilesi onları, Evtas'ta toprakla çiğnenmiş oldukları halde terketti.

Eger onların hüznü kadınları, Beni Kilab'm topluluğu ile karşılaştırdı, elbette toz kalkardı.

Onların içinde atları kosturduk. Büss'den ta siyah üç daga kadar olan yerlerde ganimet elde edip kapıp kaçırdıklarıyla onların nefesleri yüksekten çıkıyordu.

Sesleri çok bir ordu¹ ile Rasûlullah da onların içinde oldukları halde onun ordusu kılıçla vurusmayı arzuluyordu."

Abbas b. Mirdas, su siiri de söylemişti:

"Ey Peygamberlerin sonuncusu, sen, hak peygamber olarak gönderilmissin. Yolun bütün hidayeti, senin hidayetindir.

Çünkü ilâh, halki içinde senin üzerine sevgi kurdu ve seni Mu-hammed adıyla adlandırdı.

Sonra kendileriyle sözleştiğin şeyi yerine getiren kimseler bir askerdir ki, onların baslarında Dahhak'ı gönderdin.

Bir adami ki, onda silahın keskinliği ve tesiri vardır. Sanki o, düşman onu kusattığı zaman seni görüyordu.

Yakın nesebli kimselere kamçı ile vuruyordu. Ancak Rahman in rızasını, sonra da senin rızanı talep ediyordu.

Sana haber vereyim ki ben, dağılan tozların altında onun saldırısını gördüm.

Sirk kosmanın dimagina darbe indiriyordu.

Bazen elleriyle boğaz boğaza geliyor, bazen dimagin üzerine gelen kafa kemiklerini ziyade keskin bir kılıç ile kesiyordu.

O kılıçla, secaatli kimselerin başlarına darbe indirirdi.

Eğer benim ondan gördüğümü sen görseydin, sana sifa olurdu.

Beni Süleym, onun önünde hızla düşmana arka arkaya kılıçla vuruyor ve mızrak ile dürtüyorlar.

Onun bayragının altında yürüyorlar. Sanki onlarindeki arslan-dırlar da orada savasta savunmak istediler.

Hisimden yakınlık ummazlar. Ancak Rablerinin taatini ve seni sevmeyi umarlar.

Bu, bizim için bilinen hazır bulunma yerleridir. Bizim velimiz ise senin mevlendir."

Abbas b. Mirdas şu siiri de söyledi:

"Mıcdellilerden degismis, eskimis, Mütala' dağı ve Erik ile Mitlâ mintikaları ve ardından şu havuzları boş kalmıştır.

Ey Cümül (bir kadın adı), bizim öyle evlerimiz var ki, yasayışımızın ekserisi nimetlidir. Evlerin, yurdun, felaketlere uğraması kabileyi toplayıcıdır.

Sevgililik ki, ondan ayrılmaktan dolayı ayrılık gurbeti gider. Hiç geçmiş hayal geri döner mi?

Eğer sen kınanmaksızın kâfirleri arzularsan, ben peygamberin veziriyim ve ona tabiyim.

Bizi onlara hayırlı elçiler heyeti davet ettiler.

Anladım ki, onlar Hüzeyme, Mennar ve vasideir.

Biz Süleym'den binlerce kişi olarak geldik. Üzerimizde Davud'un dokuduğu

saskinlik verici demir zirhlar bulunmaktaydi.

Mekke'deki Ahsabeyn daglan arasinda ona bey'at ederiz ve ancak Ahseb isimli iki dagin arasinda Allah'i çagmr, biz ona bey'at ederiz.

Hidayete ermis olan zat ile birlikte kahren kiliçlarımızla Mekke'yi çignedik. O sirada toz yükselip dagilmakta idi.

Asikar bir sekilde atlann sirtlanni ter ve içten gelen çok sıcak kan buruyordu.

Hüneyn gününde Hevazin bize dogru yürüdü ve kaburgalar, nefesleri sikistirip daralttigi zaman,

Dahhak ile birlikte sabrettik, düşmanlann vurusmasi ve olaylar bizi elbette ki korkutmaz.

Rasûlullah'm önünde, üstümüzde panldayan sancak, bir bulutun ucu gibi dalgalanir oldugu halde.

Aksam üstü Dahhak b. Süfyan, Rasûlullah'm kiliciyla vurucudur, ölüm ise yaklasmistir. Kardeslerimizi kardeslerimizden def ediyorduk. Eger insanlara bir saldinyi hak görsek, elbette onlann daha yakini olan Hevazin'e tabi olurduk.

Fakat Allah'in dini, Muhammed'in dinidir. Ona razi olduk, hidayet ve seriatlar, ahkam ondadir.

Sapikliktan sonra bizim isimizi onunla dogrulttu ve Allah'in takdir ettigi bir isi geri savacak hiçbir kimse yoktur."

Abbas b. Mirdas, su siiri de söylemisti:

"Sonunda Ümmü Müemmel'in geri kalan iliskisi de kesildi. O, vadinde durmamakla niyetini degistirdi.

Oysa ki, Allah'a iplerin bagini kesmemeye (yani verdigi sözü bozmamaya) yemin etmisti.

Onda ne dogru oldu, ne de yemininde durdu.

Kendisi Hufaf kabilesine mensubtur. Yazın kalacak yeri, Akik va-disidir.

Göçebelerin içinde Vecre'de ve Urf de yerlesir.

Eger Ümmü Müemmel kafirlere tabi olursa, onun uzaklasmasına karsi kalbime, bir azik olarak, perdeleyen bir ask kilar.

Allah, yakinda ona haber verir ki, biz Rabbimizle anlasmaktan baska hiçbir sey istemedik.

Ve biz dogru yolu gösteren peygamber Muhammed ile birlikteyiz. Ve biz sözümüzde durduk. Hiçbir topluluk bine tamamlanmadi. Süleym'den izzetli, dogru sözlü yigitlerle birlikte, Itaat ettiler, onun emrinden disari çıkmadilar.

Hufaf, Zekvan ve Avfi, disilerin üzerine giden erkek develer sanirsin.

Sanki kulak asmis gözetleme yerinde birbiriyle karsilasan arslan-lara giydirilmis demir zirhlar ve çelik basliklardir.

Yalan olmaksizin, Allah'in dini bizimle izzet buldu ve kendisiyle beraber bizim iki katimiz olan bir kabileye karsi kuvvetimiz artti.

Mekke'ye geldigimiz zaman, sanki bizim sancagimiz bir tavsancil kusudur da, yukarida bir halka yaptiktan sonra kapip götürmeyi ister.

Atlar gidis gelis yerlerinde hareketli ve sesli olarak gidip geldikleri zaman, Gözlerini dikip bakanlara karsi kendini o atlilarin arasinda sanirsin. Müsrikleri çignedigimiz zaman Rasûlullah'm emrine ne bir fidyeye ne bir tevbe bulamadik.

Bir savas meydanindaki kavim bizden savasa tesvik ve baslarin kesin sesinden baska birsey isitmez.

Kiliçlarla baslarini uçururuz. Ve bahadır kisilerin boyunlarini onlarla iyice bir kopaririz.

Çok eti kesilmis maktulleri ve kocalarina yazik, eyvah, diye çağiran çok dul kadinklari biraktik.

Allah'in rizasini niyet ederiz. İnsanların rizasini aramayiz. Asikar olan da, gizli olan da hep Allah içindir."

Abbas b. Mirdas, su siiri de söylemisti:

"Senin gözüne ne olmus ki, onda bir rahatsızlık, bir uykusuzluk vardır?

Tipki göz kapaklarının içine giren saman çöpü gibi.

Bir göz ki, ona hüzünden dolayı geceleyin bir uykusuzluk gelir,

Göz yasi bazen onu Örtür, bazen de aşağı dökülür.

Sanki o, dizici bir kadının yanında inci dizimidir de ondan ip kopmustur. O da dagilmistir.

Ey onun dostlugunu uman, menzili uzak kimse! Ey önüne Sem-man ve Hafer mevkileri gelen kimse!

Gençlik çağından geçen şeyi bırak ki, gençlik artık senden yüz çevirmiştir. İhtiyarlık ve saçın azlığı, seni ziyarete gelmiştir.

Süleym'in, beldelerinde çektiği belayı hatırla,

Süleym'de iftihar ehli için iftihar vardır.

Bir kavimdir ki, onlar Rahman'a yardım ettiler ve insanların işleri karışık olduğu bir sırada Rasûl'ün dinine tabi oldular.

Aralarında hurma çubuğu dikmezler, onların ahırlarında sigırlar böğürme z.

Yani onlar savaşçidirlar, ne çiftçi, ne de mal ve davarcidirlar.

Ancak tavsancil kuslari gibi süzülen atlar, evlerin yanlarına yakın dururlar ki, ihtiyaç anında secaata ve benzerine çağrıldığı zaman hemen binilsinler, etraflarında ise deve toplulukları ve çok develer bulunmakta dir.

Etraflarında Hufaf, Avf ve Zekvan kabileleri çağrılır, ne silahsızlar vardır, ne de bir güçlük ve kötü ihtimal vardır.

Mekke vadisinde, gün ışığında açık bir şekilde sirkin askerlerine vurucudurlar. Ruhlar ise, hızla yok olmaktadır.

Nihayet biz onları savdık. Ve onların maktulleri ise, sanki vadinin düzünde dipten kesilmiş hurma ağaçlarıdır.

Biz o kimseleriz ki, Hüneyn gününde hazır bulunmamız din için bir güç ve Allah indinde dünya ve ahiret için hazır kılınmış seydur.

Biz kefenleri biçilmiş bir ölüm seferine çıkıyoruz.

Atlar ise, siyaha çalan dağılmış tozlar saçar.

Dahhak ile beraber sancagin altında bizim önümüzde gider.

Arslanın ormandaki yatagında yürümesi gibi.

Harbin akıp gittiği yerden harpteki dar bir mekanda onların göğüsleri daralmıştır.

Nerede ise ondan güneş ve ay kaybolmak üzeredir.

Süngülerimizle Evtas'ta sebat ettik. Dilediğimiz kimselere Allah için yardım ederiz ve muzaffer oluruz.

Nihayet birtakim kavimler eğer melik olmasaydı,

Menzillerine dönerlerdi ve eğer biz olmasaydık, menzillerinden çıkamazlardı.

Azalmış veya çoğalmış olarak gördüğümüz her toplulukta mutlaka bizim izimiz vardır."

Abbas (r.a.), su siiri de söylemiştir:

"Ey kendisini sisman, semiz, toplu tırnaklara sahip olan kuvvetli bir devenin süratle götürdüğü adam,

Eğer peygambere gidersen, mecliste huzur bulduğun zaman senin üzerine bir borç olarak ona söyle de:

Ey sahipler sayıldığında bineğine binenlerin ve toprak üstünde yürüyenlerin en hayırlısı!

Bizimle anlastığın hususlara biz vefa gösterdik. Hatlar, kahraman kişilerle men edilirken ve yaralanırken sözümüzde durduk.

Süleym'den bir kabile olan bütün Buhseliler yuvalarından bir topluluk akti ki, onunla dagların yolları titrer oldu.

Nihayet Mekke halkına silahlarının çoklugundan ötürü kendisi için parilti olan büyük bir ordu ile sabahleyin vardı ki, o büyük orduyu tekebbür eden kisinin bakisiyle bakan bir efendi ileri götürmektedir.

Süleym'den her siddetli, güçlü ve kati kisinin üstünde kuvvetli dokunmus, zirhlar ve çelik basliklar bulunmaktadır.

Savasta cesaret gösterdikleri zaman süngüleri kana kandirir.

Ve sen onu, yüzünü eksittigi zaman bir arslan sanirsin.

Alametli, elinde ise kendisiyle kestigi keskin kilici ve çok dürttüğü mizragi olduğu halde ordu birliklerinin etrafını kapatır.

Hüney'nin üzerinde bizim toplulugumuzda siddetli 1.000 kisi vardır ki, görevlerim yerine getirmislerdir.

Rasûl'de onlarla desteklenip kuvvet bulmustur.

Müminlerin önlerinde savunucu idiler.

O gün, onların üzerindeki güneş ise birden çok güneşler idiler. (Zirhlarının, kılıçlarının, miğferlerinin, mizrak demirlerinin ışığı yansıtması sebebiyle güneş birden çok güneşler gibi görünmüştü.)

Biz yürürüz. İlah bizi korur, Allah'ın koruduğu bir kimse telef olmaz.

Menakib yolunda öyle bir hapsedildik ki, ilâh onunla razı oldu. O ne güzel hapsedendir.

Evtas sabahında öyle bir şekilde saldırdık ki, bu saldırı düşmana yetti ve oradan şöyle denildi:

Ey kisiler, ganimet alınız.

Hevazin, aramızdaki bir kardeşlikle çağırıyor. Halbuki bu çağrı, Hevazin'in emdiği kuru bir memedir.

Nihayet biz, onların toplulugunu terkettik. Öyle bir vaziyette ki, sanki onlar yırtıcı hayvanların saldırısına uğramış, vahşi eseklerdir."

Abbas b. Mirdas (r.a.), şu siiri de söylemişti:

"Kavimlere kim teblig edecektir id, Muhammed ilâhin elçisidir.

O nereye gitmeyi kastederse, doğru yola gidicidir. Yalnızca Rabbine dua etti ve yalnızca Allah'tan yardım diledi. Allah da ona dilediğini tamamiyle verdi. Nimet verip ihsanda bulundu.

Yürüdük ve Kudeyd'de Muhammed'le vaadlestik. O bizi Allah'tan muhkem bir işe tabi kildi.

Fecirde bizimle süpheye düstüler. Nihayet yigitler, düzgün mizraklar, fecirle açığa çıktılar.

Zirhlarımız üzerimize bagli olarak ve atlar üzerinde giderken tipki çok siddetli bir selin önüne katip sürüklediği gibi gittik.

Eger sorarsan süphesiz kabilenin hayirli kisileri Süleym'dir ve onların içinde Süleym'e intisab eden kimseler vardır.

Ensâr'dan da birtakim askerler onu yardimsiz bırakmazlar.

Itaat ederler, konustugu sürece ona isyan etmezler.

Eger kavim içinde Halid'i emir tayin ettin ve onu öne sürdün ise süphesiz ki o, öne geçti.

Bir asker ile ki, Allah onu doğru yola iletmistir ve sen onun emi-risin.

Onunla zulmette olan kimseleri hakka isabet ettirirsin.

Sadik kaldığım bir yeminle Muhammed için yemin ettim ve o yemini yularli 1.000 at ile bütünledim.

Mü'minlerin peygamberi (ileri gidin) dedi ve ileride olmak hosumuza gitti.

Nehy-i Müstedir denen yerde geceledik. Hiç korku duymadık. Sadece ragbet ve sağlam bir güvenle ise sarıldık.

Insanların hepsi de Müslüman oluncaya kadar sana itaat ettik.

Nihayet toplulugu sabahleyin Yelemlem halkına götürdük.

Ortasi kirmiziya çalan alaca at, ihtiyar yasli kisi belirleninceye kadar sükûnete ermez.

Günesten kaçan bagirtlak kusu gibi onlarla savasmaya kalkistik.

Onların hepsini görürsün ki, kardesinden mesgul durumdadir.

Hüneyn'de sabahtan aksama kadar terk ettik ki, sel yataklarından kan akiyordu.

Diledigin zaman hepsini görürsün. Süratli kosan ati ve havada uçan süvarisi ile kirilmis mizragi,

Hevazin, bizden çobanın otlattığı malini saklamistir.

Eli bos olmamız ve mahrum kalmamız, Hevazin'e doğru bize sevdireldi."

Muhammed b. Ishak, Abbas b. Mirdas es-Sülemî (r.a.)'nin siirlerini bu şekilde nakletmistir. Uzatmamak için bu siirlerin bir kismini burada zikretmedik. Okuyucuyu usandırmaktan ve konuyu dagitmaktan korktugumuz için böyle yaptik. Sonra onun disındaki bazi siirleri de naklettik. Bu konuda naklettigimiz pirler yeteri olmustur. Dogrusunu Allah bilir. [13]

-
- [1] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 4/523-529.
- [2] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 4/529-530.
- [3] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 4/531.
- [4] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 4/532-534.
- [5] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 4/534-540.
- [6] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 4/541-547.
- [7] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 4/547-563.
- [8] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 4/563-564.
- [9] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 4/564.
- [10] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 4/564.
- [11] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 4/565-569.
- [12] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 4/569.
- [13] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 4/569-576.

Taif Gazvesi 2

Peygamber (S.A.V.)'In Taiften Dönüşü Ve Hüneyn Gününde Hevazinlilerden Ele Geçirdiği Ganimetleri Mekke'ye Umre İçin Girmeden Önce Cîrâne'de Paylastırması 11

Malik B. Avf En-Nasrî'nin Rasûlullah (S.A.V.)'In Yanına Gelisi 21

Adilane Ganimet Taksimi Hususunda Bazı Cahil Ve Münafıkların İtirazları 22

Rasûlullah (S.A.V.), Cîrâne'de İken Süt Kardesi Seyma'nın Gelisi 24

Cîrâne Umresi 26

Ka'b B. Züheyr b. Ebi Sülma'nın Müslüman Olusu. 30

Hicretin Sekizinci Senesinde Vuku Bulan Önemli Hadiseler Ve Vefatlar . 37

Hicri Dokuzuncu Sene Tebük Gazvesi 39

Mazeretleri Dolayısıyla Savastan Geri Kalan Bekkailer (Aglayanlar) Ve Diğerlerinin Durumu 42

Fasıl 44

Hz.Peygamber'in Tebük'e Giderken Hicr'de Bulunan Semud Kavminin Meskenlerine Ve Köşklerine Ugraması 46

Hiz.Peygamber'in Tebük'teki Bir Hurma Ağacının Yanında Hutbe İrad Etmesi 48

Taif Gazvesi

Urve ile Musa b. Ukbe, Zührî'nin söyle dedigini rivayet ederler: "Rasûlullah (s.a.v.), hüneyn gününde savasti ve hicri sekizinci senenin sevval ayında Taif i muhasara altına aldı."

Muhammed b. İshak dedi ki: "Sakif in yenilmiş' ordu birlikleri Taife geldikleri zaman, üzerlerine şehirlerinin kapılarını kilitlediler ve savaş için hazırlıklar yapmaya başladılar.

Ne Hüneyn'de ne de Taif kusatmasında Urve b. Mesud ve Gaylan b. Seleme hazır bulunmadılar. Onlar Cüres'te idiler. Debbabe, mancınık ve dabur eğitimi yapıyorlardı.

Sonra Rasûlullah (s.a.v.), Hüneyn'in isini bitirdiği sırada Taife yürüdü. O esnada Ka'b b. Maik bu hususta şu siiri söylemişti:

"Tihame'den ve Hayber'den bütün sek ve süphelere son verdik.

Sonra kılıçları dinlendirdik.

Onları muhayyer kildik. Eger konusurlarsa onların keskinleri söyle derler:

Devs ve Sakif kabileleriyle savaştığımız.

Yurdunuzun civarında bizden binlerce kişi olarak onları eğer görmezseniz ben çocuğa bakıcı değilim.

Vecc vadisinde evlerin çatılarını çıkartırız.

Evleriniz sizden boş kalmış bir hale gelir, viraneye döner.

Bizim için öncü olan atlar,
Ardında yoğun bir topluluk bırakarak size gelirler.
Sizin sahanıza indikleri zaman onlar için onları çöktüren kimselerden
siddetli depreten bir ses isittiniz.
Ellerinde keskin kılıçlar olduğu halde düşmanlarından onlarla kucaklasan
kimseleri ölüm için ziyaret ediyorlar.
Tıpkı yıldırımların parlaması gibi, kılıçlar ki, onları Hind demircileri halis
kılmıştır.
Henüz hiçbir kapi demirini dövmemistir.
Kahraman kisilerin kan yollarını orada savaşçıların birbirine yaklaştığı
sabahi baskasıyla karışmış bir safran sanırsın.
Onlardan gayret gösterenler var midir?
Bizi fazlasıyla tanımış olan kavimlerden onlara bir öğüt veren yok mudur?
Onlara haber ver ki, biz kerim, asaletli atları topladık.
Ve biz, onların kalelerinin surlarını saflar halinde kusatan bir ordu ile onlara
gittik.
Onların baskam peygamberdir. Dayanıklı, sebatlı, temiz kalbli, sabırlıdır.
Zühd ettiği şeylerden uzak duran kimsedir.
İsin doğrusunu bilen, hüküm, ilim ve yumusak huyluluk sahibidir.
Hafif mesrepli olmayan bir kişilige sahiptir.
Peygamberimiz'e itaat ederiz, Rabbe itaat ederiz. O ki, Rahman'dır.
Bize rahmeti bol, zati yüce ve yüksektir.
Eğer bize barışı teklif ederseniz kabul eder ve sizi bizim için destek sayarız.
Verimli topraklarınızı da geçim kaynağımız kılarız.
Eğer barışa yanasmazsanız sizinle cihad ederiz. Cihadda sabir gösteririz.
Bizim isimiz kararsız ve zayıf olmaz. Biz hayatta kaldığımız sürece
kılıçlarımızla cenk ederiz. Veya siz zorla ve itaatle islâm'a dönersiniz. Cihad
eder ve bizimle karşılaşan kimselere aldiris etmeyiz. İster eski mali
mahvetmiş olalım, ister yeni meydana gelmiş olanını mahvedelim.
Birçok topluluk vardır ki, bizim yanımızda toplandılar. Onlardan halis asilli
olanlar vardır. Onlarla antlaşma yapmış olanları vardır.
Kendileri için kafi bir kuvvet görmez olarak bize geldiler.
Böylece biz kulakları ve burunları kestik.
Her yumusak ve parlak Hind kılıçlarıyla ki, onlarla onları siddetli bir şekilde

sürüyorduk. .

Allah'in emrinden ve Islâm'dan dolayı.

Nihayet din dogru bir sekilde bâtila meyletmeksizin kalir.

Lat, Uzza ve Ved unutulur.

Onlardan gerdanliklari ve küpeleri soyariz.

Böylece onlar ikrar etmis ve sükuna ermis oldular.

Kim kötülüklerden kaçınmazsa alçakligi kabul eder."

Ibn Ishak dedi ki: Kinane b. Abdi Yaleyî b. Amr b. Umeyr es-Sa-kafî de, Abbas'm yukaridaki siirine su cevabî siiri okudu:

Ben derim ki: Bu zat, Rasûlullah (s.a.v.)'a bilahare Sakif kabilesi heyeti ile birlikte gelmiş, onlarla beraber Müslüman olmustur. Medainî'nin iddia ettigine göre Müslüman olmamis, aksine Bizans'a gitmiş, orada Hristiyan olmuş ve Hristiyan olarak ölmüştür. Siiri sudur:

"Kim bizimle savasmayi arzu eder oldugu halde bizi ariyorsa, biz bir meshur yurttayiz ki, oradan katiyen ayrılmayiz.

Orada babalari bundan önce gördüğün sey üzere bulduk ve bizim için oralarin kuyulari ve üzüm baglari kaldi.

Bundan önce Amr b. Amir bizi denedi.

Böylece onun fikir ve akıl sahibi adami ona haber verdi.

O biliyor ki, sayet gerçegi söylerse söyle diyecektir: Biz, büyüklük taslamasından dolayı yanaklar bir tarafa egildigi zaman onlari düzeltiriz.

Onlari dogrulturuz. Tâ ki, onların sert ve siddetli olani yumusasin.

Ve apaçık haktan Ötürü zalimler bilinip taninsin.

Yakan kimsenin mirasından bizim üzerimizde yumusak zirhlar vardır.

Tipki yıldızların süslediği göğün rengi gibidir.

Bir siddet zamani kinlarından siyirildikleri zaman keskin kılıçlarla onu bizden kaldıririz.

Ve o kılıçlari kinlarına koymayiz."

Ibn Ishak dedi ki: Seddad b. Ariz el-Cüsemî, Rasûlullah (s.a.v.)'m Taife yürümesi hakkında söyle dedi:

"Lafa yardım etmeyiniz. Çünkü Allah onu mahvedecektir. Nasıl olur da yardım etmeyen kimseye yardım edilir? Bir sey ki, dagda yakildi, alevlendi ve baslarının yanında savaşılmadi. O sey heder olur.

Süphesiz ki, Rasûl sizin beldelerinize indigi zaman eman kalkar. Ve oralarda oralılardan hiçbir beser yoktur."

Ibn Ishak dedi ki: Rasûlullah (s.a.v.) Hüney'n'den Taife, Kahle-i Yemani'ye üzerinden yola çıktı. Sonra Karne vardı. Oradan Müleyh üzerinden yürüdü. Sonra Leyye'den olan Buhreti'r-Ruga üzerinden gitti ve orada bir mescid bina etti. O mescidin içinde namaz kıldı. Amr b. Suayb'm bana anlattigina göre oraya indigi sırada bir kanin kisasini aldı. Bu, Islâm'da karsiliginda kisas tatbik edilen ilk kan davasi oldu. Beni Leys'ten bir adam, Hüzeyl kabilesinden bir adami Öldürmüstü. O da onun karsiliginda onu Öldürdü. Rasûlullah (s.a.v.), kendisi Leyye'de iken Malik b. Avf m kalesinin yıkilmasini emretti ve kale yıkildi.

Sonra Dayyika denilen bir yolda yürüdü. Rasûlullah (s.a.v.), o yola yöneldigi zaman "Bu yolun adi nedir?" diye sordu. Ona:

- Bu Dayyika yoludur, denildi. Bunun üzerine buyurdu ki:

- Hayir, aksine bu yüsradir. (Yani darlik yolu degil, kolaylik yoludur.)

Sonra orada Nahb yolu üzerine çıktı. Nihayet bir sedir agacinin altina indi ki, ona sadire denilirdi. Sakif ten bir adamin malina yakin idi. Rasûlullah (s.a.v.), ona su haberi gönderdi: "Ya çıkar yanimiza gelirsın veya senin üzerine bahçeni harap edip yikariz."

O da çikip gelmeye yanasmedi. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.), o bahçenin harap edilmesini emretti.

Ibn Ishak, Ismail b. Ümeyye kanali ile Abdullah b. Ömer'in söyle dedigini rivayet etmistir: "Kendisiyle birlikte Taif yolculuguna çıktigimizda Rasûlullah (s.a.v.)'m -hep birlikte bir mezarın yanından geçtigimiz esnada-söyle dedigini isittim:

"Bu, Ebu Rigal'in mezaridir. O Sakiflilerin babasi idi. Semud kav-mindendi. Bu haremde bulunuyor ve burayi savunuyordu. Harem disina çıktigi zaman kavmine isabet eden intikam, bu mekanda ona da isabet etti ve burada defnedildi. Bunun isareti de sudur ki, kendisiyle birlikte altından imal edilmiş bir dal mezara gömülmüştür. Isterseniz mezari açın, açtiginiz takdirde o dali göreceksiniz."

Insanlar kosup mezari açtilar ve altin dali çıkardilar.

Bundan sonra Rasûlullah (s.a.v.), yola devam etti. Taife yakın bir yere gelince konakladi. Burada onun ashabından bazilari oklarla öldürüldüler. Bunun sebebi, askerlerin Taif bahçelerine yaklasmis olmalariydi. Böylece oklar onlara erisiyordu. Bunun üzerine Rasûlullah, askerlerini -Islâm'a girmelerinden sonra Sakiflilerin inşa ettigi-mescidin yerine dogru geri çekti. Bu mescidi, bilahare Amr b. Ümeyye b. Vehb inşa etmistir. Mescidde öyle bir direk vardı ki, her sabah güneş dogdugunda -anlatildigina göre- o direkten bir ses duyulurdu.

Rasûlullah, Taiflileri yirmi gece kadar kusatma altında tuttu. Ibn Hisam'm ifadesine göre yirmiyedi gece müddetle kusatma altında tutmuştur."

Urve ile Musa b. Ukbe, Zührî'nin söyle dedigini rivayet etmişlerdir: "Rasûlullah (s.a.v.), daha sonra Taife gitti...Esirleri Cirâne'de bıraktı. Mekkelilerin çadırları onlarla doldu. Rasûlullah (s.a.v.), Taif kalesinin yanındaki tepede yirmi kûsur gece kaldı ki, karşılıkli olarak kale gerisinde savassınlar. Ama Ebu Bekre b. Mesruh (Ziyad'm ana tarafından kardesi) disinda onlardan herhangi bir kimse, Rasû-lullah'm karsisine çıkmadı. Rasûlullah da onu azad etti. Ama çok yaralanma oldu. Taiflileri kızdırmak için sahabeler onların üzüm bağlarını kestiler. Sakifliler onlara: "Mali telef etmeyin. Çünkü bu bağlar bizimdir veya sizin olacaklar." dediler.

Urve dedi ki: Rasûlullah (s.a.v.), Müslümanlardan her bir adamin bes hurma ağacını ve bes de üzüm ağacını kesmesini emretti. Ve bir tellal çıkararak söyle duyuruda bulundu:

- Sakiflilerden bize gelen herkes hürdür.

Aralarında Ebu Bekre b. Mesruh'un (Ziyad b. Süfyan'ın ana bir kardesi) da bulunduğu birkaç kişi Sakiflilerin yanından çıkıp Rasû-lullah'm yanına geldiler. Rasûlullah (s.a.v.) da onları azad etti. Onlardan her birini yanına alması ve azığını temin etmesi için Müslümanlardan birer kişiye teslim etti.

Imam Ahmed b. Hanbel, Yezid kanalı ile Ibn Abbas'm söyle dedigini rivayet etmiştir: "Rasûlullah, Taiflilerden Müslüman olarak yanına gelen köleleri, efendilerinden önce azad ediyordu. Taif gününde iki kişiyi azad etmişti."

Imam Ahmed b. Hanbel, Ibn Abbas'm söyle dedigini rivayet etmiştir:

"Rasûlullah (s.a.v.), Taiflileri muhasara altına aldı. Yanına iki köle geldi. Onları azad etti. Onlardan birinin adı Ebu Bekre idi. Rasûlullah (s.a.v.), yanına gelen köleleri azad ederdi."

Yine Imam Ahmed b. Hanbel, Nasr b. Riab kanalı ile Ibn Abbas'm söyle dedigini rivayet etmiştir:

«Taif gününde Rasûlullah (s.a.v.) söyle buyurdu: "Kölelerden yanımıza gelen kimse hürdür." Aralarında Ebu Bekre'nin de bulunduğu birkaç köle yanına geldi. Rasûlullah (s.a.v.) da onları azad etti."

Imam Ahmed b. Hanbel'e göre Dar-i Harp'ten Dar-i Islâm'a gelen her köle, mutlak ve âmm olan ser'î hüküm gereğince azad olur.

Diğerleri dediler ki: Bu, bir sardır. Umumi hüküm değildir. Bu sarti da o zaman Peygamber (s.a.v.) ileri sürmüştü ki, bu sarta göre Taiflilerden gelen köleler azad edilmişlerdi.

Eğer bu hadis sahih ise, umumi tesri daha zahir ve kuvvetli olur. Çünkü bir hadis-i şerifte' Peygamber (s.a.v.) söyle buyurmuştur:

"Her kim (kafirlerden) birini öldürürse, öldürdüğü kimsenin üzerindeki esyalar kendisinin olur."

Yunus b. Bükeyr, Abdullah b. Mükerrrem es-Sakafî'nin söyle dedigini rivayet etmiştir:

"Rasûlullah (s.a.v.), Taiflileri muhasara altına aldığı zaman, kölelerinden Ebu Bekre (Haris b. Kelbe'nin kölesi idi.), Münbais (adi Mudtaca idi. Rasûlullah (s.a.v.), ona Münbais adını verdi), Yahnes ile Verdan gelip Müslüman oldular. Daha sonra Taif heyeti gelip Müslüman olduklarında söyle dediler:

- Ya Rasûlallah, sana gelmiş olan kölelerimizi bize geri ver.

Rasûlullah (s.a.v.):

- Hayır, onlar Allah tarafından azad edilmişlerdir, diye cevap verdi ve kölelerin geri verilmesini isteyen adamın kölesi üzerindeki velayetini reddetti."

Buhari, Muhammed b.Bessar kanalı ile Ebu Osman'ın söyle dedigini rivayet etmiştir:

"Allah yolunda ilk defa ok atan Sa'd'ın ve Taif kalesinin duvarlarına birkaç kişi ile birlikte tırmanan, sonra da Rasûlullah (s.a.v.)'in yanına gelen Ebu Bekre'nin söyle dediklerini isittim: Biz, Rasûlullah (s.a.v.)'m söyle buyurduğunu duyduk:

"Her kim kendi nesebini bilerek babasından baskasına isnad ederse, ona Cennet haram olur."

Buhari, Hisam ve ondan naklen Ma'mer kanalı ile Ebu Osman en-Nehdî'nin söyle söylediğini rivayet etmiştir: "Sa'd ile Ebu Bekre'-nin söyle dediklerini duydum: Asim dedi ki: Ben, Rasûlullah (s.a.v.)'a söyle dedim:

- Senin yanına iki adam geldi ki, onlar sana yeter.

Benim bu sözüme karşılık Rasûlullah (s.a.v.) su cevabı verdi:

- Evet öyledir. Onlardan biri (Sa'd) Allah yolunda ilk'ok atan kişidir. Diğeri (Ebu Bekre) ise, Taif'ten Rasûlullah (s.a.v.)'m yanına gelen yirmi üçüncü kişidir."

Muhammed b. İshak dedi ki: Rasûlullah'm hanımlarından ikisi o-nunla birlikte idi. Bunlardan biri Ümmü Seleme idi. Bunlar için iki çadır kurdu. İki çadırın arasında namaz kiliyordu.

Rasûlullah (s.a.v.), Taiflileri kusatma altına aldı. Onlarla siddetlice savastı. Karşılıklı ok atışmaları oldu.

İbn Hisam dedi ki: Rasûlullah, Taiflilere mancınıkla tas attı.

Kendisine güvendiğim birinin bana anlattığına göre Peygamber (s.a.v.),

İslâm tarihinde mancınikle tas atan ilk kisidir. O, Taiflilere mancınikle tas atmisti.

Ibn Ishak dedi ki: Sahabelerden bir grub, (tanki andiran savas aracinin) debbabenin içine girdiler. Sonra Taülilerin surlarini delmek için ilerlediler. Taiflüer de onların üzerine kızdırilmis kati, kahn demirler attilar. Bunun üzerine onlar da debbabenin altından çıktılar. Sakifliler, onlara ok atti ve onlardan birtakim adamlari öldürdüler. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.), Sakiflilerin üzüm baglarinin kesilmesini emretti. Sahabeler de o baglarin içine girip üzüm ağaçlarını kesmeye basladılar.

Sonra Ebu Süryan b. Harb ve Mugire b. Sube Taife gittiler. Sakif kabilesini kendilerine eman vermeye ve gidip karsilikli konusmaya davet ettiler. Sakifliler de onlara eman verdiler. Bunun üzerine o ikisi Kureys'in ve Beni Kinane'nin kadınlarından orda bulunan birtakim kadınlari çağirdilar ki, yanlarına gelsinler. Kale kapişi açıldığında bu kadınların Müslümanlar tarafından esir alınmalarından korkuyorlardı. Ne var ki, bu kadınlar Ebu Süfyan ile Mugire'nin çağrisina icabet etmediler. Ebu'l-Esved b. Mesud bu ikisine şöyle dedi:

- Ey Ebu Süfyan ve Ey Mugire! Size gelis amacinizdan daha hayirli bir isi göstereyim mi? Rasûlullah, el-Akik denilen bir vadiye inmistı. Bu vadi, Beni Esved'in mali ile Taif arasında idi. Taif te Beni Esved'in malından sulama yönünden daha uzak, külfet yönünden daha mesakkatli, imar bakımından daha uzak hiçbir mal yoktur. Eger Muhammed onu keserse, daha asla imar edilmez. O halde ona söyleyiniz, ya kendisi için alsın veya Allah için ve akrabalik hakki için onu biraksın. Bunun arasında herkesçe bilinen bir akrabalik bagi vardır.

Anlatildigina göre bunun üzerine Rasûlullah (s.'a.v.), o mali onlara birakip ona dokunmadi.

Vakidî de, kendi üstadlarından buna benzer bir rivayette bulunmustur. Onda mevcut olan bir rivayete göre mancınik kullanilmasini Rasûlullah'a teklif eden kisi, Selman-i Farisî'dir. Ve mancınigi da kendi eliyle yapmistir. Denildigine göre mancınigi ve iki debbabeyi o getirmistir. Dogrusunu Allah bilir.

Beyhakî, Ibn Lehika kanali ile Urve'nin şöyle dedigini rivayet etmistir:

"Uyeyne b. Hisn, Taiflilere gidip onlari İslâm'a davet etmek için, Rasûlullah (s.a.v.)'dan izin istedi. Rasûlullah da ona izin verdi. Bunun üzerine Uyeyne Taiflilere gitti. Onlara, kalelerinde durup sebat etmelerini emretti ve şöyle dedi:

- Kesilen ağaçlar sizi asla korkutmasin...

Uyeyne dönünce Rasûlullah (s.a.v.), ona şöyle sordu:

- Onlara ne dedin?

- Onlari Islâm'a davet ettim ve onlari Cehennem atesi ile uyarip korkuttum. Cennet'i de kendilerine hatirlattim.

- Yalan söylüyorsun. Aksine sen onlara söyle ve söyle dedin.

- Dogru söylüyorsun ya Rasûlallah, bu yaptigimdan ötürü Allah'a ve sana tevbe ediyorum."

Beyhakî, Ebu Necih es-Sülemî'nin (Asil adi Amr b. Abse'dir.) söyle dedigini rivayet etmistir:

"Rasûlullah (s.a.v.)'la birlikte, Taif kalesini kusattik. Rasûlullah (s.a.y.)'m söyle dedigini isittim:

"Her Idm (kafire) bir ok (öldürmek niyetiyle atip) ulastirifsa, bu ok Cennet'te onun için bir derece olur."

Ben o gün kafirlere onalti ok atip ulastirdim.

Yine Rasûlullah (s.a.v.)'m söyle dedigini isittim:

"Her kim Allah yolunda bir ok atarsa; bu, bir köle azad etmeye denk olur. Her kim Allah yolunda saçının bir telini agartirsa, bu onun için kiyamet gününde nur olur. Her kim Müslüman bir adami azad ederse Allah, azad etmis oldugu o adamin kemiklerinden her birine karsilik azad edenin kemiklerinden herbirini Cehennem atesinden korur. Bir Müslüman kadin, bir Müslüman kadini azad ederse, azad ettigi kadinin kemiklerinden herbirine karsilik, azad edenin kemiklerini Cenâb-i Allah Cehennem atesinden korur."

Buhari, el-Humeydî kanali ile Ümmü Seleme'nin söyle dedigini rivayet etmistir;

"Rasûlullah (s.a.v.) yanima geldi. Benim yanimda erselik (hansa) biri vardi. Erseligin Abdullah b. Ebi Ümeyye'ye söyle dedigini isitti: "Bana bak... Eger yarin Allah, Taifin fethini size nasib ederse Gay-lan'm sisman kizini yakalamaya bak. Çünkü o, semizlikten, karni dört büklüm karsilar, sekiz büklümle de arkaya döner." Böyle demesi üzerine Rasûlullah (s.a.v.) bana söyle dedi: "Böyleleri sizin yaniniza girmesin."

Ibn Uyeyne, Ibn Cüreyc'in söyle dedigini nakletti: O erseligin adi Hit idi. Buharî'nin baska bir rivayetinde su kayda rastlanmaktadir: "Onlar, erselikleri kadnlara meyli olmayan erkeklerden sayiyorlardi."

Yine bir rivayette de Rasûlullah (s.a.v.)'m söyle buyurdugu nakle-dilmektedir:

"Su erseligin surada ne oldugunu bildiginin farkinda degil miyim? Bunlar sizin yaniniza gelmesin ey kadnlar."

Yani eger erselikler kadnların gizli ve ayip yerlerinde neler bulunduğunu

anliyorlarsa, Cenâb-i Allah'in su ayetinin kapsamına girerler:

"Ya da kadinlarin mahrem yerlerini henüz anlamayan çocuklar..... " (en-Nûr, 31.)

Selef örfüne göre erselikten kasit, kadınlara meyli olmayan kimsedir. Yoksa homoseksüel olan kimse degildir. Çünkü böyle olursa öldürölmeleri mutlaka vacib olur. Nitekim hadis-i serifte buna delalet etmektedir. Ayrica Ebu Bekir es-Siddik (r.a.) da böylelerini öldürmüştür.

Yukarıdaki hadiste geçen: "O kız ki, semizlikten karni dört büklüm karsılar, sekiz büklümle de arkaya döner." sözüne gelince, bunun manasi şöyledir: Yani semizlikten karni dört büklümdür. Arkadan bakılınca iki taraftan tasarak sekiz büklüm gözüür. Bu kadın, Sa-kif in liderlerinden Gayîan b. Seleme'nin kızı Badiye idi.

Buharî'nin, Ibn Cüreyc'ten naklettigine göre bu erseligin adi Hit idi. Meshur olan kavil budur. Ama Yunus, Ibn Ishak'm söyle dedigini rivayet etmistir:

"Rasûlullah (s.a.v.)'m yanında teyzesine ait Mati adında bir erselik (hünsa)vardi ki, bu, Rasûlullah'm zevcelerinin yanma girip çıkardi. Onun, erkeklerin anladigi şekilde kadınlarla ilgili hususlara akıl erdiremedigi ve kadınlarla meyli olmadigi zannedilirdi. O, bir defasında Halid b. Velid'e söyle diyordu:

"Ey Halid! Eger Rasûlullah (s.a.v.) Taifi fethederse sakın Gay-lan'm kızı Badiye'yi elden kaçırmayasın. Çünkü o, sana karsi gelirken karni dört büklümdür. Arkasını dönüp giderken de sismanlıktan ötürü sekiz büklüm gözüür."

Rasûlullah (s.a.v.), onun böyle dedigini isitince: "Bak hele bu, bu islerden de anliyoruz." dedi. Sonra da hanımlarina: "Bu artık sizin yanınıza girmesin." diye emir verdi. Artık o erselik de Rasûlullah (s.a.v.)'m evine girmekten menedildi."

Buhari, Ali b. Abdullah kanali ile Abdullah b. Amr'in söyle dedigini rivayet etmistir: "Rasûlullah (s.a.v.), Taifi muhasara altına aldigi zaman onlardan birsey ele geçirmede ve:

- Insaallah yarin dönecegiz, dedi.

Bu söz sahabelerin agrina gitti. Söyle dediler:

- Fetih yapmadan mi dönüp gidecegiz?

- Öyleyse yarin savasa girisin.

-Ertesi gün sahabeler savasa giristiler, yaralandılar. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.) yine:

- inşaallah yarin döneriz, dedi.

Bu defa bu buyrugu sahabelerin hosuna gitti. Rasûlullah (s.a.v.) da güldü. Süfyan, Rasûlullah'm bu emrini tekrarladi. Rasûlullah da tebessüm buyurdu."

Vakidî, Kesir b. Zeyd b. Velid tariki ile Ebu Hüreyre'nin söyle dedigini rivayet etmistir:

"Taif muhasarasinin üzerinden onbes gün geçtiginde Rasûlullah (s.a.v.), Nevfel b. Muaviye ed-Dilî ile istisare yapti ve ona söyle sordu:

- Ey Nevfel, Taifliler üzerinde durmaya ne dersin?
- Ya Rasûlallah, tilki deliktedir. Eger karsisinda durursan onu yakalarsin. Eger kendi haline birakirsan sana zarar vermez."

Ibn Ishak dedi ki: Bana gelen habere göre Rasûlullah (s.a.v.), Ebu Bekir'e (ki o, o sirada Sakiflileri muhasara altinda tutuyordu.) söyle dedi:

--Ey Ebu Bekir! Ben rüyada gördüm ki, bana içi kaymak dolu bir kadeh hediye edildi. Bir horoz da onu didikledi ve içindekini akitti. , - Bugün onlardan istedigimiz seyi elde edeceğimizi sanıyorum ya Rasûlallah.

- Ama ben öyle sanmiyorum.

Sonra Havle binti Hakim es-Sülemîye (Osman b. Mazun'un karisi) söyle dedi:

- Ya Rasûlallah, eger Allah Taif in fethini sana nasip ederse bana Badiye binti Gaylan b. Seleme veya Faria binti Akilin ziynetini ver.

Bu iki kadin, Sakifli kadinlari en fazla zinete sahip olanlari idiler.

Anlatildigina göre Rasûlullah (s.a.v.) da Havle'ye söyle cevap vermis:

- Ey Havlecik! Eger bana Sakif hakkında izin verilmemisse ne yapalim?

Bunun üzerine Havle çıktı ye bunu Ömer b. Hattab'a anlatti. O da Rasûlullah (s.a.v.)'m yanma gidip söyle dedi:

- Ya Rasûlallah! Havle'nin bana verdigi haber nedir? Senin kendisine birsey dedigini söylüyor.

- Evet onu ben söyledim.

- Onlari hakkında sana izin verilmedi mi ya Rasûlallah?

- Hayir verilmedi.

- Yola çıkmayi ilan edeyim mi?

- Evet, ilan et. .

Bunun üzerine Ömer de yola çıkmayi ilan etti. Sahabeler yola çıktiklari zaman Said b. Ubeyd b. Useyd b. Ebi Amr b. İlaç söyle seslendi:

- Ey insanlar, Sakif kabilesi kalicidir. Uyeyne b, Hisn da söyle diyordu:

- Evet, vallahi yigit ve üstün bir kavim olarak kalıyorlar. Bunun üzerine Müslümanlardan bir adam ona söyle dedi:

- Ey Uyeyne! Allah sana lanet etsin, kahretsin. Müsrikleri Rasûlullah (s.a.v.)'dan imtina etmelerinden dolayı övüyor musun? Halbuki sen Rasûlullah (s.a.v.)'a yardım etmek üzere gelmistin!

O da söyle dedi:

- Vallahi ben sizinle birlikte Sakiflilere karsi savasmak için gelmedim. Yalniz istedim ki, Muhammed-Taif i fethetsin de Sakif ten hisseme bir cariyeye düssün. Onu alip yatagima götür eyim. Umulur ki, benim için ondan bir erkek çocuk dogar. Çünkü Sakif kabilesi deha ve zeka sahibidir."

Ibn Lehiya, Ebu'l-Esved kanali ile Urve'nin, Havle binti Hakimle ilgili kissasini ve Rasûlullah (s.a.v.)'m bu hususta söylediği sözlerini, geri dönüş için Hz. Ömer'in insanlara duyuruda bulunusunu naklettikten sonra söyle dedigini rivayet eder: Rasûlullah (s.a.v.) insanlara, bineklerini salivermemelerini emretti. Sabah olunca Rasûlullah ile ashabi yola çıktılar. Bineline binerken ve dönüş yoluna koyulurken söyle dua etti: "Allahim, onlari (Sakiflileri) hidayete erdir ve aziklarini bize yeterli kil."

Tirmizî, Abdullah b. Osman b. Hüseyim kanali ile Cabir'in söyle dedigini rivayet etmistir: "Dediler ki:

- Ya Rasûlallah, Sakiflilerin oklari bizi yakti. Onlara beddua et. Allah'tan onlari kahretmesini dile.

Rasûlullah da söyle dua etti:

- Allahim, Sakiflilere hidayet nasib et."

Yunus, Ibn Ishak kanali ile ilim ehlinden bazi kimselerin söyle dediklerini rivayet etmistir:

"Rasûlullah (s.a.v.), otuz gece veya ona yakin bir süre ile Taiflileri kusatma altinda tuttu. Sonra onlar hakkında kendisine izin verilmediği için dönüp Medine'ye geldi. Ramazan ayında Taiflilerden bir heyet gelip Müslüman oldu."

Bununla ilgili detayli açıklama hicri dokuzuncu senenin ramazan ayi olaylari bölümünde verilecektir.

Ibn Ishak'm kavline göre Taif te Müslümanlardan şehid olanlari adlari şöyledir:

Kur ey s lilerden Said b, Said b. As b. Ümeyye, Urfuta b. Cenab (Beni Ümeyye'nin müttefikleri olup Beni Esed b. Gavs kabilesindendir.), Abdullah b. Ebu Bekir es-Siddik (Bir ok darbesi almisti. Rasûlullah'-in vefatından sonra Medine'de vefat etti.), Abdullah b. Ebi Ümeyye b. Mugire el-Mahzumî (Bu

da o günde bir ok darbesi almisti.), Abdullah b. Amir b. Rebia (Beni Adiy kabilesinin müttelikidir.), Said b. Haris b. Kays b. Adiy es-Sehmî, kardesi Abdullah, Cüleyha b. Abdillah (Beni Sa'd b. Leys kabilesindendir.)

Hazreçli Ensâr'dan Sabit b. Cez'â el-Eslemî, Haris b. Sehl b. Ebi Sa'saa el-Mazinî, Münzir b. Abdillah (Beni Saide kabilesindendir.).

Evsli Ensâr'dan sadece Rakim b. Sabit b. Salebe b. Zeyd b. Lev-zan b. Muaviye adındaki kisi sehit olmustur.

Toplam olarak Taif muhasarasinda oniki kisi sehid edilmistir. Bunlarin yedisi Kureys'ten, dördü Ensâr'dan, biri de Beni Leys kabilesindendir. Allah tamamından razi olsun.

ibn Ishak dedi ki: Rasûlullah (s.a.v.), savastan ve muhasaradan sonra Taif ten ayrildigi zaman Büceyr b. Ebi Selma, Hüneyn ve Taif i anarak söyle dedi:

"Hüneyn vadisi gününde, Evtas sabahinda ve Ebrak gününde kosmaktan sonra kosmak veya savastan sonra savas oldu.

Hevazinliler igfal ederek cemaatlerini topladi ve parçalanip birbirinden ayrilmis kuslar gibi dagildilar.

Kalacak hiçbir yerlerini bize karsi koruyamadilar. Ancak surlarini ve hendegin içini korudular.

Onlarin çıkmasi için biz onlara saldirdik. Onlarsa bize karsi kilitlenmis bir kapi ve kale ile korundular.

Bizim yorgun kisilerimiz siddetli, çok büyük bir ordu birligine dönüşüyor, Ölümlerle pariliyor. Siddetli büyük bir ordu haline geliyordu.

Silahlarin renklerinden yesile bürünmüş bir ordu toplulugu ki, eger onunla Aden dagini atsalar, elbette o dag hiç yaratilmamis gibi yok olup giderdi.

Dikenli bitkilerin üzerinde köpeklerin veya saldirgan aslanlarin yürüyüşüyle yürüdüğümüz zaman,

Sanki ayaklarim ellerinin yerine koyan atlar gibi olduk.

Öyle ki, yedilmelerinden bazen ayaklari birbirinden ayrilir, bazen birlesir.

Her mükemmel zirh içinde kalelenip korunma vaziyetine geçtikleri zaman,

Tipki hareketli rüzgari esen derin bir su gibi iyi dokunmus birtakim zirhlarla ki, onlarin etekleri ayakkabilarimiza degmektedir.

Davud'un dokumasindan ve Al-i Muharrikin dokumasmdandir."

Ebu Davud, Ömer b. Hattab tariki ile Ebu Ayle el-Ahmesi'nin söyle dedigini rivayet etmistir:

"Rasûlullah (s.a.v.), Sakiflilerle gaza yapti. Sahr bunu isitince Ra-sûlullah'a

imdad için atma bindi, süvarileriyle birlikte Taife geldi. Oradan -fetih nasip olmadan- ayrılıp gittigini gördü. Taiflilerin, Ra-sûlullah'm hükmüne razı olmalarına dek Taif sarayının yanından ayrılmamaya yemin etti ve ayrılmadı da. Nihayet Taifliler, Rasûlullah (s.a.v.)'m hükmüne razı oldular. Sahr da Rasûlullah'a su mealde bir mektup yazdı:

"İmdi, Sakifliler senin hükmüne inip razı olmuşlardır ya Rasû-lallah. Ben atlılarımle birlikte onları sana götürüyorum."

Rasûlullah (s.a.v.) da insanların namaz için camiye toplanmalarını emretti ve Ahmes için on kez su duayı tekrarladi.

"Allahim, süvarilerini ve piyadelerini Ahmes'e mübarek kil."

Nihayet Ahmes ile Taifliler Medine'ye geldiler. Mugire b. Sube dedi ki:

- Ya Rasûlallah, Müslümanların dahil oldukları dine ben de girdim. Ama Sahr, yine de benim halami esir aldı.

Rasûlullah (s.a.v.), Sahr'i çağırdı ve ona söyle dedi:

- Ey Sahr! Bir kavim Müslüman olursa canlarını ve mallarını bize karşı korumus olur. Sen Mugire'ye halasını geri ver.

Bunun üzerine Sahr da, halasını Mugire'ye geri verdi. İslâm'a girmeyip kaçan ve kendilerine ait bir suyu terkedip giden Beni Süleym kabilesine ait bir suyu, kendisine vermesi için Rasûlullah'tan talepte bulundu ve: "Ya Rasûlallah! Beni ve kavmimi o suyun yanına yerleştir." dedi. Rasûlullah da olur, dedi. Onu kavmi ile birlikte oraya yerleştirdi. Fakat daha sonra o suyun önceki sahipleri olan Eslemiler Müslüman oldular. Satirin yanına gelip sularını kendilerine geri vermesini istedilerse de o, bunu kabul etmedi. Bunun üzerine onlar, Rasûlullah (s.a.v.)'m yanına gelip söyle dediler:

- Ya Rasûlallah! Biz Müslüman olduk ve suyumuzu geri vermesi için Sahr'ın yanına gittik. Ama o, istegimizi kabul etmedi.

Rasûlullah (s.a.v.) buyurdu ki:

- Ey Sahr! Bir kavim Müslüman olursa canlarını ve mallarını bize karşı korur. Sularını kendilerine geri ver.

- Olur ey Allah'ın peygamberi.

Ravi Ebu Ayle el-Ahmesî diyor ki: O esnada Rasûlullah (s.a.v.)'m, Sahr'dan cariyeyi ve suyu almasından ötürü utamp da yüzünün kızardığını gördüm."

Bunu sadece Ebu Davud rivayet etmiştir ve senedinde ihtilaf vardır.

Ben derim ki: İlâhî hikmet, fethin o seneye ertelemesini gerektirmisti ki; Taiflilerin -öldürülerek- kökleri kazılmasın. Çünkü önceki kısımlarda da anlatıldığı gibi Peygamber (s.a.v.), Taife gittiği zaman onları Allah'a ima^ia

ve kendisini yanlarında barındırmaya davet etmist ki, yüce Rabbinin mesajini ve risaletini teblig edebilsin.

Amcasi Ebu Talib'in vefatından sonra bu maksadla Taife gitmist, ama onlar onun bu istegini kabul etmediler ve sözünü reddedip yalanladılar. O da kederli bir sekilde Taif ten Mekke'ye geri döndü. Ancak Karnu's-Seâlib denen yerde ayildi. Bakti ki, tepesinde bir bulutun içinde Cebrail görünüyor. Daglarin melegi ona söyle seslendi:

- Ya Muhammedi Rabbin sana selam söylüyor ve kavminin sana söylediklerini de isitti. Dilersen Ahsebeyn daglarim onlarin üzerine birakir, onlari altta ezerim, ne dersin?

- Hayir, onlarin azaplarinin ertelenmesini isterim. Umulur ki, Cenâb-i Allah, onlarin nesillerinden sadece kendisine ibadet eden ve kendisine ortak kosmayan kimseleri yaratir.

"Hayir onlarin azaplarinin ertelenmesini isterim." sözü gerçekten münasib bir sözdü ki, kaleleri zorla fethedilip de bastan sona Taifliler öldürölmesin. Ve fetihleri ertelensin de bilahare ertesi senenin ramazan ayında Müslüman olarak Medine'ye gelsinler. Bununla ilgili açıklama ileride de verilecektir inshaallah.[1]

Peygamber (S.A.V.)In Taiften Dönüsü Ve Hüneyn Gününde Hevazinlilerden Ele Geçirdigi Ganimetleri Mekke'ye Umre İçin Girmeden Önce Cirâne'de Paylastirmasi

Ibn Ishak dedi ki: Rasûlullah (s.a.v.), daha sonra Taif ten ayrilip Dehna üzerinden yola çıktı ve beraberindeki insanlarla birlikte Cirâ-ne'de konakladi. Yaninda da Hevazinlilerden birçok esir bulunmaktaydi. Sakif ten ayrilip yola çıktigi gün ashabindan bir adam ona söyle demisti:

- Ya Rasûlallah onlara beddua et. Rasûlullah (s.a.v.) da söyle demisti:

- Allah'im, Sakiflilere hidayet nasib et. Onlari Medine'ye getir. Sonra Hevazin'in elçileri, Cirâne'de Rasûlullah'm yanma geldiler.

Rasûlullah in yaninda Hevazin'in esirlerinden 6.000 çocuk ve kadın vardi. Develerden ve koyunlardan ise ganimetlerin ne miktarda oldugu bilinemeyecek kadar çoktu.

Ibn Ishak, Amr b. Suayb'in dedesinin söyle dedigini rivayet etmistir:

"Hüneyn'de Rasûlullah (s.a.v.)'la beraber idik. Hevazinlilerin mallarini ve esirlerini ele geçirdigi zaman Hevazin heyeti Müslüman olarak Cirâne'de gelip Rasûlullah'la görüstü ve ona söyle dedi:

- Ya Rasûlallah, biz senin ehil ve asiretiniz. Sana gizli kalmayan bir bela bize isabet etmistir. Bize lütfeyle ki, Allah da sana lütfetsin.

Hatipleri Züheyr b. Sured Ebu Sured kalkip söyle dedi:

- Ya Rasûlallah, senin teyzelerin ve sana küçükken bakan, süt emziren, bakıcı kadınlar şimdi agillardadır. Eger biz Haris b. Ebi Semr'e veya Numan b. Münzir'e süt emzirmiş olsaydık, sonra basımıza gelen bu musibet gibi bir musibet üzerimize gelseydi, onun bize sefkat ve ittifakını umardık. Oysa ki, sen, kendisine bakılıp büyütülenlerin en hayırlısıdır."

Hatip böyle dedikten sonra su siiri okumaya başladı:

"Ya Rasûlallah, bize kerem edip lütfeyle.

Çünkü sen, kendisinden kerem umup lütfetmek beklediğimiz bir kimsesin.

Kader tarafından engellenen bir memlekete lütfet.

Ki, zaman boyunca onun durumları perisan ve darmadagındır.

Zaman boyunca keder ve hüznün üzere esefleniriz.

Kalblerimiz üzerinde keder ve hüznün örtüleri vardır.

Yayılan ve her tarafa saçılan nimetlerle bu zayıflığımız telafi edilmezse,

Ey insanlar içinde en fazla yumuşak huylu olan ve ne dendiğinde halim olan,

Küçüklüğünde sütünü emdigin kadınlara lütfet.

O kadınlar ki, memelerinden senin agzına saf inciler dolardı.

Küçüklüğünde sütünü emdigin kadınlara lütfet.

Hani her gidip gelisinde bakımını yapıp süslerlerdi seni.

Bizi ölümü gelen kimseler gibi kılma.

Bize hayat hakkı tam, biz çiçekler gibi az bir asiretiz.

Nimetlere baskaları tarafından nankörlükle mukabele edilse bile biz şükrederiz.

Bugünden sonra da bizde çok iyilikler saklı kalacaktır."

Rasûlullah (s.a.v.) da onlara söyle sordu:

- Sizin çocuklarınız ve kadınlarınız mı size daha sevgilidir, yoksa mallarınız mı?

- Ya Rasûlallah, bizi mallarımızla soylarımız ve haseblerimiz arasında muhayyer kıldın. Aksine biz kadınlarımızı ve çocuklarımızı geri alırsak, bu bizim daha çok hoşumuza gider.

- Benim ve Abdülmuttalib oğullarının elinde bulunanlar sizindir. Ben öğle namazını insanlara kıldırıp zaman kalkınız ve: "Biz Ra-sûhillah'ın Müslümanlara, Müslümanların da Rasûlullah'a, çocuklarımızla kadınlarımız hakkında bize sefaatçi olmasını diliyoruz." deyin. Ben de kendimdekileri veririm ve sizin için onlardakini de isterim.

Rasûlulâh (s.a.v.), cemaata ögle namazini kildirdigi zaman Sa-kifliler ayaga kalktilar ve Rasûlullah'm onlara öğrettiği şekilde konustular. Rasûlullah da söyle dedi:

- Benim ve Abdülmuttalib ogullarının yanında olanlarını size veriyorum.

Bunun üzerine Muhacirler söyle dediler:

- Bizdekiler de Rasûlullah (s.a.v.)'mdir. Ensâr da söyle dedi:

- Bizdekiler de Rasûlullah (s.a.v.)'mdir. Akra b. Habis ise söyle dedi:

- Ama ben ve Beni Temim kabilesi hiçbir şey vermeyiz. Uyeyne b. Hisn da söyle dedi:

- Bana ve Beni Fezara'ya gelince biz de vermeyiz. Abbas b. Mirdas es-Sülemî söyle dedi:

- Hayir, bilakis yanımızda olan şey, Rasûlullah (s.a.v.)indir. Abbas b. Mirdas, Beni Süleym kabilesine, "Beni zayıf bıraktınız."

dedi. Rasûlullah (s.a.v.) söyle buyurdu:

- Dikkat edin. Sizden kim bu esirlerden hakkını elinde tutarsa na her şahıs karşılığında (bundan sonra) elime geçen ilk esirlerden altı hisse verilecektir. Artık çocukları ve kadınlarını geri veriniz.

Rasûlullah (s.a.v!) daha sonra bineğine bindi. Halk da onun pesine düştü. Söyle diyorlardı:

- Ya Rasûlallah! Bize ganimetlerimizi taksim et.

Öyle ki, onu bir ağaca siginmaya zorladılar. Cübbesi ağaca takildi. O, söyle buyurdu:

- Ey insanlar! Bana cübbemi veriniz. Vallahi eğer sizin için Tiha-me'nin ağaçları sayısınca develer ve sigirlar olsa, elbette onu size taksim ederdim. Ben ne cimriyim, ne korkagım, ne de yalancıyım. Benden böyle bir şey göremeyeceksiniz.

Sonra bir devenin yanına vardı. Hörgücünden biraz yün aldı ve onu parmakları arasına koydu. Sonra yukarı kaldırıp söyle buyurdu:

- Ey insanlar, vallahi benim sizden alman ganimetinizden ve su yün parçasından ancak beste bir hissem vardır. Beste birde size geri verilmiştir. İpliği, ıgneği geri veriniz. Çünkü hiyanet, ehli üzerine utanç olur. Kiyamet gününde ates ve utançların en çirkinini olacaktır.

Bunun üzerine Ensâr'dan bir adam, kil ipliklerinden bir büküm getirdi ve söyle dedi:

- Ya Rasûlallah, bu büküm ipliği aldım ki, onunla benim sırtı yaralı binek deveme eğer altından bir keçe yapayım.

- Iste ondaki payim senin olsun.
- Is bu dereceye varınca benim ona ihtiyacım yok.

Ensârî böyle dedikten sonra o yünü ganimet mallarının içine at-bit .

Bu ifadelerin akisından da anlasılıyor ki Peygamber (s.a.v.), ganimet taksiminden Önce esir aldıkları cariyeleri onlara geri vermiştir. Nitekim Muhammed b. İshak b. Yesar da -Musa b. Ukbe ile diğerlerinin hilafına- bu görüşe katılmıştır.

Sahih-i Buharî'de, Leys tariki ile Mervan b. Hakem'in söyle dedigi rivayet edilmistir: "Hevazin heyeti, Müslüman olarak geldikleri ve mallariyla kadınlarının kendilerine geri verilmesini istedikleri zaman, Rasûlullah (s.a.v.) kalkip onlara söyle dedi: "Gördükleriniz benimle beraberdir. Sözün en çok hosuma gideni doğru olanıdır. İki grubtan birini seçin. Ya cariyeleri veya mallari alın. Ben bunu sizin için bekletmistim."

Taif dönüşünden sonra Rasûlullah (s.a.v.), esir olarak alman kadınları ve ganimetleri taksim etmedi. Taif heyetini on kûsur gece bekledi. Taifliler, Rasûlullah (s.a.v.)'m mallarını ve cariyelerini birlikte değil de, ikisinden birini kendilerine vereceğini anlayınca dediler ki: "Biz esir olarak alınan kadınlarımızı geri almayı tercih ederiz."

Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.), Müslümanlar arasından kallap Allah'a layikiyla hamd-ü senada bulunduktan sonra söyle dedi:

"İmdi, su (Taifli) kardeşleriniz tevbe ederek gelmişlerdir. Ben de kendilerinden alman esir kadınları iade etmeyi uygun görüyorum. Sizden de bunu hoş gören varsa böyle yapsın. Yok eğer payını elinde tutmak isteyeniniz varsa yine bunlara iade etsin ki, Allah'ın bize ganimet olarak vereceği ilk maldan kendisine verelim de kendisini razı edelim."

İnsanlar kalkıp söyle dediler:

- Ya Rasûlallah; biz senin teklifini hoş gördük. Ellerimizdeki esir kadınları sahiplerine geri vereceğiz.

Rasûlullah (s.a.v.) da söyle buyurdu:

- Şimdi bu esir kadınları Taiflilere geri vermemize sizden kim izin veriyor, kim izin vermiyor. Biz bunu bilemiyoruz. Herkes geri dönsün. Ancak temsilcileriniz kararınızı bize bildirmeye gelsinler.

Oradaki insanlar geri döndüler. Temsilcileriyle konuştular. Sonra temsilcileri, Rasûlullah (s.a.v.)'m yanına gelip arkadaşlarının bu teklifi hoş karşıladıklarını ve esir kadınları Taiflilere geri vermeye müsaade ettiklerini beyan ettiler."

Hevazinli esir kadınlar hakkında bize ulasan haber budur.

Buhari, ez-Zührî kanali ile Cübeyr b. Mut'im'in söyle dedigini rivayet etmistir: "Hüneyn dönüşünde bir ara Rasûlullah (s.a.v.)'m yanında idim. Bazi kimseler de onun yanında duruyorlardi. Ganimetlerin kendilerine taksim edilmesini istediler. Öyle ki, Araplardan bazilari onu sikistirdilar. O da bir agacin altina siginmak mecburiyetinde kaldi. Abasi agacin dallarina takildi ve üzerinden siyrildi. O da durup söyle buyurdu:

- Abami bana geri verin. Eger su dikenler sayisinca yanimda ganimet olsaydi bile onu aranızda taksim ederdim. Sonra siz beni ne cimri, ne yalanci, ne de korkak bulurdunuz."

Ibn Ishak, Ebu Vecre Yezid b. Abid es-Sa'dî'nin söyle dedigini rivayet etmistir: "Rasûlullah (s.a.v.), Ali b. Ebi Talib'e Rayta binti Hilal b. Hayyan b. Umeyre adindaki cariyeyi verdi. Osman b. Affan'a da Zeyneb binti Hayyan b. Amr b. Hayyan adindaki cariyeyi verdi. Ömer'e de bir cariyeye verdi. Ömer, bu cariyeyi oglu Abdullah'a hibe etti."

Ibn ishak, Nafi kanali ile Ömer'in oglu Abdullah'in söyle dedigini rivayet etmistir:

'Ben o cariyeyi Beni Cumah'tan olan dayilarimin yanina götürdüm ki; benim için süsleyip hazirlasinlar. Ben de Beyt'i tavaf edeyim, sonra onların yanma gideyim ve o cariyeye ile gerdege gireyim. Mescid-i Haram'a geldim. Bir de baktim ki, insanlar kususuyorlar, onlara:

- Neyiniz var, size ne oluyor? diye sordum.

Onlar da:

- Rasûlullah (s.a.v.), kadınlarımızı ve çocuklarımızı bize geri verdi, dediler.

Ben de:

- Iste cariyeniz. Beni Cumah kabilesindedir, gidin alın, dedim. Onlar da gidip onu oradan aldilar."

Ibn Ishak dedi ki: "Uyeyne b. Hisn'a gelince; o, Hevazinli esirlerden acuze (yasli) bir kadini aldi. Alirken de: "Acuze bir kadın aliyorum. Öyle saniyorum ki, kabilesi içinde soyludur. Belki de fidyesi büyük olur." dedi. Rasûlullah (s.a.v.), esir kadınları Hevazinlilere alti hisse ile geri verdiginde Uyeyne, o acuze esireyi geri vermeye yanasmedi. Züheyr b. Sured ona söyle dedi:

- Onu gönder, vallahi o kadının agzi serin degildir. Memesi tombul degildir. Karni çocuk doguracak degildir. Kocasi da onu kaybettigine üzülecek degildir. Hele sütü hiç bol degildir. Allah'a yemin ederim ki o kadın, yaşca kadınların orta hallisi degildir. Vücutça da ideal degildir.

Bunun üzerine Uyeyne, alti hisse karsiliginda o acuze esireyi geri verdi."

Vakidî dedi ki: Rasûlullah (s.a.v.), Cirâne'de ganimetleri taksim ettiginde her erkege dört deve ve kirk koyun düstü.

Muhammed b. Ishak tariki ile Seleme, Abdullah b. Ebi Bekr'in söyle dedigim rivayet etmistir: Hüney'n'de hazir bulunan bir adam söyle dedi:

"Vallahi ben, Rasûlullah (s.a.v.)'m yani basinda devam üzerinde gitmekte idim. Ayagimda sert bir ayakkabi vardı. Devem, Rasûlullah (s.a.v.)'m devesini sikistirdi. Ayakkabimin ucu Rasûlullah (s.a.v.)'m bacagina degdi ve onu incitti. O da ayagima kirbaciyla vurup: "Beni incittin. Biraz öteye git." dedi. Ben de yanından ayrildim. Ertesi sabah Rasûlullah (s.a.v.)'m beni aramakta oldugunu gördüm. Dedim ki: "Vallahi ben dün Rasûlullah (s.a.v.)'in ayagini incittigim için beni ariyor." Yanma gittim, ne söyleyecegini beklemeye basladim. Söyle dedi:

- Dün benim ayagimi incittin. Ben de kirbaçla senin ayagina vurdum. Simdi o kirbaç darbesinin karsiligini sana vermek için seni buraya çağirdim.

Ayagima vurdugu darbeye karsilik, Rasûlullah (s.a.v.) bana seksen koyun verdi."

Bundan da anlasiliyor ki Rasûlullah (s.a.v.), ganimetlerin taksiminden sonra Hevazinlilere, kendilerinden esir olarak alman kadın-' lan iade etmistir.

Imam Ahmed b. Hanbel, Arim kanali ile Enes b. Malik'in söyle dedigini rivayet etmistir:

"Mekke'yi fethettik. Sonra Hüney'n gazvesine gittik. Müsrikler -gördüğüm en güzel yünlü elbiseleri giyinmis olarak- karsimiza çıktilar. Süvariler siraya dizildiler. Sonra savaşı piyadeler saf tuttular. Sonra arkada kadınlar saf tuttular. Kadınların arkasında küçük bas hayvanlar, onların da arkasında büyük bas hayvanlar siraya dizildiler. Kalabalik bir ordu teskil etmistik. Sayımız 6.000 kadaydı. Süvarilerin basında Halid b. Velid vardı. Sonra süvarilerimiz arkamiza siginmaya basladilar. Çok geçmeden süvarilerimiz geri çekildiler. Bedeviler de firar ettiler. Bildigimiz bazi kimseler de kaçtilar. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.):

- Ey Muhacirler, ey Muhacirler, ey Ensâr neredesiniz? diye seslenmeye basladı.

Biz de:

- Buyur ya Rasûlallah, diye cevap verdik. Rasûlullah (s.a.v.) ilerledi. Allah'a yemin ederim ki, düşmanın karsisina çıktigimizda Allah onlari hezimete ugratti. Iste biz o ganimetleri orada ele geçirdik. Sonra Taife gittik. Onlari kirk gece kadar muhasara altında tuttuk. Sonra Mekke'ye döndük.

Mekke'ye inip konakladik. Rasûlullah (s.a.v.), her adama yüz veya ikiyüz hisse veriyordu.

Ensâriler, kendi aralarında konuşmaya başlayıp söyle dediler: "Kendisiyle savasana hisse veriyor da, kendisine karsi savasmayana vermiyor, bu nasıl istir?"

Onların bu sözleri Rasûlullah (s.a.v.)'a ulasti. O da Muhacirlerle Ensâr'm reislerinin yanına gelmelerini emir buyurdu ve söyle dedi: "Ensârımdan (veya Ensâr'dan) baskası yanıma girmesin." Biz de bu emir üzerine Rasûlullah'm çadırına girdik. Çadiri doldurduk. O söyle buyurdu:

- Ey Ensâr topluluğu, kulagıma gelen bu sözler nelerdir?
- Sana ne gelmiş ya Rasûlallah?
- Bana bir söz geldi.
- Sana ne geldi ya Rasûlallah?
- İstemez misiniz ki, insanlar malları alıp götürsünler, siz de Rasûlullah'ı alıp götürésiniz ve onu evlerinize koyasmız? Siz buna razı olmaz misiniz?
- Razi olduk ya Rasûlallah."

Bu rivayette garib olan bazı sözler vardır. Söyle ki: Güya Müslümanlar, Hevazın savasına 6.000 kişi olarak katılmışlardır. Oysa ki onlar o savasta 12.000 kişi idiler. Yine bu rivayette geçen bir cümlede söyle denmektedir: "Müslümanlar, Taifi kırk gece kusatma altında tuttular." Oysa ki, Taif i bir aya yakın veya yirmi gecedenden az süre ile kusatma altında tutmuşlardı. Doğrusunu Allah bilir.

Buharî, Abdullah b. Muhammed kanalı ile Enes b. Malik'in söyle dedigini rivayet etmiştir:

"Cenâb-ı Allah'ın, Hevazınlilerin mallarından ganimet olarak bir kısmını Rasûlüne vermesi esnasında o, bazı kimselere yüzer deve pay vermisti. Bunun üzerine Ensâr'dan bazıları söyle demislerdi:

- Allah, Rasûlullah (s.a.v.)'i affetsin. O, Kureyslilere ganimet malı veriyor, ama bizim kılıçlarımızdan Kureyslilerin kanları damlamakta olduğu halde bize pay vermiyor.

Ensâr'm böyle dedikleri Rasûlullah (s.a.v.)'a ulastırıldı. O da En-sârîlere haber salıp yanına çağirtti. Onları deriden yapılmış çadırında topladı. Çadırına Ensâr'dan baskasını çağırmamisti. Onlar, çadırdaki toplanmalarında ayaga kalkıp söyle sordu:

- Sizden bana ulaşan söz nedir? Ensâr'm fakihleri su cevabı verdiler:
- Ya Rasûlallah, bizim reislerimiz herhangi birsey söylemiş değildirler. Ama bizden yeni yetme bazı kimseler dediler ki: "Allah, Rasûlullah (s.a.v.)'i

affetsin. Kureyslilere ganimet malından pay veriyor, ama bizim kiliçlarımızdan Kureysli kafirlerin kanları damlamakta olduğu halde bize pay vermiyor."

Rasûlullah (s.a.v.) buyurdu ki:

- Ben, küfürden yeni ayrılmış bazı kimselere mal vererek onların kalblerini Islâm'a isindiriyorum, ama siz, insanların malları alıp götürmelerine ve sizin de peygamberi kendi evlerinize götürmeye razı olmaz mısınız? Vallahi sizin Rasûlullah'ı beraberinizde götürmeniz, ganimetleri yanınızda götürmenizden daha hayirlidir.

- Razi olduk ya Rasûlallah.

- İleride siz daha siddetli disiplinler göreceksiniz. Allah'a ve Rasûlüne kavusuncaya kadar sabredin. Ben Havz-i Kevser'in başında bulunacağım."

Enes dedi ki: Ensârîler sabredemediler.

Buharî ve Müslim, İbn Avf kanalı ile Enes b. Malik'in söyle dediğini rivayet etmişlerdir:

"Hüneyn günü olduğunda Hevazîlilerle karşı karşıya gelindi. Peygamber (s.a.v.)'in yanında 10.000 kişi vardı. Fetih esnasında serbest bırakılan Mekkeliler de beraberinde idiler. Ancak bunlar cepheden döndüler. Bunun üzerine Peygamber (s.a.v.):

- Ey Ensâr topluluğu! diye seslendi. Onlar da:

- Buyur ya Rasûlallah, sana saadetler dileriz ve iste senin huzu-rundayız, dediler. Rasûlullah (s.a.v.), bineginden inip şöyle dedi:

- Ben, Allah'ın kulu ve elçisiyim.

Müşrikler, hezimete uğradılar. Rasûlullah (s.a.v.), Mekkelilere ve Muhacirlere ganimetten pay verdi. Ama Ensar'a birşey vermedi. Onlar da bu hususta biraz konuştular. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.), onları çağırdı ve çadırında topladı. Onlara şöyle dedi:

- İnsanların koyunları ve develeri alıp götürmelerine, sizin de Rasûlullah'ı alıp götürmenize razı olmaz mısınız? Eğer insanların hepsi bir vadiye doğru gitseler, Ensâr da başka bir vadiye doğru gitse, ben mutlaka Ensâr'ın gittiği vadiye giderim."

Sonra Buharî, Enes'in söyle dediğini rivayet etmiştir: "Rasûlullah (s.a.v.), Ensâr'ı topladı. Onlara şöyle dedi:

- Doğrusu Kureysliler, cahiliyetten ve musibetten yeni kurtulmuşlardır. Ben onların yaralarını sarmak ve gönüllerini Islâm'a isindirmek istedim. İnsanların dünyalığı alıp geri gitmelerine ve sizin de Rasûlullah (s.a.v.) ile birlikte evlerinize geri dönmenize razı olmaz mısınız?

- Evet, razı oluruz.

- İnsanların tamamı bir vadiye, Ensâr da başka bir vadiye gitse, mutlaka Ensâr'm gittiği vadiye giderim."

İmam Ahmed b. Hanbel, Affan kanalı ile Enes b. Malik'in söyle dedğini rivayet etmiştir:

"Rasûlullah (s.a.v.), Ebu Süfyan'a, Uyeyne'ye, Akra'a, Süheyl b. Amr'a, Hüneyn gününde sondaki kimseler arasında ganimet payı verdi, Ensâr söyle dedi:

~ Kureysli müsrıkların kanları bizim kılıçlarımızın ağzından damlamakta iken Rasûlullah, onlara ganimet payı veriyor ve onlar bu _ malları alıp götürüyor. Bu nasıl istir?

Bu söz, Rasûlullah (s.a.v.)'a ulaştı. O da Ensâr'i kendi çadırında toplantıya çağırdı. Ensâr geldi, çadır dolup taştı. Rasûlullah kalkıp onlara söyle sordu:

- Sizden baskası aranızda var mıdır?

- Hayır, sadece kız kardeşlerimizin oğulları vardır.

- Kız kardeşlerin oğulları da kavimden sayılır. Şimdi siz söyle ve söyle dediniz mi?

- Evet...

- Siz benim iç çamasınmsmız. Baskaları ise üst çamasırlarımdır. İnsanların koyun ve develeri alıp götürmelerine, sizin de Rasûlullah (s.a.v.)'i kendi diyarınıza götürmenize razı olmaz mısınız?

- Evet, razı oluruz.

- Ensâr, benim sirdasım ve yakımlarımdır. Eğer bütün insanlar bir vadiye gitseler, Ensâr ise başka bir vadiye gitse mutlaka ben, Ensâr'm gittiği vadiye giderim. Eğer hicret olmasaydı, ben Ensâr'dan bir adam olurum."

İmam Ahmed b. Hanbel, İbn Ebi Adiy kanalı ile Enes'ten rivayet etti ki; Rasûlullah (s.a.v.) söyle buyurmuştur:

"Ey Ensâr topluluğu! Ben size geldiminde siz sapık kimseler değil iniydiniz ki, Allah benim vasitamla sizi hidayete erdirdi? Ben sizin yanınıza geldiminde siz darmadiginik halde değil miydiniz ki, Allah benim vasitamla sizleri derleyip topladı? Ben size geldiminde sizler birbirinize düşman değil miydiniz ki, Allah benim vasitamla kalbleri-nizi birbirinize isindirdi?

- Evet ya Rasûlallah, öyleydik.

- Peki niye demiyorsunuz ki, sen korkulu halde iken yanımıza geldin. Biz sana emniyet verdik. Sen kovulmuş olarak yanımıza geldin. Biz seni barındırdık. Sen yarımsız olarak yanımıza geldin. Biz sana yardım ettik?

- Hayir, aksine Allah ve Rasûlünün minneti bizim üzerimizdedir." Buhari, Musa b. Ismail kanalı ile Abdullah b. Zeyd b. Asim'm söyle dedigini rivayet etmistir:

"Rasûlullah (s.a.v.), Hüneyn gününde ele geçirdigi ganimetleri müellefe-i kuluba taksim etti. Ensâr'a birsey vermedi. Onlar digerlerinin ganimet ele geçirmesine ragmen kendilerine birsey verilmedigi için kalblerinde bir kirginlik hissettiler. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.), onlara hitapta bulunarak söyle dedi:

- Ey Ensâr toplulugu! Ben size geldigimde siz sapik kimseler degil miydiniz ki, Allah benim vasitamla sizi hidayete erdirdi. Siz darmadagin kimseler degil miydiniz ki, Allah benim vasitamla sizin kalblerinizi birbirine isindirdi? Ben yanınıza geldigimde siz muhtaç kimseler degil miydiniz ki, Allah benim vasitamla sizleri zengin kildi?

Buna benzer bazi seyler daha söyledi. Nihayet Ensâr söyle dedi:

- Allah ve Rasûlünün minneti bizim üzerimizde daha fazladir.

- Ama isterseniz siz de söyle diyebilirsiniz: Sen bizim yanımıza gelirken söyle ve söyle idin. Durumun söyle ve söyle idi Ama siz, insanların koyunlari ve develeri alip götürmelerine, sizin de Rasûlul-lah'la birlikte evlerinize gitmenize razi olmaz misiniz? Eger hicret olmasaydi ben Ensâr'dan bir adam olurum. İnsanların tamamı bir vadiye gitseler, Ensâr ise baska bir vadiye gitse ben mutlaka Ensâr'in vadisine giderim. Ensâr benim iç çamasirimdir. Diger insanlar ise benim üst çamasirlarimdir. Benden sonra siz daha siddetli dislanmalarla karsilasacaksınız. Ama havuz basinda benimle bulusuncaya dek sabredin."

Yunus b. Bükeyr, Muhammed b. Ishak kanalı ile Ebu Said el-Hudrî'nin söyle dedigini rivayet etmistir:

"Hüneyn gününde Rasûlullah (s.a.v.), ele geçirdigi ganimetleri Kureysli müelîefe-i kuluba ve diger Araplara taksim etti. Ensâr'm ise bu ganimetlerden az veya çok payi olmadı. Iste bu Ensârîler, kendi içlerinde bir kirginlik hissettiler. Öyle ki, sözcüleri:

- Allah'a yemin ederim ki, Rasûlullah, kendi kavmi ile bulustu artik, dedi. Sa'd b. Ubade de Rasûlullah (s.a.v.)'m yanına gidip söyle dedi:

- Ya Rasûlallah» Ensâr'dan su grub sana karsi içlerinde bir kirginlik hissetmislerdir.

- Niçin?

- Su ganimetleri kendi kavmine ve diger Araplara taksim etmenden ve Ensâr'a birsey vermemenden dolayi.

- Ey Sa'd! Bu hususta sen hangi taraftansin?

- Ben kendi kavmimden bir adamim.

- Öyleyse kavmini su bahçede benim için topla. Toplandıkları zaman bana haber ver.

Sa'd, Rasûlullah'm yanından çıktı.. Ensâr'i toplantıya çağırdı. Onları Rasûlullah'm gösterdiği bahçede topladı. Muhacirlerden bir adam geldi. Ona da izin verildi. Hepsi toplantı yerine girdiler. Baskaları geldiğinde onları geri çevirdi. Ensâr'm bütün fertleri toplantıya istirak ettiler. Sonra Sa'd gidip şöyle dedi:

- Ya Rasûlallah! Ensârîler, toplamamı emrettiğin yerde toplanmış, seni bekliyorlar.

Rasûlullah (s.a.v.) da toplantıya geldi. Kalkıp hitabta bulundu. Layiki veçhiyle Allah'a hamd ü senada bulunduktan sonra şöyle dedi:

- Ey Ensâr topluluğu! Ben size geldigimde siz sapık kimseler değil miydiniz ki, Allah sizi hidayete erdirdi, siz yoksul kimseler değil miydiniz ki, Allah sizi zengin kıldı. Siz düşman kimseler değil miydiniz ki, Allah kalblerinizi birbirine isindirdi?

- Evet..

- Ey Ensâr topluluğu! Niye cevap vermiyorsunuz?

- Ne diyelim ya Rasûlallah? Sana ne cevap verelim? Allah ve Rasûlünün minneti üzerimizdedir.

- Vallahi isteseydiniz söyle diyebilirdiniz, doğru söyler ve sözünüz de tasdik edilirdi. Söyle diyebilirdiniz: Sen yanımıza kovulmuş olarak geldin, biz seni barındırdık. Sen yanımıza yoksul olarak geldin, biz sana ihsanda bulunduk. Sen ürkmüş olarak yanımıza geldin. Biz sana güven verdi'k ve emniyete aldık. Sen yarımsız olarak yanımıza geldin, biz sana yardım ettik.

- Asil minnet, Allah ve Rasûlünüdür.

- Ey Ensâr topluluğu! Bir kavmin kalbini Islâm'a isindirmek için kendilerine verdiğim azıcık bir dünyalıktan ötürü kalbinizde kirginlik mi hissettiniz? Oysa ben, Allah'ın size Islâmiyet'i pay olarak verisine sizleri bırakmıştım. Ey Ensâr topluluğu! İnsanların deve ve koyunları alıp evlerine dönmelerine, sizin ise Rasûlullah (s.a.v.)'la birlikte evlerinize dönmenize razı olmaz mısınız? Nefsim kudret elinde bulunan zata yemin ederim ki, insanların tamamı bir vadiye doğru gitseler, öte yandan Ensâr da başka bir vadiye doğru gitse, ben mutlaka Ensâr'm gittiği vadiye giderim. Eger hicret olmasaydı ben En-sâr'dan bir adam olurdum. Allahım, Ensâr'a, Ensâr'm çocuklarına, çocuklarının çocuklarına merhamet et.

Rasûlullah'm bu konuşması üzerine orada toplananlar sakalları islanıncaya kadar ağladılar ve:

- Rab olarak Allah'a, ganimet payi olarak da Rasûlüne razı olduk, dediler ve oradan ayrılıp gittiler."

Imam Ahnied b. Hanbel, Yahya b. Bükeyr kanalı ile Ebu Said el-Hudrî'nin söyle dedigini rivayet etmistir:

"Ensâr'dan bir adam, kendi arkadaslarına söyle dedi: Ama vallahi ben size sunu anlatiyordum ki, eger isler düzene girseydi, o baskalarini size tercih ederdi!

Bu sözü diyen adami siddetle reddettiler ve kovdular. Bu haber Rasûlullah (s.a.v.)'a varınca o, Ensâr'm yanma gelip onlara bazi seyler söyledi ki, sözlerini aklimda tutamadim. Ensâr da: "Evet, öyledir ya Rasûlallah." dediler. Sonra Rasûlullah: "Siz ata binmiyordunuz." dedi. O, onlara ne dediyse onlar: "Evet, öyledir ya Rasûlullah." diye cevap veriyorlardi."

Süfyan b. Uyeyne, Ömer b. Said b. Mesruk kanalı ile Rafi b. Ha-dic'in söyle dedigini rivayet etmistir:

"Rasûlullah (s.a.v.), Hüneyn ganimetinden müellefe-i kuluba yüzer deve verdi. Ebu Süfyan b. Harb'e 100, SafVan b. Ümeyye'ye 100, Uyeyne b. Hisn'a 100, Akra b. Habis'e 100, Alkame b. Ulase'ye 100, Malik b. Avf a 100 deve verdi. Abbas b. Mirdas'a 100'den az verdi. Bunun üzerine Abbas, söyle dedi:

"Benim yagmam ile Ubeyd'in yagmasini, Uyeyne ile Akra'nin yagmasi ortasinda taksim ettin.

Hisn ile Habis, toplumda Mirdas'tan daha üst kimseler degildiler. Ben onlardan daha asagi bir kimse degilim. Bugün alçalan kimse artık yükseleniez. Ben savasta savunan bir kimse idim. Bana ne birsey verildi, ne de verilmedi."

Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.), Abbas b. Mirdas'm payim da 100'e çıkardi."

Musa b. Ukbe ile Urve b. Zübeyr ve Ibn Ishak'm rivayetlerine göre Abbas b. Mirdas söyle demistir:

"Bir yagma idi ki, onu atin tayi üzerinde ovalik yerde hamle yaparak, uyumakta olan kavmimi uyandırmakla, insanlar uyuduklari zaman kendim uyumadigim bir zamanda elde etmistir.

Böylece benim yagma ettigim, ganimet olarak aldigim ve Ubeyd'in ganimet aldigi seyler, Uyeyne ile Akra arasinda taksim edildi.

Oysa ki, ben savasta kavmimden düşmani geri savan bir kisilige sahiptim. Bana ne birsey verildi, ne de verilmedi.

Ancak birkaç küçük deve ki, ancak onların dört ayaklarının sayisınca bana

verildi.

Ne Hisn, ne de Habis toplumda babam Mirdas'tan üstün olamadılar.

Onlardan herhangi birinin asagisinda degilim. Bugün alçalan kisi yüks elemmez."

Urve ile Musa b. Ukbe, Zührî'nin söyle dedigini rivayet ettiler: Abbas b. Mirdas'm bu siiri, Rasûlullah (s.a.v.)'a ulasti. O da Abbas'a söyle sordu:

- Benim ganimetim ve Ubeyd'in ganimetini, Akra ile Uyeyne arasinda taksim edilir oldu, diyen sen misin?

Ebu Bekir dedi ki:

- Ya Rasûlallah, böyle demedi, ama vallahi sen bir sair degilsin ve bu siir de sana yarasmaz.

- Ya nasil söyledi?

Ebu Bekir de siiri okudu. Rasûlullah (s.a.v.) söyle buyurdu: "Ikisi de aynidir. Hangisi ile baslarsa sana zarar vermez."

Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.): "Onun dilini benden kesin." dedi. insanlar gerçekten onun dilinin kesilmesi istendigini sanarak korktular. Oysa ki Rasûlullah (s.a.v.), ona ganimetten bir miktar daha verilmesini kasdetmistti. Yukaridaki siirde geçen Ubeyd, sairin atinin adidir.

Buharî, Muhammed b. Ala kanali ile Ebu Musa'nin söyle dedigini rivayet etmistir: Mekke ile Medine arasindaki Cirâne'de konaklamakta olan Rasûlullah (s.a.v.)'m yaninda idim. Yaninda Bilal de vardi. Bedevinin biri, Rasûlullah (s.a.v.)'m yanma gelip ona söyle dedi:

- Bana verdigin sözü yerine getirmeyecek misin?

- Sana müjdeler olsun.

- Bana bu sözü çok söyledin.

Rasûlullah (s.a.v.), öfkeli halde Ebu Musa'ya ve Bilal'e dönüp: "Bu adam müjdeyi reddetti. Siz kabul edin." dedi. Sonra bir bardak su getirilmesini emretti. O su ile elini ve yüzünü yıkadi. Sonra o suyun içine tükürdü ve:

- Bu sudan için, bunu yüzünüze ve bogaziniza dökün ve müjdelenin, dedi. Onlar da o su bardagini aldilar ve emredilene yaptilar. Perde gerisinden Ümmü Seleme:

- O sudan birazini da annenize ayirin, dedi. Onlar da suyun bir kismini ayirip ona verdiler.

Buharî, Yahya b. Bükeyr kanali ile Enes b. Malik'in söyle dedigini rivayet etmistir:

"Rasûlullah (s.a.v.)la birlikte yürüyordum. Üzerinde Necran yapisi, kaim

astarlı bir aba vardı. Bedevinin biri gelip abasını sertçe çekti. Öyle ki, abanın Rasûlullah'm yakasında o sertçe çekmeden dolayı iz bıraktığını gördüm. Bedevi ona şöyle dedi:

- Allah'ın, senin yanındaki malmdan bir kısmının bana verilmesini emret.

Rasûlullah, ona dönüp baktı, güldü, sonra ona bir miktar mal verilmesini emretti."

Ibn İshak, Hüneyn gününde Rasûlullah (s.a.v.)'m kendilerine yüzer deve ganimet verdiği kimselerin adlarını şöyle sıralamıştır: Ebu Süfyan Sahr b. Harb, Ebu Süfyan'm oğlu Muaviye, Hakim b. Hizam, Haris b. Kelde (Beni Abdud-Dar'm kardeşidir.), Alkame b. Ulaş, Ala b. Harise es-Sekafî (Beni Zühre'nin müttelikidir.), Haris b. Hisarn, Cübeyr b. Mut'im, Malik b. Avf en-Nasrî, Süheyl b. Amr, Hüveytib b. Abdil-Uzza, Uyeyne b. Hisn, Safvan b. Ümeyye ve Akra b. Habis.

Ibn İshak, Muhammed b. İbrahim b. Haris et-Teymî'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir:

"Ashabtan biri, Rasûlullah (s.a.v.)'a şöyle dedi:

- Ya Rasûlallah! Uyeyne b. Hisn ile Akra b. Haris'e yüzer deve verdin. Cüayl b. Süraka ed-Damrî'ye ise birsey vermedin.

- Muhammed'in nefsi kudret elinde bulunan zata yemin ederim ki, Cüayl b. Süraka, dünya dolusunca Uyeyne b. Hisn ve Akra b. Habis gibilerden daha hayırlıdır. Fakat ben o ikisini İslâm'a isindirmek için kendilerine ganimet malından verdim. Cüayl b. Süraka'yi ise kendi İslâmiyet'ine ismarladım."

Bundan sonra Ibn İshak, Rasûlullah (s.a.v.)'m kendilerine 100 deveden aşağı miktarda ganimet verdiği kimselerin adlarını sıralamıştır.

Sahih hadiste Safvan b. Ümeyye'nin şöyle dediği nakledilmiştir: "Rasûlullah (s.a.v.), yaratıklar arasında en çok kızdığım kimse idi ki, Hüneyn ganimetlerinin bir kısmını bana vermeye devam etti. Nihayet öyle bir hale geldim ki, onun kadar sevdiğim bir kimseyi Allah yaratmış olmadı." [2]

Malik B. Avf En-Nasrî'nin Rasûlullah (S.A.V.)'In Yanına Gelisi

Ibn İshak dedi ki: "Rasûlullah (s.a.v.), Hevazin heyetine Malik b. Avf'm ne yaptığını sordu. Onlar da, onun Taif'te Sakiflilerle beraber olduğunu söylediler. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.):

- Ona haber verin ki, eğer o Müslüman olarak bana gelirse, kendisine ailesini ve malını geri vereceğim gibi, ayrıca yüz tane de deve veririm, dedi.

Bu haber Malik'e ulaşınca o, Sakiflilerin arasından gizlice ayrılarak Rasûlullah (s.a.v.)'in yanına geldi. O esnada Rasûlullah, Cîrâne veya Mekke'de idi. Malik, Müslüman oldu. İslâmiyet'i güzelce yasadı. Rasûlullah

da ona ailesini ve malini geri verdi. Sonra da yüz deve verince Malik b. Avf (r.a.), su siiri okudu:

"Insanlar arasinda Muhammed gibisini görmedim ve isitmedim.

Kendisinden cömertlik istendiginde bol bol verir.

Ne zaman dilerse, yarin neler olacagini sana haber verir.

Semheri'de ordu birlikleri dislerini gösterip agizlarindan alevler çıktığında ve kesici kılıçla vurdugunda,

Sanki o, savas tozlarinin ortasinda, ininde yavrularinin üzerinde duran bir arslan gibidir."

Rasûlullah (s.a.v.) onu, kavminden Müslüman olan kimselerin basina vali tayin etti. Müslüman olan o kabileler, Sümale, Selime ve Fehm kabileleri idiler. Malik, bu kabileleri yanma alarak Sakiflilerle savasiyordu. Sakiflilerin bir davar sürüsü disari çıktığında mutlaka o sürüye hücum edip yagmalıyor, onlari sikistiriyordu."

Buharî, Musa b. Ismail kanali ile Amr b. Taglib'in söyle dedigini rivayet etmistir:

"Rasûlullah (s.a.v.), bazilarina ganimet verdi. Bazilarim mahrum birakti. Mahrum birakılanlar, onu kinar gibi oldular. Bunun üzerine o söyle buyurdu:

- Sabirsizliklerinden ve sikayetlerinden korktugum bazi kimselere ganimet payi veriyorum. Ama Cenâb-i Allah'in, kalblerinde yaratmis oldugu hayir ve zenginlige kendilerini havale ettigim bazi kimselere ise vermiyorum. Iste bunlardan biri de Amr b. Taglib'dir.

Amr diyor ki: Rasûlullah (s.a.v.)'m benim hakkimda söylediği bu sözler, kızil tüylü davarların (veya develerin) bana verilmesinden daha çok hosuma gitti."

ibn Hisam'm anlattigina göre Hassan b. Sabit (r.a.), ganimet hususunda geri birakılan Ensâr hakkında su siiri söylemistir:

"Hüzün ve kederler artti. Gözün yasi çogalip damlalar toplanarak döküldü ve asagiya indi.

Semma'ya (bir kadin adi) üzülererek, zira Semma çok etlidir, koltuk altlari ince ve zayıfçadır. Onda ne bir kir, ne de bir zaaf vardır.

Semma'yi bırak, zira onun sevgisi azaldi. Kavusan kimsenin kavusmasinin en fenasi, sevgisi az olmaktır.

Rasûle git ve de ki: Ey insanların sayildigi zaman mü'minler için en hayirli emin olan kimse!

Kendisi uzak olduğu halde ne sebeble Süleym öyle bir kavmin Önünde

çağrılır ki, onlar, sizi barındırdılar ve yardım ettiler.

Allah, onlara Ensâr ismini verdi. Çünkü onlar, Allah yolunda kostular. Musibetlere sabrettiler, hiyanet etmediler, güç ve sıkıntılı duruma gelmediler.

Oysa ki insanlar senin hakkında bize karşı toplanmışlardır. Bizim için başka birsey olmayıp sadece kılıçlarla mızrakların uçları sığınak yeridir.

İnsanlarla kılıçla vurusunuz. Hiç kimseye acımayız. Sûrelerde vahiy yoluyla gelen hükümleri zayi etmeyiz, gereğini yaparız.

Savaşın derinliklerine doğru gelen kimseler, bizim meclisimizi hoş bulmazlar.

Biz savaşın atesi yandığı zaman savası yakar ve onu alevlendiririz.

Nitekim Bedir'de münafıkları, talep ettikleri şeylere karşı geri çevirdik.

Ve bizim hakkımızda zafer iniyordu göklerden. Biz Uhud'da dağın eteği altında savaşılan günde senin askerlerindik.

Bir zamanda ki, Mudarlılar sevincinden ve tekebbüründen hiziplerini toplamışlardı.

Biz ne zaafa düştük, ne korkaklık ettik, ne de kaydığımızı ve ayaklarımızın tökezlediğini sana haber verebildiler.

Oysa bütün insanlar, tökezleyip ayakları kaymaktaydı." [3]

Adilane Ganimet Taksimi Hususunda Bazı Cahil Ve Münafıkların İtirazları

Buhârî, Kabise tariki ile Abdullah'ın söyle dedigini rivayet etmiştir:

"Peygamber (s.a.v.), Hüneyn ganimetlerini taksim ederken Ensâr¹ dan biri şöyle dedi:

- Bu taksimat ile Allah'ın rizası amaçlanmamıştır.

Bu sözü duyunca, Rasûlullah (s.a.v.)'m yanma gittim ve durumu kendisine haber verdim. Bunun üzerine yüzünün rengi değişti. Sonra şöyle buyurdu:

- Allah'ın rahmeti Musa'nın üzerine olsun. O, bundan daha çok eziyet görmüş, ama sabretmişti."

Buhârî, Kuteybe b. Said kanalı ile Abdullah'ın söyle dedigini rivayet etmiştir:

"Hüneyn günü (ganimet taksimi hususunda) Rasûlullah (s.a.v.) bazı kimseleri kayırdı. Bu sebeple Akra b. Habis'e 100 deve verdi. Uyeyne'ye de 100 deve verdi. Diğer bazılarına da bu kadar verdi.

Adamin biri:

- Bu taksimat ile Allah'ın rizası kastedilmiş değildir, dedi. Ben de: Bunu

Peygamber (s.a.v.)'e haber vereceğim, dedim. Haber vermem üzerine söyle buyurdu:

- Allah, Musa'ya rahmet etsin. O, bundan daha çok eziyete ugramisti, ama sabretmis ti."

Buharî'nin bir rivayetinde de su ifadelere rastlanmaktadır:

"Adamin biri dedi ki: Vallahi bu taksimatta adaletli davranilma-mistir ve bununla Allah'in rizasi kastedilmemistir.

Ben de dedim ki: Vallahi ben bunu, Rasûlullah (s.a.v.)'a haber vereceğim.

Gidip haber vermem üzerine o söyle buyurdu:

- Allah, Musa'ya rahmet etsin. O bundan daha çok eziyete ugramisti, ama sabretmisti."

Muhammed b. Ishak, Ebu Ubeyde b Muhamrned b. Ammar b. Ya-sir kanali ile Miksem Ebu'l-Kasim'm söyle dedigini rivayet etmistir: "Ben ve Telid b. Kilab el-Leysî, Abdullah b. Amr b. As'm yanina gittik. O, ayakkabilari elinde oldugu halde Ka'be'yi tavaf ediyordu. Ona söyle bir soru yönelttik:

- Hüneyn gününde Temimli adam kendisi ile (ileri-geri) konusurken Rasûlullah (s.a.v.)'m yaninda miydin?

- Evet. Zu 1-Hüveysire adinda Temim ogullarindan bir adam geldi, insanlara ganimet paylarim vermekte olan Rasûlullah (s.a.v.)'m yani basinda durdu. Ona:

- Ya Muhammed! Bugün senin neler yaptigini gördüm, dedi. Rasûlullah (s.a.v.) da:

- Evet, nasil gördün? diye sorunca o:

- Adaletli davranmadigini gördüm, diye cevap verdi. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.), Öfkelenip söyle dedi:

- Yaziklar olsun. Eger benim yanimda da adalet olmazsa kimin yaninda olacak?

Ömer (r.a.):

- Ya Rasûlallah, bana izin ver de sunun boynunu vurayim, dedi. Rasûlullah (s.a.v.), su cevabi verdi:

- Vazgeç ondan. Zira onun öyle taraflari olacak ki, dinde çok derinleseceklerdir. Nihayet Islâm dininden, okun avi delip geçtiği gibi çıkacaklar. O okun temrenine bakilir, onda birseye rastlanamaz. Ucuna bakilir, onda birseye rastlanamaz. Sonra gövdesine bakilir, onda birseye rastlanamaz. Sonra telegine bakilir, onda da birseye rastlanamaz. Iskembe, bagirsak ve kana bulasmadan delip geçmiştir."

Leys b. Sa'd, Yahya b. Said kanali ile Cabir b. Abdullah'in söyle dedigini rivayet etmistir:

"Hüneyn dönüşünde Cirâne'de iken adamin biri Hz. Peygamber (s.a.v.)'in yanina geldi. Bilal'in eteginde gümüş vardı. Rasûlullah (s.a.v.), oradan gümüşleri alip insanlara veriyordu. Gelen adam:

- Adaletli davran ya Muhammedi dedi. Bunun üzerine Peygamber (s.a.v.):

-Yaziklar olsun sana, ben adaletli davranmadiktan sonra kim davranir? Eger ben adaletli davranmazsam hüsrana ugrar ve ziyan ederim, dedi.

Ömerb. Hattab:

- Ya Rasûlallah, izin ver de su münanki öldüreyim, dedi. Peygamber (s.a.v.), ona söyle cevap verdi:

- İnsanların kendi ashabimi öldürdüğümü dillerine dolamalarından Allah'a siginirim. Çünkü bu ve arkadaşları, Kur'ân okuyorlar, ama bu Kur'ân onların hançerelerinden aşağı inmiyor. Bunlar, okun yaydan çıkisi gibi dinden çıkıyorlar."

Imam Ahmed b. Hanbel, Ebu Amir kanali ile Cabir'in söyle dedigini rivayet etmistir:

"Bir ara Rasûlullah (s.a.v.), Hüneyn ganimetlerini taksim ediyordu, adamin biri kalkip:

- Adaletli ol, dedi.

Rasûlullah (s.a.v.) da söyle buyurdu:

- Eger ben adaletli olmazsam bahtsiz olurum."

Buhari ve Müslim'in sahihlerinde, Ebu Seleme kanali ile Ebu Sa-id'in söyle dedigi rivayet edilmektedir:

"Bir gün Hz. Peygamber ganimet dagitirken yaninda idik. O sirada Temim ogullari kabilesinden Zü'1-Hüveysire adinda bir adam gelerek:

- Ya Rasûlallah, adaletten ve hakkaniyetten ayrilma, dedi. Peygamber de:

- Yaziklar olsun sana. Ben adil davranmiyorsam, kim davraniyor? Eger ben adaleti yürütmüyorsam, büyük bir zarara ugramis olurum. Ben adaleti yürütmüyorsam kim yürütür? dedi.

Ömer b. Hattab:

- Ya Rasûlallah, bana izin ver de boynunu vurayim, dedi. Hz. Peygamber, söyle cevap verdi:

- Vazgeç ondan. Zira onun öyle arkadaşları vardır ve onlar öyle bir topluluktur ki, herhangi biriniz kendi namazını onların namazı karsısında ve kendi orucunu onların orucu karsısında küçük görür. Kur'ân okurlar, fakat

okuduklari Kur'ân, onların hançere ve köprücük kemiklerini geçmez. Islâm dininden, okun onu delip geçtiği gibi çıkarlar. O okun temrenine bakılır, onda birseye rastlanamaz. Ucuna bakılır, onda birseye rastlanamaz. Sonra gövdesine bakılır, onda birseye rastlanamaz. Sonra telegine bakılır, onda da birseye rastlanamaz. O topluluğun alametleri, aralarında siyah bir adamin bulunmasıdır. Adamin iki pazusundan biri, kadın memesi veya gövdesinden kesilip sarkan et parçası gibi sallanıp durur. Halk arasında tefrika ve bölünme bas gösterince onlar ortaya çıkarlar.

Hadisin ravisi Ebu Said diyor ki: Sahidlik ederim ki, ben bunu Peygamber Efendimiz¹ den kulagimla dinledim ve sahidlik ederim ki, Ebu Talib oğlu Ali (r.a.), bu kimselerle savasirken ben de beraberinde idim. Ali (r.a.)'nin emri üzerine o adam arandi ve bulunup getirildi. Adama baktim, tipki Hz, Peygamberin tasvir ettigi sekilde idi. Onun belirttigi vasiflara sahip idi." [4]

Rasûlullah (S.A.V.), Cirâne'de Iken Süt Kardesi Seyma'nin Gelisi

Ibn Ishak dedi ki; "Beni Sa'd b. Bekr kabilesinden biri, bana Rasûlullah (s.a.v.)'m Hevazin gününde söyle dedigini nakletti;

- Eger (Beni Sa'd b. Bekr kabilesinden) Necad adindaki adami ele geçirirseniz sakın brakmayin. Çünkü o, neler yapmistir neler!

Müslümanlar, Necad'i ele geçirdiklerinde onu ve ailesini, beraberlerinde de Rasûlullah (s.a.v.)'m süt kardesi Seyma binti Haris b. Abdi'l-Uzza'yi önlerine katip Cirâne'ye getirdiler. Sevkiyat esnasinda Seyma'ya kaba davranmislardi. O da bunun üzerine Müslümanlara söyle dedi:

- Biliyor musunuz, vallahi ben sizin arkadasinizin (Rasûlullah'm) süt kardesiyim.

Müslümanlar, Seyma'nın bu sözünü kabul etmediler, sonunda onu Rasûhillah (s.a.v.)'m yanma getirdiler.

Rasûlullah (s.a.v.)'m yanma getirdiklerinde o:

- Ya Rasûlallah, ben senin süt kardesinim, dedi. Rasûlullah (s.a.v.):

- Bunu isbatlayacak bir isaret veya emaren var midir? diye sordu. Bunun üzerine o:

- Ben senin ayagina çelme takip seni yere düşürdüğüm bir zaman, sen benim sirtimi dislemistin. Iste o dis izi hâlâ sirtimdadir, dedi.

Rasûlullah (s.a.v.) da bu isaretle onu tanıdı, abasini yere serdi, onu abasinin, üzerine oturttu ve ona serbestiyet tanıdı. Sonra:

- Istersen yanimda kalir, ikram ve sevgi görürsün, istersen sana bir miktar mal veririm, kavmine dönersin, dedi.

Oda:

- Hayir, bana*bir miktar mal ile beni kavmime gönder, dedi. RasûluUah (s.a.v.), ona bir miktar mal verdi ve onu kavmine gönderdi.

Beni Sa'd'm iddiasina göre RasûluUah (s.a.v.), ona Mekhul adinda bir köle ve bir de cariyeye verdi. Seyma da bu köle ile cariyeyi, birbirleri ile evlendirdi. Aralarinda onların nesilleri hâlâ devam etmekte idi."

Beyhakî, Katade'nin söyle dedigini rivayet etmistir: "Hevazin'in fethi gününde bir cariyeye, RasûluUah (s.a.v.)'a gelip söyle dedi:

- Ya Rasûlallah, ben senin kız kardesinim. Ben Seyma binti Ha-ris'im.

- Eger dogru söylüyorsan, benim sende asla kaybolmayacak bir eserim vardır. (Göster bakayim o eseri).

Rasûlullah'in böyle demesi üzerine Seyma da pazusunu açti ve:

- Evet ya Rasûlallah, sen küçük iken benim pazumu isirmis ve bu izi birakmistin, dedi.

RasûluUah (s.a.v.), onun oturmasi için abasini yere serdi. Sonra ona:

- Ne dilersen sana verilecektir. Kimin serbest birakilmasi için sefaat edersen sefaatin kabul edilecektir, dedi."

Beyhakî, Ebu Nasr b. Katade tarikiyle Ebu Tufeyl'in söyle haber verdigini rivayet etmistir: "Ben devenin uzvunu tasiyan bir çocuk i-dim. RasûluUah (s.a.v.), Cirâne'de ganimet davarlarini dagitiyordu. O esnada bir kadin ona geldi. Rasûlullah da onun oturmasi için abasini yere serdi. Bu kimdir? diye sordum. Onu emziren süt annesidir, dediler."

Bu garib bir hadistir. Belki de Ebu Tufeyl, bu sözü ile Rasûlullah'in kız kardesi Seyma'yi kastedmistir. Çünkü Seyma da annesi Halime-i Sa'diye ile birlikte Rasûlullah'in baklaligim yapıyordu. Belki de bu ifadeler dogrudur. O takdirde demek ki, Halime , uzun bir zaman yaşamistir. Çünkü onun, Rasûlullah (s.a.v.)'i emzirdigi tarih üe Cirâne umresinin yapıldigi tarih arasında altmis seneden fazla bir zaman geçmiştir. Rasûlullah (s.a.v.)'i emzirirken de kendisinin yasi en azindan otuz idi. Sonra daha ne kadar yaşamis oldugunu ancak Allah bilir.

Mürsel olarak varid olan bir hadiste anlatildigina göre süt anne ve babasi Rasûlullah (s.a.v.)'m yanma gelmislerdir. Bu rivayetin dogrulugunu ancak Allah bilir.

Ebu Davud, "Merâsiv'de Ahmed b. Said el-Hemedanî kanali ile Ömer b. Saib'in söyle dedigini rivayet etmistir: Bana ulasan bir habere göre Rasûlullah (s.a.v.), bir gün oturmakta iken süt babasi yanma geldi. RasûluUah, elbisesinin bir kismini yere serdi. O da elbisenin üzerine oturdu. Sonra annesi geldi. Ona da, oturmasi için elbisesinin diger parçasini yere serdi. O da oturdu. Sonra süt kardesi geldi. RasûluUah kalkip onu karsiladi

ve önünde oturttu.

Daha önce de geçtiği gibi, Hevazinlilerin tamamı, Rasûlullah (s.a.v.)'i emzirmekle ilgilenmişlerdi. Çünkü onu emziren Beni Sa'db. Bekr topluluğu, Hevazinlilerin küçük bir cemaatini teskil ediyordu. Bunların hatipleri Züheyr b. Sured, Rasûlullah'ın huzurunda kalkıp söyle demisti:

- Ya Rasûlallah! Senin anaların, teyzelerin ve dadıların agillardadır. Bize lütfet ki, Allah da sana lütfetsin.

Memelerinden senin agzına inci tanelerini andıran sütlerin dolduğu ve senin de sütlerini emdigin kadınlara lütfet.

Sütlerini emdigin ve her gidip gelisinde seninle ilgilenip bakimini yapan kadınlara lütfet."

Iste bu sebeple Rasûlullah, onları azad etti. Onlara bolca lütufta bulundu. Öteden beri lütufta bulunurdu, özel ve genel hepsine ihsanda bulundu.

Vakidî, İbrahim b. Muhammed b. Surahbil'in söyle dedigini rivayet etmiştir: Nadir b. Haris b. Kelde, insanların en güzeli ve yakışıklısı idi. Söyle derdi:

- Allah'a sükürler olsun ki, Muhammed (s.a.v.)'i peygamber gönderip de bize Müslümanlığı nasib etti. Atalarımızın öldüğü cehalet üzerinde ölmedik. Andolsun ki Kureyslilerin ona karşı olan bütün hareket ve savaşlarında bulundum. Nihayet Mekke fethedildi ve onunla birlikte Hüneyn savaşına çıktık. Bizim amacımız, eğer kendisi yenilirse, karşı tarafa yardım etmektir. Ama buna imkan bulamadık. Oradan Cîrâne'ye geldiği zaman da Allah'a yemin ederim ki, ben ona yine kin besliyordum.

Orada bir gün hiçbir şeyden haberim yok iken bana:

- Ey Nadir! diye seslendi. Ben de:

- Buyur ya Rasûlallah, diye cevap verdim.

- Bu, Hüneyn savaşında senin arzuladığın neticeden daha hayırlıdır, dedi.

Bunun üzerine ben de kosarak yanma gittim. Bana:

- Artık içinde bulunduğun hali görmenin zamanı geldi, dedi.

Ben de:

- Eger Allah ile beraber başka bir ilâh bulunsaydı, şimdiye kadar bize bir faydası olurdu. Su halde O'ndan başka ilâh yoktur, O birdir, ortagi yoktur, dedim.

Rasûlullah (s.a.v.):

- Allahım, bunun sebatini artır, dedi.

Onu, hak peygamber olarak gönderen Allah'a yemin ederim ki, o andan itibaren dinde sebat etme ve hakkı görme hususunda kalbim âdeta tas gibi

sertleştirdi. Rasûlullah (s.a.v.) da:

- Bunu hidayete ileten Allah'a hamdolsun, dedi." [5]

Cirâne Umresi

Bu umre zilkade ayında yapılmıştır.

Imam Ahmed b. Hanbel, Behz ve Abdussamed kanalı ile Kata-de'nin söyle dedigini rivayet etmiştir: "Enes b. Malik'e söyle sordum:

- Rasûlullah (s.a.v.), kaç kez hac yaptı?

- Bir defa hac yaptı, dört defa umre yaptı. Bir defa Hudeybiye zamanında umre yaptı. Bir defa Medine'de zilkade ayında umre yaptı. Bir defa Cirâne'de zilkade ayında umre yaptı. O zaman Hüneyn ganimetlerini paylastırıyordu. Bir defa da hac ile birlikte umre yaptı."

Imam Ahmed b. Hanbel, Ebu Nadr kanalı ile Ibn Abbas'm söyle dedigini rivayet etmiştir:

"Rasûlullah (s.a.v.), dört umre yaptı. Birincisi Hudeybiye umresi, ikincisi Umretü'l-Kaza, üçüncüsü Cirâne umresi, dördüncüsü ise hac ile beraber yaptığı umresi idi."

Imam Ahmed b. Hanbel, Abdullah b. Amr b. Asin söyle dedigini rivayet etmiştir:

"Rasûlullah (s.a.v.), üç umre yaptı. Bunların hepsi de zilkade ayına rastlamıştı. Hacer-i esvedi istilam edinceye kadar telbiye getirmeye devam ediyordu."

Bu hadis, bu yönü ile garibtir.

Hac ile beraber yaptığı umre dışındaki üç umresi, zilkade ayına rastlamıştı. Hac ile beraber yaptığı umresi ise zilhicce ayına denk gelmişti. Eger zilkade ayında umre yaptı sözü ile ihrama girişin başlangıcı kastedilmiş ise, belki de o, bu söz ile Hudeybiye umresini kasdetmemiştir. Çünkü o, Hudeybiye zamanında umreden geri çevrilmiş ve umre yapamamıştı. Doğrusunu Allah bilir.

Ben derim ki: Ibn Ömer ile azadlısı Nafi, Rasûlullah (s.a.v.)'m Cirâne'de umre yapmış olduğunu kesinlikle kabul etmemektedirler. Bu husus, Buhârî'nin Ibn Ömer'den naklettiği su rivayette de görülmektedir:

Ömer b. Hattab dedi ki:

- Ya Rasûlallah, cahiliye gününden üzerimde kalan bir itikaf var. Rasûlullah (s.a.v.), Ömer'in o itikaf adagını yerine getirmesini emretti.

Ibn Ömer dedi ki: Hüneyn esirelerinden iki cariye, Ömer'in payına

düsmüstü. Ömer, onları Mekke'deki bir eve koymustu. Rasûlullah (s.a.v.), Hüneyli esirelere lütufta bulunup onları serbest bırakınca onlar sokaklarda kosmaya başladılar. Babam Ömer bana:

- Ey Abdullah, bak bakalım hele, bunlar ne diye kosuyorlar? diye emir verdi. Ben de:

- Rasûlullah (s.a.v.), Hüneyli esir kadınlara lütufta bulunarak onları serbest bırakmış, dedim. Bunun üzerine babam Ömer:

- Öyleyse git de o iki cariye saliver, dedi. Nafi dedi ki:

- Rasûlullah (s.a.v.), Cîrâne'de umre yapmadı. Eğer umre yapmış olsaydı, bu umresi, Ömer'in oğlu Abdullah'a gizli kalmazdı.

Müslim, Nafi'nin söyle dedigini rivayet etmiştir: Rasûlullah (s.a.v.)'m Cîrâne umresi, İbn Ömer'e sorulduğunda o buna: "Rasûlullah (s.a.v.), Cîrâne'de umre yapmadı." diye cevap verdi.

İbn Ömer ile azadlısı Nafi'nin, Rasûlullah'ın Cîrâne umresini inkar edisleri, cidden garibtir. Oysa bunlardan başka nakilde bulunanlar, Cîrâne umresinin yapılmış olduğu hususunda ittifak etmişlerdir. Sihah, Sünen, Müsned, Megâzi sahiplerinin tamamı bu hususta müttefikler.

Bu husus, Buharî ve Müslim'in sahihlerinde de bulunmaktadır. Buna göre Hz. Aise, İbn Ömer'in: "Rasûlullah (s.a.v.), receb ayında umre yaptı." deyişini inkar etmiş ve söyle demiştir:

"Allah, Ebu Abdurrahman'ı (İbn Ömer'i) affetsin. Çünkü Rasûlullah (s.a.v.), her ne zaman umre yaptıysa o da yanında bulunuyordu. Ama Rasûlullah, receb ayında asla umre yapmış değildir."

İmam Ahmed b. Hanbel, İbn Nümejr kanalı ile Mücahidin söyle dedigini rivayet etmiştir;

.."Urve b. Zübeyr, İbn Ömer'e söyle bir soru sordu: Rasûlullah (s.a.v.) hangi ayda umre yaptı? - - Receb ayında yaptı.

Bunu Hz. Aise isitti ve Urve b. Zübeyr'e sordu. O da kendisine İbn Ömer'in mezkur cevabım haber verdi. Bunun üzerine Hz. Aise söyle dedi:

"Allah, Ebu Abdurrahman'a (İbn Ömer'e) rahmet etsin. Rasûlullah, her ne zaman umre yaptıysa mutlaka İbn Ömer de onunla beraber idi. Rasûlullah, zilkade ayı dışında hiç umre yapmış değildir."

Ebu Davud ve Neseî, Mücahidin söyle dedigini rivayet etmişlerdir:

- Rasûlullah (s.a.v.), kaç kez umre yaptı?

- İki kez yaptı. Hz. Aise dedi ki:

- İbn Ömer de biliyor ki, Rasûlullah (s.a.v.), Veda haccıyla birlikte yaptığı umre dışında üç umre yapmıştır.

Imam Ahmed b. Hanbel, Yahya b. Adem kanali ile Mücahidin söyle dedigini rivayet etmistir:

"Urve b. Zübeyr'le birlikte mescide girdik. Baktik ki; Ibn Ömer, sirtim Hz. Aise'nin hücreesine dayamis. İnsanlar da kusluk namazini kiliyorlardi. Urve dedi ki:

- Ey Eba Abdurrahman (Bu, Ibn Ömer'in künyesi idi.), bu namaz nedir?
- Bid'attir.
- Ey Eba Abdurrahman, Rasûlullah kaç kez umre yapti?
- Dört kez umre yapti. Birisi receb ayina denk geldi.

Biz bu esnada Hz. Aise'nin hücrede dislerini misvakladigmi duyduk. Urve ona dedi ki:

- Ey Aise, Ibn Ömer, Rasûlullah (s.a.v.)'m -biri receb ayinda olmak üzere- dört kez umre yaptigini iddia ediyor. Sen buna ne dersin?
- Allah, Ibn Ömer'e rahmet etsin. Rasûlullah (s.a.v.) her ne zaman .umre yaptiysa Ibn Ömer hepsinde onunla beraber idi ve Rasûlullah (s.a.v.), receb ayinda asla umre yapmadi."

Imam Ahmed b. Hanbel, Revh kanali ile Muharres el-Ka'bî'nin söyle dedigim rivayet etmistir:

"Rasûlullah (s.a.v.), aksamleyin umre niyetiyle Cirâne'den ayrilip Mekke'ye geldi ki, umresini tamamlasin. Sonra ayni gece Mekke'den geri döndü ve Cirâne'de geceleyip sabahladi. Günesin zevale erme noktasina gelisi anma kadar Cirâne'den Batn-i Serife dogru yola koyuldu. Medine yolunda Serif mintikasina kadar geldi."

Muharris dedi ki: "Iste bu sebeple Rasûlullah'm yapmis oldugu bu umre, insanların çogundan gizli kaldı."

Sunu söylemek isteriz ki, Rasûlullah (s.a.v.)'m Cirâne umresi, reddedilmesi mümkün olmayan bir umredir. Ayrica sahih nakillerle sabittir. Bu umreyi inkar edenlerin, isbat edenlere karsi herhangi bir delilleri yoktur. Dogrusunu Allah bilir. Sonra bu umrenin yapildigini rivayet edenler, bu umrenin Taif gazvesinden ve Hüneyn ganimetlerinin taksiminden sonra zilkade ayinda yapilmis oldugu hususunda âdeta ittifak etmis gibidirler.

Hafiz Ebu'l-Kasim et-Taberanî, "Mu'cemü'l-Kebir" adli eserinde Hasan b. Ishak et-Tüsterî kanali ile Ibn Abbas'm söyle dedigini rivayet etmistir:

"Rasûlullah (s.a.v.), Taif ten geldiginde Cirâne'ye inip konakladi. Orada ganimetleri taksim etti. Sonra oradan hareket edip umre yapti. Bu umresini, sevval ayinin bitimine iki gece kala yapti."

Bu gerçekten garip bir rivayettir. Senedi üzerinde de konusulabilir.

Dogrusunu Allah bilir.

Buhari, Yakub b. Ibrahim kanali ile Ya'la b. Ümeyye'nin söyle dedigini rivayet etmistir: Rasûlullah (s.a.v.)'i -kendisine vahiy nazil olurken- keske görseydim. Bir ara Rasûlullah (s.a.v.), Cirâne'de üzerine gölge yapsin diye bir örtü örtülmüs iken o örtünün altında sahabelerden de bazilari vardı. O esnada âdeta kokuya batirilmis gibi çok koku sürülü bir cübbe giymis olan bir bedevi ona geldi. Ömer b. Hat-tab da eliyle bana "Gel" diye isaret etti. Ben de gidip basimi o örtünün altına koydum. Baktim ki, Rasûlullah (s.a.v.)'m yüzü kızarmis, horultu çıkariyor. Bu hali bir saat kadar devam etti. Sonra açildi, kendine geldi ve:

- Az önce bana umre hakkında soru soran adam nerede? diye sordu. O adam arandi. Yanma getirildi ve söyle dedi:

- Üzerindeki kokuya gelince, onu üç kez yika. Cübbeyi de üzerinden çıkar. Sonra hac zamaninda ne yapıyorsan, umrede de onu yap." •

Imam Ahmed b. Hanbel, Ebu Üsame kanali ile Hz. Aise'nin söyle dedigini rivayet etmistir:

"Fetih senesinde Rasûlullah (s.a.v.), Mekke'nin yukarisinda Keda mintikasindan sehre girdi. Umre zamaninda da Kuday tarafından sehre girdi,"

Ebu Davud, Musa Ebu Seleme kanali ile Ibn Abbas'm söyle dedigini rivayet etmistir:

"Rasûlullah (s.a.v.) ve ashabi, Cirâne'de umre yaptilar. Sonra gidip Beyt'i üç kez remel (kosma) halinde tavaf ettiler. Dört kez de yürüyerek tavaf ettiler. Ridalarini koltuklarinin altına koydular. Sonra sol omuzlarinin üzerine attilar."

Imam Ahmed b. Hanbel, Muaviye'nin söyle dedigini rivayet etmistir:

"Rasûlullah (s.a.v.)'m saçini (umre zamaninda) makasla kislattim."

Veya Muaviye söyle demistir: "Merve tepesi yaninda saçini makasla kislattirirken onu gördüm."

Imam Ahmed b. Hanbel'in oğlu Abdullah, Amr b. Muhammed en-Nakid tariki ile Muaviye'nin söyle dedigini rivayet etmistir:

"Merve tepesi yaninda Rasûlullah (s.a.v.)'m saçini kislattim."

Yani demek istedigimiz sudur ki, yukarida nakledilen saç kislaltma olayi Cirâne umresinde vuku bulmustur. Çünkü Hudeybiye umresinde RasûluUah (s.a.v.) Mekke'ye girmemis, aksine -önceki sayfalarda da açıklandigi gibi- oraya girmekten men edilmisti. Umretü'1-Ka-za'ya gelince Ebu Süiyan, o sirada Müslüman olmus degildi. Mekke'lerden de herhangi biri RasûluUah

(s.a.v.) oraya girerken şehirde kalmamıstı. Aksine şehir dışına çıkmışlardı. RasûluUah (s.a.v.)'in orada ikamet süresi olan üç gün boyunca şehirden uzaklaşmışlardı. Rasû-lullah'm hacci ile birlikte yaptığı umresine gelince o, bu umrede ihramdan çıkmamıstı ki, saçını kısaltmış olsun. Bunun böyle olduğu üzerinde ittifak vardır. Su halde Ebu Süfyan oğlu Muaviye tarafından saçının kısaltıldığı umre, Cîrâne umresi olmaktadır. Bunu daha önce de söyledik. Doğrusunu Allah bilir.

Muhammed b. İshak dedi ki: RasûluUah (s.a.v.), daha sonra Cîrâne'den umre yapmak üzere yola çıktı ve ganimetin geri kalanlarının Merrû1 z-Zehran'm bir bucagında muhafaza altında tutulmasını emretti.

Ben derim ki: Kuvvetli olan görüşe göre RasûluUah (s.a.v.), ganimetlerin bir kısmını taksimat dışında bıraktı ki, o mallarla Mekke ile Medine arasında karşılaşacağı bedevilerin gönüllerini İslâm'a isindirsın.

İbn İshak dedi ki: RasûluUah (s.a.v.), umresini tamamladığı zaman Medine'ye dönmek üzere Mekke'den ayrıldı. Attab b. Üseyd'i Mekke'de vali olarak bıraktı. Onunla birlikte Muaz b. Cebeli de halka dinlerini ve Kur'ân'ı öğretmesi için halef bıraktı.

Urve ile Musa b. Ukbe'nin anlattıklarına göre RasûluUah (s.a.v.), Hevazin'e gitmeden önce Muaz'ı, Attab ile birlikte Mekke'de bırakmış ve halef tayin etmiştir. Sonra Medine'ye dönerken de onları halef tayin etmiştir.

İbn Hisam dedi ki: Zeydb. Eslemden bana ulaşan habere göre o şöyle demistir:

RasûluUah (s.a.v.), Attab b. Üseyd'i Mekke'de vali olarak bırakırken ona bir dirhemlik yevmiye bağladı. O da kalkıp halka hitap ederek şöyle dedi:

- Ey insanlar! Allah bir dirhemden fazlasına imrenen kimsenin cigerini incitsin. RasûluUah (s.a.v.), her bir gün için beni bir dirhem ile rızıklandırır. O halde benim hiç kimseye ihtiyacım yok.

İbn İshak dedi ki: RasûluUah (s.a.v.)'in umresi zilkade ayında idi. RasûluUah (s.a.v.), zilkadenin kalan kısmında veya zilhiccede Medine'ye geldi. Ebu Amr el-Medenî'nin iddiasına göre RasûluUah (s.a.v.), zilkade ayının bitimine altı gece kala Medine'ye geldi.

İşte o sene halk, Arapların eskiden beri hac ettiği gibi hac ettiler. O senede Attab b. Üseyd, Müslümanlara hac yaptırdı. Evet, bütün bunlar hicri sekizinci senede olmuş idi. Taif halkı da İslâm'a yanasmayarak sirk üzere Taif te ikamet ettiler. Hicri sekizinci senenin zilkade ayından hicri dokuzuncu senenin ramazan ayına kadar bu hallerini devam ettirdiler. [6]

Ka'b B. Zühayr. Ebi Sülma'nın Müslüman Olusu

İbn İshak dedi ki: Rasûlullah (s.a.v.), Taif ten dönüp geldiği zaman Büceyr

b. Züheyr b. Ebi Sülma, kardesi Ka'b Züheyr'e, Rasûlullah (s.a.v.)'m kendisini hicveden ve ona eziyet veren kimselerden bazılarını Mekke'de öldürdüğünü ve Kureys sairlerinden geride kalan İbn Zibara ve Hübeyre b. Ebi Vehb'in etrafa kaçıktıklarını haber vererek bir mektup yazdı. Mektubunda şöyle diyordu:

"Eğer senin kendine bir ihtiyacın varsa (yani yaşamak istiyorsan), Rasûlullah (s.a.v.)'m yanma uç, git. Çünkü o, tevbe ederek kendisine gelen hiç kimseyi öldürmez. Eğer sen bunu yapmazsan, kendi-. ne sığınacak bir yer ara ve oraya sığın."

Ka'b b. Züheyr de şöyle demisti:

"İste benden Büceyr'e bir mektup iletiniz ki, eğer senin dedigin şeye bir ihtiyacın yoksa, dedigimizi eğer yapacak değilsen bize bildir. Seni buna iten nedir?

Bir ahlak üzeredir, bunun babasını bir gün olsun öyle görmedim.

Sen de o konuda bir baba bulamazsın.

Eğer sen dedigimi yapan bir kimse değilsen, üzülecek değilim.

Eğer tökezlersen, tökezlemen yok olsun diye dua eden kimse de değilim.

Seni, güvenilir olan (Muhammed s.a.v.) onunla kanarcasma bir bardakla suladı ki güvenilir olan (Muhammed s.a.v.), seni ondan ilk kez içirdi ve ikinci içirimi de içirdi."

İbn Hisam dedi ki: İlim ehlinde olan biri, bana şu siiri rivayet etti:

"Kim benden Büceyr'e bir haber götürecektir? Hayfe'de (dağın alt yanında) sana dedigim şeyde senin için bir fayda yok mudur?

Me'mun (Muhammed) ile birlikte kana kana bir bardaktan içtin. Me'mun ondan sana bir kere içirdi ve sana ikinciye de içirdi.

Sen, hidayet sebeplerine muhalefet ettin ve ona tabi oldun.

Onu ne ile buldun? Bir ahlak üzere buldun ki,

Ne ana ayrı, ne bir babayı onun üzerine bulamadın.

Onun üzerine olan bir kardesine de erisemedin. Eğer sen dedigimi yapmazsan üzülecek falan da değilim. Eğer tökezlersen,

Tökezlemen yok olsun, diyecek de değilim."

İbn İshak dedi ki: Ka'b b. Züheyr, bu mektubu Büceyr'e gönderdi. Mektup Büceyr'e geldiği zaman Rasûlullah (s.a.v.)'dan onu gizlemek hoşuna gitmedi ve siiri Rasûlullah'a okudu. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.): "Me'mun seni onunla suladı." sözünü isitince şöyle dedi:

"Doğru söyledi ama o yalancidir. Ben Me'munum, güvenilir kimseyim."

Ve: "Bir ahlak üzeresin ki, ne bir anayi, ne bir babayi onun üzerine bulamadin." sözünü isitince de: "Evet ne anasi, ne de babasi o ahlak üzere dsgildi." dedi.

Sonra Büceyr, Ka'b'a söyle dedi:

"Kim Ka'b'a iletecektir ki, kinadigin seyde bir bâtil var midir? Oysa ki; o yalnızca Allah'a sağlamca bağlayicidir. Uzza'ya ve Lafa degil. Kurtulursun, kurtulup Islâm'a girersen.

Bir gün ki insanlardan hiç kurtulan olmaz. Ancak kalbi temiz Müslüman kimse kurtulur.

Züheyr'in dini hiçbir sey degildir.

Ebu Sülma'nin dini ise bana haram kilinmistir."

Bu mektup Ka'b'a varınca yeryüzü ona dar geldi. Sikintiye düstü, kendinden korktu. Kabilesinde bulunan düşmanlarından bazilari o-nun hosuna gitmeyen seylerle onu korkutup söyle dediler: "Ka'b öldürülecektir."

O, hiçbir seyden kurtulus çaresi bulamayınca içinde Rasûîullah (s.a.v.)'i öven sözlerin bulunduğu kasidesini söyledi. O kasidede de korkusunu ve düşmanlarından kendisim jurnal eden, onun kötülüğünü isteyen ve ona korkutucu seyler söyleyen kimseleri andi. Sonra çıktı ve Medine'ye geldi. Bana anlatildigina göre Cüheyne'den kendisiyle arasında tamslik bulunan bir adamin yanma misafir oldu. O a-dam, onu sabahleyin erkenden Rasûlullah'm yanina götürdü. Onunla birlikte sabah namazini kildi, sonra ona Rasûîullah (s.a.v.)'i gösterip söyle dedi:

- iste Rasûîullah! Kalk yanma git ve ondan eman dile.

Bana anlatildigina göre Rasûîullah (s.a.v.)'m yanina gitti. Oturdu, elini onun eline koydu. Rasûîullah (s.a.v.), onu tanimiyordu. O Söyle dedi:

- Ya Rasûlallah! Ka'b b. Züheyr tevbe ederek ve Müslüman olarak gelmistir ki, senden eman dileye. Onu sana getirsem kabul edecek misin?

- Evet.

- Ya Rasûlallah! Kai b. Züheyr benim.

Ensâr'dan orada hazır bulunanlardan biri yerinden fırladi ve söyle dedi:

- Ya Rasûlallah! Beni su Allah düşmani ile basbasa birak da boynunu vurayim.

- Sen onu kendi haline birak. Çünkü o, tevbe ederek ve küfürden siyrilerek yanimiza gelmistir.

Bunun üzerine Ka'b, Ensâr'dan o topluluğa öfkelen-di ki, onlardan olan o adam onu öldürmeye kalkı-sıyordu. Muhacirler ise, onun hakkında iyilikten başka hiçbir şey söylememislerdi. Ka'b, Rasûlullah (s.a.v.)'-m yanma geldiği zaman su kasidesini söyledi:

"Suad uzaklasıp gitti. Kalbim bugün yaralıdır. Onun için de zelildir. Uzak kaldığını hissetmiştir. Esirlikten kurtulamamış , bağlanmıştır.

Suad ayrılış sabahı intikal ettikleri zaman ancak sesi genizden gelen küçük bir geyiktir.

Göz kapakları yumulmuş, sürme çekilmiştir.

Önünü çevirdiği zaman karni zayıf, koltuk altları ince, arkasını çevirdiği zaman kalça tarafları büyük, ne kısıklık, ne uzunluktan şikâyet edilmez.

Gülümse-diği zaman sulu ve parlak beyaz dişleri görünür. Sanki o sarabı bir ve iki kez içmiştir. Zisebem deresinin saf ve kuzey rüzgârıyla soğutulmuş suyundan kana kana içip doyd u. ,

Rüzgâr ondan çer çöpü atar, sabahleyin kendisinden yağmur yağd ığı bulutun yağmurdan meydana gelen ve su üstünden yükselen beyaz kabarcıklar ve köpükler ona geçer ve ona doldururlar.

O ne âlicenâb bir dost kadındır ki, eğer o vâdinde doğru olsa veya eğer nasihatı kabul etse, elbette ki dostluğun en tamamı ve hallerin en kamili olurdu.

Fakat o bir dost kadındır ki, onun etine ve kanına, ayrılık ve benzeri gibi hoş olmayan şeye isabet etmek, yalan, vâdinde durmama karış-tır.

Bu sevgili kadın, düzenli bir hal üzere devam etmez, istikrarsızdır.

Nitekim cinden büyüğü denilen bir kadın gibidir ki, elbiseleri içinde renkten renge girer, halden hale bürünür.

İddia ettiğ-i sözü , ancak kalburların suyu tutması gibi tutar.

Onun temenni ettirdiği ve vâd ettiğ-i şeyler, seni aldatmasın ki, boş ümitlere kapılmak ve rüyada görülen hayaller sapmaya sebeptir ve zamânî heder etmektir.

Urkubun vâdleri, sevgili için bir darbe mesel olmuştur.

Onun vâdleri, ancak aslı olmayan bâtil şeylerdir.

O sevgilinin sevgisinin yaklaşmasını umar ve ümid ederim.

Sanmıyorum ki, bizim yanımızdan senden bir vuslat bahsisi olsun.

Suad bir yerde aksamladı ki, oraya baskası vardırıamaz. Ancak

üstün asilli, hafif kuvvetli ve süratli kosa develer vardırabilirler.

Ona elbette baskası ullaştıramaz. Ancak yorulma ve zahmete karşı dört nala giden dayanıklı develer ullaştırırlar.

Kulaginın çukurundan başlayarak çok ter akıtan her deve den büyük, onun himmeti, terlediği zaman kendisiyle doğruyu bulmak için yola konulan alametlerin eskiyip değışikliğe uğradığı zaman, çok gidip geldiğinden meçhul yolu bulmaktır.

Bir mekanda tek kalan beyaz vahşi sigirin iki gözüyle kendileriyle çok çakıllar bulunan dayanıklı kati mekanlar ve kabaca birikmiş kum yığınları parladığı zaman yükselip yücelen yerlere atarsın.

Boyundaki gerdanlık yeri kalmıcadır. Ayakları ise dolguncadır. Asılanmaya hazırlanmış erkek deveye bağlı dişi develerden yaratılışça üstündür.

Boynu kalındır, yanaginın elmacıkları büyüktür, siddetlidir. Develerin erkeklerine benzeyen yaratılışı büyük, iki yanı geniş, boynu uzundur.

Derisi deniz kaplumbagasının cildindendir.

Hayvanın sağından ve solundan belini kusatan sinir ve etten güneşe karşı gelen tarafında açlıktan ciliz olan kurt, onu zelil etmeye çalışıyor, fakat etkileyemiyor.

Kuvvet ve dayanıklılıkta, dağdan çıkan bir parça gibidir.

Anası, babası, amcası ve dayısı üstün asilli develerdir.

Sirti ve boynu uzundur, hafiftir, süratlidir.

Onun üzerinde kurtlar yürürler. Sonra ondan dümdüz, yusuvarlak olan göğsü ve göç kısmı, o kurtları düsürürler.

Süratinde, dinçliğinde ve dayanıklılığında yabancı eseye benzeyen bir dişi devedir ki, yanlarından sarkmıştır. Dirsekleri kaburgalarından uzaktır.

Sanki o deve, gözlerini ve kesilme yeri olan boğazını sismanlıktan dolayı kaybetmiştir.

Böylece sanki o, devenin yüzünden iki gözlerine kadar olan yerleri burnundan ve alt dişlerinin üzerinde bittiği iki çene kemiğinden itibaren uzunca bir tas gibidir.

Yapraksız hurma dalının misali, kıldan lifleri olan kuyrugunu bir memeye sürer ki, sütün çıkış yerleri onu eksiltmez.

Kambur burunlu o deveye iyi bakmasını bilen kimseye, onun kulaklarında zahir bir üstünlük vardır.

Yanaklarında ise, yumusaklık ve asalet vardır.

Mizrak gibi kuru ve dayanıklı olan avuçlu, hafif ayaklarının üzerine, onu geçmiş olan develere kavusmuş olduğu halde hızla yürür ki, o ayaklar az yere değer.

Tirnaklara bitişik bugday renkli süngüler gibi sinirler veya ayagın etleri, çakılları dağınık vaziyette bırakırlar ki, onları nallamak yüksek arazilerin üstlerinde onları taslardan korumaz, korumaya da ihtiyaç kalmaz.

Deve, sıcaklığın şiddetinden terlemiş ve serap, küçük dağları kaplamış olduğu halde sanki o devenin ayaklarının hal değiştirmesinin ve dönüşümün hızı öyle bir günde meydana gelmektedir ki, o günde kertenkele, güneşin ısıyla yanmaktadır.

Sanki onun güneşe karşı gelen taran sıcak küle konulmuştur.

Çekirgelerin siyaha çalan yeşil renkleri hararetin şiddetinden uçmaktan yorulduklarından inmeye niyetlendikleri için ayaklarıyla çakılları hareket ettirmeye başladıkları halde, kavmin develerini süren kimse kavmine öğle vaktinin sıcaklığında istirahate çekiliniz, dedi.

Sanki gündüzün güneş yükseldiği, tam hararetli vakitte uzun boylu, orta yaşlı kadının kollarının hareketinin sürati gibidir ki,

O kadına, çocukları yaşamayan çokça çocuklarım yitiren kadınlar kalkıp cevap verirler.

İşte bu kadın, Ölüsü üzerine çok ağlayıcıdır. Yollarını sarkıtmış-tir.

Böylece onun elleri hareket ederken süratlidirler. Olum haberi veren haberciler, onun ilk çocuğunun ölümünü haber verdikleri zaman akli basından gitti.

O halde o kadın yorgunluk ve mesakkatini hissetmez.

İşte bu dişi devenin durumu da yürümesinde ne yorgunluk, ne de mesakkat hissetmez.

İşte bu kadın, akli basından gittiği için parmak uçlarıyla gömlegini keser.

O halde onun gömlegi göğsünün kemiklerinden çokça kesmekle yarılmıştır.

İşte deve, idrakinin bitmesi bakmamdan bu kadına benzer. İkisi de idraksizlikte birbirlerini andırırlar.

Böylece karşılaştığı mesakkat ve şiddetini hissetmez.

Fesatçılar, onun iki yanında kosarlar. Onların sözleri ise sudur:

Ey Ebu Sülma'nın oğlu! Sen ölümlle tehdit edilmektesin.

Felaketli günlerde yardımlarını umduğum her dost şöyle dedi:

Seni teselli edemem. İsim basımdan askın. Artık sen kendi haline bak.

Çünkü ben sana bir yarar sağlayamam.

Ben de dedim ki: Çekilin yolumdan, sizin için hiçbir siyasetim yoktur. Rahmanin takdir ettiği şey mutlaka yapılmış demektir.

Selamette kalması ister uzasm, ister kisalsin.

Her insanoglu, bir gün üzerinde ölümün tasindigi nasin üzerine biner.

O halde helak oldugum zaman hiç kimse benim üzerime gülüp ölümüne sevinmesin.

Duydum ki, Rasûlullah, beni ölümle tehdit etmistir. Halbuki ondan af umulur.

Biraz süre tani. İçinde va'z ve nasihatler ile hak ve bâtilin arasini ayirma bulunan Kur'ân'm nafilesini bahseden zat, bununla senin hidayetini artirdi.

Beni bir takim jurnalcilerin sözleriyle muahaza etme.

Oysa ki ben günah islemedim.

Her ne kadar hakkimda yalan ve iftiralar çok olsa da ben günahsizim,

Andolsun ki, bir makamin huzurunda bulunmaktayim ki, eger benim gördüğüm ve isittigim seyleri ki orada bulunup da isitse,

Elbette ki titremeye baslar. Meger kî onun için Rasûlullah, Allah'in izniyle bir teminat olsun.

Nihayet dedigi dedik olan intikamlar sahibi olan zatin avucuna sag elimi koydum.

Çekisme ve münakasasiz olarak emrini beklercesine duruyorum.

Vah bana, kendi kendime konustugum birsey var ki, ondan korkuyorum. O da sudur:

Söylenen bir takim sözler sana nisbet ediliyor.

Ve sen bunu niçin yaptin diyene karsi sorumlusun denilirse, ne yapacagim?

Bir aslandan ki, yatagi ormandir. Bir vadide ki birbirine yakin sik meselerin bulundugu yirticilarin çoklugu ile meshurdur. (Yani Rasûlullah, sik meselilerdeki aslandan daha heybetlidir).

Yavrularina av aramak için gündüzün basinda (erkenden) çıkar.

iki yavrusunu et ile doyurur. O iki yavrunun geçimi insanlari etiyile saglanir.

Bu etler, küçük parçalar halinde yere atilmistir. O aslan yigitlikte direnen bir aslana saldırdigi zaman, Onun için secaatte mukavim olan o aslani birakmasi baskaca helal olmaz.

Ancak kirilmis ve yeni bir hale gelmesi müstesnadir. (Yani bu aslan zayıf ve

korkaklara saldırmaz. Ancak kendi kuvvetine denk kuvvetlere sahip olanlara saldırır.)

Cev denilen mevziin veya geniş vadilerin yahut yer ile gök arasının yırtıcıları ondan uzak olur.

Onun vadisinde erkek cemaatleri yürümez olur. (Herkes ondan çekilip korkar.)

Onun vadisinde secaatine güvenen secaatli kişi eksik olmaz.

Silah ve eski elbiselerle kana bulanmış kimseler, işte bu aslanın yemegidir.

Muhakkak ki Rasûl, bir nurdur. Onunla hakka varılır.

Allah'ın, kininden çıkmış kılıçlarından bir Hind kılıcıdır. (Hind kılıcı, kılıçların en güzeli ve en iyisidir.)

Kureys'ten bir cemaat içinde, Müslüman oldukları zaman Mekke'nin vadisinde onların bir sözcüsü, yer değiştirin ve intikal edin, dedi (Mekke'den Medine'ye hicret edin, dedi.)

Intikal ettiler, ne zayıflar ne düşmanla karşılaşma esnasında kalkanları olmayanlar ve kılıçları olmayanlar veya binmesini bilmeyenler olarak ne de silahsızlar intikal etmediler.

Burun kemigi yüksek olan secaatli kişilerdir. Elbiseleri savasta , davudi dokumalı zirhlardandır.

Parlak, paslanmaz zirhlar, halkaları olan ve birleşmeyen birbirlerine girmiş kamil, sağlam yapılı zirhlardır.

Eğer süngüleri bir kavme ulaşırsa, çok sevinir olmazlar.

Kendilerine kavustugu zaman çok üzgün durumlarda değildirler.

Beyaz erkek develerin yürüyüşü gibi yürürler.

Siyah kısa adam, emsalinden kaçıp ondan yüz çevirdiği zaman bir vurus onları korur.

Darbeler ancak göğüslerine değer. Başka yerlerine değmez.

Onlar için savaş alanlarından geri kalmak yoktur."

"Delâilü'n-Nübüve" adlı eserinde Hafız el-Beyhakî, Ebu Abdullah el-Hafız tariki ile Ka'b b, Züheyr'in oğlu Abdurrahmanın söyle dedigini rivayet etmiştir:

"Züheyr'in oğulları Ka'b ile Büceyr çıkıp yola koyuldular. Ebre-kü'1-Azzaf mintikasına vardıklarında Büceyr, Ka'b'a.söyle dedi:

- Suracıkta bekle hele. Ben gidip su adamı (Rasûlullah s.a.v.'i) göreyim ve ne dedigini isiteyim.

Ka'b orada bekledi. Büceyr gidip Rasûlullah (s.a.v.)'m yanma vardı. Rasûlullah, ona Islâmiyet'i teklif etti. O da Müslüman oldu. Bü-ceyr'in Islâm'a girdigi haberini alan Ka'b söyle dedi:

"İste benden Büceyr'e bir mesaj iletin ki; hangi seye göre senden baskasinin helakiyle helak oldun? Ne ile onu buldun?"

Bir ahlak üzeredir. Onun babasini bir gün olsun öyle görmedim.

Sen de o konuda bir kardes bulamazsin.

Ebu Bekir sana doyururcasma bir kase içirdi.

Ve Me'mun (Hz. Muhammed), seni ondan ilk kez içirdi. İkinci içi-rimi de sana içirdi."

Bu beyitler, Rasûlullah (s.a.v.)'a ulastirildigi zaman o, Ka'b'm kanini mubah kildi ve: "Her kim Ka'b'i görürse onu öldürsün." dedi.

Büceyr, bu haberi kardesi Ka'b'a bir mektupla bildirdi. Mektubunda Rasûlullah (s.a.v.)'m, onun kanim mubah kildigini anlatti. Ona: "Kendine siginacak yer ara. Kurtulacagini sanmiyorum." dedi. Sonra mektubunda devamla sunlari yazdi:

"Bilesin ki, Rasûlullah (s.a.v.), Allah'tan baska ilâh olmadigina ve Muhammed'in de Allah'in Rasûlü olduguna sahadet ederek yanina gelen herkesin bu sahadetini kabul ediyor ve daha önce yaptigi kötülükleri, suçlari affediyor. Bu mektubum sana ulastiginda Müslüman ol ve buraya gel."

Ka'b, Müslüman oldu ve Rasûlullah (s.a.v.)'i öven kasidesini söyledi. Sonra Medine'ye geldi. Binegini Rasûlullah'm mescidinin kapisı önünde çöktürdü. Sonra mescide girdi. Rasûlullah (s.a.v.) da ashabinin arasinda tipki bir sofradaki gibi oturmus idi. Sofranin etrafı nasıl çevrelenirse, sahabeler de onu çevrelemisler, halka seklinde etrafında oturmuslardı. Onu iki halkanın ortasma almislardı. Bazen su tarafa, yönelip konusuyor, bazen Öbür tarafa yönelip konusuyordu.

Ka'b diyor ki:

- Ben devemi mescidin kapisinda çöktürdüm. Rasûlullah (s.a.v.)'-in Suffa'da oturduğunu anladim. İçeri girdim. Yanma varip oturdum. Müslüman oldum ve: "Allah'tan baska ilâh olmadigina ve senin de Allah Rasûlü Muhammed olduguna sahadet ederim, el-eman ya Rasû-lallah" dedim.

Rasûlullah:

- Sen kimsin? diye sordu. Ben de:

- Ka'b b. Züheyr'im, dedim.

- Söyle söyle diyen misin? diye sordu. Sonra Ebu Bekr'e dönüp:

- Ey Ebu Bekir, bu nasıl demisti? diye sordu. Ebu Bekir de ona siiri söyle okudu:

"Seni, Me'mun (güvenilir olan Muhammed), onunla kanarcasına bir bardakla suladi ki,

Emredilen seni ondan ilk kere içirdi ve ikinci içirimi de içirdi."

Ka'b dedi ki:

- Ya Rasûlallah, ben böyle demedim?

- Ya nasıl dedin?

- Ben söyle dedim:

"Seni Me'mun (güvenilir Muhammed), onunla kanarcasma bir bardakla suladi ki,

Me'mûn seni ondan birinci kere içirdi ve ikinci içirimi de içirdi."

Rasûlullah (s.a.v.): "Evet, vallahi ben güvenilirim." dedi. Sonra Ka'b, su kasidesini bastan sona ona okudu:

"Suad uzaklasip gitti, kalbim bugün yaralıdır. Onun için de zelildir. Uzak kaldığını hissetmistir. Esirlikten kurtulamamış, bağlanmıştır..."

"el-İstiab" adlı eserinde Ebu Ömer b. Abdî'l-Berr'in anlattığına göre Ka'b, su kisma vardığında: "Süphesiz Rasûl, kendisi ile aydınlanan bir nurdur. Allah'ın çekilmiş, keskin (Hind'i) bir kılıcıdır.

Bana haber verildi ki, Rasûlullah, beni Ölümle tehdit etmiştir. Rasûlullah'm nezdinde af ümit edilir."

Evet bu kisma vardığı zaman Rasûlullah (s.a.v.), yanında oturan sahabelerine: "Dinleyiniz." anlamına gelen bir isaretle bulunmuştu. Bunu daha önce "Megâzi" adlı eserinde Musa b. Ukbe de anlatmıştır. Hamd ve minnet Allah'adır.

Ben derim ki: Bazı rivayetlerde belirtildiğine göre Rasûlullah (s.a.v.); - kasidesini okudugu esnada- Ka'b'a kendi abasını (bürde) vermiştir. Sarsan, bunu bazı medhiyelerinde nazmetmiştir. Hanz Ebu'l-Hasan b. Esir de "el-Gabe" adlı eserinde bunu böyle anlatmıştır. Ka'b'a verilen bürdenin, halifelerin yanındaki bürde olduğunu söylemiştir.

Ben derim ki: Bu gerçekten meshur seylerdendir. Ama ben meshur kitaplarda buna dair kalbimi rahatlatacak bir senede rastlamadım. Doğrusunu Allah bilir.

Rivayet olunduguna göre Rasûlullah (s.a.v.), "Suad ayrıldı." derken Ka'b'a:

- Suad kimdir? diye sormuş. Ka'b da:

- Esimdir ya Rasûlallah, diye cevap verince Rasûlullah:
- Suad ayrilmadi, demisti.

Ama bu rivayet dogru degildir. Sanki Ka'b, Islâm'a girmekle karisinin kendisinden ayrılmis olduğu vehmine kapilmistir. Zahir olan görüŖe göre Ka'b, karisinin hükmen degil de manen kendisinden ayrılmis olduğunu kastetmistir. Dogrusunu Allah bilir.

Ibn Ishak, Asim b, Ömer b. Katade'nin söyle dedigini rivayet etmistir:

Ka'b, "Siyah kısa adam, emsalinden kaçip ondan yüz çevirdigi zaman" sözünü söylediği zaman biz Ensâr toplulugunu kastetmistir. Çünkü bizim arkadasimiz, ona yapacagini yapmisti ve Rasûlullah (s.a.v.)'m ashabından Kureysli Muhacirleri özellikle medhettiği zaman, Ensâr ona karsi öfkelen-di. Fakat Müslüman olduktan sonra En-sâr'i medhedip ve onların Rasûlullah (s.a.v.)'la birlikte çektikleri sikinti ile birlikte ne kadar ugurlu kimseler olduklarını anarak söyle dedi:

"Üstün hayat sürmek kimin hosuna giderse, Ensâr'm salihlerin-den bir topluluk içinde yasasin.

Onlar büyükten büyüğe üstün vasif ve ahlaka varis oldular.

Çünkü hayirblar ancak onlar ve hayirlilarin ogullaridir.

Mizragi kollarla zorlayanlar olarak, tipki kısa olmayan Hind kiliçlerinin süsü gibidir.

Görmeleri yorulmus olmayarak köz gibi kızartilmis gözlerle bakar olarak,

Bogaz bogaza gelindigi ve hücumlar yapıldigi bir günde ölüm için canlarını peygamberlerine feda edenler olarak,

Kafirlerin kanlarından bulasan seylerden temizlenirler ve onu kendileri için bir ibadet ameli gibi itikad ederler.

Aliskanlik haline getirdiler. Tipki aslanli bir yerde avlanmayı ve saldırmayı aliskanlik haline getiren kahn boyunlu arslanlar gibi.

Kendini onlardan korumak için yerlestigin zaman, dag geçisinin korunma yerlerinde sabahladin.

Bedir gününde Ali'ye bir darbe vurduklari zaman, onun vak'asma Hizarin hepsi toplandilar.

Eger onların hakkında kavimlerin hepsi benim bildigim şeyi bilselerdi,

Benimle mücadele eden kimseler elbette beni tasdik ederlerdi.

Bir kavimdir ki, yıldizlar döküldükleri ve onların düsmeleri esnasında yağmur yağmadigi zaman onlar gece gelip yanlarına konuk olarak inen kimselere ziyafet verip onlari doyuran bir kavimdir.

Gassan'dan bir yerin temelinden yarilmasında kazan alete, kazılar zahmet ve yorgunluk verir."

ibn Hisam dedi ki: Anlatıldığına göre Ka'b, "Suad ayrıldı...." kasidesini okurken, Rasûlullah (s.a.v.) ona:

"Keske Ensâr'i da hayir ile ansaydin. Çünkü onlar buna ehildirler." demistir. Bunun üzerine Ka'b da kasidesindeki bu beyitleri söylemistir.

Ali b. Zeyd b. Cüd'an'dan bana ulasan bir habere göre Ka'b b. Züheyr, "Suad uzak bir ayrilisle ayrıldı. Kalbim bugün yaralidir." mealindeki kasidesini Rasûlullah (s.a.v.)'a mescidde okumustur.

Seyh Ebu Ömer b. Abdi'1-Berr, "el-Istiab fi Mârifeti'l-Ashab" adli eserinde Ka'b b. Züheyr'in hayat hikayesinin bir kismim anlattiktan sonra söyle demistir:

"Ka'b b. Züheyr sairdir. Siiri güzel ve çok idi. Kendi sinifindaki sairlerin basinda gelirdi. Kardesi Büceyr de öyleydi. Ama Ka'b ondan daha yüksek bir sairdi. Babalari Züheyr ise, ikisinden daha üstündü. Ka'b'm çok güzel siirlerinden biri de sudur:

"Eger ben birseyi begenseydim, mutlaka kaderi kendisine gizli oldugu halde gencin çalismasini begenirdim.

Genç ulasamayacagi bazi isler için gayret sarfeder. Can birdir, ama himmeti her tarafa yayilmistir. Kisi yasadigi müddetçe emeli ileriye dogru uzanir. Ecel sona erinceye dek göz hep ileriye bakar."

Sonra Ibn Abdi'1-Berr, Ka'b'a ait birçok siir nakletmistir ki, onlari burada zikretmek uzun zaman alir. Ibn Abdi'1-Berr, Ka'b'm ne zaman vefat ettigini bildirmemistir. Ebu'l-Hasan b. Esir de "el-Gâbe fi Marifeti's-Sahâbe" adli eserinde sairinin ne zaman vefat ettigini bildirmis degildir. Ama babasinin bîsetten bir sene önce vefat ettigini söylemistir. Dogrusunu Allah bilir.

Süheylî dedi ki: Ka'b b. Züheyr'in çok güzel siirlerinden biri de Rasûlullah (s.a.v.)'i metheden su siiridir:

"Kanli canli deve onu kosturup götürüyor. O abasına bürünmüs, tipki dolunay gibidir. Karanlik geceyi aydinlatiyordu.

Omuzlari arasinda ve abasinin içinde Allah'in bildigi din ve kerem vardır." [7]

Hicretin Sekizinci Senesinde Vuku Bulan Önemli Hadiseler Ve Vefatlar

Bu senenin cemaziyelevvel ayında Mu'te gazvesi yapildi. Bu senenin ramazan ayında Mekke fethedildi. Sevval ayında Hüney'n'de He-vazin gazvesi yapildi. Bu gazveden sonra Taif kusatma altina, alindi. Zilkade ayında Cirâne umresi yapildi. Sonra Rasûlullah (s.a.v.), seninin geri kalan

kisminda Medine'ye döndü.

Vakidî dedi ki: Rasûlullah (s.a.v.), zilhicce ayinin kalan son gecelerinde bu seferinden Medine'ye döndü. Bu sene Rasûlullah (s.a.v.), Amr b. As'i, Ezd kabilesinden Cülendî'nin oğullari Ceyfer ile Amr'a gönderdi. Bu iki kisinin beldelerindeki Mecusüerden ve çevrelerindeki bedevilerden cizye alındı.

Bu senenin zilkade ayında Rasûlullah (s.a.v.), Fatima binti Dah-hak b. Süfyan el-Kilabî ile evlendi. Fakat Fatima, ondan Allah'a sigininca, Rasûlullah ondan ayrıldı. Bir rivayete göre Rasûlullah, onu serbest birakti. O da ayrılmayı yegledi ve ayrıldı.

Bu senenin, zilhicce ayında Rasûlullah (s.a.v.)'m zevcesi Mariye-tü'1-Kiptiye'den oğlu Ibrahim dogdu. Mariye'nin erkek çocuğu olunca diger kumalari onu çok kiskandilar. Ibrahim'i dogurtan ebe, Rasûlullah (s.a.v.)'m âzadli cariyelerinden Selma idi. Ibrahim dogunca Sel-ma, Ebu Rafi'e gidip haberi verdi. O da gidip Rasûlullah (s.a.v.)'a müjde verdi. Ona bir köle de verdi. Rasûlullah da bu köleyi Ümmü Berre binti Münzir b. Üseyd b. Hidas b. Amir b. Ganm b. Adiy b. Nec-car'a verdi. Ümmü Berre'nin kocasi da Bera b. Evs b. Halid b. Cad b. Avfb. Mebzul idi.

Bu senede meydana gelen savaaslarda shid olduklarini söyledigimiz kimseler vefat etmislerdir. Yine önceki sayfalarda da anlattigimiz gibi bu senede Halid b. Velid, Uzza'nın içinde bulunduğu evi yikmistir. Uzza'ya, Mekke ile Taif arasindaki Nahle'de ibadet edilirdi. Bu evin yikilisi, bu senenin ramazan ayinin bitimine bes gün kala gerçekleşmistir.

Vakidî dedi ki: Bu senede Süva' putu yikildi. Bu puta, Hüzeyl kabilesi Rahat mevkiinde ibadet ederlerdi. Bunu, Amr b. As (r.a.) yikmisti. Yikarken de ambarinda birsey bulamamisti.

Yine bu senede Menat putu yikilmisti. Menat, Müsellel mintikasinda idi. Evs ve Hazreç kabileleri olmak üzere Ensârîler, bu puta tazimde bulunurlardi. Sa'd b. Zeyd el-Eshelî (r.a.) bu putu yikti.

"Ey inkarcilar! Simdi Lat, Uzza ve bundan baska üçüncüleri olan Menafin ne oldugunu söyler misiniz?" ayetlerini tefsirimizde açıklarken bu konuda faydah ve genis açıklamalarda bulunduk.

Ben derim ki: Mekke fethini anlattiktan sonra Buharî, ibadet etmekte olduklari ve Mekke'deki Ka'be'ye benzeterek Ka'betul-Yemâ-niye diye adlandirdiklari yerin yikilisim da anlatmistir. Hasamlilar, oraya Ka'betul Yemâniye, Mekke'deki Ka'be'ye de Ka'betü's- Sâmiye

diyorlardı.

Buhari, Yusuf b. Musa kamili ile Cerir'in söyle dedigini rivayet etmistir:

"Rasûlullah (s.a.v.): "Beni, Zülhalase'den kurtarip rahatlatmayacak misin?" dedi. Ben de: "Evet kurtaracağım." dedim.

Ahnes kabilesinden 150 süvari ile birlikte yola çıktım. Daha önceleri ben at sırtında duramazdım. Bu halimi Peygamber (s.a.v.)'e anlattığımda o, elini göğsüme koydu. Sonra elinin tesirini göğsümde gördüm ve o şöyle diyordu: "Allahım, bunu at sırtında sabit kil ve onu hidayete erdir. Doğru yolu gösterenlerden kil."

Ondan sonra artık at sırtından düşmedim.

Zülhalase, Hasamlıların Yemen'deki bir mabedi idi. Berile kabilesi de orada ibadet ediyorlardı. İçinde tapılan putlar vardı. Ona Ka'be-tü'l- Yemâniye deniyordu. Cerir oraya gitti. Onu atesle yakıp kirdi.

Ravi diyor ki¹. Cerir, Yemen'e geldiğinde orada fal oklarıyla fal çeken bir adam vardı. Ona: "Rasûlullah (s.a.v.)'m elçisi buradadır. Eger seni ele geçirirse boynunu vurur." denildi. Bir ara o fal çekmekte iken Cerir geldi, yani basında durdu ve ona şöyle dedi: "Ya bu fal oklarını kirar ve Allahtan başka ilâh olmadığına şahadet edersen, ya da boynunu vururum." Falci da fal oklarını kirip şahadet getirdi.

Sonra Cerir, Ertat künyesi ile çağrılan Ahnesli bir adamı müjde için Peygamber (s.a.v.)'e gönderdi. Ertat, Peygamber (s.a.v.)'in yanına varınca:

- Ya Rasûlallah, seni hak peygamber olarak gönderen Allah'a yemin ederim ki, Zülhalase putunu uyuz deve halinde bırakmadan senin yanına gelmiş değilim, dedi.

Peygamber (s.a.v.) de, Ahnes kabilesinin süvari ve piyadelerini bes kez tebrik etti." [8]

Hicri Dokuzuncu Sene Tebük Gazvesi

Tebük gazvesi, hicri dokuzuncu senenin receb ayında yapılmıştır. Allah Teâlâ şöyle buyurmıştır:

"Ey inananlar! Doğrusu müsrıklar pistirler. Bu sebeble, bu yıllardan sonra Mescid-i Haram'a yaklaşımlarınız. Eger fakirlikten korkar-sanız, bilin ki Allah dilerse sizi bol nimetiyle zenginleştirecektir. Allah şüphesiz bilendir, hakimdir.

Kitap verilenlerden, Allah'a, ahiret gününe inanmayan, Allah'ın ve peygamberinin haram kıldığını haram saymayan, hak dinini din edinmeyenlerle, boyunlarını büküp kendi elleriyle cizye verene kadar savasm." (et-Tevbe, 28-29.)

İbn Abbas, Mücahid, İkrime, Said b. Cübeyr, Katade, Dahhak ve diğerlerinden rivayet olduğuna göre Cenâb-ı Allah, müsrıkların hac ve

umre gibi durumlarda Mescid-i Haram'a yaklasmaktan men edilmelerini emir buyurdugu zaman Kureysliler söyle demislerdi: "Hac mevsimlerindeki ticaret ve panayirlarimiz sona erdi. Bu zamanlarda ele geçirdigimiz kar da elden gitti."

Cenâb-i Allah, bu kayiplarinin yerini söyle doldurdu: Müslüman oluncaya veya boyunlarini bükerek cizye verinceye kadar Ehl-i Kitap ile savasmalarini onlara emretti.

Ben derim ki: Rasûlullah (s.a.v.), Bizanslilarla savasmaya azmetti. Çünkü onlar Islâm'a ve Müslümanlara daha yakin idiler. Böylece Rasûlullah'a, insanların en yakim ve hakka davete en layik olan kimseler idiler. Bu hususta yüce Allah, söyle buyurmustu:

"Ey inananlar! Yakininizda bulunan inkarcilarla savasin. Sizde kendilerine karsi sertlik bulsunlar. Bilin ki Allah, kendisine karsi gelmekten sakinanlarla beraberdir." (et-Tevbe, 123.)

Rasûlullah (s.a.v.), Tebük senesinde Bizanslilarla siddetli derecede sicak bir mevsimde savasmaya karar verdigi zaman -ki o zamanda Müslümanlarin durumu çok sikintili idi- insanlara kararini açıkladi ve çevresindeki Arap kabilelerini kendisiyle birlikte gazaya gelmeye davet etti. Ileride de açıklanacagi gibi 30.000'e yakin insan onunla birlikte gaza yoluna koyuldu. Digerleri ise geride kaldilar. Mazeretsiz olarak gazadan geri kalan münafik ve taksirli kimseleri Cenâb-i Allah kinadi. Onlari siddetli bir sekilde azarladi. Rezil rüsvay etti. Onlar hakkında Kur'ân'm okunan ayetlerini inzal buyurdu. Durumlarim Berae sûresinde açıkladi. Nitekim bu hususu tefsirimizde detayli olarak izah ettik. Su ayet-i kerimeden de anlasilacagi gibi Allah, mü'-minlerin her halükarda savasa gitmelerini emretti:

"Isteyen, istemeyen, hepiniz savasa çikin. Allah yolunda mallarinizla, canlarinizla cihad edin. Bilirseniz bu sizin için daha hayirlidir.

Ey Muhammedi Kolay bir kazanç, normal bir yolculuk olsaydi sana uyarlardi. Fakat çikilacak yol onlara uzak geldi. Kendilerini helak ederek, "Gücümüz yetseydi sizinle beraber çikardik" diye Allah'a yemin edeceklerdir. Allah, onların yalanci oldugunu elbette biliyor." (et-Tevbe,4142).

"Inananlar toptan savasa çikmamalidir. Her topluluktan bir taifenin dini iyi Ögrenmek ve milletlerini geri döndüklerinde uyarmak üzere geri kalmalari gerekli olmaz mi? Ki böylece yanlis hareketlerden çekinirler." (et- Tevbe, 122.)

Denildi ki; bu ayet, -yukaridaki ayeti neshetmistir. Bazilari ise böyle bir durumun söz konusu olmadigim söylemislerdir. Dogrusunu Allah bilir.

Ibn Ishak dedi ki: Sonra Rasûlullah (s.a.v.), zilhicce ile receb aylari

arasinda Medine'de ikamet etti. Sonra Rumlarla savas için ashabina hazirlanmalarini emretti. Zührî, Yezid b. Ruman, Abdullah b. Ebu Bekir, Asim b. Ömer b. Katade ve onlardan baska âlimlerimiz bu durumu bize anlattilar. Her biri Tebük gazvesi hakkında, o gazveden kendisine ulasan haberi nakletti. Birinin haber vermedigini, digerleri haber verdi.

t Rasûlullah (s.a.v.), ashabina Bizans savasi için hazirlanmalarini emretti. Bu olay, halkin sikintida bulunduðu, sicagin siddetli olduðu kitlik zamaninda idi. Meyvelerin olgunlastigi ve halkin bahçelerin gölgelerinde kalmayi arzuladiklari, içinde bulunduklari halden hosnut olmadiklari bir zamanda idi. Rasûlullah (s.a.v.), gazveye çiktiginde çoðu zaman gitmek istedigini yeri gizlerdi. Baska bir yere gidecegini söylerdi. Fakat Tebük gazvesinde nereye gidecegini açıkça söyledi. Çünkü yolun uzakligindan ve zamanin siddetinden, hedefledigi düşmanın çoklugundan o gazveyi halka açıkladi ki, onun için gerekli hazirliklarini yapsinlar. Teçhizatlarini hazirlamalarini söyledi ve Bizans'i hedefledigini onlara haber verdi.

Rasûlullah (s.a.v.), bir gün bu savas için hazirlanirken Beni Seleme kabilesinden Ced b. Kays'a söyle dedi:

- Ey Ced, bu sene Beni Asfer (Rumlar) ile kiliçla vurusmak istemez misin?

O da söyle dedi:

- Ya Rasûlallah, bana izin versen, beni fitneye düşürmesen olmaz mi? Vallahi kavmim de bilir ki, kadınlara karsi benden daha tutkun bir adam yoktur ve ben, Beni Asfer'in (Rumların) kadınlarını görürsem sabredememekten korkarım.

Rasûlullah (s.a.v.) da ondan yüz çevirdi ve: "Sana izin verdim." dedi. Bunun üzerine Ced b: Kays hakkında su ayet-i kerime nazil oldu:

"Onlardan, "Bana izin ver, beni fitneye düşürme." diyen vardır. Bilin ki onlar zaten fitneye düşmüşlerdir. Cehennem, inkar edenleri süphesiz kusatacaktır." (et-Tevbe, 49.)

Münafıklardan bir kavmin fertleri birbirlerine söyle dediler: "Sicakta savasa çıkmayınız."

Cihaddan kaçındıkları, haktan süpheye düştükleri ve Rasûlullah (s.a.v.)'a yalan haber verdikleri için böyle dediler. Bunun üzerine kutlu ve yüce Allah, onlar hakkında su ayeti inzal buyurdu:

"Sicakta savasa çıkmayın" dediler. De ki: "Cehennem atesi daha sıcaktır." Keske bilselerdi.

Yaptıklarının cezası olarak, bundan böyle az gülsünler, çok aglasınlar." (et-Tevbe, 81-82.)

Ibn Hisam, Ishak b. Ibrahim kanali ile Abdullah b. Harise'nin söyle dedigini

rivayet eder:

Rasûlullah (s.a.v.)'a söyle bir haber geldi: "Münafıklardan bir grub, Yahudi Süveylim'in Casum mmtikasmdaki evinde toplanıyorlar. Halki, Rasûlullah (s.a.v.)'dan, Tebük gazvesine gitmekten geri çevirmek istiyorlar.

Bunun üzerine Hz. Peygamber, Talha b. Ubeydullah'i, ashabından bir takım kisilerle birlikte onlara gönderdi ve ona Süveylim'in evini, onların üzerine yakip yikmalarini emretti. Talha da bunu yaptı. Dahhak b. Halife, evin arkasından atladi ve ayagi kirildi. Onun arkadaslari da atladilar, kaçip kurtuldular. Bunun üzerine Dahhak söyle dedi:

"Allah'in Beyt'ine andolsun ki, az kaldi ki Muhammed'in atesi ile Dahhak ve Ibn Ubeyrik yanıyordu.

Süleym'in küçücük evinin üstüne çıkmis iken kirilmis bir vaziyette ayagimin ve dirsegimin üzerine düsmüstüm.

Allah'in selamet ve bereketi sizin üzerinize olsun.

Bunun benzerine bir daha gelmeyecegim, korkuyorum. Ates kimi kusatirsa o kisi yanar."

ibn ishak dedi ki: Sonra Rasûlullah (s.a.v.), yola çıkmaya çalisti.

Halka toparlanmalarini ve hazirlanmalarini emretti. Zengin kisileri, Allah yolunda infakta bulunmaya ve sefere götürecekleri yükleri vermeye tesvik etti. Bunun üzerine zengin kimselerden bir takım'adam-lar yükleri verdiler ve sevablarini Cenâb-i Allah'tan beklediler. Osman b. Affan, bu is için büyük bir harcamada bulundu ki, o zamana kadar onun kadar hiçbir kimse bu ugurda harcamada bulunmus degildi.

Ibn Hisam dedi ki: Kendisine güvendiğim birisi bana su haberi verdi: Osman b. Affan, Tebük gazvesinde dar durumda olan orduya 1.000 dinarlik mali yardimda bulundu. Rasûlullah (s.a.v.) da o zaman söyle dedi: "Allahim, Osman'dan razi ol. Çünkü ben ondan raziyim."

Imam Ahmed b. Hanbel, Harun b. Maruf kanali ile Abdurrahman b. Semüre'nin azadlisi Kesse'nin söyle dedigini rivayet eder:

Osman b. Affan, Rasûlullah (s.a.v.)'in sikinti içindeki Tebük gazvesine gidecek orduyu teçhiz etmesi esnasinda etegine 1.000 dinar koyup getirdi ve o paralari Rasûlullah (s.a.v.)'m kucagina bosaltti. Rasûlullah (s.a.v.) da onlari eli ile evirip çevirip söyle diyordu:

"Bugünden sonra ne yaparsa yapsin. Hiçbir ameli Osman'a zarar veremeyecektir."

Abdullah b. Ahmed, babasinin "Müsned" adli eserinde Ebu Musa el-Anezî kanali ile Abdurrahman b. Habbab es-Sülemî'nin söyle dedigini rivayet

eder:

Rasûlullah (s.a.v.), hutbe irad etti. İnsanları, Tebük gazvesine gidecek olan ve mali darlık içindeki orduyu teçhiz etmeye ve gerekli yardımı yapmaya tesvik etti, Osman b. Affan: "Sirtindeki çulu ve palanı ile birlikte 100 deveyi ben veririm." dedi. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.), minberden bir basamak aşağı indi. Sonra yine insanları bu orduya yardıma tesvik etti. Osman: "Sirtindeki çulu ve palamıyla 100 deve daha veririm." dedi. Ben, Rasûlullah (s.a.v.)'m, Osman'ın bu cömertliğini takdir edercesine elini sallayıp hareket ettirdiğini ve şöyle dediğim gördüm: "Bu günden sonra yapacağı olumsuz davranışlar ve ameller Osman'a zarar vermez."

Bu, bu şekli ile gariptir.

Beyhakî, Amr b. Merzuk kanalı ile Seken b. Mugire'nin de böyle bir rivayette bulunduğunu ve Osman'ın mezkur sözünü üç kez tekrarladığını, yani sırtlarındaki çul ve palanlarıyla birlikte 300 deve vermeyi taahhüd ettiğini beyan etmiştir.

Abdurrahman dedi ki: Ben, Rasûlullah (s.a.v.)'m minber üzerinde iken şöyle dediğini gördüm:

"Bugünden sonra yapacağı olumsuz davranış ve ameller Osman'a zarar vermez."

Ebu Davud et-Teyalisi, Ebu Avane kanalı ile Ahnef b. Kays'm şöyle dediğini rivayet eder:

Osman b. Affan'm, Sa'd b. Ebu Vakkas, Ali, Zübeyr ve Talha'ya şöyle dediğini isittim: "Allah askına söyleyin. Rasûlullah (s.a.v.)'m: "Zorluk ordusunu (Tebük gazvesine giden orduyu) teçhiz eden kimseyi Allah bağışlasın." dediğini biliyor musunuz? Ben o orduyu teçhiz ettim. Öyle ki, ne bir yulara, ne de bir ayak bagına ihtiyaçları kalmadı. Siz bunu biliyor musunuz?" Bunun üzerine onlar: "Allah için evet" biz bunu biliyoruz."dediler.

(bu bölüm eksiktir) [9]

Mazeretleri Dolayısıyla Savastan Geri Kalan Bekkailer (Aglayanlar) Ve Diğerlerinin Durumu

İbâ İihak dtdi M: Bunlar, Ennâr'daa ve Beni Amr b Âvf kabile- olup toplamdi kisi idikr; Salim b, Umtyr» Beni Hariss'nin kstfdifi Ulb b, Eyd leai Maia b/Neccarta kardesi Ebu Leyla Âb-durrahmaa b» Kâvbs Beai Stltms'nin kardesi Amt b. Hümam b, C& muhj Abdullah b MugalM el-Mütenî,

Baiüari derler kii Bilakis o, Abdullah b. toir tl-Müi^nî^r. Bunlarla Mrliktt Btai Vakif in kardesi Htrma b, Fî d d el-Ftiaîî dt vardiv

tba tqhak dedi Mî Baaa ula^aa habere göre Iba Yamin b. Umeyr b, Ka*b

ta-Nadrî, aglamakta olan Ibu Leyla Âbdirrahmaa b. Kab ile Abdullah bt MugafiteTt rastladi, Onlaraî -- Ni^a afliyorguaus? diye rdUv Dalar da dediler kiî

- Bis^ bia^k t^aia tmti ia Rasûlullah (g'ia yanina geldik, Fakat oaua yaaiada, biii biadireeegi bir biaek bulamadik, Kea-disali ûŞ eaula Mrlikt© yiöla çitoaya kuvvet de bulamadik.

luaua u^&r&m Iba amia öalara bir dev% verdi. Onlar da sefere asudâfimea öalara bir miktar hurma verdik Böylece onlar, (s,a»vyia birlikti yola siktalar. bu Buktyr buauv tba tghak'taa naklederken su eklemeyi

ti r^âv) de, Ma%kbulamad için geceleyin bir kenara kadar aamaa kildikten sonra söyle de-ic "Maaim> s%n eiha^ ©mred^ör ve biii dhada teivik e^yorsun, d --malumdur ki- biaasak ve masraf gerektiren birseydir. Oy* fe%n> buakiaa his Mrigine sahip degilim, Stnia peygamberin, Imadigi i^a bâaa yardım edemedi. Sahit öl M, bugüne a^ Müslumtnia aulmune marua kalmis isem, mal* ean feâîammdâa hta^ MMüm%nda bir hakim varsa, hepsim d&r&k kendikrint helal ettim," sormustu. Fakat Mm-- Itu atan daha. Mm ise ayaga kalton^ ^ ara eitmisU-. RasMallah (s»iuv.) elinde balu&aa Âlk&a için beni Rasûlullah (s.a.v.)'a gönderdiler. Çünkü onlar da Rasûlul-lah'la birlikte Tebük gazvesine giden zorluk ordusu içinde idiler. Gidip söyle dedim:

- Ey Allah'in peygamberi! Kendilerine binek veresin diye arkadaşlarım beni sana gönderdiler.

Rasûlullah:

- Vallahi sizi birseye bindiremem, dedi. Yanma vardigimda Rasûlullah Öfkeli idi. Sebebini bilemiyordum.

Bana binek veremediginden dolayı üzüntülü, Rasûlullah'm da kalbinde bana karsi kirginlik hissetmesinden Ötürü korkulu olarak geri döndüm. Arkadaşlarımın yanina vardim ve Rasûlullah (s.a.v.)'m söyledigini onlara ilettim. Azicik bekledikten sonra Bilal'in söyle seslendigini duydum:

- Abdullah b. Kays nerede? Ona cevap verdim. O da:

- Rasûlullah (s.a.v.) seni çağiriyor, gel buraya, dedi. Rasûlullah (s.a.v.)'m yanina vardigimda bana:

- Su birbirine bagli iki grup deveyi al, dedi. Böyle derken Sa'd'dan satın aldığı alti deveyi bana verdi. Ve:

- Al bunlari, arkadaşlarına götür ve onlara: "Allah (veya Rasûlullah) sizi bu develere bindiriyor," de.

Ben de develeri alip arkadaşlarima gittim ve onlara:

- Rasûlullah (s.a.v.), sizi bu develere bindiriyor. Ama Allah'a yemin ederim ki, sizin için kendisinden binek istedigim zaman Rasûlullah'm bana söylediği sözleri isitmeniz ve ilk etapta beni men edisini, sonra, bu develeri bana verisini bizzat kendisinden duymanız için mutlaka benimle birlikte siz de Rasûlullah (s.a.v.)'in yanma gelmelisiniz ki, onun söylemediği birseyi size söylemiş olduğumu zannetme-yesiniz, dedim.

Onlar da:

- Allah'a yemin ederiz ki, senin sözlerin bizim yanımızda tasdik edilmistir. Ama istedigini yapacagiz, dediler.

Ravi diyor ki: Ebu Musa, arkadaslarindan birkaç kisi ile birlikte oradan kalkip Rasûlullah (s.a.v.)'m yanma geldi ki, onlari binekten menederken söylediği sözleri ve daha sonra o binekleri onlara verirken söylediği sözleri isitsinler. Ebu Musa'nin ondan kendilerine naklettigi sözleri duysunlar.

Ravi diyor ki: Sonra Rasûlullah (s.a.v.)'m yanma, yagmalanan bazi develer getirildi. Bize de küçük hörgüçlü alti deve verilmesini emretti. Biz de o develeri aldik. Sonra: "Biz Rasûlullah (s.a.v.)'m bizleri deveye bindirmeyecegine dair ettigi yemini unuttuk. Vallahi bu develer bizim için ugurlu olmazlar." dedik. Yanma dönüp kendisine bunu anlatınca o söyle buyurdu:

- Ben sizi bu develere bindirmedim. Ama Allah bindirdi. Sonra ben birseye yemin edersem, o yemini bozmayi daha hayirli görürsem mutlaka yemini bozar, hayirli olan o isi yaparim."

Ibn Ishak dedi ki: Sonra Rasûlullah (s.a.v.)'in yola çıkma isi kesinlesti. Çıkmaya karar verdi. Kalblerinde bir şüphe olmadığı halde bazilari geri kaldilar ve sefere gitmediler. Onlardan bazilari sunlardır: Ka'b b. Malik b. Ebi Ka'b (Bu, Beni Seleme1 nin kardesidir.), Mü-rare b. Rebi (Bu, Beni Amr b. Avfin kardesidir.), Hilal b. Ümeyye (Bu, Beni Vakifin kardesidir.), Ebu Hayseme (Bu, Beni Salim b. Avfin kardesidir.). Bunlar dürüst kimseler olup Müslümanliklari hususunda asla itham edilmezlerdi.

Ben derim ki: İlk üç kisiye gelince, bunlari kissalari inşaallah yakinda detayli olarak anlatilacaktır ki, onlar hakkında Cenâb-i Allah, su ayeti inzal buyurmıştır:

"Bütün genişligine ragmen yer onlara dar gelerek nefisleri kendilerini sikistirip, Allah'tan baska siginacak kimse olmadigini anlayan, savastan geri kalan üç kisinin tevbesini de kabul etti." (et-Tevbe, iis.)

Ebu Hayseme'ye gelince o, döndü ve Rasûlullah (s.a.v.)'m yanina yetismeye azmetti. Nitekim ileride de bu anlatilacaktır. [10]

Fasil

Yunus b. Bukeyr, Ibn Ishak'm söyle dedigini rivayet eder:

Sonra Rasûlullah (s.a.v.)'m seferi açık ve belli oldu. Yola koyulmaya karar verdi. Persembe günü yola koyulduğunda askerim Seni-yetül-Veda üzerinden yürüttü. Yanında 30.000'i askin insan vardı. Allah düşmanı Abdullah b. Übey, askerlerini onun asagi taraflarındaki yoldan yürüttü. Denildigine göre onun askerleri, Islâm askerlerinden az degildi. Rasûlullah (s.a.v.) yürüdüğü zaman Abdullah b. Übey, ondan ayrılan münafiklardan süphe erbabi ile birlikte ayrilip geri kaldı.

ibn Hisam dedi ki: Rasûlullah (s.a.v.), Medine'de yerine vekil olarak Muhammed b. Mesleme el-Ensarî'yi vali tayin etti. ed-Deravar-dî'nin anlattigina göre Tebük savasma gidildigi esnada Rasûlullah (s.a.v.), Medine'de yerine Siba b. Urfuta'yi vali tayin etmistir.

Ibn Ishak dedi ki: Rasûlullah (s.a.v.), Ali b. Ebi Talib'i ailelerine bakmak için Medine'de birakti ve ona, onların arasinda kalmasini emretti. Bunun üzerine münafiklar, bu konuda yalan haberler uydurup söyle dediler: "Ali'yi agir hareket ettiginden ve kendisi de böylece ondan kurtulup hafiflemek istediginden Medine'de birakti."

Münafiklar böyle dedikleri zaman Ali b. Ebi Talib, silahini alip yola çıktı. Raaûlullah (g,a,v.)'a Ot&f d© mola vtîinisksn vardı ve münafikların yaptıkları dedikoduyu anlatti. Bagûlullâh (s,a,v.) da ©na söykd dedi:

- Yalan söylemişler, ben seni arkamda bıraktığım şeyler için geri bıraktım. Geri dön, ailemin ve ailemin yanında kal ©y Alil Harun'un Musa'ya kardes olduğu gibi bana kardes olmak istemiz milin? Fakat benden sonra bir peygamber daha gelmeyecektir,

Bunun üzerine Hz, Ali, Medine'ye geri döndü, Basûlullah (i.a.v.) da yolculuguna devam etti,

Ebu Davud et-Teyalkî, MMüsned"inde Sube vŞ Hakim kanali üt Sa'd'in söyle dedigini rivayet eder;

"Rasûlullah (a.a.y.), Tebük gazvesine giderken Âli b, Ibi T&lib'i Medine'de birakti. Ali ona;

- Ya Rasûiallah, beni çocuklarla kadınların arasinda mi birski= yorsun? diye sordu,

Rasûlullah (s.a.v.), ona su cevabi yerdi:

- Musa'nin Harun'a kardes olusu gibi gŞn de bana kardts olmak istemez misin? Ancak benden nonra bir peygamber gelmeyecektir,"

îmam Ahraed b, Hanb©l, Kuteybe b. Said kanali ili Âmir'in baba= si Sa'd'm söyle dedigini rivayet eder;

"Bir gazvede Rasûlullah (s.a.v.), Ali'yi Medine'de bırakmıstı, onun üzerine Ali de ona:

- Ya Rasûlallah, beni çocuklar ve kadınlarla beraber gıride mi bırakıyorsun? diye sorunca, Rasûlullah (s.a.v.)'m ona söyle dedigini i-sittim:

- Harun'un Musa'ya kardes olmagi gibi, senin de bana kardss olmana razi degil roisin? Ancak benden sonra peygamber yoktur."

İbn İshak dedi ki; "Ebu Haysem'e, Rasûlullah (s.a.v.) ili birkaç gün yürüdükten sonra çok sıcak bir gündü ailesine geri döndü, İM kâ= risim bahçesindeki gölgelik altında buldu. Her biri gölgeligini döşş* mis, kendisi için orada su sogutmus ye yemek hâmlamıstı, Bahçtyi girdigi zaman gölgeligin kapisı önünde dikildi ve iki kanima bakti, Onların kendisi için yaptiklarını görünce söyle dedi;

- Rasûlallah (s.a.v.) güneşte, rüzgarda ve mçakta sUum, Wbu Hayseme ise serin bir gölgede olsun, yemegi de hazırlanmış v© olan malinin içinde güzel kanmyla birlikte öliua». Bu, insaf Vallahi sizin ikinizden hiç birinizin gölgeligine girteğk degilim. Mutlaka Rasûlullah (s.a.v.)'a ^dip kavusacağım. Siz basa azik hasırlayın.

Onlar, Ebu Hayseme'nin emrini yerine getirdiler, Bonm bintk erkek devesi ile yola çıktı, Rasûlullah (s.a.v.)'i anyordtt, İKM ne arkadaş oldular ve Tebük'e yaklastıkları zaman Ebu Hayseme

(Bu bölüm eksiktir)

tir. Eger onda hayir yoksa, Allah sizi ondan kurtarıp rahata erdirecektir.

Bbu Zerr devesini bekledi. Onu geciktirince esyasını alıp sirtına vurdu. Sonra yaya olarak Rasûlullah (s.a.v.)'m gittiği yolu izlemeye başladı. Rasûlullah (s.a.v.), bir konak yerinde mola vermekte iken Müslümanlardan biri etrafa bakarken söyle dedi:

- Ya Rasûlallah, su adam yolda yaya olarak geliyor. Rasûlullah (s.a.v.):

- Ebu Zerr'dir, dedi. Oradakiler yolda gelmekte olan adama iyice bakınca:

- Ya Rasûlallah, vallahi bu Ebu Zerr'dir, dediler. Rasûlullah (s.a.v.) da söyle buyurdu:

"Allah, Ebu Zerr'e rahmet etsin. Yalnız basına yürür, yalnız basına ölür, yalnız basına diriltilir (hasredilir)."

Aradan zaman geçti. Bir ara Ebu Zerr, Rabza'ya sürgün edildi. Ölüm vakti geldiginde karısına ve kölesine su vasiyette bulundu:

- Ölürsem beni geceleyin, yıkayıp kefenleyin. Sonra beni yol ortasına koyun. Yaninizdan geçen ilk kervana deyin ki; iste bu, Ebu Zerr'dir!

Ölünce vasiyeti gereğince onu geceleyin yıkayıp kefenlediler ve yol ortasına

biraktılar. Birde baktıarki, bir kervan geliyor. Kervani tanimiyorlardi. Nihayet üzengileri, Ebu Zerr'in tabutunun kenarina degdi. Bir de baktılar ki Ibn Mesud, Kufelilerle birlikte gelmis. Ibn Mesud, sordu:

- Bu nedir?

- Ebu Zerr'in cenazesidir!

Bunun üzerine Ibn Mesud, aglamaya basladi ve söyle dedi:

"Rasûlullah (s.a.v.), gerçekten dogru söylemis: "Allah, Ebu Zerr'e rahmet etsin. Yalnız basma yürür, yalnız basina ölür, yalnız basina diriltilir (hasredilir)."

Böyle dedikten sonra bineginden indi. Bizzat onu kendisi defnetti."

"Sikintili bir zamanda peygambere uyanlar..." (et-Tevbe, 117.) ayet-i kerimesi ile ilgili olarak Imam Ahmedb. Hanbel, Abdürrezzak kanalı ile Abdullah b. Muhammed b. Akil'in söyle dedigini rivayet eder: "Te-bük gazvesine gidilirken iki, üç kisi bir deveye binip gidiyorlardi. Çok siddetli bir sicakta yola çıkmislardi. Susamislari, öyle ki, develerini kesiyor ve kirislerim çıkararak içindeki sulari emiyorlardi. Tebük gazvesi azik, yiyecek, içecek ve binek bakımından çok sikintili bir gazve olmustu."

Uah b. Vehb, Amr b. Haris kanalı ile Abdullah b. Abbas'm

«Ömer b. Hattab'a: "Bize sikinti zamaninin (Tebük gazvesinin) durumunu anlat," denilince o, söyle cevap verdi:

Çok sicak bir zamanda Tebük yolculuguna çıktik. Bir menzile varip konakladik. Orada asiri derecede susadik. Öyle ki, boyunlarımızin kopacagini sandik. Bizden biri devesini aramaya gidipte geri döndüğünde neredeyse boynunun kopacagim saniyordu. Bazi adamlar develerini bogazlıyor, diskisini sikiyor, ondan süzülen suyu içiyor, kalan kismim da cigerinin üzerine koyuyordu. Ebu Bekir es-Siddik dedi ki:

- Ya Rasûlallah, Allah seni hayir dua yapmaya alistirmis tir. Bizim için Allah'a dua et.

- Ey Ebu Bekir, sen bunu ister misin?

- Evet.

Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.), ellerini göge kaldirdi. Yagmur yagmcaya kadar ellerini havada tuttu. Hafif bir yagmur yagdi. Sonra yagmur saganak halinde yagmaya basladi. Ashab beraberlerindeki kablari su doldurdu. Sonra gidip baktik ki, yagmur nerelere düsmüs. Ordugahin disina yagmur yagmadigim gördük.»

Ibn Ishak söyle dedi: "Asim b. Ömer b. Katade, kendi kavminden bazi adamlardan naklederek bana söyle haber verdi: Rasûlullah ve sahabeler,

Hicr mevkiinde iken bu hadise meydana gelmişti ve sahabeler, beraberlerindeki bir münanka söyle demislerdi:

- Yazıklar olsun sana. Bundan sonra daha ne kaldı ki, inanmıyorsun?

O da su cevabı verdi:

- Bu gördüğünüz bulut, geçip giden bir buluttan baskası değildir. Yine İbn İshak'ın anlattığına göre Rasûlullah (s.a.v.)'in devesi kaybolmuş, ashab onu aramaya gitmişti. Rasûlullah (s.a.v.) da yanına basında olan Umare b. Hazim el-Ensârî'ye söyle dedi: "Adamin biri diyor ki; Muhammed size kendisinin bir peygamber olduğunu haber veriyor. Size göğün durumunu haber verdiğini iddia ediyor. Oysaki, devesinin nerede olduğunu bilmiyor!

Vallahi ben, Allah'ın bana bildirdiğinden başka birsey bilemem. Allah, bana o devenin yerini gösterdi. O deve su vadidedir. Yuları bii ağaca takıldığı için orada ahkonmustur."

Sahabeler de gidip deveyi getirdiler. Umare b. Hazim da kendin yandaşlarının yanına döndü ve Rasûlullah (s.a.v.)'in, aleyhinde konu olan adamin sözünden haberdar olduğunu onlara bildirdi. Bunun üzerine Umare'nin takiminde bulunan bir adam söyle dedi: "Bu sözü arıca Zeyd b. Lusayt söylemiştir." Zeyd, gelmeden önce Umare'nin takiminde idi. Bunun üzerine Umare, Zeyd'in yanına gitti. Onun boynuna dörterek söyle dedi:

- Benim takimimde bir bela varmış da bilmiyormuşum. [11]

Hicr Peygamber'in Tebüke'ye Giderken Hicr'de Bulunan Semud Kavminin Meskenlerine Ve Köşklarine Ugraması

Tibuk in fığıadi lâiûiulkh (s.a.v.), Mîm mîafekaşisda S kavffîiaia şvîşriaia yaaiaa inû, iniank?, iisud kavmiaia m isMkîe= ri kuyul&rdaa m ç^p hamur yegufiuk? v teaeerelefisi e gu ili 4öl= durup etkriai pifir^ler, la (s.a.v,) ©mir vşrdi ©ala? ia eama emri ügiriât t6netrilirindşki yeaiekleri iöklüle?: Yeppsîus elduMa= n hamurlan

ugrayaa kâvmia yurtlariaa ftoektea ş&habşkri iseaetli söyl buyurdu;

"Dalana b&giaa şşka muşibitia, kerkuyerum, öalana ygrkriai fina

İmam Ahmid b= Haabil, Âbd söyli didigiai rivayet

"Rasûluü&h (i,a,v,), Mier'e ugradigi sâmaa söy

"Mueig©İşr isteai^ia. Çüakü iaiah'ia k&mi mmm istemisti: Vg ealam sm yûâm |şHr, bu yşİdaa pte 4i, luauaia beraber ©alar, Eâbltriala şmri dipaa siktik^ eaa ağı eidular ve Salih'in dş= vsgini bogâgk^kr. ö dsvs, eakria Mr fua şukns4 ipr, eslap da bir= gte ©aua şütteü iserlerdi.- Fakat yiaş de ©au legaö altodan g©İta bir ^gkk ©slan y&k&ladi; Mka eslana kk itti, şadşg© bir Msi Maktşs kurtulmustu ki, e da Âlkh'm

Disildi M',

- Kurtukn 9 adam tadi ya lâşfkıkh?

- Ö ibm Ei

İmam Afem#d b; HtnbŞI? ¥Şgid b.-âî'ia s%i© dedigisi T#btik fagyŞŞ girmek iftî Nftffisz isia tepkam! âîfŞ d#¥©giiı tutmu isteiiie gasab #ttip bir ktvmin yâms» sŞ Üye ^^

Orada bulunanlardan bir adam, Rasûlullah (s.a.v.)'a söyle seslendi:

- Biz onların durumuna hayret ediyoruz. Bu sebeple yanlarına gitmek istiyoruz.

- Size bundan daha hayret verici birseyi haber vereyim mi? Sizden bir adam, sizden önceki haberleri ve sizden sonra olacak hadiselerin haberlerini size bildiriyor. Su halde istikamet (dogruluk) üzere olun. Dogru dürüst olun. Allah sizi ne diye azablandırırm! Sizi azab-landirmek O'nun umurunda degildir. Ve kendi nefislerinden hiçbir a-zabi geri savamayan bir kavim gelecektir.

Yunus b. Bükeyr, İbn İshak vasitasiyla Abbas b. Sehi b. Sa'd es-Saidî veya Abbas b. Sa'd'm söyle dedigini rivayet eder: "Rasûlullah (s.a.v.), Hicr'e ugrayıp konakladiginda insanlar oranın kuyusundan su çektiler. Oradan ayrilip yola koyulduklari zaman Rasûlullah, insanlara söyle dedi:

"Hicr kuyusunun suyundan asla içmeyin ve o su ile namaz için abdest almayın. O su ile yogurmus oldugunuz hamurunuzu develere yem olarak verin ve o hamurdan asla yemeyin. Bu gece sizden herhangi biri, yaninda arkadası olmadan disari çıkmasin."

İnsanlar, Rasûlullah'm kendilerine verdigi emri yerine getirdiler. Sadece Beni Salde kabilesinden iki kisi bu emre uymadılar. Bunlardan biri yalnız basına def-i hacete çıktı. Digeri de yalnız basına kaybolan devesini aramaya çıktı. Def-i hacete giden adam, def-i hacette bulunduğu yerde boguldu. Devesini aramaya giden kimseyi ise rüzgar alıp Tayyie dagına fırlattı. Rasûlullah (s.a.v.), bu durumdan haberdar olunca söyle dedi:

- Sizden herhangi birinizin, yaninda arkadası olmadan disari çıkmasını yasaklamamis miydım?

Sonra def-i hacet yaptığı yerde bogulan adamin getirilmesini emretti. Ona dua eti. O kisi sifa bulup iyilesti. Tayyie dagına rüzgar tarafından fırlatılan adam ise ancak Tebük'te Rasûlullah (s.a.v.)'a ulaşabildi."

Ziyad'm İbn İshak'tan yaptığı bir rivayette de söyle denmektedir: "Medine'ye dönüşü esnasında Tayyie dagındaki adam, Rasûlullah (s.a.y.)'m yanına gelebildi."

İbn İshak dedi ki: Abdullah b. Ebi Bekr'in bana anlattigina göre o iki adamin adını Abbas b. Sehl ona söylemiş. Ama o, onların adlarını gizledi, bana

söylemedi.

Imam Ahmed b. Hanbel, Affan kanali ile Ebu Humeyd es-Sai-dî'nin söyle dedigini rivayet eder: "Rasûlullah (s.a.v.)'la birlikte Te-bük senesinde yola çıktık. Vâdi'l-Kurâ'ya geldik. Birde baktık ki; bir kadın, kendi bahçesinde duruyor. Rasûlullah (s.a.v.), ashabına: "Su

bahçedeki hurmaların miktarını tahmin edin bakalım." dedi. Onlar da tahmin ettiler. Rasûlullah ise hurmaların on yük geleceğini tahmin etti. Sonra kadına dedi ki:

- Su bahçeden devsireceğin hurmaların miktarım tesbit et. İnşaallah tekrar sana döndüğümde bana söylersin.

Rasûlullah, oradan ayrıldı. Yola koyuldu. Nihayet Tebük'e ulaştı. Ashabına söyle dedi:

- Bu gece üzerinize şiddetli bir rüzgar esecektir. Rüzgar eserken hiç kimse ayaga kalkmasın. Devesi olan da bağını iyice bağlasın.

Ebu Humeyd dedi ki: Gece olunca şiddetli bir rüzgar esti. O esnada adamın biri ayaga kalkınca rüzgar onu Tayyie dagına fırlattı.

Sonra Eyle hükümdarı, Rasûlullah (s.a.v.)'m yanına geldi ve ona beyaz bir katır hediye etti. Rasûlullah da ona bir aba giydirdi ve onlara emanname yazdı. Sonra geri dönüş yoluna koyuldu. Biz de onunla birlikte geri döndük. Nihayet Vâdi'l-Kurâya geldik. Kadına dedi ki:

- Bahçeden ne kadar hurma elde ettin? Kadın:

- On yük elde ettim, dedi.

Bu, Rasûlullah'm önceden tahmin ettiği miktar kadar idi.

Rasûlullah (s.a.v.): "Ben acele ediyorum, sizden de acele etmek isteyen varsa acele etsin." dedi. Rasûlullah (s.a.v.) oradan çıktı. Biz de onunla beraber yola çıktık. Nihayet Medine'ye vardığında: "Bu Ta-be'dir." dedi.[12] Uhud dağını görünce söyle dedi: "Bu Uhud'tur. O bizi sever, biz de onu severiz. Size Ensâr evlerinin en hayırlısını haber vereyim mi?"

Dedik ki:

- Evet, ya Rasûlallah. Buyurdu ki:

- Ensâr evlerinin en hayırlısı Neccar oğulları yurdu. Sonra Beni Abdüleshel yurdu. Sonra Beni Saide yurdu. Sonra bütün Ensâr'm evlerinde hayır vardır."

Imam Malik, Ebu Zübeyr vasıtasıyla Ebu Tufeyl Amir b. Vasi-le'nin söyle dedigini rivayet eder: "Muaz b. Cebel'in bana anlattığına göre onlar, Tebük senesinde Rasûlullah (s.a.v.)'la birlikte sefere çıkmışlardı. Rasûlullah (s.a.v.), öğle ile ikindi, akşam ile yatsı namazlarını cem' ederek kiliyordu.

Birgün namazi geciktirdi. Daha sonra bulunduğı yerden çıkıp öğle ile ikinci namazını cem' ederek bir arada kıldı, sonra girdi, sonra çıktı ve akşam namazi ile yatsi namazını cem' ederek bir arada kıldı. Sonra da şöyle buyurdu:

- İnsaallah yarin Tebük pinarina geleceksiniz. Gündüzleyin kusluk vakti, güneş yükselmeden oraya varamayacaksınız. Oraya varan imssîa avi âîpî M; lis öf&ya wd\k-. iki v. Pmafdaa ayakkabi ipi k&hahiaea mm asa? Şu [13]

Hız.Peygamber'in Tebük'teki Bir Hurma Ağacının Yanında Hutbe İrad Etmesi

iü sisaaa auyuaa el wÿâm^ mu M|t dtyŞ serdu* ©ala? j ee ftagfellak salam a|» s&ste sarftetü ve daha fesök seyle? öi-. Saa^a pa&çdaa asa? asa* avusla^f aldılar Nikahi fe kirba ifiad© M? f&ikte mi te?kadi-. E&eâMkli tŞ..a-.v-.)> ytktüafc w âlerial & Şuda pkadi> tetatf tabadaki pyu pam döktü., luadaa Şaara iu böl mikteda afeaaya kasladı-. îagaala? ©mdaa su aldüa?v Bmm Ea--Mlkk fe yaka M? aamaada e?&daa akaatara.

Sana birsey diyeceğim, ama ben hayatta olduğum müddetçe onu kimseye söyleme. Rasûlullah (s.a.v.), Tebük'e gelip konakladı. Bir hurma ağacının yanında mola verdi ve: "Bu bizim kiblemizdir." dedi. Sonra hurma ağacına yönelerek namaz kıldı. Ben de küçücük bir çocuktum. Kosuyordum. Gelip Rasûlullah ile o hurma ağacının arasına girdim. Rasûlullah: "Bu bizim namazımızı kesti. Allah da bunun eserini kessin." dedi. İste o günden bu güne yerimden kalkabilmiş değilim."

Ebu Davud, Said b. Abdülaziz et-Tennuhî vasıtasıyla Yezid b. Nemra'mn söyle dedigini rivayet eder: Tebük'te kötürüm bir adam gördüm. Kötürümlüğünün sebebini söyle anlatıyordu: "Ben bir merkebe binmistim. Rasûlullah (s.a.v.) da namaz kilmakta idi. Merkebin üzerinde iken Önünden geçtim. O: "Allahim, bunun eserini kes." dedi. Ben de artık yürüyemez oldum."

Baska bir rivayete göre Rasûlullah (s.a.v.), ona söyle beddua etmis: "Bu bizim namazımızı kesti. Allah da bunun eserini kessin." [14]

[1] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 5/9-21.

[2] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 5/22-34.

[3] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 5/35-36.

[4] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 5/36-39.

[5] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 5/39-42.

[6] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 5/42-47.

[7] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 5/48-58.

- [8] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 5/59-60.
- [9] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 5/61-65.
- [10] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 5/66-69.
- [11] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 5/69-74.
- [12] Tabe: Medine sehrinin adidir.
- [13] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 5/74-78.
- [14] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 5/78-80
-

Rasûlullah'in Muaviye B. Ebi Muaviye Üzerine Cenaze Namazi Kilmasi	1
Kayser Elçisinin Rasûlullah (S.A.V.)'A Tebük'te Gelisi	2
Hiz. Peygamberin Medine Dönüşünden Önce Tebük'teki Çadırında Iken Eyle Hükümdari, Cerba Ve Ezruh Halki İle Baris Antlasması Yapması	4
Peygamber (S.A.V.)'In, Halid B. Velid'i Dume Valisi Ükeydir'e Göndermesi	4
Fasil	5
Mescid-İ Dirar Kissasi	9
Bunlardan Baska Bazı Asilerin Savastan Geri Kalmaları	16
Hiz. Peygamberin Tebük'ten Medine'ye Dönüşünden Sonra Meydana Gelen Olaylar	18
Hicri Dokuzuncu Senenin Ramazan Ayında Sakif Heyetinin Hiz. Peygamber'e Gelisi	20
Abdullah B. Ubeyyin Olumu	27
Fasil	28
Hiz. Peygamberin, Ebu Bekir'i Hac Emiri Olarak Mekke'ye Göndermesi	29
Fasil	32
Rasûlullah (S.A.V.)'A Gelen Elçilik Heyetleri	33
Beni Temim Kabilesinin Fazileti	41
Beni Abdü'l-Kays Kabilesinin Elçilik Heyeti	41
Süname İle Beni Hanîfe Heyeti Ve Mel'un Müseylemetü'l-Kezzab'ın Kissasi	44
Necran Heyeti	49

Rasûlullah'in Muaviye B. Ebi Muaviye Üzerine Cenaze Namazi Kilması

Beyhakî, Yezid b. Harun vasıtasıyla Enes b. Malik'in söyle dedigini rivayet eder:

"Tebük'te Rasûlullah (s.a.v.)'la birlikte idik. Bir gün güneş çok parlak, sualı, ziyalı ve nurlu olarak doğdu ki, daha önce o şekilde doğduğunu görmemistim. Cebrail, Rasûlullah (s.a.v.)'m yanına geldi. Rasûlullah ona söyle sordu:

- Ey Cebrail, bana ne olmuş ki, bugün güneşin daha önce görmediğim bir şekilde asiri derecede ısıklı, nurlu ve sualı bir şekilde doğduğunu görüyorum?

-Ey Allah'ın elçisi, bugün Muaviye b. Muaviye el-Leysî Medine'de vefat etti. Cenaze namazını kilmaları için Allah onun cenazesine 70.000 melek gönderdi.

- Niçin? diye soran Hiz. Peygamber'e, Cebrail söyle cevâT) verdi:

- Gece, gündüz, yürürken, ayaktayken, otururken fazlaca İhlâs sûresini okurdu. Ey Allah'ın Rasûlü, ister misin yeri senin için düre-yim de Medine'de Muaviye'nin cenaze namazını kılasm?

- Evet.

Cebrail, yeri dürdü. Rasûlullah (s.a.v.), Medine'de Muaviye'nin cenaze namazini kildi. Sonra Tebük'e döndü."

Bu hadiste siddetli derecede gariplik ve münkerlik vardır. İnsanlar, bunun münkerlik ve garipligim Alâ b. Zeyd'e isnad etmişlerdir ve Alâ hakkında olumsuz konuşmuşlardır.

Beyhakî, Ali b. Ahmed b. Abdan vasıtasıyla Enes'in söyle dedigini rivayet eder:

"Cebrail geldi ve söyle dedi:

- Ya Muhammed! Muaviye b. Ebi Muaviye el-Müzenî vefat etti. Onun cenaze namazini kılmak ister misin? Bunun üzerine Allah elçisi:

- Evet, dedi.

Cebrail, kanadını vurdu. Vurunca da bütün ağaçlar ve tepeler sarsıldılar. Rasûlullah da Muaviye'nin cenaze namazını kildi. Arkasında iki saf olarak melekler de namaz kıldılar. Her safta 70.000 melek vardı.

Ravi, Rasûlullah (s.a.v.)'in Cebrail'e söyle sordugunu rivayet ediyor: ,

- Ey Cebrail, Muaviye neden bu ilahi mertebeye ulaştı?

- İhlâs sûresini sevdiğinden. Çünkü o, ayakta iken, otururken, giderken, gelirken, her halükarda bu sûreyi okurdu."

Osman dedi ki:

Ben babama; o esnada Peygamber (s.a.v.)'in nerede olduğunu sordum. O da Tebük gazvesinde, Sam'da olduğunu söyledi. Muaviye ise Medine'de vefat etti. Muaviye'nin naası göklere yükseltildi. Nihayet Rasûlullah onu gördü ve ona bakıp cenaze namazını kildi."

Bu rivayet de bu bakımdan münkerdir. [1]

Kayser Elçisinin Rasûlullah (S.A.V.)'A Tebük'te Gelisi

İmam Ahmed b. Hanbel, İshak b. İsa kanalı ile Said b. Ebi Ra-sid'in söyle dedigini rivayet eder:

"Kayser Herakliyus'un, Rasûlullah (s.a.v.)'a elçi olarak gönderdiği Tennuhlu adamı Humus'ta gördüm. Orada piri fani olmuş bir ihtiyar komsum idi. Ona:

- Kayser Herakliyus ile Hz. Peygamber Efendimiz arasında geçen yazışmayı anlatır misin? dedim. O da dedi ki:

- Rasûlullah (s.a.v.), Tebük'e gelmiş ve Dihyetu 1-Kelbî'yi Herakli-yus'a göndermişti. Herakliyus da Peygamber Efendimizin mektubunu okuduktan sonra Rumların kesis ve patriklerini kendi odasında toplayıp üzerlerine

kapiyi kilitledi ve onlara söyle dedi:

- Bu adam (Muhammed), bildiginiz yere kadar gelmis ve bana üç yoldan birini seçmem için bir mektup göndermistir. Beni, ya dinine tabi olmaya, ya topragimiz elimizde kalmak üzere ona malimizdan vergi vermeye, veyahut onunla savasmaya davet ediyor. Ne diyorsunuz? Çok iyi bilirsiniz ki, eger ona tabi olmaz veyahut vergi vermezsek ayaklarimizin altındaki su yeri bile bizden alacaktır. Zira kitaplarda bunu açık olarak okuyoruz. Gelin de ona tabi olalım. Veya vergi verelim ki, topragimiz elimizde kalsin.

Bunun üzerine hepsi baslarındaki külahlari atip homurdandilar:

- Sen bizi Hristiyanlik dininden ayrilmaya veya Hicaz'dan buraya kadar gelmis bir Arap bedevisine köle olmaya mi çagiriyorsun? dediler.

Kayser yanından çıkar çıkmaz onlarin halki ayaklandirip kendisini tahtindan düşüreceklerini anlayınca söyle dedi:

- Ben sizi denemek ve dininize olan bagliliginizi anlamak için bunu söyledim.

Sonra Tecib kabilesinden ve Hristiyan Araplarin basinda bulunan adama; "Bana Arapça'yi bilen ve hafızasi kuvvetli olan bir adam bul, onunla su zatin bana gönderdigi mektuba cevap yazip göndereyim," dedi.

Arayip beni buldular. Herakliyus'un yanina gittigim zaman bana söyle dedi:

- Su mektubu oraya götür ve kendisine verirken ne söylerse hafızanda tut. İlk Önce bak, bana gönderdigi mektubtan bahsediyor mu etmiyor mu? Mektubumu açıp okudugu zaman geceden bahsediyor-mu, etmiyor mu? Sirtina da bak... Onda herhangi bir isaret var mi, yok mu? Arastir.

Ben kendisinden mektubu alip yola çıktim. Tebük'e vardigim zaman Peygamber (s.a.v.)'in su basinda, ashabi arasinda oturdugunu gördüm. Onlara:

- Adaminiz hangisidir? diye sordum. Bana:

- Sudur, dediler.

Bunun üzerine ilerleyip yanina vardim ve Önüne oturup mektubu kendisine uzattim. O da mektubu benden alip etegine koydu ve bana:

- Nerelisin? dedi.

- Tennuhluyum, dedim. Bana:

- Babaniz Ibrahim'in dini olan Islâmiyet'e girmez misin? dedi.

- Ben baska bir milletin elçisiyim ve onlarin dini üzerindeyim. Onlarin yanina bir daha dönmeden dinlerinden dönemem, dedim.

Bunun üzerine Rasûlullah gülümsedi ve:

"Ey Muhammedi Sen, sevdiğini doğru yola eris tir eme zsin. Ama Allah, dilediğini doğru yola eristirir. Doğru yola girecekleri en iyi O bilir." (ei-Kasas, 56.) ayetini okudu ve bana söyle dedi:

- Ey Tennuhlu kardeş! Ben Kisra'ya bir mektup gönderdim. O ise mektubumu parçaladı. Allah da onu ve mülkünü parçalayacaktır.

Ben, Necasi'ye de bir sahife yazıp gönderdim. O, mektubumu yırttı. Allah da onu yırtacak, mülkünü parçalayacaktır. Senin sahibine (He-rakliyyus'a) da bir mektub yazdım. Ama o mektubu yanında koydu. Onun için iyilikle yasadığı müddetçe o, halk üzerindeki nüfuzunu ve gücünü yitirmeyecektir.

İçimden, bu Herakliyyus'un unutmamamı tavsiye ettiği üç şeyden biridir, dedim ve oklugumdan bir ok çekip onunla kilicimin kını üzerindeki derisini işaretledim. Sonra o, mektubu sol tarafındaki bir adama uzatıp:

- Al oku, dedi ve adam mektubu açıp okumaya başladı. Onlara:

- Mektubu okuyan bu adam kimdir? diye sordum. Bana:

- Muaviye'dir, dediler.

Mektup okunurken baktım ki, Kayser mektubunda, "Sen beni, göklerin ve yerin genişliğince olan Cennet'e davet ediyorsun. Eğer Cennet göklerin ve yerin genişliğini içine alan bir büyüklükte ise, o zaman Cehennem nerede oluyor?" diye yazmıştı.

Hiz. Peygamber de:

- Sübhanallah! Bu ne biçim bir sorudur? Sanki Allah'ın yeri mi yok? Öyle ise ben de ona, gündüz geldiği zaman gece nerede oluyor? diye sorayım, dedi.

Bunun üzerine oklugumdan bir ok daha çekip kilicimin derisi üzerine bir işaret daha yaptım. Mektubun okunması tamamlandıktan sonra Hiz. Peygamber bana dönüp:

- Sen haklısın, çünkü sen bir elçisin. Eğer sana verecek bir hediyemiz olsaydı verirdim. Ama biz, azıkları bitmiş bir yolcu kafilesiyiz, dedi.

Ama kafilenin içinde birisi: "Ben ona hediye vereyim." diye bağırda ve yükünü açıp içinden bir şey çıkardı. Benim tarafıma doğru ilerleyip etegime koydu. Baktım ki, Yemen yapısı sarı renkli bir elbisedir.

Ben:

- Bu adam kimdir? diye sordum.

- Osman'dır, dediler. Bundan sonra Hiz. Peygamber :

- Bu adama kim refakat edecektir? diye sordu. Ensâr'dan bir genç:

- Ben refakat ederim ya Rasûlallah, dedi ve onunla beraber kalktım.

Biz kafilenin içinden çıkınca Peygamber (s.a.v.) arkadan bana:

- Ey Tennuhlu! diye seslendi.

Bunun üzerine geri döndüm ve eski yerime oturdum. Bu sefer Rasûlullah (s.a.v.) sirtindan elbisesini çıkarıp:

- Su tarafa dön de sana dendigi sekilde iyice bak, dedi.

Ben de arkasına geçip sirtina baktigimda, kürek kemigi yanında hacamat yeri kadar bir mühür bulunduğunu gördüm." [2]

Hız. Peygamberin Medine Dönüşünden Önce Tebük'teki Çadırında İken Eyle Hükümdari, Cerba Ve Ezruh Halki İle Baris Antlaşması Yapması

Ibn İshak dedi ki: Rasûlullah (s.a.v.), Tebük'e vardığı zaman, ona Eyle hükümdari Yuhanna b. Ruube geldi. Rasûlullah ile baris antlaşması yaptı ve ona cizye verdi. Cerba ve Ezruh halkı da geldi. Onlar da ona cizye verdiler. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.), onlara bir antlaşma yazısı yazdı. Bu yazı onların yanındadır.

Yuhanna b. Ruube ile Eyle halkına su mealde bir yazı yazdı:

"Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla. Bu, Allah'tan ve Allah'ın Rasûlü Muhamed'den Yuhanna b. Ruube'ye karada ve denizde Eyle halkı için bir güvencedir. Onlara Allah'ın ahdi ve peygamber Muham-med'in ahdi vardır. Ve onlarla beraber olan Sam halkı, Yemen halkı ve Bahreyn halkı için de bu ahidler vardır. Onlardan kim bir hadise çıkarırsa onun mali, canının arasına geçip onu kurtarmaz ve o zaman malları insanlara helal olur. İçmek istedikleri hiçbir su ve geçmek istedikleri hiçbir yolu insanlardan yasaklamayacaklardır."

Yunus, İbn İshak'ın söyle dedigini nakletmiştir: Peygamber (s.a.v.), Cerba ve Ezruh halkına su yazıyı yazdı:

"Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla. Bu, Allah Rasûlü Mî-hammed'den Cerba ve Ezruh halkına yazılan bir yazıdır. Onlar, Allah'ın emani ve Muhammed'in emani ile emindirler (Güvencedirler). Buna karşılık onlar, her receb ayında 100 dinar (altın) ve 100 okiye (gümüş) vereceklerdir. Onların Müslümanlara ve onlara iltica eden Müslümanlara ihsan ve öğüt ile davranacakları hususunda onlara karşı Allah kefidir."

Paygamber (s.a.v.), Eyle halkına yazısıyla birlikte abasını da onlara bir eman olsun diye verdi.

Ravi diyor ki: Bundan sonra Ebu'l-Abbas Abdullah b. Muham-med, bu abayı onlardan 300 dinara satın aldı. [3]

Peygamber (S.A.V.)'In, Halid B. Velid'i Dume Valisi Ükeydir'e Göndermesi

Ibn İshak dedi ki: Sonra Rasûlullah (s.a.v.), Halidb. Valid'i çağırdı. Onu Dume Valisi Ükeydir'e gönderdi. Bu, Ükeydir b. Abdulme-lik'tir. Kinde'den

bir adamdır. Oranın hükümdarı Hristiyandı. Peygamber (s.a.v.), Halid'i gönderirken ona: "Onu öküz avına çıkmış olarak bulursun." dedi.

Halid yola çıktı, nihayet kalesine gözle görülecek bir mesafede durdu. Mehtaplı bir yaz gecesi idi. Evinin damında idi. Yanında karisi da vardı. Yabani öküzler boynuzlarıyla köskün kapısını dürtüyorlardı. Karisi ona: "Simdiye kadar bunun benzerini hiç gördün mü?" diye sordu. O da: "Hayir vallahi görmedim." dedi. Hanımı: "Böyle av kaçırılır mı?" diye sordu. O da: "Hayir, asla kaçırılamaz." diye karşılık verdi ve kaleden indi. Atının hazırlanmasını emretti. Atı egerlendi ve ailesinden bir toplulukla birlikte atlarına bindiler. Aralarında bir erkek kardesi de vardı. Adi Hassan idi. O da atına bindi. Silahlarıyla birlikte yola koyuldular. Yola çıktıkları zaman Peygamber (s.a.v.)'in atlıları onları karşıladılar. Onları yakaladılar. Kardesini öldürdüler. Onun üzerinde altın işlemeli ipek bir kaftan vardı. Halid onu üzerinden soydu ve o elbiseyi Peygamber (s.a.v.)'e kendisi Medine'ye varmadan önce gönderdi.

Ibn İshak, Asim b. Ömer b. Katade tarikiyle Enes b. Malik'in şöyle dedigini rivayet eder:

Peygamber (s.a.v.)'e getirildiği zaman, Ükeydir'in kaftanını gördüm. Müslümanlar, onu elleriyle yokluyorlar ve hayrete düşüyorlardı. Peygamber (s.a.v.) de şöyle dedi:

- Buna hayret mi ediyorsunuz? Nefsim kudret elinde bulunan zata yemin ederim ki, Cennet'te Sa'd b. Muaz'm mendilleri bundan daha güzeldir.

Ibn İshak dedi ki: Sonra Halid, Ükeydir'i Peygamber (s.a.v.)'e getirdi. Peygamber, onun canını korudu ve cizye karşılığında onunla barış antlaşması yaptı. Sonra onu serbest bıraktı. O da beldesine döndü.

Beni Tayy kabilesinden Büceyr b. Bücere adındaki bir adam, bu konuda şöyle dedi:

"Sigirları güden ne mübarektir. Ben gördüm ki, Allah her hida-yetçinin hidayet edenidir.

Kim Tebük'ün sahibinden meylediyor idiyse, biz cihad ile emro-lunmusuz."

Beyhakî'nin anlattığına göre Rasûlullah (s.a.v.) şöyle demiş: "Allah senin agzını asla kapatmasın." Yetmiş yasını geçtiği halde Bü-ceyr'in agzında ne bir ağız disisi, ne de ön dişlerinden herhangi biri oynayıp sallanmadı.

Ibn Lehiâ, Ebû'l-Esved kanalı ile Urve'nin şöyle dedigini rivayet eder: Tebük dönüşünde Peygamber (s.a.v.), 420 süvari ile birlikte Ha-lid b. Velid'i Dumevalisi Ükeydir'e gönderdi.

Ravi, önceki rivayette anlatılan hususları naklettikten sonra Ükeydir'le birlikte 800 esirin Peygamber (s.a.v.)'e getirildiğini de anlatır. Esirlerle

birlikte 1.000 deve, 400 zirh, 400 mizrak da getirilmisti. Eyle hükümdari Yuhanna b. Ruube, Ükeydir'in basindan geçen hadiseleri duyunca Rasûlullah (s.a.v.)'a geldi ki, aralarinda baris antlasmasi yapsinlar. Ikisi Tebük'te, Peygamber (s.a.v.)'in yaninda toplandilar.

Yunus b. Bükeyr, Sa'd b. Evs tarikiyle Bilal b. Yahya'nin söyle dedigini rivayet eder:

Dumetü'l-Cendel gazvesinde Muhacirlerin basinda Ebu Bekir es-Siddik, Arabîlerin basinda da Halid b. Velid vardi. Dogrusunu Allah bilir. [4]

Fasil

Ibn Ishak dedi ki: Peygamber (s.a.v.), Tebük'te on kûsur gece kaldi. Daha fazla kalmadi. Oradan ayrilarak Medine'ye döndü.

Yolda kayalardan damlayan bir su sizintisi vardi ki, bu bir, iki veya üç süvarinin su ihtiyacina ancak yeterdi. Vadi-i Musakkak denilen bir vadide idi. Peygamber (s.a.v.) söyle dedi:

- Bizden, kim önce bu vadiye giderse, biz ona varincaya kadar ondan su almasin.

Münafiklardan bir topluluk, o suya önce ulasti ve vadinin içinde bulunan suyu aldilar. Hz. Peygamber gelip suyun basinda durdugu zaman orada birsey göremedi ve:

- Bu suya bizden önce kim gelmis? diye sordu. Ona denildi ki:

- Ya Rasûlallah, falan ve filan geldiler.

- Ben onun yanma varincaya kadar ondan su almalarim yasaklamamis miydim?

Böyle dedikten sonra Peygamber (s.a.v.), onlara lanet edip bedduada bulundu. Sonra indi ve elini su sizan kayanin altina koydu. Elinden,, Allah'in akmasini diledigi miktarda su akmaya basladi. Sonra suyu oradan akitti ve orayi eliyle sivazladi. Allah'in dua etmesini diledigi kadar dua etti. Bunun üzerine kayada bir yarilma oldu. Orada olanin rivayetine göre yildirimlerden isitilen bir ses gibi sesi vardi. Millet o sudan içti, su ihtiyaçlarini karsiladilar. Peygamber (s.a.v.) de söyle buyurdu:

- Eger yasarsaniz veya sizden yasayanlar olursa, iste bu vadiyi,

Önünde ve ardinda yemyesil, bereketli bir yer olarak göreceksiniz.

Ibn Ishak, Muhammed b. Ibrahim b. Haris et-Teymî kanali ile Abdullah b. Mesud'un söyle dedigini rivayet eder:

Ben, Peygamber (s.a.v.)'le birlikte Tebük gazvesinde iken bir gece aniden kalktim. Orduqahin bir tarafinda atesten bir alev gördüm. Onun pesine

düstüm ki, ne olduğunu göreyim. Bir de baktım ki, Peygamber (s.a.v.), Ebu Bekir ve Ömer oradalar. Abdullah Zü'1-Bicadeyn el-Müzenî ölmüştü. Onun için mezar kazıyorlardı. Peygamber (s.a.v.), onun mezarı içinde idi. Ebu Bekir ve Ömer de ona yaklaşıyorlardı. O şöyle diyordu:

- Kardesinizi bana yaklastirin.

Onlar da onu ona yaklastirdilar. Onun mezarini ona hazirladigi zaman söyle dedi:

- Ey Allahim, ben ondan razi oldum. Sen de ondan razi ol. Ben: "Keske kazilmis mezarin sahibi ben olsaydim." dedim.

İbn Hisam dedi ki: O zata Zü'1-Bicadeyn adi verilmesinin sebebi su idi: O Islâm'a girmek istiyordu. Kavmi ise onu bundan menediyor-du. Onu sikistirdilar. Nihayet onu bicad (kaba bir elbise) içinde biraktilar. Üzerinde baska birsey yoktu. O da Peygamber (s.a.v.)'in yanina kaçti. Ona yaklastigi zaman bicadim ikiye yarıp ayirdi ve birini izar, yani don edindi. Digerim de üzerine aldı. Sonra Peygamber (s.a.v.)'e geldi ve ona bundan ötürü Zü'1-Bicadeyn (iki bicad sahibi) denildi.

İbn İshak, İbn Sihab ez-Zührî kanali ile Ebu Ruhm el-Gifarî'nin kardesi oglundan naklen rivayet etti ki, (Ridvan agaci altinda Peygamber (s.a.v.)'e bey'at edenlerden biri olan) Ebu Ruhm Külsüm b. Husayn şöyle demistir:

"Peygamber (s.a.v.)'le birlikte Tebük gazvesinde savastim. Bir gece onunla birlikte yürüdüm. Biz Ahdar'da Peygamber (s.a.v.)'e yakın bir durumda idik. Allah bana bir uyku verdi. Uyandigim zaman baktım ki, benim bineğim Peygamber (s.a.v.)'in yüküne yaklasmistir. Onun ona yaklasmasi beni korkutuyordu. Çünkü onun ayagi benim bineğimin kayis üzengisine takilabilirdi. Bunun üzerine benim bineğimi ondan uzaklastirmaya basladim. Nihayet yolun bir yerinde uyku, gözlerimi yendi. Gecedden hayli zaman geçmişti. Benim bineğim Peygamber (s.a.v.)'in bineğini sikistirdi. Onun ayagi ise üzengide idi. Ben ancak onun "acindim." sözüyle uyandim ve dedim ki:

- Ya Rasûlallah, benim için istigfar et

Oda:

- Yürü, dedi.

Peygamber (s.a.v.) benden, Beni Gifar kabilesinden olup da savastan geri kalanların durumunu sormaya basladi. Ben de ona, onların durumlarını anlatıyordum. O bana şöyle sordu:

- Kirmizi, uzun, köse sakalli kisiler ne yaptılar?

Ben onların ayrilmalarını ve savastan geri kalmalarını kendisine anlattım. Bana şöyle dedi:

- Siyah, kivircik saçlı, kısa kisiler ne yapıyorlar? Dedim ki:
- Vallahi içimizde öyle kimseleri tanımıyorum.
- Evet, sizde onlar vardır.

Onlari, Beni Gifar kabilesinin içinde hatırlamaya çalıştım. Ama hatırlayamadım. Nihayet hatırladım ki, onlar Eslem kabilesinden bir topluluktur. Onlar bizim içimizde müttefiklerimiz idiler. Dedim ki:

- Ya Rasûlallah, onlar Eslem kabilesinden bir topluluktur. Bizim içimizde müttefiki erimi zdirler.

Peygamber (s.a.v.) de şöyle buyurdu:

- Onlardan her hangi biri geri kaldığında Allah için çalışan bir Müslümanın onun devesine binmesini engellemedi. Asıl bana zor gelen, Muhacirlerin, Ensâr'm, Gifar'm ve Eslem'in geri kalmasıdır,"

Ibn Lehiâ, Ebu'l-Esved tarikiyle Urve b. Zübeyr'in söyle dedigini rivayet eder:

"Peygamber (s.a.v.), Tebük'ten Medine'ye dönerken münafıklardan bir topluluk onu öldürmek için suikast girişiminde bulundu ki, onu, bogazın basından aşağıdaki yola atsinlar. Onların bu suikast planları Peygamber (s.a.v.)'e haber verildi. O da, insanların vadiden gitmelerini emretti. Kendisi ise bogazın üst taraflarına çıktı. Suikastçılar yüzlerine peçe takarak onunla birlikte yukarılara doğru çıktılar. Peygamber (s.a.v.), Ammar b. Yasir ile Hüzeyfe b. Yeman'a kendisi ile birlikte yürümelerini emretti. Ammar, devesinin yularını tutmuş, Hüzeyfe de arkadan deveyi güdüyordu.

Bir ara onlar böyle yürümektedirken, bir de baktılar ki, suikastçılar onları kusattılar. Peygamber (s.a.v.) Öfkelen-di. Hüzeyfe de öfkesini açığa vurdu. Ucu eğri bastonu elindeydi. Üzerlerine gitti. Bastonuyla onların bineklerinin yüzüne vurdu. Hüzeyfe'yi gördüklerinde gizledikleri büyük suikast planının açığa çıktığını zannettiler. Kaçıp insanların arasına karıştılar.

Hüzeyfe geri döndü. Peygamber (s.a.v.)'in yanma vardı. Peygamber (s.a.v.), Hüzeyfe ile Ammar'm çabucak yürümelerini ve ilerlemelerini emretti ki, bogazın basını kessinler. Orada durup insanlara baktılar. Sonra Peygamber (s.a.v.), Hüzeyfe'ye şöyle sordu:

- Sunları tanıyabildin mi?
- Hayır, bu suikastçıların gece karanlığında bizi kusatmaları esnasında sadece bineklerini görebildim.
- Bu adamların niyetlerinin ne olduğunu bildiniz mi?
- Hayır...

Bunun üzerine Peygamber (s.a.v.), onların kurdukları suikast planını

Hüzeyfe ile Ammar'a anlatti. Isimlerini de söyledi. Ancak isimlerini gizli tutmalarim istedi. Onlar dediler ki:

- Ya Rasûlallah! Onlari öldürmemizi emretmez misin?

- İnsanların, Muhammed kendi ashabim öldürüyor, demelerini istemem."

Ibn Ishak'm anlatigina göre Peygamber (s.a.v.), o suikastçilerin adlarını sadece Hüzeyfe b. Yeman'a bildirmistir. Bu, dogruya daha çok benzemektedir. Dogrusunu Allah bilir. Ebu Derda'nın, Ibn Me-sud'un arkadası Alkame'ye söylediği su sözler de bu gerçeği teyid etmektedir. Söyle ki;

"Ey Kufeliler! Aranızda siyahlık ve yastık sahibi (Ibn Mesud) yok mudur? Aranızda kendisinden başka hiç kimsenin bilmediği sirrin sahibi (Hüzeyfe) yok mudur? Aranızda Cenâb-i Allah'ın, Muhammed (s.a.v.)'in lisani üzere kendisini seytandan korudugu (Ammar) yok müdür?"

Müminlerin emiri Ömer b. Hattab (r.a)'m, Hüzeyfe'ye söyle dedigini daha önce de rivayet etmistik:

- Allah adına sana yemin veriyorum ey Hüzeyfe, ben de o münafıklardan mıyım?

- Hayır, ama senden başka kimsenin o münafıklardan olup olmadigini bundan sonra söylemeyeceğim. (Yani Peygamber (s.a.v.)'in bana vermiş olduğu sirri ifsa etmemek için böyle bir açıklamada bulunmayacağım.)

Ben derim ki: O suikastçi münafıklar on dört kişi idiler. Oniki kişi oldukları da söylenmiştir. Ibn Ishak'm anlattigina göre Peygamber (s.a.v.), onlara Hüzeyfe b. Yeman'i göndermiş, Hüzeyfe onları toplamış ve Peygamber (s.a.v.) de onlara; kendisine karşı suikast planı hazırladıklarını haber vermiş.

Sonra Ibn Ishak, o suikastçi münafıkların adlarını sıralamış ve onlar hakkında Cenâb-i Allah'ın su ayeti inzal buyurduğunu söylemiştir:

"Onlar, ulaşamayacakları birşeye kasdettiler."

Beyhakî, Muhammed b. Seleme tarikiyle Hüzeyfe b. Yeman'm söyle dedigini rivayet eder:

"Peygamber (s.a.v.)'in devesinin yularını tutmuş, gidiyordum. Ammar da arkadan deveyi sevk ediyordu. Bir bogaza vardık. Orada on iki süvari ile karşılaştık, üzerimize hücum ettiler. Ben RasûluUah (s.a.v.)'i uyardım. RasûluUah onlara bağardı. Bunun üzerine onlar dönüp kaçtılar. RasûluUah bize söyle sordu:

- Sunları tanıdınız mı?

- Ya Rasûlallah, tanıyamadık. Çünkü yüzlerine peçe takmışlardı.

Ama bineklerini tanidik.

- Bunlar kiyamet gününe kadar münafiklardır. Ne yapmak istediklerini anlayabildiniz mi?

- Hayir....

- Allah'in Rasûlünü (beni) bogazda sikistirip asagiya atmak istediler.

- Ya Rasûlallah, bunlarin asiretlerine haber gönder de her biri kendi adamlarinin basini koparip sana göndersinler. Böylesi daha iyi olmaz mi?

- Hayir. Arapların, Muhammed kendi kavmi ile savasti, demelerini istemiyorum. "Allah onu güçlü kildigi zaman kendi kavminin üzerine saldirip onlari öldürdü." demesinler.

Böyle dedikten sonra Rasûlullah (s.a.v.), onlara söyle beddua etti:

- Allahim, onlara Dübeyle at.

- Ya Rasûlallah, Dübeyle nedir? diye sorduk.

- Dübeyle bir ates korudur ki, onlardan birinin kalb damarinin üzerine düşer ve onu helak eder."

Sahih-i Müslim'de, Sube tarikiyle Kays b. Ubade'nin söyle dedigi rivayet edilir:

"Ammar'a dedim ki:

- Ne dersin, karsilastigimiz bu is, Ali'nin durumunda da görüldü mü? Ali'nin suikastine münafikların karistigina dair fikir sizin midir, yoksa Rasûlullah'm size söylediği bir söz müdür?

- Hayir, Rasûlullah (s.a.v.) herkese söylediğinden farklı birseyi söylemiş degildir. Ancak Hüzeyfe, Rasûlullah (s.a.v.)'in söyle buyurdugunu bana haber verdi: "Ashabimde oniki münafik vardır. Onlardan sekizi -deve igne deliginden geçinceye kadar- Cennet'e giremeyecektir,"

Katade'den gelen baska bir rivayette de, Hz. Peygamberin söyle buyurdugu nakledilmistir:

"Ümmetimde oniki münafik vardır. Deve, igne deliginden geçinceye kadar onlar Cennet'e girmeyeceklerdir. Onlardan sekiz kisten seni ancak Dübeyle kurtaracaktır. Dübeyle, atesten bir kandildir ki, onların ila omuzu arasından sırtlarına saplanır. Nihayet göğüslerinden çıkar!"

Hafiz el-Beyhakî dedi ki: Hüzeyfe'den yaptığımız bir rivayete göre ondört - veya on bes- kisi idiler. Allah'i şahid tutarım ki, onlardan on iki kisi dünya hayatında da, şahidlerin kalkacağı kiyamet gününde de Allah ve Rasûlüne karşı savaş açmışlardır. Onlardan üç kisi ise mazeret beyan ederek söyle demislerdir. "O hadise esnasında biz seslenirinin sesini isitmedik ve ne demek istediğini de anlamadık."

Bu hadisi "Müsned" adli eserinde Imam Ahmed b. Hanbel, Yezid b. Harun kanali ile Ebu Tufeyl'den rivayet eder: Peygamber (s.a.v.), Tebük gazvesinden dönerken sesleniciye emretti. O da şöyle seslendi:

"Rasûlullah (s.a.v.) bogaz yolunu tutacaktır. Onun pesi sıra hiç kimse o yoldan gitmesin!"

Bir ara Peygamber (s.a.v.), bogaz yolundan gitmekte, Hüzeyfe onun bineginin yularini tutup çekmekte, Ammar da binegim arkadan sevk etmekte iken deve üzerinde yüzleri peçeli bir grub ona dogru gittiler. Ammar'ın etrafini kusattılar. O, Peygamber (s.a.v.)'in binegini arkadan sevk ediyordu. Bunun üzerine Ammar, onların bineklerinin yüzüne degnekle vurmaya basladi. Peygamber (s.a.v.) de Hüzeyfe'ye "Yeter, yeter." dedi.

Nihayet Peygamber (s.a.v.) vadiden indi. Indiginde Ammar geri döndü. O, Ammar'a söyle dedi:

- Ey Ammar, sunlari taniyabildin mi?
- Hemen hemen bineklerinin çoğunu tanidim ama onlar peçeli idiler.
- Ne yapmak istediklerini anlayabüdin mi?
- Allah ve Rasûlü daha iyi bilirler.
- Onlar, Rasûlullah'i kaçirip asagi yuvarlamak istediler."

Ravi diyor ki: Ammar, Peygamber (s.a.v.)'in ashabindan biri ile gizlice konustu. O sahabe, Ammar'a söyle sordu:

- Allah askina söyle. O bogazda saldirganlarin sayisinin kaç oldugunu biliyor musun?

- On dört kisi idiler. Dedi ki:

- Eger sen de aralarinda olsaydin onbes kisi olurlardi. Peygamber (s.a.v.), o bogazda bulunanlarin üçünün mazeretini

kabul etti. Çünkü onlar söyle demislerdi:

"Biz, Rasûlullah (s.a.v.)'m ümeyicisinin sesini duymadik ve oradaki saldirganlarin amacim da bilemedik."

Ammar dedi ki: "Ben sahadet ederim ki, geri kalan o oniki kisi, Allah ve Rasûlüne hem dünyada, hem ahirette harp ilan etmislerdir." [5]

Mescid-İ Dirar Kissasi

Yüce Allah buyurdu ki:

"Zarar vermek, inkar etmek, müminlerin arasini ayirmak, Allah ve Peygamberine karsi savasanlara daha önceden gözcülük yapmak üzere bir mescid kurup: "Biz sadece iyilik yapmak istedik." diye yemin edenlerin

yalanci olduklarına süphesiz ki, Allah şahittir.

Ey Muhammedi O mescide hiç girme. İlk gününden beri Allah'a karşı gelmekten sakınmak için kurulan mescidde bulunman daha uygundur. Orada, arınmak isteyen insanlar vardır. Allah, arınmak isteyenleri sever.

Yapısını, Allah'tan sakınmak ve O'nun hoşnudluğuna ermek için yapan kimse mi daha hayirlidir; yoksa, yapısını koyacak bir yar kıyısına yapıp da onunla beraber Cehennem atesine yuvarlanan kimse mi? Allah, zulmeden kimselere doğru yolu göstermez.

Yaptıkları bina, kalblerinde bir şüphe ve izdirap kaynağı olmakta -kalbleri paralanana kadar- devam edecektir. Allah bilendir, hakimdir." (et-Tevbe, 107-110.)

Tefsirimizde bu ayetlerle ilgili açıklamayı yeterince yapmışızdır. Hamd Allah'adır.

İbn İshak, halkı zalim olan bu mescidin nasıl bina edildiğini ve Tebuk dönüşünde Medine'ye girmeden önce Peygamber (s.a.v.)'in, bu mescidin yıkılışını nasıl emrettiğini anlatır. Özetle deriz ki:

"Münafıklardan bir grub, Küba Mescidi yakınında mescidimsi bir bina yaptılar. İstedikleri fesad, küfür ve inadin revaç bulması amacıyla Peygamber (s.a.v.)'in o binada namaz kılmasını istediler. Yüce Allah, Rasûlünü orada namaz kılmaktan korudu. Bu hadise, Tebuk gazvesi dönüşü sırasında idi. Peygamber (s.a.v.), Tebuk gazvesinden dönüşünde Tebuk ile Medine arasında bir saatlik mesafede bulunan Zî Evan mevkiinde mola verdi. Orada iken bu mescid hakkında kendisine vahiy nazil oldu:

"Zarar vermek, inkar etmek, müminlerin arasını ayırmak, Allah ve peygamberine karşı savasanlara daha önceden gözcülük yapmak üzere bir mescid kurup....."

Ayet-i kerimede geçen ve zarar vermek şeklinde tercüme ettiğimiz Dirar kelimesi ile kastedilen mana şudur: Onlar, Küba Mescidi'ne benzetmek için o binayı inşa etmişlerdi. İman etmek için değil, Allah'ı inkar etmek, Küba Mescidi'ndeki cemaati bölmek, Allah ve peygamberine karşı savasanlara daha önceden gözcülük yapmak üzere o mescidi bina etmişlerdi, Allah ve peygamberine karşı savasan kişi, fasik Ebu Amir er Rahip idi. Allah onun yüzünü çirkin kilsin. Peygamber (s.a.v.), onu İslâm'a davet ettiğinde o bu davete icabet etmemiş, Mekke'ye gitmiş, Mekkelileri Müslümanlara karşı savasmaya çağırmıştı. Onlarda Uhud senesinde Müslümanlarla savasmaya gelmişlerdi. Bu savaş, Önceki sayfalarda anlattığımız şekilde sonuçlanmamıştı. Ebu Amir'in teşebbüsü başarıyla sonuçlanmayınca o, Bizans İmparatoru Kayser'e gitmişti ki, Peygamber (s.a.y.)'e karşı kendisine yardımcı olsun. Ebu Amir, kendisiyle birlikte Hristiyanlığa geçen Araplarla birlikte

Herakliyus'un dini üzerine idi. Münafik olan kardeşlerine mektup yazıyor, mektubunda onlara vaadlerde bulunuyordu. Oysa şeytan onlara, aldatmadan başka birsey vadetmezdi. Mektup ve mesajları kendi münafik kardeşlerine her zaman geliyordu. Onlar da bu Dirar Mescidi'ni inşa ettiler. Görünüşü mescid gibiydi, ama içi cephane deposu idi. Ebu Amir er-Râhib'in yanından gelen elçilerin karargahi haline gelmişti. Onların yoldaşları olan münafıklarla, nın toplantı yeri olmuştur. Bu yüzden Allah, bu mescid hakkında şöyle buyurmuştur:

"Allah ve peygamberine karşı savasanlara daha önceden gözcülük yapmak üzere....."

Bu mescidi inşa edenlerle ilgili olarak Cenâb-i Allah, daha sonra şöyle buyurmuştur:

"Biz sadece iyilik yapmak istedik, diye yemin edenlerin yalancı olduklarına şüphesiz ki, Allah şahiddir."

Bundan sonra yüce Allah, Rasûlüne şöyle emrediyor:

"Ey Muhammedi O mescide hiç girme." Cenâb-i Allah, peygamberinin oraya girmesini ve orada namaz kılmasını yasaklıyor ki, o binanın mescidliği kesinlik kazanmasın. Sonra Cenâb-i Allah, ilk gününden takva üzere inşa edilen Küba Mescidi'nde namaz kılmasını peygamberine emrediyor ve onu buna tesvik ediyor. Ayetin akisi ve bu konuda varid olan hadisler de buna delalet ediyor. Çünkü ayette, Küba Mescidi'ne devam eden kimselerin temiz kimseler olduğuna işaret ediliyor ve onlar övülüyorlar.

Özetle demek istediğimiz şu ki: Peygamber (s.a.v.), Zî Evan'a indigi zaman mescidin haberini aldı. Bunun üzerine, Beni Salim b. Avf in kardeşi Malik b. Dühsem'i ve Mean b. Adiy'i veya onun kardeşi Asim b. Adiy'i çağırdı ve onlara şöyle dedi: O zalimlerin mescidine gidin. Orayı yakın ve yakın! Oradaki topluluk da dağılıp gitsin.

İbn İshak dedi ki: "Mescid-i Dirar'ı inşa edenler, oniki kişi idiler.

Adları şöyledir: Hizam b. Halid (Mescid-i Dirar, bunun evinin bitişinde idi.), Sa'lebe b. Hati, Muattî b. Kuseyr, Ebu Habibe İbn Az'ar, Abbâd b. Hüneyf (Sehl b. Hüneyfin kardeşidir.), Cariye b. Amir, Ca-riye'nin oğulları Mücemma ile Zeyd, Nebtel b. Haris, Bahzeç (Beni Dubay'a kabilesindendir.), Bicad b. Osman ve Beni Ümeyye kabilesinden Vedia b. Sabit.

Ben derim ki: Tebüğ gazvesinde Peygamber (s.a.v.), Abdurrahman b. Avf m arkasında sabah namazını kıldı. Bu namazın ikinci rekatında imama yetişmişti. Çünkü Peygamber (s.a.v.), abdest almaya gitmişti. Beraberinde Mugire b. Sube de vardı. Cemaata gecikti. Namaza duruldu. Abdurrahman b. Avf, imam olarak Öne geçti. Cemaat selam verdiğinde yaptıklarının hata

oldugunu zannettiler. Peygamber (s.a.v.) ise onlara: "Güzel yaptiniz, isabet ettiniz." dedi.

Buhari, Ahmed b. Muhammed kanali ile Enes b, Malik'in söyle dedigim rivayet eder:

"Peygamber (s.a.v.), Tebük gazvesinden dönerken Medine'ye yaklastiginda söyle dedi:

"Medine'de Öyle kimseler vardir ki, siz her yol yürüyüsünüzde ve her vadi kat edisinizde onlar mutlaka sizinle beraber idiler."

Sahabeler dediler ki:

- Ya Rasûlallah, ama onlar Medine'dedirler. Bu nasil olur? Peygamber (s.a.v.) buyurdu ki:

- Onlar Medine'de idiler. Mazeretleri onlari savasa gelmekten alikoydu.*'

Buharî, Halid b. Mahled vasitasiyla Ebu Humeyd'in söyle dedigini rivayet eder:

"Peygamber (s.a.v.)'le birlikte Tebük gazvesinden dönerken Medine'ye yaklastigimizda söyle buyurdu:

"Bu Tabe'dir (Tabe, Medine'nin adidir.). Bu da Uhud'tur. Bu öyle . bir dagdir ki, o bizi sever, biz de onu severiz."

Buharî, Abdullah b. Muhammed vasitasiyla Saib b. Yezidin söyle dedigini rivayet etmistir:

"Hatirliyorum ki, ben de çocuklarla birlikte Seniyetü'l-Veda'a giderek Tebük gazvesinden dönmekte olan Rasûlullah (s.a.v.)'i karsiladik."

Beyhakî, Ebu Nasr b. Katade kanali ile Hz, Aise'nin söyle dedigini rivayet eder:

"Hz. Peygamber, Medine'ye geldiginde kadınlarla çocuklar söyle demeye basladilar:

"Veda tepelerinden üzerimize dolunay dogdu.

Aramizda Allah'a dua eden bir kimse bulundugu sürece üzerimize sükür vacip oldu."

Beyhakî dedi ki: Âlimlerimizin bize anlatigma göre Hz. Peygamber, Mekke'den Medine'ye gelisinde bu siirle karsilanmistir. Ancak o Tebük dönüşünde de Veda tepeleri üzerinden Medine'ye gelmistir. Dogrusunu Allah bilir. Biz bunu burada yine anlattik.

Buharî, Yahya b. Bükeyr vasitasiyla Ka'b b. Malik'in söyle dedigini rivayet eder:

"Tebük savasindan baska, Rasûlulah (s.a.v.)'m yaptigi savaslardan hiç

birinden geri kalmadim. Her ne kadar Bedir savasinda bu-lunmadiysam da Peygamber (s.a.v.), Bedir savasma katilmayip geri kalanlardan hiçbirini azarlamadi. Çünkü Bedir seferine savas gayesiyle degil de Sam'dan gelen Kureys kervanini kastederek cikmisti. Cenâb-i Allah, Müslümanlarla düşmanlarini, beklemedikleri bir sirada karsilastirdi. Oysaki ben, Akabe gecesi Hz. Peygamberle beraber bulundum. Her ne kadar Bedir vak'asi halk arasinda daha çok anili-yorsa da, benim için Bedir savasinda bulunmak, Akabe'de bulunmak kadar üstün degildir. Benim Tebük seferinden geri kalisima gelince, gerçekten ben o savastan geri kaldigim siradaki kadar hiçbir zaman kuvvet ve kolayliga sahip olamamistim. Yemin ederim ki, Tebük seferinden önce hiçbir zaman iki deve sahibi olamamistim. Sefer sirasinda ise iki devem vardı. Rasûlullah'm âdeti, bir sefere çıkmak isteyince dolayli bir ifade ile gidecegi yerden baska bir yeri bildirmek isterdi. Bu suretle hareket edecegi yeri gizlerdi. Tebük seferinde ise maksadini gizlemedi. Çünkü çok sıcak bir mevsimde sefere gidilecekti. Uzak ve tehlikeli bir yolculukla, çok kuvvetli bir düşmanla karsilasacakti. Bunun için sefer ihtiyaclarini ona göre hazirlasinlar diye maksadini açıkça bildirdi ve gitmek istediggi yerin Sam tarafinda oldugunu haber verdi. Peygamber (s.a.v.)le birlikte çıkan Müslümanlar çoktu. Divan defteri, mücahidlerin künyelerini alamiyordu. Hiç kimse gizlenmek istemiyordu. Sadece, Allah tarafından vahiy inmedikçe peygambere kapali kalir sananlar saklanmislardi. Bu sefere meyve ve hurmalarin olgunlasip, ağaç gölgelerinin arzulandigi bir sirada cikilmisti. Hz. Peygamber ile diger Müslümanlar, sefer hazirligi yaptilar. Ben de onlarla birlikte yol hazirligi için sabahleyin evden çikip dolasir, aksam üzeri hiçbir is görmeden eve gelirdim. Bu arada kendi kendime, hazirlanabilirim, buna gücüm yeter derdim. Bu ihmalkarlik, bende devam ediyordu. Nihayet herkes hazirlandi. Müslümanlar, bir sabah yola çıktilar. Ben ise hiçbir yol ve sefer hazirligi yapmamistim. Kendi kendime: "Adam sende, bir iki gün içinde hazirlanir ve onlara yetisirim." dedim.

Ordu Medine'den ayrildiktan sonra ben yine sabah vakti hazirlik için çıktim. Fakat hiçbir is görmeden geri döndüm. Sonra ertesi sabah çıktim. Yine bos döndüm. Bu durum bende böyle devam etti, gitti. Nihayet mücahidler hizla yol aldilar. Böylece sefer elimden kaçti. Bununla beraber ben yine gideyim de orduya yetiseyim, diye arzet-mistim. Keske bunu -olsun- yapabilseydim. Bu da nasip olmadı. Hz. Peygamber yola çıktıktan sonra çarşıya, pazara çıktim ve halk arasinda dolastigim sirada beni en çok üzen kederlendiren birsey vardı ki, o da halk arasinda imani yerinde, vücudu saglam kimse görme-memdi. Ancak ya kendisine nifak damgasi vurulmus kimselerden bir kisi, ya da malul olup Allah'in mazur gördüğü bir mü'min görürdüm. Hz. Peygamber, Tebük'e varana kadar beni hiç anmamis, Tebük'te ashab

arasinda otururken beni hatirlayarak:

- Ka'b nerede? diye sormus. Beni Seleme'den biri:

- Ya Rasûlallah! Ka'b'in agir kumastan olan iki takim elbisesi ve iki tarafina kibir ve gururla bakmasi kendisini Medine'de alikoymustur, diye cevap vermis.

Bunun üzerine Muaz b. Cebel:

- Ne fena söyledin! Ya Rasûlallah; yemin ederim ki, biz Ka'b b. Malik hakkında iyilikten baska birsey bilmeyiz, demis.

- Peygamber (s.a.v.) de susmus, hiçbir sey söylememis. Rasûlullah (s.a.v.)'m Medine'ye dogru gelmekte oldugunu duyunca bütün keder ve üzüntü beni sardi. Artik yalan düşünmeye basladim ve kendi kendime; "Yarin Allah'in peygamberinin gazabindan ne söyleyerek kurtulabilirim?" diyordum. Ailem hakkında fikir ve görüşünden istifade edilen herkese danisiyordum. Bu sirada Hz. Peygamberin Medine'ye gelisinin yaklastigini duyunca, artik benden böyle asilsiz ve yalan düşünceler yok olup gitti. Anladim ki, ben bu tehlikeden yalanla, kuskulu bir mazeret ile asla kurtulacak degilim. Bundan dolayi Rasûlullah (s.a.v.)'a gidip dogruyu söylemeye karar verdim. Sonra Rasûlullah bir sabah Medine'ye tesrif etti. Âdeti veçhile ilk is olarak mescide gitti. Orada iki rekat namaz kildi. Sonra halkin, hos amedilerine karsilik vermek için mescidde oturdu. Tebük seferine gitmeyenler, ona gelerek özür dilemeye ve yemin ile özürlerini teyid etmeye basladilar. Bunlar seksen küsur kisi idiler. Rasûlullah (s.a.v.), bunlarin dis görünüslerine göre özürlerini ve bey'atîarmi kabul edip, onlar için Allah'tan af diledi ve bunlarin iç yüzünü ve gerçegi Allah'a birakti. Bu sirada ben de huzura çıktim. Kendilerine selam verince öfkeli bir tebessümle gülümsedi, sonra bana:

- Gel, dedi.

Ben de yürüyüp vardim. Ta Önüne oturdum. Bana:

- Seni gelmekten menedip geri birakan sey ne idi? Sen Akabe'de, yardım için bey'at yükümü üzerine almıs degil miydin? diye sordu. Ben de söyle cevap verdim:

- Evet, vallahi ya Rasûlallah, size yardım etmeye söz verdim. Yemin ederim ki, sizden baska, su dünya halkindan kimin yanma otursam, ona karsi gösterecegim bir mazeretle muhakkak ben onun gazabindan kurtulacagimi sanirim. Çünkü ben, Allah'in yardimiyla kendisine güzel konusma ve ikna yetenegi verilen bir kimseyim. Fakat yemin ederim ki, ben suna kanaat getirdim: Eger sizi benden razi kilacak yalan birsöz söyleyecek olursam, çok geçmeden mutlaka Allah, yalanımı bildirerek seni bana karsi öfkelerendirir, eger huzurunda seni hakkimda öfkelerendirecek dogru söz

söylersem herhalde ben, bu hususta vaki olan kusurumu Allah'in af buyuracagini ümid ederim. Ya Rasûlallah! Vallahi benim seferden geri kalisim hakkında arzedecek hiçbir mazeretim yok. Vallahi ben sizden geri kaldigim zamanki kadar, hiçbir vakit güçlü ve daha varlikli bir kimse degildim.

Bu sözlerim üzerine Rasûlullah (s.a.v.):

- Gerçekten bu dogru söyledi. Ey Ka'b, haydi kalk, Allah senin hakkında hükmedinceye kadar bekle, buyurdu.

Ben de kalktim, evime gelirken Beni Seleme'den bir takım kimseler kosup geldiler ve benimle gülerek:

- Vallahi biz seni bundan önce bir günah islemis kimse olarak bilmiyoruz. Su kadar ki, bu meselede sen seferden geri kalan öteki kimselerin mazeret gösterdikleri gibi mazeret göstermemek yüzünden çok kötü bir duruma düstün. Oysa ki, bir mazeret gösterseydin, Hz. Peygamber senin hakkında Allah'tan af dileyerek seni kurtarirdi, dediler ve beni o kadar azarladilar ki, neredeyse ben eski düşüncemden geri dönüp kendimi yalanlayacaktim. Fakat onlara:

-Benimle beraber bu duruma düşen baskalari var midir? diye sordum. Onlar da:

- Evet, iki kisi daha senin söylediğin gibi söylediler ve onlara da sana söylendiği gibi cevap verildi, dediler.

- Onlar kimdir? diye sordum.

- Merare b. Rebi el-Amrî ile Hilal b.-Ümeyye el-Vakifî'dir, diyerek bana Bedir savasında bulunan ve kendileri iyilikte birer örnek olan ikisalih zati bildirdiler.

Bu iki zati bana söyledikleri zaman beri de tereddütten vazgeçip eski düşüncemde sebat ettim.

Rasûlullah (s.a.v.), Müslümanların, seferden geri kalan üçümüzle konusmalarini yasakladi. Böylece halk da bizimle konusmaktan sakinip bize yüzlerim astilar, o kadar ki, bana yeryüzü yabancilasti. Bu toprak benim bildigim toprak degilmis gibi oldu. Bu sartlarla elli gün kaldik. İki arkadasim, halk arasından çekilip evlerinde oturup aglayarak vakit geçirdiler. Ama ben onların daha genci ve daha dayaniklisi idim. Bunun için ben evimden çıkar ve mescide gidip Müslümanlarla birlikte namazda hazır bulunurdum. Fakat hiç kimse benimle konusmazdi. Namazdan sonra Hz. Peygamberin yanma varip, kendisine selam verirdim. İçimden, acaba selamima karsilik vererek dudaklarim oynatti mi, oynatmadi mi? diye sorardim. Ayrica namazi Hz. Peygamber'in yakininda kilar ve gizlice onu

gözetlerdim. Namaza yöneldiğim zaman o bana doğru dönerdi. Fakat ben onun tarafına bakınca da yüzünü çevirirdi. Cefa ve boykotdan izdirap çektiğim bu hal uzayınca bir gün Ebu Katade'nin bahçesinin duvarından atlayıp içeri girdim. Ebu Katade, amcam oğlu idi ve halk arasında beni en çok seven kimseydi. Ona selam verdim. Vallahi selamimi almadı. Ben:

- Ey Ebu Katade, Allah adına and vererek sana soruyorum: Benim Allah'ı ve peygamberini sevdigimi bilmez misin? dedim.

Sustu, cevap vermedi. Tekrar and verdim. Allah askına sordum. Yine sustu ve cevap vermedi. Üçüncü bir defa daha Allah adına and verdim. Bu defa:

- Allah ve Rasûlü daha iyi bilir, dedi.

Bunun üzerine gözlerimden yaşlar bosandı. Artık döndüm ve duvardan dışarı atladım.

Bir gün Medine çarşısında dolasiyordum. Medine'ye zahire satmaya gelen Sam halkından Nebath bir ekinci:

- Ka'b b. Malik'i bana kim gösterecek? diye soruyordu.

Bunun üzerine halk, beni ona göstermeye başladı. Nihayet Ne-batli kişi bana geldi ve Gassan melikinden gelen bir mektup verdi. Bakınca, giriş kısmından sonra mektupta sunların yazılı olduğunu gördüm:

"Duyduğuma göre senin adamin (peygamber) sana cefa ve eziyet ediyormuş. Allah seni hakaret görecek ve hakkın zayı olacak bir mevkide, hor ve hakir görülmek için yaratmamıştır. Orada durma. Bize gel. Sana, sanına layık bir şekilde saygı gösterip iyilikte bulunuruz."

Bu mektubu okuyunca, bu da başka bir imtihan ve bela, dedim. Hemen mektubu ocaga atıp yaktım.

Nihayet bu elem ve izdiraplı elli günden kırk gün geçince bir gün baktım ki, Hz. Peygamber'in gönderdiği bir zat bana doğru geliyor. Yanıma gelince, bana:

- Rasûlullah (s.a.v.), sana hanimından ayrılmanı emrediyor, dedi. Ben de:

- Kadınımı bosayacak mıyım, yoksa ne yapacağım? diye sordum.

- Hayır bosama, yalnız ondan ayrı dur, ona yaklaşma, dedi.

Hız. Peygamber, o elçisi ile diğer iki arkadaşım olan Merare ile Hilal'e de aynı emri göndermişti. Bu emir üzerine hanımına:

- Haydi babanın evine git, Allah bu iş hakkında hüküm verinceye kadar orada kal, dedim.

Hilal b. Ümeyye'nin karısı, Peygamber (s.a.v.)'e gelerek:

- Ya Rasûlallah! Hilal b. Ümeyye ihtiyardır. Gücü ve kuvveti gitmiştir.

Hizmetçisi de yoktur. Ona hizmet etmemde bir sakınca görür müsün? diye sormus.

Hz. Peygamber :

- Hayir görmem, ama sana yaklasmasin, buyurmus. Kadın:

- Ya Rasûlallah, onda hiçbir hareket yok. Vallahi bu is olali beri bugüne kadar durmadan aglıyor, demis.

Bunun üzerine yakınlarimdan bazi kimseler bana:

- Hanimin için sen de Allah'in peygamberinden izin istesen olmaz mi? Hilal b. Ümeyye'nin karisina, kocasina hizmet etmesi için izin verdi, dediler.

Ben onlara:

- Vallahi bu konuda peygamberden izin istemem. Izin istesem bile ne diyecektir bilmem ki. Hem ben genç bir adamim, dedim.

Bundan sonra on gün daha durdum ve peygamberin, halki bizimle görüşmekten menettiği günden itibaren elli günümüz doldu. Ellinci günün sabah namazini kildim. Evlerimizden birinin dami üzerinde bulunuyordum. Öyle bir halde idim ki, Cenâb-i Allah'in "et-Tevbe sûresinde" buyurdugu sekilde hayat bana zorlasmisti. Yeryüzü bütün genisligine ragmen bana dar geliyordu. Iste bu sirada Sel' dagi üzerinde birisi en yüksek sesi ile:

- Ey Ka'b b. Malik, müjde! diye bagirdi.

Hemen secdeye kapandim. Artık darligin gitmis oldugunu, genisligin geldigini anladim. Rasûlullah (s.a.v.), sabah namazini kildigi zaman Allah'in, tevbemizi kabul buyurdugunu halka duyurmus, halk da bizi müjdelemeye kosmustu. Arkadaslarima da bir takim müjdeciler gitmislerdi. Bana bir kisi, müjdeyi vermek üzere atini sürmüstü. Eslem kabilesinden bir müjdecisi de Sel' daginin üstüne çıkmisti ki, bunun sesi attan süratli idi.

Sevimli sesini isittigim bu müjdecim bana gelince üzerimdeki iki takim elbisemi hemen çıkarip müjdelik olarak ona giydirdim. Vallahi o gün ondan baska elbisem yoktu. Ebu Katade'den ariyet olarak iki takim elbise alip giydim ve hemen Peygamber (s.a.v.)'e kostum. As-hab, beni takim takim karsiladilar. Tevbemin kabulünü kutladilar ve Söyle dediler:

- Allah'in tevbeni kabul buyurmasi kutlu olsun..

Nihayet mescide girdim, Hz. Peygamber oturmustu. Etrannda as-hab çevrelenmistti. Hemen Talha b. UbeyduUah kalkti, kosarak geldi, elimi sikti ve beni kutladi. Yemin ederim ki, Muhacir kardeslerden Talha'dan baska kimse benim için ayaga kalkmadi. Talha'mn bu iyiligini unutmam.

Hz. Peygambere selam verdigim zaman mübarek yüzü sevinçten simsek çakar gibi bana:

- Annenin seni dogurdugu günden bu yana yasamakta oldugun en hayirli gün ile sana müjdeler olsun ey Ka'b, buyurdu.

- Ya Rasûlallah, bu müjde senin tarafından mi, yoksa Allah tarafından mi? diye sordum.

- Hayir, benim tarafimdan degil. Dogrudan dogruya Allah tara-findandır, buyurdu.

Esasen Hz. Peygamber, Allah tarafından kendisine sevindirici bir haber verildigi zaman mübarek yüzü bir ay parçasına benzercesine parlardı. Biz de sevinçli bir vahy geldigini onun bu sevimli simasından anlardik. Huzurunda oturdugum zaman:

- Ya Rasûlallah! Allah ve Rasûlünün rizasi için halis sadaka olmak üzere malimdan siyrilip çıkmak ve malimin hepsini fakirlere dagitmak istiyorum. Tevbemin kabulü bunu gerektirir, dedim.

Rasûlullah (s.a.v.):

- Hayir, malinin bir kismini kendine birak. Bu senin için daha hayirlidir, buyurdu.

Ben de:

- Hayber'deki hissemi ahkorum, dedim ve su yolda maruzatta bulundum:

- Ya Rasûlallah, Allah beni bu badireden ancak dogrulugum sebebiyle kurtardı. Artık bundan böyle yasadigim müddetçe dogrudan baska birsöz söylemiyecegim.

Vallahi Peygamber Efendimiz'e vaki olan bu maruzatimdan beri Müslümanlardan hiçbirisini aldatmis degilim-. Sözlerimi arzettigim-den bugüne kadar yalan söylemek hatirimdan geçmedi. Bundan böyle yasadigim zaman içinde de Allah'in beni yalandan esirgeyecegini umarım.

Yüce Allah, Rasûlüne bu hususta su ayetleri inzal buyurdu:

"Andolsun ki; Allah, sikintili bir zamanda bir kisminin kalbleri kaymak üzere iken peygambere uyan Muhacirlerle Ensâr'm ve peygamberin tevbelerini kabul etti. Tevbelerini, onlara karsi sefkatli ve merhametli oldugu için kabul etmistir.

Bütün genisligine ragmen yer onlara dar gelerek nefisleri kendilerini sikistirip, Allah'tan baska siginacak kimse olmadigim anlayan, savastan geri kalmis üç kisinin tevbesini de kabul etti. Allah, tevbe ettikleri için onların tevbesini kabul etmistir. Çünkü O, tevbeleri kabul eden, merhametli olandır.

Ey inanalar! Allah'tan sakinin ve dogrularla beraber olun." (et-Tevbe, 117-119.)

Allah'a yemin ederim ki, Allah'in bana ihsan ettiği nimetler içinde, beni Islâm dinine hidayetinden sonra kanaatimce Peygamber Efendimiz'e doğru söylemekten daha büyük bir nimet ihsan etmemistir. Evet, gerçek böyledir. Bu, büyük bir nimettir. Allah'in peygamberine yalan söyleyip de helak olmuş bulunmamak büyük bir nimettir. Çünkü Allah, su yalan söyleyenler hakkında vahyini indirdiği zaman herhangi bir kimse için söylediğinin en ağırını söylemiştir:

"Döndüğünüzde kendilerine çıkismamanız için, Allah'a yemin e-deceklerdir. Siz onlardan yüz çevirin; çünkü pistirler. Yaptıklarının karşılığı olarak varacakları yer Cehennem'dir.

Kendilerinden hosnud olasınız diye, size and verirler. Siz onlardan hosnud olsanız bile Allah, yoldan çıkmış kimselerden razı olmaz." (et-Tevbe, 95-97.)

Ka'b, sözüne devamla şöyle diyor:

"Biz üçümüz, hani bizden önce Peygamber (s.a.v.)'i ikna etmek için yemin ettikleri vakit Hz. Peygamber'in yeminlerini kabul edip onlara bey'at ve istigfar ettiği bir takım kimselerin affından elli gün sonraya kadar kalmistik. Peygamber Efendimiz, bizim durumumuzu ta Allah'in hakkımızda verdiği hükme kadar geciktirmisti. İşte bu geciktirme sebebi ile Cenâb-i Allah, yukarıda meali geçen ayetleri indirmistir. Yoksa Allah'in bu ayette zikrettiği geri bırakılmamız, bizim savastan geri kaldığımız için değildi. Bu sadece Peygamber Efendi-miz'in üçümüzü ve tevhemizi, kendisine yalan yere yemin ve özür beyan edenlerin tevbelerinden sonraya bırakmasıdır." [6]

Bunlardan Baska Bazi Asilerin Savastan Geri Kalmaları

"Savastan geri kalanların bir kısmı da, suçlarını itiraf ettiler. Onlar iyi işi kötüyle karıştırmışlardı. Allah'in onların tevbesini kabul etmesi umulur. Çünkü O, bağışlayandır, merhamet edendir." (et-Tevbe, 102.)

Ali b. Talha el-Valibî, İbn Abbas'm bu ayetle ilgili olarak şöyle dediğini rivayet eder:

"Savastan geri kalan bu kimseler, oniki kişi idiler. Tebük gazvesinden geri kalmışlardı. Rasûlullah (s.a.v.)'m Medine'ye dönüşü esnasında bunlardan yedi kişi kendilerim Mescid-i Nebevi'nin direklerine bağladılar. Rasûlullah (s.a.v.) önlerinden geçince:

- Bunlar kimlerdir? diye sordu.

Dediler ki:

- Bunlar Ebu Lübage ile arkadaşlarıdır. Savasta seninle birlikte bulunmadılar. Savastan geri kaldılar. Mazeretlerini kabul edip, onları serbest bırakmaya kadar kendilerim bu direklere bağlı tutacaklar.

Rasûlullah buyurdu ki:

- Allah'a yemin ederim ki, yüce Allah onlari serbest birakmadıkça ben onlari salivermem ve mazeretlerini de kabul etmem. Onlar benden yüz çevirdiler. Müslümanlarla birlikte savasmaktan geri kaldılar.

Rasûlullah'm bu cevabi kendilerine ulasinca şöyle dediler:

- Allah bizi sahvermedikçe biz kendimizi bu direklerden çözmeyiz!

Bunun üzerine yüce Allah, su ayeti inzal buyurdu: "Savastan geri kalanlarin bir kısmi da suçlarını itiraf ettiler. Onlar iyi isi kötüyle karistirmislardi. Allah'in onların tevbesini kabul etmesi umulur. Çünkü O, bagislayandır, merhamet edendir." (et-Tevbe;

102.)

Bu ayet-i kerimede geçen ve "umulur ki" diye tercüme ettigimiz "Asa" kelimesi, Allah hakkında kullanildiginda vaciplik ifade eder.

Onlar hakkında bu ayet nazil oldugunda Rasûlullah (s.a.v.), onlari direklerden çözüp saliverdi ve mazeretlerini kabul etti. Onlar da mallarini getirip:

- Ya Rasûlallah, bunlar bizim mallarimizdir. Bunlari bizim adimiza sadaka olarak ver ve bizim için magfiret dile, dediler.

Rasûlullah (s.a.v.):

- Malinizi almakla emrolunmadim, dedi.

Bunun üzerine Cenâb-i Allah, su ayetleri inzal buyurdu:

"Ey Muhammedi Mallarinin bir kısmim, kendilerini temizleyip aritacak sadaka olarak al. Onlara, dua et; senin duan onlar için bir güvendir. Allah isitir ve bilir.

Allah'in, kullarının tevbesini kabul ettigini, sadakalar aldigini, Allah'in tevbeleri kabul ve merhamet eden oldugunu bilmiyorlar mı?

De ki: "Istediginizi isleyin; Allah, peygamberi ve müminler islediklerinizi görecektir. Hepiniz, görülmeyeni ve görüleni bilen Allah'a döndürüleceksiniz. O size, islediklerinizi bildirecektir.

Savastan geri kalanların bir kısmının isi de Allah'in buyruguna kalmistir. Allah onlara ya azab eder veya tevbelerini kabul eder. O bilendir, hakimdir," (et-Tevbe, 103-106.)

Sonuncu ayetle sözü edilen, yani isleri Allah'in buyruguna kalan kimseler, kendilerini Mescid-i Nebevinin direklerine baglamayan kimselerdir. Bunların hükmü, su ayet-i kerimenin nüzulüne kadar ertelenmistir: -

"Andolsun ki, Allah, sikintili bir zamanda bir kısmının kalbleri kaymak üzere

iken peygambere uyan Muhacirlerle Ensâr'm ve peygamberin tevbelerini kabul etti. Tevbelerini, onlara karsi sefkatli ve merhametli oldugu için kabul etmistir." (et-Tevbe, 117.)

Atiyye b. Said el-Avfî de Ibn Abbas'tan böyle bir rivayette bulunmustur.

Said b. Müseyyeb, Mücahid ve Muhammed b. Ishak da Ebu Lübabe' nin kissasini ve Kurayza gününde yaptigi isi, kendini direge baglayisini, tevbesi kabul edilinceye kadar bagli kalisim anlatirlar. Sonra o, Tebük gazvesinden geri kalmis, yine tevbesi kabul edilinceye kadar kendini direkte bagli tutmustur. Tevbesi kabul edilince malinin içinden siyrilarak bütün malini sadaka olarak vermek istemis, ancak Rasûlullah (s.a.v.):

- Bunun için üçte birini vermen sana yeterli olur, demisti. "Savastan geri kalanlarin bir kısmi da suçlarim itiraf ettiler...,"

ayet-i kerimesinin Ebu Lübabe hakkında nazil oldugunu Mücahid ve Ibn Ishak söylemislerdir.

Said b. Müseyyeb dedi ki: Bundan sonra Ebu Lübabe¹ den hayati boyunca iyilikten ve hayirdan baska birsey görülmedi. Allah ondan razi olsun ve onu hosnud kilsin.

Ben derim ki: Mücahid, Ibn Ishak ve Said b. Müseyyeb, Ebu Lübabe ile birlikte arkadaslarini zikretmemisler, sadece onu söylemekle yetinmislerdir. Çünkü o, arkadaslarinin lideri idi. Nitekim Ibn Ab-bas'm ifadeleri bunu teyid etmektedir. Dogrusunu Allah bilir.

Hafiz el-Beyhakî, Ebu Ahmed ez-Zübeyrî tarikiyle Ibn Mesud'un söyle dedigim rivayet eder:

"Rasûlullah (s.a.v.), bize hitabta bulunarak söyle buyurdu:

- Sizden bazilari münafiktir. Kimin adini söylersem o ayaga kalk sin. Ey falan ayaga kalk, ey falan ayaga kalk, ey falan sen de ayaga kalk!

Böylece otuzalti kisinin adim saydi, sonra söyle buyurdu:

- Sizde (veya sizden) münafiklar vardir. Allah'tan afiyet dileyin." Ibn Mesud dedi ki: Hz. Ömer, yüzü peçeli bir adama ugradi. Ikisi

arasinda tanisiklik vardi. Hz. Ömer'e: "Durumun nedir?" diye sordu. O da Rasûlullah (s.a.v.)'m sözlerini nakletti. Bunun üzerine o: "Bugünden sonra artik uzak ol." dedi.

Ben derim ki: Tebük gazvesinden geri kalan kimseler dört kisma ayrilirlar:

1- Emir üzerine savasa katilmayan ve bu sebeple sevablanm alan kimseler. Ali b. Ebi Talib ile Muhammed b. Mesleme ve Ibn Üm-mü Mektum gibi.

2- Mazeretleri sebebiyle savasa katilamayanlar: Bunlar da zayif ve hasta kimselerdir.

3- Yoksul olupta binek bulamadıkları ve teçhizatları olmadıkları için savaşa gidemeyenler. Bunlar, Rasûlullah'm yanma gelip binek istediklerinde bulamadıkları için ağlamışlardı.

4- Asi ve günahkar olan kimseler. Bir de Ebu Lübabe ile anılan arkadaşları ve ayrıca kinanan, yerilen münafıklar. [7]

Hız. Peygamberin Tebük'ten Medine'ye Dönüşünden Sonra Meydana Gelen Olaylar

Hafız el-Beyhakî, Ebu Abdulah el-Hafız kanalı ile Humeyd b. Menheb'in söyle dedigini rivayet eder: Dedem Hureym b. Evs Harise'nin, ana bir kardesine söyle dedigini isittim: Tebük dönüşünde Ra-sûlullah (s.a.v.)'m yanma hicret ederek gittim. Abbas b. Abdülmutta-lib'in söyle dedigini isittim:

- Ya Rasûlallah, seni övmek istiyorum. Rasûlullah (s.a.v.) buyurdu ki:

- Söyle, Allah senin agzini kapatmasın. Bunun üzerine Abbas söyle bir siir okudu:

"Daha Önce gölgelerde, dinlenme yerlerinde yaprakların örtülü olduğu mahallerde hoşça vakit geçiliyordun.

Sonra beldelere indinki, oralarda ne bir insan, ne bir sperma, ne bir kan pıhtısı vardı.

Bilakis gemiye binen bir sperma vardı ki, o ortamda gagalara kadar ulaşan sel suları ve canlıları bogan tufan vardı.

Sen, ataların sırtlarından, anaların rahimlerine intikal ettin. Alem geçip gittikçe bir tabaka ortaya çıkıyordu.

Nihayet senin satvetli evini Mekke'nin üst taraflarından çevreledi ki, onun altında bir kusak ve kemer vardı.

Sen doğunca yeryüzü aydınlandı. Ufuklar senin nurunla ısıklandı.

Iste bizler bu aydınlık, bu nur ve doğruluk yolu içinde yolumuza devam etmekteyiz."

Beyhakî dedi ki: Sonra Rasûlullah (s.a.v.) söyle buyurdu:

"Bu beyaz Hire, yükseltip bana gösterildi. Su Seyma binti Nü-feyle el-Ezdiye de doru bir katirin üzerinde idi, siyah bir bab Örtüsü örtünmüştü." Ben dedim ki;

- Ya Rasûlallah, eger biz Hire'ye girdigimizde Seyma'yi tavsif ettiğin şekilde bulursam o benim olsun mu?

Bunun üzerine:

- O senin olsun, dedi.

Ravi diyor ki: Bilahare irtidad hadiseleri cereyan etti. Tay kabilesinden hiç kimse irtidad etmemisti. Biz yakinimizdaki Araplarla Islâm üzere savasiyorduk. Kays kabilesiyle de savasiyorduk. O kabilede Uyeyne b. Hisn vardı. Beni Esed kabilesiyle de savasiyorduk. Onlarda da Talha b. Hüveylid vardı. Halid b. Velid bizi medhediyor-du. Methiyesinde şöyle diyordu:

"Allah Tay kabilesine diyarında sevab versin. Bahadirlarin savastigi alanda onlara hayirli mükafatlar versin.

Onlar, toleransli kimseler olup bayrak sahibidirler. Saba rüzgari bütün çadırlari egip бүkerken onlar bayrak sahibi idiler.

Ta karanligin ve körlüğün çağmasına icabet etmelerinden sonra onlar,

Din üzere Kayslilarla savastilar. Onlari vurdular."

Ravi diyor ki: Halid b. Velid, daha sonra Müseylemetü'l-Kezzab üzerine yürüdü. Biz de onunla beraber idik. Müseyleme'nin isini tamamladiktan sonra Basra nahiyesine yöneldik. Orada Kazime mintikasında ordusuyla birlikte Hürmüz'le karsilastik. Onun askerleri bizimkinden çoktu. Acemlerden Hürmüz kadar hiç kimse, Araplara ve Islâmiyet'e düşman degildi. Halid ona karsi çıktı. Onu mübarezeye davet etti. O da karsisine çıktı. Halid onu öldürdü. Bu haberi Halid, Ebu Bekir es-Siddik'a mektubla bildirdi. Hürmüz'ün üzerindeki esyayi çıkarip ganimet olarak aldı. Hürmüz'ün taci 100.000 dirhem idi. Iranlilar arasında bir adam, çok serefli olup yüksek mevkilere geldiginde taci 100.000 dirhem ederdi.

Sonra Taffyolu ile Hire'ye döndük. Oraya girisimizde bizi ilk karsilayan - Rasûlullah (s.a.v.)'m de buyurdugu gibi- doru bir katir üzerinde, siyah bir basörtüsüne bürünmüş Seyma binti Nüfeyle oldu. Hemen onu tuttum ve:

- Bu, Rasûlullah (s.a.v.) tarafından bana hibe edilmistir, dedim. Halid b. Velid, benden bunun isbatmi istedi. Ben de isbatladim. Isba-tim, Muhammed b. Mesleme ile Muhammed b. Besir el-Ensârî'nin sa-hidlikleri sayesinde mümkün oldu. Bunun üzerine Halid, Seyma'yi bana verdi. Seyma'mn kardesi Abdülmesih, barismak ve sulh yapmak için yanima geldi. Bana:

- Kardesimi bana sat, dedi. Ben de dedim ki:

- Vallahi ben onu 1.000 dirhemden eksige satmam.

Bunun üzerine o, bana 1.000 dirhemi verdi. Ben de Seyma'yi ona teslim ettim.

Bana denildi ki:

- Eger 100.000 dirhem deseydin bile kardesi, Seyma'yi kurtarmak için sana verirdi.

Bunun üzerine dedim ki:

- 1.000 dirhemden daha fazla bir sayı bulunduğunu sanmıyordum. Onun için 1.000 dirhem dedim. [8]

Hicrî Dokuzuncu Senenin Ramazan Ayında Sakif Heyetinin Hz. Peygamber'e Gelisi

Daha önce de anlatıldığı gibi Rasûlullah (s.a.v.), Sakif ten dönerken, ashab tarafından onlara beddua etmesi istenildiğinde o, Sakifli-ler için hidayet duasında bulundu.

Yine önceki sayfalarda anlatıldığı gibi Rasûlullah (s.a.v.), Malik b. Avf en-Nasrî'nin Müslüman olması esnasında Malik'e ihsanda bulunmuş, kavminden Müslüman olan kimselerin basına emir tayin etmişti. O da Sakiflilerin beldelerine karsi hücum ediyor, onları sikintiye düşürüyordu. Nihayet onları İslâm'a girmeye mecbur etti.

Yine Önceki sayfalarda geçtiği gibi Malik b. Avf en-Nasrî, Sakifli-leri kalelerinden inip Rasûlullah'm hükmüne boyun egmeye mecbur bırakmıştı. Onları alıp Medine-i Münevvere'ye getirmişti. Bütün bunları, Rasûlullah'm izni üzerine yapıyordu.

Ibn İshak dedi ki: Rasûlullah (s.a.v.), ramazanda Tebuk'ten Medine'ye geldi. İste bu ayda Sakiflilerin elçiler heyeti onun yanına geldi. Rasûlullah (s.a.v.), onlardan ayrıldığı zaman Urve b. Mesud es-Sakafî onun izine düştü. Nihayet ona Medine'ye varmadan Önce kavustu ve Müslüman oldu. Rasûlullah'tan kavmine İslâm'ı iletmek için geri dönme izni istedi. Rasûlullah da ona: "Onlar seni Öldürürler." dedi.

Rasûlullah (s.a.v.), onların inad ve serkesliklerini biliyordu. Urve de şöyle dedi:

- Ya Rasûlallah! Ben onlara, onların ilk çocuklarından daha sevgiliyim.

Urve, Sakifliler arasında sevilen ve itaat edilen bir kimse idi. Kavmini İslâm'a çağırmak üzere yola çıktı. Onların kendisine muhalefet etmeyeceklerini umuyordu. Çünkü onların arasında onun bir makami ve mertebesi vardı. Onlara yönelmek için kendisinin odasına çıktığı zaman onları İslâm'a davet ederken ve dinini onlara açıklarken, onlar onu her taraftan oklarla vurdular. Ona bir ok isabet etti ve onu Öldürdü.

Beni Malik kabilesinin adamları derler ki; onu kendilerinden bir adam öldürdü. Ona, Beni Salim b. Malik'in kardeşi Evs b. Avf denilir. Müttefikler de derler ki, onlardan bir adam onu Öldürmüştür. Öldüren kişi, Attab oğullarından Vehb b. Cabir'dir. Vurulduktan sonra

Urve'ye şöyle denildi:

- Senin kanın için ne düşünüyorsun? O da şöyle dedi:

- Bu, Allah'ın bana lütfettiği bir ikramdır ve bana gönderdiği bir şehidliktir. Benim kanım, ancak Ras lullah'm bu şehirde, gitmeden önce öldürülen şehidler kani gibidir. Beni de onlarla birlikte defnediniz.

Onlar da onu diğer şehidlerle birlikte defnettiler. Ras lullah'm, onun hakkında söyle dediği iddia edilir:

- Onun kavmi içindeki durumu, Yasin s resinde adi geçen ve kavmini hidayete davet eden adamin durumu gibidir."

Sakif kabilesi, Urve'nin  ld r lmesinin ardi sıra birkaç ay öyle kaldı. Kabile mensupları, daha sonra aralarında müsavere yaptılar. Etraflarında bey'at etmiş ve Müslüman olmuş olan Araplarla savasmaya güçlerinin yetmeyeceği kanaatine vardılar. Yapılan müsavere neticesinde Amr b. Ümeyye (Beni Ilacın kardeşi)'nin görüsüne uygun olarak kendilerinden bir adamı, Medine'de bulunan Ras lullah'm yanına göndermeye karar verdiler. Abdi Yaley  b. Amr b. Umeyr'i, beraberinde müttefiklerden iki kisi ve Malik oğullarından da üç kisi ile birlikte toplam altı kişilik bir heyetle Medine'ye gönderdiler. Heyetteki altı kişinin adları söyle idi: Abdi Yaley , Hakem b. Arar b. Vehb b. Muattib, Surahbil b. Gaylan b. Seleme b. Muattib, Osman b. Ebu'l-As, Evs b. Avf (Beni Salimin kardeşi) ve Nümeyr b. Harese b. Rebia.

Musa b. Ukbe dedi ki: "Bu heyet on k sur adamdı. Aralarında Ki-nane b. Abdi Yaley  de vardı. Bu, heyetin reisi idi. Aralarında Osman b. Ebu'l-As da vardı. Osman, heyettekilerin ya a en k     idi."

Ibn İshak dedi ki: "Medine'ye yaklaşıp Kanat Vadisi'ne indikleri zaman orada Mugire b. Sube'yi buldular. O, Ras lullah'm sahabelerinin binek develerini otlatma nöbetini tutuyordu. Sahabeler, bu develeri nöbetlese otlatıyorlardı. Mugire onları görünce develeri Sakifli heyetin yanında bıraktı. Ras lullah (s.a.v.)'a onların gelis müjdesini vermek için kosarak Medine'ye gitti. Ras lullah (s.a.v.)'m yanına girmeden önce Ebu Bekir es-Siddik ona rastladı. O da ona Sakif heyetinin bey'at ve İsl m'i amaçlayarak geldiklerim haber verdi. Onlar su şartla gelmişlerdi H, kabileleri, malları ve memleketleri için Ras lullah (s.a.v.)'dan yazılı bir emir alsınlar. Bunun  zerine Ebu Bekir, Mu-gire'ye and içirdi ki: "Benden  nce Ras lullah (s.a.v.)'m yanına varmayacaksın ki, ona haberi veren ben olayım."

Mugire de bunu kabul etti. Ebu Bekir, Ras lullah (s.a.v.)'m yanına girdi ve onların gelislerini ona haber verdi. Sonra Mugire, arkadaşlarının yanına çıktı ve onlarla birlikte develeri, barınaklarına götürdü. Onlara, Ras lullah (s.a.v.)'a nasıl selam vereceklerini öğretti.

Fakat onlar böyle yapmadılar. Cabiliye selami ile Ras lullah'a selam verdiler.

Rasûlullah (s.a.v.)'m yanma geldikleri zaman onun mescidinin bir kenarında onlar için bir çadır kuruldu. Yazılı antlaşmayı almalarına kadar onlarla Rasûlullah (s.a.v.) arasında gidip gelen kişi Halid b. Said b. As oldu. Rasûlullah (s.a.v.)'dan onlara gelen yemekten Halid yemedikçe onlar yemiyorlardı. Nihayet Müslüman oldular. Bu yazılı emri onlar için Halid yazdı.

Rasûlullah (s.a.v.)'dan istedikleri şeylerden biri, Tagiye putunu onlara bırakması idi. Tagiye, Lâfin baska bir adidir. Rasûlullah'dan, üç seneye kadar onu yıkmamasını talep ettiler. Rasûlullah (s.a.v.) ise buna razı olmadı. Şartlarını kabul etmedi. İki seneye, nihayet bir seneye kadar yıkmamasını istediler. Bu isteklerini ısrarla sürdürdüler. Fakat Rasûlullah (s.a.v.) kabul etmedi. Nihayet gelişlerinden sonra bir ay kalmasını istediler. Rasûlullah (s.a.v.), bu isteklerinden hiçbirini kabul etmedi. Bu isteklerini ileri sürmelerindeki amaçları, kendi memleketlerindeki beyinsizlerin itirazlarından emin olmak ve onların kalblerini İslâm'a isindirmek idi. Rasûlullah hiçbir isteklerini kabul etmedi. Sadece Tagiye (Lat) putunu yıkmaları için kendileriyle birlikte Ebu Süfyan b. Harb ve Mugire b. Sube'yi göndermesine dair talebelerini kabul etti.

Sakif heyeti, Tagiye putunun terkedilmesiyle birlikte Rasûlullah (s.a.v.)'dan kendilerini namazdan affetmesini ve putlarını kendi elleriyle kırdırmamasını istemişlerdi. Rasûlullah (s.a.v.) da şöyle demisti:

- Putlarınızın sizin ellerinizle kırılmasına gelince, sizi bundan affedeceğiz. Ama namaza gelince, namazi olmayan bir dinde hayir yoktur.

Onlar da:

- Her ne kadar alçaklık ise de biz bu şartı senin için yerine getireceğiz, dediler."

imam Ahmed b. Hanbel, Affan ve Muhammed b. Mesleme kanalı ile Osman b. Ebu'l-As'ın şöyle dediğini rivayet eder:

"Sakif heyeti, yanma geldiginde Rasûlullah -kalblerini daha yumuşatsın diye- onları mescitte misafir etti. Onlar, Rasûlullah (s.a.v.)'a şu şartları ileri sürdüler: "Bizi baskalarıyla savastığın zaman savasa çağırmayacaksın. Bizden ösür almayacaksın. Bizden vergi almayacaksın. Bizden baskalarını üzerimize vali tayin etmeyeceksin."

Rasûlullah (s.a.v.), onlara şöyle cevap verdi:

- Baskalarıyla savastığım zaman sizi savasa çağırmayacağım. Sizden vergi almayacağım. Baskalarını da sizin üzerinize vali tayin etmeyeceğim. Ancak içinde rûkû (namaz) bulunmayan bir dinde hayir yoktur, (namaz kılmama şartınızı kabul etmiyorum.)

Osman b. Ebu'l-As: "Ya Rasûlallah, bana Kur'ân'i öğret ve beni kavmimin imami yap." dedi."

Ebu Davud, Hasan b. Sabah kanalı ile Vehb'in söyle dedigini rivayet eder: "Rasûlullah'la bey'atlestikleri zaman Sakif heyetinin durumunu Cabir'e sordum. O da söyle cevap verdi:

"Zekat ve cihadla yükümlü olmamaları şartını Rasûlullah'a karşı ileri sürdüler. Ama ben bu şartı ileri sürmelerinden sonra Rasûlullah (s.a.v.)'m onlara söyle dedigini işittim:

"Müslüman olduğunuz takdirde zekat verecek ve cihad edeceksiniz."

İbn İshak dedi ki: "Müslüman oldukları ve Rasûlullah (s.a.v.) onlar için antlaşmayı yazdığı zaman onların üzerine Osman b. Ebu'l-As 'i emir olarak tayin etti. Bu, onların yaşça en küçükleri idi. Onun emir kılınmasının sebebi, onun İslâmî bilgi ve Kur'ân Öğrenmeye daha çok düşkün olması idi. Ebu Bekir es-Siddik, Rasûlullah (s.a.v.)'a söyle dedi:

- Ya Rasûlallah, ben onlar içinden bu delikanlıyı, İslâmî bilgileri edinmeye ve Kur'ân'i öğrenmeye hevesli gördüm."

Musa b. Ukbe'nin anlattığına göre onlar, Rasûlullah (s.a.v.)'m yanına geldiklerinde Osman b. Ebu'l-As'i kendi yüklerinin yanında bırakmışlardı. Öğle vakti yüklerinin yanına geri döndüklerinde bu defa Osman, Rasûlullah (s.a.v.)'m yanına gelmiş, ondan İslâmî bilgileri ve Kur'ân okumayı kendisine öğretmesi talebinde bulunmuştu. Osman, Rasûlullah'i uykuda gördüğü zaman Ebu Bekir es-Siddik'm yanına giderdi. İslâmî bilgileri öğreninceye kadar bu halini devam ettirdi. Rasûlullah (s.a.v.) da onu çok sevdi.

İbn İshak, Said b. Ebu Hind vasıtasıyla Osman b. Ebu'l-As'm söyle dedigini rivayet eder:

"Beni, Sakife gönderdiği zaman Rasûlullah (s.a.v.)'m söylediği son söz şu oldu:

"Ey Osman, namazı hafif tut. İnsanlara -en zayıflarını gözönünde bulundurarak- takdirde bulun. Çünkü onların arasında yaşlı, küçük, zayıf ve ihtiyaç sahibi olanlar vardır."

İmam Ahmed b. Hanbel, Affan vasıtasıyla Osman b. Ebu'l-As'in söyle dedigini rivayet eder:

"Dedim ki:

- Ya Rasûlallah, beni kavmimin imami yap. Buyurdu ki:

- Sen onların imamisin. Onların en zayıf olanlarını gözönünde bulundurarak onlara imamlık yap. Ezan okuma karşılığında ücret almayan bir kimseyi de

müezzin tut."

Imam Ahmed b. Hanbel, Affan vasitasiyla Osman b. Ebu'l-As'in söyle dedigini rivayet eder:

"Taife vali olarak tayin edilip yanından ayrilacagim zaman Ra-sûlulah (s.a.v.), son olarak bana söyle dedi:

- Bir kavme namaz kildirdigin zaman, namazlarini hafif tut. Böyle derken, bana el-Alâk sûresini veya Kur'ân'dan benzeri sûreleri okumami söyleyerek, namazi kildirma süremi belirledi."

Imam Ahmed b. Hanbel, Osman b. Ebu'l-As'in söyle dedigini rivayet eder:

"Rasûlullah (s.a.v.)'rn bana söylediği son sözü su oldu:

"Bir kavme imamlik yaptigin zaman, namazlarini hafif tut."

Müslim, Osman b. Ebu'l-As'm söyle dedigini rivayet eder:

"Rasûlullah (s.a.v.), beni Taife vali tayin etti. Yanından ayrildigimda bana söylediği son söz su oldu:

"Insanlara namaz kildirirken namazlarini hafif tut."

Imam Ahmed b. Hanbel, Yahya b. Said kanali ile Osman b. Ebu'l-As'in söyle dedigini rivayet eder:

"Rasûlullah (s.a.v.), kavmime imamlik yapmami bana emretti. Sonra söyle buyurdu:

"Bir kimse, bir kavme imamlik yaparsa namazlarini hafif tutsun. Çünkü onların içinde zayıf, yasli ve ihtiyaç sahipleri vardır. Kisi yalnız basına namaz kildirdiği zaman dilediği gibi kilsin."

Imam Ahmed b. Hanbel, Muhammed b. Cafer kanali ile Osman b. Ebu'l-As'in söyle dedigini rivayet eder:

"Rasûlullah (s.a.v.), bana söyle dedi: Kavmine imamlik yap. Bir kavme imamlik yaptigin zaman namazlarini hafif tut. Çünkü onların içinde yaslılar, küçükler, zayıflar, hastalar ve ihtiyaç sahipleri de namaz kilmaktadırlar."

Imam Ahmed b. Hanbel, Ismail b. Ibrahim kanali ile Ebu'l-Ala b. es-Sihîr'in söyle dedigini rivayet eder:

"Osman dedi ki:

- Ya Rasûlallah, şeytan benimle namazim ve kiraatim arasına girmektedir.

Rasûlullah buyurdu ki:

- Bunu yapan Hanzep adındaki bir şeytandır. Sen onu hissettiğin zaman ondan Allah'a sığın ve sol tarafına üç kez tukur.

Osman dedi ki: Ben böyle yaptım. Sonra Allah, o şeytani benden

uzaklastirdi."

Imam Malik, Imam Ahmed, Müslim, Tirmizî, Ibn Mace, Ebu Da-vud ve Neseî, Nafi b. Cübeyr b. Mut'im'in söyle dedigini rivayet etmislerdir:

"Osman b. Ebu'l-As, vücudundaki bir agridan ötürü halini Rasûlullah'a sikayet etti. Rasûlullah da ona söyle dedi:

"Vücudunun agriyan yerine elini koy ve üç-kez Bismillah de, yedi kez de: "Hissettigim ve çektigim agrinin serrinden Allah'in izzet ve kudretine siginirim." de."

Bir rivayete göre Osman b. Ebu'l-As, söyle demistir: "Ben Rasûlullah (s.a.v.)'m dedigini yaptim. Allah, vücudumdaki agriyi giderdi.. Sonra aile efradima ve baskalarına da hep böyle yapmalarini tavsiye ederdim."

Ebu Abdillah b. Mace, Muhammed b, Bessar vasitasiyla Osman b. Ebu'l-As'in söyle dedigini rivayet eder:

"Rasûlullah (s.a.v.), beni Taife vali tayin ettigi zaman namazimda bazi seylerle karsilasiyordum. Öyle ki, namaz kildigimin bile farkina varamiyordum. Bu durumu görünce Rasûlullah (s.a.v.)'a gittim. Bana söyle sordu:

- Sen Ebu'l-As'in oğlu musun?

- Evet, ya Rasûlallah.

- Niçin geldin?

- Ya Rasûlallah, namaz kılarken öyle bir durumla karsilasiyorum ki, namaz kildigimin bile farkina varamiyorum.

- O seytandır. Sen yanima yaklas hele.

Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.)'m yanma yaklastim. Ayak taraklarinim yüzü üzerine oturdum. O da eliyle gögsüme vurdu ve agzima tükürdü. Sonra:

- Ey Allah'in düşmanı çık, dedi. Bunu üç kez yaptı. Sonra:

- Haydi isinin basina git bakalim, dedi. Osman dedi ki:

- Ömrüme yemin ederim ki, artık o seytanın bana geldigini sanmiyorum."

Ibn Ishak dedi ki: Isa b. Abdullah, Atiyye b. Süfyan b. Rebia es-Sakafî kanaliyla Sakif heyetinden birinin söyle dedigini bana anlatti:

"Müslüman olduğumuz ve Rasûlullah (s.a.v.) ile birlikte ramazandan kalan günleri oruç tuttugumuz zaman Bilal bize iftar yemegimizi ve sahur yemegimizi Rasûlullah (s.a.v.)'m yanından getiriyordu. O, bize sahur yemegini getiriyorken biz söyle diyorduk:

- Biz, fecrin dogmus olduğunu görüyoruz. O da söyle diyordu:

- Rasûlullah (s.a.v.)'i henüz sahur yemegini yerken bıraktım ve buraya geldim.

Bilal, bize iftar yemegimizi getiriyorken biz:

- Günesin henüz tam battığım göremiyoruz, diyorduk. Bilal ise, söyle cevap veriyordu:

- Rasûlullah (s.a.v.) yemegini yedi. Sonra ben size geldim.

Sonra kendisi de elini tabaga koyuyor ve ondan yiyordu." İmam Ahmed b. Hanbel, Ebu Davud ve İbn Mace, Evs b. Hüzey-fe'nin söyle dedigini rivayet etmişlerdir:

"Sakif heyeti içinde Rasûlullah (s.a.v.)'m yanına geldik. Müttetikler Mugire b. Sube'ye konuk oldular. Rasûlullah (s.a.v.), Malik ogullarını kendi çadırında misafir etti. Her gece yatış namazından sonra yanımıza gelir, ayak üstü bizimle konuşurdu. Sohbeti uzun sürdüğü ve uzun müddet ayakta durduğu için ayakları sallamırdı. En çok da Kureyslilerden çektiği eza ve cefaları bize anlatırdı. Sonra söyle derdi:

- Üzülmüyorum, biz Mekke'de iken mustaz'af ve horlanmış kimseler idik. Medine'ye geldigimizde aramızda savaş dolabı döndü. Bazen biz onları yendik, bazen onlar bizi yendiler.

Bir gece Rasûlullah, normal vaktinden geç geldi. Ona:

- Bu gece bize gelmekte geciktin, dedik. O da su cevabı verdi:

- Bu gece aniden Kur'ân hizbimi okuma işi ortaya çıktı. Onu tamamlamadan size gelmek istemedim.

Evs, Rasûlullah (s.a.v.)'a dedi ki:

- Kur'ân'ı nasıl hiziplendiriyorsunuz? O, su cevabı verdi:

- Üçe, beşe, yediye, dokuza, onbire, onüçe bölerek hiziplendiriyo-rum. Mufasssalın hizbi birdir."

İbn İshak dedi ki:" Sakif heyeti, işlerini bitirdikleri ve geri dönüp beldelerine yöneldikleri zaman Rasûlullah (s.a.v.), onlarla birlikte Ebu Süfyan b. Harb ve Mugire b. Subeyi Tagiye putunun yıkılması için gönderdi. Onlar da bu topluluk ile birlikte yola çıktılar. Taife geldikleri zaman Mugire b. Sube, Ebu Süfyan'ı önden göndermek istedi. Ebu Süfyan kabul etmedi ve: "Kavminin yanına sen gir." dedi. Ebu Süfyan mali ile Zu'1-Hedim'de kaldı. Mugire b. Sube girdiği zaman o, Tagiye putuna balta ile vurmak üzere üstüne çıktı. Kavmi olan Beni Muattib, onun önünde durdular. Urve gibi onunda vurulmasından korktular. Sakif in kadınları ise, Tagiye için ağlayarak ve söyle diyerek başları açık bir vaziyette ortaya çıktılar:

- Bizi koruyan, bize menfaat ve zarar veren Tagiye putuna ağılsın ki, onu

kötü, yaramaz kisiler teslim ettiler. Onlar, kılıçlarla vurusmasını bilmediler." Mugire, balta ile Tagiye putuna vururken, Ebu Süfyan söyle diyordu:

- Vah yazık, ah yazık!

Mugire, Tagiye'yi yikti ve mali ile ziynetlerini aldı. Ebu Süfyan'a haber gönderdi. Ona söyle dedi: "Rasûlullah (s.a.v.), Urve b. Mesud ile kardesi ve Karib'in babası Esved b. Mesud'un borçlarının, Tagiye putunun mali ile ödenmesini bize emretti." Bunun üzerine o mallar ile o iki zatin borçlarını ödediler."

Ben derim ki: Esved, müsrık olarak öldü. Ancak Rasûlullah (s.a.v.), onun kalbini İslâm'a isindirmek ve oğlu Karib'in gönlünü alıp ikramda bulunmak için borcunun bu şekilde ödenmesini emretmiştir.

Musa b. Ukbe'nin anlattığına göre Sakif kabilesinden gelen heyette on kadar adam vardı. Bunlar, Medine'ye geldiklerinde -Kur'ân dinlesinler diye- Rasûlullah (s.a.v.), kendilerini mescitte misafir etti. bunlar riba muamelesi yapmak, zina etmek, içki içmek için Rasûlullah'tan müsaade istediler. Ancak Rasûlullah (s.a.v.), bütün bunları onlara haram kıldı.

Heyetkiler, Rabbe putuna ne yapılacağı sordular. Rasûlullah:

- Onu yikin! dedi.

- Heyhat! Eger Rabbe putu senin kendisini yıkmak istediğini bilse, kendi ehlini öldürür, dediler.

Ömer b. Hattab dedi ki:

- Yazık sana ey Abdi Yaleyl'in oğlu! Ne kadar da cahilmissin. Rabbe, sadece bir tas parçasıdır.

- Ey Hattab'm oğlu! Biz senin yanına gelmedik. Sonra dediler ki:

- Ya Rasûlallah, onu yıkmak işini sen kendin üstlen. Biz onu asla yikmayız.

Rasûlullah buyurdu ki:

- Onu, sizin yerinize yıkacak birini size göndereceğim, Rasûlullah (s.a.v.)'la anlastılar. Antlaşma metnini yazdılar. Ancak Rasûlullah'ni elçilerinden önce kendilerinin memleketlerine gitmelerine izin verilmesini istediler. İzin verildi, yola çıktılar. Kavimlerine geldiklerinde kavmi onları karşıladı ve; "Arkanızda ne haberler var?" diye sordular. Onlar da üzüntülerini açığa vurarak; kaba, kati» merhametsiz, kılıç çeken bir adamın yanından gelmekte olduklarını söylediler. O adamın (Rasûlullah'ın) dilediği gibi hüküm verdiğini, A-rapları ezdiğim, ribayı, zinayı, içkiyi haram kıldığını, Rabbe putunun yıkılmasını emrettiğini söylediler.

Sakifliler kaçıp:

- Biz bu adama asla itaat etmeyiz, dediler.

Savasa hazırlandılar. Silah ve teçhizat hazırladılar. İki veya üç gün bu halde beklediler. Sonra Cenâb-i Allah, kalblerine korku saldı. Görüşlerinden ve davranışlarından vazgeçerek: "Muhammed'in yanına gidin. Bu şartlarla onunla anlasın ve barış antlaşması yapın." dediler. Bu defa elçilik heyeti: "Biz zaten böyle yaptık. Onu insanların en takvalisi, en vefakarı, en merhametlisi, en doğru sözlüsü olarak gördük. Onun yanına gidisimiz ve onunla yapmış olduğumuz antlaşma, hem bizim hem de sizin için mübarek ve hayırlı olsun. Şimdi siz bu meseleyi anlayın, bu hükme razı olun ve Allah'ın afiyetine yönelin." dediler.

Kabiledekiler, elçi olarak Rasûlullah'm yanına gidip gelen heyete sordular:

- Peki niçin ilk etapta bunları bizden gizlediniz?
- Cenâb-i Allah'ın, sizin kalbinizde bulunan şeytan kibrini çıkarıp atmasını istedik.

Bunun üzerine kabile derhal Müslüman oldu. Birkaç gün geçtikten sonra Rasûlullah'm elçileri onlara geldi. Bu elçilerin başında emir olarak Halid b. Velid bulunuyordu. Heyette Mugire b. Sube de vardı. Lat putuna yöneldiler. Sakif kabilesinin erkekleri, kadınları ve çocukları Lat putuna yaklaşımadılar. Kızlar bile örtülü yerlerinden çıkmışlardı. Sakiflilerin topluluğu, o putun yıkıldığını görmek istemiyordu. O putun korunacağını, yıkılamayacağını zannediyorlardı. Mugire b. Sube kalktı, eline kazmayı aldı ve arkadaşlarına:

- Vallahi Sakiflilere karşı sizi güldüreceğim, dedi. Kazmayı aldı. Sonra düşer gibi yaparak ayaklarını yere vurdu. Taif halkı sevinerek hep bir ağızdan çığlık attı ve:

- Allah, Mugire'yi rahmetinden uzak etsin. Rabbe putu onu öldürdü! dediler ve geride duran arkadaşlarına da:

- Sizden de isteyen varsa yaklaşıp bakalım su putun yanına, diye meydan okudular.

Mugire, kalktı ve şöyle dedi:

- Allah'a yemin ederim ki ey Sakif topluluğu! Rabbe putu, dağlık ve ovalık yerlerin en alçığıdır. Siz, Allah'ın afiyetini kabul edin ve O'na ibadet edin.

Böyle dedikten sonra kapıya vurarak kirdi. Sonra putun bulunduğu mahallin duvarının üzerine çıktı. Bazı erkekler de onunla birlikte duvarın üzerine çıktılar. Taşları birer birer yıkıp yere attılar. Nihayet Rabbe putunu yerle bir ettiler.

Rabbe putunun bakıcılığını yapan şöyle diyordu:

- Putun temeli öfkelenip gazaba gelecek ve kendisini yıkanları yere batıracaktır!

Mugire, bu sözü isitince Halid'e söyle dedi:

- Birak beni su putun temelini de kazayim.

Böyle dedikten sonra temeli de kazdilar, topragini yerden çıkardilar, suyunu ve binasini topladilar.

Iste o esnada bütün Sakif kabilesi hayretler içinde dona kaldi. Sonra Rasûlullah (s.a.v.)'m yamna döndüler. Rasûlullah, o gün Rabbe putunun yanında bulunan mallari taksim etti. Dinini kuvvetlendirdigi, Rasûlüne yardım ettigi için Allah'a hamdettiler.

Ibn Ishak dedi ki: "Rasûlullah (s.a.v.)'m Sakiflilere yazmis oldugu mektup su idi:

"Rahman ve Rahim olan Allah'in adiyla. Allah Rasûlü Muham-med'den müminlere. Süphesiz Vec mintikasinin, Ida demlen dikenli agaçlari ve oranın agaci kesilmez. Böyle birsey yapan olursa, ona kirbaç vurulur ve üzerindeki elbiseleri çıkarilir. Eger daha ileri giderse, yakalanarak Peygamber Muhammed'e götürülür.

Iste bu, Peygamber Muhammed'in emridir."

Bu mektubu, Halid b.. Said yazdi. Bu, Rasûl Muhammed b. Abdullah'in emridir/Hiç kimse siniri asmamalıdır. Sayet haddi tecavüz ederse, Muhammed Rasûlullah (s.a.v.)'m emrettiği seyde kendine zulmetmis olur."

Imam Ahmed b. Hanbel, Abdullah b. Haris kanali ile Urve b. Zü-beyr'in söyle dedigini rivayet eder:

"Rasûlullah (s.a.v.)'la birlikte Liyye daginin yanından geldik. Sid-re mevkiine vardigimizda o, dagin tepesinin hizasında durdu ve gözünü vadiye dikerek bütün insanlar durduktan, sonra söyle dedi:

- Vec mintikasinin hayvanlarinin avlanması ve ağaçlarının kesilmesi Allah için haram kilinmistir.

Rasûlullah (s.a.v.), Taife inmeden ve Sakiflileri kusatma altına almadan böyle demisti." [9]

Abdullah B. Ubeyyin Olumu

Muhammed b. Ishak, Zührî ve Urve kanali ile Üsame b. Zeyd'in söyle dedigini rivayet eder:

"Rasûlullah (s.a.v.), sonu Ölümle neticelenen hastaliginda yatmakta iken Abdullah b. Übeyy'i ziyarete gitti. Rasûlullah, onun ölmek üzere oldugunu anlayınca söyle dedi:

- Seni, Yahudileri sevmekten yasaklamistim. O da söyle dedi:

- Onlari Esad b. Zü-rare Öfkelenirdi. Ona ne yarar sagladi?" Vakidî dedi ki:

Abdullah b. Übeyy, sevvalin bitimine birkaç gece

kala hastalandı. Zilkade ayında da öldü. Hastalığı yirmi gece sürdü. Rasûlullah (s.a.v.), onu bu esnada ziyaret ederdi. Öldüğü gün de Rasûlullah (s.a.v.) ziyaretine geldi. O esnada can çekismekte idi. Rasûlullah ona söyle dedi:

- Seni, Yahudileri sevmekten men etmistim. O da söyle dedi:

- Onlari Esad b. Zürene öfkelenirdi. Ona ne yarar sagladi? Ya Rasûlallah, simdi kinama vakti degildir. Ölmek üzereyim. Yikanmam sirasinda hazir bulun. İç gömlegini bana ver, kefen olarak onu banan sar. Üzerime namaz kil ve benim için magfiret dile.

Rasûlullah (s.a.v.) da böyle yaptı."

Beyhakî de, Salim b. Aclan kanali ile Ibn Abbas'tan buna benzer bir rivayette bulunmustur. Dogrusunu Allah bilir.

Ishak b. Raheveyh, Ebu Üsame kanali ile Ibn Ömer'in söyle dedigini rivayet eder:

"Abdullah b. Übeyy b. Selül vefat ettigi zaman oglu Abdullah, Rasûlullah (s.a.v.)'a geldi ve ona, kendi iç gömlegini vermesini istedi ki, onu babasına kefen olarak sarsin. Rasûlullah da ona iç gömlegini verdi. Sonra Rasûlullah'dan babasının üzerine namaz kilmasını istedi. Rasûlullah (s.a.v.), kalkip onun üzerine namaz kilmak için durdu. Hz. Ömer de Rasûlullah'm etegini tutup söyle dedi:

- Ya Rasûlallah! Bunun üzerine namaz kilacaksın Öyle mi? Oysa Allah seni bundan menetmistir.

Rasûlullah (s.a.v.), söyle cevap verdi.

- Rabbim beni bu iste serbest kildi ve söyle buyurdu: "Ey Muhammedi Onlari ister bagislanmasını dile, ister dileme, birdir. Onlara yetmis defa bagislanma dilesen de Allah onlari bagislamayacaktır." Ama ben onun için yetmis defadan fazla magfiret dileyecem.

- Ama o münafiktir. Buna ragmen onun namazini kilacak misin? Hz. Ömer'in böyle demesi üzerine yüce Allah, su ayeti inzal buyurdu:

- "Sakin onlardan ölen kimsenin namazini kilma. Mezari basinda da durma! Çünkü onlar Allah'i ve peygamberini inkar ettiler." (et-Tevbe, 84.)

Ebu Üsame de bunu ikrar etti ve: "Evet bu böyle olmustur." dedi." Buharî'nin ve digerlerinin rivayetine göre Hz. Ömer söyle demistir:

- Ya Rasûlallah, sen onun cenaze namazini mi kilacaksın? Oysaki o, falan günde söyle, söyle ve söyle dedi. Falan günde de söyle, söyle ve söyle dedi.

Rasûlullah (s.a.v.), bana su cevabi verdi:

- Birak beni ey Ömer, ben iki seçenek arasmdayim. Eger yetmis defadan fazla magfired diledigim takdirde bagislanacagini bilseydim, yetmis defadan fazla onun için magfired dilerdim.

Böyle dedikten sonra onun cenaze namazini kildi. Bunun üzerine Aziz ve Celil olan Allah, su ayeti inzal buyurdu:

"Sakin onlardan ölen kimsenin namazini kilma, mezari basinda da durma!"

Ben, Rasûlullah (s.a.v.)'a karsi o gün göstermis oldugum cüretten ötürü hayret ediyorum. Oysaki, Allah ve Rasûlü, isin gerçegini daha iyi bilirler.

Süfyan b. Uyeyne, Amr b. Dinar kanali ile Cabir b. Abdullah'in söyle dedigim rivayet eder:

"Rasûlullah (s.a.v.) -defninden sonra- Abdullah b. Übeyy'in mezari basma geldi. Emir verdi. Abdullah'in cesedi mezardan çıkarildi. Cesedini dizlerinin (veya baldirlarinin) üzerine koydu. Sonra agzina tü-kürdü ve iç gömlegini ona giydirdi."

Dogrusunu Allah bilir.

Beyhakî de burada Salebe b. Hatib'in kissasini ve mal çoklugu ile onun nasil fitneye düstüğünü, zekat vermek istemedigini anlatmistir. Biz bunu tefsirimizde su ayetin açıklanmasini yaparken detayli olarak anlattik:

"Aralarinda: "Allah bize bol nimetinden verecek olursa, andolsun Id sadaka verecegiz ve iyilerden olacagiz." diye ona and verenler vardır." (et-Tevbe, 75.) [10]

Fasil

Ibn Ishak dedi ki: Tebük gazvesi, Rasûlullah (s.a.v.)'m gittigi gazvelerin sonuncusu oldu.

Hassan b. Sabit (r.a.), Ensâr'm Peygamber (s.a.v.) ile beraber yasadiklari savas günlerini sayarak ve onunla birlikte savasta bulunduklari yerleri anarak asagidaki su siiri söylemistir:

Ibn Hisam dedi ki: Bu siir, onun oğlu Abdurrahman b. Hassana ait olarak rivayet edilir:

"Maad'din hepsinin tek kisi olarak ve topluluk olarak, en iyi kisisi degil miyim? Ister onlar ayri ayri, olsunlar, ister toplu olsunlar.

Onlar bir kavimdir ki, Bedir'de bütününüle Rasûl ile birlikte bulundular.

Ne kusur ettiler, ne de yardimsiz birakip gittiler.

Onlar bey'at ettiler, onlardan hiçbirisi o bey'ati bozmadı ve imanlarında bir fesat da olmadı.

Uhud'daki bogazda, onların yanma sabahleyin vardığı zaman, sabit ve muhkem bir vurus oldu ki,

Bu vurus, tipki alevlenmiş bir atesin sicagini andırıyordu.

Zî-Kared gününde onları iyi kosa atların üzerine sıçrattığı gün, ne korktular, ne korkudan ötürü ayrılıp uzaklastılar.

İste Zû-Useyre, Rasûl ile birlikte oraya atlarıyla ayak bastılar.

Üzerlerinde kılıçlarla süngüler vardı.

Veddan gününde oranın ehlini oradan çıkardılar.

Atlarla rahvana kalktıkları bir sırada. Nihayet bizi yüksek yerlere ve dağlara vardirdiler.

Bir gece ki, onda Allah için düşmanlarını aradılar.

Allah ise, onların yaptıkları iş sebebiyle mükafatlarını veriyordu.

Bir gece Hüneyn'de Rasûl ile kılıçlarla vurustular.

Onlara hamle üzerine hamle yapıyorlardı.

Necid günü gazvesinde Rasûl ile birlikte onlar için orada yağmalar ve ganimetler elde edildi.

Ka'a gazvesinde düşmanı onunla dağıttık, tipki develerin su içme yerinde dağılmaları gibi dağıldılar.

Bey'at edildiği günde kılıçlarla vurusma üzerine onun bey'at ehli oldular.

Onlar, onu kendilerine nimette ortak ettiler ve bundan asla ayrılıp uzaklaşmadılar.

Fetih gazvesinde, onun seriyyesinde cesur bekçiler oldular. Ne yavaş, ne de aceleci oldular.

Hayber gününde onun ordu birliğinde yürüyorlardı.

Hepsi de kendisini ölüme adanmış bahadır, atak ve yigit kisilerdi.

Sag ellerde emanet olarak kılıçları titrer.

Vurusta bazen eğilirler, bazen doğrulurlar.

Rasûlullah'ın Allah'tan sevap dileyerek Tebük'e yürüdüğü günde,

Onlar onun ilk bayrakları idiler.

Eğer bir savaş olursa onlara savaşın edebi ve idaresi zahir olur.

Hatta onlara ilerlemek ve gerilemek dahi zahir oldu.

İste o kavim, peygamberin Ensâr'idir. Onlar benim kavimimdir ki, nesebimle nisbet edildiğim zaman onlara varırım.

Âlicenâb, üstün kimseler olarak öldüler ve sözlerini bozmadılar.

Öldürüldükleri zaman da onların ölümleri Allah yolundadır." [11]

Hız. Peygamberin, Ebu Bekir'i Hac Emiri Olarak Mekke'ye Göndermesi

Hicri dokuzuncu sene ve Berae sûresinin nüzulü.

Ibn İshak, Taif heyetinin ramazan ayında Medine'ye, Rasûlullah'ın yanına gelisini anlattıktan sonra söyle der: "Rasûlullah (s.a.v.), ramazan ayının kalan kısmını, sevval ve zilkade aylarını Medine'de geçirdi. Sonra hicri dokuzuncu senede Ebu Bekir'i Müslümanlara haclarını yaptırmak için hac emiri olarak Mekke'ye gönderdi. Bu arada müşrikler de eskiden olduğu gibi haclarını yapmaktaydılar. Ka'be'den menedilmiş değillerdi. Rasûlullah'tan eman almış kimseler de belirli bir süreye kadar bu hakka sahip kılınmışlardı.

Ebu Bekir (r.a.), beraberindeki Müslümanlarla birlikte Medine'den yola çıktı. Yolda iken Cenâb-ı Allah, Berae sûresinin şu ayetlerini inzal buyurdu:

"Allah'tan ve peygamberinden, kendileriyle antlaşma yaptığınız müşriklere ihtardır: Yeryüzünde dört ay daha dolasabilirsiniz. Allah'ı aciz bırakamayacağınızı, Allah'ın inkarcıları rezil edeceğini bilin. Allah'ın ve peygamberinin, puta tapanlardan uzak olduğunu, büyük hac günü, Allah ve peygamberi insanlara ilan eder." (et-Tevbe, 1-2.)

Kısaca söylemek istediğimiz şudur ki, Rasûlullah (s.a.v.), Ebu Bekir'den sonra -onunla beraber olsun diye- Ali (r.a.)'yi de gönderdi. Ali (r.a.) -amcası oğlu ve sahabesinden biri olduğu için- Rasûlullah'a ni-yabeten beraati müşriklere teblig isini bizzat üstlendi."

Ibn İshak, Hakim b. Hakim b. Abbad b. Hüneyf kanalı ile Ebu Cafer Muhammed b. Ali'nin söyle dedigini rivayet eder:

"Berae, nazil olduğu zaman Hz. Peygamber, Ebu Bekir es-Siddik'i insanlara hac yaptırmak için göndermistti. O zaman kendisine denildi ki:

- Ya Rasûlallah, keske o sûreyi Ebu Bekir'e gönderseydin? O da söyle buyurdu:

- Onu ancak Ehl-i Beyt'imden bir adam yerine getirir. Sonra Ali b. Ebi Talib (r.a.)'i çağirdi ve ona söyle dedi:

- Berae sûresinin baş tarafından iste bu kıssayı götür ve insanların içinde kurban bayramı gününde, Mina'da toplandıkları zaman ilan et, Cennet'e hiçbir kafir giremez ve bu seneden sonra hiçbir müşrik hacedemez, Beyt'i de çıplak olarak tavaf edemez. Rasûlullah'm yanında her kimin bir antlaşması var ise o antlaşma, süresi sonuna

kadar geçerlidir.

Bunun üzerine Ali b. Ebi Talib, Rasûlullah (s.a.v.)'m Adba adındaki dişi

devesine binerek yola çıktı. Yolda Ebu Bekir'e kavustu. Ebu Bekir, onu yolda görünce şöyle sordu:

- Amir misin, yoksa memur musun?

- Hayir, bilakis memurum.

Sonra gittiler. Ebu Bekir, insanlara hac ibadetlerini eda ettirdi. Araplar, o sene de cahiliye devri âdetine göre, eski vecih ile haclarim eda ettiler. Nihayet kurban kesme günü olduğu zaman Ali b. Ebi Talib (r.a.) kalkti ve insanlar içinde Rasûlullah (s.a.v.)'m kendisine emretmiş olduğu ayetleri ilan etti. Şöyle dedi:

- Ey insanlar! Bilmis olunuz ki, Cennet'e hiçbir kafir giremez. Bu seneden sonra hiçbir müsrık haccedemez. Beyt'i çıplak olarak tavaf edemez. Rasûlullah (s.a.v.)'m yanında antlasmasi bulunan kimsenin antlasmasi, süresi sonuna kadar geçerlidir.

Insanlar, içlerinde beraatin ilan edildiği günden itibaren dört ay ertelendiler ki, her bir kavim, güven duydukları yerlerine veya beldelerine dönsünler. Sonra belli bir süreye kadar antlasmaları olanlar hariç, hiçbir müsrıkla ahid ve antlaşma olmayacak. Bu seneden sonra hiçbir müsrık haccetmedi ve Ka'be'yi çıplak olarak tavaf etmedi.

Daha sonra Ebu Bekir ile Ali (r.a.), Rasûlullah'm yanına geldiler."

Buhari, "Hicri dokuzuncu senede Ebu Bekir (r.a.)'m hacci" başlığı altında şöyle bir rivayette bulunmustur:

"Süleyman b. Davud Ebu'r-Rebî, Füleyh ve Zührî kanalı ile Ebu Hüreyre'nin şöyle dediğim rivayet eder: "Ebu Bekir es-Siddik (r.a.)'m emir olarak Peygamber (s.a.v.) tarafından hacca gönderilmesi, Veda haccmdan Önce idi. O hacda Ebu Bekir, bir toplulukla birlikte Mekke'ye gitmiş, insanlara su duyuruda bulunmustu: "Bu seneden sonra hiçbir müsrık haccetmeyecek ve Beyt, çıplak olarak tavaf edilmeyecektir!"

Buharî> başka bir yerde Abdullah b. Yusuf kanalı ile Ebu Hüreyre'nin şöyle dediğini rivayet eder: "O hac da Ebu Bekir es-Siddik, beni duyurucularla birlikte duyuru için insanlara göndermişti. Kurban kesme gününde Mina'da duyurucular şöyle bir duyuruda bulunmuşlardı:

"Bu seneden sonra hiçbir müsrık haccetmeyecek ve Beyt'i çıplak olarak tavaf etmeyeceklerdir."

Humeyd dedi ki: "Sonra Peygamber (s.a.v.), arkadan Hz. Ali'yi gönderdi ve ona müsrıklere ültimatı duyurmasını emretti."

Ebu Hüreyre dedi ki: "Mina'da kurban kesme gününde bizimle birlikte Ali (r.a.) ültimatı ilan etti ve artık o seneden sonra hiçbir müsrikin

haccedemeyeceğini, Beyt'i de çıplak olarak tavaf edemeyeceğini ilan etti."

Kitabü'l-Cihad'da Buharî, Ebu'l-Yeman kanalı ile Ebu Hüreyre'nin söyle dedigini rivayet eder: "Ebu Bekir es-Siddik, ilancüarla birlikte beni de kurban kesme gününde Mina'ya gönderdi ki, orada söyle ilanatta bulunahm: "Bu seneden sonra hiçbir müsrik haccetmeyecek-tir ve Beyt'i çıplak olarak tavaf edemeyeceklerdir."

O gün Hacc-i Ekber, yani kurban bayramı günü idi. İnsanlar umreye, Hacc-i Asgar dedikleri için bu hacca da Hacc-i Ekber denildi.

Ebu Bekir, o senede insanlara bu duyuruda bulundu. Rasûlullah (s.a.v.)'m hacsettigi Veda hacci senesinde herhangi bir müsrik haccetmedi."

Imam Ahmed b. Hanbel, Muhammed b. Cafer kanalı ile Ebu Hüreyre'nin söyle dedigini rivayet eder:

"Rasûlullah (s.a.v.) tarafından hacca gönderildigi sirada ben de Ebu Talib oğlu Ali ile beraberdim. Ali (r.a.):

- Siz nasıl bir duyuruda bulunuyorsunuz? diye sordu. Biz de su cevabi verdik:

- Biz söyle bir duyuruda bulunuyoruz: Mü'min kimseden baskasi Cennet'e girmeyecektir ve her hangi bir kimse Beyt'i çıplak olarak tavaf etmeyecektir. Kendisiyle Rasûlullah (s.a.v.) arasında bir ahid ve antlasma bulunan kimsenin bu ahid ve antlasmasi, dört aya kadar geçerlidir. Dört ay geçtikten sonra bilinsin ki yüce Allah ile Rasûlü, müsriklerden uzaktirlar. Ve bu seneden sonra herhangi bir müsrik

haccedemeyecektir!

Sesim kishncaya kadar ben bagirarak bu duyuruyu yaptim."

Bazilari böyle bir görüse kail olmuslardir. Ama dogrusu su ki; Ra-sûlullah'la yaptigi bir antlasma ve ahdi bulunan kimsenin o ahid ve antlasmasi -dört aydan daha uzun süreli de olsa- belirlenen aydan daha uzun süreli olacaktır. Ama ahid ve antlasmasinin muayyen süresi bulunmayan kimselere dört ayhk süre taninmisti.

Simdi geriye üçüncü bir grub ahid ve antlasma sahibi kimseler kalıyor. Bunlar da erteleme gününden itibaren dört aydan eksik süreli ahid ve antlasmasi bulunan kimselerdi. Bunlari -süresi az olsa bile- süreleri ahid ve antlasmanin bitimine kadar olabilecegi gibi, dört aylık vadeye de ertelenmis olabilirdi. Çünkü bunlar, ahid ve antlasmalariin süresi olmayan kimselere nisbetle dört aylık erteleme hakkina daha layik kimseler idiler. Dogrusunu Allah bilir.

Imam Ahmed b. Hanbel, Afian kanali ile Enes b. Malik'in söyle dedigini rivayet eder:

"Rasûlullah (s.a.v.), Ebu Bekir'le birlikte beraati (müsriklere ültimatomu) gönderdi. Ebu Bekir Zul-Hüleyfe'ye ulastiginda Rasûlullah söyle buyurdu:

- Bu ültimatomu ancak ben veya benim Ehl-i Beyt'imden bir a~ dam teblig etmelidir.

Bunun üzerine ültimatomu Ebu Talib oğlu Ali ile Mekke'ye gönderdi."

Abdullah b. Ahmed b. Hanbel, Lüveyn kanali ile Hz. Ali'nin söyle dedigini rivayet eder:

"Rasûlullah (s.a.v.), Ebu Bekir'in ardi sıra Ali'yi gönderdi, Cüh-fe'de mektubu aldı. Ebu Bekir Medine'ye geri dönüp söyle dedi:

- Ya Rasûlallah, hakkimda bir ayet mi nazil oldu?

- Hayir, ama Cebrail bana geldi ve söyle dedi: "Bu ültimatomu ya sen, ya da senin ailenden bir adam teblig etmelidir."

Bu rivayetin senedinde zayıflık vardır. Metninde de münkerlik vardır. Dogrusunu Allah bilir.

Imam Ahmed b. Hanbel, Süfyan kanali ile Hemedanlı Zeyd b. Esyâ'nin söyle dedigini rivayet eder:

"Hz. Ali'ye söyle sorduk:

- Rasûlullah (s.a.v.), Ebu Bekir'le birlikte seni hacca gönderdigi günde neleri teblig etmeni sana emretti?

- Bana dört seyi teblig etmemi emretti. Söyle ki:

1- Mü'min kimselerden baskasi Cennet'e giremeyecektir.

2- Ka'be çıplak olarak tavaf edilmeyecektir.

3- Kendisi ile Rasûlullah arasında ahid ve antlasmasi bulunan kimsenin ahid ve antlasmasi, öngörülen süresine kadar geçerli olacaktır.

4 - Müsrikler bu seneden sonra hac etmeyeceklerdir."

Ibn Cerir et-Taberî, Muhammed b. Abdullah kanali ile Ebu's-Sah-ba el-Bekrî'nin söyle dedigini rivayet eder: .

"Hacc-i Ekber gününü Ebu Talib oğlu Ali'ye sordum. Bana su cevabi verdi:

- Rasûlullah (s.a.v.), Ebu Kuhafe'nin oğlu Ebu Bekir'i -insanlara hac ibadetini eda ettirsin diye- Mekke'ye gönderdi. Beni de Berae süresinden kirk ayetle onun beraberinde gönderdi. Ebu Bekir arafeye geldiginde, arefe günü insanlara hutbe irad etti. Hutbesini tamamladiginda hana dönüp söyle dedi:

- Ey Ali, kalk, Rasûlullah (s.a.v.)'m mesajini teblig et.

Ben de kalktim. Onlara Berae sûresinden kirk ayeti okudum. Sonra arefeden döndük. Mina'ya geldik. Cemrelere tas attim. Kurbanı kestim. Sonra basımı tıras ettim. Anladım ki, Cuma ehli kimselerin tamamı, Ebu Bekir (r.a.)'in arefe gününde okudugu hutbede hazır bulunmamışlardır. Ben de çadırları dolasmaya başladım. Onları a-rastırıp birer birer onlara mezkûr ayetleri okudum. Bundan ötürüdür ki, Hacc-i Ekberin, kurban bayramının birinci gününün cumaya denk geldiği gün zannetmistim. Ama bilirsiniz ki, Hacc-i Ekber, arefe gününün cumaya denk geldiği gündür."

Biz de bu konuda tefsirimizde yeterince açıklamalarda bulunduk. Yine bu konuda hadis ve eserleri naklettik. Hamd ve minnet Allah'adır.

Vakidî dedi ki: "Ebu Bekir'le birlikte Medine'den 300 sahabe yola çıktılar. Aralarında Abdurrahman b. Avf da vardı. Ebu Bekir, beraberinde bes deveyi kurbanlık olarak getirmisti. Rasûlullah (s.a.v.) da onunla birlikte yirmi deveyi kurbanlık olarak göndermistti. Ardi sıra Ali'yi de yola çıkardı. Ali, Taif taraflarındaki Arc vadisinde ona yetisti. Hacca gelen kimselerin huzurunda beraati duyurdu." [12]

Fasil

Hicri dokuzuncu senede su hadiseler cereyan etmistir:

Daha önce de izah edildiği gibi, bu senenin Receb ayında Tebük gazvesi yapılmıştır.

Vakidî dedi ki: Yine bu senenin receb ayında Habes hükümdarı Necasi vefat etmistir. Onun vefat haberini insanlara Rasûlullah (s.a.v.) duyurmıştır.

Hicri dokuzuncu senenin saban ayında, Rasûlullah (s.a.v.)'m kerimesi (kızı) Ümmü Külsüm vefat etmistir. Onu, Esma binti Umeyr ile Safiye binti Abdülmuttalib yıkamışlardı. Aralarında Ümmü Ati-ye'nin de bulunduğu Ensâr'dan bazı kadınların onu yıkamış oldukları da söylenir.

Ben derim ki: Bu husus, Buharî ve Müslim'in sahihlerinde açıkça bulunmaktadır. Hadiste de sabit olduğuna göre Peygamber (s.a.v.), Ümmü Külsüm'ün cenaze namazını kılıp onu defnetmek istediği sırada söyle buyurmıştır:

"Bu gece ailesiyle cinsel ilişkide bulunan kimse, ölüyü mezara koymasın." Bunun üzerine Ümmü Külsüm'ün kocası Osman, onu defnetmekten geri durdu. Ebu Talha el-Ensârî onu defnetti.

(Belki de Rasûlullah (s.a.v.), bu sözü ile mezari kazmayı ve Ölüyü defnetmeyi gönüllü olarak yapmak isteyen Ebu Ubeyde, Ebu Talha ve benzeri sahabeleri kasdetmistir. Bu sebeple söyle demistir: "Ümmü Külsüm'ün mezarına, sunlardan bu gece kendi hanımıyla cinsel ilişkide

bulunmamis olan girsin." Çünkü o siralarda Osman (r.a.)'in nikahinda Rasûlullah'm kizi Ümmü Külsüm'den baska bir kadının bulunmasi, hemen hemen mümkün degildir. Bu yüzden Rasûlullah'm Osman'i kasdederek öyle demis olmasi, çok uzak bir ihtimaldir. Dogrusunu Allah bilir.)

Hicri dokuzuncu senede Eyle hükümdari ve Cerbalılarla Ezruhlu-lar, Rasûlullah'la baris antlasmasi yapmislardir. Devmetü'l-Cendel valisi de musalaha yapmistir. Nitekim bütün bunlarla ilgili açıklamalar, önceki sayfalarda verilmistir.

Hicri dokuzuncu senede münafiklardan bir toplulugun mescidim-si bir sekil vererek yapmis olduklari Dirar Mescidi de yikilmistir. Bu yapi görünürde bir mescid idi. Ama aslinda cephanelik idi. Peygamber (s.a.v.), emir verdi ve sahabeler mescidi yaktilar.

Hicri dokuzuncu senenin ramazan ayinda Sakif heyeti Rasûlullah'in yanma geldiler. Kavimleri adina onunla baris antlasmasi yaptilar. Eman alip diyarlarına döndüler. Yine Önceki sayfalarda anlatildigi gibi o senede, Lat putu da kirildi.

Yine hicri dokuzuncu senenin sonlarında münafikların reisi lanetli Abdullah b. Übeyy b. Selül öldü. Ondan bir ay önce de Muaviye b. Muaviye el-Leysî (ya da Müzeni) vefat etmistir. Rasûlullah (s.a.v.), Tebük'te konaklamakta iken -eger bu hususta gelen haber sahih ise-onun cenaze namazini kilmistir.

Hicri dokuzuncu sene Ebu Bekir (r.a.), Rasûlullah (s.a.v.)'iri izni ile insanlara haccettirmistir.

Hicri dokuzuncu senede genel olarak Arap kabilelerinden heyetler, Rasûlullah'm yanma gelmislerdir. Bu yüzden bu seneye, "elçiler heyeti senesi" denmistir. Biz de Buhari ve digerlerinin metoduna uyarak bu konuda müstakil bir bölüm düzenliyoruz. [13]

Rasûlullah (S.A.V.)'A Gelen Elçilik Heyetleri

Ibn Ishak dedi ki: "Rasûlullah (s.a.v.) Mekke'yi fethettigi, Tebük'-teki isini bitirdigi, Sakiflilerin Müslüman olup bey'at ettikleri zaman her taraftan Arap âleminin elçileri heyetler halinde gelmeye basladilar."

Ibn Hisam dedi ki: "Ebu Ubeyde bana su haberi verdi: Bu gelis, hicri dokuzuncu senede idi. Ve o sene, "elçiler senesi" diye adlandiriliyordu."

Ibn Ishak dedi ki: "Araplar, Kureys kabilesine bakarak islâm'a girmekten geri durdular. Çünkü Kureys kabilesi, onların önderi ve yol göstericisi, Beyt-i Haramin sahipleri, Ismail b. Ibrahim (a.s)'in öz çocuklari idiler. Arapların önde gelenleri ise bunu yadigamiyorlardi. Kureys kabilesi, Rasûlullah (s.a.v.) ile savasmak için ortaya çikmis yegane kimselerdi. Ve onun

muhallifleri idiler. Mekke fethedildiği ve Kureys ona yaklaştığı, İslâmiyet'in Kureyslilerin boynunu egdiği, onları itaat altına aldığı ve Araplarda kendileri için Rasûlullah (s.a.v.) ile savasmaya, ona düşmanlık etmeye güçlerinin kalmadığını anladıkları zaman, yüce Allah'ın dediği gibi, bölük bölük Allah'ın dinine girdiler. Onlar, her taraftan Rasûlullah'm yanına geliyorlardı. Yüce Allah, peygamberine söyle diyordu:

"Ey Muhammed! Allah'ın yardımı ve zafer günü gelip insanların Allah'ın dinine akin akin girdiklerini görünce, Rabbini överek tesbih et. Ondan bağışlanma dile. Çünkü O, tevbeleri daima kabul edendir."

(en-Nasr, 1-3.)

Yani ya Muhammedi Dininin yüceldiğini, üstün olduğunu gördüğün zaman Allah'a hamd-ü senada bulun. Ondan mağfiret dile. Çünkü O, tevbeleri çokça kabul edendir.

Amr b. Seleme'nin söyle dediğini daha önce nakletmiştik: Araplar, İslâm'a girmek için fethi bekliyor ve söyle diyorlardı: "Muhammedi ve kavmini basbasa bırakın. Eğer o, kavmine galip gelirse gerçek ve doğru sözlüdür, peygamberdir." Mekke fethedildiği zaman bütün kavimler acelece gelip Müslüman oldular. Benim kavmim de hemen Müslüman oldu. Rasûlullah 'm yanına geldi. Dönüşlerinde söyle dediler: Vallahi size gerçek bir peygamberin yanından geliyoruz. Falan vakitte, falan vakitte namaz kilin. Namaz vakti geldiğinde biriniz ezan okusun. En çok Kur'ân okuyanınız da imamlik yapsın."

Yüce Allah buyurdu ki:

"İçinizden Mekke'nin fethinden önce sarfeden (infak eden) ve savasan kimseler, daha sonra sarfedip savasan kimselerle bir değildirler. Berikiler daha üstün derecededirler. Allah, hepsine Cennet'i vaatlemiştir." (el-Hadid, 10.)

Önceki sayfalarda da geçtiği gibi, Rasûlullah (s.a.v.), Mekke fethi gününde söyle buyurmuştur:

"Bundan böyle hicret yoktur. Ama cihad ve niyet vardır."

Su halde Mekke fethinden önce Rasûlullah (s.a.v.)'m yanına gelen ve gelisi hicret sayılan heyetlerle, Mekke fethinden sonra gelen ve Allah'ın kendilerine hayır ve iyilik vadettiği heyetler arasında ayırım yapmak gerekir. Cenâb-i Allah, bu sonunculara her ne kadar hayır ve güzellik vaadinde bulunmuşsa da onların sevab ve faziletleri önceki-lerinki kadar değildir. Doğrusunu Allah bilir.

Su kadar var ki, Rasûlullah'a gelen elçilik heyetlerinden bahseden ve bu konuya itina gösteren siyer imamları, bu nakillerinde bazı şeyleri gözardı

edip anlatmamislardir. Biz ise, Allah'in lütuf ve ham-di ile bu hususlari nakledecek ve dikkat edilmesi gereken hususlara dikkatleri çekecegiz. Onlari ihmal ettigi bazi hususlari insallah biz anlatacagiz, güvencimiz ve dayanagimiz Allah'tir.

Muhammed b. Ömer el-Vakidî, Abdullah el-Müzenî'nin babasinin söyle dedigini rivayet eder: "Rasûlullah (s.a.v.)'a ilk gelen heyet, Mu-dar'dan olup Müzeyneliler idi. Bunlar 400 kisiydi. Ve hicri besinci senenin receb ayında gelmislerdi. Rasûlullah (s.a.v.), kendi yurtlarinda kalmalarına ragmen onlari Muhacir saymis, hicret sevabina nail olacaklarini beyan ederek söyle demisti:

"Siz bulundugunuz yerde de Muhacirsiniz. Artik mallarinizin basina dönün." Bunun üzerine onlar da kendi beldelerine dönmüslerdi."

Vakidî, daha sonra Hisam b. Kelbî'den söyle bir rivayette bulunmustur: Müzeyne'den Rasûlullah'm yanina gelen ilk kisi, Huzaî b. Abd Nehm'dir. Beraberinde on kisilik Müzeyne heyeti vardi. Rasûlullah (s.a.v.)'a kendi kavminin Islâm'a girmesi üzerine bey'at yapti. Kavmine döndüğünde onlari sandigi gibi bulamadi. Onlar onun Islâm davetine icabet etmekten geri durdular. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.), Hassan b. Sabit'e emir verdi ki, hicvetmeksizin Huzaî'ye tarizde bulunsun. Hassan da bazi beyitler zikretti. Bu beyitler, Huzaî'ye ulastigi zaman o, kavmini toplayip onlara sikayette bulundu. Onlar da toplandilar, onunla birlikte Müslüman oldular. O da onlari Rasûlullah (s.a.v.)'a getirdi. Fetih günü oldugu zaman Rasûlullah, Müzeyne kabilesinin sancagim -ki o zaman onlar 1.000 kisi idiler- Hu-zaî'ye verdi."

Ravi diyor ki: Bu rivayette sözü edilen Huzaî, Abdullah Zü'l- Bi-cadeyn'in kardesidir.

Beni Temim heyeti ile ilgili babta merhum Buhari, Ebu Nuaym kanali ile Imran b. Husayn'm söyle dedigini rivayet eder: "Beni Te-mim'den bir grub insan, Peygamber (s.a.v.)'in yanma geldi. Peygamber (s.a.v.), onlara söyle dedi:

- Ey Temim ogullari! Size müjdeler olsun.
- Ya Rasûlallah, bizi müjdeledin. Bari bize birseyler ver! Rasûlullah (s.a.v.)'m bu cevab karsisindaki hosnudsuzlugu yüzünde görüldü. Sonra Yemen'den bir grub geldi. Onlara söyle dedi:
- Size müjdeler olsun. Müjdeyi kabul edin. Çünkü Temim ogullari müjdeyi kabul etmediler.

Onlar da dediler ki:

- Müjdeni kabul ettik ya Rasûlallah."

Buharî, İbrahim b. Musa kanalı ile Abdulah b. Zübeyr'in söyle dedigini rivayet eder: "Beni Temim kabilesinden bir kabile, Peygamber (s.a.v.)'in yanına geldi. Ebu Bekir (r.a.), Peygamber (s.a.v.)'e:

- Bunların basına Ka'ka' b. Mâbed b. Zürene'yi emir tayin et, dedi. Ömer' (r.a.) ise:

- Hayır, Akra' b. Habis'i bunların basına emir tayin et, dedi. Ebu Bekir, Ömer'e:

- Sen sadece bana muhalefet etmek istedin, dedi. Ömer de:

- Ben sana muhalefet etmek istemedim, diye cevap verdi. İkisi tartıştılar. Sesleri yükseldi. Bunun üzerine su ayet-i kerime nazil oldu:

"Ey inananlar! Allah'tan ve peygamberinden öne geçmeyin. Allah'tan sakının. Doğrusu Allah isitir ve bilir.

Ey inananlar, seslerinizi peygamberin sesini bastıracak şekilde yükseltmeyin." {ei-Hucm-ât, 1-2.)

Bu ayetlerin nüzulünden sonra Ebu Bekir ile Ömer arasındaki tartışma sona erdi."

Muhammed b. İshak dedi ki: Rasûlullah (s.a.v.)'m yanına Arapların elçilik heyetleri geldikleri zaman Utarit b. Hacıb b. Zürene b. Ades et-Temimî de Beni Temim'in esrafiyla birlikte Rasûlullah'a geldi. Bunlar arasında Akra' b. Habis et-Temimî, Zibirkan b. Bedir et-Temimî (Beni Sa'd kabilesindendir.), Amir b. Ehtem, Habbab b. Ye-zid, Nuaym b. Yezid, Kays b. Haris ve Beni Sa'd'ın kardeşi Kays b. A-sim da vardı. Yine bunlar arasında Uyeyne b. Hisn b. Herzeyfe b. Bedir el-Fezarî de vardı. Akra' b. Habis ile Uyeyne, Mekke fethinde, Hü-neyn ve Taif gazvelerinde Rasûlullah (s.a.v.)'la birlikte bulunmuşlardı. Beni Temim heyeti geldiğinde bunlar da heyet arasında idiler.

Beni Temim'in elçilik heyeti, Mescid-i Nebvî'ye girdiği zaman Rasûlullah (s.a.v.)'m hücrelerinin ardından ona söyle seslendiler:

- Ey Muhammedi Yanimıza gel hele!

Rasûlullah (s.a.v.) da onların bağirmalarından rahatsız oldu. Çikip yanlarına geldi. Ona söyle dediler:

- Ey Muhammedi Sana geldik ki, karşılıklı olarak seninle iftihar-lasalım. O halde bizim sairimize ve hatibimize izin ver ki, konuşsunlar.

- Sizin hatibinize izin verdim, konuşsun. Bunun üzerine Utarit b. Hacıb kalkarak:

- O Allah'a hamdolsun ki, onun üzerimizde nimet ve lütfü vardır. Ve O, hamdin ehli. O, bizi melikler kıldı ve bize büyük mallar bahsetti. O mallar

vasitasiyla iyilik yapiyoruz. Bizi mesrik ehlinin en azizi ve sayica en çogu, hazirlikça da en varliklisi kildi. O halde insanların içinde bizim gibi kimseler vardır. Biz, insanların baslan ve onların fazilet sahipleri değil miyiz? O halde kim bize karşı iftihar ederse bizim saydiklarımızın mislini saysin. Eğer biz düeseydik, elbette sözü uzatabilirdik. Fakat biz verilen şeyler hakkında çok söz etmekten utanırız. Biz bununla tanınırız. Bunu söylüyorum ki, sözümüzün mislini ve durumumuzdan daha üstününü gösteresiniz." dedikten sonra oturdu.

Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.), Beni Haris b. Hazrec'in kardeşi Sabit b. Kays b. Semmas'a söyle dedi:

- Kalk, bu adamın hitabesine karşılık cevap ver. Sabit kalktı ve cevaben söyle dedi:

"- O Allah'a hamdolsun ki, göklerle yer O'nun yaratığıdır. Onlar da emrini yerine getirmiştir. Onun Kürsüsünü ilmi kusatmıştır. Her şey O'nun fazlının ve lütfunun eseridir. Bizi melik yapması, onun kudretinin eseridir. Halkının en hayirlisinden bir Rasûl seçmiştir. Halkının nesebçe en üstünü, sözce en doğrusu, soyca en faziletlisidir. Ona kitabını indirdi. Ve onu halki üzerinde emin kildi. Böylece, Allah'ın âlemlerden seçtiği varlık oldu. Sonra insanları ona inanmaya çağırdı. Böylece kavminden ve akrabalarından Muhacirler, Rasûlullah'a iman ettiler.

O, insanların soyca en üstünü, yüzce en güzeli, yaptığı işler bakımından da en hayirhsidir. Sonra icabet etme yönünden halkın en evvelidir. Rasûlullah (s.a.v.), Allah'a imana davet ettiği zaman biz ona icabet ettik. Biz, Allah'ın dininin yardımcılarıyız. Rasûlullah'm destekçileriyiz. İnsanlarla Allah'a iman etmelerine kadar savaşıyoruz.

Su halde kim Allah'a ve Rasûlüne iman ederse, onun mali ve canı bize karşı korunur. Kim de inkar ederse, Allah yolunda onunla sonsuza kadar cihad ederiz. Onun Öldürülmesi, bize çok kolaydır. İşte bu sözümü söylüyor ve kendim, mü'min erkekler ve mü'min kadınlar için Allah'tan af diliyorum. Selam üzerinize olsun."

Bunun üzerine Zibirkan b. Bedir kalktı ve söyle dedi:

"Kerimler ve âlicenâb kimseler bizleriz. Size denk olacak bir kabile yoktur.

Melikler bizdendir. Dua ve ibadet yerleri bizde dikilir.

Kabilelerin hepsinden çok kimseleri, ganimet esnasında yendik.

Tabi olunacak şey ise, güçlülüğün fazlidir.

Biz o kimseleriz ki, kitlik zamani yediricimiz, doyurucumuz, yağmur yağmadığı ve kitlik olduğu zaman kebab yedirip doyurur.

İnsanları gördüğüm seyle her bir yerden onların efendileri süratle bize

gelirler, sonra biz isleriz.

Böylece konuk olup inenler için bu kerem, bu cömertlik bizde bir asalet olarak bir illet olmaksizin hörgüçleri büyük disi develeri bogazlariz.

Konuk olduklari zaman insanlar yanimizda doyarlar.

Bizi hiçbir kabileye karsi övünür olarak görmezsin ki, istifade etmesinler ve onlar kesilen bir bas olmasinlar.

Kim bize karsi bir hususta iftiharlanirsa onu biliriz ve haberler dinliyor olarak geri döneriz.

Biz karsi çıkariz, hiçbir kimse bize karsi çıkamaz.

Biz iste böyle övünme esnasinda yükseliriz."

Ibn Ishak dedi ki: "Hassan, o sirada burada yoktu. Rasûlullah (s.a.v.), ona haber gönderdi. Yanma çağirtti.

Hassan diyor ki: Rasûlullah'm elçisi bana geldi. Yanma çağirdigini söyledi. Bunun üzerine ben çikip Rasûlullah'm yanma gittim. Kavmin sairi kalkti, bazi siirler okudu. Ben de onun sözüne karsi cevap verdim. Onun tarzinda konustum.

Zibirkan, sözünü tamamladigi zaman Rasûlullah (s.a.v.), Hassan b. Sabit'e söyle dedi:

- Ey Hassan, kalk ve adamin sözlerine cevap ver.

Hassan da kalkti ve su siiri okudu:

"Fikir ve kardeslerinden olan efendiler, insanlara bir sünnet beyan etmislerdir ki, ona uyulur. Kalbi, ilahin takvasi olan ve her hayri yapan kimse, onlara razi olur.

Bir kavimdir ki, savastiklari zaman düşmanlarına zarar verirler ve taraftarlarına fayda vermek isterlerse fayda verirler.

iste bu onların seciye ve karakteridir. Sonradan icat edilmiş huylan degildir.

Zira bil ki, yaratikların en kötüsü bid'atlardir. Eger onlardan sonra insanların içinde ileri geçenler olursa, her bir geçiş onların en asagi geçisine tabidir.

Savunma esnasinda insanlar ellerinin yiktigi seyi onarmazlar, onardiklan seyi de yikmazlar.

Eger bir gün insanlar birbirini geçmek için yaris ederlerse»

Onların geçisi basariya ulasir veya insan ile seref sahibi kimselerle boy ölçüsürlerse ziyade olurlar.

Iffetlidirler, onların iffetleri vahiyde anildi. Ne kirlenirler, ne de bir tamah onlari alçaltir.

Cimrilik edip mallarini komsularindan esirgemezler. Ne de kirlilik tamamdanda hiçbir sey onlara dokunur.

Bir kabileye karsi dñsmanlik ettigimiz zaman, yavrusunun vahsi inege dogru yñrñmesi gibi o kabileye hñcum etmeyiz.

Savas bize tirnaklarindan çengellerini taktigi zaman,

Insanlarin etraflari ve tabileri zelil olduklari zaman yerimizden kalkariz.

Dñsmanlarına musibet eristirdikleri zaman övññp böbürlenmezler.

Eger kendilerine felaket erirse zelil olmaz ve korkmazlar. Sabirsiz halde gelmezler.

Sanki onlar savastadir, ölñm de yaklasmistir.

Yemen'deki bir arslanhkta arslanlar olup bileklerinde bir yana egiklik vardir.

Öfkeli olduklari zaman mesakkatsiz gelen seyi onlardan al.

Senin kasdin, vermedikleri sey olmasin, onlarin dñsmanligini ter-ket. Çünkü onlarla savasmakta zehirli otlarla karisik zararlar vardir.

Bir kavme ikram et ki, Rasñlullah onlarin taraftaridir.

O zaman da ki, hevalar, bid'atlar ve taraftarlar farklılik arzeder-ler.

Bir kalbi ki, sevdigim seylerde sözü güzel yapan tirmalayici bir lisan yardim eder.

Iste o kalb, onlara medhedisimi hediye etti.

Çünkü onlar, bütün kabilelerin en üstññdñr.

Ister insanlara ciddi konussun, ister saka yapsinlar."

İbn Hisam dedi ki: "Siir hakkında bilgisi olan Beni Temim'den birinin bana haber verdigine göre Zibirkan, Beni Temim heyetiyle birlikte Rasñlullah (s.a.v.)'a geldigi zaman kalkip su siiri okudu:

"Mevsimler gelip çattigi esnada (toplandiklari zaman) sana geldik ki insanlar bizim faziletimizi bilsinler.

Söyle ki; biz her mevkide insanlari dallari ve subeleriyiz.

Hicaz topraklarinda Darim gibisi yoktur.

Ve biz savasta bilinmek için kendilerim alametlendiren kisileri tekebbür edip böbürlendikleri zaman defeder, onlari koyariz.

Tekebbürñnden boynunu saga ve sola egmeyen, böbürlenen kimsenin basini vururuz.

Arap topraklarinda veya Acemlerin diyarinda yagma ettigimiz her bir yagmada ganimet mallarinda dörtte birlik pay bizim içindir."

Hassan b. Sabit de kalkip Zibirkan'a su cevabi verdi:

"Seref, efendilik, ihsan, lütuf , meliklerin-itiban ve büyük seyleri yüklenmektir.

Peygamber Muhammed'e yardım ettik ve basimiz üzerinde barindirdik.

O Maad ve Ragim'den razidir.

Biricik bir kabile ile ki, onun asli ve servetleri Acemlerin ortasinda Cabiye-i Cevlan'dadir.[14]

Memleketlerimizin ortasina yerlestigi zaman ona karsi olan her azgin ve zalime kiliçlarımızla yardım ettik.

Ogullarimizi ve kizlarimizi onun Önünde kildik ve ganimetlerin paylastinlmasmda onun için gönlümüzü hos tuttuk.

Insanlar onun dinine tabi oluncaya kadar onlara keskin kiliçlarla vurduk.

Biz Kureys'ten, onlarin büyüklerini dogurduk. Hasim soyundan olan hayir peygamberini dogurduk.

Ey Beni Darim! Övünmeyiniz. Çünkü sizin övüncünüz, üstünlükleri, anildigi zaman insanlar agirlik duyar, rahatsiz olurlar.

Bize karsi övünüyorsunuz, çocukunuzu ve aklinizi kaybettiniz.

Oysa ki siz, bizim için süt anasi ve hizmetçi olma arasinda, köle ve cariyelerdiniz.

Eger siz canlarinizi korumak, mallarinizin baskalari tarafindan paylasilmasini engellemek için gelmisseniz,

Allah'a herhangi birseyi ortak kosmayin, Müslüman olun. A-cemlerin kilik-kiyafetlerini giymeyin."

Hassan b. Sabit sözünü tamamladigi zaman Akra' b. Habis söyle dedi:

- Babamin basina yemin ederim ki, bu adam elbette muvaffak kilinmistir. Onun hatibi, bizim hatibimizden daha hitabetlidir. Onun sairi, bizim sairimizden daha iyi bir sairdir. Onlarin sesleri bizimkilerden daha yüksektir.

Akra' konusmasini tamamladigi zaman onlar Müslüman oldular. Rasûlullâh (s.a.v.) da onlari mükafatlandirdi. Onlara güzel armaganlar verdi.

Amr b. Ehtem'e gelince, kavmi onu esyalarinin yaninda birakmislardi. O, onlarin yasça en küçükleri idi. Amr b. Ehtem'e kizan Kays b. Asim dedi ki:

- Ya Rasûlallah, o bizim yolculuk esyalarimizin yaninda kaldı. Genç biridir. Ben onu Önemsemedigim için getirmedim.

Bunun üzerine Rasûlullâh (s.a.v.), heyettekilere verdigi armaganlarin aynisini Amr b. Ehtem'e de verdi. Amr b. Ehtem, Kaysin böyle söylediğini

duyduğu zaman, onu yererek şöyle dedi:

"Dübürü yere' döseyici olarak Rasûlün katında bana küfretmeye basladın. Ne doğru söyledin, ne de isabet ettin.

Sizi geniş bir şekilde bir efendilikle, sereflilikle efendi ve serefli yaptık. _

Sizin efendiliğinizin disleri açıktır ve uylukları üzerine oturmuştur."

Hafiz el-Beyhakî, Yakub b. Süfyan tariki ile Muhammed b. Zü-beyr el-Hanzeli'nin şöyle dediğini rivayet eder:

"Zibirkan b. Bedir, Kays b. Asim ve Amr b. Ehtem, Rasûlullâh (s.a.v.)'m yanına geldiler. Rasûlullâh (s.a.v.), Amr b. Ehtem'e:

- Bana Zibirkan'i anlat. Ama Kays b. Asim hakkında sana soru soracak değilim, dedi.

Öyle sanıyorum ki, Rasûlullâh, Kays'i daha önceden tanıyordu. Bunun üzerine Amr, şöyle dedi:

- Akrabaları arasında kendisine itaat edilir. Hitabeti kuvvetlidir. Arkasındakileri koruyandır.

Zibirkan da şöyle dedi:

- Amr söylediklerini söyledi. O da biliyor ki ben, onun anlattığından daha üstün ve faziletliyim.

. Arar, şöyle cevap verdi:

- Vallahi ben seni mürüvveti eksik, sıkıntı zamanında sabir ve tahammülü az, babası ahmak, dayısı alçak bir kimse olarak biliyorum.

Böyle dedikten sonra Rasûlullah'a hitaben şöyle dedi:

- Ya Rasûlallah, bütün söylediklerim doğrudur. Beni memnun etti, bildiğimden daha güzel şeyler söyledim. Beni öfkелendirdi, bildiğimden daha kötü şeyler söyledim.

Bunun üzerine Rasûlullâh (s.a.v.) şöyle buyurdu:

- Doğrusu bazı sözler büyü gibidir."

Bu konuşma, bu şekli ile mürseldir.

Beyhakî, Ebu Cafer Kamil b. Ahmed kanalı ile Ibn Abbas'm şöyle dediğini rivayet eder:

"Temim kabilesinden Kays b. Asim ile Zibirkan b. Bedir ve Amr b. Ehtem gelip Rasûlullâh (s.a.v.)'in yanında oturdular. Zibirkan, övünerek şöyle dedi:

- Ya Rasûlallah, ben, Temim kabilesinin efendisiyim. Onlar arasında itaat edilen, çağrısına icabet edilen bir kimseyim. Onları zulümden korurum.

Haklarını baskalarından alırım. Su adam da (Amr b. Ehtem de) benim bu Özelliklerimi bilir.

Amr b. Ehtem, bu söze karşı söyle dedi:

- Allah'a yemin ederim ki ya Rasûlallah! Bu adam benim hakkımda söylediği sözlerden başka özelliklerimi de bilmektedir. Ancak beni çekemediği için gerçekleri söylemedi.

Amr b. Ehtem ise, ona su karşılığı verdi:

- Ben mi seni çekemiyecekmisim! Allah'a yemin ederim ki, sen dayisi alçak bir kimsesin. Sonradan görmesin. Baban da ahmaktır. Asiretin arasında Önemsenmeyen bir insansın.

Böyle dedikten sonra Rasûlullah'a hitaben söyle dedi:

- Allah'a yemin ederim ki ya Rasûlallah! Ben ilk basta söylediğim sözleri gerçek olarak söyledim. Sonradan söylediğim sözlerde de asla yalan söylemedim. Ancak ben öyle bir adamım ki, memnun edildim takdirde bildiğimden daha güzelini söylerim. Öfkelenirildim takdirde ise görüp müşahade ettiğim şeylerden daha çirkinim söylerim. Aslında ben hem ilk basta, hem de sonda doğruyu söyledim.

Bunun üzerine Rasûlullâh (s.a.v.), söyle buyurdu:

- Doğrusu bazı sözler büyü gibidir."

Bu, cidden garib bir senettir.

Vakidî, onların Rasûlullâh in yanına gelme sebeplerini söyle anlatır:

"Onlar, Huzaalılara silah çekmişlerdi. Bunun üzerine Rasûlullâh (s.a.v.), - aralarında Ensâr'dan ve Muhacirden kimsenin bulunmadığı-elli kişilik bir seriyeyi Uyeyne b. Bedir komutasında üzerlerine gönderdi. Bu seriyeye, onlardan onbir erkek, onbir kadın ve otuz çocuğu esir aldı. İşte bu Temim kabilesinin reisleri, esirlerini serbest bırakması için Rasûlullah'm yanına geldiler. Anlatıldığına göre gelen heyet, seksen ya da doksan kişi imiş. Aralarında Utarit, Zibirkan, Kays b. Asim, Kays b. Haris, Naim b. Sa'd, Akra' b. Habis, Rebah b. Haris ve Amr b. Ehtem de varmış. Bunlar, Mescid-i Nebeviye girdikleri zaman Bilal-i Habesî öğle ezanını okumakta idi. Cemaat, gelip kendilerine namaz kıldırması için Rasûlullâh (s.a.v.)'i beklemekte idi. Ama bunlar sabirsizlik gösterip acele ettiler. Rasûlullah'i odalarının gerisinden yüksek sesle çağırdılar. Bunun üzerine haklarında Kur'ân a-yeti nazil oldu."

Vakidî, bu heyetin hatiplerinden ve sairlerinden, ayrıca Rasûlul-lah (s.a.v.)'m onlardan her adama onikiser buçuk okiyelik hediye verisinden söz etmiştir. Ancak Amr b. Ehtem'e -yasa küçük olduğundan dolayı- bes okiyelik hediye vermiştir. Doğrusunu Allah bilir.

Ibn Ishak dedi ki: "Bu heyet hakkında su ayet-i kerimeler nazil olmustu:

"Ey Muhammedi Sana odaların ötesinden seslenenlerin çoğu ak-letmeyen kimselerdir.

Eğer onlar, sen yanlarına çıkıncaya kadar sabretselerdi, şüphesiz onlar için daha iyi olurdu. Allah bağışlayandır, merhamet edendir." (el-Hucurât, 4-5.)

Yukarıdaki ayet-i kerime ile ilgili olarak Ibn Cerir, Ebu Umar el--Hüseyn b. Haris el-Mervezî kanalı ile Bera'nın söyle dedigini rivayet eder:

"Adamin biri, Rasûlullah (s.a.v.)'a gelip söyle dedi:

- Ya Muhammedi Dogrusu benim övmem güzeldir. Yermem de çok fenadır.

Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.):

- O, Aziz ve Celil olan Allah'tir, dedi."

Imam Ahmed b. Hanbel, Affan kanalı ile Abdurrahman'm söyle dedigini rivayet eder:

"Akra' b. Habis, Rasûlullah (s.a.v.)'a seslenerek: "Ya Muhammed, Ya Muhammed" dedi. Baska bir rivayete göre ise: "Ya Rasûlallah, ya Rasûlallah" şeklinde hitap ettigi söylenmektedir. Rasûlullah, ona ce-vab vermedi. Bunun üzerine o, sözünü söyle sürdürdü:

- Ya Rasûlallah! Dogrusu benim övmem güzeldir, yermem fenadır. - .

Rasûlullah (s.a.v.):

- O Aziz ve Celil olan Allah'tir, dedi." [15]

Beni Temim Kabilesinin Fazileti

Buhari, Züheyr b. Harb kanah ile Ebu Hüreyre'nin söyle dedigini rivayet eder:

"Rasûlullah (s.a.v.)'dan duyduğum üç seyden sonra Beni Temim kabilesini ben hep severim. Sevmeye devam ederim. Zira Rasûlullah (s.a.v.), onlar hakkında da söyle demisti: "Onlar, Deccal'a karsi ümmetimin en siddetlisidirler."

Beni Temim kabilesinden bir cariye, Hz. Aise'nin yanında idi. Hz.

Aise'ye hitaben Rasûlullah söyle demisti:

"Bunu azad et. Çünkü bu, Ismail peygamberin evladindandır."

Beni Temim kabilesinden toplanan zekatlar geldiginde de Rasûlullah (s.a.v.) söyle demisti:

"Bunlar, kavmin (veya kavmimin) zekatlaridir."

Bu hadis, Beni Temim kabilesini yeren sairini siirini reddetmektedir:

"Temim kabilesi, alçaklık yolunda kediden daha iyi yol bilir. Eger dogru yola gitse bile sapar.

Bir pire, bir kimilm sirtinda olurda, Temim kabilesi onu görürse geri döner. [16]

Beni Abdü'l-Kays Kabilesinin Elçilik Heyeti

Buharî, Beni Temim kabilesinin elçilik heyetini anlattıktan sonra Abdü'1-Kays kabilesinin elçilik heyetini anlatırken Ebu Ishak kanah ile Ebu Cemre'nin söyle dedigini rivayet eder:

"İbn Abbas'a söyle dedim:

- Benim bir çömlegim vardır. Benim için onda nebiz yapılır. Onu tatli iken içerim. Çok içip de kavmin arasında oturduğumda ve oturusumu uzattığımda rezil rüsvay olmaktan korkuyorum. Buna ne dersin?

İbn Abbas dedi ki:

- Abdü'1-Kays kabilesinin elçilik heyeti, Rasûlullah (s.a.v.)'m yanma geldi. Rasûlullah onlara:

- Kavme merhaba, rezil-rüsvay ve pisman olmaksizin hos geldiniz.

Onlar da dediler ki:

- Ya Rasûlallah, dogrusu bizimle senin aranda Mudar kabilesinin müsrıkları vardır. Biz, ancak haram ayda senin yanma gelebiliyoruz. Bize güzel ve açık seçik bazı seyleri söyle ki; o seylelerle amel ettiğimiz takdirde Cennet'e girebilelim. Bizimle beraber buraya gelmiş olmayip da geride kalanlarımızı da o güzel ve açık seçik seylere davet edelim.

Rasûlullah, onlara söyle cevap verdi:

- Size dört seyi emreder, dört seyden de nehyederim. Emredeceğim seyleler sunlardır: Allah'a iman etmek... Allah'a iman etmenin ne demek olduğunu biliyor musunuz? Bu, Allah'tan baska ilah olmadigina sahadet etmektir. Namaz kilmak, zekat vermek, ramazan orucunu tutmak ve ganimetlerin beste birini vermek.

Sizi dört seyden de nehyederim: Kurutulmuş ve içi oyulmuş kabak içinde, yesil renkli küp içinde, ortasi oyulan dal içinde ve ziftle sivanmış kap içinde yapılan nebizi içmeyin."

Ebu Davud et-Teyalisi, "Müsned" adli eserinde Sube kanali ile İbn Abbas'm söyle dedigini rivayet eder:

"Abdu 1-Kays heyeti geldiginde Rasûlullah (s.a.v.) sordu:

- Bu kavim kimlerdendir?

- Rebia'dandır, dediler.

- Gelen bu heyete merhabalar olsun. Rûsvaylık ve pismanlık olmaksizin hos geldiler, dedi.

Dediler ki:

- Ya Rasûlallah, biz Rebia'dan bir kabileyiz. Uzak yollardan sana geldik. Bizimle senin aranda su kafir Mudar kabilesi vardır. Ancak haram ayda sana ulaşabiliriz. Bize açık seçik birsey söyle ki, arkada kalan kabilemizi o seye davet edelim ve öylece Cennet'e girebilelim.

Rasûlullah (s.a.v.), onlara su cevabi verdi:

- Size dört şeyi emreder ve sizi dört şeyden de nehyederim. Sadece bir ve tek olan Allah'a iman etmenizi size emrediyorum. Allah'a iman etmenin ne demek olduğunu bilir misiniz? Bu sudur: Allah'tan başka ilah bulunmadığına ve Muhammed'in de Allah'ın elçisi olduğuna şahadet etmektir. Namaz kılmayı, zekat vermeyi, ramazan orucunu tutmayı ve ganimetlerin beste birini vermenizi size emrederim.

Sizi dört şeyden de nehyederim. Bu şeyler şunlardır: Kurutularak içi oyulan kabakta, yeşil renkli küpte, içi oyulmuş dalda ve ziftle sivanmış kaptaki yapılan nebizi içmeyin. Bu söylediklerimi aklınızda tutun ve arkanızda kalan kabile efradinizi de bu hususlara riayete davet edin."

Sahih-i Müslim'deki bir rivayete göre Rasûlullah (s.a.v.), Abdü'l-Kays'tan Esecc'e şöyle dedi:

- Sen de iki huy vardır ki, onları Aziz ve Celil olan Allah sever. O iki huy, yumusak huyluluk ve ağırbaşlılıktır. (Baska bir rivayete göre Rasûlullah söyle demistir: O iki huyu, Allah ve Rasûlü severler.)

Esecc dedi ki:

- Ya Rasûlallah, ben mi bu huyları edindim? Yoksa Cenâb-i Allah, beni yaratırken mi bu huyları bana verdi?

- Allah seni yaratırken bu huyları sana verdi.

- Allah ve Rasûlünün sevdikleri iki huyla beni yaratan Allah'a harndolsun."

Imam Ahmed b. Hanbel, Ebu Said kanalı ile Vazi'in söyle dedigini rivayet eder:

"Rasûlullah (s.a.v.)'in yanına geldim. Münzir b. Amir'in oğlu Esecc ile beraberinde cin çarpmış bir adam da geldi. Rasûlullah (s.a.v.)'i gördükleri zaman bineklerinden yere atladılar. Yanına gelip elini öptüler. Sonra Esecc inip bineğini bağladı. Heybesini açtı. İçin-

den iki beyaz elbise çıkarıp giyindi. Sonra gidip bineklerini b'agladı. Ve Rasûlullah (s.a.v.)'m yanına geldi. Rasûlullah, ona şöyle dedi:

- Ey Esecc! Sende Aziz ve Celil olan Allah ile Rasûlünün sevdikleri iki huy

vardir. Bunlar, yumusak huyluluk ile agirbaslilikdir.

- Ya Rasûlallah, ben mi bu huylari edindim, yoksa bunlar öteden beri bende var mi? Yaratilisimda mi mevcuttur?

- Onlar yaratilisinda vardir.

- Aziz ve Celil olan Allah ile Rasûlünün sevdikleri iki huy üzere beni yaratmis olan Allah'a hamdolsun.

Vâzi' dedi ki:

"Ya Rasûlallah, yanimda cin çarpmis dayim var. Onun iyilesmesi için Allah'a dua et.

- O nerededir? Onu yanima getir.

Ben de Esecç'in yaptigi gibi yaptim. Ona iki elbise giydirip Rasû-lullah'm yanina getirdim. Rasûlullah, onun üst gömlegini arkadan tuttu, basina dogru kaldirdi. Öyleki koltuk altlarinin beyazligini gördük. Sonra adamin sirtina vurdu ve: "Çik ey Allah'in düşmanı!" dedi. Bundan sonra dayim yüzünü bize döndürdü ve sagligina kavusmus bir adam gibi bize bakmaya basladi."

Hafiz el-Beyhakî, Hud b. Abdullah b. Sa'd kanali ile Mezide el-Abdî'nin söyle dedigini rivayet eder:

"Rasûlullah (s.a.v.), ashabi ile konusurken bir ara onlara dedi:

- Suradan bir süvari kafilesi gelecektir. Onlar dogu halkinin en hayirlisidirlar.

Rasûlullah'in böyle demesi üzerine Hz. Ömer kalkti, onlara dogru yöneldi. Onuç süvari ile karsilasti. Onlara söyle sordu:

- Kimlerdensiniz?

- Abdul-Kays ogullarin dam z.

- Buralara niçin geldiniz? Ticaret için mi geldiniz?

- Hayir.

- Biraz önce Peygamber (s.a.v.), sizden sözetti ve sizin hakkinizda iyi seyler söyledi.

Sonra Hz. Ömer'le birlikte yollarina devam ettiler. Nihayet Peygamber (s.a.v.)'in yanma geldiler. Hz. Ömer onlara:

- iste görmek istediginiz adaminiz (Rasûlullah) budur, dedi. Onlar da bineklerinden indiler. Kimi yürüyerek, kimi yürümekle kosma arasinda ileriye dogru atilarak, kimi de kosarak geldiler. Nihayet Rasûlullah (s.a.v.)'m yanina vardilar. Elini tutup öpmeye basladilar. Esecç ise geride kalmisti. Devesini çöktürdü, arkadaslarinin esyalarini topladi, sonra

yürüyerek geldi. Rasûlullah (s.a.v.)'m elini tutup öptü. Rasûlullah ona söyle dedi:

- Sende Allah ve Rasûlünün sevdiği iki huy vardır.

Bunun üzerine Esec:

- Bu huyları ben mi edindim, yoksa öteden beri mi bende vardır, yaratılışında mı mevcuttur?

- Hayır, öteden beri sende vardır. Yaratılışında mevcuttur.

- Allah ve Rasûlünün sevdiği huy üzere beni yaratan Allah'a hamd olsun."

İbn İshak dedi ki: Abdü'l-Kays'm karesi Carut b. Amr b. Hanes, Rasûlullah'm yanına geldi.

İbn Hisam dedi ki: Carut b. Bisr b. Mualla, Abdul-Kays'm elçileri içinde geldi. Hristiyan idi.

İbn İshak dedi ki: Kendisini yalancılıkla itham etmediğim bir kimse, Hasan'dan naklen bana haber vererek söyle dedi:

"Carut, Rasûlullah (s.a.v.)'m yanına vardığında onunla konuştu. Rasûlullah (s.a.v.) da ona İslâm'i arzetti. Onu İslâm'a davet etti. İslâm'a girmesi için tergi ve tesvikte bulundu. O da söyle dedi:

- Ya Muhammedi Ben bir dine bağlıyım. Senin dinin için kendi dinimi terkeceğim. Şimdi benim yanlış yola girmeyeceğime sen kefil olur musun?

- Evet, Allah'ın seni kendi dininden daha hayırlı bir dine kavuşturacağına ve seni hidayete erdireceğine kefil olurum.

Bunun üzerine Carut, Müslüman oldu. Kendisiyle birlikte arkadaşları da İslâm'a girdiler. Sonra Rasûlullah (s.a.v.)'dan binek hayvanları istedi. O da söyle dedi:

- Vallahi benim yanımda sizi üzerine bindirecek bir hayvanım yok.

- Ya Rasûlallah, bizimle beldelerimizin arasında insanların yitik binek hayvanları vardır. Onlara binip beldelerimize varamaz mıyız?

- Hayır, sizi onlara binmekten menederim. Çünkü onlara binmek, atesten başka birşey değildir.

Carut, Rasûlullah (s.a.v.)'m yanından çıkıp kavmine döndü. Müslümanlığı güzel olmuştı. Dininde selâbetli idi. Ömrünün sonuna kadar selâbetini muhafaza etti. İrtidat hadiseleri zamanına kadar yaşadı. Kavminden bazı kimseler Garur b. Münzir b. Numan b. Münzir ile birlikte eski dinlerine dönüp İslâm'dan irtidat ettikleri zaman Carut kalktı, konuştu, hak şahadeti getirip insanları İslâm'a davet etti ve söyle dedi:

- Ey insanlar! Sahadet ederim ki, Allah'tan baska ilah yoktur. Muhammed de O'nun kulu ve elçisidir. Sahadet getirmeyenleri küfürle itham ederim.

Rasûlullah (s.a.v.), Alâ b. Hadremî'yi Mekke'nin fethinden önce Münzir b. Sava el-Abdî'ye gönderdi. O da Müslüman oldu ve Islâmiyet'i güzelce yasadi. Rasûlullah (s.a.v.)'dan sonra Bahreyn halkinin irtidadmdan önce öldü. Alâ, Rasûlullah (s.a.v.)'m Bahreyn'deki emiri idi."

Bu sebebledir ki, Buhari, ibrahim b. Tahman kanali ile ibn Ab-bas'm söyle dedigini rivayet eder:

"Rasûlullah'm mescidinde kilman cuma namazindan sonra ilk cuma namazi Bahreyn'e bagli Cuvasa'da Abdü'1-Kays Mescidinde kilinmistir."

Buhari, Ümmü Seleme'den rivayet etti ki; Rasûlullah (s.a.v.), ögle namazindan sonra iki rekati Abdü'1-Kays heyetinin gelisi sebebiyle erteledi. O iki rekati, ikinci namazindan sonra kendi evinde kildi.

Ben derim ki: Ama ibn Abbas'm ifadesinde, Abdü'1-Kays heyetinin Mekke fethinden sonra Rasûlullah'm yanma geldiklerine dair deliller vardır. Çünkü onlar söyle demislerdi: "Ya Rasûlallah, bizimle senin aranda su Mudar kabilesi vardır. Ancak haram ayda sana ulasabiliyoruz." Dogrusunu Allah bilir. [17]

Sümame ile Beni Hanîfe Heyeti Ve Mel'un Müseylemetü'l-Kezzab'in Kissasi

Buhari, Abdullah b. Yusuf kanali ile Ebu Hüreyre'nin söyle dedigini rivayet eder:

"Peygamber (s.a.v.), Necid taraflarina bir seriyye gönderdi. Seriy-ye, Beni Hanife kabilesinden Sümame b. Üsal adinda birini tutup getirdi. Onu Mescid-i Nebevî'nin direklerinden birine bagladilar. Hz. Peygamber, gelip ona söyle sordu:

- Senin yaninda ne var ya Sümame?

- Ya Muhammed! Benim yanimda hayir vardır. Eger beni öldü-rürsen, bir canliyi Öldürmüs olursun. Eger bana nimet verirsen, sükreden bir kimseye nimet vermis olursun. Eger mal istiyorsan, diledigin kadar mal iste.

Hız. Peygamber, onu ertesi güne kadar kendi haline birakti. Sonra tekrar gidip ona sordu:

- Senin yaninda ne var ya Sümame?

- Dün sana dedigim seyler benim yanimda vardır. Eger bana nimet verirsen, sükreden bir kimseye nimet vermis olursun.

Hız. Peygamber, onu bir sonraki güne kadar yine kendi haline birakti. Ertesi

gün yine yanma gidip sordu:

- Senin yanında ne var ey Sümame?
- Yanımda sana dedigim seyler vardır. Bunun üzerine Hz. Peygamber:
- Sümame'yi serbest bırakın, diye emir verdi.

Sümame, Mescid-i Nebevî'ye yakın bir hurmalığa gitti. Orada yıkandı. Sonra gelip mescide girerek şöyle dedi:

- Allah'tan başka ilâh olmadığina, Muhammed'in de Allah'ın Ra-sûlü olduğuna şahadet ederim. Ya Muhammedi Allah'a yemin ederim ki, yeryüzünde senin kadar kendisine kızdığım, öfkeli olduğum, sevmediğim bir kimse yoktu. Ama şimdi sen bana insanların en sevimlisi oldun. Yemin ederim ki, senin dinin kadar hiçbir dine düşman degildim. Ama şimdi senin dinin, en çok sevdiğim din oldu. Vallahi senin yasadığın şehir kadar hiçbir şehire kızmıyor ve düşmanlık beslemiyordum. Ama şimdi senin yasadığın şehir, bana şehirlerin en sevimlisi oldu. Senin süvarilerin beni yakaladılar. Oysa ben umre yapmak istiyorum. Ne dersin?

Rasûlullah (s.a.v.), onu müjdeledi ve umre yapmasını emretti. Mekke'ye geldiğinde adamın biri ona şöyle sordu:

- Dinden mi çıktın?
- Hayır, ama ben Muhammed (s.a.v.)'le birlikte Müslüman oldum. Allah'a yemin ederim ki; bundan böyle, Peygamber (s.a.v.) izin vermedikçe, size Yemame'den bir bugday tanesi bile gelmeyecektir."

Sümame, kendi kurtuluş fidyesini vermemisti. Esir alınmış, zincirlere bağlı olarak Medine'ye getirilmiş ve Mescid-i Nebevinin direklerinden birine bağlanmıştı. Buharî'nin bu kıssayı elçiler bahsinde anlatması üzerinde çeşitli görüşler ileri sürülmüştür. Buharî, bunu hicri dokuzuncu senede gelen heyetlerle birlikte anlatmıştır ki, bunda da şüphe götürcek hususlar vardır. Çünkü bu rivayetdeki ifadelerden anlaşıldığına göre bu hadise, Mekke fethinden önceleri cereyan etmiştir. Çünkü Mekkelilerden biri, Sümame'yi İslâm'a girdiğinden ötürü ayıplamış ve kinamış, ona: "Sen dininden mi çıktın?" diye sormuştu. O da; Rasûlullah (s.a.v.) izin vermedikçe artık Mekkelilere azık olarak Yemame'den bir bugday tanesi bile gelmeyeceğini söyleyerek tehditte bulunmuştu. Bundan da anlaşıyor ki, Mekke, o zamanlar Dar-i Harp idi ve ahalisi henüz Müslüman olmamıştı. Doğrusunu Allah bilir.

Buharî, Ebu'l-Yeman kanalı ile İbn Abbas'm şöyle dedigini rivayet eder:

"Rasûlullah (s.a.v.)'m zamanında Müseylemetü'l-Kezzab, kavminden birçok adamla birlikte Medine'ye geldi ve: "Eğer Muhammed, beni kendine veliaht tayin ederse ona tabi olurum." dedi.

Rasûlullah (s.a.v.), yanında Sabit b. Kays b. Semmas'la birlikte Müseyleme'nin yanına gitti. Elinde bir hurma dalı vardı. Gidip arkadaşlarının arasında bulunan Müseyleme'nin yanına durdu. Ona şöyle dedi:

- Eğer elimdeki su dal parçasını istesen bile bunu sana vermem. Ve sen Allah'ın senin hakkında takdir ettiği emrinin dışına çıkamazsın. Geri dönüp gitsen de Allah seni Öldürür ve ben gördüğüm rüyadaki şeyleri sana gösteriyorum. İşte Sabit, benim adıma sana cevap verecektir.

Rasûlullah (s.a.v.), böyle dedikten sonra oradan ayrılıp gitti.

Ibn Abbas dedi ki: Rasûlullah (s.a.v.)'m: "Sen öyle bir adamsın ki, senin hakkında rüyada neler gördüm neler." sözündeki gizli manayı sordugumda Ebu Hüreyre bana söyle cevap verdi:

Rasûlullah (s.a.v.), şöyle demisti:

"Bir ara ben uykuda iken elimde iki altın bilezik gördüm. Bu bileziklerin durumu beni iyiden iyiye düşündürmeye başladı. Rüyada bana şöyle vahyolundu: "Su bileziklere üfle." Ben bileziklere üfledim.

Onlar da uçup gittiler.

Ben bu rüyayı şu şekilde yorumladım: Benden sonra iki yalancı çıkacaktır. Bunlardan biri Esved el-Ansî, diğeri ise Müseyleme'dir."

Buharî, İshak b. Nasr kanalı ile Ebu Hüreyre'nin şöyle dedigini rivayet eder:

"Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: "Bir ara ben uyumakta iken rüyamda bana yeryüzünün hazineleri getirildi. Elime iki altın bilezik konuldu. Bunlar, bana çok büyük göründüler. Durumları beni iyiden iyiye düşündürmeye başladı. Bana o zaman şöyle vahyedildi: "Bu iki bilezige üfle." Onlara üfleyince ikisi de yok olup gitti. Ben bu iki bilezigi şu iki yalancı kimse ile tevîl ettim ki, ben ikisinin arasındayım. Bunlardan biri Sana'mn sahibi, diğeri de Yemame sahibidir."

Buharî, Said b. Muhammed el-Cermî kanalı ile Ubeydullah b. Abdillâh b. Utbe'nin şöyle dedigini rivayet eder:

"Bize ulaşan habere göre Müseylemetü'l-Kezzab Medine'ye geldi ve Binti Haris'in evine indi. Onun nikahında Binti Haris b. Küreyz vardı. Bu kadının künyesi Ümmü Abdillâh b. Amir b. Küreyz'dir. Rasûlullah (s.a.v.), kendisine Rasûlullah'm hatibi denen Sabit b. Kays b. Semmas'i yanına alarak Müseyleme'nin yanına geldi. Elinde bir hurma dalı vardı. Müseyleme'nin yanı başında durup ona hitab etmeye başladı. Müseyleme ona dedi ki:

- Istersen yönetimi sana bırakayım. Ben aradan çekileyim. Ama beni kendine veliaht tayin et ki, senden sonra ben yönetime geçeyim.

Rasûlullah (s.a.v.), ona su cevabi verdi:

- Elimdeki su hurma dalini istesen bile sana vermem. Ben, seni, hakkında söyle ve söyle rüya gördüğüm bir kimse olarak görüyorum, iste Sabit b. Kays benim adima sana cevap verecektir.

Rasûlullah (s.a.v.), böyle dedikten sonra Müseyleme'nin yanından ayrilip gitti.

Ubeydullah b. Abdillâh dedi ki: Rasûlullah (s.a.v.)'m bu rivayette sözü edilen rüyasini Ibn Abbas'a sordum. O da bana söyle dedi: Bana anlatildigina göre Rasûlullah (s.a.v.), söyle demistir:

"Bir ara uyumakta iken söyle bir rüya gördüm: Elime iki altin bilezik konuldu. Ben onlardan hoslanmadim. Bana izin verildi. Ben onlara üfledim. Onlar da uçup gittiler. Ben o iki bilezigi çıkacak iki yalana peygamber seklinde tevil etim."

Ubeydullah dedi ki: Bu yalancılardan biri Yemen'de Firuz'un öldürdüğü Esved el-Ansî'dir. Digeri ise Müseylemetü'l-Kezzab'tir."

Muhammed b. Ishak dedi ki: Beni Hanife kabilesinin elçiler heyeti, Rasûlullah (s.a.v.)'m yanma geldi. Aralarında yalana peygamber Müseyleme b. Habib de vardı. Ibn Hîsam dedi ki: Müseyleme'nin asil seceresi şöyledir: Müseyleme b. Sümame b. Kesir b. Habib b. Haris b. Abdî'l-Haris b. Hîfan b. Zühl b. Dul b. Hanife. Müseyleme'nin künyesi ise Ebu Sümame'dir. Ebu Harun diyenler de olmustur. Ona Rahman denilirdi. Yemame rahmani deniliyordu. Öldürüldüğü gün 150 yasinda idi. Çesitli büyüler bilirdi. Büyü yaparak yumurtayi sisenin içine koyardi. Bunu ilk yapan da kendisiydi. Kusun kanadini keser, sonra bitistirirdi. Anlatildigina göre yanma dagdan bir geyik gelir, o geyigin sütünü sagarmis.

Ibn Ishak dedi M: Beni Hanife kabilesinin misafir edildikleri ev, Ensâr'dan ve Beni Neccar'dan bir kadin olan Binti Haris'in evi idi. Süheylî'nin ifadesine göre bu kadinin adi Zeyneb'tir. Keyse oldugunu söyleyenler de vardır. Haris b. Küreyz b. Habib b. Abdü's-Sems'in kizidir. Müseyleme, önceleri onunla evli iken, sonra ayrılmislardi. Bu yüzden Medine'ye geldiginde onun evine misafir olmuslardi.

Ibn Ishak dedi ki: Medineli âlimlerimizden birinin bana anlattigina göre Beni Hanife, Müseyleme'yi elbiselere bürüyerek Rasûlullah (s.a.v.)'m yanma getirdi. Rasûlullah (s.a.v.) ise, ashabinin arasinda o-turmakta idi. Elinde hurma dalindan kesilmis, ucunda hurma yapraklari bulunan bir budak vardı. Onlar onu elbiseler içinde Rasûlullah (s.a.v.)'m yanma getirdikleri

zaman Rasûlullah ile konustu ve ondan bazi seyler istedi. Rasûlullah da ona söyle cevap verdi:

- Benden su hurma budagim bile istesen onu sana vermem.

Ibn Ishak dedi ki: Bana Yemame halkindan Beni Hanife kabilesinden ihtiyar bir adam haber verdi ki; Müseyleme'nin durumu bundan baska sekildedir. O iddia etti ki, Beni Hanife'nin elçiler heyeti, Rasûlullah (s.a.v.)'a geldiler. Müseyleme'yi yolculuk esyalarinin yaninda, arkada biraktilar. Müslüman olduklari zaman onun nerede oldugunu hatirladilar ve söyle dediler:

- Ya Rasûlallah! Biz, bir arkadasimizi esyalarimizin ve binek hayvanlarimizin yaninda, geride biraktik. O, bizim için onlari korusun diye öyle yaptik.

Rasûlullah (s.a.v.), elçilik heyetine emrettiği seyin aynisini onun için de emrederek söyle dedi:

- Ama onun isi, sizinkinden daha kötü degildir. Çünkü o, arkadaslarinin mallarini koruyor.

Rasûlullah (s.a.v.)'m kasedettiği kisi iste budur.

Sonra Rasûlullah (s.a.v.)'m yamndan ayrildilar. Rasûlullah'm o-na gönderdiği seyi Müseyleme'ye getirdiler. Yemame'ye vardiklarinda Allah düşmani irtidad etti. Dininden döndü ve peygamberlik iddiasinda bulundu. Onlara yalan uydurmaya baslayarak söyle dedi:

- Ben peygamberlikte Muhammed'e ortak olmusumdur! Kendisiyle beraber olan elçiler heyetine söyle dedi:

- Beni ona (Muhammed'e) anlattiginiz zaman size: "Ama onun isi sizinkinden daha kötü degildir." demedi mi? Bu, benim onunla ortak oldugumu bilmiş olmasindan dolayi söylemiş olduğu bir sözdür.

Sonra arkadaslarina seciler dizmeye basladi ve onlara Kur'ân'a benzer sözler söyledi:

"Allah yüklü kadina inamda bulundu. Yürüyen bir canliyi ondan çıkardi. Bu canliyi onun karin cildi ile bagirsaklari arasindan vücuda getirdi."

Müseyleme, kavmine içkiyi ve zinayi helal kildi, namazi kaldirdi. Bununla birlikte Hz. Muhammed'in, Allah'in Rasûlü ve peygamberi olduğuna da sahadet getiriyordu. Beni Hanife kabilesi bu konuda ona destek verdi.

Bu iki rivayetden hangisinin dogru oldugunu sadece Allah bilir.

Süheylî ve digerlerinin anlattiklarina göre asil adi Nehar b. Unfu olan Rahhal b. Unfuv Müslüman olmus, Kur'ân'm bazi ayetlerini öğrenmiş, bir süre de Rasûlullah (s.a.v.)'m yaninda bulunmustu. Bir ara o, Ebu Hüreyre ve Furat b. Hayyan ile oturup konusmakta iken Rasûlullah (s.a.v.) onlari

yanma ugramis ve: "Sizden birinin azi disi Cehennem atesinde, Uhud dagi büyüklüğünde olacaktır." demisti.

Ebu Hüreyre ile Furat b. Hayyan korkmuslar ve korkulari devam etmisti. Nihayet Rahhal, Müseyleme ile birlikte irtidad etmis ve onun için yalan sahadette bulunarak Rasûlullah'm, Müseyleme'yi kendine veliaht tayin ettigini iddia etmisti. Kur'ân'dan ezberledigi ayetleri Müseyleme'ye Öğretmis, Müseyleme de bu ayetlerin kendisine ait oldugu iddiasinda bulunmustu. Böylece Beni Hanife kabilesi büyük bir fitneye düsmüstü. Yemame savasinda Zeyd b. Hattab onu Öldürmüstü.

Süheylî dedi ki: Müseyleme'nin Hüceyr adinda bir müezzini vardi. Savas taktikçisi de Muhkem b. Tufeyl idi. Bunlarin arasina Secah da katildi. Secah'm künyesi Ümrnü Sadir idi. Müseyleme, onunla evlendi. Müseyleme'nin onunla beraber fahis haberleri vardi. Secah'm müezzini de Züheyr b. Amr idi. Cenbe b. Tarik oldugu da söylenir.

Denildigine göre Sebes Ibn Rib'i de ona müezzinlik yapmis, ama sonra Müslüman olmustur. Secah'm kendisi de Halife Ömer b. Hattab zamaninda Müslüman olmus ve Islâmiyet'i güzelce yasamistir.

Yunus b. Bükeyr, Ibn Ishak'in söyle dedigini rivayet eder:

"Müseyleme b. Habib, Rasûlullah (s.a.v.)'a söyle bir mektup yazip göndermis:

"Allah Rasûlü Müseyleme den, Allah Rasûlü Muhammed'e.

Sana selam olsun. Imdi ben yönetimde sana ortak kilindim. Yönetimin yarisi bize, yarisi da Kureys'e aittir. Ama Kureys, haddi tecavüz eden bir kavimdir."

Müseyleme'nin iki elçisi, bu mektubunu Rasûlullah'a getirdi. Rasûlullah ona su cevabî mektubu yazdi:

"Rahman ve Rahim olan Allah'in adiyla.

Allah Rasûlü Muhammed'den, Müseylemetü'l-Kezzab'a.

Hidayete tabi olanlara selam olsun. Imdi yeryüzü süphesiz Allah'indir. Kullarindan diledigini ona mirasçi kilar. Sonuç, Allah'a karsi gelmekten sakinanlarindir."

Ravi dedi ki: Bu mektuplasma, hicri onuncu sene sonunda olmustu. Buharî de bu kissayi "Sahih" adli eserinde rivayet eder.

Yunus b. Bükeyr, Ibn Ishak kanali ile Nuaym b. Mesud'un söyle dedigini rivayet eder:

"Elçiler Rasûlullah'a Müseylemetü'l-Kezzab'm mektubunu getirdikleri zaman, Rasûlullah (s.a.v.)'m onlara söyle dedigini isittim:

- Siz de Müseyleme'nin dedigi gibi mi diyorsunuz? Onlar:

- Evet, dediler

Bunun üzerine Hz. Peygamber:

- Vallahi eger elçiler öldürülmez diye bir kural olmasaydi,.ben sizin boynunuzu mutlaka vururdum!"

Ebu Davud et-Tayalisî, Mesudî kanali ile Abdullah b. Mesud'un söyle dedigini rivayet eder:

"Müseylemetü'l-Kezzab'm elçileri Ibn Nevvaha ile Ibn Usal, Rasûlullah (s.a.v.)'a geldiler, Rasûlullah onlara söyle sordu:

- Benim Allah Rasûlü olduğuma sahadet ediyor musunuz?

- Müseyleme'nin Allah Rasûlü olduğuna sahadet ediyoruz.

- Ben Allah'a ve Rasûllerine iman ettim. Eger elçi öldürmüs olsaydim, mutlaka sizi öldürürdüm!"

Abdullah b. Mesud dedi ki: Elçilerin öldürülmeyeceklerine dair prensip devam etti. Ibn Nevvaha'ya gelince ,kalbimde ona karsi hep düşmanlık duydum. Nihayet Allah onun hakkindan geldi.

Hafiz el-Beyhakî dedi ki: Üsame b. Usal Müslüman oldu. Onun Islâm'a girisini önceki sayfalarda anlatmistik. Ibn Nevvaha'ya gelin-

ce, Ebu Zekeriya b. Ebi îshak el-Müzenî, Ebu Abdullah Muhammed b. Yakub kanali ile Kays b. Ebi Hazim'in onun hakkinda söyle dedigine dair bir rivayette bulunmustur: Bir adam, Abdullah b. Mesud'a gelip söyle dedi: "Ben, Beni Hanife kabilesinin bazi mescidlerine ugradim. Onlar orada öyle birseyler okuyorlar ki; Allah, okuduklari seyi Muhammed (s.a.v.)'e indirmemis tir. Okuduklari sey su idi:

"Bugday Ögütenlere, hamur yoguranlara, ekmek pisirenlere, tirit yapanlara ve lokmayi yutanlara andolsun ki....."

Ravi diyor ki: Abdullah, onlara haber gönderip onlari yanma getirtti. Onlar yetmis kisi idiler. Baslarinda Abdullah b. Nevvaha vardı. Abdullah emir verdi. O Öldürüldü. Sonra söyle dedi: "Biz seytani bunlardan uzaklastir amayiz. Ancak bunlari Sam'a sürüp orada toplariz. Belki Allah bizi bunlardan kurtarir."

Vakidî dedi ki: Beni Hanife heyeti, on kisiden biraz fazla bir erkek grubu idi. Baslarinda Sülma b. Hanzele vardı. Rahhal b. Unfuv, Talk b. Ali, Ali b. Sinan ve Habib oğlu Müseylemetü'l-Kezzab da aralarinda idi. Bunlar, Mesleme binti Haris'in evine misafir oldular. Mesleme, onlara ikramda bulundu. Onlari agirladi. Kendilerine sabah ve akşam olmak üzere günde iki öğün yemek verililiyordu. Bir defasinda ekmek ve et, bir defasinda ekmek ve

süt, bir defasında ekmek, bir defasında ekmek veya bir defasında da hurma ikram ediliyordu.

Mescid-i Nebeviye geldiklerinde Müslüman oldular. Müseyleme'-yi kendi yük ve bineklerinin yanında bıraktılar. Mescitten ayrılıp gitmek istedikleri zaman Rasûlullah, onlara beser okiye gümüş armagan etti. Onlara verdiği kadar Müseyleme'ye de armagan verdi. Çünkü onlar, Müseyleme'yi kendi yüklerinin ve bineklerinin yanında bırakmış olduklarını Rasûlullah'a hatırlatmışlardı. Rasûlullah da: "A-ma o sizin en kötü durumunuzda olanınız değildir." demisti. Müseyleme'nin yanma döndüklerinde Rasûlullah'm onun hakkında söylediği sözleri kendisine aktardılar. O da şöyle dedi: "Kendisinden sonra yönetimin bana geçeceğini bildiği için böyle demistir."

Allah ona lanet etsin. Böyle demekle o, peygamberlik iddiasında bulunmak için ortami hazırladı ve peygamberlik iddiasında bulundu.

Vakidî dedi ki: Rasûlullah (s.a.v.), onlarla birlikte içinde abdest artığı su bulunan bir matara gönderdi. Kiliselerini yıkıp o suyu kilisenin zeminine serpmelerini ve orayı mescid edinmelerini emretti. Onlar da emri yerine getirdiler.

Rasûlullah (s.a.v.)'m hayatının son demlerinde Esved el-Ansî'nin; Ebu Bekir es-Siddik'm zamanında da Müseylemetü'l-Kezzab'm öldürdüklerine dair açıklamalar ilerideki sayfalarda gelecektir. [18]

Necran Heyeti

Buharî, Abbas b. Hüseyin Kanali ile Hüzeyfe'nin şöyle dedigini rivayet eder: "Necran'ın sahipleri Akib ile Seyyid, Rasûlullah (s.a.v.)'in yanına geldiler. Onunla lanetlesmek istiyorlardı. Biri diğerine:

- Böyle yapma. Allah'a yemin ederim ki, eger Muhammed, peygamber ise ve bizde onunla lanetlesirsek biz iflah olmayız. Artık bizden sonra neslimiz de devam etmez, dedi.

İkisi dediler ki:

- Ey Muhammed, bizden istedigini sana vereceğiz. Sen bizimle beraber emin bir adam gönder. Ama göndereceğin adam mutlaka emin bir adam olsun.

- Sizinle beraber gerçekten emin olan bir adami göndereceğim! Bu is için Rasûlullah (s.a.v.)'m ashabi kendilerini öne sürdüler.

Rasûlullah (s.a.v.):

- Ey Ebu Ubeyde b. Cerrah kalk, dedi. Ebu Ubeyde kalkınca, Rasûlullah (s.a.v.):

- İste bu, bu ümmetin emin kisisidir, dedi."

Hanz Ebu Bekir el-Beyhakî, Ebu Abdullah el-Hafiz kanali ile Seleme b. Abdi Yesu'dan, o da babasından, babasi da dedesinden -ki, Yunus'un ifadesine göre bu adam Hristiyan iken sonradan Müslüman olmuştur- şöyle rivayette bulunmuştur:

"Rasûlullah (s.a.v.), daha en-Nahl sûresi nazil olmamışken Necran piskoposuyla Necran ahalisine şöyle bir mektup yazmıştı:

"İbrahim, İshak ve Yakub'un Rabbi olan Allah'ın adıyla. Allah'ın Rasûlü olan Muhammed'den, Necran piskoposuyla Necran ahalisine. İbrahim, İshak ve Yakub'un Allah'ına hamdettikten sonra sizi kullara kulluk etmekten Allah'a kulluk etmeye, kulların dostluk ve himayesinden Allah'ın dostluk ve himayesine davet ediyorum. Eğer bunu da kabul etmezseniz cizye vermeyi kabul edin. Eğer bunu da kabul etmezseniz o zaman benimle savaşılmaya hazırlanın. Vesselam."

Piskopos mektubu alıp okuyunca müthiş denecek kadar korktu ve Necranlıardan Hemdan kabilesine mensup olan Surahbil adındaki adama haber gönderdi. Zira kimin bası bir derde girip de kendine bir çözüm yolu bulamazsa, herkesten Önce bu adama başvururdu. Ona başvurulmadan ne bir bahadır ve güçlüye, ne de Hristiyanlıkta her hangi bir rütbe sahibine başvurulmaz dı. Surahbil gelince, piskopos, Hz. Peygamberin mektubunu ona uzattı. Surahbil mektubu okuduktan sonra piskopos:

- Ey Ebu Meryem! Sence bunun çıkar yolu nedir? diye sordu. Surahbil su cevabı verdi:

- Sen bilirsin ki, yüce Allah, Hz. İsmail ve İbrahim (a.s.)'in soyundan bir peygamber göndereceğini vaad buyurmuştur. Kim bilir belki bu adamda odur. Benim peygamberlik hakkında herhangi bir bilgim yok. Eğer dünya ile ilgili bir iş olsaydı senin için çıkar bir yol bulmaya çalışırdım.

Bunun üzerine piskopos ona:

- Öyle ise sen söyle otur, dedi ve Necranlı ardan Himyerilerin Zi-Asbah kabilesine mensup Abdullah b. Surahbil adında, başka bir adamı çağırıp mektubu bu kez ona okutarak fikrini sordu. Fakat bu adam da Ötekisi gibi cevap verince piskopos ona da aynı şekilde:

- Sen çekil ve bir kenara otur, dedi ve bu kez yine Necranlılardan Beni Haris b. Ka'b kabilesine mensub Cebbar b. Feyz adındaki adamı çağırdı.

Bu adam da kendisine aynı cevabı verince bu kez kilise çanlarının çalınmasını, bayrakların dikilmesini ve kiliselerde atesler yakılmasını emretti. Çünkü gündüz birseyden korktukları zaman, halk toplansın diye böyle yaparlardı. Fakat korku geceleyin olursa yalnız çanları çalar ve ates yakarlardı. Bu sefer de çan sesleri duyulup bayrak ve ateslerin yükseldiği görülünce bütün vadi halkı, hızlı yürüyen bir süvarinin yürüyüşüyle bir

konaklik uzakligi olan vadinin asagisinda, yukarisinda, oturanlarin hepsi -ki, o vadide yetmisüç büyük köy ve 120.000 silahlı adam bulunuyordu-toplandılar. Piskopos onlara, Hz. Peygamberin mektubunu okuyup fikirlerini sordu. İçlerindeki akh erenler de, bir haber getirmek için Surahbil b. Vedda el-Hemeda-nî ile Abdullah b. Surahbil el-Asbahî ve Cebbar b. Feyz el-Haris'i Peygamber Efendimiz'in yanına göndermeyi kararlattirdılar. Bunlar gidip Medine'ye vardıkları zaman yolculuk elbiselerini çıkarıp ucu yerde sürünen birer Yemen kürkünü giydikten sonra ve parmaklarına birer altın yüzük taktikten sonra Peygamber Efendimiz'in huzuruna çıkıp ona selam verdiler. Fakat Hz. Peygamber onların selamini almadı ve onlar aksama kadar yanından ayrılmadılar. Ne yaptılarsa, Hz. Peygamber kendileriyle bir türlü konuşmadı. Bunun üzerine kalkıp Osman b. Affan ile Abdurrahman b. Avf i aramaya koyuldular. Çünkü bu iki zati daha önceden tanıyorlardı. Onları, Muhacirlerle Ensâr'm toplandıkları bir mecliste bulup söyle dediler:

- Sizin peygamberiniz bize bir mektup göndermişti. Biz de o mek-tubtaki çağrıya icabet ederek geldik. Ona selam verdik. Ama selamimizi almadı. Ve bütün bir gün ne yaptıysak bir türlü bizimle konuşmadı. Şimdi biz ne yapalım? Dönelim mi dersiniz?

O sırada Hz. Ali de orada idi. Osman ile Abdurrahman b. Avf ona:

- Ey Ebu'l-Hasan! Sen ne diyorsun? Bu ise akimin kestigi nedir? diye sordular.

Hz. Alî de su cevabi verdi:

- Ben, üzerlerinde ki su kürkleri ve parmaklarındaki su yüzükleri çıkarıp yolculuk elbiselerini giysinler ve öylece Peygamber (s.a.v.)'in yanına gitsinler, diyorum.

Onlar da öyle yaptıktan sonra Hz. Peygamberin yanına bir daha gidip selam verdiler. Peygamber (s.a.v.), bu defa selamlarını aldı ve sonra söyle dedi:

- Beni hak peygamber olarak gönderen Allah'a yemin ederim ki, bunlar birinci sefer yanıma geldikleri zaman, şeytan da onlarla beraberdi.

Sonra onlardan hal hatır sordu. Onlar da sordular ve karşılığım aldılar. Ta ki Peygamber Efendimiz'e:

- İsa hakkındaki inancın nedir? Çünkü kavmimizin yanına döneceğiz ve biz Hristiyanız. Eğer peygamber isen onun hakkındaki inancını senden isitmek istiyoruz, dediler.

Hz. Peygamber :

- Onun hakkında şimdilik bir bilgiye sahip değilim. Burada kalın, ta ki Rabbimin bana bildireceğini size söylüyeyim, dedi.

Ertesi gün sabahleyin su ayet-i kerimeler nazil oldu:

"Allah'in katında İsa'nın durumu -kendisini topraktan yaratıp sonra "ol" demesiyle olmuş olan- Adem'in durumu gibidir.

Gerçek Rabbindendir, o halde süphelenenlerden olma.

Ey Muhammed! Sana ilim geldikten sonra, bu hususta seninle kim tartışacak olursa, de ki: "Gelin, ogullarımızı, ogullarınızı, kadınlarımızı, kadınlarınızı, kendimizi ve kendinizi çağıralım, sonra lanet-leselim de, Allah'in lanetinin yalancılara olmasını dileyelim." (Âl-i İmrân, 59-61.)

Bu ayetler nazil oldu, fakat onlar bunu ikrar etmekten çekindiler.

Rasûlullah (s.a.v.) da ertesi gün, sabah erkenden torunları Hasan ile Hüseyin'i nakisli bir örtüye bürüyüp yanlarına -bu sırada onun birkaç hanımı da bulunduğu halde- yalnız, kızı Fatima'yi arkasına alarak onlarla lanetlesmek üzere evden çıktı.

Bunu gören Surahbil, iki arkadaşına:

- Vadimizin bütün sakinlerinin, yukarısı ve aşağısı ile tamamının benim sözümünden dışarı çıkmadıklarını biliyorsunuz. Allah'a yemin ederim ki, bu iş bana ağır ve zor geliyor. Eğer bu adam peygamber ise, Araplar içinde gözlerinden düşen ve peygamberliği inkar edenlerin başlıcaları biz oluruz. Basımıza büyük bir felaket getirmediği ne onun, ne de arkadaşlarının kalbinden bizim kinimiz çıkmaz. Oysaki Araplar içinde onlara en yakın komşu biziz. Eğer o peygamber ise ve bizde onunla lanetlesirsek, o zaman yeryüzünde ne kadar kil ve tırnaklarımız (canlı mallarımız) varsa hepsi yok olacaktır, dedi.

İki arkadaşı:

- Su halde ne yapmamız gerekir ey Ebu Meryem? diye sordular.

Surahbil:

- Eğer beni dinlerseniz, en iyisi ona gidip: "Senin hükmüne razıyız." diyelim. Çünkü benim kanaatimce o, hiçbir zaman kimseye zulmetmez, dedi.

Onlar da:

- Sen bilirsin, dediler.

Bunun üzerine Surahbil kalkıp Hz. Peygamberin yanına gitti ve

- Seninle lanetlesmekten daha iyi bir yol buldum, dedi. Bunun üzerine Hz. Peygamber :

- Nedir o yol? diye sordu. Surahbil:

- Bugün akşama kadar hakkımızda hükmet. Ne ile hükmedersen biz razıyız, dedi. Hz. Peygamber:

- Her halde arkada seni kinayan bir adam vardır, dedi:

Surahbil:

- Vadimiz sakinlerinden hiçbirinin benim sözümünden dışarı çıkmadığını su iki arkadaşından sorabilirsin, dedi.

Allah elçisi bunu onlara sordu. Onlar da:

- Evet, Surahbil doğru söylüyor, hiç kimse onun sözünden dışarı çıkmaz, deyince Hz. Peygamber, onlarla lanetlesmekten vazgeçti. Ertesi gün onlar hakkında su mektubu yazdı:

"Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla.

Bu, Allah'ın Rasûlü olan ümmî peygamber Muhammed'in Necran ahalisi hakkında eğer onlar üzerinde bir hükmü varsa- yazmış olduğu hükümdur.

Necran halkı, ihtiyaçlarından fazla olarak ne kadar tarım ürünleri, sarı, beyaz ve siyah renkli malları, (altın, gümüş ve sair malları) köle ve cariye var ise hepsinden vergi vermek zorundadırlar. Ancak su var ki, bütün bunlar onlara terkedilmiş, bütün bunlar yerine sadece receb ve safer aylarında 1.000'er olmak üzere senede 2.000 elbise vereceklerdir."

Yukarıdaki hükümdur'u yazdı ve buna bir takım şartlar daha ekledi. Ebu Süyfan b. Harb, Gaylan b. Amr, Beni Nadir kabilesinden Malik b. Avf, Akra' b. Habis el-Hanzeli ve Mugire de şahid oldular. Berikiler hükümdur'u aldıktan sonra Necran'a döndüklerinde Necran Hristiyanları piskoposunun yanında, Ebu Alkame, amcası oğlu ve anadan kardeşi olan Bisr b. Muaviye de vardı. Hepsi bir yoldan geliyorlardı. Piskopos, hükümdur'u okumaya başladı. Nihayet Bisr'in

devesi yüzüsü düştü, Bisr de Peygamber Efendimiz'in açık ismini vererek:

- Allah filanın belasını versin! şeklinde beddua bulundu. Bunun üzerine piskopos:

- Sen Allah tarafından gönderilen bir peygambere beddua ettin, dedi.

Bisr de:

- Öyle ise vallahi ben su devemden inmeden ona gideceğim, dedi ve devesinin başını Medine'ye doğru çevirip yola çıktı. Piskopos da o-nun arkasından devesini kısıtarak ona şöyle dedi:

- Beni dinle. Ben Arapların, bizim onun hakkını gasbettığımızı ya da onun bu şöhret ve parlaysına razı olduğumuzu, yahut herkesten daha kuvvetli ve toplu olduğumuz halde bu adama boyun eğdığımızı zannetmelerinden korktuğum için bunu benden isitsinler diye söyledim.

Bisr:

- Vallahi bundan sonra senin hiçbir sözüne inanmam, dedi ve devesinin sirtina vurup su siiri okudu:

"Devesinin sirtina vurup karni yüklü devesinin kolanini gevsetmeden Hristiyanlarin dinini kabul etmeyerek safak vakti sana geliyor."

Bu siiri okuya okuya Medine'ye geldi ve Hz. Peygamber'in yanma girip Müslüman oldu ve bir savasta şehid düşünceye kadar artık Ra-sûlullah'in yanından ayrılmadı."

Ravi sözüne devamla şöyle diyor:

Heyet, Necran'a geldigi zaman rahip kilisede kendi özel odasında idi. Ibn Ebi Semr ez-Zebidî gidip ona:

- Tihame'de bir adama peygamberlik gelmiştir. Necran'dan ona bir heyet gitmiş, o da heyete lanetlesme teklifinde bulunmuş ve fakat heyet, lanetlesmeyi kabul etmemiş. Bîsr b. Muaviye de onun yanına gidip Müslüman olmuştur, dedi.

Rahip de oradakilere:

- Bana kapiyi açın, buradan çıkacağım. Açmazsanız kendimi pencereden aşağı atacagım, dedi.

Bunun üzerine ona kapiyi açtılar, o da çıktı ve yanına bir takım hediyeler alıp Peygamber Efendimiz'i ziyarete gitti. Götürdüğü hediyelerin içinde bugün halifelerin giydiği kürk ile bir büyük bardak ve bir asa vardı. Bir müddet Rasûlullah (s.a.v.)'in yanında kalıp vahiyleri dinlediye de, ona Müslümanlık nasip olmasa gerek ki, bir daha geri gelmek kaydiyla memleketine döndü. Ama Peygamberimiz vefat

edinceye kadar bir daha Medine'ye gelmedi.

Bundan sonra Piskopos Ebu'l-Haris de yanına Seyyid ile Akib'i ve kavminin esrafını alarak Rasûlullah (s.a.v.)'m yanına geldi. Bunlar, Rasûlullah'm yanında bir süre ikamet ettiler. Vahiyleri dinliyorlardı. Rasûlullah (s.a.v.), Mugire b. Subeye gerek onlar ve gerek diğer piskoposlar için su hükümnameyi yazdırdı:

"Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla.

Peygamber Muhammed tarafından piskopos Ebu'l-Haris ile Necran'm diğer piskopos, rahip ve kahinlerinin ve bunların idaresi altında bulunan büyük küçük halk kitlelerine... Allah ile Allah Rasûlünün himayesi, ne bir piskoposun piskoposlugunu, ne bir rahibin rahipligini ve ne de bir kahinin kahinligini elinden almaz. Onların hiçbir hakkını degistirmez. Onların yetki ve selahiyetlerine dokunmaz. Bunlar, halkın hizmetinde olup onlara nasihat ve ırsadda bulundukları sürece ne kimsenin onlara, ne de onların kimseye zulüm ve haksizlik etmesine imkan vermeyecektir."

Muhammed b. Ishak'm anlattigina göre Necran Hristiyanlarmm Medine'ye gelen heyeti altmis süvari idi. Ama bunlarin önde geleni on dört kisi idi. Bunlarin da adlari şöyledir: Akib (Asil adi Abdülme-sih'dir.), Seyyid (Asil adi Ebhem'dir), Ebu Harise b. Alkame, Evs b. Haris, Zeyd, Kays, Yezid, Nebih, Hüveylid, Amr, Halid, Abdullah ve Yahnüs.

Bu ondört kisiye de üç kisi amirlik yapmakta idi. Bunlardan biri Akib, bu kavmin emiri, görüs sahibi, mesveret sahibi idi. Onun görüsünden disari çıkmazlardi. Seyyid, bu da onlarin siginagi, kervan yöneticisi idi. Ebu Harise b. Alkame ise onlarin bilgini ve piskoposu idi. Araplardan Bekir b. Vail kabilesindendi, Hristiyanlik dinine girmisti. Bizanslilar, ona tazimde bulunmuslar, seref vermisler, onun için kiliseler insa etmisler, mal-mülk vermisler, hizmetçi tahsis etmislerdi. Çünkü onun, kendi dinleri olan Hristiyanlikta salabetli ve dine bagli bir kimse oldugunu biliyorlardi. Bununla birlikte piskopos Ebu Harise b. Alkame, Rasûlullah (s.a.v.)'m durumunu ve dinini biliyordu. Ancak sahip oldugu seref ve itibar, onun hakka tabi olmasına engel oluyordu.

Yunus b. Bükeyr, Ibn Ishak kanali ile Kürz b. Alkame'nin söyle dedigini rivayet eder:

"Necran'm Hristiyan heyeti Medine'ye geldi. Heyet, altmis süvariden tesekkül etmistti. Yirmidört kisi esraftandi. Yirmidört kisinin amirligini aralarinda üç kisi yapmakta idi ki; bunlar da, Akib, Seyyid ve Beni Bekir b. Vail kabilesinden Ebu Harise idi. Ebu Harise, onlarin piskoposlari ve danistiklari adamdi. Kendi aralarinda ona seref ve itibar vermisler, mal mülk sahibi kilmislar, ikramda bulunmuslar,

onun adina kiliseler insa etmislerdi. Çünkü onun âlim oldugunu ve dinlerinde ictihad sahibi oldugunu anlasmlarlardi.

Necran'dan yola koyulduklari zaman Ebu Harise kendi katirina binmistti. Yanibasmda da kardesi Kürz b. Alkame kendi binegi üzerinde gelmekte idi. Bir ara Ebu Harise'nin katirinin ayagi tökezledi. Kürz, Rasûlullah (s.a.v.)i kastederek;

- Allah o mel'unun belasini versin, dedi. Ebu Harise, ona su karsiligi verdi:
- Asil sen belani bul!
- Niçin ey kardesim?
- Vallahi o, beklemekte oldugumuz peygamberdir.
- Madem peygamber oldugunu biliyorsun da ona niye inanmiyorsun?
- Su kavmin bize yaptigi ikramlar, bize bahsettigi makam ve mevki, ona inanmamiza engel oluyor. Kavmimiz bize seref ve asalet verdi, bizi servet sahibi yapti. Onlar, ona inanmadiklari için ben de inanmiyorum. Eger

inanacak olursam; kavmim, bana verdiği bu şeref ve serveti elimden alır.

Ravi diyor ki: Bundan ötürü kardeşi Kürz, onun böyle dedigini gizledi, ama daha sonra Müslüman oldu."

Ibn İshak'ın anlattığına göre Necran heyeti Mescid-i Nebevî'ye girerken, süslü, püslü elbiselerle içeri girdiler. İkinci namazının vakti gelmişti. Kalkıp doguya yönelerek namaz kılmaya başladılar. Rasûlullah (s.a.v.):

- Onlara ilismeyin, dedi.

Onların sözcüleri, Ebu Harise b. Alkame, Seyyid ve Akib idi. Nihayet onlar hakkında Al-i İmrân sûresinin baş kısmı ile mübahele (lanetlesme) ayeti nazil oldu, onlar buna yaklaşımadılar ve ikrar etmediler. Hz. Peygamber¹ den, kendileriyle birlikte emin bir kimseyi göndermelerini talep ettiler. Hz. Peygamber de onlarla birlikte Ebu Ubeyde b. Cerrahi gönderdi. Nitekim bunlar Buharî'nin rivayetinde de anlatılmıştı.

Biz bu meseleyi, Al-i İmrân sûresinin tefsirinde teferruatıyla birlikte anlattık. Hamd ve minnet Allah'adır[1].

[1] İbn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 5/148-154.

[1] İbn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 5/80-81.

[2] İbn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 5/81-84.

[3] İbn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 5/84.

[4] İbn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 5/84-86.

[5] İbn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 5/86-91.

[6] İbn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 5/92-101.

[7] İbn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 5/101-104.

[8] İbn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 5/105-107

[9] İbn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 5/108-117.

[10] İbn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 5/117-119.

[11] İbn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 5/119-120.

[12] İbn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 5/121-125.

[13] İbn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 5/125-126.

[14] Cabiye-i Gevran, Sam'a bağlı bir köydür.

[15] İbn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 5/127-136.

[16] İbn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 5/136-137.

[17] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 5/137-141.

[18] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 5/142-147.

Beni Amir Kabilesinin Elçilik Heyeti Ve Amir B. Tufeyl İle Erbed B. Kays'in Kissalari	1
Dimam B. Salebe'nin Kendi Kavmi Beni Sa'd B. Bekir Kabilesi Adina Elçi Olarak	6
Gelisi	6
Zeyd El-Haylin Tay Kabilesinin Elçilik Heyetiyle Gelisi	9
Adiyy B. Hatim Et-Taî'nin Kissasi	10
Devs Kabilesi Ve Tufeyl B. Amr Kissasi	16
Esarîler İle Yemen Halkinin Gelisi	16
Umman Ve Bahreyn Hadisesi	17
Ferve B. Müseykel-Muradî'nin Rasûlullah (S.A.V.)'A Gelisi	18
Amr B. Madi Kerib'in Beni Zebîd Kabilesinden Bir Grupla Gelisi	19
Kinde Heyetiyle Birlikte Es'as B. Kays'in Gelisi	20
Kendi Kavminden Bir Heyetle Süred B. Abdullah El-Ezdî İle Cüres Halki Heyetinin	22
Gelisi	22
Himyer Melikleri Elçilerinin Rasûlullah'a Gelisleri	23
Cerirb. Abdullah El-Becelî'ninpeygamber (S.A.V.)'E Gelisi Ve Müslüman Olusu	26
Yemen Meliklerinden Vail B. Hucr B. Rebia B. Vail B.Yamer El-Hadremî B. Huneyde'nin Rasûlullah (S.A.V.)'A Gelisi	27
Lakit B. Amir B. Müntefik Ebu Rezin El-Akilinin Rasûlullah (S.A.V.)'A Elçi Olarak Gelisi	28
Ziyad B. Haris Es-Südaî'nin Elçi Olarak Gelisi	32
Haris B. Hassan El-Bekrî'nin Rasûlullah (S.A.V.)'A Gelisi	34
Abdurrahman B. Ebi Akil'in Kavmi İle Birlikte Rasûlullah'a Elçi Olarak Gelisi	35
Tarik B. Abdullah Ve Arkadaslarinin Gelisi	35
Ferve B. Amr El-Cüzamî'nin Elçisinin Rasûlullah'a Gelisi	36
Temim Ed-Darî'nin Rasûlullah'a Gelisi Ve Ona Cessase'nin Durumunu Haber Vermesi	37
Beni Esed Kabilesinden Gelen Heyet	37
Beni Abs Kabilesi Heyeti	38
Beni Fezare Kabilesi Heyeti	38

Beni Amir Kabilesinin Elçilik Heyeti Ve Amir B. Tufeyl İle Erbed B. Kays'in Kissalari

Ibn İshak dedi ki: Rasûlullah (s.a.v.)'a Beni Amir kabilesinin elçilik heyeti geldi. Bunların arasında Amir b. Tufeyl, Erbed b. Kays b. Cez' b. Halid b. Cafer ve Hayyan b. Selma b. Malik b. Cafer de vardı. Bu üç kişi, kendi kavimlerinin reisleri ve şeytanları idiler.

Allah düşmanı Amir b. Tufeyl, Rasûlullah (s.a.v.)'m yanına geldi. Ona suikast ve hiyanet yapmayı amaçlıyordu. Kavmi ona şöyle demisti:

- Ey Amir, İnsanlar Müslüman oldu. Sen de Müslüman ol.

Dedi ki:

- Vallahi bütün Arapları kendime bağlayıncaya kadar durmayacağıma yemin

etmistem. Ben mi bu Kureysli gence bağlanacağım?

Böyle dedikten sonra dönüp Erbed'e söyle dedi:

- Adamin yanma geldigimiz zaman ben onun yüzünü senden baska tarafa çeviririm. Bunu yaptigim zaman onu kiliç ile öldür.

- Ey Muhammed, gel seninle yalnızca konusalım. Hz. Muhammed (s.a.v.), ona söyle dedi:

- Hayir, vallahi Allah'in birligine iman etmedikçe seninle yalnızca konusmam.

- Ya Muhammed, gel seninle yalnızca konusalım.

Onunla konusmaya ve Erbed'den, ona söylediği şeyi yapmasını beklemeye başladı. Erbed, birsey tercih edemedi. Amir, Erbed'in yaptığı şeyi görünce Rasûlullah'a hitaben söyle dedi:

- Ey Muhammed, gel seninle yalnızca konusalım.

- Hayir, Allah'in hiçbir ortaginın olmadigina iman edinceye kadar seninle yalnızca konusmam.

Rasûlullah (s.a.v.)in, onun istegine muvafakat etmedigini görünce söyle dedi:

- Iste vallahi elbette buralari sana karsi süvari ve piyadelerle dolduracağım!

Geriye döndüğü zaman Rasûlullah (s.a.v.):

- Ey Allahim, beni, Amir b. Tufeyl'e karsi koru, diye dua eti. Rasûlullah (s.a.v.)in yanından çıktıklarında Amir, Erbed'e söyle dedi:

- Yazıklar olsun sana ey Erbed! Sana söylediğim şeyi niye yapmadın? Vallahi yeryüzünde bana göre senden daha korkunç bir adam yoktu. Yemin ederim ki, bu günden sonra artık asla senden korkmayacağım!

Erbed'de söyle cevap verdi:

- Sana hiç aldiris etmem. Beni sıkıboğaz etme, yemin ederim ki, yapmamı söylediğin şeyi yapmaya her yöneldiğimde sen benimle onun arasına giriyordun. Aramızda senden baska birsey göremiyor-dum. Seni mi kiliçla vurup öldürseydim yani!

Beldelerine dönmek üzere yola çıktılar. Yolda iken Aziz ve Celil o-lan Allah, Amir b. Tufeylin boğazına veba hastalığını musallat etti ve Allah onu, Beni Selül kabilesinden bir kadının evinde misafir iken öldürdü. O ölürken söyle demeye başladı:

- Ey Beni Amir! Beni Selül'den bir kadının evinde genç deveye isabet eden gıddi gibi Öldürücü bir hastalıkla mi öleceksin?

Ibn Hisam'm ifadesine göre o, söyle demisti: "Deveye isabet eden ve

öldürücü olan bir hastalıkla mi ve Selüllü bir kadının evinde bir ölümle mi öleceksin?"

Hafiz el-Beyhakî, Zübeyr b. Bekkar kanalı ile Mevile b. Humeyl'-in söyle dedigini rivayet eder:

"Amir b. Tufeyl, Rasûlullah (s.a.v.)'rn yanma geldi. Rasûlullah ona söyle dedi:

- Ey Amir, Müslüman ol.
- Müslüman olursam ovalıklar benim, daglıklar senin olsun... Olur mu?
- Hayir.
- Müslüman ol.
- Müslüman olursam ovalıklar benim, daglıklar senin... Olur mu?
- Hayir.

Rasûlullah'm teklifini kabul etmedi. Dönüp gitti. Giderken söyle diyordu:

- Allah'a yemin ederim ki Ey Muhammedi Sana karsi hizli kosan atlar ve tüsüz delikanlılarla buralari doldururum. Her hurma agacina da bir at baglarim.

Rasûlullah (s.a.v.) da:

- Allahim, beni, Amir'e karsi koru ve kavmine hidayet nasib et, diye dua etti.

Oradan çıktı. Nihayet Medine sirtina vardigi zaman, kendi kavminden Selüliye denen bir kadina rastladi. Atından inip ona misafir oldu. Evinde uyudu. Orada iken bogazinda bir gudde meydana geldi. Hastalandi, atinin sirtina atladi, mizragini eline alip atini dört nala kosturmaya basladi. Giderken söyle diyordu: "Genç deveye isabet e-den gudde hastaligi ve Selüliyeli bir kadının evindeki bir ölümle mi ölecegim!" Böyle diyerek bir süre gitti. Sonra ölüp atından yere düştü."

Hanz Ebu Ömer b. Abdi'1-Ber, "el-Istiab" adli eserinde sahabelerin isimlerinden bahsederken bu Mevile'den söyle söz etmistir: "Bu, Mevile b. Küseyf ed-Debabi el-Kilabi el-Arnirî olup, Beni Amir b. Sa-saa kabilesindendir. Yirmi yasinda iken Rasûlullah (s.a.v.)'in yanma gelip Müslüman olmus ve Müslüman olarak 100 sene daha yasamistir. Fesahatli bir kimse oldugu için kendisine iki dil sahibi denirdi. Kendisinden, oglu Abdülaziz rivayette bulunmustur. Abdülaziz, Amir b. Tufeyl'in kissasini rivayet etmis ve söyle dedigini nakletmistir: "Devenin bogazinda meydana gelen gudde hastaligiyla mi Selüliyeli bir kadının evinde Ölecegim?"

Zübeyr b. Bekkar, Zamyâ binti Abdülaziz b. Mevile'den rivayet etti ki, Mevile, Rasûlullah (s.a.v.)'m yanma yirmi yasinda iken gelip Müslüman

olmuş, onunla bey'atlesmiş, develerini Rasûlullah'a getirip sadaka olarak vermiştir. Sonra Ebu Hüreyre ile arkadaşlık yapmış ve Müslüman olarak 100 sene daha yaşamıştır. Fesahetli bir kimse olduğu için kendisine iki dil sahibi denirdi.

Ben derim ki: Açıkça anlaşılan sudur ki, Amir b. Tufeylin kissasi, Mekke fethinden önce cereyan etmiştir. Her ne kadar Ibn Ishak ile Beyhakî bunu Mekke fethinden sonraki bir hadise olarak nakletmiş-lerse de hakikatte fetihten önce cereyan etmiştir.

Hanz el-Beyhakî, el-Hakim kanalı ile Enes'ten Bir-i Maune kissasını, Amir b. Tufeyl'in Haram b. Milhan'i (Enes b. Malik'in dayisini) öldürüsünü ve Bir-i Maune ashabına hiyanet edisini, Anir b. Ümeyye disinda tamaminin Öldürülüsünü anlatmıştır. Nitekim bu, önceki sayfalarda da geçmişti.

Evzaî, Yahya'nin söyle dedigini rivayet eder:

"Rasûlullah (s.a.v.), otuz sabah boyunca Amir b. Tufeyl'e beddua etti ve söyle dedi:

"Allahim, sen diledigin sekilde beni, Amir b. Tufeyl'den koru ve onun hakkından gel. Onu öldürecek birseyi ona gönder."

Bunun üzerine Cenâb-i Allah, Amir'e taun hastaligim musallat etmistî."

Hemmam, Ishak b. Abdullah kanalı ile Haram b. Milhan'm kissa-sıyla ilgili olarak Enes'in söyle dedigini rivayet eder:

"Amir b. Tufeyl, Rasûlullah (s.a.v.)'a gelip söyle dedi: "Sana üç seçenek tanıyorum: Ova sakinleri sana, dagliklarda yasayanlar bana ait olsunlar ve senden sonra halifen de ben olayim. Eger bunlari kabul etmezsen Gatafan'dan 1.000 erkek, 1.000 de disi doru at ile senin üzerine gelip, seninle savasirim."

Ravi diyor ki: Amir, bir kadının evinde taun hastaligina yakalandi, ölürken söyle dedi: "Devenin bogazina isabet eden gudde hastaligiyla mi falan ogullarından bir kadının evinde ölecegim! Bana atimi getirin." Böyle dedi, atma bindi ve atinin sirtinda öldü.

Ibn Ishak dedi ki: Sonra arkadaşlari onu gömüp gizledikleri zaman yola çıktılar ve daginik vaziyette Beni Amirin yurduna geldiler. Geldikleri zaman kavimleri onlara gelip söyle dediler:

- Ey Erbed, arkanda ne haberler var?

- Vallahi hiçbir sey yapmadim. Bizi birseye ibadet etmeye çağirdi. Simdi onun benim yanımda olmasını ve ona ok atip onu Öldürmeyi çok isterdim.

Böyle dedikten bir veya iki gün sonra devesine binip yola çıktı. Cenâb-i

Allah, bir yildirim gönderdi ve devesiyle birlikte onu yakti.

Erbed b. Kays, Lebid b. Rebia'nin ana bir kardesi idi. Lebid, Erbed'in üzerine aglayarak su siiri okudu:

"Zaman hiçbir kimseden vazgeçmez. Ne müsfik bir ana, babadan, ne de bir yavrudan.

Erbed'in ölümünden korkarım. Ne balık burcunun ne de aslan burcunun yıldızlarının dökülmesinden korkmam.

Ey benim gözüm, Erbed'e aglamaz misin? Biz ve kadınlar hüznün içinde kalktığımız zaman,

Eger serri üzerlerine tahrik ederlerse, onların bu tahrikine aldiris etmez veya hükümlerde adalet ederlerse adalet eder.

Tatlidir, akillidir, dahidir, tatliliginda bir acilik vardır.

Bagirsaklari ve cigeri latiftir, incedir.

Ey benim gözüm, Erbed'e aglamaz misin? Su zamanda ki, kis rüzgarlari ağaçlari eger ve yapraklarım döker.

Sütü olmayan, sagilir bir deve oldu. Hatta müddetlerinin kalanlari açilincaya kadar.

Meseligin aslanından daha yigittir, etlidir, tavlidir, gözlerini yukarılara dikerek bakan biridir, isleri iyi görüp bilendir.

Yi kosan atlar, sirimler gibi oldugu gecede göz bütün gayelerine varmaz.

Aglayan kadınlar toplulugunda aglamaya sebeptir. Tipki bitkisiz kirdaki genç geyikler gibidir.

Yildirim secaatli bir süvariye hosa gitmeyen bir günde aniden bana musibet eristirdi.

Musibete ermis olarak geldigi zaman soyulmusu cebren soyan so-yucuya, eger geri dönerse döner.

Bahsisi çok olur ve gayret ve mesakkat zamani artar.

Nitekim az ot veren bahar yagmurunun bitirmesi gibi.

Beni Hurre'nin hepsinin varacagi yer azdir. Her ne kadar sayica çok iselerde bu böyledir.

Eger durumlar iyilesirse, bu geçici halleri degisir.

Eger bir gün çogahrîarsa kökleri kesilir."

Ibn Ishak, Lebid'in, kardesi Erbed b. Kays üzerine agit dökerek söylediği birçok siirleri nakletmistir. Ancak biz burada konuyu kısa kesmek için o siirleri nakletmedik. Bizi dogruya eristirecek olan yüce Allah'tir.

Ibn Hisam, Zeyd b. Eslem kanalı ile İbn Abbas'ın şöyle dedigini rivayet eder:

"Yüce Allah, Amir ile Erbed hakkında su ayetleri inzal buyurdu: "Allah, her disinin rahminde tasidigini, rahimlerin düsürdügünü

ve alikoydugunu bilir. Onun katında her sey bir ölçüye göredir.

Görüleni de görülmeyeni de bilen, yücelerin yücesi büyük Allah'a göre, aranızdan sözü gizleyen ile, açığa vuran ve geceye bürünerek gizlenip gündüzün ortaya çıkan arasında fark yoktur.

Ardında ve Önünde insanoglunu takip edenler vardır. Allah'ın emriyle onu gözetirler." (er-Ra'd, 8-11.)

Burada korunan kimse sözü ile, Muhammed (s.a.v.) kastedilmistir."

Ibn Hisam, daha sonra Erbed'ten ve öldürülüsünden bahsetmistir. Bu konuda yüce Allah, su ayetleri inzal buyurmıştır:

"Allah bir milletin fenaligini dileyince artık onun önüne geçilmez. Onlar için Allah'tan baska hami de bulunmaz.

Korku ve ümide düsürmek için size simsegi gösteren, yagmurla yüklü bulutlari meydana getiren O'dur.

Onu, gök gürlemesi hamd ile, melekler de korkularından tesbih ederler. Onlar pek kuvvetli olan Allah hakkında çekisirken, O, yildirimlari gönderir de onlarla diledigini çarpar." (er-Ra'd, 11-13.)

Ben derim ki: Bu ayet-i kerimeler hakkında er-Ra'd sûresinde gerekli açıklamalari yapmisizdir. Hamd ve minnet Allah'a mahsustur.

Biz de Hafiz Ebu'l-Kasim Süleyman b. Ahmed et-Taberanî tariki ile Ibn Abbas'ın. şöyle dedigini rivayet ettik:

Erbed b. Kays b. Gez' b. Halid b. Cafer b. Kilab ile Amir b. Tufeyl b. Malik Medine'ye, Rasûlullah (s.a.v.)'i görmek üzere geldiler. Yanina girdikleri zaman Rasûlullah oturmaktaydi. Onlar da geçip karsisina oturdular. Amir b. Tufeyl:

- Ya Muhammedi Müslüman olursam bana ne verirsin? diye sordu.

Rasûlullah:

- Müslüman olursan, sen de diger Müslümanlarin kar ve zararına ortak olursun. Onlarla ayni haklara sahip olur, ayni yükümlülöklere tabi olursun, dedi.

Amir b. Tufeyl:

- Müslüman olursam, senden sonra yerine geçmem için bana söz verir misin? diye sordu.

Rasûlullah:

- Bu is, ne senin, ne de kavminin yapabilecegi bir is degildir. Sen ancak göçebe Araplari idare edebilirsin, diye cevap verdi.

O da:

- Zaten simdilik ben Necid'in göçebe.Araplarma hakim bulunuyorum. Sen bana bütün göçebe Araplarin idaresini ver. Sehirlerin idaresi sana kalsin, dedi.

Rasûlullah:

- Böyle sey olmaz, dedi.

Amir b. Tufeyl ile Erbed b. Kays, Rasûlullah'm yanindan ayrilirlarken Amir b. Tufeyl:

- Allah'a yemin ederim ki ben, Medine'yi piyade ve süvarilerle dolduracagim, dedi.

Rasûlullah (s.a.v.):

- Allah sana o firsati vermez, dedi.

Amir ile Erbed çiktikten sonra Amir, Erbed'e:

- Ey Erbed! Gel, sunun yanina bir daha girelim. Ben onu konusturup oyahyayim, sen de onu arkadan kiliçla vur. Eger biz onu öldü-rürsek arkadaşlari bizimle savasmayi göze alamaz ve bizden onun kan bedelini almaktan baska birsey yapamazlar, dedi.

Erbed de:

- Peki, dedi ve geri döndüler. Amir, Rasûlullah (s.a.v.)'a:

- Ya Muhammedi Kalk, seninle birkaç söz konusacagim, dedi. Rasûlullah (s.a.v.) da ayaga kalkti. Ikisi duvara dayali vaziyette

konusmaya basladilar. Erbed, bu sirada kilicini çekmek için kabzasina elini koyunca, eli oraya yapisip kaldı. Kilici bir türlü çekemedi. Amir ise sabirsizca çekmesini bekliyordu. Rasûlullah (s.a.v.) arkasini dönüp Erbed'in kilicini çekmek için ugrastigini görünce, yanlarindan ayrıldı. Erbed ile Amir de Medine'den çıkıp Harre'ye varınca atlarindan indiler. O sirada Sa'd b. Muaz ile Üseyd b. Hudayr yanlarına gelip onlara:

- Ey Allah'in düşmanlari! Buradan defolup gidin! Allah size lanet etsin, dediler.

Amir:

- Ey Sa'd! Bu kimdir? diye yanindaki arkadaşini sordu. Sa'd da:

- Bu adam, ordulari bozan Üseyd b. Hudayr'dir. dedi.

Bundan sonra Amir ile Erbed, atlarına binip oradan ayrıldılar. Medine'nin yakınında bulunan Rakam adlı yere vardıkları zaman, Erbed'e bir yıldırım çarptı ve kömür gibi oldu. Amir de Cerim'e vardığı zaman, Allah ona bir çiban musallat etti. Aksam olunca Beni Selül kabilesinden bir kadının evine konuk oldu. Sabaha kadar parmağını boğazına sokup çibani sikiyor ve:

- Bir deve çibanından, Beni Selül kabilesinden bir kadının evinde Ölüyorum, diye hasret çekiyordu.

Sonra atma binip yola çıktıysa da, atın sırtında can verdi. Bu olay üzerine yüce Allah, su ayet-i kerimeleri inzal buyurdu:

"Allah, her disinin rahminde tasadığını, rahimlerin dösürdüğünü ve alıkoyduğunu bilir. Onun katında hersey bir ölçüye göredir.

Görüleni de, görülmeyeni de bilen, yücelerin yücesi büyük Allah'a göre, aranızdan sözü gizleyen ile açığa vuran ve geceye bürünerek gizlenip gündüzün ortaya çıkan arasında fark yoktur.

Ardında ve önünde insanoglunu takip edenler vardır. Allah'ın

erari ile onu (yani Rasûlullah'i) gözetirler." (er-Ra'd, a-ii.) Sonra ravi, Erbed'i ve ölümünü hatırlayıp söyle dedi: "O, yıldırımları gönderirde onlarla dilediğim çarpar." Bu ifadelerden de anlaşıldığı gibi Amir ile Erbed'in hadisesi, Sa'd

b. Muaz'm da anlattığı gibi Mekke fethinden önce cereyan etmiştir.

Dogrusunu Allah bilir. [1]

Dimam B. Salebe'nin Kendi Kavmi Beni Sa'd B. Bekir Kabilesi Adına Elçi Olarak Gelisi

Ibn Ishak, Muhamed b. Velid b. Nüveyfi kanalı ile Ibn Abbas'm söyle dedigini rivayet eder:

"Beni Sa'd b, Bekir kabilesi, elçi olarak Dimam b. Salebe'yi Rasûlullah (s.a.v.)'a gönderdiler. O, Rasûlullah (s.a.v.)'m yanına geldi ve mescidin kapısı önünde bineğini çöktürüp bağladı. Sonra mescide girdi. Rasûlullah (s.a.v.), ashabiyla birlikte oturuyordu. Dimam, kuvvetli, saçı çift örgülü bir adam idi. İlerledi ve ashabin içinde bulunan Rasûlullah (s.a.v.)'m yanına gelip durdu ve:

- Abdülmuttalib'in oğlu hanginizdir? diye sordu. Rasûlullah (s.a.v.) da:

- Abdülmuttalib'in oğlu benim, dedi.

- Muliammed mi?

- Evet.

- Ey Abdülmuttalib'in oğlu! Ben sana soru soracağım ve seni sikistireceğim,

kirilirsın.

- Hayir kirilmam. Aklina geleni sor.

- Senin ilâhin ve senden öncekilerin ilâhi ve senden sonra olacakların ilâhi hakkı için Allah, seni bize elçi olarak mı gönderdi?

- Allah hakkı için evet.

- İlâhin ve senden öncekilerin ilâhi ve senden sonra olacakların ilâhi hakkı için, Allah mı sana yalnızca kendisine ibadet etmemizi ve O'na hiçbir şeyi ortak kosmamamızı ve babalarımızın O'nunla birlikte ibadet ettikleri iste bu ortakları (putları) tutup atmamızı bize emretti?

- Allah hakkı için evet.

- Senin ilâhin ve senden öncekilerin ilâhi ve senden sonra olacakların ilâhi hakkı için, su bes vakit namazi kılmamızı Allah mı sana emretti?

- Allah hakkı için evet.

Sonra Islâm'ın farzlarını birer birer saymaya başladı, zekat, oruç, hac ve Islâm'ın diğer ahkâmını sordu. Her bir farzda ondan o yemini istiyordu. Nihayet konuşmasını bitirdiği zaman şöyle dedi:

- Ben şahadet ederim ki, Allah'tan başka ibadet edilmeye layık hiçbir mabud yoktur ve şahadet ederim ki; Muhammed, Allah'ın Ra-sûlüdür ve yakında iste bu farzları eda edeceğim. Beni yasakladığın şeylerden de kaçınacağım, sonra ne artırırım, ne de eksiltirim.

Böyle dedikten sonra binek devesine doğru yönelip oradan uzaklaştı. Rasûlullah (s.a.v.) şöyle dedi:

- Çift örgülü adam, eğer doğru ise Cennet'e girdi, demektir." Binek devesinin yanına gitti, bağını çözdü, çıktı ve kavminin yanına geldi. Onlar da onun yanına toplandılar. Onun ilk söylediği şey, su oldu:

- Lat ve Uzza ne kötü şeylerdir! Kavmi dedi ki:

- Sus ey Dimam! Alacalık hastalığından kork ve sakın. Cüzzam-dan sakın. Cinnet getirmekten sakın!

Dedi ki:

- Yazıklar olsun size! Yemin ederim ki, onlar ne zarar verirler, ne de fayda verirler. Süphesiz Allah, bir rasûl göndermiştir. Ona bir kitap indirmiştir ki, sizi içinde bulduğunuz şeylerden kurtarsın. Ben şahadet ederim ki, Allah'tan başka ibadet edilmeye layık hiçbir mabud yoktur, yalnızca O vardır. Ortacı yoktur. Muhammed de O'nun kulu ve elçisidir. O'nun katından size emrettiği şeyi ve nehyettiği şeyi getirdim."

Ravi dedi ki: Vallahi iste o günden itibaren Dimam'ın mahallesinde Müslüman olmayan bir tek kadın ve erkek kalmadı. Hepsi Müslüman

oldular.

Abdullah b. Abbas söyle diyordu: Dimam b. Salebe'den daha faziletli hiçbir elçi isitmedik.

Bu ifadelerden de anlasildiği gibi Dimam, Mekke fethinden önce kavmine dönmüştür. Çünkü Uzza'yi fetih günlerinde Halid b. Velid tahrip etmişti.

Vakidî, Ebu Bekr b. Abdullah b. Ebi Sabra kanalı ile Ibn Abbas'm söyle dedigini rivayet eder:

"Beni Sa'd b. Bekir kabilesi, hicri besinci senenin receb ayında Dimam b. Salebe'yi elçi olarak Rasûlullah (s.a.v.)'a gönderdi. Dimam, güçlü ve saçı iki Örgülü bir adamdı. Geldi, Rasûlullah (s.a.v.)'m yanı basında durdu. Ona bazı sorular sordu. Sorularında Rasûlullah'i sikistirdi. Ona kendisini kimin elçi olarak gönderdiğini ve ne ile gönderdiğini, Islâm ahkamini sordu. Rasûlullah da bütün bu soruları cevabladi. Bundan sonra Dimam, Müslüman olarak sırkden, seriklerden siyrılarak kavmine döndü, Rasûlullah'm kendisine emrettiği ve nehyettiği seyleri kavmine bildirdi. O gün kavminden Islâm'a girmedik bir tek kadın ve erkek kalmadı. Hepsi Müslüman oldular, Mescid-ler inşa ettiler, ezanlar okudular."

Imam Ahmed b. Hanbel, Hasim b. Kasim kanalı ile Enes b. Malikin söyle dedigini rivayet eder:

"Biz, Rasûlullah (s.a.v.)'a birsey sormaktan yasaklanmistik. Çölden akıllı bir adamin gelip ona soru sorması ve bizim de aralarında geçen konuşmayı dinlememiz hosumuza gidiyordu. Badiyeden bir adam geldi ve Rasûlullah'la konustu. Aralarında söyle bir konuşma

geçti:

- Ya Muhammed! Senin elçin bize geldi. Allah'in, seni rasûl olarak göndermiş olduğunu iddia etti. Bu doğru mudur?
- Evet, doğru söylemistir.
- Gökleri kim yarattı?
- Allah.
- Yerleri kim yarattı?
- Allah.
- Su dağları kim yere dikti ve dağlardaki seyleri kim var etti?
- Allah.
- Göklerle yeri yaratan ve su dağları yeryüzüne diken hakkı için Allah mi seni rasûl olarak gönderdi?
- Evet.

- Senin elçin bir gün ve bir gecede bes vakit namaz kilmakla yükümlü olduğumuzu iddia etti. Bu doğru mudur?
- Evet, doğru söylemiştir.
- Seni rasûl olarak gönderen hakkı için, bütün bunları Allah mı sana emretti?
- Evet.
- Göndermiş olduğun elçin, mallarımızın zekatı vermekle yükümlü olduğumuzu iddia etti, bu doğru mudur?
- Evet, doğru söylemiştir.
- Seni rasûl olarak gönderen hakkı için, bütün bunları Allah mı sana emretti?
- Evet.
- Göndermiş olduğun elçin, senenin bir ayında oruç tutmakla yükümlü olduğumuzu iddia etti, bu doğru mudur?
- Evet, doğru söylemiştir.
- Seni rasûl olarak gönderen hakkı için, bunu sana Allah mı emretti?
- Evet.
- Göndermiş olduğun elçin, yoluna güç yetirebilen kimselerin Beyt'i hacetmekle yükümlü olduklarını iddia etti, bu doğru mudur?
- Evet, doğru söylemiştir.

Bu konuşmadan sonra çıkıp gitti. Giderken de şöyle dedi:

- Seni hak peygamber olarak gönderen Allah'a yemin ederim ki, bundan ne fazlasını yaparım, ne de bunları eksiltirim.

Bunun üzerine Peygamber (s.a.v.), şöyle dedi:

- Eğer doğru söylediyse mutlaka Cennet'e girecektir."

İmam Ahmed b. Hanbel, Haccac kanalı ile Enes b. Malik'in şöyle dedigini rivayet eder:

"Bir ara biz, Rasûlullah (s.a.v.)'in yanında, Mescid-i Nebevide oturmakta idik. Deve üzerine binmiş bir adam geldi, devesini mescidin önünde çöktürüp bağladı. Sonra:

- Muhammed hanginiz? diye sordu. Rasûlullah (s.a.v.) da aramızda oturmuş, sırtını duvara dayamıştı.

Biz de:

- İşte şu beyaz elbiseli ve sırtını duvara dayamış adamdır, dedik. Adam dedi ki:

- Ey Abdülmuttalib'in oğlu! Rasûlullah (s.a.v.):
- Evet, sana cevap veriyorum, dedi.
- Ya Muhammed! Ben sana bazı sorular yönelteceğim ve sorularımla seni sıkıstıracağım. Ama bana darılma.
- Aklına geleni sor.
- Senin Rabbin, senden öncekilerin Rabbi hakkı için Allah mı seni bütün insanlara rasûl olarak gönderdi?
- Evet, Allah beni gönderdi.
- Allah hakkı için söyle bakalım, bir gün ve bir gecede bes vakit namaz kilmamızı Allah mı sana emretti?
- Evet, Allah emretti.
- Allah hakkı için söyle bakalım, senenin su (ramazan) ayında oruç tutmamızı Allah mı sana emretti?
- Evet, Allah emretti.
- Allah hakkı için söyle bakalım, su zekati zenginlerimizden alıp fakirlerimize paylastırmamızı Allah mı sana emretti?
- Evet, Allah emretti.
- Senin Allah katından getirmiş olduğun seye iman ettim ve ben arkamda kalan kavmimin elçisiyim. Ben, Beni Sa'd b. Bekir kabilesinin kadesi Dimam b. Salebe'yim."

Önceki sayfalarda Dimad el-Ezdî'nin hicretten Önce Mekke'ye, Rasûlullah (s.a.v.)'m yanına geldiğini, kendisinin ve kavminin Islâm'-a girdiklerini Ibn Abbas'tan nakletmistik. Bu konuyu detaylı olarak

büyük Islâm tarihî

165

mahallinde zikrettiğimiz için burada tekrarlamaya artık gerek kalmamıştır.

Hamd ve minnet Allah'adır. [2]

Zeyd El-Haylın Tay Kabilesinin Elçilik Heyetiyle Gelisi

Zeyd el-Hayl'm asil adi Zeyd b. Mühelhel b. Zeyd b. Menheb Ebu Müknif et-Tâî'dir. Arapların en güzeli, en uzun boylusu idi. Bes atı olduğu için kendisine Zeyd el-Hayl adi verilmistir.

Süheylî dedi ki: Zeyd'in her atının ayrı bir adi vardı. Ancak su anda hatırlayamıyorum.

Ibn Ishak dedi ki: Tay kabilesi heyeti, Rasûlullah (s.a.v.)'in yanına geldi. Onların arasında Zeyd el-Hayl da vardı. Bu onların efendisi idi. Rasûlullah'm

yanma vardiklarında onunla konustular. Rasûlullah (s.a.v.), onlara Islâmîyet'i teklif etti. Onlar da Müslüman oldular ve Müslümanlığı güzelce yasadılar.

Rasûlullah (s.a.v.) söyle dedi:

- Araplardan her kim bana faziletli olarak anlatılmış da bilahare onu gördüğümde onun anlatıldığından daha aşağı derecede olduğunu görmüşümdür. Ancak Zeyd el-Hayl bundan müstesnadır. Onda üstünlüklerin tamamı bana anlatılmamıştır.

Rasûlullah (s.a.v.), daha sonra ona Zeyd el-Hayr adını verdi. Ona Feyd denen bir tarlayı ve bir takım arazileri tahsis etti. Bu konuda onun için bir yazı yazıp verdi. O da Rasûlullah (s.a.v.)'in yanından çıkıp kavmine döndü. Dönerken Rasûlullah (s.a.v.):

- Keske Zeyd, Medine sitmasından kurtulsa, dedi.

Rasûlullah (s.a.v.) sitmayı, hummadan başka bir isimle isimlendirmiş ve Ümmü Meldem'den de ayrı bir isimle isimlendirmiştir. Fakat ne isim verdiğini hatırlayamıyorum.

Zeyd, Necid beldesindeki Ferde isimli suya vardığı zaman orada sitmaya yakalandı ve öldü. Ölürken söyle dedi:

"Kavmim doğu taraflarına erkenden yolculuk eder ki, Necid'de Ferde'de bir evde mi terkedilirim.

Bilmis ol ki, çok günler vardır ki, eğer hastalansam elbette beni birçok ziyaretçi kadınlar ziyaret ederler ki, onlardan seferin zayıflatmadıkları kimseler güçlük çekerler."

Zeyd öldüğü zaman karısı, Rasûlullah (s.a.v.)'m tahsis ettiği yer ve araziler için ona vermiş olduğu o yazılan ateste yaktı.

Ben derim, ki: Buharî ve Müslim'in sahihlerinde Ebu Said'in söyle dediği rivayet edilmistir: Ebu Talib oğlu Ali (r.a.) Yemen'den, üzerinde toprak parçaları bulunan bir altın külçesini Rasûlullah (s.a.v.)'a gönderdi. Rasûlullah (s.a.v.) da onu Zeyd el-Hayl, Alkame b. Ulase, Akra' b. Habis ve Uyeyne b. Bedir arasında paylastırdı. [3]

Adiyy B. Hatim Et-Taî'nin Kısası

Buharî, sahihinde Tay kabilesinin elçilik heyeti ile Adiyy b. Hatim bahsini anlatırken Musa b. İsmail kanalı ile Adiyy b. Hatim'in söyle dediğini rivayet eder:

"Bir heyette birlikte Ömer b. Hattab'a geldim. Ona:

- Ey emirü'l muininin! Beni tanıyor musun? diye sordum. O da söyle cevap verdi:

- Evet, onlar inkar etikleri zaman sen Müslüman oldun. Onlar yüz çevirdikleri zaman, sen yöneldin. Onlar hiyanet ettikleri zaman sen vefa gösterdin. Onlar tanımazdan geldikleri zaman sen tamdin.

Bunun üzerine Adiyy söyle dedi: Eh, madem öyle, artık hiçbir şey umurumda değildir."

İbn İshak dedi ki: Bana ulaşan bir habere göre Adiyy b. Hatim söyle demistir:

"Benim adimi duyduğu zaman Rasûluilah (s.a.v.)'a, Araplar arasında benim kadar igrenç gelen bir kimse olmamisti. Oysaki ben şerefli bir kimse idim. Hristiyanidim. Kavmim arasında ganimetlerin dörtte birini aliyordum. Kendimce bir din üzere idim. Kavmim bana, bir hükümdarmisim gibi davraniyordu. Rasûluilah (s.a.v.)'m adini i-sittigim zaman ondan hoslanmadim. Develerimi otlatan bir Arap usagima dedim ki: Develerimden tavli ve erkek olanlari hazirla. Yanimda, yakinimda beklet. Muhammed'in ordu birliklerinin bu beldelelere ayak bastigini duyugun zaman bana haber ver.

O da böyle yaptı. Sonra bir sabah yanima gelip söyle dedi:

- Ey Adiy! Muhammed'in süvarileri seni sardigi zaman ne yapacaksan simdi onu yap. Çünkü ben bir takim bayraklar gördüm ve onlari sordum. Bana su cevabi verdiler:

- Bunlar, Muhammed'in askerleridir.

Ben de dedim ki: Erkek develerimi yanima getir.

O da onlari yanima getirdi. Ben hanimimi ve çocuklarimi onlara bindirdim. Sonra söyle dedim: Sam'da Hristiyan olan dindaslarima kavusurum. Böylece Cevsiye'nin yolunu tuttum. Hatim'in bir kizini kabilede biraktim. Sam'a geldigim zaman orada ikamet ettim.

Rasûluilah (s.a.v.)'m süvarileri benim ardima düserek ele geçirdikleri kadınlarla birlikte Hatim'in kizim da ele geçirdiler. Onu, Tay kabilesinden olan diger kadın esirlerle birlikte Rasûluilah (s.a.v.)'m yanma getirdiler. Benim Sam'a kaçisim, Rasûluilah (s.a.v.)'a duyurulmustu.

Hatim'in kizi (yani benim kız kardesim), esirelerim alikondugu mescidin kapisi önündeki etrafi çevrili bir arsaya konulmustu. Rasûluilah (s.a.v.), onun yanma vardı. O da kalkip Rasûlullah'm yanma gitti. Akilli, asil ve görüs sahibi bir kadindi. Rasûlullah'a söyle dedi:

- Ya Rasûlallah, babam öldü. Yol arkadasim kayboldu. Bana lütfet ki, Allah da sana lütfetsin.

- Yol arkadasin kimdi?

- Adiyy b. Hatim idi.

- Allah ve Rasûlünden kaçan mı?

Kız kardesim diyor ki: Rasûluilah (s.a.v.) geçip gitti, beni yalnız bıraktı, ertesi gün yine yanıma uğradı, yine ona aynı şeyleri söyledim. O da dün bana söylediklerini söyledi. Nihayet ertesi gün yine bana uğradı. Ben ondan ümidimi kesmistim. Onun arkasında bir adam kalkıp kendisiyle konuşmam için bana işaret etti. Ben de kalkıp yanma gittim ve söyle dedim:

- Ya Rasûlallah, babam öldü. Yol arkadasim kayboldu. Artık bana lütfet ki, Allah da sana lütfetsin.

Rasûluilah söyle buyurdu:

- Senin dedigini yapmisimdir. Senin kavminden sana itimatli bir kimse buluncaya kadar buradan çıkıp gitmekte acele etme ki, o kisi seni beldene götürsün. Sonra bana bildir.

Onunla konuşmam için bana işaret eden adamin kim oldugunu sordum. Ali b. Ebi Talib (r.a.) oldugunu söylediler. Yerimde kaldım, nihayet Beli veya Kudaa kabilesinden bir kervan geldi. Yalnız ben Sam'da bulunan kardesimin yanma gitmek istiyordum. Rasûluilah (s.a.v.)'m yanma gelip söyle dedim:

- Ya Rasûlallah, kavmimden bir topluluk geldi. Benim onlara itimadim vardır.

Rasûluilah (s.a.v.) da beni giydirdi, bindirdi ve bana nafaka verdi. Ben de onlarla birlikte yola çıktım ve Sam'a geldim. Adiyy b. Hatim söyle dedi:

- Vallahi ben ailemin içinde oturmaktaydım. Mahfe içindeki bir kadim gördüm ki, bize doğru geliyor. Bu Hatim'in kizidir, dedim. Bir de baktım ki, gerçekten de o kadın benim yanımda durduğu zaman söyle diyerek kinamaya başladı:

- Ey akrabalık bağlarını kesen zalim! Aileni ve çocuklarını bindirdin de babanın çocuğunu bıraktın!

Dedim ki:

- Ey kardesim, iyilikten başka birsey söyleme. Vallahi dedigin şeyleri yaptım, söyleyecek bir mazeretim de yok.

Sonra kadın indi ve benim yanımda kaldı. O iyi görüşlü, hafızası sağlam, akıllı bir kadındı. Ona söyle dedim:

- Bu adamin (Rasûhillah'm) durumu hakkında ne dersin?

- Senin hemen ona gitmeni uygun görüyorum. Eger adam bir peygamber ise, ona önce giden için fazilet vardır. Eger bir hükümdar ise, elbette Yemen'in izzeti içinde zillate düsmeyeceksin. Sakin ha sakin.

- Vallahi iste bu iyi bir görüştür, dedim.

Yola çıktım ve Medine'ye Rasûlullah (s.a.v.)'m yanma geldim. Onun yanma girdim. Mescidde idi. Ona selam verdim. O da söyle dedi:

- Bu adam kimdir?
- Adiyy b. Hatim'dir, dedim.

Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.), kalkti ve beni evine götürdü. Vallahi o beni evine götürmekte iken yasli ye zayıf bir kadın ona rastladı. O kadın, azıcık durmasını istedi. O da kadının bu istegi üzerine epey durup bekledi. Kadın da ona ihtiyaçlarını anlatıyordu, içimden: "Vallahi bu bir hükümdar değildir." dedim. Sonra Rasûlullah (s.a.v.), beni götürdü. Beni evine götürdüğü zaman içi lifle dolu deriden bir minderi vardı. Onu aldı, önüme attı ve söyle dedi:

- Otur bakalım sunun üzerine.
- Hayir, onun üzerine sen otur.
- Hayir, sen oturacaksın.

Ben de onun üzerine oturdum. Rasûlullah (s.a.v.) ise yere oturdu. İçimden: "Vallahi bu hükümdarın durumu değildir." dedim, sonra o, bana söyle dedi:

- Ey Adiyy b. Hatim, hadi konuş bakalım. İsi tafsilatli olarak anlat. Sen (Hristiyanlıkla yıldızperestlik arasında bir din olan) Rekûsî dinine mensup değil misin?
- Evet, Rekûsîyim.
- Sen kavmin içinde ganimetlerin dörtte birini alan değil misin?
- Evet, alıyorum.
- İste bu, senin dininde senin için helal değildir.
- Evet vallahi!

Bundan anladım ki, o, Allah katından gönderilen bir peygamberdir. Bilinmeyen şeyleri biliyor. Sonra söyle dedi:

- Ey Adiyy! Belki de Müslümanların ihtiyaç içinde bulunmaları seni bu dine girmekten menediyor. Vallahi umulur ki, yakında mal onların içinde çoğalır, dolup tasar. Hatta onu alacak kimse bulunmaz, olur. Belki de Müslümanların düşmanlarının çokluğu ve kendi sayılarının azlığını gören seni İslâm'a girmekten alıkoymuyor. Vallahi umulur ki, bir kadın Kadisiye'de devesine binip yola çıkar ve korkusuzca gelip su Beyt'i ziyaret eder. Belki de seni ancak bu dine girmekten mülkü, saltanatı, idareyi Müslümanlardan baskasının elinde görmüş olmanın menediyor. Allah'a yemin ederim ki, Babil topraklarından beyaz sarayların fethedilmiş olduğunu isiteceğini ümid ediyorum."

Ben de bunun üzerine Müslüman oldum.

Rasûlullah'm söylediği şeylerin ikisi gerçekleşti. Üçüncüsü kaldı. Vallahi elbette o da gerçekleşecektir. Babil topraklarından beyaz köşkerin fethedilmiş olduklarını gördüm. Kadının da Kadisiye'de devesine binip yola çıktığını ve Beyt'i hacetmeye gelinceye kadar korkmadığını gördüm. Allah'a yemin ederim ki; elbette üçüncüsü de olacaktır. Mal çoğalacak ve onu alacak kimse bulunmayacaktır."

İmam Ahmed b. Hanbel, Muhammed b. Cafer kanalı ile Adıyy b. Hatim'den bahseden Abbad b. Hubeys'in şöyle dediğini rivayet eder:

"Rasûlullah (s.a.v.)'m süvarileri geldiler. Ben o sırada Akrep denen yerde idim. Benim halami ve bizden birçok kimseleri esir alıp götürdüler. Hz. Peygamber, onları yanında siraya dizdikleri zaman halam, peygambere şöyle dedi:

- Bana bakan, benden uzak düştü. Çoluk çocuktan ayrılmış oldum. Oysaki ben, takattan düşmüş ihtiyar bir kadınam. Kendime hizmet edemiyorum. Allah sana nasıl lütfetti ise, sen de bana acı ve lütfet, iyilikte bulun.

Hz. Peygamber :

- Sana bakan adam kimdi? diye sordu. Halam da:

- Bana, Adıyy b. Hatim bakıyordu, dedi. Bunun üzerine Hz. Peygamber:

- Ha o, Allah ve Rasûlünden kaçan adam mı? diye sordu. Halam:

- Bana iyilik et, dedi.

Hz. Peygamber, oradan ayrılırken yanında bir adam vardı. Zannedersen o adam Ali idi. Hz. Ali, halama: "Peygamberden bir binek iste." demiş. Halam da Allah elçisinden binek isteyince peygamber ona binek verilmesini emretti. Halam geldiği zaman bana:

- Sen öyle birşey yaptın ki, baban yapmamıştır. Su adama isteyerek veya istemeyerek git. Kim yanma gitmisse ondan hayır ve fayda görmüştür. Falan kimse gitti. Ondan fayda gördü. Falanca adam gitti. Ondan fayda gördü, dedi.

Bunun üzerine ben de kalkıp yola çıktım. Yanma vardığımda yanında bir kadınla birkaç çocuk gördüm. Kadın ile çocuklar onun yanı başında oturmuşlardı. O zaman onun Kisra ve Kayser gibi bir hükümdar olmadığını anladım. Bana dedi ki:

- Ey Adıyy b. Hatim! Neden kaçtın? Allah'tan başka tanrı yoktur, dememek için mi kaçtın? Allah'tan başka tanrı var mıdır ki? Allah herşeyden büyüktür, denilmesin diye mi kaçtın? Allah'tan büyük bir şey var mıdır ki?

Bunun üzerine ben şahadet kelimesini getirip Müslüman oldum Hz.

Peygamber'in yüzünün sevinçten parladığını gördüm ve o:

- Gazaba ugrayanlar Yahudilerdir. Sapitanlar da Hristiyanlardır, dedi.

Sonra halk ona sormaya başladı. O da Allah'a hamd ü senada bulunduktan sonra şöyle dedi:

«Ey insanlar! Ne verirsiniz hayirdir. Kisi ister bir ölçek, ister yarım ölçek, ister bir avuç, ister yarım avuç versin. Hangi biriniz Allah'a kavustugunda Allah ona: "Ben, sana kulak, göz vermedim mi? Ben, seni mal ve çocuk sahibi yapmadım mı? Sen bugün için ne hazırladın?" der. O da önüne bakar, arkasına bakar, sagına bakar, soluna bakar ve hazırladığı hiçbir şeyi göremez. Ve neticede atese karşı ancak yüzünü siper yapar. Öyleyse, bir hurmanın yarisiyle de olsa kendinizi atesten koruyunuz. Eger onu da bulamazsanız bari yumusak bir sözle yapınız. Ben sizin için fakirlikten korkmam. Cenâb-i Allah, size yardım edecek veyahut size birçok yerleri fethettirecektir. Öyle olacak ki, yalnız bir kadın, Hire ile Medine arasında yalnız basına yolculuk yapabilecektir.»

Yine Imam Ahmed b. Hanbel, Yezid kanalı ile Adıyy b. Hatim'in şöyle dediğini rivayet eder:

"Rasûlullah (s.a.v.)'m ortaya çıkıp her gün biraz daha kuvvetlendiğini öğrendiğim zaman, canım çok sıkıldı ve buna dayanamadım. Bu sebeple Rumların diyarına gitmek üzere memleketimden çıktım. Oraya -bir rivayete göre de- Kayserin yanına gittim. Fakat orada canım daha da çok sıkıldı ve su adamın yanına niçin gitmiyorum? Eger yalancı ise, yalancılığının bana bir zararı olmaz ve eğer doğru ise ben bunu bileceğim, dedim ve geri döndüm. Geldiğim zaman halk:

- Adıyy b. Hatim geldi, Adıyy b. Hatim geldi, diye bağırıyor. Hz. Peygamber'in yanına geldiminde bana üç defa:

- Müslüman ol ki, selamete eresin, dedi. Ben de:

- Benim dinim vardır, dedim. O:

- Ben senin dinini senden daha iyi bilirim, dedi. Ben:

- Benim dinimi benden daha iyi mi bilirsin? dedim. O:

- Evet, senden daha iyi bilirim. Sen Rekûsiye dinine mensubsun.

Rekûsiye, Hristiyanlık ile yıldızperestlik arasında bir dindir. Kavminin ele geçirdikleri ganimetlerin dörtte birini yersin, dedi. Ben:

- Evet doğrudur, dedim. O:

- Bu senin dininde sana helal değildir, dedi ve bundan fazla bir şey söylemedi.

Ben ses çıkarmadım. Sonra bana:

- Islâm dinine niçin girmek istemedigini de biliyorum. Bu adama sadece zügürt ve Arapların hor gördüğü kimseler tabi olmuştur, diyorsun. Sen Hire sehrini biliyor musun? diye sordu.

Ben:

- Bilmiyorum, fakat adini duydum, dedim. O:

- Nefsim kudret elinde bulunan Allah'a yemin ederim ki, Allah bu isi basa götürecek ve öyle olacak ki, kadın, tek basina Hire sehrinden çıkıp Mekke'ye kadar gelecek, hiç kimsenin kendisini korumasina ihtiyaç duymadan Ka'be'yi tavaf edecek ve Hürmüz oğlu Kisra'mn hazineleri de fethedilecektir, dedi.

Ben:

- Hürmüz oğlu Kisra'mn mi? diye sordum. O:

- Evet, Hürmüz oğlu Kisra'mn, hem mal o kadar çoğalacak ki, kimse onu kabul etmeyecek, dedi.

Rivayete göre Adıyy b. Hatim söyle demistir:

- iste görüyorsunuz, bugün bir kadın, gerçekten tek basina Hire'-den ta Mekke'ye kadar gider ve kimsenin onu korumasina da ihtiyaç duymadan Beytullah'i tavaf eder. Kisra'nın hazinelerini fethedenler arasında ben kendim de bulundum. Nefsim kudret elinde bulunan Allah'a yemin ederim ki, üçüncüsü de olacaktır. Zira Peygamber Efendimiz onu da söyledi."

Hafız Ebu Bekir el-Beyhakî, Ebu Âmr el-Edib kanali ile Adıyy b. Hatim'in söyle dedigini rivayet eder:

"Bir ara bizler Peygamber (s.a.v.)'in yanında iken adamin biri o-nun yanma geldi ve yoksulluktan sikayette bulundu. Bir baskasi geldi, o da yolkesicilikten sikayet etti. Peygamber (s.a.v.), bana sordu:

- Ey Adıyy b. Hatim; Hire'yi gördün mü sen?

- Orayi görmedim. Ancak adini duymuslugum vardır.

- Eger ömrün yeterse bir kadının yalnız basina Hire'den yola çıkıp Mekke'ye geldigini ve Ka'be'yi tavaf ettigini göreceksin. O kadın yalnız basina iken Aziz ve Celil olan Allah'tan baska hiç kimseden korkmayacaktır.

Ben kendi kendime o zaman söyle demistim:

- Nerede beldeleri atese veren Tay kabilesinin kötü adamları? Rasûlullah (s.a.v.), sözüne devamla bana söyle demisti:

- Eger ömrün uzarsa Hürmüz oğlu Kisra'nın hazineleri de fethedilecektir.

- Hürmüz oğlu Kisra'nın mı? diye sordum. O da:

- Evet Hürmüz oğlu Kisra'nın, diye cevap verdi. Ve sözünü söyle sürdürdü:

- Eger ömrün uzarsa, adamin avuç dolusu altin veya gümüş çıkardigini, o altin veya gümüşü kabul edecek birini aradigini, fakat o altin ve gümüşü hiç kimsenin kabul etmedigini göreceksin. Huzuru ilâhiye vardiginizda sizden biri Allah'in karsisinda duracak, aralarinda her hangi bir tercüman bulunmayacak, o insan sagina bakacak, Cehennem'den baska birsey görmeyecek; soluna bakacak, Cehennem'den baska birsey görmeyecektir. Onun için, bir hurmanın yansi ile de olsa atesten korunun. Yarım hurma bulamazsaniz bile hos bir söz söyleyin.

Adiyy b. Hatim dedi ki: Bir kadının Küfe'den yola çıktigini, gelip Ka'be'yi tavaf ettigini ve yolda yalnız iken Aziz ve Celil olan Allah'tan baska hiç kimseden korkmadigini gördüm. Hüzmüz oğlu Kısra'nın hazinelerini fethedenler arasında ben kendim de bulundum. Eger ömrünüz uzarsa Ebu'l-Kasim (s.a.v.)'in söylediği şeylerin gerçekleştiğini göreceksiniz."

Bu kissayı Adiyy b. Hatim'den rivayet edenlerden biri de Amir b. Surahbil es-Sabî'dir ki, o kisi, rivayetinde aynı şeyleri söylemiş ve su hususu ilave etmiştir:

"Yalnız basına yola çıkan kadın, sadece Allah'tan korkacak ve kurdun kendi koyunlarına saldırmamasından korkacaktır. Baska hiçbir şeyden korkmayacaktır."

Sahih-i Buhari'de Sube'nin hadisinde belirtildiği gibi Adiyy b. Hatim'den rivayet olunduguna göre Rasûlullah (s.a.v.), söyle buyurmustur: "Yarım hurma parçasıyla da olsa atesten korunun."

Müslim'in lafzi ise şöyledir: "Sizden bir kimse, atesten korunmaya yarım hurma parçasıyla da olsa güç yetirebiliyorsa bunu yapsın."

Hafiz el-Beyhakî, Ebu Abdullah el-Hanz kanalı ile Ali b. Ebi Ta-lib'in söyle dedigini rivayet eder:

"Fesühbanallah... İnsanların çoğu hayır yapma hususunda ne kadar da geri duruyorlar? Hayret ediyorum o adama ki, Müslüman kardeşi bir ihtiyaç için ona geliyor; o, kendini hayır yapmaya ehil görmüyor. Sevak ümid etmese ve azaptan korkmasa bile onun ahlaki üstünlükleri elde etmeye kosması gerekir. Ahlaki üstünlükler yoluna kosmak ise, insanın başarı yolunda olduğunu gösterir."

Bunun üzerine adamin biri kalkıp Hz. Ali'nin yanına gitti ve ona söyle dedi:

- Ey müminlerin emiri! Anam babam sana feda olsun. Sen bu sözü Rasûlullah (s.a.v.)'dan mı isittin?

- Evet, bundan daha hayırlısı yoktur.

Tay kabilesine mensub esir kadınlar getirildiklerinde bir carıye durdu. Baktım ki, onun renginde siyahlık var. Burnu küçük ama burun kemeri

düzgündü. Endami hos, kafasinin yapisi güzel, topuk kemikleri etten ötürü görülemez hale gelmis, bacaklari da dolgun idi. Burnu yagli, bacaklari birbirine sarilmis gibi idi. Bögürleri kivrak ve kavisli, kaburga kemikleri ile bögrünün arasi etsiz, sirti dümdüz idi. Onu görünce hosuma gitti. Begendim ve: "Ben Rasûlullah (s.a.v.)'dan bunu ganimet payi olarak bana vermesini isteyecegim." dedim.

Kadin konustugu zaman o kadar fesahatli konusuyordu ki, fesahati, güzelligini bana unutturdu. Kadin söyle dedi:

- Ya Muhammedi Uygun görürsen bizi serbest birak. Arap kabilelerini bize karsi sevindirme. Çünkü ben kavmimin efendisinin kiziyim. Benim babam; irz korur, esiri saliverir, aç kimseyi doyurur, çiplagi giydirir, misafiri agirlar, yemek yedirir, selami yayginlastirir, herhangi birsey isteyen bir kimseyi geri çevirmezdi. Ben, Hatim Tay-yi'nin kiziyim.

Rasûlullah (s.a.v.):

- Ey cariyeye, bu saydigin vasiflar gerçek mu minlerin vasiflaridir. Eger baban Müslüman olsaydi, onun için Allah'tan merhamet dilerdik, dedi.

Sonra Rasûlullah (s.a.v.), esirleri muhafaza ile görevli kimselere söyle dedi:

- Bunu serbest birakin. Çünkü bunun babasi ahlaki üstünlükleri severdi. Allah da ahlaki üstünlükleri sever.

Ebu Bürde b. Niyar kalkti ve söyle dedi:

- Ya Rasûlallah, sen ahlaki üstünlükleri seviyor musun?

- Nefsim kudret elinde bulunan Allah'a yemin ederim ki, bir kimse Cennet'e, ancak güzel ahlak sayesinde girer."

Bu, metni güzel, senedi garib bir hadistir.

Cahiliye döneminde yasamis önde gelen meshur sahislerin tercü-me-i hallerini anlatirken Hatim Tayyi'nin de hayat hikayesini ve o-nun insanlara iyilik ve ihsanda bulunusunu, güzel ahlaka sahip olusunu anlatmistik. Ancak bütün bu iyi vasiflari ona fayda vermeyecektir. Çünkü imani yoktu. O, hayati boyunca bir gün dahi: "Ey Rabbim, kiyamet gününde günahimi bagisla." demis degildi.

Vakidî'nin ifadesine göre Rasûlullah (s.a.v.), hicri dokuzuncu senenin rebiyülahir ayında Hz. Ali'yi Tay kabilesinin yasadigi sehre göndermis idi. Hz. Ali de Medine'ye dönüşünde beraberinde o kabileden bazi kadinlari esir alip getirmisti ki, aralarinda Adiyy b. Ha-tim'in kiz kardesi de vardi. Putlar evindeki iki kilici da beraberinde getirmisti. Bunlardan birine Resûb, digerine de Mihzem deniyordu. Haris b. Simr, o iki kilici putlar evine vakfetmisti. [4]

Devs Kabilesi Ve Tufeyl B. Amr Kissasi

Ebu Nuaym, Süfyan vasitasiyla Ebu Hüreyre'nin söyle dedigini rivayet eder:
"Tufeyl b. Amr, Rasûlullah (s.a.v.)'m yanma gelip söyle dedi:

- Devs kabilesi helak oldu, asi oldu ve imana yaklasmadi. Onlara beddua et.

Rasûlullah (s.a.v.) söyle dedi:

- Allahim, Devslilere hidayet ver ve onlari yola getir."

Buharî, Muhamed b. Ala vasitasiyla Ebu Hüreyre'nin söyle dedigini rivayet eder:

«Peygamber (s.a.v.)'in yanma gelirken yolda söyle demistim:

"Bu ne uzun ve zahmetli bir gece? Sanki küfür diyarindan kurtulmustur,"

Yolda iken bir kölem kaçmisti. Peygamber (s.a.v.)'in yanma gelip bey'at ettigimde baktim ki, kölem de onun yanindadir. Peygamber (s.a.v.) bana:

- Ey Ebu Hüreyre! Bu senin kölendir, dedi. Ben de:

- Bu, Aziz ve Celil olan Allah rizasi için artik hürdür, dedim ve köleyi azad ettim.»

Buharî'nin, Tufeyl b. Amr'm Hz. Peygamber'in yanma gelisine dair anlattigi bu hadise, hicret öncesinde olmustu. Onun hicretten sonra gelisi varsayilsa bile bu, mutlaka Mekke fethinden Önce olmustur; Çünkü Devs kabilesi, Ebu Hüreyre ile birlikte Rasûlullah'm yanina gelmislerdi. Ebu Hüreyre'nin gelisi de, Rasûlullah (s.a.v.)'m Hayber'i kusatmasi anina rastlamistir. Sonra Ebu Hüreyre, Hayber fethinden sonra yola koyulup Rasûlullah (s.a.v.)'m yanma gelmis, Rasûlullah onlara ganimetten pay vermisti. Bütün bunlari ilgili kisimda uzun uzadiya anlattik. [5]

Esarîler Ile Yemen Halkinin Gelisi

Buharî, daha sonra Sube kanali ile Ebu Hüreyre'den rivayet etti ki: Peygamber (s.a.v.) söyle buyurmustur:

"Size Yemen halki gelmistir. Onlari kalbleri yumusak, gönülleri yufkadir. Imanin mensei Yemen'dir. Hikmetin mensei Yemen'dir. Övünç ve kibir, deve sahiplerindedir. Agirbaslilik ve sekinet ise, koyun sahiplerindedir."

Sonra Buharî, Ismail kanali ile Ebu Hüreyre'den rivayet etti ki: Peygamber (s.a.v.) söyle buyurmustur:

"Imanin mensei Yemen'dir. Fitne de oradadir. Seytanin boynuzlari da oradan çıkacaktır."

Buharî, Sube kanalı ile Ebu Mesud'tan rivayet etti ki; Rasûlullah (s.a.v.) söyle buyurmıştır:

"İman oradadır. (Böyle derken eli ile Yemen'i gösterdi.) Kabalık ve kati kalblilik, deve kuyruklarının diplerinde (yani develeri güttükleri esnada) siddetli bir sese sahip olan kimselerin yanındadır. (Bunlar din işleriyle ilgilenmeyip deve güderek kati kalbli olan kimselerdir ki şeytanın boynuzları oradan çıkar.) Bilesiniz ki onlar, Rebia ve Mudar kabileleridir."

Buharî, Süfyan-i Sevrî kanalı ile İmran b. Husayn'm söyle dedigini rivayet eder:

"Beni Temim kabilesi, Rasûlullah (s.a.v.)'in yanına geldiklerinde Rasûlullah (s.a.v.) onlara söyle dedi:

- Size müjdeler olsun ey Temim oğulları! Onlar da dediler ki:

- Bizi müjdeledin. Bari bize birseyler de ver.

Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.)'m yüzünün rengi değişti. Yemenlilerden bazı kimseler geldiler, bu defa Rasûlullah (s.a.v.), onlara söyle dedi:

- Müjdeyi kabul edin. Çünkü Temim oğulları müjdeyi kabul etmediler. Onlar da:

- Kabul ettik ya Rasûlallah, dediler."

Bütün bunlar, Yemenlilerin heyetinin faziletli kimselerden olustuguna ve üstün vasıflı bir heyet olduğuna delâlet etmektedir. Ancak bu ifadelerde, onların ne zaman geldiklerine değinilmemiştir. Bu ifadelere göre Temim oğulları heyetinin gelisi, her ne kadar daha sonra olmuş ise de Esâirilerin (Yemenlilerin) heyetinden hemen sonra gelmiş olmasını zorunlu kilmamaktadır. Aksine Esarîlerin heyeti daha önce gelmiştir. Onlar Ebu Musa el-Esarî ve Ebu Talib oğlu Cafer ile beraberinde gelen diğer Habesli Muhacirler refakatinde gelmişlerdi. Bütün bunlar, Rasûlullah (s.a.v.)'m Hayber fethi esnasında olmuş hadiselerdir. Nitekim bunu mahallinde detaylı olarak anlattık. Bunlar gelirken Peygamber (s.a.v.) söyle demisti:

"Vallahi bilemiyorum. Bu iki seyden hangisine sevineyim: Cafer'in gelisine mi, yoksa Hayber'in fethine mi sevineyim?"

Noksanlıklardan münezze olan yüce Allah doğruyu en iyi bilir. [6]

Umman Ve Bahreyn Hadisesi

Kuteybe b. Said, Süfyan kanalı ile Cabir b. Abdillâh'tan rivayet etti ki, Rasûlullah (s.a.v.) söyle buyurmıştır: .

"(Ey Cabir), eğer Bahreyn mali gelirse sana su kadar, su kadar ve su kadar veririm." Su kadar sözünü Rasûlullah üç kez tekrarlamisti. Ancak Rasûlullah'm vefatına kadar Bahreyn'den mal gelmemisti.

Hız. Ebu Bekir'in hilafeti zamanında bu mallar geldiğinde Hız. Ebu Bekir tellala emir verdi. O da söyle bir duyuruda bulundu:

- Her kimin Peygamber (s.a.v.)'de alacağı varsa veya Peygamber (s.a.v.) ona bir vaadde bulunmussa yanına gelsin.

Cabir dedi ki: Ben Ebu Bekir'(r.a.)'in yanına geldim. Rasûlullah (s.a.v.)'in bana: "Eğer Bahreyn malı gelirse sana su kadar, su kadar ve su kadar veririm." dediğini kendisine bildirdim. Ama o, benden yüz çevirdi. Bilahare yine Ebu Bekir'le karşılaştığımda kendisinden mal istedim, ama bana vermedi. Tekrar gittim, yine vermedi. Üçüncü kez gittiğimde yine vermedi. Ona söyle dedim:

"Sana gelmistim, bana vermedin. Sonra yine geldim, yine vermedin. Ya şimdi verirsin ya da cimrilik edersin bana karşı." Ebu Bekir bana söyle sordu:

- Bana karşı cimrilik edersin mi dedin? Cimrilikten daha ağır bir hastalık var mıdır? (Ebu Bekir bu sözünü üç kez tekrarladı.) Ben sana mal vermediğim her defasında mutlaka sana vermek istiyordum."

Buharî, daha sonra Amr vasıtasıyla Cabir b. Abdullah'ın söyle dediğini rivayet eder:

"Yanına gittiğimde Ebu Bekir bana söyle dedi:

- Sunları say bakalım.

Ben de saydım. 500 dirhem olduğunu gördüm. O da bana:

- Sunun iki mislini al bakalım, dedi."

Buharî, Ali b. el-Medinî kanalıyla Cabir'in söyle dediğini rivayet eder:

"Ebu Bekir avucuyla dirhemleri önüne döktü ve saymamı söyledi. Saydığımda 500 dirhem olduğunu gördüm. İki kat daha ekledi."

Böyle olunca Ebu Bekir ona toplam olarak 1.500 dirhem vermiş oluyor. [7]

Ferve B. Müseyk-Muradî'nin Rasûlullah (S.A.V.)'A Gelisi

İbn İshak dedi ki: Ferve b. Müseyk el-Muradî, Kinde meliklerinden ayrılıp uzaklaşarak Rasûlullah (s.a.v.)'m yanına geldi. Onun kavmi olan Murad kabilesi ile Hemdanlılar arasında İslâm'dan az önce bir hadise meydana gelmişti. O hadisede Hemdanlılar onun kabilesini vurmuş, âdetâ bellerini kırmışlardı. O savasa Redm savası deniyordu. Onlara karşı Hemdanlılara komutanlık eden kişi Ecdû' b. Malik idi. İbn Hisam'ın ifadesine göre Hemdanlıların komutanı Malik b. Harim el-Hamdânî idi.

İbn İshak dedi ki: İste o savasta Ferve b. Müseyk su siiri söylemiştir:

"O kadınlar çukur gözlü oldukları, yularları tutmakta bir biriyle çekistikleri,

kasteder olduklari halde lügâta (Lufata?) vardilar.

Eger galip gelirsek, zaten önceden galipler durumunda idik.

Eger maglup olursak, defalarca maglup olanlar degiliz.

Bizim âdetimiz korkaklik olmadı. Fakat bizim amaçlarımız baskalarına lütufta bulunmaktır.

Zaman iste böyledir. Onun devleti kâh lehimize kâh aleyhimize-dir.

Onun musibetleri ve olaylari zaman zaman tekrarlanir.

Taze elbiseler senelerce giyilse de kendisiyle sevindigimiz ve razi oldugumuz seyler arasinda olur.

Zamanin devirleri onu ters çevirdigi zaman Önce geçen insanlar, savaşı olarak hallerini iyi bulursun.

Onlardan zamanin hadiseleriyle kimin hali iyi görülmezse, zamanin hadiselerini kendisi için çok hain olarak bulur.

Eger hükümdarlar ebedi kalsalardi, biz de ebedi kalirdik.

Iste bu, kavmimin serefli kisilerini tipki ilk asirlarda geçen kimseleri yok ettigi gibi yok etti."

- Ibn Ishak dedi ki: Ferve b. Müseyk, Kinde hükümdarlarından ayrılarak Rasûlullah (s.a.v.)'a gelmeye yöneldiginde söyle dedi:

"Kinde hükümdarlarının yüz çevirdiklerini gördüğüm zaman tipki uyluktaki damari kendisine hainlik yaptigi bir ayak gibi.

Muhammed'e muvafakat etmek üzere güzelliklerini ve servetinin güzelliğini umarak binegimi yaklastirdim."

Ibn Ishak dedi ki: O, Rasûlullah (s.a.v.)'m yanma vardiginda Rasûlullah ona söyle dedi:

- Ey Ferve! Redm gününde kavmine isabet eden sey sana kötü mü geldi?

- Ya Rasûlallah! Redm gününde benim kavmime isabet eden seyin bir benzeri, herhangi bir kimsenin kavmine isabet eder de bu ona kötü gelmez mi?

- Fakat bu, senin kavmine Islâmiyet'e girmeleri hususunda fayda verdi.

Sonra Peygamber (s.a.v.) onu, Murad, Zübeyd ve Mezhic kabilelerine vali tayin etti. Onunla birlikte Halid b. Said b. As'i zekat toplama memuru olarak gönderdi. Rasûlullah (s.a.v.)'m vefatina kadar memleketinde onun yaninda kaldı. [8]

Amr B. Madi Kerib'in Beni Zebîd Kabilesinden Bir Grupla Gelisi

Ibn Ishak dedi ki: Rasûlullah (s.a.v.)'in emri kendilerine ulastigi zaman

Amr b. Ma'di Kerib, Kays b. Meksuh el-Muradî'ye söyle demisti: Ey Kays! Sen kavminin efendisisin. Kendisine peygamber demlen Kureysli Muhammed adindaki bir adamin Hicaz'da ortaya çıktigi bize anlatilmistir. Bizi ona götür de onun durumunu öğrenelim. Eger dedigi gibi peygamber ise o sana gizli kalmaz. Onunla karsilastigimiz zaman ona tabi oluruz. Eger durumu baska ise onu tanimis oluruz.

Kays, bunu yapmaya yanasadi ve Amr'm görüşünü hiçe saydi. Onu akilsizlikle itham etti. Bunun üzerine Amr b. Ma'di Kerib atma bindi. Rasûlullah (s.a.v.)'in yanma geldi. Müslüman oldu.

Bu haber, Kays b. Meksuh'a ulastiginda o, Amr'i tehdit etti ve ona karsi siddetli bir öfkeye tutuldu. "Bana muhalefet etti ve benim görüşüme uymadi." diyerek onu kinadi. Bunun üzerine Amr b. Ma'di Kerib bu hususta söyle dedi:

"Zi-San'a gününde sana, dogrulugu asikar olan bir emirle emrettim.

Allah'tan sakinmayi ve iyilik etmeyi sana emrettim. Sen ise tehdit ediyorsun.

Akildan çıktin. Esekçik gibi baglandigi kazik onu aldatti.

Benden bir ata bindi. Üzerinde onun aslani vardi.

Sert yerin suyunu koruyan derin su kuyusu gibi üzerimde derin bol zirhi olmasidir.

Süngü demiri girmis, kiriklari uçmus olarak geri dönen süngü,

Eger bana rastlasaydm, elbette üstünde tüyleri yükselen bir ars-ianla karsilasmis olacaktin.

İki omuzu arasi yüksek, ayak parmaklari kaim bir arslana rastlarsin.

Eger yigitlikte emsal ise emsalle iftihar eder, onu dogrultur ve yere yikmak için onun pazusunun altina girer.

Onu yakalar, onu kaldırir, onu indirir ve onu öldürür.

Onun beynine isabet eder, onu kirar, onu yer ve onu yutar.

Onun disleri ve eli, yakaladigi seyde ipleri çok zalimanedir."

İbn İshak dedi ki: Amr b. Ma'di Kerib, Beni Zebid'ten olan kavmi içinde kaldı. Onların üzerinde Ferve b. Müseyk vardi. Rasûlullah (s.a.v.) vefat edince Amr b. Ma'di Kerib, irtidad eden diğer kimselerle birlikte irtidad etti ve Ferve b. Müseyk'i yererek söyle dedi:

"Ferve'nin mülkünü mülkün en kötüsü bulduk.

Bir esek gibi ki, onun burnunun delikleri döl yatagini koklar.

Sen Ebu Umeyr'i gördüğün zaman, çocuk doğarken beraberinde, disari

ıkan kırmızı ve yeşil çizgiler ve damarlar bulunan suyu yeşil olan pis bir deri görmüş olursun."

Ben derim ki: Amr b. Ma'di Kerib daha sonra İslâm'a döndü ve İslâmiyet'i güzelce yasadi. Ebu Bekir ss-Siddik ve Ömerü'l-Faruk devirlerinde birçok fütuhata katildi. Mezkur yigitlerden ve meshur bahadırlardan, siiri güzel sairlerden idi. Nihavend fethine katildikten yirmi bir sene sonra vefat etti. Kadisiye muharebesine katilip o gün Öldürüldüğünü söyleyenler de olmuştur.

Ebu Ömer b. Abdî'1-Berr dedi ki: Amr b. Ma'di Kerib'in Rasûlullah (s.a.v.)'m yanma gelisi, hicri dokuzuncu senede olmuştur. İbn Ishak ile Vakidî'nin anlattıklarına göre hicri onuncu senede gelmişti.

Ben derim ki: Safî'nin buna delalet eden sözleri vardır. Doğrusunu Allah bilir.

Yunus, İbn Ishak'm söyle dedigini rivayet eder: Amr b. Ma'di Ke-rib'in Peygamber (s.a.v.)'in yanma gelmedigini söyleyenler de olmuştur. Hatta o, bu hususta söyle bir siir söylemiştir:

"Her ne kadar onu gözümle görmemişsem de peygambere yaki-nen inanmışımdır.

Âlemlerin efendisidir, Önde gelenidir. Yerler zahir olduğu zaman Allah'a en yakın olan kimsedir.

Allah katından vahiy getirdi. İlâhi vahyin manalari hususunda emin idi.

Hikmetten sonra hikmet ve ziya getirdi.

Onun getirdigi nur sayesinde körlükten kurtulup doğru yola erdik, hidayet bulduk.

Onun kanununa bağlanip hidayet kervanına bindigimizde ister istemez doğru yola koyulduk.

Gerçek ilâha ibadet edip kul olduk.

Daha önce cehaletten dolayı putlara tapardık.

Onun sayesinde kalblerimiz birbirine isindi. Daha önce düşman iken,

Onunla birlikte kardeşlere dönüştük.

Bizden ona selam olsun, selam olsun. Bulundugumuz beldelerden ona selamlar gitsin. Her ne kadar peygamberi görmediyse de onun yoluna tabi olup iman ettik." [9]

Kinde Heyetiyle Birlikte Es'as B. Kays'in Gelisi

İbn Ishak dedi ki: "Es1 as b. Kays, Kinde ziyaretçileriyle beraber Rasûlullah (s.a.v.)'a geldi. Zührî'nin bana anlattığına göre o, seksen Kinde süvarisi ile

birlikte gelmiş idi. Mescid-i Nebevî'nin yanma gedi-ler. Saçlarını iki omuzlarına doğru taramışlar ve sürmelenmişlerdi. Üzerlerinde ipekten pervazlanmış Yemen kumasından pardesüleri vardı. Yanına girdikleri zaman Rasûlullah (s.a.v.) şöyle dedi;

- Siz Müslüman olmadınız mı? . - Evet olduk,

- Boyunlarınızda bulunan bu ipek nedir?

Rasûlullah, onlara bu soruyu sorunca elbiselerinden o ipekleri alıp attılar.

Sonra Es1 as b. Kays, ona şöyle dedi:

- Ya Rasûlallah, biz Âkilü'l-Murar ogullarıyız. Sen de Akilü'1-Mu-rar'in oğlusun.

Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.), gülümseyip şöyle dedi:

- Abbas b, Abdülmuttalib'i ve Rebia b. Haris'i kastediyorlar. Abbas ve Rebia tacir idiler. Arapların bazılarıyla arkadaş oldukları zaman kimden oldukları sorulunca derlerdi ki:

- Biz Aküü'l-Murar ogullarıyız.

Böyle demekle aralarında kuvvet bulmak, güçlenmek ve sereflenmek istiyorlardı. Çünkü Akilu 1-Murar'in sülalesi olan Kinde kabilesi melikler idiler. Sonra Rasûlullah (s.a.v.), onlara şöyle dedi:

- Hayır, bilakis biz, Beni Nadir b. Kinane'yiz. Anamızı facirelikle itham etmeyiz, babamızın nesebini de reddetmeyiz.

Bunun üzerine Es1 as b. Kays şöyle dedi:

- Ey Kinde topluluğu! Allaha yemin ederim ki, bu sözü söyleyen bir adami isittigim zaman mutlaka ona seksen deynek vururum."

Imam Ahmed b. Hanbel, Behz ve Affan kanalı ile Es'as b. Kays'm şöyle dedigini rivayet eder:

"Kinde kabilesinin heyetiyle birlikte Rasûlullah (s.a.v.)'m yanma geldim. Beni kendileri arasında en üstün bir kimse olarak görmüyorlardı. Dedim ki:

- Ya Rasûlallah! Ben amcan oğluyum. Siz bizdensiniz. Rasûlullah (s.a.v.) buyurdu ki:

- Hayır, biz Beni Nadir b; Kinane'yiz. Anamızı facirelikle itham etmeyiz. Babamızın nesebini de reddetmeyiz. Es'as dedi ki:

- Vallahi Nadr b, Kinane soyundan bir kimsenin, Kureyslilerin nesebini reddettigini duyduğum zaman mutlaka ona had deynegini vururum!"

Imam Ahmed b. Hanbel, Sureyh b. Numan kanalı ile Es'as b. Kays'm.söyle dedigini rivayet eder:

"Kinde heyetiyle birlikte Rasûlullah (s.a.v.)'a geldim. Bana söyle

sordu:

- Senin oglun var midir?

- Sana gelirken bir oğlum oldu. Onu İbnetü Cemed isimli zevcem doğurdu. Ama onun yerine kavmimin doymasını daha çok istedim.

- Böyle deme. Çünkü çocuklar öldüğü zaman onlarda sizin için göz aydınlığı ve ecir vardır. Sonra eğer böyle derssen onlar korkaklık ve hüznün sebebi olurlar." [10]

A'sa B. Mazinin Peygamber (S.A.V.)'E Gelisi

İmam Ahmed b. Hanbel'in oğlu Abdullah, Abbas b. Abdülazim el-Anberî kanalı ile Nadle b. Tarifin şöyle dediğini rivayet eder:

"Muaze adlı bir kadınla evli olan ve kendisine A'sa denen Abdullah el-Aver isimli bir adam, ailesine Hecer beldesinden azık temin etmek maksadıyla Receb ayında yola çıktı. Yola çıkmasından sonra karısı ona karşı serkeslik edip evden kaçtı. Mutarrif b. Nehsel b. Ka'b b. Kumaysaa b. Dulf b. Ehdam b. Abdillah b. Hirmaz adındaki bir adama sığındı. Mutarrif b. Nehsel'e sığındığını söylediler. O da Mutarrif -in yanına giderek şöyle dedi:

- Ey amcaoglu, karım senin yanında midir? Eğer senin yanında ise onu bana geri ver.

- Yanımda değildir. Yanımda olsaydı bile onu sana geri vermez-, dim,

Ravi dedi ki: Mutarrif, A'sa'dan daha güçlü idi. A'sa oradan çıkıp Peygamber (s.a.v.)'in yanına geldi. Ona sığındı ve şöyle demeye başladı:

"Ey insanların efendisi ve Arapların hükümdarı! Dili uzun bir kadim sana şikayet ediyorum, ininde uzun süre bağlı kalıp azgınlasan bir kurt gibidir o kadın. Onun için yiyecek elde etmek maksadıyla Receb ayında evden dışarı çıktım.' Arkamdan niza' çıkarıp evden kaçmış. Vade muhalefet etmiş ve kuyrugunu yere vurmuş.

Karışık bir çağda bana iftira atmıştır.

Onlar mağlup ettikleri kimselere karşı galip bir ser ve kötülüktürler."

A'sa böyle derken, Peygamber (s.a.v.) de şöyle buyurdu:

"Onlar mağlup ettikleri kimselere karşı galip bir ser ve kötülüktürler."

A'sa, karısını ve yaptığı kötülükleri Rasûlullah'a şikayet etti. Onun, Mutarrif b. Nehsel adındaki bir adamın yanında olduğunu ihbar etti. Peygamber (s.a.v.) de Mutarrif'e şu mektubu yazdı: "Su adamın karısına bak ve karısını adama geri ver."

Peygamber (s.a.v.)'in mektubu kendisine geldiğinde Mutarrif mektubu okudu ve kadına şöyle dedi:

- Ey Muaze! Bu, Peygamber (s.a.v.)'in senin hakkında bana gönderdiği mektubudur. Ben seni kocana geri vereceğim.

- Kocamdan söz ve ahid al. Peygamberinin zimmeti üzerine ondan teminat al ki, yaptığım bu isten ötürü beni cezalandırmasin.

Mutarrif de kadının kocası A'sa'dan bu hususta söz aldı ve kadını ona geri verdi.

A'sa, şu siiri okudu:

"Ömrüne yemin olsun M, Muaze'ye olan sevgimi jurnalcılar ve zamanın uzaması degistiremez.

Onun yaptığı kötülük te, ona olan sevgimi gidermez. Çünkü onu igfalci erkekler-benden uzaklastirdılar. Benden sonra onunla fisildas-tüar." [11]

Kendi Kavminden Bir Heyetle Süred B. Abdullah El-Ezdî ile Cüres Halki Heyetinin Gelisi

Ibn Ishak dedi ki: Süred b. Abdullah"el-Ezdî, Peygamber (s.a.v.)'e geldi. Müslüman oldu ve Islâmiyet'i güzelce yasadi. Ezd heyeti içinde idi. Peygamber (s.a.v.) de onu kavminden Müslüman olanların üzerine emir tayin etti. Onlar onu Müslüman olan kimselerle birlikte Ye-men'den ona yakın yerdeki müsriklerle cihad etmesi için emir kildilar.

Süred, Hz. Peygamberin yanından ayrilip yola çıktı. Cüres'i muhasara altına aldı. Orada Yemen'den bazı kabileler vardı. Süred'in üzerlerine geldigini duydukları zaman Has'am kabilesi de Cüreslilere siginmistti. Müslümanlar, onları bir aya yakın bir zaman boyunca orada muhasara altında tuttular. Onlar da kendilerini Müslümanlardan korudular. Sonra geri gelmek üzere ayrıldılar. Nihayet onların Sekr denilen bir dağlarına vardıkları zaman Güres halki, onlardan ancak yenilerek geri döndüklerini zannettiler ve peslerine düstüler. Nihayet onlara kavustukları zaman Müslümanlar, onların üzerlerine saldırdılar ve onları siddetli bir şekilde öldürdüler.

Cüres halki, kendilerinden iki adami Medine'ye, Hz. Peygamber'e göndermişlerdi. Gezip dolasıp bakıyorlardı. Bir ara ikinci namazından sonra aksama doğru Peygamber (s.a.v.)'in katında bulundukları bir sırada Peygamber (s.a.v.) şöyle dedi:

- Sekr, Allah'ın beldelerinin hangisidir?

Bunun üzerine o iki Cüresli kalktilar ve dediler ki:

- Ya Rasûlallah, bizim beldelerimizde bir dağ vardır. Ona Kesr denilir. Cüresliler ona böyle ad verirler.

- Kesr degil, ancak Sekr'dir.

- Ya Rasûlallah, orada ne vardır? Oranın durumu nedir?

- Allah'in develeri simdi onun yaninda bogazlanmaktadirlar. Bunun üzerine o iki adam, Ebu Bekir veya Osman'in yaninda oturdular. O da onlara söyle dedi:

- Yazik size! Peygamber (s.a.v.) simdi size, kavminizin öldürüldüklerini haber veriyor. O halde kalkiniz, Peygamber (s.a.v.)'e gidiniz ve ondan, kavminizi bu Ölümden kurtarmasi için Allah'a dua etmesini isteyiniz.

Onlar da kalkip Peygamber (s.a.v.)'in yanma gittiler ve böyle bir duada bulunmasi talebinde bulundular. Peygamber (s.â.v.) de söyle duâ etti:

- Ey Allahim, bu ölümü onların üzerinden kaldır.

Onlar kavimlerine dönmek üzere Peygamber (s.a.v.)'in yanından ayrıldılar. Böylece kavimlerinin, Süred b. Abdullah'in onlara vurduğu günde isabet aldıklarını gördüler. Peygamber (s.a.v.)'in söylediği aynı gün ve saatte onların basına o savaşın geldiğini anladılar.

Geride kalan adamlarıyla birlikte Cüres halkının heyeti, Medine'ye gelip Peygamber (s.a.v.)'in yanma varip Müslüman oldular. İs-lâmiyetlerini güzelce yasadılar. O da kasabalarının çevresindeki yerleri onlara koruluk olarak verdi. [12]

Himyer Melikleri Elçilerinin Rasûlullah'a Gelisleri

Vakidî dedi ki: Bu heyetin gelisi, hicri dokuzuncu senenin ramazan ayında olmuştur.

Ibn Ishak dedi ki: Himyer meliklerinin mektubu ve Müslüman olduklarının haberi, o elçiler ile Rasûlullah (s.a.v.)'a Tebü'k'ten döndüğü sırada geldi. Bu melikler: Haris b. Külal, Nuaym b. Abdi Külal ve Numan'dir. Bunlar, Zi Ruayn, Meafir ve Hemdan'm küçük melikleriydiler. Zür'atü Zi Yezen, Malik b. Mürre er-Rehavî'yi, Müslüman olduklarını, sirki bıraktıklarını haber vermek üzere Rasûlullah (s.a.v.)'a gönderdi. Rasûlullah (s.a.v.) da onlara su mektubu gönderdi:

"Rahman ve Rahim olan Allah'in adıyla.

Allah Rasûlü Muhammed'den, Haris b. Abdi Külal ve Nuaym b. Abdi Külal ve Numan'a. Zi Ruayn, Meafir ve Hemdan'm yardima meliklerine. İmdi ben, kendisinden başka ibadete layik olmayan Allah'a hamdederim. Bilesiniz ki, Rum diyarından dönüşümüzde elçiniz bize geldi. Medine'de görüştük, onunla gönderdiğiniz mektubu ilettiler ve durumlarınızı anlattı. Müslüman olduğunuzu ve müsrikleri öldürdüğünüzü haber verdi. Eger islah olur, Allah ve Rasûlüne itaat eder, namazi kılar, zekati verir ve ganimetlerin beste birini ve Rasûlün payini, onun kendisi için seçtiğini (safly) verirsiniz, Allah sizi hidayetiyle hidayet etmiş demektir. Mü'minler, akardan elde ettikleri ürününü akarsuları ve yağmur sularıyla sulananından onda bir zekat

vereceklerdir. Kova ile sulanan ürünün ise onda birinin yarısını (yani yirmide bir) zekat vereceklerdir. Kirk devede üç yasına girmis disi deve yavrusunu vermek lazim gelir. Develerden otuz tanesinde iki yasına girmis erkek deve yavrusu verilmelidir. Her bes devede bir koyun vermek lazim gelir. Her on devede iki koyun lazim gelir. Her kirk sigirda üç yasına girmis bir sigir vermek lazim gelir. Her otuz sigirda iki yasına girmis bir erkek buzagi vermek lazim gelir. Her kirk koyundan bir koyun vermek lazim gelir. Bu hayvanların sadece saime olanından yani senenin yaridan fazlası boyunca disarida otlayanla-rından vermek lazim gelir. Bunlar, Allah'ın farizalaridir ki, Allah zekat olarak müminlerin üzerine farz kilmistir. Kim daha fazlasını verirse bu onun için daha hayirli olur. Kim bunu eda eder ve Müslüman oldugunu isbat eder, müsriklere karsi müminlere yardım ederse, o müminlerdendir. Onlarla aynı haklara sahip olur. Onun için, Allah'ın Rasûlünün ahd ve antlaşması vardır.

Yahudi veya Hristiyanlardan kim Müslüman olursa, o müminlerdendir. Onlarla aynı haklara sahiptir ve aynı yükümlülüklere tabidir. Kim Yahudilik veya Hristiyanlık üzere olursa o, dininden zorla çevrilmez. Ancak cizye vermekle yükümlü olur. Erkek olsun, kadın olsun, hür olsun, köle olsun, bulug çağına gelmiş her sahis, meafir (Yemen elbiselerinden bir çeşit elbisedir.) kıymetinden tam bir dinar veya elbise yönünden onun karşılığını vermekle yükümlü olur. Kim bunları Rasûlullah (s.a.v.)'a öderse, onun için Allah'ın ve Rasûlünün ahdi vardır. Kim vermezse o, Allah ve Rasûlünün düşmanıdır.

İmdi, Muhammed Rasûlullah (s.a.v.), Zür'atü Zi Yezen'e haber gönderiyor. Benim elçilerim size geldikleri zaman onlara iyi davranmanızı tavsiye ederim. Bu elçilerim şunlardır: Muaz b. Cebel, Abdullah b. Zeyd, Malik b. Ubade, Ukbe b.'Nemr, Malik b. Mürre ve arkadaşlarıdır. Sizin yanınızdaki zekati ve şehirlerinizden aldığınız cizyeyi elçilerime veriniz. Onların emiri Muaz b. Cebel'dir. Bunlar mutlaka memnun olarak geri dönsünler.

İmdi, Muhammed şahadet eder ki, Allah'tan başka ibadete layik hiçbir mabud yoktur ve o, O'mın kulu ve elçisidir.

Malik b. Mürre er-Rehavî bana haber verdi ki, sen, Himyer'in ilk Müslüman olmuştun ve müsrikleri öldürmüştün. Hayir ile müjdelen. Himyer'e iyi davranmanı sana emrediyorum. Hiyanet etmeyin. Birbirinizi yardımsız bırakmayın. Allah Rasûlü sizin zengininizin ve fakirinizin verisidir. Zekat ne Muhammed'e, ne de onun Ehl-i Beyt'ine helaldir. O ancak bir zekat olup Müslümanların fakirlerine ve yolcuya verilir. Malik, haberi bize ulaştırmış ve sirri gizlenmiştir. Ona iyi davranmanızı size tavsiye ederim. Ben ehlimin salihlerinden, dindarlarından ve ilim sahiplerinden olan kimseleri size göndermişimdir. Onlara iyi davranmanı sana tavsiye ederim. Çünkü onlar

seçkin insanlardır. Allah'ın selami, rahmeti ve bereketi üzerinize olsun."

İmam Ahmed b. Hanbel, Hasan kanalı ile Enes b. Malik'in söyle dedigini rivayet eder: "Malik Zi Yezen Rasûlullah (s.a.v.)'a bir elbise hediye etti. O elbiseyi otuz üç erkek deveye ya da otuzüç disi deveye satın almisti."

Hafiz el-Beyhakî, Ebu Abdullah el-Hafiz kanalı ile Abdullah b. Ebi Bekr'den söyle rivayet eder:

«Babam Ebu Bekir bir mektup çıkarıp bize göstererek söyle dedi: "Bu mektup, Hz. Peygamberin Amr b. Hazm'i, Yemen halkına din ahkâmını öğretmek, İslâmiyet hakkında onlara bilgi vermek ve zekatlarını toplamak için Yemene' gönderdiği zaman ona yazdığı mektuptur. Hz. Peygamber, bu mektubla Amr'i bu göreve tayin ederken ona söyle yazmisti:

"Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla.

Bu mektup, Allah ile onun elçisi tarafmdandır. Ey iman etmiş olanlar, akidleri yerine getirin. Bu, Allah'ın elçisi Muhammed'in Amr b. Hazmi Yenien'e gönderirken yazdığı bir emirnamedir.

Ona her isinde takvadan ayrılmamayı emreder. Zira Allah, takva sahibi ve iyilik edenlerle beraberdir.

Ona, Allah'ın emrettiği şekilde hakkı almasını emreder, insanlara hayri müjdelemesini ve emretmesini emreder. İnsanlara Kur'an öğretmesini, dinde fakih kılmasını emreder. İnsanları kötülüklerden nehyetmesini emreder ki, hiç kimse temiz olmadığı zaman Kur'ân'a el sürmesin.

İnsanlara hak ve vecibelerini bildirmesini emreder. Hak hususunda onlara yumusak davranmasını, zulüm hususunda onlara sert davranmasını emreder. Çünkü yüce Allah, zulmü haram kılmış ve insanları zulümden nehyetmiş ve söyle buyurmuştur:

"Allah'ın laneti, Allah yolundan alıkoyan zalimleredir."

İnsanlara Cennet'i müjdelemesini ve Cennet amelini işlemelerini söylemeyi emreder. İnsanları Cehennem atesiyle uyarıp korkutmasını ve Cehennem amelini işlemekten nehyetmesini emreder. Dini bilgileri öğrenmelerine kadar insanlarla ilişki kurmasını, onlarla beraber olmasını emreder. İnsanlara haccın sırlarını sünnet ve farizalarını, bu husustaki ilâhi buyrukları Öğretmesini emreder. Hacc-i Ek-ber, hacdir. Hacc-i Asgar, umredir.

Geniş olmadıkça insanların tek elbise içinde namaz kılmalarını yasaklamasını emreder. Elbise geniş olmalı ki, iki omuzu arasında gidip gelsin. Erkeğin tek elbisesi içinde yerde sürünmesini ve arkasını açıp semaya dikmesini yasaklamasını emreder. Sağını kafasından sa-iiverildiği zaman bozmamasını emreder. Aralarında kavga olduğu zaman kabile ve

asiretlerini kavgaya çağırmaktan insanları nehyetmesini emreder. İnsanlar, bir, tek ve ortaksiz olan Allah'a dua etmelidirler. Allah'i çağırmayıp asiret ve kabileleri çağıran kimseleri kılıçla yola getirsin ki, onların çağrıları sadece bir ve ortaksiz olan Allah'a yönelsin.

İnsanlara abdesti tam almalarını, yüzlerini ellerini dirseklere kadar, ayaklarını da topuk kemiklerine kadar yıkamalarını, başlarını Allah'ın emrettiği şekilde meshetmelerini emretmesini ister. İnsanlar vaktinde namazı kılmak, rükûu ve secdeyi tamamlamak, sabah namazını alacakaranlıkta kılmak, öğle namazını da güneşin tepeden yana meyletmesine kadar sicagi geride bıraktıktan sonra kılmak, ikindi namazını güneş batı ufkuna acele ile yöneldiğinde kılmak, akşam namazını da yıldızların semada görülmesine dek ertelenmeksizin gecenin gelisi anında kılmakla emrolundular. Yatsı ise, gecenin evvelidir.

Rasûlullah (s.a.v.), Amr b. Hazim'dan, ganimetlerin beste birini Allah için almasını emretmisti. Pınarların ve yağmur sularının suladığı arazi mahsulatinin zekatı olarak onda bir, dolapların suladığı arazilerin mahsullerinde onda birin yarısı (yani yirmide bir)' oranında zekat vermeyi Allah, mü'minler üzerine farz kildi. Her on deveye iki koyun vermek lazım gelir. Her yirmi deveye dört koyun vermek lazım gelir. Her otuz sigirdan iki yasma gelen bir sigir, her kırk koyundan bir koyun vermek lazım gelir. Bu hayvanların sadece saime yani senenin yaridan fazlasında dışarıda otlayanlarından vermek lazım gelir. Onlar, Allah'ın farızlarıdır ki, müminler üzerine farz kılmıştır. Bundan fazlasını veren olursa, bu onun için daha hayırlı olur.

Yahudi veya Hristiyan bir kimse, ihlaslıca gönüllü olarak Müslüman olur, İslâm dinine inkiyad ederse, o müminlerden olur. Onlarla aynı haklara sahip ve aynı yükümlülüklere tabi olur. Her kim kendi Yahudiliği veya Hristiyanlığında kalırsa o, kendi dininden zorla çevrilemez. Akıllı ve balığ olduktan sonra kadın, erkek, hür, köle herkesin bir dinar veya bunun karşılığında elbiseyi cizye olarak verme yükümlülüğü vardır. Kim bunu öderse o, Allah ve Rasûlünün zimmeti altına girer. Her kim bunu vermezse o Allah ve Rasûlünün ve bütün müminlerin düşmanıdır."

Allah'ın salatü selâmi ile rahmet ve bereketleri Muhammed'in üzerine olsun.» [13]

Cerirb. Abdullah El-Beceli'nin peygamber (S.A.V.)'e gelisi ve Müslüman olması

İmam Ahmed b. Hanbel, Ebu Katan kanalı ile Cerir'in şöyle dediğini rivayet eder:

"Medine'ye yaklaştığımda devemi çöktürdüm. Sonra heybemi çıkardım. Elbisemi giydim. Gidip Mescid-i Nebevî'ye girdim. Baktım ki, Rasûlullah

(s.a.v.) hutbe okuyor. İnsanlar gözlerini bana çevirdiler. Yanımda oturan adama sordum:

- Ey Allah'ın kulu, Rasûlullah (s.a.v.) benden söz etti mi?

- Evet, senden çok güzel bir şekilde ve sitayisle söz etti. Bir ara o hutbe irad ederken şöyle dedi: "Su kapıdan veya su yoldan, Yemen'in en hayırlı adamı size gelecektir. Ancak onun yüzünde bir hükümdarlık (hevesi) vardır.»

Ben, Aziz ve Celil olan Allah'a -beni imtihan edisinden ötürü-hamdettim."

Imam Ahmed b. Hanbel, daha sonra Muhammed b. Ubeyd kanalı ile Cerir'in şöyle dedigini rivayet eder:

"Rasûlullah (s.a.v.), Müslüman olduğum andan itibaren kendim benden uzak tutmadı ve beni her gördüğünde de yüzüme karşı gülümsedi."

Buhari ve Müslim'in sahihlerinde ise yukarıdaki rivayete şöyle bir eklemede bulunulmuştur.

"At üzerinde sebat edip iyi duramadığımı Rasûlullah (s.a.v.)'a şikayet ettim. O da elini göğsüme vurdu ve: "Allahim, onu at üzerinde sabit kil ve onu doğru yolu bulan, hidayete ileten bir kimse yap."

Haûz el-Beyhakî, Ebu Abdullah el-Hafiz kanalı ile Cerir b. Abdullah'in şöyle dedigini rivayet eder:

"Hz. Peygamber, Medine'ye niçin geldin? diye bana haber gönderdi. Ben de gelip:

- Ya Rasûlallah! Senin elin üzerinde Müslüman olmak için geldim, dedim. Bunun üzerine benim sırtıma bir hırka attı ve ashabına:

- Bir kavmin ulusu size geldiği zaman siz de ona ikram edin, dedi. Ondan sonra da bana:

- Ey Cerir! Seni Allah'tan başka tanrı bulunmadığına ve benim Allah'ın elçisi olduğuma şahadet etmeye, Allah'a, ahiret gününe, hayır ve ser ne varsa hepsinin Allah tarafından geldiğine inanmaya, namaz kılmaya, farz olan zekatı vermeye davet ediyorum, dedi. Ben de kabul ettim. Ondan sonra beni nerede görürse gülümserdi."

Imam Ahmed b. Hanbel, Yahya b. Said kanalı ile Cerir b. Abdullah'in şöyle dedigini rivayet eder:

"Namaz kılmak, zekat vermek, her Müslümana nasihat etmek üzere Rasûlullah (s.a.v.) ile bey'atlestim."

Imam Ahmed b. Hanbel, Ebu Said kanalı ile Cerir'in şöyle dedigini rivayet eder:

"Dedim ki:

- Ya Rasûlallah, sen bana karsi sart ileri sür. Sen sarti daha iyi bilirsin.

Rasûlullah buyurdu ki:

- Bir ve tek olan Allah'a ibadet etmen, ona hiçbir seyi ortak kosmaman, namaz kilman, zekat vermen, Müslümana nasihat etmen ve sirkten uzak durman üzerine seninle bey'atlesiyorum."

Cerir, Müslüman oldugunda Peygamber (s.a.v.)'in onu Has'am ile Becile kabilelerinin tapmakta olduklari Zi'1-Halase putuna gönderdigini anlatmistik. Oraya Ka'betü'l-Yemâniye deniliyordu. Bu kabileler, orayi Mekke'deki Ka'be'ye benzetiyorlar ve Mekke'dekine Ka'be-i Sa-miye, kendi mabedlerine ise Kabe-i Yemâniye diyorlardi. Rasûlullah (s.a.v.), onu gönderirken kendisine:

- Beni, Zi'1-Halase putundan kurtarip rahata kavusturur musun? demisti.

O esnada o da kendisinin at üzerinde duramadigindan sikayette bulunmus, Rasûlullah, mübarek eliyle onun göğsüne vurmus ve göğsünde iz birakmis, sonra söyle dua etmist:

- Allahim, onu at üzerinde sabit kil. Onu hidayete ermis ve hidayete ileten bir kimse yap.

Bu duadan sonra o, artik at üzerinden düsmemisti.

Nihayet Zi'1-Halase putuna kendi kavmi olan Ahnes kabilesinden 150 süvari ile birlikte gitmis, o mabedi yakip yikmisti. Onu uyuz deve haline getirmisti. Bundan sonra Ebu Ertat'i müjdeci olarak Peygamber (s.a.v.)'e göndermist. Müjdeyi alinca Peygamber (s.a.v.), Ahnes kabilesinin süvari ve piyadeleri için bes kez mübarek olsunlar diye tebrikte bulunmustu.

Kuvvetli rivayetlere göre Cerir, Mekke fethinden epey zaman sonra Müslüman olmustur.

Imam Ahmed b. Hanbel, Hasim kanali ile Cerir b. Abdullah'in söyle dedigini rivayet eder:

"Mâide sûresi nazil olduktan sonra Müslüman oldum. Müslüman olduktan sonra Rasûlullah (s.a.v.)m meshettigini gördüm."

Buhari ve Müslim'in sahihlerinde sabit olan bir rivayete göre Abdullah b. Mesudun arkadaslari, Cerir'in mest üzerine mesh etmeye dair naklettigi hadisi begenirlermis. Çünkü Cerir'in Islâm'a girisi, Mâide sûresinin nüzulünden sonra olmustu. Ileriki sayfalarda da Veda hacmda Veda hutbesini irad ederken Cerir'e: "Ey Cerir, sen de bu söylediklerimi insanlara duyur." demisti. Cerir'in sesi kuvvetli oldugu için Rasûlullah (s.a.v.) ona bu emri vermisti.

Cerir, iri cüsseli bir adamdi. Ayakkabisi bir zira uzunlugunda idi. İnsanlarin

en güzel yüzlüsü idi. Bununla beraber bakisi kisik idi. Bu sebeple sahih bir hadiste onun söyle dedigim rivayet etmisizdir:

"Rasûlullah (s.a.v.)'a ani bakisin hükmünü sordum. O da: «Gözünü çevir.» dedi." [14]

Yemen Meliklerinden Vail B. Hucr B. Rebia B. Vail B.Yamer El-Hadremî B. Huneyde'nin Rasûlullah (S.A.V.)'A Gelisi

Ebu Ömer b. Abdi'1-Berr dedi ki: Vail b. Hucr, Hadremut hükümdarlarından biri idi. Babasi da onların hükümdarlarındandı. Anlatildigina göre onun Medine'ye gelisinden önce Rasûlullah (s.a.v.), onun geleceğini ashabina müjdelemis ve: "Size meliklerin ogullarından arta kalan biri geliyor." demisti. Geldiginde Rasûlullah (s.a.v.), kendisine merhaba demis, yanma yaklastirip meclisinde oturtmus, ona -üzerine oturmasi için- abasini sermis ve: "Allah'im, Vail'e, ogluna, oglunun ogluna bereket ihsan et." demisti.

Rasûlullah (s.a.v.), onu Hadremut hükümdarliklarından birine tayin etti. Onunla beraber üç mektup yazip gönderdi. Mektuplardan biri Muhacir b, Ebu Ümeyye'ye, digerleri Akyal ve Abahile'ye idi. Bununla birlikte Rasûlullah (s.a.v.), Vail b. Hucr'a arazi tahsis etti. O-nunla birlikte Muaviye b. Ebi Süfyan'i da gönderdi. Muaviye, yaya o-larak onunla birlikte yola çıktı. Taslari sicakligindan sikayetçi olduysa da o, Muaviye b. Ebu Süfyan'a:

- Devenin gölgesine basarak sicaktan ayaklarini koru, dedi. O da:
- Bunun bana ne faydasi olur? Sen beni binegine bindir, dedi. Vail:
- Sus, sen hükümdarlarin arkasina binecek durumda degilsin, diye cevap verdi.

Sonra Vail b. Hucr, bir süre daha yasadi. Nihayet Muaviye halife oldugunda o, Muaviye'yi ziyarete geldi. Muaviye, onu tanidi. Ona hos geldin, dedi. Onu yanma yaklastirdi ve ona, aralarinda geçen konusmayi hatirlatti. Ona kiymetli hediyeler verdi. Vail, hediyeleri almaya yanasmadi ve:

- Bunlari benden daha muhtaç birine ver, dedi.

Imam Ahmed b. Hanbel, Haccac kanali ile Vail'in oglu Alkame'-nin, babasindan söyle bir nakilde bulundugunu rivayet eder: "Rasû-lullah (s.a.v.), Vail'e bir arazi tahsis etti. Muaviye'yi de o araziyi kendisine teslim etmesi veya yerini bildirmesi için onunla birlikte gönderdi. Muaviye yolda:

- Beni de binegine bindirsene, demis. Ancak o:
- Sen hükümdarlarin arkasina binemezsin, diye kestirip atmisti. Muaviye:
- Ayakkabim bana ver, demisse de o:
- Devenin gölgesine basarak yürü, diye karsilik vermisti.

Vail diyor ki: Muaviye halife olunca yarana gittim. Beni tahtina oturttu ve

aramızda geçen konusmaları bana hatırlattı. Ben onun bu sözleri bana hatırlatması üzerine keske o zaman Muaviye'yi Önüme bindirseydim, diye içimden geçirdim." [15]

Lakit B. Amir B. Müntefik Ebu Rezin El-Akilinin Rasûlullah (S.A.V)'A Elçi Olarak Gelisi

Imam Ahmed b. Hanbel'in oğlu Abdullah, Asim b. Lakit'in söyle dedigini rivayet eder:

"Lakit, elçi olarak Nüheyk b. Asim b. Malik b. Müntefik adındaki bir arkadaşıyla birlikte Rasûlullah (s.a.v.)'in yanına gitmek üzere yola çıktı.

Lakit dedi ki: Ben ve arkadaşım yola çıktık. Nihayet Rasûlullah (s.a.v.)'m yanına receb ayının sona ermek üzere olduğu günlerde vardık. Onunla buluştuk. Sabah namazından yeni çıkmıştı. Kalkıp insanlara hitapta bulundu ve şöyle dedi:

- Ey insanlar! Haberinizi olsun ki ben dört günden beri sesimi sizden gizledim. (Konusmadım ki) sesimi şimdi size duyurabileyim. Dikkat edin. Kavmi tarafından elçi olarak gönderilen bir adam var mı?"

- Ya Rasûlallah ne diyeceksen buyur söyle.

- Dikkat edin. Belki böyle biri vardır da kendi kendisiyle konuştuğu veya arkadaşıyla konuştuğu veya sapıklık kendisini meşgul ettiği için kendini açığa vuramıyordur. Dikkat edin. Ben mesulüm. Size teblig ettim mi? Dikkat edin, dinleyin ve yasayın geçirin. Oturun, oturun!

İnsanlar oturdular. Ben ve arkadaşım kalktık. Nihayet Rasûlullah (s.a.v.)'m kalbi ve gözü bize yöneldi. Ben dedim ki:

- Ya Rasûlallah, senin yanında gayb ilminden ne vardır? Güldü, basını salladı ve benim, onun yanlışlığımı yakalamak istediğimi anladı. Sonra şöyle dedi:

- Allah'ın hayatına yemin ederim ki Aziz ve Celil olan Allah, gay-bin anahtarlarından besini elinde tuttu, onu Allah'tan baskası bilmez.

Böyle derken eliyle işaret etti. O bes şeyin ne olduğunu sordum.

Bana şu cevabı verdi:

- Ölüme dair bilgi. Hanginizin ne zaman öleceğini o bilir, ama siz bilmezsiniz. Döl suyunun ana rahminde ne olacağını (erkek mi yoksa dişi mi olacağını) o bilir, ama siz bilmezsiniz. Yarın ne olacağım, yarın ne yiyeceğini o bilir ama sen bilmezsin. Kuraklık ve kitlik içinde olduğunuz zaman yağmurun hangi günde üzerinize geleceğini bilir ve bu halinize güler.

Lakit dedi ki:

- Hayir için gülen Rab'dan mahrum olmayacagiz demek! Raslullah (s.a.v.) sözüne devamla, Allah'in, kiyamet'in ne zaman kopacagim bildigini de söylemisti.

Biz dedik ki:

- Ya Raslallah! Senin bildigin ama insanlarin bilmedigi seylerden bazisini bize gret. Çünkü biz, herhangi bir kimseyi tasdik etmeyen bir kabiledeniz. Içinde yasadigimiz kabile, Mezhec kabilesidir. Çevremizde de Has'am kabilesi vardir. Bizim asiretimiz de oradandir.

Raslullah buyurdu ki:

- Bir süre bekleyeceksiniz. Sonra Peygamberiniz vefat edecektir. Sonra yine bir müddet bekleyeceksiniz. Sonra agina gönderilecektir (kiyamet kopacaktır.). Senin ilh'in hayatina yemin ederim ki, yeryüzünde ölmedik birsey kalmayacaktır. Her sey ölecektir. Rabbinle beraber olan melekler de ölecektir. Aziz ve Celil olan Rabbin yeryüzünde dolasacak ve her yer issiz kalacaktır. Beldelerde kimseler kalmayacaktır. Rabbin semaya emir verecek, Ars'm yanindan yagmurlar yagacaktır. Senin Rabbinin ömrüne yemin ederim ki, yeryüzünde ldrlms kimsenin yaptigi ve l kimsenin defnedildiği yerlerin tamamı yarilacak, mezarlar açılacak, mezarlardaki cesetler basucun-dan itibaren yeniden dirilecek ve tastamam kalkip oturacaklardır. Aziz ve Celil olan Rabbin onlara: "Ne var?" diye soracak. Onlar da su cevabi vereceklerdir: "Ya Rab, dn ve bugün." Onlar hayattan sanki bi ayrilmamis olduklarini zannederek böyle cevap verirler.

Ben dedim ki:

- Ya Raslallah, rüzgarlar, çürüme ve canavarlar bizi dagittikten sonra, Rab vücudumu nasıl toplayip bir araya getirecektir? Raslullah (s.a.v.), söyle cevap verdi:

- Allah'in yeryüzündeki nimetlerinden sana bir örnek vererek bunu anlatayim: Kurumus yeryüzüne baktigin zaman: "Bu yeryüzü artık canlanmaz." dersin. Sonra Rabbin oraya yagmur yagdirir, çok geçmeden orada Hanzel agacinin bitmis oldugunu görürsün. Senin Rab-bin hayatina yemin ederim ki, O, yeryüzünün bitkilerini toplamaktan daha çok sizleri sudan yaratip bir araya getirip toplamaya daha çok muktedirdir. Mezarlarinizdan ve yattiginiz yerlerden çikar, ona bakarsiniz. O da size bakar.

Dedim ki:

- Ya Raslallah! Biz, yeryüzü dolusunca insanlariz. Aziz ve Celil olan Rab ise bir tek sahistar. Nasil olur da hem o bize bakar, hem de biz ona bakariz?

Raslullah buyurdu ki:

- Sana bu hususta Allah'in nimetlerinden misal vererek açıklamada bulunayim. Günes ile ay, Allah'in küçük birer mucizesidirler. Onlari görürsünüz, onlar da sizi görürler. Bu karsilikli görme, ayni anda cereyan eder. Bunlari görürken de herhangi bir zarara ugramaz ve sikinti görmezsiniz. Senin Rabbinin hayatina yemin ederim ki O, sizin güneş ile ayi zarar gömleksizin ve sikintiya ugramaksizin görmenize, onların da sizi görmelerine nisbetle sizin kendisini görmenize ve kendisinin de sizi görmesine daha muktediridir.

Dedim ki:

- Ya Rasûlallah! Huzuruna vardigimizda Rabbimiz ne yapacaktır?

Dedi ki:

- Amel defterleriniz açilmis olarak Rabbinize arzedilirsiniz. Sizin hiçbir ameliniz O'na gizli kalmayacaktır. Aziz ve Celil olan Rabbim, bir avuç su alip tarariniza serpecektir. İlâhinin hayatina yemin ederim ki, o sudan hepinizin yüzüne degecektir. Müslüman kisinin yüzüne beyaz, yumusak ve ince kumas parçasi gibi degecektir. Kaflrinkine ise kara kömür parçasi gibi çarpilacak ve galalayacaktır.

Dikkat edin, sonra peygamberiniz sizden ayrilip gidecektir. Onun pesi sıra salih kimseler de ayrilip gideceklerdir. Siz atesten bir köprünün üzerinden geçeceksiniz. Sizden biri ates közüne basacak ve öldüm, diyecektir. Aziz ve Celil olan Rabbim de tam vaktidir, diyecektir. Çok susamis olarak Rasûlullah'm havuzunun yani basina geleceksiniz. Ondani içilecektir. Yemin ederim ki onu daha önce görmemisim. İlâhinin hayatina yemin ederim ki, sizden biri o havuza elini uzatinca mutlaka eline bir bardak düşecek ve o bardak dolusu onu necasetten, pislikten ve idrardan temizleyecektir. O gün güneş ile ay hapsedilecek ve ikisinden birini dahi göremeyeceksiniz. Dedim ki:

- Ya Rasûlallah, o zaman ne ile görecegiz? Dedi ki:

- Su anda gözünle gördüğün gibi göreceksin. Ve güneşin dogup yeryüzünü aydinlattigi ve daglari parlattigi gibi göreceksin.

Dedim ki:

- Ya Rasûlallah! Iyilik ve kötülüklerimizin karsiligini ne kadar görecegiz? Dedi M:

- Iyiligin on misli mükafatim göreceksiniz. Kötülüğün de sadece misli kadar cezasini göreceksiniz. Ancak affedilirse onu da görmeyeceksiniz.

Dedim ki:

- Ya Rasûlallah! Ya Cennet ve Cehennem'e ne dersin? Dedi ki:

- İlâhının hayatına yemin ederim ki, Cehennem'in yedi kapisi vardır. Onun iki kapisi arasındaki mesafeyi bir süvari ancak yetmiş senede kat edebilir. Cennet'in de sekiz kapisi vardır. Onun iki kapisi arasındaki mesafeyi de bir süvari ancak yetmiş senede katedebilir.

Dedim ki:

- Ya Rasûlallah! Cennet'te ne göreceğiz? Dedi ki:

- Saf baldan ırmaklar göreceksiniz. Öyle ırmaklar göreceksiniz M, ondan bir bardak içince sizde basırgısı ve pısmırlık kalmayacaktır. Tadı değismeyen süt ırmakları da göreceksiniz. İçimi kolay su ırmakları da göreceksiniz. Meyveler göreceksiniz. İlâhının hayatına yemin ederim ki, mislini bilmediğiniz hayırlar ve tertemiz arınmış zevceler göreceksiniz.

Dedim ki:

- Ya Rasûlallah! Cennet'te bizim eslerimiz olacak, ancak onlardan muslih olanlar var midir?

Dedi ki:

- Saliha kadınlar salih erkeklere verilecektir. Dünyada olduğu gibi onlardan lezzetleneceksiniz. Onlar da sizlerden lezzetleneceklerdir. Ancak onlar orada doğum yapmayacaklardır.

Lakit dedi ki: Ben su soruyu da Rasûlullah (s.a.v.)'a sordum:

- Biz Cennet'te hangi mertebelere varacağız? Rasûlullah, bu soruyu cevaplamadı. Dedim ki:

- Ya Rasûlallah! Ne üzerine seninle bey'atleseceğim.? Rasûlullah (s.a.v.) elini uzattı ve şöyle buyurdu:

- Namaz kılmak, zekat vermek, şirkten ayrılmak» Allah'tan başka bir tanrıyı Allah'a ortak koşmamak üzere benimle bey'atleyeceksin.

Dedim ki:

- Doğu ile batı arası bizim içindir.

Benim böyle demem üzerine Peygamber (s.a.v.) elini yumdu. Sonra parmaklarını açtı. Kendisine, karşılığını bana vermeyeceği bir şartı koşacağımı zannetti.

Dedim ki:

- O şeylerden, dilediğimizden vazgeçeriz. Kisi sadece kendi şahsi aleyhine suç işler.

Benim böyle demem üzerine Rasûlullah, elini açtı ve şöyle dedi:

- Bu senin için olur. Dilediğin şeyden vazgeçersin ve sadece kendi şahsin aleyhine suç işlersin.

Bundan sonra biz Rasûlullah'm yanından ayrilip gittik. Beni Kilab kabilesinden biri olan Ka'b b. Hudarî:

- Ya Rasûlaüah, Müntefik ogullari buna ehil midirler? diye sordu.
- Senin ilâhinin hayatina yemin ederim ki, bu ikisi dünya ve ahi-rette insanların en takvalılarindandirlar.

Biz, RasûluHah'm yanından ayrilip onun yanma gittik." Ravi burada hadisin tamamini naklediyor. Sonunda söyle diyor: "Ya Rasûlallah, geçmiste, cahiliye döneminde islenen hayirlarin sahibine faydasi var midir?

Kureys'in ortasından bir adam söyle dedi:

- Vallahi senin baban Müntefik, Cehennem atesindedir.

Onun böyle demesi üzerine yüzümün derisi ile eti arasina sanki bir sicaklik düstü. Çünkü insanların ortasında o kisi babam hakkında böyle yakisiksiz birsey söylemistir. Ben de: 'Ya senin baban ey Allah'in Rasûlü?' demeye niyetlendimse de sonra baktim ki; "Ya Rasûlallah, ya senin ailenin durumu?" diye sormak daha hos olacak. Onun için bu soruyu sordum. O söyle cevap verdi:

- Allah'in hayatina yemin ederim ki, ailemin durumu da aynidir. Sen, Amirî veya Kureysî bir müsrikin mezarı basına vardigin zaman söyle de: "Muhammed, beni sana gönderdi ve senin hosuna gitmeyen seyleri sana müjdelememi söyledi. Sen simdi yüzün ve karnin üzerine Cehennem atesinde sürünmektesin!"

Dedim ki;

- Ya Rasûlallah, onlar niçin bu duruma düsmüslerdir? Oysaki onlar çok güzel bildikleri amelleri isliyorlardi. Onlar, iyi yaptiklarini zannederek o amelleri isliyorlardi.

Dedi ki:

- Sundan ki, Cenâb-i Allah, her yedi ümmetin sonunda bir peygamber göndermistir. Her kim kendi peygamberine asi olursa sapiklardan olur. Her kim kendi peygamberine itaat ederse hidayet bulmuslardan olur."

Bu, cidden garib bir hadistir. Bazi lafizlarinda münkerlik vardir. "Ba's ve Nûsur" kitabinda Hafiz el-Beyhakî bu hadisi zikretmistir. Abdülhak el-Isbilî de, "Akibe" adli kitabinda bunu zikretmistir, "et-Tezkire fi Ahvali'l-Ahire"

adli kitabinda Kurtubî de bunu zikretmistir. [16]

Ziyad B. Haris Es-Südaî'nin Elçi Olarak Gelisi

Hafiz el-Beyhakî, Ebu Ahmed el-Esedabadî kanali ile Ziyad b. Haris es-Südaî'nin söyle dedigini rivayet eder:

"Rasûlullah (s.a.v.)'a gidip Müslümanlık üzerine ona bey'at ettikten sonra onun kabilem üzerine asker gönderdiğini öğrendim. Kendisine:

- Ya Rasûlallah! Askerleri geri çevir, kabilemin Müslümanlığı kabul edip sana itaat etmelerini ben üzerime aldım, dedim.

- Öyle ise git onları geri çevir, dedi.

- Devem yorgundur, yürüyemiyor, dedim.

Bunun üzerine bir baskasını gönderip askerleri geri çevirtti. Ben de kabileme bir mektup yazarak gönderdim. Mektubum üzerine, Hz. Peygamber'e Müslüman olduklarına dair bir heyet gönderdiler.

Hz. Peygamber bana:

- Ey Südaî kades, öyle anlaşıyor ki, kavmin içinde sözü geçerli bir kimsesin, dedi.

- Hüner benim değildir. Cenâb-i Allah, onlara hidayet nasib etti, dedim.

- Seni onların basına emir tayin edeyim mi? diye sordu.

- Evet ya Rasûlallah, dedim.

Bunun üzerine buna dair bir emirname yazdırdı. Ona:

- Ya Rasûlallah, bana zekatlarından bir pay verilmesini de emret, dedim.

Olur, dedi ve bunun için de ikinci bir yazı yazdırdı. Bu olay, savaş yolculuklarının birinde idi. Hz. Peygamber, aksama doğru konaklamak üzere bir yere indi. Oranın halkı gelip:

- Cahiliye döneminde aramızda bir olay geçmişti. Şimdi o olayın öcünü valimiz bizden almak istiyor, diyerek baslarındaki valiyi şikayet ettiler.

Hz. Peygamber:

- Öyle midir? diye sordu.

- Evet, diye cevap verdiler.

Bunun üzerine yanındaki ashaba -ki ben de aralarında idim- dönüp:

«Mü'min olan bir kimse için emîr olmakta hayar yoktur.» dedi. Südaî diyor ki: Hz. Peygamber'in bu sözü kalbimde bir iz bıraktı. Sonra bir baskası gelip:

- Ya Rasûlallah, bana ihsanda bulun, dedi. Hz. Peygamber orada:

«Kim muhtaç olmadığı halde dilenirse, kendisi için bir bas ağrısı, bir karın sancısı olur.» dedi. Adam:

- O halde bana zekattan biraz ver, dedi.

Hz. Peygamber, bu sefer ona şöyle cevap verdi:

- Cenâb-i Allah, zekatların dağıtımını hususunda ne bir peygamberin ne de baska birinin hükmüne razı olmuştur ki, onlar bu hususta hüküm versinler. Cenâb-i Allah, zekat verilecek kimseleri sekiz sınıfa ayırmıştır. Eğer sen o sınıflardan birinde isen sana zekattan biraz veririm.

Südaî diyor ki: Peygamber Efendimiz'in bu sözü kalbimde ikinci bir iz bıraktı. Zira ben zengin olduğum halde kendisinden zekat istemistim.

Sonra Rasûlullah (s.a.v.), yatsı vaktinde gecenin ilk diliminde yola devam etti. Ben de yanında yürüdüm. Yakınında idim. Ashabi, kendisinden kopuyor, geride kalıyorlardı. Onun yanında benden başka kimse kalmamıştı.

Sabah namazının vakti geldiğinde bana emir verdi, ezan okudum. "İkamet edeyim mi ya Rasûlallah?" diye sordum. O da dogu tarafına fecre baktı ve hayır, diye cevap verdi. Fecrin doğuşunu bekledi. Fecir doğduğunda indi, def-i hacete gitti. Sonra yanıma geldi. Ashabi da oraya geldi.

- Ey Südaî kardeş, senin yanında su var mı? diye sordu. Dedim ki:

- Biraz var, ama sana yetmez.

- Onu bir kaba koy, sonra bana getir, dedi. Ben de öyle yaptım. Suyu avucuna koydu. Parmakları arasından pınar gibi su fiskirdiğini gördüm. O esnada şöyle buyurdu:

«Eğer Aziz ve Celil olan Rabbimden utanmasaydım, bu sudan içer ve baskalarına da içirirdik. Ashabıma seslen. Suyu ihtiyacı olan gelsin.»

Ben ashaba seslendim. Onlardan ihtiyacı olanlar gelip o sudan aldılar.

Sonra Rasûlullah (s.a.v.) namaza durdu. Bilal ikamet getirmek istedi. Rasûlullah ona şöyle dedi:

«Südaî kardeş ezan okudu. Ezan okuyan kimse ikamet etsin.»

Ben de ikamet getirdim.

Namaz kildikten sonra kalkıp her iki yazıyı da kendisine geri verdim ve:

- Beni iki görevden de affet, dedim. -Niçin? Aklına ne geldi ki? diye sordu.

- Ya Rasûlallah! Sen: "Mü'min olan kimse için emir olmakta hayır yoktur." buyurdun. Oysa ki ben Allah'a ve onun Rasûlüne inanan bir mü'minim. Sonra: "Kim muhtaç olmadığı halde dilenirse o, kendisi için bir bas agrısı ve karın sancısı olur." diye buyurdun. Ben ise zengin olduğum halde senden zekat istedim, dedim.

- O öyledir. İstersen kabul et, istersen bırak, dedi. Ben de:

- Birakiyorum, dedim.

- Öyle ise bana bir baskasini bul ki, onu bu görevlerin basina tayin edeyim, dedi.

Ben de gelen heyet içinden birisini kendisine gösterdim, onu tayin etti.

Sonra dedik ki:

- Ya Rasûlullah, bizim bir kuyumuz vardır. Kis mevsiminde suyu bize yetiyor, onun etrafında toplanıyoruz. Yaz mevsiminde ise suyu azalıyor, çevremizdeki diğer suların basına gidiyor, dağılıyoruz. Biz Müslüman olduk. Çevremizdeki herkes bize düşmandır. Allah'a dua et, kuyumuzun suyu bize yetsin, basında toplanalım. Dağılıp da baska yerlere gitmeyelim.

Yedi çakıl tanesi getirilmesini istedi. Getirdiler, onları elinde og^ du, üzerlerine dua okudu. Sonra:

- Su çakılları götürün, kuyunun basına vardığınızda bunları birer birer içine atm ve Allah'ı anın, dedi.

Biz de emredilene yaptık. Ondan sonra kuyunun dibini göremez olduk. Suyu çoğalmıştı."

Vakidî'nin anlattığına göre Rasûlullah (s.a.v.), Cırâne umresinden sonra Kays b. Sa'd b. Ubade'yi 400 kişilik bir seriyye ile Suda' beldelerine gönderdi. Orayı ele geçirdiler. Onlar da kendilerinden bir adamı Rasûlullah'a gönderdiler. Elçi, Rasûlullah'ın yanına gelip şöyle dedi:

- Göndermiş olduğun orduyu kavmimin üzerinden geri çeviresin diye sana geldim. Ben, onların Müslüman olarak sana gelmelerini üzerime alıyorum.

Bundan sonra o kabilenin onbes kişilik heyeti, Rasûlullah (s.a.v.)'m yanına geldi. Daha sonra Veda hacmda onlardan 100 kişilik bir heyetin geldiğini de gördü. [17]

Haris B. Hassan El-Bekrî'nin Rasûlullah (S.A.V.)'A Gelisi

Imam Ahmed b. Hanbel, Zeyd b. Habbab kanalı ile Haris el-Bek-rî'nin şöyle dediğini rivayet eder:

"Alâ b. Hadremî'yi Rasûlullah (s.a.v.)'a şikayet etmek için yola çıktım. Rabaza'ya vardığımda Beni Temim kabilesinden kötürüm bir kadına rastladım.

Bana:

- Ey Allah'ın kulu, benim Rasûlullah ile görülecek bir isim var. Beni ona götürebilir misin? diye sordu. Ben de onu omuzuma alıp Medine'ye getirdim. Mescid-i Nebeviye baktım ki, içerisi Medinelilerle dolup tasiyor. Bir de gördüm ki, siyah bir bayrak dalgalanıyor. Bilal de Rasûlullah'm huzurunda kilicini kusanmış vaziyette duruyor. Ne var, ne oluyor su insanlara? diye sordum. Amr b. As'm bir tarafa sefer düzenlemekte

oldugunu söylediler.

Rasûlullah, evine veya esyalarının yanına gitti. Ben de kalkarak yanına girmek için izin istedim. Bana izin verdi. Yanına girip selam verdim. Bana söyle sordu:

- Sizinle Beni Temim kabilesi arasında birsey var mı?

- Evet var. Devran onların aleyhine döndü. Ben, Beni Temim kabilesinden bir acuze ugradım. Kötürüm idi. Kendisini alıp sana getirmemi istedi. İşte şimdi kapıda duruyor.

Rasûlullah, giriş iznini verdi. O da içeri girdi. Dedim ki:

- Ya Rasûlallah, eğer uygun görürsen bizimle Beni Temim kabilesi arasında bir sed koy. Dehna çölünü aramıza bir tampon bölge yap.

Benim böyle demem üzerine o acuze kadın öfkelenip, yerinden nr-ladi ve söyle dedi:

"Allahım, sen de biliyorsun ki, ben bir hastanın yanına gelmiş değilim ki, onu tedavi edeyim, bir esirin yanına gelmiş değilim ki, onun fidyesini verip de hürriyetine kavuşturayım. Allahım, Ad kavmine içirmekte olduğun suları yagdır."

Bunun üzerine siyah bulutlar geldi. Bulutlardan ona: "Bunlardan birini seç." diye seslenildi. O da o bulutlardan siyah birine eliyle işaret etti. İşaret ettiği buluttan söyle bir ses geldi:

"Al bunu, yok olup helak ol. Kül yigini haline gel. Ad kavminden alman habere göre Cenâb-i Allah, Ad kavminin üzerine su yüzüğümün içinden geçebilecek kadar bir rüzgar göndermiş, hepsini helak etmişti."

Ebu Vail dedi ki: Bu doğrudur. Bir kadın veya erkek bir kimseyi elçi olarak gönderdikleri zaman ona: "Ad kavminin elçisi gibi olma." derlerdi. [18]

Abdurrahman B. Ebi Akil'in Kavmi İle Birlikte Rasûlullah'a Elçi Olarak Gelisi

Ebu Bekir el-Beyhakî, Ebû Abdulah İshak b. Muhaimmed b. Yusuf es-Susî kanalı ile Abdurrahman b. Ebi Akil'in söyle dedigini rivayet etmiştir:

"Bir heyetle birlikte Rasûlullah (s.a.v.)'a gittim. Evine vardığımızda devemi kapıda ihdirdim. İçeri girerken ondan daha çok kızdığım bir kimse yok iken, yanından ayrıldığımızda ondan daha fazla sevdiğim bir kimse yoktu. Arkadaşlarımızdan birisi:

- Ya Rasûlallah!. Niçin Rabbinden, Süleyman peygambere verdiği mülkü sana da vermesini dilemiyorsun? diye sordu.

Hiz. Peygamber güldü ve söyle cevap verdi.

- Tahmin ederim ki adaminiz için Allah katında Süleyman'ın mülkünden

daha üstün birsey vardır. Hiçbir peygamber yoktur ki; Allah onu gönderirken, kendisine bir dilekte bulunmasını söylemiş olmasın. Bu peygamberlerden kimisi, Allah'tan dünyalık istemiş ve Allah ona dünyayı vermiştir. Kimisi de milleti onu dinlemediği için onlara beddua etmiş ve bu yüzden onlar yok olmuştur. Ben ise dileğimi ahiret için saklamış bulunuyorum ki, o gün ümmetime sefaat edeyim." [19]

Tarik B. Abdullah Ve Arkadaşlarının Gelisi

Hanz el-Beyhakî, Ebu Cenab el-Kelbî kanalı ile Tarik b. Abdullah'ın söyle dediklerini rivayet eder:

"Ben Zül-Mecaz çarşısında duruyordum. Bir de baktım ki, cübbe giyinmiş bir adam söyle diyerek bize doğru geliyor:

- Ey insanlar, Lâ ilahe illallah deyin ki, kurtulsa eresiniz. Arkadan bir adam da onu takip ediyor, onu taşıyor ve söyle diyordu:

- Ey insanlar! Bu yalancıdır.

Onun kim olduğunu sordum. Dediler ki; Hasimogullarından bir gençtir ki, Allah'ın Rasûlü olduğunu iddia ediyor. "Peki ya ona tas atan su adam kimdir?" diye sordum. Amcası Abdüluzza (Ebu Leheb) olduğunu söylediler.

İnsanlar, Müslüman olup hicret ettikleri zaman biz azık bulmak amacıyla Medine'ye yönelerek Rabaza'dan çıktık. Medine surlarına ve hurmalıklarına yaklaştığımızda eski elbiseler içinde bir adam yanımıza gelip selam verdi ve nereden geldiğimizi sordu. Biz de Rabaza'dan geldiğimizi söyleyince nereye gitmek istediğimizi sordu. Biz Medine'ye gitmek istediğimizi söyledik. İhtiyacımızı sordu. Medine hurmalarını alıp azık olarak götürmek istediğimizi anlattık. Yanımızda bir binek ve yularlı, kızıl tüylü bir deve vardı. "Su devenizi satmaz mısınız?" diye sorunca biz de: "Su kadar ölçek hurmaya satarız." diye cevap verdik. Fiyatı indirmedik. Adam devenin yularını tutup götürdü. Gözden kayboldu. Medine surları ve hurmalıkları arasına girip gitti. Bunun üzerine: "Ne yaptık? Vallahi devemizi tanımadığımız birine sattık, bedelini de almadık." dedik. Yanımızdaki kadın şöyle dedi: "Vallahi ben öyle bir adam gördüm ki, yüzü dolunay gibi parılıyordu. Ben devenizin parasına kefilim." Bir de baktık ki bir adam bize doğru geliyor . Gelince de:

- Ben Allah Rasûlüyüm. Size geldim. İste hurmanız. Doyuncaya kadar yeyin. Devenizin bedelini ölçekleyerek tam alın, dedi.

Biz doyuncaya kadar yedik ve ölçekleyerek devemizin bedelini tam olarak aldık. Sonra Medine'ye girdik. Mescid-i Nebvî'ye gittik. Baktık ki, o adam minberde insanlara hutbe irad ediyor. Hutbesine yetistik, söyle diyordu:

"Sadaka verin. Çünkü sadaka sizin için hayirlidir. Veren el, alan elden daha

hayirlidir. Annene, babana, kiz kardesine, erkek kardesine, yakinma ve ondan sonraki yakinma ver."

O esnada Beni Yebu' kabilesinden bir adam (ya da Ensâr'dan biri) gelip söyle dedi:

- Ya Rasûlallah! Bizim bunlar üzerinde cahiliye döneminden kalma bir kan davamız vardır.

Rasûlullah buyurdu ki:

- Baba, çocukundan ötürü suçlanamaz. Bu sözünü üç kez tekrarladi." [20]

Ferve B. Amr El-Cüzamî'nin Elçisinin Rasûlullah'a Gelisi

Ibn Ishak dedi ki: Ferve b. Amr b. Nafire el-Cüzamî en-Nufâsî, Rasûlullah (s.a.v.)'a Müslüman olduguna dair bir elçi gönderdi ve ona beyaz, disi bir katir hediye etti. Ferve, Bizans'in kendine yakin Araplar üzerine vali olarak tayin ettigi bir kimse idi. Oturmakta oldugu yer, Maan ve Sam topraklarindan olup oralara bagli idi. Müslüman oldugu haberi Bizans'a ulastigi zaman onu arattilar. Yakaladilar ve kendi yanlarinda hapsettiler. O, bu hapsedilisi hakkında söyle dedi:

ma.

"Ey Selrna! Artik benden sonra Ismüd denilen sürmeyi göze çal Yakinhkta bulunmak için kimseye yaklasma.

Ey Ebu Kebse! Bilmektesin ki, ben izzetlilerin arasmdayim, lisanim kesilmez.

Eger ben helak olursam, andolsun siz bir kardesinizi kaybedersiniz.

Eger kalirsam elbette benim yerimi bilirsiniz.

Cömertlik, secaat ve beyan gibi bir gencin üzerinde topladigi seylerin en büyüünü üzerimde toplarmsimdir."

Bizanslilar, Filistin'de Afra denilen bir suyun yaninda onu asmaya karar verdikleri zaman o söyle dedi:

"Acaba Selma, kocasinin Afra suyunun üzerinde astiklari ağaçlardan birinin üstünde bulundugunu gelip görecek mi?

Bir disi devenin üzerindeki, o devenin anasina hiçbir erkek deve çekilmedi.

O ağaç ki, dallari oraklarla kirpihmstir."

Zührî'nin iddiasina göre idam yerine getirdikleri zaman o, söyle demistir:

"Müslümanların esrafina bildir ki, ben kemiklerim ve makamimla Rabbime teslim olmusumdur."

Sonra onun boynunu vurdular ve o suyun üzerinde astilar. Allah ona

rahmet etsin. Ondan razı olsun, onu hosnut kılsın, makamını da Cennet eylesin, [21]

Temim Ed-Darî'nin Rasûlullah'a Gelisi Ve Ona Cessase'nin Durumunu Haber Vermesi

Ebu Abdillâh Sehl b. Muhammed b. Nasraveyh el-Mervezî, Ebu Bekir Muhammed b. Ahmed kanalı ile Fatima binti Kaysın söyle dedigini rivayet eder:

"Temim ed-Darî, Rasûlullah (s.a.v.)'m yanına geldi. Onun gemiye binip deniz yolculuğu yaptığını ve gemisinin rotayı sasırdığını, bir adaya düştüklerim, adaya çıkıp su aramaya başladıklarını, saçım yerde sürümekte olan bir insana rastladıklarını ve ona: "Sen kimsin?" diye sorduklarını, onun da: "Ben Cessase'yim." dedigini haber verdi.

Temim, sözüne devamla söyle diyor: Arkadaşlarımız, Cessase'ye dediler ki:

- Bize buradaki durumu anlat bakalım,
- Size anlatacak birşey yok, ancak bu adada dikkatli olun.

Biz adaya girdik. Baktık ki, eh ayagı bağı bir adam duruyor. Bize, kim olduğumuzu sordu. Biz de Araplardan olduğumuzu söyledik. Bize:

- Aranızda ortaya çıkan su peygamber ne yapıyor? diye sordu. Cevaben dedik ki:
- İnsanlar ona iman ettiler, ona tabi oldular. Onu tasdik ettiler. Dedi ki:
- Bu, onlar için hayırlıdır. Siz bana Ayn ZaYdan haber verin.

Orada ne oldu?

Biz de ora hakkında kendisine haberler verdik. Yerinden sıçradı. Âdeta duvarın arkasına geçecek gibi oldu. Sonra:

- Beysan hurmalığı ne oldu? Ürün verdi mi? diye sordu. Biz ürün verdiğini söyledik. Yine aynı şekilde yerinden sıçradı. Sonra söyle dedi:
- Eger buradan çıkmama izin verilseydi, Taybe (Medine) şehri dışındaki bütün beldelere ayak basardım."

Ravi diyor ki: Rasûlullah (s.a.v.) onu çıkardı. İnsanlara konustu ve: "İşte bu Taybe1 dir. Bu da Deccal'dir." dedi.

Vakidî, Lahm kabilesinden gelen ve Daris başkanlığındaki on kişilik heyeti de anlatır. [22]

Beni Esed Kabilesinden Gelen Heyet

Vakidî nin anlattığına göre hicri dokuzuncu sene başında Beni Esed kabilesinin on kişilik heyeti, Rasûlullah (s.a.v.)'in yanına gelmişti. Bu heyette, Dirar b. Ezver, Vabise b. Mabed, Tuleyha b. Hü-veylid ve Nefade

b. Abdillâh b. Halef vardı. Tuleyha, bundan sonra peygamberlik iddiasında bulunmuş, ancak daha sonra yeniden İslâm'a girmiş ve İslâmîyet'i güzelce yaşamıştı. Bu heyetin başkanı Hadremî b. Amir şöyle demişti:

- Ya Rasûlallah, bir kitlik senesinde zifiri karanlık gecede zirha bürünerek sana geldik. Üzerimize ordu gönderme.

Bunlar hakkında su âyet-i kerime nazil oldu:

"Ey Muhammedi Müslüman oldular diye seni minnet altında bırakmak isterler. De ki: Müslüman olmanızla beni minnet altında tutmayın. Hayır, eğer doğru kimseler seniz, sizi imana eristirmekle Allah sizi minnet altında bırakır." (el-Hucurât, 17.)

Bunlar arasında Benu Resye adında bir kabile vardı. Rasûlullah, bu kabilenin adını değiştirerek onlara: "Siz Benu Resede kabilesi-siniz." dedi.

Rasûlullah, Nefade b. Abdullah b. Halef den binmek ve sagmak için çok iyi ve beraberinde yavrusu bulunmayan dişi bir deveyi hediye olarak istedi. Nefade de arastırdı. Böyle bir deveyi sadece amcası oğlunun yanında buldu. Alıp getirdi. Rasûlullah (s.a.v.) ona, deveyi sığmasını emretti. Sağdı, Rasûlullah o süttten içti. Artığını da ona içirdi. Sonra şöyle dedi:

"Allahım, bu süte ve bu sütü içirene bereket ihsan et." Nefade: "Ya Rasûlallah, bu deveyi getirene de bereket ihsan edilmesi için Allah'a dua et" dedi. Rasûlullah da: "Allahım, bu deveyi getirene de bereket ihsan et." diye dua etti. [23]

Beni Abs Kabilesi Heyeti

Vakidî'nin anlattığına göre bunlar dokuz kışten mütesekkil bir heyet idiler. Peygamber (s.a.v.), onlara: "Onuncu kışınız da benim." dedi. Talha b. Ubeydullah'a emir verdi. O da onlar için bir sancak hazırladı. Parolalarını da ya asere "ey on" diye belirledi.

Vakidî'nin anlattığına göre Rasûlullah (s.a.v.) -tercüme-i halini câhiliye döneminden bahsederken anlatmış olduğumuz- Halid b. Sinan el-Absî'yi sordu. Onun çocuk olduğunun olmadığını, neslinin kesik olduğunu haber verdiler.

Yine Vakidî'nin anlattığına göre Rasûlullah (s.a.v.), - Kureys'e ait olup, Sam'dan gelecek olan kervani gözetlemeleri için- onları yola gönderdi.

Bundan da anlaşılıyor ki, bu heyet, Mekke fethinden önce Rasûlullah'm yanına gelmiştir. Doğrusunu Allah bilir.[24]

Beni Fezare Kabilesi Heyeti

Vakidî, Abdullah b. Muhammed b. Ömer el-Cumahî kanalı ile Ebu Vecze es-Sa'dî'nin şöyle dediğini rivayet eder:

"Rasûlullah (s.a.v.), hicri dokuzuncu senede Tebük gazvesinden döndüğü zaman Beni Fezare kabilesinden on küsur kisten oluşan bir heyet onun yanına geldi. Bu heyette Harice b. Hisn, Haris b. Kays b. Hisn da vardı. Haris, onların yaşça en küçüğü idi. Ciliz bir binege binmişti. İslâmiyet'i kabul ederek gelmişlerdi. Rasûlullah (s.a.v.) onlara, beldelerinin durumunu sordu. Onlardan biri şöyle dedi:

- Ya Rasûlallah, beldelerimiz kitliga maruz kaldı. Davarlarımız helak oldu. Çevremiz kuraklastı. Çoluk çocuğumuz aç kaldı- Bizim için Allah'a dua et.

Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.), minbere çıkıp dua etti ve şöyle dedi:

- Allahım, beldelerim canlandır. Allahım, bol, doyurucu, ekin bitirici, her tarafı kapsayıcı, geniş, gecikmesiz, hemen bir yağmur yağdır bize^ Faydalı olsun, zararlı olmasın. Allahım, bize azap suyu değil, rahmet suyunu yağdır. ÂHahim, bu yağmur evlerimizi yıkmasın, kimseyi boğmasın, Eksiltip helak etmesin. Allahım, bize yağmur yağdır ve bizi düşmanlara muzafer kil."

Ravi diyor ki: Yağmur yağdı, o kadar çok yağdı ki, gökyüzünü açık seçik bir şekilde göremez oldular. Bunun üzerine Rasûluüah (s.a.v.) tekrar minbere çıkıp dua etti ve şöyle dedi:

- Allahım, bu yağmuru üzerimize değil de çevremize yağdır. Tepelere ve yayvan dağlıkların üzerine, vadilerin içlerine ve ağaçların bittiği yerlere yağdır.

Bunun üzerine Medine üzerindeki bulutlar bir kumas parçası gibi açılıp gitti. [25]

[1] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 5/154-161.

[2] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 5/161-165.

[3] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 5/165-166.

[4] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 5/166-174.

[5] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 5/174.

[6] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 5/174-175.

[7] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 5/176.

[8] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 5/176-178.

[9] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 5/178-180.

[10] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 5/180-181.

[11] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 5/181-182.

- [12] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 5/182-183.
- [13] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 5/183-187.
- [14] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 5/187-189.
- [15] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 5/189-190.
- [16] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 5/190-195.
- [17] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 5/195-197.
- [18] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 5/198.
- [19] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 5/199.
- [20] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 5/199-200.
- [21] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 5/200-201.
- [22] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 5/201-202.
- [23] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 5/202-203.
- [24] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 5/203.
- [25] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 5/203-204.

Beni Mürre Kabilesi Heyeti	1
Beni Sa'lebe Kabilesi Heyeti	2
Beni Muharib Kabilesi Heyeti	2
Beni Kilab Kabilesi Heyeti	2
Beni Rüas B. Kilab Kabilesi Heyeti	3
Beni Akil B. Ka'b Kabilesi Heyeti	3
Beni Kuseyr B. Ka'b Kabilesi Heyeti	3
Beni Bekka Kabilesi Heyeti	4
Kinane Kabilesi Heyeti	4
Esca Kabilesi Heyeti	4
Bahile Kabilesi Heyeti	5
Beni Süleym Kabilesi Heyeti	5
Beni Hilal B. Amir Kabilesi Heyeti	6
Beni Bekr B. Vail Kabilesi Heyeti	6
Taglib Kabilesi Heyeti	6
Yemen Halkinin Gönderdiği Heyetler Tecib Heyeti	7
Havlan Heyeti	7
Cu'fi Heyeti	7
Ezd Heyetinin Rasûlullah'a Gelisi	7
Kinde Heyeti	8
Sadif Heyeti	8
Huseyn Heyeti	8
Yirtici Hayvanların Temsilcisi	9
Fasil	10
Hicri Onuncu Sene Rasûlullah (S.A.V)'In Halid B. Velîdi Benî Haris B. Ka'b Kabilesine Göndermesi	12
Veda Haccından Önce Rasûlullah (S.A.V)'In, Aziz Ve Celil Olan Allah'a İmana Davet İçin Yemen Halkına Ümerayı Göndermesi	14
Rasûlullah (S.A.V)'In Veda Haccından Önce Hz. Âli İle Halid B. Velid'i Yemen'e Göndermesi	19
Veda Hacci	24
Peygamber (S.A.V.)'In Medine Hayatında Sadece Bir Kez Haccetmesi Ve Bu Haccından Önce Üç Kez De Umre Yapması	25
Peygamber (S.A.V.)'In Veda Hacci İçin Medine'den Yola Çıkış Tarihi	26
Peygamber (S.A.V)'In Veda Hacci İçin Medine'den Mekke'ye Hareket Edisi	28
Fasil	29
Peygamber (S.A.V)'In Veda Haccına Giderken İhrama Girdiği Yer	- . 32

Beni Mürre Kabilesi Heyeti

Vakidî'nin anlattığına göre bu heyet, hicri dokuzuncu senede Ra-sûlullah'm Tebük dönüşünde Medine'ye gelmiştir. Onüç kışın mütesekkil idi. Aralarında Haris b. Avf da vardı. Rasûlullah (s.a.v.), onlara on okiye gümüş

verdi. Bunlar, memleketlerinin kurak olduğunu anlattılar. Rasûlullah da bunun üzerine onlar için: "Allahim, üzerlerine yağmur yağdır." diye dua etti. Beldelerine döndüklerinde, Ra-sûlullah'm kendileri için dua ettiği günde yağmur yağmış olduğunu gördüler. [1]

Beni Sa'lebe Kabilesi Heyeti

Vakidî, Musa b. Muhammed b. İbrahim kanalı Beni Salebe kabilesinden bir adamın, babasından naklen söyle dedigini rivayet eder:

"Rasûlullah (s.a.v.), hicri sekizinci senede Cîrâne'den geldiğinde biz dört kişi olarak yanına vardık ve:

- Biz arkada bıraktığımız kavmimizin elçileriyiz. Onlar İslâmiyet'i kabulleniyorlar, dedik.

O da ağırlandı emretti. Medine'de birkaç gün ikamet ettik. Sonra vedalaşmak için yanına vardığımızda Bilal'e:

- Heyetlere armagan verdiğin gibi bunlara da armagan ver, dedi. Bilal de büyükçe ve geniş bir kazan gümüş getirdi. Her birimize beser okiye gümüş verdi ve:

- Yanimızda dirhemler yoktur, dedi. Biz beldemize döndük." [2]

Beni Muharib Kabilesi Heyeti

Vakidî, Muhamed b. Salih kanalı ile Ebu Vecze es-Sa'dî'nin söyle dedigini rivayet eder:

"Muharib kabilesinin heyeti, hicri onuncu senede Veda haccında on kişilik bir grup olarak Rasûlullah'a geldiler. Aralarında Seva b.

Haris ile oğlu Hüzeyme b. Seva da vardı. Bunlar, Remle binti Haris'-in evine konuk oldular. Her sabah ve akşam Bilal yanlarına geliyordu. Müslüman oldular ve:

- Arkada bıraktığımız kavmimizin Müslüman olmasını da üzerimize alıyoruz, dediler.

O mevsimlerde Rasûlullah (s.a.v.)'a bunlardan daha kaba davranan ve daha kati olan kimse yoktu. Bu heyette onlardan bir adam vardı ki, Rasûlullah (s.a.v.) onu tanıdı. O da şöyle dedi:

- Seni tasdik edinceye kadar beni hayatta bırakan Allah'a ham-dolsun.

Rasûlullah (s.a.v.) da:

- Doğrusu su kalpler Aziz ve Celil olan Allah'ın elindedir, dedi ve Hüzeyme b. Seva'm yüzüne elini sürdü. Yüzü bembeyaz oldu. Diğer heyetlere armaganlar verdiği gibi onlara da verdi. Onlar, armaganlarını aldıktan sonra beldelerine döndüler." [3]

Beni Kilab Kabilesi Heyeti

Vakidî dedi ki: Bunlar, hicri dokuzuncu senede on üç kisiden mütesekkil bir heyet olarak geldiler. Aralarında sair Lebid b. Rabia ile Cebbar b. Sülma da vardı. Bununla Ka"b b. Malik arasında dostluk vardı. Kala, ona hoşgeldin, dedi. İkramda bulundu. Hediyeler verdi. Bunlar Ka"b ile birlikte Rasûlullah (s.a.v.)'m yanına geldiler. Ona İslâm selâmı ile selâm verdiler. Allah'ın kitabı ve Rasûlünün sünneti ile Dahhak b. Süfyan el-Kilabî'nin kendilerine geldiğini, kendilerini Allah'a imana davet ettiğini, kendilerinin de ona icabet ettiklerini, onun kendilerinin zengin olanlarından zekatlarını alıp yoksullarına sarfettiğini de Rasûlullah'a anlattılar. [4]

Beni Rüas B. Kilab Kabilesi Heyeti

Vakidî dedi ki: Amr b. Malik b. Kays b. Büceyde b. Rüas b. Kilab b. Rebia b. Amir b. Sasaa adındaki bir adam, Rasûlullah (s.a.v.)'a gelip Müslüman oldu. Sonra kavmine döndü, onları Allah'a imana davet etti. Onlar da şöyle dediler:

- Bize vurdukları darbenin mislini Beni Akil'e vurmadıkça biz iman etmeyiz! Bu zat, kendileri ile Beni Akil kabilesi arasında geçen bir savaşı anlattı. Amr b. Malik, Beni Akil kabilesinden bir adamı öldürmüştü. O, şöyle dedi: "Elimi bir bukagiya koyup sıkıca bağladım ve Rasûlul-lah'm yanına geldim. Yaptığım işi ona haber vermişler, o da şöyle demisti: "Eğer bana gelirse, bukaginın üst tarafından elini vururum."

Yanına gelip selâm verdiğimde selâmımı almadı. Benden yüz çevirdi. Sagına yanastım. Yüzünü çevirdi. Sonra soluna yanastım, yüzünü çevirdi. Ön taraftan kendisine yanasip:

- Ya Rasûlallah! Aziz ve Celil olan Rab'den rızası istenildiğinde o razı olur. Sen benden razı ol ki, Allah da senden razı olsun, dedim.

O da:

- Razi oldum, dedi. [5]

Beni Akil B. Ka'b Kabilesi Heyeti

Vakidî dedi ki: Bunlar, Rasûlullah (s.a.v.)'m yanına geldiler. İçinde pinarı ve hurmalığı bulunan bir araziye onlara tahsis etti. Bu hususta da şöyle bir emirname yazdı:

"Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla.

Bu emirname ile Rasûlullah Muhammed; Debia'ya, Mutarrif e ve Enes'e Akik arazisini vermiş bulunuyor. Ancak namazı kıldıkları, zekatı verdikleri, emri dinleyip itaat ettikleri müddetçe bu arazi onlarındır. Bunu bir Müslümana hak olarak vermiş değildir."

Bu emirname, Mutarrif in elinde idi,

Ravi diyor ki: Lakit b. Amir b, Müntefik b. Amir b. Akil (Ebu Re-zin) de Rasûlullah'm yanina gelmistti. Rasûlullah, ona Nazim denen suyu vermis, o da kendi kavmini Müslüman etmek üzere Rasûlullah'-la bey'atlesmistti.

Bu zatin Rasûlullah'a gelisini, kissasini ve sözlerini uzun uzadiya önceki sayfalarda anlattik. Hamd ve minnet Allah'adir. [6]

Beni Kuseyr B. Ka'b Kabilesi Heyeti

Bu heyet, Veda haccmdan ve Hüneyn gazvesinden önce Rasûlullah'a gelmistir. Aralarında Kurre b. Hübeyre b. Amir b. Seleme el-Hayr b. Kuseyr de vardı. Bu zat, Müslüman oldu. Rasûlullah, ona ikramda bulunup armaganlar verdi ve bir aba giydirdi. Kendi kavminin zekatlarım toplamasini ona emretti. Rasûlullah'm yanından ayrilip kavmine dönerken Kurre söyle demisti:

"Yanma konuk oldugunda Rasûlullah onu kayirdi, ona tükenmeyen armaganlar vererek imkanlar sundu.

Kusluk vaktinde yesil bahçeye girdi. O, gayretli bir kimse idi.

Muhammed'den ihtiyaçlarini alip karsiladi.

Onun üzerinde bir gençlik vardır. Bineginin arkasina kötülük yükünü yitiklemez. Arkasından kimse onu kinayamaz.

Mütereddit olan aciz kimsenin isini de görür." [7]

Beni Bekka Kabilesi Heyeti

Anlatildigina göre bunlar, hicri dokuzuncu senede otuz kisiden mütesekkilen Rasûlullah'm yanma gelmislerdi. Aralarında Muaviye b. Sevr b. Muaviye b. Ubade b. Bekka da vardı. O sirada o yüz yasinda imis. Beraberinde Bistr denen bir oglu da varmis ve söyle demis:

- Ya Rasûlallah, teberrüken elini vücuduma degdirmeni istiyorum. Ben bunu ugur saniyorum. Yaslandim ve su oglumda bana iyi davraniyor. Onun da yüzüne elini sür.

Rasûlullah (s.a.v.), onun yüzüne elini sürdü ve ona tiftik keçileri verdi. Üzerlerine bereket duasi okudu. Artik onlar kitliga ve yokluga maruz kalmiyorlardi.

Muhammed b. Bistr b. Muaviye, bu hususta söyle dedi:

"Babam ki, Rasûlullah onun basini mesnetti. Ona hayir ve bereket duasi okudu.

Yanma geldiginde Ahmed ona ince yapili tiftik keçileri verdi ki, onlar yılan

degildirler.

Kabilenin heyetini her akşam doyururlar ve bu süt kaseleri aralarında sabahlara kadar döner.

Verdikleri bereketli oldu. Veren de kutlu olsun. Hayatta oldugum sürece ona selatim, selamim olsun." [8]

Kinane Kabilesi Heyeti

Vakid dedi ki: Vasile b. Eska el-Leys, Tebük'e gitmeye hazırlandığı esnada Raslullah (s.a.v.)'m yanına geldi, onunla birlikte sabah namazını kildi. Sonra kavmine döndü. Onları imana davet etti. Raslullah hakkında onlara haberler verdi. Babası ona:

- Vallahi sefere gitmen için sana asla binek vermem, dedi. Kız-kardesi onun sözünü duydu, Müslüman oldu. Ona binek ve teçizat verdi. O da Raslullah'la birlikte Tebük'e bir deve üzerinde gitti. Deve, Ka'b b. Ucre'ye aitti.

Raslullah (s.a.v.), onu Halid b. Velidle birlikte Dmenin key-dir adındaki valisinin üzerine gönderdi. Döndüklerinde Vasile, savastan aldığı ganimet payını daha önce aralarında geçen antlaşma gereğince Ka'b b. Ucre'ye verme teklifinde bulunduysa da Ka'b ona:

- Ben, Aziz ve Gelil olan Allah'ın rizası için seni binege bindirdim, dedi. [9]

Esca Kabilesi Heyeti

Vakid dedi ki: Bunlar, 100 kişilik bir heyet olarak Mesud b. Ruhayle başkanlığında Hendek muharebesinin yapıldığı senede Raslullah'a geldiler ve Sel' mahallesine konuk oldular. Raslullah (s.a.v) yanlarına gitti, onlara yüklerle hurma verilmesini emretti.

Baska bir rivayette de söyle denilmektedir: Bunlar, Raslullah (s.a.v.)'m Kurayza oğulları gazvesini tamamlamasından sonra gelmişlerdi, 700 kişi idiler. Raslullah, onlarla vedalaştıktan sonra geri döndüler. Sonra Müslüman oldular. [10]

Bahile Kabilesi Heyeti

Bunların reisleri Mutarrif b. Kahin, fetihden sonra Raslullah'a gelip Müslüman oldu. Kavmi için eman aldı. Raslullah da farz ve Is-lm prensipleri içeren bir mektubu Osman b. Affan'a yazdırarak ona verdi. [11]

Beni Süleym Kabilesi Heyeti

Vakid dedi ki: Beni Süleym kabilesinden Kays b. Nsbe adında bir adam Raslullah (s.a.v.)'a geldi. Raslullah'm konusmasını dinledi ve bazı şeyler sordu. Raslullah da cevapladı. O, bu cevapların tamamını hafızasına

yerleştirdi. Rasûlullah (s.a.v.), onu Islâm'a davet etti. O da Müslüman oldu. Kendi kavmi olan Beni Süleym'e geri döndü ve şöyle dedi:

- Rum'un ifadesini, Faris'in avazesini, Arapların siirlerini, kahinlerin kehanetini, Himyer hükümdarlarının sözlerini dinledim. Ama Muhammed'in sözleri, bunlarmkinden hiçbirine benzemiyor. Bana i-taat edin ve Muhammed'den payınızı alın.

Mekke fethi senesinde Beni Süleym kabilesi çıkıp geldi ve Kadid mevkiinde 700 kişilik bir heyet olarak Rasûlullah'la görüştü. Bir rivayete göre 1.000 kişi oldukları da söylenmiştir. Aralarında Abbas b. Mirdas ve esraftan bir grup da vardı. Müslüman oldular. Rasûlullah'a:

- Bizi öncü kuvvetlerin arasına kat. Sancagimizi kirmizi renkli yap. Parolamizi da "Öne geçen" diye belirle, dediler.

Rasûlullah, bu isteklerini yerine getirdi. Onlar da onunla birlikte Mekke fethine, Taif ve Hüneyn gazvelerine katıldılar.

Rasid b. Abdi Rabbih es-Sülemî, puta tapardı. Bir gün putunun üzerine iki tilkinin idrarlarını yaptıklarını gördü ve şöyle dedi;

"Rabbin basi üzerine tilkiler hiç idrar yapar mı?

Tilkilerin üzerine idrar yaptığı varlık alçaktır."

Sonra putun üzerine kostu, onu kirdi. Daha sonra Rasûlullah (s.a.v.)'m yanına gelip Müslüman oldu. Rasûlullah ona şöyle sordu:

- Adın nedir?

- Gavi b. Abdiluzza'dır.

- Hayir, senin adın Rasid b. Abdi Rabbih'dir.

Böyle dedikten sonra Rasûlullah (s.a.v.), ona -içinde Rasûl pinari denen bir suyun akmakta olduğu- Ruhât arazisini iktâ olarak verdi

ve:

- Bu adam, Beni Süleym kabilesinin en hayirlisidir, dedi. O da kendi kavmini Islâm'a sokmak için Rasûlullah'a söz verdi ve Rasûlullah'la birlikte Mekke fethine ve daha sonraki gazvelere katıldı. [12]

Beni Hilal B. Amir Kabilesi Heyeti

Bu heyette, Abdi Avf b. Asrem adında bir kişinin bulunduğu söylenmiştir. Bu kişi, Müslüman olmuş, Rasûlullah ona Abdullah adını vermişti. Heyette Kabise b. Muharik adındaki bir adam da vardı ki, bunun zekat hakkında rivayet ettiği bir hadis vardır.

Bu heyette, Ziyad b. Abdillâh b. Malik b. Büceyr b. Hedm b. Rü-veybe b. Abdillâh b. Hilal b. Amir de vardı. Medine'ye girdiğinde teyzesi Meymune

binti Haris'in evine yöneldi. Eve girdi: Rasûlullah (s.a.v.), Meymune'nin odasına girince onu gördü, Öfkelenip geri döndü. Meymune de söyle dedi:

- Ya Rasûlallah, bu benim kız kardesimin ogludur.

Bunun üzerine Rasûlullah odaya girdi. Sonra çıkıp Ziyad'la birlikte mescide gitti. Öğle namazını kildi. Sonra Ziyad'i yanına yaklastirip ona dua etti. Elini basının üzerine koydu. Sonra basından burnuna dogru yüzünü eliyle sivazladı. Beni Hilal kabilesi bu hadiseden ötürü: "Ziyad'm yüzünde hep bereket gördük." demislerdi.

Sair, Ziyad'm oğlu Ali'ye hitaben söyle demisti:

"Ey Rasûl tarafından basi meshedilen ve mescid yanında kendisi için hayir duasinda bulunulan kisinin oğlu.

Ziyad'i kastediyorum bu sözlerimle, baskasını kasdetmiyorum, gelip geçen, itham eden veya imdada yetisen kimseleri degil, Ziyad'i kastediyorum.

Hayatta oldugu sürece mezara girinceye dek alnında hep nur vardi." [13]

Beni Bekr B. Vail Kabilesi Heyeti

Vakidî dedi ki: Bunlar geldikleri zaman Rasûlullah (s.a.v.)'dan Kuss b. Saide'yi sordular. O da:

- O sizden biri degildir. O İyad'dandır. Cahiliye döneminde Hanif dinine bagli kalmisti. Ukaz panayirina gehnis, insanlar orada toplanmis iken onlara bugüne kadar nakledilegelen hitabesini irad etmistir, dedi.

Vakidî nin ifadesine göre bu heyette Besir b. Hassasiye, Abdullah b. Mersed ve Hassan b. Hut da varmis. Hassanin ogullarından biri bir siirinde söyle demisti:

"Ben Hassan b. Hut'un ogluyum. Babam bütün Bekir kabilesinin peygambere gönderdigi elçisi idi." [14]

Taglib Kabilesi Heyeti

Vakidî'nin anlattigina göre bunlar, Hristiyan ve Müslüman olmak üzere onalti kisi idiler. Hristiyanlar, boyunlarına altın haç takmislardı. Remle binti Haris'in evine konuk oldular. Rasûlullah (s.a.v.), çocuklarını Hristiyanliga sokmamaları sarti ile Hristiyanlarla musafaha yaptı. Heyetteki Müslümanlara armaganlar verdi. [15]

Yemen Halkinin Gönderdigi Heyetler Tecib Heyeti

Vakidî dedi ki: Bunlar, hicri dokuzuncu senede geldiler. Onüç kisi idiler. Rasûlullah (s.a.v.)-bunlara, öncekilere nisbetle daha çok armaganlar verdi.

Aralarında bir çocuk vardı. Rasûlullah (s.a.v.) ona:

- Senin ihtiyacın nedir? diye sordu. O da su cevabi verdi:
- Ya Rasûlallah, beni bağışlaması, bana merhamet etmesi ve zenginliği kalbime koyması için Allah'a dua et.

Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.), söyle dua etti:

- Allahım, onu bağışla. Ona rahmet et ve zenginliğini kalbine yerleştir.

Bu duadan sonra o çocuk, insanların en zahidi oldu. [16]

Havlan Heyeti

Bunlar, on kişi olup hicri onuncu senenin saban ayında Rasûlullah (s.a.v.)'a gelmişlerdi. Rasûlullah (s.a.v.) onlara, Amini Enes adındaki putlarının durumunu sordu. Onlar da:

- Ondan daha hayırlı birseye sahip olduk. Eger dönersek onu yikarız, dediler. Kur'ân ve sünneti öğrendiler. Beldelerine döndüklerinde putlarını yıktılar. Allah'ın helal kıldığını helal, haram kaldığını da haram saydılar. [17]

Cu'fi Heyeti

Bunlar, yürek yemeyi haram sayarlarmış. Müslüman olduklarında heyetlerine Rasûlullah (s.a.v.), yürek yemelerini emretmişti. Verdigi emir üzerine yürek kızartılmış ve reislerine vermiş, sonra da söyle demisti:

- Bunu yemedikçe imanınız tam olmaz.

Reisleri de eli titreyerek yüreği almış, yemiş ve söyle demisti:

- İstemiyerek yüreği yedim. Ona dokundugumda parmaklarım titriyordu. [18]

Ezd Heyetinin Rasûlullah'a Gelisi

"Marifetü's-Sahabe" adlı kitabta Ebu Nuaym ve Hafız Ebu Musa el-Medinî, Ahmed b. Ebu'l-Havarî kanalı ile Süveyd b. Haris'in söyle dedigini rivayet etmişlerdir:

"Kabilemizden yedi kişilik bir heyetle Hz. Peygamber'i ziyarete gelmistik. Kihk kiyafetimiz, söz ve davranışlarımız, Peygamber Efen-dimiz'in hosuna gittiği için bize:

- Necisiniz? diye sordu.
- Mü'miniz, dedik.

Bunun üzerine Hz. Peygamber gülümsedi ve:

- Herseyin bir hakikati vardır. Sizin bu közüünüzün ve imanınızın hakikati nedir? dedi.

Allah elçisine dedik ki:

- Bizde onbes tane özellik var. Senin elçilerin bize bes şeye inanmamızı, bes şeyi de yapmamızı söylediler. Bes şey de ta cahiliyeden beri bizde var. Eğer bizi onlardan nehy etmezsen onları koruyacağız.
- Elçilerimin inanmanızı size emrettiği bes şey nedir?
- Allaha, meleklerine, kitaplarına, elçilerine, ölüm sonrası dirilise inanmamızı bize emrettiler.
- Yapmanızı size emrettiğim bes şey nedir?
- Lâ ilahe illallah dememizi, namaz kılmamızı, zekat vermemizi, oruç tutmamızı, yoluna güç yetirebilir s ek Beyt'i hacetmemizi bize emrettin.
- Cahiliye devrinde edindikiniz bes huy nedir?
- Bollukta sükmek, bela ve musibet anında sabretmek, kazanın gelmesine razı olmak, düşmanla karşılaşma yerlerinde doğru söylemek, düşmanın basına gelen felaketlere sevinmemek.

Bunun üzerine Allah elçisi şöyle dedi:

- Bunlar, hikmet sahibi âlim kimselerdir. Bilginliklerinden Ötörü neredeyse peygamber olacaktı.

Sonra Rasûlullah şöyle buyurdu:

- Ben de size bes vasıf ekleyeceğim. Eğer dedığınız gibi ise, böylece vasıflarınız tamamlanmış olacaktır. Yemeyeceğiniz şeyleri topla-mayın, içinde oturmayaacağınız evleri yapmayın. Yarın elinizden çıkacak olan şeyler hususunda birbirinizle rekabete girmeyin. Huzuruna dönüp kendisine arz edileceğiniz Allah'a karşı gelmekten sakının, gideceğiniz ve içinde ebedi kalacağınız yere ragbet ediniz.

Bunun üzerine Ezd kavmi, Rasûlullah'm yanından ayrılıp gitti. Onun vasiyetini zihinlerinde muhafaza ettiler ve gereğince amel ettiler." [19] .

Kinde Heyeti

Bunlar, on kûsur süvariden mütesekkil olarak gelmişlerdi. Başlarında Es'as b. Kays vardı. Rasûlullah, her birine onar okiye gümüş hediye etti. Es'as'a ise on iki okiye gümüş hediye etti. Bu husustaki açıklama Önceki sayfalarda da verilmiştir. [20]

Sadif Heyeti

Bunlar, on kûsur süvariden mütesekkilen Medine'ye geldiler. Rasûlullah (s.a.v.)'i minber üzerinde hutbe irad ederken buldular. Selam vermeden oturdular. Rasûlullah onlara şöyle sordu:

- Siz Müslüman misiniz? -Evet. "

- O halde niye selam vermediniz? Bunun üzerine ayaga kalkip:

-Esselamü aleyke eyyühennebiyyü ve rahmetullahi veberekâtu-hû, diyerek selam verdiler, Rasûlullah da:

- Ve aleykümü's-selam, oturun bakalım, dedi. Oturdular ve Rasûlullah (s.a.v.)'dan namaz vakitlerini sordular. [21]

Huseyn Heyeti

Rasûlullah (s.a.v.), Hayber gazvesine gitmek üzere hazırlandığı esnada Ebu Salebe el-Husenî Medine'ye geldi. Rasûlullah'la birlikte Hayber gazvesine katıldı. Kabilesinden on küsur adam geldi, Müslüman oldular.

Ebu Nuaym, "Marifetu s-Sahabe" adlı kitabta Beni Sa'd, Hüzeym, Beli, Behra, Beni Uzre, Selaman, Cüheyne, Beni Kelb ve Cermiyyin kabilelerinden gelen heyetleri anlatmaktadır. Amr b. Seleme el-Cer-mî'nin hadisi, Sahih-i Buhari de nakledilmiştir.

Ebu Nuaym, yine aynı kitapta Ezd, Gassan, Haris b. Ka'b, Hem-dan, Sa'dül Üseyre, Abs, Dariyyin, Rahaviyyin, Beni Gamid, Neha", Becile, Has'am, Hadramut kabilelerinden gelen heyetleri de anlatmaktadır. Bu heyetlerde Vail b. Hucr'u da zikretmiştir. Bunlar arasında Cemd, Mihves, Misrah ve Ebdaa adındaki dört hükümdardan da bahsetmiştir.

Vakidî, Ezd, Umman, Gafik, Barik, Devs, Sümale, Cidar, Eslem, Cüzam, Mehre, Himyer, Necran ve Ceysan kabilelerinden gelen heyetlerden söz etmiş ve bu kabileler üzerinde uzun uzadıya malumat vermiştir. Bununla ilgili bazı bilgileri Önceki sayfalarda vermiştik.

Bu hususta yeterince nakillerde bulunduk. Doğrusunu Allah bilir. [22]

Yırtıcı Hayvanların Temsilcisi

Vakidî, Suayb b. Ubade kanalı ile Muttalib b. Abdillâh b. Han-teb'in söyle dedigini rivayet eder: .

"Rasûlullah (s.a.v.), Medine'de bulunduğu bir sırada bir kurt gelip karsısına dikildi. Rasûlullah buyurdu ki:

- Bu, kurtlar tarafından size gönderilen bir elçidir. İsterseniz onlara birsey tayin edin, o seyle yetinip asiri gitmesinler. Yok isterseniz onlara birsey vermeyin de kendinizi onlardan koruyun. Artık onlar, sizden ne alırlarsa kendi riziklarını alırlar.

Ona:

- Ya Rasûlallah! Biz gönül rizasıyla onlara birsey vermek istemiyoruz, dediler.

Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.), üç parmağıyla kurda isaret ederek:

- Sen de alabildiğin kadar bunlardan al, dedi.

Kurt uluya uluya ve basım sallaya sallaya kosup geri döndü."

Bu, bu yönü ile mürseldir.

Bu kurt, Imam Ahmed b. Hanbel'in naklettiği bir hadiste sözü edilen kurda benzemektedir. Imam Ahmed b. Hanbel, Yezid b. Harun kanalı ile Ebu Said el-Hudri'nin söyle dedigini rivayet eder:

"Bir gün kurdun biri sürüye saldırıp bir koyun kaptı. Çoban kurdu kovalayıp koyunu ondan geri aldı. Bunun üzerine kurt, kuyruğu üzerine oturup çobani:

- Allah'tan korkmuyor musun? Allah'ın bana gönderdiği rizki benden niçin alıyorsun? dedi.

Çoban:

- Hayret yahu! Kurt, insanlar gibi konuşuyor, dedi. Kurt dedi ki;

- Benim konuşmama mı sasiyorsun? Benim bu konuşmamdan daha tuhaf ve acaib birsey var. Muhammed isminde bir adam, Yesrib'de halka, geçmisten haber vermektedir.

Bunun üzerine çoban, sürüsünü önüne katıp Medine'ye geldi. Sürüyü bir kenara bırakıp Peygamber (s.a.v.)'in yanına girdi ve olayı anlattı. Peygamber (s.a.v.) de halkı namaza çağırmalarını emrettikten sonra çobana:

- Gördüğünü halka anlat, dedi.

Çoban da anlattı. Peygamber (s.a.v.), söyle buyurdu:

- Doğru söylüyor, Muhammed'in hayata kudret elinde bulunan Allah'a yemin ederim ki, canavarlar insanlarla konuşmadıkça, kisinin ayakkabisinin için kendisiyle konuşmadıkça ve kisinin uyluğu kisiye ailesinin, kendisi yok iken ne yaptığını haber vermedikçe kıyamet kopmaz." [23]

Fasil

Cinlerin elçilik heyetinin hicretten önce Mekke'de Rasûlullah (s.a.v.)'a gelişleri daha önce anlatılmıştı. "Ey Muhammed! Kur'ân'ı dinleyecek cinlerden bir takımını sana yöneltmistik." (el-Ahkâf, 29.) ayetinden bahsederken bu konuda teferruatlı açıklamalar vermistik. Bu hususta-varid olan hadis ve eserleri nakletmistik. Ayrıca daha önce kahin olan, sonra İslâm'a giren Sevad b. Karib'in hadisini de zikretmistik. Müslüman olduğu zaman daha önce kendisine haber getirmekte olan cininin de kendisine okudugu su siiri yine önceki sayfalarda nakletmistik:

"Cinlere ve murdarlarına, onların develerine semer bağlanmalarına sastım. Hidayet talebi ile Mekke'ye yöneliyorlar. Cinlerin müminleri, murdarları gibi değildir.

Hasimilerin seçkinlerine yönel ve gözlerini onların başlarına dik."

Sevad'm cini daha sonra söyle demisti:

"Cinlere ve taleblerine, develerine semer bağlamalarına sastım. Hidayet talebiyle Mekke'ye yöneliyorlar. Başları kuyrukları gibi değildir.

Hasimilerin seçkinlerine yönel. Gözünü onların kapılarına dik."

Sevad'm cini sonra da söyle demisti:

"Cinlere ve haber vermelerine, develerine palan vurmalarına sastım.

.Hidayet talebiyle Mekke'ye yöneliyorlar. Serlileri, hayırlıları ve seçkinleri gibi değildir. Hasimilerin, seçkinlerine yönel. Cinlerin müminleri, kafirleri gibi değildir."

Bu ve benzeri rivayetler, cinlerin elçilerinin Mekke'ye mükerre-ren (defalarca) geldiklerine delalet etmektedir. Bunu daha Önce yeterince isbatlamistik. Hamd ve minnet Allah'adır. Muvaffakiyet ve günahlardan korunmak onun lütfü sayesinde mümkündür.

Hafiz Ebu Bekir el-Beyhakî, burada cidden garib hatta münker veya mevzu bir hadis nakletmistir. Ancak kaynagi kıymetli olduğu için onun nakledisi gibi biz de bunu burada nakletmeyi arzuladık. Ama buna hayret ediyorum.

"Delâilü'n-Nübüvve" adli eserde Beyhakî söyle demistir:

"Hame b. Heysem b. Lakis b. Iblis'in Peygamber (s.a.v.)'e gelip Müslüman olmasının babı.

Ebu'l-Hasan Muhammed b. Hüseyin b. Davud el-Alevî, Ebu Nasr Muhammed b. Hamduye b. Seni kanalı ile Hz. Ömer'in söyle dedigini rivayet eder:

"Bir ara Tihame daglarından bir dag üzerinde Peygamber (s.a.v.) ile birlikte oturmakta idik. O esnada elinde baston bulunan yasli bir adam bize dogru geldi. Peygamber (s.a.v.)'e selam verdi. Peygamber (s.a.v.) de selamini aldıktan sonra ona söyle sordu:

- Ey cinlerin nagme ve nakarati, sen kimsin?
- Ben Hame b. Heysem b. Lakis b. Iblis'im.
- Seninle Iblis arasında sadece iki baba vardır. Ne kadar zaman yasadın?
- Dünyanın ömrünü tükettim. Az bir zaman kaldı. Kabil'in Habil'i öldürdüğü gecelerde ben birkaç yasinda bulunan küçük bir çocuktum. Konusulanları anliyordum. Tepelere ugruyor, yemeği bozmayı ve akrabalık bağlarını

koparmayı insanlara emrediyordum.

Bunun üzerine Allah elçisi:

- Damgalanan ihtiyarın ve duraksayan gencin ameli ne kötüdür.
- Bana cevap vermeyi bırak. Çünkü ben Aziz ve Ceîl olan Allah'a tevbe ettim. Ben mescidinde Nuh'la ve ona iman eden kavmi ile beraber bulundum. Kavmine yaptığı davetinden ötürü onu kinamaya devam ettim. Nihayet agladi, beni de aglattı ve şöyle dedi: "Kuskusuz ben bu yaptığima pisman olanlardanim. Cahillerden biri olmaktan Allah'a siginirim."

Ben ona dedim ki:

- Ey Nuh, şehid Habil b. Adem'in öldürülmesine istirak edenlerden oldum. Tevbemin kabul edileceğine aklın yatiyor mu?
- Ey Ham! Hayir yapmaya yönel. Hasret ve pismanlik gelmeden hayir isle. Allah'in bana indirdigi kitapta okudum ki, bir kul, Allah'a tevbe ederse ecelinin sonuna kadar Allah onun tevbesini mutlaka kabul eder. Kalk, abdest al ve Allah'in huzurunda iki secde et.

Ben de ayni anda onun bana söylediklerini yaptim. Bana söyle seslendi:

- Basim secdeden kaldır, gökten tevbenin kabul edilisine dair haber indi.

Ben de bunun üzerine Allah'in huzurunda secdeye kapandim.

Hud'la birlikte mescidinde onun kavminde kendisine iman eden kimselerle beraber bulundum. Kavmine yaptığı davetinden ötürü onu hep kinadim. Nihayet o agladi, beni de aglattı, ye şöyle dedi:

- Süphesiz bu yaptığima pisman olanlardanim. Cahillerden biri olmaktan Allah'a siginirim.

Salih peygamber ile birlikte mescidinde kavminden kendisine iman eden kimselerle beraber bulundum. Kavmine yaptığı davetinden ötürü onu hep kinadim. Nihayet o agladi, beni de aglattı ve şöyle

dedi:

- Ben bu yaptığima pisman olanlardanim. Cahillerden biri olmaktan Allah'a siginirim.

Yakub'u ziyaret ederdim. O güvenli yerde Yusuf la beraberdim. Vadilerde Ilyas'la karsilasirdim. Simdi de onunla karsilasiyorum.

Imran oğlu Musa ile karsilastim. Bana Tevrat'i öğretti ve şöyle

dedi:

Meryem oğlu İsa ile karsilasirsan benden ona selam söyle.

- Meryem oğlu İsa ile karsilastim. Ona Musa'nin selamini ilettim. Söyle dedi:

- Eger Muhammed (s.a.v.)'le karsilasirsan ona benden selam söyle.

Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.)'m gözlerinden yaslar bosandi. Sonra söyle dedi:

- Dünya durdukça Isa'ya selam olsun. Ey Ham! Emaneti sahibine ulastirdigindan dolayi sana da selam olsun.

Ham dedi ki:

- Ya Rasûlallah, Musa'nin yaptigini sen de bana yap. O bana Tevrat'i Öğretti.

Rasûlullah (s.a.v.), onun böyle demesi üzerine ona Vakia, Mürse-lât, Nebe', Tekvir, Muavizeteyn, Ihlâs sûrelerini öğretti ve ona:

- Ey Ham! Ihtiyacini bize bildir ve bizi ziyaret etmekten vazgeçme, dedi.

Hız. Ömer dedi ki: Rasûlullah (s.a.v.) vefat etti. Ham, artık yanımıza ugramadi. Simdi onun diri veya ölü oldugunu bilemiyorum."[24]

Hicri Onuncu Sene Rasûlullah (S.A.V)'In Halid B. Velidi Benî Haris B. Ka'b Kabilesine Göndermesi

Ibn îshak, Rasûlullah (s.a.v.)'m hicri onuncu senenin rebiyûlahir veya cemaziyelevvel ayında Halid b. Velid'i Beni Haris b. Ka'b kabilesine gönderdigini söyler. Bunlar, Necran'da oturuyorlardi. Onlarla savasmadan önce üç gün süreyle onlari Islâm'a davet etmesini, eger bu davete icabet ederlerse bunu kabul etmesini, aksi takdirde onlarla savasmasını emretti.

Halid yola çıktı. Yanlarına geldi. Her bir yönden onlara giden bi-nekli adamlar gönderdi. Onlari Islâm'a davet ediyor ve: "Ey halk! Müslüman olun ki, selamet bulasınız." diyorlardi. Bunun üzerine onlar Müslüman oldular ve davet edildikleri dine girdiler. Halid, onların arasında kaldı. Onlara Islâm'i, Allah'in kitabim ve peygamberin sünnetini öğretti. Rasûlullah (s.a.v.), Halid'e onların Müslüman olmaları halinde içlerinde kalmayı ve onlara Islâm'i öğretmeyi- emretmisti.

Sonra Halid b. Velid, Rasûlullah (s.a.v.)'a söyle bir mektub yazdı:

"Rahman ve Rahim olan Allah'in adıyla.

Allah'in Rasûlü Muhammed'e, Halid b. Velid'ten. Ey Allah'in Ra-sûlü, Allah'in selami, rahmet ve bereketi senin üzerine olsun. Ben, kendisinden başka ibadete layik hiçbir mabudun bulunmadigi Allah'a hamdederim. İmdi ya Rasûlallah, sen beni, Beni Haris b. Ka'b kabilesine yolladin ve bana emrettin ki, onlara gittigin zaman üç gün onlarla savasmayasm, onlari Islâm'a davet edesin, eger Müslüman olurlarsa onların arasında kal ve Islâmiyet'lerini kabul et, onlara Islâmî bilgileri, Allah'in kitabini ve peygamberinin sünnetini Öğret. Eger Müslüman olmazlarsa onlarla savas. Ben onlara geldim ve üç gün süre ile onlari Islâm'a davet ettim.

Rasûlullah'm bana emrettiği gibi onlara atlılar gönderdim. Onlara söyle teblig ettiler: "Ey Beni Haris kabilesi, Müslüman olun ki, selamet bulasınız."

Onlar da Müslüman oldular ve savasmadılar. Ben şimdi, onların arasında ikamet ediyorum ve onlara Allah'ın emrettiği şeyleri emrediyorum. Onları, Allah'ın nehyettiği şeylerden nehyediyorum. İslâm'ın esaslarım ve Peygamber (s.a.v.)'in sünnetini Öğretiyorum. Allah Rasûlü bana mektup yazmıyaya kadar da burada kalacağım. Allah'ın selami, rahmeti ve bereketleri senin üzerine olsun ya Rasûlallah."

Rasûlullah (s.a.v.) da ona söyle bir mektup gönderdi:

"Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla.

Allah Rasûlü Muhammed'den, Halid b. Velid'e. Senin üzerine selam olsun. Ben, kendisinden başka ibadet edilmeye layık hiçbir ma-bud bulunmayan Allah'a hamd ederim.İmdi, senin mektubun, senin elçinle birlikte bana geldi. Beni Haris b. Ka'b kabilesinin, kendileriyle savaşılmadan Müslüman olduklarını ve kendilerini davet ettiğin İslâm'ı kabul ettiklerini, Allah'tan başka ibadete layık hiçbir mabudun olmadığına, Muhammed'in de Allah'ın kulu ve elçisi olduğuna şahadet getirdiklerini, Allah'ın hidayetiyle hidayetlendiklerini bana haber veriyorsun. O halde onları müjdele ve onları korkut. Sen gel ve seninle birlikte onların elçileri de gelsinler. Allah'ın selami, rahmet ve bereketleri senin üzerine olsun."

Bunun üzerine Halid, Rasûlullah (s.a.v.)'a geldi. Onunla birlikte Beni Haris b. Ka'b'm elçileri de geldiler. Onlar arasında Kays b, Hu-sayn Zü'1-Gussa, Yezid b. Abdü'l-Meddan, Yezid b. Muhaccel, Abdullah b. Kurad ez-Ziyadî, Seddad b. Abdullah el-Kananî ve Amr b. Abdullah el-Dibabî vardı.

Rasûlullah (s.a.v;) 'm yanına geldikleri ve Rasûlullah onları gördüğü zaman söyle dedi:

- Kimlerdir bu cemaat? Sanki bunlar Hind adamlarına benziyorlar.

Denildi ki:

- Ya Rasûlallah, bunlar Beni Haris b. Ka'b kabilesinin adamlarıdır.

Rasûlullah (s.a.v.) 'm yanında durdukları zaman ona selam verdiler ve söyle dediler:

- Senin, Allah Rasûlü olduğuna ve Allah'tan başka ilâh bulunmadığına şahadet ederiz.

Rasûlullah da söyle dedi:

- Allah'tan başka ilâh bulunmadığına ve benim de Allah Rasûlü olduğuma kendim de şahadet ederim.

Rasûlullah, bu şahadeti getirdikten sonra onlara söyle sordu:

- Men edildikleri zaman ilerleyenler siz miydiniz?

Onlar sustular ve içlerinden hiçbiri cevap vermedi. Sonra o sözü ikinci kez tekrarladi, yine onlardan hiç kimse cevap vermedi. Sonra üçüncü kez tekrarladi. Onlardan hiçbir kimse cevap vermedi. Dördüncü kez tekrarladiğinda Yezid b. Abdü'l-Meddan söyle dedi:

- Evet ya Rasûlallah, men edildikleri zaman öne geçenler bizdik.

Yezid, bu sözünü dört kez tekrarladi. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.) söyle dedi:

-Eger Halid, bana sizin Müslüman olduğunuzu ve savasmadiginizi yazmamis olsaydi, elbetteki kafalarinizi koparip ayaklarinizin önüne birakirdim.

- Bunun üzerine Yezid b. Abdu 1-Meddan söyle dedi:

- Ama vallahi biz ne sana hamdederiz, ne de Halide.

- O halde kime hamdedersiniz?

- Ya Rasûlallah, bizi senin vasitanla hidayete erdiren Aziz ve Ce: lil olan Allah'a hamdediyoruz,

- Dogru söylediniz.

Rasûlullah (s.a.v.), sonra sözünü söyle sürdürdü:

- Cahiliyette sizinle savasan kimselere ne ile galip oluyordunuz?

- Hiçbir kimseye galip olmazdik.

- Evet, sizinle savasanlara galip olurdunuz.

- Ya Rasûlallah, bizimle savasanlara söyle galip olurduk; Biz toplanirdik, dagilmazdik. Ve hiçbir kimseye önce zulmeden biz olmazdik.

- Dogru söylediniz.

Böyle dedikten sonra Rasûlullah (s.a.v.), onların üzerine Kays b. Husayn'i emir olarak tayin etti.

Beni Haris kabilesinin elçiler heyeti, sevvalin son günlerinde veya zilkadenin ilk günlerinde kavimlerine döndüler.

Heyetin geri dönmesinden sonra Rasûlullah (s.a.v.), dinî ahkami, sünneti, Islâmî prensipleri kendilerine Öğretmesi, zekatlarını alması için Amr b. Hazmi görevli olarak onlara gönderdi. Bir mektup yazip onunla birlikte Beni Haris b. Ka'b kabilesine gönderdi. Mektubunda emir ve taahhütleri yazili idi." [25]

Veda Haccından Önce Rasûlullah (S.A.V)'In, Aziz Ve Celil Olan Allah'a Imana Davet İçin Yemen Halkına Ümerayı Göndermesi

Buhari, Ebu Musa ile Muaz'm Yemen'e Veda haccından önce gönderilmesi

ile ilgili babta Musa kanali ile Ebu Bürde'nin söyle dedigini rivayet eder:

"Peygamber (s.a.v.), Ebu Musa ile Muaz b. Cebel'i Yernen'e gönderdi. Bunlardan herbirini bir eyalete göndermistti. Yemen, o zaman iki eyalete bölünmüstü. Gönderirken Rasûlullah, onlara söyle dedi: "Kolaylastirin, zorlastirmaym. Müjdeleyin, nefret ettirmeyin"

Baska bir rivayette de Rasûlullah'm onlara su ögüdü verdigi kaydedilmistir: "Birbirinize uyum saglayin, ihtilafa düsmeyin."

Bunlardan her biri kendi isinin basina gitti.

Bunlar kendi eyaletlerinde dolasirlarken biri digerine yakin oldugu zaman bir hadise ile karsilastiginda yanma gider, ona selam verirdi. Muaz, bir defasinda Ebu Musa'nin eyaletine yaklasmis, katiri üzerinde yoluna devam etmis ve Ebu Musa'nin yanma gitmistti. Ebu Musa'nin bir toplantı halinde oldugunu, yaninda da elleri boynuna bagli vaziyette bir adamin oturtulduğunu görmüstü. Muaz ona:

- Ey Abdullah b. Kays! (Ebu Musa'nin asil adidir.) Bu nedir? diye sormus, o da söyle cevap vermisti:

- Bu adam Müslümanlikten sonra tekrar küfre dönmüs.
- Öyleyse bu Öldürülmedikçe binegimden yere inmeyeceğim.
- Zaten öldürölmesi için buraya getirildi. Sen in bakalim.
- Öldürölmedikçe binegimden yere inmeyeceğim.

Bunun üzerine Ebu Musa ilgililere emir verdi ve o mürted kisi öldürüldü. Sonra Muaz, bineginden yere indi ve Ebu" Musa'ya söyle sordu:

- Ey Abdullah, Kur'ân'i nasıl okuyorsun? Bir bölümü bitirdikten sonra digerini mi okuyorsun?
- Ey Muaz, ya sen nasıl okuyorsun?

- Gecenin basinda uyuyorum. Bir miktar uyuduktan sonra kalkiyorum, Allah ne kadar nasib etmisse o kadar okuyorum. Ayakta dolasmayi yeterince yaptigim gibi uykumu da yeterince uyuyorum ve asin gitmiyorum."

Buhari, Ishak kanali ile Ebu Bürde'nin söyle dedigini rivayet eder:

"Rasûlullah (s.a.v), Ebu Musa el-Esarî'yi Yemen'e gönderdi. "Orada ne gibi içkiler var?" diye sordu. O da: "Bit' ve mizr vardır." dedi.

Hadisin ravilerinden Said diyor ki:

Ebu Bürde'ye bit'in ne olduğunu sordum. O da söyle dedi:

- Bit', bal nebizidir. (Balin kaynatilmasiyla elde edilen bir içkidir.) Mizr ise, arpa nebizidir. (Arpanin kaynatilmasiyla elde edilen bir içkidir.) Evet, Ebu Musa'nin Yemen'de bit' ve mizr içkilerinin yapıldigini söylemesi üzerine

Rasûlullah (s.a.v.), ona söyle dedi:

- Sarhos edici hersey haramdir."

Buharî, Hibban kanali ile Ibn Abbas'm söyle dedigini rivayet eder:

"Rasûlullah (s.a.v.), Muaz b. Cebel'i Yemen'e gönderirken ona söyle öğüt verdi:

"Sen kitab ehli bir kavme gitmektesin. Yanlarına vardiginda onlari, Allah'tan baska ilâh olmadigina ve Muhammed'in de Allah Ra-sûlû olduguna sahadet getirmeye davet et. Eger bu hususta sana itaat ederlerse, Allah'in her gün ve gecede onlara bes vakit namazi farz kildigim kendilerine haber ver. Eger bu hususta sana itaat ederlerse Allah'in, onlarin zenginlerinden alinip fakirlerine verilecek zekati üzerlerine farz kildigini onlara haber ver. Eger bu hususta da sana itaat ederlerse, onlarin mallarinin en iyisini almaktan sakin. Mazlumun bedduasindan kaçin. Çünkü onunla Allah arasinda perde yoktur."

Imam Ahmed b. Hanbel, Ebu'l-Mugire kanali ile Muaz b. Cebelin söyle dedigini rivayet eder:

"Rasûlullah (s.a.v.), beni Yemen'e gönderirken ben ata binmis vaziyette idim. Kendisi yaya yürüyerek beni ugurlamaya gelmist. U-gurlama isini tamamladigi zaman söyle dedi: .

- Ey Muaz! Belki bu seneden sonra beni görmeyeceksin. Belki de su mescidime ve mezarima ugrayacaksın.

Rasûlullah'm böyle demesi üzerine Muaz, Rasûlullah'tan ayrilacagi korkusuyla aglamaya basladi. Bundan sonra Rasûlullah (s.a.v.), yüzünü Medine'ye döndürerek söyle dedi:

- Süphesiz bana en yakin olan insanlar, -her kim olurlarsa olsunlar ye her nereden olurlarsa olsunlar- takva sahibi kimselerdir."

Imam Ahmed b. Hanbel, daha sonra Ebu'l-Yemân kanali ile Asim b. Humeyd es-Sekünî'den söyle rivayet eder:

"Muaz binegine binmis, Rasûlullah da yani basinda yaya yürüyerek onu ugurlamaya çıkmis, ona öğüt vermis ve isini tamamladıktan sonra söyle demisti:

- Ey Muaz! Belki bu seneden sonra benimle karsilasmayacaksın. Belki de su mescidime ve mezarima ugrayacaksın! -

Muaz, Rasûlullah (s.a.v.)'dan ayrilacagi endisesiyle aglamaya basladi. Rasûlullah, ona su uyanda bulundu:

- Aglama ey Muaz. Aglamanin zamani vardır. Aglamak seytandandır."

imam Ahmed b. Hanbel, Ebu'î-Mugire kanali ile Muaz b. Cebel'in söyle

dedigini rivayet eder:

"Rasûlullah (s.a.v.), beni Yemen'e gönderdi. Gönderirken şöyle dedi:

"Muhtemelen artık benim mezarıma ve mescidime uğrayacaksın (Vefat edeceğim için beni göremeyeceksin.). Seni yufka yürekli bir kavme gönderiyorum. Onlar, hak üzerine iki kez kendileriyle savaşılmış olan kimselerdir. Onlardan sana itaat eden kimseleri yanına alarak asileri ile savaş. Sonra Islâm'a döneceklerdir. Öyle ki, kadın kocasını, çocuk babasını, kardeş de kardeşim acele ile Islâm'a getirecektir. Sen, Sekün ve Sekasik denen iki kabilenin arasına in."

Bu hadiste, artık Hz. Peygamber'in daha sonra Muaz ile bir araya gelmeyeceğine dair isaret, zuhur ve imâ vardır. Gerçekten de böyle olmuştur. Muaz, Veda haccına kadar Yemen'de ikamet etmiş, Hacc-ı Ekberden de seksen bir gün sonra Rasûlullah vefat etmişti.

Diğer taraftan Imam Ahmed b. Hanbel, Veki' kanalı ile Ebu Zab-yan'dan şu hadisi rivayet etmiştir:

"Ebu Zabyan, Muaz'dan rivayet etti ki^Muaz, Yemen'den döndüğü zaman şöyle demiş: .

- Ya Rasûlallah, ben Yemende birbirlerine secde eden bazı adamları gördüm. Biz niye sana secde etmeyelim?

Rasûlullah, ona cevaben şöyle dedi:

- Eger bir insanın bir insana secde etmesini emredecek olsaydım, kadının kendi kocasına secde etmesini emrederdim."

Bu hadisin sened ricali arasında şahsiyeti belirsiz, mübhem ve kendisi hüccet sayılmayan bir şahıs vardır. Ayrıca güvenilir bazı kimseler de buna muhalefet etmişlerdir ve demişler ki: Muaz, o zaman Yemenden değil, Sam'dan dönmüş ve Rasûlullah'a olayı anlatmıştı. Bunu da Ahmed b. Hanbel rivayet eder.

Imam Ahmed b. Hanbel, Ibrahim b. Mehdi kanalı ile Muaz b. Ce-bel'den şöyle bir rivayette bulunmuştur:

"Rasûlullah (s.a.v.), bana dedi ki:

- Cennet'in anahtarı, Allah'tan başka ilâh bulunmadığına şahadet etmektir."

Imam Ahmed b. Hanbel, Veki' kanalı ile Muaz b. Cebel'den rivayet etti ki, Rasûlullah (s.a.v.) ona şöyle demistir:

"Ey Muaz, isledigin kötülüğün arciisira bir iyilik işle ki, onu yok etsin. İnsanlara da güzel ahlakla muamele et.

Imam Ahmed b. Hanbel, Ismail kanalı ile Muaz'dan rivayet etti ki, o, Rasûlullah (s.a.v.)'a şöyle demistir:

- Ya Rasûlallah, bana bir tavsiyede bulun.
- Her nerede olursan ol, Allah'tan kork.
- Bana daha fazla tavsiyede bulun.
- Kötülüğün ardi sıra bir iyilik yap ki, o kötülüğü silip yok etsin.
- Bana daha fazla tavsiyede bulun.
- İnsanlara güzel ahlak ile muamele et."

Imam Ahmed b. Hanbel, Ebu'l-Yeman kanali ile Muaz b. Cebel'in söyle dedigini rivayet eder:

"Rasûlullah (s.a.v.), bana on tavsiyede bulundu:

"Öldürölüp yakilsan bile hiçbir seyi Allah'a ortak kosma. Malından ve ailen arasından ayrilip çıkmani sana emretseler bile ebeveynine isyan etme. Onlara kötü davranma. Kasitli olarak farz bir namazi terketme. Çünkü kasitli olarak farz bir namazi terk eden kimse, Allah'in zimmeti disina çıkar. İçki içme, çünkü o, her kötülüğün basidir. Masiyetten sakın, çünkü masiyet (Allah'a karsi gelme) sebebiyle insanin üzerine Allah'in gazabi iner. İnsanlar ölseler bile savastan kaçmaktan sakın. Aralarında bulundugun halde insanlara ölüm gelirse sen sebat et. Elinde bulunan servetinden çoluk çocuguna harca. Onlari terbiye etmek için degnegini üzerlerinden kaldırma. Aziz ve Celil olan Allah için onlari sev."

Imam Ahmed b. Hanbel, Yunus kanali ile Muaz b. Cebel'den rivayet etti ki, Rasûlullah (s.a.v.), onu Yemen'e gönderirken kendisine söyle demistir:

"Lüks içinde olma. Çünkü Allah'in kullari lüks içinde olmazlar."

Imam Ahmed b. Hanbel, Süleyman b. Davud el-Hasimî kanali ile Muaz b. Cebel'in söyle dedigini rivayet eder:

"Rasûlullah (s.a.v.), beni Yemen'e gönderdi. Akilli ve balig olan her sahistan bir dinar veya onun dengi olan bir meafir elbisesi almami bana emretti. Her kirk sigirdan, üç yasina gelmis bir sigir almami ve her otuz sigirdan da iki yasina girmis bir erkek buzagi almami bana emretti. Yagmur sulariyla sulanan ekinlerin onda birini, dolap ile sulanan ekinlerinde onda birinin yarisini (yani yirmide birini) almami bana emretti."

Imam Ahmed b. Hanbel, Muaviye kanali ile Muaz b. Cebel'in söyle dedigini rivayet eder:

"Yemenlilerin zekatlarini toplamam için Rasûlullah (s.a.v.), beni gönderdi. Her otuz sigirdan iki yasindaki bir buzagi; her kirk sigirdan da üç yasindaki bir sigiri almami emretti. Onlar, bana kirk ile elli, altmis ile yetmis, seksen ile doksan arasindaki sigirlardan da zekat almami teklif ettiler. Ben bu tekliflerini kabul etmedim. Onlara: "Ben bunu Rasûlullah'a

soracagim." dedim. Medine'ye geldin^. Durumu Peygamber (s.a.v.)'e haber verdim. O da her otuz sigirdan iki yasindaki bir buzagiya, her kirk sigirdan üç yasindaki bir sigiri, altmis sigirdan iki tane iki yasindaki buzagiya, yetmis sigirdan bir tane üç yasindaki sigiri, bir de iki yasindaki bir buzagiya; seksen sigirdan iki tane üç yasina girmis buzagiya, yüz sigirdan bir tane üç yasina girmis sigiri ve iki tane iki yasma girmis buzagiya, 110 sigirdan iki tane üç yasma girmis sigiri ve bir de iki yasma girmis bir buzagiya; 120 sigirdan üç tane üç yasina girmis sigiri veya dört tane iki yasina girmis buzagiya almami bana emretti ve nisabi üç yasma girmis bir sigira veya bir buzagiya ulasmayan sayidaki sigirlardan almamami emretti. Rasûlullah, zekatla ilgili iki nisab arasindaki sayılardan zekat alınmaması gerektiğini bana bildirdi."

Bu hadisler, Imam Ahmed tarafından rivayet edilmiş hadislerdir. Ancak bunlarda Yemen'e gidisinden sonra Muaz'm tekrar Rasûlullah (s.a.v.)'m yanma gelip onunla görüştüğüne dair deliller vardır. Gerçek olan sudur ki, daha Önce de anlatıldığı gibi Muaz, Yemen'e gittikten sonra artık Peygamber (s.a.v.)'i görmedi.

Abdürrezzak, Ma'mer kanalı ile Übeyy b. Ka'b b. Malik'in şöyle dediğini rivayet eder:

"Muaz b. Cebel, yakisikli, müsamahakar bir gençti. Kavminin en hayirli gençlerindendi. Kendisinden birsey istenildiginde mutlaka verirdi. Öyle bir duruma geldi ki, borçlari bütün malini kapsadi. Ala-caklilariyla konusmasi için Rasûlullah'in yanma gitti. Ondani ricada bulundu. Ancak alacaklilari, ona borç indirimi yapmadilar. Alacaklarindan vazgeçmediler. Eger borçlulardan her hangi birine rica vesilesiyle borcu birakilacak olsaydi, Rasûlullah'in ricasi sebebiyle Muaz'm borcu birakilirdi. Ricalar fayda vermeyince, Rasûlullah (s.a.v.) Muaz'i yanma çağirdi. O da malini sattı. Alacaklilari arasinda paylastirdi. Muaz, malsiz kaldı. Rasûlullah, hac ettigi zaman Muaz'i Yemen'e gönderdi. Bu malda ticaret yapan ilk kisi Muaz oldu. Sonra Ye-men'den Ebu Bekir es-Siddik'm yanma geldi. Rasûlullah (s.a.v.) vefat etmistı. Ömer gelip ona şöyle dedi:

- Bana itaat eder misin? Yemen'den getirdigin su mallari Ebu Bekir'e verir misin? Eger o sana verirse sen de kabul eder misin?

- Hayir, bu mali ona asla vermem. Zararlarimi kapatmam için Rasûlullah beni Yemen'e göndermistı.

Ömer, Muaz'm kendisine itaat etmedigini görünce Ebu Bekir'in yanma gitti. Ona şöyle dedi:

- Su adama haber gönder. Malini elinden al. Bir kismini kendisine birak.

Ebu Bekir dedi ki:

- Ben bunu ona yapamam. Çünkü zararini kapatması için Rasûlullah, onu

Yemen'e göndermisti. Ben ondan birsey alacak degilim.

Sabah olunca Muaz, Ömer'in yanma gitti ve ona söyle dedi:

- Dün bana söylediğini yapmaktan baska çare bulamadim. Çünkü rüyamda dün söyle birsey gördüm: Beni atese götürüyorlardı. Sen ise arkadan etegimi tutuyor, geri çekiyordun. Beni atese bırakmıyordun."

Bunun üzerine Muaz, Yemen'den getirmis olduğu malların tamamını alıp Ebu Bekir'e götürdü. Oradan getirdiği kirbacım da ona verdi. Yemen'den getirdiği mallardan hiçbirini gizlemedigine yemin etti. Ebu Bekir de ona:

- Bu mallar senindir. Bunlardan hiçbirini almayacağım, dedi.' Ebu Sevr de bunu Abdurrahman b. Ka'b b. Malik'ten rivayeti etmiş, hadiseyi olduğu gibi anlatmış, yalnız su ilaveyi yapmıştır:

"Mekke fethi senesi olduğunda Rasûlullah (s.a.v.), Muaz'ı Yemen'e bir grup ahali üzerine emir olarak gönderdi. Muaz, Rasûlullah'ın vefatına kadar orada kaldı. Sonra Ebu Bekir'in halifeligi zamanında Medine'ye geldi ve Sam'a çıkıp gitti."

Beyhakî dedi ki: Önce de anlatmış olduğumuz gibi Rasûlullah (s.a.v.), onu Mekke'de halka dini bilgileri öğretmesi için Attab b. Üseyd ile birlikte bıraktı. O, Tebük gazvesine katıldı. Akla en uygun gelen husus sudur ki; Rasûlullah, onu bundan sonra Yemen'e göndermiştir. Dogrusunu Allah bilir.

Beyhakî, daha sonra A'mes tariki ile Muaz'ın rüya kissasını söyle anlatır:

"Muaz, rüya gördükten sonra Yemen'den getirmis olduğu malların tamamını Ebu Bekir'e götürdü. Malları arasında köleler de vardı. Ebu Bekir, kuleleriyle birlikte mallarını da kendisine geri verince, onları tekrar alıp evine döndü. Sonra kalkıp onlara namaz kildirdi. Onlar da onunla birlikte namazlarını kildilar. Namazi tamamladıktan sonra söyle sordu:

- Namazi kimin için kildiniz?

- Allah için kildik.

- Öyleyse siz de Allah rızası için serbestsiniz. Böyle dedikten sonra onları azad etti."

Imam Ahmed b. Hanbel, Muhammed b. Cafer kanali ile Muaz b. Cebel'den rivayet etti ki; Rasûlullah (s.a.v.), onu Yemen'e gönderirken ona söyle sormus:

- Bir mesele ile karsilasirsan ne yaparsin?

- Allah'ın kitabındaki hükümlere bakarak hüküm veririm.

- Ya bu meselenin cevabi, Allah'ın kitabında yoksa ne yaparsin?

- O zaman Rasûlullah'm sünnetine bakarak hüküm veririm.

- Ya bu meselenin cevabi, Rasûlullah'm sünnetinde de yoksa ne yaparsın?
- Hiç tereddüt etmeden ictihad ederim.

Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.O, Muaz'ın göğsüne vurdu, sonra söyle dedi:

- Allah Rasûlünün elçisini, Rasûlullah'm razı olacağı ise muvaffak kılan Allah'a hamdolsun."

Imam Ahmed b. Hanbel, Muhammed b. Cafer kanalı ile Ebu'l-Es-ved ed-Dilî'nin söyle dedigini rivayet eder:

"Muaz, Yemen'de idi. Ona, geride Müslüman bir kardes birakan ölmüş bir Yahudinin miras meselesini sordular. O da söyle dedi:

- Rasûlullah (s.a.v.)'m: "Dogrusu Islâmiyet artırır, eksiltmez." dedigini isittim.

Böyle diyerek, Müslümani, ölen Yahudi kardesine mirasçı kildi." Bu/hükünü, Muaviye b. Ebi Süfyan'dan, Yahya b. Ma'mer el-Ka-dî'den ve bir grup selef ulemasından nakledilmistir. Ishak b. Reha-veyh de bu görüşe kail olmustur. Ancak cumhur -dört mezheb imamiile ashabi da aralarında olmak üzere- bunlara muhalif kalmislardir. Muhalifler, Buhari ve Müslim'in sahihlerinde sabit olan su hadisi delil olarak ileri sürmüşlerdir: Üsame b. Zeyd, Rasûlullah (s.a.v.)'m söyle buyurdugunu rivayet eder:

"Kafir kisi Müslüman'a; Müslüman kisi de kafire mirasçı olmaz."

Demek istedigimiz sudur ki, Muaz, Peygamber (s.a.v.)'in Yemen'-deki kadisi, savaaslardaki komutani ve zekatları toplayan memuru idi. Nitekim Ibn Abbas'm önceki sayfalarda geçen hadisi de buna delalet etmektedir.

Muaz, halki disari çıkarıp onlara bes vakit namazi sahrada kildirdi. Nitekim Buhari, Süleyman b. Harb kanalı ile Amr b. Mey-mun'un söyle dedigini rivayet etmistir:

Muaz, Yemen'e geldiginde halka sabah namazini kildirdi ve namazda: ayetini okudu. Cemaatten biri: "Ibrahim'in anasinin gözü aydin oldu." dedi. [26]

Rasûlullah (S.A.V)'In Veda Haccından Önce Hz. Âli İle Halid B. Velid'i Yemen'e Göndermesi

Ahmed b. Osman, Sureyh b. Meslenie kanalı ile Bera b. Azib'in söyle dedigini rivayet eder:

«Rasûlullah (s.a.v.), bizi Halid b. Velid'le birlikte Yemen'e gönderdi. Daha sonra Halid'in yerine Ali'yi göndererek kendisine söyle dedi: .

"Hâlîd'in arkadaslarına söyle. Onlardan dileyen seninle birlikte orada kalsin. Dileyen de buraya gelsin." Ben onunla birlikte orada kalanlardan idim.

Birkaç okiye ganimet elde ettim.»

Buhari, daha sonra Muhammed b. Bessar kanalı ile Büreyde'nin söyle dedigini rivayet eder:

"Peygamber (s.a.v.), ganimetlerin beste birini teslim alması için Ali'yi, Halid b. Velid'e gönderdi. Ben Ali'ye kızıyordum. Ganimetler arasında bulunan cariyelerden biri ile cinsel ilişkide bulundu. Sabah olunca gusletti. Ben de Halid'e: "Sunu görüyor musun?" dedim. Peygamber (s.a.v.)'in yanına geldigimizde bunu ona anlattım. O da bana söyle dedi:

- Ey Büreyde, Ali'ye kızıyor musun?

- Evet.

- Ona kızma. Çünkü ganimetlerin beste birlik kısmında Ali'nin, kendisiyle cinsel ilişkide bulunduğu o cariyeden daha fazla hakkı vardır."

Imam Ahmed b. Hanbel, Yahya b. Said kanalı ile Abdülcélil'in söyle dedigini rivayet eder:

"İçinde Ebu Miclez ile Büreyde'nin oğlunun bulunduğu bir meclise vardım. Büreyde'nin oğlu Abdullah söyle dedi:

Babam Büreyde bana dedi ki: "Ben Ali'ye öyle kızıyordum ki, onun kadar hiç kimseye kızmadım. Kur ey sili erden bir adamı sırf Ali'ye kızdığı için sevdim." Rasûlullah, bu adamı bir süvari kafilesıyla birlikte bir yere gönderdi. Ben de Ali'ye kızdığı için bu adamla arkadaşlık ettim. Birkaç cariyeyi ele geçirdik. Arkadaşım, Rasûlullah'a: "Bunların beste birini alacak bir adamı bize gönder." diye mektup yazdı. Rasûlullah da bize Ali'yi gönderdi. Cariyeler arasında Vasife adında biri vardı ki, onların en üstünü idi. Ali, beste birlik payı aldı. Kalan kısmı taksim etti. (Vasife ile cinsel ilişkide bulunmuş olduğu için) odasından dışarı çıkarken basından sular damlıyordu. Ona:

- Ey Ebu'l-Hasan! Bu nedir? diye sordum. O da söyle cevap verdi:

- Cariyeler arasındaki Vasife adlı kadını görmedin mi? Ben taksimat yaptım. Beste birlik payı aldım, o da beste birlik payı arasında idi. Sonra o, Ehl-i Beyt'in payına düştü. Sonra da Ali ailesinin payına düştü. Ben de onunla cinsel ilişkide bulundum."

Bu olay üzerine seriyenin komutanı Peygamber (s.a.v.)'e bir mektup yazdı. Ben de ona: "Beni gönder," dedim. Adam mektubu tasdiklemem için beni Peygamber (s.a.v.)'e gönderdi. Ona mektubu okudum. Okurken ayrıca: "Adam doğru söylüyor," diyordum. Peygamber (s.a.v.), elimi ve elimdeki mektubu tuttu, bana söyle sordu:

- Sen Ali'ye kızıyor musun?

- Evet.

- Ona kizma. Eger onu seviyorsan sevgini artır. Muhammed'in nefsi kudret elinde bulunan Allah'a yemin ederim ki, Ali ailesinin ge-nimetl erin beste birlik kismindeki payi, Vasife adli cariyeden daha fazladir.

Peygamber (s.a.v.)'in bana böyle demesinden sonra Ali'den daha fazla sevdiğim bir insan olmadı."

Abdullah b. Büreyde dedi ki: Kendisinden baska ilâh olmayan Allah'a yemin ederim ki, benimle Peygamber (s.a.v.) arasında bu hadisi nakletme hususunda babam Büreyde'den baska bir kimse yoktur. Yani bu hadisi peygamberden babam bana nakletmistir.

Muhammed b. Ishak, Ebban b. Salih kanali ile Hudeybiye ashabından olan Amr b. Se's el-Eslemî'nin söyle dedigini rivayet etmistı:

"Ben, Rasûlullah (s.a.v.)'m Yemene gönderdiği süvariler arasında Ebu Talib oğlu Ali ile beraberdim. Ali bana biraz sert davrandı. Ona karsi biraz kirginlik hissettim. Medine'ye geldigimde her mecliste ve karsilastigim her kimse nezdinde Ali'nin sikayetini yaptım. Bir gün mescide gittim. Baktım ki, Rasûlullah orada oturuyor. Gözlerine baktigimi görünce o da bana bakti. Gidip yanma oturunca bana söyle dedi:

- Dogrusu yemin ederim ki, ey Amr b. Se's, sen bana eziyet ettin,

- "Inna lillâh ve inna ileyhi râciun." Rasûlullah'a eziyet etmekten Allah'a ve Islâm'a siginirim, dedim.

Rasûlullah (s.a.v.):

- Ali'ye eziyet eden, bana da eziyet etmistir, dedi."

Hafiz el-Beyhakî, Muhammed b. Abdullah kanali ile Bera'nın söyle dedigini rivayet eder:

"Rasûlullah (s.a.v.), kendilerini Islâm'a davet etmesi için Yemen halkina Halid b. Velid'i gönderdi. Ben de Halid ile beraber gidenlerdendim. Orada alti ay ikamet ettik. Bu süre zarfinda Halid onlari Islâm'a davet ediyordu. Ancak onlar onun bu davetine icabet etmediler. Sonra Rasûlullah (s.a.v.), Hz. Ali'yi Yemene gönderdi ve ona, Ha-lid'i Medine'ye geri göndermesini emretti. Ancak Halid'le beraber bulunup orada Ali ile kalmak isteyen adamlari da orada birakmasini söyledi.

Ben, Ali ile beraber orada kalanlardan oldum. Yemenlilere yaklastigimizda karsimiza çıktılar. Yanimiza geldiler. Sonra Ali öne geçip bize namaz kildirdi. Bizi tek saf halinde dizdi. Sonra karsimiza geçip bize Rasûlullah'm mektubunu okudu. Hemdanlıların tamamı Müslüman oldular. Hz. Ali de onların Islâm'a girdiklerini Hz. Pey-gamber'e bir mektupla bildirdi. Hz. Peygamber, o mektubu okudugunda secdeye kapanmis, sonra basım

kaldırıp söyle demisti: "Hem-dan'a selam olsun. Hemdan'a selam olsun."

Beyhakî, Ebu'l-Husayn kanalı ile Ebu Said el-Hudrî'nin söyle dedigini rivayet eder:

"Rasûlullah (s.a.v.), Ebu Talib oğlu Ali'yi Yemen'e gönderdi. Ali ile birlikte gidenlerden biri de bendim. Zekat develerini aldığımız zaman Ali'den kendi develerimize istirahat verip zekat develerine binme talebinde bulunduk. Çünkü develerimizin yorgun düstüklerini görmüstük. Ne var ki AH, bu istegimizi kabul etmedi ve:

- Diger Müslümanlar kadar sizin bu develerde payiniz vardır. Baskaca bir hakkınız yoktur, dedi.

Ali, isini tamamlayıp Yemen'den dönüş yoluna koyulduğu zaman basimiza bir adami emir tayin etti. Kendisi acele gitti ve hacca kavustu. Haccini tamamladigi zaman Rasûlullah (s.a.v.), ona:

- Arkadaslarına dön ki, onlari getiresin, dedi.

Biz, Ali'nin vekil biraktigi adamdan da ayni talepte bulunduk. O, bu talebimizi uygun karsiladi. Ali yanimiza döndüğünde zekat develerine binilmis oldugunu ve binme izlerinin develerin sirtinda bulundugunu görünce vekil biraktigi adami huzuruna çağirtip kinadi. Ben de: "Eger Medine'ye gelirse, Allah'a söz veriyorum ki, bu olup bitenleri ve Ali'den gördüğümüz kabaligi, baskiyi Rasûlullah'a anlatacagim." dedim.

Medine'ye geldigimizde yemin ettigim seyi yerine getirmek için Rasûlullah'm yanma gittim. Ebu Bekir'in, Rasûlullah'm yanindan çıkmakta oldugunu gördüm. Ebu Bekir beni görünce yanimda durarak; "Hos geldin." dedi. Hal hatir sordu. Ben de hal hatir sordum.

- Ne zaman geldin? diye sordu. Ben de:

- Dün geldim, dedim. Benimle birlikte dönüp Rasûlullah'm yanina geldi. İçeri girdi ve:

- Sa'd b. Malik b. Sehid (Ebu Said el-Hudrî) yanınıza girmek istiyor, dedi. Rasûlullah da:

-Izin ver, dedi.

- İçeri girdim. Rasûlullah'a selam verdim. Selamimi aldi. Bana yöneldi. Hal hatir sordu. Bu hususta tekrar tekrar soru sordu. Ben de dedim ki:

- Ya Rasûlallah, bir busen, Ali'den ne kadar kabalik, kötü arkadaslik ve baski gördüğümüzü.

Rasûlullah (s.a.v.) ağırlasti, ağır davrandi. Ben de Ali'den gördüğümüz eziyetleri siralamaya basladim. Sözlerimin ortasina geldigimde Rasûlullah bacagima vurdu. Ben yakininda duruyordum. Bana söyle dedi:

- Ey Sa'd b. Malik b. Sehid, sözlerinin bir kismini kardesin Ali'ye birak. Allah'a yemin ederim ki, onun Allah yolunda daha hasin oldugunu anladim.

Ben de kendi kendime dedim ki: "Anan seni kaybetsin ey Sa'd b. Malik."

Artik o günden sonra Ali'nin hosuna gitmeyecek bir davranista bulundugumu sanmiyorum. Allah'a yemin ederim ki, artik onu ne gizli, ne de açık olarak kötülükle yad etmedim."

Yunus, Muhammed b. Ishak kanali ile Yezid b. Talha b. Yezid b. Rükane'nin söyle dedigini rivayet eder:

"Ali b. Ebi Talib'in Yemen'de kendisiyle birlikte bulunan askerleri ona karsi kirginlik hissettiler. Söyle ki: Bunlar Medine'ye dönecekleri esnada Hz. Ali, bir an Önce Rasûlullah'a kavusmak için onlardan ayrilarak çabuk gitmek istedi. Yerine de askerlerin üzerine birini vekil birakti. Vekil biraktigi adani askerlerden her birine ganimetteki elbiselerden bir elbise giydirdi. Medine'ye yaklastiklarinda onlari karsilamaya çıkan Ali, üzerlerinde ganimet elbiselerini görünce:

- Bu nedir? diye sordu: Onlar da:

- Üzerimize vekil biraktigin adam bize giydirdi, dediler. Ali, vekiline:

- Rasûluüah'm yanina gelmeden niçin böyle yaptin? Biraksaydm da Rasûlullah nasıl uygun görüyorsa Öyle yapsaydi, dedi ve elbiseleri askerlerin üzerinden çıkardi.

Rasûlullah'm yanma geldiklerinde askerler, Ali'nin bu davranisindan sikayetçi oldular.

Yemenliler, Rasûhillah'la baris yapmislardi. Rasûlullah, Hz. Ali'yi üzerlerine tarhedilen cizyeyi tahsil etmesi için Yemene göndermisti."

Ben derim ki: Bu rivayetteki ifadeler, Beyhaki'ninkine nisbetle

dogruya daha yakindir. Sundan ki, Ali, hacca yetismek için askerlerini geride birakti. Acele ile yola çıktı. Beraberinde kurbanlarini da götürdü. Peygamber (s.a.v.)'le birlikte ihrama girdi. Peygamber (s.a.v.), onun ihramda kalmasini emretti. Bera b. Azib'in rivayetine göre o şöyle demistir: "Ben kurbanlarimi önden sevkettim ve kiran hacma niyet ettim."

Demek istedigimiz su ki; Hz. Ali'nin, zekat develerini kullanmalarina müsaade etmeyisi ve vekilinin kendilerine verdigi elbiseleri geri alisi orduda epey dedikoduya sebep olmustu. Ancak Hz. Ali bu yaptigi iste mazurdu. Hacilar arasinda da bu dedikodu yayilmisti. Allah bilir ya bu sebepledir ki, Rasûlullah (s.a.v.), Veda hacmi tamamladiktan ve Medine'ye dönüş yoluna koyulduktan sonra Gadir-i Hum mevkiine vardi. Orada kalkip insanlara hitabta bulundu. Ali'nin suçsuz oldugunu söyledik Sanini yüceltti. Faziletli bir insan olduguna dikkatleri çekti ki; insanların kalblerine onun aleyhine

yerlesmis olan duygular yok olup gitsinler. Bununla ilgili açıklamalar yeri geldiginde insaallah detayli olarak verilecektir. Güvencimiz ve dayanagimiz Allah'tir.

Buhari, Kuteybe kanali ile Ebu Said el-Hudri'nin söyle dedigim rivayet eder:

"Ali b. Ebi Talib, Peygamber (s.a.v.)'e Yemen'den sepilenmemis bir deri parçasi içinde bir altin külçesi gönderdi. Bu altin, toprakli idi. Topraklarından temizlenip arinmamisti. Peygamber (s.a.v.), bu altin külçesini dört kisiye paylastirdi. Bunlar su kimselerdi: Uyeyne b. Bedir, Akra b. Habis, Zeyd el-Hayl, Alkame b. Ulase veya Amir b. Tu-feyl.

Ashabdan biri kalkip:

- Bu altin.külçesini almaya bu adamlardan biz daha layikiz, dedi. Adamm böyle deysisini haber alan Peygamber (s.a.v.), söyle karsilik verdi:

- Bana güvenmiyor musunuz? Oysa ki ben, göktekinin güvenilir adamiyim. Sabah aksam bana gökten haberler geliyor.

Gözleri çukurda, boyun damarlari siskin, alni çikik, sakali sik, basi tirasli, etegi sivanmis bir adam kalkip:

- Ya Rasûlallah, Allah'tan kork, dedi. Rasûlullah ona söyle cevap verdi:

- Yaziklar olsun sana. İnsanlar arasinda Allah'tan en çok korkmasi gereken kisi ben degil miyim?

Bunun üzerine adam dönüp gitti, Halid b. Velid de:

- Ya Rasûlallah, müsaade et, sunun boynunu uçurayim, olmaz mi? diye sorunca Rasûlullah:

- Hayir, belki o namaz kihyordur, diye karsilik verdi. Bunun üzerine Halid:

- Nice namaz kilan kisi vardir ki, kalbinde olmayan seyi dili ile söylüyor, dedi.

Rasûlullah (s.a.v.):

- İnsanların kalblerini arastirmek ve karinlarini yarmakla emro-lunmadim, dedi. Sonra o adamin yani basinda durmakta oldugunu gördü ve söyle dedi:

- Sunun soyundan bazi kimseler gelecektir ki; Allah'in kitabini okumaktan dilleri nemli kalacak, ancak o kitap onların bogazlarından asagi (kalblerine) geçmeyecektir. Okun yaydan firladigi gibi onlar dinden çıkacaktır. (Öyle sanıyorum ki Rasûlullah (s.a.v.) söyle de dedi): Eger onların zamanina yetirsem Semûd kavminin öldürölüsü gibi onları öldürürüm."

Imam Ahmed b. Hanbel, Yahya kanali ile Hz. Ali'nin söyle dedigini rivayet eder:

"Rasûlullah (s.a.v.), beni Yemene gönderdi. Ben o zaman genç bir insandım. Ona söyle sordum: .

- Sen beni çok problemlı bir kavme gönderiyorsun. Benim ise yargılama hakkında bilgim yoktur. Ne yapacağım?

- Allah senin lisanına hidayet verecek ve kalbini de sabit kılacaktır.

Ondan sonra artık iki kisi arasında hüküm verirken hiç şüphe-lenmeksizin hüküm veriyordum."

Imam Ahmed b. Hanbel, Esved b. Amir kanalı ile Hz. Ali'nin söyle dedigini rivayet eder:

"Rasûlullah (s.a.v.), beni Yemene gönderdi. Ben söyle sordum:

- Ya Rasûlallah, sen beni benden daha yaşlı kimselerin bulunduğu bir kavme gönderiyorsun. Ben genç bir kimseyim. Yargılama usulünü bilmem, ne yapacağım?

Rasûlullah (s.a.v.), elini göğsüme koydu ve söyle dedi:

- Allahım, Ali'nin lisanına sebat ver, kalbini hidayete ilet. Ey Ali, iki hasım senin meclisine gelip otururlarsa, birinciden ifade aldığın gibi diğerinden almadıkça aralarında hüküm verme. Eğer ikisinin de ifadesini alırsan hüküm verme yolu sana açıkça belli olur."

"Ondan sonra Ali, hasımlar arasında hüküm verir ve yargılama yaparken hiç müşkilat ile karşılaşmadı."

Imam Ahmed b. Hanbel, Süfyan b. Uyeyne kanalı ile Zeyd b. Er-kam'm söyle dedigini rivayet eder:

"Birkaç kisi, temizlik dönemindeki bir kadınla cinsel ilişkide bulundular. (Kadının doğurduğu çocuğun kime ait olduğu hususunda birbirleriyle anlaşmazlığa düştüler.) Bunun üzerine Ali, onlardan iki kişiye:

- Bu çocuğun karsınızdaki iki kişiye ait olması hususunda rızanız var mıdır? diye sordu.

Onlar da:

- Hayır, diye cevap verdiler.

Bunun üzerine Hz. Ali, diğer iki kişiye yönelerek:

- Bu çocuğun karsınızdaki iki kişiye verilmesine razı olur musunuz? diye sordu. Onlar da:

- Hayır, diye cevap verince bu defa Hz. Ali, hepsine hitaben söyle dedi:

- Siz müskülpesent ortaklırsınız. Aranızda kura çekeceğim. Kura hanginize çıkarsa çocuğun diyetinin üçte ikisini Ödemesine ve çocuğun da kendisine

verilmesine hükmedeceğim.

Hız. Ali'nin bu hükmü, Peygamber (s.a.v.)'e anlatıldığı zaman o söyle buyurmustu:

- Ali'nin söylediğinden başka çıkar yol bilmiyorum."

İmam Ahmed b. Hanbel, Sureyh b. Numan kanalı ile Zeyd b. Er-kam'm söyle dedigini rivayet eder:

"Hız. Ali'ye -kendisi Yemen'de iken- üç kisi getirildi. Bunlar, bir çocuğun nesebinin kendilerine ait olduğu hususunda müsterek idiler. Aralarında kura çekti. Kura kendisine isabet eden şahsi, üçte iki diyet ödemekle yükümlü kildi ve çocuğu da kendisine verdi.

Ben, Peygamber (s.a.v.)'in yanına geldigimde Hız. Ali'nin bu yolda vermiş olduğu hükmü haber verdim. Peygamber (s.a.v.) de, azı dişleri görününceye kadar güldü."

Neseî, Abdullah b. Ebu Halil kanalı ile Zeyd b. Erkam'm söyle dedigini rivayet eder:

"Ben, Peygamber (s.a.v.)'in yanında idim. Yemenli bir adam gelip söyle dedi:

- Bir çocuğun nesebi hakkında ihtilafa düşmüş ve birbirleriyle da-valasan üç kisi, Ali'nin yanına getirildiler. Bunlar, temizlik döneminde iken bir kadınla cinsel ilişkide bulunmuşlardı.

Adam, Önceki rivayetlerde geçen hadiseyi olduğu gibi anlatti. Bunun üzerine Peygamber (s.a.v.) de güldü."

Nesebleri belirleme hususunda kura çekilmesi görüşüne imam Ahmed b. Hanbel kail olmuştur.

İmam Ahmed b. Hanbeî, Ebu Said kanalı Hız. Ali'nin söyle dedigini rivayet eder:

"Rasûlullah (s.a.v.), beni Yemen'e gönderdi. Aslan yakalamak için çukur kazmış bir kavmin yanına vardık. Vardığımızda onların birbirleriyle dav ala s tıklarını, itisip kakistiklarını gördük. Bir adam o çukura düşmüştü. Bir baskası ona takılmış, sonra bir baskası da diğerine takılmış, böylece dört kisi birlikte o aslan çukuruna yuvarlanmışlardı. Aslan onları yaralamıştı. Adamın biri de mizragini fırlatıp aslanı öldürmüştü. Ancak o dört kişinin tümü de aslanın darbesi neticesinde ölmüşlerdi. Çukura ilk yuvarlanan adamın velileri, diğerlerinin velilerine karşı çıkmış ve savasmak için silah çekmişlerdi. Onlar bu halde iken ben yanlarına vardım. Onlara söyle dedim:

- Rasûlullah (s.a.v.) henüz hayatta iken birbirimizle savasmak mı istiyorsunuz? Ben aranızda hüküm vereceğim. Eğer hükmüme razı

olursanız, bu hükmüm kesinlesir. Aksi takdirde sizi birbirinizden u-zak tutarım. Peygamber (s.a.v.)'in yanına varıncaya kadar birbiriniz-le kavga etmenize, vurusmanıza müsaade etmem. O zaman Rasûlullah, sizin aranızda hükmünü verir. Onun hüküm vermesinden sonra kim haddini asarsa, onun haddi asmaya hakkı olmayacaktır. Simdi benim size vereceğim hüküm sudur:

Aslan için çukur kazmış olan kabilelerden dörtte bir, üçte bir, ikide bir ve bir tam diyet toplayın. Çukura ilk düşen ve ölen kisiye dörtte bir diyeti verin. Çünkü o ölmüştür. Çukura düşen ve ölen ikinci sahsa üçte iki diyet verin. Çukura düşüp ölen üçüncü sahsa ikide bir diyet verin. Çukura düşüp ölen dördüncü sahsa ise tam diyet verin.

Davacılar, bu hükme razı olmadılar. Peygamber (s.a.v.)'in yanına geldiler. O, Makam-i İbrahim'de bulunuyordu. Meseleyi kendisine anlattılar. O da:

- Ben aranızda hüküm vereceğim, dedi. Oradakilerden biri dedi ki:
- Ya Rasûlallah, Ali hakkımızda hüküm vermistir.

Böyle dedikten sonra meseleyi olduğu gibi kendisine anlattılar, Rasûlullah (s.a.v.) da Ali'nin vermiş olduğu hükmü kabul etti." [27]

Veda Hacci

Belâğ haca ve Haccetü'l-İslâm da denilen Veda hacci, hicri onuncu senede ifa edilmiştir. Çünkü Peygamber (s.a.v.), bu hacmda insanlarla vedalasmış ve daha sonra baska bir hac ifa etmiş değildi. Rasûlullah (s.a.v.)'in Medine'de iken bundan baska hac yapmamış olması itibariyle buna Haccetü'l-İslâm da denilmiştir. Ancak peygamberlikten önce ve peygamberlikten sonra, ama hicretten önce defalarca hac yapmıştır. Denildigine göre hac ibadeti, hicri onuncu senede farz kilinmiştir. Dokuzuncu senede farz kilindigini söyleyenler ile altıncı senede farz kilindigini söyleyenlerin bu görüşü garibtir.

Bu hacmda Peygamber (s.a.v.)'in insanlara hacla ilgili ilâhi hükümleri kavlen ve fiilen teblig etmiş olması sebebiyle buna Belâğ hacci, yani teblig hacci da denilmiştir. İslâmî esas ve kaidelerden Peygamber (s.a.v.)'in açıklamadığı hiçbir sey kalmamıştı. İnsanlara hac ahkamını beyan ve izah edip açıkladıktan sonra Arefe'de vakfe halinde iken yüce Allah, ona su ayeti inzal buyurmuştu:

"Bugün size dininizi ve üzerinize olan nimetimi tamamladım, din olarak sizin için İslâmiyet'i begendim." (ei-Mâide, 3.)

Bütün bunların izahı ileride gelecektir.

Anlatmak istedigimiz Peygamber (s.a.v.)'in Veda haccını nasıl yapmış olduğudur. Çünkü bu hususta rivayetçiler kendilerine ulaşan bilgiye göre

çok farklı ihtilaflarda bulunmuşlardır. Özellikle sahabelerden sonra çok asiri farklılık gösteren ihtilaflarda bulunmuşlardır. Biz Allah'ın hamdi, yardımı ve güzel tevfiği sayesinde imamların bu hususta naklettikleri rivayetleri serdedeceğiz. Düşünen, teemmül eden ve konuya derinlemesine bakan kimselerin kalblerini serinletecek şekilde bu farklı rivayetleri birleştirip aralarında uyum sağlayacağız. Bu konuda nakledilen rivayetlerdeki manayı anlayacak kimselerin sadrına sifa verecek bir uzlaşma meydana getireceğiz. İnşallah bunu başaracağız. Güvencimiz ve dayanagımız Allah'tır.

Siyer imamlarının mütekaddimin ve müteahhirinin olan birçok kimse, Rasûlullah (s.a.v.)'m Veda haccıma özel bir önem vermişlerdir. Allame Ebu Muhammed b. Hazm el-Endelüsî, Veda haccıyla ilgili bir cilt kitap yazmıştır. Kitabının birçok kısmını güzelce işlemiştir. Ancak yeri geldiğinde de açıklayacağımız gibi bazı vehimleri de olmuştur. Bu hususta, Allah'ın yardımına başvuruyoruz. [28]

Peygamber (S.A.V.)'In Medine Hayatında Sadece Bir Kez Haccetmesi Ve Bu Haccından Önce Üç Kez De Umre Yapması

Buharî ile Müslim, Hüdbe kanalı ile Enes'in söyle dedigini rivayet etmişlerdir:

"Rasûlullah (s.a.v.), dört umre yapmıştır. Veda haccıyla beraber yaptığı umre haricindeki üç umresinin tamamını zilkade aylarında ifa etmiştir."

Sa'd b. Mansur, Deravurdi kanalı ile Hz. Aise'nin söyle dedigini rivayet eder:

"Rasûlullah (s.a.v.), üç umre yapmıştır. Bunlardan biri sevval ayında ikisi de zilkade ayında olmuştur."

Imam Ahmed b. Hanbel, Amr b. Suayb'm dedesinin söyle dedigini rivayet eder:

"Rasûlullah (s.a.v.), her üçü de zilkade aylarında olmak üzere üç kez umre yaptı."

Imam Ahmed b. Hanbel Ebu Nadr kanalı ile Ibn Abbas'ın söyle dedigini rivayet eder:

"Rasûlullah (s.a.v.), dört kez umre yaptı. Bunlardan biri Hudeybi-ye umresi, biri Umretü'l-Kaza, biri Cîrâne umresi, biri de Veda haccıyla birlikte ifa ettiği umresidir."

Cîrâne umresinden bahsederken bu fasıl geçmişti. Rasûlullah'm kiran haccı yaptığını söyleyenlerle ilgili fasılda da bu konu ele alınacaktır. Yardımına başvurulacak olan Allah'tır.

Bu umrelerden ilki, Hudeybiye umresi idi ki, Rasûlullah, bu umreyi yaptıktan engellenmişti. Bundan sonra Umretü'l-Kazayı yapmış idi. Buna

Umretü'l-Kisas da denilir. Umretul-Kaziyye diyenler de vardir. Bundan sonrada Cirâne umresini, Taif dönüşünde Hüneyn ganimetlerini taksim ederken ifa etmistir. Bütün bunlari, bahsi geçtiginde anlattik. Dördüncüsü ise Veda hacciyla birlikte ifa ettigi umresidir.

Rasûlullah (s.a.v.), Veda hacmda temettü mu yapmisti, yoksa kiran mi yapmisti yahud ifrad hacci mi yapmisti? Bu husustaki ihtilaflari ileride açıklayacagiz. Bilindigi gibi temettü hacmda hacdan önce umre yapilir. Umre ihramından çıkildiktan sonra hacca niyet edilir. Kiran hacmda ise, umre ile hacca birlikte niyet edilerek ayni ihram içinde ikisi eda edilir. Ifrad hacmda ise sadece hac yapilir. Hac yapildiktan sonra umre yapilir. Safiî'den nakledilen meshur kavle göre Hz. Peygamber, Veda hacmda ifrad hacci yapmis, sonra umreyi ifa etmistir. Bununla ilgili açıklamalar ileride gelecektir. Buharî, Amr b. Halid kanali ile Zeyd b. Erkam'in söyle dedigini rivayet eder:

"Peygamber (s.a.v.), ondokuz gazve yapti. Hicretten sonra bir hac ede etti."

Ebu Ishak dedi ki: Peygamber (s.a.v.), Mekke'de iken bir hac daha yapmisti." Ebu Ishak, eger bu sözü ile Peygamber (s.a.v.)'in Mekke'de iken sadece birkez hac yaptigini ifade etmek istiyorsa bu, dogruluktan uzak bir sözdür. Çünkü Peygamber (s.a.v.), risalette görevlendirildikten sonra hac mevsimlerinde gelir, insanlari Allah'a imana davet eder ve söyle derdi:

"Rabbimin kelamini ve mesajini teblig edinceye kadar beni barindiracak kim vardir? Çünkü Kureysliler, Rabbimin kelamini ve mesajini teblig etmekten beni menetmisledir."

Nihayet Cenâb-i Allah, ona Ensâr cemaatini lütfetti. Akabe gecesinde onunla bulustular. Yani kurban bayraminin birinci gününün akşaminda Cemretü'l-Akabe yaninda onunla bulustular. Ve bulusmalari üç sene pespese devam etti. Son senede ikinci Akabe gecesinde onunla bey'atlestiler. Bu, onlarla üçüncü bulusmasi idi. Sonra Medine'ye hicret vaki oldu. Nitekim bunu önceki sayfalarda ilgili yerde açıklamistik. Dogrusunu Allah bilir.

Cabir b. Abdullah'tan rivayet edildigine göre o söyle demistir: Rasûlullah (s.a.v.), Medine'de dokuz sene ikamet etti. Haccetmedi. Sonra insanlara hac için ilanatta bulundu. Medine'de çok sayida insan toplandi. Rasûlullah (s.a.v.) da zilkade ayinm bitimine bes ya da dört gün kala yola çıktı. Zu'l-Huleyfe'ye geldiginde namaz kildi. Sonra binegine binip yola revan oldu. Çölde iken telbiye getirdi. Biz de sirf hacca niyet getirerek tehliil getirmeye basladik." [29]

Peygamber (S.A.V.)'In Veda Hacci İçin Medine'den Yola Çikis Tarihi

Peygamber (s.a.v.), Medine'de kendi yerine naib olarak Ebu Dü-cane Simak b. Harese es-Saidî'yi -bir rivayete göre ise Siba b. Urfuta el-Gifarî'yi- bıraktıktan sonra Veda hacı için Medine'den yola çıktı.

Muhammed b. Ishak dedi ki: Rasûlullah (s.a.v.), hicri onuncu senenin zilkade ayı başlarında hac için hazırlanmaya başladı. Müslümanların da bu hacca hazırlanmalarını emretti.

Abdurrahman b. Kasım'm bana naklettigine göre Peygamber (s.a.v.)'in zevcesi Hz. Aise şöyle demistir:

"Zilkade ayının bitimine bes gece kala Rasûlullah (s.a.v.) hac için yola çıktı."

Buharî, Muhammed b. Ebi Bekr el-Mukaddemî kanalı ile Ibn Abbas'in söyle dedigini rivayet eder:

"Peygamber (s.a.v.), saçını tarayıp koku süründükten, izar ve ri-dasını giydikten sonra Medine'den hareket etti. Vücudun üzerindeki tenin rengini sariya büründüren safranlı elbise dışında herhangi bir rida ve izar giyilmesini yasaklamadı. Zu'1-Huleyfe'de sabahladı. Bineline bindi, çöl yoluna koyuldu. Hareketi, zilkade ayının bitimine bes gün kala olmuştur. Zilhicce ayının besinci gününde Mekke'ye vardı."

"Zilkadenin bitimine bes gün kala" sözü ile Ibn Abbas, eğer Zu'1-Huleyfe'deki günün sabahını da kasetmiş ise, o zaman Ibn Hazm'in, Hz. Peygamberin persembesini günü Medine'den çıktığı, cuma gecesini Zu'1-Huleyfe'de geçirdiği ve zilkade ayının yirmibesinci günü olan cuma gününde de Zu'1-Huleyfe'de sabahladığına dair iddiası doğru olmaktadır.

Eğer ibn Abbas, "Zilkade'nin bitimine bes gün kala" sözü ile Hz. Peygamber (s.a.v.)'in saçını taradıktan, koku süründükten, izar ve ri-dasını giyindikten sonra Medine'den hareket ettiği günü kasetmiş ise, -nitekim Cabir ile Aise de böyle demislerdir- o zaman Ibn Hazm'in iddiasının doğruluğu kalmaz ve zilkade ayı o sene tam çekmiş ise Hz. Peygamber'in Medine'den çıktığı gün ancak cuma günü olmuş olur.

Ama Buharî'nin su nakledeceğimiz rivayetine göre Peygamber (s.a.v.)'in Medine'den çıkış gününün cuma günü olması mümkün değildir. Zira Buhari, Enes b. Malik'in söyle-dedigini rivayet eder:

"Biz de beraberinde olduğumuz halde Rasûlullah (s.a.v.), öğle namazını Medine'de dört rekat, ikinci namazını da Zu'1-Huleyfe'de iki rekat olarak kıldı. Orada geceledi, ertesi sabah bineline bindi. Çöl yoluna koyuldu. Aziz ve Celil olan Allah'a hamd edip tesbih ve tekbir getirdi. Sonra hac ve umreye niyetlenerek ihrama girdi."

İmam Ahmed b. Hanbel, Enes b. Malik'in söyle dedigini rivayet eder:

"Rasûlullah (s.a.v.), ögle namazini Medine'de dört rekat, ikindi namazini da Zu'1-Huleyfe'de iki rekat olarak kildi."

Imam Ahmed b. Hanbel, Enes b. Malik'in söyle dedigini rivayet eder:

"Rasûlullah (s.a.v.), Medine'de ögle namazim dört rekat, ikindi namazini da Zu'1-Huleyfe'de iki rekat olarak kildirdi. Sonra sabaha dek geceyi Zu'1-Huleyfe'de geçirdi. Sabah olunca binegine binip çöl yoluna koyuldu ve ihrama girdi."

Imam Ahmed b. Hanbel, Enes b. Malik el-Ensârî'nin söyle dedigini rivayet eder:

"Rasûlullah (s.a.v.) Medine'de, mescidinde ögle namazini dört rekat, ikindi namazimda Zu'1-Huleyfe'de iki rekat olarak hiçbir seyden korkmaksizm güven içinde kildirdi. Bu, Veda haccma giderken olmustu."

Bu da Peygamber (s.a.v.)'in cuma günü Medine'den çıktigina dair iddiayi kesinlikle reddetmektedir. Su halde Ibn Hazm'in dedigi gibi Hz. Peygamber'in persembe günü Medine'den çıkmis olmasi mümkün degildir. Çünkü Medine'den çıkisi zilkadenin yirmi dördüncü günü olmustu. Zilhiccenin ilk gününün persembe günü oldugunda ihtilaf yoktur. Çünkü tevatür ve icma ile sabit olduguna göre Peygamber (s.a.v.), zilhiccenin dokuzuncu günü olan cuma gününde Arefe'de vakfe yapmistir. Bu hususta hiç ihtilaf yoktur.

Eger Medine'den çıkisi zilkade ayinin yirmidördüncü günü, persembe olsaydi o zaman zilkade ayından geriye alti gece kalmis olacakti ki bu geceler de cuma, cumartesi, pazar, pazartesi, sali ve çarsamba geceleri olacakti.

Ibn Abbas ile Aise ve Cabir dediler ki: Peygamber (s.a.v.)'in, zilkadenin bitimine bes gün kala Medine'den çıkmis olmasi imkansizdir. Su halde Peygamber'in Medine'den çıktigi gün zorunlu olarak cumartesi günü olmalidir. Ravinin zannina göre zilkade ayi o sene tam çekmistir. Oysa o senede zilkade ayi yirmi dokuz gün çekmistir. Çarsamba gününün bitiminde persembe gecesi zilhicce ayi baslamisti. Cabir'in: "Zilkadenin bitimine dört veya bes gün kala" mealindeki rivayeti de bu hadiseyi teyid etmektedir. Bunu bu sekilde belirlemek zorunludur, baska bir seçenek yoktur. Dogrusunu Allah bilir. [30]

Peygamber (S.A.V)'In Veda Hacci İçin Medine'den Mekke'ye Hareket Edisi

Buhari, Ibrahim b. Münzir kanali ile Ibn Ömer'in söyle dedigini rivayet eder:

"Rasûlullah (s.a.v.), Secere yolundan çıkar, Muarres yolundan girerdi. Mekke'ye giderken Secere mescidinde namaz kilar. Dönüsünde de Zu'1-Huleyfe'de vadinin içinde namaz kilar, geceyi orada geçirip sabahlardi."

Hafiz Ebu Bekir el-Bezzar, Enes'in söyle dedigini rivayet eder: .

"Rasûlullah (s.a.v.), semeri porsumus bir binek üzerinde haccetti. Altında bir kadife parçası vardı ve söyle dedi: "Bu öyle bir hacdir ki, bunda riya ve baskalarına şöret isittirme yoktur." _

Buhari, Muhammed b. Ebi Bekr kanalı ile Süname'nin söyle dedigini rivayet eder:

"Enes, semeri porsumus bir binek üzerinde haccetti. O cimri degildi ve Rasûlullah (s.a.v.)'m esya ve azigini tasimakta olan binegi üzerinde haccettigini anlatti."

Hafiz Ebu Yala el-Musulî, Enes'in söyle dedigini rivayet eder:

"Rasûlullah (s.a.v.), semeri porsumus bir binek üzerinde haccetti. Altında da dört dirhem eder veya etmez bir kadife parçası vardı. O zaman söyle dedi: "Allahim, riyasiz bir hacca niyet ediyorum."

Imam Ahmed b. Hanbel, Hasim kanalı ile Ishak'm babasi Said'in söyle dedigini rivayet eder:

"İbn Ömer'le birlikte yola gittim. Yemenli birkaç arkadas bize ugradi. Yükleri deri idi. Develerinin yulari ottan idi. İbn Ömer o zaman söyle dedi:

"Veda haccma geldikleri esnada Rasûlullah (s.a.v.) ve ashabi ile birlikte gelen arkadaslarına benzer arkadaslar görmek isteyen kimse, su arkadaslara baksin."

Hafiz Ebu Bekir el-Beyhakî, Bisr b. Kudame ed-Dibabî'nin söyle dedigini rivayet eder:

"Gözlerim, sevgili Rasûlullah (s.a.v.)'i insanlarla birlikte Arafat'ta kızil renkli bir disi deve üzerinde gördü. O deveye Kasva deniyordu. Rasûlullah'm altında Bolan yapisi bir kadife vardı. Söyle diyordu:

"Allahim, bu hacci riyasiz, övünçsüz ve nam tutkusu olmayan bir hac yap."

Insanlar da söyle diyorlardi:

- İste bu, Rasûlullah (s.a.v.)'dir."

Imam Ahmed b. Hanbel, Abdullah b. Idris kanalı ile Esmâ binti Ebu Bekr'in söyle dedigini rivayet eder:

"Peygamber (s.a.v.)'le birlikte hac için yola çıktik. Mekke yolundaki Arec mevkiine vardigimizda Rasûlullah (s.a.v.) bineginden indi. Aise de gidip Rasûlullah'm yanında oturdu. Ben de babamin yanında oturdum. Rasûlullah ile Ebu Bekir'in esyalarını aynı deveye yüklemistik. Bu deve Ebu Bekir'in bir kölesinin yanında idi. Ebu Bekir oturdu. Kölenin deveyi getirmesini beklemeye basladi. Köle geldi. Fakat yanında yük devesi yoktu, Ebu Bekir ona sordu:

- Deven nerede?
- Dün onu kaybettim!
- Bir tek deve, onu da kaybediyorsun!

Böyle dedikten sonra köleyi dövmeye başladı. Rasûlullah (s.a.v.) da gülümseyerek söyle diyordu:

"Su ihramhya ve yaptigi ise bakın!"

Ebu Bekir el-Bazzar, "Müsned'mde Ebu Said'den su hadisi rivayet etmistir:

"Peygamber (s.a.v.) ile ashabi Medine'den Mekke'ye yaya olarak sirtlarini baglamis ve herveleyi andiran bir yürüyüşle giderek haccettiler."

Bu, münker ve zayıf senedli bir hadistir.

Sayet böyle bir rivayet gerçek ise bu, Hz. Peygamber (s.a.v.)'in umredeki halini tasvir etmis olabilir. Çünkü Peygamber (s.a.v.), bir kez haccetmis, o da binek üzerinde iken ve sahabelerinden bir kısmi yaya iken yapılmis bir hacdi.

Ben derim ki: Peygamber (s.a.v.), ne Hudeybiye'de, ne Umretü'l-Kaza'da, ne Cirâne umresinde, ne de Veda hacmda hiç yaya olarak umre yapmis degildir. Peygamber (s.a.v.)'in halleri ve davranislari insanlara gizli kalmayacak kadar bilinen, taninan, meshur hal ve davranislardir. Su halde bu hadis münkerdir. Emsali mevcut olmayan sâz bir hadistir. Dogrusunu Allah bilir. [31]

Fasil

Daha önce geçtiği gibi Peygamber (s.a.v.), Medine'de öğle namazini dört rekat olarak kilmis, sonra bineğine binerek yola çıkmis, Zu'l-Huleyfe'ye gitmis, orada ikindi namazini iki rekat olarak kilmisti.

Bundan da anlasiliyor ki, o, gündüz vakti Zu'l-Huleyfe mevkiine gitmis, ikindi namazini orada kisaltarak kilmistir. Orasi, Medine'ye üç mil mesafede bir mevkidir. Sonra orada aksam ve yatsi namazlarini kilmis, geceyi orada geçirmis, ashabina sabah namazini kildirmis ve ihrama girmesi için kendisine vahiy geldigini ashabina haber vermisti.

Nitekim Imam Ahmed b. Hanbel, Yahya b. Adem kanali ile Ibn Ömer'in söyle dedigini rivayet eder:

"Zu'l-Huleyfe'ye bagli Muarres denen vadide iken Peygamber (s.a.v.)'e vahiy gelmis ve ona söyle denmisti: "Sen mübarek bîr vadidesin."

Buharî, Humeydî kanali ile Hz. Ömer'in söyle dedigini rivayet eder:

«Akik vadisinde Rasûlullah (s.a.v.)'in söyle dedigini isittim: Bu gece Rabbimden bana biri geldi ve söyle dedi: Bu mübarek vadide namaz kil:

"Hac içinde umre" de, dedi.»

Öyle anlasiliyor ki Peygamber (s.a.v.)'in Akik vadisinde namaz kilmakla emrolunması, öğle namazını kilincaya kadar orada ikamet etmekle emrolunması demektir. Çünkü emir kendisine geceleyin gelmişti ve bu emri sabah namazından sonra ashabına haber vermisti. Su halde bu haber vermeden sonra geriye sadece öğle namazı kalmış oluyor. Demek ki, orada öğle namazını kilmakla ve öğle namazından sonra ihrama girmekle emrolunmustu. Bu sebeple kendisi şöyle demisti:

- Bu gece Rabbimin yanından biri bana geldi ve: Bu mübarek vadiye namaz kil ve: "Hac içinde umre" de, dedi.

Bu rivayet, Hz. Peygamber'in hacda kiran yapmakla emrolundu-gunu söyleyenler tarafından delil olarak ileri sürülmüştür ki; bu da, bu husustaki en kuvvetli delillerden biridir. Nitekim bununla ilgili açıklama ileride gelecektir.

Demek istedigimiz sudur ki, Peygamber (s.a.v.), Akik vadisinde öğle namazını kilincaya dek beklemekle emrolunmustu. O da bu emre riayet etti. Orada kaldı. O günün sabahında dokuz karısına ugradı. Haniplarının tamamı kendisiyle birlikte bu sefere çıkmışlardı. Öğle namazını kilincaya kadar orada kaldı. Nitekim Ebu Hassan el-Arec'-in, İbn Abbas'tan rivayet ettiği hadiste de böyle denmektedir. Bu hadise göre Rasûlullah (s.a.v.), öğle namazını Zu'1-Huleyfe'de kilmis. Sonra kurbanlık devesini isaretlemiş, bineğine binip ihrama girmisti.

İmam Ahmed b. Hanbel, Enes b. Malik'in şöyle dedigini rivayet eder:

"Rasûlullah (s.a.v.), öğle namazını Zu'1-Huleyfe'de kildi. Sonra bineğine bindi. Beyda denen yere doğru giderken ihrama girdi,"

Bu rivayet, İbn Hazmin Hz. Peygamberin sabah vakti yola çıktığına dair iddiasını çürütmektedir. Ancak İbn Hazm, bu görüşüne destek olarak Buharî'nin Enes'ten yaptığı su rivayete tutunabilir:

"Rasûlullah (s.a.v.), geceyi Zu'1-Huleyfe'de geçirdi. Sabah namazını kildikten sonra bineğine bindi. Beyda yolunda giderken umre ve hac için niyet edip ihrama girdi."

Ancak bu rivayetin senedinde bilinmeyen bir kişi vardır. Anlasıldığına göre bu da Ebu Kilabe'dir. Doğrusunu Allah bilir.

"Sahih" adlı eserinde Müslim, Hz. Aise'nin şöyle dedigini rivayet eder:

"Ben, Rasûlullah (s.a.v.)'a koku sürüyordum. Sonra o haniplarına ugruyordu. Sonra ihramda iken koku sürünerek sabahlıyordu."

Müslim, Muhammed b. Müntesirin şöyle dedigini rivayet eder:

"Bir adamin koku sürünüsünü ve ihramli olarak sabahlayismi Abdullah b. Ömer'e sordum. O da bana su cevabi verdi:

- Ihramli iken koku sürünerek sabahlamaktan hoslanmam. Çünkü benim katran sürünmem, böyle yapmamdan daha çok hosuma gider."

Hiz. Aise de söyle demistir: "Ihrama girisi esnasinda Rasûlullah'a ben koku sürdüm. Sonra o eslerini ziyaret etti ve ihramli olarak sabahladi."

Müslim'in rivayet ettiği bu hadisten de anlasiliyor ki, Peygamber (s.a.v.), zevcelerini ziyaret etmeden önce koku sürünmüstü ki, bu hem kendisi, hem de zevceleri için hos olsun. Sonra o cünüplükten temizlenmek ve ihrama girmek için guslettiği zaman ihram için yeniden koku sürünmüstü.

Tirmizî ile Beyhakî, Zeyd b. Sabit'in ihrama girmek için Rasûlul-lah'm soyundugunu ve guslettiğini gördüğünü rivayet etmislerdir.

Tirmizî, bunun hasen ve garib bir hadis oldugunu da söylemistir.

Imam Ahmed b. Hanbel, Hiz. 'Aise'nin söyle dedigim rivayet eder:

"Rasûlullah (s.a.v.), ihrama girmek istediği zaman basini hitmi ve çogan otu ile yikar, çok olmamak kaydiyla basina biraz da zeytinyagi sürerdi."

Bunu sadece Imam Ahmed b. Hanbel rivayet eder.

Ebu Abdillah Muhammed b. Idris es-Safiî, Osman'in babasi Ur-ve'nin söyle dedigini rivayet eder:

"Hiz. Aise'nin söyle dedigini isittim: Ihrama girmesi ve ihramdan çıkmasi esnasinda Rasûlullah (s»a.v.)'a koku sürdüm.

Aise'ye:

- Ona hangi kokuyu sürdün? diye sordum. O da bana su cevabi verdi:

- En güzel kokuyu sürdüm."

Buharî, Hiz. Aise'nin söyle dedigini rivayet eder:

"Ihrama girisi esnasinda ve ihramdan çıkacagi zaman tavaf etmesinden önce Rasûlullah (s.a.v.)'a koku sürerdim."

Müslim, Hiz. Aise'nin söyle dedigini rivayet eder:

"Veda hacmda ihrama girisi ve ihramdan çıkisi esnasinda Rasûlullah (s.a.v.)'a göz otu denen kokuyu sürdüm."

Müslim, Hiz. Aise'nin söyle dedigini rivayet eder:

"Ihrama girisi ve ihramdan çıkisi esnasinda Beyt'i tavaf etmesinden önce su iki elimle Rasûlullah (s.a.v.)'a koku sürdüm."

Müslim, Hiz. Aise'nin söyle dedigini rivayet eder:

"Ihrama girmeden önce,, ihramdan çıkmadan önce, kurban bayraminin

birinci gününde Beyt'i tavaf etmesinden önce, içinde misk bulunan bir kokuyu Peygamber (s.a.v.)'e sürerdim."

Müslim, Hz. Aise'nin söyle dedigini rivayet eder:

"Telbiye getirirken Rasûlullah (s.a.v.)'m saç ayırım çizgisi arasında sanki misk parlaklığını görür gibi oluyordum."

Müslim, Hz. Aise'nin söyle dedigini rivayet eder:

"İhramlı iken Rasûlullah (s.a.v.)'m saç ayırım çizgisinde misk parlaklığını görür gibi oluyordum."

Ebu Davud et-Tayalisi, Hz. Aise'nin söyle dedigini rivayet eder:

"İhramlı iken Rasûlullah (s.a.v.)'m saç dibinde koku parlaklığını görür gibi oluyordum."

Imam Ahmed b. Hanbel, Hz. Aise'nin söyle dedigini rivayet eder:

"İhramlı iken birkaç gün sonra Peygamber (s.a.v.)'in saç ayırım çizgisinde koku parlaklığını görür gibi oluyordum."

Abdullah b. Zübeyr el-Humeydî, Hz. Aise'nin söyle dedigim rivayet eder:

"İhramlı iken üçüncü günden sonra Rasûlullah (s.a.v.)'in saç ayırım çizgisinde koku gördüm."

Bütün bu hadisler, Peygamber (s.a.v.)'in gusülden sonra koku süründüğüne delalet etmektedirler. Çünkü gusülden önce koku sürünmüş olsaydı, gusül suları o kokuları giderir, izini bırakmazdı. Hele ihram gününden üç gün sonrasına hiç kalmazdı. Aralarında Ibn Ömer'in de bulunduğu selef ulemasından bir grup, ihram esnasında koku sürünmenin mekruhluguna kail olmuştur.

Biz bu hadisi, Ibn Ömer tariki ile Hz. Aise'den rivayet ettik. Hafız el-Beyhakî, Ibn Ömer kanaliyla Hz. Aise'nin söyle dedigini rivayet eder:

"İhrama girişi esnasında Rasûlullah (s.a.v.)'i iyi cins ve kıymetli koku ile kokulandırdım."

Sonra Peygamber (s.a.v.), saçları arasına toz ve toprak girmesin, içindeki kokuyu daha iyi muhafaza etsin diye saçlarını birbirine yapıştırıp keçe gibi yaptı.

Malik, Ibn Ömer'den rivayet etti ki, Peygamber (s.a.v.)'in zevcesi Hafsa söyle demistir:

- Ya Rasûlallah, su insanlara ne oluyor ki, umre ihramından çıkmışlardır, oysa_sen daha ihramdan çıkmadın?

Rasûlullah (s.a.v.), Hafsa'ya su cevabi vermisti:

- Ben saçımı birbirine yapıştırdım. Kurbanlık hayvanımın boynuna

gerdanligini taktim, kurbanimi kesmeden ihramdan ikmam."

Beyhakî, Ibn Ömer'in söyle dedigini rivayet eder: "Rasûlullah (s.a.v.), bal sürerek saçını birbirine yapıştırıp keçe gibi yaptı."

Hız. Peygamber (s.a.v.), daha sonra kurbanlık hayvanın boynuna kurbanlık isareti takti ve onu alametlendirdi. Kurbanlığı, Zu'1-Huley-fe'de onun yanında idi.

Leys, Salim'in babasının söyle dedigini rivayet eder: "Rasûlullah (s.a.v.), Veda bağından önce umreye niyet etti. Sonra haccini ifa etti. Böylece temettü haccını yapmış oldu. Kurbanlık hayvanını da Zu'1-Huleyfe de önceden sevk edip gönderdi." Müslim, Ibn Abbas'm söyle dedigini rivayet eder: "Rasûlullah (s.a.v.), Zu'1-Huleyfe'ye geldiginde kurbanlık devesinin getirilmesini emretti. Hörgücünün sağ tarafını isaretledi. Isaretlediği yerden kan sızdı. Boynuna da, kurbanlık olduğunu bildirecek bir isaret olarak iki nal takti. Sonra bineğine binip yoluna devam etti."

Bu da gösteriyor ki, Peygamber (s.a.v.), o kurbanlık devesinin boynuna gerdanlığı bizzat kendi mübarek eliyle takmış ve yine kendi mübarek eliyle hörgücünü çizip isaretlemişti. Diğer kurbanlıkların isaretlerini sahabe-i kiram yapmış, gerdanlıklarını da yine onlar takmışlardı. Çünkü Peygamber (s.a.v.)'in yanında çok kurbanlık hayvan vardı. Bunların bir kısmı deve, bir kısmı da daha küçük hayvanlar idi. Altmış üç kurbanlık deveyi kendi mübarek eliyle kesmişti. Kalanlarını Ali'ye vermiş, onları da Ali kesmişti.

Cabir'in rivayet ettiği bir hadiste anlatıldığına göre Ali, Peygamber (s.a.v.)'e Yemen'den birkaç deve getirmişti.

Ibn İshak'm ifadelerinden anlaşıldığına göre Rasûlullah (s.a.v.), Ali'nin kurbanlık develerine ortak olmuştı. Doğrusunu Allah bilir. Baskalarının anlattığına göre kurban bayramında Rasûlullah (s.a.v.) ile Ali (r.a.), yüz deve kesmişlerdir. Su halde Peygamber (s.a.v.), kurbanlıklarını beraberinde Zu'1-Huleyfe'den yola çıkarmıştı. Bir kısmını da ihramlı iken daha sonra satın almıştı. [32]

Peygamber (S.A.V)'In Veda Haccına Giderken Ihrama Girdiği Yer - .

Rivayetiler bu hususta ihtilafa düsmüşlerdir. Ancak bu rivayetlerden hangisinin doğru olduğunu tercih etmeye çalışacağız.

Bazıları, Hız. Peygamber (s.a.v.)'in Zu'1-Huleyfe'deki mescidde namaz kildikten sonra ihrama girdiğini söylemişlerdir. Önceki sayfalarda da geçtiği gibi Buharî, Ibn Abbas'tan söyle bir rivayette bulunmuş- . tur:

«Hız. Ömer dedi ki; Rasûlullah (s.a.v.)'m Akik vadisinde (Zu'l-Hu-leyfe'ye bağlı bir vadi) söyle dedigini isittim:

"Bana Rabbimden bir elçi geldi ve: "Su mübarek vadiye namaz kil ve hac

içinde umreye niyet ettim de" dedi.»

Zu'1-Huleyfe mescidinde ihrama girme babinda Buharî, Salim'in babasi Abdullah'in söyle dedigini rivayet eder:

"Rasûlullah (s.a.v.), Zu'1-Huleyfe mescidinde ihrama girdi. Baska yerde degil."

Müslim'in bir rivayetine göre Salim'in babasi Abdullah, su ilaveyi de yapmistir:

"Ve Rasûlullah söyle dedi: "Lebbeyk, Allahümme Lebbeyk."

Buharî ile Müslim'in, Malik kanaliyla Salim'den söyle bir rivayette bulunduklari da görülmüştür:

'Abdullah b. Ömer dedi ki: Zu'1-Huleyfe önündeki su Beyda hakkında Rasûlullah'a yalan isnad ediyorsunuz. Oysa Rasûlullah, sadece Zu'1-Huleyfe mescidinde ihrama girmistir."

Buharî ve Müslim'in sahihlerinde Abdullah'in söyle dedigi de rivayet edilmistir:

"Telbiye getirmeyi diyorsanız ben Rasûlullah (s;a.v.)'m binegine binip hareket ettikten sonra telbiye getirdigini gördüm."

imam Ahmed b. Hanbel, Yakub kanali ile Said b. Cübeyr'in söyle dedigini rivayet eder:

"Abdullah b. Abbas'a söyle dedim:

-Ey Ebu'l-Abbas, hacca niyet ettigi zaman Rasûlullah'in nerede telbiye getirdigi hususunda ashabin ihtilaf etmesine sasiyorum.

Abdullah b. Abbas dedi ki:

- Bu hususta insanların en fazla bilgi sahibi olani benim. Çünkü, Rasûlullah (s.a.v.), bir kez hac yapmistir. Bundan ötürü ihtilafa düşüyorlar. Rasûlullah (s.a.v.), hac niyetiyle Medine'den yola çıktı. Zu'l-Huleyfe mescidinde iki rekat namaz kildiginda orada hacca niyet etti. İki rekat namazi tamamladıktan sonra telbiye getirmeye başladı. Orada bulunanların bir kısmi bunu duydular ve hafızalarına yerleştirdiler. Sonra Rasûlullah (s.a.v.) binegine bindi. Binegi onu bir miktar götürünce yine telbiye getirdi. Oradakilerin bir kısmi bu telbiye getirisini duydular. Çünkü insanlar hep bir arada degillerdi. Grup grup geliyorlardı. Binegi onu bir miktar götürdükten sonra telbiye getirisini isitmişler ve söyle demislerdi: "Binegi kendisini birazcik götürdükten sonra Rasûlullah telbiye getirdi."

Sonra Rasûlullah (s.a.v.), Zu'1-Huleyfe ilerisindeki yüksek düzlüğe varınca yine telbiye getirdi. Bu defa oradakiler telbiye getirisini isittiler ve: "Rasûlullah (s.a.v.), Zu'1-Huleyfe ilerisindeki yüksek düzlüğe vardığı zaman

telbiye getirdi." dediler. Allah'a yemin ederim ki; o, Zu'1-Huleyfe'deki namazgahında hacca niyet etti. Bineğine bindikten sonra telbiye getirdi. Zu'1-Huleyfe ilerisindeki yüksek düzlüğe vardığında da telbiye getirdi."

Abdullah b. Abbas'ın kavline kail olanlara göre Rasûlullah (s.a.v.), Zu'1-Huleyfe'de iki rekat namaz kildikten sonra o namazgahta telbiye getirmiştir.

Ben derim ki: Eger bu hadis sahih ise, bu hadis ile önceki hadisler arasında mevcut bulunan ilk ihtilafı çözümlenmek mümkün olur. Ayrıca bu konuda gerçeğe aykırı nakillerde bulunan kimseler için de bunda bir mazeret bulma imkanı var. Ancak bu hadisin senedinde zayıflık vardır. Kaldı ki, İbn Abbas ile İbn Ömer'den, önceki rivayetlerine ters düşen bazı rivayetler de varid olmuştur. İleride buna dikkatleri çekecek ve gerekli açıklamaları yapacağız.

İste Hz. Peygamberin bineğine bindikten sonra telbiye getirdiğini söyleyenlerin ifadeleri bunlardı.

Buharî, Abdullah b. Muhammed kanalı ile Enes b. Malik'in şöyle dediğini rivayet eder:

"Peygamber (s.a.v.), Medine'de dört rekat, Zu'1-Huleyfe'de ise iki rekat namaz kıldı. Sonra geceyi orada geçirdi. Zu'1-Huleyfe'de sabahlayıp bineğine bindikten sonra telbiye getirmeye başladı."

Buharî ve Müslim'in sahihlerinde İbn Ömer'in şöyle dediği rivayet edilmistir:

"Telbiye getirmeye gelince ben, Rasûlullah (s.a.v.)'m bineğine binip hareket etmesinden önce telbiye getirdiğini görmedim."

Buharî ve Müslim'in sahihlerinde, Salim'in babası Abdullah'ın şöyle dediği rivayet edilmistir:

"Rasûlullah (s.a.v.), Zu'1-Huleyfe'de bineğine bindi. Bineği üzerine rahatça oturduktan sonra telbiye getirmeye başladı."

Buharî, bineği üzerine oturduktan sonra telbiye getiren kimse babında, İbn Ömer'in şöyle dediğini rivayet eder:

"Peygamber (s.a.v.), bineği üzerine binip doğrulduktan sonra telbiye getirdi."

Müslim, İbn Ömer'in şöyle dediğini rivayet eder:

"Rasûlullah (s.a.v.), ayagını bineğinin üzengisine koyup sirtına oturunca Zu'1-Huleyfe'de telbiye getirdi."

Buharî, kibleye yönelerek telbiye getirme babında, Nafi'in şöyle dediğini rivayet eder:

"İbn Ömer, Zu'1-Huleyfe'de sabah namazını kildikten sonra bineğinin getirilmesini emretti. Bineği getirildi. Bineğine bindi. Sirti üzerine

oturduktan sonra kibleye yöneldi. Harem'e varincaya kadar telbiye getirdi. Harem'e vardiginda telbiyeye son verdi. Mekke'ye ya-km Zi Tuva mevkiine vardigi zaman orada geceledi. Sabahleyin namaz kildiktan sonra gusletti. Rasûlullah (s.a.v.)'in da böyle yapmis oldugunu söyledi."

Buharî, Nafi'in söyle dedigini rivayet eder:

"İbn Ömer Mekke'ye gitmek istedigii zaman kokusu hos olan bir yağ sürünür, sonra Zu'1-Huleyfe mescidine gelir, namaz kılar, bineğine biner, bineğinin sirti üzerine rahatça oturduktan sonra telbiye getirir ve sonra da: "Rasûlullah (s.a.v.)'in iste böyle yaptigim gördüm."

derdi."

Müslim, Salim'in babasının söyle dedigini rivayet eder: "Zu'1-Huleyfe ilerisindeki Beyda düzlüğü hakkında Rasûlullah'la ilgili olarak yalan söylüyorsunuz. Allah'a yemin ederim ki, Rasûlullah (s.a.v.), ancak bineğine bindigi zaman su ağacın yanında telbiye

getirmisti."

Bu hadis, İbn Ömer'den gelen ilk rivayet ile su son rivayetleri arasında uzlaşma sağlamaktadır. Demek ki, Peygamber (s.a.v.), mescidin yanında, ama bineğine binip ilerideki düzlüğe varmadan Önce telbiye getirmistir.

Buhari, yine Abdullah b. Abbas'm söyle dedigini rivayet eder: "Peygamber (s.a.v.), saçını tarayıp yağ süründükten, ashabiyla birlikte izar ve ridasını giydikten sonra Medine'den yola çıktı. Vücudun rengini sariya büründüren safranli elbise disinda herhangi bir ri-da ve izarı giyilmesini menetmedi. Medine'den yola çıktıktan sonra Zu'1-Huleyfe'ye geldi. Orada geceledi. Sabahleyin bineğine bindi. Ashabiyla birlikte Zu'1-Huleyfe ilerisindeki düzlüğe yöneldiginde telbiye getirdi. Kurbanlık devesinin boynuna gerdanlık takti. Bunu zilkade ayinin bitimine bes gün kala yapmisti. Zilhicceden dört gece geçince Mekke'ye varmisti. Mekke'ye vardiginda Beyt'i tavaf etmis. Safa ve Merve arasında sa'y yapmisti. Kurbanlık devesi için de ihramdan çıkmamisti. Çünkü devenin boynuna gerdanlık takmisti. Mekke'nin üst taraflarından Hacun yanına telbiye getirerek indi. Tavaftan sonra artık Ka'be'ye yanasmedi. Arefe dönüşünü bekledi. Arefe'den döndükten sonra ashabinin Beyt'i tavaf etmelerini, Safa ve Merve arasında sa'y yapmalarını, başlarını ti

yapilacak bir isti. Yanında hanımı bulunan kimselere de artık karıları, koku sürünmeleri, dikisli elbise giyinmeleri helal olurdu."

İmam Ahmed b. Hanbel, İbn Abbas'm söyle dedigini rivayet eder: "Rasûlullah (s.a.v.), öğle namazını Zu'1-Huleyfe'de kildiktan sonra kurbanlık devesinin getirilmesini istedi, getirdiler. Hörgücünün sağ yanını işaretledi. Ondan kan sizdi. Hayvanın boynuna da iki nal takti. (Bunu da

hayvanin kurbanlık olduğunu bildirmesi için yapmısti.) Sonra bineginin getirilmesini istedi. Binegine bindi. Zu'1-Huleyfe ilerisindeki Beyda'ya yönelince hac için telbiye getirdi."

Bütün bu rivayetler, katiyet ve zann-i galib yoluyla Peygamber (s.a.v.)'in Zu'1-Huleyfe'de namaz kildikten, binegine bindikten ve yola çıktıktan sonra ihrama niyet edip telbiye getirdigini ispatlamaktadırlar. İbn Ömer'in rivayetine göre ise Hz. Peygamber, kibleye yönelik olarak telbiye getirmiştir. [33]

[1] İbn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 5/204.

[2] İbn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 5/2004.

[3] İbn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 5/204-205.

[4] İbn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 5/205.

[5] İbn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 5/205-206.

[6] İbn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 5/206.

[7] İbn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 5/206.

[8] İbn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 5/207.

[9] İbn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 5/207.

[10] İbn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 5/207-208.

[11] İbn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 5/208.

[12] İbn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 5/208-209.

[13] İbn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 5/209.

[14] İbn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 5/209-210.

[15] İbn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 5/210.

[16] İbn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 5/211.

[17] İbn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 5/211.

[18] İbn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 5/211.

[19] İbn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 5/212.

[20] İbn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 5/213.

[21] İbn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 5/213.

[22] İbn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 5/213-214.

[23] İbn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 5/214-215.

[24] Bu hadisin uydurma ve mevzu olduğu açıkça görölmektedir. İbn Cevzî de 'el-Vefa n Ahbârî'l-Mustafa" adlı eserinin mukaddimesinde bunun mevzu bir hadis olduğunu söyler

Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 5/215.

[25] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 5/218-220.

[26] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 5/220-227.

[27] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 5/227-234.

[28] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 5/235-236.

[29] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 5/236-237.

[30] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 5/237-239.

[31] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 5/239-241.

[32] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 5/241-245.

[33] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 5/245-248.

Peygamber (S.A.V)'In, Veda Haccında Ifrad, Temettü Veya Kiran'dan Hangisine Niyet Edip . Ihrama Girdigi 1

Fasil 18

Fasil 19

Hz. Peygamberin Hac Veya Umreden Birini Belirlemeksizin Mutlak Olarak Ihrama Niyet Edisini Söyleyenlerin Dayanagi 21

Rasûlullah (S.A.V)'In Telbiyesi 23

Rasûlullah'in Haccıyla İlgili Olarak Cabir B. Abdullah'in Rivayet Ettigi Hadis . 25

Rasûlullah (S.A.V)'In Hac Ve Umre İçin Medine'den Mekke'ye Giderken Namaz Kildigi Yerler 29

Peygamber (S.A.V.)'In Mekke'ye Girişi 30

Peygamber (S.A.V.)'In Tavafi Nasildi?. 32

Peygamber (Sav.)'In Tavaf Esnasında Remel Ve İztiba1 Yapması 35

Peygamber (S.A.V.)'In Safa Ve Merve Arasındaki Sa'yi 38

Peygamber (S.A.V)'In, Veda Haccında Ifrad, Temettü Veya Kiran'dan Hangisine Niyet Edip . Ihrama Girdigi

Peygamber (s.a.v.)'in Veda haccmda ifrada niyet ettigine dair hadisler sunlardir:

Imam Safiî, Hz. Aise'nin söyle dedigini rivayet eder:

"Rasûlullah (s.a.v.), ifrad haccma niyet etti ve böylece ifrad hacci yaptı."

Imam Ahmed b. Hanbel, Hz. Aise'nin söyle dedigini rivayet eder:

"Rasûlullah (s.a.v.), ifrad hacci yaptı."

Neseî, Hz. Aise'nin söyle dedigini rivayet eder:

"Rasûlullah, sadece hac için telbiye getirdi."

Imam Ahmed b. Hanbel, Hz. Aise'nin söyle dedigini rivayet eder:

"Rasûlullah (s.a.v.)'la birlikte hac için Medine'den yola çıktık. Kimimiz hac için ihrama girdi. Kimimiz umre için ihrama girdi. Kimimiz hem hac hem umre için ihrama girdi. Rasûlullah (s.a.v.), sadece hac için ihrama girdi. Umre için ihrama girenler Beyt'i tavaf edip Safa ve Merve arasında sa'y yaptıktan sonra ihramdan çıktılar. Hac için veya hac ile umre için ihrama girmiş olanlar, kurban bayramının birinci gününe kadar ihramdan çıkmadılar."

Imam Ahmed b. Hanbel, Hz. Aise'nin söyle dedigini rivayet eder:

"Rasûlullah (s.a.v.), sadece hac için ihrama girdi. İnsanların bir kısmı hac ve umre için ihrama girdi. Bir kısmı da sadece umre için ihrama girdi."

Imam Ahmed b. Hanbel'in, Hz. Aise (r.anha)'den rivayet ettiği hadis

söyledir: "Rasûlullah (s.a.v.), Veda hacmda insanlara emir verdi ve söyle dedi: "Hacdan önce umreye baslamak isteyen kimse böyle yapsin." Rasûlullah (s.a.v.)'m kendisi ise ifrad hacci yaptı. Umre yapmadı."

Bu, sadece Ahmed b. Hanbel'in rivayet ettiği çok garib bir hadistir. Senesinde pek saibeli bir durum yoksa da lafzında siddetli bir münkerlik vardır. Çünkü: "Umre yapmadı." denmektedir.

Eger bununla Hz. Peygamber'in hacla birlikte ve hacdan önce umre yapmadığı kastedilmiş ise, bu onun ifrad hacci yapmış olduğuna kail olanların görüşüdür. Eger bütünüyle umre yapmadığı yani hacdan önce, hacla beraber ve hacdan sonra umre yapmadığı kastedilmiş ise, bu, hiçbir âlimin kabul etmeyeceği bir görüştür. Ben bunu böyle biliyorum. Sonra bu, Hz. Aise'den ve diğerlerinden sahih olarak varid olan rivayetlere de muhaliftir. Çünkü bu rivayetlere göre Peygamber (s.a.v.), dört kez umre yapmıştır. Bu umrelerin tamamını zilkade ayında yapmıştır. Sadece Veda hacciyla beraber yaptığı umre hariç. O, zilkade ayının dışında yapılmıştır.

Bütün bunlarla ilgili açıklamalar, "Hacc-i Kiran" bahsinde verilecektir. Doğrusunu Allah bilir.

Imam Ahmed b. Hanbel'in de Hz. Aise'den rivayet ettiği hadis böyledir. Bu rivayete göre Hz. Aise şöyle demistir:

"Rasûlullah (s.a.v.), Veda hacmda hac ve umre için ihrama girdi ve beraberinde kurbanlığını da götürdü. Yanındaki insanların bir kısmı umre için ihrama girmisti. Ben de umre için ihrama girenlerdendim ve kurban götürmemistim. Rasûlullah, gelince bize söyle dedi:

- Sizden umre için ihrama girmiş olup da beraberinde kurbanını getirmiş olanlar Beyt'i tavaf etsinler, Safa ve Merve arasında sa'y yapsınlar ve haclarını tamamlayıp kurbanlıklarını bayramın birinci günü kesmeden ihramdan çıksınlar. Kendilerine haram olan hiçbir şey o zamana kadar helal olmaz. Sizden umre için ihrama girmiş olup da kurbanlığım getirmemiş olanlar, Beyt'i tavaf etsinler. Safa ve Merve arasında sa'y yapsınlar. Sonra saçlarını kısaltıp ihramdan çıksınlar. Sonra da hac için ihrama girsinler ve kurbanlarını kessinler. Kurbanlık hayvan bulamayan; üç günü hacda, yedi günü de ailesinin yanma döndüğünde olmak üzere (toplam on gün) oruç tutsun."

Rasûlullah (s.a.v.), vaktinin kaçırlmasından korktuğu hacci öne aldı. Umreyi sonraya bıraktı."

Bu, Imam Ahrned'in yalnız basma rivayet ettiği bir hadistir. Lafızlarının bir kısmında münkerlik vardır. Bir kısmımnsa, sahih hadislerde teyid edici şahidleri vardır. Çünkü bu hadiste geçen: "Rasûlullah, vaktinin kaçırlmasından korktuğu için hacci öne aldı, umreyi sonraya bıraktı (Yani

ifrad hacci yapti)." cümleleri ile, hadisın ilk kısmında geçen: "Rasûlullah hac ve umre için ihrama girdi (Yani kiran hacci yaptı.)." cümlesi arasında uyum görülmemektedir.

Eger bu rivayette, Hz. Aise, Hz. Peygamberin hem hac hem umre için ihrama girdigini, hac fiillerini öne aldığını, hac fiillerini tamamladıktan sonra umre için ihrama girdigini kasdetmiş, yani ifrad hac-cina kail olanların dedigi gibi demis ise,'zaten biz de bu hususta hemfikiriz.

Eger Hz. Aise, bu sözü ile Hz. Peygamber'in hac ihramına girdikten sonra ve umreyi tamamen tehir etmiş olduğunu kasdetmiş ise, bu, âlimlerden hiçbirinin katılmadığı bir görüş olarak bilinmektedir. Yok eger Hz. Aise, Hz. Peygamber'in hac fiillerini yaparak umre fiillerinden iktifa etmiş, yani umresinin hacca girmiş olduğunu kasdetmiş ise ki bu da kiran haccina kail olanların görüşüdür. Onlar, Hz. Peygamber'in ifrad hacci yaptigina dair rivayette bulunanların sözünü söyle tevil etmektedirler: Peygamber Efendimiz, ifrad hacci yaptı, denilirken o, her ne kadar hacla birlikte umreye niyet etmişse de hac fiillerini ayrı olarak eda etmiştir. Çünkü Hz. Peygamber'in ifrad hacci yaptigini rivayet edenlerin hepsi, onun kiran hacci yaptigini da rivayet etmişlerdir. Nitekim bununla ilgili açıklama ileride de gelecektir. Doğrusunu Allah bilir.

Imam Ahmed b. Hanbel, Ebu Muaviye kanalı ile Cabir b. Abdullah'in söyle dedigini rivayet eder:

"Rasûlullah (s.a.v.), Veda haccmda sadece hacca niyet edip ihrama girdi."

Beyhakî, Cabir b. Abdullah'in söyle dedigini rivayet eder: "Rasûlullah (s.a.v.) Veda haccında, beraberinde umre bulunmayan hacca niyet edip ihrama girdi."

Sahih-i Müslim'de Cabir'in söyle dedigi rivayet edilmistir:

"Hac İçin ihrama girdik. Umreyi bilmiyorduk."

Ibn Mace, Cabir'in söyle dedigini rivayet eder:

"Rasûlullah (s.a.v.), ifrad hacci yaptı."

Imam Ahmed b. Hanbel, Cabir b. Abdullah'in söyle dedigini rivayet eder:

"Rasûlullah (s.a.v.) ile ashabi, hac için ihrama girdiler. Onlardan hiçbirinin beraberinde kurbanlık hayvan yoktu. Sadece Peygamber (s.a.v.) ile Talha'nın yanında kurbanlık hayvan vardı."

Imam Ahmed b. Hanbel, Ismail b. Muhammed kanalı ile Abdullah b. Ömer'in söyle dedigini rivayet eder:

"Peygamber (s.a.v.)'le birlikte ifrad hacci için ihrama girdik."

Müslim, Ibn Ömer'in söyle dedigini rivayet eder:

"Rasûlullah (s.a.v.), ifrad hacci için ihrama girdi."

Hafiz Ebu Bekir el-Bezzar, Ibn Ömer'in söyle dedigini rivayet e-der:

"Rasûlullah (s.a.v.), ifrad hacci için ihrama girdi; "

Hafiz el-Beyhakî, Ibn Abbas'm söyle dedigini rivayet eder:

"Rasûlullah (s.a.v.), hac için (ihrama girip) telbiye getirdi. Zilhiccenin dördüncü gününde Mekke'ye geldi. Batha'da bize sabah namazini kildirdi. Sonra söyle dedi: "Dileyen, hac niyetini umreye çevirebilir."

Katade, Ibn Abbas'm söyle dedigini rivayet eder:

"Rasûlullah (s.a.v.) Zu'1-Huleyfe'de ögle namazim kildi. Sonra bir kurbanlik deve getirilmesini istedi. Getirdiler, devenin hörgücünün sag tarafini isaretledi. Sonra bineginin getirilmesini emretti. Binegine bindi. Zu'1-Huleyfe önündeki Beyda düzlüğüne yöneldi. O esnada hac için telbiye getirdi."

Hafiz Ebu'l-Hasan ed-Darekutnî, Abdurrahmanin babasi Esved'-in söyle dedigini rivayet eder:

"Ebu Bekirle birlikte haccettim. O ifrad hacci yapti. Ömer'le birlikte haccettim, o ifrad hacci yapti. Osman'la birlikte haccettim, o da ifrad hacci yapti."

Biz bunlari burada naklettik. Açıkça görüldüğü gibi o büyük imamlar, bunu Rasûlullah'tan gördükleri için böyle yapmislardi. Yani ifrad hacci yapmislardi. Dogrusunu Allah bilir.

Darekutnî, Ibn Ömer'in söyle dedigini rivayet eder:

"Peygamber (s.a.v.), Attab b. Üseyd'i hac emiri olarak tayin etti. Bunun üzerine Üseyd ifrad hacci yapti. Sonra hicri dokuzuncu senede Ebu Bekir'i hac emiri tayin etti. O da ifrad hacci yapti. Hicri onuncu senede Peygamber (s.a.v.)'in kendisi hacca gitti, ifrad hacci yapti. Rasûlullah (s.a.v.) vefat ettikten sonra Ebu Bekir halife oldu. Hacca Ömer'i gönderdi. Ömer, ifrad hacci yapti. Sonra Ebu Bekir'in kendisi de hacca gitti, ifrad hacci yapti. Ebu Bekir vefat etiginde Ömer halife oldu. O da Abdurrahman b. Avfi hacca gönderdi. O da ifrad hacci yapti. Ömer'in kendisi de hacca gitti. Ifrad hacci yapti. Sonra Osman kusatma altina alindi. Abdullah b. Abbas insanlara hacci ifa ettirdi. O da ifrad hacci yapti."

Hiz. Peygamberin temettü hacci yaptigina dair hadisler ise şöyledir:

Imam Ahmed b. Hanbel, Abdullah b. Ömer'in söyle dedigini rivayet eder:

"Rasûlullah (s.a.v.), Veda haccmda önce umre, sonra hac yaparak temettü hacci yapti. Telbiye getirdi. Zu'1-Huleyfe'den kurbanini sevketti. Rasûlullah (s.a.v.), umre için (ihrama girip) telbiye getirdi. Sonra hac için (ihrama

girip) telbiye getirdi. İnsanların bir kısmı Zu'l-Huleyfe'den kurbanlıklarını sevk edip kurban kestiler. Kimileri kurban kesmediler. Rasûlullah (s.a.v.), Mekke'ye gelince insanlara söyle dedi:

- Sizden kurbanlığını sevk eden kişi, haccini tamamlamadıkça ihram yasakları kendisine helal olmaz. Kurbanlığını sevk etmeyen kimse ise Beyt'i tavaf edip, Safa ve Merve'yi sa'y ettikten sonra saçını kialsın ve ihramdan çıksın, sonra hac için (ihrama girip) telbiye getirsin ve kurbanını kessin. Kurbanlık hayvan bulamayan kimse üçü hacda, yedisi de ailesine döndüğünde olmak üzere (toplam on gün) oruç tutsun."

Rasûlullah (s.a.v.), Mekke'ye geldiğinde Beyt'i tavaf etti. Sonra hacc-i esvedi istilam etti. Ondan sonra tavafin yedi savtımdan (turundan) üçünü kosarak, diğerlerini de normal yürüyüşle yürüyerek ifa etti. Tavafı tamamladığı zaman Makani-i İbrahim'de iki rekat namaz kıldı. Selam verdikten sonra Safa tepesine geldi. Bu tepe ile Merve arasında sa'y yaptı. Haccini tamamlamadan ihramdan çıkmadı. Kurban bayramının birinci günü kurbanını kesti. Ifada tavafinı yaptı. O da Rasûlullah (s.a.v.) gibi kurbanını kesti. İnsanlarla birlikte kurbanını sevk edip getirmisti.

İmam Ahmed b. Hanbel, Urve b. Zübeyr'den rivayet etti ki, Hz. Aise, Rasûlullah (s.a.v.)'m temettü haccı yaptıklarını kendisine haber vermiştir.

Üç kavle göre bu hadis müskilattandır. İfrad kavline gelince, bu hadiste, ya hacdan önce veya hac ile birlikte Hz. Peygamber'in umre yaptığının isbatı vardır. Özel temettü kavline gelince, bu hadiste, Hz. Peygamber'in Safa ile Merve arasında sa'y yaptıktan sonra ihramdan çıkmadığı söylenmektedir ki, bu, temettü haccı yapan kimsenin durumuna uymamaktadır.

Hz. Peygamber'in ihramdan çıkmasına kurbanlığını sevk etmiş olmasının mani olduğunu iddia edenlere gelince, bu husus, İbn Ömer'in Hafsa'dan rivayet ettiği hadisten de anlaşılmaktadır.

Hafsa demiş ki:

- Ya Rasûlallah, su insanlara ne oluyor ki, sen umre ihramından çıkmadan onlar umre ihramından çıkmışlardır?

Rasûlullah, cevaben demiş ki:

- Ben saçımı birbirine yapıştırdım, keçeletirdim. Kurbanlık hayvanımın boynuna gerdanlık taktım. Kurban kesmeden ihramdan çıkmam."

Bu hadise dayanarak Hz. Peygamber'in ihramdan çıkmasına, kurbanlığım sevk etmiş olmasının engel olduğunu iddia edenlerin iddiaları, dayanaktan yoksundur. Zira "Kiran haccı"nm ispatına dair varid olan hadisler, bu kavli reddetmekte ve Hz. Peygamber'in ilk olarak umre için ihrama girip telbiye getirisini, Safa ve Merve arasında sa'y yaptıktan sonra hac ihramına girip

telbiye getirisini imkansız kilmaktadır. Çünkü onun böyle hac yaptığını sahih veya hasen hatta zayıf bir senedle rivayet eden hiç kimse görülmemiştir.

"Rasûlullah (s.a.v.), Veda haccmda umreden temettü yaptı." hadisinde eger Hz. Peygamber'in Özel temettü yaptığı kastedilmiş ise sa'ydan sonra ihramdan çıkmış olması gerekirdi ki, hakikat böyle değildir. Çünkü hadisin ifadesinde bunu reddeden unsurlar vardır. Sonra haccma bitisik ve mukarin olan umresinin isbatmda da bunu men eden ve imkansız kılan ifadeler vardır. Yok eger bu hadis ile umumi temettü kastedilmiş ise buna kiran hacci da dahil olur ki, kastedilen mana da budur.

"Rasûlullah (s.a.v.), önce umre için telbiye getirdi. Sonra hac için telbiye getirdi." Sonra da hac lafzim kullanarak telbiye getirmiş, yani: "Lebbeyk Allahümme umreten ve haccen" demiş ise, bu anlasılması kolay olan bir husustur ki, kiran haccma da aykiri değildir. Yok eger bununla önce umre için telbiye getirdiği, sonra tavaftan önce hacci da buna dahil ettiği kastedilmiş ise yine kiran hacci yapmış olur.

Sayet Hz. Peygamber'in umre için ihrama girip telbiye getirdiği, umre menasikini tamamladıktan, ihramdan çıktıktan, ya da iddia edenlerin iddia ettikleri gibi kurbanım sevk etmiş olmasından dolayı ihramdan çıkmadan ve Mina'ya gitmeden önce hac için ihrama girip telbiye getirmiş olduğu kastedilmiş ise, onun böyle yaptığını önceki sayfalarda da söyledigimiz gibi sahabelerden her hangi biri bize nakletmiş değildir. İnsanlardan böyle bir iddiada bulunan varsa, onun sözü reddedilmistir. Çünkü böyle bir söz nakle uygun değildir. Kİlranin ispatına dair varid olan hadislerle de muhaliftir. Hatta ifrad haccma dair varid olan hadislerle de aykiridir. Doğrusunu Allah bilir. Allah bilir ya, doğrusu ve açıkça anlasilani sudur ki, Haccac'm, İbn Zübeyr'i kusatma altına aldığı zaman da ifrad haccmi yapan İbn Ömer'e söyle denilmiş:

- İnsanlar arasında birşeyler oluyor. Haccim su sene yapmasan da bir sonraki seneye erteleseri iyi olmaz mı?

İbn Ömer, söyle cevap vermiş:

- Su halde ben de Peygamber (s.a.v.)'in yaptığı gibi yaparım. Yani Hz. Peygamber, Hudeybiye senesinde Mekke'ye girmekten

menedildiği zaman Zu'l-Huleyfe'de umre ihramına girmiş, sonra Zu'l-Huleyfe'nin ilerisindeki Beyda düzlüğüne doğru gitmişti.

Bunu kastederek İbn Ömer söyle demisti: "Simdiki durumumuzla Hz. Peygamberin durumu aynidir. Peygamber (s.a.v.), umre ile birlikte hac için ihrama girip telbiye getirmisti."

Ravinin düşüncesine ve inancina göre Rasûlullah (s.a.v.), umre ile birlikte

hac ihramına niyet edip telbiye getirmiştir. Ama önce umre için ihrama girip telbiye getirmesi, sonra hac için ihrama girip telbiye getirmesi, bu hususta herhangi bir farklılık meydana getirmemektedir. Raviler, bunu böyle rivayet etmişlerdir. Ancak ileride de açıklayacağımız gibi bu husus üzerinde ihtilaf vardır.

Bununla ilgili açıklama, Abdullah b. Vehb'in rivayet ettiği hadiste mevcuttur. Söyle ki: Malik b. Enes ve bir baskası, Nafi'in söyle dedigini rivayet ettiler:

Abdullah b. Ömer, fitne zamanında umre niyetiyle yola çıktı ve:

- Eger Ka'be'den menedilirse tipki Rasûlullah gibi yaparım, dedi. Ve umre için ihrama girip telbiye getirdi. Yola çıktı. Zu'1-Huleyfe ilerisindeki yüksek düzlüğe vardığı zaman arkadaşlarına dönüp:

- Bu ikisinin durumu aynidir. Sizi şahid tutarım ki ben, umre ile birlikte hacci kendime vacib kildim (bunlara niyet ettim.), dedi. Sonra yola devam etti. Beyt'e gidip tavaf etti. Tavaftan sonra Safa ile Merve arasında yedi kez sa'y yaptı. Daha fazlasını yapmadı. Bunun kendisi için yeterli olduğu kanaatine vardı ve kurbanını kesti."

Baska bir rivayete göre ravi Nafi, hadisin sonunda söyle demistir: "Rasûlullah (s.a.v.) da böyle yaptı." Buharî, Nafi'nin söyle dedigini rivayet eder:

"Haccac'm Ibn Zübeyr üzerine geldiği sene Ibn Ömer, hac yapmak istedi. Ona:

- İnsanlar arasında savaş var. Korkarız ki, seni Ka'be'yi tavaf etmekten menederler, denildi. O söyle cevap verdi:

- "Andolsun ki, sizin için Rasûlullah en güzel örnektir." Su halde ben, Rasûlullah (s.a.v.)'m yaptığı gibi yapacağım. Umreyi kendime vacib kildigima (umreye niyet ettiğime) sizi şahit tutarım.

Böyle dedikten sonra yola çıkıp Zu'1-Huleyfe ilerisindeki Beyda düzlüğüne varınca söyle dedi:

- Bence hac ve umre aynı şeylerdir. Umremle birlikte hacci da vacip kildigima (hacca da niyet ettiğime) sizi şahit tutarım.

Böyle dedikten sonra Kudeyd'de satın aldığı bir kurbanlığı kesti, bundan daha fazlasını yapmadı. Ihramdan çıkmadı. Saçını tıraş etmedi. Veya kısaltmadı. Kurban bayramının birinci gününe kadar bekledi. Bayramın birinci gününde kurbanını kesip tıraş oldu. Böylece ilk tavafını yapmakla, o hac ve umre tavafını tamamlamış olduğu kanaatine vardı ve: "Rasûlullah (s.a.v.) da böyle yaptı." dedi."

Buharî, Nafi'nin söyle dedigini rivayet etti:

"İbn Ömer'in oğlu Abdullah, babasının yanına geldi. Binengi de evde idi. Söyle dedi:

- Bu sene insanlar arasında savaş olduğundan güven içinde değilim. Korkarım ki seni Ka'be'den menederler. İstersen Medine'de kal. Böylesi daha iyi olmaz mı?

İbn Ömer, oğluna cevaben şöyle dedi:

- Rasûlullah (s.a.v.), Ka'be'yi tavaf etmek üzere Medine'den yola çıktı. Kureysliler onun Ka'be'yi tavaf etmesine engel oldular. Eger benim de Ka'be'yi tavaf etmeme engel olunursa ben de Rasûlullah'm yaptığı gibi yaparım. Süphesiz Rasûlullah'ta sizin için güzel bir örnek vardır. Öyleyse ben de onun yaptığı gibi yaparım. Umremle birlikte hacci da vacib kildim (hacca da niyet ettim). Sizi buna şahid tutarım.

Böyle dedikten sonra Mekke'ye gitti ve hac ile umre için bir tek tavaf yaptı.

Düşman tarafından Ka'be'den menedilmek, böylece ihramdan çıkmak ve hac ile umre için tek tavaf ile yetinmek hususunda İbn Ömer (r.a.), Rasûlullah (s.a.v.)'a uydu. Çünkü o, temettü yapmak için ilk önce umre için ihrama girmisti. Düşman tarafından Ka'be'den menedilmekten korktuğu için hac ile umreyi birleştirdi. Umreden ve tavaftan önce hacci da buna dahil edip kiran yapmış oldu. Hac ile umreyi birleştirdi. Umreden ve tavaftan önce hacci da buna dahil edip kiran yapmış oldu ve: "Hac ile umreyi aynı şey olarak görüyorum." dedi. Yani insanın hacdan veya umreden veya her ikisinden menedil-mesi arasında fark yoktur.

Böyle dedikten sonra Mekke'ye geldiğinde ilk tavafını yaparak bu tavafını hac ve umre için yeterli gördü. Müfred olarak rivayet ettiğimiz hadiste de bunu açıkça beyan etmiştir. İlk tavan ile, hac ve umre tavafını yapmış olduğuna kani olmuştur. .

İbn Ömer, bu sebeple şöyle demisti: "Rasûlullah (s.a.v.) da böyle yapmisti." Yani Rasûlullah (s.a.v.), hac ve umre için tek tavafla yetinmisti. Safa ve Merve arasında tek sa'y ile yetinmisti. Bu ifadelerden de anlaşılıyor ki İbn Ömer, Hz. Peygamberin kiran hacci yaptığını rivayet eder.

Bu sebeple Neseî, Nafi'nin şöyle dedigini rivayet eder:

"İbn Ömer, hac ve umreyi birleştirerek kiran hacci yaptı ve tek tavaf yaptı."

Neseî, Nafi'nin şöyle dedigini rivayet eder:

"İbn Ömer, Zu'l-Huleyfe'ye geldiğinde umre için ihrama girip tel-biye getirdi. Sonra Ka'be'den menedilmekten korktu....."

Nafi, burada İbn Ömer'in, bu korkusu yüzünden hacci da umreye dahil edisini ve kiran hacci yaptığını nakletmiştir.

Anlatmak istedigimiz sudur ki; bazi raviler, Ibn Ömer'in: "Su halde ben de Rasûlullah (s.a.v.)'m yaptigi gibi yaparim."; "Rasûlullah (s.a.v.) da böyle yapmisti." deysisini duyduklari zaman, Rasûlullah (s.a.v.)'m önce umre için ihrama girip telbiye getirdigine, sonra hac için ihrama niyet edip telbiye getirdigine, böylece umre tavafindan önce hacci da dahil ettigine kanaat getirmisler ve bu sözlerden anladiklari sekilde rivayette bulunmuslardir. Oysa Ibn Ömer, yukaridaki sözleriyle bu manayi degil de, bizim kasedettigimiz manayi ifade etmek istemistir. Dogrusunu Allah bilir.

Hz. Peygamber'in önce umre için ihrama girip telbiye getirdigini, ardi sıra tavaftan önce hacci da ise dahil etigini takdir edersek, bu durumda Peygamber Efendimiz özel temettü hacci degil de kiran hacci yapmis olur ki, bunda da temettü haccmm daha faziletli olduguna kail olan kimseler için görüslerinin dogrulukunu teyid eden deliller vardir. Dogruyu en iyi bilen, elbetteki yüce Allah'tir.

"Peygamber (s.a.v.) zamaninda temettü yaptik, Kur'ân nazil oluyordu. Adamin biri diledigi sekilde konustu." hadisinde sözü edilen temettü kelimesi ile kirandan ve hususi manadaki temettü haccindan daha genel anlamli hac kastedilmistir. Müslim'in, Imran b. Husayn'-dan rivayet ettigi su hadis de buna delalet etmektedir:

"Rasûlullah (s.a.v.), hac ile umreyi birlestirdi."

Selef ulemasinin çogunlugu, mut'a kelimesini kiran anlaminda kullanmislardir. Nitekim Buhari, Said b. Müseyyeb'in söyle dedigini' rivayet eder:

"Ali ile Osman, Usfan'da mut'a kelimesinin anlami üzerinde ihtilaf ettiler. Ali söyle dedi:

- Rasûlullah (s.a.v.)'in yaptigi bir isten, baskasini menetmekle ne yapmak istiyorsun?

Ali b. Ebi Talib bunu görünce hac ve umre için birlikte ihrama girip telbiye getirdi."

Müslim, Mervan b. Hakem'den rivayet etti ki, Hz. Ali söyle deniistir:

"Insanlardan herhangi birinin sözü yüzünden Rasûlullah (s.a.v.)'-in sünnetini terk edecek degilim."

Yine Müslim'in rivayetine göre Hz. Ali, Hz. Osman'a söyle demistir:

- Biliyorsun ki, Rasûlullah (s.a.v.)'la birlikte temettü yaptik. Öyle degil mi?

- Evet, ama o zaman biz korku içinde idik." Müslim, Ibn Abbas'm söyle dedigini rivayet eder: "Rasûlullah (s.a.v.), umre için ihrama girip telbiye

getirdi. Ashabi

ise, hac için ihrama girip telbiye getirdiler. Rasûlullah (s.a.v.) ile kurbanliklarini sevk eden ashabi ihramdan çıkmadılar. Diğerleri çıktılar."

Ebu Davud et-Teyalisi, Ibn Abbas'm söyle dedigini rivayet eder: "Rasûlullah (s.a.v.), hac için ihrama girip telbiye getirdi." Ebu Davud'un baska bir rivayetinde de söyle denmektedir: "Rasûlullah (s.a.v.) ile ashabi, hac için ihrama girip telbiye getirdiler. Onlardan temettü yapip kurbanligini sevk etmis olmayanlar ihramdan çıktılar. Kurbanı beraberinde bulunan kimseler ise ihramdan çıkmadılar...."

Eger bu iki rivayetin sahih oldugunu kabul edersek, kiran hacci ortaya çıkıyor. Eger ikisini de kabulde çekimser davranırsak delil ortada durup kalir. Eger Müslim'in sahihindeki umre ile ilgili rivayetini tercih edersek, Hz. Peygamberin sadece ifrad hacci yaptigina dair Ibn Abbas'm rivayeti geride kalmis olur ve Müslim'in umre ile ilgili rivayeti fazla olmus olur. Bu durumda kiran hacciyla ilgili kavil ortaya çıkmaktadır. Özellikle bu rivayet, Ibn Abbas'tan gelmis ise bu durumda Hz. Peygamber'in kiran hacci yaptigini kabul etmek durumunda kalacagiz.

Müslim, Ibn Abbas'm söyle dedigini rivayet eder: «Rasûlullah (s.a.v.) buyurdu ki:

- Bu, kendisiyle temettü yaptigimiz bir umredir. Beraberinde kurbanligi olmayan kimse ihramdan çıksin ve ihramın bütün yasaklarından kurtulsun." Böylece umre, kiyamet gününe dek hacca dahil olmus oldu.»

Buhari, Ebu Cemrenin söyle dedigim rivayet eder: «Ben, temettü hacci yaptim. İnsanların bir kısmi beni bundan menettiler. Ben de bunun hükmünü İbn Abbas'a sordum. O da böyle yapmami bana emretti. Rüyada bir adam bana söyle diyordu: "Kabul görmüs bir hac ve makbul bir mut'a." Ben rüyami İbn Abbas'a anlattim. O söyle dedi: Allahu Ekber. Iste bu, Ebu'l-Kasim (s.a.v.)'m sünnetidir.»

Bu rivayette geçen mut'a kelimesi ile kiran hacci kastedilmistir.

Kuaynî ve baskasi, Muhammed b. Abdullah b. Haris b. Nevfel b. Haris b. Abdülmuttalib'in söyle dedigini rivayet eder:

«Muaviye b. Ebi Süfyan'm haccettigi senede Dahhak b. Kays, hacca kadar umre ile temettü etmenin hükmünü anlatiyordu ve:

- Ancak Allah'in emrini bilmeyen kimse böyle yapar, diyordu. Buna karsi Sa'd b. Ebi Vakkas, su cevabi vermisti:

- Ey kardesimin oglu, ne kötü konustun sen? Dahhak:

- Hattab oglu Ömer de bunu yasakliyordu, dedi. Sa'd ise:

- Ama Rasûlullah (s.a.v.) böyle yaptı, biz de onunla beraber yaptık, diye karşılık verdi.»

Abdürrezzak, Guneym b. Kays'm söyle dedigini rivayet eder: "Hacca kadar umre ile temettü yapıp faydalanmanın hükmünü Sa'd b. Ebi Vakkas'a sordugumda bana su cevabi verdi:

- Ben de bunu Rasûlullah (s.a.v.)'la birlikte yaptım. O zaman su Muaviye, Mekke'de kafir idi."

Bütün bu rivayetler, temettü kelimesinin, önce umre niyetiyle ihrama girip umre menasikini tamamladıktan sonra hac niyetiyle ihrama girmek anlamında kullanılan hususi manadaki temettü kelimesinden ve kiran hacmdan daha genel mana tasidigini isbatlamak içindir. Hatta Sa'd b. Ebi Vakkas'm bu konudaki sözlerinden de anlasildigina göre temettü kelimesi hac aylarında umre yapmak anlamında kullanılmıstır. Çünkü onlar -Muaviye hacdan önce Mekke'de kafir bir kisi iken- umre yaptıklarını ifade etmişlerdir. Bu umre, ya Hudey-biye umresi idi, ya Umretü'l-Kaza (ki, en makul olanı da budur.) ya Cirâne umresi idi. Muaviye, Mekke fethi gecesinde babası Ebu Süf-yan'la birlikte Müslüman olmuştı. Önceki sayfalarda da rivayet ettiğimize göre o, bir umresinde Hz. Peygamberin saçını makasla kısalt-mıstır. Muhakkak ki bu da Cirâne umresidir. Dogrusunu Allah bilir.

Hız. Peygamberin kiran haccı yaptigina kail olanların delili ve bu hususta nakledilen hadisler ise şöyledir:

Buharî, Hız. Ömer'in söyle dedigini rivayet eder: "Akik vadisinde Rasûlullah (s.a.v.)'m söyle dedigini isittim: "Bu gece Aziz ve Celil olan Rabbimin yanından biri bana gelip söyle dedi:

- Su mübarek vadide namaz kil ve "Hac içinde umre, de..." Hafız el-Beyhakî, Hız. Ömer'in söyle dedigini rivayet eder: "Rasûlullah (s.a.v.) buyurdu ki: Ben Akik vadisinde iken Cebrail

bana geldi ve söyle dedi:

- Su mübarek vadide iki rekat namaz kil ve: "Hac içinde umre, de Umre, kıyamet gününe dek hacca dahil oldu."

İmam Ahmed b, Hanbel, Hasim kanalı ile Ebu Vail'in söyle dedigini rivayet eder:

"Sabî b. Mabeğ adındaki bir Müslüman (daha önceleri Hristiyan-di) cihad yapmak istedi. Kendisine:

- İse önce hac ile basla, denildi. O da Es'arî'ye geldi. Es'arî, onun hac ve umre için birlikte ihrama girip telbiye getirmesini tavsiye etti. O da bu tavsiyeye uydu. Bu adam telbiye getirmekte iken Zeyd b^So-han ile

Selman b. Rebia'mn yanından geçti. Onlardan biri diğerine:

- Bu kisi, kendi ailesinin devesinden daha saskin ve yolunu yitirmiştir, dedi. Sabî b. Mamed bunu duyunca çok agrına gitti. Hz. Ömer'in yanına geldiğinde onların dediklerini nakletti. Hz. Ömer de ona şöyle dedi:

- Dogrusu sen, Peygamber (s.a.v.)'in sünnet yolunu bulmuş ve hidayete ermissin. Bir başka defasında da Hz. Ömer'in şöyle dediğini isittim:

"Peygamber (s.a.v.)'in sünnet yoluna girmeye muvaffak kılınmissin."

Imam Ahmed b. Hanbel de böyle bir rivayette bulunmuş ve Hz. Ömer'in, Sabî b. Mamed'e şöyle dediğini nakletmiştir:

"O iki kisi birşey demis değildirler. Aslında sen Peygamber (s.a.v.)'in sünnet yolunu bulmuşsun."

Imam Ahmed b. Hanbel, Ebu Vail'in şöyle dediğini rivayet eder: "Sabî b. Mamed dedi ki: Ben Hristiyan bir adamdim. Müslüman oldum, hac ve umre için ihrama girip telbiye getirdim. Yezid b. Sohan ile Selman b. Rebia, benim telbiye getirisi mi duyduklarında şöyle dediler:

- Bu, kendi ailesinin devesinden daha saskin ve yolunu yitirmiştir.

Onlar böyle deyince sanki üzerime bir dağ yıkılmış oldular. Hz. Ömer'in yanına geldim ve onların bu sözlerini ona naklettim. O da onları bu sözlerinden dolayı yanına çağırıp kinadı. Sonra bana dönüp şöyle dedi:

- Sen, Peygamber (s.a.v.)'in sünnet yolunu bulmuş ve hidayete ermissin."

Abde, Ebu Vail'in şöyle dediğini rivayet etmiştir:

"Çogu kez ben ve Mesruk, Sabî b. Mamed'in yanına gider, bu hadiseyi ona sorardım."

Neseî, "Sünen" adlı eserinin Kitâbul-Hac kısmında, Hz. Ömer'in şöyle dediğini rivayet eder:

"Vallahi ben sizi mut'adan yasaklamam, çünkü mut'a, Allah'ın kitabında mevcuttur. Peygamber (s.a.v.) de bu şekilde haccetmiştir."

Imam Ahmed b. Hanbel, Muhammed b. Cafer kanalı ile Said b. Müseyyeb'in şöyle dediğini rivayet eder:

"Ali ile Osman, Usfan'da bir araya geldiler. Osman, mut'adan veya umreden menediyordu. Ali:

- Rasûlullah (s.a.v.)'in yaptığı bir isten nasıl olur da baskalarını menedersin? diye sordu.

Osman:

- Bu hususta bize karışma, dedi."

Buhari ile Müslim, Said b. Müseyyeb'in şöyle dediğini rivayet ederler:

'Ali ile Osman, Usfan'da mut'a hakkında ihtilafa düştüler. Ali:

- Rasûlullah (s.a.v.)'in yaptığı bir işi nasıl olur da menedersin? diye sordu. Bu durumu görünce Ali (r.a.), hac ve umre için birlikte ihrama girip telbiye getirdi."

Buhari, Mervan b. Hakemin söyle dedigini rivayet eder: "Osman ile Ali hazretlerini bir arada gördüm. Osman, mut'adan yani hac ile umreyi bir arada yapmaktan menediyordu. Ali bu durumu görünce hem hacca, hem de umreye niyet edip ihrama girdi ve telbiye getirdi. Sonra da:

- Herhangi bir kimsenin sözü yüzünden Peygamber (s.a.v.)'in sünnetini terk edecek değilim, dedi."

Imam Ahmed b. Hanbel, Abdullah b. Sakik'in söyle dedigini rivayet eder:

"Osman (r.a.), mut'ayı (hac ve umreyi birlikte yapmayı) yasaklıyordu. Ali ise emrediyordu. Osman, Ali'ye:

- Sen söyle ve söylesin, dedi. Sonra Ali:

- Biliyorsun ki, Rasûlullah (s.a.v.)'la birlikte temettü yaptık (hac ve umreyi beraberce ifa ettik), dedi. Buna karsi Osman, su cevabi verdi:

- Öyle ama o zaman biz korku içindeydik."

Bu da Hz. Osman'in, Hz. Ali'nin rivayetini itiraf ettigini göstermektedir. Bilindigi gibi Hz. Ali, Veda hacmda Peygamber (s.a.v.)'in-ki gibi ihrama girmisti ve kurbanlık hayvanini da önüne katip sevk etmistir. Peygamber (s.a.v.), onun ihramda kalmasini emretmistir. O da kurbanliklari hususunda Peygamber (s.a.v.)'e ortak olmustu. Nitekim bununla ilgili açıklama ileride de gelecektir.

"Muvatta" adli eserinde Imam Malik, Cafer b. Muhammed'in babasinin söyle dedigini rivayet eder:

"Mikdad b. Esved, Hz. Ali'nin yânina girdi. Hz. Ali, o esnada genç develerine ağaç yapraklariyla unun karisimi neticesinde elde edilen bir bulamaç içirmekte idi. Mikdad, ona söyle dedi:

- Görüyor musun, Osman b. Affan, hac ve umrenin bir arada kiran seklinde yapılmasını yasaklıyor?

Bunun üzerine elinde un ve ağaç yapraklarının tozu bulunan Hz. Ali disari çıktı. Osman b. Affan'm yanina geldi ve ona:

- Sen mi, hac ve umrenin bir arada kiran seklinde yapılmasını yasaklıyorsun? diye sordu.

Osman da:

- Bu benim görüşümdür, diye cevap verdi. Bunun üzerine Ali, oradan öfkeli

olarak çıktı. Çıkarken söyle diyordu: "Lebbeyk, Allahümme Lebbeyk. Hac ve umreye birlikte lebbeyk."

Ebu Davud, Bera b. Azib'in söyle dedigini rivayet eder:

"Rasûlullah (s.a.v.)'m kendisini Yenien'e emir tayin ettiği esnada ben de Ali (r.a) ile birlikte idim."

Bera b. Azib, burada hadisin, Hz. Ali'nin gelisi ile ilgili kısmını olduğu gibi anlatıyor. Sonra Hz. Ali söyle diyor:

"Rasûlullah (s.a.v.), bana:

- Nasıl yaptın? diye sordu. Ben de su cevabi verdim:

- Ben de Peygamber (s.a.v.) gibi ihrama girip telbiye getirdim. Ben kurbanlığı önüme katıp sevk ettim ve kiran hacı yaptım." "Sahih" adlı eserinde Ibn Hibban, Hz. Ali'nin söyle dedigini rivayet eder:

"Rasûlullah (s.a.v.), Medine'den yola çıktı. Ben de Yemen'den yola çıktım ve: "Lebbeyk, Peygamber (s.a.v.)'in ihrama girişi gibi ben de ihrama giriyor, onun telbiye getirisi gibi telbiye getiriyorum." dedim. Peygamber (s.a.v.) ise: "Ben hac ve umre için birlikte ihrama girip telbiye getirdim." dedi.

Imam Ahmed b. Hanbel, Hüseyim kanalı ile Bekir b. Abdullah el-Müzenî'nin söyle dedigini rivayet eder:

«Enes b. Malik'in: "Rasûlullah (s.a.v.)'m hac ve umre için birlikte telbiye getirdiğini isittim." dedigini duydum. Bunu Ibn Ömer'e sordum. O da: "Rasûlullah, sadece hac için telbiye getirdi/' dedi. Enes'e rastladım. Ibn Ömer'in böyle dedigini ona naklettim. O da su cevabi verdi:

- Siz bizi çocuk sayıyorsunuz. Rasûlullah (s.a.v.)'m: "Hac ve umre için Lebbeyk" dedigini isittim.»

Imam Ahmed b. Hanbel, Enes b. Malik'in söyle dedigini rivayet eder:

"Peygamber (s.a.v.), söyle telbiye getirdi: Hac ve umre için birlik-te Lebbeyk."

Imam Ahmed b. Hanbel, Enes b. Malik'in söyle dedigini rivayet eder:

"Rasûlullah (s.a.v.) ile ashabi, Mekke'ye geldiler. Hac ve umre için birlikte telbiye getirdiler. Rasûlullah (s.a.v.), Beyt'i tavaf edip Sfa ve Merve arasında sa'y yapmalarından sonra ihramdan çıkmalarını ve bu menasiki umre saymalarını emretti. Oradakiler sanki bundan korktular. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.), onlara söyle dedi:

- Eger ben kurbanlığımı sevk etmiş olmasaydım, ben de ihramdan çıkardım.

Bunun üzerine oradakiler ihramdan çıktılar. Temettü yaptılar." Hafız Ebu

Bekir el-Bezzar, Hasan b. Kaza'a kanalı ile Enes b. Malik'in söyle dedigini rivayet eder:

"Peygamber (s.a.v.) ile ashabi, hac ve umre için telbiye getirdiler. Mekke'ye geldiklerinde Beyt'i tavaf ettiler. Safa ve Merve arasında sa'y yaptılar. Rasûlullah (s.a.v.), ihramdan çıkmalarını emretti. Onlar bundan korktular. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.), onlara söyle dedi:

- Eger beraberimde kurbanlığım olmasaydı, ben de ihramdan çıkardım.

Bunun üzerine onlar ihramdan çıktılar, kadınların yanına dahi gittiler."

İmam Ahmed b. Hanbel, Enes b. Malik'in söyle dedigini rivayet eder;

"Rasûlullah (s.a.v.)'m: "Umre ve hac için Lebbeyk, umre ve hac için Lebbeyk." diyerek hac ve umre için birlikte telbiye getirdiğini işittim."

İmam Ahmed b. Hanbel, Enes b. Malik'in söyle dedigini rivayet eder:

"Rasûlullah (s.a.v.), kurbanlık olarak birçok develeri önüne katıp Mekke'ye getirdi ve; "Umre ve hac için Lebbeyk." dedi. Ben de onun dışı devesinin sol ayaklarının yanında duruyordum."

Hafız Ebu Bekir el-Bezzar, Enes'in söyle dedigini rivayet eder: "Ben Ebu Talha'mın binisinin tergisinde idim. Onun dışı Rasûlullah'a dizine değmekte idi. Rasûlullah da hac ve umre için birlikte telbiye getiriyordu."

Hafız Ebubekr el-Beyhakî, Zeyd b. Eslem ile bir baskasının söyle dediklerini rivayet eder:

"Adamin biri, İbn Ömer'e gelip söyle sordu:

- Rasûlullah (s.a.v.), ne ile telbiye getirdi?

- Hac için telbiye getirdi.

Bu cevabi alan adam çekip gitti. Ertesi sene yine İbn Ömer'e gelip aynı soruyu tekrarladı:

- Rasûlullah (s.a.v.), ne ile telbiye getirdi?

- Sen önceki sene de bana gelmemiş miydin?

- Evet gelmistim. Ama Enes b. Malik'in iddiasına göre Peygamber (s.a.v.), kiran hacı yapmıştır.

Kadınlar başları açık iken Enes b. Malik onların yanına giriyordu (Yani Enes o zaman çocuk idi.). Ben ise Rasûlullah (s.a.v.)'m devesinin altında duruyordum. Devenin salyası vücuduma değiyordu. İşte o esnada Rasûlullah'm hac için telbiye getirdiğim işitiyordum."

İmam Ahmed b. Hanbel, Enes b. Malik'in söyle dedigini rivayet eder:

"Peygamber (s.a.v.), hac ve umreyi bir arada ifa edip: "Hac ve umre için birlikte lebbeyk." diye telbiye getirdi."

Imam Ahmed b. Hanbel, Hasan b. Ali'nin azadhsi Sa'd'm söyle dedigini rivayet eder:

"Ali ile birlikte Medine'den yola çıktık. Zu'1-Huleyfe'ye geldigimizde Ali söyle dedi:

- Ben hac ve umreyi bir arada yapmak istiyorum. Böyle yapmak isteyen varsa benim dedigim seyleri söylesin.

Böyle dedikten sonra telbiye getirerek: "Hac ve umre için birlikte lebbeyk." dedi.

Azadh Sa'd'dan rivayette bulunan Salim, Enes b. Malik'in söyle dedigini nakletmistir: "Vallahi benim ayagim, Rasûlullah (s.a.v.)'m ayagina degmekte idi. O, hac ve umre için birlikte telbiye getiriyordu."

Hafiz Ebu Bekir el-Bezzar, Yahya b. Habib b. Arabî kanalı ile Enes b. Malik'in söyle dedigini rivayet eder:

"Peygamber (s.a.v.)'in hac ve umre için birlikte telbiye getirdigini isittim."

Imam Ahmed b. Hanbel, Enes b. Malik'in söyle dedigini rivayet eder:

"Ebu Talha'mn bineginin terisinde idim. O, Peygamber (s.a.v.)'le bir hizada gitmekte idi. Benim ayagim neredeyse Peygamber (s.a.v.)'-in üzengisine degmekte idi. Onun hac ve umre için birlikte telbiye getirdigini isittim."

Buharî, Enes'in söyle dedigini rivayet eder:

"Peygamber (s.a.v.), öğle namazini Medine'de dört rekat, ikinci namazim ise Zu'1-Huleyfe'de iki rekat olarak kildi. Sonra geceyi orada geçirdi. Sabahladiginda binegine bindi. Zu'1-Huleyfe ilerisindeki Bey-da düzlüğüne yöneldi. Allah'a hamd edip tesbih ve tekbir getirdi. Hac ve umre için birlikte telbiye getirdi. İnsanlar da hac ve umre için birlikte telbiye getirdiler."

Bir baska rivayette Enes söyle demistir: "Ben, Ebu Talha'mn bineginin terisinde idim. Oradaki insanlar hac ve umre için birlikte telbiye getiriyorlardi."

Buharî'nin, Enes'ten yaptigi baska bir rivayette de söyle denmektedir:

"Rasûlullah, sonra Zu'1-Huleyfe'de geceledi. Sabahlayınca sabah namazini kildi. Namazdan sonra binegine bindi. Zu'1-Huleyfe ilerisindeki Beyda düzlüğüne yönelince hac ve umre için telbiye getirdi."

Hafiz Ebu Bekir el-Bezzar, Ibrahim b. Said kanalı ile Enes'in söyle dedigini rivayet eder:

"Rasûlullah (s.a.v.), hac ve umre için birlikte telbiye getirdi."

Imam Ahmed b. Hanbel, Katade'nin söyle dedigini rivayet eder:

"Enes b. Malik'e söyle sordum:

- Peygamber (s.a.v.) kaç kez hac yaptı?

- Bir kez hac yaptı, dört sefer de umre yaptı. Umrelerinden biri Hudeybiye zamanındakidir, biri Medine'de iken zilkade ayında yola çıkıp gelip yaptığı umredir, biri de yine zilkade ayında Hüneyn gazvesinde elde edilen ganimetleri paylastirirken Cirâne'de yaptığı umredir, dördüncüsü de Veda hacciyla birlikte yaptığı umresidir."

Imam Ahmed b. Hanbel, Veki' kanali ile Enes b. Malik'in söyle dedigim rivayet eder:

"Rasûlullah (s.a.v.), hac ve umre için telbiye getirdi." Imam Ahmed b. Hanbel, Enes'in söyle dedigini rivayet eder: "Rasûlullah (s.a.v.)'m hac ve umre için birlikte telbiye getirdigini isittim. Söyle diyordu: Hac ve umre için Lebbeyk, hac ve umre için lebbeyk."

Yine Imam Ahmed b. Hanbel, Enes'in söyle dedigini rivayet eder: "Rasûlullah (s.a.v.)'la birlikte Mekke'ye gittik. Onun söyle dedigini isittim: Hac ve umre için lebbeyk,"

Imam Ahmed b. Hanbel, Hasan kanali ile Enes b. Malik'in söyle dedigini rivayet eder:

"Hac için telbiye getirerek yola çıktık. Mekke'ye geldigimizde Rasûlullah (s.a.v.), umre için telbiye getirmemizi emretti ve söyle buyurdu:

"Geri döndüğüm bir ise yeniden baslayacak olsaydim, onu umre yapardim. Ama kurbanlik hayvanimi sevk etmisim ve hac ile umreyi birlestirmisim."

Neseî, Enes b. Malik'in söyle dedigini rivayet eder: "Rasûlullah (s.a.v.)'m hac ve umre için telbiye getirdigini isittim." Imam Ahmed b. Hanbel, Ebu Kudame el-Hanefî'nin söyle dedigini rivayet eder:

"Rasûlullah (s.a.v.), hac ve umreyi birlestirip kiran yaptı. Yanindakiler de kiran yaptılar."

Hafiz el-Beyhakî, bu rivayet tariklerinin bir kismini Enes b. Malik'ten naklettikten sonra bunun gerekçelerim münakasa götürecek sözlerle açıklamistir. O, özetle söyle der:

"Baskalari degil de Enes, bu isi karistirmistir. Belki de o, Rasûlullah (s.a.v.)'m kiran için nasıl telbiye getirilecegini baskasına öğretirken telbiye getirisiim duymustur. Yoksa bizzat Rasûlullah'm kendisinin kendi ibadeti için telbiye getirisini isitmis degildir." Dogrusunu Allah bilir. .

Bu husus, Enes b. Malik'ten baskasindan da rivayet edilmistir. Bunun gerçekliginde ihtilaf vardır.

Ben derim ki: Isin aslini arastirip iyi düşünen kimse, ihtilafli unsurlarin

bulundugunu görür. Belki de bu sözü bırakmak daha uygun olacaktır. Çünkü az önceki satırlarda da görüldüğü gibi kendisinden mütevatir olarak nakledilen rivayetler bulunan bir sahabenin hafızası üzerinde saibe akla gelmektedir ki, bu da büyük sakincalara yol açacaktır. Doğrusunu en iyi bilen, elbetteki yüce Allah'tır.

Hanz Ebu Bekir el-Beyhakî, Bera b. Azib'in söyle dedigini rivayet eder:

"Rasûlullah (s.a.v.), her üçü de zilkade ayında olmak üzere üç umre yaptı."

Hz. Aise dedi ki: Bera, Veda hacci ile birlikte yaptığı umresi de dahil olmak üzere Rasûlullah (s.a.v.)'m dört umre yaptığını iyi bilmektedir. Nasıl olur da böyle der?

Beyhakî dedi ki: Bu, mahfuz bir rivayet değildir.

Ben derim ki: Bu, Hz. Aise'den sahih bir senedle gelen bir rivayettir.

Hafiz Ebu'l Hasen ed-Darekutnî, Cabir b. Abdullah'in söyle dedigini rivayet eder:

"Peygamber (s.a.v.), üç hac yaptı. İki hacci hicretten önce idi. Bir haccini da umre ile birlikte kiran şeklinde yaptı."

Tirmizî ile Ibn Mace, bu hadisi Süfyan b. Said'den, Sevrî kanalıyla rivayet etmişlerdir.

Ebu Isa et-Tirmizî, Ibn Ebi Ömer kanalı ile Cabir b. Abdullah'in söyle dedigini rivayet eder:

"Rasûlullah (s.a.v.), hac ve umreyi birleştirerek kiran yaptı. Her ikisi için tek tavaf yaptı."

Sonra Tirmizî, bu hadisin hasen ve sahih olduğunu söylemiştir:

"Peygamber (s.a.v.), hac ve umresi için tek tavaf yaptı."

Hafiz Ebu Bekir el-Bezzar da "Müsned" adlı eserinde Cabir'in söyle dedigini rivayet eder:

"Rasûlullah (s.a.v.), Medine'den Mekke'ye geldi. Hac ve umreyi birleştirip kiran yaptı ve kurbanlık hayvanını sevketti. Kendisi söyle buyurdu:

"Kurbanlık hayvanının boynuna gerdanlığı takmamış olan kimse, bu haccini umreye çevirsin." Kütüb-ü Sitte'de böyle bir rivayet yoktur. Senedi cidden garip olan bu hadisi, "Müsned" adlı eserinde sadece bu yolla Bezzar nakletmiştir. Doğrusunu Allah bilir.

İmam Ahmed b. Hanbel, Ebu Muaviye kanalı ile Ibn Abbas'in söyle dedigini rivayet eder:

"Ebu Talha, Rasûlullah (s.a.v.)'m hac ve umreyi birleştirerek ifa ettiğini bana haber verdi."

Imam Ahmed b. Hanbel, Süraka b. Malik b. Cu'sum'un söyle dedigini rivayet eder:

"Rasûlullah (s.a.v.)'m söyle dedigini isittim: "Kiyamet gününe kadar umre hacca dahil oldu."

Rasûlullah (s.a.v.), Veda haccmda kiran hacci yaptı."

Imam Malik, Ibn Sihab kanali ile Muhammed b. Abdullah b. Nev-fel b.-Haris b. Abdülmuttalib'in söyle dedigini rivayet eder: "Muaviye b. Ebi Süfyan'm hac ettigi senede Sa'd b. Ebi Vakkas, umre ile hacca temettü edip faydalanmayi anlatiyordu. Dahhak, ona söyle dedi:

- Allah'in emrini bilmeyen kimse ancak bu sekilde hacceder. Sa'd, ona su cevabi verdi:

- Ey kardesimin oglu, ne kötü konustun sen.

- Hattab oglu Ömer de bunu yasakliyordu.

- Rasûlullah (s.a.v.) böyle yaptı. Biz de onunla beraber böyle yaptik."

Imam Ahmed b. Hanbel, Guneym'in söyle dedigini rivayet eder: "Temettü'un hükmünü Sa'd b. Ebi Vakkas'a sordum. O da söyle cevap verdi:

"Su (Muaviye), Mekke'de kafir iken biz temettü hacci yaptik." Abdürrezzak, Guneym b. Kaysin söyle dedigini rivayet eder: "Rasûlullah (s.a.v.), hac ve umreyi birlestirdi. Çünkü o, bir sonraki yil hac yapmayacagini biliyordu."

Imam Ahmed b. Hanbel, Ibn Abbas'in söyle dedigini rivayet eder: "Rasûlullah (s.a.v.), hac ve umreyi birlestirdi. Çünkü o, bir sonraki yil hac yapmayacagini biliyordu."

Imam Ahmed b. Hanbel, Ibn Abbas'in söyle dedigini rivayet eder: "Rasûlullah (s.a.v.), dört kez umre yaptı: Hudeybiye umresi, Um-retu 1-Kaza, Cirâne umresi ve Veda haçciyla birlikte ifa ettigi umre."

Önceki sayfalarda da geçtiği gibi Buhari, Ibn Abbas kanali ile Hz. Ömer'in söyle dedigini rivayet eder:

"Rabbimin katindan biri bana geldi ve söyle dedi: "Bu mübarek vadide namaz kil ve: Hac içinde umre, de."

Buharî, Ibn Ömer'in söyle dedigini rivayet eder: "Rasûlullah (s.a.v.), Veda haccmda temettü yaptı. Kurban kesti. Kurbanligini Zu'1-Huleyfe'den gönderdi. Rasûlullah (s.a.v.), önce umre için sonra hac için telbiye getirdi."

Ravi, Hz. Peygamber'in, Safa-Merve arasında sa'y yaptıktan sonra ihramdan çıkmayisma ve diger hususlara dair hadisin tamamini nakl etmistir. Önce de söyledigimiz gibi Peygamber Efendimiz, özel anlarında temettü hacci yapmamisti. Kiran hacci yapmisti. Zira naklolunduguna göre

o mutemettti' degildi. Hac ve umresi için Safa-Merve arasında bir tek sa'y ile yetinmisti. Cumhur-u fukahânî mezhebine göre kiran yapan kimsenin yapması gereken iste budur. Nitekim bununla ilgili açıklama ileride gelecektir. Dogrusunu Allah bilir.

Hafız Ebu Ya'lâ el-Musulî, Ibn Ömer'in söyle dedigini rivayet eder:

"Rasûlullah (s.a.v.), kiran hacci yaptigi için tek tavaf yaptı. Hac ile umre arasında ihramdan çıkmadı. Yolda kurbanligini satın aldı."

Tercihe sayan olan husus sudur ki, Ibn Ömer, rivayetinde geçen ifrad kelimesi ile hac fiillerinin ayrı yapılmasını kasdetmiştir. Yoksa Safî ashabinin isaret ettikleri gibi özel manada ifrad haccini kasdet-mis degildir. Yani önce hac yapıp da sonra zilhiccenin kalan kısmında umre yapmış degildir. Safî'nin kavline göre Ibn Ömer söyle demistir:

"Hacdân.önce umre yapıp kurbanımı kesmem, hacdan sonra zilhicce ayında umre yapmamdan daha çok hosuma gider."

Imam Ahmed b. Hanbel, Amr b. Suayb'm dedesinin söyle dedigini rivayet eder:

«Rasûlullah (s.a.v.), Ka'be'den menedilmek korkusuyla kiran hacci yaptı ve: "Sayet hac yapamazsam bari umre yapayım." dedi.»

Bu, hem senedi, hem de metni garip olan bir hadistir. Bunu yalnızca Imam Ahmed rivayet etmiştir.

Bu hadisin metninin garip olması sundandır. Hadiste deniliyor ki: "Rasûlullah (s.a.v.), Ka'be'den menedilmek korkusu yüzünden kiran hacci yaptı." Cenâb-i Allah'ın Islâmiyet'i kendisi için sabit kılmasından ve Mekke fethini müyesser kılmasından sonra Rasûlullah'i Ka'be'den artık kim menedebilirdi? Kaldı ki, önceki sene hac mevsiminde Mina'mn dört bir yanında söyle bir duyuruda da bulunulmustu:

- Bu seneden sonra artık hiçbir müsrik hacedemiyecektir. Çiplak bir kimse Beyt'i tavaf edemiyecektir.

Veda haccında Hz. Peygamberle birlikte 40.000'e yakın insan vardı. Artık: "Ka'be'den menedilir korkusuyla..." sözünü kullanmak her halde biraz tuhaf gelmektedir. Ancak bu, Hz. Ali'nin kendisine: "Biliyorsun ki biz, Rasûlullah (s.a.v.)'la beraber temettü yaptık." demesi esnasında emirü'l- mu minin Osman'ın su sözünden daha tuhaf degildir: "Öyle ama biz o zaman korku içindeydik."

Anlayamıyorum, bu korkunun sebebi nedir ve hangi taraftan gelmiştir? Muhtemelen sahabenin rivayeti, bu korkuyu kendi zannına

dayandirmasından ötürüdür. Sahabenin rivayeti, sahih ve makbuldür. Yalnız onun bu hususta masum olduğuna inanmıyorum. Bu husus, sadece onu bağlar, baskası için bağlayıcı bir hüccet değildir. Fakat buna rağmen onun rivayet ettiği hadisi reddetmek gerekmez. Sayet sahih olarak kendisine dayanmakta ise, Abdullah b. Amr'm kavli budur. Doğrusunu Allah bilir.

Imam Ahmed b. Hanbel, Muhammed b. Cafer kanalı ile Mutar-rifin söyle dedigini rivayet eder:

"Imran b. Husayn bana söyle dedi:

- Sana öyle bir söz söyleyeceğim ki, belki Allah o söz vesilesiyle sana fayda verir. Söyle ki: Rasûlullah (s.a.v.), hac ile umreyi bir arada yaptı. Vefat edinceye kadar da kimseyi bundan menetmedi. Bunu haram kılan bir Kur'ân ayeti de nazil olmadı. Bende olmayan hasletlerle kendimi methediyordum, Böyle yapınca o selamini benden kesti. Bu huyumu terkedince bana tekrar selam vermeye başladı." Müslim, Imran b. Husayn'in söyle dedigini rivayet eder: "Rasûlullah (s.a.v.), hac ve umreyi birlikte yaptı." Buharî ve Müslim'in sahihlerinde belirtildiğine göre imran b. Husayn söyle demistir:

"Rasûlullah (s.a.v.)'m zamanında temettü hacci yaptık. Sonra onu haram kılan bir Kur'ân ayeti nazil olmadı. Kendisi vefat edinceye kadar da Rasûlullah onu yasaklamadı."

Abdullah b. Imam Ahmed, Hirmas b. Ziyad el-Bahlî'nin söyle dedigini rivayet eder:

"Babamin bineginin terkisinde idim. Peygamber (s.a.v.)'in bir deve üzerinde söyle dedigini isittim: "Hac ve umreye birlikte lebbeyk."

Imam Ahmed b. Hanbel, Abdurrahman kanalı ile Hafsa (r.an-ha)'mn söyle dedigini rivayet eder:

"Peygamber (s.a.v.)'e söyle sordum:

- Neyin var, niçin umre ihramından çıkmadın?

- Ben saçımı birbirine yapıştırıp keçekestirdim. Kurbanlığimin boynuna gerdanlık taktım. Artık kurbanımı kesmeden ihramdan çıkmam."

Buharî ve Müslim'in bu hadisi rivayetlerine göre Hz. Hafsa, Hz. Peygamber'e söyle bir soru sormus:

"Ya Rasûlallah, su insanlara ne oluyor, sen umre ihramından çıkmadığın halde onlar umre ihramından çıkmışlar?

- Ben kurbanlık hayvanın boynuna gerdanlık taktım. Saçımı birbirine yapıştırıp keçekestirdim. Artık kurbanımı kesmedikçe ihramdan çıkmam."

Imam Ahmed b. Hanbel, Hz. Peygamber'in zevcesi Hz. Hafsa'nın söyle dedigini rivayet eder:

"Veda hacci senesinde Rasûlullah (s.a.v.), ihramdan çıkmalarını zevcelerine emretti.-Falan zevcesi ona:

- Sen niye ihramdan çıkmıyorsun? diye sordu. O da su cevabi verdi:

- Ben saçımı birbirine yapıştırıp keçeletirdim. Kurbanlık hayvanımın boynuna gerdanlık taktım; Artık kurbanımı kesmedikçe ihramdan çıkmam."

Imam Ahmed b. Hanbel, Hz. Ömer'in kızı Hafsa'nın söyle dedigini rivayet eder:

"Rasûlullah (s.a.v.), umre ihramından çıkmalarını kadınlarına emrettiği zaman onlar söyle dediler:

- Ya Rasûlallah, senin bizimle birlikte ihramdan çıkmaya mani olan nedir?

O, su cevabi verdi:

- Ben kurbanlık hayvanımı temin ettim. Saçımı birbirine yapıştırıp keçeletirdim. Artık kurbanımı kesmedikçe ihramdan çıkacak değilim."

Bu hadiste görülüyor ki; Rasûlullah (s.a.v.), o zaman umre ihramına girmiş ve ihramdan çıkmamıştı. Oysa ifrad haccıyla ilgili geçen hadislerde onun hac için de telbiye getirdiği ifade edilmisti. Bütün bunlar onun kiran hacci yaptığını delalet etmektedirler. Doğrusunu Allah bilir.

Buharî, Abdulah b. Mesleme kanalı ile Hz. Aise'nin söyle dedigini rivayet eder:

"Veda haccında Rasûlullah (s.a.v.)'la birlikte Medine'den yola çıktık, umre için telbiye getirdik. Sonra Peygamber (s.a.v.) söyle buyurdu:

- Yanında kurbanlığı bulunan kimse umre ile birlikte hac için de telbiye getirsin. Sonra her ikisinden de ihramdan çıkmadıkça ihram yasaklarına riayet etsin.

Ben Mekke'ye geldim. Hayızlı idim. Beyt'i tavaf etmedim. Safa ve Merve arasında sa'y da yapmadım. Durumumu Rasûlullah'a şikayet ettim. Bana su cevabi verdi:

- Saç örgünü çöz, saçını tara, hac için telbiye getir, umreyi bırak.

Ben de onun dedigini yaptım. Hacci tamamladığım zaman Rasûlullah (s.a.v.) beni, Ebu Bekir'in oğlu Abdurrahman la beraber Ten'i-m'e gönderdi. Orada umreye niyet ettim. Bana:

- İşte senin umre yerin burasıdır, dedi.

Umre için ihrama girip telbiye getirmiş olanlar Beyt'i tavaf ettiler. Safa ve

Merve arasında sa'y yaptıktan sonra ihramdan çıktılar. Mina dönüşünde tekrar tavaf ettiler. Hac ile umreyi cem edenler ise tek tavaf yaptılar."

Müslim, Hz. Aise'nin şöyle dedigini rivayet eder:

"Veda hacci senesinde Rasûlullah (s.a.v.)'la Jbirlikte Medine'den yola çıktık. Umre için ihrama girip telbiye getirdim. Kurbanlığımı sevk etmemistim. Rasûlullah (s.a.v.), söyle buyurdu:

- Beraberinde kurbanlığı bulunan kimse, umresiyle birlikte hac ihramına girip telbiye getirsin. İkisinin menasikini tamamlamadan ve ihramdan çıkmadan ihram yasaklarına riayet etsin."

Bu hadisi nakletmekteki maksadımız, Rasûlullah (s.a.v.)'in su sözünü aktarmaktır: "Beraberinde kurbanlığı bulunan kimse, hac ve umre ihramına girip telbiye getirsin."

Bilindiği gibi Peygamber (s.a.v.)'in beraberinde kurbanlığı vardı. Su halde onun vermiş olduğu bu buyruğa ilk olarak kendisinin uymus olması gerekir. Çünkü hitapta bulunan kimse, kendi hitabının gereğini yerine getirme kapsamına dahildir. Sahih olan da budur. Yine Hz. Aise, söyle demistir:

"Hac ve umreyi cem edenlere gelince, onlar tek tavaf yapmışlardır."

Bunlar, Safa ve Merve arasında tek sa'y yapmışlardır.

Yine Müslim'in, Hz. Aise'den rivayetine göre Rasûlullah (s.a.v.), Safa ve Merve arasında tek sa'y yapmıştır. Bundan da anlaşıyor ki, Rasûlullah (s.a.v.), hac ve umreyi cem etmiştir. İkisini bir arada ifa etmiştir.

Müslim, Hz. Aise'nin söyle dedigini rivayet eder:

"Peygamber (s.a.v.), Ebu Bekir, Ömer ve varlıklı Müslümanların yanlarında kurbanlıkları vardı. Rasûlullah (s.a.v.), hac ve umre ihramlarından çıkmadı. Temettü da yapmış değildi. Bana Teni'm'den umre yaptırmasını kendisinden isteyerek söyle dedim:

- Ya Rasûlallah, insanlar hac ve umreyi yaparak kosuyorlar, bense sadece hac yaparak kosuyorum.

Bunun üzerine o, beni, Ebu Bekir'in oğlu Abdurrahman (kardesim) ile gönderdi. O bana Ten'im'den umre yaptırdı."

Hz. Aise, bu rivayetinde, Hz. Peygamberin hacdan sonra umre yaptığını söylememistir. Hz. Peygamber, ifrad hacci da yapmamıştı. Su halde onun kiran haca yaptığı anlaşıyor. Çünkü insanların ittifak ettikleri görüşe göre Hz. Peygamber, Veda hacmda umre de yapmıştır. Doğrusunu Allah bilir.

Daha önce anlatıldığı gibi Hafız el-Beyhakî, Bera b. Azib'in söyle dedigini rivayet eder:

"Rasûlullah, üç umre yaptı. Her üçü de zilkade ayında idi." Hz. Aise,

Bera'nın bu sözü üzerine söyle dedi: "Bera biliyor ki, Rasûlullah (s.a.v.), Veda hacciyla beraber yaptığı umresiyle birlikte dört umre yapmıştır."

Beyhakî, Mücahid'in söyle dedigini rivayet eder:

"İbn Ömer'e söyle bir soru soruldu:

- Rasûlullah (s.a.v.), kaç umre yaptı? Oda:

- İki kez umre yaptı, diye cevap verdi. Bunun üzerine Hz. Aise söyle dedi:

- Rasûlullah (s.a.v.)'m Veda hacciyla birlikte yaptığı umre dışında üç umre daha yaptığını İbn Ömer de biliyor. Su halde nasıl böyle diyor?."

Sonra Beyhakî söyle dedi: Bu rivayetin senesinde herhangi bir mahzur yoktur. Ancak mürseldir. Mücahid, bazı muhaddislerin kavline göre Hz. Aise'yi dinlemiş değildir.

Ben derim ki: Sube, bunu inkar ediyordu. Buharî ve Müslim ise bunu isbat etmişlerdir. Doğrusunu Allah bilir.

Kasım b. Abdurrahman b. Ebu Bekir ile Urve b. Zübeyr ve diğer bazıları, Hz. Aise'nin söyle dedigini rivayet etmişlerdir:

"Veda hacci senesinde Rasûlullah (s.a.v.)'m beraberinde kurbanlığı vardı. Ben, Ten'im'de umre yaptım. Mekkelilerin yanına inerken ona rastladım. Muhassab'ta geceledi. Mekke'de sabah namazını kıldı. Sonra Medine'ye döndü."

Bütün bunlar, Hz. Peygamber'in Veda hacmdan sonra umre yapmadığını ispatlıyor. Sahabelerden herhangi birinin böyle bir nakilde bulunduğunu bilmiyorum. Ama Hz. Peygamber'in umre ve hac ihramından tahallül etmediği (çıkmadığı) da bilinmektedir. Onun Beyt'i tavaf edip Safa ve Merve arasında sa'y yaptıktan sonra tıraş olmadığı veya saçını kısaltmadığı ve ihramdan çıkmadığı, aksine ihramlilğini devam ettirdiği bilinmektedir. Bu hususta ittifak da vardır. Mina'ya giderken hac için telbiye getirdiği de nakledilmiş değildir. Su halde onun temettü yapmadığı anlaşılmış oluyor.

Hız. Peygamber'in Veda hacci senesinde umre yaptığı, umre ile hac arasında ihramdan çıkmadığı, hac için yeniden ihrama girmediği, hacdan sonrada umre yapmadığı hususunda ittifak vardır. Su halde kiran hacci yapmış oluyor ki, buna cevap vermekte zordur. Doğrusunu Allah bilir. İfrad ve temettü rivayetlerinde bulunan kimselerin sustukları veya reddettikleri şeyleri kiranla ilgili rivayetler ispatlamaktadır ve bu hususu öne çıkarmaktadır. Nitekim usul ilminde de böyle bir kural vardır.

Ebu İmran'dan gelen bir rivayete göre o, kuleleriyle birlikte hacetmiş ve söyle demistir:

"Ben, Ümmü Seleme'nin yanına gidip kendisine söyle dedim:

- Ey müminlerin annesi! Ben şimdiye Jcadar hac yapmış degilim. Önce hangisine baslayayım. Umreye mi yoksa hacca mi baslayayım?

Bana cevaben dedi ki:

- Hangisine baslarsan baslayabilirsin.

Sonra mü'minlerin annesi Safiye'nin yanına gittim. Ona Safi-ye'nin sözünü naklettim. Ümmü Seleme bana söyle dedi:

- Rasûhilla (s.a.v.)'m söyle dedigini isittim: "Ey Muhammed ailesi! Sizden hacceden kimse, hac için de umre ihramına girip telbiye getirsin." [1]

Fasil

"Sahabelerden bir gruptan, Hz. Peygamberin ifrad haccini yapmış olduğuna dair rivayette bulundunuz. Sonra aynı sahabelerden ve diğerlerinden, Hz. Peygamberin hac ile umreyi birleştirdiğine dair rivayette bulundunuz. Bu iki rivayeti nasıl uzlastıracaksınız?" diye sorulacak olursa, cevaben deriz:

Hız. Peygamberin ifrad haccı yapmış olduğuna dair rivayette bulunan kimsenin rivayeti söyle açıklanabilir: Hız. Peygamber, hac fiillerini ayrı yaptı. Sonra umreyi niyet, fiil ve vakit olarak hacca dahil etti.

Bu da Hız. Peygamberin hac tavafini ve sayını umre için de yeterli görmüş olduğuna delalet ediyor. Ebu Hanife'nin hilafına cum-hur-u ulema da kiran haccı yapan kimse için bunu yeterli saymaktadırlar. Ancak Ebu Hanife'ye göre kiran haccı yapan kimsenin, iki tavaf ve iki sa'y yapması gereklidir. Ebu Hanife, bu görüşünü ileri sürerken, Ebu Talib oğlu Ali'den gelen bir rivayete dayanmıştır ki, bu rivayetin senedinde şüphe vardır.

Önce temettuu sonra kirani rivayet edenlere gelince bununla ilgili cevabi önceki sayfalarda verdik. Söyle ki: Selef ulemasına göre temettü kelimesi, Özel manadaki temettudan ve kirandan daha genel bir anlam ifade eder. Hatta selef uleması, temettü kelimesini hac aylarında, hac ile beraber olmasa bile umre manasında kabul etmişlerdir. Nitekim Sa'd b. Ebi Vakkas da söyle demistir:

"Su Muaviye Mekke'de kafir iken biz, Rasûlullah (s.a.v.)'la birlikte temettü yaptık."

Sa'd, bu sözü ile Hudeybiye veya kaza umrelerinden birini kas-detmiştir. Cırâne umresine gelince o zaman Muaviye Müslüman olmuştü. Çünkü bu umre, Mekke fethinden sonra yapılmıştır. Veda haccı ise, hicri onuncu senede ifa edilmisti ki, bu açıkça bilinen bir husustur. Dogrusunu Allah bilir. [2]

Fasil

Eger Ebu Davud et-Teyalisfnin, "Müsned'mde rivayet etmiş olduğu hadis

karsısında ne cevap vereceksiniz veya verilecek cevap nedir? diye sorulursa deriz ki: Hisam, Muaviye'nin, Rasûlullah'in ashabından bir gruba söyle sordugunu rivayet etti:

- Rasûlullah (s.a.v.)'m egerlerin altına serilen kaplan derilerini yasakladığını biliyor musunuz?

- Evet, öyledir.

- Ben de buna şahidim. Rasûlullah (s.a.v.)'m alyans gibi ufak tefek şeyler dışında altın takınmayı yasakladığını biliyor musunuz?

- Evet, öyledir.

- Rasûlullah (s.a.v.)'m hac ile umreyi bitistirerek kiran yapmayı yasakladığını biliyor musunuz?

- Hayır, böyle bir şey yoktur.

- Vallahi bu da diğer yasaklarla beraberdi.

İmam Ahmed b. Hanbel, Ebu Seyh el-Hunâî'nin söyle dedğini rivayet eder: "Muaviye'nin yanında Rasûlullah (s.a.v.)'in bir grup sahabesi ile beraber bulunuyordum. Muaviye, sahabelere söyle bir soru yöneltti:

- Rasûlullah (s.a.v.)'in egerlerin altına serilen kaplan derilerim yasakladığını biliyor musunuz?

- Evet, öyledir.

- Ben de buna şahidim. Rasûlullah (s.a.v.)'m alyans gibi ufak tefek şeyler dışında altın takınmayı yasakladığını biliyor musunuz?

- Evet, öyledir.

- Rasûlullah (s.a.v.)'m hac ile umreyi bitistirerek kiran yapmayı yasakladığını biliyor musunuz?

- Hayır, böyle bir şey yoktur.

- Vallahi bu da diğer yasaklarla beraberdi."

İmam Ahmed b. Hanbel, Ebu Seyh el-Hunâî'nin söyle dedğini rivayet eder: "Muaviye'nin yanında Rasûlullah'in bir grup ashabi ile beraber bulunuyordum. Muaviye, ashaba söyle bir soru sordu: Allah askına söyleyin, Rasûlullah (s.a.v.)'m kaplan derileri üzerine binilmesini yasakladığını biliyor musunuz?

- Evet, öyledir.

- Küçük parçacıklar dışında altın takınmayı da yasakladığını biliyor musunuz?

- Evet, biliyoruz.

- Altin ve gümüş kaplarda içmeyi yasakladigini biliyor musunuz?

- Evet, biliyoruz.

- Mut'adan, yani hac ile umreyi bir arada temettü şeklinde yapmaktan menettigini de biliyor musunuz?

- Hayir böyle birsey bilmiyoruz."

Imam Ahmed b. Hanbel, Ebu Seyh el-Hunaî'den rivayet etti ki, o, Muaviye'nin yanında Rasûlullah'm bir grup sahabesiyle beraber bulunmus, Muaviye onlara söyle bir soru sormus:

- Rasûlullah (s.a.v.)'in kaplan derileri üzerine binilmesini yasakladigini biliyor musunuz?

- Evet,

- Rasûlullah (s.a.v.)'m ipek elbise giyilmesini yasakladigini biliyor musunuz?

- Evet.

- Rasûlullah (s.a.v.)'m altin ve gümüş kablardan içilmesini yasakladigini biliyor musunuz?

- Evet. t

Rasûlullah (s.a.v.)'m hac ve umreyi cem ettirmeyi, ikisini bir arada ifa etmeyi yasakladigini biliyor musunuz?

- Hayir.

- Vallahi bu yasaklar da digerleriyle beraberdir.

Hammad b. Seleme de Katade'den böyle bir rivayette bulunmus ve rivayetin sonuna su cümleyi eklemiştir:

"Bu da diger yasaklarla beraberdir. Ama siz unutmuştunuz." Muaviye'nin, hac ve umreyi bir arada yapmayi Hz. Peygamber'in yasakladigini rivayet etmesi garipsenecek bir haldir. Aslında hadisin Arapça aslında geçen mut'a kelimesiyle mut'a nikahi kastedilmistir. Ama ravi, bunun temettü hacci şeklinde olduğunu zannetmiştir. Oysa ashab nezdinde temettü haccin yasaklandigina dair bir rivayet mevcut değildir. Ya da kiranin yasaklanması ile iki hurmanın bir arada yenmesi kastedilmistir. Nitekim Ibn Ömer'in hadisinde de böyle bir ifade vardır. Ravi, bu kiran kelimesiyle hac ve umrenin birleştirilerek kiran hacci yapılmasının yasaklandigini zannetmiş olabilir ki, gerçek böyle değildir. Belki de Muaviye (r.a.), sadece söyle demistir: "Siz bunun yasaklandigini biliyor musunuz?" Ama ravi, bu yasaklama fiilini Hz. Peygamber'e nisbet ederek bir tasrihte bulunmuş olabilir ki, bu, bir vehim ve hatadır. Çünkü hac mut'asini (yani temettü) yasaklayan kisi, sadece Hattab oğlu Ömer hazretleridir. Önceki sayfalarda

da anlattığımız gibi o, bunu kesinlikle haram olarak yasaklamış değildi. Yalnız bir başka defasında umreden ayrı olarak hacca gelinsin ve böylece Ka'be çokça ziyaret edilsin diye hac ile umrenin bir arada yapılmasını yasaklıyordu. Sahabeler de ondan çok çekiniyorlar, çoğunlukla muhalefete cesaret edemiyorlar di. Ama oğlu Abdullah, ona muhalefet ediyor idi. Ona: "Baban hac ile umrenin bir arada yapılmasını yasaklıyor." denildiği zaman o şöyle cevap veriyordu:

- Korkarım ki, gökten üzerimize tas yağacaktır! Rasûlullah (s.a.v) böyle yaptı. Hac ve umreyi bir arada yaptı. Rasûlullah'm sünnetine mi, yoksa Hattab oğlu Ömer'in sünnetine mi uyulacaktır?

Osman b. Affan (r.a) da temettu'u yasaklıyordu. Ebu Talib oğlu Ali ise - Önceki sayfalarda da naklettığımız gibi- ona muhalefet ediyor ve söyle diyordu:

- İnsanlardan herhangi birinin sözünden dolayı Rasûlullah'm sünnetini terkedecek değilim.

Imran b. Husayn dedi ki:

"Rasûlullah (s.a.v.)'la birlikte temettü yaptık. Sonra temettuu haram kılan bir Kur'ân ayeti nazil olmadı, vefat edinceye kadar Rasûlullah da bunu yasaklamadı."

Sahih-i Müslim'de Sa'd'm-temettuu inkar eden -Muaviye'ye karşı protestoda bulunduğu ve şöyle dediği rivayet edilir:

"Biz temettuu Rasûlullah (s.a.v.)'la birlikte yaptık, o zaman su Muaviye, Mekke'de kafir idi.".

Ben derim ki: Bu konuda varid olan hadislerden de önceki sayfalarda anlaşıldığı gibi Peygamber (s.a.v.) kiran hacı yapmıştır. Veda hacıyla onun vefatı arasında da sadece seksen bir gün geçmiştir.

40.000 küsur sahabe onunla beraber Veda hacmda bulunmuşlar, onun sözlerini dinlemiş, tatbikatını görmüşlerdi. Eger Hz. Peygamber, insanların kendisiyle birlikte bulundukları Veda hacmda kirani yasaklamış olsaydı, onun bu hadisini sahabelerden sadece bir kişi değil de onun sözlerini dinleyen ve dinlemeyen bir cemaat nakletmiş olurdu. Bütün bunlar da sunu ispatlıyor ki, temetu'a karşı çıkmış olduğu hususu, Muaviye (r.a.)'den varid olmuş değildir. Doğrusunu Allah bilir.

Ebu Davud, Ahmed b. Salih kanalı ile Said b. Müseyyeb'in şöyle dediğini rivayet eder:

"Peygamber (s.a.v.)'in ashabından bir adam, Ömer b. Hattab'a geldi. Hz. Peygamberin vefat hastalığında hacdan önce umreyi yasakladığını duyduğuna şahadet etti."

Bu rivayetin senedinde şüpheli vardır. Sonra bu sahabe eğer Mua-viye'den nakilde bulunmuş ise bu konudaki görüşümüz önceki satırlarda geçti. Ama bu yasak, kiran hakkında değil, temettü hakkında idi. Eğer yapılan nakil, Muaviye'den baskasından ise bu tamamen müskildir. Ama yine de kiranla ilgili değildir. Doğrusunu Allah bilir.[3]

Haz. Peygamberin Hac Veya Umreden Birini Belirlemeksizin Mutlak Olarak Ihrama Niyet Edisini Söyleyenlerin Dayanağı

Bazıları diyorlar ki, Hz. Peygamber, Veda haccında ihrama girerken, hac veya umre için ihrama girdiğini önce belirlemedi, sonra bunlardan birisi için ihrama girdiğini ifade etmişti. Safii'den de naklolduğuna göre faziletli olan, mutlak olarak ihrama girmektir. Ancak bu zayıf bir kavildir. Merhum Safii dedi ki: Süfyan, Tavs'un söyle dedikini rivayet etti: "Rasûlullah (s.a.v.), Medine'den çıkarken hac veya umre ismini belirlemedi, o, ilâhi hükmü bekliyordu. Safa ve Merve arasında iken kendisine ilâhi hüküm nazil oldu. Hac için ihrama girip telbiye getirdi, ancak beraberinde kurbanlığı bulunmayan sahabelerine bu ihramlarını umre ihramına dönüştürmelerini emretti ve söyle buyurdu:

"Eğer bunu (hac aylarında umre yapılabileceğini) daha önceden bilmiş olsaydım, kurbanlığımı sevk etmezdim. Ne var ki, ben, saçımı birbirine yapıştırıp keçeletirdim. Kurbanlığımı da sevk ettim. Artık kurbanımı kesmeden ihramdan çıkacak değilim."

Bunun üzerine Süraka b. Malik kalkıp söyle dedi:

- Ya Rasûlallah, bize öyle bir hüküm ver ki, sanki onlar bugün dogmuslardır. Şimdi bu umremiz bu senemize mi ait olarak böyledir, yoksa ebediyete kadar mı böyledir?

Rasûlullah, cevaben buyurdu ki:

- Hayır, ebediyete-kadar böyledir. Kiyamet gününe kadar umre hacca dahil olmuştur."

O esnada Hz. Ali, Yemen'den gelip Rasûlullah (s.a.v.)'m huzuruna vardı. Peygamber (s.a.v.) ona:

- Nasıl telbiye getirdin? diye sordu. Ö de söyle cevap verdi:

- Telbiyelerinden i>ri söyle idi: "Peygamber (s.a.v.)'rn telbiyesi gibi Lebbeyk." Digeri de söyle idi: "Peygamber (s.a.v.)'in hacci gibi Leb-beyk."

Bu, Tavs'tan mürsel olarak rivayet edilmiştir ve gariblik içermektedir. İmam Safii merhumun kuralına göre kendisi, salt mürsel rivayetleri -baska rivayetlerle teyid edilmedikçe- kabul etmezdi. Ancak rivayetin sahibi, tabiinin büyüklerinden olursa o zaman kabul ederdi. Nitekim, "Risale" adlı kitabında bundan bahsetmiştir. Çünkü ekseriyette tabiin büyükleri,

sahabelerden mürsel olarak rivayette bulunurlardı. Doğrusunu Allah bilir. Ancak bu mürsel rivayet, bu tür rivayetlerden değildir. Aksine önceki hadislerin tamamına muhaliftir. Yani ifrad hacı, temettü hacı ve kiran haccına dair varid olan hadislerin bütününe aykırıdır ki, bu hadislerin senetleri -Önce de söylendiği gibi- sahihtir. Böyle olunca o sahih hadisler, bu mürsel rivayetten öne geçmektedir. Bu sahih hadisler, bu mürsel rivayetin reddettiği şeyi isbatlamaktadır. İsbatlayan şey ise, reddeden şeyden öne çıkar. İkisi birbirine denk olsalar bile bu böyledir. Kaldı ki, müsned sahihtir, mürsel ise bu bakımdan hüccet sayılmaz. Çünkü senedi kopuktur. Doğrusunu Allah bilir.

Hafız Ebu Bekir el-Beyhakî, Ebu Abdullah el-Hafız kanalı ile Hz. Aise'nin söyle dedigini rivayet eder:

"Rasûlullah (s.a.v.)'la birlikte hac yoluna koyulduk. Ancak hacdan veya umreden söz etmiyorduk. Mekke'ye geldigimizde Rasûlul-"~lah, ihramdan çıkmamızı emretti. Mina'dan Mekke'ye dönme gecesinde Safiye binti Hüveyy âdet görmeye başladı. Bunun üzerine Peygamber (s.a.v.) söyle dedi:

- O uğursuz ve seametli kadın sizin hareketinize engel olur. Sizi isinizden alıkor."

Böyle dedikten sonra Peygamber (s.a.v.), Safiye'ye söyle sordu:

- Kurban bayramının birinci gününde tavaf ettin mi?

- Evet.

- Öyleyse Mekke'ye dön.

- Ya Rasûlallah, ben umre yapmadım.

- Öyleyse Ten'im'e git ve oradan umreye niyet et. Sonra umreni yap-

Bunun üzerine Safiye, kardeşiyle birlikte Ten'im'e gitti. Geceleyin Rasûlullah'la karşılaştı. Rasûlullah da ona söyle dedi:

- İşte senin yerin surasi ve surasıdır."

Buharî, Muhadîr b. Müverri'in de böyle bir rivayette bulunduğunu, ancak rivayetinde su ifadelerine yer verdiğini söylemiştir: "Rasûlullah (s.a.v.)'la birlikte Mekke yoluna çıktık. Sadece hacdan bahsediyorduk."

Bu, bu konuda daha önce geçen hadislerle çok benzemektedir. Ama Müslim, Hz. Aise'nin söyle dedigini rivayet eder:

"Rasûlullah (s.a.v.)'la birlikte yola çıktık. Hacdan veya umreden bahsetmiyorduk."

Buharî ve Müslim, Mansur kanalıyla Hz. Aise'nin söyle dedigini

rivayet eder:

"Rasûlullah (s.a.v.) ile birlikte yola çıktık. Yolculugumuzun sade-. ce hac için oldugunu biliyorduk."

Bu rivayet, daha sahih ve daha gerçektir. Dogrusunu Allah bilir.

Yine bu bakimdan Hz. Aise'den gelen bir rivayette o söyle demistir:

"Telbiye getirerek yola çıktık. Hacdən veya umreden söz etmiyorduk." yani Hz. Peygamber ve sahabeler, telbiye getirirken hacdan veya umreden bahsetmiyorlardı. Ama ihrama girerken hac için mi, yoksa umre için mi ihrama niyet ettiklerini belirtiyorlardı. Nitekim Enes'in hadisinden de bu anlaşılmaktadır: «Rasûlullah (s.a.v.)in söyle dedigini isittim: "Ey Allahim, hac ve umre için Lebbeyk." Enes dedi ki: Müslümanların hac ve umre için telbiye getirdiklerini isittim.»

Müslim, Ebu Said el-Hudrî ile Cabir'in söyle dediklerini rivayet eder:

"Rasûlullah (s.a.v.)'la birlikte Medine'den Mekke'ye geldik. Hac için olanca sesimizle telbiye getiriyorduk."

Bu, bu konuda varid olan müskil bir hadistir. Dogrusunu Allah bilir. [4]

Rasûlullah (S.A.V)'In Telbiyesi

Safiî, Malik kanalı ile Ibn Ömer'in söyle dedigini rivayet eder:

"Rasûlullah (s.a.v.)'m telbiyesi söyle idi:

"Lebbeyk, Allahümme lebbeyk. Lebbeyk lâ serike leke lebbeyk, innel hamde ve'n-nimete leke. Ve'l-mülke leke. Lâ serike lek."

"Buyur Allahim buyur. Buyur, senin ortagin yoktur, buyur. Süphesiz övgü ve nimet sana mahsustur. Mülk de sana mahsustur. Senin ortagin yoktur."

Abdullah b. Ömer ise telbiyeye su cümleleri ilave ediyordu:

"Buyur Allah'im, sana saadetler dilerim. Hayir senin elindedir. Buyur Allahim. Ragbetler ve amel sanadir."

Müslim, Muhammed b. Abbad kanalı ile Abdullah b. Ömer'in söyle dedigini rivayet eder:

"Rasûlullah (s.a.v.), Zu'l-Huleyfe mescidinin yanında binegine binip oturdugu zaman söyle telbiye getirdi:

"Buyur Allahim buyur. Buyur, senin ortagin yoktur, buyur. Süphesiz övgü ve nimet sanadir. Mülk de senindir. Ortagin yoktur."

Dediler ki: Abdullah söyle diyordu:

"Rasûlullah'm telbiyesi iste budur."

Nafî dedi ki: Abdullah b. Ömer, telbiyeye su cümleleri de ekliyordu:

"Buyur, buyur, buyur sana saadetler dilerim. Hayir senin ellerindedir. Ragbetler ve amel de sanadir."

Muhammed b. Müsenna, Ibn Ömer'in söyle dedigini rivayet eder: "Telbiye kelimelerini bizzat Rasûlullah'm agzından dinledim." Harmele b. Yahya, Abdullah b. Ömer'in söyle dedigini rivayet eder:

«Rasûlullah (s.a.v.)'m saçım birbirine yapistirip keçelestirmis halde iken söyle telbiye getirdigini isittim:

"Buyur Allahim buyur. Buyur, senin ortagin yoktur, buyur. Süphesiz övgü ve nimet sana mahsustur. Mülk de senindir. Senin ortagin yoktur."

Bu kelimelere herhangi bir ilave yapmiyordu.»

Abdullah b. Ömer söyle diyordu:

"Rasûlullah (s.a.v.), Zu'l-Huleyfe'de iki rekat namaz kildi. Zu'l Huleyfe mescidinin yaninda binegine binip oturdugu zaman su kelimelerle telbiye getirdi."

Abdullah b. Ömer dedi ki: Hattab oğlu Ömer, yukaridaki kelimeleri telaffuz ederek Peygamber (s.a.v.) gibi telbiye getiriyor ve söyle diyordu:

"Buyur Allah'im buyur. Buyur, sana saadetler dilerim. Hayir senin ellerindedir. Buyur ragbetler ve amel sanadir."

Buharî, Hz. Aise'nin söyle dedigi rivayet eder:

"Peygamber (s.a.v.)'in nasil telbiye getirdigini biliyorum. O söyle telbiye getiriyordu:

"Buyur Allahim buyur. Buyur, senin ortagin yoktur, buyur. Dogrusu Övgü ve nimet sana mahsustur."

Imam Ahmed b. Hanbel, Hz. Aise'nin söyle dedigini rivayet eder:

"Rasûlullah (s.a.v.)'m nasil telbiye getirdigini iyi biliyorum. Sonra ben, onun nasil telbiye getirdigini de isittim. Söyle ki:

"Buyur Allahim buyur. Buyur, senin ortagin yoktur, buyur. Dogrusu övgü ve nimet sana mahsustur. Mülk de senindir. Senin ortagin yoktur."

Beyhakî, Ebu Hüreyre'nin söyle dedigini rivayet eder:

"Rasûlullah'm telbiyesinde su cümle de vardi:

"Ey hak olan ilâh buyur,"

Safîî, Mücahidin söyle dedigini rivayet eder:

"Peygamber (s.a.v.), telbiyeyi yüksek sesle getiriyor ve: "Buyur Allahim

buyur." diyordu. Bir gün insanlar onun yanından dönerlerken sanki bu telbiye onun hosuna gitmişti ki; su ilaveyi yaptı: Buyur, süphesiz hayat, ahiret hayatıdır."

Ibn Cüreyc dedi ki: "Zannedersem o gün, arefe günüydü,"

Hafız Ebu Bekir el-Beyhakî, Ibn Abbas'm söyle dedigini rivayet eder:

"Rasûlullah (s.a.v.), Arafat'ta hutbe okudu. Telbiye getirip "Buyur

Allah'im buyur." deyince su ilaveyi de yaptı: "Hayir, ancak ahiretin hayridir." Bu rivayetin senedi garibtir. Imam Ahmed b. Hanbel, Ebu Hüreyre'nin söyle dedigini rivayet

eder:

"Rasûlullah (s.a.v.), Arafat'ta hutbe okudu. Telbiye getirip "Buyur

Allah'im buyur." deyince su ilaveyi de yaptı: "Hayir, ancak ahiretin hayridir." Bu rivayetin senedi garibtir. Imam Ahmed b. Hanbel, Ebu Hüreyre'nin söyle dedigini rivayet

eder:

"Rasûlullah (s.a.v.) söyle buyurdu: Cebrail, telbiye getirirken bana seslerin yükseltilmesini emretti. Çünkü telbiye, haccm siarından-dir."

Abdürrezzak, Zeyd b. Halid'in söyle dedigini rivayet eder: "Cebrail, Peygamber (s.a.v.)'e gelip söyle dedi: . "Ashabina emir ver de, telbiye getirirken seslerini yükseltsinler. Çünkü telbiye, haccm siaridir."

Imam Ahmed b. Hanbel, Zeyd b. Halid el-Cühenî'nin söyle dedigini rivayet eder:

«Rasûlullah (s.a.v.), söyle buyurdu: Cebrail bana gelip söyle dedi:

- Ya Muhammedi Ashabina emir ver ki, telbiye getirirken seslerini yükseltsinler. Çünkü telbiye haccin siaridir.»

Imam Ahmed b. Hanbel, Saib b. Hallad'm söyle dedigini rivayet eder:

"Peygamber (s.a.v.) buyurdu ki: Cebrail bana gelip söyle dedi:

- Ashabina emir ver de, telbiye getirirken seslerini yükseltsinler." Imam Ahmed b. Hanbel, Saib el-Ensârî'nin söyle dedigini rivayet

eder:

"Rasûlullah (s.a.v.) buyurdu ki:

Cebrail bana geldi ve ashabima (ya da beraberimde bulunan kimselere) telbiye getirirken seslerini yükseltmelerini emretmemi bana emretti."

Imam Ahmed b. Hanbel, Saib b. Hallad'm söyle dedigini rivayet eder:

"Rasûlullah (s.a.v.)'m söyle dedigini isittim: Cebrail bana gelip söyle dedi: Telbiye getirirken seslerini yükseltmelerini ashabına emretmeni Allah sana emrediyor." [5]

Rasûlullah'in Hacciyla Ilgili Olarak Cabir B. Abdullah'in Rivayet Ettigi Hadis

Bu, bash basina müstakil bir ibadettir. Bununla ilgili bu hadisi, burada nakletmeyi uygun gördük. Çünkü bu rivayet, telbiye ve diğer hususları içermektedir. Bununla ilgili açıklamalar önceki sayfalarda geçtiği gibi, ileriki sayfalarda da gelecektir. Bu rivayetin tariklerini ve lafızlarını nakledecek, sonrada bu manada teyid edici bahisleri serdedeceğiz. Yardımina başvurulacak olan zat, yüce Allah'tır.

Imam Ahmed b. Hanbel, Yahya b. Said kanalı ile Cafer'in babası Muhammed'in söyle dedigini rivayet eder:

«Beni Seleme yurdunda bulunan Cabir b. Abdullah'in yanına gittik. Rasûlullah'm hacmi ona sorduk. O da bize söyle dedi:

"Rasûlullah (s.a.v.), Medine'de dokuz senelik ikameti süresince haccetmedi. Sonra (onuncu senede) hacca gideceği hususunda insanlara duyuruda bulunuldu. Medine'ye birçok insan geldi. Orada konakladılar. Hepsi de hac hususunda Rasûlullah'a uymak istiyor ve onun yaptığı gibi haccetmek niyetinde idiler. Nihayet zilkadenin bitimine beş gün kala Rasûlullah (s.a.v.), Medine'den yola çıktı. Biz de onunla birlikte yola çıktık. Zu'1-Huleyfe'ye geldiğinde Esmâ binti Umeyy, Ebu Bekir'in oğlu Muhammedi doğurdu. Esmâ, ne yapması gerektiğini Rasûlullah'a haber göndererek sordu, Rasûlullah da ona söyle dedi:

- Yikan, izarını bacaklarının arasından sokup sırtına bağla, sonra telbiye getir.

Rasûlullah (s.a.v.), yola devam etti. Devesi onu Zu'1-Huleyfe ilerisindeki Beyda'ya getirince telbiye getirmeye başladı:

"Buyur Allah'im buyur. Buyur, senin ortagın yoktur, buyur. Doğrusu hamd ve nimet sana mahsustur. Mülk de senindir. Ortagın yoktur." O telbiye getirince beraberindekiler de telbiye getirdiler. Onlar telbiyelerine "Ey yüksek derecelerin sahibi, buyur" cümlesini de ekliyorlardı. Rasûlullah (s.a.v.), onların bu eklemesini duyduğu halde onlara birsey demiyordu.

Rasûlullah'm önündeki yaya ve süvarilere göz attım. Arkadakilere baktım. Sağındaki ve solundakilere de baktım. Göz alabildigince kalabalık vardı. Rasûlullah (s.a.v.) da aramızda idi. Kur'ân kendisine nazil oluyor, o da Kur'ân'm tevilini biliyordu. O Kur'an'a göre ne amel islediyse biz de aynı ameli isliyorduk. Sırf hac niyetiyle yola çıktık. Ka'be'ye geldigimizde Hz. Peygamber (s.a.v.), hacir-i esvedi istilam etti. Sonra tavafın yedi turundan

üçünü remel (kosma) yaparak yerine getirdi, geri kalan dört turunu da yürüyüşle yerine getirdi. Tavafi tamamlayınca Makam-i Ibrahim'e gitti. Orada makamın arkasında iki rekat namaz kildi. Sonra da:

"İbrahim'in Makamini namaz yeri edinin." ayetini okudu.»

İmam Ahmed b. Hanbel, Ebu Abdullah (Cafer)'m söyle dedigini rivayet eder:

«Rasûlullah (s.a.v.), Makam-i Ibrahim'de iki rekat namaz kildikten sonra Tevhid ve Kafirûn sûrelerini okudu.

Sonra hacet-i esvedi istilam etti. Ardi sıra Safa tepesine gitti. Orada:

"Süphesiz Safa ile Merve Allah'in nisanelerindendir." ayetini okudu. Bundan sonra söyle dedi: Allah'in ayette sözünü ettigi Safa tepesinden başlayarak say yapacağız.

Sonra Safa tepesinin üzerine çıktı. Beyt'e bakti. Tekbir getirdi. Sonra da söyle dedi:

"Allah'tan başka ilâh yoktur. Sadece O vardır. Ortagi yoktur. Mülk O'nundur. Hamd O'na mahsustur. O, herseye güç yetirendir. O'ndan başka ilâh yoktur. Sadece O vardır. Vadini yerine getirdi. Sözünü doğruladı. Düşman gruplarını yalnız basına mağlup etti (ya da hezimete uğrattı.)."

Böyle dedikten sonra dua etti. Sonra yine aynı sözleri söyledi. Bundan sonra tepeden indi. İki tepe arasındaki vadinin orta yerlerine yaklaşıncı remel yaptı. Yokusa geldiğinde normal yürüyüşe geçti. Nihayet Merve tepesine ulaştı. Tepenin üzerine çıktı. Ka'be'ye bakti. Safa tepesinin üzerinde söylediği şeyleri Merve tepesi üzerinde de söyledi. İki tepe arasında gidip geldi. Yedinci savtını Merve'de tamamladıktan sonra söyle dedi:

"Ey insanlar, eğer şimdi bildigimi (yani hac aylarında umre yapılabileceğini) basta bilmiş olsaydım kurbanlığımı sevk etmezdim. Ve bu nüsükümü umreye dönüştürürdüm. Beraberinde kurbanlığı bulunmayan kimse ihramdan çıksın ve bu nüsükünü umreye dönüştürsün."

Böyle demesi üzerine bütün insanlar ihramdan çıktılar.

Vadinin aşağısında bulunan Süraka b. Malik b. Cu'sum dedi ki:

- Ya Rasûlallah, bu sadece bu seneye mi mahsustur, yoksa ebediyete kadar mı böyledir?

Süraka'mn bu sorusu üzerine Rasûlullah (s.a.v.), parmaklarını birbirine geçirip üç kez;

- Ebediyete kadar bu böyle olacaktır, dedi. Sonra sözüne sunları ekledi:

- Kiyamet gününe kadar umre hacca dahil oldu.»

Ali, Yemen'den kurbanlık getirdi. Rasûlullah da kurbanlığını Medine'den sevk etmişti. Ali geldiğinde Fatima'mn ihramdan çıkıp boyalı elbiseler giydiğini, gözüne sürme sürdüğünü gördü. Bunu yadırgadı. Ama Fatima:

- Böyle yapmami babam bana emretti, dedi. Ali, Kûfe'de söyle demisti:

- Bunun üzerine ben de, Fatima'yi hesaba çekme niyetiyle söylemiş olduğu sözleri Rasûlullah'a sormaya gittim. Ona söyle dedim:

- Fatima boyalı elbiseler giymis, gözüne sürme sürmüs, böyle yapmasını da sizin kendisine emretmiş olduğunuzu söyledi.

Bunun üzerine Rasûlullah, söyle cevap verdi:

- Fatima doğru söyledi, doğru söyledi. Böyle yapmasını ona ben emrettim.

Cabir diyor ki: Rasûlullah (s.a.v.), Ali'ye söyle sordu:

- Nasıl telbiye getirdin?

- Allahim, senin Rasûlünün getirdiği şekilde telbiye getiriyorum, dedim.

H. Ali dedi ki: Beraberimde kurbanlığım vardı. Ancak Rasûlullah ihramdan çıkmamami emretti.

Ravinin ifadesine göre, Ali'nin Yemen'den getirdiği kurbanlar ile Rasûlullah'm getirmiş olduğu kurbanların toplamı 100 idi. Rasûlullah (s.a.v.), bunlardan altmış üç tanesini bizzat kendi eliyle kesti. Ali'yi kurbanlıklarına ortak etmişti. Sonra her deveden bir parça etin kazana konulmasını emretti. O etlerden yediler. Çorbasının suyundan da içtiler.

Sonra Rasûlullah (s.a.v.) söyle dedi:

"Ben burada kurban kestim. Mina'mn her tarafında kurban kesilebilir."

Arafe'de de dururken söyle demisti:

"Ben burada durdum. Ama Arefe'nin her tarafında durulabilir."

Rasûlullah, Müzdelife'de durmuş ve söyle demisti:

"Ben burada durdum. Ama Müzdelife'nin her tarafında durulabilir."

Imam Ahmed b. Hanbel ile Müslim'in ifadelerinde deki farklı ilavelerden anladığım kadarıyla Rasûlullah (s.a.v.), bir defasında H. Ali'ye, Fatima'yla ilgili olarak söyle demistir:

- Fatima doğru söyledi, doğru söyledi. Sen hacca niyet ederken ne söyledin?

- Dedim ki: Allahim, senin Rasûlünün telbiye getirisi gibi telbiye getiriyorum (onun niyet ettiği gibi niyet ediyorum.).

H. Ali diyor ki:

"Beraberimde kurbanlık hayvanlar vardı. Ama Rasûlullah ihramdan

çikmamami söyledi."

Ali'nin Yemen'den getirdigi kurbanliklar ile Rasûlullah'm getirdigi kurbanliklarin toplami 100 idi.

Insanlarin tamami ihramdan ^ikip saçlarini kisalttilar. Sadece Peygamber (s.a.v.) ile beraberinde kurbanligi bulunan kimseler ihramdan çikmadilar.

Terviye günü olunca Arafat'a yöneldiler. Hac için telbiye getirdiler. Rasûlullah (s.a.v.), orada öğle, ikindi, akşam, yatsi ve sabah namazlarim kildi. Biraz bekledi. Günes dogunca kıldan örülmüs çadırinin kurulmasini emretti. Nemire mintikasında çadırini kurdular. Rasûlullah (s.a.v.), yürümeye basladi. Kureyslilerin cahiliyette yaptiklari gibi Rasûlullah'm Mes'ar-i Haram'da durmus ve vakfe yapmis oldugu hususunda Kureysliler şüphe etmiyorlardi. Rasûlullah (s.a.v.), orayi da geçti. Arefe'ye gelince, çadırinin Nemire'de kendisi için kurulmus oldugunu gördü, orada'konakladi. Günes zevale erince Kasva adli devesinin getirilmesini emretti. Devesini hazirladilar. Vadinin

içine geldi, orada insanlara su hutbeyi irad etti:

"Bugünleriniz nasil mukaddes bir gün ise, bu aylariniz nasil mukaddes bir ay ise, bu sehriniz nasil mukaddes bir sehir ise; canlariniz, mallariniz, irzlariniz da Öyle mukaddestir. Her türlü taarruzdan korunmustur. Cahiliyetten kalma her türlü çirkin âdetler ayaklarimin altindadir. Onlari çigniyorum. Iptal ettigim ilk kan davasi, Ibn Rebia b. Haris'in kan davasidir. O, Beni Sa'd kabilesinde süt emmisti. Onu Hüzeyl öldürmüstü.

Kaldirdigim ilk faiz de Abdülmuttalib'in oğlu Abbas'm faizidir, o tamamen kaldirilmistir.

Kadinlariniz hakkında Allah'tan korkun. Allah namina söz vererek onlarin harim-i ismetine girebilmek hakkim kazaniyorsunuz. Allah'in emaneti ile onlari elde ettiniz. Sizin onlar üzerindeki hakkiniz, aile dösegini, aile namusunu yad ayaklara çignetmemeleridir. Eger böyle yaparlarsa onlari çok incitecek bir sekilde olmaksizin dövün. Ama onlarin da riziklarim ve elbiselerini örfe uygun miktarda vermekle yükümlüsünüz.

Benden sonra aranızda öyle birsey birakiyorum ki, ona bagli kaldiginiz müddetçe sapikliga düsmeyeceksiniz. O, Allah'in kitabidir. Size benim hakkimda soracaklardir. Onlara ne diyeceksiniz?

- Risaleti teblig ettigine, nasihat verdigine emaneti eda ettigine sahadet ederiz.

Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.), isaret parmagini semaya kaldirip insanlara dogru sallayarak:

- Allahim, sahid ol. Allahim, sahid ol. Allahim, sahid ol, dedi. Sonra ezan

okunup kamet getirildi. O da ögle namazini kildirdi. Tekrar kamet getirildi. İkinci namazini kildirdi. İki namaz arasında baska bir namaz kilmadi.

Rasûlullah (s.a.v.), daha sonra binegine bindi, vakfe yerine geldi. Devesi Kasva'nin karnini kayalıklara dayadi. Musat dagini karsisina aldı. Kibleye yöneldi. Günes batmcaya kadar vakfeye devam etti. Günesin sanligi gitti, nihayet günes kursu tamamen kayboldu. Bundan sonra Üsame b. Zeyd'i bineginin terkisine aldı. Rasûlullah (s.a.v.), binegini yürüttü. Fakat yular, Kasva'yi sikistirmisti. Hayvancagizin boynu geriye dogru çekilmiş gibiydi. Öyle ki, basi neredeyse üzengiye ulasmisti. Rasûlullah (s.a.v.), sag eliyle isaret ederek:

- Ey insanlar! Sakin olun, sakin olun, diyordu. Her bir dagin yanma geldiginde bineginin yularini azicik gevsetiyordu ki, hayvancagiz tirmanabilsin.

Nihayet Müzdelife'ye geldi. Orada aksam ve yatsi namazlarini bir ezan ve iki kamet ile kildi. İki namaz arasında tesbihat yapmadi. Sonra uzanip yataga girdi. Fecir dogunca kalkti, ortalik aydinlaninca ezan ve kamet getirildi, sabah namazini kildi. Kavs'a'ya binerek Mes'-ar-i Haram'a geldi. Kibleye yönelip dua etti. Allah'a hamd edip tekbir getirdi. Tehlil ve tevhid yapti. Ortalik iyice aydmlanmcaya kadar orada kaldi. Günes dogmadan önce binegine binip yola çıktı. Fadl b. Ab-bas'i bineginin terkisine aldı. Fadl, güzel saçli, beyaz tenli, vücudu yakisikli bir kimse idi. Rasûlullah (s.a.v.), binegini hareket ettirince oradan bazi kadinlar kosarak geçtiler. Fadl, onlara bakmaya basladi. Rasûlullah (s.a.v.), elini Fadl'm yüzüne kapadi ve Fadl, Rasûlullah'm elini öbür tarafa çevirdi. Rasûlullah (s.a.v.) ise elini öbür taraftan Fadl'm yüzüne dayadi ve o da yüzünü öbür tarafa çevirerek kadinlara bakti.

Nihayet Batn-i Muhassir'e gelindi. Orada azicik hareketten sonra Rasûlullah (s.a.v.) orta yoldan büyük cemreye giden yola koyuldu. Agacin yanında bu cemreye yedi tas atti. Her atisinda tekbir getiriyordu. Bu taslari vadinin içinde atiyordu.

Sonra kurban kesme yerine gitti. Mübarek eliyle altmis üç kurban kesti. Kalanlarini Ali'ye verdi. O da onlari kesti. Ali'yi kurbanliklarına ortak etti. Sonra her kurbanlik deveden bir parça et kesilip kazana konularak pisirilmesini emretti. O etlerden yediler ve suyundan da içtiler.

Sonra Rasûlullah (s.a.v.) binegine bindi. Beyt'e gitti. Ögle namazini Mekke'de kildi. Abdülmuttalib ogullarinin yanma geldi. Onlar, insanlara Zemzem suyunu dagitiyorlardi. Kendilerine söyle dedi:

- Ey Abdülmuttalib ogullari, su çekip insanlara verin. Eger -insanlar bunu bir ibadet zannederek üzerinize üsüsüp de- sizi maglup etmeselerdi, (bu isi

elinizden almaya tesebbüs edecek olmasalardi) ben de sizinle beraber su çekerdim.

Bunun üzerine onlar, Rasûlullah (s.a.v.)'a bir kupa Zemzem suyu verdiler. O da o kupadan içti."

Sonra Müslim, Ömer b. Hafs tariki ile böyle bir rivayette bulunmuş olup Ebu Seyyare'yi ve onun semersiz bir merkep üzerinde cahi-liyet ehlini defettiğini anlatmış, sonrada Rasûlullah (s.a.v.)'m söyle buyurdugunu nakletmistir:

"Ben burada kurban kestim. Mina'mn her tarafında kurban kesilebilir. Eşyalarınızın ve yüklerinizin yanında da kurban kesebilirsiniz.

(Arefe'de iken de söyle demistir): Ben burada vakfe yaptım. Ara-fe'nin her tarafında vakfe yapılabilir.

(Müzdelife'de de söyle demistir): Ben burada durdum. Müzdelife'-nin her tarafında durulabilir." [6]

Rasûlullah (S.A.V)'In Hac Ve Umre İçin Medine'den Mekke'ye Giderken Namaz Kildigi Yerler

Buharî: "Medine yolundaki mescidler ve Peygamber (s.a.v.)'in namaz kildigi yerler" babında söyle der:

"Muhammed b. Ebu Bekir el-Mukaddemî, Fudayl b. Süleyman kanali ile Musa b. Ukbe'nin söyle dedigini rivayet eder: Salim b. Abdullah'in yolda bazi yerleri arastirdigini, orada namaz kildigini gördüm. Babasinin da oralarda namaz kildigini ve babasinin Rasûlul-lah'i oralarda namaz kilarken gördüğünü söyledi.

Nafi'den rivayet olunduguna göre îbn Ömer de o yerlerde namaz kilarmis.

Musa b. Ukbe diyor ki: Ben bunu Salim'e de sordum. Rasûlul-lah'm o yerlerde namaz kilmis oldugu hususunda onun Nafi ile ayni görüşte oldugunu, sadece Serefü'r-Revha mescidi hususunda ihtilaf ettiklerini gördüm."

Ibrahim b. Münzir, İbn Ömer'in söyle dedigini rivayet eder: "Ra-sûlullah (s.a.v.), umreye gittigi zamanlarda ve Haccetti'1-Vedaa çıktigi vakitte Zu'1-Huleyfe'deki mescidin yerinde duran bir Nugaylan agaci altında bineginden inip konakladi. Keza güzergahi o yola ugrayan bir gazadan, hacdan ya da umreden dönüşünde Batn-i Vadi'den iner, Batn-i Vadi'nin üstüne çikinca da vadinin agzında ve sark tarafındaki kumsal yere konup gecenin sonunda oracıkta sabaha dek mola verirdi. Gece istirahatgahi iste orasi olup ne tas mescidin yanında, ne de üzerinde öteki mescid binasi olan kaya tepe idi."

Abdullah b. Ömer'den rivayet eden ravi ise söyle der:

"Abdullah b. Ömer'in namaz kildigi yerde, içinde müteaddit kum yiginlari

olan derin bir vadi girintisi vardı ki, RasûluUah (s.a.v.) orada namaz kılarmış. Seller, Batha'daki kumları getire getire haliçteki kum yığınlarını düzleyip Abdullah b. Ömer'in namaz kıldığı o yeri belirsiz hale getirdi. Abdullah b. Ömer, Peygamber (s.a.v.)'in Serefü'r-Revha'daki mescidin içerisine müsadif küçük mescidin yanında namaz kıldığını söylerdi. Peygamber (s.a.v.)'in namaz kıldığı yeri Abdullah bilir ve: "Ta orada, mescidde namaza durduğunuz vakit sagma düşer." derdi. Sözünü ettiği o mescid de Mekke'ye doğru gittigin vakit yolunun sağ tarafına gelir. Onunla büyük mescidin arası bir taş atımı, yahut ona yakın bir mesafedir.

Yine Abdullah, Munsarafü'r-Revha'nın yanındaki tepecige doğru namaz kılardı. Bu tepecigin uç taran Mekke cihetine gittigin vakit Munsaraf ile kendi arasındaki mescidin yakınında yolun kenarına varır. Orada bir mescid yapılmışsa da, Abdullah b. Ömer o mescidde namaz kılmazdı. Onu ya solunda, ya ardında bırakarak mescidin

kible tarafındaki tepecige yönelerek namaz kılardı. Abdullah, Revha'-dan zevalden sonra çıktığında öğle namazını oraya gelinceye kadar kılmayıp orada kılar, Mekke'den döndüğünde de oraya sabahdan bir saat evvel, ya da şehrin son vaktinde yetişirse, orada ta sabah namazını kilincaya kadar geceleyp istirahat ederdi.

Yine Abdullah'ın ifadesine göre Peygamber (s.a.v.), Rüveyse'ye varmadan, caddenin sağında ve alına gelen tarafında Rüveyse men-zühanesinin iki millik berisinde bir tepecige kadar geniş ve düz bir yerde bitmiş olan koca bir ağacın altına konardı. Bu ağacın yukarısı kırılmış, içi oyulmuştur. Gövdesi hala durur. Dibinde birçok kum yığınları vardır.

Yine Abdullah der ki: Giderken Arc'm arkasına düşen yokuşça bir sel yatağının kenarında, caddenin sağında ve yolu gösteren kayaların yahud ağaçların yanında veya o kayalar ile ağaçların arasında Peygamber (s.a.v.), genişçe bir tepeye doğru namaz kılardı. Namazgahın' yani basında iki veya üç mezar mevcuttur ki, üstlerinde taş yığınları vardır. Abdullah, öğle vakti güneşin zevalinden sonra Arc'dan kalkıp Öğle namazını iste o namazgahta kılardı.

Yine Abdullah der ki: Peygamber (s.a.v.), yolun solunda ve Hersa dağının ilerisindeki iniste bulunan büyük ağaçların yanında konaklardı. Bu inis, Hersa dağının kenarına bitisiktir. Yol ile arasında bir ok atımı mesafe vardır. Abdullah, iste bu ağaçların en uzun ve yola en yakın olanına doğru namaz kılardı.

Yine Abdullah der ki: Peygamber (s.a.v.), Merrü'z-Zehran'a Medine tarafından en yakın olan yerdeki iniste konaklardı. Safravat'tan aşağıya inerken yokuşun dibindeki genişlikte ve Mekke'ye gidene göre caddenin sol tarafına RasûluUah (s.a.v.)'m konak mahalli ile cadde arasında bir taş

atimindan fazla mesafe yoktu.

Yine Abdullah der ki: Peygamber (s.a.v.), Zi-Tuva da konaklayip sabah oluncaya kadar orada geceler ve Mekke'ye girecegi sirada sabah namazini kilip öyle girerdi. RasûluUah (s.a.v.)'m oradaki namazgahi, kayadan bir tepe üstündedir. Orada yapılan mescidde degildir. Ama biraz asagida tastan kocaman bir tepe üstündedir.

Yine Abdullah der ki: Peygamber (s.a.v.), kendisi ile Ka'be tarafi-na gelen yüksek dag arasindaki iki tepeyi karsisina alip namaz kildi."

Bu rivayette sözü edilen yerlerin çogu bugün bilinmemektedir. Çünkü bu yerlerin çoğunun adlan degismistir. Oradaki bedeviler, bu yerlerin adlarini degistirmislerdir. Bilgisizlik onlarin çogunu maglup etmistir.

Merhum Buharî, bu yerlerin adlarini kitabinda nakletmistir. Kendisinin amaci, düşünerek, feraset göstererek veya tahminde bulunarak bazi kimselerin bu yerleri bulmasidir. Bu yerlerin büyük bir

kismi, Buharî zamaninda biliniyordu. Dogrusunu Allah bilir. [7]

Peygamber (S.A.V.)'In Mekke'ye Giris

Buhari, Müsedded kanali ile Ibn Ömer'in söyle dedigini rivayet eder:

"Peygamber (s.a.v.), sabaha dek Zi-Tuva'da kalip geceledi, sabah olduktan sonra Mekke'ye girdi."

Ravi diyor ki: ibn Ömer de böyle yapardi.

Müslim'in rivayetinde ise su ilave vardir:

"Peygamber (s.a.v.), sabah namazim kilincaya (veya sabahlayin-caya) kadar Zi-Tuva'da kaldı."

Müslim, Ebu Rabi ez-Zehranî kanali ile Nafi'nin söyle dedigini rivayet eder:

"Ibn Ömer, Mekke'ye gelirken Zi-Tuva'dan geçer, orada sabaha dek kalir, geceyi geçirir, sabahleyin gusleder, gündüz Mekke'ye girer ve Peygamber (s.a.v.)'in de böyle yaptigini söylerdi."

Buharî ve Müslim'in baska bir tarikten yaptiklari rivayete göre Ibn Ömer, Mekke'ye gelisinde Harem'e en yakin yerde telbiyeye son verir, sonra Zi-Tuva'da geceyi geçirirdi.

Biraz önce de geçtiği gibi, Buharî ile Müslim, Nafi'den rivayet ettiler ki; Ibn Ömer şöyle demistir:

"Rasûlullah (s.a.v.), Mekke'ye geldigi zaman Zi Tuva'da geceler, sabaha kadar orada kalirdi. Sabah namazini orada kilardi. Rasûlullah (s.a.v.)'m namazgahi, kayalik bir tepede idi. Ka'be cihetinde kendisi ile uzun dagin arasindaki iki dag oyuguna yönelerek namaz kilardi. Orada insa edilen

mescid, kaya tepe tarafında olup kendisinin namazgahının sol kısmına düşer. Rasûlullah (s.a.v.)'m namazgahi oradan daha aşağılardaki siyah tepenin üzerinde idi. Tepeden on zira veya ona yakın bir mesafeyi geride bıraktıktan sonra kendisi ile Ka'be arasındaki dağın iki oyuna yönelerek namaz kıldırdı."

Özetle diyeceğimiz şudur ki, Peygamber (s.a.v.), yolculuğunun sonuna geldiğinde Zî Tuva da denen Harem'le sınırdas olan Mekke'ye yakın yerde telbiyeye son verirdi. Çünkü artık amacına ulaşmış oluyordu. Zî Tuva'da geceyi geçirir, sabahlar ve orada az önce tasvir ettiğimiz uzun dağın iki oyuna yönelerek sabah namazını kıldırdı.

Rivayetlerde geçen bu namaz yerlerini basiret gözü ile düşünen kimseler, bu yerleri iyi bilip tanır. Rasûlullah'm namaz kıldığını bildikleri yerleri öğrenirler.

Sonra Rasûlullah (s.a.v.), Mekke'ye girmek için Zî Tuva'da boy abdesti aldı. Sonra bineğine bindi. Gündüz açıktan açığa Batha'daki yüksek tepeden Mekke'ye girdi. Oraya Keda denilir. İnsanlar kendisini görsünler ve kendisi de onları yukarıdan görsün diye giriş yeri olarak orayı seçmişti. Önceki sayfalarda anlattığımız gibi fetih gününde de oradan Mekke'ye girmişti.

Malik, Nafi tariki ile İbn Ömer'in şöyle dediğini rivayet eder:

"Rasûlullah (s.a.v.), Mekke'ye Seniye'tü'l-Ülya denen yüksek tepeden girmiş ve Seniye'tü'l-Süfla denen aşağıdaki tepeden çıkmıştı."

İmam Safî'nin "Müsned'indeki rivayetine göre Rasûlullah (s.a.v.), Ka'be-i Muazzama'ya görünce ellerini kaldırıp şöyle dua etti:

"Allahım, su Beyt'in şerefini, azametini, kıymet ve heybetini artır, onu şereflendiren, ona ikramda bulunan, hac veya umre maksadıyla ziyaretine gelen kimselerin de şereflerini kıymetlerini, saygınlık ve iyiliklerini artır."

Hafız el-Beyhakî, Mekhul'un şöyle dediğini rivayet eder:

"Peygamber (s.a.v.), Mekke'ye girip de Ka'be'yi görünce ellerini kaldırıp tekbir getirdi ve şöyle dua etti:

"Allahım, sen selamsın, selam sendendir. Ey Rabbimiz, bize esenlikle selam ver. Allahım, su Beyt'in şerefini, azametini, kıymetini, heybet ve iyiliğini artır. Beyt'i hac veya umre niyetiyle ziyaret edenlerin de kıymetlerini, saygınlık ve iyiliklerini arttır."

İmam Safî, İbn Abbas'tan rivayet ederek Peygamber (s.a.v.)'in şöyle buyurduğunu nakletmiştir:

"Namazda eller kaldırılır, Beyt görüldüğünde eller kaldırılır. Safa ve Merve tepesinin üzerinde eller kaldırılır. Arefe akşamında namazlar cem' edilirken kaldırılır, iki cemreye tas atımı esnasında eller kaldırılır. Ölü üzerine namaz

killinirken eller kaldırılır."

Peygamber (s.a.v.), daha sonra Beni Seybe kapisından Mescid-i Haram'a girdi.

Hafiz el-Beyhakî, Ata b. Ebi Rebah'm söyle dedigini rivayet eder:

"Harem'e diledigi kapidan girebilir. Peygamber (s.a.v.), Beni Seybe kapisından Mescid-i Haram'a girdi. Beni Manzum kapisından çıkıp Safa tepesine gitti."

Beyhakî, bu rivayetini, Mescid-i Haram'a Beni Seybe kapisından girmenin müstehab olusuna delil olarak göstermistir ve bunu su rivayetle de teyid etmistir: Ebu Davud et-Teyalisî, Hz. Ali (r.a.)'nin söyle dedigini rivayet eder:

"Cürhümlülerden sonra Ka'be yıkildigi zaman Kureysliler, onu yeniden inşa ettiler. Sıra haccer-i esvedi yerine koymaya gelince bu tasi kimin duvara yerlestirecegi hususunda Kureysliler anlasmazliga düstüler. Neticede Beni Seybe kapisından ilk olarak Mescid-i Haram'a gelecek olan kimsenin o tasi duvardaki yerine yerlestirmesi hususunda antlastilar. Beni Seybe kapisından ilk olarak Rasûlullah (s.a.v.), Mescid-i Haram'a girdi. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.)'i hakem tayin ettiler. O da bir yaygi getirilmesini emretti. Yaygiyi getirip yere serdiler. O da haccer-i esvedi kendi mübarek eliyle yayginin ortasina koydu ve her kabileden bir temsilcinin, yayginin bir ucundan tutmasını emretti. Böylece haccer-i esvedi kaldirdilar. Duvardaki yerinin yanma getirdiler. Rasûlullah (s.a.v.) da tasi alip duvardaki yerine koydu."

Biz bu konuyu bisetten önce Ka'be'nin yeniden yapilisi babinda teferruatli olarak anlatmistik. Bu rivayeti ileri sürerek Beni Seybe kapisından Mescid-i Haram'a girmenin müstehab olusunu söylemekte ihtilaf vardır. Dogrusunu Allah bilir. [8]

Peygamber (S.A.V.)'In Tavafi Nasildi?

Buhari, Hz. Aise'nin söyle dedigini rivayet eder:

"Peygamber (s.a.v.), Mekke'ye geldiginde ilk is olarak abdest alır, sonra tavaf ederdi. Sonra o gelisinde umrede olmadı. Yani hac ve umre arasında ihramdan çıkmadı. Sonra Ebu Bekir'le Ömer de aynı şekilde haccettiler. Sonra ben Ebu Zübeyr'le birlikte haccettim. O da ilk is olarak tavaf yaptı. Muhacirlerle Ensâr'm da aynı şeyleri yaptıklarını gördüm. Annem, kendisinin kız kardesi, Zübeyr, falan ve filan adamlarla birlikte umre yaptıklarını, haccer-i esvedi istilam ettikten sonra ihramdan çıktıklarım bana haber verdi."

Demek ki Peygamber (s.a.v.), tavaftan önce haccer-i esvedi istilam etmiş.

Nitekim Cabir de söyle demistir:

"Beyte Rasûlullah'la birlikte geldigimiz zaman o, hacir-i esvedi istilam eder, istilamdan sonra tavafin ilk üç turunu remel yaparak, diger dört turunu da normal yürüyüşle ifa ederdi."

Buhari, Muhammed b. Kesir kanali ile Abis b. Rebia'nin söyle dedigini rivayet eder:

"Hz. Ömer hacir-i esvedin yanma gelip öptü ve söyle dedi:

"Dogrusu ben biliyorum ki, sen fayda ve zarar vermeyen bir tassin. Rasûlullah (s.a.v.)'m seni öptüğünü görmeseydim, ben de öpmezdim."

Imam Ahmed b. Hanbel, Abis b. Rebia'nin söyle dedigini rivayet eder:

«Hz. Ömer'in, hacir-i esvedin yanina geldigini ve söyle dedigini gördüm:

"Allah'a yemin ederim ki, senin fayda ve zarar vermeyen bir tas oldugunu çok iyi bilmekteyim. Rasûlullah (s.a.v.)'m seni öptüğünü görmüş olmasaydim, ben de seni öpmezdim."

Böyle dedikten sonra yaklasti ve hacir-i esvedi öptü.»

Yine Buharî'nin, Zeyd'in babasi Eslem'den rivayetine göre Hz.Ömer, hacir-i esvede hitaben söyle demistir:

"Allah'a yemin ederim ki, senin fayda ve zarar vermeyen bir tas oldugunu çok iyi bilmekteyim. Rasûlullah (s.a.v.)'m seni istilam ettigini görmüş olmasaydim ben de seni istilam etmezdim."

Böyle dedikten sonra Hz. Ömer, hacir-i esvedi istilam etti ve söyle dedi:

"Bizim remel yapmakla isimiz ne? Ancak biz bunu müsriklere, güçlü oldugumuzu göstermek için yapmistik. Allah, onlari helak etsin. Ancak bu Rasûlullah (s.a.v.)'m yaptigi bir istir. Biz de bunu bu sebeple terk etmek istemiyoruz."

Bu da gösteriyor ki, Hz. Ömer, bu sözü söyledikten sonra hacir-i esvedi istilam etmistir.

Imam Ahmed b. Hanbel, Süveyd b. Gafle'nin söyle dedigini rivayet eder:

"Ömer (r.a.)'m hacir-i esvedi öptüğünü ve söyle dedigini gördüm:

"Dogrusu ben senin fayda ve zarar vermeyen bir tas oldugunu çok iyi bilmekteyim. Ama Ebu'l-Kasim (s.a.v.)'in sana karsi çok lütfkar oldugunu gördüm."

Imam Ahmed b. Hanbel, Ibn Abbas'm söyle dedigini rivayet eder:

"Ömer b. Hattab, hacir-i esvedin üzerine kapanip söyle dedi:

"Dogrusu ben, senin bir tas oldugunu pek iyi bilmekteyim. Sevgilim Peygamber (s.a.v.)'in seni öptüğünü ve seni istilam ettigini görmüş

olmasaydım ben de seni istilam etmez ve öpmezdim. "Andolsun ki Rasûlullah, sizin için en güzel örnektir."

Ebu Davud et-Teyalisi, Mekke ehlinde birinin söyle dedigini rivayet eder:

"Muhammed b. Abbad b. Cafer'in hacre-i esvede öptüğünü ve üzerine secde ettigini, sonrada söyle dedigini gördüm: Dayım İbn Abbas'm da onu öptüğünü ve üzerine secde ettigini gördüm."

İbn Abbas dedi ki: Ömer b. Hattab'm hacre-i esvede öptüğünü ve üzerine secde ettigini gördüm.

Sonra Ömer söyle dedi: "Peygamber (s.a.v.)'in hacre-i esvede öptüğünü görmüş olmasaydım, ben de onu öpmezdim."

Özetle bu hadis, müteaddid yollardan emirü'l-mü'minin Ömer b. Hattab (r.a.)'dan rivayet edilmistir ve bu konudaki otorite âlimlerin çoğu nezdinde de kesinlik ifade etmektedir.

Bu rivayette, Peygamber (s.a.v.)'in hacre-i esvede üzerine secde yaptigi söylenmiş degildir. Ancak Ebu Davud et-Teyalisi'nin bu husustaki rivayeti böyle demektir. Ancak bu da merfulukta sarıh bir rivayet degildir. Fakat Hanz el-Beyhakî, Cafer b. Abdullah'in söyle dedigini rivayet eder: Muhammed b. Abbad b. Cafer'in hacre-i esvede öptüğünü ve üzerine secde ettigini, sonra söyle dedigini gördüm: Dayım İbn Abbas'in da bunu öptüğünü ve üzerine secde ettigini gördüm."

İbn Abbas da söyle demistir: "Ömer'in de hacre-i esvede öptüğünü ve üzerine secde ettigini gördüm."

Bundan sonra sözünü söyle sürdürmüştür: "Rasûlullah (s.a.v.)'m da böyle yaptigim gördüm. Ben de aynı şeyi yaptım."

Buhari, Zübeyr b. Arabi'nin söyle dedigini rivayet eder:

"Adamin biri, hacre-i esvede istilam etmenin hükmünü İbn Ömer'e sordu. O da söyle cevap verdi:

- Rasûlullah (s.a.v.)'in da hacre-i esvede istilam edip öptüğünü gördüm.
- Kalabalıktan ötürü sikisir da hacre-i esvede yanma gidemezsen ne dersin?
- Sen su "Ne dersin?" sözünü Yemen'e at. (Yani bu sözü bırak. Benim dedigime bak.). Çünkü ben Rasûlullah (s.a.v.)'m hacre-i esvede istilam edip öptüğünü gördüm."

Buharî, İbn Ömer'in söyle dedigini rivayet eder:

"Rasûlullah (s.a.v.)'m istilam ettigini gördüğümde beri sikinti ve genişlik hallerinde bu iki taşı (Rûkn-i Yemânî ile hacre-i esvede) istilam etmeyi bırakmış degilim."

Ravi diyor ki: Ben Nafi'ye söyle sordum:

- Ibn Ömer, iki rükün arasında yürür müydü?

- İstilami için daha kolay olsun diye iki rükün arasında yürürdü. Ebu Davud ile Neseî, İbn Ömer'in söyle dedigini rivayet ederler: "Peygamber (s.a.v.), tavafin her savunda Rük-n-i Yemâni ile hacet-i esvedi istilam etmeden geçmezdi."

Buharî, Abdullah b. Ömer'in söyle dedigini rivayet eder:

"Peygamber (s.a.v.)'in, Ka'be'nin Yemen tarafındaki iki rükünden baska rük-nü istilam ettigini görmedim."

Yine bir rivayete göre İbn Ömer söyle demistir:

"Peygamber (s.a.v;) 'in Rük-n-i Sami'nin ikisini de istilami terk ettigini görmedim. Ancak onlar, İbrahim peygamberin kurdugu temeller üzerine yerlestirilmis degillerdi."

Buharî, Ebü's-Sa'sa'nin söyle dedigini rivayet eder:

"Kim Ka'be'nin bir kismindan dahi olsa uzak durabilir?

Muaviye, bütün rükünleri istilam ederdi. İbn Abbas ona-dedi ki:

- Bu iki rükün istilam edilmez.

- Ka'be'nin terk edilecek herhangi bir taran yoktur. Her tarafi istilam edilir. İbn Zübeyr, bu rükünlerin tamamini istilam ederdi."

Sahih-i Müslim'de İbn Abbas'in söyle dedigi rivayet edilir: "Rasûlullah (s.a.v.)'m, iki Rük-n-i Yemâni'nin disinda baska rükünleri istilam ettigini görmedim."

İbn Ömer'in rivayeti, İbn Abbas'in sözüne uygun ve muvafik görölmektedir. Yani iki Rük-n-i Samî istilam edilmez. Çünkü bu rükünler (köse taslari), İbrahim peygamberin atmis oldugu temeller üzerine konulmus degildirler. Çünkü Kureysliler, Ka'be'yi yeniden insa ederlerken, masraflari karsilayamadiklarindan İbrahim peygamberin temellerinin bir kismini disarida birakmislardi. Hatim denen kısmi, bu infaat esnasinda Ka'be'yi yeniden İbrahim peygamberin temelleri üzerine insa etmek istemisti, ancak insanların cahiliye döneminden yeni kurtulmus olmalari ve bunu yadigayacaklari endisesiyle bu tasarisindan vazgeçmisti.

Abdullah b. Zübeyr hadisesi vuku buldugu zaman o, Ka'be'yi yikmis ve teyzesi, müminlerin annesi Hz. Aise'nin kendisine haber verdigi ve Hz. Peygamberin isaret ettigi sekilde Ka'be'yi yeniden İbrahim peygamberin kurdugu temeller üzerine insa etmisti. Eger İbn Zübeyr, bu yeni infaat sonra Ka'be'nin bütün rükünlerini istilam etmis ise bu gerçekten güzel bir harekettir. Vallahi bundan anlasilan ve kastedilen de budur.

Ebu Davud, Ibn Ömer'in söyle dedigini rivayet eder:

"Rasûlullah (s.a.v.), tavafımn her savtımda Rûkn-i Yemâni ile Ha-tim'i istilam etmeden geçmezdi."

Neseî, Abdullah b. Saib'in söyle dedigini rivayet eder:

"Rasûlullah (s.a.v.)'m Rûkn-i Yemâni ile Hatim arasında söyle dedigini isittim:

"Rabbimiz! Bize dünyada iyiyi, ahirette de iyiyi ver. Bizi atesin azabından koru." {el-Bakara,201.)

Tirmizî, Cabir'in söyle dedigini rivayet eder:

"Peygamber (s.a.v.), Mekke'ye geldiğinde Mescid-i Haram'a girdi, hacir-i esvedi istilam etti. Sonra sağ tarafına doğru tavafa başladı. Tavafın üç savtını remel yaparak (kosarak) ifa etti. Dört savtmı da yürüyerek ifa etti. Tavaf sonunda Makam-i İbrahim'e geldi ve:

"İbrahim'in makamını namaz yeri edinin." ayetini okudu. Sonra Makam-i İbrahim'i kendisiyle Ka'be arasına alarak iki rekat namaz kıldı. Namazdan sonra hacir-i esvede gelip onu istilam etti. Bundan sonra Safa tepesine gitti. Zannedersem su ayeti okudu:

"Süphesiz Safa ile Merve, Allah'ın nisanelerindendir." (el-Bakara, 158.)

Bu hasen ve sahih bir hadistir. Ehl-i ilme göre bu hadise uygun amel edilir." [9]

Peygamber (Sav.)'In Tavaf Esnasında Remel Ve İztibâ1 Yapması

Buharî, Salim'in babasının söyle dedigini rivayet eder:

"Peygamber (s.a.v.)'in Mekke'ye gelip hacir-i esvedi istilam ettiği zaman ilk tavafında tavafın yedi turundan ilk üçünü kosarak (bir nevi remel yaparak) ifa ettiğim gördüm."

Buharî, Ibn Ömer'in söyle dedigini rivayet eder:

"Peygamber (s.a.v.), hac ve umrede tavafın üç turunu kosarak, dört turunu da yürüyerek ifa etti."

Buharî, Abdullah b. Ömer'in söyle dedigini rivayet eder:

"Peygamber (s.a.v.), hac veya umre için Mekke'ye gelisinde ilk tavafında, tavafın üç turunu kosarak, dört turunu da yürüyerek ifa eder. Tavaftan sonra iki rekat namaz kılar, namazdan sonra da Safa ile Merve arasında sa'y ederdi."

Buharî, Ibn Ömer'in söyle dedigini rivayet eder:

"Rasûlullah (s.a.v.), Beyt'i ilk tavaf edisinde tavafın üç savtim kosarak, dört savtim da yürüyerek ifa ederdi. Safa ile Merve tepeleri arasında vadinin ortalarına geldiğinde de kosardı."

Müslim, İbn Ömer'in söyle dedigini rivayet eder:

"Rasûlullah (s.a.v.), Hatim'den Hatim'e üç savti remel yaparak (kosarak) ifa eder, dört savti da yürüyerek ifa ederdi."

Müslim, Cabir b. Abdullah'ın söyle dedigini rivayet eder: "Rasûlullah (s.a.v.), tavafın üç savtim Hatim'den Hatim'e remel yaparak (kosarak) ifa ederdi."

Ömer b. Hattab dedi ki:

"Cenâb-i Allah, İslâmiyet'i köklestirdiği, küfrü yok ettiği halde biz ne diye remel yapıyor ve tavaf esnasında omuzlarımızı açıyoruz? Ama bununla birlikte biz yine de Rasûlullah (s.a.v.)'la birlikte yapmış olduğumuz şeyleri terk etmiyoruz."

Nakledilen bütün bu rivayetler, tavaf esnasında remel yapmanın sünnet olmadığı söyleyen İbn Abbas'a ve onun yolunda gidenlere bir reddiyedir. Çünkü Rasûlullah (s.a.v.) ile ashabi, Umretü'1-Kaza için Mekke'ye geldiklerinin dördüncü gününün sabahında müsrikler:

- Medine sitmasının kendilerini zayıf düşürdüğü, güçsüz bir topluluk size geliyor! deyince Rasûlullah (s.a.v.), ashabına, tavafın ilk

üç savtında remel yapmalarını, Rûkn-i Yemâni ile hacet-i esved arasında yürümelerini emretmişti. Üzerlerine vacip olmasın diye Hz. Peygamber, tavafın bütün savtlarında remel yapmalarını emretme-misti. Bu husus, Buhârî ve Müslim'in sahihlerinde sabittir. Sanki İbn Abbas, remelin Veda hacında vuku bulduğunu inkar etmektedir. Oysa önceki sayfalarda da geçtiği gibi bu hüküm, sabit nakille sahih olarak bize intikal etmiştir. Hatta sabit nakilde anlatıldığı gibi remelin Hatim'den Hatim'e kadar tamamlanması gerektiği de ifade edilmistir. İki Rûkn-i Yemâni arasında Peygamber (s.a.v.), müsriklerin zayıflık iddialarını çürütmek için yürümemiş, kosarak tavafını devam ettirmiştir.

Sahih hadiste İbn Abbas'tan varid olduğu gibi sahabeler, Cirâne umresinde remel ve iztiba'1 yapmışlardır.

İbn Abbas'm bu görüşü reddedilmiştir. Çünkü Cirâne umresinin yapıldığı günlerde Müslümanlar için korku kalmış değildi. Zira bu umre, Mekke fethinden sonra yapılmisti. Bununla ilgili açıklama önceki sayfalarda verilmisti.

Hammad b. Seleme, İbn Abbas'm bu konuda söyle dedigini rivayet eder:

"Rasûlullah (s.a.v.)'m Ka'be'yi, iltiba' yapmis olarak tavaf ettigini gördüm."

Ebu Davud da Ya'lâ b. Ümeyye'nin söyle dedigini rivayet eder: "Rasûlullah (s.a.v.), yesil bir ihramla iltiba' yapmis olarak tavaf yapti."

Imam Ahmed b. Hanbel, Ya'lâ b. Ümeyye'nin söyle dedigini rivayet eder:

"Peygamber (s.a.v.), Mekke'ye geldiginde hadremi bir ihram ile iltiba' yapmis olarak Beyt'i tavaf etti."

Cabir de daha önce geçen hadisinde söyle demistir: "Beyt'e Peygamber (s.a.v.) ile geldigimizde o, hacir-i esvedi istilam etti. Sonra tavafin üç savtim remel yaparak, dört savtim da yürüyerek ifa etti. Tavaftan sonra Makam-i Ibrahim'e ilerledi. Orada:

"Ibrahim'in makamini namaz yeri edinir." ayetini okudu. Makam-i Ibrahim'i kendisi ile Ka'be arasina aldi. Orada iki rekat namaz kildi. Bu namazin ilk rekatinda Ihlâs sûresini, ikinci rekatinda ise Kafirûn sûresini okudu."

Soru: Peygamber (s.a.v.), bu tavafini binek üzerinde mi, yoksa yürüyerek mi yapti?

Cevap: Bu hususta bize iki nakil ulasmistir. Bunlarin birbirleriyle çeliskili olduklari zannedilebilir. Biz bu nakilleri söyleyecek ve iki-

(1) iltiba': Ihramli kimsenin ihraminin ucunu sag omuzunun altindan alip sol omuzunun üzerine atmasidir. Böylece sag omuzunu açikta birakmis olursi arasindaki uygunluga isaret edecegiz. Aralarinda çeliski bulunduğunu zannedenlerin süphesini de ortadan kaldiracagiz. Muvaffakiyet Allah'tandir. Sadece Allah'in yardimina basvurulabilir. O bize yeterlidir. O ne güzel vekildir.

Buharî, Ibn Abbas'in söyle dedigini rivayet eder:

"Peygamber (s.a.v.), Veda hacmda kendi devesi üzerinde tavaf yapti. Hacer-i esvedi kendi bastonu ile istilam etti."

Buharî, Ibn Abbas'in söyle dedigini rivayet eder:

"Peygamber (s.a.v.), deve üzerinde Ka'be'yi tavaf etti. Hacer-i es-vedin yanindan her geçisinde ona isaret etti."

Buharî, Ibn Abbas'in söyle dedigini rivayet eder:

"Peygamber (s.a.v.), deve üzerinde Ka'be'yi tavaf etti. Hacer-i es-vedin yanindan her geçisinde birseye ona isaret etti ve tekbir getirdi."

Müslim, Hz. Aise'nin söyle dedigini rivayet eder:

"Rasûlullah (s.a.v.), Veda hacmda deve üzerinde Ka'be'yi tavaf etti."

Insanlar ondan vazgeçmesinler diye kendisi hacere-i esvede istilam ediyordu."

Bu rivayet, Hz. Peygamber'in Veda haccmda deve üzerinde Ka'be'yi tavaf ettiğini ispatlıyor. Ancak Veda haccmda üç tavaf vardı. Bunlardan ilki kudüm tavafı, ikincisi farz olan ve kurban bayramının birinci gününde ifa edilen ifada tavafı, üçüncüsü de veda tavafı idi. Hz. Peygamber'in deve üzerindeki tavafı belki de su son iki tavaftan birinde veya ikisinde olmuştur. İlk tavafında yani kudüm tavafında ise Ka'be'yi yürüyerek tavaf etmiştir. Safî, bütün bunları kesin olarak ifade etmiştir. Doğrusunu bilen Allah'tır. En kesin hükmü veren de O'dur. Bizim bu söyledigimize delil olarak Hafız Ebu Bekir el-Beyha-kî'nin "Sünen-i Kebir" adlı eserindeki rivayetini gösterebiliriz:

Ebu Abdullah el-Hafız, Cabir b. Abdullah'in söyle dedigini rivayet eder:

"Kusluk vakti güneş yükseldiği zaman Mekke'ye girdik. Peygamber (s.a.v.) mescide girdi. Önce hacere-i esvede istilam etti. Gözleri yasardı, ağladı. Sonra üç savtı remel yaparak, dört savtı da yürüyerek ifa etti. Böylece tavafını tamamladı. Tavaftan sonra hacere-i esvede öptü. Elini üzerine koydu. Sonra iki elini yüzüne sürdü."

Ebu Davud'un bu konudaki rivayeti ise şöyledir: Müsedded, İbn Abbas'in söyle dedigini rivayet eder:

"Rasûlullah (s.a.v.), Mekke'ye geldiğinde hastalıktan şikayetçi idi. Bineli üzerinde tavaf etti. Hacer-i esvedin yanına geldiğinde bastonuyla onu istilam etti. Tavafını tamamladığında bineliğini çöktürdü ve iki rekat namaz kıldı."

Bunu sadece Yezid b. Ebi Ziyad rivayet eder ki, o da zayıf bir kısıdır. Sonra o, bu hadisenin Veda haccmda olduğunu söylemediği gibi Veda haccmın ilk tavafında olduğunu da söylememiştir. Sahih-i Müslim'de mevcut olan rivayetlere göre İbn Abbas da, Gabir de, Peygamber Efendimizin zayıflığı ve hastalığı sebebiyle tavafı binek üzerinde yapmış olduğunu söylememişlerdir. Ancak kalabalığın çoklugundan ve insanların onu çepeçevre kusatmalarından kaçınmak için binek üzerinde tavaf etmiştir. Çünkü onun önünde insanların dövülmesini kendisi istemiyordu. Nitekim bununla ilgili açıklama yakında gelecektir.

Hz. Peygamber'in hacere-i esvede tavaftan ve iki rekatlık tavaf namazından sonra ikinci kez öğmüs olduğu, Sahih-i Müslim'de Ca-bir'den rivayet edilen hadisle sabittir. Bu rivayette Cabir, Peygamber Efendimiz'in iki rekatlık tavaf namazını kıldıktan sonra tekrar hacere-i esvede döndüğünü ve onu istilam ettiğini ifade etmektedir.

Sahih-i Müslim'de Ebu Bekir b. Ebi Seybe ile İbn Nümejr, Nafi'-nin söyle

dedigini rivayet etmişlerdir:

"İbn Ömer'in hacr-i esvedî eliyle istilam ettiğini, sonra kendi elini öptüğünü gördüm ve o söyle de dedi: Rasûlullah (s.a.v.)'m böyle yaptığını gördüğümünden beri ben hacr-i esvedî istilam edip elimi öpmeyi terk etmedim."

Bu rivayetten anlaşıyor ki, muhtemeldir ki, İbn Ömer, Peygamber (s.a.v.)'i, bazı tavaflarında böyle yaparken görmüştür. Ya da hacr-i esvedî en son istilamında böyle yaptığını görmüştür. Veya İbn Ömer'in kendisi zayıf olduğu için hacr-i esvede ulaşamadığından veya baskalarına sıkıntı ve eziyet vermek istemediğinden ötürü böyle yapmıştır.

Çünkü Rasûlullah (s.a.v.) da onun babası Ömer b. Hattab'a söyle demisti:

"Ey Ömer! Sen kuvvetli bir adamsın. Hacr-i esvedî istilam etmek için baskalarına sıkıntı verme. Baskalarını zorlama, yoksa zayıf kimselere eziyet vermiş olursun. Eğer bir boşluk bulursan o zaman hacr-i esvedî istilam et. Yoksa uzaktan ona karşı cepheni dönerek dur ve tekbir getir."

Asıl adı Vakdan olan Ebu Ya'fur el-Abd söyle demistir:

"Huzaa kabilesinden bir adamın Mekke emiri İbn Zübeyr'in öldürüldüğü zaman söyle dedigini isittim: Rasûlullah (s.a.v.), Hz. Ömer'e söyle dedi: "Ey Eba Hafs! Sen kuvvetli bir adamsın. Hacr-i esvedî istilam etmek için baskalarını sıkıntıya sokma, sıkıstırma. Bu durumda sen zayıf kimseye eziyet vermiş olursun. Ama bir boşluk bulursan istilam et. Yoksa tekbir getir ve geç git."

Süfyan b. Uyeyne dedi ki: Rasûlullah'm bu sözünü nakleden kişi, Abdurrahman b. Haris'tir. İbn Zübeyr'in öldürüldüğü zamanda Mekke dönüşünde Haccac, onu Mekke'ye vali tayin etmişti.

Ben derim ki: Bu Abdurrahman, kadri yüce, asıl ve değerli bir kimse idi. Çevre vilayetlere gönderilen mushafların yazılması isinde Osman b. Affan hazretlerinin görevlendirdiği dört kimseden biridir. Hz. Osman'ın yaptığı bu işe sahabeler muvafakat etmişler, icmada bulunmuşlardı. [10]

Peygamber (S.A.V.)'In Safa Ve Merve Arasındaki Sa'yi

Müslim'in Sahih'inde, Cabir'den rivayet ettiği ve daha önceki sayfalarda geçen hadisinde belirttiği gibi Peygamber (s.a.v.), Ka'be'yi yedi kez tavaf etmiş, Makam-i İbrahim'de iki rekat namaz kılmıştır, dedikten sonra şöyle der:

«Sonra Hz. Peygamber, hacr-i esvede giderek istilam etti, sonra kapıdan girip Safa'ya yöneldi. Safa'ya yaklaştığında: "Doğrusu Safa ile Merve

Allah'in nisanlanndandır." ayetini okudu. Ayetteki siraya göre Safa'dan başlayarak sa'y etti. Önce Safa tepesine, Ka'be'yi görebilecek kadar çıktı. Kibleye yönelerek tekbir getirdi. Allah'i birledi ve şöyle dedi:

"Allah'tan başka ilah yoktur. O, ortaksizdir. Övgü ve hükümrânlık O'nundur. O, herseye güç yetirendir. Allah'tan başka ilâh yoktur. Vadini gerçekleştirdi. Kuluna yardım etti. Düşman grupları tek basına yenilgiye uğrattı."

Bu arada yine dua etti. Ve bu duayı üç kez tekrarladi. Sonra Safa'dan indi. Ayakları vadiye tamamen basıp düzlüğe vardığında remel yaptı (kosarak sa'y etti). Merve tepesinin yokusuna gelince yürümeye başladı; Merve'ye ulasti. Tepesine çıkmaya başladı. Ka'be'yi görecek yere kadar çıktıktan sonra, Safa tepesinde yaptığı duanın aynısını yaptı.»

İmam Ahmed b. Hanbel, Ömer b. Harun el-Belhî kanalı ile Ya'lâ b.Ümeyye'nin oğullarından birinden nakilde bulunarak Ya'lâ'nın söyle dedigini rivayet eder:

"Peygamber (s.a.v.)'i Safa ile Merve arasında Mercan dokuması bir ihrama bürünerek ıztıba' yapmış halde gördüm."

İmam Ahmed b. Hanbel, Yunus kanalı ile Habibe binti Ebi Tec-rat'm söyle dedigim rivayet eder:

"Kureysli birkaç kadınla birlikte Husayn'in evine girdim. Peygamber (s.a.v.) de Safa ile Merve arasında sa'y yapıyordu. Sa'y esnasında hızla yürüdüğü için ızan ona iyice sarılmıştı. Ashabına şöyle diyordu:

"Sa'y yapın. Doğrusu Allah, sa'y yapmayı size vacib kilmistir."

İmam Ahmed b. Hanbel, Habibe binti Ebi Tecrat'm söyle dedigini rivayet eder:

"Peygamber (s.a.v.)'i Safa ile Merve arasında sa'y yaparken gördüm. Kendisi arkada, insanlar da onun önündeydiler. Sa'y yapıyordu. Hızla yürüdüğünden dolayı ızarımın dizlerine sarıldığını gördüm.

Söyle diyordu:

"Sa'y yapın. Doğrusu Allah sa'y yapmayı size vacib kilmistir." İmam Ahmed b. Hanbel, Safiye binti Seybe'den rivayette bulunarak bir kadının kendisine söyle dedigini nakletmiştir:

"Safa ile Merve arasında sa'y ederken Peygamber (s.a.v.)'in söyle dedigini isittim:

"Sa'y etmek size vacib kilindi. Öyleyse sa'y edin."

Bu rivayette ismi belirtilmeyen kadın, önceki iki senedde ismi açıkça ifade edilen Habibe binti Ebi Tecrat'tir.

Seybe b. Osman'ın ümmü veledinden rivayet olunduguna göre ö, Peygamber (s.a.v.)'in Safa ile Merve arasında sa'y yapıp söyle dedigini görmüştür:

"Bu vadi, ancak kosarak kat edilebilir."

Bu hadisi, Neseî rivayet eder. Burada sözü edilen sa'y'dan kasit, hervele yapmak ve kosmak degil, Safa'dan Merve'ye ve Merve'den Safa'ya gitmektir. Yoksa Cenâb-i Allah, bu iki tepe arasında kosmayi ve herveleyi bize vacib kilmis degildir. Aksine bir insan, bu iki tepe arasında normal yürüyüşle yedi tur atarak sa'y yaparsa vecibesini ifa etmis olur. Bu iki tepe arasındaki vadiye remel yapmazsa, ulemadan bir cemaate göre vecibesini ifa etmis olur ki, bu ulema arasında ihtilaf yoktur.

Bunu Tirmizî, ilim ehlinde nakletmis ve sonra söyle demistir: Yusuf b. Isa, Kesir b. Cehma'nin söyle dedigini rivayet etti: "İbn Ö-mer'i, Safa ve Merve arasında yürüyerek, sa'y ederken gördüm. Ona: "Safa ve Merve arasında yürüyerek mi sa'y ediyorsun?" diye sordum. Bana su cevabi verdi: "Eger sa'y ediyorsam, Rasûlullah (s.a.v.)'i sa'y ederken gördüğüm için sa'y ediyorum. Eger yürüyorsam, Rasûlullah (s.a.v.)'i yürürken gördüğüm için yürüyorum. Zaten ben yasli bir ada-

mim.

Said b. Cübeyr de İbn Abbas'tan buna benzer bir rivayette bulunmustur. Ebu Davud, Neseî ve İbn Mace, bunu İbn Ömer'den rivayet etmislerdir. İbn Ömer, bu sebepten dolayı böyle konusmustur, İbn Ömer'in, Peygamber (s.a.v.)'in iki durumunu görmüş olması, iki ihtimali gündeme getirmektedir:

1- Hz. Peygamberi tamamen remele (kosmaya) karismayan bir yürüyüşle sa'y ederken görmüş olabilir.

2- Hz. Peygamberi Safa ve Merve arasındaki yolun bir kısmında kosarken, bir kısmında da yürürken görmüş olabilir.

Cabir'in rivayetinde de anlatildigi gibi Peygamber (s.a.v.), Safa tepesinden inip vadinin ortalarına geldiginde remel yapmis (kosmus), yokusa dayandiginde da yürümeye baslamis ve Merve'ye varincaya kadar yürümüştür. Bütün âlimlerin müstehab olarak kabul ettikleri görüş budur. Cabir'in hadisinde de geçtiği gibi Safa ve Merve arasında sa'y yapan kisinin her savtta vadinin ortasında da remel yapması müstehaptir. Remel yapılacak bu orta yeri, yesil direkler arasi olarak belirlemislerdir. Bu direklerden Safa tepesi tarafında bulunani tektir ve mescid tarafındadır. Merve tepesi tarafında olan direkler ise, iki tane bir arada olup bunlar da mescid tarafındadırlar.

Bazi âlimler dediler ki; Bugün bu direkler arasındaki mesafe, vadinin orta yerinden biraz daha genistir. Yani Rasûlullah (s.a.v.)'m remel yaptığı kısmi

biraz daha genişletmişlerdir. Doğrusunu Allah bilir.

Muhammed b. Hazim'm, Veda haccına dair derlemiş olduğu kitabında su sözüne rastlamaktayız:

«Sonra Rasûlullah (s.a.v.), Safa tepesine çıktı ve su ayeti okudu:

"Doğrusu Safa ile Merve, Allah'in nisanelerindendir."

Rasûlullah (s.a.v.), bu ayeti okuduktan sonra Allah'in ayette ilk olarak Safa tepesinden söz etmiş olması dolayısıyla kendisi de sa'ya Safa tepesinden başladı. Bu iki tepe arasında deve üzerinde yedi savt sa'y yaptı. Bu savtların üçünü kosarak, dördünü de yürüyerek yaptı.»

Ancak Muhammed b. Hazm'm bu görüşüne hiç kimse itibar etmemiş ve kendisinden önce herhangi bir kimse böyle dememiştir. Yani Hz. Peygamber, bu sa'y'in ilk üç savtını kosarak, kalan dört savtını da yürüyerek yapmış değildir.

Muhammed b. Hazm, bu büyük hatasını sağlam bir delile de dayandırmamıştır. Hatta istidlal noktasına vardığı zaman da şöyle demiştir: "Safa ve Merve arasında kaç savtm remel ile yapılması gerektiğine dair bir nas bulmuş değiliz. Bu hususta bir ittifak vardır."

Eğer Muhammed b. Hazm, sa'y'in ilk üç savtında remel yapılmasını kasdetmiş ise bu doğru değildir. Bunu söyleyen her hangi bir âlim yoktur. Eğer ilk üç savtta remel yapılmasını kasdetmiş ve bu hususta bir delil bulmuş değil ise sunu söylemeliyim ki âlimler, sa'y'in bütün savtlarında remel yapılmasını müstehab kabul etmişlerdir. Ibn Hazm'm ilk üç savtta remel yapılmasını müstehab sayması, âlimlerin bu konuda anlattıkları kavillere muhaliftir. Doğrusunu Allah bilir.

Ibn Hazm, Hz. Peygamberin Safa ve Merve arasında binek üzerinde sa'y yaptığını söylüyor. Oysa daha önceki sayfalarda geçen bir rivayette Ibn Ömer, Peygamber (s.a.v.)'in iki tepe arasındaki vadide kosarak sa'y yaptığını ifade etmişti.

Tirmizî de Ibn Ömer'den şöyle bir rivayette bulunmuştur: "Eğer ben kosarak sa'y yapıyorsam Rasûlullah (s.a.v.)'m kosarak sa'y yaptığını gördüğüm için yapıyorum. Eğer yürüyerek sa'y yapıyorsam, Rasûlullah (s.a.v.)'m yürüyerek sa'y yaptığını gördüğüm için yapıyorum."

Cabir de şöyle demişti: "Peygamber (s.a.v.), Safa tepesinden inip de vadinin ortalarına geldiğinde remel yapmış (kosmuş), yoksa dayandığında da yürümeye başlamış ve Merve'ye varıncaya kadar yürümüştü."

Habibe binti Ebi Tecrat da şöyle demişti: "Rasûlullah (s.a.v.), Safa ile Merve arasında sa'y yapıyordu. Sa'y esnasında hızla kostuğu için izan ona iyice sanılmıştı."

Sahih-i Müslim'de Cabir'in söyle dedigi rivayet edilmisti: "Peygamber (s.a.v.), Beyt'i görecek kadar Safa tepesine tirmanmisti. Ayni sekilde yine Beyt'i görecek kadar Merve tepesine de tirmanmisti."

Muhammed b. Ishak'm Cabir'den yaptigi rivayete göre Rasûlullah (s.a.v.), Mescid-i Haram'a gelirken kapida devesini çöktürüp yaya olarak içeri girmis, Beyt'i tavaf etmisti. Ancak Cabir, onun Beyt'i tavaf ettikten sonra Safa tepesine çıkarken devesine bindigim ifade etmemistir. Bu da gösteriyor ki, Rasûlullah (s.a.v.), Safa ve Merve tepeleri arasinda yürüyerek sa'y yapmistir.

Ama Müslim, Cabir b. Abdullah'in söyle dedigini rivayet eder:

"Peygamber (s.a.v.), Veda haccinda Ka'be'yi binegi üzerinde tavaf etti. Safa ve Merve arasinda deve üzerinde sa'y yapti ki insanlar onu görsünler, o da onlara üstten bakabilsin, onlann tamamini görebilsin. Onlar da kendisine sorular sorsunlar. Çünkü insanlar, onun etrafini kusatmislardi. Peygamber (s.a.v.) ve ahsabi, Safa ile Merve arasinda tek sa'y yaptilar."

Ebu Davud, Cabir b. Abdullah'in söyle dedigini rivayet eder:

"Veda haccinda Rasûlullah (s.a.v.), Ka'be'yi binek üzerinde tavaf etti. Safa ile Merve arasinda da binek üzerinde sa'y yapti."

Bu rivayet, Ibn Cüreyc'in hadisinden hifz edilmistir ki, gerçekten müskil bir rivayettir. Çünkü Cabir'den gelen diger rivayetlerle baska-lanndan gelen rivayetler, Peygamber (s.a.v.)'in Safa ile Merve arasinda yürüyerek sa'y yaptigina delalet etmektedirler. Cabir'in rivayetine Ebu Zübeyr "Safa ile Merve" kelimelerini kendiliginden eklemis olabilir. Dogrusunu Allah bilir. Bu durumda Hz. Peygamber, Ka'be'yi binek üzerinde tavaf etmis, ama Safa ile Merve arasinda yürüyerek sa'y etmis olur diye bir durumla karsilasmis olacagiz veya Rasûlullah (s.a.v.), Safa ve Merve arasindaki savtlann bazisini yaya olarak, bazisini da kalabaliklarin kendisini sikistirmasi yüzünden binek üzerine oturarak tamamlamistir ki, Ibn Abbas'm yakinda gelecek olan rivaye-

de buna delalet etmektedir. Ibn Hazm, su hususu kabul etmektedir ki, Hz. Peygamberin Beyt'i ilk tavafi yaya olarak idi. Bineline daha sonra binerek tavan tamamlamisti. Yine Ibn Hazm söyle bir iddiada bulunmustur: Peygamber (s.a.v.), Safa ve Merve arasinda binek üzerinde sa'y yapmisti. Çünkü o, bu iki tepe arasinda tek sa'y yapmisti.

Sonra Ibn Hazm, Cabir'in, "Peygamberin ayaklari vadinin ortasina degdiginde remel yaparak (kosarak) sa'y yapti." sözünü söyle tevill etmistir: Hz. Peygamber, her ne kadar binek üzerinde idiye de bu söz yine de dogrudur. Çünkü devesi vadinin ortasina geldiginde Hz. Peygamberin vücudunun diger taraflariyla birlikte ayaklari da vadinin orta yerinden âdeta

kosarcasına geçip gitmişti. İste devesi kosarak gittiği için Peygamber Efendimiz de kosarak (remel yaparak) sa'-yi tamamlamış gibi oldu.

Bu, gerçekten akla uymayan bir tevidir. Doğrusunu Allah bilir.

Ebu Davud, Ebu Tufeyl'in söyle dedigini rivayet eder:

"İbn Abbas'a söyle dedim:

- Kavmin, Rasûlullah (s.a.v.)'m Beyt'i remel yaparak tavaf ettiğini ve bunun, onun sünnetlerinden olduğunu iddia ediyor.
- Hem doğru, hem de yalan söylemişler.
- Doğru söyledikleri nedir, yalan söyledikleri nedir?
- Doğru söyledikleri sudur ki, Rasûlullah (s.a.v.) Beyt'i remel yaparak tavaf etmiştir. Yalan söyledikleri de sudur ki, remel yaparak Beyt'i tavaf etmek sünnet değildir. Çünkü Hudeybiye zamanında Ku-reysliler: "Muhammed'i ve ashabını bırakın ki, devenin burnundaki kurtçuklar gibi ölsünler." demişlerdi. Sonra ertesi sene Müslümanların gelip haccetmeleri ve Mekke'de üç gün müddetle ikamet etmeleri şartında anlaşılup musalaha yapmaları üzerine Rasûlullah (s.a.v.), ertesi sene Mekke'ye geldi. Müsrıklar, Kuaykian dağı tarafında duruyorlar, Müslümanları seyreliyorlardı. Rasûlullah (s.a.v.) da ashabına: "Beyt'i üç kez remel yaparak tavaf edin." dedi, ama bu sünnet değildi."

Ebu Tufeyl sözüne devamla söyle diyor: "Ben, İbn Abbas'a söyle dedim:

- Kavmin, Rasûlullah (s.a.v.)'in deve üzerinde Safa ile Merve arasında sa'y yaptığını ve bunun sünnet olduğunu iddia ediyor.
- Hem doğru, hem de yalan söylemişler.
- Doğru söyledikleri nedir, yalan söyledikleri nedir?
- Doğru söyledikleri sudur ki, Rasûlullah (s.a.v.), Safa ve Merve arasında deve üzerinde sa'y yaptı. Yalan söyledikleri de sudur ki, bu sünnet değildir. Çünkü insanlar, Rasûlullah (s.a.v.)'m etrafını sarıyor, ondan geri çekilmiyor ve onu rahat bırakmıyorlardı. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.), onların sözlerini dinlemek ve onlarda onun yerini görsünler, fakat elleri ona ulaşmasın, onu rahatsız etmesinler diye deve üzerine binip sa'y yaptı."

Müslim, Ebu Tufeyl'in söyle dedigini rivayet eder: "İbn Abbas, Beyt'i tavaf etmenin faziletini Önceki rivayetlerde olduğu gibi anlattı. Sonra ben kendisine söyle dedim:

- Ey İbn Abbas! Safa ve Merve arasında binek üzerinde sa'y yapma hakkında bana bilgi ver. Böyle yapmak sünnet midir? Çünkü senin kavmin binek üzerinde sa'y yapmanın sünnet olduğunu iddia ediyor.
- Doğru da söylemişler, yalan da söylemişler.

- Dogru da söylemisler, yalan da söylemisler ne demek oluyor?

- İnsanlar, Rasûlullah (s.a.v.)'m etrafında kalabalık olusturarak söyle diyorlardı: "İste bu Muhammed'tir. İste bu Muhammed'tir." Öy-leki, kadınlar bile evlerinden çıkıp seyre başladılar. İnsanlar, Rasûlullah (s.a.v.)'m önünden çekilmiyor ve sa'yine imkan vermiyorlardı. Kalabalık fazlalasmca o da bineğine binerek sayım devam ettirdi. Yürüyerek sa'y etmek elbette ki daha faziletlidir."

Müslim'in lafzi budur. Bu lafızdan da anlasılıyor ki, Rasûlullah (s.a.v.), etrafında büyük bir kalabalık tesekkül edince bineğine binerek sa'y yapmaya devam etmiştir. Böylelikle bu konudaki rivayetler arasında uyum sağlanmış oluyor. Dogrusunu Allah bilir.

Simdi Müslim'in sahihindeki rivayete gelelim: Muhammed b. Ra-n, Ebu Tufeyl'in söyle dedigini rivayet eder:

"İbn Abbas'a dedim ki:

- De bakalım hele. Bana ne diyeceksin? Ben Rasûlullah (s.a.v.)i gördüm.

- Nasıl gördüğünü bana anlat bakalım.

- Onu Merve tepesi yanında bir deve üzerinde gördüm. İnsanlar etrafında büyük bir kalabalık olusturmuşlardı.

- Evet, o Rasûlullah (s.a.v.) idi. İnsanlar onun önünden uzaklastı-rılmıyor ve bu hususta zorlanmıyorlardı."

Bu rivayette, Hz. Peygamberin Safa ve Merve arasında binek üzerinde sa'y yaptığını isbatlayan her hangi bir delil mevcut değildir. Çünkü bu husus, Veda haccıyla veya baska bir hac ile kayıtlandırılmış değildir. Bunun Veda haccmda vuku buldugunu takdir etsek bile Hz. Peygamber, say'ini tamamlayıp Merve tepesi üzerinde oturduktan ve insanlara hitapta bulunduktan, onların kurbanlıklarını sev-ketmemiş olanlarına haca feshedip umreye dönüştürmelerini emretmesinden sonra bir bineğe binmiş olabilir. Zaten onun bu emri vermesinden sonra kurbanlığını sevketmemiş olanların tamamı ihramdan çıktılar. Nitekim Cabir'in hadisinde de bu anlatılmıştı. Evet, bütün bunları yaptıktan sonra Hz. Peygamber'e devesi getirilmiş, o da devesine binerek Mekke'deki evine gitmişti. Nitekim bunu ileride anlatacağız. İste o esnada Ebu Tufeyl Amir b. Vasile el-Bekrî, onu binek üzerinde görmüş olabilir. Zaten Ebu Tufeyl de yaşça küçük sahabeler arasındaki birkaç kisiden biridir.

Ben derim ki: Ebu Hanife ve ashabi ile Sevrî gibi Irak ulemasından bazisi, kiran hacci yapan kimsenin iki tavaf ve iki sa'y yapması gerektiğine kail olmuşlardır ki, bu görüş, Hz. Ali ile İbn Mesud, Mü-cahid ve Sabî'den

rivayet olunmustur. Bunlar, Cabir'in bu konudaki uzun hadisini delil olarak ileri sürerler. Bu hadisin delalet ettiği mana şudur ki: Peygamber (s.a.v.), Safa ile Merve arasında yürüyerek sa'y yapmıştır. Yine bu hadiste Peygamber Efendimiz'in Safa ile Merve arasında binek üzerinde sa'y yaptığı söylenmektedir ki, bundan anlaşılan şu ki: Hz. Peygamber, biri yaya, diğeri süvari olmak üzere iki kez Safa ve Merve arasında sa'y yapmıştır.

Said b. Mansur, "Sünen" adlı eserinde şu rivayette bulunmustur: "Ali (r.a.), hac ve umre için ihrama girdi. Mekke'ye geldiğinde umre için Beyt'i tavaf edip Safa ile Merve arasında sa'y yaptı. Sonra hac için dönüp Beyt'i tavaf etti ve Safa ile Merve arasında sa'y yaptı. Sonra kurban bayramının birinci gününe kadar ihramda kaldı." Ebu Zer el-Herevî, "Menasik" adlı eserinde rivayet eder ki: "Hz. Ali, hac ile umreyi cem etti. İkisi için iki tavaf ve iki sa'y yaptı. Sonra şöyle dedi: "Ben, Rasûlullah (s.a.v.)'m böyle yaptığını gördüm."

"Sünen" adlı eserinde Beyhakî, Ebu Nasr'm şöyle dediğini rivayet eder:

"Ali'ye rastladım. Ben hac için ihrama girmistim. O, hac ve umre için ihrama girmisti. Ona şöyle sordum:

- Ben de senin yaptığın gibi yapabilir miyim?
- Eger önce umreye başlamış isen evet...
- Eger bunu yapmak istersem bunu nasıl yaparım?
- Bir matara su al, üzerine dökersin, sonra da hac ve umre için ihrama girersin, ihrama gerince hac ve umre için iki tavaf ve iki sa'y yaparsın. Kurban bayramının birinci gününden önce de ihramdan çıkamazsın. Bu süre zarfında ihram yasaklarına tabi olursun.

Mansur dedi ki: Ben bunu Mücahid'e anlattım. O bana şöyle dedi; Biz de hac ve umreyi tek tavafla yapardık. Ama şimdi yapmıyoruz."

Eger Mücahid'in böyle demiş olduğuna dair rivayet doğru ise bunun kudüm ve ziyaret tavafı olması muhtemeldir. Doğrusunu Allah bilir.

Ben derim ki: Bütün bu anlatılanlar, bize nakledilenler, sahih hadislerle muhaliftir. Çünkü Sahih-i Buharî'de daha önce İbn Ömer'den naklettığımız gibi o, umre için ihrama girmiş sonra da hacci buna dahil ederek kiran yapmış. Hac ve umresi için hac ile umre arasında tek tavaf yapmış. Sonra dâ: "İste Rasûlullah (s.a.v.) da böyle yaptı." demişti.

Tirmizî, İbn Mace ve Beyhakî, Deraverdî kanalı ile İbn Ömer'in şöyle dediğini rivayet ederler:

"Rasûlullah (s.a.v.) buyurdu ki: Hac ile umreyi cem eden kimse, ikisi için tek tavaf ve tek sa'y yapar."

Tirmizî, bunun hasen ve garib bir hadis olduğunu söylemiştir.

Aynı şey, Hz. Aise'nin de basından geçmişti. O da kurbanlığını beraberinde getirmediği için umre ihramına girenlerdendi. Âdet görmeye başlayınca Rasûlullah (s.a.v.) ona; gusletmesini ve umresiyle birlikte hac için ihrama girmesini emretti. Böylece o da kiran yapmış oldu. Mina dönüşlerinde hacdan sonra umre yapma talebinde bulundu. Rasûlullah (s.a.v.) da onun gönlünü hoş etmek için ona umre yaptırdı.

İmam Ebu Abdullah es-Safîî, Ata'dan söyle bir rivayette bulunmustur:

"Rasûlullah (s.a.v.), Hz. Aise'ye söyle buyurdu: "Beyt'i bir kez tavaf etmen, Safa ile Merve arasında bir kez sa'y etmen, hac ve umren için yeterli olur."

Müslim, Cabir'in söyle dedigini rivayet eder:

"Rasûlullah (s.a.v.), Aise'nin yanına gitti. Aise'nin ağlamakta olduğunu gördü. Ona sordu:

- Neyin var, niçin ağlıyorsun?

- Suna ağlıyorum ki, insanlar ihramdan çıktılar. Ben ihramdan çıkamadım. Onlar Beyt'i tavaf ettiler. Ben tavaf edemedim. İşte hac da gelip çattı.

- Bu, Allah'ın Hz. Adem'in kızlarına mukadder kıldığı bir şeydir, (âdet görmek sizin özelliğinizdir.) Guslet ve hac için ihrama gir.

Hız. Aise diyor ki: Ben de öyle yaptım. Temizlendiminde Rasûlullah (s.a.v.) bana söyle emretti:

- Beyt'i tavaf et. Safa ile Merve arasında sa'y yap. Bundan sonra hacmdan ve umrenden helal olmuş (ihramdan çıkmış) olursun.

- Ya Rasûlallah, ben umremi eksik kaldığını sanıyorum. Bu hususta içimde bir şüphe var. Çünkü ben hacedinceye kadar umre için tavaf yapmadım.

Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.), su buyruğu verdi:

- Ey Abdurrahman! Aise'yi Ten'im'e götür. Ona Ten'im'den umre yaptır."

Müslim, Cabir'in söyle dedigini rivayet eder:

"Peygamber (s.a.v.) ile ashabi, Safa ile Merve arasında tek sa'y yaptılar."

Merhum Ebu Hanife'nin ashabına göre, Peygamber (s.a.v.) ile kurbanlıklarını sevk etmiş olan sahabeler, hac ve umreyi bitistirerek kiran yapmışlardır. Nitekim önceki sayfalardaki hadisler de buna delalet etmektedir. Doğrusunu Allah bilir.

Safîî, İbrahim b. Muhammed kanalı ile Hz. Ali'nin söyle dedigini rivayet eder:

"Kiran yapan kişi iki tavaf ve bir sa'y yapar."

Ama Ebu Davud, Ebu Tufeylin söyle dedigini rivayet eder:

"Peygamber (s.a.v.)'in binek üzerinde Beyt'i tavaf ettiğini, bastonuyla haker-i esvedî istilam ettikten sonra öptüğünü gördüm."

Bu hadisin senesinde adı geçen Muhammed b. Rafî, rivayete sunu da eklemiştir: "Sonra Peygamber (s.a.v.), Safa ile Merve'ye gitti. Yine bineği üzerinde Safa ile Merve arasında yedi kez sa'y yaptı."

Hafız el-Beyhakî, Ebu Bekr b. Hasan ve Ebu Zekerîya b. Ebu İs-hak kanalı ile Kudame b. Abdullah b. Ammar'ın söyle dedikini rivayet eder:

"Rasûlullah (s.a.v.)'i, deve üzerinde Safa ile Merve arasında sa'y yaparken gördüm. Etrafındaki insanlar dövölüp kovulmuyor ve uzaklastırılmıyorlardı."

İmam Ahmed b. Hanbel, "Müsned" adlı eserinde, Kudame b. Abdullah b. Ammar el-Kilabî'den rivayet etti ki, o, kurban bayramının birinci gününde vadinin içinde Rasûlullah (s.a.v.)'in doru bir deve üzerinde cemreye tasattığını görmüş. Etrafındaki insanlar dövölüp kovulmuyor, saga sola itilmiyorlarmış.

Tirmizî, bunun hasen ve sahih bir hadis olduğunu söylemiştir. [11]

[1] İbn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 5/248-272.

[2] İbn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 5/272.

[3] İbn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 5/272-275.

[4] İbn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 5/275-278.

[5] İbn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 5/278-280.

[6] İbn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 5/280-285.

[7] İbn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 5/286-288.

[8] İbn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 5/288-290.

[9] İbn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 5/290-293.

[10] İbn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 5/294-298.

[11] İbn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 5/298-306.

Fasil 1

Fasil 2

Fasil 4

Fasil 4

Fasil 5

Terviye Gününde Öğle Namazinin Nerede Kilinacagi 6

Mina'dan Arefe'ye Giderken Telbiye Ve Tekbir . 9

Arefe'de Vakfe Halinde Peygamber Efendimizin Yaptigi Dualar . 11

Bu Serefli Mevkide Rasûlullah (S.A.V.)'A Nazil Olan Yüksek Vahiy . 13

Peygamber (S.A.V.)'In Arafat'tan Mes'ar-I Haram'a Gidisi 14

Fasil 17

Peygamber (S.A.V.)'In Müzdelife'deki Telbiyesi 19

Peygamber (S.A.V.)'In Mes'ar-I Haram'daki Vakfesi Ve Günes Dogmadan Önce Müzdelife'den Hareket Edip Muhassir Vadisinde Binegini Hizlandirmasi 19

Kurban Bayraminin Birinci Gününde Hz. Peygamber'in Akabe Cemresini Taslamasi 22

Fasil 24

Peygamber (S.A.V.)'In Mübarek Basini Tras Edisi 25

Fasil 26

Peygamber (S.A.V.)'In Mina'dan Beyt'e Gidisi 27

Fasil 30

Fasil 31

Fasil 31

Fasil 36

Fasil 38

Rasûlullah (S.A.V.)'In Mina Gecelerinin Tamaminda Beyti Ziyaret Edisi 40

Fasil 41

Fasil 44

Fasil

Cabir, bir hadisinde söyle der: "Peygamber (s.a.v.), Merve tepesinin yanında sa'ym tamamladiginda söyle buyurdu:

"Bu isin size zor geldigini bastan beri bilseydim, ben de kurbanligimi sevk etmezdim (sizin gibi ben de ihramdan çıkardım.)."

Bunu Müslim rivayet eder.

Bu hadiste, Safa ile Merve arasindaki sa'ym ondört savt olduguna kail olanlarin lehinde bir delil vardir. Onlara göre iki tepe arasinda bir gidis ile bir gelis, tek savt sayilmaktadir. Safiilerin büyüklerinden bir grup da böyle demistir. Ancak bu hadis, onların görüşünü reddetmektedir. Çünkü onların kavline göre sa'y, Merve yanında değil, Safa yanında sona erer. Bu sebeple

Imam Ahmed b. Hanbel, Ca-bir'in hadisi hakkındaki rivayetinde söyle demistir: «Eger yedinci savt Merve yamnda olsaydi, o zaman Rasûlullah insanlara söyle derdi:

"Ey insanlar, eger bu isin size zor geldigini bastan beri bilseydim, kurbanligimi sevk etmez ve bu nûsûkümü umreye dönüştürürdüm. Beraberinde kurbanligi bulunmayan kimse ihramdan çıksin ve bu nûsûkünü umreye dönüştürsün." Rasûlullah'm böyle demesi üzerine oradakilerin tamamı ihramdan çıktı.»

Müslim dedi ki: İnsanların tamamı ihramdan çıkıp saçlarını kısalttılar. Sadece Peygamber (s.a.v.) ile beraberinde kurbanligi bulunan kimseler ihramda kaldılar. [1]

Fasil

Kurbanligim beraberinde getirmemis olan kimselerin haclarini feshedip umreye dönüştürmelerine dair Hz. Peygamberin verdigi emri, sahabelerden bir topluluk rivayet etmislerdir. Ancak onların adlarını burada zikretmemiz fazlaca yer isgal edecektir. Bunu teferruatıyla anlatacagımız yer, "el-Ahkâmu'1-Kebir" adlı kitaptır. İnsallah bunu orada serdedecegiz.

Âlimler, bu konuda ihtilaf etmislerdir. Imam Malik, Ebu Hanife ve Safiî dediler ki: Bu, sahabelere mahsus bir hükümdür. Sonra baskaları için haca feshedip umreye dönüştürmenin cevazına dair hüküm neshedilmiştir.

Bunlar bu görüşlerini ileri sürerlerken Ebiî-Zerr (r.a.)'in su sözüne dayanmışlardır: "Muhammed (s.a.v.)'in ashabından baskasına, hacci feshedip umreye dönüştürme hakkı tanınmamıştır."

Bunu Müslim rivayet eder. Imam Ahmed b. Hanbel, bunu reddederek söyle demistir: "Bunu on bir sahabe rivayet eder. On bir sahabenin görüşü karsısında Ebu Zerr'in görüşünü nakleden rivayetin ağırlığı ne kadar olabilir ki?"

Imam Ahmed b. Hanbel, sahabelerden baskalarının da haclarini feshedip umreye dönüştürme hakkına sahip olacakları görüşüne varmıştır.

Ibn Abbas (r.a.), kurbanligini beraberinde getirmemis olan kimsenin haccini feshetmesinin vacib oldugunu söylemiştir. Hatta ona göre bu kimse, Beyt'i tavaf ettigi zaman ser'an ihramdan çıkmış olur. Kurbanligini beraberinde getirmemisse, sirf Beyt'i tavaf etmekle ser'an ihramdan çıkmış sayılır. Kurbanligini beraberinde getirmiş olan kimsenin nûsûkü ise ya kiran olur, ya da sevk etmemiş ise, temettü olur. Dogrusunu Allah bilir.

Buharî, Ebu Numan kanalı ile Tavus ile Ibn Abbas'm söyle dediklerini rivayet eder:

"Peygamber (s.a.v.) ile ashabi, zilhiccenin dördüncü gününün sabahında

hac için ihrama girmis olarak Mekke'ye geldiler. Buna baska birsey karismamisti. Mekke'ye geldigimizde bize emir verdi. Biz de nüsükümüzü umreye dönüştürdük. Kadınlarımızın yanına kadar gidebildik. Ve bu konudaki emir yayildi."

Ata, Cabir'in söyle dedigini rivayet eder:

"İçimizden biri Mina'ya gidiyordu. Giderken penisinden meni damliyordu. Iste bu durum Peygamber (s.a.v.)'in kulagina gitti. Bunun üzerine o söyle dedi:

- Bana gelen habere göre kavim, söyle ve söyle diyormus. Allah'a yemin ederim ki, ben onlardan daha iyiyim. Onlardan daha çok Allah'tan korkarim. Eger ben bu isin böyle olabilecegini daha Önceden bilseydim, kurbanimi beraberimde sevk etmezdim. Kurbanim beraberimde olmasaydi, ben de ihramdan çıkardım.

Bunun üzerine Süraka b. Cu'sum kalkip söyle dedi:

- Ya Rasûlallah, bu hüküm bize mi mahsustur, yoksa ebediyete kadar böyle mi olacaktır?

- Ebediyete kadar böyle olacaktır."

Müslim, Kuteybe kanalı ile Cabir'in söyle dedigini rivayet eder: "Rasûlullah (s.a.v.)'la birlikte ifrad hacci için telbiye getirerek Mekke'ye geldik. Aise ise, umre için telbiye getirerek Mekke'ye geldi. Serif mevkiine vardigimizda Aise, âdet görmeye basladi. Mekke'ye geldigimizde Ka'be'yi tavaf ettik, Safa ile Merve tepeleri arasında sa'y yaptik. Rasûlullah (Ek.v.), beraberinde kurbanligi bulunmayanlarımıza ihramdan çıkmalarını emretti. Bunun üzerine biz de:

- Ne kadarligina ihramdan çıkacagiz? diye sorduk. O da söyle cevap verdi:

- Ihram yasaklarının tamamından kurtulmacasma ihramdan çıkacaksınız.

Bunun üzerine biz gidip kadınlarımızla cinsî münasebette bulunduk. Koku süründük. Dikisli elbiseler giydik. O esnada Arafe vakfesine dört gece vardi."

Bu iki hadis, Peygamber Efendimiz'in Veda hacci senesinde zilhiccenin dördüncü günü pazar sabahi kusluk vakti Mekke'ye geldigini açıkça ortaya koyuyor. Zira o sene zilhicce ayinin ilk gününün persembeye rastlagi hususunda ihtilaf yoktur. Çünkü Sahih-i Buharî ile Sahih-i Müslim'de sabit olduguna göre Ömer b. Hattab'm hadisinde, o sene arefe günü, cuma gününe rastlamistir, denilmektedir. Nitekim bu konu ileriki sayfalarda da anlatilacaktır.

Peygamber (s.a.v.), zilhiccenin dördüncü günü pazar sabahi Mekke'ye geldiginde, önceki sayfalarda da söylediğimiz gibi ilk is olarak Beyt'i tavaf

etti. Sonra Safa ile Merve arasında sa'y yaptı. Merve tepesi yanında sa'yı sona erince, sahabelerden beraberinde kurbanlığı bulunmayanların ihramdan çıkmalarını kesin olarak emretti. Onlarda bunu vacib bir iş olarak telakki edip gereğince amel ettiler ve ihramdan çıktılar. Ancak bazıları, Hz, Peygamberin beraberinde kurbanlığının bulunmasından dolayı ihramdan çıkmayışına üzüldüler. Çünkü onlarda onun gibi yapmak ve ona uymak istiyorlardı. Peygamber Efendimiz, onların bu üzüntülerini görünce onlara şöyle dedi:

"Bunu ta bastan beri bilseydim, kurbanlığımı beraberimde getirmey ve bu nüsükümü umreye dönüştürürdüm."

Yani bu işin size zor geleceğini bastan beri bilseydim, beraberimde kurbanlığımı getirmey ve sizin gibi ben de ihramdan çıkardım.

Bu rivayetten de açıkça anlaşıldığı gibi temettü haccı, diğer hac çeşitlerine nisbetle daha faziletlidir. Nitekim İmam Ahmed b. Hanbel de buna dayanarak bu görüşe kail olmuş ve şöyle demiştir: "Rasûlullah (s.a.v.)'in kiran haccı yapmış olduğu hususunda şüphe etmiyorum. Ama kendisinin kiran yapmış olduğuna üzüldüğü içindir ki, temettü haccı diğer hac çeşitlerinden daha faziletlidir."

Buna cevaben deriz ki: Peygamber (s.a.v.), kurbanlığını beraberinde getirmiş olan kimse açısından temettü kirandan daha faziletli olmasına üzülmemiş tir. Aksine o, ihramda kalmaları sebebiyle sahabelerin zorlanmasına üzülmüş ve bu yüzden ihramdan çıkmalarını emretmiştir. Doğrusunu Allah bilir ya, bundan ötürüdür ki, İmam Ahmed b. Hanbel, bu sır üzerinde düşündüğü için başka bir rivayetinde; kurbanlığını beraberinde getirmemiş olan kimseye nisbetle te-mettunun daha faziletli olduğunu açıkça beyan etmiştir. Çünkü Peygamber (s.a.v.), kurbanlığını beraberinde getirmemiş olan sahabelerinin temettü yapmalarını emretmiştir, kiran haccı, kurbanlığını beraberinde getirmiş olan kimse için, diğer hac çeşitlerine oranla daha faziletlidir. Nitekim Aziz ve Celil olan Allah da, Veda haccindâ" peygamberinin böyle yapmasını tercih etmiş ve kiran yapmasını emretmiştir. Bununla ilgili açıklama önceki sayfalarda da geçmişti. Doğrusunu Allah bilir. [2]

Fasil

Peygamber (s.a.v.), Safa ile Merve arasındaki sa'yini tamamladıktan, beraberinde kurbanlığını getirmemiş olanların nüsüklerini feshedip umreye dönüştürmelerini emrettikten sonra cemaatla birlikte Merve tepesinin yanından yürümeye başladı. Mekke doğusundaki Abtah semtine indi. Pazar gününün kalan kısmını, pazartesi, salı ve çarşamba günlerini orada geçirdi. Perşembe günü sabah namazını orada kıldı. Orada bütün vakit namazlarını

ashabiyla birlikte kildi ve o süre zarfında Ka'be'ye hiç ugramadı.

Buharî, arefe gününe kadar Ka'be'ye yaklaşımayan, Ka'be'yi tavaf etmeyen ve ilk tavaftan sonra dönen kimse babında şöyle der: Mu-hammed b. Ebu Bekir, Abdullah b. Abbas'm şöyle dedigini rivayet eder:

"Peygamber (s.a.v.), Mekke'ye geldi. Ka'be'yi yedi kez tavaf etti. Safa ile Merve arasında,sa'y yaptı. Bu tavaftan sonra artık Ka'be'ye yaklaşımadı. Arefe dönüşüne kadar Ka'be'ye ugramadı." [3]

Fasil

.Rasûlullah (s.a.v.), Mekke disındaki Batha'da ikamet halinde iken Hz. Ali Yemen'den geldi. Peygamber (s.a.v.) - önceki sayfalarda da anlattığımız gibi- Ali'yi, Halid b. Velid'den sonra Yemen'e emir olarak göndermişti.

Hz. Ali, Yemen'den geldiginde karisi Fatima binti Rasûlullah'm ihramdan çıktığını gördü. Nitekim o esnada Rasûlullah (s.a.v.)'m zevceleri ve beraberinde kurbanlığını getirmeyen kimseler de ihramdan çıkmışlardı. Hz. Fatima, ihramdan çıkmış, gözüne sürme sürmüş, boyalı elbiseler giymisti. Hz. Ali ona:

- Böyle yapmanı sana kim emretti? diye sorunca Hz. Fatima:
- Babam bana emretti, diye cevap vermisti. Hz. Ali ona kızarak Rasûlullah (s.a.v.)'a gitti.

Fatima'nın ihramdan çıkıp boyalı elbiseler giydiğini ve gözüne sürme sürdüğünü haber verdi. Sonra da: "Ya Rasûlallah, bunu senin kendisine emrettiğini iddia ediyor." dedi. Rasûlullah da ona şöyle cevap verdi:

- Fatima doğru söyledi. Doğru söyledi. Doğru söyledi. Sen hacca niyet ettiğin zaman nasıl telbiye getirdin. Ve ne ihramına girdin?
- Peygamber (s.a.v.)'inki gibi yaptım.
- Benim beraberimde kurbanlığım vardır. Sakin sen ihramdan *_ çıkma.

Hz. Ali'nin Yemen'den getirdiği kurbanlıklarla Rasûlullah (s.a.v.)'-in Medine'den-getirdiği ve yolda gelirken satın aldığı kurbanlıklar, toplam 100 deve idi. Hz. Ali ile Hz. Peygamber, bütün kurbanlıklarda ortak oldular.

Bütün bunlar, Müslim'in sahihinde geçmiştir.

Bu takrir, Hafiz Ebu'l-Kasim et-Taberanî'nin, Ibn Abbas'tan naklettigi su sözü reddetmektedir: "Peygamber (s.a.v.), Cühfe'de iken Ali ile karşılaştı."

Ebu Musa el-Es'arî de Hz. Ali ile birlikte Yemen'den gelenler arasında idi. Ancak o, beraberinde kurbanlık getirmemisti. Umre için tavaf edip sa'y yaptıktan sonra ihramdan çıkmasını Rasûlullah ona emretti. O da hacmi feshedip umreye dönüştürdü ve temettü yapmış oldu. Ömer b. Hattab'm

halifeligi zamaninda kendisi de bu sekilde fetva veriyordu. Hz. Ömer, haccin umreden ayrilarak ifrad seklinde yapılmasını uygun gördüğü zaman o, eniirü'1-mu minin Ömer'den çekindiği için bu fetvasından caydı.

Imam Ahmed b. Hanbel, Abdürrezzak kanalı ile Ebu Cuhayfe'nin söyle dedigini rivayet eder:

"Bilal'in ezan okudugunu, döndüğünü ve agzini su tarafa ve su tarafa çevirdigini, parmaklarının da kulaklarında olduğunu gördüm. Rasûlullah (s.a.v.) da -yanilmiyorsam deriden mamul olan- kirmizi renkli çadırında idi. Bilal, elinde kısa mizragi ile disari çıktı. Rasûlullah (s.a.v.), o mizragi yere dikti. Arkasına geçip namaz kildi."

Abdürrezzak dedi ki: Ebu Cuhayfe'nin Mekke'de söyle dedigini isittim: "Batha'da namaz kılarken Hz. Peygamberin önünden bir köpek bir kadın ve bir merkep geçti. Rasûlullah'm üzerinde de kirmizi renkli bir cübbe vardı. O esnada sanki onun bacaklarının parlakligina bakıyordum."

Ahmed b. Hanbel, Ebu Cuhayfe'nin söyle dedigini rivayet eder:

"Ebtah'ta kirmizi renkli çadırdaki bulunan Peygamber (s.a.v.)'in yanına geldim. Bilal, onun abdest suyundan artı kalanı çadırdan disari çıkardı. Kimi o suyu alıyor, kimi de yüzüne serpiyordu. Bilal, ezan okudu. Ezan okurken agzini saga ve sola çeviriyordu. Sonra Rasûlullah (s.a.v.) için yere bir mizrak dikildi. Kirmizi renkli bir cübbe giyinmiş olan Rasûlullah (s.a.v.), çadırdan disari çıktı. Onun bacaklarının parlakligina bakıyordum. Öğle ve ikinci namazlarını o mizragin gerisinde bize ikiser rekat olarak kildirdi. Namaz esnasında önünden bir kadın, bir köpek ve bir merkep geçti. Onlara engel olan çıkmadı. Sonra Rasûlullah (s.a.v.), Medine'ye varıncaya kadar namazları orada ikiser rekat olarak kılmaya devam etti."

Ahmed b. Hanbel, Ebu Cuhayfe'nin söyle dedigini rivayet eder: "Rasûlullah (s.a.v.), öğle sicagında Batha'ya çıktı, abdest aldı. Öğle namazını iki rekat olarak kildirdi. Namaz kılarken önüne bir mizrak dikilmisti. Namaz esnasında önümüzden bir merkep ve bir kadın geçti. Namaz kılindikdan sonra insanlar kalktilar, Rasûlullah'm elini tutup tokalastilar. Sonra ellerini kendi yüzlerine sürdüler. Ben de Rasûlullah'm elini tuttum. Elini yüzüme koydum. Baktim ki kardan daha soguk, miskden daha güzel kokuludur." [4]

Fasil

Daha önce anlattigimiz gibi Peygamber (s.a.v.), Mekke'nin dogusundaki Ebtah'ta pazar gününün kalan kısmını, pazartesi, sali ve çarsamba günlerini ikamet ederek geçirdi. Kurbanligini beraberinde getirmiş olan kimseler disındaki herkes ihramdan çıktı. O günlerde Hz. Ali, yanındaki Müslümanlarla birlikte Yemen'den geldi. Gelirken bir miktar da mal getirmisti. Tavaftan sonra Peygamber Efendimiz, Ka'be'ye bir daha

ugramamisti. Persembe sabahi Ebtah'da namazini kildi. O gün zilhiccenin sekizinci günü idi. O güne terviye günü de denir. Mina'ya gidildiği için o güne Mina günü de denir. Rivayet olunduguna göre Peygamber (s.a.v.), zilhiccenin yedinci gününde Müslümanlara hutbe irad etmistir. Bundan önceki güne de zinet günü denilmiştir. Çünkü bu günde kurbanlık develer, üzerlerine çullari ve benzeri seyleri atılarak süslenirler. Dogrusunu Allah bilir.

Hafiz el-Beyhakî, Ebu Abdullah el-Hafiz kanali ile Ibn Ömer'in söyle dedigini rivayet eder:

"Rasûlullah (s.a.v.), terviye gününde hutbe irad ederken insanlara hitabta bulunmus ve menasikleri hakkında kendilerine bilgi vermisti. Zevalden önce Mina'ya gitmek üzere binegine binmistir. Bir gün sonra Mina'ya gittigini söyleyenler de vardır. Hac ihramından çıkmis olan kimseler, Mina'ya yönelirken Abtah'ta yeniden ihrama girmislerdi. Bineklerine binip Mina'ya hareket etmislerdi."

Abdûlmelik, -Ata kanali ile Cabir b. Abdullah'in söyle dedigini rivayet eder:

"Rasûlullah (s.a.v.) ile birlikte Mekke'ye gelip ihramdan çıktik. Terviye günü olunca hac için telbiye getirerek Mekke'yi geride birakip Mina'ya gittik."

Müslim, Muhammed b. Hatim kanali ile Cabir'in söyle dedigini rivayet eder:

"ihramdan çıktigimiz zaman Rasûlullah (s.a.v.), Mina'ya gitmek istedigimiz zaman ihrama girmemizi emretti. Biz de Abtah'ta ihrama girdik."

Ubeyd b. Cüreyç, Ibn Ömer'e söyle demistir:

"Insanların Mekke'de hilali gördükleri zaman telbiye getirdiklerini ve ihrama girdiklerini gördüm. Ama sen terviye gününe kadar ih-.rama girmedin. Bu neden böyle olmustu?

- Peygamber (s.a.v.), binegine binip hareket etmedikçe ihrama girmemisti. Bunun için böyle yaptim."

Buhari dedi ki: "Mina'ya mücavir olan kimsenin hac için telbiye getirisi hususunda Ata'ya soru soruldu. O da su cevabi verdi:

- Ibn Ömer, terviye gününde öğle namazini kilip binegine bindikten sonra telbiye getirdi."

Ben derim ki; Ibn Ömer, umre için Mekke'ye geldiginde böyle yapardi. Mekke'ye gelince umre ihramından çıkardi. Terviye günü oldugunda binegine binip Mina'ya yönelmedikçe telbiyeye baslamazdi. Nitekim Rasûlullah (s.a.v.) da Zu'1-Huleyfe'de öğle namazini kilip binegine bindikten ve yola çıktıktan sonra telbiye getirmisti. Fakat terviye gününde Rasûlullah (s.a.v.), öğle namazini Abtah'da degil de Mi-na'da kilmisti. Bu hususta hiç ihtilaf yoktur. [5]

Terviye Gününde Ögle Namazının Nerede Kılınacağı

Buharî, Abdullah b. Muhammed kanalı ile Abdülaziz b. Rufay'ın söyle dedigini rivayet eder: "Enes b. Malik'e dedim ki:

- Terviye gününde Hz. Peygamberin ögle ve ikinci namazlarını nerede kıldığını hatırlıyor musun?

- Mina'da kildi.

- Mina'dan Mekke'ye dönüş gününde ikinci namazını nerede kildi?

- Abtah'ta kildi. Emirlerin nasıl yapmışlarsa sen de öyle yap." Buharî, Abdülaziz b. Rufay'm söyle dedigini rivayet eder: "Terviye gününde Mina'ya hareket ettim. Yolda bir merkep üzerinde gitmekte olan Enes'le karşılaştım. Ona:

- Bugün, Peygamber (s.a.s.) ögle namazını nerede kildi? diye sordum. O da şu cevabı verdi:

- Bak, emirlerin nerede namaz kılmışlarsa sen de orada kıl." İmam Ahmed b. Hanbel, Esved b. Amir kanalı ile İbn Abbas'm

söyle dedigini rivayet eder:

"Rasûlullah (s.a.v.), bes vakit namazı Mina'da kildi."

Yine İmam Ahmed b. Hanbel, İbn Abbas'm söyle dedigini rivayet eder:

"Terviye gününde Peygamber (s.a.v.), ögle namazını Mina'da kildi. Arefe gününün sabah namazını da orada kildi."

Tirmizî, İbn Abbas'ın söyle dedigini rivayet eder:

"Rasûlullah (s.a.v.), bize ögle, ikinci, akşam, yatsı ve sabah namazlarını Mina'da kıldirdi. Sonra Arafat'a gitti."

İmam Ahmed b. Hanbel söyle dedi: Peygamber (s.a.v.)'i gören bir adam bize söyle dedi: "Peygamber (s.a.v.), terciye gününde Mina'ya gitti. Yanında Bilal de vardı. Bilal'in elinde bir değnek üzerine konulmuş bir bez parçası vardı. Onunla Rasûlullah'i gölgelendirip sıcaktan koruyordu."

İmam Safîî, Hz. Peygamberin terciye günü zevelden sonra bineğine binip Âbtah'tan Mina'ya gittigini, ancak ögle namazını Mina'da kıldığım kesin bir dille ifade etmiştir. O, yukarıdaki hadisi buna delil olarak göstermiştir. Doğrusunu Allah bilir.

Daha önce de belirtildiği gibi Cafer b. Muhammed, Cabir'in söyle dedigini rivayet eder:

«İnsanların tamamı, ihramdan çıkıp saçlarını kısalttılar. Yalnız Peygamber (s.a.v.) ile beraberinde kurbanlıkları bulunan kimseler hariç, onlar ihramlı

olarak beklediler. Terviye günü olduğunda Mi-na'ya yönelip hac için ihrama girip telbiye getirdiler. Rasûlullah (s.a.v.) da bineğine binip Mina'ya gitti. Orada öğle, ikindi, akşam, yatsi ve sabah namazlarını kıldı. Daha sonra biraz bekledi. Nihayet güneş doğdu. Kildan mamul çadırının kurulmasını emretti. Çadiri, Nemire'de kuruldu. Rasûlullah (s.a.v.), yoluna devam etti. Kureysli-ler onun, kendilerinin de cahiliye devrinde yaptıkları gibi mutlaka Mes'ar-i Haram'da vakfe yapacaklarını sanıyor ve bu hususta şüphe etmiyorlardı. Rasûlullah (s.a.v.), yoluna devam etti. Geçip gitti. Nihayet Arefe'ye vardı. Çadırının Nemire'de kurulmuş olduğunu gördü. Çadıra girdi, güneş zevale erdikten sonra, Kasva adlı devesinin getirilmesini emretti. Devesi hazırlandı. Binip vadinin asagısına geldi. Orada insanlara hutbe irad etti. Hutbesinde şöyle dedi:

"Dogrusu kanlarınız, mallarınız; bu gününüzün kutsallığı, bu ayinizin kutsallığı ve bu sehrinizin kutsallığı gibi kutsaldır. Bilesiniz ki cahiliyetten kalma her âdet ayaklarımın altındadır. İptal edilmistir. Cahiliyetten kalma kan davaları iptal edilmistir. İptal ettiğim ilk kan davamız, Rebia b. Haris'in oglunun kanıdır. O, Beni Sa'd kabilesinde süt emmisti. Onu, Huzeyl kabilesi öldürmüştü.

Cahiliyetten kalma faiz muameleleri iptal edilmistir. İptal ettiğim ilk faiz alacağımız, Abbas b. Abdülmuttalib'in alacağıdır. Faiz tümüyle kaldırılmıştır.

Kadınlarınız hususunda Allah'ın buyruklarına karşı gelmekten sakının. Çünkü siz, onları Allah'ın emanetiyle alınız. Allah'a söz vererek tenasül organlarını kendinize helal ettiniz. Onların da sizin sevmediginiz kimseleri aile yataklarınıza bastırmamaları, sizin onlar üzerindeki hakkınızdır. Eger böyle yaparlarsa onları, ağır olmamak kaydıyla dövün, onların riziklerini, elbiselerini, örfe uygun ölçüde vermeniz gerekir. Aranızda öyle birsey bırakıyorum ki, ona bağlandığınız ve sarıldığınız müddetçe benden sonra asla sapıklığa düşmeyeceksiniz. O, Allah'ın kitabıdır.

Beni size soracaklar, ne diyeceksiniz?

Orada bulunanlar şöyle dediler: Risaleti teblig ettiğini, görevini ifa ettiğini, nasihat verdiğini söyleyecek ve buna şahitlik edeceğiz.

Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.), isaret parmağını semaya kaldırıp, sonra isaretle bulunarak: "Allah'im, şahid ol. Allah'im, şahid ol. Allah'im, şahid ol." dedi.»

Ebu Abdurrahman en Neseî, Hizyem b. Amr es-Sa'dî'nin şöyle dediğini rivayet eder:

"Rasûlullah (s.a.v.)'m Veda haccmda arefe günü hutbesinde şöyle dediğini isittim:

"Bilesiniz ki kanlarınız, mallarınız, irzlarınız; bu gününüzün kutsallığı, bu

ayinizin kutsallığı ve bu beldenizin kutsallığı gibi size kutsaldır (dokunulmazdır)."

Ebu Davud, Beni Demre kabilesinden bir adamın kendi babasından veya amcasından söyle bir nakilde bulunduğunu rivayet eder:

"Arafat'ta Rasûlullah (s.a.v.)'i minber üzerinde gördüm."

Bunun senedi zayıftır. Çünkü bunda tanınmayan bir adam vardır. Sonra Cabir'in uzun hadisinde de geçtiği gibi, Peygamber (s.a.v.), minber üzerinde değil, Kasva adlı devesi üzerinde Arafat hutbesini irad etmiştir.

Ebu Davud, Seleme'nin babası Nubayt'in, "Arafat'ta kızıl renkli bir deve üzerinde durup hutbe okurken Hz. Peygamber'i gördüm." dedigini rivayet etmiştir.

Bu rivayetin senedinde de tanınmayan bir ravi vardır. Ancak Cabir'in naklettiği hadis bunu doğrulamaktadır. Ebu Davud, Halid b. el-Adda b. Hevzen'in söyle dedigini rivayet eder:

"Arefe gününde Peygamber (s.a.v.)'i bir deve üzerinde ayaklarını iki üzengiye koyup dikilmiş vaziyette hutbe irad ederken gördüm."

Buharî ve Müslim'in sahihlerinde İbn Abbas'm söyle dedigi rivayet edilmistir:

"Rasûlullah (s.a.v.)'m Arafat'ta hutbe irad ederken ihramlı kimse hakkında söyle dedigini isittim: İki pabuç bulamayan kimse iki mest giysin. İzar bulamayan kimse don giysin."

Muhammed b. İshak, Abbad b. Abdullah b. Zübeyr'in söyle dedigini rivayet eder:

"Arafat'ta Peygamber Efendimiz'in sözlerini insanlara ulaştıran kişi, Rebia b. Ümeyye b. Halef idi. Rasûlullah (s.a.v.), ona söyle emir veriyordu:

- De ki: Ey insanlar, Rasûlullah diyor ki: "Biliyor musunuz bu ay hangi aydır?"

İnsanlar da söyle diyorlardı:

- Bu haram aydır.

Rasûlullah (s.a.v.), Rebia'ya söyle diyordu:

- Onlara de ki: Süphesiz Allah, kanlarınızı, mallarınızı, bu ayın haramlığı gibi size haram kılmıştır.

Sonra Rasûlullah, Rebia'ya söyle demisti:

- De ki: Ey insanlar, Rasûlullah (s.a.v.) diyor ki: "Bu beldenin hangi belde olduğunu biliyor musunuz?"

Muhammed b. İshak, Leys b. Ebi Süleym kanalı ile Amr b. Hari-ce'nin söyle

dedigini rivayet eder:

"Attab b. Üseyd, beni bir is için Arefe'de vakfe halinde bulunan Rasûlullah (s.a.v.)'a gönderdi. Ben de gidip Rasûlullah'la görüştüm ve Attab in istegini ilettim. Sonra Rasûlullah'm devesinin altında durdum. Devenin salyasi basima damliyordu. Rasûlullah'm söyle dedigini isittim:

"Ey insanlar, dogrusu Allah, her hak sahibine hakkini vermistir. Varise vasiyette bulunmak caiz olmaz. Çocuk yataga aittir. Zinakara recm cezası vardır. Her kim kendi babasından baskasinin nesebine bagli oldugunu iddia eder veya mevlalanndan baskasini mevla edinirse Allah'in, meleklerin ve bütün insanların laneti onun üzerine olsun. Allah, onun farz ve nafilé hiçbir ibadetini kabul etmesin."

Rasûlullah'm bu hutbesinden sonra kurban bayraminin birinci' günü irad ettiği hutbesini, o hutbedeki hikmetli sözleri ile öğüt ve nasihatlerini tafsilatli bir sekilde anlatacagimiz gibi peygamber âdabini da insallah anlatacagiz.[6]

Mina'dan Arefe'ye Giderken Telbiye Ve Tekbir

Buhari, Muhammed b. Ebu Bekir es-Sakafi'nin, Mina'dan Arefe'-ye giderken Enes b. Malik'e söyle sordugunu rivayet eder:

"Siz bugünde Rasûlullah (s.a.v.)'la birlikte nasıl yapardiniz?

- Bizden bazilari tehlil getirirdi. Bunu kimse yadirmamazdi. Bazilarimiz ise tekbir getirirdi. Bunu da kimse yadirmamazdi."

Buhari, Abdullah b. Mesleme kanali ile Salim b. Abdullah'in söyle dedigini rivayet eder:

"Abdülmelik b. Mervan, hac hususunda Abdullah b. Ömer'e uymasi için Haccac b. Yusuf a mektup yazdi. Arefe günü oldugunda Ibn Ömer geldi. Ben de ber ab erindeydim. Günes zevale meyletmisti. Haccac, çadirinin yaninda:

- Bu adam nerede? diye bagirdi. Abdullah b. Ömer yanina gitti ve:

- Hareket ediyoruz, dedi. Oda:

- Simdi mi? diye sorunca, Ibn Ömer: -Evet, simdi.... diye cevap verdi. Haccac:

- Beni bekle de biraz su döküneyim, dedi. Sonra Ibn Ömer geldi,. hareket etti. Benimle babam arasinda yürüyordu. Ben dedim ki:

- Eger sünnete uygun hareket etmek istiyorsan bugün hutbeyi kisalt, vakfeyi acele yap.

Ibn Ömer de:

- Dogru söyledin, dedi."

Buharî, Salim'in söyle dedigini rivayet eder:

"İbn Zübeyr'i iktidardan düşürdüğü sene Haccac, Abdullah'a söyle sordu:

- Siz su vakfede nasıl yapardınız?

- Eger sen sünneti istiyorsan, arefe gününde namazi erken kil. İbn Ömer dedi ki:

- Dogru söylemistir. Çünkü onlar öğle ile ikindi namazini sünnete uygun olarak arefe gününde cem ederlerdi.

Ben de Salim'e dedim ki:

- Rasûlullah (s.a.v.) da böyle yaptı mı?

- Siz bunu yapmakla sadece sünneti tatbik etmek istiyorsunuz, öyle değil mi?"

Ebu Davud, İbn Ömer'in söyle dedigini rivayet eder:

"Rasûlullah (s.a.v.), arefe gününde sabah namazini kildigi zaman Mina'dan hareket etti. Nemire'ye indi. Orasi, Arefe'ye inen imamin menzildir. Öğle namazinin vakti geldiginde, Rasûlullah (s.a.v.) erkenden hareket etti. Arefe gününde öğle ve ikindi namazlarim cem ederek bir arada kildi."

Cabir de daha önce geçen Arefe hutbesini naklettikten sonra hadisinde söyle demistir:

"Sonra Bilal ezan okudu. Ezandan sonra kamet getirdi. Rasûlullah, öğle namazini kildi. Arkasından ikindi namazi için kamet getirildi ve ikindi namazini kildi. Bu iki namaz arasinda baska birsey kilmadi."

Bu da gösteriyor ki; Hz. Peygamber, ilk olarak hutbeyi irad etmis, sonra ikinci hutbeye baslamadan namaz kilmistir.

Imam Safiî, Veda hacci ile ilgili olarak Cabir'in söyle dedigini rivayet eder:

"Peygamber (s.a.v.), Arefe'deki vakfe yerine gitti. İnsanlara ilk hutbeyi irad etti. Sonra Bilal, ezan okudu. Sonra Peygamber (s.a.v.), ikinci hutbeyi irad etmeye basladi. Hutbeyi tamamladiktan sonra Bilal ezan okudu, sonra kamet getirdi. Peygamber Efendimiz de önce öğle namazim, pesi sirada ikindi namazini kildi."

Müslim, Cabir'in söyle dedigini rivayet eder:

"Sonra Rasûlullah (s.a.v.), binegine binip hareket etti, vakfe yerine geldi. Kasva adli bineginin karnini asagidaki kayalıklara dayadi. Müsat dagini da karsisina aldi. Kibleye yöneldi."

Buharî, Meymune'nin söyle dedigini rivayet eder:

"Arefe'de vakfe halinde iken Peygamber (s.a.v.)'in oruçlu olup olmadigi

hususunda insanlar süpheye düştüler. Ben de vakfe halinde iken ona bir kap süt getirdim. O da, insanların gözleri önünde o sütü içti."

Buharî, Ümmü Fadl binti Haris'in söyle dedigini rivayet eder: "Arefe günü vakfe zamanında insanlar, Peygamber (s.a.v.)'in oruçlu olup olmadığı hususunda tartistılar. Kimi onun oruçlu olduğunu, kimi de oruçlu olmadığını söylediler. O, devesi üzerinde vakfe halinde iken kendisine bir bardak süt gönderdim. O da o sütü içti."

Imam Ahmed b. Hanbel, Said b, Cübeyr'in veya oğlunun söyle dedigini rivayet eder:

"İbn Abbas'm yanına gittim. O Arefede idi. Nar yiyordu. Ve söyle dedi: Rasûlullah (s.a.v.), Arefe'de orucunu açmisti. Ümmü Fadl, ona biraz süt göndermis, o da o sütü içmisti."

Imam Ahmed b. Hanbel, Atanin söyle dedigini rivayet eder: "Abdullah b. Abbas, Fadl b. Abbas'i arefe gününde yemeğe çağırdı. Fadl:

- Ben oruçluyum, dedi. Abdullah, ona karşılık verdi:

- Oruç tutma, çünkü Rasûlullah (s.a.v.)'a arefe gününde bir kap süt gönderildi. O da o sütü içti. Sen oruç tutma. Çünkü insanlar sizi örnek alıyorlar." :

Buhari, Süleyman b. Harb kanalı ile İbn Abbas'in söyle dedigini ~ rivayet eder:

"Bir ara Arefe'de iken adamin birisi, Peygamber (s.a.v.)'in yanında bineginden düştü. Binegi onun boynunu kirdi. Peygamber (s.a.v.) de boynu kırılıp ölen adam için sahabelere su emri verdi:

- Onu su ve sedir ağacı ile yıkayın. İki kefene sarın. Ona koku sürmeyin. Basına örtü örtmeyin ve saçlarına koku sürmeyin. Çünkü kıyamet gününde Cenâb-i Allah, onu telbiye getirir vaziyette dirilte-cektir."

Neseî, İshak b. İbrahim kanalı ile Abdurrahman b. Yamer ed-Di-lî'nin söyle dedigini rivayet eder:

"Rasûlullah (s.a.v.)'la birlikte Arefe'de hazır bulundum. Necid'den bazı adamlar yanına gelip ona hacla ilgili sorular sordular. O da onlara su cevabı verdi:

"Hac demek, Arefe demektir. Arefe gecesinde fecrin doğusundan Önce Arefe'ye ulaşan kimsenin hacı tamam olmuştur."

Neseî, Yezid b. Seyhan'in söyle dedigini rivayet eder:

"Biz Arefe'de vakfe yerinden uzakta durmustuk. İbn Mirba el-Ensârî bize gelip söyle dedi.

- Ben Rasûlullah'in size gönderdiği bir elçiyim. O size söyle diyor:

"Mesailinizin yaninda olun (siarlarinizin yanindan uzak durmayin). Çünkü siz, babanız Ibrahim'in mirasından bir miras üzerindesiniz."

Müslim, Cafer b. Muhammed kanali ile Cabir'in söyle dedigini rivayet eder:

"Rasûlullah (s.a.v.) buyurdu ki: Ben suracıkta vakfe yaptim. Arefe'nin her tarafında vakfe yapılabilir."

"Muvatta" adli eserinde Malik, bu hadise sunu da ilave etmistir: "Arefe'nin batnından (içinden, ortasından) biraz yukariya çikin." [7]

Arefe'de Vakfe Halinde Peygamber Efendimizin Yaptigi Dualar

Daha önce de belirtildiği gibi Peygamber (s.a.v.), arefe günü oruç tutmamıştır. Bu da gösteriyor ki; o gün oruç tutmamak, tutmaktan-daha faziletlidir. Zira o gün oruçsuz olmak, dua yapabilmek için bedene kuvvet verir. Zaten Arefe'den gaye, dua yapmaktır. Bu sebeple Peygamber (s.a.v.), o gün zevalden guruba kadar binegi üzerinde vakfe yapmıştır.

Ebu Davud et-Teyalisi, "Müsned" adli eserinde Ebu Hüreyre'nin söyle dedigini rivayet eder:

"Rasûlullah (s.a.v.), Arefe'de arefe günü oruç tutmayı yasakladı."

Imam Ahmed b. Hanbel, Ibn Abbas'm azadhsi Ikrim'e'nin söyle dedigini rivayet eder:

"Ebu Hüreyre'nin evine gittim. Ona, arefe günü Arafat'ta oruç tutmanın hükmünü sordum. Bana-söyle dedi:

- Arefe günü Arafat'ta oruç tutmayı Rasûlullah yasakladı." Mehdi el-Abdi'den rivayette bulunan Abdurrahman, yukarıdaki

cümleye "kesinlikle" sözünü de ilave etmiştir.

Hafiz el-Beyhakî, Ibn Abbas'm söyle dedigini rivayet eder:

"Peygamber (s.a.v.), arefe günü Arafat'ta oruç tutulmasını yasakladı."

Ebu Hatim Muhammed b. Hibban el-Bûtî, "Sahih" adli eserinde arefe günü oruç tutmanın hükmünün Abdullah b. Ömer'e sorulduğunu, onun da su cevabi verdigini rivayet eder:

"Rasûlullah (s.a.v.)'la birlikte haccettim, arefe günü oruç tutmadı. Ebu Bekir'le birlikte haccettim, arefe günü oruç tutmadı. Ömer'le birlikte haccettim, arefe günü oruç tutmadı. Ben de arefe günü oruç tutmam. Bunu ne emrederim, ne de menederim."

Imam Malik, Talha b. Ubeydullah b. Küreyzin söyle dedigini rivayet eder:

"Rasûlullah (s.a.v.) buyurdu ki:

- Duanın en faziletlisi, arefe günü yapılan duadır. Ben ve benden önceki peygamberlerin yaptıkları duanın en faziletlisi de sudur: Lâ ilahe illallah

vahdehu lâ serike leh. (Allah'tan baska ilâh yoktur. O birdir, ortagi yoktur.)"

Imam Ahmed b. Hanbel ile Tirmizî, Amr b. Suayb'm dedesinin söyle dedigini rivayet etmislerdir:

"Rasûlullah (s.a.v.) buyurdu ki:

- Duanin en faziletlisi, arefe günü yapılan duadır. Ben ve benden önceki peygamberlerin yaptıkları duanın en hayirlisi da sudur: "Allah'tan baska ilâh yoktur. O birdir, ortagi yoktur. Mülk O'nundur. Hamd O'na mahsustur. O, herseye kadirdir."

Ebu Abdillâh b. Mende, Ibn Ömer'den rivayet etti ki, Rasûlullah (s.a.v.) söyle buyurmıştır:

"Arefe günü aksamından önce benim duam ve peygamberlerin duası sudur: "Allah'tan baska ilâh yoktur. O birdir, ortagi yoktur. Mülk O'nundur. Hamd O'na mahsustur. O, herseye kadirdir."

Imam Ahmed b. Hanbel, Zübeyr b. Avvam (r.a.)'m söyle dedigini rivayet eder:

«Rasûlullah (s.a.v.)'in arefede su ayeti okudugunu isittim: "Allah, melekler ve adaleti yerine getiren ilim sahipleri, O'ndan baska tanrı olmadigina şahitlik etmislerdir. O'ndan baska tanrı yoktur. O güçlüdür, hakimdir." (Âl-i imrân, is.) Ben de buna şahidlik edenlerdenim ya Rab.»

Hafiz Ebu'l-Kasim et-Taberânî, Hz. Ali'den rivayet etti ki, Rasûlullah (s.a.v.) söyle buyurmıştır.

"Arefe günü aksamından önce benim ve peygamberlerin söyledikleri duaların en faziletlisi sudur: Allah'tan baska ilâh yoktur. Sadece O vardır. Ortagi yoktur. Mülk O'nundur. Hamd O'na mahsustur. O, herseye kadirdir."

Tirmizî, Hz. Ali'nin söyle dedigini rivayet eder: "Arefe günü valcfe yerinde Rasûlullah (s.a.v.), en çok su duayı yapıyordu:

"Allah'im, tıpkı bizim dedigimiz gibi ve bizim dedigimizden daha hayirli olacak hamd sana mahsustur. Allah'im, namazım, nüsüküm (hac ve umre ibadetim), dirimim ve ölümüm sana aittir. Ey Rabbim, mirasım da sana aittir. Kabir azabından, kalb vesvesesinden ve daginik işlerden sana sığınırım. Allah'im, rüzgarın estirip getirdigi şeylerin serrinden de sana sığınırım."

Hafiz el-Beyhakî, Hz. Ali'den rivayet etti ki, Rasûlullah (s.a.v.) söyle buyurmıştır:

"Benden önceki (peygamber)lerin ve benim arefe gününde en çok yaptığımız dua sudur: -Allah'tan baska ilâh yoktur, yalnızca O vardır. Ortagi

yoktur. Mülk O'nundur. Hamd O'na mahsustur. O, herseye kadirdir.

Allah'im, gözümde nur, kulagimda nur, kalbimde nur yarat. Allah'im, kalbimi genişlet, isimi kolayıastir. Allah'im, kalbin vesvesesinden, daginik islerden, kabir fitnesinin serrinden, geceye giren seylerin serrinden, gündüze giren seylerin serrinden, rüzgarların estirip getirdigi seylerin serrinden ve zamanin kötülüklerinin serrinden sana siginirim."

"Menâsik" adli eserinde Taberanî, Ibn Abbas'm söyle dedigini rivayet eder:

"Veda hacmda Rasûlullah'm dualarından biri de su idi:

"Allah'im, süphesiz sen benim sözümü isitiyor, yerimi görüyor, gizlilik ve asikarligimi biliyorsun. Benim sana gizli kalan hiçbir seyim yoktur. Ben zavalli, fakir, imdat dileyen, eman dileyen, senden korkan, senden ürken ve suçunu ikrar edip, günahini itiraf eden kimseyim. Miskin kimse gibi senden dilekte bulunuyorum. Zelil kimse gibi sana yalvariyorum. Sikintiya düsmüs korkak kimse gibi sana dua ediyorum. Boynunu sana büküm, gözyaslarini senin için dökmüs kimse gibi sana yalvariyorum. Cesedi sana boyun egmis, burnu senin için yere sürülmüs kimse gibi sana yakariyorum. Allah'im, sana yaptigim duam sebebiyle beni bahtsiz kilma. Bana sefkat ve rahmet eden ol, ey kendisinden dilenilenlerin en hayirlisi ve dilegi isaf edenlerin en hayirlisi olan Allah'im."

, Imam Ahmed b. Hanbel, Üsame b. Zeyd'in söyle dedigini rivayet eder.:

"Arafat'ta Peygamber (s.a.v.)'in bineginin terkisinde idim. Ellerini kaldirip dua etti. Devesi boynunu öte tarafa çevirince yulari yere düstü. O da bir eli havada dua ederken, diger eliyle uzanip yulari aldı."

Hafiz el-Beyhakî, Ibn Abbas'in söyle dedigini rivayet eder:

"Rasûlullah (s.a.v.)'i, Arefe'de dilencinin yemek isteyisi gibi elleri gögsünde dua eder vaziyette gördüm."

Ebu Davud et-Teyalisî, "Müsned" adli eserinde Abbas b. Mirdas'-in söyle dedigini rivayet eder:

"Rasûlullah (s.a.v.), arefe günü aksami ümmetinin bagislanmasi ve merhamete nail olmasi için çokça dua etti. Allah da ona söyle vahy gönderdi. "Bu dilegini yerine getirdim. Ancak birbirine haksizlik edenler müstasna. Onlari affetmeyecegim. Digerlerinin benimle kendileri arasindaki günahlarına gelince, o günahlari bagisladim."

Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.), söyle dedi: "Ya Rab! Su mazluma, haksizlikle elinden alinan seyden daha hayirli bir sevap vererek o zalimi bagislattirmaya muktedirsin."

O aksam Cenâb-i Allah, Rasûlünün bu istegine cevap vermedi. Ertesi sabah Müzdelife'de Rasûlullah duasini tekrarladi. Cenâb-i Allah: "Ben onlari da

bagısladım." diye cevap verdi. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.) gülümsedi. Ashabından bazıları ona söyle dediler:

- Ya Rasûlallah, gülümsemeyi âdet edinmedigin bir saatte gülüm-sedin. Bu neden?

Rasûlullah, buna cevaben dedi ki:

- Allah düşmanı İblis'ten dolayı gülümsedim. Ümmetimin bağışlanması için yaptığım duaya Cenâb-i Allah'ın icabet ettiğini anlayınca kendi ölüm ve helakini isteyerek basının üzerine toprak saçarak çekip gitti."

Hafız Ebu'l-Kasim et-Taberanî, Ubade b. Samit'in söyle dedigini rivayet eder:

Arefe gününde Rasûlullah (s.a.v.) söyle dedi:

"Ey inananlar! Dogrusu Cenâb-i Allah, bugünde size lütfetmistir. Aranizdaki mali haksizliklar disinda sizi bagısladi. Kötülük yapmis olanlarinizi, iyilik yapmis olanlariniza bagısladi! Iyilik yapmis olanlariniza da diledigi seyi verdi. Haydi, Allah'in adiyla hareket edin."

Müzdelife'ye geldiklerinde Rasûlullah söyle dedi:

"Dogrusu Cenâb-i Allah, salih olanlarinizi bagısladi. Salih olanlarinizi, salih olmayanlariniza sefaatçi kildi. Rahmet iniyor. Onlarin tamamini kapsiyor. Sonra rahmet bütün yeryüzüne dagiliyor. Elini ve dilini muhafaza etmis olan her tevbekarin üzerine iniyor. İblis ile askerleri, Arafat dagi üzerinde Cenâb-i Allah'ın kendilerine ne yapacagini bekliyorlar. Rahmet inince o ve askerleri, ölüm ve helaklerini istiyorlar. Uzun zamandan beri onlari, Müslümanların affedilecekleri ile korkutuyorum. Simdi onlar (Müslümanların affedilmeleri yüzünden) kendi ölüm ve helaklerini isteyerek dagilip gidiyorlar." [8]

Bu Serefli Mevkide Rasûlullah (S.A.V.)'A Nazil Olan Yüksek Vahiy

İmam Ahmed b. Hanbel, Cafer b. Avn kanali ile Tarik b. Sihab'm söyle dedigini rivayet eder:

"Yahudilerden bir adam, Ömer b. Hattab'a gelip söyle dedi:

- Ey mü'minlerin emiri! Siz kitabınızda bir ayet okuyorsunuz. Eger bu ayet bize nazil olsaydi, biz Yahudiler toplulugu o ayetin nazil oldugu günü bayram edinirdik.

- O hangi ayettir?

- Su ayettir.

"Bugün size dininizi bütünledim. Üzerinize olan nimetimi tamamladım. Din olarak sizin için İslâmiyet'i begendim." (ei-Mâide, 3.)

- Vallahi ben bu ayetin Rasûlullah (s.a.v.)'a nazil olduğu günü, nazil olduğu saati biliyorum. Arefe günü bir cuma gününe denk gelmişti ki, bu ayet o günün aksamında Rasûlullah'a nazil olmuştur." [9]

Peygamber (S.A.V.)'In Arafat'tan Mes'ar-I Haram'a Gidisi

Bu konuda rivayet edilen uzun hadisinde Cabir söyle demistir: "Rasûlullah (s.a.v.), güneşin batması, sanlığının azar, azar gitmesi ve nihayet güneş kursunun kaybolmasına dek Arafat'ta vakfesini sürdürdü. Sonra bineğine bindi. Üsame'yi de terkisine aldı. Hareket etti. Kasva adlı bineğinin yularını boynuna dolamıştı. Öyle ki; Kas-va'nın başı üzüngiye değiyordu. Ve Rasûlullah, sağ eliyle isaretle bulunarak söyle diyordu:

- Ey insanlar, sakın olun. Sakın olun!

Her bir dağın yanma geldiğinde devesinin yularını gevsetiyordu ki; deve yukarıya tırmanabilsin. Nihayet Müzdelife'ye geldi. Orada aksam ve yatsı namazlarını iki ezan ve iki kametle kıldı. İki namaz arasında tesbihat yapmadı."

Buharî, Abdullah b. Yusuf kanalı ile Hisam b. Urve'nin, kendi babasından söyle bir rivayette bulunduğunu nakleder:

"Ben yanında oturmakta iken Üsame'ye söyle bir soru yöneltildi:

- Haccetü'l-vedada Arafat'tan Müzdelife'ye döndüğünde Rasûlullah (s.a.v.) nasıl hareket etti?

- Rasûlullah, süratle ağır yürüme arasında orta bir halde seyretti. Fakat boş bir alan bulunca biraz daha hızlı hareket ederdi."

İmam Ahmed b. Hanbel, Üsame b. Zeyd'in söyle dedigini rivayet eder:

"Arefe günü aksamında Rasûlullah (s.a.v.)'m bineğinin terkisinde idim. Güneş batınca Rasûlullah (s.a.v.) hareket etti. Arkasındaki insanların izhidamını ve birbirlerini itislerini duyunca:

- Ey insanlar, yavaş olun, sakın olun. Doğrusu hızla gitmek pek iyi bir şey değildir, dedi.

İnsanlar etrafını çevreleyip sıkıştırdıklarında Rasûlullah (s.a.v.), hızla yürümekle ağır yürümek arasında orta bir şekilde seyrederdi. Boş bir alan bulunca biraz daha süratle oraya giderdi. Nihayet Müzdelife'ye vardı. Orada aksam ve yatsı namazlarını birleştirerek kıldı."

İmam Ahmed b. Hanbel, Üsame b. Zeyd'in söyle dedigini rivayet eder:

"Rasûlullah (s.a.v.), Arefe'den Müzdelife'ye doğru hareket etti.

Ben de bineğinin terkisinde idim. Öyleki, bineğinin kulak arkasındaki küçük kemikleri neredeyse kafilenin öndeki adamına değiyordu. Bunun üzerine

Rasûlullah söyle diyordu:

- Ey insanlar, sakın olun, ağır olun! Doğrusu develeri hızla kosturmak pek iyi birsey degildir."

Imam Ahmed b. Hanbel, Üsame b. Zeyd'in söyle dedigini rivayet eder:

"Arefe günü Rasûlullah'm bineginin terkisinde idim. Nihayet Müzdelife bogazina geldi. Sonra su döküp abdest aldı. Sonra binegine bindi. Namaz kilmadi."

Imam Ahmed b. Hanbel, Üsame b. Zeyd'in söyle dedigini rivayet eder:

"Arafat'tan Müzdelife'ye dogru giderken Rasûlullah (s.a.v.)'m bineginin terkisinde idim. Müzdelife'ye varincaya kadar binegi yavas yürüdü. Hızla kosup ayagini yerden kaldirmadi."

Imam Ahmed b. Hanbel, Üsame b. Zeyd'in söyle dedigini rivayet eder:

"Peygamber (s.a.v.), Arafe'de binegine binerken beni de terkisine aldı. Müzdelife'ye yakın bogaza vardiginda inip küçük abdestini yaptı. Ben de eline su döktüm. Çabucak abdest aldı. Kendisine:

- Namazi kilalim mi? diye sordum. O da:

- Namaz senin önündedir (yani ileride kilacagiz), dedi. Sonra Müzdelife'ye geldi. Aksam namazini kildi. Namazdan sonra yüklerini çözdüler. Ben de ona yardım ettim. Sonra yatsi namazim kildi."

Buharî, Üsame b. Zeyd'in söyle dedigini rivayet eder: "Rasûlullah (s.a.v.), Arefe'den hareket edip Müzdelife yoluna koyulduğunda Müzdelife bogazina geldi. Inip küçük abdestini yaptı. Sonra abdest aldı. Ama abdesti ağır bir şekilde değil, acele aldı. Ben de ona:

- Namazi kilalim mi? diye sordum. O:

- Namaz senin Önündedir (yani ileride kilacaksın), dedi. Müzdelife'ye geldiginde tam şartlarına riayet ederek abdest aldı. Sonra namaz için kamet getirildi. Aksam namazini kildi. Sonra herkes devesini kendi menzilin önünde çöktürdü. Tekrar namaz için kamet getirildi. Bu defa da Rasûlullah yatsi namazini kildi. Bu iki namaz arasında başka bir namaz kilmadi."

Buharî, Üsame b. Zeyd'in söyle dedigini rivayet eder: "Rasûlullah (s.a.v.)'m bineginin terkisine bindim. Müzdelife yakinindeki sol tarafta bulunan bogaza vardiginda devesini çöktürdü. inip küçük abdestini yaptı. Sonra abdest alması için eline su döktüm. Hafif bir abdest aldı. Ona:

- Namaz kilalim mi ya Rasûlallah? diye sordum. O da:

- Namaz önündedir (yani ileride kilacaksın), diye cevap verdi. Binegine bindi. Nihayet Müzdelife'ye vardı. Orada namaz kildi. Müzdelife sabahında

Fadl, Rasûlullah'in yanma geldi."

Küreyb dedi ki: "Abdullah b. Abbas, Fadl'dan bana nakletti ki, Rasûlullah (s.a.v.), Cemre yerine ulasincaya kadar telbiye getirmeye devam etti."

Imam Ahmed b. Hanbel, Veki ve Ömer b. Zerr kanalı ile Üsame b. Zeyd'in söyle dedigini rivayet eder:

"Rasûlullah (s.a.v.), Arefe'de binegine binerken beni de bineginin terkisine aldı. İnsanlar: "Sahibimiz ne yaptigini bize haber verecektir." dediler.

Rasûlullah, Arefe'den hareket ederken durdu. Bineginin yularini tutup geri çekti. Öyle ki, basi esyalarinin ortasina degdi. Ya da degecek gibi oldu. Eliyle insanlara: "Sakin olun, sakın olun. Sakin olun!" dercesine isarete bulunuyordu. Nihayet Müzdelife'ye vardı. Sonra Fadl b. Abbas (r.a.), Rasûlullah'm bineginin terkisine bindi. İnsanlar: "Sahibimiz, Rasûlullah'm ne yaptigini bize haber verecektir." dediler. Fadl da onlara söyle dedi: "Rasûlullah, dünkü gibi yumusak sekilde hareket ediyor ve normal seyirle gidiyordu. Muhassir vadisine gelince hizlandi ve düzlük alana çıktı."

Buharî, Said b. Ebi Meryem kanalı ile Ibn Abbas'm söyle dedigini rivayet eder:

"Arefe gününde Peygamber (s.a.v.), binegine binip harekete geçti. Arkadan bir gürültü duydu. Hizlandirilmek için develerin kirbaçlandiklarini isitti. Kirbaciyla onlara isarete bulunarak söyle dedi:

- Ey insanlar, sakın olun, agir olun. Çünkü develeri hizlandirmek iyilikten degildir."

Imam Ahmed b. Hanbel, Ibn Abbas'm söyle dedigini rivayet eder:

"Rasûlullah (s.a.v.), Arafat'tan harekete geçince insanlar bineklerini hizlandirmaya başladilar. O da duyurucusuna söyle bir duyuruda bulunmasini emretti:

"Ey insanlar! Atlan ve develeri hizlandirip kosturmak, iyilikten degildir!" Artık hiçbir binegin Müzdelife'ye varincaya kadar ayagini kosarcasına yerden kaldirdigim görmedim."

Imam Ahmed b. Hanbel, Ibn Abbas'm söyle de dedigini rivayet eder:

"Rasûlullah (s.a.v.), Arafat ve Müzdelife'de her nereye inip abdest bozmuş ise mutlaka oraya su dökülmüştür."

Imam Ahmed b. Hanbel, Enes b. Sirin'in söyle dedigini rivayet eder:

"Arafat'ta Ibn Ömer'le birlikte idim. Yürüdüğü zaman ben de onunla beraber yürüdüm. Imamin yanma gittik. Onunla beraber öğle ve ikinci namazini kildik. Sonra vakfe yaptı. Ben ve arkadaslarım da onunla beraber

vakfe yaptik. Sonra imam, Arafat'tan hareket etti. Biz de onunla beraber hareket ettik. Müzdelife ile Arafat arasindaki dar bogaza yaklastigimizda binegini çöktürdü. Biz de çöktürdük. Namaz kilmak istedigini zannettik. Bineginin yularini tutan kölesine namaz kilmak istemedigini, ancak Peygamber Efendimiz'in o mekana vardiginda def-i hacette bulunduğunu hatirladigini, kendisinin de orada def-i hacette bulunmak istedigini söyledi."

Buhari, Musa kanali ile Nafi'nin söyle dedigini rivayet eder:

"Abdullah b. Ömer, Müzdelife'de aksamla yatsi namazini cem ederek kilardi. Su kadar var ki, o, Rasûlullah (s.a.v.)'in durdugu bogaza varinca, bogaza girip def-i hacette bulunup abdest alirdi. Namaz kilmadan Müzdelife'ye gelirdi."

Buharî, Adem b- Ebi Zi'b kanali ile Ibn Ömer'in söyle dedigini rivayet eder:

"Peygamber (s.a.v.), herbiri için ayri kamet getirerek aksam ve yatsi namazlarini Müzdelife'de cem ederek kildi. Iki namaz arasinda tesbihatta bulunmadi. Iki namazdan sonra da tesbihatta bulunmadi."

Müslim, Yahya b. Yahya tarikiyle Ibn Ömer'in söyle dedigini rivayet eder:

"Rasûlullah (s.a.v.), aksam ve yatsi namazlarini Müzdelife'de cem ederek kildi."

Müslim, Abdullah b. Ömer'den rivayet etti ki, babasi Ömer kendisine su haberi vermistir:

"Rasûlullah (s.a.v.), aksam ve yatsi namazlarini Müzdelife'de cem ederek kildi. Bu iki namaz arasinda baska bir namaz kilmadi. Aksam namazini üç, yatsi namazini da iki rekat olarak kildi."

Abdullah b. Ömer de vefat edinceye kadar Müzdelife'de aksam ve yatsi namazlarini böyle kilardi."

Müslim, Said b. Cübeyr'in aksam ve yatsi namazlarini tek kametle Müzdelife'de cem ederek kildigini ve onun söyle dedigini rivayet eder:

"Ibn Ömer de böyle kilardi. Ibn Ömer, Rasûlullah (s.a.v.)'m da böyle yaptigini anlatti."

Müslim, Ibn Ömer'in söyle dedigini rivayet eder:

"Rasûlullah (s.a.v.), aksam ve yatsi namazlarini Müzdelife'de cem ederek kildi. Aksami üç, yatsiyi da iki rekat olarak tek kametle kildi."

Müslim, Said b. Cübeyr'in söyle dedigini rivayet eder:

«Ibn Ömer'le birlikte Arafat'tan hareket ettik. Müzdelife'ye vardigimizda aksam ve yatsi namazlarini tek kamette kildi. Namazdan sonra "Rasûlullah (s.a.v.) da burada böyle namaz kildi." dedi.»

Buharî, Ebu Yezid el-Ensârî'nin söyle dedigini rivayet eder:

"Rasûlullah (s.a.v.), Veda haccmda aksam ve yatsi namazlarini Müzdelife'de cem ederek kildi."

Buharî, aksam ve yatsi namazlarini -cem ederken, her biri için ayrı ezan okuyup kamet getiren kimse babinda, Abdurrahman b. Yezid'in söyle dedigini rivayet eder: -

"Abdullah b. Ömer haccetti. Beraberce Müzdelife'ye geldik. Vakit, yatsi ezaninin vakti idi. Ya da ona yakin bir vakitti. Abdullah, adaman birine emir verdi. O da kalkip ezan okudu ve kamet getirdi. Kametten sonra aksam namazini kildi. Sonrada iki rekat namaz kildi. Sonra yemeginin getirilmesini emretti. Yemegini yedi. Zannedersem yine bir adama emir verdi. O da kalkip ezan okudu ve kamet getirdi. Sonra yatsi namazini iki rekat olarak kildi. Fecir dogdugu zaman

söyle dedi:

- Peygamber (s.a.v.), bu saatte sadece burada, bugünde sabah namazini kildi.

Bunlar iki namazdirlar ki, vakitleri disinda kilinirlar. Biri, insanların Müzdelife'ye gelmelerinden sonra yatsi vaktinde kilman aksam namazidir. Digeri de fecrin aydinlandigi vakitte kilman sabah namazidir. Ben, Peygamber (s.a.v.)in de böyle yaptigini gördüm."

"Fecrin aydinlandigi vakitte kilman sabah namazidir." sözü, Bu-harî'nin, Abdullah b. Mesud'tan rivayet ettigi su sözden daha açık ve daha zahirdir. Abdullah söyle demistir: "Rasûlullah (s.a.v.)'m su iki namaz disinda herhangi bir namazi, asli vakti disinda kildigim görmedim. Asli vakti disinda aksam namazini yatsi namaziyla birlikte cem ederek kildi. Bir de sabah namazini fecir aydinlandiginda kildi."

Cabir, hadisinde söyle demistir:

"Rasûlullah (s.a.v.), aksam ve yatsi namazini cem ederek kildikten sonra uzanip yatti. Fecir dogunca kalkip sabah aydinliginda ezan ve ikametle sabah namazini kildi."

Imam Ahmed b. Hanbel, Urve b. Mudarris'in söyle dedigini rivayet eder:

"Müzdelife'de iken Peygamber (s.a.v.)'in yanma geldim, ona söyle dedim:

"Ya Rasûlallah! Kendimi yorup, binegimi zorlayarak Tay daglarindan senin yanina geldim. Allah'a yemin ederim ki, hangi dagin yanindan geçtiysem orada vakfe yaptim. Simdi ben hac yapmis oldum mu?

- Su sabah namazini bizimle birlikte Müzdelife'de kilan ve buradan hareket edinceye kadar bizimle beraber vakfe yapan ve bundan önce de geceleyin, yahut gündüzleyin Arafat'tan gelmis olan kimsenin hacci tamamlanmis olur.

Tras, tirnak kesme, biyik kirkma ve kasik tras etme gibi isleri yapabilir."
[10]

Fasil

Rasûhillah (s.a.v.), insanların Müzdelife'den Mina'ya akin etmelerinden önce, geceleyin ailesinden bir grubu önceden gönderdi.

Buhari, "Ailesinden zayıf olan kimseleri geceleyin önceden gönderen ve onların da Müzdelife'de vakfe yapıp dua edisleri, ay battığı zaman gelisleri" babında, Salim'in söyle dedigini rivayet eder:

"Abdullah b. Ömer, ailesinden zayıf ve güçsüz olan kimseleri önceden, Müzdelife'ye gönderirdi. Onlar, geceleyin Mes'ar-i Haram'da vakfe yapar, bildiklerince Allah'i zikrederlerdi. Sonra onların vakfe yapmasından ve hareket etmesinden önce kendileri hareket ederlerdi. Onlardan bazıları, sabah namazı vaktinde Mina'ya gider, sabah namazını orada kılarlardı. Bazıları da daha sonra giderlerdi. Gittiklerinde de cemreleri taslarlardı. İbn Ömer söyle dedi: Rasûlullah (s.a.v) buna ruhsat verdi."

Süleyman b. Harb, İbn Abbas'ın söyle dedigini rivayet eder.

"Rasûlullah (s.a.v.), beni geceleyin Müzdelife'den Mina'ya gönderdi." ;

Buharî, İbn Abbas'ın söyle dedigini rivayet eder:

"Ben, kendi ailesinden zayıf ve güçsüz kimselerle birlikte Peygamber (s.a.v.)'in geceleyin önceden Müzdelife'den gönderdiği kimseler arasmdaydim."

Müslim, İbn Abbas'ın söyle dedigini rivayet eder.

"Rasûlullah (s.a.v.), seher vakti ağırlıklarıyla birlikte beni Müzdelife'den gönderdi."

İmam Ahmed b. Hanbel, İbn Abbas'ın söyle dedigini rivayet eder:

«Rasûlullah (s.a.v.), biz Abdülmuttalib oğullan çocuklarını bineklerimiz üzerinde önceden gönderdi ve bacaklarımıza elinin iç tarafıyla vurarak: "Ey yavrularım! Güneş doğmadan Cemrelere tas atmayın." dedi. Güneş doğmadan hiçbirimizin Cemre'ye tas attığını sanmıyorum.»

İmam Ahmed b. Hanbel, İbn Abbas'm söyle dedigini rivayet eder.

"Rasûlullah (s.a.v.), kendi ailesinin zayıf ve güçsüzlerini geceleyin Müzdelife'den gönderdi. Onlara güneş doğmadan Cemretü'l-Akabe'ye tas atmamalarını tavsiye etmeye başladı."

Ebu Davud, Osman b. Ebi Seybe kanalı ile İbn Abbas'ın söyle dedigini rivayet eder:

"Rasûlullah (s.a.v.), gecenin sonundaki karanlıkta ailesinin zayıf ve

güçsüzlerini Önceden gönderdi. Ve onlara güneş doğmadan Cemre'ye tas atmamalarım emretti."

Buharî, Müsedded tarikiyle Abdullah b. Keysan'm söyle dedigini rivayet eder:

"Esmâ hazretleri aksamla yatsi namazlarının cem edildiği gece, Müzdelife'ye varmış ve orada geceleyip namaz kılmıştı. Bir müddet namaz kildikten sonra Esmâ:

- Oğlum, ay battı mı? diye sordu. Abdullah:
- Hayır batmadı, diye cevap verdi. Bir müddet daha namaz kildikten sonra:
- Oğlum ay battı mı? diye tekrar sordu.

Abdullah:

- Evet battı, diye cevap verdi. Esmâ:
- Öyleyse Mina'ya doğru yollanınız, diye emretti.

Onlar da yollandılar. Nihayet Cemre mevkiine geldiler. Cemre'yi tasladikten sonra Esmâ tekrar yerine döndü. Sabah namazını kıldı. Abdullah da ona:

- Anneciğim, öyle sanıyorum ki biz, daha ortalık aydınlanmadan önce Cemre'yi tasladık, dedi.

Esmâ, su cevabı verdi:

- Oğlum, Rasûlullah (s.a.v.) bu hususta kadınlara izin vermiştir." Esmâ binti Ebu Bekir es-Siddik, güneş doğusundan önce Cemre'yi taslamıştı. Nitekim yukarıdaki rivayette de böyle denmektedir. Ancak çocuklar, kadınlardan daha atik ve daha süratlidirler. Bu sebeple Rasûlullah (s.a.v.), güneş doğmadan çocukların Cemre'yi taslamamalarını emretmiş, bu hususta kadınlara ise ruhsat vermişti. Kadınların güneş doğmasından önce de Cemre'yi taslayabileceklerine izin vermişti. Çünkü onlar, daha ağır hareket ederler; ayrıca bu, onların karanlıkta kendilerini daha rahat bir şekilde örtmelerine yardımcı olur. Doğrusunu Allah bilir.

Esmâ, başka bir rivayette şöyle demistir: «Biz, Peygamber (s.a.v.)'in zamanında da böyle yapardık.» Buharî, Ebu Nuaym kanahyla Hz. Aise'nin söyle dedigini rivayet eder:

«Veda hacmda biz Müzdelife'ye gelmiştik. Sevde binti Zem'a halkın izdihamından önce kendisinin Mina'ya gönderilmesi hususunda Peygamber (s.a.v.)'den izin istemişti. Sevde; iri yapılı, ağır canlı, hareketi geç bir kadındı. Rasûlullah, Sevde'ye izin verdi ve halkın izdihamından önce onu Mina'ya gönderdi. Biz de sabaha kadar Rasûlullah'm yanında kaldık. Sonra Rasûlullah bizi de, Sevde'yi gönderdiği gibi Mina'ya gönderdi. Keske Sevde'nin izin isteyisi gibi ben de Rasûlullah'dan izin istemiş olaydım.

Rasûlullah (s.a.v.)'dan izin istemek, bana dünyaya malik olmaktan daha sevimlidir.»

Ebu Davud, Harun b. Abdullah tarikiyle Hz. Aise'nin söyle dedigini rivayet eder:

«Rasûlullah (s.a.v.), kurban bayrami gecesinde Ümmü Seleme'yi Müzdelife'den Mina'ya gönderdi. O da fecirden önce Cemreyi tasladı. Sonra geçip gitti. O gün Rasûlullah (s.a.v.), onun yanında idi.» [11]

Peygamber (S.A.V.)'In Müzdelife'deki Telbiyesi

Müslim, Ebu Bekr b. Ebu Seybe kanalı ile Abdurrahman b. Ye-zid'in söyle dedigini rivayet etmistir:

«Biz Müzdelife'de iken Abdullah söyle dedi: Kendisine, el-Bakara sûresi nazil olan Rasûlullah (s.a.v.)'m su makamda söyle dedigini isittim:

«Buyur Allahim, buyur.» [12]

Peygamber (S.A.V.)'In Mes'ar-I Haram'daki Vakfesi Ve Günes Dogmadan Önce Müzdelife'den Hareket Edip Muhassir Vadisinde Binagini Hizlandirmasi

Yüce Allah buyurdu ki:

«Arafat'tan indiginizde, Allah'i Mes'ar-i Haram'da anin.» (el-Bakara,198.)

Bu konudaki hadisinde Cabir söyle der:

«Rasûlullah (s.a.v.), sabah aydinlandigi zaman ezan okutturup kamet getirterek sabah namazini kildi. Namazdan sonra Kasva adli devesine bindi. Mes'ar-i Haram'a geldi. Kibleye yöneldi. Aziz ve Ceîl olan Allah'a dua etti. Tekbir ve tehlil getirerek Allah'i birledi. Sabah iyice aydinlanincaya kadar orada durmasini devam ettirdi. Günes dogmadan hareket etti. Fadl b. Abbasi da bineginin terkisine aldi.»

Buharî, Haccac b. Minhal tariki ile Amr b. Meymun'un söyle dedigini rivayet etmistir:

«Hz. Ömer'le birlikte haccettim. Sabah namazini Müzdelife'de kildi, vakfe yapti ve söyle dedi: "Müsrikler, günes dogmadan buradan Mina'ya gitmezler ve: «Ey Sebir dagi, günesin isiklariyla aydinlan.» derlerdi." Rasûlullah (s.a.v.) ise günes dogmadan buradan hareket edip Mina'ya giderdi.»

Buharî, Abdurrahman b. Yezidin söyle dedigini rivayet etmistir:

«Abdullah b. Mesud'la beraber Mekke'ye gittim. Sonra Müzdelife'ye geldik. Aksamla yatsi namazlarindan her birini basli basina birer ezan ve ikametle kildi. Bu iki namazin arasini aksam yemegiyle ayirdi. Bundan sonra Ibn Mesud, safak söktüğü sirada sabah namazini kildi. Hatta kimi safak söktü,

kimi de sökmedi, diyordu. Sonra Abdullah b. Mesud, Rasûlullah (s.a.v.)'in:

- Aksamla yatsidan ibaret olan bu iki namaz, su Müzdelife mevkiinde mutad olan vakitlerinden baska vakitlere aktarıldı. Sakin insanlar, yatsi vakti girmedikçe Müzdelife'ye gelmeye çalışmasın. Sabah namazının vakti de (safagin sökölmesine isaret buyrarak): «Su andir.» buyurdugunu haber verdi.

Bundan sonra Ibn Mesud, tan yeri aganncaya kadar Müzdelife'de durdu. Sonra:

- Emiru 1-mü'minin Osman (r.a.), bu saatte Müzdelife'den hareket etse, sünnet-i seniyyeye muvafakat etmiş olur, dedi.

Ravi:

- Ibn Mesud, bu sözü mü önce söyledi veya Hz. Osman'in Müzdelife'den Mina'ya hareketi mi daha önce vaki oldu bilmiyorum. Ibn Mesud, kurban bayramının ilk günü Akabe cemresini taslayincaya kadar telbiyeye devam etti, demistir.»

Hafiz el-Beyhakî, Misver b. Mahreme'nin söyle dedigini rivayet etmistir:

«Rasûlullah (s.a.v.), Arefe'de bize hutbe okudu. Allah'a hamdu senada bulunduktan sonra söyle dedi:

"İmdi... Sirk ve put ehli kimseler, güneşin batma anında buradan hareket ediyorlardı. Öyleki, bu vakitte güneş, dağ başlarında erkeklerin başlarındaki sarık gibi oluyordu. Ama bizim yolumuz, onlarınkine muhaliftir. Onlar güneşin doğduğu esnada sarığın erkeklerin başında olusu gibi güneşin de dağ başlarında bulunduğu esnada Mes'ar-i Ha-ram'dan hareket ediyorlardı. Bizim yolumuz onlarınkine muhaliftir.»

İmam Ahmed b. Hanbel, İbn Abbas'm söyle dedigini rivayet etmistir:

«Rasûlullah (s.a.v.), güneş doğmadan önce Müzdelife'den hareket ederdi.»

Buharî, Abdullah b. Abbas'm söyle dedigini rivayet etmistir:

«Arefe'den Müzdelife'ye gidinceye kadar Üsame, Peygamber (s.a.v.)'in terkisinde idi. Müzdelife'den Mina'ya giderken Rasûlullah, Fadl'i bineginin terkisine aldı. Her ikisi de söyle dediler: «Peygamber (s.a.v.), Akabe cemresini taslayincaya kadar telbiye getiriyordu.»

Müslim, Fadl b. Abbas'm söyle dedigini rivayet etmistir:

«Ben, Rasûlullah (s.a.v.)'m bineginin terkisinde idim. Arefe günü . aksami Arafat'tan hareket ederken, Müzdelife sabahi Müzdelife'den hareket ederken insanlara: «Sakin olun, yavas olun.» diyordu. Kendisi de devesinin yularini hep geri çekiyordu. Böylelikle Mina'ya bağlı Muhassir vadisine vardı. Orada Cemrelere atılacak tasları toplamaları için insanlara emir

verdi. Kendisi de Cemre'yi taslayincaya kadar telbiye getirmeye devam etti.»

Beyhakî, Cabir'in söyle dedigim rivayet etmistir:

«Rasûlullah (s.a.v.), Müzdelife'den sükûnet içinde hareket etti. İnsanların da sakin ve ağır olmalarını emretti. Muhassir vadisinde devesini hizlandirdi. Onlara çakıl taşları ile Cemrelere taş atmalarını emretti ve: «Menasikinizi benden öğrenin. Belki de bu seneden sonra sizi göremem.» dedi.

Beyhakî, Hz. Ali'nin söyle dedigini rivayet etmistir: «Rasûlullah (s.a.v.), Müzdelife'ye hareket etti. Muhassir vadisine gelince devesini hizlandirdi. Vadiyi geçince durdu. Sonra Fadl'i bineginin terkisine aldı. Sonra da Cemre'ye gelip orayı tasladı.»

Imam Ahmed b. Hanbel, Hz. Ali'in söyle dedigini rivayet etmistir: «Rasûlullah (s.a.v.), Arafat'ta vakfe yaptı ve söyle dedi:

- Burası vakfe yapılacak yerdir. Ama arefenin her tarafında vakfe yapılabilir.

Güneş batınca Arefe'den hareket etti. Bineginin terkisine Üsa-me'yi aldı. Kendisi devesinin üzerine yumuluyordu. İnsanlar, sağa sola akin akin hareket ediyorlardı. Ama o, onlara dönüp bakmıyor ve: «Ey insanlar, sakin olun» diyordu.

Sonra Müzdelife'ye geldi. Orada akşam ve yatsı namazlarını cem ederek kildirdi. Sonra geceledi. Sabah olunca Müzdelife'deki Kuzah dağının yanına geldi. Orada durdu ve:

- Burası Müzdelife'nin durulacak yeridir. Ama Müzdelife'nin her tarafında durulabilir, dedi. Sonra Muhassir vadisine geldi. Orada biraz durdu. Sonra devesini hizlandirip orayı geçti. Geçtikten sonra devesini durdurdu. Fadl'i bineginin terkisine aldı. Yine yoluna devam etti. Cemre'ye geldi. Orayı tasladı. Tasladıktan sonra kurban kesme yerine geldi ve:

- Burası kurban kesilecek yerdir. Ama Mina'nın her tarafında kurban kesilebilir, dedi.

O esnada Has'am kabilesinden genç bir cariye Rasûlullah'a su soruyu sordu:

- Babam yaşlı bir adamdır. Bunamistir. Hac farizasıyla yükümlüdür. Ben onun yerine haccedebilir miyim?

Rasûlullah, ona su cevabı verdi:

- Evet. Babanın yerine haccedebilirsin.»

O esnada Rasûlullah, Fadl'in boynunu öbür tarafa çevirdi. Abbas, ona dedi ki:

- Ya Rasûlallah! Amcan oğlunun boynunu niçin öbür tarafa çevirdin?

Rasûlullah da ona su cevabi verdi:

- Bir genç erkekle bir genç kadın gördüm. Seytanin oyununa gelmelerinden korktum.

Sonra bir baska adam gelip söyle dedi:

- Ya Rasûlallah! Kurban kesmeden önce tiras oldum. Buna ne dersin?

Rasûlullah, ona su cevabi verdi:

- Kurbanini kes, bunun hiçbir sakincasi yoktur. Sonra bir baskasi gelip söyle dedi:

- Ya Rasûlallah! Ben tiras olmadan Mina'dan Mekke'ye gittim, buna ne dersin?

-Trras ol veya saçını kisalt. Bunun bir sakincasi yoktur. Bundan sonra Rasûlullah, Beyt'e gidip tavaf etti. Tavaftan sonra

Zemzem suyunun yanına gitti. Oradaki dagiticılara söyle dedi:

- Ey Abdülmuttalib ogullari! Su dagitma isinize devam edin. Eger (Benim de dagitima katilmamin sevap olacagini düşünerek) insanların üzerinize kalabalik olusturmalarından ve sizi sikintiya sokmalarından endise etmeseydim, ben de sizinle beraber kuyudan su çekip dagitirdim.»

Beyhakî, Ibn Abbas'tan rivayet etti ki, Rasûlullah (s.a.v.), Muhassir vadisinde deveyi hizlandirmayi inkar etmis ve: «Bu bedevilerin isidir.» demistir.

Aslinda onun, devesini Muhassir vadisinde hizlandirdigi daha önce ifade edilmisti. Su halde isbat eden ifade, yani hizlandirdigini söyleyen rivayet, hizlandirmayi reddettigini ifade eden rivayete göre daha önceliklidir.

Ben derim ki: Hz. Peygamber'in Muhassir vadisinde deveyi hizlandirmayi inkar etmis olduguna dair rivayetin sübutunda ihtilaf vardır. Dogrusunu Allah bilir. Peygamber (s.a.s.)'in Muhassir vadisinde devesini hizlandirdigini sahabelerden bir cemaat sahih olarak nakletmislerdir. Ebu Bekir ve Ömer hazretlerinin de böyle yaptiklari sahih olarak rivayet edilmistir. Beyhakî'nin, Misver b. Mahreme'den rivayet ettigine göre Hz. Ömer de Muhassir vadisinde devesini hizlandirir ve söyle dermis:

«Devemin yükünün bagi genistir. O sekilde sana kosar gelir.

Dini, Hristiyanlârın dinine muhaliftir.» [13]

Kurban Bayraminin Birinci Gününde Hz. Peygamber'in Akabe Cemresini Taslamasi

Burayi nasıl taslamis, ne zaman taslamis, nereden taslamis, kaç tasla taslamis? Bu sorularin cevabini bu bölümde vermeye çalisacagiz. Rasûlullah

(s.a.v.), burayı tasladığı zaman telbiyesine son vermisti.

Üsame ile Fadl'in ve diğer sahabelerin rivayet ettikleri hadise göre Peygamber (s.a.v.), Akabe cemresini taslayıncaya kadar telbiye getirmeye devam etmiştir.

Beyhakî, Abdullah'in şöyle dedigini rivayet etmiştir:

"Peygamber (s.a.v.)'e göz ucuyla bakıyordum. Akabe Cemresine ilk çakıl tasını atıncaya kadar telbiye getirmeye devam etti.»

Beyhakî, Fadl'm şöyle dedigini rivayet eder:

«Arafat'tan Rasûlullah'la birlikte Müzdelife'ye gittik. Akabe Cemresine tas atıncaya kadar telbiye getirmeye devam etti. Her tas atı-sıyla beraber tekbir getiriyordu. Cemreye son tasi atınca telbiyeye son verdi.»

Muhammed b. Ishak, Eban b. Salih kanalı ile Ikrim'e'nin şöyle dedigini rivayet eder:

«Hz. Ali'nin oğlu Hüseyin ile beraber Arafat'tan hareket ettik. Akabe cemresini taslayıncaya kadar onun telbiye getirdigini isitiyordum. Cemre'yi taslayınca telbiyeye son verdi. Ona:

- Bu nedir? diye sordum. Su cevabi verdi:

- Ebu Talib oğlu Ali'nin Akabe Cemresini taslayıncaya kadar tel- biye getirdigini gördüm. O, Rasûlullah'in da böyle yaptigini bana söyledi.»

Ebu'l-Aliye, Fadl'in şöyle dedigim rivayet etmiştir:

«Kurban bayramının birinci günü sabahında Rasûlullah (s.a.v.) bana:

- Gel benim için çakıl tasi topla, dedi. Ben de ona iki parmak u-cuyla atilabilecek irilikte çakıl tasları topladım. Tasları avucuna koyup şöyle dedi: «Iste su irilikteki taslarla Cemreleri taslayın. Asiri gitmekten sakının. Çünkü sizden öncekiler dinde asirilik yaptiklarından helak oldular.»

Cabir, hadisinde şöyle demistir:

«Rasûlullah (s.a.v.), Muhassir vadisine gelince biraz hareket etti. Sonra büyük Cemre'ye giden orta yola koyuldu. Nihayet Cemre'ye vardi. Oraya yedi tas attı. Her tas atisiyla birlikte tekbir getiriyordu. Vadinin ortasından attigi taslardan her biri iki parmak ucuyla atilabilecek irilikte idi.»

Bunu, Müslim rivayet etmiştir.

Buharî, Cabir'in şöyle dedigini rivayet etmiştir:

«Kurban bayramının birinci gününde kusluk vakti Peygamber (s.a.v.), Cemre'yi tasladı. Sonraki Cemreleri müteakip günlerin zeval vaktinden sonra tasladı.»

Buharî ve Müslim'in sahihlerinde Abdurrahman b. Yezid'in şöyle dediği

rivayet edilmistir:

«Abdullah, vadinin ortasından tasları Cemre'ye atıyordu. Ben ona dedim ki:

- Ey Eba Abdurrahman! İnsanlar yukarı taraftan tasları atıyorlar,

Bana dedi ki:

- Kendisinden başka ilâh bulunmayan Allah'a yemin ederim ki; bu makamdan tas atılır ki, burada, Rasûlullah'a el-Bakara sûresi nazil olmuştur.»

Yine Buharî'nin rivayetine göre Abdurrahman şöyle demistir:

«Abdullah b. Mesud, Akabe Cemresine geldi. Beyt'i sol tarafına, Mina'yi da sağ tarafına alarak yedi tas attı ve şöyle dedi: «Kendisine el-Bakara sûresi nazil olan (peygamber), iste böyle tasladı.»

Buharî, Abdurrahman b. Yezid'in şöyle dedigini rivayet etmistir:

«Abdullah b. Mesud, vadinin içinden Cemre'ye yedi tas attı. Her tasla birlikte tekbir getiriyordu. Sonra da şöyle dedi: «Kendisinden başka ilâh bulunmayan Allah'a yemin ederim ki; üzerine el-Bakara sûresi nazil olan zat (peygamber), iste buradan tas attı.»

Müslim, Cabir b. Abdullah'ın şöyle dedigini rivayet etmistir:

«Rasûlullah (s.a.v.)'m iki parmak ucuyla atılabilecek irilikte yedi tasi Cemre'ye attigini gördüm.»

Imam Ahmed b. Hanbel, Ibn Abbas'ın şöyle dedigini rivayet etmistir:

«Kurban bayramının birinci günü, Peygamber (s.a.v.), binegi üzerinde Akabe Cemresini tasladı.»

«Ahmed b. Hanbel, Ebu Davud, Ibn Mace ve Beyhakî, Ümmü Cündeb el-Ezdiye'nin şöyle dedigini rivayet ederler:

"Rasûlullah (s.a.v.)'i binegi üzerinde vadinin içinden Cemre'ye tas atarken gördüm. Her tas atısında tekbir getiriyordu. Arkasındaki bir adam da onu seyrediyordu. O adamin kim oldugunu sordugumda Fadl b. Abbas oldugunu söylediler. İnsanlar, izdiham meydana getirdiler. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.) şöyle dedi:

- Ey insanlar, birbirinizi öldürmeyin, Tas atarken iki parmak ucuyla atılabilecek irilikteki tasları atan.»

Ebu Davud'un rivayetine göre Ümmü Cündeb şöyle demistir:

«Rasûlullah'i Akabe cemresinin yanında, binek üzerinde gördüm. Parmakları arasında bir tas vardı. Onu attı. İnsanlar da attılar. O, Akabe Cemresinin yanında durmadı.»

Ibn Mace'ye göre Ümmü Cündeb şöyle demistir:

«Rasûlullah (svaw: -)Ti kurban bayraminin birinci gününde, Akabe cemresinin yanında bir katir üzerinde gördüm.»

Bu rivayette katirin söylenmesi, gerçekten garibtir.

"Sahih" adli eserinde Müslim, Cabir b. Abdullah'in söyle dedigini rivayet etmistir:

«Rasûlullah (s.a.v.)'i kurban bayraminin birinci gününde binegi üzerinde Cemre'ye tas atarken gördüm. O, söyle diyordu:

"Menasikinizi benden öğrenin. Gerçekten bilemiyorum, muhtemelen bu haccimdan sonra haccetmeyeceğim."

Veda haccinda Rasûlullah (s.a.v.)'la beraber haccettim. Akabe Cemresini taslarken onu gördüm. Tasladiktan sonra Cemre'nin yanından ayrildi. Binegi üzerindeydi. Gün, kurban bayraminin birinci günü idi. Söyle diyordu:

"Menasikinizi benden Öğrenin. Çünkü ben bilemiyorum. Belki de bu haccimdan sonra haccetmeyeceğim.»

Baska bir rivayete göre Ümmü'l-Husayn söyle demistir:

«Veda haccinda Rasûlullah (s.a.v.)'la beraber haccettim. Usume ile Bilal'den biri, Rasûlullah'm devesinin yularini tutmus, digeri ise elbisesi ile onu güneş sicakligina karsi gölgelendirip koruyordu. Nihayet Rasûlullah, Akabe Cemresini tasladi.»

Imam Ahmed b. Hanbel, Kudame b. Abdullah el-Kilabî'nin söyle dedigini rivayet etmistir:

«Kurban bayraminin birinci gününde doru renkli bir deve üzerinde Rasûlullah (s.a.v.)'i vadinin ortasindan Akabe Cemresini taslarken gördüm. Ne oraya, ne buraya sapiyor, ne de kimseden uzaklasiyor-du.»

Imam Ahmed b. Hanbel, Nan'nin söyle dedigini rivayet etmistir: «İbn Ömer, kurban bayraminin birinci gününde devesi üzerinde Akabe Cemresini taslardi. Diger Cemrelere ise yaya giderdi. Peygamber (s.a.v.)'in de giderken ve dönerken yaya gidip geldigini iddia etti.» [14]

Fasil

Cabir dedi ki: «Rasûlullah (s.a.v.), daha sonra kurban kesme yerine gitti. Orada kendi mübarek eliyle altmis üç kurban kesti. Sonra kurbanlari Ali'ye verdi. Ali de kalanlari kesti. Hz. Ali'yi, kurbanliklara ortak etmistir. Sonra emir verdi. Her kurbanliktan bir parça et alindi. Bu etler kazana konulup pisirildi. Etleri yediler, suyunu içtiler.»

Imam Ahmed b. Hanbel, Abdurrahman b. Muaz tariki ile sahabelerden birinin söyle dedigini rivayet etmistir:

«Peygamber (s.a.v.), Mina'da insanlara hutbe irad etti. Onlari menzillerine yerlestirdi ve: «Muhacirler suraya yerlessinler.» dedi. Böyle derken kiblenin sag tarafini gösterdi. Sonra: «Ensâr da suraya yerlessin.» dedi. Böyle derken kiblenin sol tarafim gösterdi. Sonra: «insanlar da bunlari çevresine yerlessinler.» dedi. Bundan sonra onlara menasiki öğretti. Sesini yükseltti. Öyle ki; Mina'daki halk, kendi evlerinde bile bu sesi isittiler. Iste bu esnada onlara söyle dedigini duydum: «Iki parmak ucuyla atilabilecek irilikteki taslari Cemrelere atin.»

Imam Ahmed b. Hanbel, Abdurrahman b. Muaz et-Teymî'nin söyle dedigini rivayet etmistir:

«Biz Mina'da iken Rasûlullah (s.a.v.) bize hutbe irad etti. Kulaklarimiz açildi. Sanki onun söylediklerini isitiyorduk.»

Cabir b. Abdullah dedi ki: Rasûlullah (s.a.v.) kurbanliklarına Ebu Talib oglu Ali'yi ortak etti. Ali'nin Yemen'den getirdigi kurbanliklarla Rasûlullah (s.a.v.)'m getirdigi kurbanliklari toplami 100 idi. Rasûlullah (s.a.v.) mübarek eliyle altmis üç deve kesti.

Ibn Hibban ile digerleri dediler ki: Bu altmisüç deveyi kesmesi, kendisinin yasma da uygun idi. Çünkü o zaman, altmisüç yasındaydi.

Imam Ahmed b. Hanbel, Ibn Abbas'm söyle dedigini rivayet etmistir:

«Rasûlullah (s.a.v.), hacda 100 deve kurban etti. Bunlardan altmisini kendi eliyle kesti. Kalanlarini da emir vererek kestirdi. Her deveden bir parça et aldı. Bu etleri bir kazana koydu, pisirdigi etlerden yedi. Suyunu içti.

Hudeybiye gününde de yetmis kurbanlik kesti. Bunlar arasında Ebu Cehil'in devesi de vardı. Ka'be'den geri çevrilince bu deve, kendi yavrulari üzerine inlercesine inledi.»

Imam Ahmed b. Hanbel, Ibn Abbas'm söyle dedigini rivayet etmistir:

«Rasûlullah (s.a.v.), Veda haccında 100 tane deve kurban etti. Bunlardan otuzunu kendi eliyle kesti. Sonra Ali'ye verdi. Geri kalan-larida Ali kesti ve Ali'ye su buyrugu verdi:

- Bu kurbanliklari etlerini, derilerini, çullarini, insanlara paylastir. Kasaba bunlardan birsey verme. Her deveden bir parça eti bizim için ayir, bir kazana koy ki; o etleri yiyelim. Suyunu da içelim.

Hz. Ali de bu emri yerine getirdi.»

Buharî ve Müslim'in sahihlerinde, Mücahid'den rivayet olunduguna göre, Hz. Ali söyle demistir:

«Rasûlullah (s.a.v.), kurbanlik develerini kesmemi, etlerini, derilerini, çullarini sadaka olarak vermemi ve kasaba ücret olarak bunlardan birsey

vermememi emretti. Kasaba ücret olarak biz kendi yanımızdan birseyler veriyorduk.»

Ebu Davud, Arfe b Haris'in söyle dedigini rivayet eder:

«Rasûlullah (s.a.v.)'la birlikte hacda bulundum. Kurbanlık develer getirilmisti. Bana:

- Bana Ebu Hasan'i (Ali'yi) çağır, dedi. Ali çağrıldı, geldi. Ali'ye söyle dedi: «Mizragin altından tut.» Ali, mizragin altından tuttu. Rasûlullah'm kendisi de mizragin üstünden tuttu. Sonra ikisi birlikte develeri yaraladılar. Bu isi bitirince katirina bindi. Ali'yi de terkisine aldı.»

Bunu sadece Ebu Davud rivayet etmistir. Bunun senedinde ve metninde gariblik vardır. Dogrusunu Allah bilir.

Imani Ahmed b. Hanbel, Ibn Abbas'm söyle dedigini rivayet etmistir:

«Rasûlullah (s.a.v.), Akabe Cemresini tasladi, sonra kurbanini kesti ve ardi sirada tras oldu.»

Ibn Hazm'in iddiasina göre Rasûlullah (s.a.v.), kendi hanimlari adina da kurban kesti. Mina'da sigır kesti, kendisi de alaca iki koç kesti.z[15]

Peygamber (S.A.V.)'In Mübarek Basini Tras Edisi

Imam Ahmed b. Hanbel, Abdürrezzak kanali ile Ibn Ömer'in söyle dedigini rivayet eder:

«Rasûlullah (s.a.v.), haccinda basim tras etti.»

Buhari, Ebu'l-Yeman kanali ile Ibn Ömer'in söyle dedigini rivayet etmistir:

«Rasûlullah (s.a.v.) ile ashabından bir kısmi baslarini tras ettiler. Bir kısım sahabelerse saçlarını kısalttılar.»

Müslim'in Nafî kanaliyla rivayetine göre Abdullah b. Ömer söyle bir ilave de yapmistir: «Rasûlullah (s.a.v.), tran sonra bir veya iki kez:

- Allah, baslarini tras edenlere rahmet etsin, dedi. - Sahabeler:

- Ya Rasûlallah, saçını kısaltanlara rahmet yok mu? diye sordular. Bunun üzerine o:

- Saçlarını kısaltanlara da, dedi.»

Müslim, Yahya b. Husayn'm ninesinin söyle dedigini rivayet etmistir:

«Veda haccinda Rasûlullah (s.a.v.)'m saçlarını tras edenler için üç kez, kısaltanlar içinse bir kez dua ettigini isittim.»

Bu hadisin rivayet senedinde adi geçenlerden biri olan Veki', bu hadisenin Veda haccinda olduguna dair herhangi bir kayıt koymus degildir.

Müslim, Enes b. Malik'in söyle dedigini rivayet etmistir: «Rasûlullah

(s.a.v.), Mina'ya geldi. Sonra Cenire'ye gidip orayı tasladı. Sonra da Mina'daki menziline döndü. Kurbanını kesti. Bundan sonra berbere:

- (Saçımı) al, dedi. Böyle derken basının sağ tarafını, sonra sol tarafını gösterdi. Trastan sonra saçım insanlara vermeye başladı.»

Enes'in başka bir rivayetine göre Rasûlullah (s.a.v.), basının sağ tarafını tras etti. Buradan kesilen saçlarını birer, ikiser tel olarak insanlara taksim etti. Sonra basının sol tarafından kesilen saçları da Ebu Talha'ya verdi.

Enes'in başka bir rivayetine göre Peygamber (s.a.v.), basının sağ tarafından kesilen saçları Ebu Talha'mn kendisine verdi. Sol tarafından kesilen saçları da yine Ebu Talha'ya verdi ama bunları insanlara paylaştırmasını emretti.

İmam Ahmed b. Hanbel, Enes'in şöyle dediğini rivayet etmiştir: «Rasûlullah (s.a.v.)'i berber tras ederken gördüm. Ashabi onu çevrelemişlerdi. Bir tek kilin yere düsmemesini, her halükârda bir adamın eline düsmesini istiyorlardı.»[16]

Fasil

Akabe Cemresini tasladıktan sonra Peygamber (s.a.v.), elbisesini giyinip koku süründü. Kurbanını kesti. Koku sürünüp kurbanını kesmesini, Beyt'i tavaftan önce yaptı. Mü'minlerin annesi Aise ona koku sürmüştü

Buharî, Ali b. Abdullah el-Medinî kanalı ile Hz. Aise'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir:

«İhrama girdiği zaman Rasûlullah'ı su iki elimle kokulandırdım. İhramdan çıktığı esnada tavaftan önce de ona koku sürdüm. Hz. Aise, «Su iki elimle» derken ellerini açıp gösterdi.»

Müslim, Hz. Aise'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir:

«İhrama girişinden önce Rasûhillah'a koku sürdüm. Kurban bayramının birinci gününde Beyti tavaf etmesinden önce de içinde misk bulunan bir kokuyu ona sürdüm.»

Neseî, Hz. Aise'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir:

«ihrama girişi esnasında Rasûlullah'a koku sürdüm. Akabe Cemresini tasladıktan sonra ve Beyt'i tavaftan önce, ihramdan çıkışı esnasında da ona koku sürdüm.»

Safiî, Süfyan b. Uyeyne kanalı ile Hz. Aise'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir:

«İhrama girişi ve ihramdan çıkışı esnasında Rasûlullah'a ben koku sürdüm.»

Buharî ve Müslim'in sahihlerinde Ibn Cüreyc kanaliyla Hz. Aise'nin söyle dedigi rivayet edilmistir:

«Veda haccinda, ihrama girisi ve ihramdan çıkisi esnasinda Rasûlullah (s.a.v.)'i kendi elimle göz otu sürerek kokulandirdim.»

Süfyan es-Sevrî, Ibn Abbas'm söyle dedigini rivayet etmistir:

«Cemreyi tasladiginiz zaman kadınlar disinda, ihramh iken haram olan hersey helal olur. Ancak Beyt'i tavaf ettikten sonra kadınlar da size helal olurlar.

Adamin biri dedi ki:

- Ey Ibn Abbas, ya kokuya ne dersin?

- Rasûlullah (s.a.v.)'m basina misk sürdüğünü gördüm. Bu koku mudur, degil midir?»

Muhammed b. Ishak, Ümmü Seleme'nin söyle dedigini rivayet etmistir:

«Rasûlullah (s.a.v.)'m kadınları arasında dolastigi gece, kurban bayrami gecesi idi. O gece yanımda idi. Vehb b. Zem'a ile Ebu Ümey-ye ailesinden bir adam gömlek giyinmis olarak Rasûlullah'in yanina geldiler. Rasûlullah onlara:

- Mina'dan Mekke'ye gittiniz mi? diye sordu. Onlar da:

- Hayir, diye cevap verince, Rasûlullah:

- Öyleyse gömleginizi çıkarın, dedi. Onlar da gömleklerini çıkardılar. Vehb dedi ki:

- Peki ama niçin ya Rasûlallah? Rasûlullah, cevaben söyle dedi:

- Bu öyle bir gündür ki Cemre'yi tasladiginiz, -sayet varsa- kurbaninizi kestiginiz takdirde ihramli iken size haram olan hersey helal olur. Ancak kadınlar müstesna. Onlar da, Beyt'i tavaf etmenizden sonra size helal olurlar. Cemre'yi tasladiginiz, ama Mina'dan Mekke'ye gitmediginiz takdirde önceki gibi, yine ihramli olmakta devam edersiniz. Bu haliniz, Beyt'i tavaf etmenize kadar devam eder.»

Beyhakî'nin rivayetine göre Ümmü Kays binti Mihsan, yukarıdaki rivayete sunu eklemiştir:

«Ukkase b. Mihsan, Beni Esed kabilesinden birkaç adamla birlikte kurban bayraminin birinci günü aksami, gömleklerini giyinmis olarak yanımdan çıkıp gittiler. Sonra aksamleyin yanıma döndüler. Döndüklerinde gömleklerini ellerinde taşıyorlardı. Bunu niçin böyle yaptıklarını kendilerine sorunca, Rasûlullah'in Vehb b. Zem'a ile arkadaşına dedigi şeyi bana söylediler.»

Bu, cidden garib bir hadistir. Alimlerden her hangi birinin böyle söylediğini

bilmiyorum. [17]

Peygamber (S.A.V.)'In Mina'dan Beyt'e Gidisi

Cabir dedi ki: "Rasûlullah (s.a.v.), daha sonra bineğine binip Bey-t'e gitti. Öğle namazını Mekke'de kildi. Sonra Zemzem kuyusundan su çekmekte olan Abdülmuttalib ogullarının yanına gitti. Onlara şöyle dedi:

- Çekiniz suyu ey Abdülmuttalib ogulları! Eger benimde sizinle beraber kuyudan su çekmiş olmam yüzünden insanlar bu isı elinizden almaya çalışacak olmasalardı, ben de iner, sizinle beraber kuyudan su çekerdim.

Böyle demesi üzerine oradakiler kendisine bir kova su verdiler. O da o kovadaki Zemzem suyunu içti."

Bu ifadelerden de anlaşıyor ki, Peygamber (s.a.v.) zevelden önce bineğine binip Mekke'ye gitmiş, Ka'be'yi tavaf etmiş, tavafı tamamladıktan sonra öğle namazını orada kılmıştır.

Müslim, İbn Ömer'in şöyle dedigini rivayet eder:

«Kurban bayramının birinci gününde Rasûlullah (s.a.v.), Mina'dan Mekke'ye gitti. Sonra dönüp öğle namazını Mina'da kildi.»

Bu rivayetlerin tahlilini yaparsak şöyle diyebiliriz: Peygamber (s.a.v.), Öğle namazını Mekke'de kildi. Mina'ya döndüğünde insanların kendisini beklemekte olduklarını görünce onlara tekrar öğle namazını kildirdi. Doğrusunu Allah bilir.

Öğle vaktinde Mina'ya dönmüş olması mümkündür. Çünkü o zaman mevsim yaz idi. Gün uzundu. O günde birçok işler yapmış olabilirdi. Müzdelife'den safak iyice aydılandıktan sonra, ama güneş doğmadan önce hareket etmiş, Mina'ya gelmiş, Akabe Cemresine yedi tas atmış, sonra kurban kesme yerine gidip mübarek eliyle altmışüç deve kesmiş, 100 deveden kalan otuzyedı tanesini Hz. Ali kesmiş, sonra her deveden bir parça et alıp, kazana koyup pisirmiş, iyice pistikten sonra o etlerden yemiş, suyundan da içmişti. O esnada basını tras etmiş, koku sürünmüş, işlerini tamamladıktan sonra bineğine binip Beyt'e gitmişti. O günde Rasûlullah (s.a.v.) büyük bir hutbe irad etmişti. Ancak bu hutbeyi Beyt'e gitmeden önce mi, yoksa Beyt'-ten Mina'ya döndükten sonra mı irad etmişti? Bunu bilemiyorum. Doğrusunu Allah bilir.

Özetle demek istediğimiz şudur ki, Peygamber (s.a.v.), o gün bineğine binip Beyt'e gitmiş, Beyt'i yedi savt ile-tavaf etmiş^ tavafını binek üzerinde ifa etmiş, tavaftan sonra Safa ile Merve arasında sa'y etmemiştir. Sonra Zemzem suyundan ve Zemzem suyu karıştırılmış hurma nebizinden. de içmişti. Bütün bunlar, Peygamber (s.a.v.)'in öğle namazını Mekke'de kılmış olduğunu söyleyenlerin kavlini takviye etmektedir. Ancak öğle vaktinde

Mina'ya dönüp orada ashabına öğle namazını kıldırması olması da muhtemeldir. İbn Hazm'i müşkil durumda bırakan husus da budur. O, bu konuda ne diyeceğini bilememiştir. Çünkü bu konuda sahih rivayetler birbirleriyle çelişmektedir. Bu yüzden o, mazurdur. Doğrusunu Allah bilir.

Ebu Davud, Hz. Aise'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir: «Rasûlullah (s.a.v.), son gününde öğle namazını kıldığı zaman Mina'dan Beyt'e gitti. Sonra yine Mina'ya döndü. Orada tesrik günlerinin kalan kısmını geçirdi. Cemreleri güneşin zevale ermesi esnasında tasladı. Her Cemreye yedi tas atıyordu. Her tas atışında tekbir getiriyordu.»

İbn Hazm dedi ki: İste görüldüğü gibi Cabir ile Aise, Hz. Peygamber'in, kurban bayramının birinci gününde öğle namazını Mekke'de kılması olduğu hususunda görüş birliği etmektedirler. Allah bilir ya, ikisinin rivayeti, İbn Ömer'inkinden daha mazbuttur. Şunu da söyleyelim ki: Bu hususta Hz. Aise'nin: «Öğle namazını Mekke'de kıldı.» sözü kesin bir nass niteliğinde değildir. Eğer: «Öğle namazını kihnca-ya kadar...» sözü rivayetlerde mahfuz ise, o zaman Hz. Peygamber'in öğle namazını Mekke'de kılması muhtemeldir. Eğer: «Öğle namazını kıldığı esnada» denilmekte ise bu, akla daha yakın olur ki, bu da, Peygamber Efendimiz'in Beyt'e gitmeden önce öğle namazını Mi-na'da kıldığına delalet eder ki, bu da ihtimal dahilindedir. Noksanlıklardan münezze olan yüce Allah en doğrusunu bilir.

Su halde, Aise'nin sözü, Cabir'in sözüne uymamaktadır. Bundan da anlaşıyor ki, Hz. Peygamber Beyt'e gitmek üzere bineğine binmeden önce Öğle namazını Mina'da kılmıştır. Cabir'in hadisine göre Hz. Peygamber, öğle namazını kılmadan bineğine binip Mina'dan hareket etmiş ve öğle namazını Mekke'de kılmıştır.

Buharî, İbn Abbas'm şöyle dediğini rivayet etmiştir:

«Peygamber (s.a.v.), ziyaret tavafını geceye erteledi.»

Yani Peygamber (s.a.v.), ziyaret tavafını kurban bayramının birinci günü akşamı, geceleyin eda etmiştir.

İmam Ahmed b. Hanbel, Aise ile İbn Ömer'den rivayet etti ki, Ra-sûlullah (s.a.v.), Beyt'i geceleyin ziyaret etmiştir.

Eğer bu ifade, Hz. Peygamber'in zevalden sonraya tavafı ertelediği şeklinde anlaşırsa doğrudur. Ama güneşin batısından sonraya ertelediği şeklinde anlaşılması, gerçekten ihtimalden uzak bir şey olup meshur ve sahih hadislerde sabit olan ifadelerle aykırıdır. Çünkü sahih olarak rivayet edilen meshur hadisler göre Hz. Peygamber'in kurban bayramının birinci gününde Ka'be'yi gündüz tavaf etmiş ve Zemzem suyundan da içmiştir.

Ama geceleyin gidip Ka'be'yi tavaf etmiş olmasına gelince; bu, veda

tavafidir. Bazi raviler, bunu ziyaret tavafi olarak rivayet ederler. Nitekim bunu ileride de inşaallah nakledeceğiz. Yahut veda tavafından önce ve ziyaret tavafından sonra yapılan salt bir ziyaret tavandır. Yeri gelince nakledeceğimiz bir hadiste de şöyle denmektedir:

«Rasûlullah (s.a.v.), Mina gecelerinden her birinde Beyt'i ziyaret ederdi.» Bu da ihtimalden uzak bir şeydir. Dogrusunu Allah bilir.

Hafiz el-Beyhakî, Hz. Aise'nin şöyle dedigini rivayet etmiştir:

«Rasûlullah (s.a.v.), ashabına izin verdi. Onlar da Beyt'i kurban bayramının birinci gününde öğleyin ziyaret ettiler. Kendisi ise hanımları ile birlikte geceleyin ziyaret etti.»

Bu hadis de cidden garibtir. Tavus ile Urve b. Zübeyr de şöyle demislerdir:

«Rasûlullah (s.a.v.), tavafi, kurban bayramının birinci gününde geceye erteledi.»

Cumhurun üzerinde ittifak ettiği sahih rivayetlere göre Peygamber (s.a.v.), kurban bayramının birinci gününde Beyt'i gündüz ziyaret etmiştir. Akla en yatkın olanına göre de zevalden önce bu tavafi ifa etmiştir. Ama zevalden sonra ifa etmiş olması da muhtemeldir. Dogrusunu Allah bilir.

Kısaca demek istedigimiz sudur ki, Peygamber (s.a.v.), Mekke'ye geldiğinde binek üzerinde Beyt'i yedi kez tavaf etti. Sonra Zemzem kuyusuna geldi. Abdülmuttalib oğulları kuyudan su çekip insanlara dağıtıyorlardı. Kendisi de o kuyudan bir kova alıp içti, bir kısmını da üzerine döktü.

Nitekim Müslim de, İbn Abbas'm, Ka'be'nin yanında oturmuş olarak şöyle dedigini rivayet etmiştir:

«Peygamber (s.a.v.), binegi üzerinde geldi. Bineginin terkisinde Üsame vardı. Biz ona -içinde nebiz bulunan- bir kab verdik. İçti, artanı da Üsame'ye içirdi ve bize şöyle dedi: "İyi yapmissiniz. Güzel yapmissiniz. İşte böyle yapın."

Biz, Rasûlullah (s.a.v.)'m emrettiği şekli degistirmek istemiyoruz.»

Bir rivayete göre Arabînin biri, İbn Abbas'a şöyle demiş:

- Bana ne olmuş ki, amcazadelerinin süt ve bal içtiklerini görüyorum, siz ise nebiz içiliyorsunuz? Bu sizin ihtiyaç içinde olmanızdan mı, yoksa cimrililiğinizden midir?

Bu soru üzerine İbn Abbas, o adama yukarıdaki hadisi nakletti.

İmam Ahmed b. Hanbel, Ravh ve Hammad kanalı ile Abdullah'tan şöyle bir rivayette bulunmuştur:

«Arabînin biri Ibn Abbas'a söyle demiş:

~ Muaviye ailesine ne oluyor? Su ve bal içiyor. Falan aile ise süt içiyor? Size gelince, siz nebiz içiyorsunuz. Bu sizin cimriliginizden mi, yoksa muhtaçlığınızdan midir?

Ibn Abbas da ona su cevabi vermiş:

- Bizde ne cimrilik ne de muhtaçlık var. Yalnız Rasûlullah (s.a.v.), yanımıza geldi. Bineginin terkisinde Üsame b. Zeyd vardı. Bizden içecek birseyler istedi. Biz de ona su nebizi verdik. İçti ve: "İyi yapmissiniz, güzel yapmissiniz. İşte böyle yapın." dedi.»

Buharî, İshak b. Süleyman kanalı ile Ibn Abbas'm söyle dedigini rivayet etmiştir:

«Rasûlullah (s.a.v.), sıkaye (hacılara su dağıtma) yerine geldi. İçecek birseyler istedi. Bunun üzerine Abbas:

- Ey Fadl! Annene git, yanındaki siradan Rasûlullah'a getir, dedi. Rasûlullah:

- Onu bana içir, deyince o: .

- Ya Rasûlallah, onlar ellerini bunun içine koyuyorlar, dedi. Rasûlullah (s.a.v.):

- Onu bana içir, dedi ve içti.

Sonra Zemzem kuyusunun yanına geldi. Abdülmuttalib oğulları oradan su çekiyor ve insanlara dağıtmakla uğraşıyorlardı. Rasûlullah, onlara söyle dedi:

- Çalışın, siz iyi bir iş yapmaktasınız. Eğer benim de bu işi yapmış olmamdan dolayı insanlar bunun çok faziletli bir iş olacağı kanaatine vararak elinizden almaya çalışacak olmasalardı, ben de ipi su omuzumun üzerine koyarak kuyudan su çekirdim.»

Buharî, Ibn Abbas'ın söyle dedigini rivayet etmiştir: «Peygamber (s.a.v.)'e ayakta durduğu bir esnada Zemzem suyundan verdim. O da içti.»

Asim, İkrime'ye muhalefet ederek Hz. Peygamberin o günde deve üzerinde iken Zemzem suyu içtiğini söyler.

İmam Ahmed b. Hanbel, Ibn Abbas'ın söyle dedigini rivayet etmiştir:

«Rasûlullah (s.a.v.), deve üzerinde Ka'be'yi tavaf etti. Yanındaki ucu eğri sopasıyla hacet-i esvede istilam etti. Sıkaye yerine geldi. Bana su içirin, dedi. Oradakiler:

- Buraya herkes dalıyor, ama biz sana Beyt'ten getirelim, dediler. Bunun üzerine Rasûlullah söyle dedi:

. - Benim ona ihtiyacim yok, insanların içtiği sudan bana içirin.» Ebu Davud, İbn Abbas'ın söyle dedigini rivayet etmiştir: «Rasûlullah (s.a.v.), Mekke'ye geldi. Biz o zaman sıkıya isiyile uğrasiyorduk. Kendisi binegi üzerinde Beyti tavaf etti.»

İmam Ahmed b. Hanbel, İbn Abbas'ın söyle dedigini rivayet etmiştir:

«Peygamber (s.a.v.), Zemzem kuyusuna geldi. Ona bir kova çekip verdik. O da içti. Sonra kovanın içine tükürdü. Biz de o tükürüklü kovadaki suyu tekrar kuyuya bosalttik. Sonra Rasûlullah, bize söyle dedi:

- Eger benim de çekmiş olmamdan dolayı insanlar bunun çok faziletli bir iş olduğu kanaatine varıp bu işi elinizden almaya çalışacak olmasalardı, ben de kendi elimle bu kuyudan su çekerdim.» [18]

Fasil

Bundan sonra Peygamber (s.a.v.), Safa ile Merve arasında yeniden sa'y yapmadı. Aksine ilk sa'y ile yetindi. Nitekim "Sahih" adlı eserinde Müslim de, Gabir b. Abdullah'ın söyle dedigini rivayet eder:

«Peygamber (s.a.v.) ile ashabi, Safa ile Merve arasında tek sa'y yaptılar. Bundan fazlasını yapmadılar.»

Ben derim ki: Bu rivayette geçen ashab kelimesi ile, kurbanlıklarını yanlarında getirmiş olup kiran hacı yapan ashab kastedilmiştir. Nitekim Sahih-i Müslim'de rivayet olunduguna göre hacı umreye dahil ederek kiran yapmış olan Hz. Aise'ye, Rasûlullah (s.a.v.) söyle demistir:

«Beyt'i tavaf etmen, Safa ile Merve arasında sa'y yapmış olman, hem hacım, hem de umren için sana yeterli olur.»

İmam Ahmed'in ashabına göre Cabir'in sözünde geçen ashab kelimesi ile, kiran ve temettü yapan bütün ashab kastedilmiştir. Bu sebeple İmam Ahmed b. Hanbel, temettü yapan kimsenin hem hacı hem de umresi için tek tavafın yeterli olduğunu, hac ve umre arasında ihramdan çıktığı takdirde ihram yasaklarından kurtulmuş olacağını kesin olarak ifade etmiştir..

Bu garip bir görüştür. Dayanagi da hadisin umumundan anlaşılan zahir ifadelerdir. Doğrusunu Allah bilir.

Ebu Hanife'nin ashabi, Maliki ve Safîîlerin de dedikleri gibi, mutemetti yani temettü yapan kimse için iki tavaf ve iki sa'y vaciptir. Nitekim Hanefîler, bu hükmü kiran yapan kimseye de tesmil etmişlerdir. Bu, Hanefî mezhebinin belirgin hükümlerindendir. Buna göre kiran ve temettü yapan kimsenin, iki tavaf ve iki sa'y yapması gereklidir. Hanefîler, bu hükmü Hz. Ali'den mevkuף olarak nakletmişlerdir. Hz. Ali'nin, bunu Peygamber Efendimiz'den merfu olarak rivayet ettiği de söylenmiştir. Bununla ilgili açıklamaları tavaf

bahsinde anlatmistik ve bunun dayanagimnda zayif olup sahih hadislere muhalif oldugunu beyan etmistik. Dogrusunu Allah bilir. [19]

Fasil

Cabir'in hadisinin de delalet ettigi gibi bundan sonra Peygamber (s.a.v.), Mekke'de ögle namazini kilip Mina'ya dönmüştür. Nitekim Ibn Ömer de: «Rasûlullah (s.a.v.) ögle namazini dönüp Mina'da kildi.» demistir.

Bu iki kavli az önce Müslim rivayet etmistir. Bunun ikisini birlestirip bir araya getirmek mümkündür. Yani Hz. Peygamber, Ögle namazini Mekke'de kilmis, dönüp Mina'da da ashabina kildirmisti. Dogrusunu Allah bilir. Yalniz Ibn Hazm, bu makamda çekimser'kalmis, kesin bir ifade serdetmemistir. Bu konuda iki sahih nakil çelistigi için o, bunda mazurdur. Dogrusunu Allah bilir.

Muhammed b. Ishak, Abdurrahman b. Kasim kanali ile Hz. Ai-se'nin söyle dedigini rivayet eder:

«Rasûlullah (s.a.v.), son gününde ögle namazini kildigi esnada Mina'dan Mekke'ye gitti. Sonra Mekke'den Mina'ya döndü. Tesrik günlerinin kalan kismini orada geçirdi. Günes zevale erdiginde Cemreleri tasliyordu. Her Cemreye yedi tas atiyordu. Her tas atisinda da tekbir getiriyordu.»

Bu da Peygamber Efendimizin, kurban bayraminin birinci gününde, zevalden sonra Mekke'ye gittigine delalet etmektedir. Bu, Ibn Ömer'in hadisine kesinlikle ters düsmektedir. Bunun, Cabir'in hadisine ters düsmesinde ihtilaf vardir. Dogrusunu Allah bilir. [20]

Fasil

Bu serefli günde Rasûlullah (s.a.v.), büyük bir hutbe irad etti. Bu mütevatir hadislerle nakledilmistir. Aziz ve Celil olan Allah'in bize müyesser kildigi kadariyla bu hutbenin bir kismini nakledecegiz.

"Mina günlerinde hutbe" babinda Buhari, Ali b. Abdullah kanali ile Ibn Abbas'm söyle dedigini rivayet eder:

«Rasûlullah (s.a.v.), kurban bayraminin birinci gününde insanlara hutbe irad etti. Hutbesinde söyle dedi:

- Ey insanlar, bu hangi gündür?
- Kutsal bir gündür.
- Bu sehir, hangi sehirdir?
- Kutsal bir sehirdir.
- Bu ay, hangi aydir?
- Kutsal bir aydir,

- Dogrusu canlariniz, mallariniz, irzlariniz; bu gününüzün, bu sehrinizin, bu ayinizin kutsalligi gibi kutsaldir.

Rasûlullah, bu sözünü birkaç kez tekrarladıktan sonra basini göge kaldırıp söyle dedi;

- Allahim, teblig ettim mi? Allahim, teblig ettim mi?

Ibn Abbas dedi ki: Nefsim kudret elinde bulunan Allah'a yemin ederim ki, bu hutbe onun ümmetine yaptığı vasiyeti idi. Bundan sonra Rasûlullah, orada bulunan cemaate söyle dedi:

- Burada bulunanlar, bulunmayanlara bunu teblig etsinler. Benden sonra birbirinizin boynunu vuran kafirlere dönmeyin.»

Buharî, Ebu Bekre (r.a.)'nin söyle dedigini rivayet etmistir: «Kurban bayraminin birinci gününde Peygamber (s.a.v.), bize hutbe irad etti. Hutbesinde söyle dedi:

- Bu günün hangi gün olduğunu biliyor musunuz?

- Allah ve Rasûlü daha iyi bilir, dedik.

Biz böyle dedikten sonra sustu. Öyle sandık ki, o, bu güne asil adından baska bir ad verecektir. Sonra söyle dedi:

- Bu kurban bayrami günü degil midir?

- Evet öyledir, dedik.

- Bu, hangi aydır?

- Allah ve Rasûlü daha iyi bilir, dedik.

Biz böyle dedikten sonra sustu. Öyle zannettik ki, o, bu aya, asil a-dindan baska bir ad verecektir. Sonra söyle sordu:

- Bu ay, zilhicce ayi degil midir?

- Evet, odur.

- Bu, hangi sehirdir?

- Allah ve Rasûlü daha iyi bilir.

Biz böyle dedikten sonra sustu. Öyle zannettik ki, o, bu sehre, asil adından baska bir ad verecektir. Sonra söyle sordu:

- Bu, kutsal sehir degil midir?

" - Evet odur, dedik. Sonra sözüne devamla dedi ki:

- Dogrusu, kanlariniz, mallariniz; bugününüzün, bu ayinizin ve bu beldenizin kutsalligi gibi kutsaldir. Bu kutsallik, Rabbinize kavusacaginiz ^üne kadar devam edecektir. Simdi ben size teblig ettim mi?

-Evet...

- Allahım, şahid ol. Burada hazır bulunanlar, hazır bulunmayanlara teblig etsinler. Çünkü kendisine teblig edilen nice kimse vardır ki; burada sözlerimi dinleyenlerden daha iyi anlar. Benden sonra birbirinizin boynunu vuran kafirlere dönmeyin.»

Baska bir rivayete göre Ebu Bekre, bu sözlerine su cümleleri de ilave etmiştir:

«Bundan sonra Rasûlullah (s.a.v.), iki alaca koça yöneldi. Onları ve bir kuzuyu kesti. Bunları bize taksim etti.»

İmam Ahmed b. Hanbel, İsmail kanalı ile Ebu Bekre'nin söyle dedigini rivayet eder:

«Rasûlullah (s.a.v.), haccında bize hutbe irad etti. Hutbede söyle dedi:

- Haberiniz olsun ki, zaman, Allah'ın göklerle yeri yarattığı gündeki şekli ile dönmektedir. Sene on iki aydır. Bu aylardan dördü haram aylardır. Bu dört haram ayın üçü birbirinin ardışına gelir. Bunlar; zilkade, zilhicce ve muharrem aylarıdır. Bir de cemaziyelahir ile saban ayları arasındaki Mudarlıların recebidir. Dikkat edin, bu gün hangi gündür?

- Allah ve Rasûlü daha iyi bilir, dedik.

Biz böyle dedikten sonra sustu. Öyle zannettik ki, o, bu güne asıl adından başka bir ad verecektir. Sonra söyle sordu:

- Bu, kurban bayramı günü değil midir?

- Evet öyledir.

- Bu ay hangi aydır?

- Allah ve Rasûlü daha iyi bilir.

Biz böyle dedikten sonra sustu. Öyle zannettik ki, o, bu aya asıl adından başka bir ad verecektir. Sonra söyle sordu:

- Bu, zilhicce ayı değil midir?

- Evet odur.

- Bu belde hangi beldedir?

- Allah ve Rasûlü daha iyi bilir.

Biz böyle dedikten sonra o sustu. Öyle sandık ki, o, bu beldeye asıl adından başka bir ad verecektir. Sonra söyle dedi:

- Bu, haram belde değil midir?

- Evet, haram (yani kutsal) beldedir.

- Dogrusu kanlarınız, mallarınız (öyle sanıyorum ki, sunu da ekledi), ırzlarınız; bu gününüzün, bu ayınızın ve bu beldenizin kutsallığı gibi size

kutsaldır (haramdır). Rabbinizin huzuruna çıkacaksınız. O, size amellerinizi soracaktır. Dikkat edin, benden sonra birbirinizin boynunu vuran sapıklara dönmeyin. Dikkat edin, ben teblig ettim mi? Dikkat edin burada hazır bulunan, hazır bulanmayanlara teblig etsin. Olabilir ki, kendisine teblig edilen kişi, burada sözlerimi dinleyenden daha iyi anlayacaktır.»

Buhari, İbn Ömer'in söyle dedigini rivayet etmiştir: «Rasûlullah (s.a.v.), hacci esnasında bu sözü söyleyip durdu. Sonra dedi ki: "Bu, hacc-i ekber günüdür." Böyle dedikten sonra söyle demeye başladı: "Allahim, şahid ol." Bundan sonra insanlarla vedalasti. İnsanlar; bu, Veda hacadır, dediler.»

Hız. Peygamber'in bu hutbeyi Cemrelerin yanında irad etmiş olması, onun kurban bayramının birinci gününde Cemre'yi tasladikten sonra ve tavaftan önce bu hutbeyi irad etmiş olduğu ihtimalini akla getirmektedir. Ama onun, tavaftan ve Mina'ya dönüp Cemreleri tasladikten sonra da bu hutbeyi irad etmiş olması muhtemeldir. Ancak birinci ihtimali, Neseî'nin su rivayeti takviye etmektedir. Söyle ki: Amr b. Hisam el-Harranî, Ümmü Husayn'in söyle dedigini rivayet etmiştir:

«Peygamber (s.a.v.)'le birlikte haccettim. Bilal'in onun bineginin yularını tutup çektiğini, Üsâme b. Zeyd'in de kendisini güneşin hararetine karşı bir elbise ile gölgelendirdiğini gördüm. O ihramlıydı. Bu halde gelip Akabe Cemresini tasladı. Sonra insanlara hutbe irad etti. Allah'a hamdu senada bulunduktan sonra çok şeyler anlattı.» Müslim, Ümmü Husayn'in söyle dedigini rivayet eder: «Veda haccında Rasûlullah (s.a.v.)'la birlikte haccettim. Üsâme ile Bilal'den biri, Rasûlullah'm devesinin yularını tutmuş, diğeri de arkada onu elbisesi ile perdeliyerek güneşin hararetinden koruyordu. Böylelikle gelip Akabe Cemresini tasladı. Rasûlullah, çok şeyler anlattı. Sonra onun söyle dedigini isittim:

- Eger üzerinize burnu kesik -zannederseniz siyahi dedi- bir köle emir tayin edilir ve o da sizi Allah'ın kitabı ile yönetirse, onun emrini dinleyin ve ona itaat edin.»

İmam Ahmed b. Hanbel, Muhammed b. Ubeydullah kanalı ile Ca-bir'in söyle dedigini rivayet eder:

«Kurban bayramının birinci gününde Rasûlullah (s.a.v.), bize hutbe irad etti. Hutbesinde söyle sordu:

- Hürmet bakımından hangi gün daha büyüktür?
- Bu günümüz daha büyüktür, dediler. Buyurdu ki:
- Hürmet bakımından hangi ay daha büyüktür?
- Bu ayımız daha büyüktür, dediler. Buyurdu ki:
- Hürmet bakımından hangi şehir daha büyüktür?

- Bu sehrimiz daha büyüktür, dediler. Buyurdu ki:

- Dogrusu kanlari­niz, mallari­niz, bu gününüzün hürmeti, bu beldenizin hürmeti, bu ayinizin hürmeti gibi size hürmetlidir (kutsaldır). Simdi ben teblig ettim mi?

- Evet.

- Allahim, sahid ol.»

Hafiz Ebu Bekir el-Bezzâr, Ebu Hisam kanah ile Ebu Hüreyre ve Ebu Said'in söyle dediklerini rivayet eder:

«Rasûlullah (s.a.v.), hutbe irad etti. Hutbesinde söyle sordu:

- Bu, hangi gündür?

- Haram gündür.

- Dogrusu kanlari­niz ve mallari­niz; bu gününüzün, bu ayinizin ve, bu beldenizin haramligi (kutsalligi) gibi haramdır.»

Hilal b. Yesaf, Seleme b. Kays el-Escaî'nin söyle dedigini rivayet etmistir:

«Veda hacmda Rasûlullah (s.a.v.) söyle buyurdu:

«Büyük günahlar, ancak su dört tanesidir: Allah'a sirk kosmak. Allah'in haram kildigi bir cam hak etmedikçe öldürmek. Zina yapmak. Hirsizlik etmek.»

Seleme dedi ki: Ben bunlari­n büyük günahlar oldugunu Rasûlul-lah'tan duyduğumdan beri bunlara karsi çok titiz davrandim ve uzak durdum.

Ibn Hazm, Veda hacciyla ilgili olarak Üsame b. Serik'in söyle dedigini rivayet etmistir:

«Veda hacmda Rasûlullah (s.a.v.), hutbe irad ederken söyle diyordu:

«Annene, babana, kiz kardesine, erkek kardesine, sonra en yakinina, sonra sirasiyla yakinlari­na iyi davran.» Bir kavim gelip söyle dediler:

- Ya Rasûlallah! Benu Yerbu kabilesi bizi Öldürdü (bizimle savasti).

Rasûlullah, onlara cevaben söyle dedi:

- Hiçbir kisi, baskasina karsi cinayet islemesin.

Sonra Cemre'yi taslamayi unutan bir adam, kendisine bu unutmanin hükmünü sorunca Rasûlullah (s.a.v.), su cevabi verdi:

- Simdi Cemre'yi tasla. Bunun bir sakincasi yok. Bir baskasi gelip:

- Ya Rasûlallah, tavan unuttum, dedi. Rasûlullah (s.a.v.), buna da:

- (Simdi) tavaf et ve bunun bir sakincasi yoktur, diye cevap verdi. Bir

baskasi geldi ve kurban kesmeden önce tras oldugunu söyledi.

Rasûlullah, ona:

- (Simdi) kurban kes, bunun bir sakincasi yok, dedi. O gün kendisine her ne sordularsa cevabinda: «Sakincasi yok, sakincasi yok.» dedi.

Sonra söyle dedi:

- Allah günahi giderdi. Ancak Müslüman bir adamdan (giybetini yaparak, ona küfrederek, ona, herhangi bir haksizlik yaparak, hukukunu çigneyen ve borç alan kimse bundan müstesnadir. Iste günaha giren ve helak olan budur.

Allah her ne dert indirmis ise, onun için mutlaka bir deva (ilaç) : indirmistir. Yalniz ihtiyarlik bundan müstesnadir.»

Imam Ahmed b. Hanbeî, Ali b. Müdrik'in söyle dedigini rivayet etmistir:

«Ebu Zür'a'nın, dedesi Cerir'den bahsettigini isittim. Cerir, Veda haccinda Hz. Peygamberin hutbesini insanlara intikal ettiriyordu. Bir ara Rasûlullah, Cerir'e: «Ey Cerir, benim söylediklerimi insanlara duyur.» dedi. Sonra hutbesinde söyle dedi:

«Benden sonra birbirinizin boynunu vuran kafirlere dönmeyin.»

Imam Ahmed b. Hanbel, Kays'in söyle dedigini rivayet etmistir: «Bize ulasan habere göre Cerir demistir ki, Rasûlullah (s.a.v.), bana hutbesini insanlara duyurmami emretti. Sonra da o esnada söyle dedi:

- Sizi bu görmemden sonra pek iyi bilemiyorum. Birbirinizin boynunu vuran kafirlere dönmüş müsünüz?»

Neseî, Süleyman'in babasi Amr'm söyle dedigini rivayet eder: «Veda haccmda Rasûlullah (s.a.v.)'m söyle dedigini gördüm:

- Ey insanlar! (Bu hitabim üç kez tekrarladi.) Bugün hangi gündür?

- Bugün hacc-i ekber günüdür.

- Dogrusu kanlari, mallari, irzleri; bu gününüzün, bu beldenizin kutsalligi gibi size kutsaldir. Hiçbir cani, kendi çocukuna karsi cinayet islemesin.,Dikkat edin, seytan bu beldenizde artik kendisine ibadet edilmesinden ümidini kesmistir. Ama önemsemediginiz bazi islerde ona itaat edilecek, o da bundan razi olacaktır. Dikkat e-din, cahiliyetten kalma bütün faizler kaldırilmistir. Sermayeniz sizindir. Faiz kazançlari ise iptal edilmistir. Ne haksizlik edersiniz, ne de haksizliga ugratilirsiniz.»

Ebu Davud, Hirmas b. Ziyad el-Bahilî'nin söyle dedigini rivayet etmistir:

«Rasûlullah (s.a.v.)'i kurban bayrami gününde Adba adli devesi üzerinde Mina'da hutbe irad ederken gördüm.»

Imam Ahmed b. Hanbel, Abdurrahman kanali ile Ebu Ümame'-nin söyle dedigini rivayet eder:

«Mina'da Rasûlullah (s.a.v.)'i Ced'a adli binegi üzerinde ayaklarini üzengiye koymus ve ayaga kalkmak istercesine yekinip olanca sesiyle insanlara duyurmak için söyle dedigini duydum:

- Duyuyor musunuz?

Oradaki insan gruplari içinden bir adam söyle dedi:

- Ya Rasûlallah! Bize ne tavsiye ediyorsun? Rasûlullah buyurdu ki:

- Rabbinize ibadet edin, bes vakit namazinizi kilin. Bir aylık (ramazan) orucunuzu tutun. Emrolundugunuz zaman itaat edin. Böylece Rabbinizin Cennetine girin.»

Ben dedim ki:

- Ey Ebu Ümame! O gün sen kimin yasinda idin?

- Ben o gün otuz yasinda icim. Rasûlullah'm yanma ilerleyebilmek için devemi geriye dogru itiyor, ben kendim ilerliyordum.»

Imam Ahmed b. Hanbel, Ebu Ümame el-Bahilî'nin söyle dedigini rivayet etmistir:

«Veda haccinda Rasûlullah'm söyle dedigini isittim: "Dogrusu Allah, her hak sahibine hakkim vermistir. Mirasçiya vasiyet etmek caiz degildir. Çocuk yataga aittir. Zinakara recm cezası vardır. Onların hesaplarını görmek Allah'a aittir. Her kim kendi babasından baskasının nesebine mensup oldugunu iddia eder veya mev-lalarından baskasına intisab ederse, kiyamet gününe kadar Allah mütemadi (devamli) laneti onun üzerine olsun. Kadın, kocasının izni olmadan kendi evinden kimseye birsey vermesin." Denildi ki:

- Ya Rasûlallah, yiyecekte mi vermeyelim?

- O bizim mallarimizin en üstünü ve kıymetlisidir, buyurdu Bundan sonra Rasûlullah (s.a.v.), söyle buyurdu:

- Ariyet olarak alınan şey sahibine verilir. Emanet mal, iade edilir. Borç ödenir. Kefil, borcu ödemekle yükümlüdür.»

Kurban bayramının birinci gününde ne zaman hutbe irad edilecegi babinda merhum Ebu Davud, Rafi b. Amr el-Müzenî'nin söyle dedigini rivayet eder:

«Mina'da kusluk vaktinde, güneş yükseldigi zaman Rasûlullah (s.a.v.)'i doru renkli bir katir üzerinde insanlara hutbe irad ederken gördüm. Ali de onun sözlerini açıklıyordu. İnsanların bir kısmı ayakta, bir kısmı da oturarak onun karsisinda hutbe dinliyorlardı.»

Imam Ahmed b. Hanbel, Amir el-Müzenî'nin söyle dedigini rivayet etmistir:

«Rasûlullah (s.a.v.)'i Mina'da bir katir üzerinde kırmızı bir aba giyinmiş vaziyette insanlara hutbe irad ederken gördüm. Bedir gavze-sine katılmış bir adam da onun yanında durmuş sözlerini açıklıyordu. Ben, yanına gittim. Ayak dibine vardım. Sanki ayagi ile ayakkabisinin bağı arasına girmistim. O kadar ki yaklaştım. Vücudunun serinliğinden hayrete düştüm.»

Ebu Davud, Abdurrahman b. Muaz et-Teymî'nin söyle dedigini rivayet eder:

«Biz Mina'da iken Rasûlullah (s.a.v.), bize hutbe irad etti. Kulaklarımız açıldı. Oyleki biz evimizde iken onun sözlerini duyabiliyorduk. Rasûlullah, insanlara menasiklerini Öğretmeye başladı. Sonra Cemrelerin yanına vardı. Ve iki parmagini ortaya koyarak su parmakların uçlarıyla atılabilecek irilikteki tasları atın, dedi. Sonra Mu-. hacirlere emir verdi. Onlar mescidin Ön tarafına yerleştiler. Ardından Ensâr'a emir verdi. Onlar da mescidin gerisine yerleştiler. Bundan sonra diğer cemaat, müsait yerlere yerleşti.»

Buharî ve Müslim'in sahihlerinde Ibn Cüreyc'in hadisinde de belirtildiği gibi Abdullah b. Amr b. As söyle demistir:

«Kurban bayramının ilk gününde Rasûlullah, hutbe irad ederken adamin biri kalkip:

- Zannedersem ben su ve su isi falanca ve filanca isten önce yaptım. Buna ne dersin? diye sordu. Sonra bir baskasi kalkip söyle sordu:

- Zannedersem ben su ve su isi falan isten önce yaptım. Buna ne dersin?

Rasûlullah (s.a.v.):

- Böyle yap, bunun bir sakincasi yok, diye cevap verdi.» Buharî ve Müslim'in sahihlerinde bu konuda söyle denmektedir: «Kurban bayramının ilk gününde sirasından Önceye alınan veya

sirasından sonraya bırakılan hac menasiki ile ilgili isler hakkında Rasûlullah'a her ne sorulduysa o:

- Böyle yap, bunun bir sakincasi yoktur, diye cevap verdi.» [21]

Fasil

Peygamber (s.a.v.), daha sonra bugünkü Mina mescidinin bulunduğu yere gitti, Muhacirleri mescidin sağ tarafına, Ensâr'i sol tarafına yerleştirdi. Diğer insanları da bunların çevresine yerleştirdi.

Haûz el-Beyhakî, Hz. Aise'nin söyle dedigini rivayet etmistir.

«Denildi ki:

- Ya Rasûlallah, Mina'da senin için bir gölgelik yapalım mı? Rasûlullah su cevabi verdi:

- Hayir. Mina, gecenin önce çökeceği yerdir.»

Ebu Davud, Abdurrahman b. Ferruh'un Ibn Ömer'e su soruyu sordugunu rivayet etmistir:

«Biz insanların mallarini alip satiyor, ticaret yapıyoruz. Bizden biri Mekke'ye geliyor, elindeki bu mallar yüzünden Mekke'de geceliyor. Buna ne dersin?

Ibn Ömer su cevabi verdi:

- Rasûlullah (s.a.y.)'a gelince o, Mina'da geceledi ve kaldı.» Ebu Davud, Ibn Ömer'in söyle dedigini rivayet eder:

«Abbas, sikaye görevi yüzünden Mina gecelerinde Mekke'de kalmak için Rasûlullah'tan izin istedi. Rasûlullah da ona izin verdi.»

Peygamber (s.a.v.) -Buharî ve Müslim'in sahihlerinde îbn Mesud ve Harise b. Vehb'den de rivayet olundugu gibi- Mina'da ashabina namazlari ikiser rekat olarak kildiriyordu. Bu sebeple bazi âlimler, orada namazi kisaltmasina sebep olan seyin hac ibadeti oldugu görüşünü ileri sürmüşlerdir. Nitekim Malikîlerden ve diğerlerinden bir grup âlim bu görüşe sahip olup söyle derler:

"Peygamber (s.a.v.)'in Mina'da Mekkelilere: «Siz namazinizi tamamlayin, biz kısa kildik. Çünkü biz seferi bir kavmiz.» dedigini söyleyen kimse yanilmistir. Çünkü Rasûlullah (s.a.v.), bu sözü Mekke'nin Abtah semtinde fetih senesinde söylemistir." Dogrusunu Allah bilir.

Peygamber (s.a.v.), Mina'nın her gününde zevelden sonra üç Cemre'yi taslamistir. Bununla ilgili Cabir'in rivayeti daha önce geçmişti. Yine önceki sayfalarda geçen ve Ibn Ömer'e ait rivayette anlatildiginagöre yaya olarak Cemrelere gidip taslamistir. Her Cemreye yedi tas atmış olup her tas atısında da tekbir getirmistir. Birinci ve ikinci Cemrelerin yanında durmuş, üçüncüsünün yanında durmamistir.

Ebu Davud, Hz. Aise'nin söyle dedigini rivayet eder:

«Rasûlullah (s.a.v.), son gününde öğle namazini kildigi esnada Mekke'ye gitti. Sonra yine Mina'ya döndü. Tesrik günlerinin kalan kismini orada geçirdi. Güneş zevale erdiginde gidip cemreleri tasliyordu. Her Cemre'ye yedi tas atiyor ve her tas atısında da tekbir getiriyordu. Birinci ve ikinci Cemre'nin yanında uzun süre duruyor, Allah'a tazarru ve niyazda bulunuyordu. Üçüncü Cemre'nin yanında ise tasini attiktan sonra durmuyordu.»

Buharî, Salim'in söyle dedigini rivayet etmistir:

«îbn Ömer, Cemre-i Dünyada (Mina'ya en yakın olan Cemre) yedi çakıl atar ve her çakılın atilisini müteakiben tekbir getirirdi. Sonra îbn Ömer, buradan vadinin ortasındaki düzlüğe iner, orada kibleye yönelir, (Cemre'yi arkasına alarak) uzun zaman ayakta durur, iki elini kaldırarak dua ettikten sonra

orta Cemre'yi taslardi. Ondan sonra vadinin simal tarafina dogru gider, birincideki gibi Batn-i Vadideki düzlüğe iner ve Akabe mevkiine gelirdi. Burada uzun zaman kibleye karsi ayakta durarak ellerini kaldirip dua ettikten sonra Batn-i Vadiden de Cemre-i Akabe'yi taslardi. Burada dua için beklemeyip dönerdi. Babam Abdullah b. Ömer söyle derdi:

- Bu menasiki Rasûlullah (s.a.v.)'m böylece eda ettigini gördüm.»

Vebre b. Abdurrahman söyle demistir: "İbn Ömer, Akabe Cemresi yaninda el-Bakara sûresini okuyacak kadar durdu.»

Ebu Miclez ise söyle dedi: «İbn Ömer'in orada bekleyisinin Yûsuf sûresini okuyacak kadar oldugunu tahmin ettim.»

Imam Ahmed b. Hanbel, Süfyan b. Uyeyne kanali ile Ebu'1-Kad-dah'm babasinin söyle dedigini rivayet etmistir:

«Rasûlullah (s.a.v.) çobanlara, bir gün Cemre'yi taslamalari, bir gün de davarlarini otlatmalari için izin verdi.»

Imam Ahmed b. Hanbel, Asim b. Adiyy'in söyle dedigini rivayet etmistir:

«Rasûlullah (s.a.v.), kurban bayraminin birinci günü Akabe Cem-re'sini taslamalarini, bir gün bir gece bekledikten sonra gelip diger Cemreleri taslamalari için izin verdi.»

Imam Ahmed b. Hanbel, Asim b. Adiyy'in söyle dedigini rivayet etmistir:

«Peygamber (s.a.v.), deve çobanlarinin Mina'da kurban bayraminin birinci günü Cemre'yi taslamalarına kadar geceleme hususunda ruhsat verdi. Bayramin birinci günü taslamayi yaptıktan sonra ertesi gün veya iki gün sonra gelip taslayabileceklerini, sonra Mina'dan Mekke'ye dönüş gününde de taslayabileceklerini kabul etti.» [22]

Fasil

Ebu Davud, Beni Bekir kabilesinden iki adamin söyle dediklerini rivayet eder:

«Rasûlullah (s.a.v.)'i tesrik günlerinin ortasinda hutbe irad ederken gördük. Biz bineginin yaninda idik. Bu hutbe, onun Mina'da irad ettigi hutbesi idi.»

Ebu Davud, Rebia b. Abdurrahman b. Husayn'm söyle dedigini rivayet etmistir:

«Cahiliye döneminde evimizin mürebbiyesi olan ninem Serra bin-ti Nebhan söyle dedi:

- Rasûlullah (s.a.v.), ruûs gününde bize hutbe irad etti. Hutbe esnasinda bize söyle sordu:

- Bu hangi gündür?

- Allah ve Rasûlü daha iyi bilirler, dedik. Buyurdu ki:

- Bu tesrik günlerinin ortanca günü değil midir?»

Imam Ahmed b. Hanbel, Ebu Hürre er-Rakkasî'nin, amcasından naklen söyle dedigini rivayet etmiştir:

«Tesrik günlerinin ortanca gününde Rasûlullah (s.a.v.)'in devesinin yularını tutmuş, insanları ondan uzaklaştırmaya çalışıyordum.

O esnada Rasûlullah (s.a.v.) şöyle sordu:

- Ey insanlar! Hangi ayda, hangi günde, hangi beldede bulunduğunuzu biliyor musunuz?

- Kutsal bir günde, kutsal bir ayda ve kutsal bir beldede bulunduğumuzu biliyoruz, dediler. .

- Doğrusu kanlarınız, mallarınız ve irzlarınız, bu gününüzün, bu ayınızın ve bu beldenizin kutsallığı gibi size kutsaldır. Bu dokunulmazlık, Rabbinizin huzuruna çıkacağınız güne kadar devam edecektir. Şimdi siz söylediklerimi dinleyin ki, yasayasınız. Dikkat edin, kimseye zulmetmeyin. Dikkat edin, zulmetmeyin, dikkat edin, zulmetmeyin. Çünkü kendi gönül hoslugu ile vermesi dışında hiçbir Müslüman kişinin mali (baskasına) helal olmaz. Bilesiniz ki her kan, her mal, her intikam, cahiliyette kaldı ve onlar benim ayaklarımın altındadır. Bunlar, kıyamete kadar iptal edilmiştir. İptal edilen ilk kan davası, Rebia b. Haris b. Abdülmuttalib oğlunun kan davasıdır. O, Beni Sa'd kabilesinden süt emmekte idi. Hüzeyl kabilesi onu öldürdü. Bilesiniz ki, cahiliyetten kalma her riba kaldırılmıştır. Cenâb-i Allah, suna hükmetti ki kaldırılan ilk riba, Abbas b. 'Abdülmuttalib'in ribasıdır. Malinizin sermayesi sizedir, riba alacağınız ise iptal edilmiştir. Haksizlik etmez ve haksizliğe uğratılmazsınız.

Bilesiniz ki zaman, Allah'ın göklerle yeri yarattığı gündeki şekliyle dönmektedir.

Böyle dedikten sonra Rasûlullah, su ayet-i kerimeyi okudu: «Allah'ın gökleri ve yeri yarattığı günkü yazısında, Allah'a göre ayların sayısı onikidir. Bunlardan dördü hürmetli aydır. Bu, dosdogru bir nizamdır. Öyleyse o aylar içinde kendinize yazık etmeyin.» (et-Tevbe, 36.)

Dikkat edin, benden sonra birbirinizin boynunu vuran kafirlere dönüşmeyin. Bilesiniz ki şeytan, artık namaz kılanların kendisine ibadet etmelerinden ümidini kesmiştir. Ama o, aranızda fesad çıkaracaktır.

Kadınlar hakkında Allah'ın buyruklarına karşı gelmekten sakının. Çünkü onlar, sizin yanınızda esir gibidirler. Kendi sahipleri için birşeye sahip değildirler. Onların sizin üzerinizde hakları vardır. Sizin de onlar üzerinde haklarınız vardır. Dikkat edin, sizden baskasını yataklarınıza bastırmazlar.

Hoslanmadiginiz bir kimsenin evinize girmesine izin vermesinler. Serkesliklerinden korkarsanız, onlara ö-güt verin ve yataklarınızdan onlari ayirin. Fazla incitici olmayacak sekilde onlari dövün. Elbise ve yiyeceklerini örfe uygun miktarda verin. Siz, onlari Allah'in emaneti ile aldiniz. Allah'in kelimesi ile onlarin ferclerini kendinize helal ettiniz. Dikkat edin, her kimin yaninda bir emanet varsa onu sahibine versin.

Böyle dedikten sonra Rasûlullah (s.a.v.) ellerini açıp:

- Teblig ettim mi? Teblig ettim mi? diye sordu ve sözünü söyle sürdürdü: Burada bulunanlar, bulunmayanlara sözlerimi ulastirsinlar. Çünkü kendisine sözün ulastirildigi kimselerin nicesi vardır ki, burada dinleyenlerden daha mesud olurlar.»

Humeyd, bu hadisin teblig esnasinda Hasan'm söyle dedigini rivayet etmistir: «Vallahi bu kelimeleri bazi kavimlere teblig ettiler ki, onlar, bu kelimeler vasitasiyla daha mesud oldular.»

Hafiz Ebu Bekir el-Bezzar, Abdullah b. Ömer'in söyle dedigini rivayet eder:

«Veda haccinda tesrik günlerinin ortanca gününde en-Nasr sûresi Mina'da Rasûlullah (s.a.v.)'a nazil oldu. O, bunun artık veda anlamina geldigini düşündü. Kasva adli bineginin getirilmesini emretti. Binegi hazirlanip getirildi. Sonra binegine binip Akabe'de insanların karsisina çıktı. Allah'in diledigi sayida Müslümanlar, onun karsisinda toplandilar. Kendisi Allah'a layiki veçhiyle harnd-ü senada bulunduktan sonra söyle dedi:

«Ey insanlar! Cahiliye devrindeki her kan davasi iptal edilmistir.

Iptal edilen ilk kan davasi, Ibn Rebia b. Haris'in kan davasidir. O, Beni Leys kabilesinde süt emmisti. Hüzeyl onu Öldürmüstü.

Câhiliyetteki her faiz iptal edilmistir. Iptal ettigim ilk faiz, Ab-dülmuttalib oğlu Abbas'in faizidir.

Ey insanlar! Dogrusu zaman, Allah'in göklerle yeri yarattigi gündeki sekliyle dönmektedir. Allah nezdinde aylarin sayisi onikidir. Bunlardan dördü hürmetli aylardir. Bu hürmetli aylar sunlardır: Mu-darhlann recep ayi ki bu, cemaziyelahir ile saban aylari arasindadir. Diger üç hürmetli aya gelince bunlar; zilkade, zilhicce ve muharrem aylaridir. "Bu dosdogru bir nizamdır. Öyleyse o aylar içinde kendinize yazik etmeyin. Topyekün sizinle savasan putperestlerle siz de topye-kün savasin. Allah'in, sakinanlarla beraber oldugunu bilin.

Sapitmak için hürmetli aylarin yerlerini degistirip geciktirmek, gerçekten küfürde ileri gitmektir. Inkar edenler, Allah'in haram kildigi aylarin sayisina uydurmak için, onu bir yil haram, bir yil helal sayiyor. Böylece Allah'in haram kildigini helal kiliyorlar.» (et-Tevbe, 36-37.)

Onlar, safer ayini bir yil helal kiliyor, bir yil da muharrem ayim haram kiliyorlardi. Bir yil sefer ayini haram kiliyor, bir yil da muharrem ayini helal kiliyorlardi. Iste erteleme bu idi.

Ey insanlar! Her kimin yaninda emanet mal varsa onu sahibine versin. Ey insanlar! Seytan, artik bu beldelerinizde zamanin sonuna kadar kendisine ibadet edilmesinden ümidini kesmistir. Ama o, basit görüp önemsemediğiniz kötü amelleri yapmaniza da razidir. Dininizde basit gördüğünüz kötü amelleri yapmaktan sakinin.

Ey insanlar! Kadınlar sizin yaninizda esirdirler. Onlari, Allah'in emanetiyle aldiniz. Allah adina söz vererek onlarin tenasül organlarini kendinize helal kildiniz. Sizin'onlar üzerinde haklari bulundugu gibi, onlarin da sizin üzerinizde haklari vardır. Sizin onlar üzerinizdeki haklari cümlesinden olarak, onlar sizden baskasini yataginiza bastirmamalidirlar. Mesru islerde size asi olmamalidirlar. Eger haklari riayet ederlerse, onlara karsi sizin için bir yol yoktur. Ve onlarin örfe uygun miktarda gidalarim, giyeceklerini vermeniz, onlarin sizin üzerinizdeki haklarindandır. Eger onlari dövecek olursanız, incitecek sekilde dövmeyin. Gönül rizasiyla vermedikçe kisinin, kendi din kardesinin malini almasi helal olmaz.

Ey insanlar! Ben sizin aranızda öyle birsey biraktim ki; ona sarildikça sapitmazsiniz. Bu, Allah'm^ kitabidir. Onunla amel edin.

- Ey insanlar! Bu hangi gündür?

- Bu kutsal bir gündür.

- Bu belde, hangi beldedir?

- Bu kutsal bir beldedir.

- Bu ay, hangi aydır?

- Bu kutsal bir aydır.

- Dogrusu Allah, kanlari, mallari ve irzlerini bu günün, bu beldenin ve bu ayin kutsalligi gibi size kutsal kildi. Bunlar dokunulmazdir. Dikkat edin, burada hazır bulunanlari hazır bulunmayanlari bu sözlerimi teblig etsinler. Benden sonra peygamber gelmeyecektir. Sizden sonra da ümmet gelmeyecektir.

Böyle dedikten sonra Rasûlullah (s.a.v.), ellerini kaldirip:

- Allahim, sahid ol, dedi.» [23]

Rasûlullah (S.A.V.)'In Mina Gecelerinin Tamaminda Beyti Ziyaret Edisi

Buharî, Ibn Abbas'm söyle dedigini rivayet eder.

«Rasûlullah (s.a.v.), Mina günlerinde Beyt'i ziyaret ederdi.»

Hafiz el-Beyhakî, Ebu'l-Hasan b. Abdan kanalı ile Ibn Abbas'in söyle dedigini rivayet eder:

«Rasûlullah (s.a.v.), Mina'da kaldığı sürece, her gece Beyt'i ziyaret ederdi. Ama herhangi bir kimsenin bu hususta onun yolunu takip ettiğini görmedim.»

Beyhakî, Ibn Abbas'm söyle dedigini rivayet etmistir:

«Rasûlullah (s.a.v.), Mina gecelerinin her birinde Ka'be'ye gelirdi.»

Bu, mürsel bir rivayettir. [24]

Fasil

Bazilari, zilhiccenin altinci gününe, zinet günü derler. Çünkü o günde kurbanlık develer, sırtlarına çullari ve diğer seyleri konularak süslenirler.

Zilhiccenin yedinci gününe, terviye günü denir. Çünkü o günde insanlar, Arefe'deki vakfe ile daha sonraki durumlar için ihtiyaç hissettikleri kadar suyu yanlarına alırlar.

Zilhiccenin sekizinci gününe, Mina günü denir. Çünkü o gün insanlar, Ebtah'tan Mina'ya göçerler.

Zilhiccenin dokuzuncu gününe Arefe günü denir. Çünkü o günde Arefe'de vakfe yaparlar.

Zilhiccenin onuncu gününe nahr ve adha ile hacc-i ekber günleri denir.

Onbirinci güne karr yani kararlasma günü denilir. Çünkü o günde insanlar, artık yerlerine yerlesirler. O güne ruus (baslar) günü de denir. Çünkü o günde kurbanların baslarını yerler. Bu, tesrik günlerinin ilkidir. Tesrik günlerinin ikincisine ise, nefr-i evvel günü denir.

Buna baslar anlamına gelen ruus günü denir, diyenler de olmuştur. Tesrik günlerinin üçüncüsüne ise nefr-i ahir günü denir. Yani bu, Mi-na'dan Mekke'ye gidisin son günüdür. Yüce Allah, bununla ilgili olarak bir ayet-i kerimede söyle buyurmıştır:

«Günahtan sakinan kimseye, acele edip Mina'daki ibadeti iki günde bitirse günah yoktur, geri kalsa da günah yoktur.» {ei-Bakara, 203.}

Tesrik günlerinin üçüncü günü dedigimiz nefr-i ahir günü olduğunda o gün sah günü idi ki, Rasûlullah (s.a.v.) bineğine bindi. Müslümanlar da onunla beraber diler. Onlarla birlikte Mina'dan hareket etti. Muhassab vadisine indi. Muhassab, Mekke ile Mina arasındaki bir vadidir. Orada ikindi namazını kildi. Nitekim Buharî, Abdülaziz b. Rufay'm söyle dedigini rivayet eder:

«Enes b. Malik'e söyle bir soru sordum:

- Bana, Rasûlullah (s.a.v.)'dan hafızanda kalmis olan birseyi söyle. O,

terviye gününde Ögle namazini nerede kildi?

- Mina'da kildi.

- Nefir gününde ikindi namazini nerede kildi?

- Abtah'ta kildi. Sen de emirlerinin yaptıkları gibi yap.» Peygamber (s.a.v.)'in nefir gününde ögle namazini Abtah'ta (Muhassab vadisinde) kıldığı rivayet, edilmistir. Dogrusunu Allah bilir.

Buharî, Enes b. Malikin söyle dedigini rivayet eder:

«Peygamber (s.a.v.), ögle, ikindi, akşam ve yatsi namazlarını Mu-hassab'ta kildi. Orada biraz uzanıp yatti. Sonra bineğine binip Beyt'e gitti ve orayı tavaf etti.»

Ben derim ki: O tavafi, veda tavafi idi.

Buharî, Abdullah b. Abdulvahab kanalı ile Nafi'nin söyle dedigini rivayet eder:

«Rasûlullah (s.a.v.), Ömer ve İbn Ömer ile birlikte Muhassab vadisine indiler. İbn Ömer, Muhassab vadisinde ögle, ikindi namazlarını kıldı. (Yanılmıyorsam o, akşam namazını kıldığını da ifade e-der.)»

Halid b. Haris: «Yatsi namazını orada kılmiş olduğundan da süphem yoktur. Sonra biraz uyur ve Peygamber Efendimiz'in de böyle yapmış olduğunu söylerdi.» demistir.

İmam Ahmed b. Hanbel, İbn Ömer'in söyle dedigini rivayet eder:

«Rasûlullah (s.a.v.), Ebu Bekir, Ömer ve Osman Muhassab vadisine indiler.»

Tirmizî, İbn Ömer'in söyle dedigini rivayet etmistir:

«Rasûlullah (s.a.v.), Ebu Bekir, Ömer ve Osman, Abtah (Muhassab) vadisine inerlerdi.»

İmam Ahmed b. Hanbel, İbn Ömer'in söyle dedigini rivayet etmistir:

«Rasûlullah (s.a.v.), ögle, ikindi, akşam ve yatsi namazlarını Bat-ha'da (Muhassab'ta) kılar, biraz uyur, sonra Mekke'ye gider ve Beyt'i tavaf ederdi.»

Buharî, Ebu Hüreyre'nin söyle dedigini rivayet etmistir:

«Rasûlullah (s.a.v.), kurban bayramının birinci günü Mina'da söyle dedi:

"Yarin Beni Kinane kabilesinin küfür üzerine yemini estikleri Hayf a inecegiz."

Rasûlullah, bu sözyle Muhassab vadisine inecegim kasdetmistir.»

İmam Ahmed b. Hahbel, Abdürrezzak kanalı ile Üsâme b. Zeyd'in söyle

dedigini rivayet etmistir:

«Hac esnasinda Rasûlullah (s.a.v.)'a söyle bir soru sordum:

- Yarin nereye ineceksin ya Rasûlallah? Bana cevaben söyle dedi:

- Âkil bizim için bir yer birakmamis ki! Yarin insaallah Beni Kinane kabilesinin Hayf (Muhassab) vadisine inecegiz. Bu kabile orada küfür üzerinde kalmak hususunda Kureyslilere ittifak yapip yemin-lesmisti.»

Beni Kinane kabilesi, Hasimogullarina karsi Kureyslilerle söyle bir ittifak yapmisti: Onlarla evlenmeyecegiz. Onlarla alis-veris yapmayacagiz. Onlari barindirmayacagiz. Rasûlullah'i teslim etmelerine kadar bu boykotu sürdürecegiz.

Rasûlullah (s.a.v.), Muhassab vadisine inecegini söylerken sunu da söylemisti:

«Müslüman kisi kafiye mirasçi olmaz, kafir de Müslüman kisiye mirasçi olmaz.»

Bu iki hadis suna delalet ediyorlar ki, Peygamber (s.a.v.), Kureyslilere nisbet olsun diye Muhassab vadisine inmeyi kasdetmisti. Çünkü Kureysliler, Hasimogullari ve Muttalibogullan ile -Rasûlullah'i kendilerine teslim etmelerine kadar- alakalarini kesmek ve boykot uygulamak için orada planlar yapip, komplo hazirlamislardi. Nitekim bunu daha önce yerinde açıklamistik.

Rasûlullah (s.a.v.), Mekke fethi senesinde Muhassab vadisine i-nip konaklamisti. Su halde oraya gitmek, tergip ve tesvik edilen bir sünnet haline gelmistir. Bu, âlimlerin iki kavlinden biridir.

Buharî, Hz. Aise'nin söyle dedigini rivayet etmistir:

«Çikisi daha kolay olsun diye Muhassab vadisi, Hz. Peygamberin konakladigi bir menzildir.»

Müslim, Hz. Aise'nin söyle dedigini rivayet etmistir:

«Çikisi için daha kolay olsun diye Rasûlullah (s.a.v.), Muhassab vadisine inmistir. Ancak bu sünnet degildir. Dileyen oraya iner, dilemeyen inmez.»

Buharî, Ibn Abbas'm söyle dedigini rivayet etmistir:

«Muhassab vadisine inmek, herhangi bir hüküm tasimaz. Burasi Rasûlullah'm konakladigi bir yerdir. Hepsi bu kadar.»

Ebu Davud, Ebu Rafi'nin söyle dedigini rivayet etmistir:

«Rasûlullah (s.a.v.), Muhassab vadisine inmemi emretmedi. Ancak orada kendisinin çadiri kuruldu. O da gidip orada konakladi.»

Kisaca demek istedigimiz sudur ki: Bütün âlimler, Hz. Peygamberin Mina

dönüsünde Muhassab vadisine indigi hususunda ittifak etmislerdir. Ancak ihtilaf ettikleri husus sudur: Bazilari, onun oraya önceden niyet ederek gelmedigini, aksine çıkisi kolay olsun diye tesadüfen oraya geldigini söylemislerdir. Diger bazilari ise, Hz. Peygamberin oraya inmek istedigini önceden açıklamis oldugunu söylemislerdir ki, akla yatan husus budur. Söyle ki:

Peygamber (s.a.v.) insanlara, Beyt'le vedalasmalarini emretti. Onlar daha önce her bir taraftan çekip gidiyorlardi. Nitekim Ibn Ab-bas da söyle demistir:

«Peygamber (s.a.v.), insanların Beyt'le vedalasmalarini, yani veda tavafi yapmalarini emretti. Kendisi ve beraberindeki Müslümanlar da Beyt'le vedalamak, veda tavafi yapmak istediler. Mina'dan zevale yakin bir vakitte dönmüstü. Gününün geri kalan, kisminde Beyt'e gelmek ve onu tavaf etme ve binegine binip Mekke'den Medine'ye hareket etmek imkani yoktu. Çünkü o kadar büyük bir kalabaligin içinde bunu yapmasi mümkün degildi. Onun için Mekke tarafinda gecelemesi bir mecburiyet halini aldı. Gecelemesi için munasip yer, Muhassab vadisi idi. Bundan baska uygun bir yer yoktu. Kureysliler, Hasi-mîlere ve Muttalibogullarina karsi boykot kararini Kinane ogullariyla birlikte burada vermislerdi. Ama Cenâb-i Allah, Kureyslülerin bu kararini bosa çıkardı. Onlari ziyana ugratti. Girisimleri sonuçsuz kaldi. Allah, kendi dinini güçlendirdi. Peygamberine yardım etti. Kelimesini yüceltti. Onun dosdogru dinini tamamladi ve onun dosdogru yolunu da açıkladi.

Rasûlullah (s.a.v.), insanlara haccettirdi. Onlara Allah'in ahkam ve siarlarini açıkladi. Menasikini ikmal ettikten sonra Mina'dan ' Mekke'ye döndü. Dönerken KureysHlerin Müslümanlara karsi zulüm,, düşmanlık yapmak ve boykot uygulamak için Kinane ogullariyla ye-minlestikleri Muhassab vadisine indi. Orada ögle, ikindi, akşam ve yatsi namazlarim kildi, biraz da uyudu.

Müminlerin annesi Hz. Aise'yi, kardesi Abdurrahman'la Tenime göndermisti ki^ orada umre yapsin. Aise, umre isini tamamlayınca Rasûlullah'm yanma geldi. Bu esnada Rasûlullah, Beyt-i Atik'e gidilmesi için Müslümanlarin harekete geçmeleri duyurusunda bulundu.

Nitekim Ebu Davud, Hz. Aise'nin söyle dedigini rivayet etmistir:

«Umre için Ten'im'de ihrama girdim. Ka'be'ye gidip umremi tamamladim. Rasûlullah (s.a.v.), umremi tamamlayincaya kadar Ab-tah'ta (Muhassab'ta) beni bekledi. Ben isimi tamamladiktan sonra Rasûlullah, dönüs hazirligina baslamalari için insanlara emir verdi. Rasûlullah', Beyt'e geldi. Orayi tavaf ettikten sonra Mekke'den çıktı.» Ebu Davud, Hz. Aise'nin söyle dedigini rivayet etmistir: «Rasûlullah'la birlikte ben de nefr-i ahir gününde Mina'dan

yola çıktım. Ka'be'ye gelirken Muhassab vadisine indik.» Ebu Davud, Hz. Aise'nin söyle dedigini rivayet eder: «Sonra seher vakti Rasûlullah'm yanina geldim. Ashabina, dönüs yolculuguna hazirlanmalari duyurusunda bulundu. Sabah namazindan önce Beyt'e ugradi. Orayi tavaf etti. Sonra Medine'ye yönelerek yola çıktı.»

Açıkça anlasilan o ki, Peygamber (s.a.v.), o gün sabah namazini Ka'be'de ashabiyla birlikte kildi. O namazinda Tûr sûresini bastan sona okudu. Bunu, Buharî'nin, Ümmü Seleme'den yaptigi su rivayetten anliyoruz. Ümmü Seleme diyor ki: «Rasûlullah (s.a.v.)'a hasta oldugumu söyledim. O da bana dedi ki:

- Binek üzerinde insanlari gerisinde Ka'be'yi tavaf et.

Ben de bu şekilde tavaf ettim. O gün Rasûlullah (s.a.v.) da Ka'be'nin yaninda Tûr sûresini okuyordu.»

Buhari, Hisam b. Urve kanali ile Zeyneb'in söyle dedigini rivayet eder:

«Rasûlullah (s.a.v.), Mekke'den çıkacagi esnada Ümmü Seleme henüz Ka'be'yi tavaf etmemisti. O da çıkacak idi. Rasûlullah (s.a.v.) ona söyle dedi:

- Sabah namazi kilindiginda,, sen de devene bin, insanlar namaz kilarlarken deve üzerinde Ka'be'yi tavaf et...»

Imam Ahmed b. Hanbel, Zeyneb binti Ebi Seleme'nin söyle dedigini rivayet eder:

«Rasûlullah (s.a.v.), kurban bayraminin birinci günü Mekke'de kendisiyle birlikte sabah namazini kilmasini Ümmü Seleme'ye emretti.»

Bu rivayette geçen: «Kurban bayraminin birinci günü» sözü, ravi-nin bir yanlisligidir- Aslinda o gün Mina'dan dönüs günü idi.

Demek istedigimiz sudur ki, Peygamber (s.a.v.), sabah namazini kildikten sonra Ka'be'yi yedi kez tavaf etti. Ka'be'nin kapi si ile Hace-rü'1-Esved arasindaki Mültezem'de durdu. Aziz ve Celil olan Allah'a dua etti. Vücudunu Ka'be'nin duvarina yasladi. Sevrî, Musanna b. Sabah tarikiyle Amr b. Suayb'in dedesinin söyle dedigini rivayet etmistir: «Rasûlullah (s.a.v.)'m yüzünü ve gögsünü Mültezem'e yapistirdigini gördüm.» [25]

Fasil

Hz. Aise'nin de dedigi gibi Peygamber (s.a.v.), daha sonra Mekke'nin alt tarafindan Medine yoluna çıktı. Hz. Aise diyor ki: «Rasûlullah (s.a.v.), üst taraftan Mekke sehrine girmis, alt tarafindan da çıkıp gitmisti.»

Ibn Ömer dedi ki: «Rasûlullah (s.a.v.), Batha'daki Seniyetü'1-Ui-yâ'dan

yani yukari taraftan Mekke'ye girdi. Seniyyetü's-Süflâ'dan yani asagi taraftan da çıktı.»

Baska bir rivayette ise söyle denmektedir: «Rasûlullah (s.a.v.), Keda mintikasından Mekke sehrine girmis, Küdey mintikasından da çıkıp gitmisti.»

Imam Ahmed b. Hanbel, Muhammed b. Fudayl tariki ile Cabir'in söyle dedigini rivayet etmistir:

«Rasûlullah (s.a.v.), güneşin batışı esnasında Mekke'den çıkmisti. Serife gelinceye kadar namaz kilmamisti. Serif, Mekke'ye dokuz millik uzaklıkta bir yerdir.»

Bu, cidden garip bir rivayettir. Bu hadisin rivayet senedinde adı geçen ravilerden biri olan Eclah hakkında şüphe edilmektedir. Belki-de bu hadise, Veda hacı disındaki bir hac veya umrede olmuştur. Çünkü Peygamber (s.a.v.), -önceki sayfalarda da anlattığımız gibi- sabah namazından sonra Beyt'i tavaf etmistir. Niçin bu tavan güneşin batış vaktine kadar ertelesin? Bu, gerçekten garip bir şeydir.

Yalnız İbn Hazm'm su iddiası doğru ise, o zaman buna bir diyeceğimiz olmaz. Bu iddiaya göre Peygamber (s.a.v.), veda tavafını yaptıktan sonra Mekke'den Muhassab'a dönmüştü. Ancak İbn Hazm, Hz. Aise'nin kavlinden başka bunu teyid edecek bir delil ileri sürmemistir. Hz. Aise'nin kavli de sudur; Hz. Aise, Ten'im'de umre yaptıktan sonra dönüşünde Sa'da mintikasında Rasûlullah'la karşılaşmisti. O esnada Rasûlullah, Mekkelilere doğru inmekte idi.

İbn Hazm dedi ki: Şüphe götürmeyen bir husus da sudur ki, Hz. Peygamber, Mekke'ye inmekte iken Aise yukarıya çıkmakta idi. Çünkü o, umre için ileriye gitmiş ve Rasûlullah da onun gelişini beklemisti. Sonra Rasûlullah, veda tavafı için kalkıp yola çıkmış, veda tavafını yapıp Mekke'den Muhassab'a dönerken yolda onunla karşılaşmisti.

Mekke'ye dönerken Zî Tuva'ya inen kimse babında Buhârî, Nafi'-nin söyle dedigini rivayet etmistir:

«İbn Ömer, Mekke'ye gelişinde Zî Tuvâ'da geceler, sabaha kadar orada bekledikten sonra, sabahleyin Mekke'ye girerdi. Mekke dönüşünde de Zî-Tuva'ya ugrar, orada geceler, sabaha kadar orada kalırdı ve Rasûlullah (s.a.v.)'m da böyle yaptığını söylerdi.»

Faydalı ve önemli bir husus: Rasûlullah (s.a.v.), beraberinde birazcık Zemzem suyunu Mekke'den alıp Medine'ye götürmüştür.

Hafız Ebu İsa et-Tirmizî, Ebu Kureyb kanalı ile Hisam'm babası Urve'nin söyle dedigini rivayet etmistir:

«Hz, Aise, beraberinde Zemzem suyu getirir ve Rasûlullah'in da böyle yaptigini söylerdi.»

Buharî, Abdullah b. Ömer'in söyle dedigini rivayet etmistir:

«Rasûlullah (s.a.v.), gazveden, hac veya umreden dönüşünde üç defa tekbir getirir, sonra söyle derdi: «Allah'tan baska ilâh yoktur. Sadece O vardır. Ortagi yoktur. Mülk O'nundur. Hamd O'na mahsustur. O, herseye kadirdir. Tevbe ederek dönüyor, ibadet ediyor, Rabbi-mize secde ediyor, O'na hamdediyoruz. Allah vadini gerçeklestirdi. Kuluna yardım etti. Düşman firkalarini yalnız basina hezimete ugratti.»

Bu konuda varid olan birçok hadis vardır. Hamd ve minnet Allah'a muhsustur. [26]

[1] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 5/306-307.

[2] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 5/307-309.

[3] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 5/309-310.

[4] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 5/310-311.

[5] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 5/311-313.

[6] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 5/313-316.

[7] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 5/316-319.

[8] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 5/319-322.

[9] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 5/322.

[10] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 5/323-327.

[11] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 5/328-330.

[12] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 5/330.

[13] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 5/330-333.

[14] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 5/333-336.

[15] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 5/336-338.

[16] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 5/338-339.

[17] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 5/339-340.

[18] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 5/340-344.

[19] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 5/344-345.

[20] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 5/345-346.

[21] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 5/346-353.

- [22] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 5/353-355.
- [23] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 5/355-358.
- [24] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 5/358.
- [25] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 5/358-362.
- [26] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 5/363-364.

Hiz. Peygamberin Gadir-I Hum Denen Yerde Hutbe Irad Etmis Olduguna Dair Nakledilen Hadisler 1

Hicri Onbirinci Sene. 6

Rasûlullah (S.A.V.)'In Hastaligi 16

Peygamber (S.Â.V.)'In, Namaz Kildirmasi İçin Ebu Bekir'e Emir Vermesi 26

Faide. 31

Hiz. Peygamberin Sekerat Ve Vefati 32

Hiz. Peygamberin Vefatından Sonra Defnine Kadar Meydana Gelen Önemli Hadiseler . 39

Beni Saide Gölgegi Kissasi 39

Hiz. Peygamberin Gadir-I Hum Denen Yerde Hutbe Irad Etmis Olduguna Dair Nakledilen Hadisler

Gadir-i Hum, Cühfe'ye yakin bir yerdir. Mekke ile Medine arasindadir. Veda haca dönüşünde Rasûlullah (s.a.v.), burada cemaata bir hutbe irad etmistir. Bu hutbesinde Ebu Talib oğlu Ali'nin fazilet ve üstünlüğünü beyan etmistir. Irzinin saglam ve temiz oldugunu, Yemen diyarinda beraberinde bulunan kimselerin kendisi aleyhinde söylemis olduklari sözlerin dayanaksiz oldugunu izah etmistir. Bazi kimseler, onun yaptigi adaletli isleri baski, zulüm ve cimrilik olarak degerlendirmislerdi. Oysa onun yaptigi islerin dogrulukunu Rasûlullah bu hutbesinde açıklamisti.

Iste bu sebeple Peygamber (s.a.v.), hac menasikini beyan edip Medine'ye dönmeye basladigi zaman yolda zilhiccenin onsekizinci günü (pazar günü) Gadir-i Hum denen mevkide bir agacin altinda insanlara hutbe irad etmistir. Bu büyük ve önemli hutbesinde bazi seyleri beyan etmistir. Hiz. Ali'nin faziletini, güvenirligini, adaletini, kendisine olan yakinligini beyan buyurmus, böylece insanların kalbinde ona karsi bulunan süpheleri gidermistir.

Biz bu konuda varid olan önemli hadisleri nakledecek ve bunlari sahih ve zayif olanlarini beyan edecegiz. Bunu Allah'in verdigi güç, kuvvet ve yardimi ile yapacagiz:

Muhammed b. Ishak, Yezid b. Talha b. Yezid b. Rükane'nin söyle dedigini rivayet etmistir:

«Hiz. Ali, Mekke'de Rasûlullah'la bulusmak için Yemen'den dönüşünde biraz acele etti. Kendisi önden gitti. Arkada askerlerin basina arkadaslarindan birini vekil birakti. Bu vekili de Hiz. Ali'nin Yemen'den getirmis oldugu kumaslari askerlere dagitti. Askerler bu elbiseleri giydiler. Mekke'ye yaklastiklarinda Ali onlari karsilamaya çıktı. Bir de bakti ki, Yemen'den getirmis oldugu elbiseler, askerlerin üzerinde... Vekil olarak biraktigi komutana kizarak:

- Yazıklar olsun sana! Bu nedir? diye hesap sordu. Vekili su cevabi verdi:
- İnsanların arasına geldikleri zaman askerlerin biraz düzgün kıyafetleri olmalarını istedim. Onun için onlara bu elbiseleri giydirdim.
- Yazıklar olsun sana! Bunlar Rasûlullah'ın yanına gitmeden, elbiseleri üzerlerinden çıkar.

Bunun üzerine askerlerin üzerindeki elbiseleri çıkarttırdı ve tekrar yerlerine koydurdu.

Bunun üzerine askerler, Hz. Ali'nin kendilerine yaptığı bu muameleden şikayetçi oldular.»

Ibn İshak, Ebu Said el-Hudrî'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir: «İnsanlar Ali'yi şikayet ettiler. Rasûlullah (s.a.v.) da aramızda, ayağa kalkıp hutbe irad etti. Şöyle dediğini isittim:

- Ey insanlar! Ali'den şikayetçi olmayın. Allah'a yemin ederim ki, o, Allah'ın zatı hakkında veya Allah yolunda şikayet edilemeyecek kadar sert bir kimsedir.»

İmam Ahmed b. Hanbel, Fadl b. Dukeyn tariki ile Büreyde'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir:

«Ali ile birlikte gazve için Yemen'e gittim. O'nun biraz sertliğini gördüm. Rasûlullah (s.a.v.)'m yanına geldiğim zaman Ali'nin kusurlarını anlattım. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.)'m yüz hatlarının değiştiğini gördüm.

Bana şöyle dedi:

- Ey Büreyde! Ben müminlere kendi nefislerinden daha yakın değil miyim?
- Öyledir ya Rasûlallah, dedim.
- Ben kimin mevlası isem, Ali de onun mevlasıdır.»

Neseî, "Sünen" adlı eserinde Muhammed b. Müsenna tariki ile Zeyd b. Erkam'ın şöyle dediğini rivayet etmiştir:

«Rasûlullah (s.a.v.), Veda haccından dönüşünde Gadir-i Hum denen yere varıp mola verdi. Ağaçların altının süpürülmesini emretti. Sonra kendisi şöyle buyurdu:

«Bana (Rabbim katından) davetiye geldi. Ben de bu davete icabet ettim. Yalnız ben aranızda iki ağır şey bıraktım. Bunlar Allah'ın kitabı ile asiretim olan Ehl-i Beyt'imdir. Bakın hele, benden sonra bunlara nasıl davranacaksınız? Doğrusu bu iki şey, havz-i kevser yanında, yanıma gelinceye kadar birbirlerinden ayrılmıyacaklardır. Allah, benim mevlamdır. Ben de her mü'minin velisiyim.»

Böyle dedikten sonra Ali'nin elini tutup şöyle dedi:

«Ben her kimin mevlasi isem, bu da onun velisidir. Allah'im, bu^ na dostluk edene dostluk et. Buna dsmanlik edene de dsmanlik et.»

Ravi diyorki: Ben Zeyd'e söyle dedim:

- Sen bunu Raslullah'm kendisinden mi isittin? Zeyd dedi ki:
- Orada bulunan herkes Raslullah'm böyle dedigini iki gözleri ile gördü. İki kulaklariyla isitti.»

Ibn Mace, Ali b. Muhammed kanali ile Bera b. Azib'in söyle dedigini rivayet etmistir:

«Veda haccinda Raslullah (s.a.v.)'la birlikte Mekke'den Medine'ye dönmek için yola çıktık. Yolda mola verdi. İnsanların namaz için toplanmalarini emretti. Ali'nin elini tutup söyle sordu:

- Ben müminlere canlarından daha yakın degil miyim?
- Evet, ylesin ya Raslallah.
- Ben her mü'mine kendi nefsinden daha yakın degil miyim?
- Evet, ylesin ya Raslallah.
- İste su (Ali), benim mevlasi oldugum kimsenin velisidir. Allah'im, buna dostluk edene dost ol. Buna dsmanlik edene de düsman ol.»

Hafiz Ebu Ya'lâ el-Musilî, Bera'nın söyle dedigini rivayet eder: «Veda haccinda Raslullah (s.a.v.)'la birlikteydik. Dönüste Gadir-i Hum mevkiine vardigimizda Raslullah için iki agacın altı süpürülüp temizlendi. İnsanların namaz için toplanmaları duyurusunda bulunuldu. Raslullah (s.a.v.), Ali'yi agirip elinden tuttu. Onu sag tarafında durdurup söyle dedi:

- Ben herkese kendi nefsinden daha yakın ve evla degil miyim?
- Evet, ylesin ya Raslallah.
- İste su (Ali) benim velisi oldugum herkesin velisidir. Allah'im, buna dostluk edene dost ol. Buna dsmanlik edene de düsman ol.

Ömer b. Hattab, Ali'ye rastlayarak ona söyle dedi:

- Seni tebrik ederim. Sen her ni'min erkekle her mü'mine kadının mevlasi oldun.»

İmam Ahmed b. Hanbel, İbn Numeyr kanali ile Zazan Ebu mer'in söyle dedigini rivayet etmistir:

«Hz. Ali'nin, düzlük ve genis bir alanda insanlara söyle bir duyuruda bulunduğunu isittim:

- Gadir-i Hum gününde Raslullah (s.a.v.)'in söyledigi sözlere sahit olan kim vardır?

Onun böyle sormasi üzerine oniki adam ayaga kalkip Gadir-i Hum gününde Rasûlullah (s.a.v.)'m söyle dedigine sahid olduklarini söylediler:

«Ben kimin mevlasi isem Ali de onun mevlasidir.»

Babasinin, "Müsned" adli eserinde Imam Ahmed b. Hanbel'in oğlu Abdullah, Said b. Vehb ile Zeyd b. Yüsey'den nakilde bulunan Ebu Ishak'm söyle dedigini rivayet etmistir:

«Genis ve düzlük bir alanda Hz. Ali, Gadir-i Hum gününde Rasûlullah (s.a.v.)'in söylediği sözleri duyan her kim varsa ayaga kalkmasi için ricada bulundu. Bunun üzerine Said'in tarafından alti kisi, Zeyd'in tarafından da alti kisi ayaga kalkti, Rasûlullah (s.a.v.)'in Gadir-i Hum gününde Ali için söyle dedigine tanik olduklarini ifade ettiler:

- Allah, mü'minlere kendi canlarindan daha yakin degil midir?

- Evet, öyledir.

- Allah'im, ben her kimin mevlasi isem, Ali de onun mevlasidir. Allah'im, ona dostluk edene dost ol. Ona düşmanlik edene de düşman ol.»

Yine Imam Ahmed b. Hanbel'in oğlu Abdullah, Said ve Zeyd'den nakilde bulunan Ebu Ishak'in hadisi gibi Amr Zi Emer'in de söyle dedigini rivayet etmistir:

«Rasûlullah (s.a.v.), yukaridaki hadiste geçen sözleri söyledikten sonra söyle dedi:

«Allah'im, Ali'ye yardım edene yardım et. Onu yordimsiz birakanlari da yordimsiz birak.»

"Hasaisu Ali (Ali'nin Özellikleri)" adli kitabta Neseî, Hüseyin b. Harb kanali ile Said b. Vehb'in söyle dedigini rivayet etmistir:

«Hz. Ali, genis ve düzlük bir alanda söyle dedi:

- Gadir-i Hum gününde Rasûlullah (s.a.v.)'m su asagidaki sözleri söylediğini duyan bir kimse varsa, Allah askina kalkip sahicilik etsin:

«Dogrusu Allah mü'minlerin velisidir. Ben her kimin velisi isem bu (Ali) da onun velisidir. Allah'im, Ali'ye dostluk edene dost ol. Ali'ye düşmanlik edene düşman ol. Ona yardım edene de yordimci ol.»

Neseî, Amr Zi Emer'in söyle dedigini rivayet etmistir:

«Hz. Ali, genis ve düzlük bir alanda insanlardan asagidaki sözü duymus olanlarin taniklik etmeleri ricasinda bulundu. Bunun üzerine birkaç kisi kalkip Hz. Peygamber'in Gadir-i Hum gününde söyle dedigine tanik olduklarini ifade ettiler. Gadir-i Hum gününde Peygamber (s.a.v.), söyle buyurmustu:

«Ben kimin mevlasi isem Ali de onun mevlasidir. Allah'im, Ali'ye dostluk

edene dost ol. Ona dsmanlık edene düsman ol. Onu seveni sev. Ona kızanlara kız. Ona yardım edenlere yardım et.»

Abdurrahman dedi ki: Bedir gazvesine katılmış olan on iki kişi ayaga kalktı. Onlardan birine bakıyordum. Dediler ki:

«Raslullah (s.a.v.)'m Gadir-i Hum gününde söyle dedigim isittik:

- Ben mü'minlere kendi canlarından daha yakın değil miyim? Benim zevcelerim onların anneleridir. Öyle değil mi?

- yledir ya Raslallah.

- Ben kimin mevlası isem Ali de onun mevlasıdır. Allah'im, Ali'ye dostluk edene dost ol. Ona dsmanlık edene de düsman ol.»

Bu rivayetin senedi zayıf ve garibtir.

Imam Ahmed b. Hanbel'in oğlu Abdullah, Ubeyd b. Velid el-Kay-si'nin söyle dedigini rivayet etmistir:

«Abdurrahman b. Ebi Leyla'nın yanına gittim. Bana, Hz. Ali'nin geniş ve düzlük alanda insanlara söyle seslendigini duyduğunu ifade etti:

- Gadir-i Hum gününde Raslullah (s.a.v.)'m konustugu sözleri duyan bir adam varsa, Allah askına ayaga kalksın ve onu görmüs olandan baskası ayaga kalkmasın.

Hız. Ali'nin böyle demesi üzerine oniki kişi ayaga kalkıp söyle dediler:

- Raslullah (s.a.v.)'m, Ali'nin elini tutup söyle dedigini gördük ve isittik:

- Allah'im, Ali'ye dostluk edene dost ol. Ona dsmanlık edene düsman ol. Ona yardım edene yardım et. Onu yardimsiz birakani yardimsiz bırak!»

Raslullah'in Gadir-i Hum'daki konuşmalarını duyan herkes ayaga kalktı. Sadece üç kişi kalkmadı. Hız. Ali onlara beddua etti. Bedduası, onları tuttu.»

Imam Ahmed b. Hanbel, Ebu Tufeyl'in söyle dedigini rivayet etmistir:

«Hız. Ali, insanları Kfe mescidinin geniş ve düzlük alanında topladı. Raslullah (s.a.v.)'in Gadir-i Hum gününde söylediklerini duymus olan kimse varsa ayaga kalkmasını rica etti. İnsanlar kalkıp su tanıklıkta bulundular: Raslullah (s.a.v.), Hız. Ali'nin elini tutup Gadir-i Hum gününde cemaate söyle hitabta bulundu:

- Benim, müminlere canlarından daha yakın olduğumu biliyor musunuz?

- Evet, ya Raslallah.

- Ben kimin mevlası isem, Ali de onun mevlasıdır. Allah'im, ona dost olana dost ol. Ona düsman olana düsman ol.»

Ravi Ebu Tufeyl diyor ki: «Ben mescidin avlusundan dışarı çıktım. İçimde sanki birseyler vardı. Zeyd b. Erkam'a rastladım. Ona dedim ki:

- Ali'nin söyle ve söyle dedigini isittim. Sen buna ne dersin? O da bana dedi id:

- Neyi inkar ediyorsun? Rasûlullah (s.a.v.)'m böyle dedigini ben de isittim.» Imam Ahmed b. Hanbel, Meymun Ebu Abdillâh'm söyle dedigini rivayet etmistir:

«Zeyd b. Erkam, benim de duyduğum esnada söyle dedi: Rasûlullah (s.a.v.)'la birlikte Hum vadisi denen yere inip mola verdik. Namaz kılınmasını emretti. O da namazını tam günün ortasında öğle sıcaklığında kıldı. Sonra bize hutbe irad etti. Hutbe irad ederken kendisini güneşin hararetinden koruması için bir ağacın üzerine bir bez parçası konuldu. Söyle buyurdu:

- Benim, her mü'mine kendi canından daha yakın olduğumu bilmiyor musunuz? (Veya buna şahadet etmiyor musunuz?)

- Evet, öyledir ya Rasûlallah.

- Ben kimin mevlası isem, Ali de onun mevlasıdır. Allah'im, ona dostluk edene dost ol. Ona düşmanlık edene düşman ol.»

Imam Ahmed b. Hanbel, Rebah b. Haris'in söyle dedigini rivayet etmistir:

«Küfe mescidinin geniş ve düzlük alanında iken, bir cemaat Hz. Ali'nin yanına gelip kendisine söyle hitapta bulundular:

- Ey rnevlamız, sana selam olsun.

- Ben sizin nasıl mevlanız olurum? Siz Arap bir kavimsiniz.

- Gadir-i Hum gününde Rasûlullah (s.a.v.)'m söyle dedigini isittik: "Ben kimin mevlası isem, Ali de onun mevlasıdır."

Rebah diyor ki: Onlar geçip gittiklerinde ben de kendilerini takip ederek:

- Siz kimsiniz? diye sordum. Onlar da dediler ki:

- Ensâr'dan bir grubuz.

Aralarında Ebu Eyyüb el-Ensârî de vardı.» Ibn Cerir, Aise nin babası Sa'd'm söyle dedigini rivayet etmistir: «Cühfe gününde Rasûlullah (s.a.v.)'in - Ali'nin elini tutmuş olarak- hutbe irad ettiğini, sonra cemaata söyle dedigini isittim:

- Ey insanlar! Ben sizin velinizim.

- Doğru söyledin ya Rasûlallah..

Bundan sonra Rasûlullah, Ali'nin elini tutup kaldırdı ve söyle buyurdu:

- İşte bu benim velimdir. Ve benim yerime (borçları, emanetleri) ödeyecek kisidir. Buna dostluk edene Allah da dostluk edecektir. Buna düşmanlık edene Allah da düşmanlık edecektir.»

Muttalib b. Ziyad, Cabir b. Abdullah'in söyle dedigini rivayet etmistir:

«Cühfe'de Gadir-i Hum mevkiinde idik. Rasûlullah (s.a.v.), çadırdan çıkıp yanımıza geldi. Ali'nin elini tutup söyle dedi: «Ben kimin mevlasi isem, Ali de onun mevlasıdır.»

Imam Ahmed b~. Hanbel, Yahya b. Adem kanalı ile Veda haccma gitmiş olan Yahya b. Adem'in söyle dedigini rivayet etmistir:

«Rasûlullah (s.a.v.) söyle buyurdu: Ali bendendir. Ben de onanım. Borcumu ya ben veya yerime Ali öder.»

Hafiz Ebu Ya'lâ el-Musilî söyle der: «Ebu Hüreyre, mescide girince halk basına toplandı. Bir genç ayaga kalkarak; "Allah adına söyle. Resûlullah'in, "Ben kimin velisi isem Ali de onun velisidir. Allah'im, onu veli olarak kabul edenin velisi ol. Ona düşman olana düşman ol." dedigini duydu mu?" deyince Ebu Hüreyre: -Evet, dedi.»

Damre'nin, Ebu Hüreyre'den rivayet ettiği hadis ise şöyledir: «Ebu Hüreyre söyle demistir: Rasûlullah (s.a.v.), Ali'nin elini tutup söyle dedi:

- Ben kimin mevlasi isem, Ali de onun mevlasıdır."

Bunun üzerine Aziz ve Celil olan Allah, su ayeti inzal buyurdu: «Bugün size dininizi bütünledim. Üzerinize olan nimetimi tamamladım...» (el-Mâide, 3.)

Ebu Hüreyre dedi ki: Rasûlullah'm, Hz. Ali'nin elini tutup böyle konustugu gün, Gadir-i Hum'da bulundugumuz gündü. Yine Rasûlullah buyurmustu ki: Zilhiccenin onsekizinci gününde oruç tutan kimseye altmış ay oruç tutmuşçasma sevap yazilir.»

Bu cidden münker, hatta yalan bir hadistir. Çünkü bu, Buharî ve Müslim'in sahihlerinde bulunan rivayete muhaliftir. Buharî ve Müslim'in sahihlerinde sabit olan rivayete göre müminlerin emiri Ömer b. Hattab söyle demistir: "Yukarıdaki ayet-i kerime, arefe gününde cuma günü nazil olmuştur. Rasûlullah (s.a.v.), bu ayetin nüzulü esnasında Arefe'de vakfe yapmaktaydı." Nitekim bunu önceki sayfalarda-da söylemistik.

«Zilhiccenin onsekizinci günü oruç tutmak, -ki bu Gadir-i Hum günüdür- altmış ay boyunca oruç tutmaya denktir.» sözü de doğru olamaz. Çünkü sahih hadiste varid olduğuna göre ramazan ayı orucu on aylık oruca denktir. Su halde bir günlük oruç, nasıl olur da altmış aylık oruca denk olur? Bu, batıl bir sözdür.

Seyhimiz Hafiz Ebu Abdillâh ez-Zehebî de bu hadisi naklettikten sonra bunun gerçekten münker bir hadis olduğunu ifade etmistir. Ancak bu hadisin yukarıdaki cümleleri mütevatirdir. Rasûlullah (s.a.v.)'m bunu ifade etmiş olduğu kesindir. Fakat zilhiccenin onsekizinci günü oruç tutmanın altmış aylık oruca denk olduğuna dair söylenen söz doğru değildir. Keza, el-

Mâide sûresinin üçüncü ayeti, o gün değil, Arefe günü nazil olmuştur ki, arefe günü, Gadir-i Hum gününden birkaç gün önce idi. Doğrusunu Allah bilir.

Taberanî, Sehl b. Malik'in söyle dedigini rivayet etmiştir:

«Rasûlullah (s.a.v.), Veda haccini tamamlayıp Medine'ye geldiği zaman minbere çıkıp Allah'i hamdü senada bulunduktan sonra söyle dedi:

- Ey insanlar! Doğrusu Ebu Bekir bana asla kötülük yapmamıştır. Onun bu meziyetini takdir edin.

Ey insanlar! Doğrusu ben Ebu Bekir'den, Ömer'den, Osman'dan, Ali'den, Talha'dan, Zübeyr'den, Abdurrahman b. Avf den ve ilk Muhacirlerden raziyim. Onların da bu meziyetlerini takdir edin.

Ey insanlar! Benim hatirim için ashabimi, hisimlarimi ve dostlarimi muhafaza edin. Sakin ola ki, Allah, onlara yapmış olduğunuz bir haksizliğin hesabını size sormasın.

Ey insanlar! Müslümanlara dil uzatmayın. Onlardan biri öldüğünde onun hakkında iyi şeyler söyleyin.» [1]

Hicri Onbirinci Sene

Peygamber (s.a.v.), Veda hacci dönüşünde bu sene basında artık Medinetu n-Nebevîye'de ikamete başlayıp başka bir yere gitmeme kararı aldı.

Bu senede çok önemli hadiseler cereyan etti. Bunlardan en önemlisi Rasûlullah (s.a.v.)'in vefatı idi. Aziz ve Celil olan yüce Allah, onu bu fani diyardan alıp ebedi nimetler yurduna, yüksek makama, üstün dereceler yeri olan Cennet'e intikal ettirdi. Oradan daha yüksek ve daha üstün bir yer yoktur. Nitekim yüce Allah, bir ayet-i kerimede ona hitaben söyle buyurmıştır:

«Doğrusu ahiret senin için dünyadan daha hayirlidir. Rabbin şüphesiz sana verecek ve sen de hosnud olacaksın.»(ed-Duhâ, 4-5.)

Rasûlullah (s.a.v.), risaleti tam olarak eda ettikten ve Cenâb-i Allah'ın kendisine tebligini emrettiği ilâhi mesajları ümmetine ulaştırdıktan, onlara öğüt verip, kendileri için en hayirli olduğunu bildigi seye rehberlik ettikten, dünyada ve ahiretlerinde zararlarına olacak şeylerden kendilerini sakindirip menettikten sonra Allah, onu bu fani diyardan alıp baki aleme intikal ettirdi.

«Bugün size dininizi bütünledim. Üzerinize olan nimetimi tamamladım. Din olarak sizin için Islâmiyet'i begendim.» (el-Mâide, 3.)

Yukarıdaki ayet-i kerime, Rasûlullah'a Arefe'de vakfe yaptığı cuma gününde nazil olduğu zaman Ömer b. Hattab hazretleri, Buhari ve Müslim'in de

rivayet ettiği gibi aklamaya başlamıştı. Kendisinin

- Niçin ağlıyorsun? diye sorulduğunda o, Hz. Peygamberin vefat edeceğini hissettigi için su cevabi vermişti:

- Kemalden sonra noksanlık gelir. Yani bir is bütünündikten sonra artık eksilmeye baslar.

Müslim'in, Cabir'den rivayet ettiğine göre Peygamber (s.a.v.) de Akabe Cemresini tasladiktan sonra biraz durmuş ve cemaata söyle demişti:

«Menasikinîzi benden öğrenin. Muhtemeldir ki bu senemden sonra hacetmeyeceğim.»

Daha önce de naklettigimiz gibi Ebu Bekir el-Bezzar ile Beyhakî, Ibn Ömer'in söyle dedigini rivayet etmişlerdir:

«Tesrik günlerinin ortasında en-Nasr sûresi nazil oldu. Rasûlullah (s.a.v.), bunun veda olduğunu anladı. Kasva adli bineginin hazırlanmasını emretti. Bineginin hazırladılar. Bindikten sonra o günde hutbesini irad etti.»

Abdullah b. Abbas'a, bir sahabe topluluğu huzurunda Ömer b. Hattab tarafından en-Nasr sûresinin tefsiri sorulduğu zaman o böyle demistir. Hz. Ömer, onun faziletini, âlimliğini ve öncelikli bir şahsiyet olduğunu sahabelere göstermek için bu soruyu Ibn Abbas'a sormuştu. Çünkü bazı sahabeler Hz. Ömer'i, Ibn Abbasi öne geçirip Bedir mesayihisi ile bir yerde oturtmasından dolayı kinamışlar, o da onlara: "O, sizin bildiginiz yerdendir." diye cevap vermişti. Sonra Ibn Ab-bas'm da hazır bulunduğu bir yerde sahabelere su sûrenin tefsirini sormuştu:

«Ey Muhammed! Allah'ın yardımı ve zafer günü gelip, insanların Allah'ın dinine akin akin girdiklerini görünce, Rabbini överek tesbih et. Ondan bağışlama dile. Çünkü O, tevbeleri daima kabul edendir.»(en-Nasr, 1-3.)

Hz. Ömer'in sorusu üzerine sahabeler, bu sûreyi söyle tefsir etmişlerdi:

- Fetih bize müyesser olduğu zaman Allah'i zikretmek, O'na ham-detmek ve O'ndan mağrifet dilemekle emrolunmuşuzdur, bu sûrede.

Bunun üzerine Hz. Ömer, Ibn Abbas'a yönelerek:

- Sen ne diyorsun ey Ibn Abbas? diye sormuş, o da su cevabi vermişti:

- Bu sûre, Rasûlullah (s.a.v.)'m ecelinin geldiğini ve vefatının yaklaştığını haber vermektedir.

Bunun üzerine Hz. Ömer söyle demişti:

- Ben de senin anladığın gibi anlıyorum.»

imam Ahmed b. Hanbel, Ebu Hüreyre'nin söyle dedigini rivayet etmiştir:

«Rasûlullah (s.a.v.), kadınlarıyla birlikte hac ettiği zaman onlara söyle

demisti:

- Bu, benim son haccimduv Bundan sonra (evlerinizde) hasirlarin üzerinde oturun, bir yere ayrilmayin.»

Kisaca demek istedigimiz sudur ki, insanlar, Peygamber (s.a.v.)'-in o sene vefat edeceğini hissetmişlerdi. Biz de bununla ilgili hadis ve eserleri Allah'ın yardımı ile nakledeceğiz. Önce Muhammed b. Ishak b. Yesar, Ebu Cafer b. Cerir, Ebu Bekir el-Beyhakî gibi imamların bu konudaki rivayetlerini; Hz. Peygamberin kaç kere haccettigini, kaç gazve yaptigini, kaç seriyye gönderdigini, hükümdarlara gönderdiği mektup ve elçilerini anlatacağız. Bunları onun vefatından önceye aldık. Bunları kısaca Özetledikten sonra vefat bahsini işleyeceğiz.

Buhari ve Müslim'in sahihlerinde, Zeyd b. Erkam'ın söyle dedigi rivayet edilmistir:

«Rasûlullah (s.a.v.), ondokuz gazve yaptı. Hicretten sonra Veda haccı yaptı. Daha sonra haccetmedi.»

Ebu Ishak'ın ifadesine göre Hz. Peygamber, Mekke'de iken bir kere haccetmistir. Ebu Ishak es-Sebigî de böyle demistir. Zeyd b. Hu-bab, Cabir'in söyle dedigini rivayet etmistir:

«Rasûlullah (s.a.v.), üç hac yaptı. İkisi hicretten önce, biri de hicretten sonraki hacadır. Hicretten sonraki haccıyla beraber bir de umre yapmıştır. Beraberinde otuzaltı kurbanlık deve götürmüş, Ali bunların tamamını Yemen'den getirmisti.»

Aralarında Enes b. Malikin de bulunduğ u birden fazla sahabenin rivayetine göre -ki bu rivayet Buharî ve Müslim'in sahihlerinde de yer almaktadır- Peygamber (s.a.v.), Hudeybiye umresi, Umretü'l-Kazâ, Cirâne umresi ve Veda haccıyla beraber yaptığı umresi olmak üzere dört kez umre yapmıştır.

Hz. Peygamberin gazvelerine gelince, Buharî, Ebu Asim en-Nebil kanalı ile Seleme b. Ekva'nın söyle dedigini rivayet etmistir:

«Rasûlullah (s.a.v.)'la birlikte yedi gazveye; Zeyd b. Harise'yle birlikte dokuz gazveye katıldım. Rasûlullah (s.a.v.), Zeyd'i o gazvelerde basımıza emir tayin etmist i.»

Buharî ve Müslim'in sahihlerinde, Seleme b. Ekva'nın söyle dedigi rivayet edilmistir: .. ,

«Rasûlullah (s.a.v.)'la birlikte yedi gazveye katıldım. Gönderdiği seriyyelerle birlikte dokuz gazve yaptım. Bir defasında komutanımız Ebu Bekir, bir defasında da Üsame b. Zeyd idi.» _

Buhari nin sahihinde, Bera'nın söyle dedigi rivayet edilmistir:

«Rasûlullah (s.a.v.), on bes gazve yaptı.»

Buharî ve Müslim'in sahihlerinde, Bera'nın söyle dedigi rivayet edilmistir:

«Rasûlullah (s.a.v.), ondokuz gazve yaptı. Bunlardan onyedisinde bizzat hazır bulundu. İlki Useyr ya da Useyr gazvesi idi.»

Müslim, Büreyde'nin söyle dedigini rivayet eder:

«Rasûlullah (s.a.v.)'la birlikte onaltı gazveye katıldım.»

Müslim, Büreyde'nin söyle dedigini rivayet eder:

«Rasûlullah (s.a.v.)'la birlikte on dokuz gazveye katıldım. O, bunların sekizinde savastı.»

Yine ondan bu senedle gelen bir rivayette söyle denmektedir: Rasûlullah (s.a.v.), yirmi dört seriyye gönderdi. Bedir, Uhud, Hendek, Müreysi, Hayber, Hüneyn ve Mekke fethi savaşlarında bizzat savastı.

Sahih-i Müslim'de Ebu Zübeyr tariki ile Cabir "ın söyle dedigi rivayet edilmektedir:

«Rasûlullah (s.a.v.), yirmibir gazve yaptı. Ben de onunla birlikte bunların ondoküzüne katıldım. Bedir ve Uhud gazvelerine katılmadım. Çünkü babam bana engel olmuştı. Uhud gününde babam öldürüldüğü zaman artık Rasûlullah'm yaptığı gazvelerden hiçbirinden geri kalmadım.»

Abdürrezzak, Said b. Müseyyeb'in söyle dedigini rivayet etmiştir:

«Rasûlullah (s.a.v.) onsekiz gazve yaptı.

Ravi diyor ki: Said'in bir defasında da: «Rasûlullah, yirmidört gazve yaptı.» dedigini isittim. Bilemiyorum, bu onun bir yanılması midir, yoksa bundan sonra kendisinden duyduğum birsey midir?»

Katade dedi ki: «Rasûlullah (s.a.v.), ondokuz gazve yaptı. Bunların sekizinde bizzat savastı. Yirmidört seriyye de gönderdi. Gazve ve seriyyelerinin toplamı kırkıdır.»

Urve b. Zübeyr, Zührî, Musa b. Ukbe, Muhammed b. Ishak, b. Ye-sar ve diğer sîret imamları, Hz. Peygamberin hicri ikinci sene ramazan ayında Bedir'de savastığını, hicri üçüncü sene sevval ayında Hendek ve Beni Kurayza gazvelerinde savastığını söylemişlerdir. Bazıları, Hendek ve Beni Kurayza gazvelerinin hicri besinci senede yapıldığını söylemişlerdir. Bundan sonra hicri besinci senenin saban ayında Müreysi ve Mustalık oğullarıyla savasmıştır. Hicri yedinci sene safer ayında Hayber gazvesini yapmıştır. Bazıları, bu gazvenin hicri altıncı senede yapıldığını söylemişlerdir. Gerçek olan şu ki; bu gazve, hicri altıncı senenin sonu ile yedinci senenin başlarında yapılmıştır. Rasûlullah (s.a.v.), daha sonra hicri sekizinci sene ramazan ayında Mek-ke'li'lerle savasmıştır. Yine sekizinci senenin sevval ayı

ile zilhiccenin bir kısmında Taiflilerle savasmış, onları muhasara altına almıştır. Bununla ilgili açıklama daha önce geçmişti. Hicri sekizinci senede Mekke valisi Attab b. Üseyd insanlara hac vecibesini ifa ettirmiştir. Dokuzuncu senede ise Ebu Bekir es-Siddik bu vecibeyi ifa ettirmiştir. Onuncu senede de Rasûlullah (s.a.v.) bu vecibeyi Müslümanlara ifa ettirmiştir.

Muhammed b. İshak dedi ki: Rasûlullah (s.a.v.)'m bizzat yaptığı gazveler yirmiye di dir. Veddan gazvesi (Ebva gazvesi), daha sonra Radva taraflarında Buvat gazvesi yapılmıştır. Bunun pesi sıra Batn-i Yenbu'da Useyre gazvesi yapılmıştır. Bundan sonra Kürz b. Cabir'i yakalamak amacıyla ilk Bedir gazvesi yapılmıştır. Bundan sonra Büyük Bedir gazvesi yapılmıştır ki, bu gazvede Cenâb-i Allah, Kureys'in ileri gelenlerini öldürmüştür. Büyük Bedir gazvesinden sonra Beni Süleym gazvesi yapılip Kûdür mevkiine kadar gidilmiştir. Sonra Ebu Süfyan b. Harb'i ele geçirmek için Sevik gazvesi yapılmıştır. Bundan sonra Gatafan gazvesi yapılmıştır ki, buna Zi-Emer gazvesi de denir. Bundan sonra Hicaz'da Bahran gazvesi yapılmıştır. Bundan sonra Uhud, ondan sonra Hamraul-Esed, ondan sonra da Beni Nadir gazvesi yapılmıştır. Bundan sonra Zatü'r-Rikâ gazvesi Nahl mevkiinde yapılmıştır. Zatü'r-Rikâ'dan sonra son Bedir gazvesi yapılmıştır. Son Bedir gazvesinden sonra Devmetü'l-Cendel, daha sonra da Hendek gazvesi yapılmıştır. Hendek'ten sonra Beni Kurayza gazvesi yapılmıştır. Bundan sonra Hüzeyl tarafından Beni Lihyân kabilesi ile yapılan gazve vuku bulmuştur. Bundan sonra Zi-Kared, ardi sıra Beni Mustalik gazvesi yapılmıştır. Bu gazve, Huzaalılarla yapılmıştır. Beni Mustalik gazvesinden sonra Hudeybiye gazvesi yapılmıştır ki, bununla savas amacı güdülmemiştir. Müsrıklar, Rasûlullah'i Mekke'den geri çevirmişlerdi. Hudeybiye'den sonra Hayber gazvesi yapılmış, sonra Umretü'l-Kazâ, bunun ardi sıra Fetih gazvesi, daha sonra Hü-neyn gazvesi yapılmıştır. Hüneyn'den sonra Taif, ondan sonra da Te-bük gazveleri yapıldı.

İbn İshak dedi ki: Rasûlullah (s.a.v.)'m savastığı dokuz gazvenin isimleri şöyledir: Bedir, Uhud, Hendek, Kurayza, Mustalik, Hayber, Mekke Fethi, Hüneyn ve Taif.

Ben derim ki: Bütün bunlar, yerlerinde şahid ve delilleriyle genişçe anlatılmıştır. Hamd iyah'a mahsustur.

İbn İshak dedi ki: Rasûlullah (s.a.v.)'m gönderdiği seriyye ve heyetlerin sayısı otuzsekizi bulmuştur.

Merhum İbn İshak, böyle dedikten sonra bu seriyye ve heyetlerin tafsilatını vermeye başlamıştır. Biz bunları ya da bunların çoğunu yerinde anlattık. Hamd ve minnet Allah'adır.

Biz burada İbn İshak'm anlattıklarını özetleyeceğiz. Söyle ki: Ubeyde b.

Haris, Seniyyetü Zi'1-Merve'nin asagi taraflarina gönderildi. Sonra Hamza b. Abdülmuttalib, Is nahiyesindeki kiyiya gönderildi. Bazi kimseler, bu seriyyenin Ubeyde seriyyesinden önce yola çıkarildigini söylemişlerdir. Dogrusunu Allah bilir.

Sa'd b. Ebi Vakkas, Harrar mintikasına gönderilmiş; Abdullah b. Cahs, Nahle mintikasına gönderilmiş; Zeyd b. Harise, Karade mintikasına gönderilmiş; Muhammed b. Mesleme, Ka'b b. Esrefi öldürmeye gönderilmiş; Mersed b. Ebi Mersed, Reci'ye gönderilmiş; Münzir b. Amr, Bir-i Maune'ye gönderilmiş; Ebu Ubeyde, Zi'1-Kassa'ya gönderilmiş; Ömer b. Hattab, Beni Amir diyarmdaki türbeye gönderilmiş; Ali ise Yemen'e gönderilmisti.

Galib b. Abdullah el-Kelbî, Kedid mintikasına gönderilmiş. Beni Mülevvih'i vurmustu. Geceleyin onlara hücum etmiş, onlardan bir grup adami Öldürerek davarlarım önlerine katip götürmüstü. Adamlari, davarlari istemek için gelmişlerdi. Yaklastiklarında bir dereden akmakta olan sel sulari onlara engel olmustu. Bu gelislerinde Haris b. Malik b. Bersa'i esir almışlardı. Ibn Ishak, bu konuyu burada teferruatiyla anlatmistir. Biz bunun tafsilatini daha önceki sayfalarda verdik.

Ebu Talib oğlu Ali, Fedek diyarina gönderilmiş; Ebu'1-Avca es-Sü-lemî, Beni Süleym kabilesine gönderilmiş, kendisi ve arkadaşlari vurulmuşlardı. Ükkase, Gamre'ye gönderilmiş; Ebu Seleme b. Abdile-sed ise, Katan mintikasına gönderilmisti. Katan, Necid'de Beni Esed kabilesine ait bir suyun adidir.

Muhammed b. Mesleme, Hevazin taraflarındaki Karta'a mintikasına gönderilmiş; Besir b. Sa'd, Fedek'teki Beni Mürre kabilesine gönderilmisti. Ayrica Hüneyn taraflarina da gönderilmisti. Zeyd b. Harise, Beni Süleym diyarmdaki Cümum mintikasına gönderilmisti.

Zeyd b. Harise, Beni Huseyn diyarmdaki Cüzam mintikasına gönderilmisti. Ibn Hisam dedi ki: Burasi Husma diyarmdandır. Ibn Ishak ile digerlerinin anlattiklarina göre bu seriyyenin gönderilis sebebi sudur: Dihye b. Halife, Kayser'in yanından döndüğünde Rasûlul-lah (s.a.v.)'m mektubu kendisine ulaşmisti. Rasûlullah (s.a.v.), göndermiş olduğu bu mektubunda onu Allah'a imana davet ediyordu. O da Rasûlullah'a çeşitli hediye ve armaganlar gönderdi. Beni Cüzam diyarmdaki Senar vadisine vardiginda Duleya kabilesinden Henid b. Us ile oğlu Us b. Henid ona hücum ettiler. Beraberindeki mallari ele geçirdiler. Onlardan Müslüman olmuş bir grup insan kosup geldiler. Dihye'nin alman mallarini onlardan kurtardilar ve kendisine geri verdiler. Dihye, Rasûlullah'm yanina döndüğünde basindan geçenleri anlatti. Henid ile oğlunun öldürölmesini istedi. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.), Zeyd b. Harise'nin emrine az sayida asker verip yola çıkardi. Bu seriyye Evlac taraflarina gitti. Harne nahiyesindeki Makise hücum

etti. Bulduklari mallan ve adamlari topladilar. Henid ile oglunu, Beni Ahnef kabilesinden iki adami ve Beni Hasib kabilesinden de bir adami öldürdüler.

Zeyd, bunlarin mallarini, çoluk çocuklarini ele geçirip yola çıktı. Bunlar, Rufaa b. Zeyd başkanliginda bir heyet olusturdular. Rasûlullah in kendisini imana davet eden bir mektubu, Rufaa'ya gelmistti. Rufaa, bu mektubu onlara okudu. Onlardan bir grup, bu mektuptaki davete icabet edip Müslüman oldular. Zeyd b. Harise ise, bu durumu bilmiyordu. Bunlar, bineklerine binip üç günde Medine'ye, Rasûlullah (s.a.v.)'in yanma geldiler. Mektubu ona verdiler. O da mektubun insanlar huzurunda yüksek sesle okunmasini emretti. Sonra söyle buyurdu:

- Ölüler için ne yapabilirim ki? Bu sözünü üç kez tekrarladi. On- / lardan Ebu Zeyd b. Amr adinda bir adam kalkip söyle dedi:

-Ya Rasûlallah! Esir alinan adamlarimizi serbest birak, ölmüs olanlara gelince onların kanlari ayagimin altindadir.

Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.), Ebu Talib oğlu Ali'yi onlarlabirlikte Zeyd b. Harise'ye gönderdi. Yalnız Ali, hareket etmeden önce: - Ya Rasûlallah, Zeyd, benim emrime itaat etmez, dedi. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.), kendisi tarafından gönderilmis oldugunu ispatlayan bir alamet olsun diye kilicini Hz. Ali'ye verdi. Hz. Ali de onlara ait bir deveye binip onlarla birlikte yola çıktı. Fifau 1-Fahle-teyn denilen yerde Zeyd ve askerleriyle karsilastilar. Bunlarin mallari ve çoluk çocuklari, Zeyd ve askerlerinin yaninda idi. Ali, bu mallari ve çoluk çocuğu alip sahiplerine teslim etti. Hiçbir seyleri eksilme-
misti.

Yine Zeyd b. Harise, Vâdi'l-Kurâ'ya Fezare ogullari üzerine gönderildi. Arkadaslarindan bir kısmi Öldürüldü. Kendisi de agir sekilde yaralandi. Gazve dönüşünde, onlarla tekrar gazve edinceye kadar cü-nüplükten ötürü basini yikamamaya yemin etti. Yarasi biraz iyilesince Rasûlullah (s.a.v.), ikinci kez onu bir grup askerle birlikte onların üzerine gönderdi. Onlari Vâdi'l-Kurâ'da öldürdü. Ümmü Kirfe Fatima binti Rebia b. Bedri esir aldı. Bu kadin, Malik b. Hüzeyfe b. Bedir'in yaninda idi. Yaninda bir kız çocuğu da vardi. Zeyd b. Harise, Kays b. Musahhar el-Yamuri'ye emir verdi. O da Ümmü Kirfe'yi öldürdü. Kizini hayatta birakti. Bu kadin, serefli bir ailedendi. Ümmü Kirfe adi, seref ve asalette darb-i mesel haline gelmistti. Ümmü Kirfe'nin kizi Seleme b. Ekva ile beraber idi. Rasûlullah, onu kendisine hibe etmesini Seleme'den istedi. Seleme de kizi Rasûlullah'a verdi. Rasûlullah da o kizi, dayisi Hazm b. Ebi Vehb'e hibe etti. Ve bu evlilikten Abdur-rahman adinda bir erkek çocuk dogdu.

Abdullah b. Revaha seriyyesi, Hayber'e iki defa gönderilmisti. Bunlardan

birinde Yüseyr b. Rizam'i vurmustu. Yüseyr, Rasûlullah'la savasmak için Gatafanlıları topluyordu. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.), aralarında Abdullah b. Enis'in de bulunduğu birkaç kişiyi Abdullah b. Revaha komutasında oraya gönderdi. Oraya vardıklarında onu Rasûlullah'm yanma götürmek için aradılar, buldular ve yanlarına alıp Medine'ye götürmek üzere yola çıktılar. Hayber'e altı millik mesafedeki Karkara mintikasına vardıklarında Yüseyr, onlarla birlikte Medine'ye gittigine pisman oldu. Abdullah b. Enis, bu durumu farkettil. Kilicini alıp ona vurdu ve ayagini kopardi. Yüseyr de bastonu ile Abdullah'in kafasına vurdu, kafasını yardi. Bu durumu gören seriyyedeki her Müslüman kisi, kendilerine teslim edilmiş olan Yahudileri vurmaya başladılar. Sadece bir Yahudi kaçıp kurtuldu.

Abdullah b. Enis, Medine'ye geldiginde Rasûlullah (s.a.v.), onun kafasına tükürdü ve yarasi irinlenmedi, kendisine eziyet vermedi.

Ben derim ki: Abdullah b. Revaha'mn ikinci seriyyesi, Rasûlullah (s.a.v.)'m, Hayber hurmalıklarındaki ürünün miktarini tahmin etmesi için Hayber'e gönderdiği seriyyedir. Dogrusunu Allah bilir.

Abdullah b. Atik ve arkadaşlara Hayber'e gönderildiler. Yahudi Ebu Rafi'i öldürdüler.

Abdullah b. Enis, Halid b. Süfyan b. Nübeyh'e gönderildi. Onu Urene'de öldürdü. Ibn Ishak, onun kissasini, uzun uzadiya anlatmistir. Bununla ilgili açıklama, hicri besinci sene hadiseleri meyanında geçmişti. Dogrusunu Allah bilir.

Zeyd b. Harise, Cafer b. Ebi Talib ve Abdullah b. Revaha, Sam di-yanndaki Mu'te gazvesine gönderildiler. Daha önce de anlatildigi gibi her üçü de öldürölüp şehid edildiler.

Ka'b b. Ümeyr, Sam diyarındaki Zati-Atlah mintikasına gönderildi. Bu seriyyedeki adamlarin tamamı öldürödüler.

Uyeyne b. Hisn b. Hüzeyfe b. Bedir, Temim kabilesinin Beni An-ber kolu üzerine gönderildiler. Onlara hücum ettiler. Onların bir kismini öldürödüler. Sonra o kabilenin heyeti, bineklerine binip Rasûlul-lah'm yanına gelerek esirlerinin serbest bırakılması ricasında bulundular. Rasûlullah da o esirlerden bir kismini azad etti. Bir kismini da fidye karşiligında serbest bırakti.

Galib b. Abdullah, Beni Mürre diyarına gönderildi. Orada Mirdas b. Nehik öldürödü. Nehik, Cüheyne taraflarında Hurkahlardan olup onların müttefiki idi. Onu, Üsame b. Zeyd ile Ensâr'dan bir adam öldürmüslerdi. Bunlar ona silah çektiklerinde Nehik, "Lâ ilahe illallah" demisti. Ama yine de öldürmüslerdi. Medine'ye döndüklerinde Rasû-hillah-(s.a.v.), onu öldürödükleri için Üsame ile Ensâr'i siddetle kinamisti. Onlar özür dilediler

ve adamin öldürölmekten kurtulmak için Lâ ilahe illallah dedigini söyledilerse de Rasûlullah Üsame'ye:

- Onun kalbini mi yardım? diye çıkisti. Sonra yine Üsame'ye söyle diyordu:
- Kiyamet gününde "Lâ ilahe illallâh'a" karsi kim sana yardimci olacak!

Üsame dedi ki: Rasûlullah, bu sözünü hep tekrarliyordu. Öyle ki, keske o güne kadar Müslüman olmasaydim da, o gün Müslüman olsaydim ve önceki günahlarım affedilseydi, diye içimden geçirdim.

Amr b. As, Beni Özre diyarında Zatu s-Selâsil mintikasına gönderildi. Görevi, Araplari Sam'a karsi alarma geçirmekti. Çünkü Ümmü As b. Vail, Beli kabilesinden idi. Bu sebeple Rasûlullah, kendilerine daha yararlı olsun ve onlari alarma geçirsın diye Amr'i oraya gönderdi. Amr, onlara ait Selsel denen suyun yanma vardığında onlardan korktu. Kendisine takviye kuvveti göndermesi için Rasûlullah'a haber saldı. Rasûlullah da aralarında Ebu Bekir ve Ömer'in bulunduğu, Ebu Ubeyde b. Cerrah komutasındaki bir takviye kuvvetini ona gönderdi. Bu takviye kuvvet oraya vardığında Amr, bunların komutasını da ele aldı ve:

- Siz sadece bana takviye olmak için gönderildiniz, dedi. Bu takviye kuvvetinin komutani Ebu Ubeyde, ona karsi zorluk çıkarmadı. Çünkü Ebu Ubeyde, dünya işlerinde kolaylık gösteren, yumusak huylu, müsamahakar bir adamdı. Amr'a teslim oldu, itaati altına girdi. Amr, onların hepsine namazda da imamlik ediyordu. Bu sebeple Medine'ye döndüğü zaman Rasûlullah'a söyle bir soru sormustu:

- Ya Rasûlallah, insanların en çok hangisini seversin?
- Aise'yi.
- Ya erkeklerden?
- Aise'nin babasını.

Abdullah b. Ebi Hadred, Mekke fethinden önce Batn-i Idem'e gönderildi. Orada Muhallim b. Cessame kissasi cereyan etmistı. Bu hadise, hicri yedinci senede vuku bulmustu. Bununla ilgili geniş açıklama, önceki sayfalarda verilmistir. Abdullah b. Ebi Hadred, ayrıca Gabe'ye de gönderilmistir.

Abdurrahman b. Avf, Devmetu 1-Cendel'e gönderilmisti.

Muhammed b. Ishak, Ata b. Ebi Rebah'in söyle dedigini rivayet etmistir:

«Basralılardan bir adamin, sarigin ucunu arkadan sarkitmanın hükmünü Abdullah b. Ömer'e sordugunu gördüm. Abdullah b. Ömer, ona su cevabi verdi:

- Insaallah bunun hükmünü sana anlatacağım. Ben, Rasûlullah (s.a.v.)'in

mescidinde bulunan on sahabenin onuncusu idim. Bunlar su zatlardı: Ebu Bekir, Ömer, Osman, Ali, Abdurrahman b. Avf, İbn Mesud, Muaz b. Cebel, Hüzeyfe b. Yeman, Ebu Said el-Hudrî ve ben. Rasûhillah'la beraber idik. O esnada Ensâr'dan bir genç gelip Rasûlullah'a selam verdi. Sonra oturdu ve şöyle bir soru sordu:

- Ya Rasûlallah! Mü'minlerin hangisi daha faziletlidir?
- Ahlakça güzel olanları...
- Mü'minlerin hangisi daha akıllıdır?
- Ölümü en çok ananları ve ölüm için en güzel hazırlık yapanları. İşte bunlar en akıllı kimselerdir.

Rasûlullah'm bu cevabi karsısında o genç sustu. Bundan sonra Rasûlullah (s.a.v.), bize dönüp şöyle dedi:

- Ey Muhacirler topluluğu! Bes şey vardır ki, bunlar sizin üzerinize inerlerse -üzerinize inmemeleri için Allah'a şiginiyorum- sunu bilin: Lut kavminde fuhus zahir olmamisti ki; onlar, fuhsa yenik düstükleri zaman aralarında veba zuhur etti. Geçmişleri arasında görülmeyen agrılar ve sancılar kendilerinde görülmeye başladı. Onlar, ölçü ve tartıda eksiklik yaptıkları zaman kitliga, azık azlığına ve hükümdarin zulmüne maruz kaldılar. Mallarının zekatini vermedikleri zaman gökten üzerlerine yağmur yağmaz oldu. Eger hayvanlar olmasaydı, onlara yağmur hiç yağmazdı. Allah'a ve Rasûlüne verdikleri sözü yerine getirmeyince; Allah, kendilerinden başka düşmanları onlara musallat kıldı. Ellerindeki malların bir kısmını o düşmanlar aldılar. Onların imamları, Allah'ın kitabı ile hükmetmedikleri ve Allah'ın indirdiği ahkâmın gereğini yapmadıkları için Allah, aralarına savaş koydu.»

Muhammed b. İshak dedi ki: Rasûlullah, daha sonra Abdurrahman b. Avfın bir seriyyeye hazırlanmasını emretti. Sabah olunca Abdurrahman b. Avf, basına ham bezden siyah renkli bir sarık sarmisti. Rasûlullah onu yanına çağırdı. Basındaki sarığı çözdü. Yeniden kendi . eliyle sardı ve arka taraftan dört parmaklık veya ona yakın uzunlukta bir kısmı sarkıttı. Sonra da:

- İşte böyle ey Abdurrahman b. Avf. Böyle sarık sar. Bu daha güzel ve daha uygun şekildir, dedi. Daha sonra sancığı Abdurrahman'a vermesi için Bilal'e emir verdi. Bilal de sancığı Abdurrahman'a teslim etti. Rasûlullah, Allah'a hamd edip kendi nefesine salât-ü selam okuduktan sonra şöyle dedi:

- Al bakalım sancığı ey İbn Avf! Allah yolunda hepiniz gaza edin. Allah'ı inkar edenle savaşın. Asiri gitmeyin. Hainlik yapmayın. Kimseye iskence yapmayın. Çocukları öldürmeyin. Bu, Allah'ın sizden aldığı bir sözdür. Ve peygamberinizin de sizin aranızdaki uygulaması böyledir.

Abdurrahman b. Avf sancagi aldı. Ibn Hisam'm ifadesine göre Devmetü'l-Cendel'e gitti.

Ebu Ubeyde b. Cerrah seriyyesi, Sifu'l-Bahr'e gitti. Seriyyesinde 300'e yakın süvari vardı. Rasûlullah (s.a.v.), onlara dagarcıklar içinde hurma verdi. Bu seriyyede denizin kıyıya attığı büyük balıkla ilgili bir kisa cereyan etmiştir. Serriyyedeki askerler, o balığın etini yiyerek bir ay boyunca gıdalarını temin etmişler, hatta sismanlamışlar di. Etinin bir kısmını dilimleyip kurutmuşlardı. Rasûlullah'in yanına geldiklerinde balığın etinden ona da yedirmişlerdi.

Ibn Hisam dedi ki: Ibn Ishak'm burada bahsetmediği seriyyeler-den biri de Amr b. Ümeyye ed-Damrî'nin, Ebu Süfyan Sahr b. Harb'i öldürmek için görevlendirilen seriyyesidir. Bu seriyye, Hubeyb b. Adiyy ile arkadaşlarının öldürülmesinden sonra görevlendirilmisti. Bununla ilgili açıklama önceki sayfalarda anlatılmisti. Amr b. Ümeyye ile beraber Cebbar b. Sahr da vardı. Ama bunlar, Ebu Süfyan'i değil başka bir adami öldürmüşlerdi. Hubeyb'i de daragacmdan indirmişlerdi.

Bekkailerden Salim b. Unieyr serriyyesi, Beni Amr b. Avf kabilesinden Ebu Afek'i öldürülmesi üzere görevlendirilmisti. Rasûlullah (s.a.v.), Haris b. Süveyd b. Samit'i öldürdüğü zaman Ebu Afek'in münafıklığı ortaya çıkmisti. Ebu Afek, öldürülen Haris b. Süveyd için agit dökmüş ve Islâm'a girmeyi kinamisti. Allah ona lanet etsin. Agitinda şöyle diyordu:

«Bir zaman boyu yasadım ve insanların içinde, çağrıldığı zaman akidlestikleri kimselere Kayle'nin çocuklarından ahdine daha sadık ve daha vefakar ne bir aile, ne de bir toplumu görmedim.

Onların toplulugundan dağları yıkanlar vardı. Ve hiyanet etmezler.

Onlara gelen bir süvari onları dagitti.

Çesitli seylere birlikte "helaldir, haramdır." dedi.

Eğer güçlülüğü veya mülkü tasdik etseydiniz, Yemen hükümdarlarından bir Tübbâ'a tabi olurdunuz.»

Rasûlullah (s.a.v.): Su habisi kim benim için öldürecek? diye sorunca Salim b. Umeyr, Rasûlullah'in bu çağrısına icabet etti ve onu öldürdü. Bununla ilgili olarak Ümame el-Müridiye şöyle dedi:

«Allah'ın dinini ve Ahmed'i yalanlıyorsun.

O kimseye yemin ederim ki, seni unuttu. Bu ne kötü bir unutulmaktır!

Bir Müslüman, gecenin sonunda sana bir süngü dürtüğü verdi. Ey Ebu Afek, yasin ilerlemesine rağmen onu al.»

Umeyr b. Adiy el-Hatmî, Beni Ümeyye b. Zeyd kabilesinden olup Islâmiyet'i

ve Müslümanlari yeren Asma binti Mervan adındaki kadini öldürmek üzere görevlendirildi. Ebu Afek denen mahut kisi öldürüldüğü zaman bu kadın münafikligini açığa vurdu ve söyle dedi:

«Beni Malik, Nebit ve Avfin Beni Hazrec'in duygusuyla, sizin gayrinizden olan garip bir kimseye itaat ettiniz. Ne Murad'dandır. Ne Mezhic'den. Baslan kestikten sonra ondan daha ne umuyorsunuz. Nitekim pismis çorba umulduğu gibi. Basini çeken aldanır, umanın ümidinden de kesilir.»

Hassan b. Sabit de o kadina cevaben söyle dedi:

«Beni Vail, Beni Vakif ve Hatme, Beni Hazrec'ten asagidadir. Yazıklar olsun o kadina ki, ne zaman beyinsizlik ederek yüksek sesiyle çağırırsa ölümler gelir.

O kadın, irki ve serefli, girişleri ve çıkışı kerim bir yigidi sarsti.

Gecenin bir saatinden sonra o da o kadini kızıl kana buladi.»

Haber Rasûlullah (s.a.v.)'a vardığı zaman, «Mervan'm kızinin basini kim koparacaktır?» diye sordu. Rasûlullah (s.a.v.)'m bu sözünü Umeyr b. Adiyy el-Hatmî isitti. O da orada idi. Iste o gecenin aksami olduğu zaman o kadının evinde onun üzerine yürüdü ve kadini öldürdü. Sonra sabahleyin Rasûlullah (s.a.v.)'m yanına gelip söyle dedi:

- Ya Rasûlallah, ben o kadini öldürdüm.
- Ey Umeyr, Allah'a ve Rasûlüne yardım ettin.
- Ya Rasûlallah, o kadın hakkında benim üzerime birsey lazim gelir mi?
- Onun hakkında iki keçi bile birbirlerini boynuzla toslamazlar. (Yani onun isi pek önemli degildir).

Umeyr kavmine döndü. Beni Hatme'nin, o zaman Mervan'm kızinin durumu hakkındaki sözleri çok karisik idi. O kadının bes oğlu vardı. Umeyr b. Adiy, Rasûlullah (s.a.v.)'m yanından onlara geldiği zaman dedi ki:

- Onu ben öldürdüm. Elinizden geleni ardiniza koymayin. Bana istediginizi yapin. Ve beni hiç bekletmeyin. Iste bugün, Islâm'in, Beni Hatme yurdunda güç ve kuvvet bulduğu ilk gündür.

Islâm'in güçlendiğini görünce Beni Hatme kabilesinden birçok insan Müslüman oldular.

Sonra Ibn Hisam, Sümame b. Usul el-Hanefî'yi esir alan seriyyeyi ve Sümame'nin Islâm'a girişini anlatir. Bu konuda sahih hadisler, önceki sayfalarda verilmistir.

Ibn Hisam, Rasûlullah (s.a.v.)'m Sümame hakkında söyle dedigini nakletmistir: «Muinin tek bagirsakta yer, kafir ise yedi bagirsakta yer.»

Sümame, Müslüman olduktan sonra yemeği azalttığı için Rasûlullah böyle

demisti. Sümame, Medine'den ayrilınca Mekke'ye umre için gitti'. Giderken telbiye getiriyordu. Mekkeliler, telbiye getirmesini yasakladilar. O, bu yasaga riayet etmedi ve Yemame'ye geldikleri takdirde kendilerinden azigi kesecegini söyleyerek tehditte bulundu. Yemame'ye dönünce onlara artik azik vermedi. Nihayet Rasûlullah (s.a.v.), ona bir mektup yazdi. O da onlara yeniden azik vermeye basladi. Beni Hanife'den biri söyle demisti:

«Ebu Süfyan'a ragmen haram aylarda bizden Mekke'de asikare telbiye getiren kimseler vardır.»

Rasûlullah (s.a.v.), kardesi Vakkas b. Mücezzez'in intikamini almasi için Alkame b. Mücezzez el-Müdlîcî'yi de gönderdi. Vakkas, Zi-Kared gününde öldürülmüştü. Alkame, kardesini öldürenleri takip etmek için Rasûlullah'tan izin istemisti. Rasûlullah da ona bu izni verdi. Ve onu bir grup insanin basina komutan tayin etti. Dönüşlerinde aralarından bir gruba daha önceden gidebilmeleri için izin verdi. Baslarına da Abdullah b. Hüzafe'yi komutan vekili yaptı. Onda biraz sakacılık vardı. Bir ates yakti, askerlerin atese girmelerini emretti. Bazi askerler atese girmeye kastedince o: «Ben gülmek için böyle yaptım. Sakin atese girmeyin.» dedi. Bu haber Peygamber (s.a.v.)'e ulasınca söyle dedi: «Her kim Allah'a isyani içeren bir isi yapmanizi emrederse, sakın ona itaat etmeyin.»

Kürz b. Cabir, Medine'ye gelen grubu öldürmek için görevlendirilmisti. Bu grup, Kays kabilesinden olup Becile mintikasından gelmisti. Medine'nin havasini begenmemisler, hastalanmislardi. Rasûlullah (s.a.v.), Medine disindaki zekat develerinin yanma gitmelerini, develerin sütlerini ve sidiklerini içmelerini emretmisti. Bunlar gidip iyilesince develerin çobanini öldürdüler. Bu çoban, Rasûlullah'in azadlisi Yesar idi. Adami bogazlayip gözüne diken soktular. Develeri de önlerine katip götürdüler. Onlari takibe birkaç kisi ile birlikte Kürz b. Cabir görevlendirildi. Bu seriyye, onlari Becile'de yakaladi. Zi-Kared gazvesinden dönüşünde Rasûlullah'a getirip teslim etti. Rasûlullah emir verdi. Elleri ve ayaklari kesildi. Gözlerine mil çekildi.

Eger bu grup, Enes'ten rivayet edilen ve Buhari ile Müslim tarafından sahinligi üzerinde ittifaka varilan hadiste anlatilan Ukel veya Ureyne'den gelmis sekiz kisi ise.-ki hadisin zahirinden de anlasilan budur- bunlarla ilgili kissa önceki sayfalarda uzun uzadiya anlatilmistir. Eger bunlar baska bir grup iseler, iste bununla ilgili olarak Ibn Hisam'in verdigi önemli noktaları naklettik. Dogrusunu Allah bilir.

Ibn Hisam dedi ki: Ebu Talib oğlu Ali'nin iki kez yaptigi gazvesine gelince, bununla ilgili olarak Ebu Amr el-Medenî söyle demistir:

«Rasûlullah (s.a.v.), Ali'yi Yemen'e gönderdi. Baska bir grup askerle birlikte de Halid'i gönderdi. Halid'i gönderirken su talimati verdi: Eger bir araya

gelirseniz komutan Ebu Talib oğlu Ali'dir.»

Ibn İshak, Halid'in gönderilmesini anlatmıştır. Ancak onun bu gönderilmesini seriyye ve heyetler zihninde zikretmemiştir. Su halde Ra-sûlullah in seriyye ve gazvelerinin sayısının otuz dokuz olması gerekir.

Ibn İshak dedi ki: Rasûlullah (s.a.v.), Üsame b. Zeyd b. Harise'yi Sam'a gönderdi. Atlarını Belka ve Darum beldelerinin sınırlarına kadar götürmelerini emretti. Bu iki belde, Filistin diyarındadır. İnsanlar, sefer hazırlığına başladılar. Üsame ile birlikte ilk Muhacirler de bu sefere katıldılar.

Ibn Hisam dedi ki: Bu, Rasûlullah (s.a.v.)'m gönderdiği son seriy-yesi idi.

Buharî, İsmail kanalı ile Abdullah b. Ömer'in söyle dedigini rivayet eder:

«Rasûlullah (s.a.v.), bir seriyye gönderdi. Başlarına Üsame b. Zeyd'i komutan yaptı. İnsanlar, onun komutanlığına dil uzattılar. Bunun üzerine Peygamber (s.a.v.) kalkıp söyle dedi:

- Siz, Üsame'nin komutanlığını elestiriyorsunuz. Daha önce onun babasının komutanlığını da elestirmistiniz. Allah'a yemin ederim ki; o, komutanlığa çok layikti ve insanlar arasında en çok sevdiğim kimse idi. Bu da babasından sonra insanlar arasında en çok sevdiğim kimsedir.»

İlk Muhacirlerden ve Ensâr'dan birçok büyük şahsiyet, Üsame ordusuna katılmıştı. Bunların en büyüklerinden biri Ömer b. Hattab idi. Ebu Bekir'in de aralarında bulunduğu söylenen kimse yanılmıdır. Çünkü Rasûlullah (s.a.v.)'m hastalığı ağırlaşınca, Üsame ordusu Cüf te konaklamış idi. Peygamber (s.a.v.) -ileride de anlatılacağı gibi- insanlara namaz kıldırması için Ebu Bekir'i emir tayin etti. Alemlerin Rabbinin elçisinin izniyle Müslümanların imami olan Ebu Bekir, nasıl olur da orduda bir asker olurdu? Faraza onun kendiliğinden o orduya katılmış olduğunu düşünürsek seriat koyucusu, nass ile onu namaz imamlığı için istisna etmiştir. Namaz ise, İslâm rükünlerinin en büyüğüdür. Peygamber (s.a.v.) vefat edince Ebu Bekir, Üsame'den Ömer b. Hattab'ı, kendisine vermesini istemiştir. Üsame de, Ömer'in Ebu Bekir yanında kalmasına izin vermiştir. Ebu Bekir, Üsame ordusunun göreve devamını tasdik etmiştir. [2]

Rasûlullah (S.A.V.)'In Hastalığı

Yüce Allah buyurdu ki:

«Ey Muhammed! Süphesiz sen de öleceksin, onlar da ölecekler.

Ey insanlar! Sonra siz, kıyamet günü Rabbinizin huzurunda durusmaya Çıkacaksınız.» (ez-Zümer, 30-31.)

«Ey Muhammed! Senden önce de hiçbir insani ölümsüz kilmadık. Sen

ölürsün de, onlar baki kalir mi?» (el-Enbiyâ, 34.)

«Her nefis ölümü tadacaktır. Kiyamet günü, ecirleriniz size mutlaka ödenecektir. Atesten uzaklastirilip Cennet'e sokulan kimse artık kurtulmustur. Dünya hayati, sadece aldatıcı bir geçinmeden ibarettir.» (Âl-i Imrân, 185.)

«Muhammed ancak bir peygamberdir. Ondan önce de peygamberler geçmişti. Ölür veya öldürülürse geriye mi döneceksiniz? Geriye dönen, Allah'a hiçbir zarar vermez. Allah sükredenlerin mükafatını verecektir.» (Âl-i Imrân, 145.)

Bu ayet-i kerimeyi Rasûlullah (s.a.v.)'m vefat gününde Ebu Bekir es-Siddak okudugunda bunu duyan insanlar, sanki daha önce bu ayeti isitmemislerdi.

Yüce Allah buyurdu ki:

«Ey Muhammed! Allah'ın yardimi ve zafer günü gelip, insanların Allah'ın dinine akm akm girdiklerini görünce, Rabbini överek tesbih et, O'ndan bagislama dile. Çünkü O, tevbeleri daima kabul edendir.» (en-Nasr, 1-3.)

Ömer b. Hattab ile Ibn Abbas: «Bu sûre, Rasûlullah'm ecelinin yaklastigini bildiren bir sûredir.» dediler.

Ibn Ömer dedi ki: Bu sûre-i celile, tesrik günlerinin ortasında, Veda haccmda nazil oldu. Rasûlullah (s.a.v.), bunun veda anlamına geldigini bildi. İnsanlara bir hutbe irad etti. Bu hutbede emir ve yasaklari açıkladi. Bu, meshur Veda hutbesi idi ki, daha önce nakledilmisti.

Cabir dedi ki: Rasûlullah (s.a.v.)'i Cemreleri taslarken gördüm. Durdu ve söyle dedi: «Menasikinizi benden öğrenin (alin). Belki, bu senemden sonra haccetmeyecegim.»

Rasûlullah (s.a.v.), ileride de anlatilacagi gibi kizi Fatima (r.an-ha)'ya söyle demisti:

«Cebrail her sene Kur'ân'i bana bir kere arzeder. Ama bu sene iki kere arzetti. Böyle yapmasini ecelimin yaklastigina bir isaret olarak kabul ediyorum.»

Buharî'nin sahihinde, Ebu Hüreyre'nin söyle dedigi rivayet edilmistir:

«Rasûlullah (s.a.v.), her ramazan ayında on gün süreyle ittikafa girerdi. Vefat edecegi sene yirmi gün süreyle itikafta kaldi. Her ramazanda kendisine Kur'ân bir kez arzedilirdi. Vefat edecegi sene ise Kur'ân kendisine iki defa arzedildi.»

Muhammed b. Ishak dedi ki: «Rasûlullah (s.a.v.), zilhicce ayında Veda haccmdan döndü. O ayin kalan kismini, muharrem ve safer aylarini Medine'de ikamet ederek geçirdi. Üsame b. Zeyd'i de ordunun basinda

gönderdi. İnsanlar bu minval üzere iken, Rasûlullah (s.a.v.)'-m vefatla sonuçlanan hastaligi basladi. Bu hastalik onu Allah'in diledigi rahmet ve ikrama ulastiracakti. Hastaligi safer ayindan kalan geceler esnasinda veya rebiyülevvel ayinin basinda basladi. Bana anlatildigina göre onun hastaliginin baslangici söyle oldu:

Rasûlullah, Medine mezarligina yani Bakiü'l-Garkad'a gitti. Orada ölüler için magfiret diledikten sonra evine döndü. Sabahladigi zaman iste o günden itibaren agrilari basladi. Abdullah b. Ömer, Rasûlullah (s.a.v.)'m azadlisi Ebu Müveyhibe'den naklen su haberi verdi:

Rasûlullah (s.a.v.) geceleyin beni uykudan uyandirdi ve:

- Ey Ebu Müveyhibe! Ben su Baki'in ehli (yani burada yatan ölüler) için magfiret dilemekle emrolundum. Benimle beraber gel, dedi.

Ben de onunla birlikte gittim. Mezarlik arasinda durup söyle dedi:

- Ey kabir halki, size selam olsun. İnsanların içinde bulunduğu durumdan çok sizin içinde bulunduğunuz durum size mübarek olsun. Fitneler, karanlık gecenin bölükleri gibi pes pese gelmeye basladi. Bir sonra gelen öncekinden daha kötüdür.

Rasûlullah (s.a.v.), böyle dedikten sonra bana dönüp söyle dedi:

- Ey Ebu Müveyhibe! Bana dünyanın hazinelerinin anahtarları ve dünyada ebedi kalma imtiyazı verildi. Sonra Cennet verildi. Ben de bunlar ile, Rabbime kavusmak ve Cennet arasinda seçim yapma hakkına sahip kilindim.

Ben de dedim ki:

- Babam ve anam sana feda olsun. Dünyanın hazinelerinin anahtarlarını ve orada ebedi kalmayı seç. Sonra Cennet'i al.

- Hayir vallahi ey Ebu Müveyhibe! Rabbime kavusmayı ve Cennet'i seçtim.

Böyle dedikten sonra Rasûlullah (s.a.v.), Baki mezarligindaki ölüler için magfiret diledi. Sonra oradan ayrildi. Bunun pesinden Rasûlullah (s.a.v.)'m vefatla sonuçlanan hastaligi basladi.»

Imam Ahmed b. Hanbel, Ebu Müveyhibe'nin söyle dedigini rivayet eder.

«Rasûlullah (s.a.v.), Baki mezarligindaki ölüler için namaz kilmakla emrolundu. Onların üzerine üç kez namaz kildi. Üçüncü kez kildikten sonra:

- Ey Ebu Müveyhibe! Binegimi egerle, dedi. Binegi hazirladiktan sonra bindi, ben de yani basinda yürüdüm. Nihayet Baki mezarligina vardi. Bineginden indi. Ben de bineginin yularini tuttum. Durdu ve mezarliga yönelip ölülere hitaben söyle dedi:

- İnsanların içinde bulundukları durumdan ziyade, sizin içinde

bulundugunuz durum size mübarek olsun. Fitneler gece karanliginin parçaları gibi pespese gelmeye basladılar. Bir sonra gelen fitne, bir önceki fitneden daha siddetlidir. İnsanların içinde bulundukları durumdan ziyade, sizin içinde bulundugunuz durum size mübarek olsun. (Yani ne mutlu sizlere ki, bu fitneleri görmüyorsunuz.)

Böyle dedikten sonra bana dönüp söyle dedi:

- Ey Ebu Müveyhibe! Benden sonra ümmetime verilecek dünya hazinelerinin anahtarlarım almak, ya da bütün bunları birakip Rab-bimin huzuruna çıkmak ve Cennet'e girmek arasında serbest birakıldım.

Ben de dedim ki:

- Babam ve anam sana feda olsun, sen bizi seç ya Rasûlallah. Buyurdu ki:

- Dünyada uzun süre kalmak istemedim. Rabbimin huzuruna gitmeyi tercih ettim.

Böyle dedikten sonra yedi veya sekiz gün geçmedi, vefat etti.» Abdürrezzak, Tavus'un söyle dedigini rivayet etmistir: «Rasûlullah (s.a.v.) buyurdu ki: Düşmanlarımin benden korkutulması şeklinde bana yardım edildi. Hazineler bana verildi. Ümmetime dünya hazinelerinin anahtarlarının verilisini görünceye kadar dünyada kalmak veya bir an önce Rabbimin huzuruna gitmekten birini seçmekle muhayyer kilindim. Ben bir an önce Rabbimin huzuruna gitmeyi seçtim.»

Beyhakî, bunun mürsel bir rivayet oldugunu söylemistir. Bu, aynı zamanda Ebu Müveyhibe'nin hadisini de teyid etmektedir.

Ibn Ishak, Yakub b. Atabe kanalı ile. Hz. Aise'nin söyle dedigini rivayet eder:

«Rasûlullah (s.a.v.), Baki mezarligından döndüğü zaman basım agriyordu. Ben: «Vay basım!» diye söyleniyordum. Rasûlullah (s.a.v.) ise söyle dedi:

- Hayir ey Aise, asil benim, «Vah basım» demem gerekir.

Sonra söyle dedi:

- Ey Aise! Sen benden önce Ölsen, sana bir zarar gelmez. Senin islerine ben bakarım. Seni kefenlerim, senin üzerine namaz kılarım. Ve seni defnederim.

Ben dedim ki:

- Vallahi sanki ben, senin beni defnettikten sonra evime dönüp hanımlarından biriyle gerdege girdigini tahayyül ediyorum.

Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.) gülümsedi ve agrisi iyice artti. O, hanımlarını ziyaret ediyordu. Nihayet agrisi tam siddetlendi. Mey-mune'nin evinde hastalığı artti. Hanımlarım çağirdi. Ve onlardan, benim evimde

tedavi görmesi için izin istedi. Onlar da ona izin verdiler.

Rasûlullah (s.a.v.), akrabasından iki erkek arasında evden dışarı çıktı. Bunlardan biri Fadl b. Abbas'tı. Diğer erkek ise, basını bir bezle sarmıştı. Rasûlullah, ayaklarını yerde sürüyordu. Böylelikle geldi ve odama girdi.

Ubeydullah dedi ki: Ben bunu İbn Abbas'a anlatıp: «Diğer adamın kim olduğunu biliyor musun?» diye sordum. O da, Ali b. Ebi Talib olduğunu söyledi.»

Beyhakî, Hakim kanalı ile Hz. Aise'nin şöyle dediğini rivayet eder:

«Rasûlullah (s.a.v.) yanıma geldi. Basi ağrıyordu. Ben de basımın ağrısından şikayet etmekte idim. Ve «Vay basım!» dedim. O da: «Hayir, Allah'a yemin ederim ki ey Aise, asil benim «Vay basım» demem gerekiyor.» dedi. Daha sonra şöyle diyerek sözüne devam etti:

- Eger benden önce sen ölsen, senin işlerini ben görsem, cenaze namazını kılıp seni defnetsem, sana ne zarar gelir?

Ben de dedim ki:

- Vallahi öyle sanıyorum ki, eğer ben bugün ölecek olursam, günün geri kalan kısmında benim odamda diğer kadınlarından biri ile basbasa kalıp keyif çatacağım.

Benim böyle demem üzerine Rasûlullah (s.a.v.) güldü. Sonra hastalığı arttı ve şiddetlendi. Kadınlarını dolayırken Meymune'nin odasında hastalığı daha da şiddetlendi. Aile efradı etrafında toplandılar. Abbas dedi ki:

- Rasûlullah (s.a.v.)'in hastalığının zatülcenb olduğunu sanıyoruz, gelin ağzına ilaç damlatalım.

Böyle dedikten sonra Rasûlullah'ın ağzına ilaç damlattılar. Rasûlullah ayılınca:

- Bunu kim yaptı? diye sordu.

- Amcan Abbas, sende zatülcenb hastalığı olduğundan korktuğu için böyle yaptı, dediler.

Rasûlullah:

- Zatülcenb hastalığı şeytandır. Allah şeytani bana musallat etmeyecektir. Amcam Abbas dışında evde kaç kişi varsa hepsinin ağzına ilaç dökün, dedi. Bunun üzerine oruçlu olan Meymune de dahil olmak üzere evdekilerin hepsinin ağzına ilaç döküldü. Bu hadise, Rasûlullah (s.a.v.)'m gözleri önünde cereyan etti. Daha sonra zevcelerinden, benim odamda tedavisinin yapılması için izin istedi. Zeceleri de kendisine bu izni verdiler. Rasûlullah, Abbas ile diğer bir adamın ortasında, ayaklarını sürüyerek Meymune'nin odasından çıktı.

Ubeydullah, Ibn Abbas'm söyle dedigini rivayet etti: «Hz. Aise'nin adini vermedigi o diger adam, Ebu Talib oğlu Ali idi.»

Buhari, Said b. Ufeyr kanali ile Rasûlullah'in zevcesi Hz. Aise'nin söyle dedigini rivayet etmistir:

«Rasûlullah (s.a.v.)'m hastaligi agirlassip, sancilari siddetlenince, zevcelerinden, benim odamda tedavi görmesi için izin istedi. Ona bu izni verdiler. Biri Abbas olmak üzere iki erkegin omuzlarina dayanip ayaklarim yerde sürüyerek odadan çıktı.

Ubeydullah dedi ki: Ben Ibn Abbas'a, Hz. Aise'nin sözünü naklettim. O da bana dedi ki: Aise'nin ismini vermedigi o iki adamdan biri kimdir, biliyor musun? Ben hayir, deyince dedi ki: O, Ali idi.»

Peygamber (s.a.v.)'in zevcesi Hz. Aise diyor ki:

«Rasûlullah (s.a.v.), hastaligi agirlassip odama girdiginde söyle dedi:

- Üzerime agizlari açilmamis yedi kirba su dökün ki, insanların yanma gidip konusabileyim.

Biz de onu Hafsa'nın çamasir tenekesi üzerine oturttuk. Sonra o kirbalari üzerine dökmeye basladik. Nihayet kendisi eliyle, yeter der-cesine isaret etti. Bundan sonra insanların yanma gitti. Onlara namaz kildirip hutbe irad etti.

Rasûlullah (s.a.v.) vefat hastaligina yakalandigi zaman: «Yarin ben nerede olacagim? Yarin ben nerede olacagim?» diye soruyordu. Böyle demekle Aise'nin gününü kastediyordu. Zevceleri de diledigi odada kalmasina izin verdiler. O da bunun üzerine gelip Aise'nin odasinda kaldi. Vefat edinceye kadar oradan ayrilmadi. Vefat ettigi gün yine benim odamda idi. Allah onun ruhunu teslim aldı. Ruhunu teslim ederken basi benim göğsümde idi. Tükürüğü tükürüğüme karisti. Yanimda iken Abdurrahman b. Ebu bekir odamiza geldi. Abdurrahman'm kullandigi bir misvaki elinde idi. Rasûlullah (s.a.v.) ona bakti. Ben de:

- Ey Abdurrahman, bu misvaki bana ver, dedim. O da misvaki bana verdi. Ucunu dislerimle açtim. Çıgındim ve Rasûlullah'a verdim. O da misvaki dislerine sürdü. Dislerine sürerken basini göğsüme dayamisti.»

Buhari, Hz. Aise'nin söyle dedigini rivayet etmistir: «Rasûlullah (s.a.v.), vefat ederken basi göğsümle çenem arasinda idi. Onun vefatından sonra artik hiç kimsenin ölümünün siddetinden rahatsız olmuyordum.»

Buhari, Hz. Aise'nin söyle dedigini rivayet etmistir: «Rasûlullah (s.a.v.), hastalandigi zaman, Muavvizeteyn sûrelerini okuyup vücuduna üfler ve eliyle de vücudunu sivazlardi. Vefat hastaligina yakalandigi zaman ben Muavvizeteyn sûrelerini okuyarak vücuduna üflüyor ve onun elini tutup

vücudunu sivazliyordum.»

Buhari ve Müslim'in sahihlerinde bulunan bir rivayete göre Hz. Aise şöyle demistir:

«Rasûlullah (s.a.v.)'m kadınlari gelip yanimda oturdular. Hiçbiri oradan ayrilmedi. Fatima da geldi. Onun yürüyüşü, babasininkinden farksizdi. Geldiginde Rasûlullah ona:

- Merhaba ey kizcagizim, dedi ve onu sagina veya soluna oturttu. Sonra kulagina gizlice birsey fisildadi. Bunun üzerine Fatima aglamaya basladi. Sonra yine kulagina gizlice birseyler fisildadi. Bunun üzerine,Fatima gülmeye basladi. Ben de ona söyle dedim:

- Rasûlullah (s.a.v.), özel olarak sana bir sir verdi. Sen de agliyorsun Öyle mi?

Fatima kalktiginda ona:

- Rasûlullah'm sana verdigi sirri bana anlat dedim. O da:

- Rasûlullah (s.a.v.)'m sirrini ifsa edecek degilim, dedi. Rasûlullah vefat edince Fatima'ya dedim ki:

- Senin üzerinde bulunan hakkim için o sirri bana söyle. Fatima dedi ki:

- Iste simdi olur. Rasûlullah bana ilk fisildadiginda su sirri vermisti: «Cebrail, Kur'ân'i bana her sene bir kez arzeder. Ama bu sene iki kez arzetti (Yani mukabeleyi iki kez tekrarladi). Ben bunu, ecelimin yaklastigi seklinde yorumluyorum. Ey kizim, Allah'tan kork, sabret. Ben senden önce gidiyorum. Senden önce ben gittigim için sana ne mutlu.» Rasûlullah'm böyle demesi üzerine agladim. Sonra bana gizlice sunu fisildadi: «Mü'minlerin kadınlarinin (veya bu ümmetin kadınlarinin) hanimefendisi olmaktan razi degil misin?» Böyle demesi üzerine de ben güldüm.»

Buharî, Hz. Aise'nin söyle dedigini rivayet etmistir: «Peygamber (s.a.v.), hasta iken agzina ilaç koymustuk. O da bize: «İlaç vermeyiniz.» diye isaret etmeye baslamisti. Biz (Rasûlullah'm buna yanasmayisini) ilaçtan hoslanmadigi içindir, dedik. Ve ilaç vermeye devam ettik. Fakat ayilinca: «Ben sizi ilaç vermekten menetme-dim mi?» diye bizi azarladi. Biz yine, hasta ilaçtan hoslanmaz, (onun için bizi azarliyor) dedik ve ilaç vermeye devam etmek istedik. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.): «Ev içinde bulunan herkes, istisnasiz bu ilaçtan alacaktır. Iste ben size bakiyorum. Yalniz Abbas baska. Çünkü o, bana ilaç vermede size katilmadi.» buyurdu.»

Buharî, Hz. Aise'nin söyle dedigini rivayet etmistir: «Vefat hastaligi esnasinda Peygamber (s.a.v.) söyle diyordu:

- Ey Aise! Hayber'de yedigim yemegin tadini hâlâ hissetmekteyim. Iste simdi o zehir yüzünden damarimin koptugunu farkediyö-

rum.»

Beyhakî, Abdullah b. Mesudun söyle dedigini rivayet etmistir: «Rasûlullah'm öldürüldüğüne dair dokuz kez yemin edisim, onun öldürülmedigine bir kez yemin edisimden daha çok hosuma gider. Çünkü Allah, onu peygamber ve şehid olarak seçmişti.»

Buharî, Abdullah b. Abbas'm söyle dedigini rivayet etmistir: «Rasûlullah'm vefat hastaligi esnasinda Ebu Talib oğlu Ali yanindan çıktı. İnsanlar söyle sordular:

- Ey Ebu Hasan! Rasûlullah (s.a.v.) nasıl oldu? O da:

- Allah'a hamdolsun, Rasûlullah iyilesti, diye cevap verdi. Bunun üzerine Abbas b. Abdülmuttalib, Ali'nin elini tutup söyle

dedi:

- Vallahi üç günden sonra sen (Rasûlullah'm ölümü nedeniyle) artık baskalarinin hükmü altına gireceksin. Onların degneklerinin altında kalacaksın. Allah'a yemin ederim ki Rasûlullah (s.a.v.), bu hastaligi sonunda vefat edecektir. Çünkü ben Abdülmuttalib ogullarının ölüm anındaki yüzlerini bilirim. Haydi Rasûlullah'm yanma gidelim de kendisinden sonra hakimiyet kime verilecektir, bunu kendisine <?o ralim? Eger bize verilecekse bunu bilelim. Eger bizden baskasına verilecekse bunu bilelim ve bu hususta bize tavsiyede bulunsun.

Hz. Ali dedi ki: Vallahi, eger biz bunu Rasûlullah'tan istesek ve o da bunu bize vermezse onun vefatından sonra baskasi bize hakimiyeti vermez. Ben Allah'a yemin ederim ki, bunu Rasûlullah'tan istemi-yeceğim.»

Buharî, Kuteybe kanalı ile Ibn Abbas'm söyle dedigini rivayet etmistir:

«Persembe günü! Persembe günü nedir? O gün Rasûlullah (s.a.v.)'-in hastaligi siddetlendi. Ve söyle buyurdu:

- Bana kalem ve kagit getirin ki, size bir yazi yazayım, ondan sonra artık ebediyete kadar sapikliga düşmeyezsiniz.

Gerçi onun yaninda yapılması uygun degildi ama insanlar onun yaninda çekistiler ve söyle dediler:

- Rasûlullah'a ne oluyor ki, sözlerini birbirine karistiriyor. Hele bunu kendisinden anlayın bakalım.

Yanma gittiler. Ama Rasûlullah, onlara söyle dedi:

- Beni kendi halime bırakın. Benim bulundugum hal, sizin beni çağirdiginiz seyden daha hayirlidir.

Böyle dedikten sonra onlara üç tavsiyede bulundu:

- Müsrikleri Arap yarimadasından çıkarın. Gelen heyetlere de benim

verdigim gibi armaganlar verin.

Sira üçüncü tavsiyeye gelince Ibn Abbas sustu veya; "Ben, bunu unuttum." dedi.»

Buharî, Ibn Abbas'in söyle dedigini rivayet etmistir: «Rasûlullah (s.a.v.) can çekisirken, evinde bazi adamlar vardı.

Kendisi söyle buyurdu:

- Bana bir kagit kalem getirin ki, size bir yazi yazayim, ondan sonra artik ebediyyen sapikliga düsmeyesiniz.

Bazilari dediler ki:

- Rasûlullah, bu durumda yazi yazamaz. Hastaligi agir basmistir. Iste yaninizda Kur'ân var, bize Allah'in kitabi yeter.

Evdekiler ihtilaf edip tartistilar. Kimisi dedi ki:

- Haydi, kagit kalem getirin, Rasûlullah bize bir yazi yazsin ki, ondan sonra sapikliga düsmeyelim.

Kimisi de bundan baska seyler söylüyordu. Gürültü ve ihtilafi ço-galüklari zaman Rasûlullah (s.a.v.), onlara:

- Haydi kalkin gidin, dedi.»

Ubeydullah, Ibn Abbas'in söyle dedigini rivayet etti: «Rasûlullah (s.a.v.), onların ihtilaf ederek birbirleriyle mugalata yapmalari yüzünden çok fazla gürültü çıkardiklari için yazi yazamadi.»

Bu hadis üzerinde bid'at ehli, Siâ ve diger bazi akli az kimseler vehme kapilmislardir. Her iddia sahibi, RasûluUah'm yazmak istedigiyazinin kendi iddialari dogrultusunda olacagini söyler. Bu iddia, mü-tesabih seye sarilip, muhkemi terketmek demektir. Ehl-i sünnet ise, muhkemi ele alir. Mütesabihi reddeder. Bu, Aziz ve Celil oîan Allah'in kendi kitabinda da tavsif ettigi gibi ilimde derinlesen kimselerin yoludur. Bu konuda dalalet ehli kimselerin çoğunun ayaklari kaymistir. Ehl-i sünnete gelince, onların hakka tabi olmaktan baska mezhepleri yoktur. Hak nereye giderse onlar da onun pesisira giderler.

Peygamber (s.a.v.)'in yazmak istedigiyhusus iste bu idi. Bu, sahih hadislerde sarih olarak beyan edilmistir.

Imam Ahmed b. Hanbel, Hz. Aise'nin söyle dedigini rivayet eder: «Vefat hastaliginda Rasûlullah, agrilari siddetlenince söyle dedi:

- Bana Ebu Bekir ile oglunu çağirin ki, Ebu Bekir'in yönetimi hususunda hiç kimsenin tamahi kalmasin. Ve hiç kimse bunu temenni etmesin.

Böyle dedikten sonra sözüne söyle devam etti:

- Bunu Allah da, mu minler de kabul etmezler. Rasûlullah, bu sözü iki kez tekrarladi. Sonra Aise söyle dedi:

- Bunu Allah da, mü'minler de kabul etmezler.»

Imam Ahmed b. Hanbel, Hz. Aise'nin söyle dedigini rivayet etmistir:

«Rasûlullah (s.a.v.), hastaligi agirasmca Ebu Bekir'in oğlu Ab-durrahman'a söyle dedi:

- Bana bir kürek kemigi ya da levha getir ki, Ebu Bekir'e bir yazi yazayim da, hiç kimse ona muhalefet etmesin.

Abdurrahman kalkmak isteyince Rasûlullah, söyle dedi:

- Ey Ebu Bekir! Sana muhalefet edilmesini Allah da, mü'minler de kabul etmez.»

Buharî, Yahya b. Yahya kanali ile Aise'den rivayet etti ki, Rasûlullah (s.a.v.), söyle buyurmudur:

«Ebu Bekir ile ogluna haber göndermek istedim ki, söz sahipleri veya temennisi olan kimseler, bu hususta hiçbir sey söylemesinler ve temennide bulunmasinlar. Bunu Allah da, mü'minler de kabul etmez.»

Buharî ve Müslim'in sahihlerinde, Cübeyr b. Mut'im'in söyle dedigi rivayet edilmistir:

«Kadinin biri, Rasûlullah'a geldi. Rasûlullah, tekrar yanina gelmesini ona söyledi. Kadin dedi ki:

- Ya gelir de seni bulamazsam, buna ne dersin?

Kadin böyle derken, Rasûlullah'm ölebilecegim söylemek istedi. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.):

- Eger beni bulamazsan, Ebu Bekir'in yanma git, dedi.» Dogrusunu Allah bilir ya, bu ifadelerden açıkça anlasiliyor ki, Hz.

Peygamber ölüm hastaligina yakalandigi zaman o kadin kendisine böyle demistir.

Peygamber (s.a.v.), vefatından bes gün önce persembe günü insanlara büyük bir hutbe irad etti. Bu hutbesinde diger sahabeler arasinda Ebu Bekir es-Siddik'm fazilet ve üstünlüğünü açıkladi. Bununla beraber bütün sahabelere imamlık yapmasini da kesin olarak ifade etti. Ve sahabelerin tamamı o hutbede hazır bulundu. Nitekim bununla ilgili açıklama ileride de gelecektir. Belki de bu hutbesini, yazmak istedigini ama yazamadigi yazisinin yerine irad etmistir. Rasûlullah, bu hutbeyi irad etmeden önce gusül yapmisti. Üzerine agizlari çözülmemis dopdolu yedi kirba su döktüler. Bu da, yedi sayisından sifa bulma kabilindendir. Nitekim bu konudan baska yerlerde bununla ilgili hadisler varid olmustu. Demek istedigimiz sudur ki;

Rasûlullah (s.a.v.), guslettikten sonra evden çıktı, insanlara namaz kildirdi. Namazdan sonra onlara hutbe irad etti.

Beyhakî, Hakim kanalı ile Eyyüb b. Besir'in söyle dedigini rivayet etmistir:

«Rasûlullah (s.a.v.), vefat hastaligi esnasinda söyle dedi:

- Üzerime yedi kuyunun sulari ile doldurulmus yedi kirba su dökün ki, insanların yanma gidip onlarla konusabileyim.

Böyle yaptılar. Emrini yerine getirdiler. Yikandıktan sonra evden çıktı, mescide gidip minberin üzerine oturdu. İlk olarak Allah'a ham-dü senada bulunduktan sonra, Uhud'ashabim andi. Onlar için magfiret diledi ve onlara dua etti. Sonra söyle dedi:

- Ey Muhacirler toplulugu! Siz artiyorsunuz. Ama Ensâr eski hali ile kalıyor, fazlalasmiyor. Onlar benim sirdaslanindir. Onlara sigindim. Onların iyilerine ikramda bulunun. Kötülerinin de kötülüklerini bagislayin. Ey insanlar! Allah'in kullarından bir kul var ki, Allah onu dünya ile kendi katinda bulunan seylerden birini seçmek arasinda muhayyer kildi. O da Allah katinda bulunan seyleri seçti.

Oradaki dinleyiciler arasinda bu sözlerin anlamini sadece Ebu Bekir kavradi ve agladi. Sonra söyle dedi:

- Ya Rasûlallah! Seni kurtarmak için canimizi, malimizi, çocuklarimizi feda edelim.

Bunun üzerine Rasûlullah, ona söyle cevap verdi:

- Sakin ol ey Ebu Bekir, mescidin su kapilarina bakin, bunların tamamini kapatın. Yalnız Ebu Bekir'in evine açilani eski hali ile birakin. Çünkü ben arkadaslik hususunda kendime göre Ebu Bekir'den daha faziletli bir kimse bilemiyorum.»

. Vakidî, Peygamber (s.a.v.)'in zevcesi Ümmü Seleme'nin söyle dedigini rivayet etmistir:

«Peygamber (s.a.v.), basina bir bez sararak evden çıktı. Mescide gidip minberin üzerine oturunca insanlar minberin etrafini çevrelediler. Kendisi söze söyle basladi:

- Nefsim kudret elinde bulunan zata yemin ederim ki, ben su anda havzin üzerinde durmaktayim!

Böyle dedikten sonra tesehhüd getirdi. Tesehhüdünü tamamlayınca söylediği ilk söz, «Uhud'ta öldürülen sehitler için magfiret dileyin.» demek oldu. Sonra söyle dedi:

- Allah'in kullarından bir kul, dünya ve Allah katindaki seylerden birini seçmek hususunda muhayyer kilindi. O kul da Allah katindaki seyi seçti.

Ebu Bekir, bu söz karsisinda aglamaya basladi. Biz onun aglamasini tuhaf karsiladik. Ebu Bekir, Rasûlullah'a hitaben söyle dedi:

- Anam babam sana feda olsun! Seni hayatta birakmak için babalarimizi, annelerimizi, canlarimizi, mallarimizi feda edelim!

Rasûlullah (s.a.v.), Allah tarafından serbest birakilmisti. Ebu Bekir, Rasûlullah (s.a.v.)'m bu durumunu bize bildirdi. Rasûlullah da ona:

- Yavas oî, kendine gel, dedi.»

Imam Ahmed b. Hanbel, Ebu Said el-Hudrî'nin söyle dedigini rivayet etmistir:

«Rasûlullah (s.a.v.), insanlara hutbe irad etti. Hutbesinde söyle dedi:

- Allah bir kulu, dünyayi ya da Allah katindaki seyi seçmek hususunda muhayyer kildi. O kul da Allah katindaki seyi seçti.

Rasûlullah'm bu sözü üzerine Ebu Bekir aglamaya basladi. Biz onun bu aglayisini tuhaf karsiladik. Rasûlullah'm bir kulun durumunu anlatmasi -ki bu çok normal birseydi- sebebiyle Ebu Bekir'in aglamasina bir anlam veremedik. Aslinda Ebu Bekir'in bize bildirdigine göre o seylerden birini seçme hususunda muhayyer kilinan kul, Ra-sûlullah'in kendisi imis. Sonra Rasûlullah (s.a.v.) söyle buyurdu:

- Arkadasligi ve mali hususunda insanlar arasinda en fazla minneti altinda kaldigim kisi, Ebu Bekir'dir. Eger Rabbimden baska bir dost edinecek olsaydim, Ebu Bekir'i dost edinirdim. Ama Islâm dostlugu ve sevgisi vardır. Ebu Bekir'in kapisi disinda, mesciddeki bütün kapilar kapatilsin.»

Imam Ahmed b. Hanbel, Ebu'l-Velid kanali ile Ebu Mualla'mn söyle dedigini rivayet etmistir:

«Bir gün Rasûlullah hutbe irad etti. Hutbesinde söyle dedi:

- Cenâb-i Allah, bir adami dünyada diledigi kadar yasayip dünyanın diledigi nimetlerinden diledigi kadar yemek veya Rabbinin huzuruna çıkmak hususunda muhayyer kildi. O adam ise Rabbinin huzuruna çıkmayı tercih etti.

Rasûlullah'm bu sözü üzerine Ebu Bekir agladi. Sahabeler dediler ki:

- Rasûlullah'm salih bir adamdan bahsetmesi, Rabbinin de o salib adami dünyada ebedi kalmak veya Rabbinin huzuruna çıkmak hususunda serbest birakmasi, o salih adamin Rabbinin huzuruna çıkmayı seçmiş olmasini Rasûlullah bize anlatti. Ama su ihtiyar Ebu Bekir bu kissa için aglamaya basladi. Bunu hayretle karsilamiyor musun?

Ama Ebu Bekir, daha sonra Rasûlullah'm bu sözlerle kendi mübarek sahsini

kasdetmis oldugunu ashaba bildirdi. Ebu Bekir, Rasûlullah'm bu sözü karsisinda söyle dedi:

- Ya Rasûlallah, sana malimizi ve çocuklarimizi feda edelim. (Yeter ki sen hayatta kal.)

Rasûlullah (s.a.v.), buyurdu ki:

- Arkadasligi ve nimetlerini ikram etmesi bakimindan en fazla Ebu Bekir'in minneti altindayim. Eger dost edinecek olsaydim, Ebu Bekir'i dost edinirdim. Ama iman kardesligi ve dostlugu vardir. Sizin sahibiniz (yani ben), Aziz ve Celil olan Allah'in dostudur.»

Hafiz el-Beyhakî, Cündeb'in söyle dedigini rivayet etmistir;

«Rasûlullah, vefat etmeden bes gün önce söyle dedi:

- Sizin aranızda benim kardeslerim ve dostlarim oldu. Hepinizin dostlugundan siyriliyor ve dostlugunuzu size birakiyorum. Eger ümetimden bir dost edinecek olsaydim, Ebu Bekir'i dost edinirdim. Süphesiz Rabbim, Ibrahim peygamberi dost edindigi gibi beni de dost edindi. Sizden önceki kavimlerden bir kavim, Peygamberlerinin ve salih sahsiyetlerinin mezarlarini mescid ediniyorlardi. Siz mezarlari mescid edinmeyin. Ben sizi bundan menediyorum.»

Hafiz el-Beyhakî, Ibn Abbas'm söyle dedigini rivayet eder: «Peygamber (s.a.v.), vefat hastaligi döneminde basina bir bez sararak evden çıktı. Mescide gidip minbere çıktı. Allah'a hamd ü senada bulunduktan sonra söyle dedi:

- İnsanlar arasinda Ebu Bekir kadar beni cani ve mali ile minnet altinda birakan kimse olmadı. Eger insanlardan birini dost edinecek olsaydim, mutlaka Ebu Bekir'i dost edinirdim. Ama İslâm dostlugu daha faziletlidir. Ebu Bekir'in kapisi disinda mescidde benim tarafima açilan bütün kapilari kapatın.»

Bu sözle Rasûlullah, Ebu Bekir'in halifeligine isarette bulunmustur. Onun kapisinin açık birakilmasini da oradan gelip Müslümanlara namaz kildirmasi için kabul etmistı.

Buhari, Ibn Abbas'm söyle dedigini rivayet etmistir: «Vefat ettigi hastaligi döneminde Rasûlullah (s.a.v.), basina siyahimsi bir bez sararak ve bu bezin bir kismini omuzlari üzerine birakarak evden çıktı. Mescide gidip minber üzerinde oturdu. Hutbe irad etti. Hutbesinde Ensâr'a iyi davranilmasi tavsiyesinde bulundu. Bu, Rasûlullah (s.a.v.)'m vefat edinceye kadar en son oturduğu meclis oldu.»

Beyhakî, Ali b. Ahmed b. Abdan kanali ile Fadl b. Abbas'm söyle dedigini rivayet etmistir:

«Rasûlullah (s.a.v.), yanima geldi. Hastalıktan dolayı siddetli agrılar çekmekte idi. Basına bez bağlamıstı. Bana:

- Elimi tut ey Fadl, dedi. Ben de elini tuttum. Böylece minbere çıkıp oturdu. Sonra bana:

- Ey Fadl, insanlara seslen de buraya gelsinler, dedi. Ben de:

- Ey insanlar, namaza gelip toplanın, dedim.

insanlar gelip toplandılar. Rasûlullah (s.a.v.), kalkıp onlara hutbe irad etti. Hutbesinde şöyle dedi:

- Ey insanlar! Artık aranızdan ayrılma vaktim geldi. Beni artık aranızda, bu makamda göremeyeceksiniz. Ben yapmam gerekeni sizin için yaptım. Bakın, ben kimin sırtına kamçı vurmuş isem iste sırtım, gelip sırtıma vursun, misilleme yapsın. Ben kimin malını almış isem, iste malım gelsin de alsın. Ben kimin irzine küfretmiş isem, iste irzim gelip misilleme yapsın. Ve hiç kimse, «Rasûlullah tarafından kinanmaktan korktuğum için misilleme yapmadım.» demesin. Bilesiniz ki, kinamak, kötülemek benim sanımdan ve huyumdan degildir. Sizin aranızda en çok sevdiğim kisi, sayet bende varsa gelip hakkını alan veya bana hakkını helal eden kimsedir. Ben hiç kimsenin haksızlığı benim boynumda olarak Aziz ve Celil olan Allah'ın huzuruna çıkmak istemiyorum. Suçsuz olarak onun huzuruna gitmek istiyorum.

Dinleyiciler arasından bir adam kalkıp:

- Ya Rasûlallah! Benim sende üç dirhemim vardır, dedi. Rasûlullah:

- Ben söz sahibini hiç yalanlamam ve yemin ettirmem. Ama niçin bende üç dirhemim var? diye sordu. Adam su cevabi verdi:

- Hatırlamıyor musun ya Rasûlallah! Hani bir dilenci sana gelmişti, sen de bana emretmistin. Ben o adama üç dirhem vermistim.

Bunun üzerine Rasûlullah:

- Ey Fadl, bu adama üç dirhemini ver, dedi.,

Bundan sonra Rasûlullah emir verdi. Adam yerine oturdu. Rasûlullah {s.a.v.}, yine ilk sözüne döndü ve şöyle dedi:

- Ey insanlar! Her kimin yanında çalıntı, ganimet mali varsa onu geri versin.

.Adamin biri kalkıp şöyle dedi:

- Ya Rasûlallah, benim yanımda üç dirhem var. Ben bunları Allah yolunda gazada iken ganimet malından asırmistim.

- Niçin asırmistin?

- Çünkü ben buna muhtaçtım.

- Ey Fadl, o üç dirhemi su adamdan al. Rasûlullah (s.a.v.), yine ilk sözüne döndü ve söyle dedi:

- Ey insanlar! Sizden her kim kendi nefsinde birseyler hissetmiş-se kalkip açıklasın ki, onun için Allah'a dua edip yalvarayım.

Adamin biri kalkip söyle dedi:

-Ya Rasûlallah, dogrusu ben münafık, yalancı ve uykucu bir' adamim.

Ömer b. Hattab ona söyle dedi:

- Yazıklar olsun sana be adam! Eger sen kendini gizlemiş olsaydın, Allah da senin ayibim örtmüştü. Ne diye kendini ifsa ediyorsun?

Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.), Hz. Ömer'e söyle dedi:

- Sus ey Hattab'ın oğlu! Dünyada rüsvay olmak, ahirette rüsvay olmaktan çok daha kolaydır.

Bundan sonra Rasûlullah, o adam için söyle dua etti:

- Allah'im, bu adama dogruluk ve iman nasib et. Ve dilerse uykuyu da kendisinden gider.

Bundan sonra Rasûlullah (s.a.v.), Hz. Ömer'i överek söyle dedi:

- Ömer benimledir. Ve ben Ömer'le beraberim. Benden sonra hak, Ömer'le beraber olacaktır.»

Bu rivayetin sened ve metninde büyük bir gariplik vardır. [3]

Peygamber (S.Â.V.)'In, Namaz Kildirması İçin Ebu Bekir'e Emir Vermesi

Hız. Peygamberin emri üzerine Ebu Bekir imamlık yaptı. Rasûlullah da ona iktida etti.

İmam Ahmed b. Hanbel, Abdullah b. Zem'a b. Esved b. Muttalib b. Esed'in söyle dedigini rivayet etmiştir:

«Rasûlullah (s.a.v.)'m hastalığı ağırlaştığında birkaç Müslümanla birlikte ben de yanında idim. Bilal, namaz için çağrıda bulundu ve söyle dedi:

- İnsanlara namaz kildiracak birine emir verin.

Ben mescide gittim. Ömer'in cemaat arasında olduğunu gördüm. Ama Ebu Bekir yoktu. Ömer'e:

- Ey Ömer, kalkta insanlara namaz kildir, dedim. Ömer, tekbir alınca Rasûlullah (s.a.v.), onun sesini duydu. Ömer, gür sesli bir kimse idi. Rasûlullah:

- Ebu Bekir nerede? Allah da, Müslümanlar da ondan baskasının namaz kildirmasını kabul etmez, dedi.

Ebu Bekir'e haber gönderdi. Ömer namazi kildirdikten sonra, Ebu Bekir gelip insanlara namaz kildirdi. Ömer bana dedi ki:

- Yazıklar olsun sana ey Ibn Zem'a! Bana namaz kildirmami söylediğin zaman Rasûlullah'm bunu sana emretmis oldugunu zannetmistim. Vallahi yoksa ben namaz kildirmazdim.

Ben de ona dedim ki:

- Vallahi bunu Rasûlullah bana emretmedi. Ama Ebu Bekir'in burada olmayisi yüzünden senin, burada bulunanlara imamlik yapmanın daha uygun olacağını düşündüm. Onun için bu namazi kildirmani söyledim.»

Ebu Davud, Abdullah b. Zem'a'nin söyle dedigini rivayet etmistir: «Rasûlullah (s.a.v.), imamlik yapan Ömer'in tekbir sesini duyunca basini hücrelerinden dışarı çıkarıp söyle dedi:

- Hayir hayir. Ebu Bekir'den baskisi insanlara namaz kildirmasin!

Bunu öfke ile söylüyordu.»

Buharî, Ömer b. Hafs kanali ile Hz. Aise'nin söyle dedigini rivayet eder:

«Peygamber (s.a.v.), vefat hastaligi döneminde bir namaz vakti için Bilal ezan okuyunca su emri verdi:

- Ebu Bekir'e söyleyin, insanlara namaz kildirsin. Rasûlullah'a denildi ki:

- Ebu Bekir, yufka yürekli bir adamdır. Senin yerinde durdugu takdirde insanlara imamlik yapamaz.

Bu itiraz üzerine Rasûlullah, emrini tekrarladi. Onlar da itirazlarini tekrarlادilar. O da emrini üçüncü kez tekrarladi ve söyle dedi:

- Siz, Yusuf un kardesleri gibisiniz. Ebu Bekir'e emir verin de insanlara namaz kildirsin.

Ebu Bekir de çıkıp mescide gitti. Bu arada Peygamber (s.a.v.), vücudunda biraz hafiflik hissetti. İki adamin omuzları arasında evden çıkıp mescide gitti. Hastaligının siddetinden ayakları zorlukla yerde sürüyebiliyordu. Onu görünce Ebu Bekir, mihrabtan geri çekilmek istediye de Peygamber (s.a.v.) ona; yerinde kal, diye isaret etti. Sonra Rasûlullah, Ebu Bekir'in yanına götürüldü ve yanına oturdu (Öylece namazini kildi.).

A'mes'e denildi ki: Peygamber (s.a.v.), namaz kiliyordu. Ebu Bekir ona tabi olarak onun namazini kiliyordu. İnsanlar da Ebu Bekir'e tabi olarak namaz kiliyorlardı. Öyle değil mi?

A'mes de evet dercesine baskıyla isaret etti.

Buharî, daha sonra A'mes'in söyle dedigini rivayet etmistir:

«Rasûlullah, Ebu Bekir'in sol tarafında oturdu. Ebu Bekir ise ayakta namazi

kildirdi.»

Ibn Sıhab, Hz. Aise'nin söyle dedigini rivayet etmistir:

«Rasûlullah'm, Ebu Bekir'in imamlık yapması için verdiği emre itiraz edisim, insanların Ebu Bekir'i uğursuz saymalarından korktugum içindi. Zira Rasûlullah'm makamına geçen bir kimseyi insanların mutlaka uğursuz sayacaklarını biliyordum. Bu yüzden Rasûlullah'in, Ebu Bekir'in imamlık yapması için verdiği emirden vazgeçmesini istedim.»

Sahih-i Müslim'de, Hz. Aise'nin söyle dediği rivayet edilmistir:

«Rasûlullah (s.a.v.), benim evime geldiginde:

- Ebu Bekir'e söyleyin de insanlara namaz kildirsın, dedi. Ben de dedim ki:
- Ya Rasûlallah, doğrusu Ebu Bekir, yufka yüreklidir. Kur'ân okurken gözyaşlarını tutamıyor. Keske Ebu Bekir'den başka birinin imamlık yapmasını emretseydin?

Vallahi ben, Rasûlullah'm makamına geçecek bir kimseyi insanların uğursuz saymalarından korktugum ve çekindigim için böyle demistim. İki veya üç kez bu itirazımı tekrarlardım, ama Rasûlullah söyle buyurdu:

- İnsanlara namazi Ebu Bekir kildirsın. Siz Yusuf'un kardeşlerisiniz.»

Buharî ve Müslim'in sahihlerinde, Ebu Musa'nın babasının söyle dediği rivayet edilmistir:

«Rasûlullah (s.a.v.), hastalandı ve:

- Ebu Bekir'e söyleyin, insanlara namaz kildirsın, dedi. Aise dedi ki:
- Ya Rasûlallah, doğrusu Ebu Bekir yufka yürekli bir adamdır. Ne zaman senin yerine geçerse insanlara namaz kildiramaz.

Rasûlullah buyurdu ki:

- Ebu Bekir'e söyleyin, insanlara namaz kildirsın. Doğrusu siz Yusuf'un kardeşleri gibisiniz.

Ebu Bekir, böylece Rasûlullah'm sağlığında insanlara namaz kildirmis oldu.»

İmam Ahmed b. Hanbel, Ubeydullah b. Abdullah'in söyle dedigini rivayet etmistir:

«Hz. Aise'nin yanına gittim. Ona:

- Bana Rasûlullah'm hastalandigından bahseder misin? diye sordum. O da söyle cevap verdi:

" - Olur. Rasûlullah (s.a.v.)'m hastalığı şiddetlenince:

- İnsanlar namaz kildi mi? diye sordu. Biz de:
- Hayır, onlar seni bekliyorlar ya Rasûlallah, dedik. Bunun üzerine:

- Çamasir teknesine benim için biraz su koyun, dedi. Tekneye su koyduk, o da yıkandı. Sonra kalkmaya çalıştı, fakat bayıldı. Ayıldı-gmda:

- İnsanlar namaz kildi mi? diye sordu. Biz de:

- Hayir, onlar seni bekliyorlar ya Rasûlallah, dedik. Bunun üzerine o:

- Tekneye benim için biraz su koyun, dedi.

Biz de tekneye su koyduk, yıkandı. Sonra kalkmaya çalışınca tekrar bayıldı. Bilahare ayılınca:

- İnsanlar namiz kildi mi? diye sordu. Biz de:

- Hayir, onlar seni bekliyorlar ya Rasûlallah, dedik. Tekrar:

- Çamasir teknesine benim için biraz su koyun, dedi.

Biz de tekneye su koyduk. Yıkandı, kalkmaya çalışınca yine bayıldı. Bilahare ayılınca:

- İnsanlar namaz kildi mi? diye sordu. Biz de:

- Hayir, onlar seni bekliyorlar ya Rasûlallah, dedik.

İnsanlar yatsi namazini kılmak için mescidde, Rasûlullah'i bekliyorlardı. Rasûlullah, Ebu Bekir'e, insanlara namaz kildirmesi için haber gönderdi. Ebu Bekir yufka yürekli bir adamdı. Ömer'e:

- Ey Ömer, sen insanlara namaz kildir, dedi. Ömer ise:

- Sen buna daha layıksın, dedi. O günlerde Ebu Bekir insanlara namaz kildirdi.

Sonra Rasûlullah (s.a.v.), vücudunda biraz hafiflik hissetti. İki kişinin arasında -bunlardan birisi Abbas idi- öğle namazını kılmak için evden çıktı. Ebu Bekir, onu görünce mihrabtan geri çekilmek istedi. Ama Rasûlullah geri çekilmemesi için ona isaret etti. Kendisini mescide götüren iki adama, Ebu Bekir'in yanına götürüp oturtmalarını söyledi. Ebu Bekir ayakta namaz kılarken, Rasûlullah da onun yanında oturarak kıldı.

Ubeydullah dedi ki:

İbn Abbas'm yanına gidip söyle dedim:

- Rasûlullah'in hastalığı hakkında Aise'nin bana söylediği birseyi sana anlatayım mı?

- Haydi, anlat bakalım.

Ben de Aise'nin bana bu hususta söylediklerini kendisine anlattım. O, benim anlattığım şeylerden hiçbirini inkar etmedi. Yalnız sunu söyledi:

- Hz. Aise, Rasûlullah'in Abbas'la birlikte omuzuna dayanıp evden çıktığı diğer adamin adını sana verdi mi?

- Hayir.

- O adam Ali idi.»

Bir rivayette söyle denmektedir:

«Ebu Bekir ayakta durup Rasûlullah'a tabi olarak namaz kildi, insanlarsa Ebu Bekir'e tabi olarak namaz kildilar. Fakat Rasûlullah, oturarak namaz kiliyordu.»

Beyhakî dedi ki: Bu rivayetten anlasiliyor ki, Rasûlullah (s.a.v.), o namazda imamlik etmis, Ebu Bekir de ona iktida etmistir.

Imam Ahmed b. Hanbel de, Ibn Abbas'm bu hususta söyle dedigini rivayet etmistir:

«Peygamber (s.a.v.), hastalandigi zaman, insanlara namaz kildirmasi için Ebu Bekir'e emir verdi. Sonra vücudunda biraz hafiflik hissetti. Mescide gitti. Onun mescide gelisini hisseden Ebu Bekir, mihraptan geri çekilmek istedi, ama Peygamber (s.a.v.) yerinde durmasini ona isaret etti. Gidip Ebu Bekir'in sol yanma oturdu. Ebu Bekir'in okumakta oldugu ayetin pesi sıra gelen ayetten okumaya basladi.»

Bir defasinda da Vekî söyle demistir:

«Ebu Bekir, Peygamber (s.a.v.)'e tabi olup namaz kiliyordu. İnsanlarsa Ebu Bekir'e tabi olup namaz kiliyorlardi.»

Ahmed b. Hanbel, Hz. Aise'nin söyle dedigini rivayet etmistir:

«Vefat hastaliginda Peygamber (s.a.v.), Ebu Bekir'in arkasinda oturarak namaz kildi.»

Beyhakî, Enes'in söyle dedigini rivayet etmistir:

«Rasûlullah (s.a.v.)'m cemaatla kildigi son namaz, Ebu Bekir'in arkasinda bir kumas parçasına bürünerek kildigi namazdi.»

Beyhakî, Enes'in söyle dedigini rivayet etmistir:

«Rasûlullah (s.a.v.), Ebu Bekir'in arkasinda, bir kumas parçasına bürünerek namaz kildi. Ayaga kalkmak istedigi zaman:

- Bana Üsame b. Zeyd'i çağir, dedi. Usame geldi. Rasûlullah, sirtini onun gögsüne dayadi. Kildigi en son namaz bu namaz oldu.»

Beyhakî dedi ki: Bu rivayetten açıkça anlasiliyor ki; Peygamber (s.a.v.)'in kildigi bu namaz, vefat ettigi pazartesi gününün sabah namazi idi. Çünkü en son bu namazi kilmisti. Zira onun pazartesi günü kusluk vakti vefat etmis olduguna dair bilgiler gerçektir.

Beyhakî, bu sözleri Musa b. Ukbe'nin, "Megazi" adli eserine dayanarak söylemistir. Çünkü Musa b. Ukbe böyle demistir. Ebu Esved de Urve'den

böyle bir rivayette bulunmustur. Ancak bu zayıftır. Ancak bu namaz, Peygamber (s.a.v.)'in cemaatle kilmis olduğu son namazdır. Nitekim diğer rivayette bu doğrultuda bir kayıt vardır. Hadis aynidir. Su halde kayıtsız rivayeti, kayıtlı rivayete hamletmek gerekir. Sonra Peygamber (s.a.v.)'in vefat ettiği pazartesi günü sabah namazını cemaatla kilmis olması doğru değildir. O namazı kendi evinde kilmistir. Çünkü o zaman vücudu çok güçsüz hale gelmişti. Buharî'nin sahihindeki rivayeti de buna delalet etmektedir. Buhari, Peygamber (s.a.v.)'in hizmetinde, sohbetinde bulunan ve yanından hiç ayrılmayan Enes b. Malik'in şöyle dedigini rivayet etmiştir:

«Peygamber (s.a.v.)'in vefat hastalığı döneminde insanlara Ebu Bekir namaz kildiriyordu. Pazartesi günü olunca insanlar namaz için safa durmuşlardı. Peygamber (s.a.v.), hüccresinin perdesini aralayıp ayakta durarak bize baktı. Yüzü sanki mushafın yaprağı gibi (bembeyaz) idi. Gülümsemeye başladı. Onu görünce neredeyse aklımız basımızdan gidecekti. Ebu Bekir, mihrabtan dönüp safa geçmek istedi. Peygamber (s.a.v.)'ü gelip namaz kildiracagını sandı. Ancak Rasûlullah (s.a.v.), namazını tamamlamamız için bize işaret verdi. Perdeyi yine sarkıttı. İşte o gün vefat etti.»

Buharî, Enes b. Malik'in şöyle dedigini rivayet etmiştir: «Peygamber (s.a.v.), üç gün evden çıkmadı. Namaz kılındı. Ebu Bekir imamlık için mihraba geçti. Peygamber (s.a.v.), perdeyi araladı. Mübarek yüzü görününce onun yüzü kadar hayret verici bir manzara görmedik. Yüzü çok hoşumuza gitti. Ancak Ebu Bekir'in mihraba geçmesi için işaret etti. Kendisi de perdeyi tekrar sarkıttı. Vefat edinceye kadar artık yanma gidilemedi.»

Bu da gösteriyor ki, Peygamber (s.a.v.), pazartesi günü sabah namazını cemaatle kılammamıştır. Zaten evden çıkmıyordu. Üç gün süre ile evde kalmıstı. Su halde cemaatla kıldığı en son namaz, öğle namazı idi. Nitekim Aise'nin daha önce geçen hadisinde de bu husus açıkça bildirilmiştir. Cemaatle kıldığı en son Öğle namazı da persembesinin öğle namazı idi. Cumartesi ya da pazar gününün öğle namazı değildi. Ama Beyhakî, Musa b. Ukbe'nin "Megazi"sinden naklen böyle bir rivayette bulunmustur ki, o zayıftır. Hatta cemaatla kıldığı en son öğle namazından sonra insanlara birazda hitabda bulunmustur. Ondan sonra artık cemaata çıkamamış; cuma, cumartesi ve pazar günü tam üç gün süre ile evde kalmıstı. Zührî'nin Ebu Bekir b. Ebi Seb-re'den rivayet ettiğine göre bu süre içinde Ebu Bekir (r.a.), cemaata onyedı vakit namaz kıldirmıştır. Baskaları ise yirmi vakit namaz kıldirdigini söylemişlerdir. Doğrusunu Allah bilir.

Daha sonra pazartesi günü sabahleyin Rasûlullah'in mübarek yüzü cemaata göründü. Onlara bakışlarıyla veda etti. Bu manzarayı görünce akilları başlarından gidecek gibi oldu. Bu, onun onlarla en son görüşmesi oldu.

Onların lisan-i halleri, sairin su sözlerini terennüm ediyordu:

«Bir anlık ayrılığı ben ölüm gibi görüyorum. Randevusu mahser olan ayrılığa sen ne dersin?»

Kısaca demek istediğimiz şudur ki; Rasûlullah (s.a.v.), İslâm'ın amelî rükünlerinin en büyüğü olan namazı kıldırması için Ebu Bekir es-Siddik'i öne geçirmisti. Onu imam tayin etmisti. Ebu Hasan el-Esârî demiş ki: «Ebu Bekir'i öne geçirmesi, İslâm dininin zaruri olarak bilinen hükümlerindendir. Onu imam olarak öne geçirmesi, sahabelerin en âlimi ve Kur'ân'ı en iyi okuyanı olduğunu isbatlar. Zira âlimler arasında sihhati üzerinde ittifak edilen bir haberde temas edildiği gibi Rasûlullah (s.a.v.), şöyle buyurmıştır:

«Allah'ın kitabını en iyi okuyan kimse cemaata imamlik eder. Eğer cemaattakiler kitabı iyi okuma hususunda aynı seviyede iseler, sünneti en iyi bilenleri imamlik eder. Sünneti bilme hususunda eşit seviyede iseler, yaşça en büyükleri imamlik eder. Yaş bakımından da aynı seviyede iseler önce Müslüman olmuş olanları imamlik eder.»

Ben derim ki; Bu, merhum Esârî'nin altın suyu ile yazılması gereken sözlerindendir. Sunu da belirtelim ki, bu özelliklerin tamamı Ebu Bekir es-Siddik (r.a.)'da mevcud idi. Allah onu hosnud kılsın.

Önceki sayfalarda geçen sahih rivayetlerde de belirtildiği gibi, bazı namazlarda Rasûlullah'm, Ebu Bekir'in arkasında namaz kılmış olması, Ebu Bekir'in ona tabi olduğunu ifade eden sahih rivayete ters

düşmemektedir. Çünkü bu, başka bir namazda vuku bulmuş olabilir. Nitekim, Safîî ve diğer imamlar da bunu kesin ifadelerle belirtmişlerdir. Allah onlara rahmet etsin. [4]

Faide

İmam Malik, İmam Safîî ve aralarında İmam Buhârî'nin de bulunduğu bir âlimler grubu, Peygamber (s.a.v.)'in oturarak, Ebu Bekir'in ise ayakta durup ona tabi olarak, arkadaki cemaatin de Ebu Bekir'e tabi olarak namaz kılma hadisesini, aşağıda nakledeceğimiz hadisi nesneden bir hadise olarak göstermişlerdir. Zira bir defasında Peygamber (s.a.v.), attan düşüp yan tarafı yaralandığı zaman oturarak ashabına namaz kıldırması. Ashabi ise onun arkasında, ayakta ona tabi olarak namaz kılmışlardı. Ancak Rasûlullah, onlara oturmalarını isaret etmisti. Namazı tamamladıktan sonra da şöyle demişti:

«Nefsim kudret elinde bulunan Allah'a yemin ederim ki, siz, Farislerle Rumlar gibi yaptınız. Onların büyükleri oturlurken kendileri ayakta, kıyamda dururlar. Oysa imam, kendisine uyulan kisidir. Eğer o tekbir

getirirse, siz de tekbir getirin. O rükûa varırsa siz de rükûa varin. Rükûdan kalkarsa siz de kalkın. Secdeye varırsa siz de secdeye varin. Oturarak namaz kılarsa siz de hep birlikte oturarak namaz kilin.»

Dediler ki: Peygamber (s.a.v.), vefat hastaligi döneminde iken oturarak cemaata namaz kildirdi. Cemaat ise ayakta namaz kildi. Bu da önceki hadisi neshetmis olduguna delalet etmektedir. Dogrusunu Allah bilir.

Bu istidlale insanların cevap verme sekelleri farkli olmustur. Bunlari insallah, "el-Ahkâmü'l-Kebir" adli kitapta açıklayacagiz. Ge-vencimiz ve dayanagimiz Allah'tir.

Bunu söylece özetleyebiliriz: Insanlardan bir kısmi, sahabelerin, Rasûlullah'm önceki emri sebebiyle oturarak namaz kildiklarim söylemislerdir. Ebu Bekir de onun tekbir ve intikallerini hareke ve sekenelerini cemaata duyurmak için ayakta durarak namaz kilmaya devam etmistir.

Insanlardan bir kısmi da söyle demislerdir: Aslında o namazda imamlik yapan Ebu Bekir'dir. Ebu Bekir, Rasûlullah'a karsi çok e-debli oldugundan dolayi ondan önce hareket etmiyor, aksine namazdaki hareketlerde ona uyuyordu. Bu durumda Peygamber (s.a.v.), imamin imami gibi oldu. Bu yüzden cemaat da Ebu Bekir'e uyduklari için oturmadilar. Çünkü Ebu Bekir ayakta namaz kiliyordu. Ebu Bekir, imam oldugundan ve Peygamber (s.a.v.)'in hareketlerini, sükunlarini ve intikallerini cemaata teblig ettiginden oturmamisti. Dogrusu-

nu Allah bilir.

Insanlarin bir kısmi da söyle demislerdir: Imamin arkasinda kiyam halinde namaza baslamak, namazi kiyamda devam ettirmek ve bu esnada herhangi bir sebepten imamin oturarak namaz kilmasi ile kisinin oturmakta olan bir imamin arkasinda namaza durmasi arasinda fark vardir. Bu durumda imama tabi olan kisinin önceki hadis sebebiyle oturmasi vacib olur. Dogrusunu Allah bilir.

Insanlarin bir kısmi da söyle dediler: Bu ve önceki hadis, kiyamin da, oturmanın da caizligine delalet etmektedir. Önceki hadis sebebiyle oturmak caiz oldugu gibi, son kisimda anlatilan, Rasûlullah'm fiili sebebiyle de ayakta durmak caizdir. Dogrusunu Allah bilir. [5]

Hız. Peygamberin Sekerat Ve Vefati

Imam Ahmed b. Hanbel, Abdullah b. Mesud'un söyle dedigini rivayet etmistir:

«Peygamber (s.a.v.)'in yamna girdim. Atesler içinde idi. Elimi mübarek vücuduna dokundurarak:

- Ya Rasûlallah! Çok siddetli bir ates içindesin, dedim.

- Evet, ben sizden iki adamin atesi kadar ates görmekteyim, dedi. Ben de:
- Evet, öyleyse senin iki sevabin vardır, dedim. O, su cevabi verdi:
- Evet. Nefsim kudret elinde bulunan Allah'a yemin ederim ki, yeryüzünde herhangi bir kimseye hastalik veya baska bir sebeple bir musibet gelirse, o musibetten dolayı Genâb-i Allah onun günahlarım agacin yapraklarini silkmesi gibi silkip atar.»

Hafiz Ebu Ya'lâ el-Musilî, Ebu Said el-Hudrî'nin söyle dedigini rivayet etmistir:

«Elimi Peygamber (s.a.v.)'in vücudunun üzerine koydum ve söyle dedim:

- Allah'a yemin ederim ki, atesinin siddetinden dolayı, elimi vücudunun üzerine koymaya takat getiremiyorum.
- Biz peygamberler topluluguna sevap kat kat geldigi gibi, bela da kat kat geliyor. Dogrusu peygamberlerden biri bir kurtçuk ile niübte-la olur. Imtihan edilir, nihayet onu öldürür. Bir adam da çıplaklıkla imtihan edilir. Nihayet bir aba alır, ona cep yapar ve giyer. Peygamberler rahatlik ve bollukla ferahlanip sevindikleri gibi, belaya ugradiklarinda da ferahlanip sevinirler.»

Buhari, Hz. Aise'nin söyle dedigini rivayet etmistir: «Rasûlullah (s.a.v.) kadar siddetli agrılara maruz olan bir kimse görmedim. Rasûlullah (s.a.v.), vefat ederken basi çenemle göğsüm a-rasmda idi. Rasûlullah'tan sonra herhangi bir kimsenin ölümünün siddetinden rahatsiz olmus degilim. (Hiç kimse onun kadar ölüm siddetine maruz kalmadi.)»

Buhari, Rasûlullah (s.a.v.)'m söyle dedigini rivayet etmistir: «Insanlarin en çok belaya ugrayani peygamberlerdir. Sonra salih-lerdir. Sonra bu, sirayla gider. Kisi dindarligi oraninda belaya ugrar. Eger dinine siki sikiya bagli ise, belasi da siddetli olur.»

Imam Ahmed b. Hanbel, Üsâme b. Zeyd'in söyle dedigini rivayet etmistir:

«Rasûlullah (s.a.v.)'m hastaligi agirlasmca bir cemaatla Medine'ye indik. Rasûlullah'm yanma girdik. Susmus, konusmuyordu. Ellerini semaya kaldirdi. Sonra yüzüne sürdü. Anladim ki o, benim için dua ediyor.»

Imam Malik, "Muvatta" adli eserinde Ismail b. Ebu Hakim kanali ile Ömer b. Abdülaziz'in söyle dedigini rivayet etmistir:

«Rasûlullah (s.a.v.)'m söylediği son söz su oldu: Allah, Yahudi ve Hristiyanlari kahretsin. Onlar, peygamberlerinin mezarlarini mescid edindiler. Oysa Arap diyarinda iki din bir arada kalmayacaktır.»

Buhari ile Müslim, Aise ve Ibn Abbas'in söyle dediklerini rivayet etmislerdir:

«Rasûlullah (s.a.v.), hastalandiginda kare seklindeki bir kumas parçasına

bürünmeye basladi. Sikildigi zaman yüzünü açardi. Bu halde iken söyle dedi:

"Allah'in laneti Yahudiler ve Hristiy ani arin üzerine olsun. Onlar peygamberlerinin mezarlarini mescid edindiler." Böyle demekle Müslümanlari, onlar gibi davranmaktan sakindiriyordu.»

Hafiz el-Beyhakî, Cabir b. Abdullah'in söyle dedigini rivayet etmistir:

«Vefatindan üç gün önce Rasûlullah (s.a.v.)'in: "Allah hakkında iyi zanda bulunun." dedigini isittim.»

Müslim, Cabir'in söyle dedigini rivayet etmistir:

«Rasûlullah (s.a.v.) söyle buyurdu: Allah Teâlâ hakkında iyi zanda bulunmadan hiçbiriniz ölmesin.»

Kudsî bir hadiste de yüce Allah, söyle buyurmudur:

«Ben kulumun beni zannettigi gibi olurum. O, benim hakkimda iyi zanda bulunsun.»

Beyhakî, Enes'in söyle dedigini rivayet etmistir:

«Vefat hastaligi ve sekerati döneminde Rasûlullah (s.a.v.)'m genellikle vasiyeti su idi:

"Namaza ve sag ellerinizin malik oldugu kimselere (kölelerle cariyelere) dikkat edin. Onlara iyi davranin." Can bogaza geldigi zaman dahi bunu söylüyordu. Ama dili iyi açıklayamiyordu.»

Imam Ahmed b. Hanbel, Ebu Talib oğlu Ali'nin söyle dedigini rivayet etmistir:

«Rasûlullah (s.a.v.), bana bir tabakayi kendisine getirmemi emretti ki o tabaka üzerine bir yazi yazsin da kendisinden sonra ümmeti o yaziya uyarak sapikliga düşmesin. Ama ben tabakayi getirmeye giderken, onun vefat edeceginden korktugum için gitmedim ve dedim ki: "Ya Rasûlallah, sen diyecegini de. Ben hafizama yerlestirir, ezberlerim." Bunun üzerine Rasûlullah, bana söyle dedi:

- Namazi, zekati ve kölelerle cariyeleri size tavsiye ediyorum.»

Imam Ahmed b. Hanbel, Hz. Aise'nin söyle dedigini rivayet etmistir:

«Rasûlullah (s.a.v.)'m vefat ettigini ve yaninda bir bardak suyun bulundugunu gördüm. Vefat edecegi esnada elini su bardagina daldiriyor, sonra elini yüzüne sürüp islatiyor ve: "Can çekisme esnasinda bana yardım et Allah'im." diyordu.»

Imam Ahmed b. Hanbel, Hz. Aise'nin söyle dedigini rivayet etmistir:

«Rasûlullah (s.a.v.) buyurdu ki: Cennet'te Aise'nin elinin beyazligini

gördüm ya, artık bu hastalık siddeti bana viz gelir.»

Bunu sadece Imam Ahmed b. Hanbel rivayet etmiştir. Senedinde sakıncalı bir durum yoktur. Bu hadis, Hz. Peygamberin Aise'yi çok sevdiğini ispatlamaktadır. Onu çok sevdiğine dair bu anlamda birçok hadis varid olmuştur ise de hiçbirisi bu dereceye ulaşmış değildir. Çünkü diğer rivayetlerdeki ifadeler, hakikati olmayan abartılardır. Bu rivayetteki ifadeler ise, gerçek söz olup şüpheli bir unsuru içermemektedir.

Hammad b. Zeyd, Eyyüb kanalı ile Hz. Aise'nin söyle dedigini rivayet etmiştir:

«Rasûlullah (s.a.v.), benim evimde, basi göğsümle çenem arasında iken vefat etti. Hastalandığı zaman Cebrail bir dua okuyup, Allah adı ile koruyordu. Ben de aynı şeyi yapmaya başladım. Gözünü semaya dikip söyle dedi: "Allah'im, beni Refik-i A'lâya ulaştır. Refik-i A'lâya ulaştır." Abdurrahman b. Ebu Bekir içeriye girdi. Elinde yas bir hurma dalı vardı. Rasûlullah o dala baktı. Ben ona ihtiyaç olduğunu zannettim. Dalı Abdurrahman'm elinden alıp silkeledim ve Rasûlullah'a verdim. Rasûlullah o dal ile dişlerini güzelce bir misvakladı. Sonra bana uzattı. Ama dal elinden yere düştü. Dünyadaki son gününde ve ahirete gidiş başlangıcının da ilk gününde Allah, onu tükürüğü ile benim tükürüğümü birleştirdi.»

Beyhakî, Ebu Abdullah el-Hanz kanalı ile Hz. Aise'nin söyle dedigini rivayet etmiştir:

«Allah'in bana bir nimetidir ki, Rasûlullah (s.a.v.) benim sırımında ve benim evimde vefat etti. Vefat ederken basi göğsümle çenem arasında idi. Ve Allah onun vefatı esnasında benim tükürüğüm ile onun tükürüğünü birleştirdi. Vefat edeceği esnada kardesim elinde bir misvak ile yanıma geldi. Rasûlullah da basını göğsüme dayamıştı. Kardesimin elindeki misvaka baktığını gördüm. Onun misvak sevdiğini biliyordum. "Misvaki kardesimin elinden senin için alayım mı?" diye sordum. O da basi ile evet, diye işaret etti. Misvakin ucunu onun için yumusattım. Kendisine verdim. O da misvaki agzına sürdü. Yanımda, içinde su bulunan bir kab vardı. Elini su kabına daldırıyor, sonra ıslak elini yüzüne sürüyor ve söyle diyordu:

- Lâ ilahe illallah, doğrusu ölümün sekerati vardır.

Böyle dedikten sonra sol elinin işaret parmağını dikip söyle dedi:

- Allah'im, beni Refik-i A'lâya ulaştır. Refik-i A'lâya ulaştır. Vefat edinceye kadar böyle dedi ve elini yanındaki su kabına daldırdı.»

Ebu Davud et-Teyalisi, Sube kanalı ile Hz. Aise'nin söyle dedigini rivayet eder:

«Rasûlullah'm dünya ve ahiretten birini seçme hususunda serbest

birakihncaya kadar vefat etmeyeceğini söylüyorduk. Vefat ile neticelenen hastalığına yakalandığı zaman sesi kısildi. Söylediğini isittim:

«... İşte onlar Allah'ın nimetine eristirdiği peygamberlerle, dosdogru olanlar, şehidler ve iyilerle beraberdirler. Onlar ne iyi arkadaşlırlar!» (en-Nisâ, 69.)

Hız. Aise dedi ki: İşte onun dünya ve ahiretten birini seçme hususunda serbest bırakıldığını bu durumdan anladık.»

Zührî, Said b. Müseyyeb kanalı ile Hız. Aise'nin söyle dediğini rivayet eder:

«Rasûlullah, sağlıklı iken söyle diyordu: Peygamberlerden hiçbir, Cennet'teki yerini görmeden ve dünya ile ahiretten birini seçme hususunda muhayyer bırakılmadan vefat ettirilmemistir.»

Hız. Aise dedi ki: Rasûlullah (s.a.v.), hastalandığı zaman bası uylugumun üzerinde idi. Bir süre bayıldı. Sonra ayıldı ve gözlerini evin tavanına dikip söyle dedi: «Allah'im, beni Refik-i A'lâya ılastir.»

Böyle demesinden onun sağlıklı iken bize söylediği seyin, yani Cennet'teki yeri kendisine gösterilmeden ve dünya ile ahiretten birini seçme hususunda muhayyer bırakılmadan hiçbir peygamberin vefat ettirilmeyeceğim anladım ve: «Su halde Rasûlullah bizi seçmiyor.» dedim. Rasûlullah (s.a.v.)'m söylediği son söz: «Allah'im, beni Refik-i A'lâya ılastir.» oldu.»

Süfyan-i Sevrî, İsmail b. Ebu Halid kanalı ile Hız. Aise'nin söyle dediğini rivayet etmistir:

«Rasûlullah (s.a.v.), bası kucagımda iken bayıldı. Elimi yüzüne sürmeye ve kendisi için sifa duası okumaya başladım. Ama o söyle dedi:

- Hayir, aksine ben Allah'tan diliyorum ki beni Cebrail, Mikail ve İsrail'le birlikte en mesud olan Refik-i A'lâya ılastırsın.»

Beyhakî, Hız. Aise'nin söyle dediğini rivayet etmistir:

«Vefat etmeden önce basını göğsüme dayamış iken, kulagımı Rasûlullah'm agzına yaklastırdım. O söyle diyordu:

- Allah'im, beni bağisla. Bana merhamet et ve beni Refik-i A'lâya ılastir.»

İmam Ahmed b. Hanbel, Hız. Aise'nin söyle dediğini rivayet etmistir:

«Rasûlullah (s.a.v.), benim evimde, bası göğsüm ile çenem arasında iken vefat etti. Ben (evimde bulunmasından dolayı diğer kumalarima) hiç zulmetmedim. Yasimin küçüklüğü ve toylugum sebebiyle Rasûlullah (s.a.v.), benim kucagımda iken vefat etti. Sonra basım yastığın üzerine koyup diğer kadınlarla birlikte yüzüme vurmaya, kendimi tokatlamaya başladım.»

İmam Ahmed b. Hanbel, Hız. Aise'nin söyle dediğini rivayet etmistir:

«Rasûlullah (s.a.v.), sagliginda söyle derdi: Her peygamber vefat ettirildikten sonra sevabi kendisine gösterilir. Ruhu kendisine yine geri verilir. Ondan sonra hayatta kalmak ve vefat etmek arasinda seçim yapma hakkina sahip kilinir.»

Onun bu sözünü hafizamda tutmustum. Vefat edecegi zaman basim gögsüme yaslamisti. Boynu büküldüğü zaman ona baktim ve: «Vefat etti.» dedim. Sagliginda iken söylediği sözü hatirladim. Ruhu bedeninden çıkıp yükseldiği ve gözlerini semaya diktigi zaman: «Vallahi Rasûlullah bizi seçmiyor.» dedim. O da söyle dedi:

«Refik-i A'lâ ile Cennet'te, Allah'in nimetine eristirdigi peygamberlerle, dosdogru olanlar, şehidler ve iyilerle beraberdirler. Onlar ne iyi arkadastirlar.»

Imam Ahmed b. Hanbel, Hz. Aise'nin söyle dedigini rivayet etmistir:

«Rasûlullah (s.a.v.) vefat ederken, basi gögsüm ile çenem arasinda idi. Ruhu bedeninden çıktigi zaman öyle bir koku hissettim ki, daha önce onun kadar güzel bir koku hissetmis degildim.»

Beyhakî, Ümmü Seleme'nin söyle dedigini rivayet etmistir:

«Vefat ettigi günde elimi Rasûlullah (s.a.v.)in gögsü üzerine koydum. Aradan bir cuma geçti. Yemek yiyor, abdest aliyordum. Ama o misk kokusu elimden hiç çıkmıyordu.»

Imam Ahmed b. Hanbel, Ebu Bürde'nin söyle dedigini rivayet etmistir:

«Hz. Aise'nin yanma gittim. Bize Yemen imalati, kalın dokunmuş bir izar ile müiebbede dedikleri bir elbise getirip gösterdi ve:

- Iste Rasûlullah (s.a.v.), bu iki elbise içinde iken vefat etti, dedi.»

Imam Ahmed b. Hanbel, Yezid b. Babnos'un söyle dedigini rivayet etmistir:

«Bir arkadaşimla birlikte Aise'nin yanına gittik. İçeri girmek içinizin istedik. Girmemize izin verdi. İçeri girdigimizde önümüze bir yastık attı. Üzerine bir örtü örttü. Arkadasim dedi ki;

- Ey mü'minlerin annesi. Aybasi kanamasi hakkında ne dersin?

- Ay basi kanamasi da ne demek?

Bunun üzerine arkadaşimin omuzuna vurdum (susmasını istedim.). Hz. Aise dedi ki:

- Sus bakalım, arkadaşına eziyet veriyorsun. Aybasi kanamasi ne demek? Siz, Cenâb-i Allah'in aybasi kanamasi hakkındaki sözlerini söylevin. Aslında Rasûlullah (s.a.v.), benim aybasi kanamasi geçirdigim dönemde benimle kuçaklasir, basimi tutardi. Aramızda bir örtü . vardi. Rasûlullah (s.a.v.), benim kapima ugradığı zaman Allah'in bana fayda vereceği bir kelimeyi

söylerdi. Bir gün yine bana ugradi. Birsey demedi. Sonra yine ugradi. Yine birsey demedi. Bu durumu iki ya da üç kez tekrarladi. Ben de cariyeme su emri verdim:

- Ey cariyeye, benim için kapinin önüne bir yastik bırak.

Yastigi birakti. Gidip oraya uzandim. Basima da bir bez sardim. Rasûlullah yine yanima ugradi ve:

- Ey Aise, neyin var? diye sordu. Ben de:

- Basim agriyor, dedim. Bunun üzerine o:

- Benim de basim agriyor, vay basim! dedi. Çekip gitti. Çok geçmeden kendisini bir beze sarmis olarak yanima getirdiler. Odama girdi. Kadınlarına haber gönderip çağirtti. Onlara söyle dedi:

- Ben hastalandim. Kendimde aranızda dolacak gücü bulamıyorum. Bana izin verin de Aise'nin yanında kalayim.

Ben, Rasûlullah'm hasta bakiciligini yapıyordum. Daha önce hiç kimsenin hasta bakiciligini yapmis degildim. Vefati sirasinda basi omuzumun üzerinde idi. Basi yana kaydi. Zannettim ki, benden birsey isteyecek. Basimi ona egdim. Baktim ki, agzından soguk bir su damlasi çıktı. O damla, göğsümün üzerine düştü. Cildim ürperdi. Bayildigini zannettim. Üzerine bir örtü örttüm.

O esnada Ömer ile Mugire b. Sube geldiler. İçeri girmek için izin istediler. Ben de örtündükten sonra içeri girmelerine izin verdim, Ömer, Rasûlullah'a bakip:

- Vay be, Rasûlullah ne kadar da siddetli sekilde bayilmis, dedi. Sonra ikisi kalkip çıkmak istediler. Kapiya yaklastiklarında Mugire:

- Ey Ömer, Rasûlullah vefat etti, dedi. Ben de:

- Yalan söylüyorsun. Sen fitnekar bir adamsin. Allah münafiklari tamamen yok etmedikçe Rasûlullah vefat etmeyecektir, dedim.

Sonra Ebu Bekir geldi. Perdeyi kaldirdim. Rasûlulâh'a bakti ve:

- Dogrusu biz Allah'a aidiz. Ve O'na dönecegiz. Rasûlullah vefat etmistir, dedi. Sonra Rasûlullah'm yanibasma geldi. Egilip alnından öptü. Sonra:

- Vah benim peygamberime, dedi. Basini kaldirdi. Sonra yine egilip Rasûlullah'm alnından öptü ve:

- Vah benim seçkin arkadasima, dedi. Basini kaldirdi. Yine egilip alnından öptü ve:

- Vah benim dostuma, Rasûlullah (s.a.v.) vefat etmis, dedi. Çikip mescide gitti. O esnada Ömer, insanlara hitab ediyor ve:

- Dogrusu Allah, münafıkları tamamen yok etmedikçe Rasûlullah ölmeyecektir, diyordu. Ebu Bekir söze basladi. Allah'a hamd-ü senada bulunduktan sonra söyle dedi:

. - Yüce Allah buyurdu ki: «Ey Muhammedi Süphesiz sen de öleceksin. Onlar da ölecekler.» (ez-Zümer, 30.)

Ve yine yüce Allah buyuruyor ki:

«Muhammed ancak bir peygamberdir. Ondan Önce de peygamberler geçmişti. Ölür veya öldürülürse geriye mi döneceksiniz?» (âi-i Imrân,144.)

Her kim Allah'a tapiyorsa, dogrusu Allah diridir, ölmez. Her kim Muhammed'e tapiyorsa, bilsin ki Muhammed ölmüştür. Hz. Ömer dedi ki:

- Bu söylediklerin Allah'ın kitabında midir? Ben bunların Allah'ın kitabında oldugunu duymamistim. Ey insanlar! Bu, Ebu Bekir'dir ve Müslümanların en kidemlisidir, en önde gelenidir. Ona bey'at edin.

Bunun üzerine oradakiler Ebu Bekir'e bey'at ettiler.» Hafız el-Beyhakî, Hz. Aise'nin söyle dedigini rivayet etmistir: «Ebu Bekir, Sunh mevkiindeki evinden çıkıp ata binerek mescide geldi, içeri girdi. Kimse ile konuşmadan Aise'nin odasına geçti. İçeri girdi. Rasûlullah (s.a.v.)'a yöneldi. Rasûlullah'm üzerine Yemen yapisi hibre kumasi örtülmüştü. Yüzünü açti. Üzerine egilip öptü. Sonra aglamaya basladi ve söyle dedi:

- Anam babam sana feda olsun ya Rasûlallah! Yemin ederim ki, Allah, senin üzerinde iki ölümü bir araya getirmeyecektir. Kaderine yazilmis olan ölüme gelince zaten sen Öldün.»

Zührî, Ibn Abbas'm söyle dedigini rivayet etmistir: «Ebu Bekir, Aise'nin odasından çıkıp mescide geldiginde Ömer insanlarla konuşuyordu. Ona:

- Otur ey Ömer! dedi. Ömer oturmak istemedi. Yine ona:

- Otur ey Ömer! dedi. Ömer yine oturmak istemedi. Ebu Bekir, kelime-i sahadet getirdi. İnsanlar ona yöneldiler. Bunun üzerine o konuşmaya basladi ve söyle dedi:

- Sizden her kim Muhammed'e tapiyor idiyse bilsin ki Muhammed ölmüştür. Her kim Allah'a tapiyorsa bilsin ki Allah, diridir, ölmez. Yüce Allah buyurdu ki:

«Muhammed ancak bir peygamberdir. Ondan önce de peygamberler geçmişti. Ölür veya öldürülürse geriye mi döneceksiniz?» (câi-i imrân,144.)

Ibn Abbas diyor ki: Yemin ederim ki Ebu Bekir, bu ayetleri oku-yuncaya kadar insanlar daha önce bu ayetlerin Allah tarafından indirilmis oldugunu sanki bilmiyorlardı. Herkes bu ayeti, Ebu Bekir'den dinledi. Onu dinleyen herkes bu ayeti okuyordu.»

Zühri, Hz. Ömer'in söyle dedigini rivayet etmistir:

«Ebu Bekir bu ayetleri okudugu zaman yemin ederim ki, bunun gerçek oldugunu anladim. Korkuya kapildim. Öyle ki, ayaklarim beni tasiyamaz oldu. Nihayet yere düstüm. Bu ayetleri Ebu Bekir'in okudugunu duyugum zaman Rasûlullah'm vefat ettigini anladim.»

Rasûlullah (s.a.v.)'in vefatini anlatirken Urve b. Zübeyr'in söyle dedigini Hafiz el-Beyhakî, Ibn Lehiya kanaliyla rivayet etmistir:

«Ömer b. Hattab, kalkip insanlara hitapta bulundu. Rasûlullah'm öldüğünü söyleyecek olanlari öldürmek veya boyunlarini kesmekle tehdit etti. Söyle dedi:

- Rasûlullah baygindir. Eger öldüğünü söyleyen olursa kalkar, onu öldürür ve boynunu keserim.

Bu esnada Anir b. Kays b. Zaide b. Asam b. Ümmü Mektum da mescidin gerisinde: «Muhammed, ancak bir peygamberdir. Ondan önce de peygamberler geçmistir.» mealindeki ayet-i kerimeyi okuyordu. İnsanlar ise mescitte aglasiyor, dalgalanıyor ve bu ayeti isitmiyorlardir. Abbas b. Abdülmuttalib, insanların huzuruna çikip söyle dedi:

- Ey insanlar! Rasûlullah'm vefati hususunda söylediği birseyi bileniniz varsa bize söylesin.

Onlar da hayir, dediler. Bunun üzerine Abbas b. Abdülmuttalib:

- Ey Ömer, senin bu hususta bilgin var mi? diye sordu. O da hayir diye cevap verince Abbas söyle karsilik verdi:

- Ey insanlar! Sahid olun, hiç kimse Rasûlullah'm kendi vefati hususunda birseyler söylemis olduguna taniklikta bulunmuyor. Kendisinden baska ilâh bulunmayan Allah'a yemin ederim ki, Rasûlullah (s.a.v.) ölümü tadmistir!»

Ebu Bekir de Sunh mevkiindeki evinden çikip binegine binerek geldi. Mescidin kapi si önünde indi. Üzgün ve kederli olarak, kizi Ai-se'nin odasına yöneldi. İçeri girmek için izin istedi. Girmesine izin verildi. İçeri girdi. Rasûlullah, yataginda vefat etmis idi. Kadınlar onun çevresinde yüzlerini örtmüslerdi. Ebu Bekir'i görünce geriye çekilip gizlendiler. Yalniz Aise, orada kaldi. Ebu Bekir, Rasûlullah'm yüzünü açti. Üzerine egilip Öpmeye, aglamaya basladi ve söyle dedi: «Hat-tab'm oglunun söylediği sey önemli degildir. Aslinda Rasûlullah, vefat etmistir. Nefsim kudret elinde bulunan Allah'a yemin ederim ki, Rasûlullah artık vefat etmistir. Allah'in rahmeti senin üzerine olsun ya Rasûlallah. Sen diri iken de, ölü iken de çok güzel kokuyorsun.»

Böyle dedikten sonra Rasûlullah'm üzerine bir örtü örttü. Sonra acele ile mescide gitti. İnsanların boyunlarının üzerinden adim atarak ilerledi.

Nihayet minberin yanma vardı. Ömer, onun kendisine-dogru geldigini görünce yerine oturdu. Ebu Bekir de minberin yanında dikilerek insanlara seslendi. Oturup onu dinlediler. Ebu Bekir bildigi sekilde sahadet getirip söyle dedi:

- Aziz ve Celil olan Allah, daha sizin aranızda diri iken ölecegini peygamberine haber vermisti. Sizin de öleceginizi haber vermisti. Bu ölümdür. Hiçbiriniz hayatta kalmayacaksınız. Ancak Aziz ve Celil olan Allah, baki kalacaktır. Yüce Allah söyle buyurmıştır: «Muhammed ancak bir peygamberdir. Ondan önce de peygamberler geçmiştir...»

Ömer dedi ki:

- Bu ayet Kur'ân'da midir? Allah'a yemin"ederim ki, bu ayetin bugüne kadar nazil oldugunu bilmiyordum!

Hiz. Ebu Bekir sözüne devamla söyle dedi:

- Yüce Allah, Muhammed (s.a.v.)'e söyle demistir: «Ey Muhammedi Süphesiz sen de öleceksin. Onlar da Ölecekler.» (ez-Zümer, 30.)

«Ondan baska hersey yok olacaktır. Hüküm O'nundur. O'na döndürüleceksiniz.» (el-Kasas, 88.)

«Yeryüzünde bulunan hersey fanidir. Ancak yüce ve cömert olan Rabbinin varligi bakidir.» (er-Rahmân, 26-27.)

«Her nefis ölümü tadacaktır. Kiyamet günü, ecirleriniz size mutlaka ödenecektir.» (âi-i imrân, 185.)

Hiz. Ebu Bekir, sözünü söyle sürdürdü:

- Dogrusu yüce Allah, ilâhi dini yeryüzüne dikip Allah'in emrini hükümrân kilmcaya ve ilâhi mesaji teblig edip Allah yolunda cihad edinceye kadar Muhammed (s.a.v.)'i yasatti. Sonra O'nu bu halde iken vefat ettirdi. Sizi yolda birakti. Artık bir kimse helak olacaksa beyyineden, belgeden ve bahtsizlikten sonra helak olacaktır. Allah, her kimin Rabbi ise bilsin ki, Allah diridir, ölmez. Her kim Muham-med'e tapiyorduyrsa ve onu ilâh mesabesine koyuyorduyrsa bilsin ki, onun ilâhi yok olmustur! Ey insanlar! Allah'a karsi gelmekten sakinin. Dinine sarilin. Rabbinize tevekkül edip dayanin. Zira Allah'in dini, dimdik ayaktadır. Allah'in kelimesi tamdir. Allah, kendi dinine yardım edene yardımcı olacaktır. Ve dinini güçlendirecektir. Allah'in kitabi aramızdadir. O kitap, nur ve sifadir. O kitap vasitasiyla Ce-nâb-i Allah, Muhammed (s.a.v.)'i dogru yola ilette. Onda, Allah'in helal ve harami vardir. Yemin ederim ki, Allah'in yarattiklarindan her kim bize hücum ederse aldirmayiz. Allah'in kiliçlari kinlarindan çekilmistir. Artık bu kiliçlan elimizden düşürecek degiliz. Bize muhalefet edenlere karsi tipki Rasûlullah'm yaptigi gibi cihad edecegiz. Hiç kimse haddi asip tecavüzde

bulunmasin. Aksi halde kendi aleyhine davranmış olur!

Bundan sonra Muhacirler, Ebu Bekir (r.a.)'le birlikte Rasûlullah (s.a.v.)'m naasmin yanma gittiler.»

Hadisin bu kısmından; sonra ravi, Rasûlullah in yıkanmasını, kefenlenmesini, üzerine namaz kılınmasını ve defnedilmesini anlatır.

Bazı seyhlerinden rivayette bulunan Vakidî şöyle demistir:

«Peygamber (s.a.v.)'in vefat edip etmediği hususunda insanlar şüpheye düştüler. Bazıları, "Vefat etmiştir." dediler. Bazılarıysa, "Vefat etmemiştir." dediler. Esmâ binti Ümeys, elini Peygamber (s.a.v.)'in iki omuzu arasına koydu ve şöyle dedi;

- Rasûlullah (s.a.v.) vefat etmiştir. Ve peygamberlik mührü omuzlarının arasından kaldırılmıştır!

Iste onun vefat etmiş olduğu böylece bilindi.»

Hafız el-Beyhakî, "Delâilü'n-Nübüvve" adlı kitabında Vakidî tariki ile böyle bir nakilde bulunmuştur. Ancak Vakidî zayıftır. Seyhlerinin adları ise burada bildirilmemiştir. Sonra bu rivayet, her bakımdan sahîh rivayetlere aykırı olduğu gibi sened bakımından da mün-katidir. Çünkü şiddetli bir garabeti içermektedir. Bu garabet de, vefatından sonra peygamberlik mührünün Rasûlullah'm omuzları arasından kaldırılmış olduğuna dair ifadedir. Doğruyu elbette ki yüce Allah daha iyi bilir. [6]

Hız. Peygamberin Vefatından Sonra Defnine Kadar Meydana Gelen Önemli Hadiseler

Bu hadislerden en önemlisi ve İslâmîyet ile Müslümanlar açısından en uğurlu ve bereketlisi, Ebu Bekir es-Siddik'a yapılan bey'attir. Peygamber (s.a.v.) vefat ettiği zaman Ebu Bekir es-Siddik (r.a.), Müslümanlara sabah namazını kıldirmisti. Onun namaz kıldirmasi, Rasûlullah (s.a.v.)'m hastalığın şiddetinden biraz ayılmış olduğu, perdeyi aralayip saf halinde namaz kılan Müslümanlara baktığı esnada olmuştur. Rasûlullah, Müslümanların Ebu Bekir'in arkasında namaz kılmakta olduklarını görünce hoslanmış ve tebessüm etmiştir. Bu durum karsisinde Müslümanlar çok sevindiklerinden neredeyse namazı bırakmak istemişlerdi. Hatta Ebu Bekir de mihrabtan çekilip arkadaki safa geçmek istemiştir. Ancak Rasûlullah, oldukları yerde kalıp namazlarını devam ettirmeleri için onlara işaret etmiş ve perdeyi tekrar sarkıtmıştır. Bu, onlarla son görüşmesi olmuştur.

Ebu Bekir (r.a.), namazdan sonra Hz. Aise'nin odasına gitmiş ve şöyle demiştir:

- Rasûlullah (s.a.v.)'in ağırlardan, sancılardan kurtulmuş olduğunu görüyorum. Bugün, zevcelerimden Harice kızının evinde olmam

gerekiyor.

Harice'nin kızı da Medine dogusundaki Süh mahallesinde idi. Yanma gitmek için Ebu Bekir atma binip oradan ayrıldı. O gün kusluk vakti, güneş biraz yükseldiğinde Rasûlullah vefat etti. Dogrusunu

Allah bilir.

Vefat edince ashab ihtilafa düştü. Kimisi, "Rasûlullah, vefat etti." diyor, kimisi de, "Vefat etmedi." diyordu. Bunun üzerine Salim b. Ubeyd, Ebu Bekir'in yanma, Süh mahallesindeki evine gitti. Rasû-lullah'm vefatini haber verdi. Bu haberi alan Ebu Bekir, evinden çıkıp Rasûlullah (s.a.v.)'m yanma geldi. İçeri girdi. Yüzündeki örtüyü kaldırdı. Alnından öptü ve vefat ettiğini kesin olarak anladı. Sonra insanların yanma çıktı. Minberin yanında dikilip onlara hitapta bulundu. Daha önce de anlattığımız gibi Rasûlullah'm vefat ettiğini onlara açıkladı. Aralarındaki tartışma ve münakasaları giderdi. Herkes ona yöneldi. Mescidde sahabelerden bir topluluk ona bey'at etti.

Ensâr'dan bazı kimseler şüpheyne düştüler. Bir kısmının zihinlerinde, Ensâr'dan bir halife seçmenin caiz olacağına dair düşünce belirmeye başladı. Bir kısmı da orta yolu tutarak Muhacirlerden bir emir, Ensâr'dan da bir emir seçilmesi gerektiği düşüncesine kapıldı. Nihayet Ebu Bekir, onlara halifeligin sadece Kureyslülerde olması gerektiğini açıkladı. Onlar da onun görüşüne katıldılar ve onun halifeliği üzerinde icma ettiler. Nitekim bunu ileride de açıklayacak ve bu hususa dikkat çekeceğiz. [7]

Beni Saide Gölgeği Kıssası

İmani Ahmed b. Hanbel, İshak b. İsa et-Tabba kanalı ile İbn Ab-bas'ın söyle dedğini rivayet eder:

«Abdurrahman b. Avf, esyalarının yanma döndü. Ve beni, kendisini beklerken buldu. Kur'ân okuyordum. Bu, Mina'da, Hz. Ömer'in yaptığı haccm sonunda idi. Bana söyle dedi:

- Keske görseydin. Bir adam emirü'l-mü'minine gelip söyle dedi:
- Ey emirü'l-mü'minin! Söyle diyen, falan hakkında bir diyeceğin var mı? Diyor ki: Vallahi eğer Ömer b. Hattab ölmüş olsaydı, elbette falana bey'at ederdim. Vallahi Ebu Bekir'e bey'at bir oldu bittiye geldi.

Ömer, buna kızdı ve söyle dedi:

- İnsaallah aksamleyin insanlara hitapta bulunacağım. Onları, idarî görevleri gasbetmek isteyen o kimselerden sakindiracağım!

Abdurrahman söyle dedi: Ben de dedim ki:

- Ey mü'minlerin emiri! Böyle yapma. Çünkü hac mevsimi, milletin âdilerini ve ayak takimini toplar. Onlar o kimselerdir ki, insanların içinde durduğum

zaman, sana yaklasmak üzere bastirirlar. Ve korkarim ki, sen va'z ederken bir söz söylersin. O söz yüzünden hepsi de hemen kalkip gider. Söylediklerini ne anlar, ne hifzeder, ne de onu yerli yerinde anlatirlar. Orasi sünnet yeridir. Fikih ehli ile ve insanların esrafiyla özel bir toplantı yaparsin. Medine'de söyledigini temkinli olarak söylersin. Fikih ehli senin sözünü anlar ve geregince hareket eder.

Bunun üzerine Ömer söyle dedi:

- Sayet Medine'ye salimen gelirim, ilk fırsatta insanlara hitabta bulunacak ve bunu anlatacagim.

Ibn Abbas dedi ki: zilhiccenin sonunda Medine'ye geldik. Cuma günü güneş batmak üzere iken acele ile geldim. Said b. Zeyd b. Amr b. Nüfeyli minberin kösesinin yanında otururken buldum ve onun hizasına oturdum. Dizim dizine degiyordu. Çok geçmeden Ömer b. Hattab çıkageldi. Onu gelirken gördüğüm zaman, Said b. Zeyd'e dedim ki: «Elbette aksam iste bu minberin üzerinde bir konuşma yapacaktır ki, halife seçildikten beri böyle konuşmamıştır.»

Said b. Zeyd, bu sözümü yadrigayarak: «Bundan Önce konuşmadığı şeylerden konuşması umulan ne vardır?» dedi. Ömer, minberin üzerine oturdu. Müezzinler sustukları zaman kalktı. Allah'a layik-i veçhile hamd-ü senada bulundu. Sonra söyle dedi:

- İmdi, ey insanlar! Bugün ben size bir konuşma yapacağım ki, konuşmama imkan doğmustur. Bilmiyorum belki de ecelim önümde-dir. Kim o sözleri anlar ve hifz ederse, onu bineginin varacağı yere kadar ilet sin. Kim ezberlemeyip benim adima yalan söyleyecekse bu ona helal olmaz. Şüphesiz ki Allah, Muhammedi gönderdi. Ve ona kitap indirdi. Ona indirdiklerinden biri de recm ayetidir. Biz o ayeti okuduk, onu öğrendik ve hifzettik. Rasûlullah (s.a.v.) recmetti. Ondan sonra biz de recmettik. İleride birinin çıkıp: «Vallahi, Allah'ın kitabında recm ayetini bulamıyoruz.» diyeceginden korkarım. Böylece Allah'ın inzal ettiği bir farizayı terketmekle sapıklığa düşerler. Erkeklerden ve kadınlardan zina eden bir kimse aleyhine delil bulunduğu veya kadın hamile kaldığı veya itiraf mevcut olduğu zaman recm, Allah'ın kitabından bir haktır. Sonra biz, Allah'ın kitabından okudumuz ayetler içinde, su ayeti okuyorduk:

«Babalarınızdan yüz çevirmeyin. Çünkü babalarınızdan yüz çevirmeniz, kendinizi inkar etmektir.»

"Meryem oğlu İsa'nın asiri derecede övülmesi gibi beni çok övmeyin. Ben, sadece bir kulum. Benim için Allah'ın kulu ve elçisi deyin."

Duyduğuma göre birisi söyle demiş: «Eğer Ömer olmasaydı, falana bey'at ederdim. Kisinin, «Ebu Bekir'in halifeliği bir oldu bittidir.» demesi, sizi

aldatmasin. Evet öyle oldu ama, Allah fitnenin serrinden ümmeti korudu. Bugün aranızda Ebu Bekir'den baska, kendisine kayitsiz sartsiz itaat edilen bir kimse yoktur. O, Rasûlullah'm vefati esnasinda bizim en hayirli arkadasimizdi.»

Ali, Zübeyr ve beraberindeki sahabeler, Fatima (r.a.)'mn evinde kalmis, bey'ata gitmemislerdi. Öte yandan Ensâr da topluca Beni Sai-de gölgeliginde kalmis, bey'ata gitmemislerdi. Muhacirler, Ebu Bekir'in bey'atma topluca gitmislerdi. Ben dedim ki:

- Ey Ebu Bekir! Bizi Ensâr kardeslerimize götür.

Onlara yönelerek gittik. Giderken yolda iki salih adama rastladik. Onlar bize Ensâr'm kararlarini anlattilar ve: «Ey Muhacirler toplulugu! Nereye gitmek istiyorsunuz?» dediler. Ben de:

- Ensâr kardeslerimizin yanma gidiyoruz, dedim. Dediler ki:

- Onlari yanma sakın yaklasmayin. Ey Muhacirler toplulugu! Siz kendi isinize bakin.

Ben de:

- Vallahi onlara gidecegiz, dedim.

Gittik. Beni Saide'nin gölgeliginde onlara vardik. Bir de baktik ki, onlari arasinda üzeri örtülmüs bir adam var.

- Bu kimdir? dedim. Onlar:

- Sa'd b. Ubade'dir, dediler.

- Ona ne olmus? diye sordum. Onlar da hasta oldugunu söylediler. Biz oturduktan sonra hatipleri ayaga kalkip Allah'a layik-i veçhiyle hamd ü senada bulunduktan sonra söyle dedi:

- İmdi biz Allah'in Ensâri ve Islâm'in öncü askerleriyiz. Ey Mu-' hacirler toplulugu! Siz bizden bir kavimsiniz. Sizden bir cemaat kosa kosa bir yere gitti. Bizi aslimizdan ayirmak ve idareyi bizden gasbet-mek istiyorlar.

Hatip sustugu zaman konusmak istedim. Kendimce begendigim iyi bir konusma hazirlamistim. Onu Ebu Bekir'in önünde takdim etmek istiyordum. Huyumdaki bir hiddeti ondan gizlemek istiyordum. Bunun üzerine Ebu Bekir, "Yavas ol ey Ömer." dedi. Ben de onu öfkelenlendirmek istemedim. Ve o konustu. O, benden daha âlim ve daha agirbasli bir kimse idi. Vallahi iyi hazirladigim konusmamdan begendigim hiçbir kelimeyi birakmayip bütün açıkligi ile onlara söyledi. Veya onun benzerini, yahud ondan daha üstününü söyledi. Söyle konustu:

- Ey Ensâr toplulugu! Sizin bahsettiginiz iyilige gelince siz ona layiksınız fakat Araplar, bu isi sadece Kureys'ten su küçük kabileye layik görürler.

Kureysliler, Arapların nesebe ve belde bakımından en sereflileridirler. Sizin için iste bu iki adama razı oldum ve onları seçtim. O halde onlardan hangisini dilerseñiz ona bey'at edin.

Böyle dedikten sonra beni ve Ebu Ubeyde b. Cerrah'm elini tuttu. O, o sırada ikimizin arasında oturmaktaydı. Söylediğini beğenmediğim hiçbir şey söylemedi. Vallahi günah olmasaydı basımın vurulmasını isterdim de, içlerinde Ebu Bekir'in olduğu bir kavmin üzerine emir olmayı istemezdim.

Ensâr'dan da bir sözcü kalkıp söyle dedi:

- Biz, develerin kasındığı orta direğiz. (Yani bizim görüşümüze başvurulur). Altından direk verilmiş hurma ağacıyız. Ey Kureys topluluğu! Bizden bir emir olsun, sizden de bir emir olsun.

Farklı sesler çoğaldı. Sesler yükseldi, ihtilafa düşüleceğinden korktum, söyle dedim:

- Uzat elini ey Ebu Bekir!

O da elini uzattı. Ona bey'at ettim. Sonra Muhacirler bey'at ettiler. Ensâr da ona bey'at etti. Biz de Sa'd b. Ubade'nin üzerine atıldık. Onlardan bir sözcü: «Sa'd b. Ubade'yi öldürdünüz, durun.» demeye başladı. Bunun üzerine «Sa'd b. Ubade'yi Allah öldürsün,» dedim.

Ama Allah'a yemin ederim ki; Ebu Bekir'e bey'at etmekten daha uygun bir çare bulamadık. Bey'at yapmadan o toplantıyı terkedersek, bizden sonra bir bey'at merasimi yapmalarından korktuk. Bu durumda razı olmadığımız bir kimseye bey'at edecektik veya ona muhalefet edecektik ki, bu durumda da fesad çıkacaktı. Müslamanlarla mesveret etmeden bir emire bey'at eden kimsenin bey'atı geçersizdir. Hem onun bey'atı hem de kendisine bey'at edilen kimsenin emirliği geçerli olmaz. Çünkü bunlar öldürölmekten korktukları için bey'at etmiş olurlar.

Malik, Urve'nin söyle dediğini rivayet eder:

«Beni Saide gölgeliğine gidilirken Ensâr'dan karşılasılan o iki kisten biri Uveym b. Saide, diğeri de Maan b. Adiyy idi.»

Ibn Sihab, Said b. Müseyyeb'in söyle dediğini rivayet etmiştir: «Biz develerin kasındığı orta direğiz. (Yani bizim görüşümüze başvurulur.) Altından direk verilmiş hurma ağacıyız.» sözünü söyleyen kisi, Hubab b. Münzir'dir. - İmam Ahmed b. Hanbel, Muaviye b. Amr kanalı ile Abdullah b. Mesud'un söyle dediğini rivayet etmiştir:

«Rasûlullah (s.a.v.) vefat ettiği zaman Ensâr; «Bizden bir emir, sizden de bir emir olsun.» dedi. Hz. Ömer onlara gidip söyle dedi:

- Ey Ensâr topluluğu! Rasûlullah (s.a.v.)'in, insanlara imamlık yapması için Ebu Bekir'e emir verdiğini bilmiyor musunuz? Şimdi sizden hanginiz Ebu

Bekir'in önüne geçmeye gönül hoslugu ile razı olur?

Ensâr:

- Ebu Bekir'in önüne geçmekten Allah'a siginiriz, dedi.» Muhammed b. Ishak, Abdullah b. Ebu Bekir kanalı ile Hz. Ömer'in söyle dedigini rivayet etmiştir:

«İnsanlara hitaben söyle dedim:

- Ey Müslümanlar toplulugu! Magarada iken iki kisiden ikincisi Ebu Bekir'dir. O, Allah'in peygamberinin emri ile insanların bu ise en layık olanıdır. Ebu Bekir, kıdemli ve öncelikli kisidir.

Böyle dedikten sonra Ebu Bekir'in elini tuttum. Benden önce Ensâr'dan bir adam Ebu Bekir'in elini tutup bey'at etti. Sonra ben bey'at ettim ve bizden sonra insanlar ona bey'at etmeye basladılar.»

Muhammed b. Sa'd, Arim b. Fadl kanalı ile Kasım b. Muham-med'in buna benzer bir kissayi anlattigini ve Ömer b. Hattab'tan Önce Ebu Bekir'e bey'at eden adamin Besir b. Sa'd oldugunu söylemiştir. Besir b. Sa'd, Numan b. Besir'in babasıdır. [8]

[1] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 5/365-372.

[2] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 5/373-386.

[3] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 5/387-400.

[4] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 5/401-407.

[5] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 5/407-408.

[6] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 5/409-418.

[7] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 5/418-419.

[8] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 5/420-423.

Sa'd B. Ubade'nin, Ebu Bekir'in Beni Saide Gölgeğinde Söylediği Sözlerin Doğruluğunu Kabul Edisi	1
Fasil	4
Rasûlullah (S.A.V.), Ne Zaman Ve Kaç Yasında Vefat Etti? .	8
Faide.	10
Peygamber (S.A.V.)'In Yikanması	13
Peygamber (S.A.V.)'In Keflenmesi	15
Peygamber (S.A.V.)'In Namazi	17
Peygamber (S.A.V.), Nereye Ve Ne Şekilde Defnedildi? Gece Mi, Yoksa Gündüz Mü Defnedildi?	19
Peygamber (S.A.V.)'İ En Son Gören Kisi	22
Peygamber (S.A.V.) Ne Zaman Defnedildi? .	23
Rasûlullah (S.A.V.)'In Mezarının Şekli	25
Peygamber (S.A.V.)'In Vefatı İle Müslümanların Ugradığı Büyük Musibet	26
Peygamber (S.A.V.)'In Taziyesine Dair Varid Olan Rivayetler .	28
Peygamber (S.A.V.)'In Vefat Günü Hakkında Ehl-i Kitabın Bildiklerine Dair Nakledilen Rivayetler	30
Fasil	31
Fasil	32
Rasulullah (S.A.V.)'In Terekesi	35
Tenbih.	36
Peygamber (S.A.V.)'In: « Bizim Malimize Mirasçı Olunmaz. » Mealindeki Hadisinin İzahı	36

Sa'd B. Ubade'nin, Ebu Bekir'in Beni Saide Gölgeğinde Söylediği Sözlerin Doğruluğunu Kabul Edisi

İmam Ahmed b. Hanbel, Humeyd b. Abdurrahman'm söyle dedigini rivayet etmiştir:

«Rasûlullah (s.a.v.), vefat etti. O esnada Ebu Bekir, Medine'deki yazlığında idi. Haber alınca geldi. Rasûlullah'ın yüzündeki örtüyü kaldırdı. Yüzünü öptü ve söyle dedi:

- Anam-babam sana feda olsun. Sen diri iken de, ölü iken de çok hoş kokuyorsun. Ka'be'nin Rabbine yemin ederim ki, Muhammed Ölmüştür.

Bundan sonra Ebu Bekir ile Ömer kosarak Ensâr'ın yanına gittiler. Ebu Bekir, Ensâr hakkında nazil olan ayetleri ve Rasûlullah'ın onlar hakkında söylediği sözlerin tamamını söyleyerek konuşmasına söyle devam etti:

- Biliyorsunuz ki, Rasûlullah (s.a.v.) söyle demistir: «Eğer insanların tamamı bir vadiye, Ensâr da başka bir vadiye gitse, ben Ensâr'ın gittiği vadiye giderim.» Ey Sa'd, sen de biliyorsun ki; Rasûlullah (s.a.v.) -sen oturmuş vaziyette iken- söyle demistir: «Kureysliler, bu isin yöneticileridirler. İnsanların iyi olanları iyi olanlarına tabidirler. Kötü olanları da kötü olanlarına tabidirler.»

Sa'd, Ebu Bekir'e söyle dedi:

- Dogru söyledin. Biz yardimcilariz. Siz ise emirlersiniz.»

Imam Ahmed b. Hanbel, Ali b. Abbas kanali ile Zâtü's-Selâsil gazvesinde Ebu Bekir'in yol arkadasi olan Rafi et-Tâî nin söyle dedigini rivayet etmistir:

«Ebu Bekir'e, Müslümanlari kendisine bey'ati hususunda neler söylenmis oldugunu sordum. O da Ensâr'in bu hususta agizlariinda dolasan sözleri, onlari kendisine söylediklerini, Ömer b. Hattab'm Ensâr'a söylediği sözleri anlatti ve söyle dedi: «Ömer b. Hattab, Rasûlullah (s.a.v.)'m hastaligi döneminde yine kendisinin emri ile benim onlara imamlık yaptigimi hatirlatti. Bunun üzerine onlar sirf bu se- ' bebtan bana bey'at ettiler. Ben de bey'atlarim kabul ettim. Bir fitnenin kopmasindan, bu fitneden sonra irtidad hadiselerinin meydana gelmesinden korktugum için bey'ati kabul ettim.»

Bu rivayetin senedi saglam ve kuvvetlidir. Demek ki, Hz. Ebu Bekir, bey'ati kabul etmeme durumunda daha fazla bir fitnenin kopmasindan korktugu için halifeligi kabul etmistir. Allah kendisinden razi olsun ve onu hosnud kilsin.

Ben derim ki: Bey'at meselesi, pazartesi gününün geri kalan kisminde konusulmaya baslandi. Ertesi gün, yani çarsamba gününün sabahinda insanlar mescidde toplandilar. Kalan Muhacirlerle Ensâr da gelip bey'atlarini yaptilar. Böylece bütün Müslümanlari bey'ati tamamlanmis oldu. Bey'at, Rasûlullah'in teçhizinden önce yapildi. Buharî, Enes b. Malik'in söyle dedigini rivayet etmistir: «Ömer'in minbere oturarak irad ettigi son hutbesini isittim. Bu hutbe, Rasûlullah (s.a.v.)'in vefat edisinin ertesi günü idi. Ebu Bekir susmus, konusmuyordu. Ömer, hutbesinde söyle dedi:

- Rasûlullah (s.a.v.)'m yasamasini isterdim ki, tedbirimizi düzeltsin. Eger Muhammed ölmüs ise, süphesiz Cenâb-i Allah sizin araniza bir nur birakmistir. O nur vasitasiyla Muhammed (s.a.v.)'in hidayet yoluna gidersiniz. Dogrusu Ebu Bekir, Rasûlullah'in arkadasidir. Magaradaki iki kisiden ikincisi o idi. Idare isin de Müslümanlari en layik kisisidir. Gelin ona bey'at edin.

Bir grup sahabe, daha Önce Beni Saide gölgeliginde Ebu Bekir'e bey'at etmistir. Bu bey'at ise minberin üzerinde yapilan umumi bey'at idi.»

Zührî, Enes b. Malik'in söyle dedigini rivayet etmistir:

«Ömer'in o gün Ebu Bekir'e:

- Minbere çık, dedigini isittim. Israr etti. Nihayet Ebu Bekir minbere çıktı. Oradakilerin tamamı ona bey'at ettiler.»

Muhammed b. Ishak, Zührî kanali ile Enes b. Malik'in söyle dedigini rivayet

etmistir:

«Beni Saide gölgeliginde kendisine bey'at edildiği zamanın ertesi gününde Ebu Bekir, minberin üzerine oturdu. Ömer kalktı ve Ebu Bekir'den önce konustu. Allah'a hamd etti. Layiki vechi ile sena^" bulundu. Sonra söyle dedi:

- Ey insanlar! Ben size dün bir konuşma yaptım ki, o, Allah'ın kitabında bulduğum şeylerden değildi. Rasûlullah (s.a.v.)'m bana söylemiş olduğu birsey de değildi. Fakat sunu biliyordum ki, Rasûlullah (s.a.v.), yakında bizim isimizi düzene sokar. Ve bu bizim son halimiz olur. Süphesiz Allah ve Rasûlünün kendisiyle hidayet edip doğru yolu gösterdikleri kitabını size bırakmıştır. Eger ona simsiki bağlanırsanız Allah, ona hidayet olarak verdiği şeyi size de verir. Allah, sizin isinizi en hayirinin eline vermiştir. O, Rasûlullah'ın arkadaşidir. İkisi de magarada bulundukları zaman ikinin ikincisidir. O halde kalkınız ve ona bey'at ediniz.

Bunun üzerine insanlar, Ebu Bekir'e Beni Saide gölgeliginde yapılan bey'attan sonra umumi bey'at ettiler. Sonra Ebu Bekir konustu. Allah'a hamdetti. Ona layik olduğu şekilde övgüde bulundu. Sonra söyle dedi:

- Ey insanlar! Ben sizin üzerinize idareci kilindim. Oysaki ben sizin en hayirliniz degilim. Eger iyilik yaparsam bana yardimci olunuz.

Eger kötülük yaparsam beni doğrultunuz. Doğruluk emanettir. Yalan hiyanettir. Zayıfınız, hakkını alıncaya kadar bana göre kuvvetlidir. Kuvvetliniz de kendisinden hak alıncaya kadar bana göre zayıftır. Bir kavim, Allah yolunda cihadi terk ederse, Allah onları mutlaka zelil kılıp alçaltır. Simdiye kadar hiçbir kavimde fuhus yaygınlaşmamıştır ki, Allah onlara umumi bela vermesin. Allah ve Rasûlüne itaat ettiğim sürece bana itaat edin. Allah ve Rasûlüne isyan ettiğim zaman bana itaat etmeniz gerekmez. Haydi namaza kalkın, Allah sizi bağışlasın ve size merhamet etsin.»

Bu rivayetin senedi sahihtir. Hz. Ebu Bekir'in «Ben sizin üzerinize idareci kilindim. Oysaki sizin en hayirliniz degilim.» sözü, tevazu ve alçak gönüllülük türünden söylenmiş bir sözdür. Oysa bütün Müslümanlar, Ebu Bekir'in kendileri arasında en faziletli ve en hayirli kisi olduğu hususunda ittifak etmişlerdi. Allah, onlardan razı olsun.

Hafiz Ebu Bekir el-Beyhakî, Ebu'l-Hasan Ali b. Muhammed el-Hafiz el-Isferayinî kanalı ile Ebu Said el-Hudri'nin söyle dedigini rivayet etmistir:

«Rasûlullah (s.a.v.), vefat etti. İnsanlar, Sa'd b. Ubade'nin evinde toplandı. Aralarında Ebu Bekir ile Ömer de vardı. Ensâr'm sözcüsü kalkıp söyle dedi:

- Biliyor musunuz Rasûlullah (s.a.v.) Muhacirlerdendi. Onun halifesi de Muhacirlerden olmalıdır. Biz, Allah Rasûlünün yardımcılarıyız. Halifesinin de

yardimcileri olacakiz.

Bunun üzerine Ömer b. Hattab, kalkip söyle dedi:

- Sözcünüz dogru söyledi. Ama bundan baska birsey söylerseniz, o sözünüze uymayiz.

Böyle dedikten sonra Ebu Bekir'in elini tutup:

- Iste adaminiz budur. Buna bey'at edin, dedi.

Kendisi Ebu Bekir'e bey'at etti. Muhacirlerle Ensâr, Ebu Bekir'e bey'at ettiler.

Bunun üzerine Ebu Bekir minbere çıktı. Cemaatin yüzüne bakti. Zübeyr'i göremedi. Zübeyr'i çağirtti. Zübeyr geldi. Ona söyle dedi:

- Senin için Rasûlullah'm halasi oğlu ve havarisi dedim. Sen, Müslümanların cemaatinden ayrılmak mi istedin?

Zübeyr dedi ki:

- Ey Rasûlullah'm halifesi! Beni kinama.

Böyle dedikten sonra kalkti ve Ebu Bekir'e bey'at etti. Sonra Ebu Bekir, cemaatin yüzüne bakti. Ali'yi göremedi. Ali'yi çağirtti. Ali geldi. Ebu Bekir ona söyle dedi:

- Senin için Rasûlullah'm amcası oğlu ve damadı dedim. Sen, Müslümanların cemaatinden ayrılmak mi istedin?

Ali dedi ki:

- Ey Rasûlullah'm halifesi! Beni kinama.

Böyle dedikten sonra kalkti ve Ebu Bekir'e bey'at etti.»

Beyhakî de Vüheyb'ten böyle bir rivayette bulunmustur. Bunda çok değerli ve kıymetli bir faide vardır ki, bu da Ebu Talib oğlu Ali'nin, Rasûlullah'm vefat ettiği gün veya ertesi günde Ebu Bekir'e bey'at etmiş olmasıdır. Bu gerçektir. Çünkü Ebu Talib oğlu Ali, hiçbir zaman Ebu Bekir es-Siddik'tan ayrılmamış ve arkasında kilman namazların hiçbirinden geri kalmamıştır. Ayrıca mürtedlerle savasmak için kilicini çekip gittiğinde de Ebu Bekir'le beraber Zî'1-Kassa'ya gitmiştir.

Ama Rasûlullah (s.a.v.)'m mirasini hak ettiğini zannettiği ve Rasûlullah'm zevcelerini onun mirasından mahrum bıraktığı için Fati-ma, Ebu Bekir'i kinamisti. Oysa Fatima, Rasûlullah'm su hadisinden habersizdi: «Biz peygamberler topluluğu miras bırakmayız. Terekemiz, sadakadır.»

Yeri gelince açıklayacağımız gibi bu sarîh nass, Fatima'yi, Peygamber zevcelerini ve Peygamberin amcasını, Peygamberin mirasından mahrum bırakıyordu. Böyle olunca Fatima, Hz. Ali'nin Hayber ve Fedek'teki zekat

tarlalarının idaresine tayin edilmesini istemisti. Ancak Ebu Bekir, bu istegini de yerine getirmemisti. Çünkü Ebu Bekir, Rasûlullah (s.a.v.)'m üstlendiği bütün görevleri yürütmeyi kendi vazifesi görüyordu. O, doğru sözlü, sadakatli, doğru yolda giden, hakka tabi olan bir kimse idi. Allah ondan razı olsun.

Hız. Fatima ise, bir kadın olup, hata yapmaktan masum olmadığı gibi Eb.u Bekir es-Siddik'i kinamis ve vefat edinceye kadar onunla ko-nusmamisti. Hız. Ali de birazcık olsun Fatima'nın gönlüne göre hareket etme ihtiyacını duymustu. Fatima, babasının vefatından altı ay sonra vefat edince Hız. Ali, Ebu Bekir'e bey'atı yeniledi. Daha önce Rasûlullah'm kizinin vefatından önce zaten ona bey'at etmistı. -

Ebu Bekir, daha sonra insanlara hutbe irad etti ve onlardan özür dileyip şöyle dedi:

- Ben bir gün ve bir gece olsun, emirlige tutkun olmadım. Ve gizli ya da asikar bir surette emirlik istemedim.

Muhacirler, onun bu sözünü kabul ettiler.

Ali ile Zübeyr de şöyle dediler: «Biz mesveretten geri bırakıldığımız için kızmıstık. Yoksa emirlige Ebu Bekir'in insanlar arasında daha layık bir kimse olduğunu kabul ediyoruz. O, Rasûlullah'la mağarada bulunmustu. Onun şerefli ve hayırlı bir kimse olduğunu biliyoruz. Rasûlullah hayatta iken insanlara namaz kıldırması için Ebu Bekir'e emir vermistı.»

Bu rivayetin senedi sağlamdır. Hamd ve minnet Allah'adır. [1]

Fasil

Bu anlattıklarımız üzerinde düşünen kisi, Ebu Bekir'in öne geçirilmesi hususunda Muhacirlerle Ensâr'in icmainın sebebini anlar ve Peygamber (s.a.v.)'in su sözündeki delili de kavrar: «Allah ve mü'min-ler, Ebu Bekir'den baskasının imamlığını kabul etmez.» Yine bu anlattığımız şeyler üzerinde düşünen kimse, Rasûlullah (s.a.v.)'in halifelik hususunda ehl-i sünnetten bazı kimselerin iddia ettiği gibi Ebu Bekir de dahil olmak üzere hiç kimseyi tayin etmiş değildir. Rafiziler-den bir kısım kimselerin iddia ettiği gibi Ali'yi halife olarak belirlemiş değildir. Ancak daha önce de belirttiğimiz ve ileriki sayfalarda da anlatacağımız gibi halifelige Ebu Bekir es-Siddik'i uygun gördüğüne dair kuvvetli isaretler vermistir ki, akıl ve ızan sahibi kimseler bunu anlarlar. Hamd Allah'a mahsustur.

Nitekim Buhari ve Müslim'in sahihlerinde, İbn Ömer'in şöyle dediği rivayet edilmistir:

«Hattab oğlu Ömer, vurulduğu zaman kendisine:

- Ey mü'minlerin emiri! Bir halife tayin etmeyecek misin? diye soruldu. O

da su cevabi verdi:

- Eger halife seçmemi istiyorsanız, Müslümanlar, zamanında benden daha hayirli bir kimseyi -yani Ebu Bekir'i- halife seçmişlerdi. Eger halife seçimini yapmayacak olursam benden daha hayirli bir kimse -yani Rasûlullah (s.a.v.)- da halife seçmemisti. Bu isi Müslümanlara birakmisti.

Ibn Ömer dedi ki: Babanim, Rasûlullah'tan bahsedisini görünce, kendisinden sonrasi için halife seçmeyecegini anladim.»

Süfyan-i Sevrî, Amr b. Kays kanali ile Amr b. Süfyan'm söyle dedigini rivayet etmistir:

«Ali (r.a.), insanların yanma gelip söyle dedi:

"Ey insanlar! Rasûlullah (s.a.v.), su emirlik hususunda bize bir-sey söylemis degildir. Nihayet Ebu Bekir'i halife seçmenizi uygun gördük. Bu bir görüştür." Böyle dedikten sonra oradan ayrilarak yoluna devam etti.

Ebu Bekir de kendisinden sonrasi için Ömer'in halife seçilmesini uygun gördü. Böylelikle din güçlenip kuvvet buldu.»

Imam Ahmed b. Hanbel, Ebu Nuaym kanali ile Amr b. Süfyan'm söyle dedigini rivayet etmistir:

«Basra gününde Ali'nin zuhur ettigi zamanda bir adam hutbe irad ederek söyle dedi:

- Su Ali, ne sert, ne de yumusak bir hatiptir. Rasûlullah (s.a.v.), hayattan göçüp gitti. Ebu Bekir namaz kildirdi. Ondan sonra da Ömer halife oldu. Onlardan sonra iste bu fitneye maruz kaldik. Allah,

bunda dedigini yapacaktır.»

Hafiz el-Beyhakî, Ebu Vail'in söyle dedigini rivayet etmistir: «Ebu Talib oğlu Ali'ye denildi ki:

- Bizim için halife seçmeyecek misin?

- Rasûlullah (s.a.v.), halife seçmedi ki, ben seçeyim. Ama eger Ce-nâb-i Allah, insanlar için hayir murad ederse benden sonra onlari, peygamberinden sonra hayir üzere topladigi gibi hayir üzere toplayacaktır.»

Daha önce zikrettigimiz gibi Buhari, Ibn Abbas'm söyle dedigini rivayet etmistir:

«Abbas ile Ali, Rasûlullah (s.a.v.)'m yanindan çıktiklari zaman, adamin biri onlara söyle sordu:

- Rasûlullah (s.a.v.)'in sihhati nasıl? Adama cevaben Hz. Ali dedi ki:

- Allah'a hamd olsun iyilesti. Abbas dedi ki:

- Vallahi üç günden sonra (Rasûlullah vefat edecek) sen de baskalarinin

değneginin kulu olacaksın. Onların hakimiyeti altına gireceksin. Ölüm esnasında Hasimogullannın yüzlerini iyi bilirim. Rasûlul-lah'm da vefat edeceğini yüzünden anladım. Haydi yanma gidelim de kendisinden sonra kimin yönetici olacağını soralım? Eğer yöneticilik bizde kalacaksa bunu bilelim. Eğer bizden baskasına geçecekse söyleyelim de bize iyi davranması için o yöneticiye tavsiyede bulunsun.

Hz. Ali dedi ki:

- Vallahi ben bunu Rasûlullah'tan istemem. Eğer yöneticiliği bize vermeyecek olursa onun vefatından sonra insanlar artık ebediyete kadar bize yöneticilik vermezler!»

Muhammed b. İshak ta, Zührî'den böyle bir rivayette bulunmuş ve bu rivayetinde şöyle demistir:

«Vefat ettiği gün Ali ile Abbas, Rasûlullah'm yanma gittiler. Rasûlullah (s.a.v.), o gün kusluk vakti güneş iyice sıcaklık vermeye başladığı anda vefat etti.»

Ben derim ki: Bu hadise, Rasûlullah (s.a.v.)'m vefat ettiği pazartesi gününde cereyan etmiştir. Bu da gösteriyor ki o, emirlik hususunda bir vasiyette bulunmadan vefat etmiştir.

Buhari ve Müslim'in sahihlerinde İbn Abbas'm söyle dediği rivayet edilmistir:

«Ah! O ne büyük gürültüdür ki, Rasûlullah (s.a.v.)'in yazı yazmasına engel oldu.»

Daha önce de anlattığımız gibi Rasûlullah (s.a.v.), kendisinden sonra ümmetinin sapmasına engel olacak bir yazı yazmak istemisti. Fakat yanında gürültü ve ihtilafı çoğalttıkları zaman o:

- Yanımdan kalkıp gidin, benim içinde bulduğum hal, sizin beni çağırdığınız seyden daha hayirlidir, dedi.

Yine önceki sayfalarda anlattığımız gibi bundan sonra o şöyle buyurmustu:

«Ebu Bekir'den baskasını Allah da mü'minler de kabul etmez.»

Buhari ve Müslim'in sahihlerinde Esved'in söyle dediği rivayet edilmistir:

«Hz. Aise'ye denildi ki:

- İnsanlar, güya Rasûlullah (s.a.v.)'m Ali'yi tavsiye ettiğini söylüyorlar.

Hz. Aise dedi ki:

- Niçin Ali'yi tavsiye etsin? Rasûlullah, içine idrarını yapmak için bir kab getirilmesini istedi. Ben de onu göğsüme dayamistim. Aniden boynu büküldü, vefat etti. Ben de onun Ali'yi tavsiye ettiğine dair su insanların söylediği seylerden herhangi birseyi Rasûlullah'm söylediğini duymadım.»

Buhari ve Müslim'in sahihlerinde Talha b. Musraf m söyle dedigi rivayet edilmistir:

«Abdullah b. Ebi Evfa'ya söyle bir soru sordum.

- Rasûlullah (s.a.v.), vasiyette bulundu mu?

- Hayir.

- Madem öyle, niçin bizim vasiyet yapmamizi emretmistir?

- O, Aziz ve Celil olan Allah'in kitabina uymamizi vasiyet etmistir.»

Talha b. Musraf, Hüzeyl b. Surahbü'in söyle dedigini rivayet etmistir:

«Ebu Bekir, Rasûlullah'm halifelik için tavsiye ettigi Ali'nin üzerine mi emirlik yapıyor? Hayir, böyle birsey olamaz. Ebu Bekir, isterdi ki o, bu hususta Rasûlullah'm bir yazisini bulsun ve (sayet böyle bir yanlislikta bulunmus ise) burnunu bir bıçakla kessin.»

Buhari ve Müslim'in sahihlerinde Ibrahim et-Teymî'nin babasinin söyle dedigi rivayet edilmistir:

«Ebu Talib oğlu Ali (r.a.), bize hutbe irad edip söyle, dedi:

- Her kim Allah'in kitabinda bulunmayan birseyi Kur'ân ayeti olarak okudugumuzu iddia ediyorsa -iste su sahifeyi görüyorsunuz- o, yalan söylemistir. (Böyle derken kilicina asili bir sayfayi göstermis. O sayfada deve disleri ile yaralardan bahseden hususlar vardır.)

Hiz. Ali, o hutbesinde Rasûlullah (s.a.v.)'m su hadisini de naklet-misti:

«Medine'nin Ayr dagi ile Sevr dagi arasindaki kısmi haramdır. Her kim bu mintikada bir hadise yapar veya bir caniyi korursa (kisasa tabi tutulmasına engel olursa) Allah'in, meleklerin ve bütün insanların laneti onun üzerine olsun. Kiyamet gününde Allah, onun tevbe ve fidyesini kabul etmez.

Her kim de babasından baskasının evladi olduğunu iddia ederse veya mevlalarından baskasına intisab ederse, Allah'in, meleklerin ve bütün insanların laneti onun üzerine olsun. Kiyamet gününde Allah, onun tevbe ve fidyesini kabul etmez.

Müslümanların zimmeti birdir. En aşağı durumda olanları bile kafiye eman verebilir. Her kim bir Müslümanla yaptığı sözleşmeye riayet etmeyip hiyanette bulunursa, Allah'in, meleklerin ve bütün insanların laneti onun üzerine olsun. Kiyamet gününde Allah, onun tevbe ve fidyesini kabul etmez.»

Buharî ve Müslim'in sahihleri ile diğer hadis kitaplarında Hiz. Ali'den rivayet edilen bu hadis, Rafiziler tarafından Rasûlullah'm halifelik hususunda Hiz. Ali için vasiyette bulunduğuna dair ileri sürülen iddiayı çürütmektedir. Eger durum onların iddia ettikleri gibi olsaydı, sahabelerden hiçbirini bunu

reddetmezdi. Çünkü onlar, Allah'a ve hayatında da vefatından sonra da Rasûlullah'a çok itaatkar kimselerdir. Rasûlullah'm buyruguna karsi Ali'yi birakip da baskalarini öne geçirmezlerdi. Hasa, böyle birsey yapmazlardı. Niçin yapsınlar ki?

Sahabeler hakkında böyle bir zanda bulunan, onların tamamını faciirlige girmis sayan, Rasûlullah'a karsi inatkar, hükmüne karsi asi kimseler olarak gören ve böyle bir tutuma sahip olan kimse, Islâm bagini boynundan çıkarıp atmıştır. Büyük ve sanli imamlarin icmaini inkar etmiştir. Böyle bir kimsenin kanini yere dökmek, içkiyi yere dökmekten daha iyidir.

Sayet Ebu Talib oğlu Ali (r.a.)'nin yanında, kendisinin halife olması gerektiğine dair peygamber nassi mevcut olsaydı, ne diye onu sahabelere karsi delil olarak ileri sürmemisti? Eger yanındaki nassi icra etmeye muktedir degildiyse, o aciz bir kimse idi. Aciz kimsenin ise emirlige elverisli olmadigi, bilinen bir gerçektir.- Eger bunu yapmaya muktedir, fakat buna ragmen yapmamis ise, demek ki o haindir. Hain ve fasik kimse ise emirlikten azledilir. Eger böyle bir nass vardi fakat varligini bilmiyor idiyse, demek cahildi. Ama daha sonra böyle bir nassm mevcudiyetini bilip anlamis ise bu imkansizdir, iftiradir. Cahillik ve sapiklikdir. Böyle birsey ancak su adi ve aldannus, cahil halk tabakasinin zihinlerine hos görünebilir. Bunu seytan -delil ve burhana dayanmaksizin- onlara hos gösterir. Sadece tahakküm, hezeyan, iftira ve bühtana dayanarak, onlara hos gösterir. Onların içinde bulunduklari inkardan, kör dövüsünden, haktan veya ilahi yardimdan uzak kalmaktan ve isleri birbirine karistirmis olmaktan Allah'a siginiriz. Kur'ân ve sünnete dayanarak Allah'a siginiriz. Islâm ve iman üzere vefat etmek isteriz. Sebatkar, yakin sahibi kimseler olarak ömrümüzü sona erdirmek isteriz. Terazimizi salih amellerle doldurmak, Cehennem atesinden kurtulmak, Cennet'i elde etmek isteriz. Allah ki, lütuf sahibidir. Keremkardir, esirgeyen ve bagislayandir.

Buharî ve Müslim'in sahihlerinde Hz. Ali'den rivayet edilen bu sahih hadis, tarikatçılar ile birçok gevezenin ve cahil kissacilarin su iddialarini reddetmektedir. Güya Peygamber (s.a.v.), Hz. Ali'ye birçok tavsiyelerde bulunmus. Mesela ona, "Söyle yap, söyle yapma. Ey Ali, sunu yapan kimse, söyle ve söyle olur." gibi sözlerle vasiyette bulunmustur. Bu uydurma vasiyetler, anlamsiz lafizlar ve süslü kelimelerle doldurulup takdim edilmek istenmiştir. Bunların çoğu uydurma olup sayfayi bunlara ayirmaya degmez. Dogrusunu Allah bilir.

Hafiz el-Beyhakî, Hz. Ali'den rivayet etti ki, Peygamber (s.a.v.) söyle buyurmıştır:

«Ey Ali! Sana öyle bir vasiyet yapacağım ki, bunu aklında tut. Bunu aklında tuttuğun müddetçe hayir üzere olursun. Ey Ali! Mü'mi-nin üç alameti vardır.

Bunlar namaz, oruç ve zekattir.»

Mekhul es-Samî'nin söyle dedigi rivayet edilmistir: Yukaridaki sözleri Rasûlullah (s.a.v.), Hüneyn gazvesi dönüşünde Ebu Talib oğlu Ali'ye söylemistir. Ve o esnada kendisine Nasr sûresi nazil olmustur.

Hafiz el-Beyhakî, Abdullah b. Mesud'un söyle dedigini rivayet etmistir:

«Rasûlullah (s.a.v.)'m hastaligi agirasmca hepimiz Aise'nin evinde toplandik. Rasûlullah (s.a.v.), bize bakip gözleri yasardi. Sonra bize söyle dedi:

- Ayrilik vakti yaklasti (Böyle diyerek ölümünün yaklastigini bize haber verdi.). Size merhaba, Allah sizi yasatsin. Sizi dogru yola iletsin. Size yardım etsin. Size fayda versin. Sizi basariya, ulastirsin. Adimlarinizi dogrultsun. Sizi korusun. Size destek versin. Sizi kabul etsin. Allah'a karsi gelmekten sakinmayi size tavsiye ediyorum. Size lütfetmesini Allah'a arz ediyorum. O'nu, benim yerime, sizin üzerinize halef birakiyorum. Dogrusu ben Onun katindan size gelmis apaçik bir uyariciyim. Kullari ve beldeleri hususunda Allah'a karsi üstünlük taslamayin. Çünkü Allah, bana ve size söyle demistir:

«Bu ahiret yurdunu, yeryüzünde böbürlenmeyi ve bozgunculugu istemeyen kimselere veririz. Sonuç, Allah'a karsi gelmekten sakinanlarindir.» (el-Kasas, 83.)

«Böbürleneler için Cehennem'de bir durak olmaz olur mu?» (ez-Zümer, 60.)

Biz dedik ki:

- Ya Rasûlallah, senin ecelin ne zaman doluyor?

- Ecel yaklasti. Dönüş Allah'adir. Sidretü'l-Münteha'yadir. Dolu kaseyedir. Yüksek yatagadir.

- Ya Rasûlallah, seni kim yıkayacak?

- Ailemden en yakin olan erkekler, sonra sirasiyla en yakin erkekler. Birçok meleklerle birlikte beni yıkayacaklardır. Onlar, sizi görecekler. Ama siz onlari göremeyeceksiniz.

- Ya Rasûlallah, seni ne ile kefenleyelim?

- Dilerseniz su elbiselerime sarin. Veya Yemen mamulatmdan bir beze yahud Misir'in beyaz bezlerine sarin.

- Ya Rasûlallah, senin üzerine kim namaz kılacak?

Bunun üzerine Rasûlullah agladi, bizi de aglatti. Sonra söyle dedi:

- Yavas olun bakalim. Allah sizi bagislasin. Ve peygamberinizden dolayi size

hayir-mükafat versin. Beni yıkayıp kokulandırdıktan ve kefenledikten sonra mezarimin kenarına bırakın. Sonra bir müddet yanımdan uzaklasın. Çünkü üzerime ilk olarak iki dostum ve iki meclis arkadaşım Cebrail ile Mikail namaz kılacaklardır. Onlardan sonra İsrail, ondan sonra da melekler ordusuyla birlikte Azrail kılacaktır. Bunlardan sonra namazımı ilk olarak ehl-i beytimden erkekler, sonra onların kadınları kılsınlar. Sonra grup grup, fert fert yanıma gelin, ağılayarak, vaveyla ederek bana eziyet vermeyin. Burada bulunmayan ashabıma selamımı ulaştırın. İslâm'a giren, dinime tabi olan kimseye bugünden kıyamet gününe kadar selam verdiğime sizi şahid tutuyorum.

Dedik ki:

- Ya Rasûlallah, seni kim mezara koyacak?

- Aile efradımdan sirasıyla en yakın olan kimseler beni mezara koyacaklardır. Bunlar, sizi gören ama sizin kendilerini görmediğiniz Dirçok meleklerle birlikte beni mezara koyacaklardır.» [2]

Rasûlullah (S.A.V.), Ne Zaman Ve Kaç Yasında Vefat Etti?

Nasıl yıkandı, nasıl kefenlendi, cenaze namazı nasıl kılındı, nasıl defnedildi, nasıl mezara konuldu? Allah'ın salat-ü selami onun üzerine olsun.

Rasûlullah (a.a.v.)'m pazartesi günü vefat etmiş olduğu hususunda ihtilaf yoktur. İbn Abbas, bu konuda şöyle der:

«Peygamber (s.a.v.), pazartesi günü doğdu. Pazartesi günü peygamber oldu. Pazartesi günü Mekke'den çıkıp hicret etti. Pazartesi günü Medine'ye geldi. Pazartesi günü vefat etti.»

Bunu İmam Ahmed b. Hanbel ile Beyhakî rivayet etmişlerdir.

Süfyan-i Sevrî, Hisam b. Urve kanalı ile Hz. Aise'nin şöyle dedigini rivayet eder:

«Ebu Bekir bana dedi ki:

- Rasûlullah (s.a.v.), hangi günde vefat etti? Dedim ki:

- Pazartesi günü vefat etti. Dedi ki:

-Ben de o günde ölmek dilerim. Böyle dedi ve o günde vefat etti.»

İmam Ahmed b. Hanbel, Esved b. Amir kanalı ile Hz. Aise'nin şöyle dedigini rivayet eder:

«Rasûlullah (s.a.v.), pazartesi günü vefat etti. Çarsamba gecesi defnedildi.»

Urve b. Zübeyr ile Musa b. Ukbe, İbn Sihab'ın şöyle dedigini rivayet etmişlerdir:

«Rasûlullah (s.a.v.)'in hastaligi siddetlenince Aise, Ebu Bekir'e haber gönderdi. Hafsa da Hz. Ömer'e haber gönderdi. Fatima ise, Hz. Ali'ye haber gönderdi. Bunlar, Rasûlullah (s.a.v.)'m Hz. Aise'nin göğsü üzerinde vefat ettiği pazartesi günü evine gelip toplandılar. Aylardan rebiyülevvel ayi idi. Günes zeval vaktine gelmişti.»

Ebu Ya'lâ, Ebu Hayseme kanali ile Enes'in söyle dedigini rivayet etmistir:

«Rasûlullah (s.a.v.)'i gördüğüm en son gün, pazartesi günü idi. Perdeyi araladi. İnsanlar perde gerisinde Ebu Bekir'in arkasında namaza durmuslardı. Yüzüne baktığımda yüzü sanki mushaf yapragi gibi idi. Onu görünce insanlar geri çekilmek istediler. Ancak o, namaza durmaları için onlara isaret verdi. Sonra perdeyi sarkitti ve o günün sonunda vefat etti.»

Sahih'te yer alan bu hadis, Hz. Peygamber'in zeval vaktinden sonra vefat ettiğini isbatlıyor. Doğrusunu Allah bilir.

Yakup b. Süiyan, Evzaî'nin söyle dedigini rivayet etmistir:

«Rasûlullah (s.a.v.), pazartesi günü öğleden önce vefat etti.»

Beyhakî, Süleyman b. Tarhan et-Teymî'nin "el-Megazi" adli kitabında söyle dedigini rivayet etmistir:

«Rasûlullah (s.a.v.), safer ayinin yirmi ikinci gecesinde hastalandı. Yahudilerden esir alman cariyesi Reyhane'nin evinde iken hastaligi başladı. Hastaliginin başladığı ilk gün cumartesi günü idi. pazartesi günü vefat etti. O zaman rebiyülevvel ayinin iki gecesi geçmişti. Ve yine o zaman, Medine'ye gelisinin üzerinden tam on yıl geçmişti.»

Vakidî, Ebu Ma'ser kanali ile Muhammed b. Kays'm söyle dedigini rivayet etmistir:

«Rasûlullah (s.a.v.), hicri onbirinci senenin safer ayinin bitimine onbir gece kala, çarsamba günü Zeyneb binti Cahs'in evinde siddetli bir-hastahga yakalandı. Bütün hanımlari gelip yanında toplandılar. Hastaligi onüç gün sürdü. Rebiyülevvel ayinin iki gecesi geçince pazartesi günü vefat etti. O zaman hicretin onbirinci senesi idi.»

Vakidî dedi ki: Rasûlullah (s.a.v.)'m safer ayinin bitimine iki gece kala çarsamba günü hastaliginin başladığını söylemişlerdir. O, rebiyülevvel ayından oniki gece geçtikten sonraki pazartesi günü vefat etmistir.

Vakidî'nin katibi Muhammed b. Sa'd da bunu kesin olarak ifade etmiş, ayrıca buna ilaveten Rasûlullah (s.a.v.)'m salı günü defnedildiğini söylemiştir.

Vakidî Ümmü Seleme'nin söyle dedigini rivayet etmistir:

«Rasûlullah (s.a.v.)'m hastaligi Meymune'nin evinde iken başladı.»

Yakup b. Süfyan, Muhummad b. Kaysin söyle dedigini rivayet etmistir:

«Rasûlullah (s.a.v.)'m hastaligi onüç gün sürdü. Vücudunda biraz hafiflik hissettigi zaman imamlık ederdi. Vücudu ağırlastiginda Ebu Bekir imamlık ederdi.»

Muhammed b. Ishak dedi ki: «Rasûlullah (s.a.v.), rebiyülevvel a-yından oniki gece geçtikten sonra, Muhacir olarak Medine'ye ulastigi . gün olan pazartesi gününde vefat etti. Rasûlullah (s.a.v.), o sirada hicretinin on yilini doldurmustu.»

Yakup b. Süiyan, Leys'in söyle dedigini rivayet etmistir:

«Rasûlullah (s.a.v.), rebiyülevvel ayından bir gece geçtikten sonra, pazartesi günü vefat etti. Zaten ondan tam onyil Önce ayni günde Medine'ye gelmişti.»

Sa'd b. Ibrahim ez-Zührî söyle demistir:

«Rasûlullah (s.a.v.), Medine'ye gelisinin üzerinden tam on yil geçtikten sonra rebiyülevvel ayından iki gece geçince pazartesi günü vefat etti.»

Ebu Nuaym el-Fadl b. Dukeyn söyle demistir:

«Rasûlullah (s.a.v.), Medine'ye gelisinin onbirinci senesi basinda rebiyülevvel ayinin ilk pazartesi günü vefat etti.»

Vakidî, Urve ile Aise'nin söyle dediklerini rivayet etmistir:

«Rasûlullah (s.a.v.), rebiyülevvel ayinin onikinci gecesi geçtikten sonra pazartesi günü vefat etti.»

Ibn Ishak'm rivayetine göre Peygamber (s.a.v.), çarsamba gecesi defnedilmis tir.

Seyf b. Ömer, Muhanimed b. Ubeydullah el-Arzemî kanali ile Ibn Abbas'm söyle dedigini rivayet etmistir:

«Rasûlullah (s.a.v.), Veda haccini tamamladigi zaman Medine'ye geldi. Orada zilhicce ayinin kalan kismim, muharrem ve safer aylarini ikamet ederek geçirdi. Rebiyülevvel ayından on gece geçtikten sonra, pazartesi günü vefat etti.» [3]

Faide

Ebu Kasim es-Süheylî, "er-Ravd" aldi eserinde Özetle söyle der: «Rasûlullah (s.a.v.)'m, hicri onbirinci senenin rebiyülevvel ayinin onikinci günü olan pazartesi gününde vefat ettigi düşünülemez. Zira o, Veda haccmda hicri onbirinci senede cuma günü vakfe yapmistir. O sene zilhicce ayinin birinci günü persembe idi. Buna göre o senenin aylarini tam veya noksan veya bir kismini tam, bir kismini noksan olarak hesaplayacak

olursak yine de o sene rebiyülevvel ayinin onikinci gününün pazartesi günü olması mümkün görülmemektedir. Ama bir cemaat buna cevap vermeye çalışmıştır. Cevap vermeye çalışsalar bile buna ancak tek yolla cevap verme imkanı vardır ki, o yol da ihtilaf-i metalidir. Yani ayin dogusunun mintikalara göre farklı zamanlarda olmasıdır. Buna göre Mekkeliler, zilhicce ayi hilalini persembe gecesi görmüşlerdir. Medineliler ise, ancak cuma gecesi görmüşlerdir. Bunu Hz. Aise'nin ve baskalarının da su sözü teyid etmektedir:

"Rasûlullah (s.a.v.), zilkade ayinin bitimine bes gece kala Medine'den çıkıp Veda hacı için Mekke yoluna koyuldu."

Daha önce de söylediğimiz gibi demek ki, Rasûlullah (s.a.v.)'m

Medine'den çıkisi mutlaka cumartesi günü olmuştur. Ibn Hazm'm iddia ettiği gibi persembe günü Medine'den çıkmış değildir. Çünkü o zaman zilkadenin bitimine bes geceden daha fazla bir zaman kalmıştı. Bunda da şüphe yoktur. Onun cuma günü Medine'den çıkmış olması mümkün değildir. Zira Enes demistir ki:

«Rasûlullah (s.a.v.), öğle namazını Medine'de dört rekat, ikindi namazını ise Zu'1-Huleyfe'de iki rekat olarak kıldı.» Bundan da anlaşıyor ki, Rasûlullah (s.a.v.), zilkadenin bitimine bes gün kala cumartesi günü Medine'den yola çıkmıştır. Su halde Medineliler, zilhicce hilalini cuma gecesi görmüşlerdir. Medinelilere göre zilhicce ayinin ilk günü cuma idi ve ondan sonraki aylarda tam olarak hesaplanmış ise rebiyülevvel ayinin ilk günü persembe günü olur ve onikinci günü de pazartesi günü olur. Dogrusunu Allah bilir.

Buhari ve Müslim'in sahihlerinde, Enes b. Malikin söyle dediği rivayet edilmistir:

«Rasûlullah (s.a.v.), asiri derecede uzun değildi. Kisa da değildi. İçine kızıl rengin karışmadığı bembeyaz da değildi. Esmer değildi. Saçı çok kıvrık olmadığı gibi, dümdüz de değildi. Cenâb-i Allah, onu kırk yasinin basında peygamber olarak gönderdi. Mekke'de (peygamber olarak) on sene, Medine'de de on sene kaldı. Altmış yasında Allah onu vefat ettirdi. Vefat ederken saçında, sakalında yirmi beyaz kil yoktu.»

Süleyman b. Bilal tariki ile ^elen bir rivayete göre Enes b. Malik söyle demistir:

«Rasûlullah (s.a.v.), altmışüç yasında iken vefat etti.»

Beyhakî, Ebu Galip el-Bahilî'nin söyle dediğini rivayet etmistir:

«Enes b. Malik'e söyle bir soru sprdum:

- Rasûlullah (s.a.v.), kaç yasında iken peygamber oldu?

- Kirk yasinda iken.

- Sonra ne oldu?

- On sene Mekke'de kaldı. On sene Medine'de kaldı. Böylece Aziz ve Celil olan Allah, onu vefat ettirdiği günde altmış yasını tamamladı. O, en güçlü, en yakışıklı, en güzel erkeklerdendi.»

Müslim, Enes b. Malik'in söyle dedigini rivayet etmiştir: «Rasûlullah (s.a.v.), altmış üç yasında iken vefat etti. Ebu Bekir, altmış üç yasında iken vefat etti. Ömer, altmış üç yasında iken vefat etti.»

Buhari ve Müslim'in sahihlerinde, Hz. Aise'nin söyle dediği rivayet edilmistir:

«Rasûlullah (s.a.v.), altmış üç yasında iken vefat etti.» Buharî, Aise ile Ibn Abbas'm söyle dediklerini rivayet etmiştir: «Rasûlullah (s.a.v.), peygamber olduktan sonra Mekke'de on sene kaldı. O sürede kendisine Kur'ân nazil oluyordu. Medine'de de on sene kaldı.»

Ebu Davud et-Teyâisî, Sube kanalı ile Muaviye b. Ebu Süfyan'm söyle dedigini rivayet etmiştir:

«Rasûlullah (s.a.v.), altmış üç yasında iken vefat etti. Ebu Bekir, altmış üç yasında iken vefat etti. Ömer, altmış üç yasında iken vefat etti.»

Ibn Asakir, Ebu Yusuf kanalı ile Enes b. Malik'in söyle dedigini rivayet eder: Rasûlullah altmış üç yasında vefat etti. Ebu Bekir ve Ömer de altmış üç yasında vefat ettiler.

Ibn Lehiâ, Hz. Aise'nin söyle dedigini rivayet etmiştir:

«Rasûlullah (s.a.v.) ile Ebu Bekir, tevellüdlerini benim yanımda söylediler. Rasûlullah, Ebu Bekir'den daha büyük idi. Rasûlullah altmış üç yasında iken vefat etti. Ondan sonra Ebu Bekir de altmış üç yasında iken vefat etti-»

Sevrî, Kasim b. Abdurrahman'm söyle dedigini rivayet etmiştir:

«Rasûlullah, Ebu Bekir ve Ömer altmış üç yasında iken vefat ettiler.»

Hanbel, Said b. Müseyyeb'in söyle dedigini rivayet etmiştir: «Rasûlullah (s.a.v.)'a kırk üç yasında iken Kur'ân nazil oldu. Mekke'de on sene, Medine'de de on sene kaldı.»

Imam Ahmed b. Hanbel, Sabi'nin söyle dedigini rivayet etmiştir: «Rasûlullah (s.a.v.), kırk yasında iken peygamber oldu. Üç sene kaldı. Sonra Cebrail, risaletle yanına gönderildi. Bundan sonra on sene Mekke'de kaldı. Sonra Medine'ye hicret etti. Altmış üç yasında i-ken vefat etti.»

Sahih-i Buharî'de, Ibn Abbas'm söyle dediği rivayet edilmistir: «Rasûlullah (s.a.v.), kırk yasında iken peygamber oldu. Mekke'de on üç sene kaldı. Sonra hicret emri aldı. Hicret ettikten sonra Medine'de on sene kaldı. Sonra

altmisüç yasinda iken vefat etti.»

Imam Ahmed b. Hanbel, Ibn Abbas'm söyle dedigini rivayet etmistir:

«Rasûlullah (s.a.v.), altmisbes yasinda iken vefat etti.» Imam Ahmed b. Hanbel, Ibn Abbas'in söyle dedigini rivayet etmistir:

«Rasûlullah (s.a.v.), peygamber olduktan sonra Mekke'de onbes sene ikamet etti. Sekiz veya yedi sene isik görüyor, ses isitiyordu. Sekiz veya yedi sene kendisine vahyediliyordu. Bundan sonra Medine'de de on sene ikamet etti.»

Imam Ahmed b. Hanbel, Beni Hasim'in azadhsi Ammar'in söyle dedigini rivayet etmistir:

«İbn Abbas'a söyle bir soru sordum:

- Rasûlullah (s.a.v.), vefat ettigi zaman kaç yasindaydi?
- Senin gibi bir adamin Rasûlullah'm kavminde bulunupda bu seyden habersiz olacagini sanmiyorum.
- Ben bunu sordum. Ama bana degisik cevaplar verildi. Senin de bu konuda ne diyecegini öğrenmek istedim.
- Sen hesap bilir misin?
- Evet...
- Al bakalim öyleyse cevabi: Rasûlullah kirk yasinda iken risaletle görevlendirildi. Bundan sonra bir kısmi güvende, bir kısmi da korkuda olmak üzere Mekke'de onbes sene ikamet etti. Medine'ye hicret ettikten sonra da on sene yasadi.»

Imam Ahmed b. Hanbel, Said b. Cübeyr'in söyle dedigini rivayet etmistir:

«Adamin biri, Ibn Abbas'a gelip söyle dedi:

- Mekke'de on sene, Medine'de de on sene müddetle Peygamber (s.a.v.)'e vahiy indi mi?
- Bunu kim söylüyor? Mekke'de onbes sene, Medine'de de on sene müddetle kendisine vahy nazil oldu. Altmis bes veya daha fazla sene yasadi.»

Imam Ahmed b. Hanbel, Ibn Abbas'm söyle dedigini rivayet etmistir:

«Peygamber (s.a.v.), altmisbes yasinda iken vefat etti.» "Semail" adli kitabinda Tirmizî ve Ebu Ya'lâ el-Musilî ile el-Beyhakî, neseb âlimi Dagfel b. Hanzele es-Saybanî'nin söyle dedigini rivayet etmislerdir:

«Peygamber (s.a.v.), altmisbes yasinda iken vefat etti.» Garip kavillerden biri de Halife b. Hayyat'm, Katade'den rivayet ettigi su görüstür:

«Rasûlullah (s.a.v.), altmisiki yasinda iken vefat etti.» Yine bu garip

kavillerden biri de sudur ki, Muhammed b. Amir, Mekhul'ün söyle dedigini rivayet etmistir:

«Rasûlullah (s.a.v.), altmisiki sene birkaç ay yasadiktan sonra vefat etti.»

Yakup b. Süfyan, Mekhul'ün söyle dedigini rivayet etmistir: «Rasûlullah (s.a.v.), altmisiki buçuk yasinda iken vefat etmistir.» Bundan daha garip bir görüs de, Imam Ahmed b. Hanbel'in Ha-san'dan rivayet ettigi su kavildir:

«Rasûlullah (s.a.v.)'a Mekke'de sekiz yil, hicret ettikten sonra da (Medine'de) on yil süre ile Kur'ân nazil oldu.»

Ravi Hasan, eger cumhur-u ulemanın dedigi gibi kirk yasinda iken Hz. Peygamber'e Kur'ân nazil olmaya baslamistir, diyenlerden ise, demek ki, ona göre Peygamber (s.a.v.), ellisekiz yil ömür sürmüştür ki, bu da cidden garip bir kavildir. Ama Müsedded tariki ile Ha-san'in söyle dedigini rivayet etmisizdir:

«Rasûlullah (s.a.v.), altmis yasinda iken vefat etmistir.» Halife b. Hayyat, Hasan'm söyle dedigini rivayet etmistir: «Rasûlullah (s.a.v.), kirkbes yasinda iken peygamber oldu. Bundan sonra Mekke'de on yil, Medine'de de sekiz yil ikamet etti ve alt-misüç yasinda iken vefat etti.»

Bu niteligi ile bu kavil cidden gariptir. Dogrusunu Allah bilir. [4]

Peygamber (S.A.V.)'In Yikanmasi

Daha önce de anlattigimiz gibi Müslümanlar, pazartesi gününün kalan kisma ile sali günü, Ebu Bekir es-Siddik'a bey'at isi ile mesgul oldular. Bey'at isi tamamlanip hersey yerli yerine konduktan sonra Rasûlullah (s.a.v.)'m teçhizine basladilar. Bu hususta karsilastiklari müskilleri halletmede Ebu Bekir es-Siddik'in rehberligine basvurdular.

Ibn Ishak dedi ki: Ebu Bekir'e bey'at edildikten sonra insanlar sali günü Rasûlullah (s.a.v.)'m teçhiz isine yöneldiler. Hz. Aise'nin dedigine göre Rasûlullah (s.a.v.), pazartesi günü vefat etti. Çarsamba gecesi defnedildi.

Ebu Bekir b. Ebi Seybe, Ebu Muaviye kanali ile Büreyde'nin söyle dedigini rivayet etmistir:

«Rasûlullah (s.a.v.)'i yikama isine basladiklari zaman içeriden bir ünleyici onlara söyle seslendi:

- Rasûlullah (s.a.v.)'m gömlegini üzerinden çıkarmayin!» Muhammed b. Ishak, Yahya b. Abbad b. Abdullah b. Zübeyr kanali ile Hz. Aise'nin söyle dedigini rivayet etmistir:

«Sahabeler, Rasûlullah (s.a.v.)'i yikamak istedikleri zaman,"Diger ölüler gibi Rasûlullah (s.a.v.)'m elbiselerini çıkaralım mi, yoksa olduğu gibi

üzerinde birakarak mi onu yıkayalım?" diye ihtilaf ettikleri zaman Allah, onların üzerine uyku verdi. Öyle ki, hepsinin çenesi göğüslerinin üzerine düştü. Sonra Ka'be tarafından, kim olduğunu bilmedikleri bir konusmacı onlara söyle dedi:

- Peygamberi, elbiseleri üzerinde olduğu halde yıkayın.

Onlar da kalkıp Rasûlullah (s.a.v.)'m yanına gittiler. Gömlegi üzerinde olarak onu yıkadılar. Gömleğinin üzerine su döküyorlar, onun vücudunu, ellerini degdirmeksizin gömlegi ile ovalıyorlardı. Eger sonradan Öğrendigimi daha isin basında iken bilseydim, Rasûlullah (s.a.v.)'i baskaları değil, sadece kadınları yıkardı.»

Imam Ahmed b. Hanbel, Yakub kanalı ile Ibn Abbas'm söyle dedigini rivayet etmistir:

«Halk, Rasûlullah (s.a.v.)'i yıkamak için toplandı. Evde aile efradından baskası yoktu. Sadece Abbas b. Abdûlmuttalib, Ali b. Ebi Ta-lib, Fadl b. Abbas, Küsm b. Abbas, Üsame b. Zeyd b. Harise ve Rasûlullah'm azadlisi Salih vardı.

Bunlar, Rasûlullah'i yıkamak için toplandıklarında cemaatin gerisinden Evs b. Havla el-Ensârî (Beni Avf b. Hazrec'ten biri olup Bedir savasma katilmistir.), Ali b. Ebi Talib'e seslenerek söyle dedi:

- Ey Ali, Allah askına Rasûlullah'i yıkama isinde bize de pay ver. Hz. Ali ona:

- Haydi sen de gir içeri, dedi. Evs içeri girdi. Rasûlullah'm yikanması isinde hazır bulundu. Ama yıkama isine karismadı.

Üzerinde gömlegi bulunduğu halde Rasûlullah'i Hz. Ali kendi göğsüne yasladi. Abbas, Fadl ve Küsm, Rasûlullah'm cesedini Ali ile birlikte, saga sola çeviriyorlardı. Üsame b. Zeyd ile Rasûlullah'm a-zadlisi Salih, cesedinin üzerine su döküyorlardı. Ali de onu yikiyordu ve yıkayicinin, ölünün vücudundan görebileceği yerlerden başka hiçbir yerini görmedi. Yıkarken söyle diyordu:

- Anam babam sana feda olsun. Sen diri iken de, ölü iken de ne hoş kokuyorsun.

Rasûlullah'i su ve sedir ile yıkama isini tamamladıktan sonra ku-ruladılar. Sonra ölüye yapılan işleri yaptılar. Daha sonra onu üç esvaba sardılar. Bunlardan ikisi beyazdı. Bir de aba ve hibre kumasına sardılar. Sonra Abbas, iki adamı çağırıp onlara söyle dedi:

- Biriniz, Ebu Ubeyde b. Cerrah'a gitsin (Ebu Ubeyde, Mekkeliler için normal mezar kazardı.). Digeriniz de Ebu Talha b. Sehl el-Ensârî'ye gitsin (Ebu Talha ise, Medineliler için lahid yapardı.).

Bu iki adami gönderdiği zaman Abbas söyle dedi:

- Allah'ini, sen Rasûlün için mezar veya lahidden birini seç.

Abbas'm görevlendirdiği adamlar gitti. Ebu Ubeyde'nin yanma giden adam Ebu Ubeyde'yi bulamadı. Ebu Talha'nın yanma giden adam ise Ebu Talha'yi bulup getirdi. O da Rasûlullah (s.a.v.) için lahid yaptı.»

Yunus b. Bükeyr, Alba b. Ahmerin söyle dedigini rivayet etmiştir:

«Ali ile Fadl, Rasûlullah (s.a.v.)'i yikiyorlardı. Ali'ye söyle bir nida geldi:

- Gözünü semaya kaldır.» Bu, münkati bir rivayettir.

Ben derim ki: Bazi sünen sahipleri, Ali b. Ebi Talib'in söyle dedigini rivayet etmişlerdir:

«Rasûlullah (s.a.v.), bana dedi ki:

- Ey Ali, uylugunu kimseye gösterme. Diri veya ölü bir kimseninde uylugunu yıkama.»

Bu hadis ile Rasûlullah (s.a.v.), Hz. Ali'ye kendi nefsi hakkında önceden duyuruda bulunmuştur. Dogrusunu Allah bilir.

Hafiz Ebu Bekir el-Beyhakî, Ebu Abdullah el-Hafiz kanali ile Hz. Ali'nin söyle dedigini rivayet etmiştir:

«Rasûlullah (s.a.v.)'i yıkadım. Ölüden çıkabilecek seylere bakmak istedim. Ama birsey görmedim (Vücudundan bir pislik çıktığını görmedim.). Rasûlullah (s.a.v.) hayatta iken de, ölü iken de hos ve temiz kokuyordu.»

Beyhakî, Said b. Müseyyeb'in söyle dedigini rivayet etmiştir:

«Peygamber (s.a.v.)'in defin isini dört kisi yürüttü. Bunlar; Ali, Abbas, Fadl ve Rasûlullah (s.a.v.)'in azadlisi Salih idi. Ona bir lahid kazdılar. Üzerine kerpiç koydular.»

Beyhakî, Hz. Ali'nin söyle dedigini rivayet etmiştir:

«Rasûlullah (s.a.v.), kendisini benden baskasinin yıkamamasini vasiyet etti ve dedi ki: «Benim avretimi gören kimsenin gözleri mutlaka kör olur.»

Hız. Ali dedi ki: Abbas ile Üsanie, perde gerisinden bana su veriyorlardı. Rasûlullah'm herhangi bir organini tutup çevirirken, benimle birlikte üç kisi daha çeviriyordu. Böylece yıkama isini tamamladım.»

Ben derim ki: Bu, gerçekten garib bir rivayettir. Beyhakî, Muhammed b. Ali Ebu Cafer'in söyle dedigini rivayet etmiştir:

«Peygamber (s.a.v.), sidr ile üç kez yıkandı. Gömlegi üzerinde i-ken yıkandı. Onu, Küba'da Sa'd b. Hayseme'ye ait bir kuyunun suyu ile yıkadılar. Rasûlullah, hayatta iken o kuyunun suyundan içerdi. Yıkama isini Ali yaptı. Fadl da onu kucagında tutuyordu. Abbas ise su döküyordu. Ve o

esnada Fadl söyle diyordu: «Bana biraz rahat ver. Damarimi kestir. Üzerime birseyin sarkitildigini hissediyorum.»

Vakidî, Asim b. Abdullah el-Hakemî kanali ile Ömer b. Abdi'1-Ha-kem'den rivayet etti ki, Rasûlullah (s.a.v.) söyle buyurmudur:

«Gars kuyusu ne güzel bir kuyudur. O, Cennet pmarlarmdandır. Suyu da, sularin en güzelidir.»

Rasûlullah (s.a.v.), o kuyunun suyunu, içimi tatli bir su olarak görürdü. Cenazesi de o kuyunun suyu ile yıkandı.

Seyf b. Ömer, Muhammed b. Adiy kanali ile Ibn Abbas'in söyle dedigini rivayet etmistir:

«Mezar kazma isi tamamlanip insanlar ögle namazini kildikten sonra Abbas, Rasûlullah (s.a.v.)'i yikamaya basladi. Mübarek vücudunu sinekler isirmasmlar diye dört bir yanina ev içinde Yemen kumasindan perdeler çekti. Kendisi içeri girdi. Ali ile Fadl'i çağirdi. Onlara su vermeye gittigi zaman Ebu Süfyan b. Haris'i çağirdi. Onu da gasühaneye soktu. Hasimogullarindan bazi adamlar ise, perdelerle ayrilmis gasilhanenin gerisinde duruyorlardi. Ensâr'dan bazi adamlar da gasühaneye girmek istemislerdi ama babam bunu kabul etmemis, yine ayni talepte bulunmuslardi. Bunlardan biri Evs b. Havli idi. Allah onların tamamindan razi olsun.»

Seyf, daha sonra Ibn Abbas'm Rasûlullah'm gasilhanesinin çevresine perdeler dikildigini, Abbas'm oraya Ali, Fadl, Ebu Süfyan, Üsame ve perdenin gerisinde ev içindeki Hasimogullarindan bazi adamlari aldigini, onların Allah tarafından uykuya daldirildiklarim ve bir sesin kendilerine: «Rasûlullah'i yikamayin. Çünkü o temizdir.» dedigini, Abbas'm da uygundur, dedigini, Ehl-i Beytin de «Bu ses dogru ise: «Duydugumuz ve ne oldugunu bilmedigimiz bir sestten dolayi sünneti terkedecek degiliz.» dedigini anlatmistir.

Orada bulunanlar, ikinci kez uykuya daldilar. O ses kendilerine: «Rasûlullah'i elbisesiyle birlikte yikayin?" dedi. Ehl-i Beyt: «Hayir, olmaz.» dediyse de Abbas: «Evet, öyle olsun.» dedi. Gömlegi ve yelegi üzerinde olarak Rasûlullah'i yikamaya basladilar. Temiz su ile onu yikadilar. Kafur kokusunu secde yerlerine ve mafsallarına sürdüler. Gömlegi ve yelegi sikildi. Sonra kefenlerinin içine konuldu. Onu öd ve anber agaci ile buhurladilar. Sonra alip kanepesinin üzerine koydular. Üzerini örttüler.»

Bu rivayette, çok garip ve tuhaf ifadeler vardır. [5]

Peygamber (S.A.V.)'In Keflenmesi

Imam Ahmed b. Hanbel, Velid b. Müslim kanali ile Hz. Aise'nin söyle

dedigini rivayet eder:

«Rasûlullah (s.a.v.), Yemen mamulü pamuklu bir beze konuldu. Sonra ondan uzaklastirildi.»

Kasim dedi ki: O kefenin bir parçasi hâlâ yanımızdadır.

Imam Ebu Abdillah Muhammed b. Idris es-Saffî, Malik kanali ile Hz. Aise'nin söyle dedigini rivayet etmistir:

«Rasûlullah (s.a.v.), Yemen'in Sahuliye kentinde imal edilmiş üç beyaz kefene sarildi. İçinde gömlek ve sarik yoktu.»

Imam Ahmed b. Hanbel, Süiyan kanali ile Hz. Aise'nin söyle dedigini rivayet etmistir:

«Rasûlullah (s.a.v.), Sahuliye kentinde imal edilmiş üç beyaz esvaba sarilip kefenlendi.»

Ebu Davud, Kuteybe kanali ile Hz. Aise'nin söyle dedigini rivayet eder:

«Rasûlullah (s.a.v.), Yemen mamulü üç beyaz parça pamuklu kumasa sarilip kefenlendi. İçinde gömlek ve sarik yoktu.»

Hz. Aise'ye: «Rasûlullah, iki kumasa ve Yemen yapisi pamuklu bir hirkaya sarilip kefenlendi.» dedikleri hatirlatildiginda o söyle dedi: «Bir hırka getirildi. Ama geri çevirdiler. Rasûlullah'i onunla kefenlemediler.»

Beyhakî, Ebu Abdullah el-Hafiz kanali ile Hz. Aise'nin söyle dedigini rivayet etmistir:

«Rasûlullah (s.av.), Sahuliye kenti imalatından olan üç beyaz parça pamuklu beze sarilip kefenlendi. İçinde gömlek ve sarik yoktu. Elbiseye gelince, insanlar bunu karistirmislardir. Ben, Rasûlullah'm içine konulup kefenlenmesi için bir elbise aldım. Ama onu yerinde biraktım. Abdullah b. Ebibekir onu alip: «Bunu ben kendime alikoyacağım ki, öldüğüm zaman beni buna sarip kefenlesinler. Eger Allah, Rasûlünün bu kefenle kefenlenmesine razı olsaydı mutlaka bununla kefenlenirdi.» dedi. Sonra Abdullah onu sattı, parasini sadaka olarak dagitti.»

Beyhakî, Hz. Aise'nin söyle dedigini rivayet etmistir:

«Rasûlullah (s.a.v.), Yemen yapisi pamuklu bir hirkayla kefenlendi. Bu kefen, Abdullah b. Ebu Bekir'e aitti. Rasûlullah'a sarildi. Ama sonra üzerinden çıkarildi. Abdullah b. Ebu Bekir, bu kefeni kendi sahsi için ayirip alikoydu ki, öldüğü zaman buna sarilip kefenlensin. Ama bunu aldıktan sonra söyle dedi:

- Cenâb-i Allah'in Rasûlüne kefen olarak sarilmasini menettigi seyi ben kendim için alikoyacak degilim.

Böyle dedikten sonra o kefeni satip parasini sadaka olarak verdi.»

Imam Ahmed b. Hanbel, Abdürrezzak kanah ile Hz. Aise'nin söyle dedigini rivayet eder:

«Rasûlullah (s.a.v.), Yemen imalati olan yumusak ve ince doku-mali üç esvaba sarilip kefenlendi.»

Ebu Ya'lâ el-Musilî, İbn Ömer'in söyle dedigini rivayet etmistir:

«Rasûlullah (s.a.v.), Sahuliye kenti imalatından olan üç beyaz esvaba sarilip kefenlendi.»

Bazi rivayetlerde anlatildigina göre Rasûlullah (s.a.v.), Um-man'm dag tarafında yüksek bir mintikada bulunan Suhariye kenti imalatından olan iki kumas ile Yemen yapisi pamuklu bir hirkaya sarilip kefenlendi.

Imam Ahmed b. Hanbel, İbn Abbas'm söyle dedigini rivayet etmistir:

«Rasûlullah (s.a.v.), üç kumasa sarilip kefenlendi. Vefat ederken üzerinde bulunan gömlegi de üzerinde bırakildi. Ayrica Necran yapisi bir elbisesi de üzerinde idi.»

Imam Ahmed b. Hanbel, İbn Abbas'm söyle dedigini rivayet etmistir:

«Rasûlullah (s.a.v.), iki beyaz kumas ile kirmizi renkli bir hirkaya konulup kefenlendi.»

Ebu Ya'lâ, Fadl'm söyle dedigini rivayet etmistir:

«Rasûlullah (s.a.v.), Sahuliye kenti imalati olan iki beyaz kumasa sarilip kefenlendi.»

Hafiz İbn Asakir, Ebu Tahir el-Muhallis kanali ile Ebu Ishak'm söyle dedigini rivayet etmistir:

«Abdûlmuttalib ogullarının bir araya gelip oturduklari meclise ugradim. Sayilari çok idi. Kalabaliktilar. Onlara söyle bir soru sordum:

- Rasûlullah (s.a.v.), kaç beze sarilip kefenlendi?
- İçinde gömlek, kaftan ve sarik bulunmayan üç beze sarilip kefenlendi.
- Bedir gününde sizden kaç kisi esir düstü?
- Abbas, Nevfel ve Akil esir düstü.»

Beyhakî, Zührî tariki ile Ali b. Hüseyin Zeynelabidin'in söyle dedigini rivayet etmistir:

«Rasûlullah (s.a.v.), üç beze sarilip kefenlendi. Bunlardan biri, Yemen imalatından olan bir hirk idi.»

Hafiz İbn Asakir, Hz. Ali'nin söyle dedigim rivayet etmistir:

«Rasûlullah (s.a.v.)'i, Sahuliye kenti imalatından iki beze ve Yemen imalatından bir hirkaya sarilip kefenledim.»

Ebu Said Ibn Arabî, Ebu Hüreyre'nin söyle dedigini rivayet etmistir:

«Rasûlullah (s.a.v.), Yemen yapisi ince ve yumusak iki kumas ile Necran hirkasina sarilip kefenlendi.»

Hafiz el-Beyhakî, Harun b. Said'in söyle dedigini rivayet etmistir:

«Ali'nin yanında misk vardı. Vefat ettiği zaman bu kokunun kendisine sürülmesini vasiyet etti ve söyle dedi: «Bu, Rasûlullah'm cesedine sürülen kokunun arta kalan kısmidir.» [6]

Peygamber (S.A.V.)'In Namazi

Daha önce de geçen ve Beyhakî tarafından Ibn Mesud'dan rivayet edilen bir hadiste anlatildigina göre Peygamber (s.a.v.), vefat ettiği zaman kendisini ehl-i beytinden erkeklerin yıkamasini vasiyet etmis ve söyle demistir: «Beni su elbiselerimle veya Yemen imalatından olan kumalarla, yahud Misir'in beyaz kumalariyla kefenleyin.»

Yine bu vasiyetinde Peygamber (s.a.v.), kendisini kefenledikleri zaman mezarinin kenarina birakmalarini, sonra yanından çikip gitmelerini, melekler gelip üzerine namaz kildikten sonra ehl-i beytinden erkeklerin yanma gelip üzerine namaz kilmalarini, sonrada insanların birer birer gelip namaz kilmalarini söylemistir.

Bu hadisin sihatinde şüphe vardır. Nitekim bunu daha önce de belirtmistik. Dogrusunu Allah bilir.

Muhammed b. Ishak, Hüseyin b. Abdullah b. Ubeydullah b. Ab-bas kanali ile Ibn Abbas'in söyle dedigini rivayet etmistir:

«Rasûlullah (s.a.v.), vefat ettiğinde yanma erkekler gidip imanisiz olarak namaz kildilar. Grup grup gidip bu görevlerini ifa ettiler. Nihayet tamamladilar. Sonra kadınlar gidip üzerine namaz kildilar. Sonra çocuklar gidip üzerine namaz kildilar. Sonra sirasiyla akin akin köleler gidip üzerine namaz kildilar. Rasûlullah üzerine namaz kilarlarken onlara hiç kimse imamlık etmedi. Herkes kendi basina kildi.»

Vakidî, Sehl b. Sa'd'm söyle dedigini rivayet etmistir: «Rasûlullah (s.a.v.), kefene konulduktan sonra kanepesinin üzerine birakildi. Sonra götürölüp mezarinin kenarina konuldu. Sonra insanlar akin akin yanma gidip namaz kildilar. Namazi kilarlarken onlara hiç kimse imamlık etmedi.»

Vakidî, Musa b. Muhammed b. Ibrahim'in söyle dedigini rivayet etmistir: «Babamin bir el yazisina rastladim. Sunlari yazmisti: Rasûlullah (s.a.v.), kefenlendikten sonra kanepesinin üzerine konuldu. Ebu Bekir, Ömer ve beraberlerinde Muhacirlerle Ensâr'dan eve sigacak kadar bir grup içeri girdiler. Ebu Bekir'le Ömer söyle dediler:

- Ey peygamber, Allah'in selami, rahmet ve bereketleri senin üzerine olsun. Ebu Bekir'le Ömer gibi Muhacirler ve Ensâr da ona selam verdiler. Sonra saf halinde dizildiler. Ama onlara hiç kimse imamlik etmedi. Böylece namazlarını kıldılar.

Ebu Bekir ile Ömer birinci safta, Rasûlullah'm hizasında durmuşlardı. Böyle dediler:

- Allah'im, biz senin Rasûlünün kendisine nazil olan emirleri teblig ettiğine tanıklık ediyoruz. Ümmetine nasihat verdi. Allah yolunda cihad etti. Nihayet Allah, dinini güçlendirdi, kelimesi tamamlandı. Böylece tek ve ortaksiz Allah'a iman edildi. Ey Rabbimiz, bizi peygamberine nazil olan kavle tabi olanlardan kil. Bizimle onun arasında öyle bir isaret koy ki onu bizimle, bizi de onunla tanıyasın. Doğrusu o, mü'minlere karşı sefkatli ve merhametli idi. Ona olan imanımıza karşı bir bedel istemiyoruz ve ebediyete kadar da bu imanımızı değersiz şeylerle satacak değiliz.

Ebu Bekir ile Ömer'in bu dualarının sonunda insanlar âmin, âmin diyorlardı. Bir kısmı dışarı çıkıyor, baskaları içeri giriyorlardı. Nihayet böylelikle erkekler, sonra kadınlar, sonra çocuklar cenaze namazını kıldılar.

Denildi ki: Müslümanlar, Rasûlullah'in üzerine pazartesi günü zevelden sonra başlayıp salı günü aynı vakte kadar cenaze namazı kilmaya devam ettiler. Yine üç gün süre ile Rasûlullah'm üzerine cenaze namazı kilmis olduklarını söyleyenler de olmuştur. Nitekim bununla ilgili, açıklama yakında gelecektir. Doğrusunu Allah bilir.

Müslümanların, Rasûlullah (s.a.v.)'m üzerine imamsız olarak birer birer cenaze namazı kilmis oldukları hususunda ihtilaf yoktur. İc-ma vardır. Bunun gerekçesi hususunda ise farklı görüşler beyan edilmistir. Eğer İbn Mesud'dan nakletmiş olduğumuz hadis sahih ise, o hadis bu hususta bir nass olur ve bu, manasını anlamakta güçlük çekilen, fakat taabbüd kabilinden olan bir meseledir. Herhangi bir kimse çıkıp söyle bir gerekçe ileri süremez: «Müslümanlar, Rasûlullah'm üzerine cenaze namazını kendi başlarına ferdi olarak kıldılar. Çünkü imamları yoktu.» Böyle bir iddiada bulunamaz. Çünkü daha önce de açıkladığımız gibi Müslümanlar, Ebu Bekir (r.a.)'e bey'atı tamamladıktan sonra Rasûlullah (s.a.v.)'m teşhizine başladılar. Bazı âlimler demisler ki: Rasûlullah'm üzerine cenaze namazını kılan Müslümanlara sadece bir tek şahıs imamlik yapmadı, herkes namazını kendi başına kıldı. Pespese, birer birer gelen Müslümanların, Rasûlullah üzerine kıldıkları cenaze namazı tekerrür etti. Erkek, kadın, çocuk, köle, cariye, bütün ashab teker teker kılarak mükerreren onun üzerine cenaze namazını kilmis olsunlar diye böyle bir yol takip edilmistir.

Süheylî'ye gelince, o, özetle şöyle der: Cenâb-i Allah, kendisinin ve

meleklerin, Rasûlullah üzerine namaz kildiklerini haber vermiştir. Mü'minlerden de her birinin kendi basına Rasûlullah üzerine namaz kilmalarını emretmiştir. Rasûlullah'm vefatından sonra üzerine kilinacak namaz bu kabildendir. Ayrıca melekler de bu hususta bizim için uyulacak önderlerdir. Doğrusunu Allah bilir.

Safî ashabından müteahhirin bazı kimseler, sahabelerden baskalarının Peygamber Efendimizin mezarı üzerine namaz kilmalarının mesru olup olmadığı hususunda ihtilaf etmişlerdir. Bunun normal olabileceği söylenmiştir. Zira böyle diyenlere göre Peygamber (s.a.v.)'in mübarek cesedi mezarında taptaze durmaktadır. Çünkü Cenâb-i Allah, peygamberlerin cesedlerini yemesini yere haram kılmıştır. Nitekim sünenlerde ve diğer hadis kitaplarmda bu konuda hadisler varid olmuştur. Buna göre Rasûlullah (s.a.v.), mezarında sanki bugün ölmüş gibidir. Baskaları ise, Rasûlullah'm mezarı üzerine kendisinden sonraki sahabelerden baskalarının namaz kilmalarının uygun olmayacağını söylemişlerdir. Zira sahabelerden sonra gelen zevat böyle yapmamıştır. Eğer mesru bir şey olsaydı, önce onlar yaparlardı ve bunu devam ettirirlerdi. Doğrusunu Allah bilir. [7]

Peygamber (S.A.V.), Nereye Ve Ne Şekilde Defnedildi? Gece Mi, Yoksa Gündüz Mü Defnedildi?

İmam Ahmed b. Hanbel, Abdürrezzak kanalı ile Abdülaziz b. Cü-reyc'in şöyle dediğini rivayet eder:

«Ashab, Peygamber (s.a.v.)'i nereye defnedeceğini bilemedi. Nihayet Ebu Bekir, Peygamber (s.a.v.)'in söyle buyurmuş olduğunu söyledi:

«Peygamberler, vefat ettikleri yere defnedilirler.» Bunun üzerine sahabeler, Peygamber (s.a.v.)'in yatagını biraz geriye çektiler. Yatagının bulunduğu yeri kazdılar.»

Aslında ravi Abdülaziz b. Cüreyc ile Ebu Bekir es-Siddik arasında inkita vardır. Abdülaziz, Ebu Bekir'in sağlığına yetismemiştir. Ama Hafiz Ebu Ya'lâ, Hz. Aise'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir:

«Ashab, Rasûlullah (s.a.v.)'m nereye defnedilmesi gerektiği hususunda ihtilafa düştü ki, Ebu Bekir, Peygamber (s.a.v.)'in söyle buyurmuş olduğunu söyledi:

"Her peygamber, mutlaka kendisi için en çok sevimli olan yerde vefat etmiştir." Madem ki böyle, onu vefat ettiği yere defnedin.»

Tirmizî, Ebu Küreyb kanalı ile Hz. Aise'nin söyle dediğini rivayet etmiştir:

«Rasûlullah (s.a.v.), vefat ettiğinde sahabeler onu nereye defnedecekleri hususunda ihtilafa düştüler. Ebu Bekir söyle dedi: Rasûlullah (s.a.v.)'dan söyle bir şey duydum. Ben bunu unutmam değilim. Rasûlullah (s.a.v.)

buyurdu ki:

"Cenâb-i Allah, her peygamberi, mutlaka defnedilmek istedigini . yerde vefat ettirmistir." Madem böyle, onu yataginin bulundugu yere defnedin.»

Ebu Bekir b. Ebu'd-Dünya, Hz. Aise'nin söyle dedigini rivayet etmistir:

«Medine'de iki mezar kazicisi vardi. Peygamber (s.a.v.) vefat ettigi zaman:

- Onu nereye defnedelim? diye sordular. Ebu Bekir (r.a.):
- Onu vefat ettigi yerde defnedelim, dedi. Mezar kazicilardan biri yarik seklinde kazar, digeri ise lahid yapardi. Lahid yapan geldi ve Peygamber (s.a.v.) için lahid seklinde mezar hazirladi.»

Ebu Ya'lâ, Cafer b. Mihran kanali ile Ibn Abbas'm söyle dedigini rivayet etmistir:

«Sahabeler, Rasûlullah (s.a.v.) için mezar kazmak istediklerinde Ebu Ubeyde el-Cerrah, Mekkeliler gibi normal yarik seklinde mezar kazardi. Ebu Talha Zeyd Ibn Sehl ise, Medineliler için lahid yaparak mezar kazardi. Abbas, iki adam çagirdi. Onlardan birine:

- Sen Ebu Ubeyde'ye git, digesine ise:
- Sen de Ebu Talha'ya git, dedi. Bunlari gönderdikten sonra da:
- Allah'im, sen Rasûlün için (normal yarik seklindeki mezari veya lahid seklindeki mezari) seç, diye dua etti.

Ebu Talha'ya giden adam, Ebu Talha'yi bulup getirdi. O da Rasûlullah (s.a.v.) için lahid seklinde mezar hazirladi.

Rasûlullah (s.a.v.)'in sali günü teçhiz isi tamamlandigi zaman, evinde, kanepesinin üzerine konuldu. Müslümanlar, onu nereye defnedecekleri hususunda ihtilaf ettiler. Adamin biri: «Onu mescidine defnedelim.» derken, bir baskasi da: «Onu ashabinin defnedildigi yere defnedelim.» dedi. Bunun üzerine Ebu Bekir söyle dedi: Rasûlullah (s.a.v.)'m söyle dedigini isittim: «Her peygamber, mutlaka vefat ettigi yere defnedilmistir.»

Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.)'in yatagi, bulundugu yerden kaldirildi. Oraya mezar kazildi. Sonra insanlar pespese Rasûlullah'm yanma birakildilar. Önce erkekler gelip namaz kildilar. Sonra kadınlar, sonra çocuklar gelip namaz kildilar. Rasûlullah (s.a.v.) üzerine cenaze namazi kilarlarken insanlara hiç kimse imamlik yapmadi. Rasûlullah (s.a.v.), çarsamba gecesi gece ortasinda defnedildi.»

Ibn Mace de, Muhammed b. Ishak'tan böyle bir rivayette bulunmus ve rivayetin sonuna sunu eklemiştir:

«Ebu Talib oğlu Ali, Abbas'm ogullari Fadl ile Küsm ve Rasûlullah'm azadlisi Sükran, Rasûlullah (s.â.v.)'i mezarina koydular, O esnada Evs b. Havlî

(yani Ebu Leyla), Ali b. Ebi Talib'e söyle dedi:

- Allah askına Rasûlullah'a hizmet hususunda bize de pay ver. Bunun üzerine Ali, ona:

- Sen de gel mezara in, dedi.

Rasûlullah'm azadlisi Sükran, sagliginda iken Rasûlullah'm giydigi bir kadifeyi getirip mezara gömdü ve:

- Vallahi senden sonra artik, hiç kimse bunu giyemez, dedi. O kadife de Rasûlullah'la birlikte mezara defnedildi.»

Beyhakî, Muhammed b. Abdurrahman b. Abdullah b. Husayn ya da Muhammed b. Cafer b. Zübeyr'in söyle dedigini rivayet etmistir:

«Rasûlullah (s.a.v.), vefat ettigi zaman onun defni hususunda sahabeler ihtilafa düstüler. Onu nasil defnedelim? Onu diger insanlarin defnedildikleri yere mi defnedelim, yoksa evlerinden birine mi defnedelim? dediler. Ebu Bekir kalkip söyle dedi:

- Ben, Rasûlullah (s.a.v.)'m söyle dedigini isittim: «Cenâb-i Allah, her peygamberi vefat ettirdigi zaman, o peygamber mutlaka vefat ettigi yere defnedilmistir.» Bunun üzerine Rasûlullah, yataginin bulundugu yere defnedildi. Yatagi kaldırildi. Yataginin bulundugu yer kazildi.»"

Vakidî, Abdurrahman b. Said (Ibn Yebu)'in söyle dedigini rivayet etmistir:

«Peygamber (s.a.v.) vefat ettigi zaman ashab, mezarinin yeri hususunda ihtilafa düstü. Kimi: "Baki mezarliginda ona bir mezar kazalım, böylece oradaki mevta için de çokça istigfarda bulunulmus olur." dedi. Kimi: "Minberinin yaninda ona bir mezar kazalım." dedi. Kimi de: "Namazgahinda onun için mezar kazalım." dedi. Bunun üzerine Ebu Bekir gelip söyle dedi:

- Bu hususta benim yanimda bilgi ve haber vardır. Rasûlullah (s.a.v.)'in söyle dedigini isittim: «Her hangi bir peygamber öldüğü zaman mutlaka öldüğü yerde defnedilir di.»

Hafiz el-Beyhakî, Suffa ashabından Salim b. Ubeyd'in söyle dedigini rivayet etmistir:

«Rasûlullah vefat ettigi zaman Ebu Bekir yanma gitti. Sonra disari çıktı. Ebu Bekir'e söyle denildi.

- Rasûlullah (s.a.v.), vefat etti mi?

- Evet. Böylece Müslümanlar, Ebu Bekir'in dedigi seyin, yani Ra-sûlullah'm vefatinin gerçek oldugunu anladılar.

- Üzerine namaz kılalım mi? Ve nasil kılalım?

- Cemaat cemaat gelir, üzerine namaz kılarsınız. (Böylece Müslümanlar, Ebu Bekir'in dedigi seyin gerçek oldugunu anladılar.)

- Rasûlullah defnedilecek mi ve nereye defnedilecek?

- Allah'in, onu vefat ettirdigi yere defnedilecektir. Çünkü o, çok temiz ve hos bir yerde ruhunu teslim etmistir. (Bunun üzerine Müslümanlar, Hz. Ebu Bekir'in dedigi seyin gerçek oldugunu anladilar.)»

Beyhakî, Süfyan b. Uyeyne kanali ile Said b. Müseyyeb'in söyle dedigini rivayet etmistir:

«Hz. Aise, insanlar arasinda en iyi rüya tabir eden babasi Ebu Bekir'e, bir rüyasini anlatip söyle dedi:

- Ben, üç ayin kucagima düstüğünü gördüm.

- Eger rüyan dogru ise senin evine yeryüzü halkinin en hayirlilarindan üç kisi defnedilecektir,

Rasûlullah (s.a.v.), vefat ettigi zaman Ebu Bekir, kizma söyle dedi:

- Ey Aise, iste senin rüyada gördüğün üç aydan en hayirlisi budur!»

Buhari ve Müslim'in sahihlerinde sabit olan bir rivayette, Hz. Aise söyle demistir:

«Peygamber (s.a.v.), benim günümde ve benim odamda vefat etti. Vefat ederken basi göğsüm ile çenem arasinda idi. Dünyadan ayrilirken son saatinde ve ahirete irtihal ederken ilk saatinde Cenab-i Allah, onun tükrüğü ile benim tükrüğümü birlestirdi.»

Sahih-i Buharî'de Ebu Avane, Hz. Aise'nin söyle dedigini rivayet etmistir:

«Vefat hastaliginda Rasûlullah (s.a.v.)'m söyle dedigini isittim:

"Allah, Yahudilerle Hristiyanlara lanet etsin. Onlar, peygamberlerinin mezarlarini mescid edindiler."

Eger böyle bir durum söz konusu olmasaydi, Rasûlullah, mezarini açiga çıkarirdi. Yalniz o, mezarinin mescid edinilmesinden çekindi.»

Ibn Mace, Mahmud b. Gaylan tariki ile Enes b. Malik'in söyle dedigini rivayet etmistir:

«Rasûlullah (s.a.v.), vefat ettiginde Medine'de biri lahid yapan, digeri de normal yarik seklinde mezar kazan iki kisi vardi. Sahabeler:

- Rabbinize istihare yapar, bizim için en hayirli olani tercih etmesini diler ve bu iki adama da haber göndeririz. Hangisi önce gelirse, digerini bırakir ve önce gelenin usulüne göre mezar hazirlariz, dediler. Ikisine de haber gönderildi. Lahid yapan adam önce geldi. Bunun üzerine Peygamber (s.a.v.) için lahid seklinde mezar hazirladilar.»

Yine Ibn Mace, Hz. Aise'nin söyle dedigini rivayet etmistir: «Rasûlullah (s.a.v.) .vefat ettigi zaman sahabeler, lahid seklinde mi mezar yapalim,

yoksa yarik seklinde mi mezar yapalim? diye ihtilafa düstüler. Sesleri yükselip gürültü yaptılar. Bunun üzerine Hz. Ömer kalkip söyle dedi:

- Diri iken de, ölü iken de Rasûlullah (s.a.v.)'m yanında gürültü yapmayın. (Veya buna benzer seylere söyledi.). Siz şimdi, hem yarik seklinde mezar kazana, hem de lahid seklinde mezar yapana haber gönderin.

Ikisine de haber gönderdiler. Ama lahid yapan kisi önce geldi, lahid yaptı. Sonra Rasûlullah, lahide defnedildi.»

Imam Ahmed b. Hanbel, Ibn Abbas'm söyle dedigini rivayet etmistir:

«Peygamber (s.a.v.)'in mezarinin altina kirmizi renkli bir kadife elbise serildi.» Vekî, dedi ki:

«Bu, sadece Rasûlullah (s.a.v.)'a mahsus bir durum idi.» Ibn Sa'd, Hasanin söyle dedigini rivayet etmistir: «Rasûlullah (s.a.v.)'m altina, sagliginda giydiği kirmizi renkli kadife bir elbise serildi. Defnedildiği yer rutubetli idi.»

Hüseym b. Mansur, Hasanin söyle dedigini rivayet etmistir: «Peygamber (s.a.v.)'in mezarina, Hüney'n gününde ele geçirdiği kirmizi bir kadife konuldu. Çünkü defnedildiği yer, tuzlu bir yerdi.»

Muhammed b. Sa'd, Hammad b. Halid el-Hayyat tariki ile Hasanin söyle dedigini rivayet etmistir:

«Rasûlullah (s.a.v.) buyurdu ki:

«Lahdime bir kadife serin. Çünkü yer, peygamberlerin cesedleri-ne musallat kilinmamistir.»

Hafiz el-Beyhakî, Müsedded kanali ile Hz. Ali'nin söyle dedigini rivayet etmistir:

«Peygamber (s.a.v.)'i yıkadim. Yıkama esnasinda ölüden çıkabilecek (pislik ve benzeri) seylere baktim. Ama Rasûlullah'tan böyle bir-sey çıktigini görmedim. O, diri iken de, ölü iken de temiz ve hos idi.»

Peygamber (s.a.v.)'i defnedip üzerini örtme isini dört kisi üstlendi. Bunlar; Ali, Abbas, Fadl ve Peygamber (s.a.v.)'in azadlisi Salih idiler. Peygamber (s.a.v.)'in mezarı lahid seklinde hazirlanmisti. Üzerine kerpiç dizildi.»

Beyhakî, bazilarinin söyle dediklerini nakletmistir: Peygamber (s.a.v.)'in lahдинin üzerine dokuz kerpiç konuldu.

Vakidî, Ibn Abbas'm söyle dedigini rivayet etmistir:

«Rasûlullah (s.a.v.), pazartesi günü güneşin zevale erdiği vakitten itibaren salı günü aynı vakte kadar kanepesi üzerinde kaldı. İnsanlar gelip üzerine namaz kiliyorlardı. Kanepesi, mezarının kenarında idi. Kanepe cihetinde onun için mezar kazmak istedikleri zaman ayak ucunda kazmaya başladılar. Oradan mezara konuldu. Mezarına Abbas,'Ali, Küsm, Fadl ve

Sükran girdiler.»

Beyhakî, İbn Abbas'm söyle dedigini rivayet etmistir: .

«Rasûlullah (s.a.v.)'m mezarına Abbas, Ali ve Fadl girdiler. Lah-dini Ensâr'dan bir adam yapmisti. O adam Bedir gününde şehitlerin mezarim da lahid seklinde hazirlamisti.»

İbn Asakir dedi ki: «Dogrusu o adam, Uhud gününde şehidlerin mezarlarini lahid seklinde hazirlamisti.»

Önceki sayfalarda geçen İbn îshak'm, îbn Abbas'tan yaptigi rivayette söyle denmekte idi:

«Rasûlullah (s.a.v.)'m mezarına Ali, Fadl, Küsm ve Sükran inmislerdi. Besinci kisi ise Evs b. Havli idi.»

İbn Abbas'm bu rivayetinde, Sükran in mezara serdigi kadifeden de bahsedilmektedir.

Hafiz el-Beyhakî, Ebu Merhab'm söyle dedigini rivayet etmistir:

«Hatirladigim kadariyla ben, Rasûlullah (s.a.v.)'in mezarına dört kisinin indigini ve onlardan birinin de Abdurrahman b. Avf oldugum gördüm.»

Ebu Davud, Merhab'tan veya Merhab'm amcasi oglundan rivayette bulunarak söyle demistir:

«Onlar, beraberlerinde Abdurrahman b. Avfi da Rasûlullah'm mezarına koydular. Ali, defin isini tamamladigi zaman: "Kisiye ancak aile efradi yakin olur." dedi.

Bu, cidden garib bir hadistir. Senedi ise saglam ve kuvvetlidir. Biz bunu ancak böyle biliriz. [8]

Peygamber (S.A.V)'I En Son Gören Kisi

İmam Ahmed b. Hanbel, Yakub kanali ile Abdullah b. Haris'in. söyle dedigini rivayet eder:

«Hz. Ömer veya Hz. Osman'in hilafeti döneminde Hz. Ali ile beraber umre yaptim. Hz. Ali, kizkardesi Ümmü Hani binti Ebi Talib'in yanma konuk oldu. Umresini tamamladigi zaman döndü. Yikanmak isteyince üzerine su döktüm. Gusûl yapti. Guslünü tamamladigi zaman Iraklilardan birkaç kisi yanma gelip söyle dedi:

- Ey Ebu Hasan! Sana birsey sormaya geldik. Bunu bize anlatmani isteriz.
- Öyle saniyorum ki; Mugire b. Sube size, Rasûlullah'i en son gören kisinin kendisi oldugunu söylemistir.
- Evet. Iste bunun için sana geldik. Bunu sana soracagiz.
- Rasûlullah (s.a.v.)'i en son gören kisi, Küsm b. Abbas'tir.» Yunus b.

Bükeyr, Mugire b. Sube'nin söyle dedigini rivayet eder: «Yüzüğümü Rasûlullah'm mezarına attım. Millet oradan çıkarken ben:

- Yüzüğüm mezara düştü, dedim. Aslında ben, Rasûlullah'm vücuduna elimi sürmek ve insanların içinde onu en son gören kişi olmak için yüzüğümü kasitli olarak mezarına atmıştım.»

Mugire b. Sube'nin böyle demis olması, gayesine ermiş olduğunu göstermez. Çünkü, Hz. Ali, onun mezara inmesine müsaade etmemiş, baskasına emir vermiş, baskası inerek yüzüğü çıkarıp Mugire'ye vermiş olabilir. Önceki-rivayete göre belki de Hz. Ali, Küsm b. Abbas'a emir vermiş, Küsm mezara inip yüzüğü çıkarmış ve yüzüğü, sahibi Mugire b. Subeye teslim etmiş olabilir.

Vakidî, Ubeydullah b. Abdullah b. Utbe'nin söyle dedigini rivayet etmiştir:

«Mugire b. Sube, yüzüğünü Rasûlullah'm mezarına attı. Hz. Ali de ona söyle dedi:

- Sen, "Ben Peygamber (s.a.v.)'in mezarına indim." diyebilmek için yüzüğünü kasitli olarak mezara attın.

Böyle dedikten sonra Hz. Ali, mezara inip yüzüğü çıkardı ve Mugire'ye verdi. Veya baska bir adama emir verdi. O adam mezara indi, yüzüğü çıkarıp Mugire'ye verdi.»

Imam Ahmed b. Hanbel, Behz'in söyle dedigini rivayet etmiştir: «Ben, Peygamber (s.a.v.)'in cenaze namazında hazır bulundum. İnsanlar:

- Bu namazi nasıl kılacağız? dediler. Onlara: "Pespese içeri girip kilin." denildi. Onlar da su kapıdan içeri girip namaz kılıyor, sonra diğer kapıdan dışarı çıkıyorlardı. Lahdine konulduğu zaman Mugire:

- Rasûlullah'm ayak uçları mezara iyi yerleşmedi, dedi. Ona:

- Gir de düzelt, dediler. O da mezara girdi. Elini dedigi yere soktu, Rasûlullah'in ayaklarına elini sürdü. Sonra:

- Üzerime topragi dökün, dedi. Üzerine topragi döktüler. Nihayet toprak onun bacaklarının yansınakadar çıktı. Sonra kendisi mezardan çıkıp söyle dedi:

- İşte ben sizin aranızda, Rasûlullah (s.a.v.)'i en son gören kişi oldum.» [9]

Peygamber (S.A.V.) Ne Zaman Defnedildi?

Yunus, Ibn Ishak kanalı ile Hz. Aise'nin söyle dedigini rivayet etmiştir:

«Peygamber (s.a.v.)'in ne zaman defnedildiğini bilemedik. Ancak çarsamba gecesi, gece yarısında küreklerin sesini duyduk.»

Vakidî, Ibn Ebi Sebre tariki ile Ümmü Seleme'nin söyle dedigini rivayet

etmistir:

«Biz toplanmis, agliyorduk. Uyuyamamistik. Rasûlullah (s.a.v.)'m mübarek naasi evimizde idi. Onu kanepede üzerinde görerek teselli buluyorduk. Aniden seher vakti kazmaların sesini duyduk. Bagirip çağırmaya başladık. Mesciddekiler de çığlık atmaya başladılar. Medine, hep bir çığlıkla sarsılmaya başladı. Bilal, sabah ezanını okudu. Peygamber (s.a.v.)'i hatırlayınca ağlayıp feryad etmeye başladı. Bu da bizim üzüntümüzü artırdı. İnsanlar onun mezarına girmek teşebbüsünde bulundular. Ama engellendiler. O ne büyük bir musibetti. Ondan sonra hangi musibet basımıza geldiyse Rasûlullah'ın vefat musibetini hatırladığımızda o musibet bizim için basit kalıyordu.»

İmam Ahmed b. Hanbel, Hz. Aise'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir:

«Rasûlullah (s.a.v.), pazartesi günü vefat etti. Çarsamba gecesi defnedildi.»

Yakub b. Süyân, Evzâî'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir: «Rasûlullah (s.a.v.), pazartesi günü, öğleden önce vefat etti. Salı günü defnedildi.»

İmam Ahmed b. Hanbel, Abdürrezzak tariki ile İbn Cüreyc'in şöyle dediğini rivayet etmiştir:

«Aldığım habere göre Rasûlullah (s.a.v.), pazartesi günü kusluk vakti vefat etmiş ve ertesi gün kusluk vaktinde defnedilmiş tir.»

Yakûb, Süfyan kanalı ile Ebu Cafer'in şöyle dediğini rivayet etmiştir:

«Rasûlullah (s.a.v.), pazartesi günü vefat etti. O gün ve o gece bekledi. Salı günü, günün son vaktine kadar durduruldu.»

Bu, garip bir kavildir. Cumhurdan nakledilen meshur kavle göre Rasûlullah, pazartesi günü vefat etmiş ve çarsamba gecesi defnedilmiş tir.

Bu konuda nakledilen garip kavillerden biri de Yakub b. Süfyan'-in Mekhul'den rivayet ettiği şu sözdür:

«Rasûlullah (s.a.v.), pazartesi günü doğdu. Pazartesi günü ona vahiy geldi. Pazartesi günü hicret etti. Altmışiki buçuk yaşında iken pazartesi günü vefat etti. Üç gün defnedilmeksizin durduruldu. İnsanlar akin akin yanına gelip üzerine namaz kılıyorlardı. Saf tutmadan ve hiç kimse kendilerine imamlık etmeden cenaze namazını kılıyorlardı.»

«Üç gün defnedilmeden durduruldu.» sözü gariptir. Sahih kavle göre Rasûlullah, pazartesi gününün kalan kısmında ve salı gününün tamamında bekledi. Çarsamba gecesi defnedildi. Nitekim bunu önce de söylemiştik. Doğrusunu Allah bilir.

Bunun ziddi, Seyfin, Hisam'ın babasından rivayet ettiği şu sözlerdir:

«Rasûlullah (s.a.v.), pazartesi günü vefat etti. Aynı gün yıkandı. Sali gecesi defnedildi.»

Bu, cidden garip bir rivayettir.

Vakidî, Câbir b. Abdullah'ın söyle dedigini rivayet etmiştir:

«Peygamber (s.a.v.)'in mezarı üzerine su serpildi. Su serpen, Bilal b. Rebah'ti. Kirba ile su serpiyordu. Baş kısmının sağ tarafından başlayarak ayak kısmına kadar su serpti. Sonra suyu mezarın iç cidarlarına vurdu. Cidarın üstünden dolasmayı beceremedi.»

Said b. Mansur, Ümmü Seleme'nin söyle dedigini rivayet etmiştir:

«Rasûlullah (s.a.v.), pazartesi günü vefat etti. Sali günü defnedildi.»

İbn Huzeyme, İbn Abbas'ın söyle dedigini rivayet etmiştir:

«Rasûlullah (s.a.v.), pazartesi günü vefat etti. Sali günü defnedildi.»

Vakidî, Sehl b. Sad'm söyle dedigini rivayet etmiştir: «Rasûlullah (s.a.v.), pazartesi günü vefat etti. Sali gecesi defnedil-> Ebu Bekir b. Ebu'd-Dünya, Muhammed b. Sa'd'm söyle dedigini rivayet etmiştir.

«Rasûlullah (s.a.v.), rebiyülevvel ayından oniki gece geçtikten sonra pazartesi günü vefat etti. Sah günü defnedildi.»

Abdullah b. Muhammed b. Ebu'd-Dünya, Abdullah b. Ebi Evfa'-nin söyle dedigini rivayet etmiştir:

«Rasûlullah (s.a.v.), pazartesi günü vefat etti. Ancak sah günü defnedildi.»
[10]

Rasûlullah (S.A.V.)'In Mezarının Sekli

Mütevâtir olarak bilindiği gibi Peygamber (s.a.v.), Hz. Aise'nin odasına defnedildi. Bu oda, Mescid-i Nebevî'nin doğu kısmında idi. Mezar, bu odanın kible cihetinde ve batı köşesinde idi. Rasûlullah'tan sonra oraya Ebu Bekir, ondan sonra da Ömer hazretleri defnedilmiş-tir.

Buhari, Muhammed b. Mukatil tariki ile Ebu Bekir b. Ayyas'ın söyle dedigini rivayet etmiştir:

«Süfyan et-Temmar bana dedi ki: Ben, Peygamber (s.a.v.)'in mezarının tümsekli olduğunu gördüm.»

Ebu Davud, Ahmed b. Salih tariki ile Kasımın söyle dedigini rivayet etmiştir:

«Hz. Aise'nin yanına gidip söyle dedim:

- Ana! Bana Rasûlullah'ın ve iki arkadaşının mezarını aç.

O da bana üç mezari açtı. Bu mezarlar, yerden ne yüksek, ne de alçak

idiler. Arsanin kirmizi topragi ile düzlenmisler ve tesviye edilmişlerdi. Önce Rasûlullah'in mezarı, onun sol gerisinde Ebu Bekir'in mezarı, onun da sol gerisinde Ömer'in mezarı vardı.»

Hakim ile Beyhakî, Ebu Füdeyk kanalı ile Kasım'm söyle dedigini rivayet etmişlerdir:

«Peygamber (s.a.v.)'i önde, Ebu Bekir'in basını Peygamber (s.a.v.)'-in iki omuzu arasında, Ömer'in başını da Peygamber (s.a.v.)'in ayak ucunda gördüm.»

Beyhakî dedi ki: Bu rivayet, onların mezarlarının yerle aynı seviyede dümdüz olduğunu göstermektedir. Çünkü çakıl taşları ancak düz zemin üzerinde dururlar.

Bu söz, merhum Beyhakî'nin tuhaf ifa del erindendir. Çünkü bu rivayette çakıl taşlarından hiç bahsedilmemektedir. Söz gelimi çakıl taşları olsa bile, bu taşlar tümsekli mezar üzerinde de durabilirler. Çünkü bu çakılları çamurla o tümsek üzerine yapıştırmak mümkündür.

Vakidî, Cafer'in babası Muhammed'in söyle dedigini rivayet etmiştir:

«Peygamber (s.a.v.)'in mezarı düz olarak hazırlanıp tesviye edildi.»

Buhari, Urve'nin babasının söyle dedigini rivayet etmiştir:

«Velid b. Abdülmelik zamanında bu mezarların üzerinde duvar çöktüğü zaman mezarları yeniden onardılar. Onarıcılar, bir ayak gördüler. Bunun, Peygamber (s.a.v.)'in ayacı olduğunu sanarak korktular. Bu ayacın kesin olarak kime ait olduğunu bilemediler. Bilen bir kimse de çıkmadı. Nihayet Urve onlara söyle dedi: Hayır vallahi, bu peygamber (s.a.v.)'in ayacı değildir. Bu Ömer'in ayacıdır.»

Hisam, Hz. Aise'nin Abdullah Zübeyr'e söyle vasiyet ettiğini rivayet etmiştir: «Beni Rasûlullah'in, Ebu Bekir'in ve Ömer'in yanına defnetme. Beni, Baki mezarlığındaki kumalarımın yanına defnet ki, Rasûlullah sayesinde günahsızlığım söylenmiş olmasın. Bu, ebediyete kadar böyle olsun.»

Ben derim ki: Velid b. Abdülmelik, hicretin seksenaltıncı senesinde halife olunca Sam camisinin inşasına başladı. Medine'deki valisi ve amcası Ömer b. Abdülaziz'e Medine mescidini genişletmesi için yazı yazdı. Ömer b. Abdülaziz de doğu cihetinde Mescid-i Nebvî'yi genişletti ve Peygamber hücreğini mescid içine aldı. [11]

Peygamber (S.A.V.)'In Vefatı İle Müslümanların Ugradığı Büyük Musibet

Buhari, Süleyman b. Harb kanalı ile Enes'in söyle dedigini rivayet etmiştir:

«Peygamber (s.a.v.)'in hastalığı ağırlaştığı zaman, sıkıntılar onu bürüdü.

Fatima da söyle dedi:

- Vay benim babamin agri ve sancilarina! Babam ne kadar da sikinti çekiyor.

Bunun üzerine Hz. Peygamber:

- Baban bugünden sonra artık aci çekmeyecektir, dedi. . Rasûlullah vefat edince Fatima söyle dedi:

- Vay benim babama! Kendisini çağiran Rabbinin çağrisina icabet etti. Vay benim babama! Cennetü'l-Firdevs onun makami oldu. Vay benim babama! Cebrail onun ölüm haberini getirdi.

Rasûlullah vefat edince Fatima söyle dedi:

- Ey Enes! Rasûlullah'm üzerine toprak savurmaniza gönlünüz razı olur mu?
»

Imam Ahmed b. Hanbel, Yezid ve onun vasitasiyla Hammad b. Zeyd kanali ile Enes'in söyle dedigini rivayet etmistir:

«Peygamber (s.a.v.), defnedildiği zaman Fatima söyle dedi:

- Ey Enes! Rasûlullah (s.a.v.)'i, topraga gömüp geri dönmeye gönlünüz razı oldu mu?»

Ibn Mace, bunu Hammad b. Zeyd'in hadisinden muhtasar olarak rivayet etmistir, ibn Mace'ye göre Hammad söyle demistir: «Sabit, bu hadisi anlattığı zaman kaburga kemikleri birbirine geçecek sekilde ağırdı.»

Bu, ölü üzerine yapılan agıt cinsinden sayılmaz. Aksine bu, Rasûlullah (s.a.v.)'m hakettiği fazilet ve üstünlükler nevindendir. Onun üzerine salat-ü selamin en faziletli olsun. Biz bunu burada sunun için naklettik ki, Rasûlullah (s.a.v.), ölü üzerine ağlamayı yasaklamıştır.

Imam Ahmed b. Hanbel ile Neseî, Kays b. Asim'in ogullarina söyle bir vasiyette bulunduğunu rivayet etmislerdir:

«Benim üzerime ağlamayın. Çünkü Rasûlullah (s.a.v.)'in üzerine de ağlanmadı.»

Ismail b. Ishak el-Kadî, "Nevâdir" adlı eserinde Kays b. Asim'in söyle dedigini rivayet etmistir:

«Benim üzerime agıt dökmeyin. Çünkü Rasûlullah (s.a.v.)'m da üzerine agıt dökülmedi. Onun agıt dökmeyi yasakladığını isittim.»

Imam Ahmed b. Hanbel, Enes'in söyle dedigini rivayet etmistir:

«Rasûlullah (s.a.v.), Medine'ye geldiği gün, hersey onunla aydınlandı. Vefat ettiği gün de Medine'de ondan dolayı hersey karardı. Vefat edip teçhizini tamamladığımızda Rasûlullah'm üzerinden elimizi Çaldırır kaldırmaz

kalblerimiz degisti.»

Muhammed b. Yunus, Enes'in söyle dedigini rivayet etmistir:

«Rasûlullah (s.a.v.), vefat ettigi zaman Medine karanliklar içinde kaldi. Öyle ki, birbirimizi gör emiyorduk. Elimizi uzatiyor, elimizi dahi göremiyorduk. Onu defneder etmez kalblerimiz degisti.»

Hafiz Ibn Asakir, Ebu Hafs b. Sahin tariki ile Ebu Said el-Hudri'-nin söyle dedigim rivayet etmistir:

«Rasûlullah (s.a.v.), Medine'ye girdigi zaman hersey onun sayesinde isiklanip aydinlandi. Medine'de vefat ettigi zaman hersey karanliklar içinde kaldi.»

Ibn Mace, Ihsak b. Mansur kanali ile Übeyy b. Ka'b'm söyle dedigini rivayet etmistir:

«Rasûlullah (s.a.v.)'la beraber iken hepimizin yüzü ayni yönde idi. Fikrimiz birdi. O vefat edince ayri ayri taraflara bakmaya, farkli düşünmeye basladik.»

Ibn Mace, Peygamber (s.a.v.)'in zevcesi Ümmü Seleme'nin söyle dedigini rivayet etmistir:

«Rasûlullah (s.a.v.) zamaninda bir kimse ayaga kalkip namaza durdugu zaman gözleri, ayaklarinin önünden ilerisini görmezdi. O vefat ettikten sonra Ebu Bekir'in hilafeti döneminde insanlardan biri ayaga kalkip namaza durdugu zaman gözleri anlinin secde ettigi yerden ilerisini görmezdi. Ebu Bekir'in vefatindan sonra, Ömer'in hilafeti zamaninda insanlardan biri ayaga kalkip namaza durdugu zaman gözü kible cihetinden baska yeri görmezdi. Ömer'in vefatindan sonra Osman'in hilafeti döneminde fitne bas gösterdi. İnsanlar yüzlerini saga sola çevirmeye basladilar.»

Imam Ahmed b. Hanbel, Enes'in söyle dedigini rivayet etmistir:

«Rasûlullah (s.a.v.), vefat ettigi zaman Ümmü Eymen agladi. Ona, Rasûlullah'm üzerine niçin agliyorsun? diye soruldugunda su cevabi verdi:

- Dogrusu ben, Rasûlullah (s.a.v.)'m ölecegini biliyordum. Ama ben vahyin bizden kesilmesinden Ötürü agliyorum.»

Beyhakî, Enes'in söyle dedigini rivayet etmistir:

«Rasûlullah (s.a.v.), Ümmü Eymen'i ziyarete gitti. Ben de onunla gittim. Ümmü Eymen, Rasûlullah'a bir içecek takdim etti. Rasûlul-lah, ya oruçlu oldugundan veya onu içmek istemediginden reddetti. O da, Rasûlullah'a dönüp gülmeye basladi. Rasûlullah'm vefatindan sonra Ebu Bekir, Ömer'e:

- Haydi Ümmü Eymen'i ziyarete gidelim, dedi. Ziyarete gittigimizde Ümmü Eymen agladi. Ebu Bekir'le Ömer ona:

- Niçin aglıyorsun? Rasûlullah için Allah'ın katındaki seyler, daha hayirlidir, dediler. Ümmü Eymen de su cevabi verdi:

- Allah katındaki seylerin Rasûlullah için daha hayirli oldugunu bilmedigimden dolayi aglıyor degilim. Ama ben artik semadan vahyin gelmeyecegine aglıyorum.

Ümmü Eymen'in bu cevabi, Ebu Bekir'le Ömer'i heyecanlandirdi. Onlar da aglamaya basladilar.»

Rasûlullah (s.a.v.)'in vefati ve Ebu Bekir'in bu vefat ile ilgili irad ettigi hutbe hakkında Musa b. Ukfe söyle demistir:

«Ebu Bekir, hutbesini tamamlayip da insanlar dönünce Ümmü Eymen oturup agladi. Ona söyle soruldu:

- Niçin aglıyorsun? Oysa Cenâb-i Allah, peygamberine ikramda bulundu. Onu Cennetine koydu. Onu dünya yorgunluklarından kurtarip rahata kavusturdu.

Ümmü Eymen, su cevabi verdi:

- Her gün ve her gece bize taptaze gelen sema haberlerinin kesilmesi yüzünden aglıyorum.

Ümmü Eymen'in bu cevabi karsisinda insanlar saskina döndüler.»

"Sahih" adli eserinde Müslim b. Haccac, Ebu Musa'dan rivayet etti ki, Peygamber (s.a.v.) söyle buyurmudur:

«Cenâb-i Allah, kullarından bir ümmete rahmet diledigi zaman o ümmetten önce peygamberinin ruhunu teslim alip vefat ettirir. O peygamber de ümmeti için sahidlik eder. Sayet Cenâb-i Allah, bir ümmeti helak etmek isterse peygamberi hayatta iken o ümmeti azap-landirir. Peygamberinin gözleri önünde onu helak eder. Peygamberi de onun helakini temasa ederek göz doygunluguna erer. Bunu, peygamberlerini yalanlayip emrine asi olduklari zaman yapar.»

Hafiz Ebu Bekir el-Bezzar, Ibn Mesud'dan rivayet etti ki, Peygamber (s.a.v.) söyle buyurmudur:

«Dogrusu Allah'ın gezici melekleri vardir. Ümmetimden bana selam teblig ederler.»

Yine ayni ravi, Peygamber (s.a.v.)'in söyle buyurdugunu rivayet etmistir:

«Benim hayatim sizin için hayirlidir. Siz olaylar yaparsiniz ve sizin için (bu olaylarla ilgili hükümler) meydana gelir. Vefatim da sizin için hayirlidir. Amelleriniz bana arz olunur. Ben bir hayir görürsem Allah'a o hayirdan dolayi hamedederim. Ben bir kötülük görürsem sizin için Allah'tan magfired dilerim.»

Imam Ahmed b. Hanbel, Hüseyin b. Ali el-Cu'fî kanalı ile Evs b. Evs'den rivayet etti ki, Rasûlullah (s.a.v.) söyle buyurmıştır:

«Günlerinizin en faziletlisi cuma günüdür. Adem o gün yaratıldı ve o günde de vefat etti. O günde ona ruh üflendi. O günde sûra üfleneceğinden insanlar düsseldorf bayılırlar (veya ölürler). İste cuma gününde bana çokça salat getirin. Çünkü salatiniz bana arz edilir.»

Dediler ki:

- Ya Rasûlallah! Sen mezarında çürümüş olduğun halde salatamız sana nasıl arz edilir?

Buyurdu ki:

- Doğrusu Cenâb-i Allah, peygamberlerin cesedini yemeyi yere haram kılmıştır.»

Ibn Mace, Amr b. Sevvad el-Misrî kanalı ile Ebu Derda'nın söyle dedigini rivayet etti ki, Rasûlullah (s.a.v.) söyle buyurmıştır:

«Cuma günü bana çokça salat getirin. Çünkü o günde melekler hazır bulunurlar. Her kim bana salat getirirse -salatım tamamlayıncaya kadar- salati bana mutlaka arz edilir.»

Ebu Derda diyor ki:

- Senin vefatından sonra da mi salatlar sana arz edilir ya Rasûlallah? dedim.

Buyurdu ki:

- Doğrusu Allah, peygamberlerin cesedini yemeyi yere haram kılmıştır. Allah'ın peygamberi diridir ve rımklanır.»

Burada Hafız Ibn Asakir, Peygamber (s.a.v.)'in şerefli kabrini ziyaret hususunda rivayet edilen hadisleri nakletmiştir. Bu hadisleri biraraya getirerek bu konuda bir bab tanzim etmiştir. Allahın salat-ü selami kıyamet gününe kadar, her zaman Rasûlullah'm üzerine olsun. Bu konuyu, inşaallah "el-Ahkamü'l-Kebir" adlı kitapta detaylı olarak ele alacağız. [12]

Peygamber (S.A.V.)'In Taziyesine Dair Varid Olan Rivayetler

Ibn Mace, Velid b. Amr b. Sükeyn kanalı ile Hz. Aise'nin söyle dedigini rivayet etmiştir:

«Rasûlullah (s.a.v.), kendisi ile insanlar arasındaki bir kapiyi açtı -veya bir perdeyi araladı-. Baktı ki, insanlar, Ebu Bekir'in arkasında namaz kılıyorlar. Onların bu güzel halini görünce kendisinden sonra da böyle davranacaklarını ühiid ederek Allah'a harnd edip söyle dedi:

«İnsanlardan -veya mü'minlerden- herhangi biri bir musibete maruz kalırsa basına gelen bu musibetine karşı benden baskasına isabet eden musibetle

benim musibetimi görüp mukayese ederek teselli bulsun. Çünkü benden sonra ümmetinden hiçbir kimseye benim musibetimden daha siddetli bir musibet isabet etmeyecektir.»

Hafiz el-Beyhakî, Ebu Ishak Ibrahim b. Muhammed el-Fakih kanalı ile Cafer'in babası Muhammed'in şöyle dedigini rivayet etmiştir:

«Kureys'ten bazı adamlar, babam Ali b. Husayn'm yanına girdiler. Babam onlara:

- Rasûlullah (s.a.v.)'dan size bahsedeyim mi? diye sorunca onlar:

- Evet, bize Ebu'l-Kasim'dan (Rasûlullah'tan) bahset, dediler.

- Rasûlullah (s.a.v.) hastalandığı zaman Cebrail ona gelip şöyle dedi: "Ya Muhammed! Doğrusu Allah sana ikramda bulunmak, seni onurlandırmak için özel olarak beni sana gönderdi ki, O'nun senden daha iyi bildiği bir şeyi sana sorayım. Kendini nasıl buluyorsun?"

- Ey Cebrail, kendimi kederli görüyorum. Ey Cebrail, kendimi sıkıntılı görüyorum.

Ertesi gün Cebrail bir daha gelip kendisine aynı şeyleri söyledi. Rasûlullah da ona aynı cevapları verdi. Üçüncü gün yine geldi. Aynı şeyleri söyledi. Rasûlullah da aynı cevabı verdi. Cebrail'le beraber başka bir melek daha gelmişti. Ona İsmail deniyordu. 100.000 meleğin başında idi. Her meleğin de emrinde 100.000 melek vardı. Rasûlullah'm yanına girmek için izin istedi. Rasûlullah, onun kim olduğunu sorunca Cebrail dedi ki:

-Bu ölüm meleğidir. Yanına gelmek için izin istiyor. Oysa senden önce hiçbir ademoglundan izin istemiş değildir. Ve senden sonra da insanoglundan hiçbirinden izin isteyecek değildir.

- Öyleyse ona izin ver de içeri gelsin.

Ona izin verildi. İçeri girip Rasûlullah'a selam verdi. Sonra şöyle dedi:

- Ya Muhammed! Allah beni sana gönderdi. Eğer ruhunu teslim almamı emredersen teslim alırım. Eğer seni hayatta bırakmamı emredersen seni hayatta bırakırım.

- Emrimi yerine getirir misin ey ölüm meleği?

- Evet, zaten ben bununla emrolundum. Sana itaat etme emri aldım.

Peygamber (s.a.v.), Cebrail'e baktı. Cebrail de ona şöyle dedi:

- Ya Muhammed! Doğrusu Allah seninle buluşmayı arzulamaktadır.

Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.), ölüm melegine şöyle dedi:

- Emrolundugun şeyi yerine getir.

Bunun üzerine ölüm meleği, Rasûlullah'm ruhunu teslim aldı.

Rasûlullah (s.a.v.), vefat edince Beyt tarafından taziye edici bir ses duydular. Sesin görünmeyen sahibi söyle diyordu:

- Selam size ey ehl-i beyt. Allah'in rahmet ve bereketleri üzerinize olsun. Dogrusu her musibete karsi Allah'ta teselli vardır. Her yok olan seyin yerini Allah doldurur. Her elden giden seyin karsiligini yine Allah verir. Allah'a güvenin. O'ndan ümid edin. Asil musibete ugrayan kisi, sevaptan mahrum olan kisidir.

Hız. -Ali, orada bulunanlara söyle dedi:

- Bunun kim oldugunu biliyor musunuz? Bu Hızir (a.s.)'dir.»

Bu, mürsel bir hadistir. Senesinde zayıflık vardır. Su var ki Hafız el-Beyhakî de bunu, Cabir b. Abdullah'tan rivayet etmiştir:

«Rasûlullah (s.a.v.), vefat edince kendisim göremedikleri bir sahsin söyle seslendigini duydular:

- Selam size ey ehl-i beyt. Allah'in rahmet ve bereketleri üzerinize olsun. Dogrusu her musibete karsi Allah'ta teselli vardır. Elden giden herseyin yerini dolduracak O'dur. Yok olan herseyin karsiligini da verecek olan O'dur. Öyleyse Allah'a güvenin. O'ndan ümid edin. Asil mahrum kisi, sevaptan mahrum olandır. Allah'in selami, rahmeti ve bereketleri üzerinize olsun.»

Ebu Abdillah el-Hafız, Enes b. Malik'in söyle dedigini rivayet etmiştir:

«Rasûlullah (s.a.v.) vefat edince, ashabi onu çevreledi. Etrafinda toplanip agladilar. Kumral sakalli, endami düzgün, aydinlik çehreli bir adam, cemaatin omuzlari üzerinden atlayarak meclise gelip agladi. Sonra Rasûlullah (s.a.v.)'m ashabina dönüp söyle dedi:

- Dogrusu her musibetin tesellisi Allah'tadir. Elden kaçan her seyin karsiligi O'ndadir. Yok olan her seyin yerini O doldurur. Öyleyse Allah'a dönün. O'na ragbet edin. O'nun size tecellisi belalardadır. O-na bakın. Dogrusu musibete ugrayan, eksigi ve gedigi tamamlanmayan kisidir.

Böyle dedikten sonra o adam oradan ayrilip gitti. Oradakilerden bir kısmi bir kismina dediler ki:

- Bu adami tanıyor musunuz?

Ebu Bekir ile Ali söyle cevap verdiler:

- Evet bu, Rasûlullah (s.a.v.)'in kardesi Hızir'dir.».

Beyhakî, bunun tamamıyla münker bir hadis oldugunu söylemiştir.

Haris b. Ebi Üsâme, Ebu Hazm el-Medenî'nin söyle dedigim rivayet etmiştir:

«Cenâb-i Allah, Rasûlullah'm ruhunu teslim aldigi zaman Muhacirler grup grup üzerine namaz kilarak disari çıkıyorlardi. Sonra En-sâr da ayni sekilde gelip namaz kilip disari çıkıyorlardi. Sonra Medineliler gelip namazlarini

kildilar. Erkekler namazlarini tamamlayinca, kadınlar gelip kildilar. Kadınların o kadar feryad ve figanları oldu ki, evde yüksek bir ses duydular. Bunu duyunca sustular. Baktılar ki, bir ses onlara söyle diyor:

- Doğrusu her ölenin tesellisi Allah'tadır. Her musibetin karsılığı O'ndadır. Her elden kaçan şeyin yerini O doldurur. Eksigi ve gedigi sevap ile tamamlanan kişinin hiçbir eksik ve gedigi kalmaz. Ama musibete uğrayan kişi, eksik ve gedigi sevab ile kapanmayan kısıdır.» [13]

Peygamber (S.A.V.)'in Vefat Günü Hakkında Ehl-i Kitabın Bildiklerine Dair Nakledilen Rivayetler

Ebu Bekir b. Ebi Seybe, Abdullah b. Idris kanalı ile Cerir b. Abdullah el-Becelî'nin söyle dedigini rivayet etmiştir:

«Ben Yemen'de idim. Yemenlilerden Zu Kela' ve Zu Amr adında iki kişiye rastladım. Onlara Rasûlullah'tan bahsetmeye başladım. Bana dediler ki:

- Eger dedigin gerçek ise senin adamin, üç gün önce vefat etmiş olmalıdır.

Onlarla beraber yürümeye devam ettik, yolda iken Medine'den gelen bir kervanla karsılastık. Onlara bunu sorduk. Onlar dediler ki:

- Rasûhillah (s.a.v.), vefat etti. Ebu Bekir halife seçildi. İnsanların durumu da iyidir.

O Yemenliler, bana dediler ki:

- Arkadasına (Ebu Bekir'e) de ki, biz geldik ve inşaallah yakında döneceğiz.

Biz Yemen'e döndük. Ebu Bekir'in yanına geldigimde Yemenlilerin konusmalarını kendisine anlattım. O da:

- Onları niye getirmedi ki? dedi. Bilahare Yemenli Zu Amr bana dedi ki:

- Ey Cerir, doğrusu bence sen değerli bir kimsesin, benim nezdinde kiymetin vardır. Sana birsey bildireyim. Siz Araplar devamlı hayır ve iyilikte kalacaksınız. Çünkü sizin bir emiriniz vefat ettiği zaman bir baskasını seçiyorsunuz. Ama bu iş kılıçla olsaydı, siz de hükümdarlar gibi olurdunuz. Hükümdarlar gibi gazaplanır, hükümdarlar gibi razı olurdunuz.»

Beyhakî, Cerir'in söyle dedigini rivayet etmiştir: «Yemen'de bana bir Yahudi âlimi rastladı ve söyle dedi:

- Adaminiz eger peygamber ise o, mutlaka pazartesi günü ölmüştür.»

İmam Ahmed b. Hanbel, Cerir'in söyle dedigini rivayet etmiştir: «Yemen'de bir Yahudi âlimi bana dedi ki:

- Eger adaminiz peygamber ise o, bugün ölmüştür. Cerir dedi ki: Rasûlullah pazartesi günü vefat etti.» Beyhakî, Ka'b b. Adiyy'in söyle dedigini rivayet etmiştir:

«Hire heyeti ile birlikte Peygamber (s.a.v.)'e geldim. Bize Islâmiyet'i

arzetti. Biz de Müslüman olduk. Sonra Hire'ye döndük. Çok geçmeden bize Rasûlullah (s.a.v.)'m vefat ettiği haberi geldi. Arkadaşlarım süphelenip söyle dediler:

- Eger peygamber olsaydı ölmezdi. Ben de dedim ki:

- Ondan önce de peygamberler ölmüşlerdir.

Ben, Islâmiyet'im üzere sebat ettim. Sonra Medine'ye gitmek üzere Hire'den çıktım. Bir rahibe ugradım. Onsuz hiçbir isimize karar vermezdik. Ona dedim ki:

- Öğrenmek istediğim birseyi bana söyle bakalım. O sey benim yüregimi sisirmistir.

Rahip bana dedi ki:

- Bir isim söyle bakalım. Ben de Ka'b, dedim. Bana:

- Bu ismi su tomara at, bakalım dedi. Ve bir tomar çıkarıp gösterdi. Ben de Ka'b ismini o tomara bıraktım. Açtı, bir de ne göreyim! Rasûlullah (s.a.v.)'m sıfatı. Önce gördüğüm gibi görünüyor ve o, vefat ettiği gündeki haliyle vefat eder-görünüyor.

Bunun üzerine basiret ve imanım kuvvetlendi. Ebu Bekir (r.a.)'in yanma gidip durumu kendisine anlattım. Ve yanında kaldım. Beni Mukavkis'e gönderdi. Gittim ve döndüm. Ömer b. Hattab da beni Mu-kavkis'e gönderdi, yanma Ömer'in mektubu ile gittim. O esnada Yer-mük savası olmuştı. Ama benim haberim yoktu. Mukavkis bana dedi ki:

- Biliyor musun, Bizanslılar Arapları öldürüp hezimete ugratmışlar?

- Hayır. . -Niçin?

- Çünkü Allah, dinini bütün dinlere galip kılacağını peygamberine vâd etmiştir. Ve Allah vadini bosa çıkaracak değildir.

- Peygamberiniz size doğru söylemiştir. Bizanslılar öldürüldü. Ve Allah Ad kavmini öldürdü.

Bundan sonra Mukavkis, bana Rasûlullah (s.a.v.)'m ashabinin durumlarını sordu. Ben de anlattım. Bunun üzerine o, Ömer'e ve ashaba hediyeler gönderdi. Hediye gönderdiği sahabeler arasında Ali, Abdurrahman ve Zübeyr de vardı.

Ravi diyor ki: Zannedersem Abbas'tan da söz etti.

Ka'b dedi ki: Cahiliyye döneminde ben bez işlerinde Ömer'in ortacı idim. Maas bağladığı zaman Beni Adiyy b. Ka'b kabilesi arasında bana da maas bağladı.»

Bu garip bir rivayettir. Bunda tuhaf haberler vardır. Ama sahihtir. [14]

Fasil

Muhammed b. Ishak dedi ki: Rasûlullah (s.a.v.)'m vefat etmesi üzerine Araplar irtidad ettiler. Dinden döndüler. Yahudilik ile Hristi-yanlik bunlarin arasina yerlesti. Münafiklik ortaya çıktı. Peygamberlerini yitirmelerinden dolayı Müslümanlar, soguk kis gecelerinde saga sola kaçisan koyunlara dönüstüler. Nihayet Cenâb-i Allah, Ebu Bekir vasitasiyla onlari derleyip topladi.

Ibn Hisam dedi ki: Ebu Ubeyde ve ondan baska bazi ilim sahibi kimseler bana anlattilar ki, Mekkelilerin çogu, Rasûlullah vefat edince Islâm'dan dönmek istediler. Nihayet Attab b. Üseyd (r.a.), onlari korkuttu ve gizlendi. Bunun üzerine Süheyl b. Amr (r.a.), kalkip Allah'a hamd-ü senada bulunduktan sonra Rasûlullah'm vefatini anlatti ve söyle dedi:

- Dogrusu bu hadise, Islâm'in kuvvetini artirmistir. Her kim bizi bu hususta süpheye düşürürse boynunu vururuz!

Insanlar geri döndüler ve niyetlerinden vazgeçtiler. Bunun üzerine Attab b. Üseyd ortaya çıktı.

Bu öyle bir makamdi ki, Rasûlullah (s.a.v.), Hattab oğlu Ömer'e, Bedir gününde esirler arasinda süt disi söküldüğü zaman isaretle söyle demisti: «Dogrusu bunun öyle bir makama geçmesini ümit ederim ki, onu, asla kinamayacaksın.»

Ben derim ki: Rasûlullah (s.a.v.)'m vefatından sonra çogu Arap kabileleri arasinda zuhur eden irtidad (dinden dönme) hadiselerini, Yemame'deki yalanci peygamber Müseyleme b. Habib ile Yemen'deki Esved el-Ansî'nin durumunu, seytanin kendilerini aldatmasını, cahillikleri ve beyinsizliklerinden Ötürü irtidadlari halinde insanlarin mürtedlikten dönüp Allah'a tevbe etmeleri durumunu anlattik. Nihayet Allah, onlara yardım etti. Onlara sebat verdi. Onlari siddik halife Ebu Bekir vasitasiyla hak dine döndürdü. Allah, Ebu Bekir'den razi olsun ve onu hosnud kilsin. [15]

Fasil

Ibn Ishak ve digerleri, Rasûlullah (s.a.v.)in vefati üzerine Hassan b. Sabit'in söylemiş olduğu kasideleri nakl etmisi erdir. Bunlarin en kiymetlisi, en fasihi ve en muazzami, Abdülmelik b. Hisam'm Ebu

Zeyd el-Ensârî'den rivayet ettiği kasidedir. Rasûlullah'm üzerine aglayan Hassan b. Sabit, bu kasidesinde söyle demisti:

«Medine'de Rasûl için evde kalan eserler vardır. Bir de mirlandi-ran, bilinen yer vardır.

Evin kalintilarinin eserleri dagilir, degisir ve eskir.

Hürmet yurdunda alametler yok olmazlar.

Orada hidayet edicinin minberi vardır ki, onun üstüne çıkardı.

Eserlerin açık olanları, bilinen şeylerin geri kalanları oradadır.

Orada onun için mahalle, namazgah ve mescid vardır.

Orada bir takım odalar vardır ki, o, odaların ortasında konaklardı.

Allah'tan bir nurdur ki, onunla aydınlanılır ve onunla ateş yakılır.

Orada bilinen yerler vardır ki, zamanlar onların alametlerini değiştirmez.

Oraya eskime gelse de onlardan olan alametler yenilenirler.

Orada Rasûlün eserlerini, zamanım ve oradaki kabrini bildim ki, onu lahidçisi topraga gizledi, defnetti.

Orada Rasûle devamlı ağlar oldum.

Bir takım gözler de yardım ettiler. Göz kapaklarından onun iki misli yardım edilirdi.'

Rasûlün nimetlerini tanıyorlardı. Nefsime onları sayacak güçte görmedim ve nefsim feci bir şekilde aptallastı.

Ahmed'in kaybolması, nefsimi zayıflattı.

Rasûlün nimetlerini saymaya koyuldu.

Her isten, onda birine varamadı. Fakat nefsim için artık üzücü bir şey vardır.

Nefsim durmayı uzattı, göz hüznlerini, içinde Ahmed'in bulunduğu kabrin sirti üzerine döküyordu.

Ey Rasûlün kabri, sana mübarek olsun.

Doğru yolu bulan ve doğru yola giden kimsenin içinde mukim olduğu belgeler mübarek olsun.

Senin lahid mübarek oldu. Temiz toprakta kalasın.

Onun üzerinde birbiri üzerine yığılmış geniş taslardan bir bina vardır.

Eller onun üzerine toprakları döktü ve gözler onun üzerindedir.

Yumusak huyluluğu, ilmi ve rahmeti aksamleyin gömdüler. Onun üzerine topragi verdiler. Basının altına yastık konulmaz olarak.

Hüzün ile yürüyorlar. İçlerinde peygamberleri yok.

Onların sırtları ve kolları zayıflamıştır. Göklerin gününe ağladığı kimseye ağlıyorlardı. Yerinde kendisine ağlamakta olduğu kimseye ağlıyorlardı, insanlar ise hüznün içerisindeydiler.

Hiçbir ölünün gününün büyük musibeti, içinde Muhammed'in öldüğü günün büyük musibetine denk tutulur mu?

O gün ki, onda vahyin indigi yer onlardan kesildi. Orasi nurlu bir yer idi ki, asagi iner, yukari cikardi. Ona uyan kimse Rahman'a götürölür.

Rezalet ve rüsvayhkların felaket ve siddetinden kurtulur ve dogru yola ererdi.

Onlar için imamdır ki, gayret ile onları hakka hidayet eder, dogru yol gösterirdi.

Dogruluk muallimdir. Eger ona itaat ederlerse, mutluluga ererler.

Hataları çok affedicidir. Onların özürlerini kabul eder.

Eger iyilik ederlerse, Allah hayri bolca verendir.

Eger bir felaket inerse, onu tasimayı beceremezler.

Onun katında, siddetli, çetin gelen şeylerin kolaylastırılması vardır.

Onlar, Allah'ın nimeti içindeyken onların arasında bir delil vardır ki, onunla açık seçik yoldan gidilir.

Hidayetten, dogru yoldan sapmaları, onun üzerine güç ve ağır gelir.

Onların dogru yolda olmalarına ve hidayete ermelerine ise düşkündür.

Onların üzerine sefkatli ve merhametlidir. Kanadını hiçbir yana egmez.

Onların üzerine gerer ve onlar için döser.

Onlar, iste bu nur içinde iken birden onların nurlarına isabet e-den ölümden bir ok gitti.

Böylece o, Allah'a dönerken övölmüs oldu, melekler ona aglıyor ve onu övüyorlardı.

Bildigin vahiyden olan şeyin kaybolmasından dolayı haram beldelerinin parçaları ıssız oldu.

Lahdın mamuresinden gayri her taraf otsuz, susuz ve kitlik oldu.

Oraya bir kayıp indi ki, düz yerler, ağaçlar ve onun mescidi ona aglarlar.

O halde onun kaybolmasından ötürü insanların çikip gittikleri yerler bostur.

Onun için orada ayakta durma ve oturma yeri vardır. Cemre-i Kübradan bosalıp gitmişlerdir. Onun için orada evler, yurtlar, sahalar, mahalle ve dogum yeri vardır.

O halde ey gözüm, Rasûlullah'a gözyası akıtarak agla.

Bütün zaman gözyasının kurudugunu, muhakkak bilmiyorum.

Sana ne oldu ki, insanlar üzerine olan bir nimetin sahibine aglamıyorsun.

Onlardan çok ve tamca olani vardır. Gizli olani vardır.

Onun üzerine gözyaslarını akit ve bütün zaman emsalsiz kimsenin

kaybindan dolayı yüksek sesle agla.

Geçmişlerin kaybi, Muhammed'in misli değildir. O, en iffetli idi, ahidce en vefali olan idi. Kendisinden nimete nail olmak kolay idi. Nail olan kimseye az bahsis verilmezdi.

Eskiden kalmis malla bahsiste, cimrilik edilmiş bir zamanda yeni elde edilmiş ve eskiden kazanılmış malini ihsan etmekte en önde gelen idi.

Nisbet edildiği zaman evlerde güzel anma yönünden en kerim idi.

Efendi kilman, Mekkeli olarak ve dede yönünden en kerim idi.

Zirveleri en iyi koruyan, yüceleri en sabit tutan, müstahkem, yüksek kale gibi binaların onur direkleridir.

Köklerde .köklesme yönünden bitis ve gövde olma bakımından sabit, istikrarlı idi.

Onu bulup gidalandır ve gövdede yumusak ve eğilendir.

Temcid ve tazim olunmuş Rab, onu çocukluğunda terbiye etti ve onun kemali, hayratin en kerimi üzere tamamlandı.

Müslümanların vasileri, onun eliyle son hedefe vardılar.

O halde ne ilim alikonulmuş, ne de fikir ayıplanmıştır.

Derim ki; benim insanlardan sözüme bir ayıplayana rastlanmaz. Ancak akli ermeyen müstesna.

Askin ve hevesin, onun senasından ve övgüsünden uzak kalan değildir.

Belki de bundan dolayı Huld (ebediyet) Cenneti'nde Mustafa ile birlikte ebedi olarak kahrım.

Bu sebeple onun komsulugunu ümid ederim.

Iste o güne kavusup nail olmak için gayret ve çaba harcarım.»

Hanz Ebu Kasim es-Süheylî, "er-Ravd" adlı kitabının sonunda dedi ki: Ebu Süfyan b. Haris b. Abdülmuttalib, Rasûlullah (s.a.v.)'m üzerine aglayarak şöyle dedi:

«Uykum kaçtı, gece devam ediyor, sona ermiyor, kardesimin gecesinde de musibet vardır, uzundur.

Aglamak beni mutlu etti. Çünkü Müslümanlar musibete ugradılar. Bu mutlulukta azdı.

Musibetimiz büyük ve dehsetli oldu. Rasûlullah'in vefat ettiği günün aksamında.

Diyarımız üzerindeki bütün seylerle birlikte kayacak gibi oldu. Çünkü vahyi kaybettik. Daha önce Cebrail, sabah aksam bize Kur'ân getiriyordu.

Bu musibet sebebiyle insanların nefisleri aksa, ruhlari gitse de haktır.

Bir peygamber ki, kendisine inen vahiyleri okuyarak ve kendisi hadisleri söyleyerek süphelerimizi giderip kalbimizi parlatıyordu. Bizi doğru yola iletıyordu, sapıklıktan korkmuyorduk. Rasûl aramızda rehberdi.

Ey Fatıma, eger sabredemez, ağlarsan mazursun. Ama ağlayıp sizlamasan, iste bu doğru yoldur. Senin babanın mezarı, bütün mezarların efendisidir. Çünkü onda insanların efendisi Rasûl vardır.» [16]

Rasulullah (S.A.V.)'In Terekesi

Rasûlullah (s.a.v.), dinar, dirhem, köle, cariye, koyun, deve ve miras kalacak hiçbir şey bırakmadı. Sadece bir tarla bıraktı ki, onun tamamını da Aziz ve Celil olan Allah rızası için sadaka olarak bırakmıstı.

Dünya, her şeyi ile Allah katında olduğu gibi onun katında da Önemssizdi. Dünyalık, elde edilmesi ve kendisinden sonra miras olarak bırakılması için çalışıp çabalamaya değmeyen bir şeydi. Hem kendisinin, hem de diğer kardeşleri olan peygamber ve mürsellerin nazarında bu böyle idi. Kıyamete kadar üzerlerine salat-ü selamlar olsun.

Buhari, Kuteybe kanalı ile Amr b. Haris'in söyle dedigini rivayet etmiştir:

«Rasûlullah (s.a.v.), ne dinar, ne dirhem, ne köle, ne cariye bıraktı. Sadece binmekte olduğu beyaz katirim, silahını ve yolcular için sadaka olarak tahsis ettiği tarlasını bıraktı.»

İmam Ahmed b. Hanbeli, Ebu Muaviye kanalı ile Hz. Aise'nin söyle dedigini rivayet etmiştir:

«Rasûlullah (s.a.v.), ne dinar, ne dirhem, ne koyun, ne deve bıraktı. Ne de bir şeyi vasiyet etti.»

Beyhakî, Ebu Zekeriya kanalı ile Hz. Aise'nin söyle dedigini rivayet etmiştir:

«Rasûlullah (s.a.v.)'m mirasının ne olduğunu bana soruyorsunuz? Rasûlullah (s.a.v.), ne dinar, ne dirhem, ne köle, ne de köle çocuğunu miras olarak bıraktı.»

Hadisin ravilerinden Mis'ar diyor ki: Bence Hz. Aise, bu sözlerine koyun ve develeri de Rasûlullah'm miras bırakmadığım eklemiştir.

Buharî ve Müslim'in sahihlerinde, Hz. Aise'nin söyle dediği rivayet edilmmiştir:

«Rasûlullah (s.a.v.), bir Yahudiden vadeli olarak giyecek bir şey satın aldı. Satın aldığı seye karşılık demir bir zirhi rehin bıraktı.»

Buharî, Hz. Aise'nin söyle dedigini rivayet etmiştir:

«Peygamber (s.a.v.), vefat etti. Zirhi, otuz ölçek arpa karşılığında bir

Yahudinin yaninda rehin idi.»

Beyhakî, Hz. Aise'nin söyle dedigini rivayet etmistir.

«Peygamber (s.a.v.), vefat etti. Zirhi, otuz ölçek arpa karsiliginda rehin idi.»

Beyhakî, Ali b. Ahmed b. Abdan kanali ile Enes'ten rivayet etti ki, Rasûhillah (s.a.v.) söyle buyurmudur:

«Muhammed'in nefsi kudret elinde bulunan Allah'a yemin ederim ki, Muhammed ailesinin yaninda ne bir Ölçek bugday, ne bir Ölçek hurma olmustur.»

Ravi diyor ki: O zaman Rasûlullah'in dokuz zevcesi vardi. Medine'deki bir Yahudinin yanina zirhini rehin birakti. Ondan biraz yiyecek maddesi aldi. Vefat edinceye kadar da zirhini rehinden kurtaramadi.»

Imam Ahmed b. Hanbel, Abdüssamed tariki ile Ibn Abbas'in söyle dedigini rivayet etmistir:

«Rasûlullah (s.a.v.), Uhud dagina bakip söyle dedi: Nefsim kudret elinde bulunan Allah'a yemin ederim ki, Uhud dagi Muhammed ailesi için altina dönüserek verilse de onu Allah yolunda harcasam ve öldüğüm günde de ondan yanimda iki dinar kalsa, bu benim hosuma gitmez. Ancak o iki dinari bir borç ödemek için yedekte tutmam hariç.»

Ibn Abbas diyor ki: Rasûlullah (s.a.v.), vefat ettigi zaman ne bir dinar, ne bir dirhem, ne bir köle, ne de bir cariye birakti. Zirhini otuz ölçek arpa karsiliginda bir Yahudinin yaninda rehin birakmisti.»

Imam Ahmed b. Hanbel, Ibn Abbas'in söyle dedigini rivayet etmistir:

«Hz. Ömer, Peygamber (s.a.v.)'in yanma geldi. Peygamber (s.a.v.), bir hasir üzerinde idi. Hasir onun böğürlerinde iz yapmisti. Ömer ona söyle dedi:

- Ey Allah'in peygamberi! Bundan daha yumusak bir minder edinsen olmaz mi?

- Benimle dünyanın durumu, sicak bir yaz gününde yola çıkıp bir agacin altina gidip gündüzün bir vaktinde gölgelenip istirahat ettikten sonra o agaci birakip giden adamin durumuna benzer.»

Bunu, sadece Imam Ahmed b. Hanbel rivayet etmistir. Senedi saglamdir.

Bu rivayeti, Ibn Abbas'in Hz. Ömer'den rivayet ettigi, iki kadının Rasûlullah'a karsi çıktiklarina dair hadis de teyid etmektedir. Ayrica ilâ kissasi da bunu teyid etmektedir. Peygamber (s.a.v.)'in zühdünü, dünyayi terkedisini, dünyadan yüz çevirisini beyan eden benzer hadisler de bunu desteklemektedirler. Öu da bizim dedigimiz gibi Rasûlullah (s.a.v.)'m

dünyaya aldiris etmedigini isbatlamaktadır.

Imam Ahmed b. Hanbel, Abdülaziz b. Rûfey'in söyle dedigini rivayet etmistir:

«Ben ve Seddad b. Makil, Ibn Abbas'in yanma gittik, Ibn Abbas dedi ki: Rasûlullah (s.a.v.), su iki levha arasindaki seyden baska hiçbir şeyi birakmadi.»

Abdülaziz diyor ki: Biz, Muhammed b. Ali'nin yanma gittik. O da ayni seyleri söyledi.»

Buharî, Ebu Nuaym tariki ile Talha'nın söyle dedigini rivayet etmistir:

«Abdullah b. Ebu Evfa'ya sordum:

- Peygamber (s.a.v.), vasiyette bulundu mu?
- Hayir.
- Madem öyle ne diye insanlar vasiyet yapmakla emrolundular?
- Rasûlullah (s.a.v.), Aziz ve Celil olan Allah'in kitabina uymamizi vasiyet etti.» [17]

Tenbih

Bu fasildan sonra nakledecegimiz bazi hadisler gelecektir. Bu hadisler, hayatimda Peygamber (s.a.v.)'i özel olarak ilgilendiren seylerle ilgilidir. Mesela, evleri, meskenleri, zevceleri, köleleri, cariyeleri, atlari, develeri, koyunlari, silahlari, katiri, merkebi, elbisesi, ev esyasi, yüzüğü, mührü ve buna benzer seylerle ilgili hadisleri çeşitli yol ve delillerle yakinda izah edecegiz.

Belki Peygamber (s.a.v.), bunlariin çoğunu hayatinda önceden sadaka olarak vermistir. Köle ve cariyelerinin bir kismim azad etmistir. Insaallah ileride de açıklayacagimiz gibi, Allah'in kendisine özel olarak verdigi Beni Nadir, Hayber ve Fedek arazileri ile birlikte esyalarinin bir kismini yedekte birakmistir. Ancak o, bunlariin hiçbirini miras olarak birakmamistir. Bunun sebebini de yakinda açıklayacagiz. Yardimina müracaat edilecek olan zat, yüce Allah'tir. [18]

Peygamber (S.A.V.)'In: «Bizim Malimize Mirasçı Olunmaz.» Mealindeki Hadisinin İzahı

Imam Ahmed b. Hanbel, Süfyan tariki ile Ebu Hüreyre'den rivayet etti ki, Rasûlullah (s.a.v.) söyle buyurmıştır:

«Benim mirasçılarım dinar ve dirhem paylasmazlar. Zevcelerimin nafakasından ve işçilerimin azigından sonra biraktigim şey, sadaka-tır.»

Buharî, Abdullah b. Mesleme kanali ile Urve'nin söyle dedigini rivayet etmistir:

«Rasûlullah (s.a.v.), vefat ettiği zaman zevceleri, miraslarını talep etsin, diye Osman'ı, Ebu Bekir'e göndermek istediler. Aise, onlara söyle dedi: Rasûlullah (s.a.v.), "Biz miras bırakmayız. Terekemiz sadakadır." demedi mi?»

Bu sözü söyleyen, -sayet kendilerine miras takdir edilseydi- mirasçı olacak zevcelerden biri idi. Ama o, Rasûlullah (s.a.v.)'m terekесinin miras değil de sadaka olacağını Rasûlullah'm beyan etmiş olduğunu itiraf etti. Görünen odur ki, Rasûlullah'm diğer zevceleri de Hz. Aise'nin bu rivayetine muvafakat etmişlerdi. Ve Hz. Aise'nin kendilerine bu hususta söylediği hadisi hatırlamışlardı. Bu konuda Hz. Aise'nin serdettiği ifade, bu hükmün onlarca da kesin olarak bilindiğini ilan ediyordu.

Buhari, Hz. Aise'nin söyle dediğini rivayet etmiştir: «Fatima ile Abbas, Rasûlullah'tan kendilerine kalan mirası talep etmek üzere Ebu Bekir'e geldiler. Geldiklerinde, Rasûlullah'm Fe-dek'teki arazisini ve Hayber'deki payını istiyorlardı. Ebu Bekir onlara söyle dedi:

- Rasûlullah (s.a.v.)'in söyle dediğini isittim: «Bize mirasçı olunmaz. Bizim terekemiz sadakadır. Muhammed ailesi, ancak su maldan yerler.» Allah'a yemin ederim ki, Rasûlullah (s.a.v.)'in yaptığını gördüğüm her şeyi mutlaka ben de yapacağım. O'nun uygulamalarından hiçbirini uygulama dışında bırakmayacağım.

Bunun üzerine Fatima, Ebu Bekir'e darıldı. Vefat edinceye kadar da onunla konuşmadı.»

İmam Ahmed b. Hanbel, Hz. Aise'nin söyle dediğini rivayet etmiştir:

«Rasûlullah (s.a.v.)'m vefatından sonra Fatima, Allah'ın kendisine fey olarak vermiş olduğu, Rasûlullah'm terekесi olan mirası Ebu Bekir'den istedi. Ebu Bekir ona söyle dedi:

- Doğrusu Rasûlullah (s.a.v.): «Bize mirasçı olunmaz. Bizim terekemiz sadakadır.» demistir.

Fatima, Ebu Bekir'e kızdı ve kendisine darıldı. Vefat edinceye kadar da dargınlığı devam etti. Fatima, Rasûlullah (s.a.v.)'m vefatından altı ay sonrasına kadar yasadı.»

Buharî, Hz. Aise'nin bu rivayetini nakletmiş ve sonuna da su sözlerini eklemiştir:

«Fatima vefat edince Ali, Ebu Bekir'e haber vermeden onu geceleyin defnetti ve namazını kıldı.»

Fatima'mn sağlığında Hz. Ali'nin, Ebu Bekir'e fazla yakınlık göstermeyişinin gerekçesi vardı. Ama Fatima vefat ettikten sonra Ali, insanların kendisine kırgınlıklarım yüzlerinden belli ettiklerini gördü. Ebu Bekir'le barışmak ve

ona yeniden bey'at etmek talebinde bulundu. O, alti aylık süre zarfında Ebu Bekir'le bey'atlamamıstı. Ebu Bekir'e haber gönderip söyle dedi: «Yanimiza gel. Ama yalnız basına gel.» Ali, Ebu Bekir'le birlikte Ömer'in gelmesini istemiyordu. Çünkü Ömer'in sert bir insan olduğunu biliyordu. Bu haberi duyan Ömer de

Ebu Bekir'e:

- Vallahi sen yalnız basına onların yanına gitmeyeceksin, dedi. Ebu Bekir, ona su karşılığı verdi:

- Bana ne yapabilirler ki? Vallahi ben yalnız basıma onların yanına gideceğim.

Ebu Bekir (r.a.), Hz. Ali'nin yanına gitti. Ali, şahadet getirip söyle dedi:

- Senin faziletini, üstünlüğünü ve Allah'ın sana bahsettiği yüksek makamı biliriz. Allah'ın sana verdiği hayır ve iyilik hususunda seninle rekabete girmedim. Ama siz bu işi zorla ele geçirdiniz. Rasûlul-lah'a olan yakınlığımız sebebiyle idarede bizim payımız olacağı kanaatinde idik.

Ali, anlatmasını sürdürdü. Nihayet Ebu Bekir (r.a.) ağladı ve söyle dedi:

- Nefsim kudret elinde bulunan Allah'a yemin ederim ki Rasûlullah (s.a.v.)'in yakınlığı, kendi akrabalarıma ziyarette bulunmamdan daha çok hoşuma gider. Ama su mal (ve miras) hususunda aranızda meydana gelen ihtilafa gelince, bu hususta hayirdan geri dönmem. Ve Rasûlullah (s.a.v.)'m yaptığı uygulamalardan hiçbirini uygulama dışı bırakmam.

Ebu Bekir (r.a.), öğle namazını kıldıktan sonra minbere çıkıp şahadet getirdi. Ali'nin sanını anlattı. Onun bey'attan geri kalmasını ve beyan ettiği mazeretini açıkladı. Sonra Ali, kalkıp şahadet getirdi. Ebu Bekir'in hakkının yüceliğini ifade etti. Faziletini ve İslâmiyet'teki önceliğini izah etti. Sonra kendisini bu davranışta bulunmaya sevkeden faktörün, Ebu Bekir'e karşı rekabet hissi olmadığını da beyan etti. Arkasından Ebu Bekir'in yanına gidip onunla bey'atlastı. Bunun üzerine insanlar da Ali'nin yanına gelip:

- Güzel yaptın, iyi yaptın, dediler. Bu doğru yola ve makul davranışa dönmesi üzerine insanlar Ali'ye yakınlık gösterdiler.»

Fatima'mın vefatından sonra Hz. Ali'nin, Hz. Ebu Bekir'e yapmış olduğu bu bey'at, aralarındaki barışı teyid eden bir bey'attı. Bu, Ra-sûlullah'ın vefatının akabinde Beni Saide gölgeliğindeki ilk bey'atın tekrarı idi. Nitekim İbn Huzeyme ile Müslim b. Haccac da böyle bir rivayette bulunmuşlardır. Rasûlullah'm vefatından sonra Fatima'mın yaşadığı altı aylık müddet zarfında da Hz. Ali, Hz. Ebu Bekir'den uzak kalmış değildi. Aksine Ebu Bekir'in arkasında namaz kılar ve mesveret için yanında hazır

bulunurdu. Onunla birlikte Zi'1-Kassa'ya da gitmisti.

Sahih-i Buhari'de anlatildigina göre Ebu Bekir (r.a.), Rasûlullah (s.a.v.)'m vefatından birkaç gece sonra ikindi namazini kilmis, sonra mescidden çıktığında Hz. Ali'nin oğlu Hasanin çocuklarla oynamakta oldugunu görmüs, onu omuzuna alip söyle demisti:

«Babacigim, sen Ali'ye degil, peygambere çok benziyorsun.» Hz. Ebu Bekir'in bu sözleri üzerine Hz. Ali de gülmüstü. Bu ikinci bey'atm vuku bulmasından dolayı bazi raviler, Hz. Ali'nin daha önce Hz. Ebu Bekir'e bey'at etmedigi zannina kapilmislardir. Bu sebeple bu ikinci bey'ati reddetmislerdir. Aslinda ispatlayici sey, reddedici seye nisbetle önceliklidir. Dogrusunu Allah bilir.

Ama Hz. Fatima (r.a.)'nm, Hz. Ebu Bekir (r.a.)'e kizip darilmasinin gerekçesini bilemiyorum. Sayet Ebu Bekir'in, Rasûlullah'tan kalan mirasi vermemesinden dolayı kizmis ise Ebu Bekir, bu hususta kabulü gerekli bir mazeret beyan etmistir. Bu mazeret de, Hz. Fati-ma'nin, babasi RasûluUah (s.a.v.)'dan rivayet etmis oldugu su hadistir: «Bize mirasçi olunmaz. Bizim terekemiz sadakadir.»

Hz. Fatima da, miras talebinde bulunmadan önce kendisine gizli kalmis olan sari' nassina itaat edip boyun egen kimselerdendi. Nitekim Peygamber (s.a.v.)'in zevceleri de bu sari' nassmdan habersiz idiler. Nihayet Hz. Aise, onlara bu nassi bildirdi. Onlar da bu hususta Hz. Aise'ye muvafakat ettiler. Hz. Fatima'nin, kendisine naklettigi hadisi rivayet hususunda Ebu Bekir es-Siddik'i yalancilikla itham etmesi düşünülemez. Hasa, ne Fatima böyle bir ithamda bulunmustur, ne de Ebu Bekir yalancilik yapmistir. Bu nasil olabilir ki? Bu rivayeti hususunda Ömer b. Hattab, Osman b. AfFan, Ali b. Ebi Talib, Abbas b. Abdülmuttalib, Abdurrahman b. Avf, Talha b. Ubeydullah, Zübeyr b. Avvam, Sa'd b. Ebi Vakkas, Ebu Hüreyre ve Aise kendisine muvafakat etmislerdir. Nitekim bunu yakinda açıklayacagiz. Bütün bunlari bir tarafa birakalim. Ebu Bekir es-Siddik (r.a.), yalniz basina bile bu hadisi rivayet etmis olsaydi, yine de yeryüzündeki herkesin bu rivayeti kabul etmesi ve ona teslim olmasi vacip olurdu. Eger Fatima'nin kizginlik ve darginligi, miras degil de sadaka olan o arazilerin idaresini kocasi Ali'ye vermesi için Ebu Bekir'den talepte bulunmus olmasi ve Ebu Bekir'in de özetle ona su mazereti beyan etmesine dayaniyorsa, bu küskünlük ve darginlik, Ranzi firkasina büyük bir ser kapisini ve uzun bir cehalet yolunu açmistir. Onlar da kendilerini ilgilendirmeyen seylere girmislerdir. Hz. Ebu Bekir, o arazilerin idaresini Hz. Ali'ye vermeyisinin gerekçesini kisaca söyle açıklamisti: «Mademki ben RasûluUah (s.a.v.)'m halifesiyim, öyleyse onun yaptigi her isi ben kendim yapacagim. O'nun idare ettigi her isi ben idare edecegim. Allah'a yemin ederim ki, RasûluUah (s.a.v.)'m yaptigi hiçbir isi

birakacak degilim. Onun yaptigi her isi ben de yapacagim.»

Fatima da bu sebeple Ebu Bekir'e kizip darilmis ve vefat edinceye kadar onunla konusmamisti. Iste Rafiziler, bu küskünlük sebebiyle büyük bir serre düsmüsler, uzun bir cehalet yoluna.koyulmuslar,kendilerini ilgilendirmeyen islerle ugrasmislardir. Eger islerin mahiyetini anlasalardi, Ebu Bekir es-Siddik'm fazilet ve üstünlüğünü anlar, herkesin kabul etmesi gereken mazeretini kabul ederlerdi. Ama Rafiziler, rahmetten nasiplerini almamis, rezil bir firka ve grupturlar. Sahabe, tabii, onlardan sonraki asirlarda gelen muteber ulema ve Islâm imamlari nezdindeki muhkem ve mukadder isleri birakip mü-tesabih islere sarilirlar. [19]

[1] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayinlari: 5/424-427..

[2] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayinlari: 5/428-433.

[3] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayinlari: 5/434-436.

[4] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayinlari: 5/436-440.

[5] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayinlari: 5/440-443.

[6] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayinlari: 5/443-445.

[7] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayinlari: 5/445-447.

[8] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayinlari: 5/448-453.

[9] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayinlari: 5/453-454.

[10] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayinlari: 5/454-456.

[11] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayinlari: 5/456-457.

[12] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayinlari: 5/458-461.

[13] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayinlari: 5/461-464.

[14] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayinlari: 5/464-466.

[15] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayinlari: 5/466.

[16] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayinlari: 5/466-470.

[17] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayinlari: 5/471-473.

[18] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayinlari: 5/473.

[19] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayinlari: 5/473-477.

Ebu Bekir Es-Siddik'in Rivayet Ettiği Hadise Cemaatin Muvafakati 1

Fasil 4

Peygamber (S.A.V.)'In Zevceleri Ve Çocukları 7

Rasûlullah (S.A.V.)'In Evlenme Talebinde Bulunup Nikahlamadığı Kadınlar . 17

Rasûlullah (S.A.V.)'In Cariyeleri 19

Rasûlullah (S.A.V.)'In Çocukları 24

Peygamber (S.A.V.)'In Köleleri, Cariyeleri, Hizmetçileri, Katipleri Ve Sirdasları 29

Ebu Bekir Es-Siddik'in Rivayet Ettiği Hadise Cemaatin Muvafakati

Buhari, Yahya b. Bükeyr kanalı ile Malik b. Evs b. Hadesan'm söyle dedigini rivayet etmistir:

«Muhanimed b. Cübeyr b. Mut'im, bana hadisinden birseyler anlatti. Ben de acele olarak yanma gidip kendisine sordum. Dedi ki:

- Ömer'in yanina gittim. Odacisi gelip söyle dedi:
- Osman, Abdurrahman b. Avf, Zübeyr ve Sa'd senin yanma girmek istiyorlar. Izin verir misin?
- Evet gelsinler (Odaci, içeri girmelerine izin verdi. İçeri girdiler.). Sonra odaci gelip söyle dedi:
- Ali ile Abbas da gelmek istiyorlar. İçeri gelsinler mi?
- Evet gelsinler (Onlar da içeri girdiler.). Abbas dedi ki:
- Ey emirü'l-mü'minin! Benimle sunun arasinda hakemlik yap, hükmünü ver.

Bunun üzerine Hz. Ömer, onlara söyle dedi:

- Izni ile göklerin ve yerin yerlerinde durduklari Allah askina söyleyin. RasûluUah (s.a.v.)'in: «Bize mirasçi olunmaz, bizim terekemiz sadakadir.» dedigini biliyor musunuz?

Oradakiler:

- Evet, böyle demistir, dediler.

Bunun üzerine Hz. Ömer, Ali ile Abbas'a dönüp söyle sordu:

- RasûluUah (s.a.v.)'m böyle dedigini siz de biliyor musunuz? Onlar da:
- Evet, böyle demistir, dediler. Hz. Ömer dedi ki:
- Ben bu isi size açıklayacagim. Söyle ki: Dogrusu yüce Allah, su ganimet hususunda Rasûlullah'a -kendisinden önce hiç kimseye tanimadigi- bir imtiyazi tanimistir. Bu hususta yüce Allah söyle buyurmustur:

«Onların mallarından, Allah'ın peygamberine verdiği şeyler için siz ne at ne de deve sürdünüz, fakat Allah, peygamberlerine, dilediği kimselere karşı üstünlük verir. Allah herşeye Kadirdir.» (ei-Hasr, 6.)

Evet bu hak, sadece Rasûlullah'a özgü bir haktır. Ve Allah, bunu ondan baskasına vermiş değildir, O da bu mal ile size imtiyaz vermemiş ve bu hususta size öncelik tanımamıştır. Gelirlerini size vermiş, nihayet bu mallar baki kalmıştır. Rasûlullah (s.a.v.), bu mallardan ailesinin senelik nafakasını ayırır, kalanı da Allah mali olarak dağıtırdı. Rasûlullah, hayatta iken böyle davrandı. Böyle tatbikat yaptı. Allah askına söyleyin, siz bunu böyle bilmiyor musunuz?

- Evet, biz bunu böyle biliyoruz.

Bundan sonra Hz. Ömer, Ali ile Abbas'a dönüp söyle sordu:

- Allah askına söyleyin. Siz de bunu böyle bilmiyor musunuz?

- Evet, biz de bunu böyle biliyoruz.

Cenab-i Allah, peygamberini vefat ettirdi. Ebu Bekir (r.a.) de söyle dedi:

- Ben, Rasûlullah (s.a.v.)'in velisiyim.

Böyle dedi ve Rasûlullah gibi muamele etti. Malları teslim aldı. Onun uygulamasını devam ettirdi. Sonra Cenâb-i Allah, Ebu Bekir'i vefat ettirdi. Ben de dedim ki:

- Ben, Rasûlullah (s.a.v.)'in velisinin velisiyim.

Ben böyle dedim ve iki sene müddetle bu malları teslim aldim. Rasûlullah'la Ebu Bekir gibi bu mallar üzerinde muamele yaptım. Sonra siz ikiniz bana geldiniz ve fikir birliği, karar birliği içinde benden talepte bulundunuz. Ama daha sonra ey Abbas, bana geldin ve payını, kardeşin oğlundan alıp sana vermemi istedin. Sonra Ali de geldi. Kendi kansinin, babasının malındaki miras payını talep etti. Ben dedim ki: «Eğer isterseniz bu malları olduğu gibi size veririm.» Ama şimdi siz bundan başka bir hüküm vermemi mi benden talep ediyorsunuz? İzni ile göklerle yerin yerlerinde durdukları Allah'a yemin ederim ki, ben bundan başka bir hüküm verecek değilim. Bu tutumum kıyamete kadar böyle devam edecektir. Eğer siz bu malların idaresinden aciz iseniz bana geri verin. Ben sizin yerinize bunları idare etmeye muktedirim.»

Buhari ve Müslim'in sahihlerinde yer alan bir rivayette Hz. Ömer şöyle demistir:

«Bu arazileri Ebu Bekir idaresine aldı. O, Rasûlullah'm tatbikatını bu araziler üzerinde devam ettirdi. Allah biliyordu ki, Ebu Bekir doğru sözlüdür, iyi bir kimsedir. Doğru yoldadır ve hakka tabidir. Sonra ben bu arazilerin idaresini ele aldim. Rasûlullah ile Ebu Bekir'in muamelesi gibi bu

araziler üzerinde muamelede bulundum. Allah biliyor ki, ben, dogru sözlüyüm, iyiyim, dogru yoldayım ve hakka tabiyim. Sonra siz bana geldiniz. Ben bu arazileri, Rasûlullah ile Ebu Bekir'in ve benim tatbikatima uygun olarak üzerinde tatbikatta bulu-nasimz diye size verdim. Allah askina söyleyin, ben bu arazileri bu minval üzere size vermedim mi? Abbas ile Ali:

- Evet, dediler.

Sonra Ömer, onlara söyle dedi:

- Allah askina söylevin, ben bu arazileri bu minval üzere size vermedim mi?

- Evet!

Simdi siz benden, bundan baska bir hüküm vermemi mi talep ediyorsunuz? Göklerle yerin izni ile yerlerinde durduklan zata yemin ederim ki, ben, size bundan baska bir hüküm verecek degilim.»

Imam Ahmed b. Hanbel, Malik b. Evs'in söyle dedigini rivayet etmistir:

«Hz. Ömer'in, Abdurrahman, Talha, Zübeyr ve Sa'd'a söyle dedigini isittim:

- Göklerle yerin emri ile yerlerinde durduklan Allah askina söyleyin. Rasûlullah (s.a.v.)'m: "Bize mirasçi olunmaz. Bizim terekemiz sadakadir." dedigini biliyorsunuz degil mi?

Onlar da:

- Evet biliyoruz, dediler.»

Ben derim ki: Hz. Ömer'in, Ali ile Abbas'a bu arazilerin idaresini teslim etmesinden sonra -Allah bilir ya- onlar, bu arazilerin idaresini bagimsiz olarak ikiye bölüp herbirine ayn ayn tevdi etmesi talebinde bulunmuslardi. Oysa ki, her biri bu araziye mirasçi olmus olsalardi, böyle bir hakka sahip olacaklardi. Onlar, Osman, Abdurrahman b. Avf, Talha, Zübeyr ve Sa'd'dan olusan bir sahabe grubunu, muhakemeden önce Hz. Ömer'e göndermislerdi. Idare isinde her birinin arazi mintikasi belli olmadigi için Ali ile Abbas arasinda siddetli bir husumet meydana gelmisti. Bu iki zatin muhakemeden önce Hz. Ömer'e göndermis olduklan sahabe grubu, Hz. Ömer'e söyle bir teklifte bulundular:

- Ya emirü'l-mü'minin! Bu ikisi arasinda ya hüküm ver veya birini digerinden kurtanp rahata kavustur.

Hz. Ömer, zahiren de olsa miras paylasimina benzediginden bu idari taksimati yapmayi uygun görmedi ve Rasûlullah (s.a.v.)'m, «Bize mirasçi olunmaz. Bizim terekemiz sadakadir.» mealindeki hadisine bagliligini devam ettirdi. Böylece Ali ile Abbas'in, arazilerin idari taksimat! hususundaki taleblerini kabule yanasmadi.

Ali ile Abbas, bu taleblerini Osman b. Affan'ın hilafeti dönemine kadar ısrarla sürdürdüler. Hz. Osman'ın huzurunda Abdullah b. Ab-bas'm isareti üzerine Ali, bu hususta Abbasi maglup etti. Abbas da arazilerin idaresini Ali'ye bıraktı. Nitekim imam Ahmed b. Hanbel'in "Müsned"inde böyle bir rivayet vardır. Ve bu arazilerin idaresi, Hz. Ali evladının elinde kaldı. Kalmakta da devam etti.

Ben, bu hadisin rivayet tariklerini ve elfazini Ebu Bekir ile Ömer hazretlerinin "Müsned"lerinde arastırdım. Allah'a hamd olsun, bunlardan her biri için hacimli bir cilt oluşturdum. Bunların, Rasûlul-lah'tan rivayet ettiği konuyla ilgili hadisleri bu ciltte derledim.

Önceki sayfalarda da rivayet ettiğimiz gibi Hz. Fatima (r.a.), önce kıyasi ve ayet-i kerimenin umumi delaletini delil olarak ileri sürmüştü. Ebu Bekir es-Siddik ise ona nassla cevap vermisti. Bu nass, özellikle Peygamber (s.a.v.) hakkında mirasın imkansızlığını ifade ediyordu. Fatima, onun sözlerini kabul etmiştir. Zaten Fatima (r.a.)'dan da beklenen budur.

Imam Ahmed b. Hanbel, Ebu Seleme'nin şöyle dedigini rivayet etmiştir:

«Fatima, Ebu Bekir'e şöyle bir soru sordu:

- Sen ölürsen sana kim mirasçı olur?
- Çocugum ve ailem.
- Peki biz niye Rasûlullah (s.a.v.)'a mirasçı olamıyoruz?
- Rasûlullah (s.a.v.)'in: «Peygambere mirasçı olunmaz.» dedigini isittim. Ama ben Rasûlullah (s.a.v.)'m geçimlerinden sorumlu olduğu kimselerin geçimlerini temin ediyorum. Ve Rasûlullah (s.a.v.)'m, nafakalarını verdiği kimselerin nafakasını veriyorum.»

Simdi de gelelim imam Ahmed b. Hanbel'in rivayet ettiği hadise. Imam Ahmed b. Hanbel, Ebu Tufeyl'in şöyle dedigini rivayet etmiştir:

«Rasûlullah (s.a.v.) vefat edince Fatima, Ebu Bekir'e şöyle bir haber gönderdi:

- Rasûlullah'a sen mi mirasçı oldun. Yoksa ailesi mi?
- Hayır, bilakis ailesi ona mirasçı oldu.
- Öyleyse Rasûlullah (s.a.v.)'in ganimetlerde kendisine düşmüş olan payı nerede?
- Rasûlullah (s.a.v.)'m: «Dogrusu Allah, bir peygambere bir yiyecek yedirdiği, sonra onun ruhunu teslim aldığı zaman o yiyeceği kendisinden sonra yerine kaim olan kimseye verir.» dedigini isittim. Ama ben bunu Müslümanlara geri vermeyi uygun gördüm.
- Sen ve Rasûlullah (s.a.v.)'dan duyduğun şey ile basbasasm. Bu hususta

hüküm senindir.»

Bu hadisin lafzında da gariblik ve münkerlik vardır. Fakat bu rivayetteki en güzel söz, Hz. Fatima'nın şu sözüdür: «Sen ve Rasûlullah (s.a.v.)'dan duyduğun söz ile basbasasmız. Bu hususta hüküm senindir.» Doğru olan ve Fatima'dan beklenen, ona layık olan; hanimefendiliğine, ilmine, dindarlığına uygun olan söz de budur. Allah ondan razı olsun.

Öyle sanılıyor ki, bundan sonra Fatima, o sadaka arazileri üzerine idareci olarak kocası Ali'nin atanması talebinde bulunmuş, ancak önceki sayfalarda açıkladığımız gerekçeleri ileri sürerek Ebu Bekir, bu atamaya muvafakat etmemisti. Fatima da bu sebeble Ebu Bekir'e kızmış ve danılmıştı. Fatima da, Hz. Adem'in kızlarından biridir. O da diğer Adem kızları gibi üzülür, eseflenir. Rasûlullah (s.a.v.)'m miras bırakmayacağına dair nassı bulunmakla birlikte Fatima, Ebu Bekir'in bu konudaki uygulamasını beğenmeyerek masum kalacak ve hata etmeyecek diye bir kural yoktur. Ebu Bekir'e muhalefet etmemesi gerekir, diye bir kural da yoktur. Hz. Ebu Bekir (r.a.)'den rivayet ettiğimize göre o, Fatima'nın gönlünü alarak onu razı etmiş ve vefatından önce kendisi ile barısmıştı. Fatima (r.a.) da bu hususta gönlü alınmış olup rızasını göstermişti.

Hafız Ebu Bekir el-Beyhakî, Sa'bî'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir:

«Fatima hastalandığı zaman Ebu Bekir es-Siddik evine geldi. İçeri girmek için izin istedi. Hz. Ali de Fatima'ya:

- Ey Fatima, bu gelen Ebu Bekir'dir. Senin yanına gelmek için izin istiyor? diye sordu. Fatima da:

- Ona izin vermemi ister misin? diye sorunca Ali:

- Evet, diye cevap verdi.

Bunun üzerine Fatima, içeri girmesi için Ebu Bekir'e izin verdi. Ebu Bekir içeri girdi, Fatima'nın gönlünü alarak şöyle dedi:

- Yemin ederim ki, sırf Allah'ın, Rasûlünün ve siz ehl-i beytin rızasını, hosnutlugunu kazanmak için diyarımı, yurdumu, malımı, akraba ve asiretimi terkettim.

Böyle diyerek Fatima'nın gönlünü aldı ve nihayet Fatima da razı oldu.»

Bu rivayetin senedi sağlam ve kuvvetlidir. Öyle görülüyor ki, es-Sa'bî, bunu Hz. Ali'den isitmistirdi veya Hz. Ali'den isiten birinden isit-. mistir. Ehl-i Beyt âlimleri de, Ebu Bekir'in bu konuda verdiği hükmün sahipliğini itiraf etmişlerdir.

Hanz el-Beyhakî, Fudayl b. Merzuk'un şöyle dediğini rivayet etmiştir:

«Zeyd b. Ali b, Hüseyin b. Ali b. Ebi Talib dedi ki:

«Eger ben Ebu Bekir'in yerinde olsaydim onun Fedek arazisi hakkında verdigi hükmün aynisini verirdim.» [1]

Fasil

Rafiziler, bu konuda bilgisizce konustular. Hakkında bilgileri bulunmayan seye giristiler. Ilmini kapsamadiklari hususta yalan söylediler. Kendilerine tevili gelmeyen konu hakkında yalan beyanda bu-

lundular. Burunlarini kendilerini ilgilendirmeyen seye soktular. Bazilari, Ebu Bekir'in zikrettiği hadisi, "Kur'ân'a muhaliftir." diye reddetmeye çalıştilar. Bunu söylerken su ayeti delil gösterdiler:

«Süleyman, Davud'a mirasçi oldu.» (en-Nemi, ie.)

Cenâb-i Allah, Zekeriyya peygamberin söyle dedigini haber vererek buyurur ki:

«Katından bana bir ogul bagisla ki, bana ve Yakub ogullarina mirasçi olsun. Rabbim! Onun, rizam kazanmasini da sagla.» (Meryem, 5-6.)

Rafizilerin, bu ayetleri ileri sürerek istidlalde bulunmalari, birkaç bakimdan geçersizdir. Söyle ki:

1- «Süleyman Davud'a varis oldu.» ayet-i kelimesindeki varislikten kasit, hükümdarlik ve peygamberlik varisligidir. Yâni Cenâb-i Allah bu ayette demek istiyor ki: Biz Süleyman'i, Davud'dan sonra hükümdarligi ve reayayi (halki) idare etme hususunda halefi kildik. Israil ogullari arasinda ondan sonra gelen bir hükümdar yaptik. Yine onu, babasi gibi degerli bir peygamber laldik. Babasi hem hükümdar ve hem peygamber oldugu gibi, onu da babasindan sonra hükümdar ve peygamber kildik.

Bu ayette sözü edilen mirasçilikten kasit, mala mirasçi olmak degildir. Tefsircilerin çoğunun anlattigina göre Davud peygamberin çok evladi varmis. Hatta yüz evladi oldugu da söylenir. Böyle olunca ne diye yüz evlad arasindan sadece mal mirasçiligi hususunda Süleyman'dan bahsedilsin. Eger amaç mal mirasçihgi olsaydi, sadece Süleyman'dan bahsedilmezdi. Demek ki, ayette kastedilen mirasçilikten maksat, babasi Davud'tan sonra hükümdarlik ve peygamberlik hususunda Süleyman'in onun makamina varis olmasidir. Bu sebeple Cenâb-i Allah: «Süleyman, Davud'a varis oldu.» demistir ve yine yüce Allah buyurdu ki: «(Süleyman): Ey insanlar! Bize kus dili öğretildi ve bize herseyden bolca verildi. Dogrusu bu apaçik bir lütuftur, dedi.»(en-Neml, 16.)

Tefsirimizde bu konuda yeterince açıklamada bulunduk, Allah'a çok hamd ve minnet olsun.

Zekeriyya peygambere gelince o, kıymetli ve serefli peygamberlerdendi. Malına mirasçı olsun diye Allah'tan çocuk istemeyecek kadar dünya onun nazarında hakir ve önemsizdi. O, bir marangoz idi ki, kendi el emegini yerdı. Nitekim Buharî de böyle bir rivayette bulunmustur. Zekeriyya peygamber, kendine yetecek miktarda azigından fazlasını biriktirmezdi ki malına mirasçı olması için Allah'tan bir çocuk istesin. O sadece peygamberlikte kendisine halef olsun diye sa-Hh bir evlad istemisti ki, o çocuğu İsrailogullarınm maslahatlarını temin etsin, onlara doğru yola ilet sin. Bu sebeple, yüce Allah söyle buyurmıştır:

«Kâf Hâ-Ya-Ayn-Sâd. Bu, Rabbimin, kulu Zekeriya'ya olan rahmetini anmadır. O, Rabbine içinden yalvarmisti. Söyle demisti: «Rabbim! Gerçekten kemiklerim zayıfladı. Saçlarım ağardı. Rabbim! Sana yalvarmakla şimdiye kadar bedbaht olup birseyden mahrum kalmadım.» Doğrusu, benden sonra yerime geçecek yakınlarımın iyi hareket etmeyeceklerinden korkuyorum. Karım da kisirdir. Katından bana bir oğul bağisla ki, bana ve Yakub oğullarına mirasçı olsun. Rabbim! Onun, rizani kazanmasını da sağla.»

Nihayet Zekeriya söyle demisti:

«Bana ve Yakub oğullarına mirasçı olsun.»

Yani tefsirimizde de açıkladığımız gibi peygamberlik hususunda benim yerime geçsin, demisti. Hamd ve minnet Allah'adır.

Önceki sayfalarda da geçtiği gibi Ebu Seleme, Ebu Bekir'in söyle dedigini rivayet etmiştir:

«Rasûlullah (s.a.v.): "Peygambere mirasçı olunmaz." dedi. Bu cümlede geçen peygamber kelimesi, bir cins ismi olup bütün peygamberleri kapsamına alır.»

Tirmizî, bu hadisin hasen bir hadis olduğunu söylemiştir. Baska bir hadiste de Hz. Peygamber söyle buyurmıştır:

«Biz peygamberler topluluğuna mirasçı olunmaz.»

2- Rasûlullah (s.a.v.), bazı hükümlerde diğer peygamberlerden ayrılmıştır. Bu hükümler, sadece ona mahsustur. Diğer peygamberler bu hükümlerde ona ortak olmazlar. Nitekim Siretimizin (Siyer) sonunda inşaallah bu konuda müstakil bir bab düzenleyeceğiz. Sayet diğer peygamberlere mirasçı olundugu takdir edilirse -ki hakikat böyle değildir- o zaman aralarında Ebu Bekir, Ömer, Osman ve Ali'nin de bulunduğu adlarını zikrettığımız sahabelerin rivayet ettikleri hadis, Peygamber Efendimiz'in özel olarak bu hükme tabi olduğunu açıklar.

3- Bu hadise göre amel etmek ve halifelerin de hükmettiği gibi bunun

gereginde hüküm vermek icab eder. Bu hadisin sahinligini âlimler itiraf etmislerdir. Bunun Peygamber Efendimiz'e has, olup olmamasi neticeyi degistirmez. O, bir hadisinde söyle buyurmudur:

«Bize mirasçi olunmaz. Bizim terekemiz sadakadir.» «Terekemiz sadakadir.» lafzından muhtemelen anlasilan mana sudur: Bu cümle, Peygamber Efendimiz'in verdigi bir hükmü veya kendisiyle birlikte diger peygamberlerin de vermis oldugu bir hükmü haber vermektedir. Lafzin zahirinden anlasilan mana budur. Belki bu sözü ile o, bir vasiyette bulunmak istemistir. Ve bu vasiyetiyle sunu demek murad etmistir: «Bize mirasçi olunmaz. Çünkü bizim terekemizin tamamı sadakadir.» Belki de bütün malini sadaka kilmis oldugundan bu hüküm sadece Peygamber Efendimiz'e mahsustur. Ama birinci ihtimal daha kuvvetlidir ki, cumhur-u ulema, bu ihtimali esas almistir. Bu Malik ile digerlerinin Ebu Hüreyre'den rivayet ettikleri ikinci manayi da takviye etmektedir. Bu rivayet tarikine göre Rasû-iullah (s.a.v.), bir hadisinde söyle buyurmudur:

«Benim mirasçılarım dinar paylasmazlar. Kadınlarımın nafakalarından ve işçimin azigından arta kalan terekem sadakadir.» Bu lafiz, Buharî ve Müslim'in sahihlerinde kayitlidir ve bu, Sia'dan bir grup cahilin bu hadisin rivayetinde geçen sadaka kelimesini mansub olarak okumalarini ve böylece hadisi tahrif etmelerini reddetmektedir. Bunlar, bu rivayete göre hadisi, okumuslardir. Burada " " harfini nafiye ma'si olarak ve sadaka kelimesini de mansub olarak okumuslardir. Buna göre hadisin manasi söyle olur: «Biz peygamberler sadaka birakmadik. (Yani terekemiz sadaka degildir.).» Ama böyle olsa bile bu cümle, hadisin evveli ile bagdasmaz. Çünkü hadisin evvelinde söyle demistir: « Bize mirasçi olunmaz.»

Yine Sia'dan olan cahil grubun hadisi bu sekilde okumus olmasi, su rivayetle de bagdasmamaktadır: «Kadınlarımın nafakasından ve işçimin azigından sonra kalan terekem, sadakadir.»

Onların mezkur hadisi, böyle okumaları su hikayeye benzer: Mu-tezile'den biri, ehl-i sünnet âlimlerinden birine:

ayetindeki Allah lafzini mansub olarak okumustur. Ayetin manasi: «Allah, Musa'ya hitab etti.» iken bu yanlış okuma yüzünden mana: «Musa, Allah'a hitab etti.» sekline dönüşmüştür. Bunun üzerine ehl-i sünnet âlimi, Muteziî adama su cevabi vermistir:

- Yazıklar olsun sana, sen bu ayeti, böyle yanlış okursan su ayetle nasıl bagdastirirsin?»

«Musa, tayin ettigimiz vakitte gelip Rabbi onunla konusunca.....»(el-A'râf, 143.)

Demek istedigimiz sudur ki; Peygamber (s.a.v.)'in, «Bize mirasçi olunmaz.

Bizim terekemiz sadakadır.» hadisi ile amel etmek vacibtir. Lafiz ve manasi ile muhtemel olan her takdiri göz önüne aldığımız halde bu hadis, miras ayetinin genel anlamini tahsis etmekte, yani özelleştirmektedir. Peygamber (s.a.v.)'i ya yalnız olarak ya da diğer peygamber kardeşleriyle birlikte ayetin genel kapsamı dışına çıkarmaktadır. Allah'ın salat-ü selami üzerlerine olsun. [2]

Peygamber (S.A.V.)'In Zevceleri Ve Çocukları

Yüce Allah buyurdu ki:

«Ey peygamberin hanımları! Siz herhangi bir kadın gibi değilsiniz. Allah'tan sakiniyorsanız edali konuşmayın. Yoksa, kalbi bozuk olan kimse kötü şeyler ümid eder, daima ciddi ve ağırbaşlı söz söyleyin.

Evlerinizde oturun. Eski cahiliyede olduğu gibi açılıp saçılmayın. Namaz kilin, zekat verin. Allah'a ve peygamberine itaat edin. Ey peygamberin ev halkı! Süphesiz Allah, sizden kusuru giderip sizi tertemiz yapmak ister.

Evlerinizde okunan Allah'ın ayetlerini ve hikmetini hatırdan tutun. Süphesiz Allah haberdar olandır, Latif olandır.» (el-Ahzâb, 32-34.)

Peygamber (s.a.v.), vefat ettiği zaman dokuz zevcesi vardı. Bu konuda ihtilaf yoktur. Bu zevcelerinin adları şöyle idi: Aise binti Ebu Bekir es-Siddik et-Teymiyye, Hafsa binti Ömer b. Hattab el-Adeviy-ye, Ümmü Habibe Remle binti Ebi Süfyan Sahr b. Harb Ibn Ümeyye el-Ümeviyye, Zeynep binti Cahs el-Esediyye, Ümmü Seleme Hind binti Ebi Ümeyye el-Mahzumiyye, Meymune binti Haris el-Hilaliyye, Sevde binti Zem'a el-Amiriye, Cüveyriye binti Haris Ibn Ebi Dirar el-Müstalikiye, Safiye binti Hüvey b. Ahtab en-Nadriye el-İsrailiyye el-Haruniye. Allah onlardan razı olsun ve onları hoşnud kilsin.

Vefat ederken Peygamber (s.a.v.)'in iki de cariyesi vardı. Bunların adları şöyle idi: Mariye binti Sem'un el-Kiptiye el-Misriyye. Bu kadın Mısır'ın Ensina mintikasıdır ve Peygamber (s.a.v.)'in oğlu İbrahim'in ahnesidir.

Diğer cariyesinin adı ise şöyle idi: Reyhane binti Sem'un el-Kurzi-ye. Bu kadın Müslüman oldu. Sonra Rasûlullah onu azad etti. O da ailesinin yanına gitti. Bazılarının iddiasına göre bu kadın örtünüp ailesinin yanında kalmıştır. Doğrusunu Allah bilir.

Şimdiki merhum imamların, bu konudaki görüşlerinden derlediğimiz düzenli ve tafsilatlı vukuat haberlerini vermeye çalışacağız. Bu konuda da Allah'ın yardımını diliyoruz:

Hafız Ebu Bekir el-Beyhakî, Said b. Ebu Arube kanalı ile Kata-de'nin şöyle dediğim rivayet etmiştir:

«Rasûlullah (s.a.v.), onbes kadınla evlendi. Bunlardan onüçü ile gerdege

girdi. Onbir zevcesi, yanında bir arada bulunmustu. Vefat ederken dokuz zevcesi vardı.»

Katade, bundan sonra adlarini verdigimiz dokuz zevcenin isimlerini zikretmistir.

Seyf b. Said b. Abdullah, Hz. Aise'nin de böyle bir ifadede bulunduktan sonra söyle dedigini rivayet etmistir:

«Rasûlullah (s.a.v.)'in kendileriyle gerdege girmedigi iki kadina gelince onlar sunlardir: Amre binti Yezid el-Gifariyye ile Senba'dir. Amre, Rasûlullah'la halvette bulundu. Rasûlullah, onun elbiselerini çıkardı. Vücudunda alacalik görünce onu geri verdi ve ona mehir de verdi. Ancak bu kadın, Rasûlullah'tan baskasına haram oldu.

Rasûlullah (s.a.v.), Senba ile gerdege girince o, güçlük çıkardı. Rasûlullah da onu kendi haline bıraktı. Itaatini bekledi. Oglu Ibrahim aniden vefat edince Senba: «Eger peygamber olsaydi oğlu Ölmezdi.» dedi. Bunun üzerine Rasûlullah onu bosadı, ona mehir verdi ve bu kadın da baskasına haram oldu.»

Hz. Aise dedi ki: Rasûlullah'm yanında bir arada bulunan zevceleri sunlardir: Aise, Sevde, Hafsa, Ümmü Seleme, Ümmü Habibe, Zeyneb binti Cahs, Zeyneb binti Hüzeyme, Cüveyriye, Safiye, Mey-mune ve Ümmü Serik.

Ben derim ki: Sahih-i Buharî'de Enes'in söyle dedigi rivayet edilmistir: «Rasûlullah (s.a.v.), kadınlarini dolasirdi. Onlar onbir kadın idiler.»

Meshur görüse göre Rasûlullah (s.a.v.) -ileride de açıklanacagi gibi- Ümmü Serik ile gerdege girmemistir. Ama Enes'in onbir kadın demesi ile kastedilen; mezkur dokuz kadın ve Mariye ile Reyhane'den ibaret olan iki cariyedir.

Hafiz Ibn Asakir'in rivayetine göre Peygamber (s.a.v.), bisetten önce Hatice binti Hüveylid b. Esed b. Abdiluzza b. Kusay ile evlenmistir. Onu babasi, Rasûlullah'a bisetten önce zevce olarak nikahlamisti.

Bir rivayete göre Zührî söyle demistir: Rasûlullah (s.a.v.), Hatice ile evlenirken yirniibir yasinda idi. Yirmibes yasinda oldugunu söyleyenler de olmustur. Ka'be bina edildigi zamanda evlenmislerdi.

Vakidî de böyle bir rivayette bulunmus ve rivayetine sunu da eklemistir: «Evlenirken Hz. Hatice kirkbes yasinda idi.» Diger ilim ehli demisler ki: O esnada Rasûlullah (s.a.v.), otuz yasinda idi. Hakim b. Hizam ise, Hatice ile evlendigi zaman Rasûlullah (s.a.v.)'in yirmibes yasinda, Hatice'nin ise kirk yasinda oldugunu ifade etmistir.

Ibn Abbas'tan gelen bir rivayete göre o esnada Hatice, yirmisekiz yasinda

imis. Bu iki rivayeti de Ibn Asakir nakletmiştir.

İbn Cerir dedi ki: Rasûlullah (s.a.v.), otuzyedi yasinda iken oğlu

Kasim dünyaya geldi ve onun adi ile künyelendi. Ayrica Tayyib ve Tahir adindaki oğullari da doğmustu. Kizlari ise Zeynep, Rukiye, Ümmü Külsüm ve Fatima idi.

Ben derim ki: Hz. Hatice, Rasûlullah'm Ibrahim disindaki bütün çocuklarinin anasidir. Ibrahim ise, ileride de açıklanacagi gibi Mariye'nin çocuğudur.

Ibn Cerir, daha sonra Rasûlullah (s.a.v.)'in kizlarinin tamamim zikretmis ve onlarla evlenen erkeklerin adlarini da vermiştir.

Özet olarak deriz ki: Zeynep, As b. Rebi b. Abdiluzza b. Abdisems b. Abdi Menaf ile evlenmiştir. As, Hatice'nin kız kardesinin oğludur. Anasinin adi Hale binti Hüveylid'dir. Zeynep ile As'm bu evlilikten Ali adinda bir erkek çocuklari ve Uname adinda bir kız çocuklari dünyaya gelmiştir. Hz. Fatima'nın vefatından sonra Ali b. Ebi Talib, Zeyneb'in kizi ile evlenmiştir. Hz. Ali, Zeyneb'in kizi ile evli iken vefat etmiştir. Bundan sonra Zeyneb'in kizi, Mugire b. Nevfel b. Haris b. Ab-dülmuttalib ile evlenmiştir.

Rukiye'ye gelince Osman b. Affan, onunla evlenmiş ve bu evlilikten Abdullah adinda bir çocuklari dünyaya gelmiştir. Osman, oğlu Abdullah'in adıyla künye lenmiş ti. Sonra oğlu Amr'm adıyla künye len-misti. Rasûlullah (s.a.v.), Bedir'de iken Rukiye vefat etmiştir. Zeyd b. Harise, Bedir zaferinin müjdesini getirdigi zaman Rukiye'nin mezarini toprakla örttüklerini görmüştü. Osman, hasta bakiciligini yapmak için Rukiye'nin yanında kalmisti. Ama yine de Rasûlullah (s.a.v.), onun ganimet payini ayirip vermiştir. Sonra Osman'i, Zeyneb'in kız kardesi Ümmü Külsüm'le evlendirmisti. Bu sebeple Osman'a iki nur sahibi anlamina gelen "Zinnureyn" denilmiştir. Ümmü Külsüm de Rasûlullah hayatta iken Osman'in zevcesi olarak vefat etmiştir.

Fatima'ya gelince, onunla Rasûlullah (s.a.v.)'m amcasi oğlu Ali b. Ebi Talib b. Abdülmuttalib evlenmiştir. Daha önce de anlattigimiz gibi Bedir gazvesinden sonra Ali onunla gerdege girmisti. Fatima, ona Hasan adinda bir çocuk doğurmuş ve Hz. Ali, Hasan'm adi ile künye len-misti. Ayrica Hüseyin adinda bir çocuk doğurmustu ki, bu Irak diyarinda şehid edilmisti.

Ben derim ki: Hz. Fatima, Muhsin, Zeyneb, Ümmü Külsüm adinda çocuklar da doğurmustu. Hz. Fatima ile Hz. Ali'nin kizi Zeyneb, amcasi oğlu Abdullah b. Cafer'le evlenmiştir. Bu evlilikten Ali ile Avn adindaki çocuklari dünyaya gelmiştir. Zeyneb, kocasi Abdullah t\l. Cafer'in nikahinda ve yanında iken vefat etmiştir. Ümmü Külsüm'e gelince emirü'l-mü'minin Hattab oğlu Ömer onunle evlenmiştir. Bu evlilikten Zeyd adinda bir çocuklari dünyaya gelmiştir. Ancak Hz. Ömer vefat edince Ümmü Külsüm dul kalmisti. Sonra Ümmü

Külsüm, amcası oğlu Avn b. Cafer'le evlenmiş, Avn vefat ettikten sonra onun kardeşi Muhammed ile evlenmiş, Muhammed vefat edince onun kardeşi Abdullah b. Cafer'le evlenmişti. Ümmü Külsüm, Abdullah b. Cafer'in nikahında ve yanında iken vefat etmişti.

Zührî dedi ki: Hatice binti Hüveylid, Rasûlullah (s.a.v.)'den önce iki erkekle evlenmişti. İlk kocası Atik b. Aiz b. Mahzura idi. Bu evlilikten Ümmü Muhammed b. Sayfî adında bir kızları doğmuştu. Hatice'nin ikinci kocası Ebu Hale et-Teymî idi. Bu evlilikten de Hind b. Hind adında bir çocukları doğmuştu.

Ibn Ishak, Hz. Hatice'nin kocalarının adlarını şöyle zikretmiştir: Aiz'in ölümünden sonra Ebu Hale en-Nebbas b. Zürare, Hatice ile evlendi. Ebu Hale, Beni Amr b. Temim kabilesindendi. Abdu'd-Dar ogullarının müttefiki idi. Bu evlilikten biri erkek, biri kız olmak üzere iki çocukları doğdu. Sonra Ebu Hale öldü. Ondan sonra Rasûlullah (s.a.v.), Hatice ile evlendi- Bu evlilikten dört kızları, sonra da Kasim, Tayyib ve Tahir adında üç oğulları dünyaya geldi. Ancak bu ogullarının üçü de daha süt emmekte iken Öldüler.

Ben derim ki: Rasûlullah (s.a.v.), Hatice'nin sağlığında başka bir kadınla evlenmedi.

Zührî dedi ki: Rasûlullah (s.a.v.), Hatice'den sonra Ebu Bekir Abdullah b. Ebi Kuhafe Osman b. Amir b. Amr b. Ka'b b. Sa'd b. Teym b. Mürre b. Ka'b b. Lüey b. Galip b. Fihri b. Malik b. Nadir b. Kinane'nin kızı Aise ile evlendi. O, Aise'den başka bakire bir kadınla evlenmedi.

Rasûlullah'm, Aise'den çocuğu olmadı. Denildi ki: Aise, bir düşük yaptı. Rasûlullah, o düşüğe Abdullah adını verdi. Bu sebeple Hz. Ai-se'ye, Ümmü Abdillah künyesi takılmıştır. Kız kardeşi Esma ile Zü-beyr b. Avvam'm evliliğinden doğan Abdullah'ın adı ile künyelenmiş olduğunu söyleyenler de vardır.

Rasûlullah (s.a.v.)'m, Aise'den önce Sevde ile evlendiği söylenmiştir. Ibn Ishak ile diğerleri böyle demislerdir. Nitekim bu konudaki ihtilafı daha önceki sayfalarda naklettik. Doğrusunu Allah bilir.

Hicretten önce Peygamber (s.a.v.)'in bu iki kadınla ne şekilde evlenmiş olduğunu anlattık. Hz. Aise ile gerdege girişi, hicret sonrasına ertelenmiştir.

Zührî dedi ki: Rasûlullah (s.a.v.), Ömer b. Hattab'm kızı Hafsa ile evlendi. Daha önce Hafsa, Hüneys b. Huzafe b. Kays b. Adiyy b. Huzafe b. Sehm b. Amr b. Hüseys b. Ka'b b. Lüeyy'in nikahında idi. Hüneys, Hafsa ile evli iken mü'min bir kişi olarak vefat etti,

Rasûlullah (s.a.v.), Ümmü Seleme Hind binti Ebi Ümeyye b. Mu-gire b. Abdullah b. Ömer b. Mahzum'la evlendi. Ümmü Seleme, Rasûlullah'tan önce amcası oğlu Ebu Seleme Abdullah b. Abdil Esed b. Hilal b. Abdullah b.

Ömer b. Mahzum'un nikahında olup onunla evli idi.

Rasûlullah (s.a.v.), Sevde binti Zem'a b. Kays b. Abdisems b. Abdi Vudd b. Nasr b. Malik b. Hisl b. Amir b. Lüeyy ile evlendi. Sevde, daha önce Süheyl b. Amr b. Abdi Sems'in kardesi Sekran b. Amr ile evli idi. Bu ikisi, Habes diyarından dönüp Mekke'ye geldikten sonra Sekran, Müslüman olarak vefat etti.

Rasûlullah (s.a.v.), Ümmü Habibe Remle binti Ebi Süfyan b. Harb b. Ümeyye b. Abdisems b. Abdi Menaf b. Kusay ile evlendi. Ümmü Habibe, daha önce Ubeydullah b. Cahs b. Riab ile evli idi. Ubeydullah, Beni Esed b. Hüzeyme kabilesindendi. Habesistan'da Hristi-yan olarak öldü. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.), Ümmü Habibe'ye kendisi namına evlenme teklifinde bulunması için Amr b. Ümeyye ed-Damrî'yi Habesistan'a gönderdi. Amr da Rasûlullah için Ümmü Habibe'yi istedi. Osman b. Affan da Ümmü Habibe'yi Rasûlullah'la evlendirdi.

Zührî böyle demistir, ama dogrusu, Ümmü Habibe'yi Rasûlullah la evlendiren kisi, Osman b. Ebu'l-As'tir. Mehrini de 400 dinar olarak Necasi vermistir. Mehrini verdikten sonra Necasi, Ümmü Habibe'yle birlikte Surahbil b. Hasene'yi göndermistir. Bunu daha Önce tafsilatli bir sekilde anlattik. Hamd Allah'adir.

Rasûlullah (s.a.v.), Zeyneb binti Cahs b. Riab b. Esed b. Hüzeyme ile evlendi. Zeyneb'in anasi, Ümeyme binti Abdülmuttalib'tir. Ümey-me, Rasûlullah (s.a.v.)'m halasi idi. Zeyneb, daha önce Zeyd b. Hari-se'nin nikahında idi. Zeyd, Rasûlullah (s.a.v.)'m azadlisi idi. Rasûlullah'm vefatından sonra vefat edip Rasûlullah'a kavusan ilk zevcesi idi. Vefat ettigi zaman kendisi için naas yapılan ilk kadin Zeynep oldu. Bu naasi, Esma binti Umeys yapmisti. Naasm yapilisini, Habesistan'da görüp öğrenmisti.

Rasûlullah (s.a.v.), Beni Abdi Menaf b. Hilal b. Amir b. Sasaa kabilesinden Zeyneb binti Hüzeyme ile evlendi. Ona düskünlerin anasi anlamina gelen "Ümmü'l-Mesakin" denirdi. Daha önce Abdullah b. Cahs b. Riab'm nikahında idi. Abdullah, Uhud savasinda öldürölmüstü. Zeyneb, Rasûlullah (s.a.v.)'m yaninda âz bir süre kaldiktan sonra vefat etti. Allah ondan razı olsun.

Yunus, Muhammed b. Ishak'm söyle dedigini rivayet eder:

Zeyneb, Rasûlullah (s.a.v.)'la evlenmeden önce Hüseyin b. Haris b. Abdülmuttalib b. Abdi Menafin ya da kardesi Tufeyl b. Haris'in nikahında idi. Zührî dedi ki: Rasûlullah (s.a.v.), Meymune binti Haris b. Hazm b. Büceyr b. Hüzem b. Ruebe b. Abdillab b. Hilal b. Amir b. Sasaa ile evlendi. Bu kadin, kendini Rasûlullah'a hibe etmistir.

Ben derim ki: Dogrusu sudur ki, Rasûlullah (s.a.v.), bizzat bununla

evlenme talebinde bulunmustu. Aralarinda elçilik görevini yapan da Rasûlullah'm azadlisi Ebu Rafi idi. Nitekim Umretü'1-Kaza bahsinde bunu genişçe anı atmisiz dir.

Zührî dedi ki: Meymune, Rasûlullah'tan önce ilki Ibn Abdi Yaleyî olmak üzere iki erkekle evlenmistir.

Bir rivayetinde Seyf b. Amr dedi ki: Rasûluilah'la evlenmeden Önce Meymune, Umeyr b. Amr'm nikahinda idi. Umeyr, Beni Akde b. Sakif b. Amr es-Sakafî kabil esindendir. Vefat edip Meymune'yi dul birakmisti. Kendisinden sonra Meymune ile Ebu Ruhm b. Abdi'1-Uz-za b. Ebu Kays b. Abdud b. Nasr b. Malik b. Hisl b. Amir b. Lüey evlenmisti.

Müreysi gazvesinde Rasûlullah (s.a.v.), Cüveyriye binti Haris b. Ebi Dirar b. Haris b. Amir b. Malik b. Mustalik el-Huzaî'yi esir almisti. Azad edip kendisiyle evlenmisti. Denilir ki: Babasi Huzaa meliki Haris gelip Müslüman olmustu. Sonra Rasûlullah, kizi Cüveyriye'yi ondan istemis ve evlenmisti. Cüveyriye, daha önce amcasi oğlu Saf-van b. Ebi's-Süfr ile evli idi.

Katade dedi ki: Said b. Müseyyeb, Sabi, Muhammed b. Ishak ve digerleri söyle dediler: Huzaa kabilesinin bu batni, Rasûlullah'a karsi Ebu Süfyan'm müttefigi idi. Bu sebeple Hassan söyle demisti:

«Size göre Haris b. Ebi Dinar'in ittifaki ile Kurayza'nın ittifaki aynidir.»

Seyf b. Ömer, Hz. Aise'nin söyle dedigini rivayet etmistir:

«Cüveyriye, Rasûlullah'tan önce amcasi oğlu Malik b. Safvan b. Tevleb Zi's-Sükr b. Ebi's-Serh b. Malik b. Mustalik ile evli idi.»

Katade dedi ki: Rasûlullah (s.a.v.), Hayber gününde Beni Nadir kabilesinden Safiyye binti Hüvey b. Ahtab'i esir aldi. Hayber gazvesinden önce Safiyye, Kinane b. Ebu'l-Hukayk ile yeni evli idi. Seyf b. Amr, bir rivayetinde, Safiyye'nin Kinane'den önce Sellam b. Miskem ile evli oldugunu iddia etmistir. Dogrusunu Allah bilir.

Zührî dedi ki: Böylece Rasûlullah (s.a.v.)'m onbir kadinla gerdege girmis oldugunu anlatmis bulunuyoruz.

Halifeligi zamaninda Ömer b. Hattab, Peygamber (s.a.v.)'in zevcelerinden her birine 12.000 dirhem maas baglamistir. Cüveyriye ile Safiyye'ye - cariyelikleri yüzünden- 6000'er dirhem maas baglamistir.

Zührî dedi ki: Rasûlullah (s.a.v.), onlari tesettüre tabi tutup kendilerine diger zevceleri gibi gece sirasi ayirdi.

Peygamber (s.a.v.)'in bu kadinlardan herbiri ile evlenisini daha önce uzun uzadrya anlatmis bulunuyoruz. Allah onlardan razi olsun.

Zührî dedi ki: Rasûlullah (s.a.v.), Beni Bekir b. Kilab kabilesinden Aliye

binti Zebyan b. Amr ile evlendi. Gerdege girdikten sonra onu bosadi.

Beyhakî dedi ki: Benim kitabımda da böyle yazılıdır. Baskasinin rivayetinde ise söyle denmistir: Rasûlullah gerdege girmeden onu bosadi.

Muhammed b. Sa'd, Hisam b. Muhammed b. Saib el-Kelbî'nin söyle dedigini rivayet etmistir:

«Beni Ebibekir b. Kilab kabilesinden bir adam bana anlatti ki; Rasûlullah (s.a.v.), Aliye b. Zebyan b. Amr b. Avf b. Ka'b b. Abd b. Ebibekir b. Kilab ile evlendi. Bu kadın, bir müddet Rasûlullah'm yanında kaldı. Sonra Rasûlullah onu bosadi.»

Yakup b. Süfyan, Haccac b. Ebi Munay kanalı ile Hz. Aise'nin söyle dedigini rivayet eder:

«Rasûlullah (s.a.v.)'in bu kadınla evlenmesine delalet eden kisi, Dahhak b. Süfyan el-Kilabî idi. Dahhak'm, Rasûlullah'a o kadınla evlenmesini teklif ettigini ben perde arkasından dinliyordum. Rasûlullah'a söyle demisti: Ya Rasûlallah, Unimü Sebib'in kız kardesiyle veya Dahhak'm karisi Ümmü Sebib ile evlenmez misin?»

Zührî de böyle bir rivayette bulunarak söyle demistir: «Rasûlullah (s.a.v.), Beni Amr b. Kilab kabilesinden bir kadınla evlendi. Ancak kadının vücudunda alacalık olduğu kendisine haber verilince Rasûlullah, gerdege girmeden onu bosadi.»

Ben derim ki: Bu rivayetten açıkça anlasılan sudur ki: Rasûlul-lah'm bosadığı kadın, bundan önceki kadındır. Dogrusunu Allah bilir.

Zührî dedi ki: Rasûlullah (s.a.v.), Beni Fezare kabilesinin müttefiki olan Kinde kabilesinden Beni Cenin'in kız kardesi ile evlendi. Ancak kadın, Rasûlullah'tan Allah'a siginince Rasûlullah ona: «Sen büyüğe sigindin, öyleyse ailenin yanma git.» dedi ve onu gerdege girmeden bosadi.

Zührî dedi ki: Rasûlullah (s.a.v.)'m Mariye adındaki bir cariyesi vardı. Mariye, ona Ibrahim adında bir çocuk dogurdu. Ibrahim, besigi dolduracak duruma gelmiş iken vefat etti. Rasûlullah'm Reyhane binti Sem'un adında Hunafeli Ehl-i Kitab bir cariyesi vardı. Bunlar, Beni Kurayza kabilesinin bir batinından idiler. Rasûlullah (s.a.v.), onu a-zad etti. Onun örtünmüs olduğunu iddia ederler.

Hafiz Ibn Asakir, Ali b. Mücahidin söyle dedigini rivayet etmistir:

«Rasûlullah (s.a.v.), Havle binti Hüzeyl b. Hubeyre et-Taglibî ile evlendi. Havle'nin annesi, Harnak binti Halife idi. Hamak, Dihye b. Halife'nin kız kardesi idi. Ancak bu kadın, Rasûlullah'm yanma gel-, mek için Sam'dan yola çıktı. Yolda iken vefat etti. Bunun üzerine Rasûlullah, bu kadının teyzesi Saraf binti Fudale b. Halife ile evlendi. Bu da Rasûlullah'm yanma

gelmek için Sam'dan yola çıktı. Fakat yolda iken vefat etti.»

Yunus b. Bükeyr, Muhammed b. Ishak'm söyle dedigini rivayet etmistir:

«Rasûlullah (s.a.v.), Esmâ binti Ka'b el-Cevniyye ile evlendi. Gerdege girmeden onu bosadi. Sonra Beni Vahid kabilesinin Beni Kilab batnmdan Amre binti Zeyd adındaki kadınla evlendi. Bu kadın, Rasûlullah'tan öne Fadl b. Abbas b. Abdülmuttalib ile evli idi. Rasûlullah, bunu da gerdege girmeden bosadi.»

Beyhakî dedi ki: Zührî, bu kadınlardan söz etmiş ama adlarını vermemiştir. Ancak Ibn Ishak, Aliye'den de söz etmemiştir. Beyhakî, Sa'bi'nin söyle dedigini rivayet eder: «Bazı kadınlar, kendilerini Rasûlullah (s.a.v.)'a hibe ettiler. Bunların bir kısmı ile gerdege girdi. Bir kısmını ise erteledi, vefat edinceye kadar onlara yaklaştı. Kendisinden sonra bu kadınlar, baskası ile evlenmediler. Bunlardan biri Ümmü Serik adındaki kadındı. Bu hususta yüce Allah, su ayeti inzal buyurmuştu:

«Ey Muhammed! Bunlardan istedigini bırak, istedigini yanına alabilirsin. Sirasını geri bırakmış olduklarından da arzu ettiğini yani-. na almanda sana bir sorumluluk yoktur.» (ei-Ahzâb, 51.)

Beyhakî, Hisam'ın babası Urve'nin söyle dedigini rivayet etmistir:

«Havle binti Hakim, kendilerini Rasûlullah (s.a.v.)'a hibe eden kadınlardandı. Rasûlullah'a, "Senden Allah'a sığınırım." diyen ve Rasûlullah'ın da bu söz üzerine kendisini ailesine teslim ettiği karısının adı Ümeyme binti Numan b. Serahil'dir.»

İmam Ahmed b. Hanbel, Muhammed b. Abdullah ez-Zübeyrî tariki ile Abbas'm babası Sehl'in ve Hamza b. Ebi Üseyd'in söyle dediklerini rivayet etmistir:

«Peygamber (s.a.v.) ile ashâbi bize ugradılar. Onunla beraber dışarı çıktık. Bir bahçeye vardık. Oraya savt deniyordu. Ordan da ilerledik. İki bahçenin yanına vardık. Bu iki bahçe arasında oturduk. Rasûlullah (s.a.v.) bize: «Oturun.» dedi, kendisi kalkıp gerdege girdi. Yanına Cevniyeli kadın getirilmisti. Onlar, Ümeyme binti Numan b. Se-rahil'in evinde gerdege girdiler. Kadının beraberinde dadısı da vardı. Rasûlullah, gerdege girince ona: «Kendini bana hibe et.» dedi. Kadın: «Bir prenses, kendisini sokak adamına hibe eder mi hiç? Senden Allah'a sığınırım.» dedi. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.):

- Büyük bir yere sigindin, dedi. Sonra çıkıp yanımıza geldi ve:

- Ey Ebu Üseyd, buna iki elbise giydir ve ailesine gönder, dedi. Babam Ahmed'ten baskası dedi ki: Beni Cevn kabilesinden olan o kadının adı Emine idi.»

Buharî, Ebu Nuaym kanalı ile Ebu Üseyd'in söyle dedigini rivayet etmiştir:

«Rasûlullah (s.a.v.)'la birlikte disari çıktık. Savt bahçesinin yanına vardık. Oradan da biraz ilerleyip iki bahçenin yanına gittik. İkisi arasında oturduk. Rasûlullah bize:

- Burada oturun, dedi. Kendisi gidip gerdege girdi. Cevniyeli kadın getirilip Ümeyme binti Numan b. Serahil'in evine konulmuştu. Beraberinde, bakıcılığını yapan dadisi da vardı. Rasûlullah (s.a.v.), yanma gerdege girince ona:

- Kendini bana hibe et, dedi. O da:

-Bir prenses, kendini sokak adamına hibe eder mi hiç? diye karşılık verdi.

Rasûlullah, sakin olması için elini onun vücudunun üzerine koydu. Kadın da:

- Senden Allah'a sığınırım, dedi. Bunun üzerine Rasûlullah:

- Tam sığınılacak yere sigindin, dedi. Sonra çıkıp yanımıza geldi ve:

- Ey Ebu Üseyd, bu kadına beyaz ketenden iki elbise giydir, sonra da ailesine gönder, dedi.»

Buharî, Hüseyin b. Velid tariki ile Sehl b. Sa'd ile Ebu Üseyd'in söyle dediklerini rivayet etmiştir:

«Peygamber (s.a.v.), Ümeyme binti Serahil ile evlendi. Bu kadın gerdek için Rasûlullah'm odasına konulduğunda Rasûlullah elini ona açtı. Kadın onun bu tavrını beğenmez gibi oldu. Bunun üzerine Rasûlullah, Ebu Üseyd'e; bu kadının ihtiyacını karşılamasını, ona beyaz iki keten elbise giydirmesini (ve sonra da ailesine göndermesini) emretti.»

Buharî, Evzaî'nin söyle dedigini rivayet etmiştir:

"Zührî'ye söyle bir soru sordum:

- Peygamber (s.a.v.)'in zevcelerinden hangisi ondan Allah'a sigindi?

Benim bu soruma karşı Zührî su cevabı verdi:

- Urve, bana Aise'nin söyle dedigini haber verdi: Cevn kabilesinin kızı, gerdek odasına konulduğu zaman Rasûlullah'a: «Senden Allah'a sığınırım.» dedi. Bunun üzerine Rasûlullah, ona su karşılığı verdi:

- Büyük zata sigindin. Haydi aileninin yanma git!»

Beyhakî, söyle demistir: Ibn Mende'h'in "el-Marife" adlı kitabında gördüm ki, Rasûlullah'tan Allah'a sigınan zevcesinin adı, Ümeyme binti Numan b. Serahil'dir. Fatima binti Dahhak olduğu da söylenir. Sahih kavle göre Ümeyme'dir. Doğrusunu Allah bilir.

Iddia edildiğine göre Rasûlullah'm Kilabiyeli zevcesinin adı Amre idi. Bu

kadının babası, kızının hiç hastalanmadığını söyleyince Rasûlullah (s.a.v.), o kadından yüz çevirdi.

Muhammed b. Sa'd, Muhammed b. Abdullah tariki ile Zührî'nin söyle dedigini rivayet etmiştir:

«O kadının adı Fatıma binti Dahhak b. Süfyan idi ki, Rasûlullah'tan Allah'a sigındı. Bunun üzerine Rasûlullah da onu boşadı. Bo-

sandıktan sonra yollardan deve pisliği topluyor ve : «Ben bedbaht bir kadınımlar» diyordu. Rasûlullah (s.a.v.), hicretin sekizinci senesinin zilkade ayında onunla evlenmişti. Bu kadın, hicretin altmışinci senesinde vefat etmiştir.»

Yunus, İbn İshak'ın söyle dedigini rivayet eder: Rasûlullah (s.a.v.)'in kendisi ile evlenip de gerdege girmedigi kadınların adları şöyledir: Esmâ binti Ka'b el-Cevniyye ve Amre binti Yezid el-Kilabi-ve-

İbn Abbas ile Katade dediler ki: Burada sözü edilen kadınlardan ilkinin asıl adı Esmâ binti Numân b. Ebu'l-Cevn'dir. Doğrusunu Allah bilir.

İbn Abbas dedi ki: Bu kadın, Rasûlullah'tan Allah'a sigınınca Rasûlullah öfkelenerek yanından çıktı. Es'as ona söyle dedi:

- Ya Rasûlallah, bunun davranışı seni üzmesin. Benim yanımda bundan daha güzel bir kadın vardır.

Es'as böyle dedikten sonra kızkardeşi Katile'yi Rasûlullah'a es olarak verdi.

Baskaları dediler ki: Bu hadise, hicri dokuzuncu senenin rebiyül-evvel ayında vuku buldu,

Said b. Ebi Arube, Katade'nin söyle dedigini rivayet etmiştir: «Rasûlullah (s.a.v.), onbes kadınla evlendi.» Bu kadınlar arasında Katade, Ümmü Serik el-Ensâriye en-Neccariye'nin de adını zikretmiştir. Bununla evlenirken Rasûlullah: «Ben Ensârî kadınlarla evlenmek isterim ama onların kiskançlıklarından hoşlanmıyorum.» demiş ve bu kadınla gerdege girmemiştir.

Rasûlullah (s.a.v.), Beni Haram kabilesinin Beni Süleym b. Hâşim'dan Esmâ binti Salt ile evlendi. Ama gerdege girmede. Hamze binti Haris el-Müzeniye ile de nisanlandı.

Hakim Ebu Abdillâh en-Neysaburî, Ebu Ubeyde Mamer b. Mü-senna'nın söyle dedigini rivayet etmiştir: «Rasûlullah (s.a.v.), onsekiz kadınla evlendi.» Böyle dedikten sonra Rasûlullah'ın evlendiği kadınlar arasında Katile binti Kays (Es'as b. Kaysın kız kardeşidir.) adından da bahsetmiştir. Bazıları, Rasûlullah (s.a.v.)'in vefatından iki ay önce bu kadınla evlendiğini iddia etmişlerdir. Diğerleri ise, Rasûlullah'ın hastalık döneminde bu kadınla evlendiğini iddia etmişlerdir. Ancak bu kadın, Rasûlullah'ın yanına

gelmemis, Rasûlullah onu görmemiş ve onunla gerdege girmemistir.

Baskalari iddia ettiler ki, Rasûlullah (s.a.v.), Katile'nin muhayyer olmasini vasiyet etmistir. Buna göre o dilerse örtünür ve müminlere haram olur, müminlerden herhangi biri onunla evlenemez veya dilerse Rasûlullah'tan baska herhangi bir erkekle evlenebilir. Bu kadin, Rasûlullah'tan sonra baska bir erkekle evlenme hakkini tercih etti.

Bunun üzerine Ikrima b. Ebi Cehil, Hadramut sehrinde onunla evlendi. Ebu Bekir, bunu haber alinca: «İsterdim ki, bu ikisini de yakayim.» dedi. Ömer b. Hattab da: «O mü'minlerin annelerinden degildir. Rasûlullah, onunla gerdege girmede ve üzerine Örtü örtülmedi.» dedi.

Ebu Ubeyde dedi ki: Rasûlullah (s.a.v.), o kadin hakkında herhangi bir vasiyette bulunmadi ve o kadin, Rasûlullah'tan sonra irti-dad etti. Bunun üzerine Ömer de onun irtidad etmesini ileri sürerek mü'minlerin annelerinden olmadigini savundu.

Ibn Mende'h'in ifadesine göre irtidad eden kadin, Beni Avf b. Sa'd b. Zibyan kabilesinden Bersa'dir.

Hafiz Ibn Asakir, Ibn Abbas'm söyle dedigini rivayet etmistir: «Rasûlullah (s.a.v.), Es'as b. Kays'm kizkardesi Katile ile evlendi. Rasûlullah, onu muhayyer kilmadan önce vefat etti. Allah da o kadinin bagini Rasûlullah'tan kopardi.»

Hammad b. Seleme, Sa'bi'nin söyle dedigini rivayet etmistir: «Ikrima b. Ebi Cehil, Katile ile evlenince Ebu Bekir, Ikrima'nin boynunu vurmak istedi. Ömer b. Hattab ona karsi çıkarak söyle dedi:

- Rasûlullah (s.a.v.), onunla gerdege girmede. Ve o kadin, kardesiyle birlikte irtidad etti. Böylece Allah'tan ve Rasûlünden alakasini kesmis, uzaklasmis oldu.

Ömer, bu fikri savundu. Nihayet Ebu Bekir, Ikrima'yi öldürmekten vazgeçti.»

Hakim dedi ki: Ebu Ubeyde, Rasûlullah'in zevcelerinin sayisina Fatima binti Surayh ile Sebe binti Esma b. Salt es-Sülemiye'yi de ekledi.

Ibn Asakir dedi ki: Sebe'nin asil seceresi şöyledir: Sebe binti Salt b. Habab b. Harise b. Hilal b. Haram b. Simak b. Avf es-Sülemî.

Ibn Sa'd, Ibn Ömer'in söyle dedigini rivayet etmistir:

«Rasûlullah (s.a.v.)'in zevceleri arasında Sebe binti Süfyan b. Avf b. Ka'b b. Ebibekir b. Kilab da vardı.

Ibn Ömer dedi ki: Rasûlullah (s.a.v.), Beni Amir kabilesinden Amre binti Yezid b. Ubeyd b. Kilab adindaki kadini kendisi namina zevce olarak

istemesi için Ebu Üseyd'i gönderdi. Nihayet Rasûlullah, onunla evlendi. Ama onun vücudunda alacalık bulunduğu haberini alınca onu bosadı.»

Muhammed b. Sa'd, Vakidi'den söyle bir rivayette bulunmustur:

«Ebu Maser bana dedi ki: Rasûlullah (s.a.v.), Müleyke binti Ka'b ile evlendi. O kadının çok güzel ve alimli olduğu söylenirdi. Aise, kadının yanma gidince söyle dedi:

- Babanın katili ile evlenmekten utanmıyor musun?

Bunun üzerine kadın, Rasûlullah'tan Allah'a sigindi ve Rasûlullah da bu yüzden onu bosadı.

Kavmi gelip dediler ki:

- Ya Rasûlallah, bu kadın yasça küçüktür. Hiçbir görüs ve fikri yoktur. Bu bir oyuna geldi, aldatıldı. Sen yine bununla evlen. '

Rasûlullah onların bu istegini kabul etmedi. Bunun üzerine onlar da bu kadını Beni Özre kabilesinden bir yakini ile evlendirmek için Rasûlullah'tan izin istediler. Rasûlullah, onlara bu izni verdi.

Ravi diyor ki: O kadının babasını Mekke fethi gününde Halid b. Velid öldürdü.»

Vakidî, Ata b. Yezid'in söyle dedigini rivayet etmistir: «Rasûlullah, hicretin sekizinci yılı ramazan ayında bu kadınla gerdege girdi ve bu kadın, Rasûlullah'ın yanında iken vefat etti.»

Vakidî dedi ki: Bizim arkadaşlarımız bunu kabul etmemektedirler.

Hafız Ebu Kasim Ibn Asakir, Ebu'1-Feth Yusuf b. Abdülvahid el-Mahani kanali ile Ibn Sihak ez-Zührî'nin söyle dedigini rivayet etmistir:

«Rasûlullah (s.a.v.), Mekke'de Hatice binti Hüveylid b. Esed ile evlendi. Bu kadın, daha önce Atik b. Aiz el-Mahzumî'nin nikahında idi. Rasûlullah, Mekke'de daha sonra Aise binti Ebi Bekir'le evlendi. Sonra Medine'de Hafsa binti Ömer'le evlendi. Bu kadın daha önce Hüneys b. Huzafe es-Sehmî'nin nikahında idi. Rasûlullah, daha sonra Sevde binti Zem'a ile evlendi. Bu kadın, daha önce Beni Amir b. Lü-eyy'in kardesi Sekran b. Amir ile evli idi. Rasûlullah, sonra Ümmü Habibe binti Ebi Süfyan'la evlendi. Bu kadın, daha önce Ubeydullah b. Cahs el-Esedî ile evliydi. Ubeydullah, Beni Hüzeyme kabilesinden-di. Rasûlullah, daha sonra Ümmü Seleme binti Ebi Ümeyye ile evlendi. Bu kadının asil adi Hind idi. Rasûlullah'tan önce Ebu Seleme Abdullah b. Abdil-Esed b. Abdi'1-Uzza ile evli idi. Rasûlullah, daha sonra Zeyneb binti Hüzeyme el-Hilaliye ile evlendi. Aliye binti Zebyan'la da evlendi. Aliye, Beni Bekir b. Amr b. Kilab kabilesindendi. Rasûlullah, Kinde kabilesinden Cevn oğulları batmndan bir kadınla evlendi. Müreysi gazvesinde Menat putunu yıktığı zaman Cüveyriye'yi esir aldı. Cüveyriye,

Haris b. Ebi Dirar'm kizidir. Bu, Müstalik ogullari bat-nmdandi. Müstalik ogullari batni, Huzaa kabilesine bagli idi.

Rasûlullah (s.a.v.), Beni Nadir kabilesinden Safiye binti Hüey b. Ahtab'i esir aldi. Allah, bu son iki kadim, Rasûlüne ganimet olarak vermisti. Rasûlullah, Mariyetü'l-Kiptiye'yi de cariyeye olarak almisti. Bu kadin, ona Ibrahim adinda bir erkek çocuk dogurdu. Rasûlullah'a verilen cariyelerden biri de Reyhane idi. Bu kadin, Beni Kurayza kabilesindendi. Daha sonra Rasûlullah, bunu azad etmis, bu kadin kendi ailesinin yanma gidip Örtünmüstü. Ailesinin yaninda kalmisti.

Rasûlullah (s.a.v.), Aliye binti Zebyan'i bosadi. Beni Amr b. Kilab'm kiz kardesinden ayrildi. Kinde kabilesinden Beni Cevnli kadindan da ayrildi. Vücudunda aīacalik oldugundan bu kadindan ayrilmisti. Zeyneb binti Hüzeyme el-Hilaliye, Rasûlullah'in sagliginda vefat etmistti. Bize ulasan habere göre Aliye binti Zebyan, peygamber zevcelerinin mü'min erkeklere haram kilinmasindan önce bosanmis ve kendi kavminden amcasi oğlu ile evlenmistti. Rasûlullah, Medine'de Sevde ile evlendi. Sahih olan kavle göre Rasûlullah, Sevde ile Mekke'de evlenmistir.

Yunus b. Bükeyr, Muhammed b. Ishak'm söyle dedigini rivayet etmistir:

«Hatice binti Hüveylid, Rasûlullah (s.a.v.)'m hicretinden üç sene önce vefat etti. Onun vefatina kadar Rasûlullah, baska bir kadinla evlenmedi. Hatice ile Ebu Talib, ayni senede vefat etmislerdi. Hatice'den sonra Rasûlullah Sevde binti Zem'a ile evlendi. Sevde'den sonra Ebu Bekir'in kizi Aise ile evlendi. Aise'den baska bakire bir kadinla evlenmis degildi. Aise, çocuk dogurmadi. Bu, Rasûlullah'in vefatina kadar böyle devam etti. Rasûlullah (s.a.v.), Aise'den sonra Hafsa binti Ömer'le evlendi. Hafsa'dan sonra Zeyneb binti Hüzeyme el-Hilaliye ile evlendi. Bu kadinin künyesi, "Ümmü'1-Mesakin" idi. Yani düskünlerin annesi idi. Bundan sonra Ümmü Habibe binti Ebi Süfyan'la evlendi. Ümmü Habibe'den sonra Ümmü Seleme Hind binti Ebi Ümeyye ile evlendi. Ümmü Seleme'den sonra Zeyneb binti Cahs'la, ondan sonra da Cüveyriye binti Haris b. Ebi Dirar'la evlendi. Rasûlullah (s.a.v.), Cüveyriye'den sonra Safiye binti Huyey b. Ahtab'la, ondan sonra da Meymune binti Haris el-Hilaliye ile evlendi.»

Bu siralama, Zührî'ninkinden daha güzel ve dogruya daha yakindir. Dogrusunu Allah bilir.

Yunus b. Bükeyr, Ebu Yahya kanali ile Sehl b. Zeyd el-Ensârî'nin söyle dedigini rivayet etmistir:

«Rasûlullah (s.a.v.), Beni Gifar kabilesinden bir kadinla evlendi. Onunla gerdege girdi. Elbisesini çikarip soyunmasini emretti. Kadin soyununca vücudunda memelerinin yaninda alacalik gördü. Rasûlullah ondan ayrildi ve

kendisine: "Elbiseni al ve giyin." dedi. Sabah olunca: "Ailenin yanma git." dedi ve mehrini tam olarak verdi.»

Ben derim ki: Rasûlullah (s.a.v.)'m evlenip de kendisiyle gerdege girmedigi kadınlardan biri de Ümmü Serik el-Ezdiye'dir.

Vakidî dedi ki: Dogru olan rivayete göre o kadın, Devs kabilesin-dendir. Ensârî oldugu da söylenmistir. Amiriyeli oldugunu ve admm da Havle binti Hakim es-Sülemî oldugunu söyleyenler de olmustur.

Vakidî dedi ki: O kadının adi, Gaziyye binti Cabir b. Hakim'dir.

Muhammed b. Ishak, Ali b. Hüseyin'in söyle dedigini rivayet etmistir:

«Rasûlullah (s.a.v.)'in evlendigi kadınlarin toplami onbestir. Üm-mü Serik el-Ensâriye de onlardandır ve bu kadın kendini Rasûlullah (s.a.v.)'a hibe etmistir.»

Said b. Ebi Arube, Katade'nin söyle dedigini rivayet etmistir:

«Rasûlullah (s.a.v.), Beni Neccar kabilesinden Ümmü Serik el-Ensâriye ile evlendi ve: «Ensâr kadınlariyla evlenmek isterim ama onların kiskançliklarından hoslanmıyorum.» dedi ve onunla gerdege girmedii.»

Ibn îshak, Muhammed'in babasi Ali'nin söyle dedigini rivayet etmistir:

«Rasûlullah (s.a.v.), Leyla binti Hatim el-Ensâriye ile evlendi. Bu kadın kiskanç biriydi. Rasûlullah'tan kendisine bir zarar geleceginden korktu, bosanmak istedi. Rasûlullah da onu bosadi.» [3]

Rasûlullah (S.A.V.)'In Evlenme Talebinde Bulunup Nikahlamadigi Kadınlar

Ismail b. Ebi Halid, Fahite binti Ebi Talib'in söyle dedigini rivayet etmistir:

«Rasûlullah (s.a.v.), ben küçük yasta iken benimle evlenme talebinde bulundu. Ama benden vazgeçti ve söyle dedi:

«Kadınlarin en hayirlisi, develere binen Kureysli salih kadınlardir. Bunlar küçüklüklerinde çocuklarına çok sefkatlidirler. Kocalarının yanında iken haklarına riayet ederler.»

Abdürrezzak, Said b. Müseyyeb'ten rivayet etti ki, Ebu Hüreyre söyle demistir:

«Rasûlullah (s.a.v.), Ebu Talib'in kizi Ümmü Hani (Fahite) ile evlenme talebinde bulundu. Ancak o söyle dedi:

- Ya Rasûlallah, ben yaslandim ve benim çoluk çocugum vardır.»

Tirmizî, Ümmü Hani binti Ebi Talib'in söyle dedigini rivayet etmistir:

«Rasûlullah (s.a.v.) benimle evlenme talebinde bulundu. Ben ona mazeretimi beyan ettim. O da mazeretimi kabul etti. Sonra Cenâb-i Allah, su ayeti inzal buyurdu:

«Ey peygamber! Mehirleri verdiğin eslerini, Allah'ın sana ganimet olarak verdiği cariyele, seninle beraber hicret eden amcanın kızlarını, halalarının kızlarını, dayılarının kızlarını, teyzelerinin kızlarını ve peygamber nikahlamayı dilediği takdirde -müminlerden ayrı sırf sana mahsus olmak üzere- kendisinin mehrini peygambere hibe eden mü'min kadını almanı helal kılmanızdır.» (ei-Ahzâb, 50.)

Ben, Rasûlullah'a helal olmazdım. Çünkü ben hicret etmemistim ve ben serbest bırakılanlardandım.»

Sonra Tirmizî dedi ki: Bu, bizim bilmediğimiz hasen bir hadistir. Ancak Süddî,bunu rivayet etmiştir.

Bu-hadis, hicret etmeyen kadınların Rasûlullah'a helal olmayacağını gerektirmektedir. Kadi el-Maverdî de tefsirinde bazı âlimlerden bu görüşü mutlak olarak nakletmiştir: «Seninle beraber hicret eden kadınlar....» sözü ile adı geçen yakınlar kastedilmiştir, diyenler de olmuştur.

Katade dedi ki: «Seninle beraber hicret eden kadınlar....» Yani seninle beraber Müslüman olan kadınlar demektir. Buna göre Rasûlullah'a ancak kafir kadınlar haram kılınmıştır. Diğer bütün Müslüman kadınlar ona helaldir. Rasûlullah'ın -eger rivayet gerçek ise- Ensâr kadınları ile evlenmesi buna ters düşmemektedir. Ancak o, bunlardan biri ile asla gerdege girmiş değildir.

Maverdî'nin Sa'bî'den rivayet ettiğine göre Zeyneb binti Hüzeyme (Ümmü Mesakin), Ensârî idi. Fakat onun Ensârî olduğuna dair rivayet sağlam değildir. O, Hilali kabilesindendi. Bunda ihtilaf yoktur. Nitekim bununla ilgili açıklama daha önce geçmişti. Doğrusunu Allah bilir.

Muhammed b. Sa'd, Hisam b. Kelbî kanalı ile İbn Abbas'ın şöyle dediğini rivayet etmiştir:

«Leyla binti Hatim, Rasûlullah'ın yanına geldi. Rasûlullah, sırtını güneşe vermisti. Leyla, eliyle Rasûlullah'ın sırtına vurunca Rasûlullah:

- Bu kimdir? Bunu siyah (kurt) yesin, dedi. Ben de:

- Ben kuslara yem verenin, rüzgarla yarisanın, Hatim'in kızıyım, Leyla'yım- Benimle evlenmen için kendimi, sana arz etmek üzere geldim, dedim.

Rasûlullah:

- Ben de bunu yaptım, dedi. Bunun üzerine kavmime döndüm. Rasûlullah'la evlendiğimi söyledim. Onlar da:

- Ne fena iş yaptın! Sen kışkanç bir kadınsın. Rasûlullah (s.a.v.), kendisini baskalarından kışkanan kadınlara sahiptir. Bu yüzden onlar sana beddua ederler. Sen bu isten vazgeç, dediler. Ben de dönüp Rasûlullah'ın yanına gittim. Ona:

- Benimle evlenmekten vazgeç ya Rasûlallah, dedim. O da vazgeçti.»

Bundan sonra Mesud b. Evs b. Sevad b. Züfr, bu kadınla evlendi ve çocukları doğdu. Kadın, birgün Medine'nin bahçelerinden birinde yıkanmakta iken siyah bir kurt üzerine sıçradı, vücudunun bir kısmını parçalayıp yedi ve kadın öldü.»

Muhammed b. Sa'd, Ibn Abbas'ın söyle dedigini rivayet etmistir:

«Dubaa binti Amir b Kirt, Abdullah b. Cud'an ile evli idi. Abdullah, onu bosadı. Abdullah'tan sonra Hisam b. Mugire o kadınla evlendi. Seleme adında bir oğullan dünyaya geldi. Kadın, iri yapılı, güzel bir kadındı. Uzun saçları vardı. Saçları vücudunu örtüyordu, Rasûlul-lah, onu oğlu Seleme'den istedi. O da, anneme danisayım, dedi. Gidip annesinden bu konuda izin isteyince annesi şöyle dedi:

- Ey oğlum, Rasûlullah benimle evlenmek için izin mi istiyor?

Bunun üzerine oğlu Rasûlullah'a döndü, bir cevap vermeden sustu. Sanki annesi, yaslandığından bu talebe olumlu cevap vermemisti. Bunun üzerine Rasûlullah da sustu.»

Muhammed b. Sa'd, Ibn Abbas'ın söyle dedigini rivayet etmistir: «Rasûlullah (s.a.v.), Safiye binti Besame b.-Nadle el-Anberî ile evlenmek istedi. Bu kadın esir alınmisti. Rasûlullah, onu muhayyer bıraktı ve ona şöyle dedi:

- Dilersen benimle evlenirsin, dilersen kocanla kalırsın. O da:

- Hayır, kocamla kahrim, dedi. Bunun üzerine Rasûlullah, onu serbest bıraktı. Ancak Beni Temim kabilesi o kadını lanetledi.»

Muhammed b. Sa'd, Muhammed b. Ibrahim et-Teymî'nin söyle dedigini rivayet etmistir:

«Ümmü Serik, Beni Amir b. Lüey kabilesinden bir kadın olup Rasûlullah'a kendini hibe etmistı. Ancak Rasûlullah, onu kabul etmedi ve onunla ölünceye kadar evlenmedi.»

Muhammed b. Sa'd, Ali b. Hüseyin'in söyle dedigini rivayet etmistir:

«Rasûlullah (s.a.v.), Ümmü Serik ed-Devsıye ile evlendi.»

Vakidî dedi ki: Bizim yanımızda geçerli olan rivayete göre o kadın, Ezd kabilesinin Devs kolundandır.

Muhammed b. Sa'd dedi ki: O kadının adı Gazıyye binti Cabir b. Hakim'dir.

Leys b. Sa'd, Hisam'm babası Muhammedm söyle dedigini rivayet etmistir: Adamin biri dedi ki; Ümmü Serik, kendini Rasûlullah (s.a.v.)'a hibe etmistı. Salıhabir kadındı.

Rasûlullah'm evlenme talebinde bulunup da nikahlamadığı kadınlardan biri de Hamre binti Haris b. Avn b. Ebi Harise el-Merrî'dir. Babası -aslında öyle birsey olmadığı halde- kızında alacalık bulunduğunu söyledi. Ancak bu kadın, babasının yanma döndükten sonra gerçekten alacalık hastalığına yakalandı. Adı Ümmü Sebib b. Bersa es-Sair idi.

Ravi diyor ki: Rasûlullah (s.a.v.), Habibe binti Abbas b. Abdül-muttalib'le evlenmek istedi. Bu kadının babasının kendi süt kardesi olduğunu anlayınca evlenmedi. Rasûlullah'la bu kadının babası Abbas'ı, Ebu Leheb'in cariyesi Süveybe emzirmisti.

Bunlar, Rasûlullah'm kadınları idiler. Üç sınıfa ayrılırlar. Söyle ki:

1 - Rasûlullah'm kendileriyle gerdege girdiği ve vefat edince dul bıraktığı kadınlar. Bunlar dokuz tanedir. Rasûlullah'm vefatından sonra niü'minlerin bunlarla evlenmeleri haramdır. Bu hususta kesinleşmiş icma vardır. Bu icma, zarurat-i diniyyeden bilinen bir icmadır. Bunların iddetleri, Ömürlerinin sonuna kadar devam etmiştir. Bu hususta yüce Allah, şöyle buyurmuştur:

«Bundan sonra ne Allah'ın peygamberini üzmeniz ve ne de onun eserini nikahlamanız asla caiz değildir. Doğrusu bu, Allah katında büyük seydır.» (el-Ahzâb, 53.)

2 - Rasûlullah'm kendileriyle gerdege girdiği ve kendisi hayatta iken bosadığı kadınlar. Bunlar bosandıktan ve iddetlerini tamamladıktan sonra herhangi bir erkeğin bunlarla evlenmesi helal olur mu? Bu hususta âlimlerin iki görüşü vardır:

a- Herhangi bir erkeğin, iddetlerini tamamladıktan sonra bu kadınlarla evlenmesi, ayetin umumi hükmü gereğince helal olmaz.

b- Muhayyer kilma ayetinin delaleti ile herhangi bir erkeğin, iddetleri tamamlandıktan sonra bu kadınlarla evlenmesi caizdir. Muhayyer kilma ayeti de sudur:

«Ey peygamber! Eslerine söyle söyle: «Eğer dünya hayatını ve süslerini istiyorsanız, gelin size bağışta bulunayım ve sizi güzellikle salıvereyim.

Eğer Allah'ı, peygamberini, ahiret yurdunu istiyorsanız bilin ki, Allah içinizden iyi davrananlara büyük ecir hazırlamıştır.» (el-Ahzâb, 28-29.)

Dediler ki: Rasûlullah'm kendisi ile ayrıldıktan sonra, baskalarının bu kadınlarla evlenmesi helal kılınmış olmasaydı, bu kadınlardan dünya ve ahiretten birini seçme hususunda muhayyer kılınmasında faide olmazdı. Çünkü Rasûlullah'tan ayrılması bu kadim baska erkeğe mubah kilmayacak olursa, bunda bir faide olmaz. Bu kuvvetli bir görüştür. Doğrusunu Allah

bilir.

.3 - Rasûlullah (s.a.v.)'m kendisiyle evlenip de gerdege girmeden önce bosadığı kadınlar. Baska erkeklerin bu kadınlarla evlenmeleri helaldir. Bu hususta herhangi bir ihtilaf ve çekisme bulunduğunu bilmiyorum.

Rasûlullah (s.a.v.)'m kendisiyle evlenme talebinde bulunduğu ama üzerine nikah akdetmediği kadınlara gelince, bunların baskalarıyla evlenmelerinin zaten sakıncası olmaz. "Kitabü'l-Hasais adlı eserde bu konuda bir fasıl düzenlenmiştir. Ve bu ilerde gelecektir. Doğrusunu Allah bilir. [4]

Rasûlullah (S.A.V.)'In Cariyeleri

Rasûlullah (s.a.v.)'m iki cariyesi vardı. Bunlardan biri Mariye binti Sem'un el-Kibtîye idi. Bunu ona İskenderiye sahibi (valisi) Cü-reyc b. Mina hediye itmişti. Bununla birlikte Mariye'nin kız kardeşi Sirin'i de hediye etmişti. Ebu Nuaym'm anlattığına göre Cüreyc, Mariye ile birlikte dört cariyei daha Rasûlullah'a hediye etmiştir. Doğrusunu Allah bilir.

İskenderiye sahibi Cüreyc, Mariye ile birlikte Me'bir adında igdis edilmiş bir köle ile Düldül adındaki bir katiri da hediye etmişti. Rasûlullah, onun hediyesini kabul etmiş, Mariye'yi kendine ayırmıştı. Mariye, Mısır'ın Ensina bölgesine bağlı Hafen köyündendi. Emirligi zamanında Muaviye b. Ebu Süfyan, bu belde ahalisini haraç Ödemekten affetmişti. Bunu da onlara bir ikram olsun diye yapmıştı. Çünkü Mariye, Rasûlullah'tan İbrahim adında bir çocuk doğurmuştu.

Dediler ki: Mariye, beyaz tenli güzel bir kadındı. Rasûlullah, onu begenip sevmiş ve kendi payına ayırmıştı. Özellikle oğlu İbrahim'i doğurduktan sonra daha çok sevmişti. Mariye'nin kız kardeşi Sirin'i ise Rasûlullah, Hassan b. Sabit'e hediye etmişti. Sirin, Hassan b. Sabit'e Abdurrahman adında bir erkek çocuk doğurmuştu.

Igdis edilmiş köle Me'bur'a gelince o, izin almaksızın Mariye ile Sirin'in yanına girip çıkardı. Mısır'daki âdetini devam ettirirdi. Bazı kimseler bu konuda ileri geri konuştular. Onun igdis edilmiş olduğunu bilmiyorlardı. Nihayet onun durumu açığa çıktı. Nitekim bunu in-saallah yakında açıklayacağız.

İskenderiye valisi Cüreyc'in hediye ettiği katıra gelince, Rasûlullah ona binliyordu. Doğrusu su ki; Rasûlullah, Hüneyn gününde o katıra binmişti. Bu katir, Rasûlullah'tan sonrada yaşamış, ömrü uzun dürmüştü. Öyle ki, emirligi zamanında Ali b. Ebi Talib'in yanında kalmıştı. Ali b. Ebi Talib vefat edince bu katir, Abdullah b. Cafer b. • Ebi Talib'in eline geçti. Hayvancagiz çok yaşlanmıştı. Öyle ki, yiyebilmesi için ona arpayı öğütüp yem olarak veriyorlardı.

Ebu Bekir b. Hüzeyme, Muhammed b. Ziyad b. Ubeydullah kanalı ile Büreyde b. Husayb'm söyle dedigini rivayet etmistir:

«Kiptilerin emiri, Rasûlullah'a iki kız kardes olan cariyeleri hediye etti. Bunlarla birlikte bir katir da verdi. Rasûlullah, Medine'de o katira biniyordu. Cariyelerden birini kendine alikoydu. Bu cariyeye, Rasûlullah'a Ibrahim adındaki oglunu dogurdu. Rasûlullah, diger cariyeyi ise baskasına hibe etti.»

Vakidî, Abdullah b. Abdurrahman b. Ebi Sa'saa'mn söyle dedigini rivayet etmistir:

«Rasûlullah (s.a.v.), Mariyetüt-Kiptiye'yi çok begenirdi. Bu kadın, kivircik saçlı, beyaz tenli ve çok güzel idi. Bu iki kız kardesi, Ümmü Süleym binti Milhan'm evine yerlestirdi. Rasûlullah yanlarına gitti. İkisi de orada Müslüman oldular. Mariye'yi kendine cariyeye olarak ayirdi. Onunla cinsel iliskide bulundu. Onu, Beni Nadir mallarından olan Aliye'deki malinin basına koydu. Yazları orada idi. Hurma toplama mevsiminde de orada bulunuyordu. Rasûlullah, orada onun yanına giderdi. Dindarlığı sağlam bir kadindi. Onun kız kardesi Sirin'i ise Hassan b. Sabit'e hibe etti. Hassan b. Sabit'in yatagina giren Sirin, ona Abdurrahman adında bir erkek çocuk dogurdu.

Mariye, Rasûlullah'a bir erkek çocuk dogurdu. Rasûlullah, ona Ibrahim adını verdi. Dogumunun yedinci günü akika kurbanı olarak ona bir koyun kesti. Saçını tıras etti. Saçının ağırlıgınca gümüsü düskünlere sadaka olarak verdi. Saçının yere gömülmesini emretti. Ona, Ibrahim adını verdi. Ebesi, Rasûlullah'm azadlısı Selma idi. Selma, Ibrahim dogar dogmaz kocası Ebu Ran'in yanına gitti ve Mariye'nin bir erkek çocuk dogurdugu haberini verdi. Ebu Rafi de Rasûlullah'a gelip müjdeyi verdi. Rasûlullah, ona bir gerdanlık bağışladı. Diger kadınları bu durumu kiskandılar. Mariye'den bir oğlunun dünyaya gelmesi diger kadınların çok ağına gitti.»

Hafız Ebu'l-Hasan ed-Darekutnî, Ibn Abbas'm söyle dedigini rivayet etmistir:

Mariye, dogum yapınca Rasûlullah (s.a.v.): «Oğlunun dünyaya gelmesi, onu azad etti»

Bu mesele için, yani ümmü veled cariyelerin satışı konusunda baslı başına bir eser tasnif ettik. O eserde özetle sekiz kavle raci olan âlimlerin kavillerini naklederek her kavlin dayanağını da anlattık. Hamd ve minnet Allah'adır.

Yunus b. Bükeyr, Muhammed b. Ishak kanalı ile Ali b. Ebi Talib'in söyle dedigini rivayet etmistir:

«İbrahim'in annesi Mariye'nin yanma ziyarete sik sik gelen amcasi oğlu hakkında epey dedikodu yapıldı. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.) bana su buyruğu verdi:

- Su kilici al ve git. Eger onu orada (Mariye'nin yanında) bulursan öldür.

Dedim ki:

- Ya Rasûlallah! Senin emrinde olurum. Sen beni gönderdiğin zaman kızdırılmış sikke gibi olurum. Hiçbir şey beni engellemez. Nihayet bana emrettiğin şeyi yerine getiririm. Gözüyle gören kişi, gaibte bulunan kimsenin göremediğini görür mü?

Rasûlullah (s.a.v.) buyurdu ki:

- Evet, gözüyle gören kişi gaibtekinin görmediğini görür.

: Ben de kilicimi çekip gittim. Adami Mariye'nin yanında gördüm.

Kilicimi çektim. Beni görünce onu öldürmek istediğimi anladı. Bir hurma agacına yönelip gitti. Agaca çıktı. Sonra tepesi üzerine kendini yere bıraktı. Sonra ayakları havaya dikildi. Igdis edilmiş olduğunu gördüm. Erkeklerdeki şeyden onda ne az ne çok hiçbir şey görmedim. Sonra Rasûlullah (s.a.v.)'m yanma gidip durumu anlattım. O da şöyle dedi:

- Ehl-i Beyt'in dedikodusunu bizden uzaklastıran Allah'a hamd - olsun.»

Taberanî, Enes'in şöyle dedigini rivayet etmiştir: «Mariye, İbrahim'i doğurunca Rasûlullah (s.a.v.), ondan süphelenir gibi oldu. Nihayet Cebrail (a.s.) inip yanma geldi ve ona:

- Selam sana ey İbrahim'in babası! dedi.»

Ebu Nuaym, Hz. Aise'nin şöyle dedigini rivayet etmiştir: «Rum kumandanlarından Mukavkis, hükümdar kızlarından Ma-riye adındaki kipti cariyeyi ve beraberinde genç amcasi oglunu Rasû-lullah'a hediye etti. Rasûlullah (s.a.v.), günlerden bir gün Mariye'nin yanma girip halvette bulundu. Onunla cinsel ilişki kurdu ve Mariye İbrahim'e hamile kaldı. Doğum yapınca kadın bundan rahatsız oldu. Rasûlullah (s.a.v.), ses çıkarmadı. Çünkü Mariye'nin sütü yoktu. Rasûlullah, ona bir koyun aldı. Çocuğu, o koyunun sütü ile besledi. Vücudu gelişti. Rengi güzelleşti. Parlak oldu. Günün birinde Rasûlullah, onu omuzuna alıp getirdi ve bana:

- Ey Aise! Nasıl, bu çocuk bana benziyor mu? diye sordu. Ben ve benden başka kadınlar:

- Bunun sana benzediğini sanmıyoruz, dedik. Bunun üzerine Rasûlullah:

- Benim gibi etli değil mi? diye sordu. Ben de dedim ki:

- Hayatima yemin ederim ki, koyun sütü ile beslenen çocuk elbet-teki etlenecek ve güzellesecektir.»

Vakidî dedi ki: Mariye, hicri onbesinci senenin muharrem ayında vefat etti. Cenaze namazini Hz. Ömer kilip Baki mezarligina defnetti.

Mufaddal b. Gassan el-Gallabi de böyle demistir. Halife ve Ebu Ubeyde ile Yakup b. Süfyan dediler ki: Mariye, hicri onaltmci senede vefat etti. Allah ona rahmet etsin.

Rasûlullah'm cariyelerinden biri de, Reyhane binti Zeyd'dir. Beni Nadir kabilesindendir. Beni Kurayza kabilesinden oldugunu söyleyenler de vardır.

Vakidî dedi ki: Reyhane binti Zeyd, Beni Nadir kabilesindendir. Beni Kurayza kabilesinden oldugunu söyleyenler de olmustur.

Reyhane binti Zeyd, Beni Nadir kabilesindendir. Onların arasında iken evlenmistir. Rasûlullah (s.a.v.), onu kendi şahsi için aldı. Güzel kadindi. Rasûlullah (s.a.v.), Müslüman olmasını ona teklif etti. O da Yahudilikte kalmak istedi. Bunun üzerine Rasûlullah, ondan ayrıldı. Ve gönlü ona takıldı. İbn Sayeyi yanına çağırıp önada aynı şeyleri anlattı. İbn Saye, Rasûlullah'a dedi ki:

- Anam babam sana feda olsun ya Rasûlallah, o kadın Müslüman olacaktır.

Böyle dedikten sonra çıkıp Reyhane'nin yanına gitti. Ona dedi ki:

- Kavmine uyma. Hüey b. Ahtab'ia, onların başına neler getirdiğini gördün! Müslüman ol ki, Rasûlullah (s.a.v.), seni kendi şahsi için ayırsın.

Bir ara Rasûlullah (s.a.v.) ashabinin yanında iken iki ayak sesi duydu-ve dedi ki:

- Su iki ayakkabı sesi, İbn Saye'nin ayakkabılarının sesidir. Bana Reyhane'nin Müslüman olduğunu müjdelemeye geliyor.

İbn Saye gelip:

- Ya Rasûlallah! Reyhane Müslüman oldu, dedi. Rasûlullah bu habere sevindi.»

Muhammed b. İshak dedi ki: "Rasûlullah (s.a.v.), Kurayza'yi fethettiği zaman Reyhane binti Amr b. Hunafe'yi kendine ayırdı. Vefat edinceye kadar yanında kaldı. Rasûlullah (s.a.v.), ona Müslüman olmasını ve kendisiyle evlenmesini teklif etti ama o Yahudilikten ayrılmak istemedi."

Sonra Muhammed b. İshak, yukarıdaki rivayette de anlatıldığı gibi Reyhane'nin Müslüman olduğunu anlatmıştır.

Vakidî, Eyyüb b. Besir el-Muaviye'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir:

«Rasûlullah (s.a.v.), Reyhane'yi, Selma binti Kays Ümmü'l-Münzir'in evine gönderdi. Âdet görünceye kadar burada kaldı. Adetten temizlendikten sonra Ümmü'l-Münzir gelip durumu Rasûlullah'a haber verdi. Rasûlullah da Ümmü'l-Münzir'in evinde iken Reyhane'nin yanına gidip ona şöyle dedi:

- Seni azad edip seninle evlenmemi istersen ben bunu yaparım. Cariye olarak mülkümde kalmayı ve cariyem olarak seninle cinsel temasta bulunmamı istersen, ben bunu da yaparım.

Reyhane dedi ki:

- Ya Rasûlallah, senin mülkünde cariyem olarak kalmam, hem benim için, hem de senin için kolay olur.

Bunun üzerine Reyhane, Rasûlullah (s.a.v.)'m mülkünde cariyem olarak kaldı. Vefat edinceye kadar Rasûlullah'm yatagina giriyordu.»

Vakidî, Zührî'nin Reyhane hakkında söyle dedigini rivayet etmiştir:

«Reyhane, Rasûlullah'm cariyesi idi. Onu azad etti ve onunla evlendi. Aile ve asireti içinde örtünüyor ve söyle diyordu:

- Rasûlullah (s.a.v.)'dan sonra beni baskası görmesin.»

Vakidî dedi ki: Bu bizim nezdimizde bulunan iki hadisten en geçerli olanıdır. Rasûlullah'tan önceki kocasının adı Hakem'di. Vakidî, Ömer b. Hakem'in söyle dedigini rivayet etmiştir: «Rasûlullah (s.a.v.), Reyhane binti Zeyd b. Amr b. Hunafe'yi azad etti. Bu kadın, Rasûlullah'tan önce kocasının yanında idi. Kocası onu seviyor ve ona ikramda bulunuyordu. Bu sebeple Reyhane dedi ki:

- Kocamdan sonra artık hiç kimse ile evlenmem.

Reyhane, gerçekten güzel bir kadındı. Beni Kurayza kabilesi esir alınıncaya, esir alman cariyeler Rasûlullah'a arzedildiler. Reyhane dedi ki:

- Rasûlullah'a arzedilenlerden biri idim. Bana emretti. Ben oradan ayrıldım. Kendisi için seçildim. Her ganimette Rasûlullah için ayrılan bir cariyem vardı. Ben oradan ayrıldığımda Allah benim için hayırlı olanı verdi. Rasûlullah beni Ümmü'l-Münzir binti Kays'in evine gönderdi. Orada birkaç gün kaldım. Nihayet Rasûlullah esirleri öldürdü. Cariyeleri ayırdı. Sonra Rasûlullah (s.a.v.) yanıma geldi. Ben utandığımdan onun yanından geri kaçmak istedim. Beni çağırarak, karsısına oturttu ve söyle dedi:

- Eger Allah ve Rasûlünü seçersen, Rasûlullah da seni kendi nefsi için seçmiştir.

Dedim ki:

- Ben, Allah ve Rasûlünü seçiyorum.

Müslüman olunca, Rasûlullah beni azad etti ve benimle evlendi. Diğer kadınlarına verdiği gibi bana da on ikibuçuk okiye gümüş me-hir verdi. Ümmü Münzir'in evinde benimle gerdege girdi. Diğer kadınlarına yaptığı gibi bana da gece sirasi ayırdı ve beni örttü.»

Vakidî dedi ki: Rasûlullah (s.a.v.)» Reyhane'yi çok beğenirdi, severdi.

Istedigi herseyi mutlaka ona verirdi.

Reyhane'ye denildi ki: Eger sen Rasûlullah'tan Beni Kurayza e-sirlerini isteseydin, onlari mutlaka azad ederdi. .

Reyhane dedi ki:

- Rasûlullah (s.a.v.), cariyeleri tefrik edinceye kadar benimle gerdege girmedi. Bu isi tamamladiktan sonra gerdege girdi.

Rasûlullah, onunla halvette bulunur, yaninda çok dururdu. Veda hacci dönüşüne kadar Rasûlullah'm yaninda kaldı. O zaman vefat etti, Rasûlullah da onu Baki mezarligina defnetti.

Rasûlullah, hicri altinci senenin muharrem ayinda onunla evlenmisti.

Ibn Vehb, Zührî'nin söyle dedigini rivayet etmistir; «Rasûlullah (s.a.v.), Reyhane'yi Beni Kurayza kabilesinden esir alip ele geçirdi. Sonra onu azad etti. O da ailesinin yanina gitti.»

Ebu Ubeyde Mamer b. Müsenna dedi ki: Reyhane binti Zeyd b Sem'un, Beni Nadir kabilesindendi. Bazilari, onun Beni Kurayza kabilesinden oldugunu söylemişlerdir. Zekat hurmaliklarından bir hurmalıkta idi. Rasûlullah (s.a.v.), zaman zaman, öğle vakitleri gelip onun yaninda istirahat ederdi. Onu hicri dördüncü senenin sevval ayinda esir almisti.

Ebu Bekir b. Ebu Hayseme, Katade'nin söyle dedigim rivayet etmistir:

«Rasûlullah (s.a.v.)'m iki cariyesi vardı. Bunlardan biri Mariye-tü'1-Kiptiye, digeri de Rayha veya Reyhane binti Sem'un b. Zeyd b. Hunafe idi. Reyhane, Beni Amr b. Kurayza kabilesindendi. Amcasi oglu Abdülhakem ile evliydi. Esir alindikdan sonra Hz. Peygamber'in yaninda kaldı. Hz, Peygamber'den önce vefat etti.»

Ebu Ubeyde Mamer b. Müsenna dedi ki: «Rasûlullah (s.a.v.)'m dört cariyesi vardı. Bunlarin adlari şöyledir: Mariyetul-Kiptiye, Reyhane el-Kuraziye. Baska bir cariyesi daha vardı. Çok güzeldi. Rasûlullah'm zevceleri ona tuzak kurdular. Onun kendilerine üstün olmasından korkmuşlardı. Rasûlullah'm çok kıymetli, güzel bir baska cariyesi daha vardı. Bu cariyeyi ona Zeyneb hediye etmistı. Safiye binti Hüvey için zilhicce, muharrem ve safer aylarında ondan ayrı kalmisti. Vefat ettigi rebiyülevvel ayi olunca, Rasûlullah Zeyneb'le barismis ve yanma girmisti. Bunun üzerine Zeyneb Rasûlullah (s.a.v.)'a:

- Bilemiyorum, sana ne hediye edeyim? diye sormus ve Rasûlullah'a bu kıymetli ve güzel cariyeyi hediye etmistı.»

Seyf b. Ömer, Hz. Aise'nin söyle dedigini rivayet etmistir: «Rasûlullah (s.a.v.), Mariye ile Reyhane'ye bazen geceleme sirasi tahsis ederdi. Bazen da bütünyle onlari siradan çıkarirdi.»

Ebu Nuaym, Ebu Muhammed b. Ömer el-Vakidî'nin söyle dedigini rivayet etmistir: Reyhane, hicri onuncu senede vefat etti. Cenaze namazini Ömer b. Hattab kildirdi ve onu Baki mezarligina defnetti. Allah'a hamd olsun.[5]

Rasûlullah (S.A.V.)'In Çocuklari

Rasûlullah (s.a.v.)'m, Ibrahim disindaki diger çocuklarinin Hatice binti Hüveylid'den dogdugu hususunda ihtilaf yoktur. Yalniz Ibrahim adindaki oglu, Mariye binti Sem'un el-Kip tiye'den dogmustur.

Mubammed b. Sa'd, Hisam b. el-Kelbî kanali ile Ibn Abbas'm söyle dedigini rivayet etmistir:

«Rasûlullah (s.a.v.)'in çocuklari sirasiyla Kasim, Zeynep, Abdullah, Ümmü Külsüm, Fatima ve Rukiye'dir. Kasim Öldü. O, Rasûlullah'm Mekke'de ölen ilk çocuğu idi. Ondan sonra Abdullah öldü. As b.

Vail es-Sehmî: «Muhamed'in nesli kesildi. O, nesli kesiktir!» dedi. Bunun üzerine Aziz ve Celil olan yüce Allah, su sûreyi inzal buyurdu:

«Ey Muhammedi Dogrusu sana pek çok nimet vermisizdir. Öyleyse Rabbin için namaz kil, kurban kes. Dogrusu adi-sam ortadan kalkacak olan, sana kin tutan kimsedir.» (ei-Kevser, 1-3.)

Muhammed b. Sa'd dedi ki: Mariye, hicri sekizinci senenin zilhicce ayında Ibrahim'i dogurdu. Ibrahim, onsekiz aylık iken vefat etti.

Ebu'l-Ferec el-Muafa b. Zekeriya el-Cüreyrî, Abdûlbaki b. Nafîi kanali ile Ibn Abbas'm söyle dedigini rivayet etmistir:

«Hatice, Rasûlullah (s.a.v.) ile evli iken Abdullah'i dogurdu. Daha sonra uzun bir süre dogum yapmadi. Bir ara Rasûluilah, bir adamla konusmakta iken As b. Vail onlara bakiyordu. Adam ona:

- Bu kimdir? diye sorunca As, dedi ki:

- Bu nesli kesiktir!

Adam çocuğu dogup da ondan uzun bir süre sonra karisi dogum yapmazsa Kureysliler, o adama nesli kesik derlerdi. Bunun üzerine Cenâb-i Allah, su ayeti inzal buyurdu:

«Dogrusu adi sani ortadan kalkacak olan, sana kin tutan kimsedir.» Yani ey Muhammed, sana düşmanlık eden ve sana karsi kin besleyen kimse, her hayirdan kesik olandır.

Ravi dedi ki: Daha sonra Rasûlullah'm kizi Zeynep, ondan sonra Rukiye, ondan sonra Kasim, ondan sonra Tahir, ondan sonra Mutah-har, ondan sonra Tayyib, ondan sonra Mutayyeb, ondan sonra Ümmü Külsüm, ondan sonra da Patima dünyaya geldiler. Fatima, yaşça en küçük olanlariydi,

Hatice, bir çocuk dogurunca onu süt anneye teslim ederdi. Ama Fatima dogunca onu baskasına vermedi. Kendisi emzirdi.»

Heysem b. Adıyy, Hisam b. Urve kanalı ile Said'in babası Müsey-yeb'in söyle dedigim rivayet etmistir:

«Raslulah (s.a.v.)'in Tahir ve Tayyib adında iki oğlu vardı. Bunlardan birine Abdüssems, diğesine de Abdüluzza adını vermisti.»

Bu rivayette münkerlik vardır. Dogrusunu Allah bilir.

Muhammed b. Aiz, Said b. Abdülaziz'in söyle dedigini rivayet etmistir:

«Hz. Hatice, Kasım, Tayyib, Tahir, Mutahhar, Zeynep, Rukiye, Fatima ve mm Külsüm' dogurdu.»

Zübeyr b- Bekkar dedi ki: Amcam Mus'ab b. Abdullah, bana su haberi verdi: Hatice su çocukları dogurdu: Kasım ve Tahir. Tahir'e Tayyib de denirdi. Tahir, nübüvvetten sonra dogdu. Küçük yasta vefat etti. Adı Abdullah'ti. Hatice; Fatima, Zeynep, Rukiye ve mm Külsüm' de dogurdu.

Zübeyr, İbrahim b. Münzir tariki ile Ebu'l-Esved'in söyle dedigini rivayet etmistir:

«Hatice, Kasım, Tahir, Tayyib, Abdullah, Zeynep, Rukiye, Fatima ve mm Külsüm' dogurdu.»

Muhammed b. Fadale, kendilerine bazı ihtiyaçların söyle dedigini rivayet etmistir: Hatice, Kasım'ı ve Abdullah'ı dünyaya getirdi. Kasım, yürüyebilecek ağaya gelinceye kadar yasadı. Abdullah ise daha küçük yasta iken vefat etti.»

Zübeyr b. Bekkar dedi ki: Cahiliye döneminde Hatice'ye, Tahire binti Hüveylid denilirdi. Raslulah (s.a.v.)'a Kasım adındaki bir çocuğuy dogurdu. Bu, onun en büyük oğuy idi. Raslulah, bu oğuyun adı ile knyelenirdi. Hatice, daha sonra Zeynep'ı, ondan sonra Abdullah'ı dogurdu. Abdullah'a Tayyib deniyordu. Tahir denildiğiy de oluyordu. Bu çocuk nübüvvetten sonra dogdu. Küçük yasta iken vefat etti. Hatice daha sonra kızı mm Külsüm', ondan sonra Fatima'yı, ondan sonra da Rukiye'yı dogurdu. Bunların dogum sırası böyledir. Sonra Kasım, Mekke'de iken öldü. O, Raslullah'm vefat eden ilk çocuğuydur. Ondan sonra Abdullah vefat etti.

Bunlardan sonra Mariye binti Sem'un, Raslullah'a İbrahim'ı dogurdu. Bu kadın, İskenderiye sahibi (valisi) Mukavkis'in Raslullah'a hediye ettiğiy Kipt cariyey idi. Bununla birlikte kız kardeyi Sirin'ı ve Me'bur adındaki igdis edilmiş kleyiy de Raslullah'a hediye etmistiy. Raslulah, Sirin'ı Hassan b. Sabit'e hediye etmistiy. Sirin, Hassan'a oğuy Abdurrahman'ı dogurmıstı. Hassan b. Sabit'in nesli kesikti.»

Ebu Bekir b. el-Berkî dedi ki: Aslında Rasûlullah'm çocuğu Ta-hir'in adi Tayyib'dir. Onun diger adi da Abdullah'tir. Denildigine göre Tayyib ile Mutayyeb, ayni batında ikiz olarak dogmuslardır. Tahir ile Mutahhar da ayni batında ikiz olarak dogmuslardır.

Mufaddal b. Gassan, Mücahid'in söyle dedigini rivayet etmistir:

«Rasûlullah (s.a.v.)'m oğlu Kasim, dünyaya geldikten sonra yedi gece yasadi. Sonra vefat etti.»

Mufaddal dedi ki: Bu yanlistir. Dogrusu su ki, o, onyedi ay yasamistir.

Ebu Nuaym, Mücahid'in söyle dedigini rivayet etmistir: Kasim yedi günlük iken vefat etti. Zührî ise, iki yasinda iken vefat ettigini söylemistir. Katade'ye gelince o dedi ki: Kasim, yürüyeblecek çağa gelinceye kadar yasadi. Sonra vefat etti.

— Hisam b. Urve dedi ki: Iraklılar, Tayyib ve Tahirin dogdugunu söylemediler. Bizim üstadlarinnz ise söyle dediler:

"Rasûlullah'm çocuklari sunlardır: Abdüluzza, Abdumenaf, Kasim, Rukiye, Ümmü Külsüm ve Fatima."

Ibn Asakir, böyle rivayet etmistir. Bu münkerdir. Burada Zey-neb'ten söz edilmemistir. Oysa söylenmesi gerekirdi. Dogrusunu Allah bilir.

Zeyneb'le ilgili olarak Abdürrezzak, Ibn Cüreyc'den söyle bir rivayette bulunmustur:

«Birden fazla adam bana dedi ki: Zeyneb, Rasûlullah (s.a.v.)'m en büyük kizi idi. Fatima ise, en küçükleri ve Rasûlullah tarafından en çok sevileniydi. Zeyneb, Ebu'l-As b. er-Rebî ile evlendi. Ona, Ali ile Ümame adında iki çocuk dogurdu. Rasûlullah, namaz kılarken Uma-me'yi omuzlarına alirdi. Secdeye vardiginda yere birakir, kiyama kalktiginda tekrar omuzuna alirdi. Vakidî'nin anlattigina göre belki de Rasûlullah (s.a.v.), Ümame'nin annesi Zeyneb'in hicri sekizinci senede vefatından sonra Ümame'yi bu sekilde namazda, omuzuna almistir. Katade, Abdullah b. Ebu Bekir b. Hazm ve digerleri böyle anlatmışlardır. Muhtemelen o zaman Ümame çok küçük bir çocuk idi.» Dogrusunu Allah bilir.

Fatima'nin vefatından sonra Hz. Ali, Zeyneb'in kiziyla evlenmistir. Zeyneb, hicri sekizinci senede vefat etmistir. Katade, ibn Hazm'-dan rivayet etti ki; Zeyneb, hicri sekizinci sene basında vefat etmistir.

Hammad b. Seleme, Hisam'm babasi Urve'nin söyle dedigini rivayet etmistir:

«Zeyneb, hicret ettigi zaman adamin biri onu itti. O da bir kayaligin üzerine düştü ve çocuğunu rahminden düşürdü. Vefat edinceye kadar bu sanciyi çekti. O'nun şehid olarak vefat ettigini ileri sürmüşlerdir.

Rukiye'ye gelince, Rasûlullah'm amcası Ebu Leheb'in oğlu Utbe onunla evlendi. Ayrıca onun kızkardeşi Ümmü Külsüm'le de kardeşi Uteybe b. Ebi Leheb evlendi. Sonra bu ikisi gerdege girmeden önce Rasûlullah'a olan kızgınlıklarından ötürü bunları bosadılar. Bu bosama hadisesi, su sûrenin nüzulü esnasında vuku bulmustu:

«Ebu Leheb'in elleri kurusun, kurudu da! Mali ve kazandığı, kendisine fayda vermedi. Alevli atese yaslanacaktır. Karısı da, boynunda bir ip olduğu halde ona odun tasiyacaktır.» (Ebu Leheb, 1-5.)

Osman b. Affan (r.a.), Rukiye ile evlendi. Onunla birlikte Habesistan'a hicret etti. Osman'ın Habesistan'a hicret eden ilk şahıs olduğu söylenir. Sonra ikisi Mekke'ye döndüler. Nitekim bunu daha önce anlattık. Bilahare ikisi Medine'ye hicret ettiler. Orada Rukiye, Osman'ın oğlu Abdullah'i doğurdu. Abdullah, altı yasma ayak basınca bir horoz onun gözlerini gagaladı ve çocuk bu yüzden vefat etti. Önceleri Osman'a oğlu Abdullah'ın adı ile künye verilmisti. Yani ona Ebu Abdillâh denilmisti. Sonra oğlu Amr ile onu künyel emisi er, yani ona Ebu Amr demislerdi.

Rasûlullah (s.a.v.), İslâm ordusuyla sirk ordusunun karşı karşıya geldiği Bedir gününde muzaffer olduğu esnada Rukiye vefat etmişti.

Müjdecî, zafer haberim Medine'ye getirdiği zaman -ki bu müjdecî Zeyd b. Harise idi- Müslümanların, Rukiye'nin mezarının üzerine 'toprak döktüklerini gördü. Osman, Rukiye'nin hasta bakıcılığını yapmak için Medine'de kalmıştı. Rasûlullah, ona ganimet payını vermisti. Bu sevaptan da faydalanmıştı. Rasûlullah, Bedir gazvesinden Medine'ye dönünce Rukiye'nin kız kardeşi Ümmü Külsüm'ü Osman'la evlendirmişti. Bu sebeple Osman'a iki nur sahibi anlamına gelen "Zinnureyn" lakabı takılmıştı. Sonra Ümmü Külsüm de hiç çocuk doğurmadan hicrî dokuzuncu senenin saban ayında Osman'la evli iken vefat etti. Rasûlullah (s.a.v.), bunun üzerine: «Eğer üçüncü bir kızım yanımda olsaydı, onu da Osman'la evlendirirdim.» demisti. Baska bir rivayete göre Rasûlullah (s.a.v.), o zaman şöyle demisti: «Eğer on kızım olsaydı, onunu da Osman'la evlendirirdim.»

Fatima'ya gelince; Rasûlullah'm amcası oğlu Ebu Talib oğlu Ali, hicri ikinci senenin safer ayında onunla evlendi. Fatima, Ali'ye, Hasan ve Hüseyin adında iki çocuk doğurdu. Muhsin adında bir çocuk daha doğduğuda söylenmiştir. Ayrıca Ümmü Külsüm ile Zeyneb adında iki kız çocuğu da doğurdu.

Halifelîği döneminde Ömer b. Hattab, Hz. Ali'nin kızı Ümmü Külsüm'le evlendi. Ona kırkbin dirhem mehir verdi. Bunu Rasûlullah'm nesebinden olduğu için vermisti. Ümmü Külsüm, Zeyd adındaki bir çocuğu doğurmuştu. Hattab oğlu Ömer, şehid edilince ondan sonra amcası oğlu Avn b. Cafer,

Ümmü Külsüm'le evlendi. Fakat Avn da vefat edip Ümmü Külsüm'ü dul birakti. Ondan sonra kardesi Muhammed, Ümmü Külsüm'le evlendi. O da vefat edip Ümmü Külsüm'ü dul birakti. Ondan sonra bu son iki kocasinin kardesi Abdullah b. Cafer onunla evlendi. Ümmü Külsüm, Abdullah'la evli iken vefat etti. Abdullah b. Cafer, Ümmü Külsüm'ün kizkardesi Zeyneb binti Ali ile evlendi. Bu kadın da onunla evli iken vefat etti.

Hız. Fatima, Rasûlullah'm vefatından alti ay .sonra vefat etmistir. Bu husustaki kavillerin en meshuru budur. Hız. Aise'den sahih olarak varid olan rivayette bu mealdedir. Zührî ile Ebu Cafer el-Bakir da . böyle demislerdir. Yalnız Zührî, Fatima'nin Rasûlullah'tan üç ay sonra vefat ettigini, Ebu Zübeyr ise iki ay sonra vefat ettigini söylemistir. Ebu Bürey'de dedi ki: Hız. Fatima, Rasûlullah'm vefatından sonra yetmis gün ve gece yasadi. Amr b. Dinar dedi ki: Hız. Fatima, Rasûlullah'tan sonra sekiz ay daha yasadi. Ondan sonra vefat etti. Abdullah b. Haris de böyle demistir. Amr b. Dinar'in rivayetine göre ise Hız. Fatima, Rasûlullah'tan sonra dört ay yasamistir.

Daha önce de belirttiğimiz gibi Ibrahim, Mariyetü'1-Kiptiye'den dogmustu. Dogumu, hicri sekizinci senenin zilhicce ayında olmustur.

Ibn Lehiya ile digerleri, Abdurrahman b. Ziyad'm bu hususta söyle dedigini rivayet etmislerdir: Mariye, Ibrahim'e hamile kalinca Cebrail gelip Rasûlullah'a söyle dedi:

- Selam sana ey Ibrahim'in babasi! Dogrusu Cenâb-i Allah, cariyen Mariye'den sana bir erkek çocuğu bahsetmistir. Allah onu sana mübarek kilsin ve senin gözünü dünyada da, ahirette de onunla aydinlatip doyursun.

Hafiz Ebu Bekir el-Bezzar, Enes'in söyle dedigini rivayet etmistir:

«Peygamber (s.a.v.)'in oğlu Ibrahim dünyaya gelince kalbine süphe düstü. Bunun üzerine Cebrail, ona gelip söyle dedi:

- Selam sana ey Ibrahim'in babasi!»

Esbat, Ismail b. Abdurrahman'm (Süddî'nin) söyle dedigini rivayet etmistir:

«Enes b. Malik'e söyle bir soru sordum:

- Peygamber (s.a.v.)'in oğlu Ibrahim'in ömrü ne kadar oldu?

- Besigi dolduracak yasa gelmistir. Eger hayatta kalsaydi, mutlaka peygamber olurdu. Ancak hayatta kalmasina imkan yoktu. Çünkü Peygamberimiz (s.a.v.), son peygamberdir.»

Imam Ahmed b. Hanbel, Abdurrahman b. Mehdi kanali ile Enes b. Malik'in söyle dedigini rivayet etmistir:

«Eger Peygamber (s.a.v.)'in oğlu Ibrahim yasasaydi, siddik ve peygamber olurdu.»

Ebu Abdillah b. Mende, Enes'in söyle dedigini rivayet etmistir;

«Peygamber (s.a.v.)'in oğlu Ibrahim onalti aylık iken vefat etti. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.): "Onu Baki mezarlığına defnedin. Onu emzirecek bir emzirici vardır. Emzirme isini Cennet'te tamamlayacaktır." dedi.»

Ebu Ya'lâ, Ebu Hayseme kanalı ile Enes'in söyle dedigini rivayet etmistir:

«Rasûlullah kadar çokluk çocuğuna merhametli bir kimse görmedim. Ibrahim, Medine'nin üstü taraflarında süt emmekte idi. Bizi de yanma alarak oraya gider, Ibrahim'in bulunduğu eve girerdi. Havalar yağmurlu idi. Onu emziren kadın, bizim yanımızda iken Rasûlullah Ibrahim'i alıp Öper, sonra da geri dönerdi.»

Amr dedi ki: Ibrahim vefat edince Rasûlullah (s.a.v.) söyle dedi: «Dogrusu Ibrahim, benim oğlumdur. O, memede süt emmekte iken vefat etti. Onun için iki emzirici vardır. Emzirme isini Cennet'te tamamlayacaklardır.»

Cerir ile Ebu Avane, Bera'nın söyle dedigini rivayet etmişlerdir: «Rasûlullah (s.a.v.)'m oğlu Ibrahim, onalti aylık iken vefat etti. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.) söyle buyurdu: Onu Baki mezarlığına defnedin. Dogrusu Cennet'te onu emziren biri vardır.»

Ebu Ya'lâ el-Mavsilî, Ibn Ebi Evfa'nın, Ibrahim hakkında sorulan bir soruya cevaben söyle dedigini rivayet etmistir:

«Ibrahim, küçük yasta iken vefat etti. Peygamber (s.a.v.)'den sonra bir peygamber geleceğine hükmedilmiş olsaydı, mutlaka yasardı.»

Ibn Asakir'in, Cabir b. Abdullah'tan rivayet ettigine göre Rasûlullah (s.a.v.) söyle buyurmıştır:

«Eğer Ibrahim yasasaydı mutlaka peygamber olurdu.» Ibn Asakir, Enes'in söyle dedigini rivayet etmistir: «Ibrahim vefat ettiğinde Rasûlullah (s.a.v.): "Ben kendisim seyrederim görmeden önce Ibrahim'i kefeneye koymayın." dedi. Sonra Rasûlullah gelip Ibrahim'in cenazesi üzerine kapandı, ağlamaya başladı. Öyle ki, sakalı gözyaşlarıyla ıslandı.»

Ben derim ki: Bu hadisin sened zincirinde adı geçen Ebi Sey-be'nin rivayeti ile amel edilmez.

Yine Ibn Asakir, Esmâ binti Yezid b. es-Seken'in söyle dedigini rivayet etmistir:

— «Ibrahim vefat edince Rasûlullah (s.a.v.) ağladı. Ebu Bekir ile Ömer ona:

- Allah'ın hakkını bilme hususunda sen herkesten önce gelirsın ya Rasûlallah! (Niçin ağlıyorsun?) dediler. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.) söyle cevap verdi:

- Göz yasanyor, kalb hüzünleniyor. Biz, Rabbi gazablandıracak şeyi

söylemiyoruz. Eger bu dogru bir vaad olmasaydi, toplayici bir bulusma yeri olmasaydi, sondakilerimiz Öndekilerin pesi sıra gitmeseydi ey Ibrahim, biz bundan daha çok derecede sana üzüldük. Ey Ibrahim! Dogrusu biz senin vefatina mahzunuz!»

Imam Ahmed b. Hanbel, Bera'dan söyle bir rivayette bulunmustur:

«Rasûlullah (s.a.v.), oğlu Ibrahim'in cenaze namazini kildi. Ibrahim, onalti aylık iken vefat etmistî. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.), söyle demisti: Dogrusu Cennet'te Ibrahim'in yarida kalan emzirme isini tamamlayacak bir emzirici vardir, Ibrahim, siddik idi.» Ebu Ya'lâ, Ibn Ebi Evfa'nın söyle dedigini rivayet etmistir: «Rasûlullah (s.a.v.), oğlu Ibrahim'in üzerine namaz kildi. Ben de onun arkasinda cenaze namazini kildim. Rasûlullah, bu namazda dört tekbir aldi.»

Yunus b. Bükeyr, Muhammed b. Ishak kanali ile Muhammed b. Talha b. Yezid b. Rûkane'nin söyle dedigini rivayet etmistir:

«Rasûlullah (s.a.v.)'m oğlu Ibrahim, onsekiz aylık bir çocuk iken vefat etti. Rasûlullah, onun üzerine namaz kilmadi.»

Ibn Asakir, Hz. Ali'nin söyle dedigini rivayet etmistir:

«Rasûlullah'in oğlu vefat edince, Rasûlullah beni Ibrahim'in annesi Mariyetü'l-Kiptiye'ye gönderdi. Mariye, Mesrebe mintikasinda idi. Ibrahim'in cenazasesini bir küfeye koydum ve atin üzerine, önüme yerlestirdim. Sonra Rasûlullah'a getirdim. Rasûlullah, onu yıkayıp kefenledi ve alip insanların huzuruna çıkardi. Onu, Muhanned b. Zeyd'in evinin yakinindeki bir yere defnetti. Ben, Ibrahim'in mezarina girdim. Topragi üzerine kapattim. Ben çıktıktan sonra Rasûlullah, onun mezarinin üzerine su serpti. Rasûlullah, elini Ibrahim'in mezarina koyup söyle dedi:

- Ama vallahi Ibrahim, peygamber oğlu peygamberdir!

Böyle dedikten sonra aglamaya basladi. Çevresindeki Müslümanlar da agladilar. Sesleri çok yükseldi. Sonra Rasûlullah, söyle buyurdu:

- Göz yasariyor, kalb hüzünleniyor ve biz Rabbi öfkelenendirip gazaplandiracak birsey söylemiyoruz. Ey Ibrahim! Dogrusu biz senin vefatindan dolayı hüzünleniyoruz!»

Vakidî dedi ki: Rasûlullah (s.a.v.)'m oğlu Ibrahim, hicri onuncu senenin rebiyülevvel ayindan on gece geçtikten sonraki salı gününde vefat etti. O zaman Ibrahim onsekiz aylık idi. Beni Mazin b. Neccar kabilesinde Ümmü Berze binti Münzir'in evinde idi (Orada emzirilmekte idi). Vefat edince Baki mezarligina defnedildi.

Daha önce de anlatmis oldugumuz gibi Ibrahim'in vefat gününde güneş tutuldu. İnsanlar:

- Günes, Ibrahim'in vefatından dolayı tutuldu, dediler. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.) insanlara bir hutbe irad etti. Hutbesinde şöyle dedi:
- Dogrusu günes ile ay, Aziz ve Celil olan Allah'in ayetlerinden iki ayettirler. Herhangi bir kimsenin ölümü ve hayati için tutulmazlar. [6]

Peygamber (S.A.V.)'In Köleleri, Cariyeleri, Hizmetçileri, Katipleri Ve Sirdasları

Bunların adlarını harf sırasına riayet ederek sıralayacak ve bazı haberlerini nakledeceğiz. Allah'ın yardımına dayanarak bu konuda gelen bütün rivayetleri nakledeceğiz.

Rasûlullah'ın az adlılarından birisi, Üsame b. Zeyd b. Harise Ebu Zeyd el-Kelbî'dir. Ona, Ebu Yezid denildiği gibi Ebu Muhammed de denilirdi. Rasûlullah'ın azadlisi, azadlisinin oğlu, sevgilisi ve sevgilisinin oğlu idi. Anası, Ümmü Eymen idi. Ümmü Eymen'in asıl adı Be-reke idi. Bu kadın, Rasûlullah (s.a.v.)'m küçüklüğünde bakıcılığını yapmış ve bisetinden sonra ona iman edenlerin ilklerinden olmuştur.

Rasûlullah (s.a.v.), hayatının son günlerinde Üsame'yi komutan yapmıştı. O zamanlar Üsame, onsekiz veya ondokuz yaşında idi. O, büyük bir ordunun komutanı iken Rasûlullah vefat etmişti. Bu orduda Ömer b. Hattab da vardı. Ebu Bekir es-Siddik'm da ordunun neferleri arasında bulunduğu söylenir, ama bu zayıf bir rivayettir. Çünkü Rasûlullah (s.a.v.), o zaman Ebu Bekir'i imamlığa tayin etmişti.

Daha önce de anlattığımız gibi Rasûlullah, Üsame'nin ordusu Cürf mevkiinde konaklamış iken vefat etti. O zaman Ebu Bekir, yanında kalıp görüşü ile aydınlanması için Ömer b. Hattab'i Üsame'den istedi. Üsame de Ebu Bekir'in talebi üzerine Ömer'i ordudan mezun saydı. Üsame ordusunun göreve gitmemesi için sahabelerin çoğunun kendisine müracatta bulunmasına rağmen Ebu Bekir, Üsame ordusunu göreve gönderdi. Sahabelerin bu konudaki ırcalarını kabul etmedi ve şöyle dedi:

- Yemin ederim ki, Rasûlullah (s.a.v.)'m bağladığı bir bayrağı direğinden söküp indirmem (Yani bu orduyu mutlaka göreve gönderirim.).

Nihayet Üsame ordusu yola çıktı. Bu ordu, Sam diyanndaki Bel-ka sınırına ulaştı. Zaten Üsame'nin babası Zeyd ile Cafer b. Ebi Talib ve Abdullah b. Revana hazretleri de orada öldürülmüşlerdi. Üsame, bu beldelere hücum etti. Ganimet elde etti. Esirler ele geçirdi ve sag salim, muzaffer olarak geri döndü.

Bu yüzden olacak ki Ömer b. Hattab, Üsame ile karşılaştığı zaman ona hep:

- Selam sana ey komutan, derdi.

Rasûlullah (s.a.v.), Üsame için emirlik ve komutanlık bayrağını bağladığı, yani onu komutanlığa tayin ettiği zaman bazı insanlar onun komutanlığına

dil uzattılar. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.), hutbe irad edip söyle dedi:

—

- Eger siz Üsame'nin komutanligina dil uzatıyorsanız, dogrusu siz, ondan önce babasinin da komutanligina dil uzatmistiniz. Allah'a yemin ederim ki o, komutanliga çok layiktir. Ve babasinin vefatından sonra o, insanlar içinde en çok sevdiğim kisidir.

Sahih-i Buharî'de sabit olan bir rivayette Üsame (r.a.) söyle demistir:

«Rasûlullah (s.a.v.), beni ve Hasani kucagina alip söyle derdi: Al-lahim! Ben bunların ikisini de seviyorum. Sen de bunları sev.»

Sa'bî tariki ile Hz. Aise'nin söyle dedigi rivayet edilmistir: Rasûlullah (s.a.v.) söyle diyordu:

«Allah ve Rasûlünü seven kimse, Zeyd oğlu Üsame'yi de sevsin.»

Bu sebepledir ki, Ömer b. Hattab, insanları divana kaydedip maaş bağladığı zaman Üsame'ye 5.000 dirhemlik maaş bağladı. Oğlu Abdullah b. Ömer'e ise 4.000 dirhemlik maaş bağladı. Abdullah b. Ömer, babasına bu konuda itirazda bulununca babası ona şu cevabı verdi:

- Ey Abdullah! Rasûlullah, Üsame'yi senden daha çok seviyordu. Onun babasını da senin babandan daha çok seviyordu.

Abdürrezzak, Mamer kanalı ile Urve'nin söyle dedigini rivayet etmistir:

«Rasûlullah (s.a.v.), Üsame'yi üzerinde kadife semer bulunan bir merkepte terkisine aldı. Sa'd b. Ubade'ye böyle gittiler. Bu hadise, Bedir vak'asından önce olmustu.»

Ben derim ki: Rasûlullah (s.a.v.), Arafat'tan Müzdelife'ye giderken Üsame'yi devesinin terkisine bindirmisti. Nitekim biz bunu Veda haccmda da anlatmistik.

Birçok kimselerin anlattigina'göre Üsame, Hz. Ali'nin savaşlarına katılmamış ve beraberinde bulunmamistir. Mazeret olarak şu açıklamada bulunmustur: Ben, "Lâ ilahe illallah" diyen bir adamı öldürdüğümde Rasûlullah beni kinayarak:

- Kiyamet gününde Lâ ilahe illallah diyen bir adamı öldürdüğün için senin lehinde kim müdafaaci olacak? O adam "Lâ ilahe illallah" dedikten sonra onu öldürdün değil mi? Kiyamet gününde "Lâ ilahe illallah" diyen adamı öldürmüş olduğundan senin lehinde kim müdafaaci olacak? demisti.»

Üsame (r.a.)'in faziletleri ve üstünlükleri çoktur. Gece gibi simsiyahti. Sahin burunlu, tatlı, güzel, düzgün konuşan, âlim ve dindar bir kimse idi. Allah, ondan razı olsun. Babası da öyleydi. Ancak babası asiri denecek derecede beyaz tenli idi. Kendisi ise simsiyah idi. Bu sebeple onun, babasından

olmadigini sanan bazi kimseler, nesebine dil uzatmislardi. Ikisi bir kadifede uyumakta ve ayaklari kadifenin altindan disari cikmis vaziyette iken Mücezzir el-Müdlîcî yanlarına ugradi. Üsame'nin siyah tenli, babasinin ise beyaz tenli oldugunu görünce söyle dedi:

- Sübhanallah! Su ayaklardan bir kısmi, diger ayaklardan dogmustur!

Mücezzir'in bu sözleri, Rasûlullah'in çok hosuna gitti ve sevinç içinde yüzü paril paril parlayarak Hz. Aise'nin yanma gidip söyle dedi:

- Bak hele ey Aise! Az önce Mücezzir, Zeyd b. Harise ile Üsame b. Zeyd'in yanma ugradi ve «Su ayaklarin bir kısmi, digerlerinden dogmustur!» dedi.

Bu yüzden Safîi ve Ahmed b. Hanbel gibi bazi hadis fikhçilari, neseblerin birbirine karismasi ve benzerliklerin ortaya cikmasi durumunda insanlarin benzerliklerinden hareket ederek nesebleri tesbit eden kimselerin sözüne göre amel edilebilecegi görüsünü kabul etmislerdir.

Demek istedigimiz sudur ki; Ebu Ömer'in de tashih ettigi gibi Üsame b. Zeyd, hicri kirkbesinci senede vefat etmistir. Baskalari ise-onun ellisekiz veya ellidokuzuncu hicri senede vefat ettigini söylemislerdir. Hz. Osman'in öldürölmesinden sonra vefat ettigini söyleyenler de olmustur. Kütüb-ü Sitte'de de böyle bir rivayet vardır.

Rasûlullah'in azadhlariinden biri de Eslem idi. Bu sahsin adi hakkında farkli görüsler bulunmaktadır. Buna göre adinin Ibrahim Sabit veya Hürmüz Ebu Rafi el-Kiptî oldugu söylenmistir. Bedir gavzesin-den önce Müslüman olmustur. Ancak bu gazveye katilmamistir. Çünkü bu zat, efendileri olan Abbas ailesi ile birlikte o zaman Mekke'de idi. Ok temreni yapardi. Bedir vak'asi anlatilirken bu zat ile Ebu Le-heb arasinda geçen bir hadiseden bahsetmistik. Hamd Allah'a mahsustur.

Bu zat, daha sonra hicret etti. Uhud gazvesine ve sonraki gazvelere katildi. Katip idi. Kûfe'de Hz. Ali'nin yaninda katiblik yapardi. Mufaddal b. Gassan el-Gallabî böyle demistir. Bu zat, Hz. Ömer'in zamaninda Misir fethinde hazır bulunmustur.

Önceleri Abbas b. Abdülmuttalib'in mülkiyetinde idi. Ancak Abbas, onu Rasûlullah (s.a.v.)'a hibe etti. Rasûlullah da onu azad etti. Onu, azadlisi cariyelerinden Selma ile evlendirdi. Selma, ona birkaç çocuk dogurdu. Rasûlullah (s.a.v.)'m yolculuk esyalarinin basinda bulunur, bunlarin idaresiyle mesgul olurdu.

Imam Ahmed b. Hanbel, Ebu Rafi'in söyle dedigini rivayet etmistir:

«Rasûlullah (s.a.v.), Mahzum ogullarindan bir adami zekat toplamak üzere gönderdi. O adam, Ebu Rafi'e:

- Bu zekattan istifade etmek için sen de benimle arkadaslik yap, dedi.

Ancak Ebu Rafi:

- Hayir, Rasûlullah (s.a.v.)'a gidip sorarim. Eger uygun görürse seninle beraber gelirim, dedi. Gelip bunu Rasûlullah'a sordu. Rasûlullah da ona:

- Sadaka (zekat) bize helal olmaz (Sen bizim azadlimizsm). Kavmin azadhsi da kavimdendir, dedi.»

Ebu Ya'lâ, "Müsned" adli eserinde der ki: «Biz Hayber'de iken siddetli bir soguga maruz kaldik. Rasûlullah (s.a.v.) da; «Yorgani olan kimse yorgansizi yorganin içine alsin.» dedi.

Ebu Rafi dedi ki: Beni yorganinin altina alacak bir kimse bulamadim. Rasûlullah'm yanma geldim. O da yorganini benim üzerime örttü, beraberce uyuduk. Nihayet sabahladik. Sabah olunca Rasûlullah (s.a.v.), ayak ucunda bir yilan gördü ve:

- Ey Ebu Rafi, su yilani öldür, öldür! dedi.»

Ebu Rafi, Hz. Ali'nin hilafeti döneminde vefat etti.

Rasûlullah'm azadlilarından biri de Enese b. Ziyad Ebu Misrah'-tir. Buna Ebu Misrah da denilir. Cariyelerden dogmadir. Muhacirdir. Urve, Zührî, Musa b. Ukbe, Muhammed b. Ishak, Buhari ve birçoklarının anlattiklarina göre bu zat, Rasûlullah'm meclisine girmek için izin isteyenlere izin veren mabeyincilerdendi.

Halife b. Hayyat, Ibn Abbas'm söyle dedigini rivayet etmistir:

«Rasûlullah (s.a.v.)'m azadhsi Enese, Bedir gazvesinde şehid edildi.»

Vakidî dedi ki: Bu husus, bizim nezdimizde sabit degildir. Ilim ehli kimseler, onun Uhud gazvesine de katildigini ve bir zaman daha yasadigini, Ebu Bekir (r.a.)'in halifeligi döneminde vefat ettigini söylemişlerdir.

Rasûlullah (s.a.v.)'m azadlilarından biri de Eymen b. Ubeyd b. Zeyd el-Habesî'dir. Ibn Mende, onu Avf b. Hazrec'e mensup saymistir. Ancak bu hususta ihtilaf vardır. Bu zat, Ümmü Eymen Bereke hanimin ogludur. Üsame'nin anne bir kardesidir.

Ibn Ishak dedi ki: Eymen, Rasûlullah (s.a.v.)'in abdest ibriginin basinda idi. Onun muhafazasiyla görevliydi. Hüneyn gününde sebat eden kimselerdendi. O ve arkadaslari hakkında su ayet nazil olmustur:

"Rabbine kavusmayi uman kimse, yararli is islesin ve Rabbine. kullukta hiç ortak kosmasin." (cl-Kehf, iio.)

Safiî dedi ki: Eymen, Hüneyn gününde Rasûlullah (s.a.v.)'m yaninda iken öldürüldü.

Mücahid, Eymen el-Habesî'nin söyle dedigini rivayet etmistir:

«Peygamber (s.a.v.), bir kalkan hadisesi disinda, hiçbir hirsizin elini

kesmedi. O gün bir kalkanın değeri bir dinardı.»

Bu da Eymen'in, Peygamber (s.a.v.)'in vefatından sonrada yasadığını gerektirmektedir. Sayet rivayet ettiği hadis, müdelles bir hadis değilse, belki de Eymen el-Habesî ile başka bir zat kastedilmiştir. İbn İshak ve diğerlerinin anlattıklarına göre Eymen, Hüneyn gününde öldürülen sahabeler arasında idi. Doğrusunu Allah bilir.

Eymen'in oğlu Haccac ile Abdullah b. Ömer arasında da bir hadise cereyan etmiştir.

Rasûlullah'm azadlılarından biri de Bazam idi. Tahman'dan bahsedilirken bundan da bahsedilecektir.

Rasûlullah'm azadlılarından biri de Sevban b. Bücdüd idi. Ona İbn Cahder Ebu Abdullah denildiği gibi, Ebu Abdülkerim ve Ebu Ab-durrahman denildiği de olmuştur. Serat kökenlidir. Serat, Mekke ile Yemeî arasında bir yerin adıdır. Himyerli olup Yemen halkından olduğu da söylenir. Han beldesinden olduğunu ifade eden zayıf bir rivayet de bulunmaktadır. Hakem b. Sa'd el-Asire kabilesinden olduğu da söylenmiştir. Bu kabile, Mezhic kabilesine bağlıdır. Gahiliye döneminde bu zat yani Sevban esir alınmıştı. Onu, Rasûlullah satın alıp azad ederek kavminin yanına gidip gitmemekte serbest bıraktı. Sayet yanında kalırsa onun ehl-i beytten sayılacağını söyledi. Bunun üzerine o, Rasûlullah (s.a.v.)'m velayeti altında kaldı. Rasûlullah vefat edinceye kadar hizada ve seferde onun yanından ayrılmadı. Hz. Ömer zamanında Mısır fethinde hazır bulundu. Daha sonra Humus'a indi. Orada bir ev yaptı. Hicri ellidördüncü seneye kadar orada kaldı. Ve o sene vefat etti. Kirkdördüncü senede vefat ettiğini söyleyen bir rivayet varsa da bu yanlıştır. Mısır'da vefat ettiği de söylenmiştir. Sahih kavle göre Humus'ta vefat etmiştir. Nitekim bunu daha önce de söylemiştik. Doğrusunu Allah bilir.

Rasûlullah (s.a.v.)'m azadlılarından biri de Hüneyn'dir. Bu, İbrahim b. Abdullah b. Hüneyn'in dedesidir. Rasûlullah (s.a.v.)'a hizmet eder, ona abdest aldırırdı. Rasûlullah (s.a.v.), abdestini aldıktan sonra abdest artığı suyu alıp ashaba götürürdü. Kimi o suyu içer, kimi de eline yüzüne sürerdi. Hüneyn, bu suyu yanındaki bir çömlek içinde sakladı. Fakat durumu fark eden sahabeler, onu Rasûlullah'a şikayet ettiler. Rasûlullah da ona:

- Sen bu suyu ne yapıyorsun? diye sordu. O da:

- Ya Rasûlallah, bu suyu yanımda biriktiriyor ve içiyorum, diye cevap verdi. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu:

- Bunun biriktirip muhafaza ettiği kadar biriktirip muhafaza eden bir genç gördünüz mü?

Sonra Rasûlullah (s.a.v.), onu amcası Abbaö'a hibe etti. O da onu azad etti.

Allah ikisinden de razı olsun.

Rasûlullah'm azadlılarından biri de Zekvan idi. Tahman'dan bahsederken bundan da bahsedecegiz.

Rasûlullah'in azadlılarından biri de Rafi veya Ebu Rafi idi._ Ona Ebu'1-Behi de denirdi.

Ebu Bekir b. Ebu Hayseme dedi ki: Ebu Rafi, Ebu Uhayha Said b. As el-Ekber'in mülkiyetinde idi. Ebu Uhayha'mn ölümünden sonra ogullari ona varis oldular. Ogullarından üçü ondaki paylarından feragat ederek onu azad ettiler. Ebu Rafî, Bedir gazvesine onlarla birlikte katildi. Onların üçü de öldürüldü. Ebu Rafi, daha sonra Said b. Asim ogullarının kalan paylarını satın aldı. Sadece Halid b. Said'in payı kaldı. Halid, onun üzerindeki payını Rasûhillah'a hibe etti. Rasûlullah da kabul edip Ebu Rafi'i azad etti. Ebu Rafî:

- Ben Rasûlullah (s.a.v.)'m azadlısıyım, derdi. Onun vefatından sonra ogullari da böyle derlerdi.

Rasûlullah'in azadlılarından biri de Rebah el-Esved idi. Rasûlullah oturduğu zaman yanına girilmesi için o izin verirdi. Ömer b. Hat-tab için de Rasûlullah'tan o izin almisti. Nitekim Ömer b. Hattab, Rasûlullah'in kadınlarından ilâ yapıp uzlete çekildiği odasında yalnız basına iken yanma girmek için izin istemisti. Bu izni ona Rebah el-Esved sağlamisti.

Rasûlullah'in azadlılarından biri de Rûveyfi idi. Mus'ab b. Hayseme, Rasûlullah'an azadlılanmn isim listesini böylece sıralamistir. Rûveyfi'liin oğlu, halifeligi döneminde Ömer b. Abdülaziz'in yanma "gelmisti. Ömer de ona maas bağlamisti. Ancak Mus'ab ile Ebu Bekir b. Ebi Hayseme, Rûveyfi'in çocuğunun olmadığını söylemişlerdir.

Gerçekten Ömer b. Abdülaziz, Rasûlullah'in azadlılarına karşı çok itinali idi. Onları tanımak ve ihsanda bulunmaktan hoşlanirdi. Halifeligi döneminde Medine ehlinin âlimi Ebu Bekir b. Hazm'a bir mektup yazmış ve ona, Rasûlullah'in kadın-erkek azadlılarını araştırıp bulmasını, hizmetlerini tesbit etmesini emretmisti.

Rasûlullah'in azadlılarından biri de Zeyd b. Harise el-Kelbî idi. Mu'te gazvesinde Öldürülüsünü anlatırken bunun hakkında bilgi vermistik. Öldürülüsü, Mekke fethinden kısa bir süre önce hicretin sekizinci senesi cemaziyelevvel ayında vuku bulmustu. Mu'te gazvesinde ilk komutan o idi. Onun şehid edilmesinden sonra Cafer komutanlığı ele almış, Cafer'in şehadetinden sonra Abdullah b. Revaha komutan olmuştur.

Hız. Aise'nin söyle dediği rivayet edilmiştir:

«Rasûlullah (s.a.v.), Zeyd b. Harise'yi hangi seriyde gönderirse, mutlaka

onu seriyye komutani yapardi. Eger kendisinden sonra hayatta kalacak olsaydi, Rasûlullah onu halife seçerdi.»

Rasûlullah'in azadlilarından biri de Zeyd Ebu Yesar idi.

"Mucemu's-Sahabe" adli eserde Ebu'l-Kasim el-Begavî dedi ki: Bu zat, Medine'de ikamet etmis, sadece bir tek hadis rivayet etmistir. Baska hadis rivayet ettigini bilmiyorum. O hadis de sudur:

«Bir kimse savastan firar etmis olsa bile, kendisinden baska tanri bulunmayan, diri ve zati ile kaim olan Allah'tan magfiret talep ediyor ve ona tevbe ediyorum, derse günahi bagislanir.»

Rasûlullah'in azadlilarından biri de Sefine Ebu Abdur rahman'dir. Ona Ebu'l-Bahteri künyesi verilmistir. Asil adi Mehran'dir. Adinin Abs oldugunu söyleyenler olduğu gibi Ahmer oldugunu söyleyenler de vardır. Ayrica adinin Ruman oldugunu diyenler de olmustur. Rasûlullah (s.a.v.), ileride anlatacagimiz bir sebepten ötürü onu böyle la-kapl andirmis ti. O, bu lakabi ile anilirdi. Bu zat, Ümmü Seleme'nin kölesi idi. Ölünceye kadar Rasûlullah'a hizmet etmesi sarti ile onu azad etti. O da bu sarti kabul etti ve: «Hanimim, sen bu sarti bana karsi ileri sürmesen bile ben Rasûlullah'tan ayrilmam.» dedi. Onu Arap bir kadin dogurmustu. Asli Parslardandır. Asil adi Sefine b. Mafenneh'dir.

Imam Ahmed b. Hanbel, Sefine'den rivayet etti ki; Rasûlullah (s.a.v.) söyle buyurmustur:

«Ümmetimde halifelik otuz sene devam edecek. Ondan sonra hükümdarlik olacaktır.»

Hadisin ravilerinden Said b. Cumhan diyor ki: Sefine, daha sonra bana söyle dedi: Ebu Bekir'in halifelik dönemini, Ömer'in halifelik dönemini, Osman'in halifelik dönemini, Ali'nin halifelik dönemini üs-tüste koyup topla.

Ben de topladim. Otuz yıl oldugunu gördüm. Bundan sonra gelen halifelerin hilafet dönemlerine baktim. Onlar için otuz yilin denk geldigini görmedim. Ben Said'e dedim ki:

- Sen Sefineye nerde rastladin?

- Haccac zamaninda. Batn-i Nahle'de rastladim. Yaninda üç gece kaldim. Ona Rasûlullah'in hadislerini sordum ve kendisine dedim ki:

--Senin adin nedir?

- Ben bunu sana söylemem. Ancak Rasûlullah, bana Sefine adini takti.

- Sana niçin Sefine adini takti?

- Rasûlullah ve ashabi yola çıktılar. Yükleri kendilerine agir geldi. Rasûlullah bana: «Abani çıkar da yere ser.» dedi. Ben de abami çıkarip yere serdim.

Esyalarım abamin içine koydular. Sonra bana yüklediler. Rasûlullah bana: «Tasi bakalım, sen ancak bir Sefine (ge-mi)sin.» dedi. O gün ben bir, iki, üç, dört, bes, altı veya yedi deve ağırlığınca yük tasisaydım yine de bana ağır gelmezdi. Ancak onlar daha fazla artırsalar ve mübalaga etselerdi o baska.»

Imam Ahmed b. Hanbel, Sefine'nin söyle dedigini rivayet etmistir:

«Biz bir yolculukta idik. Yol arkadaşlarımızdan herhangi biri yoruldukça elbiselerini, kalkan ve kılıcım üzerime atardı. Öyle oldu ki, ben çok esya tasir oldum. Bu hali gören Peygamber (s.a.v.) bana:

- Sen Sefine (gemi)sin, dedi.

Bu zata, Sefine adi verilmesi ile ilgili meshur rivayet iste budur.»

Ebu'l-Kasim el-Begavî, Ümmü Seleme'nin azadlisimn söyle dedigini rivayet etmistir:

«Rasûlullah (s.a.v.)'la beraber idik. Bir vadiden veya nehirden geçiyorduk. Ben insanlari karsi tarafa geçiriyordum. Bunu gören Rasûlullah, bana: "Bugün sen ancak bir gemi gibisin." dedi.»

Ebu Abdillah b. Mendeh, Sefine'nin söyle dedigini rivayet etmistir:

«Bir deniz yolculugunda binmekte oldugum gemi kirildi. Bir tahta parçası üzerinde kaldım. Denizin dalgaları beni bir sazliga sürükledi. Orada bulunan bir arslan beni görünce bana dogru ilerleyip geldi. Ona:

- Ey Ebu Haris! Ben Rasûlullah'm azadlisiyim, dedim.

Bu sözüm üzerine arslan basini egdi ve ite ite beni sazligin içinden çıkarıp yola bıraktı. Ondan sonra bana birseyler söyler gibi oldu. Benimle vedalamak istedigini tahmin ettim. Uzaklasıp gitti de bir daha onu görmedim.»

Yine Ebu'l-Kasim el-Begavî, Rasûlullah'm azadlisi Sefine'nin söyle dedigini rivayet etmistir:

«Bir aslanla karsilastım. Ona:

- Ben, Rasûlullah (s.a.v.)'m azadlisi Sefine'yim, dedim. Bunun üzerine aslan kuyrugunu yere vurup oturdu.»

Müslim ile Sünen sahiplerinin rivayetine göre Sefine, Batn-i Nahle'de ikamet ederdi. Haccac zamanına kadar hayatta kaldı.

Rasûlullah (s.a.v.)'m azadlilarından biri de Selman-i Farisî'dir. Künyesi Ebu Abdillah Mevle'l-İslâm'dir. İran asillidir. Olaylar ve durumlar, onu halden hale geçirmiş, nihayet Medine Yahudilerinden bir adamın kölesi olmuştur. Rasûlullah (s.a.v.), Medine'ye hicret ettiği zaman Selman Müslüman olmuş, Rasûlullah (s.a.v.) da efendisi ile mü-kateblik akdi yapmasını ona

emretmis, mükateblik bedelini ödemesi hususunda ona yardımcı olmuştur. Bu sebeple Rasûlullah'a nisbet edilmiş, yani onun ailesinden sayılmıştır. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.): «Selman bizim ailedendir. Ehl-i beytimizdendir.» demiştir.

Kitabımızda onun memleketinden hicret edisini ve birer birer o rahiplerle arkadaşlık edisini, nihayet Medine'ye gelisini, Hz. Peygamberin Medine'ye hicretinin ilk zamanlarında nasıl Müslüman olduğunu anlatmıştık. Hz. Osman döneminin son günlerinde hicretin otuz-bes veya otuzaltıncı senesinde vefat etmiştir. Hz. Ömer'in zamanında vefat ettiğini söyleyenler olmuştur da kuvvetli rivayetlere göre Hz. Osman zamanında vefat etmiştir.

Abbas b. Yezid el-Bahrânî dedi ki: Selman'm 250 sene yaşadığı hususunda ilim ehlinin şüphesi yoktur. Ancak 250 seneden fazla olarak 350 yasma kadar yaşayıp yaşamadığı hususunda ihtilaf edilmiştir. Bazı müteahhirin hadis hafızları onun, yüz seneden fazla yaşamadığını iddia etmişlerdir. Doğrusunu Allah bilir.

Rasûlullah (s.a.v.)'m azadlılarından biri de Sükrân el-Habesî'dir. Asıl adı Salih b. Adiy'dir. Rasûlullah (s.a.v.)'a babasından miras kaldı.

Mus'ab ez-Zübeyrî ile Muhammed b. Sa'd dediler ki: Sükrân, Abdurrahmân b. Avf'm kölesi idi. Abdurrahmân b. Avf, onu Peygamber (s.a.v.)'e hibe etti.

Ahmed b. Hanbel, Ebu Ma'ser'in şöyle dediğini rivayet etmiştir: Sükrân, Bedir gazvesine katılmıştır. Ancak Rasûlullah (s.a.v.), ona ganimetten pay vermedi.

Muhammed b. Sa'd, Bedir gazvesine katılanlar arasında Sükrân'dan da bahsetmiş, ancak onun köle olduğunu, bu yüzden ona ganimet payı verilmediğini, Rasûlullah'm onu esirler üzerine bekçi tayin ettiğini, esiri olan her adamın ona bir miktar mal verdiğini, böylece onun bir paydan daha fazla mala sahip olduğunu anlatmıştır.

Yine Muhammed b. Sa'd dedi ki: Bedir'de Sükrân'dan başka üç köle daha savasta hazır bulunmuştu. Bunlardan biri Abdurrahmân b. Avf'in kölesi, biri Hatib b. Ebi Beltea'nın kölesi, diğeri de Sa'd b. Mu-az'm kölesi idi. Rasûlullah bunlara ganimetten sehim vermemiş, ancak senimden (hisse, pay) az bir miktar mal vermisti.

Ebu'l-Kasim el-Begavî dedi ki: Zührî'nin kitabında, Bedir gazvesine katılanlar arasında Sükrânın adından bahsedilmemektedir. İbn İshak'm kitabında da onun adından bahsedilmemiştir.

Vakidî, Ebu Bekir b. Abdillâh b. Ebi Cehm'in şöyle dediğini rivayet etmiştir:

«Rasûlullah (s.a.v.), Müreysilerin yüklerinden düşen esyayı, silah, koyun, keçi gibi şeyleri ve geride kalan çoluk çocuğu toplamakla Sükrânı

görevlendirdi.»

Imam Ahmed b. Hanbel, Rasûlullah (s.a.v.)'in azadlisi Sükranin söyle dedigini rivayet etmistir:

«Rasûlullah (s.a.v.)'i Hayber'e bir esek üzerinde giderken ima ile namaz kilar vaziyette gördüm.»

Bu hadislerden de anlasildigina göre Sükran, bu gazvelerde hazır bulunmustur.

Tirmizî, Sükran'in söyle dedigini rivayet etmistir: «Vallahi mezarda, Rasûlullah'm altına kadifeyi ben serdim.» Cafer, babasi Muhammed'in söyle dedigini rivayet etmistir: «Peygamber (s.a.v.)'in mezarini Ebu Talha kazdi. Mezarın içine kadifeyi koyan da Sükran'di.»

Tirmizî, bunun hasen ve garip bir hadis oldugunu söylemistir. Daha önce de anlatildigi gibi Sükran, Rasûlullah'm cenazesinin yıkanmasında hazır bulunmuş ve mezarına inmiştir. Üzerinde namaz kildigi kadifeyi de mezara koyup, Rasûlullah'm altına sermiştir. Sererken de: «Vallahi senden sonra hiç kimse bu kadifeyi giyemez.» demistir.

Hafız Ebu'l-Hasen b. el-Esir, "el-Gabe" adli eserde dedi ki: Sükranin nesli münkariz oldu. Kendi neslinin Medine'deki en son neferi olarak kaldı ve Resid'in zamanında vefat etti.

Rasûlullah'm az adlilarından biri de Dumeyre b. Ebi Dumeyre el-Himyerî'dir. Cahiliye döneminde esir düsmüştür. Peygamber (s.a.v.), onu satın alıp azad etmistir. Mus'ab ez-Zübeyrî, bunun hakkında söyle der: «Onun Baki'de bir evi, bir de çocuğu vardı.»

Abdullah b. Vehb, Dunieyre'nin söyle dedigini rivayet eder: «Rasûlullah (s.a.v.), Ümmü Dumeyre ye ugradı. O esnada Ümmü Dumeyre aglamakta idi. Rasûlullah, ona söyle bir soru sordu:

- Niçin agliyorsun? Aç misin, yoksa çıplak misin? O da su cevabi verdi:

- Ya Rasûlallah, beni ve oglumu birbirimizden ayırdılar. Rasûlullah buyurdu ki:

- Ana ile çocuğu birbirinden ayrılmazlar.

Rasûlullah (s.a.v.), daha sonra bu kadının oğlu Dumeyre'nin yanında bulunduğu adama haber gönderdi. Onu yanına çağırttı. Bedelini vererek karsiligında Dumeyre'yi aldı.»

ibn Ebi Zi'b dedi ki: O bana yanında bulunan bir mektubu okuttu. Mektupta sunlar yaziliydi:

«Rahman ve Rahim olan Allah'in adıyla. Bu, Allah Rasûlü Mu-hammed'den Ebu Dumeyre ve ailesine yazılmış bir mektubtur ki, Rasûlullah onlari azad

etmiştir ve onlar Araplardan bir ailedirler. İsterlerse Rasûlullah'm yanında ikamet ederler. İsterlerse kavimlerine dönerler. Onlara sadece hak ile karşı çıkar. Müslümanlardan onlarla karşılaşan olursa onlara iyi davranın.»

Bu mektubu Übey b. Ka'b yazdı.

Rasûlullah'm azadlilerinden biri de Tahman idi. Ona Zekvan-di-yenler olduğu gibi, Mehran diyenler ve Meymun diyenler de vardı. Hatta Keysan diyenler olduğu gibi Bazam diyenler de olmuştur. Tahman, Peygamber (s.a.v.)'in şöyle dediğini rivayet etmiştir:

«Zekat, bana ve ehl-i beytime helal olmaz. Kavmin azadlisi da kavmin kendisindendir.»

Rasûlullah'm azadlilerinden biri de Ubeyd'dir.

Ebu Davud et-Teyalisi, Sube kanalı ile Süleyman et-Teymî tariki ile bir şeyhin şöyle dediğini rivayet etmiştir: «Peygamber (s.a.v.)'in azadlilerinden Ubeyd'e şöyle bir soru sordum:

- Peygamber (s.a.v.), farz namazdan başka bir namaz kılınmasını emreder miydi?

Dedi ki:

- Aksamlar yatış arasında nafle bir namazın kılınmasını emrederdi.»

İbn Asakir, Peygamber (s.a.v.)'in azadlilerinden Ubeyd'in şöyle dediğini rivayet etmiştir:

«İki kadın oruç tutuyorlardı. Ama insanların giymelerini de yapıyorlardı. Rasûlullah, (s.a.v.), bir kase getirilmesini emretti. O iki kadına: «Kusun bakalım.» dedi. Onlar da o kaseyi içtiler. Ağzlarından kan ve tükürük çıktı. Sonra Peygamber (s.a.v.), şöyle buyurdu:

- Bu iki kadın helale karşı oruçlu oldular. Ama harama karşı oruçsuz oldular (Yani helal şeyi yemeyip, içmeyip oruç tuttular. Ama haram şeyleri yaparak oruçlarının sevabını gidermiş oldular.).»

Rasûlullah'm azadlilerinden biri de Fedale idi.

Muhammed b. Sa'd, Vakidî kanalı ile Utbe b. Hayre el-Eshelî'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir:

«Ömer b. Abdülaziz, Ebu Bekir Muhammed b. Amr b. Hazm'a: «Bana Rasûlullah'm kadim-erkek hizmetçisi ve azadlılarını araştırıp bildir.» diye bir emirname gönderdi.

Ebu Bekir de ona cevabi bir mektup gönderdi. Mektubunda Fedale'nin, Rasûlullah'm azadlisi olup Yemenli olduğunu, ama daha sonra Sam'a yerleştiğini bildirdi. Ebu Müveyyhibe de Müzeynelilerin çocuğu idi. Ömer b. Abdülaziz onu azad etti.»

Ibn Asakir dedi ki: Fedale'nin Rasûlullah'm azadlilari arasında adi geçtiğini mektubla öğrendim.

Rasûlullah'm azadlılanndan biri de Kafiz'dir.

Ebu Abdillâh b. Mende, Ebu Bekir b. Abdillâh b. Enis'in söyle dediğini rivayet etmiştir: «Rasûlullah (s.a.v.)'m Kafiz adında bir kölesi vardı.»

Rasûlullah (s.a.v.)'m azadlılanndan biri de Kirkere idi. Bazı gazvelerinde Rasûlullah (s.a.v.)'m esyasına bekçilik yapardı. Ebu Bekir

b. Hazm, Ömer b. Abdülaziz'e yazdığı mektubunda bu zattan bahsetmiştir.

İmam Ahmed b. Hanbel, Süfyan kanalı ile Abdullah b. Amr'in söyle dediğini rivayet etmiştir:

«Peygamber (s.a.v.)'in yük ve ağırlıklarının bekçiliğini yapmakta olan Kirkere adında biri vardı, öldü. Rasûlullah, onun Cehennem'de olduğunu söyledi. Bunun üzerine sahabeler onun cenazesinin yanına gidip baktılar. Üzerinde ganimet malından çaldığı bir aba veya kaftan vardı.»

Ben derim ki: Bunun hikayesi, Beni Nasib kabilesinden Rifaa adındaki kişinin Rasûlullah'a hediye ettiği Mid'am adındaki kölenin hikayesine benzemektedir. Nitekim bununla ilgili açıklama ileride gelecektir.

Rasûlullah'm azadlilarından biri de Keysan'dır.

Begavî, Ebu Bekir b. Ebi Seybe kanalı ile Ata b. es-Saib'in söyle dediğini rivayet etmiştir:

«Hz. Ali'nin kızı Ümmü Külsüm'ün yanına gittim. Bana dedi ki: Peygamber (s.a.v.)'in azadlarından Keysan adında biri, Peygamber (s.a.v.)'in zekatla ilgili olarak kendisine söyle dediğini bana anlattı:

«Biz ehl-i beyt, zekat yemekten menedildik. Bizim azadlarımız da bizdendirler. Onlar da zekat yemesinler.»

Peygamber (s.a.v.)'in azadlilarından biri de igdis edilmiş Kipti Me'bur'dur. Bunu ona Mariye ve Sirin ile birlikte İskenderiye sahibi hediye etmişti. Bunlarla birlikte bir katiri da Rasûlullah'a hediye etmişti. Mariye (r.anha)'nin biyografisini anlatırken bundan da yeterince bahsettik.

Rasûlullah'm azadlilarından biri de Mid'am'dır. Siyahi idi. Sam badiyesinin Hisma mintikasında doğmuştu. Onu, Rasûlullah'a Rifaa b. Zeyd el-Cüzamî hediye etmişti. Rasûlullah hayatta iken Hayber dönüşünde öldürülmüştü. Bunlar, Vâdi'l-Kurâ'ya ulaştıklarında Mid'am, Rasûlullah (s.a.v.)'in bineğinin üzerindeki yükü indirirken kör bir ok gelip ona isabet etmiş ve onu öldürmüştü. Oradakiler:

- Mid'am'm şehidliği kutlu olsun, dediler. Rasûlullah (s.a.v.), onlara su karsılığı verdi:

- Hayir, nefsim kudret elinde bulunan zata yemin ederim ki, bunun, Hayber gününde paylastirmaya katılmadan ganimet malından almış olduğu örtü, üzerinde ates olarak parlayacaktır.

Oradakiler, Rasûlulâh'm bu sözünü duyduklarında adamin biri ganimet malından çalmış olduğu bir veya iki ayakkabi bagini getirip Rasûlullah'a teslim etti. Bunun üzerine Rasûlullah da söyle buyurdu:

- Atesten bir ayakkabi bagi veya atesten iki ayakkabi bagi!.. Rasûlullah'm azadlilarından biri de Mehran'dir. Ona Tahman da denir. Hz. Ali'nin kızı Ümmü Külsüm, Hasimilerle azadlilarına zekatin haramlığını beyan eden hadisi bu zattan rivayet etmiştir. Nitekim bunu önceki sayfalarda nakletmistik.

Rasûlulâh'm azadlilarından biri de Meymun'dur. Bu, Mehran'-dan önce idi. Rasûlullah'm azadlilarından biri de Nafi'dir.

Hafiz Ibn Asakir, Rasûlullah (s.a.v.)'m azadlisi Nafi'nin söyle dedigini rivayet etmiştir:

«Rasûlullah (s.a.v.)'m söyle dedigini isittim: İhtiyar zinakar, kibirli miskin ve isledigi ameli Aziz ve Celil olan Allah'a minnet eden kimseler Cennet'e girmezler.»

Rasûlullah (s.a.v.)'m azadlilarından biri de Nufey'dir. Ona Mes-ruh da denilir. Nafi b. Mesruh da denilmistir. Dogrusu Amr b. İlaç b. Seleme b. Abdil Uzza b. Bekre es-Sakafi'dir. Anasinin adi, Sümeyye Ümmü Ziyad'dir. Bu ve birkaç köle, Taif surlarından kendilerini asagi sarkitip İslâm ordusunun saflari arasina katilmislar. Rasûlullah da onlari azad etmistir. Kaleden inisi sabah erken olduğu için Rasûlullah (s.a.v.), ona Ebu Bekre (sabâh babasi) anlamına gelen bir künyeyi takmistir.

Ebu Nuaym dedi ki: Nufey, salih bir adamdi. Rasûlullah (s.a.v.), onu Ebu Berze el-Eslemî'ye kardes yaptı.

- Ebu Bekre (Nufey), Cemel vak'asmda hazır bulunmadigi gibi Sif-fîn savaşında da hazır bulunmamistir. Hicri ellibirinci senede vefat etmistir. Elliikinci senede vefat ettigini söyleyenler de olmustur.

Rasûlullah'm azadlilarından biri de Vakid veya Ebu Vakid'dir.

Hafiz Ebu Nuaym el-İsbahânî, Ebu Amr b. Hamdan kanali ile Rasûlullah (s.a.v.)'in azadlisi Vakid'in söyle dedigini rivayet etmistir:

«Rasûlullah (s.a.v.) buyurdu ki: Allah'a itaat eden kimse -namazi, orucu ve Kur'ân okuyusu az da olsa- Allah'i zikretmistir. Allah'a isyan eden kimse -namazi, orucu ve Kur'ân okuyusu çok da olsa- Allah'i zikre tmemistir.»

Rasûlullah'm azadlilanndan'biri de Hürmüz Ebu Keysan'dir. Önceki

sayfalarda da belirttiğimiz gibi buna Tahman da denilmiştir.

Ibn Vehb, Ali b. Abis kanalı ile Hürmüz (Ebu Kaysan)'ün söyle dedigini rivayet etmiştir: «Rasûlullah (s.a.v.)'m söyle buyurdugunu isittim: Biz ehl-i beyte sadaka (zekat) helal olmaz. Azadlilarımız da bizden sayılırlar. Siz de sadaka (zekat) yemeyin.»

Ebu'l-Kasim el-Begavî, Mansur b. Ebi Mezahim kanalı ile Muavi-ye'nin söyle dedigini rivayet etmiştir:

«Bedir gazvesine yirmi köle katildi. Bunlardan biri de Peygamber (s.a.v.)'in Hürmüz adındaki kölesi idi. Peygamber (s.a.v.), onu azad etti ve ona söyle dedi:

- Allah seni hürriyetine kavusturdu. Kavmin azadlisi kavimdendir. Biz ehl-i beyt zekat yemeyiz. Sen de yeme.»

Peygamber (s.a.v.)'in azadlilarından biri de Hisam'di.

Muhammed b. Sa'd, Süleyman b. Ubeydullah er-Rakî kanalı ile Peygamber (s.a.v.)'in azadlisi Hisam'm söyle dedigini rivayet etmiştir:

«Adamin biri gelip söyle dedi:

- Ey Allah'in Rasûlü, benim kanm kendisine dokunanin elini geri çevirmez.

Peygamber (s.a.v.) ona:

- Öyleyse sen de onu bosa, dedi. Adam:

- Ama ben o kadini çok begeniyorum. Hosuma gidiyor, dedi. Bunun üzerine Peygamber (s.a.v.):

- Öyle ise ondan yararlan (Onunla olan evlilikini devam ettir.), dedi.»

Peygamber (s.a.v.)'in az adlilarından biri de Yesar idi. Denildigine göre onu iskence ile Ureniler öldürmüşlerdir.

Vakidî, Yakub b. Utbe'den rivayet etti ki, Rasûlullah (s.a.v.) Kar-karatu'l-Küdür gazvesinde Yesar'i Beni Gatafan ve Süleym kabilelerinin davarlariyla birlikte ele geçirmisti. Ganimet mallari arasinda bulundugundan Müslümanlar Yesar i Rasûlullah'a hibe etmisler, Rasûlullah da onların bu hibesini kabul etmistir. Çünkü o, Yesar'm gizlice namaz kildigini görmüş ve onu azad etmistir. Sonra gerideki davarlari gazveye katılanlara paylastirmis, gazveye katılanlardan her sahsa yedi deve düsmüstü, gazveye toplam 200 kisi katilmisti.

Peygamber (s.a.v.)'in azadlilarından ve hizmetçilerinden biri de Ebu Hamra'dir. Asil adinin Hiîal b. Haris oldugu söylenir. Dedesinin adinin Muzaffer oldugu söylenmistir. Bazilari ise, dedesinin Zufr es-Sülemi oldugunu söylemişlerdir. Cahiliye devrinde esir düsmüstür.

Ebu Cafer Muhammed b. Ali b. Duhaym, Ahmed b. Hazim kanalı ile Ebu'l-

Hamra'nın söyle dedigini rivayet etmistir: «Medine'de yedi ay nöbet tuttum. Bu bana bir günlük nöbet gibi geldi. Peygamber (s.a.v.), Ali ile Fatima'nın kapisina her sabah gelip söyle derdi: "Namaza, namaza kalkin. Ey peygamberin ev halki! Süphesiz Allah, sizden kusuru giderip sizi tertemiz yapmak ister.» ,

Ahmed b. Hazim, Ubeydullah b. Musa kanali ile Ebu'l-Hamra'nın söyle dedigini rivayet etmistir: «Peygamber (s.a.v.), yanindaki bir kabta yiyecek maddesi bulunan bir adama ugradı. Elini kaba soktu, sonra: "Sen buna hile katmissin! Bize hile yapan bizden degildir." dedi.»

Abbas ed-Durî, Ibn Main'in söyle dedigini rivayet etmistir. Ebu'l -Hamra, Rasûlullah (s.a.v.)'m arkadaşı ve sahabesi idi. Asil adi Hilal b. Haris idi. Rasûlullah'tan sonra Humus'ta ikamet ediyordu. Orada onun bir çocukunu da gördüm.

Abbas'tan baskalari dediler ki: Ebu'l-Hamra'nın evi, Hurmus kapisinin disinda idi.

Ebu'l-Vazi, Semure'nin söyle dedigini rivayet etmistir: «Ebu'l-Hamra, mevalidendir. Rasûlullah'in azadlilarından biri de çobani Ebu Seleme'dir. Ona Ebu Sellam da deniliyordu. Asil adi ise, Hureys'-tir.»

Ebu'l-Kasim el-Begavî'nin, Kamil b. Talha kanali ile rivayetine göre Rasûlullah (s.a.v.)'m çobani Ebu Seleme söyle demistir:

«Rasûlullah (s.a.v.)'m söyle buyurdugunu isittim: Allah'tan baska ilâh olmadigina, Muhammed'in de Rasûlullah olduguna sahadet getirip ölüm sonrası dirilise ve hesaba iman etmis olarak Allah'in huzuruna çıkan kimse Cennet'e girer.»

Ravi diyor ki: Biz Ebu Seleme'ye: «Sen bunu Rasûlullah'in kendisinden mi isittin?» diye sorduk. Bunun üzerine o parmaklari ile kulaklarini göstererek söyle dedi: «Ben bunu bir degil, iki degil, üç degil, dört degil, birçok defalar Rasûlullah'in kendisinden isittim.»

Rasûlullah (s.a.v.)'m azadlilarından biri de Ebu Safiye'dir.

Ebu'l-Kasim el-Begavî, Ahmed b. Mikdam kanali ile Rasûlullah (s.a.v.)'m azadlisi Ebu Safiye'den rivayet etti ki, onun önüne deriden bir sofra serilir, sonra içinde çakıl taneleri bulunan bir zenbil getirilir, o da o çakıl taneleriyle sabahtan öğleye kadar tesbihatta bulunur, sonra bu zenbil ve sofra kaldırılır, öğle namazini kildikten sonra yine o aksama kadar tesbihatta bulunurdu.

Rasûlullah (s.a.v.)'m azadlilarından biri de Dumeyre'nin babası Ebu Dumeyre'dir. Bu zat, Ümmü Dumeyre'nin kocasıdır. Oglunun tercüm-i halinden bahsederken bunların tercüme-i halleri, haberleri ve Rasûlullah'in

kendileri için yazmış olduğu mektubu da anlatılmıştı.

"Tabakat" adlı eserde Muhammed b. Sa'd, İsmail b. Abdullah b. Üveys el-Medenî kanalı ile Hüseyin b. Abdullah b. Ebi Dumeyre'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir: - «Rasûlullah (s.a.v.)'m Ebu Dumeyre'ye yazdığı mektub şu idi:

"Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla.

Rasûlullah Muhammed'den Ebu Dumeyre ve ailesine mektuptur. Bunlar, Araplardan bir ailedirler. Ve Cenâb-ı Allah'ın Rasûlüne ganimet olarak verdiği esirlerdendirler. Rasûlullah, onları azad etmiştir. Sonra Ebu Dumeyre'yi serbest bırakmıştır: Dilerse kavminin yanına gider ve bu hususta ona izin verilmiştir. Dilerse Rasûlullah'la, beraber kalır, onun aile efradından olur. Ama Ebu Dumeyre, Allah ve

Rasûlünü seçip İslâm'a girdi. Herhangi bir kimse onların karsısına ancak hayır ve iyilikle çıksın. Müslümanlardan, onlarla karşılaşan bir kimse, onlara iyi davransın. Bu mektubu Ubey b. Ka'b yazmıştır.»

İsmail b. Ebi Üveys dedi ki: Bu kişi, Rasûlullah'm azadlı olup Himy erlilerdendir. Bunlardan bir grup insan yolculuğa çıkmışlardı. Rasûlullah'm bu mektubu onlarla beraberdi. Hirsizlara yakalandılar. Hirsizlar, yanlarındaki eşyaları aldılar, fakat bunlar Rasûlullah'm mektubunu hirsizlara gösterince hirsizlar okudular ve bunlardan almış oldukları malları iade ettiler ve kendilerine zarar vermediler.

Ravi diyor ki: Hüseyin b. Abdullah b. Ebu Dumeyre, emirü'l-mü'minin Mehdi'nin yanına geldi, yanında Rasûlullah'm mektubu da vardı. Mehdi, mektubu ondan alarak gözünün üzerine koydu ve Hü-seyn'e de 300 dinar bahsis verdi.

Rasûlullah'm azadlılarından biri de Ebu Ubeyd idi.

İmam Ahmed b. Hanbel, Affan kanalı ile Ebu Ubeyd'in şöyle dediğini rivayet etmiştir:

«Rasûlullah (s.a.v.)'a bir koyun pisirdim. Koyunu tenceresiyle birlikte götürdüm. Rasûlullah (s.a.v.) bana:

- Bunun paçasını bana ver, dedi. Ben de verdim, yine:
- Bunun paçasını bana ver, dedi. Paçayı ona verdim, yine:
- Bunun paçasını bana ver, dedi. Bunun üzerine dedim ki:
- Ey Allah'ın peygamberi! Koyunun kaç paçası olur ki? Buyurdu ki:
- Nefsim kudret elinde bulunan Allah'a yemin ederim ki, eğer süssaydın, istediğim kadar bana koyun paçası verecektin!»

Rasûlullah'm azadlı kölelerinden biri de Ebu Asib'tir. Bazıları bunun adının

Ebu Asim oldugunu söylemişlerse de ilk görüş, daha sahihtir. Bazi kimselerse, bu ikisinin ayrı şahıslar oldugunu söylemişlerdir. Önceki sayfalarda da geçtiği gibi bu zat, Peygamber (s.a.v.)'in cenaze namazında ve definde hazır bulunmuştur. Yine bu zat, Mugi-re b. Subenin kisasını rivayet etmiştir.

Haris b. Ebi Üsame, Yezid b. Harun kanalı ile Rasûlullah (s.a.v.)'-m azadlısı Ebu Asib'in şöyle dediğini rivayet etmiştir:

«Rasûlullah (s.a.v.)'m şöyle dediğini isittim: Cebrail, bana sitma ve vebayı getirdi. Ben sitmayı Medine'de tuttum. Vebayı Sam'a gönderdim. Veba, ümmetim için şehidlik ve rahmet, kafir içinse azaptır.»

Ebu Abdillâh b. Mende, Muhammed b. Yakub kanalı ile Rasûlullah (s.a.v.)'m azadlısı Ebu Asib'in şöyle dediğini rivayet etmiştir:

«Rasûlullah (s.a.v.), bir gece disari çıktı. Yanıma ugradı. Beni çağırdı. Sonra Ebu Bekir'e ugradı, onu çağırdı. O da çıkıp yanma geldi. Sonra Ömer'e ugradı, onu çağırdı. O da çıkıp yanma geldi. Sonra yürümeye başladı. Nihayet Ensâr'dan birinin bahçesine geldi. Rasûlul-

lah (s.a.v.), bahçe sahibine:

- Bize hurma çağlası yedir, dedi'. O da hurma çağlası getirip önümüze koydu. Rasûlullah (s.a.v.) ve arkadaşları hep birlikte yediler. Sonra su istedi. Getirilen suyu içti, sonra:

- Doğrusu bu, bir nimettir. Ve kıyamet günü sizden bunun hesabı sorulacaktır, dedi. Bunun üzerine Hz. Ömer, hurma dalını alıp yere çaldı, üzerindeki hurmalar etrafa saçıldı. Sonra şöyle dedi:

- Ey Allah'ın peygamberi, kıyamet gününde bizden bunun mu hesabı sorulacak?

Rasûlullah, cevaben şöyle dedi:

- Evet, bunun hesabı sorulacaktır. Sadece üç şeyin hesabı sorulmayacaktır: Kisinin kendi ayıp yerlerini örtmek için kullandığı bez parçası, açlığını gidermek için yediği ekmek parçası, kendisini sıcaktan ve soguktan korumak için içine girip barındığı odası.»

"et-Tabakat" adlı eserde Muhammed b. Sa'd, Musa b. İsmail kanalı ile Meymune binti Ebi Asib'in şöyle dediğini rivayet etmiştir:

«Ebu Asib, üç şeyi devam ettirirdi: Oruç tutardı. Kusluk namazını ayakta kılardı, ama artık ayakta durmaktan aciz kalmıştı. Bir de eyyam-i biyyde (her ayın onüç, ondört ve onbesinci günlerinde) oruç tutardı. Kanepesinin yanında bir çingirak vardı. Onunla beni çağırdığı zaman sesi kendisini rahatsız ederdi. Çingiragi hareket ettirdiği zaman yanma giderdim.» ,

Rasûlullah (s.a.v.)'in az adlilarından biri de Ebu Kebse el-Enma-rî'dir. Bu zat, meshur görüse göre Mezhiç kabilesinin Enmar kulundandır. Asil adi hususunda çeşitli görüsler ileri sürülmüştür. Meshur kavle göre Adi Süleym'dir. Amr b. Sa'd oldugu da söylenmiştir. Bunun aksini söyleyenler de vardır. Aslen Devs diyarındandır. Bedir gazvesine katılmıştır. Vakidî'nin ifadesine göre bu zat, Uhud ve sonraki gazvelere de katılmıştır. Ömer b. Hattab'm halife seçildiği gün vefat etmiştir. Vefat ettiği gün, hicri onüçüncü senenin cemaziyelahir ayının bitimine sekiz gün kalmıştı.

Halife b. Hayyat dedi ki: Ebu Kebse, hicretin yirmiüçüncü senesinde vefat etmiştir.

Önceki sayfalarda Ebu Kebse'den rivayet olunduguna göre Rasûlullah (s.a.v.), Tebük'e giderken Hicr'e ugramış, insanlar orada Se-mud kavminin evlerine girmişlerdi. Bunun üzerine onlara, "Haydin namaza!" diye çağrıda bulunulmuştu. Bu çağrı üzerine insanlar toplanmış, Rasûlullah (s.a.v.) da onlara:

- Allah'ın kendilerine gazab ettiği bu kavmin evlerine sizi girdiren şey nedir? diye sormuş, adamin biri:
- Onların durumlarını merak ettiğimiz için evlerine giriyoruz ya Rasûlallah, diye cevap vermişti. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.), söyle buyurmuştur:
- Size bundan daha hayret verici bir şeyi haber vereyim mi? Sizden biri (yani ben), sizden önce olan ve sizden sonra olacak hadiseleri size haber veriyor!

Imam Ahmed b. Hanbel, Abdurrahman b. Mehdi kanalı ile Ebu Kebse el-Enmarî'nin söyle dedigini rivayet etmiştir:

«Rasûlullah (s.a.v.), ashabi arasında oturmakta idi. Kalkıp evine gitti. Sonra çıkıp geldi. Gusûl yapmıştı. Dedik ki:

- Ya Rasûlallah, bir şey mi oldu? Bize cevaben dedi ki:
- Evet, bana falan kadın ugradı. İçime kadınların şehveti düştü. Ben de kadınlarımdan birinin yanına gidip cinsel ilişkide bulundum. Siz de böyle bir durumla karsılaşırsanız böyle yapın. Çünkü amellerinizin hayra en yakın olanı, helal olan işi yapmaktır.»

Imam Ahmed b. Hanbel, Veki' kanalı ile Ebu Kebse el-Enmarî'-den rivayet etti ki, Rasûlullah (s.a.v.) söyle buyurmuştur:

«Bu ümmetin durumu, dört kişinin durumuna benzer. Söyle ki:

Allah, bir adama mal ve ilim verir. O da ilmi ile amel edip malını hak ettiği yere harcar.

Allah, bir adama ilim verir, ama ona mal vermez. O adam der ki: "Eğer

dedigini nakletmistir:

«İnsanların içinde bulunduğu hale göre sizin içinde bulunduğunuz hal hayırlı ve mübarek olsun. Çünkü gece karanlıkları gibi üst üste fitneler gelmiştir (gelecektir). Son geleni, öncekinden daha şiddetlidir. İçinde bulunduğunuz hal size mübarek olsun.»

- Rasûlullah, daha sonra Baki mezarlığından döndü ve Ebu Mü-veyhibe'ye söyle dedi:

«Ey Ebu Müveyhibe! Doğrusu ben, benden sonra ümmetime açılacak Cennet kapılarının anahtarlarım almakla Rabbimin huzuruna çıkmak arasında serbest bırakıldım. Ben de Rabbimin huzuruna çıkmayı tercih ettim.»

Ravi diyor ki: Rasûlullah, bundan sonra sadece yedi veya sekiz gün yasadı. Sonra vefat etti.

Böylece Rasûlullah (s.a.v.)'m azad etmiş olduğu köleleri görmüş olduk. [7]

[1] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 5/477-481.

[2] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 5/481-484.

[3] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 5/485-498.

[4] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 5/498-501.

[5] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 5/502-507.

[6] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 5/507-514.

[7] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 5/515-533.

Rasûlullah (Sav.)'In Cariyeleri	2
Köle Ve Cariyeleri Disinda Rasûlullah'a Hizmet Edenler Enes B. Malik	9
Esla B. Serik	9
Esma B. Harise	10
Seddah El-Leysî	11
Bilal B. Rebah El-Habesî	11
Habbe Ve Seva'	12
Zu-Mihmer	12
Rebia B. Ka'b El-Eslemî	13
Sa'd	15
Abdullah B. Revaha	16
Abdullah B. Mesud	16
Ukbe B. Amir	16
Kays B. Sa'd	17
Mugire B. Su'be	17
Mikdad B. Esved	18
Muhacir	20
Ebusemh	20
Rasûlullah (S.A.V.)'In Yaninda Bulunan Vahiy Katipleri	20
Fasil	35
Peygamber (S.A.V.)'In Sagliginda Kullandigi Elbise, Silah, Binek Ve Diger Esyalari	37
Yüzükten Vazgeçmeye Dair Rivayetler	38
Peygamber (S.A.V.)'In Kilici	40
Peygamber (S.A.V.)'In Giydigi Ayakkabilari	41
Hizmet Peygamberin Bardagi	42
Peygamber (S.A.V.)'In Sürmeligi	42
Peygamber (S.A.V.)'In Hirkasi	43
Peygamber (S.A.V.)'In Atlari Ve Binekleri	43

Rasûlullah (Sav.)'In Cariyeleri

Bunlardan biri, Emetullah binti Rezine'dir. Dogrusunu söylemek gerekirse bunun annesi Rezine, Rasûlullah'in yaninda bulunmustu. Nitekim bu, ileride de anlatilacaktir. Ancak Ibn Ebi Asim'm rivayetinde anlatildigina göre Beni Kurayza ve Nadir gününde Rasûlullah (s.a.v.), Safiye'yi esir aldı. Sonra azad etti. Onunla evlendi. Mehir olarak da ona Emetullah'm annesi Rezine'yi (Rüzeyne?) verdi.

Bu, gerçekten garib bir hadistir.

Rasûlullah'm cariyelerinden biri de Ümeyme'dir. Samlilar, ondan hadis rivayet etmislerdir. Zübeyr b. Nüfeyr de onun Rasûlullah'a ab-dest alirken

yardimci oldugunu rivayet etmistir. Günün birinde ona bir adam gelmiş ve:

- Bana tavsiyede bulun, deyince, o da söyle cevap vermisti: «Kesilip parçalansan da, atesle yakilsan da hiçbir şeyi Allah'a ortak kosma. Kasitli olarak hiçbir namazi terketme. Bir kimse, kasitli olarak namazi terkederse, Allah ve Rasûlünün zimmeti disina çıkmış olur. Sarhos edici şeyi içme. Çünkü sarhos edici şeyleri içmek, her günahın basidir. Ana ve babana asi olma. Ailenden ve dünyaligidan siyrilip çıkmani sana emretseler de onlara karsi gelme.»

Rasûlullah'm cariyelerinden biri de Ümmü Eymen'dir. Ümmü Eymen'in asil adi Bereke binti Salebe b. Amr b. Husayn b. Malik b. Seleme b. Amr b. Numan el-Habesiye'dir. Ancak daha çok Ümmü Ey-men künyesi ile çağrılırdı. Eymen, onun ilk kocasi Ubeyd b. Zeyd el-Habesî'den dogan ogludur. Bu kadın, ilk kocasi Ubeyd'den sonra Zeyd b. Harise ile evlenmiş, ona Üsame b. Zeyd'i dogurmıştır. Bu kadın, Ümmü Ziba künyesi ile tanınırdı.

İki kez hicret etmistir. Allah ondan razı olsun. Annesi, Amine binti Vehb'le birlikte Rasûlullah'm bakıciligini yapmisti. Rasûlullah (s.a.v.)'a babasından miras kalmisti. Vakidî böyle demistir. Diğerlerinin dediklerine göre Rasûlullah'a annesinden miras kalmistir. Hz. Hatice'nin kizkardesinin cariyesi oldugunu, onun tarafından Rasûlullah'a hibe edildigini, ilk zamanlarda iman ettigini, ancak peygamberden sonra hicret ettigini söyleyenler de olmuştur. Hz. Peygamberin vefatından sonra Ebu Bekir tarafından ziyaret edildigini, bu ziyarette Hz. Ömer'in de hazır bulunduğunu, bu iki zatin kendisini ziyaret ettikleri esnada agladigini, bunun üzerine aglayınca da Ebu Bekir'le Ömer'in kendisine:

- Sen bilmez misin ki, Allah katındaki şeyler Rasûlullah için daha hayirlidir? diye sorduklarini, onunsa su cevabi verdigini:

- Agliyorum, çünkü artık gökten vahiy gelmeyecektir.

Bunun üzerine Ebu Bekir'le Ömer'in de onunla beraber aglamaya basladiklarini, daha önce anlatmistik.

"et-Tarih" adli eserinde Buharî, Abdullah b. Yusuf tariki ile Züh-rî'nin söyle dedigini rivayet etmistir:

«Ümmü Eymen, yaslanmcaya kadar Peygamber (s.a.v.)'e hizmet etti. Peygamber (s.a.v.), onu azad etti. Sonra onu, Zeyd b. Harise ile evlendirdi. Bu kadın, Peygamber -(s.a.v.)'in vefatından bes ay sonra öldü. Altı ay sonra vefat ettigini söyleyenler de olmuştur. Hz. Ömer'in öldürülmesinden sonra yasadigini söyleyenler vardır.»

Muhammed b. Sa'd, Vakidî'nin söyle dedigini rivayet etmistir:

«Üminü Eymen, Osman b. Affan'm hilafetinin baslangicinda vefat etmistir.»
Vakidî, Yahya b. Said b. Dinar kanali ile söyle rivayette bulunmustur:

«Rasûlullah (s.a.v.), Ümmü Eymen'e: "Ey Anacigim!" diye hitab eder ve ona bakinca da: "Bu, benim ailemin son kalanidir." derdi.»

Ebu Bekir b. Ebi Hayseme, Süleyman b. Ebi Seyh'ten rivayet etti-ki:
«Peygamber (s.a.v) söyle dermis: Ümmü Eymen, annemden sonra (gelen ikinci) annemdir.»

Vakidî, Medineli arkadaşlarının söyle dediklerini, rivayet etmistir:

«Ümmü Eymen, su içmekte olan Peygamber (s.a.v.)'e bakti. Ona:

- Bana da su ver, dedi. Onun böyle dedigini gören Hz. Aise, (kizarak) Ümmü Eymen'e:

- Sen bunu Rasûlullah'a mi söylüyorsun? diye çıkisti. Ümmü Eymen de:

- Benim ona yaptigim hizmet çok uzun süreli olduğu için bunu istemeye hakkim var, dedi. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.) ona:

- Dogru söyledin, dedi ve getirip ona su içirdi.»

Mufaddal b. Gassan, Vehb b. Cerir kanali ile Osman b. Kasim'm söyle dedigini rivayet etmistir:

«Ümmü Eymen, hicret yolculuguna çıktiginda Ravha'dan sonraki Munsaraf mevkiinde geceledi. Oruçlu idi. Çok susamisti. Susuzluktan bitkin düsmüstü. Ona gökten içi su dolu ve beyaz bir ipe bagli bir kova sarkitildi. O da dedi ki:

- Ben o kovadaki suyu içtim. Artık hiç susamadım. Çok sıcak günlerde oruç tuttugum halde artık hiç susuzlukta karsilasmadım!»

Hafiz Ebu Ya'lâ, Muhammed b. Ebu Bekr el-Mukaddemî kanali ile Ümmü Eymen'in söyle dedigini rivayet etmistir:

«Rasûlullah (s.a.v.)'m, içine küçük abdestini yaptigi bir çömlegi vardı. Sabah olunca: Ey Ümmü Eymen, çömlekteki idrari bosalt, derdi. Bir gece uykudan uyandım. Çok susamistim. Çömlektekini içtim. Rasûlullah (s.a.v.):

- Ey Ümmü Eymen, çömlektekini dök, dedi. Ben de:

- Ya Rasûlallah, geceleyin uyandigimda çok susamistim. Çömlektekini içtim, dedim. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.) dedi ki:

- Bu günden sonra artık karin agrisindan sikayetçi olmayacaksın!»[1]

"el-Gabe" adli eserinde Ibnu'1-Esir, Haccac b. Muhanimed kanali ile Ümeyme binti Rakika'nın söyle dedigini rivayet etmistir:

«Peygamber (s.a.v.)'in agaçtan oyulmus bir kabi vardı. Onun içine küçük abdestini yapar ve kanepesinin altına koyardı. Bereke adındaki bir kadın

gelip o kabtaki idrari içti. Bilahare Rasûlullah, o kabi sordu. Kendisine Bereke'nin kaptakini içtiği söyleyince söyle buyurdu: Bereke kendini atesten, bir duvar ile korudu.»

Hafiz Ebu'l-Hasen b. Esir dedi ki: Peygamber (s.a.v.)'in idrarini içen kadının, Ümmü Habibe ile birlikte Habesistan'dan gelen Bereke el-Habesiye olduğu söylenmiştir. Bu iki kadın arasında fark vardır. Doğrusunu Allah bilir.

Büreyre'ye gelince o, Ebu Ahmed b. Cahs ailesinin mülkiyetindeki bir cariye idi. Onunla mükateblik akdi yaptılar. Hz. Aise de onu onlardan satın alıp azad etti. Böylece onun azadlisi oldu. Nitekim Bu-harî ve Müslim'in sahihlerinde bu konuda hadis varid olmuştur. Ancak Ibn Asakir, bu kadınlardan söz etmemiştir.

Rasûlullah'm cariyelerinden biri de Hadre'dir. Bunu, Ibn Mendeş söylemiş ve bu husustaki görüşünü söyle ifade etmiştir: Muaviye, Cafer'in babası Muhammed'in söyle dedigini rivayet etmiştir: «Peygamber (s.a.v.)'in Hadre adında bir hizmetçisi vardı.»

Muhammed b. Sa'd, Selma'nın söyle dedigini rivayet etmiştir:

«Ben, Hadre, Radva ve Meymune binti Sa'd, Peygamber (s.a.v.)'in hizmetçileri idik. Peygamber (s.a.v.), hepimizi azad etti.»

Rasûlullah (s.a.v.)'m cariyelerinden biri de Huleyse'dir. Aslında bu, Hz. Ömer'in kızı Hafsa'nın azadlisidir.

"el-Gabe" adlı eserinde Ibnu'1-Esir dedi ki: Hafsa ve Aise'nin, Sevde binti Zem'a ile kissalari ve bu iki kadının Sevde ile sakalasmaları hakkında Huleyse söyle bir rivayette bulunmuştur: «Hz. Hafsa ile Hz. Aise, Sevde binti Zem'a'ya dediler ki: "Deccal çıkmış." Sevde de içinde ateş yakmakta oldukları bir eve gizlendi. Bunun üzerine onlar gülmeye başladılar. Rasûlullah (s.a.v.) gelip:

- Neyiniz var, ne oluyor? diye sorunca, onlar, Sevde'ye yaptıklarını anlattılar. Rasûlullah gidip Sevde'yi gördü. Sevde, ona dedi ki:

- Ya Rasûlallah, Deccal çıktı mi?

- Hayir.

- Çıktığını sanıyorum!

Böyle dedikten sonra saklandığı evden çıktı. Ve üzerindeki örümcek ağlarını silkelemeye başladı.»

Ibnu'1-Esir, Selman-i Farisî'nin sahibesi Huleyse'den söz etmiş ve söyle demiştir: «Selmanın İslâm'a girişi, onun Selman'i azad edisi ve azadlık bedeli olarak Rasûlullah'm ona bedel ödemesi hakkında anlatılacak seyler

vardir. Selman, azadlik bedeli olarak sahibesi için 300 fidan dikmistir.»

Rasûlullah'm cariyelerinden biri de Havle'dir. Ibnu'1-Esir böyle demistir. Bu kadın, RasûlullahJa hizmet ederdi. Farkinda olmadiklari halde Peygamber (s.a.v.)'in kanepesi altinda bir köpek yavrusunun Ölümü nedeniyle vahyin gecikmesiyle ilgili bir hadisi bu cariye rivayet etmistir. Kanepe altindaki köpek yavrusunun lesi çıkarildiktan sonra vahiy gelmeye baslamis ve su ayet-i kerime nazil olmustu:

«Kusluk vaktine andolsun. Sükuna erdigi zaman geceye andol-sun....»

Bu, garip bir rivayettir. Meshur kavle göre bu ayetler, baska bir sebeble nazil olmuslardir. Dogrusunu Allah bilir.

Rasûlullah'm cariyelerinden biri de Rezine'dir. Ibn Asakir dedi ki: Dogrusu bu cariye, Safiye binti Hüey'in mülkiyetinde idi. Rasûlullah (s.a.v.)'a hizmet ederdi.

Ben derim ki: Rezine'nin kizi Emetullah'm tercüme-i halinden bahsederken demistik ki, Rasûlullah, Safiye binti Hüey ile evlenirken, ona mehir olarak Emetullah'm annesi Rezine'yi vermisti. Demek ki Rezine, Rasûlullah'm mülkiyetinde idi.

Hariz Ebu Ya'lâ, Rezine kizi Emetullah'm söyle dedigini rivayet etmistir:

«Rasûlullah (s.a.v.), Kurayza ve Nadir gününde Cenâb-i Allah kendisine fetih nasib ettigi zaman Safiye'yi esir aldı. Safiye, götürölmekte olan kadinklari görünce: "Allah'tan baska ilâh bulunmadigina, senin de Allah'in Rasûlü olduguna sahadet ederim." dedi. Bunun üzerine eli Rasûlullahin elinde oldugu halde Rasûlullah, onu serbest birakip azad etti, sonra kendisi ile evlenme talebinde bulundu. Evlenirken ona Rezine'yi mehir olarak verdi.»

Dogrusu su ki: Rasûlullah (s.a.v.), Safiye'yi Hayber ganimetleri arasinda mülkiyetine aldı. Onu azad etti. Mehir olarak azadligmi ona verdi. Kurayza ve Nadir gününde Rasûlullah'm mülkiyetine geçmiş oldugunu söylemek, hakikati karistirmaktır. Çünkü Hayber savasi ile Kurayza ve Nadir savasi arasinda iki senelik bir zaman farki vardir. Dogrusunu Allah bilir.

Hafiz Ebu Bekir el-Beyhakî, "Delâil" adli eserde Üleyke binti Kü-meyt el-Atike'nin annesi Emine'nin söyle dedigini rivayet etmistir:

«Rasûlullah'm azadli cariyesi olan Rezine'nin kizi Emetullah'a dedim ki:

- Ey Emetullah, annenin, Rasûlullah (s.a.v.)'m asura orucunu anlattigim hiç isittin mi?

- Evet, Rasûlullah (s.a.v.), asura günü orucuna büyük önem verirdi. Kendi çocuklarini ve Fatima'mn çocuklarini çağirir, agizlarina tükürür ve annelerine: "Bunlari geceye kadar emzirmeyin." derdi.»

Rasûlullah'm cariyelerinden biri de Radva'dir. Ibnu'1-Esir, Said b. Besir kanalı ile Katade'nin söyle dedigini rivayet etmistir:

«Radva binti Ka'b, Rasûlullah'a âdet görmekte olan kadının kına yakmasının hükmünü sordu. Rasûlullah da: "Bunda bir sakınca yoktur." dedi.»

Rasûlullah'm cariyelerinden biri de Reyhâne binti Sem'un el-Ku-raziye'dir. Bunun Nadir kabilesine mensup oldugunu söyleyenler de olmuştur. Rasûlullah'm zevcelerinden bahsettikten sonra bu kadından «32 etmistik.

Rasûlullah'm cariyelerinden biri de Zerine'dir. Dogru ve gerçek olan ise, bu kadının asil adinin Rezine oldugudur. Nitekim bundan daha önce de söz etmistik.

Rasûlullah'm cariyelerinden biri de Saibe'dir.

Rasûlullah'm cariyelerinden biri de Sedise el-Ensârî'dir. Bunun Hafsa binti Ömer'in cariyesi olduğu söylenmistir. Bu cariyeye, Rasûlullah (s.a.v.)'m söyle dedigini rivayet etmistir:

«Ömer, Islâm'a girdikten sonra seytan onun karsısına çıkmadı. Çıksa bile yüzüstü yere kapaklanmış olarak çıkardı.»

Rasûlullah'm cariyelerinden biri de oğlu Ibrahim'in bakıciligini ve dadiligini yapan Sellame'dir.

Rasûlullah'm cariyelerinden biri de Selma'dir. Bu, Ebu Rafi'nin karisi Ümmü Rafi'dir. Nitekim Vakidî, onun söyle dedigini rivayet etmistir:

«Ben, Hadre, Radva ve Meymune binti Sa'd, Rasûlullah'a hizmet ediyorduk. Rasûlullah, hepimizi azad etti.»

Imam Ahmed b. Hanbel, Rasûlullah'm hizmetçisi Selma'nın söyle dedigini rivayet etmistir:

«Basından sikayet eden herkese Rasûlullah'm: "Hacamat vurdur." sözünden, ayaklarından sikayet edenlere de: "Ayaklarına kına sür." sözünden başka birsey dedigini isitmedim.»

Mus'ab ez-Zübeyrî dedi ki: Selma, Hüneyn gazvesinde hazır bulunmuştur.

Ben derim ki: Gelen rivayetlere göre Selma, Rasûlullah (s.a.v.)'a yağlı ekmek pisirir, Rasûlullah da o ekmekten çok hoslanırdı.

Selma, Rasûlullah (s.a.v.)'in vefatından sonra yaşamış ve Fatima (r.anha)'nın vefatını görmüştü. Önceleri Rasûlullah'm halası Safiye binti Abdülmuttalib'in cariyesi idi. Sonra Rasûlullah'm mülkiyetine geçti. Fatima (r.anha)'nın çocuklarının doğumunda ebelik yapmıştı. Rasûlullah'm oğlu Ibrahim'in doğumunda da ebelik yapmıştı. Hz. Fa-tima'nın vefatında ve onun cenazesinin yikanısında Hz. Ali ve Esmâ Binti Umeyy ile birlikte hazır

bulunmustu. Esmâ, Hz. Ebu Bekir'in zevcesi idi.

İmam Ahmed b. Hanbel, Ali b. Ebi Rafi kanalı ile Selma'nın söyle dedigini rivayet etmiştir:

«Fatima (r.anha), Ölüm hastalığına yakalandığı zaman ben onun hasta bakıcılığını yapıyordum. Yine bir gün o hasta iken bazı ihtiyaçlarını görmek için Hz. Ali, evden çıkıp gitmişti. Fatima da bana:

- Anacığım, benim için su hazırla da yıkanayım, dedi. Ben de onun için su hazırladım. Görebildiğim en güzel sekliyle yıkandı. Sonra bana:

- Anacığım, yeni elbiselerimi getir, dedi. Ben de getirdim, elbiselerini giyindi. Sonra bana:

- Anacığım, yatağımı evin ortasına ser, dedi. Ben de öyle yaptım. Yataga uzandı. Kibleye yöneldi. Elini yanığının altına koyup şöyle

dedi:

- Anacığım, ben şimdi vefat edeceğim. Ben temizlendim. Hiç kimse üzerimi açmasın.

Böyle dedikten sonra oracıkta vefat etti. Kısa bir müddet sonra gelen Ali'ye durumu haber verdim.»

Bu, gerçekten garip ve tuhaf bir rivayettir.

Rasûlullah'm cariyelerinden biri de Sirin'dir. Adının Sirin olduğunu söyleyenler de vardır. İbrahim'in teyzesi ve Mariyetü'l-Kibtî-ye'nin kız kardeşidir. Bundan önceki sayfalarda da belirttiğimiz gibi asıl adı Cüreyc b. Mina olan İskenderiye valisi Mukavkis, bu iki cariyeyi Me'bur isimli igdis edilmiş bir köle ve Duldül adlı bir katırla birlikte Rasûlullah (s.a.v.)'a hediye etmişti. Rasûlullah (s.a.v.) da Sirin'i (veya diğer rivayete göre Sirin'i) Hassan b. Sabit'e hibe etmiş, Sirin i-le Hassanın bu evliliğinden Abdurrahman adında bir çocukları doğmuştur.

Rasûlullah'm cariyelerinden biri de Unkude Ümmü Melih el-Ha-besiye'dir. Bu, Hz. Aise'nin cariyesi idi. Önceki adı İnbe idi. Ancak Rasûlullah (s.a.v.), ona Unkude adını verdi.

Ebu Nuaym, böyle rivayet etmiştir. Bu cariyenin adının Gafire olduğunu söyleyenler de olmuştur,

Rasûlullah'm cariyelerinden biri de Ferve'dir. Bu aym zamanda ona süt emzirmistir. Ferve dedi ki: Rasûlullah (s.a.v.) bana şöyle buyurdu:

«Yatığına girdiğin zaman "Kafirûn" sûresini oku. Çünkü bu sûre, şirkten uzaklaşmaktır, dedi.» İbnü'l-Esir, "el-Gabe" adlı eserinde bunu nakletmiştir.

Fiddetü'n-Nubiye'ye gelince, İbnü'l-Esir, "el-Gabe" adlı eserinde bu

cariyenin, Rasûlullah'm kızı Fatima'nin mülkiyetinde olduğunu söylemiştir.

«Onlar içleri çektiği halde, yiyeceği yoksulla, öksüze ve esire yedirirler.» ayet-i kelimesiyle ilgili olarak İbn Abbasın görüşlerini naklettikten sonra İbmi'1-Esir, bu konuda kısaca şöyle demistir:

" «Hasan ile Hüseyin hastalandılar. Rasûhillah (s.a.v.), onları ziyarete geldi. Arapların çoğunluğu da onları ziyarete geldiler. Ali'ye:

- Bu hususta bir adak adamaz misin? dediler. Ali de:

- Eğer çocuklarını iyilesirlerse, Allah için üç gün oruç tutarım, dedi. Bunun üzerine Fatima da aynı şeyleri söyledi. Fidda da onlar gibi adakta bulundu.

Nihayet Cenâb-i Allah, Hasan ile Hüseyin'e sifa ihsan etti. Bunlar da oruç tuttular. Hz. Ali ise, Sem'un el-Hayberî'ye gidip üç ölçek arpa ödünç aldı. İlk gece bir ölçek arpayı öğütüp ekmek yaptılar. Yemek için iftar vakti önlerine koydukları zaman bir dilenci kapiya gelip:

- Miskine yemek yedin ki, Allah da Cennet sofralarında size ye-dirsın, dedi. Bunun üzerine Hz. Ali emir verdi. Önlerindeki yiyeceği miskine verdiler. Kendileri aç kaldılar.

İkinci gece, bir ölçek daha arpayı öğütüp ekmek yaptılar. İftar vakti önlerine koydukları zaman yine dilencinin biri kapiya gelip:

- Öksüze yedin, dedi. O gecenin ekmeğini de ona verdiler. Kendileri aç kaldılar.

Üçüncü gece son ölçek arpayı öğütüp ekmek yaptılar. Yine iftar vakti sofrayı.kurduklarında dilencinin biri kapiya gelip:

- Esire yedin, dedi. Sofradaki ekmeği ve yiyecekleri ona verdiler. Böylelikle kendileri üç gün üç gece aç kaldılar. Cenâb-i Allah da bu hadise üzerine haklarında su ayetleri inzal buyurdu:

«İnsanoglu var edilip bahse değer birşey olana kadar, süphesiz, uzun bir zaman geçmemiş midir?

Biz insani katisik bir nutfeden yaratmışsınız. Onu deneriz. Bu yüzden onun isitmesini ve görmesini sağlamışsınız. Süphesiz ona yol gösterdik, buna kimi sükreder, kimi de nankörlük.

Doğrusu inkarcılar için zincirler, demir halkalar ve çilgin alevli Cehennem hazırladık. Süphesiz iyiler kafur katılmış bir tasta içerler. Bu, sadece Allah'ın kullarının tasıra tasıra içebileceği bir pinardır.

Onlar verdikleri sözleri yerine getirirler, fenalığı yaygın olan bir günden korkarlar. Onlar, içleri çektiği halde, yiyeceği yoksulla, öksüze ve esire yedirirler.

Biz sizi ancak Allah rizası için doyuruyoruz. Bir karşılık ve tesekkür

beklemiyoruz, derler.» (insan, i-io.)

Bu, münker bir hadistir. Bazi hadis imamlari bunu mevzu sayarlar. Gerekçe olarak da lafizlardaki bozuklugu gösterirler. Ayrica bu sûre, Mekki'dir. Hasan ile Hüseyin ise, Medine'de dogmuslardir. Dogrusunu Allah bilir.

Rasûlullah'm hizmetinde bulunanlardan biri de Hz. Aise'nin cariyesi Leyla'dir. Bu kadin, Rasûlullah (s.a.v.)'a söyle bir soru sormustu:

- Ya Rasûlallah, sen heladan çıkar çıkmaz senden hemen sonra ben içeri giriyorum ama birsey göremiyorum. Sadece misk kokusu hissediyorum.

Onun bu sorusu üzerine Rasûlullah söyle demisti:

«Biz peygamberler toplulugunun cesedleri Cennet ehlinin ruhlari üzerinde biter. Yer, bizden çıkan bir pislighi mutlaka yutar.»

Bunu Ebu Abdillan el-Medenî'nin hadisinden Ebu Nuaym rivayet etmistir. Ancak Ebu Abdillan el-Medenî, hakkında bilgi bulunmayan ravilerdendir.

Rasûlullah'm cariyelerinden biri de Ibrahim'in annesi Mariyetü'l-Kibtîye'dir. Mü'minlerin annelerinden, yani Rasûlullah'm zevcelerinden bahsederken bu hanimdan söz etmistik. Ibnu'1-Esir, Mariyetü'l-Kibtîye ile Mariyetü Ümmi Rebab'i birbirinden ayird etmis ve Mâri-yetü Ümmi Rebab'm da Rasûlullah'm cariyelerinden biri oldugunu söylemistir. Bunun hadisi, Basralilarin yanindadir. Abdullah b. Ha-bib, Mariye'nin söyle dedigini rivayet etmistir: «Bir gece sirtima bassin, diye yere egildim. Rasûlullah da sirtima basti ve bir bahçenin duvarina tirmanarak müsriklerden kaçti.»

Ebu Bekir, Mariye'nin söyle dedigini rivayet etmistir:

«Elimi sürdüğüm hiçbir sey, Rasûlullah'm avuçlari kadar yumusak degildi.»

Rasûlullah'm cariyelerinden biri de Meymune binti Sa'd'dir.

Imam Ahmed b. Hanbel, Meymune'nin söyle dedigini rivayet etmistir:

«Ya Rasûlallah, bize Beyt-i Makdis hakkında açıklamada bulun.

- Orasi insanlariin dünyaya yayildiklari ve tekrar orada toplanacaklari yerdir. Oraya gidin. Orada namaz kilin. Orada kilman bir namaz 1.000 namaz gibidir.

- Bir kimse oraya gitme gücünü bulamazsa ne yapsin?

- Oraya zeyt (yag) göndersin ki, o zeyt ile orada kandiller yakilsin. Oraya bir hediye gönderen, orada namaz kilan gibidir.»

Imam Ahmed b. Hanbel, Meymune binti Sa'd'm söyle dedigini rivayet etmistir:

«Zina çocukunun hakkında Rasûlullah'a soru soruldu. Rasûlullah su cevabi verdi:

«Zinadan dogan çocukta hayir yoktur. Allah yolunda giyip kendileri ile cihada katildigim iki ayakkabi, benim için bir zina çocukunu azad etmekten daha hostur.»

Hafiz Ebu Ya'lâ el-Musilî, Ebu Bekr b. Ebi Seybe kanali ile Rasûlullah'a hizmet eden Meymune'nin söyle dedigini rivayet etmistir:

«Rasûlullah (s.a.v.) buyurdu ki: Ailesinin arasindan çikip baska yerde ziynetlenmek için etegini sürüyüp yürüyen kadının yaptigi is, kiyamet gününde nuru bulunmayan zulmet gibidir..."

Rasûlullah'm cariyelerinden biri de Meymune binti Ebi Üneyse (Anbese?)'dir. Ebu Amr b. Mendehe böyle demistir.

Ebu Nuaym dedi ki: Yukarida adi geçen cariyenin adinda yanlislik vardir. Gerçekte onun adi, Meymune binti Ebu Asib'tir. Bunun hadisini Menca b. Mus'ab Ebu Abdillâh el-Abdî rivayet etmistir. Bu rivayette anlatildigina göre Hureys kabilesinden bir kadın, Rasûlullah (s.a.v.)'m yanma gelmis ve Hz. Aise'ye söyle demisti:

- Ya Aise, bana imdad eyle. Rasûlullah'm kalbimi sükûna erdirecek ve beni teskin edecek bir duasini söyle.

Hiz. Aise de ona söyle dedi:

- Sag elini kalbinin üzerine koyup sivazla ve:

"Bismillah. Allah'im, beni kendi devan ile tedavi et. Bana kendi sifani bahset. Senden baskasmki ile degil, kendi lütfunla beni zengin et." de.»

Bu hadisin ravilerinden Rebia dedi ki: Ben o kadini çağirdim. Onun iyilesmis oldugunu gördüm.

Rasûlullah'm cariyelerinden biri de Ebu Duraeyre'nin zevcesi Ümmü Dumeyre'dir. Bunun hakkında önceki sayfalarda gerekli açıklamalari vermistik.

Rasûlullah'm cariyelerinden biri de Ümmü Ayyas'tir. Rasûlullah (s.a.v.), kizini Osman b. Affan'la evlendirirken onunla birlikte göndermistir.

Ebu'l-Kasim el-Begavî, îkrime kanali ile Rasûlullah'm hizmetçisi ve kizini Osman'la evlendirirken beraberce gönderdigi cariyesi Ümmü Ayyasin söyle dedigini rivayet etmistir:

«Osman için sabahleyin hurma serbetini elimle yapıyor, karistiriyor ve aksamleyin o da bunu içiyordu. Aksamleyin ona nebiz yapıyordum. O da sabahleyin onu içiyordu. Bir gün bana:

- Sen buna birsey katiyor musun? diye sordu. Ben de:

- Evet, deyince.

- Bir daha böyle yapma, dedi.» Rasûlullah'm cariyeleri bunlardi.

Imam Ahmed b.Hanbel, Veki' vasitasiyla Sümame b. Hazn'm söyle dedigini rivayet eder:

«Ben Hz. Aise'ye nebizin hükmünü sordum. O da dedi ki:

- Iste Rasûlullah'm hizmetçisi burada. Sen bunu ona sor.

Böyle diyerek Habesi bir cariyeyi bana gösterdi. O cariye de bana söyle dedi:

- Aksamleyin Rasûlullah'a bir kapta nebiz yapıyor. Kabin agzini kapatıyordum. Sabah olunca ondan içiyordu.»

Müslim ile Neseî, Kasim b. Fadl'dan böyle bir rivayette bulunmuşlardır. [2]

Köle Ve Cariyeleri Disinda Rasûlullah'a Hizmet Edenler Enes B. Malik

Enes b. Malik b. Nadr b. Damdan b. Zeyd b. Haram b. Cündeb b. Asim b. Ganm b. Adiy b. Neccar el-Ensârî en-Neccarî Ebu'l-Hamze el-Mendenî'dir. Basra'ya yerleşti. Rasûlullah (s.a.v.)'a Medine'deki on yıllık ikameti müddetince hizmet etmişti. Rasûlullah, onu asla azarlamamış ve yaptığı birsey için: «Neden yaptın?» dememiş; yapmadığı birsey için de, «Niçin yapmadın?» dememiştir.

Anasınin adi Ümmü Süleym binti Milham b. Halid b. Zeyd b. Ha-ram'dir. Bu kadin, oglu Enes'i getirip Rasûlullah (s.a.v.)'a vermiş, Rasûlullah da kabul etmişti. Anasi, Rasûlullah'tan oglu Enes'e dua etmesini isteyince Allah'ın elçisi söyle dua etmişti:

"«Allah'im, malim ve çocuğunu çoğalt, ömrünü uzat, onu Cennet'e koy.»

Enes dedi ki: Rasûlullah'm yaptığı üç duadan ikisinin gerçekleştiğini gördüm. Üçüncüsünü de beklemekteyim. Allah'a yemin ederim ki malim çok. Çocuklarım ve çocuklarımın çocukları da yüzü asmaktadır.

Baska bir rivayete göre Enes söyle demistir: «Bagim senede iki kez ürün vermektedir. Belimden düşen çocuklarımın sayısı ise 106'-dir.»

Enes'in, Bedir gazvesine katilip katilmediği hususunda ihtilaf edilmistir. Ensârî babasi vasitasiyla Sümame'nin söyle dedigini rivayet etmistir; «Enes'e:

- Sen Bedir gazvesine katildin mi? diye sorulduğu zaman o, su cevabi verdi:

- Anasi Ölesice, nasıl olur da ben Bedir gazvesine katilmam.». Meshur rivayete göre o, Bedir gazvesine katilmamistir. Çünkü o

zaman yasi küçüktü. Keza yasi küçük olduğu için Uhud gazvesinde de hazır bulunmamistir. Ancak Hudeybiye, Hayber, Umretu'l-Kazâ, Mekke fethi, Hüneyn Taif ve müteakip gazvelere katilmistir.

Ebu Hüreyre dedi ki: Ümmü Süleym'in oğlu Enes b. Malik kadar Rasûlullah'm namazi gibi namaz kilan birini görmedim.

Ibn Sirin dedi ki: Seferinde de, hazarında da insanların en güzel namaz kilanı Enes b. Malik idi. Basra'da vefat etti. Basra'da en son kalan sahabe o idi. Ali b. el-Medenî böyle demistir.

Vefatı, hicri doksaninci senede olmustu. Doksan birinci senede öldüğünü söyleyenler de olmustur. Kimileri, onun doksanikinci senede vefat ettiğini söyler. Baska bir grupta onun doksanüçüncü senede vefat ettiğini söylemişler. Meshur olan ve ekseriyetinde üzerinde ittifak ettiği tarih budur.

Imam Ahmed b. Hanbel'in, "Müsned" adlı eserinde Humeyd'den rivayet ettiğine göre; Enes, vefat ettiğinde 99 yasında idi.

Enes'in vefat ettiği gün yasinin en az 96 olduğu, en çok da 107 olduğu söylenmiştir. 106 yasında olduğunu söyleyenler olduğu gibi 103 yasında olduğunu söyleyenler de olmustur. Doğrusunu Allah bilir. [3]

Esla B. Serik

Rasûlullah'm hizmetçilerinden biri de Esla b. Serik b. Avf el-A're-cî'dir.

Muhammed b. Sa'd dedi ki: Onun adı Meymun b. Senbaz idi. Rebi b. Bedir el-A'recî, babası kanalı ile Esla'mın söyle dedigini rivayet etmiştir:

«Peygamber (s.a.v.)'e hizmet ediyor, onunla birlikte sefere çıkıyordum. Bir gece bana:

- Ey Esla; kalk yola çıkalım, dedi. Ben de cünüp olduğumu söyledim. Bir müddet sustu. Sonra Cebrail, ona teyemmüm ayetini getirdi. Bundan sonra Rasûlullah:

- Ey Esla, kalk teyemmüm yap, dedi. Ben de kalkıp teyemmüm yaptım ve namaz kildim. Yolda su görünce Rasûlullah bana:

- Ey Esla, kalk gtisül yap, dedi.

Rasûlullah, teyemmümün nasıl yapılacağını da bana gösterdi. Ellerini topraga vurdu. Sonra silkeledi. Sonra elleriyle yüzünü meshet-ti. Sonra ellerini tekrar topraga vurdu, silkeledi. Elleri ile ziraları (dirseklerine kadar kolunu) meshetti. Sağ eliyle sol ziraim, sol eliyle de sağ zira'mı içten ve distan meshetti.»

Hadisin ravilerinden Rebî der ki: Rasûlullah, teyemmümün nasıl yapılacağını Esla'ya nasıl gösterdiyse Esla da oğluna öyle gösteren. O da oğluna öyle gösterdi. Babam da bana öyle gösterdi.

Rebî der ki: Ben bu hadisi, Avf b. Ebi Cemileye anlattım, o da söyle dedi:

- Evet vallahi Hasan in da böyle yaptığını gördüm. [4]

Esmâ B. Harise

Rasûhillah'm hizmetçilerinden biride Esmâ b. Harise b. Sa'd b. Abdullah b. Abbad b. Sa'd b. Amr b. Amir b. Salebe b. Malik b. Aksa el-Eslemî'dir. Suffa ehlindendir. Muhammedb. Sa'd böyle demistir.

Esmâ, Hind b. Harise'nin kardesidir. İkisi de Rasûlullah'a hizmet ederlerdi.

Imam Ahnied b.. Hanbel, Affan vasitasiyla Yahya b. Hind b. Harise'nin söyle dedigini rivayet etmistir.

«Hind, Hudeybiye ashabından dir. Rasûlullah (s.a.v.), onun kardesi Esmâ b. Harise'yi kavmine göndermis ki, onlara asure gününde oruç tutmalarını emretsin.»

Imam Ahmed b. Hanbel, Yahya b. Hind'in, Esmâ b. Harise'den naklen söyle dedigini rivayet etmistir: «Rasûlullah (s.a.v.), Esmâ'yi kavmine gönderdi ki; onlara asura gününde oruç tutmalarını emretsin. Esmâ dedi ki:

- Ya Rasûlallah, onların asura gününde yemek yemekte olduklarını görürsem ne yapayım?

- Onlara, günün geri kalan kısmını oruçlu gibi geçirmelerini söylersin.»

Ahmed b. Halid ez-Zehebî, Muhammed b. Ishak kanalı ile Hind'in söyle dedigini rivayet etmistir:

«Rasûlullah (s.a.v.), beni Eslem kabilesinden bir topluluğa göndererek söyle dedi:

- Kavmine emret, bugünü (asure gününü) oruçlu geçirsinler. Onlardan günün evvelinde yemek yemis olan bir kimseyi görürsen, günün geri kalan kısmını oruçlu gibi geçirmesini söyle.»

Muhammed b. Sa'd, Vakidî vasitasiyla Ebu Hüreyre'nin söyle dedigini rivayet etmistir:

«Harise'nin çocukları Hind ile Esmâ'nın Rasûlullah'm köleleri olduklarını biliyorum.»

Vakidî dedi ki: Bu ikisi, Rasûlullah'a hizmet ederler, onun kapisından ayrılmazlardı. Enes b. Malik de böyleydi.

Muhammed b. Sa'd dedi ki: Esmâ b. Harise, hicri altmışaltına senede seksen yaşında iken Basra'da vefat etti. [5]

Seddah El-Leysî

Rasûlullah'm hizmetçilerinden biri de Bükeyr b. Seddah el-Ley-sî'dir.

Ibn Mende, Abdülmelik b. Ya'lâ el-Leysî'den rivayet etti ki, Bükeyr b. Seddah el-Leysî, Peygamber (s.a.v.)'e hizmet ederdi. Buluga erdi. Bunu Peygamber (s.a.v.)'e haber verdi ve:

- Ben senin ailenin yanma girip çikiyorum. Ve simdi de buluga erdim ya Rasûlallah, dedi. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.), söyle dedi:

- Allah'im, bunun sözünü dogrula ve buna zafer ver.»

Hız. Ömer zamanında bir Yahudi öldürüldü. Hız. Ömer kalkip hutbe irad etti ve söyle dedi:

- Allah askına bu hususta bilgisi olan varsa söylesin. Bükeyr kalkip:

- Ya emire'l-mü'minin, onu ben öldürdüm, dedi. Bunun üzerine Hız. Ömer:

- Sen bunun kaninin günahına girdin. Simdi çıkis ve kurtulus nerededir? diye sordu. Bükeyr de söyle dedi:

- Ey mü'minlerin emin! Gazilerden bir adam sefere giderken beni ailesinin bekçiligini yapmakla görevlendirmisti. Geldigimde öldürdügüm bu Yahudinin o gazinin karisinin yaninda oldugunu ve söyle dedigini gördüm:

«İslâmiyet, Es'as'i benden alikoyup aldatti. Ben de bütün gece boyunca onun karisiyla basbasa kaldim.

Karisinin gögsü üzerinde geceledim. Es'as ise, tozlu yularlar üzerine geceler.

Karisinin bacak aralari kalabalik erkekler grubunu andirir ki, onlar, kalabaliklara hücum ederler.»

Hız. Ömer, bunun üzerine Bükeyr'in sözünü tasdik etti ve Rasûlullah'm yukarida geçen duasini hatirlayarak Yahudinin kanini karsiliksiz birakti. [6]

Bilal B. Rebah El-Habesî

Rasûlullah'm hizmetçilerinden biri de Bilal b. Rebah el-Habe-sî'dir. Mekke'de dogmustur. Ümeyye b. Halefin kölesi idi. Ebu Bekir, külliyetli miktarda mal vererek Bilal'i kendisinden satin aldi. Çünkü Ümeyye, ona - İslâm'dan dönmesi için- çok iskence ediyordu. Bilal ise, İslâmiyet'ten asla dönmüyordu. Ebu Bekir onu satin alinca Allah rizasi için azad etti.

Bilal, insanların hicreti esnasinda hicret etti. Bedir, Uhud ve diger gazvelerde hazır bulundu. Bilal b. Hammame diye taniniyordu. Hammanie, onun anasinin adidir.

Bilal, insanların en düzgün konusanlarmdandi. Bazilarinin iddia ettigi gibi sin harfini sin seklinde telaffuz etmezdi. Hatta bazi kimseler, bu konuda asilsiz hadis rivayet etmislerdir, Güya Rasûlullah (s.a.v.): "Bilal'in sin'i sin yerine geçer.» demistir. Ileride de açıklanacagi gibi Bilal, dört müezzinden biridir. Daha önce de anlattigimiz gibi o, ilk ezan okuyan kimsedir. Rasûlullah'm ailesinin nafaka islerini idare, ederdi. Yaninda devamlı olarak bir miktar mal bulunurdu. Rasûlullah (s.a.y.), vefat edince gaza için Sam'a gidenlerle beraber gitti. Denildigine göre Ebu Bekir'in halifeliği zamanında

da müezzinlik yapardı. Ama gaza için Sam'a gittigine dair kavil daha sahih (dogru) ve daha meshurdur.

Vakidi'nin anlattigina göre hicretin yirminci senesinde altmis küsur yasinda iken Sam'da vefat etmistir.

Fellas'm ifadesine göre mezari Dimask (Sam)'dadir. Mezarinin Sam'a bagli büyük bir kasaba olan Dariya kasabasinda oldugu söylenir. Halep'te vefat ettigim söyleyenler de olmustur. Sahih kavle göre onun kardesi Halid, Halep'te vefat etmistir.

Mekhul dedi ki: Bilal'i gören biri bana söyle dedi: Bilal, çok sevecen, dost canlı, nahif ve omuzlari göğsünün üzerine çıkmis, saçi sık bir kimse idi. Saçındaki ak telleri koparip atmazdi. [7]

Habbe Ve Seva'

Rasûlullah (s.a.v.)'m hizmetçilerinden diger ikisi de Halid'in ogullari Habbe ile Seva'dir. Allah onlardan razi olsun.

Imam Ahmed b. Hanbel, Ebu Muaviye kanali ile Halid'in ogullari Habbe ile Seva'nm söyle dediklerini rivayet etmistir:

«Peygamber (s.a.v.)'in yanma girdik. Birseyi tamir ediyordu. Kendisine yardimci olduk. Bize dedi ki:

«Basiniz sallandigi müddetçe rizikten ümid kesmeyin. Çünkü insani annesi (üzerinde tüy bulunmayan) kirmizi derili olarak kabuksuz sekilde dogurur. Sonra Aziz ve Celil olan Allah onu nziklandirir.» [8]

Zu-Mihmer

Rasûlullah'm hizmetçilerinden biri de Zu-Mihmer'dir. Buna 2u-Mihber de denir. Habesistan hükümdari Necasi'nin kardesi ogludur. Kiz kardesinin oğlu oldugu da söylenir. Ama kardesinin oğlu olduguna dair rivayet daha kuvvetlidir. Necasi, Rasûhillah'a kendisinin yerine hizmet etmesi için onu göndermistir.

imam Ahmed b. Hanbel, Ebu Nadr vasitasiyla Rasûlullah'a hizmet eden Habesli Zu-Mihmer'in söyle dedigim rivayet etmistir:

«Rasûlullah'la beraber bir yolculukta idik. Yürüyüşü hizlandirdi. Azigi az oldugu için böyle yapıyordu. Adamin biri dedi ki:

- Ya Rasûlallah, insanlar hizli yürümekten dolayi bitkin düstüler. Bunun üzerine Rasûlullah durdu, insanlar da onunla birlikte

durdular. Nihayet toplandilar, onlara dedi ki:

- Var misiniz, biraz uyuyalım?

Oraya konaklayip mola verdiler. Dediler ki:

- Bu gece bizi kim bekleyecek? Ben de dedim ki:

- Ya Rasûlallah, ben sizi beklerim. Allah beni sana fedai kilmistir.

Bunun üzerine Rasûlullah, devesinin yularini bana verdi ve:

- Iste al sana, sakın alçak olmayin, dedi.

Ben de Rasûlullah'm devesinin ve kendi devemin yularlarini elime aldım. Cemaatin yanından biraz uzaklastım. Fazla ileri gitmedim. Sonra develerimi yayilmalari için saliverdim. Onlari seyretmeye basladım. Aniden uyku bastirdi. Uyumusum. Ben hiçbir seyin farkında degildim. Nihayet güneşin sicakligini yüzümde hissettim. Uyandım. Saga sola baktım. İki devenin de benden çok uzaklarda olmadiklarini gördüm. Rasûlullah'm devesinin ve kendi devemin yularlarini elime alip cemaatin yakınma geldim. Rasûlullah'i uyandirdim. Ona:

- Namaz kildin mi? diye sordum. O da:

- Hayir, diye cevap verdi.

İnsanlar birbirlerini uyandirdilar. Rasûlullah da tamamen uyandiktan sonra:

- Ey Bilal, ibrikte su var mi? diye sordu. Bilal:

- Evet var. Allah beni sana feda kilsin, dedi. İbrik toprakli idi. Ab-dest aldıktan sonra Bilal'e ezan okuması için emir verdi.

Bilal ezan okudu. Sonra Peygamber (s.a.v.), kalkip sabahtan önce iki rekat namaz kildi. Acele davranmiyordu. Sonra Bilal'e emir verdi. O da namaz kildi. O da acele davranmadı. Adamin biri:

- Ya Rasûlallah, biz kusur mu isledik? diye sordu. Rasûlullah, ona su cevabi verdi:

- Hayir, Allah bizim ruhlarimizi teslim aldı. Sonra iade etti. Biz de namazi kildik.» [9]

Rebia B. Ka'b El-Eslemî

Rasûlullah'm hizmetçilerinden biri de Rebïa b. Ka'b el-Eslemî Ebu Firas'tir.

Evzaî, Yahya b. Ebi Kesir kanali ile Rebïa b. Ka'b'm söyle dedigini rivayet etmistir:

«Rasûlullah (s.a.v.)'m yanında geceliyordum. Abdest alması veya diger bir ihtiyaci için ona ibrigini getiriyordum. Geceleyin kalkip:

«Noksanlıklardan münezzeh olan Rabbimi tesbih ve tenzih eder, O'na hamd ederim. Alemlerin Rabbini tesbih ve tenzih ederim.» diyerek dua ederdi. Sonra da:

- Senin bir dilegin-var mi? diye sordu. Ben de ona söyle dedim:

- Ya Rasûlallah, Cennet'te seninle beraber olmak istiyorum. O da söyle buyurdu:

- Öyleyse nefsin için fazla secde ederek bana yardımcı ol, (ki Cennet'te benimle beraber olasın.)»

Imam Ahmed b. Hanbel, Yakub b. Ibrahim kanali ile Rebia b. Ka'b'm söyle dedigini rivayet etmistir:

«Gündüz boyunca Rasûlullah'a hizmet ederdim. Yatsi namazini kihncaya kadar yanından ayrılmazdim. Yatsiyi kildikten sonra o evine girince ben kapi önünde oturur ve: «Belki Rasûlullah'm bir ihtiyaci olur.» deyip beklerdim. Onun hep: «Allah'i tenzih eder, O'na hamd ederim.» dedigini isitirdim. Nihayet yorulup usanir ve geri dönerdim. Veya gözlerime uyku girer, uyurdum.

Bir gün kendisine olan hizmetlerimin hakkim görüp takdir ettigi için olmalı ki, bana söyle dedi:

- Ey Rebia b. Ka'b, benden birsey dile ki, sana vereyim. Ben de ona söyle dedim:

- Ya Rasûlallah, durumumu gözden geçireyim. Biraz düşüneyim. Sonra bu hususta sana bilgi vereyim.

Ben böyle dedikten sonra kendi kendime düşündüm. Dünyanın geçici oldugunu ve sonunun geleceğini, dünyada bana yeterli rizik verileceğini anladim. Ve: «Rasûlullah'tan ahiretimi isteyeceğim. Çünkü ahiret, Allah nezdinde daha kıymetli bir makamdir.» dedim. Böyle dedikten sonra Rasûlullah'm yanma gittim. Bana söyle sordu:

- Ey Rebia, ne yaptin?

- Ya Rasûlallah, Rabbin nezdinde bana sefaatçi olmani diliyorum ki, beni Cehennem'den azad etsin.

- Bunu sana kim söyledi ey Rebia?

- Hayir, seni hak peygamber olarak gönderen Allah'a yemin ederim ki, bunu hiç kimse bana söylemiş degildir. Ama sen bana demistin ki: «Benden birsey dile ki, sana vereyim.» Bakıyorum ki, sen, Allah nezdinde bu kadar yüce bir makam sahibisin. Durumumu gözden geçirdim. Dünyanın geçici oldugunu ve sona ereceğini anladim. Dünyada bana yetecek rizkin geleceğini de biliyorum. Onun için Rasûlullah'tan ahiretimi isteyeceğim, dedim.

Ben böyle cevap verdikten sonra Rasûlullah, uzun uzadiya sustu. Sonra bana su cevabi verdi:

- Ben bunu yapacağım. Ama sen de fazla secde ederek nefsine karsi bana

yardimci ol.»

Hafiz Ebu Ya'lâ, Ebu Hayseme kanalı ile Rasûlullah'a hizmet eden Rebiatü'l-Eslemî'nin söyle dedigini rivayet etmistir:

«Günün birinde Rasûlullah (s.a.v.), bana söyle bir soru sordu:

- Ey Rebia, evlenmez misin?

- Ya Rasûlallah, evlenmemin sana olan hizmetime engel olacagini düşündüğüm için evlenmek istemiyorum. Ayrica yanimda bir kadina verecek kadar mal da yok.

Bundan sonra dedim ki: Rasûlullah, benim yanimda olan seyi benden daha iyi biliyor ki, beni evlenmeye çağiriyor. Eger beni falan kadinda evlenmeye çağirirsa, ben bu arzusuna ragbet ederim. Ben böyle dedikten sonra o bana söyle bir soru sordu:

- Ey Rebia, evlenmez misin?

- Ya Rasûlallah, kim beni evlendirir ki? Benim yanimda bir kadina verecek kadar mal yok.

- Falan ogullarina git ve de ki: Rasûlullah (s.a.v.), beni falanca kizinda evlendirmenizi emrediyor!

Ben de onlara gidip söyle dedim:

- Rasûlullah, falanca kizinizi benimle evlendirmeniz için beni size gönderdi.

- Falanca kizimizla mi?

- Evet.

- Rasûlullah ve onun gönderdigi elçiye merhaba. Hosgeldin. Böyle dedikten sonra beni o kizla evlendirdiler. Ben de Rasûlullah'm yanma gelip dedim ki:

- Ya Rasûlallah, en hayirli ailenin yanindan sana geldim. Onlar .benim sözümü dogrulayip tasdik ettiler. Beni o kizla evlendirdiler. Ama o kizin mehrini nasıl ve nereden verecegim?

Benim böyle demem üzerine Rasûlullah, Büreyde el-Eslemî'ye su emri verdi:

- Rebia'nın mehri için bir çekirdek ağırlığında altın temin edin. Onlar da bu altını temin edip bana verdiler. Ben de kizin ailesine

götürüp verdim, onlar da bu mehri kabul ettiler. Sonra tekrar Rasûlullah'm yanma gelip söyle dedim:

- Ya Rasûlallah, verdiğim mehri kabul ettiler, ama düğün yemegini nasıl ve nereden temin edip verecegim?

Rasûlullah, yine Büreyde el-Eslemî'ye su emri verdi:

- Rebia için bir koç parasi toplayip temin edin.

Onlar da bu parayı toplayip bana verdiler. Rasûlullah, bana dedi ki:

- Aise'ye git. Yanındaki arpayı sana vermesini söyle.

Ben de Aise'nin yanına gittim. O da yanındaki arpayı bana verdi. Koçu ve arpayı alıp kayınpederlere gittim. Bana dediler ki:

- Arpayı biz sana teinin ederiz. Bunu getirmene gerek yok. Koça gelince arkadaşlarına söyle, onu kessinler.

Arpayı temin edip ekmek yaptılar. Sabah olunca vallahi yanımızda hem ekmek, hem de et vardı.

Sonra Rasûlullah (s.a.v.), bir arazisini Ebu Bekir'e ikta olarak verdi. Biz bir nurma ağacı üzerinde ihtilafa düştük. Bu ağacın kendi arazim içinde olduğunu söyledim. Ebu Bekir de kendi arazisi içinde olduğunu iddia etti. Çekistik; Ebu Bekir, bana nahos bir kelime sar-fetti. Sonra pisman oldu. Beni yanına çağırttı ve:

- Sana ne dediysem sen de bana aynisini söyle, dedi. Ben de:

- Hayır, vallahi senin dedigini ben sana söylemem, dedim. Bunun üzerine o:

- Öyleyse Rasûlullah'a giderim, dedi. Rasûlullah'm yanına gitti. Ben de pesine takıldım. Kavmim de ardım sıra geldi. Bana:

- Sana bu çirkin kelimeyi söyleyen kendisi, seni Rasûlullah'a şikayete giden de yine kendisi, bu nasıl şey? dediler. Ben de onlara dönüp dedim ki:

- Bunun kim olduğunu biliyor musunuz? Bu Ebu Bekir es-Sid-dik'tir. Müslümanların ak saçlısıdır. Haydi, geri dönün ki, sayet arkasını dönüp bakarsa, bana yardıma geldiğinizi zannetmesin de öfkelenmesin ve gidip Rasûlullah'a bu gelisini haber vermesin. Aksi takdirde ben helak olurum.

Ebu Bekir (r.a.), Rasûlullah'm yanına gidip söyle dedi:

- Ben, Rebia'ya nahos bir kelime sarfettim. Kendisine söylediğim şeyin aynisini bana söylemesini istedim. Ama o söylemiyor!

Rasûlullah (s.a.v.) dedi ki:

- Ey Rebia, seninle Ebu Bekir es-Siddik arasında ne var? Dedim ki:

- Ya Rasûlallah, yemin ederim ki onun bana söylediği sözün aynisini ben kendisine söylemem.

Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.):

- Onun sana dedisinin aynisini ona söyleme. Sadece "Ey Ebu Bekir, Allah seni bağışlasın." de, dedi.» [10]

Sa'd

Rasûlullah'm hizmetçilerinden biri de Ebu Bekir'in azadhsi Sa'd'-dir. Bu zatin, Rasûlullah'm azadlisi- oldugu da söylenir.

Ebu Davud et-Teyalisî, Ebu Amir kanali ile Ebu Bekir es-Siddik'-m azadlisi Sa'd'm söyle dedigini rivayet etmistir:

«Rasûlullah (s.a.v.), Ebu Bekir'e kendisine hizmet etmekte olan ve hizmetinden memnun kaldigi kölesi Sa'd'i azad etmesini söyledi.

Ebu Bekir ise:

- Ya Rasûlallah, bizim burada ondan baska hizmetçimiz yok, dedi. Bunun üzerine Rasûlullah, ona su emri verdi:

- Sa'd'i azad et. Sana adamlar geldi. Sana adamlar geldi.»

Ebu Davud et-Teyalisî, Ebu Amir tariki ile Sa'd'm söyle dedigini rivayet etmistir:

«Rasûlullah (s.a.v.)'a hurma takdim ettim. O zaman onlar kiran (iki hurmayi birlikte yiyorlardi) yapiyorlardi. Rasûlullah (s.a.v.), sahabelerine kiran yapmamalarini emretti.» [11]

Abdullah B. Revaha

Rasûlullah'm hizmetçilerinden biri de Abdullah b. Revaha'dir. Bu zat, Umretü'1-Kazâ gününde Rasûlullah'm devesinin yularini tutup çekerek Mekke'ye girdi. Girerken de su siiri okuyordu:

"Ey kafir ogullari! Rasûlullah'm yolundan çekiliniz.

Bugün Kurân'm teveli hususunda sizinle savasiriz. Nitekim daha-önce Kur'ân'm nüzulü hususunda da sizinle savasmistik.

Size öyle bir darbe vururuz ki, o darbe, basi boyundan koparip götürür.

Dosta da dostunu unutturur."

Abdullah b. Revaha, bundan birkaç ay sonra Mu'te gazvesinde se-hid edilmisti. Nitekim bunu daha önce de anlatmistik. [12]

Abdullah B. Mesud

Rasûlullah'm hizmetçilerinden biri de Abdullah b. Mesud b. Gafil b. Habib b. Semh Ebu Abdurrahman el-Hüzeli'dir. Bu zat, sahabelerin imamlarından biridir. Hem Habesistan'a, hem de Medine'ye hicret etmis, Bedir ve daha sonraki gavzelere katilmistir. Rasûlullah (s.a.v.)'in ayakkabisini tasir, onun abdest isiyle ilgilenir, binmek istedigi zaman binegini hazirlardi. Allah'in kelamini tefsir hususunda büyük bir kabiliyeti vardi. Kapsamli ilme, fazilet ve yumusak huylu-luga sahipti. Onun bacaklarinin inceligine sasiran sahabelere Rasûlullah söyle demisti:

- Siz, Abdullah'in bacaklarinin inceligine mi sasiyorsunuz? Nefsim kudret elinde bulunan Allah'a yemin ederim ki, onun bacaklari, terazide Uhud dagindan daha agir gelecektir.

Ömer b. Hattab, Ibn Mesud hakkında söyle demistir: «O, ilim dolu bir dagarciktir.»

Anlatildigina göre Ibn Mesud, ince ve nahif yapili, güzel huylu, iyi ahlakli bir kimse idi. Yine söylendigine göre o, yürürken oturmaya yakin bir sekilde yürürmüs. Hidayeti, davranisi, hareket ve sükununda Peygamber (s.a.v.)'e benzermis. Yani bütün hareketlerinde, duruslarında, konuşmasında Rasûlullah'a benzermis. Ibadet ederken de elden geldigince ona benzemeye çalışirmis. Hz. Osman'in hilafeti zamanında hicri otuz iki veya otuzuncu senede Medine'de altmis üç yasinda iken vefat etmistir. Kûfe'de vefat ettigini söyleyenler de olmustur. Ama Medine'de vefat ettigine dair rivayet daha sahihtir. [13]

Ukbe B. Amir

Rasûlullah'in hizmetçilerinden biri de Ukbe b. Amir el-Cühenî'-

Imam Ahmed b. Hanbel, Velid b. Müslim kanali ile Ukbe b. A-rnir'in söyle dedigini rivayet etmistir:

«Bir ara bir dag yolunda Rasûlullah (s.a.v.)'m binegini götürmekte idim. Aniden bana dedi ki:

- Ey Ukbe, sen de binmez misin?

Binmezsem ona karsi gelmis olmaktan korktum. Onun için Rasûlullah bineginden indi. Ben de az bir mesafe boyunca binegine bindim. Indim. Sonra kendisi bindi ve söyle dedi:

- Ey Ukbe! İnsanların okumakta olduklari iki hayirli sûreyi sana öğretelim mi?

- Evet, öğret ya Rasûlallah.

-Ben böyle dedikten sonra o bana el-Felâk ve en-Nâs sûrelerini okuttu. Sonra namaz vakti geldi ve namaza duruldu. Rasûlullah (s.a.v.), imamlık için öne geçti. Namazda bu iki sûreyi okudu. Sonra dönüp bana:

- Her uykuya yattigin, her uykudan kalktigin zaman bu iki sûreyi oku, dedi.» [14]

Kays B. Sa'd

Rasûlullah (s.a.v.)'m hizmetçilerinden biri de Kays b. Sa'd b. Uba-de el-Ensârî el-Hazrecî'dir.

Buharî, Enes'in söyle dedigini rivayet eder: ,

«Kays b. Sa'd b. Ubade'nin durumu, emirin yanındaki "sahibu's-surta" (emniyet müdürü, güvenlik komutanı)nm durumu gibiydi. O, Rasûlullah'in yanında da o kadar yetkiye sahipti.»

Kays, çok uzun boylu idi. Disleri eksikti. Anlatildigina göre çok uzun boylu bir adam onun pantolonunun kemer kısmını burnuna dayadığı zaman pantolonun ayak kısımları adamın ayaklarına yetiyordu. Muaviye, onun pantolonunu Bizans hükümdarına göndermiş ve ona: "Sizde bu pantolonu giyebilecek uzunlukta bir adam var mı?" diye sormuş. Bizans hükümdarı da pantolonu görünce hayrette kalmıştı.

Anlatildigina göre Kays, övgüye layık, görüs ve dehâ sahibi bir insandı. Siffîn muharebesinde Hz. Ali ile beraberdi.

Mis'ar, Mabed b. Halid'in söyle dedigini rivayet etmiştir:

"Kays b. Sa'd, devamlı s-urette isaret parmagını kaldırıp dua ederdi. Allah ondan razı olsun ve onu hosnut kılsın."

Vakidî ile Halife b. Hayyat ve diğerleri dediler ki: Kays, Muavi-ye'nin son zamanlarında Medine'de vefat etmiştir.

Hafız Ebu Bekir el-Bezzar, Ömer b. Hattab es-Sicistanî kanalı ile Enes'in söyle dedigini rivayet etmiştir:

«Ensâr'dan yirmi genç devamlı surette Rasûlullah'in yanında bulunup, onun ihtiyaçlarını görürlerdi. Bir is olduğu zaman o isi yapması için onlardan birini veya birkaçını gönderirdi.» [15]

Mugire B. Su'be

Rasûlullah'in hizmetçilerinden biri de Mugire b. Sube es-Seka-fî'dir. Rasûlullah'in silahtarı idi. Hudeybiye gününde çadırdaki bulunan Rasûlullah (s.a.v.)'m yanibasmda durmuş, kılıcını da havada tutmuştu. Amcası Urve b. Mesud es-Sekafî, Kureys elçilik heyetiyle birlikte oraya geldiğinde Rasûlullah'la konuşurken Arap âdetince elini hep Rasûlullah'in sakalına uzatıyordu. O, elini Rasûlullah'in sakalına uzattıkça, Mugire de kılıcın kabzasıyla amcası Urve'nin eline vuruyor ve:

- Ben seni vurmadan önce, elini Rasûlullah'in sakalından çek, diyordu.

Muhammed b. Sa'd ile baskaları dediler ki: Mugire, Rasûlullah (s.a.v.)'la birlikte bütün gazvelere katıldı. Taiflilerin tagut putunu yıkmaları için onunla birlikte Ebu Süfyan'ı Taife göndermişti. O puta Rabbe diyordular ki, meshur adı Lat idi.

Mugire, Arap dahilerindendi. Sa'bi, onun söyle dedigini isittigini ifade etmiştir: "Beni hiç kimse mağlup edemedi."

Sa'bi, Kabise b. Cabir'in söyle dedigini duyduğunu ifade etmiştir: «Mugire

b. Su'be ile arkadaşlık ettim. Eger Medine'nin sekiz kapisi olsaydı da bu kapılardan sadece hile ve taktik ile çıkılabılsaydı, mutlaka Mugire, Medine'nin kapılarından çıkardı.»

Sa'bi dedi ki: «Kadılar dördtür. Ebu Bekir, Ömer, İbn Mesud ve Ebu Musa.

Dâhiler de dördtür: Muaviye, Amr b. As, Mugire ve Ziyad.»

Zührî dedi ki: Dâhiler bes kisidir: Muaviye, Amr b. As, Mugire, Ali ile birlikte de iki kisi. Bunlar Kays b. Sa'd b. Ubade ile Abdullah b. Bedî b. Verka'dır.

İmam Malik dedi ki: «Mugire b. Sube, çok kadınla evli idi. Söyle derdi: Tek kadınla evli olan kisi, eger karisi âdet görürse kendisi de . onunla birlikte âdet görmüş gibi olur. Eger karisi hastalanırsa, o da karisiyle birlikte hastalanır. İki kadınla evli bulunan kisi ise, yanmakta olan iki ateş arasında gibidir.»

Mugire, dört kadını nikahlar, sonra da hepsini boş ardi.

İmam Malik'ten baskaları dediler ki: Mugire, seksen kadınla evlendi. 300 kadınla evlenmiş olduğunu söyleyenler de vardır. 1.000 kadınla evlendiği de söylenmiştir. Onun ne zaman vefat ettiği hususunda muhtelif beyanlarda bulunulmuştur. En meshur ve en sahih kavle göre o, hicri ellinci senede vefat etmiştir. Hatib el-Bagdadî, bu hususta icma olduğunu söyler. [16]

Mikdad B. Esved

Rasûlullah'in hizmetçilerinden biri de Mikdad b. Esved Ebu Ma-bed el-Kindî'dir. Bu zat, Beni Zühre kabilesinin müttefiki idi.

İmam Ahnied b. Hanbel, Affan kanalı ile Mikdad b. Esved'in söyle dedigini rivayet etmiştir:

«İki arkadaşım ile birlikte Medine'ye geldik. Konuştüğümüz hiç kimse bizi misafirlige kabul etmedi. Nihayet Peygamber (s.a.v.)'in yanına gittik. Durumu ona anlattık, O da bizi evine götürdü. Evinde dört keçi vardı.

- Ey Mikdad, bunları sağ. Sütlerini dörde ayır, herkese bir kısmını içir, dedi. Ben de böyle yapıyordum. Bir gece Rasûlullah (s.a.v.), eve gelmekte gecikti. Ben de onun payını kaldırıp bir yere koydum. Yatagıma uzandım. Kendi kendime dedim ki: Nasıl olsa Peygamber (s.a.v.) bu gece Ensâr'dan birinin evine gitmiştir. Orada birseyler ye-yip içmiştir. Ben kalksam, onun payını içsem ne olur ki? Bu istek bende ısrarlı bir şekilde devam etti. Nihayet kalktım. Onun payı olan sütü içtim. Süt karnıma girip yerlesince yaptığımı pısmıan oldum ve dedim ki: İste şimdi Peygamber (s.a.v.), aç ve susuz gelir, bardağında da süt göremez!

Ben böyle diyerek elbisemi yüzüme örttüm. Sonra Peygamber (s.a.v.)

geldi. Uyumayana isittirecek, uyuyani da uyandırmayacak bir ses tonu ile selam verdi. Gidip süt kabinin kapagini açti. İçinde bir-sey göremedi. Basini semaya dikip:

- Allahim, bana içirene içir, bana yedirene yedir, dedi.

Ben de onun bu duasini ganimet bildim. Firsati degerlendirmek için kalktim, bıçagi elime aldım. Keçilerin yanma yanastım. Hangisi daha semiz ise onu keseyim, dedim. Elim onlardan birinin memesine degince baktım ki; memesi süt dolmuş. Digerine baktıgımda digerinin de memesinin süt dolu olduğunu gördüm. Hepsini kontrol ettim. Hepsinin de memeleri süt dolmustu. Sütleri bir kaba sagdım. Rasûlul-lah'a getirerek; "Buyur iç." dedim. O da:

- Neler oluyor ey Mikdad? diye sordu. Ben de:

- Önce sütü iç, sonra sana anlatayım, dedim. O da:

- Bu, senin kötülüklerinden biridir ey Mikdad, dedi. Sütü içti. Sonra bana da:

- Sen de iç, dedi. Ben dedim ki:

- Ey Allah'in peygamberi! Sen iç.

Sütü doyasiya içti. Sonra ben kabi alıp içmeye basladım. İçtikten sonra durumu kendisine anlattım. Peygamber (s.a.v.):

- Eee... Anlat bakalım hele, dedi. Ben de ona:

- Söyle ve söyle oldu, dedim. Peygamber (s.a.v.) bana dedi ki:

- Bu gökten inen bir berekettir. Niye daha önce söylemedin de arkadaşlarına içirseydim?

Ben dedim ki:

- Bu bereketi ben ve sen içtikten sonra digerleri umurumda degildir.»

Imam Ahnied b. Hanbel, bunu Ebu Nadir tariki ile de rivayet etmiş ve önceki rivayette geçenleri anlattıktan sonra su ilavede bulunmustur: «Daha önce sütle dolduramayacaklarını sandıkları bir kabi eline alan Mikdad, götürüp keçilerin sütünü o kaba sagdı, sagdı. Nihayet köpükleri tásti. Alıp Rasûlullah'a getirdiginde o:

- Siz bu geceki sütünüzü içmemiş miydiniz ey Mikdad? diye sordu.

Mikdad diyor ki: Ben de ona su cevabi verdim:

- Sen iç ya Rasûlallah.

Rasûlullah içti. Sonra kabi bana uzattı. Ben ona: .

- Sen iç ya Rasûlallah, dedim. İçti, sonra kabi bana uzattı. Ben de kabi aldım, içinde kalan sütü içtim. Rasûlullah'in doyasiya içtiğini anladığımda

onun duasına mazhar oldum. Bunun üzerine güldüm. Katıla katıla güldüğüm için yere yıkıldım. Rasûlullah bana:

- Ey Mikdad, bu senin kötülüklerinden biridir, dedi. Ben de dedim ki:

- Ya Rasûlallah, benim basımdan söyle ve söyle bir olay geçti. Ben söyle ve söyle yaptım. Rasûlullah buyurdu ki:

- Bu, Allahm rahmetinden baska birsey degildir. Niçin bunu sütü içmeden önce bana söylemedin de diger iki arkadasini da uyandirsay-din, onlar da bundan istifade etselerdi?

Ben dedim ki:

- Seni hak peygamber olarak gönderen Allah'a yemin ederim ki, ben ve sen bu rahmetten ve bereketten istifade ettikten sonra digerlerinin istifade etmemis olmasi umurumda bile degil.» [17]

Muhacir

Rasûlullah'm hizmetçilerinden biri de Ümmü Selemernin azadlisi Muhacir'dir.

Taberanî, Ebu Zinba Ravh b. Farac kanali ile Ümmü Seleme'nin azadlisi Muhacirin söyle dedigini rivayet etmistir:

«Rasûlullah (s.a.v.)'a senelerce hizmet ettim. Yaptigim hiçbir sey için niçin böyle yaptin; yapmadigim hiçbir sey için de, niçin yapmadin? demedi.»

Baska bir rivayette ise Muhacir'in söyle dedigi nakledilmistir: "Ben, Rasûlullah'a on sene (veya bes sene) hizmet ettim." [18]

Ebusemh

Rasûlullah'm hizmetçilerinden biri de Ebu Semh'dir.

Ebu'l-Abbas Muhammed b. Ishak es-Sakafî, Mücahid b. Musa kanali ile Ebu Semh'in söyle dedigini rivayet etmistir:

«Rasûlullah'a hizmet ediyordum. Yikanmak istedigii zaman bana:

- ibrigimi getir, derdi. Ben de ibrigini getirip kendisine verir ve onu perdeleyip görünmesini Önlendim. Bir ara Hasani veya Hüseyin'i yanma getirdiler. Çocuk onun göğsünün üzerine isedi. Ben de çocuğun isedigii yeri yıkamak için su getirdim. Rasûlullah, bana söyle dedi: Kiz çocuğunun sidigii yikanir. Erkek çocuğun sidiginin üzerine ise su serpilir.»

Rasûlullah'm hizmetçilerinden biri de mutlak surette sahabelerin en üstünü ve en faziletlisi olan Ebu Bekir es-Siddik'tir. Allah ondan razii olsun. Hicret yolculugunda Rasûlullah'a bizzat hizmette bulunmustur. Özellikle Hira magarasında ve oradan çikip yola revan olmalarından sonra Medine'ye ulasincaya kadar hizmette bulunmustur. Nitekim bu husus, daha önceleri

de teferruatli bir sekilde anlatilmistir. Hamd ye minnet Allaha'dir. [19]

Rasûlullah (S.A.V.)'In Yaninda Bulunan Vahiy Katipleri

Dört halife; Ebu Bekir, Ömer, Osman ve Ebu Talib oğlu Ali bunlardandır. Allah hepsinden razı olsun. Eban b. Said b. As b. Ümeyye b. Abdu's- Sems b. Abdumenaf b. Kusay el-Ümevî de bunlardandır.

Eban, kardeşleri Halid ve Amr'dan sonra Müslüman olmuştur. İslâm'a girişi Hudeybiye'den sonra olmuştur. Çünkü Rasûlullah, Hu-deybiye gününde Osman'ı Mekkelilere gönderdiği zaman Eban onu himayesine almıştı.

Zayıf bir rivayete göre Eban, Hayber'den sonra Müslüman olmuştur. Çünkü Ebu Hüreyre'nin Hayber ganimetlerinin taksimiyle ilgili hadisinde ondan söz edilmektedir.

Onun İslâm'a giriş sebebi şudur: O Sam'da ticaret için bulunurken bir rahibe bulmuş. Rasûlullah'm durumunu rahibe anlatmış, rahib ona, Rasûlullah'm adını sorunca, o da Muhammed olduğunu söylemiş, bunun üzerine rahip:

- Öyleyse onun sıfat ve özelliklerini ben sana söyleyeyim, demiş ve Rasûlullah'm evsafını tamamlamış. Anlattıktan sonra da:

- Eğer memleketine ve ailene döndüğün takdirde benden ona selam söyle, demiş.

Mekke'ye döndükten sonra o ve kardeşi Anir b. Said el-Esdak Müslüman olmuşlardı. Kardeşi Amr b. Said el-Esdak'ı Abdülmelik b. Mervan öldürmüştür.

Ebu Bekir b. Ebi Seybe dedi ki: Rasûlullah (s.a.v.)'m yanında vahiy ilk yazan kişi Übey b. Ka'b idi. Onun hazır bulunmadığı zamanlarda Zeyd b. Sabit yazardı. Rasûlullah için Osman, Halid b. Said ile Eban b. Said de vahiy katipliği yaparlardı.

Ebu Bekir'e göre onlar, Medine'de bu katipliği yapmışlardır. Yoksa Mekke sûrelerinin nüzulü esnasında Übey b. Ka'b yoktu. O zaman o sûreleri Mekke'de diğer sahabeler yazmışlardı. Allah onlardan razı olsun.

Eban b. Said'in vefatı hususunda ihtilaf edilmektedir. Musa b. Ukbe ile Mus'ab b. Zübeyr, Zübeyr b. Bekkar ve neseb âlimlerinin çoğuna göre o, Ecnadin gününde öldürülmüştür. Yani hicri onikinci senenin cemaziyelevvel ayında öldürülmüştür.

Diğerleri dediler ki: O, hicri ondördüncü senede Mercü's-Süfur savaşında öldürülmüştür.

Muhammed b. İshak dedi ki: Eban b. Said ile kardeşi Amr, Yer-mük savaşında hicretin onbesinci senesi receb ayının besinci gününde

öldürüldüler. Eban'ın, Hz. Osman'ın zamanına kadar yasadığı da söylenmiştir. Bu rivayete göre Hz. Osman onu, Zeyd b. Sabit'in rivayetine göre imam mushafmi yazmasını emretmişti. Ondan sonra hicri yirmi dokuzuncu senede vefat etmişti. Dogrusunu Allah bilir.

Vahiy katiblerinden biri de Übey b. Ka'b b. Kays b. Übeyd el-Haz-reci el-Ensâri Ebu'l-Münzir'dir. Künyesinin Ebu Tufeyl olduğu da söylenir. Kurralarm seyyididir. İkinci Akabe bey'atına, Bedir gazvesi-. ne ve müteakip gazvelere katılmıştır. Orta boylu, nahif vücudlu, ak başlı, sakalı ağarmış bir zat idi. Saçında ve sakalında görünen ak telleri boyamaz veya koparıp atmazdı.

Enes dedi ki: Ensar'dan Kur'ânî toplayanlar dört kişidirler: Übey b. Ka'b, Muaz b. Cebel, Zeyd b. Sabit ve Ebu Yezid.

Buharî ve Müslim'in sahihlerinde Enes'ten rivayet olunduguna göre Rasûlullah (s.a.v.), Übey'ye söyle demistir:

- Allah, bana, sana Kur'ân okumami emretti.
- Ya Rasûlallah, Allah benim adimi mi sana söyledi? -Evet.....

Bunun üzerine Übey'in gözleri yasardı.

Yani Rasûlullah, ona teblig edip isittirmek için Kur'ân okumakla emr olunmuş tu. Yoksa Öğretmek için okumakla emrolunmuş degildi. Zaten ilim ehlinden hiç kimse, bu hadisi yukarıdaki şekilde anlamış degildir. Burada aksine kail olunmasını diye dikkatleri çekmek istedik. Zaten başka bir yerde de Ubey'ye Kur'ân okunmasının sebebini anlatmistik. Adamin biri "el-Münfekkin" sûresini Ubey'ye söyle okumustu:

"Kitab ehlinden ve putperestlerden olan inkarcılar, kendilerine apaçık bir belge, içinde kesin ve en doğru hükümlerin bulunduğu, arınmış sayfeleri okuyan, Allah katından bir peygamber gelene kadar dinlerinden vazgeçecek degillerdi." (ei-Münfckkin, 1-3.)

Übey b. Ka'b, adamin birinin bu sûreyi kendi okuyusunun hilafi-na okuyusunu duyunca reddetmişti. Meseleyi Rasûlullah'a arzemiş, Rasûlullah da ona:

- Oku bakalım ey Übey, demis. Übey okumus ve Rasûlullah:
- Bu sûre iste böyle nazil oldu, demisti. Sonra diğer adama:
- Sen de oku bakalım, demis, adam okuyunca Rasûlullah:
- Iste bu sûre böyle nazil oldu, demisti.

Übey diyor ki: Iste o sirada cahiliye döneminde dahi duymadığım bir şüpheyi duymaya başladım. Kuskuya kapıldım ama Rasûlullah göğsüme vurdu. Ben de tere boğuldum. Korkudan sanki Allah'a bakiyor ve onun

huzurunda idim. Bundan sonra Rasûlullah (s.a.v.) kalbimdeki süpheyi gidermek, kalbime sebat vermek ve bu Kur'ân'm hak ve doğru olduğunu beyan etmek için kendisi okudu. Doğrusu bu Kur'ân, kullara rahmet ve lütuf olsun diye birçok kiraat üzerine nazil olmuştur."

Ibn Ebi Hayseme dedi ki: Übey b. Ka'b, Rasûlullah'in yanında vahyi ilk yazan kisidir.

Onun ne zaman vefat ettiği hususunda farklı rivayetler varid olmuştur. Kimine göre hicri ondokuzuncu senede, kimine göre yirminci senede, kimine göre yirniüçüncü senede, kimine göre Hz. Osman'ın öldürölüsünden önceki cuma gününde vefat etmiştir. Doğrusunu Allah bilir.

Vahiy katipliği yapanlardan biri de Erkam b. Ebu'l-Erkam'dır. Asıl adı Abdumenaf b. Esed b. Cündeb b. Abdullah b. Ömer b. Mah-zum el-Mahzumî'dir. İslâm'ın ilk döneminde Müslüman olmuştur. Rasûlullah (s.a.v.), onun Safa tepesi yanındaki evinde gizlenirdi. O eve daha sonra Hayzaran denilirdi. Erkam, hicret etmiş, Bedir ve sonraki gazvelere katılmıştı. Rasûlullah (s.a.v.), onunla Abdullah b. Enis'i kardes kılmıştı. Rasûlullah (s.a.v.)'m emri üzerine Azim b. Haris el-Muharibi'ye, Fah arazisi ile başka bir arazinin ikta olarak verilis yazisini yazmıştı.

Seksen yasında iken, hicretin elliüç veya ellibesinci senesinde vefat etmiştir.

İmam Ahmed b. Hanbel, ondan iki hadis rivayet etmiştir. Birinci hadis sudur: Osman b. Erkam b. Ebu'l-Erkam, babası Erkam'm söyle dedigini rivayet etmiştir:

«Rasûlullah (s.a.v.) buyurdu ki:

"Cuma günü imamin minbere çıkisından sonra insanların omuzları üzerinden adım atarak ileriye geçen ve cemaatteki iki kişiyi birbirinden ayırıp araya yerlesen kişi Cehennem'de kendi bağırsaklarını sürükleyen kimse gibidir."

Abdullah b. Osman b. Erkam, dedesi Erkam'dan rivayet etti ki, o, Rasûlullah (s.a.v.)'m yanına gitmiş, Rasûlullah (s.a.v.), ona söyle sormuştu:

- Nereye gitmek istiyorsun?
- Ya Rasûlallah, suraya gitmek istiyorum.

Böyle derken eliyle Kudüs'e işaret etmişti. Rasûlullah da ona söyle sormuştu:

- Niçin oraya gitmek istiyorsun, ticaret için mi?
- Hayır, yalnız orada namaz kılmak istedim de.

- Suracıkta (Rasûlullah böyle derken eliyle Mekke'yi göstermisti) namaz kilmak, Kudüs'te namaz kilmaktan 1.000 kat daha hayirlidir.»

Rasûlullah'm vahiy katiplerinden biri de Sabit b. Kays b. Semmas el-Ensârî el-Hazrecî Ebu Ab.durranman¹ dir. Künyesinin Ebu Muhammed el-Medenî olduğu da söylenir. Ensâr'm hatibi idi. Rasûlullah'm hatibi olduğu da söylenir.

Muhammed b. Sa'd dedi ki: Ali b. Muhammed el-Medainî, Arapların Rasûlullah'a gelen heyetleri hakkında senetleriyle birlikte hocalarının söyle dediklerini rivayet etti: Abdullah b. Abs es-Sümalî ile Mesleme b. Hezzan el-Hüddanî, Mekke fethinden sonra kavimlerinden bir grup insanla birlikte Rasûlullah'a gelerek Müslüman oldular. Kavimlerinin de Müslüman olacağı hususunda Rasûlullah'la bey'at-lastılar. Rasûlullah (s.a.v.) da mallarının zekati hususunda kendilerine farz kilmani bir yazı ile onlara yazdı. Bu yazıyı Rasûlullah adına Sabit b. Kays b. Semmas yazdı. O yazının yazılışında şahid olarak Sa'd b. Muaz ile Muhammed b. Mesleme de hazır bulundular. Allah onlardan razı olsun.

Müslim'in sahihinde sabit olduğuna göre Rasûlullah (s.a.v.), bu adamı Cennet'le müjdelemistir.

"Cami" adlı eserinde Tirmizî, Ebu Hüreyre'den rivayet etti ki, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmıştır:

"Ebu Bekir, ne güzel adamdır. Ömer, ne güzel adamdır. Ebu U-beyde b. Cerrah, ne güzel adamdır. Üseyd b. Hudayr, ne güzel adamdır. Sabit b. Kays b. Semmas, ne_güzel adamdır. Muaz b. Amr b. Ce-muh, ne güzel adamdır."

Sabit b. Kays b. Semmas, hicretin onikinci senesinde Ebu Bekir es-Siddik'm hilafeti döneminde Yemame savaşında öldürölüp şehid oldu.

Rasûlullah'm vahiy katiplerinden biri de Hanzele b. er-Rebi b. Seyfi b. Rebah b. Haris b. Muhasin b. Muaviye b. Serif b. Cerve b. Üseyd b. Amr b. Temim et-Temimi el-Useydî'dir. Kardeşi Rebah da sahabe idi. Amcası Eksem b. Sayfî, Arapların hekim ve filozofu idi.

Vakidî dedi ki: Bu zat, Peygamber (s.a.v.)'e bir mektup yazmıştır.

Diğerleri dediler ki: Peygamber (s.a.v.), sulh için onu Taiflilere gönderdi. Halid'in Irak'ta ve diğer yerlerde yaptığı savaşlarda Halid'-in yanında hazır bulundu. Hz. Ali'nin hilafeti dönemine yetisti. Onun, Cemel ve diğer savaşlarına katılmaktan geri kalmadı. Hz. Osman'a kötü sözler söylendiği için Küfe'ye göçtü. Hz. Ali'nin hilafetinden sonra vefat etti.

"el-Gabe" adlı eserinde Ibnu'1-Esir dedi ki: Hanzele vefat ettiğinde karısı feryad etti. Sabirsizlandı. Bu yüzden komsuları karısını ayıpladılar. Karısı

ise söyle dedi:

"Da'd sasti. O, hüznüldür. Ak saçlı, bitkin düsmüs adamına aglar.

Eger bugün beni inceltip sallandıran seyi sorarsan, sana yalan olmayan bir sözü söylerim. Gözlerimin karasi üzüntüden dolayı vahiy katibi Hanzele üzerine aktı."

Ahmed b. Abdullah b. el-Rakiyy dedi ki: Hanzele, fitneden kaçardı. Vefat edinceye kadar fitnelerden uzak durdu. Ondan iki hadis nakledilmistir.

Dogrusunu söylemek gerekirse, ondan üç hadis nakledilmistir.

Imam Ahmed b. Hanbel, Hanzele'nin söyle dedigini rivayet etmistir:

«Rasûlullah (s.a.v.)'m söyle buyurdugunu isittim:

"Rükûlari, secdeleri, abdestleri ve vakitleriyle bes vakit namazi muhafaza eden (sartlarini yerine getirip onlara riayet eden), bu namazların Allah katından hak olduklarini bilen kimse Cennet'e girer." yahut Rasûlullah: "O kimse için Cennet vacib olur." dedi.»

Imam Ahmed b. Hanbel, Müslim, Tirmizî ve Ibn Mace, Hanzele'nin söyle dedigim rivayet etmislerdir:

"Yanimda oldugunuz gibi devam ederseniz meclislerinizde, yollarinizda ve yataklarinizda melekler sizlerle musafaha yaparlar. Ama bu, an be an böyle olur."

Imam Ahmed b. Hanbel, Neseî ve Ibn Mace, Hanzele'den rivayet ettiler ki; insanlar, savasta kadin öldürmekten menedilmistir.

Rasûlullah'm vahiy katiplerinden biri de Halid b. Said b. As b. Ümeyye b. Abdu's-Sems b. Abdumenaf Ebu Said el-Ümevî'dir. Islâm'in ilk döneminde Müslüman olmustur. Anlatildigina göre Ebu Bekir es-Siddik ile onun arasinda üç veya dört kisi Müslüman olmustur. En fazla bes kisinin Müslüman oldugu söylenir. Onun Islâm'a giris sebebi olarak su hadise anlatilir: O, rüyasinda Cehennem vadisinin kenarinda durdugunu görmüs, bu sebeple Müslüman olmustur. Cehennem vadisinin genisligini de anlatmistir ki, genislik miktarini ancak Allah bilir. Rüyasinda Cehennem vadisinin kenarinda durdugunu, babasinin onu vadiye ittigini, Rasûlullah'm vadiye düsmesin diye o-nun elinden tuttugunu görmüstü. Uyandiktan sonra bu rüyasini Ebu Bekir es-Siddik'a anlatmis, Ebu Bekir.es-Siddik da ona söyle demisti:

- Senin için hayir murad edilmistir. Iste Rasûlullah... git, ona tabi ol ve korktugun seyden kurtul.

Bunun üzerine o da Rasûlullah'a gelip Müslüman olmustu. Babasi onun Müslüman oldugunu duyunca öfkelenmis ve elindeki bir degnekle ona

vurmaya baslamis, nihayet degnegi onun basinda parala-misti. Evden kovmus, aziktan mahrum birakmisti. Diger kardeslerinin kendisiyle konusmalarini yasaklamisti. Bunun üzerine Halid, Rasûlullah'in yanma gelmis, gece ve gündüz onun yaninda kalmisti. Sonra da kardesi Amr, Müslüman olmustu.

Insanlar Habesistan'a hicret edince bu iki kardes de onlarla birlikte oraya hicret etmislerdi. Daha önce de anlattigimiz gibi Rasûlul-lah (s.a.v.)'i Ümmü Habibe ile evlendirme akdini Halid'in kendisi yapmisti. Sonra Halid ile kardesi Amr, Cafer-i Tayyarla birlikte Habesistan'dan ayrilip Hayber'de bulunan Rasûlullah'in yanma geldiler. Rasûlullah, o zaman Hayber'i fethetmis, Müslümanlara danisarak bu iki zata ganimetten pay vermisti. Daha sonra Halid ile Amr'm kardesleri Said de gelmis, önceki sayfalarda anlattigimiz gibi Hayber fethinde hazır bulunmustu. Sonra Rasûlullah (s.a.v.), bu kardesleri valiliklere atamisti.

Ebu Bekir (r.a.) halife oldugunda bu kardesler gaza için Sam'a gitmislerdi. Halid, Ecnadin savasinda öldürüldü. Mercü's-Sufur'da öldürüldüğü de söylenir. Dogrusunu Allah bilir.

Atik b. Yakub, Amr b. Hazm'm söyle dedigini rivayet etmistir: Halid b. Said, Rasûlullah'in su mealdeki bir mektubunu yazmisti:

"Rahman ve Rahim olan Allah'in adiyla.

Is bu mektuba göre Rasûlullah Muhammed, Ruhat'ta Rasid b. Abdillan es-Sülemî'ye iki ok atimi ve bir tas atimi mesafedeki yeri vermistir. Hiç kimsenin bunu eksiltmeye hakki yoktur. Onun hakki haktır. Bunu Halid b. Said yazmistir."

Muhammed b. Sa'd, Vakidî kanali ile Muhammed b. Abdullah b. Amr b. Osman b. Affan'm söyle dedigini rivayet etmistir:

"Halid b. Said, Habesistan'dan Medine'ye geldikten sonra bir müddet ikamet etti. Rasûlullah'in yaziciligini yapiyordu. Taiflilere Sakif heyeti için mektup yazdi. Rasûlullah'la onlar arasinda baris yapilmasi için gayret sarfetti."

Rasûlullah'in vahiy katiplerinden biri de Halid b. Velid b. Abdullah b. Ömer b. Mahzum Ebu Süleyman el-Mahzumî'dir. O, Islâm'in muzaffer ordularinin, Asakir-i Muhammediyye'nin ve bilinip görünen zorlu yerlerin komutani idi. Övgüye layik savaslarin emiri idi. O, dogru görüs, kuvvet ve övgüye layik yol sahibi idi. O, Ebu Süleyman Halid b. Velid idi. Anlatildigina göre ne cahiliye döneminde, ne de Islâmiyet döneminde onun komutanlik yaptigi bir ordu asla maglup edilmemis ve kirilmamistir.

Zübeyr b. Bekkar dedi ki: Kureysliler arasinda otag onundu. Süvarilerin komutasi da onda idi.

Hudeybiye'den sonra ve Hayber'den önce o, Amr b. As ve Osman b. Talha b. Ebi Talha Müslüman oldular. Rasûlullah (s.a.v.), gönderdiği seriyyelere hep onu, yani Halid'i komutan yapardı. Sonra Ebu Bekir es-Siddik zamanında bütün askerlerin komutam oldu. Yani baskomutanlığa atandı.

Ömer b. Hattab, halife olunca onu görevden azletti ve ümmetin emini Ebu Ubeyde'yi, Ebu Süleyman'ın görüşü disina çıkmamak sarti ile baskomutanlığa atadı.

Halid, hicretin yirmibirinci senesinde Hz. Ömer'in hilafeti zamanında vefat etti. Hicri yirmiikinci senede vefat ettiğini söyleyenler de olmuştur. Ancak yirmibirinci senede vefat ettiğine dair rivayet daha sahihtir. Humus'a bir mil mesafede bir köyde vefat etmişti.

Vakidî dedi ki: Orayı sordugumda bana oranın harap olduğunu söylediler.

Duhaym ise, Halid'in Medine'de vefat ettiğini söylemiştir. Bununla beraber ilk görüş daha sahihtir.

Halid, birçok hadis rivayet etmiştir ki, onları burada zikretmek fazla yer isgal edecektir.

Atik b. Yakub, Amr b. Hazm'dan rivayet etti ki, Rasûlullah (s.a.v.), bazı arazileri ihta olarak verdiği zaman su mektubu yazdırdı:

"Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla.

Allah Rasûlü Muhammed'ten müminlere. Sayduh [20] mintikası ve avlarına gelince, buranın bitkileri koparılmaz, avı öldürülmez. Bu yasaya riayet etmeyen biri görülürse kirbaçlanır, elbisesi üzerinden çıkarılır. Her kim bu emri dinlemeyip haddi tecavüz ederse yakalanır ve durumu Peygamber (s.a.v.)'e bildirilir. Bu, peygamber Muhammed'den bir bildiridir. Bunu Rasûlullah'ın emri üzerine Halid b. Velid yazmıştır. Herhangi bir kimse bu yasayı çiğnemesin. Kendisine yazık etmesin. Muhammed'in bu hususta verdiği emre riayetsizlik etmesin."

Rasûlullah'ın vahiy katiplerinden biri de Zübeyr b. Avvam b. Hü-veylid b. Esed b. Abdiluzza b. Kusay Ebu Abdillah el-Esedî'dir. Cennet'le müjdelenen on sahabeden (asere-i mübessere'den) biridir. Rasûlullah'ın vefati esnasında Rasûlullah'ın kendilerinden razı olduğu altı kişilik sure heyetindendir. Rasûlullah'ın havarisi ve halası Safiye binti Abdülmuttalib'in ogludur. Ebu Bekir'in kızı Esmanin da kocasıdır. Allah ondan razı olsun.

Atik b. Yakub, yukarıda geçen senedi ile rivayet etti ki, Rasûlullah'ın, Muaviye b. Cervel ogullarına yazdırdığı mektubu Rasûlullah'ın emri üzerine Zübeyr yazmıştır. İslâmiyet'in ilk zamanlarında onaltı yasındaki bir genç iken Müslüman olmuştur. Onsekiz yasında iken Müslüman olduğuna dair bir rivayet de vardır. Hem Habesistan'a, hem de Medine'ye hicret etmiş, bütün

gazvelerde hazır bulunmustu. Allah yolunda kilicini çeken ilk kisi o olmustu. Yermük savasma katilmisti. O savasa katılanların en faziletlisi idi. O günkü savasta Bizans saflarını bastan sona iki kez yarıp geçmişti. Bir taraftan giriyor, öbür taraftan sağ salım çıkıyordu. Ancak o gün kafasından iki yara almisti. Allah ondan razı olsun. Hendek gününde Rasûlullah (s.a.v.), onun ana ve babasını yanına getirmiş ve şöyle demişti:

"Her peygamberin havarisi vardır. Benim havarim de Zübeyr'-dir."

Onun birçok fazilet ve menkıbeleri vardır. Cemel savaşında ölmüştür. O, savasmaktan vazgeçip geri dönmüş; Amr b. Cürmüz, Fu-dale b. Habis ve Nar adındaki Temimli üç kişi pesine takılmışlar, Va-di's-Siba denen yerde ona ulaşmışlardı. Amr b. Cürmüz, uyurken üzerine atılıp onu öldürmüştü. Kendisi altmışyedi yaşında iken hicretin otuzaltıncı senesinin cemayizelevvel ayının onunda bir perşembe günü bu dünyadan göçüp gitmişti.

Arkasında büyük bir tereke bıraktı. Terekesinden 2.300.000 dinar çıkarıldıktan sonra üçte birini vasiyet etti. Borcu ödenip malının üçte biri çıkarıldıktan sonra kalan kısmı mirasçılara paylaştırıldı. Dört karısından her birine 1.200.000'er dinar miras düştü. Toplam olarak onun terekesi 95.800.000 dinar idi. Bütün bu malları helal yoldan kazanmıştı. Hayatta iken eline geçen fey ve ganimetlerle helal ticaret yolu ile elde etmişti. Zekatinin tamamını vaktinde ödemiş, ihtiyaç sahiplerine zamanında büyük miktarda yardımlarda bulunmuştu. Allah ondan razı olsun, onu hosnut kilsin. Makamını Cennet yapsın. Nitekim de öyle yapmıştır. Çünkü evvelin ve ahirinin efendisi, âlemlerin Rabbinin elçisi onun Cennetlik olduğunu müjdelemiştir. Hamd ve minnet Allaha'dır.

"el-Gabe" adlı eserinde Ibnu'1-Esir, Zübeyr b. Avvam'ın 1.000 kölesi olduğunu ve bu kölelerin ona haraç ödediklerini; onusa bu haraçların tamamını sadaka olarak dağıttığını anlatmıştır.

Hassan b. Sabit, onu medhederek, faziletli bir insan olduğunu beyan ederek bu şiirini söylemiştir:

"Havarisi, peygamberin sözü, ahdi ve hidayeti üzerinde sebat edip durdu. Onun faziletli biri olduğunu söylemek dosdoğru bir sözdür.

Peygamberin yolunu ve metodunu izledi. Hakkın dostuna dost oldu. Hak ise daha doğru ve adildir. O, meshur süvari ve hücum eden bahadır. Bilinen gün olduğunda o saldırır.

Bir adam ki, Safiye onun annesidir. Aslandır, evinde muazzam ve efendidir. Rasûlullah'a çok yakın akrabalığı vardır.

İslâm'a yardım hususunda köklü bir şerefi vardır.

Nice sikintilari Zübeyr, kilici ile Muhammed Mustafa'dan püskürtüp savmıstır. Allah onun sevabini bol bol verir.

Savas kizisip da paçalari sivadigi zaman Zübeyr de beyaz bacaklarini sivayip ölüme dogru iftiharla kosar.

Onlar arasinda onun misli bulunmadigi gibi ondan önce de misli görölmemistir.

Tazeligi solmaya yüz tuttugu müddetçe zaman içinde de onun misli görölmecektir."

Daha önce de anlatildigi gibi Amr b. Cürmüz et-Temimî, Zübeyr'i Siba vadisinde uyumakta iken öldürmüştür. Anlatildigina göre Zübeyr, uykuda darbeyi yeyince hemen ayaga fırlamis, dehset içinde a-tina binmis ve Ibn Cürmüz'le vurusmustur. Zübeyr, onun hakkindan gelince Amr'in diger iki arkadası Fedale ile Nar üzerine atilip yere yikmis ve Zübeyr'i öldürmüslerdi. Amr b. Cürmüz de onun basini ve kilicini almisti. Basini ve kilicini Hz. Ali'nin yanma götürdüğü zaman Hz. Ali, Zübeyr'in kilicini görünce:

- Bu kiliç çok uzun müddet Rasûlullah'a gelen sikintilari gidermisti, dedi.

Anlatildigina göre Hz. Ali:

- Safiye'nin oğlu Zübeyr'in katilinin cehennemlik. oldugunu söyleyin, demistir. Amr b. Cürmüz, bu sözü duyunca intihar edip kendini öldürmüştü.

Dogrusu su ki, o, Hz. Ali'den sonra da yasamis, hatta Zübeyr'in oglunun zamanina ulasmisti. Kendisi Zübeyr'in oglunun satvetinden korktugu için gizlenmis ve yerine Irak'a, kardesi Mus'ab'i vekil birakmisti. Fakat Zübeyr'in oğlu Mus'ab bunu duyunca söyle demisti:

- Ona deyin ki, kendisine birsey yapacak degilim. Rahat olsun. O, kendisini babam Ebu Abdullah (Zübeyr) yerine öldürecegimi saniyor.

Hayir, Allah'a yemin ederim ki, o, babamla esit seviyede degildir ki, babamin kisasi için onu öldüreyim!..

Bu da Zübeyr'in oğlu Mus'ab'm ne kadar yumusak huylu, akilli ve liderlik vasiflarina sahip bir kimse oldugunu göstermektedir.

Zübeyr, Rasûlullah (s.a.v.)'dan birçok hadis rivayet etmistir. Ancak onlari burada zikretmek fazlaca yer isgal edecektir.

Zübeyr b. Avvam, Siba vadisinde öldürüldüğü zaman karisi Atike binti Zeyd b. Amr b. Nufeyl, kocasi üzerine aglayarak su siiri söyle^ misti. Allah ondan da, kocasindan da razi olsun:

"İbn Cürmüz, ordudaki süvariye savas gününde hainlik yapti. O, kaçak biri degildi.

Ey Amr! Eger onu uyarsaydm onun korkak, titrek, eli sallanan bir kimse

olarak görmezdin.

Nice defalar ordunun saflari arasina daldi da ey dag mantarinin oğlu! Hiçbir saldiridan dolayi geri kaçmadı. Onu egemediler.

Sabah aksam hücum eden ö bahadır gibi birini geçmişler arasinda bulamazsin. Anan seni kaybetsin.

Allah'a yemin ederim ki, eger sen bir Müslümani öldürürsen kasitli bir adam öldürmüş gibi cezalandirilirsın!"

Rasûlullah (s.a.v.)'m vahiy katiplerinden biri de Zeyd b. Sabit b. Dahhak b. Zeyd b. Levzan b. Amr b. Ubeyd b. Avf b. Ganin b. Malik b. Neccar el-Ensârî en-Neccarî Ebu Said'dir. Künyesinin Ebu Harice ol-. dugunu söyleyenler olduğu gibi Ebu Abdirrahman el-Medenî olduğunu söyleyenler de vardır.

O, onbir yasinda iken Rasûlullah (s.a.v.) Medine'ye geldi. Yasi küçük olduğundan Bedir gazvesine katılmadı. Uhud gazvesine de katılmadığı söylenir. İlk olarak Hendek gazvesine katılmıştır, Hendek gazvesinden sonraki gazvelerde de hazır bulunmustur. Hafız, akıllı, zeki ve bilgili bir insandı. Sahih-i Buhârî'de ondan nakledilen bir rivayette anlatıldığına göre Rasûlullah (s.a.v.) ona, Ibranice'yi öğrenmesini, okuyup yazmasını emretmişti ki, Yahudiler kendisine bir yazı yazdıkları zaman Zeyd de peygamber adına onlara cevabi yazıyı yazabilsin. Bu emir üzerine Zeyd, onbes gün içinde Ibranice okuyup yazmayı Öğrendi.

- Imam Ahmed b. Hanbel, Süleyman b. Davud kanali ile Harice b. Zeydin söyle dedigini rivayet etmistir:

"Babam Zeyd bana dedi ki: Rasûlullah (s.a.v.), Medine'ye geldigi zaman beni yanina götürdüler. Beni begendi. Dediler ki:

- Ya Rasûlallah, bu, Beni Neccar kabilesinden bir delikanlıdır. Allah'in sana inzal buyurduğu sürelerden on taneden fazlasini ezbere bilmektedir.

Bunun üzerine Rasûlullah sevindi ve bana dedi ki:

- Ey Zeyd, Yahudice yazmayı öğren. Allah'a yemin ederim ki ben, herhangi bir Yahudinin benim adima Yahudice yazı yazmasına güvenmiyorum.

Ben de onbes gece geçmeden Yahudice yazmasını öğrendim. Bu hususta ustaîastım. Yahudiler, Rasûlullah'a mektup yazdıkları zaman ben de onlara Yahudice cevap yazıyordum. Onlar mektup gönderdiklerinde mektubu Rasûlullah'a ben okuyordum."

Gerçekten Zeyd, keskin bir zeka sahibi idi. Buhari ve Müslim'in sahihlerinde Enes'ten gelen bir rivayette de anlatıldığı gibi o, Rasû-lullah'm zamanında kurraları toplamisti.

Imam Ahmed b. Hanbel ile Neseî, Enes'ten rivayet ettiler ki, Rasûlullah (s.a.v.) söyle buyurmıştır:

"Ümmetim içinde ümmetime "en çok merhamet eden kisi Ebu Bekir'dir. Allah'ın dini hususunda ümmetimin en sert adamı Ömer'dir. Tam utangaç ve hayali olanı Osman'dir. Yargılamada en mütehassis olan, Ali b. Ebi Talib'tir. Ümmetimin helal ve haramı en iyi bilen Muaz b. Cebel'dir. Onların farizaları en iyi bilen de Zeyd b. Sabit'tir. Her ümmetin bir emini vardır. Bu ümmetin emini de Ebu Ubeyde b. Cerrah'tir."

Zeyd b. Sabit, birçok yerde Rasûlullah'ın yanında vahiy katipliği yapmıştır. Bunu en açık bir şekilde isbatlayan ve Sahih-i Buhari'de yer alan şu rivayettir:

«Zeyd b. Sabit diyor ki: en-Nisâ sûresinden bir ayet nazil olduğu zaman Rasûlullah (s.a.v.), beni çağırdı ve şu emri verdi: "İnananlardan yerlerinde oturanlar ile mal ve canlarıyla Allah yolunda cihad edenler birbirine esit degildir." diye yaz.

İbn Ümmü Mektum geldi ve körlüğünden şikayetçi oldu. Âmâliği sebebiyle cihada katılamadığını söyledi. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.)'a yeniden vahiy nazil oldu. Baldırı baldırımın üzerinde idi. O kadar ağırlık çöktü ki, baldırımı kiracak gibi oldu. Evet, bu defa ayetin "Özürsüz olarak" mealindeki kısmi nazil oldu. Rasûlullah bana emir verdi. Ben de bu kısmi az önceki nazil olmuş ayete ekledim. Ben bu ekin, kemik levha üzerinde ayetin neresine eklendiğini biliyorum. Kemigin yarık kısmına eklenmişti.»

Zeyd b. Sabit, Yemame savasına katılmış, savasta kendisine bir ok isabet etmiş, ama zarar vermemişti. Bundan sonra Ebu Bekir es-Siddik, ona Kur'ân'ı araştırıp toplamasını emrederek:

- Sen akıllı bir gençsin. Seni hafıza bozukluğu ve yanılma ile itham etmiyoruz. Sen Rasûlullah için vahiy katipliği yapıyordun. Öyleyse Kur'ân ayetlerini araştır ve topla, dedi. O da Ebu Bekir es-Siddik'm verdiği emri yerine getirdi. Bunda da çok hayırlar elde etti. Hamd ve minnet Allah'adır.

Hiz. Ömer, iki hacmda da, hacca giderken onu Medine'de vekili olarak bırakmıştı. Sam'a giderken de vekili olarak Medine üzerine onu tayin etmişti. Osman b. Affan da Medine disına çıkarken Medine'de yerine onu vekil bırakmıştı. Hiz. Ali de onu çok severdi. O da Hiz. Ali'ye saygı gösterir, kadrini bilirdi. Ama savaşlarından herhangi birinde hazır bulunmadı. Hiz. Ali'den sonra da yasadı. Hicri kırkbesinci senede vefat etti. Kimine göre ellibirinci senede, kimine göre de elli-besinci senede vefat etmiştir. O, Hiz. Osman'ın diğer şehirlere göndermiş olduğu imam mushafım yazarlardandır. Bu mushafm okunusu ve yazıllısı üzerinde icma ve ittifak hasil olmuştur. Nitekim bunu tefsiriniizin mukaddimesinde yazdığımız

"Fedailu'l-Kur'ân" kitabımızda da belirttik. Hamd ve minnet Allah'adır.

Rasûlullah'm vahiy katiplerinden biri de sayet Ibn Abbas'in bu konuda rivayet ettiği hadis doğru ise Sicil'dir.

Ebu Davud, Kuteybe b. Said kanalı ile Ibn Abbas'in söyle dedigini rivayet etmiştir: "Sicil, Peygamber (s.a.v.)'in katibi idi."

Neseî, Ibn Abbas'in, el-Enbiyâ süresindeki: "Göğü adamin kitap dürüsü gibi durduğumuz gün..." ayet-i kerimesinde geçen "sicil" kelimesinin adam anlamına geldigini söylediğini rivayet etmiştir.

Ben bu hadisi, hocamız Hafız el-Kebir Ebu'l-Haccac el-Mizzî'ye arzettim. Ancak o, bunun gerçekten uydurma ve münker olduğunu söyledi. Seyhimiz Allame Ebu'l-Abbas Ibn Teymiye'nin de bu hadisin mevzu olduğunu söylediğini kendisine haber verdim.

Ben derim ki: Bunu, Hafız Ibn Adiy, "el-Kâmil" adlı eserinde, Ebu'l-Cezva'dan rivayet etmiş ve Ibn Abbas'in söyle dedigini nakletmiştir: "Rasûlullah (s.a.v.)'in Sicil adında bir katibi vardı. Ayette sözü edilen sicil iste o katiptir. Yani Sicil, yazdığı mektubu ve kitabı nasıl katlarsa, gök de öyle katlanıp dürülecektir."

Ancak bu rivayete muhalif başka bir rivayet, Ibn Abbas'in kendisinden ve Ibn Ömer'den varid olmuştur. Söyle ki: "el-Valibî ile Avfî, Ibn Abbas'in mezkur ayet-i kerimeyi manalandırırken söyle dedigini rivayet etmişlerdir: "Sayfanın kitap üzerine dürülüsü gibi gök de dürülecektir." Mücahid de böyle söyledi. Ibn Cerir dedi ki: Lugatta bilinen mana sudur ki; sicil kelimesi, sahife anlamına gelir. Ayrıca sahabelerden Sicil adında birinin bulunduğu bilinmemektedir. Sicil kelimesinin melek adı olduğu da kabul edilemez. Nitekim Ebu Küreyb Ibn Yeman vasıtasıyla adı geçen ayetin manası hakkında Ibn Ömer'in söyle dedigini rivayet etmiştir: "Bu ayette geçen sicil kelimesi, bir melek adidir. Istigfar için Allah katına çıktığında Allah ona; Bunu nur olarak yaz, diye emreder."

Rasûlullah'in vahiy katiplerinden biri de, Halife b. Hayyat'm ifadesine göre Sa'd b. Ebi Serh'dir. İleriki sayfalarda da açıklanacağı gibi Halife bu hususta yanılmış olup, asıl vahiy katibi bu zatin oğlu olan Abdullah b. Said b. Ebi Serh'dir.

Rasûlullah'm vahiy katiplerinden biri de, Ebu Bekir es-Siddik'm azadlisi Amir b. Füheyre'dir.

İmam Ahmed b. Hanbel, Abdürrezak kanalı ile hicret hadisesini anlatan Süraka b. Malik'in söyle dedigini rivayet etmiştir.

«Yakalanması için kavmi tarafından basına ödül konulduğunu ve insanların kendisini aramakta olduklarını Rasûlullah'a haber verdim. Kendisine azık ve

esya verme teklifinde bulundum. Ama benden hiçbir sey istemediler. Sadece kendileri hakkındaki bilgiyi saklamami talep ettiler. Ben de kendisinden benim için bir emanname yazmasını istedim. O da Amir b. Füheyre'ye emir verdi. Amir de deri parçası üzerine bir emanname yazıp bana verdi. Sonra çekip gittiler.»

Ben derim ki: Bu husustaki hadisin tamamı hicret bahsinde nakledilmiştir. Süraka'ya bu emannameyi yazanın Ebu Bekir olduğu da söylenir. Dogrusunu Allah bilir.

Amir b. Füheyre (künyesi Ebu Amr'dir.), Ezd kabilesine mensub-tur. O kabilede doğmadır. Siyah renkli idi. Hz. Aise'nin, ana bir kardeşi Tufeyl b. Haris'in kölesi idi. Bilindiği gibi Hz. Aise'nin anası da Ümmü Ruman'dır.

Amir b. Füheyre, İslâmiyet'in ilk zamanlarında Rasûlullah'm Er-kam b. Ebu'l-Erkam'm Safa tepesinin yanındaki evine gizlenmesinden önce Müslüman olmuştur. Amir de dininden dönmesi için Mekke'de diğer mustazaf kimselerle birlikte iskence görüyordu. Ebu Bekir es-Siddik, onu satın alıp azad etti. Ebu Bekir'in, Mekke dışındaki koyunlarını güdüyordu.

Rasûlullah (s.a.v.), Ebu Bekir'le birlikte hicret ettiği zaman bu da Ebu Bekir'in terkisine binmiş, onlarla birlikte hicret etmişti. Yanlarında kılavuz olarak ed-Dilî vardı. Nitekim bu daha önce de teferruatlı bir şekilde anlatılmıştı.

Bunlar Medine'ye vardıklarında Amir b. Füheyre, Sa'd b. Hayse-me'ye konuk oldu. Rasûlullah (s.a.v.), onunla Evs b. Muaz'i kardeş kıldı. Amir b. Füheyre, Bedir ve Uhud gazvelerine katıldı. Bir-i Mau-ne gününde öldürüldü. Nitekim bunu daha önce de anlatmıştık. Bir-i Maune faciası, hicretin dördüncü yılında vuku bulmuştu. Amir, o faciada öldürülürken kırk yaşında idi. Dogrusunu Allah bilir.

Urve, İbn İshak, Vakidî ve diğerlerinin anlattıklarına göre Bir-i Maune gününde Amir'i, Cebbar b. Sülma adındaki Beni Kilab kabilesinden biri öldürdü. Cebbar onu mızrakla vurunca o:

- Ka'be'nin Rabbine yemin ederim ki, kurtuldum, dedi. Amir'in cesedi semaya yükseltildi. Nihayet gözlerden kayboldu. Onu gören Amir b. Tufeyl demisti ki, "Amir'in cenazesi o kadar yükseltildi ki, sema, onun altında kaldı."

Amr b. Ümeyye'ye onu sormuşlar, o da şöyle demisti: "Amir b. Füheyre bizim en üstünümüz, en faziletlimiz idi. Peygamberimiz (s.a.v.)'-in ilk ehl-i beytindendi."

Cebbar dedi ki: Dahhak b. Süfyan'a söylediği sözle neyi kastettiğini sordum. O da Cennet'i kastedtiğini söyledi. Dahhak, beni İslâm'a davet etti. Ben de Amir b. Füheyre'nin öldürülüşünü gördüğüm için Müslüman oldum.

Dahhak, benim Islâm'a girdigimi ve Amir b. Fûheyre'nin öldürölüsünü bildiren bir mektubu Rasûlullah'a yazdi. Mektubunda Amir'in cesedi hakkında söyle diyordu: "Onu melekler defnedip gizlediler. Böylece yüce makamlara, illiyyine misafir oldu."

Buhari ve Müslim'in sahihlerinde Enes'in söyle dedigi rivayet edilmistir:

«Onlar hakkında Kur'ân okuduk. Bizim okudugumuz seyleri kavmimize teblig etmelerini ve Habisimizin huzuruna çiktigimizi Bildirmelerini istedik, Rabbimiz bizden razı oldu ve bizi hosnut kildi.»

Muhammed b. Ishak, Hisam'm babasi Urve'nin söyle dedigini rivayet etmistir:

«Amir b. Tufeyl söyle derdi:

- Sizden öyle adam vardır ki, Öldürölüğünü gördüğüm zaman onun cenazesi yükseltildi. Nihayet yer ile gök arasında kaldı. Sonra da göğün onun altına düştüğünü gördüm.

Dediler ki:

- O dedigin adam Amir b. Fûheyre'dir.»

Vakidî, Muhammed b. Abdullah kanali ile Hz. Aise'nin söyle dedigini rivayet etmistir:

"Amir b. Fûheyre'nin cesedi semaya kaldırıldı. Cesedi yerde görölmedi. Rivayete göre melekler onun cenazesini defhetmislerdir."

Rasûlullah'm vahiy katiplerinden biri de Abdullah b. Erkam b. Ebu'l-Erkam el-Mahzumî'dir. Mekke fethi senesinde Müslüman olmus, Rasûlullah'a katiplik yapmistir.

Imam Malik dedi ki: Kendisi yaptigi isi basa çıkarır, tamamlardı. İyi yapar, sağlam olurdu. Karsiliginda da tesekkür görürdü.

Seleme, Muhammed b. Ishak b. Yesar kanali ile Abdullah b. Zü-beyr'in söyle dedigini rivayet etmistir:

. "Rasûlullah (s.a.v.), Abdullah b. Erkam b. Abdi Yagus'u katiplige aldı. O, Rasûlullah'm adına yazılar yazardı. Rasûlullah, hükümdarlara cevabi mektuplarını ona yazdırirdi. O kadar emniyetli bir kimse idi ki, Rasûlullah meliklere mektup yazması için ona emir verir, o da yazar ve okudugu seyin altına mührü basardı. Rasûlullah'm yanında güvenilir bir kimse idi. Ebu Bekir'e de katiplik yaptı. Ebu Bekir, bey-tül-mali onun idaresine bıraktı. Hz. Ömer de onu katiplikte ve bey-tü'l-mal idareciliginde bıraktı. Hz. Osman, halifelige geçince onu bu iki görevinden de azletti.

Ben derim ki: Abdullah b. Erkam görevden affini istedikten sonra Hz. Osman, onun istifasını kabul etmistir. Anlatildigina göre Hz. Osman, ona

emeginin karsiligi olarak 300.000 dirhem para vermis, ama o bunu kabul etmemisti. Ben bunu Allah için yaptim. Ücretim Aziz ve Celil olan Allah tarafından verilecektir, demisti.

Ibn Ishak dedi ki: Rasûlullah (s.a.v.), Zeyd b. Sabiti katip yaptı. Zeyd, hazır bulunmadığı zaman Erkam'm oğlu katiplik yapardı. Ö-mer, Ali, Zeyd, Mugire b. Sube, Muaviye, Halid b. As ve diğerleri de Rasûlullah'a katiplik yapmışlardır.

A'mes dedi ki: Ben Sakik b. Seleme'ye söyle bir soru sordum:

- Peygamber (s.a.v.)'in katibi kimdi?

- Abdullah b. Erkam'di. Çünkü Ömer, Kadisiye savaşında Ebu Bekir'in mektubunu getirdi. Mektubun altında söyle bir ibare vardı: "Bunu, Abdullah b. Erkam yazmıştır."

Beyhakî, Ebu Abdullah el-Hafiz kanalı ile Abdullah b. Ömer'in söyle dedigini rivayet etmiştir:

"Peygamber (s.a.v.)'e bir adamin mektubu geldi. Peygamber (s.a.v.), Abdullah b. Erkam'a:

- Benim adima buna cevap yaz, dedi. Abdullah da cevabini yazdı. Sonra peygambere okudu. Peygamber de: "Isabet ettin, güzel cevap verdin. Allahim, sen bunu muvaffak kil." dedi.

Hız. Ömer, halifelige geçtiginde Abdullah b. Erkam'a danisir, o-nunla müsavere ederdi. Hız. Ömer'in söyle dedigi rivayet edilmistir:

"Devlet isinde Abdullah b. Erkam kadar Allah'tan korkup çekinen bir kimse görmedim."

Abdullah b. Erkam, vefatından önce gözlerini kaybetti. Allah ondan razı olsun.

Rasûlullah'm vahiy katiplerinden biri de Abdullah b. Zeyd b. Abdi Rebbih el-Ensârî el-Hazrecî'dir. Ona Ezan Sahibi de denir. Islâm'in ilk döneminde Müslüman oldu. Yetmiş kisi ile birlikte Akabe bey'a-tmda hazır bulundu. Bedir gazvesiyle müteakip gazvelere katıldı. O-nun en büyük menkibelerinden biri rüyasında ezan ve ikameti görüp bunu Rasûlullah (s.a.v.)'a arzetmesi ve okuması, Rasûlullah'm da ona söyle demesidir:

"Bu, gerçek bir rüyadır. Sen bunu Bilal'e anlat. Çünkü o senden daha güzel seslidir."

Vakidî'nin rivayetine göre Ibn Abbas, söyle demistir: Rasûlullah (s.a.v.) Müslüman olan Cüreslilere bir mektup yazdı. Mektubunda namaz kilmalarını, zekât vermelerini, ganimetlerin beste birini Rasûlullah'a vermelerini emrediyordu. Bu mektubu da Rasûlullah adına Abdullah b.

Zeyd yazmisti. Bu zat, hicretin otuzikinci senesinde alt-misdört yasinda iken vefat etmistir. Namazini Hz. Osman (r.a.) kil-dirmistir.

Rasûlullah'm vahiy katiplerinden biri de Abdullah b. Sa'd b. Ebi Serh el-Kuresi el-Amiri'dir. Bu zat, Osman'in sût kardesidir. Bunu Osman'in annesi emzirmisti. Vahiy katipligi yapmis, sonra Islâm'dan dönüp irtidad etmis, Mekke'deki müsrikler arasina katilmisti. Rasûlullah (s.a.v.), Mekke'yi fethettigi zaman bunun kanini heder etmis, yakalandigi anda öldürölmesini emretmisti. Fakat o, Osman b. Af-fan'a gelmis, Osman da Rasûlullah'm yanina gidip ona eman dilemis,

Rasûlullah da ona eman vermisti. Nitekim bunu, Mekke fethini anlatirken nakletmistik. Abdullah b. Sa'd, daha sonra Islâmiyet'ini güzelce yasamisti.

- Ebu Davud, Ahnied b. Muhammed el-Mervezî kanali ile Ibn Ab-bas'in söyle dedigini rivayet etmistir:

'Abdullah b. Sa'd b. Ebi Serh, Peygamber (s.a.v.)'in katipligini yapiyordu. Seytan onu aldatip ayagini kaydirdi. Irtidad edip kafirler a-rasma katildi. Rasûlullah (s.a.v.) onun Öldürölmesini emretti. Osman b. AfFan, onun için Rasûlullah'tan eman diledi. Rasûlullah (s.a.v.) da eman verdi."

Ben derim ki: Hz. Ömer'in hilafeti zamaninda hicri yirminci senede Amr b. As, Misir'i fethederken Abdullah b. Sa'd b. Ebi Serh, ordunun sag cenahinda idi. Misir fethedildikten sonra Hz. Ömer, Amr b. As'i oraya vali tayin etti. Hz. Osman halife olunca Amr b. As'i o görevden azletti. Yerine Abdullah b. Sa'd b. Ebi Serh'i hicri yirmibesinci senede tayin etti. Afrika ülkelerine gaza yapmasi için ona emir verdi. O da oralara gazaya gitti, fetihler yapti, ordunun eline büyük bir ganimet geçti. Her süvari askeri için 3.000 miskal altinlik ganimet payi düstü. Piyadelerden her birine de 1.000 miskal pay düstü. Onun bu ordusunda üç tane Abdullah vardı: Bunlar; Abdullah b. Zübeyr, Abdullah b. Ömer ve Abdullah b. Amr idi.

Abdullah b. Sa'd, daha sonra siyah Afrika'yi birakip Nobe diyarina gazveye gitti. Onlarla baris antlasmasi yapti ve antlasma bugüne kadar geçerlidir. Bu antlasmayi hicri otuzbirinci senede yapmisti. Sonra da Rum diyarina dogru denizlere vurup Savari gazvesi yapti. O çok büyük bir gazve idi.

insanlar, Hz. Osman'a karsi bas kaldirdiklari zaman o, Misir'dan çıktı, yerine vekil olarak baskasini birakti ki, kendisi gidip Hz. Osman'a yardım etsin, Hz. Osman öldüröldüğü zaman kendisi Askalan'-da kaldi. Baska bir rivayete göre ise Remle'de kalmistir. Namaz kilarken ruhunu teslim almasi için Allah'a dua edip yalvarmisti. Bir gün sabah namazim kilmakta iken birinci rekatta Fatiha ile Âdiyat sûrelerini, ikinci rekâtta ise Fatiha ile baska bir sûreyi okudu. Tesehhüdü tamamladiktan sonra ilk selami verdi. Ikinci selami vermek istedigii zaman vefat etti. Vefati hicri otuzaltınci senede

olmustu. Otuz-yedinci senede vefat ettigini söyleyenler de olmustur. Hicri ellidoku-zuncu seneye kadar yasadigi da söylenmistir. Ama hicri otuzaltmci senede vefat ettigine dair rivayet sahihtir.

Ben derim ki: Ne Kütüb-ü Sitte'de, ne de Imam Ahmed b. Han-bel'in Müsned'inde ondan bir rivayet varid olmus degildir.

Rasûlullah (s.a.v.)'in vahiy katiplerinden biri de Abdullah b. Osman Ebu Bekir es-Siddik'tir. Bu zatin tercüme-i hali, hilafeti zamanmdan bahsedilirken verilmisti. Bunun sireti, rivayet ettigi hadisleri ve kendisinden rivayet edilen eserleri hakkında bir ciltlik kitap telif ettim.

Bunun katiplik yaptigina dair delil, Musa b. Ukbe tariki ile Sü-raka b. Malik'ten rivayet edilmistir. Süraka b. Malik, Ebu Bekir ile Rasûlullah'in hicret yolculugu esnasinda magaradan çikmalarından sonra onlari takibe baslamis, yakinlarına vardigi zaman atinin ayagi kumlara saplanmis, kendisi için bir emanname yazmasini Rasûlullah'tan dilemis, Rasûlullah da ona bir emanname yazmasi için Ebu Bekir'e emir vermis, Ebu Bekir de o emannameyi yazip Süraka'ya vermistir.

Imam Ahmed b. Hanbel'in, Zührî tariki ile yaptigi rivayete, göre bu emannameyi Amir b. Füheyre yazmistir. Bu emannamenin bir kismini Ebu Bekir'in yazdigi, sonra kalan kismini yazmasi için azad-lisi Amir'e emir verdigi ve kalan kisminde Amir'in yazdigi olabilir. Dogrusunu Allah bilir.

Rasûlullah (s.a.v.)'m vahiy katiplerinden biri de emirü'l-mü'minin Osman b. Affan'dir. Bu zatin tercüme-i hali, halifeligi döneminden bahsedilirken verilmisti. Rasûlullah'in yaninda katiplik yaptigi bilinen bir husustur. Vakidî'nin rivayetine göre Nehsel b. Malik el-Vailî, Rasûlullah (s.a.v.)'m yanma geldigi zaman Rasûlullah (s.a.v.), Osman b. AfTan'a emir vermis, Osman da Islâniî ahkami içeren bir mektubu yazip ona vermistir.

Rasûlullah (s.a.v.)'m vahiy katiplerinden biri de emirü'l-mü'minin Ali b. Ebi Talib'tir. Bu zatin tercüme-i hali halifeliginden bahsedilirken verilmisti. Önceki sayfalarda da anlatildigi gibi o, Rasûlullah (s.a.v.)'la Kureysliler arasinda Hudeybiye gününde yapılan baris antlasmasini yazmistir. İnsanların güven içinde olacaklari, kimseye kiliç çekilmeyecegi, kimsenin zincire vurulmayacagi ve on yil süreyle savas yapılmayacagina dair sartlari içeren baris antlasmasini o yazmisti. Rasûlullah'in yaninda, bundan baska yazilari da yazmisti.

Ama Hayber Yahu dilerin den bazilarinin iddia ettikleri gibi Hz. Ali, onlardan cizyenin kaldırilmasina dair Rasûlullah'in emri ile bir yazi yazmis degildir. Güya bu yazinin sonunda da Hz. Ali, su ibarelere yer vermistir: "Sa'd b. Muaz ile Muaviye b. Ebi Süfyan'in da aralarında bulunduklari bir sahabe grubu, bu yazinin yazildigina sahit olmuslardir." Böyle bir yazinin

mevcudiyeti mümkün değildir. Bu yalandır, iftiradır, uydurmadır. Ulema topluluğu, bunun batıl olduğunu beyan etmişlerdir. Mütekaddimin fikiçılarının bir kısmı buna aida-narak Hayber Yahudilerinden cizye alınmaması gerektiğine kail olmuşlardır. Bu, gerçekten zayıf bir rivayettir. Bunun asilsiz ve uydurma bir şey olduğunu, Yahudilerin de zaten iftiracı kimseler oldukları-

m beyan eden bir ciltlik müstakil bir kitap tarafımdan yazılmıştır. Mezhep imamların bu konudaki sözlerini de bu kitabımda toplayıp bir araya getirdim. Hamd ve minnet Allah'adır.

Rasûlullah (s.a.v.)'in yanında katiplik yapanlardan biri de emi-rü'l-niü'minin Ömer b. Hattab'tır. Onun tercüme-i halini de hilafetinden bahsederken vermişimdir. Bu hususta müstakil ve bir cilt tutan bir kitap da yazdım. Ayrica onun Rasûlullah (s.a.v.)'dan rivayet ettiği hadislerle kendisinden rivayet edilen eser ve hükümleri hacimli bir r ciltte derlemişimdir. Allah ondan razı olsun. Abdullah b. Erkam'ın tercüme-i halinden bahsederken Hz. Ömer'in katipliğinden de bahsettim.

Rasûlullah (s.a.v.)'m yanında katiplik yapanlardan biri de Alâ b. Hadremî idi. Bu zatin babası Hadremî'nin asil adı Abbad'dir. Adının Abdullah b. Abbad b. Ekber b. Rebia b. Arif b. Malik b. Hazrec b. İyad b. Sadf b. Zeyd b. Mukanna b. Hadramut b. Kahtan olduğu da söylenir. Onun nesebi hakkında başka şeyler söyleyenler de olmuştur. O, Beni Ümeyye kabilesinin müttefiki erin d endir. Eban b. Said b. Asimin tercüme-i halinden bahsederken bunun katipliğinden söz etmistik. Bu zatin on kardeşi vardı. Kardeşlerinden biri Amr b. Hadremî'dir. Abdullah b. Cahs'in seriyyesindeki Müslümanlar tarafından müsrık olarak öldürülmüştür. Önceki sayfalarda da anlatıldığı gibi bu, Müslümanların ilk seriyyesi idi.

Âlânın kardeşlerinden biri de Amir b. Hadremî'dir ki, melun Ebu Cehil ona emir vermiş, o da Ebu Cehil'in emri üzerine mahrem yerlerini açıp, Müslümanlarla müsrıkların Bedir gününde saf halinde karsi karsiya geldikleri esnada vah Amr, vah Amr, diye feryad etmişti. Bunun üzerine savaş kızışmış ve olanca siddetle başlamıştı. Bunu Bedir savaşından bahsederken teferruatlı bir şekilde anlatmıştık. Alâ'nın kardeşlerinden biri de Süreyh b. Hadremî'dir. Sahabelerin seçkin simaları dandir. Onun hakkında Rasûlullah şöyle demiştir:

"Bu öyle bir adamdır ki, Kur'ân'ı basının altına koymaz." Yani Kur'ân'ı bırakıp da uyumaz, aksine kalkar, gece ve gündüz onu okur. Alâ b. Hadremî ile on kardeşinin sadece bir tek kız kardeşi vardı ki, Sabe binti Hadremî'dir. Künyesi Ümmü Talha b. Ubeydul-lah'tir.

Rasûlullah (s.a.v.), Alâ b. Hadremî'yi Bahreyn meliki Münzir b. Sava'ya göndermiş, daha sonra Bahreyn'i fethettiği zaman onu Bahreyn'e emir

tain etmist. Rasûlullah'tan sonra Hz. Ebu Bekir de onu bu görevde birakmis, daha sonra Hz. Ömer de onu bu görevde birakmist. Bir müddet daha bu görevi sürdürdükten sonra Hz. Ömer, onu bu görevden alip Basra'ya vali tain etmist. Basra'ya giderken yolda vefat etmist. Vefati, hicri yirmibirinci senede vuku bulmustu.

Beyhakî ve digerleri, ondan birçok kerametler nakletmislerdir. - Mesela o, ordusuyla birlikte deniz üzerinde gittigi ve sular onların atlarının üzengisine vardigi halde atlarının nallari ıslanmamis ti. Askerlerinin hepsine, "Ya Halim, ya Azîm" demelerini emretmist. Ordusuyla birlikte gitmekte iken askerler su ihtiyacim hissetmisler, o da Allah'a dua etmis, Allah da onlara yeterince yagmur yagdirmisti. Vefat edip de defnedilince mezarinin izi tamamen kaybolmustu. Kendisi de sagliginda yüce Allah'tan böyle bir dilekte bulunmustu. Bu

husus, ınsaallah yakinda "Delâilü'n-Nübüvve" adli kitapta anlatilacaktır.

Alâ, Rasûlullah'tan üç hadis rivayet etmistir:

1- Imam Ahmed b. Hanbel, Süfyan b. Uyeyne tarikiyle Alâ b. Hadremî'den rivayet etti ki, Rasûlullah (s.a.v.) söyle buyurmstur:

"Mekke'ye disaridan gelen kisi, haccini (veya umresini) tamamladiktan sonra üç gün bekleyebilir."

2- Imam Ahmed b. Hanbel, Hüseyin kanali ile Alâ b. Hadremî'nin oglundan rivayet etti ki, onun babasi Peygamber (s.a.v.)'e mektup yazmis, mektubunda önce kendi adini yazmist.

3- Imam Ahmed b. Hanbel ile Ibn Mace, Muhammed b. Zeyd kanali ile Hibban el-A'rec'den rivayet ettiler ki o, birkaç kardesin mülkiyetinde bulunan Bahreyn'deki bir bahçenin hükmünü mektup yazarak Rasûlullah'tan sormustu. Rasûlullah da ona; Müslüman olan bahçe sahibinden ösür almasini, Müslüman olmayan diger kardesle-rindense haraç almasini emi'etmist.

Rasûlullah'm yaninda katiplik yapanlardan biri de Alâ b. Uk-be'dir.

Atik b. Yakub, Amr b. Hazm'dan rivayet etti ki, Alâ, Rasûlullah'-m su mektubunu yazmistir:

"Bu arazileri Rasûlullah (s.a.v.), su kavme ikta olarak vermistir. Söyle ki:

Rahman ve Rahim olan Allah'in adiyla:

Bu, Peygamber Muhammed'in Abbas b. Mirdas es-Sülemî'ye Medmur mintikasinda verdigi ikta arazisidir. Bu araziden kimsenin _ birsey eksiltmeye hakki yoktur. Onun hakki haktır. Bu mektubu Alâ b. Ukbe yazdi ve buna sahid oldu." Sonra söyle demistir: "Rahman ve Rahim olan Allah'in adiyla.

Bu, Allah Rasûlü Muhammed'in Avsece b. Harmele el-Cühenî'ye, Zu'1-Merve ile Belkese arasında Zübye'den Kibliye dağlarına kadar Caalat mevkiini ikta olarak verdigine dair yazıdır. Kimsenin bundan birsey eksiltmeye hakkı yoktur. Onun hakkı haktır. Bunu Alâ b. Ukbe yazmıştır." Valddin'in senedi eriyle rivayet ettigine göre Rasûlullah (s.a.v.), Beni Seyf el-Cühenî'ye bir kısım arazileri ikta olarak vermiş ve buna dair yazıyı Alâ b. Ukbe yazıp şahid olmuştur.

"el-Gabe" adlı eserinde Ibnu'1-Esir, bu adamdan kısaca bahsederek şöyle demiştir:

"Alâ b. Ukbe, Peygamber (s.a.v.)'e katiplik yapmıştır."

Rasûlullah (s.a.v.)'a katiplik yapanlardan biri de Muhammed b. Mesleme b. Hüreys b. Halid b. Adıyy b. Mecda b. Harise b. Haris b. Hazrec el-Ensârî el-Harisî el-Hazrecî Ebu Abdullah'dır. Künyesinin Ebu Abdurrahman olduğunu söyleyenler bulunduğu gibi Ebu Sa'd el-Medenî olduğunu da söylemişlerdir. Beni Abdüşhel kabilesinin müttefiki idi. Mus'ab b. Umeyr b. Hudeyr vasıtalarıyla İslâm'a girmiş olduğuna dair bir rivayet bulunmaktadır. Medine'ye geldiği zaman Rasûlullah (s.a.v.), onunla Ebu Ubeyde b. Cerrah'i kardeş kıldırmıştı. Bu zat, Bedir gazvesine ve müteakip gazvelere katılmıştır. Rasûlullah (s.a.v.), Tebuk savaşına giderken onu Medine'ye vekil bırakmıştı.

"el-İstiab" adlı eserinde Ibn Abdülberr şöyle demiştir: Muhammed b. Mesleme, çok esmer, uzun boylu, saçları dökük, iri yarı bir kimse idi. Sahabelerin faziletli simalarındandı. Fitneden uzak durmuş, a-ğaçtan bir kılıç edinmişti.

Hicri larküçüncü senede Medine'de vefat etmiştir. Cumhura göre meşhur görüş budur. Cenaze namazını Mervan b. Hakem kıldırması. Bu zat, Peygamber (s.a.v.)'den birçok hadis rivayet etmiştir.

Muhammed b. Sa'd, senediyle birlikte Ali b. Muhammed el-Meda-inî'den rivayet etti ki, Muhammed b. Mesleme, Mürre heyeti için Rasûlullah adına mektup yazmıştı.

Rasûlullah'ın yanında katiplik yapanlardan biri de Muaviye b. Ebi Süriyan Sahr b. Harb b. Ümeyye el-Ümevî'dir. Bu zatın, tercüme-i halini emirliği döneminden bahsederken anlatmışızdır. Peygamber (s.a.v.)'in hatiplerinden bahsederken Müslim b. Haccac, bu zattan bahsetmiştir. "Sahih-i Müslim" adlı eserde İkrime b. Animar'ın hadisinde Ebu Süfyan'ın şöyle dediği rivayet edilir:

"- Ya Rasûlallah! Bana üç şey verir misin?

- Evet.

- Daha önce Müslümanlarla savastığım gibi beni emir yap ki, kafirlerle de savasayım.

- Evet.

- (Oglum) Muaviye'yi yanında katip olarak bulundur. -Evet"

Hafiz Ibn Asakir, "Tarih" adli eserinde Muaviye'nin tercüme-i halinden bahsederken şöyle demistir: Ebu Galip b. Benna, Ebu Muhammed el-Cevherî kanalı ile Cabir'den rivayet etti ki; Rasûlullah (s.a.v.), Muaviye'yi yanında katip olarak çalıştırma hususunda Cebrail'e damsti. Cebrail de ona şöyle dedi: "Onu katip olarak yanında bulundur. Çünkü o, güvenilir bir kimsedir." Bu, uydurma bir hadistir.

Rasûlullah'in yanında katiplik yapan zatlardan biri de Mugire b. Sube es-Sakafî'dir. Bu zatin tercüme-i halini, köle olmadıkları halde Rasûlullah'in yanında hizmetçilik yapan sahabelerden bahsederken anlatmistik. Bu zat, Rasûlullah (s.a.v.)'in yani basında kilicini çekmiş vaziyette durarak koruyuculuk yapmakta idi.

Ibn Asakir'in rivayetine göre Rasûlullah tarafından Husayn b. Nadle el-Esedî'ye ikta olarak verilen arazilerin fermanini yine Rasûlullah'm emri üzerine Mugire b. Sube yazmistir.

Rasûlullah (s.a.v.)'m yanında bulunup onun emri ile katiplik yapan zatlar iste bunlardı. [21]

Fasil

Ibn Asakir'in anlattigina göre Rasûlullah'in emin saydigi sahsiyetlerden biri Ebu Ubeyde Amir b. Abdillah b. Cerrah el-Kuresi el-Fihri'dir. Bu zat, "asere-i mübessere"den yani Cennetle müjdelenen on kisten biridir. Rasûlullah'in emin olarak kabul ettigi zatlardan biri de Abdurrahman b. Avf ez-Zührî'dir.

Buharî, Enes tariki ile rivayet etti ki, Rasûlullah (s.a.v.), Ebu U-beyde hakkında şöyle buyurmıştır:

"Her ümmetin emin bir sahsiyeti vardır. Bu ümmetin emin (güvenilir) sahsiyeti ise Ebu Ubeyde b. Cerrah'tir."

Bir rivayette anlatildigina göre Rasûlullah (s.a.v.), Necran'dan gelen Abdülkays kabilesinin heyetine şöyle demistir:

"Sizinle birlikte tam güvenilir (emin) bir kisiyi göndereceğim." Böyle dedikten sonra onlarla birlikte Ebu Ubeyde'yi göndermistir.

Ibn Asakir'in anlattigina göre Rasûlullah'in emin saydigi güvenilir sahsiyetlerden biri de Muaviye b. Ebi Fatima ed-Devsîür. Bu zat, Beni Abdu s-Sems'in kölesi idi. Rasûlullah'in mührünü mektuba vurmakla görevli idi. Mührü muhafaza ederdi. Anlatildigina göre bu zat, Rasûlullah'in hizmetinde

bulunurmus. Baskalarinin anlattigina göre islâm'in ilk döneminde Müslüman olmus, sahabelerle birlikte Habesistan'a hicret etmis, sonra da Medine'ye hicret etmistir. Bedir ve müteakip gazvelere katilmistir. Mühürdarlik yaparmis. Hz. Ebu Bekir ile Hz. Ömer onu, beytü'l-malin idaresi ile görevlendirmislerdi. Cüzzam hastaligina yakalandigi zaman Hz. Ömer b, Hattab emir vermis, onu Hanzel (Ebu Cehil karpuzu) ile tedavi etmisler ve hastaligi ilerlemeden yerinde durdurulmustu. Hz. Osman'in halifeligi zamaninda hicri kirkinci senede vefat etmistir. Dogrusunu Allah bilir.

Imam Ahnied b. Hanbel, Yahya b. Ebi Bükeyr kanali ile Muaykib'in söyle dedigini rivayet etmistir:

"Rasûlullah (s.a.v.), secdeye giderken alninin degecegi yerdeki topragi eliyle düzelten bir adama söyle dedi: Eger bunu mutlaka yapman gerekiyorsa bari bir kez yap."

Imam AhmecL b. Hanbel, Halef b. Velid tariki ile Muaykib'ten rivayet etti ki; Rasûlullah (s.a.v.) söyle buyurmustur:

"Abdest alirken kuru birakilan topuklarin Cehennem'deki vay haline!"

Ebu Davud ile Neseî, Hz. Peyganiber'in mühürdari Muaykib'in söyle dedigini rivayet etmistir:

"Rasûlullah (s.a.v.)'m mührü demirden olup gümüs kaplamali idi. Çogu kez elimde bulunurdu."

Ben derim ki: Sahih kavle göre Rasûlullah (s.a.v.)'in mührü gümüstendi. Yazı yeri de gümüstendi. Nitekim bu husus, Buharî ve Müslim'in sahihlerinde anlatilmistir. Önceleri Rasûlullah, altindan bir mühür edinmistî. Sonra onu atip: "Vallahi ben bunu parmagima takmam." demisti. Ondan sonra gümüs bir mühür edinmistî. Üzerinde su yazı vardı: "Muhammed" kelimesi bir satir, "Rasûl" kelimesi bir satir, "Allah" kelimesi de bir satir idi. Toplam üç satirlik yazı vardı. Rasûlullah'm vefatindan sonra bu mühür, Hz. Ebu Bekir'in elinde idi. Ondan sonra Hz. Ömer'in, ondan sonra da Hz. Osman'a intikal etti. Hz. Osman'in elinde alti yıl kaldi. Sonra Eris kuyusuna düstü. Onu kuyudan çıkarmaya çalistiyse da çıkaramadi. Merhum Ebu Davud, Rasûlullah'm mühür hakkındaki hadislerine dair müstakil bir kitap yazmistir. Yakinda insallah bu kitaptan ihtiyaç duyduğumuz kadarini nakledecegiz. Yardimina basvurulacak olan zat, yüce Allah'tir.

Muaykib'in bu mührü elinde tutmasi, parmagina geçirmesi, onun cüzzam hastaligina yakalandigina dair varid olan nakillerin zayıf oldugunu göstermektedir. Nitekim Ibn Abdilberr ile digerleri de bu konuda rivayetler nakletmislerdir. Ama onun cüzzam hastaligina yakalandigina dair rivayet meshurdur. Belki de o, Peygamber (s.a.v.)'den sonra cüzzam hastaligina yakalanmistir. Veya. bu hastalik onda mev-cud idi de baskasina sirayet

etmedi. Veya tevekkülü kuvvetli olduğu için bu, Peygamber (s.a.v.)'e mahsus bir hal idi. Nitekim Peygamber (s.a.v.), bu cüzzamlı zata, elini çanaga koyarken şöyle demisti: "Allah'a güvenip tevekkül ederek yemegini ye."

Bunu, Ebu Davud rivayet etmistir.

Sahih-i Müslim'de rivayet olunduguna göre Rasûlullah (s.a.v.), bir hadisinde şöyle buyurmıştır:

"Aslandan kaçır gibi cüzzamlıdan kaç." Dogrusunu Allah bilir.

Rasûlullah (s.a.v.)'in kumandanlarının isimlerini seriyyelerden bahsederken birer birer naklettik. Hamd ve minnet Allah'adır.

Sahabelerin toplam sayısı hususunda insanlar ihtilafli sayılar vermişlerdir. Ebu Zûr'â'dan nakledildigine göre o demiş ki: "Sahabeler, toplam olarak 120.000 kişidirler."

Merhum Safîr'den rivayet olunduguna göre o şöyle demistir:

" Rasûlullah (s.a.v.) vefat etti. Onu dinleyip gören Müslümanların sayısı 60.000 kadardır."

Hakim Ebu Abdillâh dedi ki: Hadisler, 5.000'e yakın sahabe tarafından rivayet olunmuştur.

Ben derim ki: Hadislere ittilâm çokluğu, rivayet ettiği hadislerin fazlalığı, bu amaçla yaptığı seyahatlerin çokluğu ve imametine rağmen İmam Ahmed b. Hanbel, 987 sahabeden hadis rivayet etmiştir. Kütüb-ü Sitte'de ise buna ek olarak 300 sahabeden daha rivayette bulunulmuştur. Allah'ın rahmeti kendilerine olsun.

Hadis hafızlarından bir grup şahsiyet, bu sahabelerin adlarını vermiş, yasantılarını ve vefatlarını bildirmişlerdir. Bu hadis hafızlarının en kıymetlilerinden biri Ebu Ömer b. Abdilberr et-Temrî'dir. "el-İstiab" adlı kitapta bunlardan söz etmiştir. Ebu Abdillâh Muhammed b. İshak b. Mende ile Ebu Musa el-Medinî de bu hadis hafızlarındandır. Daha sonra kendilerinden hadis rivayet edilen sahabelerin adlarını Hafız İzzeddin Ebu'l-Hasen Ali b. Muhammed b. Abdülkerim el-Cezerî, manzum olarak beyan etmiştir. Bu zat, İbnu's-Sahabe diye bilinir. Kendilerinden hadis rivayet edilen sahabelerle ilgili olarak, "el-Gabe" adlı kitabını tasnif etmiş ve bu eserini güzel ve faydalı olarak meydana getirmiştir. Derli-toplu bilgiler vermiş, amacına ve emeline ulaşmıştır. Allah ona ve sahabelere rahmet etsin, mükafatlandirsin. Amin ya Rabbe'l-âlemîn. [22]

Peygamber (S.A.V.)'In Sağlığında Kullandığı Elbise, Silah, Binek Ve Diğer Eşyaları

Peygamber (s.a.v.)'in kullandığı mühür hangi maddeden yapılmıştı?

"Sünen" adli kitabinda Ebu Davud, Enes b. Malik'in bu hususta söyle dedigini rivayet etmistir:

«Rasûlullah (s.a.v.), Arap olmayan (Acem) bazi hükümdarlara mektup yazmak istedi. Kendisine:

- Onlar mühürsüz mektup okumazlar, denildi. Bunun üzerine o da gümüş bir mühür edindi. Üzerine "Muhammed Rasûlullah" yazdirdi.»

Ebu Davud, Enes'in söyle dedigini rivayet etmistir:

«Bu mühür, vefatina kadar Rasûlullah'in elinde idi. Rasûlullah vefat ettikten sonra Hz. Ebu Bekir, onu eline takti. O da vefat edinceye kadar elinde tuttu. Onun vefatından sonra Hz. Ömer, o mühürü parmagina geçirdi, vefatina kadar parmaginda kaldı. Ondan sonra Hz. Osman, o mühürü parmagina geçirdi. Parmaginda iken bir kuyunun yanına gitmistir. Mühür? aniden parmagından kuyunun içine düştü. Hz. Osman, mühürü çıkartmak amacıyla kuyudaki suların çekilmesini emretti. Suların tamamı çekildiği halde mühürü çıkaramadılar.»

Ebu Davud, Enes'in söyle dedigini rivayet etmistir: «Rasûlullah (s.a.v.)'m mühürü gümüstendi. Kasi da Habesi idi.»

Ebu Davud, Enes'in söyle dedigini rivayet etmistir:

«Peygamber (s.a.v.)'in mühürü gümüstendi. Yüzük şeklindeki bu mühürün kasi da gümüstendi.»

Buharî, Ebu Mamer kanalı ile Enes b. Malik'in söyle dedigini rivayet etmistir:

«Rasûlullah (s.a.v.), bir mühür yaptırdı ve söyle buyurdu: "Biz mühür edindik. Üzerine bir yazı yazdirdik. Baskası yazdırmayın."

Ben o mühürün parlaklığım serçe parmagında iken görüyordum.»

Ebu Davud, İbn Ömer'in söyle dedigini rivayet etmistir;

«Rasûlullah (s.a.v.), altından yüzük şeklinde bir mühür edindi. Kasını avuç içine taraf çevirdi, üzerine de "Muhammed Rasûlullah" yazdirdi. Bunun üzerine diğerleri de altın yüzük edindiler. Rasûlullah, onların altın yüzük takındıklarını görünce elindeki yüzüğü attı ve: "Artık bunu hiç takmayacağım." dedi. Sonra da üzerinde "Muhammed Rasûlullah" yazılı gümüş bir mühür edindi. Onun vefatından sonra bu mühürü Ebu Bekir parmagına takti. Ebu Bekir'in vefatından sonra Ömer, onu parmagına takti. Ömer'in vefatından sonra Osman onu parmagına takti. Nihayet bir zaman sonra o mühür, Eris kuyusuna düştü.»

Ebu Davud, İbn Ömer'in söyle dedigini rivayet etmistir: «Rasûlullah (s.a.v.), o mühürünün üzerine "Muhammed Rasûlullah" yazdirdi ve söyle

buyurdu: Vallahi hiç kimse benim su mühürü-mün üzerine baska yazı yazdıramaz.»

Ebu Davud, ibn Ömer'in söyle dedigini rivayet etmistir: «Hz. Osman, o mührü kuyuya düşürdükten sonra yüzük seklinde yeni bir mühür edindi. Üzerine "Muhammed Rasûlullah" yazdırdı. Mektuplara, fermanlara o mühürle damga vurur veya vurdururdu.» [23]

Yüzükten Vazgeçmeye Dair Rivayetler

Muhammed b. Süleyman Lüveyn, İbrahim b. Sa'd kanalı ile Enes b. Malik'ten söyle bir rivayette bulunmustur: -

"Enes, Rasûlullah (s.a.v.)'m parmagında gümüş bir yüzük gördü. Bunun üzerine diğer insanlar da gümüş yüzükler yaptırıp parmaklarına taktılar. Fakat Peygamber (s.a.v.), parmagındaki yüzüğü atınca, insanlar da attılar."

Doğru olan görüşe göre Rasûlullah (s.a.v.)'in bir gün taktıktan sonra attığı yüzüğü altından yapılmıştı. Gümüşten yapılmış değildi. Zira Buharî ve Müslim'in sahihlerinde İbn Ömer'in söyle dediği rivayet edilmistir:

«Rasûlullah (s.a.v.), altından bir yüzük takmakta idi. Onu daha sonra attı ve: "Ben bunu artık hiç takmayacağım." dedi. Bunun üzerine diğer insanlar da parmaklarındaki altın yüzükleri attılar.»

Rasûlullah (s.a.v.), gümüş yüzüğü elinde çok tasirdi. Hatta vefat edinceye kadar elinde idi. Kasi da gümüşlendi. Yani gümüşten ayrı bir kasi yoktu. Yüzüğünde şahis resmi bulunduğunu rivayet edenlerin sözleri ise, gerçekten uzak ve yanlış. Aksine onun yüzüğü ka-sıyla birlikte tamamen gümüşten mamuldü. Yazısı da, "Muhammed Rasûlullah" idi. Bu yazı üç satırdan ibaretti. "Muhammed" bir satır, "Rasûl" bir satır ve "Allah" kelimesi de bir satırdı.

Allah bilir ya kagida basarken yazısı doğru çıksın diye mühür üzerindeki yazı ters yazılmıştı. Nitekim âdet de böyledir. Yüzük üzerine yazının doğru yazıldığı ve o şekilde kagida vurulduğuna dair zayıf bir rivayet vardır. Bu rivayetin sahinliğinde ihtilaf vardır. Ben bu rivayetin sahit veya zayıf olduğuna dair bir sened bilmemekteyim.

Rasûlullah (s.a.v.)'m gümüş yüzüğü bulunduğuna dair nakletmiş olduğumuz bu hadisler, Ebu Davud ile Neseî'nin, Ebu Attab Sehl b. Hammad ed-Dellal tariki ile rivayet ettikleri ve Rasûlullah'm yüzüğünün demirden olup gümüş kaplamalı olduğunu ifade eden hadisleri reddetmektedir.

İmam Ahmed, Ebu Davud, Tirmizî ve Neseî'nin Büreyde'den rivayet ettikleri su hadis de bunun zayıflığını daha da artırmaktadır. Büreyde'den rivayet edilen hadiste söyle denmektedir: «Adamin birisi, Rasûlullah (s.a.v.)'in

yanma geldi. Parmagında sari tunçtan bir yüzük vardı. Rasûlullah ona:

- Bana ne oluyor? Senden gelen bazı put kokularını hissediyorum, demis, adam da bunun üzerine parmagındaki yüzüğü çıkarıp atmışti. Bu adam bilahare tekrar gelince elinde demir bir yüzük vardı. Rasûlullah ona:

- Bana ne olmuş ki, sende Cehennemliklerin süsünü görmekteyim, demis, adam yine parmagındaki yüzüğü çıkarıp atmış, sonra söyle demisti:

- Ya Rasûlallah, hangi maddeden yapılmış yüzüğü takayım?

- Gümüşten yapılmış yüzüğü parmagına tak ve ağırlığı da bir miskali bulmasın.»

Rasûlullah (s.a.v.), yüzüğü sağ eline takardı. Nitekim Ebu Davud, Tirmizî ve Neseî, Hz. Ali'nin böyle dedigini rivayet etmişlerdir. Ebu Seleme b. Abdurrahman da Rasûlullah (s.a.v.)'m yüzüğü sağ eline taktığını söylemiştir.

Ebu Davud'un başka bir rivayetine göre İbn Ömer, Rasûlullah (s.a.v.)'in yüzüğü sağ eline taktığını söylemiştir.

Ebu Davud'un başka bir rivayetine göre İbn Ömer söyle demistir: "Rasûlullah (s.a.v.), yüzüğü sol eline takardı. Kasini de avuç içine taraf çevirirdi." Ebu Davud'un Nafi'den rivayet ettiğine göre Rasûlullah (s.a.v.) yüzüğü sağ eline takarmış.

Hennad'm, Abde vasıtasıyla Nafi'den rivayet ettiğine göre İbn Ömer, yüzüğü sol eline takarmış.

Ebu Davud, Abdullah b. Said kanalı ile Muhammed b. İshak'm söyle dedigini rivayet etmiştir:

«Salt b. Abdullah b. Nevfel b. Abdülmuttalib'in sağ elinin serçe parmagında bir yüzük gördüm. "Bu nedir?" diye sordum. Bana söyle cevap verdi:

- İbn Abbas'm da yüzüğünü sağ elinin serçe parmagına taktığını ve kasini da açıkta tuttuğunu gördüm.

Salt b. Abdullah dedi ki:

- Öyle sanıyorum ki İbn Abbas, Rasûlullah (s.a.v.)'m da yüzüğünü bu şekilde taktığını hatırladığı için böyle yapmıştır.»

Buhari, Enes, Cabir ve Abdullah b. Cafer'den rivayet etti ki; Rasûlullah (s.a.v.), yüzüğünü sağ eline takardı.

Buharî, Muhammed b. Abdullah el-Ensârî kanalı ile Enes b. Ma-lik'in söyle dedigini rivayet etmiştir:

«Ebu Bekir halifelige seçilince onun için de bir mühür kazıldı. Mührün üzerinde üç satır yazı vardı. Birinci satırda "Muhammed", i-kinici satırda "Rasûl", üçüncü satırda ise "Allah" kelimeleri yazılı idi.»

Ebu Abdillah, Enes'in söyle dedigini rivayet etmistir:

«Peygamber (s.a.v.)'in mühür seklindeki yüzüğü parmagında idi. Vefatından sonra Ebu Bekir parmagına takti. Ebu Bekir'in vefatından sonra da Ömer, onu parmagına takti. Hz. Osman, halife olunca o da bu mühür seklindeki yüzüğü parmagına takti. Bir ara Eris kuyusunun yani basında oturmakta iken yüzüğü parmagından çıkarıp onunla oynamaya basladı. Fakat yüzük aniden kuyunun içine düştü. Üç gün ugrastik. Kuyunun bütün sulari çekildi ama Osman, yüzüğü kuyunun içinde bulamadi.»

Tirmizî'nin "es-Semaü" adli eserde Ibn Ömer'den rivayet ettiği hadise gelince, bu hadiste anlatildigina göre Peygamber (s.a.v.), gümüş bir mühür edinmiş, ancak bu mühürle evrakları mühürler, ama parmagına takmazmış. Bu, gerçekten çok garip bir hadistir.

Ibn Cüreyc'in, "Sünen"de yer alan hadisinde Enes'in söyle dedigi rivayet edilmistir: "Rasûlullah (s.a.v.), helaya girdiginde yüzüğünü parmagından çıkarirdi." [24]

Peygamber (S.A.V.)'In Kilici

Imam Ahmed b. Hanbel, Sureyh kanali ile Ibn Abbas'm söyle dedigini rivayet etmistir:

«Rasûlullah (s.a.v.), kilici Zülfikar'i, Bedir gününde ganimet olarak ele geçirdi. Uhud savasında bu kiliciyla ilgili bir rüya görmüştü. Bu rüyasında kilici Zülfikar'in agzında bir gedik görmüştü ve bunu sahabelerde bir bozgun ve saflari arasında bir gedik açılacağı seklinde yorumlamisti. Sonra rüyasında bir koçu takip ettiğini görmüş ve bunu da müsrik ordusunu takip edeceği seklinde yorumlamisti. Yine rüyasında sağlam bir zirh içinde bulunduğunu görmüş ve bunu Medine sehri seklinde yorumlamisti. Rüyasında bogazlanmakta olan bir sigir görmüş ve bunu su sekilde yorumlamisti: "Sigir.... Vallahi bu hayirdir. Sigir... Vallahi bu hayirdir."

Rasûlullah (s.a.v.)'m bu rüyası, tevil ettiği sekilde gerçekleşti.»

Sünen sahiplerinin anlattiklarına göre bir sesin söyle dedigi duyulmustu:

"Zülfikar'dan baska kılıç yoktur, Ali'den baska delikanlı ve bahadır yoktur."

Tirmizî, Mezide b. Cabir el-Abdî el-Asrî'nin söyle dedigini rivayet etmistir:

"Rasûlullah (s.a.v.), Mekke'ye girdi. Kilicinin üzerinde altın ve gümüş işlemeler vardı."

Bu, garip ve tuhaf bir hadistir.

"es-Semail" adli eserinde Tirmizî, Muhammed b. Bessar kanali ile Said b. Ebu'l-Hasan'in söyle dedigini rivayet etmistir:

"Rasûlullah (s.a.v.)'m kilicinin kabzasi gümüstendi."

Osman b. Sa'd, Ibn Sirin'in söyle dedigini rivayet etmistir:

"Kilicimi, Semüre'nin kilicina benzer sekilde yaptim. Semüre de, kilicim Rasûlullah'm kilicina benzer sekilde yapmis oldugunu iddia etti. Onun kilici Hanefi denen cinstendi."

Rasûlullah'm kiliçlarından biri, Hz. Ali'nin çocuklarına intikal etmistir. Hüseyin b. Ali, Kerbela'da Taf denen yerin yanında Öldürüldüğü zaman bu kiliç onun beraberinde idi. Bunu, Ali b. Hüseyin b. Zeynel Abidin aldı. Yezid b. Muaviye'nin yanma girdigi zaman yanında Sam'a getirdi. Sonra Medine'ye götürdü.

Buharî ve Müslim'in sahihlerinde Misver b. Mahreme'den rivayet olunduguna göre Yezid b. Muaviye, onu yolda karsilamis ve ona:

- Bana bir emrin var mi? Bir ihtiyacin varsa söyle, demisti. O da:

- Hayir, deyince Yezid:

- Rasûlullah (s.a.v.)'m kilicini bana verir misin? Çünkü ben milletin onu senden zorla almalarından korkuyorum. Allah'a yemin ederim ki, onu bana verecek olursan benim vücudumu çigneyip öldürme-dikçe hiç kimse onu benden alamaz, dedi.

Peygamber (s.a.v.)'in bundan baska silahları bulunduğu da anlatilmistir. Saib b, Yezid ile Abdullah b. Zübeyr gibi şahısların anlattıklarına göre Rasûlullah (s.a.v.)'in zirhları vardı. Hatta bunların rivayetine göre Rasûlullah (s.a.v.O, Uhud savaşında üst üste iki zirh giymisti.

Buharî ve Müslim'in sahihlerinde Enes'ten rivayet olunduguna göre Rasûlullah (s.a.v.), fetih gününde basında migfer olduğu halde Mekke'ye girmisti. Migferini basından çıkardığında kendisine:

- Ya Rasûlallah, iste Ibn Hatal, Ka'be'nin astarina (örtüsüne) tutunmus, dediler. O da:

- Öyleyse onu öldürün, dedi.

Müslim'in sahihinde Cabir'in söyle dedigi rivayet edilmistir: "Rasûlullah (s.a.v.), fetih gününde Mekke'ye girerken basında siyah bir sarik vardı."

Vekî, Cafer b. Amr b. Hureys'ten rivayet etti ki, babası Anir b.Hureys söyle demistir:

"Rasûlullah (s.a.v.), basında rengi siyaha çalan bir sarik olduğu halde insanlara hutbe irad etti."

Tirmizî, Ibn Ömer'in söyle dedigini rivayet etmistir:

"Rasûlullah (s.a.v.), basına sarik sardigi zaman bir ucunu omuzları arasına sarkitirdi."

"Müsned" adli eserinde Hafiz Ebu Bekir el-Bezzar, Enes b. Ma-lik'in söyle dedigini rivayet etmistir:

"Rasûlullah (s.a.v.)'m küçük bir degnegi yanında idi. O vefat e-dince degnegini de gömlegi arasina bögrünün yanma koyarak onunla birlikte defnettım." [25]

Peygamber (S.A.V.)'In Giydigi Ayakkabilari

Sahih hadiste Ibn Ömer'in söyle dedigi rivayet edilmistir:

"Rasûlullah (s.a.v.), sigir derisinden yapilmis ayakkabilar giyerdi. Ayakkabilarinin derisinde tüy yoktu."

"Sahih" adli eserinde Buharî, Isa b. Tahman'in söyle dedigini rivayet etmistir:

"Enes b. Malik, bize iki tasmasi bulunan bir çift ayakkabi çıkarıp gösterdi ve:

- Ey Sabit, bu Peygamber (s.a.v.)'in ayakkabisidir, dedi."

Buharî, Isa b. Tahman'in söyle dedigini rivayet etmistir:

"Enes, bize tüysüz ve her birinin iki tasmasi bulunan bir çift ayakkabi çıkarıp gösterdi. Daha sonra Sabit el-Bennanî bana o iki ayakkabinin Rasûlullah'a ait oldugunu Enes'in kendisine söyledigini nakletti."

"es-Semaü" adli eserinde Tirmizî, Ahmed b. Menis kanali ile Ibn Abbas'in söyle dedigini rivayet etmistir:

"Rasûlullah (s.a.v.)'in ayakkabisinin tasmasında parmakların geçtiği iki kayis vardı. Tasmaları da iki katliydi."

Yine Tirmizî, Ishak b. Mansur kanali ile Ebu Hüreyre'nin söyle dedigini rivayet etmistir:

"Rasûlullah (s.a.v.)'m ayakkabisinde parmakların geçtiği iki kayisi vardı. Ebu Bekir ve Ömer'in de böyleydi. İlk olarak bir kayisla bir düğüm vuran Hz. Osman'dır."

Ben derim ki: Hicri 600'üncü senenin baslarında veya sonraki zamanlarda Ibn Ebi Hadred adıyla meshur bir tüccarin yanında tek tasmali bir çift ayakkabi vardı. Bu tüccar, bu ayakkabinin Peygamber (s.a.v.)'e ait oldugunu söyledi. Melik Esref Musa b. Melik el-Adil Ebu Bekir b. Eyyüb, çok mal vererek bu ayakkabiye o tüccardan satm almak istedi. Ama tüccar ayakkabilari ona satmaya yanasmadi. Bir süre sonra tüccar vefat edince bu ayakkabilar adi geçen Melik Esrefin eline geçti. Ayakkabilari aldı ve çok saygi gösterdi. Sonra kale bitisiginde Darü'l-Hadis el-Esrefiye'yi inşa edince bu ayakkabilari o sarayın hazinesine yerlestirdi. Basına bir hizmetçi dikti ve o hizmetçiye ayhk kirk dirhem maas bağladı ve su ana kadar o ayakkabi

mezkur binada mevcuttur.

"es-Semail" adli eserinde Tirmizî, Muhamnied b. Rafi ve digerleri kanali ile Enes'in söyle dedigini rivayet etmistir:

"Rasûlullah (s.a.v.)'m, içinde kokusunu muhafaza ettigi ve koku süründüğü bir küpü vardı." [26]

H. Peygamberin Bardagi

Imam Ahmed b. Hanbel, Yahya b. Adem kanali ile Asim'm söyle dedigini rivayet etmistir:

«Enes'in yanında Peygamber (s.a.v.)'in bardagini gördüm. Bardagin üzerinde gümüs bir çember vardı.»

Hafiz el-Beyhakî, Ebu Abdullah Muhammed b. Abdullah kanali ile Asim el-Ahvel'in söyle dedigini rivayet etmistir:

«Enes b. Malik'in yanında Peygamber (s.a.v.)'in bardagini gördüm. Bardak çatlamisti. Onu gümüs telle baglamisti. Güzel ve genis bir bardakti. Tahtadan yapilmisti.

Enes dedi ki: Ben bu bardakla Rasullah'a çok defalar su içirdim.

Ibn Sirin dedi ki: O bardakta demir bir halka vardı. Enes, o demir halkayı çıkarıp yerine altın veya gümüsten bir halka takmak istedi. Ebu Talha ona söyle dedi:

- Rasûlullah (s.a.v.)'m yaptigi birseyi degistirme.

Bunun üzerine Enes, halkayı degistirmekten vazgeçti.»

Imam Ahmed b. Hanbel, Revh b. Ubade kanali ile Haccac b. Has-san'in söyle dedigini rivayet etmistir:

«Enes'in yanında idik. Bir bardagin getirilmesini emretti. Bardak getirildi. Bardakta demirden üç çember vardı. Bir de demir halka vardı. Bardagi siyah bir kiliftan çıkardı. Orta boyda bir bardakti. Enes b. Malik, adamlarina bardaga su koymalarini emretti. Su koyup getirdiler. Biz de o bardakla su içtik. İçindeki su artigini da basimiza ve yüzümüze döktük. Hz. Peygamber'e salat-ü selam okuduk.» [27]

Peygamber (S.A.V.)In Sürmeliği

Imam Ahmed b. Hanbel, Yezid kanali ile Ibn Abbas'm söyle dedigini rivayet etmistir:

«Peygamber (s.a.v.)'in bir sürmeliği vardı. Uyuyacağı zaman gözlerine o sürmelikteki rnil ile üçer defa sürme çekerti.»

Ben derim ki: Duyduğuma göre Misir'da Peygamber (s.a.v.)'e ait esyaların

bulundugu bir müze varmis. Bu esyalarin orada toplanmasi için son devir vezirlerinden bazilari alaka ve itina göstermislerdir. Bu esyalardan biri sürmelik, biri de tarak idi. Peygamber (s.a.v.)'in baska esyalari da orada vardir. Dogrusunu Allah bilir. [28]

Peygamber (S.A.V.)'In Hirkasi

Hafiz el-Beyhakî dedi ki: Halifelerin yanindaki hirkaya gelince, Muhammed b. Ishak b. Yesar'dan yaptigimiz rivayete göre Rasûlullah (s.a.v.), bu hirkayi Eyle halkina vermistir. Hirkasiyla birlikte onlara bir emanname de yazip vermistir. Abbasilerin ilk halifesi Seffah, bu hirkayi 300 dinara satin almistir. Ondan sonra bu hırka, Abbasi halifelerine sıra ile geçmiştir. Halife, bu hirkayi bayram gününde giyerdi. Peygamber (s.a.v.)'in degnegini de eline alirdi. Bu kiyafetle halkin karsisina çıkar, agirbaslilik ve sükunetle görünürdü. Bu hali, insanların yüreklerini paralar, gözlerini hayretten kamastirirdi. Halk da cuma ve bayram günlerinde siyahlar giyinirdi. Bunu da, bedeviler ile kentlilerin ovalarda ve daglarda yasayan kimselerin efendisi Rasûlullah in siretine (yoluna, uygulamasina ve yasayisina) uyarak yaparlardi.

Buhari ve Müslim, Enes'ten rivayet ettiler ki, Rasûlullah (s.a.v), Mekke'ye girerken basinda bir migfer vardi. Baska bir rivayette anlatildigina göre basinda siyah bir sarik vardi. Bir rivayette daha anlatildigina göre bu sarigin bir ucunu, omuzlari arasina sarkitmisti. Allah'in salat ve selami onun üzerine olsun.

Buhari, Müsedded kanali ile Ebu Bürde'nin söyle dedigini rivayet etmistir:

«Hz. Aise, bize bir elbise ve kalın bir izar çıkarip göstererek: "Rasûlullah (s.a.v.), bunlari giyinik iken ruhunu teslim etti." dedi.»

Buhari, Aise ile Abbas'm söyle dediklerini rivayet etmistir:

«Rasûlullah (s.a.v.)'a vahiy nazil oldugu zaman elbisesini yüzüne Örtterdi. Sikintili oldugu zaman yüzünü açar ve bu halde iken söyle derdi: "Allah'in laneti Yahudilerle Hristiy ani arin üzerine olsun. Onlar, peygamberlerinin mezarlarini mescid edindiler." Bunu, onların yaptiklarım Müslümanların yapmamalari için söylerdi.»

Ben derim ki: Rasûlullah'm bu üç elbisesinin daha sonra ne oldugu bilinmemektedir.

Daha önce de anlatildigi gibi Rasûlullah'm.mübarek mezarinin içine daha önce sagliginda iken namaz kilmakta oldugu kirmizi kadifeden seccadesi serilmisti. Sagliginda giydigi elbiseleri birer birer anlatacak olursak bu fasıl uzayacaktır. Bunu "el-Ahkâmu 1 -Kebir" adli kitabimizin Rasûlullah'in elbiseleri bölümünde insaallah anlatacağız. Güvencemiz ve dayanağımız

Allah'tir. [29]

Peygamber (S.A.V.)'İN Atları Ve Binekleri

Ibn Ishak, Yezid b. Habib kanalı ile Hz. Ali'nin söyle dedigini rivayet etmiştir:

"Peygamber (s.a.v.)'in Mürteciz adında bir atı, Ufeyr adında bir esegi ve Düldül adında bir katiri vardı. Kilicinin adı Zülfikar, zirhinin adı da Zülfüdul idi."

Beyhakî dedi ki: Peygamber (s.a.v.)'in Saidiler yanındaki atlarının adı Lizaz ve Lahif idi. Bunların adlarının Lahif ve Zarib olduğu da söylenmiştir. Ebu Talha'ya ait olup bindiği atının adı Mendup idi. Disi devesinin adı Kasva, Adba ve Ced'a idi. Katirinin adı Sehba ve Beyda idi."

Beyhakî dedi ki: Rasûlullah'in vefati esnasında bu bineklerinin mevcut olduğuna dair rivayetlerde bir açıklık yoktur. Yalnız Beyda adlı katin, onun vefati esnasında mevcut idi. O zaman silahi ve sadaka olarak tahsis ettiği arazisi de vardı. Onun elbiseleri, katiri ve mührü ile ilgili olarak bu babda bazı rivayetlerde de bulunduk.

Ebu Davud et-Teyalisi, Zem'a b. Salih kanalı ile Sehl b. Sa'd'ın söyle dedigini rivayet etmiştir:

"Rasûlullah (s.a.v.), vefat ettiğinde onun dokumacıda yün bir cüb-besi vardı."

Hafiz Ebu Ya'lâ, "Müsned" adlı eserinde Mücahid kanalı ile Enes (r.a.)'ın söyle dedigini rivayet etmiştir:

"Rasûlullah (s.a.v.), vefat ettiğinde onun dokunmakta olan yün bir elbisesi vardı."

Ebu Said b. el-Arabî, Sa'dan b. Nasir kanalı ile Fatima binti Hüseyin'in söyle dedigini rivayet etmiştir:

"Rasûlullah (s.a.v), vefat ettiği zaman onun deri torba içinde dokunmakta olan iki hirkası vardı,"

Ebu'l-Kasim et-Taberânî, Hasan b. Ishak kanalı ile Ibn Abbas'm söyle dedigini rivayet etmiştir:

"Rasûlullah (s.a.v.)'in gümüş kabzalı bir kilici vardı. Bu, Zülfikar idi. Sedad adlı bir yayı da vardı. Bu yayın Cem adında bir okluğu vardı. Tunç işlemeli ve süslü bir zirhi vardı ki, buna Zatü'l-Füdul deniyordu. Saga adlı bir mizragı vardı. Zakn adlı bir kalkani vardı. Ayrıca Mucez adlı bir beyaz kalkanı vardı. Doru bir atı vardı ki; bunun adı Sekba idi. Daç adlı bir egeri vardı. Düldül adlı doru bir katiri vardı. Kasva adlı disı bir devesi vardı. Yafur adlı bir esegi vardı. Ker denen bir kilimi vardı. Nemr adlı siyah-beyaz çizgili

bir elbisesi vardı. Sadir adli bir kovasi vardı. Mirad adli bir aynasi vardı. Caht adli bir makasi vardı. Memsuk adli bir degnegi vardı."

Ben derim Id: Önceki sahifelerde birçok sahabeden rivayet olunduguna göre Rasûlullah (s.a.v.), vefat ederken geride ne bir dinar, ne bir dirhem, ne bir köle, ne bir cariye birakti. Sadece bir katir ve sadaka olarak tahsis ettigi bir arazisi vardı. Bu da gösteriyor ki Peygamber (s.a.v.), adlarini saydigimiz köleleriyle cariyelerinin tamamini a-zad etmistir. Zikrettigimiz silahlarinin, hayvanlarinin, ev esyalari ile emtianin tamamini sadaka olarak tahsis etmistir.

Sehba ve Beyza adlariyla bilinen katirina gelince bunu ona Iskenderiye valisi Mukavkis hediye etmistir. Mukavkis'in asil adi Cüreyc b. Mina'dir. Hüneyn gazvesinde düşmanın karsisinde iken Rasûlullah bu katirina binmistir. Aziz ve Celil olan Allah'a tevekkül edip bahadırlik ve secaat gösterecek kendi mübarek adini düşmana haykırıyordu. Anlatildigina göre Rasûlullah'in bu katiri, vefatından sonra da halifeligi döneminde Hz. Ali b. Ebi Talib'in yanında kalmis. Hatta Hz. Ali'den sonra Abdullah b. Cafer'in eline geçmiştir. Abdullah, katirin zayıflaması ve ihtiyarlaması yüzünden rahatça yiyebilsin diye arpayı ö-gütüp ona yedirirmis.

Rasûlullah'in eseginin adı ise Yafur idi. Fakat bu isim küçültülerek Ufeyr denilirdi. Rasûlullah (s.a.v.), bazı zamanlarda bu eseye binerdi.

Buhari ve Müslim'in sahihlerinde anlatildigina göre Rasûlullah (s.a.v.), hasta olan Sa'd b. Ubade'nin ziyaretine gitmekte iken bir merkebe binmis, Abdullah b. Übey b. Selül ile bazı Müslümanların, putperest müsriklerin ve Yahudilerin topluca oturdukları bir meclisin önünden geçmis. Geçerken merkebin üzerinde onları Aziz ve Celil olan Allah'a imana davet etmistir. O zaman münafık Abdullah, Islâmiyet'ini izhar etmemisti. Rasûlullah'a şöyle dedi:

- Ey adam, senin bu söylediklerin eger gerçek seyler ise güzel seylerdir. Fakat her yerde bizi rahatsız etmeye hakkın yok. Kendi evinde otur da yanına gelenlere oku, dedi.

Ve Rasûlullah'in bineginin ayaklarından kalkan toz üzerlerini kaplayınca burnunu kapatıp:

- Eseginin pis kokusu ile bizi rahatsız etme, dedi. Abdullah b. Re-vaha da ona su cevabi verdi;

- Allah'a yemin ederim ki, Rasûlullah (s.a.v.)'m eseginin kokusu, senin kokundan daha hostur.

Böyle dedikten sonra dönüp Rasûlullah'a da şöyle dedi:

- Hayir ya Rasûlallah, sen bizim meclislerimize gel, biz bundan rahatsız

olmayiz. Aksine hoslaniriz.

Bu sözler üzerine iki taraf birbirlerine hücumla geçtiler. Birbirlerini öldürmeye kastettiler. Rasûlullah onlari teskin etti. Sonra Sa'db. Ubade'nin yanma gitti.-Abdullah b. Übeyy'in sözlerini ve davranislarim ona anlatip sikâyetçi oldu. Sa'db. Ubade de söyle dedi:

- Ya Rasûlallah, ona aci, ona yumusak davran. Sana hak ile ikramda bulunan Allah'a yemin ederim ki, Allah, seni gerçek peygamber olarak göndermistir. Sen gelmeden biz onun için taç hazirliyorduk. Onu basimiza kral yapacaktik. Allah, hakki getirince onun umudu kirildi. Hak aydinligi etrafi kapladi.

Kadi Iyaz ile Imamul-Haremeyn'in anlattiklarina göre Rasûlullah (s.a.v.)'m Ziyad b. Sihab adinda bir merkebi varmis, Rasûlullah (s.a.v.) bazi sahabelerini yanma çagirtmak için o merkebi gönderir, o da çagirilan sahabenin kapisma giderek kapisini çalarmis. Sahabe de, Rasûlullah'm kendisim çagirttigini anlarmis. Yine anlatildigina göre Ziyad b. Sihab adindaki o merkeb, her birine bir peygamberin bindigi yetmis merkebin sülalesinden imis ve Rasûlullah (s.a.v.) vefat edince bu merkeb gidip bir kuyuya düşüp ölmüs.

Bu, senedi hiç bilinmeyen bir hadistir. Birçok hadis hafizi bunu münker saymislardir. Nitekim Hafiz Abdurrahman b. Ebi Hatim ile babasi Ebi Hatim bunu münker sayanlardandir, Allah ikisine de rahmet etsin. Seyhimiz Hafiz Ebu'l-Haccac el-Mizzî merhum da bunu birçok defalar siddetle reddetmistir.

"Delâilü'n-Nübüvve" adli kitapta Hafiz Ebu Nuaym, Muaz b. Ce-bel'in söyle dedigini rivayet etmistir:

"Peygamber (s.a.v.), Hayber'de iken yanma siyah bir esek gelip karsisinde durdu. Peygamber (s.a.v.), ona söyle sordu:

- Sen kimsin?

- Ben falan oğlu Amr'im. Biz yedi kardestik. Yedi kardese de peygamberler bindi. Ben onların en küçüğüüm ve sana aidim, Yahudilerden bir adam bana sahip oldu. Ben seni hatirladikça onu yere düşürürdüm. O da beni acitmaya kadar döverdi.

Bunun üzerine Hz. Peygamber:

- Sen Yafur'sun, dedi."

Bu, gerçekten garip bir hadistir. [30]

[1] Bu, Rasûlullah ve onun teblig metoduna aykiri, ilmi degeri olmayan uydurma bir haberdur.

[2] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çagri Yayinlari: 5/433-443.

- [3] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 5/444-445.
- [4] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 5/545.
- [5] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 5/546.
- [6] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 5/546-547.
- [7] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 5/547-548.
- [8] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 5/548.
- [9] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 5/548-549.
- [10] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 5/459-552.
- [11] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 5/552-553.
- [12] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 5/553.
- [13] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 5/553-554.
- [14] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 5/554.
- [15] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 5/554-555.
- [16] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 5/555-556.
- [17] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 5/556-558.
- [18] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 5/558.
- [19] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 5/558.
- [20] Sayduh: Medine'nin doğusunda bir köydür.
- [21] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 5/559-579.
- [22] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 5/579-581.
- [23] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 5/582-583.
- [24] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 5/583-585.
- [25] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 5/585-587.
- [26] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 5/587-588.
- [27] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 5/588.
- [28] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 5/588-589.
- [29] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 5/589-590.
- [30] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 5/590-592.

Hicri Onüçüncü Sene .	2
Yermük Savasi	4
Yermük Savasından Sonra Sam Emirliğinin Halid B. Velid'den Ebu Ubeyde'ye Geçmesi	18
Halid B. Velid'in Sam'a Gelmesinden Sonra Irak'ta Cereyan Eden Bir Vak'a .	19
Hiz. Ömer'in Halife Olusu.	20
Dimask (Sam)'In Fethi	22
Fasil	25
Fasil	27
Fihl Savasi	28
O Siralarda Irak Diyarında Yapılan Savaslar .	29
Nemariik Savasi	30
Köprü Savasi Ve Müslümanların Komutani Ebu Ubeyd ile Birlikte Birçok Askerin Öldürülmesi	31
Büveyb Savasi	32
Fasil	34
Farslilerin, Yezducürd'ün Hükümdarlığı Hususunda Birleşmeleri	34
Hicri Onüçüncü Senenin Olayları	35
Hicri Onüçüncü Senede Vefat Eden Sahsiyetler .	36
Hicri Ondördüncü Sene .	40

Hicri Onüçüncü Sene

Bu senenin basında Ebu Bekir es-Siddik Sam'a göndermek için ordu toplamaya başladı. Bu işi, hac- dönüşünde su ayet-i kerimelere uyarak yaptı:

"Ey inananlar! Yakininizde bulunan inkarcılarla savaşın; sizi kendilerine karşı sert bulsunlar. Bilin ki Allah, kendisine karşı gelmekten sakınanlarla beraberdir." (et-Tevbe, 123.)

"Allah'a ve ahiret gününe inanmayanlarla savaşın," (et-Tevbe, 29.) Hz. Ebu Bekir, Rasûlullah'a uymak için böyle yaptı. Çünkü Rasûlullah (s.a.v.), Tebuk gazvesi senesinde Müslümanları Sam'da savaşmak için toplamıştı. Bu ordu şiddetli sıcaklarda büyük bir yorgunluktan sonra o bölgeye ulaşmış, aynı sene geri dönmüştü. Rasûlullah (s.a.v.) vefatından önce azadlisi Zeyd'in oğlu Üsame'yi, Sam ve sınırlarında savaşmak için göndermişti.

Hiz. Ebu Bekir, Arap Yarım adasındaki düzeni sağladıktan ve mür-tedlerle savastıktan sonra bütün gücünü Irak'a teksif etti. Oraya Halid b. Velid'i gönderdi. Sonra Irak'a asker gönderdiği gibi Sam'a da göndermek istedi. Arap yarımadasının çeşitli yerlerinden emirler toplamaya başladı. Amr b. Asi Velid b. Ukbe ile birlikte Kudaalilann zekatlarını toplamakla görevlendirmişti. Ona, Sam'a gitmesi için mektup yazdı. Mektubunda şöyle

diyordu:

"Ben, seni daha önce Rasûlullah'm görevlendirip söz vermiş olduğu ise, Rasûlullah'm sözünü yerine getirmek üzere iade etmistim. Sen de bu görevin basına getirilmiş bulunuyorsun. Şimdi senin için hem dünyada, hem ahirette hayırlı olacak birşeyle görevlendirmek istiyorum. Ancak şu andaki görevin senin için daha sevimli olması müstesna, "

Bunun üzerine Amr ona sunları yazdı: "Ben, İslâm'ın oklarından birisiyim. Allah'tan sonra sen, bu okları atan ve onları bir arada toplayansın. Bu okların en yamamni, en korkutucusunu ve en faziletlisini araştır, bul ve onları kullan."

Hız. Ebu Bekir, Velid b. Ukbe'ye de yukarıdakine benzer bir mektup yazdı. Velid de ona aynı cevabı verdi. Bu iki komutan, yerlerine birer halef tayin ettikten sonra Medine'ye yöneldiler.

Halid b. Said b. As, Yemen'den Medine'ye geldi. Medine'ye girerken üzerinde ipek bir cübbe vardı. Hız. Ömer, bu cübbeyi görünce orada bulunan insanlara, cübbeyi üzerinden çekip çıkarmalarını ve parçalamalarını emretti. Halid b. Said de bu duruma öfkelenip Hız. Ali'ye şöyle dedi:

- Ey Abdumena'f oğulları, halifelik konusunda yenilgiye mi ugradınız?

Hız. Ali de ona şöyle cevap verdi:

- Sen bu işi bir yenisme mi, yoka halifelik olarak mı görüyorsun? Halid b. Said:

- Bu işi sizden daha iyi kimseler ele geçirmemeli, deyince Ömer b. Hattab, Halid b. Said'e şöyle karşılık verdi:

- Sus, Allah senin ağzını daga'tsin. Allah'a yemin ederim M, içine daldığın bu sözleri yalan olarak söylemeye devam ediyorsun. Ama, sonunda sadece kendine zarar vereceksin.

Hız. Ömer, Halid b. Said'in bu sözlerini Hız. Ebu Bekir'e iletmiş, ama Hız. Ebu Bekir buna içermemisti. Askerler, Hız. Ebu Bekir'in emri üzerine yanında toplandıkları zaman Ebu Bekir kalkıp onlara bir konuşma yaptı. Allah'a gerekli şekilde hamd ü senada bulundu. Sonra insanları cihada tesvik edip şöyle buyurdu: "Dikkat edin. Her iş için derleyici ve düzenleyiciler vardır. Her kim işinin gereğini yerine getirirse, bu onun için yeterlidir. Her kim Allah için çalışırsa, Allah ona yeter. Gayretli olsun, haddi asmayın. Çünkü mutedil olmak çok daha tesirlidir. Dikkat edin, imani olmayan kimsenin dini yoktur. Allah'tan korkusu bulunmayan kimsenin de imani yoktur. Niyeti olmayan kimsenin amelî hiç'tir. Dikkat edin, Allah'ın kitabında Müslüman'ın sahip olmayı arzuladığı Allah yolunda cihad sebebiyle sevap ve mükafat vardır. Bu da Allah'ın gösterdiği kurtulustur. Böylelikle insan rezil rüsvay

olmaktan ve utanmaktan kurtulur. Ben, serefli ve onurlu olmayı da buna ekliyorum."

Bu nutkunu irad ettikten sonra Hz. Ebu Bekir, komutanları tayin etmeye, sancak ve bayrakları onlara hazırlayıp vermeye başladı. Anlatıldığına göre ilk sancak Halid b. Said b. As'a vermisti. Hz. Ömer gelip onu bundan vazgeçirmeye çalışmış ve söylediği sözleri ena hatırlatmisti. Ancak Hz. Ebu Bekir, Ömer gibi bundan etkilenmiş ve içerlemiş değildi. Aksine Halid'i Sam'a gitme görevinden alıp Teyma'ya gitmek üzere görevlendirmisti. Halid'e, oradaki Müslümanlarla durup, göndereceği emrin kendisine ulaşmasını beklemesini tenbihlemisti.

Sonra Yezid b. Ebu Süfyan için bir sancak hazırlayıp verdi. Onun yanında da bir kalabalık vardı. Ayrıca maiyetinde Süheyl b. Amr ve benzeri Mekkeliler vardı. Hz. Ebu Bekir, Yezid b. Ebu Süfyan'ı uğurlarken beraberinde yaya olarak yürüdü. Yürürken ona, savaş bilgisi hususunda güvendiği kimselere ve beraberindeki Müslümanlara iyi davranmasını tavsiye etti. Sam vilayetini ona bıraktı.

Sonra Ebu Ubeyde b. Cerrah'i da baska bir ordu üzerine gönderdi. Onu da uğurlarken de beraberinde bir süre yaya yürüdü. Ona bazı tavsiyelerde bulundu. Humus valiliğini ona verdi. Amr b. As'i beraberindeki bir ordu ile Filistin'e gönderdi. Göz önünde bulundurduğu bazı faydalar için her komutanın, diğer komutanların yolundan ayrı baska bir yoldan gitmelerini emretti. Hz. Ebu Bekir, bu emri verirken Allah'ın peygamberi Yakub'un oğullarına verdiği su talimata uymustu:

"Oğullarım! Tek bir kapıdan değil, ayrı ayrı kapılardan girin. Ama Allah katında size bir faydam olmaz. Hüküm ancak Allah'ındır. O'na güvendim, güvenenler de O'na güvensinler." (Yûsuf, 67.) Yezid b. Ebu Süfyan, Tebuk üzerine gitti.

Medainî, hocalarının şöyle dediklerini rivayet etmistir: Ebu Bekir'in bu orduları harekete geçirmesi, hicri onüçüncü sene başlarında olmuştur.

Muhammed b. İshak, Salih b. Keysan'm şöyle dediklerini rivayet etmistir:

"Ebu Bekir yaya, Yezid b. Ebu Süfyan ise süvari olarak bir süre yürüdüler. Hz. Ebu Bekir, ona bazı tavsiyelerde bulundu. Tavsiyelerini tamamladıktan sonra ona: "Sana selam söylüyor ve seni Allah'a emanet ediyorum." dedi. Sonra Medine'ye döndü. Yezid de yoluna devam edip yürüyüşünü hızlandırdı. Sonra Surahbil b. Hasene, Yezid'in ardi sıra gitti. Bunlardan sonra da Ebu Ubeyde bunlara takviye olarak yola çıktı. Ama her biri ayrı bir yoldan gittiler. Amr b. As yola çıktı. Nihayet Sam diyarına bağlı Aramat'a inip konakladı. Anlatıldığına göre Yezid b. Ebu Süfyan da ilk olarak Belka'ya inip konaklamisti. Surahbil Ürdün'e inmiş, ama Basra'ya indiğini

söyleyenler de olmuştur. Ebu Ubeyde ise, Cabiye'ye inmisti. Hz. Ebu Bekir de bunlara takviye askerler göndermeye başlamış. Bu takviye birliklerden her birine, diledikleri komutanın maiyetine girmelerini emretmisti. Ebu Ubeyde, Belka diyarına vardığı zaman Belkalılarla savasmış, sonunda onlarla barış antlaşması yapmisti ki, bu da Sam'da yapılan ilk barış antlaşması olmuştur.

Sam'da vuku bulan ilk savaş, şöyle olmuştur: Bizanslılar, Filistin'e bağlı Ariye denen yerde toplanmışlardı. Ebu Ümame, bir birlik ile onların üzerlerine gitmiş, onları öldürmüş, mallarını da ganimet olarak ele geçirmisti. Onlardan büyük bir komutanı da öldürmüştü. Bundan sonra Mercü's-safra savaşı yapılmisti ki bu savasta Halid b. Said b. As ile Müslümanlardan bir topluluk şehid edilmişlerdi. Denildiğine göre Mercü's-safra savaşında Halid b. Said'in bir oğlu şehid edilmiştir. Kendisi ise kaçmış, Hicaz diyarına kendini atmisti. Doğrusunu Allah bilir. İbn Cerir, bunu böyle anlatmisti.

Yine İbn Cerir der ki: Halid b. Said, Teyma'ya varınca Bizans askerleri Gayra, Tenub, Beni Kelb, Selih (Süleyh?), Lahm, Cüzzam ve Gassan kabilelerinden birçok Hristiyan Arabi de aralarına katarak ona karşı büyük bir askeri birlik teşkil ettiler. Halid b. Said, onların üzerine yürüdü. Yakınlarına varınca onun karsisindeki bu düşman birlik dağıldı. Birçoğu İslâm'a girdi. Halid b. Said de gerçekleşen bu fethi, Hz. Ebu Bekir'e bildirdi. Hz. Ebu Bekir, ona ilerlemesini ve geri dönmemesini emretti. Ayrıca Velid b. Utbe ve İkrime b. Ebi Cehil refakatindeki bir askeri birliği de ona takviye kuvveti olarak gönderdi. Bunun üzerine Halid b. Said yoluna devam etti. Kudüs yakınlarına varınca Bizans komutanlarından Mahan'la karşılaştı. Askerlerini kirip geçirdi. Mahan kaçıp Sam'a sığındı. Halid b. Said, onun pesine düştü. Askerler Sam'a ulaşmak için olanca gücüyle yürüyüşlerini hızlandırdılar. Sam'a yaklaştıkları istedikleri. Mercü's-safra'ya ulaştılar. Orada Mahan'ın silahlı adamları yollarını kestiler. Mahan savastı, Halid b. Said kaçtı. Zu'1-merve'ye giremedi. Bizanslılar, Müslüman askerleri çembere aldılar. Sadece süvariler kaçıp kurtuldular, İkrime b. Ebi Cehil sebat etti. Sam'ın yakınlarına kadar geriledi ve orada kaçıp kendisine gelenlere yardımcı oldu. Surahbil b. Hasene de Irak'taki Halid b. Velid'in yanından kalkıp Ebu Bekir es-Siddik'm yanına vardı. Ebu Bekir, onu ordusunun başına komutan yapıp Sam'a gönderdi. Halid b. Said Zu'1-merve'ye uğradığı zaman kendisiyle birlikte Zu'1-merve'ye kaçan arkadaşlarının çoğunu topladı. Sonra bir grup insan, Hz. Ebu Bekir'in yanında toplandılar. Hz. Ebu Bekir onların başına Muaviye b. Ebi Süfyan'ı komutan yaparak kardeşi Yezid b. Ebu Süfyan'a takviye olsun diye gönderdi. O, Halid b. Said'e uğrayınca beraberindeki adamları Zu'1-merve'den alıp Sam'a götürdü. Sonrada Halid b. Said'in Medine'ye girmesi için Muaviye, Hz. Ebu

Bekir'den izin istedi. Hz. Ebu Bekir ise: "Onun durumunu Hz. Ömer daha iyi bilir." dedi. [1]

Yermük Savası

Seyf b. Ömer'in anlattigina göre Yermük savasi, hicri onüçüncü senede Dimask'm fethinden önce yapılmıştır. Ebu Cafer b. Cerir de, Seyf in bu görüşüne katılmıştır. Hafız b. Asakir'in, Yezid b. Ebu Ubeyde, Velid, Ibn Luha/a, Leys ve Ebu Maser'den naklettigine göre bu savasi, hicri onbesinci senede Dimasik'm fethinden sonra yapılmıştır.

Muhammed b. îshak ise, bu savasin hicri onbesinci senenin receb ayında yapıldigini ifade etmiştir.

Halife b. Hayyat, Ibn Kelbf nin söyle dedigini rivayet etmiştir: Yermük savasi hicri onbesinci senenin receb ayının besinci gününde pazartesi günü yapıldı.

Ibn Asakir, bunun sağlam bir rivayet olduğunu söylemiştir. Seyf in: "Yermük savasi, hicri onüçüncü senede Dimask'm fethinden Önce yapılmıştır." sözüne gelince, onun bu sözüne tabi olan bir kimse olmamıştır.

Ben derim ki: Seyf b. Ömer'in bu sözleri, Ibn Cerir'in su nakline dayanmaktadır: Bu ordular, Sam'a yöneldikleri zaman Bizanslılar, siddetli bir korkuya kapıldılar. Kendilerine yol göstermesi için Herakli-yus'a mektup yazdılar. O zaman Herakli-yus, Humus'ta bulunuyordu. Anlatıldığına göre Herakli-yus, o sene Kudüs'e gidip hac görevini ifa etmişti. Bu durumdan haberdar olunca Sam'daki Bizanslılara su talimatı göndermişti:

"Yazıklar olsun size. Bunlar yeni bir dine bağlı kimselerdir. Bunlara kimse karsi koyamaz. Bana uyun da Sam haracının yarisini, kendilerine vermek üzere onlarla baris antlaşması yapın ki Bizans dağları sizin elinizde kalmaya devam etsin. Eger bu tavsiyeme uymazsanız onlar sizden Sam'i alırlar ve sizi Bizans dağlarında sikistirirler."

Bizanslılar, Herakli-yus'un bu talimatı karsısında vahşi hayvanlar gibi sesler çıkarmaya başladılar. Din ve dünya savası ve zaferi konusunda bilgi ve görüşleri kit olduğu için bu gibi durumlarda bu tür sesler çıkarmak, onların âdeti haline gelmişti. O esnada Herakli-yus, Humus'a doğru hareket etti. Bizans ordularının, komutanlarının idaresi altında savaş alanına çıkmalarını ve her Müslüman komutanın komutasındaki askerlere karsi kesif bir kalabalıkla çıkmalarını emretti. Baba bir kardesi Tozarik'i 90000 savaşçi ile Amr b. As'm karsısına, Cerceh b. Bozi-ha'yi da, Yezid b. Ebu Süfyan'm karsısına çıkardı. Kendisi de 50.000 veya 60.000 askerden oluşan bir birliğin başına geçti. Derfes'i Surahbil b. Hasene'ye, Lakikar (Kaykulan?)'i 60.000 askerle Ebu Ubeyde b. Cer-rah'a karsi çıkardı.

Bizanslılar: "Vallahi, artık Ebu Bekir'i diyarımıza süvariler göndermek gücünden yoksun bırakacağız." dediler. İkrime b. Ebi Cehil komutasındaki askerler dışında kalan Müslüman askerlerin sayısı 21.000 idi. İkrime, 6.000 askerle Sam tarafında Müslümanlara takviye olarak beklemekteydi. Komutanlar baslarına gelen bu büyük hadisede ne yapacaklarını sormak üzere Ebu Bekir ile Ömer'e mektup yazdılar. Ebu Bekir de onlara şu mektepte bir mektup yazıp gönderdi:

"Toplanın tek bir ordu haline gelin. Müsrık askerlerin üzerine atılın. Siz, Allah'ın dininin yardımcılarısınız. Allah, dine yardım edenlere yardım eder. Kendisini inkar edenleri ise yarımsız bırakır. Sizin gibi bir ordu, sayı azlığından ötürü mağlup olmaz. Ancak günahkarlık yüzünden mağlup olabilir. Bu sebeple günahattan sakının. Sizden her bir asker, arkadaşları ile bağlarını güçlendirsin."

Hiz. Ebu Bekir es-Siddik: "Allah'a yemin ederim ki, Hristiyanları Halid b. Velid vasıtasıyla şeytanın vesveseleri ile meşgul edeceğim." dedi ve Irak'ta bulunan Halid b. Velid'e, Sam'a gitmesi ve oradaki ordunun başına emir olması için haber gönderdi. Halid, işini tamamladıktan sonra Irak'taki görevinin başına döndü ve ileride anlatacağımız olaylar meydana geldi.

Herakliyus, Hiz. Ebu Bekir'in komutanlarına, toplanmaları için gönderdiği emirden haberdar olunca oda aynı şekilde toplanıp develer için durulabilecek geniş bir yer, savaşmak için geniş bir alan, düşman askerlerinin kaçmalarına imkan vermeyen dar geçitlerin bulunduğu bir mahalde toplanmaları emrini gönderdi. Askerlerin başında kardeşi Bendarik, öncü kuvvetlerin başında Çerçe, sağ ve sol cananlarda da Ma-han ve Dragos, deniz tarafında da Kaykulan adındaki kumandanlar vardı.

Muhammed b. Aid, Said b. Abdülaziz'in şöyle dediğini rivayet etmiştir:

"Müslümanlar, 24.000 kişi idiler. Başlarında Ebu Ubeyde vardı. Bizanslılar ise, 120.000 kişi idiler. Başlarında Mahan ve Sıklab vardı. Bu iki ordu Yermük denen yerde savastılar. İbn İshak'ın da anlattığına göre testisleri burulmuş olan SiMab, o gün 100.000 kişilik Bizans ordusunun komutanı idi. Bu ordunun öncü birliğinin başında Cerceh vardı. Bu birlik, Erinmelerden oluşturulmuştu ki, sayıları 12.000'i bulmaktaydı. Mustarebe Araplardan da 12.000 kişilik grubun başında Cebele b. Ey-hem bulunuyordu. Müslümanlar 24.000 kişi idiler. İki ordu şiddetli b. şekilde savastılar. Öyleki arkadan kadınlarda şiddetli bir şekilde bu savaşa katıldılar."

Veid, Abdurrahman bir Cübeyr'in şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Herakliyus, Mahan isimli Ermeni komutan maiyetinde 200.000 kişilik bir orduyu Müslümanların üzerine göndermişti."

Seyfb. Ömer dedi ki: Rumlar, ilerlemeye devam ettiler. Yermük'e yakın ve

Kuse denen yerde konakladılar. Vadi onlara karsi bir hendek oldu. Sahabelerde Hz. Ebu Bekr'e haber gönderip takviye istediler ve Yermük'teki Bizans ordusuna karsi nasıl hareket edeceklerine dair talimat göndermesini talep ettiler. Bunun üzerine Hz. Ebu Bekr, Halid b. Velid'e mektup yazarak Irak'ta yerine birini vekil bırakmasını ve beraberindekilerle birlikte Sam'a dönmesini emretti. Sam'a vardığı zaman komutayı ele almasını tenbihledi. Bunun üzerine Halid b. Velid, yerine Müsenna b. Harise'yi Irak'a vali olarak bıraktı. Kendisi de 9.500 kişilik askeri birliği ile beraber Rafi b. Umeyre et-Taî kılavuzlugunda Sam'a doğru yola çıktı. Kılavuz Rafi, Halid'in ordusunu Simak yolundan yürüterek Kurakir denen yere ulaştırdı. Daha önce. kimsenin geçmediği yollardan geçirdi. Çölleri ve sahralarla vadileri geçip dağlara tırmandı. Belirsiz yollardan yürüdü. Onlar, susuz çöllerden geçmekte iken develer susamaya başladılar. Develere bir-iki defa arka arkaya su içirdiler. Sonra da arkalarındaki yükü koparmasınlar diye develerin ağızlarını ve dudaklarını kestiler. Su tükenince birkaç deveyi boğazlayarak karınların-daki suyu içtiler. Atlarına da içirdiler. Ve develerin etlerini pisirerek yediler. Kararlastırdıkları yere vardıklarında bu yolculuk bes gün sürmüştü. Halid b. Velid, Tedmür tarafından Bizanslıların üzerine geldi. Tedmür ve Erke halkları ile barış yaptı. Azra'ya ugradığında orayı ganimet edildi. Gassanlılara büyük miktarda mali ganimet olarak bıraktı. Kendisi de Dimask'm (Sam'in) doğusundan çıktı. Sonra yoluna devam etti. Busra'ya vardı. Sahabelerin, Busra valisi ile savastıklarını gördü. Onunla barış yaptı ve şehri yine kendi şartları çerçevesinde valiye bıraktı. Busra, Sam diyarında feth edilen ilk şehir oldu. Allah'a hamd olsun.

Halid b. Velid, Gassan mintikasında ele geçirdiği ganimetlerin beste birini, Bilal b. Hars el-Müzenî ile birlikte Hz. Ebu Bekir'e gönderdi. Kendisi, Ebu Ubeyde, Mersed ve Surahbil ile birlikte Amr b.- As'in yanına gitti. Bizanslılar, Miver'e bağlı Arba mintikasında Amr b. As'a hücum etmişlerdi. Böylece Ecnadeyn savaşı başlamış oldu. Müslümanlardan birisi, Halidle birlikte yaptıkları bu yolculuk hakkında şöyle bir siir söylemişti:

"Ne gözü varmış Rafi'in, nasılda Karakir'den Suva'ya geçirdi bizi, Bes gün yolculuk yaptık, ordu bu yolculuğu yapınca agladı. Senden önce hiç kimse bu yollardan geçmiş değildi."

Araplardan birisi, bu yolculuk hakkında Halid'e şöyle demisti: '*Eger falan ağacın yanında sabahlarsan, sen ve beraberindekiler kurtulursunuz. Eger o ağaca ulaşamazsan sen ve beraberindekiler helak olursunuz."

Halid, yamndakilerle birlikte yoluna devam etti. Büyük bir tepe ile karsılaştılar. Orada sabahladılar. Halid: "Sabahleyin bu kavim Övgülü bir yürüyüş yapacaktır." dedi ve öyle oldu. Güzel bir yürüyüşle yollarına devam ettiler.

Seyf b. Ömer, Ebu Nahif ve diğerleri dediler ki: Bizanslılar, Vaku-sa'da komutanlarıyla bir araya geldiklerinde ve sahabelerde onlara yakın olan menzillerinden intikal ettiklerinde Amr b. As, sahabelere şöyle dedi;

- Ey insanlar, size müjdelere olsun. Allah'a yemin ederim ki, Bizanslılar kusatma altına alındılar. Kusatma altına alınan kimseye hayrin ulaştığı çok az görülmüştür.

Anlatıldığına göre sahabeler, Bizanslıların üzerine ne şekilde gidileceğini karara bağlamak için mesveret yapmak üzere toplandıklarında komutanlar bu iş için mecliste toplandılar. Ebu Süfyan gelip onlara şöyle dedi:

- Ben, savaş hususunda karar almak için toplanacak bir kavme ulaşmaya dek yaşayacağımı sanmıyordum. Böyle bir kavmin arasında bulunabileceğimi düşünmemistim.

-Ebu Süfyan, böyle dedikten sonra ordunun üç kısma ayrılmasını tavsiye etti. Birinci kısım ilerleyip düşmanın karşısında ordugah kuracak, sonra yükleri ve kadınları ihtiva eden ikinci kısım harekete geçecek. Bunların birinci gruba ulaşmasından sonraya kadar Halid bekleyecek, ondan sonra harekete geçecek ve Öyle bir yere gelecek ki, çöl arkalarında kalacak. Böylece kendilerini giyecek ve takviye kuvvetleri rahatlıkla ulaşabilecekti.

Komutanlar, Ebu Süfyan'ın bu tavsiyesine uydular. Bu, güzel bir görüştü.

Velid, Safvan tariki ile Abdurrahman b. Cübeyr'in şöyle dediğini rivayet etmiştir:

"Bizanslılar, Deyr Eyyüb ile Yermük arasına gelip ordugah kurdular. Müslümanlar da diğer tarafla nehrin öte yakasında ordugah kurdular. Medine'den kendilerine takviye kuvvetleri ulaştı diye Ezriat sehrini de arkalarına aldılar. Halid b. Velid ise, rebiyülevvel ayı boyunca Rumlari kusan sahabelerin yanına aynı ayda gelmişti. Halid'in rebi-yühahir ayında takviye olarak geldiğini gören Bizanslı komutan Mahan, beraberinde kesimler, papazlar, rahipler olmak üzere gelip askerleri savaşa tesvik ettiler ki, Hristiyanlık dinine yardım etsinler. O gün Bizans ordusundaki askerlerin 280 000 zincir ve iplerle birbirlerine bağlanmışlardı. 80 000 süvari ve 80 000 de piyade vardı."

Seyf dedi ki: Anlatıldığına göre firar etmemeleri için Bizans askerlerinden her on tanesi bir zincire vurulmuştu. Zincire vurulanların toplamı 30 000 askerdi. Doğrusunu Allah bilir. Seyf dedi ki: İkrime b. Ebi Cehil, beraberindeki askerlerle Müslümanlara yardıma geldi. Böylece sahabe ordusu 36 000 ile 40 000 arasında bir yekünü buldu.

İbn İshak ile Medainî derler-İd: Ecnadeyn savaşı, Yermük savaşından önce yapıldı. Ecnadeyn savaşı, hicri onüçüncü senenin cemaziyel-evvel ayının bitimine iki gece kala yapıldı. Bu savasta birçok sahabe şehid edildi.

Bizanslılar, yenilgiye uğradılar. Komutanları Kaykulan öldürüldü. Kaykulan, Hıristiyan Araplardan birini, sahabelerin durumunu anlamak için casus olarak göndermişti. Bu casus gerekli araştırmayı yaptıktan sonra onun yanına döndüğünde şöyle demişti: "Öyle bir millete rastladım ki, bunlar geceleyin rahip, gündüzleyin de kahraman askerdirler. Allah'a yemin ederim ki, onların hükümdarlarının oğlu hirsizlik yapacak olsa onun dahi elini keserler. Yahut hükümdarlarının oğlu zina edecek olursa onu dahi rezm ederler."

Bunun üzerine Kaykulan: "Allah'a yemin ederim ki, eğer doğru söylüyorsan, o zaman yerin altı üstünden daha hayırlıdır." dedi.

Seyf b. Ömer, yukarıdaki, ifadelerine devamla şöyle demistir: Halid b. Velid, askerlerin dağınık vaziyette olduklarını gördü. Ebu Ubeyde'nin askerleri ile Amr b. As'ın askerleri bir tarafta, Yezid ile Surahbilin askerleri de başka bir taraftaydı. Bunun üzerine kalkıp insanlara nutuk irad etti. Onların toplanmalarını emretti. Dağılıp ihtilafa düşmekten onları men etti. Bu konuşması üzerine insanlar toplandılar. Düşmanla karşı karşıya saf halinde dizildiler. Zaman, cemaziyelahir ayının ilk günleri idi. Halid b. Velid kalkıp Allah'a hamd ü senada bulunduktan sonra askerlere hitaben şöyle dedi:

"Bu, Allah'ın savaşlarından bir savaştır. Bunda övünmemek ve taskinlik yapmamak gerekir. Cihadınızı ihlasla yapın. Yaptığınız bu işlerle de Allah'ın rızasını amaçlayın. Bu öyle bir savaştır ki, sonucu bugünkü davranışınıza bağlı olacaktır. Eğer bugün düşmanı hendeklerine itersek onları devamlı surette geriye doğru itebiliriz. Eğer onlar bizi yenilgiye uğratacak olurlarsa, artık ebediyen iflah olmayız. Gelin, komutanlığı nöbetlese alalım. Bugün birimiz, yarın bir baskısı, öbür gün de bir baskısı komutan olsun. Böylece hepimiz komutanlık yapmış olursunuz. Yalnız bugün komutanlığı bana verin."

Halid'in bu konuşmasından sonra askerler, onu başlarına komutan yaptılar. Bu işin gerçekten uzun süreceğini zannediyorlardı. Bizanslılar, benzeri görülmemiş bir tabiiye yaparak ortaya çıktılar. Halid de Araplar arasında benzeri görülmemiş bir tabiiye yaparak ortaya çıktı. Her biri 1000'er askerden tesekkül eden otuz altı ile kırk arasında askeri birlikle ortaya çıktı. Her 1000 kişinin başında da bir komutan vardı. Ebu Ubeyde'yi merkeze komutan yaptı. Sağ cephaya Amr b. As'ı komutan yaptı. Refakatına da Surahbil b. Hasene'yi verdi. Sol cephaya Yezid b. Ebi Süfyan'ı komutan yaptı. Her askeri birliğin başına bir komutan tayin etti. Kesif kuvvetlerinin başına Kubab b. Esiyem'i tayin etti. Artçıların başına da Abdullah b. Mesud'u komutan yaptı. O gün ordunun kadisi de Ebu Derda idi. Onlara öğüt verip savaşa tesvik eden kışacıları da Ebu Süfyan b. Harb'di. Askerler arasında

dolasip Enfâl sûresini ve ci-had ayetlerini okuyan da Mikdad b. Esved idi.

Ishak b. Yesar'm anlattigina göre Yermük savasinda sag ve sol cenah komutanlari ile öncü ve artçi birlikliklerin komutanlari dört kisi idiler: Ebu Ubeyde, Amr b. As, Surahbil b. Hasene ve Yezid b. Ebu Süf-. yan.

insanlar, bayraklari altinda savas alanina geldiler. Sag cenahta Muaz b. Cebel, sol cenahta Nüfase b. Üsame el-Kinanî komuta ediyordu. Piyadelerin basinda Hasim b. Utbe b. Ebi Vakkas, süvarilerin basinda da Halid b. Velid vardi. O,savasta müsir (baskomutan) pozisyonun-daydi. Herkes onun görüsüne göre hareket ederdi.

Bizanslilar, azamet ve kibirleri ile geldiklerinde o mintikanin ovalarini ve vadilerini kara bulutlar gibi kapladilar. Yüksek seslerle naralar atiyorlardi. Rahipleri incil okuyup, onlari savasa tesvik ediyorlar. Halid b. Velid, süvarilerin basinda ordunun önünde duruyordu. Atini Ebu Ubeyde'nin yanma sürüp ona yaklasti ve söyle dedi:

- Ben sana bir teklifte bulunacagim.
- Buyur, Allah'in sana emr ettigini söyle, ben de seni dinleyecek ve itaat edecegim.
- Su Bizanslilar, karsi konulamayacak büyük bir saldiri yapacaklardir. Ordumuzun sag ve sol cenahlarindan korkuyorum. Süvari birligini ikiye bölüp sag ve sol cenahin arkalarına yerlestirmek istiyorum. Bizanslilar, bu cenahlari darbelerine maruz biraktiklari zaman arkadaki süvariler bu cenahlara takviye olsunlar. Arkadan gelip yordimci olsunlar.
- Güzel bir görüş ileri sürdün.

Halid b. Velid, ikiye ayirdigi süvari birliklerinden birinin basinda bulunup sag cenahin arkasina geçti. Diger süvari birliginin basina da Kays b. Hübeyre'yi yerlestirerek sol cenahin arkasina yerlestirdi. Ebu Ubeyde'ye de merkezden geri çekilerek askerlerin arkasina geçmesini söyledi ki, Bizanslilarin darbesi karsisinda hezimete ugrayan Islâm askerleri geriye dönmek ve kaçmak istedikleri zaman Ebu Ubeyde'den utansinlar da tekrar cepheye dönsünler.

Ebu Ubeyde, merkezdeki yerine Said b. Zeyd'i birakti. Bu zat, asere-i mübessereden biridir. Allah onlardan razi olsun.

Halid, kadınlara da kaçan askerleri vurmalarim emretti. Kadınların yanlarında ise bir miktar kılıç ve baska silahlar vardi. Bu talimatları verdikten sonra Halid yerine döndü. Allah, ondan razi olsun.

iki ordu karsi karsiya gelip savas alanina çıktiklarında Ebu Ubeyde, Müslümanlara vaz-ü nasihatta bulunarak söyle dedi:

- Ey Allah'in kullari! Allah'in dinine yordim edin ki, O da size yordim etsin

ve ayaklarinizi sabitlestirsin. Ey Müslümanlar toplulugu, sabredin. Çünkü sabir, küfürden kurtarir. Rabbi razi kilar. Utanilacak seyleri yok eder. Saflarinizdan ayrılmayin. Düsmana karsi bir adim dahi ilerlemeyin. Savasa önce siz baslamayin, mızrak atin ve sert seyleri siper edinin. İçinizde Allah'i zikretmekten baska birsey söylemeyin, susun. Bu halinizi ben size ikinci emri verinceye kadar sürdürün."

Muaz b. Cebel de askerlerin yanina çikip onlara vaz-ü nasihatta bulundu ve söyle dedi:

- Ey Kur'ân ehli! Ey kitabın muhafizlari! Hak ve hidayetin yardimcilari! Dogrusu kuruntularla Allah'in rahmetine ulasilamaz. Cennet'i-ne de girilemez ve Allah, genis magfiret ve rahmetini ancak dogru sözlü ve tasdik edici kimselere verir. Siz, Allah'in su buyrugunu isitmediniz mi?

"Allah, içinizden inanip yararlı is isleyenlere, onlardan öncekileri halef kildigi gibi, onlari da yeryüzüne halef kilacagina dair söz vermistir." (en-Nûr, 55.)

Allah, size rahmet etsin. Rabbinizin sizi, düşmandan kaçarken görmesinden utanin. Siz O'nun kudret pençesindeyiz. O'ndan kaçip kurtulmaniza imkan yok. O'ndan baskasiyla da onur bulamazsiniz.

Amr b. As'da askerlere söyle bir hitap ta bulundu:

- Ey Müslümanlar! Gözlerinizi kapatın, diz üstü çökün. Mızrak atmaya baslayın. Onlar size saldirirlarsa onlara mühlet verin. Develerinin horgüçlerine bindikleri zaman arslanlar gibi üzerlerine atilin. Dogrulugu begenen ve ödüllendiren, yalana kizan ve iyilige iyilikle mukabelede bulunan Allah'a yemin ederim ki ben, Müslümanların bu beldeleri kasaba kasaba ve kösk kösk fethedeceklerini duymusumdur. Onların topluluklari ve sayılarının çoklugu sizi korkutmasın. Eger siz onlara sağlam darbelerle saldirirsanız onlar keklik yavrulari gibi uçusup giderlerdir.

Ebu Süfyan da askerlere hitaben söyle dedi:

- Ey Müslümanlar toplulugu! Siz Arapsınız, Acemlerin diyarında bulunuyorsunuz. Ailenizden, emirü'l-mü'mininden ve Müslümanların şehirlerinden uzaktasınız. Allah'a yemin ederim ki, siz sayıları çok bir düşmanın karsisindedir. Size karsi siddetli bir öfke beslemektedirler. Siz, onların canlarına, beldelerine ve kadınlarına kasdettiniz. Allah'a yemin ederim ki, sizi bu kavimden kurtaracak ve yarın Allah'in hosnutluguna ulastiracak olan sey, onlara karsi samimiyet ve sabirle savasip zorlu durumlarına tahammülle saldirmanız olacaktır. Bilesiniz ki bu, uyulması gereken bir yoldur. Diyar, gerinizdedir. Sizinle mü'minlerin emirinin ve Islâm cemaatinin arasında çöller ve sahralar vardır. Hiç kimsenin sabirdan ve Allah'in va'dettiği şeyi ümid etmekten baska sapacağı bir yol yoktur.

Sabir ve Allah'ın va'dettiği şeyi ümid etmek, dayanılacak en hayırlı mesneddir. Kendinizi kılıçlarınızla koruyun. Birbiri-nizle yardımlaşın. İste sığınılacak kaleniz bu olsun.'

Ebu Süfyan böyle dedikten sonra kadınların yanına gitti. Onlara da bazı tavsiyelerde bulunduktan sonra dönüp söyle bir çağrıda bulundu.

- Ey islâm ehli! Gördüğünüz şeyler hazır oldu. İste Rasûlullah ve Cennet Önünüzdedir. Seytan ve Cehennem arkamzdadır. Böyle dedikten sonra geçip yerine gitti. Allah ona rahmet etsin.

O gün Ebu Hüreyre de askerlere vaz-ü nasihatta bulunarak söyle dedi:

- İri gözlü hurilere doğru kosun. Nimet cennetlerinde Aziz ve Celil olan Rabbmizm komsuluguna doğru hızla yol alın. Siz öyle bir yerde ve makamda bulunuyorsunuz ki, bu yer ve bu makam kadar Rabbinizin hosuna gidecek başka bir yer ve makam yoktur. Bilesiniz ki sabreden kimseler için fazilet ve üstünlük vardır.

Seyf b. Ömer, hocalarının söyle dedigini rivayet etmistir:

Bu savasta sahabelerden 1000 kişi vardı ki bunların 100 kisisi, Bedir savasına katılmış olanlardandı.

Ebu Süfyan, her askeri birliğine gelip söyle diyordu:

- Allah Allah! Siz, Arapların halesi ve islâm'ın yardımcılarıdır. Su karsinizdeki askerler de Bizanslıların halesi ve sirkin yardımcılarıdır. Allah'im, bu senin savaşlarından bir savastır. Allah'im, yardımını kullarına indir.

Dediler ki: Halid b. Velid, Irak'tan geldiği zaman Hristiyan Araplardan biri ona söyle dedi:

- Rumlar ne kadar çok, Müslümanlar ise ne kadar azdırlar!

- Yazıklar olsun sana. Sen beni, Rumların çokluğuyla korkutuyorsun? Ordular ancak zaferle çok olur, hezimet ve yordimsizlikle azalırlar. Sayı çokluğuyla çoğalmazlar, Allah'a yemin ederim ki ben, atım Askar'ın bu sakatlığından bir an evvel kurtulmasını istiyordum ve onların sayılarının gittikçe çoğalmasını arzuluyordum (Halid, Irak'tan gelirken atının ayagı incinmişti).

İki ordu karşı karşıya gelince Ebu Ubeyde, Yezid b. Ebu Süfyan, Di-rar b. Ezver, Haris b. Hisam ve Ebu Cendel b. Süheyl öne çıkıp Bizanslılara:

- Komutaninizle görüşmek istiyoruz, dediler. Bizanslılar da, bunların Tozarik'in yanına girmelerine izin verdiler. Yanına girdiklerinde Tozarik'in ipek bir çadırda oturmakta olduğunu gördüler. Bu sahabeler:

- Biz bu çadıra girmeyi helal görmüyoruz, dediler. Tozarik ipek bir

hali serilmesini emretti:

- Biz bu halinin üzerine oturmayız, deyince Tozarik, onların razı oldukları bir yerde onlarla beraber oturdu. Barış yapmak fikrini benimsediler. Bu sahabeler, Bizanslıları Aziz ve Celil olan Allah'a imana davet ettikten sonra yerlerine döndüler. Ancak barış antlaşması yapılamadı.

Velid b. Müslim'in anlattığına göre Mahan, Halid ile iki saf arasında barış yapmak için toplantı istedi ve şöyle dedi:

- Sizin ülkenizden çıkıp buraya gelmenize sebep olan şeyin açlık ve bitkinlik olduğunu biliyoruz. Gelin sizden her bir adama on dinar ile yiyecek ve yiyecek verelim de ülkenize geri dönün, gelecek sene de yine aynı miktarda size gönderelim.

Halid dedi ki:

- Senin anlattığın sebeplerden ötürü ülkemizden çıkıp gelmiş değiliz, yalnız biz kan içen bir millettiz. Duyduğumuza göre Bizanslıların kanından daha lezzetli bir kan yokmuş, iste biz bunun için geldik!

- Vallahi, Arapların böyle olduğunu sanmıyorduk, dediler. Sonra Halid, İkrime b. Ebi Cehil ile Ka'ka b. Amr'ın yanına doğru ilerledi. Bunlar sağ ve sol kanatların komutanlarıydılar. Savaşı başlatmalarını istedi. Bunlar da şiirler okuyup mübareze istediler. Bahadırlar bineklerinden inip birbirlerine giretiler. Savaş ateşi alevlenmeye başladı. Savaş, artçı kuvvetler üzerinde yoğunlaştı. Halid de saflar arasında koruyucu bahadır yigitlerden oluşan birliğinin başında bulunuyordu. İki taraftan kahramanlar birbirlerine saldırıyor, oda bunu seyrediyor ve arkadaşlarına, güvendikleri taktikleri kullanmaları talimatını veriyor, kendisi de savaşı mükemmel bir şekilde idare ediyor, gerekli tedbirleri alıyordu. İshak b. Besir, Samli eski üstadların söyle dediklerini rivayet etmiştir: Daha sonra Mahan savaştı. Ebu Ubeyde ortaya çıktı. Sağ cemahta Muaz b. Cebel, sol cemahta da Kubab b. Esiyem el-Kinam vardı. Piyadelerin başındaki komutan Hasim b. Utbe b. Ebi Vakkas, süvarilerin başında da komutan Halid b. Velid vardı. Her askeri birlik, kendi sancığının altında savaşılmaya başladı. Ebu Ubeyde, Müslümanlara şöyle diyordu:

- Ey Allah'ın kulları! Allah'ın dinine yardım edin ki, O da size yardım etsin ve ayaklarınıza sebat versin. Ey Müslümanlar topluluğu, sabredin. Çünkü sabir, insani küfürden kurtarır Rabbi hoşnud eder. insani utanmaktan kurtarır. Saflarınızdan ayrılmayın. Düşmana doğru bir tek adım dahi ilerlemeyin. Savaşı önce siz başlatmayın. Onlar başlattıkları takdirde ok atın ve sert şeyleri kendinize siper yapın. Allah'ın zikrinden başka bir şey söylemeyin.

Muaz b. Cebel de ortaya çıkıp askerlere söyle nasihatla bulundu:

- Ey Kur'ân ehli ve ey Kitab'm koruyucuları, hidayet ve hakkin yardımçıları! Doğrusu kuruntularla Allah'in rahmetine ulaşılmaz. Cennet'ine de girilmez. Allah, mağfiret ve geniş rahmetini ancak doğru sözlü, tasdik edici kimselere verir. Siz, Aziz ve Celil olan Allah'in su vaadini duymadınız mı?

"Allah, içinizden inanıp yararlı iş işleyenlere, onlardan öncekileri halef kıldığı gibi, onları da yeryüzüne halef kılacağına dair söz vermiştir." (en-Nûr, 6.5.)

Allah size rahmet etsin. Rabbinizin, düşmandan kaçarken sizi görmesinden utanın. Siz, O'nun kudret pençesindesiniz, O'ndan kaçıp kurtulmanızın imkanı yoktur.

Amr b. As'da ilerleyip askerlere söyle dedi:

- Ey Müslümanlar, gözlerinizi yumun, diz üstü çökün, düşmana ok yağdırın. Onlar size saldırırlarsa onlara mühlet verin. Hörgüçlere bindikleri zaman arslanlar gibi üzerlerine atılın. Doğrulugu beğenen ve doğruluktan Ötörü insam mükafatlandıran, yalana kızan ve iyilige iyilikle karşılık veren Allah'a yemin ederim ki, ben Müslümanların bu beldeleri kasaba kasaba ve köşk köşk fethedeceklerini isitmişim. Düşmanların topluluğu ve sayılarının çokluğu sizi korkutmasın. Eğer siz onlara siddetle saldırırsanız, onlar keklik yavruları gibi uçuşup giderler.

Sonra Ebu Süfyan, askerlere hitab etti. Güzel bir konuşma yaptı. Onları savaşa tesvik ederek söyle dedi:

- Ey İslâm topluluğu! Gördüğünüz şey hazırlandı. İşte Rasûlullah ve Cennet önünüzde, şeytan ve Cehennem'de arkanızdadır!

Bundan sonra Ebu Süfyan, kadınları da savaşa tesvik edip söyle dedi:

- Askerlerimizden firar edenleri görürseniz su taşlar ve değneklerle onları vurun ki, cepheye tekrar dönüp savassınlar.

Halid b. Velid, Said b. Zeyd'in merkezde durmasını, Ebu Ubeyde'nin de kaçanları cepheye geri döndürmesi için askerlerin gerisinde durmasını emretti. Süvarileri de iki kısma ayırıp bir kısmı sağ cenahın arkasına, diğer kısmı da sol cenahın arkasına yerleştirdi. M, askerler cepheden firar etmesinler ve bunlar arkada onlar için takviye olsunlar. Arkadaşları, Halid'e:

- Allah'in sana gösterdiği şeyleri yap, dediler. Onun tavsiyelerine uydular.

Bizanslılar da haçlarını kaldırıp yıldırım gibi rahatsız edici naralarla Müslümanlara doğru geldiler. Kesis ve patrikleri de onları savaşa tesvik ediyordu. Bizanslılar, misli görülmemiş sayı çokluğuna ve teçhizat fazlalığına sahiptiler. Ama yardımına başvurulacak, kendisine güvenilip

dayanilacak olan zat, yüce Allah'tir.

Yermük savaşında şehid edilenlerden biri Zübeyr b. Avvam'di. O, oradaki sahabelerin en faziletlisi idi. İnsanların bahadır ve yigitlerin-dendii Bahadırlardan bir topluluk yanma gidip söyle dediler:

- Düşmana saldırmayacak misin? Biz de seninle beraber saldıririz.
- Siz sebat etmezsiniz.
- Ederiz.

Bunun üzerine düşmana saldırdı. Arkadaşları da onunla birlikte saldırıya geçtiler. Bizans saflarıyla yüzyüze gelince geri döndüler, kendisi ilerledi, safları yarıp öte yandan çıktı. Tekrar arkadaşlarının yanına döndü, ikinci kez yanma geldiler. Yine Önceki gibi teklifte bulundular. O da aynı şeyleri söyledi ve yine ilerleyip düşman saflarını yararak öte tarafa geçti, tekrar arkadaşlarının yanına döndü. O gün omuzundan iki darbe (baska bir rivayete göre bir darbe) yedi.

Muaz b. Cebel, kesis ve rahiplerin seslerini duydukça söyle diyordu:

- Allah'im! Bunların ayaklarını kaydır. Kalplerine korku sal. Üzerimize huzur ve dinginlik indir. Bizi takva kelimesine sardır. Düşmanla karşılaşmayı bize sevdır ve kaza hükmüne bizi razı kılar.

Bizans komutanlarından Mahan ortaya çıkıp sol cenah komutanı Dibrikan'a emir verdi. O, Hristiyan abidlerindendi. Müslümanların sağ cenahına saldırdı. Bu cenahta Ezd, Mezhiç, Hadramut ve Holanh askerler vardı. Müslüman askerler, bu saldırı karşısında sebat ettiler. Nihayet Allah düşmanlarını geri püskürttüler. Ama Bizanslı askerler, dağlar misali gelip Müslümanlara yeniden saldırdılar. Müslümanlar, sağ cenahtan çekilip ordunun merkezine doğru çekildiler, insanların bir kısmı çekilip askerlerin yanına doğru gerilediler. Ama Müslümanlardan büyük bir çoğunluğu, bayraklarının altında savaşip sebat gösterdiler. Sonra ünleyip geri döndüler ve saldırıp önlerindeki Bizanslı askerleri püskürttüler. Onları, geri çekilen insanları takip etmekten alıkoydular. Cepheden kaçan Müslüman askerleri, arkada duran kadınlar degnek ve taşlarla vurup cepheye geri gönderdiler. Havle binti Salebe söyle diyordu.

"Ey takvalı kadınlardan kaçan kişi,

Yakında sen cariye, akıllı ve itaatkar kadınları göremeyeceksin

Kadınların böyle demeleri üzerine herkes yerine döndü. İkrîW b. Ebu Cehil de Yermük savaşında söyle demisti: "Ben, birçok yide Rasûlullah (s.a.v.) ile beraber savastım. Bu gün mü sizden kaçacağım."

Böyle dedikten sonra:

- Kim, ölmek üzere benimle sözleşir? diye ünledi. Amcasi H^{is} b. Hisam, Dirar b. Ezver ve 400 kadar Müslüman bahadirla birlikte tfia bu sözü verdiler. Halid'in çadiri önünde düşmanla savastilar. Sebat etiler. Hepsi de yaralandilar. Bazilari sehid edildiler. Sehidlerden biri Drar b. Ezver'di. Allah onlardan razi olsun.

Vakidî ve digerlerinin anlattiklarina göre bunlar, yaralarip yere düstüklerinde su istediler. Kendilerine biraz su getirildi. Masrafa, bunlardan birine yaklastirildiginda, yanindaki diger yarali, ma/rapaya bakti. Bu defa: "Ona verin", dedi. ikinci yaraliya götürüldüğüne daki diger yarali masrapadaya bakti, ikinci yarali: "Suyu ona dedi. Böylece su masrapasi bastan sona hepsine götürüldü. Hfcberi içe-meden hepside vefat ettiler. Allah tamamından razi olsun.

Yermük savasinda Müslümanlardan sehid edilen ilk sîhis, Ebu Ubeyde'nin yanma gelip ona söyle diyen bir kisiymis:

- Ben isim için hazirligimi yaptim. Rasûlullah'a söylememi istedigini birsey var midir?

- Evet, ona benden selam söyler ve söyle dersin: "Ya RasûlaKah, biz Rabbimizin bize vaadettiklerinin gerçek oldugunu gördük." Ba adam, düşmana karsi ilerledi, savasti. Nihayet.sehit edildi. Allah ona rahmet etsin.

O gün her kavim kendi sancaginın altında sebat etti. Bizanslilar, degirmen tasi gibi savas alanında dönmeye basladilar. YeVmük savasmda yere düşen bir çividen, kopan bir bilekten ve havada uçusan bir elden baska birsey görülemiyordu.

Daha sonra Halid, beraberindeki süvarilerle, Müslümanların sag cenahina saldirmis olan düşmanın sol cenahina saldirdi. Onlari merkeze dogru gerilettiler. Bu saldirisinde, düşmandan 6000 kisi öldürdü. Sonra da söyle dedi:

- Nefsim kudret elinde olan Allah'a yemin ederim ki, onların yanında bu gördüğünüzden baska sabir ve dayanma gücü kalmamistir. Ve arkalarini dönüp sirtlarına vurmamiza Allah'ın imkan verecegini umarim.

Halid, böyle dedikten sonra Halid, beraberindeki 100 atli ile onlara \yeniden saldirdi. Karsisindaki düşman 100 000 kadardi. Onlara ulasir ylasmaz topluluklarini darmadagin etti. Müslümanlar, tek bir adam gi-lüsmana saldirmislar, düşman da geri çekilmek mecburiyetinde kal-. Müslümanlar, onlari kovalamaya baslamisti. Onlar artik kendilerdi koruyamaz hale gelmislerdi.

)nlar savas alanında ve çarpismanın kizginliginda dolasirlarken bah&hrlar

her bir yandan saldırıyorlardı. Tam bu esnada Hicaz tarafından ijr haberci geldi. Halid b. Velid'in yanına geçti. Halid ona:

a haber? diye sordu. O da gizlice Halid'e Hz. Ebu Bekir'in vefat ettiğini Hz. Ömer'in halife olduğunu, orduların başına Ebu Ubeyde Amir i Cerrah'i komutan olarak tayin ettiğini bildirdi. Halid, bunu gizledi. Bu esnada İslâm ordusunda gevseme ve zayıflık meydana gelmesin diye bir değişikliği açıklamadı. Ulak ona:

- yi yaptın, güzel yaptın, dedi. Bu sözünü insanlar isittiler. Halid mektup ulaktan alıp okluguna bıraktı. Ve savaş idaresi ile meşgul oldu. Mektubu getiren Münceme b. Zenim'i yanında durdurdu.

Bizis ordusunun büyük komutanlarından biri olan Çerçe, saf dışına çıkıp Halid b. Velid'i çağırdı. Halid de ona yaklaştı. Atlarının boyunları birbirine değdi. Çerçe, Halid'e şöyle sordu:

- EvHalid, bana anlat, doğruyu söyle, sakın yalan söyleme. Çünkü hür adanmış, asla yalan söylemez. Beni aldatma. Çünkü şerefli adam, Allah'a güv<nen kimselere hile yapmaz. Allah'ın, peygamberinize gökten bir kılıç indirdiğini ve o kılıcı sana verdiğini söylüyorlar. Sen de bu kılıcı her kine çekersen, mutlaka onu hezimete uğratmışsın. Bu doğru mudur? ^

- Mayır.

- İrtekte ne diye sana Allah'ın kılıcı adını takmışlar?

- Alkh, bize peygamberini gönderdi. Peygamber, bizi imana davet etti. Biz ondan kaçtık. Hepimiz ondan kaçtık. Sonra bir kısmımız onu doğruladı ve ona tabi oldu. Bir kısmımız onu yalanladı ve ondan uzaklaştı. Ben\de\onu yalanlayan ve ondan uzaklaşanlardandım. Sonra Cenâb-i Allah, kalbimizi ve perçemlerimizi yakaladı. Bizi ona götürdü. Onun yoluna soktu. Biz de onunla bey'atlaştık. O, iman etmem esnasında bana şöyle demişti: "Sen, Allah'ın müşriklere çektiği kılıcı bir kılıcsın." Böyle dedikten sonra müzaffer olmam için bana dua etti. İşte böylece "Allah'ın kılıcı" diye adlandırıldım. Ben, müşriklere karşı Müslümanların en şiddetlilerindenim.

- Ey Halid, siz neye davet ediyorsunuz?

- Allah'tan başka ilah bulunmadığına, Muhammed'in de O'nun kulu ve elçisi olduğuna şahadet etmeye, onun Aziz ve Celil olan Allah katından getirdiği şeyleri kabul etmeye davet ediyoruz.

- Peki bu davetimize icabet etmeyene ne yaparsınız?

- Böylelerinden cizye alır ve kendilerini düşmanlarına karşı koruruz.

- Ya cizye vermezlerse ne yaparsınız?

- Kendileriyle savaşacağımızı ilan eder, sonra savaşırız.

- Bugün bu çağrınıza icabet eden ve İslâm'a giren kimsenin durumu ne olacaktır?
- Bizimle aynı durumda olacaktır. Allah'ın bize yüklediği farizalara tabi olacaktır. Bizim sereflimiz, bizim normal vatandaşımız, bizim evvelimiz, bizim ahirimizle aynı statüye tabi olacaktır.
- Bugün sizin dininize giren kimse sizinle aynı sevaba ve mükafata sahip olacak midir?
- Evet, hem de daha fazlasına sahip olacaktır.
- Siz daha önceden İslâm'a girmiş olduğunuz halde bugün İslâm'a giren kimse nasıl sizinle eşit durumda olacaktır?
- Çünkü biz, bu işi zor karşısında kabul ettik. Peygamberimiz hayatta olup aramızda iken kendisine bey'at ettik. O zaman kendisine gökten haberler geliyordu. O da bize kitabın hükümlerini bildiriyor, ayet ve mucizeleri bize gösteriyordu. Bizim gördüklerimizi gören, bizim isittiklerimizi isiten kimsenin Müslüman olup bey'at etmesi gerekliydi. Ama siz, bizim gördüklerimizi görmediniz. Bizim isittigimiz hüccet ve hayret verici şeyleri isitmediniz. Bugün sizden bir kimse samimiyet ve halis niyetle İslâm'a girerse, elbette ki bizden daha faziletli ve daha üstün olacaktır.
- Allah'a yemin ederim ki, bana doğruyu söyledin ve beni aldatmadın.
- Allah'a yemin ederim ki ben sana doğruyu söyledim. Bana sordugun ve benim de cevapladığım şeylerin kefilisi Allah'tır.

Bu konuşmadan sonra Çerçe, kalkanını ters çevirdi, Halid'in yanına geçti ve: "Bana İslâmi öğret." dedi. Halid de onu çadırına götürüp üzerine bir kirba su döktükten sonra ona iki rekat namaz kildirdi.

Bizanslılar, onun Halid'in yanına gidip İslam'a girdiğini görünce Müslümanlara karşı Öyle bir hamle yaptılar ki, onların koruma güçleri .(muhafız birlikleri) dışında kalan askerlerini yerlerinden ayırdılar.

Koruma güçlerinin başında İkrime ve Haris b. Hisam vardı. Halid ve Çerçe atlarına binip Müslümanlarla birlikte Bizanslılara saldırdılar. Askerler birbirlerine bağdılar. Düşmana saldırdılar. Bizanslılar, yerlerini bırakıp gerilediler. Güneşin yükselmesinden batınima yakın bir zamana kadar Halid ve Çerçe, beraberindeki askerlerle düşmanı vurmaya devam ettiler. Müslümanlar, öğle ve ikindi namazlarını ima şeklinde kildiler. Çerçe de bu çarpışmada isabet aldı, şehid oldu. Allah, ona rahmet etsin.

O, Halid'le birlikte iki rekatlık namazdan başka bir namaz kılma-misti. O esnada Bizanslılar da dağıldılar. Sonra Halid, düşman ordusunun merkezine saldırdı. Bizans süvarilerinin ortalarına kadar ilerledi, O esnada düşman süvarileri kaçıp sahraya açıldılar. Müslümanlar da atlarına atlayarak onları

takibe basladilar. Ve fetih tamamlanincaya kadar aksam ve yatsi namazlarini ertelediler. Halid, Bizanslilarin yüklerini tasiyanlara saldiridi. Bunlar, piyade askerlerdi. Bunlari artçi kuvvetlerden kopardilar. Böylece onlar, yikilmis duvara döndüler. Sonra kaçan süvarileri izlemeye basladilar. Halid, onlari hendege yuvarladi. Bizanslilar, gece. karanliginda Vakusa'ya ulastilar. Halid, zincire bagli Bizans askerlerini üst üste iteledi. Böylece biri düşünce diğeri de beraberinde yere düşüyordu. İbn Cerir ile diğelerinin anlattiklarina göre savasta öldürülen Bizansli askerler disindaki 120 000 asker de bu zincirlere bagli olma yüzünden ölmüstü.

Müslüman kadınlar da bu savasta çarpismislar, birçok Bizansli askeri öldürmüslerdi. Cepheden kaçan Müslümanlari da degnek ve taslarla vuruyor ve onlara: "Nereye gidiyorsunuz? Bizi Mani dini mensuplarına mi birakiyorsunuz?" diyorlardi. Geri çevirdikleri Müslüman askerler mecburen cepheye geri dönüyor ve savasmaya basliyorlardi.

Komutan Kaykulan ve kavminin esrafından olan Bizanslilar, bornozlarına bürünerek söyle dediler: "Hristiyanlik dinine yardım edemedigimize göre bari bu dinde kalarak ölelim." Müslümanlar gelerek bunlari da bastan sona kiliçtan geçirdiler.

Bu savasta Müslümanlardan 3000 kisi sehid edildi. Bu sehidlerin bir kisminin adlan şöyledir: Ikrim b. Ebi Cehil, oğlu Amr, Seleme b. Hisam, Amr b. Said ve Ebban b. Said, Halid b. Said bu savasta sebat etti. Ancak daha sonra nereye gittigi bilinmiyordu. Bu savasta sehid edilenlerden bazilari da sunlardi: Dirar b. Ezver, Hisam b. As, Amr b. Tüfeyl b. Amr b. ed-Devsî. Cenâb-i Allah, bunun babasinin Yemame gününde gördüğü rüyayi gerçekleştirmisti.

Bu savasta bazilari hezimete ugrayip cepheden kaçmışlardi. Bunlardan birisi, Amr b. As'ti. Dört arkadasiyla birlikte cepheden kaçmisti.

Ancak arkada duran kadınların yanma geldiklerinde kadınlar kendilerini geri çevirmis, bunlar da tekrar cepheye dönüp savasmışlardi. Su-rahbil b. Hasene ve arkadaşlari da cepheden çekilmiş, geri dönmüşler, ancak emîr kendilerine vaz-ü nasihatla bulunarak su ayeti okuyunca geri dönmüşlerdi.

"Süphesiz Allah, kendi yolunda savasip, öldüren ve öldürülen mü'minlerin canlarını ve mallarını Cennet'e karsilik satın almistir." (et-Tevbe, 111.)

Yermük savasında Yezid b. Ebu Süfyan sebat etmiş, siddetli bir şekilde Bizanslılarla savasmisti. Bunun sebebi de suydu: Babasi Ebu Süfyan, onun yanına gitmiş ve ona söyle demisti:

- Ey oglum! Allah'a karsi gelmekten sakinip takvali ve sabirli ol. Çünkü bu vadideki Müslümanların hepsi savas çemberi içindedir. Sen ve benzerin

Müslüman komutanlari nasıl olmalıdır, biliyor musun? Siz, sabir ve nasihata insanların en çok muhtaç olanlarısınız. Allah'a karşı gelmekten sakın ey oğlum. Arkadaşlarına nisbetle sevap arzu etmede ve savasta sabir göstermede senden daha istiyaklı bir kimse olmasın. Ve İslâm düşmanlarına karşı da senden daha cesaretli biri bulunmasın.

- Olur, inşaallah böyle yaparım.

Yezid böyle dedikten sonra o gün siddetli bir şekilde savastı. O, ordunun merkez kısmındaydı. Allah ondan razı olsun.

Said b. Müseyyeb, babasının şöyle dediğini rivayet etmiştir: Yermük savaşında sesler azaldı, her taraf sessiz oldu. Sonra garnizonu dolduran bir ses isittik. Sesin sahibi şöyle diyordu:

- Ey Allah'ın yardımı yaklas. Ey Müslüman topluluğu, sebat gösterin sebat.

Çevremize baktığımızda sesin sahibinin, oğlu Yezid'in bayrağı altında duran Ebu Süfyan olduğunu gördük.

Halid b. Velid, o geceyi Herakliyus'un kardeşi Todarik'in çadırında geçirdi. Todarik, o gün Bizanslıların baş komutanıydı. Kaçanlarla birlikte o da kaçıp gitmişti. Süvariler, o gece Halid'in çadırı etrafında bekçilik yaptılar. Oraya gelen Bizanslıları öldürdüler. Sabah olunca da Todarik öldürüldü. Onun otuz köskü ve otuz da revakı vardı ki, buralar ipekle donatılmıştı. Ayrıca içerilerde ipek sergiler ve yataklar da vardı. Sabah olunca Müslümanlar, buralardaki malları ganimet olarak ele geçirdiler. Ancak Halid b. Velid, Ebu Bekir'in vefatını onlara bildirince bu ganimetlerden Ötürü sevinç duyamadılar. Ne ki Cenâb-ı Allah, Ebu Bekir'in yerine Ömer'i onlara vermisti. Allah ondan razı olsun. Hz. Ebu Bekir'in vefatı sebebiyle Halid b. Velid, oradaki Müslümanları teselli edip taziyetlerini bildirirken şöyle demisti:

"Ebu Bekir'in ecelini ölümle noktalayan Allah'a hamd olsun. Onu Ömer'den daha çok seviyordum. Ömer'i halifelige geçiren Allah'a da hamd olsun ki, Ömer'e Ebu Bekir'den daha çok kızıyordum. Ancak Allah, onun sevgisini kalbime koydu."

Halid, hezimete uğrayan Rumları kovalamaya başladı, nihayet Sam'a ulaştı. Sam'a vardığında ahali onun istikbaline çıkıp şöyle dediler:

- Biz antlaşma ve sulhumuz üzereyiz değil mi?

- Evet.

Böyle dedikten sonra Halid, yenilgiye uğrayan Bizanslıları Seniyyetü'l-Ukab denen yere kadar kovaladı, onlardan çoğunu öldürdü. Sonra pesleri sıra Humus'a kadar gitti. Humus'a vardığında ahali onu karşılamaya çıktı. Halid, Samlılarla yaptığı gibi onlarla da barış antlaşması yaptı.

Ebu Ubeyde, İyaz b. Ganem'i, kaçmakta olan Bizanslıları kovalamakla görevlendirdi. O da onları takip ederek Malatya'ya kadar geldi. Malatyalılarla barış antlaşması yaptı ve geri döndü. Heraklyus, bundan haberdar olunca savaşçılarına haber gönderdi. Onlar da onun huzurunda toplandılar. Malatya'nın yakılmasını emretti. Şehir yakıldı. Bizanslılar, yenik düşmüş olarak Humus'taki Heraklyus'un yanına gittiler. Müslümanlar da onları kovalıyor, yakaladıklarını öldürüyor, bir kısmını esir alıyor, mallarını da ganimet olarak ele geçiriyorlardı. Bu haber Heraklyus'a ulaşınca o, Humus'u terketti. Orayı kendisiyle Müslümanlar arasına bir siper yaptı ve şöyle dedi:

- Sam'i diyorsanız, artık orası yoktur ve doğan uğursuzdan ötürü de Bizanslıların vay haline.

Yermük savaşıyla ilgili olarak söylenen şiirlerden biri, Ka'ka' b. Amr'ın şu şiiridir:

"Bizi Yermük'te görmedin mi ki zafer kazandık. Nitekim Irak savaşlarını da kazanmıştık.

Medain Azra'sını ve Mercü's-Sifrî asil atlar üzerinde iken fethettik.

Daha önce Busrayı da fethetmiştik. Orası, kargaların girmesine imkan olmayan bir şehirdir.

Bize karşı direnenleri keskin kılıçlarımızla öldürdük, malları da yağmalanmış olup elimizdedir.

Bizanslıları öldürdük. Öyle ki, Yermük beldesi yıllık senesindeki zayıf kimseye bile esit olamaz.

Onların topluluklarını Vakus beldesinde dolasırlarken keskin kılıçlarla darmadagin ettik.

Bir sabah vakti ki, orada birbirlerini yardıma çağırdılar. Öyle bir hale geldiler ki, tadı anlaşılamaz."

Yermük savaşıyla ilgili olarak Esved b. Mukrin et-Temimî de şöyle bir şiir söylemiştir:

"Saldırıdan sonra nice defalar saldırdık. Savastan sonra nice defalar savastık ki, bunun zinetlerini, nakis ve suretlerini keşfettik.

Adamlar olmasaydı, savaş alanında biz ganimetleri geceleyin toplardık.

Yermük'e konan kimseler yüzünden Yermük meydana kılıç yükle-riyle sıkıştığı zaman biz Yermük'te onlarla savastık.

Karşı konulması imkansız bir kimsenin ok atması esnasında Heraklyus, askeri birliklerini yok etmesin."

Amr b. As da Yermük savaşıyla ilgili olarak şöyle demişti:

"Savasta kavim Lahimlilerdir, Cüz zamlilardir ve bizleriz.

Bizanslılar ise, Mercü's-Sinr denen yerde tedirgin oldular.

Eger oraya dönerlerse biz onlara arkadaşlık etmeyiz.

Aksine kaçan kimseleri zorlu darbelerle kusatırız."

Ahmed b. Mervan el-Malikî, Ebu Ishak'in söyle dedigini rivayet etmistir:

"Rasûlullah (s.a.v.)'m ashabi savas esnasında develer üzerine çikinca düşmanlar, onların karsısında duramıyorlardı. Herakliyus, Antakya'da iken Bizanslıların hezimet uğraması esnasında onlara şöyle çıkıştı:

- Yazıklar olsun size! Su sizinle savasan millet hakkında bana bilgi verin, onlar da sizin gibi insan değil midirler?

- Evet.

- Siz mi daha çoksunuz, yoksa onlar mı?

- Biz onlardan her yerde kat kat fazlayız.

- Peki size ne oluyor da yenilgiye uğruyorsunuz? Bizanslıların önde gelenlerinden olan yaslı biri, Herakliyus'a şöyle dedi: .

- Çünkü onlar gece namaz kılıyor, gündüz oruç tutuyor, ahde vefa gösteriyor, iyiliği emrediyor, kötülükten men ediyor, kendi aralarında insafla hareket ediyorlar. Bize gelince biz, içki içiyor, zina ediyor, haramı irtikab ediyor, verdiğimiz sözü bozuyor, gasb ediyor, zulmediyor, Allah'ı gazaplandıracak işleri yapmayı birbirimize emrediyor, Allah'ı razı kılacak işleri yapmaktan da birbirimizi men ediyor ve yeryüzünde bozgunculuk yapıyoruz.

- Sen bana doğruyu söyledin."

Velid b. Müslim, Yahya b. Yakiya el-Gassanf nin, kendi kavminden olan iki kısıden söz ederken onların söyle dediklerini naklettigini rivayet ediyor: "Müslümanlar, Ürdün taraflarına indiklerinde kendi aramızda dedik ki: "Sam artık kusatma altına alınmıştır. Orası elden gitmeden oraya gidelim de biraz alisveris yapalım.**

Biz bu amaçla Sam'a gittigimizde oranın komutanı haber gönderip bizi yanına çağırttı. Biz de yanına gittik. Bize şöyle sordu:

- Siz Araplardan misiniz?

- Evet.

- Hristiyan misiniz?

- Evet.

- İkinizden biri gitsin de su kavim (Müslümanlar) hakkında araştırma yapsın. Onların ne düşündüklerini anlasın. Biriniz bu araştırmayı yapmaya giderken diğeriniz de onun esyasının basında beklesin.

Biz de bize söyleneni yaptık. Araştırma yapan arkadaşımız dönüp geldikten sonra Sam'in kumandanına söyle dedi:

- Nezaketli, atlara binen, gece abid, gündüz savaşçı ve süvari olan adamların yanından geldim. Onlar oku atar, hedefine isabet ettirir, mızragı maharetle fırlatırlar. Meclislerinde oturduğunda arkadaşına birşeyler söylediğin zaman onlar seslerini Kur'ân ve zikirle yükselttiklerinden dolayı, arkadaşın, söylediğin sözü isitemez.

Arkadaşımın böyle demesi üzerine Sam'in komutanı, meclisinde bulunan adamlarına dönüp söyle dedi:

- Bu, kendilerine karşı koyamıyacagımız kimselerin yanından gelmiştir." [2]

Yermük Savaşından Sonra Sam Emirliğinin Halid B. Velid'den Ebu Ubeyde'ye Geçmesi

Bu görev devir tesliminden sonra Sam emirliği, Ebu Ubeyde'nin uhdesine verildi. Ebu Ubeyde, "emirü'l-ümera" unvanını alan ilk komutan oldu.

Önceki sayfalarda da anlatıldığı gibi ulak, Ebu Bekir'in vefat haberini getirdiği zaman Müslümanlar, Yermük savaşında Bizanslılarla karşı karşıya gelmiş olup çarpışmakta idiler. Halid b. Velid, bu haberi -aralarında gevseme olmasın diye- Yermük'te bulunan Müslümanlardan gizledi. Sabahladıklarında durumu onlara açıklayıp konu hakkında konuşma yaptı. Sonra Ebu Ubeyde, ganimetleri toplamaya ve beste birini ayırmaya başladı. Ayırdığı beste birlik kısmı ve fetih müjdesini Kubab b. Esyem'le birlikte Hicaz'a gönderdi. Sonra da Sam'a hareket edileceğini askerlere duyurdu. Ordu harekete geçti, yola çıktı. Mercü's-Sıfır denen yere varıp konakladılar. Ebu Ubeyde, kesifçi olarak iki arkadaşıyla birlikte Ebu Umame el-Bahilf'yi gönderdi.

Ebu Umame, bu konuda şöyle der: Yola çıktık..Yolun bir kısmını geride bıraktıktan sonra diğer arkadaşımı da pusuya yatırdım. Yalnız basıma gidip şehir kapısının yanına vardım. Kapi geceleyin kilitliydi. Oracıkta kimseler yoktu. Bineğimden indim. Mızragımı yere diktim. Atimin gemini çıkardım, yem torbasını boynuna asıp uykuya daldım. Sabah olunca kalkıp abdest aldım. Sabah namazını kildim. Şehir kapısının gıcırdamakta olduğunu isittim. Kapi açılınca kapıcıya saldırdım. Onu mızraklayıp öldürdüm. Geri döndüm ama düşman askerleri beni kovalamaya başladılar. Yolda pusuya yatırdığım arkadaşımın yakınına geldiğimde orada pusuda yatmakta olan bir birlik olduğunu sanarak geri döndüler. Sonra arkadaşımınla birlikte yola çıktık. Diğer arkadaşımızın yanına varıp onu da saklandığı yerden çıkardık. Ebu Ubeyde'nin yanına vardık, durumu ve gördüklerimi kendisine haber

verdim. Ebu Ubeyde de Sam hakkında ne yapacagim bildirmesi için Hz. Ömer'in mektubunu beklemeye basladi. Nihayet beklenen mektup geldi. Mektupta Ebu Ubeyde'ye, Sam'a gidilmesi emrediliyordu. Ebu Ubeyde, askerleriyle birlikte Sam'a gitti ve nihayet orayi kusatti. Ebu Ubeyde, Yermük'te yerine vekil olarak Besir b. KaVi bir miktar süvariyle birlikte birakmisti. [3]

Halid B. Velid'in Sam'a Gelmesinden Sonra Irak'ta Cereyan Eden Bîr Vak'a

Farslilar, hükümdarlarinin öldürölmesinden sonra onun oğlu Seh-riyar b. Erdesir b. Sehriyar'i tahta oturtmak için karar verdiler. Halid'in kendilerinden uzakta bulunmasini fırsat bilerek onun naibi Müsenna b. Harise üzerine Hürmüz b. Cazeveyh komutasinda 10 000 kisilik büyük bir orduyu sevkettiler. Sehriyar, Müsenna'ya söyle bir mektup yazdi:

"Ben, sana Farslilarm en yabanilerinden olusan bir ordu gönderdim. Bunlar ancak kümes hayvanlariyla ve domuz çobanhgiyla ugrasan kimselerdir. Ben, seninle ancak bunlar vasitasiyla savasirim."

Müsenna da ona su cevabî mektubu gönderdi: "Müsenna'dan Sehri-yar'a. Sen ya azgin birisin -bu senin kötölügüne, bizim de iyiligimize-dir- yahut da bir yalancisin. Yalancilar arasinda hem Allah'in, hem de insanlarin katinda en seviyesizleri ise krallardir. Bizim görüsümüz ise sudur: Siz, bu gibi kimselere büyük zarar verdiniz. Sizin gücünüzü kümes hayvanlariyla ugrasan ve domuz çobanligi yapanlara terkeden Allah'a hamd olsun."

Farslilar, bu mektuptan korkuya kapildilar. Müsenna'ya mektup yazmasindan ötürü Sehriyar'i kinayip görüsünü çocuksu buldular. Bunun üzerine Müsenna, Harre'den Babil'e hareket etti. Müsenna ile Fars ordusu Babil'de karsilastilar. Siddetli bir sekilde savastilar. Farshlar, Müslümanlarin süvarilerini dagitmak için aralarina bir fil gönderdiler. Müslümanlarin komutani Müsenna b. Harise, bu file saldirip öldürdü. Müsenna, Müslümanlarin hamle yapmalarini emretti. Yapilan hamle neticesinde Farslilar hezimete ugradilar. Müslümanlar, çok sayida adam öldürüp büyük miktarda ganimet ele geçirdiler. Farslilar, çok kötü bir sekilde kaçip Medain'e gittiler. Hükümdarlarinin öldüğünü gördüler. Baslarina Kisra'mn kizi Perviz'in kizi Boran'i geçirdiler. Bu kadin, adaleti yerlestirdi. Güzel bir idare tarzi uyguladi. Bir yil, yedi ay hüküm sürdükten sonra vefat etti. Vefatindan sonra Farslilar bunun kiz kardesi Azer Mideht Zenan'i baslarina geçirdiler. Ancak bu, idareyi düzeltemedi. Bundan sonra baslarina Sehriyar'm oğlu Sabur'u geçirdiler. O da yönetimi Ferahzat b. Benduvan'm eline birakti. Sabur, Ferahzad'i Kisra'nın kizi Azer Midaht'la evlendirdi. Ancak Azer Midaht bu evlilikten hosnut olmayip söyle dedi: "Ferahzad, ancak bizim kölelerimizden bir köledir." Gerdek gecesi Ferahzad'a saldirip

Öldürdüler. Sonra Sa-bur'un üzerine yürüyerek onu da Öldürdüler. Baslarına Azer Midaht'i geçirdiler. Farslılar, onun idaresine karsi çok oyunlar oynadilar. Neticede bu senede baslarına bir kadim hükümdar yaptılar ki bu konuda Rasûlullah (s.a.v.) söyle buyurmustu: "idarelerinin basına bir kadini geçiren bir millet iflah olmaz."

Anlattigimiz bu vak'ayla ilgili olarak Abde b. Tabib es-Sa'dî asagida nakledecegimiz bir siirini insad etmistir. O, kendisinden ayrılan karisini aramak için Babil taraflarina hicret etmis ve bu savasa da katilmisti. Karisini bulamayınca ümidini kesmis ve çöle dönmüstü. Siirinde söyle diyordu:

"Havle'nin[4] ipi koptuktan sonra hiç birbirine bitisir mi?

Yoksa senin diyarin onunkinden uzak ve sende ondan alikonulmus musun?

Dostlarin bazi günleri olur ki, sen o günleri anarsin.

Ayrilma gününden önce uzakligin tevili vardır.

Havlecik bir kabileye konuk olmustu. Ben onlari gördüm.

Medine'den beridirler. O kabilede horoz ve fil vardır.

Sabahleyin kusluk vakti Acemlerin basini birbirine vururlar.

Onlarda süvariler vardır, Kihçsiz ve kalkansiz degildirler.* *

Ferezdakda bir siirinde Müsenna'nin düşman saflarindaki fili öldürmesini anarak söyle der:

"Müsenna ailesi, fili zorla ve kahirla Babil*de öldürdü. Çünkü Babil hakimiyeti Farslann elindeydi."

Hz. Ebu Bekir Samlilarla ve orada yapılan Yermük savasiyla ilgilendiginden, Müsenna'ya gerekli haberi zamaninda gönderememisti.

Haberlerin geciktigini gören Müsenna, bizzat Hz. Ebu Bekir'in yanma gitti. Giderken yerine Irak'ta naib olarak Besir b. Hasasibe'yi, silahlı kuvvetlerin basinda da Said b. Mürre el-îclî*yi birakti. Kendisi Medine'ye vardiginda Hz. Ebu Bekir'in son nefeslerini vermekte oldugunu gördü. Hz. Ebu Bekir, idareyi Hz. Ömer'e birakmisti. Müsenna'mn geldigini görünce Hz. Ebu Bekir, Ömer'e söyle dedi:

"Ben ölürsem aksama varmadan insanlara, Müsenna komutasinda Iraklilarla savasmasi için çağrida bulun. Komutanlarimiz vasitasiyla Cenâb-i Allah, Sam'in fethini nasib ettigi takdirde Halid'in adamlarini Irak'a gönder. Çünkü onlar, Iraklilarla savasmayi daha iyi bilirler."

Hz. Ebu Bekir vefat edince Hz. Ömer, Irak'ta Halid b. Velid'le beraber olan askerlerin sayisinin azligindan ötürü Irak diyarinda cihad etmeleri için Müslümanlara çağrida bulundu. Toplanan kuvvetlerin basına Ebu Ubeyde b.

Mesud'u komutan yaptı. Ebu Ubeyde, genç ve kahraman bir Sahabe olup savas ve taktik hususunda bilgi sahibiydi. Tecrübeliydi.

Hz. Ebu Bekir'in hilafetinin sonuna ve Hz. Ömer'in hilafetinin ilk zamanına kadar Irak'la ilgili verecegimiz haberler bunlardan ibarettir. [5]

H. Ömer'in Halife Olusu

H. Ebu Bekir, hicri onüçüncü senenin cemaziyelahir ayinin bitimine sekiz gün kala pazartesi günü aksam vefat etti. Hastaligi onbes gün kadar sürmüştü. Vefat ettiği aksamin gecesinde defnedildi. Hastaligi süresince onun yerine H. Ömer, Müslümanlara imamlık yapıp namaz kildiriyordu. Bu esnada kendisinden sonra isi H. Ömer'e birakmistı. Bu veliahdligi da H. Osman, H. Ebu Bekir'in emri ile yazmisti. Bu yaziyi Müslümanlara okumus, onlar da onaylamis, emri dinleyip itaat etmislerdi. H. Ebu Bekir'in halifeligi iki yıl üç ay sürmüştü. Vefat ettiği gün altmışüç yasındaydi. Rasûlullah (s.a.v.) da o kadar yasamisti. Cenâb-i Allah, ikisini ayni müddetle yasadmisti. Nitekim hayatlarında da bir arada bulunmuslardı. Allah, ondan razi olsun ve onu hosnut kilsin.

Muhammed b. Sa'd, Rebi b. Hassan es-Saig'in söyle dedigini rivayet etmistir:

"H. Ebu Bekir'in yüzüğünde: Allah, ne güzel Kadirdir, diye yazik idi."

Bu, garip bir rivayettir.

Biz, H. Ebu Bekir'in biyografisini, siretini, yaptıği savaslari, ondan rivayet edilen hadis ve ahkami bir ciltlik bir eserde derledik.. Hamd ve minnet Allah'adir.

H. Ebu Bekir'in vefatından sonra halifeligi emirü'l-mü'minin Hat-tab oğlu Ömer, çok güzel bir şekilde yürüttü. O, emirü'l-mü'minin unvanini alan ilk halifedir. Onu bu unvaniyla ilk tebrik eden kisi de Mugire b. Sube olmustur.

H. Ömer, Ebu Bekir'in vefat haberini Sam komutanlarına Seddad b. Evs ve Muhammed b. Cüreyc vasitasiyla bildirdi. Bunlar, ölüm haberini getirdikleri zaman Islâm ordusu Yermük'te düşman ordusuyla karsi karsiya savasmaktaydi. H. Ömer, ordularin basina Ebu Ubeyde'yi komutan yapmis ve Halid b. Velid'i bu görevden azletmisti.

Seleme, Muhammed b. Ishak'm bu konuda söyle dedigini naklet-mistir:

"H. Ömer, Halid'in kendisi hakkında söylediklerini duyduğu ve Malik b. Nüveyre ile aralarında geçen bir hadise dolayisiyla Halid'i görevinden azletmisti. Savasinda ona güvenmiyordu. H. Ömer halifelige geçer geçmez ilk karar olarak Halid'i görevden azletti ve: "O, benim adima hiç bir is yapamaz." dedi. Ebu Ubeyde'ye bir mektup yazarak su talimati verdi: "Eger Halid kendini tekzib ederse, komutanligim devam ettirecektir. Eger tekzib

etmezse görevinden azledilmistir. Bu durumda basindaki sarigim çıkar. Malini ikiye böl ve bir bölümünü al, diger bölümünü kendisine birak."

Ebu Ubeyde, Hz. Ömer'in bu talimatini kendisine teblig ettigi zaman Halid:

- Bana biraz süre tani da kizkardesimle görüşüp onun da bu husustaki fikrini sorayim, dedi ve kiz kardesi Fatima'nin yanina gitti. Fatima, Haris b. Hisam'm zevcesiydi. Halid, onun bu husustaki fikrini sorunca Fatima ona su karsiligi verdi:

- Ömer seni asla sevmez, sen kendini tekzib etsen de o seni bu görevinden azledecektir.

Halid:

- Vallahi dogru söyledin, dedi."

Ebu Ubeyde, Halid'in mallarim ikiye, ayirdi. Bir bölümünü aldı. Bir bölümünü de ona birakti. Öyle M ayakkabilarından birini aliyor, digerini de Halid'e birakiyordu. Halid de: "Emirü'l-mü'minin emrini dinledim ve itaat ettim." diyordu.

Ibn Cerir, Salih b. Keysan'm söyle dedigini rivayet etmistir:

"Hz. Ömer, Ebu Ubeyde'ı i komutanliga nasbedip Halid'i görevden azlettikten sonra Ebu Ubeyde'ye yazdigi ilk mektubunda söyle demisti: "Sana, baki kalacak olan ve kendisinden baska herseyin fani olacagi Allah'a karsi gelmekten sakinmani tavsiye ediyorum. O Allah ki, sapiklikten kurtarip dogru yola iletmiş, karanliklardan çıkarip nura ulastirmistir. Ben, seni Halid b. Velid'in ordusunun basina komutan yaptim. Sana layik bir sekilde onların idaresini ve komutasini yürüt. Müslümanlari ganimet umuduyla ölüme sürme. Orduyu bir yere konaklatacagin zaman önce oranın örtünmesini sagla ve oraya hangi yollardan gelinecegini öğren. Sonra ordugahini oraya kur. Bir seriyye gönderecegin zaman mutlaka meskun mahallerin yanindan gönder. Müslümanlari tehlikeli durumlara düsürmekten sakin. Allah seni benimle, beni de seninle imtihan etmistir. Gözünü dünyadan çevir. Kalbini dünyadan alikoy. Senden öncekilerin helak olusu gibi sen de helak olmaktan sakin. Sen onların nasıl düstüklerini gördün. Ordunun Sam'a hareket etmesini emret."

Bundan sonra Hz. Ömer'e Yermük'ün fethedildigine dair müjde ve ganimetlerin beste biri geldi."

ibn îshak'm anlattigina göre sahabeler Yermük savasindan sonra Ecnadeyn'de, ondan sonra da Fül'de savastilar. Fihl, Beysan'a yakin bir yer olup Gor topragindandir. Oraya Redga da denir. Müslümanlar, orada âdeta çamur batakligina düsmüsler ve yürüyemez olmuslardi. Sahabeler Fihl'i kusattilar. O kusatma esnasinda Ebu Ubeyde'nin komutanliga nasb

edildigine, Halid'in komutanliktan azledildigine dair Hz. Ömer'in emirnamesi geldi. [6]

Dimask (Sam)'In Fethi

Seyf b. Ömer dedi ki: Ebu Ubeyde, Yermük'ten hareket edip ordusuyla birlikte Mercü's-Sifr'e gelip konakladı. Sam'i kusatmaya karar vermisti. O esnada kendilerine Humus'tan takviye gönderildiği ayrıca büyük bir Bizans birliğinin Filistin'deki Fihl mintikasında toplandığı haberini de aldı. Önce Sam'a mi yoksa Fihl'e mi gidecegine karar veremedi. Bunun üzerine Hz. Ömer'e mektup yazdı. Hz. Ömer, kendisine verdiği cevapta bölgenin sığınak kalesi ve yönetim merkezi olması bakımından Sam'i fethetmekle ise başlamasını, Fihl'de bulunanları karsılarında durabilecek süvarilerle mesgul etmesini, Sam'i fethettikten sonra Fihl'e yürümesini, Fihl de fehtedildikten sonra Halid'le birlikte Hu-mus'a yürümesini, Surahbil b. Hasene ile Amr'i Filistin'de bırakmasını emretti.

Ebu Ubeyde, Fihl'e on komutan gönderdi. Her komutanın emri altında bes emir vardı. Bu birliklerin tamaminin basına da komutan olarak Ammara b. Mahsî adındaki Sahabeyi tayin etti. Bunlar Mercü's-Sifr'den hareket edip FihFe vardılar. Bizanslıların orada 80 000 kişi civarında olduklarını girdüler. Bizanslılar, onların çevresine su bırakmışlar, nihayet oradaki bütün arazi sular altında kalıp çamur haline gelmişti. Bu yüzden oraya çamurlu yer anlamına gelen redga adını verdiler. Cenâb-i Allah, buranın fethini Müslümanlara nasib etti. Burası ileride de detayh olarak anlatılacağı gibi Sam'in fethinden önce fethi nasib olan ilk kale oldu.

Ebu Ubeyde, Sam ile Filistin arasında yerleşecek bir askeri birlik gönderdi. Zülkila'yi da Sam'la Humus arasında yerleşmek üzere askeri bir birlik basında gönderdi ki, bunlar Samlılara Herakliyus tarafından gönderilecek olan takviye birlikleri geri çevirsinler. Sonra Ebu Ubeyde, Sam'a yönelerek Mercü's-Siir'den hareket etti. Halid b. Velid'i ordunun merkezine komutan yaptı. Kendisi ordunun bir cenahına, Amr b. As'i da diğer cenahına komutan olarak tayin etti. Süvarilerin basında İyaz b. Ganem, piyadelerin basında ise Surahbil b. Hasene vardı. Bunlar Sam'a geldiler. Sam'in Bizanslı komutani Nastas b. Nastos idi. Halid b. Velid, doğu kapisına indi. Keysan kapisına da o bakıyordu. Ebu Ubeyde, büyük Cabiye kapisinin yanına indi. Yezid b. Ebu Süfyan da küçük Cabiye kapisinin yanına indi. Amr b. As ile Surahbil b. Hasene ise şehrin diğer kapılarını kontrolleri altına aldılar. Mancinik ve debbabeleri yerleştirdiler.

Ebu Ubeyde, kendisi için takviye olsun diye Ebu Derda'yi askeri bir birlikle Berze'ye gönderdi. Bu birlik aynı zamanda kendisi ile Humus arasında da olacaktı. Bunlar, Sam'i şiddetli bir kusatma altına aldılar. Bu kusatma

yetmis gece sürdü. Bir rivayete göre dört ay, baska bir rivayete göre alü ay sürdü. Ondört ay sürdüğünde söylenir. Dogrusunu Allah bilir.

Samlılar, kusatmaya karsi kuvvetle direndiler. Hükümdarlari He-rakliyyus'a kendilerine yardım göndermesi için haber gönderdiler. O esnada Herakliyyus, Humus'ta bulunuyordu. Ancak Herakliyyus'un takviye göndermesi halinde bu takviyenin Samlilara ulasmasina Zülkila engel olacakti. Ebu Ubeyde, Zülkila'yi Samla Humus arasma gözcü olarak yerlestirmisti. Zülkila'nin bulunduğu yer Sam'a ve Humus'a bir gecelik mesafede idi. Samlilar, kendilerine takviye birliklerinin ulasamayacagini anlayınca ümitlerim kesip saskina döndüler. Gevsediler, zayıfladilar. Müslümanlar güçlendiler. Kusatmalari daha da siddetlendi. Kis mevsimi gelmis, havalar iyiden iyiye sogumus, durum güçlesmis, savas zorlasmisti.

Büyük ve üstünlük sahibi olan yüce Allah'in takdirine göre o gecelerde Sam komutanin bir çocuğu dogmustu. Bizansli komutan, çocuğunun dogumu serefine maiyetindekilere bir ziyafet tertipledi. Yeyip içtiler, daha sonra uykuya daldilar. Nöbet yerlerim terkettiler. Savas ustasi Halid b. Velid ise uyumuyor, askerlerinden de herhangi birinin uyumasina nrsat vermiyordu. O, düşmani gece ve gündüz gözetliyordu. Sa-bah-aksam savas durumlarini kendisine bildiren gözcü ve casuslari vardi. O gece isiklarin ve ateslerin sönük oldugunu, surlar üzerinde hiç kimsenin savasmadigim görünce daha önceden hazirlamis oldugu halattan merdivenleri, beraberindeki bahadir yigitlerle surlarin yanina getirip bagladı. Beraberinde Ka'ka b. Amr ve Mez'ur b. Adiy gibi namli yigitler vardi. Askerlerini de kapinin yaninda durdurdu. Onlara söyle dedi: "Tekbir getirdigimizi duyduğunuz zaman siz de surlara çıkıp yanimiza gelin." Sonra arkadaslariyla birlikte halat merdivenlere tirmanarak surlara çıktilar. Ok kuburlarini karinlarina baglayarak, hendegi yüzüp geçtiler. Merdivenlere tirmanip surlarin üstüne çıktıktan sonra yüksek sesle tekbir getirmeye basladilar. Müslüman askerler de gelip o halat merdivenlere tutunup surlara tirmanmaya basladilar. Halid ve. kahraman arkadaslari, surlardan inip kale içindeki kapiçılara saldirdilar. Onlari öldürdüler. Halid ve arkadaslari, kapilarin kilitlerini kiliçlarla kirip kapiyi zorla açtilar. Halid'in askerleri dogu kapisinden içeri girdiler. Sehir halki tekbir seslerini duyunca ayaklandilar, her biri sur-lardaki yerlerine gittiler. Ne olup bittigini bilmiyorlardi. Dogu kapisimn görevlilerinden her kim oraya gelirse Halid'in askerleri, onu öldürüyordu. Böylece Halid, sehre zorla girmis oldu. Orada bulmus oldugu kimseleri öldürdü. Her kapi mintikasmdeki halk gelip kapi yanindaki komutanlarini sordular. Müslümanlar, onlari durum hakkında münazaraya davet ettiler. Ancak onlar buna yanasmadilar. Müslümanlar, onlari tekrar buna davet edince olumlu cevap verdiler. Sahabelerden geride kalanlari Halid'in yaptiklarindan habersizdiler. Müslümanlar, her taraftan sehre girdiler.. Halid'in, bulduğu

her adami Öldürdügünü gördüler.

Ona dediler ki:

- Biz bunlara eman vermistik. Halid de:

- Ben sehre zorla girdim, diye cevap verdi. îslâm ordusunun diger komutanlari ile Halid ve arkadaslari, bugün Reyhan yolu diye bilinen yere yakin Mikaslat kilisesi yaninda karsilastilar.

Seyf b. Ömer'le digerlerinin anlattiklari budur Id, meshur kavle göre Halid b. Velid, Sam'i zorla fethetmistir.

Baskalari dediler ki: Sam'i zorla fetheden komutan Ebu Ubeyde'dir. Sam'i fetheden komutanin Yezid b. Ebi Süfyan oldugu da söylenmistir. Halid b. Velid, Samlilarla baris antlasmasi yapti. Böyle diyenler meshur ve bilinen kavle muhalif beyanda bulunmuslardir. Dogrusunu Allah bilir.

Sahabeler, bu konuda ihtilafa düsmüslerdir. Bazilari, Sam'in sulh yoluyla fethedildigini yani Ebu Ubeyde'nin onlarla baris yaparak Sam'i teslim aldiginiz, digerleri ise, Sam'in savas yoluyla zor kullanilarak fethedildigini söylemislerdir. Çünkü Halid -önceki sayfada da ifade ettigimiz gibi- orayi kiliçla fethetmistir. Samlilar, durumun farkina varinca, aralarinda Ebu Ubeyde'nin de bulunduгу diger komutanlarin yanma gidip baris yapmislar ve Sam'in yansini baris yoluyla, yarisini da siddet yoluyla verme hususunda aralarinda ittifak etmislerdir. Yani bunun neticesinde Samlilar, Sam'm yarisina sahip olacaklardi. Sahabeler de diger yarisina sahip olacaklardi. Böylece aralarinda ittifak edip anlastilar. Seyf b. Ömer'in de anlattiklari bunu teyid etmektedir. Söyle ki: Sahabeler, Sam'm yarisinin kendilerine verilmesi için Samlilara çağrida bulunarak antlasma ve baris yapmak istediler. Ancak Samlilar, bu antlasmaya yanasmadilar. Ümitlerini kestikleri zaman Sahabelerin çağrisma icabet ettiler. Sahabeler de onların bu icabetlerini kabul ettiler. Ancak Sahabeler, Halid'in Samlilara neler yaptiklarindan habersizdirler. Dogrusunu Allah bilir. Bu sebeple Sahabeler, Yuhanna kilisesi diye bilinen Sam'daki büyük kilisenin yansini aldilar. Dogu tarafini mescit yaptilar, batı tarafini da kilise olarak biraktilar. Bununla birlikte ondört kiliseyi daha Samlilara biraktilar. Yuhanna kilisesinin yansini mescid etmislerdi ki, orasi bugün Dimask camisi olarak ibadete açıktir. Halid, bu hususta Samlilara bir yazi da yazdi. Ebu Ubeyde, Amr b. As, Yezid ve Surahbil de bu yaziya shid olarak imza attilar. Samlilara birakilan ondört kilise sunlardir:

1- Mikaslat kilisesi:

Sahabelerin komutanlari bu kilise yaninda toplanmislardi. Bu kilise, Sabuncular çarsismdaki köprüler, üzerinde kurulmustur. Diger köprüler, bu kilisenin alt tarafinda bulunmaktadir. Ancak bu kilise zamanla harab olmus

ve taslari diger binalarda kullanilmistir.

2- Kureysiler yolunun basindaki küçük kilise :

Hafiz tbn Asakir, bu kilisenin bir kisminin bu güne kadar kaldigini ve darmadagin bir halde bulunduğunu söylemistir.

3- Darü'l-Battih'teki eski kilise:

Ben derim ki: Bu kilise, kösk yaknında şehir içindedir. Zannederim ki orasi, bu mezkur mekandan önceki bir mesciddir. Zamanla harab olmustur. Dogrusunu Allah bilir.

4- Hibalın ve Temimi yollari arasında bulunan Beni Nasr yolundaki kilise:

Hanz Ibn Asakir, bununla ilgili olarak söyle demistir: "Ben, bu kilisenin bazı binalarini gördüm. Ancak çoklari bu kiliseyi yikmis ve bugün onun hiçbir izi kalmamistir."

5- Pavlos kilisesi:

Ibn Asakir, bununla ilgili olarak söyle demistir: "Bu kilise, Kasarîye el-Fahriye'nin batismdadir. Ben bazı binalarin temellerini gördüm."

6- Darü'l-Vekale kilisesi:

Bugün Kalansiyin kilisesi olarak bilinmektedir. Ben derim ki: Kalansiyin sözü, bugün Havahin olarak kullanılmaktadır.

7- Derbü's-Sekîl yolundaki kilise:

Bu, Hamid b. Derre kilisesi olarak bilinmektedir. Çünkü bu yol, Ha-mid b. Amr b. Müsahik el-Kuresi el-Amirî ile annesi Derre'ye ikta* olarak verilmisti. Anasi Derre, Hasim b. Utbe b. Rebia'nın kizidir. Der-re'nin babasi Hasim, Muaviye'nin dayisidir. Muaviye, bu yolu onun babasina ikta olarak vermisti. Bu yüzden bu kilise ona nisbet edilmistir. O, Müslüman bir adamdi. Onlari mülkleri olarak bugün bu kiliseden baska birsey kalmamistir.

8- Yakubi kilisesi:

Bu kilise, Turna kapisi dahilindedir. Halid meydana ile Talha.b. Amr b. Mürre el-Cühenî yolu arasındadır.

9- Diger bir Yakubi kilisesi:

Bu da Televi yolu ile Suku Ali arasındadır. Ibn Asakir dedi ki: "Bu kilisenin bazı binalari bugüne kadar kalmistir, ancak çoğu zamanla yikilmistir."

10- Haçli kilisesi:

Hanz Ibn. Asakir, bununla ilgili olarak söyle demistir: "Bu kilise, bu güne kadar ayakta durmustur. Dogu kapisi ile Turna kapisi arasındadır. Sur

yanında Niptün yakinındadır. İnsanlar Niptün kelimesini Ni-ton seklinde telâfuz ediyorlar. Ancak bu kilisenin de çoğu harab olmus, yıkılmıştır." Bu kilise, Kudüs fatihi Selahaddin zamanında Hafız İbn Asakir'in vefatından sonra hicri seksenbesinci senede yıkılmıştır.

11- Meryem kilisesi:

Bu, Dogu kapisi içindedir. Bununla ilgili olarak İbn Asakir: "Bu kilise, Samlilarin ellerinde kalan kiliselerin en büyüklerindendir." demistir.

Ben derim ki: Bu kilise, Hafız İbn Asakir'in vefatından sonra Melik Zahir Rükneddin Baybars el-Bundukdari zamanında yıkılmıştır.

12- Yahudi kilisesi:

Bu kilise, Cebr yakinındadır. İnsanlar bugün ona Bostanü'1-Kitt adini vermektedirler.

13- Derbü'l-Belaga'daki Yahudi Kilisesi:

Yahudilerin Derbü'l-Belaga denen yerde bir kiliseleri daha vardi ki ancak bu, antlasma metnine dahil edilmemisti. Bilahare yıkılmıştır. Yerine İbn Sühreverdi Mescidi diye bilinen mescid inşa edilmiştir. İnsanlar bugün oraya Cazurî yolu demektedirler.

14- Samira Kilisesi:

Ben derim ki: Tarih âlimlerinin, İbn Asakir'in ve diğerlerinin bahsetmedikleri başka bir kiliseleri daha vardır ki o da yıkılmıştır. O kilise 717 hicri senesi içinde yıkılmıştır. Hafız İbn Asakir Sâmira kilisesinden hiç bahsetmemistir ve sonrada şöyle demistir: Hristiyanlarm sonradan yaptıkları ve mimari da Ebu Cafer el-Mensur Beni Katita olan başka bir kilise daha vardır ki, o da sahil kanali yanındadır. Bilahare yıkılmış ve yerine Canik mescidi diye bilinen Ebu'1-Yümn mescidi inşa edilmiştir.

Ibad kilisesi diye bilinen iki kilise daha yapmışlardır ki bunlardan biri İbn Maseli'nin evi yanındadır ve bilahare mescide dönüştürülmüştür. Diğer de Derbü'n-Nakkasın yolu basında olup yine mescide dönüştürülmüştür. [7]

Fasil

Alimler, Sam'in sulh yoluyla mi, yoksa harp yoluyla mi fethedildiği konusunda ihtilafa düşmüşlerdir. Alimlerin çoğuna göre Sam, baris yoluyla ele geçirilmiştir. Çünkü onlar, Sam'in zorla ele geçirildiği, sonra Bizanslıların barisa meylettikleri, yada Sam'in önce baris yoluyla ele geçirildiği veyahut diğer taraftan zor yoluyla istila edildiği hususunda şüpheye düşmüşlerdir. Şüpheye düşünce ihtiyaten Sam'in sulh yoluyla fethedildiği hususunda karar kılmışlardır. Bazıları ise, Sam'in yarisinin baris yoluyla, yarisinin da siddet yoluyla ele geçirilmiş olduğunu söylemişlerdir.

Ancak bu görüs, Sahabelerin, Samlilarin en büyük mabedi olan büyük kiliselerinin yarisini mescide dönüştürmeleri, yarisini da onlara birakmalari ile alakalidir. Dogrusunu Allah bilir.

Ebu Ubeyde, Samlilara baris teklifini içeren mektub gönderdi. Bu, en münasip ve en meshur olan kavildir. Çünkü, Haîd b. Velid o zaman komutanliktan azledilmisti. Bazilari ise, Samlilara baris teklifini içeren mektubu gönderen komutanin Halid b. Velid oldugunu ve Ebu Ubeyde'nin de onun bu mektubu onayladigini söylemişlerdir. Dogrusunu Allah bilir.

Ebu Hüzeyfe îshak b. Bîsr'in anlattigina göre Ebu Bekir es-Siddîk, Sam'in fethinden önce vefat etmistir. Hz. Ömer de Ebu Ubeyde'ye ve Müslümanlara Hz. Ebu Bekir'in ölümü sebebiyle taziyetlerini bildiren mektubunu göndermis ve Ebu Ubeyde'yi Sam ordulari komutanligina tayin etmis ve savas hususunda da Halid b. Veîd'e danismasini emretmistir. Bu mektup, kendisine ulastigi zaman Ebu Ubeyde, Sam'in fethe-dilmesine kadar yirmi gece müddetle durumu Halid b. Veîd'e bildirmemistir.

Bu sebeple Halid, ona söyle bir soru sormustu:

- Allah sana rahmet etsin. Mektup sana geldigi zaman durumu bana bildirmeni engelleyen sey neydi?

Ebu Ubeyde de ona su cevabi vermisti:

- Senin savas azmini kirmak istemedim. Ben, dünya yetkisini istemiyorum. Dünya için de çalışmıyorum. Gördüğün seyler mutlaka bir gün yok olacak, zevale ugrayacaktır. Biz kardesiz. Dini ve dünyasi hususunda kendi adina kardesinin is yapmasi kisiye zarar vermez.

Surahbil b. Mersedin söylediği su sözler, burada anlatilacak seylerin en hayret vericisidir:

"Ebu Bekir, Halid b. Velid'i Yemamelilerin üzerine gönderdi. Yezid b. Ebu Süfyan'i da Sam'a gönderdi. Ebu Bekir vefat etti. Ömer halife oldu. Ömer, Ebu Ubeyde'yi Sam'a gönderdi. Ebu Ubeyde, Sam'a vardiginda düşman ordusunun kalabalik oldugunu gördü. Hz. Ömer'den takviye birlikler istedi. Hz. Ömer de, Sam'a Ebu Ubeyde'nin yanma gitmesi için Halid b. Veîd'e emir gönderdi. Bu emir üzerine Halid, Irak'tan Sam'a gitti..."

Bu, cidden garip bir ifadedir. Çünkü şüphe götürmez bir gerçektir ki Ebu Ubeyde ve diğer komutanlari Sam'a gönderen Hz. Ebu Bekir'di ve Halid'in Irak'tan kalkip takviye olarak baslarına emir sifatiyla Sam'a gitmesi emrini gönderen de Hz. Ebu Bekir'di. Cenâb-i Allah, Halid ve Ebu Ubeyde vasitasiyla Sam'in tümünün fethini nasip etti. insallah bunu ilerde de anlatacagiz.

Muhammed b. Aiz, Abdurrahman b. Cübeyr b. Nüfeyr'in söyle dedigini

rivayet etmistir:

"Müslümanlar, Sam sehrini fethettikleri zaman Ebu Ubeyde b. Cer-rah'i fetih müjdesini ulaştırmak üzere Hz. Ebu Bekir'e gönderdiler.'O da Medine'ye geldiğinde Hz. Ebu Bekir'in vefat ettiğini, Hz. Ömer'in halifelige geçtiğini gördü. Sahabelerden birisinin kendilerinin basında emir olmasını büyük bir olay olarak gördü. Hz. Ömer de onu Samdakilerin başına emir tayin etti. Ebu Ubeyde, Medine'den Sam'a geldiğinde oradaki Müslümanlar kendisine şöyle dediler:

- Kendisini ulak olarak gönderdiğimiz ama kendisi üzerimize emir olarak gelen kişiye merhaba."

Ukbe b. Amir'den şöyle rivayet edilmistir: "Ebu Ubeyde, Sam'in fetih müjdesini kendisine ulaştırmam için beni Hz. Ömer'e ulak olarak gönderdi.. Ben de cuma günü Hz. Ömer'in yanına vardım. Kendileri bana:

- Kaç günden beri mestini çıkarmadın?
- Geçen cumadan beri çıkarmadım, iste bugün de cuma günüdür.
- Sünnetin hükmüne uygun hareket ettin."

Leys dedi ki: Biz de bu hükme bağlıyız. Yani yolcu olan kimsenin mestler üzerine mesh etmesinin belirli bir süresi yoktur. O dilediği sürece mestleri ayaklarından çıkarmaksızın üzerlerine mesh edebilir. Kadîm mezhebinde Safii de bu görüşe kail olmuştur. Ahmed b. Hanbel ile Ebu Davud da bunun gibi bir rivayeti tbn Ebi Umare'den merfu olarak nakletmişlerdir. Cumhur-u ulemâ ise, Müslim'in Hz. Ali'den rivayet ettiği su görüşe kail olmuşlardır. Yolcu kişi üç gün üç gece süre ile mestlerini ayaklarından çıkarmaksızın üzerlerine mesh edebilir. Mukim kimse ise, bir gün bir gece süre ile ayaklarından çıkarmaksızın mestleri üzerine mesh edebilir. Bazı kimseler ise, posta görevini yapan ulak ile değerleri arasında ayırım yapmışlardır. Posta görevini yapan ulakların mestlerine süresiz olarak mesh yapabileceklerini, diğerlerinin ise belirli süre zarfında mesh edebileceklerini ifade etmişlerdir. Çünkü bu konuda Ukbe ile Ali'nin rivayet ettikleri hadis vardır. Dogrusunu Allah bilir. [8]

Fasil

Ebu Ubeyde, daha sonra Halid b. Velid'i Bikaa'ya gönderdi. Halid, orayı kılıç zoruyla fethetti. Ebu Ubeyde, bir seriye gönderdi. Bunlar Ayn-i Misnun denilen yerde Bizanslılarla karsılaştılar. Rumların başında Sinan adında bir komutan vardı. Bunlar, Beyrut geçidinde Müslümanlara hücum ettiler. O gün Müslümanlardan birçoklarını şehid ettiler. Müslümanlar Ayn Misnun'a, Aynu's-süheda adını verdiler. Ebu Ubeyde, Ebu Bekir'in talimatı doğrultusunda Yezid b. Ebi Süfyan'ı Sam'da vekili olarak bıraktı. Fetih ismi

için gerekli zemini hazırlamaları amacıyla Yezid, Dihye b. Halife'yi bir müfreze ile Tedmur'e, Ebu Zehra el-Kuseyrî'yi de Besine ve Havran'a gönderdi. Ancak Ebu Zehra, buraların halklarıyla barış antlaşması yaptı.

Ebu Ubeyd Kasım b. Sellam dedi ki: Halid, Sam'i sulh yoluyla ele geçirdi. Sam'a bağlı diğer yerleri de sulh yoluyla ele geçirdi. Bu fetihlerde Yezid b. Ebi Süfyan, Surahbil b. Hasene ve Ebu Ubeyde'nin büyük rolleri olmuştur.

Velid b. Müslim dedi ki: Sam'in yaslı adamlarından birkaçı bana dediler ki: Biz kusatma altında iken Akabetü's-Selmiye tarafından bir süvari birliği geldi. Bunlar, ipek salvar giymişlerdi. Müslümanlar, üzerlerine hücum ettiler. Bunlar, Beyt Lehya ile Akabetü's-Selmiye arasında karşılaştılar. Müslümanlar, bunları yenilgiye uğratıp kovalamaya başladılar. Humus kapisına dayandılar. Humuslular, bunları görünce Müslümanların Sam'i fethetmiş olduklarını sandılar ve: "Samlılarla hangi şartlarda barış antlaşması yapmışsanız biz de aynı şartlarla sizinle barış antlaşmasını yapalım." dediler ve barış antlaşması yaptılar.

Halife b. Hayyat, Mugire'nin şöyle dedigini rivayet etmiştir: Surahbil b. Hasene, Ürdün'ün Taberiye dışında kalan her tarafını zorla ele geçirdi. Bu fetih neticesinde Ürdünlüler, Surahbil ile barış antlaşması yaptılar.

İbn Kelbî de böyle demistir.

Ebu Ubeyde, Halid'i Bikaa üzerine gönderdi. O da Bikaa topraklarını ele geçirip halkına galip oldu. Baalbek halkı da Halidle barış antlaşması yaptı. Halid, onlar için barış antlaşmasının şartlarını içeren bir mektup yazdı.

Evlerinin ve kiliselerinin yarısını Müslümanlara vermeleri şartı ile onlarla barış antlaşması yapıp üzerlerine haraç tarhetti.

İbn İshak'la diğerleri dediler ki: Hicri ondördüncü sene zilkade ayında Humus ve Baalbek, Ebu Ubeyde vasıtasıyla fethedildi.

Baskaları bu fethin hicri onbesinci senede yapıldığını söylemişlerdir. [9]

Fihl Savası

Siyer âlimlerinin çoğu bu savaşın Sam'in fethinden önce yapılmış olduğunu söylemişlerdir. Ancak İmam Ebu Cafer b. Cerir, bu savaşın Sam fethinden sonra yapıldığını ifade etmiş ve bu konuda Seyf b. Ömer'in söylediklerine bağlı kalmıştır. Çünkü Seyf b. Ömer, Ebu Osman Yezid b. Üseyd el-Gassanî ile Ebu Harise el-Kaysî'nin şöyle dediklerini rivayet etmiştir:

"İnsanlar, Yezid b. Ebi Süfyan'ı süvarileriyle birlikte Sam'da bırakıp Surahbil b. Hasene komutasında Fihl ve Gur taraflarına doğru harekete geçtiler. Ebu Ubeyde de harekete geçti. Öncü kuvvetlerin başına Halid b. Velid'i, sol cenaha Amr b. As'i, süvarilerin başına Dirar b. Ez-ver'i, piyadelerin başına İyaz b. Ganem'i komutan yaptı. Kendisi de sağ cenaha

komuta ediyordu. Bunlar Fihl sehrine ulastilar. Fihl, Gura bagli bir beldenin adidir. Bizanslilar, Beysan taraflarina çekilmisler ve o arazilerin sularini Fihl çevresine akitmislardi. Ortalik çamur deryasina dönüşmüs, buda kendileri ile Müslümanlarin arasinda bir engel teskil etmist. Müslümanlar, düşmana karsi gösterdikleri sebat ve dayanikli-gi ile Bizanslilarin kendilerine kurduklari bu tuzagi Hz. Ömer'e bildirmek üzere haber gönderdiler. Ancak Müslümanlar, büyük teçhizat ve güce sahip olup devamlı surette alarm halindeydiler.

Savas komutani Surahbil b. Hasene idi. Gece gündüz, sabah akşam askerleri hep tabiye ediyordu. Bizanslilarin gaflet içinde olduklarini zannederek bir gece ansizin üzerlerine hücum ettiler. Onlarda baslarında Siklab b. Mihrak adindaki komutan oldugu halde, aynı anda Müslümanlara saldırdılar. Sabaha dek savastilar. Ertesi günde aksama dek savasi sürdürdüler. Gece karanligi bastirinca Bizanslilar kaçmaya basladilar. Komutanlari Siklap Öldürüldü. Müslümanlar, onlari takip ederek çamur deryasinin içinde hezimete ugrattilar, Bizanslilar, bu çamurlari Müslümanlari tuzaga düşürmek için oralarda meydana getirmislerdi. Ama Cenâb-i Allah, kendilerini o çamur deryasinda bogdu. Müslümanlar, mizraklari ile 80 000'e yakin Bizansliyi öldürdüler. Ancak kaçanlar kurtulabildi. Bizanslilardan çok miktarda ganimet ele geçirdiler.

Ebu Ubeyde ile Halid, beraberlerindeki askerlerle oradan ayrilip Hz. Ömer'in emri dogrultusunda Humus'a hareket ettiler. Ebu Ubeyde, Ürdün'de naibi olarak Surahbil b. Hasene'yi birakti. Surahbil de Amr b. As'la birlikte harekete geçip Beysan'i kusatma altina aldi. Beysanlıar, bunlariin karsisina çilanca Müslümanlar onlardan çok sayida adam öldürdüler. Sonra Beysanlılar, Sam'da yapılan baris antlasmasi gibi bir baris antlasmasi yaptilar. Surahbil, Beysanlılariin üzerine cizye ve haraç tarhetti.

Ebu Aver es-Sülemî de Taberiye halki ile aynı çerçevede bir baris antlasmasi yapti. [10]

O Siralarda Irak Diyarinda Yapilan Savaslar

Önceki kisimlarda da anlattigimiz gibi Müsenna b. Harise, Halid b. Velid'in yanindaki askerlerle Irak'tan Sam'a gittigi esnada geride kalan askerlerle birlikte Irak'ta kaldi. Halid, 9000 askerle Sam'a gelmist. Bir rivayete göre 3000 kisi, baska bir rivayete göre de 700 kisilik bir kuvveti Irak'tan alip Sam'a gitmist. Ancak bunlar, Irak ordusunun ünlü baha-dirlanndandilar. Geride kalan Müsenna ordusunda, asker sayisi azaldi.. Kendi kral ve kraliçelerini degistirmekle mesgul olmasalardi Farsli-lar, Müsenna ordusuna saldiracaklardi. Müsenna, onlariin saldirisindan korkmus ve bu konuda Hz. Ebu Bekir'den kendisine gelecek haber de gecikmist. Bunun üzerine kalkip

Medine'ye gitti. Hz. Ebu Bekir'in yamna vardı. Hz. Ebu Bekir, hasta yatmaktaydı. Ancak Iraklılarla savasmaları için insanlara çağrıda bulunmasını Hz. Ömer'e tavsiye etti. Hz. Ebu Bekir vefat edip çarsamba gecesi defnedildiğinde Hz. Ömer insanlara, Iraklılarla savaşmak için çağrıda bulundu ve onları savaşa tesvik edip sevaba imrendirdi. Ne var ki hiç kimse, bu savaşa katılmaya ragbet göstermedi ve, harekete de geçmedi. Çünkü onlar, güçlerinin büyüklüğünden dolayı Farslılarla savaşmak istemiyorlardı. Farslıların siddetli bir savaş gücüne sahip olduklarını düşünüyorlardı. Hz. Ömer, ikinci ve üçüncü günde de insanlara çağrıda bulundu, ancak hiç kimse harekete geçmedi. Müsenna b. Harise de bu konuda güzel bir konuşma yaptı. Cenâb-ı Allah'ın, Halid b. 'Velid vasıtasıyla Irak topraklarının çoğunun fethini kendilerine nasib ettiği haberini verdi. Oralardaki malların, mülklerin, esya ve azıkların Müslümanların eline geçtiğini bildirdi. Üçüncü günde de hiç kimse Iraklılarla savaşmak üzere harekete geçmedi. Dördüncü gün olunca ilk olarak Müslümanlardan Ebu Ubeyd b. Me-sud es-Sakafi bu çağrıya icabet etti. Sonra pesi sıra insanlar da bu çağrıya icabet ettiler. Hz. Ömer, Medinenlerden toplanan askerlerin başına Ebu Ubeyd b. Mesud-es Sakafi'yi komutan yaptı. Ancak Ebu Ubeyd, Sahabe değildir. Hz. Ömer'e:

- Toplanan bu askerlerin başına Sahabelerden birini komutan yapsaydın daha iyi olmaz mıydı? denildiğinde o şöyle cevap vermisti:

- Ben, bu çağrıya icabet eden kimseyi komutan yaparım. Siz, bu dine yardım hususunda insanlardan önce davranınız. Ama bu adam da Iraklılarla yapılacak olan savaş çağrısına sizden önce icabet etti.

Daha sonra Hz. Ömer, komutan Ebu Ubeyd b. Mesud es-Sakafi'yi çağırdı. Özellikle kendisinin Allah'a karşı gelmekten sakınmasını, tak-vali olmasını ve beraberindeki Müslümanlara iyi davranmasını tavsiye etti. Rasûlullah'ın ashabına ve Selit b. Kays'a fikir danışmasını emretti. Çünkü Selit, savaşlara katılmış bir adamdı.

Müslümanlar, Irak diyarına doğru harekete geçtiler. 7000 kişiydiler. Hz. Ömer, Ebu Ubeyde'ye bir mektup gönderdi. Mektubunda, Irak'a gelen bu askerlerin beraberindeki diğer askerlerle birlikte Halid komutasında Irak'a gönderilmesini emretti. 10 000 kişilik orduyu teçhiz etti. Başlarına Hasim b. Utbe'yi komutan yaptı. Hz. Ömer, Cerir b. Abdul-lahel-Beceli'yi 4000 kişiyle Irak'a gönderdi. Cerir b. Abdullah, Kûfe'ye geldi. Sonra oradan çıktı. Herkiranü'l-Medar'la karşılaştı, onu öldürdü. Askerlerini hezimete uğrattı. Çoklarını Dicle nehrinde boğdu, insanlar Irak'a ulaştıklarında Farslıların hükümdarları konusunda tereddüt içinde olduklarını gördü. Son olarak başlarına Kisra'nın kızı Boran'ı geçirmişlerdi. Boran'dan önce kız kardeşi Azer Midaht'i öldürmüşlerdi. Boran, savaş işlerini idare etmesi için Rüstem

b. Ferahzat adındaki hanedan üyesine on yıllık yetki vermisti. Bundan sonra haküniyyet tekrar Kisra'ya geçecekti. Rüstem bunu kabul etti. Nücum ilmini iyi bilen bir kimseydi. Kendisine:

- Bu isi niçin kabul ettin? Hakimiyetin tamamen senin eline geçmeyeceğini sen de biliyorsun, denildiğinde o su cevabi vermisti:

- Tamahkarlık ve seref tutkusu, beni bu isi kabul etmeye sevk etti. [11]

Nemarık Savası

Rüstem, Çaban komutasında bir orduyu harekete geçirdi. Ordunun sağ ve sol kanatlarında biri Hisnesmah, diğeri de Merdansah olmak üzere iki komutan vardı. Bunlar, Hire ile Kadisiye arasında Nemarık denen yerde Müslüman ordusuyla karşılaştılar. Müslüman ordusunun süvari birliğinin başında Müsenna b. Harise, sol cemahta Amr b. Heysen vardı, iki taraf şiddetli bir şekilde savaştılar. Cenâb-i Allah, Farslıları hezimete uğrattı. Çaban ile Merdansah esir düştüler. Merdansah, kendisini esir eden asker tarafından öldürüldü. Çaban ise, kendisini esir eden askere hile yaptı. Asker onu salıverdi. Ama Müslümanlar, onu yine yakaladılar ve bırakmadılar. "Asil komutan budur." diyerek onu Ebu Ubeyd'in yanına götürdüler. Ona:

- Bunu öldür, komutan budur, dediler. Ebu Ubeyd ise:

- Bu komutan da olsa bunu öldürmeyeceğim, dedi. Müslümanlardan biri Caban'a eman verdi. Sonra Ebu Ubeyd, hezimete uğrayan Farslı askerlerin pesine düştü. Onları Kisra'nın teyzesinin oğlu Nersi'nin askerlerinin bulunduğu Kesker şehrine sığınmak mecburiyetinde bıraktı. Nersi, onlara yardım etti. Ebu Ubeyd, ile savaştılar. Ebu Ubeyd onları tekrar bozguna uğrattı. Onlardan çok miktarda mal ve yiyecek maddesini ganimet olarak ele geçirdi. Allah'a hamd olsun. Ebu Ubeyd, ganimetlerin beste birini Hz. Ömer'e, Medine'ye gönderdi. Bu hususta Müslümanlardan biri şöyle dedi:

"Hayatıma yemin ederim ki -Aslında hayatım benim için önemsenmeyecek bir şey değildir- Nemarıklılar rezil rüsvay oldular, Rablerine hicret eden adamlar tarafından.

Bu adamlar onları Dirna ile Barık arasında tepelediler, ezip geçti-

Biz onları Merc Müsellah ile Hevani arasında Tedarik yolundan gelip öldürdük."

Müslüman askerlerle Farşlar Kesker ile Sefatîye arasındaki bir yerde karşılaştılar. Nersi komutasındaki ordunun sağ ve sol cemaatlarında dayisi Nizam'ın oğulları Bendeveyh ile Bireveyh vardı. Rüstem, Calinos komutasında bir ordu hazırladı. Ebu Ubeyd, bundan haberdar olunca bu takviye kuvvetin Nersiye ulaşmasından önce işi tamamlamak istedi ve Nersi ile acelece savaşmak kararını verdi, iki taraf şiddetli bir şekilde savaştılar.

Farshlar, hezimete ugradılar. Nersi ile Calinos, Medayin'e bagli Barosma denilen yere gittiler. Ebu Ubeyd de Müsenna b. Harise'yi ve bazi seriyeleri bu mintikanin Nehricor ve benzeri hudutlarına gönderdi. Buralarin bir kismim baris yoluyla bir kismini da siddet yoluyla fethedip ele geçirdi. Üzerlerine cizye ve haraç tarhetti. Bol miktarda mali ganimet olarak ele geçirdi. Hamd ve minnet Allah'a olsun.

Müslümanlar, Caban'a yardım için gelen Calinos kuvvetlerini kirip geçirdiler. Mallarini ganimet olarak aldılar. Calinos'un kendisi de horlanmış ve alçalmis olarak kavmine dönüp gitti.[12]

Köprü Savasi Ve Müslümanların Komutani Ebu Ubeyd İle Birlikte Birçok Askerin Öldürülmesi

Calinos, Müslümanlardan aldığı yenilgiden kaçarak memleketine döndüğü zaman Farshlar, kendi aralarında birbirlerini savasa tesvik ederek Rüstem'in yanına gittiler. Rüstem de, baslarında kasli komutan Behmes Cazeveyh'in bulunduğu büyük bir orduyu sefere çıkardı. Beh-mes'e, Feridun'un bayragi Direfsikâbiyan'i verdi. Farshlar, bu bayragi ugurlu sayarlardı. Ordu, yanına Kisrâ'nin bayragim da aldı. Bu bayrak kaplan derisinden yapılmis olup sekiz zira enindeydi. Bu ordu gelip Müslümanların bulunduğu yere ulasti. Aralarında bir nehir vardı. Nehrin üzerinde köprü vardı. Müslümanlara su haberi gönderdiler: "Ya siz köprüyü geçip yanımıza gelin, ya da biz köprüyü geçip tarafınıza gelelim."

Müslümanlar, komutanları Ebu Ubeyd'e:

- Emir ver, onlar bizim yanımıza gelsinler, deyince Ebu Ubeyd su cevabi verdi:

- Farshlar ölüme karsi bizden daha cesaretli olmasınlar. Böyle dedikten sonra Farshlann tarafına geçmek üzere köprüye

dogru yürüdü. Köprüden geçerken askerler sikistilar, köprü dardi, orada düşmanla siddetlice savastilar. Daha önce benzeri görölmemis bir savasla karsilastilar. Müslümanlar 10 000 kisi kadardılar. Farslar da beraberlerinde boyunlarında çan asili filler getirmislerdi. Bu filler, Müslümanların atlarını korkutmak amaciyla getirilmislerdi. Müslümanlara her hamle yaptıklarında Müslümanların atları bu fillerden ve boyunlarında asili bulunan çingirakların çıkardığı seslerden korkup geriliyorlardı. Çok az miktarda at orada sebat edebildi ki bunlar da zorlama neticesinde sebat etmis gerilememislerdi. Müslümanlar, Farslila-ra hamle yaptıkları zaman atları, fillere karsi ilerleyemiyordu. Farshlar, Müslümanları ok yagmuruna tuttular. Çok miktarda mücahid öldürdüler. Müslümanlar da onlardan 6000 kisi öldürdüler. Ebu Ubeyd, Müslümanlara öncelikle filleri öldürmelerini emretti. Bunun üzerine Müslümanlar, fillerin çevresini kusatıp bastan sona hepsini öldürdüler. Ancak Farshlar aralarında tuttukları büyük ve beyaz bir fili Öne

sürdüler. Buna karsi Ebu Ubeyd çıktı. Ona bir kiliç darbesi vurdu. Hortumunu kesti, ama fil öfkelenip korkunç bir çiglik attı. Saldiriya geçti. Ebu Ubeyd'i ayaklari altina alip ezmeye basladi ve öldürdü. Üzerinde durdu bundan sonra Ebu Ubeyd'in -kendisinin ölümünden sonra yerine geçmesini vasiyet ettigi- naibi file saldırdı. Fil onu da öldürdü. Sonra sirasiyla komutanlik makamına geçen komutanlar ille savastılar. Böylece Salrif kabilesinden 7 komutan öldürülmüs oldu ki Ebu Ubeyd, kendisinin ölümünden sonra sirasiyla bu kisilerin adlarini vererek komutanliga geçmelerini vasiyet etmistti. Neticede komuta makami Müsenna Ibn Harise'nin eline geçti. Bu da Ebu Ubeyd'in vasiyetinin geregi idi. Ebu Ubeyd'in zevcesi Dume bir rüya görmüstü. Bu rüya aynen tahakkuk etmistti. Müslümanlar bu durumu görünce gevseyip zaafa düstüler, durumlari zayıfladi. Geri dönüp kaçtilar. Farshlar, onlari kovala-malaya baslamis, onlardan birçoğunu öldürmüslerdi. Müslüman askerler ricata baslamislardi. Çok zorlu bir durum meydana gelmistti, köprü basina geldiklerinde insanların bir kısmi köprüyü geçince köprü yıkildi. Geride kalanlari Farshlar hakimiyetleri altında aldilar. Müslümanların büyük bir kısmini öldürdüler. O savasta 4000'e yakın Müslüman Fırat nehrinde bogulmustu. Dogrusu bizler, Allah'a aidiz ve ona dönücüler-

rız.

Müsenna b. Harise, ilerlemeye devam etti. Savas alanına gelip köprünün yanına geldiginde durdu. Müslümanlar hezimete ugradiklarından bazı mücahitler kendilerini Fırat'a atiyor ve boguluyorlardı. Müsenna askerlere söyle seslendi:

- Ey insanlar! Sakin olun, ben köprünün basmda duracağım. Hepiniz son nefesinize kader bu köprüyü geçmedikçe ben geçmeyeceğim.

Askerleri karsi tarafa geçirdikten sonra ilk konakta onlara mola verdi. O ve kahraman Müslümanlar, digerlerini koruma altına alip beklemeye basladilar. Çoklari ağır yaralıydı, bazilari çöle gidip kaybolmus-

tu, nereye gittigi bilinemiyordu. Bazisi ürkek halde Medine'ye geri dönmüstü. Bu haberi Hz. Ömer'e Abdullah b. Zeyd b. Asim el-Mazinî ulaştırmısttı. Abdullah, Hz. Ömer'i minber üzerinde görmüs, Hz. Ömer ona:

- Ey Abdullah b. Zeyd, ne haberler getirdin? diye sorunca Abdullah:

- Sana kesin haber gelmistir, ey mü'minlerin emiri! diye cevap verdi. Sonra Hz. Ömer'in yanına, minbere çıktı, bu haberi gizlice ona bildirdi. Bu haberi Hz. Ömer'e ilk olarak ulaştıran kisinin Abdullah b. Yezid b. Husayn el-Hutamî oldugu da söylenir. Dogrusunu Allah bilir.

Seyf b. Ömer dedi ki: Bu savas, hicri onüçüncü senenin saban aymda Yermuk savasından kirk gün sonra yapılmıstir. Dogrusunu Allah bilir.

Müslümanların bir kısmı, diğerlerinin yanına döndüler, bir kısmı da Medine'ye gitti. Hz. Ömer, hiç kimseyi kinamadi, hatta: "Ganimetiniz benim" dedi. Cenâb-i Allah, İranlıları hükümdarların durumuyla mesgul etti. Söyle ki: Medain halkı, Rüstem'e saldırıp onu hal' ettiler. Sonra tekrar tahta getirdiler. Ancak Firuzan'ı ona ortak yaptılar. İki firkaya ayrıldılar. Farslılar, Medain'e doğru hareket ettiler. Müsenna b. Harise, bir Müslüman gruba bunları takibe başladı. Farslıların komutanlarından ikisi onunla karşılaştı. Müsenna, onları ve beraberindeki birçok askeri esir aldı, boyunlarını vurdu. Daha sonra Müsenna, Irak'taki Müslüman komutanlardan kendisine yardımcı kuvvetler göndermelerini istedi. Onlar da ona yardıma kuvvetler gönderdiler. Hz. Ömer de, aralarında Cerir b. Abdullah el-Becelî'nin bulunduğu çok sayıda takviye birliklerini Müsenna'ya gönderdi. Gelen takviye birlikleri arasında Cerir b. Abdullah el-Becelî'nin kavmi alan Becilelilerin tamamı mevcuttu. Müslümanların önde gelen büyük şahsiyetleri de yardıma gelmişlerdi. Böylece Müsenna'nın ordusundaki asker sayısı çoğalmıştı. [13]

Büveyb Savaşı

Müslümanlar, bu savasta İranlılardan öçlerini almışlardı. Fars komutanları, Müsenna ordusunun askerlerinin çoğaldığını duyunca Meh-ram komutasında bir başka orduyu da Müsenna'nın üzerine gönderdiler. Fars ordusuyla Müsenna ordusu, Büveyb denilen yerde karşılaştılar. Büveyb, Küfe'ye bir günlük mesafede bir belgedir ki, Küfe ile Büveyb arasında Fırat nehri vardır. Farslılar:

- Ya siz nehri geçip yanımıza gelin, ya da biz geçip yanınıza gelelim, dediler. Müslümanlar:

- Hayır siz nehri geçip yanımıza gelin, diye cevap verdiler. Bunun üzerine Farslılar, nehri geçip Müslümanların bulunduğu yere geldiler. Bu hadise, ramazan ayında cereyan ediyordu. Komutan Müsenna, Müslümanlara oruçlarını açmalarını emretti. Bunun üzerine bütün or-

du orucunu bozdu. Böylece güçlendiler. Müsenna askerlerini yerleştirdi. Her bayrağın bulunduğu yere gelip komutanlarıyla konuştu. Kabilelere öğüt verip cihada tesvik etti. Sabirli ve sessiz olmalarını tavsiye etti. Askerler arasında Cerir b. Abdullah el-Becelî de kavminden bir gurupla beraber bulunuyordu »Müslüman şahsiyetlerin önde gelenleri de bu orduda yer almaktaydı. Müsenna, onlara şöyle dedi:

- Ben, üç defa tekbir getireceğim. Hazırlıklı olun, dördüncü tekbiri getireceğim zaman saldırıya geçin.

Müslüman askerler onun bu emrini dinleyip itaat ettiler. Müsenna ilk tekbiri getirince Farslılar acele davranıp Müslümanlara saldırıya geçtiler, âdeti

onlari hareket edemez duruma getirdiler. Siddetlice savastilar. Müsenna, saflarindan bazisinde gedikler meydana geldigini gördü. Onlara bir adam vasitasiyla su haberi gönderedi:

- Komutan size selam söylüyor ve: "Bugün Araplari utandirmayin." diyor.

. Bu haberi alan Beni İcl kabileleri, hemen saflarini dogrultmaya ve aralarindaki gedikleri kapatmaya basladilar. Müsenna bu durumu görünce begendi ve gülümsemeye basladi.Sonra onlara tekrar su haberi gönderdi:

-Ey Müslüman toplulugu ! Bu gibi kimselere nasil davraniyor idiyse siz simdide Öyle davranin, Allah'in dinine yardım edin ki, Allah da size yardım etsin.

Müsenna ve Müslümanlar, kendilerine zafer ve nusreti nasip etmesi için Allah'a dua ediyorlardi. Savas süresi uzaymca Müsenna,bahadır arkadaşlarından bir grup toplayip bunlari kendisini korumalari için arkasına geçirdi, kendisi de bizzat Mehran'a saldırdi. Onu bulundugu yerden geri çekilmek mecburiyetinde birakti. Nihayet ordunun sag cenahina girdi. Beni Taglib kabilesinden Hristiyan bir köle Mehran'a saldırıp onu Öldürdü ve onun atma bindi.

Muhammed b. İshak'm ifadesine göre Mehran'a saldıran kisi, Mün-zir b. Hasan b. Dirar ed-Dabfdır. Münzir, mizragini fırlatıp Mehran'i vurmuş, Mehran'm basım ise Cerir b. Abdullah el-Becelî kesip koparmisti. Onun üzerindeki esyalari yagmalama hususunda bu ikisi anlaşılmazlığa düşmüşler, neticede Cerir onun silahini, Münzir ise kemerini almisti.

Mecusîler bozguna ugrayıp kaçmaya baslayınca, Müslümanlar onlari takip edip birbirinden ayiriyorlardi.

Müsenna b. Harise, köprü basına muhafızlar göndermisti ki, oraya gelen Farıslıların köprüden geçmesine engel olsunlar ve Müslümanların geçmelerine imkan tanısınlar. O günün kalan kısmi ile gecesi boyunca Müslümanlar onlari kovalamaya devam ettiler. Anlatıldığına göre o gün Mecusilerden 100 000'e yakın asker telef oldu. Kimisi öldürüldü, kimisi de suda boğuldu. Allah'a hamd ve minnet olsun.

Müslümanlar, bol miktarda ganimet ele geçirdiler. Bu ganimetlerin bir kısmi mal, bir kısmi da gıda maddesi idi. Müjdeyi ve ganimetlerin beste birini Hz. Ömer'e gönderdiler.Bu savasta Müslümanların önde gelen şahsiyetlerinden çok kimseler şehid edildi.Yine bu savas dolayisiyla Farıslıların boynuları eğildi. Sahabelerin Fırat ve Dicle arasındaki Fars beldelerine hücum etme imkanlari dogdu. Sayılamıyacak derecede çok miktarda ganimet ele geçirildi.

Büveyb savasından sonra anlatılması uzun sürecektir bazı hadiseler daha cereyan etti, İraktaki bu savas, Sam'da cereyan eden Yermük savaşının

karsiligi oldu. Bu savasla ilgili olarak AVer es-Seni el-Abdî söyle bir siir söylemistir:

"Kabilenin yurdu A'ver'e karsi hüznleri harekete geçirdi.

Ve A'ver'e, Abdülkays'tan sonra Hassana çevirdi.

Düzenimiz ve dirliğimiz yerinde iken Nahile'de

Mehran'm ordusunu leslere dönüştürdü.

O esnada Müsenna,süvarileri ile üzerlerine yürüdü.

Farslilardan savaşçilari öldürdü.

Mehran'i ve beraberindeki askerleri yok etti.

Müsenna ve askerleri birer birer onlari helak ettiler." [14]

Fasil

Bundan sonra emirü'l-mü'minin Hattab oğlu Ömer, Sa'd b. Ebi Vak-kas ez-Zührî-kibu zatasere-imübessemedenbirdir-komutasmdaki 6000 kisiden olusan bir askeri birligi Irak'a gönderdi. Cerir b. Abdullah ve Müsenna b. Harise'ye de Sa'd b. Ebi Vakkas'a tabi olmalari için mektup yaz--di.Emrini dinleyip itaat etmelerini buyurdu. Sa'd, Irak'a vardiginda Cerir ile Müsenna onun maiyetine girdiler. Daha önce buikisi komuta hususunda çekismeye girmislerdi. Musanna, Cerir'e söyle diyordu:

- Emirü'l-mü'minin, seni bana yardimci ve takviye olarak göndermistir.

Cerir ise, ona su karsiligi veriyordu:

- Hayir, emirü'l-mü'minin, beni sana komutan olarak göndermistir.

Sa'd b. Ebi Vakkas, Irak'tan gelince bu ikisi arasindaki komutanlik çekismeleri de sona ermis oldu.

Ibn îshak dedi ki: Müsenna b. Harise, bu senede yani hicri onüçün-cü senede vefat etmistir.

Sahih kavle göre Hz. Ömer, Sa'd b. Ebi Vakkas'i hicri ondördüncü sene basinda Irak'a göndermistir ki, bununla ilgili açıklama ileride verilecektir. [15]

Farsililarin, Yezdücürd'ün Hükümdarligi Hususunda Birlesmeleri

Sirin, Kisra hanedanini beyaz sarayda toplamis ve bu hanedandaki erkeklerin tamaminin öldürülmesini emretmisti. Sarayda toplananlar arasinda annesi ve küçük oğlu Yezdücürd'de bulunuyordu. Kadın, oğlu Yezdücürd'ün dayilarina haber gönderdi. Gelip Yezdücürd'ü annesinden alip memleketlerine götürdüler. Büveyb savasinda Farslilardan çok adamlar ölüp hezimete ugramisti. Müslümanlar da onlari kovalamaya baslamislardi.

Farslilar, elden çıkan beldelerini geri almak için yardım toplamaya basladilar. Sonra Sa'd b. Ebi Vakkas'm Hz. Ömer tarafından o mintikalara gönderildigini duydular. Kendi aralarinda toplandilar. Büyük komutanlarından Rüstem ile Firuzan'da bu toplantiya katildilar. Kendi aralarinda birbirlerini Müslümanlara karsi savasmaya tesvik ettiler. Çesitli tavsiyelerde bulundular ve Rüstem ile Firu-

zan'a söyle dediler:

- Eger geregi gibi savasmassaniz sizi öldürür ve intikam atesimizi sizinle söndürürüz.

Sonra kendi aralarinda Kisra'nin çesitli yerlerdeki kadınlarına haber göndermelerini kararlattirdilar. Kisra hanedanından çocuğu bulunan kadın varsa getirmesini ve çocuğun baslarına hükümdar yapılmasını ittifakla kabul ettiler. Kisra'nin kadınlarından birinin yanına gidildiği ve kadının çocuğu olduğu halde korkudan dolayı çocuğu olmadığını söylemesi halinde o kadının cezalandirilacagim da hükme bağladilar. Nihayet Yezdücürd'ün annesini buldular. Onu oğlu ile birlikte getirdiler. Yirmibir yasındaki oğlunu baslarına hükümdar yaptılar.

Yezdücürd, Sehriyar b. Kisra'nin oğullanndandı. Farslilar, Boran'i görevden azlettiler. Fars hükümdarlığı yalnızca Yezdücürd'ün eline geçti. Farslilar, onun etrafında toplandilar. Hükümdarlığim ittifakla kabul ettiler. Bundan dolayı çok sevindiler. Yezdücürd'ün hakimiyeti, Farslilar üzerinde güçlendi. Çesitli beldelere, meskun mahallere ve iklimlere haber gönderdiler. Sahabelere itaattan vaz geçtiler. Verdikleri sözleri ve yaptıkları antlaşmaları bozdular. Sahabeler de bu durumu Hz. Ömer'e bildirdiler. Hz. Ömer, sahabelere, İranlıların aralarından çıkmalarını, beldelerin etrafındaki su baslarına yerlesmelerim ve her kabilenin diğerini gözetmesini emretti ki, bir Müslüman kabilenin basına bir şey geldiği ve durumu kötülestigi zaman komsu kabile bundan haberdar olsun. Bu hadiseler, hicri onüçüncü senenin zilkade ayında cereyan etmistı. Hz. Ömer, bu senede insanlara haccettirmis ti. Baska bir kavle göre ise bu senede Müslümanlara haccettiren kisi, Abdurrahman b. Avf olmustur. Hz. Ömer, bu senede onlara hacc ettirmemistir. Dogrusunu Allah bilir. [16]

Hicrî Onüçüncü Senenin Olayları

Bu sene, Irak'ta Halid b. Velid tarafından îslâm düşmanlarına karsi bazı savaslar verildi. Bu savaslarla ilgili ayrıntili açıklamalar önceki sayfalarda verilmisti. Yine bu senede Hire, Enbar ve diğer şehirler fethedildi. Halid b. Velid -meshur görüse göre- Irak'tan Sam'a geçti. Seyf b. Ömer'in ifadesine ve İbn Cerir'in de benimsedigi görüse göre bu senede Yermük savaşı yapıldı. Müslümanların önde gelen şahsiyetlerinden bazıları

öldürölüp sehid edildi. Bunlarin adlarini ve biyografilerini siralayip anlatmak uzun bir yer isgal edecektir. Allah tamamindan razi olsun. Bu senede Ebu Bekir es-Siddik vefat etti. Onun siretini müstakil bir dite anlattik. Hamd Allah'adir.

Bu senede Hattab oglu Ömer cemaziyelahir ayinin bitimine sekiz gün kala çarsamba günü halifelik makamına geçti. Medine kadiligini Hz. Ali'ye verdi. Sam komutanligina Ebu Ubeyde Amir b. Cerrah el-Fihri'yi atadi. Oradaki komutanlik görevinden Halid b. Velid el-Mahzumî'yi azletti. Yalniz, Halid'i savas surasi meclisindeki görevinde birakti. Bu senede Basra sehri baris yoluyla fethedildi ki bu, Sam'a bagli fethedilen ilk sehirdir.

Bu senede Seyf b. Ömer ile digerlerinin görüşlerine göre Dimask fethedilmistir ki, bunu önceki sayfalarda da anlatmistik. Dimask komutanligina Yezid b. Ebi Süfyan atandi. Bu, oraya atanan ilk Müslüman komutandir. Bu senede Gur'a bagli Fihl beldesi savasi yapildi. Bu savasta Sahabelerden ve diger Müslümanlardan bir topluluk öldürölüp sehid edildi. Bu senede Cisri Ebi Ubeyd savasi yapildi. Bu savasta Müslümanlardan 4000 kisi öldürölüdü. Komutanlari Ebu Ubeyd b. Mesud es-Sakafi de sehid edilmisti. O, Abdullah b. Ömer'in zevcesi Safiyye'nin babasiydi. Safiyye salih bir kadindi. Allah ikisine de rahmet etsin. Yine Ebu Ubeyd Muhtar b. Ebi Ubeyd'in de babasiydi M, Muhtar, Sakif kabi-lesindeki en yalana kisiydi. Bazi Irak savaslarinda komutanlik yapmisti.

İbn İshak'm kavline göre Irak'ta komutanlik yapan Müsenna b. Ha-' rise de bu senede vefat etti. Müsenna'yi Irak komutanligina, Sam'a giderken Halid b. Velid atamisti. Müsenna, bazi meshur hadiselerin kahramani olmustu. Önceki sayfalarda anlattigimiz savaslara komutanlik yapmisti. Özellikle Köprü (Cisr) savasindan sonraki Büveyb savasinda büyük yararliklar göstermistir. Farslilarin 100 000 kisiye yakin ordusunun bir kismini öldürmüs, bir kismini da Firat nehrinde bogmustu. Cumhur-u ulemanin kavline göre bu savas, hicri ondördüncü seneye kadar devam etmistir. Yine hicri onüçüncü senede Hz. Ömer, bazilarinin kavline göre insanlara haccettirmistir. Baska bir rivayete göre bu senede Müslümanlara hac ettiren kisi, Abdurrahman b. Avf olmustur.

Bu senede Hz. Ömer, Irak ve Sam savaslari için Arap kabilelerini savasa çağirmis, birçok taraflardan Müslümanlar bü savas için gelip toplanmislar ve Hz. Ömer de onlari Sam ve Irak'a göndermisti. Bu senede İbn İshak'in kavline göre Ecnadeyn savasi, cemaziyelevvel ayinin bitimine üç gün kala cumartesi günü yapildi. Vakidi de bu görüstedir. Ecnadeyn savasi, Remle ile Cisreyn arasindaki bir mintikada yapilmistir. Bizanslilarin basindaki komutan Kaykulan, Müslümanlari basindaki komutan da Amr b. As'ti. Bu savasta Bizanslilarin kuvveti, 20 000 kisi olduğu halde hezimete

ugramislar, çoklari öldürölmüştü. Aynı zamanda Müslömanlardan da bir topluluk şehid edilmisti. Şehidlerden bazılarının adlari şöyledir:

Hisam b. As, Fadl b. Abbas, Eban b. Said, Eban'm kardesleri Halid ve Amr, Nuaym b. Abdullah b. Nahham, Tufeyl b. Amr, Abdullah b. Amr (bu ikisi Devs kabilesindendirler), Dirar b. Ezver, İkrime b. Ebu Cehl, İkrime'nin amcası Seleme b. Hisam, Hebbar b. Süfyan, Sahr b. Nasr ve Haris b. Kays oğulları Temim ile Said. Allah hepsinden razı olsun.

Muhammed b. Sa'd dedi ki: Ecnadeyn savaşında Tüleyb b. Amr ile annesi Erva binti Abdölmuttalib şehid edildiler. Erva, Rasöüllullah'm (s.a.v) halası idi. Bu savasta Abdullah b. Zübeyr b. Abdölmuttalip de şehit edildi. VaMdfnin ifadesine göre şehid edildiğı zaman Abdullah'in yası otuzdu. Yine Vakidî dedi ki: Abdullah b. Zübeyr'in hadîs rivayeti yoktur. O, Hüneyn savaşında da sabredip sebat gösterenlerdendi."

İbn Cerir dedi ki: Ecnadeyn savaşında Osman b. Talha b. Ebi Talha ile Haris b. Evs b. Atik de şehid edildiler. Allah onlardan razı olsun. Hali-fe b. Hayyat'm ifadesine göre hicri onüçüncü senede Mercü's-sifr savaşı da yapılmıştır. Bu savaş, aynı senenin cemaziyelevvel ayının bitimine on iki gün kala cereyan etti. Müslöman askerlerin komutanı Halid b. Said b. As'ti. O, bu savasta şehid edildi. Onu şehid eden kisi, kardesi Amr'dir. Baska bir kavle göre ise ogludur. Dogrusunu Allah bilir.

İbn İshak dedi ki: Mercü's-sifr savaşında Bizanslıların komutanı Kalkut idi. Bu savasta Bizanslılardan çok sayıda asker öldüröldü. Öyle ki, onların akan kam, degirmeni çalıstırdı. Sahih kavle göre Mercü's-sifr savaşı, hicri ondördüncü sene başında yapılmıştır M, bu ileride de anlatılacaktır. [17]

Hicrî Onüçüncü Senede Vefat Eden Sahsiyetler

Hafız ez-Zehabfnin anlattığına göre bu senede vefat eden şahsiyetlerin adları harf sırasına göre şöyledir:

Eban b. Said b. As b. Ümeyye el-Ümevî. Ebul-Velid el-Mekkî. Bu zat büyük Sahabelerdendir. Hudeybiye gününde Osman b. Affan'a eman veren ve onun Rasöüllullah'm mesajını Mekkelilere ılastırması için Mekke'ye girmesine imkan tanıyan zattir. Kardeslerinin Habesistan'dan dönmelerinden sonra Müslöman olmuştur. Kardesleri Halid ile Amr, Habesistan dönüşlerinde onu Islâm'a davet etmişler, o da onların bu davetine icabet etmişti. Hep birlikte Medine'ye gitmişler, Rasöüllullah (s.a.v.)'in Hayber'i fethettiğini görmüşlerdi. Rasöüllullah (s.a.v.), Eban'i hicri dokuzuncu senede Bahreyn'e vali tayin etmişti. Bu zat, Ecnadeyn savaşında şehid edildi.

Bu senede vefat edenlerden biri de Rasöüllullah (s.a.v.)'m azadlısı Enese'dir. Meshur kavle göre bu, Bedir savaşında şehid edilmiştir. Buhari ve diğeri

böyle derler. Vakidî'nin ilim ehlinden naklettigine göre bu sahabe, Uhud savasına katılmıştır. Bu hususta Vakidî şöyle der: İbn Ebi Zenad'm, Muhammed b. Yusuf tan bana naklettigine göre Enese,Hız. Ebu Bekir'in halifeligi zamanında vefat etmiştir. Künyesi Ebu Mesruh idi. Zührfnin dedigine göre Enese, insanların Peygamber (s.a.v.)'in yanına girmeleri için izin verirdi.Yani peygamberle görüşmek isteyen kimseler ondan izin alıp içeri girerlerdi.

Bu senede vefat edenlerden biri de Temim b. Haris b. Kays es-Sehmî ile kardesi Kays'dir.Bu ikisi kıymetli sahabelerden olup Habesistan'a hicret etmişler ve Ecnadeyn savaşında şehid edilmişlerdir.

Bu senede vefat edenlerden biri de Haris b. Evs b. Atik'tir. Habes Muhacirlerindendir. Ecnadeyn savaşında şehid edilmiştir.

Bu senede vefat edenlerden biride islâm'a ilk zamanlarda girmiş olan şahsiyetlerden Halid b. As b. el-Ümev'dir. Habesistan'a hicret etmiş, orada on küsur sene ikamet etmişti. Anlatıldığına göre o, Rasûllullah (s.a.v.) tarafından San'a valiliğine atanmıştır. Hız. Ebu Bekir -önceki sayfalarda da anlatıldığı gibi- onu bazı fetihlerde komutan olarak görevlendirmiştir. Bir kavle göre Mercü's-sifr savaşında şehid edilmiştir. Baska bir kavle göre savastan kaçmış, Hız. Ebu Bekir de onu cezalandırmak için Medine'ye girmesine izin vermemiştir. Medine dışında biray süreyle ikamet etmiş, nihayet Hız. Ebu Bekir, şehre girmesine izin vermiştir. Anlatıldığına göre onu şehid eden kişi-de sonraları Müslüman olmuş ve onunla ilgili olarak şöyle demistir: "Onu öldürdüğüm zaman göğe yükselen bir nur gördüm." Allah ondan razı olsun.

Bu senede vefat edenlerden biri de Sa'd b. übade b. Düleym b. Harise b. Ebu Hüzeyme (Hüzeyme kelimesinin basındaki Ebu kelimesinin bulunmadığı da söylenir.) b. Salebe b. Tarif b. Hazrec b. Saide b. Ka*b b. Hazrec el-Ensârî el-Hazrecî. Bu zat, Hacreçlilerin lideriydi. Künyesi Ebu Sabit idi. Ebu Kays olduğu da söylenir. Büyük bir Sahabeydi. Akabe bey'atında Medinelilerin temsilcilerindendi. Urve, Musa b. Ukbe, Buharî ve İbn Makula'mn ifadelerine göre Bedir gazvesinde hazır bulunmuştur. İbn Asakir'in, İbn Abbas'tan yaptığı rivayete göre Bedir sa-vasmda Muhacirlerin bayragı Hız. Ali'nin; Ensâr'm bayragıda Sa'd b.

Ubade'nin elindeydi. Allah ikisinden de razı olsun.

Ben derim ki: Meshur kavle göre bu bayraktarlığı fetih gününde yapmıştır. Doğrusunu Allah bilir. Vakidî dedi ki:Sa'd b. Ubade, Mekke fethinde hazır bulunmadı. Çünkü onu bir yılan sokmuş, o da Mekke fethine katılmak için gerekli hazırlığı yaptığı halde sefere katılamamıştı. Ancak Rasûllullah (s.a.v.), onun ganimet payım ayırıp kendisine vermiş ve sevap kazandığını da bildirmişti. Sa'd, Uhud gazvesine ve müteakip gazvelere katılmıştır.

Halife b. Hayyat dedi ki: Sa'd'm bir tabagi vardı. Rasûlullah (s.a.v.), zevcelerinden hangisinin evine giderse bu tabak da içinde et ve tirit ya da süt ve ekmek yahut ekmek ve yağ veyahut sirke ve zeytin yağı bulunarak Rasûlullahla dolardı. Sa'd, her gece ortalık karardığı zaman misafir arardı. Güzel Arapça yazan, iyi ok atan ve iyi yüzme bilen bir kimseydi. O, bu işleri güzel yapanlara, <<kamil ve olgun kimseler" derdi. Ebu Ömer b. Abdi Berr'in ve diğer birçok tarih bilginlerinin anlattıklarına göre Sa'd b. Ubade, Hz.Ebu Bekir'e be/at etmemiş, Medine'den çıkıp Sam'a gitmiş ve Hz. Ebu Bekir'in hilafeti döneminde hicri onüçüncü senede Havran'a bağlı bir köyde vefat etmiştir. İbn İshak, Medainî ve Halife de böyle demişlerdir. Baska bir kavle göre ise Sa'd, Hz. Ömer'in halifelığının ilk zamanlarında vefat etmiştir. Hicri ondör-düncü senede veya onbesinci senede vefat ettiğini söyleyenler de olmuş-tur.Fellas ile İbn Bekir ise, onun hicri onaltıncı senede vefat ettiğini söylemişlerdir.

Ben derim M: Hz. Ebu Bekir'e be/atla ilgili olarak imam Ahmed b. Hanbel'in Müsned'inde rivayet ettiğine göre Sa'd b. Ubade, Hz. Ebu Bekir'in: "Halifeler Kureys'tendir. "dediğini kabul etmiştir. Sa'd'ın, Sam diyarında vefat etmesine gelince bu muhakkaktır. Meshur kavle göre ise Havran'da vefat etmiştir.

Muhammed b. Aiz ed-Dimaskî, Said b. Abdülaziz'in söyle dediğini rivayet etmiştir:

"Sam diyarında fethedilen ilk şehir Busra'dır. Sa'd b. Ubade de orada vefat etmiştir. Zamammizdaki insanların çoğuna göre o, Thmask'in Guta m i ntikasındaki bir köyde demedilmistir ki, o köye Meniha adı verilir. Orada meshur bir mezar vardır ki, o da Sa'd'm mezaridir."

Hafiz İbn Asakir'in, Sa'd b. Ubade'nin biyografisinden bahsederken bu mezardan söz ettiğini görmedim.

İbn Abdi'l-Berr dedi ki; "Sa'd b. Ubade'nin gusülhanede ölü olduğunu gördüler. Cesedi yemyesil olmuştı. Öldüğünü anlamadılar. O sırada birinin söyle bir siliir söylediğini duydular:

"Hazrec'in efendisi Sa'd b. Ubade'yi öldürdük.

Onu bir okla vurduk ki o, onun tam kalbine isabet etti."

İbn Cüreyc, Ata'nın söyle dediğini rivayet etmiştir: "Ben, cinlerin Sa'd b. Ubade hakkında bu iki beyti söylediklerini isittim."

Sa'd'm, Peygamber Efendimiz'den rivayet ettiği bazı hadisler vardır. Allah ondan razı olsun. O, insanların en kiskançlarındandı. Mutlaka bakire kadınlarla evlenirdi. Bir kadını da bosadığı takdirde baska bir erkek o kadınla evlenmeye cesaret edemezdi.

Rivayet olunduguna göre o, Medine'den çıktığı zaman malini ogulları arasında paylastarmış, ancak kendisi vefat ettiği zaman bir çocuğu doğmuştu. Bunun üzerine Hz. Ebu Bekir ile Hz. Ömer, onun oğlu Kays'ın yanına gitmişler; Kays'a, yeni doğan çocuğu da kendileriyle birlikte babalarının mirasına ortak etmelerini söylemişlerdi. Ancak Kays su cevabı vermişti:

-Ben, babam Sa'd'ın yaptığı taksimatı değiştirmem, ancak kendi payımı yeni doğan şu kardeşime veriyorum.

Hicri onüçüncü senede vefat edenlerden biri de Seleme b. Hisam b. Mugire'dir. Ebu Cehil'in kardeşidir. İslâm'ın ilk zamanlarında Müslüman olmuştur. Habesistan dönüşünde kardeşi Ebu Cehil onu hapsetti. Aç bıraktı. Rasullullah (s.a.v.) da kunutta onun ve mustaz'af olan diğer Müslümanların kurtuluşu için dua ediyordu. Sonra kurtuldu, Hendek savaşından sonra Medine'ye Rasullullah (s.a.v.)'in yanına gitti. Onunla beraber oldu. Ecnadeyn savaşına katıldı. Orada şehid edildi. Allah ondan razı olsun.

Hicri onüçüncü senede vefat edenlerden biri de Dirar b. Ezyer el-Esedî'dir. Meshur bahadırlardan ve namli yigitlerdendi. Övgüye layık halleri ve baskaları tarafından görülüp takdir edilen yararlıkları oldu. Musa b. Ukbe ile Urve'nin anlattıklarına göre Ecnadeyn savaşında şehid edildi. Sagma esnasında hayvanın memesinde birazcık süt bırakmanın müstehap olduğuna dair bir hadis rivayet etmiştir.

Hicri onüçüncü senede vefat edenlerden biri de Tüleyb b. Ümeyr b. Vehb b. Kesir b. Hind Kusay el-Kuresi el-Abdî'dir. Anası Erva binti Ab-dülmuttalib'dir ki, Rasûlullah (s.a.v.)'ın halasıdır. Tüleyb, İslâm'ın ilk döneminde Müslüman olup ikinci Habes hicretinde oraya hicret etti. Bedir savaşına katıldı. Müsrikleri vuran ilk kişinin o olduğu söylenir. Söyleki: Ebu Cehil, Peygamber (s.a.v.)'e sövmüştü. Bunun üzerine o da bir devenin çene kemigini alarak Ebu Cehil'in kafasına vurmuş ve kafasını yarmıştı. Tüleyb, yaşlı bir insan olarak Ecnadeyn savaşına katılmış ve orada şehid edilmisti.

Hicri onüçüncü senede vefat edenlerden biri de Abdullah b. Zübeyr b. Abdülmuttalib b. Hasim el-Kuresi el-Hasimî'dir. Peygamber (s.a.v.)'in amcasıdır. Meshur bahadırlardan ve namli yigitlerdendir. Ecnadeyn savaşında namli kumandalardan on Bizanslı komutanla mübareze ederek onları öldürdükten sonra şehit edildi. O zaman otuz küsur yaşındaydı.

Hicri onüçüncü senede vefat edenlerden biri de Abdullah b. Amr edDevşî'dir. Ecnadeyn savaşında şehid edildi. Bu zat hakkında fazla bir bilgiye sahip değiliz. Meshur bir şahsiyet değildir.

Bu senede vefat edenlerden biri de Osman b. Talha el-Abderi el-Hacbfî'dir. Anlatıldığına göre bu, Ecnadeyn savaşında şehid edilmistir. Sahih kavle göre ise o, hicri kırkıncı seneden sonrasına kadar yaşamıştır-

Bu senede vefat edenlerden biri de Attab b. Üseyd b. Ebu'l Is b.

Ümeyye el-Ümevi Ebu Abdurrahman'dir. Rasûlullah (s.a.v.)'m tayin ettiği ilk Mekke emiri idi. Rasullullah (s.a.v.), onu Mekke valiliğine fetih senesinde tayin etmistir. O zaman yirmi yasındaydı. Aynı sene insanlara haccettirdi. Hz. Ebu Bekir de peygamberden sonra onu Mekke'ye emir olarak tayin etmistir. Ve Mekke'de vefat etti. Anlatildigina göre o, Hz. Ebu Bekir'den sonra vefat etmistir. Dört sünen sahibi taralından rivayet edilen bir hadisi vardır. Hicri onüçüncü senede vefat edenlerden biri de Ikrima b. Ebu Cehil Amr b. Hisam b. Mugire b. Abdullah b. Ömer b. Mahzum Ebu Osman b. el-Kuresi el-Mahzumî'dir. Babası gibi cahili-ye döneminin önde gelenlerinden. Fetih senesinde, Önce firar etmiş sonra hakka dönüp Müslüman olmuştur. Hz.Ebu Bekir, irtidat hadiseleri esnasında onu Umman'a vali tayin etti. Umman'daki mürtedleri yok ettikten sonra Sam'a geldi. Bazı askeri birliklere komuta etti. Anlatildigina göre Müslüman olduktan sonra günah işlememistir. Mushan Öpüp aglar ve: "Bu Rabbimin kelimidir." dermiş. Onun bu davranışını delil sayan İmam Ahmed b. Hanbel, Mushann öpülmesinin caiz ve mesru olduğunu söylemiştir. İmam Safii: "Ikrima, Müslüman olduktan sonra güzel ve övgüye layık bir imtihan verdi." demistir. Urve, onun Ecnadeyn savaşında şehid edildiğini ve vücudunda yetmiş kadar darbe bulunduğunu söylemiştir.

Hicri on üçüncü senede vefat edenlerden biri de Fadl b. Abbas b. Abdülmuttalib'tir. Onu bu senede vefat ettiği söylenmekteyse de sahih kavle göre o, hicri onsekizinci seneye kadar yaşamıştır.

Hicretin onüçüncü senesinde vefat edenlerden biri de Nuaym b. Abdullah b. Nahham'dir. Beni Adiy kabilesindendir. Hz. Ömer'den önce Müslüman oldu. Ancak Hudeybiye sonrasında hicret edebildi. Çünkü o akrabalarına iyi davranan bir kimseydi. Kureysliler, ona söyle demis-lerdi: "Yanimızda kal da hangi dinden olursan ol. Allah'a yemin ederiz ki, herhangi bir kimse sana ilirse seni korumak için mutlaka canımızı feda ederiz."

Ecnadeyn savaşında şehid edildi. Yermük savaşında şehid edildiğini söyleyenler de olmuştur. Hicri onüçüncü senede vefat edenlerden biri de Hebbar b. Esved b. Esed Ebu'l-Esved el-Kuresi el-Esedfdir. Bu zat, Hz. Zeyneb'in Mekke'den çıkıp Medine'ye gidisi esnasında bineğini yaralamış bu yüzden Zeynep yere düştü. Fakat Hebbar bilahare Müslüman olmuş ve islâmiyet'ini güzelce yaşamisti. Ecnadeyn savaşında şehid edildi. Allah ondan razı olsun.

Hicri onüçüncü senede vefat edenlerden biri de Hebbar b. Süfyan b. Abdi'l-Esved el-Mahzumf dir.Ümmü Seleme'nin kardesinin ogludur. Islâmiyet'in ilk zamanlarında Müslüman oldu. Habesistan'a hicret etti. Sahih kavle göre de

Ecnadeyn savasinda sehid edildi. Mu'te savasinda sehid edildigini söyleyenler de olmustur. Dogrusunu Allah bilir.

Hicri onüçüncü senede vefat edenlerden biri de Hisam b. As b. Vail es-Sehmi'dir. Amr b. As'in kardesidir. Tirmizî'nin rivayetine göre Rasûlullah (s.a.v.): "As'm iki oğlu da mü'mindirler." demistir. Hisam, Amr b. As'tan önce Müslüman olmustur. Habesistan'a hicret etti. Oradan döndüğünde Mekke'de hapsedildi. Hendek gazvesinden sonra Medine'ye hicret etti. Hz.Ebu Bekir, onu Bizans imparatoruna elçi olarak göndermistir. Ünlü bahadirlardandi. Ecnadeyn savasinda sehid edildi. Yermük savasinda sehid edildigini söyleyenler olmus da Ecnadeyn savasinda sehid edildigini söyleyenlerin görüsü daha dogrudur. Dogrusunu Allah bilir.

Hicri onüçüncü senede vefat eden sahsiyetlerden biri de Ebu Bekir es-Siddik (r.a.)'dir. Onun biyografisi ayri bir bölümde anlatilmistir. Hamd Allah'adir. [18]

Hicrî Ondördüncü Sene

Bu sene, Ömer b. Hattab'm insanlari Iraklılarla savasa tesvik etmesiyle basladi. Çünkü Hz. Ömer'e ,Cisr savasinda Ebu Ubeyd'in sehid edildiği, Farslılarm birlestikleri hanedandan Yezdücürd'ü tahta geçirme konusunda görüs birliği ettikleri, Irak'taki Medainlilerin ahidlerini bozduklari, Müslümanlara eziyet edip onlari aralarından çıkarip kovduklari haberi ulasti. Bunun üzerine Hz. Ömer, Irak'taki ordularina, sehir içinden çıkıp sehir çevrelerinde durmalari talimatini gönderdi.

Merhum İbn Cerir dedi ki: Bu senenin muharrem ayi basinda Hz.Ömer, Medine'de bir ordu teskil etti. Orduyu harekete geçirdi. Yola çıkan ordu, Sirar suyu yaknında konakladi. Ordugah kuruldu. Hz. Ömer de bizzat Iraklılarla savasmak için bu ordunun basinda gidiyordu. Medine'de yerine naib olarak Hz. Ali'yi birakti. Osman b. Affan ile Sahabelerin Önde gelen sahsiyetlerini de yanina aldi. Sonra bu karari hususunda Sahabelerin görüslerim" almak için bir toplantı yaptı. Duyuru yaptırdi. Hz. Ali'ye de haber gönderdi. O da Medine'den geldi. Bu toplantıya katildi. Toplantıda Hz. Ömer, Sahabelerin görüslerini sordu. Tamami Irak'a gitmek hususunda onunla, hem fikir olduklarini beyan ettiler. Yalnız Abdurranman b. Avf söyle dedi:

- Ey Ömer, korkarım ki sen yenilgiye ugrar ve gücünü kaybedersen, diger beldelerdeki Müslümanlar da zaafa ugrarlar. Görüsume göre

sen Medine'ye dönmelisin .Irak'a kendi yerine baska birini göndermelisin.

Abdurrahman b. Avf m bu görüşünü, Hz. Ömer ve istisare edilen diger cemaat üyeleri uygun gördüler. Bunun üzerine Hz. Ömer, Abdurrahman b. Avf a söyle bir soru sordu:

- Irak'a kimi göndermemi istersin?
- Sen o adami bulmussun.
- Kimdir o adam?
- Aslan pençeli Sa'd b. Malik ez -Zührî'dir.

Hız. Ömer, Abdurrahman b. Avf m bu sözünü güzel buldu. Sa'd'a haber gönderdi. Onu Irak ordularinin basına komutan yaptı. Çesitti tavsiyelerde bulunup söyle dedi:

- Ey Sa'd! Sakin, Rasûllullah'm dayisi ve Sahabesidir, diye söylenen sözler Allah hakkında seni aldatıp gururlandırmasin. Çünkü Allah ile hiçbir kimse arasında, ona itaat etmenin dışında bir bağlantı yoktur. İnsanların tamamı Allah'ın huzurunda esitirler. Allah, onların Rabbi-dir, onlar da onun kullarıdır. Fakat afiyette olmak hususunda birbirinden üstündürler. O'nun yanındaki ise ancak itaatla elde edebilirler. Sen, Rasûlullah'i biletinden vefatına kadar ne yapar gördünse, onu yap. Emir budur. Sana öğüdüm budur. Eğer bu öğüdümü tutmaz, başka yöne saparsan, amelin bosa çıkar ve kayba uğrayanlardan olursun." Hız. Ömer garnizondan ayrılıp Medine'ye dönmek istediği zaman da Sa'd b. Malik'e söyle dedi:

- Sen doğru bir yola gitmektesin. Hayırlı bir işe başlamaktasın. Karşılaştığın musibetler karşısında dayanıklı ve sabırlı ol. Devamlı surette Allah'tan korkar ol. Bilesin ki Allah'tan korkmak, iki şeyde bir araya gelir. Biri ona itaat etmede, diğeri de ona isyan etmekten uzaklaşmakta. Ona itaat edenin itaati dünyayı sevmemek ve ahireti sevmektedir. Ona isyan edenin isyanı da dünyayı sevmek ve ahireti sevmektedir. Kalplerde bazı hakikatler vardır ki, Allah onları meydana getirir. Bu hakikatlerin kimi gizli, kimi aşıkardır. Aşıkardır olan hakikat şudur ki, hak hususunda öven ve kinayan aynıdır. Gizli olan hakikat ise, kişinin kalbindeki hikmetin dili ile açığa çıkması ve insanları sevmesidir. İn-sanların seni sevmesini istememezlik etme. Çünkü peygamberler de insanların sevmelerini istemişlerdir. Allah, bir kulu severse onu baskalarına da sevdirebilir. Bir kula gazap ederse onu baskalarına kötü gösterir. İnsanlar nazarında hangi konumda isen, Allah katında da o konumda olacaksın."

Dediler ki: Sa'd, 4000 kişilik bir orduyla Irak gitti. Bu ordunun 3000 kişisi Yemenli, 1000 kişisi ise diğeri beldelerden gelen askerlerdi. Ordunun 6000 kişiden tesekkül ettiği de söylenmiştir. Hız. Ömer, onları Sirar mintikasında uğurlarken birlikte Aves'e kadar gitmişti. Sonra kalkıp orada insanlara söyle bir nutuk irad etmişti:

"Kalpler dirilsin diye Cenâb-i Allah, sizin için misaller verdi. Ve sözler sarfetti. Çünkü kalpler, göğüsler içinde ölü durumdadırlar. Nihayet Allah onları diriltir. Birsey bilen kimse bildiği şeyden yararlınsın. Adaletin emare

ve müjdeleri vardır.Emareleri, haya, cömertlik,yumusak huyluluk ve nazik olmaktadır. Müjdeleri ise rahmettir. Cenâb-i Allah, her is için bir kapi açmıştır. Her kapi için de bir anahtar hazırlamıştır. Adaletin kapisi ibret almaktır. Bu kapinin anahtarı zahidliktir. Ibret almaksa, ölümü anmak ve malları infak ederek ölüme hazırlanmaktır. Zahidlik ise, kisinin hakkı bulunan herkesten hakkını alması ve kendisine yetecek rizikle kanaat etmesidir. Eger kendisine yetecek rizikle kanaat etmezse,onu hiçbir şey zengin etmez. Sizinle Allah arasında ben varım. Ama benimle Allah arasında kimse yoktur. Ona halinizi şikayet etmenize gerek bırakmamak için Allah beni görevlendirilmiştir. Şikayetiniz varsa bize bildirin. Eger bize ulaşamazsanız bu emri kendilerine tebliğ ettiğimiz yetkililerimize giderek şikayetinizi arzedin. Haksızlığa uğrayan kimsenin hakkını, zorla da olsa haksızdan alırsınız."

Hiz. Ömer, beraberindeki Müslümanlarla Medine'ye döndü. Sa'd da Irak yoluna devam etti. Nihayet Sa'd, Nehr-i Zerud'a ulaştı. Kendisi ile Müsenna b. Harise arasında az bir mesafe kalmıştı. İkisi de birbirlerini görme Özlemi içindeydiler. Müsenna b. Harise'nin Cisir (Köprü) savaşında aldığı yarası nüksetti. Bu yüzden vefat etti. Allah ona rahmet etsin ve ondan razı olsun. Vefat ederken yerine komutanlığa Besir b. Hasasi-ye'yi atadı. Müsenna'nın ölüm haberini alan Sa'd, Müsenna için rahmet dileğinde bulundu ve karısı Selma ile evlendi. Sa'd, orduların bulunduğu garnizona geldiği zaman bütün ordu komutanlıkları ve o beldelerin reisleri onun emri altına girdiler. Hiz. Ömer, ona başka takviye birlikleri gönderdi. Öyle ki, Kadisiye savaşında emri altında 30 000 kişilik bir ordu toplandı. Bu ordunun 36 000 kişi olduğunu söyleyenler de olmuştur. Hiz. Ömer: "Allah'a yemin ederim ki, Acem hükümdarlarını Arap hükümdarlarıyla vuracağım." demiş ve Sa'd'a da bu mektubu göndermişti:

"Emirleri kabilelerin üzerine,onbasıları da on askerin başına tayin et ve bunlarla Kadisiye'de bir araya toplanma buyrugunu ver."

Sa'd, bu emri yerine getirdi. Onbasıları orar kişilik grupların başına, emirleri de kabilelerin başına tayin etti. Kesif kuvvetlerinin, öncülerin, sağ ve sol cenahların,artçı kuvvetlerin, piyadelerin, süvarilerin üzerine de Hiz. Ömer'in talimatı doğrultusunda komutanlar tayin etti.

Seyf b. Ömer, üstadların söyle dediklerini rivayet etmiştir:

"Hiz. Ömer, kadiliğe Abdurrahman Rebia el-Bahili Zennun'u tayin etti Ganimetlerin taksimi,görevini ona verdi. İnsanları islâm'a davet et-mek,vaz ü nasihatta bulunmakla da Selman-i Farisî'yi görevlendirdi. Ziyad b. Ebi Süfyan'ı da katiplikle görevlendirdi."

Dediler ki: Bu orduda sadece 310 kûsur sahabe vardı. Bunların yetmiş kûsuru Bedir savaşına katılmışlardı. Orduda 700 kadar sahabe oğlu vardı.

Allah onlardan razı olsun. Hz. Ömer, Kadisiye'ye çabucak hareket etmesini bildiren mektubunu Sa'd'a gönderdi. Kadisiye, cahiye döneminde Sasani (Fars) imparatorlugunun kapisiydi. Hz. Ömer, mektubunda Sa'd'a su talimatları da veriyordu: Ordun, Hicr ile ova arasında olsun. Farslılara giden bütün yol ve geçitleri kapatsın. Önce siz onlara şiddetli bir darbe vurun. Onların sayılarının çokluğu ve teçhizatlarının fazlalığı sizi korkutmasın. Onlar hileci ve tuzakçı bir kavimdirler. Eger sabredip iyi savasır, ihsanda bulunur, emanete riayet ederseniz onlara karşı muvaffak olacağınızı umuyorum. Sonra onlar hiç toparlanamıya-cak şekilde darma dacin olurlar, yüreksizdirler. Eger mağlup olursanız geriye dönün ki, Hicr mintikasına ulaşabilirsiniz. Siz onlardan daha atak ve cesaretlisiniz. Onlarsa çok korkak ve cahildirler. Nihayet Alîah size fethi nasip eder ve tekrar onlara hücum edersiniz."

Hz. Ömer mektubunda Sa'd'a,kendini nefis muhasebesine tabi tutmasını, askerlerine öğüt vermesini, iyi niyetli ve sabırlı olmaları telkininde bulunmasını emrediyordu. Bunun sebebini de şöyle açıklıyor-du: "Çünkü zafer, kişinin niyeti miktarınca Allah katından gelir. Sevap da kişinin Allah'tan beklentisi oranında gelir. Allah'tan afiyet dileyin. "La havle velâ kuvvete illâ billahil alıyyil azim" sözünü çokça söyleyin. Bütün durumlarınızı detaylı olarak bana bildirin. Nereye konakladığınızı, düşmanın sizin nerenizde bulunduğunu bana haber verin. Bana öyle ayrıntılı mektuplar gönderin ki, sanki sizi görüyormuş gibi olayım. Durumunuzu bana açıkça izah edin, Allah'tan korkun, ondan ümit var olun ve hiçbir hususta nazlanmayın. Bilinizki Cenâb-ı Allah, bu isin başarıya çıkacağına söz vermiş ve bu söz mutlaka tahakkuk edecektir. Bu isin, seni komutanlıktan uzaklaştırmasından ve yerine baskalarını geçirmesinden sakın."

Sa'd da, Hz. Ömer'e o mintikaların ve arazilerin durumlarını tasvir edici mektuplar yazdı. Bu mektupları okuyan Hz. Ömer, oraları görür gibi oldu. Yine Farşlıların kendileriyle savaşmak için Rüstem ve benzeri komutanları görevlendirdiklerini haber verdi. Mektubunda şöyle diyordu: "Onlar bizi, bizde onları ele geçirmek istiyoruz. Allah'ın emri yürürlüğe girmiştir. Yargısı kabul edilmistir. Hakkımızdaki takdirine razıyız. Afiyet üzere Allah'ın hayırlı kaza ve kaderini diliyoruz."

Hz. Ömer de, ona su cevabi mektubu gönderdi:

"Mektubun bana geldi. Onu okudum, anladım. Düşmanla karşılaştığın ve onların arkalarını dönüp kaçırmaları fırsatım Allah sana verdiği zaman onları yenilgiye uğratacağınız bana ilham edildi. Bundan şüphelen olmasın . Onları yenilgiye uğrattığın zaman Medain'i başlarına yıkmadıkça onlardan vazgeçme, orası insallah "ıarap olacaktır."

Hz. Ömer, Özellikle Sa'd için genellikle de bütün Müslümanlar için dua

etmeye basladi.

Sa'd, Uzeyb'e ulastigi zaman Müslümanlar, Fars askeri birligiyle karsilastilar. Bu askeri birligin basinda Sirazat b. Irazuveyh adinda bir komutan vardi. Müslümanlar, onlardan çok miktarda ganimet elde ettiler. Böylece avantajli bir konuma geçtiler. Sa'd, ele geçen ganimetleri bese ayirdi. Beste birini.halifeye gönderdi. Beste dördünü de mücahidle-re taksim etti. Mücahidler bununla sevinip ferahlandilar. Ve bunu ugurlu bir durum saydilar. Sa'd, beraberindeki kadınlar için koruyuculuk görevi yapsinlar diye bir müfreze ayirdi. Bu müfrezenin basina da komutan olarak Galip b. Abdullah el-Leysî'yi atadi. [19]

[1] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayinlari: 7/9-12.

[2] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayinlari: 7/12-30.

[3] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayinlari: 7/30-31.

[4] Havle, Sairin Karisinin adidir.

[5] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayinlari: 7/31-33.

[6] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayinlari: 7/34-36.

[7] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayinlari: 7/37-41.

[8] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayinlari: 7/41-43.

[9] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayinlari: 7/43-44.

[10] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayinlari: 7/44-45.

[11] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayinlari: 7/45-47.

[12] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayinlari: 7/47-48.

[13] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayinlari: 7/48-50.

[14] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayinlari: 7/50-52.

[15] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayinlari: 7/52.

[16] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayinlari: 7/53.

[17] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayinlari: 7/54-55.

[18] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayinlari: 7/55-60.

[19] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayinlari: 7/61-64.

Kadistye Savasi	1
Fasil	8
Hicri Ondördüncü Senede Vefat Eden Meshur Sahsiyetler	15
Utbe B. Gazvan	15
Amrb. Ümmümektum..	15
Müsenna B. Harise	15
Ebu Zeyd El-Ensârî	16
Ebu Kuhafe	16
Hicrî Onbestinci Sene	19
Ilk Humus Savasi	19
Kînnesrin Savasi	20
Kisariye Savasi	21
Ecnadeyn Savasi	22
Hiz. Ömer'in Kudüs'ü Fethetmesi	24
Nehresîr Savasi	30
Alfabetik Siraya Göre Hicri Onbesinci Senede Vefat Eden Sahsiyetler	30
Hicri Onaltinci Sene	32
Medain'in Fethi	33
Celûla Savasi	39

Kadistye Savasi

Sa'd, yoluna devam etti. Kadisiye'ye inip konakladi. Birliklerini etrafa gönderdi. Orada bir ay süreyle ikamet etti. İranlılardan hiç birini görmedi. Durumu, Hz. Ömer'e bir mektupla bildirdi. Etrafa gönderdiği müfrezeler her yerden erzak getiriyorlardi. Farshlar, beldelerinin çevresinde dolasan müfrezelerin mallarim yagmalayip adamlarini esir almalarindan rahatsiz olup hükümdarlari Yezdücürd'e sikayette bulundular ve söyle dediler:

- Eger bize yardima gelmezseniz, elimizde bulunan herseyi onlara verir, kalelerimizi de onlara teslim ederiz.

Farshlar, kendilerine gelecek olan takviye birliklerinin basina Rüs-tem'in komutan olarak atanmasi hususunda görüs birligi ettiler. Yez-dücürd, Rüstem'e haber gönderdi. Onu askeri birligin basina komutan yapti. Ancak Rüstem, bu görevden istifa edip söyle dedi: "Bu, savas hususunda uygun bir görüs degildir. Çünkü ordulardan sonra baska ordular göndermek, Araplar için büyük bir orduyu bir defada maglup edip kirmaktan daha zor ve siddetlidir." Yezdücürd ise, Rüstem'in bu teklifini kabul etmeyip kendi görüsünde Israr etti. Bunun üzerine Rüstem, sefere hazırlandi.

Sa'd, daha sonra Hire ve Saluba beldelerine kesifçiler gönderdi. Gelen

haberde Yezdücürd'ün ordunun basına Rüstem b. Ferahzad el-Ermenî adında birini komutan yaptığı ye onu askerlerle takviye ettiği bildiriliyordu. Sa'd, bu durumu Hz. Ömer'e mektupla bildirdi. Hz. Ömer de gönderdiği cevabi mektubunda Sa'd'a şöyle diyordu:

"Onlardan sana gelecek haberler ve onların sana getirecekleri durumlar seni üzmesin. Üzülme, Allah'tan yardım dile, ona güvenip dayan. Fars ordusunun komutanına görüs ve rey sahibi güçlü adamlarım gönder ki, onu imana davet etsinler. Çünkü Cenâb-i Allah, bu adamlarımızın dualarını Farshların gevsemesine ve sizin zafer kazanmanıza vesile kılacaktır. Her gün bana mektup yazarak durumu bildir."

Rüstem, ordusuyla yaklaşıp Sabat'ta ordugah kurduğu zaman Sa'd, bu durumu Hz. Ömer'e bir mektupla bildirdi. Mektubunda şöyle diyordu:

"Rüstem, Sabat'ta ordugah kurdu. Atlarını ve fillerini üzerimize sürdü. Ama ben Allah'tan yardım dileyip ona güvenip dayanmayı çok sevdiğim için başka hiçbir şeyi önemsemiyorum."

Rüstem, askerlerini mevzilendirdi. 40 000 askerden oluşan öncü birliğin basına Calinos'u; sağ cenaha Hürmüzan'ı; sol cenaha da Meh-ran b. Behram'ı komutan tayin etti. Bu iki cenahtaki askerler toplam 60000 kişiydiler. Rüstem, 20000 askerden oluşan artçı birliklerin basına da Benderan'ı komutan yaptı. Seyf ile diğerlerinin anlattıklarına göre ordusundaki askerlerin tamamı 80 000 kişiydiler. Baska bir rivayete göre ise Rüstem ordusunun askerleri 120 000'di. Ardında 80 000 kişilik takviye bir birlik vardı. Bu ordu da otuzüç fil vardı. Bunlardan biri beyazdı ki Sabur'a aitti. Bu onların en büyüğü idi. Diğerleri ona tabi idiler ve ona alismislardı.

Sonra Sa'd, Numan b. Mukrin, Furat b. Hibban, Hanzele b. Rebi et-Temimî, Utarid b. Hacib, Es'as b. Kays, Mugire b. Sube ve Amr b. Madi-kerib'den tesekkül eden bir cemaati, imana davet etsinler, diye Rüs-tem'e gönderdi. Rüstem, onlara sordu:

- Niçin buraya geldiniz?

Onlar da su cevabi verdiler:

- Allah'ın bize va'd etmiş olduğu su husus için. Beldenizi almak, kadınlarınızı ve çocuklarınızı esir almak, mallarınızı ele geçirmek için geldik. Biz bunun gerçekleştireceğine kesinlikle inanıyoruz.

Rüstem şöyle bir rüya görmüştü: Gökten bir melek inip Farshların bütün silahlarını mühürleyerek Rasûlullah (s.a.v.)'a vermiş, Rasûlullah da onları Hz. Ömer'e vermisti.

Seyf b. Ömer'in anlattigina göre Rüstem, Sa'd'la karsilasmayi geciktirmisti. Öyle ki onunla Medain'den çıkisiyla Kadisiye'de Sa'd'la karsilasmasi arasinda dört aylık bir süre geçmişti. Bunu da Sa'd ve beraberindeki Müslümanlari biktirip sikintiya sokmak amaciyla yapmisti. Hükümdar Yezdücürd, kendisini acele davranma hususunda zorlama-saydi bu karsilasma yerine gelmeyecekti.Çünkü Müslümanların kendilerini yenip muzaffer olacaklarini, gördüğü rüyaya dayanarak biliyordu. Astroloji bilgisine sahip bir kimse olduğu için bu rüyanin dogruluguna inanıyordu. Ayrica rüya tabiriyle ilgili deneyimleri de vardı.

Rüstem'in ordusu, Islâm ordusuna yaklastigi zaman Sa'd, onların haberlerini apaçık bir şekilde öğrenmek istedi. Bu amaçla Farslardan bir adami yakalayip kendisine getirmeleri için bir müfrezeyi harekete geçirdi. Bu müfrezede daha önce Peygamberlik iddiasında bulunup sonra tevbe eden Tüleyha el-Esedî de vardı. Müfreze komutani Haris, arkadaşlarıyla düşman saflarina dogru ilerledi. Nihayet geri döndü. Müfrezede bulunan Tüleyha, düşman ordusundaki saflari yarip ilerleyerek çok sayıda asker öldürdü ve onlardan birini esir alarak Sa'd'a getirdi. Öyle heyecanlanmisti ki kendini tutamıyordu. Sa'd, gerilen esire Fars ordusunun durumunu sordu. O ise, Tüleyha'nin gösterdiği cesaret ve bahadirligi anlatmaya basladi. Sa'd, ona:

- Birak bu meseleyi de Rüstem hakkında bize haber ver, dedi.

O da su cevabi verdi:

- Rüstem'in 120 000 kişilik bir ordusu var. Bir bu kadar asker de bu ordunun ardi siragelmektedir.

Böyle dedikten sonra İranli esir hemen Müslüman oldu. Allah, ona rahmet etsin.

Seyf b. Ömer, üstadlanndan naklen söyle demistir: İki ordu karsi karsiya geldigi zaman Rüstem, Sa'd'a haber göndererek kendisine soracagi seyler hakkında bilgisi olan akilli bir adam göndermesini istedi. Sa'd da ona, Mugire b. Sube (r.a.)'yi gönderdi. Mugire, onun yanina varınca Rüstem ona söyle dedi:

- Siz komsularimizsiniz. Biz size iyi davranıyor ve size ulasacak eziyetleri Önlüyorduk. Memleketinize dönün. Ülkemize gelerek ticaret yapmaniza engel olmayacagiz.

Mugire de ona söyle cevap verdi:

-t-Biz, dünya pesinde degiliz. Bizim asil istedigimiz ve amaçladigimiz, ahirettir. Allah, bize bir peygamber gönderdi. Gönderdiği peygamberine söyle dedi: "Dinime tabi olmayan kimselere su Müslüman cemaati musallat kilacak ve bu Müslüman cemaat vasitasiyla onlardan intikam alacagim.

Müslümanlari -hak din olan dinime bagli olduklari sürece - galip ve üstün kilacagini. Dinimden yüz çeviren kisi mutlaka alçalir. Dinime baglanan kisi de mutlaka yücelir."

- Sözünü ettigin din nedir?

- Bu dinin -onsuz hiçbir isin yarar saglamayacagi yegane prensibi; Allah'tan baska ilah bulunmadigina ve Muhammed'in de Allah Rasûlü olduguna sahadet etmek, Muhammed'in Allah katindan getirdigi hükümleri tasdik etmektir.

- Bu ne güzel birseydir. Baska bir umdesi de varmidir?

- Kullan, kullara kulluktan çıkarip Allah'a kulluk seviyesine yükseltmektir.

- Bu da güzel birseydir. Baska birsey var mi?

- Bütün insanlar Adem'in çocuklaridirlar. Onlar ana baba bir kardestirler .

- Bu da güzel. Söylermisin bana, eger dininize girersek ülkemizden çıkıp memleketinize donermisiniz?

- Evet, vallahi son ticaret veya herhangi bir ihtiyaç sebebi disinda ülkenize yaklasmayiz.

- Bu da güzel.

Mugire, yanindan ayrildiktan sonra Rüstem, kavminin reisleriyle islâm'a girme konusunda müsavere yapti. Onlar, islâm'a girmeyi reddettiler. Allah onlari rezil rüsvay etsin. Zaten öyle de yapti.

Sonra Sa'd, Rüstem'in talebi üzerine ikinci elçi olarak Rib'i b. Amir'i gönderdi. Rib'i, Rüstem'in makamına girdi. Meclisini altin islemeli halılar ve ipek minderlerle döseyip süslemislerdi. Kiymetli yakut ve incileri, muazzam süsleri sergilemislerdi. Üzerinde taci ve diger kiymetli esyalari vardi. Altindan bir taht üzerine oturmustu. Rib'i ise eski elbiseler giymis olarak makama girdi. Ama üzerinde kilici ve kalkani vardi. Kısa boylu bir ata binmisti. Makama yaklasip atinin toynugu halinin ucuna basincaya kadar at üzerinde durdu. Sonra indi, atini oradaki minderlerin dayali olduğu yerlerden birine bagladi. Üzerinde silahi, zirhi ve basinda migferi olduğu halde Rüstem'e yöneldi. Muhafizlar ona:

- Silahini indir, dedilerse de o:

- Ben, size gelmedim. Siz beni çağirdiginiz için geldim. Bu şekilde içeri girmemi kabul ederseniz ne âlâ, yoksa geri dönerim, dedi.

Rus tem: . _

- İçeri girmesine izin verin, dedi. Bunun üzerine o da mizragina dayanarak Rüstem'in tahtına dogru yürüdü. Ona:

- Sizi buralara kadar getiren sebep nedir? diye sordular. O da söyle cevap

verdi:

- Cenâb-i Ailah bizi gönderdi ki, onun dilediği kimseleri kullara kulluk etmekten kurtarıp Allah'a kul yapalım, O kimseleri, dünya sikintisinden kurtarıp genişliğe kavusturalım. Dinlerin zülüm ve baskısından kurtarıp islâm'ın adaletine kavusturalım. Cenâb-i Allah bizi, kendisine imana davet edelim diye dini ile yaratıklarına gönderdi. Bu dini kabul eden kimsenin durumunu kabulleniriz ve kendisine dokunmadan geri döneriz. Ama bu dini kabul etmeyen kimselerle Allah'ın va'dini gerçekleştirmeye kadar savasırız.

- Allah'ın size va'd ettiği şey nedir?

- Cennet'tir. İmana gelmeyen kimselerle savasarak ölen kimse için Cennet vardır. Hayatta kalan gaziler için ise zafer vardır.

- Sizin söylediklerinizi dinledim. Ancak düşünüp karar vermemiz için bize süre tanır mısınız?

- Evet, ne kadar süre istersiniz? Bir ya da iki gün yeter mi?

- Hayır, görüş sahibi ve kavmimizin reisi olan kimselerle yazışıp cevaplarını alıncaya kadar bize süre tanıyın.

- Rasûlullah (s.a.v.), orduların karsı karsıya geldiği esnada düşmana üç günden fazla süre tanımayı bize sünnet olarak bırakmış değildir. Şimdi sen durumuna bak, kavminin durumunu da göz önünde bulundur. Bu süre içinde üç seçeneğten birini seç.

- Sen kavminin efendisi ve lideri misin?

- Hayır. Ama Müslümanlar tek vücut gibidirler. Onların en aşağı seviyede olanları dahi en üst seviyede olanları adına himaye ve eman verirler.

Rüstem, kavminin reisleriyle toplantı yaparak şöyle dedi: -Bu adamın söylediği sözler kadar kıymetli ve tercihe şayan başka bir söz isittiniz ve gördünüz mü hiç?

- Onun söylediği bu sözlerle meyletmenden ve dinini bırakıp su köpeğe uymandan Allah'a sığınırız. Onun üzerindeki yırtık pırtık elbiseleri görmüyor muydun?

- Yazıklar olsun size, elbiselere bakmayın, görüseyiz, konuşmaya, davranmaya ve davranışa bakın. Çünkü Araplar, giyim kşam ve yiyeceklerle önem vermezler. Asaleti korurlar. Soy sopu göz önünde bulundurlar, dedi.

Rüstem ve adamları, ikinci gün islâm ordusu komutanı Sa'd'a haber göndererek bir başka adam göndermesi talebinde bulundular. Sa'd da onlara Hüzeyfe b. Mihsan'ı gönderdi. O da Rib'i'nin konuşmasına benzer bir konuşma yaptı. Üçüncü günde Mugire b. Sube onlara gitti. O da güzel ve

uzun bir konusma yaptı. Bu konusma esnasında Rüstem, Mugire'ye şöyle dedi:

- Sizin memleketimize girişinizin misali, bir yerde bal gören kara sineğin o yere girmesine benzer. Ve o sinek: "Beni bu bala ulaştıran kimseye iki dirhem vereceğim." der. Balın yanına varınca içine düşüp boğulur. Kurtulmak ister, ama kurtuluş yolu bulamaz ve: "Kim beni buradan kurtarırsa ona dört dirhem vereceğim." der. Sizin durumunuz bir bağdaki delige giren zayıf bir tilkiye benzer. Bağ sahibi onu zayıf görünce acıyıp kendi haline bırakır. Ama tilki semizlenip birçok şeyi bozdugu ve ifsad ettiği zaman bağ sahibi askerleriyle onun üzerine gelir, kölelerin yardımıyla onu kaçıp kurtulamadan vurup öldürür. Semizlendiği için delikten çıkıp kurtulamaz ve canım verir. İşte siz de ülkemizden bu şekilde çıkacaksınız."

Bu konuşmasından sonra Rüstem öfkelenildi. Güneşe yemin ederek: "Yarin sizi öldürecekim." dedi. Mugire de ona su karşılığı verdi:

- Sen de durumu yakın zamanda görüp anlayacaksın.
- Size elbise verilmesini, komutanınıza da hem elbise hem binek hem de 1000 dinar verilmesini emrettim ki ülkemizden çekip gidesiniz.
- Hükümlüğünüzü gevsettikten, onurunuzu zayıflattıktan sonra mı bunu bize teklif ediyorsun? Ülkelerinizde bir süre kalacağız. Küçülmüş olarak kendi elinizle cizyenizi bize vereceksiniz. Ve istemeseniz de kölemiz olacaksınız.

Mugire'nin böyle demesi üzerine Rüstem öfkelenip galeyana geldi.

İbn Cerir, İbn Vail'in şöyle dediğini rivayet etmiştir:

"Sa'd geldi. Beraberindekilerle birlikte Kadisiye'de karargah kurdu. 7000-8000 arasında askeri vardı. Müsriklerin askerleri 30 000 civarındaydı. Müsrikler, onlara şöyle dedi:

- Gücünüz, kuvvetiniz ve silahınız yok. Ne diye buralara geldiniz? Geri dönün!

Sa'd, onlara:

- Biz geri dönücüler değiliz, diye cevap verdi.

Onlar bizim oklarımıza bakıp gülüyor ve: "Bunlar ig gibidir, ig gibidir." diyorlardı. Geri dönme tekliflerine uymadığımızı görünce şöyle dediler:

- Akıllılarınızdan birini bize gönderin de buralara niçin geldığınızı bize açıklasın.

Mugire b. Sube: "Ben giderim." dedi ve yanlarına gitti. Rüstem'le birlikte komutanlık tahtına oturdu. Onlar, bu durumu yüksek sesle protesto ettiler. Mugire ise, onlara şöyle dedi:

- Bu tahta oturmam, benim sanimi yükseltmedi. Komutaninizin da serefini azaltmadı.

Rüstem söyle dedi:

- Bu adam doğru söyledi.

Böyle dedikten sonra da Mugire'ye, niçin geldiklerini sordu. Mugire de su cevabi verdi:

- Biz daha önceleri kötülük ve sapıklıkta olan bir kavimdik. Allah, bize bir peygamber gönderdi. Onun vasıtasıyla bizi doğru yola iletti. Hidayeti onun vasıtasıyla bize nasib etti. Onun eliyle bize rizik verdi. Bize verdiği rizikler arasında bir tahıl vardır ki su beldede biter. Biz onu yedigimizde, aile efradımız ve asiretimiz:

- Artık bunsuz yapamayız, bizi bu tahilin bittigi diyara götürün ki, bu tahili orada yiyelim, dediler.

Rüstem de söyle dedi:

- Eger beldemize girerseniz biz de sizi öldürürüz.

- Bizi öldürürseniz Cennet'e gireriz, ama biz sizi öldürürsek siz Cehennem'e girersiniz veya İslâm'i kabul etmediğiniz takdirde cizye ödersiniz.

Mugire'nin; "Cizye ödersiniz." demesi esnasında Farşlar tekrar sesli protestoya başladılar ve: - -Artık sizinle aramızda baris yapılmaz, dediler.

Mugire söyle dedi:

- Siz mi bizim ordunun bulunduğu tarafa geçip geleceksiniz yoksa biz mi sizin tarafınıza geçip gelelim?

Rüstem dedi ki:

- Hayir biz sizin ordunuzun bulunduğu tarafa geçip gelelim.

Müslümanlar, Farslıların kendi taraflarına geçip gelmelerine kadar beklediler. Onlar, o tarafa gelince Müslümanlar üzerlerine saldırdılar ve onları hezimete uğrattılar.

Seyfin anlattığına göre bu savasta Sa'd'm ayak damarı agrimis, sonra o, askerlere bir konuşma yaparak su âyeti okumustu:

"Andolsun ki, Tevrat'tan sonra Zebur'da da yeryüzüne ancak iyi kullarımın mirasçı olduğunu yazmistik." (el-Enbiyâ, 105.)

Konusmasını tamamladıktan sonra askerlere öğle namazını kıldirdi. Sonra dört defa tekbir getirdi. Düşmanı kovalayıp öldürürken, pusularda birbirlerini gözetlerken "İlâ havle velâ kuvvete illâ billah" demelerini söyledikten sonra Farslılara karşı saldırıya geçme emrini verdi.

Farşlar büyük bir hezimete uğrayarak kaçtılar. Nihayet Nihaven'de

ulastilar. Çoklari Medaine sigindi. Müslümanlar, onlari Medain kapilarina kadar kovaladilar. Savastan önce Sa'd, arkadaslarindan birkaç kisiyi Kisra'ya gönderdi ki, onu Allah'a imana davet etsinler. Giden grup, Kisra'mn yanina girmek için izin istedi. Onlara izin verildi. Baskent halki da çikip bu heyetteki adamlari seyretmeye, sekillerine, elbiselerine, omuzlari üzerindeki abalarina, ellerindeki kirbaçlarına, ayak-larındaki ayakkabilarina, zayıf atlarına ve atlarının toynuklarını yere vuruslarına baktılar. Sonra hayret etmeye başladılar. Son derece sastılar. Böylesine güçsüz kimselerin, s ayi ve teçizat bakımından üstün olan İran ordularım nasıl ezebileceklerini hayretle düşünmeye başladılar. Müslüman heyete izin verilince onlar Yezdücürd'ün yanina girdiler, Yezdücürd, onlari karsisinda oturttu. Yezdücürd çok kibirli ve edepsiz biriydi. Sonra Müslüman heyete, üzerlerindeki elbiselerin abaların, ayakkabıların, kibaçların adlarını sordu. Onlar da üzerlerindeki bu nesnelerin adlarını söyledikçe Yezdücürd bunlari kendi hesabına hayra yordu. Ama Cenâb-i Allah, onun hesabini ters döndürdü. Yezdücürd, Müslüman heyete söyle bir soru sordu:

- Sizi bu beldelelere getiren sebep nedir? Yoksa kendi kendimizle uğrastigimizdan dolayı mi üzerimize gelmeye cüret etiniz?

Onun bu sorusuna karsi Numan b. Mukrin söyle cevap verdi:

- Yüce Allah, bize merhamet buyurarak bize iyilikle emreden, kötülükten sakindiran bir peygamber gönderdi. Onun çağrisini kabul ettigimiz takdirde bize dünyanın da ahiretin de hayirlarini vaad etti. Davet ettigi her bir kabileden bazi kimseler ona yaklasıyor, bazilari de ondan uzaklasiyordu. Daha sonra kendisine sadece bazi kimseler iman etti. Böylece, Allah'in istedigii kadar bekledi. Sonra muhalefet eden Araplara antlasmalarının geçersiz sayılması emri verildi. O da onlardan basladi. İki tür olarak onunla birlikte bu davaya giristiler. Bu ise istemeyerek giren pisman olmadı. İsteyerek itaatle onun yanina gelenlerin de iyilikle-^ ri ve itaatleri arttı. Hep birlikte onun getirdigi dinin bizim vaktiyle üzerinde bulunduğumuz düşmanlıktan ve sikintilardan üstün olduğunu anladık. Daha sonra bize ve bize yakın olan ümmetlerden baslayarak onlari adalete, insafa çağirmamizi emretti.

Simdi biz, sizi dinimize çağiriyoruz. Bu din güzeli güzel görmüş, bütün çirkinlikleri de çirkin saymistir. Kabul etmeyecek olursanız bazi kötü durumlar, diger bazi kötü durumlardan daha kolay gelir M,bu da cizyedir. Cizye ödemeyi kabul etmeyecek olursanız bu defa birbirimizle savasiriz. Dinimiz kabul ederseniz size Allah'in kitabini yerimize birakir ve onun hükümlerini uygulamaniz için aranızda kalir, ondan sonra sizi ülkenizle basbasa birakip gideriz. Cizyeyi verecek olursanızbunu da kabul eder, buna karsilik sizi de koruruz. Aksi takdirde sizinle savasiriz.

Yezdücürd, söyle karsilik verdi:

- Ben, yeryüzünde sizden daha yoksul, sayica daha az ve sizden daha geçimsiz hiçbir ümmet bilmiyorum. Biz, sizi sinir kasabalarına terk eder, oradakiler de sizin isinizi bitirirlerdi. Simdi Farslara karsi dikilmeyi aklınıza koymus olmamalısınız. Eger sizler bu konuda aldanisa düsmüsseniz bize karsi aldanistan vazgeçin. Sayinizin çoklugu sizi bize karsi aldanisa sürüklemesin. Eger açlıktan dolayı bu duruma gelmisseniz biz , bolluga kavusuncaya kadar size yetecek kadar gıda veririz. Sizin sereflilerinize ikramda bulunur, sizi giydirir, basiniza da size yumusak davranacak birisini hükümdar yapariz.

Herkes susunca Mugire b. Sube ayaga kalkarak sunlari söyledi:

- Ey melik, su gördüklerin Arapların ileri gelenleri ve onların sereflileridir. Bunlar, serefli kimselerden utanan serefli kimselerdir. Sereflilere ancak serefliler ikram eder, onlara haklarını gereği gibi verip ihsanda bulunur. Onlar, söylemeleri istenen her şeyi söylemiş degildirler. Senin söylediğin her şeye de cevap vermediler. Sen, bana cevap ver ki, sana bildiren ben olayım. Onlar da bu konuda bana sahitlik etsin-ler, sen hakkında bilgi sahibi bulunmadığın şeylerle bizi niteledin. Yoksulluk ve perisan halimize dair söylediklerine gelince, gerçekten bizden daha yoksul kimse ve perisan bir ümmet yoktu. Açlığımız, her açlığa benzemez. Biz böcek ve kurtçukları, akrep ve yılanları yiyiyorduk. Bun-ları kendimiz için yiyecek sayıyorduk. Evlerimiz de yeryüzünün her tarafıydı. Kendimiz için deve ve koyun yünlerinden örülen elbiseden baska elbise giymiyorduk. Birbirimizi öldürmeyi, birbirimize karsi tecavüzde bulunmayı din sayıyorduk. Bizden herkes, kendi malından yemesin, diye kızlarını diri diri topraga gömerdi. Gerçekten de o zaman durumumuz sana anlattığımız şekildeydi. Ama daha sonra Cenâb-i Allah, bize nesebini, soyunu, şahsiyetini ve doğum yerini bildiğimiz, tanınmış bir şahsiyeti peygamber olarak gönderdi. Onun topragi, bizimkinden daha hayirlidir. Onun soyu bizimkinden daha hayirhdir. Onun ailesi de bizimkinden daha hayirlidir. O, içimizde bulunduğu halde bizim en doğru sözlümüz, en yumusak huylumuz ve şahsiyet itibariyle de en hayirh-mizdi. Bizi bir hususa davet etti. Ama hiç kimse ona icabet etmedi. Ona ilk icabet eden kişi, akrani ve kendisinden sonraki halifesi oldu. O söyledi, biz söyledik. O doğru söyledi ama biz yalan söyledik. O fazlalastirdi ama biz eksilttik. Söyledigi her şey de mutlaka tahakkuk etti. Sonunda Cenâb-i Allah kalplerimize onu tasdik etme, ona tabi olma duygusunu yerlestirdi. O, bizimle âlemlerin Rabbi arasında bir vasita oldu. Bize söylediği sözler, Allah'ın sözüdür. Bize verdiği emirler, Allah'ın emridir. O, bize Rabbimizin söyle dedigini söyledi:

"Ben Allah'im. Ben bir ve tekim. Ortağım yoktur. Hiçbir şey yokken ben

vardim. Benden baska her sey yok olacaktir. Ben, her seyi yarattim.

Hersey neticede bana dönecektir. Size merhamet ettim de su adami size peygamber olarak gönderdim ki, ölüm sonrasinda azabimdan sizi kurtaracagim yolu size göstereyim. Böylece sizi diyarim olan Darü's-selama (Cennet'e) yerlestireyim."

Biz de peygamberin, Allah katindan hak dinle geldigine sahadet ediyoruz. Peygamberimiz buyuruyor ki:

"Bu hususta size tabi olan kimse, sizinle ayni haklara sahip olur ve ayni yükümlülöklere tabi olur. Bu davetinize icabet etmeyen kimseye cizye Ödemesini teklif edin.Cizyeyi ödedikten sonra onu kendinizi korudugunuz seylere karsi koruyun. Cizye ödemeyi kabul etmeyen kimseyle de savasin. Ben aranızda hakemim. Bu dava ugruna sizden öldürölen kimse Cennet'e girer. Hayatta kalan kimse muzaffer olur."

Simdi ey hükümdar, tercihini yap,dilersen küçölmüs ve zelil olarak cizye ödersin, dileisen aramiza kiliç gIer ya da Müslüman ol kendini kurtar.

- Beni böyle bir sözle mi muhatap kildin?

- Ben, sadece benimle konusan kimseye hitap ettim. Eger senden baskasi benimle konussaydi bu cevapleri sana degil de ona verirdim.

- Eger elçilerin öldürölmeyecegi kurali olmasaydi sizi öldürördüm ve benden hiçbir hak talebinde de bulunamazdiniz.

Yezdücörd, Mugire b. Sube'ye böyle dedikten sonra adamlarina söyle bir emir verdi:

- Bana bir yük toprak getirin ve o yükü su heyetin en serefliisinin omuzuna yükleyin, sonrada onlari önünüze katip sürün. Medain sehrinin, evleri disina çikincaya kadar kovalayin.

Yezdücörd, bu defa heyete dönerek sunlari söyledi:

- Adaminiza gidin ve ona Rüstem adli komutanimi gönderecegimi, Rüstem'in onu ve askerlerini Kadisiye hendegine gömecegini,sizi ve onu azaplandiracagim bildirin. Sonra Rüstem, ölkelerinize gelecek ve Saburadan çektiginiz eziyetlerden daha siddetlisini size çektirecek ve sizi kendinizle mesgul edecektir. Söyleyin bakalim, sizin en serefliniz kimdir? Müslümanlar sustular. Asim b. Amr topragi almak üzere kalkarak söyle dedi:

- Onlarin en sereflileri benim. Ben bütün bunlarin efendisiyim, diyerek topragi omuzuna aldi ve binegine dogru gitti.

Yezdücörd de:

- Dogru mu söylüyor? diye sorunca heyettekiler, evet, dediler. Yezdücörd,

toprak yükünü Asim'm boynuna yükledi. Onu sarayından çıkardı. Asim da yükünü bineğine yükledi. Aceleyle hareket etti. Arkadaslarindan önce komutan Sa'd'm yanina gitti. Kadis kapisindan geçti. Kapiyi geride birakti ve askerlere: "Komutana zafer müjdesi verin. İn-saallah muzaffer olacagiz." dedi. Sonra gidip topragi delige bosaltti. Dönüp Sa'd'm makamına gitti. Haberi ona bildirdi. "Müjatler olsun size!

Allah size, Farslarm memleketlerini anahtarlarını verdi." dedi. Oradakiler de Farslilarm memleketlerini ele geçireceklerine bu olayi bir isaret saydilar. Gerçekten de ondan sonra gün be gün Sahabelerin durumu iyilesip kuvvetleri artti. Seref ve üstünlükleri fazlalasti. İranlıların durumu ise alçaldi. Zelil ve gevsek oldular.

Rüstem, hükümdarin yanına gidip Müslümanlardan gördüğü şeylerin açıklanması hususunda görüş sordu. Hükümdar, Müslüman heyetin akıl ve fesahatleri ile keskin cevaplarını anlatti. Neredeyse yakında elde edecekleri bir iddiaları olduğunu ifade etti. Onların en sereflilerine toprak yüklediğini, onu ahmak saydığını, topragi yüklenen Müslü-manı, sayet dileseydi o yükü başka bir Müslümana yükleyebileceğini söyledi. Rüstem, ona dedi ki: Hayir, o ahmak değildi. Kavminin en sereflisi de değildi. Ancak kendini feda ederek kavmini kurtarmak istedi. Allah'a yemin ederim ki onlar memleketimizin anahtarlarını götürdüler.

Rüstem, astrolojiden anlayan bir adamdı. Sonra peslerinden bir adam gönderdi. Ve ona söyle dedi: "Eger toprak yüküne kavusursan onu al ki, elden kaçırdığımız şeyleri telafi edelim. Sayet o toprak yükünü komutanlarına ulaştırmışlarsa demek ki, onlar diyarımızda bize galip olacaklardır."

O adam, toprak yükünün pesine düştü. Ancak heyete ulaşamadı. Onlar, kendisinden önce topragi, komutanları Sa'd'a ulaştırmışlardı. Farslılar buna üzüldüler ve siddetle öfkelenildiler. Kralın görüşünü de anlamsız buldular[1]

Fasil

Kadisiye savaşı, büyük bir savastı. Irak'ta ondan daha hayret verici bir savaş olmamıstı. Çünkü iki tarafın askerleri karşı karşıya geldiklerinde Sa'd (r.a.)'m ayak damarı ağrımaya başlamıstı. Vücudunda çibânlar çıkmıstı. Artık binek üzerinde oturamıyordu. Köskünde göğsünü bir yastığa dayamış vaziyette orduyu seyrediyor ve taktikler verip, planlar yapıyordu. Savaşın komutasını Halid b. Arfete'ye vermıstı. Sağ cenaha Cerir b. Abudullah el-Becelî'yi, sol cenaha Kays b. Meksuh'u komutan olarak tayin etmıstı. Kays ile Mugire b. Sube, Sam'da bulunan Ebu Ubeyde ordusunun Yermük savaşım yapmalarından sonra Sa'd'm yanına takviye birliklerinin basında gelmişlerdi.

İbn İshak'm anlattigina göre Kadisiye savasina katilan Müslüman ordusunun asker sayisi 7000-8000 arasindaydi. Rüstem'in ordusuysa 60 000 askerden olusmaktaydi. Sa'd, askerlere ögle namazini kildirip bir nutuk irad ederek vaz ü nasihatta bulundu. Onlari savasa tesvik edip su ayeti okudu:

"Andolsun ki, Tevrat'tan sonra Zebur'da da yeryüzünde ancak iyi kullarimin mirasçi oldugunu yazmistik. "(el-Enbiyâ, 105.)

Kurralar da cihad sûre ve ayetlerini okudular. Sonra Sa'd, dört kez tekbir aldı. Dördüncü tekbirden sonra Müslümanlar düşmana saldırdılar. Geceye kadar devam eden çarpismadan sonra iki taraf savasa ara verdi. İki taraftan da çok sayıda asker öldürülmüştü. Sabahleyin tekrar savas yerlerine geçtiler. O gün ve o gece de savastılar. Üçüncü günde de aksama kadar savastılar. Konusmayip nsüdistiklan için o geceye "He-rir" gecesi adini verdiler. Dördüncü günde de siddetli bir şekilde savastılar. Müslümanlar, Arap atlarından çok fillerden zorluk gördüler. Sahabeler, fili ve üzerindeki askerleri öldürdüler, gözlerini oydu. O savasta Tüleyha el-Esedî, Amr b. Madikerib, Kakab. Amr, Cerir b. Abdullah el-Becelî Dirar b. Hattab, Halid b. Arfete ve benzeri kahramanlar çok yararlıklar gösterdiler. Savasin dördüncü günü zeval vaktine kadar çarpisma devam etti. O güne Kadisiye günü denildi. Savasin sona erdigi gün, hicri ondördüncü senenin muharrem ayinin pazartesi günüydü. Seyf b. Ömer et-Temimî böyle demistir. O günde siddetli bir fırtına esti. Farslarm çadırlari yerlerinden söküldü. Rüstem için kurulan taht yerinden yuvarlandı. O da kosarak katirina binerek kaçtı. Müslümanlar onu kovalayip yakaladılar. Onu ve Kadisiye kesif birliğinin komutani Calinos'u Öldürdüler. Farslılar böylece hezimete ugradılar. Hamd ve minnet Allah'adır.

Müslüman askerler, kaçan Farsli askerleri kovaladılar. Yakalanip öldürdükleri Farsli askerlerin sayisi 30 000'i buldu. Savas alanında da 10 000 kisileri öldürmüslerdi. Daha önce de buna yakın sayıda Farsli asker öldürülmüştü. Kadisiye savasinda Müslümanlardan toplam 2500 kisi şehid edilmisti. Allah, onlara rahmet etsin. Müslüman askerler, kaçan düşman ordusunun yenik askerlerini kovaladılar. Onlari pesi sıra, Kisra'nin sarayinin bulunduğu Medain seherine girdiler. Bu savasta Müslümanlar, sayılamayacak ve evsafi belirtilemeyecek derecede mal ve silahi ganimet olarak ele geçirdiler. Düşman askerlerinin üzerindeki esyaları yağmalandıktan ve bunlar yerli yerine sarfedildikten sonra ka-

dan Kadisiye savasinin durumunu soruyordu. Medine'den Irak yoluna çıkıyor ve haberler ariyordu. Bir gün yine haber beklemekteyken uzaktan bir süvarinin görüldüğünü gördü. Onu karsiladi, ondan haberler sordu. Süvari de ona su müjdeyi verdi:

- Allah, Kadisiye'de Müslümanlara fetih nasib etti. Çok miktarda "ganimet ele geçirdiler.

Süvari, kendisinden haber soran kisinin rız. Ömer olduğunu bilmi--yor ve durumu ona anlatmaya devam ediyordu. Hz. Ömer ise, süvarinin

bineginin yani sıra yaya olarak yürümekte idi. Medine'ye yaklaştıklarında halk, Hz. Ömer'e, 'Ta emire'l-mü'minin" diye selam verdi. Bundan sonra o süvari kendisiyle konuşmakta olduğu zatin Hz. Ömer olduğunu anladı ve ona şöyle dedi:

- Ey mü'minlerin emiri! Allah sana rahmet etsin, halife olduğunu niçin bana bildirmedi?

- Kendini sıkıntıya sokma, kardeşim. Bunda senin bir sorumluluğun yok.

Önceki sahnelerde de anlatıldığı gibi bu savasta komutan Sa'd'm _ ayak damarı ağrıyordu ve vücudunda yaralar vardı. Bu mazereti sebebiyle savaş alanında duramıyordu, ama köskünün balkonunda oturmuş, askerlerin durumunu seyreliyor ve taktikler veriyordu. Yigit bir adam olduğundan köskün kapılarını kilitletmiyordu. Eğer askerler cepheden kaçacak olsalardı Farslılar, onları elleriyle yakalayabilecek durumdaydılar. Sa'd'in yanında daha önce Müsenna b. Harise'nin zevcesi olan karısı Selma binti Hafs bulunuyordu. O gün bazı süvariler cepheden kaçınca Selma panige kapılıp:

- Vah benim Müsenna'ma! Ama bu gün benim Müsennam yok, demis. Sa'd da buna kızarak karısı Selma'nın yüzüne bir tokat vurmıştı. Tokadı yiyen Selma:

- Kiskandin da mi beni vuruyorsun? demis ve savaş gününde cephede bulunmayışta köskünde oturduğundan dolayı Sa'd'i ayıplamıştı. Bunu da inadından ötürü söylemişti. Çünkü o, Sa'd'm mazeretini ve cepheye gitmesine engel olan yarayı biliyordu, mazeretinden haberliydi. Sa'd'm yanında köskte tutuklu bir adam vardı, içki içtiğinden defalarca hadde tabi tutulmuştu. Yedi kez cezalandırıldığı söyleniyordu. Sa'd, emir vermiş, içki içen o adam zincire vurulmuş ve köskteki nezarethaneye konmuştu. Köskün çevresinde atların dolasmakta olduğunu gören ve namli yigitlerden olan bu adam şöyle bir şiir söylemişti:

"Yeter artık, atlar mızraklılarla giderken,

Benim bağlı durmamın üzüntüsü,

Ayaga kalkarsam demirler çökertiyor beni,

Bagirani sagir eden kapılarsa kapanıyor yüzüme.

Çok severdim ve çok kardeşim vardı,

Simdi birakip gittiler, hiçbirini yok."

Bu siiri okuduktan sonra Sa'd'm Ümmü veledi Zebra'dan, kendisini bagli bulundugu zincirlerden kurtarmasini ve Sa'd'm atmi da emanet olarak kendisine vermesini istedi.Savastiktan sonra aksama dogru tekrar nezarethaneye dönecegine yemin etti. Zebra da onu bagli bulundugu baglardan kurtardi. Adam, Sa'din atma binip disari çıktı. Cepheye

gitti. Siddetlice çarpisti. Öte yandan köskün balkonunda bulunan Sa'd, cephedeki atma bakti, tanidi. Ama bir türlü inanamadi. Atin üzerindeki süvariye Ebu Mihcen'e benzetti, ama Ebu Mihcen'in de köskün nezarethanesin de zincirlere vurulmus oldugunu bildiginden süphelendi. Aksama dogru Ebu Mihcen adindaki tutuklu tekrar köskteki nezarethaneye döndü. Bizzat kendini zincire vurup bagladi. Sa'd, balkondan inip ahira gitti. Atinin terli oldugunu gördü ve :

- Bu niye böyle olmus? diye sordu. Oradaki görevliler de tutuklu Ebu Mihcen'in yaptigi isleri anlattilar. Sa'd, ondan memnun oldu ve onu serbest birakti. Allah, ikisinden de razi olsun. Müslümanlardan birisi, Sa'd hakkında kmayici su siiri söylemisti:

"Allah zafer verinceye kadar savasiriz. Sa'd ise Kadisiye kapisinda koruma altında. Bizler geri dönerken pek çok kadin, dul kaldı, Sa'd'm kadinlari arasinda ise dul kalan yok."

Anlattigina göre Sa'd, halkin arasina inmis, vücudunda, baldirlarinda ve kaba etlerindeki çibanlari, yaralan onlara gösterip özrünü beyan etmistı. Onlar da onun bu mazeretini kabul etmislerdi. Yine anlatildigina göre Sa'd, kendisinin aleyhinde yukaridaki siiri söyleyen adama beddua ederek söyle demisti:

"Allah'im, eger o adam yalan söylemiş veya söylediği sözleri; riyakarlık, baskalarına şöretini duyurma veya yalan beyanda bulunmak niyetiyle söylemişse onun dilini ve elini kes."

Bu siiri söyleyen sair, iki saf arasinda durdugu bir sirada bir ok gelip diline isabet etmiş ve dilini varmistı. Adam ölünceye kadar konusa-mamisti.

Seyf b. Ömer, Cerir b. Abdullah el-Becelî1 nin söyle bir siir söylediğini nakletmiş tir:

"Ben Cerir'im, künyem Ebu Amr'dir.

Sa'd köskünde iken Cenâb-i Allah, fethi nasib etti.*

Bu siiri duyan Sa'd, köskünün balkonundan asagiya egilerek söyle cevabi bir siir söylemisti:

"Büceyle'den birsey ümid etmiyorum, yalnız onun sevabının hesap gününde verileceğini umuyorum. Atlari öyle atlarla karsilastilar ki, Süvariler bir

çarpismaya maruz kaldilar. Atlar onlarin meydanlarinda küçük adimlarla yavas yavas ilerlediler.

Uyuz develer kadar azdilar.

Eger Ka'ka b. Amrm toplulugu ve Himmal olmasaydi, onlar süvariler arasinda saskinca dolasip duracaklardi.

Eger bu olmasaydi siz bayagi insanlara dönüseydiniz. Ki toplulugunuz kara sinekler gibi akip gidecekti."

Muhammed b. îshak, Kadisiye savasma katilmis olan Kays b. Ebi Hazim el-Becelî'nin söyle dedigini rivayet etmist:

"Aramizda Sakif kabilesinden bir adam vardi. îrtidad ederek Fars ordusunun saflarina katildi. Ordumuzun agirlik noktasini Büceyle kabilesinin bulundugu tarafin teskil ettigini onlara haber verdi. Biz, ordunun dörtte birini teskil ediyorduk. Bunun üzerine Farshlar üzerimize onalti fili saldilar. Atlarimizin ayaklarina batmasi için demir çiviler attilar. Bizi ok yagmuruna tuttular. Kaçmasinlar diye atlarini birbirlerine yaklastirdilar. O esnada Amr b. Madikerib ez-Zebidî yanimiza gelip söyle dedi:

- Ey Muhacirler toplulugu! Arslanlar gibi savasin. Zira Farshlar ancak teke gibidirler.

Fars askerleri bileklerine madeni seyler geçirmislerdi. O madeni kaplamalara ok tesir etmiyordu. Amr b. Madikerib'e dedik ki:

- Ey Ebu Sevr! Su kolu kaplamali olan süvariye karsimizdan uzaklastir. Çünkü ok onun eline isabet etmiyor. Amr, ona saldirdi. Bir ok fir-latti. Kalkanina isabet etti. Sonrada üzerine saldirip kucakladi. Boynunu kesip atti. Elindeki iki altin bilezigi, belindeki altin kemeri ve ipek ceketini aldi. Bu savasa katilan Müslüman askerlerin sayisi 6000 veya 7000 civarindaydi. Allah, Rüstem'i öldürttü. Onu, Hilal b. Alkame et-Temimî adindaki mücahid öldürdü. Rüstem, ona bir ok atmis, Hilal'in ayagina isabet etmis,bumm üzerine Hilal üzerine atilip silahiyla boynunu koparmisti. Bunun üzerine Farshlar da dönüp kaçmaya baslamislardi. Müslümanlarda onlari kovalamis, yakaladiklarini öldürmüslerdi. Bu kovalama esnasinda bir yere varip konaklamislar, dinlenmeye baslamislardi. Onlar dinlenme esnasinda içki içip sarhos olmus, oyun oynamaya baslamislardi. O sirada Müslümanlar üzerlerine hücum edip askerlerinin yaridan çoğunu öldürmüslerdi. O esnada Zühre b. Ha-viyye et-Temimî de Calinos'u öldürmüstü. Sonra Müslümanlar, kaçan Farslilari takibe basladilar. İki taraf karsilastikça Cenâb-i Allah, Rahman'in askerlerine yardım ediyor; seytanin askerlerini ve ates perestle-ri hezimete ugratip yardimsiz birakiyordu. Müslümanlar, sayilamiya-cak kadar çok miktarda ganimete sahip oldular. Firat nehrini geçerek Medain ve Celula sehirlerini fethettiler.

Seyf b. Ömer, Hemmam b. Haris en-Nehafnin zevcesi Ümmü Ke-sir'in söyle dedigini rivayet etmistir:

"Kocalarimizla birlikte Sa'd'm komutasi aîtmde Kadisiye savasma katildik. Savas sona erince eteklerimizi belimize baglayip degneklerimizi elimize aldik ve cesetlerin yarana geldik. Yerde yatmakta olan agir yarali Müslümanlara su içirip yerlerinden kaldirdik. Agir yarali müsrikleri öldürüp son nefeslerini verdirdik. Beraberimizde çocuklar da vardı. Müsrik Ölülerinin üzerlerindeki mallari yagmalarken kötü yerlerini görmeyelim diye bu ise çocuklari görevlendirdik."

Seyf b. Ömer, üstadlarinin söyle dediklerini rivayet etmistir: Komutan Sa'd, Kadisiye fethinin müjdesini ve müsriklerle Müslümanlardan Öldürülenlerin sayisina dair malumati içeren mektubu Hz. Ömer'e, Sa'd b. Ümeyle el-Fezzarî ile gönderdi. Mektubta sunlari yazmisti:

"Cenâb-i Allah, Farslilar'a karsi bize zafer nasib etti. Onlardan önceki dindaslarinda oldugu gibi uzun savastan,siddetli sarsintilardan sonra mallarini bize ganimet olarak verdi. Farshlar, daha Önce hiç kimsenin görmediği derecede siddette Müslümanlara saldirdilar. Ama Allah, bundan onlara bir fayda vermedi. Aksine Müslümanlar, onlarin üzerlerindeki mallari aldı. Müslümanlar da daglar arasindaki yollardan onlari kovaladilar. Bu savasta Müslümanlardan Sa'd b. Ubeyd el-Karî ile falan ve falan kimseler öldüler. Aynca isimlerini Allah'tan baska kimsenin bilmediği baska Müslümanlar da Öldüler. Onlari Allah bilir. Onlar gece karanligi bastirince Kur'ân okuyarak anlar gibi vizilti çıkarirlardi. Gündüz de arslanlar gibiydiler. Arslanlar kahramanlikta onlara benzeyemezdi. Onlardan ahirete irtihal edenler sehitlik mertebesi disinda, kalan gazilerden daha üstün degildirler.Ama onlar sehitlik mertebesini elde ederek gazilerden üstün oldular. Gazilere Allah sehitligi nasip etmedi."

Hz. Ömer Sa'd'm bu müjdesini minber üzerinde halka ulastirarak cemaata söyle dedi:

"Ben, gücünüz yettigi nisbette karsilanmadik hiçbir ihtiyaç birakmamak tutkusuna sahibim. Eger bunu yapamazsak geçimimiz zorlasir. Kit kanaat, geçinme hususunda birbirimizle esit seviyede oluruz. Ama istiyorum ki, sizin için neler düşündüğümü hissedesiniz. Ben, size sözle akil verecek degilim, ancak davranislarimla size örnek olacagim. Allah'a yemin ederim ki, ben sizi kendime köle edecek bir hükümdar degilim. Ama ben, Allah'in kuluyum. Bu emanet benim omuzlanma tevdi edilmistir. Eger bunun hakkini vermezsem size geri veririm. Ben size tabi olurum. Nihayet siz de evlerinizde yemege doyar ve suya kanarsiniz. Böylece ben de sizlerle mutlu olurum. Ama bu emaneti yüklenirde sizi kendime tabi kilarsam, bu defa sizin yüzünden ben mutsuz olurum. Az sevinir, uzun müddet hüzünlenirim.

Ve ne görevden istifa eder, ne de görevi size iade ederim Böylece ben kinanirim."

Seyf b. Ömer, üstadlarımn söyle dediklerini nakletmistir: Azib'ten Aden ebyen'e kadar bütün Araplar, Kadisiye savaşının sonuçlarını merakla beklemekteydi. Çünkü, hakimiyetlerinin devamını veya yıkılışını buna bağlı görüyorlardı. Her belde halkı, bu savaşın ne şekilde neticelendiğini görüp kendilerine bildirmesi için haberciler göndermişlerdi. Fetih, Müslümanlar lehine gerçekleşince insi elçilerden Önce cinni elçiler, en ücra memleketlere bu müjdeyi ulaştırdılar. Kadının birisi, San'a'da geceleyin dağ başında bir cinin söyle dedikini duymustu:

"Ey Halid'in kızı İkrime, yasa. Hayırlı ve halis azık az değildir. Doğarken ey günes, sen yasa, Ey essiz ve benzersiz olan her taş, sen de yasa. Muhammed'e iman eden güzel yüzlü Nahia kabilesinin topluluğu . siz de yasayın.

Siz ki Kisra'ya karşı ayaklandınız. Ordusuyla keskin kılıçlarla savastınız.

O esnada tslâm davetçileri tüysüz kara kedi gibi olan Ölümün yani basına gelip geri döndüler."

Yemame halkı da Müctaz'ın su beyitleri terennüm ettiğini isitmiş-lerdi:

"Savaş gününün sabahında Beni Temim kabilesinden faziletli olan kimselerin çoğunun piyade olduklarını gördük.

Onlar gecenin siddetli karanlığında devekusu gibi kimselere doğru yürüdüler.

O kimseler ki, Kisra'mn deniz misali, orman arslanlanm andıran askerleridirler. Onları dağlar gibi zannedersin.

Ama Beni Temim kabilesinin şerefli askerleri Kadisiye'de ve Hi-fin'de uzun günler boyunca onur ve övüş vesilesi seyleleri bıraktılar.

Düşman askerlerinin elleri ve tüysüz bacakları, kahraman askerlerle karşılaştıklarında koparıldı. "

Kadisiye savaşının Müslümanlar lehine sonuçlandığı diğer Arap beldelerinde de duyuldu. Halid b. Velid'in fethettiği Irak beldelerinin tamamı, Halid'e verdikleri sözleri ve onunla yaptıkları antlaşmaları bozdular. Sadece Bankiya, Barosama ve Ülleys halkı antlaşmalara sadık kaldılar. Verdikleri sözleri ve yaptıkları antlaşmaları bozan Iraklılar daha sonra tekrar sözlerini tutmaya ve önceden yaptıkları antlaşmalara bağlı kalmaya söz verdiler. Antlaşmayı bozmaya kendilerini İranlıların zorladıklarını, bu yüzden kendilerinden haraç aldıklarını iddia ettiler. Müslümanlar da onların kalplerini İslâm'a isindirmek için bu iddialarının doğruluğunu kabul ettiler. İnşaallah "Ahkamül-Kebir" isimli kitabımızda Irak savaşındaki halklarla ilgili hükmü

ileride beyan edecegiz, tbn îshak ile digerlerinin görüsüne göre Kadisiye savasi, hicretin onbesind senesinde, Valridf nin görüsüne göre hicretin onaltm-ci senesinde , Seyf b. Ömer ile bir cemaatin görüslerine göre ise hicretin ondördüncü senesinde yapilmistir. Hicretin ondördüncü senesinde yapilmis oldugu görüsünü ibn Cerir de benimsemistir. Dogrusunu Allah bilir. ibn Cerir ile Vakidi dediler ki: Hicretin ondördüncü senesinin ramazan ayinda Hz. Ömer, cemaata teravih namazini kildirmasi için Übey b. KaVi görevlendirdi. Diger beldelere de ramazan ayinin gecelerinde teravih kilmalari için cemaatin toplanmalari gerektigine dair emirname gönderdi. Yine bu senede Hz. Ömer, Utbe B. Gazvan'i Basra'ya vali tayin etti- Utbe ve beraberindeki Müslümanlari Basra'ya gidip yerlesmelerini emretti. Medainfnin görüsüne göre Farslilarin, Medain ve çevresindeki kasabalarla alkalarini kesti.

Seyf b. Ömer'in iddiasina göre Basra, ancak onaltici senenin rebi-yul-evvel ayinda vilayet yapildi. Utbe b. Gazvan ise Sa'd'm, Celula ve Tikrit savaslarini tamamlamasindan sonra Medain'den çıkıp Basra'ya gitmistir. Onu, Hz. Ömer'in emriyle Sa'd oraya göndermistir. Allah onlardan razı olsun.

Ebu Mihnef, Sa'bî'nin söyle dedigini rivayet etmistir: "Hz. Ömer, Utbe b. Gazvan'i 310 kûsur adamlarla Basra'ya gönderdi. Diger Araplardan da ona katılanlar oldu. Böylece adamlarinin sayisi 500'ü buldu. Beraberindeki adamlarla hicri ondördüncü senenin rebi-yül-evvel ayinda Basra'ya geldi. O zaman Basra'ya Hind diyari deniyordu. Orada beyaz ve sert taslar bulunuyordu. Adamlari için bir yerlesim yeri ararken küçük köprünün çevresine vardı. Orada kamis ve kmdirga bitkileri de vardı. Oraya yerlestiler. Bu sirada İranlılari Firat yöneticisi, 4000 süvari ile üzerlerine geldi. Günes zevvale erdikten sonra Utbe, onlarla karsilasti. Sahabelere emir verdi. Sahabeler, Firat yöneticisinin adamlarina hücum ettiler. Farstan bastan sona kirip geçirdiler. Fi-ratin yöneticisini esir aldilar. O esnada Utbe kalkip askerlere söyle bir nutuk irad etti:

"Dünya kopup gitmis, sirtini dönüp hizla kaçıyor. Geriye yalnızca bir kap dolduracak kadar birseyi kalmistir. Haberinizi olsun, siz, buradan ebede kadar kalacaginiz yere göçeceksiniz. O bakimdan elinizdeki en hayirlisiyla göçün. Bana anlatildigina göre Cehennem vadisinin kenarindan bir kaya parçasi birakilirsa, yetmis yıl yuvarlanarak durur. Ve sizler bu vadiyi dolduracaksınız. Siz ise bundan hayrete düstünüz.

Oysa ki yine bana su da anlatilmistir: Cennet'in kapilarindan ikisi arasindaki mesafe kirk yıldır. Bir gün gelecek Cehennem kesinlikle dolup tasacaktır, Yemin olsun, bir zamanlar Peygamber (s. a.v.) ile birlikte bulunan yedi kisiden biri bendim. Biz uzun süre semür ağacının yapragindan baska

yiyecek birsey bulamiyorduk. Sonunda agizlarimizin içi yaralarla dolmustu. Bir gün elime bir elbise geçirmistim. Bunu alip Sa'd ile birlikte paylasmistik. Simdi ise o yedi kisiden her birimiz mutlaka bir bölgenin valisiyiz. Bizden sonrada insanlari deneyeceklerdir."

Ali b. Muhammed el-Medainî'nin rivayetine göre Hz. Ömer, Basra'ya gönderdiği zaman Utbe b. Gazvan'a su mealde bir mektup yazmisti:

**Ey Utbe! Ben, seni Hind topraklarından sayılan bir yere vali olarak görevlendiriyorum. Burasi düşmanın savas alanlarından bir yerdir. Orada bulunanlara karsi Allah'ın sana yeteceğini ve sana yardımcı olacağını ümit ederim. Alâ b. Hadremî'ye, sana Arfece b. Herseme'yi yardıma olarak göndermesini emrettim. Arfece yanına geldiğinde onunla istisare et. insanlari Allah'ın dinine çağir. Senin bu çağirini kabul edenleri sen de kabul et. Çağirini kabul etmeyenlerden cizye vermelerini iste. Vermeyenin isini ise kılıçla hallet. Emrin altında bulunan kimseler hakkında Allah'tan kork. Nefsinin seni kibir tuzaklarına düşürerek ahiretini berbad etmesinden sakın. Rasûlullah'm sahabesi oldun. Alçaklıktan sonra onun sayesinde yüceldin. Zayıflıktan sonra güçlendin. Sonunda baskalarının basına dikilen bir komutan ve emirlerine boyun eğilen bir hükümdar oldun. Söylediğin dinlenir, emirlerine uyulur, seni gerçek değerinden daha yukarıya çıkartmayacak ve senden aşağıdakilere karsi da azdırmayacak olursan bu, gerçekten büyük bir nimettir. Bununla birlikte günah işlemekten sakındığın gibi nimetin seni kötülüklere sürüklemesinden de kendini koru. Hatta bu nimetin derece derece artarak seni aldatıp sonunda Cehennem'e sürüklemesi, benim nazarımda senin için masiyetten de kötüdür. Allah, ikimizi de böyle bir durumdan korusun. İnsanlar, Allah'a hızlıca bağlandılar. Sonunda dünyada da onlara verince bu sefer onu istemeye başladılar. Fakat sen Allah'i iste. Dünyayı isteme . Zalimlerin yıkılıp ölmesi gibi bir akibete ugramaktan kork."

Utbe, bu senenin receb veya saban ayında Eble sehrini fethetti. Utbe b. Gazvan bu senede vefat edince Hz. Ömer, Basra'ya vali olarak Mu-gire b. Sube'yi tayin etti. Mugire, oradaki valilik görevini iki yıl sürdürdü, iftiraya ugrayınca Hz. Ömer, onu bu görevinden alarak yerine Ebu Musa el-Es'arî'yi vali olarak atadı. Allah onlardan razı olsun.

Bu senede Hz. Ömer, oğlu Ubeydullah'i sarap suçu yüzünden hadde tabi tuttu. Bu cezayı tatbik ederken yanında bir toplulukta şahit olarak bulundu. Yine bu senede Ebu Mihcen es-Sakafi de sarap içme suçu sebe-

biyle yedi kez hadde tabi tutuldu. Onunla birlikte Rebia b. Ümeyye b. Halef de vuruldu. Bu senede Sa'd b. Ebi Vakkas, Kûfe'ye indi. Yine bu senede Hz. Ömer, insanlara hac ettirdi. Mekke'de Attab b. Üseyd, Sam'da Ebu Ubeyde, Bahreyn'de "Osman b. Ebi'l-As (baska bir rivayete göre Alâ b. Hadremî),

Irak'ta Sa'd ve Umman'da da Hüzeyfe b. Mihsan vali olarak bulunuyorlardı.
[2]

Hicri Ondördüncü Senede Vefat Eden Meshur Sahsiyetler **Utbe B. Gazvan**

Bir görüşe göre bu sene de Sa'd b. Ubade vefat etmiştir. Sahih kavle göre Sa'd, hicretin ondördüncü senesinde vefat etmiştir. Doğrusunu Allah bilir. Bu senede vefat edenlerden biri de Utbe b. Gazvan b. Cabir b. Heyb el-Mazini'dir. Bu şahıs, Beni Abdu's-Sems'in müttefiki olup sahabedir. Bedir gazvesine katılmış İslâmiyet'in ilk zamanlarında Müslüman olmuş, Habesistan'a hicret etmiştir. Önceki sayfalarda da anlatıldığı gibi bu zat, Hz. Ömer'in emri üzerine Basra'ya şehir haline getiren ilk kişidir. Birçok faziletleri ve üstünlükleri vardır. Hicretin ondördüncü senesinde vefat etmiştir. Onbesinci senesinde vefat ettiğini söyleyenler olduğu gibi onyedinci senesinde vefat ettiğini söyleyenler de olmuştur. Yirminci senede vefat ettiğine dair bir rivayet de vardır. Doğrusunu Allah bilir. Vefat ettiği zaman yaşı elliye geçmişti. Altmısı geçtiği de söylenir. Allah ondan razı olsun.[3]

Amrb. Ümmümehtum

Hicri ondördüncü senede vefat edenlerden biri de Amr b. Ümmü Mektum adındaki ama sahabedir. Adının Abdullah olduğu da söylenir. Muhacirlerden olan bu sahabe, Mus'ab b. Ümeyr'den sonra Medine'ye hicret etmişti. Yani Peygamberden önce hicret edenlerdendi. Müslümanlara hem Kur'ân okur hem de öğretirdi. Rasûlullah (s.a.v.), onu birçok defalar Medine'ye kendi yerine vekil bırakmıştı, Onüç kez vekalet ettiği söylenir. Sa'd'la birlikte Hz. Ömer zamanında Kadisiye savaşına katılmıştı. Anlatıldığına göre o, Kadisiye savaşında şehid edilmiştir. Medine'ye dönüp orada vefat ettiği de söylenmiştir. Doğrusunu Allah bilir. [4]

Müsenna B. Harise

Hicri ondördüncü senede vefat edenlerden biri de Müsenna b. Harise b. Seleme b. Damdam b. Mürre b. Zühl b. Seyban es-Seybanıdır. Bu zat, Halid b. Valid'in Irak'ta komutan vekiliydi. Cisir savaşından sonra Ebu Ubeyd'in ardı sıra komutanlık makamına geçmişti, islâm ordusunu idare etmiş ve o gün onları Farslardan kurtarmıştı. Bahadır askerlerdendi. Öyle ki atma binip Hz. Ebu Bekir'in yanına gitmiş, Iraklılarla savaşmaya onu tesvik etmişti. Vefat etmesinden sonra Sa'd b. Ebi Vak-kas, onun karısı Selma binti Hafs ile evlenmişti. Allah ikisinden de razı olsun ve onları hoşnut kılsın. [5]

Ebu Zeyd El-Ensârî

Bu senede vefat edenlerden biri de Ebu Zeyd el-Ensari en-Neccarî'dir. Rasûllullah zamanında Ensâr'dan Kur'ân'i ezberleyen dört kurradan biridir. Bu dört kurranın adlari şöyledir: Muaz b. Cebel, Übey b. Ka'b, Zeyd b. Sabit ve Ebu Zeyd.

Enes'in ifadesine göre Ebu Zeyd, onun amcasiyimisi. Kelbî dedi ki: Sözü edilen bu Ebu Zeyd'in asil adi, Kays b. Seken b. Kays b. Zaura b. Hazm b. Cündeb b. Ganem b. Adiy b. Neccar'dir. Bedir gazvesine katılmıştır. Musa b. Ukbe dedi ki: Bu zat, Cisir (Köprü) savaşında şehid edildi. Bu savaşa Ebu Ubeyd komuta etmişti. Cisir savaşı, bilindiği gibi hicretin on dördüncü senesinde yapılmıştı. Bazıları dediler ki: Sözü edilen . bu Ebu Zeyd'in asil adi, Kur'ân'i toplayan Sa'd b. Ubeyd'dir. Bu konuda . Katade, Enes b. Malik'in söyle dedigini rivayet etmiştir: "Evsililerle Hac-reçliler birbirlerine karsi övünerek iftiharlastılar. Evsliler dediler ki:

- Bizden öyle bir adam var ki, şehid edildiği zaman melekler onu yıkamışlardı. Onun adi Hanzele b. Ebi Amir'dir. Yine bizden Öyle bir adam var ki, şehid edildiği zaman cesedini arılar korumuşlardı. O, Asim b. Sabit b. Ebu'l-Eflah'tir. Yine bizden öyle bir adam var ki, Rahman'in Ars'i onun için titremişti. Onun adi Sa'd b. Muaz'dir. Yine bizden öyle bir adam var ki, onun şahidliği, iki kisinin şahidliği yerine geçerli olmuştur. Onun adi da Hüzeyfe b. Sabit'tir.

Evsililerin böyle demelerine karsi Hazreçliler de söyle demişlerdi:

- Bizden dört kisi var ki, bunlar Rasûllullah (s.a.v.)'in zamanında Kur'ân'i toplamışlardı. Adlari da şöyledir: Übey, Zeyd b. Sabit, Muaz ve Ebu Zeyd. Allah tümünden razı olsun. Yine bizden Ebu Ubeyd b. Mesud b. Amr es-Sakafi vardır. O, Irak valisi Muhtar b. Ebi Ubeyd'in babasıdır. Yine Ebu Ubeyd, Abdullah b. Ömer'in zevcesi Safiyye'nin babasıdır. Ebu Ubeyde, Peygamber Efendimiz hayatta iken Müslüman olmuştur. [6]

Ebu Kuhafe

Hicri ondördüncü senede vefat eden şahsiyetlerden biri de Hz. Ebu Bekir'in babası Ebu Kuhafe'dir. Hz. Ebu Bekir'in asil adi, Abdullah b. Ebi Kuhafe Osman b. Amir b. Sahr b. Ka*b b. Sa'd b. Teym b. Mürre b. Ka*b b. Lüey b. Galip'dir. Hz. Ebu Bekir'in babası Ebu Kuhafe, Mekke fethi senesinde Müslüman olmuştur. Hz.Ebu Bekir elinden tutarak onu peygamber (s.a.v.)'in yanına getirmişti. Onu görünce Peygamber (s.a.v.), Hz. Ebu Bekir'e ikram olsun diye söyle demisti:

- İhtiyari evinde bıraksaydın da biz yanına gitseydik.

Peygamber Efendimiz'in bu nazik ifadesi üzerine Hz. Ebu Bekir:

- Hayir ya Rasûllallah, onun sana gelmesi daha layıktır, diye karşılık

vermistir. Rasûlullah (s.a.v.) onu önüne oturttu. Basi ak çiçekler gibi bembeyazdi. Rasûlullah ona dua etti. Ve: "Saçlarıin su beyazlığını bir-seyle degistirin. Onu siyahtan uzak tutun." dedi. Rasûlullah (s.a.v.) vefat edince Hz. Ebu Bekir halife oldu. Müslümanlar, Ebu Bekir'in halife oldugunu Mekke'de bulunan babasi Ebu Kuhafe'ye bildirince o:

- Hasim ogullariyla Mahzum ogullari Ebu Bekir'in halifeligini onayladilar mi? diye sordu:

Müslümanlar:

- Evet, diye karsilik verince Ebu Kuhafe:

- Bu, Allah'in bir lütfudur. Diledigine verir, dedi. Sonra oğlu Ebu Bekir'in vefati gibi bir musibete maruz kaldi. Allah ondan razi olsun. Kendisi de hicretin ondördüncü senesinde Mekke'de muharrem (baska bir rivayete göre receb) ayında yetmisdört yasindayken vefat etti. Allah ona rahmet etsin.

Hicretin ondördüncü senesinde shid edilen shsiyetlerin adlariyla ilgili olarak üstadimiz Ebu Abdullah ez-Zehebî, söyle bir alfabetik siralama yapmistir:

Evs b. Evs b. Atik; Bu zat, Cisir savasinda shid edildi.

Besir b. Anbes b. Yezid ez-Zufrî: Bu zat, Uhud savasma katılanlardandir. Katade b. Numan'm amcası ogludur. Havva'nin binicisi diye ün salmistir. Havva, onun atinin adiydi.

Sabit b. Atik: Bu zat, Beni Amr b. Mebzul kabilesindendir. Sahabedir. Cisir savasinda shid edilmistir.

Salebe b. Amr b. Mihsan en-Neccarî: Bedir savasma katilmisti. Bu da Cisir savasinda shid edildi.

Haris b. Atik b. Numan en-Neccarî: Bu zat, Uhud savasma katilmisti. Cisir savasinda shid edilmisti.

Haris b. Mesud b. Abde: Sahabedir. Ensâr'dandir. Cisir savasinda shid edilmistir.

Haris b. Adiy b. Malik: Ensâr'dandir. Uhud savasma katilmistir. Cisir savasinda shid edilmistir.

Halid b. Said b. As: Bu zat, Mercü's-sifr savasinda shid edilmistir.

Hüzeyme b. Evs el-Eshelî: Cisir savasinda shid edildi.

Rebia b. Haris b. Abdülmuttalib: Onun bu senede vefat ettigine îbn Kani, tarih düsmüstür.

Zeyd b. Süraka: Cisir savasinda shid edildi.

Sa'd b. Selame b. Vaks el-Eshelî ve Sa'db. Ubade: Bir kavle göre bu zat, hicretin ondördüncü senesinde vefat etmiştir.

Seleme b. Eslem b. Hureys: Cisir savaşında şehid edildi.

Damre b. Gaziyye: Cisir savaşında şehid edildi.

Benu Muri b. Kayzf nin ogulları Abbad, Abdullah ve Abdurrahman: Bunlar da Cisir savaşında şehid edildiler.

Abdullah b. Sa'saa b. Vehb el-Ensari en-Neccarî: Bu zat, Uhud gazvesine ve müteakip gazvelere katılmıştır. İbnu'l-Esir'in, "el -Gabe" adh eserinde anlattığına göre bu zat, Cisir savaşında şehid edilmiştir.

Utbe b. Gazvan: Bununla ilgili açıklama önceki sayfalarda verilmiştir.

Ukbe ve kardesi Abdullah: Bunlar, babaları Kayzi b. Kaysla birlikte Cisir savaşında hazır bulundular ve o günde şehid edildiler.

Alâ b. Hadremî: Bir kavle göre bu senede vefat etmiştir. Ama baska kavillere göre bu seneden sonra vefat etmiştir ki bununla ilgili açıklama ileri ki kısımlarda verilecektir.

Amr b. Ebu'1-Yüsr: Cisir savaşında şehid edildi.

Kays b. Seken Ebu Zeyd el-Ensârî: Bununla ilgili açıklama önceki sayfalarda verildi.

Müsenna b. Harise es-Seybanî: Bu zat da bu senede vefat etti. Allah ona rahmet etsin. Bununla ilgili açıklama önceki sayfalarda verilmiştir.

Nafi b. Gaylanî: Cisir savaşında şehid edildi.

Nevfel b. Haris b. Abdülmuttalib: Bu zat, amcası Abbas'tan daha yaşlıydı. Bir kavle göre bu senede vefat etmiştir. Ama meshur kavle göre daha önce vefat etmiştir.

Vakid b. Abdullah: Cisir savaşında şehid edilmiştir.

Yezid b. Kays b. Hatim el Ensari ez-Zufrî: Uhud gazvesine ve müteakip gazvelere katılmış, Cisir savaşında şehid edilmiştir. Uhud gazvesinde çok yaralar aldı. Babası Meshur sairidi.

Ebu Ubeyd b. Mesud es-Sakafî: Cisir savaşında komutanlık yap-ti.Cisir savaşında şehid edildiği için o savaşla meshur olmuştur. Bir fil, onu ayagının altına alıp öldürmüştü. Allah ondan razı olsun. Ama daha önce o kiliciyla filin hortumunu kesmişti.

Ebu Kuhafe et-Teymî: Bu zat, Hz. Ebu Bekir es-Siddik'in babasıdır. Bu senede vefat etmiştir. Allah ondan razı olsun.

Hind binti Utbe b. Rebia b. Abdu's-Sems b. Ümeyye el-Ümeviye: Bu hanım, Muaviye b. Ebi Süfyan'm annesidir. Kureys kadınlarının hanım

efendilerindendi. Görüs, deha ve riyaset sahibiydi. Uhud gazvesine kocasiyla birlikte katilmisti. O zaman müsrikleri Müslümanlarla savasmaya ve Müslümanlari öldürmeye tesvik etmistti. Hz. Hamza şehid edildiği zaman vücuduna iskence yapmisti. Cigerinden bir parça alip çignemis ama yutamamisti. Babasi ve kardesi Bedir savasinda öldürüldüğü için Hz. Hamza'ya böyle yapmisti. Ama Mekke fethinde Müslüman olmus ve Islâmiyet'i güzelce yasamisti. Bey'atlamak için Rasûlullah (s.a.v.)'m yanina gitmek istediginde kocasi Ebu Süfyan'dan izin istemis, kocasi da ona söyle demisti:

- Dün, bu Islâmiyet davasini yalanliyordun.

- Vallahi bu geceden önce bu Mescid-i Haram'da Allah'a hakkiyla

ibadet edildiğini görmemistim. Yemin ederim ki Müslümanlar, gecede namaz kilarak sabahladilar.

- Simdiye kadar neler yaptin neler! Yalniz basina Rasûlullah'in yanma gitme.

- Bunun üzerine Hind, Osman b. Affan'in yanina gitti. Baska bir rivayete göre ise kardesi Ebu Hüzeyfe b. Utbe'nin yanma gitmistti. Ikisi birlikte Rasûlullah'in yanma gittiler. Hind'in yüzü peçeliydi. Rasûlullah (s.a.v.), beraberindeki diger kadinlarla birlikte onunla bey'atlasirken söyle demisti:

"Allah'a herhangi birseyi ortak kosmamak, hirsizlik etmemek ve zina etmemek üzere"

Rasûlullah'in böyle demesi üzerine Hind de su soruyu sormustu:

- Hür kadin hiç zina eder mi?

- Çocuklarinizi öldürmemek üzere .

- Biz onlari küçükken besleyip büyüttük. Büyüdükten sonra mi onlari öldürecegiz?

Hind'in bu sözü üzerine Rasûlullah (s.a.v.) gülümsedi ve su ayeti okudu:

"Baskasinin çocukunu sahiplenerek kocasina isnadda bulunmamak ve uygun olani islemekte sana karsi gelmemek üzere."

Hind:

- Evet, uygun olan iste sana karsi gelmemek üzere. Öyle degil mi? diye sordu.

Rasûlullah (s.a.v.) da:

- Uygun olan iste, diye cevap verdi. Hind'in konusmasi onun fesahat ve akil sahibi bir kadin oldugunu isbathyor. O, Rasûlullah (s.a.v.)'a söyle demisti:

- Allah'a yemin ederim ki ey Muhammed, yeryüzünde senin kabile halkin

kadar alçalıp zelil olmalarını istedigim başka bir halk yoktu. Ama yemin ederim ki bu gün yeryüzünde senin oba halkın kadar yücelmelerini istedigim başka bir oba halkı yok.

Rasûlullah (s.a.v.) da şöyle dedi:

- Nefsim kudret elinde bulunan Allah'a yemin ederim ki senin dedigin gibidir.

Hind, kocası Ebu Süfyan'm cimriligidenden şikayetçi oldu. Rasûlullah (s.a.v.) da ona, kendisine ve çocuklarına yetecek kadar, uygun miktarda malı Ebu Süfyan'm malından almasını emretti. Hind ile Fakih b. Mugire arasında geçen meşhur bir kıssa vardır. Hind, kocası Ebu Süfya^a birlikte Yermük savaşına da katılmış ve hicretin ondör-düncü senesinde Hz. Ebu Bekir'in babası Ebu Kuhafe'nin vefat ettiği günde vefat etmiştir. Hind, Ebu Süfyan oğlu Muaviye'nin annesidir. [7]

Hicrî Onbestinci Sene

İbn Cerir dedi ki: Sa'd b. Vakkas, bu senede Kûfe'yi şehirleştirmiştir. İbn Bukayle, Kûfe'nin yerini ona göstererek şöyle demişti:

"Allah rızası için sana bir yer göstereceğim. Burada tahta kurusu, sivrisinek gibi hasereler yoktur. Burası düzlük bir yerdir, içinde biraz da meyil vardır."

Bu senede Mercu'r-rum savaşı yapılmıştır. Önceki sayfalarda da anlatıldığı gibi Ebu Ubeyde ile Halid b. Velid, Fihl vak'asından sonra Hz. Ömer'in emri üzerine Humus'a doğru yola çıkmışlardı. Zî'1-kıla mevkiine gelip konaklamışlardı. Herakliyus ise, Teodor komutasında bir ordu göndermiş, bu ordu Merc-i Dimask ile batisına konaklamıştı. Kis hücumu geçmişti. Ebu Ubeyde, ise önce Mercu'r-rum'dan başladı. Bizanslılardan Senes adında başka bir komutan da geldi. Bu komutanın emri altında büyük bir ordu vardı. Karsısına Ebu Ubeyde çıktı. Bunlar, onun Teodor'a ulaşmasına mani oldular. Teodor'da yerleşmek ve orayı Yezid b. Ebi Süfyan'm elinden kurtarmak için Dimask'a taraf yoluna devam etti. Halid b. Velid, onu takiben Dunask'a doğru yoluna devam etti. Dimask'tan Yezid b. Ebi Süfyan gelip onun karsısına çıktı, iki taraf savastılar. Onlar savaşıırken Halid b. Velid geldi. Bizanslılar'ı arkadan vurmaya başladı. Yezid de ön taraftaki askerleri arka taraftakilerden ayırıp yalnız bıraktı. Nihayet gece bastırdı. Bizanslılar'ı hezimete uğrattılar. Ancak kaçan kimseler ölümden kurtulabildiler. Halid b. Velid de Teodor'u öldürdü. Bizanslılardan bol miktarda ganimet ele geçirdiler. Ganimetleri aralarında paylaştılar. Yezid, Dimask'a döndü. Halid b. Velid de Ebu Ubeyde'nin yanına döndü. Onun Mercu'r-rum'da Se-nes'le karşılaşip savaşmakta olduğunu gördü. Aralarında büyük bir savaş cereyan etti. Ebu Ubeyde, Senes'i öldürdü. Askerlerini kovaladı. Humus'a kadar takibe devam etti. Sonra Ebu Ubeyde, Humus'u da kuşatma altına aldı. [8]

İlk Humus Savası

Ebu Ubeyde, yenik Bizanslılar'ı takip ederken Humus'a geldi. Orayı kusatma altına aldı. Halid b. Velid de gelip onun yanında yer aldı. Kusatmayı şiddetlendirdiler. Kisin şiddetli şogukları da başlamıştı. Humuslular, Müslüman askerlerin bu şiddetli şogukları sebebiyle geri döneceklerini ümit etmekteydiler. Bu yüzden sabir gösterdiler. Sahabeler ise daha büyük bir sabir gösterdiler. Öyle ki, birçoklarının anlattığına göre Bizanslılardan bazıları geri dönmüş ve ayakları kalın çoraplar (mest) içindeyken dahi şiddetli şoguktan düştü. Sahabelerin ise ayaklarında ayakkabılarından başka birşey yoktu. Bununla birlikte onların ayakları ve parmakları isabet almamıştı.¹ Kis mevsimi sona erinceye kadar kusatmayı sabırla devam ettirdiler. Kusatma daha da şiddetlenmişti. Humusluların Önde gelen bazı büyük şahsiyetleri, Müslümanlarla barış antlaşması yapma teklifinde bulundular. Ancak Müslümanlar bu teklifi kabul etmeyip :

- Humus'un mülkünü ele geçirmemiz yakın olmusken sizinle barış mı yapacağız? dediler.

Anlatıldığına göre sahabeler, bu savaşın bir gününde tekbir getirmişler. Tekbir seslerinin şiddetinden Humus şehrinin bazı duvarları çatlamıştı. Sonra başka bir tekbir getirmişler, bu defa da tekbir seslerinden bazı evler yıkılmıştı. Şehir halkı, Önde gelen adamlarının yanına gidip:

- Basımıza gelen bu felaketi ve içinde bulunduğumuz bu hali görmüyor musunuz? Müslümanlarla barış antlaşması yapalım, dediler. Bunun üzerine Humuslular, Samlilerin Müslümanlarla yaptıkları antlaşma şartlarına uygun olarak evlerinin yansını Müslümanlara vermek ve arazilerinin haraçlarını ödemek, ayrıca zenginlik ve yoksulluk-ı nazar itibarıyla anılarak şahıs başına cizye ödemek üzere barış antlaşması yaptılar. Ebu Ubeyde, fetih müjdesini ve ganimetlerin beste birini Abdullah b. Mesudla Hz. Ömer'e gönderdi. Kendisi de büyük bir orduyla Humus'a yerleşti. Beraberinde komutanlar ve sahabelerin önde gelen adamları vardı. Sahabelerden Bilal ve Mikdad da Ebu Ubeyde'nin beraberindeydiler. Ebu Ubeyde, Hz. Ömer'e mektup yazarak Herakli-yus'un Cezire'ye kadar suların başını kestğini, bazen gizlendiğini, bazen ortaya çıktığını bildirdi. Hz. Ömer de ona Humus'ta ikamete devam etmesini emreden bir mektup gönderdi. [9]

Kınnesrin Savası

Ebu Ubeyde, Humus'u fethettikten sonra Halid b. Velid'i Kin-nesrin'e gönderdi. Halid, oraya geldiğinde şehir halkı ve Hristiyan Araplar ona karşı ayaklandılar. Halid, onlarla savaşta, çoklarını öldürdü. Oradaki Bizanslıları ve komutanları Mitas'ı öldürdü. Bedeviler, ondan özür dileyerek bu savaşta kendi görüşlerine dayanarak yapmış olma-dikânm beyan ettiler Halid,

mazeretlerini kabul edip onlara dokunmadi, daha sonra sehre girdi. Sehir halki, kalelere sigindilar. Halid, onlara söyle dedi:

- Eger göklere çikip bulutlann içine yerlesseniz bile Allah, bizi size ulastirir, veya sizi yanimiza yere indirir.

Onlarla ugrasmaya devam etti. Nihayet Cenâb-i Allah, oranin fethini Halid'e nasib etti. Allah'a hamd olsun.Halid'in bu savasta gösterdigi yararliliklan duyan Hz.Ömer, söyle dedi:

- Allah, Ebu Bekir'e rahmet etsin .O, adamlan benden daha iyi bilip taniyordu. Allah'a yemin ederim ki ben, Halid'i herhangi bir süpheden ötürü görevden azletmedim. Ancak insanlann her seyin Allah'tan degil de Halid'den geldigine inanmalannndan korktum.

Bu senede Herakliyus, askerleriyle birlikte geri çekilerek. Sair bidelerinden Bizans beldilerine gitti. Seyf b. Ömer'in anlattigina göre Kinnesrin savasi, hicretin onaltinci senesinde yapilmistir.

Dediler ki: Herakliyus, Kudüs'e her hacca gidis ve dönüşünde Suriye topraklanna bakip söyle derdi:

"Ey Suriye! Sana veda ediyor ve seni teslim ediyorum. Ama sendeki amacima ulasamadim." Herakliyus, Sam beldelerinden aynlip Urfa'ya gitti. Urfalilardan kendisiyle birlikte Bizans'a gelmelerini istedi. Onlar

da:

- Burada kalmamiz seninle beraber gelmemizden daha faydali olacaktir, dediler. Bunun üzerine Herakliyus, onlan Urfa'da birakti. Sem-san'a ulastiginda yüksek bir tepeye çikip Beyt-i Makdis taraflanna yönelerek söyle dedi:

"Selam sana ey Suriye! Bir daha görüşmemek üzere selam! Bundan sonra sana hiçbir Bizansli, ugursuz çocuk dünyaya gelmedikçe korkusuzca giremeyecektir. Keske bu çocuk dogmasa." Herakliyus'un bu davranisi ne kadar güzel, fakat Bizaslilar için de ne kadar büyük bir musibetti. Herakliyus, daha sonra yoluna devam ederek Kostantiniye'ye vardi. Hüküm dar ligina orada devam etti. Yaninda bulunup Müslü-malarla birlikte esir edilmis bir adama sordu:

- Su Müslümanlan bana anlat.

Adam da su cevabi verdi:

- Onlan sana öyle anlatacagim ki,onlan seyrediyormus gibi olacaksin. Onlar gündüz savasirlar, gecede rahipler gibi ibadet ederler. Zimmetlerindeki seyin bedelini ödemedikçe onu yemezler, bir yere girerken mutlaka selam verirler. Savasacaklari kimselerin yanma gitmezler. Meger ki onlar kendilerinin yanma gitsinler.

- Eger bana dogruyu soyledinse onlar su iki ayagimin bastigi yere-de sahip olacaklardir."

Ben derim ki: Müslümanlar, Kostantiniye'yi (Istanbul) Emeviler zamaninda kusatma altina aldilar. Ama fethedemediler. "Kitabu Mela-himw adli eserde de anlattigimiz gibi ahir zamanda Müslümanlar oraya sahip olacaklardir. Bu hususta Sahih-i Müslim'de ve diger hadis imamlarinin eserlerinde Rasûlullah'tan nakledilen sahih hadisler vardır. Allah'a hamd ve minnet olsun.

Cenâb-i Allah, zamanin sonuna kadar Bizanslıların Sam beldelerine sahip olmalarini yasaklamistir. Nitekim bu hususta Buhari ve Müslim'in sahihlerinde Ebu Hüreyre'den rivayet edilen bir hadiste sabit oldugu gibi Rasûlullah, şöyle buyurmıştır:

"Kisra öldükten sonra baska bir Risra gelmeyecektir. Kayser öldükten sonra baska bir Kayser gelmeyecektir. Nefsim kudret elinde bulunan Zat'a yemin ederim ki siz, Kayser ile Kisra'nin hazinelerini Aziz ve Celil olan Allah yolunda sarfedeceksiniz."

Rasûlullah (s.a.v.)'m bu müjdesi, gördüğüm kadariyla tamamen tahakkuk etmistir. Ve haber verdigi sey kesinlikle gerçekleşecektir.Yani Kayserlerin hakimiyeti Sam'a asla giremeyecektir. Çünkü Kayser kelimesi, Araplara göre bir cins ismidir ki, Bizans beldeleriyle birlikte Sam'a sahip olan kimselere verilen bir addir. Sam'in hakimiyeti Kayserlerin eline asla geçmeyecektir. [10]

Kisariye Savasi

İbn Cerir dedi ki: Hicretin onbesinci senesinde Muaviye b. Ebu Süf-yan, Hz. Ömer'in emriyle vali tayin edildi. Hz. Ömer, ona gönderdigi mektubunda şöyle diyordu:

"Seni Kisariye'ye vali tayin ettim, oraya git ve onlara karsi Allah'tan yardım dile. "Lâ havle velâ kuvvete illâ billahil aliyyil azim" sözünü çokça söyle. Allah Rabbimizdir,güvencimizdir, mevlamızdır.O ne güzel mevla ve ne güzel yardımcıdır...." Bu mektub üzerine Muaviye, Kisariye'ye gitti. Orayı kusatma altina aldı. Defalarca Kisariyeliler üzerine saldırdı, son saldırısında siddetli bir çarpisma cereyan etti. Muaviye, üzerlerine hücum etti, savasi siddetlendirdi. Nihayet Cenâb-i Allah, oranin fethini nasip etti. Kisariyeîilerden 80 000'e yakın adam Öldürüldü. Savas alanından kaçan yenik Kisariyelilerle birlikte öldürülen kimselerin sayısı 100 000'i buldu. Muaviye, ganimetlerin beste birini ve Ki-sariye'nin fetih müjdesini mü'minlerin emin Hz. Ömer'e gönderdi. Allah, ondan razı olsun.

Ibn Cerir dedi ki: Hicretin onbesinci senesinde Hz. Ömer, Amr b. As'a mektup yazarak Kudüs'e sefer etmesini ve Kudüs valisiyle savasmasını

emir buyurdu. Amr b. As'da bu emir üzerine yola çıktı. Remle mintikasında bir Bizans ordusuyla karsilasti. Bunun üzerine Ecnadeyn savasi basladi. [11]

Ecnadeyn Savasi

Amr b. As, ordusuyla yola çıktı. Ordunun sag cenahinda oglu Abdullah, sol cenahinda Cüdane b. Temim el-Malikî vardı. Cünade, Beni Malik b. Kinane kabüesindendi. Surahbil b. Hasene de vardı. Amr b. As, Ürdün'de Ebu Aver es-Sülemf yi komutan vekili olarak birakti. Kendisi Remle'ye ulastiginda orada Artabon komutasinda bir Bizans askerî birliği gördü. Artabon, onların en dahîsi, en akillisi, en uzak görüşlüsü ve ince hesapları dahi yapmayı ihmal etmeyenlerinden biri idi. Hem Rem-le'de, hem de Kudüs'te büyük birer ordu yerleştirmisti. Amr b. As, bu durumu Hz. Ömer'e bildirmek üzere bir mektup gönderdi. Amr'in mektubunu alan Hz. Ömer: "Simdi biz, Bizansli Artabon'un üzerine Arapların Artabon'unu göndermis bulunuyoruz. Kimin bu işi basaracagina dikkat ediniz." dedi. Amr b. As, Kudüslülerle savasmaları için Alkame b. Hakim el-Firasî ile Mesruk b. Bilal el-Akkfyi gönderdi. Ebu Eyyüb el-Malikf yi de Remle'ye gönderdi. Remlede Bizanslıların komutani Toza-rik bulunuyordu. Bunlar, Amr b. As ile ordusunun Kudüs'e gitmelerine engel olmak için Remle'de bulunuyorlardı. Hz. Ömer'in gönderdiği takviye birlikleri, Amr b. As'm yanına geldikçe o, bu birliklerin bir kısmını Kudüs'e gidenlerin pesine, bir kısmını Remle'ye hücumla geçen askerlerin pesine yolluyordu. Kendisi Ecnadeyn'de kalmaya devam etti. Arta-bon'a gönderdiği elçilerden birsey anlayamadığı ve Artabon'un açıkları-ni görmediği için bizzat kendisi elçi sıfatıyla Artabon'un yanına gitti. Yapmak istediği şeyleri ona bildirdi. Onun cevabını dinledi. Huzurunda düşünmeye başladı ve ne demek istediğini anladı. Artabon da kendi kendine şöyle dedi: "Allah'a yemin ederim ki bu, Amr b. As'tir.Ya da Amr b. As'm görüşünden istifade ettiği bir adamdır. Bunu öldürmekle Müslümanlara en büyük darbeyi vurmuş olacağım." Kendi kendine böyle dedikten sonra bir muhafızı çağırdı. Kulagina fisildayarak Amr'i öldürmesini emretti ve şöyle dedi:

- Falan yere git ve bekle. Senin yanından geçtiği zaman bunu öldür!

Amr b. As durumu sezdi ve Artabon'a şöyle dedi:

- Ey komutan! Dogrusu ben senin söylediklerim dinledim. Sen de benim söylediklerimi dinledin. Ben, Ömer'in bu valiye yardım etmek üzere göndermiş olduğu on kisten birisiyim. Simdi dönüp onları da alıp geleyim. Onlar da senin bana sunduğun bu teklifleri uygun görecektir olurlarsa, emirimizin de askerlerin de uygun görecektir, demektir.

Bunun üzerine Artabon, Amr b. As'a şöyle dedi:

- Evet, git onları da bana getir.

Bundan sonra Artabon, yanına bir adam çağırarak kulagina birseyler

fisildadi ve sonunda şöyle dedi:

- Falan yerde beklemekte olan muhafiza git ve onu geri çağır. Amr da yerinden kalktı ve ordusunun yanına gitti. Artabon, daha sonra onun Amr b. As olduğunu anladı ve:

- Adam beni aldattı. Allah'a yemin ederim ki o, Arapların en dahisi-dir, dedi.

Amr'm bu oyununu duyan Hz. Ömer: "Allah, Amr'ın hayrini versin." dedi. Amr, Artabon'u nerede yakalayabileceğini bilmiş ve onunla karşılaşmış. Ecnadeyn'de aralarında Yermük savaşını andıran bir savaş olmuştur. Öyle ki, her iki tarafın da verdiği ölü sayısı oldukça fazlaydı. Sonra geride kalan ordular, Amr b.As'in komutası altında toplandılar. Kudüs valisinin zor durumda bıraktığı Müslüman askerler, müstahkem mevki halindeki Kudüs şehrine giremediklerinden dönüp Amr b. As'm yanına gelmişlerdi.. Artabon da Amr b As'a şöyle bir mektup göndermişti:

"Sen benim dostum ve akranımsın. Benimle aynı değerde bir komutansın. Ben milletim içinde nasıl yüksek bir komutansam, sen de milletin içinde öylesine yüksek bir komutansın. Vallahi Ecnadeyn savaşından sonra Filistin'den başka bir yeri fethedemezsin. Geri dön, aldanma. Aksi takdirde senden öncekilerin uğradıkları gibi sen de hezimete uğrarsın."

Bunun üzerine Amr b. As, Rumca bilen bir elçiye Artabon'a şu bir mektupla birlikte göndererek talimatı verdi:

- Git,onun söylediklerini dinle, sonra yanına gel ve durumu anlat. Amr'in, bu mektubunda şunlar yazılıydı:

"Mektubun bana geldi. Ben kavimimde nasıl bir komutansam sen de kaviminde öyle bir komutansın. Birseyi gözden kaçırmıyorsun. Benim üstünlük derecem tam takdir edememisin. Bu beldelerin fethinin sahibinin ben olduğumu zannetmisin. Mektubum sana ulaştığı zaman onu arkadaşlarının ve vezirlerinin huzurunda oku."

Artabon, kendisine gelen bu mektubu yardımcılarının huzurunda okudu. Onlar da Artabon'a şöyle bir soru sordular:

- Bu beldelerin fethininin sahibinin bu adam olmadığını nereden biliyorsun?

Artabon:

- Çünkü bu beldeleri fethedecek adamın adı üç harften ibarettir, diye cevap verdi. Elçi de Amr'in yanına dönüp durumunu anlattı.Amr da yardım isteyerek Hz. Ömer'e bir mektup gönderdi. Mektubunda şöyle diyordu:"Ben, çok zorlu bir savaş vermekteydim. Son derece çetin bir düşmanla uğraşıyorum. Fethetmeye çalıştığım ülke sana karşı pesinen küçülmüş bulunuyor. Ne dersin?" Mektup Hz. Ömer'e ulaşınca o, Amr'in bu

sözü mutlaka bildigi seyden dolayı söyledigini anladı. Bunun üzerine kendisi Kudüs'ü fethetmek üzere Sam'a dogru sefere çıkmaya karar verdi. Nitekim bununla ilgili detayli açıklama ileride gelecektir. Seyf b. Ömer,üstadlarının söyle dediklerini nakletmistir: Hz. ömer, Sam'a dört kez girdi. Birincisinde Kudüs'ü fethederken ata binmistti. İkincisinde bir deve üzerindeydi. Üçüncüsünde Ser' mintikasına varmis, sonra da Sam'da veba hastaligi zuhur ettiginden geri dönmüstü. Dördüncüsünde de bir merkebe binmis olarak Sam'a girmisti. [12]

Hz. Ömer'in Kudüs'ü Fethetmesi

Ebü Cafer b. Cerir'in anlattigina göre hicretin onbesinci senesinde Ebu Ubeyde, Dimask'in fethini tamamladıktan sonra Kudüslülere bir mektup göndererek onlari Allah'a imana ve Isâm'a girmeye davet et-ti.Aksi takdirde cizye vermeleri gerektigini, cizye vermedikleri takdirde kendilerine karsi savas ilan edilecegini bildirdi. Kudüslüler, Ebu Ubeyde'nin bu çağrisina icabet etmediler. Bunun üzerine Ebu Ubeyde, Sam'da Said b. Zeyd'i halef birakti. Ordusuyla birlikte Kudüs'e dogru yola çıktı. Kudüs'ü kusatma altına aldı. Sehir halkına baski yaptı. Nihayet onlar, emirü'l-mü'minin Ömer b. Hattab'm kendilerine gelmesi sartiyla baris yapmaya razı olacaklarım bildirdiler.

Ebu Ubeyde, durumu bir mektupla Hz. Ömer'e bildirdi. Bu hususta onun fikrini sordu. Hz. Osman da Kudüslülerin hakarete ugramalari, zelil olmaları ve burunlarının yere sürülmesi için Hz. Ömer'in Kudüs'e gitmemesi tavsiyesinde bulundu. Hz. Ali ise, aralarındaki kusatma sebebiyle Müslümanlar üzerine çöken yükün hafiflemesi için Hz. Ömer'in Kudüs'e gitmesi gerektigini ifade etti. Hz. Ömer, Ali'nin görüşünü uygun gördü, ordusuyla birlikte Kudüs'e dogru yola çıktı. Medine'de vekil olarak Ebu Talib oğlu Ali'yi birakti. Abbas b. Abdülmuttalib öncü kuvvetlerin basında yola çıktı. Hz. Ömer, Sam'a yaklastigi zaman Ebu Ubeyde; Halid b. Velid ve Yezid b. Ebu Süfyan gibi komutanların Önde gelenleriyle birlikte onu karsılamaya çıktı. Ebu Ubeyde, bineginden indi. Hz. Ömer de bineginden indi. Ebu Ubeyde, Hz. Ömer'in elini öpmeye yöneldi. Hz. Ömer de Ebu Ubeyde'nin ayagini öpmeye yöneldi. Bunun üzerine Ebu Ubeyde, öpmekten vazgeçti. Sonra yoluna devam etti.

Kudüs'teki Hristiyanlarla baris antlaşması yaptı. Onlardan üç güne kadar Bizanslılari Kudüs'ten kovmalarını istedi. Sonra da içeri girdi. Rasûlullah (s.a.v.)'m Isrâ gecesinde girdigi kapıdan Mescid-i Ak-sa'ya girdi. Anlatildigina göre Mescid-i Aksa'ya girerken telbiye getirmisti. Orada Davud Peygamberin mihrabında tahiyyetül-mescid namazını kılmis ve girdigi günün ertesi gününde Müslümanlara sabah namazını kildirmisti. Sabah namazının birinci rekatında Sâd sûresini okumus, secde ayetine geldiginde

secdeye kapanmis, Müslümanlar da onunla birlikte secdeye kapanmislardı. İkinci rekatta ise Beni Israil (el-İsrâ) sûresini okuması, namazı tamamladıktan sonra, Peygamber Efendimiz'in miraca çıkışı esnasında ayaklarını bastığı kayanın yanına gelmişti. Kaya'nın yerini KaTsül-AhbaîMan sormuş, o da mescidi arka tarafına alıp ilerlemesini söylemişti. Bunun üzerine Hz. Ömer:

- Yahudilere benzedin, demisti. Sonra Mescid-i Aksa'nın karşı tarafında bir mescid yaptı. Bu, bugün bilinen Hz. Ömer Camii'dir. Hz. Ömer, daha sonra abasın eteğine kaya'nın yanındaki toprakları alıp tasıyordu. Müslümanlar da onunla birlikte toprak tasıydılar. Kalan toprakları da Ürdünlülerin tasımasını emretti. Bizanslılar, o kayayı çöplük haline getirmişlerdi. Çünkü orası Yahudilerin kiblesiydi. Öyle ki bir kadın, âdet kanının bulastığı kirli bezini çıkarıp bu kaya'nın üzerine atıyordu. Hz. Ömer, kayayı sunun için temizlemişti: Yahudiler, orayı çöplük haline getirmişlerdi. Orası, Yahudilerin saçları koydukları ve Hz. İsa'nın mezarıdır düşüncesiyle üzerine pislik attıkları bir mezbelelik haline gelmişti. Hristiyanların orada inşa ettikleri kiliseye de bu yüzden Kumame kilisesi "çöplük kilisesi" denmişti.

Kudüs'te bulunan Herakliyas'a Peygamberin mektubu ulaştığı zaman o, Hristiyanlara vaz ü nasihatla bulunmuştu. Çünkü onlar, kaya'nın üzerine çöplük haline getirmişlerdi. Herakliyas, Mescid-i Aksa'daki Dâvud Peygamber mihrabına gidip onlara söyle dedi: "İsrail oğulları, Zekeriyâ oğlu Yahya'nın kani için öldürüldükleri gibi sizin de -bu mescidi tahkir etmenizden ötürü -bu çöplük ugruna savaşmanız gerekir. Sizin bunu yapmanız en uygun olan bir davranış olacaktır." Böyle dedikten sonra kaya'nın üzerindeki çöpleri atıp temizlemelerini emretti. Onlar da bu temizlik faaliyetine başladılar. Üçte birini temizlemiş iken Müslümanlar orayı fethettiler. Hz. Ömer de o çöplüğü oradan tamamiyle kaldırttı.

Seyf b. Ömer'e göre Hz. Ömer, Medine'de Hz. Ali'yi halef bıraktıktan sonra çabucak Kudüs'e varabilmek için atına binip yola çıktı. Cabi-ye'ye vardığında inip mola verdi. Orada belâ ve uzun bir konuşma yapıp söyle dedi: "Ey insanlar! İçinizi düzeltin ki, dışınız da düzelsin. Ahireti-niz için çalışın M, bu çalışmanız dünyanız için de yeterli olsun. Bilesiniz ki kisi ile Adem Peygamber arasında hayatta bulunan bir baba yoktur. Yine kisi ile Allah arasındaki bağlarda yumuşama ve gevseme de söz konusu değildir. Kim Cennet yolunu istiyorsa cemaata sarılsın. Çünkü şeytan tek kisiyle beraberdir. İki kisten çok uzaktadır. Herhangi biriniz bir kadınla تنها yerde basbasa bulunmasın. Çünkü bu durumda üçüncüsü şeytan olur. İyiliklerinin kendisini memnun ettiği, kötülüklerinin de kendisini üzdüğü kisi, mümindir.

Hız.Ömer, daha sonra Cabiyelelele baris antlasması yaptı. Kudüs'e doğru yoluna devam etti. Daha önce ordu komutanları falan günde Cabiye'de kendisiyle buluşmalarını bildiren mektuplar göndermişti. Onlar da aynı günde Cabiye'ye gelip onunla birleştiler. Onunla ilk buluşanlar, Yezid b. Ebu Süfyan ile Ebu Ubeyde oldu. Sonra Halid b. Velid, Müslüman atlılarla birlikte oraya geldi. Üzerlerinde ipek elbiseler vardı. Hız. Ömer bundan dolayı onları taslamak için üzerlerine doğru gitti. Ancak onlar, üzerlerinde silah bulunduğunu ve savasta buna ihtiyaç duyduklarını söyleyerek mazeret beyanında bulundular. Hız. Ömer, on-ların bu mazeret beyanları karşısında sustu. Yerlerine vekil bırakan bütün komutanlar gelip Cabiye'de Hız. Ömer'le buluştular. Yalnız Amr b. As ile Surahbil gelemədiler. Çünkü onlar, Ecnadeyn'de Artabon'la karşı karşıya bulunuyorlardı. Hız. Ömer, Cabiye'de iken ellerinde çekilmiş kılıçları ile bir Bizans bölüğünün geldiğini gördü. Müslümanlar, silahlarını alarak üzerlerine yürüdüler. Ancak Hız. Ömer, Müslüman askerleri durdurup:

- Bunlar, eman isteyen bir kavimdirler, dedi. Kendisi onların yanına gitti. Kudüs'ten gelip eman dileyen ve mü'minlerin emiriyle baris yapmak isteyen askerler olduklarını anladı. Çünkü onlar, kendisinin Medine'den Kudüs taraflarına gitmekte olduğunu duymuslardı. Hız.Ömer, isteklerini yerine getirdi. Onlara emanname ve baris'antlaşmasını içeren bir yazı yazdı. Üzerlerine cizye tarhetti. Bazı şartlar da ileri sürdü. Bu antlaşma metninin yazılmasında Halid b. Velid, Amr b. As, Abdurrahman b. Avf ve Muaviye b. Ebu Süfyan şahit olarak bulundular. Antlaşma metnini Muaviye yazmıştı. Bu antlaşma, hicretin on-besinci senesinde yapılmıştı. Daha sonra Hız. Ömer, Lüd halkı ve orada bulunan diğer kimseler için emanname yazdı. Üzerlerine cizye tarhetti. Onlarda Kudüslülerle yapılan baris gibi aynı maddeleri içeren bir baris antlaşması yaptılar. Artabon, Misir beldelerine kaçtı. Amr b. As'm, Misir'i fethetmesine kadar oralarda kaldı. Daha sonra deniz sahilleri tarafına kaçtı. Müslümanlarla savasan bazı müfrezelerle birlikte bulunuyordu. Onu, Kays kabilesinden bir adam ele geçirdi. Artabon, kendisini yakalayan adamın elini kesti, adam da onu öldürerek hakkında şöyle bir şiir söyledi:

"Rum Artabon'u bu eli perisan ettiyse de Allah'a hamd olsun ki ondan çok yararlandım^

Rum Artabon'u onu kopardıysa da ben de onun kemiklerini bu elle paramparça etmişimdir."

Remleliler ve çevre kasaba halkları ile baris antlaşması yaptıktan sonra Amr b. As ile Surahbil b. Hasene, Cabiye'ye geldiler. Mü'minlerin emiri Hattab oğlu Ömer'in atma binmiş olduğunu gördüler. Yaiima yaklaştıklarında eğilip onun dizlerini öptüler. Hız.Ömer de ikisini kucaklayıp bağrına bastı. Allah onlardan razı olsun. Sonra Hız. Ömer, Ca-biye'den ayrılıp Kudüs'e doğru

yola ıktı. Atı topallamaya.basladı. Ona bir beygir getirdiler. Beygire bindi ama o da gürültü ve sesler çıkarmaya baslayınca Hz. Ömer, inip yüzünü tokatladi ve:"Sana bu sekilde kibirlenmeyi kimin öğrettigini bilmiyorum." dedi. Sonra da beygire hiç binmedi. Zaten daha önce de binmemisti. Böylelikle Kudüs ve çevresinin fethi Hz. Ömer eliyle gerçekleştirilmiş oldu. Yalnız Ecnadeyn fethi Amr b. As tarafından, Kisariye'nin fethi de Muaviye tarafından gerçekleştirilmisti. Seyf b. Ömer'in bu konuda anlattıkları bundan ibarettir. Ancak diğer siyer imamları ona muhalefet ederek Kudüs'ün hicri onaltıncı senede fethedilmiş olduğunu söylemişlerdir.

Muhammed b. Aiz, Yezid b. Ubeyde'nin söyle dedigini rivayet etmistir: Kudüs, hicretin onaltıncı senesinde fethedildi. Bu senede Hz. Ömer Cabiye'ye geldi"

Ebu Zür'a ed-Dimaskî, Velid b. Müslim'in söyle dedigini rivayet etmistir:

"Hz. Ömer hicretin onyedinci senesinde Ser* yolundan geri geldi. Tekrar hicretin onsekizinci senesinde geldi. Komutanlar onun yanında toplandılar. Topladıkları malları ona teslim ettiler. O da bu ganimetleri dağıttı. Orduları tertipleği. Şehirler kurdu. Tekrar Medine'ye döndü."

Yakup b. Süfyan dedi ki:"Cabiye ve Kudüs, hicretin onaltıncı senesinde fethedildi. Ebu Ma'ser dedi M: Amvas ve Cabiye, hicretin onaltıncı senesinde fethedildi, Sonra hicretin onyedinci senesinde Ser1 beldesi fethedildi. Ardı sıra hicretin onsekizinci senesinde kitlik görüldü. Bu senede Amvas'ta veba salgını görüldü. Ve Amvas diye bilinen belde bu senede fethedildi. Bu beldede bas gösteren veba, hicretin onsekizinci senesinde yayıldı."

Ebu Mihnef dedi ki: "Hz. Ömer, Sam'a geldiginde oranın bahçelerini ve sularını gördü. Sonra şehire, köşklere, bostanlara baktı ve su ayet-i kerimeyi okudu:

"Orada nice bahçeler, pınarlar, ekinler, güzel konaklar, eğlenip durdukları nimetler bırakmışlardı. Bu böyledir, onları başka bir millete miras bıraktık." (ed-Duhân, 25-28.)

Hz. Ömer, bu ayet-i kerimeyi okuduktan sonra Nabiga'nın su şiirini de okudu:

"Bunlar, zamanın iki gencidir ki gece ve gündüz, peşpeşe bunlara saldırırlar.

Bunlar, gayretle bir kabileye saldırdıkları zaman onları çöktürür-ler ve o kabile musibetlere maruz kalır."

İlk bakışta bu sözlerden anlaşıldığına göre Hz. Ömer, Sam'a girmiştir. Ama gerçek böyle değildir. Çünkü onun Sam mintikasına yaptığı üç seferde de

sehire girdigini nakleden hiçbir tarihçi yoktur. İlk gelisi buydu. O, Cabiye'den Kudüs'e doğru gitmişti. Nitekim Seyf b. Ömer'le diğerleri böyle derler. Doğrusunu Allah bilir. Vakıfye gelince o der M: Sam baskanlarının rivayetine göre Hz. Ömer, Sam'a iki kez girmiş, üçüncüde Ser'den -hicretin onyedinci senesinde- geri dönmüştür. Onlar derler ki: Üçüncüde Dimask ve Humus seherine girmiştir. Vakidî bunu inkar eder.

Ben derim ki: Hz. Ömer'in islâm'a girmesinden önce cahiliye devrinde Sam'a girişinden başka ikinci bir kez Sam'a girdiği bilinmemektedir. Nitekim bunu onun siretinde detaylı olarak anlatmışsınız. Yine rivayet ettiğimize göre Hz. Ömer, Kudüs'e girdiği zaman Peygamber Efen-dimiz'in, üstüne basarak miraca çıktığı kayanın yerini Kabu'1-Ah-bar'dan sormuş, o da Hz. Ömer'e söyle cevap vermişti:

- Ey mü'minlerin emin! Cehennem vadisinden itibaren su kadar ve su kadar sayıda zira ile ölç, vardığın yer, kayanın yeridir.

Zira ile ölçtüler. Kayayı orada buldular. Hristiyanlar, orayı çöplük haline getirmişlerdi. Nitekim Yahudiler de Hz. İsa'nın benzeri olan kişinin çarpiha gerildiği yeri çöplük haline getirmişlerdi. Benzeri adam haça gerildiği halde Yahudilerle Hristiyanlar, o adamin Hz. İsa olduğu inancına kapılmışlardı. Ama bu inançları asılsızdı. Nitekim bu hususta yanıldıklarını Cenâb-i Allah kesin bir ifadeyle bildirmektedir. Demek istediğimiz sudur ki; Hristiyanlar, Hz. Peygamber'in bisetinden 300 sene kadar Önce Kudüs'e hakim oldukları zaman Hz. İsa'nın benzeri adamin çarpiha gerildiği yeri çöplük haline getiren Yahudilerden Öç almak için temizlemişler, oraya Kral Kostantin'in annesi bir kilise inşa ettirmişti. Kostantin, kendi adıyla bilinen Kostantiniyye sehrinin kurucusudur. Anası, Heylane el-Harraniye el-Bundukaniye'dir. Bu kadın, oğluna emir vermiş, o da Hs.İsa'nın doğduğu yerde Hristiyanlar için Beytu'l-Lahmî inşa etmişti, kendisi de asılsız iddiaya göre Hz.İsa'nın mezarının bulunduğu yerde mabet inşa ettirmişti. Kendileri de Yahudilerin önceleri ve sonraları yaptıklarına karşı öç almak amacıyla onların kible mekanlarını çöplüğe dönüştürmüşlerdi. Hz. Ömer, Kudüs'ü fethedip kayanın yerini keşfettiği zaman kayanın üzerindeki çöplerin temizlenmesini emretmişti. Hatta denildiğine göre kendi abasıyla orayı silip temizlemişti. Sonra da mescidi nereye kuracağını KaVa sormuş, onunla müsavere yapmıştı. KaT) da mescidi kayanın arka tarafına inşa etmesini teklif etmiş, o da Ka'b'm göğsüne vurarak:

- Ey Ümmü Ka*b'm oğlu, sen böyle bir teklifte bulunmakla Yahudilere benzedin, demis ve Mescid-i Aksa'nın önünde bir mescid yapılmasını emretmişti.

İmam Ahmed b. Hanbel'in rivayetine göre Hz. Ömer, Ka'bu'1-Ah-bar'a şöyle bir soru sormuş:

- Nerede namaz kilmami uygun görürsün?

- Eger teklifimi kabul edersen kayanın arkasında kılarsın. O zaman bütün Kudüs senin önüne düşer.

- Sen Yahudilere benzedin ama ben Rasûlullah (s.a.v.)'m kıldığı yerde kılacağım. Böyle dedikten sonra kibleye yönelip namaz kaldı. Sonra gelip abasıyla o kayanın üzerindeki çöpleri silip süpürdü. Onun temizlik yaptığını gören halk ta gelip orayı temizlemislediler.

Seyf b. Ömer, Salim'in söyle dedigini rivayet etmiştir:

H.z.Ömer, Sam'a geldiği zaman Dimask Yahudilerinden bir adam onu karşıladı ve ona söyle dedi:

"Selam sana ey Faruk! Sen Kudüs'ün sahibisin. Allah'a yemin ederim ki, Allah, sana Kudüs'ün fethini nasip etmedikçe geri dönmeyeceksin."

Ahmed b. Mervan ed-Dineverî, H.z. Ömer'in azadhsı Eslem'in söyle dedigini rivayet etmiştir:

"H.z. Ömer, Kureysli ticaret kafilesıyla Sam'a gelmişti. Arkadaşları şehirden çıkacakları esnada, bazı işlerini görmek için H.z.Ömer onlardan geride kalmıştı. Şehirde dolasmakta iken bir patrik onun ensesinden tutup çekmiş. H.z. Ömer, onunla çekişmiş ve kendisini ondan kurtarmaya çalışmıştı. Ama bir türlü ona güç yetirememişti. Patrik onu; içinde toprak, balta, çapa ve zenbil bulunan bir odaya sokmuş ve ona: "Sunu suradan suraya taşı." demiş, kapıyı da üzerine kilitleyerek geri dönmüştü. Sonra da öğleye kadar H.z. Ömer'in yanına uğramamış, H.z. Ömer, olayının sırasında basından geçenleri söyle anlatıyor: "Oturup düşünmeye başladım. Patriğin bana dediklerinden hiçbirini yapamadım. Yanıma geldiğinde:

- Neyin var, niçin dediklerimi yapmadın? dedi ve basıma bir yumruk vurdu.

Ben de baltayı alıp onu öldürdüm. Disarı çıktım. Bir rahib. kilisesine uğradım. Aksamleyin yanında biraz oturdum. Rahip bana dikkatle baktı. Beni kiliseye koydu, yedirip içirdi. Arıgan verdi. İyiden iyiye beni süzmeğe başladı. Durumumu sordu, ben de:

- Arkadaşlarımı kaybettim, dedim.

O da bana:

- Ama korkulu gözlerle bakıyorsun, dedi. Tekrar beni dikkatle incelemeye başladı. Sonra da söyle dedi:

- Hristiyanlar, kitaplarını en iyi bilen âlimlerinin ben olduğumu biliyorlar. Bizi su topraklarınızdan çıkaracak olun kişinin sen olduğunı görüyorum. Su kilisemde kalman için bana bir emanname yazar misin?

- Olmayacak birseyi söylüyorsun, dedim. Ama rahib bunu benden ısrarla

istedi. Nihayet ben de onun istegi dorultusunda bir sayfa yazip ona verdim. Ayrilacagim zaman bana bir merkep verdi ve bana söyle dedi:

- Suna bin, arkadaslarinin yanina vardigin zaman yalnız basina bunu bana gönder. Çünkü bu hangi kiliseye ugrarsa ona deger verirler.

Ben de onun bana dedigini yaptim.

Hız. Ömer, Kudüs'ü fethetmek için geldiginde Cabiye'de bulunan o rahip emannameyi yanına alıp Hız. Ömer'in yanına geldi, Hız. Ömer de daha önce kendisine yazmış olduğu emannameyi geçerli saydı. Yalnız, kilisesine ugrayacak Müslümanlara ikramda bulunmasını, onlara ev sahipliği yapmasını ve yol göstermesini şart koştu."

Ebu Bekir b. Ebi'd-Dünya, Ebu Galiye es-Samfnin söyle dedigini rivayet etmiştir:

"Hız. Ömer, Kudüs yoluna giderken Cabiye'ye siyah bir deve üzerinde geldi. Sağı dökük olduğu için güneş altında kafası parlıyordu. Üzerinde sarık ve bornoz yoktu. Ayakları eğerin iki tarafında sallanıyordu. Minderi de imbicam yapısı yünlü bir minderdı. Bineline binerken bunu altına semer olarak koyardı. Yere inerken bunu kendine döşek olarak kullanırdı. Heybesi lif astarlıydı. Bineline binerken bunu heybe olarak kullanır, yere inerken de bunu yastık olarak kullanırdı. Pamuklu bir gömleği vardı. Eskimis ve yan tarafları delinmişti. Hız. Ömer:

- Bana bu kavmin reisini çağırın, dedi. Ona Celumes'i çağırdılar. Celumes'e:

- Su gömlegimi yıkayın, yırtıklarını diki, bana bir elbise veya bir gömleği emanet olarak verin, dedi. Ona keten bir gömlek getirdiler.

- Bu nedir? diye sordu.

- Ketendir, dediler.

- Keten nedir? diye sordu. Onlar da kendisine anlattılar. Gömlegini çıkarıp verdi. Gömlegini yıkayıp yamadılar. Kendisine getirip teslim ettiler. O da üzerindeki emanet gömleği çıkarıp sahiplerine teslim etti. Kendi gömlegini giydi.

Celumes ona dedi ki:

- Sen, Arapların hükümdarisin. Bu beldelerde deveye binmek senin için uygun olmaz. İstersen başka bir bineğe bin. Beygire binmen, senin açısından Bizanslıların gözünde daha gösterişli olur.

Hız. Ömer su cevabı verdi:

- Biz, Allah'ın islâmiyet'le yücelttiği bir milletiz. Allah'tan başka bir mabuda tapmayız. Beygir getirildi. Üzerine eversiz bir kadife serildi. Hız. Ömer de üzerine bindi. Sonra:

- Sunu durdurun, sunu durdurun. Bundan önce insanların seytana bindiklerini görmemistim, dedi. Devesini getirdiler. O da devesine bindi.»

Ismail b. Muhammed es-Seffar, Tarık b. Sıhab'm söyle dedigini rivayet etmistir:

"Hz. Ömer, Sam'a geldigi zaman bir nehirden geçmesi gerekti. Devesinden indi. Çizmelerini çıkarıp eline aldı. Devesiyle birlikte suya girdi ve karşı tarafa geçti. Ebu Ubeyde, ona dedi ki:

- Sen bu gün bu diyarda yapılmaması gereken bir iş yaptın. Söyle ve söyle yaptın. Hz. Ömer, Ebu Ubeyde'nin göğsüne vurup söyle dedi: -Bu sözünden baskası söyleseydi ey Ebu Ubeyde, ona yapacağımı bilirdim. Siz daha önceleri insanların en zelili, en hakiri ve en azi idiniz. Allah sizi İslâmiyet'le onurlandırdı. Siz İslâmiyet'ten başka bir vasıtayla onur ararsanız Allah sizi alçaltır."

İbn Cerir dedi ki: Bu senede, (hicretin onbesinci senesinde) Müslümanlarla Farslılar arasında Seyf b. Ömer'in görüşüne göre birkaç savaş meydana geldi. İbn İshak ile Vakidî dediler ki: Bu ancak hicretin onaltıncı senesinde vuku buldu. Böyle dedikten sonra İbn Cerir, Farslılarla Müslümanlar arasında cereyan eden birçok savastan bahsetmiştir. Bu savaşlar, Hz. Ömer'in, Sa'd b. Ebi Vakkas'a Medain'e gitmesini emrettiği zamanda cereyan etmişti. Medain'e gitmesini, kadınları ve çocukları Akik mintikasında birçok süvari nezaretinde bırakmasını da emretmişti. Sa'd, Kadisiye savaşını tamamladıktan sonra ordusunun öncü birliklerinin başında Zühre b. Haviye'yi gönderdi. Sonra Zühre'nin ar-^ kasından kendisine birer birer kamutanları gönderdi. Halid b. Ufuta, yerine kendi naibi olarak Hasım b. Utbe b. Ebi Vakkas'ı bıraktı. Kendisi ordusuyla birlikte hareket etti. Halid'i bu ordunun artçı birliklerinin başına kam utan yaptı. Bunlar büyük bir süvari birliği ve çok miktarda silahla yola çıktılar. Zaman da, bu senenin sevval ayıran bitimine birkaç gün kala idi. Kûfe'ye indiler. Kendilerinden önce Zühre, Medain tarafına gitti. Orada Yasbuhri ile karşılaştı. Bu komutanın emri altında Farslıların büyük bir ordusu vardı. Ancak Zühre, onları yenilgiye uğrattı.

Farslılar, geri dönüp Babil'e gittiler. Orada büyük bir orduları vardı. Bunlar da Kadisiye savaşında yenilgiye uğramışlardı. Başlarına Fi-ruzan'ı komutan yapmışlardı. Zühre, Sa'd'a yenik Farslıların Babü'de toplandıkları haberini verdi. Bunun üzerine Sa'd ile Firuzan karşılaştılar. Sa'd, onları abanın ucunun rüzgar önünde kivrılmasından daha çabuk bir şekilde yendi. Onlar da yenilgiye uğrayınca iki gruba ayrıldılar. Bir grup Medain'e gitti. Diğer grup Nihavend'e gitti. Sa'd, Babü'de birkaç gün kaldı. Sonra Medain'e doğru yola çıktı. Bunlar başka bir Fars askeri birliğiyle karşılaştılar. İki taraf şiddetlice savastılar. Farslıların komutanı Sehriyar ortaya çıkıp mübareze

için adam istedi. Müslümanlardan Nail el-Areci Ebu Nübate adında Beni Temim kabilesinden bahadır bir adam onun karsısına çıktı. Bir saat mizraklastılar. Sonra mizraklarını atıp kılıçlarını çektiler ve kılıçla birbirlerine saldırdılar. Sonra birbirlerini kucakladılar. İkisi de atlarından yere düştü. Sehriyar, Ebu Nübate'nin göğsü üzerine düştü. Hançerini çekti. Onu boğazlamak istedi. Ancak parmağı Ebu Nübate'nin agzına takıldı. Ebu Nübate, onun parmağını katir kitir kopardı. O da kendi canının derdine düştü. Böyle olunca da Ebu Nübate, onun hançerini alıp boğazını kesti. Atını, bileziklerini ve üzerindeki esyalarını aldı. Sehriyar'ın adamları da geri dönmek mecburiyetinde kaldılar. Yenilgiye uğradılar. Sa'd, Naile yemin verdirdi ki, Sehriyar'ın üzerinden aldığı bileziklerini ve silahını takinip atma savaş esnasında binsin. O da bu yemini yerine getirdi.

Dediler ki: Ebu Nübate, Irakta Kusa mintikasında surlara ilk tırmanan Müslüman oldu. Hz. İbrahim'in Küsa'da saklandığı yeri ziyaret etti. Allah'ın salatü selami İbrahim ve diğer Peygamberlerin üzerine olsun. Bundan sonra da Ebu Nübate, su ayeti okudu:

"İnsanlar arasında günleri bazen lehe, bazen aleyhe döndürür dururuz." (Âl-i İmrân, 140.) [13]

Nehresir Savası

Dediler ki: Sonra Sa'd, Zühre'yi önden gönderdi. Zühre Küsa'dan Nehresir'e doğru harekete geçti. Öncü birliklerin başında yer aldı. Karsısına Eare komutanlarından Sirzaz çıktı, Sabat halkı için barış yapılmasını, cizye ödenmesini teklif etti. Zühre, onun bu teklifini Sa'd'a ilettiler. Sa'd da kabul etti. Sonra Sa'd, ordusuyla birlikte Mazlam Sabat'a gitti. Orada Kisra'nın Boran adı verilen çok sayıda askeri birliklerini gördü. Boran birlikleri hergün: "Biz yaşadığımız sürece Fars hakimiyeti sona ermeyecektir." diye yemin ediyorlardı. Beraberlerinde Kısra'nın Mukarrat adlı büyük bir arslanı vardı. Onu Müslümanların yoluna bırakmışlardı. Gelen geçen Müslümanları yakalayıp parçalaması için âdeta nöbetçi gibi yola dikilmisti. Sa'd'ın kardeşi oğlu Hasım b. Utbe, bu arslana saldırdı. Arslanı öldürdü. İnsanlarda onu seyreliyorlardı. O gün Hasım kılıcına Metin adını vermişti. Sa'd'ın ayaklarını öptü. Hasım, Farslıların üzerine hücum etti. Onları bulundukları yerden ricat etme mecburiyetinde bıraktı. Yenilgiye uğrattı. Bu esnada o, Cenâb-ı Allah'ın su ayetini okuyordu:

"Siz daha önce, sonunuzun gelmeyeceğine yemin etmemiş miydiniz?" (İbrâhîm, U.)

Gece olunca Müslümanlar yola çıktılar. Nehsehir'e gelip mola verdiler. Her durduklarında bastan sona -Sa'd da dahil olmak üzere- hepsi tekbir getiriyorlardı. Nehsehir'de iki ay süreyle ikamet ettiler. Üçüncü aya da

girdiler. Böylece hicretin onbesinci senesi sona ermiş oldu.

Ibn Cerir dedi ki: Bu senede Hz. Ömer, insanlara haccettirdi. Hac esnasında Mekke'deki valisi Attab b. Üseyd, Sam'daki valisi Ebu Ubey-de, Küfe ve Irak'taki valisi Sa'd, Taif teki valisi Ya'lâ b. Ümeyye, Bahreyn ve Yemame'deki valisi Osman b. Ebu'l As, Umman valisi ise Hüzeyfe b. Mihsan idi. [14]

Alfabetik Siraya Göre Hicri Onbesinci Senede Vefat Eden Sahsiyetler

Sa'd b. Ubade el-Ensari el-Hazrecî.

Sa'd b. Ubeyd Numan Ebu Zeyd el-Ensari el-Evsî:

Bu zat, Kadisiye'de şehid edildi. Anlatildigina göre bu, Rasûlullah zamanında Kur'ân'ı toplayan dört kurradan biri olan Ebu Zeyd'dir. Diğerleri ise bunu inkar etmişlerdir. Yine denildigine göre bu zat, Ümeyr b. Sa'd adındaki zahid Humus valisinin babasıdır. Muhammed b. Sa'd, bu zatin Kadisiye'de vefat ettiğini ve bu savaşın da hicretin onaltıma senesinde yapılmış olduğunu söylemiştir. Dogrusunu Allah bilir.

Süheyl b. Amr: Hicri onbesinci senede vefat edenlerden biri de Süheyl b. Amr b. Abdu's-Sems b. Abdud b. Nasr b. Hisl b. Amir b. Lüey Ebu Yezid el-Amirfdır. Bu zat, Kureys hatiplerinden ve esrafından olup Mekke fethi gününde Müslüman olmuş, Islâmiyet'i güzelce yaşamıştır. Müsamahakar, cömert ve fesahat sahibi bir adam olup çokça namaz kılar, oruç tutar, sadaka verir, Kur'ân okur ve fazlaca aglardı. Anlatildigina göre o, fazlaca namaz kilip oruç tuttuğu için rengi sararmış, bitkin düsmüstü. Hudeybiye barısında sükranla karsılanacak bir çaba sarfet-misti. Rasûlullah (s.a.v.) vefat ettiği zaman Mekke'de halkı islâm'da sebat ettirecek büyük bir nutuk irad etti. Onun Mekke'de irad ettiği bu nutku, Hz. Ebu Bekir'in Medine'de irad ettiği nutkuna yakın anlamlı idi. Sonra bir toplulukla birlikte cihad için Sam'a gitti. Yermük savaşına katıldı. Bu savasta bir bölüğün basmda komutanlık yaptığı ve şehid edildiği söylenir. Vakidî ile Safîi'nin dediklerine göre bu zat, Amvas vebasından ötürü vefat etmiştir.

Amir b. Malik: Hicri onbesinci senede vefat edenlerden biri de Amir b. Malik b. Üheyb ez-Zührî'dir. Bu zat, Sa'd b. Ebi Vakkas'ın kardesidir. Habesistan'a hicret etmiştir. Ebu Ubeyde'nin Sam'daki orduların komutanlığına tayin edildiğini ve Halid'in bu görevden azledildiğini bildiren Hz. Ömer'in mektubunu getiren ulak da budur. Yermük savaşında şehid edilmiştir.

Abdullah b. Süfyan b. Abdü'l-Esed Mahzunu: sahabelerindendir. Amcası Ebu Seleme b. Abdü'l-Esed'le birlikte Habesistan'a hicret etmiştir. Amir b. Dinar, ondan munkati olarak hadis rivayet etmiştir. Çünkü o Yermük savaşında şehid edilmiştir.

Abdurrahman b. Avvam: Bu zat, Zübeyr b. Avvam'm kardesi olup müsrik olarak Bedir savasina katilmis, Müslümanlarla savasmisti. Bir kavle göre Yermük savasinda sehid edilmistir.

Utbe b. Gazvan: Bir kavle göre bu da Yermük savasinda sehid edilmistir.

İkrime b. Ebi Cehil: Bir kavle göre bu, Yermük savasinda sehid edilmistir.

Amr b. Ümmü Mektum:

Kadisiye savasinda sehid edildi. Medine'ye döndüğü de söylenir.

Amr b. Tüfeyl b. Amr:

Amir b. Ebi Rebia:

Firas b. Nadr b. Haris;

Anlatildigina göre bu zat, Yermük savasinda sehid edilmistir.

Kays b. Adiy b. Sa'd b. Sehm:

Habes muhaciri erindendir. Yermük savasinda sehid edilmisti.

Kays b. Ebi Sa'saa:

Amr b. Zeyd b. Avf el-Ensari el-Mazinî:

Akabe bey'atma ve Bedir gazvesine katilmistir. Yermük savasinda bölük komutanlarından biri olup ayni savasta sehid edildi. Kur'ân kira-atıyla ilgili bir hadis rivayet etmistir. Seyh Ebu Abudullah Ez-Zehebî dedi ki: Rivayet ettigi bu hadisten anlasildigina göre Amr b. Zeyd, Rasûlullah zamaninda Kur'ân'i toplayanlardan biridir.

Nuseyr b. Haris b. Alkame:

Nuseyr b. Haris b. Alkame b. Kelde b. Abdi Menaf b. Abdi'd-Dar b. Kusay el-Kurasi el-Abderî de bu senede vefat etmistir. Bu sahis, Mekke fethi senesinde Müslüman oldu. Kureys âlimi erin dendi. Rasûlullah (s.a.v.), Hüneyn savasinda ona yüz deve verdi. Ancak bu develeri almakta tereddüt etti. Ve: "Ben Islâm'a girmek için rüsvet almam." dedi. Sonra da: "Vallahi bunu ben kendim istemedim ve taleb etmedim. Bu , Rasûlullah'm bir bagisidir. " dedi ve develeri aldı. Islâmiyet'i güzelce yasadi. Yermük savasinda sehid edildi.

Nevfel b. Haris b. Abdül-Muttalib:

Hicretin onbesinci senesinde vefat edenlerden biri de Nevfel b. Haris b. Abdülmuttalib'tir. Bu zat, Rasûlullah (s.a.v.)'m amcasi ogludur. Abdülmuttalib ogullarından Müslüman olanların en yaslisi idi. Bedir gazvesinde esir edilenlerdendi. Abbas, onun fidyesini ödemisti. Anlatildigina göre bu zat, Hendek gazvesi esnasinda hicret etmis, daha sonra Hudeybiye ve Mekke fethi gazvelerine katilmis, Hüneyn savasinda Rasûlullah (s.a.v.)'a

3000 mizrak vererek silah yardiminda bulunmus ve ayni savasta sebat etmis ve hicretin onbesinci senesinde vefat etmistir. Hicretin yirminci senesinde vefat ettigine dair bir rivayet de vardir. Bu zat, Medine'de vefat etmis, cenaze namazim Hz. Ömer kildirmis, cenazesıyla birlikte mezarliga gitmis ve Baki mezarligina defnedilmis ti. Faziletli ve büyük birkaç evladini geride birakmisti.

Hisam b. As:

Hicretin onbesinci senesinde vefat eden sahsiyetlerinden biri de Amr b. As'm kardesi Hisam b. As'tir. Ibn Sa'd'in anlattigina göre bu zat, Yermük savasinda shid edilmistir. [15]

Hicri Onaltinci Sene

Bu sene basinda Sa'd b. Ebi Vakkas, Nehresir sehrine inip konaklamisti. Burasi, Kisra'nin Dicle'nin bati tarafindaki iki sehrinden biriydi. Sa'd, hicri onbesinci senenin zilhicce ayinda buraya gelmistir. Ancak onaltinci sene girdigi halde Sa'd burada ikametine devam etmekteydi. Her tarafa müfreze ve süvariler göndermistir. Ancak bunlar, hiçbir Fars askerini yakalayamamislardi. Aksine bunlar 100 000 kadar çiftçi toplayarak hapsetmislerdi. Sa'd da bu çiftçilere ne gibi bir muamele yapacagini sormak üzere Hz. Ömer'e mektup göndermistir. Hz. Ömer de Sa'd'a cevabi mektubunda şöyle yazmisti:

"Eger bu çiftçiler size karsi Farislılara yardım etmeyip kendi beldelerinde ikamet etmislerse, bu onlar için bir emandır. Kaçanlar varsa, onlari yakaladiginiz zaman dilediginiz gibi davranabilirsiniz!" Bu mektup üzerine Sa'd, çiftçileri Islâm'a davet etti. Fakat onlar bu daveti kabul etmediler. Cizye vermeyi kabullendiler. Bunun üzerine Sa'd, onlari serbest birakti. Dicle'nin bati tarafindan Arap diyarina kadar yasayan çiftçilerin tamamı, böylece cizye ve haraç ödeme yükümlülüğü altına girdi.

Nehresir sehri, Sa'd'a karsi siddetle direniyordu. Sa'd, onlara Sel-man-i Farisfyi gönderdi. Selman, onlari Aziz ve Celil olan Allah'a imana veya cizye ödemeye yahut savasmaya davet etti. Onlar, savasma ve isyan disinda hiçbir teclin kabul etmediler. Mancinik ve Debbabeler diktiler. Sa'd da mancinik yapılmasını emretti. Bu emir üzerine yirmi mancinik yapıldi. Manciniklar, Nehresir sehrine karsi dikildiler. Kusatma siddetlendi. Nehresir halki çıkıp savasiyor, çarpisiyor ve asla firar etmeyeceklerine yemin ediyorlardi. Ama Cenâb-i Allah, onların bu yeminlerini bosa çıkarip yalanladı. Zühre b. Haviyye, bir mizrak darbesine maruz kaldiktan sonra onlari yenilgiye ugratti. Kendisi mizrak darbesini aldıktan sonra Farislardan çok sayıda adam öldürdü. Onlar da onun Önünden kaçip beldelerine sığındilar. Orada siddetlice kusatma altına alındilar. Sehir halki mahsur

kaldiklarından köpek ve kedi yemeye baslamislardi. Onlardan birisi, surlardan Müslümanlara dogru egilip söyle seslenmisti:

- Hükümdar size diyor ki: Bizimle Dicle'nin bizim tarafimizda olan kismindan daglik bölgelerimize kadar olan kisim bizim, tarafinizda olan daglik bölgesi ise sizin olmasi karsiliginda baris yapar misiniz? Hala doymadiniz mi? Allah karinlarinizi doyurmasin."

Bunun üzerine Ebu Mukarrin el-Esved b. Kutbe'yi yüce Allah, hiç bilmedigi ve beraberinde bulunmayan bir bilgi ile konusturdu. Bunun üzerine gelmiş olan piyadeler geri dönerek Kisra'nin sarayinin bulunduğu dogu Medain'e geçtiler. Ebu Mukarrin ile birlikte bulunanlar ona:

- Ey Ebu Müfezzî! Sen bu elçiye ne söyledin? diye sorunca Ebu Mukarrin:

- Muhammed'i Hak Peygamber olarak gönderen Allah'a yemin ederim ki, ne söyledigimi ben de bilmiyorum, hayirli olan seyleri söylemiş olduğumu umarım, diye cevap verdi.

Neler söylediği konusunda Sa'd ve diğer kimseler de kendisine soru sordularsa da Ebu Mukarrin, ne söylediğini bilemedi. Bunun üzerine Sa'd Müslümanlar emir verdi. Onlarda düşmanla çarpismaya basladılar. Fakat şehirde hiç kimse görülmediği gibi eman isteyen bir adamdan baska disariya çıkan da olmadı. Eman verdikleri bu kimse onlara:

- Artık şehirde size karsi koyabilecek hiç kimse kalmadı, diye haber verdi. Gerçekten şehire girdiklerinde ne birsey buldular, ne de herhangi bir kimse ile karsilastılar. Herkesin sehirden kaçtığını gördüler. Bu hadise, hicretin onaltıncı senesinin safer ayında vuku bulmustu. Biz de eman isteyen adama ve yakalanan esirlerden bazısına şehir halkinin niçin kaçmış olduğunu sorduk. Bize söyle cevap verdiler:

- Kral size baris teklifinde bulunmak üzere elçi gönderdi. Fakat bu adaminiz (yani Ebu Mukarrin) kendisine: "Efridun bali ile Kusa turuncunu birlikte yemedikçe aramızda baris olmayacaktır, "diye cevap verdi. Bunun üzerine kralımız:

- Vay halimize! Melekler bunların diliyle konuşuyor ve bunların adına bize cevap veriyor, dedi.

Müslüman askerlere daha sonra oradan Medain'e geçmeleri emredildi. Onlar da gemilere binerek Dicle nehrini geçtiler. Şehir oraya yakindi. Müslümanlar, Nehresir'e girdikleri zaman Medain'in beyaz köskü olan hükümdarlık makamı görüldü. Zaten Rasûlullah (s.a.v.) da daha önce Allah'ın burayı ümmetine nasib edeceğini haber vermisti. Vakit sabaha yakindi. Orayı Müslümanlardan ilk gören kisi Dirar b. Hat-tab'di. Görünce: "Allahu Ekber, Kisra'nin beyaz sarayı iste bu. Allah ve Rasûlünün bize vâd ettiği şeydir." dedi. insanlar da ona baktılar. Sabaha kadar sürekli tekbir

getirdiler. [16]

Medain'in Fethi

Sa'd, Nehresir'i fethedip oraya yerlesti. Ama orada ne bir kimse, ne de ganimet olarak ele geçirebilecek bir mal gördü. Aksine bütün halk, gemilere binerek Medain'e geçmişti. Gemilerini de yanlarında tutmuşlardı. Sa'd, karsi tarafa geçmek için gemi bulamadi. İis zorlasmisti. Dicle de kabarmis, suyu yükselmis ve suyun çoklugundan kıyıya köpükler atmisti. Sa'd'in aldığı habere göre Kisra Yezdücürd, mal ve esyayı alıp Me-dain'den Hulvan'a geçecekti. Eger üç güne kadar ona ulaşamazsa fırsat kaçmış olacaktı. Bunun üzerine Sa'd, Dicle kıyısında Müslümanlara bir konuşma yaptı. Allah'a hamd ü senada bulunduktan sonra şöyle dedi:

- Sizin düşmanınız, su nehir ile kendini korumaktadır. Karsinizda bu nehir bulundukça düşmanınızın yanına varamazsınız. Fakat onlar arzu edecek olurlarsa, gemileriyle yanınıza gelip sizinle çarpışır. Diğer taraftan sizin arkadan geleceğinden korktuğunuz herhangi bir tehlikeniz yok. Çünkü bu konuda sizden Önceki savaşa katılmış bulunanlar sizi endiseden kurtarmış ve onların karakollarını çalışamaz hale getirmiş bulunuyor. Benim görüşüm odur ki ,dünya sizleri tirpanlayıp gitmeden önce düşman ile cihad ediniz. Haberinizi olsun, ben bu nehri asip onların yanına gitmeye karar vermiş bulunuyorum.

Askerlerin hepsi bir ağızdan şöyle dediler:

- Allah, bize de sana da doru bir karar verdirmiş bulunuyor. Haydi uygun gördüğünü yap.

Sa'd, bunun üzerine onları karsi tarafa geçmeye tesvik ederek:

- Şimdi ilk olarak kimler karsiya geçip nehrin o tarafını korumak ve böylelikle düşmanların, askerlerimizin karsiya geçmelerini engellemek şeklindeki gayretlerini önlemek ister? diye sorunca önce Asim b. Amr ve Zülbe's, güçlü kuvvetli 600 kişi ile oraya çıktı. Sa'd, onların basına Asim'i tayin etti. Asim, rahat yüzmelerini sağlamak amacı ile atları erkek ve dişi olan altmış süvari seçti. Asim bir adam ilerledi, ancak diğerleri nehre dalmaktan geri çekildiler. Bunun üzerine Asim, onlara:

- Su azıcık sudan mı korkuyorsunuz?

"Hiçbir kimse, Allah'ın izni olmadan ölmez. O, belli bir vakte bağlanmıştır." (Âl-i İmrân, 145.)

Dedikten sonra atını Dicle nehrine sürdü. Pesindeki askerler de onunla birlikte atlarını nehre sürdüler. Bu altmış kişilik grup, ikiye ayrıldı, ikiye ayrılan bu gruplardan birinin atları erkek, diğerinin ki ise dişi atlardı. Farşlar, bunların su üzerinde yürüdüklerini görünce: "Bunlar deli bunlar

deli!", sonrada: "Vallahi siz insanlarla degil cinlerle savasiyorsunuz!" dediler ve atlarini suya sürdüler ki, Müslümanların ilk grubunu kiyiya çıkmaktan men etsinler. Bunun üzerine Asim b. Amr, arkadaşlarına düşmana mızrak yagmuru yagdırmalarını emretti. Onlar da Fars askerlerine böyle yaptılar. Atlarının gözlerini çıkardılar. Müslümanların önünde kalan düşman askerleri geri dönmek mecburiyetinde kaldılar. Böylece Farshlar, Müslüman askerlerin atlarını kiyiya çıkmaktan men edemediler. Asim ile arkadaşları da düşman asker-

lerini önlerine katip kovaladılar. Dicle'nin karsi kiyisine varip orada durdular.

Öte yandan Asim'm 600 kisilik arkadaş grubu da arka tarafındaki kiyida durmakta iken suya dalip karsi kiyiya ulastilar. Arkadaşlarıyla birlikte omuz omuza düşmana karsi savasmaya basladilar. Nihayet Farslıları karsi yakadan kovdular. Onlar, ilk askeri birliğe de, "müthis adamlar birliği," adini verdiler. Bu birliğin komutanı Asim b. Amr'di. İkinci birliğe de, "sessiz adamlar birliği," adini verdiler. Bu birliğin komutanı da Ka'ka b. Amr'di. Komutan Sa'd ile diğer Müslümanlar, Asim ve Ka'ka komutasındaki süvarilerin düşmanlara ne yapmakta olduklarını seyretmeye basladilar. Sa'd, Dicle'nin kiyisinde durmaktaydı. -. Müslüman süvarilerin Farshlara yaptıkları saldırıları ve Farslıların müstahkem mevkilere çekildiklerini görünce geride kalan askerlerle birlikte karsi kiyiya geçmek için nehre daldi. Bunu yaparken de askerlere, söyle demelerini emretti:

"Allah'tan yardım diliyor, O'na tevekkül edip dayanıyoruz. Allah, bize yeter. O, ne güzel vekildir. Yüce ve ulu Allah'ın güç ve kuvvetinden baska güç ve kuvvet yoktur." Böyle dedikten sonra atım nehre sürdü. Arkasındaki askerler de onunla birlikte atlarını nehre sürdüler. Hiç kimse geride kalmadı. Su üzerinde -sanki yer üzerinde vuruyormuş gibi yürümeye basladilar. Kalabalık oldukları için nehrin suları görünmez olmuştı. Yolda yürüyen kimseler gibi bunlar nehir üzerinde yürürlerken konusup sohbet ediyorlardı. Çünkü Allah, onlara sükun, dinginlik, güven ve huzur vermisti. Onları muzaffer kilip güçlendireceğini vaad etmistı. Ayrıca komutanları Sa'd b. Ebi Vakkas da Cennet'le müjdelenen on kisiden biriydi. Rasûlullah (s.a.v.) vefat ederken ondan razı ve memnundu. Onun için dua etmiş ve söyle demisti:

"Allah'im, onun duasına icabet et. Attığı silahi hedefine ulastir."

Kesin olan husus sudur ki Sa'd, bu savasta askerlerinin selamet ve zaferi için dua etmistı. Askerlerini nehre sürmüş, Cenâb-i Allah da onları koruyup hedefe ulastirmisti. O esnada Müslümanlardan bir tek kisi dahi kaybolmamisti. Yalnız Garkedde el-Barikî adındaki bir adam ,doru atının üzerinden kaymış, Ka'ka b. Amr, onun atının yularına yapisarak adamin

elini tutmus ve adami atinin üzerine tekrar oturtmustu. O, bahadır ve yigit kimselerdendi. Ka'ka' için söyle demisti: "Kadınlar, Ka'ka b. Amr gibisini dogurmaktan aciz kaldilar. " Müslümanlar, nehri geçerlerken hiçbir seylerini kaybetmediler. Yalniz Malik b. Amir adındaki adamij. tahtadan yapılma bir kargisi nehre düsmüs, dalgaların siddetiyle sürüklenmistti. Bu karginin bagi eskimisti. Sahibi, Aziz ve Celil olan Allah'a dua edip söyle demisti: "

"Allah'im, arkadaşlarım arasında beni, esyasi kaybolup gitmiş bir kimse yapma." Bu duayı yaptıktan sonra nehrin dalgası o kargiyi onların istediği tarafa getirdi. Askerlerden biri de kargiyi alıp Malik b. Amir'e teslim etti. Nehri geçmekte olan askerlerden birinin atı yorulduğu zaman Cenâb-i Allah, o zat için bir tümsek meydana getirir, at da o tümseğe çikip dinlenmeye baslardı. Hatta atlardan bazısı sudan geçmekteyken su onun yularına dahi ulaşmıyordu. Bu büyük bir gün ve dehşetli bir hadiseydi. Muciz ve harika bir olaydı. Cenâb-i Allah'ın sahabeler için yaratmış olduğu Rasûlünün mucizesiydi ki böyle bir mucize o beldelerde o güne dek görülmemisti. Baska yerlerde de böyle bir olay müşahade edilmemisti. Yalniz önceki sayfalarda da anlattığımız gibi Alâ b. Hadremf nin izhar ettiği keramet bundan daha üstündü. Çünkü bu ordu ondan kat kat fazlaydı.

Dediler ki: Selman-i Farisî de Sa'd b. Ebi Vakkas'la birlikte suda yü-rümekteydi. Sa'd söyle diyordu:

"Allah bize yeter. O, ne güzel vekildir. Allah'a yemin ederim ki O, veli ve dostlarına yardım edecektir. Dinini de güçlendirecektir. Düşmanlarını hezimete uğratacaktır. Tabi eğer bu orduda iyilik ve hasenati alt edecek bir taskinlik ve günah yoksa."Selman, Sa'd'a söyle demisti:

"Dogrusu Islâm dini yenidir. Allah'a yemin ederim ki karalar Müslümanlara nasıl itaat etmişlerse, denizler de onlara itaat edeceklerdir. Selman'm nefsi kudret elinde bulunan Allah'a yemin ederim ki ,Müslü-manlar bu nehre nasıl bölük bölük girmişlerse, aynı şekilde karaya da bölük bölük çıkaracaklardır." -

Selman'm dediği gibi Müslümanlardan hiçbiri bogulmadan ve hiçbir esyalarını kaybetmeden selametle karaya çıktılar.

Müslümanlar karaya çıktıkları zaman atları yelelerini silkeleyip kurutmaya ve kışnemeye başladı. Müslüman süvariler, Acemleri takip ederek Medain seherine girdiler. Orada kimseyi göremediler. Aksine Acemlerin yanısıra Kisra da aile efradını ve tasiya bildikleri kadar mal, ve diğer esyalarını alıp götürmüşlerdi. Götüremediklerini de geride bırakmışlardı ki, bunların kıymeti takdir edilemez. Kisra'nın hazinesinde 3.000.000.000.000 dinar vardı. Bu dinarlardan tasiyabildikleri kadarını alıp götürmüşler, tasiyamadıklarını geride bırakmışlardı ki bu da yarıya yakındı. Acemlerin pesi sıra Medain'e giren ilk Müslüman askeri birlik müthis adamlar birliği

idi, ikinci birlik ise sessiz adamlar birliği idi. Müslümanlar, Medain'e girince sokaklarda hiç kimseye rastlamadılar. Yalnız beyaz saraya gitmeyi hedeflemişlerdi. Orada savaş yapılacaktı. Orası gerçekten müstahkem bir mevki idi.

Sa'd, askerleriyle geldiği zaman Beyaz Saraydakileri üç gün pespe-se Selman-i Farisi'nin dili ile islâm'a davet etti. Üçüncü gün olunca onlar saraydan inip disari çıktılar. Sa'd, oraya girip yerleşti. Sarayı namazgah edindi, içeri girerken su ayet-i kerimeyi okudu.

"Orada nice bahçeler, pınarlar, ekinler, güzel konaklar, eğlenip durdukları nimetler bırakmışlardı. Bu böyledir, onları başka bir millete miras bıraktık." (ed-Duhân, 25-28.)

Sa'd, daha sonra sarayın ön tarafına doğru ilerledi, orada sekiz rekat fetih namazı kıldı. Seyf b. Ömer'in rivayetine göre bu namazı tek selamla kıldı.

Bu senenin safer ayında sarayda cuma namazını kıldırarak ki bu, Irak'ta kılınan ilk cuma namazı oldu. Çünkü Sa'd, Irak'ta ikamete niyet etmişti. Ailelere haber gönderip onları Medain'in evlerine yerleştirdi. Bu ikamet, onların Celûla, Tikrit ve Musul'u fethetmelerine kadar devam etti. Sonra buradan kalkıp Kûfe'ye göçtüler. Nitekim bununla ilgili açıklama ileride verilecektir. Bundan sonra Sa'd, Kisra Yezdücürd'ün - pesine müfrezeler gönderdi. Bir grup onların peslerine düşüp yakaladı, onları öldürdü, kimini de kovaladı. Onlardan çok miktarda malı ganimet olarak ele geçirdiler. En çokta Kisra'nın elbiselerini, taç ve ziynetlerini ele geçirmek istemişlerdi. Sa'd, oradaki mal, armagan ve esyaları toplamaya başladı ki, bunları tasvir etmek, çokluk ve kıymetini takdir etmek mümkün değildir. Önceki rivayetimizde de anlattığımız gibi o sarayda alçıdan yapılmış heykeller vardı. Sa'd, bu heykellerden birine baktı. Heykel parmağıyla bir yeri gösteriyordu. Sa'd: "Bu heykel doğru yere konulmamış." dedi ve heykelin parmağının gösterdiği yeri araştırdılar. Orada ilk Kisraların malı olan büyük bir hazine buldular. Hazineden bol miktarda mal, kıymetli armagan ve mücevherler çıkardılar.

Müslümanlar, oradaki bütün esyayı ellerine geçirdiler. Dünya'da o hazine kadar kıymetli başka bir hazine yoktu. Esyalar arasında Kisra'nın nefis mücevherlerle süslenmiş taci da vardı ki, gözleri kamastırıyordu. Aynı şekilde kemeri, kilici, bilezikleri, ceketi ve sarayının halıları da o hazinedeydi. Sarayın her kenarı altmış zira idi. Kare vaziyette idi. Halisi da o büyüklükte idi. Hali, altın, inci ve kıymetli mücevherle dokunmuştu. Bütün Kisraların suretleri o haliya işlenmişti. Fars beldeleri, nehirleri, kaleleri, iklimleri, hazineleri, ekin ve ağaçları evsafı hep o haliya işlenmişti. Kisra, hükümdarlık tahtına oturduğu ve tacının altına girdiği zaman taci taht hizasında üst tarafa altın zincirlerle asılmıştı.- çok ağır olduğu için

basına koyamıyordu. Böyle olunca da o, tahtın üzerine oturuyor ve kafasını tacın alt kısmına getiriyordu. Kafasını tacın altına getirdiği sırada bir perde ile kendini örtüyordu. Tahtın üzerine oturup kafasını tacın alt hizasına getirdiği zaman perde çekiliyor, huzurundaki komutanlar ve emirler secdeye kapanıyorlardı. Kisra'nın hazinesinde altın kemerler, bilezikler, kılıçlar ve mücevherlerle süslü ceketi de vardı.

Tahtına oturduğu zaman hah üzerine harita gibi islenmiş beldelere bakar, oradaki valilerine o beldelerin durumlarını, herhangi bir olayın meydana gelip gelmediğini sorar di. Huzurundaki yetkililer de onun bu sorularını cevaplandırıyorlardı. İşte Kisra, her zaman memleket ahvalını

önünde harita gibi islenmiş haliye bakarak sorardı. Memleket işlerini ihmal etmezdi. Ülkesinin durumunu kendisine hatırlatmak için böyle harita gibi bir haliyi onun huzuruna sermişlerdi. Memleket idaresi hususunda bu güzel bir düzenleme idi. Cenâb-ı Allah'ın takdiri gelince Acemistan üzerindeki Kisraların hakimiyeti sona erdi. Müslümanlar, o diyarlara o hükümdarların ellerinden zorla aldılar. Hakimiyetlerine son verdiler. Hamd ve minnet Allah'adır.

Sa'd b. Ebi Vakkas, toplanan ganimetlerin muhafazası için Amr b. Mukrin'i görevlendirdi. İlk ele geçirilen ganimetler, Beyaz Saray'da ve Kisra'nın evleriyle diğer Medain evlerinde elde edildi. Ayrıca Zühre b. Haviyye komutasındaki müfrezeler de bazı ganimetler ele geçirmişlerdi. Zühre b. Haviyye, Farslılara yetişip onlardan kılıç zoruyla bir katiri yüküyle birlikte ele geçirmiş ve , "Bunda muhakkak birşeyler var." diyerek ganimet muhafızına teslim etmişti. Teslim ederken katirin üzerinde iki küfe bulunduğunu gördüler. Küfelere baktıklarında içinde Kisra'nın elbiseleri, zinetleri ve tahta otururken takındığı eşyaları vardı. Baska bir katir üzerinde de taci vardı. Müfrezeler bunları ganimet olarak Farslılardan almışlardı.

Müfrezelerin, kaçan Farslılardan ele geçirdikleri bol miktarda mallar olmuştum. Bunlar arasında en çok da Kisra'nın ev eşyaları ile diğer nefis emtiaları vardı. Farslılar, ağır olduğu için Kisra'nın halılarını ve çok olduğu için bütün mallarını da alıp götürememişlerdi. Çünkü Müslümanlar, Farslıların bazı evlerine gelip baktıklarında içerisinin tabandan tavana kadar altın ve gümüş kaplarla dolu olduğunu görüyorlardı. Kafur denen kokuyu gördüklerinde onu tuz sanıyorlardı. Hatta bazı Müslümanlar kafuru hamura, tuz niyetine katmışlardı. Ama sonra onun acı olduğunu görünce tuz olmadığını anlamışlardı. Özetle çok miktarda ganimet ele geçirilmişti. Sa'd, ganimetlerin beste birini ayırmaya başladı. Beste dördü Selman-ı Farisî vasıtasıyla mücahitlere paylaştırdı. Her süvariye 12 000 dinarlık pay düştü. Zaten mücahitlerin hepsi süvariydiler. Bazılarının beraberinde deve de

vardi.

Sa'd, Hz. Ömer ve Medine'deki Müslümanlar görüp hayrete düsmeleri için Kisra'nin elbiseleri ile halisinin beste dörtlük payini da hibe etmelerini askerlerden istedi. Askerler, Sa'd'm bu teklifini gönül rizasiyla kabul ettiler. Sa'd da Kisra'nin elbiseleriyle Besir b. Hasasiye ile birlikte Hz. Ömer'e gönderdi. Fetih müjdesini Besir'den önce Huleys b. Fulan el-Esedî, Hz. Ömer'e ulaştırmisti. Bize gelen bir rivayete, göre Hz. Ömer, bu nesnelere baktigi zaman çok begenmis ve kiymetli nesneler olduklarini anladigindan; "Bu nesneleri bize gönderen kimseler gerçekten güvenilir kimselerdir." demisti. Hz. Ali de ona söyle karsilik vermisti:

- Sen iffetli oldun. Dolayisiyla halkin da iffetli oldu.Eger sen bolca yeyip içseydin, halkin da yeyip içerlerdi.

Bundan sonra Hz. Ömer, bu esyayi Müslümanlara paylastirdi. Hz. Ali'ye de halinin bir parçasi düsmüstü. O da bunu 20 000 dinara satmisti. Seyfb. Ömer'in anlattigina göre Ömer b. Hattab, Isra'nin elbiselerini bir korkuluga giydirmis ve onu karsisina dikmisti Jd insanlar, o elbise ve ziynetlerdeki saskinlik verici azameti görsünler, o elbise ve ziynetlerde-ki fani dünya hayatinin çiçeklerini ve parlakligini seyretsiner.

Bize ulasan baska bir rivayete göre ise Hz. Ömer, Kisra'nin elbiselerini Beni Müdlic kabilesinin emiri Süraka b. Malik b. Cu'sum'a giydir-mistir. Allah ondan razi olsun. Bu kitabın Peygamberlik delilleri bölümünde Hanz Ebu Bekir el-Beyhaki Ebu Said Ibn Arabi'nin söyle dedigini rivayet etmistir:

"Hasen'den rivayet olunduguna göre Ömer b. Hattab'a Kisra'nin kürkü getirilmis, o da bu kürkü önüne koymustu. Yaninda bulunanlar arasinda Süraka b. Malik b. Cu'sum da vardı. Hz. Ömer, Kisra b. Hürmüz'ün alta bileziklerim Süraka'ya vermis, o da bunlari kollarina takmis, omuzlarina kadar kollarim doldurmustu. Bunlari Süraka'mn elinde görünce Hz. Ömer, söyle demisti: "Hürmüz'ün bileziklerini Beni Müdlic kabilesinden Süraka b. Malik b. Cu'sum'un kollarina taktiran Allah'a hamd olsun."

Safiiden rivayet olunduguna göre o söyle demistir: "Hz. Ömer, bu bilezikleri Süraka'mn kollarina takmisti. Zira Rasûlullah, Süraka'mn kollarina bakarken söyle demisti: "Ey Süraka! Kisra'nin bileziklerini kollarina takmis oldugunu görür gibi oluyorum. "Yine Safii demis ki: Hz. Ömer, Kisra'nin bileziklerini Süraka'nin kollarina takarken ona: "Alla-hu Ekber" demis o da "Allahu Ekber" deyince Hz. Ömer, söyle demisti: "Kisra b. Hürmüz'ün bileziklerim" kollarından çıkarip Beni Müdlic kabilesinden Arabi Süraka b. Malik'in kollarina takan Allah'a hamd olsun."

Heysem b. Adiy, Kasim b. Muhammed b. Bekr'in söyle dedigini rivayet etmistir:

"Kadisiye savaşında Sa'd b. Ebi Vakkas, Hz. Ömer'e Kisra'nın ceketini, kilicini, kemerini, altın bileziklerini, salvarini, gömlegini, tacim ve mestlerini gönderdi. Hz. Ömer de yanında bulunanlara bakti. Aralarında en cüsseli kisinin Süraka b. Malik b. Cu'sum olduğunu gördü. Ona:

- Ey Süraka, kalk da bunları giy bakalım, dedi. Süraka:

- Ben o esyalara tamahlandım. Kalkıp giydim, dedi, Süraka bunları giydikten sonra Hz. Ömer, ona:

- Arkam dön bakalım, dedi. O da döndü. Daha sonra Hz. Ömer, Süraka'ya tekrar:

Yüzünü bize çevir , dedi. O da yüzünü Hz. Ömer'e çevirdi. Sonra Hz.Ömer şöyle dedi:

- Ne mutlu. Ne mutlu. Beni Müdlic kabilesinden bir Arabinin sırtında Kisra'nın ceketini, ayagında onun salvarı, elinde onun kilici, belinde onun kemeri, basında onun taci, ayaklarında onun mestleri var! Ey Süraka b. Malik! Kisra'nın ve Kisra ailesinin esyaları senin üzerinde olsa, bu senin için ve kavmin için bir şeref vesilesi olur. Sen bunları üzerinden çıkar.

Böyle deyince Süraka üzerindeki o esyaları tekrar çıkardı. Sonra

Hz. Ömer şöyle dedi:

- Allah'im, sen bu süslü şeyleri Rasûlünden men ettin. Oysa onu benden daha çok seviyordun. O, senin nazarında benden daha kıymetliydi. Sen süslü esyaları Ebu Bekir'den de men ettin. Oysa onu da benden çok seviyordun. O da senin nazarında benden daha kıymetliydi. Ama yine de bu süslü esyaları bana vermiş olmandan sana şükür ederim."

Böyle dedikten sonra Ömer agladı. O kadar çok agladı ki, yanında bulunanlar kendisine acıdılar. Daha sonra Hz. Ömer, Abdurrahman b.

Avf a şöyle dedi:

- Ey Abdurrahman! Sana yemin veriyorum, bu esyaları sat, sonra da aksama varmadan paralarını muhtaçlara dağıt."

Seyf b. Ömer et-Temimî dedi ki: Ömer, o kıymetli elbise ve mücevherlere sahip olduğu zaman Kisra'nın kilici ona getirildi. O kılıçla birlikte birkaç kılıç daha vardı ki, bu kılıçlardan biri Kisra'nın Hire'deki naibi Numan b. Münzir'e aitti. Hz. Ömer, bu esyaların getirilmesi esnasında şöyle demisti:

"Kisra'nın kilicini kendisine zarar veren ama fayda vermeyen bir hale getiren Allah'a hamd olsun. Doğrusu bu kılıçları bana getirip teslim eden kimseler, güvenilir ve emanet sahibi kimselerdir. Şüphesiz Kisra, kendisine verilen dünyalıkla ahiretinden oldu. Dünya ile meşgul oldu. Karısının kocası (kendisi) veya kızının kocası için mal topladı, ama kendi şahsi için ahirette

yararlı olacak birşey yapmadı. Eger kendi şahsi için ahirette yararlı olacak bir iş yapsaydı ve fazla malları da yerli yerince sarfetseydi, bu onun için mutlaka faydalı olurdu."

Müslümanlardan Ebu Necid Nafi b. Esved bu hususta şöyle bir şiir söylemiştir:

"Medain'e su gibi süvari akıttık. Oranın nehri de karası gibi boyun eğdi. Kisra denen adamın hazinelerini zaptettik. Onlar geri kaçıp Ölmek üzereydiler." [17]

Celûla Savası

Kisra Yezdücürd b. Sehriyar, Medain'den kaçıp Hulvan'a giderken yolda asker ve yardımcı adamlar toplamaya başladı. Çevredeki belde-

lerden çok miktarda asker ve süvari toplandı. Bunların başına Mehran'ı komutan yaptı. Kendisi Hulvan'a doğru yoluna devam etti. Topladığı askerleri kendisiyle Müslümanlar arasına, Celûla mintikasına yerleştirdi. Bunlar çevrelerine derin hendekler kazdılar. Çok sayıda asker, bol miktarda teçhizat ve aletle burada kendilerini koruyarak ikamete başladılar. Sa'd da durumu Hz. Ömer'e bildirdi. Hz. Ömer, ona yazdığı cevabi mektubunda kendisinin Medain'de kalmasını, kardeşinin oğlu Ha-sim b. Utbe'yi ise Kisra üzerine göndereceği askeri birliğin başına komutan yapmasını, öncü kuvvetlerin başına Ka'ka b. Amr'i, sağ cenaha Sa'd b. Malik'i, artçı kuvvetlerin başına da Amr b. Mürre el-Cuhenfyi komutan yapmasını emretti. Sa'd, bu emirleri yerine getirdi. Kardeşi oğluyla birlikte 12 000'e yakın askerden oluşan büyük bir orduyu gönderdi.

Hicretin onbesinci senesinin safer ayında Medain savaşının tamamlanmasından sonra yola çıkarılan bu orduda Müslümanların liderleri, muhacirlerle Ensâr'ın Önde gelen şahsiyetleri ve Arap kabilelerinin reisleri vardı. Bunlar harekete geçtiler. Celûla'daki Mecusilerin yanma vardılar. Ancak Mecusiler, çevrelerine Hendek kazmışlardı. Ha-sim b. Utbe, onları kusatma altına aldı. Onlar, beldelerinden her zaman savaş için çıkıyor, misli görülmemiş ve duyulmamış siddette savaşıyorlardı. Kisra, onları takviye kuvvetleri olarak gönderiyordu. Sa'd da kardeşinin oğluna takviye kuvvetler gönderiyordu. Bu takviye birlikler peşpeşe gidiyorlardı. Savaş kızıştı. Muharebe alevi şiddetlendi. Hasim kalkıp askerlere defalarca nutuk irad etti. Onları savaşa ve Allah'a tevekkülde bulunmaya teşvik etti. Öte yandan Farslılar da Arapları baştan sona yok etmedikçe cepheden kaçmayacaklarına ates üzerine yemin ettiler. Savaşın son gününde sabah cephe kurup şiddetli bir şekilde ve olanca güçleriyle savastılar. Öyle ki iki tarafın da okları ve mızrakları tükendi. Kılıçları ve nacakları ellerine alıp savaşa başladılar. Öğle namazının vakti geldi.

Müslümanlar, namazlarını imaan kıldılar. Bu arada Mecusilerin askeri birliği çekilip yerine bir başka birlik geldi. Ka'ka b. Amr da kalkıp Müslüman askerlere:

- Ey Müslümanlar, gördüğünüz manzara sizi korkuttu mu yoksa? diye sordu. Onlar da:

- Evet, biz aciz ve zayıf durumdayız. Onlarsa rahat içindedirler, dediler. Bunun üzerine Ka'ka, onlara söyle dedi:

- Hayır, aksine biz onlara saldıracak ve onları ele geçirme gayreti içine gireceğiz ki, Allah aramızda hüküm versin. Şimdi siz tek bir adamın saldırısı gibi onların üzerine saldırın ki aralarına karışalım.

Ka'ka, bu konuşmasından sonra İranlılara saldırdı, pesinden Müslüman askerler de onlara saldırdılar. Ka'ka, gerçekten kuvvetli bir saldırıda bulunmuş, Farslıların bahadır ve yigitlerinin topluluklarının

arasına girmisti. Nihayet hendegin kapisina ulasti. Ancak gecenin karanligi da bastirmisti. Diger bahadırlar, ortada dolasmaya baslamislardi. Karanligin bastirmasi yüzünden savasa ara vermek durumunda kalmislardi. Bu bahadırlar yüzünden Tuleyha el-Esedî, Amr b. Madike-rib ez-Zehebî, Kays b. Meksuh ve Hicr b. Adiy de vardı. Ancak bunlar gece karanliginda Ka'ka'nin neler yaptigini bilmiyorlardi. Farkinda olmamislardi. Yalniz bir ara Kaka'mn münadisi söyle seslenmisti:

- Ey Müslümanlar, neredesiniz! İste komutanınız Farslıların hendeginin kapisinda duruyor! Mecusiler bu sesi duyunca kaçmaya basladilar, yanina vardiklarinda onun hendek kapisini, ele geçirmis oldugunu gördüler. Farslılar da her bir yana kaçismaya basladilar. Müslümanlarsa, onları yakalamaya ve her köşe basimda tutmaya basladilar. Orada Farslılardan 100 000 kişiyi öldürdüler. Öyleki her taraf onların ce-setleriyle dolmustu. Cesetler yeri örtüp kaplamisti. Bu nedenle bu savasa (Kaplayıcı ve örtücü anlamına gelen) Celûla savasi denildi. Müslümanlar da mal, silah, altın ve gümüsü ganimet olarak ele geçirdiler. Hasim b. Utbe, Ka'ka b. Amr'i kaçan Farslı askerlerin ve Kisra'mn pesine takti. Ka'ka, onları kovaladi ve öldürdü. Firuzan ise, kaçıp kurtuldu. Ka'ka, çok miktarda esir ele geçirdi. Bunları Hasim b. Utbe'ye gönderdi. Bu savasta da Müslümanlar çok sayıda binek ele geçirdiler. Sonra Hasim, ganimetleri ve malları amcası Sa'd b. Ebi Vakkas'a yolladi. Sa'd, bu takviye birlikte çalışan askerlere ganimet verdi. Sonra da kalan ganimetleri mücahitlere taksim etti.

Sabi dedi ki: Celûla savasinda elde edilen mallar, 30 000 000 dinar degerindeydi. Bunların beste biri, 6 000 000 dinar degerindeydi. Digerleri dediler ki: Celûla savasinda her süvariye Medain savasinda elde edilen miktardaki ganimet kadar yani 12 000'er dinarlik pay düsmüstü. Her

süvariye 9000 dinar ve dokuz binek pay düstüğünü söyleyenler de olmuştur. Bu savasta elde edilen ganimetleri toplayıp Müslümanlara dağıtma isini Selman-i Farisî (r.a.) üstlenmişti. Sonra Sa'd, mal köle ve bineklerden oluşan ganimetlerin beste birlik kısmını Ziyad b. Ebi Süf-yan, Kudai b. Amr ve Ebu Mukrin el Esved'le gönderdi. Bunlar, Hz. Ömer'in yanına vardıklarında o, Ziyad b. Ebi Süfyan'dan savaşın ne şekilde cereyan etmiş olduğunu sordu. Fesahat sahibi olan Ziyad, savaşın keyfiyetini ona güzelce anlattı. Onun bu anlatımını Hz. Ömer, takdir etmiş ve beğenmişti. Bu anlatımını Müslümanların da dinlemesini arzu etmiş ve Ziyad'a söyle demisti:

- Bana anlattığın gibi Müslümanlara da hitab ederek anlatabilir -misin?

- Evet, ey mü'minlerin emin, bunu yapabilirim. Çünkü yeryüzünde senin kadar kendisinden çekindiğim başka bir kimse yoktur. Sana anlattıktan sonra bunu baskalarına nasıl anlatamam?

Ziyad, böyle dedikten sonra kalkıp Müslüman topluluğa Celûla savaşının keyfiyetini, kaç kişi öldürdüklerini, ne kadar ganimet elde ettiklerini belig ifadelerle anlattı. Hz: Ömer de:

- Bu, gerçekten fesahat sahibi bir hatiptir, dedi.

Ziyad da:

- Askerlerimiz yaptıkları işlerle dilimizi çözdüler, diye karşılık verdi. Sonra Hz. Ömer, bunların getirmiş oldukları malların bir odaya kapatılmadan muhtaçlara dağıtılacağına yemin etti. Abdullah b. Er-kam ile Abdurrahman b. Avf, bu malları geceleyin beklediler. Sabah olunca Hz. Ömer, namazı kıldıktan ve güneş doğduktan sonra ganimetlerin bulunduğu yere geldi. Üzerlerindeki örtünün açılmasını emretti. Örtü açılınca yakutlara, zebarcetlere, sarı altınlara, bembeyaz gümöslere bakıp agladı. Abdurrahman b. Avf, ona:

- Ey mü'minlerin emiri, niçin ağlıyorsun? Allah'a yemin ederim ki bu, şükredilmesi gereken bir durumdur, deyince Hz. Ömer şöyle karşılık verdi:

- Allah'a yemin ederim ki, ben bunun için ağlamadım. Yine Allah'a yeminederim ki, Allah, bu malları bir millete verirse o millet mutlaka birbirlerini çekememeye ve birbirlerine öfke duymaya baslarlar. Birbirlerini çekememeye başladılar mı Allah, azabını onların arasına mutlaka bırakır.

Böyle dedikten sonra Kadisiye ganimetlerini paylastırdığı gibi bu ganimetleri de paylastırdı.

Seyf b. Ömer, üstadlarımn söyle dediklerini rivayet etmiştir:

"Celûla savaşı, hicri onaltıncı senenin zilkade ayında yapıldı. Bu savaşla Medain'in fethi arasında dokuz aylık bir zaman vardır. Hasim b. Utbe Celûla

savasiyla ilgili olarak su siiri söylemiştir:

"Celûla savasi, Rüstem savasi, Küfe savasi, muharrem ayında yapılan savas ve aralarında bazı zamanların fasıla olarak bulunduğu diğer savaslar. Sakaklarımı agarttılar, iste yaslandım.

Sakaklarım Mekke'nin beyaz çiçekleri gibi agardılar."

Ebu Nüceyd'de Celûla savasiyla ilgili olarak su siiri söylemiştir:

"Celûla savasında birliklerimiz asik suratlı arslanlar gibiydiler. Farslıların topluluklarını darmadagin ettim. Onları hezimete ugrattım. Murdar Mecusilerin cesetleri helak olsun. Firuzan onlara bir yudum içirerek kaçırdı.

Mehran da başların koparıldığı günde karsıma çıktı ki onu ele geçirmek istedim.

Onlar, ölüm için bir diyarda ikamet ettiler.

Rüzgarlar, mezar topraklarını üzerlerine saçtılar." [18]

[1] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 7/65-74.

[2] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 7/74-83.

[3] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 7/83.

[4] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 7/83.

[5] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 7/83-84.

[6] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 7/84.

[7] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 7/84-88.

[8] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 7/89.

[9] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 7/89-90.

[10] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 7/90-92.

[11] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 7/92.

[12] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 7/93-95.

[13] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 7/96-104.

[14] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 7/104.

[15] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 7/105-106.

[16] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 7/107-108.

[17] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 7/108-115.

[18] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 7/115-118.

Hülyanın Fethi	1
Tikrit Ve Musul'un Fethi	2
Irak Diyarındaki Masebezan'ın Fethi	3
Karkisya İle Heytin Fethi	3
Hicretin Onyedinci Senesi	5
Bizanslıların Ebu Ubeydeti Humus'ta Kusatmaları Ve Hz. Ömer'in Sam'a Gelisi	6
Cezire'nin Fethi	7
Amvas Taunıyla İlgili Bazı Haberler	9
Halid B. Velid'in Kinnesrindeki Görevinden De Azledilmesi	12
Ahvaz, Menazir Ve Nehri Tirin'in Fethi	15
Tüster'in Baris Yoluyla İlk Fethi	16
Bahreyn Taraflarındaki Fars Beldelerinde Yapılan Savaşlar	16
Tüsterin İkinci Fethi Ve Hürmüzan'ın Esir Alınarak Hz. Ömer'e Gönderilmesi	18
Sus Sehrinin Fethi	20
Hicri Onsekizinci Sene	23
Haris B. Hisam..	28
Surahbil B. Hasene	28
Amir B. Abdullah B. Cerrah	29
Fadi B. Abbas B. Abdülmuttalib	29
Muaz B. Cebel	30
Yezid B. Ebu Süfyan	30
Ebu Cendel B. Süheyl	31
Hicri Ondokuzuncu Sene	31
Hicri Ondokuzuncu Senede Vefat Eden Sahsiyetler Übeyb. Ka'b.	32
Hattab(R.A.)	33
Savfan B. Muattal	33
Hicri Yirminci Senesi	33
Misir'in Fethi	34
Nil Kissasi	37
Hicretin Yirminci Senesinde Vefat Eden Bazı Sahsiyetler Üseyd B. Hudayr	39
Üneys B. Mersed B. Ebi Mersed El-Ganevi	40
Rasûlullah'ın Müezzini Ve Ebu Bekir'in Azadlisi Bilal B. Ebi Rebah El-Habesi	40
Said B. Amir B. Huzeym..	41
Yazb.Gunm..	41
Ebu Süfyan B. Haris	41

Hülyanın Fethi

Celûla savasi tamamlandıktan sonra Hisam b. Utbe, Hz. Ömer'in emriyle orada ikamete devam etti. Hz. Ömer, Sa'd'a gönderdiği mektubunda bunu emrediyordu. Ka'ka b. Amr da yine aynı emir üzerine Hul-van'a gitti ki,

burada bulunan Müslümanlara destek olsun ve kaçan Kisra'yi da kovalasin. Önceki sayfalarda da anlattığımız gibi Ka'ka, oraya gitti. Celûla'da savasan düşmanların komutani Mehran er-Razi'yi yakalayip öldürdü. Firuzan, kaçıp kurtuldu. Kisra'nın yanına vardığı zaman Celûla'da meydana gelenleri, Farsların basına gelen felaketi ve onlardan 100 000 kişinin öldürüldüğünü haber verdi. O esnada Kisra da Hulvan'dan kaçıp Rey'e gitti. Hulvan'da yerine naib olarak Hüsrev Se-num adında bir komutani bıraktı. Ka'ka b. Amr, o komutanın üzerine gitti. Komutan onunla mübareze yaptı. Şehir dışında yapılan mübareze neticesinde iki tarafta şiddetlice savastılar. Sonra Cenâb-i Allah, Müslümanlara yardım edip Hulvan'm fethini nasip etti. Hüsrev Senum da yenilgiye uğradı. Ka'ka dönüp şehre girdi, şehri teslim aldı. Müslümanlar da şehre girip bol miktarda ganimet ele geçirdiler ve çok sayıda kişiyi de esir aldılar. Orada ikamete başladılar. Çevre yerlerde yaşayanları İslâm'a davet ettikten ancak onlar bu daveti kabul etmedikten sonra cizye tarhettılar. Sa'd'ın Medain'den kalkıp Kûfe'ye gidisine kadar Ka'ka orada kaldı. Sonra kalkıp Kûfe'ye gitti. Nitekim bunu ileride inşallah açıklayacağız. [1]

Tikrit Ve Musul'un Fethi

Sa'd, Medain'i fethettikten sonra Musulluların, Tikrit'te Antak adında bir kafirin çevresinde topladıklarını haber aldı. Celûla'daki savaşın neticesini ve Farsların Tikrit'te toplandıklarını, Musulluların neler yaptıklarını Hz. Ömer'e bir mektupla bildirdi. Hz. Ömer'in, Celûla halkı ile ilgili olarak görüşlerini bildirdiği mektubundan önceki sayfalarda bahsetmiştik. Hz. Ömer, bu defa Tikrit'te Antak'ın emri altında toplanan Musul halkıyla ilgili görüşlerini bildiren bir mektubu Sa'd'a gönderdi. Bu mektubunda onlara savasmak için bir ordu göndermesini, ordunun basına da Abdullah b. Mu'tem'i komutan yapmasını, sağ kanada Haris b. Hassan ez Zühli'yi, sol kanada Furat b. Hayyan el-İclî'yi, öncü kuvvetlerin basına Rib'i b. el-Efkel el-Gazzi'yi, artçı kuvvetlerin basına da Arfece b. Herseme'yi komutan yapmasını emretti. Abdullah b. Mutem'i, 5000 kişilik ordusuyla Medain'den ayrılıp yola çıktı. Dört gün ve dört gecelik bir yürüyüşten sonra Tikrit'e gelip komutan Antak'ın üzerine vardı. Antak'ın emri altında Bizanslılardan, Seharçelülerden, Hristiyan Araplardan, İyadlılardan, Tagliblilerden ve Nemrlilerden adamlar toplanmıştı. Bunlar Tikrit'i savunmaya başlamışlardı. Abdullah b. Mutem ise şehri kırk günlük bir kusatma altına alarak bu süre içinde onlarla yirmidört kez çarpıştı. Her çarpışma neticesinde mutlaka onları mağlub ediyor, topluluklarını yenilgiye uğratiyor, yan taraflarını zayıflatıyordu. Bunun üzerine Bizanslılar, gemilere binerek mallarını da yanlarına alarak oradan gitmeye karar verdiler. Abdullah b. Mutem de orada bulunan bedevilere haber göndererek şehir halkına karşı kendisine

yardim etmeleri agrisinda bulundu. Haberciler, onların bu agria olumlu cevap verdikleri haberini getirdiler. Bunun zerine Abdullah b. Mutem, onlara su ikinci haberi gönderdi:

"Eger söylediginiz sözde dogruysamz, Allah'tan baska ilah bulunmadigina, Muhammed'in de Allah'in Raslu olduguna sahadet edin. Onun, Allah katindan getirdigi ahkami kabul edin."

Giden haberciler, onların Müslüman olduklari haberini getirdiler. Bunun zerine Abdullah b. Mutem, onlara bu defa su haberi gönderdi:

"Eger dogru sylyorsaniz biz tekbir getirip geceleyin sehire hücum ettigimizde Bizanslılara karsi gemilerin kapilarini kapatın. Onların gemilere binmelerine engel olun. Yakalayabil diklerinizi öldürün."

Bundan sonra Abdullah ve arkadaslari isi siki tutup saldiriya geçtiler. Hep bir agizdan tekbir getirdiler. Sehire hücum ettiler. Öte taraftaki bedevilerde tekbir getirdiler. Sehir halki saskina döndü. Ve Dicle tarafındaki kapılardan ikmaya basladilar. Müslümanlar, İyadli ,Nemir-li ve Tagliblilerden çok sayıda kisiyi öldürdüler. Abdullah b. Mutem de arkadaslariyla birlikte diger kapılardan sehire girdiler.Halki bastan sona öldürdüler.Ancak İyadh, Taglibli ye Nemrli bedevilerden Müslüman olanlar ölümden kurtuldular. Hz. Ömer mektubunda yazmisti ki, Müslümanlar Tikrit'e sahip olup dsmana galip olduklari zaman Rib'i b. Efkel'i, Hisneyn diye bilmen Ninova ve Musul'a göndersinler. Rib'i, Hz. Ömer'in emri üzerine yanma büyük bir müfrezeyi alarak Musul'a gitti. Bahadirlardan bir topluluk ile Musullulardan bir grup ta onun beraberin dey diler. Musullularin haberleri olmadan aniden oraya vardilar. Rib'i ve maiyetindeki müfrezeyi görünce hemen baris çagrisina icabet ettiler. Rib'i, onlari zimmi statüsüne aldi. Onlar da boyun egerek haraç ödediler. Sonra Rib'i ,Tikrit'ten elde edilen ganimetleri askerlere taksim etti. Süvarilerin payi 3000 piyadelerin payi ise 1000 dirhem oldu. Ganimetlerin beste birini Furat b. Hayyan ile, fetih müjdesini de Haris b. Hassan ile gönderdiler. Musul'da savas komutasini Rib'i b. Ef-kel üstlendi. Oradaki haracin toplanmasi isiyle de Arfece b. Herseme görevlendirildi. [2]

Irak Diyarındaki Masebezan'in Fethi

Hasim b. Utbe, Cella savasim tamamlayip Medain'e dndg zaman Sa'd, Azin b. Hürmüzan'm Farslılardan asker topladigini duydu. Bu durumu Hz. Ömer'e mektupla bildirip fikirini sordu. Hz. Ömer de gönderdigi cevabi mektubunda Azin b. Hürmüzan zerine bir ordu göndermesini, ordusunun basina da Dirar b. Hattab'i komutan yapmasini bildirdi. Bu emir zerine Dirar, hazirlanan ordunun basinda Meda-in'den yola ikti. Öncü birliklerin basinda İbn Hüzeyl el-Esedī vardi. Di-rar'm oraya ulasmasindan önce İbn Hüzeyl ulasip Azin'le karsilasti. Farsli askerlerin gücünü kirdi. Azin b.

Hürmüzan'ı ve firavunlaşmış arkadaşlarını esir aldı. Emir verdi, huzurunda Azin b. Hürmüzan'ın boynu vuruldu. Kaçan Farslı askerleri takip ederek büyük bir şehir olan Masebezan'a ulaştı. Orayı harple ele geçirdi. Masebezanlılar, dağ başlarına ve geçitlere kaçtılar. Onları İslâm'a davet etti. Onlar da onun davetine icabet ettiler. Müslüman olmayanların üzerine cizye tarhetti. Vali olarak orada ikamete başladı. Orada kalışı, Sa'd'ın Medain'den Küfe'ye geçişine kadar devam etti. Nitekim bununla ilgili açıklama ileride verilecektir. [3]

Karkisya ile Heytin Fethi

İbn Cerir ile diğerleri dediler ki: Cezireliler, Ebu Ubeyde ve Halid'le savaşma hususunda Humuslulara yardım etmişlerdi. Çünkü Herakli-yus, Kinnesrin'de bulunuyordu. Cezireliler, bundan sonra Heyt şehrinde toplanmışlardı. Hasim, Celûla'dan Medain'e döndüğü zaman Sa'd, bu durumu Hz. Ömer'e bir mektupla bildirip fikrini sordu. Hz. Ömer de ona yazdığı cevabi mektubunda Heyt üzerine bir ordu göndermesini, ordunun başına Ömer b. Malik b. Utbeb. Nevfel b. Abdumenafile komutan yapmasını emretti. Ömer b. Malik de beraberindeki Müslümanlarla birlikte Heyt şehrine doğru yola çıktı. Şehir vardığı zaman halkın çevreye hendek kazmış olduklarını gördü. Onları bir süre kuşatma altında bıraktı. Ama bir şey elde edemedi, muvaffak olamadı. Kuşatmayı sürdürmesi için yerine Haris b. Yezid'i bırakarak bir grup arkadaşıyla birlikte oradan ayrılıp Karkisya'ya gitti. Orayı kuvvet yoluyla ele geçirdi. Karkisya halkı da bunun üzerine İslâm devletine cizye vermeye razı oldu. Ömer b. Malik, Heyt'teki kuşatma komutanına şu mektubu yazdı: "Eğer barışa yanaşmazlarsa, hendeklerinin çevresine sen de hendek kaz ve kendi tarafında kapılar yap. "Bu haberi alan Heytliler, barışa razı oldular.

Hafız ez-Zehebî dedi ki: Hicretin onaltıncı senesinde Yermük savaşını tamamladıktan sonra Ebu Ubeyde, Kinnesrin'e Amr b. As'i gönderdi. O da Halepliler, Münbicliler ve Antakyalılarla barış antlaşması yaptı. Onların cizye ödemelerini karara bağladı. Kinnesrin'e bağlı diğer bölgeler ise kuvvet yoluyla fethedildiler. Yine hicretin onaltıncı senesinde İyaz b. Ganem eliyle Suruç ve Urfa fethedildi. İbn Kelbî'nin anlattığına göre yine bu senede öncü kuvvetlerinin başında Halid b. Velid olmak üzere Ebu Ubeyde, ordusuyla birlikte Kudüs'ü kuşatma altına aldı. Kudüslüler de Hz. Ömer'in gelmesi ve barışı bizzat onun kendisi ile yapma şartıyla barışa talib oldular. Ebu Ubeyde de bu durumu Hz. Ömer'e bir mektupla bildirdi. O da gelip Kudüslülerle barış antlaşması yaptı. Kudüs'te birkaç gün kaldıktan sonra Medine'ye döndü.

Ben derim ki: Bu hadise, hicretin onaltıncı senesinden önce vuku bulmuştur. Doğrusunu Allah bilir.

Vakidî dedi ki: Hz. Ömer, bu senede Rabaza'yi Müslümanların atları için koruluk haline getirdi. Bu senede Ebu Mihcen es-Sakafi'yi Badi sehrine sürgün etti. Bu senede Abdullah b. Ömer, Safiyye binti Ebi Ubeyd'le evlendi.

Ben derim ki: Safiyye'nin babası Ebu Ubeyd, Cisir savaşında şehid edilen müfreze komutanıdır. Yine Safiyye, daha sonraları Irak valiliği yapan Muhtar b. Ubeyd'in kız kardeşidir. Safiyye, salih bir kadındır. Kardeşi ise facir ve kafirdir.

Vakidî dedi ki: Hicretin onaltıncı senesinde Hz. Ömer, insanlara haccettirdi. Medine'de yerine naib olarak Zeyd b. Sabit'i birakti. Mekke'deki valisi Attab idi. Sam valisi Ebu Ubeyde, Irak valisi Sa'd, Taif valisi Osman b. Ebu'l-As, Yemen valisi Yala b. Ümeyye, Yemame ve Bahreyn valisi Alâ b. Hadremî, Umman valisi Huzeyfe b. Mihsan, Basra valisi Mugire b. Sube, Musul valisi Rib'i b. Evfel ve Cezire valisi de İyaz b. Ganem el-Esarî idi.

Vakidî dedi ki: Hicri onaltıncı senenin rebiyülevvel ayında Hz. Ömer tarih yazdı. Hicri tarihi ilk yazan o oldu.

Ben derim ki: Bunun sebebini de Hz. Ömer'in sireti adlı eserde anlattık. Söyle ki: Bir adamın bir baskasına yazdığı ve vadesi saban ayı olan bir borç senedi Hz. Ömer'in eline geçti. Senede bakınca vadenin saban ayı olduğunu gördü ve şöyle sordu:

- Hangi saban ayı? Bu senenin mi, geçen senenin mi yoksa gelecek senenin mi saban ayı?

Bundan sonra halkı topladı ve şöyle dedi:

- İnsanlara öyle bir tarih belirleyin ki, böylece borçlarının vadesini. bilsinler. Anlatıldığına göre bazıları, Farslıların hükümdarlarının tahta geçiş ve tahtan ayrılışları göz önüne alınarak yaptıkları gibi bir tarih yapılmasını teklif ettiler. Buna göre bir hükümdar vefat edince ondan sonra gelecek olan hükümdarın doğum tarihi nazari itibare alınacaktı. Bunu uygun görmediler. Bazıları da, "İskender zamanından başlayan Rum tarihini kabul edelim." dediler. Bunu da uygun görmediler. Bazıları Rasûlullah (s.a.v.)'m doğumunu, bazılarıysa bisetini nazari itibare alarak tarih konulmasını teklif ettiler. Hz. Ali ile bazıları, Rasûlullah'ın Mekke'den Medine'ye hicretinin esas alınmasını, bunun Rasûlullah'ın doğumuna ve bisetine göre daha açık ve net olacağını söylediler. Hz. Ömer ile sahabeler, bunu uygun gördüler. Hz. Ömer, Rasûlullah'ın hicretinden itibaren başlayan bir tarih sistemi kurulmasını emretti ve yılbaşı olarak da muharrem ayını belirledi. İmam Ma-lîk'e göre hicri yılbaşı rebiyülevvel ayında başlar. Çünkü bu ayda Rasûlullah Medine'ye gelmişti. Cumhur-u ulemaya göre ise hicri yılbaşı muharrem ayı ile başlar. Ayların karışmaması için bu daha sağlamdı. Çünkü

muharrem ayi, Arabi aylarin ilkidir.

Hicri onaltmci senede Rasûlullah'in oğlu Ibrahim'in annesi Mariye vefat etti. Vakidî, Ibn Cerir ve digerlerinin anlattiklarina göre Mariye, bu senenin muharrem ayinda vefat etmistir. Cenaze namazini da Hz. Ömer kaldirmistir. Hz. Ömer, onun cenaze namazini kilmalari için halki toplamisti. Namazdan sonra Baki mezarligina defnedildi. Allah ondan razi olsun ve onu hosnut kilsin. Bu kadinin asil adi Mariyetü'1-Kibtî-ye'dir. Onu Rasûlullah (s.a.v.)'a Iskenderiye valisi Cüreyc b. Müna hediye etmistir. Ayrica birçok hediye ve armaganlari da Rasûlullah'a takdim etmis, Rasûlullah da kabul buyurmustu. Mariye ile birlikte kiz kardesi Sirin de vardi. Rasûlullah (s.a.v.), SirüVi Hassan b. Sabit'e hibe etmistir. Sirin, Hassan b. Sabit'e Abdurrahman adinda bir erkek çocuk dogurmustu. Anlatildigina göre Mukavkis, Mariye ve Sirin ile birlikte iki cariyeye daha hediye etmistir. Bu iki cariyenin Mariye ile Sirin'in hizmetçileri olmalari muhtemeldur. Yine Mukavkis bunlarla birlikte Me'bur adinda buruk bir köleyi de Rasûlullah'a hediye etmistir. Hediyeler arasinda Düldül adli doru bir katir da vardi. Bunlara ek olarak Iskenderiye imalatindan ipekli bir elbise de Rasûlullah'a hediye edilmisti. Bu hediyeler, hicretin sekizinci senesinde Rasûlullah (s.a.v.)'a gönderilmisti. Mariye, Rasûlullah'tan hamile kalarak Ibrahim'i dogurmus, Ibrahim yirmi ay yasamis ve babasi Rasûlullah(s.a.v.)'m vefatindan bir sene önce vefat etmistir. Vefatindan ötürü Rasûlullah (s.a.v.) üzülp onun üzerine aglamis ve söyle demisti:

"Göz yasanyor, kalp hüznleniyor ve biz ancak Rabbimizin razi olacagi seyi söylüyoruz. Ey Ibrahim, vefatin sebebiyle biz hüznlenmekte-yiz." Bu hadiseyle ilgili açıklama, hicretin onuncu senesi olaylari cümlesinde verilmisti. Mariye, salih kadınlardan olup hayirli ve güzel bir kadindi. Rasûlullah (s.a.v.)'m yanında mutlu bir hayat sürmüs ve Rasûllah onu begenmistir. Sureti güzel, huyu güzel bir kadindi. Tatliydi. Hz. Ibrahim'in cariyesi Hacer'e benziyordu. Çünkü ikisi de Misir diyarindan gelmislerdi. Her birini bir Peygamber nikahina almisti. Allah'in salatü selamlari üzerlerine olsun. [4]

Hicretin Onyedinci Senesi

Bu senenin muharrem ayinda Sa'd b. Ebi Vakkas, Medain'den ayrilip Küfe'ye gitti. Çünkü sahabeler, Medain sehrinin havasini begenmemislerdi. Onlar bu havadan rahatsiz olmus, renkleri degismis ve vücutlari zayıflamisti. Medain'de kara sinek ve toz çoktu. Sa'd, bu hususta Hz.Ömer'e bir mektup yazip fikrini sordu. Hz. Ömer de ona: "Âraplara ancak develerine uygun gelen yerler de yaşamak münasibtir." diye yazdi. Bunun üzerine Sa'd, Müslümanlar için münasib bir ikamet mahalli arastirip bulmak üzere Hüzeyfe ile Selman b. Ziyad'i görevlendirip yola çıkardi. Bunlar Küfe

topragina geldiler. Orasi, akillli ve kirmizi kumlu bir yerdi. Orayi begendiler. Orada  kilise ve de kamistan yapılma evler gördüler. Kiliselerden birinin adi Deyri Hareke binti Numan, digerinin adi Deyri Ümmü Amr, csnn adi da Deyri Silsile idi. Huzeyfe ile Selman inip orada namaz kildilar. Her biri söyle dua etti:

"Ey göklerin ve göklerin altinda gölgelenen seylerin Rabbi! Ey yeryüzünün ve yeryüzünün üzerinde bulunan seylerin Rabbi! Ey rüzgarların ve rüzgarlar tarafından savrulan seylerin Rabbi! Ey yildizların ve dsenlerinin Rabbi! Ey denizlerin ve denizler tarafından sürüklenen seylerin Rabbi! Ey seytanların ve seytanlar tarafından saptirılan kimselerin Rabbi! Ey kulübelerin ve kulübeler içinde saklananların Rabbi! Su Kfe'yi bizim için bereketli ve ugurlu kil. Burayi daimi bir menzil yap."

Namaz kilip dualarini tamamladıktan sonra ikisi de durumu Sa'd'a bildiren bir mektup yazıp gönderdiler. Sa'd da Kfe'yi sehir haline getirmelerini emretti. Kendisi de hicri onyedihci senenin muharrem ayında oraya gitti. Orada ilk bina olarak bir mescit insa ettiler. Sa'd, uzak mesafelere ok atan bir adama emir verdi. O adam da mescidin dört bir yanina ok atti. Okların dstg yerlerde halkın evler yapmalarına müsaade etti. Halk da oralarda evler insa ettiler. Sa'd, mescidin mihrabi karsisinde hükümet konagi ve beyt'1-mal binasini insa ettirdi. Yaptıkları ilk binalar kamistandı. Ancak bu binalar ayni senede yandilar. Durumu Hz. Ömer'e bildirdiklerinde o, israfa kamamaları ve haddi asmamaları sartiyla kerpiçten binalar yapmalarını emretti. Sa'd, emir ve kabilelere haber gönderdi. Yanma geldiler, onları Kfe'ye yerlestirdi. Sa'd, Ebu Hiyac'i insanları Kfe'ye yerleştirmek ve orayı imar etmek vazifesiyle görevlendirdi. Ana cadde için yirmi üç ziralık yer birakmalarım, sokaklar içinde yedi ziralık yer birakmalarını emretti.

Sa'd'm kendisi için de arsiya yakın bir yerde ksk yapıldi. İnsanların yüksek sesle konusmaları Sa'd'i rahatsız etti. Kapisini kilitleyerek: "Sesinizi kisin." dedi. Onun bu sözünü duyan Hz. Ömer, Muhammed b. Mesleme'yi oraya gönderdi. Muhammed'e Kfe'ye vardigi zaman akmagini akip odunları tutusturmasını ve Sa'd'in köskünü yakmasını, sonra da hemen Medine'ye dönmesini emretti. Muhammed b. Mesleme Kfe'ye varir varmaz Hz. Ömer'in emrini- yerine getirdikten sonra Sa'd'a da insanların yüzüne kapisini kilitlememesini, insanların içeriye girmelerine engel olacak bir nöbetçiyi kapisina birakmamasını emretti. Sa'd da bu emre uydu. Muhammed b. Mesleme'ye biraz mal vermek istediye de Muhammed, onun vermek istedigiyi mali kabul etmedi. Sonra Medine'ye döndü. Sa'd da bundan sonra Kfe'de üç buçuk sene valilik yaptı. Nihayet Hz. Ömer, onu bu görevinden aldı. Ancak o, acizliginden veya hainliginden ötürü görevden

alinmis degildi. [5]

Bizanslilarin Ebu Ubeyde'f Humus'ta Kusatmalari Ve Hz. Ömer'in Sam'a Gelisi

Bizanslilardan bir topluluk, Humus'ta Ebu Ubeyde'yi kusatma altina almaya karar verdi. Cezirelilerden ve oradaki ahaliden asker yardimi istediler. Ebu Ubeyde'nin üzerine yürüdüler. Ebu Ubeyde de durumu Halid b. Velid'e bildirdi. Halid b. Velid de Kinnesrin'den kalkip Hu-mus'a gelmek üzere yola çıktı. Durumu Hz. Ömer'e de bir mektupla bildirdi. Ebu Ubeyde, Bizanslilarla savasmak veya Hz. Ömer'in bu husustaki emri gelinceye kadar kaleye siginip beklemek hususunda Müslümanlarla istisare yaptı. Hepsi de kaleye siginip emrin gelisini beklemesini tavsiye ettiler. Yalnız Halid b. Velid, bu tavsiyelere karsi çıkıp Bizanslilarla savasmayı teklif etti. Ebu Ubeyde, Müslüman çoğunluga uydu, kaleye siginip beklemeye basladı. Bizanslilar da onu kusatma altina aldılar.

Öte yandan Sam'a bagli bütün beldeler kendi dertleriyle mesgul olduklari için Ebu Ubeyde'ye yardima gelememislerdi. Sayet kendi islerini birakip Humus'a gelecek olsalardi, Sam bölgesindeki düzen alt üst olacakti. Hz. Ömer de Sa'd'a mektup göndererek Ka'ka b. Amr komutasinda bir birlik olusturmasini ve mektubunu alir almaz bu birligi Humus'ta kusatma altinda bulunan Ebu Ubeyde'ye yardima göndermesini emretti. Ayrica Ebu Ubeyde'yi kusatma altina alan Bizanslilara yardım eden Cezirdiler üzerine de İyaz b. Ganem komutasinda bir ordu göndermesini emretti. İki ordu da aynı zamanda Kûfe'den çıkıp yola çıktılar. Ka'ka komutasindaki ordu 4000 kisiden mütesekkildi. Bunlar kusatma altinda bulunan Ebu Ubeyde'ye yardım için Humus'a gidiyorlardi.

Hz. Ömer de bizzat Ebu Ubeyde'ye yardım etmek için Medine'den yola çıktı. Cabiye'ye kadar geldi. Ser7 beldesine kadar geldigi de söylenmistir. İbn İshak böyle demistir. Akla yatkın olan da budur. Doğrusunu Allah bilir. Humus'ta Bizanslilarla beraber bulunan Cezirdiler, İslâm ordusunun kendi beldelerine gitmekte olduğu haberini alinca Bizanslilardan ayrilip beldelerine geri döndüler. Bizanslilar da Hz. Ömer'in Ebu Ubeyde'ye yardima gelmekte olduğunu duyunca gerçekten güçlerini ve morallerini kaybettiler. Halid b. Velid, kaleden çıkıp Bizanslilarla savasmasi için Ebu Ubeyde'ye tavsiyede bulundu. Ebu Ubeyde de onun bu tavsiyesine uyup kaleden çıktı. Düşmanla savasti. Allah ona fetih nasip etti. Zafer verdi. Bizanslilar, feci bir yenilgiye ugradılar.

Bu hadise, Hz. Ömer'in oraya gelisinden ve takviye birliklelerin oraya ulasmasindan üç gece önce olmustu. Ebu Ubeyde de Cabiye'de bulunan Hz. Ömer'e fetih haberini gönderdi. Takviye birlikler de kendilerine bu fetihten ve zaferden üç gece sonra ulasmislardi. Bu durumu da Hz. Ömer'e bildiren

Ebu Ubeyde, takviye birliklerini de kendileriyle birlikte ganimetten pay sahibi kilip kilmayacagim Hz. Ömer'e sordu. Gelen cevapta bu takviye birliklerinin de ganimetten pay almalari emr edilmekteydi. Çünkü düşman, takviye birliklerinden korktuğu için moralini kaybetmiş ve geri çekilmisti. Bunun üzerine Ebu Ubeyde, takviye birlikleri de ganimetten pay sahibi kildi. Hz. Ömer, söyle demisti: "Allah, Kûfelilere hayir mükafat versin. Onlar hem kendi sinirlarim koruyorlar, hem de diger sehirlerin ahalisine yardım ediyorlar." [6]

Cezire'nin Fethi

Ibn Cerir dedi ki: Hicretin onyedinci senesinde -Seyf b. Ömer'in ifadesine göre-Cezire bölgesi fethedildi. Ibn İshak dedi ki: Cezire bölgesi, hicretin ondokuzuncu senesinde fethedilmistir. Cezire'ye Ebu Musa el-Es'arî ve Ömer b. Sa'd b. Ebi Vakkas'la birlikte İyaz b. Ganem gitmisti. Ömer b. Sa'd b. Ebi Vakkas, genç biri olduğu için komuta yetkisi yoktu. Beraberlerinde Osman b. Ebu'l-As da vardi. Bunlar Urfa'ya indiler. Cizye Ödemeleri sartiyla Urfalilarla baris antlasmasi yaptilar. Harranlılar da aym sartlarla bans antlasmasi yaptilar. Sanra Ebu Musa el-Es'arî, İyaz b. Ganem tarafından Nusaybin'e gönderildi. Ömer b. Sa'd'da da Re'sü'l-Ayn'a gönderildi. İyaz b. Ganem'in kendisi ise Dara'ya gitti. Bu beldeler fethedildi. Osman b. Ebu'l-As, İyaz b. Ganem tarafından Er-meniye'ye gönderildi. Orada ufak çapta da olsa bir savas yapıldi. Bu savasta Savfan b. Muattal es-Sülemî şehid edildi. Sonra Osman b. Ebu'l-As, cizye ödemeleri sartiyla Ermeniye halkıyla baris antlasmasi yaptı. Her ev halki bir dinar verecekti.

Seyf b. Ömer, bir rivayetinde söyle demistir: Abdullah b. Abdullah b. Gassan yola çıkıp. Musul'a geldi. Sonra da yoluna devam ederek Nusaybin'e ulasti. Nusaybinliler, Rakkalilarla yapılan baris antlasmadaki sartlar dogrultusunda onunla baris antlasmasi yaptilar. O da Hris-tiyanlarin reislerini Hz. Ömer'e gönderdi. Cezire halki Araplarmdan olan bu Hristiyan reisler, yanma vardiklarinda Hz. Ömer, onlara: -Cizye ödeyin, dedi. Onlar da su karsiligi verdiler:

- Bizi güven duyacagimiz yerimize ulastir. Allah'a yemin ederiz ki, eger üzerimize cizye tarhedecek olursan biz Bizans topraklarına gire-riz.Vallahi eger bizden cizye alacak olursan, Araplar arasında bizi rezil rüvay edersin.
- Siz kendi kendinizi rezil rüsvay ettiniz! Ümmetinize muhalefet ettiniz. Allah'a yemin ederim ki, küçülmüş ve alca im is olarak cizye ödeyeceksiniz.Eger Bizans topraklarına kaçarsanız, sizin hakkınızda bir yazı yazar, sonra da sizi esir alirim.
- Bizden birseyler al, ama adini cizye koyma.
- Biz alacagimiz seye cizye deriz.Ama siz ona ne ad vererseniz verin.

Bu konusmalara şahid olan Hz. Ali söyle dedi:

- Sa'd, bunlardan sadakayı kat kat alsa daha iyi olmaz mı? Hz. Ömer de:

- Olur, dedi. Hz. Ali'nin bu tavsiyesini dinledi. Ve onlar hakkında ileri sürülen bu tavsiyeye memnuniyetle razı oldu.

Ibn Cerir dedi ki: Hicretin onyedinci senesinde Hz. Ömer, Sam'a geldi. Muhammed b. İshak'ın kavline göre Ser1 beldesine ulaşmıştı. Seyf b. Ömer ise, Cabiye'ye ulaştığını söylemiştir.

Ben derim ki: Meshur kavle göre Hz. Ömer, bu gelişinde Ser' beldesine ulaşmıştır. Ordu komutanları Ebu Ubeyde, Yezid b. Ebi Süfyan ve Halid b. Velid, onu Ser' de karşılamışlardı. Bunlar, Ser' beldesinden çıkmak üzereydiler. Sam'da veba salgını görüldüğü haberini verdiler. Hz. Ömer de bu hususta Muhacir ve Ensâr'a danıştı. Onlar, farklı görüşler ileri sürdüler. Kimisi:

- Sen bir iş için geldin, geri dönme, dedi. Kimisi: -Rasûlullah'ın önde gelen ashabıyla birlikte bu veba salgınının bulunduğu yere gelmeni uygun görmüyoruz, dediler.

Anlatıldığına göre Hz. Ömer de ertesi sabah halkın oradan geri dönmesini emretmişti. Ebu Ubeyde, ona:

- Allah'ın kaderinden mi kaçırıyorsun? diye sorunca Hz. Ömer, su cevabı vermişti:

- Evet, Allah'ın bir kaderinden başka bir kaderine kaçırıyoruz. Sen iki yakalı bir vadiye insan, bir yakası yeşillikli ve otlak olsa, diğer yakası da kurak olsa sen atını otlak olan yerde otlatırsan Allah'ın kaderi ile otlatmış olursun. Kurak yerde otlatırsan da Allah'ın kaderiyle otlatmış olursun. Öyle değil mi? Ey Ebu Ubeyde! Keske bu sözünü senden başka biri söylemiş olsaydı."

Ibn İshak, Sahih-i Buhârî'de yer alan bir rivayetinde söyle demiştir: Abdurrahman b. Avf, bazı işleriyle meşgul olduğu için o sırada ortada görünmüyordu. Gelince söyle dedi: Bu hususta benim yanımda bir bilgi vardır. Rasûlullah (s.a.v.)'ın söyle buyurduğunu işittim:

"Bir kavmin toprağında veba olduğunu duyarsanız oraya gitmeyin. İçinde bulunduğunuz bir diyarda veba görülürse ondan kaçmak için o diyardan çıkıp gitmeyin." Bu hadis, kendisinin görüşüne uygun olduğu için Hz. Ömer Allah'a hamd etti ve yanındakilerle birlikte geri döndü. İmam Ahmed b. Hanbel, Sa'd b. Malik b. Ebi Vakkas, Hüzeyme b. Sabit ve Üsame b. Zeyd'in söyle dediklerini rivayet etmiştir:

Rasûlullah (s.a.v.) söyle buyurdu: "Su veba pisliktir. Azab kahntisi-dir. Sizden önceki bir kavim bununla azaplandırıldı. Veba bir diyarda görülür de siz orada iseniz ondan kaçmak için o diyardan çıkıp gitmeyin. Eğer bir

diyarda veba görüldüğünü duyarsanız oraya girmeyin."

Seyf b. Ömer dedi ki: "Hicretin onyedinci senesinin muharrem ayında Sam'da veba görüldü. Sonra bu hastalık ortadan kalktı." Seyf, bu vebanın Amvas taunu olduğuna inanmaktadır ki, o taun sebebiyle Müslümanların önde gelen şahsiyetleri ve komutanları ölmüşlerdi. Ama durum, onun iddia ettiği gibi değildir. Çünkü Amvas taunu inşaallah ileride de açıklayacağımız gibi -bir sene sonra, yani hicretin onsekizinci senesinde ortaya çıkmıştı.

Seyf b. Ömer'in anlattığına göre emirü'l-mü'minin Ömer, beldeleri dolasmak, komutanları ve tercih ettikleri hayırlı işleri kontrol etmek amacıyla Medine'den çıkıp dolasmaya karar verdi. Ancak sahabeler, ona karşı çeşitli görüşler ileri sürdüler. Kimi önce Irak'a gitmesini, kimi de Sam'a gitmesini söyledi.Hz. Ömer de, Amvas taunu yüzünden vefat eden Müslümanların miraslarını taksim etmek amacıyla Önce Sam'a gitmeye karar verdi. Çünkü ölen Müslümanların miraslarını taksim etmek, Sam'da problem haline gelmişti. Bunun için Sam'a gitmeye karar verdi. Bu da gösteriyor ki Hz. Ömer, Amvas taunundan yani bu hastalığın görüldüğü hicri onsekizinci seneden sonra Sam'a gitmiştir. Demek ki bu gidisi, Ser' beldesine gidisinden başka bir gidistir.Dogrusunu Allah bilir.

Seyf b. Ömer, Hz. Ömer'in söyle dedigini rivayet etmiştir:"Insanların Sam'daki mirası zayı oldu. Önce oraya gidecek ve mirasları taksim edeceğim. Uygun gördüğüm sürece orda kalacağım. Sonra dönüp b^aska beldelerde dolasacak ve emrimi oralara yerlestireceğim."

Dediler ki: Hz. Ömer, hicri onaltıncı senede iki defa, onyedinci senede de iki defa olmak üzere toplam dört defa Sam'a gelmiştir. Ancak hicri

onyedinci senesindeki iki seferinden birincisinde Sam'a girmemistir. Bu da bizim Seyf ten naklettigimize göre Amvas tuunun hicretin onyedinci senesinde görüldüğünü zorunlu kilmaktadır. Ancak Muham-med b. İshak, Ebu Maser ve başka birkaç tarihçi bu hususta ona muhalefet ederek Amvas tuunun hicri onsekizinci senede görüldüğüne kail olmuşlardır. İnşaallah ileride de detaylı olarak anlatılacağı gibi bu hastalık yüzünden Ebu Ubeyde, Muaz, Yezid b. Ebu Süfyan ve diğer önde gelen şahsiyetler vefat etmişlerdir. [7]

Amvas Taunuyla İlgili Bazi Haberler

Bu hastalık sebebiyle Ebu Ubeyde, Muaz, Yezid b. Ebu Süfyan ve diğer önde gelen sahabelerle başka şahsiyetler vefat etmişlerdi.

Muhammed b. İshak, Tank b. Sihab el-Becelf nin söyle dedigini rivayet etmiştir:

"Biz, Kûfe'de Ebu Musa'nın yanına gitmistik.Sohbet ederken sunları

söyledi: "Acele etmenizde bir sakınca yoktur. Çünkü bu evde bir kişiye hastalık isabet etmiş bulunuyor veya bu kasabayı bırakıp kirlara çıkabilirsiniz. Geniş alanlara çıkıp gidilebilir. Allah, orada bu vebayı kaldırmaya kadar gezinebilirsiniz. Ben size hoş olmayan, sakınılması gereken şeyi haber vereceğim. Bir kişi eğer bu kasabada kalması halinde öleceğini zannederse veya burada kalırsa bu hastalığa yakalanan bir kimse buradan giderse yakala! Tim ayacağını sanırsa işte bu güzel bir şey değildir. Eğer Müslüman böyle bir kanaata sahip olmayacaksa onun bu kasabadan çıkmasında bir sakınca yoktur. Ben, Amvas taunu sırasında Sam'da Ebu Ubeyde'yle birlikte bulunuyordum. Hastalığın etrafı sardığını Ömer duyunca Ebu Ubeyde'yi oradan çıkarabilmek için ona söyle bir mektup yazdı.:

"Sana selam olsun. Su anda sana ihtiyacım var. Bir konuda bizzat seninle karşılıklı olarak konuşmak istiyorum. Bu sebeple mektubu aldığında elinden bırakmadan yola çık." Fakat Ebu Ubeyde Hz. Ömer'in maksadını anlayarak ona şu cevabı yazdı: "Ey mü'minlerin emiri! Senin bana niçin ihtiyacın olduğunu biliyorum. Ben, Müslüman askerler arasındayım. Kendimi onlara tercih edemem. Ben, Allah benimle onlar bakında emir ve hükmünü verip uygulayınca kadar onlardan ayrılmak istemiyorum. Sen beni yanına çağırmaktan vazgeç," Hz. Ömer, mektubu okuyunca ağlamaya başladı. Çevresindekiler, kendisine: "Ey müzminlerin emiri! Ebu Ubeyde vefat mı etti yoksa?" diye sorunca Hz. Ömer: "Hayır, ama vefat etmiş sayılır." diye cevap verdi. Hz. Ömer, Ebu Ubeyde'ye Müslümanları alıp bu bölgeden uzaklaşmasını bildiren bir mektup yazınca Ebu Ubeyde, Ebu Musa'ya çağırarak ona söyle demisti: "Müslümanlar için kalabilecekleri bir yer tesbit et."

Ebu Musa der ki: "Ben yola çıkmak üzere evime gittimde esimin hastalığa yakalandığını gördüm. Ebu Ubeyde'ye dönüp kendisine: "Yemin ederim ki ailemin başına bir iş geldi." deyince kendisi bana: "Yoksa esin hastalığa mı yakalandı?" diye sordu. Ben de ona: "Evet" diye karşılık verdim. Bunun üzerine Ebu Ubeyde, kendi devesinin hazırlanmasını istedi ve devesinin yanına gitti. Fakat ayaklarını üzengiye yerleştirir yerleştirmez o da hastalığa yakalandı ve: "Allah'a yemin ederim ki, ben de bu hastalığa yakalandım." dedi. Daha sonra Cabiye'de konaklayınca-yâ kadar yoluna devam etti.

Ebu Ubeyde Müslümanlar arasında şöyle konuşmuştu:

- Ey insanlar! Bu hastalık Rabbinizin rahmeti, Peygamberinizin duası ve sizden önceki salih kimselerin ölüm sebebidir. Ebu Ubeyde, bu hastalıktan kendisinin payının da > verilmesini Allah'tan dilemiştir. Daha sonra da kendisi bu hastalıktan vefat etti. Öleceği sırada yerine Mu-az b. Cebel'i tayin etmişti. Muaz b. Cebel ondan sonra kalkıp su konuşmayı yaptı:

- Ey insanlar! bu hastalık Rabbinizin rahmeti, peygamberinizin duası ye

sizden önceki salih kimselerin de Ölüm sebebidir. Ben, Muaz ailesinin bu hastalıktan paylarının verilmesini Allah'tan dilerim. Daha sonra Muaz'm oğlu Abdurrahman bu hastalığa yakalanarak öldü. Arkasından ayaga kalkarak bu hastalıktan kendisine de pay verilmesini diledi. Avucunda vebanın izleri görülmeye başlandı. Kendisi avucunu öptü sonra da şöyle dedi: "Sendeki bu hastalığa karşılık dünyadaki hiç birseyi tercih edip kabul edemem." Muaz da vefat edeceği sırada yerine Amr b. As'i tayin etti. Amr b. As kalkıp halka şöyle bir nutuk irad etti:

- Ey insanlar! Doğrusu bu hastalık, bir kimsenin içine düşerse ates gibi alevlenir. Siz dağlara çıkarak kendinizi bu hastalıktan korumaya bakın.

Dinyeciler arasında bulunan Ebu Vail el-Hüzelî de ona şöyle karşılık verdi:

- Yalan söylüyorsun. Vallahi ben, Rasûlullah (s.a.v.)'la beraber bulundum. Ve sen benim su esegimden daha kötüsün.

Amr b. As, ona:

- Vallahi ben sana bu sözün dolayisiyle cevap vermeyeceğim. Allah'a yemin ederim ki, biz dağlarda ikamet edici değiliz, dedi. Sonra da daga çıktı. İnsanlar da onunla birlikte çıkıp dağıldılar. Allah, onlardan taunu giderdi. Ömer b. Hattab, Amr b. As'm bu görüşünü haber alınca çirkin karşılamadı.

Ibn İshak der ki: Hz. Ömer, Ebu Ubeyde ile Yezid b. Ebu Süfyan'ın vefat ettikleri haberini duyunca Dimask ordularının üzerine Muavi-ye'yi komutan yaptı. Oranın haracının toplanmasını da onun uhdesine verdi. Surahbil b. Hasene'yi de Ürdün ordusunun basına komutan yapıp oranın haracının toplanmasını da ona havale etti.

Seyf b. Ömer, üstadlarının şöyle dediklerini rivayet etmiştir: Am-vas taunu İM kez görüldü. Daha önce böyle bir hastalık görülmemisti ve uzun süre devam etti. İnsanlardan çoğu bu hastalık yüzünden vefat etti. Hatta düşmanlar bunu fırsat bilerek islâm diyarına saldırmaya niyetlendiler. Müslümanlar da bu sebeple korkuya kapıldılar.

Ben derim ki: iste bu yüzden Hz.Ömer, bu hastalıktan sonra Sam'a gelip vefat edenlerin miraslarını taksim etti. Çünkü bu mirasları taksim etme işi komutanlara zor gelmişti. Onun, Sam'a gelisi sebebiyle halkın gönlü hoş olmuştur ve bu sebeple de düşmanlar, islâm diyarına saldırma niyetinden vaz geçmişlerdi. Hamd ve minnet Allah'adır.

Seyf b. Ömer, Hz.Ömer'in hicri onyedinci sene sonunda Amvas taunundan sonra Sam'a gelisini anlattıktan sonra şöyle demistir: "Hz. Ömer, hicri onyedinci senenin zilhicce ayında Sam'dan Medine'ye dönmek istediği zaman kalkıp insanlara hutbe irad etti. Hutbesinde Allah'a hamd ü senada bulunduktan sonra şöyle dedi:

- Ben, basiniza idareci olarak tayin edildim. Allah'in sizin yönetiminizle ilgili olarak bana verdiği görevleri insallah yerine getirmisim-dir. Ganimetlerinizi, evlerinizi ve gazvelerinizi aranızda yaydık. Yanimızda bulunan şeyi size ulaştırdık. Sizin için ordular tertitledik. Yükselme yollarınızı hazırladık. Ugruna savastığınız Sam'inizi ve ulaşabildiğiniz kadar ganimetlerinizi genişlettik. Yiyeceklerinizi belirledik. Size maas, erzak ve ganimet verilmesini emrettik.Yapilmasi gereken birseyi bileniniz varsa bunu bize bildirsin ki, insaallah o isi yapalim. Güç ve kuvvet ancak Allah iledir." Hutbe iradından sonra namaz vakti gelmişti. Cemaat ona:

- Ey mü'minlerin emiri! Bilal'e emir versen de ezan okusa, dediler. O da Bilal'e emir verdi. Bilal, kalkıp ezan okudu. Peygamber (s.a.v.)'in zamanında Bilal'in ezan okudugunu gören herkes sakallarini islatinca-ya kadar agladi. Hz. Ömer, onlardan daha çok agladi. Peygamberin zamanina yetismis olmayanlar da sahabelerin agladiklarindan ve Rasûlullah'm hatirasini yad ettiklerinden ötürü agladilar.

Ibn Cerir, hicri onyedinci senede Hz. Ömer'in, hamama gidip vücuduna beyaz çiçek sürdükten sonra sarapla yogurulmus aspur sürünen Halid b. Velid'e kmayici bir mektup gönderdigin ve mektubunda sunlari yazdigini rivayet etmistir: "Allah, sarabin gizlisini de açigini da haram kilmistir. Bu sebeple onu vücudunuza sürmeyin.Elinizi ona degdir-meyin. Çünkü o necistir. Eger bunu yapmissaniz bir daha yapmayin." Halid de Hz. Ömer'e su cevabi mektubu yazip gönderdi: "Biz, sarabi öldürdük. O yıkayici bir su haline geldi. Saraptan baska birsey oldu." Hz. Ömer de ona söyle bir mektup gönderdi:

"Öyle saniyorum ki, Mugire ailesi cefa ile mübtela olmustur. Allah, sizi cefa üzerine öldürmesin." Bunun üzerine Halid, bu sekilde hamama gidip sözü edilen bitkileri vücuduna sürmeye son verdi.

Seyf b. Ömer dedi ki: Hicri onyedinci senede Basralılara da taun isabet etti.Bu yüzden çok sayıda insan öldü. Allah onlara rahmet etsin ve hepsinden razi olsun. Dediler ki: Haris b. Hisam, aile efradından yetmis kisiyle Sam'a geldi ve onlardan ancak dört kisi geri dönebildi. Muhacir b. Halid, bu olayla ilgili olarak söyle bir siir söylemistir:

"Sam'a inip yerlesen orada kalir.

Sam, eger bizi yok etmezse bile sikintiya düşürür.-

Beni Rayta kabilesinden biyigi kirkilmamis yirmi kahraman genç yok oldu.

Onlarin amcazadelerinden de bir o kadari yok oldu.

Sasan kimse, iste böyle bir duruma sasar.

Darbe ve hastalik onlarin ölümü oldu.

Katip, bizim için kadere bunu yazdı." [8]

Halid B. Velid'in Kinnesrindeki Görevinden De Azledilmesi

Ibn Cerir dedi ki: Hicretin onyedinci senesinde Haîd b. Velid ile İyaz b. Ganem, Bizanslıların üzerine gidip saldırıda bulundular. Onlardan pek çok ganimet ele geçirdiler ve çok sayıda da esir aldılar. Halid, Bizanslılarla yazın yaptığı savastan birçok ganimet elde ederek geri döndü, insanlar da gidip ondan birseyler istediler. Yanma gidenlerden biri de Es'as b. Kays'ti. Halid, ona 10 000 dirhem vermisti. Hz. Ömer, onun bu yaptigindan haberdar olunca Ebu Ubeyde'ye bir mektup göndermisti. Mektubunda; Halid'i huzura celbetmesini, basındaki sarigi çözmesini, üzerindeki bornozunu çıkarmasını, onu sarigiyla bağlamasını ve bu 10 000 dirhemi nereden getirdigini sormasını, eger bu parayı kendi malından vermisseyse bunun akilsizca bir tasarruf ve israf oldugunu bildirmesini, eger düşmanla yazın yaptığı savastan elde ettigi ganimetten vermiş ise bunun bir hainlik oldugunu söylemesini, sonra onu görevinden azletmesini emretmisti.

Ebu Ubeyde, Halid'i çağırttı. Kendisi minbere çıktı. Halid'i de minberin karsısına ayakta durdurdu. Hz. Ömer'in mektubunu getiren ulak ve Bilal ayaga kalktilar. Bilal, Hz. Ömer'in mektupta yazdığı hususları ve emirleri yerine getirdi. Ebu Ubeyde, susmus konuşmuyordu. Bu emir yerine getirildikten sonra Ebu Ubeyde, minberden indi. Gidip Ha-lid'den kendi istegi dışında meydana gelen bu hadiseden ötürü özür diledi. Halid, onun bu özrünü kabul etti. Onun bunu kasitli olarak yapmadigini anladı. Sonra Kinnesrin'e gitti. Oradaki ahaliye nutuk irad etti. Onlarla vedalasti. Sonra ailesiyle birlikte Humus'a gitti. Oradaki halka da nutuk irad edip vedalasti ve Medine'ye gitti. Halid, huzuruna vardiginda Hz. Ömer, ona sairin su sözünü okudu: "Öyle şeyler yaptın ki, hiç kimse senin bu yaptıklarını yapmamistir. Kavimlerin yaptigini Allah yapar." Hz. Ömer, bu bollugun nereden geldigini ve Es'as b. Kays'a armagan olarak verdiği 10 000 dirhemi nereden buldugunu sordu. Halid de ganimetlerden ve payına düşen maldan bunu verdigini ifade etti. Hz. Ömer de ona: "60 000 dirhemden fazlası senin olsun." dedi. sonra Ha-lid'in mallarını ve esyalarını takdir edip değerlerini belirledi. 20 000 dirhemi alıp sonra da Halid'e söyle dedi: "Allah'a yemin ederim ki sen, benim yanımda çok kıymetlisin. Ben seni çok severim. Bu günden sonra benim için hiçbirsey yapma."

Seyf b. Ömer, Adiy b. Sehl'in söyle dedigini rivayet etmistir:

"Hz. Ömer, şehirlere su mektubu gönderdi: Ben kendisinden kızdigimdan veya bir hainlik yaptigindan ötürü Halid'i görevden almış degilim. Ancak insanlar onu alabildigine gözlerinde büyütüp fitneye düşmüşlerdi. Her şeyi yapanın o oldugunu zannetmişlerdi. Ancak ben her isin basının Allah oldugunu bilmelerini istedigim için onu görevden aldım." Hz. Ömer, yanına

gelen Halid'e de mektubunda yazdigi hususlari anlatmisti.

Vakidî dedi ki: Hicretin onyedinci senesinin receb ayında Hz. Ömer umre yaptı. Mescid-i Haram'ı onarip bazı kısımlarının yenilenmesini emretti. Bu isle de Mahreme b. Nevfel, Ezher b. Abdi Avf, Hüveytib b. Abdul-Uzza ve Said b. Yebu'yu görevlendirdi. Ayrica Harem'in yerinin isaretlerinin yenilenmesini de emretmisti. Yoldan geçerken su sahibi olan kimseler de Mekke ile Medine arasında konak yerleri yapmak konusunda izin istemisler, oda bunlara izin vermekle beraber yolcuların gölge ve su konusunda kendilerinden öncelikle hak sahibi olmalarını şart kosmustu. Yine bu yıl içersinde Hz. Ömer, Ali b. Ebi Talib'in kızı Ümmü Külsüm ile evlenmistir. Ümmü Külsüm, Rasûlullah (s.a.v.)'in kızı olan Fatima'nın kızıdır. Ümmü Külsüm ile Hz. Ömer zilkade ayında gerdege girdiler. Hz. Ömer'in sireti ve müsnedinde onun bu evliliğini anlatmış ve Ümmü Külsüm'e 40 000 dirhem mehir verdiğini söylemistik. Hz. Ömer, Rasûlullah'm aşağıda nakledeceğimiz bir hadisinden ötürü Ümmü Külsümle evlenmiştir. Hadis-i serifte Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmıştır:

"Kiyamet gününde bütün sebep ve nesepler kesilir. Yalnız benim sebep ve nesebim kesilmez."

Vakidî'nin anlattığına göre hicretin onyedinci senesinde Hz. Ömer, Ebu Musa el-Esarf'ı Basra'ya vali tayin etmişti. Ve ona Mugire b. Su-be'yi kendisine göndermesi için emir vermisti. Mugire b. Sube aleyhinde Ebu Bekre, Sibl b. Mamed el-Becelî, Nafi b. Ubeyd ile Ziyad şahidlik yapmışlardı. Mugire'nin görevden almış sebebi suydü: Ümmü Cemil binti Efkam adında Beni Amir b. Sa'saa kabilesinden bir kadın dul kalmisti. Bu kadın, komutanların ve esrafin kadınlarının yanına girip çıkardı. Basra valisi Mugire'nin evi Ebu Bekre'nin evinin karsisındaydı, iki evin arasında yol vardı. Ebu Bekre'nin evinde Mugire'nin evine bakan bir pencere vardı. Mugire ile Ebu Bekre arasında düşmanlık vardı, Ebu Bekre evinde birkaç arkadaşıyla oturup sohbet etmekte iken rüzgar pencereyi açtı. Ebu Bekre kalkıp pencereyi kapatmak istediği zaman Mugire'nin penceresinin açık olduğunu, onun bir kadının göğsü üzerinde ve ayakları arasında olup cinsel ilişkide bulunduğunu gördü. Arkadaşlarına:

- Gelin, valinizin Ümmü Cemil adındaki kadınla zina yapmakta olduğunu görün! dedi. Arkadaşları da kalkıp pencereden baktıklarında vali Mugire'nin o kadınla cinsel ilişkide bulunduğunu gördüler ve Ebu Bekre'ye:

- Bu kadının Ümmü Cemil olduğunu nereden biliyorsun? diye sordular. Çünkü Mugire ile altındaki kadının başları öbür taraftaydı. Ebu Bekre, arkadaşlarına:

- Biraz durun, dedi. Vali ile altındaki kadın cinsel ilişkilerini tamamladıktan sonra kadın ayağa kalktı. Ebu Bekre, arkadaşlarına:

- iste bakin! Bu, Ümmü Cemil'dir, dedi. Arkadaslari baktilar ve kadinin Ümmü Cemil oldugu kanisina vardilar. Mugire, gusledip evden cikti ve cemaata namaz kildirmek istediggi zaman Ebu Bekre onun mihraba gecmesine engel oldu. Durumu Hz. Ömer'e bir mektupla bildirdiler. Hz. Ömer de Mugire'yi görevden azledip yerine Ebu Musa el-Esarfyi Basra'ya vali tayin etti. Mugire, Ebu Musa'nin postaya geldigini görünce:

- Allah'a yemin ederim ki Ebu Musa, ne ticaret ne de ziyaret için gelmistir. O, vali olarak gelmistir, dedi. Sonra Ebu Musa, toplanti halindeki Basralilarin yanina vardi. Mugire'ye de Hz. Ömer'in mektubunu teslim etti. Mektubta kisaca sunlar yaziliydi:

- Senin hakkında çok önemli birsey duydum. Ebu Musa'yi vali olarak gönderdim. Elinde ne varsa ona teslim et. Ve hemen yanima gel." Hz. Ömer, ayrıca Basralılara da su mealde bir mektup göndermistir:

- Ben, size Ebu Musa'yi vali olarak gönderdim ki, zayıf olaninizin güçlü olaninizdaki hakkini alip sahibine teslim etsin. Sizin için ganimetler toplansin, sonra da bu gamimetleri size paylastirsin."

Mugire, Ebu Musa'ya Taifli Akile ismindeki bir cariyeyi hediye etti. Ve: "Bunu gönül rizasiyla sana verdim." dedi. Bu cariyeye uzun boylu idi.

Mugire ve aleyhindeki sahitleri Ebu Bekre, Nafi b. Kelde, Ziyad b. Ümeyye ve Sibl b. Mabel el-Becelî Medine'ye Hz. Ömer'in yanina vardilar. Mugire Hz. Ömer'e:

- Su kullara bir sorun. Beni nasıl gördüler? Benim yüzüm mü onlara dönüktü yoksa arkam mı? Kadim nasıl gördüler ve nasıl tanidilar? Eger onlar beni önümden gördülerse ben hasil oldu da örtünmedim? Beni arkadan gördülerse kendi evimde ve hanimimin üzerinde iken bana bakmayi kendileri için nasıl helal saydilar? Allah'a yemin ederim, ben hanimimdan baskasi ile cinsel iliskide bulunmus degilim, dedi.

Onun hanimi Ümmü Cemil b. Efkam'a oldukça benziyordu. Hz. Ömer, önce Ebu Bekre'nin sahitligine basvurdu. Ebu Bekre, Mugire'nin aleyhinde sahadette bulunarak şöyle dedi:

- Ben, Mugire'yi Ümmü Cemil'in ayaklari arasinda gördüm. Ve onunla cinsel temasta bulunuyordu. Penisini onun tenasül organina sürme milinin sürmedanliga girip cikisi gibi koyup cikariyordu.

Sonra Hz.Ömer, Ebu Bekre'ye şöyle sordu:

- Sen Mugire ile o kadini nasıl gördün?

- Arkadan gördüm.

- Peki o kadinin basim iyice görebildin mi ve nasıl gördün?

- Ayaklarimin üzerinde yükselerek, boynumu da uzatarak gördüm. Sonra Hz. Ömer, Sibl b. Mabed'i çağirdi.O da ayni sekilde sahidlik yapti. Hz. Ömer, ona sordu:

- Sen bu ikisini önden mi gördün, yoksa arkadan mi gördün?
- Önden gördüm.

Nafi de, Ebu Bekre gibi sahidlik etti. Ancak Ziyad, onlar gibi ifade vermedi. Ifadesinde söyle dedi:

- Mugire'yi bir kadının bacaklari arasinda oturur vaziyette gör-düm.Kmali iki ayak gördüm. Bu ayaklar çirpmiyordu. Sonra iki çıplak kalça gördüm. Siddetli bir soluma ve hirilti isittim.
- Penisin tenasül organina milin sürmedanliga girisi gibi girip çıktigini gördün mü?
- Hayir.
- Mugire'nin cinsel iliskide bulunduğu kadini iyi tanirmism?
- Hayal meyal hatirlayabiliyorum.
- Sen bir kenarda dur.

Rivayet olunduguna göre Hz. Ömer (r. a.), Ziyad'm bu sekilde ifade vermesi esnasinda tekbir getirdi.Sonra o üç sahidin yalancilik ve iftira cezasiyla cezalandirilmalarini emretti. Bu emri verirken de su ayeti okudu:

'Iste bunlar sahid getirmedikçe Allah katinda yalanci olanlardir.'"(en-Nûr, 13.)

Bunun üzerine Mugire'."Bunlarin bana yaptiklarina karsi sen de benim yüregimi sogut ve bunlardan intikamimi al." dediyse de Hz. Ömer, ona: "Sus, Allah seni sustursun. Allah'a yemin ederim ki, eger sahitlik tamamlanmis olsaydi seni kendi taslarinla recmederek taslayaçaaktim." diye payladi. [9]

Ahvaz, Menazîr Ve Nehri Tirîn'in Fethi

İbn Cerir, ismi geçen yerlerin hicri onyedinci senede fethedilmis olduklarini söylemistir. Ancak bu yerlerin hicri onaltmci senede fethedilmis olduklarina dair baska bir rivayet de vardir. Seyf b. Ömer tarikiyle, seyhlerinin söyle dedikleri rivayet edilmistir: Hürmüzan, yukarida sözü edilen yerlere hükmediyordu. O, Kadisiye savasindan kaçan Farsh-lardandi. Ebu Musa, Basra'dan, Utbe b. Gazvan da Kûfe'den birer ordu hazirladilar ki, Hürmüzanla savassinlar. Neticede Cenâb-x Allah, Müslümanlari ona karsi muzaffer kildi, onun hakimiyetindeki topraklardan Dicle ile Düceyl

arasındaki kisimlari ele geçirdiler. Ondan diledikleri miktarda ganimet elde ettiler. Ve askerlerinden de dilediklerini öldürdüler. Sonra Hürmüzan, kendi hükmünde bulunan toprakların geri kalan kısımlarını hakimiyeti altında bırakmaları için Müslüman komutanlarla barış antlaşması yapma talebinde bulundu. Müslümanlar da bu hususta Utbe b. Gazvan'la müsavere yaptılar. O da müsavere neticesinde Hürmüzan'la barış antlaşması yaptı.

Elde edilen ganimetlerin beste birini ve fetih müjdesini Hz. Ömer'e gönderdi. Hz. Ömer'e bu ganimetleri ve fetih müjdesini aralarında Ah-nef b. Kays'm da bulunduğu bir heyetle göndermistti. Hz. Ömer, Ahnefi begenip takdir etmiş ve ikramda bulunmuştu. Ayrıca Utbe b. Gazvan'la istisarede bulunmasını, görüşünden yararlanmasını emretmistti. Bilahare Hürmüzan barış antlaşmasına riayet etmedi. Antlaşmayı bozdu ve bir grup Kürtten yardım istedi. Ama nefsi onu aldatmistti. Seytan, onun bu yaptıklarını kendisine güzel göstermistti. Fakat neticede Müslümanlar, onun üzerine yürüdüler. Ona karşı muzafer oldular. Çok sayıda askerlerini ve adamlarını öldürdüler. Elindeki beldelerden Tüs-ter'e kadar olan kısımları ele geçirdiler. Hürmüzan ise, kaçıp Tüster kalesine sığındı. Müslümanlar, bu durumu Hz. Ömer'e bildirdiler. Sahabelerden Esved b. Seri bu hususta şöyle bir şiir söyledi:

"Ömrüme yemin olsun ki babamızın oğulları kaybetmediler. Aksine itaat edenler arasında koruyup muhafaza ettiler. Rablerine itaat ettiler.

Ama Rablerinin emrini zayı edenler arasında bir kavim Rablerine isyan etti.

Onlar mecusilerdir. Kitap onları küfürden ve kötülüğten men etmedi.

Onlar da öyle bir hücumla maruz kaldılar ki, başlarını içlerine çekmek durumunda kaldılar.

Hürmüzan, hızlı koşan bir at üzerinde cepheden kaçtı ki onun atının ardı sıra baska atlar da kaçıp gittiler.

istemeyerek köprü savaşının sabahında bahar çiçekleri açıldığı bir esnada Ehvaz mintikasını terkedip gitti.

Yine sahabelerden Harkus b. Züheyr es-Sadî de bu fetihle ilgili olarak şöyle bir şiir söylemişti:

"Her köşesinde azık ve zahireler bulunan beldelere sahip olan Hür-müzan'ı yendik.

Oraların karaları ve denizleri aynidir, çünkü oraların her tarafı bakirdir.

O beldelerin sert ve kati toprakları vardı.

İki tarafında devamlı dolup tasan nehirler vardır." [10]

Tüster'in Barış Yoluyla İlk Fethi

Ibn Cerir, Tüster'in hicretin onyedinci senesinde fethedildigini söylemiştir. Hicretin onaltıncı senesinde fethedildigini söyleyenler olduğu gibi ondokuzuncu senesinde fethedildigini söyleyenler de vardır. Harkus b. Züheyr, Suk-u Ehvaz i fethettikten, sonra önünden kaçıp firar eden Hürmüzan'ı takib etmek üzere Cüz' b. Muaviye'yi görevlendirdi. Çünkü Hz. Ömer'in bu konudaki emrini havi bir mektubu vardı. Cüz de Hürmüzan'ı kovalayarak Ram-i Hürmüz'e vardı. Hürmüzan, kendi beldesindeki kaleye sigindi. Cüz, onu ele geçirmekten aciz kaldı. Çevredeki arazileri ve beldeleri ele geçirdi. Oraların halkları üzerine cizye tarhet-ti. Birçok yerleri mamur etti. Harap ve terkedilmiş arazilere kanallar açtırarak su ulastirdi. Oralari son derece mamur ve müreffeh bir hale getirdi.

Öte yandan Hürmüzan, Müslümanlarla komsu olma durumunda kaldigindan beldelerinin kendisine dar geldigini gördü. Bunun üzerine Cüz b. Muaviye'den baris talebinde bulundu. O da bu hususta Harkus'a ne yapılması gerektiğini içeren bir mektup gönderdi. Harkus da Utbe b. Gazvan'a mektup yazdı. Utbe de bu husustaki fikrini öğrenmek ve direktifini almak üzere Hz. Ömer'e bir mektup yazdı. Hz. Ömer'in, Ram-i Hürmüz, Tüster, Cünd-u Sabur ve Medain şehirlerinin verilmesi sartiyla baris antlaşması yapılmasına dair emrini içeren mektubu geldi. Neticede Hz. Ömer'in emrine uygun olarak baris antlaşması yapıldı. [11]

Bahreyn Taraflarındaki Fars Beldelerinde Yapılan Savaşlar

Hz. Ebu Bekir'in halifeligi zamanında Bahreyn'de vali olarak Alâ b. Hadremî bulunuyordu. Hz. Ömer, halifelige geçince Alâ'yi bu görevden aldı. Kudame b. Maz'un'u Bahreyn'e vali olarak atadı. Daha sonra Alâ b. Hadremî'yi yemden oraya vali olarak atadı. Alâ b. Hadremî, Sa'd b. Ebi Vakkas'la yarisiyordu. Sa'd'm Kadisiye'yi fethedip Kisra'yi diyarından uzaklastirdigi ve Irak Sevadina sınır olan yerleri fethettiginde elde ettigi ganimetler, Alâ b. Hadremfnin Bahreyn taraflarından getirdigi ganimetten daha fazlaydı. Bu yüzden Alâ b. Hadremî, Sa'd b. Vakkas'm Fars ülkesinde kazandigi zafer gibi bir zafer elde etmek istedi. Alâ, halki Farslara karsi savasa çağırınca halk onun bu çağrısını kabul etmistı. Alâ, onlari birkaç ayrı bölük yapmıstı. Bunlardan birinin basına Carud b. Mualla'yi, digerinin basına Suvar b. Hemman'ı, bir digerinin basına da Hüleyd b. Münzir b. Selva'yi komutan yapmıstı. Ayrice Hüleyd'i de bütün orduların komutanı olarak görevlendirmis ve onlari deniz yoluyla Hz. Ömer'in izni olmadan Fars ülkesine götürmüstü. Hz. Ömer, bu durumdan memnun degildi. Çünkü Rasûlullah (s.a.v.) ile Ebu Bekir, denizde savasmayı yasaklamışlardı. Alâ'mn askerleri, Fars bölgesinin Is-tahr denen yerinden karaya çıkmışlardı. Farslılar, onlarla gemilerinin arasına girmişlerdi. Hüleyd b. Münzir kalkip askerlere söyle bir nutuk irad etmistı:

- Ey insanlar! Su Farslilar böyle yaparak sizinle savasmak istiyorlar. Zaten siz bunlarla savasmak için gelmissiniz. Allah'tan yardım dileyin ve bunlarla savasin. Çünkü bu yerler ve gemiler, galib olanin eline geçecektir. Namaz kilip sabrederek yardım dileyin. Gerçekten namaz, husu sahipleri disinda kalanlar için çok büyük bir istir."

Askerler, onun bu çağrisina icabet ettiler. Öğle namazim kildilar. Sonra düşmana hucüm edip Tavus denen yerde siddetlice savastilar. Hüleyd ise, kendi askerlerine piyade olarak çarpismalarim emretti. Onlar da bineklerinden inip sabirli bir sekilde savastilar. Sonra muzaffer olup Farslilari öldürdüler. Daha önce misli görülmemis bir sekilde çok sayida asker öldürdüler. Sonra da Basra'ya gitmek üzere oradan çıktilar. Gemileri batirildigindan denizden gitme imkanini bulamadilar. Farslilar yollarini kapatarak karargah kurmus ve kendilerini savunmaya baslamislardi.

Hz.Ömer, Alâ b. Hadremî'nin bu yaptiklarim duyunca çok öfkelenmis, ona haber göndererek görevden almıs ve tehdit etmistı. En agir emri vererek söyle demisti: "Sa'd b. Ebi Vakkas'm yanina git, onun emri altina gir."

Bu emri alan Alâ, Sa'd b. Ebi Vakkas'm yanına gidip emri altina girmisti. Öte yandan Hz. Ömer, Utbe b. Gazvan'a su mealde bir mektup göndermistı: "Alâ b. Hadremî askerleriyle birlikte Farslilarin üzerine gitmis, bu hususta bana isyan etmistir. Emrimi dinlememistir. Farslilar da onların yollarini kesmislerdir. Öyle inaniyorum ki, onun böyle yapmasını Allah da dilememisti. Simdi onların muzaffer olmamalarından, maglub olmalarından ve ok yagmuruna tutulmalarından korkuyorum. Askerlerini toplayarak onların yanına git ve tamamen kirilip yok olmadan önce onları kendi yanına al."

Utbe de beraberindeki Müslümanlara bu hususta çağrida bulundu ve Hz.Ömer'in kendisine bununla ilgili olarak gönderdiği mektubu okudu. Bahadır komutanlardan tesekkül eden bir topluluk onun bu emrine ve çağrisına uydu. Bu bahadır komutanlardan bazılarının adları şöyledir: Hasım b. Ebi Vakkas, Asım b. Amr, Arfece b. Herseme, Hüzeyfe b. Mihsan ve Ahnef b. Kays. Bunların Önderliğinde 12 000 kişilik bir ordu tesekkül etti. Ordunun baskomutanı da Ebu Sebre b. Ebi Ruhm idi. Bunlar, atlardan daha süratli giden katırlara binerek yola çıktılar. Deniz kıyısından gittiler. Alâ'mın komutasındaki Müslümanlarla Farsh-lar arasında cereyan eden savasin mevkiine yani Tavus'a varıncaya kadar kimseyle karsilasmadılar. Oraya vardiklarında Hüleyd b. Münzir ile beraberindeki Müslümanların düşman tarafından çembere alindiklarını gördüler. Düşmanlar her taraftan onlara saldırmaktaydılar. Savasmaktan başka çare kalmamisti. Müslümanların çok ihtiyaç duydukları bir zamanda bu takviye birlik kendilerine ulasmisti. Bunlar hemen müsriklerle çarpismaya basladılar. Ebu

Sebre, müsriklerden çok sayıda adam öldürdü. Onlari âdeta kirip geçirdi. Çok miktarda ganimet elde etti. Hüleyd'i ve beraberindeki Müslümanlari müsriklerin elinden kurtardı. Böylece Müslümanlar ve Islâmiyet güçlendi. Sirk alçaltıldı. Allah'a hamd ve mimet olsun. Daha sonra Müslümanlar, Basra'da bulunan Utbe b. Gazvan'm yanma döndüler.

Utbe, o taraflarin fethini tamamladıktan sonra hacca gitmek için Hz.Ömer'den izin istedi. Hz.Ömer izin verince hacca gitti. Basra'da yerine Ebu Sebre b. Ebi Rühm'u halef bıraktı. Hac mevsiminde Hz. Ömer'le bulustu. Kendisini görevden affetmesini istedi ancak Hz. Ömer, onun bu istegini yerine getirmede. Ve görevinin basına dönmesi için ona yemin verdi. Utbe, Aziz ve Celil olan Allah'a dua etti. Hac dönüşünde Batn-i Nahle denen yerde vefat etti. Hz.Ömer, onun vefatına üzüldü ve onu hayırla yad edip övdü. Yerine Basra'ya Mugire b. Sube'yi vali olarak atadı. Mugire zamanin da herhangi bir hadise meydana gelmedi. Aslında o görevde iken görev mahallinin selamet içinde obuasi Allah tarafından ona nasip edilmisti. Sonra Ebu Bekre'nin iddiasına göre bir kadınla cinsel iliskide bulunduğ u sebebiyle sikayet edildi. Ve önceki sayfalarda anlattığımız olay cereyan etti. Sonra Hz.Ömer, Mugire'yi görevden alıp Basra'ya Ebu Musa el-Es'arî'yi vali olarak tayin etti. Allah tümünden razı olsun. [12]

Tüsterin İkinci Fethi Ve Hürmüzan'ın Esir Alınarak Hz. Ömer'e Gönderilmesi

İbn Cerir dedi ki: Seyf b. Ömer et-Temimfnin rivayetine göre bu hadise, hicretin onyedinci senesinde vuku bulmustur. Hadisenin vuku sebebi de suydu: Yezdücürd, Farslıları her zaman Müslümanlarla savasa tesvik ediyor ve Arapların kendi beldelerini ele geçirmelerinden, üzerlerine hücum etmelerinden ve kalelerinde iken üzerlerine saldırmalarından dolayı da onlari kınıyordu. Bu sebeple Ahvaz ve Fars halkına mektuplar yazdı. Onlar da bunun üzerine harekete geçtiler. Müslümanlarla savasmaya söz verdiler. Basra'ya yöneleceklerine dair taahhütte bulundular. Bu haber Hz.Omer'e ulasınca Kûfe'de bulunan Sa'd'a su mealde bir mektup gönderdi:

"Numan b. Mukrin'le birlikte Ahvaz üzerine büyük bir ordu gönder ve elini çabuk tut. Bu ordu, Hürmüzan'm karsisine geçsin."

Bu mektubunda Basra'ya gönderilecek ordunun safları arasında önde gelen kahraman komutanların da bulunmalarını emretmiş ve isimlerini şöyle sıralamıştı: Cerir b. Abdullah el-Becelî, Cerir b. Abdullah el-Himyerî, Numan b. Mukrin ve Abdullah b. Zu's-Sehmeyn.

Ayrıca Hz. Ömer, Basra'da bulunan Ebu Musa'ya da bir mektup göndererek Ahvaz'a büyük bir ordu göndermesini, ordunun basına Süheyl b. Adiy'yi komutan yapmasını, Süheyl'le birlikte Bera b. Malik, Asim b. Amr, Meczee b. Sevr, Ksüb b. Sevr, Arfece b. Herseme, Hüzeyfe b. Mihsan,

Abdurrahman b. Sehl ve Husayn b. Mabed'in de bulunmasını emretti. Küfe ve Basra'da yönetimin Ebu Sebre b. Ebi Rubm'un elinde bulunmasını ve kendisine gelecek takviye birliklere de onun komuta etmesini buyurdu.

Dediler ki: Numan b. Mukrin, Küfe ordusuyla birlikte yola çıktı. Basralıları geçerek onları geride bıraktı. Kendisi Hürmüzan'ın bulunduğu Ram Hürmüz'e ulaştı. Orada Hürmüzan askerleriyle birlikte onun karsısına çıktı. Hürmüzan, daha Önce Müslümanlarla yapmış olduğu barış antlaşmasının şartlarını çiğnemisti. Basralıların gelmesinden önce kendisi Numan b. Mukrin ve askerlerini mağlup etme arzusuna kapıldı ve Farslıların kendisine yardıma geleceklerini ümid etti. Numan b. Mukrin, Erbil'de onunla çatışmaya girdi. İki taraf şiddetlice savastılar. Hürmüzan, yenilgiye uğrayıp Tüster'e kaçtı. Ram Hürmüz'ü bıraktı. Numan, orayı teslim aldı. Oradaki azıkları, silah ve teçhizatı ele geçirdi. Basralılar, Küfelilerin Hünnüzan'a yaptıklarını, onun Ram Hürmüz'den kaçıp Tüster'e sigındığını duyunca oraya doğru yola çıktılar. Küfeliler de onların arkasından gelerek onlarla birlikte orayı kusatma altına aldılar.

Basra ve Küfe birliklerinin basındaki komutan Ebu Sebre idi. Bunlar, Hürmüzan'ın Tüster'de çok sayıda asker yığdığını gördüler. Bu durumu Hz. Ömer'e mektupla bildirerek kendilerine takviye birlikler göndermesi talebinde bulundular. Hz.Ömer de bunun üzerine Ebu Musa'ya bir mektup göndererek Tüster'i kusan Ebu Sebre komutasındaki orduya yardıma gitmesini emretti. Bunun üzerine Basra valisi olan Ebu Musa harekete geçti ve takviye birlik olarak Tüster'deki ordunun yardımına gitti. Ebu Sebre ise, Küfelilerin ve Basralıların komutanı olarak görevine devam etti. Onları aylarca kusatma altında tuttu. İki taraftan da çok sayıda adam öldürüldü. O gün Enes b. Malik'in kardeşi Bera b. Malik, mübarezede karsısına çıkan 100'den fazla kişiyi öldürdü. Ka'b b. Sevr, Meczee b. Sevr, Ebu Yemame ve diğer Basralılar da böyle üstün kahramanlıklar gösterdiler. Küfeliler de bu şekilde üstün yararlılıklar gösterdiler. Habib b. Kurre, Rib'i b. Amir, Amir b. Abdü'l-Esved gibi bahadırlar düşmandan 100'den fazla düelloçuyu öldürdüler. Bu çarpışmalar günlerce devam etti. Nihayet çarpışmanın sonunda Müslümanlar, davetine icabet edilen bir kişi olan Bera b. Malik'e:

- Ey Bera, Rabbin yemin ver de bu düşmanı hezimete uğratsın, dediler. Bera da:

- Allah'im, onları karsımızda bozguna uğrat ve beni şehid düşür, diye dua etti. Müslümanlar düşmanı hezimete uğrattılar. Nihayet onları hendeklerine girmek mecburiyetinde bıraktılar. Üzerlerine hücum ettiler. Müsrıklar şehre kaçıp kaleye sigındılar. Beldeleri onlara dar gelmişti. Şehir halkından bir adam, Ebu Musa'dan eman diledi. Ebu Musa, ona eman verdi. Gönderdiği mesajda, Müslümanlara şehre nereden girebileceklerini ifade ediyordu. Bu

yer, suyun sehre giris yerindeki geçitti. Komutanlar ve askerler, eman dileyen bu adamin talebini uygun gördüler. Bazi bahadirlar ve yigit askerler, bu çagriya uyup suyun geçit yerine geldiler. Ördekler gibi geceleyin sudan geçip sehre gidiler. Sehre ilk giren Abdullah b. Mugaffel el-Müzenf ydi. İçeriye geçen bu Müslüman askerler kale kapilarini açtilar. Müslümanlar, tekbir getirerek sehre girdiler. Sehre girme isi fecrin dogusundan günesin yükselisine kadar tamamlanmisti.

O gün sabah namazim Buharf nin Enes b. Malik'ten rivayet ettigine göre ancak günesin dogusundan sonra kilabilmislerdi. Bu hususta Enes söyle demistir:" Tüster fethinde hazır bulundum, sehre giris sabah namazi vaktinde oldu. İnsanlar fetih isiyle mesgul olduklarından sabah namazini ancak günesin dogusundan sonra kilabildiler. O namazi kilmak, kızıl tüylü davarlara sahip olmaktan çok daha hosuma giderdi."

Buhari, namazi savas mazereti sebebiyle ertelemenin caiz olduğu görüşüne kail olan Mekhul ve Evzafye karsi bu delili ileri sürerek muhalefet etmistir. Yine Buharî, bu görüşünü teyid etmek amaciyla Hendek muharebesi esnasinda Hz. Peygamber'in söylediği su hadisini de delili olarak iler sürmüştür:

"Bizi ikinci namazini kilmaktan alikoydular. Allah, onların mezarlarını ve evlerini atesle doldursun."

Buhari, bu görüşüne üçüncü delil olarak Hz. Peygamberdin Beni Kurayza'ya giderken söylemiş olduğu su hadisini de ileri sürmüştür:

"Sizden her biriniz ikinci namazini Beni Kurayza yurdunda kilsin." Peygamber Efendimiz'in bu buyrugu üzerine sahabelerden bazisi, ikinci namazim güneşin batisından sonraya ertelemislerdi. Bu ertelemeliri sebebiyle de Peygamber Efendimiz onlari azarlamamis ti. Mekke fethinden bahsederken bu konuyu açıklamistik. Kisaca demek istedigimiz sudur ki, sehir fethedildigi zaman Hürmüzan kaleye sigindi. Müslüman yigitler ve bahadirlar, onu kovalayarak kalenin belli bir yerinde sikistirdilar. Ya o ölecekti, ya da onu sikistiran Müslümanlar öleceklerdi. Bu arada Hürmüzan, Bera b. Malik ile Meczee b. Sevifyi Öldürdükten sonra Müslümanlara dedi ki:

- Oklugumda 100 ok var. Her kim bana yaklasirsa mutlaka ona bir ok atip öldürürüm. Ve attigim her ok mutlaka sizden bir adama isabet edecektir. Ben sizden 100 kisiyi öldürdükten sonra beni esir alsanız bile size ne faydasi olur?

- Ne istiyorsun?

- Bana eman verin, size teslim olayim. Beni, Hattab oğlu Ömer'e gönderin. O, benim hakkimda hüküm versin. Müslümanlar onun bu istegini kabul

ettiler. O da yayim ve okunu birakti. Müslümanlar onu esir aldilar. Sikica baglayip Hz.Ömer'e gönderdiler. Sonra da sehirdeki mallari ve esyalari teslim aldilar. Beste birini Hz.Ömer'e gönderdiler. Beste dördünü de her süvariye 3000 dirhem, her piyadeye 1000 dirhem olmak üzere aralarinda paylastirdilar. [13]

Sus Sehrinin Fethi

Ebu Sebre, yaninda Ebu Musa el-Esarî ve Numan b. Mukrin de olmak üzere ordusuyla yola çıktı. Hürmüzan'i da yanlarına almislardi. Farshlardan hezimete ugrayanlari kovalamaya basladilar. Nihayet Sus seherine vardilar. Orayi kusatma altina aldilar. Ebu Sebre, bu durumu Hz. Ömer'e mektupla bildirdi. Gelen cevabi mektupta Hz.Ömer, Ebu Musa'nin Basra'ya dönmesini ve sahabelerden Zer b; Abdullah b. Küleyb el-Akimf nin Cündü Sabura dogru harekete geçmesini emrediyordu. Sonra Ebu Sebre, ganimetlerin beste birini ve Hürmüzan'i aralarinda Enes b. Malik'le Ahnef b. Kays'in da bulunduğu bir heyetle Hz.Ömer'e yolladi. Bu heyet, Hürmüzanla birlikte Medine'ye yaklastiginda onun altin islemeli ipek elbiselerini, yakutlarla süslenmis tacini, altin ve her türlü ziynet esyasini Hz. Ömer ve Müslümanlar görsünler diye kendisine giydirmislerdi. Heyet Medine'ye girince Hz. Ömer'i yerinde aramis ama nerede olduğunu sorunca onlara: Küfeden gelen bir heyetle görüşmek üzere mescide gitmis, denilmesi üzerine oraya gittiler. Hz. Ömer'i mescidde bornozu üzerine yaslanmış halde uzanmış gördüler. Hz.Ömer, gelen heyeti karsilamak amaciyla bunu giyinmisti. Heyet gittikten sonra onu yastik gibi yapip uyumustu. Elinde kamçisi olduğu halde uykudayken yanina vardilar. Hürmüzan:

- Ömer nerede? diye sorunca ona:
- İşte Ömer bu., diye cevap verdiler. Bu sefer Hürmüzan:
- Peki, onun bekçileri ve perdedarları nerede? diye sorunca kendisine:
- Onun ne bekçileri, ne perdedarları, ne de katipleri vardır, dediler. Bu sefer Hürmüzan:
- O zaman bunun peygamber olması gerekiyor, demis. Yanindakiler de:
- Peygamber değil ama Peygamberler gibi davranıyor, diye cevap vermişlerdi.

Hz. Ömer, çevresindekilerin gürültüleriyle uyanmış, kalkip oturmuş, daha sonra Hürmüzan'a dikkatle bakınca: *

- Yoksa bu Hürmüzan mı? diye sormuş, oradakiler de:
- Evet, diye cevap vermişlerdi. Bu defa Hürmüzan'i iyiden iyiye süzmüş, üzerindeki ziynet esyasına dikkatle bakmış, daha sonra da: "Cehennem atesinden Allah'a sığınır ve ondan yardım dilerim. Bunu ve benzerlerini

İslâmiyet'le zelil kilan Allah'a hamd olsun. Ey Müslümanlar topluluğu, su dine sarilin ve Peygamberimizin yolundan yürüyün, dünya sizi simartmasin. Çünkü dünya çok gaddardır." demisti.

Orada bulunanlar: . _

- Ey mü'minlerin emiri, bu Ahvaz hükümdaridir. Bununla konus, dedilerse de Hz. Ömer:

- Hayir, üzerindeki ziynetleri tamamen çıkarmadıkça kendisiyle konuşmayacağım, dedi. Bunun üzerine Hz. Ömer'in emrini yerine getirdiler, üzerindeki zinetleri Hürmüzan'dan çıkardılar ve ona kalın dokunmuş bir elbise giydirdiler. Hz.Ömer, ona sordu:

- Ey Hürmüzan! Sen antlasmayı bozmanın ve Allah'ın emirlerine karsi gelmenin sonunun ne oldugunu gördün mü?

- Ey Ömer! Cahiliye döneminde Allah bizleri basbasa birakmis, sonunda biz sizi yenmistik, ama simdi siz bizi yendiniz.

- Peki pespese antlasmani bozarken neye dayaniyordun?

- Bunu sana anlatmadan önce beni öldürmenden korkuyorum.

- Hayir, bundan korkma, Hz.Ömer*'in böyle cevap vermesi üzerine Hürmüzan su istedi. Kendisine oldukça kaba ve kalın bir bardakla su getirilince Hürmüzan:

- Ben susuzluktan ölecek olsam bile böyle bir kaptan su içmem, dedi. Bu sefer onun begenebilecegi bir bardakla kendisine su getirildi. Su getirilince Hürmüzan söyle dedi:

- Suyumu içerken öldürölmekten korkuyorum. Hz.Ömer'de ona söyle dedi:

- Hayir, bu suyu içip bitirinceye kadar senin için korkulacak bir durum yok. Hürmüzan suyu alıp dökünce Hz. Ömer:

- Ona bir daha su getiriniz, susuzken onu öldürmeyiniz, diye emir vermis, fakat Hürmüzan:

- Benim suya ihtiyacim yok. Ben suyu bahane ederek eman almak istemistim, diye cevap verince Hz. Ömer, kendisine:

- Ben seni Öldürecegim! Hürmüzan da:

- Sen bana eman vermistin, demis. Hz. Ömer:

- Sen yalan söylüyorsun, deyince Enes b. Malik:

- Ey mü'minlerin emiri! Dogru söylüyor, sen gerçekten ona eman verdin, demisti. Bunun üzerine Hz. Ömer:

- Ey Enes, ben Meczee b. Sevr ile Bera b. Malik'i Öldüren birine nasıl eman verebilirim? Allah'a yemin ederim, ya bana bir çıkis yolu gösterirsin; yahut

seni cezalandırırım, deyince Enes ona söyle dedi:

- Sen ona: "Bana durumu anlatmıcağa kadar korkacak bir durum yok ve bu suyu içinceye kadar da senin için korkulacak birşey yok." dedin. Hz. Ömer yanında bulunanlarda benzeri şeyleri söyleyince Hür-müzan'ın üzerine giderek ona:

- Beni kandırdın, Allah'a yemin ederim ki sen Müslüman olmayın-caya kadar bunu kabul etmiyorum, demis, o da Müslüman olmuştı. Bunun üzerine Hz.Ömer kendisine 2000 dirhem tahsis etmiş ve Medine'ye yerleştirmişti.

Baska bir rivayette anlatıldığına göre Hz. Ömer'le Hürmüzan arasında Mugire b. Sube tercümanlık yaptı. Hz.Ömer, Mugire'ye:

- Nereli olduğunu sorun, demis. Hürmüzan da Mührican'lı olduğunu söylemişti. Hz.Ömer:

- Kendi hüccetini söyle bakalım, deyince Hürmüzan:

- Diri sözümü, ölü sözünü mü söyleyeyim? diye sormuş, Hz. Ömer de:

- Diri sözünü söyle, deyince Hürmüzan:

- Sen bana eman vermiş oldun, dedi. Hz. Ömer:

- Sen bana hile yaptın ve Müslüman olmadığın takdirde bunu kabul etmeyeceğim, demisti. Bunun üzerine Hürmüzan Müslüman olmuştı. Hz. Ömer, ona 2000 dirhem maaş tahsis etmişti. Sonra Zeyd gelmiş, o da Hz. Ömerle Hürmüzan arasında tercümanlık yaptı.

Ben derim ki: Müslüman olduktan sonra Hürmüzan islâmiyet'i güzelce yasadı. Hz. Ömer'den ayrılmıyordu. Nihayet Hz. Ömer öldürülmüş, bazı kimseler onun ve Cüfeyne'nin Ebu Lü'lü ile işbirliği içinde olduğunu söyleyip onu suçlamışlardı. Bunun üzerine. Ubeydullah b. Ömer, Hürmüzan ile Cüfeyne'yi öldürmüştü. Bununla ilgili ayrıntılı açıklama ileride verilecektir. Bize ulaşan bir rivayete göre Ubeydullah, kılıcını çekip Hürmüzan'ı öldüreceği zaman o, "Lâ ilahe illallah" demisti. Ubeydullah, Cüfeyne'nin alnına da haç isareti çizmişti.

Özetleyecek olursak deriz ki: Hz. Ömer Müslümanların Acem illerinde yayılmalarını men ediyordu. Çünkü Acemlerin onlara zarar vermelerinden korkuyordu. Nihayet Ahnef b. Kays, ona Acem illerinde fetihleri genişletmelerinin menfaat gereği olduğunu ifade etmiş ve hükümdar Yezdücürd'ün devamlı surette Acemleri Müslümanlarla savaşa kışkırttığını, eğer Müslümanlar Acemlerin kökünü kazımazlarsa, Acemlerin sürekli olarak Islâm'a ve Müslümanlara karşı savaşa arzulu olacaklarını bildirmişti. Hz. Ömer, onun bu görüşünü uygun görmüş ve tasvib etmişti. Müslümanların Acem illerinde fetihleri genişletmelerine izin verdi. Bu sebeple Müslümanlar,

birçok yeri daha fethettiler. Allah'a hamd olsun. İleride açıklanacağı gibi Acem illerindeki fetihlerin çoğu, hicretin onsekizinci senesinde gerçekleşti.

Tekrar Sus sehrinin ve Cündü Sabur'la Nihavend'in fethi konusuna dönelim. Önceki sayfalarda da anlatıldığı gibi Ebu Sebre, beraberindeki yüksek rütbeli komutanlarla birlikte Tüster'den Sus'a giderek orayı kusattı ve savaşa başladı. İki taraftan da çok sayıda adam öldürdü. Sus sehrinin bilginleri, İslâm askerlerinin bulunduğu yere doğru surlardan eğilip şöyle seslendiler:

- Ey Müslümanlar topluluğu, su beldeyi kusatma işinde kendinizi bosa yormayın. Geçmişlerimizin bize anlattıklarına göre burayı ancak ya Deccal yada aralarında Deccal'm bulunduğu bir millet fethedecektir. Ebu Musa el-Es'arf nin askerleri arasında Safi b. Sayyad da bulunuyordu. Ebu Musa onu, Sus sehrini kusanlar arasında göndermişti. Safi b. Sayyad, sehrin kapısına gelmiş, kapıyı ayakla tekmeleyince zincirler kopmuş, kilitler kırılmış, böylece Müslümanlar şehre girmiş ve orada buldukları düşmanları öldürmüşlerdi. Nihayet düşmanlar, eman dileğinde bulundular ve barış çağrısı yaptılar. Müslümanlar, onların bu çağrısına icabet ettiler. Sus sehrinin valisi Hürmüzan'm kardeşi Sehri-yar'di. Neticede Müslümanlar, Sus'u aldılar. Orası yeryüzünün en eski şehirlerindendi. Hatta anlatıldığına göre orası yeryüzünde kurulan ilk şehirmiş, doğrusunu Allah bilir.

İbn Cerir'in anlattığına göre Müslümanlar, Sus sehrinde Danyal'm mezarını buldular. Ebu Musa, oraya geldikten ve Ebu Sebre'nin de Cündü Sabur'a gitmesinden sonra bu durumu bir mektupla Hz. Ömer'e bildirmiş; Hz. Ömer de yazdığı cevabi mektupta Danyal'm mezarını insanlardan gizlemesini ve yerini belirsiz hale getirmesini emretmiş, Ebu Musa da bu emri yerine getirmiştir. Biz bu hususu, "Hz. Ömer'in Sireti" adlı eserde detaylı olarak anlatmışızdır. Allah'a hamd olsun.

İbn Cerir dedi ki: Bazıları dediler ki; Sus şehri ile Ram Hürmüz'ün fethi ve Hürmüzan'ın Tüster'den Hz. Ömer'e gönderilmesi, hicretin yirminci senesinde olmuştur. Doğrusunu Allah bilir.

Haz.Ömer, bir mektup göndererek Numan b. Mukrin'in Nihavend'li-ler üzerine gitmesini emretmişti. O da bu emir üzerine Nihavend'e doğru yola çıkmış, oraya varmadan önce yol üzerinde büyük bir şehir olan Mah seherine uğramış, orayı fethettikten sonra Nihavend'e gidip orayı da fethetmişti. Allah'a hamd olsun.

Ben derim ki: İleride de açıklanacağı gibi Nihavend şehri, hicretin yirmibirinci senesinde fethedilmiştir. Bu, gerçekten büyük bir olay ve önemli bir fetihtir. Zer b. Abdullah el-Fekimî de Cündü Sabur sehrini fethetmiş, o beldeleri Müslümanlara kazandırmıştır.

Sunu da belirtelim ki Yezdücürd, sehirden sehire geçmekte iken nihayet gidip Isfahan'da ikamete basladı. Önde gelen arkadaşlarından 300 kişiyi Siyah ismindeki bir adamin emrine vermiş, onlar da Müslümanların önünden sehirden sehire kaçıp firar ediyorlardı. Nihayet Müslümanlar, Tüster ve Istahr şehirlerini fethedince Siyah, arkadaşlarına şöyle dedi: "Sunlar bahtsızlık ve zilletten sonra eski hükümdarların mekanlarına sahip oldular. Karsilastıkları her orduyu kirip geçtiler. Vallahi bu bosuna değildir." İslâmiyet ve İslâm'ın azameti, Siyah'm kalbine girmisti. Bu konusmasından sonra arkadaşları ona tabi olacaklarını bildirdiler. Bu arada Ammar b. Yasir de onlara haber göndererek onları Allah'a imana davet etti. Onlar da Ebu Musa el-Es'arî'ye haber göndererek Müslüman olduklarını bildirdiler. Ebu Musa da onların Müslüman olduklarını bir mektupla Hz. Ömer'e bildirdi. Hz. Ömer, onlara 2000'er dirhem maaş bağlamasını emretti. Hatta bunlardan altı kişiye 2500'er dirhem bağlanması emrini vermişti. Bunlar İslâmiyet'i güzelce yasadılar. Kavimleri olan Farslıları Müslümanların yenmesi hususunda büyük yararlılıkları oldu. Öyle ki bir gün İranlılar, müstahkem bir kalede kusatma altına alınmış iken ve Müslümanlar, onların yanına giremezken bunlardan biri, geceleyin kale kapısına gelmiş, elbisesini kana bulamış, Farslılar onu görünce kendilerinden olduğu zarînine kapılmışlar, bu yüzden içeri alıp korumak için kale kapısını ona açmışlar, o da kapıcının üzerine saldırıp öldürmüs ve arkada duran diğer arkadaşları da hücumla geçerek o kaleyi fethedip orada bulunan Mecusileri öldürmüşlerdi. Buna benzer daha birçok hayret verici yararlılıkları görülmüştü. Allah, dilediği kulunu dosdogru yola iletir.

Ibn Cerir'in anlattığına göre Hz. Ömer, Horasan ve Irak beldelerine İranlılarla savaşmak ve Fars illerindeki fetihleri -Ahnef b. Kays'm tavsiyesi üzerine- genişletmek amacıyla bayraklar ve sancaklar hazırladı.

Bu sebeple ileride de açıklayacağımız ve dikkatlerinizi çekeceğimiz gibi hicretin onsekizinci senesinde çok sayıda fetih gerçekleşti.

Hicretin onyedinci senesinde mü'minlerin emiri Hattab oğlu Ömer, insanlara hacc ettirdi. Daha sonra vilayetlere atadığı valilerin adlarını açıkladı. Bu valilerin adlarını önceki sayfalarda açıklamıştık. Yalnız Mugire b. Sube, Basra'daM valilik görevinden alınarak yerine Ebu Musa el-Es'arî atanmıştı.

Ben derim ki: Hicretin onyedinci senesinde bazı kimseler vefat ettiler. Bunların daha önce vefat etmiş olduklarını söyleyenler de vardır. Bu vefat edenlerin adlarını açıklamıştık. Bunların hicretin onyedinci senesinde değil de daha sonra vefat etmiş olduklarını söyleyenler de olmuştur. Yeri gelince bunlardan bahsedeceğiz. Dogrusunu Allah bilir. [14]

Hicri Onsekizinci Sene

Bilginlerden büyük bir kısmının da katıldığı meshur görüŖe göre Amvas taunu bu senede görölmüŖtür. Biz ise Seyf b. Ömer'le İbn Ce-rir'in görüŖlerine tabi olarak bu taunun, hicri onyedinci senede göröldüğü kanaatindeyiz. Ancak bu senede taun sebebiyle vefat eden şahsiyetlerin adlarını inşaallah ileriki sayfalarda nakledeceğiz.

İbn İŖhak ile Ebu Maser dediler ki: Bu senede Amvas taunu ve kitlik göröldü. Bu iki sebepten insanlar mahvoldular.

Ben derim ki: Bu senede Hicaz diyarının her tarafında umumi bir kitlik göröldü. İnsanlar açlığa maruz kaldılar. Bununla ilgili geniş açıklamayı "Hz. Ömer'in Sireti" adlı kitapta vermişizdir. Bu seneye "kül senesi" anlamına gelen "Remade senesi" denilmiştir. Çünkü yağmurun azlığından ötürü toprakların rengi değişmiş, âdetâ küle dönmüşlerdi. Yine yağmurun azlığı sebebiyle rüzgarlar toprakları kül gibi savurmaya başlamışlardı. Belki de bu iki sebepten ötürü bu seneye "kül senesi" anlamına gelen "Remade senesi" denilmiş olabilir. Doğrusunu Allah bilir.

Bu senede Hicaz diyarmdaki insanlar kitliğa maruz kaldılar. Kabileler, Medine'ye akin akin geldiler. Hiçbirinin yanında azık kalmamıştı. Bunlar, Hz. Ömer'e basvurdular. Hz. Ömer de beytü'l-maldaki yiyecek ve malları onlara dağıttı. Beytü'l-malda da birsey kalmadı. Hz. Ömer, İnsanlar kitlikten kurtuluncaya kadar yağ ve yağlı şeyleri yememeye söz verdi. Bolluk zamanında süte ve yaga ekmek doğrayarak yerdı. Kitlik senesinde ise zeytinyagina ve sirkeye ekmek doğrayarak yemeye başladı. Zeytinyagini rahatlıkla yeyip hazmederdi, ama bununla beraber doymuyordu. Hz. Ömer'in rengi karardı, kilo kaybetti, öyleki zayıflıktan dolayı hastalanmasından korkuldu. İnsanların bu hali dokuz ay devam etti. Sonra yavaş yavaş bolluğa ve refaha kavuşuldu. İnsanlarda Medine'den ayrılıp yerlerine döndüler.

Safii dedi ki: Bana ulaşan bir habere göre Araplardan bir adam, kabilelerin Medine'den ayrılıp yerlerine dönüşleri esnasında Hz. Ömer'e şöyle demişti:

"Kitlik, senin üzerinden çekilip gitti. Çünkü sen hür bir kadının oğlusun." Yani insanlara iyilikte bulundun, onlara inşafıa davranmış ve ihsanda bulundun.

Bize ulaşan bir rivayete göre Hz. Ömer, kitlik senesinde bir gece Medine'de şehri dolasırken hiç kimsenin gülmedini ve insanların eskiden âdet haline getirdikleri gibi sohbet etmediklerini ve dilenen hiçbir dilenciye rastlamadığını gördü. Bunun sebebini sorduğunda kendisine şöyle dediler: "Ey mü'minlerin emiri! Dilenciler dilendiler ama kendilerine birsey verilmeyince dilenmekten vazgeçtiler. İnsanlar, keder ve sıkıntı içindedirler. Onun için sohbet edip gülmüyorlar." Bunun üzerine Hz.Ömer, Basra valisi Ebu Musa'ya ve Misir valisi Amr b. As'a ayrı ayrı mektup yazarak Ümmet-i

Muhammed'e yardım etmelerini istedi. Bu valilerden her biri bugday ve diğer yiyecekleri taşıyan büyük birer kabileyi Medine'ye gönderdiler. Amr b. As'm gönderdiği kabile deniz yoluyla Cidde'ye vardı. Cidde'den Mekke'ye nitikal etti.

Ancak Amr b. As'm Misir valiliğinin kitlik senesinde yani hicretin onsekizinci senesinde olması, anlaşılmaması güç bir ifadedir. Çünkü Misir, hicretin onsekizinci senesinde henüz fethedilmemiştir. Su halde ya kitlik senesi hicretin onsekizinci senesinden sonradır veya Amr b. As'm Misir valiliğinin kitlik senesine rastladığını söylemek yanlıştır. Doğrusunu Allah bilir.

Seyf b. Ömer'in, üstadlarından naklen anlattığına göre Ebu Ubeyde, 4000 bineklik bir azık ve gıda kervani ile Medine'ye gelmiş, Hz. Ömer, bu gıda maddelerinin Medine çevresindeki kabilelere dağıtılmasını emretmiştir. Bu işi tamamladıktan sonra Hz. Ömer, ona 4000 dirhem verilmesini emretmiş, ancak Ebu Ubeyde bu parayı kabul etmek istememiştir. Hz. Ömer ısrar edince kabul etmek mecburiyetinde kalmıştır.

Seyf b. Ömer, Abdurrahman b. KaT> b. Malik'in şöyle dediğini rivayet etmiştir:

"Kitlik, hicri onyedinci senenin sonu ile hicri onsekizinci senenin başında oldu. Medinelilerle Medine çevresindeki insanlar açlığa maruz kaldılar. Bu yüzden birçok insan öldü. Öyle ki vahşi hayvanlar, Medine'ye gelip insanlara sığınıyorlardı. İnsanlar ve Hz. Ömer, bu durumda diğer şehirlerle ilişkileri kesilmiş, âdetâ mahsur bir halde iken Bilal b. Haris el-Müzenî gelip Hz. Ömer'le görüşmek için izin istedi. Huzura kabul edilen Bilal b. Haris:

- Ben, Rasûlullah'm sana gönderdiği bir elçiyim. Rasûlullah, sana diyor ki: "Ben seninle sözleşmiş idim. Sen sözünde duran, ahitlerini yerine getiren bir kisisin." dedi. Hz. Ömer, ona:

- Sen bu rüyayı ne zaman gördün, diye sorunca adam: -Dün gece gördüm, diye cevap verdi. Bunun üzerine Hz. Ömer, insanlara namaz için camide toplanmaları duyurusunu yaptırdı. Camide toplananlara iki rekat namaz kildirdikten sonra kalkıp onlara şöyle dedi:

- Siz, benden hosunuza gitmeyecek birsey gördünüz mü?

Cemaat:

- Kesinlikle hayır. Ancak neden böyle soruyorsun? diye karşılık verince Hz. Ömer, Bilal'in rüyasını anlattı. Cemaat da:

- Bilal doğru söylüyor, Allah'tan yağmur yağdırmasını iste, sonra da Müslümanlardan yardım talebinde bulun, dediler.

Hiz. Ömer de şöyle dedi:

- Allahu Ekber! Belanın süresi doldu. Kitlik üzerimizden kalktı. Bir kavimden

talepte bulunmalarına izin verilince mutlaka o eza ve bela üzerlerinden kalkar.

Bundan sonra Hz.Ömer, valilere mektup yazarak Medine'ye ve çevresindeki insanlara yardım etmelerini istedi. Bu mintikalarda yaşayan kimselerin açlıktan bitkin düstüklerini bildirdi. İnsanları da yağmur duasında bulunmak için şehir dışına çıkardı. Abbas b. Abdülmuttalib ile birlikte yaya olarak yağmur duasında bulunmak üzere şehir dışına çıktılar. Hz. Ömer, bir hutbe okudu. Hutbesini kısa kesti. Sonra namaz kıldı. Namazım tamamlayınca diz üstü çöküp şöyle dua etti: "Allah'im, yalnızca sana ibadet ediyor ve yalnızca senden yardım diliyoruz. Allah'im, bizi bağışla, bize merhamet et ve bizden razı ol." Duadan sonra geri döndüler. Medine evlerine ulaşmadan yağmur yağmaya başladı. Her taraf âdeta sular altında kaldı.

Seyf b. Ömer, Asim b. Ömer'in şöyle dediğini rivayet etmiştir:

Bir seferinde Müzeyne kabilesinden bir kadın esine şöyle dedi:

- Helak olduk. Bize hiç olmazsa bir koyun kesiver, deyince kocası Bilal, ona:

- Bu koyunlarda yenecek birşey kalmadı ki, diye cevap verdiyse de hanımı ısrar edince o da kalkıp koyunu kesmek zorunda kaldı. Derisinin altında sade ve kırmızı renkli bir kemik görünce :

- Ah ya Muhammed! diye seslendi. Gece olunca rüyasında Rasûlullah (s.a.v.)'i gördü. Rasûlullah (s.a.v.), onun yanına gelerek:

- Yağmurun yağacağını sana müjdeliyorum. Ömer'in yanına git, benden ona selam söyle ve kendisine: "Ben seninle sözleştim. Sen, sözünde duran ve ahitlerini yerine getiren bir kisisin. Aklını basına al ey Ömer, de." dedi. Bunun üzerine Bilal kalkıp Hz. Ömer'in bulunduğu eve gelerek kölesine:

- Rasûlullah (s.a.v.)'in elçisinin içeri girmesi için izin iste, diye söyledi. Köle, Hz. Ömer'den izin alınca Bilal, Hz.Ömer'le görüşüp rüyasını anlattı. Bundan ürken Hz.Ömer, dışarı çıkıp halkın toplanması için seslenilmesini emretti. Mescide gidip minbere çıktı ve şöyle dedi:

- Sizleri doğru yola ileten Allah askına soruyorum. Sizler bende hosunuza gitmeyecek birşey gördünüz mü?

Cemaat:

- Kesinlikle hayır, ancak neden böyle soruyorsun? diye karşılık verince Hz. Ömer, onlara Bilal'in rüyasını anlattı. Herkes rüyanın ne demek olduğunu kavradığı halde Hz. Ömer kavrayamamıştı. Kendisine:

- Peygamber senin yağmur duasına çıkmakta geciktğini söylemek istiyor. Bizi de alarak yağmur duasına çık, dediler. Bunun üzerine Hz.Ömer,157

gerekli ilanı yaptırarak Hz. Abbas'la birlikte yaya yürüyerek yağmur duasına çıktı. Hz. Ömer, bir hutbe okudu ve çok özlü bir konuşma yaptı. Namaz kildikten sonra dizleri üzerine kapanarak şöyle dua etti: "Allah'im! Bize yardımcı olacak herkes yardım etmekten acze düştü. Biz gücümüz ve imkanlarımızla birşey yapamaz hale geldik, aciz kaldık. Sen olmayınca ne birşey yapabiliriz, ne de bir kudretimiz söz konusudur. Allah'im, sen bize yağmur ihsan et. Kullara ve ülkelere hayat ver."

Hafız Ebu Bekir el-Beyhakî, Malik'in söyle dedigini rivayet etmiştir: "Hz. Ömer, zamanında Müslümanlar kitliga maruz kaldılar. Adamin biri, Peygamber (s.a.v.)'m mezarının yanına gelip:

- Ya Rasûlallah! Ümmetine yağmur vermesini Allah'tan iste. Çünkü helak oldular, dedi.

Daha sonra Rasûlullah, o adamin rüyasına girip şöyle dedi:

- Ömer'e git, ona benden selam söyle ve kendilerine yağmur yağdırılacağı haber ver ve ona de ki: "Ey Ömer, aklım basma al, aklını basına al"

Adam uykudan uyanınca Hz. Ömer'e gidip rüyasını anlattı. Hz. Ömer de şöyle dedi: "Ya Rab, onlar ancak benim aciz kaldığım şeyden döndüler."

Taberanî, Enes'in söyle dedigini rivayet etmiştir: Hz. Ömer, A.J>bas b. Abdülmuttalib'le birlikte yağmur duasına çıktı. Dua esnasında şöyle dedi:

"Allah'im, peygamberimizin zamanında kitliga maruz kaldığımız zaman onu vesile ederek senden yağmur istiyorduk. Şimdi de peygamberimizin amcasını sana vesile edinerek yağmur istiyoruz."

Buhari, Enes'in söyle dedigini rivayet etmiştir: "Müslümanlar kitliga maruz kaldıkları zaman Hz. Ömer, Abbas b. Abdülmuttalib'i Allah'a vesile edinerek yağmur istiyor ve şöyle diyordu: "Allah'im, daha önce biz peygamberimizi sana vesile edinerek senden yağmur istiyorduk, sen de bize yağmur yağdırıyordun. Şimdi de peygamberimizin amcasını sana vesile ediniyoruz, bize yağmur yağdır." Bu duadan sonra Cenâb-i Allah, Müslümanlara yağmur yağdırdı;

Ebu Bekir b. Ebu'd-Dünya, "Kitabü'l-Matar" ve "Davetine İcabet Edilenlerin Kitabı" adlı eserlerde Havvad b. Cübeyr'in söyle dediginin rivayet etmiştir:

"Hz. Ömer, yağmur duasına çıktı. Müslümanlara iki rekat namaz kildirdikten sonra şöyle dua etti:

"Allah'im, senden mağfiret diliyor ve yağmur yağdırmanı istiyoruz." Müslümanlar ve Hz. Ömer, dua yerinden ayrılmadan yağmur yağdı. Öte yandan çöldeki bedeviler gelip şöyle dediler:

- Ey mü'minlerin emiri, bir ara falan saatte biz vadinizde iken üzerimizden bir bulut geçti. Bulutun içinden şöyle bir sesin geldiğini duyduk. "Ey Ebu

Hafs (Ömer), sana yardım geldi. Ey Ebu Hafs, sana yardım geldi."

tbn Ebu'd-Dünya, Sabi'nin söyle dedigini rivayet etmistir:

"Hz. Ömer, insanlar için yagmur duasina çıktı. Ama sadece istigfarda bulundu. Sonra geri döndü. Halk ona:

- Ey mü'minlerin emiri, yagmur dileginde bulundugunu görmedik, deyince o söyle cevap verdi:

- Yagmuru yüklenip semadan yere indirecek sey ile yagmur talebinde bulundum. Böyle dedikten sonra Hz.Ömer, yagmuru yere getirecek olan seyin istigfar oldugunu kastederek su ayetleri okudu:

"Rabbinizden magfiret dileyin ve O'na tevbe edin." (Hûd, 3.)

"Rabbinizden bagislanma dileyin; dogrusu O, çok bagislayandir. Size gökten bol bol yagmur indirsın."(Nüh, 10-12.)

Ibn Cerir, Sabi'den naklederek anlatiyor: Ebu Ubeyde'nin, aralarinda Dirar ile Ebu Cendel b. Sehrin de bulundugu Müslümanlardan bir grup insanin içki içtiklerinden söz eden mektubu Hz. Ömer'e bu yıl gelmistir. Ebu Ubeyde, mektubunda söyle diyordu:

"Biz, bu adamlara sordugumuzda tevbe ettiler ve: "Bize seçim hakki verildi, biz de seçimde bulunduk." diye cevap verdiler (Yani içkiyi yasaklayan ayetin sonunda Cenâb-i Allah, Müslümanlara hitaben:"Artik bundan vazgeçersiniz degil mi? diye sorarak güya onlara bir seçim hakki vermis ve onlar içki içmeye son vermeyerek bu seçim hakkini kullandiklarini beyan etmislerdi.). Daha sonra Ebu Ubeyde:"Siz içki içmeye son vermeyecek misiniz?" diye sormus, ama içkinin yasakligim kesin bir ifadeyle belirtmemisti. Hz. Ömer de Müslümanlari topladi. Onlar, bu içki içenlerin görüşleri hilafina icma ettiler. Ayet-i kerimede ki: "Artik siz bundan vazgeçtiniz degil mi?" ifadesinin; "Siz buna son verin." anlamina geldigini ve içki içen bu kisilerin seksen sopayla cezalandirilmasinin gerektigi kararına varip icma yaptilar. Hatta ayeti bu şekilde tevil etmeyip içki içmeye devam eden kimselerin öldürölmesi kararına vardilar.

Hz. Ömer de bu karari Ebu Ubeyde'ye bildiren bir mektup gönderdi ve mektubunda su talimati verdi: "Onlari çağir ve içkinin hükmünü onlara sor. Eger helal oldugunu söylerlerse onlari öldür. Haram oldugunu söylerlerse - içki içtiklerinden ötürü- onlara seksen degnek vurarak cezalandir."

Ebu Ubeyde, içki içenleri çağirip sordu. Onlar da içki içmenin haram oldugunu itiraf ettiler ve yanlis tevilde bulunarak içki içmeye devam ettiklerine pisman oldular. Kendilerine seksen degneklik içki içme haddi tatbik edildi. Ebu Ubeyde de bunu bir mektupla Hz. Ömer'e bildirdi ve bu hususta Ebu Cendel'e mektup yazip durumu bildirmesini talep etti. Hz.

Ömer de bu hususta Ebu Cendel'e söyle bir mektup yazıp gönderdi: "Ömer'den Ebu Cendel'e. Kuskusuz Cenâb-i Allah, kendisine ortak kosulmasını bağışlamaz. Ama bundan başka günahları dilediği kimseye bağışlar. Tövbe et, basım kaldır. Ortaya çık, ümidini kesme, zira yüce Allah, buyuruyor ki:

"De ki: Ey kendilerine kötülük edip asiri giden kullarım! Allah'ın rahmetinden umudunuzu kesmeyin. Doğrusu Allah, günahların hepsini bağışlar. Çünkü O, bağışlayandır, merhametlidir." (ez-Zümer, 53.)

Hz.Ömer, halka söyle bir mektup gönderdi: "Kendi nefsinize bakın. Dinin hükümlerim değiştirmek isteyenlere hep birlikte karşı koyun. Kimseyi ayıplamayın. Aksi takdirde aranızda bela ve musibet yaygınlaşır."

Ebu Zehra el-Kuseyrî de bu konuda söyle bir şiir söylemişti: "Görmez misin ki gelek delikanlının ayaklarını kaydırıyor. Ölümü geri çevirmeye güç yetiremiyor. Sabrettim. Sabirsizlik göstermedim. Kardeşlerim öldüğü halde. Ben hiç bir gün içki bardağından ayrılacak değilim. Emirü'l mü'minin, içki bardağını yere vurdu. İçkinin dostları ise salonların çevresinde ağıyorlar."

Vakidî ile diğerleri dediler ki: Hicretin onyedinci senesinin zilhicce ayında Hz.Ömer, Makam-i İbrahim'in yerini değiştirdi. Burası daha önce Ka'be'nin duvarına bitişik vaziyette idi. Makam-i İbrahim'in yanında namaz kılan kimseler, Ka'be'yi tavaf edenler yüzünden namazlarını sasırmışlar, diye Makam-i İbrahim'i biraz geriye doğru aldı. Allah'a hamd ve minnet olsun

Yine bu senede Hz.Ömer, Sureyh'i Küfe'ye, Ka'b b. Sur'u da Basra'ya kadi tayin etti. Yine bu senede Hz.Ömer, insanlara hac ettirdi.

Rakka, Urfa ve Harran, İyaz b. Ganem tarafından fethedildi, ayn ve el-Verde ise Ömer b. Sa'd b. Ebi Vakkas tarafından fethedildi.

Seyh Zehebî, tarihinde söyle der: Hicretin onyedinci senesinde Ebu Musa el-Es'arî, Urfa ve Samsat'i zor kullanarak ele geçirdi. Bu sene başında Ebu Ubeyde, İyaz b. Ganem'i Cezire taraflarına gönderdi. O da Ebu Musa ile karşılaştı, ikisi birlikte Harran ile Husaybin'i ve Cezi-re'nin bazı yerlerini fethettiler. Kimi onların buraları zor kullanarak fethettiklerini, kimi ise barış yoluyla fethettiklerini söylemişlerdir. Yine bu senede İyaz b. Ganem, Musul'a giderek orayı ve çevresini zor kullanarak fethetmiş tir. Bu senede Sa'd, Küfe camisini inşa ettirdi.

Vakidî dedi ki: Hicretin onyedinci senesinde Amvas taunu görüldü.

Bu hastalık yüzünden 25 000 kişi vefat etti.

Ben derim ki: Bu hastalık, küçük bir belde olan Amvas'a nisbet edilir. Amvas, Kudüs ile Remle arasında küçük bir şehirdir. Hastalık ilk olarak orada görüldüğü için Amvas taunu denildi. Sonra hastalık Sam'da yayıldı.

Dogrusu biz Allah'a aidiz ve ona dönücüleriz.

Vakidî dedi ki: Amvas taunu sebebiyle Sam'da 25 000 Müslüman vefat etti. Baskalari ise 30 000 Müslümanın vefat ettigini söylemişlerdi. Burada bu Müslümanların önde gelen şahsiyetlerinin adlarını sıralayacağız: [15]

Haris B. Hisam

Bu zat, Ebu Cehil'in kardeşi olup Mekke fethi gününde Müslüman oldu. lider bir kimse olup İslâmiyet döneminde de serefliydi. Bir kavle göre hicretin onyedinci senesinde Sam'da şehid oldu. Vefatından sonra Hz.Ömer, onun karısı Fatima ile evlendi. [16]

Surahbîl B. Hasene

Dört büyük komutandan biridir. Filistin komutanıydı. Soy kütüğü şöyledir: Surahbil b. Abdullah b. Muta' b. Katan el-Kindî. Beni Zühre kabilesinin müttelikidir. Hasene, anasının adıdır. Anasının adıyla tanındı, islâm'ın ilk zamanlarında Müslüman oldu. Habesistan'a hicret etti. Hz. Ebu Bekir, onu Sam'a gönderdi. Ordunun dörtte birine komuta etti. Hz. Ömer zamanında da bu görevini sürdürdü. Hicretin onsekizinci senesinde o, Ebu Ubeyde ve Ebu Malik el-Es'arî aynı günde hastalanarak vefat ettiler. İbn Mace tarafından rivayet edilen iki hadisi vardır. Hadislerden birisi, abdestle ilgilidir. Diğerisi ise başka bir konuyla ilgilidir. [17]

Amîr B. Abdullah B. Cerrah

Bu zatin soy kütüğü şöyledir: "Amir b. Abdullah b. Cerrah b. Hilal b. Uheyd b. Dabbe b. Haris b. Fihri el-Kuresi. Ebu Ubeyde b.Cerrah el-Fihri. Bu ümmetin emin ve güvenilir adamıydı. Cennet le müjdelenen onşahabeden biridir. Aynı günde Müslüman olan beş kisi den biridir. Kendisiyle beraber Osman b. Maz'un, Ubeyde b. Haris, Abdurrahman b. Avf ve Ebu Seleme b. Abdi Esed aynı günde Müslüman oldular, Hz. Ebu Bekir vasıtasıyla, islâm'a girdiler. Hicret ettikleri zaman Rasûlullah (s.a.v.), onu Sa'd b. Muaz'la kardeş yaptı. Başka bir rivayete göre ise Muhammed b. Mesleme ile kardeş yapmıştır. Bu zat, Bedir gazvesine ve müteakip gazvelere katıldı. Rasûlullah (s.a.v.), onun hakkında şöyle buyurdu:

"Dogrusu her ümmetin emin bir kisi si vardır. Bu ümmetin emin kisi si ise Ebu Ubeyde b. Cerrah'tir. "Bu hadîs, Buhari ve Müslim'in sahihlerinde sabittir. Yine Buhari ve Müslimin sahihlerinde sabit olduğuna göre Hz. Ebu Bekir, Beni Saide gölgeliğinde bey'at konusunu Ensâr'la görüşürken söyle demistir: "Ben sizin için su iki adamdan birine razı oldum. Bunlardan birine bey'at edin. (Hz. Ebu Bekir böyle derken Hattab oğlu Ömer ile Ebu Ubeyde'yi kastedermisti.)" Hz. Ebu Bekir, onu Sam'daki ordunun dörtte birine komuta etmekle görevlendirerek Sam'a göndermisti. Halid b. Velid'i, savaş

ilmini bildiginden Irak'tan çağırarak Ebu Ubeyde'yle diğerlerine komutan yaptı.

Hız. Ömer halife olunca Halid'i görevden aldı. Yerine Ebu Ubeyde b.Cerrah'i atadı ve ona Halid'e danışmasını emretti. Böylece Ebu Ubeyde'nin emanet ve güvenilirliği ile Halid'in secaa ve kahramanlığı, islâm ümmeti yararına olarak bir araya gelmiş oldu. İbn Asakir, Ebu Ubeyde'nin Sam'da emirü'l-ümera adını alan ilk kişi olduğunu söylemiştir.

Ebu Ubeyde'nin uzun boylu, nahif, elmacık kemikleri çıkık, yüzü etsiz, sakalı hafif, ön dişleri kırık bir kimse olduğunu söylemişlerdi. Ön dişlerinin kırıklık sebebi suydı: Uhud savaşında Rasûlullah (s.a.v.)'in yanaklarına gömülen zırh halkalarını çıkarırken onun acı duymasından korktuğu için o halkaları dişleriyle çekmek mecburiyetinde kalmıştı. Bu sebeple dişleri düsmüştü. Ama bu dişlerinin kırıklığından ötürü öyle bir güzel manzara meydana gelmişti ki, bu baskasında görülemezdi. Amvas taunu senesinde vefat etti. Yani Amvas taunu hicretin onsekizinci senesinde görülmüştür. Bu hastalık yüzünden o Fihl köyünde veya başka bir rivayete göre ise Cabiye'de vefat etmiştir. Sam'da Akabe yakınlarında bu asirlarda tanınip şöret bulan bir mezar görülmüştür ki Ebu Ubeyde'nin mezarı olduğu söylenir. Doğrusunu Allah bilir. Ebu Ubeyde vefat ettiği zaman ellisekiz yasındaydı. [18]

Fadl B. Abbas B. Abdülmüttallb

Yakışıklı, endami düzgün güzel bir üsandı.Veda haccında kurban .bayramının ilk günü Rasûlullah (s.a.v.), onu bineğinin tergisine birdir-mişti. O zaman o, genç ve yakışıklı bir adamdı. Sam fethinde hazır bu-lundu. Amvas taunu sebebiyle şehid oldu. Muhammed b. Sa'd, Zübeyr b. Bekkar, Ebu Hatim ve İbn Ruki bu görüstedirler ki doğrusu da budur. Mercü's-Sifr savaşında şehid edildiğini söyleyenler de vardır. Hicretin yirmisekizinci senesinde Yermük'te vefat ettiğini söyleyenler de olmuştur. [19]

Muaz B. Cebel

Bu zatin soy kütüğü şöyledir: Muaz b. Gebel b. Amr b. Evs b. Abid b.Adiy b. Ka*b b. Amr b. Adiy b. Ali b. Esed b. Saride b. Yezid b. Cüsem b. Hazrec el-Ensârî el- Hazrecî Ebu Abdirrahman el-Medenî. Kadri yüce değerli bir sahabeydi.

Vakidî dedi ki: Muaz, uzun boylu, saç ve agzi güzel, dişleri parlak bir adamdı. Çocuğu olmamıştı. Baskalarının dediklerine göre onun, Abdurrahman adında bir oğlu olmuştı. Kendisiyle birlikte Yermük savaşına katılmıştı. Muaz, Akabe'de hazır bulundu. İnsanlar hicret ettiği zaman

Rasûlullah (s.a.v.), onunla Abdullah b. Mesud'u kardes kildi.

Muhammed b. îshak'm ifadesine göre Rasûlullah (s.a.v.), onunla Cafer b. Ebi Talib'i kardes kilmistir. Muaz, Bedir gazvesine ve müteakip gazvelere katildi. Peygamber (s.a.v.) 'in zamanında Kur'ân'i toplayan dört Hazreçliden biridir. Digerleri ise Übey b. Ka*b, Zeyd b. Sabit ve Ebu Zeyd Ömer b. Enes b. Malik'di.

Ebu Davud ile Neseî, Muaz'dan rivayet ettiler ki, Rasûlullah (s.a.v.), ona söyle buyurmustur: «Ey Muaz! Allah'a yemin ederim M, seni seviyorum. Her namazdan sonra: "Allah'im! Seni anma, sana sükretme ve sana güzelce ibadet etme hususunda bana yardım et." demeyi sakın ihmal etme.»

Ahmed Ibn Hanbel'in "Müsned"i ile Neseî ve tbn Mace'nin sünenle-rinde Enes'ten rivayet olunduguna göre Muaz b. Cebel, sahabeler arasında helal ve harami en iyi bilen kimseydi. Rasûlullah (s.a.v.), onu Ye-men'e göndermis, gönderirken de ona:

- Neyle hükmedeceksin? diye sormus, o da su cevabi vermisti:
- Allah'in kitabıyla.

Hız. Ebu Bekir de onu Yemen'deki görevinde birakmisti. O, Yemende insanlara hayir ve iyiligi Öğretiyordu. Sonra Sam'a göçtü. Ebu Ubey-de, Tauna yakalandiginda onu yerine halef kildikten sonra kendisi de bir sene sonra vefat edinceye kadar Sam'da kaldı. Ömer b. Hattab onu Överek: "Dogrusu Muaz, âlimlerin önünde yüksek bir tepe üzerinde has-redilecektir." derdi. Abdullah b. Mesud da: "Biz Muaz'i, Ibrahim Halilul-lah'a benzetiyorduk." dedikten sonra sözünü söyle sürdürdü: "Dogrusu Muaz, Allah'a gönülden ibadet eden, sirkten uzak bir kimse idi. Müsriklerden olmadı."

Muaz b. Cebel, hicretin onsekizinci senesinde Sam'in Gurinsan mintikasinin dogusunda vefat etti. Hicri ondokuzuncu senede vefat ettigini söyleyenler oldugu gibi onyedinci senede vefat ettigini söyleyenler de vardır. Meshur kavle göre o, vefat ederken otuz sekiz yasındaymis. Baskalari ise daha baska bir yasta vefat ettigini söylemistir ki, dogrusunu Allah bilir. [20]

Yezid B. Ebu Süfyan

Bu zatin soy kütüğü şöyledir. Yezid b. Ebu Süfyan Ebu Halid Sahr b. Harb b. Ümeye b. Abdi Sems b. Abdi Menaf el-Kuresî el-Ümevî. Muavi-ye'nin kardesiydi. Ondan daha yasli ve daha faziletliydi. Ona Yezidü'l-Hayr denirdi. Mekke fethi senesinde Müslüman oldu. Hüneyn gazvesine katildi. Rasûlullah (s.a.v.), ona 100 deve ve kirk okiye gümüs verdi. Hız. Ebu Bekir, onu Sam'daki ordunun dörtte birine komuta etmek üzere oraya gönderdi. O,

Sam'a ulasan ilk komutan oldu. Hz.Ebu Bekir, onu ugurlarken yaninda yaya yürümüs ve ona bazi tavsiyelerde bulunmustu. Onunla birlikte Ebu Ubeyde, Amr b. As ve Surahbil b. Hasene'yi de komutan olarak Sam'a göndermistti. Bunlar, Sam'daki ordunun dört komutani idiler. Dimask'î fethettikleri zaman o, küçük Cabiye kapisindan sehre girmisti. Hz. Ebu Bekir, Dimask'm komutanligini ona vaad etmistti. Hz. Ömer halife olunca onu oraya komutan yapti, ve Ebu Bekir es-Siddik'm ona verdigi sözü böylece kendisi yerine getirmis oldu. Yezid, oraya atanan ilk Müslüman vali ve komutan olmustu.

Meshur kavle göre o, Amvas taunu yüzünden vefat etmistir. Velid b. Müslim, onun Kisariye'yi fethettikten sonra hicretin ondokuzuncu senesinde vefat ettigini ileri sürmüstür. Vefat ettigi zaman Sam'a kendi yerine kardesi Muaviye'yî vekil birakti. Hz. Ömer de Muaviye'nin Sam valiligini onayladi. Allah onlardan razi olsun. Yezid'le ilgili kitaplarda fazla bir bilgi yoktur. Ebu Abdullah el-Es'arî, Yezid'in söyle bir hadisi rivayet ettigini nakletmistir:

"Rasûlullah (s.a.v.) buyurdu ki: Namaz kilip da rükûunu ve secdesini tam olarak yerine getirmeyen kimsenin durumu, sadece bir iki hurma yiyen aç kimse gibidir ki, bu bir ve iki hurma ona pek bir fayda vermez[21]

Ebu Cendel B. Süheyl

Soy kütüğü söyledir: Ebu Cendel b. Süheyl b. Amr, Asil adinin As oldugu söylenmistir. Islâmiyet'in ilk dönemlerinde Müslüman olmus ve Hudeybiye barisi gününde zircirlere bagli olarak zincirleri pesinde sürüyerek Müslümanlarin yanina gelmistti. Fakat babasi onu geri çevirmis ve Mekke'ye geri dönmedigi takdirde Müslümanlarla baris yapmayacagini söylemistti. Bundan sonra Ebu Cendel, deniz kiyisindaki Sifu'l-Bahra (Seyfu'1-Bahr) gidip Ebu Basir ile bulusmus, sonrada Medine'ye hicret etmis ve Sam'in fethinde hazir bulunmustu. Önceki sayfalarda da anlatildigi gibi o içkiyi haram kilan ayeti tevil etmis, sonra bu yanlis tevilinden geri dönmüstü. Amvas taunu sebebiyle vefat etti. Allah ona rahmet etsin ve ondan razi olsun. Amvas taunu yüzünden vefat eden zatlarin isimlerini siralamaya devam ediyoruz-

Ebu Ubeyde b. Cerrah, Amir b. Abdullah. Bu zatla ilgili açıklama önceki sayfalarda geçti. Ebu Malik el-Esârî. Bu zatm asil adinin yüzün den Kab b Asim oldugu söylenir. Gemideki arkadaşlariyla birlikte Hayber fethi senesinde Medine'ye hicret ederek gelmistti. Hayber fet hmden sonraki gazvelere katilimsti. Amvas taunu yüzünden o, Ebu Ubeyde ve Muaz b. Cebel aym günde vefat ettüer. Allah hepsinden ^ olsun[22]

Hicri Ondokuzuncu Sene

Vakidî ile diğerleri dediler ki: Bu senede Medain ve Celûla fethedildi. Ama

meshur görüŖe göre buralarin fethi baska senelerde olmuŖtur.' Nitekim bununla ilgili açıklama önceki sayfalarda verilmistir.

Muhammed b. Ishak dedi ki: Cezire, Urfa, Harran, Resu'1-Ayn ve Nusaybin bu senede fethedildi. Ama baskalari buralarin hicri ondoku-zuncu senede degil de baska senelerde fethedildiklerini söylemislerdir. Ebu Ma'ser, Halife ve İbn Kelbİ dediler ki: Kisariye, hicretin yirminci senesinde fethedildi. O zaman orani emiri de Muaviye Vakidİ dedi ki: Baskasinin ifadesine göre Kisariye'nin emiri Yezid b. Ebi Süfyan'di. nceki sayfalarda da anlatildigi gibi Muaviye, Kisariye'yi bundan iki sene önce fethetmistir.

Muhammed b. İshak dedi ki: Filistin'e bagli Kisariye, hicretin yirminci senesinde fethedildi. Herakliyus, oradan kati ve yine ayni senede Misir fethedildi. Seyf b. Ömer'e göre Kisariye ile Misir'in fethi, hicretin onaltmci senesinde gereklesmistir.

İbn Cerir dedi ki: Kisariye'nin fethiyle ilgili açıklama önceki sayfalarda verilmistir. Misir'in fethi ise ileride de anlatacagim gibi hicretin yirminci senesinde gereklesmistir. Vakidİ dedi ki: Hicretin ondoku-zuncu senesinde bir gece Harre de bir yangin görülür. Hz. Ömer, adamlariyla birlikte oraya gitmek istedi. Sonra Müslümanlarin sadaka vermelerini emretti. Bunun zerine yangin söndü. Allah'a hamd olsun.

Anlatildigina göre hicretin ondokuzuncu senesinde Ermeniye savasi yapildi. O zaman oranin komutani Osman b. Ebi'l-As'ti. Bu savasta Savfanb. Muattal b. Rahasa es-Sülemi ez-Zekvanİ vuruldu. O, o zaman komutanlardan biri idi. Raslullah (s.a.v.), Savfan hakkında söyle bu-yurmustu. "Onun hakkında hayir ve iyilikten baska birsey bilmiyorum." Münafiklar onun adini da ilk hadisesine karistirmislardi. Ancak Allah, onu ve m'minlerin annesi ve Raslullah (s.a.v.)'m zevcesi Ai-se'yi, bu dedikodulardan arindirip suçsuz olduklarini ortaya koydu. Anlatildigina göre Savfan, epey bir süre bekar kalmisti. Bu yüzden: 'Vallahi ben hiçbir kadinin uçkurunu zmedim." demisti. Bu hadiseden sonra evlenmistir. Çok uykucu bir adamdi. ogu kez sabah namazina uya-namazdi. Bu namazi vaktinde kilmazdi. Nitekim bu hususta Ebu Davud'un sneninde ve diger hadis kitaplarinda açıklamalar vardir. O, sair bir adamdi. Sonra Allah yolunda sehidlik mertebesini kazandi. Erme-niye savasinda sehid edildigini söyleyenler oldugu gibi Cezire'deki savasta sehid edildigini söyleyenler de olmuŖtur. Samsat'ta ldgn söyleyenler de vardir. Bu husustaki aıklamalarin bir kısmi, önceki sayfalarda verilmistir.

Hicretin ondokuzuncu senesinde Tikrit sehri fethedildi. Sahih kavle göre Tikrit'in fethi bu seneden önce gereklesmistir. Tikrit'in fethi esnasinda Bizanslilar, Abdullah b. Huzafe'yi esir almislardi. Hicretin ondokuzuncu senesinin zilhicce ayinda Irak topraklarinda bir savas vuku buldu ki, bu

savasta Mecusilerin komutani Sehrek Öldürüldü. O zaman Müslümanların komutani Hakem b. Ebi'l-As'ti. Allah ondan razı olsun.

Ibn Cerir dedi ki: Hicretin ondokuzuncu senesinde Hz.Ömer, Müslümanlara hacc ettirdi. Onun o senedeki vali ve kadılarının adları önceki sayfalarda verilmistir. Dogrusunu Allah bilir, [23]

Hicri Ondokuzuncu Senede Vefat Eden Sahsiyetler Übeyb. Ka'b

Bu zat, kurraların Önderiydi. Soy kütüğü şöyledir: Übey b. Ka'b b. Kays b. Ubeyd b. Zeyd b. Muaviye b. Amr b. Malik b. Neccar Ebul-Mün-zir ve Ebu'l-Tüfeyl el-Ensârî en-Neccarî. Kurraların önde geleniydi. Akabe bey'atmda, Bedir gazvesinde ve müteakip gazvelerde hazır bulundu. Efendi ve kadri yüce bir kimseydi. Rasûlullah (s.a.v.)'in sagliginda Kur'ân'i toplayan dört Harcreçli kurradan biriydi. O, bir gün Hz. Ömer'e söyle demisti: "Ben, Kur'ân'i taze haliyle, Cebrail'in kendisinden aldigı zattan aldım."

Enes'ten rivayet edilen bir hadiste Peygamber (s.a.v.) söyle buyurmustur:

"Ümmetimin en iyi Kur'ân okuyani Übey b. Ka'Vdir." Sahih bir hadiste rivayet olunduguna göre Rasûlullah (s.a.v.), Übey*ye söyle demistir:

- Cenâb-i Allah, sana Kur'an okuma mi bana emretti.
- Allah, benim adimi sana bildirdi mi?
- Evet.

Bunun üzerine Übey'yin gözleri yasarmisti. Bu hususu, el-Beyyine sûresinin su ayetini tefsir ederken açıklamistik:

"Kitap ehlinden ve putperestlerden olan inkarcılar, kendilerine apaçık bir belge gelene kadar dinlerinden vazgeçecek degillerdi." (ei-Bey-yine, 1.)

Heysem b. Adiy, Übey'in hicri ondokuzuncu senede vefat ettigini, Yahya b. Main ise onyedinci veya yirminci senede vefat ettigini söylemistir. Vakidî ise birkaç kisiden nakilde bulunarak onun yirmiikinci senede vefat ettigini söylemistir. Ebu Ubeyd, Ibn Nümeyr ve bir topluluk da bu görüstedirler. Fellas ile Halife, onun Hz. Osman'in hilafeti zamanında vefat ettigini söylemislerdir. Allah ondan razı olsun. [24]

Hattab(R.A.)

Hicretin odokuzuncu senesinde Muhcirlerden Utbe b. Gazvan'm azadlisi Hattab da vefat etmistir. Bu zat, Bedir gazvesine ve müteakip gazvelere katilmistir. Islâmiyet'in ilk döneminde Müslüman olan sahabelerdendir. Vefat ettigi zaman cenaze namazini Hz.Ömer kildirmisti. [25]

Savfan B. Muattal

Bu senede vefat edenlerden biri de bir kavle göre Savfan b. Muat-tal'dir. Bununla ilgili açıklama, önceki sayfalarda verilmiştir. Dogrusunu Allah bilir. [26]

Hicri Yirminci Senesi

Muhammed b. Ishak, Misir'in bu senede fethedildigini söylemiştir. Vakidî, bu senede Misir ve Iskenderiye'nin fethedildigini söylemiş-tir. Ebu Ma'ser, Misir'in yirminci senede fethedildigini, Iskenderiye'nin ise yirmibesind senede fethedildigini söylemiştir. Seyf b. Ömer, Misir ve Iskenderiye'nin hicri onaltinci senenin rebiyülevvel ayında fethedildiklerini ifade etmiştir. Ebu Hasan b. Esir de "el-Kâmil fi't-Tarih" adli eserinde kitlik senesinde Amr b. As'in Misir'dan Medine'ye gıda maddesi gönderdigini anlatırken bu görüşü benimsedigini ifade etmiştir. Ancak Ebu Hasan b. Esir, bu görüşü benimsemekte mazurdur. Dogrusunu Allah bilir. Bir grup siyer âliminin kavillerine göre iki senelik veya baska bir rivayete göre bir buçuk senelik bir kusatmadan sonra Tüster sehri de hicri yirminci senede fethedilmiştir. Dogrusunu Allah bilir. [27]

Misir'in Fethi

Sam'in feth tamamlandıktan sonra Hz. Ömer, Amr b. As'i Misir'a gönderdi. Seyf b. Ömer'in ifadesine göre Hz. Ömer, Kudüs'ü fethettikten sonra onu Misir'a göndermiştir. Gönderdikten sonra arkasından Zü-beyr b. Avvam'i Bisir b. Ertat, Harice b. Hüzafe ve Ümeyr b. Vehb el-Cumani ile birlikte Misir'a gönderdi. Bunlar, Misir'in kاپisi önünde toplandılar. Misir bas piskoposu Ebu Meryem'le piskopos Ebu Meryam, Sebat ehli kimselerle birlikte bunlari karsiladılar. Iskenderiyye valisi Mukavkis, beldelerini Müslümanlara karsi korumak amacıyla bas piskoposu Müslümanlara karsi göndermistti. İki taraf karsi karsiya gelince Amr b. As, onlara: "Acele etmeyin, size gelis sebebimizi anlatalim." dedi ki, Ebu Meryem ile Ebu Meryam kendisine karsi konusmaya çıksınlar. İkisi meydana çıktılar. Amr b. As, onlara söyle dedi:

"Siz ikiniz bu beldelerin rahiplerisiniz. Beni dinleyin. Dogrusu Cenâb-i Allah, Muhammed (s.a.v.)'i hak dinle gönderdi. Hak dine bagli olmasini ona emretti. O da bize bu emri verdi ve bize verdigi emirlerin tamamini baskalarına teblig etmemizi de bize görev olarak yükledi. Sonra o, bu dünyadan göçüp gitti ve bizi apaçık bir dinle basbasa birakti. O, insanlara mazeret bırakmayacak sekilde hakki teblig etmemizi bize emretmistti. Biz, sizi Islâm'a girmeye davet ediyoruz. Bu davetimize icabet eden kimseler de bizimle ayni duruma girer, davetimize icabet etmeyen kimselere cizye ödemelerini teklif ederiz. Cizye ödemeleri durumunda onlari korumamız altina aliriz. Peygamberimiz (s.a.v.), ülkenizi fethedecegimizi bize

bildirmisti. Aramızdaki akrabalik sebebiyle sizi muhafaza etmemizi bize tavsiye etmistti. Eger siz bu davetimize icabet ederseniz zimmetimiz altina girersiniz. Ayrica halifemiz de Kiptilere iyi davranmamizi bize tavsiye etti. Çünkü Rasûlullah (s.a.v.), Kiptilere iyi davranmamizi bize vasiyet etmistir. Zira Kiptilerle akrabalik ve zimmet baglarimiz vardır:

Piskoposlar dediler ki:

- Bu, oldukça uzak bir akrabaliktir. Böyle bir akrabaligin haklarına ancak peygamberler riayet edebilir. Hacer, bizim taninmis ve serefli bir mensubumuzdu. Hükümdarimizin kızıydı. Menef halkındandı. Me-neflilerin hükümdari Fe'dil'di. Aynüssemsliler onlara saldırdılar. Onları öldürüp mallarını yağmaladılar. Hükümdarları ve halkları yerlerinden sürgün edildiler. Bu sebeple Hacer, Ibrahim peygamberin eline geçti. Ibrahim peygambere: "Merhaba, ehlen ve sehlen" deriz.Yalnız senin yanına gelip geri dönünceye kadar bize eman ver."

Bunun üzerine Amr, onlara söyle dedi:

- Benim gibi birisi kolay aldatılamaz, fakat ben, durumu incelemeniz için size üç gün süre tanıyorum. Durumu inceleyip düşünün, kavminizle müsavere yapın. Aksi takdirde sizinle savaşırim.

- Bize biraz daha süre tani.

Amr, üç günlük süreyi dört güne çıkardı. "Bize biraz daha süre tani." demeleri üzerine Amr, süreyi bes güne çıkardı. Onlar da Mukavkis'm yanına gittiler. Artabon, Müslümanların bu davetine icabet etmeye yanaşmadi ve Müslümanlara karsi koyulmasını söyledi. Sonra Misirlılara hitaben söyle dedi:

- Biz, sizi savunmak için gücümüzün sonuna kadar çalışacağız ve Müslümanlar karsisinde gerilemeyeceğiz.

Artabon, Müslümanlara gece baskını yapılmasını teklif etti. Ancak Misirlılardan bir topluluk söyle dedi:"Kisra ve Kayserle savaşip onları öldüren ve ülkelerini ele geçiren bir milletle ne diye savasiyorsunuz?

Artabon, ise Müslümanlara gece baskını yapılması görüşünde ısrar etti. Bu baskını yaptılar, ama birsey elde edemediler.Aksine aralarında Artabon'un da bulunduğu çok sayıda adamları öldürüldü. Müslümanlar, sürenin dördüncü gününde Misir'in Aynüssems sehrini kusatma altına aldılar. Zübeyr, sehrin surları üzerine çıktı. Şehir halkı bunun farkına varınca diğer kapıdan çıkarak Amr b. As'in yanına vardılar. Onunla barış antlaşması yaptılar. Zübeyr, şehri bir bastan bir basa yarıp geçti ve diğer kapıdan çıkarak Amr b. As'in yanına vardı. Barış antlaşmasını imzalayıp onayladılar.Amr b.As da şehir halkına söyle bir emanname yazdı:

"Rahman ve Rahim olan Allah'in adiyla. Bu Amr b. As'in, Misirlilara canlari, mallan, dinleri, kiliseleri, haçlari, karalari ve denizleri hususunda verdigi bir emandır. Buna birsey eklenmeyecegi gibi bundan bir-sey de eksilmeyecektir. Nube halki bunlarla ayni topraklar üzerinde yasamayacaktır. Misirlilar, baris antlasmasi üzerinde ittifak ederlerse cizye vereceklerdir. Nehirlerinin kabarmasi bu noktada bulunduğu sürece onlar 50 000 000 dirhem vereceklerdir ki, bu da onlari koruma hakkidir. Eger onlardan bir kimse, bu antlasmanin hükümlerine riayet etmeyecek olursa bu kadar cezayi o üstlenir. Aksi takdirde o bizim zimmetimiz disinda kalir. Eger nehirlerinin kabarmasi eksilir de karalar ortaya çıkarsa, yine bu kadar yükü üzerlerinden kalkar. Bizanslilardan ve Nubelilerden her kim Misirlilarla yapilan bu antlasma kapsamina girerse, o da ayni haklara sahip olur ve ayni yükümlülüklere tabi olur. Her kim de bu antlasmanin kapsamina girmeye yanasmaz ve buralardan gitme hakkim seçerse o güvendedir, güven duyacağı bir yere gidinceye veya ülkemiz sinirlari disina çıkincaya kadar ona ilisilmesecektir. Onlar da Misirlilarla ayni ölçüde vergi ödeme yükümlülüğü altına gireceklerdir. Onlar da üçte bir vergiye tabidirler. Bu antlasma metninde yazili konular, Allah ve Rasûlü ile mü'minlerin emiri halifenin ve niü'minlerin ahdidir, zimmetidir. Bu antlasma hükümlerine uyan Nube halkinin da direkt olarak su kadar ve su kadar miktarda mal yardiminda bulunmalari, bize karsi savasmamalari, su kadar miktarda at vermeleri gerekir ki, kendilerinin ticaretlerine, ithalat ve ihracatlarına karisilmasin." Bu antlasma metninin yazilmasinda Zübeyr ve ogullari Abdullah ile Muhammed, sahid sifatiyla hazir bulundular. Verdan ile Hader de bu antlasmanin katipligini yaptilar.

Bütün Misir halki, bu antlasma kapsamina girerek barisi kabul etti. Misir süvarileri ile Amr b. As Fustat'a gidip toplandilar. Ebu Meryem ile Ebü Meryam gelip Amr b. As'la görüştüler. Çarpismadan sonra ele geçirilen esirlerin serbest birakilmasini istediler. Amr, esirleri onlara geri vermeyi kabul etmedi ve onlari huzurundan kovulmalarini emretti. Bu durum, Hz. Ömer'e bildirilince o, Misirlilara eman verilen bes günlük süre içinde ele geçirilen esirlerin Misirlilara geri verilmesini emretti. Ayrica Müslümanlarla savasmayan kimselerden yakalanan esirlerin de saliverilmesini emretti. Ama Müslümanlarla savasirken yakalanan esirlerin geri verilmemesini buyurdu. Denildigine göre Hz. Ömer, Müslümanlari elinde bulunan esirlerin islâm'a girmek veya ailelerine geri dönmek arasinda serbest birakilmasini, Islâmiyet'i seçenlerin Misirlilara geri verilmemesini, ailelerine dönmek isteyenlerin ise saliverilmelerini, ancak kendilerinden cizye alınmasını emretti. Ama Misirlilardan ele geçirilip de Islâm beldelerine dagilan ve Haremey'ne ulasan esirlerin geri verilemeyeceğini, bu hususta Misirlilarla herhangi bir antlasma yapilmamasini, çünkü yapılacak böyle bir

antlasma hükümlerinin yerine getirilemeyeceğini bildirdi. Amr b. As, mü'minlerin emiri Hz. Ömer'in bu emirleri doğrultusunda hareket etti. Esirleri topladı. Onları serbest bıraktı. Kimi İslâmiyet'i tercih etti. Kimi de kendi dinine döndü. Böylece aralarında barış antlaşması yapıldı.

Daha sonra Amr b. As, İskenderiye üzerine askeri bir birlik gönderdi. İskenderiye valisi Mukavkis, daha önce kendi beldesinin ve Misir'in haracını Bizans hükümdarına ödüyordu. Ülkesi, Amr b. As tarafından kusatma altına alınca o din ve devlet adamları ile devlet erkanını topladı. Onlara şöyle dedi:

- Su Araplar, Kisra ve Kayseri mağlup ettiler. Onları yönetimlerinin basından uzaklastırdılar. Bizim bunlara karşı koyacak gücümüz yok. Bence en uygun görüş, bunlara cizye ödememizdir.

Böyle dedikten sonra Mukavkis, Amr b. As'a şöyle bir mesaj gönderdi: "Ben daha önce sizden daha fazla düşman olduğum Parslara ve Rumlara haraç ödüyordum....w Bundan sonra Mukavkis, cizye ödeme şartıyla Amr b. As'la barış antlaşması yaptı. Amr da fetih müjdesini ve ganimetlerin beste birini Hz. Ömer'e gönderdi. Seyf b. Ömer'in anlattığına göre Amr b. As, Mukavkis'la karşılaştığı zaman Müslümanlardan çoğu cepheden firar ettiler. Amr, onları savaşa ve cepheden sebat etmeye teşvik etti. Sonra da Yemenlilerden bir adam ona:

- Biz taştan ve demirden yaratılmış değiliz, diye karşı çıktı.

Amr ona:

- Sus, sen bir köpeksin, diyerek onu payladı.

Bunun üzerine o adam da:

- Öyleyse sen de köpeklerin komutanısın, dedi.

Ancak Amr ona aldiris etmedi. Yüzünü çevirdi. Sonra Rasululah (s.a.v.)'in ashabını toplantıya çağırdı. Ashab toplanınca Amr, onlara:

- İlerleyin. Allah, sizin vasitanızla Müslümanlara yardım edecektir. Zafer ihsan edecektir, dedi.

Onlar da düşmana saldırdılar. Cenâb-i Allah, onlara fetih nasip etti.

Seyf b. Ömer dedi ki: Misir, hicretin onaltıncı senesinin rebiyülevvel ayında fethedildi. İslâm hakimiyeti oraya yerleşti. Allah'a hamd ve minnet olsun.

Baskalarının dediklerine göre ise Misir, hicretin yirminci senesinde, İskenderiye şehri yirmibesinci senesinde üç aylık bir kusatmadan sonra zorla ele geçirilmiştir. Bazıları ise, İskenderiye'nin 12 000 dinar karşılığında barış yoluyla ele geçirildiğini söylemişlerdir.

Anlatıldığına göre Mukavkis, Amr b. As'tan, önce barış yapmalarını istemiş

ancak Amr, bu istegini kabul etmemis ve ona:

- En büyük hükümdarima Herakliyas'a ne yaptigimizi biliyor sunuz? demisti. Mukavkis da kendi arkadaslarina dönüp:

- Dogru söylüyor. Bunlar, Herakliyas'a böyle yaptiklarina göre bizim teslim olmamiz haydi haydi gerekli olur, demisti. Sonra da sartlari önceki kisimlarda anlatilan baris antlasmasini yaptilar.

Baskalarinin anlattiklarina göre Amr ile Zübeyr, Aynüssems'e gidip orayi kusatma altina aldilar. Amr, Ebrehe b. Sabah'i Ferema üzerine, Avf b. Malik'i de iskenderiye üzerine yolladi. Bunlar gittikleri sehirlerin halkina:

- Eger kaleden inip teslim olursaniz size eman veririz, dediler. Ancak bu sehirlerin halklari, Aynüssemslilerin akibetini beklediler. Ay-nüssemsliler baris yapinca bunlar da baris yaptilar. Avf b. Malik, iskenderiye halkina söyle demisti:

- Sehriniz ne güzel?

- Güzeldir. Çünkü iskender burayi kurarken söyle demisti: "Öyle bir sehir kuracagim ki, Allah'a muhtaç olacak ama insanlara asla ihtiyaci olmayacaktır." Bu sebeple bu sehir güzel olarak kalmistir. Ebrehe de Ferema halkina söyle demisti:

- Sehriniz ne çirkin bir sehir?

- Iskenderin kardesi Ferema, bu sehri kurarken söyle demisti: "Öyle bir sehir kuracagim ki, Allah'a ihtiyaci olmayacak ama insanlara hep olacaktır." Bu yüzden bu sehrin binalari hep çöker. Manzarasi da çirkin olur.

Seyf b.Ömer'in anlattigina göre Abdullah b. Sa'd b. Ebi Serh, Misir'a vali olarak ataninca onların haraçlarına sunu da ekledi: "Misirliler, her sene Müslümanlara hediye olarak bir miktar köle vereceklerdir. Müslümanlar da buna karsilik onlara yiyecek ve giyecek vereceklerdir." Osman b. Affan da, Abdullah'in Misir valiligini onayladi. Ve daha sonra onu bazi islerle görevlendirdi. Ömer b. Abdülaziz de kendisinden önceki halifelerin kararlarına uyarak Abdullah'in Misir valiligini onaylayip görevini sürdürmesini kabul etti.

Ben derim ki: Misir diyarina Fustat denilmesinin sebebi, Amr b. As'm çadirim bu günkü Misir yerine kurmus olmasindan ve insanların o çadirin çevresinde binalar kurmasindan ötürüdür. Çadir kelimesinin Arapça karsiligi Fustat'tir. Eski Misir, Amr b. As'm zamanindan günümüze kadar terkedilmistir. Sonra o çadir kaldırilmis, yerine Amr b. As'a nisbet edilen bir cami insa edilmistir.

Müslümanlar, Misir fethinden sonra Nube üzerine gittiler. Orada yapılan savasta çok yaralar aldilar. Çok gözlerde yaralanip kör oldu. Çünkü

Nubeliler, iyi ok atiyorlardi. Attiklari oklari gözlere isabet ettiriyorlardi. Bu yüzden onlara gözlere atan ordu adi verildi. Cenâb-i Allah, bundan sonra Nube'nin fethini Müslümanlara nasip etti. Hamd ve minnet ona olsun. Misir ülkesinin fethinin sekli hususunda ihtilaf edilmistir. Kimi Iskenderiye disinda bütün Misir ülkesinin sulh yoluyla fethe-dildigini söylemistir ki, bu Yezid b. Ebi Habib'in kavlidir. Kimi de Misir'in siddet yoluyla ele geçirildigi söylemistir ki bu, Ibn Ömer'le bir cemaatin kavlidir.

Rivayet olunduguna göre Amr b. As, halka nutuk irad ederek söyle demisti: "Ben su yerimde otururken Kiptîlerden herhangi birinin benim nezdimde bir ahdi yoktur. Dilersem söylerim, dilersem satarim, dilersem ganimetlerinin beste birini alirim. Ancak Tablus halki bundan müstesnadir .Onlara verdigimiz bir ahid vardir ki, o ahdin gereгинi yerine getirecegiz." [28]

Nil Kissasi

Misir fethedildigi zaman halk Acem aylarindan bü'ne ayi girdigi zaman Amr b. As'm yanma giderek ona söyle dediler:

- Ey komutan, su Nil nehrimizin bir âdeti vardir. Bu âdete uymadigimiz takdirde suyu akmaz.

- Nedir o âdet?

- Her sene su ayin oniminci gecesi olunca biz bakire bir kiz bulur ve o kizin ebeveynini razi ederiz. Razi edince de o bakire kiza elbise ve ziynetler giydiririz. Sonrada onu bu haliyle Nil'e atariz. Böylece Nil'in sulari akmaya baslar.

- Bu, islâmiyet'te olmayan birseydir. Dogrusu Islâmiyet, kendinden önceki seyleri yikar.

Bü'ne, ebib ve mesra aylari geçti ama Nil nehri az veya çok hiç akmadi. Öyleki Misirlilar, oradan göç etmeye niyetlendiler. Amr b. As da bu durumu Hz. Ömer'e bir mektupla bildirdi. Hz. Ömer, ona su cevabi mektubu gönderdi: "Yaptigin isdogrudur. Yalniz ben sana mektubumun içinde bir pusula gönderiyorum. Bu pusulayi Nil nehrine at." Mektup, Amr b. As'a gelince açti ve içindeki pusulayi aldı. Baktiginda pusula üzerinde su ifadeler yaziliydi: "Allah'in kulu ve müzminlerin emiri Ömer'den Misir halkinin Nil'ine. Sayet sen, daha önce kendiliginden akiyordusyan simdi hiç akma. Sana ihtiyacimiz yok. Ama bir ve kahredici güce sahip olan Allah'in emriyle akiyordusyan -ki seni akitan da O'dur- yüce Allah'tan dileriz ki, seni akitsin." Amr b. As, bu pusulayi Nil'e atınca cumartesi sabahi halk gördüler ki; Cenâb-i Allah, Nil'i bir gecede onalti zira yükselterek akıtmis. Böylece yüce Allah, Misirlilari Nil'in o âdetin den kurtarmisti. Ve bu hal bu güne kadar da devam etmekte olup herhangi bir pürüzle karsilasilmamaktadır.

Seyf b. Ömer dedi ki: Bu senenin zilkade ayında (ona göre bu hadise onaltıncı hicri yılda cereyan etmiştir.) Amr b. As, silahlı adamları Misir'm sınırlarına yerleştirdi.

Ibn Cerir dedi ki: Bu senede yani hicretin yirminci senesinde Ebu Bahriye Abdullah b. Kays el-Abdî, Rum diyarına gidip savasti. O, anlatıldığına göre Rum diyarına giden ilk kısıdır. Salimen dönmüş ve bol miktarda ganimet ele geçirmisti. Baska bir rivayete göre oraya giden ilk Müslüman savaşçı, Meysere b. Mesruk el-Absî'dir.

Vakidî dedi ki: Hicretin yirminci senesinde Hz.Ömer, Bahreyn valisi Kudame b. Maz'un'u görevden azletmiş ve ona içki içme cezasını tatbik etmistti. Onun yerine Bahreyn ve Yemame valiliklerine Ebu Hürey-re ed-Devsi'yi atamisti. Yine bu senede Kûfeliler, valileri Sa'd'm bütün davranışlarından şikayetçi oldular. Öyle ki: "Namazını güzelce kilmiyor." dahi dediler. Bunun üzerine Hz. Ömer, onu görevden azletti. Yerine Kûfe'ye Abdullah b. Abdullah b. Utban'i vali olarak atadı. Bu zat, Sa'd'm naibi idi. Baska bir rivayete göre Hz.Ömer, Kûfe valiliğine Amr b. Yasir'i atamistir.

imam Ahmed b.Hanbel, Cabir b. Semüre'nin söyle dedigini rivayet etmistir:

"Kûfe halkı, Sa'd'i Hz. Ömer'e şikayet ederek: "O güzelce namaz kildirmiyor." dediler. Hz. Ömer de bir adam gönderip Sa'd'i getirtti:

- Ey Ebu Ishak! Bu adamlar senin namaz kilmayı bilmedigini iddia ediyorlar. Sen ne yapıyorsun ki? diye sordu.

Sa'd:

- Vallahi ben onlara Rasûlullah (s.a.v.)'in namazına benzer namaz kildirip ondan hiçbir şey eksiltmez dim. Öğlen ile ikindiye kildirirken ilk iki rekatda çok dururum, son iki rekattı hafif tutarım, dedi.

Hız. Ömer:

- Senin hakkındaki zannımız da buydu zaten, dedikten sonra durumu araştırmak için bir ya da birkaç kişiyi onunla birlikte Kûfe'ye gönderdi. Gönderilen kişiler, Kûfe ahalisinden Sa'd'm durumunu sordular. Bütün mescitleri dolastılar. Oralarda Sa'd'i hep hayırla andılar. Ancak Ebu Sa'd'e Katade b. Üsame adında birisi kalkıp sorusturmacılara söyle dedi:

- Madem bize and verdiğiniz, o halde söyleyelim: Sa'd, askerın basına geçip savaşımaz. Mal paylastırırken eşitliği gözetmez. Hüküm verirken adaletli davranmaz.

Bunun üzerine Sa'd dedi ki:

- Madem böyle söyledin. Ben de senin aleyhine üç beddua da bulunacağım, dinle:" İlahi, senin bu kulun yalancı ise, bu sözü riya ve şöhret olsun diye ayağa kalkıp söylediyse, ömrünü uzat, fakirliğini devamlı kıl ve kendisini

fitnelere ugrat.

"Sa'd'in bedduasi o adama isabet etti. Yasliliktan kaslari gözlerinin üzerine sarkmis olduğu halde yolda rastladigi kizlara satasir, onlari çimdiklerdi. Niçin böyle yaptigi kendisine sorulunca söyle cevap verirdi:

- Yasli bir adamim. Sa'd'm bedduasina ugrayip fitneye düstüm.

Hiz. Ömer, vasiyetinde Sa'd'i alti kisi arasinda zikretmis ve onun hakkında söyle demisti:" Eger Sa'd'm basina bir is gelirse zaten gelmistir. Aksi takdirde eger hayatta ise hanginiz valilige geçerse onun yardimini istesin. Ondan istifade etsin. Çünkü ben, onu acizliginden veya hainliginden ötürü görevinden almadim".

Bu senede yani hicretin yirminci senesinde Hiz. Ömer, Hayber Ya-hudilerini Ezriat'a ve diger yerlere sürgün etti. Yine bu senede Hiz. Ömer, Necran Yahudilerini de Kûfe'ye sürgün etti. Hayber, Vadi'1-Ku-ra'yi ve Necran'i, Müslümanlar arasinda taksim etti. Hiz. Ömer, bu senede divanlari tertipledi. Baska bir kavle göre ise o divanlari bu seneden önce tertiplemistir. Dogrusunu Allah bilir.

Hiz. Ömer, bu senede Alkame b. Mücezzet b. el-Mudlicî'yi deniz yoluyla Habesistan'a gönderdi. O ve beraberindeki adamlar boguldular. Bunun üzerine Hiz. Ömer, artik deniz yoluyla asker sevketmemeye yemin etti. Ebu Ma'ser, bu konuda Vakidi'ye muhalefet ederek Habesistan gazvesinin hicri otuzbirinci senede yani Hiz. Osman'in halifeligi zamaninda yapilmis oldugunu iddia etmistir. Dogrusunu Allah bilir.

Vakidi dedi ki: Bu senede Hiz. Ömer, Fatima binti Velid b. Utbe ile evlendi. Fatima, taun sebebiyle vefat eden Haris b. Hisam'm dul karisi idi. Fatima, Halid b. Velid'in kizkardesiydi. Hicretin yirminci senesinde Hilal, Dimask'ta vefat etti. Üseyd b. Hudayr ise bu senenin saban aym-da vefat etti. Yine bu senede Zeynep binti Cahs vefat etti ki, bu Peygamber Efendimiz'in vefatindan sonra ahirete irtihal eden ilk zevcesi olmustu. Allah ondan razı alsun.

Bu senede Bizans imparatoru Herakliyus ölmüs, yerine Kostantin geçmistir. Hiz. Ömer bu senede insanlara hac ettirmisti. [29]

Hicretin Yirminci Senesinde Vefat Eden Bazi Sahsiyetler Üseyd B. Hudayr

Bu zatin soy kütüğü şöyledir: Üseyd b. Hudayr b. Simak el-Ensârî el-Esheli el-Evsî Ebu Yahya. Akabe gecesinde Ensâr temsilcilerinden-di. Babasi Buas savasinda Evs kabilesinin reisi idi. Buas savasi, hicretten alti sene önce yapilmisti. Hudayr'a, Hudayru'l-Ketaib, yani askeri birliklerin Hudayr'i denirdi. Anlatildigina göre o, Mus'ab b. Ümeyr vasitasiyla Müslüman olmustur. Hicret ettigi zaman Rasûlullah (s.a.v.), onunla Zeyd b. Harise'yi

kardes kilmisti. Bu zat, Bedir gazvesinde hazır bulunmamisti. Tirmizfnin sahih gördüğü ve Ebu Hüreyre'den rivayet ettigi bir hadiste RasûluUah (s.a.v.) söyle buyurmudur: "Ebu Bekir, ne güzel bir adamdir. Ömer, ne güzel bir adamdir. Üseyd b. Hudayr, ne güzel bir adamdir." Üseyd b. Hudayr, Hz. Ömer'le birlikte Sam'a gelmistir. Hz. Aise, onu, Sa'd b. Muaz'i ve Abbad b. Bistr'i övmüstü. Allah onlardan razı olsun.

Ibn Bükeyr'in anlattigina göre Üseyd, hicretin yirminci senesinde Medine'de vefat etmistir. Hz. Ömer, onun cenaze namazini kilmis ve Baki mezarligina defnetmis tir. Vakidî ile Ebu Ubeyd ve bir cemaat, onun hicri yirminci senede vefat ettigini söylemislerdir. [30]

Üneys B. Mersed B. Ebi Mersed El-Ganevî

Bu zatin kendisi, babasi ve dedesi sahabe idiler. Üneys, Hüneyn savasinda Rasûlullah (s.a.v.) hesabina casusluk yapmisti. Anlatildigina göre Rasûlullah (s.a.v.), bir zina hadisesinde ona su emri vermisti: "Ey Üneys, sabahleyin su kadina git. Eger suçunu itiraf ederse, onu recm et." Sahih kavle göre Rasûlullah (s.a.v.)'m kendisine bu emri verdigi Üneys, bu Üneys'ten baskasidir.Üneys'in fitneyle ilgili rivayet ettigi bir hadis vardir. Ibrahim b. Münzir'in ifadesine göre o, hicretin yirminci senesinin rebiyülevvel ayında vefat etmistir. [31]

Rasûlullah'in Müezzini Ve Ebu Bekir'in Azadlisi Bilal B. Ebi Rebah El-Habesî

Ona, Bilal b. Hammame de denir. Hammame, onun anasinin adiydi. Bilal, Islâmiyet'in ilk zamanlarında Müslüman oldu. Allah yolunda iskence gördü. Ama sabretti. Ebu Bekir es-Siddik, onu satın alip azad et-ti.Bedir gazvesine ve müteakip gazvelere katildi. Ebu Bekir, onu azad ettigi zaman Hz. Ömer söyle demisti: "Ebu Bekir, efendimizdir. Efendimizi de azad etmistir."

Medine'de ezan mesru kilindigi zaman Rasûlullah (s.a.v.)'m huzurunda ezan okuyanlar; Bilal ile Ibn Ümmü Mektum idi. Bunlar, Müezzinligi nöbetlese yaparlardi. Bazen Bilal ezan okur, Bazen de Ibn Ümmü Mektum okurdu. Bilal'in sesi güzel ve iyi idi. Fesahatli bir kimse idi." "Bilal'in sini, Allah katinda sindir." seklindeki rivayetin asli yoktur. Mekke fethi gününde Ka'be'nin damina çikip ezan okudu. Rasûlullah (s.a.v.) vefat edince ezan okumayi birakti. Ancak hilafeti günlerinde Ebu Bekir es-Siddik için de ezan okumudur. Bu rivayet sahih degildir. Rasûlullah (s.a.v.)'m vefatindan sonra cihad için gitti. Bilâl, Cabiye'ye gelen Hz. Ömer'in huzurunda ögle namazi için hutbeden sonra ezan okudu. Onun okuyusu üzerine cemaat aglayip inlemeye basladi. Baska bir rivayete göre ise o sirada Bilal, Medine'yi ziyaret etmis, ezan okumus, insanlar da onun sesini duyunca siddetlice aglamaya baslamislardi. Zaten böyle yapmalari da gerekirdi. Allah, onlardan razı olsun.

Sahih hadiste sabit olduğuna göre Rasûlullah(s.a.v.), Bilal'e söyle demistir; "Cennet'e girdim. Senin ayakkabılarının sesini isittim. Söyle bakalım, seni bu mertebeye ulastiracagini ümid ettigin en hayirli amelin nedir?" Rasûlullah (s.a.v.)'m bu sorusu üzerine Bilal:"Her abdest aldigimda mutlaka iki rekat namaz kilmisimdir." diye cevap vermis. Rasûlullah (s.a.v.): "Iste senin o yüksek mertebeye ulasman bu sebepledir." diye karsilik vermisti. Baska bir rivayete göre ise Bilal, Rasûlullah (s.a.v.)'in mezkur sorusunu söyle cevaplamistir:

"Abdestim her ne zaman bozulduysa mutlaka abdest aldim ve her ne zaman abdest aldiysam da mutlaka iki rekat namaz kilma geregini duydum."

Anlatildigina göre Bilal, çok esmer tenli, uzun boylu, nahiv vücutlu, saçı çok ama sakaklarında az tüy bulunan bir adamdi.

tbn Bekir dedi ki: Bilal, hicretin onsekizinci senesinde Amvas taunu sebebiyle Sam'da vefat etti. Muhammed b. Ishak ile baskalarimda onun hicri yirminci senede vefat ettigini söylemislerdir.

Vakidî dedi ki: Bilal, altmis küsur yasmda vefat edip Dimask'm Ba-bu's-Sagir mevkiinde defnedildi. Baskalari onun Dariya'da vefat ettigini ve Bab-i Keysan'da defnedildigini söylemislerdir. Dariya'da defnedildigini söyleyenler de vardir. Onun Halep'te vefat ettigine dair bir rivayet de vardir. Ama ilk rivayet sahihtir. Dogrusunu Allah bilir. [32]

Said B. Amir B. Huzeym

Beni Cumah kabilesinin esrafındandır. Hayber fethinde hazır bulunmustur. Zahid ve abid kimselerdendi. Hz. Ömer tarafından Hu-mus'a, Ebu Ubeyde'den sonra emir olarak tayin edildi. Agir yaralandigi haberini duyan Hz.Ömer, ona 1000 dinar göndermis, ancak o, bu paraların tamamını sadaka olarak dagitmis ve karisma söyle demisti: "Bu paraları bizim için ticaret yapacak birine verdik."Böyle demekle bu paraları Allah rizasi için vererek sevap kazandigini kasd etmistir. Allah, ondan razı olsun.

Halife dedi ki: Kisariye'yi bu zat ile Muaviye birlikte fethettiler. O zaman rier ikisi de maiyetlerindeki askerlerin komutani idiler. [33]

İyazb.Gunm

Ebu Sa'd el-Fihri, ilk Muhacirlerdendir. Bedir gazvesine ve müteakip savaşlara katildi. Müsamahakar, cömert ve bahadır bir kimseydi.

Cezire'yi fetheden odur. Bizans yollarını ilk kat eden, oralara gazaya giden odur. Ebu Ubeyde, onu kendisinden sonra Sam'a vali olarak atamasını Hz. Ömer'den istemis, Hz.Ömer de onun bu istegini kabul etmistir. Bu vesile ile o, altmis yasinda hicretin yirminci senesinde vefat edinceye kadar Sam

valiligi yapmisti. [34]

Ebu Süfyan B. Haris

Bu zatin soy kütüğü şöyledir: Ebu Süfyan b. Haris b. Abdülmuttalib . Rasûlullah (s.a.v.)'m amcasinin oğludur. Adinin Mugire olduğu söylenir. Mekke fethi senesinde Müslüman oldu. Gerçekten islâmiyet'i güzelce yasadi. Daha önceleri o, Rasûhillah'a, islâmiyet'e ve Müslümanlara çok kati bir düşmandi. İktidarh bir sairdi, islâmiyet'i ve Müslümanlari hicvederdi. Hassan b. Sabit, onun Rasûlullah'a karsi bir hicviyesini söyle cevaplamisti:

"Dikkat edin! Ebu süfyan'a benden haber salin ki, gizlilik yok olmustur..

Sen Muhammed'i yerdin, ben de bu yergine cevap verdim. Bu sebeple Allah katinda benim için sevap vardır. Sen dengi olmadigin halde onu yeriyo musun? Ikinizden kötü olaniniz, iyi olaniniza kurban olsun."

Ebu Süfyan b. Haris'le Abdullah b. Ebi Ümeyye, Müslüman olmak için yanma gelip kendisiyle görüşmek istediklerinde Rasûlullah, onlara izin vermemisti. Nihayet Ümmü Seleme, kardesi Abdullah b. Ebi Ümeyye için tavasutta bulununca Rasûlullah (s.a.v.), onun Müslüman olmasına izin vermisti. Ebu Süfyan b. Haris bunu duyunca: "Vallahi eger Rasûlullah, benim Müslüman olmama izin vermezse, ben de su küçücük çocuğumun elim tutar, bununla birlikte bilinmeyen bir yerlere gider, kaybolurum." demisti. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.) sefkate gelerek onun Islâm'a girmesine izin vermisti. Hüneyn savasinda o, Rasûlullah (s.a.v.)'m yaninda sebat etmis ve katirinin yularini tutup beklemisti. Rivayet olunduguna göre Rasûlullah (s.a.v.), onu çok sevmis ve onun cennetlik olduguna sahadet etmistir. Hatta kendisine: "Ham-za'nin halefi olmani umarim." demisti. Vefati zamaninda Rasûlullah (s.a.v.)'a söyle bir mersiye dizmisti:

"Uykum kaçti, gecem geçmez oldu.

Musibetzedenin gecesi uzun olur.

Aglamak beni mutlu etti. Çünkü az sayida Müslüman musibete ugradi.

Bizim musibetimiz çok büyük oldu.

Rasûlün vefat ettigi günün aksaminda vahyi ve Kur'ân nüzulünü kaybetik.

Daha önce Cebrail, sabah aksam vahy getirirdi."

Anlatildigina göre Ebu Süfyan, hac etmis. Sacini tiras ettirirken berber onun basindaki bir beni kesmis, bu yüzden hastalanmis ve Medine'ye dönüşünden sonra vefat etmistir. Hz. Ömer, onun cenaze namazinin laldirmisti. Anlatildigina göre kardesi Nevfel, onun vefatindan dört ay önce vefat etmistir. Dogrusunu Allah bilir. [35]

- [1] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 7/119.
- [2] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 7/119-120.
- [3] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 7/121.
- [4] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 7/121-123.
- [5] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 7/124-125.
- [6] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 7/125-126.
- [7] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 7/126-129.
- [8] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 7/129-132.
- [9] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 7/132-136.
- [10] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 7/136-137.
- [11] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 7/137.
- [12] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 7/137-139.
- [13] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 7/140-142.
- [14] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 7/142-147.
- [15] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 7/148-154.
- [16] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 7/154.
- [17] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 7/154.
- [18] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 7/154-155.
- [19] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 7/155.
- [20] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 7/156.
- [21] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 7/157.
- [22] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 7/157-158.
- [23] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 7/159-160.
- [24] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 7/160-161.
- [25] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 7/161.
- [26] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 7/161.
- [27] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 7/162.
- [28] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 7/162-167.
- [29] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 7/167-169.
- [30] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 7/169-170.
- [31] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 7/170.
- [32] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 7/170-171.

[33] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 7/171.

[34] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 7/171-172.

[35] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 7/172-173.

Ebu Heysem B. Et-Teyyihan. 1
Zeyneb Binti Cahs. 1
Hz.Peygamber'in Halasi Safiye Binti Abdülmuttalib. 2
Uveym B; Saide El-Ensari 3
Bisr B. Amr B. Hanes. 3
Ebu Hirase Hüveylid. 3
Nihavend Savasi 3
Hicri Yirmibirinci Senede Vefat Eden Sahsiyetler. 13
Halide. Velid. 13
Tüleyha B. Hüveylid. 18
Amrb.Ma'dikerib. 20
Aiab.Hadremi 21
Numan B. Mukrin B. Aiz El-Müzen 21
Hicri Yirmiikinci Senesi 22
Reyin Fethi 23
Komes'in Fethi 23
Cürcan'in Fethi 24
Azerbeycan'in Fethi 24
Bab'in Fethi 24
Türklerle Yapilan İlk Savas. 25
Sed Kissasi 26
Yezducürd B. Sehriyar B. Kisra'nin Kissasi 29
Ahnef B. Kays Ve Horasan. 30

Ebu Heysem B. Et-Teyyihan

Soy kütüğü şöyledir: Ebu Heysem b. et-Teyyihan Malik b. Malik b. Isl Cüsem b. Haris b. Hazreç b. Amr b. Malik b. Evs el-Ensari el-Evsi. Akabe bey'atmda temsilci olarak bulundu. Bedir gazvesinde ve daha sonraki savaflara katildi. Hicretin yirminci senesinde (baska bir rivayete göre ise yirmibirinci senesinde) vefat etti. Hz. Ali ile birlikte Sifim savaflna katildigi da söylenir. Dogrusunu Allah bilir. [1]

Zeyneb Binti Cahs

Soy kütüğü şöyledir: Zeyneb binti Cahs binti Rebab el-Esediye. Hu-• zeyme kabilesinin Esed kulundandır. Rasûlullah (s.a.v.)'m zevcelerinden ilk vefat edendir. Anasinin adi Ümeyme binti Abdülmuta-lib'tir.Kendi sinin asil adi Berre idi. Ancak Rasûlullah (s.a.v.), ona Zeyneb adini verdi. Ümmü Hakim künyesi ile çagrilirdi. Bizzat Cenâb-i Allah tarafından Rasûlullah'la evlendirilen ve nikahlari kiyilan kadin Zeynep'tir. Bu sebeple Zeynep,

Rasûlullah (s.a.v.)'m diğer zevcelerine karşı övünür ve şöyle derdi: "Sizi aileleriniz Rasûlullah'la evlendirdi. Beni ise semada Allah, Rasûlullah ile evlendirdi." Bu hususta yüce Allah, şöyle buyurmıştır:

"Zeyd, esiyle ilgisini kestiginde onu seninle evlendirdik." (el-Ahzâb, 37.)

Zeynep, daha Önce Rasûlullah (s.a.v.)'m azadlısı Zeyd b. Harise ile evliydi. Zeyd, onu boşayınca Rasûlullah (s.a.v.) onunla evlendi. Rasûlullah'm Zeynep'e evlenisi, hicretin üçüncü senesinde olmuştur. Baska bir rivayete göre ise dördüncü senesinde olmuştur ki, meshur olan rivayet de budur. Baska bir rivayete göre de hicretin besinci senesinde evlenmiştir. Peygamber (s.a.v.)'in onunla gerdege girmesi esnasında örtünme ayeti nazil olmuştur. Nitekim bu husus, Buhari ve Müslim'in sahihlerinde Enes'ten gelen bir rivayetle sabit olmuştur.

Güzellik ve üstünlükle Hz. Ebu Bekir'in kızı Aise ile yansan kadın Zeynep'ti. Zeynep, dindar, takvali çok ibadet eden ve çok sadaka veren bir kadindi. Onu kastederek Rasûlullah (s.a.v.), diğer zevcelerine şöyle demişti. "Vefatımdan sonra bana en erken gelip kavuşacak olan sizin aranızda eli en uzun olanınızdır." Eli uzun demekle Rasûlullah(s.a.v.), onun çok sadaka veren bir kadın olduğunu söylemek istemişti. Zeynep, sanatkar bir kadindi. Eliyle bazı şeyler yapar, bunların satışından elde edilen kazancı fakirlere sadaka olarak dağıtırdı. Onun hakkında Hz. Aise şöyle demişti:

"Din hususunda Zeynep binti Cahs'tan daha hayırlı, Allah'a karşı takvali, sözü doğru, akrabalık bağlarını gözetken, emanete çok riayet eden ve sadaka veren başka bir kadını asla görmedim." Rasûlullah (s.a.v.), Veda haccında: "Artık bu hasrın ortaya çıkış zamanıdır." Yani Veda haccından sonra artık dışarı çıkmamak gerekir, dediği için Zeynep ile Sevde, Veda haccından sonra hac etmemişlerdi. Peygamber (s.a.v.)'in diğer zevceleri ise Veda haccından sonra da hacca giderler ve Zeynep ile Sevde'ye : "Vallahi Rasûlullah'ın vefatından ve Veda haccından sonra bineklerimizi hareket ettirmedik, derlerdi.

Anlatıldığına göre Hz.Ömer, Zeyneb'e 12 000 dirhem maaş bağlamış. Zeynep ise o maaşı akrabalarına sadaka olarak dağıtmış, sonra şöyle demiştir: "Allah'im, bundan sonra Ömer'in maaşı bana gelmesin." Kendisi hicretin yirminci senesinde vefat etmiş ve Hz. Ömer onun cenaze namazını kıldırması. O, kendisi için maaş yapılan ilk kadındır. Cenazesi Baki mezarlığına defnedildi.[2]

Hz.Peygamber'in Halası Safiye Binti Abdülmuttalib

Zübeyr b. Avvam'm annesidir.Hz.Hamza, Mukavvim ve Hicl'in öz kardeşidir. Anneleri Hale binti Vüheyb b. Abdümenaf b. Zühre idi. Onun Müslüman oluşunda ihtilaf yoktur. Uhud gazvesinde hazır bulundu. Kardeşi Hamza

üzerine çok hüznünlendi. Hendek savaşında Yahudilerden bir adamı öldürdü. O Yahudi, Safiye'nin içinde bulunduğı kalenin etrafında dolasıyordu. Kale, Hisni Fari kalesi idi. O esnada Safiye Hassan'a: "Kaleden in, su Yahudiyi öldür." demis, ancak Hassan, Yahudiyi öldürmeye yanasmayınca kendisi kaleden inip Yahudiyi öldürmüs, sonra Hassan'a: "In ve üzerindeki esyaları çıkarıp al, eğer o bir erkek olmasaydı ben çıkarıp alırdım." demis, Ancak Hassan: "Benim onun üzerindeki esyalara ihtiyacım yoktur." demisti. Safiye, müsriklerden bir adamı öldüren ilk Müslüman kadindi. Ondandır baska Hz. Peygamberin diğér halalarının Müslüman olup olmadıkları hususunda ih-

tilaf edilmistir. Peygamberdin halaları Erva ile Atike'nin de Müslüman olduklarına dair bir rivayet vardır. İbnü'l-Esir ile seyhimiz Ebu Abdil-lah ez-Zehebî el-Hafiz bu görüstedirler. Sahih kavle göre peygamberin halaları arasında Safiye'den baska Müslüman olan yoktur. Safiye, Önceleri Haris b. Harb b. Ümeyye ile evlenmisti.

Daha sonra Avvam b. Hüveylidle evlendi, ona Zübeyr ve Abdül-Ka-be adında iki çocuk doğurdu. Bir rivayete göre Hüveylid oğlu Avvam, bakire iken Safiye ile evlenmistir. Ama sahih olan birinci rivayettir. Safiye, yetmiş üç yaşında iken hicretin yirminci senesinde Medine'de vefat edip Baki mezarlığına defnediimistir. Allah ondan razı olsun. [3]

Uveym B; Saide El-Ensârî

Birinci ve ikinci Akabe bey'aytlarında ve bütün gazvelerde hazır bulundu. Su ile taharet yapan ilk Müslüman odur. Onun hakkında su ayet nazil olmuştur:

"Orada, arınmak isteyen insanlar vardır. Allah, arınmak isteyenleri Sever." (et-Tevbe, 108.)

Ondan gelen bazı rivayetler vardır. O, hicretin yirminci senesinde Medine'de vefat etmiştir. [4]

Bisr B. Amr B. Hanes

Hicretin yirminci senesinde vefat edenlerden biri de Carud lakabıyla anılan Bisr b. Amr b. Hanes'tir. Bu zat, hicretin onuncu senesinde Müslüman oldu. Abdu'l-Kays kabilesinde emrine itaat edilen şerefli bir kimseydi. Kudame b. Maz'un'un içki içtiğine şahitlik yapmisti. Bunun üzerine Hz.Ömer de Kudame'yi Yemen'deki görevinden azletti. Carud, şehid olarak öldürüldü.[5]

Ebu Hirase Hüveylid

Hicretin yirminci senesinde vefat edenlerden biri de Ebu Hirase Hüveylid b. Mürre el-Hüzelî idi. Bu zat meşur bir sairdi. Muhadre-min'dendi. Cahiliye

ve Islâmiyet dönemlerinde yasadi. Kostugu zaman atlari geride birakirdi. Onu bir yilan soktu ve Medine'de vefat etti. [6]

Nihavend Savasi

Bu, gerçekten büyük bir savasti. Bu anli sanli savasa Müslümanlar, fetihler fethi adim vermislerdi.

Ibn Ishak ile Vakidî dediler ki: Nihavend savasi, hicretin yirmibi-rinci senesinde vuku buldu. Seyf b. Ömer ise, hicretin onyedinci senesinde bu savasin vuku buldugunu söylemistir. Hicretin ondokuzuncu senesinde vuku bulduguna dair bir rivayet te vardır. Dogrusunu Allah bilir. Ebu Cafer b. Cerir, Nihavend savasini hicri yirmibirinci sene hadiseleri arasinda zikrettiği için biz de bu hususta ona uyduk. Biz, siyer âlimlerinin konuyla ilgili ifadelerini bir araya getirdik. Böyle olunca bunların ifadeleri birbirine girdi.

Seyf ile diğer siret âlimleri dediler ki: Bu savasm çıkis sebebi suydu: Müslümanlar, Ahvaz'i fethettikten sonra büyük Fars ordusunu yenerek Istanr'daki baskentleri Medain'i ve çevresindeki birçok beldeleri ele geçirince onlar gayrete geldiler. Sehirde sehre geri dönüp kaçan ve nihayet kovulmuş bir şekilde Isfahan'a varan hükümdar Yezdücürd, Farslıları Müslümanlarla savasmaya tesvik etti. Ancak o, kendi ailesi, kavmi ve mali içinde bulunuyordu. Nihavend mintikasına ve çevresindeki dağlarla şehirlerde yaşayan kimselere mektuplar yazdı. Onlar da Müslümanlarla savasmak üzere bir araya gelip toplandılar. Yazisip ha-berleştiler. Nihayet daha önce benzeri görülmemiş büyüklükte bir ordu hazırladılar. Sa'd b. Ebi Vakkas, bu durumdan haberdar olunca Hz. Ömer'e mektup gönderdi. Onu da bu isten haberdar etti. Bu esnada Kûfeliler de Sa'd'a karşı ayaklanıp onun her davranışından şikayetçi oldular. Öyle ki Hz. Ömer'e gidip, şikayetçi olan Kûfelilerin temsilcileri: "Sa'd, iyi namaz kıldırıyor." dediler. Bu şikaye,tçi heyeti ayaklandıran kişi Cirah b. Sinan el-Esedî idi. Bu kişi, beraberindeki birkaç adamla birlikte Hz.Ömer'e gitmiş ve Sa'd b. Ebi Vakkas'i şikayet etmişlerdi. Hz.Ömer de onlara şöyle cevap vermişti:

- Sizin serli kimseler olduğunuzu bu olaganüstü halde kalkıp şikayete gelmeniz ispatlıyor. Halbuki bu esnada Sa'd, Allah düşmanlarıyla savasa hazırlanıyor. Allah düşmanları, size karşı ordular toplamışlar.

- Ama buna rağmen sizin şikayetinizi dikkate alıp durumu inceleyeceğim. Hz. Ömer, kendisiyle valileri arasında elçilik yapan Muhammed b. Mesleme'yi durumu incelemek üzere Kûfe'ye gönderdi. Muhammed b. Mesleme, oraya varınca kabileleri ve Kûfe'deki mescidleri dolastı. Cirah b. Sinan taraftarları dışında bütün Kûfeliler, Sa'd'i hayırla anıp övdüler. Yalnız Cirah b. Sinan taraftarları sustu. Onu ne kinadılar, ne de övdüler. Nihayet Muhammed b. Mesleme, Beni Abs kabilesine gitti. Onlardan Ebu Sade

Üsâme b. Katade kalkıp Muhammed b. Mesleme'ye söyle dedi:

- Madem bize yemin verdin. Öyleyse sana anlatayım: Doğrusu v Sa'd, ganimetleri esit olarak dağıtmıyor. Halka adaletli davranmıyor. Müfrezelerle birlikte gazaya gitmiyor. Ebu Sade'nin bu iddiası üzerine Sa'd, ona beddua edip söyle dedi: "Allah'im, eğer bu adam bu sözleri yalan, riyakarlık ve ün yapmak için söylemişse sen bunun gözünü kör et. Çoluk çocuğunu çoğalt ve kendisini de saptırıcı fitnelere maruz bırak." Sa'd'm bu bedduası üzerine Ebu Sade Üsâme b. Katade'nin gözleri kör oldu, kızlarının sayısı da onu buldu. Sokaktan bir kadın geçtiğinde mutlaka o kadının yanına yaklaşıp ve onu çimdiklerdi. Kadın da onun farkına varıp kızınca Ebu Sade: "Mübarek adamın bedduasına ugradım." derdi. Sonra Sa'd, Cırah ve arkadaşlarına beddua etti. Tamamı hastalanıp sakatlandılar ve mallarına felaket geldi.

Muhammed b. Mesleme, Hz. Ömer'in emri üzerine o esnada Nihavendlilerle savaşmaları için Küfelileri savaşa çağırdı. Sonra Sa'd, Muhammed b. Mesleme ve Cırah ile arkadaşları yola çıkıp Hz.Ömer'in yanına gittiler. Hz.Ömer, Sa'd'a nasıl namaz kıldırıldığını sordu. O da namazın ilk iki rekatını uzattığını son iki rekatını hafif tuttuğunu, namazdan hiçbir şeyi eksiltmediğini tıpkı Rasûlullah (s.a.v.) gibi namaz kıldığını anlattı. Hz.Ömer de ona: "Biz de seni böyle biliyorduk ey Ebu İshak," dedi. Sa'd da söyle cevap verdi: "Ben, ilk Müslüman olan bes kisinin besincisiyim. O zaman bizim bağ yapraklarından başka yiyeceğimiz yoktu. Onu da yiye yiye avurtlarımız yaralanmıştı. Ben, Allah yolunda ilk ok atan adamım ve daha önce hiç kimseye söylemediği halde Rasûlullah (s.a.v.): "Ey Sa'd, anam babam sana feda olsun." demistir. Şimdi de Esed oğulları benim güzel namaz kıldırmadığımı söylüyorlar. Avcılıkla oyalandığımı İslâmiyet'i bir tarafa bıraktığımı iddia ediyorlar. Eğer böyle ise ben ziyana uğramış ve amelinin sevabını kaybetmiş olurum" Bundan sonra Hz.Ömer, ona söyle sormustu: -Küfe'de yerine kimi vekil bıraktın? -Abdullah b. Abdullah b. Utban'i bıraktım. Hz.Ömer de Abdullah'ın Küfe vali vekillliğini onayladı. Abdullah, sahabelerin esrafından yasalı bir adamdı. Ensâr'dan Beni Hubla kabilesinin müttefiki idi. Sa'd, görevden uzaklaştırıldı. Bu durum, onun acizliğinden veya hainliğinden ötürü olmamıştı. O, kendisini şikâyet eden kimseleri tehdit ediyor ve onların azaba uğratılmalarını diliyordu. Sonra herhangi bir kimse bir emiri şikâyet etmesin, diye korktuğu için bundan vazgeçti.

Kısaca demek istediğimiz şudur ki Farslılar, Nihavend de 150 000 askeri bir araya getirdi. Başlarındaki komutanda Firuzan'dı. Komutanın adının Bendar olduğuna veya Kasli anlamına gelen Zühacip olduğuna dair başka rivayetler de vardır. Farslılar, kendi aralarında birbirlerini Müslümanlarla

savasmaya tesvik ederek söyle dediler: "Araplara gelen Muhammed, bizim beldelerimize saldırmadı. Ondan sonra halife olan Ebu Bekir de hükmümüzü sürdürdüğü memleketimize saldırmadı. Su Hattab oğlu Ömer'in hakimiyeti genişleyince sınırlarımıza saldırdı. Irzimizi payımal etti. Beldelerimizi aldı. Bununla dayetinmedi. İçinde bulundugumuz diyarımızda iken üzerimize doğru gelmeye başladı. Baskentimizi eline geçirdi. Bizi beldemizden çıkarıp sürgün etmedikçe bu hareketine son verecek değildir." Bu konusmalardan sonra Farslılar, Basra ve Kûfe'ye saldırmak, böylece Ömer'in kendi diyarlarına saldırmasına engel olmak üzere sözleştiler. Birbirlerine bu hususta teminat vererek bunu yazıyla kayda geçirdiler. Bu esnada görevden alınmış olan Sa'd, bu durumu Hz. Ömer'e bir mektupla bildirdi. Farslıların kendilerine karşı birleşip, hücumla geçmek üzere olduklarını gidip kendisi de sıfahen anlattı. Onların 150 000 savaşçı topladıklarını bildirdi. Bu sırada Abdullah b. Abdullah b. Utban'ın Kûfe'den göndermiş olduğu mektup Karib b. Zafer el-Abdî ile Hz. Ömer'e yetistirildi. Mektupta Farslıların toplandıklarını, Müslümanlara ve İslâm'a saldırmak üzere olduklarını ve bu hususta birbirlerini savaşa tesvik ettiklerini, bir an önce Farslılara saldırmanın faydalı olacağını, İslâm ülkesine karşı harekete geçilmesine engel olunmasını ifade ediyordu. Hz. Ömer mektubu getiren adama sordu:

- Senin adın nedir?
- Karib'dir.
- Kimin oğlusun?
- Zafer'in ogluyum.

Hz. Ömer, bunu hayra yorup şöyle dedi:

- Zafer Karip (yani zafer yakındır.)

Hz. Ömer, bunun üzerine insanların mescitte toplanmalarını ilan etti. İnsanlar gelip mescitte toplandılar. Mescide ilk gelen kişi, Sa'd b. Ebi Vakkas oldu. Hz. Ömer, bunu da hayra yordu. Sonra minbere çıktı. Cemaata hitaben şöyle dedi: "İçinde bulundugumuz bugün, sonrası devam edecek olan bir gündür. Ben benimle birlikte ve bana katılacak olanlarla oraya doğru gitmeyi arzuluyorum. Bu iki şehir arasında orta bir yerde konaklayıp -Allah, onlara fethi nasip edinceye kadar ve arzu ettiğim noktaya gelinceye kadar- onlara destek olmayı diliyorum." Bunun üzerine Hz. Osman, Hz. Ali, Talha, Zübeyr, Abdurrahman b. Avf ve görüş sahibi bazı adamlar kalktılar. Her biri güzel ve faydalı konuşmalar yaptılar ve neticede Hz. Ömer'in Medine'den çıkmaması, bazı müfrezeler göndermesi, onlara sadece talimat verip onlar için dua etmesi gerektiği üzerinde görüş birliğine vardılar.

Hız. Ali, yapmış olduğu konusmada söyle demisti: "Ey mü'minlerin emiri! Bu iste zafer veya maglubiyet, asker çoklugu ya da azligi ile degildir. Bu is, Allah'in güçlendirdiği ve meleklerle takviye ettiği ordusuyla ilerleyecektir. Bu mertebelere de ulasmistir. Biz, Allah'in zafer vaadine muhatap olmusuz. Ve Allah, vaadini gerçeklestirecek, askerlerine yardım edecektir. Ey mü'minlerin emiri! Sen boncukların geçirilmiş olduğu bir ipe benzersin. O boncukları toplayip bir arada tutarısın. Eğer o ip koparsa boncuklar dagilir, her biri bir tarafa gider. Sonra da bir araya getirilip toplanamazlar. Bu gün Araplar her ne kadar sayica az iseler de Islâmiyet'le güçlendiklerinden çok gibidirler. Sen yerinde dur. Kûfeli-lere bu hususta mektup yaz. Onlar, Arapların önderleri ve reisleridirler. Üçte ikileri cepheye gitsin, üçte birleri de yerlerinde kalsınlar. Bas-rahlara da mektup yaz. Onlar da savasan Islâm ordusuna takviyede bulunsunlar."

Hız. Osman ise yapmış olduğu konusmada Hız. Ömer'e, Nihavend'de savasacak olan Islâm ordusuna Yemen ve Sam-askeplerinden takviye gönderilmesi tavsiyesinde bulunmustu. Ayrıca Basra ve Küfe arasında bir yerde beklemek istediği hususunda da Hız. Ömer'in görüşüne muvakkat etmistti. Ancak Hız. Ah, Hız Osman'in bu hususta Hız. Ömer'e muvafakat etmesine karsi çıktı. Basra ve Küfe arasında bir yerde beklenilmesini uygun bulmadı. Ayrıca Hız. Osman'in Samlilardan da Nihavend'de savasacak olan Islâm ordusuna takviye gönderilmesini uygun bulmadı. Zira Samlilardan oraya asker gönderilmesi durumunda Sam'daki Islâm askerinin azalacağını hesapladi. Bu sebeple Bizanslıların, Sam'a saldırmamasından kork tu. Yem enlilerden de Nihavend'deki Islâm ordusuna takviye gönderilmesini uygun görmedi. Çünkü Ye-men'den oraya asker gönderilmesi halinde Habeslilerin, Yemen'e saldırmalarından endise etti.

Hız.Ömer, Hız. Ali'nin bu görüşlerini begendi ve takdirle karsiladi. Hız. Ömer, herhangi bir kimse ile istisare ettiği zaman Hız. Abbas'a danismadan kesin kararım vermezdi. Sahabelerin bu konudaki görüşleri Hız.Ömer'in hosuna gidince o, bu görüşleri Hız.Abbas'a anlatti. O da söyle dedi:

- Sakin ol, su Farslılar üzerlerine inecek bir intikam için toplanmış bulunuyorlar.

Sonra Hız. Ömer:

- Bana bu savasın komutasını üstlenecek bir adam gösterin. Ancak o adam Iraklı biri olsun, dedi.yanında bulunanlar da:

- Ey mü'minlerin emiri, sen ordunu ve askerlerini daha iyi tanırsın deyince o söyle karsilik verdi:

- Vallahi yarin ben bu ise en layik olan birine bu görevi vereceğim.

- Ey mü'minlerin emiri, kimdir o adam?

- Numan b. Mukrin'dir.

- Evet o, bu ise layiktir. Kesker valisi iken Numan b. Mukrin Hz. Ömer'e bir mektup göndererek kendisini bu valilikten alıp Nihavendli-lerle savasmakla görevlendirmesi dileğinde bulunmuştu. Hz. Ömer de bu istegine uyup onu Nihavend cephesinde savasacak olan Islâm ordusuna komutan yaptı. Bundan sonra Hz. Ömer, Hüzeyfe'ye mektup göndererek yanındaki askerlerin bir kısmıyla birlikte Kûfe'den hareket edip Nihavend'e gitmesini emretti. Ebu Musa'ya da mektup göndererek yanındaki askerlerin bir kısmıyla birlikte Nihavend'e gitmesini, ayrıca Basra'da bulunan Numan'a da mektup yazarak yanındaki askerlerle birlikte kalkıp Nihavend'e gitmesini emretti. Hz. Ömer, ordunun toplanması durumunda baskomutanın Numan b. Mukrin olacağını, diğer komutanların kendi askerlerine komuta edeceklerini, Numan b. Mukrin şehid edildiği takdirde baskomutanlığa Hüzeyfe b. Yeman'm geçeceğini, Hüzeyfe'nin şehid edilmesi durumunda yerine Cerir b. Abdullah'ın geçeceğini, Cerir'in şehid edilmesi durumunda yerine Kays b. Mek-suh'un geçeceğini, Kays'in şehid edilmesi durumunda yerine falan adamin geçeceğini bildirmiş, hülâsa yedi kisinin adını vermisti ki aralarında Mugire b. Sube de vardı. Bir rivayete göre Mugire b. Sube'nin adından bahsedilmemistir. Dogrusunu Allah bilir.

Hz. Ömer'in Numan'a gönderdiği mektubun metni şuydu:

"Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla. Allah'ın kulu ve mü'minlerin emiri Ömer'den Numan b. Mukrin'e. Sana selam olsun. Ben kendisinden baska ilah bulunmayan Allah'a hamd ederim. Aldigim habere göre birçok Acem askeri size karsi Nihavend sehrinde toplanmis ve cep-. he olusturmus bulunuyorlar. Su mektubum sana ulastiginda Allah'ın emri, yardimi ve zaferiyle beraberinde ki Müslümanlarla birlikte oraya git. Askerlerini sert yollardan götürme ki kendilerine eziyet etmeyesin. Haklarından onları mahrum bırakma ki, onları küfre sevk etmeyesin. Onları sık açalıklı yerlerden de götürme. Çünkü Müslüman bir kisi, benim nazarımda 100 000 dinardan daha kıymetli ve sevimlidir. Sana selam olsun. Mah'a varıncaya kadar bu yoldan git. Ben sana katılmaları ve yardımcı olmaları için Küfelilere de mektup yazdım. Askerlerini topladığın zaman Firuzan'm ve topladığı Acem askerlerinin üzerlerine git. Lâ havle velâ kuvvete illa billah sözünü çokça söyleyerek Allah'tan yardım dileyin."

Hz. Ömer, Kûfe valisi Abdullâh b. Abdullah'a da mektup göndererek Nihavend'te savasacak olan Islâm ordusuna asker göndererek yardımcı olmasını, oraya gönderilecek olan askeri birliğe Hüzeyfe b. Yeman'm komuta etmesini, oraya varınca da komutayı Numan b. Mukrin'e Hüzeyfe'nin devretmesini, savasta Numan'm öldürülmesi durumunda baskomutanlığa Hüzeyfe'nin geçmesini, onun da öldürülmesi durumunda

Nuaym b. Mukrin'in baskomutanliga geçmesini emretti. Ganimetleri taksim isine de Saib b. Akra'yi tayin etti.

Hüzeyfe, büyük bir orduyla Nuaym b. Mukrin'in yanına gitti ki, Man kasabasında onunla karşılaşıp. Irak komutanlarından bir topluluk refakatindeki ordusuyla birlikte Hüzeyfe de harekete geçti, her kasabada yeterince savaşçıyı yedek olarak bıraktı, her tarafa bekçiler ve nöbetçiler dikti. Büyük bir ihtiyatî tedbir aldılar. Sonra sözleşilen yerde Numan b. Mukrin'in yanına ordusuyla geldi. Hüzeyfe b. Yeman, Hz. Ömer'in mektubunu Numan'a verdi. Hz. Ömer, mektubunda ne yapması gerektiğini Numan'a emrediyordu.

Seyf b. Ömer et-Temimî'nin SaT^f den rivayet ettiğine göre böylece Müslümanların 30 000 savaşçıdan tesekkül eden ordusu bir araya gelmiş oldu. Ordunun içinde sahabelerin önde gelen şahsiyetleri, Arapların reisleri ve çok sayıda insan bulunuyordu ki, bunlardan bazıları şunlardı: Abdullah b. Ömer Cerir b. Abdullah el-Becelî, Hüzeyfe b. Yeman, Mugire b. Sube, Amr b. Madikerib ez-Zebidi, Tüleyha b. Huveylid el-Esedî ve Kays b. Meksuh el-Muradî.

Ordu, Nihavend doğru yola çıktığında baskomutan Numan b. Mukrin, kesifçi olarak Tüleyha[^] Amr b. madikerib ez-Zebidi ve Amr b. Ebi Se-leme'yi Öne çıkardı. Bu Amr b. Ebi Seleme'ye Amr b. Sebî de denirdi. Kesifçiler, düşmanın durumunu ve ne yapmakta olduklarını anlamak için önden gönderildiler. Bir gün bir gece yol gittiler. Sonra Amr b. Sebi ordugaha döndü. Kendisine:

- Niçin geri döndün? diye sorulunca şöyle cevap verdi:
- Ben, Acem diyarında olmak istemem. Çünkü orası cahilini öldürmüş, âlimi de mahvetmiş bir ülkedir.

Sonra Amr b. Madikerib de ordugaha dönüp şöyle dedi: "Yolda hiç kimseyi göremedik. Yolumuzun kesilmesinden korktuk." Tüleyha ise yoluna devam etmiş, arkadaşlarının geri dönüşlerine aldirmayıp, yir-mibir fersah giderek Nihavend'e varmıştı. Acemlerin arasına katılmış, onların haberlerini alıp durumlarını istediği şekilde öğrenmiş, daha sonra baskomutan Numan'ın yanına dönerek onu bu durumlardan haberdar etmişti. Kendisi ile Nihavend arasında hoşlanmadığı bir şey bulunmadığını ve hiçbir engelle karşılaşmayacağını anlatmıştı.

Bunun üzerine Numan orduyu tabiye edip düzene koydu. Öncülerin başına Nuaym b. Mukrin'i, sağ ve sol kanatlara Hüzeyfe ile Süveyd b. Mukrin'i, kılıçlıların başına Ka'ka' b. Amr'i ve artçıların başına da Mü-casi b, Mesud'u komutan yaptı. Yola çıkıp Fars askerlerinden oluşan cephenin karşısına vardılar. Fars ordusunun başında Firuzan vardı. Orada Kadisiye savaşından

kaçmış veya o savaşa katılmamış olan askerler de vardı. İran ordusu, 150 000 askerden tesekkül etmişti, iki taraf karşı karşıya gelince Numan tekbir getirdi. Müslümanlar da onunla birlikte üç tekbir getirdiler. Bu tekbir sadalan karsisinde Acemler, sarsinti geçirip şiddetli bir korkuya kapıldılar. Sonra ayakta duran Numan, askerlerin yüklerini indirmelerini emretti. Onlar da yüklerini indirip ağırlıklarını bıraktılar. Çadırlarını kurmaya başladılar. Numan b. Mukrin için büyük bir otag kuruldu. Esraftan ondört kişi için çadır kuruldu. Kendileri için özel çadır kurulan zatlar şunlardı: Hüzeyfe b. Yeman, Utbe b. Amr, Mugire b. Sube, Besir b. Hasasiye, Hanzale el-Ka-tip, İbn Hevber, Rib'i b. Amir, Amir b. Matar, Cerir b. Abdullah el-Himyri, Cerir b. Abdullah el-Beceli, Ak'ra' b. Abdullah el-Himyri Es'as b. Kays el-Kindi, Said b. Kays el-Hemedani, Vail b. Hicr. Numan b. Mukrin'in çadiri kadar büyük bir çadır Irak'ta görülmemiştir.

Askerler yüklerini ve ağırlıklarını indirince baskomutan Numan, hemen savasmaya başlamalarını emretti. Günlerden çarsamba günüydü. Çarsamba ve perşembe günleri şiddetli bir şekilde savastılar. Cuma günü olunca Farşlar, kalelerine doğru çekildiler. Müslümanlar onları kusatılar. Uzun bir süre onları kusatma altında tuttular. Acemler, diledikleri zaman kaleden çıkıyor, tekrar diledikleri zaman da kaleye dönüyorlardı.

Farşların komutanı konuşmak için Müslümanlardan bir adam gönderilmesini istedi. Mugire b. Sube, onun yanına gitti. Mugire, Fars komutanının gıysilerinin ve meclisinin azametini, onun Arapları küçümseyip tahkir ettiğine dair sözlerle kendisine hitap ettiğini, Arapların uzun zaman aç kaldıklarını, yurtlarının küçük olduğunu, kıymetsiz kimseler olduklarını söylediğini anlatmış ve Fars komutanının kendisine şöyle hitap ettiğini nakletmişti:

- Çevremdeki şu komutanlarımin size ok yağmuru yağdırmalarına engel olacak hiçbir şey yoktur. Ancak onlar sizin leslerinize tükürmek dahi istemediklerinden ötürü şimdilik size saldırmıyorlar. Eğer çekip giderseniz sizi kendi halinize bırakınız. Aksi takdirde sizi mezarlarınızda ziyaret ederiz.

Mugire b. Sube diyor ki: Ben de şahadet getirip Allah'a hamd ettim ve ona şöyle cevap verdim:

- Biz, senin anlattığından daha kötü bir haldeydik Nihayet Cenâb-i Allah, peygamberini bize gönderdi, o da dünyada bize zafer sözü verdi. Ahirette de hayırla karşılasacağımızı vaad etti. Biz de Rasûlullah'm bize peygamber olarak gelmesinden bu yana Rabbimizden hep yardım görüyoruz ve ülkenize de gelmiş bulunuyoruz. Sizi ülkenizde mağlub etmedikçe, elinizde bulunanları almadıkça veya sizi topraklarınızda öl-dürmedikçe, o bahtsızlığa asla geri dönmeyeceğiz. Bunun üzerine Fars komutanı:

- Vallahi kör bu hususta kendi nefsiyle ilgili olarak sizi doğrulamıştır.

Müslümanların kusatmaları uzun sürünce Numan b. Mukrin, ordudaki görüş sahibi kimseleri topladı. Bu hususta onlarla müsavere yaptı. Müsrıklarle aynı platformda karşı karşıya gelinceye kadar ne gibi bir yol izleyeceklerini sordu. Toplantıda bulunanların en yaşlısı olan Amr b. Ebi Seleme ilk söz alıp şöyle dedi:

- Onların bu durumda bulunmaları, Müslümanların onlardan istediği şeyden kendileri için daha zararlıdır ve bu Müslümanlar için de daha kalıcıdır.

Toplantıda bulunanların tamamı, onun bu görüşünü reddedip şöyle dediler:

- Biz, dinimizin güçleneceğine, Allah'ın bize va'd ettiği şeyin gerçekleşeceğine kesin olarak inanıyoruz.

Amr b. Madikerib, söz alıp şöyle dedi: '

- Ey komutan, düşmana saldır. Onlara hücumunu çoğalt ve onlardan asla korkma.

Fakat Müslümanlar onun da görüşünü red ederek şöyle demislerdi:

- Biz su anda duvarlardan başka neyle çarpışıp duracağız? Karsimizda su duvarlardan başka birsey var mı? Duvarlar, bize karşı onlara yardım ediyorlar.

Tüleyha el-Esedî de söz alıp şöyle dedi:

- Arkadaşlarımin ikisi de isabetli görüş ileri sürmediler. Bence düşmana bir grup süvari gönderelim. Onlarla savasa dursunlar. İyice savasa tutustukları anda bizimkiler yenilmiş gibi görünerek aniden bize doğru kaçmaya başlasınlar. Biz düşman yanımıza gelinceye kadar onları durduramayalım. Bizi bu şekilde görünce onlar üzerimize saldıracak ve yerlerinden çıkmış olacaklardır. İşte o zaman biz onlarla, Allah bize hükmünü verinceye kadar çarpışıp dururuz. Orada bulunanlar bu görüşü isabetli buldular.

Numan, kılıçlıların üzerine Ka'ka b. Amr'i komutan yaptı. Onların şehire gidip halkı yalnız başlarına kusatmaları ve halkın kendilerine hücum etmesi durumunda İslâm ordusuna doğru kaçmalarını emretti. Ka'ka, bu emri yerine getirdi. Düşman askerleri kaleden çıkıp bunların üzerine gelince Ka'ka ve beraberindekiler gerisin geri kaçmaya başladılar. Acemler bunu fırsat bildiler. Tıpkı Tüleyha'nın düşündüğü gibi Acemler, kaleden çıkıp bu küçük birliğe saldırdılar ve "hey hey" diye bağırarak tümünden kaleden dışarı çıktılar. Kalede kaptıcılardan başka kimse kalmamıştı. Hepsî İslâm ordusunun yanına yaklaştılar. Numan b. Mukrin de o esnada askerleri tabiye etmekle mesguldü. Günlerden de cuma günü olup vakit sabahı. Müslümanlar, Acemlerle çarpışmaya yo-neldilerse de Numan zeval vaktine ve rüzgarların esmesine kadar beklemelerini emretti ki, Allah'ın zaferi üzerlerine insin. Nitekim Rasûlullah (s.a.v.) da böyle yapardı. Ancak

askerler dsm̈ana saldirmek için Numan'a ısrar ettiler. Fakat Numan, direnen bir kimse olduğundan onların ısrarlarına aldiris etmedi. Zeval vakti yaklasınca Müslümanlara namaz kildirdi. Sonra kısa boylu ve rengi siyahla kırmızı arasında olan bir katıra bindi. Her askeri birliğin sancagının yanına gelip durdu ve onları sabirli ve sebatli olmaya tesvik etti. Safların önünde durdu. Üç defa tekbir getireceğini; birinci tekbirde herkesin saldırıya hazırlanmasını, ikinci tekbir de hazırlıkların tamamlanmasını, üçüncü tekbirde de hep birlikte saldırıya geçilmesini söyleyerek yerine döndü. Farslılar da büyük bir tabiye yapmıslar ve korkunç bir şekilde askerlerini saf halinde dizmıslardı. Daha önce misli görülmemiş derecede teçhizatları ve çok sayıda askerleri vardı. Cepheden kaçmalarına ve baska yerlere çekilmelerine imkan verilmesin diye askerlerinin bir kısmı birbirine bağlanmış, bir kısmının da sırtlarına ağır demir halkalar ve zincirler vurulmuşt.

Numan b. Mukrin, ilk tekbiri alınca bayragını salladı. Bütün askerler saldırı için gerekli hazırlıkları yapmaya başladılar. İkinci tekbiri alıp bayragı sallayınca yine hazırlıklarını srdrdrerek tamamladılar. nc tekbiri alınca kendisi dsm̈ana saldırdı. Arkasındaki as- _ kerler de müsriklere saldırdılar. Numan'm bayragı Farslılar üzerinde kartalın av üzerinde sallanısı gibi sallanıyordu. Daha önceki savaflar da benzeri görülmemiş ve duyulmamış bir şekilde siddetlice savastılar. Zeval vaktinden karanlığın bastırmasına kadar müsriklerden o kadar çok adam öldürüldü, Sanki yeryüzü kanla örtüldü. Hatta denilir ki, Numan b. Mukrin'in atı savaş alanını kaplayan kandan ötürü kaymış, kendisi yere düsmüs; o esnada bir ok gelip böğrüne saplamış ve bu yüzden lmst. Kardesi Süveyd'den (veya Nuaym'dan) baska hiçbir kimse onun ölümünden haberdar olmamıştı. Denildiğine göre kardesi, elbisesini onun cenazesinin üzerine örterek ölümünü askerlerden gizlemiş ve bayragı Hüzeyfe b. Yeman'a vermişti. Hüzeyfe de kardesi Nuaym'i yerine koymuş ve savaşı bitirinceye kadar ölümünü kimseye duyurulma-masını emretmişti ki, askerler hezimete ugramasmlar.

Gece karanlığı bastırınca müsrikler hezimete ugrayıp kaçtılar. Müslümanlar da onları kovalamaya başladı. Kafirler kamamaları için askerlerinden 30 000 kişiyi zince vurmuş ve çevrelerine hendekler kazmıslardı. Hezimete ugradıklarında onlardan 100 000'e yakın askerleri kazılan hendeklere ve o vadilere düstüler. 100 000 kadar veya daha fazla sayıda adamları da öldü. Cephe de öldürülenler, bu sayının disındadır. Kaçanlar disında hepsi öldürüldüler. Komutanları Firuzanda savasta yaralanmış sonra kaçıp kurtulmuşt. Hezimeteugrayanbu komutanın pesine Nuaym b. Mukrin düsmüstü. Sonra Ka'ka'yi ne çıkararak Firuzan'i yakalamak için yola çıkardı. Firuzan'da Hemedan'a yönelmişti. Ka'ka da pesine dst. Hemedan

tepesi yanında onu yakaladı. Heme-dan'dan çok sayıda bal taşıyan katir ve merkep geliyordu. Firuzan, bu kalabalıktan ötürü Hemedan'a çıkamadı. Bineginden indi. Daga tırmanmaya başladı. Ka'ka ardına düşüp aıu yakaladı ve öldürdü. O gün Müslümanlar şöyle dediler: " Dogrusu Allah'ın baldan askerleri vardır." sonra o balları ve taşıyan binekleri ganimet edindiler. Olayın cereyan ettiği Hemedan tepesine bal tepesi dediler. Daha sonra Ka'ka, kaçan düşman askerlerini Hemedan'a kadar kovaladı. Hemedan'a girişlerinden sonra orayı ve çevresini kusatma altına aldı. Hemedan valisi Hüsrev Sanum kaleden inip Ka'ka ile barış antlaşması yaptı. Ka'ka da bunun üzerine beraberindeki Müslümanlarla birlikte Hüzeyfe'nin yanına döndü.

Onlar, bu savastan sonra zor kullanarak Nihavend'e girdiler. Yagma edilen ganimetleri toplayıp ganimetlerden sorumlu Saib b. Akra'ya teslim ettiler. Mahlilar, Hemedanlıların durumundan haberdar olunca Hüzeyfe'ye heyet göndererek ondan eman aldılar. Mecusilerin ates sahibi Herend gelip Hüzeyfe'den eman diledi ve Kisra tarafından kendisine emanet olarak verilmiş olupta zamanın musibetlerine karşı kullanılmak üzere sakladığı birseyi Müslümanlara vereceğini söyledi. Hüzeyfe de ona eman verdi. Adam iki sepet dolusu kıymetli mücevher getirmisti. Ancak Müslümanlar, onunla ilgilenmediler, mücevherleri özel olarak Hz. Ömer'e gönderme hususunda görüş birliği ettiler. Ganimetlerin beste birine ekleyerek bu mücevherleri Saib b. Akra' ile birlikte Hz. Ömer'e yolladılar. Ancak Saib b. Akra, bu mücevherleri fetih müjdesinden önce Hz. Ömer'e ulassin diye Tarif b. Sehm'le birlikte ona gönderdi. Bundan sonra Hüzeyfe, ganimetlerin kalan beste dörtlük kısmını mücahitlere dağıttı. Takviye için gelmiş olan kimselere ise sehimlerden az olarak bir miktar ganimet verdi. Müslümanları arka taraftan koruma altına alan ihtiyat askerlerini ve onlara yardıma olan ve onlara mensub olan kimseleri de ganimet payından faydalandırdı. Mü'minlerin emiri ise o cephedeki Müslümanlar için mukarreb kimselerin duası gibi gece ve gündüz Allah'a dua ediyordu. Tıpkı darda ve sıkıntıda kalmış kimselerin yakarışı gibi yalvarıp yakarıyordu. Bu cephedeki askerlerin haberi Hz. Ömer'e gitmemiş ve haberler gecikmişti. O esnada Medine dışında bulunan bir Müslüman, karşı taraftan gelmekte olan bir süvariye görmüş, ona nereden geldiğini sormuş, o da Nihavend'den geldiğini söyleyince Nihavend'teki Müslüman savaşçıların durumun ne olduğunu sormuş, o da şöyle vermisti:

- Allah onlara fetih nasip etti. Komutanları öldürüldü. Müslümanlar büyük miktarda ganimet elde ettiler. Süvariler 6000'er piyadeler de 2000'er dirhemlik ganimet elde ettiler. Sonra o süvari geçip gitti. Onunla konuşmuş olan adam da Medine'ye geldi. Durumu insanlara haber verdi. Bu haber yayıldı. Emirü'l mü'minin Hz. Ömer de bunu duydu. O adamı çağırdı ve

bunlari kimin kendisine haber verdigini söyledi. Bunun üzerine Hz. Ömer söyle dedi: "Sözünü ettigin adam yanima ugramadi. O cinlerdendir. Cinlerin yanma gidiyor. Adi Useym'dir." Bundan birkaç gün sonra Tarif, Medine'ye fetih müjdesini getirdi. Fetih müjdesinden baska birsey getirmis degildi. Hz. Ömer, ona Numan b. Mukrin'i kimin öldürdüğünü sordu, ancak onun bu hususta bir bilgisi yoktu. Nihayet ganimetlerin beste birlik payini getirenler Medine'ye geldiler ve cephede cereyan eden hadiseleri açık ve net bir sekilde Hz. Ömer'e anlattilar. Sonra o cinin, Nihavend cephesindeki savasta hazir bulunduğunu anlasilmisti. O, uyarici olarak acele kavmine döndü.

Hz. Ömer, Numan b. Mukrin'in ölümünü duyunca agladi. Ve Sa-ib'den cephede öldürülen Müslümanlari adlarim sordu, o da: "Falan, falan ve falan" diye cevap verdi. Müslümanlari önde gelen şahsiyetlerinin adlarini verdi. Daha sonra emirü'l-mü'minin adlarini bilmedigi ve tanimadigi bazı kimselerin adlarim da verdi. Hz. Ömer, aglamaya basladi ve söyle dedi: "Emirü'l-mü'minin onlari tanimamasi, onlara ne zarar verir? Ancak Allah, onlari taniyor ve onlara shidlik ikraminda bulunuyordu. Ömer'in onlari tanimasini onlar ne yapsinlar." Böyle dedikten sonra normal sekliyle ganimetlerin beste birinin de taksim edilmesini emretti. İki sepet dolusu mücevher ise, Hz. Ömer'in evine götürüldü. Elçiler geri döndüler. Sabah olunca Hz. Ömer, onlari aradi, ama bulamadi. Peslerine ulak gönderdi. Ulak ancak Kûfe'de onlara yetisebildi. Saib b. Akra dedi ki: "Kûfe'ye varip da devemi indirdigim zaman emi-rü'l-mü'mininin ulagi da devesini devemin ardisira ihdirdi. Ve bana:

- Emirü'l-mü'minin davetine icabet et. Seni çağiriyor, dedi. Ben de:
- Niçin? diye sorunca: -Bilemem, dedi.

Ve gerisin geri Medine'ye gitmek üzere yola çıktik. Nihayet Medine'ye Hz. Ömer'in huzuruna vardigimda o bana söyle dedi:

- Ey Saib'in anasinin oglu, benimle senin aranda ne var? Hayir, Sa-ib'in anasinin oglu ile benim aramda ne var?
- Ey mü'minlerin emiri, bu ne demek oluyor?
- Yaziklar olsun sana. Allah'a yemin ederim ki, senin Medine'den çikip Kûfe yoluna koyulduğun gece ben uykuya dalar dalmaz Allah'in melekleri gelip beni yatagimdan sürüyerek o iki mücevher sepetinin yanma götürdüler. Baktim ki, ikisi yanip tutusuyor. Bana:
- Seni bu atesle daglayacagiz, dediler. Simdi ben bunlari Müslümanlara taksim edeceğimi söylüyorum. Bunlari alip götür. Mutlaka bunlari sat ve paralanm Müslümanlara verilen ulufe ve erzaka kat. Onlar, bana hediye edilen bu mücevherlerden habersizdirler. Sen de onlarla beraber oldugun halde bundan habersizdin.

Saib diyor ki: "Ben o iki sepet dolusu mücevheri alıp Küfe mescidine götürdüm. Tüccarlar etrafımı çevirdiler, o mücevherleri 2 000 000'a Amr b. Hureys el-Mahzumî benden satın aldı. Sonra onları alıp Acemis-tan'a götürdü. Orada 4 000 000'a sattı. Ondan sonra Küfeliler, çok mal sahibi oldular."

Seyf b. Ömer dedi ki: Saib b. Akra, o mücevherlerin parasını mücahitlere paylastı. Her süvariye 4000 dirhem para düştü.

SaTrî dedi ki: Her süvariye toplam ganimetten 6000'er, her piyadeye de 2000'er dirhem pay düştü. Ganimetten yararlanan Müslümanların sayısı ise 30 000 idi.

Nihavend, hicretin ondokuzuncu senesinin başlarında ve Hz. Ömer'in halifelığının yedinci senesinde fethedildi. Nihavend esirleri Medine'ye getirildiği zaman Mugire b. Sube'nin kölesi Firuz (Ebu Lülü) esirlerden küçük birini görünce mutlaka basını sivazlayıp ağlar ve: "Ömer, benim cigerimi yedi" derdi. Ebu Lülü, aslında Nihavendli idi. Bizanslılar, Farşlarla yaptıkları savasta onu esir almışlardı. Daha sonra Müslümanlara esir düşmüş ve esir alındığı yere nisbet edilmisti. Yani Farslı sayılmısti. Anlatıldığına göre Nihavend savasından sonra Acemler, artık bellerim doğrultamadılar. Hz. Ömer, o savasta yararlılık gösteren mücahitleri onurlandırmak ve sanlarını yüceltmek için her birini 2000'er dirhemle mükafatlandırdı.

Hicretin yirminci senesinde Müslümanlar Nihavend sehrinden sonra İsfahan'ı da fethettiler. Büyük bir savastan ve çok uzun süren hadiselerden sonra İsfahan'ın fethi gerçekleşmiş, Müslümanlar barış antlaşması yapmışlardı. Abdullah b. Abdullah, İsfahanlılara eman ve barış mektubu yazmıştı. İsfahanlılardan otuz kişi Kirman'a kaçmış ve Müslümanlarla yapılan barış antlaşmasına katılmamışlardı. Baska bir rivayette anlatıldığına göre İsfahan'ı Numan b. Mukrin fethetmiş ve orada Öldürülmüştür. Bu savasta Mecusilerin komutanı Kaslı, atından düşüp karni yırtılmış ve ölmüştü. Bu yüzden adamları yenilgiye uğrayıp dağılmışlardı. Sahih rivayete göre İsfahan'ı Küfe valisi Abdullah b. Abdullah b. Utban fethetmiştir. Yine bu senede Ebu Musa, Kum ve Kasan şehirlerini fethetmiştir. Süneyi b. Adiy de Kirman sehrini fethetmiştir.

İbn Cerir, Vakıfden naklen şöyle der: Amr b. As, beraberindeki askerlerle Trablus'a gitti (Orası Berka şehridir.). Orayı, her sene Müslümanlara 13 000 dinar ödemeleri şartıyla sulhen fethetti. Yine hicretin yirminci senesinde Amr b. As, Ukbe b. Nafi el-Fihri'yi Züveyle 'ye gönderdi. Ukbe orayı sulhen fethetti. Böylece Berka ile Züveyle arasındaki yerler Müslümanların eline geçmiş oldu.

Bu senede Hz. Ömer, Ammar b. Yasir'i, Ziyad b. Hanzale yerine Küfe'ye vali

tayin etti. Abdullah b. Mesud'u da Beytü'l-malin basına getirdi. Kûfeliler, Ammar'dan sikayetçi olunca Ammar valilikten istifa etti. Hz. Ömer de onun istifasını kabul etti ve Kûfe'ye Cübeyr b. Mut'im'i vali olarak tayin ederek kendisine "Seni Kûfe'ye vali olarak tayin ettiğimi hiç kimseye bildirme." dedi. Ancak bu tayinden haberdar olan Mugi-re b. Sube, Hz. Ömer'in Cübeyr b. Mut'im ile bir araya geldiklerini de öğrenince hammini Cübeyr'in hanimına göndermiş ve yanında yol azığı olarak jrotürmek üzere Cübeyr'in hanimına azıklar hazırlamasını ve götürmesini söylemişti. Mugire b. Sube'nin hanimi da gereken hazırlığı yapıp Cübeyr b. Mut'im'in hanimına götürmüştü. Bunu gören Cübeyr'in hanimi: "Evet, tesekkür ederim. Bu yemeği getirmekle iyi yaptın." demisti, Mugire b. Sube bu tayinin kesin olduğunu öğrenince Hz.Ömer'in yanına varıp ona: 'Tapmış olduğun tayini Allah mübarek etsin." demis ve ona bu tayinden haberdar olduğunu söylemişti. Bunun üzerine Hz. Ömer, Cübeyr'in bu tayinini durdurup yerine Mugire b. Su-be'yi Kûfe valiliğine getirdi. Mugire b. Sube, Hz. Ömer vefat edinceye kadar bu görevde kaldı. Allah onlardan razı olsun.

Bu senede Hz. Ömer Müslümanlara haccettirdi ve Medine'de yerine Zeyd b. Sabit'i birakti. Vilayetler deki valileri -Kûfe valisi disinda- hep önceki senede atanmış olan valilerdi.

Vakidî dedi ki: Bu senede Halid b. Velid, Humus'ta vefat etti. Ve Hz. Ömer'e vasiyette bulundu. Baskaları onun hicri yirmiüçüncü senede vefat ettiğini söylemişlerdir. Medine'de vefat ettiğine dair bir kavil de vardır. Ama esah olan, onun Humus'ta vefat etmiş olduğuna dair nakledilen rivayettir.

Baskası dedi ki: Hicri yirminci senede Alâ b. Hadremî vefat etti. Hz. Ömer, onun yerine Ebu Hüreyre'yi tayin etti. Önceki sayfalarda da anlatıldığı gibi Alâ b. Hadremî'nin bu seneden önce vefat ettiğine dair bir kavil de vardır. Doğrusunu Allah bilir. Vakidf den nakilde bulunan Ibn Cerir dedi ki: Bu senede Dimisk vahsi Umeyr b. Said idi. Bu zat, aynı zamanda Humus, Havran, Kinnesrin ve Cezire'nin yönetiminden de sorumluydu. Muaviye de Belka, Ürdün, Filistin,Sevahil, Antakya ve diğer yerlerin yönetiminden sorumluydu. [7]

Hicrî Yirmibirinci Senede Vefat Eden Sahsiyetler

Halide. Velid

Bu zatin soy kütüğü şöyledir: Halid b. Velid b. Mugire b. Abdullah b.

Ömer b. Mahzum el-Kuresi Ebu Süleyman el-Mahzumî. Allah'ın kilici anlamına gelen "Seyfullah" lakabıyla tanınırdı. Meshur bahadırlardandı. Ne cahiliye döneminde ne de Islâmiyet döneminde mağlub edil-memisti. Anasının adı Esma binti Haris'tir. Anası, Lübabe binti Ha-ris'in ve Meymune binti Haris'in kardesidir. Bilindiği gibi Meymune, mü'minlerin annesi, yani

Rasûlullah'm zevcesiydi.

Vakidî dedi ki: Halid, hicri sekizinci senenin safer ayinin ilk gününde Müslüman oldu. Mu'te savasma katildi. Atanma olmaksizin komutanlik onun uhdesine geçti. O gün misli görülmemiş bir sekilde siddetlice savasti. Elinde dokuz kiliç parçalandi. Elinde sadece bir yemani pala kaldi. Rasûlullah (s.a.v.), onun hakkında söyle buyurdu:

"Zeyd, bayragi aldi ama o vuruldu. Sonra bayragi Cafer aldi. O da vuruldu. Sonra Abdullah b. Revaha aldi. O da vuruldu. Sonra bayragi Allah'in kiliçlerinden bir kiliç aldi. Ve Allah onun elleriyle fethi müyesser kildi." Rivayet olunduguna göre Yermük savasinda Halid'in basligi düsmüs, savas esnasinda basligini aramaya baslayınca kendisini ayip-lamislardi. O da söyle demisti: " Bu basligin içinde Rasûlullah (s.a.v.)'m perçeminden bir tüy vardir. Bu tüy hangi savasta yanimda olussa mutlaka o sayede muzaffer olmusumdur."

Ahmed b. Hanbel'in Müsned'inde Vahsi b. Harb'ten rivayet olunduguna göre Ebu Bekir es-Siddik, mürtedlerle savasmasi için Halid b. Ve-lid'i komutan olarak atadigi zaman söyle demisti: «Rasûlullah'm söyle buyurdugunu isittim: "Halid b. Velid, Allah'in ne güzel bir kulu ve asiret kardesidir. Halid b. Velid, Allah'in kafirlere ve münafiklara çektiği kiliçlerinden bir kiliçtir.»

Imam Ahmed b. Hanbel, Abdülmelikb. Umeyr'in söyle dedigini rivayet etmistir:

"Ömer b. Hattab, Ebu Ubeyde'yi Sam'a komutan yapti. Halid b. Ve-lid'i ise oradaki komutanlik görevinden azletti. Bunun üzerine Halid Samlilara söyle dedi: "Size bu ümmetin emin kisi gönderildi. Zira Rasûlullah (s.a.v.)'in: "Bu ümmetin emini Ebu Ubeyde b. Cerrah'tir." dedigini isttim. Öte yandan Ebu Ubeyde de söyle dedi: Rasûlullah (s.a.v.)'in "Halid, Allah'in kiliçlerinden bir kiliçtir. O ne güzel asiret gencidir." dedigini isittim. Sahih bir hadiste de söyle denilmistir:" Halid'e gelince siz Halid'e haksizlik edeceksiniz. Oysa ki o, zirhlarini ve gücünü Allah yoluna vakfetmistir."

Halid b. Velid, Mekke fethine, Huneyn gazvesine katilmis ve peygamberin sagliginda komutan olarak Beni Cezime kabilesinin üzerine gidip onlarla savasmistir, Hayber fethine katilip katilmadigi hususunda ihtilaf vardir. Fetih zamaninda Mekke'ye bir askeri birligin basmda komutan olarak girmis ve Kureyslilerden çok sayida adam Öldürmüştür. Nitekim bunu Mekke fethi bölümünde detayli olarak anlatmistik.

Allah'a hamd ve minnet olsun. Rasûlullah (s.a.v.), Halid'i Hevazinlile-rin putu olan Uzza'yi yikmasi için göndermistir. Yikarken de söyle demisti: "Ey Uzza! Seni takdis etmiyorum, aksine inkar ediyorum. Dogrusu Alah'm seni tahkir ettigini gördüm." Böyle dedikten sonra Uzza'yi yakmisti. Rasûlullah

(s.a.v.) dan sonra Hz.Ebu Bekir, onu mürtedler ve zekat vermeyenlerle savasmakla görevlendirmisti. O da hem kendini tatmin edecek, hem de diger Müslümanların gönlüne su serpecek basanlar elde etmistti. Sonra Hz. Ebu Bekir, onu Irak'a göndermistti. Irak'tan sonra Sam'a geldi.

Halid b. Velid'in öyle yararlılıkları olmustu ki, bunlar kalpleri ve gözleri doyurur. Bu gibi olaganüstü halleri kulaklar duymamisti. Bilahare Hz. Ömer, onu komutanlıkta azletti. Yerine Ebu Ubeyde'yi komutan olarak atadi, ancak onu savas hususunda kendisine danisilan bir müstesar olarak görevde birakti. O da yatagında vefat edinceye kadar Sam'da kaldi. Allah ondan razı olsun.

Vakidî, Ebu Zenad'in söyle dedigini rivayet etmistir: Halid b. Velid, can çekisirken agladi; sonra söyle dedi: "Ben falan ve falan savasa katildim, vücudumda kiliç darbesi, mizrak veya kargi yarasi bulunmayan bir karishk yer yoktur ve iste ben develerin ölümü gibi yatagimda burun üzeri ölmekteyim. Korkakların gözleri uyumasin!" Ebu Yâla, Halid b. Velid'in söyle dedigini rivayet etmistir: "Bana bir gelinin hediye edildiği veya bir oglumun dogum müjdesinin verildiği gece, Muhacirlerle birlikte düşmana saldırdığım çok soguk bir geceden daha sevimli olamaz."

Ebu Bekir b. Ayyas, Hayseme'nin söyle dedigini rivayet etmistir: «Yanında sarap tulumu bulunan bir adam, Halid'e geldi. Halid: "Allah'im, sunu bal yap." dedi. Ve o sarap bala dönüştü.» Baska bir rivayette ise söyle denmektedir: Yanında sarap tulumu bulunan bir adam, Halid b. Velid'in yanına geldi. Halid, ona:

- Bu nedir? diye sordu. Adam da:
- Baldır, dedi. Bunun üzerine Halid:
- Allah'im, bunu sirke yap, diye dua etti. Adam arkadaşlarının yanına döndüğünde onlara:
- Arapların benzerini içmedikleri bir içkiyi size getirdim, dedi. Sonra tulumun agzini açıp baktığında içindeki seyin sirke olduğunu gördü. Ve: "Vallahi Halid'in duası buna isabet etti," dedi.»

Hammad b. Seleme, Enes'in söyle dedigini rivayet etmistir: Halid, düşmanla karsilasti. Müslümanlar, düşmandan yüz çevirip hezimete ugramis olarak geri döndüler. Ancak Halid'in kendisi ve Bera' b. Malik'in kardesi sebat ettiler. Ben de aralarında ki konusmaları du-

yuruyordum. Halid, basını bir süre de egdi, yere bakti. Sonra kaldirdi, bir süre göge bakti. Böyle bir durumla karsilastigi zaman o hep böyle yapardi. Sonra Bera'nın kardesine:

- Haydi kalk da binegne bin, buyrugunu verdi ve kendisi de yanında

bulunan Müslümanlara:

- Medine'ye gidecek yolunuz kalmadı. Önümüzde sadece Cennet vardır, diyerek düşmana saldırdı ve müsrikleri yenilgiye uğrattı.

Malik, Hz. Ömer'in Ebu Bekir'e: "Senin emrin olmadan ne bir koyun ne de bir deveyi hiç kimseye vermemesi için Halid'e mektup yaz." dedigini nakletmiştir. Ebu Bekir (r.a.), Halid b. Velid'e böyle bir mektup yazdı. Halid de ona su cevabi gönderdi: "Ya beni görevimle basbasa bırak, ya da al, görev senin olsun." Hz.Ömer, Hz.Ebu Bekir'e onu azletmesi teklifinde bulundu. Ancak Ebu Bekir:

- Halid'in gösterdiği yararlılıklar gibisini kim gösterebilir bana?

diye sordu. Hz. Ömer de:

- Ben, diye cevap verdi.

H.z.Ebu Bekir de:

- Haydi göreyim seni, dedi. Bunun üzerine Hz. Ömer hazırlandı. Binegi kapiya getirildi. Yola çıkacaktı. Sonra sahabeler gelip Hz. Ebu Bekir es-Siddik'a Ömer'i Medine'de bırakmasını, Halid'i de Sam'da bırakmasını tavsiye ettiler. Hz. Ömer, halife olunca önceleri Hz. Ebu Bekir'in kendisine göndermiş olduğu mektup gibi bir mektubu Halid'e gönderdi. Halid de aynı cevabi verince Hz. Ömer, onu görevden azlederek şöyle dedi: "Ebu Bekir'e tavsiye edip te benim yapmadığım birseyi Allah'ın görmesini istemem."

'Tarih" adlı eserinde Buharî, Yasir b. Sümei el-Bürri'nin şöyle dedigini rivayet etmiştir:

"Hz. Ömer'in Halid'i azletmekten ötürü Cabiye'de halktan özür dileyerek şöyle dedigini isittim: "Su ganimet mallarım Muhacirlere vermesini Halid'e emretmistim, ama o bu malları güçlülere, sereflilere ve dili uzun olanlara dağıttı. Bende bunun üzerine onu azledip Ebu Ubeyde'yi komutan yaptım." Ebu Amr b. Hafs b. Mugire dedi ki: *T3y Ömer, bu mazeretin makbul değildir. Çünkü sen, Rasûlullah (s.a.v.)'m tayin ettiği bir komutani görevden azlettin. Ve Rasûlullah (s.a.v.)'in diktigi bir bayragı indirdin. Allah'ın çektiği bir kilici kinina soktun. Dostluk bağlarını kopardın. Amcam oglunu kiskandın." Hz. Ömer de ona: "Sen çok yakın bir akrabasın. Yasin gençtir. Amcan oğlu için öfkeleniyorsun." diye cevap verdi. Vakidî, Muhammed b. Said ve diğerleri dediler ki: "Halid b. Velid, hicretin yinnibirinci senesinde Humus'a bir mil mesafedeki bir kasabada vefat etti ve Hz. Ömer'e vasiyette bulundu."

Duhaym ile diğerleri onun Medine'de vefat ettiğini söylemişlerdir. Ama sahih olan birinci görüştür. Önceki sayfalarda da anlattığımız gibi Hz. Ömer, Es'as b. Kays'a 10.000 dirhem verdiğinden dolayı Halid'i görevden azletmiş

ve Es'as'a verdiği 10.000 dirhemi istirdat etmiştir. Hamama gidip Nevre çiğeginin ufalatılıp Aspur ve sarapla hamurlanmış halini vücuduna sürmesinden ötürü Hz. Ömer, onu kinamis ve o, bunun yıkanmak için kullanılan bir malzeme olduğunu söyleyerek kendini savunmustu. Yine baska bir rivayetten anlaşıldığına göre Halid, kadınlarından birini bosamış ve gerekçe olarak da söyle demistir: "Herhangi bir halinden şüphe ettiğim için onu bosamış degilim. Ancak o benim yanımda hastalanmadı; bedenine, basına ve vücudunum herhangi bir yerine de bir yara isabet etmedi."

Seyf b. Ömer'le diğerleri dediler ki; Hz. Ömer; Halid'i Sam, Müsen-na b. Harise'yi de Irak'taki görevlerinden azlettiği zaman söyle dedi: "Cenâb-i Allah'ın bu dine Halid ve Müsenna'nın yardımlarıyla güç verdiğine insanların inanmalarını önlemek için Halid ile Müsenna'yi görevden azlettim. Çünkü yegane kuvvet Allah'ındır, onların değildir."

Yine Seyf b. Ömer'in rivayetine göre Hz. Ömer, Halid b. Velid'i Kinnesrin'deki görevinden azledip ondan bir miktar mal aldığı zaman Halid'e söyle demistir: "Sen, benim yanımda kıymetlisin, sereflisin ve bundan sonra benden sana hoslanmayacağın bir muamele ulaşmayacak-tır."

Esmâî, Sa'bî'nin söyle dedigini rivayet etmiştir:

"Gençlik zamanında Ömer'le Halid güretiler. Halid, Ömer'in dayisinin oğluydu. Ömer'in bacagini kirdi. Sonra bacagi bağlanıp iyilesti. Aralarındaki düşmanlığın sebebi bu oldu."

Esmâî, Muhammed b. Sirin'in söyle dedigini rivayet etmiştir:

"Halid, ipek bir gömlek giymis olarak Hz.Ömer'in yanına gitti. Hz. Ömer, ona söyle sordu:

- Bu ne ey Halid?

- Bunun ne zararı var ey mü'minlerin emiri! Abdurrahman b. Avf da ipek gömlek giyiniyor mu?

- Sen, Abdurrahman b. Avf gibi misin, onunla aynı derecede misin? Su evdekilere emrediyorum M, her biri su gömleğinin bir ucundan tutup çeksinler. Hz. Ömer'in böyle demesi üzerine orada bulunanlar Halid'in gömleğini paralamaya başladılar. Öyle ki gömleği paramparça oldu."

Abdullah b. Mübarek, Ebu VaH'in söyle dedigini rivayst etmiştir: "Halid b. Velid, can çekilirken söyle dedi: "Tam Ölebileceğimi zannettiğim yerlerde ölümü istedim, ama Ölüm bana mukadder olmadı. Ancak yatagımda ölmek bana nasib oldu. "Lâ ilahe illallah" demekten baska bana faydası dokunacağını ümid ettiğim baska birsey de vardıİdojkalkanimindulda-sina sigindigim ve sabaha kadar yağmur altında kaldığım bir gecedir. O gecede düşmana saldırmak için sabahi bekliyorduk. Ben öldüğüm zaman su

silahima ve atima bakin. Bunlari Allah yolunda kullanin.»

Halid vefat edince Hz. Ömer, onun cenaze namazina geldi ve söyle dedi: "Velid ailesindeki kadınlar baslarına toprak saçmayıp yüksek^ses-le figan etmedikleri takdirde Halid için gözyaşları dökebilirler."

Muhammed b. Sa'd, Sakik b. Seleme'nin söyle dedigini rivayet etmistir:

"Halid b. Velid, vefat edince Beni Mugire kabilesinin kadınlari, Halid'in evinde toplanarak üzerine aglamaya basladılar. Hz.Ömer'e söyle denildi:

"Kadınlar, Halid'in evinde toplanıp üzerine aglamaya basladılar. Hoslanmadigin seyleri sana duyurabilirler. Haber gönder de bu feryad ve figanlarına son versinler."

Hiz. Ömer'de su cevabi verdi:

"Baslarına toprak saçıp bagirip çağırmadıkları takdirde Ebu Süleyman'in (Haîid'in) üzerine gözyasi dökmelerinin bir sakincasi yoktur."

İshak b. Bısr ile Muhammed dediler ki: "Halid b. Velid, Medine'de vefat etti. Hiz. Ömer de onun cenazesine geldi. Anasının söyle bir siir terennüm ettiğini isitti:

"Sen erkekler yüz üstü yere düşerlerken 1.000.000 insandan daha hayırlisin."

Halid'in anasının bu sözü üzerine Hiz. Ömer, su karsiligi verdi: "Dogru söyledin, vallahi gerçekten de böyledir."

Seyf b. Ömer, Salim'in söyle dedigini rivayet etmistir:

"Halid, bir süre Medine'de ikamet etti. Hiz. Ömer, insanların onunla fitneye düsmelerinden korkmayacak hale geldikten sonra hac dönüşünde onu tekrar komutanliga atamaya karar verdi. Ancak Halid, hastalandigim söyledi. Anasını ziyaret etmek için Medine'den gitmek üzereydi. Anasına:

"Beni, hicret ettiğim yere götürün" dedi. Onu Medine'ye getirdiler. Annesi ona hastabakicilik yaptı. Durumu ağırlasmca hacda bulunan Hiz. Ömer'e haber verildi. O da üç günlük mesafede iken bineğini hizlandirdi. Medine'ye vardığında Halid, vefat etmişti. Halid'e yüregi yandı, îstirca' etti. "İnnâ lillah ve innâ ileyhi raciun" dedi. Teçhiz ve tekfin isi tamamlanincaya kadar Halid'in kapisinda oturup bekledi. Agitçi kadınlar, Halid'in üzerine aglamaya baslayınca Hiz. Ömer'e:

- Bunlari aglamaktan men etmeyecek misin? diye sorulunca Hiz. Ömer, su cevabi verdi:

"Baslarına toprak saçıp feryad ve figan etmedikleri takdirde Ku-reys kadınlarının Ebu Süleyman (Halid) üzerine aglamalarının bir sakincasi yoktur."

Halid'in cenazesine geldiği zaman Hz. Ömer, ihramlı bir kadının

Halid üzerine ağlayıp söyle dedigini isitti:

"Erkekler yüz üstü yere düşerlerken sen milyon kadar erkekten daha hayirlisin.

Onlar yigit midirler? Sen Damr b. Cehm'in yeleli aslanından daha yigitsin.

Onlar cömert midirler? Sen daglar arasinda akan Deyyas selinden daha cömertsin."

Hz. Ömer:

- Bu kimdir? diye sorunca ona:

- Halid'in annesidir, dediler. Hz. Ömer de:

- Annesi ise üç gün ona ağlayabilir. Kadınlar, Halid gibisini aglamakla yeniden dünyaya getirebilirler mi? diye sordu.

Hz. Ömer, Halid'in ölümünün üçüncü gecesine kadar uyuyamadi. Halid'in cenazesinin getirilisiyle ilgili olarak söyle bir siir söylendi:

"Arkadaslarin kendisiyle bag kurduğu kimse için agliyorsun, ama daglar gibi bahadirlarin üzerine aglamiyorsun.

Onlar -eger üzerlerine ağlayacak olursan- onların kaybedilisleri, elli ile yüz arasindaki kiymetli develerin kaybindan daha siddetli ve daha zordur.

Onların kaybindan sonra bir millet onların mertebesine ulasmayi arzuladi.

Ancak olgunluk ve kemalin vesile ve sebeplerine yaklasamadilar."

Baska bir rivayette anlatildigina göre Hz. Ömer, Halid b. Velid'in annesine söyle demis: "Halid'i mi, yoksa onun ölümü yüzünden sabrettigin takdirde kazanacagin sevabi mi tercih ediyorsun? Sana yemin veriyorum ki, eline kina sürmeden buradan ayrilmayacaksın."

Bütün bu anlatılanlar, Halid b. Velid'in Medine-i Nebeviye'de vefat etmis oldugunu isbatliyor. Duhaym Abdurrahinan b. Ibrahim ed-Di-mask'i de bu görüğe kail olmustur. Ancak Vakidî, katibi Muhammed b. Sa'd, Ebu Ubeyd Kasim b. Sellam, Ibrahim b. Münzir, Muhammed b. Abdullah b. Nümeyr, Ebu Abdullah el-Ufurî, Musa b. Eyyûb, Ebu Süleyman b. Ebi Muhammed ve digerlerinden olusan cumhur-u ulemadan nakledilen meshur görüğe göre.Halid b. Velid, hicretin yirmibirinci senesinde Humus'ta vefat etmistir. Vakidfye göre o, Hz. Ömer'e vasiyette bulunmustur.

Muhammed b. Sa'd, Abdurrahman b. Ebi'z-Zinad'in söyle dedigini rivayet etmistir:

"Halid b. Velid, Hz. Ömer tarafından azledildikten sonra Medine'ye geldi. Umre yapti. Sonra Sam'a döndü. Hicretin yirmibirinci senesinde vefat

edinceye kadar Sam'da kaldı. "

Vakidf nin rivayetine göre Hz. Ömer, Küba mescidinde namaz kılan bazı hacıları görünce onlara söyle sormuş:

- Sam'in nere sindensiniz?

- Humus'tanız.

- Ne haberler var sizde ?

- Halid b. Velid vefat etti. Bunun üzerine Hz. Ömer istirca edip söyle dedi:

- Dogrusu bizler, Allah'a aidiz ve ona dönücüleriz. Vallahi Halid, düşmanın göğsü üzerine atılan, mesveret ve akli bereketli olan bir kimseydi. .

Bunun üzerine Hz. Ali, ona söyle sordu:

- Madem böyleydi de niye onu görevden aldın?

- Serefli ve dili uzun olan kimselere bolca mal verdiği için onu görevden aldım.

Baska bir rivayette anlatildigina göre Hz. Ömer, kendisine bu soruyu soran Hz. Ali'ye söyle cevap vermiştir:

"Ona karsi yaptiklarima pisman oldum."

Muhammed b. Sa'd, Kays b. Ebi Hazim'in söyle dedigini rivayet etmiştir:

"Halid b. Velid vefat edince Hz. Ömer, söyle dedi: Allah, Ebu Süleyman'a (Halid b. Velid'e) rahmet etsin. Onun yapmadigi bazi isleri yaptigini zannetmistik.

Cüveyriye, Nafin'in söyle dedigini rivayet etmiştir:

"Halid b. Velid, vefat ettigi zaman atindan, kölesinden ve silahından baska bir mali yoktu."

Kadi Muafa b. Zekeriyya el-Harirî, Ebu Ali el-Harnazf nin söyle dedigini rivayet etmiştir:

"Hisam b. Bahterî, Beni Mahzum kabilesinden birkaç kisiyle birlikte Ömer b. Hattab'm yanma gitti. Ömer (r.a), ona söyle dedi:

- Ey Hisam, Halid hakkında söyledigin siirini bana oku. Hisam, ona Halid hakkındaki siirini okuyunca Ömer (r.a), ona söyle dedi:

- Merhum Ebu Süleyman'i az övdün. Çünkü o (yani Halid b. Velid), sirki alçaltmak ve müsrikleri zelil kılmak isterdi. Düşmani ona gülüp yürek sogutsaydi bile o Allah'i gazaplandırmamak için ondan yüz çevirirdi, Allah, Beni Temim'in kardesini kahretsin. O ne kadar da usta bir sairmis.

"Geçip gidenin aksine hayatta kalana de M: Onun gibi bir baskasına hazırlansın, sanki bu iş olup bitmiştir.

Benden sonra yasayanin yasamasi bana fayda vermez. Ölenin ölümü de beni hayatta ebedi bırakmaz."

Bu siiri okuduktan sonra Hz. Ömer söyle dedi: "Allah, Ebu Süleyman'a (Halid'e) rahmet etsin. Allah katındaki sevap ve mükafat, onun dünyada içinde bulunduğu halden daha hayirlidir. O mutlu olarak vefat etti. Övgüye layik olarak yasadi. Ama zamanin bunu söyledigini görmedim.» [8]

Tüleyha B. Hüveylid

Bu zatm soy kütüğü şöyledir: Tüleyha b. Hüveylid b. Nevfel b. Nad-le b. Ester b. Cahvan b. Fak'as b. Tarif b. Ömer b. Kuayr b. Haris el-Fak'asî. Hendek gazvesine müsrikler safında yer alarak katılanlardandır. Sonra hicretin dokuzuncu senesinde Müslüman oldu. Müsriklerin heyeti arasında üye olarak Medine'ye Rasûlullah (s.a.v.)'m yanma geldi. Onun vefatından sonra Hz. Ebu Bekir'in hilafeti zamanında dinden çıktı. Önceki sayfalarda da anlatıldığı gibi peygamberlik iddiasında bulundu, İbn Asakir'in rivayetine göre o, Peygamber Efendimiz'in sağlığında peygamberlik iddiasında bulunmuştur. Oğlu Hiyal, Rasûlullah (s.a.v.)'m yanma gelmiş, Rasûlullah (s.a.v.), ona söyle sormustu:

- Babana vahiy getiren melegin adi nedir?
- Yalan söylemeyen ve hainlik yapmayan Zünnun'dur. Onun gibi olan birsey yoktur.
- Allah seni kahretsin ve şehidlikten mahrum biraksin. Rasûlullah (s.a.v.), ona böyle derken yanında bulunanlara da: "Sani yüce bir melegin adini verdi." dedi ve onu geldigi gibi geri çevirdi.

Hiyal, irtidat hadiseleri esnasında meydana gelen çarpismalardan birinde öldürüldü. Onu, Ukkase b. Mihsan öldürmüştü. Sonra Tüleyha da Ukkase'yi öldürmüştü. Tüleyha, Müslümanlarla birkaç kez çarpismisti. Sonra Cenâb-i Allah, onu Haîid b. Velid vasıtasıyla hezimetle ugratti. Askerleri ve taraftarları dağıldı. Kendisi de kaçıp Sam'a gitti. Al-i Ceme kabilesine konuk olup aralarında ikamete başladı. Hz. Ebu Bekir vefat edinceye kadar orada kaldı. Ondan utandığı için Medine'ye gelmemisti. Sonra tekrar İslâm'a döndü ve umre yaptı. Daha sonra gelip Hz. Ömer'e selam verdi. Ancak Hz. Ömer, ona söyle dedi:

- Yanımdan uzak dur. Çünkü sen, iki salih adamin katilisin. Ukkase b. Mihsan ile Sabit b. Akram'i Öldürmüssün.
- Ey mü'minlerin emiri! Onlar, Allah tarafından benim vasitamla kendilerine ikram edilen iki kişiydiler. Ama onlar vasıtasıyla Allah beni ikrama mazhar kilmadi.

Hz. Ömer, onun bu sözünü begendi ve ondan hosnud oldu. Kendisine

danismalarini, istisare heyetlerine almalarini, valilere bir mektupla bildirdi. Ancak ona idarecilik vermemelerini de tenbihledi. Bundan sonra Kadisiye ve Nihavend savaslarina katildi. Namli yigitlerden ve meshur bahadirlardandi. Bütün bunlardan sonra islâmiyet'ini güzelce yasadi. Muhammed b. Sa'd, onu dördüncü tabaka sahabeleri arasinda an-. misür. Onun yigitliginden ve savas hususunda basiretli olusundan Ötörü 1000 süvariye bedel oldugunu söylemistir.

Ebu Nasr b. Mâkûla dedi ki: Tüleyha, Müslüman oldu. Sonra dinden çıktı. Tekrar Islâm'a döndü ve Islâmiyet'ini güzelce yasadi. 0,1000 süvariye bedeldi. Mürtedligi ve peygamberlik iddia ettigi zamanlarında Müslümanların onun arkadaslarini öldürmeleriyle ilgili olarak söylediği siirlerden biri sudur:

"Kendilerini öldürdüğünüz zaman o kavim hakkında ne düşünüyordunuz?

Onlar Müslüman olmasalar da erkek degil midirler?

Müslüman olmasalar da çoluk çocuklari ve kadinlari yok mudur?

Hiyal'm öldürülmesi sebebiyle onlar Fer*a gitmediler mi?

Onlar için develerin gögsünü dikip hazirladim (yani develere binerek karsilarina çıktim).

Bu, yigitleri öldürmeye karsi bir rövanstir.

Bir gün onu heybet içre korunmus olarak görürsün.

Baska bir günse onu heybetsiz görürsün.

Bir gün mesrefi kiliçlarini onlara dogru parlatmis olarak görürsün."

Baska bir günse onlari mizrakların gölgesi altında görürsün.

Aksamleyin İbn İkrâm'i ve Ukkase el-Ümmi'yi mecal yanında ölü olarak bıraktim."

Seyf b. Ömer, Cabir b. Abdullah'in söyle dedigini rivayet etmistir: . "Kendisinden baska ilah bulunmayan Allah'a yemin ederim ki, Kadisiye savasma katılanlardan bir tek kisinin dahi ahiretle birlikte dünyayi istedigini görmedik. Yalnız üç kisiyi itham etmistik. Ancak onlara hücum ettigim kadar onların emanetsiz ve zühtsüz olduklarini görmedik. Onlar Tüleyha b. Hüveylid el-Esedî, Amr b. Ma'dikerib ve Kays b. Mek-suh idiler.»

İbn Asakir dedi ki: Ebu Hasan Muhammed b. Ahmed b. Firas el-Verrak'm anlattigina göre Tüleyha, hicretin yirmibirinci senesinde Nu-man b. Mukrin ve Amr b. Ma'dikerib'le birlikte Nihavend savasma katilmistir. Allah onlardan razı olsun. [9]

Amrb.Ma'dikerib

Bu zatm soy kütüğü şöyledir: Amr b. Ma'dikerib b. Abdullah, b. Amr'l-b. Asim b. Amr b. Zebid el-Esgar b. Rebia b. Seleme b. Mazin b. Seybe (Zebidül-Ekber) b. Haris b. Saf b. Sa'd el-Asire b. Mezhiç ez-Zebidi el-Mezhici Ebu Sevr. Meshur yigitlerden ve namli bahadirlardandır. Hicretin dokuzuncu senesinde (baska bir rivayete göre onuncu senesinde) Murad kabilesinin heyetiyle birlikte Rasûlullah (s.a.v.)'m yanina geldi. Zebid kabilesinin heyetiyle birlikte geldiği de söylenir. Esved el-Ansî ile birlikte dinden çikip irtidat etti. Halidb. Saidb. As, onun üzerine gidip onunla savasti. Halid b. Said, onun omuzuna bir kiliç darbesi vurunca o, taraftarlariyla birlikte kaçti. Halid, onun Samsama adındaki kihani yagmaladi. Amr b. Ma'dikerib, daha sonra esir alinarak Hz. Ebu Bekir'e götürüldü. Hz. Ebu Bekir onu kinayip azarladi. Tevbe etmesini istedi, o da tevbe edip daha soma islâmiyet'ini güzelce yasadi. Hz. Ebu Bekir, onu Sam'a gönderdi. O da Yermük savasina katildi. Sonra Sa'd'ui yanina gitmesini emretti. Sa'd'a da ona danismanlik görevini vermesini emreden bir mektup gönderdi. Ancak mektubunda ona danismasını, fakat idarecilik vermemesini buyurdu. Cenâb-i Allah, onunla Islâm'a ve Müslümanlara faydalar dokundurdu. Ve Kadisiye savasinda Amr, güzel bir sinav verdi. Anlatildigina göre o, Kadisiye savasinda şehid edilmistir. Nihavend savasinda şehid edildigine dair bir rivayet te vardır. Baska bir rivayete göre Ravza'da susuzluktan ölmüştür. Dogrusunu Allah bilir. Bütün bu anlattiklarimiz, hicretinyirmibirinci senesinde vuku bulmustur. Kabilesinden ona mersiye yazan biri söyle demisti:

"Ravza'da saldırdıkları günde süvariler korkak ve tecrübesiz olmayan bir adami birakip gittiler.

Zebid kabilesine hatta Mezhiçlilerin tamamına de ki: Siz, savasmasi siddetli ve tehlikeli olan Ebu Sevr Amr'i vurdunuz." ,

Amr b. Ma'dikerib, üstün nitelikli sairlerdendi. Allah, ondan razı olsun. Siirlerinden biri sudur:

"Beni kiniyor musun? Benim hazirligim var. Bedenim var. Mizragim var, güdülmesi kolay, genç develerim var.

Beni kiniyor musun? Ben ancak gençligimi çağiricinin davetine icabet etmekle tükettim.

Çagiricinin çağrisina bahadirlarla birlikte gidip icabet ettim. Artik cismim zayıflasti. Omuzum kiliç tasiya tasiya çöktü.

Kavmin akli gittikten sonra benim aklım hâlâ kaldı.

Ama onların azigindan önce benim azigim tükendi.

Kayslilar, benimle karsilasmak istediler. Ben de istedim ve benim istedigim sey nerede?

Kendisi gelerek benden kâm almak isteyen beyinsizler niçin beni mazur görmüyorlar?

Ben onların yasamasini istiyorum ama onlar beni öldürmek istiyorlar.

Dostundan muradini almak isteyen kimse senden özür diliyor."

Amr b. Ma'dikerib'in, Surahbil b. Ka'ka' tarafından rivayet edilen telbiyeye dair bir hadisi vardir. Amr dedi ki: Cahiliye devrinde biz telbi-ye getirirken söyle derdik: Seni tazim etmek için sana mazeret beyan ediyor ve buyur diyoruz. Iste Zebid kabilesi kahırla sana geldi. İyi atlar üzerinde onlar topluca kosup geldiler. Dağları ve ovaları kat edip geldiler. Putları bos ve kimsesiz olarak birakip geldiler.

Ama şimdi telbiye getirirken Allah'a hamd olsun ki, Rasûlullah (s.a.v.)'m bize öğrettiği şekilde söyle diyoruz:

"Buyur Allah'im, buyur. Ortagin yoktur, buyur. Dogrusu hamd ve nimet sana aittir. Mülk senindir. Ortagin yoktur." [10]

Aiâb.Hadremî

Bu zat, Rasûlullah (s.a.v.) tarafından Bahreyn valiligine atanmis, Ebu Bekir ve Ömer zamanında da bu görevini sürdürmüştü. Önceki sayfalarda da anlatıldığı gibi o, hicretin ondördüncü senesinde vefat etmistir. Hicretin yirmibirinci senesine kadar yasadigini söyleyenler de vardir. Hz. Ömer, onu Bahreyn'deki görevinden almış, yerine Ebu Hü-reyre'yi vali olarak atamisti. Hac dönüşünde Bahreyn'e ulasmadan Önce Hz. Ömer, onu Küfe valiligine atamisti. Nitekim bunu önceki sayfalarda anlatmistik. Dogrusunu Allah bilir. Bu kitabın peygamberlik delilleri bahsinde bu zatin kendisiyle birlikte askerlerini de su üzerinde yürüttüğünü ve izhar ettiği harikulade halleri anlatmistik. Allah'a hamd olsun. [11]

Numan B. Mukrin B. Aiz El-Müzenî

Nihavend savaşında Müslümanların komutanlığını yapmış kıymetli bir sahabedir. Kavmi olan Müzeyne kabilesinden 400 süvariyle birlikte gelmiş, sonra Basra'ya gidip yerleşmişti. Ömer el-Faruk, onu Nihavend ordusuna komutan olarak atamisti. Cenâb:î Allah, onun vasıtasıyla büyük bir fetih nasib etti. O beldelerde hükmü yürüdü. O bel-delerdeki kulların idaresini onun eline verdi. Ve onun sayesinde Müslümanlar, o beldelere yerleştilediler. Kiyamete kadar da inşaallah orada kalacaklardır. Cenâb-i Allah, dünyada ve sahitlerin dikileceği ahiret gününde ona zafer vermistir. İstedigini Allah ona nasip ettikten sonra onu sahitlik mertebesine yükseltti ki, bu da amaçların en son noktasıdır. O, Cenâb-i Allah'ın dosdogru yolu olan apaçık

kitabında, hakkında söyle buyurduğu kimselerdendir:

"Allah, süphesiz Allah yolunda savasip, Öldüren ve öldürülen mü'minlerin canlarını ve mallarını -Tevrat, Incil ve Kur*ân'da söz verilmiş bir hak olarak- Cennet'e karşılık satın almıştır. Verdiği sözü Allah'tan daha çok tutan kim vardır? Öyleyse, yaptığınız alisverise sevi-. nin, bu büyük basaridir." (et-Tevbe, m.) [12]

Hicri Yirmiikinci Senesi

Bu senede birçok fetih müyesser oldu. Hemedan ikinci kez fethedildi. Sonra Rey ve ondan sonraki şehirler, daha sonra Azerbeycan fethedildi.

Vakidî ve Ebu Maser dediler ki: Azerbeycan hicretin yirmi ikinci senesinde fethedildi.

Seyf b. Ömer ise, söyle dedi: Azerbeycan; Hemedan, Rey ve Cür-can'm fethinden sonra hicretin onsekizinci senesinde fethedildi.

Ebu Maser ise söyle demistir: Azerbeycan, bu beldelerin fethinden sonra fethedildi.

Ancak Ebu Maser'e göre sözü edilen bu beldelerin hepsi, hicretin yirmiikinci senesinde fethedilmişlerdir. Vakidfye göre ise Hemedan ile Rey, hicretin yirmiüçüncü senesinde fethedilmişlerdir. Hemedan'ı Hz. Ömer'in şehid edilmesinden altı ay sonra Mugire b. Sube fethetmiştir. Vakidî'nin ifadesine göre Rey'in fethi, Hz.Ömer'in vefatından iki sene Önce gerçekleşmiştir. Ancak Vakidî ile Ebu Maser, Azerbeycan'm bu senede fethedilmiş olduğu görüşünde ittifak etmişlerdir. Ibn Cerir ile diğerleri de bu iki zatin görüşüne uymuslardır. Bunun sebebi de sudur:

Müslümanlar, Nihavend'i fethettikten ve önceki sayfalarda anlatılan savaş vuku bulduktan sonra Hulvan'ı, arkasından Hemedan'ı fethettiler. Ancak daha sonra Hemedanlılar, Ka'ka' b. Amr'in kendileriyle yapmış olduğu barış antlaşmasını hiçe sayıp hükümlerini çiğnediler. Bunun üzerine Hz.Ömer, Hemedan'a gitmesi ve ordusunun öncü kuvvetlerinin basına kardesi Süveyd b. Mukrin'i, sağ ve sol kanatlara da Rib'i b. Amir et-Taî ile Mühelhel b. Zeyd et-Temimî'yi komutan olarak ataması için Nuaym b. Mukrin'e mektup gönderdi. Bunun üzerine Nu-aym b. Mukrin yola çıktı. Nihayet Senivyetü'l-îsl'e varıp mola verdi. Sonra Hemedan'a indi, orayı ve çevresini kusatma altına aldı. Halk, kendisiyle barış yapma talebinde bulundu. O da onlarla barışa sehire girdi. O, Hemedan'da 12.000 Müslüman askerle beraber bulunmakta iken Bizanslılar, Deylemliler, Reyliiler ve Azerbeycanlılar omuz omuza vererek büyük bir kalabalıkla Nuaym b. Mukrin'e karşı savaşımaya karar verdiler. Deylemlilerin basında hükümdarları Möta, Reyliilerin basında Ebu Ferruhan, Azerbeycanlıların basında da Rüstem'in kardesi İsfendiyaz vardı. Nuaym b. Mukrin, bu birleşik cepheye karşı beraberindeki

Müslümanlarla birlikte savasmak üzere yola çıktı. Vacirruz denen yerde iki taraf karsi karsiya geldiler. Siddetlice savastilar. Büyük bir savas vuku buldu. Bu, Nihavend savasma denk bir savasti. Ondan asagi derecede degildi. Müslümanlar, müsriklerden çok kisiyi Öldürdüler. Sayilari hesaba geçmeyecek derecede büyük bir kalabaligi katlettiler. Deylem hükümdari Mota öldürüldü. Topluluklari dagildi. Topluca hezimete ugradilar. Nuaym b. Mukrin, Deylemlilerle savasan ilk Müslüman oldu.

Daha önce Nuaym, bu düşmanların birlesik bir cephe teskil ettiklerini Hz.Ömer'e bir mektupla bildirmis, Hz. Ömer, buna çok üzülp kederlenmistti. Ancak çok geçmeden ulak zafer müjdesini ona ulastirinca Hz. Ömer, Allah'a hamdü senada bulundu. Mektubun halka okutulmasini emretti. Halk, zafer müjdesini içeren mektubun kendilerine okundugunu görünce sevinip Aziz ve Celil olan Allah'a hamd etti. Sonra Hz. Ömer'e ganimetlerin beste birini üç komutan getirdi. Bunlar; Simak b. Harese (bu zat, Ebu Dücanne künyesiyle taninir), Simak b. Ubeyd ve Simak b. Mahreme. Hz. Ömer bunların adlarını sorup üçü de adlarının Simak oldugunu söylediklerinde o söyle dua etti: "Allah'im, bunlar vasitasiyla Islâmiyet'i yücelt ve bunlar vasitasiyla Islâmiyet'in gücünü arttir, ömrünü uzat." Bundan sonra Hz.Ömer, Nuaym b. Mukrin'e mektup göndererek Hemedan'da yerine birini vekil bırakmasını ve kedisinin Rey'e gitmesini emretti. Nuaym de bu emre uyup harekete geçti. Bu vak'ayla ilgili olarak Nuaym söyle bir siir söylemistti:

"Mota ve asireti olan Basil ogullari üzerime geldiklerinde Acemlerin askerlerini çektiler.

Onlara yüksek kaliteli askerlerle karsi koydum ki, irzimi kesici kiliçlarla koruyayim.

Üzerlerine demirlerle yürüdük. Sanki biz Kalasim mintikasinin çevresinde görünen daglar gibiydik.

Topluca onlarla karsilastigimiz zaman onlar sicak rüzgarlar gibi yüzümüze damgalar vuruyorlardi.

Vacirruz mevkiinde onlarla çarpistik. O sabahta ki, onlari büyük ordulardan biriyle vurduk.

Ölüm savasinda kiliçların keskinligine, mizrakların sivriligine bir saat dahi dayanamadilar.

Topluluklarının dagilmasi esnasinda onlar, kerpiçleri yıkiciya karsi paramparça olan bir duvar gibi oldular.

Mota'yi ve çevresindeki kalabaligi vurduk, orada atak yagmacilar yardi.

Peslerine düstük, kovaladik, dagların arasindaki geçitlere sigindilar.

Onlari baslarindan ve gözlerinden isabet alan köpekler gibi öldürdük.

Onlar, Vacirruz ve çevresinde öldürücü kurtların darbesine maruz kalan kuzular gibi oldular." [13]

Reyin Fethi

Nuaym b. Mukrin, Hemedan üzerinde vekil olarak Yezid b. Kays el-Hemedanfyi bıraktı. Kendisi de ordusuyla birlikte harekete geçip yola çıktı ve Rey seherine vardı. Orada müsriklerden büyük bir kalabalıkla karşılaştı. Rey dağının eteginde iki taraf savasa başladılar, büyük bir sabir gösterdiler. Ancak daha sonra Reyliiler hezimete uğradılar. Nu-man b. Mukrin, onlardan çok sayıda adam öldürdü. Öyle ki onlar, oradaki kamışlığa kaçtılar. Onlardan bol miktarda -asagi yukari Medain'den elde edilen ganimetlere yakın- ganimet elde ettiler. Ebu Ferrihan, Rey sehrinde kalmak şartıyla barış antlaşması istedi. Nuaym b. Mukrin, onunla bu şartla barış antlaşması yaptı. Bu hususta ona bir emanname yazdı. Sonra Nuaym, fetih müjdesini Hz.Ömer'e bir mektupla bildirdi. Mektubun arkasından da ganimetlerin beste birini ona gönderdi. Hamd ve minnet Allah'adır. [14]

Komes'in Fethi

Müjdeci, Rey sehrinin fetih haberini ve oradan elde edilen ganimet-lerin besti birini getirdiği zaman Hz, Ömer, Nuaym b. Mukrin'e mektup göndererek kardeşi Süveyd b. Mukrin'i Komes'e göndermesini emretti. Bunun üzerine Süveyd, Komes'e gitti. Ancak karsısında direnen olma-dı: Orayı sulhen ele geçirip garnizon kurdu. Kendilerine eman ve barış namesini yazdı. [15]

Cürcan'ın Fethi

Süveyd, Komes'te garnizon kurduğu zaman Cürcan, Taberistan ve diğer çevre illeri ona heyetler göndererek cizye verme karşılığında barış yapma talebinde bulundular. O da bu illerin tamamıyla barış antlaşması yaptı. Ve her ilin halkına eman ve sulh,yazisi yazıp gönderdi. Medainf nin anlattığına göre Cürcan şehri, hicretin otuzuncu senesinde Hz. Osman'ın hilafeti döneminde fethedilmiştir. Doğrusunu Allah bilir.[16]

Azerbeycan'ın Fethi

Nuaym b. Mukrin, önce Hemedan'ı, sonra da Re/i fethettiği zaman kendisinden önce Bükeyr b. Abdullah'ı Hemedan'dan yola çıkarıp Azerbeycan'a gönderdi. Ondan sonra da Simak b. Harese'yi oraya gönderdi, İsfendiyaz b. Farahzaz, Bükeyr ve arkadaşlarıyla karşılaştı. Ancak Simak, daha oraya varmamıştı. İki taraf savastılar. Cenâb-i Allah, müsrikleri hezimete uğrattı. Bükeyr, İsfendiyaz'ı esir aldı. İsfendiyaz, ona şöyle bir

soru sordu:

- Barisi mi çok seversin yoksa savasi mi?
- Barisi daha çok severim.
- Öyleyse beni yanında tut.

Bükeyr, onu yanında alikoydu, sonra oralari sehir sehir fethetmeye basladi. Karsi yakada Utbe b. Ferkat da sehirleri birer birer fethetmeye baslamisti. Sonra Hz.Ömer'in mektubu geldi. Bu mektupla Bükeyr'in Bab'a gitmesi emrediliyordu. Simak da Utbe b. Ferkad'in naibi olarak görevlendirildi. Hz. Ömer, Azerbeycan'm tamamini Utbe b. Ferkad'a bagladi. Bükeyr de Isfendiyaz'i Utbe'ye teslim etti. Hz. Ömer'in emri dogrultusunda Bab'a gitti.

Behram b. Ferahzaz, Utbe b. Ferkad'la karsilasti. Utbe, onu yenilgiye ugratti. Bunun üzerine Behram da kaçip gitti. Isfendiyaz, esirler arasinda Bükeyr'in yanında bulunurken bu haberi duydugu zaman: "Iste simdi baris tamamlandi. Savas atesi söndü." diyerek Bükeyr'le baris antlasmasi yapti. Azerbeycanda sulh yoluyla ele geçmis oldu. Utbe ile Bükeyr, bu durumu Hz. Ömer'e mektupla bildirdiler. Ve ganimetlerin beste birini ona gönderdiler. Azerbeycan'm idaresi eline geçince Utbe, onlara bir emanname ve baris yazisi yazdi. [17]

Bab'in Fethi

Ibn Cerir dedi ki: Seyf b. Ömer'in iddiasina göre bu senede Ömer b. Hattab, Süraka b. Amr'a, Bab üzerine gidip savasmasi, ordusunun Öncü kuvvetlerinin basina Abdurranman b. Rebia'yi atamasi hususunda bir mektup gönderdi. Süraka b. Amr'a "Zünnur" lakabi takilmisti. O, ordusunun sag ve sol cenahlarina Hüzeyfe b. Üseyd ile Bükeyr b. Abdullah el-Leysfyi komutan olarak atadi. Ganimetlerle ilgili isleri yürütmek üzere de Selman b. Rebia'yi görevlendirdi. Bunlar, Hz. Ömer'in emri üzerine tabiyelerini bozmadan yola çıktilar. Ordunun Öncüleri, Abdur-rahman b. Rebia komutasinda Bab'a ulasip oranın hükümdari Sehr Be-raz ile karsilastilar. Bu, Ermeniye'nin hükümdari olup eski zamanlarda Sam'a saldiran ve israilogullarmi öldüren hanedandandi.

Sehr Beraz, Abdurrahman'a mektup yazarak eman istedi. Abdur-rahman b. Rebia ona eman verdi. O da gelip Müslümanlardan yana oldugunu kendilerine yararli seyler söyleyecegini ifade etti. Abdurrah-man ona:

- Benim bir üstüm var. Ona git, deyip onu Süraka b. Amr'a yani ordu komutanina gönderdi.

Sehr Beraz, gidip Süraka'dan eman diledi. Süraka, eman verdi ve bu emannamesini Hz. Ömer'e gönderip onaylattı. Sonra bu emanname-yi Sehr Beraz'a gönderdi.

Bundan sonra Süraka, Bükeyr, Habib b. Mesleme, Hüzeyfe b. Üseyd ve Selman b. Rebia'yi Ermeniyeye çevresindeki daglik yörelerin ahalisi üzerine gönderdi. Bunlar, Lam, Tiflis ve Mekan daglarına dogru gittiler. Bükeyr, Mekan'ı fethetti. Oradaki ahaliye bir emanname yazdı. O esnada oradaki Müslüman birliklerin emiri Süraka b. Amr vefat etti. Yerine Abdurrahman b. Rebia geçti. Hz. Ömer, bu durumdan haberdar olunca Abdurrahman b. Rebia'nın komutanlığını olayladı ve onu Türklerle savasmakla görevlendirdi. [18]

Türklerle Yapılan İlk Savaş

Bu, Peygamber Efendimiz'in Ebu Hüreyre ve Amr b. Taglib tarafın-dan rivayet edilen su sahih hadisinin bir nevi tasdiki oluyordu. Çünkü Rasûlullah (s.a.v.), şöyle buyurmustur:

"Genis yüzlü, iri burunlu, kırmızı yüzlü, yüzleri deri üstüne deri kaplanmış kalkanlar gibi kalın etli bir kavimle savasmadıkça kıyamet kopmayacaktır."

Baska bir rivayette ise Peygamber Efendimiz, onların kıldan yapılma ayakkabi giydiklerini ifade buyurmustur.

Hz. Ömer'in Abdurrahman b. Rebia'ya gelen mektubunda kendisinin Türklerle savasmasi emrediliyordu. Hz. Ömer'in emri doğrultusunda Bab'a yönelerek yola çıktı. Sehr Beraz, ona sordu:

- Nereye gidiyorsun?
- Belencer'e ve Türk illerinin fethine gidiyorum.
- Biz onlarla ateskes yapmak isteriz. Biz Bab'm gerisindeyiz.
- Cenâb-i Allah, bize bir peygamber gönderdi. Onun diliyle bize zafer ve yardım sözü verdi. Biz de hep muzaffer olacağız.

Abdurrahman b. Rebia gidip Türklerle savasti ve Belencer beldelerinden 200 fersah içerilere dogru gitti. Bir kaç savaş daha yaptı. Hz. Osman'in zamanında -insallah ileride de açıklayacağımız gibi- dehşetli çarpışmaları oldu.

Seyf b. Ömer, Selman b. Rebia'nın şöyle dedigini rivayet etmiştir: "Abdurrahman, Türk illerine girdiginde Cenâb-i Allah, Türklerin ona karşı direnmelerine imkan vermedi. Ona karşı çıkamadılar ve şöyle dediler: "Bu adam bize hücum etmeye cüret edemezdi. Ancak bunun beraberinde melekler vardır. Bunu ve askerlerini ölümden koruyorlar."

Böyle dedikten sonra Abdurrahman'm ve askerlerinin önünden kaçıp kalelere sigindılar. Abdurrahman ve askerleri de muzaffer olup ganimet elde ettiler. Sonra Hz. Osman'in zamanında da Türkler üzerine birkaç kez hücum edip gazalar yaptı. Baskalarına karşı da gazalar yapıp

zaferler elde etti.

Hz. Osman, bazı mürtedlerle savasmasi için onu Kûfe'ye gönderdigi zaman onlarla savasti. Türkler de birbirlerini kiskirtarak savasa giristiler. Ancak Türkler, Müslümanların ölümsüz olduklarini sanıyorlardi. Sonra: "Bakalım da görelim" deyip meseliklere saklandilar. Türklerden biri, Müslümanlardan birine ansizin bir ok atip bir Müslümani öldürdü. Katil de arkadaslariyla birlikte kaçti. Bundan sonra Müslümanlara hücumu geçtiler. Müslümanların Ölümsüz olmadiklarini anladiktan sonra siddetü bir çarpismaya giristiler. Müslümanlara gaipten bir ses: "Ey Abdurrahman taraftarlari! Sabredin. Size Cennet vardir." diye seslendi. Abdurrahman, şehid edilinceye kadar savasti. İnsanlar geri çekildiler. Bu defa bayragi Selman b. Rebia aldı. Bayrak elde savasti.

Bu defa gaipten bir ses: "Ey Selman b. Rebia taraftarlari, sabredin." diye seslendi. Selman da siddetli bir şekilde savasti, sonra o ve Ebu Hüreyre birlikte Müslümanlari geriye çektiler. Türklerin çoklugundan ve isabetli olarak ayni zamanda siddetli ok atmalarından ötürü Cilan taraflarina kaçtilar. Orayi geçip Cürcan'a vardilar. Bundan sonra Türkler dahâda cüretli oldular. Bununla beraber Türkler, Abdurrahman b. Rebia'yi alip kendi beldelerine defnettiler. Onun mezarini vesile edinerek bu güne kadar yağmur duasina çikip Allah'tan yağmur isterler." Bununla ilgili açıklamaların tamamı ileride gelecektir. [19]

Sed Kissasi

tbñ Cerir'in anlattigina göre Sehr Beraz, Bab sehrinde yanina gelen Abdurrahman b. Rebia'ya bir adam gösterip söyle demis: "Ey komutan, su adami sed tarafina göndermis, ona bol miktarda azik vermis ve hükümdarlara hitaben bir mektup yazip kendisine vermistim ki, hükümdarlar bir konuda bana destek versinler ve yardımcı olsunlar, ayrıca kendilerine hediyeler de göndermistim. Onlara mektubumda demistim ki: Su adami Zülkarneyn seddine ulasmasi için kendilerinden sonraki mintikalarda bulunan diger hükümdarla gönderip tavsiye etsinler ve bu adam da gidip Zülkarneyn seddine baksin ve onunla ilgili haberi bize getirsin.

Bu adam yola çikip Zülkarneyn seddinin bulundugu diyarin hükümdarina vardi. Hükümdar da onu, seddin bulundugu sehrin valisine gönderdi. Vali, bununla beraber Baz-yar'i sed tarafina gönderdi. Baz-yar'm yaninda kartali da vardi. Bunlar, seddin yanma vardiklarinda iki dagla karsilastilar ki, o iki dagin arasinda kapali bir sed vardi. Dagların tepesine çıktiklarinda seddin gerisinde uzakligından ötürü gece karanligından daha siyah ve sarp bir hendek gördüler. Hendege bakti düşünmeye basladi. Oradan tam geri dönecekken Baz-yar ona:

- Yavas ol bakalim, dedi.

Sonra yaninda bulunan bir et parçasini alip havaya firlatti. Kartal da o et parçasina kostu. Bazyar: "Eger kartal yere düşmeden önce bu et parçasini havada yakalarsa, anormal bir durum yok. Ama yere düşünceye kadar havada yakalayamazsa anormal bir durum var demektir. Kartal, et parçasini havada yakalayamadi. Nihayet et parçası hendegin dibine düştü. Kartal, hendegin dibine indi. Et parçasini çıkardi ama etin üzerinde su sana gösterdigim yakut vardı." dedikten sonra Sehr Beraz ,o yakutu Abdurrahman, b. Rebia'ya verdi. Abdurrahman baktiktan sonra yakutu ona geri verdi. Geri verince Sehr Beraz sevinip söyle dedi:

- Vallahi bu yakut, su Bab el-Ebvab sehrine sahip olmaktan daha hayirlidir. Allah'a yemin ederim ki, sizler bugün bana Kisra hanedanından daha sevimlisiniz. Eger ben onların hakimiyeti altında bulunsay-dim ve onlar bu yakuttan haberdar olsalardi, bunu benden zorla ahrlar-di. Allah'a yemin ederim ki, sahip oldugunuz seylerden hiçbir elinizdeki su büyük hakimiyet kadar deger tasimaz.

Bundan sonra Abdurrahman b. Rebia, Sehr Beraz'm Zülkarneyn seddine gönderdigi elçisine yönelerek söyle dedi:

- Su Zülkarneyn seddinin durumu nedir? O, hangi evsaftadir? Elçi de üzerinde bulunan kizil ve mavimsi renkteki elbiseyi göstererek:

- tste suna benzer, dedi. Orada bulunan adamlardan biri .de Abdurrahman'a:

- Vallahi dogru söyledi. O, orayi gözüyle gördü, dedi. Abdurrahman da su karsiligi verdi:

- Evet, demir ve tuncun evsafim verdi. Zira yüce Allah, bir ayet-i kerimede söyle buyurmudur: "Bana demir kütleleri getirin, dedi. Bunlar iki dagin arasini doldurunca: "körükleyin" dedi. Demirler ak kor haline gelince; "Bana erimis bakir getirin de üzerine dökeyim" dedi. (el-Kehf, 96.)

Ben, Zülkarneyn seddinin evsafim tefsirimizde ve su kitabın bas kismilarında anlattim.

Buharî de sahihinde rivayet eder ki, adamin biri Peygamber (s.a.v.)'e söyle demis:

- Ben seddi gördüm.

- Onu nasıl gördün?

- Onu süslü ve desenli bir aba gibi gördüm.

Abdurrahman b. Rebia, daha sonra Sehr Beraz'a söyle bir soru sordu:

- Senin o hükümdarlara gönderdigin hediyen ne, kadardi?

- Gönderdigim hediyelerin degeri benim beldelerimde 100.000 dirhem, onların beldelerinde ise 3.000.000 dirhem tutarında idi.

Hocamız Ebu Abdullah ez-Zehebî, hicri yirmiikinci senenin hadiseleri meyanmda sunu nakletmistir: "Mesâlikül-Memalik" adli kitabın sahibi, Selam Tercüman'm kendisine sunu yazdirdigini söylemistir: Halife Vasik bi Emrillah b. Mutasim, rüyasında Zülkarneyn seddinin fethedildigini görünce Selam'i, seddin bulunduğu yöreye göndermistir. Ona bir mektup da vermisti. Mektubunda yöre hükümdarlarının ona iyi davranmalari tavsiyesinde bulunmustu. Ayrica ona 2000 katir yükü erzak vererek o yörelere göndermistir. Selam ve beraberindekiler, Samar-radan yola çıkarak Tiflis'e vardilar. Tiflis hükümdari îshak da, ona bir mektup verdi. Mektubunda Serir valisinin onlara iyi davranmasini tavsiye etti. Yanina vardiklari Serir valisi de Lam hükümdarlarına bir mektup yazarak Selam'a iyi davranmasi tavsiyesinde bulundu. Lâm hükümdarina vardiktan sonra oranın hükümdari da Kaplan Sah'a bir mektup yazarak Selam'a yardimci olmasini tavsiye etti. Kaplan Sah da Hazar hükümdarina bir mektup yazarak Selam'a yardimci olmasi tavsiyesinde bulundu. Ayrica Kaplan Sah, Selamla birlikte bes oglunu da gönderdi. Bunlar yirmialti gün boyunca yol gittiler. Sonra pis kokan siyah bir araziye vardilar. Öyle ki, burunlarına sirke kokusu gelmeye basladi. O pis kokulu arazide de on gün boyunca gittiler.

Nihayet harap sehirlerle vardilar. Oraların mesafesi de yirmiyedi günlük yoldu. Orada Ye'cûc ve Me'cûc vardı. Onlar, o sehirleri harap etmislerdi. O sehirler, günümüze kadar da harap durumdadirlar. Selam ve beraberindekiler, Zülkarneyn seddine yakin bir kaleye vardilar. Orada Arapça ve Farsça bilen ve Kur'ân'i ezberleyen mektep ve mescidleri bulunan bir halkla karsilastilar. Onların bu hallerine sastilar ve nereden geldiklerini onlara sordular. Onlar da emirül-mü'minin Vasik tarafından buraya gönderildiklerini anlattilar. Onu tam olarak tarif edemediler. Heyet, daha sonra kaygan ve üzerinde yesillik bulunmayan bir dağın yanma vardı. Orada demirden kerpiçlerin tunç içine gömüldüğünü ve böylece bir seddin yapılmis oldugunu gördüler. Sed, gerçekten yüksekti. Gözler, onun üst tarafım göremiyordu. Demirden balkonlari da vardı. Ortasında iki kanatli ve ikisi de kilitli büyük bir kapi vardı. Kapi kanatlarından her birinin genişligi yüz zira, derinligi de bes zira' idi. Üzerinde bir asma kilit vardı ki, uzunlugu yedi zira, kalınlığı da bir kulaçti. Orada nöbetçiler vardı. Asma kilidin yanında bekliyorlardı. Her-gün oraya yeni nöbetçiler dikilirdi. Bundan sonra rahatsız edici kuvvetli bir ses duyuyorlardı ki, O ses; "Su kapımın gerisinde nöbetçi ve muhafız-lar vardır" diyordu. O kapının yakınında iki büyük kale vardı ki, kalelerin arasında tatlı su pinari vardı. Kalelerden birinde halâ yapıların kalıntıları vardır. Kepçeler ve demir kerpiçlerle diğer esyalar

vardir. Bir kerpicin uzunlugu bir buçuk zira, eni de bir buçuk zira idi. Kalinligi ise bir karis kadardi. Anlatildigina göre o beldelerin ahalisine Ye'cûc ve Me'cûc'ten herhangi bir kimseyi görüp görmedikleri sorulmus, onlarsa günün birinde balkonların üzerinde bazi sahislar gördüklerini, ancak rüzgar esince o sahisların kendiliklerinden yere düştüklerini, Ye'cûc ve Me'cûc kabilesinden olan adamlardan birinin boyunun bir, yada yarim karis kadar oldugunu söylemişlerdir. Dogrusunu Allah bilir.

Vakidî dedi M: Hicretin yirmiikinci senesinde Muaviye, Bizans illerinden Saife'ye hücum etti. Beraberinde Hammad ile diger sahabeler de vardi. Bunlar, ganimet elde edip salimen geri döndüler.

Bu senede Muaviye'nin oğlu Yezid ile Mervan'm oğlu Abdülmelik dogdu.

Bu senede Hz. Ömer, insanlara hacc ettirdi. Onun beldelere tayin etmiş oldugu valileri, önceki senenin valileriydi. Hiçbiri degistirilmemisti.

Anlatildigina göre Hz. Ömer, bu senede Ammar'i ahalinin sikayeti üzerine Küfe valiliginden azletmistir. Küfeliler, Ammar'm kendilerini iyi yönetmedigini söylemişler. Hz. Ömer de bunun üzerine onu görevden alip yerine Ebu Musa el-Es'arf yi atamisti. Küfeliler, onu istemediklerini söyleyerek oğlundan sikâyetçi olmuşlar, bunun üzerine Hz.Ömer de:

- Birakin da ben bu isin üzerinde biraz düşüneyim, demisti. Sonra oraya kimi vali olarak atayacagini düşünmek için mescitteki bir grup insanın yanma gitmisti. Üzüntüden ötürü uykuya dalmis, o esnada Mugire gelip yaninda durmus, uyanincaya kadar onu beklemiş ve ona söyle demisti.

- Ey mü'minlerin emiri! Basma gelen su is gerçekten büyük bir istir.

- Su Küfelilerle ne yapacagim. Küfe'nin nüfusu 100.000 Hiçbir valiyi begenmiyorlar. Hiçbir vali de onlardan razi olmuyor.

Bundan sonra Hz. Ömer, sahabeleri toplayarak onlarla istisare yaptı. Küfelilere güçlü ve sert bir adami mi, yoksa zayıf, takvali bir adami mi vali olarak ataması gerektigini sordu. Mugire b. Sube, ona söyle dedi:

- Ey mü'minlerin emiri! Güçlü adamin gücü hem senin, hem de Müslümanların lehinedir. Sertligi de kendi nefesine fayda verir. Zayıf ve takvali kimseye gelince, onun zayıfligi senin ve Müslümanların aleyhine olur. Takvali olusu ise, kendi sahsına yarar verir.

Bunun üzerine Hz. Ömer, Mugire'nin görüşünü begenip ona söyle dedi:

- Git, seni Küfe'ye vali olarak atadim.

Hz. Ömer, kendisine zina iftirasında bulunan kimselerin sahitligi yüzünden Mugire'yi Küfe valiliginden azlettikten sonra iftiralari sabit olan o sahitlere had tatbik etmiş ve Mugire'yi yine Küfe valiligine atamisti. Bu husustaki kesin bilgi, Aziz ve Celil olan Allah katmdadır.

Ebu Musa el-Es'arî, Basra'ya haber göndermiş ve görevden azledilen Ammar'a su soruyu sordurmuştu:

- Görevden azledilmek seni üzdü mü?

- Valilige atanmak beni sevindirmedi, ama görevden azledilmek beni üzdü.

Bir rivayette anlatildigina göre Ammar'a bu soruyu soran Hz. Ömer (r.a.) imis. Sonra Hz. Ömer, Mugire'nin yerine Sa'd b. Ebi Vakkas'i Kûfe'ye vah olarak göndermek istemis, ancak ileride de açıklanacağı gibi hicretin yirmiüçüncü senesinde Sa'd, Kûfe'ye gitmeden önce ölüm onu yakalamisti. Bu sebeple Sa'd için buhususta Hz. Ömer'in vasiyeti olmustu.

Vakidî dedi ki: Hicretin yirmiikinci senesinde Ahnef b. Kays, Horasan illerine gazaya gitti. Farslilarin hükümdari Yezdücürd'ün içinde bulunduğu sehre yöneldi.

Ibn Cerir dedi ki, Seyf b. Ömer'in iddiasina göre Horasan illerine yapılan gaza, hicretin onsekizinci senesinde olmustur.

Ben derim ki: Meshur olan birinci rivayettir. Dogrusunu Allah bilir. [20]

Yezdücürd B. Sehrîyar B. Kisra'nin Kissasi

Sa'd, elinden baskentini, saltanat makarrini, hükümdarlık sarayini ve danismanlariyla üzerinde mesveret yaptigi halisini ve diger esyalarini aldıktan, bunlari ganimet edindikten sonra Yezdücürd, oradan kalkip Hulvan'a göçtü. Sonra Müslümanlar, kusatmak için Hulvan'a geldiklerinde Yezdücürd, oradan kalkip Rey seherine gitti. Müslümanlar, Hulvan'i ele geçirdiler. Sonra Rey sehri de Müslümanlari eline geçince Yezdücürd, oradan kalkip Isfahan'a göçtü. Isfahan da alinınca Kirman'a göçtü. Müslümanlar, Kirman üzerine gidip orayi da fethedince Yezdücürd, Horasan'a gidip yerlesti. Bütün bu göçme isleri yapılırken Yezdücürd'ün tapmakta olduğu ates de kendisiyle birlikte sehirden sehire götürölmekteydi. Vardigi her şehirde atesinin yakilmasi için özel bir bina inşa ediliyordu. Bu, onlari âdetlerinin geregiydi. O, geceleyin bir göç esnasinda devesinin üzerindeki mahfesinde uyumakta idi. Tam o esnada bir su geçidinin yanma vardilar. Onu geçide varmadan uyandırmak istediler ki, geçide vardiklarinda, mahfesine su sizinca rahatsız olmasin. Adamlari onu uyandırdirdiklari zaman onlara siddetle öfkelenđi ve sövmeye baslayip şöyle dedi:

- Su adamlari (Müslümanlari) su beldelerde ve diger yerlerde kaç sene müddetle kalacaklarim öğrenmeme engel oldunuz. Çünkü rü-

yamda kendimi ve Muhammed'i Allah katinda gördüm. Allah, onu:

- Sizin hakimiyetiniz 100 sene sürecektir, deyince Muhammed:

- Bu süreyi biraz daha arttır, dedi. Allah da:
- Haydi 110 sene olsun, deyince Muhammed:
- Biraz daha uzat, dedi. Allah da:
- Haydi 120 sene olsun, deyince Muhammed:
- Bu süreyi biraz daha uzat, dedi. Allah da:
- Haydi buralar senin olsun, dedi. O esnada siz beni uykudan uyandirdiniz. Eger beni uykuda birakacak olsaydiniz Muhammed ümmetinin buralardaki hakimiyetlerinin ne kadar sürecegini öğrenirdim. [21]

Ahnef B. Kays Ve Horasan

Böyle bir baslik koyduk. Çünkü Ahnef b. Kays, Müslümanların Ace-mistanda fetihler yaparak toprak genişletmelerini Hz. Ömer'e teklif etmistti ki, böylelikle Kisrâ Yezdücürd'ün yerini daraltsinlar. Çünkü Kis-ra Yezdücürd, Müslümanlarla savasmlari için Farslılari ve askerleri kiskirtiyordu. Bunun üzerine Hz. Ömer, Ahnef in bu görüşüne uyarak Müslümanların Acem ülkesinde fetihler yapmalarına izin verdi ve oralarda fetihlere girecek orduların basına da Ahnef b. Kays'i komutan yaptı. Ahnef e Horasan illerine gazaya gitmesi emrini verdi. Ahnef de ordusuyla birlikte Horasan'a yöneldi ve Yezdücürd'le savasmaya karar verdi. Horasan'a girdi. Herat'i zor kullanarak fethetti. Oraya kendi adına komutan olarak Sahhar b. Fulan el-Abdi'yi birakti. Kendisi Mervi-sahcan'a dogru yola çıktı. Orada Yezdücürd bulunuyordu. Ahnef, kendisinden Önce Mutarrif b. Abdullah b. es-Sahir'i Nisabur'a; Haris b. Hassan'i Sarahsa gönderdi. Kendisi Mervisahcan'a yaklastiginda orada bulunan Yezdücürd kalkip Merviruz'a göçtü. Ahnef, Mervisehcan'i fethedip oraya yerlesti. Merviruz'a yerlestigi zaman Yezdicürd; Türk hakanına Sugd hükümdarina ve Çin hükümdarina mektuplar göndererek bunlardan yardım istedi. Ahnef b. Kays da Mervisahcan da kendine vekil olarak Harise b. Numan'i birakip Merviruz üzerine gitti. O esnada dört komutanın komutasi altında Kûfelilerden takviye birlikleri de Ahnef e ulasmislardi. Ahnef in Merviruz'a dogru yola koyulduğu haberini alan Yezdücürd, oradan kalkip Belh'e göçtü. Ahnef, Belh sehrinde Yez-dücüd'le karsilasti. Aziz ve Celil olan Allah, Yezdücürd'ü hezimete ugratti. O ve beraberinde kalan askerleri oradan kaçtilar. Nehri asip karsi tarafa geçtiler. Horasan meliki de Ahnef b. Kays'm hükmü altına girdi. Ahnef, her şehirde bir emiri halef olarak birakti. Kendisi de Merviruz'a geçip yerlesti. Horasan illerinin tamaminin fethedildiklerine dair müjde mektubunu Hz. Ömer'e gönderdi. Bu mektubu alan Hz. Ömer, şöyle dedi:

- Horasan'la aramızda atesten bir deniz bulunmasini çok isterdim.

Hz. Ali ona sordu:

- Niçin ey mü'minlerin emiri?

- Çünkü Horasanlılar ahidlerini üç kez bozacaklar, üçüncüde helak olacaklardır.

- Ey mü'minlerin emiri! Müslümanların basına böyle bir durum gelmektense, onların basına böyle bir durumun gelmesi daha çok hosuma gider.

Hz.Ömer, Ahnef b. Kays'a mektup göndererek Ceyhun nehrinin illerini muhafaza et, dedi. Yezdücürd'ün elçisi, kendilerinden yardım istediği iki hükümdarin yanına vardığında o hükümdarlar, Yezdücürd'ün talebine kulak asmadılar. Ancak Yezdücürd, nehri geçip onların ülkelerine girince hükümdarlık âdeti gereği ona yardım etmekten başka çıkar yol bulunmadığını gördüler. Bunun üzerine Türk Hükümdarı Büyük Hakan, onunla birlikte harekete geçti. Böylece Yezdücürd büyük bir orduyla Tatar melikini de yanına alarak Belh sehrine ulasti. Sehri Müslümanlardan geri aldı. Ahnef in oradaki valisi de kaçıp Ahnef in bulunduğu Merviruz'a gitti. Müsrıklar, Belh sehrine geldiler. Ahnef de beraberindeki Basrali ve Küfelilerden olusan 20 000 kişilik ordusuyla karsılarına çıktı. O sırada bir adamın bir baskasına söyle dedğini isitti:

"Eger komutanınız görüs sahibi ise, su dağın gerisinde durur. Dağı arkasına alır. Bu nehir de onun çevresinde bir hendek görevi görür. Böylece düşman ona ancak bir yönden gelebilir."

Sabah olunca Ahnef, Müslümanlara emir verdi ve onları aynı şekilde tabiye edip yerleştirdi. Bu da zafer ve doğru yolun isareti oldu. Türkler ve Farslar, çok büyük bir orduyla Müslümanların üzerine geldiler., Ahnef b. Kays, kalkıp mücahitlere hitaben söyle dedi:

- Sizin sayınız azdır, düşmanınız çoktur, ama bu sizi korkutmasın. "Nice az topluluk çok topluluğa -Allah'ın izniyle- üstün gelmiştir. Allah sabredenlerle beraberdir." (ei-Bakara, 249.)

Türkler, gündüz savasıyorlardı. Geceleyin ise nereye gittiklerini Ahnef bilemiyordu. Bir gece kesifçilerden bir arkadaşıyla birlikte hakanın ordusunun bulunduğu yere gitti. Sabaha yakın Türk ordusundan bir süvari ve kesifçi çıkageldi. Boynunda tasma, elinde de bir kös vardı. Ahnef ,ona yaklaştı. İkisi birbirlerini mızrakladılar. Ahnef ,onu öldürdü. Öldürürken de şu siiri söyledi:

"Her reisin yükseklere çıkması hakür.

Aksi takdirde hezimete ugrar.

Onun birseyhi vardır ki, onunla karşılasır.

Ebu Hafs'm kiliciyle ki, o kalıcıdır."

Ahnef, daha sonra o Türk askerinin boynundaki halka, üzerindeki esyaları ganimet olarak aldı. Yerinde durdu. Baska bir Türk askeri daha geldi. Onunda boynunda halka elinde kös vardı. Kösü vurmaya basladı. Ahnef, onu da vurdu. Esyasını aldı. Yerinde durdu. Üçüncü bir Türk askeri de geldi. Ahnef, onu da öldürdü. Tasmaını aldı. Sonra Ahnef, hızla kendi askerlerinin bulunduğu yere döndü. Türklerden hiçbirisi, bu durumdan haberdar olmamıstı. Türklerin âdetine göre bunlardan birincisi, ikincisi, üçüncüsü köslerini vurmadıkça, gençleri savaş alanına gitmezlerdi. Üçüncü yaslı adamları da kösü vurduktan sonra gençler savaş alanına çıkarlardı. Ama o gece üçüncü Msi de öldürölünce, kös ça-hnmadığı için gençler savaş alanına çıkmadılar. Daha yaslı süvarilerinin öldürölümüs olduklarını gelip gördüler. Hakan, bunu uğursuz bir olay saydı ve askerlerine şöyle dedi:

"Burada kalısimiz uzadı. Bu kavim daha önce misli görölmemis bir şekilde bu mekanda vuruldu. Su Müslümanlarla savaşmamızda bizim için bir hayır yoktur. Artık geri dönelim."

Türkler beldelerine döndüler, Müslümanlar o gün onları beklediler ki, bulundukları boğazdan çıkıp karsılarına gelsinler, ama Türklerden hiçbir kimseyi göremediler. Hakan, Ahnef b. Kays ve savaşçlarıyla karsı karsıya dururken Yezdücürd, Harise b. Numan'm idaresinde bulunan Mervisahcan'a gitti. Orayikusattı. Orada gömölü ol an hazinesini çıkartıp aldı. Sonra geri döndü. Dönüşüne kadar hakan onu Belhsehrinde bekledi.

Müslümanlar, Ahnef e sordular:

- Bunları kovalamaya ne dersin?
- Yerinizde durun, onları bırakın.

Ahnef, bu görüşünde isabetliydi. Çünkü bir hadis-i serifte Rasûlul-lah(s.a.v.): "Sizi bıraktıkları müddetçe Türkleri bırakın, onlara ilismeyin" demisti. Zaten bir ayet-i kerimde de yüce Allah şöyle buyurmustu:

"Allah, inkar edenleri, kinleriyle geri çevirdi, bir hayra ulaşamadılar; savasta, inananlara Allah'in yardımı yetti. Allah kuvvetli olandır, güçlü olandır." (ei-Ahzâb, 25.)

Kisra, alis verisinde kayba uğramış, zarar etmiş olarak döndü. Su-samisiği gitmemiş ve bir kazanç elde etmemisti. Aksine yardımını umduğu kimse kendisinden vazgeçmiş ve kendisini yalnız başına bırakmıştı. Yanından uzaklaşmışlar ve ilgilerini tam onlara muhtaç olduğu zamanda kesmişlerdi. Kendisi de müteredit halde kalmış, ne suraya, ne buraya yönelebiliyordu.

"Allah'in saptırdığı kimseye sen hiç yol bulamayacaksın." (en-Nisâ, 88.) Kisra, ne yapacağını, nereye gideceğini bilmez halde sasırmış vaziyette idi. "Çin ülkesine gideceğim veya beldesinde hakanla beraber olacağım" dediği zaman milletinden bazı akıllı kimseler, ona su tavsiyede bulunmuşlardı.

"Bize kalif sa su Müslümanlarla durumu idare etmeni, onlarla iyi geçinmeni uygun görüyoruz. Çünkü bunların bağılı oldukları bir dinleri ve zimmetleri vardır. Böylece sen, su beldelerden birinde bulunursun. Onlar da bizimle komsu olurlar. Bu müslümanlar, bizim için baskalarından daha hayırlıdırlar."

Ancak Kisra, onların bu tekliflerini kabule yanaşmadı. Sonra Çin hükümdarı da Kisra'nın gönderdiği elçiye beldeleri fetheden ve kulları esir alan Müslümanların niteliklerini sordu. Elçi de ona, Müslümanların niteliklerini, ata, deveye nasıl bindiklerini, neler yapıkların, nasıl namaz kıldıklarını anlattı. Bunun üzerine Çin hükümdarı, bir mektup yazarak bu elçi ile Yezdücürd'e gönderdi. Mektubunda sunları yazıyordu:

"Sana ta MerVden Çin'e uzayıp gidecek ordular gönderebilirim. Bazi bilgileri elde etmemiş olsaydım bu gerçekleşirdi. Ancak elçinin anlattığı bu kavim, eğer bu halleriyle dağlar üzerine hücum etseler, dağları devirirler. Sana yardım için gelecek ol sam onlar, -elçinin anlatmış olduğu niteliklerini sürdürmekte iseler, beni de yok ederler, hükümdarlığımı yıkarlar, iyisini sen onlarla barış yap ve barış akdi ile onları memnun et."

Bunun üzerine Kisra ve ailesi, kahra uğramış vaziyette bazı beldelerde kaldılar. Hz. Osman'ın hilafeti zamanında yani bu hadisenin vukuundan iki sene sonra öldürülünceye kadar menkub bir vaziyette hayatını sürdürdü.

Ahnef, fetih müjdesini içeren mektubu ve Cenâb-i Allah'ın Türklerin ve onların beraberindeki Farsların mallarından kendilerine nasib ettiği ganimetin beste birini, düşmandan çok fazla sayıda adam öldürdüklerine dair haberi kendisine gönderince Hz Ömer, minbere çıkıp mektubu cemaata okudu. Sonra da şöyle dedi:

- Dogrusu Cenâb-i Allah, Muhammed (s.a.v.)'i hidayetle gönderdi, ona tabi olacak kimselere dünyada ve ahirette sevap ve mükafatını vereceğini vaadetti ve şöyle buyurdu:

"Putatapanlar hoslanmasa da, dinini bütün dinlerden üstün kılmak üzere, peygamberini doğru yol ve hak dinle gönderen Allah'tır." (et-

Tevbe, 33.)

Sözünü yerine getiren, ordusuna yardım eden Allah'a hamda olsun. Dikkat edin. Kuskusuz yüce Allah, Mecusiligin hakimiyetini yok etti, topluluklarını dağıttı. Onlar artık bir Müslümana zarar verecek şekilde kendi ülkelerinden bir karışık yere dahi sahip olamayacaklardır. Dikkat edin. Cenâb-i Allah, sizi onların arazilerine, yurtlarına, mallarına, çoluk çocuklarına mirasçı kıldı ki, nasıl amel ettiğinizi görsün. Siz de Allah'a karşı korkulu olarak emrini yerine getirin ki, oda size verdiği sözü yerine getirsin, vaadini gerçekleştirisin. Ona verdiğiniz sözü yerine ge-tirmemezlik yapmayın. Aksi

takdirde O da sizin yerinize baska bir milleti getirir. Sizin tarafinizdan olmadikça, sizin kendi kabahatiniz olmadikça bu ümmete bir zarar gelmesinden korkmuyorum.

Hocamız Ebu Abdullah ez-Zehebi el-Hafiz'in ifadesine göre hicretin yirmiikinci senesinde Mugire b. Sube tarafından Azerbeycan fethedilmistir, İbn İshak da böyle demistir. Anlatildigina göre Mugire b. Sube, Azerbeycanlılarla 800.000 dirhem vermeleri sartıyla baris antlasmasi yapmistir.

Ebu Ubeyde dedi ki:Azerbeycan'i Habib b. Seleme el-Fihri, Samlilardan olusan ordusuyla zor kullanarak fethetmistir. Ordusunda, aralarinda Hüzeyfe'nin de bulunduğu Küfe halki da vardi. Siddetli bir çarpismadan sonra Azerbeycan'i fethetti. Dogrusunu Allah bilir.

Yine hicretin yirmiikinci senesinde Hüzeyfe, Dinever'i zor kullanarak fethetti. Aslinda Dinever sehrini daha önce Sa'd fethetmis, oranin halkıyla baris antlasmasi yapmis, fakat halk bu antlasmanin hükümlerini hiçe saymisti.

Yine bu senede Hüzeyfe, zor kullanarak Mah Sindan sehrini fethetti. Daha önce Sa'd, buranın halkıyla baris antlasmasi yapmis, ancak halk bu antlasmanin hükümlerini çignemisti. Burayi fetheden Hüzeyfe ile beraber Basralilar da vardi. Sonradan Küfeliler gelip bunlara katilmislar ve ganimet hususunda çekismislerdi. Bunun üzerine Hüzeyfe, durumu Hz. Ömer'e bildirmis, Hz. Ömer de gönderdigi mektupta: "Ganimet, savasta hazir bulunanlaradir."demisti.

Ebu Ubeyde dedi ki: Sonra Hüzeyfe, Hemedan üzerine gidip gaza yapü ve orayi zor kullanarak fethetti. Hemedan daha önce fethedilmis degildi. Hüzeyfe'nin fetihleri Hemedan'a kadar uzandi. Anlatildigina göre Hemedan'i Mugire'nin emri üzerine Cerir b. Abdullah fethetmistir. Hicretin yirmidördüncü senesinde Mugire'nin Hemedan'i fethettigi de söylenir. Bu senede Cürcan sehri fethedildi.

Halife dedi ki: Bu senede yani hicretin yirmiikinci senesinde Amr b. As, Trablus el-Magribi fethetti. Burayi hicretin yirmiüçüncü senesinde fethettigi de söylenir.

Seyhimiz dedi ki: Hicretin yirmiikinci senesinde Übey b. KaT> vefat etti. Bunun hicri ondokuzuncu senede vefat ettigine dair bir rivayet de önceki sayfalarda geçmistir. Yine bu senede Ma'did b. Yezid es-Seybanî vefat etmistir. Bu zat, Azerbeycan savasinda sehid edildi. Ama sahabe degildi. [22]

[1] İbn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 7/173.

- [2] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 7/173-174.
- [3] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 7/174-175.
- [4] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 7/175.
- [5] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 7/175.
- [6] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 7/175.
- [7] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 7/176-188.
- [8] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 7/188-196.
- [9] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 7/196-197.
- [10] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 7/197-199.
- [11] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 7/199.
- [12] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 7/199-200.
- [13] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 7/200-202.
- [14] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 7/202.
- [15] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 7/202.
- [16] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 7/202.
- [17] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 7/202-203.
- [18] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 7/203-204.
- [19] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 7/204-205.
- [20] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 7/205-209.
- [21] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 7/209-210.
- [22] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 7/210-214.

Hicret'in Yirmüçüncü Senesi	1
Fesa Ve Dar-I Ebcerd'In Fetht İle Sariye B. Zenim'in Kissasi	2
Kürtlerle Yapılan Savas.	5
Seleme B. Kays El-Escaî Ve Kürtler.	5
Hiz. Ömer'in Vefati	6
Hiz. Ömer'in Evsafı	12
Hiz.Ömer'in Zevceleri, Ogullari Ve Kizlari	13
Hiz. Ömer İçin Söylenen Mersiyeler.	14
Akra B. Habis.	15
Habbab B. Münztr.	16
Rebia B. Haris B. Abdülmuttalib.	16
Alkame B. Ulase.	16
Alkame B. Mücezziz.	17
Uveymb. Saide.	17
Gaylan B. Seleme Es-Sakafî	17
Mamer B. Harîs.	18
Meysereb. Mesrur El-Absî	18
Vakid B. Abdullah.	18
Ebu Hiras El-Hüzeli Es-Sair.	18
Ebu Leyla Abdurrahman B. Ka'b.	19
Sevde Binti Zem'a.	19
Hind Binti Utbe.	19
Osman B. Affan'in Halîfeltgî	19
Hicret'in Yirmibesinci Senesi	27
Hicret'in Yirmialtinci Senesi	27
Hicret'in Yirmiyedinci Senesi	27
Afrika Gazvesi	28
Endülüs Gazvesi	28
Berber Melîkl Cercir'le Müslümanlar Arasında Geçen Savas.	28
Hicret'in Yirmisekizinci Senesi Ve Kıbrıs'ın Fethi	29

Hicret'in Yirmüçüncü Senesi

VaHdî ve Ebu Maser dediler ki: Bu senede İstahr ve Hemedan şehirleri fethedildi.

Seyf b. Ömer et-Temimî dedi ki: Tevvec'in ikinci kez fethinden sonra İstahr ve Hemedan şehirleri fethedildi. Tevvec sehrini Mücasî b. Mesud fethetti. O zat, Farshlardan çok sayıda asker öldürdükten ve onlardan çok miktarda ganimet ele geçirdikten üzerlerine cizye tarhettikten, zimmi statüsüne aldıktan sonra Tevvec'i fethetti. Fetihten sonra müjdeyi ve ganimetlerin

beste birini Hz. Ömer, gönderdi.

Osman b. Ebi'l-As, bundan sonra siddetli bir çarpisma sonucu Gur sehrini fethetti. Bundan sonra Müslümanlar, Istahr sehrini ikinci kez fethettiler. Çünkü Istahr ahalisi, Alâ b.Hadremf nin kendileriyle yapmis olduğu baris antlasmasinin hükümlerini çignemislerdi. Alâ, Bahreyn diyarından denizi geçip Istah/a vardigi, Tavus denen yerde Farsli-larla savastigi, sonra da onlarla baris antlasmasi yaparak sehri ele geçirdigi zaman Istahr sehri birinci kez fethedilmis oldu. Nitekim bununla ilgili açıklama önceki kısımlarda verilmisti.

Bundan sonra Osman b. Ebi'l-As ile Herbed, baris antlasmasi yaptılar. Cizye verilecek ve müsrikler zimmi statüsüne alınacakti. Sonra Osman b. Ebi'l-As, ganimetlerin beste birini ve fetih müjdesini Hz. Ömer'e gönderdi.

İbn Cerir dedi ki: Elçilerin ödülleri vardı. Onların ihtiyaci karsılanirdi. Nitekim Rasûlullah (s.a.v.) da elçilere bu sekilde muamele ederdi. Sonra Sehrek, bu ahdi bozdu. Bans antlasmagini hiçe saydi. Zimmilik statüsünü bozdu. Farshlari savasa çağirdi. Onlar da baris antlasmasinin hükümlerini çignediler. Osman b. Ebi'l-As, oglunu ve kardesi Ha-kem'i üzerlerine gönderdi. Bunlar, Farshlarla savastılar. Cenab-i Allah, müsriklerin askerlerini hezimete ugratti. Hakem b. Ebi'l-As, Seh-rek'i ve oglunu öldürdü.

Ebu Maser dedi ki: Farisü'1-Ülâ ve ikinci Istahr savaslari, Hz. Osman'ın hilafeti zamaninda hicretin yirmisekizinci senesinde vuku buldu. Farisül-Ahire savasi ile Gur savaslari ise hicretin yirmidokuzuncu senesinde vuku buldu. [1]

Fesa Ve Dar-I Ebcerd'In Fetht İle Sariye B. Zenim'in Kissasi

Sariye b. Zenim ed-Düelî, Fesa ve Dar-i Ebcerd'e dogru yola çıkarak düşmanların karargahina yakın bir yere varip kendi karargahini kurmus ve onları Allah'ın yardimiyla kusatmisti. Düşman askerleri, her yandan yardımlar almış, toplayabildigi kadar çokça asker toplamış ve ayrıca İran Kürtleri de onlara katilip büyük bir ordu meydana getirmişlerdi. Hz. Ömer, savastan bir gece önce rüyasında gündüzün tam ortasında Müslüman askerlerinin İranlılarla savasa tutustuklarını ve o anda içinde bulundukları durumu görmüştü. Ertesi gün olunca aynı saatlere yakın bir anda müslümanları topluca namaza davet etmiş ve rüyasında gördüğü saati bekleyerek hutbe irad etmek üzere minbere çıkmisti. Tam o esnada Sariye b. Zenim, yanmdakilerle birlikte düşman kusatabilecekleri bir ovada toplanmışlardı. Ancak yani baslarındaki dağın eteklerine siginipta oraya arkalarını dayadıklarında onlara karsi tek bir cepheden savasılması mümkün olabilirdi. Bunun üzerine Hz. Ömer, o sirada minbere çıkmış ve:

"Ey insanlar! Ben bu IM ordunun karsilastigini gördüm, onların hallerini size anlatayim." demis ve tam o esnada: "Ey Sariye! el-Cebel, el-Cebel!w diye seslenmis ve hutbesine söyle devam etmistti: "Allah'in nice askerleri vardır, umulur ki yüce Allah, onlara yapılan nidayi ulastirsin."

Gerçekten o anda Sariye ve yanındaki Müslümanlar, Hz. Ömer'in bu sesini isitmis ve dagin eteklerine siginarak dagi arkalarına almislardi. Bu sekilde savas vaziyeti aldıktan sonra İranlılar, büyük bir yenilgiye ugramis v e yüce Allah, Müslümanların büyük ganimetler ele geçirmelerine imkan bahsetmistti. Ganimetler içinde içi mücevher dolu bir küfe bulmuslardi. Sariye, onu askerlerden rica edip alarak fetih müjdesi ile birlikte bir adamla Hz. Ömer'e göndermistti. Ganimetlerin beste biri ve bu mücevher küfesi kendisine ulasan Hz.Ömer, degnegi elinde ayakta durmus, Müslümanlara sofrta üzerinde yemeklerini yediriyor-du. Hz. Ömer, ganimetlerin beste birini ve mücevheri getiren müjdeciyi görünce:

- Otur, dedi. Ama adami tanimamisti.

Adam oturdu. O da cemaatla birlikte yemek yemeye basladi. Sofradan kalkildiginda Hz. Ömer, evine gitti. O adam da onun pesine düstü. Eve vardiklarında içeri girmek için izin istedi. Hz. Ömer de ona izin verdi. İçeriye girildiginde Hz. Ömer için sofrta kurulmus, sofrada ekmek, zeytinyagi ve tuz vardi. Adama:

- Buyur ye, dedi, adam oturdu yemeye basladi.

Hz. Ömer, karisina:

- Sen de gelip yemegini yesene! demis. Karisi:

- Senin yanında bir adamin sesini isitiyorum, deyince Hz. Ömer:

- Evet, dedi.

Karisi:

- Eger erkeklerin karsisina çıkmami istemis olsaydin, bana bu elbisemden baska bir elbise satin alirdin, deyince Hz. Ömer ona su karsiligi verdi:

- Sana, Ali'nin kizi ve Ömer'in karisi Ümmü Külsüm denmesine razi degil misin?

Karisi da:

- Bu benim ihtiyaçlarima çok az cevap verir, dedi.

Sonra da Hz. Ömer, o adama:

- Buyur yaklas ye eger karim kendi halinden razi olsaydi gördüğünden daha hos bir durumda olurdu, dedi.

Bundan sonra ikisi yemeye basladilar. Sofradan kalktiklarında Hz. Ömer'e gelen adam:

- Ben, Sariye b. Zenim'in elçisiyim ey mü'minlerin emiri, dedi.

Hız. Ömer ona hoş geldin, deyip yanına yaklastirdi, dizdize oturdular. Sonra Hız. Ömer, ona cephedeki Müslümanların ve Sariye b. Zenim'in durumunu sordu. O da onlar hakkında kendisine haberler verdi ve getirdigi mücevherleri kabul etmesini arzetti. Ancak Hız. Ömer, kabul etmedi ve askerlere geri götürölmesini emretti. Medine halki da Sa-riye'nin elçisine fethin durumunu sordular. O da onlara fetih hakkında haberler verdi. Ona savaş esnasında bir ses duyup duymadıklarını sorduklarında o şöyle cevap verdi:

- Evet görünmezlerden bir adamın: Ey Sariye, daga siginin." dedigini isittik. O esnada mahvolmak üzereydik. Hemen daga sigindik. Cenâb-i Allah ta bize fethi müyesser kildi.

Abdullah b. Vehb, İbn Ömer'in söyle dedigini rivayet etmistir:

"Hız. Ömer, bir orduyu yola çıkardi. Baslarına Sariye adında birini komutan yaptı. Bu ordu cepheye gitti.. Bir ara Hız. Ömer, hutbe irad ederken: "J3y Sariye, daga doğru gidin. Ey Sariye, daga doğru gidin."di-ye ünlemeye başladı. Ve bu ünleyisini üç kez tekrarladi. Sonra ordudan haberler getiren adam Medine'ye geldi. Hız. Ömer, ona cephedeki haberleri sordu. Adam şöyle dedi:

- Ey mü'minlerin emiri! Hezimete ugramak üzereydik. O esnada bir ünleyicinin: "Ey Sariye, daga doğru gidin." diye üç kez bağirdigini isittik. Bunun üzerine gidip sirtimizi daga dayadık ve Allah, düşmanları yenilgiye uğrattı. Ravi diyor ki: Hız. Ömer'e şöyle denildi: Sen bu çağriyi yapıyordun."

Vakidî, İbn Ömer'in azadhsî Nafin'in söyle dedigini rivayet etmistir:

"Hız. Ömer, minber üzerinde:"Ey Sariye b. Zenim, daga doğru gidin dedi. Cemaat onun niçin böyle dedigini anlamadı. Daha sonra Sariye b. Zenim'in kendisi Medine'ye Hız. Ömer'in yanına geldi ve cephedeki durumu anlatmaya başlayıp şöyle dedi: "Ey mü'minlerin emiri! Biz düşmanı kusatmistik. Günlerce bekledigimiz halde düşman tarafından hiçbir kimse çıkıp yanımıza gelmiyordu. Biz alçak bir arazide idik. On-larsa yüksek bir kalede idiler. Bir ünleyicinin: "Ey Sariye b. Zenim! Daga doğru gidin." dedigini duydum. Bunun üzerine arkadaşlarımı daga doğru yükseklerle götürdüm. Bir saat geçmeden Cenâb-i Allah, bize fethi müyesser kildi."

Vakidî bir rivayetinde şöyle demistir: "Hattaboglu Ömer, cuma günü namaz için mescide gidip minbere çıktı. Sonra şöyle ünlledi: "Ey Sariye b. Zenim, daga doğru gidin. Ey Sariye b. Zenim, daga doğru gidin. Kurttan koyuna çobanlık yapmasını isteyen zulmetmistir." Sonra Hız. Ömer, hutbesine devam etti ve tamamladı. Daha sonra Sariye'nin mektubu Hız.Ömer'e geldi, mektupta sunlar yaziliydi:

"Dogrusu Cenâb-i Allah, cuma günü falan saatte bize fethi nasib etti (Fetih, Hz. Ömer'in minber üzerinde hutbe irad ettiği esnada olmustu)."

Sariye dedi kî: Bana bir sesin: "Ey Sariye b. Zenim, daga dogru gidin. Ey Sariye b. Zenim, daga dogru gidin. Kurttan, koyuna çobanlık yapmasını isteyen zulmetmistir." dedigini isittim. Bunun üzerine arkadaşlarımı alıp daga dogru yüksek yerlere götürdüm. Daha önce biz vadinin içindeydik. Düşmani kusatmış vaziyetteydik. Cenâb-i Allah, bize fethi nasib etti."

Hz. Ömer'e:

- Bu sözü nereden bulup söyledin? diye sorulduğunda o su cevabi vermisti:
- Vallahi dilime geldi, ben de söyledim."

İbn Cerir, Kirman'm, Süheyl b. Adiy tarafından fethedildiğini söylemiştir. Onun bu kavlini Abdullah b. Abdullah b. Utban da tejd etmiştir. Kirman'm Abdullah b. Bedii b. Verka el-Hüzaî tarafından fethedildiğine dair bir rivayet te vardır. Yine İbn Cerir, Sicistan'in Asim b. Amr tarafından siddetli bir savaş sonrasında fethedildiğini söylemiştir. Kirman'in geniş kentleri ve büyük kasabaları vardı. Bu şehir ve kasabalar, Sinal eyaleti ile Belh nehri arasında bulunuyorlardı. Müslümanlar, Kirman şehir ve kasabalarında Kandaharlılar ve Türklerle savaşıyorlardı.

İbn Cerir, Mekran şehrinin de Hakem b. Amr tarafından fethedildiğini söylemiştir. Onun bu sözünü Sihab b. Muhank b. Sihab ve Süheyl b. Adiy ile Abdullah b. Abdullah da teyid etmişlerdir. Müslümanlar, Sind hükümdarlarıyla savaşıp Allah'ın yardımıyla bütün Sindlileri hezimete uğrattılar ve onlardan bol miktarda ganimet ele geçirdiler. Hakem b. Amr, fetih müjdesini ve ganimetlerin beste birini Sahhar el-Abdî ile birlikte Hz. Ömer'e gönderdi. Hz. Ömer, yanına gelen Sahhar'a Mekran diyarının durumunu sordu, o da şöyle anlatti:

- Ey mü'minlerin emiri! Mekran diyarının ovaları dağdır. Suyu azdır, meyveleri kalitesizdir, düşmanları güçlüdür, hayri azdır, serri çoktur, çok şey orada azdır, az şey ise orada tamamen yoktur. Gerisinde ondan daha kötüsü ve serlisi vardır.
- Sen seci yapan biri misin yoksa haber veren biri misin?
- Hayir, ben sadece haber veren biriyim.

Bunun üzerine Hz. Ömer, Hakem b. Amr'a bir mektup göndererek artık Mekranlılarla savaşmamasını ve nehrin ilerisine geçmemesini, beri tarafında kalmakla yetinmesini emretti. Hakem b. Amr da bu hususta şöyle bir siir söyledi:

"Övünmek için söylemiyorum ama benim elde ettiğim ve Mekran'dan kendilerine getirdiğim ganimetlerle dullar doyular.

Bu ganimetler, onlara açlık ve bitkinlikten sonra ulasti.
O zamanlarda kis mevsimi dumandan âdeta sararmisti.
Benim yaptiklarimi askerler yermezler, kihamvedüim de yerilmez.
Yarin ben karisik ve sefil kimseleri genis Sind sehrine ve Medain'e dogru kovalayacagim.
Istediginiz yerler arasinda Mehran da bizimdir, bize itaat eder.
Bu hususta binegimizin yularini gevsetmeyiz.
Eger emirim beni men etmeseydi, ben bu fetihleri putlarin bulundugu yere kadar uzatirdim." [2]

Kürtlerle Yapilan Savas

İbn Cerir dedi ki: Kürtlerden bir toplulukla Farslardan bir topluluk birlesmislerdi. Ebu Musa, Tira (Tiri?) nehrine yakin Beyruz topraklarinda onlarla karsilasmis, üzerlerine hücum etmis ve onlari Isfahan'a kadar kovalamisti. Onlarla yapilan savasta, yerine komutan olarak Re-bi b. Ziyad'i birakti. Kardesi Muhacir öldürüldükten sonra Rebi bunlarla yapilan savasa komuta etmeye basladi. Savas, Müslümanlari lehine döndü, kizisti ve Cenâb-i Allah'ta kafirleri hezimete ugratti. Hamd ve minnet Allah'adir. Nitekim kafirleri hezimete ugratmak, Cenâb-i Allah'in kullarina ve peygamberlere tabi olan, felaha ermis taraftarlarina uyguladigi bir yasadir. Savastan sonra elde edilen ganimetlerin beste biri ayrildi ve bu kisim, fetih müjdesiyle birlikte Hz.Ömer'e gönderildi. Dabbe b. Mihsan el-Anzî de Medine'ye gidip Ebu Musa'yi Hz. Ömer'e sikayet etti ye onun cezalandirilmasini gerektiren bazi hareketlerini anlatti. Hz. Ömer de Ebu Musa'yi Medine'ye çağirdi ve bu durumlarini ona sordu. O da makbul mazeretler ileri sürerek kendini savundu. Hz.Ömer, onun bu savunmasini uygun buldu ve onu tekrar görevinin basina gönderdi. Yaptigi sikayette de Dabbe'yi hakli buldu. Ebu Musa, Basra'da imamlik görevini sürdürürken Hz. Ömer vefat etti. [3]

Seleme B. Kays El-Escâi Ve Kürtler

Hiz. Ömer, Seleme b. Kays'i bir birligin komutani olarak göreve göndermis ve ona Sahih-i Müslim'de yer alan Büreyde hadisinde Öngörülen esaslara bagli tavsiyelerde bulunmustu. Bu hadiste Rasulullah (s.a.v), söyle buyurmustu:

"Allah adina gaza yapin, Allah'i inkar edenlerle savasin." Seleme komutasinda yola çıkan müfreze, bir müsrik toplulukla karsilasti. Müsrikleri üç seyden birini kabul etmeye davet ettiler. Onlarsa bu üç seyden birini kabule yanasmadilar. Bunun üzerine Seleme komutasindaki birlik,

müsrüklerle savasti; Onların savaşçılarını öldürdüler. Çoluk çocuklarını esir aldılar. Mallarını da ganimet olarak teslim aldılar. Sonra Seleme b. Kays, bu fetih müjdesini ve ganimetleri Hz. Ömer'e gönderdi. Fetih müjdesini ve ganimetleri getiren adam, Hz. Ömer'i insanlara sofrada yemek yedirirken gördü. Yemekten sonra Hz. Ömer, evine giderken adam da pesine takıldı ve evine gitti. Hz. Ömer'in karısı, evde kendisinden Talha ve diğerlerinin karılarına aldıkları elbiselerden almasını istedi. Hz. Ömer de karısına:

- Sana Ali'nin kızı ve emirü'l-Mü'minin zevcesi denmesi yetmiyor mu? diye çıkısti. Sonra tuz, zeytinyağı ve arpa ekmeginden ibaret alan yemegini yedi, yemekten sonra adama Muhacirlerin haberlerini, yiyeceklerini ve elbiselerini sordu. Vücutlarını ayakta tutan eti yeyip yemediklerini de sordu. Çünkü Araplar, et yemeksizin ayakta duramazlar. Sonra elçi, ona küfe içinde mücevher getirdigini, bunu kabul etmesini arzedince Hz.Ömer, onu kabul etmedi ve yemin ederek kabul etmeyecegini söyledi. Mücevherlerin tekrar geri götürölüp mücahidlere taksim edlimesini emretti. [4]

Hz. Ömer'in Vefati

Ibn Cerir dedi ki: Bu senede, yani hicretin-yirmiüçüncü "senesinde Hz.Ömer, Peygamber (s.a.v.) zevcelerine hacettirdi. Bu, onun son hacci idi. Bu senede vefat etti. Ben onunla ilgili bu hususları "Siretü Ömer" adlı eserin son kısmında detaylı olarak anlattım. Bu hususları özetle buraya almak isterim. Söyle ki:

Hz. Ömer'in soy kütüğü şöyledir: Ömer b. Hattab b. Nüfeyl b. Abdil Uzza b. Riyah b. Abdillah b. Kurt b. Rezah b. Adiy b. Kab b. Lüey b. Galib b. Fihri b. Malik b. Nadr b. Kinane b. Hüzeyme b. Müdrike b. Üyas b. Mu-dar b. Nizar b. Maad b. Adnan el-Kuresi Ebu Hafs el-Adevî. Hz.Ömer,

Faruk lakabıyla lakablanmisti. Anlatildigina göre bu lakabi ona kitab ehli kimseler takmışlardır. Anasının adı, Hanteme binti Hisam'di. Han-tame, Ebu Cehil b. Hisam'm kızkardesiydi.

Hz.Ömer, yirmiyedi yasinda iken Müslüman oldu. Bedir, Uhud ve diğer gazvelere Peygamber (s.a.v.) ile birlikte katıldı. Birkaç müfreze ile seriyelere gitti. Bu müfrezelerden bazılarının da komutanıydı. İlk emi-rü'l-müminin unvanını alan, ilk tarih yazan, insanlara teravih hususunda icma ettiren, ilk olarak Medine'de geceleyin devriye olarak dolayan, kurbacı eline alıp onunla insanları terbiye eden, içki içen kimseye ilk olarak seksen deynek vuran, fetihler yapan, şehirler kuran, ordular teskil eden, haraç koyan, divanları düzenleyen, maas veren, kadılar atayan; Sevad, Ehvaz, Cibali, Faris gibi şehirleri kurduran, Sam'in tamamını feth eden, Cezire, Musul, Meyafarikin (Silvan), Amid (Diyarbakir) Ermeniye, Misir ve Iskenderiye'yi Islâm ülkesine katan, askerleri Rey beldelerinde iken vefat

eden Hz. Ömer'dir.

Sam mintikasında Yermük, Basra, Dimask, Ürdün, Beysan, Tabe-riye, Cabiye, Filistin, Remle, Askalan, Gazve, Sevahil, Kudüs şehirlerini fethetti. Misir, Iskenderiye, Trablus, Garb ve Berka şehirlerini de fethetti. Sam şehirlerinden Baalbek, Humus, Kinnesrin, Halep ve Antakya'yi fethetti. Cezire, Harran, Urfa, Rakka, Nusaybin, Ra'sül-Ayn, Samsat, Gül pinari (Aynü'l-Verde), Diyarbakir, Diyar-i Rebia, Musul beldeleri ve Ermeniye'nin tamamını fethetti. Irak'ta Kadisiye, Hire, Nehris-sir, Sabat, Medain, Fırat ve Dicle havzasındaki şehirler, Eble, Basra, Ahvaz, Fariz, Nihavend, Hemedan, Rey, Komes, Horasan, Istahr, Isfahan, Sus, Merv, Nisabur, Cürcan, Azerbeycan ve diğer beldeleri ferhet-ti. Orduları nehri defalarca geçtiler.

O, Allah için çok mütevazı bir kimseydi. Zahidane bir hayat yasar, kit kanaat geçinir. Allah'ın dini hususunda müsamahasızdı. Elbisesini deriyle yamardı. Çok heybetli biri olmakla birlikte omuzunda kirba tasırdı. Semersiz merkebe binerdi. Bindigi devenin agzına liften yapılma yular takardı. Çok az gülerdi. Hiç kimseyle sakalasmazdı. Yüzüğünü-nün üzerinde su ibare yazılıydı: "Ey Ömer, vaiz olarak Ölüm yeter." Onun hakkında Peygamber (s.a.v.) söyle buyurmustu: "Allah'ın dini hususunda ümmetimin en siddetlisi Ömer'dir." İbn Abbas'tan rivayet olunduguna göre Peygamber(s.a.v.) söyle buyurmudur:

"Sema halkından iki vezirim, yer halkından da iki vezirim vardır. Sema halkından olan vezirlerim Cebrail ile Mikail'dir. Yer halkından olan vezirlerimse Ebu Bekir ile Ömer'dir. Onlar benim gören gözlerim, isiten kulaklarındır." Hz.Aise'den rivayet olunduguna göre Peygamber (s.a.v.) söyle buyurmudur:

"Dogrusu seytan, Ömer'den korkup kaçır."

"Ümmetimin en hayırlısı Ebu Bekir'dir. Allah'ın dini hususunda en siddetlisi Ömer'dir."

Hz. Ömer'e: "Sen hükümsün." denilmiş, o da söyle demisti. "Kalbimi Müslümanlara karsi merhametle dolduran, onların kalplerimde bana karsi korkuyla dolduran Allah'a hamd olsun."

Hz.Ömer derdi ki: "Allah'ın malından bana biri kislik, biri de yazlik olmak üzere iki elbiseden fazlası helal kilinmamistir. Ailemin azigi da Kureyslilerden en zengin olmayan bir adamin azigi kadardır. Sonra ben Müslümanlardan bir adamim."

Hz. Ömer, bir yere bir vali atadigi zaman ona bir ahidname yazar ve Muhacirlerden bir grubu ona karsi şahid tutar, beygire binmemesini, halis bugday ekmegini yememesini, ince dokunmus kumaslar giymemesini ve ihtiyaç sahiplerine karsi kapisini kapali tutmamasini sart kosardi. Eger bu

sartlara riayet etmezse vahyi cezalandirirdi. Anlatildigina göre bir adam, Hz. Ömer'le konustugu zaman ona bir yada iki kelime yalan söylerse Hz. Ömer ona: "Su ve su kelimeyi sözünden çıkar. Bunlari söyleme" der, adam da ona söyle cevap verirdi: "Allah'a yemin ederim ki, söylemememi emrettiğinden baska sana söyledigim her söz gerçektir."

Muaviye b. Ebu Süfyan dedi ki: "Ebu Bekir'e gelince o dünyayi istemedigi gibi dünya da onu istemedi. Ömer'i ise dünya istedi, ama o dünyayi istemedi. Bize gelince biz dünya üzerinde karnimizi ve sirtimizi de-beledik, dünyaya boyandik.."

Kendisini kinayip: "Hos ve güzel yiyecekler yesen, hak hususunda bu senin için daha kuvvet verici olmaz mı?" diye soranlara Hz. Ömer, su cevabi vermisti: "Ben iki arkadasimi (Rasûlullah (s.a.v.) ile Ebu Bekir'i) bir cadde üzerinde biraktim. Ben onların caddesine ulasabilsem bile ev1 lerine ulasamam."

Hz. Ömer, halife iken bir kısmi deriden olan yamalarla yamanmis yün bir cübbe giyerdi. Omuzu üzerinde kirbaci ile sokaklarda ve pazarlarda dolasir, haksizlik yapan insanlari bu kirbaciyla cezalandirirdi.

Enes dedi ki: Hz. Ömer'in iki omuzu arasinda dört yama vardi, izan da deri ile yamanmisti. Minber üzerinde hutbe irad ederken üzerinde bulunan izarmda on iki yama vardi. Hacc ettigi zaman muhtaçlara on alti dinar sarf etti. Ogluna da: "israf ettik." dedi. Gölgelemek istedigii zaman abasini bir agacin üzerine koyar, abasinin altında gölgelenirdi. Haymasi ve çadiri yoktu. Kudüs'ü fethetmek için Sam'a geldiginde zayıf bir deve üzerindeydi. Günes vurduğu için kafasının saçsız kısımlari parlıyordu. Üzerinde bornoz ve sarık yoktu. Üzengisi olmadığı için ayaklarını bineğinin iki tarafında sallıyordu. Sergisi bir posttu. Bineğinden inerken bu postunu yere serer, üzerinde uyurdu. Heybesi lif astarlı idi. Uyuduğu zaman bu heybesini yastık olarak kullanırdı. Pamuklu bir gömlegi vardi. Eskimis, yakasi yırtılmista. Sam'a geldiginde bineğinden indi ve: "Bana su köyün reisini çağirin." dedi. Reisi çağirdilar. Ona: "Su

gömlegimi yıkayın, sökük yerlerini dikiin, hazırlaymıcaya kadar bana emanet gömlek verin." dedi. Ona keten bir gömlek getirdiler.

- Bu nedir? diye sordu.

- Ketendir, dediler.

- Keten nedir? diye sordu. Ketenin ne olduğunu ona anlattılar. Gömlegini çıkardı. Yıkadılar, söküklerini diktiler. Sonra yine kendi gömlegini giydi. Ona denildi ki: "Sen Arapların hükümdarisin. Bu beldelerde deveye binmek yakışık almaz." Kendisine böyle denildikten sonra bir beygir getirildi. Üzerine egersiz bir kadife serildi. Beygire bindi. Beygir hızla yürümeye

baslayınca yanındakilere: "Sunu durdurun. Ben, insanların şeytanlara bindiklerini bilmiyordum. Devemi getirin." dedi sonra beygirden indi ve devesine bindi.

Enes dedi ki: Ömer'le beraberdim. Bir işi için bahçeye girdi. Benimle onun arasında bahçe duvarlarından başka birşey yoktu. Söyle dedigini isittim: "Mü'minlerin emiri Hattab oğlu Ömer, aferin aferin. Allah'a yemin ederim ki ey Hattab oğlu, ya Allah'a karşı gelmekten sakınırsın, yada Allah mutlaka seni azaplandırır."

Denilir ki: Hz. Ömer, omuzunda bir kirba taşıyordu. Kendisine niçin böyle yaptığı sorulduğunda su cevabı verdi: "Nefsim gururlandı. Onu aîçaltmak ve zelil kılmak istedim." Hz. Ömer, cemaata yatsı namazını kildirdikten sonra evine gider ve fecre kadar sürekli namaz kılardı. Devamlı ve aralıksız oruç tutuncaya kadar vefat etmedi. Yani vefat ettiği zaman sürekli oruç tutar haldeydi. Kitlik senesinde ekmek ve zeytin yağından başka birşey yemedi. Öyleki cildi siyahlastı. O zamanlar o şöyle diyordu: "Ben, tok olupta insanlar aç olursa, o zaman ben ne kötü idareciyim." Çok ağladığından yüzünde iki siyah çizgi meydana gelmişti. Bir Kur*ân ayetinin okundugunu isittiği zaman bayılır, onu alıp baygın vaziyette evine götürürlerdi. Günlerce ziyaretine gidilirdi, ama onda Allah'tan korkmaktan başka bir hastalık yoktu.

Talha b. Abdullah dedi ki: Hz. Ömer, bir gece karanlık bastırdıktan sonra Medine'yi gezmeye çıktı. Bir eve girdi. Sonra sabah olunca ben de o eve gittim. Baktım ki içerde kör ve kötürüm bir acuze var. Ona dedim ki:

- Geceleyin o adam (yani Hz. Ömer) niçin sana geldi.

Acuze kadın şöyle cevap verdi:

- O adam su kadar zamandan beri hep gelir, bana yararlı şeyleri getirir, evimin işlerini görür, pisliklerimi de dışarı atar.

Talha diyor ki: Ben de kendime söyle dedim: "Anan seni kaybetsin. Ey Talha, aklın sıra sen Ömer'in açıklarını mı araştırıyorsun?"

Hz. Ömer'in azadlisi Eslem dedi ki: Medine'ye bir ticaret kervanı geldi. Namazgah yanına inip mola verdiler. Ömer, Abdurrahman b. Avfa:

- Var misin bu gece bu kervanı bekliyorum?

Oda:

- Evet, diye cevap verdi. İkisi gidip kervanın bekçiliğini yaptılar. Geceleyin orada namaz kıldılar. O esnada Hz. Ömer, bir çocuğun ağlama sesini isitti. Sese doğru gitti. Çocuğun bulunduğu eve varıp anasına:

- Allah'tan kork, çocuğuna iyi davran, dedi. Sonra yine kervanın bulunduğu yere gelip nöbetini tutmaya devam etti. Yine çocuğun ağlayışını isitti.

Anasinin yanina varip yine ayni seyleri söyledi. Tekrar kervanın bulunduğu yere gelip nöbetini tutmaya devam etti. Gecenin son demlerinde çocuğun yine aglamakta olduğunu isitti. Yine anasının yanina gidip şöyle dedi:

- Yazıklar olsun sana, sen kötü bir annesin. Ne olmuş bana, görüyorum ki geceden beri çocuğun hep ağlıyor, sustuğu yok?.

- Ey Allah'ın kulu! Ben ona verecek bir yemek bulamadığım için onu avutmaya çalışıyorum ama o bir türlü susmuyor.

- Niçin

- Çünkü Ömer, sadece sütten kesilen çocuklara yiyecek verilmesini emretmiş.

- Su çocuğun kaç yaşında?

- Su kadar ayliktir.

- Sakin ha çocuğu acele ile sütten kesme.

Hız. Ömer, sabah namazını cemaata kildirirken ağlamadan dolayı ayet-i kerimenin kelimelerini iyice telaffuz edemiyordu. Namazdan sonra şöyle dedi:

"Vah Ömer'in haline! Müslümanların kimbilir kaç çocuğunun ölümüne sebep olmuş?" Böyle dedikten sonra tellalini çağırdı. Ona su duyuruyu yapmasını emretti: "Çocuklarınızı acele sütten kesmeyin. Çünkü biz islâm fıtrati üzere doğan her çocuğa yiyecek verilmesini hükme bağladık." Hız. Ömer, bu kararını diğer beldelere de mektuplarla bildirdi.

Eslem dedi ki: Bir gece Ömer'le birlikte Medine disına çıktım. Bir çadırdaki ışık gördük. Oraya yöneldik. Çadıra vardığımızda bir kadının doğum sancısı çekmekte olduğunu ve ağladığını gördük. Hız. Ömer, kadına durumunu sordu. Kadın da:

- Ben bir Arap kadiniyim. Yanımda herhangi birşey yok deyince Hız. Ömer ağlamaya başladı ve kosarak evine döndü. Karısı Ümmü Kül-süm'e:

- Allah'ın sana gönderdiği bir ecir var midir? diye sordu ve gördüğü kadının durumunu anlattı. Karısı da evet, deyince Hız. Ömer, sırtına un ve yağ yükledi. Ümmü külsüm'de doğum için gerekli malzemeyi omuz-layip ikisi birlikte çadıra geldiler. Ümmü Külsüm, içeri girdi. Hız. Ömer de kaçanın kocasının yanında oturup konuşmaya, sohbet etmeye başladı. Ancak kadının kocası Hız. Ömer'i tanımiyordu. Nihayet çadırdaki kadın bir erkek çocuk doğurdu. Hız. Ömer'in karısı Ümmü Külsüm:

- Ey mü'minlerin emiri, arkadaşına bir erkek çocuğunun doğduğunu müjdele dedi.

Adam, Ümmü Külsüm'ün sesini duyunca utandı ve tanımamış olduğundan

dolayi Hz. Ömer'den özür dilemeye basladi. Hz. Ömer de:

- Zarari yok, dedi.

Onlara nafaka bagladi ve ihtiyaclarini giderdi. Sonra da evine döndü.

Yine Hz. Ömer'in azadlisi Eslem dedi ki: Bir gün Ömer b. Hattab'la birlikte Medine disinda taslik bir araziye dogru çıktik. Sirar adi verilen yere geldigimizde uzaktan bir atesin yanmakta oldugunu gördük. Ömer: "Haydi oraya gidelim." dedi. Oraya dogru kosmaya basladik.

Onlara yaklastigimizda, yaninda küçük çocuklari olan yasli bir kadina rastladik. Ates yaniyor ve atesin üzerinde de bîr tencere kayniyordu. Çocuklar da sizlanip duruyorlardi. Ömer:

- Selam size ey isigin sahipleri!

Bu sözünü "ey ates" sahipleri demeye tercih etti.

Kadin:

- Ve aleykes-selam, diye karsilik verdi.

Ömer:

- Yaklasabilir miyiz? diye sorunca, kadin:

- Hayirla yaklasin yoksa vazgeçin, diyerek cevap verdi.

Bunun üzerine yaklastik. Ömer, onlara:

- Sizin durumunuz ne? Burada ne yapıyorsunuz? diye sorunca yasli kadin:

- Görüyorsun ya, gece ve soguk bizi kasip kavuruyor, dedi.

Ömer:

- Bu çocuklar neden böyle aglayip duruyorlar? diye sordu.

Kadin:

- Açlıktan, diye cevap verdi.

Ömer:

- Bu tencerede ne pisip duruyor? diye sorunca kadin:

- Onlari uyutuncaya kadar bu sekilde avutuyor, onlar uyuyuncaya kadar ben de bu sekilde ates yakip duruyorum ki oyalanip dursunlar. Yüce Allah bizimle Ömer arasinda hakemdir, dedi.

Ömer:

- Evet, hay Allah senden razi olsun. Ömer, sizin bu halinizi nereden bilisin? diye sorunca kadin:

- Bizim yönetim islerimizi üzerine alsin da bu halimizden habersiz olsun? diye karsilik verdi.

Bunun üzerine Hz.Ömer, kulagima egilerek: "Haydi gidelim" dedi.

Hemen oradan çıkıp kaçmaya başladık ve beytû'1-mala varıp oradan bir çuval un ve bir miktar da yağ çıkardık. Ömer, çuvali sırtına yüklendi, ben her ne kadar yüklenmek istediysem de Ömer fırsat vermedi ve şöyle dedi: "Sen benim günahimi kiyamet gününde yüklenebilir misin?" Bunun üzerine çuvali Ömer'in sırtına yükledik ve birlikte aynı yere doğru kosmaya başladık. Nihayet kadının bulunduğu yere varınca hemen o un çuvalini yere yikti ve kadına:

- Bana müsaade et de su tencereye un koyup çorba pisireyim ve biraz karistirayım, dedikten sonra egilip üflemeğe başladı. Ömer'in büyükçe ve uzunca sakalı vardı. Dikkatlice bakıyordum. Duman, Ömer'in sakalının arasına girip çıkıyordu. Sonra tencereyi indirdi. Nihayet yemek kaynamısti. Tencereyi yere koydu. Kadına, bir tabak getirmesini söyledi. Kadın tabagi getirdi. Ömer, yemegi o tabaga bosaltti. Kadın da çocuklari yedirmeye başladı. Hz. Ömer de: "Yeyin"<ledi. Çocuklar doyuncaya kadar yediler. Kadın da -Hz. Ömer'i tanımadigi halde- ona dua ediyordu. Küçükler uyuyuncaya kadar Hz. Ömer, yanlarında bekledi. Sonra onlara nafaka bağladı ve evine döndü. Bana yönelip şöyle dedi: "Ey Eslem, açlık çocuklari uykusuz bırakmis ve ağlatmisti."

Denildi ki: Ebu Talib oğlu Ali (r.a), Medine disina kosarak gitmekte olan Ömer'i görmüs. Ona şöyle sormustu:

- Nereye ey mü'minlerin emiri?
- Zekat develerinden biri kaçti da onu ariyorum
- Senden sonra halife olacaktari da yorulmak mecburiyetinde birakiyorsun."

Yine denildi ki: Hz. Ömer, açlıktan boynu bükülmüs, vücudu egilmis bir cariye görünce:

- Bu kimdir? diye sormus

Abdullah'in kizi da: -

- Bu benim kizimdir, diye cevap verince Hz. Ömer: -Bunun nesi var? diye sormus, Abdullah'in kizi da su cevabi vermisti:

- Elinde bulunan mallan bize vermiyorsun, iste gördüğün bu hal basimiza geliyor,

- Ey Allah'in kulu, benimle sizin aranızda Allah'in kitabı var. Allah'a yemin ederim ki Cenâb-i Allah'in sizlere vermemi farz ettigi kadarini size veriyorum. Hakkınız olmayan şeyi size vermemi mi istiyorsunuz ki hain duruma düşeyim?"

Vakidî, Ebu Amr'm şöyle dedigini rivayet etmistir:

Aise (r.a)'ye dedim ki:

- Ömer el-Faruk'a emirü'l-mü'minin unvanini kim verdi?

- Peygamber (s.a.v.): "Emirü'l-mü'minin odur." dedi ve onu bu unvaniyla selamlayip tebrik eden ilk kisi de Mugire b. Sube'dir."

Baskalarinin ifadesine göre ise onu bu unvaniyla selamlayip tebrik eden ilk kisi, Mugire'den baskasidir. Dogrusunu Allah bilir.

İbn Cerir, yasi 130'u geçmiş olan Ümmü Amr binti Hassan el-Kûfi'nin babasından naklen söyle dedigini rivayet etmistir:

"Ömer, halife olunca insanlar ona:

- Ey Rasûlullah'm halifesinin halifesi, diye hitap ettiler.

H. Ömer de:

- Bu uzun bir unvandır. Siz mü'minlersiniz. Ben de sizin emirini-zim, dedi. Bunun üzerine ona mü'minlerin emiri denildi."

Kisaca diyecegimiz sudur ki, H. Ömer, hicretin yirmiüçüncü senesinde hac farizasini ifa ettikten ve Abtah semtine indikten sonra Aziz ve Celil olan Allah'a dua edip yasinin ilerlediginden, kuvvetinin azaldigindan, halkinin sayica çogalip yayildigindan, kendisinin görevinde gerektigi kadar performans gösteremediginden sikayetçi oldu ve canini almasini Allah'tan diledi. Ayrica Peygamber (s.a.v.)'in beldesi olan Medine'de kendisine sehidlik lütfetmesini arzetti. Nitekim sahih rivayette de sabit olduguna göre H. Ömer, yüce Allah'a söyle dua edermis: "Allah'im, senden, senin yolunda sehid olmayi ve Rasûlünün beldesinde ölmeyi diliyorum."

Cenâb-i Allah, onun bu duasina icabet etmis ve H. Peygamberdin sehri olan Medine'de ve Allah yolunda sehid olmasini müyesser kilmisti. Bu da gerçekten ona büyük bir ikramdi. Bu, çok Önemli ve büyük bir hadisedir. Herkese kolayca nasip olacak birsey degildir. Ama yüce Allah diledigi kuluna lütfedendir. Bu yüzden Ebu Lü'lü Firuz denen Mecusi asilli kisi, onu mihrapta sabah namazini kılarken hicretin yirmiüçüncü senesinin zilhicce ayinin bitimine dört gün kala iki taran da kesici olan bir hançerle öldürdü. Ona üç darbe vurmustu. Altı darbe vurmus oldugunu söyleyenler de vardır. Bir darbeyi göbeginin altına vurmus, derisi ile bagirsaklari arasindaki zari parçalamisti. Bu darbe üzerine H. Ömer, yere yikilmisti. Yerine Abdurrahman b. Avfi halef birakmisti. H.Ömer'i vuran kisi elinde hançeri olarak geri döndü. Dönerken her kime rastladiysa vurdu. Böylece on üç kisiyi yaraladi. Bunlardan altisi öldü. Abdurrahman b. Avf, onun üzerine bir bornoz nrlatti. O melun da intihar etti. H. Ömer, yarali vaziyette evine götürüldü. Yarasından kan akiyordu. Günesin dogmasından önce vurulmustu. Bir ara ayiliyor, sonra yine bayiliyordu. Ona namazi

hatırlatıyorlar, ayılıyor ve: "Evet namazi terkedenin İslâm'da payı yoktur." diyor, sonra da namazi vaktinde kiliyordu. Namazi kildikten sonra da kendisini kimin vurdugunu sordu ona, kendisini vuranın Mugire b. Sube'nin kölesi Ebu Lü'lü olduğunu söylediklerinde su cevabi vermisti: "Ölümümü iman iddiasında bulunan ve Allah'a bir kez dahi secde etmiş olan bir kimsenin eliyle gerçekleştirmemiş olan Allah'a hamd olsun. Allah onu kahretsin. Biz ona iyilik yapılmasını ve iyi davranılmasını emretmistik."

Mugire b. Sube, kölesi olan Ebu Lü'lü'nün kendisine günde iki dirhem gelir getirmesini emretmiş, sonra da Hz. Ömer'den onun haracının arttırılmasını dilemişti. Çünkü Ebu Lü'lü, demircilik ve marangozluk yapan, aynı zamanda desen ve nakis isleyen bir kimseydi. Hz. Ömer, onun haracını aylık yüz dirheme çıkardı ve ona söyle dedi:

- Duyduğuma göre sen çok iyi yel degirmeni yapıyormussun.
- Allah'a yemin ederim ki, sana öyle bir degirmen yapacağım ki, insanlar dogularda ve batılarda ondan söz edeceklerdir.

Hz. Ömer'le Ebu Lülü arasında geçen bu konuşma sah günü aksami olmustu. Ebu Lü'lü de onu çarsamba günü sabahi, zilhiccenin bitimine dört gün kala vurmustu.

Hz. Ömer, kendisinden sonra halife seçiminin mesveret usulüyle yapılmasını, halifeyi altı kisinin kendi aralarında seçmelerini vasiyet etti. Bu altı kisi, vefat ederken Rasûlullah (s.a.v.)'in kendilerinden razı olduğu Osman, Ali, Talha, Zübeyr, Abdurrahman b. Avf ve Sa'd b. Ebu Vakkas idi. Hz.Ömer, Said b. Zeyd b. Amr b. Nüfeyl el-Adevf nin bu altı kisi arasında yedinci kisi olarak bulunmasını söylememisti. Çünkü bu zat, onun kabilesindendi. Ve bu vasiyeti sebebiyle kendisinden sonra onun halife seçilmesinden korkmustu. Hz.Ömer, halife olacak kisinin kendisinden sonra insanlara tabaka ve mertebelerini göz önünde bulundurarak iyi davranmasını tavsiye etmistti. Vurulundundan üç gün sonra vefat etti. Hicri yirmidördüncü senenin muharrem ayının ilk pazartesi günü Peygamber Efendimiz'in hücreğine Ebu Bekir es-Siddik'in mezarının yanına Hz. Aise'nin izni ile defnedildi. Daha sonra Hz.Osman b. Affan halifelige seçildi.

Vakidî dedi ki: Hz. Ömer, hicretin yirmiüçüncü senesinin zilhicce ayının bitimine dört gün kala çarsamba günü vuruldu. Hicri yirmidördüncü senenin muharrem ayının ilk pazartesi sabahında defnedildi. Halifeligi, on sene bes ay yirmi bir gün devam etmistti. Muharrem ayının üçüncü günü olan pazartesi gününde Hz. Osman'a bey*at edildi. Ben bunu Osman el-Ahnes'e anlattım, o bana söyle dedi:

"Görüyorum ki, zayıflamış ve ürkmüssün. Ömer, hicretin yirmiüçüncü senesinin zilhicce ayının bitimine dört gece kala vefat etti. Aynı gece Hz.

Osman'a be/at edildi. Hz. Ömer'in halifeligi on sene altı ay dört gün sürmüştü. Ve onun vefatından sonra Osman b. Affan'a bey'at edilmisti."

Seyf b. Ömer, Halid b. Vefre ile Mücahid'in söyle dedigini rivayet etmistir:

KHz. Osman, muharrem ayında halifelige seçildi. Çikip insanlara ikinci namazım kildirdi. Ali b. Muhammed el-Medainî, Zührf nin söyle dedigini rivayet etmistir: Hz. Ömer, zilhicce ayinin bitimine yedi gün

kala çarsamba günü vuruldu." Birinci kavil daha meshurdur. Noksanliklardan münezzeh olan Allah, dogruyu daha iyi bilir. [5]

Hz. Ömer'in Evsafi

Hz. Ömer, uzun boylu, saçi dökülmüs, güçlü, gözleri iri ve esmer tenli bir kimseydi. Müsamahakardi. Baska bir rivayete göre ise vücudu beyaz olup kirmiziya meyilli idi. Disleri ince ve tatli bir ahenk veriyordu. Sakalini sariya boyar, basina da kina yakardi. Vefat ettigi zaman kaç yasinda oldugu hususunda on kadar muhtelif görüs ileri sürülmüştür.

Ibn Cerir, îbn Ömer'in söyle dedigini rivayet etmistir:

"Ömer b. Hattab, ellibes yasinda Öldürüldü." Nanden gelen baska bir rivayette ise onun elli altı yasinda öldürüldüğü ifade edilmektedir, îbn Cerir, baskalarinin söyle dediklerini rivayet etmistir: "Ömer'in ömrü, elliüç sene sürdü." Bu, ayni zamanda Hisam b. Muhammed'den nakledilen bir rivayettir. Sonra Amir es-Sabf den rivayet olunduguna gere Hz. Ömer, altmisüç yasinda iken vefat etmistir.

Ben derim ki: Hz.Ebu Bekir'in ömrü hususunda da böyle muhtelif rivayetler önceki sayfalarda nakledilmistir. Rivayet olunduguna göre Katade söyle demistir: "Hz. Ömer, altmisbir yasinda iken vefat etmistir." Ibn Ömer'le Zührf den rivayet olunduguna göre Hz. Ömer, altmis-bes yasinda iken vefat etmistir. Ibn Abbas'a göre altmisalti yasinda vefat etmistir. Hz. Ömer'in azadlisi Eslem'den rivayet olunduguna göre altmis yasinda vefat etmistir.

Vakidî dedi ki: Eslem'in rivayeti bizce kavillerin en saglami ve en sabitidir. Medainî dedi ki: "Hz.Ömer, elliyesi yasinda iken vefat etti." [6]

Hz.Ömer'in Zevceleri, Ogullari Ve Kizlari

Vakidî ile Ibn Kelbî ve digerleri dediler ki: Ömer, cahiliye devrinde Osman b. Maz'un'un kizkardesi Zeynep'le evlendi. Zeynep, ona Abdullah, Abdurrahman ve Hafsa'yi dogurdu. Hz. Ömer, Melike binti Cer-vel'le de evlendi. Melike, ona Ubeydullah'i dogurdu. Hz. Ömer, onu Hu-deybiye sulhu esnasinda bosadi. Daha sonra Melike, Ebu Celim b. Hü-zeyfe ile evlendi. Bunu Medainî söylemistir. Vakidî dedi ki: Bu kadinin asil adi, Ümmü Külsüm

binti Cervel'dir. Hz.Ömer'le evli iken Ubeydul-lah ve Zeydî dogurdu.

Medainî dedi ki: Ömer, Ebu Ümeyye el-Mahzumf nin kızı Karibe ile evlendi. Hudeybiye sulhünden sonra ondan ayrıldı. Sonra Abdurrahman b. Ebi Bekir, Karibe ile evlendi.

Dediler ki: Hz.Ömer, Haris b. Hisam'm kızı Ümmü Hakim'in kocasının Sam'da öldürülmesinden sonra onunla evlendi. Ümmü Hakim, ona Fatima'yi dogurdu. Sonra Hz. Ömer, onu bosadi. Medainî'nin nakline göre Hz. Ömer'in onu bosamadigmi söyleyenler de vardır.

Dediler ki: Hz. Ömer, Evs kabilesinden Cemile binti Asim b. Sabit b. Ebil-Eflah'la da evlenmistir. Atike binti Zeyd b. Amr b. Nüfeyl ile de evlenmistir. Bu kadın, daha önce Abdullah b. Ebi Melike'nin karisi idi. Hz. Ömer'in şehid edilmesinden sonra Zübeyr b. Avvam, Atike ile evlendi. Denildigine göre Zübeyr'in oğlu İyaz'ın annesi bu kadındır.

Medainî dedi ki: Ömer, henüz küçük yasta bulunan Ebu Bekir es-Siddik'm kızı Ümmü Külsüm'e talip oldu. Dünür olarak Hz. Aise'yi ona gönderdi. Ümmü Külsüm: *

- Benim onunla evlenmeye ihtiyacım yok, dedi.

Hız. Aise de ona:

- Sen, emirü'l-mü'mininle evlenmeye yanasmayıp ondan yüz mü çeviriyorsun? diye sordu.

Ümmü Külsüm de:

- Evet. O, yasantisi kit kanaat ve zor olan bir kimsedir, diye karsilik verdi.

Bunun üzerine Hz. Aise, Amr b. As'a haber gönderdi. Amr b. As da Hz. Ömer'i Ümmü Külsüm'le evlenmekten vazgeçirdi. Ve Hz. Ali ile Rasûlullah (s.a.v.)'m kızı Fatima'nın kızları Ümmü Külsüm'le evlenmesini teklif etti. Ona: "Böylece Rasûlullah (s.a.v.)'la akrabalik kurmus olursun." dedi. Bunun üzerine Hz. Ömer, Hz. Ali'den Ümmü Külsüm'ü istedi ve mehir olarak da ona 40.000 dirhem verdi. Hz. Ali, kızını Hz.Ömer'le evlendirdi. Ümmü Külsüm, Hz. Ömer'e Zeyd ve RuMyye'yi dogurdu. Dediler ki: Hz. Ömer, Yemenli lehiye ile evlendi. Lehiye, ona küçük Abdurrahman'i dogurdu. Evsafi dogurdugu da söylenmistir.

Vakidî'nin ifadesine göre Lehiye, Hz. Ömer'in cariyelerindendi. Nikahli kansı degildi. Dediler ki: Hz.Ömer'in mülkiyetinde Felihe adında ümmü veled bir cariyeye de vardı. Bu cariyeye ona Zeynep'i dogurdu. Vakidf nin ifadesine göre Zeynep, Hz.Ömer'in en küçük çocuğu idi. Vakidî dedi ki: Hz. Ömer, Ümmü Eban binti Utbanb. Seybe ile evlenmek istedi, ama bukadın onunla evlenmeye yanasmadı ve söyle dedi: "Ömer,kapisini kilitler. Hayrim engeller, eve asik suratla gelir. Evden asik suratla çıkıp gider."

Ben derim ki: Hz.Ömer'in toplam onüç çocuğu vardı. Çocuklarının adları şöyledir: Büyük Zeyd, küçük Zeyd, Asim, Abdullah, büyük Ab-durrahman, ortanca Abdurrahman, (Zübeyr b. Bekkar'm ifadesine göre ortanca Abdurrahman'm künyesi Ebu Sahme'dir.), küçük Abdurrahman, Ubeydullah, İyaz, Hafsa, RuMyye, Zeynep, Fatima. Allah hepsinden razı olsun.

Ömer'in cahiliye ve İslâmiyet dönemlerinde bosadığı veya vefatı esnasında nikahında bulunan hanımlarının tamamı yedi olup adları şöyledir: Cemile binti Asim b. Sabit b. Eflah, Zeynep binti Maz'un, Atike binti Zeyd b. Amr b. Nüfeyl, Karibe binti Ebi Ümeyye, Melike binti Cer-vel, Ümmü Hakim binti Haris b. Hisam, Ümmü Külsüm binti AH b. Ebi Talib, başka bir Ümmü Külsüm de vardır ki, bu kadının asıl adı Melike binti Ceryel'dir.

Hız. Ömer'in iki cariyesi vardı ki, bunlar ona çocuk doğurmuşlardı. Bunlardan biri Felihe, diğeri de Lehiye'dir. Lehiyye hakkında ihtilaf edilmştir. Bazıları onun ümmü veled yani nikahsız cariye ve Hız. Ömer'in çocuğunun anası olduğunu söylemişlerdir. Bazıları ise söyle demislerdir. Lehiye, Yemen asillidir. Müzminlerin emiri Ömer b. Hat-tab onunla evlenerek nikahı altına almıştır. Doğrusunu Allah bilir. [7]

Hız. Ömer İçin Söylenen Mersiyeler

Ah b. Muhammed el-Medain'î, Mugire b. Sube'nin söyle dedigini rivayet etmiştir; Ömer vefat edince Ebu Hayseme'nin kızı onun için ağladı ve söyle dedi:

"Vah Ömer'e, egriligi doğrulttu. Sözü yerine getirdi. Fitneleri öldürdü. Sünnetleri diriltti. Elbisesi temiz ve ayıplardan arınmış olarak dünyadan çıkıp gitti."

Ebu Talib oğlu Ali de söyle dedi: "Vallahi bu kadın doğru söyledi. Ömer onun hayrini götürdü. Serrinden kurtuldu. Ama vallahi bu kadın içterfsöylemedi. Laf olsun diye söyledi."

Atike b. Zeyd b. Amr b. Nüfeyl de kocası Ömer için su agidi yaktı:

"Firuz, kitab okuyan beyaz tenli ve Allah'a yönelen Ömer'i öldürmekle beni ani bir musibete uğrattı. Onun ameli makbul olmasın. Ömer, güçsüzlere sefkatli, güçlülere kaba ve kuvvetli idi. Musibet zamanlarında güvenilir mutemet bir kardesti. Asillerin sayısı azken o asıldı. Davranışları sözünü yalanlamazdı. Hayırlara kosardı. Asik suratlı degildi."

Atike, Hız. Ömer'e su mersiyeyi de dızmıstı:

"Ey göz, cömertçe yas akit. Agla, asıl imam için ağlamaktan usanma.

Deniz gibi engin kahramanı vurgun ve savaş gününde ölüm aniden

alarak bizi musibete ugratti.

O kahraman ki, insanların sığınacağı ve felaketli zamanlarda yardımcı, aynı zamanda savasa uğrayıp yagmalananların imdadı idi.

Sevinenlere ve perisan olanlara da de ki: Ölü, çünkü ölüm, ona açlık ve susuzluk kasesini içirdi."

Müslümanlardan bir kadın da Hz. Ömer için agıt yakarak şöyle demisti:

"Kabilenin kadınları sana bol yas dökerek ağlayacaklar ve temiz parlak dinarlar gibi yüzlerini tirmalayacaklar. Sonra da keten elbiselerinin üzerine hüznün elbiseleri giyeceklerdir."

İbn Cerir dedi ki: Hicretin yirmiüçüncü senesinde Katade b. Numan vefat etti. Bu senede Muaviye, Saif e üzerine gazaya gitti. Amuriye'ye ulaştı. Beraberinde sahabelerden Ubade b. Samit, Ebu Eyyüb (el-Ensârî), Ebu Zerr (el-Gifarî) ve Seddad b. Evs vardı. Yine bu senede Muaviye, Askalan sehrini sulh yoluyla fethetti. Bu senede Küfe kadisi Su-reyh'ti. Basra kadisi da Kal) b. Süvar'di. Mus'ab ez-Zübeyrî'e gelince o, Zührf den rivayet etti ki, Ebu Bekir ile Ömer'in yirmiüçüncü senesiyle ilgili tarihinde demis ki: Bu senede Sariye b. Zenim kissasi cereyan etti. Yine bu senede Kirman sehri fethedildi. Emiri de Süheyl b. Adiy idi. Bu senede Sicistan fethedildi. Emiri Asim b. Amr'di. Yine bu senede Mek-ran sehri fethedildi. Emiri de Osman'ın kardesi Hakem b. Ebi'l-As'ti. Mekran, daglık şehirlerdendi. Bu senede Ebu Musa el-Es'arî îsfa<-han'dan döndü. Oralari fethetmistir. Bu senede, Muaviye, Saife üzerine gidip gaza yapmış, Amuriye'ye ulaşmıştı.

Hocamız Ebu Abdullah ez-Zehebi bu senede vefat edenleri sıralamıştır. Bu senede vefat edenlerden biri de Katade b. Numan el-Ensârî el-Evsi ez-Züfrî dir. Bu zat, Ebu Said el-Hudri'nin ana bir kardeşidir. Ancak Ebu Said'den daha büyüktür. Bedir gazvesinde hazır bulunmuş, Uhud gününde gözünü kaybetmiş, gözü, aldığı darbeden dolayı yerinden fırlamış, yanığının üzerine düşmüş, Rasûlullah (s.a.v.) da mübarek eliyle gözünü alıp tekrar yuvasına yerleştirmiş ve yaralanan bu gözü diglerinden daha güzel olmuştur. Bu zat, sözü edilen okçulardandı. Sam'a geldiği zaman Hz. Ömer'in öncü kuvvetlerinin basındaydı. Meshur kavle göre bu senede altmışbeş yaşında iken vefat etmiş. Hz. Ömer de mezarının yanı başına gelip dua etmiştir. Baska bir rivayete göre o, bundan busene önce yani hicretin yirmiikinci senesinde vefat etmiştir. [8]

Akra B. Habis

Ebu Abdullah ez-Zehebi'nin ifadesine göre bu zat, hicretin yirmiüçüncü senesinde vefat etmiştir. Soy kütüğü şöyledir: Akra b. Habis b. İkal b. Muhammed b. Süfyan b. Mücasi b. Darim b. Malik b. Hanzala b. Malik b. Zeyd Menat b. Temim et-Temimi el-Mücasi, İbn Düreyd, bu zatin asil adının

Firas b. Habis oldugunu ve kel oldugundan dolayi Akra lakabiyla lakaplandigim ve reislerden biri oldugunu söylemistir. Beni Temim kabilesinin heyeti ile birlikte Rasûlullah (s.a.v.)'m yanina gelmis ve hücrelerin gerisinden Rasûlullah'a: "Ey Muhammed! Benim Övmem güzeldir. Yermem çirkindir." diye seslenmistir. Rasûlullah (s.a.v.)'m Hz. Hasan'i öptüğünü görünce ona:

- Bunu öpüyormusun? Allah'a yemin ederim ki, benim on çocukum vardır, hiç birini öpmemisimdir, demis.

Rasûlullah (s.a.v.) da ona su cevabi vermisti:

"Merhamet etmeyene merhamet edilmez."

Baska bir rivayette anlatildigina göre Rasûlullah (s.a.v.), ona su cevabi vermisti:

"Eger Allah senin kalbinden merhameti çekip çıkarmissa ben sana ne yapabilirim?"

Rasûlullah (s.a.v.), kalbini Islâm'a isindirmek amaciyla ona Hü-neyn savaşında 100 deve vermisti. Uyeyne b. Hisn el-Fezarî'ye de ayni miktarda vermis, ancak Abbas b. Mirdas'a elli deve vermisti. Bunun üzerine Abbas şöyle demisti:

"Benim ganimetimle, IM köle olan Uyeyne ve Akra'nin ganimetinin bîr mi tutuyorsun?"

Uyeyne ile Akra, topluluklarda Mirdas'tan (benden) daha üstün olamazlar.

Ben bu ikisinden daha asagi bir adam degilim.

Bu gün alçaltılan artık yükseltilemez."

Rasûlullah (s.a.v.), Abbas b. Mirdas'a:

"Benim ganimetimle, iki köle olan Uyeyne ve Akra'nin ganimetini bir mi tutuyorsun?" diyen kisi sen misin? diye sormustu.

Süheylî dedi ki: Rasûlullah (s.a.v.), Akra'yi Uyeyne'den önce anmis-ti. Çünkü Akra, Uyeyne'den daha hayirli bir kimseydi. Bu yüzden Akra,. Peygamber (s.a.v.)'den sonra Uyeyne gibi dinden dönmemis ve mürted olmamisti. Uyeyne ise yalanci peygamber Tüleyha'ya be/at etmis, onu tasdik etmis, ancak sonra yine islâm'a dönmüstü. Kisaca demek istedigimiz sudur ki Akra, lider ve emrine itaat edilen bir kimse idi. Halid b. Velid'le birlikte Irak'ta savaşlara katilmisti. Enbar savaşında da Ha-lid'in öncü kuvvetlerinin basındaydi. Hocamizin ifadesine göre Akra, Ömer b. Hattab'm hilafeti döneminde vefat edenlerdendir. "El-Gabe" adli eserinde İbnü'l-Esir'in anlattigina göre Abdullah b. Amir, Akra'yi bir ordunun basina komutan yapmis ve onu Cüzcan'a göndermistir. O, bu savasta çarpismis ve

sehid edilmistir. Bu hadise ileride de insaallah anlatilacagi gibi Hz. Osman'in halifeligi zamaninda vuku bulmustur. [9]

Habbab B. Münzir

Hicretin yirmiüçüncü senesinde vefat edenlerden biri olan Hab-bab'm soy kütüğü şöyledir: Habbab b. Münzir b. Cemuh b. Zeyd b. Haram b. KaT> b. Ganm b. Ka'b b. Seleme Ebu Amr Ensart Hazreci ve Süle-

mi oldugu da söylenir. Anlatildigina göre o, isabetli görüs sahibi kimse idi. Çünkü Bedir gününde islâm ordusunun düşmana en yakui su basinda ordugah kurmasini ve gerideki kuyularin kapatilmasini Rasûlullah (s.a.v.)'a teklif etmis ve bu görüsünde de isabet etmistir. Melek de inip onun bu görüsünü tasdik etmistir. Beni Saide gölgeligi altında Ensârla birlikte Hz. Ebu Bekir ve Ömer'in yaptigi toplanti da ise söyle demisti:

"Ben, develerin uyuz taraflarini sürünerek kasindiklari büyük bir agacim ve kavmi birlestiren köklü bir agacim. Bizden bir emir, sizden bir emir olsun. Bu isi ortaklasa sürdürelim" Ancak Hz. Ebu Bekir ve sahabeler, onun bu teklifini red etmislerdi. [10]

Rebia B. Haris B. Abdülmuttalib

Hicretin yirmiüçüncü senesinde vefat eden bu zat, kardesi Abdullah'la birlikte Habesistan'a hicret edenlerdendir. Bedir gazvesine ve sonraki gazvelere katilmistir. Zührî dedi ki: "Kardesi Abdullah, Re-bia'dan daha fakih degildi. Ancak Rebia, ondan önce vefat etmistir. Ancak Muaviye'nin zamaninda hicretin larkdördüncü senesinde vefat ettigini söyleyenler de vardır. [11]

Alkame B. Ulase

Hicretin yirmiüçüncü senesinde vefat eden bu zatm soy kütüğü şöyledir: Alkame b. Ulase b. Avf b. Ahves b. Cafer b. Kilab b. Rebia b. Amir b. Sa'saa el-Amir'i el-Kilabi. Mekke fethi senesinde Müslüman oldu. Hüneyn savasma katildi. O savasta kendisine -kalbini Islâm'a isindirmek amaciyla- yüz deve verildi. Tihame'de ikamet ederdi. Serefli ve kavmi tarafindan itaat edilen bir kimseydi. Hz. Ebu Bekir zamaninda irtidat etti. Üzerine bir müfreze gönderildi, hezimete ugradi. Sonra yine Islâm'a döndü ve artik Islâmiyet'ini güzelce yasadi. Halifeligi zamaninda bir heyetle birlikte Hz. Ömer'in yanma geldi. Kendisine ait bir mirasi istemek üzere o zaman Dimask'a geldi. Anlatildigina göre Hz. Ömer, onu Havran valiligine atamis, orada vefat etmistir. Hatie, onu övmek amaciyla ziyaretine gitmis. Ancak o, Hatie'nin gelmesinden birkaç gece Önce vefat etmistir. Hatie, söyle demisti:

"Eger salimen sana ulassaydim, benimle zenginlik arasinda çok az geceler

kalmisti." [12]

Alkame B. Mücezziz

Hicretin yirmiüçüncü senesinde vefat eden bu zatin soy kütüğü şöyledir: Alkame b. Mücezziz b. Aver b. Ca'de b. Muaz b. Atvare b. Amr b. Müdlic el-Kinani el-Müdlicî. Rasûlullah (s.a.v.) tarafından görevlendirilen bazı müfrezelere komuta etmistir. Sakaci bir kimse idi. Bir müfrezeye komuta ederken ates yakmis, maiyetindeki arkadaşlarına da atese girmelerini emretmis, ancak onlar atese girmemislerdi. Bu olayla ilgili olarak Peygamber (s.a.v.) söyle buyurmustu: "Eger atese girselerdi içinden çıkamazlardı." Yine bu olayla ilgili olarak Peygamber (s.a.v.) söyle buyurmustu: "Itaat, uygun ve mesru olan hususlardadır." Alkame, cömert ve övülen bir kimse idi. Vefati dolayisiyla Ceval el-Uzrî, su mersiyeyi söylemistir: "Selam ve en güzel tebrikat, îbn Mücezziz'in üzerine gidip gelir." [13]

Uveymb. Saide

Hicretin yirmiüçüncü senesinde vefat eden bu zatin soy kütüğü şöyledir: Uveym b. Saide b. Abis Ebu Abdirrahman el-Ensari el-Evsî. Beni Amr b. Avf kabilesindendir. Akabe bey'atma, Bedir gazvesine ve müteakip gazvelere katilmistir. Su ile istincaya dair rivayet ettigi bir hadis vardir ki, bunu Imam Ahmed b. Hanbel ile Ibn Mace nakletmislerdir. Ibn Abdi'l-Ber, onun, Hz.Peygamber'in sagliginda vefat ettigini söylemistir. Hz.Ömer'in halifeligi zamaninda vefat ettigini söyleyenler de vardir. [14]

Gaylan B. Seleme Es-Sakafi

Bu zat, nikahinda on karisi varken Mekke fethi senesinde Müslüman oldu. Rasûlullah (s.a.v.), ona, on karisindan dördünü alikoyup digerlerini bosamasini emretti. Gaylan, Islâm ayet'ten önce Kisra'nin yanma misafirlige gitmistir. Kisra, ona, kendisi için Taif te bir kösk yapmasini emretmistir. Ve ona:

- Hangi çocugunu daha çok seversin? diye sorunca Gaylan, su cevabi vermisti:
- Büyüyünceye kadar küçük çocugumu, iyilesinceye kadar hasta çocugumu, gelinceye kadar da gaipteki çocugumu daha çok severim.
- Sen bu sözü nereden buldun. Bu hikmet sahibi kimselerin sözüdür. Senin gidan nedir?
- Bugdaydir.
- Evet. Bu, bugday yemekten ötürü söylemis oldugun bir sözdür. Hurma ve sütten ötürü degildir. [15]

Mamer B. Harîs

Bu zatin soy kütüğü şöyledir: Mamer b. Haris b. Habib b. Vehb b. Hüzafe b. Cumah el-Kuresi el-Cumhî. Hatib ile Hitab'm kardesidir. Analari, Kayle binti Maz'un'dur M, Osman b. Mazun'un kizkardesidir. Mamer, Peygamber (s.a.v.)'in Darü'l-Erkam'a girisinden önce Müslüman olmus, Bedir gazvesine ve. müteakip gazvelere katilmistir. Rasûlullah (s.a.v.), onu, Muaz b. Afra ile kardes ilan etmistir. [16]

Meysereb. Mesrur El-Absî

Salih bir ihtiyardi. Denildigine göre sahabelerdendir.Yermük savasma katilmistir. 6.000 kisiden olusan bir askeri birligin basinda komutan olarak Rum illerine gitmistir. Onun Aliye adinda bir halasi vardi, Meysere, Rum illerine gittiginde orada birçoklarini öldürdü. Bir kisim askerleri esir aldi ve bir miktar da ganimet elde etti. Bu hadise, hicretin yirminci senesinde cereyan etmistî. Ebu Ubeyde'den rivayette bulunmustur. Hz. Ömer'in azadlisi Eslem de ondan rivayette bulunmustur. İbnü'1-Esir "el-Gabe" adli eserinde Meysere'den söz etmemistir. [17]

Vakid B. Abdullah

Bu zatin soy kütüğü de şöyledir: Vakid b. Abdullah b. Abdumenaf b. Arin el-Hanzeli el-Yerbuî. Beni Adiy b. Ka*b'in mütefikidir. Peygamber (s.a.v.)'in Darü'l-Erkam'a girisinden Önce Müslüman olmus, Bedir gazvesine ve müteakip gazvelere katilmistir. Peygamber (s.a.v.), onu, Bistr b. Bera b. Marur ile kardes ilan etmistir. O Batn-i Nahle'de Aziz ve Celil olan Allah yolunda Abdullah b. Cahs'la birlikte iken Öldürülen ilk zattir. O zaman Amr b. Hadremî de öldürülmüstü, Vakid, Hz. Ömer'in hilafeti zamaninda vefat etmistir. [18]

Ebu Hiras El-Hüzeli Es-Sair

Asil adi Hüveylid b. Mürre'dir. Yaya olarak atla yarisirdi. Cahiliye devrinde ahlaksiz ve edepsiz bir kimse idi. Sonra Müslüman oldu ve Islâmiyet'i güzelce yasadi. Hz. Ömer zamaninda vefat etti. Birkaç haci onun yamna geldi. Onlara su getirmeye gittiginde yılan onu soktu. Ama suyu alip yanlarına döndü. Onlara bir koyun, bir de kazan verdi. Basma gelen felaketi onlara bildirmedi. Sabah olunca vefat etti. Onu defnettiler, İbn Abdi'1-Ber ile İbnü'1-Esir, onu sahabeler arasinda zikretmislerdir. Kuvvetli kavle göre o, Peygamber (s.a.v.)'in yamna gelmemistir. Ancak Peygamber (s.a.v.) hayatta iken Müslüman olmus ve onu görememistir. Bu yüzden o Muhadremindendir. Dogrusunu Allah bilir. [19]

Ebu Leyla Abdurrahman B. Ka'b

Asil seceresi şöyledir: Ebu Leyla Abdurrahman b. Ka'b"b. Amr el-Ensârî. Uhud gazvesine ve müteakip gazvelere katildi. Sadece Tebük gazvesine katilmadi. Fakirlik mazeretinden ötürü bu gazveden geri kaldi. O, Kur'ân-i Kerim'de kendilerinden söz edilen aglayanlardan biridir. Tebük gazvesine fakirligi yüzünden katilamadigi için aglamisti. [20]

Sevde Binti Zem'a

Kuresi ve Amiri'dir. Mü'minlerin annesidir. Hz. Hatice'den sonra Rasûlullah (s.a.v.)'m kendisiyle gerdege girdigi ilk karisidir. Gündüzleri oruç tutar, geceleri namaz kilardi. Biraz sert huyluydu. Yaslandi. Rasûlullah (s.a.v.), ondan ayrilmak istedi (Ondan ayrilmis oldugu da söylenir). Bunun üzerine o dedi ki: "Ya Rasûlallah, benden ayrilma. Ben sirami Aise'ye veririm." Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.), onunla anlasti ve ondan ayrilmadi. Bu hususta yüce Allah su ayeti indirdi:

"Eger kadin, kocasinin serkesliginden veya aldirissizliginden endise ederse, aralarinda anlasmaya çalismalarinda kendilerine bir engel yoktur. Anlasmak daha hayirlidir." (en-Nisâ, 128.)

Hz. Aise, bu ayetin Sevde binti Zem'a hakkında hazil oldugunu söylemistir. Sevde, Ömer b. Hattab'in hilafeti zamaninda vefat etmistir. [21]

Hind Binti Utbe

Anlatildigina göre bu kadin, Hz. Ömer'in hilafeti zamaninda vefat etmistir. Daha önce vefat ettigini söyleyenler de vardir. Nitekim bunu önceki sayfalarda naklettik. Dogrusunu Allah bilir. [22]

Osman B. Affan'in Halifeltgi

Hz. Osman halifelige seçildiginde hicretin yirmidördüncü senesi girmis oluyordu. Mü'minlerin emiri Hattab oğlu Ömer (r.a.)'in vefatinin ilk gününde cenazesi defnedildi ki, bu gün de, pazar günüydü. Üç gün sonra mü'minlerin emiri Osman b. Afiana bey'at edildi.

Hz. Ömer, kendisinden sonra halifeligin alti kisi arasinda sura ile bir sahsa verilmesini vasiyet etti ki, bu alü sahis da sunlardi: Osman b. Affan, Ali b. Ebi Talib, Talha b. Ubeydullah, Zübeyr b. Avvam, Sa'd b. Ebi Vakkas ve Abdurrahman b. Avf. Allah bunlardan razi olsun.

Hz. Ömer, halifeligi bu alü sahistan birine direkt olarak devretmeyi sakincali buldu. Bunun için söyle dedi: "Ben, Müslümanlari yönetim isini hayatta iken de ölü iken de sorumluluk altina girerek belirlemem. Eger Allah, sizin için hayir murad etmisse sizleri bu alti kisinin verecegi hayirli karar üzerinde ittifak ettirir. Nitekim sizleri Peygamberiniz (s.a.v.)'den sonra en hayirli sahsiyetinizin halifeligi hususunda ittifak ettirmistir."

Hız. Ömer, o kadar takvali bir zattı ki, bu altı kisiden olusan sura meclisine Said b. Zeyd b. Amr b. Nüfeyl'i sokmamıstı. Çünkü Said, onun amcasının oğluydu. Amcası oğlu olması yüzünden onu halife tayin etmelerinden çekindi. Bu sebeple onu sura meclisine sokmadı. Oysa Said, Cennet'le müjdelenen on kisiden biriydi.

Hatta Medainî'nin kendi üstadlarından naklettiği bir rivayette anlatıldiğına göre Hız.Ömer, Said'i bu altı kisiden istisna etmiş ve: "Ben bunu Sura meclisine katmayacağım." demistir. Ayrıca sura meclisi üyelerine de: "Oğlum Abdullah aranıza katılsın, ama oy hakkı olmasın. Sadece tavsiyede bulunsun. Yönetim isini üstlenmesin." demisti.

Sura neticeleninceye kadar üç gün süreyle Süheyb b. Sinan'ın insanlara namaz kıldırmasını,sura meclisinin hemen müzakereye başlamasını, isneticeleninceye kadar da bazı kimselerinbu toplantıya bekçilik yapmalarını emretmişti. Bu is için elli Müslümanı görevlendirmiştir. Ayrıca sura meclisinin isini bir an ev\el bitirmesini tesvik etmesi için Talha el-Ensarî le Mikdad b. Esved el-Kindi'yî de görevlendirmiştir. Hız. Ömer, söyle buyurmustu: "İnsanların Osman ve Ali'yi bırakıp da başka birini seçeceklerini sanmıyorum. Çünkü bunlar, Rasûlullah(s.a.v.)'m yanında durup Cebrail'in getirdiği vahyi yazıp vahiy ,katıblığı yapıyorlardı."

Denildi ki: Hız.Ömer, vefat edip cenazesi hazırlandığı zaman namazını kıldırmağı için Hız. Ali ile Osman öne geçtiler. Abdurrahman b. Avf, onlara söyle dedi: "Sizin bu iste yetkiniz yok. iste Süheyb vardır. Hız. Ömer, ona, insanlara namaz kıldırmasını emretmişti." Bunun üzerine Süheyb, öne geçip cenaze namazını kıldırđı. Onu mezarına oğlu Abdullah'la birlikte Taîha dışındaki sura meclisi üyeleri indirdiler. Talha, görünmüyordu. Hız. Ömer'in defin isi tamamlanınca Mikdad b. Esved, sura meclisi üyelerini Misver b. Mahreme'nin evinde topladı. Bazıları sura meclisinin Hız. Aise'nin odasında toplandığını söylerken, diğer bazıları beytü'l-malda toplandıklarını söylemişlerdir. Fatıma binti Kays'm evinde toplanmış olduklarını söyleyenler de vardır. Fatıma, Dahhak b. Kays'm kız kardesiydi. Ama Misver b. Mahreme'nin evinde sura meclisinin toplandığına dair rivayet daha doğrudur. Doğrusunu Allah bilir.

Sura meclisi evde toplantıya başlayınca Ebu Talha, üzerlerine bir perde çekti. Amr b. Asla Mugire b. Sube de gelip perdenin gerisinde oturdular. Sa'd b. Ebi Vakkas, onları taslayıp kovdu ve: "Biz de sura meclisinde hazır bulunduk." demek için mi buraya geldiniz?" dedi.

Üzetle diyeceğimiz sudur M, sura meclisi üyeleri, oturuma başlayıp bir odaya kapandıklarında halife seçim isini tartismaya başladılar. Çok konuşuldu. Sesler yükseldi. Ebu Talha'mn araya girmesinden sonra üç sura meclis üyesi haklarını diğer üç kişiye devrettiler. Zübeyr, emirlik hakkını

Hız. Ali'ye; Sa'd, emirlik hakkını Abdurrahman b. Avf a, Talha emirlik hakkını Osman b. Affan'a devretti. Allah onlardan razı olsun. Abdurrahman, Ali ile Osman'a söyle bir soru yöneltti:

"Hanginiz bu isten çekilir de halifeliğı Allah'ın ve islâm'ın gözetiminde diğerine bırakalım. Biz, kalan iki adamdan en faziletli kim ise halifeliğı ona vereceğiz." Bu soru karşısında Ali ile Osman sustular. Abdurrahman, söyle dedi:

- Ben, hakkımdan feragat ediyorum. Allah'ın ve islâm'ın benim üzerimde hakkı olsun ki, bu is için çalışacağım ve ikinizden hanginiz daha layıkça halifeliğı ona vereceğim. Oldu mu?

- Evet.

Bundan sonra Abdurrahman, her ikisine hitaben tasdikları üstünlük ve faziletleri anlatarak hitap etti. Eger ikisinden birini halifelige tayin ederse adaletli olacağına söz aldı. Diğerini de halife yapmadığı takdirde halife seçilene itaat edeceğine dair söz aldı. Her ikisi de evet deyip meclisten ayrıldılar.

Rivayete göre sura meclis üyeleri, kararı Abdurrahman b. Avf a bıraktılar ki o, meclis üyelerinden hangisi daha faziletli ise, onu halifelii-ge tayin etsin. Anlatıldığına göre Abdurrahman da herkese bu hususta

soru sormustu. Herkesin fikrini almısti. Sura meclisi üyelerinden başkalarının fikrine başvurdu. Herkes Osman b. Affan'ı tavsiye ediyordu. Hatta Abdurrahman, Hız.Ali'ye söyle sormustu:

- Eger seni halifelige tayin etmezsem, kimi halife olarak tayin etmemi tavsiye edersin?

- Osman'ı tavsiye ederim.

Abdurrahman Osman'a da söyle sormustu:

- Eger seni halifelige tayin etmezsem, kimi halife olarak tayin etmemi tavsiye edersin?

- Ebu Talib oğlu Ali'yi tavsiye ederim.

Kuvvetli görüşe göre bu is, meclis üyelerinin üçünün haklarından feragat ederek karan üç kişiye bırakmalarından önce olmuştur. Neticede Abdurrahman b. Avf da hakkından feragat etti. Hız. Ali ile Hız. Osman'dan hangisi daha faziletli ise, onu halifelige tayin etmeye çalışacağına söz verdi. Sonra kalkıp halkla istisare yaptı. Önde gelen şahsiyetlerle, topluluklarla, fertlerle, ikili, üçlü kimselerle gizli, açık her yerde istisare yaptı. Hatta perdelerinin gerisinde kalan peçeli kadınlara bile uğradı. Çocuklara, dışarıdan Medine'ye gelen kervanlara, göçebelere üç gün müddetle geceli gündüzlü uğrayıp fikir sordu. Hız. Osman'ın halifelige tayini hususunda iki

kisinin dahi ihtilaf ettigini görmedi. Sadece Ammar ile Mikdad'm Hz. Ali'nin halifeligini tavsiye ettikleri söylenir. Ama sonra bunlar da diger halkla birlikte Hz. Osman'a be/at etmislerdir.

Abdurrahman b. Avf, üç gün üç gece dua, istisare ve namaz disinda uyku uyumaksizin halk arasinda dolasti. Fikir sordu. Görüs sahiplerinin görüslerini aldı. Hiç kimsenin Hz.Osman'dan baska birini tavsiye ettigini görmedi. Hz. Ömer'in vefatinin dördüncü gecesi vakit sabana ermek üzere iken Abdurrahman, kız kardesinin oğlu Misver b. Mahre-me'nin evine gitti. "Ey Misver, uyuyor musun? Allah'a yemin ederim ki, üç günden beri gözümü kapayip uyuyamadım. Git bana Ali ile Osman'i çağır." dedi. O da: "Önce hangisini çağırayım." deyince Abdurrahman: "Hangisini istersen Önce onu çağır." dedi. Misver diyor ki: "Ben önce Ali'ye gittim. Ona:

- Dayim seni çağiriyor, dedim.

Ali, bana sordu:

- Benimle beraber baska birini çağirmani da söyledi mi sana?

- Evet.

- Kimi?

- Osman b. Affan'i.

- Önce hangimizi çağirmani söyledi?

- Bu hususta bana bir emir vermedi. Sadece hangisini istersen önce onu çağır, dedi. Ben de sana geldim.

Hz. Ali, benimle birlikte yola çıktı. Osman b. Affan'in kapisina vardigimizda Ali, disarida oturdu. Ben içeri girdim. Osman'in fecir namaziyla birlikte vitri kildigini gördüm. O da bana Ali'nin söylediklerini söyledi. Sonra çıktı, benimle ve Ali ile yola çıktı. Dayimin yanina gittik. Dayim namaz kiliyordu. Namazi tamamladiktan sonra Ali ile Osman'a yöneldi ve söyle dedi:

- İnsanlara sizi sordum. Hiçbirinin sizden baskasini tavsiye ettigini görmedim. Böyle dedikten sonra her ikisinden de söz aldı. Hangisini halife tayin ederse onun adaletli olacagina dair teminat aldı. Digerinden de, halife seçilmediği takdirde halifeye itaat edip emrini dinleyeceğine dair teminat aldı. Sonra ikisini alıp mescide götürdü. Abdurrahman, Rasûlullah (s.a.v.)'m basina sardığı sarığı sarmisti. Kilicini kusanmisti. Muhacir ve Ensâr'in önde gelenlerine haber gönderdi. Cemaatin namaz için mescitte toplanmaları için duyuru yaptırdı. Ezan okundu. Mescid tiklim tiklim doldu, insanlar saf tuttular, içerisi dop doluydu. Osman, arka sıralarda kendine bir yer bulmustu. Utangaç bir adamdı. Sonra Abdurrahman b. Avf, Rasûlullah (s.a.v.)'m minberine çıktı. Uzun bir bekleyis bekledi. Uzunca dua yaptı. Duasını insanlar isiteme-diler.Sonra konusmaya baslayip söyle dedi:

- Ey insanlar, ben gizli açık her surette sizin niyetlerinizi sordum. Hiçbirinizin su iki adamdan baskasını tavsiye ettiğini görmedim. Ya Ali'yi ya da Osman'i tavsiye ettiniz. Ey Ali, kalk ve yanıma gel.

Hız. Ali, kalkıp minberin altında durdu. Abdurrahman onun elini tutup söyle dedi:

- Allah'ın kitabı, Peygamber (s.a.v.)'inin sünneti ve Ebu Bekir'le Ömer'in tatbikatı üzere bana bey'at ediyor musun?

- Hayır. Ancak bu hususta gücüm ve takatim nisbetinde bey'at edebilirim. Hız.Ali'nin bu sözü üzerine Abdurrahman, onun elini bıraktı ve:

- Ey Osman, kalk ve yanıma gel, dedi. Hız.Osman geldi. Abdurrahman onun elini tutup söyle sordu:

- Allah'ın kitabı, Peygamber (s.a.v.)'inin sünneti ve Ebu Bekir'le Ömer'in tatbikatı üzere bana bey'at ediyor musun?

- Evet.

Abdurrahman, basını kaldırıp mescidin tavanına baktı. Eli, Osman'ın elindeydi, söyle dedi: "Allah'im, isit ve şahid ol. Allah'im, isit ve şahid ol. Allah'im, isit ve şahid ol. Allah'im, ben boynumdaki su sorumluluğu çıkarıp Osman'ın boynuna taktım." İnsanlar koşup Osman'a bey'at etmeye başladılar. Minber altında bulunan Osman'i çevrelediler. Abdurrahman b. Avf da Peygamber (s.a.v.)'in minberde oturduğu yere oturdu. Osman'i da alt tarafta ikinci basamakta oturttu, insanlar gelip ona bey'at ediyorlardı. Ebu Talib oğlu Ali, ona ilk beyat eden oldu. Baska bir rivayete göre ise Hız. Ali, ona en son beyat eden kişi olmuştur. İbn Cerir ile diğer birçok tarihçi tanımadıkları bazı kimselerden nakilde bulunarak söyle demislerdi: Hız. Ali, bu esnada Abdurrahman b. Avf a söyle demistir: "Sen bana hile yaptın. Osman, senin akraban olduğu için onu halifelige tayin ettin ki, idare hususunda her gün seninle müsavere yapsın." ve Hız. Ali, Hız. Osman'a bey'at etmede tereddüt etmişti. Nihayet Abdurrahman, ona su ayeti okumustu: "Verdiği bu sözden dönen, ancak kendi aleyhine dönmüş olur. Allah'a verdiği sözü yerine getirene, Allah büyük ecir verecektir." (el-Fetih, io.)

Bu haberlerin aslı yoktur. Ve sahih kitaplarda yer alan nakillere ters düsmektedir. Bu haberleri, söyleyenlere ve nakledenlere iade ediyoruz. Doğrusunu Allah bilir.

Biz sahih haberle zayıf, doğru haberle sakatı, çürük haberle sağlamı birbirinden ayırd edemeyen geri zekalı kissacılarla Rafizilerin vehm ettikleri bu gibi asılsız seylere şahabelerde görülmediğini düşünuyoruz. Allah, insanları doğruya ulaşmada muvaffak kılandır.

Siyer âlimleri, Hz. Osman'a hangi günde bey'at edildiği hususunda farklı sözler söylemişlerdir. Vakidî'nin kendi üstadlarından yaptığı rivayete göre Hz. Osman'a hicretin yirmiüçüncü senesinin zilhicce ayının bitimine bir gece kala pazartesi günü bey'at edilmistir. Be/aündan sonra hicri yirmidördüncü senenin muharrem ayi baslamistir ki bu, cidden garip bir rivayettir.

Yine Vakidî, Ebu Melike'nin oğlunun söyle dedigini rivayet etmistir:

"Hz. Ömer'in vefatından üç gece sonra muharrem ayının bitimine on gün kala Hz.Osman'a bey'at edildi." Bu önceki rivayetten daha gariptir.

Seyf b. Ömer, Amir es-Sabî'nin söyle dedigini rivayet etmistir:

"Sura meclisi üyeleri, hicri yirmidördüncü senenin muharrem ayının üçüncü gününde Hz. Osman'ın halifeligine karar verdiler. Vakit ikindi vaktiydi. O esnada Süheyb'in müezzini ezan okudu. İnsanlar ezanla ikamet arasında toplandılar. Hz. Osman da Öne geçip onlara ikindi namazini kildirdi."

Seyf, Halife b. Züfer'le Mücalid'in söyle dediklerini rivayet etmistir:

"Hicri yirmiüçüncü senenin muharrem ayının üçüncü gününde Hz. Osman halife seçildi. Çikip insanlara ikindi namazini kildirdi. Aylık sahiplerinin aylıklarını yüzer dirhem artirdi. Sehirlere elçiler gönderdi. Bunu ilk yapan o oldu."

Ben derim ki: Hz. Osman'a yapılan bey'atla ilgili olarak anlattıklarımızdan da anlasiliyor ki, ona zevalden önce bey'at yapılmistir, insanlar mescitte ona bey'at ettikleri zaman onu sura evine götürdüler. Kalan diger halk da orada ona bey'at ettiler. Öyle anlasiliyor ki, bey'at merasimi ancak öğleden sonra tamamlanmistir. Süheyb, o gün öğle namazini

Sa'bî ile digerleri de böyle derler. Onun Müslümanlara irad ettigi ilk hutbeye gelince bu hususta Seyf b. Ömer, Bedr b. Osman'dan rivayet etti ki, amcası söyle demistir: "Sura ehli, Hz. Osman'a bey'at ettikleri zaman o minbere çıktı. İnsanların en üzüntülüsü kendisiydi. Peygamber (s.a.v.)'in minberine çikip insanlara hutbe irad etmeye basladı. Allah'a hamdû senada bulunup peygambere salatü selam getirdikten sonra söyle dedi: "Siz geçici bir diyardasınız. Buradan göçeceksiniz. Ömrünüzün sonunu yaşamaktasınız. Ecelinizin son deminde yapabildiginiz kadar hayirli islere kosun. Eceliniz size ya sabahleyin ya da aksamleyin gelecektir. Dikkat edin, dünya aldanma ve gurur üzerine durulmustur. Dünya hayati sizi aldatmasin ve hiçbir aldatıcı da sizi Allah'ın rahmeti ile aldatmasin. Geçmişlerden ibret alın. Isi ciddiyetle ele alın. Gayret gösterin, gaflete düsmeyin. Nerede dünyayı senlendirip imar eden ve uzun süre dünyadan yararlanıp keyif süren dünya ogulları ve kardeşleri? Dünya, onları bir tarafa atmadi mı? Siz de dünyayı Allah'ın attığı yere atın. Ahireti taleb edin. Cenâb-i Allah, onun için bir misal vermistir ki, bu misallerin en hayirhsidir. Söyle ki:

"Onlara, dünya hayatı misalinin tipki söyle olduğunu anlat: Gökten indirdiğimiz su ile yeryüzünde yetisen bitkiler birbirine karışır. Ama sonunda rüzgarın savuracağı çer çöpe döner. Allah her şeyin üstünde bir kudrete sahip olandır.

Mal ve oğullar, dünya hayatının süsüdür. Ama baki kalacak yararlı işler, sevap olarak da emel olarak da Rabbinin katında daha hayırlıdır."

(el-Kehf, 45-46.)

Bundan sonra insanlar, Hz. Osman'a bey'at etmeye başladılar.

Ben derim ki: Hz. Osman, bu hutbeyi o gün ikindi namazından sonra yada zevalden önce irad etmiştir. O esnada Abdurrahman b. Avf da minberin başında oturmaktaydı. Akla en yatkın olan budur. Doğrusunu Allah bilir.

Bazılarının anlattıklarına göre Hz. Osman, ilk hutbesini irad ederken dili tutulmuş, konusanişmiş ve ne dedigini bilememiş, sonra insanlara söyle demistir: "Ey İnsanlar! Doğrusu ilk binilen merkeş güçlük çıkarır. Eger yasarsam bundan sonra size normal şekilde rahatlıkla hutbe irad edeceğim." "el-İkd" adlı eserinin sahibi ile diğerleri böyle anlatırlar. Ama ben bu hadise ile ilgili rahatlatıcı bir sened görmüş değilim. Doğrusunu Allah bilir.

Sâbî der ki: Hz. Osman, Müslüman askerlerin aylıklarına yüzer dirhem ilave yaptı. Hz. Ömer, Müslümanlar için ramazanın her gecesinde beytül-maldan iftarlık için bir dirhem verdi. Mü'minlerin annelerine yani Rasûlullah (s.a.v.)'m zevcelerine ise ikiser dirhem verirdi. Hz. Osman, halife olunca bu uygulamayı sürdürdü. Ve maaşlara ilave yaptı. Ayrıca mescitte ibadet edenler, itikafa girenler, yolcular, yoksullar ve düşkünler için de bir seki yaptırmıştı. Allah ondan razı olsun.

Hz. Ebu Bekir, hutbe okumak için minbere çıktığında Rasûlullah (s.a.v.)'m durduğu basamaktan bir basamak aşağıda dururdu. Hz. Ömer de halifeligi zamanında hutbe okumak için minbere çıktığında Ebu Bekir'in durduğu basamaktan bir basamak aşağıda dururdu. Hz. Osman halife olduğunda: "Bu iş uzayacak" deyip Rasûlullah (s.a.v.)'m hutbe okurken durduğu basamaga çıkıp hutbe okumaya başladı. Ve cuma günü hutbe öncesinde okunan ilk ezana bir ezan daha ekledi.

Hz. Osman'ın verdiği ilk hüküm, Ubeydullah b. Ömer hakkında verdiği hükümdür. Ubeydullah, babasının katili Ebu Lü'lüe'nin oğluna saldırmış ve onu öldürmüştü. Ayrıca Cüfeyne adlı bir Hristiyanı da kılıçla vurup öldürmüştü. Anlatıldığına göre bu iki kişi yani Cüfeyne ile Hür-müzan, Hz. Ömer'i öldürmesi içine bu Lü'lüe'yi tesvik eden kimselerdir. Doğrusunu Allah bilir.

Hz. Ömer, kendisinden sonraki halifenin hakkında hüküm vermesi için Ebu

Lü'lüe'nin hapse atilmesini emretmisti. Hz. Osman, halifelige geçtikten sonra ilk olarak Ubeydullah'ın meselesini karara bağlaması gerekiyordu. Hz. Ali, Ubeydullah'ın da Öldürülmesini talep etti. Muhacirlerden biri: "Dün babası öldürülsün, bu gün de Ubeydullah Öldürülsün, öyle mi?" deyince Amr b. As da şöyle dedi:

"Ey mü'minlerin emiri! Allah seni bu isin sorumlulugundan kurtarmistir. Bu is, senin halifeligin zamanında cereyan eden bir is degildir. Ubeydullah'a karisma."

Bunun üzerine Hz. Osman, Cüfeyne, Hürmüzan ve Ebu Lü'lüe'nin diyetini beytü'l-maldan ödedi. Çünkü bunların sorumlulugu ona aitti. -Bunların beytü'l-maldan baska mirasçileri yoktu. Devlet baskani da bu hususta en uygun olanı yapma yetkisine sahipti. Böyle yaptı ve Ubeydullah'ı saliverdi. Ziyad b. Lebid el-Beyadî, Ubeydullah b. Ömer'i her gördüğünde şöyle derdi:

"Ey Ubeydullah! Senin kaçıp kurtulacağın bir yer yok. Senin de Er-van'ın oğlundan sığınacağın bir yerin yok. Vallahi sen haklı olmayan bir kani akittin. Hürmüzan'ın kani gerçekten haram ve tehlikeliydi. Birisi şöyle derdi: Siz, Ömer'in katli için Hürmüzan'ı itham mı ediyorsunuz?"

Yine olayların böyle yoğunlastığı bir zamanda beyinsizin biri şöyle der:

"Evet, çünkü o, bunun için direktifler yöneltti. Lü'lüe'nin silahi onun evindeydi. O da bu emri durmadan evirip çeviriyordu."

Ziyad b. Lebid'in sürekli olarak bu siiri okuması üzerine Ubeydullah, durumu Hz.Osman'a şikayet etmiş. Hz.Osman da Ziyad'ı bu siiri okumaktan men etmişti. Bunun üzerine Ziyad, şöyle bir siir söylemişti:

"Amr'm babası ve Ubeydullah! Sen Hürmüzan'ın katlinde şüpheye düsmeyesin.

Eğer sen yapılmış bir kötülüğü affetmissen, fakat bu hatanın sebepleri açıktır.

Sen haksız yere affetmissen, benim söylediklerimi engellemen sana ne kazandırır?"

Yine aynı şekilde Hz.Osman, Ziyad'ı çağırarak onu, bu siirini okumaktan men etmiş ve azarlamıştı. Ziyad da bu siirim söylemekten vaz geçmişti. Sonra Osman b. Affan, şehirlerdeki valilerine ve savaş komutanlarıyla namaz kildiran imamlara, beytü'l-mal görevlilerine mektup yazarak onları, iyiliği emretmek ve kötülüğü menetmek göreviyle mükellef kıldı. Onları Allah'a ve Hasûlüne taatta bulunmaya tesvik etti. Kitaba ve sünnete uymaya, bid'atları terk etmeye çağırdı.

İbn Cerir der ki: Bu senede Hz.Osman, Muğire b. Sube'yi Küfe valiliğinden

azletti. Oraya Sa'd b. Ebi Vakkas'i tayin etti. Zira Hz. Ömer, söyle demisti; "Eger Sa'd, emirligi mükemmel bir sekilde yerine getirirse ne âlâ. Aksi takdirde hanginiz onun yerine atanirsa ondan yardım istesin. Çünkü ben, onu acizliginden veya hainliginden dolayı azletmis degilim" Sa'd, Kûfe'de bir seneden fazla valilik yapti.

Vakidfnin, Zeyd'in babasi Eslem'den yaptigi rivayete göre Hz. Ömer, illere tayin etmis oldugu valileri bir sene müddetle görevlerinde birakmalarini vasiyet etmistti. Hz. Osman, halifelige geçince Mugire b. Sube'yi Kûfe valiliginde bir sene birakti. Sonra onu görevden azletti. Yerine Sa'd'i, vah olarak tayin etti. Sonra Sa'd'i da görevden azletti. Yerine Velid b. Ukbe b. Ebi Muayt'i vali olarak atadi.

İbn Cerir der ki: Vakidfnin anlattigina göre Sa'd'in Kûfe valiligi, hicri yirmibesinci sene içinde devam etmis, yani bir sene müddetle orada valilik yapmistir. Hicretin yirmidördüncü senesinde Velid b. Ukbe, yerlilerinin Hz. Ömer zamanında Müslümanlarla yapmis olduklari baris antlasmasina riayet etmemeleri üzerine Azabeycan ve Ermeniye'ye gidip savasmistir. Bu savasin hicri yirmidördüncü senede cereyan etmis oldugu, Ebu Mihnefin rivayetinden anlasilmektedir. Baskalarinin rivayetine göre ise bu savas, hicretin yirmialtmci senesinde cereyan etmistir.

İbn Cerir dedi ki: Azerbeycan ve Ermeniye savaslarinin sebebi suydu: Velid b. Ukbe, yerli halkin baris antlasmasini ihlal etmeleri üzerine Kûfe ordusuyla Azerbeycan ve Ermeniye üzerine gitti. Oralari isgal etti. Çok miktarda ganimet ele geçirdi. Bir kisim insanlari esir aldı. Ermeni-yeli ve Azerbeycanli halk, mahvolacaklarini anlayınca Hüzeyfe b. Ye-man'm kendileriyle yapmis oldugu baris antlasmasina sadik kalmak üzere yeniden antlasma yaptilar. Ve her sene 80.000 dirhem vermeyi kabullendiler. Velid b. Ukbe de onlardan o sene cizye aldı. Sonra da salimen ve ganimet elde etmis olarak Kûfe'ye döndü. Musul'a ugradi. Musul'da iken kendisine Hz. Osman'in mektubu geldi. Mektubta, Rumlarla yapacaklari savas için Samlilara destek vermesi emrediliyordu.

İbn Cerir dedi ki: Hicri yirmidördüncü senede Rumlar taskinlik yaptilar. Samlilar, onlardan korktular. Hz. Osman'a mektup yazip ondan yardım istediler. Hz. Osman da bu talep üzerine Velid b. Ukbe'ye su mealde bir mektup gönderdi:

"Bu mektubum sana ulastigi zaman kerem sahibi, cesaretli ve güvenilir bir adam komutasinda Sam'daki kardeslerinize sekiz, dokuz veya 10.000 kisilik bir takviye kuvvet gönder."

Hz. Osman'in mektubu kendisine ulastigi zaman Velid b. Ukbe, kalkip cemaata bir konusma yapti. Mü'minlerin emirinin kendisine verdigi talimati onlara duyurdu. Halk da onun bu çağrisina icabet etti. Velid, onlari cihada

ve Muaviye ile Samlilara yardima tesvik etti. Sam'a gidecek takviye birligin basina da Selman b. Rebia'yi komutan olarak tayin etti. Üç günlük süre içinde 8.000 kisi bu çağriya icabet edip toplandı. Velid de onlari Sam'a, yani Habib b. Mesleme el-Fihri komutasindaki Islâm ordusuna takviye olarak gönderdi. Bu iki askeri birlik bir araya geldikten sonra Rum illerine saldiriya geçtiler. Ganimet elde edip çok sayıda esir ele geçirdiler. Birçok kaleleri de fethettiler. Allah'a hamd olsun.

Vakidi'nin ifadesine göre Samlilara, Selman b. Rebia'yi takviye olarak gönderen kisi, Said b. As'tir. Said b. As, Hz. Osman'in mektubu üzerine Selman b. Rebia'yi 6.000 süvari refakatinde Sam'a gönderdi. Bu-birlik Habib b. Mesleme'nin yanana vardı. Bizansli Mavriya, Bizanslilardan ve Türklerden tesekkül eden 80.000 kisilik bir orduyla bu iki Müslüman birligin üzerine geldi. Habib b. Mesleme, secaatli ve seha-metli bir komutandı. Gece Bizans ordusunun üzerine saldirmaya niyetlendi. Karisi, onun bu niyetini komutanlara açıkladigini isitince:

- Yarin seninle nerede bulasacagim? diye sordu.

Oda:

- Yarin Mavriyan'm tahtinin cibinliginin yaninda ya da Cennet'te benimle bulursun, diye karsilik verdi. Bundan sonra Habib b. Mesleme, ayni gecede beraberindeki Müslümanlarla Bizans ordusuna saldirdi. Üzerine gelen düşman askerlerini öldürdü. Karisi ondan önce Mari-yan'm tahtinin cibinligine vardı. Bu, Araplardan kendisi için cibinlik kurulan ilk kadın oldu. Bundan sonra Habib b. Mesleme, vefat edip karisini dul bırakti. Habib'in vefatından sonra Dahhak b. Kays el-Fihri/ onun karisiyla evlendi. Aslında bu kadın, Habib b. Mesleme'nin cariyesi ve çocugunun anasi idi.

Insanlar, hicretin yirmidördüncü senesinde halka kimin hacc ettirdigi konusunda ihtilaf ettiler. Vakidi ile Ebu Ma'ser bu senede Müslümanlara Hz. Osman'in emri üzerine Abdurranman b. Avf m hac ettirmis oldugunu söylemişlerdir. Baskalari ise Müslümanlara bu senede . Osman b. Affanin (r.a.) hacc ettirmis oldugunu söylemişlerdir M, birinci rivayet daha meshurdur. Çünkü Hz. Osman, o senede burnundan devamlı kan akmasi yüzünden hac etme imkanini bulamamisti. Birçok kimsenin yani sina Hz. Osman da burnundan devamlı kan akmasi hastaligina yakalanmisti. Öyle ki ölümünden korkulmustu. Bu sebeple hicretin yirmidördüncü senesine "burun kani" senesi denilmistir. Bu senede Ebu Musa el-Es'ari, halkinin Hüzeyfe b. Yeman'la yapmis olduklari antlasmayi ihlal etmelerinden sonra Rey sehrini fethetmistir.

Yine bu senede Süraka b. Malik b. Cüsüm el-Müdlîcî vefat etmistir ki, bu zata Ebu Süfyan künyesi ile hitab edilirdi. O, Kadid'de ikamet ederdi. Hicret esnasında sevr mağarasından çıkıp Medine yoluna çıktıkları zaman

Rasûlullah (s.a.v.), Ebu Bekir, Amir b. Fûheyre ve Abdullah b. Uraykid ed-Dili'i'yi takib eden zat, Sûraka'dır. Çünkü Mekkeliler, Rasûlullah (s.a.v.) ile Ebu Bekir'i ele geçirmek için her birinin basına yüzer develik ödül koymuslardı. Bunun için Sûraka, onu Mekkelilere götürüp teslim etmek istemiş ve bu ödüle kavuşma ümidine kapılmıştı. Ama Cenâb-i Allah, onu bu istegine kavuşturmamıştır. Aksine o, hicret yolcularına yaklaştığı ve Rasûlullah (s.a.v.)'m Kur'ân-i Kerim okudugunu isitigi zaman atımın ayakları yere gömülmüş ve onlardan eman dilemiş, onlar da kendisine eman vermişlerdi. Hz. Ebu Bekir de Rasûlullah (s.a.v.)'m izini üzerine Sûraka için bir emanname yazmıştı. Taif gazvesinden sonra Sûraka, bu emannameyi getirip Rasûlullah'a göstermiş, Müslüman olmuş, Rasûlullah da ona ikramda bulunmuştu. Bunun üzerine Sûraka, Rasûlullah (s.a.v.)'a şöyle bir soru sormuştu:

- Ya Rasûlallah, sadece bu sene mi umre etmeyeceğiz yoksa ebede kadar mı umre etmeyeceğiz?

- Hayır, ebediyete kadar artık umre hacca girmistir. Hacca dahil olmuştur. Bu, kıyamete kadar böyle devam edecektir. "[23]

Hicretin Yirmibesinci Senesi

Bu senede Iskenderiyeliler, baris antlaşmasını bozdular. Çünkü Bizans hükümdarı Muavvil denen buruk testisli adam, deniz yoluyla iskenderiyelilere yardım göndermişti. Onlar da bu yardıma aldanarak baris antlaşmasını bozmuşlardı. Bunun üzerine Amr b. As, rebiyülevvel ayında oraya sefer yapıp savastı. Çevreyi, zor kullanarak fethetti. Iskenderiye sehrini ise baris yoluyla ele geçirdi.

Bu senede Hz. Osman, insanlara hacc ettirdi. Seyf b. Ömer'in ifade[^] sine göre Hz. Osman, bu senede Sa'd'i, Küfe valiliğinden alıp yerine Ve-lid b. Ukbe b. Ebi Muayyü atadı. Bu da Hz. Osman'dan intikam alan kimselerden biri oldu. Bu senede Amr b. As, Abdullah b. Sa'd b. Ebi Serh'i Magrib ülkelerini fethetmek üzere gazaya gönderdi. Sa'd b. Ebi Serh, Amr b. As'tan Afrika'ya gidip savasma iznini istedi. O da kendisine bu izni verdi. Yine bu senede Hz. Osman, Amr b. As'i Misir valiliğinden alıp yerine Abdullah b. Sa'd b. Ebi Serh'i atadı. Bu hadisenin, hicri yirmiye-dinci senede cereyan ettiğini söyleyenler de vardır. Nitekim bu, ileriki sayfalarda da anlatılacaktır. Dogrusunu Allah bilir. Bu senede Muavi-ye, bazı kaleleri fethetti. Bu senede Muaviye'nin oğlu Yezid dünyaya geldi. [24]

Hicretin Yirmialtinci Senesi

Vakidî dedi ki: Bu senede Hz. Osman, Harem'in (Beytullah) sütunlarının yenilenmesini emretti. Ve yine bu senede Mescid-i Haram genişletildi. Bu

senede Hz. Osman, Sa'd'i Küfe valiligidinden alip yerine Velid b. Ukbe'yi atadi. Sa'd'm valilikten azledilmesinin sebebi suydu: Sa'd, beytül-malin yöneticisi İbn Mesut'tan beytül-maldan kendisine borç istemis. İbn Mesud da ona borç vermistti. İbn Mesud, bu borcun ödenmesini talep edip de Sa'd ödeyemeyince karsilikli olarak münakasa yaptılar. Aralarında siddetli bir tartisma vuku buldu. Hz. Osman, ikisine de kizip Sa'd'i valilikten azletti. Yerine Velid b. Ukbe'yi atadi. Sa'd, Hz. Ömer tarafından Cezire Araplari üzerine komutan olarak gönderilmisti. Sa'd, Cezâre'ye gidince ahali onu karsilamis, kendisi de orada bes yıl kalmisti. Evine kapi taktirmamis ti. Halkina karsi yumusak huyluydu. Hicretin yirmialtmci senesinde Hz. Osman, insanlara hacc ettirdi. Bu senede Osman b. Ebi'l-As, sulh yoluyla Sabur sehrini fethetti. Sulh antlasmasinın geregi olarak Sahurlardan 3.300.000 bin dirhem para aldi. [25]

Hicretin Yirmîyedinci Senesi

Vakidî ile Ebu Ma'ser dediler ki: Bu senede Hz. Osman, Amr b. ÂAs'i Misir valiligidinden alip yerine Abdullah b. Sa'd b. Ebi Serh'i atadi. Bu zat, Hz. Osman'in ana bir kardesi idi. Rasûlullah (s.a.v.), Mekke fethinde kaninin heder edilmesini emrettiği zaman Hz. Osman, Abdullah b. Sa'd b. Ebi Serh için sefaatçi olmus ve onu kurtarmisti. [26]

Afrika Gazvesi

Hz. Osman, Afrika beldelerine gidip gaza yapmasi için Abdullah b. Sa'd b. Ebi Serh'i görevlendirdi. Orayi fethettiği takdirde kendisine ganimetlerin yüzde dördünü ek Ödenek olarak vereceğini vaad etti. Bunun üzerine Abdullah, 10.000 kisilik bir orduyla Afrika üzerine gitti. Oranın daglarını ve ovalarını fethetti. Çok sayıda adam öldürdü. Sonra Afrikalılar, itaat edip Müslüman olacaklarını karara bağladılar. İslâmiyet'i güzelce yasadılar. Abdullah b. Sa'd da, ganimetlerin yüzde dördünü kendi şahsi için aldı. Bu beste birlik payın beste dördünü de Hz. Osman'a gönderdi. Ganimetlerin tamamının beste dördünü de orduya taksim etti. Süvarilere 3000'er piyadelere de 1000'er dinar verdi.

Vakidî dedi ki: Afrika komutanı, 2.020.000 dinar vermek şartıyla barış antlaşması yaptı. Bunun üzerine Hz. Osman da bir günde bu paraları Hakem ailesine verdi. Baska bir rivayete göre ise Mervan ailesine verdiği söylenmistir. [27]

Endülüs Gazvesi

Afrika fethedildikten sonra Hz. Osman, Abdullah b. Nafî b. Abdi Kays el-Fihri ile Abdullah b. Nafi b. Husayn el-Fihri'ye haber göndererek derhal Endülüs'e gitmelerini emretti. Bunlar da deniz yoluyla Endülüs'e gittiler. Hz.

Osman, Endülüs'e giden mücahitlere su mektubu gönderdi:

"Kostantiniye ancak deniz yoluyla fethedilebilir. Siz Endülüs'ü fethettiğiniz takdirde Kostantiniyeyi fethedenlere zamanın sonuna kadar sevapta ortak olacaksınız. Vesselam."

Mücahitler Endülüs'e gidip orayı fethettiler. Allah'a hamd ve minnet olsun. [28]

Berber Melik Cercir'le Müslümanlar Arasında Geçen Savaş

Müslümanlar, 20.000 kişilik bir ordu ile Abdullah b. Sa'd b. Ebi Serh komutasında Afrika üzerine gittiler. Bu orduda Abdullah b. Ömer'le Abdullah b. Zübeyr de vardı. Berber meliki Cercir, 120.000 kişilik bir orduyla (baska bir rivayete göre ise 200.000 kişilik bir orduyla) Müslümanlara karşı çıktı. İM ordu karşı karşıya geldiklerinde Cercir, ordusuna emir verdi. Bunlar, müslümanları çembere aldılar. Müslümanlar korkulu ve müsait olmayan bir yerde durmuşlardı. Abdullah b. Zübeyr diyor ki:

"Safların gerisinde duran Melik Cercir'e baktım. Beygirine binmişti. Yanında iki cariye onu, tavus kusunun kanatlarıyla gölgelendirmek-teydiler. Abdullah b. Sa'd b. Ebi Serh'e gidip beni arkadan korumaları için beraberimde birkaç adam göndermesini istedim. O da birkaç yigidi benimle birlikte gönderdi. Beni arkadan korumaları için onlara talimat verdi. Ben de harekete geçtim. Safları yararak Melik Cercir'e doğru ilerledim. Onlar benim Melike bir mektup veya mesaj getirmekte olduğumu sanıyorlardı. Yanına yaklaştığımda kendisinin)ir fenalığının dokunacağım hissetti. Ve beygirinin üzerinde olduğu halde kaçtı. Ben de onu kovaladım. Mizragımı ona sapladım ve onu öldürdüm, basını koparıp mizragimin basına geçirip tek bir getirdim. Berberiler, bu durumu görünce korktular ve bagırtlak kusu gibi kaçtılar. Müslümanlar da onları kovalamaya başladılar. Kimini öldürdüler, kimini esir aldılar. Çok miktarda ganimet ele geçirdiler. Çok sayıda esir elde ettiler. Bu hadise3 Kayravan'a iki günlük mesafedeki Subaytile beldesinde cereyan etmişti."

Abdullah b. Zübeyr şöhretinin duyulduğu ilk hadise bu oldu. Allah, ondan babasından ve ikisinin dostlarından razı olsun.

Vakidî dedi ki: Bu senede yani hicretin yirmiyedinci senesinde İs-tahr şehri, ikinci kez Osman b. Ebi'l-As vasıtasıyla fethedildi. Bu senede Muaviye, Kinnesrin'e gidip gaza yaptı. Bu senede Hz. Osman, insanlara hacc ettirdi. İbn Cerir dedi ki: Bazılarının anlattıklarına göre bu senede Muaviye, Kıbrıs'a bir gaza tertipledi. Vakidî dedi ki: Muaviye, Kıbrıs savaşını hicretin otuzüçüncü senesinde yapmıştır. Doğrusunu Allah bilir. [29]

Hicretin Yirmisekizinci Senesi Ve Kıbrıs'ın Fethi

İbn Cerir, Vakidî'ye uyarak Kıbrıs'ın bu senede fetheldildiğini söylemiştir. Kıbrıs, Sam bölgesinin batısında denizdeki bir adadır. Müstakildir. Sam taraflarındaki kıyıya uzanan uzunca bir kuyruğu vardır. Batı tarafı daha geniştir. Bu adada çok meyveler ve madenler vardır. Güzel bir şehirdir. Muaviye b. Ebi Süfyan tarafından fethedilmiştir. Muaviye, büyük bir İslâm ordusuyla Kıbrıs'a gitti. Beraberinde Ubade b. Samit ve zevcesi Ümmü Haram binti Melhan vardı. Bu kadınla ilgili bii* hadis önceki sayfalarda geçmiştir. Anlatıldığına göre Rasûlullah (s.a.v.), Ümmü Melhan'm evinde uyumakta iken uyandığında gülümse-miş, Ümmü Meihan ona sormuş:

- Niçin gülüyorsun ya Rasûlallah?

- Rüyamda ümmetimden bazı kimselerin deniz üzerinde gittikleri bana gösterildi. Onlar bir asiret üzerindeki hükümdarlar gibiydiler.

- Ya Rasûlallah, Allah'a dua et. Beni de deniz üzerinde giden ümmetinden biri kilsin.

- Sen de onlardan sin.

Rasûlullah (s.a.v.), tekrar uykuya dalmış, uyandığında yine gülüm-semiş, aynı şeyleri söylemiş. Bu defa Ümmü Haram binti Melhan, ona yine söyle demisti:

- Allah'a dua et, beni de onlardan biri kilsin.

- Sen önceki gruptansın.

Ümmü Haram binti Melhan, Kıbrıs savasına katılmış ve orada vefat etmişti. Rasûlullah (s.a.v.)'in rüyasına giren ikinci deniz kafilesi ise, Kıbrıs savasından sonra Kostantiniye'ye giden mücahitler kafilesi idi.

Kısaca anlatmak istediğimiz sudur ki; Muaviye, Kıbrıs'a gitmek üzere büyük bir orduyla harekete geçti. Bunu da Hz. Osman, kendisinin talebi üzerine ona emretmişti. Muaviye, Hz. Osman'dan önce bunu Hz. Ömer'den de talep etmiş, fakat o, Müslümanların deniz yolu ile gitmeleri durumunda bastan sona kirilacaklarını ve boğulacaklarını düşünerek onun bu talebini uygun bulmamıştı. Hz. Osman, Muaviye'nin ısrarlı talebi neticesinde Kıbrıs'a gitmesine izin vermiş, o da deniz yoluyla Kıbrıs'a gitmişti. Öte yandan başka bir yolla Abdullah b. Sa'd b. Ebi Serh de Kıbrıs'a gitmiş, iki askeri birlik orada birleşmişler ve çok sayıda adam öldürülmüş ve esir alınmıştı. Ayrıca bol miktarda güzel mallar ganimet edinmişlerdi. Esirler getirildiği zaman Ebu Derda ağlamaya başlamış. Cübeyr b. Nüfeyr, ona şöyle bir soru sormuştu:

- Cenâb-i Allah'ın îslâmiye'ti ve Müslümanları güçlendirdiği bu günde de ağlıyor musun?

Ebu Derda, ona su cevabı vermişti:

- Yazıklar olsun sana. Bunlar kahredici bir güce sahip olan bir ümmettiler. Hükümdarlar vardı. Allan'm emrini hiçe saydıkları zaman Cenâb-i Allah, onları görmüş olduğun bu duruma getirdi. Baslanna esareti musallat etti. Bir milletin basına esaret musallat olursa artık Cenâb-i Allah'a karsi çok degersiz olurlar.

Bundan sonra Muaviye, yıllık 7000 dinar vermeleri sartiyla Kibrislilerle baris antlaşması yaptı, tslâm ordusu, Kibns'tan çıkmak istedigı zaman Ümmü Haram'a binmesi için bir katir takdim edildi. Katıra binerken düstü. Boynu kıldıktan sonra vefat etti ve oraya defnedildi. Mezan oradadır. Kibnsliler, ona saygi gösterirler. Yagmur duasına çıktıklarında onun yüzü suyu hürmetine yagmur yagmasını dilerler ve: "Bu salih bir kadının mezarıdır." derler.

Vakidî dedi ki: Hicretin yirmisekizinci senesinde Habib b. Mesleme , Bizans diyanından olan Suriye'ye gidip savasti.

Hz.Osman da Hristiyan bir kadın olan Naile binti Ferfise el-Kelbiye ile evlendi. Hz. Osman, kendisiyle gerdege girmmeden önce Naile Müslüman oldu.

Bu senede Hz. Osman, evini Medinetü-z-Zevra'da inşa etti. Yine aynı yıl mü'minlerin emiri Osman b. Affan halka hacc ettirdi. [30]

[1] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 7/215.

[2] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 7/216-219.

[3] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 7/219-220.

[4] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 7/220.

[5] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 7/220-229.

[6] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 7/229.

[7] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 7/229-231.

[8] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 7/231-232.

[9] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 7/232-233.

[10] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 7/233-234.

[11] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 7/234.

[12] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 7/234.

[13] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 7/234-235.

[14] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 7/235.

[15] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 7/235.

- [16] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 7/236.
- [17] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 7/236.
- [18] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 7/236.
- [19] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 7/236-237.
- [20] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 7/237.
- [21] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 7/237.
- [22] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 7/237.
- [23] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 7/238-247.
- [24] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 7/248.
- [25] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 7/248-249.
- [26] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 7/249.
- [27] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 7/249.
- [28] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 7/249.
- [29] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 7/250.
- [30] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 7/251-252.

Hicretin Yirmidokuzuncu Senesi	2
Hicretin Otuzuncu Senesi	2
Hicretin Otuzuncu Senesinde Vefat Eden Zatlar	4
Übeyb.Ka'b.	4
Cebbar B.Sahr.	4
Hatîb B. Beltaa.	4
Tüfeyl B. Harts.	5
Abdullah B. Ka'b B. Amr El-Mazîni	5
Abdulahb. Maz'un.	5
Îyazb.Züheyr.	5
Mesudb. Rebla.	5
Mamerb. Eblserh.	5
Ebu Üseyd.	5
Hicretin Otuzbirinci Senesi	6
Fars Hükümdari Kısra Yezdücürd'ün Öldürülmesi	7
Hicretin Otuzikinci Senesi	9
Hicretin Otuzikinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler	11
Abbas B. Abdülmuttalib.	11
Abdullah B. Mesud.	12
Abdurrahman B. Avf	13
Ebu Zerr El-Gifarî	15
Hicretin Otuzüçüncü Senesi	16
Hicretin Otuzdördüncü Senesi	17
Hicretin Otuzbesinci Senesi Hz. Osman'in Öldürülmesi	21
Misir'daki Asi Grupların İkinci Kez Hz. Osman'a Gelmeleri	26
Müminlerin Emirî Hz. Osman'in Kusatma Altına Alınması	29
Fasıl	35

Hicretin Yirmidokuzuncu Senesi

Hiz. Osman, bu senede Ebu Musa el-Es'arf yi -altı sene, başka bir rivayete göre ise üç sene görev yaptıktan sonra- Basra valiliğinden alıp yerine Abdullah b. Amir b. Kürz b. Rebia b. Habib b. Abdi Sems'i vali olarak atadı. Abdullah b. Amir, Hiz. Osman'in dayisi oğluydu. Yinnibes yasındaki Abdullah b. Amir'in komutasına Ebu Musa ile Osman b. Ebu'l-As'in ordularını verdi. Abdullah b. Amir, Basra'da altı yıl valilik yaptı.

Bu senede Abdullah b. Amir, Fars illerini fethetti. Vakidî ile Ebu Ma'ser bu görüstedirler. Seyf b. Ömer'e göre ise Fars illeri, hicretin yir-midokuzuncu senesinden önce fethedilmiştir. Doğrusunu Allah bilir.

Bu senede Hiz. Osman, Peygamber camiini genişletti. Batn-i Nah-le'den

getirilen kireçle sivadi. Nakisli taslarla süsledi. Sütunlarını murassa taslardan yaptırdı. Tavanını saca kaplattı. Mescidin uzunluğu 160, zira genişliği ise 150 zira oldu. Mescitte altı kapı açtı. Hz. Ömer'in zamanında da mescidin kapılan altı taneydi. Hz. Osman, mescidi genişletme ve onarma faaliyetine hicri yirmidokuzuncu senenin rebiyülevvel ayında başladı.

Bu senede Hz. Osman insanlara hacc ettirdi. Kendisi için Mina'da bir çadır kuruldu. Bu, Hz. Osman'ın Mina'da kurdugu ilk çadır oldu. Hz. Osman, bu senede namazi dört rekat olarak kildi. Birçok sahabe onun bu hareketini protesto etti. Mesela Ali, Abdurrahman b. Avf ve Abdullah b. Mesud gibi zatlar bu hareketine karsi çıktılar. Hatta İbn Mesud söyle demisti: "Su dört rekata ne demeli? İkisi kabul edilebilir." İbn Cerir'in rivayetine göre Abdurrahman b. Avf la tartisan Hz. Osman, ona söyle dedi:

- Ben, Mekke'den evliyim (onun için namazi dört rekat olarak kildim).
- İyi ama senin Medine'de ailen vardır. Senin: "Mekke'den evliyim." demene bakarsak su anda senin hanimin Medine'dedir. Ve istedigın zaman Medine'den çıkıyor, istedigın zaman ikamet ediyorsun. Mekke'ye de istedigın gibi girip çıkıyorsun.
- Benim Taif te malim vardır. Haccimi ifa ettikten sonra gidip Ta-if teki malima bakmak istiyorum.
- Seninle Taif arasında üç günlük yol vardır.
- Yemenlilerden bir grup ikamet halinde namazın iki rekat kılma-cagını iddia etmişler. Benim de burada iki rekat namaz kildigimi görürlerse bunu kendileri için bir delil sayarlar.
- Rasûlullah (s.a.v.), kendisine vahyin indigi ve Müslümanların az oldukları o günlerde, ayrıca Ebu Bekir'le Ömer zamanında da Mina'da namazın iki rekat olarak kılindigını biliyorsun. Sen de halifeligının ilk zamanlarında burada namazi iki rekat olarak kiliyordun.

Hz. Osman, sustu ve:

- Bu, benim görüşümdür, dedi. [1]

Hicretin Otuzuncu Senesi

Bu senede Said b. As, Taberistan'ı fethetti. Buraya gazaya giden ilk kimse Said b. As'tir. Seyf b. Ömer'in anlattigına göre Taberistan halkı, daha önce Süveyd b. Mukrin'le baris antlaşması yapmış ve İsbehbez-ha'nin verdiği mal karşılığında artık oraya saldırılmamasını istemişlerdi. Doğrusunu Allah bilir.

Medainf nin anlattigına göre Said b. As, aralarında Hasan ve Hüseyin ile dört Abdullah, Hüzeyfe b. Yeman ve çok sayıda sahabenin bulunduğu bir

ordu ile Taberistan üzerine gitmiş, birçok beldelere ugramış, bol miktarda mal elde etme karsiliğinde bu beldelerin halki ile barış antlaşması yapmıştı. Nihayet Curcan'a bağlı bir beldeye varmış, ora halki ile savaşmışlar, hatta korku namazını kılmak mecburiyetinde kalmışlardı. Said b. As, Rasûlullah (s.a.v.)'m korku namazını nasıl kıldığını Hüzeyfe'ye sormuş, o da kendisine anlatmış ve anlattığı şekilde Said b. As, korku namazını kıldarmıştı. Sonra kale halki Said'den aman dilemiş, o da onlardan bir tek kişiyi dahi öldürmemek üzere onlara eman vermişti. Bunun üzerine onlar da kale kapısını açmışlardı. Fakat Said, bir kişi dışında onların tamamını öldürmüş ve kaledeki bütün esyayı ele geçirmişti. Beni Nehd kabilesinden birisi, ganimetler arasında üzerinde büyük bir kilidin bulunduğu bir sandık bulmuş ve içinde mücevherat olduğunu sanmıştı. Bu durumu haber alan Said, Beni Nehdli adama sandığı getirmesini emretmiş, sandık getirilip kilidi kırılınca içinde ikinci bir sandığın olduğu görülmüştü. O sandık da açıldığında içinde kırmızı bir bez bulunmuştu. Bu bezi açtiklarında içinde sarı bir bezin olduğu görülmüş, sarı bezi açtiklarında da içinde koyu kırmızı renge boyanmış iki testis ve bir gül bulmuşlardı. Sairin biri de, bu iki şeyle Beni Nehdli adami hicvedip şöyle demişti:

"Âlicenâb kimseler, esir ve ganimetler elde ederek geri dönerler. Beni Nehdli adam ise, bir sandık içinde iki testis ve kırmızı bir gül buldu.

Bunlar çok şeylerdir. Onun için onlar, bunu ganimet saydılar. Sakin ola ki yanümayasın."

Dediler ki: Daha sonra Cürcanlılar, Said b. As'in kendileriyle yapmış olduğu barış antlaşmasını ihlal ettiler. Antlaşma gereğince ödemeleri gereken 100.000 veya 200.000 yahut 300.000 dinari vermek istemediler. Bundan sonra ileride de inşaallah anlatacağımız gibi Yezid b. Mü-helleb, bir orduyla üzerlerine gönderildi.

Hicretin otuzuncu senesinde Hz. Osman, Velid b. Ukbe'yi Küfe valiliğinden alıp yerine Said b. As'i atadı. Velid'in valilikten azledilmesinin sebebi suydı: Bir gün sabah namazını cemaata dört rekat olarak kıldırarak, sonra dönüp: "Daha da artırayım mı?" diye sormuş, cemaattan biri de: "Bu günden sonra artık seni ziyaret etmeyeceğiz." demişti- Bundan sonra kendisiyle aralarında anlaşmazlık ve düşmanlık bulunan bir topluluk, Hz. Osman'a gidip Velid'i şikayet etmişlerdi. Şikayetçilerden biri gidip Velid'i içki içerken gördüğünü, bir baskası da onun içki kustugunu gördüğünü söylemişti. Hz.Osman da Velid'in getirilmesini ve içki içme haddine çarptırılmasını emretmişti. Anlatıldığına göre Hz. Ali, getirilen Velid'in elbiselerini üzerinden çıkarmış, Said b. As da onu Hz.Osman'ın huzurunda kirbaçlamıştı. Hz.Osman, onu valilikten azletmiş, yerine Küfe valiliğine Said b. As'i atamıştı.

Hicretin otuzuncu senesinde Hz. Osman'in parmagında bulunan peygamber yüzüğü Eris kuyusuna düştü. Bu kuyu, Medine'ye iki millik mesafede bir yerdeydi. Kuyular arasında suyu en az olandı. Çok masraf yapılmasına ve çokça aranmasına rağmen su zamana kadar dahi o yüzük bulunamamıştır. Bundan sonra Hz. Osman, parmagına gümüşten bir yüzük takti. Üzerine de Muhammedün Rasûlullah (s.a.v.) ibaresini yazdırdı. Hz. Osman öldürüldüğünde bu ikinci yüzük kayboldu. Kimin aldığı bilinemedi.

Ibn Cerir, Peygamber (s.a.v.)'in Önceleri altın, sonra gümüş bir yüzük taktığını, Hz. Ömer'i Kisra'ya, Dihye'yi de Kayser'e gönderdiğini anlatan uzun bir hadis nakletmiş tir. Hz. Osman'ın kuyuya düşürdüğü yüzük, önceleri Peygamber (s.a.v.)'in parmagında idi. Onun vefatından sonra halife Ebu Bekir'in parmagında idi. Onun da vefatından sonra halife Ömer'in parmagında idi. Onunda vefatından sonra halife Osman'ın parmagında altı yıl müddetle kaldı. Sonra Eris kuyusuna düştü. Hicretin otuzuncu senesinde Sam'da Muaviye ile Ebu Zerr arasında anlaşmazlık baş gösterdi. Ebu Zerr, Muaviye'nin bazı uygulamalarına karşı çıktı. Mal biriktiren zenginleri protesto ediyordu. İnsana yetecek miktardan fazla malın stok edilmesini uygun görmüyordu. Fazla malın stok olarak verilmesi gerektiğini söyleyip su ayeti bu doğrultuda tevil ediyordu.

"Altın ve gümüşü biriktirip Allah yolunda sarfetmeyenlere can yakıcı bir azabi müjdele." (et-Tevbe, 34.)

Muaviye, onu bu görüşlerini yaymaktan men ediyor ama o Muaviye'nin ikazlarına aldiris etmiyordu. Bunun üzerine Muaviye, Hz. Osman'a mektup yazarak onu Medine'ye celbetmesini talep etti. Ebu Zerr, Medine'ye gidince Hz. Osman, bazı hareketlerinden ötürü onu kinadi. Ebu Zerr, Sam'a dönmek istediğini söyleyince Hz. Osman buna izin vermedi. Medine'nin dogusunda Rabaza'da ikamet etmesini emretti. Bir rivayete göre Rabaza'da ikamet etmeyi bizzat Ebu Zerr'in kendisi Hz. Osman'dan talep etmiş ve söyle demistir: «Rasûlullah (s.a.v.) bana söyle demistir: u Binalar Sel mintikasına ulastiginda sen oradan çık." İste şimdi binalar da Sel mintikasına ulasmistir.» Böyle demesi üzerine Hz. Osman, Rabaza'da ikamet etmesi için Ebu Zerr'e izin verdi ve hicretinden sonra bedevi hale dönmemesi için ara sıra Medine'ye gelmesini söyledi. O da böyle yaptı. Vefat edinceye kadar Rabaza'da kaldı. Hicretin otuzuncu senesinde Hz. Osman, Zevra mintikasında cuma günleri üçüncü ezanın okunmasını emretti. [2]

Hicretin Otuzuncu Senesinde Vefat Eden Zatlar

Seyhimiz Ebu Abdillâh ez-Zehebî'ye göre bu senede vefat eden şahsiyetler şunlardır: [3]

Übeyb.Ka'b

Vakidî de bu zatin hicri otuzuncu senede vefat ettiğine dair gelen rivayetin sahih olduğunu söylemiştir. [4]

Cebbar B.Sahr

Bu zatin soy kütüğü şöyledir: Cebbar b. Sahr b. Ümeyye b. Hansa Ebu Abdirrahman el-Ensârî. Akabe bey'atma ve Bedir gazvesine katılmıştır. Rasûlullah (s.a.v.) onu, Hayberlilerin elde ettikleri ürünün miktarını tahmin edip belirlemek ve yarısını almak üzere Hayber'e görevli olarak göndermiştir. Altmis yasında vefat etmiştir. [5]

Hatîb B. Beltaa

Bu zatin soy kütüğü şöyledir: Hatib b. Beltaa b. Amr b. Umeyr el-Lahmî. Beni Esed b. Abdi'l-Uzza'mn müttelikidir. Bedir gazvesine ve müteakip gazvelere katılmıştır. Rasûlullah (s.a.v.)'m Mekke fethine karar verdiğini müsriklere bir mektupla bildiren kişi budur. Ancak Rasûlullah (s.a.v.), onun ileri sürdüğü mazereti kabul etmiş, sonra bir mektupla Iskenderiye Meliki Mukavkis'e elçi olarak göndermiştir. [6]

Tüfeyl B. Harts

Bu zatin soy kütüğü de şöyledir: Tüfeyl b. Haris b. Müttalib. Ubeyde ile Husayn'in kardeşidir. Bedir gazvesine katılmıştır. Said b. Umeyr, bu zatin da hicri otuzuncu senede vefat ettiğini söylemiştir. [7]

Abdullah B. Ka'b B. Amr El-Mazîni

Künyesi Ebu'l-Haris'tir. Ebu'l Yahya el-Ensârî olduğu da söylenir. Bedir gazvesine katıldı. O zaman ganimetlerin beste birinin muhafazasından sorumluydu. [8]

Abdulahb. Maz'un

Osman b. Maz'un'un kardeşidir. Habesistan'a hicret etmiş ve Bedir gazvesine katılmıştır.[9]

Îyazb.Züheyr

Bu zatin soy kütüğü de şöyledir: İyaz b. Züheyr b. Ebu Seddad b. Re-bia b. Hilal Ebu Said el-Kuresî el-Fihri. Bedir gazvesi ve müteakip gazvelere katılmıştır. [10]

Mesudb. Rebla

Mesud b. Rebi olduğu da söylenir. Künyesi Ebu Amr el-Karf dir. Bedir gazvesine ve müteakip gazvelere katılmıştır. Altmis küsur yasında vefat

etmiştir. [11]

Mamerb. Eblserh

Bu zatin soy kütüğü de şöyledir: Mamer b. Ebi Serh b. Rebie b. Hilal el-Kuresi Ebu Sa'd el-Fihrî. Asil adinin Amr olduğu da söylenir. Bedir gazvesine katılmıştır. Sahabelerin ilklerindendir. [12]

Ebu Üseyd

Bu zatin soy kütüğü şöyledir: Ebu Üseyd Malik b. Rebia. Fellas'm ifadesine göre bu zat, hicretin otuzuncu senesinde vefat etmiştir. Sahih kavle göre ise hicretin kırkinci senesinde vefat etmiştir. Altmisinci hicri senede vefat ettigine dair zayıf bir rivayet de vardır. Doğrusunu Allah bilir. [13]

Hicretin Otuzbîrinci Senesi

VakidTye göre bu senede Sevari ve Esavide deniz savaşları yapıldı. Ebu Ma'ser ise Sevari gazvesinin hicri otuzdördüncü senede yapıldığını söylemiştir.

Vakidî ile Seyf b. Ömer ve diğerlerinin, anlattıklarına göre Sevari savaşının sebebi kısaca şöyledi: Hz. Osman'ın halifelığının ilk iki senesinde Muaviye, Sam'i ve çevresini derleyip topladı. Allah ondan razı olsun. Orayı güzelce koruyup muhafaza etti. Bununla beraber her sene o, yaz mevsiminde Bizans beldelerine gaza yapıyordu. Bu sebeple onun bu gazvesine yaz gazvesi denildi. Bu gazvesinde birçok adamlar öldürüp birçoklarını esir aldı. Kaleler fethetti. Malları ganimet olarak ele geçirdi. Düşmanları korkuttu. Abdullah b. Sa'd b. Ebi Serh, Afrika ve Endülüs'te Frank ve Berberileri vurunca Bizanslılar, Herakliyus'un oğlu Kostantin'in çevresinde toplandılar. Daha önce islâm tarihinde benzeri görülmemiş büyük bir ordu teskil edip Müslümanların üzerine yürüdüler. İki ordu karşı karşıya gelince Bizanslılar, geceyi çan çalıp haç çıkarmakla geçirdiler. Müslümanlarsa namaz kılip Kur'ân okumakla geçirdiler. Sabah olunca Abdullah b. Sa'd, arkadaşlarını gemilerde saf düzenlerine soktu. Allah'i anıp Kur'ân okumalarını tavsiye etti. Bu savasta hazır bulunan Müslümanlardan biri şöyle demistir:

"Daha önce benzeri görülmemiş çok sayıda gemilerle üzerimize gel-"diler. Yelken direklerini diktiler. Rüzgar onların lehine, bizim aleyhimize esiyordu. Gemilerimizi demirledik, sonra rüzgar dindi. Onlara şöyle dedik:

- İsterseniz biz de siz de karaya çıkalım. Hangimiz Önce çıkarsa o ölür.

Onlar bizim bu teklifimiz üzerine hep birlikte:

- Hayır, suda savaşalım, suda savaşalım, dediler.

Onlara yaklaştık. Gemilerimizi onların gemilerine bağladık, sonra kılıçlarla üzerlerine saldırdık. Elllerinde kılıçları ve hançerleri olan adamlar

birbirlerinin üzerlerine atiliyorlardi. Dalgalar gemileri kiyiya itti. Dalgalar adamlarin cesetlerini kiyiya atiyordu. Cesetlerden büyük bir dag meydana geldi. Su kan rengine büründü. Müslümanlar, o gün daha önce benzeri asla görülmemis bir sabir ve dayanildik gösterdiler. Müslümanlardan çok sayıda adam öldü. Bizanslılardansa daha fazlasi öldü. Sonra Cenâb-i Allah, zaferini Müslümanlara ihsan etti. Kostanin ve askerleri kaçtilar. Gerçekten sayılan azalmisti. Kostanin de agir ve içe tesir etmis yaralar vardi. Bir süre tedavi gördü. Abdullah b. Sa'd, Za-tü's-Sevari'de günlerce kaldi. Sonra güçlenmis, teyid edilmiş ve muzaffer olarak geri döndü."

Vakidî, Zührf nin söyle dedigini rivayet etmistir: «Bu gazvede Mu-hammed b. Ebu Hüzeyfe ve Muhammed b. Ebu Bekir de vardi. Bunlar, Hz. Osman'in kusurunu ve Ebu Bekir'le Ömer'e muhalefet edip onların uygulamalarına ters düşen uygulamalar yaptiginin açiga çıktigini, kaninin mubah oldugunu, zira irtidat edip Kur'ân'i inkar eden ve kani, Rasûlullah tarafından mubah kılman Abdullah b. Sa'd'i bu savasta komutan olarak görevlendirdigini söylediler. Rasûlullah (s.a.v.) tarafından sürgün edilen bazı kimseleri vali olarak tayin ettigini, Rasûl-ullah'm ashabini valiliklerden azlettigini, Said b. As ile Abdullah b. Amir'i vali olarak görevlendirdigini söyleyip Hz. Osman'i elestirdiler. Onların bu elestirilerini duyan Abdullah b. Sa'd, kendilerine:" Benimle beraber gemiye binmeyin." dedi. İkisi, Müslümanlardan hiçbirinin içinde bulunmadigi bir gemiye bindiler. Düşmanla karsilasildiginda bunlar düşmana karsi en az savasan kisiler oldular. Bu davranislarinin sebebi kendilerine sorulugunda söyle dediler: "Basimizda emirlik yapmasi uygun olmayan bir adamla birlikte nasil savasiriz?" Abdullah b. Sa'd, kendilerini böyle davranmaktan siddetle sakindirip söyle dedi: "Allah'a yemin ederim ki, mü'minlerin emiri Hz.Osman'm iradesine uygun olmadigini bilmeseydim, mutlaka sizi cezalandirir ve sizi hapsederdim."

Vakidî dedi ki: Hicretin otuzuncu senesinde Habib b. Mesleme tarafından Ermeniye fethedildi. Yine bu senede Fars hükümdari Kısra öldürüldü. [14]

Fars Hükümdari Kısra Yezdücürd'ün Öldürülmesi

tbn îshak dedi ki: Yezdücürd, az bir toplulukla birlikte Kirman'dan kaçip Merv sehrine gitti. Mervlilerden mal istedi. Ona vermediler. Ve kendilerine zarar vermesinden korktular. Ona karsi kendilerine yardım etmeleri için Türklere haber gönderip imdat dilediler. Türkler gelip Yezdücürd'ün arkadaslarini öldürdüler. Kendisi de kaçip deniz kıyısında degirmen tasi yapan bir adamin evine sigindi. Vakit geceydi. Uyuduktan sonra degirmen tasi imalatçisi olan adam onu Öldürdü.

Medainî dedi ki: Arkadaslarinin öldürülmesinden sonra Yezdücürd, basinda tacı, belinde kemeri, elinde kilici olduğu halde yaya yürüyüp gitti. Degirmen

tasi yontan adamin evine vardi. Eve girip oturdu. Ev sahibi bir firsatim bulup onu öldürdü. Üzerindeki esyayi aldı. Türkler, Yezdücürd'ü aramaya çıkmislardi. Gelip cesedini degirmen tasi yapan adamin evinde buldular. Ne var ki ev sahibi onu öldürmüs ve üzerindeki esyalarini almisti. Türkler de ev sahibini ve aile efradini öldürüp Kisra'mn oradaki esyasini aldilar. Kisrayi da bir tabuta koyup Is-tahr sehrine götürdüler.

Yezdücürd, öldürülmeden önce Mervli bir kadınla cinsel iliskide bulunmus, kadın hamile kalmis ve Yezdücürd'ün ölümünden sonra eksik hilkath (organlari eksik) bir çocuk dogurmus ve o çocuğu eksik yaraühs-h anlamina gelen *Mahdic' adıyla adlandirmisti. Onun, Horasan'da ev-lad ve zürriyeti vardir. Kuteybe b. Müslim, Horasan ve çevresinde savasirken Yezdücürd'ün soyundan iki cariyeyi esir almistir. Bunlardan birini Haccac'a göndermis, Haccac da bu cariyeyi Velid b. Abdülmelik'e göndermistti. Cariye de Velid'e nakis lakabiyla lakablanan Yezid'i dogurmustu.

Üstadlarmdan naklettigi bir rivayette Medainî söyle demistir: Yezdücürd, arkadaşlari hezimete ugradiktan sonra atini bogazladi. Kendisi yaya olarak yola çıkarak nehir kıyısındaki bir degirmene vardi. Oraya Mer'ab deniyordu. Orada iki gece kaldı. Düşman onu aramaktaydı. Ama nerede olduğunu bilmiyorlardı. Sonra degirmen sahibi geldi. Üzerinde elbisesi ve ziynetleri olduğu halde Kisrayi gördü. Ona sordu:

- Sen kimsin? İns misin, cin misin?
- İnsim, cin değilim. Yanında yiyecek birsey varmı?
- Evet.

Böyle dedikten sonra degirmenci ona yemek getirdi. Kisra, ona söyle dedi:

- Ben, gür sesli bir adamım. Çalip sarki söylemem için bana bir alet getir. Degirmenci de sehrin komutanlarından birine gitti. Ondan bir çalgi aleti istedi. Komutan, bu aleti ne yapacağını sorunca degirmenci:
- Yanımda daha önce benzerini görmedigim bir adam var. O, benden bu aleti istedi, dedi.

Komutan da degirmenciye alıp Merv sehrinin valisi Babah oğlu Ma-heveyh'e gönderdi. Durumu ona anlatti. Vali Maheveyh degirmendeki adamin Yezdücürd olduğunu söyledi ve kendisine basım getirmesini emretti. Degirmenciyle birlikte komutan, degirmene gittiler. Degirmene yaklastiklarında komutan ve beraberindekilerle degirmenci, Yezdücürd'ü öldürmekten kortular. Birbirlerini iteleyip öne sürdüler. Komutan ve adamlari degirmenciye: "Sen içeri gir ve Yezdücürd'ü öldür." dediler. Degirmenci içeri girdiginde Yezdücürd'ün uyumakta olduğunu gördü, bir tas alıp kafasına vurdu ve kafasını parçaladı. Sonra da kafasını koparıp komutana ve askerlerine teslim etti. Cesedini de nehire attı. Halk çıkıp

degirmenciye öldürdü. Bir papaz da gelip Yezdücürd'ün nehirdeki cesedini alarak bir tabuta ya da sandığa koyup Istahr seherine gönderdi.

Baska bir rivayete göre Yezdücürd, o degirmencinin evinde yemek yemeksizin üç gün kalmis. Nihayet degirmenci ona aciyip:

- Yaziklar olsun sana ey miskin adam! Sen yemek yemeyecek misin? demis ve ona yemek getirmisti. Yezdücürd de:

- Ben, sarki söylenmeden yemek yiyemem, demis.

Degirmenci de: .

- Ye, ben sana sarki söyliyeyim, diye karsilik vermisti.

Yezdücürd, degirmenciden bir çalgi aleti getirmesini istemis, degirmenci de komutanlardan birinden bu aleti istemek üzere disari çıkmisti. Komutan ve beraberindeki askerler, degirmencinin üzerinden mis kokusu saçıldigini görünce degirmencinin bu kokuyu sürünemeyecegini bildiklerinden hayrete düşüp, sebebini sormuslar, o da durumu kendilerine anlatip : "Yanimda su ve su evsafta bir adam var, demisti. Komutan ve yanindaki adamlar, degirmendeki kisinin Yezdücürd oldugunu anlamislardi.

Kalkip degirmenciyle birlikte degirmene vardilar. Önce degirmenci içeri girdi. Yezdücürd'ü yakalamak istedi. Yezdücürd durumu farket-ti. Ona şöyle dedi:

- Yaziklar olsun sana! Yüzüğüm, kemerim ile bilegizim senin olsun. Birak da suradan gideyim .

- Hayir, bana dört dirhem ver kî, seni salivereyim. Yezdücürd'ün yaninda dört dirhem bulunmadigi için yüzüğüne, kemerine ve bilezigine ek olarak küpelerinden birini de verecegini söyledi. Ne var ki, degirmenci dört dirhemi almadan onu birakmayacagini ısrarla söyledi. Yezdücürd, durumun vehametini kavradi. Çünkü askerler onu kusatmislardi. Kusattiklarinda onu öldürmeye kastettiler. Yezdücürd, onlara şöyle dedi:

- Yaziklar olsun size! Beni öldürmeyin. Çünkü biz, kitaplarimizda okudugumuza göre hükümdarlari öldürmeye cüret edenleri Cenâb-i Allah, dünyada atesle yakip azaplandiracaktır. Buna ek olarak ahirette de azaplandiracaktır. Beni öldürmeyin. Beni hükümdariniza ya da Araplara götürün. Çünkü onlar hükümdarlari öldürmekten çekinirler. Yezdücürd'ün bu teklifini kabul etmediler. Üzerindeki zinetleri yagmaladilar. Onu bir çuvala koyup kirisle bogdular ve nehire attilar. İçinde bulundugu çuval kiyidaki bir agaca takilmisti. Bir papaz gelip Yezdücürd'ün nehirdeki cesedini almisti. Adi Üya idi. Yezdücürd'ün atalarini-ni kendi beldelerindeki Hristiyanlara yapmis olduklari iyiliklerden ötürü ona sefkat gösterdi. Onu bir tabuta ya da sandığa koyup defnetti. Üzerindeki zinetleri de mü'minlerin

emiri Osman b.Affan'a gönderdi. K pelerinden birini kaybetmis, o beldenin valisine haber göndererek  dettirmisti. Yezd c rd' n hükümdarligi yirmi sene sürmüstü. Bu yir-

mi senenin dördü huzur ve s k net içinde geçmisti. Geri kalan süre zarfinda sehirden sehire kosmus Müslümanlardan ve  sl mi-yetten korkup kaçmisti. O, dünyadaki Fars hükümdarlarinin sonuncusuydu. Zira Ras lullah (s.a.v.), bir hadisinde söyle buyurmustu:

"Kayser öldükten sonra baska bir Kayser gelmeyecektir. Kisra öldükten sonra baska bir Kisra gelmeyecektir. Nefsim kudret elinde bulunan zata yemin ederim ki, siz bu ikisinin hazinelerini Allah yolunda sarf edeceksiniz." Bu hadisi, Buhari rivayet etmistir. Sahih hadiste sabit olduğu gibi Peygamber (s.a.v.)'in mektubu kendisine geldiginde Kisra Yezd c rd, onu parçalamisti. Bunun  zerine Peygamber (s.a.v.), onun da paramparça olması için beddua etmis ve bu bedduasi tamamen ger eklesmisti.

Hicretin otuzbirinci senesinde Ibn Amir, birçok fetihler yapti. Daha önce sulh yapan beldelerin halklari, sulh maddelerini ihlal etiklerinden Ibn Amir oralari yeniden fethetmisti. Baris yoluyla ele geçirdigi sehirlerden biri de Merv sehriydi. Yillik 2.200.000 dirhem haraç almak sartiyla bura halkiyla sulh antlasmasi yapmisti. Baska bir rivayete göre ise 6.200.000 dirhem alma sartiyla bura halkiyla baris antlasmasi yapmistir. Yine bu senede Hz. Osman, insanlara haccettirmistir. Allah, ondan razi olsun. [15]

Hicretin Otuzikinci Senesi

Bu sene Muaviye, Bizans ülkesine gidip gaza yapti. Istanbul bogazina kadar vardi. Yaninda zevcesi Atike de vardi. Baska bir rivayette anlatildigina göre beraberindeki zevcesi Fatima binti Karta b. Abdi Amr b. Nevfel b. Abdumenef imis. Ebu Ma'ser ile Vakid  böyle demislerdir.

Said b. As, Selman b. Rebia'yi bir orduya komutan olarak atadi ve Bab'a gidip savasmasini emretti. Oralarin valisi olan Abdurrahman b. Rebia'ya da mektub yazarak Selman b. Rebia'ya yardima olmasini emretti. Selman, Belencer'e varip orayi kusatti. Sehire karsi büyük k  k manciniklar kurup sehri tasladi. Belencerliler, Selman b. Rebia ordusuna karsi   ktilar. Türkler de onlara yardimci oldular. Iki taraf arasinda siddetli bir çarpisma cereyan etti. Türkler, Müslümanlarin  l ms z olduklarini saniyorlardi. Ancak bu savastan sonra Müslümanlara karsi cüretkar oldular. Bu savasta iki taraf karsi karsiya gelince Belencerli-lerle birlesen Türkler, Müslümanlarla savastilar. O gün Abdurrahman b. Rebia  ld r ld . Kendisine Zünnun adi takilmisti. Müslümanlar, hezimete ugrayip iki gruba ayrildilar. Bir grup Hazar tarafina gitti. Diger grupsa Cilan ve Cürcan tarafina gitti. Bu grupta Ebu Hüreyre ile Sel-man-i Faris  de vardi. Türkler, bu savasta öldürülen

Abdurrahman b. Rebia'nin cesedini alip kendi beldelerinden birine defnettiler. Bu zat, Müslümanların önde gelen şahsiyetlerinden olup bahadır bir kimse idi. Türkler, onun mezarına gidip onun yüzü suyu hürmetine Allah'tan yağmur dilerlerdi. Abdurrahman b. Rebia şehid düşünce Said b. As, bu grubun başına Selman b. Rebia'yi komutan olarak atadı. Hz. Osman, kendilerine takviye olarak Habib b. Mesleme'yi Samli bir gurubla birlikte gönderdi. Habib ile Selman, komutanlık hususunda ihtilafa düştüler. Bu ihtilaf, Küfelilerle Samlilar arasında vuku bulan ilk ihtilaf oldu. Hatta bu esnada Küfelilerden Evs adında bir adam söyle demisti:

"Eger Selman'i vurursanız biz de Habib'inizi vururuz. Eger Osman b. Afian'a giderseniz biz de gideriz. Adaletli davranırsanız doğrusu bu sınır vilayeti, emirimizin vilayetidir. Emir de askeri birliklerle gelmektedir. Biz sınır koruyucuları ve himayecileri olduk. Geceleri her sınırdaki ok atar ve düşmanı maglup ederiz."

Hicretin otuzikinci senesinde İbn Amir, Merviruz, Talkan Feryab, Cüzcan ve Taharistan'ı fethetti. Merviruz sehrini fethetmek üzere Ahnef b. Kays'ı gönderdi. Ahnef, bu şehri kısıttı. Halk ona karşı çıktı. Savastılar. Nihayet Ahnef, onları kırıp geçirdi ve kalelerine sığınmak mecburiyetinde bıraktı. Sonra bol miktarda mal vermeleri ve arazileri için de haraç ödemeleri şartıyla onlarla barış antlaşması yaptı. Bu antlaşmanın şartlarından biri de Kisra'nın Merv valisi Merzüban'ın oğlu için iktâ olarak verdiği arazi yine Merv valisine bırakılacaktı. Kisra, insanların yolunu kesen ve onları yiyen büyük bir ejderhayı öldüren Merv valisi Merzüban'ın babasına o araziyi iktâ olarak vermisti. Ahnef, bu şartlar çerçevesinde Mervlilerle barış antlaşması yaptı. Onlara bu antlaşmayı içeren bir mektup yazdı.

Ahnef de bundan sonra Akra b. Habis'i Cüzcan'a gönderdi. Akra, orayı iki taraf arasında cereyan eden bir savastan sonra fethetti. Bu savasta Müslüman bahadırlardan bazıları öldürülmüştü. Sonra Müslümanlar muzaffer oldular. Ebu Kesir en-Nehselî, bu savaşla ilgili olarak söylediği uzun bir kasidenin bir kısmında söyle demisti:

"Yağmur yüklü bulutlar ortaya çıktıklarında, semada belirdiklerinde,

Cüzcan'da vurulup ölen gençlerin yattıkları yeri suladı. Köydeki iki köşke kadar her tarafı ıslattı. Orada onları iki Akra mahvetti."

Sonra Ahnef b. Kays, Merviruz'dan kalkıp Belh sehrine gitti. Orayı kısıttı. Halkın 400.000 dirhem vermeleri şartıyla barış antlaşması yaptı. Oraya vekili olarak amcasının oğlu Üseyd b. Müsemmes'i bu mali teslim alması için bıraktı. Sonra cihad için yoluna devam etti. Fakat kis onu zorladı. Arkadaşlarına sordu:

- Ne istiyorsunuz, ne yapalım?

- Bizim istedigimizi Amr b. Madikerib dile getirmiştir.

O, bir siirinde söyle demistir:

"Bir şeyin üstesinden gelemezsen, onu bırak da yapabileceğin birşeyi yapmaya başla."

Ahnef b. Kays, Belh seherine hareket emrini verdi. Oraya gidildi. Kis mevsimi orada geçirildi. Sonra Ahnef, Amir'in yanina döndü. İbn Amir'e söyle denildi: "Senin fethettigin kadar çok yeri baska bir kimsenin fethetmesi görülmemistir. Farisî, Kirmandi Sicistan'i Amir-i Horasan'i fethettin. "O da söyle cevap verdi: "Bu böyle olacakti zaten. Ben bu fetihleri bana nasip etmesine karsi Allah'a bir sükür olarak buradan ihrama girip paçaları sivayarak umreye gidecegim." Nisabur'da ihrama girip umreye gitti. Mekke'ye vardiginda Hz. Osman, Horasan'da ihrama gidip umre niyetiyle Mekke'ye gelisinden ötürü onu kinadi.

Hicretin otuzikinci senesinde Karin, 40.000 kisilik ordusuyla geldi. Abdullah b. Hazm, 4000 kisiyle onu karsiladi. Karin, onu 600 kisi ile öncü kuvvetleri basina geçirdi. Ve askerlerin tamamına mizraklarının basinda ates yakmalarini emretti. Gece yarisi düşmanın bulunduğu yere atildilar. Baslangıçta öncü birlikler düşmana saldirarak onlari oyaladi, Abdullah b. Hazm da beraberindeki Müslümanlarla birlikte saldiriya geçti. Müsrikler dönüp kaçmaya basladilar. Müslümanlar da onlari kovaladilar. Dilediklerini öldürüyor, dilediklerini de esir aliyorlardi. Çok miktarda ganimet ele geçirdiler. Bundan sonra Abdullah b. Hazm, tbn Amir'e fetih müjdesini gönderdi. İbn Amir, onlardan memnun ve hos-nud oldu. Daha önce Horasan'da komutanlik görevinden onu azletmis oldugu halde bu defa onu eski görevinde birakti. Abdullah b. Hazm da bu görevini sürdürdü. [16]

Hicretin Otuzikinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler Abbas B. Abdülmuttalib

Bu zatin soy kütüğü şöyledir: Abbas b. Abdülmuttalib b. Hasim b. Abdumenaf el-Kuresî el-Hasimî Ebu'l-Fadl el-Mekki. Rasûlullah (s.a.v.)'in amcasidir. Abbasi halifelerinin atasidir. Rasûlullah (s.a.v.)'tan iki veya üç yas büyüktür. Bedir savasinda esir alindi. Fidyeye vererek kendisini kurtardi. Kardesinin ogullari Akil b. Ebu Talib'le Nevfel b. Haris'in de fidyelerini ödeyip onlari esaretten kurtardi.

Önceki sayfalarda da anlattiginiz gibi Hz. Abbas esir alinip bağlandigi zaman Müslümanların tamami uyuduklari halde Rasûlullah (s.a.v.)'in uykusu kaçmis, uyuyamamisti. Ona sorulmustu:

- Ya Rasûlallah neyin var?

O da söyle cevap vermisti:

- Abbas'm baglar içinde baglandigim ve inledigini isitiyorum. Bu yüzden uyuyamıyorum.

Bunun üzerine Müslümanlardan biri kalkıp Abbas'm bagini çözmüş, iniltisi dinmiş ve Rasûlullah (s.a.v.) da uyumustu. Abbas, Mekke fethi esnasında Müslüman olmuştur. Rasûlullah (s.a.v.), onu Cühfe'de karşılamış, o da Rasûlullah ile birlikte dönmüştü. Hz. Abbas Mekke fethinde hazır bulunmuştur. Anlatıldığına göre o bundan daha Önce Müslüman olmuş, ancak Rasûlullah (s.a.v.)'in kendisine izin vermesi üzerine Mekke'de ikamete devam etmişti. Nitekim bu hususta bir hadis de varid olmuştur. Dogrusunu Allah bür.

Rasûlullah (s.a.v.), ona saygi gösterir ve evladın babasına gösterdiği hürmeti gösterirdi. "Bu, benim atalarimin bakiyesidir." derdi. Hz. Abbas, insanlar arasında Kureyslilere en fazla sefkat gösteren ve akrabalık baglarını gözeten kimse idi. Görüş sahibi ve tam akıllı bir kimse idi. Uzun boylu ve beyaz tenli olup yüzüne perde örterdi. Kizlardan baska on oğlu vardı. Ogullari sunlardır: Temmam (bu en küçük ogluydu) Haris, Abdullah, Ubeydullah, Abdurrahman, Avn, Fadl, Kusem, Kesir ve Mabed. Ayrica kölelerinden yetmisini azad etmişti.

imam Ahmed b. Hanbel, Sa'd b. Ebi Vakkas'in söyle dedigini rivayet etmiştir: Rasûlullah (s.a.v.), Abbas için söyle dedi: "Su Abbas b. Abdül-muttalib, Kureyslilerin en eli açık olanı ve akrabalık baglarına en fazla rivayet edenidir."

Buhari ve Müslim'in sahihlerinde sabit olduğuna göre Rasûlullah (s.a.y.), Hz. Ömer'i zekat toplamak için gönderdiğinde insanlar; "Rasûlullah (s.a.v.), İbn Cemil ile Halid b. Velid ve amcası Abbas'i bu görevden affedip göndermedi." dediler. Rasûlullah ta Hz. Ömer'e söyle demisti: Mîbn Cemil, öd almaz, ancak Halid'e gelince siz ona haksizlik ediyorsunuz. O zirhini ve teçizatini Allah yoluna vakfetti. Abbas da benim nazarımda onun gibidir. Ey Ömer, sen duymadin mi ki, kisinin amcası babasının bir parçasıdır."

Sahih-i Buhari de Enes'ten rivayet olduğuna göre Hz. Ömer, yağmur duasına çıktığında Hz. Abbas'i da beraber götürür, onun yüzü suyu hürmetine Allah'tan yağmur diler ve söyle dermiş: "Allah-im, biz kitliga maruz kaldığımızda peygamberimizin yüzü suyu hürmetine senden yağmur dilerdik. Sen de bize yağmur verirdin. Simdi de peygamberimizin amcasinin yüzü suyu hürmetine senden yağmur diliyoruz." Hz. Ömer'in bu duası üzerine Cenâb-i Allah, Müslümanlara yağmur yagdirmisti. Anlatıldığına göre Hz. Ömer'le Hz. Osman, Hz. Abbas'a süvari olarak ugradıklarında ona ikramda bulunmak için bineklerinden iner-lermiş.

Vakidî ile baskalarının anlattığına göre Hz. Abbas, hicretin otuzikinci senesinin receb ayının onikinci gecesinden sonraki cuma gününde vefat

etmiştir. Baska bir rivayete göre ise hicretin otuzikinci senesinin ramazan ayında seksensekiz yasındayken vefat etmiştir. Namazım Hz. Osman kildirmis ve Baki mezarligina defiledilmistir. Onun hicri otuzü-çüncü senede veya otuzdördüncü senede vefat ettigine dair bazi rivayetler de vardır. Onunla ilgili fazilet ve menkibeler gerçekten çoktur. [17]

Abdullah B. Mesud

Hicri otuzikinci senede vefat eden bu zatin soy kütüğü şöyledir: Abdullah b. Mesud b. Gafil b. Habib b. Sehm b. Mahzum b. Sahile b. Kahil b. Haris b. Teym b. Sa'd b. Hüzeyl b. Müdrike b. İlyas b. Mudar el-Hüzelî Ebu Abdurrahman, Beni Zühre kabilesinin müttelikidir. İslâmiyet'in ilk zamanlarında Hz. Ömer'den Önce Müslüman olmuştur. Onun İslâm'a giriş sebebi şöyledir: RasûluUah (s.a.v.) ile Ebu Bekir koyun otlatmakta iken yanına varmışlar, ondan süt istemişler, o da: "Bu koyunlar bana emanet olarak verilmiştir. Size bunların sütünü veremem." demiş. RasûluUah (s.a.v.) ondan üzerine koç atlamamış bir koyun alıp sağlamış, sütünü içmiş, Ebu Bekir'e içirdikten sonra koyunun memesine: "Çekil, süt verme." demiş ve süt kesilmisti. Abdullah b. Mesud da Rasûlullah'a: "Su duayı bana öğret." deyince RasûluUah (s.a.v.)'ona: "Sen öğretilmiş bir gençsin." demisti.

Muhammed b. İshak, Yahya'nın babası Urve'nin söyle dedigini rivayet etmiştir:

"Abdullah b. Mesud, RasûluUah (s.a.v.)'dan sonra Kale'nin yanında Kur'ân'ı yüksek sesle okuyan ilk kisiydi. O esnada Kureysliler KaTse yanında toplanti halindeydiler. Rahman sûresini okumaya başlayınca Kureysliler kalkıp onu dövmeye başlamışlardı."

Abdullah b. Mesud, devamlı RasûluUah (s.a.v.)'m yanında bulunur, onun ayakkabılarını ve misvakını taşırdı. RasûluUah (s.a.v.)'a: "İzin ver de senin sırlarını dinleyeyim." demisti. Bu sebeple ona, "misvak ve yastık sahibi" denilirdi. Habesistan'a hicret etti. Mekke'ye döndü. Sonra Medine'ye hicret etti. Bedir gazvesine katıldı. İbn Afra tarafından yere düşürüldükten sonra Ebu Cehû'i öldüren odur. Diğer gazvelerde de hazır bulundu. Günün birinde RasûluUah (s.a.v.), ona şöyle dedi:

- Bana Kur'ân oku.
- Sana nazil olduğu halde nasıl olur da ben sana Kur'ân okurum?
- Ben, Kur'ân'ı baskalarından dinlemek istiyorum. Bunun üzerine Abdullah b. Mesud, en-Nisâ sûresinin başından itibaren okumaya başlamış ve: "Her ümmete bir şahid getirdiğimiz ve ey Muhammed, seni de bunlara şahid getirdiğimiz vakit durumları nasıl olacak?" (en-Nisâ, 41.) ayetine gelince RasûluUah (s.a.v.) ona:

- Yeter artık, demisti.

Ebu Musa dedi ki: "Ben ve kardesim Yemen'den geldik. Ibn Mesud ile annesinin sik sik RasûluUah (s.a.v.)'in evine gelmelerinden dolayi onlarin da ehl-i beytten olduklarini saniyorduk."

Hüzeyfe dedi ki: «Hareket ve davranislari bakimindan İbn Mesud kadar Rasûlullah'a benzeyen baska birini görmedim." Muhammed (s.a.v.)'in ashabi hakkında bilgi sahibi olanlar bilirler ki, Abdullah b. Mesud, bu sahabeler arasinda Allah'a en yakin olan kisidir. Bir hadis-i serifte RasûluUah: "Abdullah b. Mesud'un sözünü tutun." demistir.»

imam Ahmed b. Hanbel, Hz. Ali'nin söyle dedigini rivayet etmistir:

ibn Mesud, misvak agacina çıktı. Yemis toplamaya basladi, insanlar, onun bacaklarinin inceligini hayretle seyredince RasûluUah (s.a.v.) söyle buyurdu: Nefsim kudret elinde bulunan zata yemin ederim ki bu bacaklarin mizandaki agirliklari, Uhud dagindan daha fazla olacaktır.»

Ömer b. Hattab Abdullah b. Mesud'un boyuna bakti. Boyu kısa oldugu için otururken kendisinin boyu kadar olabiliyordu. Gözünü ibn Mesud'a dikip: "Bu ilim dolu bir kaptir." dedi.

Abdullah b. Mesud, Peygamber (s.a.v.)'den sonra birçok savaşlarda hazır bulundu. Yermük savasma ve diger savaşlara katildi. Irak'tan yola çıkıp hacca geldi. Rabaza'ya ugradı. Ebu Zerren vefatini gördü. Onu defnetti. Sonra Medine'ye geldi. Orada hastalandi. Hz. Osman, onu ziyarete gitti. Rivayet olunduguna göre Hz. Osman, ona söyle demisti:

- Neden sikayetçisin?

- Günahlarimdan.

- Canin ne istiyor?

- Rabbimin rahmetini istiyor.

- Sana hekim getireyim mi?

- Zaten beni hasta eden hekimdir.

- Maasim sana vermelerini emredeyim mi? (Abdullah b. Mesud iki yıldan beri maasini istemiyordu.)

- Maasa ihtiyacim yok.

- Senden sonra kızlarına verilir.

- Kızlarimin fakir düsmelerinden mi korkuyorsun? Ben kızlarimin her gece Vakia sûresini okumalarını emretmisim. Zira RasûluUah (s.a.v.)'m söyle buyurdugunu isittim: "Her gece Vakia sûresini okuyan kimse asla yoksul düsmez."

Abdullah b. Mesud, Zübeyr b. Avvam'a vasiyetini yaptı. Denildigine göre onun cenaze namazini Zübeyr b. Avvam geceleyin kildirmistir. Bundan dolayı Hz. Osman da Zübeyr'i kinamistir. Baska bir rivayete göre ise cenaze namazim Hz. Osman kildirmistir. Ammar'in kildirmis olduguna dair bir rivayet de vardır. Dogrusunu Allah bilir. Altmis küsur yasinda iken vefat etmis ve Baki mezarligina defnedilmisti. [18]

Abdurrahman B. Avf

Bu zatin soy kütüğü şöyledir: Abdurrahman b. Avf b. Abdi Avf b. Ab-dilharis b. Zühre b. Kilab b. Mürre Ebu Muhammed el-Kuresi ez-Zührî. islâmiyet'in ilk zamanlarında Hz. Ebu Bekir'in delaletiyle Müslüman oldu. Önce Habesistan'a sonra da Medine'ye hicret etmistir. RasûluUah (s.a.v.), onu Sa'd b. Rebi ile kardes kildi. Abdurrahman, Bedir gazvesine ve müteakip gazvelere katilmistir. RasûluUah (s.a.v.), onu Beni Kelb kabilesine gönderdigi zaman emirlik alameti olsun diye sariginin ucunu omuzlarinin arasina sarkitti. Abdurrahman, Cennetle müjdelenen on sahabeden, islâm'a ilk giren sekiz kisiden, Hz. Ömer'den sonraki halifeyi seçecek alti kisilik sura meclisinden, sonra da bu meclisin kendi arasinda seçtigi üç kisiden biridir. O, daha sonra Hz. Osman'i halifelige takdim eden kisidir. Bir savasta Halid b. Velid'le tartismis, Halid, ona agir sözler söylemistir. Bu durumdan haberdar olan Rasûlullah (s.a.v.)'da söyle buyurmustu: "Ashabima sövmeyin. Nefsim kudret elinde bulunan zata yemin ederim ki, sizlerden biri Uhud dagi kadar altini Allah yolunda sarfedecek olsa bile yine de ashabimdan birinin Allah yolunda harcadigi bir avuç malin getirecegi sevaba ya da bu sevabin yarisina dahi ulasamaz."

Ma'mer, Zuhrf nin söyle dedigini rivayet etmistir: "Abdurrahman b. Avf, Peygamber (s.a.v.) zamaninda malinin yarisi olan 4000 dinari Allah yolunda sadaka olarak verdi. Sonra 40.000 dinari sadaka olarak verdi. Sonra Allah yolunda 500 ati yükleyip verdi. Sonra yine Allah yolunda 500 binegi yükleyip verdi. Malinin tamamini ticaret yoluyla kazanmisti.

Abd b. Hamid'in "Müsned" adli eserinde Enes b. Malik'den rivayet edilen hadise göre Abdurrahman b. Avf, hicret ettigi zaman Rasûlullah (s.a.v.), onu Osman b. Affan'la kardes kildi. Osman, ona:

- Benim iki bahçem var. Diledigini kendine al, senin olsun, deyince Abdurrahman su cevabi verdi.

Allah iki bahçeni de sana mübarek kilsin. Ben bunun için Müslüman olmadim. Sen bana pazari göster. Osman, ona pazan gösterdi. O da gidip pazarda yağçökek ve deri satın almaya basladi. Bunlarin ticaretini yaptı. Kazanç sagladi, mal topladi. Evlendi. Ve Peygamber (s.a.v.)'e geldi. Peygamber (s.a.v.) de: "Bir koyunla da olsa düğün yemeği yap. Allah sana

mübarek kilsin." dedi. Abdurrahman'm mali çoğaldi. Öyle ki bugday, un ve yiyecek maddesi taşıyan 700 binekten oluşan kervani geldi. Kervan geldiği zaman Medine'de kargasa meydana geldi. Hz. Aise:

- Bu kargasalık nedir? diye sorunca, kendisine Abdurrahman b. Avf in bugday, un ve yiyecek maddesi taşıyan 700 binekten mütesekkil kervaninin geldiği haber verildi. O da şöyle dedi: Rasûlullah (s.a.v.)'in şöyle buyurduğunu isittim: "Abdurrahman b. Avf, Cennet'e sürünerek girecektir." Abdurrahman bunu duyunca Hz. Aise'ye gelip şöyle dedi: "Anacığım, şahid ol. Bu kervandaki bineklerim, yükleri, çulları ve se-merleriyle birlikte Allah yolunda sadakadır."

İmam Ahmed b. Hanbel, Enes'in şöyle dediğini rivayet etmiştir:

«Bir ara Hz. Aise, evinde iken Medine içinde gürültü duydu. "Bu gürültü nedir?" diye sordu. Dediler ki: "Abdurrahman b. Avfin kervanı Sam'dan geldi. Her şeyi getirdi. Kervan yediyüz binekten mütesekkildi. Medine gürültüden sarsıldı." Hz. Aise, bu hadise üzerine şöyle dedi: Rasûlullah (s.a.v.)'m "Abdurrahman b. Avfi sürünerek Cennet'e girerken gördüm." buyurduğunu isittim.»

Abdurrahman b. Avf, bunu duyunca: "Eğer yapabilseydim ayak üstü Cennet'e girerdim." diyerek kervanındaki bineklere, sırtlarındaki çullan, semerleri ve yükleriyle birlikte, Allah yolunda sadaka olarak dağıttı. Abd b. Hamid tarafından rivayet edilen hadiste, "Rasûlullah (s.a.v.), Abdurrahman b. Avfi Osman b. Affan'la kardeş kıldı." denil-mekteyse de bu, Sahih-i, Buharî'de geçen hadise ters düşen açık bir yanılıdır. Zira Sahih-i Buhari'de geçen hadiste anlatıldığına göre Rasûlullah (s.a.v.), Abdurrahman b. Avf'm Sa'd b. Rebi el-Ensârî ile kardeş yapmıştır.

Sahih hadiste sabit olduğuna göre Rasûlullah (s.a.v.), bir seferde sabah namazının ikinci rekaatını Abdurrahman'ın arkasında ve ona tabi olarak kılmıştır. Bu büyük bir menkıbedir. Bu hususta hiç kimsenin şüphesi yoktur. Bu, tartışma götürmez bir gerçektir.

Abdurrahman, vefat edeceği zaman Bedir savasına katılmış olup da o esnada hayatta kalan her mücahide kendi malından 400'er dinar verilmesini vasiyet etti. O esnada Bedir savasına katılmış olupta hayatta bulunan sahabelerden 100 kisi vardı. Bunlar 400'er dinarlarını aldılar. Hatta Osman ile Ali de aldılar. Hz. Ali, o esnada şöyle demisti: "Git ey Avf'm oğlu, sen malın çürüğünü paranın geçersizini geçtin. Malın saf ve sağlam olanını kazandın. "Abdurrahman b. Avf, mü'minlerin annelerinden yani Rasûlullah (s.a.v.)'in zevcelerinden herbirine çok miktarda mal verilmesini vasiyet etti. Öyle ki, Hz. Aise onun bu vasiyeti dolayısıyla: "Allah, ona selsebil pinannin suyunu içirsin." demisti.

Kölelerinden büyük bir çoğunluğu azad etti. Hürriyetlerine kavusturdu. Bundan sonra da çok miktarda mal bıraktı. Malları arasında büyük bir altın kütlesi vardı. Ancak baltalarla parçalanabilirdi. Onu parçalayan adamların elleri balta tutmaktan nasırlandı. Geride 100 at, 3000 koyun bıraktı. Koyunları Baki mintikasında otlatılmaktaydı. Dört ka-nsi vardı. Her birine terekenin sekizde birinin dörtte biri verildi ki, bu da 80.000 dinar tutuyordu. Vefat ettiği zaman cenaze namazını Osman b. Affan kaldırdı. Cenazesine Sa'd b. Ebi Vakkas da katıldı. Baki mezarlığına defnedildi. Vefat ederken yetmişbeş yaşındaydı. Beyaz tenli olup teni pembemsi bir renge bürünmüştü. Güzel yüzlü, ince tenli, iri gözlü, uzun kirpikliydi. Burnunun ucu yüksek olup bası iri, avuçları büyük, parmakları kalın idi. Saç ve sakalımdalı beyaz telleri koparmaz ya da boyamazdı. Allah, ondan razı olsun. [19]

Ebu Zerr El-Gıfârî

Meshur görüğe göre asıl adı, Cündeb b. Cüdane'dir. İslâmiyet'in ilk zamanlarında Mekke'de Müslüman oldu. İslâm'a giren ilk dört kişinin dördüncüsü veya ilk beş kişinin beşincisi oldu. İslâm'a girişine dair hikayeyi hicret öncesi bahislerde naklettik. Rasûlullah (s.-a.v.)'i İslâm selamıyla selamlayan ilk zat odur. Müslüman olduktan sonra beldesine ve kavmine döndü. Rasûlullah (s.a.v.), Medine'ye hicret edinceye kadar beldesinde kavmi arasında kaldı. Hendek gazvesinden sonra Medine'ye hicret etti. Bundan sonra hizada ve seferde hep Rasûlullah'la beraber oldu. Ondan çok hadis rivayet etti. Kendisinin fazilet ve üstünlüğüne dair çok hadis nakledilmiştir. Bu hadislerin en meshuru Abdullah b. Amr'dan rivayet edilen su hadistir: Rasûlullah (s.a.v.) buyurdu ki:

"Ebu Zerr'den daha doğru sözlü birini yer tasımadı. Sema da gölgelendirmedi." Bu hadiste zayıflık vardır. Rasûlullah (s.a.v.) ve Ebu Bekir'in vefatlarından sonra Sam'a gitti. Orada kaldı. Ancak onunla Muaviye arasında anlaşmazlık baş gösterdi. Hz. Osman, onu Medine'ye çağırdı. Sonra Rabaza'ya yerleşti. Hicretin otuzikinci senesinin zilhicce ayında vefat edinceye kadar orada kaldı. Yanında karısından ve çocuklarından başka kimse yoktu. Vefat edince karısı ve çocukları onu defnedemediler. O esnada Abdullah b. Mesud, arkadaşlarından birkaç kişiyle birlikte Irak'tan geliyordu. Vefat etmek üzere olduğunu gördüler. Vefatından sonra kendisine ne yapacaklarını vasiyet etti. Başka bir rivayete göre ise vefatından sonra geldiler. Cenazesini yıkayıp defnettiler.

Ebu Zerr, vefatından sonra yemeleri için koyunlarından birini kesip pisirmelerini ailesine emretmisti. Hz. Osman, onun ailesine haber göndermiş, onları yanına alıp ailesiyle birlikte barındırıp beslemisti. [20]

Hicretin Otuzüçüncü Senesi

Ebu Ma'ser*'in bir kavline göre bu senede Kıbrıs fethedilmiştir. Ancak cumhur, onun bu görüşüne muhalefet ederek önceki sayfalarda da belirtildiği gibi Kıbrıs'ın hicri otuzüçüncü seneden önce fethedildiğini söylemişlerdi. Yine bu senede Abdullah b. Sa'd b. Ebi Serh' a halisinın barış antlaşmasını ihlal etmeleri üzerine Afrika'ya ikinci kez fethetti. Bu senede mü'minlerin emiri Hz. Osman, Küfeli birkaç kurrayı Sam'a gönderdi. Göndermesinin sebebi suydı: Bunlar Küfe valisi Said b. Amir'in meclisinde çirkin sözler sarfetmişlerdi. Said b. Amir de bunların durumunu Hz. Osman'a bir mektupla bildirdi. Hz. Osman, göndermiş olduğu cevabi mektupta bunları Küfe'den Sam'a sürgün etmesini emretmiş, ayrıca sam valisi Muaviye'ye de su mealde bir mektup göndermişti:

".....Sana Küfeli birkaç kurr gönderilmiştir. Onlara ikramda bulun, misafir et ve onlarla dostluk kur." Bunlar Sam'a vardıklarında Muaviye, onları misafir etti. ikramda bulundu. Sohbet etti. Öğüt verdi. Cemaata uymalarını, yalnız başlarına yaşamamalarını, cemaat dışında kalmamalarını söyledi. Onların sözcüleri ise, çirkin kelimeler sarfederek karşılık verdi. Muaviye yumusak, huylu olduğu için onlara ses çıkarmadı. Kureyslileri övmeye başladı. Fakat bunlar, Kureyslilere karşı öfkeliydiler. Muaviye, bu defa Rasûlullah (s.a.v.)'i övmeye başladı. Saîatü selam geçirdi. Babası ile övündü. Kavmi arasında şerefli bir kimse olduğunu söyledi. Ve sözlerini şöyle sürdürdü: "... Öyle sanıyorum ki Ebu Süfyan, bütün insanları doguracak olsaydı, mutlaka hepsini akıllı olarak dogururdu." Onun bu sözünü duyan Sa'saa b. Sohan, şöyle karşılık verdi: 'Talan söyledin. İnsanlar arasında Ebu Süfyan'dan daha akıllı kimseler vardır. Cenâb-i Allah'ın kendi elleriyle yarattığı ve kendi ruhundan ona üflediği ve meleklerin kendisine secde etmesini istediği insan vardır. Bunlar arasında iyileri ve kötöleri, ahmakı ve zekisi vardır.' Muaviye, bunlara yeniden nasihatla bulundu. Ama bunlar tasikliklerini sürdürdüler. Cahilliklerinden ve ahmaklıklarından vazgeçmediler. Bunun üzerine Muaviye, halk tabakasının fikrini bozmasınlar, düşüncelerini alt üst etmesinler diye bunları Sam'dan sürgün etti. Bunlar, çirkin sözleri arasında Kureyslileri hedef alıyorlardı. Güya onların İslâm'a yardım etme, fesatçıların kökünü kazıma gibi görevlerini ifa etmediklerini söylüyorlardı. Aslında onlar, bu eleştirilerini hiçbir mesnede dayanmaksızın kendi kafalarından uydurarak yapıyorlardı. Hz; Osman ile Said b. As'a sövüyorlardı. Sayıları on kadar idi. Dokuz olduğuna dair bir rivayet vardır ki, bu akla daha uygun düşmektedir. Bazılarının adları şöyledir: Kümeyi b. Ziyad, Ester en-Nehaî (Bunun asil adı Malik b. Yezid'dir.) Alkame b. Kays en-Nehaî, Sabit b. Kays en-Nehaî, Cündeb b. Züheyr el-Amirî, Cündeb b. Ka*b el-Ezdi, Urve b. Cad ve Amr b.

Hamk el-Huzaî,

Bunlar Sam'dan çıktıktan sonra Cezire'ye gittiler. Oranın valisi bulunan Abdurrahman b. Halid b. Velid kendileriyle görüştü. Bu zat, daha sonra Humus valiliğine atanmıştır. Abdurrahman, kendilerini bu yanlış hareketlerinden ve tutumlarından ötürü tehdit edip korkuttu. Onlar da özür dilediler ve bu yanlış yoldan vazgeçeceklerini ifade ettiler. Abdurrahman, kendileri için dua etti. Adlarına özür dilemesi için Malik el-Ester en-Nehaî'yi Hz. Osman'a gönderdi. Hz. Osman, onların özürlerin kabul ederek onlardan vazgeçti. Dilekleri yerde kalabileceklerini beyan etti. Onlar da Abdurrahman b. Halid b. Velid vilayetinde kalmayı tercih ettiler. Abdurrahman, Humus'a atandıktan sonra oraya gittiler. Abdurrahman, sahilde kalmalarını emretti. Kendilerine bolca erzak verdi. Baska bir rivayette anlatıldığına göre Muaviye, bunlara kizinca haklarında Hz. Osman'a bir mektup gönderdi. Hz. Osman, Muaviye'ye gönderdiği cevapta onları Kûfe'de Said b. As in yanına geri göndermesini emretti. Muaviye de onları Kûfe'ye geri gönderdi. Kûfe'ye döndüklerinde agızları daha da bozuldu. Kötülükleri daha da arttı. Said b. As, bunlardan rahatsız olduğunu Hz. Osman'a bildirdi. Hz. Osman da bunları Humus valisi Abdurrahman b. Halid b. Velid'e göndermesini ve hemen yola çıkarmasını emretti.

Bu senede Hz. Osman, bazı Basralülari Sam'a ve Misir'a sürgün etti. Bu sürgünü haklı kılan bazı sebepler vardı. Sürgün edilen bu kimseler, Hz. Osman'ı halifelikten düşürmek ve aleyhinde konuşmak hususunda düşmanlarıyla işbirliği içindeydiler. Ama haksızdılar. Çünkü Hz. Osman, hayırlı ve iyi bir kimse olup doğru yoldaydı. Allah ondan razı olsun. Bu senede mü'minlerin emiri Osman b. Affan (r.a.) insanlara hacc ettirdi. Allah, haccini kabul buyursun. [21]

Hicretin Otuzdördüncü Senesi

Ebu Maser'in ifadesine göre Sava savası bu senede yapılmıştır. Baskalarının doğru olan görüşüne göre bu savaş, önceki sayfalarda da anlatıldığı gibi bu seneden önce yapılmıştır. Hz. Osman'a çoğu Kûfeli olan ve Abdurrahman b. Halid'in valilik yaptığı Humus'ta bulunup Kûfe'den sürgün edilmiş olan asiler, bu senede birbirleriyle yazışıp ha-berleştiler. Kûfe emiri Said b. As'a karşı ayaklandılar. Ona saldırıda bulundular. Onu ve Hz. Osman'ı elestirdiler. Hz. Osman'a haber göndererek yaptığı işlerden sahabeleri azledip yerlerine yakınları olan Emevi-leri yönetime ataması hususunda güvendiği bir kimseyi kendilerine gönderip tartışmasını istediler. Ağır sözler söylediler. Valilerini azledip yerlerine sahabeleri ve İslâm'a ilk giren kimseleri atamasını talep ettiler. Onu çok zorladılar. Bunun üzerine o da ordu komutanlarını istisare için yanına çağırdı. Sam valisi Muaviye b. Ebu Süfyan, Misir valisi Amr b. As, Magrib valisi Abdullah b. Sa'd b. Ebi

Serh, Küfe valisi Said b. As ve Basra valisi Abdullah b. Amir bu çağriya icabet edip Hz. Osman'in yanına geldiler. Hz. Osman, meydana gelen hadiseler ve ülkü birliğinin dağılması hususunda fikirlerini sordu. Abdullah b. Amir, su teklifle bulundu: "Bunları gazaya gönderelim de kötülük yapmaya fırsat bulmasınlar. Sadece kendi canlarının derdine düşsünler. Bineklerinin ardısı-ra gidip kürklerdeki bitlerle uğrassınlar. Çünkü insanlar bos kalinca kavgaya tutusur, kendilerini ilgilendirmeyen işlerle uğrassın, nahos sözler söylerler. Ama birbirlerinden kopup cihadla uğrastıklarında, hem kendilerine hem de baskalarına faydalı olurlar."

Said b. As ise, bu fesatçıların köklerinin kazılması tavsiyesinde bulundu. Muaviye ise, Hz. Osman'a valilerini kendi vilayetlerine geri göndermesini, bu asilere aldiris etmemesini ve giretikleri kötü işleri önemsememesini tavsiye etti. Zira bunların sayılarının az olup askerlerinin zayıf olduğunu söyledi. Abdullah b. Sa'd b. Ebi Serh ise, mal vererek bunların gönüllerinin kazanılması, böylece kötülüklerinin önlenmesi, hiyanetlerinden emin olunması tavsiyesinde bulundu. Amr b. As ise, kalkıp şöyle dedi: "Ey Osman! Sen insanları hoşlanmadıkları bir yönetimle yönettin. Ya onların hoşlanmadıkları bu yönetimin basından uzaklaşırsın, ya da tam azim ve siddetle bu işe sarılırsın, emirlerini infaz ettirirsin." Ayrica Hz. Osman'a daha ağır sözler de söyledi. Sonra onunla basbasa kalinca insanların bekleyip durduklarını biliyordu." Söyleyeceğim sözlerin onlara ulaşmasını arzu ettim. Onun için bu sözleri sırf sana hayırlı ve yararlı olsun ve senden her türlü kötülüğü ve serri uzak-lastırm diye söyledim." dedi.

Bunun üzerine Hz. Osman, valilerine görevlerini aynı anlayış ve tutumla devam etmelerini söyledi. Mal vererek o asillerin gönüllerini kazandı. Ayrica onların gaza için sınırlara gönderilmelerini emretti. Böylece her iki tarafın yararına olacak bir karar vermiş oldu. Valiler vali-yetlerine döndükleri zaman Küfeliler, valileri Said b. As'ın Küfe'ye girmesine engel oldular. Silaha sarıldılar. Onu şehre sokmamaya yemin ettiler. Hz. Osman'ın onu azledip yerine Ebu Musa el-Es'arî'yi atmasını istediler. Cer'a denen yerde toplandılar. O esnada Ester en-Nehaî: "Allah'a yemin ederim ki, biz kılıçları elimize aldığımız halde o şehre giremeyecektir." dedi. İnsanlar Cer'da toplanıp beklediler. Said, onlarla savaşmadı. Onu şehre sokmamaya kesin karar vermişlerdi. O gün Küfe mescidinde Hüzeyfe ile Ebu Mesud Ukbe b. Amr da bulunuyordu. Ebu Mesud şöyle dedi: "Vallahi kan dökülmedikçe Said b. As geri dönmeyecektir."

Hüzeyfe de şöyle karşılık verdi: "Vallahi o geri dönecektir ve bir fincan kan dahi akmayacaktır. Bugün bildiğim tek şey varsa o da Muham-med (s.a.v.)'in hayatta olmasıdır."

Kısaca diyeceğimiz şudur ki: Said b. As, Medine'ye geri döndü. Fitne kırıldı.

Küfe halki bundan memnun oldular. Hz. Osman'a kendilerine vali olarak Ebu Musa el-Es'arî'yi atamasini istediklerine dair bir mektup yazdilar. Hz. Osman da süphelerini gidermek, has taliki arinin kökünü kazimak ve mazeret olarak ileri sürdükleri hususlari ortadan kaldirmek için bu isteklerini yerine getirdi.

Seyf b. Ömer'in anlattigina göre bu nrkalarin Hz. Osman'a ayaklanmalarinin sebebi su idi: Abdullah b. Sebe' adinda Yahudi bir adam vardi. Müslüman oldugunu açıkladi. Misir'a gitti. Bir grup Müslümana gidip onlarla görüştü. Onlara çeşitli telkinlerde bulundu. Kendi kafasından uydurduğu bazı sözler söyledi. Söyledikleri sözlerden biri, adamin birine yönelttiği su soruydu:

- Meryem oğlu İsa'nin su dünyaya geri döneceği sabit değil midir?

- Evet.

- Rasûlullah (s.a.v.), Meryem oğlu İsa'dan daha üstündür. Su halde Rasûlullah (s.a.v.)'in dünyaya geri gelmesini niye inkar ediyorsun? Rasûlullah, Ebu Talib oğlu Ali'yi kendine vasi tayin etmistir. Rasûlullah (s.a.v.) peygamberlerin sonuncusudur. Ali de vasilerin sonuncusudur. Su halde Ali, Osman'dan daha faziletli olup halifelige daha layiktir. Osman, hakkı olmadığı halde halifeliği zorla ele geçirmiştir. Onu dinleyenler protesto ettiler. Ama Misirlilerin bir çoğu da buna aldandı. Fitneye düştüler. Küfe ve Basra halkına mektuplar yazarak fitne çıkarmada iş birliği yaptılar. Hz. Osman'a karsi ayaklanmada el birliği yapmaya söz verdiler. Akrabalarını ve yakınlarını görevlere atayıp büyük sahabeleri görevden azletmesini kendisine hatırlatacak ve bu hususta kendisiyle tartışacak adamları Hz. Osman'a gönderdiler. Bu fitne, birçok insanın kalbine yerleşti. Bunun üzerine Hz. Osman'da vıla-yetlerdeki valilerini topladı. Onlarla, istisare yaptı. Onlar, önceki sayfalarda naklettigimiz tavsiyelerini kendisine arzettiler. Dogrusunu Allah bilir.

Vakidî, Abdullah'in babası Muhammed'in şöyle dedigini rivayet etmistir: "Hicretin otuzdördüncü senesinde insanlar Osman'a karsi eleştirilerde bulundular. Onun hakkında çok çirkin sözler söylediler. Hz. Ali'ye gidip Hz. Osman'la görüşmesini ve ona bu durumları anlatmasını istediler. Hz. Ali de gidip Hz. Osman'a şöyle dedi:

Müslümanlar bana gelip senin hakkında görüştüler. Beni sana gönderdiler. Kendileri de disarida beklesip duruyorlar. Vallahi sana ne söyleyeceğimi bilemiyorum. Senin de bilmediğin birseyi biliyor değilim. Bilmediğin bir hususu sana ileticek ve onu sana bildirecek değilim. Benim bildiklerimi sen de biliyorsun. Herhangi bir bilgi senden gizli kalmış değildir ki onu sana bildirelim. Senden gizli tuttugumuz birsey yoktur ki, onu sana iletelim. Senin dismda herhangi bir konuda da bizim bir ayrıcaligimiz ve özelligimiz yok. Sen, Rasûlullah (s.a.v.)'in sohbetinde bulunup ondan birçok şeyler

isittin ve damadi oldun. Ebu Bekir, senden daha üstün bir amel işlemiş değildir. Ömer de senin isledigin hayirlardan daha üstün hayirlar işlemiş bir kimse değildir. Sen hiç kimsenin erisemedigi bir akrabaliga eristin. Senden önceki iki halife seni hiçbir konuda geçmiş değildirler.

Ey Osman, Allah'tan kork Allah'tan. Kendi nefsinin Allah'tan sakindir. Vallahi senin gözlerin kapalı değildir ki, sana bazı seyleri gösterelim. Sen, bilgisiz bir kimse de degilsin ki sana birseyler öğretip duralim. Yol gayet açık ve bellidir. Dinin emirleri de açıkça ortadadır.

Ey Osman! Sunu çok iyi bil ki, Allah'in kullarının en üstünü ve en faziletli adil bir halifedir. Öyle bir halife ki, kendisi hidayete erer, baskalarını da hidayet erdirir. Bilinen sünnetleri uygular, terkedilmiş sünnetleri de bütünüyle öldürür. Vallahi iste bütün bunlar, açık ve bellidir. Islâm'ın Ölçüleri dimdik ayaktadır. Ve belli ölçüleri vardır. Bid'atlar da bellidir. Onların da ölçüleri vardır. İnsanların Allah katında en serli ve kötü olanları ise sapıklıkta olan ve insanları da sapıklığa sokan zalim devlet başkanlarıdır. Onlar bilinen sünnetleri öldürür. Terk edilmiş bid'atları uygularlar.

Ey Osman! Ben seni, Allah'in darbelerinden ve intikamından sakindirip fitneden uzak olmanı dilerim, Allah'in azabi siddetli ve elimdir.

Ey Osman! Seni bu ümmet içinde öldürmeye ve ölüm kapısını açıp kıyamet gününe kadar bu ölüm kapısının, açık kalmasına sebep olacak bir devlet başkanı olmandan sakınmanı dilerim. Böyle bir devlet başkanı, insanlara bu fitne elbisesini giydirebilir ve onları paramparça bir halde ter-keder. Onlar da batılın gözlerini kapatmasından dolayı hakkı göremez olurlar. Bu batıl içerisinde dalgalar onları sürükleyip götürür. Onlar da bu batıl içerisinde yüzüp giderler."

Hız. Ali'nin bu sözleri üzerine Hız. Osman ona şöyle dedi:

"Vallahi senin bu söylediklerini söyleyen kimselerin kimler olduğunu anladım. Sen, benim yerimde olmuş olsaydın sana böyle serzeniste bulunmaz ve kinamaz ve seni böyle ayıplamazdım. And olsun sen bir ihtiyaç sahibinin ihtiyacını giderseydin ve Hattab oğlu Ömer'in yaptığı gibi zayıf bir kimseyi barındırmış olsaydın, kesinlikle sana gelip böyle kinamalarda bulunmazdım.

Mugire b. Sube'nin su anda burda olmadığını biliyor musun? Hız. Ali: "Evet su anda o burada değildir." dedi. Hız. Osman: "Ömer, onu görev başına getirmisti." deyince Ali: "Evet" dedi. Hız. Osman: "Ben akrabam ve yakınım olan İbn Amir'i vali tayin ettim, diye beni niye kınıyorsun?" diye sorunca Hız. Ali şöyle dedi: "Ömer, tayin ettiği valilerin herhangi birisinin en ufak bir hatasını duyduğu anda onu en büyük cezaya çarptırır ve sürekli olarak

kulaginın dibinde ona baskı yapardı. Fakat sen bunu yapmıyorsun. Bu konuda da biraz zayıf düştün. Ve akrabalarına karşı yumuşak davrandın." Hz. Osman ona: "Onlar aynı şekilde senin de akrabalarıdır" diye karşılık verince Hz. Ali şöyle dedi: "Onlar akraba olarak en yakınlarıdır. Ancak fazilet ve hayır onlardan başka-sımdadır." Bunun üzerine Hz. Osman şöyle sordu: "Muaviye'yi Hz. Ömer'in tayin ettiğini biliyor mu

sun? Ben de onu görevinde bıraktım." Hz. Ali de buna karşılık şöyle dedi: "Allah'ını seversen Muaviye'nin, Ömer'in kölesi Yerre'den daha çok Ömer'den korktuğunu bilmiyor musun sen?" Hz. Osman: "Evet biliyorum." diye cevap verince Hz. Ali, sözünü şöyle sürdürdü. "Ama bugün Muaviye sana danışmadan bir sürü işler çeviriyor ve Osman böyle emretti, diye konuşup duruyorken sen bunu biliyorsun. Fakat onu alıkoymuyorsun."

Sonra Hz. Ali, yanından ayrılıp gidiince Hz. Osman da onun arkasından çıkıp mescide gider ve minbere çıkıp insanlara bazı nasihatlar bulur, uyarıp korkutur, tehdit edip ceza vereceğini söyleyerek konuşmasına şöyle devam eder:

"Hattab oğlu Ömer'i kinamadığınız hususlarda beni ayıplayıp kınıyorsunuz. Böyle bir durumda ayagıyla size bir tekme vurur ve eliyle samar atar veya lisanıyla size gerekeni söylerdi. Siz de ona sevdiğiniz veya . sevmediğiniz her hususta uyup sesinizi 'çıkarmamistiniz. Ben ise size karşı son derece yumuşak davrandım, omuzlarımı size destek yaptım.

Elimi ve dilimi sizden uzak tuttum. Bana karşı cesaretli olmanıza fırsat verdim. Fakat Allah'a yemin ederim ki, taraflarımın sayısı sizden daha fazladır. Yardımcılarım daha yakındır. Sayıca daha fazladır. Yardımcılarım daha yakındır. Sayıca daha kalabalığım ve yardım görmeye de yakınlığım. Adamlarımı çağırırsam, bana toptan ve hemen gelirler. Ben size denk kimseler hazırlamışım. Size karşı gereğinden fazla iyilikte bulundum. Fakat size karşı dışlarımı gıcirdatmak zorunda kaldım. Daha Önceden yapamadıklarımı bana yaptırdınız. Ağzıma almadığım şeyleri söylediniz. Artık bana dil uzatmayın. Beni ayıplamayın. Yöneticilerinizi ayıplamayın. Ben sizin başınıza öyle bir takım kimselerin geçmesine engel oldum ki, eğer sizinle benim konuştuğum bu şekilde başka türlü konusalsaydı, yine de öpüp başınıza koyardınız. Sizin hangi haklarınız kaybolmuş? Allah'a yemin ederim ki benden öncekilerin ulaştıkları mesafeden geri kalmış değilim" Bundan sonra Hz. Osman akrabalarına verdiği malları kendi mülkünden vermiş olduğunu söyleyerek kendini savundu. Mervan b. Hakem de kalkarak cemaata hitaben şöyle dedi: "Eğer isterseniz bizimle sizin arasınıza kılıç girsin. Ve sizinle bir sairin dediği gibi olalım: "Biz size her şeyimizi feda ettik. Siz neye sahip oldu-nuzsa bu sayede sahip oldunuz." Hz. Osman Mervan'm bu sözleri üzerine ona: "Sus ey kör olasıca, bırak beni

ve arkadaşlarımı, aramıza girme! Senin bu konuda laf söyleyecek hiç bir haklan yoktur. Ben sana daha önce bu konularda hiç konuşmayacaksın, dememis miydım?" diye çıkisir. Bunun üzerine Mervan susar. Hz. Osman da minberden inip gider,

Seyf b. Ömer'le diğerlerinin anlattıklarına göre Sam'a gideceği esnada Hz. Osman'la vedalasan Muaviye ona kendisiyle birlikte Sam'a gelmesini önerir. Orada taraflarının çok olduğunu ve komutanlarına emirlerine itaat ettiklerini söyler ancak Hz. Osman: "Rasûlullah'm yanında komsusu olarak bulunmayı başka yerlerde ikamet etmeye degismem" der. Muaviye: "Sam'dan senin için askeri bir birlik göndereyim, yanında kalip seni korusunlar" deyince Hz. Osman: "Gelecek olan askeri birliğin Rasûlullah beldesini Muhacir ve Ensar'dan olan sahabeler için daraltmasından korkarım." diye karsilik verir. Muaviye: "Allah'a yemin ederim ki ey mü'minlerin emiri, sana suikast tertiplenecektir" deyince Hz. Osman "Allah bana yeter o ne güzel vekildir" karsiligini verir. Muaviye, onun yanından çıkar, kilicini ve yayım eline alip Muhacirlerle Ensar toplulugunun bulunduğu meclise varir. Mecliste Ebu Talib oğlu Ali ile Talha ve Zübeyr de vardir. Muaviye yayına dayanip onlara hitaben belig bir konuşma yapar. Hz. Osman'a göz kulak olmalarini onu düşmanlarına teslim etmekten sakınmalarini tavsiye eder, sonra çekip yoluna gider. Zübeyr dedi M: "O esnada Muaviye'yi o kadar heybetli gördüm ki bu haybeti gözlerinde müşahede ediyordum."

İbn Cerir'in anlattigina göre Muaviye, Medine'ye o defaki gelisinde durumun vehametini sezmisti. Hac mevsiminde o sene birisinin Recez Bahrinden su siiri okudugunu isitmisti:

"Herkesin kalbinde beliren birsey vardir.

O da Osman'dan sonra Ali'nin emir olmasidir.

Arkasından da Zübeyr'in halef olacagidir.

Onun da ardından Talha'nin koruyucu ve onun veliahdi olacagidir."

Muaviye, bu siiri duyunca kalbine tesir etti ve bu tesir sürekli hissedildi. Ve sonra olanlar da oldu. Bunu, yeri gelince inşaallah detayli olarak anlatacagiz. Güvencimiz ve dayanagimiz Allah'tir.

İbn Cerir dedi ki: Bu senede yani hicretin otuzdördüncü senesinde Ebu Abs b. Cübeyr, Medine'de vefat etti. Bu zat, Bedir gazvesine katılanlardandır. Yine bu senede Mistah b. Üsase ile Gafil b. Bükeyr de vefat ettiler. Hz. Osman, bu senede de insanlara haccettirdi. Allah ondan razı olsun. [22]

Hicretin Otuzbesinci Senesi Hz. Osman'in Öldürülmesi

Bu olayın sebebi sudur: Hz. Osman, Amr b. As'i Misir valiliğinden azl ettiği

zaman oraya vali olarak Abdullah b. Sa'd b. Ebi Serh'i atadi. Zira Hariciler, Misir'da Amr b. As'm siki kontrolü altında olup hareket edebilecek durumda degillerdi. Onun valiligi zamanında halife ve emir hakkında kötü sözler söyleyemiyorlardı. Nihayet onu Misir'dan alması için Hz. Osman'a sikayet ettiler. Yerine ondan daha yumusak huylu birini vali olarak atanmasını taleb ettiler. Sürekli sikayetler üzerine Hz. Osman da Amr b. As'i savas komutanligından azledip namaz imamligi görevinde birakti. Savas komutanligina ve haraç emirligine Abdullah b. Sa'd b. Ebi Serh'i atadi. Sonra Hariciler, Amr b. Asla Abdullah b. Sa'd arasında fesatlik yaptılar. Onları birbirlerine düşürdüler. Öyle ki bu iki zat, birbirlerine çirkin sözler sarfettiler. Nihayet Hz. Osman da emir gönderip Misir'in bütün görevlerini Abdullah b. Sa'd b. Ebi Serh'in uhdesine verdi. Haraç işlerini, savas işlerini ve namaz kildirma görevini hep ona verdi. Amr b. As'a da haber göndererek: "Senden hoslanmayan kimselerin yanında durmanda senin için bir yarar yoktur. Yanıma gel." dedi. Bunun üzerine Amr b. As da Hz. Osman'a darılarak ona karşı öfkeye kapılarak Medine'ye döndü, içindekileri ona döktü. İkisi karşilikli tartistılar. Amr b. As, babasının üstünlüklerini sayarak Hz. Osman'a karşı iftiharda bulundu. Kendisinin onlardan daha güçlü olduğunu ifade etti. Hz. Osman da ona: "Birak bunları. Bu senin yaptığın cahiliyet isidir." dedi. Amr b. As da insanları Hz. Osman'a karşı kiskirtmaya başladı.

Misir'da Hz. Osman'a öfke duyan ve onun hakkında çirkin sözler sarfeden bir topluluk vardı. Büyük sahabeler grubunu görevlerden azlettiği, onların yerine daha aşağı derecedeki kimseleri ya da kendi nazarlarında yöneticilige layik olmayan şahısları valiliklere ve idareciliklere atadığı için ona karşı düşmanca duygular besliyorlardı. Amr b. As'tan sonra vali olarak atanan Abdullah b. Sa'd, b. Ebi Serh'i de Misirliler begenmediler. Ancak Abdullah b. Sa'd Magriblilerle savastığı, Berber, Endülüs ve Afrika'yi feth ettiği ve bu işlerle uğrastığı için onlara aldiris etmedi.

Ayrıca Misir'da insanları Abdullah b. Sa'd'a karşı ayaklanmaya ve onunla savasmaya tesvik eden bazı sahabe çocuklarından oluşan bir topluluk olustu. Bunların bel kemigi ve elebasıları Muhammed b. Ebi Bekir ile Muhammed b. Ebi Hüzeyfe idi. Bunlar, 600 kadar süvariye harekete geçirip receb ayında umreci sıfatıyla Medine'ye gönderdiler ki, orada Hz. Osman'ı protesto etsinler. Bu, 600 kişilik grup Amr b. Büdeyl b. Verka el-Huzaî, Abdurrahman b. Adis el-Belevî, Kinane b. Bîsr et-Tecibî ve Sudan b. Himran es-Sekunî komutasında yola çıktılar. Tamamının idaresinden de Amr b. Büdeyl b. Verka el-Huzaî sorumlu idi. Bunlarla birlikte Hz. Ebu Bekir'in oğlu Muhammed'de Medine yoluna çıktı. Ebu Hüzeyfe'nin oğlu Muhammed ise, Misir'da kalip insanları Hz. Osman'a karşı kiskirtmaya ve kendi grubunu savunmaya devam etti. Abdullah b. Sa'd b. Ebi Serh, Hz. Osman'a mektup

göndererek, 600 kişilik grubun umreci sıfatıyla Medine'ye doru yola çıktıklarını bildirdi. Bunlar Medine'ye yaklaştıklarında Hz. Osman, karsılarına çıkıp kendilerini Medine'ye girmeden önce Mısır'a geri göndermesi için Hz. Ali'ye görev verdi.

Baska bir rivayette anlatıldığına göre Hz. Osman, halkı onları durdurmaya ve geri çevirmeye çağırdı. Onun bu çağırısına Hz. Ali icabet edince o da Hz. Ali'yi bu göreve gönderdi. Hz. Ali'yle birlikte esraftan bir cemaat da bu görevi ifa etmek üzere harekete geçti. Hz. Osman, Ammar b. Yasir'i de yanına almasını Hz. Ali'ye tavsiye etti. Hz. Ali gidip Am-mar'i çağırdığında Ammar, onunla bu göreve gitmeye yanaşmadı. Bunun üzerine Hz. Osman, Ammar'a gidip asileri geri çevirme işine katılmasını tesvik için Sa'd b. Ebi Vakkas'i gönderdi. Sa'd b. Ebi Vakkas gidip kendisine bu görevi gelmesi için tesvikte bulunduyorsa da Ammar yine yanaşmadı. Ammar, bir hadiseden dolayı kendisini cezalandırıp döven Hz. Osman'a kızgındı. Ammar, Abbas b. Utbe b. Ebi Leheb'e sövdüğü için aralarında kavga çıkmış, Hz. Osman da ikisini cezalandırmıştı. İşte bu sebeple Ammar, Hz. Osman'a karşı öfke duymuş ve insanları ona karşı ayaklanmaya tesvik etmişti. Sa'd b. Ebi Vakkas, onu bu hareketinden sakındırmış ve kinamıştı. Ancak o, bu tutumundan vazgeçmemişti.

Hz. Ali, Cühfe'de bulunan asilerin yanına gitti. Asiler, ona saygı gösteriyorlar ve asiri derecede hürmet ediyorlardı. Hz. Ali, onları bu hareketlerinden vazgeçirmeye çalışarak kinadı ve ağır sözler söyledi. Bunun üzerine onlar kendilerini kinayarak: "Biz bu adam için halife ile savaşıyoruz ve protestoda bulunuyoruz, o da kalkmış onu bize karşı savunuyor." dediler.

Anlatıldığına göre insanlar, Hz Ali 'ye, Hz. Osman'ın bazı arazileri koruluk haline getirdiğini, mushafları yaktığını, seferde iki rekat kılınması gereken namazı dörde çıkardığını, büyük sahabeleri bırakıp genç adamları valiliklere atadığını, diğer insanlara nisbetle Ümeyye oğullarına daha çok ihsanda bulunduğunu ileri sürdü. Hz. Ali, onların bu iti-

razlarına su cevabı verdi: "Bazı arazileri koruluk haline getirdiğini söylüyorsunuz. O, semizlensinler diye zekat develeri için o arazileri koruluk haline getirdi. Yoksa kendi develeri ve koyunları için o arazileri koruluk haline getirmiş değildir. Kaldı ki, ondan önce Ömer de bazı arazileri koruluk haline getirmiştir. Mushafları yaktığını söylüyorsunuz. O, içinde ihtilaf görülen mushafları yakmıştır. Üzerinde ittifak edilen mushafları ise yerinde bırakmıştır. Nitekim mushafların son sunulusunda bu sabittir. Namazı Mekke'de iki rekat değil de dört rekat olarak kılmasına gelince; o Mekke'de evlendi, orada ikamete niyet etti. Bu sebeple namazı tam kıldı. Onun, genç adamları valiliklere getirdiğini söylüyorsunuz. O, sadece adaletli ve düzgün

davranisli bir adami valilige atamistir. Kaldi ki Rasûlullah (s.a.v.) da yirmi yasindaki Attab b. Üseyd'i Mekke'ye vali olarak atamisti. İnsanlar, Üsame b. Zeyd b. Ha-ris'enin komutanligini elestirdiklerinde Rasûlullah (s.a.v.), onun komutanliga layik oldugunu söylemisti. Hz. Osman'in kendi kavmi olan Ümeyye ogullarini tercih etmesine gelince; Rasûlullah (s.a.v.) da Ku-reyslileri, diger insanlara tercih ederdi. Allah'a yemin ederim ki, eger Cennet'in anahtarlari benim elimde olsaydi ben Ümeyye ogullarini oraya kordum.

"Baska bir rivayette anlatildigina göre halk, Hz. Osman'i, Ammar ve Ebu Bekir'in oğlu Muhammed'e yaptiklarindan ötürü kinamis, Hz. Osman da bu hususta mazeretini beyan etmis, onlar için yapmasi gerekeni yaptigim söylemisti. Hakem b. Ebu'l-As'i, Rasûlullah tarafından Taife sürgün edilmiş olduğu halde getirip yanina aldigim ve barindirdigini söyleyerek onu kinamislar, o da su cevabi vermisti: "Rasûlullah (s.a.v.), onu Taife sürgün etmis, ancak sonra Medine'ye geri getirmis, sonra yine Taife sürgün etmisti."

Rivayet olunduguna göre Hz. Osman, bütün bu hususlari bir sahabe toplulugunun huzurunda halka irad ettigi hutbesinde açıklamis ve onlari bu hususlara şahid göstermis, onlar da bildikleri hususlarda şahadet etmislerdi. Rivayet olunduguna göre asiler de aralarindan bir grubu bu hutbeyi dinlemek üzere göndermisler, hutbeyi dinlemisler, mazeretler Hz. Osman tarafından açıklandiktan sonra artık isyan gerekçeleri ortadan kalkmis, süpheleri de yok olmustu. Sahabelerden bir grup, Hz. Osman'a bu asileri cezalandirmasi teklifinde bulunmuslar, ancak o, asileri bağışlamisti. Onlari kavimlerine geri göndermis onlar da geldikleri yerlere ziyan içinde geri dönmüşlerdi. Umduklarini elde edememislerdi.

Hz. Ali de, Hz. Osman'in yanma varip asilerin memleketlerine döndüklerini, kendisinin nasihatlerine kulak verdiklerini söylemis ve Hz. Osman'a bazi yakinlarini kayirdigindan ötürü mazeretini beyan edici bir hutbeyi irad etmesini ve halktan özür dilemesini, kendisinin artık böyle yapmayacagina, yaptiklarindan da tevbe ettigine cemaati şahit tutmasını tavsiye etmisti. Ebu Bekir'le Ömer'in yolundan gidecegini, onların çizdikleri yolun disina çıkmayacagini, halka açıkça taahhüt etmesini teklif etti. Hz. Osman, onun bu ögüdüne kulak verdi. İtaat etti. Hutbe esnasinda ellerini kaldiran Hz. Osman şöyle dedi:

"Allah'im, senden magfiret diliyorum. Tevbe ediyorum. Allah'im, ben, benden sadir olan hatalarimdan ötürü tevbe eden ilk kisiyim." Böyle söyleyince gözlerinden yaslar bosandi. Oradaki Müslümanların tümü de agladilar. Imamlarina karsi halkta siddetli bir merhamet meydana geldi. Hz. Osman da artık bu yolda yürüyecegine, önceki halifelerin yolundan

ayrulamayacagina halki sahit tuttu. Yanma gelmek isteyen herkese kapisinin açık olacagini, kimsenin geri çevrilmeyecegim taahhüt etti. inip namazi kildirdi. Sonra evine gitti. Mü'minlerin emirinin yanina herhangi bir ihtiyaç veya birsey sormak için gitmek isteyen herkes artik belli bir süreye kadar geri çevrilmedi.

Vakidî dedi ki: Misirli âsilerin memleketlerine dönmelerinden sonra Hz. Ali, Hz. Osman'a gelip söyle dedi:

"Insanlarin senden duyacagi ve sana karsi sahit olacaklari, ayrica kalbindeki yanlis düşünceleri çıkarip atacagina ve tevbe edecegine Allah'in sahid olacagi bir konusma yap. Çünkü şehirlerde sana karsi komplolar hazirlaniyor. Yarın Kûfe'den baska bir grubun gelmeyeceginden emin degilim. Geldiklerinde sen yine: "Ey Ali, git de sunlari ikna et." diyeceksin. Öbürsü gün Basra'dan bir grup gelecek, sen yine, "Ey Ali git de sunlari ikna et." diyeceksin. Eger senin dedigini yapmazsam o zaman seninle olan dostluk baglarimi koparmis ve hakkini hafife almis olurum."

Hz. Osman, cemaatin karsisina çıktı. Onlara hutbe irad etti. Yaptiklarindan ötürü tevbe etmis oldugunu bildirdi. Kalkip Cenâb-i Allah'a hamdû senada bulundu. Onu layiki veçhiyle övdü. Sonra söyle dedi:

"Allah'a yemin ederim ki, kisi bilmedigi seyi ayiylarsa onu ayiylamis sayilmaz. Ben her ne yaptiysam mutlaka bilerek yaptim. Ancak aklimi karistirdim. Yolumu kaybettim. Ben, Rasûlullah (s.a.v.)'m söyle buyurdugunu isittim: "Ayagi kayan tevbe etsin, hata yapan teybe etsin. Helakta devam etmesin. Çünkü zulümde devam eden kisi, (dogru) yoldan çok uzaklasir." Iste ben öğüdü alan ilk kisi oldum. Yaptigim islerden ötürü Allah'tan magfiret diliyor ve tevbe ediyorum. Ben minberden inince esrafiniz yanima gesin. Allah'a yemin ederim ki, ben baskasinin mülkiyeti altina girdiginde sabreden, hürriyetine kavustugunda sükreden köle gibi olacagim. Allah'in yolu neresiyse oraya gidecegim."

Insanlar onun bu konusmasindan ötürü ona karsi merhamete geldiler. Birçoklari agladilar. Said b. Zeyd de kalkip söyle dedi:

- Ey mü'minlerin emiri! Bu söylediklerini yapmadigin takdirde Allah'in azabindan kork ve söylediklerini yerine getir. Hz. Osman, mescidden eve döndüğünde içerde halkan ekabirinden bir topluluk vardi. Mer-van b. Hakem de gelip kendisine sordu:

- Ey mü'minlerin emiri, konusayim mi, yoksa susayim mi?

Hz. Osman'in karisi Naile binti Perafise el-Kelbfye perde gerisinden ona su cevabi verdi:

- Hayir sus. Allah'a yemin ederim ki, insanlar Osman'i öldürecekler. O, artik dönüşü mümkün olmayan birsöz söyledi. Bunun üzerine Mervan da Naile'ye

söyle karsilik verdi:

- Sana ne oluyor, bu islere neden kansiyorsun?Vallahi senin baban öldüğü zaman daha abdest almasını bile bilmiyordu.

- Babalardan söz etme.

Mervan, Naile'nin babasının aleyhinde konuşmustu.Nalie'nin bu uyarısı üzerine konuşmasına son verdi ve Hz. Osman'a sordu:

- Ey mü'minlerin emiri! Konusayım mı, yoksa susayım mı?

- Konus.

- Anam babam sana feda olsun. Senin bu söylediklerine ilk uyanlardan biri ben olayım. Sana bu konuda yardımcı olmayı arzu ederim. Ancak sen öyle sözler söyledin ki, artık kemer sikilacak kadar sikilmiş, son noktasına kadar gelmiş ve akan sel çekilip gitmiş, arkasından tortularını bırakmıştır. Zelil ve alçak olan da artık planını kurmuş , gerekenleri söylemiştir. Daha sonra tevbe edilecek bir günahi işlemek, sürekli korku verecek bir tevbeden daha iyidir. Eger istiyorsan tevben üzerinde dur ve günaha yaklasma. Fakat su anda daglar gibi bir sürü insan kapında bekleyip durmaktadır.

Bu sözler üzerine Hz. Osman:

- O halde çık onlarla konuş. Ben, onlarla konuşmaya utaniyorum, deyince Mervan kapiya çıkmış ve onların Hz. Osman'ın kapısında, kalabalığın üst üste bindiği bir sırada onlara hitaben söyle demisti:

- Ne oluyor size! Bir talan yapmak üzere gelen adamlar gibi toplanmış duruyorsunuz. Hey yüzleri çirkin insanlar! Ne istiyorsunuz? Siz bizim hükümdarlığımızı elimizden almak niyetiyle mi geldiniz? Çikip gidin buradan. Allah'a yemin ederim ki, bize saldırıp kastedecek olursanız, bizden hoslanmayacağınız şeyler göreceksiniz. Basınıza geleceklerden de memnun olmayacaksınız. Çekin evlerinize gidin. Vallahi biz su anda elimizde bulundurduğumuz yönetim isini kimseye kaptırmaz ve bunda mağlub olmayız. Orada biriken halk geri dönmüş ve Hz. Ali'ye gelerek durumu haber vermişlerdi. Hz. Ali de bu kızgınlık içersinde kalkıp Hz. Osman'ın yanına gider ve ona söyle der:

- Mervan'm yaptıklarından razı olan sen değil misin? Seni dininden saptıncaya kadar senden razı olan da o değil mi? O seni dininden ve aklından saptırmak istiyor. Aynen sahibinin çekip götürdüğü yere yönelen deve gibi onun elinde mi kaldın? Vallahi Mervan,ne din konusunda ne de kendi nefsiyle ilgili olarak hiçbir görüş beyan edecek adam değildir. Vallahi ben, Mervan'ın seni bir bu tarafa, bir o tarafa yöneltip durduğunu görüyorum. Bu sözlerimden sonra bir daha sana geHp kinama ve serzeniste bulunmayacağım. İtibarını vitirdin, yönetimi elinden çıkardın. Kendi

görüsüne sahip çikamadın, maglub oldun."

Hız. Ali, oradan çiktikten sonra Nalie gelip Hız. Osman'a söyle sordu:

- Konusayım mı yoksa susayım mı?
- Konus.
- Ali'nin söyle dedigini isittim: Sen onu birakıp Mervan'a uydun. Mervan da seni arzu ettiği şekilde yönlendirdi.
- Ama ne yapabilirim ki?
- Bir ve ortaksız olan Allah'tan korkar, ona karsi takvali olur, senden önceki arkadaşlarının yoluna uyarsın. Sen, Mervan'a ne zaman uyarsan o senin Ölümüne sebep olur. Mervan'ın Allah katındaki kıymeti, itibari ve sevgisi yoktur. Bunun için sen Ali'ye haber gönder. Onun gönlünü al ve ona yakınlığını, akrabalığım ve itaat edeceğini söyle."

Hız. Osman, Hız. Ali'ye haber gönderip onu çağirttiği halde o icabet etmez ve söyle der: "Ben bir daha ona gitmeyeceğimi kendisine bildirmistim."

Naile'nin söyledikleri Mervan'ın kulagina gidince o, Hız. Osman'ın huzuruna gelir ve söyle sorar:

- Konusayım mı yoksa susayım mı?
- Konus.
- Ferafise'nin sizi Naile.
- Sakın ona tek bir söz söylemiyesin ey yüzü kara adam! O, bana senden daha çok iyilik gösterir ve daha iyi nasihat eder. Hız. Osman'ın bu uyarisi üzerine Mervan susar. [23]

Misir'daki Asi Grupların İkinci Kez Hız. Osman'a Gelmeleri

Medine disındaki diğeri şehirlerin halkına Mervan'ın durumu ve Hız. Ali'nin bu yüzden Hız. Osman'a kızdığı haberi ulaşınca onlar eski vaziyetin değismediğini anladılar. Ayrıca Hız. Osman'ın ilk iki halifenin yoluna kovulmadığını gördüler. Bunun üzerine Misir, Küfe ve Basralılar, kendi aralarında yazistilar. Medine'deki sahabelerin, Ali, Talha ve Zübeyr'in ifadeleriymiş gibi mektuplar yazdılar, insanları, Hız. Osman'a karsi savasmaya ve İslâm'a yardıma davet ettiler. O gün için bunun en büyük cihad olduğunu söylediler.

Seyf b. Ömer et-Temimî; Muhammed b. Ebi Bekir, Talha, Ebu Harise ve Ebu Osman'dan naklederek dedi ki:

"Hicretin otuzbesinci senesinin sevval ayında Misirliler, dört grup teskil ederek dört komutanın emri altında en azından 600 en fazla da 1000 kişi olarak yola çıktılar. Bütün bu grupların başında da Abdurrah-man b. Adis

el-Belevî, Kinane b. Besir el-Leysî, Sudan b. Himran es-Sekunî ve Katire es-Sekunî vardı. Bu komutanların baskanı da Gafiki b. Harb el-Hakkî idi. Bunlar, hacetmek için Medine'ye gideceklerini halka duyurdular. Beraberlerinde Ibn Sevda da vardı. Bu aslen zimmi olup Müslüman olduğunu söylüyordu. Kali ve fiili bid'atlar icad etmişti. Allah onu kahretsin.

Kûfelüer de dört grup teskil ederek Zeyd b. Savhan, Ester en-Nehaî, Ziyad b. Nadr el-Harisî ve Abdullah b. Asam komutasında yola çıktılar. Bu komutanların baskanı da Amr b. Asam'di.

Basralılar da bir grup teskil ederek Hakim b. Cebele el-Abdî, Bîsr b. Sureyh b. Dubey'a el-Kaysî, Zureyh b. Abbad el-Abdî komutasında dört bayrak altında yola çıktılar. Bu grupların bas komutani da Harkus b. Züheyr es-Sadî idi.

Misirlılar, Hz. Ali'nin halife olması için ısrar ediyorlardı. Kûfeliler ise, Zübeyr'in halife olmasını istiyorlardı. Basralılara gelince bunlar da Talha'nın halifeliginden yana idiler. Bu gruplardan her biri kendi amacına ulaşacağından ve maksadını gerçekleştireceğinden şüphe etmiyordu. Her grup kendi beldesinden yola çıktı. Nihayet Medine çevresinde buluştular. Nitekim mektuplarında da böyle sözleşmişlerdi. Vakit, hicri otuzbesinci senenin sevval ayı idi. Bu gruplardan biri, Zi Haseb'te, diğeri Aves'te, büyük çoğunluk ise Zi Merve'de toplandılar. Hepside Me-dinelilerden korkuyorlardı. Medine'ye adamlarını göndererek sırf hac için geldiklerini ve baslarındaki valilerinin görevden azledilmesini istediklerini duyurdular. Sırf bu amaçla geldiklerini söylediler ve şehire girmek için izin istediler. Herkes bunların şehire girmelerine karşı çıktı. Fakat bu asi gruplar, cüret edip Medine'ye yaklaştılar. Misirlılardan bir grup, zeytinyağı çıkarılan yerdeki taşların yanında elinde kilici, üzerinde pamuklu hirkası ve basında Yemen yapısı kırmızı sarığı bulunan ama gömlek giymemiş olan Hz. Ali'nin yanına geldiler. Hz. Ali'nin yanında askerler vardı.

Bu durum üzerine Hz. Ali, oğlu Hasan'ı Hz. Osman'a göndererek asilerin tekrar kendisine karşı toplandıklarını haber verdi. Misirlılar, Hz. Ali'ye selam verdiler. Hz. Ali, onlara bagirip çağırdı. Ve onların kovup şöyle dedi: "Bu ümmetin salih kimseleri bilirler ki, Zi Merve'de ve Zi Haseb'te toplanan askerler, Muhammed (s.a.v.)'in dili ile lanetlenmişlerdir. Geri dönün." Onlar da, "Evet" dediler. Sonra Basralılar, bir cemaat halinde Hz. Ali'nin yanında bulunan Talha'ya geldiler. Talha da oğlunu Hz. Osman'a göndererek durumu haber verdi. Basralılar, Talha'ya selam verdiklerinde Talha onlara bagirip çağırdı ve onları kovdu. Tıpkı Hz. Ali'nin Misirlılara söylediklerini kendisi de Basralılara söyledi.

Kûfeliler de Zübeyr'in yanına geldiler. Zübeyr de onları kovdu. Bu gruplar kendi kavimlerine döndüler. Beldelerine geri döneceklerini söyleyip yola

çıktilar. Sonra aniden Medine'ye hücum ettiler. Çok geçmeden Medine halki tekbir seslerini isittiler. Asilerin Medine'ye hücum edip etrafi kusattıklarını, çoklarının da Hz. Osman'ın evinin yanında durduklarını gördüler. Asiler: "Elini bize uzatmayan kime güvendedir, dediler. İn-sanlar onlara ilismedi. Herkes evine kapandı. Halk günlerce evlerinde kapalı kaldı. Asilerin ne yapacaklarını, neye niyetlendiklerini bilemiyorlardı. Bütün bu süre zarfında Hz. Osman, evinden çıkıp mescide gidiyor, cemaata namaz kildiriyordu. Medine halkı ile diğerleri onun arkasında namaz kiliyorlardı. Sahabeler, asilere gidip onları kiniyorlardı. Nihayet Hz. Ali, Misirli asilere şöyle dedi:

- İsyandan vaz geçtiniz, görüşünüzü bıraktığınız halde ne diye geri geldiniz?

- Postacıda bir mektup gördük. Mektupta Osman'ın Öldürölmemizi emrettiğini gördük!

Basralılar da Tahla'ya, Küfeliler Zübeyr'e aynı seyleri söylediler. Her beldenin halkı: "Biz arkadaşlarımıza yardıma geldik." dediler. Sahabeler de onlara şöyle bir soru sordular;

- Birbiri erinizden ayrıldığınız ve aranızda birkaç konaklık mesafe bulunduğu halde arkadaşlarınızın durumundan nasıl haberdar oldunuz? Demek ki aranızda gizli bir anlaşma vardır."

Asiler de şöyle karsilik verdiler:

- Siz ne dersiniz deyin. Bizim bu adama yani Osman'a ihtiyacımız yok. O halifelikten ayrılın. Yoksa biz onu azledeceğiz. Ayrihrsa ona ilismeyeceğiz."

Anlatildigina göre Misirlilar, memleketlerine dönerlerken yolda gitmekte olan bir ulak görmüsler. Yakalayip üstünü aramışlar. Yanındaki torbada Hz. Osman'ın dili ile yazılmış bir mektup buldular. Mektupta asilerin bir kısmının öldürölmesi, bir kısmının da asılması, diğer-lerininse el ve ayaklarının kesilmesi emrediliyordu. Mektubun altında da Hz. Osman'ın mührü vardı. Ulak da Hz. Osman'ın kölelerinden biri olup onun devesi üzerinde gitmekteydi. Asiler dönüp geldiklerinde bu hususta Hz. Osman'a gidip fikrini sordular. Hz. Osman'sa su cevabi verdi: "Bu benim aleyhime bir delildir. Ancak Allah'a yemin ederim ki, ben bu mektubu yazmadığım gibi baskasına da yazdırmadım. Bu husustan haberim yok. Mühür sahte olabilir." Bir kısım halk, onun bu savunmasını doğruladı, bir kısmı ise yalanladı.

Anlatildigina göre Misirlilar, Hz. Osman'dan valileri Abdullah b. Sa'd b. Ebi Serh'i azletmesini yerine Muhammed b. Ebi Bekir'i atamasını istediler. O da bu isteklerini yerine getirdi. Dönüp giderlerken yolda . ulak üzerindeki mektubu gördüler. Mektupta Ebu Bekir'in oğlu Muhammed'in öldürölmesi emrediliyordu. Misirli asiler, buna öfkeleniler. Mektubu halka gösterip her

tarafından teshir ettiler. İnsanların çoğu bu husustan süpheye düştü.

İbn Cerir'in, Abdurrahman b. Yezar'dan yaptığı rivayete göre Hz. Osman tarafından Mısır'a gönderilen bu mektup, Ebu Aver es-Sülemî üzerinde görülmüş. Ebu Aver de Hz. Osman'a ait bir deveye binerek Mısır'a doğru gidiyormuş.

İbn Cerir'in yaptığı rivayette anlatıldığına göre bu olay üzerine sahabeler, diğer şehirlerdeki halka mektuplar yazarak Medine'ye gelip Hz. Osman'la savasmasını istemişler. Ancak bu rivayet sahabelere karşı uydurulan bir yalandan başka bir şey değildi. Bu, sahabeler adına uydurulmuş bir mektuptur. Nitekim asiler, Hz. Ali, Hz. Talha ve Hz. Zübeyr adına da yalan mektuplar uydurarak Haricilere göndermişlerdi. Fakat bu büyük insanlar böyle bir mektup yazmadıkları ifade etmişlerdi. Hz. Osman'ın Mısır'a yazmış olduğu iddia edilen mektup da asılsız ve yalandır. O böyle bir emir vermemişti. Bundan haberi de yoktu.

Bütün bu gaili günlerde Hz. Osman, mescide inip cemaata namaz kıldırıyordu. Asiler, onun gözünde toprak kadar kıymetsizdiler. O gaili zamandaki cumalardan birinde minbere çıkıp cemaata hutbe irad ediyordu. Elinde de Rasûlullah (s.a.v.) ile Ebu Bekir ve Ömer'in hutbe irad ederken tuttukları degnegi tutmaktaydı. Cemaat arasında bir adam kalkıp Hz. Osman'a sövdü ve tahkir edici sözler sarf ederek onu minberden aşağı indirdi. Orada bulunanlardan bazıları da Hz. Osman'ı tartakladılar.

Vakidî, Abdurrahman b. Hatib'in şöyle dediğini rivayet etmiştir:

"Bir ara ben, Osman'ın elinde Rasûlullah, Ebu Bekir ve Ömer'in hutbe irad ederlerken ellerinde tuttukları degnegi baktım. O esnada Cehcah kalkıp minberde hutbe irad etmekte olan Osman'a hitaben: "Ey ihtiyar bunak, şu minberden aşağı in:" dedi. Hz. Osman inince degnegi elinden alıp sağ diziyle kirdi. Degnegin bir kıymigi dizine battı. Dizi yaralandı ve kurtlandı. Hz. Osman minberden inince cemaat onu alıp götürdüler. Degnegin tekrar bir telle bağlamasını emretti. Ve o günden sonra da bir ya da iki defa evinden dışarı çıktı. Nihayet kusatma altına alınıp öldürüldü.»

Vakidî, İbn Ebi Habibe'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir:

«Hz. Osman, günün birinde cemaata hutbe irad ederken Amr b. As kalkıp ona şöyle demisti: "Ey mü'minlerin emiri! Sen birçok günah isledin.

Biz de seninle beraber isledik. Tövbe et ki biz de seninle beraber tevbe edelim." Amr'ın bu sözü üzerine Hz. Osman, ellerini sıvayıp kibleye yöneldi, ağlamaya başladı. Ben, o güne kadar Osman kadar çok ağlayan bir erkek veya kadın görmüş degildim. Bundan sonra Osman hutbesini irad etmeye devam etti. Cehcah el-Gifarî de kalkıp ona bağırarak şöyle dedi:

"Ey Osman! İşte bir deve getirdik. Devenin üzerinde bir aba, birde zincir

var. İn de seni su abaya sokalım ve elini zincirle boynuna bağlayalım. Deveye bindirelim. Sonra da seni Duhan dagına atalım." Hz. Osman, ona: "Allah, seni ve getirdiğin şeyi kahretsin." deyip minberden indi. Zaten Osman'ı son olarak o gün gördüm.»

Vakidî, Amr b. Sa'd'ın söyle dedigini rivayet etmiştir:

" Hz. Osman'a ilk olarak kötü sözle hitab etmeye cüret eden kimse, Cebele b. Amr es-Saidî dir. Kavminin mevlisinde oturmakta olup elinde bir zincir bulunan Cebele'nin yanından geçerken Hz. Osman, selam vermiş, meclistekiler selamım alınca Cebele söyle demisti: "Niçin selamını alıyorsunuz? söyle ve söyle diyen adamın selamı alınır mı hiç?" Meclis-tekilere böyle dedikten sonra dönüp Hz. Osman'a da söyle demisti: "Vallahi su zinciri boynuna bağlayacağım. Ya da su astarını bırakacaksın." Hz. Osman: "Ne astarı? Allah'a yemin ederim ki, ben kimseyi kimseye tercih etmem." deyince Cebele su karşılığı vermisti: "Mervan'ı tercih ettin, Muaviye'yi tercih ettin. Abdullah b. Amir b. Kürz'ü tercih ettin. Abdullah b. Sa'd b. Ebi Serh'ı tercih ettin. Oysa bunlardan bazisini Kur'ân-ı Kerim kinamıştır. Rasûlullah (s.a.v.), bunlardan bazisinin kanını mübah kılmıştır!

"Bunun üzerine Osman da oradan ayrılıp gitmişti. Bundan sonra insanlar, Osman'a karşı cüretli olmaya başladılar."

Vakidî, Osman b. Serid'in söyle dedigini rivayet etmiştir:

«Osman, evinin avlusunda oturup elinde bir zincir tutan Cebele b. Amr es Saidî'ye ugradı. Cebele, ona söyle dedi. "Ey ihtiyar bunak! Vallahi seni öldürecekim ve uyuz bir deveye bindirip ates harresine süreceğim." Hz. Osman, minberde hutbe irad etmekte iken yine bu Cebele, onun yanına gelmiş ve onu minberden indirmisti. Seyf b. Ömer'in anlattığına göre Hz. Osman, cuma günü insanlara namaz kildirdikten sonra yine onlara hutbe irad etmiş ve hutbesinde söyle demisti:

"Ey yabancılar! Allah'tan korkun Allah'tan! Allah'a yemin ederim ki, Medine halkı sizin Muhammed (s.a.v.)'in dili ile lanetlenmiş olduğunuzu bilmektedir. Hatanızı doğru şeylerle giderin." Bunun üzerine Muhammed b. Mesleme, kalkıp söyle dedi: "Ben buna şahadet ederim." Böyle demesi üzerine Hakim b. Cebele, onu tutup oturttu. Sonra Zeyd b. Sabit söyle dedi: "Dogrusu bu kitapta mevcuttur." Baska bir taraftan Muhammed b. Ebi Müreyre kalkıp onu oturttu ve ona: "Ey avurdunu si-sirerek konuşan adam!!" Gdedi. Bu defa orada bulunan herkes ayaklandı. Cemaati tasladılar. Onları mescitten kovdular. Hz. Osman'ı da tasladılar. O, minberden düşüp bayıldı, yakınları onu alıp evine götürdüler.

Misirli asiler, Muhammed b. Ebi Bekir'le Muhammed b. Cafer ve Ammar b. Yasir'den baska kimselerden yardım ümid etmiyorlardı. Hz. Ali, Talha ve

Zübeyr, birkaç kişiyle birlikte Hz. Osman'i ziyarete gittiler. Başlarına gelen huzursuzluğu ve insanların karsılaştıkları musibetleri ona şikâyet ettiler. Sonra evlerine döndüler. Aralarında Ebu Hü-reyre, İbn Ömer ve Zeyd b. Sabit'in de bulunduğu bir sahabe topluluğuyla karsılaştılar. Hz. Ali, bunların Hz. Osman'la savaşma niyetinde olduklarını anlayınca kendilerine haber gönderdi. Allah'ın hükmünü beklemelerin savaşa girmemelerini, sükunet içinde beklemelerini, tenbihledi. Bu hususta onlara yemin verdirdi.» [24]

Müminlerin Emirî Hz. Osman'ın Kusatma Altına Alınması

Cuma günü Hz. Osman minberden düşüp bayıldığı, kafası varıldığı ve kaldırılıp evine götürüldüğü zaman işler kızıştı. Hadise büyüdü. Beyinsiz bazı kimseler, onu öldürmeye cüret ettiler. O, evine kapandı, onu sıkıştırdılar. Çevresini kusattılar. Onu muhasara altında tuttular, sahabelerin çoğu da kendi evlerine kapandı. Hz. Osman'a bazı sahabelerin oğulları babalarının emri ile gittiler. Bunlar, arasında Hasan ve Hüseyin, Abdullah b. Zübeyr ve Abdullah b. Ömer de vardı. Bunlar Hz. Osman'la çarpışmaya gelen asilere karşı durup bunlara karşı Hz. Osman'i savundular. Bazı kimseler de bu heyetin isteklerinden hiç değilse birine Hz. Osman'in icabet edeceğini ümid ettiler. Bu heyet gidip Hz. Osman'dan ya bizzat halifelikten feragat etmesini ya da Mervan b. Ha-kem'i kendilerine teslim etmesini talep ettiler. Disardakilerden hiç kimse, asilerden birinin Hz. Osman'i öldüreceğini düşünmüyordu. Hz. Osman mescide gelmekten vazgeçti. İşin başlangıcında zaten seyrek olarak mescide gelirken sonraları mescitten tamamen koptu. O günlerde Gafiki b. Harb, cemaata namaz kildiriyordu. Kusatma bir aydan fazla sürdü. Bazı rivayetlere göre kırk gün sürmüştü.

Kusatma sonunda Hz. Osman şehid edildi. Allah ondan razı olsun. Nitekim bunu ileride de detaylı olarak inşaallah açıklayacağız. İbn Ce-rir'in rivayetine göre kusatma altında bulunduğu sürece Hz. Osman'in yerine Müslümanlara Talha b. Ubeydullah imamlık yapmıştır.

Vakidî'nin rivayetine göre kusatma altında bulunduğu sürece Hz. Ali, Ebu Eyyüb, Sehl b. Hanif de cemaata o esnada namaz kildirmistir. Cuma namazları ise Hz. Ali kildirmistir. Zaten Hz. Osman'in şahadetinden sonra Müslümanlara imamlık yapan Hz. Ali olmuştur.

İmam Ahmed b. Hanbel, Amr b. Cavan'ın şöyle dediğini rivayet etmiştir:

"Ahnef dedi ki: Biz hac için yola çıktık. Medine'ye ugradık. Medine'de evimizde oturmakta iken adamın biri gelip bize: "İnsanlar mescittedirler." dedi. Ben ve arkadaşım oraya gittik. Saflar arasına girip ilerledik. Basa geçtik. Ebu Talib oğlu Ali'nin, Zübeyr'in, Talha'nın ve Sa'd b. Ebi Vakkas'ın orada olduklarını gördük. Çok geçmeden Hz. Osman da yürüyerek oraya

geldi ve söyle sordu:

- Ali burada mi?

- Evet.

- Zübeyr burada mi?

- Evet.

- Talha burada mi?

- Evet.

- Sa'd b. Ebi Vakkas burada mi?

- Evet.

- Kendisinden baska ilah bulunmayan Allah askina söyleyin. Siz, Rasûlullah (s.a.v.)'m söyle buyurdugunu biliyor musunuz? "Her kim falan ogullarının hurma kurutma yerini satın alirsa Allah onu bagislasin." iste ben o hurma kurutma yerini aldim. Ve Rasûlullah (s.a.v.)'a gidip: "Orayi ben satın aldim." dedim. Rasûlullah (s.a.v.) da bana: "Orayi mescidimize kat ve sevap kazan." dedi. Bu böyle olmadı mı?

- Evet.

- Kendisinden baska ilah bulunmayan Allah askina söyleyin. Siz Rasûlullah (s.a.v.)'in söyle buyurdugunu biliyor musunuz? "Kim Rume kuyusunu satın alır?" Iste ben su kadar fiyata o kuyuyu satın aldim." Rasûlullah'a gidip: "Ben, o kuyuyu satın aldim." deyince Rasûlullah (s.a.v.): "Onu Müslümanların su içmesine tahsis et ve sevabi kazan." dedi. Bu böyle olmadı mı?

- Evet.

- Kendisinden baska ilah bulunmayan Allah askina söyleyin. Siz Rasûlullah (s.a.v.)'in zorluk ordusunu (Tebük'e gidecek orduyu) hazirladigi günde kavmin yüzüne bakip: "Bu orduyu kim teçhiz ederse Allah, onu bagislasin." dedigini biliyorsunuz. Iste ben o orduyu teçhiz ettim. Eksikliklerini tamamladim, öyle ki, bir yular ve bir ayak bagi dahi eksik kalmadı. Bu böyle olmadı mı?

- Evet. Allah için böyle oldu.

- Allah'im, şahid ol. Allah'im, şahid ol. Allah'im, şahid ol. Böyle dedikten sonra Hz. Osman dönüp gitti."

Hz. Osman mescide geldiginde o esnada yanibasinda sari entari giymis bir adam da vardı.»

Abdullah b. Ahmed, Zeyd'in babasi Eslem'in söyle dedigini rivayet etmistir:

"Kusatma gününde Hz. Osman'i cenazelerin konulduğı yerde gördüm. Eger

o zaman bir tas atilsaydi, mutlaka bir adamin basina duserdi. Yere dusmezdi. Çünkü kalabalik fazlaydi. Hz. Osman'in, Makam-i Cibril'in yanindaki isik penceresinden basini uzattigini ve söyle dedigini gördüm:

- Ey insanlar! Aranizda Talha var mi?

insanlar sustular. Cevap veren olmadı. Sonra yine söyle dedi:

- Ey insanlar! Aranizda Talha var mi?

Herkes sustu. Cevap veren olmadı. Sonra yine söyle dedi:

- Ey insanlar! Aranizda Talha var mi?

Talha b. Ubeydullah, ayaga kalkti. Hz. Osman, ona söyle dedi:

- Sen burada degil miydin? Sen bir* toplulugun içinde olasin da ben üç sefer sana sesleneyim ve seslenisimi duyasm ve bana cevap vermeye-sin. Bu olacak sey midir? Allah askina söyle, ey Talha, hatirliyormusun, birgün falan yerde sen, ben ve Rasûlullah (s.a.v.) beraberdik. Onun yaninda sahabelerin içinde benden ve senden baska kimse yoktu. Böyle degil mi?

- Evet.

- Hani hatirliyor musun? Rasûlullah (s.a.v.) söyle demisti: "Ey Talha! Her peygamberin ashabindan mutlaka Cennet'te bir yoldasi olacaktır. Iste su Osman da Cennet'te benim bir yoldasim olacaktır. "

- Evet, ben bunu hatirliyorum.

Böyle dedikten sonra Hz. Osman, dönüp gitti.»

Abdullah b. Ahmed, Sümame b. Cüz el-Kuseyrfnin söyle dedigini rivayet etmistir:

"Vurulduğu gün Osman'in evinde hazır bulundum, onun durumuna vakıf oldum. Söyle dedi: "Sizi bana karsi kiskirtan arkadaşlarinizi çağirin." O iki kisiyi Osman'in yanına çağirdilar. Osman, onlara söyle dedi:

- Allah askina söyleyin. Siz, Rasûlullah (s.a.v.), Medine'ye gelirken Medinelilerin mescide sigamadiklarini ve bu sebeple onun söyle buyurdugunu hatirliyor musunuz? "Kim kendi öz mali ile bu arsayi satın alır (burasi mescit kilindiktan sonra kendisi de), diger Müslümanlar gibi bu arsada olur (yani namaz kılarsa), onun için Cennet'te bu arsadan daha hayirli birsey vardır.," Ben de Rasûlullah'm böyle demesi üzerine kendi öz malimi vererek bu mescid arsasini satın alıp Müslümanlara verdim. Ama siz benim burada iki rekat namaz kilmama engel oluyorsunuz.

Allah askina söyleyin, Rasûlullah (s.a.v.), Medine'ye geldigi zaman tatli su içecek bir kuyu yoktu. Sadece Rume kuyusu vardı. Rasûlullah (s.a.v.) buyurdu ki: "Kim kendi öz mali ile bu kuyuyu satın alır ve kendisi de diger

Müslümanlar gibi kovasini bu kuyuya sarkitirsa kendisi için Cennet'te bu kuyudan daha hayirli mükafat vardır," Onun böyle buyurmasi üzerine ben Rume kuyusunu kendi öz malimla satın aldım. Ama siz benim bu kuyudan su içmeme engel oluyorsunuz. Zorluk ordusunu

(Tebük'e gidecek orduyu) teçhiz eden, ihtiyaçlarını karsılayan kisinin ben olduğumu biliyor musunuz?

- Evet, Allah için böyledir.»

Imam Ahmed b. Hanbel, Salim b. Ebi Ca'd'm söyle dedigim rivayet etmistir:

"Osman, Rasûlullah'm ashabından -aralarında Ammar b. Yasir'in de bulunduğ- birkaç kişiyi çağırdı. Onlara söyle dedi:

- Size birseyler soracağım, ama doğru cevap vermenizi istiyorum. Allah askına söyleyin. Siz Rasûlullah (s.a.v.)'m Kureyslileri diğer insanlara tercih ettiğini biliyor musunuz? Hasim ogullarını da Kureysli-lerin diğerlerine tercih ettiğini biliyor musunuz? Orada bulunanlar sustular. Kendisi sözünü söyle sürdürdü:

- Eger Cennet'in anahtarları elimde olsaydı, ben bastan sona Cen-net'e girmelerine kadar anahtarları Ümeyye ogullarına verirdim. Osman, Talha ile Zübeyr'e haber gönderip çağırttı. Onlara söyle dedi:

- Size Ammar'dan söz edeyim mi? Rasûlullah (s.a.v.), Batha'da elimi tutup yürümeye başladı. Ammar'm iskence görmekte olan annesiyle babasının yanına vardı. Ammar'm babası söyle dedi: "Ya Rasûlullah, zaman mı böyledir? Bu ne haldir?" Rasûlullah (s.a.v.) ona: "Sabret" dedi. Sonra da: "Allah'ini, Yasir ailesini mağfiret et. Nitekim mağfiret de ettin." dedi.»

Imam Ahmed b. Hanbel, Ibn Ömer'in söyle dedigini rivayet etmistir: Hz. Osman, kusatma altında iken arkadaşlarına bakıp söyle dedi:

- Beni niçin öldüreceksiniz? Oysa ben, Rasûlullah (s.a.v.)'in söyle buyurduğunu isittim: "Bir adamin kani ancak su üç sebepten biri ile helal olur: Bir adam evlendikten sonra zina ederse recin edilmesi gerektir. Veya birini kasten öldürürse Öldürülmesi gerekir veya Islâm'a girdikten sonra irtidat ederse yine Öldürülmesi gerekir." Allah'a yemin ederim ki, ben ne cahiliye devrinde ne de Müslüman olduktan sonra zina etmiş değilim. Bir kimseyi de öldürmüş değilim ki, onun canına karşılık bana kısas tatbik edilsin. Müslüman olduğumdan beri de irtidat etmiş değilim. Allah'tan başka ilah bulunmadığına ve Muhammed'in de Allah'ın kulu ve Rasûlü olduğuna şahadet ederim.»

Imam Ahmed b. Hanbel, Sehl b. Hanifin oğlu Ebu Uname'nin söyle dedigini rivayet etmistir:

"Kusasma altında olduğu sırada Osman'ın evinde idim. Biz bir yere girdiğimizde orada konusulan sözleri isitiriz. Osman, bir gün bir is için içeri girdi. Yanımıza döndüğünde rengi sararmisti. Söyle dedi: "Az önce beni ölümle tehdit ettiler." Biz de kendisine: "Ey mü'minlerin emiri! Allah seni onlara karsi koruyacaktır." dedik. Bu defa o, söyle dedi: "Beni niçin Öldürecekler? Oysa ben, Rasûlullahsm söyle buyurdugunu isit-mistim: "Müslüman bir kimsenin kani ancak üç sebepten biri ile helal olur: Bir adam Müslüman olduktan sonra kafir olursa veya evlendikten sonra zina ederse veya herhangi bir kimseyi öldürürse (kani helal olur)." Allah'a yemin ederim ki, ben ne cahiliye döneminde, ne de Islâmiyet döneminde asla zina etmedim. Allah'ın beni Islâm'a kavusturmasından sonra dinimi baska bir dinle degistirmeyi dilemedim ve hiç kimseyi de öldürmüs degilim. Beni neden öldürecekler?»

Imam Ahmed b. Hanbel, Ebu Seleme b. Abdurrahman'ın söyle dedigini rivayet etmistir:

"Osman, kusasma altında iken köskünün penceresinden halka hitaben söyle dedi:

- Allah askina söyleyin. Hira gününde dag sarsildiği zaman Rasûlullah (s.a.v.)'m ayagiyla daga vurup sonra söyle dedigini isiteniniz var midir? "Dur bakalim ey Hira! Sakin ol. Senin üzerinde bir peygamber,, bir siddik ve bir shid vardır. Ben de oradaydim. Öyle degil midir? Topluluk arasında bulunanlardan bazilari onun bu sorusunun cevabini verdiler ve kendisini dogruladilar. Sonra Hz. Osman söyle sordu:

- Allah askina söyleyin. Hudeybiye'de Ridvan bey'ati yapıldığı ve Rasûlullah (s.a.v.) beni, Mekke'li müsriklere gönderdiği zaman benim yerime kendisi be/at yapıp: "Iste bu benim, bu da Osman'ın elidir," demisti. Ve ellerinden birini digerinin üzerine koyup benim be/atimi yapmisti. Bu böyle degil midir?

Topluluk arasında bulunan bazilari, onun bu sözünü dogruladilar. Sonra Osman söyle dedi:

- Allah askma söyleyin. Rasûlullah (s.a.v.): "Kim mescitteki bu odayi bizim için genişletir ki, kendisi için Cennet'te bir ev yapilsin?" demisti. Onun bu sözünü isiteniniz varandir? Ben o zaman kendi paramla arsayi satin alip mescidi genişletmistim. Öyle degil mi? .

Topluluk arasında bulunanlardan bazilari, onun bu dedigine shitlik ettiler. Sonra Hz. Osman, söyle dedi:

- Allah askina söyleyin. Zorluk ordusu hazirlanirken Rasûlullah (s.a.v.)'m: "Bugün kabul edilecek bir nafaka sarfedilir." demesi üzerine ben o ordunun ihtiyaçlarının yarisini kendi malimla temin etmistim. Öyle degil mi?

Topluluk arasinda bulunan bazi kimseler, onun bu sözünü dogrulamislardi. Sonra Osman söyle demisti:

- Allah askina söyleyin. Daha önceleri Rume kuyusunun suyu yolculara parayla satilirdi. Ben o kuyuyu kendi malimla satin ahp yolculara bedava tahsis ettim. Öyle degil mi?

Topluluk arasinda bulunan bazi kimseler, onun bu sözünü de dogruladilar.»

Ibn Cerir'in anlattigina göre Hz. Osman, Misir'dan gelen asilerin bu yaptiklarini, kendisini evinde kusatma altinda tuttuklarini, mescide gitmesine engel olduklarini görünce Sam'da bulunan Muaviye'ye, Basra'da bulunan İbn Amir'e ve Kûfelilere mektub yazarak yardım göndermelerini ve asileri Medine'den kovmalarini istedi. Bunun üzerine Mua-viye, Mesleme b. Habibi yardım için gönderdi. Yezid b. Esed el-Kuseyrî de askeri bir birligi refaketine alip yardima geldi. Asiler, yardım için askeri birliklerin yola çıktiklarini duyunca kusatmayi daha da siklastirdi-lar. Yardım için yola koyulan askeri birlikler Medine'ye yaklastiklarinda kendilerine Hz. Osman'in sehid edildigine dair haber ulasmisti.

İbn Cerir'in anlattigina göre Hz. Osman, Ester en-Nehaf yi çağirtti. Evinin isik penceresinin arka kisminda kendisi için bir yastik konulan Hz. Osman, bu yastiga dayanarak basini disariya uzatip cemaata bakti ve Ester'e söyle sordu:

- Ey Ester, su insanlar ne istiyorlar?

- Ya halifelikten vaz geçmeni veya dövdüğün, sopaladigin, yahud hapsettigin adamlara bizzat, sana kisas yapmalarina imkan tanimani istiyorlar. Aksi takdirde seni öldürecekler.

Baska bir rivayette anlatildigina göre toplanan kimseler, Hz. Osman'dan sehirlerdeki valilerini görevden azletmesini ve yerine kendi istedikleri kimseleri vali olarak atamasini istediler. Kendini halifelikten azletmese bile Mervan b. Hakem'i kendilerine teslim etmesini istediler ki, kendisinin agziyla yalandan mektup yazip Misir'a göndermesine ceza olarak Mervan'i cezalandirsinlar. Ancak Hz. Osman, Mervan'i onlara teslim ettigi takdirde onu öldürmelerinden korktu ve Müslüman bir adamin ölümüne sebep olmak istemedi. Mervan'in yaptigi isin ölümü gerektirecek büyük bir suç olmadigina kanaat getirdi. Kendisinin dövdüğü, sopalattigi veya hapsettigi kimselerin bizzat kendisinden kisas talep etmelerine, zayıf bedenli ve yasli bir adam oldugunu söyleyerek mazeret gösterdi. Halifelikten feragat etmesine dair taleplerine gelince bunu yapmayacagini ve Allah'in kendisine giydirdigi bir gömlegi üzerinden çıkarmayacagini, Muhammed ümmetini de birbirlerine saldıran kimseler olarak bassiz bırakmayacagini, asilerin istedikleri beyinsiz kimseleri valiliklere atamayacagini söyledi. Zira bu

beyinsiz kimseler, valiliklere atandigi takdirde düzensizligin bas gösterecegini ve islerin çigirindan çıkacagini söyledi. Nitekim de onun zannettigi ve düşündüğü gibi kendisinden sonra düzen bozuldu. Ümmet fesada sürüklendi. Her taraf karma karisik oldu. Ayrica valileri azledip onların istedikleri adamlari vali olarak atadigi takdirde bundan sonra her hoslanmadıkları valiyi azletmeleri, her hoslandıkları ve istedikleri kimseyi de vali olarak atamaları gibi yanlış bir tatbikata gidilecegini söyledi ki, ona göre bunun da makul bir yanı yoktu. Onlara ayrica sunu da söyledi:

- Vallahi, beni öldürürseniz benden sonra birbirinizi sevmezsiniz. Ve asla birleşemezsiniz. Benden sonra da düşmanlarınıza karsi birlik olup savasamazsınız.

Hız. Osman böyle demekle dogruyu söylemistir. Allah ondan razı olsun.

İmam Ahmed b. Hanbel, Numan b. Besir'in söyle dedigini rivayet etmistir:

"Osman, bir mektup yazıp bana verdi. Aise'ye götürmemi istedi. Ben de götürüp o mektubu Hız. Aise'ye verdim. Hız. Aise de Rasûlullah (s.a.v.)'m Hız. Osman'a söyle dedigini bana söyledi: "Dogrusu Cenâb-i Allah sana bir gömlek giydirecektir. Eger herhangi bir kimse o gömlegini çıkarmani isterse sakın çıkarmayasın." Rasûlullah (s.a.v.), bu sözü üç kez tekrarlamisti.

Ben de dedim ki:

- Ey mü'minlerin annesi, bu hadisi simdiye kadar niye söylemedin?
- Ey oglum, vallahi ben bunu unutmustum.»

İmam Ahmed b. Hanbel, Hız, Aise'nin söyle dedigini rivayet etmistir:

"Rasûlullah (s.a.v.), bana dedi ki:

- Bana ashabimdan birini çağirin.
- Ebi Bekir'i mi çağirayim?
- Hayir.
- Ömer'i mi çağirayim?
- Hayir.
- Amcan oglu Ali'yi mi çağirayim?
- Hayir.
- Osman'i mi çağirayim?
- Evet.

Osman gelince Rasûlullah (s.a.v.), bana: "Buradan uzaklas" dedi. Ve Osman'a egilerek gizlice birseyler söylemeye basladi. Ancak Osman'in rengi

degisti.»

Bu hadisin ravilerinden Ebu Sehle diyor ki: Osman kusatildiği zaman kendisine sorduk:

- Ey mü'minlerin emiri, seni korumak için asilerle savasmayalım mı?

- Hayir! Çünkü Rasûlullah (s.a.v.), bana birseyler söylemiş ve benden söz almıştır. Ben o söz için sabredeceğim.»

Muhammed b. Aid ed-Dimaskî, Ebu Sevr el-Fukaymî'nin söyle dedigini rivayet etmiştir:

«Hz. Osman'ın yanına geldim. Ben yamndayken bir ara dışarı çıktım. Mısırlı asilerin geri geldiklerini gördüm. İçeri girip durumu Hz. Osman'a bildirdim. Bana:

- Onları nasıl buldun? diye sordu. Ben de:

- Yüzlerinde kötülük sezdim. Başlarında da İbn Adis el-Belevî vardı, dedim.

İbn Adis, Rasullullah (s.a.v.)'in minberine çıkıp halka cuma namazını kıldirdi. Hutbesinde Hz. Osman'ı elestirdi. Ben de namazdan sonra Osman'ın yanına gidip İbn Adis'in hutbesinde söylediklerini aktardım. Bunun üzerine Hz. Osman, söyle dedi: "Vallahi İbn Adis, yalan söylemiştir. Ben İslâm'a giren ilk dört kişinin dördüncüsüyüm. Rasûlullah (s.a.v.), kızını bana nikahladı. O kızı vefat edince diğer kızını bana nikahladı. Ben ne cahiliye döneminde, ne de İslâmiyet döneminde asla zina yapmış ve hirsizlikte bulunmuş değilim. Zina yapmadım. İslâm'a girdigimden beri de dinimi başka bir dinle degistirmek istemedim. Rasûlullah (s.a.v.)'la bey'at yaptigimdan beri sağ elimi tenasül organıma sürmedim. Rasûlullah (s.a.v.)'m zamanında Kur'ân'ı topladım. İslâm'a girişimden bu yana her cuma günü mutlaka bir köle azad ettim. Ama bir cumada azad edecek bir köle bulamazsam mutlaka diğer cumada iki köle azad etmişimdir."

İbn Lühey'a'dan rivayet olunduguna göre Hz. Osman o esnada: "Ben Rabbimin yanında on şeyi kendime sakladım." demistir. Ve on on şeyi saymıştır.» [25]

Fasil

Kusatma, zilkade ayının sonlarından itibaren başlayıp zilhicce ayının onsekizine, cuma gününe kadar devam etti. Perşembe günü Hz. Osman, yanında bulunan ve sayıları 700'e varan Muhacirlerle Ensâra -ki, bunların arasında Abdullah b. Ömer, Abdullah b. Zübeyr, Hasan, Hüseyin, Mervan, Ebu Hüreyre ve bazı köleleri de vardı. Eger isteseydi bunlar, kendisini asilere karşı koruyabilirlerdi- söyle dedi:

"Üzerinde hakkim olan herkese yemin verdiriyorum, kalkip evine gitsin."

O esnada Hz. Osman'in yanında sahabelerin önde gelenleri ve oğulları da vardı ki, bunlar büyük bir kalabalık teskil ediyordu. Ayrıca kendi kölelerine de: "Her kim kılıcını kinine sokarsa o özgürdür, hürriyetine kavusmuştur." dedi. Evin içinde savaş atesi sönmüş, hava sogumuş, ama dışarda ise siddetlenmiş, savaş atesi alevlenmişti. İçerde savaş atesinin sönmemesinin sebebi suydı: Hz. Osman, ecelinin yaklaştığını gösteren bir rüya görmüştü. Ve Allah'ın emrine kavusacağını ümit etmiş, ayrıca Rasûlullah (s.a.v.)'a da asin derecede özlem duymuştu. Allah'ın emrine teslim olmuştuk ki, Adem oğullarının en hayırlısı kendisi olsun. Çünkü Adem oğullarından biri, kardeşi kendisini öldürmek istediği zaman kardeşine hitaben söyle demisti: "Ben, hem benim hem de kendi günahını yüklenip cehennemliklerden olmanı isterim. Zalimlerin cezası işte budur." (ei-Mâidc, 29.)

Rivayete göre Hz. Osman, asilerin hücumuna ugradığı zaman yanından çıkan en son kişi Hz. Ali'nin oğlu Hasan olmuştur. O zaman şehrin valisi de Abdullah b. Zübeyr'di. Allah onlardan razı olsun.

Baska bir rivayette anlatıldığına göre Hz. Ömer'in oğlu Abdullah, Rasûlullah (s.a.v.)'m vefatından sonra işte o muhasara gününde ve bir de Necretül-Haruri vak'asında silahını kusanmistir.

Ebu Cafer ed-Darî, İbn Ömer'in söyle dedigini rivayet etmistir:

Hz. Osman sabah olunca halka sunu anlattı: Peygamber (s.a.v.)'i rüyamda gördüm. Bana: "Ey Osman, iftarım yanımda aç.w dedi.

Hz. Osman, o gün oruç tuttu. Sabaha oruçlu olarak girdi ve aynı günde öldürdü.»

Seyf b. Ömer'in anlattığına göre Kesir b. Salt, Hz. Osman'in yanına gidip söyle demisti:

"Ey mü'minlerin emiri, oradan dışarı çık. Evinin Önünde otur. İnsanlar senin yüzünü görsünler. Eger böyle yaparsan sana saldırmaktan vaz geçerler."

Kesir'in bu sözü üzerine Hz. Osman gülmüş ve söyle demisti: "Ey Kesir, ben dün söyle bir rüya gördüm: Allah'ın peygamberinin yanıma vardım. Onun yanında Ebu Bekir'le Ömer de vardı. Bana : "Geri dön, ama yarın yanımda iftarını açacaksın." dedi. Allah'a yemin ederim ki, yarın güneş batmadan ben ahiretlik olacağım." Bunun üzerine Sa'd ile Ebu Hüreyre silahlarını bırakıp Osman'in yanına geldiler."

Musa b. Ukbe, Kesir b. Sait'in söyle dedigini rivayet etmistir: «Şehid edildiği günde Hz. Osman, öldürülmeden önce uykuya dalmış, sonra uyanıp, söyle demisti:

"Eger insanlar Osman bir kuruntuda bulundu demeselerdi, size bir şey

anlatacaktım."__

Biz de kendisine: "Allah seni islah etsin, anlat. Biz baskalarının dedigini söylemeyiz" deyince anlatmaya basladi: "Ben rüyamda Rasûlullah (s.a.v.)'i gördüm. Bana: "Bizimle birlikte cuma namazini kilacaksın." dedi.»

Ibn Ebi'd-Dünya, Kesir b. Sait'in söyle dedigini rivayet etmistir: «Kusatma altında iken Osman'in yanına gittim. Bana:

- Ey Kesir, bu gün mutlaka Öldürüleceğimi biliyorum, dedi. Ben de kendisine:

- Allah düşmanlarına karşı sana yardım edecektir ey mü'minlerin emiri, deyince o sözünü tekrarladi, ben de kendisine söyle sordum:

- Bu gün sana birsey söylendi mi?

- Hayir, yalnız dün gece biraz uykum kaçti. Seher vakti biraz uykuya daldım. Rüyamda Rasûlullah (s.a.v.)'i, Ebu Bekir ve Ömer'i gördüm. Rasûlullah (s.a.v.), bana: "Ey Osman, yanımıza gel, bizden uzak durma, seni bekliyoruz." dedi. Hz. Osman, iste o gün şehid edildi.»

İbn Ebi'd-Dünya, Abdullah b. Selam'ın söyle dedigini rivayet etmistir: «Kusatma altında iken kendisine selam vermek için Osman'in yanına gittim, bana söyle dedi:

- Merhaba ey kardesim. Dün gece rüyamda Rasûlullah (s.a.v.)'i su isik penceresinde gördüm. Bana söyle dedi:

- Ey Osman, seni kusatma altına mi aldılar.

- Evet.

- Seni susuz mu bıraktılar?

- Evet.

Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.), içinde su bulunan kovaya bana sarkitti. Ben o sudan kana kana içtim. Simdi dahi o suyun serinligini memelerim ve omuzlarım arasında hissediyorum. Ben o suyu içtikten sonra Rasûlullah (s.a.v.), bana söyle dedi:

- İstersen onlara karşı sana yardım edilir, istersen yanımızda iftari açarsın. Ben, Rasûlullah (s.a.v.)'in yanında iftarımı açmayı tercih ettim. Osman o gün şehid edildi.»

Heysem b. Küleyb, Hz. Osman'in zevcesi Naile binti Ferafise el-Kel-biye'nin söyle dedigini rivayet etmistir:

«Osman, öldürülmeden bir gün önce oruçluydu. Iftar vakti asilerden içecek su istedi, vermediler ve: "Su avlunuzda bulunan, içine çöpleri attığınız kuyudan iç" dediler. Osman, iftarını açmadi, evimizin bitisiğindeki taşlar

üzerinde bir komsuyu seher vakti gördüm. Onlardan içecek su istedim, bana bir testi su verdiler, suyu Osman'a getirip: "İste sana su getirdim" dedim. O da etrafa bakti, fecrin dogmus oldugunu gördü ve: "Ben oruç tuttum." dedi. Ben de kendisine: "Ne yedin, sana yiyecek veya içecek getiren bir kimse görmedim" deyince o söyle cevap verdi: Rasûlullah (s.a.v.)'m su tavandaki delikten bana baktigim ve elinde bir kova su bulundugunu gördüm. Bana: "İç ey Osman" dedi. Ben de o suyu kana kana içtim. Sonra: "Bir daha iç" deyince ben tekrar içtim, sonra bana söyle dedi: " Halk seni protesto ediyor. Eger onlarla savasirsan zafer kazanirsin. Savasmazsan, iftarim yanimizda açarsin." İste o gün yanina girdiler ve onu öldürdüler.»

Ebu Ya'lâ el-Musilî ile Abdullah b. Ahmed b. Hanbel, Hz. Osman'in azadlisi Ebu Said'in söyle dedigini rivayet etmislerdir:

«Hz. Osman, yirmi köle azad etti. Salvar getirilmesini emretti. Onu giyininip uçkurunu sikica bagladi. Daha önce ne cahiye döneminde, ne de Islâmiyet döneminde öyle birsey giymis degildi. Ve söyle dedi:

"Rüyada Rasûlullah (s.a.v.)'la Ebu Bekir ve Ömer'i gördüm, bana: " Sabret, sen yarin iftarini yanimizda açacaksın." dediler. Sonra Hz. Osman, mushafin getirilmesini istedi. Getirilen mushafi açıp okumaya basladi ve mushaf önündeyken öldürüldü.»

Ben dedim ki: Hz. Osman, o gün avret yerleri görünmesin diye salvar giymisti. Çünkü o çok utangaç ve hayali bir kimse idi. Peygamber (s.a.v.) in de ifade buyurdugu gibi gökteki melekler dahi ondan utanirlardi.

Getirilen mushaf önüne konuldu, açıp okumaya basladi, Aziz ve Ce-lil olan Allah'in yargisina teslim oldu. Asilerle savasmadi. Taraftarlarinin da asilerle savasmamasini emretti. Taraftarlarina bu emri vermeseydi taraftarlari onun düşmanlarini maglub ederlerdi. Ama Cenâb-i Allah'in emri takdir edilen bir kaderdir.

Hisam, babasi Urve'nin söyle dedigini rivayet etmistir: Osman, vasiyetini Zübeyr'e yapti.

Esmâî, Alâ'nın babasi Fadl'in söyle dedigini rivayet etmistir:

«Hz. Osman, öldürölünce hazinesini açtilar. Hazinesinde kilitli bir sandik buldular. Sandigi açtiklerinde içinde bir hokka ve üzerinde su ibarelerin yazildigi bir mektup buldular: Bu Osman'in vasiyetidir. Rahman ve Rahim olan Allah'in adiyla. Affan oglu Osman, Allah'tan baska ilah bulunmadigina, onun birligine ve ortaksizligina, Muhammed'in de Allah'in kulu ve elçisi olduguna, Cennet'in ve Cehennem'in hak olduguna, Allah'in kabirlerdeki kimseleri diriltecegine, bunu, gelisinde şüphe bulunmayan bir günde yapacagina, Allah'in, vaadini mutlaka yerine getirecegine sahadet eder.

Osman, bu sahadet üzerine yasamis, bu sahadet üzerine ölmüştür. Ve inşaallah, bu sahadet üzerine de ahirette dirilecektir.»

İbn Asakir'in rivayetine göre Hz. Osman, öldürüldüğü günde söyle demistir: "Ölümün, serefli serefsiz hiç kimseyi bırakmadigini gördüm. Bunların beldelerdeki sığınaklarını ve bolca yiyip içtikleri yerleri harap ettiğini gördüm."

Hz. Osman yine söyle demisti:

"Ölüm, kapılan kilitli olduğu halde kaledeki kimselere geceleyin baskın yapar.

Daglara da yükseklerden gelip konar." [26]

[1] İbn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 7/253-254.

[2] İbn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 7/255-257.

[3] İbn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 7/257.

[4] İbn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 7/257.

[5] İbn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 7/257.

[6] İbn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 7/257.

[7] İbn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 7/258.

[8] İbn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 7/258.

[9] İbn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 7/258.

[10] İbn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 7/258.

[11] İbn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 7/258.

[12] İbn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 7/258.

[13] İbn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 7/258.

[14] İbn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 7/259-260.

[15] İbn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 7/260-263.

[16] İbn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 7/264-266.

[17] İbn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 7/266-267.

[18] İbn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 7/267-269.

[19] İbn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 7/269-271.

[20] İbn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 7/271-272.

[21] İbn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 7/273-274.

[22] İbn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 7/275-280.

[23] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 7/281-286.

[24] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 7/286-291.

[25] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 7/291-298.

[26] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 7/298-301.

Hz. Osman'ın Öldürülmesi	1
Fasil	8
Fasil	9
Hz. Osman'ın Evsafı	11
Fasil	11
Hz. Osman İçin Söylenen Mersiyelerden Bazıları	15
Fasil	17
Hz. Osman'ın Fazileti ile İlgili Bazı Hadisler	19
Sadece Hz. Osman'ın Faziletlerinden Bahseden Hadisler	26
Hz. Osman'ın Faziletine Delalet Eden Bazı Örnekler	33
Hz. Osman'ın Hutbelerinden Bazıları	35
Fasil	36
Fasil	37
Hz. Osman'ın Hanımları Ve Çocukları	39
Fasil	40
Hz. Osman Zamanında Vefat Eden Ancak Vefat Tarihleri Kesin Olarak Bilinmeyen Bazı Sahsiyetler	40
Enes B. Muaz B. Enes B. Kays El-Ensârî En-Neccarî.	40
Evs B. Samit El-Ensârî.	40
Evs B. Havli El-Ensârî.	41
Hür B. Kays.	41
Meshur Sair Hatîe.	41
Hübeyb B. Yesaf B. Utbe El-Ensârî.	41
Selman B. Rebia El-Bahîlî.	41
Abdullah B. Hüzafe B. Kays El-Kuresî Es-Sehmî.	42
Abdullah B. Süraka B. Mutemîr El-Adevî	42
Abdullah B. Kays B. Halid El-Ensârî	42
Abdurrahman B. Sehl B. Zeyd El-Ensârî El-Harîsî	42
Amr B. Süraka B. Mutemir El Adevî	43
Umeyr B. Sa'd El-Ensârî El-Evsî	43
Urve B. Hizam Ebtj Sald El-Adevî	43
Kutbe B. Âmir Ebu Zeyd El-Ensârî	43
Kays B. Mehdî B. Kays B. Salebe El-Ensari En-Neccarî	43
Lebid B. Rebia Ebu Ukayl El-Amirî	43
Müseyyeb B. Hüzn B. Ebî Vehb El-Mahzumî	44
Muaz B. Amr B. Cemuh El-Ensârî	44
Muhammed B. Cafer B. Ebî Talib El-Kuresî El-Hasimî	44
Mabed B. Abbas B. Abdîlmuttalib.	44
Muaykib B. Ebu Fatima Ed-Devsî	44
Münkiz B. Amr El-Ensârî	45
Nuaym B. Mes'ud Ebu Seleme El-Gatafanî	45

Hız. Osman'ın Öldürölmesi

Halife b. Hayyat, Rebab'm söyle dedigini rivayet etmistir: «Osman, beni Ester'e gönderdi. Ester*i onun yanma çağırdım. Gelen Ester'e, Hız. Osman söyle sordu:

- İnsanlar benden ne istiyorlar?

- Su üç şeyden birini istiyorlar.

- Nedir o üç şey?

- Ya halifelikten feragat eder, onlara: wıste yönetim sizin olsun, dilediginizi seçin" dersin, yada kendilerine ceza verdigin kimselerin sana misilleme yapmalarına imkan tanırsın. Eger bunu yapmazsan burada toplanan halk seni Öldürecektir.

- Halifelikten feragat etmemi istiyorlar. Ben, Allah'ın bana giydirdigi bir gömleği üzerimden çıkaracak değilim. Onların bana misilleme yapmak isteyişlerine gelince Allah'a yemin ederim ki ,siz beni öldürür-seniz benden sonra birbirinizi asla sevemezsiniz ve hep bir araya gelip birlik olusturamazsınız. Benden sonra düşmanlara karşı da birlikte savaşamazsınız." Ravi diyor ki:

O esnada sinek gibi küçük bir adam gelip basını kapıdan içeri uzattı, sonra geri dönüp gitti. Ondan sonra Ebu Bekir'in oğlu Muhammed, onuç kisiyle Hız. Osman'ın bulunduğu yere geldi. Sakalını tutup çekistirdi. Çeneleri birbirine çarpılıp dişlerinden ses çıktı ve sonra söyle dedi:

"Haydi Muaviye gelsin de seni kurtarsın, İbn Amir gelsin de seni kurtarsın, askeri birliklerin gelip seni kurtarsın."

Onun böyle yapması üzerine Hız. Osman: "Ey kardesimin oğlu, sakalımı bırak" dedi. Ebu Bekir'in oğlu Muhammed, Hız. Osman'i öldürmedi, ama orada duran bir adama işaret etti. Adam eline hançer alıp geldi, Hız. Osman'ın basını yaraladı. Bu rivayeti nakledenlerden Hasen, Rebab'a söyle sordugunu naklediyor:

- Peki sonra ne oldu?

- Sonra hep birlikte onu vurmaya başladılar, nihayet onu öldürdüler.»

Seyf b. Ömer et-Temimî, Hız. Osman'ın zevcesi Naile ile birlikte bulunan ve Üsâme b. Zeyd'in azadlısı olan Hansan'm söyle dedigini rivayet etmistir:

«Ebu Bekir'in oğlu Muhammed, gelip Osman'ın sakalından tuttu ve salladı. Elindeki bir kamayı Hız. Osman'ın boğazına sürdü. O da:

- Yavas ol ey kardesimin oğlu! Allah'a yemin ederim ki sen, babanın tutmadığı bir sakalı tuttun, dedi.

Bunun üzerine Muhammed, utanarak dönüp gitti. Kapıda asilerle karsilasti. Onlari uzun süre engelleyip geri dönmelerini istedi. Ne varki onlar, Muhammed'i maglup edip içeri girdiler. Muhammed'de çekip gitti. Elinde uzun bir hurma dali olan liderleri gelip Hz. Osman'in yani basinda durdu. Kafasina vurup yaraladi. Kafasindan akan kan, mushafa damlayip onu lekeledi. Sonra hep birlikte ona vurmaya basladilar. Bir adam gelip kiliciyla Hz. Osman'in gögsünü yaraladi. Hz. Osman'in zevcesi Naile binti Ferafise el-Kelbiye de kendini Hz. Osman'in üzerine atip söyle dedi:

- Ey Seybe'nin kizi! Mü'minlerin emiri öldürülecek te sen bakacak misin?

Böyle dedikten sonra kilici eline aldi, ama asilerden olan o katil, Na-ile'nin elini kopardi. Asiler evdeki esyalari yagmalamaya basladilar. Bir adam, basi mushafin üzerinde bulunan Hz. Osman'in yanma gelip basini tekmeledi ve mushaftan uzaklastirdi. Sonra da söyle dedi:

"Bugünkü kadar güzel bir kafir yüzü görmedim ve yine bu günkü kadar kıymetli bir kafir yatagi görmedim." Ravinin anlattigina göre asiler Hz. Osman'in evindeki herseyi yagmalayip götürdüler. Bardaklarına varincaya kadar alip götürmüslerdi.»

Hafiz Ibn Asakir'in anlattigina göre Medineli Müslümanlar, Hz. Osman'in evinden ayrilip gittiklerinde ve yaninda aile efradin baskasi kalmadiginda asiler duvarlara tirmandilar. Evini atese verip içeri girdiler. Bunlar arasinda sahabelerden ve sahabe ogullarindan sadece Ebu Bekir'in oglu Muhammed vardi. Asilerden bir kısmi, Muham-med'den Önce içeri girip Hz. Osmani vurup bayiltmislardi. Kadınlar çiglik atınca asiler korkup disari çıkmislar. Bu defa da Ebu Bekir'in oglu Muhammed onun öldürüldüğünü zannederek içeri girmisti. Onun ayildigini görünce Muhammed, söyle demisti:

- Sen hangi dindensin ey ahmak?

- Islâm dinindenim ve ben ahmak da degilim. Aksine ben, mü'minlerin emiriyim.

- Allah'in kitabini degistirdin.

- Allah'in kitabı ortadadır. Aramızda duruyor.

Bunun üzerine Muhammed ilerledi ve Hz. Osman'in sakalini tutup söyle dedi:

- Kiyamet gününde eger: "Ey Rabbimiz! Biz yöneticilerimize ve büyüklüklerimize itaat etmistik, fakat onlar bizi yoldan saptirdilar." dersek bu sözümüz kabul edilmeyecektir. Böyle diyerek onu odanın içinden kapiya dogru iteledi. Hz. Osman da ona söyle dedi:

- Ey kardesimin oglu, senin baban benim sakalimi tutmazdi. Misirlilardan Kindeli olup esek lakabiyla taninan ve Ebu Raman

künyesiyle çağrılan bir adam geldi. Katade, onun asil adinin Raman olduğunu söylerken baskaları onun asil adinin Ezrak Eskar olduğunu söylemişlerdir. Adinin Sudan B. Raman el-Muradî olduğuna dair bir rivayet de vardır. İbn Ömer'den rivayet olunduguna göre o, şöyle demistir:

"Hz. Osman'in katili Esved b. Himran'dir. Esved, ona bir mızrak fir-latmisti. Sonra eline bir yalin kiliç almış, bu kilici Hz. Osman'in göğsüne vurmuş ve onu öldürmüştü. Sonra kilicinin keskin taranni Hz. Osman'in karnina dayamış, üzerine yüklenmiş ve onu öldürmüştü. Naile araya girmek istemiş. Fakat bu kiliç onun elini kesmisti. Allah ondan (Naile) razı olsun.

Baska bir rivayette anlatildigina göre Hz. Ebu Bekir'in oğlu Mu-hammed, elindeki bir hançeri Hz. Osman'in kulagina dürtmüş ve hançer onun bogazina degmisti. Sahih kavle göre Hz. Osman'in katili, Mu-hammed'den baskasidir. Muhammed, utanip geri dönmüştü. Çünkü Hz. Osman, ona: "Sen, babanın saygi gösterdigi bir sakali tutuyorsun." demiş. Muhammed de bundan utanip yüzünü Örtmüş geri dönmüş ve Osman'i öldürmek isteyenlere karsi koymussa da bu karsi koymasinin bir yaran olmamistir. Neticede Allah'in takdir ettigi iş yerine getirilmisti. Bu Levh-i Mahfuzda yazili bir kaderdi.

İbn Asakir'den rivayet olunduguna göre Kinane b. Bisr, Hz. Osman'in alnina demir bir çubukla vurmuş, Hz. Osman yüz üstü yere düsmüş, Suvdan b. Himran el-Muradî de bundan sonra gelip onu öldürmüştü. Amr b. Hamka gelince o da Hz. Osman'in üzerine atılmış, göğsü üzerine oturmustu. O esnada Hz. Osman, son nefesini vermekteydi. Amr, ona dokuz darbe vurup: "Bu darbelerin üçü Allah için, altisi da kalbimde ona besledigim kin içindir." demisti.

Taberanî, Hz. Osman'in kiliççisinin şöyle dedigini rivayet etmistir: «Ensâr'dan bir adam, Hz. Osman'in -yanina girdi. Hz. Osman, ona:

- Geri dön ey kardesimin oğlu, sen benim katilim degilsin. Beni öldürmeyeceksin, dedi. Adam da:

- Sen bunu nereden biliyorsun? diye sorunca Hz. Osman, ona su cevabi verdi:

- Zira dogumunun yedinci gününde seni Peygamber (s.a.v.)'e getirdiler. O da senin damagina birsey sürdü ve senin için bereket duasi yaptı.

Sonra Ensâr'dan baska bir adam, Hz. Osman'in yanina girdi. Hz. Osman, ona da ayni seyleri söyledi. Onun ardi sura Hz. Ebu Bekir'in oğlu Muhammed, Hz. Osman'in yanina girdi. Hz. Osman ona:

- Sen benim katilimsin, dedi. Muhammed de:

- Bunu nereden biliyorsun ey ihtiyar bunak? diye sorunca Hz. Osman, ona

su cevabi verdi:

- Çünkü dogumunun yedinci gününde damagina birseyler sürmesi ve senin için bereket duasi yapmasi maksadiyla seni Rasûlullah (s.a.v.)'a getirdiler. Sen onun üzerine pislemistin.

Hız. Osman'in böyle demesi üzerine Muhammed, onun göğsünün üzerine siçradi, sakalim tuttu ve elindeki hançerle kafasına vurdu.

Bu, gerçekten garip bir hadistir ve münkerlik içermektedir. Baska rivayetlerde anlatildigina göre Hız. Osman'in kafasından akan kanin ilk damlaları, Önünde bulunan Kur'ân-i Kerimin su ayeti üzerine düsmüştür:

"Onlara karsi sana Allah yetecektir. O, isitir ve bilir." (el-Bakara, 137.)

Rivayet olunduguna göre asiler, Hız. Osman'in yanina girdiklerinde o, Kur'ân-i Kerim okumakta olup yukaridaki ayete ulasmistir. Bu, dogruluktan uzak bir rivayet degildir. Çünkü o, mushaf-i serifi önüne koymus olup okumaktaydi.

İbn Asakir'den rivayet olunduguna göre Hız. Osman, vurulurken: "Bismillahi tevekkeltü alallahi" demis, vücudundan kan damlayınca da: "Sübbhanellahi'l Azim" demistir.

İbn Cerir tarihinde der ki: Misirlilar, Misir valisine gönderilen mektubu ulagin üzerinde yakaladilar. Mektupta Misirli asilerin bir kisminin öldürölmesi, bir kisminin asilmasi, bir kisminin ise el ve ayaklarinin kesilmesi emrediliyordu. Bu mektubu Mervan b. Hakem, Hız. Osman'in agzindan uydurup yazmisti. Ve asagidaki su ayet-i kerimeyi kendine dayanak edinmisti.

"Allah ve peygamberleriyle savasanlarin ve yeryüzünde bozgunculuga ugrasanlarin cezasi öldürölmek veya asilmek yahut çapraz olarak el ve ayaklari kesilmek ya da yerlerinden sürölmehtir. Bu onlara dünyada bir rezilliktir. Onlara ahirette büyük azap vardır." (ei-Mâide, 33.)

Mervan'a göre Hız. Osman'a bas kaldiran bu asiler, yeryüzünde fesat çıkaran kimselerdendiler. Süphesiz öyleydiler ama onun Hız. Osman adına ve bilgisi disinda mektup yazmasi, mührünü kullanmasi ve bu mektubu onun devesine bindirdigi bir kölesiyle göndermesi dogru degildi. Hele Hız. Osman'la Misirlilar arasinda baris yapılmasindan ve Hız. Ebu Bekir'in oglu Muhammed'i Misir'a vali tayin edecegine söz vermesinden sonra yapmaya hiç hakki yoktur. Misirlilar, aralarinda yapılan anlasmanin aksine bu mektubu Hız. Osman'in kölesi üzerinde yakaladiklarinda bunu Hız. Osman'in yazip gönderdigiini zannettiler ve bunu büyük bir suç saydilar. İçlerinde daha önceden ona karsi besledikleri kin sebebiyle Medine'ye tekrar döndüler. Mektubu sahabelerin önde gelenlerine gösterdiler. Bu hususta baskalari da bu Misirli asilere yordimci oldu. Öyle ki, bazi sahabeler, bu

mektubu Hz. Osman'in yazıp gönderdiğini zannettiler. Durum Hz. Osman'a anlatıldığı zaman o sahabelerin Önde gelenleriyle Mısırlı asilerin bulunduğu bir topluluk huzurunda yüce Allah'a yemin ederek bu mektubu kendisinin yazmadığını ve yaz-' dirmadığını, bu hususta bilgisinin olmadığını söyledi. Gerçekten de o doğru sözlü iyi bir insandı. Asiler ona:

- İyi ama bu mektubun altında senin mührün var. Buna ne dersin? diye sorduklarında Hz. Osman:

- Kisinin yazısı taklid edilebilir, haberi olmadan mührü kullanılabilir, dedi.

- Fakat mektubu götüren senin kölendi ve devene binmişti, demeleri üzerine Hz. Osman:

- Allah'a yemin ederim ki, benim bundan hiç haberim yoktu, diye kendini savundu.

- Eger sen bu mektubu yazmısan bize karşı hainlik yapmısan. Eger yazmamısan ve baskaları senin adına yamıslarsa senin de bundan bilgin yoksa demek ki sen aciz kalmısan. Senin gibi biri halifelige layık olamaz. Ya hainsin, ya da acizsin, dediler. Aslında bütün bu söyledikleri her türlü varsayıma karşı geçersizdi. Çünkü onun söz konusu mektubu yazmış olduğu var sayılırsa -ki hakikatte yazmamıştır- bunun ona bir zararı olmaz. Çünkü o İslâm ümmetinin menfaatini gözeterek kendisine baskaldıran asilerin gücünü kırmak ve onları ortadan yok etmek istemistir. Bunu bu şekilde uygun görmüştür.

Mektubun yazılmasından bilgisinin olmayışına gelince bu hususta ona nasıl acizlik isnad edilebilir?

Kendisinin haberi olmadan kendisi adına mektup yazılmış, bunda onun acizliği söz konusu değildir. O, Rasûlullah gibi masum yani hiç hata yapmayan bir kimse değildi. Aksine onun hata yapması da gafil kalması da kendisinden beklenen normal durumlardır. Allah, ondan razı olsun.

Su asi ve cahil baskaldıncılara gelince onlar hain ve zorba kimselerdi. Zalim ve iftiracı idiler. Bu yüzden kusatmayı sıkıstırdılar. Ona baskı yaptılar. Kendisine yiyecek ve su getirilmesine engel oldular. Mescide çıkmasına müsaade vermediler. Ölümle tehdit ettiler. Bu sebepten Hz. Osman, onlara hitap etmek mecburiyetini hissetti. Kimse arsasını vermezken kendisi arsa satın alıp mescide katarak mescidi genişlettiğini söyledi. Suyu ,Müslümanlardan men edildiği halde Rume kuyusunu satın alıp Müslümanlara vakfettiğini söyledi. Rasûlullah'ın söyle buyurduğunu isittigini söyledi:

"Allah'tan başka ilah bulunmadığına şahadet eden Müslüman bir kimsenin kani ancak üç sebepten biri ile helal olur: Bir cani öldüren kimsenin kani helal olur. Basından nikah geçip zina yapan kimsenin kani helal olur.

Cemaattan ayrilip dinini terkeden kimsenin kani helal olur."

Hız, Osman, kimseyi öldürmediğini, imana girdikten sonra irtidat etmediğini, ne cahiliye nede İslâmiyet döneminde zina yapmadığını, hatta Rasûlullah (s.a.v.)'la be/at yaptıktan sonra sağ elini tenasül organına değdirmedini anlatti. Sonra onların Allah'a, Rasûlüne ve kendilerinden olan emir sahiplerine itaat etmelerini sağlayacağı umuduyla fazilet ve menkibelerini anlatti. Ama onlar asiliklerini sürdürdüler. Düşmanlıktan vazgeçmediler. Onun yanındaki kimselerin dışarı çıkmalarına engel oldular. İş zorlastı. Hareket alanı daraldı. Hız. Osman'ın yanındaki su tükendi, Müslümanlardan imdat dileyip su istedi. Hız. Ali, bizzat bu iş için yardıma kostu. Bir kirba su alıp asi ve cahillerden küfürler işite işite suyu Hız. Osman'a ulastirdi. Asiler, onun bineğini ürküttüler, kötü sözler söylediler. Hız. Ali, onları azarladi. Sonra onlara şöyle dedi:

"Allah'a yemin ederim ki Farslar ve Rumlar, sizin bu adama yaptığınızı yapmazlar. Allah'a yemin ederim ki, onlar savasta esir tutarlar ama esirlerine yedirip içirirler."

İsyancılar, Hız. Ali'nin Hız. Osman'a su götürme istegini kabul etmediler. O da öfkesinden basındaki sarığı çıkarıp ortaya fırlatti.

Rasûlullah (s.a.v.)'m zevcesi ve mü'minlerin annesi Ümmü Habibe de katirina binip hizmetçileri ve maiyetindeki kimselerle birlikte Hız. Osman'ın evine geldiginde isyancılar onu durdurup:

- Niçin buraya geldin? diye sormuslar, o da su cevabi vermisti:

- Osman'ın yanında Ümeyye oğullarının Öksüz ve dulları için vasiyetler vardır. Ben bu vasiyetleri ona hatırlatmak istedim de geldim. İsyancılar, onun bu gerekçesini yalanladılar. Ona siddetle karşı koydular. Hakaret ettiler. Katirinin bagını kestiler. Neredeyse düşecek gibi oldu, ama kendini topladı. Baskaları yardımına gelmeselerdi öldürülecek gibi idi. Bineğini tutup götürdüler. Gerçekten de büyük bir olay meydana gelmişti. Hız. Osman ile ailesinin içecek suyu kalmamisti. Ancak geceleyin Amr b. Hazm ailesi, onlara gizlice su ulastirdilar. Doğrusu biz Allah'a aidiz ve ona dönücüleriz.

Bu hadise meydana geldiginde insanlar, cidden bunu büyük bir musibet sayarak evlerine kapandilar. Hac vakti geldi. Mü'minlerin annesi Hız. Aise, bu senede hacca gitmek üzere yola çıktı. Kendisine:

- Medine'de kalman daha faydalı olur. Belki su asiler senden çekinirler, denildiginde o su cevabi verdi:

- Kendilerine düşüncelerimi açıkladığım takdirde Ümmü Habi-be'ye yaptıkları gibi bana da eziyet etmelerinden korkanın.

Böyle dedikten sonra Hz. Aise yola çıktı. Hz. Osman, bu senede kendi yerine insanlara haccettirmesi için Abdullah b. Abbas'ı görevlendirdi. Abdullah b. Abbas, ona:

- Senin kapıda durup seni savunmam hacdan daha faziletlidir, deyince Hz. Osman, onu zorlayıp hacca gönderdi. O da gidip bu görevi ifa etti.

Hz. Osman'ın evinin çevresindeki kusatma devam etti. Nihayet tesrik günleri de gelip geçti. Bir kısım insanlar hacdan döndüler. İnsanların selamette oldukları haber verildi. Asilere de hacca gitmiş olan kimselerin Medine'ye dönmek üzere olup kendilerini mü'minlerin emirinin çevresinden kovup uzaklastıracaklarına dair haber verildi. Ayrıca Mu-aviye'nin Habib b. Mesleme komutasında bir orduyu, Abdullah b. Sa'd b. Ebi Serh'in de Muaviye b. Hadic komutasında başka bir orduyu, Küfelilerin de Ka'ka b. Amr komutasında bir orduyu asilere karşı Medine'ye gönderdikleri haberi geldi. Bu haberleri alan asiler kusatmayı sıklastırdılar. İşi azıttılar.

İnsanların çoğunun hacda bulunmaları ve Medine'deki insanların sayılarının azlığını fırsat bilerek Hz. Osman'ın evini çembere aldılar. Kusatmayı daralttılar, kapıları yaktilar. Amr b. Hazm ve diğer komsularının duvarlarından tırmanarak Hz. Osman'ın evine girmeye çalıştılar. İnsanlar, Hz. Osman'ı olanca güçleriyle savundular. Kapısının önünde şiddetli çarpışmalar cereyan etti. Mübareze yaptılar. Çarpışmalar cereyan etti. Çarpışırken Recez bahrinden siirler okudular, Ebu Hüreyre de çarpışırken: "Bu günde çarpışma güzel oldu." diyordu. Hz. Osman'ın evinde bulunanlardan bazıları öldürülürken, o fakir ve asilerden de bazıları öldürüldüler. Abdullah b. Zübeyr çok yara aldı. Hz. Ali'nin oğlu Hasan, Mervan b. Hakem ve diğerleri de yaralandılar. Mer-van b. Hakem'in boyun damarlarından biri kesildi, ölünceye kadar boynu eğri olarak yadı. Ziyad b. Nuaym el-Fihri, Mugire b. Ahnes b. Su-rayk ve Niyar b. Abdullah el-Eslemî gibi Hz. Osman'ın arkadaşlarının belli başlıları bu çarpışmalarda hazır bulundular.

Anlatıldığına göre Hz. Osman'ın bu arkadaşları hezimete uğradılar. Sonra geri döndüler. Hz. Osman, bu durumu görünce ısrarla insanlara evlerine geri dönmelerini söyledi. Onlar da geri dönüp gittiler. Yanında aile efradından başka kimse kalmamıştı. Asiler kapıdan içeri girdiler. Duvarlardan tırmanıp avluya atlayanlar da oldu. Hz. Osman, namaza durdu. Tâ-Hâ sûresini okumaya başladı. Hızlı Kur'ân okuyan bir kimseydi. Tâ-Hâ sûresini insanlar kavgada iken okudu. Kapi yanmış, kapi yanındaki odanın tavanı da yanmıştı. Yangının beytül-mala sıçramasından korktular. Bundan sonra Hz. Osman, namazını tamamlamış, oturmuş ,mushafı önüne koymuş ve su ayeti okumaya başlamıştı:

"İnsanlar onlara: "Düşmaniniz olan insanlar size karşı bir ordu topladılar.

Onlardan korkun." dediler. Bu, onların imanım artırdı da: "Allah bize yeter, o ne güzel Vekildir." dediler. (Âi-i îmrn, 173.)

Hız. Osman'ın yanına giren ilk adam, kendisine kara ölüm denen kimse idi. Hız. Osman'ın bağırması siddetle sikti. Hız. Osman, bayıldı ve nefesi boğazında titremeye başladı. Kara ölüm, onu bu halde görünce öldüğünü zannederek bıraktı. Sonra Hız. Ebu Bekir'in oğlu Muhammed, içeri girdi. Sakalını tutup salladı ve sonra dışarı çıktı. Arkasından bir baskası içeri girdi, elinde kılıcı vardı. Hız. Osman'a vurdu. Hız. Osman, elini kılıca karşı siper yaptı, eli kesildi. Baska bir rivayette anlatıldığına göre eli koptu. Ancak Hız. Osman, eline kılıçla vurulduğu zaman: "Vallahi bu, Kur'an'm Mufasssal sûresini yazan ilk eldir." demisti. Vücudundan akan kanın ilk damlası önünde bulunan mushafın su ayetinin üzerine düsmüştü:

"Onlara karşı sana Allah yetecektir." Daha sonra kılıcını çekmiş bir adam içeri girdi. Hız. Osman'ın zevcesi Naile, onun karşısına dikildi.

Adamın kılıcının tuttu. Fakat adam kılıcını onun elinden çekince Nai-le'nin parmakları kesildi. Bundan sonra o adam kılıcını keskin tarafını Hız. Osman'ın karnına dayayıp bastırdı.

Baska bir rivayette anlatıldığına göre Gafiki b. Harb, Hız. Ebu Bekir'in oğlu Muhammed'den sonra Hız. Osman'ın üzerine hücum etti. Elindeki bir demirle ona vurdu. Önünde duran mushafı tekmeledi. Mushaf dönüp Hız. Osman'ın önünde durdu. Vücudundan akan kanlardan mushafın üzerine döküldü. Daha sonra Sudan b. Himran, kılıcıyla Hız. Osmanın üzerine geldi. Naile, ona engel olmaya çalıştı. Parmakları kesildi. Arkasını dönüp giderken Sudan, Naile'nin arkasına eliyle vurdu ve: "Arkası çok büyük" dedi. Sonra vurup Hız. Osman'ı öldürdü. Hız. Osman'ın kölesi de gelip Sudan'ı öldürdü. Katere adında bir baskası da gelip bu köleyi öldürdü.

İbn Cerir'in anlatıldığına göre bu asi ve katiller, Hız. Osman'ı öldürdükten sonra basını koparmak istediklerinde kadınlar çığlık atıp yüzlerine tokat vurmuşlardı. Bu kadınlar arasında Hız. Osman'ın zevceleri Naile ile Ümmü Benin ve kızları vardı. Kadınların çığlık atıp yüzlerini tokatlamaları üzerine tbn Adis: "Birakin birakin" demiş ve asiler de Hız. Osman'ın basını koparmaktan vaz geçmişlerdi. Sonra bu günahkar ve asiler, Hız. Osman'ın evindeki eşyaları yağmalamışlar ve aralarından biri: "Onu öldürmek bize helal olurda mali mi helal olmaz, diye bağırıyordu. Evdeki eşyayı yağmaladıktan sonra dışarı çıkmışlar. Kapiyi, Hız. Osman'm ve beraberindeki iki maktulün üzerine kilitlenmişlerdi. Dışarı çıkıp evin sahanlığına vardıklarında Hız. Osman'ın kölesi, Kate-re'nin üzerine sıçrayıp onu öldürmüştü. Gördükleri her şeyi alıp götürüyorlardı. Hatta Kelsum et-Tecibî, Naile'nin entarisini dahi almış götürmüştü. Hız. Osman'ın bir kölesi de Kelsum'u vurup öldürmüştü. Ama bu köle de baskası tarafından

öldürülmüştü. Sonra Medineliler: "Ey ahali! Beytü'1-mala kosun. Bu asiler sizden önce beytü'1-mah ele geçirmesinler." diye birbirlerine seslendiler. Beytül-mahn bekçileri de bunu isitince: "Ey millet! Beytü'1-mali kurtarin. Çünkü bu kimseler, dogru konusmadilar. Amaçlari iyiligi emretmek ve kötülükten sakindirmek degilmis, iddia ettikleri seylerin ash yokmus, bunlar sadece mal ve dünyalik için ayaklanmislardır" diye seslendiler. Fakat Medineliler, bunlara karsi dayanamadilar. Yenildiler, asiler gelip beytü'l-maldaki herseyi alip götürdüler. O zaman beytü'l-malda gerçekten çok sey vardı. [1]

Fasil

Bu büyük hadise ve çirkin olay meydana geldiginde insanlar, çaresiz kaldilar. Bunun büyük bir musibet oldugunu anladilar. O cahil asilerin çogu da yaptiklarina pisman oldular. Kendilerinin Hz. Musa zama-

nmda puta tapan ve Allah tarafından Kur'ân-i Kerim'de anlatilan zalimlere benzediklerini gördüler. Ayet-i kerimede Cenâb-i Allah, o buzagiya tapanlardan söyle söz ediyordu:

"Elleri bögründe, çaresiz kalip kendilerinin sapitmis olduklarini görünce:

"Eger Rabbimiz bize acimaz ve bizi bagislamazsa, and olsun ki mahvoluruz" dediler." (ei-AVaf, 149.)

Medine'den çikmis olan Zübeyr'e Hz. Osman'in öldürölüs haberi ulasinca: "Innâ lillah ve innâ ileyhi raciun" dedi, sonra Hz. Osman'a rahmet diledi. Öldürenlerin pisman olduklarini duyuncada: "Kahrolsunlar" dedi ve su ayeti okudu:

"Çekisip dururlarken kendilerini yakalayacak bir tek çigligi beklerler. O zaman, artik ne vasiyet edebilirler, ne de ailelerine dönebilirler." (Yasin, 49-50.)

Hz. Ali de, Hz. Osman'in öldürölüs haberini duyunca ona rahmet diledi. Ve katillerin pisman olduklarini duyunca da su ayeti okudu: "İki yüzlülerin durumu insana: "İnkar etw deyip, insan da inkar edince: "Dogrusu ben senden uzagim; âlemlerin Rabbi olan Allah'tan korkarim." diyen şeytanin durumu gibidir. (el-Hasr, ie.)

Sa'd b. Ebi Vakkas Hz. Osman'in öldürölüsünü duyunca ona magfiret ve rahmet dileyip katilleri hakkında su ayeti okudu. "Ey Muham-med! "Size, amelce en çok kayipta bulunanlari haber verelim mi?" de. Dünya hayatinda çalismalari bosa gitmistir, Oysa onlar, güzel is yaptiklarini saniyorlardi." (ei-Kehf, 103-104.)

Bu ayeti okuduktan sonra Sa'd: "Allah'im, katilleri pisman et. Sonra azap ile yakala." dedi.

Seleften bazilari Allah adina yemin ederek Hz. Osman'i öldürenlerin tamamının öldürüldüklerini söylemişlerdir.

Katillerin tamamının öldürülmeleri gerekirdi. Bunun bazı sebepleri vardı. Bu sebeplerden biri, Sa'd'ın yaptığı duadır ki, bu dua müstecab olmuştur. Nitekim bu sahih hadiste de sabittir. Bazılarının anlattıklarına göre katillerden her biri delirdikten sonra öldürülmüştür.

Vakidî dedi ki: Hz. Osman'ın katili Kinane b. Bisr b. Attab et-Tecibî idi. Manzur b. Seyyar el-Ferazî'nin karisi söyle diyordu: "Biz, hac için yola çıktık. Osman'ın Öldürüldüğünden haberimiz yoktu. Merc mintikasına geldigimizde geceleyin bir adamin söyle bir sarki okudugunu isittik: "Haberiniz olsun, insanların en hayirlisi üç günden sonra Misir'dan gelen Tecibi tarafından öldürülecektir."

Hacdan dönen kimseler, Medine'ye vardiklarında Osman'ın öldürüldüğünü gördüler. Bunun üzerine insanlar, Ebu Talib oğlu Ali'ye be/at ettiler. Hz. Osman'ın ölüm haberi Rasûlullah (s.a.v.)'m hacdan dönen zevcelerine yolda ulastiginda onlar. Mekke'ye tekrar döndüler.

Orada dört ay kadar kaldılar. Nitekim bu husus ileride de anlatılacaktır. [2]

Fasil

Meshur rivayeti göre Hz. Osman'ın, evinde kusatma altında tutulması kırk gün kadar sürmüştür. Baska bir rivayete göre ise kırk kusur gün sürmüştür. Sadî'nin ifadesine göre onun kusatma altında tutulması, yinnîki gece sürmüştür. Sonra cuma günü öldürmüştür ki, bu hususta ihtilaf yoktur.

Seyf b. Ömer, üstadlarından naklederek söyle demistir: "Hz. Osman, cuma gününün son saatinde öldürüldü." Mus'ab b. Umeyr ile diğeri de bu hususta kesin ifade kullanarak Hz. Osman'ın cuma gününün son saatinde Öldürüldüğünü ifade etmişlerdir. Baskalarının ifadesine göre gündüz kusluk vaktinde öldürülmüştür ki, bu akla daha yatkındır. Yani Hz. Osman, zilhicce ayının onsekizinci gecesinde öldürülmüştür ki, meshur rivayet te budur. Tesrik günlerinde öldürülmüş olduğuna dair zayıf bir rivayet vardır.

Zühri'nin ifadesine göre Hz. Osman, tesrik günlerinde öldürülmüştür. Bazilari onun zilhicce ayının üçüncü gününde cuma gününde öldürüldüğünü söylemişlerdir. Kurban bayramının birinci gününde öldürülmüş olduğuna dair zayıf bir rivayet te vardır.

Hz. Osman'ın halifeligi oniki seneden oniki güneşik bir süre devam etmiştir. Çünkü ona hicretin yirmidördüncü senesinin muharrem ayının basında bey5at edilmisti. Öldürülürken sekseniki yasini geçmisti.

Salih b. Keysan'm ifadesine göre Hz. Osman, sekseniki yasinda öldürülmüştür ki, meshur olan rivayet te budur. Seksendört yasinda öl-

dürüldüğüne dair zayıf bir rivayette vardır. Katade'nin ifadesine göre Hz. Osman seksensekiz yada doksan yasında öldürülmüştür. Katade'nin ifadesine göre Hz. Osman, yetmişbes yasında öldürülmüştür ki, bu cidden gariptir. Seyf b. Ömer'den nakledilen bir rivayet daha vardır ki, bu daha gariptir. Buna göre Hz. Osman, altmışüç yasında öldürülmüştür. Allah ondan razı olsun.

Hz. Osman'ın mezarına gelince, onun Baki doğusundaki Hassi Kev-keb'e defnedildiği hususunda ihtilaf yoktur. Emeviler zamanında mezarının üzerine büyük bir kubbe yapılmıştır ki, bu kubbe günümüze kadar varlığını sürdürmüştür.

Imam Malik dedi ki: "Duyduğuma göre Osman, Hassi Kevkeb'de bulunan mezarının yerine ugradığında: Buraya salih bir adam defnedilecektir, demistir."

Ibn CerirHn anlattığına göre Hz. Osman, öldürüldükten sonra cenazesi üç gün bekletilmiş, sonra defnedilmiştir.

Ben derim ki: insanlar, Hz. Ali'ye bey'at yapmakla meşgul oldukları için cenazesi bekletilmisti. Bey'at işi tamamlandıktan sonra Hz. Osman'ın cenazesi defnedildi. Baska bir rivayette anlatıldığına göre cenazesi iki gece bekletilmiş, sonra defnedilmiştir. Bir baska rivayette anlatıldığına göre cenazesi aynı gece defnedilmiştir. Defnedilisi akşam namazı ile yatsı arasında gizlice yapılmıştır. Çünkü asilerden korkuluyordu. Bir rivayette anlatıldığına göre onun defnedilmesi için asilerin bazı reislerinden izin alınmıştır.

Onu, sahabelerden az sayıda birkaç kişi alıp mezarına götürüp defnetmişlerdi ki, bu sahabelerden bazıları şunlardı: Hakim b. Hizam, Hüveylid b. Abdil Uzza, Ebu Cehm b. Hüzeyfe, Niyar b. Mükrim el-Eslemî, Cübeyr b. Mu'tim, Zeyd b. Sabit, Ka*b b. Malik, Talha, Zübeyr ve Ebu Talib oğlu AH. Ayrıca Hz. Osman'ın bazı arkadaşlarıyla hanımları da cenaze merasiminde hazır bulunmuşlardı. Hanımlarından Naile ile Ümmü Benin binti Utbe b. Husayn ve bazı çocuklar bu merasime katılmışlardı. Vakidî ile Seyf b. Ömer et-Temimî'den nakledilen bir rivayette anlatıldığına göre cenazesini yıkadıktan ve kefenledikten sonra bir kapi üzerine koyup mezarlığa götürmüşlerdir. Bazıları onun yıkanmadığını ve kefenlenmediğini iddia etmişlerdir ki, sahih olan birinci rivayettir. Cenaze namazını Cübeyr b. Mu'tim kaldırmisti. Zübeyr b. Avvam veya Hakim b. Hizam veya Mervan b. Hakem veya Misver b. Mahreme'nin kaldırmış olduğuna dair rivayetler de vardır. Bazı asiler cenazesine saldırmışlar, onu taslamak ve tabutundan yere atmak istemişlerdi Deyri Sin'deki Yahudi mezarlığına defn edilmesini istemişlerdi. Nihayet Hz. Ali, bazı adamları onlara göndererek onları bu teşebbüsten vazgeçirtmisti. Cenazesini Hakim b. Hizam tasimisti. Mervan

b. Hakem'in veya Misver b. Mahreme'nin veya Ebu Cehm b. Hüzeyfe'nin veya Niyar b. Mükrin'in veya Cübeyr b. Mut'im'in tasimis olduğuna dair rivayetler vardır.

Vakidî'nin anlattığına göre cenaze musallaya konulduğunda bazı Ensâr, Osman'ın cenaze namazının kılınmaması gerektiğini söylemişler. Ebu Cehm b. Hüzeyfe de: "Onu, üzerine namaz kılmaaksızın defnedin. Çünkü onun namazını Allah ve melekleri kılmışlardır." demislerdi. Sonra bazıları Hz. Osman'ın Baki mezarlığına defnedilmemesini, onu duvarın gerisine defn etmek gerektiğini söylediler ve onu Baki mezarlığının doğusunda bulunan bazı hurma ağaçlarının altına defnettiler.

Vakidî'nin rivayetine göre Hz. Osman'ın cenazesi, namaz için musallaya konulduğunda Umeyr b. Dabi onun üzerine atılmış ve kaburga kemiklerinden birini kirip: "Dabi kabilesinde bir adamı hapse attın ve ölünceye kadar onu hapiste tuttun." demisti.

Daha sonra Haccac, Umeyr b. Dabi'yi öldürmüştü. Buhari, "Tarih** adli eserinde Muhammed b. Sirin'in şöyle dediğini rivayet etmiştir: «Ben, KaT^e'yi tevaf ediyordum. Bir adamın: Allah'im, beni bağışla ama bağışlayacağını da sanmıyorum" dediğini isittim, ona:

- Ey Allah'ın kulu, senin dedigin gibi diyen başka bir adam görmedim ve isitmedim, deyince adam şöyle cevap verdi:

- Ben, imkan bulursam Osman'ın yüzünü tokatlayacağıma dair Allah'a söz verdim. Osman'ın evde musalla üzerine konulduğunda insanlar gelip namazını kılmaya başladılar. Ben de namazını kılacak-mışım gibi içeri girdim. Bos bir yer gördüm. O esnada yüzünün ve sakalının üzerindeki örtüyü kaldırıp yüzünü tokatladım ama sağ elim kurudu.

Ibn Sirin: "O adamın elinin bir ağaç parçası gibi kurumus olduğunu gördüm" demistir.»

Daha sonra evde öldürülen Hz. Osman'ın, Sabih ve Necih adli kölelerinin cenazeleri çıkarıldı. Bunlar da Hassi Kevkeb denen yerde Hz. Osman'ın yanı basına defnedildiler. Bir rivayette anlatıldığına göre asiler, bunların defn edilmelerine imkan vermemişlerdir. Hatta cenazelerini ayaklarından tutup yerde sürüyerek döşeme taşlarının üzerine atmışlar, köpekler onların cesetlerini yemişlerdi. Muaviye, emirliği zamanında Osman'ın mezarına itina göstermiş, mezari ile Baki mezarlığı arasına duvar çekmiş ve insanlara Ölülerini Hz. Osman'ın mezarının çevresine defnetmelerini emretmişti. Böylece mezar Müslümanların mezarlarıyla birlessin. [3]

Hz. Osman'ın Evsafı

Hz. Osman, güzel yüzlü, ince tenli, büyük sakallı, orta boylu, iri mafsallı bir

kimse olup omuzlariinin arasindaki mesafe genisti. Gür saçli, güzel agizli olup esmer tenliydi. Bir rivayette anlatildigina göre yüzünde çiçek hastaligindan izler vardi. Allah ondan razı olsun.

Zührî'den rivayet olunduguna göre Hz. Osman, güzel yüzlü, güzel agizli, orta boylu ve ayak aralari genis bir kimse idi. Saçma ve sakalina safran sürerdi. Dislerini altin telle baglamisti. Bileklerine kildan örme

seyler geçirmisti.

Vakidî, Abdullah b. Utbe'nin oğlu Ubeydullah'm söyle dedigini rivayet etmistir:

"Hz. Osman, vefat ettigi zaman hazine darinin yaninda üç buçuk milyon dirhem ve yüz bin dinar vardi. Bütün bu paralar yagmalanip götürüldü. Rabaza'da 1000 devesi vardi. Eris kuyusu, Hayber hurmaligi ve Vadi'l-Kura'da da 200.000 dinari vardi. Rume kuyusu da ona aitti. Bu kuyuyu Peygamber (s.a.v.) hayatta iken satin almıs ve Allah yolunda vakfetmisti. [4]

Fasil

A'mes, Hüzeyfe'nin söyle dedigini rivayet etmistir:

"Fitnelerin ilki, Osman'in öldürölmesidir. Sonuncusu da Deccal'in fitnesidir."

Hafız b. Asakir, Hüzeyfe'nin söyle dedigini rivayet etmistir: "Fitnelerin ilki, Osman'in Öldürölmesidir. Sonuncusu da Deccel'in ortaya çıkmasidir. Nefsim kudret elinde bulunan Allah'a yemin ederim ki, bir kisinin kalbinde Osman'in öldürölmesinden dolayı bir miskal agirliginca sevinç varsa, o kisi Deccal'a yetirse kendisine tabi olmadan ölmeyecektir. Eger hayatta kavusmazsa mezarinda da olsa Deccal'a iman edecektir."

Ebu Bekir b. Ebi'd-Dünya, Hüzeyfe b. Yeman'in söyle dedigini rivayet etmistir:

"Allah'im, eger Affan oğlu Osman'in öldürölmesi hayirliysa benim bu hayirda bir payim yok. Eger serli ise ise ben bu serden uzagim. Allah'a yemin ederim ki, eger onun öldürölmesi hayir olsaydi bu hayir sayesinde insanlar süt sagip içerlerdi. Eger Osman'in öldürölmesi ser ise -ki öyledir- bu ser sebebiyle kan akıtılacak ve emilecektir." Buharî, bunu sahihinde nakletmistir.

Muhammed b. Aiz dedi ki: Ölüm döseğinde yatmakta olana Hüzeyfe b. Yeman'in yaninda bir dostu vardi. Bu dostu, Hüzeyfe'nin karisma gizlice bir seyler fisildiyyordu. Hüzeyfe, gözlerini açıp onlara ne fisildastik-larini sordu. Onlar da "Hayir" diye cevap verdiler. Hüzeyfe:

- Benden gizli bir sey konusuyorsunuz ki hayir degildir, diye karsilik verince

adam:

- Osman'in öldürölmesinden bahsediyoruz, dedi. Bunun üzerine Hüzeyfe: "İnnâ lillâh ve innâ ileyhi raciun" deyip sözünü söyle sürdür- _ dü: "Allah'im, dogrusu ben bu isten uzakim. Eger bu ise katılanlar için Osman'in öldürölmesi hayirli ise -ki öyle degildir- ben bundan uzakim. Eger bu ise katılanlar için Osman'in öldürölmesi ser ise -kî öyledir- Ben bundan uzakim. Ey Osman, bugün kalpler degisti. Fitneleri benden uzakta tutan Allah'a hamd olsun ki bu fitnelerin komutanlari ve önderleri kaba, hasin ve günahkar kimselerdir.

Hasanb. Urfe, Ebu Musa el-Es'arfnin söyle dedigini rivayet etmistir: "Eger Osman'in öldürölmesi bir hidayet olsaydi, Muhammed ümmeti bu hidayet sayesinde süt sagip içerdii. Ama onun Öldürölmesi sapiklik oldu ve bu yüzden Muhammed Ümmeti kan sagdi."

Muhammed b. Sa'd, Zehdem el-Cürmi'nin söyle dedigini rivayet etmistir: İbn Abbas hutbe irad edip söyle dedi: "Eger insanlar, Osman'in kanini talep etmez ve onun kan davasini gütmezlerse, gökten üzerlerine tas yagar.»

A'mes, Sabit b. Ubeyd b. Ebi Cafer el-Ensârfnin söyle dedigini rivayet etmistir:

«Osman öldüröldüğü zaman mescitte oturmakta olan Ali'nin yanina vardim. Basina siyah bir sarik sarmisti. Ona: "Osman Öldüröldü." dedim. O da: "Onu Öldürenler zamanin sonuna dek kahrolsunlar." diye karsilik verdi.»

Ebu'l-Kasim el-Begavî, İbn Ebi Leyla'nin söyle dedigini rivayet etmistir:

«Mescidin kapisinda ya da zeytin yagi sikilan yerdeki taslari yaninda Hz. Ali'nin sesini yükselterek söyle dedigini isittim." Allah'im, Osman'in öldürölmesi ile alakam olmadigini sana arz ediyorum. Ben bu isten uzakim.»

Ebu Aliye'den rivayet olunduguna göre Hz. Ali, öldürölmesinden sonra Hz. Osman'in evine gelmis, cenazesinin üzerine kapanip aglamaya baslamisti. Öyle ki, orada bulunanlar onun da Osman'in pesine takilip gidecegini (ölecegini) zannettiler.

Sevrî, İbn Abbas'm söyle dedigini rivayet etmistir:

«Osman'in öldüröldüğü gün Ali söyle dedi: "Vallahi ben öldürmedim, öldürölmesini de emr etmedim. Ama maglup edildim."

Habib b. Ebu Aliye, İbn Abbas'm söyle dedigini rivayet etmistir:

«Ali dedi ki: "Insanlar isterlerse Makam-i Ibrahim'in yaninda Allah'a yemin ederim ki, Osman'i öldürmedim ve öldürölmesini de emretmedim. Asileri bu isten men ettim ama onlar bana karsi geldiler. Emrimi dinlemediler, derim."

Muhammed b. Yunus el-Kedimî, Kays b. Abbad'in söyle dedigini rivayet etmistir:

«Cemal savasında Ali'nin söyle dedigini isittim: "Allah'im, Osman'in öldürölmesiyle ilgim olmadigini sana arz ediyorum.. Ben bu isten uzagim. Osman'in öldürölldüğü gün aklım basımdan gitti. Kendimi ayıpladım. İnsanlar bey*at için bana geldiklerinde ben söyle dedim: Yemin ederim ki ben, Rasûlullah (s.a.v.)'m: "Ben, meleklerin kendisinden utandıkları bir adamdan utanırım." dediği adamin katilleri olan kimselerle bey'atlamaktan utanırım. Ben cenazesi yerde olup henüz def-nedilmemiskén Osman'dan sonra insanların be/atlarını kabul etmekten Allah'a karsı utanırım." Ben, böyle dedikten sonra be/at için gelenler geri dönüp gittiler. Osman defnedildikten sonra insanlar tekrar gelip benimle be/atlamak istediler. Ben de dedim ki: "Allah'im , daha önce yaptığım şeyden ötürü senden korkuyorum." Bundan sonra bana bir azım geldi. Ve cemaatle bey'atlastım. Bana emiröl-mü'minin diye hitap ettikleri zaman kalbim param paça oldu. Bundan nefret ettiğim için sustum."

Hız. Ali'nin, Hız. Osman'in öldürölmesiyle alakası olmadigına dair beyanları, çeşitli rivayetlerle nakledilmistir ki, Hafız Ebu'l-Kasım b. Asakir, bu rivayetleri toplamış ve buna itina göstermistir. Hız. Ali, hutbelerinde ve diğer konusmalarında Hız. Osman'i kendisinin öldürmedigine, öldürölmesini emretmedigine, bu komploya karışmadigına ve buna rıza göstermedigine, aksine asileri bundan sakındırdigına, ama sakındırmasına kulak vermediklerine yemin etmistir. Bu ifadeleri, kesinlik ifade eden yollarla bize hadis imamları tarafından nakledilmistir. Hamd ve minnet Allah'adır. Yine birkaç yolla rivayet olunduguna göre Hız. Ali'nin söyle dediği sabittir: "Ben ve Osman, Cenâb-i Allah'in haklarında söyle buyurduğu kimselerden olmayı ümid ediyorum:

"Biz, onların gönüllerinde olan kini çıkardık, artık onlar sedirler üzerinde karşılıklı oturan kardeşlerdir." (el-Hicr, 47.)

Yine Hız. Ali'den gelen birkaç rivayette sabit olduguna göre o, bu konuyla ilgili olarak su ayeti kerimeyi okumustur:

"İnananlara ve yararlı iş işleyenlere, -sakinirlar, inanirlar, yararlı işler işlerler, sonra haramdan sakınıp inanirlar ve sonra işyandan sakınıp iyilik yaparlarsa- daha önceleri tatmış olduklarından dolayı bir sorumluluk yoktur. Allah iyi davrananları sever." (ei-Mâide, 93.)

Bir rivayette sabit olduguna göre Hız. Ali söyle demistir: "Osman (r.a.), bizim en hayırlımızdı. Dostluk ve akrabalık bağlarını en fazla gözetelimizdi. En hayırlımızdı. En temizimizdi. Aziz ve Celil olan Rabbe karsı en takvali olammızdı."

Yakup b. Süfyan, Umeyr b. Radf nin söyle dedigini rivayet etmistir: «Ali, hutbe okudu. Hariciler ve asiler, onun hutbesini engellemeye çalistilar. Sözünü kesmek mecburiyetinde kaldi. Minberden inip söyle dedi:

"Benimle Osman'in misali; biri kirmizi, biri beyaz biri de siyah olan üç sigira benzer. Bunlar bir ormanda bir arslanla beraberdiler. Arslan bu sigirlardan birini yemek istedigii zaman diger iki sigir ona engel oluyorlardi. Bir ara arslân, siyah ve kirmizi sigira dedi ki:

- Su beyaz sigir, su ormanda bizi rezil rûsvay etti. Birakin da onu yiyeyim! Siyah sigirle kirmizi sigir arslana müsaade ettiler. Arslan da beyaz sigiri yedi.

Sonra arslan, siyah ve kirmizi sigirdan birini yemek istedigii zaman diger sigir ona engel oldu. Bunun üzerine arslan kirmizi sigira dedi ki:

- Su siyah sigir var ya dogrusu o, su ormanda bizi rezil rûsvay etti. Bak ben ve sen'ayni renkteniz. Aramiza girme de siyah sigiri yiyeyim. Kirmizi sigir aradan çekildi. Arslan da siyah sigiri yedi. Sonra dönüp kirmizi sigira:

- Dogrusu seni de yiyecegim, deyincede, kirmizi sigir, dedi ki:

- Birak da üç çiglik atayim.

- At bakalim

- Dikkat et ki ben, beyaz sigiri yedigii gün sana karsi ona yardim etmis olsaydim, üçümüzü de yiyemezdim.

Bu misali anlattiktan sonra Ali, söyle dedi: "Dogrusu Osman'in öldürüldüğü gün gevsek davrandim. Eger ona yardim etmis olsaydim, zayif düsmezdim." Hz. Ali, bu sözünü üç kez tekrarladi.

Ibn Asakir, Said b. Müseyyeb'in söyle dedigini rivayet etmistir:

«Hz. Osman zamaninda bir kadin beytü'l-mal'a gelir, çuvalim doldurur ve: "Allah'im, bu malin yerini doldur. Allah'im malin yerine baska bir mal koy" derdi.»

Hz. Osman, Öldürüldüğü zaman Hassan b. Sabit söyle dedi:

"Degistir, dediniz. Bunun yerine size fazla degil de eksik verildi ve alevler gibi tutusan bir savas verildi.

Köle, cariye ve altin yerine size eski püskü elbiseler verildi. Çünkü siz intikam aldiniz1."

Beni Saide'nin kardesi olup Bedir gazvesine katilan ve Hz. Osman'in yaninda yer alanlardan biri olan Ebu Hamid, Hz. Osman'in öldürölmesi zamaninda söyle demistir: "Vallahi biz, Osman'in öldürölmesini istemedik. Onun öldürölceğini de sanmiyorduk. Isin bu kadar kizisacagim sanmiyorduk. Allah'ini, ben, bu, su ve su isi yapmamaya (hanimla cinsel

iliskide bulunmamaya) ve gülmemeye yemin ettim."

Muhammed b. Sa'd, Said b. Zeyd b. Amr b. Nüfeyl'in söyle dedigini rivayet etmistir:

"Ben kendimi, Ömer'i ve kizkardesini Islâm üzere saglam bir zeminde biliyorum. Eger Affan'm oğlu Osman'a bu yaptiklarinizi bir kimse protesto edecek olursa bu, yapılmasi gereken bir istir."

Muhammed b. Aiz, Abdurrahnian b. Cübeyr'in söyle dedigini rivayet etmistir:

«Abdullah b. Selam, bir adamin bir baskasina söyle dedigini isitti: "Affan oğlu Osman öldürüldü. Ama onun hakkında iki keçi daha boy-nuzlasmadi" İbn Selam da adamin bu sözüne söyle karsilik verdi:

"Evet, dogru söyledin. Osman'in öldürölmesi hususunda sigirlarla keçiler boynuzlasmadilar. Ama bu hususta adamlar silahla birbirine gireseceklerdir. Allah'a yemin ederim ki, bu hususta henüz dogmamis olup babalarinin bellerinde duran kavimlerle savasacagiz."

Leys, Tavus'tan naklederek İbn Selam'm söyle dedigini rivayet etmistir: "Kiyamet gününde Osman, kendisini öldürenler ve bu hususta kendisine yardım etmeyen kimselerle davalasaçaktır,"

Ebu Abdillah el-Muhamilî, Ebu Bekre'nin söyle dedigim rivayet etmistir:

« Osman'in öldürölme hareketine katilmaktansa gökten yere düş-. meyi tercih ederim.»

Ebu Ya'lâ, Ebu Meryem'in söyle dedigini rivayet etmistir: Ben Kûfe'de bulunuyordum. Ali'nin oğlu Hasan, kalkip bir hutbe irad etti. Hutbesinde söyle dedi;

"Ey insanlar! dün gece hayret verici bir rüya gördüm. Kutlu ve yüce Allah ,Ars'm üzerindeydi. Rasûlullah (s.a.v.) gelip Ars-i Alâ'nin direklerinden birinin yaninda durdu. Ebu Bekir de gelip elini Rasûlullah (s.a.v.)'m omuzu üzerine koydu. Sonra Ömer de gelip elini Rasûlullah (s.a.v.)'in diger omuzu üzerine koydu. Bunlardan sonra Osman, kesik basi elinde olarak geldi ve söyle dedi:

- Ya Rab, beni niçin öldürdüklerini kullarina sor. Bundan sonra gökteki iki oluktan yere kan akmaya basladi.

Hiz. Hasan'm böyle konusmasi üzerine orada bulunan kimseler ,Hiz. Ali'ye söyle sordular:

- Hasan neler anlatiyor, görmüyor musun?

- O, gördüğünü anlatiyor.

Ebu Ya'lâ, Hiz. Ali'nin oğlu Hasan'm söyle dedigini rivayet eÜnistir: Ben

gördüğüm bir rüyadan sonra artık savaacak degilim. Ars-i Alâ'yi gördüm. Rasûlullah (s.a.v.), Ars-i Alâ'ya tutunmustu. Ebu Bekir de gelip elini Rasûlullah (s.a.v.)in omuzu üzerine koydu. Ömer de gelip elini onun diger omuzu üzerine koydu. Osman da elini Ömer'in omuzu üzerine koymustu. Arkalarından bir kanin aktigini gördüm. Bu nedir? diye sordum." "Osman'in kanidir. Allah, bu kanin davasini güdüyor." dediler.

Müslim b. Ibrahim, Zeyd b. Sovhan'm söyle dedigini rivayet etmistir:

"Hz. Osman ,öldürüldüğü zaman kalpler birbirlerinden kaçip nefret ettiler. Nefsim ,kudret elinde bulunan Allah'a yemin ederim ki, birbirinden kaçip nefret eden bu kalpler kiyamet gününe kadar birbirlerine ismmayacaklardır."

Muhammed b. Sirin, Hz. Aise'nin söyle dedigini rivayet etmistir: "Kaptan suyu eniercesine Osman'i emdiniz. Sonra onu öldürdünüz. Öyle mi?"

Haiife b. Hayyat, Hz. Aise'nin söyle dedigini rivayet etmistir: "Sizin kirbaçlanmaniza kizdim, Osman'in kiliçla vurmasına kizmadim. Onu o kadar ayiplayip kinadiniz ki, günahsiz hale getirdiniz. Suçsuz hale getirdiniz. Sonra onu öldürdünüz."

Ebu Muaviye, Mesruk'tan rivayet etti ki, Osman öldürüldüğü zaman Hz. Aise söyle demistir: "Onu kirden arinmis bir elbise haline getirdiniz. Sonra öldürdünüz. Sonra onu getirip koç bogazlar gibi bogazladiniz, öyle degil mi?"

Yaninda duran Mesruk, Hz. Aise'ye söyle karsilik verdi:

- Bu senin isindir. Sen insanlara mektuplar yazarak ona bas kaldirmalarim istedin.

- Mü'minlerin kendisine iman ettigi kafirlerin kendisini inkar ettigi, Allah'a yemin ederim ki ben, su meclise gelip oturuncaya kadar herhangi bir kimseye bu hususta beyaz kagit üzerine siyah yazi yazmis, mektup göndermis degilim."

A'mes dedi ki: "Halk, Hz. Aise'nin adina asilere bu hususta mektup göndermis oldugunu düşünüyordu."

Bu ve benzeri ifadelerden de anlasilacagi gibi asiler ve Hariciler -Allah onlari kahretsin- sahabeler adina beldelere ve sehirlere mektuplar yazarak insanlari Hz. Osman'la savasmaya tesvik etmis, kiskirtmislerdir. Nitekim bununla ilgili açıklamayi önceki sayfalarda vermistik. Hamd ve minnet Allah'adir.

Ebu Davud et-Teyalisi, Talk b. Hassan'm söyle dedigini rivayet etmistir:

"Hz. Osman öldürüldü. Biz, Muhammed (s.a.v.)'in sahabeleri arasina dagildik. Gidip onlara Osman'in öldürülmesi hakkındaki fikirlerini sorduk.

Hız. Aise'nin bu hususta söyle dedigini isittim: "Osman, haksiz yere öldürüldü. Allah onun katillerine lanet etsin."

Muhammed b. Abdillâh el-Ensârî, Enes'in söyle dedigim rivayet etmistir:

«Hız. Osman'in öldürüldüğünü duyunca Ümmü Süleym söyle dedi: "Allah ona rahmet etsin. Fakat insanlar, Osman'dan sonra sadece kan sagacaklardır."

Bu konuda tabii imamlarinin çok sözleri vardır. O sözleri burada nakledersek konu uzayacaktır. Mesela, Hız. Osman'i öldürmekten dönen heyeti gördüğü zaman Ebu Müslim el-Holanî, onlara söyle demistir: "Siz Semud kavmi gibsiniz. Veya günahiniz onlarinkinden daha büyüktür. Siz Semud kavminin beldelerine ugramadiniz mi?

- Evet.

- Sizin de onlar gibi oldugunuza sahadet ederim.

Zira Allah'in halifesi, Allah'in Semud kavmine gönderdigi devesinden elbette ki daha kıymetlidir."

Ibn Aliye, Hasan Basrî'nin söyle dedigini rivayet etmistir:

"Eger Osman'in öldürölmesi bir hidayet olsa -M öyle degildir- bu sayede Muhammed ümmeti süt sagacakti. Ama onun öldürölmesi hidayet degil, aksine sapiklikdir. Bu yüzden Muhammed ümmeti kan sagdi.

" Ebu Cafer el-Bakir söyle demistir: "Osman, haksiz yere öldürüldü." [5]

Hız. Osman İçin Söylenen Mersiyelerden Bazıları

Mücalid, Sa'bfnin söyle dedigini nakletmistir: Osman için söylenen mersiyeler arasında KaT) b. Malik'inki kadar güzel bir mersiye duymus degilim:

"Elini savastan çekti, sonra kapisim üzerine kilitledi. Allah'in, durumlardan habersiz olmadigina inandi. Hane halkina söyle dedi: "Asilerle savasmayin."

Allah, savasmayan herkesi affetsin. Nasilmis? Birbirlerine siki baglarla bagli olmalarindan sonra koptular. Allah, aralarina düşmanlik ve kin döktü.

Osman'dan sonra görmedin mi ki, hayir ve iyilik, halkin arasindan deve kusu sürüleri gibi çekilip gitti."

Seyf b. Ömer, bu beyitlerin Ebu Mugire Ahnes b. Sureyk'e ait oldugunu söylemistir.

Yine Seyf b. Ömer'in rivayetine göre Hassan b. Sabit de söyle bir mersiye okumustur:

"Din kardesimden ne istediniz? Allah'in ely, o kuru cilt üzerinde mübarek oldu.

Allah'in dostunu, evinin içinde öldürdünüz. Dogru olmayan haksiz bir is yaptiniz.

Aranizda Allah'in zimmetine riayet etmediniz mi? Muhammed'in ahbine vefa göstermediniz mi ki böyle yaptiniz?

Osman sizin aranizda bela ve mihnet geçirmis, dogru sözlü bir kimse degil miydi? Her türlü hadisede en vefakariniz degil miydi?

Dogru yolda ve dogru sözlü olan Osman'i öldürmek üzere sözlesen kimselerin elleri güç bulmasin ve muzaffer olmasin."

Ibn Cerir'in rivayetine göre Hassan b. Sabit, Hz. Osman'in Ölümü için su mersiyei de okumustur:

"Her kim katisiksiz bir Ölümü görmekten hoslaniyorsa, arslanlar yatagi olan Osman'in evine gelsin. Osman'in bogazinda bal vardı. Ama yanaklarinin üzerine tokat vurdular. Onun beyazligi bedenlerimizi ziynetlendirmisti. Alinda siyah ve beyaz saç telleri bulunan, Ve secde izinden dolayı parlayan,

Geceleri tesbihat yapip Kur'ân okuyarak, Vaktini geçiren Osman'i kusluk vakti öldürdüler. . Anam ve çocuklari size feda olsun. Sikintili zamanlarda sabretmek bazen fayda verir. Biz, yurdumuzdan ayrilip Sam diyarina gelmeye razı olduk. Emire ve buradaki kardeslerimize razı olduk. Ben - onlar hazır da olsalar gaipde de olsalar- hayatta oldugum ve Hassan adini tasidigim sürece onlardanım. Yakın zamanda onların yurtlarında,

"Allahu ekber ey Osman'in intikami" denildigini isiteceksiniz. Keske kuslar bana Ali ile Osman'in, Durumunun ne oldugunu haber verseler."

Hassan, Hz. Osman için yazdigi baska bir mersiyesinde de söyle demisti:

Ibn Ervan'm evi Osman'siz gecelediginde,

Kapilardan biri yere düsmüs, digeri yikilip yanmisti.

Örfe muhalefet eden taskin kimse orada aradigini bulurdu.

Seref ve asalet o evdeydi. Ey insanlar! İçinizdekini açığa vurun.

Dogruyu söyleyin. Allah katinda dogru ile yalan aynı degildir"

Ferazdak da söyle bir mersiye söylemisti:

"Halifelik, Medinelilerin elinden çikip gitti,

Onlari terk etti. Çünkü onlar, hidayetden baska bir yola koyuldular.

Halifelik layık oldugu kimselere,

Yani halifelige varis olan kimselerin yanma gitti;

Onların eline geçti. Zira Cenâb-i Allah,

Onların Osman'a karşı haksızlık ettiklerini gördü.

Onun kanını haksız yere masiyet için akittiler.

Onlar hidayet bulmasınlar, bu tasikliklerinden dolayı,

Onlar hangi kani akittiler, biliyorlar mı?"

Deve çobanı en-Nümeyrî de Hz. Osman için su mersiyeyi söylemişti:

"Allah'a tevekkülde bulunan vefakar ve iyi huylu kimsenin, Yanma aksamleyin izinsiz olarak girdiler. O, Muhammed'in dostu ve doğru sözlü veziri idi. O, topraga göçen üç hayırlı kimsenin (Rasûlullah, Ebu Bekir ve Ömer) dördüncüsü idi. [6]

Fasil

Medine'de büyük sahabelerden bir topluluk bulunduğu halde Hz. Osman nasıl öldürüldü? diye sorulacak olursa buna birkaç yönden cevap vermek mümkündür:

1- Sahabelerin çoğu hatta büyük çoğunluğu veya tamamı isin bu noktaya varacağını tahmin etmiyordu. Çünkü asi gruplar, bizzat Hz. Osman'ı öldürmeye kasdetmiyorlar, aksine ondan üç şeyden birini yapmasını istiyorlardı.

a- Halifelikten vazgeçmek.

b- Mervan b. Hakem'i kendilerine teslim etmek. c- Veya onu öldürmek.

İnsanlar, Hz. Osman'ın Mervan'ı onlara teslim edeceğini ümid ediyorlardı. Yahut halifelikten vazgeçer ve bu büyük siktiden kurtulur, diyorlardı. Fakat Öldürüleceğini hiç kimse tahmin etmiyordu. Zaten asiler de işi bu dereceye vardırıp onu öldürme cesaretini gösteremiyorlardı. Ama nihayet olanlar oldu. Doğrusunu Allah bilir.

2- Sahabeler, Hz. Osman'ı kuvvetle savundular ama isyan şiddetlenince Hz. Osman, sahabelerin asilerle savasmamalarını, kılıçlarını kinlarına sokmalarını emretti. Onlar da bu emri yerine getirdiler. Bundan sonra asiler, amaçlarına ulaşma imkanı buldular. Bununla birlikte yine hiç kimse, Hz. Osman'ın Öldürüleceğini sanmamıştı.

3- Medinelilerin çoğu hac dolayısıyla Mekke'ye gittiklerinden ve Medine'de nüfus azaldığından asiler bu fırsatı ganimet bildiler. Diğer şehirlerden de Hz. Osman için gönderilen takviye birlikler henüz Medine'ye ulaşmamışlardı. Fakat gelmeleri yakındı. Asiler -Allah onları kahretsin- fırsatı ganimet bilip Hz. Osman'ı öldürdüler.

4- Asiler, 2000 kişi kadardılar. Belki de Medineliler de bu sayıda savaşçı yoktu. Çünkü insanların çoğu, diğer şehirlere ve sınırlara gitmişlerdi. Yine de sahabelerin büyük bir çoğunluğu bu fitne dışında kalmış ve evlerine

kapanmislardı. Mescide gelen sahabeler de ancak kılıçlarını yanlarına alarak ve bellerine bağlayarak mescide geliyorlardı. Asiler, Hz. Osman'ın evini çembere almışlardı. Sahabeler bu asileri oradan uzaklaştırmak isteselerdi bile bunu yapamazlardı. Sahabelerin büyükleri, oğulları Hz. Osman'ın evine gönderip onu savunmuşlardı ki diğer şehirlerdeki takviye birlikleri o esnada Medine'ye ulasınlar. Fakat beklenmedik bir anda asiler, Hz. Osman'ın evine girme imkanını buldular. Kapisini yaktılar, duvardan tırmanarak evinin içine girdiler ve onu öldürdüler.

Bazı kimselerin anlattıkları gibi sahabelerin bir kısmının Hz. Osman'ı asilere teslim etmiş oldukları ve onun öldürülmesine razı oldukları haberi asilsizdir. Herhangi bir sahabenin, Hz. Osman'ın öldürülmesine rıza gösterdiğine dair haber doğru değildir. Aksine hepsi de bu hadiseden dolayı öfkelenmişler ve katillere sövmüşlerdi. Ancak Ammar b. Yasir, Muhammed b. Ebu Bekir, Amr b. Hamk gibi bazı sahabeler, Hz. Osman'ın halifelikten vazgeçmesini arzulamışlardı.

Ibn Asakir'in rivayetine göre Ömer b. Abdülaziz, Hz. Osman'ın gaili zamanında evinin yanında bulunan Sehm b. Hanes el-Ezdî'yi Deyr-i Sem'an'a çağırarak ve ona Hz. Osman'ın öldürülüşünü sormuş, o da özetle şöyle demiştir: Abdullah b. Sebe'nin taraftarlarından olan Misir heyeti, Hz. Osman'ın yanına gelmişti. Hz. Osman, onlara çeşitli armağanlar vererek gönüllerini almış, onlar da geri dönmüşlerdi. Sonra aniden Medine'ye hücum etmişler, Hz. Osman'ın sabah ya da öğle namazına gitmek için evinden çıktığını görünce çakıl taşları ile ona saldırmışlardı. O da evine geri dönmüştü. Beraberinde Ebu Hüreyre, Zübeyr'in oğlu Abdullah, Talha, Mervan ve Mugire b. Ahnes'ten oluşan bir heyet vardı. Bu Misirli grup, Hz. Osman'ın evinin etrafında dolasmaya başlamışlardı. Hz. Osman, ne yapacağım yanındaki heyete sormuş, heyettekilerden Abdullah b. Zübeyr, ona şu teklifte bulunmuştu:

"Ey mü'minlerin emin! Su üç şeyden birini yapmanı teklif ediyorum:

a- Ya umre için ihrama girersin. Böylece kanımız onlara haram olur.

b- Ya da seninle birlikte Muaviye'nin yanına Sam'a gideriz.

c- Veya bu asi gruba karşı çıkar ve Cenâb-i Allah'a bizimle onların arasında hükmünü verinceye kadar kılıçla savasırız. Biz hak yoldayız, onlarsa batıl yoldadırlar."

Abdullah b. Zübeyr'in bu teklifine karşı Hz. Osman, şu cevabı verdi: "Bahsettiğin umre ihramına girsek bile bu asiler şimdi de ihram halinde de, ihramdan sonra da bizi sapık kimseler olarak görmektedirler ki, bunun bize bir faydası olmaz. Sam'a gitmemizi söylüyorsun. Oysa ben bu asiler arasından korkak bir kimse olarak çıkıp Sam'a gitmekten utanırım.

Samlılar, beni bu halde görmesinler. Kafirler de böyle yaptığımızı isitmesinler. Savasmaya gelince, ben, Cenâb-i Allah'ın karsısına benim sebebimle bir fincan kan akıtılmış olmaksızın çıkmayı istiyorum."

Sehl b. Hanes el-Ezdî, sözüne devamla şöyle diyor:

"Sonra Hz. Osman'la birlikte o gün sabah namazını kildik. Namazı tamamladıktan sonra Osman, cemaata dönüp şöyle dedi:

«Ben bu gece Ebu Bekir'le Ömer'in yanıma gelip bana söyle dediklerini gördüm: "Ey Osman, oruç tut, yarın bizim yanımızda iftarını açacaksın." Sahid olun ben bugün oruç tuttum. Allah'a, ahiret gününe iman eden kimselerin, yanımdan salimen çıkmalarını ve kimseye ilismemelerini rica ediyorum."

Biz de dedik ki:

- Ey mü'minlerin emiri! Eger senin yanından çıkarsak onların bize saldırmayacaklarından emin değiliz. İzin ver de senin yanında bulunalım. Seni ve aileni bu asilere karşı koruyalım." Bundan sonra Osman emir verdi. Evin kapıları açıldı. Mushaf-i serifin getirilmesini istedi. Getirilen mushafın üzerine kapandı. Yanında da zevceleri Naile binti Ferafîse ile Seybenin kızı vardı. Yanına ilk giren kişi, Hz. Ebu Bekir'in oğlu Muhammed oldu. Muhammed, onun sakalını tutup çekti. Hz. Osman, ona hitaben şöyle dedi:

"Ey kardesimin oğlu, sakalımı bırak. Allah'a yemin ederim ki, baban bundan daha küçük bir hareketi bile bana yapmaktan çekinirdi."

Bunun üzerine Muhammed utandı. Evden çıkıp gitti. Asilere: "Osman'ı sizin için uyardım." dedi. Hz. Osman da sakalından çekilen telleri toplayıp zevcelerinden birine verdi. Sonra Rumman b. Sevdan isminde kısa boylu siyahi bir adam içeri girdi. Elinde sivri bir demir vardı. Hz. Osman'a yönelip şöyle dedi:

- Ey bunak ihtiyar! Sen hangi dindensin?

- Ben bunak ihtiyar değilim. Aksine Affan oğlu Osman'im. İbrahim'in dinindenim, hanif dinine mensub bir Müslümanım, müşriklerden değilim.

- Yalan söylüyorsun.

Böyle dedikten sonra Rumman, elindeki sivri uçlu demir çubukla Hz. Osman'ın sağ yanagina vurdu, Hz. Osman da yere düştü ve Öldü. İri cüsseli olan zevcesi Naile gelip Osman'ı elbisesinin içine aldı. Üzerine kapandı, diğer zevcesi binti Seyhe gelip Hz. Osman'ın açıkta kalan cesedinin üzerine kapandı. O esnada yalın kılıç bir Mısırlı içeri girip şöyle dedi: "

Vallahi Osman'ın burnunu keseceğim. «Hz. Osman'ın zevcesi ona karşı koydu. Onunla çarpıştı. Nihayet Mısırlı adam, Hz. Osman'ın zevcesinin gömleğini arkadan yırttı. Sirtına baktı. Bu durumda Hz. Osman'ı ele

geçiremeyince kilicim, zevcesinin kulaginın arkasına ve omu-zuna vurdu. Kadın, kilici eliyle tutunca parmakları kesildi. Hemen Hz. Osman'ın siyahi kölesine hitaben:

- Ey Rebah! Beni su adama karşı koru, diye bağırды.

Rebahta gelip Mısırlı saldırganı vurup Öldürdü. Aile efradı ortaya çıkıp kendilerini savunmak için asilerle savastılar. Mugire b. Ahnes öldürüldü. Mervan yaralandı. Aksam olunca dedik ki: "Eğer Osman'ı bu halde sabaha kadar yalnız basına bırakırsak asiler gelip ona iskence ederler. Vücudunun organlarım keserler."

Böyle dedikten sonra gece cenazeyi alıp Baki-i Garkad'a götürdük. Gece karanlığı bizi asilere karşı korudu. Asilerden korkmustuk. Neredeyse onlardan ötürü korkup dağılacaktık. Fakat o esnada asiler tarafından biri bize söyle seslendi: "Korkmayın. İsinize devam edin. Biz, Osman'ın cenazesinde sizinle birlikte hazır bulunmak için geldik." Ebu Hubey's'in ifadesine göre bu gelenler Allah'ın melekleriydiler. Hz. Osman'ı defnettikten sonra aynı gece Sam'a doğru yola koyulup kaçtık. Vâdîl-Kurâ'da Habib b. Mesleme komutasında Hz. Osman'a yardıma gelen askeri birlikle karşılaştık. Hz. Osman'ın öldürüldüğünü ve defnedildiğini onlara bildirdik.»

Ebu Ömer b. Abdî'1-Ber dedi ki: "Hz. Osman'ı Hass-i Kevkeb denen yere defnettiler, Hz. Osman, o araziye satın almış ve Baki mezarlığına eklemişti. Seleften birine Hz. Osman'ın durumunu sormuşlar, o da güzel bir cevap vermişti: "Hz. Osman, iyilik severlerin emiridir. Facirler tarafından öldürülmüştür. Yardımsız bırakanlar tarafından yardımsız kalmıştır. Destekleyenlerin de yardımına mazhar olmuştur."

Seyhimiz Ebu Adillâh ez-Zehebî, Hz. Osman'ın biyografisini ve faziletlerini anlatırken şöyle demistir: "Onu öldürenler veya asileri ona karşı kışkırtanlar, onu öldürterek kendisini Allah'ın affına ve rahmetine mazhar kılmışlardır. Onu yardımsız bırakanlara gelince, onlar da yardımsız kalıp terk edildiler. Ve sıkıntılı bir geçimle karşılaştılar. Hz. Osman'dan sonra yönetim onun naibi olan Muaviye ile oğullarına geçti. Sonra da veziri Mervan'a ve onun sekiz çocuğuna intikal etti. Faziletli ve İslâm'a ilk girenlerden biri olmasına rağmen onun hayatım uzun görüp ondan usandılar. Amcazadelerinden olanlar, onlara seksen küsur sene hükmettiler. Aslında hüküm yüce ve büyük olan Allah'ındır." [7]

Hz. Osman'ın Fazileti İle İlgili Bazı Hadisler

O, Osman b. Affan b. Ebu'l-As b. Ümeyye b. Abdî Sems b. Abdî Menaf b. Kusay b. Küab b. Mürre b. KaTa b. Lüey b. Galip b. Fih'r b. Malik b. Nadr b. Kinane b. Hüzeyme b. Müdrike b. İlyas b. Mudar b. Nizar b. Ma-ad b. Adnan Ebu Amr (ve Ebu Abdillâh) el-Kuresi el-Ümevî'dir.

Mü'minlerin emiriydi. İki nur sahibi anlamına gelen "zinnureyn" unvanına sahipti. Hem Habesistan'a hem de Medine'ye hicret etmişti. Rasûlullah (s.a.v.)'in iki kızıyla evlenmişti. Anasının adı Erva binti Kü-reyz b. Rebia b. Abdi Sems idi. Erva'nın annesi de Ümmü Hakim (Bey-da) binti Abdülmüttalib'dir. Bu kadın, Rasûlullah (s.a.v.)'in halası idi. Hz. Osman, Cennetle müjdelenen on sahabeden ve Hz. Ömer'in vefatını müteakip halife seçimi için teskil edilen sura meclisindeki altı üyeden ve sonunda diğerlerinin feragati ile halifeligin uhdesine devredildiği üç kisten biridir. Sonuçta bu üç kişi arasından kendisine halifelik verilmisti ki, Ensâr ile Muhacir bu hususta icma etmişlerdi. Allah onlardan razı olsun. O, dört halifenin üçüncüsüdür. Hidayet önderi imamlardandır. O imamlar ki, kendilerine uymamız ve yollarından gitmemiz bize emredilmiştir.

Hz. Osman, İslâmiyet'in ilk günlerinde Hz. Ebu Bekir es-Siddik vasıtasıyla Müslüman oldu. Hafız İbn Asakir'in anlattığına göre onun İslâm'a giriş sebebi gerçekten hayret vericidir. İslâm'a girişini özetle şöyle anlatabiliriz:

Rasûlullah (s.a.v.)'m, kızı Rukiye'yi amcası oğlu Utbe b. Ebu Le-heb'le evlendireceğini duydu. Rukiye çok güzel bir kadındı. Bunu duyunca Hz. Osman üzüldü. Çünkü bu durumda o, Rukiye ile evlenemiye-cekti. Üzüntülü bir şekilde evine döndü. Evde teyzesi Su'da binti Kü-reyz'i gördü. Su'da, kahine bir kadındı. Osman'a şöyle dedi:

- Müjdeler olsun. Yasa sen! (bu sözü on kez tekrarladi) Sana hayir geldi. Sen kötülükten korundun.

Vallahi sen iffetli bir çiçekle evlendin. Sen şimdiye kadar evlenmedin, bakire bir kadınla evleniyorsun. Sen şerefli bir kimsenin kızını buldun. Sen namim sürdürecektir bir iş yaptın."

Hz. Osman diyor ki: Ben, teyzemin bu sözlerini tuhaf karşıladım. Çünkü o, benden baskısıyla evlenecek bir kadının bana zevce olacağı müjdesini veriyordu. Ona şöyle dedim:

- Teyze, sen ne diyorsun?

- Osman, sana güzellik verilmiş, sana lisan verilmistir. Su peygamberlerle beraber delil ve burhan vardır. Din gününün sahibi ve hükümdar olan Allah, onu hakkiyla peygamber olarak göndermiştir. Ona Furkan ve Allah katından gönderilen kitap gelmiştir. Ona uy. Putlar seni aldatmasın.

- Sen, şehrimizde meydana gelmemiş bir şeyden bahsediyorsun.

- Muhammed, Abdullah'in oğludur. Allah katından gönderilen bir elçidir. Allah tarafından indirilen kitabı getirmiştir. İnsanları, o kitapla Allah'a davet ediyor. Onun kandili ışık saçar. Dini kurtulustur. Getirdiği şey, basan ve felâhtir. Boynuzu da dürtücü ve kiricidir. Vadiler ona boyun eğdi. Artık bağırıp çağırmanın yaran yok. Kurbanlar verilse de, kılıçlar kinlândan

çekilse de, mizraklar firiatisa da, nara atmanın bir anlamı yok.

Hız. Osman diyor ki: "Ben düşüncelere dalarak yürümeye başladım. Yolda Ebu Bekir'le karşılaştım. Durumu ona anlattım. O da şöyle dedi.

- Yazıklar olsun sana ey Osman, sen akıllı bir adamsın. Gerçeği yanıltan ayırd edebilirsin. Su milletlerimizin tapmakta olduğu putlar nedir? Bunlar, sessiz ve ağır taşlar değil midir? Isıtmezler, görmezler, zarar ve fayda veremezler. Böyle değil mi?

- Evet, dedğin doğrudur. Vallahi durum böyledir.

- Teyzen sana doğruyu söylemiştir. Su Allah'ın elçisi Muhammed b. Abdullah var ya, Cenâb-i Allah, onu peygamber olarak yaratıklarına göndermiştir. Yanma gelir misin?

Biz, gidip Rasûlullah (s.a.v.)'la görüştük. Rasûlullah, bana şöyle dedi:

- Ey Osman! Allah'a icabet et, hakkını ver. Ben, Allah'ın sana ve yaratıklarına gönderdiği elçisiyim. Bundan sonra ben kendimi tutamadım, hemen Müslüman oldum ve şahadet getirip Allah'tan başka ilah yoktur. O, birdir, ortaksizdir, dedim. Çok geçmeden de Rasûlullah (s.a.v.)'in kızı Rukiye ile evlendim."

Bu evlilikle ilgili olarak şöyle bir şiir söylenmiştir:

"İnsanın gördüğü en güzel es Rukiye'dir. kocası da Osman'dır."

Su'da binti Küreyz de bu hususta şöyle bir şiir söylemişti:

"Allah, benim sözlerim sebebiyle Osman'i hidayete iletti. Ona doğru yolu gösterdi.

Allah, insani hakka iletir.

Osman da doğru görüşle Muhammed'e uydu. O doğruluktan sasmayan bir görüşe sahipti.

Hak peygamber olarak gönderilen Muhammed'de kızını onunla evlendirdi.

Osman'la Rukiye, ufukta güneşle birleşen dolunay gibi oldular.

Ey Hasimilerin oğlu Muhammed! Canım sana feda olsun.

Sen, Allah'ın emin kulusun. Yaratıklara peygamber olarak gönderilmissin."

Hafız İbn Asakir, sözlerini şöyle sürdürüyor: "Hız. Osman'ın İslâm'a girişinin ikinci günü sabahleyin Ebu Bekir, Osman b. Mazun, Ebu Ubeyd, Abdurrahman b. Avf, Ebu Seleme b. Abdî'l-Esed ve Erkam b. Ebi'l-Erkam'ı da Rasûlullah (s.a.v.)'in yanına getirdi. Bunlarda Müslüman oldular. Böylece Rasûlullah'm yanında otuzsekiz erkek müslüman toplanmış oldu. Hız. Osman, zevcesi Rukiyye ile birlikte Habesistan'a hicret edenlerin ilki oldu. Sonra Mekke'ye döndü ve Medine'ye hicret etti. Bedir savaşı vuku

buldugunda o, Rasûlullah (s.a.v.)'in kizi Rukiy-ye'nin hasta bakiciligini yapiyordu. Bu yüzden Medine'de kaldı. Ancak Rasûlullah (s.a.v.), ona ganimetten pay ayirdi ve onun da gazilik sevabına nail olduğunu bildirdi. Bu sebeple Hz. Osman, Bedir savasma katılan kimselerden sayilmistir. Zevcesi vefat edince Rasûlullah (s.a.y.), diger kizi Ümmü Külsüm'u Osman'a nikahladi. Bir süre sonra Ümmü Külsüm vefat edince Rasûlullah (s.a.v.), söyle buyurdu: "Eger yanimizda baska kizimiz olsaydi, onu da Osman'la evlendirir dik."

Hz. Osman, Uhud savasma katildi, ancak o gün cepheden kaçanlarla birlikte kendisi de kaçti. Fakat Cenâb-i Allah, onlan affettigini bildirdi. Hz. Osman, Hendek ve Hudeybiye'de hazır bulundu. Hudeybiye'de iken bey'at esnasında Rasûlullah (s.a.v.), ellerinden birini Osman'in eli kabul ederek diger eliyle onun adına bey'at yaptı. Hz. Osman, Hayber ve Umretü'l-Kazaya da katildi. Mekke fethine, Hevazin, Taif ve Tebük gazvelerine katildi. Zorluk ordusunu yani Tebük savasma gidecek olan orduyu teçhiz etti. Abdurrahman b. Habbab'dan nakledildigine göre Hz. Osman, Tebük gazvesine gidecek orduya semerleriyle birlikte 300 deve vermisti. Abdurrahman b. Semüre'den nakledildigine göre Hz. Osman, o gün 1000 dinar getirerek Rasûlullah (s.a.v.)'m etegine bosaltmis, Rasûlullah (s.a.v.), da: "Bu günden sonra her ne yaparsa yapsin, hiçbir sey Osman'a zarar vermez." demisti. Bu sözünü de iki kez tekrarlamistir.

Hz. Osman, Veda haccında Rasûlullah (s.a.v.)'la birlikte haccet-misti. Hz. Osman, Ebu Bekir'le de arkadaslik etmis ve bu arkadasligi güzelce devam ettirmisti. Hz. Ebu Bekir de ondan razı olarak vefat etmistı. Hz. Osman, Hz. Ömer'le de güzelce arkadaslik etmis ve Hz. Ömer de ondan razı olarak vefat etmistı. Ve kendisinden sonraki halife seçimi için teskil edilen sura meclisine onu da üye tayin etmistı. Ileri de de anlatilacagi gibi Hz. Osman, bu sura meclisindeki üyelerin en hayirlisi olmustur,

Hz. Ömer'den sonra Hz. Osman, halifelige geçmiş ve Cenâb-i Allah, onun vasitasiyla birçok ülke ve sehrin Islâm topraklarına katilmasini nasip etmistı. Böylece Islâm memleketi genislemis, devletin sinirlan uzamisti. Peygamberin risaleti de yeryüzünün dogularına ve batilarına kadar uzanmistı. Insanlara su ayetlerin manalari gün gibi asikar bir sekilde zuhur etmistı:

"Allah, içinizden inanip yararlı iş işleyenlere, onlardan öncekileri halef kildigi gibi, onları da yeryüzüne halef kılacagina, onlar için begendigi dini temelli yerlestirecegine, korkularını güvene çevirecegine dair söz vermistir."(en-Nûr, 55.)

Putatapanlar hoslanmasa da, dinini bütün dinlerden üstün kılmak üzere, peygamberini dogru yol ve hak dinle gönderen Allah'tır, (et-Tevbe, 33.)

Rasûlullah (s.a.v.) da bir hadis-i seriflerinde su müjdeyi vermisti: "Kayser öldükten sonra baska kayser gelmeyecektir. Kisra öldükten sonra baska kisra gelmeyecektir. Nefsim kudret elinde bulunan zata yemin ederim ki, siz bu ikisinin hazinelerini Allah yolunda sarfedeceksiniz,"

Bütün bu müjdeler tahakkuk etmis ve gerçekleşmiştir. Hz. Osman zamanında bunların vukuu, mükemmel bir şekilde görülmüştür,

Hz. Osman'ın endami güzel, yüzü güzel, ahlaki güzel ve yüksek idi. Çok utangaçtı. Cömertti. Ancak Allah yolunda akrabalarını ve aile efradını, gönüllerini İslâm'a isindirmek amacıyla dünya mali hususunda tercih ederdi ki onları, fani dünyayı bırakıp ahireti tercih etmeye tesvik etsin. Nitekim Peygamber (s.a.v.) de Cenâb-i Allah tarafından yüz üstü Cehennem'e atılmalarından korktuğu için bazı kimselere dünya mali verir, bazılarını ise kalplerindeki hidayet ve imanla basbasa bırakır ve onlara dünya mali vermezdi. Ancak bu yüzden bazı kimseler, ona karşı çıkmışlardı. Nitekim ganimet taksimi hususunda bazı kimseleri tercih ettiği için bir takım asiler de Rasûlullah (s.a.v.)'i eleştirmişlerdi. Buna dair bir örneği Hüneyn gazvesinin ganimetlerinin taksiminden bahsederken önceki sayfalarda nakletmiştik.

Hz. Osman'ın fazilet ve üstünlüklerine dair birçok hadis nakledilmiştir. Bunlardan bir kısmını inşaallah sizlere aktaracağız. Güvencimiz ve dayanagımız yüce Allah'tır. Ancak bu hadisler, iki kisma ayrılmaktadır. Bunlardan bir kısmı, Hz. Osman'ın diğer kimselerle birlikte müsterek faziletlerine dairdir.

"Sahih" adlı eserinde Buhari, Katade'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir:

«Peygamber (s.a.v.); Ebu Bekir, Ömer ve Osman'la birlikte Uhud dağına çıktı. Dağ sarsıldı. Peygamber (s.a.v.), dağa hitaben şöyle buyurdu:

- Ey Uhud, sakın ol. (öyle sanıyorum ki Peygamber (s.a.v.) ayagıyla dağa vurdu.) Senin üzerinde bir peygamber, bir siddik ve iki şehidden baskası yok.»

Tirmizî, Ebu Hüreyre'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir: «Rasûlullah (s.a.v.), Ebu Bekir, Ömer, Osman, Ebu Talib oğlu Ali, Talha ve Zübeyr'le birlikte Hira dağındaydı. Kaya parçaları harekete geçti. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.), dağa hitaben şöyle buyurdu:

- Sakın ol, kendine gel. Senin üzerinde bir peygamber veya bir siddik veya bir şehidden baskası yok.»

Ebu Osman en-Nehdî, Ebu Musa el-Es'arf'ın şöyle dediğini rivayet etmiştir:

«Rasûlullah (s.a.v.)'la birlikte bir bahçede idim. Kapiyi kapatmamı emretti.

Bir adam gelip içeri girmek için izin istedi. Ben de ona sordum:

- Sen kimsin?

- Ebu Bekir'im. Rasûlullah (s.a.v.):

- İçeri girmesine izin ver ve onu Cennet'le müjdele, dedi. Sonra Ömer geldi. Onun için de:

- Ona, içeri girmesi için izin ver ve onu Cennet'le müjdele, dedi. Sonra Osman geldi. Onun için de:

- İçeri girmesi için ona izin ver ve karsüacağı bir bela mukabilinde onu Cennet'le müjdele, dedi.

Hız. Osman da: "Allah'im, sabir ver (veya başka bir rivayete göre) Allah'im, senin yardımını dilerim." diyerek içeri girdi.»

Asim'm rivayetine göre Rasûlullah (s.a.v.), bir yerde oturmuştu. Dizlerinin ikisi veya biri açılmıştı. Osman yanına girince Rasûlullah (s.a.v.) dizini örttü.

Buhari ve Müslim'in sahihlerinde Ebu Musa'dan nakledilen bir rivayette anlatıldığına göre Ebu Bekir'le Ömer, Rasûlullah (s.a.v.)'la birlikte ayaklarını bir kuyunun içine sarkıtmışlardı. O esnada Hız. Osman da oraya gelmiş, ancak kuyunun kenarında onun için oturacak bir yer bulunmamıştı. Ravi diyor ki: Ben bunu, Rasûlullah'm, Ebu Bekir'in ve Ömer'in mezarlarının bir arada olmasına ve Osman'ın mezarının ayrı yerde olacağına yordum.

imam Ahmed b. Hanbel, Nafi b. Haris'in söyle dedigini rivayet etmiştir:

«Rasûlullah (s.a.v.)'la dışarı çıkıp dolastık. Nihayet bir bahçeye girdik. Bana:

- Kapiyi tut, dedi.

Kendisi gidip bahçenin kuyusunun kenarına oturdu ve. ayaklarım kuyunun içine sarkitti. O esnada kapi vuruldu. Ben:

- Kim o? diye sorunca kapıdaki adam:

- Ben Ebu Bekir'im, dedi. Ben de:

- Ya Rasûlallah, Ebu Bekir gelmiş, dedim. Rasûlullah (s.a.v.):

- Ebu Bekir içeri girdi. Kuyunun kenarına gelip Rasûlullah (s.a.v.)'m yanında oturdu. O da ayaklarım kuyuya sarkitti. Sonra kapi yine vuruldu. Ben:

- Kim o? diye sordum. Kapıdaki adam:

- Ben Ömer'im, deyince ben:

- Ya Rasûlallah, Ömer gelmiş, içeri girmek istiyor, dedim. Rasûlullah (s.a.v.):

- İçeri girmesine izin ver ve onu Cennet'le müjdele, dedi.

Ben de içeri girmesine izin verdim. Ömer gelip kuyunun kenarında Rasûlullah (s.a.v.)'m yanında oturdu. O da ayaklarını kuyuya sarkitti. Sonra kapi yine vuruldu. Ben:

- Kim o? diye sordum. Kapidaki adam:

- Ben Osman'im, dedi. Ben de:

- Ya Rasûlallah! İste Osman da geldi, deyince Rasûlullah (s.a.v.):

- İçeri girmesine izin ver ve bela ile Cennet'e gireceğini müjdele, dedi.

Ben de içeri girmesine izin verdim ve onu Cennet'le müjdeledim. Oda gidip kuyunun yanında Rasûlullah (s.a.v.)'IA birlikte oturdu ve ayaklarını kuyuya sarkitti.»

İmam Ahmed b. Hanbel, Abdullah b. Ömer'in söyle dedigini rivayet etmiştir:

"Ben, Rasûlullah (s.a.v.) ile beraberdim. Ebu Bekir geldi, içeri girmek için izin istedi. Rasûlullah (s.a.v.) bana:

- İçeri girmesine izin ver ve onu Cennet'le müjdele, dedi. Sonra Ömer geldi. Onun için de Rasûlullah (s.a.v.) bana:

- İçeri girmesine izin ver ve onu Cennet'le müjdele, dedi. Sonra Osman geldi. Onun için de Rasûlullah (s.a.v.) bana:

- İçeri girmesine izin ver de onu Cennet'le müjdele, dedi. Ben de Rasûlullah (s.a.v.)'a:

- Ya ben nerede olacağım? diye sordum. Rasûlullah (s.a.v.) bana:

- Sen, babanla berabersin, diye cevap verdi.»

İmam Ahmed b. Hanbel, Hz. Aise ile Hz. Osman'in söyle dediklerini nakletmiştir:

«Ebu Bekir, Peygamber (s.a.v.)'in yanına girmek için izin istedi. O esnada Peygamber (s.a.v.) de Hz. Aise'nin hirkasını giymis olarak yatagında uzanmıştı. Bu vaziyette Hz. Ebu Bekir'in içeri girmesine izin verdi. Hz. Ebu Bekir de gidip ihtiyacını söyledi. İsinı tamamladıktan sonra ayrılıp gitti. Ömer de gelip içeri girmek için izin istedi. Rasûlullah, bu vaziyette iken onun içeri girmesine izin verdi. Ömer de gelip isini tamamladıktan sonra ayrılıp gitti. O esnada Hz. Osman, gelip içeri girmek için izin istedi. Rasûlullah (s.a.v.) kalkıp yerine oturdu ve Hz. Ai-se'ye:

- Elbiseni üzerine ört ve toparlan, dedi.

Bundan sonra Hz. Osman, içeri girdi, isini gördü ve ayrılıp gitti. Hz. Osman'in gidişinden sonra Hz. Aise dedi ki:

- Ya Rasûlallah! Görüyorum ki, Osman'dan çekindigin kadar Ebu Bekir ve Ömer'den çekinmedin. Bunun sebebi nedir?

- Osman, utangaç bir adamdır. Bu halde içeri girmesine izin ver-seydim korkarım ki, o isini bana söyleyemez ve ihtiyacını gideremezdi.»

Leys'in ifadesine göre Rasûlullah (s.a.v.), Hz. Aise'ye söyle demistir:

"Meleklerin kendisinden utandığı bir adamdan sen utanmaz misin?" (Rasûlullah (s.a.v.), böyle demekle Hz. Osman'i kasdetmisti).

Imam Ahmed b. Hanbel, mü'minlerin annesi Aise'nin söyle dedigini rivayet etmistir:

«Rasûlullah (s.a.v.), bacaklarından biri açılmış vaziyette oturmaktaydı. Ebu Bekir içeri girmek için izin istedi. Rasûlullah (s.a.v.), bu haliyle Ebu Bekir'in içeri girmesine izin verdi. Sonra Ömer geldi, izin istedi. Ömer'e de bu haliyle izin verdi. Sonra Osman geldi, içeri girmek için izin istedi. Rasûlullah (s.a.v.) örtündükten sonra Osman'ın içeri girmesine izin verdi. Bunlar kalkıp gittikten sonra ben dedim ki:

- Ya Rasûlallah! Ebu Bekir ve Ömer içeri girmek için izin istediler. Sen bu halinle onlara içeri girmeleri için izin verdin. Ancak Osman içen girmek için izin istediğinde örtündün, ondan sonra içeri girmesine izm verdin. Bunun sebebi nedir?

- Ey Aise! Allah'a yemin ederim ki, meleklerin kendisinden utandıkları bir adamdan sen utanmaz misin?»

Hafiz Ebu Bekir el-Bezzar, Ibn Abbas'tan rivayet etti ki, Rasûlullah (s.a.v.), söyle buyurmıştır:

"Meleklerin kendisinden utandıkları Osman b. Affan'dan biz utanmaz mıyız?"

Taberanî, Abdullah b. Ömer'in söyle dedigini rivayet etmistir: «Bir ara Rasûlullah (s.a.v.), evinde oturmakta iken Aise de onun gerisinde bulunmaktaydı. O esnada Ebu Bekir gelip içeri girmek için izin istedi. İzin verilince içeri girdi. Sonra Ömer gelip izin istedi ve içeri girdi. Ondan sonra Said b. Malik gelip içeri girmek için izin istedi. İzin verilince içeri girdi. Sonra Affan oğlu Osman gelip içeri girmek için izin istedi. Rasûlullah (s.a.v.) da dizlerinden biri açık halde konuşmakta idi. Osman içeri girmek için izin isteyince Rasûlullah (s.a.v.), elbisesini dizinin üzerine örttü ve zevcesine de:

- Yanimizdan uzaklas, dedi. Osman içeri girdi, bir saat kadar konustular. Sonra çıkıp gittiler. Bundan sonra Hz. Aise, Rasûlullah (s.a.v.)'a söyle dedi:

- Ey Allah'ın peygamberi, babam ve arkadaşları senin yanına geldiler. Sen

elbiseni dizinin üzerine örtmedin ve beni de yanından uzak-1 lastirmedin. Bunun sebebi ne idi?

- Meleklerin kendisinden utandıkları bir adamdan sen utanmaz misin? Nefsim kudret elinde bulunan zat'a yemin ederim kî, melekler, Allah ve Rasûlünden utandıkları kadar Osman'dan da utanırlar. Eger sen yakınımda oturur haldeyken Osman içeri girseydi, konuşmaz ve buradan çıkıp gidinceye kadar da basını kaldırmazdı.»

Ebu Mervan el-Kuresî, Ebu Hüreyre'den rivayet etti ki, Rasûlullah (s.a.v.), şöyle buyurmıştır:

"Osman utangaçtır, melekler de ondan utanırlar."

İmam Ahmed b. Hanbel, Enes'ten rivayet etti ki, Rasûlullah (s.a.v.), şöyle buyurmıştır:

"Ümmetimin en merhametlisi Ebu Bekir'dir. Allah'ın dini hususunda en kâtisi Ömer'dir. En utangacı Osman'dır. Helal ve haramı en iyi bilen Muaz b. Cebel'dir. Allah'ın kitabını en içli okuyanı Übey'dir. Fera-izi en iyi bilen Zeyd b. Sabittir. Her ümmetin emin bir kîsisi vardır, bu ümmetin de emin kîsisi Ebu Ubeyde b. Cerrah'tir."

İmam Ahmed b. Hanbel, Cabir b. Abdullah'tan rivayet etti ki, Rasûlullah (s.a.v.), şöyle buyurmıştır:

"Bu gece rüyada salih bir adama gösterildi ki, Ebu Bekir, Rasûlullah (s.a.v.)'a tutunmuş; Ömer de Ebu Bekir'e tutunmuş, Osman da Ömer'e tutunmuştur."

Cabir diyor ki: "Biz, Rasûlullah (s.a.v.)'in yanından kalkıp gittigimizde kendi aramızda şöyle konuştuk. Rasûlullah'm bahsettigi salih adam kendisidir, ama kendisiyle Ebu Bekir, Ömer ve Osman'ın birbirlerine tutunduklarına dair söylediklerine gelince demek ki, bunlar, Allah'ın peygamberi ile gönderdiği bu isin (İslâmiyet'in) yöneticileridirler-".

İmam Ahmed b. Hanbel, İbn Ömer'in şöyle dediğini rivayet etmiştir.

«Bir sabah güneş doğduktan sonra Rasûlullah (s.a.v.), yanımıza geldi ve şöyle buyurdu: Bu gün fecirden önce rüyamda bana anahtarlarla terazilerin verildiğini gördüm. Anahtarlar iste şunlardır: Terazilere gelince o da şöyle oldu. Ben terazinin bir kefesine konuldum, ümmetim de bir kefeye konuldu. Benim içinde bulduğum kefe, diğerinden ağır geldi. Sonra Ebu Bekir getirildi. O da tartıldı. Ümmetimle aynı ağırlıkta olduğu görüldü. Sonra Ömer getirildi. O da tartıldı O da ümmetimle aynı ağırlıkta oldu. Sonra Osman getirildi, tartıldı. O da ümmetimle aynı ağırlıkta oldu, sonra da terazi kaldırıldı.»

Yakub b. Süfyan, Muaz b. Cebel'den rivayet etti ki, Rasûlullah (s.a.v.),

söyle buyurmustur:

"Rüyamda gördüm ki, ben terazinin bir kefesine konulmusum. Ümmetim de diğer kefeye konulmuş, tartıldık. Ve iki taraf esit geldi. Sonra Ebu Bekir getirildi. O terazinin bir kefesine konuldu, ümmetim de diğer kefeye konuldu. Tartıldılar, iki taraf esit geldi. Sonra Ömer getirilip terazinin bir kefesine konuldu. Ümmetim diğer kefeye konuldu. Tartıldılar, iki taraf da esit geldi."

Ebu Ya'lâ, Hz. Aise'nin söyle dedigini rivayet etmistir:

"Rasûlullah (s.a.v.), Medine mescidini inşa ederken bir tas getirip temele koydu. Ebu Bekir de bir tas getirip temele koydu. Ömer de bir tas getirip temele koydu. Sonra da Osman, bir tas getirip temele koydu. Bunu Rasûlullah (s.a.v.)'a sordular. Rasûlullah (s.a.v.) da şöyle cevap verdi:

"Bunlar benden sonra halifelik emirleridirler." Bu hadis Peygamber (s.a.v.)'in Medine'ye ilk gelisi esnasında Mescid-i'Nebevî'yi inşa ettigine dair bölümde anlatılmıştır.

Peygamberlik delilleri bölümünde de Zührî den rivayet olunduguna göre Ebu Zerr, çakıl taslarının Peygamber (s.a.v.)'in elinde, sonra Ebu Bekir'in, sonra Ömer'in, sonra Osman'ın ellerinde tesbih getirdiklerini ifade etmistir. Allah hepsinden razı olsun.

Bir rivayette anlatildigina göre Rasûlullah (s.a.v.), çakıl taslarının bu zatların ellerinde tesbih getirmelerini kastederek: "İşte bu peygamberliğin halifeligidir." demistir.

İleriki sayfalarda da anlatılacağı gibi Sefine, Rasûlullah (s.a.v.)'m söyle buyurdugunu rivayet etmistir:

"Halifelik benden sonra otuz sene olacak, sonra hükümdarlığa dönüşecektir."

Bu otuz senelik halifelik zarfında Osman'ın yönetimi on iki yıl sürmüştür. Bu hususta ulema-i âmilin arasında ihtilaf yoktur. Nitekim peygamberlerin efendisi de böyle haber vermiştir. Allah'ın salatü selami onun, alîe efradının ve bütün ashabinin üzerine olsun.

Çeşitli yollardan rivayet olunduguna göre Rasûlullah (s.a.v.), Hz. Osman'ın Cennet'le müjdelenen on sahabeden biri olduğunu ifade buyurmuştur.

Buhârî, İbn Ömer'in söyle dedigini rivayet etmistir:

«Biz, Peygamber (s.a.v.) zamanında Ebu Bekir'e hiç kimseyi denk tutmazdık. Sonra Ömer'e hiç kimseyi denk tutmazdık. Sonra Osman'a hiç kimseyi denk tutmazdık. Sonra Peygamber (s.a.v.)'in ashabini kendi hallerine bırakır, onlardan birini diğerine üstün saymazdık.»

Imam Ahmed b. Hanbel, İbn Ömer'in söyle dedigini rivayet etmistir:

«Biz, Rasûlullah (s.a.v.) ile ashabini çok sayardik: Ebu Bekir, Ömer Osman, sonra da susardik."

Hanz Ebu Bekir el-Bezzar, Salimin'in babasinin söyle dedigini rivayet etmistir:

"Biz, Peygamber (s.a.v.) zamaninda (halifelik hususunda) Ebu Bekir, Ömer ve Osman'i sayardik."

Taberanî, İbn Abbas'tan rivayet etti ki, Rasûlullah (s.a.v.) söyle buyurmustur: "Cennet ağaçlarının yaprakları üzerinde mutlaka su ibare yazilidir: Lâ ilahe illallah Muhammedün Rasûlullah, Ebu Bekir es-Sid-dik, Ömer el-Faruk, Osman zin-Nureyn." Bu hadisin senedinde zayıflık vardır. Doğrusunu Allah bilir. [8]

Sadece Hz. Osman'in Faziletlerinden Bahseden Hadisler

Buharî, Osman b. Mevhib'in söyle dedigini rivayet etmistir: «Misirli bir adam hacetmek için Mekke'ye geldiginde orada meclis kurup oturmakta olan bir topluluk gördü.

- Bunlar kimdir? diye sorunca,
- Bunlar, Kureyslilerdir, diye cevap verdiler. Misirli adam:
- Bunların seyhi kimdir? diye sorunca,
- Abdullah b. Ömer'dir, dediler.

Bunun üzerine Misirli adam, İbn Ömer'e dönüp söyle dedi:

- Ey İbn Ömer, sana birsey soracağım, bana cevabını ver: Sen, Osman'ın Uhud gününde savastan kaçtığını biliyor muydun?
- Evet.
- Onun, Bedir gününde savasa katılmadığını da biliyor muydun?
- Evet.
- Onun Ridvan bey'atına katılmadığını da biliyor musun?
- Evet.
- AllahuEkber.

- Gel de bunların sebeplerini sana açıkliyorum: Uhud gününde onun savastan kaçmış olduğunu söyledim. Ben, şahadet ederim ki, Cenâb-i Allah, onun bu suçunu bağışlamış ve onu affetmiştir. Bedir savasına da katılmadığını söyledim. O zaman Osman, Rasûlullah (s.a.v.)'m kızıyla evliydi. Ve karısı hastaydı. Rasûlullah (s.a.v.) ona: "Sen Bedir savasına katılanların sevabına ortaksin. Ve onlarla eşit miktarda ganimet almayı hak

ettin." dedi Ridvan bey'atma katilmadigini söyledim. Eger Mekke vadisinde Osman'dan daha güçlü bir adam olsaydi, Rasûlullah (s.a.v.) onun yerine o adami Mekke'ye gönderirdi. Ama böyle biri bulunmadigi için Rasûlullah (s.a.v.), Osman'i görevli olarak Mekke'ye gönderdi. Osman, Mekke'ye gittikten sonra Ridvan bey'ati yapıldi. Bey'at esnasında Peygamber (s.a.v.), sag elini göstererek: "Bu, Osman'in elidir" dedi ve sag elini sol eline vurarak onun yerine bey'at yaptı. Ve: "Iste bu Osman'in be/atidir." dedi. Simdi sen bununla (bu bilgi ile) git.»

Imam Ahmed b. Hanbel, Süfyan'm söyle dedigini rivayet etmistir: «Abdurrahman b. Avf, Velid b. Ukbe'ye rastladi. Velid, ona dedi ki:

- Bana ne olmus ki, senin mü'minlerin emin Osman'a cefa ettigini görüyorum?

- Sen Osman'a de ki: Ben Hüneyn gününde savastan kaçmadim. Uhud gününde savastan kaçmadim. Bedir savasına katılanlardan geride kalmadim. Ömer'in yoluna da terk etmedim.

Velid, gidip bu sözleri Osman'a ilettili. Osman da su cevabi verdi:

- Ben, Hüneyn gününde savastan kaçmadim. O, beni nasıl böyle bir suçla itham eder? Oysa Cenâb-i Allah, beni affederek söyle.buyur-mustur: «İki toplulugun karsilastigi gün, içinizden yüz çevirenlerin yaptiklarinin bir kisimindan ötürü seytan ayaklarini kaydirip yoldan çıkarmak istemisti. Andolsun ki Allah, onlari affetti." (Âi-i tmrân, 155.) O, benim Bedir savasından geri kaldigimi, cepheye gitmedigimi söylüyor. O zaman ben, Rasûlullah (s.a.v.)'m kizi Rukiyye'ye hasta bakicilik yapıyordum ve Rasûlullah (s.a.v.) o savasta benim için de ganimetten pay ayirdi. Rasûlullah (s.a.v.)'in o savasta kendisine ganimet payi verdigi kimse savasa katilmis demektir. Benim, Ömer'in yolunu terk ettigim sözüne gelince, aslında ne ben ne de o, Ömer'in yolundan gitmeye güç yetiremeyiz. Onun tatbikatini yapamayiz. Bu, Abdurrahman'in kendi görüşüdür.»

Buhari, Ubeydullah b. Adiy b. Hibbar'm söyle dedigini rivayet etmistir:

«Misver b. Mahreme ile Abdurrahman b. Esved b. Abd-i Yagus bana dediler ki:

- Osman'a gidip te kardesi Velid hakkında konussan iyi olmaz mi? Çünkü insanlar, onun hakkında çokça dedikodu yaptilar.

Onlari böyle demeleri üzerine ben de namaz için evinden çıkan Osman'a yöneldim. Kendisine:

- Seninle bir isim var. Bu senin için bir nasihattir, dedim. O da:

- Ey adam, çekil git yanımdan. Senden Allah'a sığınirim, deyince, ~ bende

dönüp arkadaşlarımın yanına gittim.

O esnada Osman'ın elçisi geldi. Ben de onun yanına gittim. Bana:

- Osman'a vereceğin nasihat neydi? diye sorunca ben ona şöyle cevap verdim:

Dogrusu Cenâb-i Allah, Muhammed'i hak peygamber olarak gönderdi. Ona kitabı indirdi. Ben de Allah'a ve Rasûlüne icabet edenlerden oldum. İki hicret sahibiyim. Rasûlullah (s.a.v.)la beraber bulundum. Onun hidayetini gördüm. İnsanlar, Velid hakkında çok şeyler söylediler.

- Sen Rasûlullah (s.a.v.)'a ulaştın mı?

- Hayır, ama perdenin gerisindeki bakire kızı ulaştığı kadar bana da onun bilgisinden ulaştı. Bunun üzerine Hz. Osman, şöyle karşılık verdi:

- Dogrusu Cenâb-i Allah, Muhammed'i hak peygamber olarak gönderdi. Ben de Allah ve Rasûlünün çağrısına icabet edenlerden oldum. Muhammed'in getirdiği dine iman ettim. Senin de dediğin gibi hem Habesistan'a hem de Medine'ye hicret ettim.

Rasûlullah (s.a.v.)'m sohbetinde bulundum. Onunla bey* atı as tim. Allah'a yemin ederim ki, ona isyan etmedim. Ona hile yapmadım. Bu halimi, Aziz ve Celil olan Allah'ın onu vefat ettirisine kadar devam ettirdim. Sonra Ebu Bekir geldi. O da Rasûlullah gibi bir yol takip etti. Sonra Ömer geldi. O da onun gibi bir yol takip etti. Sonra ben halife seçildim. Onların sahip oldukları yetkiyi kullanmaya benim de hakkım yok mudur?

- Evet, hakkın ve yetkin vardır.

- Peki şu kavimden bana naklettığın sözler ve dedikodular ne oluyor? Senin Velid hakkındaki sözlerine gelince, bilesin ki insallah ben hakkı ona uygulayacağım.

Böyle dedikten sonra Osman, Ali'yi çağırdı. Ona, Velid'e seksen kırba vurmasını emretti. Ali de Velid'e seksen kırba vurdu.»

İmam Ahmed b. Hanbel, Numan b. Besir'den rivayet etti ki, Hz. Aise şöyle demistir.:

"Rasûlullah (s.a.v.), Osman b. Affan'a haber gönderip çağırttı. Osman gelince Rasûlullah (s.a.v.) onu karşıladı. Rasûlullah (s.a.v.)'m onu karşıladığı görünce biz sırt sırta vermiş olduk. Ve en son kelimesini ona söylerken Rasûlullah (s.a.v.), Osman'ın omuzuna vurup şöyle dedi: "Ey Osman, umarım ki Cenâb-i Allah, sana bir gömlek giydirecektir. Eğer münafıklar, o gömleği senin üzerinden çıkarmak isterlerse benim yanıma ulaşincaya kadar o gömleği üzerinden çıkarma."

Rasûlullah (s.a.v.), ona söylediği bu sözünü üç kez tekrarladi.

Ravilerden Numan b. Besir diyor ki: Ben, Hz. Aise'ye söyle dedim:

- Ey mü'minlerin annesi, sen niçin bu hadise riayet etmiyorsun?
- Vallahi bunu unuttum, hatırlamadım.

Numan b. Besir sözünü söyle sürdürüyor: Ben bu hadisi Ebu Süfyan oğlu Muaviye'ye anlattım. O tatmin olmadı. Nihayet mü'minlerin anne-sı Aise'ye mektup göndererek: "Böyle bir hadis varsa bunu yazıp bana gönder." dedi. Hz. Aise de bu hadisi yazıp Muaviye'ye gönderdi." Ebu Sehle, Hz. Osman'ın söyle dedigini rivayet etmistir: "Rasûlullah (s.a.v.), benden bir söz aldı. Ben de verdim bu söz için sabredip dayanıyorum."

Imam Ahmed b. Hanbel, Hz. Aise'nin söyle dedigini rivayet etmistir:

"Rasûlullah (s.a.v.), baskasıyla konuşurken kulak verip dinlememistim. Bunu sadece bir kez yaptım. Osman ögle vakti. Peygamber (s.a.v.)'in yanına geldi. Onun kadınlar konusunda geldigini zannettim. Kiskançlık, beni onların konuşmalarına kulak vermeye sevketti. Peygamber (s.a.v.)'in ona söyle dedigini isittim: "Cenâb-i Allah, sana bir gömlek giydirecektir. Ümmetim o gömleği senin üzerinden çıkarmak isteyecektir, ama sen o gömleği üzerinden çıkarma. Ayaklananların iste-, dikleri her şeyi Osman'ın verdigini ama üzerindeki halifelik gömleğini çıkarmadığım gördüğümde bunun, Rasûlullah (s.a.v.)'a verdiği bir sözden dolayı olduğunu anladım."

Taberanî, Abdullah b. Ömer'in söyle dedigini rivayet etmistir: "Rasûlullah (s.a.v.), Osman'a dönüp söyle buyurdu: Ey Osman, doğrusu Cenâb-i Allah, sana bir gömlek giydirmistir. İnsanlar, o gömleği senin üzerinden çıkarmak isteyeceklerdir, ama sen o gömleği üzerinden çıkarma. Allah'a yemin ederim ki, eğer onu üzerinden çıkaracak olursan, deve ıgne deliginden geçinceye dek sen Cennet'i göremezsin." Bu hadisin ifadelerinde gariplik vardır. Doğrusunu Allah bilir. Imam Ahmed b. Hanbel, Abdurrahman'm kızı Fatima'nın söyle dedigini rivayet etmistir:

«Annem bana dedi ki: Amcan beni Aise'ye gönderdi ve ona söyle dememi emretti: Aise'ye de ki: Ogullarından biri sana selam söylüyor ve

Osman b. Affan'm durumunu senden soruyor. Hz. Aise, bana söyle cevap verdi:

- Allah, Osman'a lanet edene lanet etsin. Yemin ederim ki Osman, Rasûlullah (s.a.v.)'m yanında oturmaktaydı. Rasûlullah (s.a.v.), sırtını bana dayanmistı. Cebrail de ona Kur'ân'i vahyedyordu. Rasûlullah (s.a.v.), Osman'a hitaben:

- Yaz ey Osman'cık, diye emretti. Cenâb-i Allah, böyle bir mertebeye ancak kendisi ve Rasûlü nazarında yüksek degere sahip birini yükseltir."

Bezzar, Cabir'in söyle dediğim rivayet etmistir: "Rasûlullah (s.a.v.), bir

fitneden bahsetti. Ebu Bekir:

- Ben, o fitne zamanında ulaşacak mıyim? diye sordu. Rasûlullah (s.a.v.):
- Hayir, diye cevap verdi. Ömer:
- Ya Rasûlallah, ya ben o fitne zamanına ulaşacak mıyim? diye sordu.
- Hayir, diye cevap verdi. Osman:
- Ya Rasûlallah, ben o fitne zamanına ulaşacak mıyim? diye sorunca Rasûlullah (s.a.v.):
- Seninle imtihan edileceklerdir, diye karşılık verdi.»

Imam Ahmed b. Hanbel, tbn Ömer'in söyle dedigini rivayet etmistir:

"Rasûlullah (s.a.v.), bir fitneden bahsetti ve Osman'i kastederek: "O gün bu peçeli adam haksiz yere öldürülecektir." dedi. Baktim ki sözünü ettigi peçeli adam Osman b. Affan'dir."

Imam Ahmed b. Hanbel, Ebu Hanife'den rivayet etti ki o, Hz. Osman'in kusatma altında olduğu zamanda evine gitmis ve Ebu Hürey-re'nin konuşmak için izin istedigini görmüs. Hz. Osman'da, konuşması için izin verince Ebu Hüreyre kalkip Allah'a hamdü senada bulunduktan sonra söyle demisti: Ben, Rasûlullah'm söyle buyurdugunu isittim:

"Dogrusu benden sonra siz fitne ve ihtilafa rastlayacaksınız."

Orada bulunanlardan biri, Rasûlullah (s.a.v.)'a sordu:

- Ya Rasûlallah, o zaman kimin yanında yer almamizi emredersin? Rasûlullah (s.a.v.), bu soruyu soran adama söyle buyurdu:
- Emin adamin ve arkadaşlarının yanında yer alin. (Rasûlullah (s.a.v.), böyle derken Osman'i gösteriyordu.)"

Imam Ahmed b. Hanbel, Mürre el-Behzî'nin söyle dedigini rivayet etmistir:

"Bir ara Medine yollarından birinde Rasûlullah (s.a.v.)'la beraber yürümekteydik. Bize:

- Yeryüzünün her tarafında öküz boynuzunu andiran fitnelerin koptugu zamanda ne yapacaksınız? diye sordu.

Orada bulunan arkadaşlarımız dediler ki:

- O zaman ne yapalım ya Rasûlallah? Rasûlullah (s.a.v.), buyurdu ki:
- Su adama ve arkadaşlarına tabi olun.

Ben, Rasûlullah (s.a.v.)'m isaret ettigi adama dogru kostum. Yoruldum, nihayet yanma vardigimda su adami mi kastediyorsun ya Rasûlallah? diye sordum. O da: "Evet budur" dedi. Gösterdigi adamin Osman b. Affan oldugunu gördüm."

Hammad b. Seleme, Abdullah b. Havale'den rivayet etti ki, Rasûlullah (s.a.v.), söyle buyurmustur:

'Yeryüzünün her tarafında fitne meydana geldiği zaman sen ne yapacak ve ne durumda bulunacaksın?

- Allah ve Rasûlü benim için neyi hayirli görürlerse onu yapacağım.

- Su adama tabi ol. Çünkü o günde su adam ve kendisine tabi olanlar hak yolda olacaklardır. Bunun üzerine ben, Rasûlullah (s.a.v.)'m gösterdiği adamin omuzunu tutup kendime çevirdim. Ve: Ya Rasûlullah, bu adami mi. kastediyorsun? diye sordum. Rasûlullah (s.a.v.) da:

- Evet, diye cevap verince gösterdiği adamin Osman b. Affan olduğunu gördüm."

Harmele, İbn Havale'den rivayet etti ki, Rasûlullah (s.a.v.), söyle buyurmustur: "Üç şey vardır ki, bunlardan kurtulan kimse kurtulsa ermistir: Ölümüm, Deccal'in ortaya çıkışı; sabirli, hakkı ikame eden, hakkı veren halifenin öldürülmesi."

Imam Ahmed b. Hanbel, Ka'b b. Ucre'nin söyle dedigini rivayet etmiştir:

"Rasûlullah (s.a.v.), bir fitneden söz etti. Yakın zamanda o fitnenin ortaya çıkacağını ve çok büyük bir bela olacağını söyledi. Sonra oradan örtüler içinde yüzü peçeli bir adam geçti. Onu gören Rasûlullah (s.a.v.):

- İşte su adam o günde hak yolda olacaktır, dedi. Ben de kosarak gidip o adamin pazusunu tuttum ve:

- Ya Rasûlallah, su adami mi kastediyorsun? diye sordum ve adamin Osman b. Affan olduğunu gördüm."

Ebu Sevr et-Temimî, Hz. Osman'ın kusatma altında, bulunduğu zaman evinden halka hitaben yapmış olduğu konuşmasında söyle dedigini nakletmiştir:

"Allah'a yemin ederim ki, ne cahiliye döneminde, ne İslâmiyet döneminde giybet yapmadım. Koguculuk yapmadım. Zina yapmadım. Rasûlullah (s.a.v.)'a be/at ettiğimden beri sağ elimi tenasül organıma degdirme dim.»

Ebu Sevr et-Temimî'nin rivayetine göre Hz. Osman, her cuma günü bir köle azad edermiş, azad edecek köle bulamayınca ertesi cuma iki köle birden azad edermiş.

Hz. Osman'ın azadlisi Himran söyle demistir: "Müslüman olduğu günden beri Hz. Osman, her gün boy abdesti alırdı. Allah ondan razı olsun."

Imam Ahmed b. Hanbel, Muhammed b. Abdülmelik b. Mervan'dan rivayet etti ki, Osman'ın yanına gidip ona söyle demiş:

- Sen, halkın imamisin. Gördüğün su musibet basına gelmiştir. Sana üç

teklifle bulunacagim. Bunlardan birini seç. Ya disari çık da su asilerle savas. Çünkü senin yanında güç, kuvvet ve teçhizat vardır. Sen hak yoldasın, onlar batıl yoldadırlar. Ya evin kapısından ayrı bir yerde bir delik aç da bineğine binip Mekke'ye git. Çünkü sen Mekke'de bulundugun sürece asiler senin kanım helal saymazlar. Ya da Sam'a yetis. Samlilerin basında Muaviye vardır. Seni korur.

Mugire'nin bu tekliflerine karsi Hz. Osman, su cevabi verdi;

- Evimden çıkıp asilerle savasmami teklif ediyorsun. Ben, Rasûlullah (s.a.v.)'m ümmeti arasında kan akitici olarak bıraktığı ilk halefi olmak istemiyorum.

Çıkıp Mekke'ye gitmemi teklif ediyorsun. Orada kanımı helal saymayacaklarını söylüyorsun. Dogrusu Ben, Rasûlullah'm söyle buyurdugunu isittim: "Kureys'ten bir adam Mekke'de lahide konacaktır. Alemin azabının yarisi onun üzerinde olacaktır." Ben böyle bir adani olmayacagim.

Çıkıp Sam'a yetismemi söylüyorsun. Baslarında Muaviye'nin bulundugu Sam halkının beni koruyacağını ifade ediyorsun. Ben hicret diyarım olan Medine'den ve Rasûlullah (s.a.v.)'in komsulugundan ayrilip gitmeyeceğim."

Imam Ahmed b. Hanbel, Ebu Avn el-Ensârî'nin söyle dedigini rivayet etmistir:

"Hz. Osman, İbn Mesud'a söyle dedi:

- Aleyhimde yapmis oldugun ve benim duyduğum konusmalarına son verecek misin?

Hz. Osman'in böyle demesi üzerine İbn Mesud, onrđan özür diledi. Hz. Osman da ona söyle dedi:

- Yazıklar olsun sana. Ben isittim ve hifzettim ki,

- Is senin isittigin gibi degildir.

- Rasûlullah (s.a.v.), söyle buyurmustur: "Bir emir öldürülecektir. Bir suçsuz, suçtan teberri edecektir (kurtulacaktır). Maktul benim, Ömer degildir. Çünkü Ömer'i bir kisi öldürdü. Oysa benim üzerime topluca geliyorlar."

Hz. Osman, öldürölmesinden yaklaşık dört sene Önce bu sözü İbn Mesud'a söylemistir.

Abdullah b. Ahmed, Zeyd'in babasi Eslem'in söyle dedigini rivayet etmistir:

"Kusatma altında tutulduğu günlerden birinde Osman'in, cenazeler yerinde bulunan asiler topluluguna, evinin Makam-i Cibril tarafındaki penceresinden çıkıp söyle hitap ettiğini isittim: O esnada bir tas atilsaydı yere düşmez,

mutlaka bir adamin basina duserdi. Çünkü orada büyük bir kalabalik vardı. Hz. Osman, onlara hitaben söyle dedi:

- Ey insanlar, aranızda Talha var mi? Sustular. Hz. Osman, yine sordu:

- Ey insanlar, aranızda Talha b. Ubeydullah var mi? İnsanlar sustular. Hz. Osman, yine sordu:

- Ey insanlar, aranızda Talha var mi?

Talha b. Ubeydullah, ayaga kalkti. Hz. Osman, ona sordu:

- Seni burada göremiyecek miyim? Oysa bir toplulukta senin yapacagim çağrilarin üçüncüsünde bana icabet ettigini görmemistim. Mutlaka ilk çağrimda bana icabet eder ve yanima gelirdin. Allah askina söyle ey Talha! Hatirliyor musun, bir gün ben, sen ve Rasûlullah (s.a.v.), falanca yerdeydik. Yanimizda baska bir kimse yoktu. Öyle degil mi?

- Evet.

- Rasûlullah (s.a.v.), o zaman söyle dememis miydi: "Her peygamberin mutlaka Cennet'te bir arkadasi vardır. Osman b. Affan da Cen-net'teki arkadasimdir."

- Evet. Allah için dogrudur."

Tirmizî, Talha b. Ubeydullah'tan rivayet etti ki, Rasûlullah (s.a.v.), söyle buyurmudur:

"Her peygamberin bir arkadasi vardır. Benim de Cennet'teki arkadasim Osman'dir."

Tirmizî, Cabir'in söyle dedigini rivayet etmistir:

"Peygamber (s.a.v.)'in yanma -üzerine cenaze namazi kilmasi için bir adamin cenazesini getirdiler. Ne var ki Peygamber (s.a.v.), onun cenaze namazini kilmadi. Denildi ki:

- Ya Rasûlallah, bundan önce herhangi bir kimsenin cenaze namazini kilmadigim görmedik.

- Evet, bu adam Osman'a bugzediyordu. Dolayisiyla Aziz ve Celil olan Allah da adama bugz etti."

Bu, garib bir hadistir.

Hafiz Ibn Asakir, Ebu Hüreyre'nin söyle dedigini rivayet etmistir: "Rasûlullah (s.a.v.), mescidin kapisinda Osman b. Affan'la karsilasti. Ona söyle dedi:

- Ey Osman! Iste Cebrail bana haber veriyor ki Allah, Ümmü Külsüm'ü Rukiyye'nin mehri kadar bir mehirle sana zevce olarak vermistir. Onunla

beraber bulundugun süre kadar Ümmü Külsüm'le de beraber bulunacaksin."

Bu, garip ve münker bir hadistir.

Zayıf bir senedle rivayet olunduguna göre Hz. Ali, Rasûlullah (s.a.v.)'in söyle buyurdugumu rivayet etmistir:

"Eger kirk kizim olsaydi, onlari sirasiyla bir bir, Osman'la evlendi-rirdim. Öyle ki, yanimda bir tek kizim kalmazdi."

Muhammed b. Said el-Umevî, Mühelleb b. Ebi Süfran'm söyle dedigini rivayet etmistir:

«Rasûlullah (s.a.v.)'in ashabina sordum:

- Siz, Osman hakkında niçin, "O bizim fevkimizde ve bizden yüksektir," dediniz?

- Çünkü Rasûlullah (s.a.v.), öncekilerden ve sonrakilerden hiçbir adama ondan baskasına peygamberin kizini nikahlamadi."

Ismail b. Abdûlmelik, Hz. Aise'nin söyle dedigini rivayet etmistir: "Rasûlullah (s.a.v.)'m koltuk altlan görününceye kadar Osman b. Affan'dan baskasi için elini kaldirip dua ettigini görmedim." Mis'ar, Ebu Said'in söyle dedigini rivayet etmistir: "Rasûlullah (s.a.v.)'m gecenin basindan, fecrin dogusuna kadar ellerini kaldirip Osman için dua ederek söyle dedigini gördüm: "Allah'im, ben, Osman'dan razi oldum, sende ondan razi ol."

Baska bir rivayette anlatildigina göre Rasûlullah (s.a.v.), Hz. Osman'a söyle demistir:

"Allah, senin önce isledigin ve sonra isleyecegin gizli ve açık günahlarini ve kiyamet gününe kadar isleyecegin günahlarla simdiye dek isledigin günahlari affetsin."

Ibn Adiy, Hüzeyfe'nin söyle dedigini rivayet etmistir: "Rasûlullah (s.a.v.), bir gazaya gönderecegi ordunun teçhizi için yardım istemek amaciyla Osman'a haber gönderdi. Osman'da ona 10.000 dinar getirip önüne koydu. Rasûlullah (s.a.v.), o dinarlari eline aldi, evirip çevirdi ve Osman'a söyle dua etti: "Ey Osman, gizli ve asikar isledigin ve kiyamet gününe kadar isleyecegin günahlarim Allah bagislasin. Bundan sonra yapacagi isler (isleyecegi günahlar) Osman'a zarar vermez."

Leys b. Ebu Süleym söyle dedi: Hurma ve yagdan yapılan habis yemegini ilk yapan kisi Osman oldu. Osman, bal ve yagi birbirine katip yemek yapti ve Ümmü Seleme'nin evinde bulunan Rasûlullah'a gönderdi. Ancak Rasûlullah (s.a.v.), o esnada orada degildi.

Sonra geldiginde yemegi önüne koydular.

- Bunu kim gönderdi? diye sordugunda,
- Osman gönderdi, diye cevap verdiler.

Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.), ellerini göge kaldırıp söyle dua etti: "Allah'im! Osman, senin rizani istiyor, sen de ondan razı ol."

Ebu Ya'lâ, Cabir'in söyle dedigini rivayet etmistir:

«Rasûlullah (s.a.v.), Osman'i kucaklayip: "Sen benim dünyada dostumsun, ahirette de dostumsun," dedi.»

Ebu Davud et-Teyalisi, Abdullah b. Havale'den rivayet etti ki, Rasûlullah (s.a.v.), söyle buyurmustur:

"Siz, cennetliklerin abasina bürünmüş insanlarla be/atlasan bir adama hücum edeceksiniz." Biz, Osman b. Affan'a hücum ettik. Onun abaya bürünmüş olarak insanlarla bey'atlastigini gördük." [9]

Hız. Osman'in Faziletine Delalet Eden Bazı Örnekler

Ibn Mesud dedi ki: Ömer vefat ettigi zaman en hayirlimiza be/at ettik ve baska bir seye de aldiris etmedik.

Asmaî, Osman b. Aifan'm oglu Amr'm söyle dedigini rivayet etmistir: "Osman'in yüzüğünde su ibare yazili idi: "Yaratip tastamam bir surete büründüren zata iman ettim."

Muhammed b. Mübarek dedi ki: Bana ulasan bir habere göre Osman'in yüzüğünde su ibare yazili imis: "Osman, Azîm olan Allah'a iman etti."

'Tarih" adli eserinde Buhari, Hasan'm söyle dedigini rivayet etmistir:

«Kendisinden öç almalari zamanina kadar Osman'in devrine yetistim.

Onun zamaninda hemen hemen her günde insanlar hayir ve bereketi paylasirlardi. Insanlara:

- Ey Müslümanlar toplulugu! Gelin, size verilecek bagislari alin, denilir. Onlar da gelip bu bagislan bol bol alirlardi. Sonra onlara:

- Gelin erzakinizi alin, denilir, onlar da gelip erzaklarini bol bol alirlardi. Sonra onlara:

- Ey insanlar, yag ve bal almaya gelin, denilirdi. Bagislar devamli surette üzerlerine akardi. Erzaklari, etraflarinda dolasirdi. Düşmanlardan korunmuslardi. Aralarindaki münasebetler güzeldi. Hayir boldu. Hiçbir mü'min, diger bir mü'minden korkmuyordu. Hangi mü'min, diger ile karsüassa, kardeslik muamelesi görürdü. Birbiriyle ülfet eder birbirlerine nasihat verirler, birbirleriyle dostça geçinirlerdi. Ancak onlara denilmisti ki: "Ilerde bazilariniz digerlerine tercih edilecektir. Böyle birsey olunca siz

sabredin."

Eger Müslümanlar, bu durumu gördüklerinde sabretselerdi, kendilerine verilecek bağışlar, erzak ve hayırlar bol bol yetecekti, ama onlar: "Hayir vallahi, biz bu duruma dayanamayiz, sabredemeyiz" dediler. Allah'a yemin ederim ki, onlar ne amaçlarına ulastilar, ne de selamette kaldilar. Aksine kiliç, Islâm ehline karsi kininden çekildi, ama bu kilici onlar kendi kendilerine çekmis oldular. Yemin ederim ki bu kiliç, kıyamet gününe kadar onlara karsi çekilmiş vaziyette kalacaktır.»

Hasan-i Basrî'nin söyle dedigi rivayet edilmistir:

«Bir hutbesinde Hz. Osman'in, güvercinlerin kesilmesini ve köpeklerin öldürülmesini emrettiğini isittim. Bunun üzerine Medine halkinin bir kısmi güvercin edindiler ve kemankâre bulundurup bununla kuslara tas attilar. Bunun arastirmasini yapmasi için Hz. Osman, bir adam görevlendirdi. O da kusların kanatlarını kesti ve kemankereleri kirdi.»

Muhammed b. Sa'd dedi ki: «Muhammed b. Hilal'in annesi kusatma altında bulunan Hz. Osman'in yanına zaman zaman giderdi. Birgün bu kadın, Hz. Osman'in yanına gitmeyince Hz. Osman'a dediler ki: O bu gece bir çocuk doğurdu da onun için senin yanına gelemedi. Bunun üzerine Hz. Osman, ona elli dirhem ve sünbülani bir entari gönderdi. "Bu senin oğlunun bahsisi ve elbisesidir" dedi. Aradan bir sene geçince bu elli dirhemi yüze çıkardı."

Zübeyr b. Ebi Bekir, İbn Said b. Yebu b. Atike el-Mahzumf nin söyle dedigini rivayet etmistir.

"Ben, çocuk yasta iken bir gün öğle vakti mescide doğru gittim, elimde bir kus vardı. Onu mescitte uçuracaktım. Evimizle gideceğimiz yer arasında mescid vardı. Orada, yakisikli bir ihtiyarın, basını bir kerpiç parçası üzerine koyup uyumakta olduğunu gördüm. Güzelligini hayranlıkla seyretmeye başladım. Gözlerim açıp:

"Sen kimsin ey çocuk? diye sordu. Ben de kendimi tanıttım. Yakınında uyumakta olan bir çocuk vardı. Ona seslendi, çocuk onun sesini duymayınca bana:

- Onu çağır bakalım, dedi. Ben de gidip çocuğu o ihtiyar adamın yanına çağırdım. İhtiyar adam ona bir şeyler yapmasını emretti. Bana da:

- Otur bakalım, dedi. Çocuk gitti ve bir elbise ile 1000 dirhem para getirdi. İhtiyar adam, üzerimdeki elbisemi çıkardı ve getirilen yeni elbiseyi bana giydirdi. O 1000 dirhemi de, bana giydirdiği yeni elbisenin cebine koydu. Ben de oradan ayrılıp, babamın yanına döndüm. Ve durumu ona anlattım. Babam:

- Ey oğulcuğum, bu iyiliği sana kim yaptı, biliyor musun? diye sorunca

ben:

- Bilmiyorum, yalnız mescitte uyumakta olan bir adam vardı. Onun kadar güzel birini asla görmüş değilim, diye cevap verdim.

Bunun üzerine babam:

- O, mü'minlerin emiri Osman b. Affan'dır, dedi."

Abdürrezzak, Ebu Saib b. Yezid'in söyle dedigini rivayet etmistir:

«Adamin biri, Abdurrahman b. Osman et-Temimfye söyle bir soru sordu:

- Talha b. Ubeydullah'm namazi mi yoksa Osman'in namazi mi daha husulu idi?

- Osman'in namazi daha husulu idi. Bir gece dedim ki: Su Mina'dan dönüş gecesinde ben Makam-i Ibrahim'in yanında uyumaksız bekleyeceğim, dedim. Ama uyku galebe çaldı, kalktıgımda yanibasımda yüzü peçeli bir adamin bana tas attigini gördüm. Dönüp baktığımda onun Osman olduğunu gördüm. Beni kenara itti. Ben de kenara çekildim. Gelip Makam-i Ibrahim'in yanında namaza durdu. Kur'ân secdelerine rastladıkça secde ediyordu. Namazi o kadar devam ettirdi ki nihayet ben: "Iste fecir ezani okunacak" dedim. Sonra o, namazım bir rekat vitir kılarak tamamladı, baska da namaz kilmadı ve çekip gitti."

Baska yollarla gelen rivayette anlatildigina göre Hz. Osman, hacir-i esved yanında bir rekat namazda Kur'ân'i hatmetmistir. Bunu hac mevsiminde yapmıştır. Bu, onun âdetindendi. Allah ondan razı olsun.

"Geceleyin secde ederek ve ayakta durarak boyun bükten, ahiretten çekinen, Rabbinin rahmetim dileyen kimse inkar eden kimse gibi olur mu? (ez-Zümer, 9.)

Ibn Ömer'den rivayet olunduguna göre o, bu ayette sözü edilen zatin Osman b. Affan olduğunu söylemiştir.

"Biri, hiçbir seye gücü yetmeyen bir dilsiz -ki efendisine yüküdür. Nereye gönderse bir hayır çıkmaz- bu, doğru yolda olan ve adaletle emreden kimse ile bir olabilir mi? (en-Nahi, 76.)

Ibn Abbas, bu ayette sözü edilen adaletle emredici ve doğru yolda olan kimsenin Hz. Osman olduğunu söylemiştir. Sair Hassan, bir siirinde söyle demistir:

«Basinin ön tarafında kir saçlar bulunan ve alnında secde izleri görünen, gecelerini tesbihat ve Kur'an okumakla geçiren kimseyi (Osman'i) kurban ettiler.»

Süfyan b. Uyeyne, Hasan'm söyle dedigini rivayet etmistir: «Osman, "Eger kalplerimiz temiz olsaydı, Rabbinizin kelimim okumaya doymazdik.

Mushafa bakmaksizin bir günümün geçmesinden rahatsız olurum." diyordu. Osman vefat ettiği zaman çokça okuyup elinde tuttuğu için mushafı yıpranmıştı.»

Enes ve Muhammed b. Sirin dediler ki: Osman, kusatma altına alındığı ve evine asiler tarafından hücum edildiği gün karısı, asilere söyle dedi: "Onu ister öldürün, ister öldürmeyin, ama vallahi o gecesini bir rekat namazda Kur'ân'ı hatmederek ihya ederdi."

Birden fazla kişi dedi ki: Osman geceleyin namaz kılmak için yatağından çıktığı zaman abdest almak için kendisine yardım etsinler diye ailesinden herhangi bir kimseyi uykudan uyandırmazdı. Meger onlardan birini uyanık görsün. O zaman ondan yardım isterdi. Zamanını hep oruçlu geçirirdi. Geceleyin uyandığında abdest almasına yardım etmesi için: "Niçin hizmetçilerden birini uyandırmıyorsun ki, sana yardım etsin" diye kendisine serzeniste bulunurlardı. O da su cevabı verirdi: "Hayir, gece onlarındır. Gece vakti onlar dinlenirler."

Hız. Osman, boy abdesti alırken pestemalini üzerinden çıkarmazdı. Kapısı kilitli bir odada yıkanırken bile pestemalini çıkarmazdı. Sıddetli derecede utangaç olduğundan sırtını dik tutamazdı. Allah, ondan razı olsun. [10]

Hız. Osman'ın Hutbelerinden Bazıları

Vakidî, İbrahim b. İsmail b. Abdurrahman b. Abdullah b. Ebi Rebia el-Mahzumî'nin, babasından naklen söyle dedigini rivayet etmiştir:

"Hız, Osman'a bey'at edildiği zaman o, çikip insanlara hutbe irad etti. Allah'a hamdü senada bulunduktan sonra söyle dedi:

"Ey insanlar, her zaman ilk binege binmek zordur. Bu günden sonra birçok günler gelecektir. Eger yasarsam bundan sonra size uygun şekilde hutbeler irad edeceğim. Biz hatip kimseler değiliz. Ama Cenâb-i Allah, hutbe irad etmeyi öğretecektir."

Hasan dedi ki: Hız. Osman, hutbe irad etti. Allah'a hamdü senada bulunduktan sonra söyle dedi:

"Ey insanlar, Allah'la karşı gelmekten sakının. Zira Allah'a karşı takvali olmak bir ganimettir. İnsanların en akıllısı, kendi nefisini alçal-tıp dizginleyendir. Ve ölüm sonrası için çalışandır. Mezar karanlığı için Allah'ın nurundan bir nur kazanandır. Kul, Allah'ın kendisini -dünyada gözlü olduğu halde- ahirette kör olarak hasretmesinden korksun. Akıllı ve hikmet sahibi kimse özlü sözleri bulur. Ama sagır kimseye her taraftan seslenilir. Yine de birsey anlamaz. Bilesiniz ki, Allah'ın kendisinden yana olduğu kimse hiç birseyden korkmaz. Ama Allah'ın kendisine karşı olduğu kimseye gelince o kimse bundan sonra artık ne ümid edebilir?"

Mücahid dedi ki: Bir hutbesinde Osman söyle dedi:

"Ey Adem oğlu, canım almakla görevlendirilen ölüm melegi, seni bırakıp da baskalarına gidecek değildir. Sen dünyada olduğun sürece o seni takip edecektir. Bazen seni bırakıp baskalarına gittiğini sanırsın. Oysa sen tedbirli ol. Ölüme hazırlıklı ol. Gafil olma. Çünkü ölüm melegi, senden habersiz değildir. Ey Adem oğlu eğer sen kendini unutup da nefesine karşı tedbirini almazsan baskaları senin için ve nefesine karşı tedbir almaz. Mutlaka Allah'ın huzuruna çıkacaksın. Kendi nefsin için gerekli tedbirleri al. Nefsini dizginleyecek tedbirleri baskasına havale etme vesselam."

Seyf b. Ömer, Bedir b. Osman'ın amcasının söyle dedigini rivayet etmiştir:

"Hz. Osman'ın cemaata irad ettiği en son hutbesi su oldu: "Dogrusu Cenâb-ı Allah, dünyayı size verdi ki, dünya vesilesiyle ahireti talep edesiniz. Yoksa dünyayı, dünyaya meyledesiniz diye size vermiş değildir. Çünkü dünya fanidir. Ahiret ise bakidir. Fani olan sizi simartmasın ve baki olanı size unutturmasın. Baki olanı, fani olana tercih edin. Çünkü dünyanın sonu gelecektir. Dönüş Allah'adır. Allah'a karşı gelmekten sakının. O'na karşı takvali olmak, sizi O'nun azabına karşı koruyan bir kalkandır ve O'na yakın olmanın aracıdır. Allah'ın gayretinden sakının. Cemaatinize sarılın. Firkalara ayrılmayın "Allah'ın size olan nimetini anın: Düşmandınız, kalplerinizin arasını uz-lastırdı da O'nun nimeti sayesinde kardeş oldunuz." (Âl-i İmrân, 103.) [11]

Fasil

İmam Ahmed b. Hanbel, Musa b. Talha'nın söyle dedigini rivayet etmiştir:

«Müezzin namaz için ikamet ederken minber üzerinde Osman b. Af-fan'ın cemaattan haberleri ve seferlerini sordugunu isittim.»

İmam Ahmed b. Hanbel, Kureyslilerin azadlisi Ata b. Feruh'un söyle dedigini rivayet etmiştir:

«Hz. Osman, bir adamdan bir arazi satın aldı. Adam, gelip parasını almadı. Gecikti. Hz. Osman bir gün onunla karşılasınca ona söyle sordu:

- Niçin gelip parayı almiyorsun.
- Sen, beni aldattın. Her kiminle karşılaşırsam herkes benim aldatıldığımı söyleyip beni ayıpladı.
- Parayı gelip almana bu mu mani oluyor?
- Evet.
- Öyleyse ya arazini al, ya da gel parayı al.

Rasûlullah (s.a.v.), bir hadisinde söyle buyurdu: "Satıcıyken de müşteriye de öderken de tahsil ederken de kolaylık gösteren adamı Allah

Cennet'e koyar."

İbn Cerir'in rivayetine göre Talha, namaz için mescide gelmekte olan Osman'la karsilasti. Osman'a söyle dedi:

"50.000 dinarin su anda yammdadir. Baskalarina vermistin, ama ben tahsil ettim. Birini gönder de kendisine teslim edeyim ki sana getirsin.

Hiz. Osman da ona:

- Mürüvvetinden ötürü o parayi sana bagisladik, dedi." Asmaî dedi ki: İbn Âmir, Katan b. Avf el-Hilalî'yi Kirman'a tayin etti. 4000 kisilik bir Müslüman ordusu oraya geldi. Fakat dere onların sehre girmelerine engel oldu. Katan, sehre girememekten korktu ve:

- Her kim karsi tarafa geçerse ona 1000 dirhemlik mükafat vardır, dedi.

Bunun üzerine askerler yüzmeye yeltendiler. Her kim karsi tarafa geçerse, Katan onun için:

- Mükafatini verin, diye emir veriyordu. Nihayet askerlerin tamamı karsi tarafa geçmiş oldu ve Katan da onlara 4.000.000 dirhem tutarında mükafat verdi. İbn Amir, mükafati almak istemedi. Durumu bir mektupla Hiz. Osman'a bildirdi. Hiz. Osman da cevabî mektupla bu mükafati almasını söyledi. Ve bunu Allah yolunda Müslümanlara yapılan bir yardım olduğunu ifade etti. O günden itibaren mükafatlara Arapça-da karsi tarafa geçme anlamına gelen icaze kökünden türetilmiş bir kelime olan 'caiz'e adi verildi. Sair Kenanî de bu hususta söyle bir siir söyledi:

"Beni Hilal kabilesinden olan baba bir evlatlara benim ailem ve malim feda olsun.

Onlar, Maad kabilesi içinde mükafat verme âdetini ihdas ettiler.

Bu, gecelerin sonunda bir âdet haline geldi.

Mizraklari okların terkibinden önce onsekiz taneden fazlaydi." [12]

Fasil

Hiz. Osman'in büyük menkibelerinden ve muazzam iyiliklerinden biri, onun Kur'ân'i tek kiraat üzere toplaması ve mushafi -hayatının son iki senesinde- Cebrail'in Rasûhillah'a ders verdiği şekilde yazmasıdır. Bunun sebebi de suydı: Savaşlardan birinde samlılarla Iraklılar bir arada savasmışlardı. Samlilar, Kur'ân-i Kerim'i Mikdad b. Esved'le Ebu Derda'm kiraatina göre okuyorlardı. Iraklılar ise Abdullah b. Me-sud'la Ebu Musa'nın kiraatina göre okuyorlardı. Kur'ân'in, yedi kiraata göre okunmasının caiz olduğunu bilmeyenler, kendi kiraatlarını baskalarının kiraatlenna üstün görmeye, baskalarının kiraatim hatalı saymaya, hatta onları tekfir etmeye başladılar. Bu da aralarında şiddetli bir anlaşmazlığa ve insanlar arasında kötü sözlerin

teatisine yol açti. Bunun üzerine Hüzeyfe kalkip Hz. Osman'in yanma giderek söyle dedi:

- Ey mü'minlerin emiri! Yahudilerle Hristiyanlann kendi kitapları üzerinde anlaşılmazlığa düştükleri gibi bu ümmet de kendi aralarında anlaşılmazlığa düşmeden tedbir al.

Böyle dedikten sonra Hüzeyfe, insanların Kur'an kıraati hususundaki anlaşılmazlıklarına örnekler verdi. Hz. Osman da sahabeleri toplayip onlarla istisare yaptı. Kur'an'ın tek kıraate göre yazılmasını ve diğer beldelerdeki müslümanların bu kıraata göre Kur'an'ı okumalarını uygun gördü. Böylece çekişme ve anlaşılmazlıkların sona ereceğine kanaat getirdi. Hz. Ebu Bekir'in emri üzerine Zeyd b. Sabit tarafından toplanan Kur'an ayetlerinden oluşan mushafın getirilmesini istedi. Bu mushaf, hayatı boyunca Hz. Ebu Bekir'in yanında, ondan sonra da Hz. Ömer'in yanında kalmıştı. Hz. Ömer'in vefatı üzerine bu mushaf mü'minlerin annesi Hafsa'nın eline geçmişti. Hz. Osman, bu mushafın getirilmesini istedi. Zeyd b. Sabit el-Ensâriye bunun aynısını yazmasını ve Said b. As el-Ümevî'nin de bu mushafı Zeyd'e okuyup dikte ettirmesini emretti. Yazdırma ve yazma esnasında Abdullah b. Zübeyr el-Esedî ile Abdur-rahman b. Haris b. Hisam el-Mahzumî'nin hazır bulunmalarını buyurdu. Herhangi bir kelimedede anlaşılmazlığa düşecek olurlarsa o kelimeyi Kureys lehçesiyle yazmalarını tenbihledi.

Neticede Samlilar için bir mushaf, Misirlilar için de ikinci bir mushaf yazıldı. Basra'ya bir mushaf, Kûfe'ye bir mushaf, Mekke'ye bir mushaf, Yemen'e de bir mushaf gönderdi. Medine'de bir mushaf bıraktı. Bu mushafı imam mushafı (yani ana mushaf) denildi. Bunların hepsi hatta hiç birisi Osman'ın hattı ile değildi. Aksine bunlar Zeyd b. Sabit'in hatıyla yazılmışlardı. Hz. Osman'ın zamanında, halifeliği esnasında ve onun emri üzerine yazıldıkları için Osmanî mushaf adını aldılar. Nitekim Heraklius'un zamanında ve devletinde basıldıkları için Bizans'ın o dönemdeki dinarlarına da Heraklius dinari denilmiştir. Vakidî, Ebu Hüreyre'nin söyle dediklerini rivayet etmiştir: "Osman (r.a), mushafı istinsah ettirdiği zaman yanma gidip kendisine söyle dedim:

- İsabet ettin, doğru olanı yaptın. Ben, Rasûlullah (s.a.v.)'m söyle buyurduguna şahid oldum: "Ümmetim arasında en çok sevdiğim kimseler onlardır ki, benden sonra gelecekler, beni görmedikleri halde bana iman edecekler ve muallak kagıtta yazılı olana uyup amel edeceklerdir." Ben, peygamberin kastettiği kagıtların neler olduğunu mushafı görmeden anlamamıştım. Nihayet mushafı görünce peygamberin bunu kastettiğini anladım.

Hz. Osman, benim bu sözümde memnun oldu. Ve bana 10.000 dinar verilmesini emretti. Sonra da:

- Allah'a yemin ederim ki, peygamberin hadisini bizden asla saklamadığını biliyorum, dedi.

Sonra kendisinin yazdırdığı mushafa aykırı şekilde yazılan ve halkın elinde bulunan diğer mushafları toplatıp yaktı ki, Müslümanlar arasında Kur'ân okuma hususunda herhangi bir anlaşmazlık ve ihtilaf meydana gelmesin."

Ebu Bekir b. Ebi Davud, mushafların yazılmasıyla ilgili olarak Sü-veyd b. Gafle'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir:

"Osman, mushafları yaktığı zaman Hz. Ali bana dedi ki: "Eğer Osman böyle yapmasaydı, ben yapardım."

Beyhakî ile diğerleri, Süveyd b. Gafle'nin şöyle dediğini rivayet etmişlerdir:

"Hz. Ali dedi ki:

- Ey insanlar! Osman hakkında ileri gitmekten sakının Siz, onun mushafları yaktığını söylüyorsunuz. Allah'a yemin ederim ki o, mushafları Muhammed'in ashabından oluşan bir topluluğun huzurunda yakmıştır. Eğer onun uhdesine tevdi edilen halifelik bana tevdi edilmiş olsaydı, ben de onun yaptığı gibi yapardım."

Rivayet olunduguna göre Ibn Mesud, mushafi kendisinden alinip yakildigi için bunu yapanları kinamis ve mushafları yazan Zeyd b. Sa-bit'ten önce kendisinin Müslüman olduğunu söylemiş, arkadaşlarına da ellerinde bulunan mushafları saklamalarını emretmiş ve su ayeti okumustu. "Ganimetten kim gizlice çalarsa kıyamet günü, çaldığı o şey

İle gelir." (Âl-ilmrân, 161.)

Bunun üzerine Hz. Osman, bir mektup yazarak onu, sahabelere ic-maları hususunda tabi olmaya, söz birliği etmeye, anlaşmazlık çıkarmamaya davet etti. O da bu davete icabet etti. Sahabelerin icmaina uydu. Muhalefeti terketti. Allah, onlardan razı olsun.

Ebu Ishak, Abdurrahman b. Yezid'in şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Abdullah b. Mesud, Mina mescidine girdi ve:

- Mü'minlerin emiri öğle namazını kaç rekat olarak kildi? diye sordu.

Orada hazır bulunanlar:

- Dört rekat olarak kildi, dediler.

Bunun üzerine Ibn Mesud da orada öğle namazını dört rekat olarak kildi. Yanında bulunanlar kendisine:

- Sen bize Rasûlullah (s.a.v.) ile Ebu Bekir ve Ömer'in ikiser rekat olarak kildiklerim söylemiyor muydun? diye sorunca o, şöyle cevap verdi:

- Evet, şimdi de söylüyorum ama ihtilaf çıkarmaktan hoşlanmıyorum."

Sahih bir rivayette anlatildigina göre İbn Mesud, bu hususta şöyle demistir: "Keske dört rekat yerine kabul edilmiş iki rekat kilsaydım."

A'mes dedi ki: Vasıfta bulunan Muaviye b. Kurre, üstadlarmm söyle dediklerini bana nakletti: Osman, Mina'da öğle namazını dört rekat olarak kıldı. Bunu duyan İbn Mesud onu kinadı. Sonra arkadaşlarıyla birlikte yolculuğunda ikinci namazını dört rekat olarak kıldı. Kendisine denildi ki:

- Osman'ı kinadın ama sen de dört rekat olarak kıldın. Niçin yaptın?

İbn Mesud su cevabi verdi:

- Ben, muhalefetten hoslanmıyorum." Baska bir rivayette ise onun: "Muhalefet kötüdür." dediği nakledilmektedir.

İbn Mesud'un, Osman'a bu detayda uydugu sabit olduğuna göre nasıl olur da o, Kur'ân'm asli hususunda Hz. Osman'a uymaz? İnsanların baska değil sadece kendisinin mushafı yazdirdığı kiraata göre Kur'ân okumalarını emretmesi hususunda Hz. Osman'a nasıl uymaz.

Zührî'den ve baskalarından nakledildiğine göre Osman, bedevilerin namazın farzının iki rekat olduğuna inanmalarından korktuğu için dört rekat kilmistir. Baska bir kavle göre ise o, Mekk'de evlendiği için mukim sayıldığından Mina'da namazı dört rekat olarak kilmistir.

Ya'lâ ve diğerlerinden rivayet olunduguna göre Hz. Osman, Mina'da cemaata namazı dört rekat kildirmiş, sonra dönüp onlara şöyle demistir:

- Ben, Rasûlullah (s.a.v.)'m söyle buyurduğunu isittim: "Bir adam, bir belde de evlenirse, o beldenin halkından sayılır." Ben de geldigimden beri burada evlendiğim için namazı tamam kildim." Bu sahîh olmayan bir hadistir. Zira Rasûlullah (s.a.v.), Umretü'l-Kazada Meymune binti Haris'le evlendiği halde namazı orada tam kilmamistir. Denilir ki, Hz. Osman, her nerede olursa olsun kendisi müminlerin emiri olarak bunu tevil etmistir. Hz. Aise de böyle tevil ederek namazı tam kilmistir. Ancak bu tevilde tartisma götürür taraflar vardır. Zira Hz. Peygamber de her nerede olursa olsun Allah Rasûlüydü. Bununla birlikte o seferlerde namazı tam kilmamış, dört rekatlı namazları iki rekat olarak kilmistir.

Hz. Osman, her sene hac mevsiminde valilerinininde hacca gelmelerini emrederdi. Reayaya da mektup göndererek şöyle derdi: "Herkim haksızlığa ugramissa hacca gelsin de ben onun hakkını valisinden alayım." Osman, büyük sahabelerin çoğunun diledikleri beldelelere gitmelerine izin vermisti. Oysa Hz. Ömer, savasta dahi sahabelerin diledikleri yerlere gitmelerine müsaade etmez ve: "Korkarım ki dünyayı görürsünüz. Dünyanın çocukları da sizi görürler." derdi. Sahabeler, Hz. Osman'ın zamanında Medine disina

Çesitli beldelere ikip gittiklerinde halk onların etrafında toplandı. Ve her beldenin ahalisi kendi beldelerindeki sahabenin Hz. Osman'dan sonra halifelige geçmesini istedi. Ve bu beldelerin halkları Hz. Osman'ın bir an önce ölmesini istediler ki, kendi adamları halifelige geçsin. Hz. Osman'ın hayatının uzunsrdğn görüp usandılar. Bazı beldelerin ahalisi tarafından bir takım hadiseler ortaya konuldu. Bunu nceki sayfalarda da anlatmıstık. Doğrusu biz, Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz. G ve hikmet sahibi yüce Allah'ın g ve kuvvetinden başka g ve kuvvet yoktur. O, yüce ve uludur. [13]

Hz. Osman'ın Hanımları Ve ocukları

Hz. Osman, Raslullah (s.a.v.)'m kızı Rukiyye ile evlendi. Rukiyye ona, Abdullah adında bir ocuk doğurdu. Hz. Osman, Abdullah'ın babası şeklinde knyelendi. Daha önce cahiliye devrinde ise Amr'm babası şeklinde knyelendi. Rukiyye vefat edince onun kardeşi mm Ki-sm'le evlendi, mm Külsüm vefat edince Hz. Osman Fahite binti Gazvan b. Cabir'le evlendi. Fahite, ona Ubeydullah el-Esgar'i doğurdu. Hz. Osman, Ümmü Amr binti Cündeb b. Amr el-Ezdiye ile de evlendi. Ümmü Amr, ona Amr, Halid, Eban, mer ve Meryem adındaki çocukları doğurdu.

Hz. Osman, Fatinia binti Velid Abdi b. Sems el-Mahzumiye ile de evlendi. Fatima, ona Velid ve Said adında iki ocuk doğurdu.

Hz. Osman, mm'l-Benin binti Uyeyne binti Hisn el-Fezariye ile de evlendi. Ümmü Benin, ona Abdülmelik adında bir ocuk doğurdu. Ut-be'yi doğurduğu da söylenir.

Hz. Osman, Remle binti Seybeb. Rebiab. Abdsems b. Abdumenaf b. Kusay ile de evlendi. Remle, ona Aise, Ümmü Eban ve mm Amr'i doğurdu. Hz. Osman, Naile binti Ferafise b. Ahves b. Amr b. Salebe b. Hisn b. Danidam b. Adiy b. Hayyanb. Kuleyb ile de evlendi. Naile, ona Meryem adında bir kız ocuk doğurdu. Anbese'yi de doğurduğu söylenir. Hz. Osman, Naile, Remle, Ümmü Benin ve Fahite ile evliyken şehid edildi. Anlatıldığına göre o, kusatma altında iken mm Benin'i bosamıstı, [14]

Fasıl

Bu kitabın peygamberlik delilleri bölümünde de geçtiği gibi Imam Ahmed b. Hanbel, Abdullah b. Mesud'dan rivayet etti ki, RasluUah (s.a.v.), söyle buyurmıstır:

"Kuskusuz Islm degirmeni otuzbesinci senede, otuzaltı veya otuz-yedinci senede ters dönecektir. Eger helak olursan, bu helak olanın yoludur. Eger Müslümanlar için dinleri ayakta durursa yetmiş yıl daha durur."

Ömer dedi ki:

- Ya RasûluUah, geçmisteki müddetle mi yoksa geride kalan müddetle mi bu degirmen dönecektir?

- Geride kalan müddetle."

Hadiste sözü edilen otuzbes, otuzaltı veya otuzyedinci sene hususunda ravinin süphesi vardır. Aslında otuzbesinci senedir. Çünkü o senede mü'minlerin emiri Osman öldürülmüştür ki, sahih olan rivayet de budur. Otuzaltıncı senede öldürüldüğüne dair rivayetler de vardır. Ama sahih olan birinci rivayettir. O esnada çirkin hadiseler vuku buldu. Ama Cenâb-i Allah, kendi güç ve kuvvetiyle Müslümanları korudu. Derhal Ebu Talib oğlu Ali'ye bey'at edildi. İşler toparlandı. Düzen sağlandı. Ama sonra da Cemal ve Sıffm zamamnda bazı hadiseler cereyan etti ki, .

insallah bunları ilerde açıklayacağız. [15]

H. Osman Zamanında Vefat Eden Ancak Vefat Tarihleri Kesin Olarak Bilinmeyen Bazı Sahsiyetler

Enes B. Muaz B. Enes B. Kays El-Ensârî En-Neccârî.

Buna Üneys de denilir. Bu zat, bütün savaşlara katıldı. Allah kendisinden razı olsun. [16]

Evs B. Samit El-Ensârî.

Bu zat, Bedir savasına katıldı. Asagıda nakledeceğimiz ayet-i kerimede sözü edilen kadının, yani Havle binti Salebe'nin kocasıdır.

"Ey Muhammed, kocası hakkında seninle tartışan ve Allah'a şikayette bulunan kadının sözünü Allah isitmştir. Esasen Allah konuşmanızı isitir. Doğrusu Allah isitendir, görendir." (el-Mücadele, i.) [17]

Evs B. Havli El-Ensârî.

Bu zat, Beni Hubla kabile sin dendi. Bedir gazvesine katılmıştır. Ensâr'dan sadece bu zat, Peygamber Efendimiz'in cenazesini yıkama işinde hazır bulunmuş ve onun ailesiyle birlikte mezarına inmiştir." [18]

Hür B. Kays

Ensâr arasında liderdi. Ama cimriydi. Münafıklıkla itham edilmiştir. Ridvan bey'atına katıldığı söylenmişse katılmamıştır. Devesinin gerisine saklanmış ki, hakkında şu ayet-i kerime nazil olmuştur.

"Onlardan, "Bana izin ver, beni fitneye düşürme" diyen vardır. Bi-linki, onlar zaten fitneye düşmüşlerdi." (et-Tevbe, 49.)

Denildiğine göre bu zat, tevbe etmiş ve münafıklıktan kopmuştur. Doğrusunu Allah bilir. [19]

Meshur Sair Hatîf.

Adinin Cervel olduğu ve Ebu Melike künyesiyle çağrıldığı söylenir. Beni Abs kabile sindendir. Cahiliye döneminde ve İslâmiyet'in ilk zamanlarında yaşamıştır. Çesitli beldeleri dolasir, insanların reislerim över, onların cömertlik duygularım sömürürdü. Bununla beraber onun cimri bir kimse olduğu anlatılır. Bir defasında yolculuga çıkarken karisiyle vedalasmis ve karisina söyle demisti:

"Ben sefere çıktığımda sen seneleri say. Aylari saymayi birak. Çünkü aylar kisadir."

Hicivci ve medihçiydi. Güzel siiri vardır. Siirlerinden biri, mü'min-lerin emiri Hattab oğlu Ömer'in huzurunda söylediği ve cömertliğini istediği su siiridir"

"Hayir isleyen kimsenin mükafatlari bitmez. Allah ve insanlar arasında iyilik yok olup gitmez." [20]

Hübeyb B. Yesaf B. Utbe El-Ensârî.

Bu zat, Bedir gavzesine katılanlardan biridir. [21]

Selman B. Rebia El-Bahîlî.

Bunun sahabe olduğu söylenir. Namli yigit ve meshur kahramanlardandi. Hz. Ömer, onu Küfe kadilagina atamisti. Hz. Osman zamaninda Türklerle savasmak için gönderilen bir orduya komutan olarak tayin edilmiş, Belencer'de öldürülmüştü. Mezari oradadır. Türkler kîtliga ve kurakliga maruz kaldiklarında onun mezarini vesile kilarak Allah'tan yağmur dediler. [22]

Abdullah B. Hüzafe B. Kays El-Kuresî Es-Sehmî.

Kardesi Kays ile birlikte Habesistan'a hicret etti. Sahabelerin önde gelen sahsiyetlerin dendir. Baskalariyla tartistigi zaman babasindan baska birinin oğlu olduğu iddia edilirdi. Bunun için o, Peygamber Efen-dimiz'e söyle bir soru sormustu:

- Ya Rasûlulian, benim babam kimdir? Rasûlullah (s.a.v.) da:

- Baban Huzafe'dir, diye cevap i vermisti.

Rasûlullah (s.a.v.), onu Kisra'ya elçi olarak gönderdi. Rasûlullah'm mektubunu Busra sehrinin büyüğüne teslim etti. Sehrin büyüğü de onu Herakliyus'a ulastiracak birisiyle birlikte gönderdi. Nitekim bu hususu önceki sayfalarda anlatmistik.

Bizanslılar, onu Ömer b. Hattab (r.a) zamaninda seksen Müslümanlar birlikte esir almisti. Onu kafir olmaya zorlamislar ama o, bunu kabul etmemisti. Hükümdar onu: "Basimiöp, seni ve beraberindeki Müslümanlari sah vereyim" demis, o da hükümdarin basini Öpünce hükümdar onlari

salivermisti. Hz. Ömer'in yanına döndüğünde Hz. Ömer, ona: Bütün Müslümanların, senin basım öpmeleri gerekir." demis, sonra kalkip kendisi de onun basini öpmüs, Hz. Ömer'den sonra digerleri de onun basini öpmüslerdi. [23]

Abdullah B. Süraka B. Mutemîr El-Adevî

Uhud gazvesine katılan sahabelerdendir. Zührî'nin ifadesine göre bu zat, Bedir gazvesinde hazır bulunmustur. Dogcusunu Allah bilir. [24]

Abdullah B. Kays B. Halid El-Ensârî

Bu zat, Bedir gazvesine katilmistir. [25]

Abdurrahman B. Sehl B. Zeyd El-Ensârî Ei^Harîsî

Uhud gazvesine ve müteakip gazvelere katilmistir. Ibn Abdilber'in ifadesine göre Bedir gazvesine katilmistir. Hz. Ömer, onu Utbe b. Gaz-van'in ölümünden sonra Basra'ya vali olarak atamistir. Kendisini yılan soktugu zaman Ammare b. Hazm üzerine dua okumustur. İki nine Hz. Ebu Bekir'in yanma gelmis, Hz. Ebu Bekir bu iki ninenin ölen torunlarinin miraslarinin altida birini torunun anne annesine vermis, baba annesine vermemisti. Bunun üzerine iste bu zat yani Abdurrahman b. Sehl, Hz. Ebu Bekir'e itirazda bulunarak söyle demisti: "Öldüğü takdirde torunun kendisine mirasçı olamayacağı nineye miras payi verdin ama öldüğü takdirde torununun kendisine mirasçı olabileceği nineye miras payi vermedin. Sen bu ikisini mirasa ortak et." [26]

Amr B. Süraka B. Mutemir El Adevî

Abdullah b. Süraka'nin kardesidir. Büyük Bedir gazvesine katılanlardandır. Rivayet olunduguna göre bu zat, bir defasında aciktığında açlığın siddetinden karnina bir tas parçası bağlamis ve o gün aksama dek öylece yürümüstü. Aksamleyin Araplardan bir kavim, onu ve beraberindeki arkadaslarini yemege davet etmislerdi. Doydugu zaman arkadaslarina söyle demisti: "Ben iki ayagin karni tasidiklarini saniyordum. Oysa gördüm ki, karin iki ayagi tasiyormus." [27] .

Umeyr B. Sa'd El-Ensârî El-Evsî

Kadri yüce sahabelerdendir. İtibarlıdır. Çokça ibadet ettiği ve asiri derecede zahid olduğu için kendisine nevi sahsına münhasir bir kisi denilirdi. Ebu Ubeyde'yle birlikte Sam'in fethinde hazır bulundu. Hz. Ömer zamanında Humus ve Dimask valiliklerini yaptı. Hz. Osman, halife olunca onu valilikten azletti. Sam'in tamamını Muaviye'nin yönetimine birakti. Bu zata dair çok haberler vardır. [28]

Urve B. Hizam Ebtj Sald El-Adevî

Bu zat sairdi. Amcası kızı Afra binti Muhacir'e asikti. Onun hakkında siirler söylemiş ve ona olan askıyla şöhet bulmustu. Ailesi Hicaz'dan Sam'a göçmüş, o da onlarla birlikte Sam'a gitmişti. Amcasına gidip kızıyla evlenme talebinde bulunmuş, ancak yoksul bir kimse olduğu için amcası kızını ona vermemisti. Diğer amcası oğluyla evlendirmisti. Bu askından dolayı Urve ölmüştü. O, "Mesariü'l-Ussak" adlı kitapta adından bahsedilenlerdendir. Bu askı için söylediği siirlerden biri de sudur:

"O kadını ansızın gördüm. Sastım, nutkum tutuldu, konuşamaz oldum.

Daha önceki görüşlerimden vazgeçtim. O kaybolduğu esnada daha önce söylemek istediklerimi unuttum." [29]

Kutbe B. Âmir Ebu Zeyd El-Ensârî

Akabe bey'atına ve Bedir gazvesine katılmıştır. [30]

Kays B. Mehdî B. Kays B. Salebe El-Ensari En-Neccarî

Sabah namazından önce iki rekat namaz kılınmasına dair rivayet ettiği bir hadis vardır. İbn Makûla'nın ifadesine göre bu zat, Bedir gazvesine katılmıştır. Mus'ab ez-Zübeyrî dedi ki: Bu zat, Yahya b. Said el-Ensârf nin dedesidir." Bazıları da dediler ki: Bu zat, Ebu Meryem Ab-du'1-Gaffar b. Kasim el-Kûfi'nin dedesidir. Doğrusunu Allah bilir. [31]

Lebid B. Rebia Ebu Ukayl El-Amirî

Meshur sairdi. Sahih rivayete göre Rasûlullah (s.a.v.), bunun hakkında söyle buyurmuştur. "En doğru söz, sair Lebid'in söylediği su sözdür":

"Dikkat edin, Allah'tan başka her şey asilsizdir ve her nimet mutlaka yok olacaktır."

Osman b. Mazun, bu siire su sözü de eklemiştir: "Cennet nimeti dışındaki her nimet yok olacaktır." denildiğine göre bu zat, hicretin kırk-birinci senesinde vefat etmişti. Doğrusunu Allah bilir. [32]

Müseyyeb B. Hüzn B. Ebî Vehb El-Mahzumî

Ridvan bey'atına katılmıştır. Said b. Müseyyeb'in babasıdır ki, o da tabiilerin lideridir. [33]

Muaz B. Amr B. Cemuh El-Ensârî

Bedir gazvesine katılmıştır. Bu savasta Ebu Cehil'i kiliciyle vurup ayaklarını koparmıştır. İkrime b. Ebi Cehil de bu Muaz'a saldırmış, kiliciyle buna vurmuş ve kolunu omuzundan koparmıştır. Ama savaşın sonuna kadar kolunu arkasından sürüyerek çarpışmaya devam etmiş ve söyle demiştir:

"Savas sona erince ayagimi koluma bastirip kopardim ve kolumu attim." Allah kendisinden razı olsun. Bu zat, daha sonra yasamini sürdürmüs ve hicretin otuzbesinci senesine kadar yasadiktan sonra vefat etmistir. [34]

Muhammed B. Cafer B. Ebi Talib El-Kuresî El-Hasimî

Habesistan'da dogmustur. Medine'ye Hayber senesinde hicret etmistir. Mu'te savasinda sehid edilmistir. Bir bebek olarak Medine'ye getirildiginde Rasûlullah (s.a.v.), evlerine gelmis ve annesi Esmâ binti Umey's'e: "Kardesimin oglunu bana getirin" demis ve diger kardesleriyle birlikte civciv gibi Rasûlullah'm yanma getirilmisler, Rasûlullah da aglayip kendilerini koklayarak öpmeye baslamis, anneleri de aglamaya baslamisti. Rasûlullah (s.a.v.)'da annelerine hitaben: "Sen yoksul kalmalarından ötürü mü bunlar için agliyorsun? Oysa ben dünyada da ahi-rette de bunların velisiyim" demis. Sonra da berbere emir verip saçlarını tras ettirmisti. Önceki sayfalarda da anlattigimiz gibi Muhammed, Hz. Osman'in zamanında genç yasta vefat etmistir. Ibn Abdî'l-Berr'in ifadesine göre Muhammed, Tüster sehrinde vefat etmistir. Dogrusunu Allah bilir. [35]

Mabed B. Abbas B. Abdîlmuttalib

Rasûlullah (s.a.v.)'m amcasinin ogludur. Genç yasta Afrika'nin Magrib sehrinde öldürülmüştür. [36]

Muaykib B. Ebu Fatima Ed-Devsî

Peygamber (s.a.v.)'in mühürdari idi. Hz. Osman'in zamanında vefat ettigini söyleyenler oldugu gibi daha önce vefat ettigini söyleyenler de vardir. Bazilari ise onun hicri kirkinci senede vefat ettigini söylemişlerdir. Dogrusunu Allah bilir. [37]

Münkîz B. Amr El-Ensârî

Beni Mazin b. Neccar kabilesin dendir. Basından yara almış, dili kopmuş, akli zayıflamisti. Çok alisveris yapardi. Peygamber (s.a.v.), ona su tavsiyede bulunmustu: "Bir kimseyle alis veris yaptigin zaman hile yok, dersin. Sonra da satın aldigin her esya için üç gün süreyle muhayyersin."

Safii dedi ki: "Bu hadis, satın alman her esya için ister sart kosulsun ister kosulmasin, üç gün süreyle muhayyerlik hakkının sabit oldugunu belirlemektedir." [38]

Nuaym B. Mes'ud Ebu Seleme El-Gatafanî

Önceki sayfalarda da anlattigimiz gibi bu zat, Hendek savasinda Kurayza ogullariyla diger müsrik grubların arasına açmış, onları birbirlerinden ayırmistir. Bu hususta onun çok yararlıkları ve âdeta bayraktarlığı olmuştur.[39]

-
- [1] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 7/301-309.
- [2] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 7/309-311.
- [3] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 7/311-313.
- [4] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 7/313.
- [5] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 7/313-319.
- [6] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 7/320-321.
- [7] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 7/322-325.
- [8] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 7/325-334.
- [9] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 7/334-343.
- [10] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 7/343-346.
- [11] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 7/346-347.
- [12] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 7/347-348.
- [13] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 7/348-351.
- [14] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 7/351-352.
- [15] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 7/352-353.
- [16] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 7/353.
- [17] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 7/353.
- [18] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 7/353.
- [19] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 7/353.
- [20] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 7/353-354.
- [21] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 7/354.
- [22] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 7/354.
- [23] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 7/354.
- [24] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 7/355.
- [25] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 7/355.
- [26] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 7/355.
- [27] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 7/355.
- [28] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 7/355.
- [29] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 7/356.
- [30] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 7/356.
- [31] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 7/356.

- [32] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 7/356.
- [33] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 7/356-357.
- [34] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 7/357.
- [35] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 7/357.
- [36] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 7/357.
- [37] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 7/357.
- [38] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 7/3577-358.
- [39] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 7/358.

Ebu Züeyb Hüveylîd B. Halid El-Hüzeli	1
Ebu Ruhm Sebre B. Abduluzza El-Kuresî	1
Ebu Zübeyd Et-Taî	1
Ebu Sebre B. Ebî Ruhm El-Amîrî	2
Ebu Lübabe B. Abdîlmünzir.	2
Ebu Hasîm B. Utbe.	2
Ebu Talib Oglu Ali'nin Halifeligi	2
Hiz. Alite Yapilan Halifelik Bey'ati	6
Hicretin Otuzaltinci Senesi	9
Cemel Vak'asi'nin Baslangici	10
Hiz. Ali'nin Sam Yerine Basra'ya Gidisi	15
Fasil	32
Talha B. Ubeydullah.	32
Zübeyr B. Avvam..	34
Hicri Otuzaltinci Senede Cereyan Eden Diger Hadiseler	36
Siffin Savasi	39
Hicretin Otuzyedinci Senesi	45

Ebu Züeyb Hüveylîd B. Halid El-Hüzeli

Sairdir. Cahiliye döneminde yasamis, Peygamber (s.a.v.)'in vefatindan sonra Müslüman olmus, Beni Sakife yurdunda Hiz. Ebu Bekir'e yapilan bey*ata katilmis ve Peygamber (s.a.v.)'in cenaze namazim kilmistir. Hüzeyl kabilesinin en sair adamiydi. Hüzeyl kabilesi de Araplarin en sairleridirler. O, söyle bir siir söylemistir:

"Ölüm pençesini insana geçirdigi zaman muskalarin fayda vermedigini görürsün.

Görmekte oldugum iki bene karsi sabirli ve dayanikli ol.

Ben, zamanin musebitlerine karsi zaaf göstermem.

"Bu zat, Hiz. Osman'in halifeligi zamaninda Afrika'da gaza yapar- = ken vefat etmistir. [1]

Ebu Ruhm Sebre B. Abduluzza El-Kuresî

Sairdir. Bu zatin adini bu bölümde Muhammed. Sa'd anmistir. Baskalari anmamistir. [2]

Ebu Zübeyd Et-Taî

Sairdir. Asil adi Harmele b. Münzir'dir. Hristiyandi. Veîd b. Ukbe ile

arkadaslik ederdi. Velid, onu Hz. Osman'in yanina götürdü. Hz. Osman ondan, yazdigi siirlerden birini okumasini istedi. O da aslan hakkında muazzam bir kasidesini okudu. Hz. Osman da ona söyle dedi: "Hayatta oldugun sürece hep aslandan mi bahsedip duracaksın? Ben seni korkak bir Hnstiyan sanıyorum." [3]

Ebu Sebre B. Ebî Ruhm Ei^Amîrî

Ebu Seleme b. Abdilesed'in kardesidir. Anneleri Berre binti Abdül-muttalib'di. Habesistan'a hicret etti. Bedir gazvesine ve müteakip gazvelere katildi. Zübeyr dedi ki: Peygamber (s.a.v.)'den sonra Mekke'de ikamet eden bir kimse bilmiyoruz."

Kendisi Mekke'de ikamet etmekteyken ailesi Bedirde ikamet ediyordu. [4]

Ebu Lübabe B. Abdilmünzir

Akabe bey'atimn yapildiği gecede Medinelilerin temsilcilerinden biri idi. Hz. Ali'nin halifeligi zamanında vefat ettiği söylenmiştir. Dogrusunu Allah bilir.[5]

Ebu Hasım B. Utbe

Bu zatin hicri yirmibirinci senede vefat ettiği önceki sayfalarda söylenmiştir. Hz. Osman'in halifeligi zamanında vefat ettiğini söyleyenler de vardır. Dogrusunu Allah bilir. [6]

Ebu Talib Oglu Ali'nin Halifeligi

Mü'minlerin emiridir. Ebu Talib oğlu Ali'dir. Babasi Ebu Talib'in asil adi, Abdumenaf b. Âbdülmuttalib'tir. Abdülmuttalib'in asil adi ise, Seybe b. Hasim'dir. Hasim'in asil adi, Amr b. Abdumenaf tir. Abdume-nafin asil adi Mugire b. Kusa'dir. Kusay'in asil adi, Zeyd b. Kilab b. Mürre b. KaT? b. Lüey b. Galib b. Fihri b. Malik b. Nadr b. Kinane b. Hü-zeyme b. Müdrike b. Ilyas b. Mudar b. Nizar b. Maad b. Adnan'dir. Hasan ile Hüseyin'in babasidir. Ebu Türab künyesi ile çağrılırdi. Ebul-Ka-sem el-Hasimi künyesiyle de çağrıldığı vakidir. Rasûlullah (s.a.v.)'in amcasinin oğlu ve damadidir. Kizi Fatimatü'z-Zehra ile evlenmiştir. Anasinin adi, Fatima binti Esed b. Hasim b. Abdumenaf b. Kusay idi. Anlatıldığına göre anasi Fatima, Hasimi sülalesinden dogan ilk Hasimi kadindir. Hz. Ali'nin Talib, Ukayl, Cafer adında üç erkek kardesi vardı ki, bunlar yaşça kendisinden daha büyük idiler. Bu kardeşlerden her biri arasında on senelik yaş farkı vardı. Hz. Ali'nin, Ümmü Hani ve Cüma-ne adında iki kızkardesi de vardı ki, bütün kardeşlerinin anneleri, Fatima binti Esed idi. Fatima, Müslüman olmuş, hicret etmişti.

Hz. Ali, Cennet'le müjdelenen on sahabeden ve Hz. Ömer'in vefatim

müteakip halife seçimi için teskil edilen altı kişilik sura meclisi üyelerinden biri idi. Rasûlullah (s.a.v.)'in kendilerinden razı olarak vefat ettiği kimselerden ve dört halifeden biridir. Esmer tenli, iri gözlü, göbekli ve saçları dökük bir kimseydi. Boyu kısıydı. Sakalı gürdü. Sakalı, göğsünü ve omuzlarının arasını doldurmuştu. Beyazdı. Göğsünde ve omuzlarında çok kil vardı. Güzel yüzlüydü. Güler yüzlü olduğu için dişleri hep görünürdü. Yürürken hafif bir yürüyüşü vardı. Müslümanlığın doğusunun ilk günlerinde İslâm'a girdi. Yedi yasındaydı. Sekiz, dokuz, on, on-bir, oniki, onüç, ondört, onbes, onaltı yaşlarında iken Müslüman olduğuna dair muhtelif rivayetler vardır. Onun ilk Müslüman kişi olduğu söylenir. Ama sahîh kavle göre o, çocuklardan İslâm'a ilk girendir. Nitekim Hz. Hatice de İslâm'a giren kadınların ilkidir. Zeyd b. Harise ise kölelerden İslâm'a ilk giren kisidir. Ebu Bekir es-Siddik da hür erkeklerden İslama giren ilk kisidir. Hz. Ali'nin İslâm'a giriş sebebi şöyledir:

O, küçük yaşlarda Rasûlullah (s.a.v.)'in velayeti altında idi. Rasûlullah onu beslerdi. Kitliga maruz kalmışlardı. Açlıkla yüz yüze idiler. Bu sebeple Rasûlullah (s.a.v.), onu babasından almış, yanına götürüp beslemeye başlamıştı. Cenâb-ı Allah, Rasûlullah'ı hak peygamber olarak gönderince Hz. Hatice ve aile efradı ona iman ettiler. Bunlar arasında Ali de Rasûlullah'a iman etmişti. İmani kendisine fayda veren, baskalarına da yarar sağlayan iman, Ebu Bekir es-Siddik'm imaniydi. Allah ondan razı olsun.

Hz. Ali'den gelen bir rivayete göre güya kendisi ilk Müslüman olan kisidir. Ama bu rivayetin senedi sahîh yollarla Hz. Ali'ye ulaşmamaktadır. Muhammed b. Ka'b el-Kurazî dedi ki: "Kadınlardan ilk iman eden, Hatice'dir. Erkeklerden de ilk iman edenler, Ebu Bekir ile Ali'dir. Ancak Ebu Bekir imanini açığa vuruyordu. Ali ise gizliyordu. Yani Ali, babasından korktuğu için imanını gizliyordu. Sonra babası, amcası oğluna yani Rasûlullah'a uymasını ve ona yardımcı olmasını emretti. Ali, Rasûlullah (s.a.v.)'m Mekke'den çıkışından sonra hicret etti. Rasûlullah (s.a.v.), ona, Mekke'de kalıp borçlarını ödemesini, yanındaki emanetleri sahiplerine iade etmesini, sonra arkadan gelip kendisine yetismesini emretmiş, o da Rasûlullah'ın bu emrini yerine getirdikten sonra hicret etmişti.

Rasûlullah (s.a.v.), onu Sehl b. Hanif ile kardeş ilan etmişti. İbn İshak ile diğer siyer ve meğazi âlimlerinin ifadelerine göre Rasûlullah (s.a.v.), onu kendisiyle kardeş ilan etmiştir. Bu hususta birçok hadis nakledilmiştir ki, senedleri zayıf olduğundan sahîh sayılmamaktadır. Bazılarının metinlerinde karışıklık ve rekaket vardır. Bu hadislerden birinde şöyle denmektedir: "Ey Ali! Sen benim kardeşim, mirasçım ve halifemsin. Benden sonra emredenlerin de en hayırlısımsın." Bu, uydurma bir hadistir. Buharî ve

Müslim'in sahihleri ile diğer hadis kitaplarındaki ifadelere muhaliftir. Doğrusunu Allah bilir.

Hz. Ali, Bedir gazvesine katılmış, bu savasta çok yararlılıkları görülmüştür. Bu savasta düşmanla tek tek mübareze, yani düello yapmış, onları yenmiş, gücünü ortaya koymuştur. Su aşağıda nakledeceğimiz ayet-i kerime, Hz. Ali, amcası Hz. Hamza, amcası oğlu Ubeyde b. Haris ve bunların hasımları olan Utbe Seybe ve Velid hakkında nazil olmuştur.

"İste Rableri hakkında tartışmaya giren iki taraf..." (el-Hacc, 19.)

Hakem ve diğerleri, İbn Abbas'm söyle dedigini rivayet etmişlerdir:

"Peygamber (s.a.v.), Bedir gününde bayrağı yirmi yasındaki Ali'ye teslim etti."

Hasen b. Arefe, Ebu Cafer Muhammed b. Ali'nin söyle dedigini rivayet etmiştir:

"Bedir savaşı yapıldığında semadan bir ses geldi. Bu sesin sahibine Ridvan deniyordu. Ridvan söyles seslendi: Zülfikardan başka kılıç, Ali'den başka bahadır yoktur."

İbn Asakir, bunun mürsel bir rivayet olduğunu söylemiştir. Ancak Rasûlullah (s.a.v.), Bedir gününde kilici zülfikari Ali'ye emanet olarak vermiş, daha sonra bu kilicini ona hibe etmiştir.

Yunus b. Bükeyr, Hz. Ali'nin söyle dedigini rivayet etmiştir:

"Bedir gününde bana ve Ebu Bekir'e denildi ki: Birinizin yanında Cebrail, diğerinizin yanında da Mikail vardır. İsrail, büyük bir melektir. Savaşlara katılır. Savaşmaz ama saf arasında durur."

Hz. Ali, Uhud gazvesine katıldı. Sağ cemahta savastı. Mus'ab b. Umeyr şehid edildikten sonra bayrağı o aldı. Sol cemahta da Münzir b. Amr el-Ensari vardı. Ordunun merkezinde de Abdülmuttalib oğlu Hamza vardı. Piyadelerin başında Zübeyr b. Avvam vardı. Piyadelerin başında Mikdad b. Esved'in komutan olarak bulunduğunu söyleyenler de vardır. Hz. Ali, Uhud savaşında şiddetlice savastı. Müşriklerden çok adam öldürdü. Hz. Peygamber'in yüzü yaralanıp dişi kırıldığı zaman, kanayan mübarek yüzünü Ali yıkadı.

Ali, Hendek savaşına da katıldı. O savasta Arapların meshur ve namli yigitlerinden Amr b. Abdud el-Amiri'yi öldürdü.

O, Hudeybiye ve Ridvan bey'atlarına katıldı. Hayber savaşında da çarpısti. Bu savasta büyük yararlılıkları görüldü. Öyle ki, bir gün Rasûlullah (s.a.v.), söyle dedi: 'Yarin bayrağı Allah ve Rasûlün kendisine sevdikleri ve kendisinin de Allah ve Rasûlünü sevdiği bir adama vereceğim.' Rasûlullah böyle dedikten sonra insanlar geceleyin konuşmaya başladılar. Bayrağın

yarın kime verileceğini kendi aralarında tartıştılar. Ertesi gün Rasûlullah (s.a.v.), gözleri ağrımakta olan Ali'yi çağırdı. Ona dua etti. Gözlerine üfledi ve gözleri iyileşti, artık hiç ağrımadı. Bayrağı ona teslim etti. Cenâb-i Allah da bayrak onun elindeyken fethi müyesser kıldı. Hz. Ali, Yahudi komutan Merhab'i öldürdü.

Muhammed b. İshak'm, Ebu Rafi'den yaptığı rivayete göre bir Yahudi, Hz. Ali'ye bir darbe vurmuş ve elindeki kalkanı fırlatmıştı. Bunun üzerine Hz. Ali, kalenin kapısını sökmüş, onu kalkan olarak kullanmaya başlamıştı. Onun vasıtasıyla Cenâb-i Allah, fethi nasib edinceye kadar bu kapi Hz. Ali'nin elinde kalkan olarak kalmış, fetihten sonra kapiyi yere atmıştı. Ebu Rafi dedi ki: Ben ve yedi kişi birlikte bu kapiyi ters çevirmeye çalıştık, ama bir türlü kimildatamadık.

Leys, Ebu Cafer tarikiyle Cabir'in söyle dedigini rivayet etmiştir:

"Ali, Hayber'deki kapiyi alıp sırtına koydu. Müslümanlar da bu kapiyi bir köprü olarak kullandılar. Kaleye geçip fethettiler. Bu kapiyi ancak kırk kişi taşıyabilirdi."

Hz. Ali'nin Hayber savaşında gösterdiği üstün kahramanlıklardan biri de sudur: O, Yahudilerin namli yigidi ve kahramanlarının komutani Merhab'i öldürmüştü.

Hz. Ali Umretü'1-Kaza da da hazır bulundu. Bu umre esnasında Peygamber (s.a.v.), ona söyle demisti: "Sen bendensin, ben de sendenim." Cühfe'ye yakın bir kuyu olan Zatü'1-Alem kuyusunda Hz. Ali'nin cinlerle savastığına dair kissacılann anlattıkları hikayelere gelince, bunun aslı yoktur. Ve bu, bazı cahil hagercilerûi uydurmasıdır. Buna aldanmamak gerekir.

O, Mekke fethinde, Hüneyn ve Taif gazvelerinde de hazır bulundu. Bu savaşlarda çokça çarpışıp yararlılıklar gösterdi.

Rasûlullah (s.a.v.)'la birlikte Cirâne umresini de yaptı. Rasûlullah (s.a.v.), Tebuk gazvesine giderken yerine Medine'de vekil olarak onu bıraktı. Hz. Ali, ona:

- Ya Rasûlullah, beni burada kadınlar ve çocuklarla beraber mi bırakıyorsun? deyince Rasûlullah (s.a.v.), ona su karsılığı verdi:

- Sen, benim nazarımda Harun'un Musa nezdindeki mevkiine sahiptin. Ancak benden sonra peygamber yoktur."

Rasûlullah (s.a.v.), Hz. Ali'yi Yemen'e vali ve hakim olarak gönderdi. Yanma Halid b. Velid'i de kattı. Hz. Ali, Veda hacı zamanında gelirken kurbanlık hayvanlarını da önüne katip getirmiş, Peygamber (s.a.v.) gibi ihrama girmiş ve onun kurbanına ortak olmuştur. Onunla birlikte ihramlık halini devam ettirmiş, ikisi de ibadetlerini tamamladıktan sonra

kurbanlarını kesmişlerdi. Nitekim bunu önceki kısımlarda da anlatmıştık. Rasûlullah (s.a.v.), hastalandığı zaman Hz. Abbas, Hz. Ali'ye dedi ki:

- Rasûlullah (s.a.v.)'a sor bakalım, kendisinden sonra yönetim kimin elinde olacak?

Bu sorusu üzerine Hz. Ali, Hz. Abbas'a söyle cevap verdi:

- Vallahi ben bunu Rasûlullah'a sormam. Eğer o yönetimi bize vermezse ondan sonra artık, insanlar yönetimi ebediyyen bize vermezler. Sahih ve sarih hadisler, Rasûlullah (s.a.v.)'in ne Hz. Ali'ye ne de baskalarına halifeligi vasiyet etmediğini ispatlamaktadırlar. Yalnız Hz. Ebu Bekir'den bahsederek halifeliğin ona verilmesi yolunda bir isaretle bulunmuştur. Nitekim bunu da önceki sayfalarda anlatmıştık. Allah'a hamd olsun.

Bazı cahil Siilerin ve geri zekalı kissacıların iddialarına göre Peygamber (s.a.v.), güya Hz. Ali'nin halife olmasını vasiyet etmiştir ki, bu yalandır, iftiradır ve büyük bir hataya yol açar. Böyle olursa ashâb hiyanette bulunmuş ve Hz. Peygamber'in vasiyetini yerine getirmemiş olup halifeligi onun vasiyet ettiği kimseye değil de başkasına sebepsiz yere vermiş olurlar ki, bunun aslı yoktur. Allah ve Rasûlüne iman edip İslâm dininin gerçek ve hak dini olduğuna şahadet eden herkes, bu iftiranın asılsız bir şey olduğunu bilir. Çünkü sahabeler, peygamberlerden sonra yaratıkların en hayırlısidirler. Ve onlar bu ümmetin en hayırlı neslidirler. Bu ümmet, Kur'ân'da ifade edildiği gibi ümmetlerin en şereflişidir. Selef ve halef uleması bu hususta icma etmişlerdir. Evet, Muhammed ümmeti, dünyada da ahirette de diğer ümmetlerin en faziletlişidir. Al-. lah'a hamd olsun.

Avam tabakasından ve diğerlerinden bazı kissacıların pazar yerlerinde, sokaklarda ve diğer mahallerde anlattıkları bazı asılsız hikâyeler vardır. Güya Peygamber (s.a.v.), davranış, yeme, içme, giyinme gibi hususlarda Hz. Ali'ye söyle bir vasiyette bulunmuştur:

"Ey Ali, otururken başına sarık sarma, ey Ali, ayakta iken salvarım giyme. Ey Ali, aynı anda kapının iki tarafım tutma. Ve esikte oturma, elbisem üzerindeyken dikme."

Rasûlullah (s.a.v.), vefat ettiğinde Hz. Ali, onu yıkayıp kefenleyen-lerdeü ve mezara defnedenlerden biri idi. Nitekim bu hususu da önceki kısımlarda detaylı olarak anlatmıştık. Hamd ve minnet Allah'adır.

Hz. Ali'nin faziletleri bahsinde de anlatılacağı gibi Rasûlullah (s.a.v.), Bedir gazvesinden sonra onu, kızı Fatıma ile evlendirmiş, ve bu evlilikten Hasan, Hüseyin ve Muhsin adında üç çocukları doğmuştur. Bu hususta sahih olmayan hatta çoğu Rafizilerle kissacılar tarafından uydurulan hadisler nakledilmiştir. Saide oğulları gölgeliğinde konuşulup Mescid-i Nebvî'de Hz. Ebu Bekir'e bey'at edildiği zaman ona bey'at edenler arasında Hz. Ali de

vardi. O da diger sahabeler gibi Hz. Ebu Bekir'in huzurunda durup bey'at etmis, ona itaat etmenin kendisi için farz oldugunu kabul etmis ve ona bey'ati çok hos karsilamisti. Zevcesi Hz. Fatima, bu be/attan alti ay sonra vefat edince Hz. Ali, Hz. Ebu Bekir'e olan bey'atim yenilemisti. Hz. Fatima, babasından kalan mirasa sahip olamadigindan Hz. Ebu Bekir'e biraz kirilmisti. Peygamberlere mirasçi olunamayacagina dair nassi görememisti. Fakat peygamberlere mirasçi olunamayacagina dair hadisten haberdar olunca Hz. Ebu Bekir'e müracaatta bulunarak bu miras degil de sadaka olarak kalan babasinin terekesinin idaresini Ali'ye birakmasini istemis, Hz. Ebu Bekir, onun bu istegini kabul etmeyince Hz. Fatima ona biraz darilmisti. Hz. Ali de durumu idare etme gereğini duymustu.

Hz. Fatima vefat edince Hz. Ali, Ebu Bekir'e olan bey'atim yenilemisti. Hz. Ebu Bekir vefat edince Hz. Ömer, Hz. Ebu Bekir'in vasiyeti üzerine halifeligi zamanında Hz. Ali'den kadilik yapmasini istemisti. Ve onu kadi olarak atamisti. Hz. Ali de Hz. Ömer'in refakatmdaki diger önde gelen sahabelerle birlikte Sam'a gelmis ve Hz. Ömer'in Cabiye'de irad ettigi hutbeyi dinlemisti. Hz. Ömer vuruldugu zaman kendisinden sonraki halifenin seçim isini, teskil ettigi alti kisilik sura meclisine birakmisti. Bu sura meclisinin üyelerinden biri de Ali idi. Sonra bu alti kisi, yetkilerini Hz. Osman'la Ali'ye biraktilar ve neticede Hz. Osman, Hz. Ali'ye tercih edildi. Halife seçildi. Hz. Ali'de ona itaat edip emrini dinledi. Hicretin otuzbesinci senesinde zilhicce ayinin onsekizinci gününde cuma günü Hz. Osman öldürölünce insanlar, Hz. Ali'ye gidip bey'at etmek istediler. Hz. Osman, henüz defn edilmemisti. Bazilari ise onun defh edilmiş oldugunu söylediler. Ne var ki Hz. Ali, halifeligi kabul etmek istemedi, toplumun bey'at istegine icabet etmedi. Önlerinden kaçip beni Amr b. Mebdul'ün bahçesine girdi, kapiyi üzerine kilitledi. İnsanlar gelip kapiyi vurdular. Zorla içeri girdiler. Beraberlerinde Talha ile Zübeyr'i de Hz. Ali'nin yanma getirmislerdi. Ona: "Yönetim, halifesiz devam edemez." dediler. Halifeligi kabul etmesini ısrarla istediler, nihayet o da kabul etti. [7]

Hz. Alite Yapılan Halifelik Bey'ati

Anlatildigina göre Hz. Ali'ye ilk bey'at eden kisi Talha oldu. O, sag eliyle Hz. Ali'ye bey'at etti. Elinde felçlik vardı. Bu felçlik Uhud savasında Rasûlullah (s.a.v.)'i düşmana karşı korurken eline isabet etmist. Felçli eliyle Hz. Ali'ye bey'at ettigi için bazilari: 'Vallahi bu is basa çıkmayacaktır.'" dediler.

Hz. Ali, mescide gidip minbere çıktı. Üzerinde izan ve sangi vardı. Ayakkabilan da elindeydi. Yayına yaslandı. Halkın çoğunluğu kendisine bey'at etti.

Bey'at, hicri otuzbesinci senin zilhicce ayinin ondokuzuncu günü, yani

cumartesi gününde yapıldı. Anlatıldığına göre Talha ile Zübeyr, Hz. Ali'den kendilerini Basra ve Kûfe'ye vali olarak atamaları taleb ettikten sonra bey'at etmişler, ancak Hz. Ali kendilerine: "Hayir siz benim yanımda kalın, sizinle müsavere yapar ve yalnızlığımı gideririm." demisti. Bazılarının ifadesine göre Ensâr'dan bir grub Hz. Ali'ye bey'at etmemistir. Bey'at etmeyenler arasında Hassan b. Sabit, Ka'b b. Malik, Mesleme b. Mahled, Ebu Said, Muhammed b. Mesleme, Numan b. Be-sir, Zeyd b. Sabit, Rafi b. Hudeyc, Fudale b. Ubeyd ve Ka'b b. Ucre vardı.

Medainî, Zührî'nin şöyle dedigini rivayet etmistir.

"Bir grub insan, Ali'ye bey'at etmeksizin Medine'den kaçıp Sam'a gittiler. Kudame b. Maz'un, Abdullah b. Selam ve Mugire b. Sube, ona bey'at etmemişlerdi."

Ben derim ki: Mervan b. Hakem, Velid b. Ukbe ve diğer bazı kimseler kaçıp Sam'a gittiler.

Vakidî dedi ki: İnsanlar, Medine'de Hz. Ali'ye bey'at ettiler. Yedi kişi geri durup ona bey'at etmediler. Bu yedi kişinin adları şöyledir: "İbn Ömer, Sa'd b. Ebi Vakkas, Üheyb, Zeyd b. Sabit, Muhammed b. Ebi Mesleme, Seleme b. Selame b. Raks ve Üsâme b. Zeyd. Bildigimize göre Ensâr'dan Hz. Ali'ye bey'at etmeyen hiç kimse yoktur.

Seyf b. Ömer, üstadlarından birkaç kişinin şöyle dedigini rivayet etmistir:

"Hz. Osman'ın öldürülüşünden sonra Medine bes gün halifesiz kaldı. O sırada Medine yönetimini Gafiki b. Harb üstlenmiş durumdaydı. Bunlar, yönetimi üzerine alacak ve halifeligi kabul edecek birini aradılar. Mısırlılar, Hz. Ali'nin halife olmasını ısrarla istiyorlardı. Ama kendisi onlardan kaçıp bir bahçeye gizlendi. Kûfeliler, Zübeyr'in halife olmasını istediler, ama onu bulamadılar. Basralılar, Talha'nın halife olmasını istediler. Ama o, Basralıların bu istegini kabul etmedi.

Asiler kendi aralarında: "Su üçünden hiç birini halife yapmayalım" dedikten sonra Sa'd b. Ebi Vakkas'a gittiler. Ve ona: "Sen sura üyelerin-densin. Halifeligi kabul et." dediler ama o, asilerin bu istegini kabul etmeyince onlar da İbn Ömer'e gidip halifeligi ona teklif ettiler. O da kabul etmeyince sasirip kaldılar. Sonra şöyle dediler: Halife seçmeksizin sadece Osman'ı öldürtmüş olarak şehirlerimize dönersek insanlar yönetim hususunda anlaşmazlığa düşerler, biz de beladan kurtulamayız." Böyle dedikten sonra Hz. Ali'nin yanına döndüler ve halifeligi kabul etmesi için ona ısrar ettiler. Ester de Hz. Ali'nin elini tutup bey'at etti. Sonra diğer insanlar da ona bey'at ettiler.

Kûfelilerin dediklerine göre Hz. Ali'ye ilk bey'at eden kimse, Ester en-Nehaî olmuştur. Bu bey'at, insanların Hz. Ali'nin yanına dönmelerinden sonra zilhicce ayının yirmidördüncü gününde perşembe günü yapılmıştı. Zaten

hepside halifelige Hz. Ali'den baskasinin lay k olmadigini söylemişlerdi. Cuma günü olunca Hz. Ali, minbere çıktı. Bir gün önce kendisine bey'at etmemiş olanlar da o gün bey'at ettiler. Ona ilk bey'at eden kisi, Talha oldu. Felçli eliyle ona bey'at etmişti. Orada bulunanlardan biri: "Dogrusu biz Allah'a aidiz ve ona dönücüleriz" demisti: Sonra Zübeyr, Hz. Ali'ye bey'at etmiş ve söyle demisti: "Kılıç boynumun üzerinde durduğu için Ali'ye bey'at ettim ves-selam." Sonra Mekke'ye gitti. Orada dört ay kaldı. Bu bey'at, zilhicce ayının bitimine bes gün kala cuma günü olmustu. Hz. Ali'nin irad ettiği ilk hutbe su olmustu:

"Allah'a hamdû senada bulunurum. Dogrusu yüce Allah, hidayet edici bir kitap indirmistir. O kitapta iyiligi ve kötülüğü açıklamistir. Siz iyiligi tutun. Kötülüğü birakin. Allah'in size farz kilmis olduğu emirleri yerine getirin ki, onlar sizi Cennet'e iletсин. Cenâb-i Allah, sizlere meçhul olmayan bazı seyleri haram, kilmistir. Müslümanın kaninin haram kılınmasını da diğer bütün haramlar üzerine üstün kilmistir. Müslümanların haklarını da; bir arada kenetlenmek ve samimiyetle Islâm'a sarılmakla düzenlenmiştir. Müslüman, diğer Müslümanların elinden ve dilinden salim olduğu kimsedir. Müslümanın kani gerekli haller dışında hiçbir şekilde dökülemez. İnsanların hukukuna riayet edin. Özellikle ölümü iyi hatırlayın. İnsanlar sizin önünüzde duruyorlar. Fakat sizin arkanızda sizi tehdit eden bir kıyamet saati vardır. Dünya mallarından ne kadar hafif yükler yüklenirseniz diğerlerine o kadar çabuk ulaşırсіniz. İnsanlar, kendilerini izleyen en sonuncuları bile bekleyip duru-

yorlar. Su yeryüzünde Allah'in kullarının hakları konusunda Allah'tan korkunuz. Her türlü ufak seylerde, hayvanlara karşı olan davranışlarınızda bile sorumlu olacaksınız. Her konuda Allah'a itaat edin ve ona isyan etmeyin. Bir yerde hayır gördüğünüz zaman onu mutlaka alın. Ser gördüğünüz zaman da ondan uzak olmaya çalışın. "Yeryüzünde az sayıda olduğunuzu ve zayıf sayıldığınızı hatırlayın." (el-Enfâl, 26.)

Hz. Ali, hutbesini tamamladıktan sonra Misirliler söyle dediler:

"Sen bu söylediklerini kendine al ve tedbirli ol, ey Hasan'm babası. Biz yönetimi, yuları çeker gibi elimizde tutar ve idare ederiz. Rüzgari andıran arslanlar gibi hücum ederiz. Elde kihçılarla süt kalıntısı gibi oluruz.

Kementlerle yumusakça hükümdari vururuz. Öyle ki, hiç yorulmaksizin hedefe ugrarız."

Hz. Ali de onlara cevaben söyle dedi:

"Eger aciz kain1 ve kendimi savunamazsam. Ondan sonra akillica davranır ve tutumumu sürdürürüm. Yerde sürümekte olduğum etegimi kaldırır ve dağınık işleri toparlayıp düzeni sağlarım. Eger başkanlarınca

desteklenmeyen ve tez elden ortaya çıkmayan fitne beni mesgul etmezse ya da üzerime gelen silahlar karsisinde beni savunmasiz birakmazlarsa, düzeni saglarim."

O esnada Kfe'de namaz imamligini Ebu Musa el-Esr, savas komutanligim Ka'ka b. Amr, Haraç idaresini Cabir b. Fulan el-Mzen yürütüyordu. Basra valiligini Abdullah b. Amir, Misir valiligini Abdullah b. Sa'd b. Ebi Serh yürütüyordu. Muhammed b. Ebi Hüzeyfe, ona tarsi ayaklanmisti. Sam valiligini Muaviye b. Ebi Süfyan yürütüyordu. Humus valisi Abdurrahman b. Halid b. Velid, Kinnesrin valisi Habib b. Seleme, Ürdün valisi Eb'1-Aver, Filistin valisi Hakim b. Alkame, Azer-beycan valisi Es'as b. Kays, Karkisya valisi Cerir b. Abdullah el-Becel, Hulvan valisi Uteybe b. Nehhas, Kisariye valisi Malik b. Habib, Heme-dan valisi de Hubeys idi.

bn Cerir'in ifadesine göre bunlar, Hz. Osman'in vefati esnasindaki . valilerdir. Beytlmalm idaresini Ukbe b. Amr, Medine kadiligini da Zeyd b. Sabit yürütüyordu. Hz. Osman ldrldg zaman Numan b. Besir, onun kana bulanmis gömlegi ile asilere karsi onu savunurken karisi Naile'nin koparilmis parmaklarini ortaya ikardi. Bunlari Sam'da bulunan Muaviye'ye getirdi. Muaviye de halkin görmesi için bu kanli gömlekle parmaklari minberin üzerine koydu. Parmaklari gömlegin yenine takti. Insanlara agrida bulunarak bu fecaatin intikaminin alınmasini istedi. Minber çevresindeki cemaat aglasmaya basladi. Gömlegi bazen kaldiriyorlar, bazen indiriyorlardi. Bu aglasma bir sene sürdü.

Halk, Hz. Osman'in öcünün alınmasi için birbirlerini asilere karsi kis-kirtiyordu. Bu senede insanlari çogu yastan ötürü karilarindan uzak durdular. Muaviye ile sahabelerden bir topluluk, halk arasinda dolasarak insanlari Hz. Osman'in intikamini katil asilerden almaya tesvik ediyorlardi. Hz. Muaviye ile birlikte dolasan sahabeler sunlardi: Ubade b. Samit, Ebu Derda, Ebu Umare, Amr b. Anbese. Tabiilerden de sunlar vardi: Serik b. Hibase, Ebu Müslim el-Holan, Abdurrahman b. Ganem.

Hz. Ali'ye bey'at isi tamamlaninca Talha, Zübeyr ve sahabelerin nde gelenleri yanina giderek hadleri tatbik etmesini, Osman'in intikaminin alınmasini talep ettiler. Hz. Ali de asilerin yardimcilarinin ve destekçilerinin bulundugunu söyleyerek bunu yapamayacagini bildirdi ve onlardan özür diledi. O isi o günde yapamayacagini ifade etti. Zübeyr, kendisini Kfe valiligine atamasini Hz. Ali'den istedi ki, gidip Kfe'den kendisine yardimci askerler getirsin. Talha da kendisini Basra valiligine atamasini Hz. Ali'den istedi ki, gidip Basra'dan yardimci askerler getirsin. Böylece asi ve haricilere karsi güçlensin. Asi ve Haricilerle birlik olan cahil bedevilere karsi kuvvetlensin. Çünkü bunlar da Hz. Osman'in ldrlmesine istihak etmislerdi. Hz. Ali, Talha ile Zübeyr'e: "Yavas olun hele, ben bu idare isini

tamamiyla elime geçireyim, ondan sonra bu ise bakarım." dedi.

Bundan sonra Mugire b. Sube gelip Hz. Ali'ye söyle dedi: "Sen valilerini yerlerinde bırak. Eger itaatlarına dair mesajları sana gelirse ondan sonra dilediğin valiyi değiştirir, dilediğini de yerinde bırakırsın." dedi. Ertesi gün tekrar gelip söyle dedi: "Bence valileri görevden azletmelisin ki hangisinin sana itaat ettiğini, hangisinin asi olduğunu anlayasın." Hz. Ali de Mugire'nin bu sözlerini İbn Abbas'a nakledip fikrini sordu. İbn Abbas: "Dün sana öğüt verdi, ama bugün sana hile yaptı." dedi. Mugire, İbn Abbas'ın böyle dediğini duyunca: "Evet Ali'ye öğüt vermistim, ama öğütü ü kabul etmeyince kendisine hile yaptım." dedi. Ve Medine'den çıkıp Mekke'ye gitti. Aralarında Talha ile Zübeyr'in de bulunduğu bir topluluk, onun pesine takıldı. Bunlar, umre yapmak için Hz. Ali'den izin istediler. Hz. Ali de onlara izin verdi. Sonra İbn Abbas, idare yerlesinceye kadar valileri yerlerinde bırakmasını, özellikle Muaviye'yi Sam'da bırakmasını Hz. Ali'ye tavsiye etti ve söyle dedi:

- Muaviye'yi valilikten arzledersen korkarım ki, Osman'ın kanını senden talep eder. Talha ve Zübeyr'in bu sebeple senin aleyhinde konuşmayacaklarından emin değilim.

- Ben bu görüşte değilim. Bilakis sen Sam'a git. Ben seni oraya vali tayin ettim.

- Osman sebebiyle Muaviye'nin beni öldürmesinden veya sana akraba olduğum için beni hapsedmesinden korkarım. Ama sen Muaviye'ye hitaben bir mektup yazıp bana ver. Mektubunda ona vaadlerde bulun

ve ümidlendir.

- Vallahi bu olmayacak bir şeydir.

- Ey mü'minlerin emiri, savaş hiledir. Nitekim Rasûlullah (s.a.v.)

da böyle buyurmuştur. Allah'a yemin ederim ki, eğer sen benim dediğimi yaparsan gitmelerinden sonra onları tekrar buraya getiririm.

Sonra İbn Abbas, Hz. Ali'ye kendisini Irak'a göçmeye imrendiren ve Medine'den ayrılmasını teklif eden kimselere uymamasını tavsiye etti. Ama Hz. Ali, onun bir tavsiyelerine uymadı. Aksine Medine dışındaki şehirlerden gelen Harici ve asilerin komutanlarının görüşüne uydu.

İbn Cerir dedi ki: Bu senede yani hicretin otuzbesinci senesinde Herakliyas'un oğlu Kostantin, bir gemi ile Müslümanların beldelerine hücum etti. Cenâb-i Allah da üzerlerine bir kasırga gönderdi. Kendi güç ve kuvvetiyle onu ve beraberindekileri denize batırdı. Hükümdar ve beraberindeki küçük bir topluluk dışında bütün Bizanslılar denizde boğuldular. Kostantin, Sicilya adasına girdiğinde onun için bir hamam yaptılar.

Hamama girince onu içerde öldürdüler ve "Adamlarimizi sen öldürdün dediler. [8]

Hicretin Otuzaltinci Senesi

Bu senenin basinda mü'minlerin emiri Ebu Talib oğlu Ali, hilafet makamına geçti. Sehirlere valiler atadı. Abdullah b. Abbas'ı Yemen'e, Semre b. Cündeb'i Basra'ya, Ammare b. Sıhab'ı Kfe'ye, Kays b. Sa'd b. Ubade'yi Misir'a, Muaviye'nin yerine Sehl b. Hanifi Sam'a vali olarak atadı. Sehl b. Hanif, Medine'den yola ıktı. Tebük'e vardığında Muaviye'nin süvarileri, onun karsısına ikip söyle sordular:

- Sen kimsin?
- Valiyim.
- Nerenin valisi?
- Sam valisi.
- Eger Osman seni gndermisse hos geldin, safa geldin, baskası gndermisse geri dön.
- Olanları duymadınız mı?
- Duyduk.

Bunun zerine Sehl b. Hanif geri dönüp Hz. Ali'nin yanına gitti. Kays b. Sa'd'm valiliğine gelince, Misirlilerin büyük bir çogunlugu ona bey'at ettiler. Bir grup ise: "Osman'ın katillerini öldürmedikçe buna bey'at etmeyiz." dediler. Basrihlar da böyle demislerdi.

Ummare b. Sıhab'a gelince o, Kfe'ye vali olarak gönderildi. Ancak Talha b. Hüveylid, Hz. Osman'ın ldrlmesinden ötürü yönetime karsi kızgınlığından dolayı Ummare'yi Kfe'den geri çevirdi. Ummare de Hz. Ali'nin yanına dönüp durumu anlattı. Böylece fitne yayıldı, is büyüdü. lke birliği bozuldu, her kafadan bir ses çıkmaya başladı. Ebu Musa, Hz. Ali'ye mektup göndererek az bir grup disında Kfelilerin itaat ettiklerini ve bey'at yaptıklarını bildirdi.

Hz. Ali, Muaviye'ye çok mektuplar gönderdi ama cevap alamadı. Defalarca mektup gönderdi. Hz. Osman'ın sefer ayında ldrlmesinden üç ay sonrasına kadar mektuplar gönderdi ama cevaplan bir türlü alamadı. Sonra Muaviye, birkaç mektup yazıp bir adamla Hz. Ali'ye gönderdi. Adami, Hz. Ali'nin yanına vardı. Hz. Ali, ona sordu:

- Ne haber, geride neler var?
- Öyle bir kavmin yanından sana geldim ki, onlar kisastan baska bir sey istemiyorlar, hepsi intikam pesindedirler. Arkada 70.000 ihtiyar adam bıraktım. Tamami Osman'ın kanlı gömleğinin altında ağıyorlar,

onun kanli gömlegi Sam'daki caminin minberinde dir.

- Allah'im! Ben Osman'in kanından uzak oldugumu, bu isle ilgim olmadigini sana arz ediyorum.

Bundan sonra Muaviye'nin elçisi Hz. Ali'nin huzurundan çıktı. Hz. Osman'i öldüren Hariciler ona saldırıp öldürmek istediler. Büyük bir zorlukla ellerinden kurtuldu.

Hz. Ali, Samlilarla savasmaya karar verdi. Misir valisi Kâys b. Sa'd'a mektup yazarak Samlilarla savasmaları için halki silah altına çağirmasını emretti. Küfe valisi Ebu Musa'ya aynı mealde bir mektup gönderdi. Osman b. Hanif e de böyle bir mektup gönderdi. İnsanlara hutbe irad edip Samlilarla savasmaya onları tesvik etti, ordu hazırlamaya başladı. Medine'den yola çıktı. Yerine vekil olarak Kusem b. Abbas'i bıraktı. Kendisine itaat edenleri yanına alarak asilere ve emrine itaat etmeyenlere, diğer kimselerle birlikte kendisine bey'at etmeyenlere karşı savasmaya niyetliydi. Oğlu Hasan gelip şöyle dedi:

- Babacığım, su savasmayı bırak, zira savasta Müslümanların kani akacaktır. Aralarına anlaşılmazlık girecektir.

Hz. Ali, oğlu Hasan'm bu teklifine önem vermedi, aksine savaş kararını perçinledi. Orduyu düzene soktu. Sancığı Muhammed b. Hanefi'ye verdi. İbn Abbas'i sağ kanada, Amr b. Ebi Seleme'yi sol kanada komutan yaptı. Sol kanada Amr b. Süfyan b. Abdil Esed'i komutan yapmış olduğuna dair bir rivayet de vardır. Öncü kuvvetlerin başına Ebu Ubey-de'nin kardeşinin oğlu Ebu Leyla b. Amr el-Cerrah'i komutan yaptı. Artık bütün hazırlıklar tamamlanmış, sıra Medine'den çıkıp Sam yoluna çıkmaya gelmişti. Ancak bu sırada ileride anlatacağımız bir durum ortaya çıktı ve onu bu hareketten vazgeçirdi. [9]

Cemel Vak'ası'nın Başlangıcı

Hz. Osman, tesrik günlerinden sonra öldürüldüğünde Peygamber (s.a.v.)'in zevceleri ve mü'minlerin anneleri fitneden kaçmak için o sene hacca gitmişlerdi. Hacda iken insanlar, Hz. Osman'in öldürüldüğünü duymuşlardı. Bu arada bunlar, Mekke'den çıkıp Medine yoluna çıkmış oldukları halde tekrar Mekke'ye dönmüşler, orada ikamete başlamış ve insanların neler yapacağını beklemeye, haberleri araştırmaya başlamışlardı. Hz. Ali'ye bey'at edilmiş, yönetim onun eline geçmiş, idarede onun görüşü hakim olmuştur. Fakat insanlar bunu kendi rizalarıyla yapmış, ona bey'atta bulunmuş değillerdi. Çünkü Hz. Osman'i öldüren Haricilerin ele başları bu işi bir oldu bittiye getirmişlerdi. Aslında Hz. Ali de onlardan hosnut değildi. Fakat onların başlarına bir felaket gelmesini bekliyordu. İmkân bulduğu takdirde Allah'ın hakkını onlardan almak istiyordu. Ama durum böyle olup

da onlar müstevli duruma gelerek sahabelerin önde gelen şahsiyetleri ile Hz. Ali'yi birbirlerinden kopardıklarında Ümeyye ogullarından bir topluluk ile diğer bazı Müslümanlar Mekke'ye kaçmışlardı. Talha ile Zübeyr de umre yapmak üzere Mekke'ye gitmek için Hz. Ali'den izin istemişler, Hz. Ali'nin onlara izin vermesi üzerine bunlar Mekke'ye gitmek üzere yola koyulmuşlardı. Büyük bir kalabalık da peslerine takılmıştı. Hz. Ali, Samlilarla savaasmaya karar verdiği zaman Medinelilerden kendisiyle birlikte Sam'a gelmelerini istemiş ama onlar onun bu istegine muvafakat etmemişlerdi.

Abdullah b. Ömer'den de kendisiyle birlikte Sam'a gelmesini istemiş, onu bu hususta tesvik etmiş, ancak o söyle karsılık vermişti: "Ben de Medinelilerden biriyim. Eger onlar seninle birlikte Sam'a gelirse ben de senin bu emrine itaat ederim. Ama bu sene savaş için Medine'den çıkmayacağım." Böyle dedikten sonra İbn Ömer hazırlığını yapıp Mekke'ye gitti.

Hz. Osman tarafından Yemen'e vali olarak tayin edilmiş olan Yala b. Ümeyye de o sene Yemen'den Mekke'ye gelmiş, beraberinde 600 deve ve 600.000 dirhem para getirmişti. Abdullah b. Âmir de Basra'dan Mekke'ye gelmişti. O da Hz. Osman'ın Basra valisi idi. Böylece Mekke'de sahabelerin önde gelen şahsiyetlerinden ve mü'minlerin annelerinden, yani Rasûlullah (s.a.v.)'in zevcelerinden oluşan bir topluluk meydana geldi. Hz. Aise kalkıp onlara bir konuşma yaptı. Osman'ın intikamını almaları için onları tesvik etti. Asilerin haram bir beldede ve haram ayda Rasûlullah (s.a.v.)'m komsulugunu hiçe sayarak kanlar akıttıklarını, mallar yağmaladıklarını anlattı. Dinleyiciler onun çağrısına icabet ettiler. Ve yararlı göreceği bütün kararlarına itaat edeceklerini bey*at ettiler. "Sen nereye gidersen biz de seninle geliriz" dediler. Kimi Sam'a gidelim, kimi de oraya gitmeyelim. Muaviye, orada bizim yapmamız gerekeni yapar, dediler. Eger Sam'a gitselerdi asilere galip olup bütün yönetimi ellerine geçirirlerdi. Çünkü sahabelerin önde gelen büyük şahsiyetleri onlarla beraberdi. Kimi de, Medine'ye gidelim, Ali'den Osman'ın katillerini bize teslim etmesini isteyelim ki o katiller öldürülsün, dediler. Baskaları da şöyle dediler: "Hayır, Basra'ya gidelim. Oradaki atlardan ve adamlardan kuvvet alalım. Önce oradaki asileri ve Osman'ın katillerini öldürmekle işe başlayalım." Hepsi bu sonuncu görüş üzerinde birleştiler. Peygamber Efendimiz'in diğer zevceleri, Hz. Aise'nin Medine'ye gitmek gerektiğine dair ortaya koyduğu görüşüne muvafakat ettiler.

Ancak insanlar Basra'ya gitme kararı üzerinde ittifak ettiklerinden Peygamber Efendimiz'in diğer zevceleri onlarla birlikte yola koyulmaktan vazgeçtiler. Ve: "Medine'den başka yere gitmeyiz." dediler. Ya'lâ b.

Ümeyye, asilerle savaşacak olan insanların silahâve teçhizatlarını temin etti. Onlara 600 deve ve 600.000 dirhem sarfetti. İbn Amir de çok mal vererek ihtiyaçlarını karşıladı. Hz. Ömer'in kızı ve mü'minlerin annesi Hafsa, Basra'ya gitme hususunda Hz. Aise'ye muvafakat etti. Kardeşi Abdullah, onu bu kafiye katılmaktan ve Basra'ya gitmekten menetti. Abdullah da onlarla birlikte Medine'den başka yere gitmeye yanaşmadı. İnsanlar, Hz. Aise'nin maiyetinde 1000 binekle yola çıktılar. Başka bir rivayette anlatıldığına göre yola çıkan bu topluluk, Medine ve Mekkelilerden oluşan 900 süvariden ibaretti. Ancak baskaları da kendilerine katılınca 3000'i buldular. Mü'minlerin annesi Hz. Aise, asker adli devesinin üzerinde bir mahfe içindeydi. Bu deveyi Ya'lâ b. Ümeyye, Ureyneli bir adamdan 200 dinara (başka bir rivayette anlatıldığına göre seksen dinara) satın almıştı.

Peygamber Efendimiz'in diğer zevceleri de Hz. Aise ile birlikte zat-i İrk'a kadar gelmişler, orada kendisinden ayrılmışlar ve vedalaşip ağlamaya başlamışlardı. Orada bulunanlar da ağlamaya başlamışlardı. O güne ağlasma günü denmişti. Artık insanlar, Basra yoluna çıkmışlar ve yola revan olmuşlardı. Hz. Aise'nin emri üzerine cemaata namazlarını Abdullah b. Zübeyr (Hz. Aise'nin kızkardeşinin oğlu) kildiriyordu. Mer-van b. Hakem de namaz vakitlerinde cemaata ezan okuyordu. Yolda giderlerken geceleyin Hav'eb denen bir suyun yanma varmışlardı. Köpekler ulumaya başlamışlardı, Hz. Aise, bu ulumaları duyunca; "Bu yerin adı nedir?" diye sormuş oradakiler:

- Hav'eb'dir, deyince ellerini birbirine vurmuş ve söyle demişti:
- Innâ lillâh ve innâ ileyhi raciun. Ben mutlaka geri döneceğim.
- Niçin?
- Ben, Rasûlullah (s.a.v.)'m kadınlarına söyle dedigini isittim: "Hav'eb köpeklerinin hanginize uluyacağını keske bilseydim."

Böyle dedikten sonra Hz. Aise, devesinin omuzları arasına vurarak ihdirmiş ve:

- Beni geri götürün. Beni geri götürün. Vallahi ben, Hav'eb suyunun sahibesiyim, demişti."

Biz bu hadisi bu kitabın peygamberlik delilleri bölümünde çeşitli lafız ve rivayetleriyle nakletmistik. İnsanlar da bir gün bir gece Hz. Aise'nin etrafında develerini ihdirarak beklemişler, Abdullah b. Zübeyr de Hz. Aise'ye söyle demişti:

"Buranın, Hav'eb suyu olduğunu sana söyleyen kişi yalan söylemiştir." İnsanlar: "Kurtulusa gelin, kurtulusa gelin, iste Ebu Talib oğlu Ali'nin ordusu geliyor." dedi. Hepsi Basra'ya doğru yola çıktılar. Basra'ya yaklaştığında Hz. Aise, Ahnef b. Kays ile diğer liderlere hitaben bir mektup

göndererek "Ben Basra'ya geliyorum." diye bildirdi.

Osman b. Hanif de İmran b. Husayn ile Ebu Esved ed-Düerfyi Hz. Aise'ye göndererek oraya niçin geldiğini sormalarını istedi. Bunlar, Hz. Aise'nin yanına geldiklerinde selam verdiler. Ve kendisine oraya niçin

geldiğini sordular. O da Osman'ın intikamını almak için geldiğini, onun haram ayda, haram beldeye haksız yere öldürüldüğünü söyledi ve su ayet-i kerimeyi okudu:

"Ancak sadaka vermeyi yahut iyilik yapmayı ve insanların arasını düzeltmeyi gözetken kimseler müstesna, onların gizli toplantılarının çağında hayır yoktur. Bunları, Allah'ın rızasını kazanmak için yapana büyük ecir vereceğiz." (en-Nisâ, 114.)

Bunlar, Hz. Aise'nin yanından çıkıp Talha'nın yanına giderek ona söyle sordular:

- Buraya niçin geldin?
- Osman'ın intikamını almak için.
- Sen Ali'ye bey'at etmemiş miydin?
- Evet, ama boynumun üzerinde kılıç vardı. Korktuğum için ona bey'at ettim. Eğer bizimle Osman'ın katillerinin arasından çıkmaz ve bizi basbasa bırakmazsa, onun halifelliğini kabul etmeyeceğim.

Bunlar daha sonra Zübeyr'in yanına gittiler. Ona da aynı şeyleri sordular. O da aynı cevapları verdi.

İmran ile Ebu Esved ed-Düelî, Osman b. Hanifin yanına döndüler. Ebu Esved, ona şöyle dedi:

"Ey Huneyf'in oğlu, sana gelindi. Sen de savaşa çık. Mızrakla vurus. Kılıçla savaş ve diren. Zırhını giyerek, nikahını takarak, paçanı sıvayarak onlara karşı çık."

Bu lafları duyan Osman, şöyle der: "İnnâ lillâh ve innâ ileyhi raciun. Kabe'nin Rabbine andolsun ki, İslâm'ın değirmeni ters dönmeye başlamıştır. Balaniz, bundan sonra ne gibi bozukluklar meydana gelecek, görünüz."

İmran da peygamberin: "Otuzbesinci senede İslâm değirmeni ters dönecektir." mealindeki hadisini kastederek "Vallahi uzun bir savaşa gireceksiniz" dedi. Sonra Osman b. Huneyf, İmran b. Husayn'a:

- Bana bir tavsiyede bulunur musun? diye sorunca İmran şöyle dedi:
- Bir kenara çekil. Ben de evimde oturacağım (veya devemin üzerinde duracağını, demistir.)

İmran böyle dedikten sonra çekip gitmiş, Osman da: "Hayır, raû'ların

emiri gelinceye kadar onlan alikoyacagim." demis ve insanlara çağrıda bulunarak silahlanni kusanmalanm ve mescitte top-lanmalanm istemisti. Halk mescitte toplanınca onlara, savasa hazirlanmalarini emretmisti. Osman, minber üzerindeyken adamin biri kalkip söyle demisti:

- Ey insanlar! Eger su kavim korktuklan için gelmis iseler bilin M, bunlar kuslann bile güvende olduğu bir beldeden gelmektedirler. Eger Osman'in intikamini almak için gelmis iseler bilin ki, biz onun katilleri degiliz. Bana uyunda sunlan geldikleri yere geri gönderelim.

Esved b. Seri es-Sadî kalkip söyle dedi:

- Hayir, bunlar bizden ve baskalarından Osman'in katillerine karsi yardım istemeye gelmislerdir. Bu konusmayi yapan adami tasladilar. Osman b. Huneyf de, Hz. Osman'i öldüren kimselerin Basra'da da taraf-tarlan bulundugunu anladı ve bundan rahatsiz oldu.

Mü'minlerin annesi Hz. Aise ve beraberindekiler gelip Basra'ya yakin bir mevki olan Merbe'de konakladilar. Onun askerlerinin safında savasmak isteyen Basrahlar yanma gittiler. Osman b. Huneyf de askerleriyle birlikte Basra'dan çıkıp Merbed'e gitti. Orada iki taraf karsi karsiya geldi. Sag kanatta bulunan Talha konustu ve Osman'in intikaminin alınmasini istedi. Zübeyr de pesi sıra konusmaya basladi, ayni seyleri söyledi. Basralilardan ve Osman b. Huneyfin askerlerinden bazila-n onlara karsilik verdiler. Mü'minlerin annesi Hz. Aise konustu. Taraf-tarlanni savasa tesvik etti. Ordunun kenar kesimlerindeki bazi gruplar birbirlerine sövmeye ve tas atmaya basladilar. Sonra hernes yerine çekildi. Osman b. Huneyfin askerlerinden bir grup, Hz. Aise'nin askerlerinin arasina katildi. Böylece Hz. Aise'nin askerleri çoğaldi. Harise b. Kudame es-Sadi gelip ona söyle dedi:

"Ey mü'minlerin annesi! Allah'a yemin ederim ki, senin evinden çıkıp bu deve üzerinde silahlara hedef olarak buraya gelmen, Osman'in öldürölmesinden daha önemli ve büyük bir hadisedir. Eger sen gönüllü olarak buraya yanimize gelmissen tekrar evine geri dön. Eger zorlayarak buraya getirilmis isen evine dönmek için buradaki halktan yardım iste.

Osman b. Huneyfin süvarilerinin komutani olan Hakim b. Cebel'e gelip savasi baslatti. Hz. Aise'nin taraftarlan, ellerini silaha sürmediler. Savasmak istemediler. Ancak Hakim, onlara saldırdi. Böylece iki taraf da yol agzında çarpismaya basladilar. Hz. Aise, askerlerine saga çekilmelerini, Beni Mazin kabilesinin mezarliginin yanina varmalanni emretti. Oraya çekildiklerinde gece karanligi bastirdi. Böylece iki taraf çarpismaya son verdi. Ertesi gün tekrar savasmaya basladilar. Siddetlice çarpistilar. Çarpisma zevale kadar devam etti. Osman b. Huneyfin taraftarlanndan çok adam Öldürüldü. İki tarafla da aralannda yazisarak bans çağrisında bulundular. Ve neticede Medine'ye bir elçi göndererek Medine halkinin

düşüncesini sormak ve Talha ile Zübeyr'in be/ata zorlandıklarını Medineliler söylerlerse Osman b. Huneyf Basra'dan çıkacak ve Basra'yi onlara bırakacaktı. Eğer Talha ile Zübeyr, bey*ata zorlanmamışlarsa Talha ile Zübeyr Basra'dan çıkıp orayı Osman b. Huneyf'e bırakacaklardı. Bu amaçla KsJb b. Sûr el-Kadî'yi Medine'ye gönderdiler. Ksib, cuma günü Medine'ye vardı. Kalkıp Medinelilere şöyle sordu:

- Talha ile Zübeyr, Ali'ye gönüllü olarak mı bey'at ettiler, yoksa tehdit altında kaldıkları için mi bey'at ettiler?

Herkes sustu. Sadece Usame b. Zeyd kalkıp: "Tehdit altında kaldıkları için Ali'ye bey'at ettiler." diye cevap verdi. Bazıları ona hücum ettiler. Onu dövmek istediler. Ancak Süheyb ile Ebu Eyyüb ve bir topluluk onu müdafaa ettiler ve saldırganların elinden kurtardılar. Kendisine de: "Sen de bizim gibi sussaydın olmaz mıydı?" deyince o şöyle karşılık verdi: "Hayır, vallahi ben durumun bu noktaya geleceğini sanmıyordum." dedi.

Hız. Ali, Osman b. Huneyf'e mektup göndererek Talha ile Zübeyr'i topluluktan ayrılmaya değil, toplulukla bir arada olmaya ve fazilet hususunda birleşmeye zorlamış olduklarını bildirdi. Eğer kendisini halifelikten hal etmek istiyorlarsa bu hususta onların bir gerçekçeleri olmadığını fakat başka bir amaçları varsa bunu açıklamalarını, kendisinin de bu hususta düşünceğini beyan etti.

Ka'b b. Sûr, Hız. Ali'nin mektubunu Osman b. Huneyf'e getirdi. Osman: "Bu, bizim içinde bulduğumuz durumu ilgilendirmeyen başka bir şeydir." dedi.

Talha ile Zübeyr, yanlarına gelmeleri için Osman b. Huneyf'e haber gönderdiler. Ancak Osman, onların bu isteklerini kabul etmedi. Bunun üzerine bu ikisi, karanlık bir gecede adam toplayarak yatsı vakti büyük camiye gittiler. Ancak Osman, o gece camiye gelmedi. Namazın Abdurrahman b. Attab b. Üseyd kıldirdi. Basra'nın ayak takımı bu gelen ordudaki askerlere sövüp saydılar. Karşılıklı olarak birbirlerine vurdular. Onlardan kırka yakın adam öldürüldü. Halk da Osman b. Huneyf'in köşküne girdi. Onu, Talha ile Zübeyr'in yanına getirdiler. Yüzünde yolunmadık bir tüy dahi bırakmadılar. Talha ile Zübeyr, bu büyük hadiseyi Hız. Aise'ye bildirdiler. Hız. Aise de Osman'ın serbest bırakılmasını emredince onu serbest bıraktılar. Beytülmalın yöneticiliğine Hız. Ebu Bekir'in oğlu Abdurrahman'i atadılar.

Talha ile Zübeyr, Beytülmaldaki eşyaları halka taksim etti. İtaat edenleri biraz tercih ettiler. Bunun üzerine halk, akin akin gelip erzaklarını almaya başladılar. Neticede Beytühnala bekçiler yerleştirip tedbir aldılar. Basra yönetimini diktatörce yürüttüler. Hız. Osman'ın katillerinden bir grup ile bunların yardımcıları, buna karşı kızıp gayrete geldiler. 300'e yakın asker topladılar. Bu askerlerin başına Hakim b. Cebe-le'yi komutan yaptılar.

Hakim, Hz. Osman'i öldürenlerden biriydi. Bunlar ortaya çıkıp savasmaya başladılar. Adamin biri Hakim b. Cebele'nin ayagina vurarak ayagini kopardi. Bu da ayagim sürüyerek kostu ve ayagim kesen adama ayagiyla vurdu ve öldürdü. Sonra ayagina yaslanarak şöyle dedi:

"Ey bacak, seni pek önemsemiyorum. Senen yerine kolum vardır.

Onunla parçami himaye ederim. Ölmek benim için utanç degildir. Halk arasinda utanç cepheden kaçmaktır. Harab olup ölmek, serefi rezil etmez

Hakim b. Cebele, basini kendisini Öldüren adamin üzerine yaslayip uzanmis vaziyette iken adamin biri kendisine ugrayip:

- Seni kim öldürdü? diye sormus, o da:

- Su yastigim beni öldürdü, diye cevap vermisti.

Sonra Hakim ve Hz. Osman'in katilleriyle taraftarlarından olan yetmis kadar Medineli öldürüldüler. Böylece Talha ve Zübeyr'e muhalefet eden Basralıların moralleri çöktü. Maneviyatları gevse. Anlatildigina göre o sirada Basralılar, Talha ile Zübeyr'e bey'at etmislerdi. Zübeyr de kendisiyle birlikte yola koyularak gelmesinden önce Hz. Ali'yi karsilamaya gitmeleri için 1000 kadar süvariye çağrida bulunmus, ancak hiç kimse onun bu çağrisina icabet etmemisti. Bu durumu bir mektup yazarak Samlilara müjdelemislerdi. Bu hadise, hicretin otuzaltıncı senesinin rebiyülevvel ayinin bitimine bes gece kala vuku bulmustu. Hz. Aise de Zeyd b. Sohan'a mektup yazarak kendisine yardım etmesini ve kendisiyle birlikte hareket etmesini, sayet yardıma gelmese de bir seye karismamasini, evinde oturmasını, ne lehinde ne de aleyhinde bulunmasını talep etmis, Zeyd de ona su cevabi vermisti:

"Sen, kendi evinde oturduğun sürece sana yardımcı olurum.

Ancak savaş hususunda Hz. Aise'ye itaat etmemisti ve şöyle demisti: Allah, mü'minlerin annesi Aise'ye rahmet etsin. Allah ona kendi evinde oturmasını, bize de savasmamızı emretmistir. Ama o, kendi evinden disari çıkıp savasmaya girsti. Bize de evlerimize kapanmamızı emretti ki, savasmak aslında bizim hakkımızdır." Hz. Aise, Yemamelî-lerle Kûfelilere de ayni mealde mektuplar gönderdi. [10]

Hz. Ali'nin Sam Yerine Basra'ya Gidisi

Önceki sayfalarda da anlattığımız gibi Hz. Ali, Sam'a gitmek için hazırlandıktan sonra Talha ile Zübeyr'in Basra'ya yöneldikleri haberini alınca insanlara hutbe irad etti. Onları Basra'ya doğru hareket etmeye tesvik etti ki, Basra'ya gitsinler ve Talha ile Zübeyr'in oraya girmelerine engel olsunlar. Ya da girmislerse oradan onları kovsunlar. Fakat Medine halkinin çoğunluğu, Hz. Ali'nin bu çağrisina icabet etmekte ağır davrandı!

Bazilari onun bu davetine icabet ettiler. Sabfnin ifadesine göre onun bu çağrisina Bedir savasma katilmis olanlardan sadece alti kisi icabet etti ki, bunlarin yedincisi yoktu. Baskalarinin ifade ettiklerine göre Hz. Ali'nin bu çağrisina Ebu Heysem b. Teyyihan, Ebu Katade el-Ensârî, Ziyad b. Hanzale ve Huzeyme b. Sabit gibi bazi büyük sahabeler icabet etmislerdi.

Hz. Ali, önceki kisimlarda da anlattigimiz sekildeki tabiyesiyle Basra'ya dogru hareket etti. Medine'de yerine vekil olarak Temmam b. Ab-bas'i, Mekke'de Kusem b. Abbas'i birakti. Bu hareketleri hicretin otu-zaltinci senesinin rebiyülahir ayinin sonlarına denk geliyordu. Hz. Ali, 900 kadar savasçıyla Medine'den yola çıktı. Rabaza'ya geldiklerinde Abdullah b. Selam gelip Hz. Ali'nin atinin yularini tutarak söyle dedi:

"Ey mü'minlerin emiri! Buradan çikip gitme. Allah'a yemin ederim ki, sen Medine'den çikip gidersen artık Müslümanlarin otoritesi Medine'de ebediyete kadar yerlemez.

Böyle demesi üzerine bazilari ona sövdüler. Hz. Ali ise, söyle dedi: "Ona ilismeyin. Dogrusu o, Peygamber (s.a.v.)'in sahabelerinden olup iyi bir kimsedir."

Hasan da yolda gelip babasi Ali'ye söyle dedi:

- Ben, seni Medine'den çikmaktan men etmistim ama sen beni dinlemedin. Yarın bos yere öldürüleceksin. Kimse de sana yardım etmeyecektir.

- Sen, cariyenin inleyisi gibi bana inleyip sefkat gösteriyorsun. Sen beni neden men ettin de ben seni dinlemedim?

- Osman'in öldürölmesinden önce Medine'den çikip gitmeni sana söylememis miydim ki, Osman öldürölürken sen Medine'de olmayay-din. Ve bu hususta hiç kimse senin aleyhinde dedikodu yapmasaydi. Osman'in öldürölmesinden sonra bütün Misir halki, sana be/atlarini göndermedikçe kimseyle bey'atlamamam sana söylememis miydim? Su kadın (Hz. Aise) ve su iki adam (Talha ile Zübeyr) Medine'den çıktiklari zaman sana evinde oturmani söylememis miydim? Ki bunlar gidip kendi aralarinda sulh yapsinlar. Ama bütün bu söylediklerimi dinlemedin. Öyle degil mi?

- Osman'in öldürölmesinden önce Medine'den çikmami söylemistin, ama olaylar bizi bu maceraya sürükledi. Yapabilecegimiz birsey kalmadi. Misir halkinin bey'atimn bana gelmesinden Önce kimseden be/at kabul etmememi söylemistin. Fakat ben idarenin bassiz kalmasini hos karsilamadigini için berati kabul ettim. Aise, Talha ve Zübeyr'in Medine'den çikmalarından sonra evimde oturmami bana söylemistin. Sen, benim çevresi kusatılan sirtlan gibi olmami istiyorsun ki, topugun-daki kaim siniri yarilincaya kadar burada degildir denilsin, siniri yarildiktan sonra disari çiksin, (yani yapabilecek birsey kalmayincaya kadar evimde oturmami

istiyorsun). Beni ilgilendiren bu ise ben bakmazsam kim bakar? Ey ogulcugum, yolumdan çekil.

Basra'daki halkın yaptıklarını haber aldıktan sonra Hz. Ali, Muhammed b. Ebi Bekir ve Muhammed b. Cafer'le birlikte Kûfelilere su mealde bir mektup gönderdi:

"Ben sizi diğer şehirlerin halkına tercih ettim. Size ragbet ettim.

Olan hadiselerin dışında kalıp feragat gösterdim. Siz, Allah'ın dinine yardımcı ve destekçi kimseler olun. Bize katilin, bize yardım edin. Biz, barış ve islahatı istiyoruz ki, bu ümmet yine eskisi gibi kardeşler haline gelsin."

Muhammed b. Ebi Bekir ve Muhammed b. Cafer, bu mektubu alıp Kûfelilere götürdüler. Medine'ye de haber gönderdi. İstedigi silah ve binekleri aldı. Sonra kalkıp insanlara söyle bir hutbe irad etti:

"Dogrusu Allah, bizi İslâmiyet'le aziz kildi. O sayede bizi yüceltti. Bizi İslâm için kildi. Daha önce biz zelil idik. Az idik. Birbirimize düşmandık. Aramız açıktı. Ama İslâmiyet'i din olarak kabul etmelerinden, hak da aralarında uygulandıktan, kitap onlara rehber olduktan sonra insanlar bu şekilde kardeş olarak yücelmiş halde bir süre hayatlarını sürdürdüler. Nihayet su adam (Hz. Osman), Seytan tarafı-ndan aldatılan ve ifsad edilen kimseler tarafından vuruldu. Bu ümmeti birbirine düşürmek için Seytan o asileri yoldan çıkarmıstı. Dikkat edin, daha önceki ümmetler nasıl birbirlerinden koptularsa bu ümmet de birbirinden kopacaktır. Olacak şeylerin serrinden Allah'a siginiriz."

Hz. Ali, tekrar dönüp cemaata söyle dedi: "Olacak olan şeyler mutlaka olacaktır. Dikkat edin, bu ümmet yetmişüç fırkaya bölünecektir. Bu fırkaların en kötüsü, beni seven ama benim amelimle amel etmeyendir. Siz bu zamana ulaştınız ve gördünüz. Dininize sanlin. Benim yolumdan gidin. Çünkü benim takib ettiğim yol, peygamberinizin yoludur. Onun sünnetine tabi olun. Karşılaştığınız problemlerin çözümünü, Allah'ın kitabına havale edin. Kur'ân'ın tarif ettiği yola sarilin. Onun hoş karşılamadığı şeyi reddedin. Rab olarak Allah'i, din olarak İslâm'i, peygamber olarak Muhammed'i, hakem ve önder olarak Kur'ân'i benimseyin."

Hz. Ali, Rabaza'dan ayrılmaya karar verip harekete geçeceği esnada İbn Ebi Rufaa b. Rafi kalkıp yanına gitti ve söyle dedi:

- Ey mü'minlerin emiri, ne yapmak istiyorsun? Bizi nereye götüreceksin?
- Yapmak istediğimiz ve gerçekleştirmeye niyetlendiğimiz şey, islahattır. Eğer bunu kabul eder ve çağrımıza icabet ederlerse, islahat yapmak istiyoruz. Durumu düzeltmeye niyetliyiz.
- Ya sizin bu isteğinize uymazlar ve çağrınıza icabet etmezlerse ne

yaparsın?

- Onlan hainlikleriyle basbasa birakir ve onlara hakki verip sabrederiz.
- Ya buna da razı olmazlarsa ne yaparsın?
- Bize ilismedikleri sürece biz de onlara ilismeyiz.
- Ya bizi rahat bırakmazlarsa ne yaparsın?
- Kendimizi onlara karsi koruruz.
- Öyleyse yapmak istedigın sey güzel bir seydır di:

O esnada Haccac b. Gaziyye el-Ensârî de kalkip Hz. Ali'ye söyle de-

- Sözle beni memnun ettigin gibi ben de fiil ile seni memnun edeceğim. Allah bimi nasıl ki Ensâr (yardımcılar) olarak adlandırmışsa, Allah bana yardım da edecektir."

Hz. Ali, Rabaza'da iken Tay kabilesinden bir topluluk oraya geldi. Hz. Ali'ye dediler ki: "Bu topluluk, Tay kabilesinden gelmektedir. Bunların bir kısmı seninle birlikte yola çıkmak istiyorlar, bir kısmı da sadece sana selam vermek istiyorlar."

Hz. Ali de söyle dedi: Allah hepsine hayır mükafat versin. "Allah, mal ve canlarıyla cihad edenleri, mertebeye, oturanlardan üstün kılmıştır. (en-Nisâ, 95.)

Anlatıldığına göre Hz. Ali, Rabaza'dan kızıl tüylü disi bir deveye binmiş ve pesinden de doru bir atı çekerek hareket etti. Yefi'd'e geldiğinde Esed ve Tay kabilelerinden bir topluluk yanına uğradı. Onunla beraber olma teklifinde bulunduklarında Hz. Ali: "Beraberimde yeteri kadar adam var." dedi. Küfelilerden Amir b. Matar es-Seybanî de yanına geldi. Hz. Ali, ona: "Arkanda ne haberler var?" diye sorunca adam olup bitenleri anlattı. Hz. Ali, ona Ebu Musa'yi sordu. Adam da su cevabi verdi:

- Eger sen barış istiyorsan Ebu Musa barıştan yanadır. Eger savaşmak istiyorsan o, savaşmaya taraftar değildir.
- Vallahi ben barıştan başka birsey istemiyorum. Bize karşı isyan edenlerle barış istiyorum. Böyle dedikten sonra Hz. Ali, yoluna devam etti. Küfe'ye yaklaştığında Küfelülerin başlarına gelen şeyler, öldürmeler ve Osman b. Hanifin Basra'dan çıkarılıp kovulması, beytülma'nın yağmalanması ona anlatıldı. O da: "Allah'im! Talha ve Zübeyr'i mübtela kıldığın şeyden beni uzak tut." dedi. Zikar beldesine vardığında Osman b. Hanif, yüzü yolunmuş, yüzünde tek tüy kalmamış olarak yanına gelip söyle dedi:
- Ey müzminlerin emiri! Sen, beni sakallı olarak Basra'ya gönderdin. Şimdi de tüysüz olarak senin yanına geldim.
- Hayır ve sevap kazandın.

Hız. Ali, böyle dedikten sonra Talha ile Zübeyr hakkında da söyle dedi: "Allah'im, bunların düğümlediğini çöz ve kendi nefislerinde hükmettikleri şeyi basa çıkarma. Yaptıkları su kötü isin fenalığını da kendilerine göster." Hız. Ali, Zikar beldesinde ikamete başladı. Muhammed b. Ebi Bekir ve Muhammed b. Cafer'le gönderdiği mektubun cevabını beklemeye başladı. Onlar da Hız. Ali'nin mektubunu Ebu Musa'ya götürdüler. Yaptırmak istediği duyuruyu halka duyurdular. Ancak isteklerine uyan ve çağrılarına icabet eden olmadı. Akşam olunca akıllı birkaç kişi Ebu. "Musa'nın yânına giderek Hız. Ali'ye itaat etmesini söylediler. Ebu Musada: "Bu, dün olan bir şeydir. Zamani geçmiştir." dedi. Bunun üzerine Muhammed b. Ebi Bekir ile Muhammed b. Cafer Öfkelenerek Ebu Musa'ya ağır sözler sarf ettiler. O da onlara su karsılığı verdi: "Vallahi Osman'a yapılan be/at, hem benim boynumda, hem de sizin arkadaşınız Ali'nin boynundadır. Eğer mutlaka: savasılacaksa biz, her nerede olurlarsa olsunlar ve her kim olurlarsa olsunlar Osman'ın katilleriyle olan davamızı sonuçlandırmadıkça hiç kimseyle savasmayacağız."

Bunun üzerine Muhammed b. Ebi Bekir ile Muhammed b. Cafer dönüp Hız. Ali'nin yanına vardılar. Durumu ona anlattılar. Zikar beldesinde bulunan Hız. Ali, Ester'e söyle dedi: "Sen Ebu Musa'nın arkadaşısın. Her hususta ona itirazda bulunabilirsin. İbn Abbasla birlikte ona gidin, bozduğu şeyi düzelt." Ester ile İbn Abbas yola çıktılar. Kûfe'ye gelip Ebu Musa ile konuştular. Kûfeli birkaç kişiyi de yanlarına alarak onlardan Ebu Musa'ya karsi yardım istediler. Ebu Musa da kalkıp cemaata hitaben söyle dedi:

- Ey insanlar! Muhammed'e arkadaşlık eden sahabeler, Allah ve Rasûlüne sahabe olmayanlara nisbetle daha iyi bilirler. Sizin bizim üzerimizde haklarınız vardır. Ben size bir öğüt vereceğim. Uygun görüş odur ki, Allah'ın otoritesini hafife almayasınız ve O'nun emrine karsi cüretkarlık yapmayasınız. İste fitne kopmustur. Bu fitne esnasında uyuyan kimse, uyanık olandan daha hayirlidir. Uyanık olan da oturandan daha hayirlidir. Oturan da ayakta durandan daha hayirlidir. Ayakta duran da süvariden daha hayirlidir. Süvari olan ise bineğini kosusturandan daha hayirlidir. Kılıçlarınızı kinlarına sokun. Mizraklarınızın basını ve yaylarınızın kresini koparin. Bu is yatismcaya kadar haksızlığa uğrayanları ve mazlumlari barindirir ki, bu fitne ortadan yok olup gitsin.

Ebu Musa'nın bu konuşmasını yapmasından sonra İbn Abbas ve Ester, dönüp Hız. Ali'nin yanına gittiler. Durumu ona anlattılar. Sonra Hız. AU, Hasan ile Ammar b. Yasir'i Kûfe'ye gönderdi. Ammar'a: "Git ve bozduğunu düzelt" dedi. Ammar'la Hasan yola çıktılar. Kûfe'ye varıp mescide girdiler. Kendilerine ilk selam veren kişi, Mesruk b. Ecda oldu. Mesruk, Ammar'a söyle sordu:

- Osman'i niçin öldürdünüz?

- Irzimize sövüldüğü, canlarımıza vurulduğu için.

- Vallahi size davranıldığı gibi davranmadınız. Eger sabretseydiniz, bu sabir sizin için daha hayirli olurdu.

Bu konusmadan sonra Ebu Musa çıktı. Gelip Hz. Ali'nin oğlu Ha-san'i yanma aldı. Ammar'a söyle dedi:

- Ey Ebu Yakzan, mü'minlerin emiri Osman'a hücum ettin ve onu öldürdün mü?

- Bunu niçin yapmış olalım? Ama onun öldürölmesi agrima gitmedi ve beni üzmedi de.

Hz. Ali'nin oğlu Hasan, konuşmalarını kesip araya girdi ve Ebu Musa'ya söyle dedi:

- Halkın bize yönelmesine niçin engel oluyorsun?

- Allah'a yemin ederim ki biz, durumu düzeltmekten ve baristan başka birsey istemiyoruz. Mü'minlerin emiri Ali gibi kötölükten ve fesattan korkan başka biri yoktur.

- Doğru söyledin, anam babam sana feda olsun. Ama kendisine danışılan kisi güvenlidir. Ben Peygamber (s.a.v.)'in söyle buyurduğunu isittim: "Bir fitne ortaya çıkacaktır. O fitne zamanında oturan kisi ayakta durandan daha hayirli olacaktır. Ayakta duran kisi yürüyenden daha hayirli olacaktır. Yürüyen kisi süvari olandan daha hayirli olacaktır. Cenâb-i Allah, bizi kardes kildi. Kanlarımızı ve mallarımızı birbirimize haram kildi.

Ammar, Ebu Musa'nın bu konuşmasına kızdı ve Ebu Musa'ya sövdü. Sonra da söyle dedi:

- Ey insanlar, o kendi kendini vafsetmektedir. Sen bu fitnede oturuyorsun, ancak ayakta duran senden daha hayirlidir.

Sonra Beni Temim kabilesinden bir adam, Ebu Musa tarafını tutarak Ammar'a kizip sövdü. Baskaları da ayaklandılar. Ebu Musa, insanları kavgadan men ediyordu. Bağrismalar çoğaldı. Gürültü oldu ve sesler yükseldi. Ebu Musa da söyle dedi:

- Ey İnsanlar, bana itaat edin. Arap milletlerinin en hayirlisi olun ki, onlara mazlum kimseler siginir. Korkuda olan kimseler, onların arasında güven duyar. Fitne geldiği zaman işler karışır. Fitne çıkıp gittiği zaman fitne olduğu anlaşılır. Bundan sonra Ebu Musa, insanları birbirlerine el uzatmaktan menetti ve evlerine kapanmaîarım buyurdu.

Zeyd b. Sohan kalkip söyle dedi:

- Ey insanlar, mü'minlerin emirinin yanma gidin. Müslümanların efendisinin

yanma gidin. Topluca ona varin. Ka'ka' b. Anar da kalkip söyle dedi:

- Mü'minlerin emirinin söyledikleri doğrudur. Ama insanlar arasında zalimi zulmünden meneden, mazlumun hakkını koruyan bir emir bulunması gerekir ki, onun vasıtasıyla düzen sağlansın, insanların dâimî işleri toparlansın. Mü'minlerin emiri Ali, kendisine yüklenilen görevin hakkını vermiştir. Çağrısında insafli davranmıştır. O sadece islahatı istiyor. Baristan yanadır. Hep birlikte ona gidin.

Abdi Hayr ise söyle dedi:

- Su anda insanlar (yani Müslümanlar) dört nrkaya ayrılmışlardır. Ali, Kûfe'nin yakınında taraftarlarıyla birlikte bulunuyor. Talha ve Zübeyr Basra'da bulunuyorlar. Muaviye ise, Sam'da bulunuyor. Diğer taraftan Hicaz'da kendilerinden vazgeçilmeyen ve bir tarafa itilemeyen ancak hiç kimseye karşı çarpışmak istemeyen Hicaz ehli bulunmaktadır. Ebu Musa, sözün burasında söyle demisti:

- İşte Hicaz'da bulunanlar en hayırlı firkadır. İşte fitne kopmudur.

Bundan sonra orada bulunanlar karşılıklı laf atmaya başladılar. Sonra Ammar ile Hz. Ali'nin oğlu Hasan minbere çıkıp insanlara, mü'minlerin emiri Ali'nin yanma gitmeleri çağrısında bulundular. Onun, halk arasında barış istediğini ifade ettiler. Ammar da Hz. Aise'ye küfreden bir adamı isitince ona söyle dedi:

- Sus, horlanası adam, köpekler sana havlasın! Vallahi Aise, Rasûlullah (s.a.v.)'in dünyada ve ahiretteki zevcesidir. Ama Cenâb-i Allah, sizi onun vasıtasıyla imtihan etti ki kendisine mi yoksa Aise'ye mi itaat ettiğinizi bilsin.

Hicr b. Adiy de kalkip söyle dedi:

- Her kisinin ayaga kalkıp konustugu ve insanları Hz. Ali'nin safları arasına katılmaya teşvik ettiği zaman Ebu Musa, onları Hz. Ali'nin yanma gitmekten men ediyordu. Minberin üzerinde Ammar ve Nasan'la birlikte duruyordu. Nihayet Hz. Ali'nin oğlu Hasan, ona:

- Yazıklar olsun sana, anası ölesice, yanımızdan uzaklas ve minberimizi terket, dedi.

Anlatıldığına göre Hz. Ali, Ester'i Kûfe'ye göndermiş, o da Ebu Musa'yi Kûfe valiliğinden azlederek aynı gecede vali konagından ihraç etmişti. Ondan sonra Kûfeliler, Hz. Ali'nin safları arasına katılma çağrısına icabet etmişler ve Hz. Hasanla birlikte karadan ve Dicle nehrinden gitmek üzere 9000 kişi Hz. Ali'nin yanma varmışlardı. Baska bir rivayete göre ise Hz. Hasan'la birlikte 12000 kişi, Hz. Ali'nin yanma gitmiş. Hz. Ali de bir cemaatla Zikar'da yol üzerinde onları karşılamıştı. Karşılayan cemaat arasında İbn

Abbas da vardı. Hz. Ali, hepsine; "Hos geldiniz diyerek söyle hitap etmişti: "

- Ey Küfe halkı, siz Acem hükümdarlarıyla karsılastınız, onların topluluklarını dağıttınız. Basralı kardeşlerimizin yanına bizimle beraber gelmeniz için sizi çağırdım. Eğer geri dönerlerse ki, istediğimiz budur ne âlâ. Eğer ısrar ederlerse onlara yumusakça muamele ederiz. Neticede onlar bize haksızlık yaparak zulüm başlatırlarsa, o zaman gereğini yaparız. İçinde barış bulunan bütün çarelere bas vurunuz. İslahatı fesada tercih ederiz. İnsallah bunu yaparız.

Hz. Ali'nin etrafında Zikar beldeğinde toplandılar. Hz. Ali'ye katılan birliklerin tanınmış reislerinin adları şöyleydi: Ka'ka' b. Amr, Sa'd b. Malik, Hind b. Amr, Heysem b. Sihab, Zeyd b. Sohan, Ester, Adiy b. Hatim, Müseyyeb b. Neciyye, Yezid b. Kays ve Hicr b. Adiy.

Abdül'1-Kays kabilesi, bütünüyle Hz. Ali'nin bulunduğu Zikar ile Basra arasında durup onun gelmesini bekliyorlardı. Binlerce kısıdılar. Hz. Ali, Basra'da bulunan Talha ve Zübeyr'e elçi olarak Ka'ka'i gönderdi ki, onları kendi safları arasına katılmaya ve dostluk bağları tesis etmeye davet etsin. Ayrılık ve ihtilafın büyük bir günah olduğunu anlatsın. Ka'ka, Basra'ya gitti. Önce mü'minlerin annesi Hz. Aise ile görüşüp ona söyle dedi:

- Anacığım, bu beldeye seni getiren sebep nedir?

- Ey ogulcagızım, insanların arasını düzeltmek için geldim.

- Talha ve Zübeyr'e haber gönder de senin yanına gelsinler. Onlarla da senin huzurunda konuşalım.

Haber gönderildi. Talha ve Zübeyr, Hz. Aise'nin bulunduğu yere geldiler. Ka'ka', onlara söyle dedi:

- Ben, mü'minlerin annesi Aise'ye buraya niçin geldiğini sordum, insanların arasını bulmak ve fesadı yok etmek için geldiğini söyledi.

- Biz de bunun için geldik.

- Bu düzeltmenin ve araları bulmanın yolu nedir? Bunu bana söyleyin. Bu düzeltme ne şekilde yapılacaktır? Allah'a yemin ederim ki, eğer yolunu bilirsek düzeltmeyi yapar, fesadı ortadan kaldırırdık. Eğer bilemezsek bunu yapamayız.

- Osman'ın katillerini istiyoruz. Eğer o katiller kendi hallerine bırakılırlar ve onlara ilismezlerse, bu Kur'an-i terk etmek demektir.

- Siz, Basra halkından Osman'ın katilleri olan birçok kimseyi öldürdünüz. Bu gün doğruluğa herkesten önce sizin yönelmeniz gerekir. 600 adam öldürdünüz. 6000 kişi size karşı çıktı. Sizi terkedip gittiler, yanınızdan ayrıldılar. Harkus b. Züheyr'i öldürmek istediniz. Onu, 6000 kişi size karşı korudu. Eğer onları kendi hallerine terkederseniz bu söylediklerinizi de terk

etmis olursunuz. Eger onlarla çarpisacak ve sizden ayrilan adamlara karsi koyacak olursaniz, hos karsilamadigimiz bu olaylardan daha büyüğü ile karsilasir ve nefret duyarsiniz, (yani amaciniz Osman'in katillerini öldürmekse ve bunda bir maslahat gör-mekteyseniz bilesiniz M, onlari öldürdüğünüz takdirde daha büyük bir fesat çıkacaktır.) 6000 kisi kendisini korudugu için Harkus b. Zü-heyr'den, Hz. Osman'in öcünü almaktan aciz kaldiginiz gibi ben de Osman'm katillerini simdilik öldürmemekte mazurum. O katilleri öldürme isini,onlari yakalama firsatini elde edinceye kadar erteliyorum. Çünkü her sehirdeki ahalinin görüşü farklıdır. Halk, ihtilaf halindedir.

Sonra sunu da biliyorum ki, Rebia ve Mudar kabilesinden bir topluluk, meydana gelen bu hadise yüzünden Osman'in katilleriyle savasmak için bir araya gelmislerdir.

Bunun üzerine Hz. Aise, Kaka'ya:

- Peki sen ne dersin? diye sorar, o da söyle cevap verir:

- Ben derim ki: Meydana gelen bu olaylarin ilaci, hadiseleri ve insanlari sakinlestirmektir. Eger bu durum teskin edilirse, insanların heyecanlan söner ve is sona erer. Bize bey'at ederseniz bu, hayra bir alamettir. Rahmet ve iyilige dogru giden bir yolun müjdesidir. Fakat buna yanasmaz da isi daha da büyüterek yan çizerseniz,durum, serre ve kötülüğe dogru kayip gider ki bu, hakimiyetin ve mülkün yok olmasi demektir. Afiyeti, saglik ve selameti isteyin ki, yüce Allah, onu size ihsan etsin. Siz daha önce Islâm'in baslangicinda oldugu gibi hayra ve iyilige anahtar olunuz. Ne olur, belaya ve musibete bas vurup da onu basimiza ve kendi basiniza s ar dir m ayin. Vallahi benim söyleyeceklerim bundan ibarettir. Sizi bu sözlere uymaya ve hayra davet ediyorum. Bu musibetlerin sonunda yüce Allah'in, bizi daha büyük bir musibete ugratacagindan korkuyorum. Basiniza gelen bu felaketler, gerçekten daha önce düşünölen ve tasarlanan seyler degildir. Bu isler, bir adamin bir baskasini öldürmesi veya ondan nefret etmesi, ya da bir kabilenin baska bir kabileyi öldürüp de ondan nefret etmesine benzemez.

Bu sözler üzerine onlar da Ka'ka'ya söyle dediler:

- Dogru ve isabetli söyledin. Kalk, simdi Ali'ye git.Eger Ali de bu görüşlerine aynen uyar ve bu görüşlerle bize yaklasirsa, o zaman bu is barisla sonuçlandı, demektir.

Ka'ka', Hz. Ali'ye dönüp durumu anlatti. O da son derece sevindi. Her iki taraf barisa yöneldi. Ancak bu barisi hos karsilamayanlar da vardı.

Hz. Aise de oraya baris amaciyla geldigini bir haberciyle Hz. Ali'ye bildirdi. İki taraf sevindiler, bunun üzerine Hz. Ali kalkip bir hutbe okumus, Allah'a

hamdü senada bulunduktan sonra cahiliye döneminin bahtsızlığından ve mutsuzluktan, Islâm'ın gelisiyle erisilen mutluluktan, Allah'ın, bu ümmete verdiği nimetlerinden, Rasûlullah (sa.v.) dan sonra hilafet ve cemaatla nasıl bir nimete erdiklerinden Rasûlullah'tan sonra gelen her iki halifenin döneminde de aynı mutlulugun sürdüğünden, fakat Cenâb-i Allah'ın insanlara ihsan ettiği bu üstünlükleri kiskanan ve dünyayı taleb eden serli bir grubun çıkıp bu olaya sebebiyet verdiginden söz etmiş ve bunların Islâmiyet'i tekrar gerisin geriye çevirmek istediklerini anlatmış, sonra sözlerini söyle bitirmiş: "Allah, mutlaka arzu ettiğini ortaya koyar ve dilediğini yapar, haberiniz olsun ki, ben yarin çıkıp gidiyorum. Siz de bana uyup çıkıp buradan gidin. Hz. Osman'ın öldürölmesine yardımcı olanlar yola çıkmasınlar.»

Hz. Ali, bu konuşmasını yaptıktan sonra, Hz. Osman'ın öldürölmesinde elebaşlık yapan Ester en-Nehaî, Süreyh b. Evfa, îbn Sevda lakabıyla bilinen Abdullah b. Sebe', Salim b. Salebe ve Gulab b. Heysem gibi tanınmış liderler başkanlığında 2500 kişi bir araya gelip toplandı. Bunların aralarında bir tek sahabe yoktu, bunlar dediler ki: «Bu da ne! Aslında görüşü şudur: Ali, Allah'ın kitabını en iyi kavrayan ve en iyi bilen bir kimse olduğu için Osman'ın katillerini er-geç yakalayip Allah'ın emrini yerine getirecek ve bu konuda titiz davranacak ilk insandır. Onun söylediklerini isittiniz, yarin insanları size karşı toplayacaktır. Aslında. bütün kavim sizi ele geçirmek istiyor. Sayınız az, onların ise çoktur, ne yapacaksınız?

Ester dedi ki: Talha ile Zübeyr'in bizim hakkımızda neler düşündüklerini biliyoruz. Ali'nin ise bizim hakkımızdaki düşündüklerini bugüne kadar bilmiyoruz. Eger onlarla antlaşmış demek ki, bizi öldürmek için antlaşmışlardır. Eger durum bu merkezde ise, Ali'yi de Osman'ın pesine takar (ve onu öldürürüz). O zaman millet de susarak bizim yaptıklarımıza razı olur.

îbn sevda (Abdullah b.Sebe) ise, söyle dedi:

- Senin görüşün ne kadar kötü! Eger Ali'yi öldürürsek bizi de öldürürler. Ey Osman'ın katilleri olan bizler! Biz 2500 kişilik bir grubuz.Tal-ha ile Zübeyr ve taraftarlarına gelince 5000 kişidirler, onlara güç yetire-meyiz, onlar bizi ele geçirmek istiyorlar.

Gulab b.Heysem ise, söyle dedi:

- Gelin, onları kendi hallerine bırakıp gidelim, başka şehirlere yerleşelim, orada kendimizi koruyalım.

Ibn Sevda (Abdullah b. Sebe'), söyle dedi: Ne kadar kötü bir görüş! Vallahi herkes sizin ayrı bir grup olup gitmenizden dolayı sevinir. Eger siz, bu iyi ve her türlü kötölükten uzak olan insanlarla bir arada olursanız, mesele yok.

Eger ayrilip ta kendi basiniza bir grup olursaniz nerede bulunursaniz bulunun, vallahi insanlar sizi öldürürler. Sizin üstün olmanız ve bu isten siyrilmanız, her iki grubun çarpismasiyla mümkündür. Eger onlar yarın birbirlerine düşerlerse, siz aralarından yavaşça çekilip çıkınız ve onlara herhangi bir şekilde yardım konusunda da söz vermeyiniz. Siz, kimin yanında olursanız onun savastan vazgeçmesi kaçınılmazdır. Burada yapılacak tek şey, Ali'yi Talha ve Zübeyr ile çarpistirip onları birbirine düşürmektir. Bu görüşümü dikkate alın.

Böyle dedikten sonra ayrıldılar. Sabahleyin de Ali yola çıktı. Abdül-Kays kabilesinin adamlarının bulunduğu yere vardı. Onlar da kendesi-ne katilip yola çıktılar. Nihayet Zaviye'ye vardılar. Hz. Ali, oradan Basra'ya doğru hareket etti. Talha ve Zübeyr ile beraberindekiler de Hz. Ali'yi karşılamak için yola çıktılar. Ubeydullah b. Ziyad'ın köskününün yanında toplandılar. Her iki taraf ayrı ayrı yerlerde konakladılar. Hz. Ali, askerlerini biraz öne aldı, diğerleri gelip ona katıldılar. Üç gün orada durdular. İki taraf arasında haberleşme ve yazışma devam etti. Bu durum hicri otuzaltıncı sene cemaziyelahir ayının ortalarında cerayan etmişti. Bazı kimseler, Talha ve Zübeyr'in fırsatı değerlendirerek Osman'ın katillerini ele geçirmelerini teklif etmişler, onlar da şöyle demişlerdi:

«Ali, bu işin teskin edilmesini tavsiye etti. Biz de bu hususta barismak üzere ona haber göndermişiz.»

Hz. Ali de kalkıp taraftarlarına bir hutbe irad etti. Aver b.Neyyar el-Mankarî kalkıp ona Basra'ya niçin geldiğini sordu.O da şöyle cevap verdi:

- Durumu düzeltmek, fesadi yok etmek, intikam atesini söndürmek, insanları hayır üzerinde toplamak ve ümmetin bu galeyanını yatistirmek için geldim.

- Ya senin bu çağrına icabet etmezlerse ne yaparsın?

- Onlar, bize ilismedikleri sürece biz de onlara ilismeyiz.

- Ya onlar, bizi rahat bırakmazlarsa ne yaparsın?

- Kendimizi onlar karşı savunuruz.

- Onlar da senin gibi düşünüyorlar mı?

- Evet.

Ebu Selam ed-Dalanî kalkıp Hz. Ali'ye şöyle bir soru sordu:

- Eger bu adamlar, Osman'ın kanını istemekte gerçekten samimi iseler, bu hususta delilleri var midir?

- Evet, vardır.

- Peki bu kam aramakta gecikme konusunda senin bir delilin var-midir?

- Evet, vardır.

- Eger biz ve onlar, yarin karsi karsiya gelip çarpisirsak kiyametteki durumumuz ne olacaktır?

- Bizden ve onlardan kalbi Allah'a bagli olan bir kimse öldürülürse mutlaka Cenâb-i Allah'in onu Cennet'e koyacagini ümid ederim.

Hız. Ali, orada bulunanlara bir konusma yaparak söyle buyurdu: «Ey Müslümanlar, karsimizda bulunan bu Müslümanlar için dillerinizi ve ellerinizi tutun. Sakin bu konuda bizden ileri gitmeyin.Çünkü yarin kiyamet gününde bu gün düşmanligi baslatanlar dava edilecektir.»

O esnada Ahnef b. Kays, bir toplulukla gelip Hız. Ali'ye katildi. Ah-nef, Harkus b. Züheyr'i, Talha ve Zübeyr'e karsi korumustu. Medine'de Hız. Ali'ye bey'at etmistir. Zira o, Hız. Osman, Medine'de kusatma altina ahndigi zaman oraya gelmis; Aise, Talha ve Zübeyr'e söyle bir soru yöneltmistir:

- Eger Osman öldürülürse kime bey'at edeyim?

- Ali'ye bey'at et.

Osman öldürölünce Hız. Ali'ye bey'at etmistir. Sonra Ahnef, söyle demistir: «Ali'ye bey'at ettikten sonra kavmime döndüm. Ama daha feci bir halle karsilastim. Nihayet insanlar, Hız. Osman'in intikamini almak amaciyla Hız. Aise'nin buraya geldigini söylediler. Ben de kime uyacagini hususunda sastim. Ebu Bekir'den duyugum bir hadis vasitasiyla Cenâb-i Allah, beni korudu. Zira bu hadiste Rasulullah (s.a.v.), baslarina Kisra'nin kizini geçiren Farslilann durumunu duyunca söyle buyurmustu: «Yönetimlerinin basina bir kadini geçiren bir millet, felah bulmayacaktır.»

Kisaca demek istedigimiz sudur ki, Ahnef, 6000 okçusuyla birlikte Hız. Ali'nin saflarina katildiginda Hız. Ali'ye söyle dedi:

-Istersen seninle omuz omuza savasirim. Istersen de 10 000 kiliçli adami savas alanindan uzaklastiririm.

- Sen on bin kiliçli adami savas alanindan uzaklatir, bize ilismesinler.

Bundan sonra Hız. Ali, Talha ile Zübeyr'e su mealde bir mektup gönderdi: «Ka'ka' b. Amr'a verdiginiz söze bagliysaniz bize ilismeyin. Oturalim bu isi görüselim.» Onlar da Hız. Ali'nin, bu mektubuna karsi su cevabî mektubu gönderdiler: «Biz, insanlar arasinda baris tesis etmek maksadiyla Ka'ka b. Amr'a verdigimiz söze bagliyiz.» Böylece herkesin kalbi rahatladi. Sükuna erdiler. Iki ordudaki askerler, arkadaslariyla görüsüp konustular. Aksam olunca Hız. Ali, Abdullah b. Abbas'i karsi tarafa gönderdi. Onlar da Muhammed b. Tuleyha es-Seccad'i Hız. Ali tarafina gönderdiler. Böylece iki taraf da rahat bir gece geçirdiler. Ancak Hız. Osman'in katilleri, en kötü geceyi geçirdiler. Onlar geceleyin bir araya gelip müsavere yaptilar. Ve fecir

dogar dogmaz savasi baslatmak-kararim aldilar. Fecrin dogusundan Önce ayaklandilar. 2000'e yakin kisiydiler. Her grup kendi yakinindeki tarafa hücum etti. Kiliçla saldırdilar. İki taraf da kendilerini korumak için silahlarını ele alip savasmaya bas-ladil G. İnsanlar, uykudan uyandilar. "Kûfeliler, geceleyin bize hücum ettiler, bize ihanet ettiler." dediler.

Bunun, Hz. Ali taraftarlarından gelen bir hücum olduğunu zannettiler. Durum, Hz. Ali'ye bildirilince o:

- Su insanlara ne oluyor? diye sorunca:

- Basralılar gece bize baskın yaptılar, diye karşılık verdiler.

Her taraf, kendi silahını kosup aldı, zirhim giydi, atlarına bindi. Aslında ne yapıldığını hiç kimse bilmiyordu. Bu, Allah'ın takdir etmiş olduğu bir kaderiydi. Savaş iyiden iyiye kızıştı. Kahramanlar mübareze yaptılar. Bahadırlar, savaş meydanında tur attılar. İki ordu karşı karşıya geldi. Hz. Ali'nin etrafında 20 000 asker; Hz. Aise ile adamlarının etrafında da 30 000 asker toplandı. Innâ lillah ve innâ ileyhi raciun.

Abdullah b. Sebe taraftarları -Allah onları kahretsin- çarpışmaya ara vermiyorlardı. Fütursuzca savasıyorlardı. Hz. Ali'nin münadisi de: «Savasmaya son verin,savasmaya son verin!» diye sesleniyor, ama kulak veren kimse olmuyordu. Basra kadisi Ka*b b. Süvvar gelip şöyle dedi: «Ey mü'minlerin annesi! İnsanlara yetis. Belki Cenâb-i Allah, senin vasitanla insanları barıştırır. Hz. Aise, devesinin üzerindeki mahfesine oturdu. Onun mahfesini zirhlarla kapattılar. Gelip insanların savastıkları yerde durdu. Ama onlar birbirlerine saldırıyor, savaş meydanında tur atıyorlardı. Savaş alanında çarpışanlar arasında Zübeyr ve Ammar da vardı. Ammar, mızragını Zübeyr'e fırlatacaktı. Ama Zübeyr, kendini bir tarafa çekiyor ve ona şöyle diyordu:

- Ey Ebu Yakzan, beni öldürecek misin?

- Hayır, ey Abdullah'ın babası.

Zübeyr, Rasulullah (s.a.v.)'m «Ey Ammar! Seni asi bir grup Öldürecektir.» hadisini hatırladığı için Ammar'ı öldürmekten vazgeçti. Yoksa Zübeyr, ondan daha güçlüydü. Bu sebeple onu öldürmedi. Zaten bu savasta iki taraf da yaralıları öldürmemeye, kaçanı kovalamamaya söz ve-mislerdi. Buna rağmen çok sayıda adam öldürüldü. Nihayet Hz. Ali, oğlu Hasan'a şöyle dedi:

- Ey Hasan, keske baban bundan yirmi sene önce Ölmüş olsaydı.

- Babacığım, ben seni bu isten vazgeçirmeye çalışmıştım. Sen beni dinlemedin.

Said b. Ebi Ucre, Kays b. Ubade'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Cemel

savasinda Hz. Ali, oglu Hasan'a söyle dedi:

- Ey Hasan, keske baban bundan yirmi sene önce ölmüs olsaydi.
-Babacigim, ben seni bu isten vazgeçirmeye çalışmıstım. Ama beni dinlemedin.

- Ben isin bu noktaya varacagini düşünememistim.»

Mübarek b. Fudale, Hasan b. Ebi Bekre'nin söyle dedigini rivayet etmistir:

«Cemel gününde savas siddetlenince Hz. Ali, kellelerin koptugunu ve yere düstüğünü gördüğü zaman oglu Hasan'i tutup bagrina basti, sonra söyle dedi:

- Ey Hasan, dogrusu biz Allah'a aidiz ama bu durumdan sonra artik ne hayir umulur?»

İki ordu karsi karsiya gelip saf halinde dizildikten sonra Hz. Ali, kendileriyle konusmak için Talha ve Zübeyr'e haber gönderdi. Bunlar, atlarinin boyunlari birbirine girinceye kadar yaklastilar. Konusmaya basladilar. Hz. Ali, onlara söyle dedi:

- Görüyorum ki atlar, adamlar ve teçhizatlar toplamissiniz. Ama kiyamet gününde kendinizi savunacak bir mazeretinizi hazirladiniz mi? Allah'a karsi gelmekten sakinin ve örgüsünü saglam Ördükten sonra bozan kadin gibi olmayin. Ben sizin kaninizi korumak için hakim olmadim mi? Siz benim kanimi koruyacaksınız, ben de sizinkini koruyacağim. Kanimi helal kilmanizi gerektirecek bir hadis mi var?

Talha dedi ki:

- Sen, halki Osman'a karsi kiskirttin.

- O gün, Allah onlara kesinlesmis cezalarini verecektir.» (en-Nur, 25.) Allah, Osman'in katillerine lanet etsin.

- Ey Talha, sen kendi zevceni evinde gizlerken Rasûlullah'm zevcesini buraya getirdin. Onu vesile edinerek savasiyorsun* Öyle mi? Sen bana bey'at etmedin mi?

- Sana bey'at ettim ama o zaman boynumun üzerinde kiliç duruyordu, korktugum için bey'at ettim.

- Ey Zübeyr! Sen niçin buraya geldin?

- Senin yüzünden geldim ve halifelige benden daha layik olmadigini düşündüğüm için geldim

- Hatirliyor musun, bir gün Rasûlullah (sa.v.) la birlikte bir yerde yürüyordum da Ben-i Ganem den geçtiğimiz sirada Rasûlullah (s.a.v.) bana

bakip tebessüm etti ve ben de ona bakip tebessüm ettim. Sen o anda Rasûlullah'a: "Ebu Talib'in oğlu niye bu kibrini bırakmıyor?" dedigin zaman Rasûlullah (s.a.v.), sana söyle demedi mi: «Ebu Talib'in oğlunda kibir yoktur ve bir gün sen onunla haksız yere çarpışacaksın.»

- Vallahi dedigin doğrudur. Su anda Rasûlullah'm dediklerini hatırladım, eğer bunları daha önce hatırlamış olsaydım kesinlikle buraya gelmezdim. Bundan sonra da ebediyen sana karşı savaşacak değilim.»

Beyhakî, Harb b. Ebi Esved ed-Düelfnî'nin söyle dedigini rivayet etmiştir:

«Ali ve adamları, Talha ile Zübeyr'e yaklaştıklarında, saflar karşı karşıya geldiklerinde Rasûlullah (s.a.v.)'in katirina binmiş olan Hz. Ali, öne çıktı ve söyle seslendi: «Ben Ali'yim. Bana Zübeyr b. Avvam'i çağırın.»

Zübeyr'e seslenildi, O da geldi. Birbirlerine yaklaştılar, öyle ki, ikisinin bineklerinin boynuları birbirine değdi. Hz. Ali, ona söyle dedi:

- Ey Zübeyr! Allah askına söyle. Hani bir gün falan yerde iken Rasûlullah (s.a.v.) sana uğradı ye söyle sordu: Ey Zübeyr, sen Ali'yi sev-mezmisin? Sen de demistin ki: «Dayım oğlunu, amcam oğlunu ve dindasını nasıl sevmem?»

Yine Rasûlullah, sana söyle demisti: «Ey Zübeyr! Ama vallahi sen kendisine haksızlık ederek Ali ile savaşacaksın.» Zübeyr dedi ki:

- Evet, vallahi ben bu hadisi unutmamıştım. Rasûlullah (s.a.v.) dan duyduğumdan beri hatırlamıyordum. Şimdi hatırladım. Vallahi artık ebediyen seninle savaşmayacağım.

Böyle dedikten sonra Zübeyr, bineğinin üzerinde safları yara yara geri dönüp gitti. Abdullah b. Zübeyr, karşılarına çıkıp ona söyle sordu:

- Neyin var? Sana ne oldu?

- Ali, Rasûlullah'tan duyduğum şu hadisi bana hatırlattı: "Sen, kendisine haksızlık ederek Ali ile savaşacaksın.»

- Sen savaşmak için mi buraya geldin? Oysa sen, insanların arasını bulmak ve sulh yapmak için buraya geldin. Allah, bu işi senin vasıtanla düzeltecek ve böylece barış yapılacaktır.

- Ben, kendisiyle savaşmamak için Ali'ye yemin ettim.

- Yemin keffareti olarak kölen Serkis'i azad et ve inhanların arasını buluncaya kadar burada dur.

Zübeyr, kölesini azad etti ve orada durdu. İnsanların işi karışıp aralarında ihtilaf vuku bulunca atının üzerinde çekip gitti. Hz. Aise'nin yanma vardı. Ali ile savaşmayacağına yemin ettiğini ona da anlattı. Oğlu Abdullah, kendisine dedi ki: "Sen insanları topladın, karşı tarafla savaşmak üzere karşı karşıya

geldiklerinde ise aralarından çıktın. Sen, Ali'ye yaptığın yeminin keffaretini öde ve burada bekle."

O da kölesini azad etti. Azad ettiği kölenin Serkis adında bir köle olduğu söylenir. Baska bir rivayette anlatıldığına göre Zübeyr, Ammar ile Ali'yi bir arada görünce savaş alanından dönüp gitmiştir. Çünkü o, Rasûlullah (s.a.v.)'m, Ammar'a: «Seni asi bir topluluk öldürecektir.» dedigini isitmisti ve Ammar'ın o günde öldürölmesini istememisti.» Naklettigimiz bu hadis sahih ise, demek ki Zübeyr, bu hadis sebebiyle savaş alanından dönüp gitmisti. Ve Hz. Ali'ye yaptığı yeminin keffaretini ödedikten sonra tekrar onunla savaşmak için savaş alanında beklemis olduğu akla uymayan uzak bir ihtimaldir. Dogrusunu Allah bilir.

Kisaca demek istedigimiz sudur ki, Cemel savaşında Zübeyr, savaş alanından döndükten sonra Vadi's-Siba' denen bir yerde mola vermis, o esnada Amr b. Cermuz adında biri onu takip etmisti. Zübeyr, uyumakta iken Amr b. Cermuz gelip ansizin onu öldünnüstü.Bununla ilgili detayli açıklamayi ileride verecegiz.

Talha'ya gelince, savaş alanında hedefini sasirmis serseri bir ok ona isabet etmisti. Bu oku Mervan b. Hakem ona fırlatmisti. Dogrusunu Allah bilir, Talha, yaralanan ayagini atinin bedenine yapistirip yoluna devam etmeye çalismis, ancak ati ona serkeslik yapınca: «Bana gelin ey Allah'in kullari, bana gelin ey Allah'in kullan!» diye ünlemis, pesine takilip kendisini tutan bir kölesine: «Yaziklar olsun sana! Beni evlere götür.» demisti. Ayagi kanadigi için ayakkabisi kanla dolmustu. Kölesine: «Terkime bin» demisti. Kan kaybettiği için gücünü yitirmisti. Kölesi terkisine binerek onu binek üstünde tutmus ve Basra'daki bir eve götürüp birakmisti. Kendisi de orada vefat etmisti. Allah ondan razı olsun.

Hız. Aise, mahfesinin üzerinde savaş alanında ilerledi. Savaş kizisip çarpisma siddetlenince Zübeyr geri dönmüs, Talha'da öldürölmüstü. O esnada Basra kadisi Ka'b b. Süvvar, bir mushafi eline almış, Hz. Aise de ona: «Çarpisanlari bu mushafa davet et.» diye emretmisti. Ka'b b. Süvvar, mushafi eline alip savaş alanında ilerleyince Küfe ordusunun öncüleri onu karsilamislardı. Abdullah b. Sebe' ve taraftarlari, askerlerin önünde bulunup ele geçirdikleri Basrahlari Öldürüyorlardi. Firsatim buldukça hiçbir kimseyi öldürmekten geri durmuyorlardi. Ka'b b. Süv-var'ın mushafi eline alip yüksekte tuttugunu görünce onu ok yağmuruna tutarak öldürdüler. Oklari mü'minlerin annesi Hz. Aise'nin mahfesine de ulasiyordu. Bunun üzerine Hz. Aise:

- Allah Allah! Ey ogullarım, hesap gününü hatirlayın! diye bagir-di.Ellerini kaldırıp Hz. Osman'ın katilleri olan o saldirganlara beddua etmeye basladi. Orada bulunan kirmmeler de onunla birlikte yüksek sesle beddua etmeye

basladilar. Bu gürültüler, Hz. Ali'nin kulagina varinca; «Bu gürültü de ne?» diye sordu. Orada bulunanlar: «Mü'minlerin annesi, Hz. Osman'in katillerine ve bu katillerin taraftarlarına beddua ediyor» dediler.

Hz. Ali de: «Allah'im, Osman'in katillerine lanet et.» dedi. Abdullah b. Sebe' ve adamlari, Hz. Aise'nin mahfesine ok atmaya devam ettiler. Öyle ki, atilan oklari saplanmasi neticesinde mahfesi kirpiyi andirdi. Hz. Aise de yaninda bulunanlari, bu saldirganlari durdurmaya tesvik etti. Yanindaki koruyuculari, onlara karsi saldiriya geçirdi. Onlar da saldirganlara hücum ettiler ve bu hücum, Hz. Ali'nin bulundugu yere kadar uzandi. Hz. Ali de oglu Muhammed b. Hanefiyye'ye:

- Yaziklar olsun sana! Bayragi al ve ilerle! diye emir verdi. Ancak Muhammed b. Hanefiyye, bu emri yerine getirmeyince Hz.

Ali, onun elinden bayragi alip ilerledi. Savas dolabi bir bu yana, bir o yana dönüyordu. Bazen Basralilarm lehine, bazen de Kufelilerin lehine cereyan ediyordu. Çok sayida adam ve büyük bir topluluk öldürüldü. Bu savastaki kadar çok el ve ayagin kesildigi baska bir savas görülmedi. Hz. Aise de insanlari, Hz. Osman'in katillerine karsi kiskistiyordu. Sagma bakip: «Bunlar kimlerdir? diye sorunca onlar: «Biz, Bekir b. Vail kabilesin deniz.» dediler. Hz. Aise de: «Adamin birisi, sizin hakkinizda söyle demisti, dedi. Demirle bize geldiler. Onlar himmet sahibi esraftirlar. Bekir b. Vail kabile si diri er.»

Sonra Beni Naciye kabilesi, ardından da Beni Dabbe kabilesi Hz. Aise'ye sigindilar. Onun saflari arasina katildilar. Bu savasta onlardan da çok sayida adam öldürüldü.

Anlatildigina göre bu savasta Hz. Aise, devesinin yularini tutmus olarak duruyordu. O esnada yetmis erkegin eli kesilmisti. Savas siddetlenip taraftarlarinin beli kirildigi zaman Beni Adiy b. Menaf kabilesi ilerledi ve siddetli bir sekilde çarpisti. Hz. Aise'nin devesinin basim yükselttiler. Karsi taraftakiler ise bu deveyi öldürmeyi amaçlayarak söyle demislerdi: "Bu deve durdukça savas da sürecektir."

Devenin yulari Amre b. Yesribî'nin elinde bulunuyordu. Baska bir rivayete göre ise Amr b. Yesribî'nin elinde bulunuyordu ki bu adam, Am-re'nin kardesidir. Daha sonra Alba b. Heysem adindaki namli yigit, bu devenin bulundugu tarafa saldirdi. Ibn Yesribî, onu öldürdü. Amr el-Cemelî de saldiriya geçince Ibn Yesribî onu da öldürdü. Bu arada Zeyd b. Sahan ile Ernes Sa'saa b. Sohan da öldürüldüler. Sonra Ammar b. Yasir, İbn Yesribî'ye seslenerek saf arasinda çarpismaya basladilar. Ammar b. Yasir, doksan yasindaydi. Üzerinde bir kürk vardi. Belini hurma lifiyle baglamisti. Orada bulunanlar: «İnnâ lillah ve innâ ileyhi raciun. İste simdi Ammar da öldürölüp giden arkadaslarinin pesi sıra ahirete göçe-cektir.» dediler. Ibn Yesribî, ona

bir kiliç darbesi vurdu. Ammar, bu darbeyi kalkamyla önledi. İbn Yesribf nin kilici kalkana gömüldü. Bu defa Ammar, ona darbesini vurup ayaklarını kesti. Onu esir alıp Hz. Ali'nin huzuruna götürdü. İbn Yesribî, Hz. Ali'ye:

- ar müminlerin emiri! Canımı bağışla, deyince Hz. Ali ona:

- Üç kişiyi öldürdükten sonra mi canını bağışlayacağım? diyerek istediğini reddetti. Sonra emir verip onu öldürttü. Daha sonra Hz. Aise'nin devesinin yularını, öldürülmeden önce İbn Yesribf nin kendi yerine vekil bıraktığı Beni Adiy kabilesinden bir adam eline aldı. Rebia el-Ukaylî de bu adamla çarpıştı. Bunların ikisi de birbirlerini öldürdüler. Yulari, bu defa Haris ed-Dabbî eline aldı. Haris kadar güçlü bir adam görülmesi değildi. Yulari eline alınca şöyle dedi:

«Biz, deveyi koruyan Dabbe ogullarıyız.

Beyler karışımızda yere yıkılınca, bir başka beyle mübareze yaparız.

Osman'ın etrafını kollayan adamları.

Ölüm bize baldan tatlıdır.

Cesil'de ihtiyarımızı bize geri verin.»

Bu beyitlerin Vesim b. Amr ed-Dabbîye ait olduğu söylenmiştir.

Bu şekilde kırk kişi öldürülene kadar devenin yuları bırakılma-dı.Hz. Aise, bu konuda şöyle demişti: «Dabbe kabilesi evlatlarının sesleri kesilinceye kadar bu öldürmeler devam etmişti. Ve devam dimdik yerinde durmuştu.» Sonra devenin yularını Kureys'ten yetmiş kişi sırasıyla tuttular. Ve bunlar da pes pese öldürüldüler. Bunlardan biri Sec-cad lakabıyla tanınan Muhammed b. Talha idi. Bu, Hz. Aise'ye:

- Anacığım, bana ne emrin varsa buyur söyle, demiş. Hz. Aise de ona:

- Sana, Adem ogullarının en hayırlısı olmanı emrederim, deyince o da oradan ayrılmaktan vazgeçmiş ve yerinde sebat edip: «Ha mim, karışlarımız zafer bulmayacaklardır.» demişti. Bir grup düşman, ona saldırmışlar, her birinin onu öldürdüğü iddia edilmiştir. Bunlardan biri, mizragini ona saplayıp söyle demişti:

«Rabbinin ayetlerini dimdik tutan Es'as, az eziyet verir. Gördüğüm kadariyle zararsızdır.

Ben ona mizragimi fırlatarak gömleğinin yakasını yırttım. O da elleri ve ağzı üzerine düşüp yere kapandı. O, Ha mim diyerek bana sesleniyordu, ama mizragim ona saplanmıyordu.

Öne geçmeden Önce saldırsaydı ya. Yegane suçu Ali'ye tabi olmamaktı. Hakka tabi olmayan kimse ise pisman olur.»

Bundan sonra Hz. Aise'nin devesinin yularını, Amr b. Esref eline aldı. Her

kim o deveye yaklasirsa mutlaka kilicini ona vururdu. Haris b. Züheyr el-Ezdî de söyle diyerek ona yöneldi:

«Ey annemiz! Ey bildigimiz en hayirli kadın! Görmez inisin ki, nice yigitler yaralanıyor. Baslari ve bilekleri gövdelerinden kopariliyor.»

Amr b. Esrefle Haris b. Züheyr, karsilikli vurustular. Ikisi de birbirlerini öldürdüler.

Bayragi ve devenin yularini, taninmis yigitlerden baskasi eline almiyordu. Bunlar da kendilerine saldiranlari öldürüyorlar, sonra kendileri de ölüyorlardi. Adamin birisi, bu savasta Adiy b. Hatim'in gözünü çıkarmisti. Sonra Abdullah b. Zübeyr ilerleyip devenin yularini tuttu, ama konusmuyordu. Hz. Aise'ye: «Devenin yularini kizkardesinin oglu eline aldi.» dediklerinde Hz. Aise, Abdullah b. Zübeyr'in annesi Esma'yi kastederek: «Vah Esma da aglayacak,» demisti. Malik b. Haris, devenin yularini tutmus vaziyette iken Ester en-Nehaî gelip ona saldirdi, ikisi çarpistilar. Ester, Malik'in basini agir yaraladi. Bunlar çarpisirlarken Abdullah b. Zübeyr, Ester'i hafif yaraladi. Sonra Esterle Abdullah çarpisirken yere düstüler. O esnada Abdullah b. Zübeyr, söyle diyordu:

«Beni ve Malik'i öldürün. Malik'i benimle beraber öldürün.»

Orada bulunanlar, Malik'in kim oludgunu bilmiyorlardi. O, Ester lakabiyla taninmisti. Çarpismanin bu sekilde devam ettigini gören Hz. Ali taraftarlariyla Hz. Aise'nin taraftarlari kosup her iki hasmi birbirinden çekip ayirmislardi. Abdullah b. Zübeyr'in aldigi bu son yarasiyla birlikte Cemel savasinda vücudunda meydana gelen yaralarin sayisi yetmişüçü bulmustu.

Mervan b. Hakem de yaralanmisti. Sonra bir adam gelip devenin ayaklarina vurdu. Onu yaraladi yere düşen deve siddetli bir sekilde hirilti çıkarip böğürdü. Devenin yularini en son elinde tutan kisi, Züfer b. Haris olmustu. Yular onun elindeyken deve vurulmustu. Baska bir rivayette anlatildigina göre devenin yularini Züfer b. Harisle Büceyr b. Dül-ce ellerinde tutmakta iken deve vurulmustur. Yine denildigine göre Hz. Ali'nin tavsiyesi üzerine deve vurulmustur. Baska bir rivayette anlatildigina göre ise Ka'ka b. Amr'm tavsiyesi üzerine vurulmustur. Maksat-da mü'minlerin annesi Hz. Aise'nin deve üzerinde iken atilan oklarla isabet almasini önlemektir. Çünkü o, deve üzerinde iken okçularin hedefi haline gelmisti. Yulari tutanlar da kargilara ve mizraklara hedef olmuslardi. Ayrica insanların ugruna canlarini feda etmek istedikleri Hz. Aise ve devesinin savas ortamindan çıkarilmasi gerekiyordu. Deve vurulup yere düşünce çevresindeki insanlar âdeta yenilgiye ugramişçasına dagilip kaçtilar. Hz. Aise'nin mahfesi de atilan oklari saplanmasi neticesinde âdeta bir kirpiyi andiracak hale gelmisti. O esnada Hz. Ali'nin ünleyicisi insanlara su duyuruda bulundu: "Kaçan kimseyi kovalamayin. Yar aliyi öldürmeyin, evlere sakin girmeyin."

Hız. Ali, adamlarından bir kaçma, bu mahfeyi ölülerin bulunduğu yerden alıp getirmelerini emretti.Hız. Ebu Bekir'in oğlu Muhammedle Ammar b. Yasir'e de bu mahfeyi bir yere gömüp üzerine kubbe yapmalarını emretti.

Sonra kardesi Muhammed, Hız. Aise'ye gelip sordu:

- Vücudunda yara var mı?
- Hayır, sana ne, yaramaz adam.

O esnada Ammar b. Yasir de gelip Hız. Aise'ye söyle bir soru sormustu:

- Nasilsin anacığım?
- Ben, senin anan değilim.
- Hosuna gitmese de sen benim anamsın.

Hız. Ali de gelip Hız. Aise'ye selam vermiş, hal hatır sormuş ve söyle sormustu:

- Nasilsin anacığım?
- İyiyim.
- Allah seni affetsin.

Komutanlar, önde gelen şahsiyetler ve Müslümanların esrafi gelip Hız. Aise'ye selam verdiler. Allah ondan razı olsun.

Anlatıldığına göre A'yun b. Dübe/a b. A'yun el-Mücasî, Hız. Aise'nin yanına gelerek basını mahfesinin içine sokar ve onu görür. Hız. Aise, ona: «Allah'ın laneti senin üzerine olsun. Behey adam!» diye beddua eder. Adam da: «Ben burada Hümeýradan başka kimseyi görmüyorum.» şeklinde karşılık verir. Hız. Aise: «Allah, senin sırrını açığa "vursun hey eli kesilesice adam, avretlerini de insanların gözü Öñüne sersin.» diyerek tekrar bedduada bulunur. Gerçekten bu adam, daha sonra Basra'da öldürölmüş, elbiseleri üzerinden alınmış, eli kesilmiş ve çirilçıplak bir vaziyette Ezd kabilesinin harabe evlerinden birisine atılıp bırakılmıştı.

O gün akşam olunca Hız. Ebu Bekir'in oğlu Muhammed, Hız. Aise'yi alarak Basra'ya götürmüş ve Abdullah b. Halef el-Huzafn'in evinde misafir etmişti. Burada Haris b. Ebi Talha'nın kızı Safiye bulunuyordu. Ebu Talha'nın babası Abdüluzza, onun da babası Osman, onun da babası Abdüddar idi. Safiye, Abdullah b. Halef'in kızı olup, "Talha'lar Tal-ha'smin anası" diye biliniyordu. Diğer taraftan yaralanan kimseler, ölümler arasından çıkarılarak Basra'ya götürölmüştü. Bu arada Hız. Ali, ölümler bulunduğu yerde dolasmış ve tanıdığı her bir maktulün yanına gelince ona rahmet okuyarak: «Kureyslilerin öldürölmüş olarak yerde yattıklarını görmek çok agrıma gidiyor.» demisti. Anlatıldığına göre Talha b. Ubeydullah'm cesedinin yanına geldiğinde de söyle demis-ti:«Ey Muhammed'in babası! Sana

üzölüyorum, müteessirim, dogrusu bizler Allah'a aidiz ve yine biz O'na dönücüleriz. Vallahi sen sairin dedigi gibi oldun:

«Öyle bir delikanli ki, zengin oldugu zaman zenginligi onu arkadasina ve dostuna yaklastiriyordu.

Fakirlik kendisinden uzaklasip, zengin oldugunda iste böyle yapiyordu.»

Hz. Ali, Basra disinda üç gün kaldi. Sonra iki taraftan da öldürülenlerin cenaze namazini kildi. Bu ölümler arasinda özellikle Kureyslilerin namazlarim önce kildi. Sonra savas alanında bulunan Hz. Aise taraftarlarından olan maktullerin üzerlerindeki esyaları toplatip Basra mescidine gönderdi. Adamlarina, bu esyalar arasinda kendilerine ait olan esyalar varsa almalarına müsade etti. Yalniz hazineye ait olup üzerinde sultan damgasi bulunan silahlara el sürmemelerini tembihledi.

Cemel savasinda her iki taraftan 5000'er kisi olmak üzere toplam 10000 kisi öldürülmüştü. Allah, onlara rahmet etsin. Öldürülen sahabelerinden de razi olsun.

Hz. Ali'nin bazi taraftarlari, Talha ve Zübeyr'in adamlarinin mallarinin kendilerine taksim edilmesi talebinde bulundular ama Hz. Ali, onların bu taleblerini kabul etmeyince İbn Sebe taraftarlari, Hz. Ali'nin bu tutumunu elestirip söyle de diler :«Nasil olur da Talha ve Zübeyr'in adamlarinin kanlarim aktimak bize helal oluyor ama mallari bize helal olmuyor? «Hz. Ali, onların bu elestirilerini duyunca söyle dedi:

- Hanginiz payina mü'minlerin annesi Aise'nin düşmesini ister?

Hz. Ali'nin bu çıkismasi üzerine orada bulunanlar sustular. Bu se-

beple Basra'ya girildiginde Hz. Ali, beytü'l-malm kapisim açti, adamlarından her biri oradan 500 dirhem aldı. Onlara: «Sam'a vardigimizda da sizlere bu kadar verecegim.» dedi. Ancak İbn Sebe' taraftarlari, onun bu hareketini de elestirip arkada dedikodu yapmaya basladilar.

Cemel vak'asmm sona ermesinden sonra Ahnef b. Kays, Sa'd ogullariyla birlikte Hz. Ali'nin yanma geldi. O, bu olayin disinda kalmis, bir kenara çekilip durmustu. Yanma vardiginda Hz. Ali, ona:

- Sonucun meydana çıkmasını mi bekledin? diye sormus.

Ahnef de:

- Ben, davranisin isabetli ve daha iyi oldugunu görüyorum ey mü'minlerin emiri! Senin emrinle olan olmustur. Ve ben, yine senin emrindeyim. Senin su anda koyuldugun yol, hayli uzun bir yoldur. Ve ben senin dününden ziyade yarına muhtacim. Ben yapacagim iyiligi biliyor ve yarın için de baglilik ve sevgimi sakli tutuyorum. Sakin bana bu söylediğin sözler gibi serzeniste bulunma. Ben, senin yanındayim ve senin yardımcılardan

olurum, diyerek karsilik vermisti.

Hiz. Ali, daha sonra bir pazartesi günü Basra'ya girmis, Basralilar, ona bey'at ettikleri gibi savasta yaralanlar ve kendilerine eman verilenler de gelip bey'at etmislerdi. Abdurrahman b. Ebi Bekre de kendilerine eman verilen kisilerle birlikte gelmis ve Hiz. Ali'ye beyat etmistir. Hiz. Ali - babasini kastederek- Abdurrahman' a

- Hasta nasıl? diye sormus, o da:

- Ey mü'minlerin emiri, vallahi o hastadir. Ve seninle dost olmaya tutkun bir kimsedir, deyince Hiz. Ali, Abdurrahman'a:

- Ds önüme bakalim, diye seslenmis; ikisi birlikte babasina gitmislerdi. Hiz. Ali, Ebu Bekre'yi ziyaret etmis, ancak Ebu Bekre, ona mazeretini bildirince Hiz. Ali de mazeretini kabul etmistir. Basra valiligini Ebu Bekre'ye teklif etmis, ancak o bu teklifi kabul etmeyip:

- Hayir, senin adamlarindan veya akrabalarindan birisi olsun. Halk, sizden birinin valiligine daha sicak bakar, demisti.

Hiz. Ali ile Ebu Bekre, Basra valiligine îbn Abbas'in getirilmesi konusunda anlasarak ayrilmislardi. Diger taraftan Hiz. Ali, Basra'nin haracina ve beytül-mahn baskanligina Ziyad b. Ebihi'yi tayin etmistir. îbn Abbas'a da Ziyad'a itaat etmesini ve sözünü dinlemesini emretmistir. Zi-yad'da bu savasta kenara ekilenlerdendi. Hiz. Ali; daha sonra m'minlerin annesi Hiz. Aise'nin bulunduğu eve gelmis, kapida durup içeri girmek üzere izin istemis, izin verilince de içeri girip Hiz. Aise'ye selam vermis, o da selamini alip ona, "Hos geldin" demisti. Hiz. Ali, Beni Halefin evinde kadinlarin savasta öldürülenler için aglamakta olduklarim gördü. Halefin ogullari Abdullah ile Osman, Cemel savasinda ldrlenlerdendi. Abdullah, Hiz. Aise'nin tarafinda çarpisirken ldrlms, Osman da Hiz. Ali'nin tarafinda çarpisirken ldrlmst. Hiz. Ali, içeri girdiginde Abdullah'in karisi ve "Talha'lar Talha'sinin annesi" Safiye, ona söyle dedi:

- Sen nas benim ocuklarimi ksz biraktinsa, Allah da senin çocuklarini ksz biraksin!

Hiz. Ali, ona karsilik vermedi. Odadan disari çıkarken Safiye, ona ayni sey tekrar söyleyince adamin birisi, Hiz. Ali'ye söyle dedi.

- Ey mü'minlerin emiri, söylediklerim isittigin halde bu kadina cevap vermiyorsun. Susuyorsun, niçin böyle yapıyorsun? Kendisine böyle diyen adama Hiz. Ali, su cevabi verdi:

- Yaziklar olsun sana, müsrik olduklari halde kadinlara ilismememiz bize emredilmisti. Simdi onlar Mslmanken onlara nasıl ilisecegiz?

Adamin birisi, kapida IM kisinin durup Hiz. Aise'ye hakaret ettiklerini

söyleyince Hz. Ali, Ka'ka b. Amr'a emir verip o hakaret eden iki kişinin elbiselerinin soyularak yüzer kirbaçla cezalandırılmalarını istedi. Hz. Aise, kendisiyle birlikte savaşıp öldürülen Müslümanların ve bu sa-__ vasta Hz. Ali'nin safında savaşıp öldürülen askerlerin adlarını sordu. Bunlardan her birinin adı anıldığında Hz. Aise, ona rahmet okuyup dua ediyordu.

Mü'minlerin annesi Hz. Aise, Basra'dan çıkmak istediği zaman Hz. Ali, ona yol boyunca gerekli binek, azık ve esyalarla diğer ihtiyaç maddelerini temin edip gönderdi. Onunla birlikte gelen askerlerin -Basra'da kalmak isteyenler dışında- tamamının dönmesine izin verdi. Basra'nın tanınmış kadınlarından kirkini seçerek Hz. Aise'nin refakatine verdi. Yine onunla birlikte kardeşi Ebu Bekir oğlu Muhammed'i de yola çıkardı. Basra'dan ayrılacakları gün Hz. Ali gelip Hz. Aise'nin kapısında durdu. İnsanlar toplanmışlardı. Hz. Aise, devesinin üzerindeki mahfesi içinde evden çıktı. İnsanlarla vedalaştı. Onlara dua edip şöyle dedi:

- Ey oğullarım! Hiç biriniz diğer bir kardeşine bizden ötürü asla serzeniste bulunmasın. Vallahi daha önce benimle Ali arasında meydana gelen olay, her ailede bir kadın ile kayınları arasında meydana gelen dedikodulardan başka birsey değildi. Hz. Ali de şöyle dedi:

- Evet, doğru söyledi. Benimle onun arasında bundan başka hiçbir çekisme söz konusu değildi. Ve sunu çok iyi biliniz ki, o sizin Peygamberiniz (s.a.v.)'in dünyada ve ahirette zevcesidir.

Hz. Ali, böyle dedikten sonra birkaç mil ötesine kadar Hz. Aise'nin refakatinde yürümüş, onu uğurlamıştı. Hz. Aise, Basra'dan hicretin otuzaltıncı senesinin receb ayı başında ayrılmıştı. Mekke'ye doğru yola çıkmıştı. O sene hac edinceye kadar Mekke'de ikamet etti.

Haccı ifa ettikten sonra Medine'ye döndü. Allah, ondan razı olsun.

Mervan b. Hakem'e gelince o, Malik b. Mesma'nın himayesine sığınmış, Malik de onu koruma altına almış, vefakarca davranmıştı. Bu sebeple Mervan oğulları, Malik'e ikramda bulunur, ona tazimde kusur etmezlerdi.

Başka bir rivayette anlatıldığına göre Mervan, Hz. Aise'yle birlikte Beni Halefin evine konuk olmuş, Hz. Aise, oradan çıkınca o da Hz. Aise'yle birlikte oradan ayrılmıştı. Hz. Aise, Mekke'ye giderken o Medine'ye gitmişti. Cemel savaşı cereyan ederken Mekke, Medine ve Basra arasındaki her yerde insanlar, kartalların koparıp kaçırdıkları el ve ayak parçalarının yerlere düştüğünü gördükleri için savaşın cereyan etmekte olduğunu anlamışlardı. Hatta Medineliler, Cemel savaşının yapıldığı günde güneş batmadan önce bu durumu anlamışlardı. Çünkü o gün bir kartal, Medine üzerinden uçarken ağzından birsey düşürmüştü. Gidip baktıklarında yere düşen şeyin bir el olduğunu, elin parmaklarından birinde bir yüzük

bulundugunu, yüzüğün kasinda da Abdurrah-man b. Attab adinin yazili oldugunu görmüslerdi. [11]

Fasil

Cemel savasinda her iki taraftan öldürülen önde gelen sahsiyet sahibi asaletli sahabelerin ve digerlerinin adlarini bu bölümde siralayacagiz. Önceki sayfalarda da söyledigimiz gibi bu savasta 10 000 kadar adam öldürülmüştü. Yaralilarin sayisi ise, sayilamiyacak kadar çoktu. Simdi, busavasta öldürülen seçkin sahsiyetlerin isimlerini siralamaya basliyoruz: [12]

Talha B. Ubeydullah

Bu zatin soy kütüğü şöyledir: Talha b. Ubeydullah b. Osman b. Amr b. Ka*b b. Sa'd b. Teym b. Mürre b. Ka"b b.Lüey b. Galib b. Fihri b. Malik b. Nadr b.Kinane Ebu Muhammed el-Kuresi et-Teymî. Cömert ve kerem sahibi bir kimse oldugu için Talhatü'l-Hayr ve Talhatü'l-Feyyaz adlariyla da taninirdi. Islâmiyet'in ilk günlerinde Hz. Ebu Bekir vasitasiyla Müslüman oldu. Nevfel b. Hüveylid b. Adeviye, Hz. Ebu Bekir'le Talha b. Ubeydullah'i bir ipe sikica baglardi. Beni Temim kabilesi, bu iki Müs-lümani Nevfel'den kurtaramiyorlardi. Bu sebeple Talha ve Ebu Bekir'e iki yakin arkadas anlamina gelen "karinan" deniliyordu. Rasûlullah (s.a.v.), Talha'yi Ebu Eyyüb el-Ensârî ile kardes kildi. Talha, Bedir savasi disinda bütün gazalara Rasûlullah (s.a.v.)'m yaninda katildi. Ticaret ya da elçilik amaciyla Sam'da bulundugu için Bedir savasma katilmamisti. Bu sebeple Rasûlullah (s.a.v.), Bedir savasinda elde edilen ganimetlerden ona da pay vermis ve onun da bu savasa katilmis gibi sevap kazandigini ifade buyurmustu.

Uhud savasinda Talha, büyük yararlilik göstermistti. O gün eli felç olmustu. Bu eliyle Rasûlullah (s.a.v.)'i korumus ve ölünceye kadar elindeki felçlik devam etmistti. Hz. Ebu Bekir es-Siddik, onun Uhud savasindaki yararliklarindan bahsederken "Uhud savasindaki bütün basari, Talha'ya aittir.» derdi.

Uhud savasi esnasinda Rasûlullah (s.a.v.): «Talha Cennet'i kendine vacib kildi.» demistir. Çünkü Uhud savasinda Rasûlullah (s.a.v.), üst üste iki zirh giyinisti. Bu zirhlar üzerindeyken bir daga tirmanmaya çalismis, ama becemeyince Talha basini egmis, Rasûlullah da onun sirtina basarak daga tirmanabilmisti. Bunun için: «Talha, Cennet'i kendine vacib laldi.» demisti. Talha, Cennet'le müjdelenen on sahabeden biridir. Hz. Ömer'in sahadeti neticesinde halife seçmek için teskil edilen alti kisilik sura meclisi üyelerinden biridir. Rasûlullah (s.a.v.) le arkadaslik etmis, onun sahabeti olmustur. Onunla olan arkadasligini güzelce devam ettirmis, öyle ki, Rasûlullah (s.a.v.), vefat ederken ondan hosnut olarak vefat etmistti. Ebu

Bekir'le Ömer de ondan hosnut olarak vefat etmişlerdi.

Hız. Osman galesi bas gösterince o, bir kenara çekilmiş, hatta bazı kimseler, onun Hız. Osman'a karşı düzenlenenen komplo içinde yer aldığını iddia etmişlerdi. Bu yüzden Cemel savaşında hazır bulunup Hız. Ali ile basbasa kaldığında Hız. Ali, ona öğüt vermiş, o da geri çekilip arka sıralarda durmaya başlamış, o esnada serseri bir ok gelip dizine (baska bir rivayete göre boynuna) isabet etmişti.Ama dizine isabet ettiğine dair nakledilen rivayet daha meshurdur. Ayagina isabet eden ok, onun ayagini atin böğrüne yapistirmiş, isabet alan ati da serkeslik yaparak onu yere fırlatığında o: «Ey Allah'ın kullari, bana gelin.» diye feryad etmiş, kölesi gelip terkisine binerek onu at üzerinde tutmuş ve böylece onu Basra'ya götürmüştü. O da Basra'daki bir evde vefat etmişti. Baska bir rivayette anlatildigina göre Talha, savaş alanında vefat etmiştir.

Hız. Ali, savaş sonucunda ölülerin teftisini yaparken onu da ölüler arasında görünce yüzündeki topragi silip söyle demisti: «Allah, sana rahmet etsin ey Muhammed'in babasi! Seni semadaki yıldizların altında ölmüş olarak uzandığım görmek çok gücüme gidiyor. Ayip ve hüznlerini Allah'a arz edip sikayette bulunuyorum. Allah'a yemin ederim ki, ben bundan yirmi sene önce ölmüş olmayı çok isterdim.»

Bir rivayette anlatildigina göre Talha'ya ok atip Öldüren kisi, Mer-van b. Hakem'dir. Mervan, onu vurunca Hız. Osman'ın oğlu Eban'a:«Se-ni Osman'ın katillerinden olan bazı kimselere karşı korumus ve seni onlardan kurtarmış oldum.» demistir. Baska rivayetlerde anlatildigina göre Talha'yi Mervan'dan baskasi vurmudur. Her ne kadar önceki rivayet meshursa da bana göre bu rivayet dogruya daha yakindir. Dogrusunu Allah bilir.

Talha, hicretin otuzaltinci senesinin cemaziyelahir ayinin onuncu günü (persembe günü) Öldürüldü. Kel'e mintikasinin yanma defnedildi. Öldürülürken altmış yasındaydi. Altmış küsur yasinda olduğuna dair rivayetler de vardır. Esmer tenliydi. Beyaz tenli olduğuna dair zayıf bir rivayet de vardır. Yüzü güzeldi. Saçı gürdü, boyu kısaya daha yakindi. Günlük geliri 1000 dirhemdi.

Hammad b. Seleme, Zeyd b. Cüd'an'm söyle dedigini rivayet etmiştir:

"Adamin birisi, rüyasında Talha'yi gördü. Talha, ona söyle diyormuş: «Beni bu mezardan çıkarıp baska bir yere gömün. Çünkü bu mezardaki su, beni rahatsız ediyor.» Adam, bu rüyayı pespese gördükten sonra Basra valisi İbn Abbas'a gidip rüyasını anlatmış, İbn Abbas ve adamları da Basra'da Talha için 10 000 dirheme bir ev satın almışlar, onu mezarından çıkararak getirip o eve defnetmişlerdi.Cesedini mezardan çıkardıklarında suyun isabet ettiği tarafınınin yesermiş olduğunu ve öldürüldüğü gündeki gibi vücudunun taptaze olduğunu görmüşlerdi."

Talha'ya dair birçok faziletler ve menkibeler nakledilmiştir. Mesela, Ebu Bekir b. Ebi Asim, Musa b. Talha'dan rivayet etti ki, Talha şöyle demistir:

«Uhud savaşında Rasûlullah, bana Talhatü'1-Hayr (Hayir ve iyilik Talha'si) adini verdi. Zorluk ordusunu teçhiz ederken (Tebük'e gidecek ordunun teçhizatini hazırlarken) bana Talhatü'l-Feyyaz (eli bol Talha) adim verdi. Hüneyn savaşında da bana Talhatü'1-Cûd (cömert Talha) adini verdi.»

Ebu Ya'lâ el-Musilî, Talha'nin ogullari Musa ve Isa'dan rivayet etti ki, Talha şöyle demistir: Rasûlullah'm ashabından birkaç kisi,

«Kimi, bu ugrda canini vermistir.» (el-Ahzab, 23.) ayetinin manasim soran bir bedeviye dediler ki: «Sen bu âyetin manasim Rasûlullah (s.a.v.)'a sor.» Bedevi de gelip mescidde bu ayetin manasim Rasûlullah (sa.v.)'a sordu. Rasûlullah (s.a.v.), ona aldiris etmedi. Yine sordu, yine aldiris etmedi. O esnada ben, üzerimde yesil bir elbise olarak mescidin kapisından içeri girdim. Rasûlullah (sa.v.) da:

- O soruyu soran nerede? diye sorunca bedevi:

- iste ben buradayim, dedi. Rasûlullah (s.a.v.) da beni göstererek:

- Iste bu, bu ugrda canini verenlerden (olacak)dir.» Ebu'l-Kasim el-Begavî, Cabir b. Abdullah'tan rivayet etti ki,

Rasûlullah (s.a.v.), söyle buyurmudur:

«Ayaklari üzerinde yürüyen bir sehide bakmak isteyen kimse, Talha b. Ubeydullah'a baksin.»

Tirmizî, Ebu Talib oğlu Ali'nin söyle dedigini rivayet etmistir: "Su kulaklarim, Rasûlullah (s.a.v.)'m söyle buyurdugunu isitmistir: «Talha ile Zübeyr, benim Cennet'teki komsularim dir.» Birkaç yoldan rivayet olunduguna göre Hz. Ali, söyle demistir: «Ben, Talha, Zübeyr ve Osman'in, Cenâb-i Allah'in haklarında söyle buyurdugu kimselerden olacagimizi ümid ediyorum: Biz, onların gönüllerinde olan kini çıkardik, artik onlar sedirler üzerinde karsilikli oturan kardeşlerdir.» (ei-Hicr, 47.) Hammad b. Seleme, Saidb.Müseyyeb'insöyle dedigini rivayet etmistir: "Adamin birisi, Talha, Zübeyr, Osman ve Ali aleyhinde konustu. Sa'd, o adami aleyhte konusmaktan menedip söyle dedi: "Kardeşlerimin aleyhinde konusma.» Ama o adam bu ikaza aldiris etmedi. Bundan sonra Sa'd, kalkip iki rekat namaz kildikten sonra söyle dua etti: «Allah'im! Eger bu adamin söyledigi sözlerde, senin gazabina sebep olacak ifadeler varsa, bunu bugün bana bir alamet olarak göster ve onu insanlara ibret dersi kil.» Aleyhte konusan adam, oradan çıkıp giderken bir devenin halkin arasından çıkarak gelip o adami yakalayip yere çaldigini ve gögsüyle üzerine çökerek ezdigini ve nihayet Öldürdüğünü gördük. Orada bulunan Müslümanların da gelip Sa'd'a

«Seni tebrik ederiz ey Ebu Ishak, duan müstecab oldu.» dediklerini gördüm." [13]

Zübeyr B. Avvam

Bu zatin soy kütüğü şöyledir: Zübeyr b. Avvam b. Hüveylid b. Esed b. Abduluzza b. Kusay b. Kilab b. Mürre b. Ka*b b. Lüey b. Galib b. Fihri b. Malik b. Nadr b. Kinane Ebu Abdillâh el-Kuresi el-Esedî.

Annesi, Safiye binti Abdülmüttâli Vtîr. Bu kadın, Rasûlullah (s.a.v.)'in halasıdır. Zübeyr b. Avvam, onbes yaşındayken İslâmiyet'in ilk zamanlarında Müslüman oldu. Daha küçük yasta veya daha büyük yasta Müslüman olduğuna dair çeşitli rivayetler de vardır. Önce Habesistan'a, sonra Medine'ye hicret etti. Rasûlullah (s.a.v.), onunla Seleme b. Vaks'i kardes ilan etti. Bu zat, bütün gazvelere katıldı. Hendek savası gününde Rasûlullah (s.a.v.):

- Kavmin (düşmanların) haberini bize kim getirecek? diye sordugunda Zübeyr:

- Ben getiririm, diye cevap vermisti.

Rasûlullah (s.a.v.), bu çağrısı tekrarladığında yine Zübeyr icabet etmis, üçüncü kez tekrarladığında Zübeyr yine icabet etmistî. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.) da söyle buyurmustu:

- "Her peygamberin bir havarisi vardır. Benim havarim de Zübeyr'dir.»

Bir rivayete göre Zübeyr söyle demistir: «Rasûlullah, Beni Kurayza gününde kendisi için anasını ve babasını bir araya getirdi.» Yine rivayet olunduguna göre Zübeyr, Allah yolunda kılıç çeken ilk kısıdır. Mekke'de iken Rasûlullah (s.a.v.)'in Öldürüldüğüne dair bir haber sahabelere ulastığında Zübeyr, kılıcını çekmiş olarak geldi. Rasûlullah (s.a.v.)'i sağ görünce kılıcını tekrar kinina soktu. O, Cennetle müjdelenen on kısıden ve Rasûlullah (s.a.v.) vefat ederken kendilerinden razî olduğu altı kısıden biridir. Hz. Ebu Bekir'le arkadaşlık etmiş ve bu arkadaşlığını güzelce devam ettirmisti. Onun kızı Esma ile evlenerek damadı olmustu. Zübeyr'in oğlu Abdullah, Esma'dan doğmustur. Abdullah, hicretten sonra Müslümanların doğan ilk çocuğudur. Zübeyr b. Avvam, cihad için Müslümanlarla birlikte Sam'a gitmiş, Yermük savasına katılmıştı. Müslümanlar, onun bu savasa katılmasıyla sereflenmişlerdi. Bu savasta onun büyük yararlılığı ve yüksek himmeti görülmüştü. Bizans ordusunun saflarını bastan sona iki kez varmistî. Hz. Osman, asiler tarafından kusatma altına alındığında onu bu asilere karşı savunmustu. Cemal savasında da Hz. Ali, ona bazı durumları hatırlatınca savastan çekilmiş ve Medine'ye geri dönmüştü. Dönüş yolunda Ahnef b. Kays'a ugramisti. Bunlar, hem Hz. Ali, hem de Hz. Aise'den uzak durmuşlar, tarafsızlıklarını korumuşlardı,

Zübeyr b.Awam, evine dönerken adamin biri: «Su adama ne oluyor? insanlari karsi karsiya getirdi. Tam savasacaklari esnada evine geri döndü. Bunun ne yaptigini kim arastirip bize bildirecek?» diye sordu.Bunun üzerine Amr b. Cermuz, Abdullah b. Fudale b. Habis ve Nü-fey, bir grub Beni Temim kabilesinin asileriyle birlikte Zübeyr'i takibe basladilar. Onu yakalayınca el birligiyle öldürdüler. Baska bir rivayette anlatildigina göre Amr b. Cermuz, Zübeyr'i yakalamis ve ona söyle demistir:

- Seninle görülecek bir isim var.
- Yaklas bakalim. (Zübeyr'in azadlisi Atiye'nin anlattigina göre Amr'm yaninda bir silah varmis. Zübeyr'in yanina yaklasmis, onunla konusmaya baslamisti. Namaz vakti olunca Zübeyr, ona söyle demisti:)
- Haydi namaz kilalim.
- Evet kilalim .
- Zübeyr, imamlik yapmak için öne geçince Amr b. Cermuz arkadan vurup onu öldürdü.

Baska bir rivayette anlatildigina göre Amr b. Cermuz, Zübeyr'i Va-di's-Siba' denen yerde ögle sicaginda uyumakta iken yakalamis, üzerine hücum ederek Öldürmüştü. Bu, meshur bir rivayettir. Karisi Atike binti Zeyd'in bir siirinde de ifade ettigine göre Cermuz oğlu Amr, onu Vadi's-Siba'da öldürmüştür. Bu kadin, daha önce Hz. Ömer'in nikahlisi idi. Hz. Ömer öldürölünce Ebu Bekir'in oğlu Abdullah onunla evlenmisti. O da öldürölünce Zübeyr, onunla evlenmisti. Zübeyr öldürölündüğünde karisi Atike, manasi muhkem bir kaside ile ona agit yakarak söyle demisti:

«Cermuz'un oğlu himmetli bir kahramana ihanet etti. O kahraman, savas esnasinda gayretli, saldirgan ve cesaretli idi.

Ey Cermuz'un oğlu Amr! Eger ben Zübeyr'i uykusundan uyandirmis olsaydim, sen onun korkak ve becereksiz olmadigini görecektin.

Anan seni kaybetsin ey Cermuz'un oğlu! Sen onun gibisini öldürdükten sonra sabah aksam savaslara girisen baska birini görebilir misin?

O, nice zorlu savaslara dalis yapti.

Senin saldirin, onu savastan geri caydiramazdi ey alçagin oğlu!

Allah benim Rabbimdir. Sen bir Müslümani Öldürürsen, kasitli olarak adam öldürmenin vebaline ugrarsin.»

Amr b. Cermuz, Zübeyr'i öldürüp basini koparmis ve Hz. Ali'nin yanina götürmüştü. Böyle yapmakla Hz.Aii nezdinde itibar kazanacagini sanmisti. Hz. Ali'nin yanina girmek için izin istediginde Hz. Ali: «Onun yanima gelmesine izin vermeyin ve onu Cehennemle müjdeleyin.» demisti.

Baska bir rivayette anlatildigina göre Hz. Ali, söyle demistir: Rasûlullah (s.a.v.)'m söyle buyurdugunu isittim: «Safiye'nin oglunu (yani Zübeyr'i) Öldüren kimseyi Cehennem'le müjdele.» Amr b. Cermuz, öldürdüğü Zübeyr'in kiliciyla birlikte Hz. Ali'nin yanina girmis, Hz. Ali ise ona söyle demisti: «Su Zübeyr'in kilici, Rasûlullah'a gelen sikintilari uzun süre giderip onu rahatliga kavusturmustu.»

Anlatildigina göre Amr b.Cermuz, Hz. Ali'nin böyle dedigini isitince intihar etmistti. Baska bir rivayete göre ise Zübeyr'in oğlu Mus'ab'in Irak'a vali olusuna kadar yasamistir. Mus'ab, Irak valisi olunca Amr b. Cermuz ondan gizlenmistti. Bunun üzerine Mus'ab'a dediler ki:

- Amr b. Cermuz, buralardadir.Senden saklaniyor. Istersen onu getirelim de öldür.

- Hayir, ona söyleyin de ortaya çıksin, ona dokunmayacamim. O güvendedir. Allah'a yemin ederim ki ben, babam Zübeyr'in öcünü ondan almayacamim. Ve ona kisas tatbik etmeyecegim. Çünkü o, kendisini Zübeyr'e denk tutamiyacagim kadar basit ve alçak biridir.

Zübeyr zengindi. Bolca verdigi sadakalari vardi.Cemel savasi esnasinda vasiyetini oğlu Abdullah'a yapti. Öldürüldüğü zaman 2.000.200.000 dirhem borçlu oldugunu gördüler. Bu borçlarini ödedikten sonra terekesi mirasçilarina taksim edildi. Dört zevcesinden her birine 1.200.000'er dirhem pay düstü. Buna göre. mirasçilarina taksim edilen malinin toplami 38.400.000 dirhem oldu. Vasiyet ettigi malinin üçte biri ise, 9.200.000 dirhem oldu. Toplam mali ise, 75.600.000 dirhem tutarinda idi. Daha önce borçlarina ödenen kisim ise, 1.200.000 dirhemdi. Su halde borçlarinin, vasiyet ettigi meblagin ve mirasçilarina taksim edilen terekesinin toplami 59.800.000 dirhem oldu.

O, bütün bu malini cihad ve anasina düşen humus payindan, bir de güzel ticaret yollarindan, helal kazaçlardan elde etmistti. Rivayete göre onun 1000 kölesi varmis. Bu köleleri kendisine haraç öderlermis, çogu kez kölelerinin ödedikleri bu haraci Allah yoluna sadaka olarak dagitir-mis. Allah ondan razi olsun ve onu hosnut kilsin.

O, hicretin otuzaltınci senisinin cemaziyelahir ayinin onuncu gününde persemde günü öldürüldü. Öldürülürken altmışaltı veya altmış-yedi yasındaydi. Esmer tenli, orta boylu, normal etli ve hafif sakalliydi. Allah, ondan razi olsun. [14]

Hicri Otuzaltınci Senede Cereyan Eden Diger Hadiseler

Bu senede Hz. Ali, Misir valiligine Kays b. Sa'd b. Ubadey'i atadi. Daha önce Hz. Osman'in hilafeti zamaninda Misir valiligini Abdullah b. Sa'd b. Ebi Serh yürütüyordu.

Asi gruplar Misir'dan ikip Hz. Osman'a hücuma yöneldiklerinde onlari, Abdullah b. Sebe ile birlikte techizatlandiran kisi, Muhammed b.Ebi Hüzeyfe b. Utbe olmustu. Ebu Hüzeyfe b. Utbe, Yemame'de öldürüldüğünde oğlu Muhammed'i Hz. Osman'a vasiyet etmist. Hz. Osman da Muhammed'i himayesine almış, yanında terbiye etmiş, ona çok ihsanlarda bulunmustu. Gerçekten de Muhammed, ibadet ve zühd içinde yaşamisti. Hz. Osman'dan kendisine bir yöneticilik vermesini talep etmiş, Hz. osman da ona: "Ne zaman bu göreve layik olursan, o zaman seni tayin ederim.» deyince Muhammed, içten içe Hz. Osman'a fkelenmist. Gazaya gitmek için izin isteyince Hz. Osman, ona bu izni vermist. O da Misir diyarina ynelmist. Misir'a gittikten sonra vali Abdullah b. Sa'd b.Ebi Serh'le birlikte Savari gazvesine katilmisti. Hz. Osman'in aleyhinde konusmalara baslamış, onu elestirmisti. Muhammed b. Ebi Bekir de bu hususta ona destek olmustu. Durum böyle olunca Abdullah b. Sa'd b.Ebi Serh, bu ikisinin ahvalini bildiren bir mektubu Hz. Osman'a göndererek sikayet etmist. Ne var ki Hz. Osman, bunlara aldiris etmemisti.

Muhammed b. Ebi Hüzeyfe, aleyhteki davranislarini sürdürmüstü. Asilerin Medine'ye giderek Hz. Osman'i kusatma altına aldiklarini duyunca kendisi de Misir'da ayaklanarak vali Abdullah b. Sa'd b. Ebi Serh'i oradan kovmustu. Kendisi Misir'da halka namaz kildirmaya baslamisti. Misir'dan kovulan vali Abdullah b. Sa'd b. Ebi Sem yolda iken Hz. Osman'in öldürüldüğünü duyunca: «İnn lillah ve inn ileyhi raciun» demisti. Aynca Hz. Ali'nin de Misir valiligine Kays b. Sa'd b. Ubade'yi gönderdigini haber aldı ve Muhammed b.Ebi Hüzeyfe'ye valilik verilmedigine sevindi. Çünkü o, Misir diyarini bir sene dahi koruyaniamisti.

Abdullah b.Sa'd, Sam'a Muaviye'nin yanma giderek Misir diyarında cereyan eden hadiseleri ona anlatti. Muhammed b. Ebi Hüzeyfe'nin orayi istila ettigini haber verdi. Bunun zerine Muaviye ve Amr b. As, Muhammed b. Ebi Hüzeyfe'yi Misir'dan kovmak için oraya dogru harekete geçtiler. Çünkü Muhammed b. Ebi Hüzeyfe, Hz. Osman'in ldrlmesine en büyük katkıyi saglayanlardandı. Oysa Hz. Osman, onu kefaletine alıp himaye etmiş, bytms ve ona iyilikte bulunmustu. Muaviye ile Amr b. As, Misir'a girmenin yollarım arastirdilar. Ne var ki, bunu beceremediler. Bunun zerine Muhammed b. Ebi Hüzeyfe'ye tuzak hazirladilar. Onu aldattilar. Nihayet o da Misir'dan ikip 1000 kisiyle birlikte Aris'e geldi ve orada bir kaleye sagindi. Amr b. As da gelip onun üzerine manciniklerle taslar artti. Nihayet o da otuz arkadasıyla birlikte kaleden inmek mecburiyetinde kald. Kaleden inince Amr b. As'm adamlari, onlari öldürdüler.

Kays b. Sa'd b. Ubade, daha sonra Hz. Ali tarafından atanmış bir vali olarak Misir'a geldi. Yedi arkadaşla birlikte Misir'a girip mescide gitti. Minbere ikip

onlara mü'minlerin emin Ali'nin mektubunu okudu. Mektupta sunlar yaziliydi:

«Rahman ve Rahim olan Allah'in adıyla! Allah'in kulu ve mü'minlerin emin Ali'den. Bu mektubu duyan ve dinleyen bütün mü'niinlere ve Müslümanlara.

"Size selam olsun. Ben, kendisinden baska ilah bulunmayan Allah'a çokça hamd ederim. Allah, güzel isi ve güzel takdiri ile tedbirinin bir geregi olarak Islâmiyet'i hem kendi nefsi, hem melekleri, hem de peygamberleri için bir din olarak seçti. Bu dinle birlikte peygamberlerini kullarina gönderdi. Bu dini, yaratiklanndan seçtigi kimselere özel olarak ihsan etti. Cenâb-i Allah'in bu din ile kendilerine ikramda bulunduğu insanlardan bir kısmi, su Muhammed ümmetidir. Bu ümmete özel lütfunun geregi olarak Muhammed (s.a.v.)i peygamber olarak gönderdi ki, bu ümmete kitabi, hikmeti, farz ve sünnetleri öğretsin. Onlar, dogru yola varsinlar. Muhammed (s.a.v.), dagilmasinlar diye bu ümmeti toplarladı. Temizlensinler, diye bu ümmeti arindirdi. Haksizlik etmesinler, diye bu ümmete muvaffakiyet verdi. Bu görevini ifa ettikten sonra Cenâb-i Allah, onun ruhunu teslim alarak yanma aldı. Allah'in salatü selami, bereketleri, rahmeti onun üzerine olsun.

Müslümanlar, Muhammed (s.a.v.)'in irtihalinden sonra iki salih kimseyi emir ve halife olarak seçtiler. Bu iki halife, kitaba göre hareket ettiler. Güzel bir gidisat sergilediler. Sünnetin disina çıkmadılar. Sonra Allah, bunlann da hayatlarini noktaladı, vefat ettirdi. Allah, bu ikisine rahmet etsin. Bunlardan sonra bazi hadiseler meydana getiren bir kimse halife seçildi. Muhammed ümmeti, onun aleyhinde söylenecek seyler gördü. Sonra da ondan intikam aldılar. Saldirganlık gösterdiler. Onu öldürdükten sonra bana gelip bey'at ettiler. Ben de Allah'tan dilerim ki, beni kendi yoluna ilet sin, bana hidayet versin. Allah'tan, Beni kendisine karsi gelmekten sakindirmasi için yardım diliyorum. Dikkat edin, Allah'in kitabi ve Rasûlünün sünnetine göre amel etmemiz, sizin bizden isteyeceginiz bir hakkinizdir. Sizin giyabinizda da olsa Allah'in kitabi ve Rasûlünün sünnetine göre hakkinizda hüküm vermemiz ve size öğüt vermemiz icab etmektedir. Kendisinden yardım dilenilen sadece, Allah'tir. O, bize yeter, O, ne güzel vekildir.

Ben, size Kays b. Sa'd b. Ubade'yi vali olarak gönderdim. Ona destek olun. Ona yaklasin. Hak hususunda ona yardımcı olun. Ben de kendisine iyilikte bulunmasini emrettim. Ben de size iyilik yapanm. Sizi kuskuya düşürenlere karsi katiyim. Genel veya özel olarak tamaminiza merhamet ve sefkatle muamele ederim. Kays b.Sa'd, gidisatından memnun olduğum bir kimsedir. Salih bir kimse olacagini ve size nasi-hatta bulunacagim ümit ederim. Allah'tan bize ve size temiz ameller yapmamizi nasip etmesini, bol sevaplar ve genis rahmetler ihsan etmesini diliyorum. Allah'in selami, rahmeti ve

bereketi üzerinize olsun.»

Hicretin otuzaltıncı senesinin safer ayında Abdullah b. Ebi Rafi, bir mektup yazdı. Sonra Kays b. Sa'd, kalkıp insanlara bir nutuk irad etti ve onları Hz. Ali'ye bey'at etmeye çağırdı. İnsanlar da kalkıp onunla bey'atladılar. Böylece Harbeta kasabası dışında bütün Mısır halkı, Hz. Ali'ye bey'at etmiş ve onun itaati altına girmiş oldu. Harbeta kasabasında Hz. Osman'ın öldürülmesini hazmedemeyen insanlar vardı. Bunlar, önde gelen şahsiyetlerdi. 10.000 kişi civarında idiler. Başlarında da Ye-zid b. Haris el-Müdlîcî adında biri vardı. Bunlar, Kays b. Sa'd'a haber gönderdiler. İtaat etmeyeceklerini ve bey'atlamıyacaklarını bildirdiler. Kays b. Sa'd, onlara ilismedi.

Mesleme b. Müdlîc el-Ensârî de bey'attan geri durmuştu. Kays b. Sa'd, ona da ilismedi. Sonra Muaviye b. Ebi Süfyan, bütün Sam bölgesinin itaaini sağladı. Hakimiyeti Bizans sınırına, deniz kıyısına ve Kıbrıs adasına kadar uzandı. Cezire beldelerinin, Harran, Urfa, Karkisya gibi yerlerin de hakimiyeti onun eline geçmişti. Cemel savaşında cepheden kaçan ve Hz. Osman taraftan olan bazı kimseler de Muaviye'nin saflarına katıldılar. Ester, bu beldeleri Muaviye'nin adına hüküm süren valilerin ellerinden çıkarmak istedi. Muaviye, Abdurrahman b. Halid b. Velid'i Ester'in üzerine gönderdi. Ester, ondan kaçtı. Böylece Muaviye'nin hakimiyeti bu beldeler de yerleşti.

Muaviye, Kays b. Sa'd'a bir mektup göndererek Hz. Osman'ın intikamının alınmasına katkıda bulunmasını ve bu hususta kendisine destek olmasını talep etti. Bunu yaptığı takdirde kendi hakimiyetini tamamen sağladıktan sonra onu İrak üzerine vali olarak atayacağını vaad etti. Akıllı bir adam olan Kays, bu mektubu alınca Muaviye'ye ne muhalefet etti, ne de muvafakat etti. Aksine onu nezaketle geçistirmeye çalıştı. Durumu idare etmek istedi. Çünkü o, Hz.-Ali'den uzaktaydı. Sam beldelerine ve Muaviye'nin askerlerine yakındı. Bu sebeple Muaviye'nin talebine ne olumlu, ne de olumsuz bir cevap vermedi. Bunun üzerine Muaviye, ona şöyle bir mektup gönderdi: «Beni atlatamazsın. Aldatamazsın, mutlaka senin dost ya da düşman olduğunu öğrenmem gerekiyor.» Bunun üzerine Kays, hangi doğrultuda olduğunu bu mektupla Muaviye'ye bildirdi: «Ben, Ali'nin yanındayım. Çünkü o, yönetime senden daha layıktır.»

Muaviye, bu mektubu alınca Kays'tan ümidini kesti. Sonra bazı Samlilar, Kays b. Sa'd'ın gizlice kendilerine mektuplar yazdığına ve kendilerini Iraklılara karşı kışkırttığına dair bir şayiye yaydılar. Yalan haberler uydurdular. İbn Cerir'in rivayetine göre Kays b. Sa'd'ın Muaviye'ye bey'at ettiğine dair asılsız ve uydurma bir mektup, Kays tarafından Muaviye'ye gönderilmiştir. Doğrusunu Allah bilir.

Hız. Ali, bu mektuptan haberdar olunca Kays'i Muaviye taraftarh-giyla itham etti.Ve ona, bey'ata katılmayan Harbeta halkıyla savasmasını emreden bir mektup gönderdi. Kays da Harbeta halkının önde gelen kimseler olduklarını ve sayılarının çok olduğunu bildirerek bu savası yapamayacağına dair bir mazeret ileri sürdü. Mektubunda, Hız. Ali'ye hitaben şöyle dedi:

«Sen, beni denemek için bu emri bana veriyorsun. Çünkü beni, Muaviye taraftarlığıyla suçluyorsun. Öyleyse Misir'a benden baska bir gönder.» Bunun üzerine Hız. Ali, Ester en-Nehafyi Misir'a vali olarak gönderdi. Ester, Kalzum'a varınca orada bir yudum bal yedi ve bu baldan zehirlenip öldü. Samlilar, bunu duyunca: «Allah'in baldan askerleri vardır.» dediler. Ester'in ölüm haberini duyan Hız. Ali, Misir'a Hız. Ebu Bekir'in oğlu Muhammed'i vali olarak gönderdi. Sahih rivayete göre Hız. Ali, Kays b. Sa'd'dan sonra Misir'a vali olarak Hız. Ebu Bekir'in oğlu Muhammed'i göndermiştir. Bu olaydan sonra Kays, Medine'ye doğru hareket etti. Sehl b. Hanif le birlikte Hız. Ali'nin yanına vardı. Kays, mazeretini anlatti. Ali de onu kinadi. Ancak sonra onun mazeretini kabul etti. Kays'la Sehl b. Hanif ilerde de anlatacagımız gibi Hız. Ali ile birlikte Siffin savasma katildi. Hız. Ebu Bekir'in oğlu Muhammed, Siffin savası yapıncaya kadar Misir'da heybetli ve otoriter bir vali olarak görev yaptı. Muaviye ve taraftarlarının Iraklılarla savasmaya karar Verdiklerini ve hakemlere bas vurmak istediklerini duyan Misirlilar, Hız. Ebu Bekir'in oğlu Muhammed'e karsi ayaklandilar. Açıkça ona düşmanlık gösterisinde bulundular.

Hız. Osman'in öcünün alınması hususunda Amr b. As, Muaviye'ye bey'at etti. Hız. Osman'in kendisini Misir valiliğinden azledip yerine Abdullah b.Sa'd b.Ebi Serh'i ataması yüzünden Hız. Osman'a kızgın olduğu halde asiler tarafından kusatılması esnasında ölümünü görmemek için Medine'den çıkmisti. Öfkeli bir halde Medine'den ayrılmis, Ürdün yakınlarında bir yere konaklamisti. Hız. Osman öldürüldükten sonra Muaviye'nin yanına gitmis ve yukarıdaki satirlarda da dedigimiz gibi ona bey'at etmistir. [15]

Siffin Savası

Bu savas, Iraklılarla Samlilar arasında cereyan etmistir. İmam Ah-med b.Hanbel, Muhammed b.Sirin'in şöyle dedigini rivayet etmistir: «Fitne koptu. Fitne koparken Rasûlullah (s.a.v.)'in 10 000'lerce sahabesi vardı Bunlardan yüz kadari, hatta belki otuzu disında kimse bu olaylara karismadi.»

İmam Ahmed b. Hanbel, Hakem'in şöyle dedigini rivayet etmistir: «Siffin savasma Bedir ehlinden yetmis kisi katildi.» Hakem'in bu sözüne karsi Abdurrahman b. Ebi Leyla şöyle demistir: «Ebu Seybe (yani Hakem), yalan söylemistir. Biz bu hususu kendisiyle tartistik. SifBn savasına Hüzeyme b.

Sabit disinda Bedir ehli bir kimsenin katildigini görmedik. Baska bir rivayette anlatildigina göre Siffîn savasma Bedir ehlinden sadece Sehl b. Hanif ile Ebu Eyyüb el-Ensârî katilmislardir.»

"Er-Reddu Ala'r-Ra'fiza" adli eserde hocamiz Allame İbn Teymiye, Bükeyr b. Esec'in söyle dedigini rivayet etmist: «Osman'in Öldürölmesinden sonra Bedir ehli kimseler evlerine kapandilar. Disari çikmadi-lar. Ancak öldüklerinde mezarlarina götürüldüler.»

Hız. Ali, Cemel savasinin bitiminden sonra Basra'ya gitti. Mü'minle-rin annesi Hız.Aise'nin Mekke'ye gitmek istedigini öğrenince onu Mekke'ye ugurladi. Sonra Basra'dan Kûfe'ye gitti. Ebu'l-Kenud Abdurrahman b. Ubeyd'in ifadesine göre Hız.Ali, meretin otuzaltmci senesinin re-ceb ayinin onikincisi olan pazartesi günü Kûfe'ye girmis, kendisine: «Beyaz köskte konakla.» dediklerinde o: «Hayir. Çünkü Hattab oglu Ömer de beyaz köskte konaklamaktan hoslanmazdi. Ben de bu köskte konaklamaktan hoslanmiyorum» demis ve büyük caminin yanindaki meydanliga konaklamisti. Sonra camiye giderek iki rekaat namaz kilmis, halka bir hutbe irad ederek onlari iyilige tesvik edip kötölükten sa-kmdirmisti. Bu hutbesinde Kûfe halkini da övmüstü. Sonra Hız. Osman zamanindan beri Hemedan valiligini yapmakta olan Cerir b. Abdullah'a ve yine Hız. Osman zamanindan beri Azerbeycan valiligini yapmakta olan Esa's b. Kays'a haber göndererek oradaki halkin bey'atini almalarim, sonra da yanma gelmelerini emretti. Onlar da bu emri yerine getirdiler. Sonra Hız. Ali, gelip kendisine bey'at etmesi için Muaviye'ye haber göndermek istediginde Cerir b. Abdullah, söyle dedi:

- Ey mü'minlerin emiri! Muaviye'nin yanina ben gideyim.Çünkü benimle onun arasinda dostluk var. Senin namina ondan ben bey'at alayim.

Ester dedi ki:

- Hayir ey mü'minlerin emiri. Cerir'i Muaviye'ye gönderme. Korkarim ki, bu da onunla ayni görüste olur.

Hız. Ali:

- Birak da gitsin, dedi.

Hız. Ali,Cerir'i Sam'a Muaviye'nin yanina gönderdi. Onunla birlikte bir de mektup göndermisti. Mektubunda Muhacirlerle Ensâr'm kendisine bey'atlarinin saglanmasi emrini veriyordu. Ayrica Cemel savasinda cereyan eden hadiseleri ona bildiriyor ve insanların girdigi yola kendisinin de girmesini istiyordu.

Cerir b. Abdullah, Muaviye'nin yanina varinca Hız. Ali'nin mektubunu ona verdi. Muaviye de Amr b.Asla Samlilarin reislerini toplantiya çağirdi. Onlara danisti. Onlar, Osman'in katilleri öldürölmedikçe veya bu katiller Hız. Ali

tarafından kendilerine teslim edilmedikçe bey'at etmeyeceklerini söylediler. Sayet Hz. Ali, bu katilleri öldürmez veya kendilerine teslim etmezse kendisiyle savaacaklarını bildirdiler. Bunun üzerine Cerir, geri dönüp Samliların söylediklerim Hz. Ali'ye bildirdi. Ester, söyle dedi:

- Ey mü'minlerin emiri, sana Cerir'i göndermemeni söylememiş miydin? Eger beni göndermiş olsaydın, Muaviye hangi kapiyi açarsa o kapiyi mutlaka kapatacaktım.

Cerir:

-Eger sen elçi olarak Muaviye'nin yanına gitmiş olsaydın, Osman'ın kanına bedel olarak seni öldürürlerdi, deyince Ester, su karsılığı verdi:

- Vallahi eger ben onlara gitmiş olsaydım, bana verecekleri cevap ve gösterecekleri tavir beni ilgilendirmezdi. Muaviye'yi öyle bir noktaya getirirdim ki, bir an önce karar vermeye mecbur kalırdı. Eger mü'minlerin emiri bu konuda benim tavsiyelerime uyacak olursa, durumlar dü-zelinceye ve süpheler kalkıncaya kadar seni ve senin gibileri hapsetmesi çok iyi olacaktır.

Bunun üzerine Cerir öfkelenerek kalktı. Gidip Karkisya'ya yerleşti. Hz. Ali'ye söylediklerini ve onların kendisine söylediklerini bir mektupla Muaviye'ye bildirdi. Muaviye de yanına gelmesi için Cerir'e bir mektup gönderdi.

Hz. Ali, Sam'a gitme kararıyla Kûfe'den yola çıktı. Nahile'de ordugah kurdu. Kûfe'de kendi yerine Ebu Mesud Ukbe b. Amir el-Bedri el-Ensârî'yi vekil bıraktı. Bazıları, Hz. Ali'nin Kûfe'de kalmasını, Sam'a ordu göndermesini tavsiye ettilerse de baskaları bizzat kendisinin de bu orduyla Sam'a gitmesini teklif ettiler. Hz. Ali'nin bizzat ordunun başında Sam'a doğru gelmekte olduğu haberini alan Muaviye, Amr b. As'a danıştı, Amr da ona:

- Sen de bizzat ordunun başında yola çık, dedi.

Amr b. As, kalkıp halka hitaben söyle dedi: «Kûfe ve Basraîlarm önde gelen şahsiyetleri Cemel savaşında ölmüşlerdir. Ali'nin yanında az sayıda insan kalmıştır. İşte mü'minlerin emiri Osman b. Affan öldürülmüştür. Sakin sakın hakkınızı zayi etmeyin ve öcünüzü almakta gecikmeyin."

Muaviye, Sam ordusuna mektup yazıp savaşa gelmelerini emretmiş, onlar da gelmişlerdi. Bayraklar ve sancaklar hazırlanıp komutanlara teslim edildi. Samlilar, savaşa hazırlandılar. Bunlar da Sinin tarafında Hz. Ali'nin geleceği yönde Fırat kenarında durdular. Hz. Ali, beraberindeki askerlerle birlikte Nahile'den hareket edip Sam'a yöneldi.

Ebu İsrail, Hakem b. Uyeyne'nin söyle dedigini rivayet etmiştir:

«Hz. Ali'nin ordusunda Bedir savaşına katılmış seksen sahabe ile Ridvan ağacının altında Rasûlullah'la bey'atlaşmış olan 150 sahabe

vardi.»

Hız. Ali, Rakka'ya bağli Belih mintikasına varıp konakladığında -ki burası Fırat da bir yerdı- bir rahip, manastirından inip yanına geldi. Ona söyle dedi: «Atadan ataya intikal ederek elime ulaşan bir kitap var. Bu kitabı Meryem oğlu İsa peygamberin arkadaşları yazmıştır. Bu kitabı sana arzedeğim mi?

- Göster bakalım hele.

Rahip, kitabı okumaya başladı:

«Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla.

O Allah ki, hükmettiği şeyi hükmetti .Yazdığını da yazdı. Yazdığı şeyler arasında sunu anlatır ki: O, ümmilere kendi aralarından bir peygamber gönderecektir. O peygamber, ümmetine kitabı,hikmeti öğretecek; onları arındıracak ve onları Allah yoluna iletecektir. Kaba ve hasın değildir. Sokaklarda bağırıp çağırmaz. Kötülüğe kötülükle karşılık vermez. Aksine affedip bağışlar. Onun ümmeti, her yüksek tepede,her çıkışta ve iniste Allah'a hamdeden kimselerdir. Dilleri devamlı surette tehlil ve tekbir getirerek çalışır.O peygamber, kendisine düşmanlık edenlere karşı Allah'tan yardım görür. Allah, onu vefat ettirdiği zaman ümmeti ihtilafa düşecek, sonra bir araya gelip ittifak edecekler ve bu ittifakları Allah'ın dilediği bir zamana kadar devam edecektir. Sonra yine ihtilafa düşeceklerdir. Bu ihtilaftan sonra o peygamberin ümmetinden bir adam, bu Fırat kenarından geçecek, insanlara iyiliği emredip kötülüğten sakındıracak, hak ile hükmedecek ve hükmünden geri dönmeyecektir. Dünya, onun nazarında fırtınalı bir günde savrulan topraktan veya külden daha önemsizdir. Ölüm, ona bir yudum su içmekten daha kolaydır. Gizlilikte Allah'tan korkar, asıkar ve açık hallerde ümmete nasihat verir. Allah'ın emrini yerine getirme hususunda kinayıcıların kinamalarından çekinmez. Beldelerin halkından her kim o peygamberin zamanına ulaşır da ona iman ederse, onun mükafatı, benim hosnutlugum ve Cennet'tir. Ve her kim de o peygamberin ümmetinden olup da bu ümmeti toparlamaya çalışan o salih kula yetirse ona yardım etsin. Çünkü onun saflarında bulunup karşıtlarına karşı savasırken Öldürölmek şehidliktir.»

Rahip, elindeki kitabın bu kısmını okuduktan sonra hız. Ali'ye söyle dedi:

- Ben artık senin arkadaşım.Senin basına gelenler, benim de basıma gelinceye kadar yanından ayrılmayacağım.

Rahibin böyle demesi üzerine Hız. Ali ağladı, sonra söyle dedi: "Beni kendi nezdinde unutulmuş kılmayan Allah'a hamdolsun. Beni kendi katında iyi kimselerin kitabında anan Allah'a hamd olsun.»

Bu rahip, Hız. Ali ile birlikte yola çıktı. Müslüman oldu ve savasta öl-

dürölünceye kadar yanından ayrılmadı. Savas sona erdiginde insanlar, ölüleri arastirmaya basladiklarinda Hz. Ali:

- Rahibi arayin, dedi. Aradilar, onun da öldürölmüs oldugunu gördüler. Cenazesini bulduklorinda Hz. Ali, onun namazini kildi, onu defnetti ve onun için magfiret diledi.

Hz. Ali, Ziyad b. Nadr el-Harisf yi ve Sureyh b. Hanf yi 12 000 askerle öncü kuvvet olarak gönderdi. Bunlar, Hz. Ali'den önce yola çıkıp gittiler. Ancak onun gidecegi yoldan ayrı bir yol takip ettiler. Hz. Ali de gidip Menbiç'teki köprüden Dicle nehrini kat etti. Karsi tarafa geçti, iki öncü kuvvet de yoluna devam etmist. Bunlar, Muaviye'nin Samlilarla birlikte Hz. Ali'ye karsi gelmekte oldugunu duydular. Onu karsilamaya niyetlendiler, ama sayilarinin azligindan korkuya kapilarak baska bir yol takip ettiler. Anet'ten geçmek istediklerinde oranin halki onlara engel oldular. Bunun üzerine onlar da gidip Heyt'ten geçtiler ve Hz. Ali'ye ulastilar. Hz. Ali, onlardan Önce Heyt'e varmist.

Öncü kuvvetlerin arkadan gelip kendisine ulastiklarini gören Hz. Ali: "Öncü kuvvetlerim arkamdan geliyorlar, bu ne istir?" deyince onlar da baslarindan geçen hadiseleri anlatarak mazeretlerini beyan ettiler. Hz. Ali de mazeretlerini kabul etti. Fırat'i geçtikten sonra onlari Muaviye'nin karsisina çıkmak üzere ileriye gönderdi. Bu öncü kuvvetleri, . Samlilarin öncü kuvvetlerinin basindaki Ebu Aver Amr b. Süfyan es-Sülemî karsiladi. İki taraf birbirlerine saldirmaksizm beklemeve basladılar. Iraklıların öncü kuvvetlerinin komutani Ziyad b. Nadr, Ebu Aver ile Samlilari bey'ata davet etti. Ancak onlar, Ziyad'm bu davetine icabet etmediler. Ziyad da bu durumu bir mektupla kendisine bildirince Hz. Ali, onlara Ester en-Nehaî'yi komutan olarak gönderdi. Ester'in komuta ettigi askeri birligin sag cenahina Ziyad, sol cenahina da Sureyh komuta edecekti.

Hz. Ali, Ester'e, Samlilar kendilerine karsi saldiriya geçmedikçe kendilerinin savasi önceden baslatmamalarini emretti. Onlari pes pese defalarca bey'ata davet etmesini söyledi. Bey'ata yanasmadiklari takdirde onlar saldiriye baslatmadikça, kendisinin onlara yanasmamasini ve onlarla çarpismamasini, korkaklar gibi de onlardan uzakta durmamasini, aksine kendisi oraya varincaya kadar sabırla beklemesini ten-bihledi. Insaallah kendisinin de arkadan oraya geleceğini bildirdi. Iraklıların öncü kuvvetleriyle Samlilarin öncü kuvvetleri karsilastiklari gün birbirlerine saldirmadılar. İlk günlerini öylece geçirdiler. Vakit aksama erdiginde Samlilarin öncü kuvvetlerinin komutani Ebu Aver es-Sülemî, Haris b. Cehman el-Cufî ile Iraklıların öncü kuvvetlerinin komutanina emirlik mektubunu gönderdi.

Ester en-Nehaî, Iraklıların öncü kuvvelerinin basina komutan olarak

geldiginde Hz. Ali'nin verdigi emre itaat etti. Savasa girismeydi. Samlilarin öncü kuvvetlerinin basindaki komutan Ebu Aver es-Sülemî de Iraklilara saldirmadi. Iki taraf, yerlerinde sabirle beklediler. Samlilarin öncü kuvvetleri aksama dogru cepheden geri çekildiler. Ertesi gün yine sabirle beklediler. Ancak Ester, bilahare saldiriya geçince Samlilarin bahadir ve yigitlerinden Abdullah b. Münzir et-Tenuhî'yi Irakli askerlerden biri Öldürdü. Öldürenin adi, Zibyan b. Ammare et-Temimî idi. Bu hadise üzerine Samlilarin öncü kuvvetlerinin komutam Ebu Aver de beraberindeki adamlariyla Iraklilara karsi saldiriya geçti. Iki taraf karsi karsiya geldiginde Ester, Ebu Aver'den kendisiyle mübareze yapmak üzere ortaya çikmasini istedi. Ancak Ebu Aver, onun bu istegine muvafakat etmedi. Güya Ester'i kendine denk görmemisti. Dogrusunu Allah bilir.

Ikinci günün aksam vaktinde iki taraf saldirilarina son verdiler. Üçüncü günün sabahinda Hz. Ali, askerleriyle birlikte oraya geldi. Mu-aviye de askerleriyle oraya vardi. Iki ordu karsi karsiya geldi. Yardimina bas vurulacak olan zat, yüce Allah'tir. Iki taraf uzun süre beklediler. Beklemekte olduklari o yerin adi Sifî'n idi. Vakit de zilhicce ayinin ilk günleriydi. Sonra Hz. Ali, oradan ayrilip kendi askerleri için bir konaklama yeri aramaya basladi. Muaviye, ordusuyla birlikte ondan önce oraya gelmis ve su baslarini çok rahat ve genis bir yerde tutmustu. Hz. Ali, oraya geldiginde sudan uzak bir yere konaklamisti. Iraklilar, su basina gelmek istediklerinde Samlilar, onlara engel olmuslardi. Bu yüzden aralarinda çarpisma meydana gelmisti.

Muaviye ve Ebu Aver es-Sülemî, su basini tutmuslardi. Orada yani SifSn'de onların isgalinde bulunan sudan baska bir su yoktu. Hz. Ali'nin adamlari siddetli bir susuzluga maruz kaldilar. Hz. Ali, Es'as b. Kays el Rindf yi bir toplulukla birlikte suya gönderdi, ancak Samlilar onlara su vermeyip: «Nasil ki Osman'i susuz biraktimzsa siz de susuzluktan ölü.» dediler. Bir saat kadar karsilikli olarak birbirlerine ok attilar, sonra da mizrak ve kargilarla birbirlerine giristiler. Bundan sonra birbirlerine kiliçlarla giristiler. Her iki taraf kendi adamina destek verdi. Sonra Iraklilar tarafından Ester en-Nehaî, Samlilar tarafından da Amr b. As oraya geldi. Iki taraf arasindaki savas daha da siddetlendi. Iraklilardan Abdullah b. Avf b. Ahmer el-Ezdî savasirken şöyle diyordu:

«Firat'in akmakta olan suyunu bize vermemezlik etmeyin. Aradan çikin, ya da büyük bir orduyla sebat edin.

Haretekli, mizragiyla vuran ve saldiran her liderin, her beyin, içecegi bir su yeri vardir.

O bey ki, darbe vurur. Düşmanın kafalarına darbesini isabet ettirir.»

Sonra Iraklilar, Samlilari su basindan uzaklastirmaya devam ettiler.

Nihayet onlari su basindan tamamen uzaklastirdilar. Būahere iki taraf da su kaynagindan yararlanma hususunda anlastilar. Ayni su kaynaginın basına geliyorlar, taraftarlardan hiçbirisi diğerleriyle konuşmuyor, kimse kimseye eziyetle bulunmuyordu.

Bir rivayete göre Muaviye, Ebu Aver'e su kaynagini koruması için emir verdiğinde Ebu Aver, orada kininden çekilmiş kılıçlar, dimdik tutulmuş kargı ve mızraklarla nöbet tutmaya başladı. Hz. Ali'nin adamları gelip durumu Hz. Ali'ye şikayet ettiklerinde o, Sa'sa'a b. Sohan'ı Muaviye'ye gönderdi ki, Muaviye'ye söyle desin: «Biz buraya size karşı delillerimizi ibraz etmek için geldik. Sizinle savaşıma niyetimiz yoktu. Ama sen öncü kuvvetlerini üzerimize gönderdin. Biz saldırıya geçmeden onlar bize saldırdılar. Şimdi de sudan yararlanmamıza engel oluyorsun.» Sa'sa'a b. Sohan, bu sözleri aktardığı zaman Muaviye yanındakilere: «Sunlar ne istiyorlar? diye sorunca Amr b. As, söyle dedi: «Sudan yararlanmalarına engel olma. Çünkü onlar, susuz iken bizim kana kana su içmemiz insafli bir davranış olmaz.»

Velid ise, söyle dedi:

«Bırak da müminlerin emiri Osman'ı kendi evinde kusatma altında tuttukları zaman onu susuz bıraktıkları ve kırk gün süreyle onu su ve yiyeceklerin lezzetinden mahrum bıraktıkları gibi kendileri de susuzluk acısını tatsınlar.»

Abdullah b. Sa'd b. Ebi Serh de söyle dedi: «Geceye kadar onları susuz bırak. Belki memleketlerine dönerler.»

Bu sözler karşısında Muaviye susunca Sa'sa'a b. Sohan ona:

- Cevabın nedir? diye sordu. Muaviye de:
- Görüşümü būahere size bildireceğim, diye cevap verdi.

Sa'sa'a, Hz. Ali'nin yanına dönüp durumu anlatınca Hz. Ali'nin süvari ve piyadeleri harekete geçti. Samlileri zorlayarak su basından uzaklastırdılar. Sonra da su hususunda aralarında anlastılar ki, kimse kimseye engel olmayacaktı. İki gün süreyle orada kaldılar. Ne Muaviye Hz. Ali'ye bir yazı yazıyor, ne de Hz. Ali ona bir yazı yazıyordu. Sonra Hz. AK, Besir b. Amr el-Ensârî, Said b. Kays el-Hemedanî ve Sebis b. Ri-bi es-Sehmî'yi yanına çağırarak onlara söyle dedi:

- Su adamın (Muaviye'nin) yanına gidin. Onu itaata ve cemaata katılmaya davet edin. Ve size söyleceklerini aklınızda tutun. Gelip bana anlatın.

Bunlar, Muaviye'nin yanına gittiklerinde Besir b. Amr, ona söyle dedi:

- Ey Muaviye, bir gün bu dünyayı bırakıp gidecek ve ahirete göçeceksin. Yaptıklarının hesabını Allah sana soracaktır. Bu dünyada isledığın amellerin

karsiligini sana verecektir. Allah askina bu ümmeti birbirinden .koparip dagitma, aralarinda kan akitilmasina sebebiyet verme.

- Bu tavsiyeyi kendi" adamlariniza (Hz. Ali'ye) yapsaydiniz ya? -Benim adamim (Hz. Ali), bu mahlukat içinde fazileti, dindarligi,

İslâm'a senden önce girmis olmasi ve Rasûlullah'a yakindligi sebebiyle halifelige senden daha layiktir. O, seni kendisine bey "at etmeye davet ediyor.Böyle yapman, dünyada selamette kalman için daha uygundur. Ahirette de senin hayrina olacaktır.

- Osman'in kam heder mi olsun? Hayir, vallahi ben bunu asla yapmayacagim.

Sonra Said b. Kays el-Hemedanî konusmak istedi. Ancak Sebis b. Ribî ondan önce söze baslayarak Muaviye hakkında kaba ve nahos sözler söyledi. Muaviye de onu, kendisinden daha serefli bir kimseye karsi yakisiksiz söz sarf etmekten ve bilmedigi seyleri söylemekten menedip, azarladi. Sonra yanindan çikip gitmeleri için Muaviye, onlara emir verdi. Haksiz yere öldürülen Hz. Osman'in intikamim almaya kesin karar verdi. Tam o sirada iki taraf arasinda savas basladi. Hz. Ali, öncü kuvvetlerine ve komutanlara savasa girismeleri için emir verdi. Hz. Ali, kendi taraftarlarindan her kavmin basina savasta kendi adamlarindan birini komutan olarak tayin ediyordu. Hz. Ali'nin savas komutanlarindan bazilarinin adlari söyledir: E ster en-Nehaî, Hicr b. Adiy, Sebis b. Ri-bi, Halid b. Mutemer, Ziyad b. Nadr, Ziyad b. Hafsa, Said b. Is, Makil b. Kays ve Kays b. Sa'd.

Muaviye de savasi idare etmesi için her gün bir komutan tayin ediyordu. Komutanlarindan bazilarinin adlari söyledir: Abdurrahman b.Halid b. Velid, Ebu Aver es-Sülemî, Habib b. Müslim, Zülkila el-Himyerî, Ubeydullah b. Ömer b. Hattab, Surahbil b. Semt, Hamza b.Malik el-Hemedani. Taraflar bazen günde iki defa savasiyorlardi. Siffîn savasi, zilhicce ayi boyunca devam etmist.

Bu senede yani hicretin otuzaltınci senesinde Müslümanlara Abdullah b. Abbas, Hz. Ali'nin emri üzerine hacettirdi. Zilhicce ayi sona erince muharrem ayi basladiginda Cenâb-i Allah, aralarina barisi hakim kilar umuduyla taraflar karsilikli ateskes çağrısında bulundular. [16]

Hicretin Otuzyedinci Senesi

Bu senenin basinda mü'minlerin emiri Ebu Talib oğlu Ali ile Ebu Süfyan oğlu Muaviye ateskes yapmis vaziyette beklemekteydiler. Bunlardan her biri, kendi askerleriyle birlikte Sam bölgesinin dogusunda Fırat yakindaki Siffîn denen yerde beklemekteydiler. Bunlar, zilhicce ayi boyunca her gün çarpisiyorlardi. Hatta bazi günlerde bu çarpisma iki kez tekrarlanıyordu.

Aralarında öyle çarpismalar cereyan etmist ki, bu çarpismaların safahatim anlatmak burada genis yer isgal edecektir.

Kisaca demek istedigimiz sudur ki, muharrem ayi girdiginde aralarında baris antlasmasiyla sona erecek bir ateskes umuduyla iki taraf birbirleriyle çarpismaya son verdiler.

İbn Cerir'in rivayetine göre Hz. Ali, Adiy b. Hatim, Yezid b. Kays el-Erhabî, Sebis b. Ribî ve Ziyad b. Hafsa'yi Muaviye'nin yanma gönderdi. Bunlar, Muaviye'nin yanma vardiklarında Amr b. As da Muaviye'nin yaranda oturmaktaydi. Adiy, Allah'a hamdü senada bulunduktan sonra Muaviye'ye hitaben şöyle dedi:

- Ey Muaviye! Biz sana geldik ki, seni Allah'in emrine davet edelim. Allah'in emri birlik olmamizdir. Sözümüzün ve fikrimizin aynı olmasidir. Aramızda barisin hakim olmasidir. Amcan oğlu (Ali), Müslümanların efendisidir. İslâm'a ilk girenlerden faziletli bir kimsedir. İslâmiyet döneminde güzel bir hayat tarzi sergilemistir. İnsanlar onun etrafında toplanmışlardır. Onlar, Hz. Ali'de gördükleri seyle doğru yolu bulmuşlardır. Senden ve senin beraberindeki taraftarlarından başka Ali'ye bey'at etmeyen kimse kalmamistir. Ey Muaviye, bu yaptiklarına son ver ki, Cemeî savasında senin ve adamlarının basma gelen musibet tekrarlanin asm.

Muaviye, Adiy'e su karsiligi verdi: .

- Ey Adiy! Sen sanki bans için değil, tehditte bulunmak için gelmissin. Heyhat Allah'a yemin ederim ki ey Adiy, ben senin bu isteklerine asla muvafakat etmeyeceğim. Ben, savasin ogluyum. Asilsiz seyler beni ürkütmez. Zamanin musibetlerine karsi da boyun egmem. Sana gelince vallahi sen Osman'in etrafında gürültü patirti çıkaranlardan ve onu öldürenlerdensin. Ümid ederim ki, Osman'in intikami ugruna sende Allah tarafından öldürülecek olanlardan biri olursun. Sebis b. Ribî ile Ziyad b. Hafsa da konustular. Hz. Ali'nin fazilet ve üstünlüklerini anlatarak şöyle dediler:

- Ey Muaviye, Allah'tan kork ve sakın muhalefet etme. Vallahi biz dünya hayatında Ali'den daha ileri derecede takva sahibi, zühde sarılmış ve her türlü hayir ile güzel vasıfları kendisinde bulunduran başka bir adama rastlamadık.

Muaviye de Allah'a hamdü senada bulunduktan sonra sözüne şöyle basladı:

- Siz, beni cemaata ve itaata davet ediyorsunuz. Cemaat diyorsanız, cemaat bizim yanımızdadır. İtaata gelince ben, Osman'in öldürülmesine yardımcı olan bir adama nasıl itaat ederim? Ama o, Osman'i kendisinin öldürmemis olduğunu iddia ediyor. Biz, onun bu iddiasini reddetmiyoruz. Onu, Osman'i öldürmekle itham etmiyoruz. Ancak o, Osman'in katillerini

barındırmıştır. Katilleri bize versin ki öldürelim. Sonra sizin bu itaat ve cemaata katılma çağrınıza icabet edelim.

Sebis b. Rib'i ise şöyle dedi:

- Allah askına söyle bakalım ey Muaviye, eğer Ammar b. Yasir'i ele geçirecek olsaydın, Osman'ın kanma karşılık onu Öldürür muydun?
- Eğer onu ele geçirseydim, Osman'ın kanına karşılık olarak değil de Osman'ın kölesinin kanma karşılık olarak onu öldürürdüm.
- Yerin ve göğün ilahına yemin ederim ki, kelleler omuzlardan düşmedikçe ve yerin olanca genişliği daralmadıkça sen Ammar b. Yasir'i ele geçiremeyeceksin.
- Böyle olsaydı yeryüzü sana daha dar gelecekti.

Bu konuşmalardan sonra heyet, Muaviye'nin yanından çıkıp Hz. Ali'nin yanına döndü. Karşılıklı konuşmaları ve cereyan eden hadiseleri ona anlattılar. Muaviye de, Habib b. Mesleme el-Fihri, Surahbil b. Semt ve Maan b. Yezid b. Ahnes'i Hz. Ali'nin yanına gönderdi. Bunlar, Hz. Ali'nin yanına vardıklarında Habib, Allah'a hamd ü senada bulunduktan sonra şöyle dedi:

- Osman b. Affan, hidayet yolundaki bir halifeydi. Allah'ın kitabıyla amel etti. Allah'ın emrine bağlı kaldı. Siz onun hayatım uzamış gördünüz. Vefatinin geciktigini düşündünüz. Ona saldırıp öldürdünüz. Eğer onu öldürmediğini iddia ediyorsan katillerini bize teslim et. Sonra insanlar, savastan çekilip yöneticilerini sura ile seçsinler. Etrafında toplanacakları birini halife yapsınlar.
- Anan seni vitirsin ey Adam! Su halife seçimi ve halifenin azli sana mi düştü. Sus, sen bu işe layık biri değilsin. Bundan söz etmeye hakkın yok,
- Öyleyse Allah'a yemin ederim ki, sen beni, hoşlanmadığın bir şekilde karsında bulacaksın.
- Süvari ve piyadelerinle karsıma çıkacak olsan bile bu işi beceremezsin. Hayatta kalacak olsan bile Allah, seni hayatta bırakmasın. Haydi çek git buradan. EliriÜen geleni arkana koyma.

Siyer âlimlerinin anlattığına göre bu heyetle Hz. Ali arasında uzun uzadıya konuşmalar cereyan etmiştir. Ancak bu konuşmaların sihhati hakkında ihtilaf vardır. Bu konuşmalar arasında Hz. Ali'nin, Muaviye'yi ve babasını eleştirdiğine dair sözler de vardır. Güya Hz. Ali, Muaviye ile babasının İslâm'a girdikten sonra İslâmiyet hususunda ve diğer konularda tereddüt ettiklerini ve bu tereddütlerini sürdürdüklerini ifade etmiş, sözleri arasında şu cümleleri de sarfetmiştir: «Ben, Osman'ın mazlum ya da zalim olarak öldürülmüş olduğunu söylemiyorum.» Heyettekiler de: «Osman'ın haksız yere öldürüldüğünü söyleme-yen kimselerden iliskimizi koparmısınız.

BÖylelerinden uzaktayız.» demisler ve Hz. Ali'nin yanından çikip gitmislerdi. Hz. Ali de su ayet-i kerimeyi okumustu:

«Sen, ölümlere süphesiz ki ısttıremezsın; dönüp giden sagırlara da çağrıyı duyuramazsın. Körleri sapıklıklarından vazgeçilip doğru yola döndüremezsın; ancak ayetlerimize inananlara sen duyurabilirsin.» (en-Neml, 80-81.)

Bu ayeti okuduktan sonra Hz. Ali, dönüp kendi adamlarına söyle dedi: «Bunlar, sizin haklı olduğunuz davada ve Rabbinize yaptığınız ita-atta kendi sapıklıkları yolunda sizden daha gayretkes olmasınlar.» Bana göre Hz. Ali, böyle bir şey söylemiş değildir. Allah, ondan razı olsun.

İbn Dizü'nin rivayetine göre Iraklıların kurralarıyla Samlilerin kurraları 30 000'e yakın kişi olup bir tarafta ordugah kurmuşlardı. Irak kurralarından; aralarında Ubeyde es-Selmanî, Alkame b. Kays, Amir b. Abdi Kays, Abdullah b. Utbe b. Mesud ile diğerlerinin bulunduğu bir grup, Muaviye'nin yanına giderek ona söyle demislerdi:

- Sen ne istiyorsun?
- Osman'ın intikamını almak istiyorum.
- Sen bu intikamı kimden almak istiyorsun.
- Ali'den almak istiyorum.
- Osman'ı Ali mi öldürdü?
- Evet, o öldürdü ve katillerini barındırdı.

Heyet, Muaviye'nin yanından ayrılıp Ali'nin yanına gitti ve Muaviye'nin söylediklerini ona aktardılar. Hz. Ali de su cevabı verdi:

«Yalan söylüyor. Osman'ı ben öldürmedim. Onu öldürmediğimi siz de biliyorsunuz.»

Bunun üzerine heyet, Muaviye'nin yanına dönüp durumu kendisine anlatır. Muaviyede:

«Eğer Osman'ı o öldürmemisse de bazılarına emir vererek öldürtmüştür.» dedi. Bunlar, tekrar kalkıp Hz. Ali'nin yanına döndüler. Hz. Ali, onlara:

«Allah'a yemin ederim ki Osman'ı ben öldürmedim. Öldürülmesini de emretmedim. Baskalarını da ona karşı kışkırtmadım.» diye cevap verdi. Bunlar tekrar kalkıp Muaviye'nin yanına döndüler. Durumu ona anlattıklarında Muaviye, söyle dedi:

«Ali doğru söylüyorsa, Osman'ın katillerinden bizim için intikam alsın. Onlara kısas tatbik etsin. Çünkü Osman'ın katilleri, Ali'nin askerleri arasındadırlar.»

Heyet tekrar kalkip Hz. Ali'nin yanma vardi.Durumu ona anlattiklarinda Hz. Ali, söyle dedi:

«Asiler, fitne konusunda Kur'ân'i Osman'a karsi tevil ettiler. Bu yüzden bölünme ve parçalanma meydana geldi. O, halife iken ve hakimiyeti elinde tutmakta iken onu öldürdüler. Benim onlara karsi yapabilecegim bir sey yoktur.»

Heyet kalkip Muaviye'nin yanma döndü. Hz. Ali'nin söylediklerini ona aktardilar. Muaviye de söyle dedi:

«Eger durum Ali'nin dedigi gibiyse ona ne olmus? Yönetim bizim disimizda, sura yapilmaksizin ne bizden ne de burada bulunanlardan herhangi birine verilmiş degildir. Yönetimi o eline geçirmistir. Bu niye böyle olsun?»

Heyet tekrar kalkip Hz. Ali'nin yanma döndü. Ali de onlara söyle dedi:

«Insanlar, Muhacir ve Ensâr'la birliktedir. Bunlar, insanların yönetim hususunda ve din islerinde önde gelen şahsiyetleridir. Bunlar, benden hosnud olmus ve bana bey'at etmişlerdir. Ben, Muaviye gibi bu ümmete tahakküm eden, birliği bozan bir kimseye halifeligi devretmeyi helal saymam.»

Heyet, kalkip Muaviye'nin yanma döndü. Muaviye, onlara söyle dedi:

«Buradaki Muhacir ve Ensârî niye karistinyar bu ise? Onlar, bu ise dahil olmamislardir.»

Heyet kalkip Hz.Ali'nin yanma döndü. Hz. Ali, onlara söyle dedi:

«Bu is, Bedir savasma katılan kimselerin yetkisindedir. Baskalarinin yetkesinde degildir. Yeryüzünde Bedir savasma katılmış ne kadar adam varsa hepsi de benimle beraberdir. Bunlar bana bey'at etmişler ve benden hosnut olmuslardir. Dininiz ve nefisleriniz hususunda kimse sizi aldatmasin.»

Rebiyülahir, cemaziyelevvvel ve cemaziyelahir aylari boyunca iki taraf arasinda karsilikli haberlesme devam etti. Bu esnada pespese kuralar çekildi. İki taraf birbirine saldirmaya tesebbüs ediyorsa da kurra-lar aralarina girip savasi önlemeye çalışiyorlardi.

Böylece savas cereyan etmedi. Bu üç ay zarfinda seksenbes defa kuetti. Sancagi Abdurrahman b. Halid b.Velid'e verdi. Sag cenaha Habib b. Mesleme'yi, piyadelerin basina Yezid b. Zahr el-Enesî'yi, sol cenaha Abdullah b. Amr b. As'i, piyadelerin basina Habis b.Sa'd et-Taf yi Samh süvarilerin basina Dahhak b. Kays'i, Samli piyadelerin basina Yezid b. Lebid b. Kürz el-Becelî'yi, Humuslu askerlerin basina Zilkila'yi, Filistinli askerlerin basina Mesleme b. Mahled'i komutan olarak tayin etti. Muaviye'nin kendisi de kalkip askerlerine bir nutuk irad etti. Allah'a hamdü senada bulunduktan

sonra söyle dedi: «Ey insanlar! Allah'a yemin ederim ki, ben Sam'i ancak itaatla ele geçirdim. Iraklılara karsi yaptigim savasi da ancak sabirle kazandim. Hicaz halkana karsi lütuna muamele ettim. Siz simdi savasa hazirladiniz. Harekete geçtiniz ki, Sam'i koruyup Irak'i ele geçiresiniz. Karsi tarafta Irak'i korumak ve Sam'i ele geçirmek için harekete geçmistir. Hayatima yemin ederim ki, Irakli adamlar, ne Sam'i ne de Samdaki mallari ele geçiremeyecektir. Samlilarin tecrübe ve basireti Iraklılarda yoktur. Karsi tarafın askerleri kendi ülkelerinden ve teçhizatlarından uzaktadırlar. Sizinse sizden baska takviyeniz yoktur. Askerleriniz hep buradadır. Karsi tarafı mag-lub edecek olursanız ancak dostluk ve yumusak huylulukla maglup edersiniz. Onlar, sizi maglup edecek olurlarsa son nefesinize kadar hepinizi öldürdükten sonra maglup edebilirler. Bunlar, Iraklıların hile ve tuzaklarıyla karsınıza çıkacaklardır. Yemenlilerin yumusak huylulu-gu, Hicazlıların basireti ve Misirlilerin katiligi ile karsınıza çıkacaklardır. Bugün muzaffer olan yarın da muzaffer olacaktır. «Musa, millete: Allah'tan yardım dileyin ve sabredin, dedi.»

Hız. Ali de Muaviye'nin bu konuşmasını duyduğunda kalkıp taraftarlarına bir nutuk irad etti, onları cihada tesvik etti. Samlılara nisbetle kendilerinin daha sabirli ve cesaretli olduklarını söyleyerek onları methetti.

Cabir el-Cufî, Cafer el-Bakir ile Zeyd b. Enes ve diğerlerinin söyle dediklerini rivayet etmiştir: Ali, 150.000 Irakli ile ilerledi. Muaviye de bir o kadar Samli ile ilerledi.

Ibn Dizil'in kendi kitabında anlattığına göre Hız. Ali, 100.000 veya daha fazla sayıda Irak askerleriyle birlikte ilerledi. Muaviye ise, 130.000 Samli askerler ile ilerledi. Samlılardan bir grup asker, cepheden firar etmek üzere sözleştiler. Sarıklarla birbirlerine bağlandılar. Bunlar bes saftılar. Beraberinde altı saf daha vardı. Iraklılarda bu sekide on bir saf oluşturdular. Safer ayının ilk günü olan çarsamba gününde bu şekilde birbirlerine bağlı olarak karsi karsiya geldiler. O gün Iraklıların savaş komutanı Ester en-Nehaî, Samlıların savaş komutanı ise Habib b. Mesleme idi. O günde siddetli bir şekilde çarpıştılar. Sonra aksama doğru geri döndüler. İki taraf birbirlerine denk kuvvetlerle çarpıştigi için berabere kalmışlardı.

Ertesi gün yani perşembe günü sabahladıklarında Iraklıların savaş komutanı Hasim b. Utbe, Samlıların savaş komutanı ise Ebu Aver es-Sülemî idi. Bunlar, siddetli bir şekilde çarpışmaya başladılar. Atlar atların üzerine, adamlar adamların üzerine, süvariler de süvarilerin üzerine saldırdılar. Sonra aksama doğru geri döndüler. Yine iki taraftan biri diğerini maglup edememiş, berabere kalmışlardı.

Üçüncü günü yani cuma gününde Ammar b. Yasir, Iraklıların, Amr b. As da

Samlılar'm komutanlarıydı. Her iki tarafta siddetli bir şekilde çarpismaya başladılar. Ammar, Amr b.As'a karsi hücumla geçerek onu bulundugu yerden gerilemek mecburiyetinde bıraktı. Ziyad b. Nadr el-Harisî ortaya çıktı. Ammar ile anne bir kardestiler. Birbirlerini tanıyınca her biri kendi tarafına geri döndü. Aksama doğru iki taraf da silahlarını bıraktılar. Berabere kalmışlardı.

Savaşın dördüncü günü yani cumartesi gününde Muhammed b. Ali (İbn Hanefi'ye) büyük bir toplulukla ortaya çıktı. Karsısına Samlılardan Ubeydullah b. Ömer çıktı. İki taraf siddetli bir şekilde çarpismaya başladılar. Ubeydullah b.Ömer, mübareze için ortaya çıktı. İbn Hanefi-ye'nin kendisiyle mübareze yapmak üzere ortaya çıkmasını istedi. Birbirlerine yaklaştıklarında Hz. Ali: «Mübareze yapacak olan kimdir? diye sorunca: «Oğlun Muhammed ile Ubeydullah mübareze yapacaklar.» dediler. Bunun üzerine Hz. Ali, bînegini harekete geçirdi ve oğlu Muhammed'e geri durmasını emretti. Kendisi, Ubeydullah'm karsısına çıkıp şöyle dedi:

- Bana doğru yaklaş.
- Seninle mübareze yapmaya ihtiyacım yok.
- Hayır ihtiyacın vardır
- Hayır.

Bunun üzerine Hz. Ali, geri çekildi. İki tarafta o gün birbirlerine ilismediler.

Besinci günde yani pazar gününde Iraklıların komutanı Abdullah b. Abbas'tı. Ebu Mihnef in anlatıldığına göre Samlıların komutanı olan Velid, İbn Abbas'a laf atarak şöyle diyordu:

- Halifenizi öldürdünüz, ama maksadiniza eremediniz. Yemin ederim ki, size karsi Allah bizim yardımcıımızdır.
- Yüregın yetiyorsa karsıma çık da seninle basbasa vurusalım. Velid, İbn Abbas'm karsısına çıkmadı. Anlatıldığına göre İbn Abbas, o gün bizzat siddetli bir şekilde savaşmıstır.

Altıncı günde yani pazartesi gününde Iraklıların komutanı Kays b. Sa'd, Samlıların komutanı da İbn Zilkıla' olarak iki taraf karsi karsıya geldiler. Sıddetice savastılar. Birbirlerine denk kuvvetlerle savastıkları için berabere kaldılar, sonra geri döndüler.

Yedinci günde yani salı gününde Iraklıların komutanı Ester en-Nehaî, Samlıların komutanı da Habib b.Mesleme olarak iki taraf karsi karsıya geldiler. Yine sıddetlice çarpismaya başladılar. Ancak bütün bu günler boyunca iki tarftan biri, diğeri yenemedi.

Ebu mihnef in rivayetine göre o gün Hz. Ali: «Bunlara topluca hücum etmek içinne zamana kadar bekleyecegiz?» demis ve çarsamba günü aksa-

mi ikindiden sonra kalkip askerlerine hitaben söyle bir konuşma yapmisti:

«Istemedigi bir is yapilamayan, verdigi hüküm bozulamayan Allah'a hamd olsun. Allah dileseydi, mahlukatmdan iki kisi arasinda bile anlas mazlik çikmaz, ümmet arasinda ihtilaf olmaz, faziletleri az olanlar, kendilerinden daha faziletli lilerin faziletini inkar etmezdi. Mukadderat bizi de bunlari da bu ise sürüklemis bulunuyor. Rabbimiz, bizi hem görüyor hem isitiyor. Dilerse intikamim çabuklastirir, zalimin yalanini ortaya koyar, hak da nereye varacagini bilirdi. Ancak O, dünyayi amel yurdu, ahireti de ebedi kalinacak bir yer kilmistir: «O, kötülük edenleri yaptiklariyla cezalandirsin. Güzel davrananlari da güzellelikle mükafatlandirsin.» (en-Necm, 3i.)

Bilesiniz ki, siz yarin en güçlü bir kavim olacaksiniz. Bu geceyi namaz kilarak, Kur'an okuyarak ve Allah'tan yardım ve sabir ihsan etmesini dileyerek geçirin. Yarin onlari ciddi yetle karsilayin. Bu amellerinizde de sadik ve samimi olun.»

Bunun üzerine Hz. Ali'nin askerleri, kiliçlarına, oklarına ve mizraklarına bakıyor ve söyle diyorlardı:

«Ümmet acaip ve büyük bir isle sabahi karsilayacak. Yarin yönetim ve hükümlanlik, galip gelenin eline geçecek. Ben gerçekten yalan olmayan dogru sözler söyledim. Yarin Arapların ileri gelenleri helak olacak.»

Sabah olunca Hz. Ali, askerlerini kendi uygun gördüğü şekilde tabiye etti. Muaviye de askerlerini diledigi şekilde mevzilendirdi. Hz. Ali, Irakli her kabilenin, Sam'daki akrabasi bulunan kabilelere karsi durmalarini, onlarla savasmalarini emretti. Böylece iki taraf siddetlice savasmaya basladilar. Kimse kimseden kaçmiyor ama kimse de kimseyi maglub edemiyordu. Aksama dogru iki taraf silahlari birakarak geri çekildiler. Sabahleyin Hz. Ali, fecir namazini safakin ilk aninda kildi ve erkenden savas basladi. Sonra Samlilar da ona karsi çikip savasmaya basladilar. İbn Mihnef in, Zeyd b. Vehb'den yaptigi rivayete göre Hz. Ali, o esnada söyle dua etmistir:

«Ey korunmus ve muhafaza edilmiş olan tavanin (semanin) Rabbi olan Allah'im! Sen, semayi gündüz ve gece için bir tavan kildin. Ve bu semada güneşin, ayin yörüngelerini yarattin. Yıldızların menzillerini var ettin ve semada bir melekler topluluğu yarattin ki, onlar ibadet etmekten usanmazlar. Ey mahlukat için, insanlar, hasereler ve hayvanlar için karargah kilman yerin Rabbi Allah'im! Sen yeryüzünü gördüğümüz ve görmediğimiz, sayilamayacak derecedeki büyük yaratikların için yerlesme zemini kildin. Ey denizlerde insanların yararına olarak akıp giden gemilerin Rabbi olan Allah'im! İnsanların emrine verilen sema ile yer arasındaki bulutların Rabbi olan Allah'im! Dünyayi kusatan kaynamis denizlerin Rabbi, yeryüzü için çivi, mahlukat için de yararlanilacak birsey olarak yarattigin dağların Rabbi olan Allah'im!

Eger bizi dsmanlarimiza karsi galip kilarsan, bizi taskinliktan, bozgunculuktan uzaklastir ve hakka yönelt. Eger dsmanlarimizi bize galib kilarsan shidligi bana nasib et. Kalan arkadaslarimi da fitneden uzak tut.»

H. Ali, bu duasindan sonra ilerledi. Kendisi ordunun merkezindeydi. Medineliler arasındaydı. Sağ cemahta o gün Abdullah b. Büdeyl, sol cemahta Abdullah b. Abbas, kurrallar üzerinde Ammar b.Yasir ile Kays b. Sa'd komutan olarak bulunuyorlardı. Her kabile, kendi bayragininin altında ilerliyordu. H. Ali, bunları dsmana karsi ileri sürdü.

Muaviye de ilerledi. Samlilar kendisine ölüm üzerine bey'at etmislerdi. İki taraf korkunç bir ortamda ve büyük bir hadisede karsi karsiya gelmislerdi. H. Ali, ordusunun sağ cemahtaki komutanı Abdullah b. Büdeyl, Samliların Habib b.Mesleme komutasındaki sol cemahtaki komutanına saldırdı. Onu zor durumda bıraktı. Nihayet o da merkeze doğru geriledi. Merkezde Muaviye bulunuyordu. Abdullah b.Büdeyl, dikilip askerlerine bir nutuk irad etti. Onları arpismaya, sabir ve cihada tesvik etti. Mü'minlerin emiri H. Ali de askerlerini sabir, sebat ve cihada ragbet ettirip Samlilarla savasmaya tesvik etti. Her komutan kendi adamlarına nutuk irad ederek onları savasa tesvik ediyor, Kur'ân-i Kerim'in müteferrik yerlerinden savas ayetlerini okuyorlardı. Bu ayetlerden biri de suydı:

«Dogrusu Allah, kendi uğrunda kenetlenmis bir duvar gibi, sıra halinde savasanları sever.»(es-Saff, 4.)

Ayrıca H.Ali, kendi taraftarlarına su öğüdü vermisti:

«Aranızda zirhli.olanları ne geçirin. Zirhsiz ve miğfersiz olanları da arkaya çekin. arpismalarda dislerinizi sikin. Böylece kiliç darbelerinin tepenize inmesini önlersiniz. Saga sola yayilin. Böylece kendinizi mızraklardan daha iyi korursunuz. Savasirken önünüze bakin. Çünkü böyle yapmak, kalplerin sükun bulması ve sebatı için daha etkilidir. Sakin bagirip agirmayasınız. Seslerinizi kesin. Çünkü bu, yenilgiyi daha çabuk uzaklastirir. Böyle yapmak, insam daha. agir basli kilar. Sancaklarınıza dikkat edin. Onları yana yatirmayin. Sakin elinizden birakmayin ve yalnız cesur olanlarınızın eline verin.»

Tarih âlimlerinin ve diğerlerinin anlattıklarına göre Sıffın savaşında H.Ali, bizzat savaş alanında arpismis, çok sayıda adam ldrmstr. Bazılarının naklettiklerine göre o, bu savasta 500 kisi öldürmüstü. ldrdğ adamlardan biri de Küreyb b.Sabbah'ti. Bu adam, Iraklılardan dört kişiyi öldürmüs, bunların cesetlerini ayaklarının altına aldıktan sonra: «Benimle vurusacak kimse yok mu?» diye seslenmis. H. Ali, onun karsisine çıkmis, ikisi bir saat savaş alanında vurstuktan sonra H. Ali, ona bir darbe vurarak öldürmüs, sonra H. Ali: «Benimle vurusacak kimse yok mu?» diye

seslenmiş, karsısına Haris b. Vedaa el-Himyerî çıkmış. Hz. Ali, onu da öldürmüş, sonra Ruvvad b. Haris el-Kilaî onun karsısına çıkmış. Hz. Ali, onu da öldürmüştü. Bu defa karsısına Muta' b. Muttalib el-Kaysî çıkmış, Hz. Ali, onu da öldürdükten sonra su ayet-i kerimeyi okumustu: «Hürmetler karşılıklıdır.» (ei-Bakara, 194.)

Ruvvad'ı da öldürdükten sonra Hz. Ali, şöyle seslenmişti: «Ey Mua-viye, sen karsıma çık, Araplar benimle senin aranda yok olup gitmesinler, telef olmasınlar.» Hz. Ali'nin bu çağrısı üzerine Amr b. As, Muaviye'ye: «Haydi fırsatı değerlendir. Su dört adami öldürdüğü için Ali artık yorulmuştur.» deyince Muaviye, ona su karşılığı verdi:

«Vallahi biliyorsun ki Ali, asla yenilmez. Sen benden sonra halifeliği ele geçirmek amacıyla öldürülmemi istiyorsun. Haydi çek git buradan. Benim gibi birini hiç kimse aldatamaz ve tuzaga düşüremez.» Anlatıldığına göre Sıffin savaşı esnasında günlerden bir gün Hz. Ali, Amr b. As'a bir mızrak fırlatarak onu yere düşürmüş, Amr'm arkası açılınca Hz. Ali, onu bırakıp geri dönmüştü. Arkadaşları kendisine şöyle sormuşlardı:

- Ey müminlerin emin! Sana en oldu ki Amr'ı bırakıp geri döndün?

- Neler olduğunu biliyor musunuz?

- Hayır.

- Amr b. As, arkasını bana döndü. Arka tarafı açıldı ve akraba olduğumuzu, kendisine acımamı söyledi. Ben de kendisini bırakıp geri döndüm.»

Öte yandan Amr b. As, Muaviye'nin yanına döndüğünde Muaviye, ona şöyle dedi:

- Allah'a ve arkana dua et ki kurtuldun.

İbrahim b. Hüseyin b. Dizil, Nümeyr el-Ensârf nin şöyle dediğini rivayet etmiştir: «Allah'a yemin ederim ki, Sıffin savaşında Ali'nin kendi arkadaşlarına şöyle dediğini işittim:

«Allah'ın gazabından korkmuyor musunuz? Bu savaş ne zamana kadar sürecek?» Böyle dedikten sonra kibleye dönüp dua etmeye başla-dı. Allah'a yemin ederim ki, Sıffin savaşındaki kadar Hz. Ali gibi bir başka komutanın savastığını işitmedik.

İstatistikçilerin anlattıklarına göre bu savasta Hz. Ali, 500'den fazla adam öldürmüştür. Savaş alanına çıkıp savaşıyor, kılıçla adam öldürüyor ve kilici egrilinceye kadar çarpışmaya devam ediyordu. Sonra gelip: «Allah'tan ve sizden özür diliyorum. Ben eğilen bu kilicimi atmak istedim. Ancak Rasûlullah (s.a.v.)'in: «Zülfikardan başka kılıç yoktur. Ali'den başka yigit yoktur.» dediğini işittim için bu kilici atamadım.» diyor ve kilicini alıp düzelttikten sonra tekrar savaş alanına dönüyordu. Bu rivayetin senedi

zayıftır ve burada anlatılanlar münkerdir. İbn Lühya, Rebîa b. Lakî'tin söyle dedigini rivayet etmiştir: «Sıffin savaşında Ali ve Muaviye ile beraberdik. Semadan üzerimize taze kan yağdı. Öyle ki insanlar bu kam kaplara doldurdular. Kaplar dolup tasta. Biz de döküyorduk.»

Önceki kısımlarda da anlattığımız gibi Abdullah b. Büdeyl, Habib b. Mesleme komutasındaki Sam ordusunun sol cehanini dagitti. Bu kısımdaki askerler, ordu merkezine doğru geri çekilmeye başladılar. Muaviye de bahadır ve kahramanlarına saldırı için Habib'e yardımcı olmalarını emr etti. Habib'e de haber göndererek Abdullah b. Büdeyl'e saldırmaları için emir verdi. Bunun üzerine Habib, beraberindeki yigitlerle Irak ordusunun sağ cenahına saldırdı. Onları bulundukları yerden geri çekilmek mecburiyetinde bıraktı. Bu saldırı üzerine Iraklı askerler, emirlerinin etrafından çekilip uzaklaşmışlar ve emirlerinin yanında ancak 300 kadar asker kalmıştı. Diğer Iraklılar geri dönmüşlerdi. Hz. Ali'nin yanında bu kabilelerden sadece Mekkeliler kalmıştı M, onların başında da Sehl b. Hanîf komutan olarak bulunuyordu. Rebîa, Hz. Ali'nin yanında durup sebat etmişti.

Samlılar Hz. Ali'ye yaklaşmışlar, öyleki okları ona yetisiyordu. Emevilerin kölelerinden biri, Hz. Ali'ye hücum ederek yaklaştı. Hz. Ali'nin kölelerinden biri ona karşı taarruza geçti. Ancak Emevilerin kölesi, Hz. Ali'nin kölesini öldürdü ve Hz. Ali'ye doğru ilerlemeye başladı. Onu öldürmek istiyordu. Yanına ulaşan köleyi Hz. Ali, eliyle tutup havaya kaldırdı, sonra yere fırlattı ve omuzu ile pazusunu kirdi. Sonra da Hz. Ali'nin oğulları Hüseyin ile Muhammed, kılıçlarını çekip bu köleyi öldürdüler. Hz. Ali, yambasında duran oğlu Hasan'a söyle dedi:

- Sen de su kardeşlerin gibi saldırsaydın ya.
- Ey mü'minlerin emin, onlar benim görevimi yaptılar. Benim saldırmama gerek kalmadı.

Samlılar, Hz.AH'ye doğru hızla geliyorlardı. Hz. Ali ise, onlardan uzaklaşıyordu. Kaçmıyor, ama normal bir yürüyüşle gidiyordu. Oğlu Hasan, ona söyle dedi:

- Babacığım, bir az daha hızlı yürüyemez misin?
- Ey oğlucugum, senin babanın belli bir eceli vardır. O ecelin ötesine gidemez ve ecelinden önce de ölmez. Kosup gitmekle ecelimi erteleyemem. Ağır yürümekle de ecelimi çabuklastıramam. Yemin ederim ki baban, ölümün üzerine de düşse veya ölüm kendisinin üzerine düşse hiç önemsemez.

Sonra Hz.Ali, kendi askerlerinden kaçanları yakalayip geri getirmesi için Ester en-Nehafye emir verdi.O da harekete geçti, hızla ilerleyip firar eden askerleri yakaladı.Onları azarlayıp kinadı. Kabileleri ve bahadır askerleri,

Samlıların üzerine hücum etmek için tesvik etti. Bir grup ona tabi oluyor, baska bir grup ise kaçmalarına devam ediyorlardı. Kaçan askerleri takibe ve onları savaşa tesvik etmeye devam etti. Nihayet etrafında büyük bir topluluk meydana geldi. Ester, hangi kabileyle karşılaşıyorsa mutlaka onu keşfediyor, hangi kaçan toplulukla karşılaşıyorsa onu tekrar cepheye geri çağırıyordu. Nihayet sağ cenah komutanı Abdullah b. Büdeyl yanına vardı. Abdullah'ın çevresinde 300 kadar yerlerinde sebat etmiş asker vardı. Bunlar, emirü'l-mü'minin Ali'nin durumunu sordular ve dönüp etrafında toplandılar. Böylece Hz. Ali, onları cepheye sürdü. Vakit ikindiyle akşam arası idi.

Abdullah b. Büdeyl, Samlılara karşı hücumla geçmek istedi. Ester, yerinde durmasını, yerinde durup sebat etmesinin daha hayırlı olacağını söyledi. Ancak Abdullah b. Büdeyl, onun bu tavsiyesine uymadı. Muaviye tarafına saldırdı. Muaviye'ye yaklaşıncı onun, elinde iki kılıç olarak arkadaşlarının önünde durmakta olduğunu gördü. Etrafında da dağlar misali birlikler vardı. Abdullah b. Büdeyl, Muaviye'ye yaklaşıncı Samlılardan bir grup ona doğru ilerlediler. Yakalayıp öldürdüler. Abdullah'ın arkadaşları da yenik düşmüş ve çokları da yaralanmış olarak kaçıp geri döndüler. Abdullah'ın arkadaşları hezimete uğrayıp geri kaçınca Muaviye, kendi adamlarına: «Hele onların komutanlarına bakın.» dedi. Onlar da gidip baktılar. Ancak Abdullah b. Büdeyl'i tanıyamadılar. Muaviye, oraya vardığında onun Abdullah b. Büdeyl olduğunu anlayınca şöyle dedi:

«Vallahi bu durum, tıpkı sair Hatem et-Taf'nin anlattığına benziyor:

«Ey savaşın kardeşi! Eğer savaş onu isinirse o da savaş isirir.

Eğer savaş, bir gün ona karşı paçaları sivarsa o da paçalarını sivar.

Ölümlerle karşılaşacağı zaman gayrete gelir.

Yavrusu aslan da basa geçtiğinde yavrularını korur.

Tıpkı Hezber aslanı gibi, o, irzini korur.

Ölüm ona mızragını fırlattı ve vücudundan kan damladı.»

Sonra Ester en-Nehaî, yanındaki firarilerle birlikte Samlıların üzerine saldırdı. Kuvvetli bir saldırıda bulunarak cepheden asla kaçmama-ya söz vermiş olan Samlı askerlerin bes safını yararak Muaviye'nin yanında duran besinci safa ulaştı. Ester, o esnada korkunç bir manzara gördüğünü ve hemen hemen kaçmak üzere olduğunu, fakat cahiliye devri sairlerinden ve Ensar kabilesinden olan İbn Etnabe'nin şu sözü yüzünden yerinde sebat ettiğini ifade etmiştir:

«İffetim, belam, gayretli ve ciddiyetli yigide karşı hücumla geçişim, malımı zorluklara karşı sarfedişim, kerem sahibi kişinin kafasına vurum ve

yüregim hopladigmda kendisinin de yüregi hopladiginda benim su sözüm cepheden kaçmama engel oldu:

«Yerinde dur. Ya övülürsün ya da (ölerek) rahatim bulursun.» Iste bu söz, o esnada cepheden kaçmama engel oldu. Orada sebat etmeme vesile oldu.

Ibn Dizü'in kitabinda rivayet ettigine göre Iraklilar, hep birlikte ayni anda saldiriya geçmisler ve Samlilarin bir tek safini dahi ortada birakmamislardir. Nihayet Muaviye'ye yaklasmislardi ki, o da kaçip kurtulmak için atinin getirilmesini istemistir. O esnadaki durumunu Muaviye, söyle dile getirmistir:

«Ayagimi atimin üzengisine koydugum ve kaçmaya hazirlendigim esnada Amr b. Atnabe'nin su beyitleri gözlerimin önüne geldi:

«Iffetim, belam, bol paralar vererek Hanne'yi ele geçiririm, zorluklara karsi malimi veririm, gayretli ve tedbirli yigidin basini vurusum ve yüregim her hopladiginda su sözüm bana engel oldu: «Yerinde dur. Ya övülürsün ya da (ölerek) rahatini bulursun.»

Muaviye, yerinde sebat etti ve Amr b. As'a bakip söyle dedi:

- Bu gün sabir, yarın da övünç vardır.
- Dogru söyledin.
- Ben, ahiretin hayir ve iyiligini elde edeceğimi umuyordum. Ama dünyanın hayir ve iyiligini elde ettim.

Muaviye, Hz. Ali'nin süvari komutani Halid b. Mutemer'e: «Basmda bulundugun birliginle bana katil. Sana Irak valiligini vereyim.» seklinde haber gönderdi. Halid, Irak valiligine tamahlanarak Muaviye'ye tabi oldu. Muaviye, yönetimi ele geçirdiginde Halid'i Irak'a vali olarak atadi. Ancak Halid, oraya ulasamadi. Allah ona rahmet etsin.

Sonra Hz. Ali, sag cenahtaki askerlerin toplandiklarini görünce digerlerine dönerek bir kismini kinadi, sonra da askerleri savasa tesvik edip sebat etmelerini söyledi. Iraklilar daha sonra ricat ettiler, toparlandilar, tekrar savasa basladilar. Samlilara saldirdilar. Saflari arasinda saldiriya geçip vurustular. Bahadir ve yigitler karsi karsiya gelip vurustular, iki tarafın da önde elen sahsiyetlerinden çok sayida insan öldürüldü. Innâ lillah ve innâ ileyhi raciun.

O gün Samlilar tarafında bulunup da öldürülenler arasında Hz.Ömer'in oğlu Ubeydullah da vardı. Onu Iraklilardan kimin öldürdüğü hususunda ihtilaf edilmistir. Katili belli degildir.

Ibrahim b. Hüseyin b. Dizil'in anlattigina göre Ubeydullah, o günde savas komutani olarak meydana çıktiginda zevceleri Esma binti Utarit b. Hacib b. et-Temimî ile Bahriye binti Hani b.Kabise es-Seybanî'yi de beraberinde

getirmisti. Bunlar develeri üzerinde onun arkasında durmuşlar, onun kahramanligim ve nasıl savastigini görmek istemislerdi.

Irak ordusundan Kûfeli Ziyad b. Hafsa et-Temimî komutasındaki Rebia kabilesi, hep birlikte ona saldırdılar. Adamları etrafından kaçtıktan sonra onu öldürdüler. Onu öldüren Rebia kabiseninin adamları da oraya inip komutanları Ziyad için çadır kurdular. İpin ucunu, öldürdükleri Ubeydullah'm ayagina bağladılar. Sonra Ubeydullah'm zevceleri gelip feryadü figan ettiler. Üzerinde durup agladılar. Zevcelerinden Bahriye, komutan Ziyad'a gidip ricada bulundu. O da Ubeydullah'm zevcelerinin hatirına ölüyü kendilerine teslim etti. Ubeydullah'm cenazesini alıp mahfelerine koyarak beraberinde götürdüler. O gün Ubeydullahla birlikte Zülkila da öldürülmüştü.

Sa'bî dedi ki: Hz. Ömer'in oğlu Ubeydullah'm öldürülmesiyle ilgili olarak Ka'b b. Ca'l et-Taglibî su siiri söylemiştir:

«Bilesiniz ki gözler, Siffîn savaşında kendisi dururken atı kaçıp giden bir süvariye ağlarlar.

Vail kabilesi, kılıçlarının adlarını değiştiriyor.

Eğer ölüm ona isabet etmeseydi o, namli bir bahadır olacaktı.

Ölüm yere yatırdığı Ubeydullah'a meyletti.

Böylece onun kani akti, damarları kan fiskırttı.

Kan cereyani ve fiskirması onun üzerine çöktü ve onu kapladı, her tarafı kan içinde kaldı.

Gömleğin yakasının sivri uçları gibi kanlar parlıyordu.

Muhammed'in amcası oğlunun etrafında Ölüm esnasında şerefli ve menkibe sahibi kimseler sabrettiler.

Onun yanından ayrılmadılar. Nihayet Allah, onların sabrını gördü. Neticede eller üzerinde mushafları görüldü. »

Baska birisi, bu siire su beyti eklemiştir:

«Ey Muaviye! Gereksiz olarak ayaklanma ve hücumla geçme. Bu günden sonra sen alçaklıkla tanınacaksın.» [17]

[1] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 7/358.

[2] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 7/358.

[3] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 7/358-359.

[4] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 7/359.

[5] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 7/359.

- [6] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çagri Yayinlari: 7/359.
- [7] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çagri Yayinlari: 7/360-365.
- [8] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çagri Yayinlari: 7/365-369.
- [9] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çagri Yayinlari: 7/370-371.
- [10] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çagri Yayinlari: 7/371-377.
- [11] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çagri Yayinlari: 7/377-397.
- [12] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çagri Yayinlari: 7/399.
- [13] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çagri Yayinlari: 7/399-402.
- [14] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çagri Yayinlari: 7/402-405.
- [15] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çagri Yayinlari: 7/405-409.
- [16] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çagri Yayinlari: 7/409-416.
- [17] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çagri Yayinlari: 7/416-430.

Ammar B.Yasir'in Öldürülmesi	1
Samlıların Kur'ân Sahîfelerîni Mizraklarının Ucuna Takarak Yükseltmeleri	8
Hakem Olayı	12
Haricilerin Bas Kaldırılması	14
Fasil	15
Ebu Musa İle Amr B. As'in Dumetü'l-Cendel'de Bir Araya Gelmeleri	19
Haricilerin Kûfe'den Çıkmaları Ve Hz. Ali İle Savasmaları	22
Mü'mînlerin Emiri Ali'nîn Haricîler Üzerine Gidîsî	26
Hariciler Hakkında Nakledilen Hadîs-i Serifler	28
Fasil	40
Fasil	43
Fasil	44
Hicri Otuzyedinci Senede Vefat Eden Sahsiyetler Habbab B. Eret B.Cendele B. Sa'd B. Huzeyme	44
Huzeyme B.Sabit	45
Rasûlullah'in Azadlisi Sefîne	45
Abdullah B. Erkam B. Ebi'l-Erkam	45
Abdullah B. Büdeyl B. Verka El-Huzâî	45
Abdullah B. Habbab B. Eret	45
Abdullah B. Sa'd B. Ebi Serh	45
Ammar B. Yasîr Ebu'l-Yakzan El-Absî	46
Rebî B. Muavviz B. Afra	47

Ammar B.Yasir'in Öldürülmesi

Ammar, Siffîn savaşında mü'minlerin emiri olan Hz. Ali'nin yanında yer almış ve Samlılar tarafından öldürülmüştür. Böylece Rasûlullah (s.a.v.)'in, Ammar'ı asi bir topluluğun öldüreceğine dair önceden verdiği haberi gerçekleşip ortaya çıkmıştı. Yine Hz. Ali'nin hak yolda, Muavi-ye'ninse mütecaviz olduğu anlaşılmıştı.

İbn Cerir, Zeyd b.Vehb el-Cühenf den rivayet etti ki, Siffîn savaşı esnasında Ammar b.Yasir şöyle demiştir: «Kim Rabbiriin hosnutlugunu arar ve mal ile evlada iltifat etmezse buraya gelsin.» Böyle demesi üzerine bir grup insan onun yanına geldi. Ammar, onlara şöyle dedi: «Ey insanlar! Gelin bizimle birlikte su Osman'ın intikamını almak isteyen ve onun haksız yere öldürüldüğünü iddia eden su karsıdaki kavmin üzerine saldıralım. Allah'a yemin ederim ki, bunların maksadı Osman'ın intikamını almak değildir. Aksine bunlar, dünyanın tadını almışlar, dünyanın tatlı olduğuna kani olmuşlar, ahiretin tatsız ve acı olduğunu zannetmişlerdir. Bu yüzden de ahireti terk etmişlerdir. Ve bunu anlamışlardır ki, eğer hak onların arasında

hükmedecek olursa, onlarla bu dünya zevkleri içine dalıp durdukları hayatları arasına girmis olacak ve onları bu nimetlerden uzak tutacaktır. Onların İslâmî hayatta herhangi bir öncelikleri yoktur ki, bu öncelikleri sebebiyle Müslümanların kendilerine itaat etmelerini istesinler ve bu hilafet yükünü yüklensinler. Onlar: «Bizim imamımız haksız yere öldürüldü» diyerek kendi etrafındaki adamları aldattılar. Amaçları gerçekten zorba hükümdarlar olmaktır. İşte su gördüğünüz noktaya gelmişlerdir. Eger onların bu iddiaları olmamış olsaydı, Müslümanlardan iki kişi bile onlara tabi olacak değildi. Çok zelil, çok habis olacaklar ve etraflarındaki adamlarının sayısı da az olacaktı. Ne var ki, batıl sözün, gafil kimselerin kulagında bir tatlılığı vardır. Allah'a doğru ve güzel bir gidisle gidiniz. O'nu çokça anınız.»

Ammar b. Yasir, bu konuşmayı yaptıktan sonra ilerledi. Karsisine Amr b. As'la Hz. Ömer'in oğlu Ubeydullah çıktılar. Ammar, bunları azarlayıp kinadi ve kendilerine öğüt verdi. Onlara çok ağır söz söylediğine dair nakiller de vardır. Dogrusunu Allah bilir.

Imam Ahmed b. Hanbel, Abdullah b. Seleme'nin söyle dedigini rivayet etmiştir:

«Sıffin savaşında Ammar'ı esmer tenli, uzun boylu, yasli bir adam olarak gördüm. Mizragi elinde tutuyor ve söyle diyordu: «Nefsim kudret elinde bulunan Allah'a yemin ederim ki ben, Rasûlullah (s.a.v.)'la birlikte su mizragimla üç kez savaş verdim. Bu dördüncü savastır. Nefsim kudret elinde bulunan zata yemin ederim ki, bunlar bizi vursalar ve bizi Hecer hurmalıklarına kadar geriletseler, o zaman bilirim ki bizim islahatçılarımız hak yoldadırlar. Onlarsa sapıklıktadırlar.»

Imam Ahmed b. Hanbel, Kays b. Abbad'm söyle dedigini rivayet etmiştir:

«Ammar b. Yasir'e dedim ki:

- Ali ile Iperaber omuz omuza savaşmanız, sizin uygun gördüğünüz kendi görüşünüz müdür? Eger öyleyse, kisi görüşünde bazen yanılır, bazen da isabet eder. Yoksa Rasûlullah (s.a.v.)'m bu hususta bir talimatı mı var ki, Ali ile birlikte omuz omuza savaşıyorsunuz?

- Rasûlullah (s.a.v.), bütün halktan ayrı olarak bize özel bir talimat vermiş değildir.»

Aralarında Haris b. Süveyd, Kays b. Ubade, Ebu Cuheyfe, Vehb b. Abdullah es Sevaî, Yezid b. Sureyk ve Ebu Hassan el-Ecred'in de bulunduğu tabiilerden bir cemaattan nakledildigine göre- ki, bu nakil Buhari ve Müslim'in sahihlerinde sabittir- yukarda adı geçenlerin her biri söyle demislerdir:

«Ben, Ali'ye söyle bir soru yönelttim:

- Rasûlullah (s.a.v.)'m diğer insanlara söylemediği ancak özel olarak size söylediği bir söz var mıdır?

- Hayır, habbe'yi yaran, canlıyı yaratan zata yemin ederim ki bu, cenâb-ı Allah'ın Kur'ân'da bir kuluna verdiği bir anlayıştır. Ve bu sahi-fede bulunan birseydir.

- Bu sahifede olan şey nedir?

Sahifeye baktığımda orada diyet ve esirin serbest bırakılması, bir kafir kişi sebebiyle Müslüman bir kişinin Öldürülmemesi, Medine'nin Sebir dağı ile Sevr dağı arasındaki kısımlarının Harem sayıldığı yazılıydı.»

Buhari ve Müslim'in sahihlerinde rivayet olunduguna göre Siffin savaşında Sehl b. Hanif, şöyle demistir:

«Ey insanlar! Dine karşı rey'i itham edin. Çünkü Hudeybiye gününde Ebu Cende'Fin olayını seyrettiğim zaman eğer elimden gelseydi, Rasûlullah'ın o konudaki kararına karşı çıkardım. Vallahi islâm'a girdiğimizden beri bize karşı verilen kesin bir emir karşısında kılıcımızı oramızımıza alıp savasmadık. Ve neticede de uygun gördüğümüz bir çözüm yoluna kavuştuk. Ancak bu savaşımız böyle değildir. Biz bu hadisede hangi gedigi kapattıysak başka bir gedik karşımıza çıktı. Ne yapaya-cagimizi bilemez duruma geldik.»

Ibrahim b. Hüseyin b. Dizil, Ahnef b. Kays'm söyle dedigini rivayet etmistir:

«Ammar b. Yasir, daha sonra Samlilerin üzerine saldırdı. İbn Cevî es-Sekseki ile Ebu'l-Gaziye onu mızrakla yaraladı. İbn Cevî ise basını kopardı. Zülkila, Amr b. As'm söyle dedigini isitti:

«Rasûlullah (s.a.v.), Ammar b. Yasir'e: «Seni azgın bir grup öldürecektir. Ve içeceğin en son şey bir ölçek süttür » dedi.»

Zülkila, Amr'a söyle diyordu:

- Yazıklar olsun sana ey Amr, bu nedir?

Amr da ona söyle diyordu:

- O, bize dönecektir.

Ammar, Zülkila'dan sonra vurulduğunda Amr b. As, Muaviye'ye söyle dedi: «Bunların hangisinin ölümüne daha çok sevindigimi bilemiyorum. Ammar'ın öldürmesine mi, Zülkila'nın öldürülmesine mi çok sevineceğim? Bunu bilemiyorum. Allah'a yemin ederim ki Ammar'ın Öldürülmesinden sonra Zülkila hayatta kalsaydı, bütün Samlilere yönelir ve askerlerimizi bize karşı fesada sürüklerdi.

Ammar'ın öldürülmesinden sonra adamlar, Muaviye ile Amr b. As'm yanına gelip: «Ammar'ı ben öldürdüm.» diyorlardı. Amr da böyle diyenlere: «Sen

onu öldürürken o ne diyordu? diye soruyordu. Adamlar, karisik cevaplar veriyorlardi. Nihayet Ibn Cevi geldi. Ona da ayin soruyu sorduklarinda o, söyle dedi: Ben, Ammar'in söyle dedigini isittim.

«Dostlara kavusuyorum, Muhammed'e ve grubuna kavusuyorum.»

Amr b. As, Ibn Cevi'ye söyle dedi: «Dogru söyledin, demek ki, sen onu öldürmüssün. Ama yavas ol bakalim. Allah'a yemin ederimki, ellerin zafer bulmadi. Aksine Rabbin sana gazaplandi.»

Enes b. Malik'den merfu olarak rivayet edilen bir hadiste söyle buyrulmustur:

«Ammar, iki seyden birini seçme tercihiyle basbasa birakildiginda mutlaka o, bu seylerin en dogru olanini tercih eder.»

Yakub b. Rakit'den rivayet olunduguna göre öldürülen Ammar b. Yasir'in üzerindeki esyalari yagmalamak ve onu kimin öldürmüs oldugu hususunda iki adam tartistilar. Abdullah b. Amr b. As'a gelip aralarinda hakemlik yapmasini istediler. Abdullah, onlara söyle dedi:

- Yaziklar olsun size, yanimdan çikin, defolup gidin. Zira Rasûlullah (s.a.v), Kureyslilerin Ammar'la eglenmeleri esnasinda söyle demisti: "Su Kureyslilere ve Ammar'a ne oluyor, ondan ne istiyorlar? Ammar, onlari Cennete davet ediyor, onlarsa onu atese davet ediyorlar. Ammar'i öldüren ve üzerindeki esyalari yagmalayan kimse atestedir.» Duyduguma göre Muaviye, Ammar'in öldürülmesi olayiyla ilgili olarak söyle demistir: «Onu bu savasa getirenler öldürdüler. Böylece Samlilara tuzak kurmak istediler. Samlilarin, onu öldürmüs oldugu yalanim yaydilar.»

Ibrahim b. Hüseyin, Hanzala b. Hüveylid'in söyle dedigini rivayet etmistir:

«Bir ara ben, Muaviye'nin yanmdayken iki kisi Ammar'i öldürdük-telerini iddia ederek onun huzuruna geldiler. Tartismaya basladilar. Amr b. As'm oglu Abdullah, onlara söyle dedi: «Ammar'i öldürme hususunda her biriniz digerine karsi gönlünü hos tutsun. Zira ben, Rasûlullah (s.a.v.)'m: «Ammar'i azgin ve asi bir grub Öldürecektir.» dedigini isittim.» Abdullah'in böyle demesi üzerine Muaviye, Abdullah'in babasi Amr b. As'a: «Su deli oglunu yanimizda konusmaktan men etsene.» dedi. Sonra da Abdullah'a dönüp söyle dedi:

- Sen niye bizimle beraber savasmiyorsun?

- Rasûlullah (s.a.v.), babamin hayatta oldugu sürece kendisine itaat etmemi bana emretti. Iste sizinle beraberim ama savasmiyorum.»

Yahya b. Nasr, Ibn Ebi Melike'nin söyle dedigini rivayet etmistir:

«Amr b. As'm oglu Abdullah, babasina söyle dedi: «Eger Rasûlullah

(s.a.v.), sana itaat etmemi bana emretmis olmasaydı, seninle birlikte buralara kadar gelmezdim. Sen, Rasûlullah (s.a.v.)'in Ammar b. Yasir'e: «Seni azgın ve asi bir grup öldürecektir.» dedigini isitmedin mi?»

Yahya b. Nasr, SaTaf nin söyle dedigini etmistir:

«Ammar'ın katili, gelip Muaviye'nin yanına girmek için izin istedi. O esnada Muaviye'nin yanında Amr b. As da vardı. Amr: "İçeri girmesine izin ver ve onu cehennemlik olmakla müjdele." deyince adam, Muaviye'ye: «Amr'm dediklerini isitmiyor musun?» diye sorunca Muaviye, söyle cevap verdi: «Amr, doğru söyledi. Ancak Ammar'ı öldürenler, onu buraya getirenlerdir. Onu bu savasa sokanlardır.»

Buhari ve Müslim'in sahihleriyle diğer kitaplarda sabit olduğuna göre aralarında Haris b. Süveyd, Kays b. Ubade, Ebu Cuheyfe Vehb b. Abdullah es Sevaî, Yezid b. Sureyk, Ebu Hassan el-Ecred ve diğerlerinin de bulunduğu bir tabiin toplulugundan her biri söyle demislerdir: «Ben, Ali'ye dedim ki:

- Rasûlullah (s.a.v.)'m diğer insanlara söylemeyip de özel olarak size söylediği birsey var midir?

- Hayir. Habbeyi yaran, canlıyı yaratan Allah'a yemin ederim ki bu, sadece Allah'ın Kur'ân'da bir kuluna verdiği bir anlayıştır ve bu sa-hifede bulunan şeylerdir.

- Bu sahifede olan şey nedir?

Ben böyle dedikten sonra o sahifeye baktığımda içinde diyetten, esirin serbest bırakılmasından, bir Müslümanın bir kafir sebebiyle öldürüleceğinden ve Medine'nin Sebir dağıyla Sevr dağı arasındaki kimselerinin Harem sayıldığından bahsediliyordu.»

Yine Buhari ve Müslim'in sahihlerinde sabit olduğuna göre Siffîn savaşında Sehl b. Hanif söyle demistir:

«Ey insanlar! Dine karşı görüşünüzü suçlayın. Ben Hudeybiye gününde Ebu Cendel'in gelişini gördüm. Eger yapabilseydim, Rasûlullah (s.a.v.)'m onu geri verme hususundaki kararını reddederdim. Ancak bunu yapamadım. Vallahi biz islâm'a girdiğimizden beri bize verilen kesin bir emre karşı kılıçlarımızı omuzlarımızın üzerine koymadık. Koyunca da mutlaka o zor işi kolaylaştırırdık. Ancak bu savaş işini bir türlü önleyemedik.»

Ibn Cerir, Ebu Abdurrahman es-Sülemî'nin söyle dedigini rivayet etmistir:

«Siffîn savaşında Hz. Ali'yle beraberdik. Onun atını korumakla iki kişiyi görevlendirmistik. Bunlar, Hz. Ali'nin cepheye girip savaşmasına engel olacaklardı. Dalginliklarından yararlanan Hz. Ali, hemen saldırıya geçiyor ve kilici kana bulanmadan geri dönmüyordu. Yine o, bir gün düşmana karşı

saldiriya geçmis, kilici egilmeden geri dnmemisti. Egilen kilicim adamlarinin üzerine atip: «Eger kilicim egilmeseydi, savasmaktan geri dnmezdim.» dedi.»

Yine Ebu Abdirrahman es-Slem dedi ki: Ben, Ammar'i da bu savasta gördüm. Siffn vadilerinden birini tuttuğu zaman oradaki sahabelerde pesine takiliyorlardi. Onun, Hz. Ali'nin bayraktari olan Hasim b. Utbe'ye gidip söyle dedigini gördüm.

- Ey Hasim ilerle! Cennet kiliçların gölgesi altındadır. Ölüm, mizrakların ucundadır. Cennet'in kapıları açılmış, iri gözlü huriler sslenmislerdir. Bu gün dostlara kavusuyorum. Muhammed'e ve grubuna kavusuyorum.

Böyle dedikten sonra Ammar ile Hasim, birlikte dsmana karsi saldiriya geçtiler ve ldrldler. Yüce Allah, onlara rahmet etsin.

Ebu Abdirrahman es-Sülemi'den söyle rivayet edilmistir: O zaman Hz. Ali ile arkadaslari, Samlilarin zerine aniden bir saldiriya geçtiler. Hz. Ali'nin yaninda Ammar'la Hasim'de vardi. Gece olunca ben: «Bu gece Samlilarin ordugahina girecegim ve Ammar'in ölümünün bize tesir ettigi kadar onlara da tesir edip etmedigini anlayacagim.» dedim. Savas sona erdiginde bizler onlarla konusurduk. Onlar da bizimle konusurlardi. Ben de atima bindim. Sakin sakin giderek ordugahlarına girdim. Bir tarafta Muaviye, Ebu Aver es-Slem, Amr b.As ve oğlu Abdullah'in sohbet etmekte olduklarini gördüm. Birbirlerine neler söylediklerini dinleme firsatini kairmaktan korktuğum için atimi yanlarına sürdüm. Dinlemeye basladim. Amr b. As'm oğlu Abdullah, babasına söyle dedi:

- Babacigim, bu gün siz su adami (Ammar'i) ldrdnz. Oysa Raslullah (s.a.v.), onun hakkında neler söylemistir neler.

- Raslullah, onun hakkında ne söyledi?

- Sen de bizimle beraber degil miydin? Hani biz mescidi insa ediyorduk. İnsanlar, taslari, kerpiçleri birer birer tasiyorlarken Ammar, taslari ve kerpiçleri ikiser ikiser tasiyordu. Raslullah (s.a.v.) gelip onun yüzündeki topraklari silip söyle diyordu: «Yazik sana ey Smey-ye'nin oğlu, insanlar taslan ve kerpiçleri birer birer tasimaktalarken sen ikiser ikiser tasiyarsun. Sevaba ragbetinden ötürü böyle yapıyor-sun, ama bununla birlikte yine de seni azgin ve asi bir grup öldürecektir.»

Bunun zerine Amr b. As, atini çekip oradan ayrilmak isterken Muaviye, atinin yularini tutup onu kendine dogru çekti. Amr b. As da ona söyle dedi:

- Ey Muaviye! Oğlum Abdullah'in neler söyledigini isitmedin mi?

- Neler söyledi?

- Iste sunu sunu ve sunu söyledi.

- Sen cahil bir ihtiyarsin, idrarini tutamadigin halde hadis okuyorsun. Ammar'i biz mi öldürdük? Onu bu savasa sürükleyenler öldürdü. Bu konusma üzerine insanlar çadırlarından çıkıp söyle diyorlardı: «Ammar'i bu savasa sürükleyenler öldürdüler.»

Bilemiyorum ona mi, yoksa onlara mi sasayim!» Muaviye'nin yaptigi bu tevil, akıl ve mantiktan uzak bir tevildir.»

Mescid-i Nebevî'nin yapılmasından bahsedilirken Buhari, Rasûlullah (s.a.v.)'m Ammar b. Yasir'e söyle dedigim rivayet etmistir:

«Ammar'a yazik! O, insanlari Cennet'e davet ediyor; onlarsa onu atese davet ediyorlar.»

Ammar da fitnelerden Allah'a siginirim, diyordu.»

Müslim, Ümmü Seleme'den rivayet etti ki, Rasûlullah (s.a.v.), Ammar b. Yasir'e söyle demistir: «Seni azgin ve asi bir grup öldecektir.»

Baska bir rivayette de Rasûlullah'in: «Ammar'in katili atestedir.» dedigi ifade edilmektedir.

Beyhakî, Ibn Mesud'dan rivayet etti ki, Rasûlullah (s.a.v.), Ammar b. Yasir hakkında söyle demistir:

«Insanlar anlasmazliga düstüklerinde Sümeyye'nin oğlu (Ammar b.Yasir) hakla beraber olacaktır.»

ibrahim b.Hüseyin b. Dizil, Salim b. Ebi Ca'd'm söyle dedigini rivayet etmistir:

«Adamin birisi, Abdullah b. Mesud'un yanma gelip söyle dedi:

- Dogrusu Cenâb-i Allah, bize zulme dilmeye cegine dair teminat vermistir, ama fitneye düsmeyecegimize dair teminat vermis degildir. Eger bir fitne koparsa ne yapayim dersin?

- Allah'in kitabina saril.

- Eger herkes gelip de Allah'in kitabina davette bulunursa (yani birbirleriyle anlasmazlik içinde bulunan herkes hak yolda olduklarini iddia ederlerse) o zaman ne yapmami teklif edersin?

- Ben, Rasûlullah (s.a.v.)'m söyle buyurdugunu isittim: "Insanlar anlasmazliga düserlerse Sümeyye'nin oğlu (Ammar b. Yasir) hakla beraber olacaktır.»

Beyhakî, Ammar b.Yasir'in az adlilarından birinin söyle dedigini rivayet etmistir:

«Ammar hastalandi, bitkin düstü, bayildi. Ayildiginda biz çevresinde oturup aglasmaktaydik.Bize söyle dedi:

- Niçin agliyorsunuz? Yatagimda öleceğimden mi korkuyorsunuz? Oysa sevgilim Muhammed (s.a.v.), beni azgin ve asi bir toplulugun Öldüreceğini, dünyadaki en son azigimin da bir bardak süt olacagini bana önceden haber vermistir.»

Imam Ahmed b. Hanbel, Ebu Said el-Hudifnin söyle dedigini rivayet etmistir:

«Rasûlullah (s.a.v.), Mescid-i Nebevî'yi insa etmemizi emretti. Bizler de kerpiçleri birer birer tasimaya basladik. Ammar ise, ikiser ikiser tasiyordu. Basi toz toprak içinde kaldı. Ben, Rasûlullah'tan degilde arkadaslarimdan duyuguma göre Rasûlullah (s.a.v.) gelip Ammar'in basindaki tozlari silkeleyip temizlemis ve ona söyle demisti: «Yazik sana ey Sümeyye'nin oglu! Seni azgin ve asi bir grup öldürecektir.» Rafiziler, bu hadise su eklemeyi de yapmislardir: «Allah, o asi ve azgin grubu kiyamet gününde sefaatina nail etmesin.» Bu yalandir. Rasûlullah'a atilan bir iftiradir. Çünkü Rasûlullah (s.a.v.)'m Sifî'nin savasma katilan iki tarafın da Müslüman olduguna dair hadisleri sabittir. Nitekim bunu yakinda inshaallah nakledecegiz.

Ibn Cerir'in anlattigina göre Ammar öldürüldüğü zaman Hz.Ali, Rebia kabilesi ile Hemedarililara: «Siz benim zirhim ve mizragimsmiz.» demis, onun bu çagrisina 12.000 kadar adam icabet etmis, kendisi de katirina binmis olarak ön safa geçip Samlilara adamlariyla birlikte ayni anda saldiriya geçmistir. Samliların bütün saflari dagilmis ve Hz. Ali ile adamlari ele geçirdikleri Samlilardan herkesi öldürmüşler, nihayet Muaviye'ye yetismislerdi. O esnada Hz. Ah", hem savasiyor hem de söyle diyordu:

«Onlari vuruyorum ama patlak gözlü garip isler yapan Muaviye'yi göremiyorum.»

Sonra Hz. Ali, bizzat kendisiyle vurusmasi için Muaviye'ye çağrida bulundu. Amr b. As, kendisine Hz. Ali'nin karsisina çikip göğüs göğüse savasmasini teklif edince Muaviye, ona söyle dedi: «Sen de biliyorsun ki, Ali'nin karsisina kim çikip göğüs göğüse savasirsa mutlaka Ali, onu öldürür. Demek ki sen, benim öldürülmemi ve benden sonra emirlige geçmeyi kafana koyuyorsun.»

Hz. Ali, daha sonra oglu Muhammed'i büyük bir asker kitlesiyle Samliların üzerine saldirtti. Siddetlice savastilar. Sonra kendisi de baska bir grup askerle Samlilara hücum etti, iki taraftan da çok sayida asker öldürüldü. Sonra aksam namazim isaretle kildilar. Çarpisma gece boyunca devam etti. Bu gece savasin en önemli gecesi idi. Müslümanlar, bunu böyle bildiler. Çarpismanin sabaha dek siddetle devam ettigi bu geceye (köpek hirlaması gecesi) anlamina gelen "leyletü'l-Herir" denildi.Cuma gecesi girdiginde mizraklar kirildi, oklar tükendi. İnsanlar kılıçlara kostular.

Hız. Ali de kabileleri savasa tesvik ederek cephe ilerisine gidiyordu. Ordunun merkezinde insanların önünde yer alıyordu. Sağ cenaha Ester komuta ediyordu. Perşembe akşamını cumaya bağlayan gecede Abdullah b. Büdeyl'in öldürölmesinden sonra sağ cenahın komutasını Ester ele almıştı. Sol cenaha da İbn Abbas komuta ediyordu. İnsanlar her tarafta çarpışıyorlardı. Sıyer âlimlerimizin bir kaçının anlattıklarına göre önceleri mızraklarla çarpışmışlar, oklar da tükendince kılıçlarla çarpışmışlar, kılıçlar da kırılınca yumruk yumruğa birbirlerine girmişler , birbirlerinin suratına taş ve toprak savurmuşlar, birbirlerini disleyerek parçalamaya azmetmişlerdi. Öyle ki, karşıt taraftarlarda iki kişi birbirleriyle boğuşuyor, takattan düşüyorlar, sonra oturup dinleniyorlar. Her biri diğerine yaslanarak ancak ayağa kalkabiliyor ve tekrar vurusmaya başlıyorlardı. İnnâ illah ve innâ ileyhi raciun. Bu halleri cuma sabahına kadar sürdü. Sabah namazın savaş esnasında isaretle kıldılar. Nihayet güneş doğup biraz yükseldi.

Zafer Iraklılara göründü. Samlılara ise mağlubiyet göründü. Bunun sebebi de suydı: Ester en-Nehaî, Hız. Ali ordusunun sağ cenah komutasını ele geçirince beraberindeki askerlerle Samlılara saldırdı. Hız. Ali de onu izledi. Böylece Samlılarn saflarının çoğu bozguna uğradı. Hemen hemen tam mağlubiyete maruz kalmışlardı, iste tam o esnada Samlılar, mızraklarının ucuna taktıkları Kur'ân sayfelerini yükseltip: «İste bu sayfeler aramızda hakem olsun, insanlar ölüp tükendiler. Sınırları kim koruyacak? Müşrik ve kâfirlere karşı kim cihad edecek?» dediler.

İbn Cerir ve diğer tarihçilerin anlattıklarına göre sayfeleri mızrakların ucuna takip yükseltmeyi tavsiye eden Amr b. As olmuştur. Zira o, Sıffin'de Iraklıların galip olacaklarını görünce durumu gevsetmek ve işi ertelemek istedi. İki tarafın da sabırla birbirini bekleyeceğini düşündü, insanların yok olup tükeneceğini sezdi. Kalkıp Muaviye'ye şöyle dedi:

«Ben birşey yapmayı düşünüyorum. Eğer bunu yaparsak, şu anda bizler daha da derlenip toparlanıriz. Ali ve taraftarları ise dağılırlar. Bence Kur'ân sayfelerini mızrakların ucuna takip yükseltelim ve onları müşaün hükmüne davet edelim. Eğer bu davetimize icabet ederlerse savaş ateşi söner; eğer kendi aralarında anlaşmazlığa düşerlerse onlardan bazalarına karşılık veririz, bazalarına da karşılık vermeyiz. Böylece çözürler ve güçleri kaybolur.»

İmam Ahmed b. Hanbel, Habib b. Ebi Sabit'in şöyle dediğini rivayet etmiştir:

«Kabilenin mescidinde bulunan Ebu Vaü'e gittim. Hız. Ali'nin Nehrevan'da kendileriyle savastığı adamları ona sormak istedim. Hangi hususlarda Ali'nin çağrısına icabet ettiklerini, hangi hususlarda ondan ayrı

düşündüklerini, Hz. Ali'nin niçin onlarla savasmayı helal saydığım öğrenmek istedim.Ebu Vail de bu sorularımı söyle cevapladı: «Biz, Siffin'de idik. Samlilar, savas atesi altında kalınca tepeye sigindılar. Amr b. As da gidip Muaviye'ye su teklifte bulundu: «Ali'ye bir mushaf gönder. Onu Allah'ın kitabındaki hükme davet et. O, senin bu davetine karsi direnemez.» Mushan bir adamla Ali'ye gönderdiler. Adam, Ali'ye söyle dedi: Bizimle sizin aranızda Allah'ın kitabı hakem olsun. «Kendilerine kitaptan bir pay verilenleri görmedin mi? Onlar aralarında hüküm vermek için Allah'ın kitabına çağırılmışlar sonra onlardan bir takimi dönmüşlerdir. Onlar temelli yüz çevirenlerdir.» (Ân Imrân, 23.)

Hz. Ali de o adama söyle cevap verdi:

«Evet, ben bunu haydi haydi kabul ederim. Aramızda Allah'ın kitabı hakem olsun.»

Hariciler, Hz. Ali'nin yanına geldiler. Biz de o gün onları davet ediyorduk. Kurralar da yanına geldiler. Omuzlarının üzerinde kılıçları vardı. Söyle dediler: «Ey müminlerin emiri, müsaade et de kılıçlarımızla üzerlerine gidelim ki Allah bizimle onlar arasında hükmünü versin.»

Sehl b.Hanif, söze başlayıp söyle dedi:

«Ey insanlar, kendinizi suçlayın. Zira Hudeybiye barisinin yapıldığı günde Rasûlullah (s.a.v.)'la müsrikler arasında baris antlaşması yapıldı. Eger biz savası uygun görseydik savasirdik. Hatta Ömer, Rasûlullah (s.a.v.)'a gelip söyle demisti: «Ya Rasûlallah! biz hak yolda, müsrikler ise batıl yolda değil midirler? [1]

Samlıların Kur'ân Sahîfelerini Mizraklarının Ucuna Takarak Yükseltmeleri

Kur'ân sayfeleri mizrakların ucuna takılınca Iraklılar söyle dediler: «Biz, Allah'ın kitabına icabet eder ve ona yöneliriz.»

Ebu Mihnef, Hz. Ali'nin o esnada kendi taraftarlarına söyle dedigini rivayet etmiştir:

«Ey Allah'ın kulları! Hakkınızı aramaya devam ediniz. Samimiyet ve bağliliginizi sürdürürüz.Düşmanınıza karsi savasmaya devam ediniz. Ben, onları sizden daha iyi bilirim. Çünkü çocukken beraber olduk. Büyüdükten sonra da beraberce vakit geçirdik. Onlar, çocukken de son derece kötü ve serli idiler. Büyüyünce de kötülük ve serliliklerini sürdürdüler. Size yazıklar olsun. Al danm ayasınız. Vallahi bu Kur'ân sayfelerini sirf sizi aldatmak ve size tuzak kurmak için havaya kaldırmışlardır.»

Hz. Ali'nin bu sözleri üzerine adamları ona söyle demislerdi:

«Allah'ın kitabına davet edilip de ona icabet etmemek bize yakışmaz. Biz böyle bir davranışı kabullenmeyiz.»

Hız. Ali de onlara söyle cevap vermisti: «Ben, Allah'in dinine, Allah'in kitabina dönünceye kadar onlarla savasacagim.Çünkü onlar, Allah'a karsi gelmis, onun emirlerine bas kaldirmis, ahdini ve emrini unutarak kitabina muhalefet etmislerdir.»

Hız. Ali'nin bu sözlerine karsi çıkıp sonradan Hariciler grubunu teskil eden Mis'ar b. Fedeki et-Temimî ve Zeyd b. Husayn et-Taî ve onlara tabi olan bazı Kur'ân hafizlari söyle demislerdi: «Ey Ali! Allah'in kitabina icabet et.Sen buna davet edildigin halde icabet etmezsen, biz seni su karsimizdaki kavmin arasina katmcaya kadar oraya sürükler ve Affan oğlu Osman'a yaptigimizin aynisini sana da yapariz. Çünkü o, Allah in kitabıyla amel etmeyip basimizda diktatörlük yapı.Biz de onu öldür-dük.Vallahi ya sen bu çağriya icabet edersen,ya da biz seni buna zorla icabet ettiririz.»

Hız. Ali ise söyle demisti:«Sizi men ettigim seyden uzak durun. Söylediklerime de uyun. Eger bana itaat ederseniz bu adamlara karsi savasmaya devam edin.Eger bana karsi gelip isyan edecek olursanız elinizden geleni ardiniza koymayin.»

Bunun üzerine onlar da söyle demislerdi: * O halde Ester'e haber gönder de buraya gelsin.» Hız.Ali de savasa son vermesi için Ester'e haber gönderdi ki yanina gelsin.

Hariciler hakkında yazdigi kitabinda Heysem b. Adiy.îbn Abbas'in söyle dedigini rivayet etmist:

«Muhammed b. Müntesir, Siffin savasma katilan bir adamdan ve yalan söylemekle itham edilmemis olan bazı Harici liderlerinden naklen bana dedi ki: Ammar b. Yasir, Hız. Ali'nin bu tutumundan hoslanmadi. Çağrisina icabet etmeyip onun hakkında nahos sözler söyledi. Sonra da söyle dedi: "Allah'tan baskasini hakem olarak istemedem önce kim Allah'in huzuruna varmak ister?"

Böyle dedikten sonra saldiriya geçti. Savasti, nihayet öldürüldü.Al-lah ona rahmet etsin.»

Samlilarin önde gelen sahsiyetlerini Allah'in kitabinin hakemligine davet edenlerden Abdullah b. Amr b. As da Iraklılara yönelip ateskese davet etti. Savasi birakmalarini, Kur'ân'm emrine uymalarini istedi. Muaviye, ona böyle yapmasini emretmist. Hız. Ali'nin, Kur'ân'm hakemligine uymasini tavsiye edenlerden biri de Es'as b. Kays el-Kindî idi. Allah, ondan razi olsun.

Ebu Mihneften gelen baska bir rivayette anlatildigina göre Hız. Ali, savasi durdurmasi için Ester'e haber gönderdigi zaman o, haberciye su cevabi vermisti:

«Su an, beni geri çağiracak bir saat ve an degildir. Ben öyle bir noktadayim

ki, Allah'ın bana zafer vereceğine ümidim vardır. Beni bulduğum su noktadan alıp götürmeniz asla doğru değildir.»

Esterin böyle demesi üzerine haberci olan Yezid b. Hani, Hz. Ali'nin yanına döndü. Ester'in söylediklerini ona naklettti. Ester de fırsatı değerlendirmek için savası siddetlendirdi. Gürültü ve bagirtilar yükseldi, sesler ayyuka çıktı. Etrafindakiler Hz. Ali'ye söyle dediler: «Galiba sen, Ester'e savaşa devam etmesi için emir verdin.» Hz. Ali de onlara: «Benim Ester'e gizlice birsey fışıldadığımı gördünüz mü? Savası durdurması için emrimi ona açıkça sizin gözleriniz önünde göndermedim mi?» deyince yanında bulunan adamlar: «Ester'e haber gönder, buraya gelsin. Eğer gelmeyecek olursa vallahi biz senden ayrılıp gideriz.» diye karşılık vermişlerdi. Bunun üzerine Hz. Ali, haberci Yezid b. Hani'ye söyle dedi: "Git, Ester'e buraya gelmesini söyle. Fitne koptu."

Yezid b. Hani, Ester'in yanına gidip emirü'l-mü'mininin emrini ona teblig etti. Savaşa ara verip Hz. Ali'nin yanına gitmesini söyledi. Bunun üzerine Ester, işi hızlandırıp söyle dedi:

- Yazıklar olsun sana. İçinde bulunduğumuz zafer durumunu görmüyor musun? Zaferi sonra tamamen ele geçireceğiz.

- Bu ikisinden hangisi çok hoşuna gider? Geri dönmeyi mi daha çok istersin, yoksa mü'minlerin emiri Ali'nin de Osman gibi öldürülmesini mi istersin? O öldürüldükten sonra buradaki zaferin sana ne fayda verir?

Bunun üzerine Ester, savası bırakıp Hz. Ali'nin yanına döndü ve söyle dedi:

- Ey Irak ehli! Ey alçaklık ve korkaklığın timsalleri! Su anda bu adamlara üstün gelmiş durumdayken, sizin onları yenmek üzere olduklarınızı gördükleri sırada mushafın sayfalarını elleriyle yükseğe kaldırarak sizi Allah'ın kitabına davet ediyorlar. Halbuki onlar, çoktan Allah'ın emirlerine sırt çevirmişler ve kendisine bu Kur'ân'm indirildiği insanın sünnetinden sapmışlardır. Onların bu çağrısına icabet etmeyin. Bana süre tanıyin. Zaferi elde edeceğimi hissetmekteyim.

- Hayır.

- Ey Farslıların düşmanları! Bana biraz daha mühlet tanıyin. Zafer kazanacağımı ümid ediyorum.

- Hayır, asla müsaade etmeyiz! Girdiğin günaha biz de seninle birlikte girmek istemeyiz.

Ester, bundan sonra Samlîların çağrısına icabet etme hususunda kurrâlarla tartışmaya başladı. Aralarında geçen konuşmalar Özetle şöyleydi:

- Söyleyin bakalım. Eğer sizin bu ilk savaşımız hak yolda yapılan bir savassa

devam ettirin. Eger batil yolda yapılan bir savassa biliniz ki, ölümleriniz Cehennem'dedir.

- Bize bu laflari söylemeye son ver. Artik ne sana ne de adamina (Hz.Ali'ye) asla itaat etmeyecegiz. Biz, Allah rizasi için bunlarla savastik. Simdi de Allah rizasi için savasa son veriyoruz.

- Hile yap tiniz, vali ahi aldatildiniz. Savas a son vermeye çağrildiniz. Siz de bu çağriya icabet ettiniz. Ey kötü adamlar! Sifrf dünyada zahi-dane bir hayat yasayip Allah'a kavusma sevkini duyarak namaz kildiginizi zannediyorduk. Fakat su anda sizin dünyadan baska bir isteginizin olmadigini gördüm .Yaziklar olsun. Ölümünden kaçip dünyada kalmak için savastan firar ettiginizi gördüm. Ey pisliklerle geçinen disi deveyi andiran kimseler, siz artik temiz ve dindar kimseler degilsiniz. Su zalim kavim bizden nasil uzaklastiysa siz de uzaklasip defolun.»

Bu konusmadan sonra Hariciler, Ester'e sövdüler. O da onlara sövünce, onlar onun bineginin suratina kirbaçlariyla vurmaya basladilar. Aralarinda uzun hadiseler cereyan etti. Iraklilarin bir coguyla Samlilarin tamamı, Müslümanların kanlarının akitilmamasi için bir süre ateskes halinde kalmak arzusunu gösterdiler. Çünkü savas esnasında özellikle son üç günlük çarpismalar esnasında ve daha önemlisi cuma gecesinde (ki o geceye köpek hirlamasi gecesi adi verilmisti) iki taraftan da gayet derecede sabirli ve bahadir askerler sehid olmuslardı ki, bunların dünyada emsalleri görülmemisti. Bu bahadirlar çarpisirlarken birbirlerinin önünden kaçmamislar, sabredip dayanmislar ve nihayet iki taraftan biri digerini Öldürmüstü. Birçoklarının anlattigina göre o son günlerde 70.000 kisi öldürülmüstü. Samlilardan 45.000 Iraklilardansa 25.000 kisi öldürülmüstü. Ebu'l-Hasan b. Bera'nın ifaresine göre Iraklilar arasında Öldürülenlerin yirmibesi Bedir savasma katılan sahabelerdendi. Siffin da çarpistikleri süre zarfinda doksan defa dalis yapmislardı.

Seyf b. Ömer et-Temimfnin ifadesine göre Siffin savasi, yedi ya da dokuz ay süreyle devam etmistir. Ebu'l-Hasan b. Bera'nın ifadesine göre ise bu savas, 110 gün süreyle devam etmistir. Ebu Mi&nefin ifadelerinden anlasildigina göre bu savas, zilhicce ayinin birinci günü olan cuma gününde baslamis olup safer ayinin onüçüncü gününde sona ermistir. Böyle olunca bu savas, yetmisyedı gün süreyle devam etmis olmaktadır. Dogrusunu Allah bilir.

Zührî dedi ki: Bana ulasan bir rivayete göre bu savasta öldürülenlerden elli küsur adam, aynı mezara defnedilirims.

Beyhakî, Savfan b. Amr'in söyle dedigim rivayet etmistir:

«Siffin savasma katılan Samlilarin sayisi 60.000 kisi olup bunlardan 20.000

kisi öldürülmüştür. Bu savaşa katılan Iraklıların sayısı ise 120.000 kişi olup bunlardan da 40.000 kişi öldürülmüştür.»

Beyhakî, Sıffin savaşını Ebu Hüreyre'den rivayet edilen su hadisin tahakkuku olarak yorumlamıştır. Rasûlullah (s.a.v.) buyurdu ki:

«İki büyük topluluk savasmadıkça kıyamet kopmayacaktır. Bu iki topluluk arasında büyük bir savaş cereyan edecektir. Ve ikisinin davası da aynidir.»

Ebu Said el-Hudrî'den söyle rivayet edilmistir: Rasûlullah (s.a.v.) buyurdu ki:

«Davalari aynı olan iki büyük topluluk savasmadıkça kıyamet kopmayacaktır. Onlar bu halde (savasir) iken araladmdan bir grup dinden çıkacaktır. Ve dinden çıkan grubu ise, o iki gruptan hakka daha yakın olan öldürecektir.»

İmani Ahmed b. Hanbel, İbn Mesud'dan rivayet etti ki, Rasûlullah(s.a.v.), söyle buyurmıştır:

«İslâm degirmeni (hicretin otuzbesinci veya otuz altıncı) senesine kadar dönmeye devam edecektir. Eger helak olurlarsa, bu helak olanın gideceği bir yoldur. Eger dinleri kendileri için ayakta durursa yetmiş sene daha durur.» Hz. Ömer dedi ki:

- Ya Rasûlallah, bu yetmiş senelik süreye önce söylemiş olduğun süre dahil midir yoksa değil midir?

- Hayir degildir.»

Mesruk, Abdullah'tan rivayet etti ki, Rasûlullah (s.a.v.), söyle buyurmıştır:

«Kuskuşuz İslâm degirmeni otuzbes seneden sonra yok olacak-tir.Eger (Müslümanlar) kendi aralarında barışirlarsa dünyayı yetmiş sene süreyle bolca yerler (refah içinde yüzerler). Eger savasirlarsa kendilerinden öncekilerin yoluna koyulmuş olurlar.»

İbn Dizil, İbrahim et-Temimf den rivayet etti ki, Rasûlullah (s.a.v.) söyle buyurmıştır: «Ümeye ogullarından bir adam (yani Hz. Osman) öldürüldüğü zaman İslâm degirmeni tersine dönecektir.»

Rasûlullah (s.a.v.), ölen bir Ensârfnin cenazesine çağrıldığında gidip cenazenin defnini beklerken oturmuştu. Oturur vaziyette iken söyle buyurmıştu:

- İslâmiyet döneminde (birbirleriyle çekisen) iki ayrı kusaga yöneticilik yaptığınız zaman haliniz nice olacaktır?

Ebu Bekir sordu:

- İlahi bir, peygamberi bir olan bir ümmette böyle bir durum meydana gelir mi?

- Evet.

- Ben böyle (talihsiz) bir zamana ulaşacak mıyım ya Rasûlallah?

- Hayir.

Hız. Ömer sordu:

- Ya ben böyle bir zamana ulaşacak mıyım ya Rasûlallah?

- Hayir.

Hız. Osman sordu:

- Ya ben böyle bir zamana ulaşacak mıyım ya Rasûlallah?

- Evet. Senin sebebinle fitneye düşeceklerdir.»

Hız. Ömer de bu hususu İbn Abbas'a sorarak söyle demisti: -İlahları bir, kitapları bir, dinleri bir olduğu halde bu ümmet nasıl anlaşılmazlığa düşer?

- Bir kavim gelecek ve bizim anladığımız gibi Kur'ân'ı anlamayacaktır. Bu yüzden aralarında anlaşmazlığa düşeceklerdir. Anlaşmazlığa düşünce de savaşacaklardır.

Hız. Ömer, İbn Abbas'ın bu cevabını makul bulmuştu.» Muhanimed b. Sirin'in söyle dediği rivayet edilmiştir: «Hız. Osman Öldürüldüğü zaman Adiy b. Hatim, onun hakkında söyle dedi: «Osman'ın öldürülmesi hususunda iki keçi dahi boynuzlasın adı. Siffin savaşı yapıldığı zaman Adiy'in bir gözü çıktı. Bunun üzerine baskaları dediler ki: «Adiy'in öldürülmesi hususunda iki keçi dahi boynuzlasın adı Evet öyle ama bir çoklarının gözü çıktı.»

Rivayet olduğuna göre Ka'bu'l-Ahbar, Siffin'a gitmiş, oradaki taşları görünce söyle demistir: "Bu yerde İsrail oğulları dokuz kez savastılar, Araplar da burada onuncu kez savaşacaklar. Öyle ki, İsrail oğullarının birbirine attıkları taşları atacaklar ve İsrail oğulları yok olduğu gibi kendileri de yok olacaklardır.»

Rivayet olduğuna göre Peygamber (s.a.v.), söyle buyurmuştur:

«Kitlik senesiyle ümmetimin helak edilmemesini Rabbimden diledim. Rabbim bu dileğimi kabul buyurdu. İrzlerim mübah sayan yabancıları ümmetime musallat kilmamasını Rabbimden diledim. Rabbim bu dileğimi de kabul buyurdu. Ümmetimi birbirine musallat kilmamasını Rabbimden diledim ancak bu dileğimi yerine getirmedi.» Biz bu hadisi, su ayet-i kerimeyi tefsir ederken nakletmiştik:

«Sizi fırka fırka yapıp kiminize kiminizin hincini tattırmaya kadar

Olan O'dur.» (el-En'am, 65.)

Rasûlullah (s.a.v), buyurdu ki: Bu, en kolay olanıdır.» [2]

Hakem Olayı

Burada anlatilmasi uzun sürecektir karsilikli mektuplasmalardan ve müracaatlardan sonra iki taraf hakem tayin etme hususun da pazarliga basladilar. Buna göre Muaviye ile Ali'den her biri, kendi taraflarından birini hakem olarak tayin edecek ve sonra bu iki hakem, Müslümanların yararına olan bir kararda birleşeceklerdi. Muaviye, Amr b.As'i vekil tayin etti. Ali de Abdullah b. Abbas'i vekil tayin etmek istedi, keske tayin etseydi- Ama kurrallar, Abdullah b. Abbas'i vekil tayin etmesine engel olup şöyle dediler: Biz, Ebu Musa el-Es'arî'den baskasinin vekil te-yin edilmesine razı olmayız.

Heysem b. Adiy'nin, Haricilerle ilgili kitabında anlatildigina göre hakem olarak Ebu Musa el-Es'arfı teklif eden ilk kisi, Es'as b. Kays olmus, sonra Yemenliler de ona uyarak Ebu Musa'nin insanlari fitneden ve savastan men eden bir kisi oldugunu söylemişlerdi. Ebu Musa ise, Hicaz diyarında uzlete çekilmisti. Hz. Ali: «Ben Esteki hakem yapacağım.» deyince asiler: «Savasi kizistiran ve memleketi askersiz birakan Es-ter'den baskasi midir?» diye direkttiler. Bunun üzerine Hz. Ali: «O halde dilediginizi yapın.» dedi. Ahnef de Hz. Ali'ye şöyle dedi:

«Vallahi sen bir tas attın. Bu kavim ancak kendilerinden biri olan bir adam baristirir, onlara yaklasir, öyle ki avuçlarına girer, sonra onlardan uzaklasir, öyle ki yıldızlar kadar yükselir. Eger beni hakem tayin etmek istemiyorsan, bari beni ikinci ya da üçüncü hakem yap. Çünkü bu anlasmanda herhangi bir düğüm atilirse, ben o düğümü mutlaka çözerim. Benim attığım düğüm çözülecek olursa önceki gibi, senin lehin -de veya daha saglam baska bir düğüm atarım.»

Asiler, Ebu Musa el-Es'arî'den baskasinin hakem tayin edilmesini kabul etmediler.Bunun üzerine Hz. Ali'nin elçileri uzlete çekilmiş olan Ebu Musa el-Es'arfıye gittiler. Kendisine tarafların baristiklari söylenince: «Allah'a hamd olsun» dedi. Kendisinin hakem tayin edildiği söylenince de: «İnnâ lillah ve innâ ileyhi raciun» dedi. Sonra onu alip Hz. Ali'nin huzuruna getirdiler. Sonra taraftar arasında şöyle bir metin hazırlanip yazildi:

«Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla. Bu, mü'minlerin emirinin vardığı bir karardır.» Ancak bu arada Amr b. As itiraz ederek:«Onun adını ve babasının adını yazınız. O sizin emiriniz olabilir, ama bizim emirimiz değildir.» dedi. Hz. Ali de şöyle dedi: «Mü'minlerin emiri unvanım silin. Ve: «Bu, Ebu Talib oğlu Ali'nin vardığı bir karardır.» diye yazın.»

Böyle dedikten sonra Hz. Ali, Hudeybiye kisasını örnek verdi. O zaman Mekkeliler, Peygamber Efendimiz'in: «Bu, Allah Rasûlü Muahm-med'in vardığı bir karardır.» diye yazdırılmasına itiraz etmişler ve onun Allah Rasûlü olduğunu kabul etmeyip şöyle demişlerdi: «Bu, Abdullah oğlu

Muhammed'in vardığı bir karardır, diye yaz.» Bunun üzerine katip de: «Bu, Ebu Talib oğlu Ali ile Ebu Süfyan oğlu Muaviye'nin ortaklaşa verdikleri bir karardır.» diye yazdı. Hz. Ali, Iraklılar ve beraberindeki taraftarı olan Müslümanlar adına hüküm verdi. Muaviye de Samlilar ve taraftarları olan Müslümanlar adına hüküm verdi. İkisi de Allah'ın hükmüne ve kitabına göre hareket edeceklerini, Allah'ın dirilttiği şeyi dirilteceklerini, onun öldürdüğü şeyi öldüreceklerini taahhüd ettiler. Ebu Musa el-Es'arî ile Amr b. As da Allah'ın kitabında buldukları hükme uyacaklarını, onun kitabında bulamadıkları hükümlere gelince bu hususta bölücü olmayan toparlayıcı ve adil sünnete uyacaklarını taahhüd ettiler.

Bu iki hakem, Hz. Ali ile Muaviye'den ve onların askerlerinden söz ve teminat alarak aile fertlerinin emanda olduklarına ve verecekleri hükme itiraz edecek kimseye karşı bütün ümmetin kendilerine yardımcı olacaklarına dair söz aldılar. Kararlarını ramazan ayında vereceklerini beyan ettiler. Eğer isterlerse iki tarafın rızasıyla daha da erteleyebileceklerini söylediler, iki taraf arasında yazılan bu ahitname, hicri otuzyedinci senenin safer ayının onüçüncü çarsamba günü yazılmış ve bu metinde Hz. Ali ile Muaviye'nin, ramazan ayında bu iki hakemin Du-metül-Cendel ya da Ezruh'ta verecekleri hükme uyacakları konusunda karar verilmisti. Kararın tebliği esnasında taraflar, kendi adamlarından 400'er kişiyle birlikte hakemlerin yanına gideceklerdi. Eğer belirtilen tarihte toplanmazlarsa, ertesi sene Ezruh'ta bir araya geleceklerine karar verildi.

Heysem'in, Haricilerle ilgili kitabında anlatıldığına göre Es'as b. Kays, bu antlaşma metnini Muaviye'ye götürdüğünde o, metni alıp bakmış, metinde sunulan yazılı olduğunu görmüştü. "Bu, Allah'ın kulu ve mü'minlerin emiri Ali ile Ebu Süfyan oğlu Muaviye'nin üzerinde ant-lastikleri bir metindir.» Bu yazıyı görünce Muaviye, şöyle dedi: «Eğer Ali, mü'minlerin emiri olsaydı kendisiyle savasmazdım. Ama o sadece adim yazsın ve adını da benim adımdan önce yazsın. Çünkü o, daha faziletlidir. Ve benden önce İslâm'a girmistir.» Es'as dönüp Hz. Ali'nin yanına gitmiş ve Muaviye'nin dediği şekilde yazmıştı. Samlilar, Hz. Ali'nin adının Muaviye'nin adından önce yazılmasını ve Iraklıların kendilerinden önce zikredilmesini kabul etmemişlerdir. Bunun üzerine antlaşma metni iki şekilde yazılmış. Bunlardan biri, Samlılara mahsustu ki, bu metinde Muaviye'nin adı, Hz. Ali'nin adından önce yazılmıştı. Iraklılara mahsus yazılan metinde ise Hz. Ali'nin adı, Muaviye'nin adından önce yazılmış. Iraklılarda Samlılardan önce zikredilmişlerdi. Hakemlerin verdiği kararın yazılışında Hz. Ali tarafından şu zatlar şahit olarak hazır bulunmuşlardı. Abdullah b. Abbas, Es'as b. Kays el-Kindî, Said Kays el-Hemedanî, Abdullah 1). Tufeyl el-Meafirî, Hicr b. Yezid el-Kindî, Ver-ka b. Semi el-İclî, Abdullah b. Bilal el-İdî, Ukbe b. Ziyad el-Ensârî, Yezid b. Cuhfe et-Temimî ve Malik b. Ka*b el-

Hemedanî. Bu sahitle on kisidi-ler.

Samlilardan da sahid olarak su on kisi hazir bulunmustu: Ebu Aver es-Sülemî, Habib b. Mesleme, Abdurrahman b. Halid b. Velid, Muharik b. Haris ez-Zebidî, Vail b. Alkame el-Adevî, Alkame b. Yezîd el-Hadremî, Hamza b. Malik el-Hemedanî, Sübey b. Yezid el-Hadremî, Utbe b. Ebi Süfyan (bu zat, Muaviye'nin kadesidir) ve Yezid b. Hürr el-Absî.

Es'as b. Kays, bu antlasma metnini iki taraf arasinda dolastirip okudu. Sonra insanlar, ölülerini defnetmeye basladilar.

Zührî dedi ki: Duyduguma göre bir mezara elli kisi defnediliyor-mus,.

Hz. AH, Samlilardan bir grubu esir almisti. Siffîn'den ayrilacagi zaman bu esirleri serbest birakmisti. Muaviye'nin elinde de Hz. Ali taraftarlarindan bir o kadar veya o kadara yakin esir vardi. Muaviye» kendi esirlerinin öldürüldüğünü zannederek elindeki esirleri öldürmeye karar verdi. Ancak kendi taraftarlanm serbest birakildigini duyunca kendi elindeki esirleri serbest birakti. Anlatildigina göre Ezd kabilesinden Amra b. Evs adindaki bir esir, öldürecegi esnada Muaviye'ye söyle demisti:

- Bana lütfet. Çünkü sen benim dayimsin.

- Haydi be! Nereden dayin oluyor musum?

- Rasûlullah (s.a.v.)'m zevcesi Ünimü Habibe, bütün mü'minlerin annesidir. Böyle olunca demek ki, ben onun ogluyum. Sen de Ümmü Ha-bibe'nin kardesi olduguna göre dayim oluyorsun.

- Muaviye, onun bu cevabini begenmis ve serbest birakmisti.

Abdurrahman b. Ziyad b. En'um, Sifnîlilerinden bahsederken söyle demistir: «Bu savasa katılanlar Araptüar. Cahiliye döneminde birbirlerini tanirlardi. Islâmiyet döneminde de Islâm'in sünneti ve hakimiyeti üzere birbirleriyle karsilastilar; savastilar, birbirlerine dayandilar. Cepheden kaçmaktan utandilar. Savasmaya ara yerdiklerinde iki taraf da birbirlerinin garnizonuna girip çikiyorlardi. Ölülerini alip defnediyorlardi.»

Sa*bî dedi ki: «Bunlar Cennetliktirler. Birbirleriyle savastiklari halde birbirlerinden kaçip firar etmediler.» [3]

Haricilerin Bas Kaldirilmesi

Es'as b. Kays, Temim ogullarinin topluluguna ugramis, onlara hakemlerin kararini içeren yaziyi okumus, orada bulunan Urve b. Ezine (Ezine, Urve'nin anasinin adidir. Babasi ise, Rebia b. Hanzale ogullarindan Cerir'dir ki, o da Ebu Bilal b. Mirdas b. Cerir'in kardesidir.) kalkip söyle dedi: «Allah'in dini hususunda adamlari Hakem mi tayin ediyorsunuz?» Böyle dedikten sonra Es'as b. Kays'in bineginin arkasina kiliciyla vurmus, Es'as ile adamlari da bu

olaydan dolayı Urve'ye öfkelenmişlerdi. Bunun üzerine Ahnef b. Kays ile kabilelerinin reislerinden oluşan bir grup gelip bu olaydan ötürü Es'as b. Kays'tan özür dilemişlerdi.

Heysem b. Adiy dedi ki: Hariciler, ilk hakem tayin edilen kişinin Abdullah b. Vehb er-Rasibî olduğunu iddia etmişlerdir. Bence doğru olan, ilk kavildir. Hz. Ali'nin taraftarları olan kurralardan bir grup, hakem kelimesini Abdullah b. Vehb er-Rasibî'den alarak: «Hüküm, ancak Allah'ındır» dediler. Bu nedenle de Muhakkime fırkası adını aldılar.

Sıffin'de savaşan insanlar, şehirlerine döndüler. Muaviye, kendi adamlarıyla birlikte Sam'a, Hz. Ali de Heyt yolu üzerinden Kûfe'ye döndü. Kûfe'ye girerken bir adamın: «Ali gitti, ama eli boş olarak geri döndü.» dediğini istince şöyle dedi: «Yanlarından ayrılıp geldiğimiz adamlar, bunlardan daha hayırlıdır.» Böyle dedikten sonra şu şiiri okudu:

«Asil kardesin o kimsedir kî, zamanın musibetleri seni sıkıntıya düşürdüğü zaman hemen sana olanca sefkat ve merhametini saçar.

Basına çeşitli gaileler geldiği zaman seni kinayip duran kimse, kardesin değildir.»

Hız. Ali, daha sonra yoluna devam etti. Allah'ı anmaya başladı. Nihayet Kûfe'deki emirlik köşküne girdi. Kûfe'ye girmek üzereyken askerlerinden 12.000'e yakın kişi ayrıldılar ki, bunlar Haricilerdi. Hariciler, Hız. Ali ile aynı şehirde ikamet etmek istemediler. Oradan ayrılıp gittiler. Harura denen yere yerleştiler. Hız. Ali'nin yaptığı bazı işleri protesto ettiler, Hız. Ali, onlara Abdullah, b. Abbas'ı gönderdi. Abdullah onlarla tartıştı. Neticede çokları geri döndü. Geridekiiler, Harura'da ikamete devam ettiler. Hız. Ali ile taraftarları inşaallah ileride anlatılacağı gibi gidip onlarla savastılar. Kısaca demek istediğimiz şudur ki, şu Hariciler, sahilğinde ittifak edilen bir hadiste Rasûlullah (s.a.v.)'m kendilerine isaret ettiği kimselerdir: «İnsanların bölündükleri bir zamanda bir grup dinden çıkacaktır.» Baska bir rivayette ise şöyle denilmektedir: «Su dinden çıkanları iki taraftan en hayırlısı öldürecektir.»

İmam Ahmed b. Hanbel, Ebu Said'den rivayet etti ki, Rasûlullah (s.a.v.), şöyle buyurmuştur:

«Müslümanların bölündükleri zamanda bir grup insan dinden çıkacaktır ki, iki taraftan hakka en yakın olanlar, onları öldüreceklerdir.»

İmam Ahmed b. Hanbel, Ebu Said el-Hudrî'den rivayet etti ki, Rasûlullah (s.a.v.), şöyle buyurmuştur:

«Ümmetim iki fikaya ayrılacaktır. Bunların arasında bir kısım insan dinden çıkacaktır. Bu dinden çıkanları, o iki fırkanın en hayırlısı öldürecektir.»

Imam Ahmed b.Hanbel, Ebu Said el-Hudrî'nin söyle dedigini rivayet etmistir:

«Rasûlullah (s.a.v.), ümmetinden bir kavmin ortaya çıkacagini, insanlar bölünürken bunların zuhur edeceğini, simalarının trasli olacağını, bunların yaratıklar arasında en serli kimseler olduklarını, bölünen iki gruptan hakka en yakın olanın bunları öldüreceklerini beyan etti.» Ebu Said dedi ki: «Ey Irak halkı, iste bunları siz Öldürdünüz.» Imam Ahmed b.Hanbel, Ebu Said el-Hudrî'den rivayet etti ki, Rasûlullah (s.a.v.), söyle buyurmustur:

«Ümmetim iki fırkaya bölünecektir. Bu iki fırka arasından bir grup dinden çıkacaktır. Dinden çıkan bu grubu, o iki fırkadan hakka en yakın olanı Öldürecektir.»

Bu hadis, peygamberlik delilerindendir. Zira durum, tipki Peygamber (s.a.v.)'in haber verdiği şekilde ortaya çıkmıştır. Yine bu hadiste Sıffin savaşında çarpışan Samlilarla Iraklıların Müslüman olduklarına hükmedihnistir. Rafiziler fırkası ile bayagi, cahil ve alçak tabakanın iddia ettikleri gibi Samlilerin kafir olduklarına dair bu hadiste herhangi bir delil yoktur. Yine bundan anlaşıldığına göre Sıffin savaşında çarpışanlar, Muaviye ile Ali taraftarlarıdır. Ehl-i sünnet ve'l-cemaat mezhebi de bu görüştür. Hz. Ali, içtihadında isabet etmiştir. Muaviye de müctehiddir, fakat o, içtihadında hata yapmıştır. İnşaallah sevapda kazanacaktır. Ama halife olan Hz. Ali'dir ve o iki sevap kazanmıştır. Nitekim sahih-i Buhari'de Amr b. As'dan rivayet olunduguna göre Rasûlullah (s.a.v.), söyle buyurmustur:

«Hakim, ictihad yapar da içtihadında isabet ederse iki sevap kazanır, içtihad yapar da içtihadında yanılırsa bir sevap kazanır.»

Ileriki sayfalarda Hz. Ali'nin Haricilerle yapmış olduğu savaşın keyfiyetine ve Peygamber (s.a.v.)'in önceden haber vermiş olduğu Mah-dic'in evsafına dair açıklamalar verilecektir. Nitekim Hz. Ali de Peygamber Efendimiz'in Önceden haber verdiği şeylerin tahakkuk ettiğini görmüş ve bu sebeple sevinip sükür secdesi yapmıştır. Allah, ondan razı olsun. [4]

Fasil

Önceki sayfalarda da anlatıldığı gibi Hz. Ali, Sıffin vak'asından sonra Sam dönüşünde Kûfe'ye gitti. Kûfe'ye girerken askerlerinden bir grup ondan ayrıldı. Bu gruptaki askerlerin sayısının 12.000 veya 16.000 olduğu söylenir. Sayılarının daha az olduğu şekilde rivayetler de vardır. Bu grub, ona muhalefet edip bas kaldırdı. Yaptığı bazı işleri protesto etti. Hz. Ali de onlara Abdullah b. Abbas'ı gönderdi. Abdullah, onlarla tartıstı. Evhamlarının asilsiz olduğunu söyleyerek itirazlarını reddetti. Süphelerini gidermeye çalıştı. İddia ettikleri şeyin vehimden ibaret olup gerçekte ilgisi olmadığını

ifade etti. Bunun üzerine bazilari isyanlarından vazgeçtiler. Bazilari ise sapikliklerini sürdürdüler. İleriki sayfalarda da anlatacağımız gibi bazı uygunsuz hareketlerde bulundular.

Anlatıldığına göre Hz. Ali, bizzat kendisi Haricilere gidip kendisine karşı yaptıkları isyana sebep olan hususlarda tartışmış ve sergiledikleri yanlış tavirlardan vazgeçmelerini sağlamıştı. Bunun üzerine onlar da kendisiyle birlikte Küfe'ye girmişlerdi. Fakat onlar söz vermişler, ama sözlerini bozmuşlardı. Kendi aralarında iyiliği emredip kötülükten sakındırma görevini yapma hususunda anlaşmışlar, sonra Nehre-van'a çekilmişlerdi. Hz. Ali, ileriki sayfalarda da anlatılacağı gibi gidip Nehrevan'da kendileriyle savasmıştı.

İmam Ahmed b.Hanbel, Abdullah b. İyaz b.Amr el-Karî'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir:

«Abdullah b. Seddad gelip Hz. Aise'nin yanına oturdu. Biz de onun, Hz. Ali'den önce Irak'tan dönüşünün birkaç gece sonrasında yanında oturmaktaydık. Abdullah gelip oturduğunda Hz. Aise, ona şöyle dedi:

- Ey Abdullah b. Seddad, sana soracağım sorulara doğru cevap verecek misin? Ali'nin kendileriyle savastığı su kavim hakkında bana haber ver.

- Sana niçin doğru cevap vermiyecek misim?

- Onların hikayelerini bana anlat.

- Ali, Muaviye ile yazışıp sulh antlaşmasını yazdığında, hakemler de kararlarını verdiklerinde, insanların kurrallarından 8.000 kişi Ali'ye karşı bas kaldırdılar. Küfe yakınında bulunan Harura'ya gidip konakladılar. Ali'yi kinayarak şöyle dediler: «Allah'ın sana giydirdiği bir gömleği üzerinden çıkardın. Allah'ın sana verdiği bir ismi üzerinden çıkarıp attın. Sonra gidip Allah'ın dininde hakemlik yapıp hüküm verdin. Oysa hüküm vermek, sadece Allah'a mahsustur.»

Ali, onların bu kinamalarından ve kendisinden ayrılışlarından haberdar olunca emir verdi. Bir ilanı söyle duyuruda bulundu: «Mü'min-lerin emirinin yanına ancak Kur'ân hafizi kimseler girebilir.» Bu duyurunun yapılmasından sonra Ali'nin evi Kur'ân hanzlariyle doldu. Evi hafizlarla dolunca büyük mushafın getirilmesini emretti. Getirilen mushafı önüne koyup eliyle vurarak şöyle diyordu: «Ey mushaf, insanlara anlat.» Orada bulunanlar, kendisine yüksek sesle şöyle dediler:

- Ey mü'minlerin emiri, sen su mushafa ne soruyorsun? Bu aslında kâğıt üzerine yazılan bir mürekkebtir. Biz bu mushafta rivayet edilen şeyleri sana anlatıyoruz. Sen ne yapmak istiyorsun?

- Bana karşı baskaldiran ve benim yanımdan ayrılan arkadaşlarınız var ya,

iste benimle onların arasında Allah'ın kitabı vardır. Bu kitabı, hakemlik yapsın. Zira yüce Allah, kutsal kitabında bir erkekle bir kadın hakkında şöyle buyurmıştır:

«Kari kocanın arasının açılmasından endişelenirseniz, erkeğin ailesinden bir hakem ve kadının ailesinden bir hakem gönderin; bunlar düzeltmek isterlerse Allah onların aralarını buldurur.» (en-Nisâ, 35.) Mu-hammed (s.a.v.)'m ümmeti ise bir kadın ve bir erkeğe nisbetle can ve saygınlık bakımından elbette ki daha büyüktür.»

Haricilerin önde gelen şahsiyetleri, Hz. Ali'yi Muaviye'yle aralarında yapılan antlaşma metninde: «Bu, Muaviye ile Ebu Talib oğlu Ali'nin üzerinde antlastıkları bir namedir.» diye yazdirmasından ötürü kinadılar. Hz. Ali de buna karşı kendini şöyle savundu:

- Hudeybiye'de kavmi olan Kureyslilerle barış yaparken biz de Rasûlullah (s.a.v.)'m yanında bulunuyorduk. O, barış antlaşması metnini şöyle yazdırdı: «Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla.» Kureyslilerle temsilcisi olan Süheyl: «Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla yazmam» diye itiraz edince Rasûlullah (s.a.v.): «Ya nasıl yazarsın?» diye sordu. Süheyl de: «Allah'im, senin adınla,» diye yazarım.» diye cevap verdi. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.): «Öyle yaz bakalım.» dedi. Süheyl de: «Allah'im senin adınla,» diye yazmaya başladı. Sonra Rasûlullah (s.a.v.): «Bu, Allah Rasûlü Muhammed'in, üzerinde antlaşmaya vardığı bir karardır.» diye yaz, dedi. Süheyl ise, su karşılığı ver-di: «Eğer senin Allah, Rasûlü olduğunu bilseydim sana muhalefet etmezdim.» Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.): «Bu, Abdullah oğlu Muhammed'in Kureyslilerle antlaşmaya vardığı bir namedir.» diye yazdırdı. Zira yüce Allah Kur'ân-i Kerim'de şöyle buyurmıştır:

«Ey inananlar! And olsun ki, sizin için, Allah'a ve ahiret gününe kavusmayı umanlar ve Allah'i çok anan kimseler için Rasûlullah en güzel örnektir.» (ei-Ahzâb, 21.)

Abdullah b. Seddad, sözüne şöyle devam ediyor: «Hz. Ali, Haricilere Abdullah b. Abbas'ı gönderdi. Ben de onunla beraber gittim. Haricilerin ordugahlarının ortasına vardığımızda Ibn Kevva, kalkıp insanlara bir nutuk irad ederek şöyle dedi: «Ey Kur'ân hafızları! İşte bu Abdullah b. Abbas'tır. Onu tanıyan yoksa ben tanıyorum. O, Allah'ın kitabı hususunda bilmeden tartı sanlardandır. O ve kavmi hakkında su ayet nazil olmuştur:

«Onlar süphesiz kavgacı bir millettir.» (ez-Zuhruf, 58.) Beni dinlerseniz bunu, arkadaşının (Ali'nin) yanına geri gönderin. Allah'ın kitabında bununla münazara yapmayın.»

Orada bulunanlardan bazıları şöyle dediler: «Vallahi kendisiyle münazara yapacağız. Eğer gerçeği ortaya koyarsa, kendisine uyarız. Eğer batıl şeyler

ileri sürerse kendisini düşürürüz. Batiliyla birlikte yok ederiz.» Bundan sonra Hariciler, Abdullah b. Abbas'la Kur'ân-i Kerim üzerinde üç gün süreyle tartistılar. 4.000 kisi tevbe ederek sapıldiktan vazgeçti ki, aralarında Ibn Kevva da vardı. Abdullah b. Abbas, bunları alıp Kûfe'ye Hz. Ali'nini yanına getirdi.Hz. Ali, orada kalan ve sapikliklarında devam edenlere haber göndererek şöyle dedi:

«Bizimle diğer insanlar arasında neler olduğunu gördünüz. Kan akitmaksizin, yol kesmeksizin, haksızlık etmeksizin bekleyin. Nerede isterseniz orada kaim. Bu sabrinizi bizimle sizin aranızda Muhammed ümmeti hakemlik edinceye kadar devam ettirin.Aksi takdirde sizinle savasırız. «Kuskusuz Allah, hainleri sevmez.»

Hız.Aise, Abdullah b. Seddad'a dedi ki:

- Ey Seddad'm oğlu, ama Ali onları Öldürdü, buna ne dersin?
- Vallahi onlar yol kesmedikçe, kan akitmadıkça, zimmilerin kanlarını helal saymadıkça, Ali onlara birşey yapmadı.
- Allah için bu böyle midir?
- Kendisinden başka ilah bulunmayan Allah için böyle oldu.
- Iraklılardan bir veya iki memeli bir adam hakkında bazı şeyler duydum.Bu hususa bilgin var midir?
- Ben, Ali'nin yanında iken ölümler arasında o adımı gördüm. Ali, insanları çağırıp: «Sunu tanıyor musunuz?» diye sordu. Yanma birçok adam geldi. Kimi: «Ben su adımı falan kabilenin mescidinde gördüm.» dedi. Kimi de: «Ben bunu falanca kabilenin mescidinde namaz kılarken gördüm.» dedi. Kimliğini tesbit etmek için gelen herkes mutlaka o adımı tanıdı.
- Ali, o adının cesedinin yanı basında durduğunda ne dedi? Çünkü Iraklıların bu hususa bazı iddiaları vardır.
- Ben, onun: «Allah ve Rasûlü doğru söylediler.» dediğini isittim. -Bundan başka birşey söylediğini isittin mi? - Allah için hayır.
- Evet, gerçekten de Allah ve Rasûlü doğru söylediler. Allah, Ali'ye rahmet esin. O, tuhaf bulduğu birşeyle karşılasınca mutlaka: «Allah ve Rasûlü doğru söylediler.» der.»

Bu ifadelerden anlaşıldığına göre Hz.Ali'ye bas kaldıran Haricilerin sayısı8.000'dir. Ama bunlar kundalardandılar. Bunlara baskaları da muvafakat edip katılınca sayıları 12.000 veya 16.000'i buldu.Ibn Abbas, kendileriyle tartısınca 4.000 kisi görüşlerinden vazgeçtiler. Geride kalanlar fikirlerinde ve düşüncelerinde sebat ettiler.

Yakup b. Süfyan'ın rivayetine göre Ibn Abbas, bu kıssayı anlatmış ve Hz.

Ali'nin hakem kararına uymasından, kendi emirlik unvanını antlaşma metninden silmesinden, Cemel gününde gaza yapmasından, dokunulmaz olması gereken canları öldürmesinden, malları ve esirleri taksim etmemesinden ötürü Ali'yi kinamışlardır. Ancak İbn Abbas, bazı konularda tenkit yapmasına rağmen Hz. Ali'nin dokunulmaz demlen canları öldürmesinin, Cemel gününde gaza yapmasının gerekçelerini anlatarak savunma yapmıştı. Bu savunma, önceki kısımlarda nakledilmişti. Malları ve esirleri taksim etmeyişini de su gerekçeye bağlamıştı: «Esirler arasında mü'minlerin annesi, yani Rasûlullah'm zevcesi de vardı. Eğer onun sizin anneniz olmadığını söyleyecekseniz demek ki kafirsınız. Eğer annelerinizin esir olmasını helal sayıyorsanız, yine kafir olursunuz-. İşte Ali, bu sebeple esirleri taksim etmedi.» İbn Abbas'm böyle demesi üzerine 2.000 kişi daha Haricilerden ayrılıp sapıklıktan vazgeçtiler. Geride kalanlar, fikirlerine bağlı kalmakta devam ettiler ve savastılar.

Baskalarının anlattıklarına göre İbn Abbas, tartışmak için Haricilerin yanına gittiğinde süslü bir elbise giymişti. Bu elbiseyi giymesinden ötürü Hariciler onu eleştirmişler, o da bunun normal olduğuna dair bir delil olarak su ayet-i kerimeyi okumustu:

«Ey Muhammed de ki: «Allah'ın kulları için yarattığı ziynet ve temiz riziklan haram kılan kimdir?» (ci-A'râf, 32.)

İbn Cerir'in anlattığına göre Hz. Ali, bizzat giderek Haricilerin sapıklıklarında devam edenleri ile tartışmaya başlamış, nihayet onları kendisiyle birlikte Kûfe'ye geri getirmişti. Ramazan bayramı ya da kurban bayramı gününde bu hadise cereyan etmişti (Ravi, bu hadisenin ramazan bayramında mı yoksa kurban bayramında mı olduğu hususunda şüphe etmiştir.). Bundan sonra Hariciler, Kûfe'de Hz. Ali'yi eleştirmeye başlamışlar, ona kötü sözler söylemişler, sövmüşler, hatta bunu ona duvarmuşlardı. Onun sözlerini tevil ediyorlar, başka manalara yorumluyorlardı. Merhum İmam Safî'nin ifadesine göre Haricilerden bir adam, namaz kılmakta olan Hz. Ali'ye hitaben su ayeti okumustu:

«And olsun, eğer Allah'a ortak koşarsan, işlerin şüphesiz bosa gider ve hüsranda kalanlardan olursun.» (ez-Zümer, 65.) Adamin bu ayeti okumasına karşılık olarak Hz. Ali de su ayeti okumustu:

«Sabret ki, Allah'ın sözü şüphesiz gerçektir. Kesin olarak inanmayanlar seni hafife almasınlar. (er-Rûm, 60.)

İbn Cerir'in anlattığına göre bu hadise, Hz. Ali'nin hutbe irad etmesi esnasında cereyan etmiştir. Yine İbn Cerir'in anlattığına göre Hz. Ali, bir gün hutbe irad etmekte iken Haricilerden bir adam kalkıp ona: «Ey Ali, Allah'ın dinine adamları ortak ettin. Oysa hüküm vermek sadece Allah'a mahsustur.» demiş ve her taraftan: «Hüküm, ancak Allah'a mahsustur.

Hüküm, ancak Allah'a mahsustur.» sesleri gelmeye baslamis, bunun üzerine Hz. Ali, söyle demisti: «Bu, hak bir sözdür. Ancak batil amaçla söyleniyor.»

Böyle dedikten sonra Hz. Ali, isyancılara hitaben söyle demisti: «Bizimle birlik oldugunuz sürece ganimetlerden sizi mahrum etmemek ve sizi mescitlere girmekten men etmemek ve bize karsi savasmadikça size saldirmamak hususunda üzerimizde hakkiniz vardir.»

Bundan sonra Hariciler, tamamen Küfe'den ayrilip Nehrevan'a yerlestiler. Bu konuyu, hakemlerin hüküm vermesi bahsini anlattiktan sonra tekrar ele alacagiz. [5]

Ebu Musa ile Amr b. As'in Dumetü'l-Cendel'de Bir Araya Gelmeleri

Hakemler, Siffîn'de karar verdikleri gibi ramazan ayinda bir araya geldiler. Vakidf nin ifadesine göre hakemler, saban ayinda bir araya gelmislerdir. Zira Hz. Ali, ramazanın yaklasmasi münasebetiyle Su-reyh b.Hani komutasinda 400 süvariye yola çıkardi. Beraberlerinde Ebu Musa ile Abdullah b. Abbas da vardı. Imamligi Abdullah b. Abbas yapıyordu. Muaviye de Samlilardan 400 süvariye Amr b.As'la birlikte yola çıkardi. Bunlarin arasinda Abdullah b. Ömer de vardı. Iki taraf, Dume-tü'l-Cendel'in Ezruh mintikasinda bir araya geldiler. Burasi Sam ile Küfe sehirleri arasinda orta bir yerdedir. Buradan Küfe'ye ve Sam'a dokuzar konaklik yol vardir. Abdullah b.Ömer, Abdullah b. Zübeyr, Mugi-re b. Sube, Abdurrahman b. Haris b. Hisam el-Mahzumî, Abdurrahman b. Abdi Yagus ez-Zührî, Ebu Cehm b. Hüzeyfe gibi önde gelen bazi sahsiyetler de bunlarin yaninda hazır bulunmustur. Bazilarinin ifadelerine göre Sa'd b. Ebi Vakkas da Dumetü'l-Cendel'de hazır bulundu. Ancak baskalari, onun orada bulunmadigini söylemistir.

Ibn Cerir'in anlattigina göre Ömer b. Sa'd, Badiye'de Beni Süleym kabilesinin suyunun yaninda bir köseye çekilip yaşamakta olan babasinin yanina giderek söyle demis: «Babacigim! Siffîn'de insanlarin basina neler geldigini duydun, insanlar, Ebu Musa el-Es'arî ile Amr b. As'i hakem tayin ettiler. Simdi Kureyslilerden bir grup onlarin yaninda sahid olarak bulunuyor, sen de git orada sahid olarak hazır bulun. Çünkü sen, Rasûiullah (s.a.v.)'in sahabesi ve sura üyelerinden birisin. Bu ümmetin hoslanmadigi bir seye katilma. Orada hazır bulun. Çünkü sen, halifelige insanlarin en layikisin.» Sa'd, ogluna söyle dedi: Hayir, ben bunu yapmam, zira Rasûiullah (s.a.v.)'in söyle buyurdugunu isittim: «Bir fitne meydana gelecektir. O fitne esnasinda insanlarin en hayirlisi, saklanan ve takvali olan kimsedir.» Vallahi ben bu ise asla sahid olarak katilmayacagim.»

İmam Ahmed b. Hanbel, Amir b. Sa'd'dan rivayet etti ki, kardesi Ömer,

Medine disındaki koyun sürüsünün yanında duran babasi Sa'd'in yanına gitmis. Babasi Sa'd, onu görünce söyle demis: «Su gelen süvarinin serrinden Allah'a siginirim.» Ömer, babasi Sa'd'in yanına gidince söyle demis: «Babacigim! İnsanlar halifelik konusunda Medine'de çekismekte iken sen burada koyun sürüsünün yanında bir Arabi olarak kalmaya nasıl razi olursun?» Bunun üzerine Sa'd, oğlu Ömer'in göğsüne vurarak söyle dedi: «Sus. Zira ben, Rasûiullah (s.a.v.)'in söyle buyurdugunu isittim: «Kuskusuz Allah, takvali, zengin ve saklanan kulu sever.» Müslim de bu hadisi sahihinde rivayet etmistir.

îmam Ahmed b. Hanbel, Ömer b. Sa'd'dan rivayet etti ki, oğlu Amir gidip SaM'a söyle demis: «Babacigim! Sen buradasin ama insanlar dünya hususun da birbirleriyle savasiyorlar.»

Sa'd da oğlu Amir'e söyle dedi: «Ey ogulcugum! Fitnede bas olmami mi bana emrediyorsun? Hayir vallahi, bana bir kiliç verilir de ben bu kiliçla bir mü'mini vurursam o, dinden uzaklasir. Eger bu kiliçla bir kafiri vururusam onu öldürmüs olurum. Oysa ben, Rasûiullah (s.a.v.)'m söyle buyurdugunu isittim: «Kuskusuz Allah, zengini, saklanani ve takvali olani sever.»

Bu ifade, önceki rivayete ters düsmektedir. Öyle anlasiliyor ki, Ömer b. Sa'd, kardesi Amir'den yardım isteyerek babalarinin hakem olayinda hazır bulunmasini istemislerdi ki, belki insanlari Muaviye ile Ali'den soguturlar. Kendisini halife tayin ederler. Ama Sa'd, bundan siddetle kaçınmis ve içinde bulunduğu gizlilik ve yeter derecedeki nzik-la kanaat etmistir. Nitekim Sahih-i Müslim de de sabit olan bir hadiste Rasûiullah (s.a.v.), söyle buyurmudur: «Müslüman olup kendisine yeter derecede nzik verilen ve Allah'in kendisine ihsan ettigi seyle kanaat eden kimse kurtulusa ermistir.» Ömer b. Sa'd, emirlik severdi. Emirlik tutkusu devam etti. Nihayet Hz. Ali'nin oğlu Hüseyin'i Öldüren müfrezenin komutani oldu. Bu husus, yeri gelince anlatilacaktır. Eger o, babasi gibi kanaatkar biri olsaydi bu hadiseler meydana gelmezdi.

Kisaca anlatmak istedigimiz sudur ki, Sa'd; hakem olayinda hazır bulunmadi. Bu isi istemedi ve bu ise niyetlenmedi. Hakem olayinda önceki sayfada adlarini siraladigimiz kimseler hazır bulundular, iki hakem bir araya gelince Müslümanlari çıkarma uygun olarak pazarlik yaptilar. Bazi hususlari takdir etmeye baktilar. Sonra Muaviye ile Ali'yi azledip halifeligin sura usulü ile tesbitinde karar kildilar Id, hem kendileri hem de baskalari için uygun olan hüküm üzerinde ittifak etsinler. Ebu Musa el-Es'arî, Abdullah b. Ömer el-Hattab'm halifelige nasbim tavsiye etti. Amr b. As ise ona: «Oglum Abdullah'i halifelige nas-bet. Çünkü o, ilim, amel ve zahidlik hususunda Abdullah b. Ömer b. Hattab'a yakin derecededir.» dedi. Ebu Musa da ona söyle dedi: «Sen oglunu kendinle birlikte fitneye hatirdin.»

Mamafih Amfin oğlu Abdullah, doğru sözlü ve doğru özlü bir adamdı.

Ebu Mihnef, Amr b. As'm söyle dedigini rivayet etmistir:

«Halifelige ancak yeyip içen ve ağız disisi olan bir adam layıktır.» İbn Ömer'de biraz dalginlik vardı. İbn Zübeyr, ona: «Zekavetli ol, uyanık ol.» deyince İbn Ömer, su karşılığı verdi: «Hayır, vallahi bu iş için asla rüşvet vermem.» Sonra da söyle dedi: «Ey İbn As! Dogrusu Araplar, kılıçlarla birbirine girip mızrakları birbirine fırlattıktan sonra haklarında karar vermek üzere seni görevlendirdiler. Sen onları önceki fitnenin benzeri ya da daha şiddetli bir fitneye sürükleme.»

Amr b. As, Sadece Muaviye'yi halife olarak kabul etmesi için Ebu Musa ile uğraştı ve onda ısrar etti. Ancak Ebu Musa, onun bu teklifini kabul etmedi. Sonra Amr b. As, oğlu Abdullah'ın halife olmasını kabul etmesi için Ebu Musa'ya ısrar etti. Ebu Musa, bu teklifi de kabul etmedi. Ebu Musa, Abdullah b. Ömer'i halifelige nasb etmeleri için Amr b. As'a teklif getirdi. Amr b. As, bu teklifi kabul etmedi. Sonra ikisi birlikte Muaviye ile Ali'yi azledip halifeliğin şura usulü ile tesbitinde anlaştılar ki, insanlar begendikleri birini halife olarak seçsinler. Bu esasta anlaştıktan sonra hakemler, insanların toplu olarak bekledikleri yere geldiler. Amr b. As, Ebu Musa'nın önüne geçmezdi. Hatta bütün işlerde onu öne geçirirdi. Ona saygı ve tazim gösterirdi. Amr b. As, Ebu Musa'ya söyle dedi: «Ey Ebu Musa, kalk da üzerinde anlaştığımız şeyi insanlara duyur.» Ebu Musa kalkıp insanlara konuşma yaptı. Allah'a hamd ü senada bulunduktan sonra Rasûlullah'a salatü selam getirerek söyle dedi: «Ey insanlar! Bizler, ümmetin hilafet işini gözden geçirdik. Ve bu ümmetin işlerinin salaha ermesi ve başlarına gelen her türlü felaketin savuşturulabilmesi için bir konuda anlaştık ve fikir birliğine vardık. Kararımız şudur: Ali'yi ve Muaviye'yi bu görevden uzaklaştırarak işi Müslümanların şurasına havale edelim. Onlar, arzu ettikleri birini başa geçirsinsinler. Ben su anda Ali'yi ve Muaviye'yi görevden azlediyorum. Siz kendi işinizi yüklenin. Ve kendi aranızda ehil gördüğünüz birisini bu işe seçin.» Böyle dedikten sonra Ebu Musa, kenara çekilmisti. Arkasından Amr b. As, ayaga kalkarak söyle demisti:

«Bu adamın söylediklerini işittiniz. O, kendi temsilcisi bulunduğu adamı (Ali'yi) görevinden azletmistir. Ben de aynı şekilde onun adamını bu görevden azlediyor ve temsilcisi bulunduğum Muaviye'yi yerinde bırakıyorum. Çünkü o, Osman b. Affan'ın dostu ve velisidir. O, Osman'ın makamına geçmeğe daha layık ve hak sahibi bir kimsedir.»

Amr b. As, Müslümanların halifesiz bırakılmasının bu durumda önceki ihtilaftan daha büyük bir ihtilafa ve mefsedeye sebebiyet vereceğini düşünerek Muaviye'yi görevde bıraktı. Bunda fayda mülahaza etti. Onun bu

yaptığı bir ictihaddir. İctihad bazen hatalı olabildiği gibi bazen isabetli olabilir. Anlatıldığına göre Ebu Musa, bu durumda Amr b. As'a ağır sözler sarf etmiş, Amr b. As da ona misliyle mukabelede bulunmuştur.»

İbn Cerir'in anlattığına göre Hz. Ali'nin öncü birliklerinin komutanı olan Sureyh b. Hani, bu hadise de Amr b. As'in üzerine atılarak kirbaç-lamıştı. Amr'in oğlu da kalkıp misillemede bulunarak Sureyh'i kirbaç-lamıştı. İnsanlar dağılmışlar. Herkes kendi beldesine çekip gitmiştir. Amr b. As ve arkadaşları ise, Muaviye'nin yanına giderek onu halifelik selamıyla selamlamışlar di. Ebu Musa'ya gelince o, Hz. Ali'den utanarak kalkıp Mekke'ye gitmişti. İbn Abbas ile Sureyh b. Hani, Hz. Ali'nin yanına gitmişler, Ebu Musa ile Amr'in yaptıklarını ona anlatmışlar, Ebu Musa'nın görüşünün zayıf olduğunu söylemişler ve onun Amr b. As'a denk olamadığını anlatmışlardı.

Ebu Mihnefin, Ebu Habbab el-Kelbî'den naklen anlattığına göre Hz. Ali, Amr b. As'in bu yaptıklarını duyunca namazında Muaviye, Amr b. As, Ebu'l-Aver es-Sülemî, Habib b. Mesleme, Dahhak b. Kays, Abdur-rahman b. Halid b. Velid ve Velid b. Utbe'ye lanet etmeye başlamıştı. Onun kendilerine lanet okuduğunu duyan Muaviye de namazında Ali, Hasan, Hüseyin, İbn Abbas, Ester en-Nehaî'ye lanet okumaya başladı. Fakat bu rivayet sahih değildir. Doğrusunu Allah bilir.

Beyhakf nin, "Delaü" adlı eserinde naklettiği hadise göre: Süveyd b. Gafle'den şöyle rivayet edilmıştır: Fırat kıyısında Ali ile beraber yürümekteydim. Ali, Rasûlullah (s.a.v.)'in şöyle buyurduğunu söyledi:

«Doğrusu İsrail oğulları anlaşılmazlığa düştüler. Anlaşılmazlıkları devam etti. Nihayet iki hakem tayin ettiler. Bu hakemler sapıttılar ve baskalarını da saptırdılar. Doğrusu bu ümmet, anlaşılmazlığa düşecektir. Anlaşılmazlıkları devam edecektir. Nihayet iki hakem tayin edeceklerdir. Bu hakemler sapıtacaklar ve kendilerine uyanları da saptıra-caklardır.»

Bu münker bir hadistir, uydurmadır. Doğrusunu Allah bilir. Çünkü bu hadis, Hz. Ali tarafından bilinen bir hadis olsaydı, o hakemlerin tayinine muvafakat etmezdi ki, onlar insanların saptırılmasına sebebiyet vermesinler. [6]

Haricilerin Kûfe'den Çıkmaları Ve Hz. Ali ile Savaşmaları

Hız. Ali, Ebu Musa ve beraberindeki askerleri Dumetü'l-Cendel'e gönderince Hariciler, Hız. Ali'ye karşı protestoları yoğunlastırdılar. Açıktan açığa kafir olduğunu söylediler. Onlardan iki kişi, Züra b. Bürç et -Taî ve Harkus b. Züheyr es-Sa'dî, Hız. Ali'ye gelip: «Hüküm vermek sadece Allah'a aittir.» dediler. Hız. Ali de : «Hüküm vermek, sadece Allah'a aittir.» dedi. Harkus, şöyle dedi:

- Ey Ali, isledigin g nahtan tevbe et. Bizimle birlikte d smanlarimiza karsi gelde, onlarla Rabbimizin huzuruna varincaya kadar savasalim.

- Ben bunu daha önce sizden istemistim, ama siz kabul etmemistiniz. Artık d smanlarinizla bizim aramizda baris antlasmasi yapildi. Savasmamak hususunda onlarla s zlestik. Bir ayet-i kerimede yüce Allah, söyle buyuruyor: «Ahitlestiginizin zaman Allah'in ahdini yerine getirin.» (cn-Nahl, 91.)

- Bu, tevbe etmen gereken bir g nahtir.

- Hayir, bu günah degildir. Ancak bir görüs karsisinda acze d smektir. Ben, sizi bundan alikoymustum.

Z ra b. B rc de söyle dedi:

- Ey Ali, Allah'a yemin ederim ki, eger Allah'in kitabi hususunda adamlari hakem tayin etmekten vazgeçmezsen seninle savasirim. Bunu yapmakla da Allah'in rahmetini ve hosnutlugunu talep ediyorum.

- Kahrolasica ne de bedbaht bir adamsin! Eger benimle savasacak olursan ben de seni öldürürüm ve üzerinden rüzgarlar esip geçer,

- Zaten ben de bunu istiyorum.

- Eger sen hak yoldaysan bilesin ki, ölümde, dünyadan kurtulus ve dünyaya karsi sabir vardir. Ama seytan sizi pençesine alm s.

Karsilikli konusmalardan sonra bu iki adam, Hz. Alinin yanindan tartisarak ayrildilar ve ona karsi isyanlari Hariciler arasinda yayildi. Ona karsi protestolarini halk arasinda açıkça ilan ettiler. Konusmalarinda Hz. Ali'ye laf attilar, sövdüler, hakaret ettiler. Kur' n ayetlerini okuyarak ona tarizde bulundular. Hz. Ali, bir cuma gününde minbere  ikip hutbe irad etmekte ve Haricilerin durumunu anlatmakta, onlari ayiplayip kinamakta iken onlardan bir grup ayaga kalktilar. Hep bir agizdan: «Hüküm vermek sadece Allah'a aittir» dediler. Haricilerden bir adam kalkip parmagim kulagina koyup yüksek sesle su ayet-i kerimeyi okudu:

«Andolsun ki sana da, senden önceki peygamberlere de vahyolun-mustur: «and olsun, eger Allah'a ortak kosarsan, islerin süphesiz bosa gider ve hüsranda kalanlardan olursun.» (cz-Zümer, 65.)

Minber üzerinde durmakta olan Hz. Ali, bu ayet-i kerimenin okunmasi karsisinda ellerini evirip çevirerek Haricilere hitaben: «Allah'in, sizin hakkinizda verecegi hükmü bekliyoruz.» dedi. Sonrada onlara hitaben sözünü söyle sürdürdü: «Siz, bizimle savasmadik a aramizda dolasmaktan sizleri men etmememiz, üzerimizdeki haklarinizdandir.»

Ebu Mihnefin, Ebu Harre'den naklen anlattigina göre Hz. Ali, hakemlik yapmasi için Ebu Musa'yi gönderdigi zaman Hariciler, Abdullah b. Vehb er-

Rasibî'nin evinde toplandılar. Abdullah, onlara belîğ bir konuşma yaptı. Dünyada zahidane yaşamalarını, ahirete ve Cennet'e ragbet etmelerini tavsiye etti. iyiliği emredip kötülükten sakındırmalarını söyleyip bu görevi yapmaya onları tesvik ederek şöyle dedi: «Haydi hep birlikte şu halki zalim olan beldeden çıkalım şu civardaki dağ başlarına veya etrafındaki şehirlere varalım. Bu bid'atçı ve dalalet içinde bulunan kavimden kurtulmuş olalım. Şu zalimane uygulamaları protesto edelim.»

Sonra Harkus b. Züheyr, kalkıp Allah'a hamd ü senada bulunduktan sonra şöyle dedi: «Dogrusu, şu dünyadan ve nimetlerinden istifade etmek az bir şey olduğu gibi, bu dünyayı bırakıp gitmekte son derece yakın bir andır. Onun için dünyanın güzellikleri ve nimetleri sizi burada sürejdî kalmak yolunda aldatmasın ve aynı şekilde bu dünya, sizleri hakkı emretmekten ve zulmü reddetmekten alıkoymasın. «Allah, şüphesiz sakinanlarla ve iyilik yapanlarla beraberdir.» (Nahl, 128.)

Sinan b. Hamza el-Esedî de şöyle bir konuşma yaptı: «Ey burada hazır bulunanlar, sizin bu anlayışınız, hak olan bir anlayıştır. Onun için kendi işlerinizi yürütecek ve basınıza geçecek birini seçin de işlerinizi yürütsün. Mutlaka üzerine dayanacağınız bir dayanagınız, bir lideriniz olmalıdır.» Sonra Zeyd b. Hisin et-Taf'ye haber gönderdiler. Bu, onların reislerindendi. Emirliği ona teklif ettiler. Ancak o, bu teklifi kabul etmedi. Sonra emirliği Harkus b. Züheyre teklif ettiler. O da kabul etmedi. Hamza b. Sinan'a teklif ettiler. O da kabul etmedi. Abdullah b. Vehb er-Rasibî'ye teklif ettiklerinde o, emirliği kabul edip şöyle dedi:

«Vallahi ben, dünyaya ragbetimden ötürü bu teklifi kabul ediyor değilim ve ölümden korkarak emirliği kabul etmeyecek değilim.»

Bunlar, Zeyd b. Hisin et-Tai es-Senbesî'nin evinde de toplandılar. Zeyd, onlara bir nutuk irad etti. iyiliği emredip kötülükten sakındırmaları için onları tesvik etti ve onlara şu Kur'an ayetlerini okudu:

«Ey Davud! Seni şüphesiz yeryüzünde hükümrân kıldık. O halde insanlar arasında adaletle hükmet, hevese uyma yoksa seni Allah'ın yolundan saptırır.» (es-Sâd, 26.)

«Allah'ın indirdiği ile hükmetmeyenler, işte onlar kafirlerdir.» (el-Mâide, 44.)

«Allah'ın indirdiği ile hükmetmeyenler, işte onlar zalimlerdir.» (el-Mâide, 45.)

«Allah'ın indirdiği ile hükmetmeyenler, işte onlar fasik olanlardır.» (el-Mâide, 47.)

Bu ayetleri okuduktan sonra Zeyd b. Hisin, onlara şöyle dedi:

«Ülküdaslanmiz ve kible d aslarimiz a söylüyorum ki, karsitlari­niz heveslerine ve nevalarina uydular. Kitabın hükmünü bir tarafa attılar. Zalimane sözler söyleyip haksızca işler yaptılar. Bunlara karsi cihad etmek,mü'minler üzerinde bir görev­dir.» ,

Aralarından Abdullah b. Sahbere es-Sülemî adında biri kalkip konusmaya başladı, agladı ve arkadaşları­m insanlardan ayrılıp bir tarafa çekilmeye tesvik etti. Sözlerini söyle sürdürdü:

«Düşmanlarımızın yüzlerine ve alınlarına kılıçlarla vurun ki, Rahman ve Rahim olan Allah'a itaat edilsin. Eger istediğiniz gibi zafere kavusursanız, Allah size itaatkarların sevabını ve kendi emriyle amel edenlerin mükafatını verecektir. Eger öldürülecek olursanız. Allah'ın hosnutluguna ve Cennet'ine gitmekten daha faziletli, daha üstün birsey var midir?»

Bu Hariciler, ademogullarınm en garip türündendiler. Yaratıklarını kendi dilediği gibi çeşit çeşit var eden yüce Allah, noksanlıklardan münezehtir. Bu durum onun büyük kaderinde yazılmıştı. Selef âlimlerinden bazıları, Hariciler hakkında söyle derken ne güzel demislerdir: Haricilerden su ayet-i kerimede söz edilmiştir:

«Ey Muhammedi Size, amelce en çok kayıpta bulunanları haber verelim mi? » de. Dünya hayatında, çalışmaları bosa gitmiştir. Oysa onlar, güzel iş yaptıklarını sanıyorlardı. Bunlar, Rablerinin ayetlerini ve O'na kavusmayı inkar edenlerdir. Bu yüzden işleri bosa gitmiştir. Kiyamet günü biz onlara değer vermeyeceğiz.» (ei-Kchf, 103-105.)

Kısaca demek istediğimiz şudur ki: Su sapık cahiller, söz ve amelce kötü olan bu Hariciler, Müslümanların arasından ayrılıp bir tarafa çekilme hususunda görüş birliği yaptılar. Medain'i ele geçirip oraya sığınmak üzere yola çıkmaya karar verdiler. Kendi emsallerine ve ülküdas-larına haber gönderdiler. Basra'da bulunan Haricilerin Medain'e gelip kendileriyle birleşmesini istediler. Zeyd b. Hisn et-Taî, onlara söyle bir uyarıda bulundu: «Medain'i ele geçiremezsiniz. Çünkü orada karsi koyamayacağınız bir ordu vardır. Bu ordu, Medain'i size karsi savunacaktır, ancak kardeşlerinize Nehr-i Çuha köprüsünde buluşma randevusu verin ve sizlerde Kûfe'den cemaatlar halinde çıkmayın. Aksine birer birer çıkın ki, kimse sizden haberdar olmasın.»

Hariciler, kendi mezheb ve mesleklerinden olan Basralılara ve diğerlerine haber göndererek Çuha nehri köprüsü üzerinde buluşma randevusu verdiler ki, hep birlikte orada toplanıp baskalarına karsi yekvü-cud olsunlar. Nihayet babalarını, annelerini, dayılarını, teyzelerini ve diğer yakınlarını bırakıp Kûfe'den ayrıldılar. Bunlar, yakınlarının cahilliklerine, akıllı ve bilginlerinin kit olduğuna inanıyorlardı. Kendi hareketlerinin ise, göklerin ve yerin Rabbini hosnut kilacağını sanıyorlardı. Oysa bu yaptıklarının en büyük

günahlardan ve tavsib edilemeyecek hatalardan oldugunu, lanetli ve göklerden kovulan seytanın kendilerine hosgösterdigi ama aslında yanlis bir hareket oldugunu bilmiyorlardi. Oysa seytan ruhlari, cesetlerinde dolastigi sürece ademogluna düşmanlik yapmayi yegane amaç edinmistti. Cenâb-i Allah'tan dileriz ki, kendi gücü ve kuvvetiyle bizi seytanın tuzaklarından korusun. Allah, dualari kabul buyurandir.

Insanlardan bir topluluk, Haricilerle birlikte Kûfe'den kaçmaya çalışan ogullarini ve kardeslerini yakalayip geri çevirdiler, azarlayip kinadilar. Bu yakalananlardan bazilari, dogru yola erdirler. Bazilari ise, bundan sonra kaçip Haricelere katildilar ve kiyamete kadar hüsrana maruz kaldilar. Digerleri de Çuha nehri köprüsüne giderek ülküdasla-riyla birlestiler. Basralilarda oraya gelmislerdi. Hep birlikte gidip Neh-revan'da toplandilar. Büyük bir güç olusturdular. Basli basina bir ordu meydana getidiler. Cesaretli ve yürekli idiler. Böyle yapmakla Allah'a yakin olacaklarim, Cehennem atesinin kendilerini yakmayacagim, kendilerinden intikam almmacagini, Allah'tan yardım göreceklerini sanmislardi.

Ebu Mihnef, Sa'bfnin söyle dedigini rivayet etmistir:

«Hz. Ali, Haricilerin Nehrevan'a gitmesinden ve Ebu Musa'nin da Mekke'ye kaçmasından sonra Ibn Abbas'i Basra'ya göndermis; kendisi Kûfe de kalkip halka söyle bir hutbe irad etmistti:

"Zaman bütün musibeti eriyle ve büyük olaylariyla üzerimize gelmis olsa da Allah'a hamdederim. Allah'tan baska ilah olmadigina, Mu-hammed'in de Allah'in elçisi olduguna sahadet ederim, isyan etmek, sonunda mutlaka pismanlik getirir ve onu izleyen sey de pismanlikten baska birsey olamaz. Ben, bu iki hakem tayin edildiği ve hakemin görüşüne basvurmak istenildiği surada sizi bundan alikoymaya çalıştim. Fakat siz dinlememis ve arzu ettiginizi yapmak istemistiniz. Benimle sizin durumunuz, Hevazin'in kardesinin su siirinde ifade ettiğı duruma benzemektedir:

«Ben kum tepesinin yamacinda onlara öğütlerimi ve nasihatlanu saçarak verdim. Onlarsa ancak ertesi günün kusluk vaktinde dogru yolu bulabildiler.»

Bundan sonra Hz. Ali, hakemlerin yaptiklarından bahsetti. Uygulamalarinin yanlisligini dile getirip onlari kinadi. Insanların Samlilarla cihad etmeleri için çağri yaptı. Yola çıkma günü olarak pazartesi gününü belirledi. Sonra Ibn Abbas'a ve Basra'ya mektup göndererek Samlilarla savasmak üzere insanlara çağri yapması emrini verdi. Haricilere de mektup yazarak hakemlerin uygulamalariyla kendisinin ilgisinin bulunmadigini ve yaptiklari isin hakemlerce reddedildigini, kendisi-ninse Sam'a gidip savasmaya niyetli oldugunu; isterlerse Samlilarla savasmak üzere gelip kendisine katilmalarini söyledi. Hariciler ise, ona su cevabî mektubu gönderdiler:

«İmdi sen Rabbinin rizası için gazaplanmış değilsin. Sen kendi nefsin için gazaplanmışsın. Ama kafirligini itiraf edip tevbe edersen, o zaman aramızdaki ilişkileri yeniden gözden geçirebiliriz. Aksi takdirde seninle de savasırız. «Dogrusu Allah hainleri sevmez.» (el-Enfâl, 58.)

Hız. Ali, Haricilerin mektubunu okuyunca onlardan ümidini kesti ve savasmak üzere Samlilerin üzerine gitmeye karar verdi. Kûfe'den 65.000 kişilik büyük bir orduyla çıkıp Nahile'ye gitti. İbn Abbas da Bas-ralilerden toplam 3200 süvari gönderdi. Bu süvarilerden 1500'ü Cariye b. Kudame'nin komutasında idi. Böylece Ali'nin ordusundaki askerlerin sayısı toplam olarak 68.000'e ulaştı. Bundan sonra mü'minlerin emiri Ali, kalkıp bir nutuk irad etti. Askerlerini cihada ve düşmanla karsılaştıkları zaman sabirli olmaya tesvik etti. Kendisinin Sam'a gitmeye kararlı olduğunu söyledi. Hız. Ali, bu halde iken Haricilerin yeryüzünde fesat işlerine giristiklerini, kanlar akıttıklarını, yollar kestiklerini, haramları hiçe saydıklarını haber aldı. Haricilerin öldürdüklerinden biri de Rasûlullah (s.a.v.)'m sahabelerinden Abdullah b. Habbab idi. Onu ve hamile karısını esir almışlardı. Abdullah'a:

- Sen kimsin? diye sormuşlar, o da şu cevabı vermişti:
- Ben, Rasûlullah (s.a.v.)'m sahabeleri Abdullah b. Habbab'im. Beni korkuttunuz.
- Sana bir zarar gelmeyecektir. Yalnız sen bize babandan duyduğunu söyle.
- Ben babamın söyle dedigini isittim: «Ben, Rasûlullah (s.a.v.)'in söyle buyurduğunu isittim: «Bir fitne meydana gelecektir. O fitne esnasında oturmakta olan kimse, ayakta durandan daha hayirlidir. Ayakta duran da yürüyenden daha hayirlidir. Yürüyen de kosandan daha hayirlidir.»

Bu konuşmadan sonra Abdullah b. Habbab'in elinden tutup beraberlerinde götürdüler. Abdullah, onlarla beraber gitmekteyken onlardan biri, zimmilerden birine ait bir domuzla rastladı. Domuzu vurup cildini yarıdı. Bir baskası böyle yapan adama: «Niçin böyle yaptın? Bu domuz bir zimmiye aittir.» dedi. Gidip domuzun sahibi olan zimmi ile helallesip hosnut kıldı. Gönlünü aldı. Onlar yollarına devam etmekte iken bir hurma ağacından bir hurma tanesi yere düştü. Onlardan biri, o hurmayı alıp ağzına attı. Bir baskası: «Sahibinden izin almaksızın, bedelini de ödemeksizin bu hurmayı ağzına nasıl atarsın?» diyerek Öfkelenildi. Hurmayı ağzına atmış olan adam, hurmayı çıkarıp yere attı. Buna rağmen onlar, Abdullah b. Habbab'i getirip boğazladılar. Karısının üzerine vardıklarında karısı: «Ben gebe bir kadıyım. Allah'tan korkmaz mısınız?» dedi. Ama yine de onu boğazladılar; karnini yararak çocuğunu da dışarı attılar.

insanlar, bu durumdan haberdar olunca Samlilerin üzerine gittikleri takdirde onlarla savasmakla meşgul iken bu Haricilerin arkadan gelip çölük

çocuklarına ve yurtlarına da bu şekilde zarar vereceklerini düşündüler. Bunların hainliklerinden korktular. Hz. Ali'ye Samlilardan önce bu Haricilerle savasmasını teklif ettiler. «Bunların işini bitirdikten sonra insanlar bunların serlerinden emin olarak Samlilerin üzerine gidebilirler.» dediler. Neticede karar bu yolda kesinleşti. Bunda hem kendileri, hem de Samliler için büyük bir hayır vardı. Hz. Ali, Haricilere Harb b. Mürre el-Abdi'yi elçi olarak gönderdi ve ona şu talimatı verdi: «Bana bunların haberlerini bildireceksin. Durumlarını mektupla yazacaksın ve açıkça anlatacaksın.» Harb b. Mürre de Haricilere gider gitmez bekletmeden onu öldürdüler. Hz. Ali, bunu duyunca Samlilardan önce Haricilerin üzerine gitmeye karar verdi. [7]

Mü'minlerin Emiri Ali'nin Hariciler Üzerine Gidişi

Hız. Ali ve beraberindekiler, önce Haricilerle savasmaya karar verince, Hız. Ali'nin münadisi derhal harekete geçilmesi için duyuruda bulundu. Köprü geçildikten sonra Hız. Ali, orada iki rekât namaz kıldı. Sonra Deyr-i Abdurrahman'a, oradan Deyri Ebu Musa'ya, oradan da Fırat kıyısına gidildi. Orada Mincem ile karşılasıldı. Mincem, Hız. Ali'ye gündüzün belirli bir vaktinde yol yürümesini, başka vakitlerde yol yürümemesini teklif etti. Aksi takdirde basına kötü hallerin geleceğinden korktuğunu söyledi. Ancak Hız. Ali, onun bu teklifini kabul etmeyip teklif ettiği vaktin dışında yol yürümeye devam etti. Cenâb-i Allah, onu muzaffer kıldı. Sonra da Hız. Ali şöyle dedi: «Ben, bu adamın hatasını insanlara açıklamak ve bir cahilin de: «Ali, Mincem'e uyduğu için muzaffer oldu, demesinden korktuğum için böyle yaptım»

Bundan sonra Hız. Ali, Enbar tarafına yöneldi. Kendisinden önce oraya Kays b. Sad'i gönderdi. Kays'm Medain'e giderek Medain valisi Sa'd b. Mesud'la (Bu zat, Abdullah b. Medud es-Sakafi'nin kardesidir.) görüşmesini ve Medain ordusundan asker almasını emretti. İnsanlar, orada Hız. Ali için toplandılar. Hız. Ali, Haricilere haber göndererek şöyle dedi: «Bizden olan kardeslerimizi öldüren katilleri bize verin ki, onları öldürelim. Sonra ben sizi bırakıp Samlilerin üzerine gideceğim. Böyle yaptığınız takdirde umarım ki Cenâb-i Allah, kalblerinizi doğru yöne çevirir ve sizi içinde bulundugunuz halden daha hayırlı bir hale kavuşturur.»

Hariciler de Hız. Ali'ye haber göndererek: «Hepimiz sizin kardeslerinizin katilleriyiz ve biz sizin canlarınızın ve onların canlarının alınmasını helal sayıyoruz.» dediler. Kays b. Sad b. Ubade Haricilere gidip yaptıkları kötülüklerden, isledikleri büyük günahlardan sakınmalarını öğütledi. Ancak bu öğüdün faydası olmadı. Ebu Eyyüb el-Ensârî de gidip onları kinadi. Ancak bunun da faydası olmadı.

Mü'minlerin emiri Ebu Talib oğlu Ali, bizzat gidip onlara öğüt verdi. Onları

korkutup sakindirdi. Uyarip tehdit etti ve: «Beni davet ettiğiniz bir işi yaptığımdan dolayı beni protesto ettiniz. Ben sizi bundan men etmistim. Ancak kabul etmemistiniz. İşte şimdi ben de siz de buradayız. Yaptığınız bu işten vazgeçin. Çıktığınız yoldan geri dönün. Allah'ın haramlarını hiçe saymayın. Nefisleriniz size bir işi hoş göstermiş ve bundan ötürü de Müslümanları öldürüyorsunuz. Vallahi bu yüzden bir tavugu dahi öldürseniz, bu Allah katında büyük bir günah olur. Hele Müslümanların kanını akitmeye gelince bunun ne kadar büyük bir günah olduğunu varın siz düşünün.» dedi. Ancak Hariciler, Hz. Ali'ye cevap vermemişler. Sadece kendi aralarında birbirlerine seslenerek: «Ali'ye hitab etmeyin, onunla konuşmayın. Aziz ve Celil olan Rabbin huzuruna varmaya hazırlanın. Cennete, Cennet'e gidelim.» demişlerdi.

İlerleyip savaş için saf halinde dizildiler. Sağ cenahlarına Zeyd b. Hisn et-Tai es-Senbesf yi, sol cenahlarına Sureyh b. Evfa'yi, süvarilerinin basına Hamza b. Sinan'ı, piyadelerinin basına Harkus b. Züheyr es-Sadi'yi komutan yapmışlardı.

Hız. Ali ve adamları, savasmak üzere beklemeye başladılar. Hız. Ali de kendi ordusunun sağ cenahına Hicr b. Adiy'i, sol cenaha Sebi b. Rib'i ile Makil b. Kays er-Riyahî'yi, süvarilerin basına Ebu Eyyüb el-Ensârf yi piyadelerin basına Ebu Katade el-Ensârf yi, 700 kisten oluşan Medinelilerin üzerine de Kays b. Sad b. Ubade'yi komutan olarak tayin etti. Ebu Eyyüb el-Ensârî'ye de Hariciler için eman bayrağı kaldırmasını ve onlara söyle demesini emretti: «Kim bu bayrağın altına gelirse güvendedir. Kim buradan ayrılarak Küfe'ye ve Medain'e giderse güvendedir. Bizim sizi öldürmeye ihtiyacımız yoktur, ancak kardeşlerimizi öldürenleri bize teslim edin yeter.»

4000 civarında büyük bir grup Haricilerden ayrılıp gittiler. Geride sadece 1000 kişi veya daha az sayıda adam Abdullah b. Vehb er-Rasibf yle birlikte orada kaldılar. Bunlar, Hız. Ali'ye saldırdılar. Hız. Ali; ordusunun önüne süvarileri, süvarilerin arkalarına okçuları »bunların ardına da piyadeleri yerleştirdi, adamlarına da: "Onlar size saldırmadıkça siz saldırmayın." dedi. Hariciler: «Hüküm vermek, sadece Allah'a mahsustur. Cennet'e, Cennet'e gidelim» diyerek ilerlediler.

Hız. Ali'nin öne sürdüğü süvarilere saldırarak onları dağıttılar. Süvarilerin bir kısmı sağ cenaha, diğer kısmı da sol cenaha iltihak ettiler. Haricilerin karsısına okçular çıkıp üzerlerine ok yağdırdılar. Sağ ve sol cenahtaki süvariler de Haricilerin üzerine doğru uçtular. Piyadelerle kılıç ve mızraklarla saldırıya geçerek Haricileri mahvettiler. Öyleki, Haricilerin cesetleri, Müslüman süvarilerin atlarının toynukları altında ezilip kaldı. Komutanları Abdullah b. Vehb, Harkus b. Züheyr, Su-reyh b. Evfa ve Abdullah b. Sahbere es-Sülemî Öldürüldüler. Allah, müs-tehaklarını versin.

Ebu Eyyüb dedi ki: Haricilerden birine bir mızrak fırlattım, gidip mızragı sırtına iyiden iyiye sapladım ve ona: «Ey Allah'ın düşmanı, Cehennemlik olduğunu sana müjdeliyorum» dedim. O bana su cevabi verdi: «Hangimizin cehennemlik olmaya daha layık olduğunu yakında bileceksin.»

Anlatıldığına göre Hz. Ali'nin adamlarından bu savasta sadece yedi kişi öldürülmüştür. Hz. Ali, Haricilerden öldürülen adamların cesetlerinin arasında dolasırken onlara: «Yazıklar olsun size! Sizi aldatan, size zarar verdi» demis, orada bulununlar da şöyle sormuşlardı:

- Ey mü'minlerin emin, bunları kim aldattı?

- Seytan ve kötülüğü emreden nefisleri aldattı. Kuruntularla bunları aldatıp masiyetleri kendilerine süslü gösterdi. Kendilerinin hak yolda olduklarını bildirdi.

Hız. Ali, daha sonra Haricilerin yaralılarının tesbitini emretti, bunların 400 kişi oldukları görüldü. Yaralılar tedavi edilmek üzere kabilelerine teslim edildiler. Orada Haricilere ait bulunan silah ve esyalar, Hz. Ali'nin askerleri arasında taksim edildi.

"Hariciler" kitabında Heysem b. Adiy, Nizam b. Sebüre'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir:

«Hz. Ali, Nehrevan savaşında Haricilerden elde edilen esyaları ganimet olarak kabul etmedi. Aksine bunların tamamını sahiplerine iade etti. Hatta en son olarak kendisine onların bir kazani getirilmiş, bu kazani da geri vermisti.»

Ebu Mihnef, Abdülnielik b. Ebi Harre'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir; "Hz. Ali, Süleyman b. Sümame el-Hanefi, Ebu Harre ve Reyyan b. Sabüre b. Hevze de ile birlikte ölümler arasında Züssüdye'yi (memeli adamı) aramaya başladı. Züssüdye'yi, Reyyan adındaki adam, bir çukurda nehir bitişğinde kırk veya elli ceset arasında buldu. Cesetler arasında bulup çukurdan çıkardığında pazusuna baktı. Omuzu üzerinde kadın memesi gibi bir meme gördü. Memenin ucunda da birkaç siyah tüy vardı. Memeyi tutup çektiğinde uzanıyordu, öyleki diğer elinin hizasına kadar uzuyordu. Sonra bıraktığında tekrar eski yerine gidiyor ve bir kadın memesi gibi oluyordu. Hz. Ali, bu durumu görünce şöyle de-di: «Ama vallahi eğer gayret ve çalışmayı bırakacağınızdan korkmuş olmasaydım, hakkı bilen bir kimse olarak Cenâb-ı Allah'ın bunlarla yapılan savaş hakkında ne hüküm verdiğini size haber verirdim ve ben yalan söylemedim.»

Heysem b. Adiy, "Hariciler" kitabında, Nafi b. Mesleme el-Ahne-si'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir:

«Memeli adam, Büceyle'nin Ürene kulundandı. Çok siyah tenli idi. Pis kokardı. Askerler arasında tanınırdı. Daha önce bizimle arkadaşlık, eder,

bizimle yol gider ve bizimle konaklardi. Biz de yanina gidip konaklardik.»

Ebu Ismali el-Hanefî, Reyryan b.Sabure el-Hanefi*nin söyle dedigini rivayet etmistir:

«Ali ile birlikte Nehrevan savasinda hazir bulunduk. Mahdic'i buldugunda Hz. Ali, uzun bir secde yapti.»

Yunus b. Ebu îshak, Habbe el-Urenî'nin söyle dedigini rivayet etmistir:

«Nehrevanlılar geldiklerin de insanlar: «Bunların kökünü kazıyan Allah'a-hamd olsun ey mü'minlerin emiri!» demeye başladılar. Hz. Ali de onlara söyle cevap verdi:

«Hayir vallahi, bunlar erkeklerin bellerinde, kadınların da rahim-lerindedirler. Bunlar insanın damarları arasından çıktıktan sonra her kiminle karsilasirlarsa mutlaka ona karsi komplo kurmaya çalışirlar.»

Abdullah b. Vehb er-Rasibî (ki bu, Haricilerin liderlerindendi) çokça ibadet ettigi ve secde yaptigindan ötürü vücudundaki secde yerleri kurumustu. Ona beyyineler sahibi denirdi.

Heysem, Haricilerden birinin söyle dedigini rivayet etmistir: «Abdullah b. Vehb, Ali'ye öfkeli oldugundan ona inkara anlamına gelen "Cahid" kelimesinden baska bir ad vermezdi.»

Heysem b. Adiy, Alkame b. Amr'm söyle dedigini rivayet etmistir:

«Nehrevanlıların durumu, Hz. Ali'ye soruldu:

- Onlar müsrik midirler?
- Sirkten kaçtilar. :
- Onlar münank midirlar?
- Münafiklar, Allah'i çok az anarlar.
- Öyle ise onlar nedir ey mü'minlerin emiri?
- Bize isyan eden ve taskinlik yapan kardeslerimizdirler. Biz de isyan ve taskinliklari yüzünden onlarla, savastik.» [8]

Hariciler Hakkında Nakledilen Hadis-I Serifler

Sahih-i Müslim'de Zeyd b. Vehb el-Cühenfden rivayet olunduguna göre Hz. Ali, söyle demistir:

«Ey insanlar! Ben, Rasûlullah (s.a.v.)'m söyle buyurdugunu isittim:

"Ümmetimden bir kavim çıkacak. Bunlar Kur'ân okuyacaklar. Sizin okuyusunuz onların okuyusu yanında hiç kalacaktır. Namazlarınız da onların namazları yanında hiç kalacaktır. Oruçlarınız da onların oruçları yanında hiç kalacaktır. Kur'ân okuyacaklar ve bu okuyusun lehlerinde

olacagini sanacaklar ama aleyhlerinde olacaktır. Onlarla karsilasan ordu, peygamberlerinin lisani ile kendi lehlerinde verilen hükmü bilseler, ellerini isten çekerler(savasmak için ugrasmazlar). Bunun alameti de sudur: Onlar arasinda bir adam vardır. O adamin pazu-su vardır. Ama bilegi yoktur. Pazununun basinda meme ucu gibi birsey vardır. O uça bazi beyaz tüyler vardır. Bazilari Muaviye ile Samlilarin üzerine gidecekler ve bunlan arkanizda çoluk çocugunuzun ve mallarinizin üzerinde birakacaklardır." iste ben umarim ki, hadiste sözü edilen kimseler, bu Hariciler olacaktır. Çünkü bunlar, haksiz yere kan akittilar, insanlariin sürülerine saldirdilar. Siz de Allah'in adiyla harekete geçip yürüyün.»

Ravi Zeyd b. Vehb, sözünü söyle sürdürüyor: «Yolumuza devam ettik, bir köprüye geldigimizde Haricilerle karsilastik. Baslarinda Abdullah b. Vehb er-Rasibî vardı. Adamlarina söyle dedi:

- Mizraklari bir tarafa atin. Kiliçlariinizi kinlariinden çıkarin, kinlariini kirin. Çünkü bunlariin Harura savasinda size seslendikleri gibi seslenmelerinden korkarim.

Hariciler, geri dönüp mizraklariini bir tarafa attilar. Kiliçlariini siyirip geldiler, insanlarla birbirlerine girdiler. Ama bizimkiler, onlara mizrak atmaya basladilar. Birbirlerini öldürdüler. O günde sadece iki kisi Öldürüldü. Hz. Ali: «Bana Hariciler arasinda Mahdici bulun.» dedi. Aradilar, ama onu bulamadilar. Hz. Ali, bizzat gelip aramaya basladi. Bir grup insanin üst üste yigilmis oldugunu gördü. Bunlan bir tarafa itin, onu alt tarafta bulacaksiniz, dedi. Gerçekten de o, insan yiginini bir tarafa attiklannda Mahdic'in alt tarafta oldugunu gördüler. Bunun üzerine Hz. Ali, tekbîr getirip: «Allah dogru söyledi, Rasûlü de teblig etti.» dedi.

Ubeyde es-Selmanî, kalkip Hz. Ali'ye sunu sordu:

- Ey mü'minlerin emin! Kendisinden baska ilah bulunmayan Allah hakki için sen bunu Rasûlullah'tan isittin mi?

- Kendisinden baska ilah bulunmayan Allah hakki için ben bunu bizzat Rasûlullah'tan isittim.

Ubeyde, bu yemini Hz. "Ali'ye üç kez yaptirdi. O da her defasinda ye-min ederek bizzat Rasûlullah'tan isitmis oldugunu söyledi.»

imam Ahmed b.Hanbel, Süveyd b. Gafle'den rivayet etti ki, Hz.Ali söyle demistir:

«Ben size Rasûlullah (s.a.v.)'dan hadis naklederken ona yalan isnad etmektense gögün üzerime yikilmasini daha çok isterim. Ama sizinle kendi aramdaki hususlarda konustugum zaman bilesiniz ki savas hile-dir.Ben Rasûlullah (s.a.v.)'in söyle buyurdugunu isittim:

«Ahir zamanda ümmetimden bir kavim çıkacaktır. Yaslan gençtir. Toydurlar, akıllan hafiftir. Yaratıkların en hayirlisinin (Rasûlullah'm) sözlerini söyleyecekler ve Kur'ân okuyacaklardır. Ancak okudukları bu şey onların hançerlerini geçmeyecektir. (Ravilerden Abdurrahman dedi ki: Onların imanları hançerlerini geçmeyecektir.) Bunlar, okun hedefini delip geçisi gibi dinden çıkacaklardır. Kendileriyle karsılaştığınızda bunları öldürün. Çünkü bunları öldürmekte, kendilerini öldüren kimseler için Allah katında kıyamet gününde sevap vardır.»

imam Ahmed b.Hanbel, Velid b.Kasim el-Hemedanî'nin söyle dedigini rivayet etmiştir:

«Ali, Nehrevan'a gitti. Biz de onunla birlikte gittik. Haricileri öldürdük. Bize dedi ki: "Mahdîci arayın, zira Rasûlullah söyle buyurmuştur. "Bir kavim gelecektir. Bunlar hak sözü söyleyecektir. Ancak bu söz, onların hançerlerinden aşağı inmeyecektir. Okun hedefini delip geçisi gibi dinden çıkacaklardır. Onların alametleri, aralarında eksik elli bir adamın (Mahdîci'nin) bulunmasıdır. O siyahidir. Elinde siyah killar vardır. Eğer aralarında o adam varsa ve onu öldürürseniz, insanların en serlisini öldürmüş olursunuz. Eğer o, onların arasında yoksa, insanların en hayirlisini öldürmüş olursunuz.» Biz Mahdîci'ni onlar arasında bulduk. Secdeye kapandık. Ali de bizimle birlikte secdeye kapandı.»

Müslim, Rasûlullah (s.a.v.)'in azadlisi Ebu Rafî'nin oğlu Ubeydullah'ın söyle dedigini rivayet etmiştir:

«Hanifiler ortaya çıktıklarında ben Ebu Talib oğlu Ali ile birlikteydim. Onlar: «Hüküm vermek, sadece Allah'a mahsustur* deyince Ali, söyle dedi:

«Bu söz, hak bir sözdür. Ancak bununla batıl amaçlanmıştır. Zira Rasûlullah (s.a.v.), bir grup insanın evsafını bize anlattı. Ben de anlattığı insanların evsafını sunlarda görmekteyim. Rasûlullah (s.a.v.), bunların evsafını anlatırken söyle diyordu: «Dillerinde hak söz vardır, ancak bu söz onların surasından (böyle derken parmağıyla boğazını gösterdi) aşağıya inmeyecektir. Allah'ın en çok bugz ettiği yaratıklardan biri, bunlardan Esved adındaki bir adamdır. Onun ellerinden biri, koyun ayağı veya meme ucu şeklindedir.»

Hızlı Ali, onları öldürürken «Sunların halini araştırın.» dedi. Arkadaşlar onlara baktılar. Birsey göremediler. Hızlı Ali; "Tekrar bakıp araştırın, vallahi ben yalan söylemedim ve bana yalan söylenmedi." dedi. Bu sözünü iki yada üç kez tekrarladi. Mahdîci'ni bir harabede buldular. Alıp Hızlı Ali'nin yanına getirdiler. Önüne bıraktılar. Ben de oradaydım. O siyah adamı (Mahdîci'ni) gördüm.»

imam Ahmed b.Hanbel, Ubeyde'nin söyle dedigini rivayet etmiştir:

«Hz. Ali'nin yanında Haricilerden söz edildi. Hz. Ali de onlar hakkında söyle dedi:

«Hariciler arasında eli kısa bir adam vardır. Eğer siz simaracak olmasaydınız Cenâb-i Allah'ın onları öldürenler hakkında Muhammed (s.a.v.)'m dili ile yapmış olduğu vaadleri size anlatırdım.»

Ben dedim ki:

- Ey müminlerin emiri! Sen bu vaadleri Muhammed (s.a.v.)'in kendisinden mi isittin?

- Evet, KaTbe'nin Rabbine yemin olsun ki, Muhammed (s.a.v.)'den isittim.» Muhammed b. Sirin'in rivayetinde de su ilave vardır: "Ali bu vaadleri bizzat Rasûlullah (s.a.v.)'dan isittigine yemin etti ve söyle dedi: «Rasûlullah (s.a.v.)'a yalan isnad etmektense gökten yere düşmeyi daha çok isterim.»

Imam Ahmed b. Hanbel'in oğlu Abdullah, Asım'm babası Küleyb'in söyle dedigini rivayet etmiştir:

«Ben, Ali'nin yanında oturmaktaydım. O esnada üzerinde yolculuk elbiseleri bulunan bir adam gelip Ali'nin yanına girmek için izin istedi. Ali, o esnada insanlarla konuşmaktaydı. O adamla ilgilenemedi ve söyle dedi: «Ben, Rasûlullah (s.a.v.)'m yanına gitim. O esnada yanında Aise (r.anha)de oturmaktaydı. Rasûlullah (s.a.v.), bana söyle bir soru sordu:

- Falan günde sen nasıl olacaksın, ne yapacaksın?

- Allah ve Rasûlü daha iyi bilirler.

- Bir kavim doğu tarafından çıkacaktır. Kur'ân okuyacaklar, ancak okudukları Kur'ân, onların kürek kemiklerinin aşağısına inmeyecektir. Aralarında eksik elli bir adam vardır. Elleri, Habesli adamin ellerini andırır.»

Allah askına söyleyin. Bu adamin bu kavim arasında bulunduğunu size haber vermismiydim.»

Hafız Ebu Bekir Hatib el-Bagdadî, Ebu Cuhfe'nin söyle dedigini rivayet etmiştir:

«Savaş sona erdiği zaman Ali dedi ki: «Su Hariciler arasında bir adam vardır. Onun pazusunda kemik yoktur. Sonra onun pazusu meme ucunu andırır. Üzerinde uzun ve eğri killar olacaktır.»

Aradılar, o adami bulamadılar. Ben, o günkü kadar Ali'nin sabirsizlik gösterdiği başka bir gün görmedim. Gelip dediler ki:

- Ey mü'minlerin emiri! Sözünü ettigin adami bulamadık.

- Yazıklar olsun size. Bu yerin adı nedir?

- Nehrevan'dır.

- Yalan söylüyorsunuz. O adam bunların arasında olmalıdır. Haricilerin cesetlerini kontrol ettik. Ama sözünü ettiği adama bulmadık. Tekrar dönüp dedik ki:

- Ey mü'minlerin emiri! Sözünü ettiğin adama bulamadık.

- Bu mekanın adı nedir?

- Nehrevan'dır.

- Allah ve Rasûlü doğru söylediler, siz yalan söylediniz. Çünkü o adam buradadır. Bunlar arasındadır. Onu arayıp bulun.

Aradık, onu su kanalında bulduk. Ali'nin yanına getirdik. Ben de onun pazusuna baktım ki, pazusu kemiksizdi. Üzerinde kadın memesinin ucunu andıran bir et parçası vardı. Bu meme ucu üzerinde de uzun ve eğri büğrü killar vardı.»

Imam Ahmed b. Hanbel, Ensâr'ın azadlisi Ebu Kesir'in söyle dedigini rivayet etmiştir:

«Ben, Nehre Vanlılarla savastığı zaman efendim Ebu Talib oğlu Ali ile birlikteydim. Hz. Ali'nin, Nehrevanlıları öldümesinden Ötürü yanındaki insanlar biraz rahatsız olmuşlardı. Ali, onlara hitaben söyle dedi:

- Ey insanlar! Rasûlullah (s.a.v.), bize okun yaydan çıkışı gibi dinden çıkacak bir kavimden bahsetti. Bunlar, dinden çıkacaklar ve okun yayına dönüşüne kâdardinlerine geri dönmeyeceklerdir. Bu kavmin isareti şudur ki, aralarında siyahi vekisa elli bir adamın mevcut olmasıdır. Ellerinden biri kadın memesi gibidir. Tıpkı kadın memesinin ucundaki gibi, onun da elinin ucunda bir et parçası ve bu uçta da yedi kil bulunacaktır. Onu arayın. Bence o adam, bunların arasındadır.» Aradılar ve o adama nehir kıyısında cesetlerin altında buldular. Çıkardıklarında Hz. Ali, tekbir getirerek: «Allahu Ekber! Allah ve Rasûlü doğru söylediler.» dedi. Hz. Ali'nin üzerinde o esnada Arap yapısı bir yay vardı. Yayı alıp o adamın kisa eline dürttü ve: «Allah -ve Rasûlü doğru söylediler.» dedi. İnsanlar da bu durumu gördüklerinde tekbir getirip sevindiler ve Hz. Ali'ye karşı duydukları kırılganlık da kalplerinden silinip gitti.»

Imam Ahmed b. Hanbel'in oğlu Abdullah, Ebu Talib oğlu Ali'den rivayet etti ki, Rasûlullah (s.a.v.), söyle buyurmuştur:

«Bir kavim okun hedefini delip geçmesi gibi İslâm'dan çıkacaktır. Kur'ân okuyacaklar, ancak okudukları bu Kur'ân, onların kürek kemiklerini asmayacaktır. Onların öldürdüğü kimseye ve onları öldürene ne mutlu. Onların isareti de aralarında eksik hilkatlı Mahdî'ni bulunmasıdır.»

"Sünen" adlı eserinde Ebu Davud, Ebu Meryem'in söyle dedigini rivayet etmiştir:

«Mahdic denen bu adam, o gün mescitte bizimle beraberdi. Gece gündüz kendisiyle beraber oturup kalkardık. Yoksul bir kimseydi. Döskün kimselerle birlikte Hz. Ali'nin yemegine katıldığını gördüm. Ben de bir bornozumu ona giydirmistün. Kendisine memeli Nafi diyorlardı. Eli, kadın memesini andırıyordu. Kis aydı. Ucunda da meme ucu gibi bir et parçası vardı ki, üzerinde kedi biyigini andıran killar vardı.»

Hafız Ebu Bekir el-Beyhakî, "Delail" adlı eserinde Ebu Musa'nın söyle dedğini rivayet etmiştir:

«Ali'yi birlikteydim. "Mahdic'i arayın," demeye başladı. Aradılar, ama bulamadılar. Hz. Ali, terledi ve söyle dedi: «Vallahi yalan söylemedim. Bana yalan söylenmedi de.» Nihayet mahdic'i, Evdi ilye nehrinde buldular. Ali de secdeye kapandı.»

Ebu Bekir el-Bezzar, Ebu Mü'min'in söyle dedğini rivayet etmiştir;

«Haruriye savaşında Ebu Talib oğlu Ali ile beraberdim. O benim efendimdi. Dedi ki: "Bakin bakalım hele, bunlar arasında bir adam olacak. Onun ellerinden biri kadın memesi gibidir. Çünkü peygamber, onunla karşılasacağımı bana haber vermiştir."

Cesetleri alt üst ettiler,ama o adami (Mahdic'i) bulamadılar. "Hurma ağacı altında henüz kontrol etmediğimiz yedi ceset daha var." demeleri üzerine Hz. Ali, onlara: «Yazlı ki ar olsun size, ne duruyorsunuz? Haydi gidin, onlara da bakın.» dedi. Ben bir adamin ayakta iki ip bulunduğunu ve o ipleri tutarak cesedi sürükleyip Hz. Ali'nin önüne bıraktıklarını gördüm. Hz. Ali de secdeye kapanarak: «Size müjdeler olsun. Sizin ölümleriniz Cennette'dir bunların ki ise Cehennem'dedir dedi.»

Bezzar, Habib b. Ebi Sabit'in söyle dedğini rivayet etmiştir:

«Sakik b.Seleme'ye(Ebu Vail'e) dedim ki:

- Bana memeli adamdan bahset.

- Biz onlarla savastığımızda Ali: «Su ve su vasıfta bir adami arayın bakalım, dedi.

Evsafını belirttiği adami aradık ama bulamadık. Bunun üzerine Hz. AH, ağlamaya başladı. Ve söyle dedi: «Onu arayıp bulun. Allah'a yemin ederim ki, ben yalan söylemediğim gibi bana yalan da söylenmedi.» Aradık, onu bulamadık. Yine Hz. Ali, ağladı ve söyle dedi: «Onu arayıp bulun. Allah'a yemin ederim ki, ben yalan söylemediğim gibi bana yalan da söylenmedi. O adami aradık, yine bulamadık.Bunun üzerine Hz. Ali, doru katirına bindi. Biz de o adami aramaya devam ediyorduk. Nihayet onu, Bereda nehrinin altında bulduk. Hz. Ali, onu görünce secdeye kapandı.»

İmam Ahmed b.HanbeTin oğlu Abdullah, Ebu'1-Vadi Abbad'in söyle dedğini

rivayet etmistir:

«Kendisiyle birlikte Kûfe'ye dönmekte olduğumuz Ali, Mahdic'in sahsiyla ilgili hadisten bahsedilmesi üzerine söyle dedi: Vallahi ben yalan söylemediğim gibi bana yalan da söylenmedi. Ama dostum

(Rasûlullah) bana cinlerden üç kardes hakkında haber verdi ki, bu (Mahdic) onların en büyüğüdür. İkincisinin büyük bir topluluğu vardır. Üçüncüsünde ise biraz zayıflık vardır.»

Bu ifadelerde cidden gariplik vardır. Ancak memeli adamin (Mahdic'in) cinlerden olması mümkündür. Hatta insi veya cinni şeytanlardan olması da mümkündür.

imam Ahmed b. Hanbel, Abdullah b. Mesud'dan rivayet etti ki, Rasûlullah (s.a.v.), söyle buyurmıştır:

«Ahir zamanda bazı beyinsiz gençlerden oluşan bir kavim türeyecektir. Bunlar, insanların en hayirlisinin sözlerini söyleyecekler ve Kur'ân'i dilleriyle okuyacaklardır. Ancak bu okudukları şeyler, onların kürek kemiklerinin ilerisine geçmez. Okun hedefini delip geçtiği gibi islâm'dan çıkacaklardır. Onları yakalayan kimse, onları öldürsün. Zira onları öldürmekte, öldüren kimseler için Allah katında büyük sevap vardır.»

Bu hadisin ravisi Abdullah b. Mesud, Haricilerin ortaya çıkmalarından yaklaşık beş sene önce vefat etmiştir. Onun bu konudaki haberi, senedlerin en kuvvetlülerindendir.

imam Ahmed b. Hanbel, Enes'in söyle dedigini rivayet etmistir:

«Ben, kendisinden isitmedim ama Peygamber (s.a.v.)'in söyle buyurduğu bana anlatıldı: «Sizden bir fırka vardır ki, ibadet edecekler, dindarlık yapacaklar. Öyle ki, insanlar onları begenecekler. Nefisleri de kendilerini begenecektir. Onlar, okun hedefini delip geçisi gibi dinden çıkacaklardır.»

İmam Ahmed b. Hanbel, Ebu Said'den rivayet etti ki, Peygamber (s.a.v.) söyle buyurmıştır:

«Ümmetimde ihtilaf ve bölünme olacaktır. Bir kavim ortaya çıkacaktır ki, bunlar güzel konuşacaklar, ama kötü fiil yapacaklardır. Kur'ân okuyacaklardır, ama bu okudukları kürek kemiklerinin ilerisine geçmeyecektir. Sizden birisi, kendi namazını, onların namazlarının yanında hiç görecektir. Orucunu, onların orucunun yanında hiç görecektir. Ancak onlar, okun hedefini geçisi gibi dinden çıkacaklardır. Sonra da ok yayına geri dönünceye kadar dine geri dönmeyeceklerdir. Onlar, yaratıkların ve mahlukatın en kötüsüdürler. Onları öldürene veya onların öldürdüğü kimseye ne mutlu. Onlar, Allah'ın kitabına davet edecekler ama onların kitaptan hiç payları yoktur. Kim onlarla savaşırsa, onlara nisbetle Allah'a

daha yakın olur.» .

Dediler ki:

- Ya Rasûlallah, onların alametleri nedir?

Buyurdu ki:

- Saçlarını tras etmiş olmalarıdır.»

imam Ahmed b. Hanbel, Cabir b. Abdullah'ın söyle dedigim rivayet etmiştir:
«Cîrâne umresi senesinde Rasûlullah (s.a.v.)'la beraberdim. O, Bilal'in etegindeki gümüşleri insanlara paylastırıyordu. Adamin birisi:

- Ya Rasûlallah, adaletli ol, dedi. Rasûlullah (s.a.v.) da ona su cevabi verdi:
- Yazıklar olsun sana! Ben adaletli olmazsam kim adaletli olacak? Eger ben adaletli olmazsam kayba ugrarım.

Hız. Ömer dedi ki:

- Ya Rasûlallah, izin ver de su münanki öldüreyim.
- Allah korusun, ashabımı Öldürdüğümü insanların dillerine dolamalarından Allah'a şiginirim. Bu ve arkadaşları, Kur'ân okuyacaklardır ancak okudukları, hançerelerini (veya kürek kemiklerini) asmayacaktır. Okun hedefini delip geçisi gibi dinden çıkacaklardır.»

Imam Ahmed b. Hanbel, Cabir b. Abdullah'ın söyle dedigini rivayet etmiştir:
"Rasûlullah (s.a.v.), Cîrâne'de Hevazin savaşından elde edilen ganimetleri paylastırırken Beni Temim kabilesinden bir adam kalkıp.

- Adaletli ol ey Muhammed, dedi.

Rasûlullah (s.a.v.) da ona su karşılığı verdi:

- Yazıklar olsun sana. Ben adaletli olmazsam kim adaletli olacak? Eger ben adaletli olmazsam kayba ugrar, hüsrana düşerim.

Hız. Ömer, dedi ki:

- Ya Rasûlallah, su münafiki öldürmeme izin vermez misin?

- Ümmetlerin "Muhammed ashabını öldürüyor." diye aralarında dedikodu yapmalarından Allah'a şiginirim. Su ve arkadaşları, Kur'ân okuyacaklardır, ancak okudukları, kürek kemiklerini asmayacaktır. Okun hedefini delip geçisi gibi bunlar dinden çıkacaktır.»

Yakub b. Süfyan, Sa'd b. Ebi Vakkas'ın söyle dedigini rivayet etmiştir:

«Rasûlullah (s.a.v.)'ın memeli adamdan (Mahdiç'ten) söz ederek söyle dedi: «Redhe seytani, at çobanı gibidir. Buceyle kabilesinden Es-heb veya İbni Esheb adındaki bir adam, onu sakindirir. O zalim kavim içinde şiddetli bir adamdır.»

Sa'd b. Ebi Vakkas, Hz. Ali'nin, Haricileri Öldürdüğünü duyunca söyle dedi:
«Ebu Talib oğlu Ali, Redhe seytanini öldürdü.»

imam Ahmed b. Hanbel, Ebu Said el-Hudrfnin söyle dedigini rivayet etmistir:

«Ebu Bekir, Rasûlullah (s.a.v.)'in yanma gelerek söyle dedi:

- Ya Rasûlallah, ben falanca vadiye ugradim. Orada husulu, güzel görünümlü bir adamin namaz kilmakta oldugunu gördüm.

- Git, onu öldür.

Ebu Bekir gitti. O'nu o halde görünce öldürmek istemedi. Tekrar Rasûlullah (s.a.v.)'a geldi. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.), Ömer'e:

- Git, onu Öldür, dedi. Ömer gidip onu Ebu Bekir'in gördüğü halde görünce öldürmek istemedi. Geri döndü ve söyle dedi:

- Ya Rasûlallah, ben onu husulu bir halde gördüm, öldürmek istemedim.

Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.), Ali'ye:

- Ey Ali, git onu öldür, dedi. Ali gitti. Onu bulamadi, geri döndü ve söyle dedi:

- Ya Rasûlallah, ben onu göremedim.

- O ve arkadaslari Kur'ân okurlar. Ancak okuduklari kürek kemiklerini geçmez. Okun hedefini delip geçisi gibi dinden çıkacaklardır.Ok tekrar yayina dönmedikçe dine geri dönmezler. Onlari öldürün. Onlar, yaratiklarim en serlileridir.»

imam Ahmed b. Hanbel, Said el-Hudifnin söyle dedigini rivayet etmistir:

«Peygamber (s.a.v.), insanlar arasinda bir firkanin ortaya çıkacagini ve onlari iki gruptan hakka en yakin olanin Öldürecegini bildirdi.»

imam Ahmed b. Hanbel, Ebu Said el-Hudrfnin söyle dedigini rivayet etmistir:

«Rasûlullah (s.a.v.), buyurdu ki: «Ebu Kasim'in nefsi kudret elinde bulunan zata yemin ederim ki, ümmetimden bir kavim ortaya çıkacaktır. Siz onlari amelleri yaninda kendi amellerinizi önemsiz göreceksiniz. Onlar, Kur'ân okuyacaklar, ama okuduklari, kürek kemiklerini geçmiyecektir. Onlar, okun hedefini delip geçisi gibi dinden çıkacaklardır.»

Dediler ki:

- Onlari tanitacak bir alamet var midir ya Rasûlallah?

- Onlar arasinda memeli bir adam olaeaktir. Baslarini tras edeceklerdir.»

Ebu Said dedi ki: Rasûlullah (s.av.)'m ashabindan yirmi veya yirmi küsur kisinin bana anlattigina göre Rasûlullah'in sözünü ettiğı o kavmi Hz. Ali

öldürdü.

Ravi diyor ki: Ebu Said'in tekbir getirdikten sonra elleri titreyerek söyle dedigini gördüm.«Onlari öldürmek, bence onların sayısınca Türkleri öldürmekten daha helaldir.»

imam Ahmed b. Hanbel, Ebu Said el-Hudrî'nin söyle dedigini rivayet etmiştir:

«Hz. Ali, Yemen'de iken Rasûlullah (s.a.v.)'a, topraga bulanmış bir altın kütlesi gönderdi. Rasûlullah (s.a.v.), o kütleyi Akra' b. Habis el-Hanzalî, Beni Mücasî kabilesinden bir adam, Uyeyne b. Bedr el-Fezarî, Alkame b. Ulase (veya Amir b. Tüfeyl M, bu adam beni Kilab kabilesinden-dir.) ve Zeyd el-Hayl et-Taî arasında taksim etti. Sonra Beni Nebahan kabilesinden birini onlara ortak yaptı. Kureyslilerle Ensâr, bu taksimata kızarak: «Rasûlullah (s.a.v) güçlü ve önde gelen şahsiyetlere altın veriyor ama bizi bir tarafa bırakıyor.» dediler. Rasûlullah (s.a.v.) da böyle diyenlere: «Ben, bunların gönüllerini kazanmak istiyorum.» diye cevap verdi. O esnada gözleri çukurda olan çikik alınlı, gür sakallı, sah daman siskin, basî trasî bir adam gelip Rasûlullah (s.a.v.)'a hitaben:

- Ey Muhammed, Allah'tan kork, dedi. Rasûlullah (s.a.v.) da ona şu cevabı verdi:

- Ben kendisine isyan ettiğim takdirde başka kim Allah'a itaat eder? O, beni yeryüzü ahalisi üzerine güvenilir bir kimse olarak kabul ediyor, ama siz beni güvenilir bir kimse olarak kabul etmiyorsunuz.

Orada bulunanlardan birisi (zannederseniz o da Haîd b. Velid idi,), o adama öldürmek için Rasûlullah (s.a.v.)'dan izin istedi. Ancak Rasûlullah (s.a.v.) izin vermedi. Bu itirazcı adam gittikten sonra Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu:

«Bu adamın neslinden bazı kimseler ortaya çıkacaktır ki, onlar Kur'ân okuyacaklar, ancak okudukları, hançerelerini asmayacaktır. Bunlar, okun hedefini delip geçmesi gibi İslâm'dan çıkacaklar, İslâm ehlini öldürecekler ve putperestleri bırakacaklardır. Eğer ben kendilerine yetisirim onları Ad kavmi gibi öldürürüm.»

Baska bir rivayette anlatıldığına göre o adama öldürmek isteyen kimse, kesinlikle Halid b. Velid'dir. Ama Hz. Ömer'in böyle bir istekte bulunmuş olması mümkündür. Zaten Buhari ve Müslim'in sahihlerinde de böyle bir ifade vardır. Ancak Hariciler, o adamın soyundan ve sülalesinden gelmemektedirler. Haricilerden herhangi birinin dahi onun soyundan geldiğini bilmemektedirim. Belki de Rasûlullah (s.a.v.), onun şekil ve evsafında olan bazı kimselerin ortaya çıkacağını kasetmiştir. Doğrusunu Allah bilir. O adam, Zü'l-Huveysira et-Temimî'dir. Bazıları ona Harkus adını

vermişlerdir. Doğrusunu Allah bilir.

İmam Ahmed b.Hanbel, Ebu Said el-Hudifden rivayet etti ki, Peygamber (s.a.v.), şöyle buyurmıştır:

«Doğu tarafından bazı kimseler ortaya çıkacak. Bunlar, Kur'ân okuyacaklar ancak okudukları kürek kemiklerini asmayacaktır. Okun hedefini delip geçmesi gibi dinden çıkacaklar, sonra ok yayına geri dönmedikçe dine geri dönmeyeceklerdir.

Orada bulunanlardan bazıları sordular:

- Ya Rasûlallah, sözünü ettiğin bu insanların alameti ve siması nasıldır?

Rasûlullah buyurdu ki:

- Onların siması trasli olmak (veya yağ sürünmeyi terketmek) tir.»

İmam Ahmed b.Hanbel, Yezid el-Fakir'in şöyle dediğini rivayet etmiştir.

«Ebu Said'e dedim ki:

- Aramızda bazı adamlar vardır ki, onlar bizden daha iyi Kur'ân okuyorlar. Bizden daha çok namaz kılıyorlar. Dostluk ve akrabalık bağlarına bizden daha fazla riayet ediyorlar. Bizden daha çok oruç tutuyorlar, ama kılıçlarım çekerek karsimiza çıktılar.

Ebu Said dedi ki:

- Ben Peygamber (s.a.v.)'in şöyle buyurduğunu isittim: Bir kavim ortaya çıkacaktır. Onlar, Kur'ân okuyacaklar ama okudukları, hançerelerini geçmeyecektir. Okun hedefini delip geçmesi gibi dinden çıkacaklardır.»

İmam Ahmed b. Hanbel, Ebu Said el-Huurf nin şöyle dediğini rivayet etmiştir:

«Bir gün Peygamber (s.a.v.), ganimet dağıtırken oradaydık. O sırada Temim oğulları kabilesinden Zü'1-Huveysira adında bir adam gelerek:

- Ya Rasûlallah, adaletli ol, dedi. Hz. Peygamber:

- Yazıklar olsun sana, ben adil davranmıyorsam kim davranıyor? Eğer ben adaleti yürütmüyorsam büyük bir zarara uğramış olurum. Ben adaleti yürütmedikten sonra kim yürütür? dedi.

Hiz. Ömer:

- Ya Rasûlallah, izin verde sunun boynunu vurayım, dedi. Peygamber, şöyle buyurdu:

- Vazgeç ondan, zira onun Öyle arkadaşları vardır ve onlar Öyle bir topluluktur ki, herhangi biriniz kendi namazını onların namazı karşısında ve kendi orucunu onların orucu karşısında küçük görür, islâm dininden okun. hedefi delip geçisi gibi çıkarlar. O okun temrenine bakılır, onda birseye

rastlanamaz, ucuna bakilir, onda birseye rastlanamaz. Sonra gövdesine bakilir, onda birseye rastlanamaz. Sonra telegine bakilir, onda da birseye rastlanamaz. iskembe, bagirsak ve kana bulasmadan delip geçmistir. O toplulugun alametleri, aralarinda siyah bir adamin bulunmasidir. Adamin iki kolundan biri, kadin memesi veya gövdeden kesilip sarkan et parçasi gibi sallanip durur. Halk arasinda tefrika ve ayrilik bas gösterince onlar ortaya çikarlar.»

Onlar hakkında su ayet-i kerime nazil oldu: «Sadakalar hakkında sana dil uzatanlar vardir.» (et-Tevbe, 58.)

Ebu Said dedi ki: «Ben bu hadisi bizzat Rasûlullah (s.a.v.)'dan duyduğuma taniklik ederim. Ve Hz. Ali'nin bunlari öldürdüğü zaman beraberinde idim. Kendisine Rasûlullah'm nitelediği evsafta bir adamin getirildiginde yaninda bulunduguma taniklik ederim.»

imam Ahmed b. HanbeTin, Ebu Said'den yaptigi baska bir rivayette anlatildigina göre Zü'1-Huveysira'yi öldürmek için Rasûlullah (s.a.v.)'dan izin isteyen kisi, Hz. Ömer'dir. Ve yine bu rivayette anlatildigina göre Rasûlullah, onlar hakkında söyle buyurmustur. «Onlar, insanların bölündükleri bir zamanda ortaya çıkacaklar ve onlari iki gruptan Allah'a en yakin olani öldürecektir.»

îmam Ahmed b. Hanbel, Ebu Said el-Hudri'den rivayet etti ki, Rasûlullah (s.a.v.), ümmetinden bir grubun ortaya çıkacagim, onların simalarının trasli olacagim, onların yaratikların en serlileri olduklarını ve onlari iki gruptan hakka en yakin olanin öldürecegini haber vermistir. Ve onlarla ilgili olarak da söyle bir misal vermistir: «Kisi avina ok atar. Okun ucuna bakar, birsey göremez. Gövdesine bakar, birsey göremez. Telegine bakar, birsey göremez.» îste ey Iraklılar, Peygamber (s.a.v.)'m sözünü ettigi o toplulugu siz öldürdünüz.»

Heysem b. Adiy, Humeyd b. Hilal'in söyle dedigini rivayet etmistir: «Adamin birisi, bir kavme gelip söyle dedi:

- Su çadır kimindir?

- Selman-i Farisi'nindir.

- Benimle birlikte gelmez misiniz? Selman'a gidelim, bize birsey-ler anlatsin. Biz de dinleyelim.

O kavimden bazilari, onunla birlikte Selman'm yanma gittiler. Adam, Selman'a söyle dedi:

- Ey Abdullah'in babasi, çadırini bize yaklastirsan da bize yakin olsan, bize birseyler anlatsan, biz de seni dinleseک olmaz mi?

- Sen kimsin?

- Falan oğlu falanim.

- Senin hakkında iyi seyler duydum. Duyduğum a göre sen, Allah yolunda çaba sarf eder, düşmanla savasir ve Rasûlullah'in ashabına hizmet edermisin. Eger bu özelliklerinden birinden saparsan, Rasûlullah (s.a.v.)'m bize anlattığı kavimden olursun.

O adami arastirip cesedini Nehrevanlilarm Ölüleri arasinda buldular.»

Imam Ahmed b. Hanbel, Büsr b. Amr'in söyle dedigini rivayet etmistir:

"Sehl b. Hanifin yanina gittim. Ona: «Rasûlullah (s.av.)'dan duyduğun bir hadisi bana naklet» dedim. O da Haruriye hakkında bana bir hadis nakledeceğini ifade ederek söyle dedi:

- Peygamber (s.a.v.)'den duyduğum bir hadîsi sana nakledeceğim. Isittim ki, Rasûlullah (s.a.v.), su taraftan (böyle derken Irak tarafını gösterdi) bir kavmin çıkacağını, onların Kur'ân okuyacaklarını, okudukları Kur'ânın hançerelerini asmayacağını, okun hedefi delip geçtiği gibi dinden çıkaklarını söyledi.

- Onların bir alametini de anlattı mı?

- Duyduğum budur. Sana fazla birsey söylemeyeceğim.»

Sehl b. Hanif, Hz. Peygamber'in söyle buyurduğunu rivayet etmistir:

«Dogu tarafında, bir kavmin fitnesi görülecektir. Onlar, baslarını tras edeceklerdir.»

Hafiz Ebu Bekir el-Bezzar, İbn Abbâs'tan rivayet etti ki, Rasûlullah (s.a.v.), söyle buyurmıştır:

«Ümmetimden bazı kavimler Kur'ân okuyacaklardır. Ancak onlar okun hedefi delip geçtiği gibi dinden çıkacaklardır.»

Imam Ahmed b. Hanbel, Abdullah b. Ömer'den rivayet etti ki, Rasûlullah (s.a.v.), söyle buyurmıştır:

«Ümmetimden bir kavim ortaya çıkacaktır. Onlar, kötü amel işleyecekler, Kur'ân okuyacaklar. Ancak okudukları hançerelerini asmayacaktır.»

Hadisin ravilerinden Yezid dedi ki: Ben, Peygamber(s.a.v.)in yukarıdaki sözlerle ek olarak söyle buyurduğunu da biliyorum:

«Sizlerden birisi, kendi amelini onların ameli yanında az görecektir. Ancak onlar, İslâm ehlini öldürecektir. Ortaya çıktıkları anda siz onları öldürün. Onları öldüren kimseye ve onların öldürdüğü kimseye ne mutlu. Onlardan her bir nesil ortaya çıktığı zaman Allah onu koparsın.» Rasûlullah (s.a.v.), bu sözünü yirmi kez veya daha fazla tekrarladi. Ben de dinliyordum.

İbn Ömer'den rivayet olunduguna göre Rasûlullah (s.a.v.), söyle buyurmıştır: «Fitne, şeytan neslinin çıkacağı suradan (böyle derken dogu

tarafini gösterdi.) zuhur edecektir.»

Imam Ahmed b. Hanbel, Sehr b. Havseb'in söyle dedigini rivayet etmistir:

«Bize, Muaviye'nin oğlu Yezid'e bey'at yapildiği haberi ulastiginda ben Sam'a geldim. Nevf el-Bekkalfnin ikametgahim öğrendim. Yanina gittim. O esnada bir adam geldi. İnsanlar, onun üzerine bir aba attilar. Gelen adamin Amr b. As'in oğlu Abdullah oldugunu gördüm. Nevf, onu görünce konusmasina ara verdi. Abdullah da söyle dedi: -Ben, Rasûlullah (s.a.v.)'m söyle buyurdugunu isittim: «Hicretten sonra bir hicret daha olacaktır. İnsanlar, Ibrahim'in hicret ettigi yere çekileceklerdir. Yerde sadece ahalisinin en serlileri kalacaktır. Yerleri onlari atacak. Rahman'in zati, onlardan igrenecek ve ateste onlari maymun ve domuzlarla birlikte hasredecektir. Onlar gecelediklerinde sen onlarla gecelersin. Gündüzün sıcak vaktinde istirahat ettiklerinde sen de onlarla istirahat edersin. Ve geri kalanlari yersin.»

Ben, Rasûlullah (s.a.v.)'m söyle buyurdugunu da isittim: «Dogu taraflarinda ümmetimden bir insan grubu ortaya çıkacaktır. Onlar, Kur'ân okuyacaklar, ancak okuduklari Kur'ân, onların kürek kemiklerinin ile risine geçmeyecektir. Onlardan her bir nesil ortaya çıktiginda koparılacaktır.» Rasûlullah (s.a.v.), bu sözünü on defadan fazla tekrarladi. Sonra da söyle dedi: «Onlardan her bir nesil ortaya çıktiginda koparılacaktır. Nihayet onların geride kalanlari arasında Deccal çıkacaktır.»

Müslim b. Haccac, Ebu Zerr'den rivayet etti ki, Rasûlullah (s.a.v.), söyle buyurmıştır:

«Benden sonra ümmetimden bir kavim ortaya çokacaktır kî, bunlar, Kur'ân okuyacaklardır. Ancak okuduklari Kur'ân, onların boğazlarının ötesine geçmeyecektir. Okun hedefini delip geçmesi gibi dinden, çıkacaklardır. Ve dine tekrar geri dönmeyeceklerdir. Yaratilislari ve huylan kötüdür.»

Bu hadisin ravilerinden Ibn Samit demis ki: Ben Hakim el-Gifarfnin kardesi Zülfa b. Amr el-Gifarî'ye rastladim. O da bu hadisi Ebu Zerr'den duyduğum sekilde nakletti ve bizzat Rasûlullah (s.a.v.)'dan duymus oldugunu anlatti.

Hafiz el-Beyhakî, Hz. Ali'nin söyle dedigini rivayet etmistir:

«Aise de bilir ki, asiler ordusu ile Nehrevanlılar, Muhammed (s.a.v.)'in dili ile lanetlenmislerdir.»

israil, bir adamdan naklen Ebu Ishak es-Sebif nin söyle dedigini rivayet etmistir:

«Hariciler hakkındaki haber kendisine ulastigi zaman Hz. Aise, söyle dedi: Ebu Talib oğlu Ali Redhe seytanini (yani Mahdic'i) öldürdü.»

Hafiz Ebu Bekir el-Bezzar, Hz. Aise'nin söyle dedigini rivayet etmistir:

«Rasûlullah (s.a.v.), Haricilerden bahsederek söyle buyurdu:

«Ümmetimin en serlilerini, ümmetimin en hayirlilari öldürecektir.»

Biz bu rivayetlerin tamamini burada naklettik ki, bunun üzerinde düşünen kimse, bu anlattigimizin gerçek oldugunu ve ayni zamanda peygamberlik delillerinden en büyük bir delil oldugunu anlasin. Nitekim birçok imamlar da bunu böyle anlatmislardir. Dogrusunu Allah bilir.

"Delail" adli eserde Hafiz Ebu Bekir el-Beyhakî, Mesruk'un söyle dedigini rivayet etmistir:

«Hz. Aise, bana söyle dedi:

- Ali'nin, Haruriye savasinda öldürdüğü memeli adam (Züssüd) hakkında bilgin var degil mi?

- Hayir.

- Onlari görenlerin tanikliklari hakkında bana bir mektup yazip gönder.

Ben de Kûfe'ye döndüm. O gün orada topluluklar vardi. Her topluluktan bu konudaki sahadetleri alip kayda geçirdim.Sonra bu taniklik yazilarini götürüp Hz. Aise'ye okudum.Bana söyle sordu:

- Bu topluluklari hepsi onu görmüsler mi?

- Kendilerine sordugum herkes onu (yani memeli adami) görmüs olduklarini bana söylediler.

- Allah, falana lanet etsin. Çünkü o, Misir gecesinde onlara rastladigini ve onlari vurdugunu bana yazmisti.

Böyle dedikten sonra Hz. Aise'nin gözlerinden yaslar bosalmaya basladi. Aglamasi durunca söyle dedi:

- Allah, Ali'ye rahmet etsin. O hak yolda idi.Benimle onun arasinda geçen seyler, kadin ile kocasimn akrabalarlari arasinda geçen hadiseler benzer.»

"Hariciler" kitabinda Heysem b. Adiy, Habib b. Hilal'in söyle dedigini rivayet ekmistir:

«Hicazhlardan iki adam Irak'a geldiler. Kendilerine söyle soruldu:

- Niçin Irak'a geldiniz?

- Rasûlullah (s.a.v.)'m bize anlattigi su kavmi görmek ümidiyle buraya geldik. Ama bizden önce Ebu Talib oglu Ali'nin kendilerini yakaladigini gördük.

Böyle demekle onlar, Nehrevanlilari kastetmislerdi.»

tmam Ahmed b. Hanbel, Ebu Said el-Hudrfnin söyle dedigini rivayet etmistir:

«Oturmaktaydik. Rasûlullah (s.a.v.)'in gelmesini bekliyorduk. Hanimlarından birisinin evinden çıkıp bize doğru gelince ayaga kalktik. Kendisine kıyam ettik. Ayakkabısının bir tarafı koptu. Ali, geride kalıp onu dikmeye başladı. Rasûlullah (s.a.v.), yoluna devam etti. Biz de kendisiyle birlikte yürümeye başladık. Sonra Ali'yi beklemeye başladı. Biz de kendisiyle birlikte orada durduk. Bize söyle dedi: «Nasıl ki ben, Kur'ân'm indirilişi hususunda savastıysam sizden biri de Kur'ân'in tevili hususunda savasacaktır.» Orada aralarında Ebu Bekir ile Ömer'in de bulunduğu bazı kimseliş, peygamberin sözünü ettiği bu savaşçının kendileri mi olacağım sordular. Hz. Peygamber: «Hayır, o savaşçı ayakkabıyı dikendir.» diye cevap verdi. Biz de gidip bu müjdeyi Hz. Ali'ye ulaştırdığımızda kendisi bunu kulagiyla duymuş gibi idi.»

Hafız Ebu Ya'lâ, Ali b. Rebia'nin söyle dedigini rivayet etmistir:

«Su minberiniz üzerinde Ali'nin söyle dedigini isittim:

«Ahdi bozanlar, zulmedenler ve dinden çıkanlarla savasmami Peygamber (s.a.v.) bana söyledi.»

Bu hadiste sözü edilen ahdi bozanlarla cemel vak'asmda Hz. Ali'ye karşı çıkanlar, zulmedenlerle Samlilar, dinden çıkanlarla da Hariciler kastedilmiştir. Çünkü Hariciler, dinden çıkmışlardı.»

Hakim Ebu Abdullah, Hz. Ali'nin söyle dedigini rivayet etmistir:

«Ben, üç grupta savasmakla emrolundum: Zulmedenler, ahdi bozanlar ve dinden çıkanlar. Zulmedenler Samlilardır. Ahdi bozanları biliyorsunuz. Dinden çıkanlarsa Nehrevanhlardır.»

Hafız tbn Asakir, Abdullah b. Mesud'un söyle dedigini rivayet etmistir:

«Rasûlullah (s.a.v.), çıkıp Ümmü Seleme'nin evine geldi. Ali de oraya geldi. Rasûlullah (s.a.v.), söyle buyurdu:

«Ey Ümmü Seleme! Allah'a yemin ederim ki, su (Ali), benden sonra ahdi bozanlar, zulmedenler ve dinden çıkanlarla savasacaktır.»

Hakim, Ebu Said el-Hudrî'nin söyle dedigini rivayet etmistir:

«Rasûlullah (s.a.v.), ahdi bozanlar, zulmedenler ve dinden çıkanlarla savasmamizi bize emretti. Ben de dedim ki:

- Ya Rasûlallah, sunlarla savasmamizi emrediyorsun, ama kimin maiyetinde savasihm?

- Ebu Talib oğlu Ali'nin maiyetinde savasin. Onun maiyetinde bulunanlardan biri olan Ammar b. Yasir öldürülecektir.»

Hakim, Mihnef b. Süleyman'in söyle dedigini rivayet etmistir:

«Ebu Eyyüb'e gidip söyle dedi ki:

- Sen Rasûlullah (s.a.v.)'m beraberinde bulunarak kilicini çekip müsriklerle savastın. Sonra gelip Müslümanlarla mi savasiyorsun?

- Rasûlullah (s.a.v.), bana, ahdi bozanlar, dinden çıkanlar ve zulmedenlerle savasma emrini verdi.»

Hatib eî-Bagdadî, Alkame ile Esved'in söyle dediklerini rivayet etmiştir:

«Sıffîn savası dönüşünde Ebu Eyyüb el-Ensârî'ye ugrayıp kendisine söyle dedik:

- Ey Ebu Eyyüb! Allah, Muhammed'i konuk etmen ve devesinin baskalarının kapisına değil de özel olarak senin kapma gelip çökmesi ile sana ikramda bulundu. Sonra sen kilicini alıp geliyor, tevhid ehlini vuruyorsun. Bu nasıl istir?

- Lider, kendi adamlarına yalan söylemez. Zira Rasûlullah bize, Ali'nin maiyetinde üç grubla savasmamızı emretti. O gruplar da sunlardır: Ahdi bozanlar, zulmedenler ve dinden çıkanlar. Ahdi bozanlarla savastık. Onlar, Cemel savaşında Hz. Ali'nin karsısına çıkan Talha ile Zü-beyr idi. Zulmedenlere gelince iste şimdi onların yanından dönmekteyiz. Biliyorsunuz ki onlar, Muaviye ile Amr b. As'tir. Dinden çıkanlara gelince onlar; Tarafat, Saifat, Nahilat ve Nehrevan halkıdır. Vallahi onların nerede olduklarını bilmiyorum. Ama inşaallah onlarla mutlaka savasacağız. Ben, Rasûlullah (s.a.v.)'in Ammar'a söyle dedigini isit-tim: «Ey Ammar, seni asi ve azgın bir grup öldürecektir. O zaman sen hakkın yanında olacaksın. Hak da senin yanında olacaktır. Ey Yasir oğlu Ammar, eğer Ali'nin bir vadiye gitmekte olduğunu, diğer bütün insanların da başka bir vadiye gitmekte olduklarını görürsen, sen Ali ile beraber git. Çünkü Ali, seni bir çukura yuvarlamaz ve hidayet yolunun dışına da çıkarmaz. Ey Ammar, bir kimse kilicini kusanarak düşmanlarına karşı Ali'ye yardım ederse, kıyamet gününde Cenâb-ı Allah, ona atesten iki kusak takacaktır.»

- Yeter artık Allah, sana rahmet etsin.» [9]

Fasil

Hariciler hakkında yazılan eserlerin en güzellerinden birinin yazarı olan Heysem b. Adiy, eserinde Isa b. Dabb'm söyle dedigini rivayet etmiştir:

"Ali, Nehrevan dönüşünde kalkıp insanlara bir hutbe irad etti. Allah'a hamd ü senada, Rasûlullah'a da salat ü selamda bulunduktan sonra söyle dedi: Allah, sizin sayenizde büyük bir kötülüğü yok etmiş ve zaferinizi yükseltmiş bulunuyor. Onun için bulduğunuz su yerden süratle düşm anı arınızın üzerine yürüyünüz. Samlılara karşı saldırıya geçiniz.»

Ancak onlar, Hz. Ali'nin bu çağrısına söyle karşılık verdiler:

«Ey mü'minlerin emiri, oklarımız tükendi, kılıçlarımız köreldi. Miz-

raklarımızın uçları kırılıp paramparça oldu. Bundan dolayı bizi alıp sehrimize götür. Orada hazırlıklara girelim. Umulur ki, müminlerin emirinin bu hazırlıklarımızda katkısı olur ve bu da düşmanımıza karşı daha güçlü duruma kavusmamıza sebep olur.»

Bu sözleri söyleyenin Es'as b. Kays olduğu ifade edilir. Bunun üzerine Hz. Ali, Nahile'ye gelip konaklamış ve Müslümanların da burada karargah kurmalarını emretmişti. Ayrica Hz. Ali, Müslümanlara burada cihad hazırlıklarına girmelerini ve kendilerini ruhen savaşa hazırlayıp çocuklarının ziyaretlerine az gitmelerini ve düşmanların üzerine gitmek için iyice hazırlıklı olmalarını söylemişti. Askerler, Nahile'de bir müddet ikamet ettikten sonra yavaş yavaş karargahlarını terketme-ye başlamış ve Müslümanların ileri gelenlerinin dışında karargahta kimse kalmamıştı. Bunun üzerine Hz. Ali kalkıp onlara hitaben şöyle dedi:

«Mahlukatı yaratan, sabahı gece karanlığından çıkaran, ölüleri mezarlarından diriltilip çıkaran, mezarlardaki insanlara yeniden hayat veren Allah'a hamd olsun. Allah'tan başka ilah bulunmadığına, Muhammed'in de O'nun kulu ve elçisi olduğuna şahadet ederim. Allah'a karşı gelmekten sakınmanızı, takvali olmanızı size tavsiye ediyorum. Zira kulun Allah'a yaklaşmak için edineceği vesilelerin en faziletlisi iman getirmek, Allah yolunda cihad etmek ve ihlaslı konusmaktır. Çünkü bu, fitratin gereğidir. Bir de namaz kalmaktır. Çünkü bu da dinin kendisidir. Zekat vermektir. Çünkü bu da İslâm'ın farizalarındandır. Ramazan ayını oruçlu geçirmektir. Çünkü bu da Allah'ın azabına karşı bir kalkandır. Beyt'i hacc etmektir. Çünkü bu da fakirliği giderir, günahları yok eder. Akrabalara ziyarettir. Çünkü bu, mali artırır, eceli uzatır. Aile arasında sevgi meydana getirir. Bir de gizlice sadaka vermektir. Çünkü bu şekilde verilen sadaka, günahlara keffaret olur, Rabbin gazabını söndürür.

İnsani Allah'a yaklaştıracak vesilelerin en faziletlerinden biri de iyilik yapmaktır. Çünkü iyilik yapmak, insanı kötü bir ölümle ölmekten korur. Allah'ın zikrine daim. Zira bu, zikirlerin en güzelidir. Takva sahiplerine vaad edilen şeylere ragbet edip yönelin. Zira Allah'ın vaadi, vaadlerin en doğrusudur. Peygamberimiz (s.a.v.)'in yolundan gidin, ona uyun. Çünkü bu, yolların en faziletlisidir. Onun sünnetlerine tabi olun. Çünkü onun sünneti, sünnetlerin en faziletlisidir. Allah'ın kitabını öğrenin, çünkü o, sözlerin en faziletlisidir. Dinin hükümlerini öğrenin. Zira bu, kalplerin baharidir. Kalplere sükûnet verir. Onun nuru ile sifa bulun. Çünkü o nur, kalplerdeki hastalıklar için şifadır.

Kur'ân'ı güzelce okuyun. Çünkü onda kâssaların en güzeli vardır. Size Kur'ân okunduğu zaman dinleyin ve ona kulak verin ki, merhamet onmasınız. Onun bilgisini öğrenirseniz, bildiklerinizle amel edin ki, hidayete

eresiniz. Çünkü bildiginden baska seyle amel eden âlim, cahilliginden vazgeçmeyen, dogru yola girmeyen zorba ve zalim, cahil gibidir. Hatta böylelerinin aleyhindeki hüccet daha büyüktür, ilminin gereğini yapmayan, ilminin gösterdiği yolun disina çıkan âlim, daha çok hasret ve pismanlik içinde kalacaktır. Böylesi, cehaleti içinde saskina dönen cahilden daha pisman olacaktır. İkisi de saptirir. îkaside helak olur. Siz süpheye düsmeyin. Aksi takdirde kuskulara kapilirsiniz. Süphelenmeyin. Aksi takdirde küfre saparsiniz.

Nefsinize ruhsat vermeyin. Aksi takdirde gafil olursunuz. Hak hususunda gafil olmayin. Aksi takdirde hüsrana maruz kalirsiniz. Dikkat edin, güven duymanız, akilliligin gereklerindendir. Aldanmamak da güven duymanın ve mutemet kisi sayılmanın bir göstergesidir. Sizin kendi nefesine en çok nasihat edeniniz, Rabbinize en çok itaat edeniniz-dir. Nefsine en çok hile yapanınız da Rabine en çok isyan edeninizdir. Kim Allah'a itaat ederse, güvende olur ve müjde ile karsilasip sevinir. Kim Allah'a isyan ederse korkar ve pisman olur. Sonra Allah'tan saglam bir inanç ve yakin dileyin. O'ndan afiyet isteyin. Kalpte devam edecek seylerin en hayirlisi, yakin ve kesin inançtır. Azmedilmeye deger islerse en faziletli islerdir.

islerin en serlisi, sonradan uydurulan ve ortaya konulan bid'atlar-dir. Sonradan ortaya konulan hersey bid'attir. Her kim bid'atlara uyarsa heba olur. Bir kimse, bir bid'at ortaya atarsa o sebeple bir sünneti ter-ketmis olur. Asil aldatılan kisi, dininde aldatilandır. Aldatılan kimse, nefsi hüsrana ugrayan kimsedir. Riyakarlik sirktendir. Ihlas ise amel ve imandandır. Eglence meclislerinde bulunmak, Kur'ân'i unutturur. Oraya seytani getirir ve insani her türlü taskinliga sevkeder.

Kadınlarla bir ararada oturmak, kalpleri haktan saptirir ve gözleri de oraya tam ahi andirir ki, böylesi meclisler seytanin tuzaklarıdır. Allah'a karsi samimi ve dürüst olun. Çünkü Cenâb-i Allah, dürüst kimselerle beraberdir. Yalandan uzak durun. Çünkü yalanin kendisi imandan uzaktır. Dikkat edin, dogrulukinsam kurtulusun ve üstünlüğün kayisina ulastirir. Yalansa insani gayyalara ve uçurumlara götürür. Dogru söyleyin. Dogruyu bilin, dogrulukla amel edin ki, hak ehli kimseler olasiniz.

Size emanet birakan kimselere, emanetlerini zamaninda teslim edin. Sizi ziyaret etmeyen dost ve akrabalarinizi ziyaret edin. Sizi mahrum birakanlara siz fazlasini vererek ugrayin. Sözlesme (va'd) yaptiginizda sözlesmeniz gereğini yerine getirin. Ahde vefa gösterin. Hüküm verdiginizde adaletli olun. Babalarinizla Övünmeyin, birbirinize lakab takmayin. Sakalasmaym. Birbirinize öfkelenmeyin. Zayifa, haksizliga ugrayana ve borçluya yardım edin. Allah yolunda yardımınızı esirgemeyin. Yolculara, dilencilere, kölelere yardım elinizi uzatin. Dullara ve öksüzlere

merhamet edin. Aranizda selami yayginlastirin, verilen sela-mi misliyle ya da daha güzeliyle alin.

«İyilikte ve takvada yardımlasin. Günah işlemek ve asiri gitmede yardımlasmayin. Allah'tan korkun. Allah'in cezası siddetlidir.» (el-Mâide, 2.)

Misafire ikram edin, komsuya iyilikte bulunun. Hastayı ziyaret edin. Cenaze merasimlerine katilin, ey Allah'in kulları, kardeş olun.

Bilesiniz ki, dünya arkasını dönüp gitmektedir. Vedalasacağını duyurmuştur. Ahiret ise, gelmekte ve yaklaşımaktadır. Bugün yarısı hazırlanma günü, yarın ise yarısı günüdür. Ölüm Cennet'tir. Varılacak en son yerse atestir. Dikkat edin, sizler bir mehil içinde bulunuyorsunuz. Bu mehilin sonunda da acele ile gelmekte olan bir ecel vardır. Her kim bu mehil günleri içinde Allah için ihlaslı amel işlerse, ameli güzel olursa, umduğuna kavuşur. Her kim bu hususta kusurlu davranırsa, istediği ameller bosa gider, umduğuna kavuşamaz. Siz hem korku hem de ümit içinde çalışın. Eger umduğunuz ve arzuladığınız şeye kavuşursanız Allah'a şükredin. Ama bununla beraber yine de korkulu olun. Eger korktuğunuz şey basiniza gelirse Allah'i anın. Yine de ümidinizi yitir-meyin. Çünkü Cenâb-ı Allah Müslümanlara güzel şeyi (Cennet'i) vereceğini ilan etmiştir. Şükredenlere daha fazlasını verecektir. Ben, talihlisinin uyumakta olduğu Cennet gibi bir matlub görmedim. Ben, kendisinden kaçan kisinin uyuduğu Cehennem gibi korkunç birşey de görmedim.

Azıkların ve birikintilerin saklandığı bir gün için kazanılan şeyden daha kârh birşey yoktur, O günde kemikler çürüyecek ve günahlar yığılacaktır. Bir kimseye hak fayda vermezse, batıl zarar verir. Bir kimse, hidayet yolunda dosdoğru yürümezse, sapıklık onu sürükler götürür. Bir kimseye kesin inanç yarar sağlamazsa, kusu ve şüphe ona zarar verir. Bir kimseye su andaki zamani yarar sağlamazsa, giyabındaki zamani yani geleceği meçhul olur. Ben göçmenizi emrettim. Ama siz azık-sizliğe dayanamadınız.

Sizin hakkınızda en çok kortugum iki şey vardır. Bunlardan biri uzun emel, diğeri de heva ve hevese tabi olmaktır. Uzun emel, ahireti unutturur. Heva ve hevese tabi olmaksızın, insani haktan uzaklaştırır. Bilesiniz ki, dünya göç etmek üzeredir. Ahiret ise, size doğru gelmektedir. Hem dünyanın hem de ahiretin çocukları vardır. Siz yapabiliyorsanız ahiret çocukları olun, dünya çocukları olmayın. Dünya hayatında çalışma vardır, hesap yoktur. Ahiret hayatında ise hesap vardır, çalışma yoktur.»

Hız. Ali'nin bu belig hutbesi, çok yararlı bir hutbe olup iyilikleri toparlayıp bir araya getirmiş ve serlerden de menetmiştir. Allah'a hamd ve minnet olsun.

İbn Cerir'in anlattığına göre Hız. Ali (r.a.), Iraklıların Samlilar üzerine savaşa gitmekten vazgeçmeleri üzerine kalkıp kendilerine bir nutuk irad etmiş,

onlari kinayip azarlamis, tehdit edip korkutmus, müteferrik sûrelerdeki cihad ayetlerini kendilerine okumus, dsmanlanna karsi yola ikmalan için tesvikte bulunmustu. Ancak onlar, harekete gememisler, bilakis ona muhalefet etmisler,

muvafakat etmemisler, kendi beldelerinde kalmaya devam etmisler, etrafindan dagilip saga sola gitmislerdi. Kendisi de Kfe'ye girmisti. [10]

Fasil

Heysem b. Adi/in anlattigina göre Nehrevan savasından sonra Haris b. Rasid en-Naci adındaki birisi, Basralılarla birlikte gelerek Hz. Ali'ye karsi çikmis ve ona söyle demistir:

"Hakem olayına kansmis olmanı protesto ettiklerinden tr Nehrevan halkıyla savastın. Ve sen Samlılara söz ve teminat verdin. Bu teminatını ve sözünü bozmayacağını iddia ettin, iste o iki hakem, seni görevden hal etme hususunda anlasip Muaviye'yi halife yaptılar. Aslında onu Amr b. As halifelige geçirdi. Ebu Musa, bundan imtina etti. Ama ikisinin ittifakiyla sen hal edilmiş oldun. Ben, seni ve Muaviye'yi birlikte bu görevden hal ettim." Haris adındaki bu adama kavmi olan Beni Naciye kabilesinden ve baskalarından da çok sayıda adam tabi oldu. Bir tarafa çekildiler. Hz. Ali, onlara büyük bir orduyla Makil b. Kays er-Ramahî'yi gönderdi. Makil, onlardan çok sayıda adam ldrd. Beni Naciye kabilesinden 500 kişiyi esir alıp Hz. Ali'ye getirdi. Yolda Maska-la b. Hubeyb Ebu Miglez adında Hz. Ali'nin bir valisi karsılanna ikti. Esirler sizlandılar ve baslarına gelen bu felaketi Maskala'ya sikayet ettiler. Maskala da onlari 500.000 dirheme Makil'den satın alıp azad etti. Makil, bu parayı ondan isteyince Maskala kaçıp Basra'da bulunan Ibn Abbas'm yanına gitti. Makil, bu durumu bir mektupla Ibn Abbas'a bildirdi. Maskala da Ibn Abbas'a: «Bu parayı ödemek için senin yanına geldim.» dedi.Sonra oradan da kaçıp Hz. Ali'nin yanına gitti. Ibn Abbas ile Makil, bu durumu bir mektupla Hz. Ali'ye bildirdiler. Hz. Ali, esirlerin diyetini kendisinden isteyince Maskala, ona 200.000 dirhem verdi. Sonra kaçıp Sam'da bulunan Ebu Süfyan oğlu Muaviye'nin yanına gitti. Hz.Ali de esirlerin azad edilislerini onaylayıp söyle dedi: «Maskala'mn zimmetinde ne kadar diyet kalmisti?» Böyle dedikten sonra emir vererek onun Kfe'deki evini yiktirdi.

Heysem, Ebu Tufeyl'in söyle dedigini rivayet etmistir:

«Beni Naciye kabilesi irtidat etti. Hz. Ali, onlara Makil b. Kays'i gönderdi. Makil, onları esir aldı. Maskala da 300.000 dirhem vererek onları Hz.Ali'den satın alıp azad etti,sonra kaçıp Muaviye'nin yanına gitti.»

Heysem'in ifadesine göre bu, Siilerin sözüdür. Çünkü Hz. Ebu Bekir zamanındaki irtidat hadiselerinden sonra Araplardan herhangi bir kabilenin

irtidat ettiği duyulmamıştır.

Heysem, Adiy b.Hatim'in söyle dedigini rivayet etmistir: «Mürre, hutbe irad etmekte olan Hz. Ali'ye söyle dedi:

- Hakem olayini protesto ettikleri için Nehrevan halkini öldürdün. Hakem tayin etmeni senden istediği için de Haris b, Rasid'i öldürdün. Allah'a yemin ederim ki, bu ikisi arasında bir ayaklik mesafe dahi yoktur.

- Sus! Sen bir bedevin. Daha dün Tay daginda sirtlan yerdin (bu isten anlamazsin).

- Vallahi biz de seni dün Medine'de hurma çağlasi yerken gördük.

Sonra Hz. Ali'ye Basralilardan bir adam karsi çıktı. Hz. Ali, onu öldürdü. Esres b. Avf es-Seybanî de arkadaşlarıyla birlikte ona karsi çıkınca Hz. Ali, onu ve arkadaşlarını öldürdü. Sonra Esheb b.Bisr el-Becelî, ondan sonra da Kûfelilerden Ureyne kabilesine mensub bir adam baskaldirdi. Bunlar ve arkadaşlari da Hz. Ali taraûndan öldürüldüler. Bundan sonra Said b. Nagd et-Temimîj bunun ardisira Kûfelilerden Beni Salebe kabilesine mensup bir adam da Hz. Ali'ye baskaldirdi-lar. Bunlar, Medain'in üst taraflarında Deri Rabcan köprüsü yanında öldürüldüler. »[11]

Fasil

Ibn Cerir'in rivayetine göre Ebu Mihnef ve Lut b. Yahya: «Hz. Ali'nin Nehrevanlilaria yaptığı savaş, hicri otuzyedinci senede meydana geldi." demislerdir. Ama siyer âlimlerinin çoğuna göre bu savaş, hicri otuzsekizinci senede vuku bulmustur ki, bu görüşü Ibn Cerir de doğru bulmustur.

Ben derim ki: Insaallah ileriki sayfalarda da dikkatlerinizi çekecegimiz gibi bu savaşın hicri otuzsekizinci senede yapılmis olması akla daha yatkındır. Ibn Cerir dedi ki: Hicretin otuzyedinci senesinde insanlara Abdullah b. Abbas haccettirdi. O senede Abdullah, Yemen ve eyaletlerinin başında bulunuyordu. Mekke valisi de Kusem b. Abbas'ti. Medine valisi ise, Temmam b. Abbas'ti.Medine valisinin o zaman Sehl b.Ha-nif olduğuna dair bir rivayet de vardır.Basra valisi ise Abdullah b.Abbas'ti. Basra'nın kazalarına da Ebu Esved ed-Düelî bakmaktaydı. Misir valisi ise, Hz. Ebu Bekir'in oğlu Muhammed idi. Müzminlerin emiri Ebu Talib oğlu Ali ise, Küfede ikamet etmekteydi. Ebu Süfyan oğlu Muaviye de Sam'i istila etmişti. Ben derim ki: Muaviye, Misir'i Hz. Ebu Bekir'in oğlu Muhammed'in elinden alma düşüncesindeydi. [12]

Hicri Otuzyedinci Senede Vefat Eden Sahsiyetler Habbab B. Eret B.Cendele B. Sa'd B. Huzeyme.

Bu zat, cahiliye döneminde esir alınmisti. Kadınları sünnet eden Enmar el-Huzaiye adındaki bir kadın, onu satın almisti. Bu kadının künyesi, Ümmü

Siba b. Abdiluzza'dir. Uhud savasında Hz. Hamza tarafından öldürülmüştür. Beni Zühre kabilesinin müttelikidir. Habbab, Darü'l-Erkam'dan önce Müslüman olmuştur. Allah yolunda eza görenlerden, sabir gösterip sevabını Allah'tan bekleyenlerdendi. Hicret etti. Bedir gazvesine ve müteakip gazvelere katıldı.

Sâbî dedi ki: Habbab, bir gün Hz. Ömer'in yanına gitti. Hz. Ömer, meclisinde ona ikramda bulunarak kendisine söyle dedi:

- Bilal dışında bu mecliste senden daha fazla ikram görmeye layık başka bir kimse yoktur.

- Ey mü'minlerin emiri, Bilal, Allah yolunda eza görüyordu. Ama onu koruyan bir kimse vardı. Fakat bana yardım edecek hiç kimse yoktu. Allah'a yemin ederim ki, bir gün beni atese attılar. Bir adam ayaklarını göğsüme koyup bastırdı. Ezilmemek için sırtımı yerden uzak tutmaya çalışıyordum.

Böyle dedikten sonra Habbab, sırtını açtı. Sırtında alacalar vardı. Allah, ondan razı olsun. Hastalandığında ziyaretine bazı sahabeler gidip söyle dediler:

- Sana müjdelersun.Yarın dostların olan Muhammed ve arkadaşlarına kavuşuyorsun.

- Vallahi benim kardeşlerim geçip gittiler. Dünyalarından da bir-şey yiyemediler. Oysa biz dünyanın olgunlaşmış ürünlerini devşirdik. İşte bu beni düşündürüyor.

Bu zat, hicretin otuzyedinci senesinde Küfe'de vefat etti. Küfe dışına defnedilen ilk kısıdır. [13]

Huzeyme B.Sabit

Bu zatın soy kütüğü şöyledir: Huzeyme b.Sabit b. Fakih b.Salebe b. Saide el-Ensârî. İki şahadet sahibidir. Mekke fethi gününde Beni Huta-me kabilesinin bayraktarı idi. Hz. Ali'nin yanında SifSn savasına katıldı ve o savasta şehid oldu. Allah ondan razı olsun. [14]

Rasûlullah'in Azadlısı Sefine

Bu hanımla ilgili biyografiyi Rasûlullah (s.a.v.)'in az adlılarından bahsederken vermistik. Allah'ın salatü selami rasûlünün üzerine olsun. [15]

Abdullah B. Erkam B. Ebi'l-Erkam

Mekke fethi senesinde Müslüman oldu. Rasûlullah (s.a.v.)in yanında katiplik yaptı. Bu zatla ilgili açıklama, vahiy katipleri bölümünde verilmistir. [16]

Abdullah B. Büdeyl B. Verka El-Huzâi

Siffîn savaşında şehid edildi. Hz. Ali ordusunun sağ cenah komutani idi. Şehid edilince yerine Ester en-Nehâi komuta etti. [17]

Abdullah B. Habbab B. Eret

Peygamber (s.a.v.), hayatta iken doğdu. Hayırla nitelenmişti. Önceki kısımlarda da anlattığımız gibi bu senede yapılan Nehrevan savaşında Hariciler tarafından öldürüldü. Hz. Ali gelip Haricilere söyle de-di: «Abdullah b.Habbab'm katillerini bize teslim edin. Sonra size eman vereceğiz. Güvende olacaksınız.»

Hariciler ise: "Onun katili hepimiziz.» deyince Hz. Ali, onlarla savasti ve hepsini öldürdü. [18]

Abdullah B. Sa'd B. Ebî Serh

Bu da vahiy katiplerindendir. İslâmiyet'in ilk zamanlarında Müslüman oldu. Vahiy katipliği yaptı. Sonra irtidat etti. Mekke fethi senesinde yeniden İslâm'a döndü. Hz. Osman, ona eman verilmesini sağladı. Çünkü o, Hz. Osman'in ana bir kardesiydi. Müslüman olduktan sonra İslâmiyet'i güzelce yasadi. Amr b. As'm vefatından sonra Hz. Osman, onu Misir valiliğine atadı. Afrika ve Nube beldelerine gidip savasti, oralari fethetti. Endülüs'ü de fethetti. Rumlara karsi Sevari gazvesini yaptı. O kadar çok Rum öldürdü ki, onların kanlari sanki denizi kirmiziya boyadi. Hz. Osman, kusatma altına alindigi zaman Muhammed b. Ebi Hüzeyfe ona isyan etti ve kendisini Misir'dan sürdü.AH ve Muaviye ile ilgisi olmaksizin bir tarafa çekilmiş ve bu senede sabah namazini kılarken iki selam arasında vefat etmistî. Allah ondan razî olsun. [19]

Ammar B. Yasîr Ebu'l-Yakzan El-Absî

Yemen'in Abs kabilesindendir. Beni Mahzum kabilesinin müttefikidir. İslâmiyet'in ilk zamanlarında İslâm'a girdi. Allah yolunda kendisi, babasi ve annesi Sümeyye iskence gördüler. Anlatildigina göre o, evinde ilk mesdd yapan kimsedir. Yapmis olduğu bu mescidinde ibadet ederdi.Bedir gazvesine ve müteakib gazvelere katildi. Önceki sayfalarda onun Siffîn savaşında öldürülmüş olduğunu ve Rasûlullah (s.a.v.)'m onun hakkında söyle buyurdugunu nakletmistik: «Seni azgin ve asi bir topluluk öldürecektir.»

Tirmizî, Enes'ten rivayet etti ki, Rasûlullah (s.a.v.) söyle buyurmıştır:

«Cennet, üç kisiye özlem duyar: Ali, Ammar ve Selman.» Sevrî, Hz. Ali'den rivayet etti ki, Ammar, Rasûlullah (s.a.v.)'m yanina girmek için izin istemis, içeri girdiginde Rasûlullah (s.a.v.), ona söyle demistir: «Hos ve

kendisinden hoslanılan kimseye merhaba.»

Ibrahim b. Hüseyin, Amr b. Surahbil'den rivayet etti ki, sahabelerden birisi, Rasûlullah (s.a.v.)'m söyle buyurdugunu nakletmistir: «Ammar »ayagindan kafatasi kemigine kadar imanla dolmustur.» Yahya b. Mualla, Hz. Aise'nin söyle dedigini rivayet etmistir: «Rasûlullah (s.a.v.)'m sahabelerinden her biri hakkında diyecegim söz vardır. Ancak Ammar b. Yasir hakkında diyecegim yoktur. Zira ben, Rasûlullah (s.a.v.)'m onun hakkında söyle buyurdugunu isittim: Dogrusu Ammar b. Yasir, ayaklarinin tabanindan kulak yumusagina kadar imanla dolmustur.»

Yahya, Alkame'nin söyle dedigini rivayet etmistir:

Samlıların yanına gittim. Orada Halid, b. Velid'le karsılastım. Halid, benimle sohbet ederken söyle dedi: «Bir konuda Ammar, b. Yasir'le aramızda bir konuşma geçti. Ammar beni kendisine şikayet edince Rasûlullah (s.a.v.), bana söyle dedi:

- Ey Halid, Ammar'a eziyet etme. Zira Ammar'a öfke duyan kimseye Allah da öfke duyar. Ammar'a düşmanlık eden kimseye Allah da düşmanlık eder.

Rasûlullah (s.a.v.)'m böyle demesinden sonra ben gidip durumu Ammar'a arzettim. Ve onun kalbindeki kirginliği giderdim.»

Ammar b. Yasir'in faziletine dair birçok hadis-i şerif mevcuttur. O, Sıffîn savaşında doksanbir (veya doksanüç, ya da doksan dört) yaşında şehid edildi. Onu, Ebu Gadiye şehid etmişti.

Yere düştükten sonra başka bir adam, Ammar'm üzerine çöküp kafasını koparmış. Ebu Gadiye ile Ammar'm kafasını koparan o adam, birlikte Muaviye'ye gitmişler ve ikisi de Ammar'i öldürdüklerini iddia ederek Amr b. As da onlara söyle demisti:

- Çekilin bakalım, Allah'a yemin ederim ki, ikiniz de atese girme hususunda münakasa etmektesiniz.

Amr'in böyle demesini duyan Muaviye, bu sözünü o iki adama isitirdiğinden dolayı Amr'i kinadı. Amr da ona:

- Allah'a yemin ederim ki, bunu sen de bilmektesin. Ben, bundan yirmi sene önce ölmeyi arzularım, diye karşılık verdi.»

Vakîdî, Asim'm söyle dedigini rivayet etmistir:

«Ammar b. Yasir'in cenaze namazını Hz. Ali kıldirdi. Onu yıkamadan defnettiler. Hz. Ali, Ammar'la birlikte Hasim b. Utbe'nin de cenaze namazını kıldirmisti. Ammar'm cenazesi Hz. Ali'nin tarafında, Ha-sim'in ki ise kible tarafında idi. Denildigine göre Ammar, Sıffîn savaşının yapıldığı yere defnedilmiş tir. Esmer tenli, uzun boylu idi. Omuzlarının arası genişti. Sela gözlüydü. Saçlarındaki beyaz telleri koparıp atmaz, ya da boyamazdı.» [20]

İslâmîyet'in ilk zamanlarında Müslüman oldu.Rasûlullah (s.a.v.) ile birlikte gazalara gider, yaralıları tedavi eder, onlara su verirdi. Çok hadis rivayet etmiştir. Bu senede yani hicretin otuzyedinci senesinde Siffîn savaşında çok sayıda insan öldürüldü. Rivayete göre Samlilardan 45.000, Iraklılardan 25.000 kisi öldürülmüştür. Baska bir rivayete göre ise bu savaşa katılan 120.000 kisilik Irak ordusundan ise 40.000 kisi; 60.000 kisilik Sam ordusundan da 20.000 kisi öldürülmüştür. Bu öldürülenler arasında önde gelen meshur şahsiyetler vardı ki, onların tamamının adlarını burada sayarsak konu uzayacaktır. Yeterince anlatmışsınız. Doğruyu yüce Allah daha iyi bilir. [21]

[1] İbn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 7/430-439.

[2] İbn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 7/439-444.

[3] İbn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 7/444-447.

[4] İbn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 7/447-449.

[5] İbn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 7/449-453.

[6] İbn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 7/453-457.

[7] İbn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 7/457-462.

[8] İbn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 7/462-465.

[9] İbn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 7/466-481.

[10] İbn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 7/481-484.

[11] İbn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 7/484-485.

[12] İbn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 7/485-486.

[13] İbn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 7/486-487.

[14] İbn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 7/487.

[15] İbn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 7/487.

[16] İbn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 7/487.

[17] İbn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 7/487.

[18] İbn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 7/487.

[19] İbn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 7/488.

[20] İbn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 7/488-489.

[21] İbn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 7/489.

Hicretin Otuzsekizinci Senesi 1

Fasil 6

Hicretin Otuzsekizinci Senesinde Vefat Eden ' Sahsiyetler Sehl B. Hanif 7

Sinvan B. Beydâ. 7

Süheyb B. Sinan B. Malik. 7

Hz. Ebu Bekir Es-Siddik'in Oglu Muhammed. 8

Esma Bintî Umeys. 9

Hicretin Otuzdokuzuncu Senesi 9

Hicretin Otuzdokuzuncu Senesinde Vefat Eden Sahsiyetler Sa'd El-Kurazî 11

Ukbe B. Amr B.' Sa'lebe. 12

Hicretin Kirkinci Senesi 12

Mü'minlerin Emirî Hz. Ali'nin Öldürülmesi 14

Hz. Ali'nin Esleri, Ogullari Ve Kizlari 23

Müminlerin Emirî Ali'nin Fazileti 25

Kardeslik Hadîsi 27

Hz. Ali'nin Fatimatü'z-Zehra (R.A.) ile Evlenmesi 34

Gadir-î Hum Hadisi 39

Kus Hadisi 42

Hz. Ali'nin Faziletine Daîr Baska Bir Hadîs. 43

Hicretin Otuzsekizinci Senesi

Bu senede Muaviye, Amr b. As'i Misir'a gönderdi. Amr, Misir diyarini Hz. Ebu Bekir'in oğlu Muhammed'in elinden aldı. Muaviye, Misir'a Amr b. As'i vali olarak atadı. Daha Önce Hz. Ali, oraya Kays b. Sa'd b. Ubade'yi vali olarak tayin etmişti. Kays, orayı istila eden Muhammedb. Ebi Hüzeyfe'nin elinden kurtarmıştı. Hz. Osman, kusatma altına alındığı zaman Misir valisi Abdullah b. Sa'd b. Ebi Serh idi. Abdullah, orayı fethetmiş olan Amr b. As'i Misir'daki görevinden uzaklaştırmıştı. Nitekim bunu önceki sayfalarda da anlatmıştık. Sonra Hz. Ali, Kays b. Sa'd'ı, Misir valiliğinden azledip oraya Hz. Ebu Bekir'in oğlu Muhammed'i atamıştı. Ancak Kays'i oradan azlettigine de pisman olmuştur. Çünkü Kays b. Sa'd, Muaviye'ye de Amr b. As'a da denk bir şahsiyetti. Hz. Ebu Bekir'in oğlu Muhammed, oraya tayin edildiğinde Muaviye'ye ve Amr b. As'a denk bir kuvvete sahip değildi. Kays b. Sa'd, Misir valiliğinden azledildiğinde dönüp Medine'ye gitti. Sonra Irak'ta bulunan Hz. Ali'nin yanına gitti. Onunla beraber oldu. Muâviye, bu hususta şöyle diyordu:

«Allah'a yemin ederim ki, Kays b. Sa'd, beni Ali'nin yanında bulunan 100.000 savaşçıdan daha çok kızdıran bir şahsiyettir.»

Kays, Siffm savaşında Hz. Ali'nin safları arasında Muaviye'ye karşı savasti. Hz. Ali, Siffin savaşından sonra Mısırlıların yirmialtı yaşında genç bir vah olusu yüzünden Muhammed b. Ebu Bekir'i hafife aldıklarını ve otoritesini tanımadıklarını duyunca Mısır valiliğine tekrar Kays b.Sa'd'i atamaya karar verdi. Güvenlik kuvvetlerini onun ya da Musul ve Nusaybin valisi olan Ester en-Nehaî'nin uhdesine vermek istedi. Siffin savaşından sonra Hz. Ali, bu durumu Ester'e bir mektupla bildirdi. Onu yanına çağırttı. Sonra Mısır'a vali olarak atadı.

Muaviye, Mısır valiliğine Hz. Ebu Bekir'in oğlu Muhammed'in yerine Ester en-Nehaî'nin atandığını duyunca çok öfkeleni. Çünkü o, Mısır'ı Hz.Ebu Bekir'in oğlu Muhammed'in elinden almaya tamahlanmış-ti. Ester en-Nehaî'nin akıllı ve bahadır biri olması yüzünden Mısır'ı kendisine karşı koruyacağını biliyordu. Ester, Mısır'a gitmek üzere yola çıkıp Kalzum'a ulaştığında haraç toplama görevlisi Hansar, onu kasla-di. Hansar, Ester'e yemek yedirdi ve bal serbeti içirdi. Ester de bu yüzden vefat etti. Muaviye, Amr b. As ve Samlilar, bu hadiseyi duyunca: «Allah'ın baldan askerleri vardır.» dediler.

"Tarih" adlı eserinde Ibn Cerir'in anlattığına göre Muaviye, Han-sar'a haber göndererek Ester'e tuzak kurmasını ve öldürmesini istemiş ve bunu yaptığı takdirde kendisine bazı vaatlerde bulunmuştu. Bu yüzden Hansar, Ester'i öldürmüştü. Ancak bu anlatılanların doğruluğunda ihtilaf vardır. Sayet doğruluğunu var sayarsak demek ki, Muaviye, Hz. Osman'ın katillerinden biri olduğu için Ester'i öldürmeyi caiz görmüştür.

Kısaca anlatmak istediğimiz şudur ki; Muaviye ile Samlilar, Ester en-Nehaî'nin ölümüne çok sevindiler. Bundan haberdar olan Hz.Ali de bahadır ve yetenekli bir kimse olduğundan ötürü Ester'in Ölümüne üzüldü. Hz. Ebu Bekir'in oğlu Muhammed'e de mektup yazarak Mısır valiliğini devam ettirmesini emretti. Yalnız Muhammed'in Mısır'daki otoritesi zayıflamıştı. Ayrıca Hz. Osman'ın Harbeta beldesinde bulunan taraftarları da ona muhalefet bayrakını açmışlar ve güçlenmişlerdi. Hz. Ali, Siffin'den dönerken ve hakem hadisesi vuku bulurken Iraklılar, Samlilarla yaptıkları savastan bozguna uğramış vaziyette geri dönerken bunlar iyiden iyiye kuvvetlenmişlerdi. Samlilar da Devmetü'l-CendePde iktidarın sarsılması esnasında halifeligi Muaviye'ye teslim etmişler ve durumları kuvvetlenmişti. O esnada Muaviye, komutanları Amr b. As, Surahbil b. Semt, Abdurrahman b. Halid b. Velid, Dahhak b. Kays, Büsr b. Ebi Ertat, Ebu Aver es-Sülemî ve Hamza b.Sinan el-Hemedanî ile diğerlerini toplantıya çağırarak; Mısır diyarına gitme hususunda fikirlerini sormuş, onlar da olumlu cevap vererek: «Sen nereye gidersen biz de seninle beraberiz.» demişlerdi. Fethettiği takdirde Mısır valiliğini Amr b. As'a vereceğini Muaviye, bu

toplanti akabinde açıklamis, Amr b.As da buna sevinerek Muaviye'ye söyle demisti:«Misirhların üzerine savastan anlayan güvenilir bir adam komutasinda askerler göndermem uygun görüyorum.Çünkü Misir'da Hz.Osman'm taraftarlari vardir. Gönderecegin orduya, muhaliflere karsi yardima olacaklardir.»

Muaviye de söyle dedi:«Oraya asker gönderecegimizi oradaki taraftarlarimiza haber verecek bir adam göndermek istiyorum. Ayrica oradaki muhaliflerimize de bir adam gönderip de bu adamin onlari barisa davet etmesini istiyorum. Ey Amr! Sen acelelilikle temayüz etmis ve bundan hayir görmüs bir kimsesin. Ben de agir davranmakla temayüz etmis ve bundan hayir görmüs bir kimseyim. Ey Amr! Allah sana neyi takdir ederse onu yap. Yemin ederim ki, sen ve Misirlilarin durumu aranızdaki bir savasla sona erecektir.»

Bundan sonra Muaviye, Misir diyarindaki Hz. Osman taraftarlari-ninin ve Hz. Ali'ye be/at etmeyenlerin, onun gönderdigi valilerin emri altina girmeyenlerin reisleri olan Muaviye b. Hadic es-Sekunî ile Mesle-me b. Muhalled el-Ensârf ye haber göndererek ordusunun Misir'a gelmek üzere oldugunu bildirdi. Misir'daki Osman taraftarlarinin sayisi 10.000 civarinda idi. Bu haberi Sebi adli kölesiyle Misir'a ulastirdi. Mektup, Mesleme ile Muaviye b. Hadic'e ulasinca bunlar sevindiler ve cevaplarini göndererek bundan mutluluk duyduklarini ve gönderecegi orduya yardimci olacaklarim beyan ettiler. Bunun üzerine Muaviye de 6.000 kisilik bir orduyu Amr b. As komutasinda Misir'a gönderdi. Muaviye, orduyu yola çıkardi. Amr b. As'la ve dal as ti. Allah'tan kokmasini, takvali olmasini, merhametli olmasini, muhaliflerine süre tanimasini, aceleci olmamasini, kendisiyle savasanlarla savasmasini, arkasini dönüp kaçanlari affetmesini, insanlari barisa ve cemaata davet etmesini tavsiye etti. Ona: «Eger galib olursan yardimcilarin senin yaninda baskalarina göre ayrıcalikli olsunlar.» dedi.Amr b. As, Misir'a hareket etti. Oraya vardiginda Hz. Osman taraftarlari da onun askerlerine katildilar. Amr, onlari da komutasi altina alarak Hz. Ebu Bekir'in oğlu Muhammed'e söyle bir mektup gönderdi:

«Simdi sen buralardan uzaklas. Çünkü benim elimle öldürölmeni istemiyorum.Sana galip olma arzusunda degilim. Su beldelerde insanlar sana karsi toplanmislar ve senin yönetimini protesto edip sana uyduklarından ötürü pisman olmuslardir. Zahir ile batin bir araya geldiginde seni yakalayip öldürecek olan kimseye teslim edeceklerdir. Buralardan çikip git. Dogrusu ben sana öğüt verenlerdenim vesselam.»

Amr b. As, bu mektubu ile birlikte Muaviye'nin de kendisine yazmis oldugu mektubu Hz. Ebu Bekir'in oğlu Muhammed'e gönderdi. Muaviye, mektubunda ona söyle demektedir:

«Taskinligin ve haksizligin sonucu, büyük bir vebaldir. Haksiz yere kan akitan kimse dünyada intikamdan, ahirette azapli bir sorumluluktan kurtulamaz. Dogrusu biz, Osman'a karsi senden daha sert muhalefetti baska bir kimse bilmemekteyiz. Hani o zamanlar, sen elindeki hançerinle onun bagirsaklarina ve sah damarlarina vuruyordun ve senin bu yaptiklarindan haberim olmadigim saniyordun. Nihayet geldin ve memleketime komsu bir diyara vali oldun. Oysa senin valilik yaptigin diyarin ahalisinin büyük bir çogunlugu benim taraftarlarim dir. Ve sana karsi öyle bir ordu gönderdim ki, bu ordudaki askerler seninle cihad etmeyi Allah'a yaklasma'vesilesi saymaktadirlar. Her nerede olursan ol, Allah bu intikami senden mutlaka alacak ve seni kisasa tabi tutacaktır. Vesselam.»

Hz. Ebu Bekir'in oğlu Muhainmed, kendisine gönderilen bu iki mektubu dürüp Hz. Ali'ye gönderdi ve Muaviye'nin emri üzerine Amr b. As'in bir orduyla Misir'a geldigini bildirdi. Sonra da: «Eger Misir diyarina ihtiyacin varsa, bana mal ve adam gönder vesselam.» dedi. Hz. Ali de sabirli olmasini, düşmanla savasmasini ve kendisine mal ve adam gönderecegini, elden geldigince takviye birlikler gönderecegini Muhammed'e bir mektupla bildirdi. Muhammed de Muaviye'ye cevabî mektubunu gönderdi. Mektubunda çok agir ifadeler vardi. Ayni seviyede bir mektubu Amr b. As'a da gönderdi. Kendisi de kalkip halka bir nutuk irad etti. Onlari cihada ve üzerlerine gelmekte olan Samlilarla savasmaya tesvik etti.

Amr b. As, kendi ordusuyla ve Misir'da ikamet etmekte olup kendisinin saflarina katilan Osman taraftarlariyla toplam olarak 10.000 kisilik bir askeri birlikle Misir'a geldi.

Hz. Ebu Bekir'in oğlu Muhammed de çağrisina icabet eden 2.000 Misirli süvariyle harekete geçti. Ordusunun öncü kuvvetlerinin basina Kinane b. Bisir'i komutan olarak atadi. Kinane, karsilastigi Samlilarla savasiyor, onlari maglub edip Amr b.As'a gönderiyordu. Amr b. As da Muhammed'e karsi Muaviye b.Hadic'i gönderdi. Muaviye b. Hadic, arkadan gelip Muhammed'in askerlerine saldirdi. Samlilarda önden gelip saldirdilar. Böylece Muhammed'in ordusunu çembere aldilar. Bunun üzerine Kinane, atindan inip düşmanla savasti. Savasirken de su ayet-i kerimeyi okudu:

«Hiçbir kimse, Allah'in izni olmadan ölmez.O,belli bir vakte baglanmistir.» (Al'i Imrân, 145.)

Kinane savasti, nihayet öldürüldü.Bunun üzerine Hz. Ebu Bekir'in oğlu Muhammed'in askerleri dagilip gittiler.Muhammed'in kendisi de oralardaki bir harabeye gidip sigindi. Amr b.As, Misir'in Fustat kentine girdi. Muaviye b. Hadic, Muhammed'i aramaya basladi. Yolda bir cemaata rastladi.Onlara: «Taninmadiginiz bir adam buradan geçti mi?» diye sordu. Onlar: "Hayir." diye cevap verince aralarindan biri söyle dedi:

«Ben su harabede bir adamin oturmakta oldugunu gördüm.» Muaviye b. Hadic de: «Ka'be'nin Rabbine yemin ederim ki odur.» dedi. Harabeye gidip Muhammed'i disari çıkardilar. Susuzluktan ölmek üzereydi. Kardesi Abdurrahman b.Ebu Bekir, Amr b.As'a gitti. Abdurrahman da onunla birlikte Misir'a gelmistti. Amr b. As'a: «Kardesimi iskenceyle mi öldüreceksiniz?» diye çıkisti. Amr b. As da Muaviye b.Hadic'e haber göndererek Hz.Ebu Bekir'in oğlu Muhammed'i öldürmeden yanina getirmelerini istedi. Ancak Muaviye b. Hadic, söyle dedi: «Hayir vallahi olmaz. Onlar, Kinane b. Bisr'i öldürsünler de ben Ebu Bekir'in oğlu Muhammed'i sag birakayim! Bu olacak sey midir?» Hz.Ebu Bekir'in oğlu Muhammed, Hz. Osman'i öldürenlerdendi. Hz. Osman, onlardan su istemis ancak vermemislerdi. Yakalandiginda Hz. Ebu Bekir'in oğlu Muhammed, içmek için su istemis, ancak Muaviye b. Hadic, söyle karsilik vermisti: «Eger ben sana bir damla su içirecek olursam Allah bana ebediyete kadar su içirmesin. Çünkü siz Osman'i içecek sudan mahrum birakmistiniz. Allah da ona saf bir içecek verdi.»

Ibn Cerir'le baskalarinin anlattiklarina göre Ebu Bekir'in oğlu Muhammed, Muaviye b. Hadic, Amr b. As, Muaviye ve Hz. Osman'a tahkir edici sözler sarfedince Muaviye b.Hadic, öfkelenerek onu öldürmüs, sonra cesedini esek lesleri arasina atarak yakmisti. Hz. Aise, bunu duyunca çok üzölmüs ve Muhanimed'in çocuklarim yanina almisti. Aralarinda oğlu Kasim da vardi. Hz. Aise, her namazdan sonra Muaviye ve Amr b. As'a beddua etmeye baslamisti.

Vakidî'nin anlattigina göre Amr b.As, aralarinda Ebu Aver es-Sülemî'nin de bulunduğu 4.000 kisilik bir orduyla Misir'a geldi. Müsen-na denen yerde Misirlilarla karsilasti. Siddetli bir sekilde savasti. Nihayet Kinane b.Bisr b.Attab et-Tecib'i öldüröldü. O esnada Hz. Ebu Bekir'in oğlu Muhammed kaçip Cebele b.Mesruk adindaki bir adamin yaninda gizlendi. Cebele, Muaviye b. Hadic'e gidip Muhammed'in yaninda gizlenmekte oldugunu ihbar etti. Muaviye b. Hadic'in adamlari da gelip Muhammed'in gizlenmekte olduğu evi çembere aldilar. Muhammed çıkıp onlarla çarpisti. Nihayet öldüröldü. Bu hadise, hicri otuzsekizinci senenin safer ayinda vuku buldu. Muhammed öldüröldükten sonra Hz. Ali, Ester en-Nehai'yi Misir'a vali olarak gönderdi. Ancak Ester yolda iken vefat etti. Dogrusunu Allah bilir.

Amr b.As, Misir'daki durumlarini, oradaki fethini, insanlari ken- . dilerine itaat ettiklerini, emirlerini dinlediklerini, cemaatin toplandigini ve kendilerine verilen emrin yerine getirildigini bildiren bir mektubu Muaviye'ye gönderdi.

Hisam b. Muhammed el-Kelbî'nin anlatiltigina göre Muhammed b. Ebi Hüzeyfe b. Utbe de Hz. Ebu Bekir'in oğlu Muhammed'in öldürölmesinden sonra yakalanmisti. Bu, Hz. Osman'a karsi asileri kiskirtanlardan ve onu

öldürmeleri için azmettirenlerdendi. Amr b. As, bunu yakalayip Muaviye'ye gönderdi. Kendisi hemen onu-öldürmek istemedi. Çünkü Muaviye'nin dayisi oğluydu. Muaviye, onu Filistinde hapsetti, ancak hapisten kaçıp gitti. Belka diyarında Abdullah b. Amr b. Zalam adında biri onu takibe basladı. Muhammed, bir magaraya gizlenmişti. Yabani esekler gelip magaraya girmek istediklerinde Muhammed'i görünce ürküp kaçmışlardı. Orada ekin biçenlerden birkaç kişi merkeplerinin kaçışıklarını görünce bir tuhaflik olduğunu sezmisler, magaraya gidip baktıklarında Muhammed'in orada gizlenmekte olduğunu görmüşlerdi. Bunlar gidip durumu Abdullah b. Amr b. Zalam'a bildirdiler. Abdullah b. Amr, onu Muaviye'ye gönderdiği takdirde Muaviye'nin onu affedeceğinden endise etti. Kendisi onun boynunu vurdu.

Ibn Kelbî de böyle demistir. Vakidî ile diğerlerinin anlattıklarına göre Muhammed b. Ebi Hüzeyfe, hicretin otuzaltı senesinde öldürülmüştür. Nitekim biz de önceki sayfalarda böyle demistik. Doğrusunu Allah bilir.

Ibrahim b. Hüseyin b. Dizil kitabında der ki: Amr b. As, Müslümanların gizliliklerini Rumlara açıklayan Mısırlı bir Kiptînin suçunu tesbit etmiş ve yaklaşık 13.000.000 dinar tutarındaki malını ganimet saymıştı.

Ebu Mihnef, bazı senetlere dayanarak şöyle demistir: Hz. Ali, Ebu Bekir'in oğlu Muhammed'in öldürüldüğünü ve Mısır'da cereyan eden hadiseleri, Amr b. As'ın orayı ele geçirdiğini, Mısırlıların onun ve Muaviye'nin etrafında toplandıklarını duyunca çevresindeki halka bir nutuk irad etti. Onları, cihada ve sabra tesvik edip düşmanları olan Samlılara, Mısırlılara karşı gazaya davet etti. Küfe ile Hire arasındaki Cerea mintikasında buluşmalarını söyledi. Ertesi gün oraya gitmek üzere yola çıktı. Nihayet gidip Cerea'ya konakladı. Fakat pesinden gelen olmadı. Akşam olunca ahalinin esrafına haber gönderip yanma çağırttı. Yanma geldiklerinde hüznü ve umutsuzdu. Kalkıp onlara şöyle bir konuşma yaptı:

«Bazı işleri kaza buyuran ve bazı fiilleri takdir eden, beni sizinle imtihan eden ve kendilerine emrettiğimde bana itaat etmeyen kimselerle beni simyan, davet ettiğimde davetime icabet etmeyen kimselerle beni mihnete düşüren Allah'a hamdolsun. Hayret ediyorum, Muaviye, bazı kati ve bayagi adamları davet ediyor, onlar onun davetine icabet ediyorlar. Oysa Muaviye, onlara hiç bir bağışta bulunmuyor ve yardımda etmiyor. Ama buna rağmen senede iki ya da üç kez dilediği yere gitme hususunda ona icabet ediyorlar. Ben sizi davet ediyorum, sizler akıllı kimselersiniz, bağışlara ve yardımlara mazhar kimselersiniz. Buna rağmen yanımdan ayrılıp gidiyor, bana isyan ediyor ve bana karşı muhalefette bulunuyorsunuz. Bu ne istir?»

Malik b. Ka'b el-Evsî, kalkıp insanları Hz. Ali'nin emrine uymaya, buyruklarını dinlemeye ve kendisine itaatla bulunmaya davet etti. 2.000 kişi onun bu çağrısına icabet etti. Hz. Ali de bu çağrıya icabet edenlerin

basina Malik b. KaVi komutan yaptı. Bunlar bes gün süreyle yol aldılar. Bu sırada Misir'dan Hz. Ebu Bekir'in oğlu Muhammed'in yanında yer almış olan bir grup gelerek Misir'daki hadiseleri, Hz. Ebu Bekir'in oğlu Muhammed'in nasıl Öldürüldüğünü, Amr b. As'm orayı nasıl ele geçirdiğini, Hz. Ali'ye bildirdiler. Hz. Ali de Malik b. KaVa haber göndererek onu yoldan geri çevirdi. Çünkü onların Misir'a ulaşmadan önce Samlilerin kendilerine bir tuzak kurmalarından korktu.

Iraklılar, Hz. Ali'ye muhalefet etmeye başladılar. Emirlerine uymadılar. Yasaklarına riayet etmediler. Ona bas kaldırdılar. Hükümlerine, sözlerine ve ve fiillerine aldiris etmediler. Çünkü cahildiler. Akılları kitti. Kaba ve kati kimselerdi. Çocukları facir ve günahkardı. Bunun üzerine Hz. Ali, Basra'daki valisi İbn Abbas'a bir mektup göndererek Iraklılardan gördüğü muhalefet ve inadi şikayet etti. İbn Abbas da ona bir teselli mektubu gönderdi. Hz. Ebu Bekir'in oğlu Muhammed'in öldürülmesinden ötürü taziyetlerini sundu, insanlardan gördüğü anlayıssızlığa sabretmesini, kötülüklerine tahammül etmesini söyledi. Allah'ın sevabının dünyadan daha hayırlı olacağını ona ifade etti. Bundan sonra İbn Abbas, Basra'dan kalkıp Kûfe'de bulunan Hz. Ali'nin yanına gitti. Yerine de Ziyad'ı vali vekili olarak bıraktı.

O esnada Muaviye, Abdullah b. Amr el-Hadremî ile birlikte bir mektubu Basralılara göndererek onları, Amr b. As'ın hakem olarak verdiği hükme uymaya davet etti, Abdullah b. Amr el-Hadremî, Basra'ya geldiğinde Beni Temim kabilesinin yanına, konuk oldu. Onu himaye ettiler. İbn Abbas'ın vekili olan Ziyad da ona karşı harekete geçti. Ziyad, Abdullah b. Amr el-Hadremî'ye karşı A'yun b. Dabia'yi bir cemaatla birlikte gönderdi. Bunlar gidip savastılar. A'yun b. Dabia öldürüldü. Ziyad da İbn Abbas'm ayrılışından sonra Basra'da meydana gelen hadiseleri bir mektupla Hz. Ali'ye bildirdi. O esnada Hz. Ali, Cariye b. Kudame et-Temimî'yi elli kişiyle birlikte kavmi olan Beni Temim kabilesine gönderdi. Onunla birlikte onlara hitaben yazmış olduğu bir mektubu da göndermişti. Bunun üzerine Beni Temim kabilesinin çoğu Abdullah b. Amr el-Hadremî'den vaz geçtiler. Onu yarımsız bıraktılar. Cariye de üzerine yürüdü. Onu ve beraberindeki adamları, bir evde kusatma altına aldı. Beraberindeki adamlar, kırk veya yetmiş kişiydiler. Cariye, onların suçlarını beyan edip mazeretlerini dinledikten, onları uyurip korkuttuktan sonra hareketlerinden vazgeçmemeleri üzerine onları ateşle yaktı. [1]

Fasil

İbn Cerir'in sahih bir rivayette anlattığına göre Hz. Ali, hicretin otuzsekizinci senesinde Nehrevanlılarla savasmıştır. Hırrîs b. Rasid en-Naci, bu senede Hz. Ali'ye bas kaldırmıştı. Hırrîs'in beraberinde kendi kavmi olan Beni Naciye kabilesinden 300 kişi vardı. Hırrîs ve beraberindekiler, Kûfe'de Hz.

Ali ile birlikteydiler. Hirris, bir gün Hz. Ali'nin yanina gelip ona söyle demisti:

- Ey Ali, vallahi artik senin emrine itaat etmeyecek, arkanda namaz kilmayacagim. Yarin da senden ayrilip gidecegim.

- Anan seni kaybetsin. Böyle yaptigin takdirde Rabbine asi olmus, ahdini bozmus olur ve sadece kendine zarar vermis olursun. Niçin böyle yapıyorsun?

- Çünkü sen kitabın hükümleri hususunda baskasini hakem tayin ettin, is ciddiye gelince hakki tutmakta aciz kaldin.Zalim bir topluluga meylettin. Ben, seni kiniyorum, senden intikam alacagim. Hepimiz sana muhalifiz.

Bu konusmadan sonra Hirris, arkadaslarinin yanina dönüp onlarla birlikte Basra beldesine dogru harekete geçti. Hz. Ali de peslerine Makil b. Kays'i, sonra da Halid b. Madan et-Taî'yi gönderdi. Halid, dindar güçlü, kuvvetli ve salih bir kimseydi. Hz. Ali, Halid b. Madan'i yola çıkarırken MakiTin sözlerini dinlemesini ve ona itaat etmesini emretti. Halid ve beraberindekiler, Makil'le bulusunca birlesip tek bir ordu haline geldiler. Sonra Hirris ve arkadaslarinin pesine düstüler. Aramaya basladilar. Ram Hürmüz daglarına vardilar. Hirris ve adamlarina karsi safa dizildiler. Makil b. Kays, birliginin sag cenahina Yezid b. Dabbfyî komutan yapti. Kendisi de beraberindeki Araplarla birlikte sag cenahta durdu. Kendisine tabi olan Kürtleri ve daglilari da sol cenaha yerlestirdi. Makil b. Kays, ilerleyip askerlerine hitaben söyle bir nutuk irad etti-

«Ey Allah'in kullari! Karsinizdaki adamlara önce siz vurmayin. Onlar savasa baslamadikça siz baslamayin. Gözlerinizi yumun. Konusmalarinizi azaltin. Kendinizi vurmaya ve mizraklamaya konsantre edin. Size bu vesileyle sevap verilecegini müjdeliyorum. Çünkü sizler, dinden çıkan bir nrkayla, haraç vermeyen daglilarla savasmaktasiniz. Hirsizlar ve Kürtlerle savasmaktasiniz. Size saldirildigmda sizler de tek adam gibi hep birlikte siddetlice saldirin.» Bundan sonra Makil, binegini iki defa hareket ettirdi. Üçüncüde düşmana karsi saldiriya geçti. Biz de onunla birlikte topluca saldirdik. Allah'a yemin ederim ki o, dinden çıkanlar karsimizda bir saat dahi dayanamadilar. Sonra kaçip gittiler. Biz de o ayak takimlarim ve Kürtleri öldürdük. Onlardan 300 civarinda adam öldürmüstük. Hirris de yenik düşüp kaçmis, israf mintikasina siginmisti. Orada kavminden çok sayida adam vardi. Adamlari ona tabi oldular. Hz. Ali taraftarlari, onu ve adamlarim Sifu'l-Bahr'da Öldürdüler. Hirris'i Numan b. Sahban öldürdü. Bu savasta Hirris'le birlikte 170 kisi öldürüldü.

Sa'bî dedi ki: Hz. Ali, Nehrevanlüari öldürünce kavminden çok sayida adamlar ona muhalefet ettiler. Etrafindaki saflar çözüntüye ugradi. Beni Naciye kabilesi, ona muhalefete basladi. îbn Hadremî, Basra'ya gitti.

Daglılar ahidlerini bozdular. Haraç ödemekte olanlar haraç ödememeye başladılar. Oradaki vali Sehl b. Hanif i Fars diyarından kovdular. Bunun üzerine ibn Abbas, Hz. Ali'ye Ziyad b. Ebihi'yi oraya vali olarak ataması tavsiyesinde bulundu.Hz. Ali de Ziyad'i oraya vali olarak atadı. Ziyad, hicretin otuzdokuzuncu senesinde büyük bir toplulukla Fars diyarına vali olarak gitti. Onlari zorladi ve nihayet onlar da haraç ödemeye başladılar.

ibn Cerir ve digerleri dediler ki: Hicretin otuzsekizinci senesinde insanlara Mekke valisi Kusem b. Abbas haccettirdi. Kusem'in kardesi Ubeydullah b. Abbas, Yemen valisi idi.Yine bunlari kardesleri Abdullah da Basra valisi idi. Temman b. Abbas ise Medine valisi idi. Horasan'da Halid b. Kurre el-Yerbuî vali idi. Baska bir rivayete göre Horasan valisi Ibn Ebzi idi. Misir diyarina gelince orasi Muaviye'nin hükmü altina girmisti. Muaviye, oraya Amr b. As'i vali olarak atamisti. [2]

Hicretin Otuzsekizinci Senesinde Vefat Eden ' Sahsiyetler Sehl B. Hanif

Bu zatin soy kütüğü şöyledir: Sehl b. Hanif b. Vahib b. Alim b. Salebe el-Ensari el-Evsî. Bedir savasina katildi. Uhud savasinda sebat etti. Diger gazvelerde de hazır bulundu.Hz. Ali'nin arkadasiydi. Onunla beraber bütün savaslara istirak etti. Yalnız Cemel savasinda hazır bulunmadi. Çünkü o zaman Hz. Ali, onu Medine'de vali olarak birakmisti. Sehl b. Hanif, hicri otuzsekizinci senede Kûfe'de vefat etti. Cenaze namazini Hz.Ali kildirdi. Namazinda bes ya da alti tekbir aldı. Sehl'in Bedir savasma katilan sahabelerden olduğu söylenmistir. [3]

Sinvan B. Beydâ

Bu zat, Sehl b. Beyda'nın kardesidir. Bütün savaslara istirak etmistir. Hicri otuzsekizinci senenin ramazan ayında vefat etmistir. Çoluk çocuğu yoktu. [4]

Süheyb B. Sinan B. Malik

"er-Rûmî" diye bilinir. Yemenlidir. Künyesi Ebu Yahya b. Kasid'dir. Babasi veya amcası Kisra'ya bagli Eyle valisi idi. Bunlari evleri Musul'da Dicle kiyisinda idi. Fırat kiyisinda olduğu da söylenir. Rumlar, bunlari beldelerine baskin yapmis ve küçük yasta Süheyb'i esir almislardi. Bir süre Rumlari yaninda kalmis, sonra Beni Kelb kabilesi onu satın almis, Mekke'ye götür, Abdullah b. Cüd'an onu Beni Kelb kabilesinden satın alarak azad etmistir. Bir süre Mekke'de kalmisti.

Rasûlullah (s.a.v.)'m biseti esnasinda iman etti. Islâmiyet'in ilk zamanlariinda aynı günde Ammar b. Yasir'le birlikte Müslüman olmustu. Kendilerinden önce otuz küsur adam da Islâm'a girmisti. Süheyb, Allah yolunda iskence gören müslümanlar arasinda zafı ardandı. Rasûlullah (s.a.v.), hicret et-

tiginde Süheyb, ondan birkaç gün sonra hicret yolculuguna cikmis yolda iken müsriklerden bir topluluk onu yakalayarak hicretten vaz geçirmek istemislerdi. Süheyb, onların bu amaçlarını farkedince oklugunu çıkararak içindeki okları önüne sermiş ve kendisini geri çevirmek isteyenlere hitaben şöyle demişti:

«Allah'a yemin ederim ki, benim sizden çok daha iyi ok atan bir İdmse olduğumu bilmektesmiz.Yine Allah'a yemin ederim ki, önümdeki su oklardan her biri ile sizlerden bir adamı öldürmedikçe beni ele geçiremezsiniz. Oklarım tükendikten sonra kılıcım ile size karşı savaşır ve nihayet öldürülürüm. Eğer mal pesinde iseniz malimin yerini size söyleye-yim. Benim malim falan yerde gömülüdür.» Malinin gömülü olduğu yeri söylemesinden sonra o müsrik topluluk, Süheyb'i bırakıp döndüler ve malini gömülü olduğu yerden çıkarıp aldılar. Süheyb, Medine'ye ulaştığında Rasûlullah (s.a.v.): «Ebu Yahya (yani Süheyb) alis verisinde kazançlı oldu.» dedi. Cenâb-ı Allah da onun hakkında su ayet-i kerimeyi inzal buyurdu:

«İnsanlar arasında, Allah'ın rızasını kazanmak için canını verenler vardır. Allah kullarına karşı sefkatlidir." (el-Bakara, 207.)

Süheyb, Bedir, Uhud ve müteakip gazvelere katıldı. Ömer, vurulup da kendisinden sonraki halife seçimi için altı kişilik sura meclisini teşkil ettiği zaman Süheyb, Hz. Osman halife seçilinceye kadar namaz kıldırıldı. Hz. Ömer'in cenaze namazını o kıldırıldı. Çünkü Hz. Ömer'in arkadaşısıydı. Ne uzun ne de kısaydı. Kasları bitisikti. Gür saçlıydı. Dilinde asiri derecede Acem aksanı vardı. Son derece dindar ve faziletli bir şahsiyet olmakla birlikte sakacı, mizahçı ve neseli bir kimseydi. Rivayet olunduguna göre Rasûlullah (s.a.v.), onu, gözlerinden biri agridığı halde taze bir salatalık yerken görünce şöyle demişti:

- Gözlerin agridığı halde taze salatalık mı yiyiyorsun?

- Ben bunu sağlam gözümün tarafıyla yiyiyorum.

Rasûlullah (s.a.v.), onun bu cevabı karşısında gülmüştü. Süheyb, hicri otuzsekizinci senede Medine'de vefat etti. Hicri otuzdokuzuncu senede vefat ettiğine dair zayıf bir rivayet de vardır. Vefat ederken yetmiş küsur yaşındaydı. [5]

Hız. Ebu Bekir Es-Siddik'in Oğlu Muhammed

Bu zat, Peygamber Efendimiz'in sağlığında Veda hacı esnasında Harem'de bir ağaç altında doğdu. Anası, Esma binti Umeyyedir. Hz. Ebu Bekir, can çekilirken Esma'nın kendisini yıkamasını vasiyet etmiş, Esma da onu yıkamıştı. Esma'nın siddeti sona erince Hz. Ali onunla evlendi. Böylece Muhammed de Hz. Ali'nin kucagında büyüdü. Halife olunca Hz. Ali, onu Kays b. Sa'd b. Ubade'den sonra Misir'a vali olarak atadı.Ni-tekim bunu

önceki sayfalarda da anlatmistik. Hicri otuzsekizinci senede Muaviye, Amr b. As'i Misir'a gönderdi. Amr da Misir'i Muhammed b. Ebi Bekir'in elinden aldı ve Muhammed'i öldürdü. Bunu da önceki sayfalarda söylemistik. Öldürülürken Muhammed, otuz yasından küçüktü. Allah, ona rahmet etsin ve ondan razı olsun. [6]

Esmâ Bintü Umeys

Bu hanimin soy kütüğü şöyledir: Esmâ binti Umeys b. Mâbed b. Ha-ris el-Hasamiye. Mekke'de Müslüman oldu. Kocası, Cafer b. Ebi Talible Habesistan'a hicret etti. Yine onunla birlikte Hayber'e gitti. Kocası Cafer'le evli iken Abdullah, Muhammed ve Avn adında üç erkek çocuk doğurdu. Cafer, Mu'te'de öldürülünce Ebu Bekir es-Siddik onunla evlendi. Bu evlilikten de Ebu Bekir'in oğlu Muhammed'i doğurdu. Muhammed, Misir'a vali oldu. Hz. Ebu Bekir vefat edince Hz. Ali, Esmâ ile evlendi. Bu evlilikten de Yahya ve Avn adında iki çocuk doğurdu. Esmâ, Meymu-ne binti Haris'in kız kardeşidir. Meymune, Peygamber (s.a.v.) Efendi-miz'in zevcelerindendir. Meymune ile Esmâ, anadan taraf kardeşler. Esmâ, aynı şekilde Hz. Abbas'ın zevcesi Ümmü Fadl'm da ana bir kardeşidir. Esmâ'mn ana bir dokuz kız kardeşi vardır. Yine Esmâ, Hz. Ab-bas'ın Emmare adındaki kız çocuğunun annesi Selma binti Umeys'in de kız kardeşidir.[7]

Hicretin Otuzdokuzuncu Senesi

Bu senede Muaviye, çok sayıda askeri teçhiz ederek Hz. Ali'ye bağlı vilayetlere gönderdi. Zira Muaviye, Amr b. As'm, Ebu Musa el-Es'arî ile birlikte Hz. Ali'yi halifelikten azletme hususunda ittifak ettikten sonra kendisini halifelige nasb etmesinden dolayı halifeliğinin kritik asamaya girdiğini gördü. İnancına göre itaat edilmesi gereken halife kendisiydi. Ayrıca Iraklılardan tesekkül eden bazı orduların ve askeri birliklerin birçok hususta kendisine itaat etmediklerini, emrine uymadıklarını da gördü. Durum bu merkezde iken amacı olan halifelik ve otoriteyi elde edemeyeceğini düşündü. Oysa halifelige kendisinin daha layık olduğu iddiasındaydı. Bu senede Muaviye'nin gönderdiği komutanlardan biri Numan b. Besir'di. Bunu 2000 süvariyle birlikte Aynu't-Temr'e gönderdi. Burada Hz. Ali'ye bağlı 1000 süvarinin komutanı Malik b. Ka*b el-Er-habi bulunuyordu. Bunlar, Samlilerin gelmekte olduklarını duyunca dağıldılar. Malik b. KaVm etranında sadece 100 kişi kaldı. Malik, bu durumu Hz. Ali'ye bildiren bir mektup gönderdi. Hz. Ali de insanlara, Malik b. KaTo'ın etrafında toplanmaları çağrısında bulundu. Ancak onlar, bu çağrıya icabet etmekte ağır davrandılar. Malik'in yanına gitmek için yapılan çağrıya kulak asmadılar. Bunun üzerine Hz. AH, kalkıp onlara söyle bir nutuk irad etti. «Ey Küfe halki! Samlilerin müfrezelerinden her bir müfrezenin üzerinize

gelmekte oldugunu duyunca evlerinize kapanip kapilarinizi üzerinize kilitliyorsunuz. Tipki kelerin deligine; sirtlanin da inine girip kapanmasi gibi evlerinize kapaniyorsunuz. Alda-nan kisi, vallahi sizin aldat ti ginizdir. Sizden ayrılan kimse, aslan payini kazanir ve zafer bulur. Çağrı esnasında hürlerden söz edilmez. Kurtulus anında da güvenilir kardeşler yoktur. Innâ lillah ve innâ ileyhi ra-ciun. (Dogrusu biz Allah'a aidiz ve biz ona dönücüleriz.) Sizden neyi görebildim ki? Görmeyen körler, konuşmayan dilsizler, isitmeyen sagirlar! Innâ lillah ve innâ ileyhi raciun!»

Numan b. Besir, onlara karsi saldiriya geçti, siddetli bir şekilde savastilar.Malik b.Ka'b'in yanında 100 adam vardı. Kiliçlarının kinlerini kirip savasmaya başlamışlardı. Onlar, bu halde iken Mihnef b. Süleym tarafından kendilerine elli kişilik bir takviye kuvveti geldi. Bu takviye kuvvetin komutani Mihnefin oğlu Abdurrahman'di. Samlilar, bu takviye birliğinin geldigini görünce büyük bir takviye birliğinin geldigini sanarak kaçip gittiler. Malik b. Ka'b da onlari kovalamaya başladı ve onlardan üç kişiyi öldürdü. Diğerleri yollarına devam edip gittiler ve amaçlarına eremediler.

Yine bu senede Muaviye, Süfyan b. Avfi 6.000 kişilik bir birliğin başında Heyt sehrine baskın yapmak üzere yola çıkardı. Heyt sehrinin isini tamamladıktan sonra Enbar'a ve Medain'e gitmesini tenbihledi. Süfyan b. Avf yola çıktı. Heyt sehrine varınca orada kimseyi göremedi. Sonra Enbar'a gitti. Orada Hz. Ali'ye bağlı 500 kişilik silahlı bir birlik vardı. Bunlar dagilip gittiler. Geride sadece 100 kişi kaldı.Bunlar sayıca az olmakla birlikte yine de Süfyan b. Avf la savastilar. Sabredip dayandılar. Nihayet komutanları Esres b. Hassan el-Belevî öldürüldü. Öldürülürken yanında otuz kadar arkadaşı vardı. Süfyan b. Avf m askerleri, En-bar'da ele geçirdikleri malları alip Sam'a döndüler. Hz. Ali, bu durumdan haberdar olunca bizzat yola çıktı. Nahile'ye gelip konakladı. Oradakiler kendisine şöyle dediler: «Ey mü'minlerin emiri, bu işi senin yerine biz yapalım.»

Hız.Ali: «Vallahi siz ne benim isimi görebilirsiniz ne de kendi işinizi görebilirsiniz.» dedi ve Samlıların (Süfyan b. Avf birliğinin) pesine Sa'd b. Kays'i gönderdi. Bu zat yola çıktı, onlari takibe başladı. Nihayet Heyt'e vardığı halde onlari yakalayamadı, geri döndü.

Bu senede Muaviye, Abdullah b-. Mes'ad'a el-Fezarî'yi 1700 kişilik askeri bir birlikle Teyma'ya gönderdi. Toplayacağı zekatları çöldeki be-devilere dağıtmasını, sonra Medine, Mekke ve Hicaz'a gelmesini emretti. Abdullah b. Mes'ada da bu emir üzerine Teyma'ya gitti. Etrannda çok sayıda adam toplandı. Hz. Ali, bu durumdan haberdar olunca Müseyyeb b. Necibe el-Fezarî'yi 2000 kişilik bir askeri birlikle oraya göndendi. Bu iki birlik Teyma'da karsilastilar. Güneşin zevali esnasında siddetli bir şekilde savastilar. Müseyyeb b. Necibe, İbn Mes'ada'ya saldırdı. Ona üç darbe

vurdu. Onu öldürmek istemiyordu. Aksine ona: «Kurtulmaya bak, kurtulmaya bak!» diyordu. Ibn Mes'ada da kendi kavminden bir grupta oradaki bir kaleye sigindi. Geride kalan askerleri de kaçıp Sam'a gittiler. Bedeviler de Müseyyeb b. Necibe'nin topladığı zekat develerini yağmalayıp götürdüler. Müseyyeb b. Necibe, onları üç gün süreyle kusatma altında tuttu. Sonra kapiya odun atıp atese verdi. Kaledelikler ölmek üzere olduklarını hissedince burçlardan aşağıya eğilip seslendiler. Kendilerinin de Müseyyeb'in kavminden olduklarını söylediler. Bunun üzerine Müseyyeb, onlara acıyarak atesi söndürdü. Gece olunca da kale kapısını açtı, onlar da korkudan kaçıp Sam'a gittiler.

Abdurrahman b. Sebib, Müseyyeb b. Necibe'ye: «Yola revan ol, onları yakala.» dedi. Ancak Müseyyeb, «Hayir, bu olmaz» deyince Abdurrahman: «Mü'minlerin emirine hile yaptın, bunlarla antlaşma yaptın.» dedi.

Bu senede Muaviye, Dahhak b. Kays'i 3.000 kişi ile yola çıkardı. Hz. Ali'nin askerlerinin bulunduğu yere saldırmalarını emretti. Hz. Ali de buna karşılık olarak Hicr b. Adiy'yi 4.000 kişilik bir askeri birlikle yola çıkardı. Kendilerine masraf olarak kişi başına elli dirhem harçlık verdi. Bu iki askeri birlik, Tadmür'de karşılaştılar. Dahhak'ın adamlarından 900 kişi, Hicr b. Adi'nin adamlarından da iki kişi öldürüldü. Gece karanlığı çökünce bunlar dağılıp gittiler. Dahhak da arkadaşlarıyla birlikte kaçıp Sam'a doğru gitti.

Bu senede Muaviye, büyük bir ordunun başında yola çıktı. Dicle'ye kadar gitti. Sonra geri döndü.

Bu sene Ebu Talib oğlu Ali (r.a.), Ziyad b. Ebihi'yi Fars diyarına vali olarak atadı. Farslılar, haraç vermeye ve Hz. Ali'nin emrine itaata yanaşmamışlardı. Bunun sebebi de Ibn Hadremî ve arkadaşlarının Cariye b. Kudame tarafından bulundukları evde yakılmalarıydı. Bu yüzden Farslılar, haraç vermemiş ve itaat dışına çıkmışlardı. Nitekim bunu önceki sayfalarda da anlatmıştık.

Cariye b. Kudame'nin Ibn Hadremî ile arkadaşlarını bulundukları evde yakması hadisesi ülkede duyulunca birçok kimsenin kalplerinde Hz. Ali'ye karşı bir şüphe meydana geldi. Ona karşı muhalefet saflarında yer aldılar ve bu beldelerin ahalisinin çoğu da haraç vermeye yanaşmadılar. Özellikle Farslılar inatlaşarak valileri Sehl b. Hanif'i aralarından çıkarıp kovdular. Hz. Ali de Farslıların başına kimi vali olarak atayacağı hususunda etrafındakilere danıştı. Ibn Abbas ile Cariye b. Kudame, Farslıların başına vali olarak Ziyad b. Ebihi'yi atmasını tavsiye ettiler. Onun sağlam görüşlü ve siyasetten anlayan bir kimse olduğunu söylemeleri üzerine Hz. Ali: «Öyleyse Ziyad, Farslıların valisi olsun.» dedi ve onu Fars ve Kirman şehirlerinin valiliğine atadı. Onu 4.000 süvari ile oraya gönderdi. O da bu senede Fars ve Kirman vilayetlerine giderek ahaliyi itaat altına aldı. Haraçlarını ve üzerlerindeki

haklari ödediler. Tekrar itaat altına girip buyruklari dinlemeye başladılar. Ziyad b. Ebihi de onlari adalet ve emanetle idare etti. Öyle ki, o beldelerin ahalisi: «Yumusaklik ve idarecilikle gelecege dair ileri görüşlülük hususunda bu Arap (Ziyad) kadar Enusirvan Kısra'ya benzer baska birini göremedik.» demislerdi. Onun adaleti, ilim ve keskin görüşü sayesinde o bel-delerdeki huzursuzluklar giderildi. Düzen saglandı. Beytü'1-mal için saglam bir kale edinildi. Orasi Ziyad kalesi olarak biliniyordu. Daha sonra Mansur Eliskeri oraya ordugah kurunca "Mansur kalesi" denmeye baslandı.

Vakidî dedi ki: Bu senede Ebu Talib oğlu Ali, Abdullah b. Abbas'i hac için Mekke'ye gönderdi. Muaviye de Yezid b. Sahbere er-Ruhavf yi insanlara haccettirmesi için Mekke'ye gönderdi. Bu ikisi Mekke'de karsilastiklarında çekistiler. Her biri digerinin hac emirligi yapmasina nza göstermedi. Neticede Seybe b. Osman b. Ebu Talha el-Hacibfnin hac emirligi yapmasi hususunda anlasmaya vardilar. O da bu anlasma üzerine insanlara haccettirdi ve hac mevsimi boyunca onlara namaz kildirdi.

Ebu Hasan el-Medainî dedi ki; Hz. Ali'nin halifeligi süresince Abdullah b. Abbas, hac mevsiminde Mekke'de hazır bulunmadı. Aslında Yezid b. Sahbere'nin hac emirligi hususunda kendisiyle çekistigi kisi Kusem b. Abbas'tir. Bunlar, sonunda Seybe b. Osman'in hac emirligi yapmasi hususunda anlasmaya varmislardı.

İbn Cerir dedi ki: Hicretin otuzdokuzuncu senesinde Hz. Ali'nin şehirlerdeki valileri, otuz sekizinci senedeki valileri idiler. Yalnız İbn Abbas Basra'dan Kûfe'ye gitmiş, yerine Basra'da Ziyad b. Ebihi'yi vekil bırakmıştı. Sonra Ziyad da hicretin otuzdokuzuncu senesinde Fars ve Kirman valiliklerine atanmıştı ki, bunu Önceki kısımlarda da nakletmiştik. [8]

Hicretin Otuzdokuzuncu Senesinde Vefat Eden Sahsiyetler Sa'd El-Kurazî

Bu zat, Rasûlullah (s.a.v.)'m zamanında Küba Mescidinin müezzinliğini yapıyordu.Hz. Ömer halifelige geçince onu Mescid-i Nebevfnin müezzinliğine tayin etti. Bu kisi, aslen Ammar b. Yasinin azadhsı idi. Bayram günlerinde Hz. Ebu Bekir'in, Hz. Ömer ve Hz. Ali'nin önüne kurban etmeleri için keçiyi getiren kisi bu idi. Müezzinlik, uzun süre bu zatin zürriyetinin uhdesinde kaldı. [9]

Ukbe B. Amr B.' Sa'lebe

Bu zatin künyesi Ebu Mesud'dur. Bedir savasına katılmıştır. Yalnız Bedir suyunun başında durmuş, savasa istihak etmemiştir. Sahih olan kavil budur. Akabe bey'atında hazır bulunmuş olup sahabelerin önde gelen sahsıye derindendir. Hz. Ali, Sifî'n ve diger yerlere giderken Kûfe'de yerine vekil olarak bu zati bırakmıştır. [10]

Hicretin Kirkinci Senesi

İbn Cerir dedi ki: Bu yıl içinde Muaviye, Amir b. Lüey kabilesinden olan Büsr b. Ertat'i 3.000 kişilik bir kuvvetle Hicaz'a doğru yola çıkardı. Ziyad b. Abdullah el Bekkari, Avane'nin bu hususta söyle dedigini rivayet etmiştir:

«Muaviye, hakemlerin hükmetmelerinden sonra Beni Amir b. Lüey kabilesinden olan Büsr b. Ertat'i bir askeri birlikte Sam'dan yola çıkardı. Bunlar, Medine'ye vardılar. Medine'de o zaman Hz. Ali'ye bağlı Ebu Eyyüb valilik yapmaktaydı. Ebu Eyyüb, bunların gelmeleri üzerine kaçıp Kûfe'de bulunan Hz. Ali'nin yanına vardı. Büsr de Medine'ye girdi. Kimse onunla savasmadı. Minbere çıkıp söyle seslendi:

«Ey Dinar, ey Neccar, ey Züreyk (Bunlar Ensâr ailelerinin büyüklerinin isimleri idi). Ey Ceddîm ey ceddîm, dün sana burada be^at etmistim. Fakat bugün sen neredesin?» (Böyle demekle Hz. Osman'i kasdet-misti) Bu şekilde hitap ettikten sonra sözlerini söyle sürdürmüştü:

«Vallahi eger Muaviye bana tavsiyede bulunmuş olmasaydı, ben burada karşılaştığım çocukları dahi öldürecektim.»

Böyle dedikten sonra Medinelilerle bey'atlastı ve Beni Seleme kabilesine haber göndererek söyle dedi:

«Vallahi bana Cabir b. Abdullah'i teslim etmediginiz müddetçe can güvenliğiniz söz konusu değildir. Ve sizin bey'atinizi de kabul etmeyeceğim.» Bunun üzerine Cabir b. Abdullah, Rasûlullah (s.a.v.)'in hanımı Ümmü Seleme'nin yanına varıp söyle demisti: «Bu konuda ne düşünüyorsunuz? Böyle bir bey'ati yapmak gerçekten dalalettir. Fakat öldürülmekten de korkuyorum.» Ümmü Seleme söyle demisti: "Bence bey*at et-, men uygun olur. Ben şahsen oğlum Ömer'e ve damadım İbn Zem'a'ya be/at etmeleri için öğüt verdim.» Abdullah b. Zem'a, Ümmü Seleme'nin kızı Zeynep'in kocası idi. Bunun üzerine Cabir gidip Büsr'e itaat etti, onunla bey'atlastı.

Büsr, Medine'de bazı evleri yiktikten sonra Mekke'ye gitmiş, orada bulunan Ebu Musa el-Es'ari öldürülmekten korkmuştu. Büsr, ona söyle demisti: «Ben, Rasûlullah (s.a.v.)'in arkadaşını öldürecek değilim.» Böyle dedikten sonra Ebu Musa'yi serbest bırakmıştı. Ebu Musa, daha önce Yemenlilere bir mektup göndererek Muaviye yanından bir süvari birliğinin bu tarafta gelmekte olduğunu ve onun hakimiyetini kabul etmeyenleri öldüreceğini bildirmişti. Sonra Büsr, Yemen'e gitti. Orada Abdullah b. Abbas, valilik yapmaktaydı. Büsr'ün gelmekte olduğunu duyunca Hz. Ali de Yemen'e Abdullah b. Abdullah b. Meddan el-Havi'yi vali olarak atadı. Büsr Yemen'e girince Abdullah'i ve oğlunu öldürdü. Sonra Ubeydullah b. Abbas'm yüküne rastladı. Yükünün içinde Ubeydullah'ın Abdurrahman ve Kusaym adında iki küçük oğlunu gördü. Onları da öldürdü. Anlatıldığına göre Büsr, bu

seferinde Hz. Ali taraftarlarından çok sayıda adam öldürmüştür. Bu, meshur bir haber olup megazi ve siyer âlimleri nezdinde de bilinen bir husustur. Ancak benim nazarımda bu husus üzerinde düşünmek gerekir, dogrusunu yüce Allah daha iyi bilir.»

Hz. Ali, bunu duyunca Cariye b. Kudame es-Sa'dfyi 2000 kisilik bir kuvvetle ve arkasından Vehb b. Mesud'u da 2000 kisilik baska bir kuvvetle Yemen'e gönderdi. Cariye, Necran'a ulastiginda burada Hz. Osman'in taraftarlarından bir grup adami öldürdü. Bunu duyan Büsr ve adamlari Yemen'den kaçtilar. Cariye, Mekke'ye ulasincaya kadar Büsr'ü takip etti. Oraya vardiginda Müslümanlara: «Mü'minlerin emi-rine bey'at edin.» diye seslenince Mekkeliler: «O ölmüs bulunmaktadır, niye bey'at edelim?» seklinde karsilik verdiler. Cariye:«Ali'nin arkadaslarinin bey'at ettigi kimseye bey'at edeceksiniz.» deyince onlar da korkularından bey'at ettiler.

Cariye b. Kudame, oradan Medine'ye gitmisti. O sirada Medine'de Müslümanlara namaz kildiran Ebu Hüreyre, Cariye'nin geldigini isitince oradan kaçip gitmisti. Cariye de;«Eger o kedi babasini görmüs olsaydim mutlaka boynunu vururdum.» demisti. Sonra Medinelilere dönüp «Ali'nin oglu Hasan'a bey'at etmislerdi. Cariye, Medine'de on gün kaldiktan sonra Kûfe'ye dogru yola çikinca Ebu Hüreyre, geri gelip Müslümanlara namaz kildirmaya devam etmisti.

İbn Cerir dedi ki: Hicretin kirkinci senesinde AH ile Muaviye arasinda savasin durdurulmasi hususunda karsilikli yazismalardan sonra ateskes yapildi. Irak hakimiyeti Ali'ye, Sam hakimiyeti de Muaviye'ye birakildi. Ikisinden biri digerinin ülkesine karsi saldirmazlik sözü vermisti. Sonra Ziyad İbn İshak'm ifadesine göre Muaviye, Hz. Ali'ye söyle bir mektup göndermistir:

«Muhammed ümmeti birbirini öldürdü. Irak sana, Sam da bana olsun.» Hz. Ali, bu teklifi kabul etti. Her biri digerine karsi saldirmamaya söz verdi. Ordular beldelerine gittiler. Düzen bu sekilde saglandi.

İbn Cerir dedi ki: Bu senede İbn Abbas, Basra'dan çikip Mekke'ye gitti. Siyer âlimlerinin çoğunun ifadesine göre valiligi birakti. Diger bazilari ise bunu kabul etmeyerek onun, Ali ile Muaviye arasinda sulh antlasmasi yapilincaya kadar Basra'da valilige devam ettigini söylemislerdir. Hatta onun sulh antlasmasi esnasinda sahid olarak bulundugunu da ifade etmislerdir.

İleriki sayfalarda da anlatilacagi gibi bunu kesin bir ifadele söyleyenlerden biri de Ebu Ubeyde'dir. İbn Cerir, daha sonra İbn Abbas'm Basra'dan çikip gidisinin sebebim söyle anlatir: İbn Abbas, bir gün Basra kadisi Ebu Esved ed-Düelf ye tahkir edici sözler söylemis. Ebu Esved de bu durumu Hz. Ali'ye sikayet etmis ve İbn Abbas'm kendisinin onurunu rencide ettigini bildirmisti.

Ayrica beytül-mahn mallarından bir-seyler aldığını da ihbar etmişti. Bunun üzerine Hz. Ali,îbn Abbas'a mektup göndererek bu durumundan ötürü onu kinamis ve sorumlu olduğunu bildirmistir. İbn Abbas da buna öfkelenerek Hz. Ali'ye su mealde bir mektup göndermisti: «Sen buraya diledigin bir adami vali olarak gönder. Ben buradan göçeceğim vesselam.»

Böyle dedikten sonra İbn Abbas, dayıları Beni Hilal kabilesiyle birlikte Mekke'ye gitti. Kays kabilesinin tamamı da onlara uyarak Basra'dan ayrılıp Mekke'ye gittiler. İbn Abbas, Basra'dan ayrılırken kendi valilik maasiyla ganimet paylarından biriken malları beytül-maldan alıç götürdü. Yola çıktığı zaman baskaları da onun pesine takıldılar. Beni Ganem kabilesi yetişip onları geri çevirmek istediler; bu yüzden aralarında çarpışma meydana geldi. Sonra birbirlerinden el çektiler. İbn Abbas da Mekke'ye girdi. [11]

Mü'minlerin Emirî Hz. Ali'nin Öldürülmesi

Mü'minlerin emiri idi. Allah, ondan razı olsun. İşleri sarma sarmis, ordusu dağılmis, Iraklılar ona muhalefet etmis, onunla birlikte Samlilara karşı savasa gitmekten geri durmuşlar, Samliların durumu kuvvetlenmis, sağa sola saldırmışlar, halifeliğin hakemlerin hükmü gereğince Muaviye'nin hakkı olduğunu iddia etmişlerdi. Çünkü hakemler, Hz. Ali'yi hilafetten hal edip Amr b. As da Muaviye'yi halifelige tayin edince artık Samlilar, Muaviye'ye emir adını vermişlerdi. Samliların gücü fazlalastıkça Iraklıların otoritesi zayıflamisti. Durum bu minval üzereyken Iraklıların emiri Ebu Talib oğlu Ali, o zamanda yeryüzü sakinlerinin en hayırlısı, en abidi, en zahidi, en âlimi ve Allah'tan en çok korkanı idi. Bununla birlikte Iraklılar, onu yalnız bıraktılar. Etrafindan çekildiler. Öyleki Hz. Ali, yaşamaktan hoşlanmaz oldu. Ölümü arzulamaya başladı. Çünkü fitneler çoğalmis, mihnetler ortaya çıkmisti. Su sözü çok söylemeye başlamisti: «Dünyanın en saki adamı daha neyi bekliyor, niçin duruyor, niçin öldürmüyor (beni)?» Sonra da şöyle diyordu: «Vallahi surası kana boyanacaktır.» Bunu derken eliyle, sakalından basına kadar olan kısmı gösteriyordu.

Beyhakî, Hz. Ali'nin şöyle dediğini rivayet etmistir:

«Habbeyi yaran, canlıyı halkeden zata yemin ederim ki, sakalımla basım kana bulanacaktır. Artık dünyanın en bedbaht adamı (olacak olan katil) daha neyi bekliyor (beni niçin öldürmüyor)?»

Hz. Ali'nin böyle demesi üzerine Abdullah b. Sebe, ona şöyle demisti:

- Allah'a yemin ederim ki ey mü'minlerin emiri, eğer bir kimse senin bu dediğini yaparsa (yani seni öldürürse), biz onun asiretini mahvederiz.
- Allah askına katilimden baskasını Öldürmeyin.
- Ey mü'minlerin emiri, senden sonra kimi halife olarak bırakacaksın?

- Herhangi bir kimseyi halife olarak bırakmayacağım. Ben, Rasûlullah (s.a.v.)'m sizi bıraktığı gibi bırakacağım.
- Bizi halifesiz bırakarak huzuruna vardığın zaman Rabbine ne diyeceksin?
- Diyeceğim ki: Allah'im, uygun gördüğün sürece beni, Muhammed ümmetinin başında halife olarak bıraktın. Sonra hayatıma son verdin. Ben de seni onların başında bırakıyorum. Dilersen onları ıslah edersin, dilersen onları ifsad edersin.»

Ebu Davud et-Teyalisi, Zeyd b. Vehb'in şöyle dedigini rivayet etmistir:

«Hariciler, Hz. Ali'ye gelip şöyle dediler:

- Allah'tan kork, sen öleceksin.
- Hayir, habbe yi yaran ve canli yi yaratan Allah'a yemin ederim ki ben, suraya vurulacak ve kana boyayacak bir darbe neticesinde öldürüleceğim. (Böyle derken eliyle sakalina isaret etti.) Bu, verilen bir söz ve kesinlesen bir hükümdür. İftira eden ziyana ugramistir.»

Hafiz Ebu Ya'lâ, Hz. Ali'nin şöyle dedigini rivayet etmistir: «Rasûlullah (s.a.v.), bana dedi ki:

- Öncekilerin en bedbahti kimdir?
- Salih'in devesini boğazlayan dir.
- Doğru söyledin. Ya sonrakilerin en bedbahti kimdir? -- Ya Rasûlallah, benim bu konuda bir bilgim yok.
- Ahvaz'daki Kutri b. Fûcae'nin arkadaşları olan Ezarika'dan seni vuracak olan kimsedir.»

Ibn Cerir dedi ki: Bu senede Abdülmelik b. Mervan, Haccac b. Yusuf es-Sakafî'yi Mekke'yi kuşatmak üzere Abdullah b. Zübeyr'in üzerine gönderdi. Baskalarını değil de sadece Abdullah b. Zübeyr'i kuşatma altına almak üzere Haccac'ı Mekke'ye göndermesinin sebebi suydı: Abdülmelik b. Mervan, Mus'ab'ı öldürüp Irak'ı aldıktan sonra Sam'a dönmek istediği zaman insanları Abdullah b. Zübeyr'e karşı Mekke'de savaşmak üzere davet ettiğinde kimse onun bu davetine icabet etmemiş, Haccac kalkıp ona şöyle demişti: «Ey mü'minlerin emiri, bu işe ben varım.» Böyle dedikten sonra Abdullah b. Zübeyr'i rüyada gördüğünü Abdülmelik'e anlatmış ve şöyle demişti: «Ey mü'minlerin emiri, ben Abdullah b. Zübeyr'i rüyamda gördüm ve onu yüzüyordum. Beni ona gönder. Onu ben öldüreceğim.»

Bunun üzerine Abdülmelik b. Mervan, Haccac b. Yusuf es-Sakafî'yi Samlilardan tesekkül ettirdiği kalabalık bir orduyla Mekke'ye gönderdi. Beraberinde -kendisine itaat ettikleri takdirde- Mekkeliler için bir emanname de gönderdi.

Dediler ki: Haccac, hicri kırkinci senenin cemaziyelevvel ayında Sam'in Farslarından 2.000 kişilik bir birlikle Mekke'ye doğru yola çıktı. Irak yolundan gitti. Medine'ye varmadan Taife gidip konakladı. Heyetlerini Arefe'ye gönderdi. Abdullah b. Zübeyr de süvarilerini o tarafa gönderdi. İki askeri birlik karsılaştıklarında İbn Zübeyr'in süvarileri bozguna uğradılar. Sonra Haccac, Abdülmelik'e bir mektup göndererek Harem'e girmek ve İbn Zübeyr'i kusatma altına almak için izin istedi.

Ayrica, takviye birlikler de istedi. Bunun üzerine Abdülmelik, Tarık b. Amr'a mektup yazarak beraberindeki askerlerle birlikte gidip Haccac'a iltihak etmesini emretti. Haccac da Taif ten hareket ederek Meymune kuyusunun yanına gidip konakladı. İbn Zübeyr'i mescitte muhasara altına aldı.

Aynı yılın zilhicce ayı girdiğinde Haccac, insanlara haccettirdi. Are-fe'de kendisi ve adamları silahlı olarak vakfe yaptılar. Aynı şekilde silahlı olarak diğer mes'arlara gittiler, İbn Zübeyr ise, bu senede kusatma altında bulunduğundan hac etme imkanı bulamadı. Aksine kurban bayramı gününde kurbanlarını boğazlamakla yetindi. Onunla beraber olan birçok kimse de hac etme imkanını bulamadılar. Aynı şekilde Haccac ve Tarık b. Amr'la bulunan kimselerin çoğu da Beyt'i tavaf etme imkanı bulamadılar, ihramlarında kalmakta devam ettiler. Öyle ki, ikinci tehellül (ihramdan çıkışı) yapamadılar. Haccac ve arkadaşları, Hacun ile Meymune kuyusu arasında bulunuyorlardı. İnnâ lillah ve innâ ileyhi raciun (dogrusu biz Allah'a aidiz ve ona dönücüleriz.).

İbn Cerir dedi ki: «Hicretin kırkinci senesinde Abdülmelik, Horasan emiri Abdullah b. Hazim'e bir mektup gönderip onu, kendisine bey*ata davet etti. Bunu yaptığı takdirde Horasan'ı yedi yıl süreyle kendisine iktâ olarak vereceğini söyledi. Bu mektubu kendisine götürdüğü zaman Abdullah b. Hazim, elçiye şöyle dedi:

«Seni sineklerin babası mı gönderdi? Allah'a yemin ederim ki, eğer elçilerin öldürülmeyeceğine dair bir kural olmasaydı seni öldürürdüm. Ama sen getirdiğin su mektubu ye.» Elçi de Abdülmelik'in gönderdiği bu mektubu yedi.

Bunun üzerine Abdülmelik, Abdullah b. Hazim'in Mevdeki valisi Bükeyr b. Visah'a bir mektup gönderdi. Eger Abdullah b. Hazim'i hal ederse kendisine Horasan valiliğini vereceğini va'd etti. Bükeyr b. Visah da bunun üzerine Abdullah b. Hazim'i hal etti. İbn Hazim gelip Bü-keyr'le savastı ve bu savasta İbn Hazim'i Veki b. Ümeyre adında biri öldürdü. Ancak onu öldürürken Veki'e baskısı da yardım etmişti. Veki öldürürken İbn Hazim'in göğsü üzerine oturmuştu. İbn Hazim can çekisiyordu. Kalkmak istedi, ama buna gücü yetmedi. Veki de ona kardeşi Dü-veyle'nin intikamını aldığını söyledi. Çünkü Düveyle'yi İbn Hazim öldürmüştü. Yerde yatmakta olan İbn

Hazim, göğsünün üzerinde oturan Veki'in suratına tükürdü. Veki: "Böyle bir durumda onun kadar çok tüküren birini görmedim." demisti. Ebu Hüreyre, bu durumu anlatirken: "Vallahi bu kahramanligin ta kendisidir» diyordu. Ibn Hazim, kendisini öldüren Veki'ye söyle dedi:

- Yaziklar olsun sana, kardesinin intikamim almak için mi beni Öldürüyorsun? Allah sana lanet etsin. Kardesinin kanina bedel olarak Misir koçunu mu öldürüyorsun?»

- Hatip el-Bagdadî, Cabir b. Semüre'den rivayet etti ki, Rasûlullah (s.a.v.), Hz. Ali'ye söyle sormustu:

- İlk insanların en bahtsizi kimdir?

- Salih'in devesini bogazlayandır.

- Son insanların en bahtsizi kimdir?

- Allah ve Rasûlü, bunu daha iyi bilirler.

- Seni öldürecek olan kimsedir.»

Beyhakî, Salebe el-Hammanf nin söyle dedigini rivayet etmistir:

«Minber üzerinde Hz. Ali'nin söyle dedigini isittim:

«Allah'a yemin ederim ki; ümmi peygamber bana söyle demistir: Dogrusu bu ümmet benden sonra sana hiyanet edecektir.»

Beyhakî dedi ki: Eger bu hadis sahih ise, muhtemeldir ki Dogrusunu Allah bilir, bununla; Hz. Ali'ye karsi baskaldiran Haricilerin hiya-neti kastedilmistir.»

A'mes, Züheyr b. Erkam'm söyle dedigini rivayet etmistir: «Hz. Ali, cuma gününde bize hutbe irad etti. Hutbesinde söyle dedi: «Duyduguma göre Büsr, Yemen'e girmis. Allah'a yemin ederim ki, bu Büsr ve etrafın-dakilerin sizleri yeneceklerini sanıyorum. Sizi yenmelerinin sebebi de imaminiza isyan etmeniz, onlarinsa imamlarina itaat etmeleridir. Sizin hiyanette bulunmanız, onlarinsa güvenilir olmalaridir. Sizin kendi diyarinizda fesat çıkarmanız, onlarinsa islah etmeleridir. Falani gönderdim, o hainlik etti. Falani gönderdim, o da hainlik etti ve mali Muavi-ye'ye gönderdi. Size bir mizragi güvenerek verecek olsam, siz mutlaka onun askisini alirsiniz. Allah'im, ben bunlardan biktım. Bunlar da benden biktılar. Ben bunlardan hoslanmaz oldum. Bunlar da benden hoslanmaz oldular. Allah'im, beni bunlardan kurtar. Bunlari da benden kurtar.» Hz. Ali, bize hutbesini irad ettigi bu cumadan sonraki cumayi kilmadan öldürüldü. Allah kendisinden razi olsun ve onu hosnud kilsin.»

Ibn Cerir ile birkaç tarih âlimi dediler ki: Haricilerden üç kisi, bir araya geldiler. Bunlardan birincisi, Abdurrahman b. Amr'di. Ibn Mül-cem el-

Himyeri el-Kindî diye taninirdi. Misir'in Kinde kabilesinin Beni Hanife kolunun müttefikiydi. Esmer tenli, güzel yüzlü, seyrek sakallı idi. Yüzünde secde izleri vardı.

Bu üç kisten ikincisi, Berk b. Abdullah et-Temimî idi. Üçüncü de Amr b. Bekr et-Temimî idi. Bunlar bir araya gelip Nehrevanli kardeşlerinin Hz. Ali tarafından öldürülmesini yad ettiler. Onlara rahmet dileyip acıyarak şöyle dediler:

«Onlar gittikten sonra biz ne diye yasayacağız? Onlar, Allah yolunda kmayıcımın kinamasından korkmuyorlardı. Kendimizi feda etsek de su sapıklık önderlerinin üstlerine gidip öldürsek ve ülkeyi onlardan kurtarıp kardeşlerimizin öcünü alsak iyi olmaz mı?»

İbn Mülcem dedi ki: «Bu iş için Ebu Taîb oğlu Ali'nin katlini ben üzerime alıyorum.»

Berk de: «Muaviye'yi öldürmek de benim isim olsun.» dedi. Amr b. Bekr ise: «Amr b. As'i öldürmek de benim görevim olsun» deyip sözleştiler. Her biri öldüreceğini söylediği adama öldürmedikçe veya bu uğurda ölmedikçe görevden geri dönmeyeceğine teminat verdi. Kılıçlarını alıp zehirlediler ve ramazanın onyedisinde her biri öldüreceği adama gidip beldesinde öldürmeye söz verdiler. İbn Mülcem, Kûfe'ye gitti. Görevini orada bulunan Harici arkadaşlarından dahi bir sır gibi sakladı. Bir gün onlar, Beni Rebah kabilesinin toplantı yerinde oturmakta ve Nehre-van savaşında öldürülen adamlarını yad etmekte iken Katam binti Secine adında bir kadın oraya geldi. Katam'ın babası ve kardeşi, Nehre-van savaşında Hz. Ali tarafından öldürülmüştü. Katam, gerçekten güzelliği dillere destan olan bir kadındı. Büyük camide uzlete çekilip kendini ibadete vermisti. İbn Mülcem, onu görünce akli basından gitti ve Kûfe'ye gelme sebebini unuttu. Onunla evlenme talebinde bulundu. Ancak Katam, kendisine 3.000 dirhem vermesini, bir cariye ve bir sarkici kadın temin etmesini, ayrıca Ebu Talib oğlu Ali'yi öldürmesini İbn Mül-cem'e şart koştu. İbn Mülcem de şöyle dedi: «Bu şartlarını yerine getiririm. Vallahi ben buraya sadece Ali'yi öldürmek amacıyla geldim.» Evlenip gerdege girdiler. Sonra Katam, İbn Mülcem'i Hz. Ali'yi öldürmeye teşvik etmeye başladı. Ayrıca kendi kabilesi olan Teymû'r-Rebab kabilesinden Verdân adında birini de İbn Mülcem'e yardımcı olması için çağırdı. Abdurrahman b. Mülcem de Sebîb b. Necde el-Escaî el-Harurî adında başka bir adama da bu suikasta ortak etmek istedi. Ve ona şöyle dedi:

- Dünya ve ahiret şerefini kazanmak istemez misin?
- Neymiş bu şeref?
- Ali'yi öldürmektir.

- Anan seni kaybetsin! Sen çok kötü birseyi gündeme getiriyorsun. Bunu nasıl becereceksin?

- Onu Öldüme için mescitte gizleneceğim. Sabah namazına çıktığı zaman üzerine atılacak ve onu öldüreceğim. Eger bu isten başarıyla çıkar ve kurtulursak, gönlümüzü rahatlatmış ve de Öcümüzü almış oluruz. Eger bu yolda öldürülürsek Allah katındaki seyler, dünyadan daha hayirlidir.

- Yazıklar olsun sana, sen ne diyorsun? Eger Öldüreceklerimiz kisi ali'den baskisi olsaydı, bu benim için daha kolay olurdu. Ben onun İslâm'a ilk giren bir kimse olduğunu ve Rasûlullah'm arkabalarından biri olduğunu bilmekteyim. Onu öldürmekle gönlümün rahatlayacağını sanmıyorum.

- Sen onun Nehrevan halkım öldürdüğünü bilmiyor musun?

- Evet biliyorum.

- İşte biz de onu, öldürdüğümüz kardeşlerimizin kanına karşılık Öldürüyoruz.

Sebib, bu teklife büyük bir zorlama ve ısrar neticesinde olumlu cevap verdi. Ramazan ayı girdi. İbn Mülcem ramazanın onyedinci gecesini olan cuma gecesinde onlarla buluşmak üzere sözleşti ve: «Bu gece, diğer arkadaşlarımla Muaviye ve Amr b.As'tan öc alacakları bir gecedir kî, bunu kendi aramızda kararlaştırmıştık.» dedi. İbn Mülcem, Verdan ve Sebib, kılıçlarımla kusanarak geldiler ve Hz. Ali'nin çıkacağı kapının karşısına oturdular. Hz. Ali, kapıdan çıkıp insanları namaza kalkmaları için uykudan «Namaza namaza» diye seslenerek uyandırmaya başlayınca Sebib, kılıcını çekerek Hz. Ali'ye saldırdı. Ancak kılıcı kapının kenarına takıldı. İbn Mülcem, gelip kılıcıyla Hz. Ali'nin başına bir darbe indirdi. Kani sakalının üzerine akmaya başladı. İbn Mülcem, onu vururken: «Ey Ali, hüküm ancak Allah'ındır, senin değildir. Arkadaşlarının da değildir.» diyor ve su ayetini okuyordu:

«insanlar arasında, Allah'ın rızasını kazanmak için canım verenler vardır. Allah kullarına karşı sefkatlidir.» (el-Bakara, 207.)

Hz. Ali: «Katili yakalayın!» diye seslendi. Verdan kaçtı. Hadramutlu bir adam kousup onu yakaladı ve öldürdü. Sebib kaçıp kendini kurtardı. İnsanlar onu yakalayıp a dil ar. İbn Mülcem, ise yakalandı. Hz. Ali, Ca'de b. Hübeyre b. Ebi Vehb'i öne geçirerek insanlara sabah namazını kıldırttı. Hz. Ali'nin kendisi de evine götürüldü. Abdurrahman b. Mülcem de yakalanarak eli kolu bağlı vaziyette Hz. Ali'nin huzuruna götürüldü. Allah, onu kahretsin. Hz. Ali, ona şöyle sordu:

- Ey Allah'ın düşmanı! Sana ihsanda ve iyilikte bulunmamış mıydım?

- Evet.

- Peki cinayeti işlemene seni sürükleyen sebep nedir?

- Ben, kirk gün durmadan kilicimi bile dim ve Allah'tan bu kilicimla yaratıklarının en kötüsünü öldürmesini diledim.

- Öyle sanıyorum ki, bu kılıçla mutlaka sen öldürüleceksin ve yine sanıyorum ki sen, Allah'ın yaratıklarının en serlisisin.

H z. Ali, îbn Mülcem'le karşılıklı konuştuktan sonra yakınlarına söyle dedi: «Eger ölürsem bunu da öldürün. Eger yasarsam, buna ne yapacağımı ben bilirim.»

Cündeb b. Abdullah dedi ki:

- Ey mü'minlerin emiri! Eger sen ölürsen Hasan'a bey'at edelim mi?

- Bu hususta size ne emir veririm, ne de sizi bundan men ederim. Siz isinizi daha iyi bilirsiniz.»

H z. Ali, can çekilirken "lâ ilahe illallah" sözünü çokça söylemeye başladı. Baska birsey de söylemiyordu. Rivayete göre söylediği en son söz su oldu:

«Kim zerre kadar iyilik yapmışsa onu görür. Kim de zerre kadar kötülük yapmışsa onu görür.» (ez-ZUzâl, 7-s.)

H z. Ali, oğulları Hasan ve Hüseyin'e, takvâ olmalarını, namaz kilmalarını, zekat vermelerini, öfkelerini yutmalarını, dost ve akrabalarına ziyarette bulunmalarını, affedici olmalarını, dinde fakih olmalarını, işlerinde sebatkar olmalarını, Kur'ân'a bağlı olmalarını, komsularıyla iyi geçinmelerini, iyiliği emredici ve kötülüğü nehyedici olmalarını, kardeşleri Muhammed b. Hanefiye'ye iyi davranmalarını vasiyet etti. Ayrıca Muhammed b. Hanefiye'ye de, Hasan ve Hüseyin'e yaptığı vasiyetin aynısını yaptı. Onlara karşı saygılı olmasını, onlara danışmadan karar vermemesini vasiyet etti. Bütün bunları, vasiyetini yazdığı kâğıda kaydetti. Allah ondan razı olsun ve onu hoşnud kilsin. Vasiyetinin sureti şöyledir:

«Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla. Bu, Ebu Talib oğlu Ali'nin vasiyetidir ki, o, Allah'tan başka ilah bulunmadığına, O'nun ortaksiz olduğuna, Muhammed'in de O'nun kulu ve elçisi olduğuna şahadet eder. Puta tapanlar hoşlanmasa da, dinini bütün dinlerden üstün kılmak üzere peygamberini doğru yol ve hak dinle gönderen Allah'tır. Namazım, ibadetlerim, hayatım ve ölümüm, âlemlerin Rabbi Allah içindir. Onun hiçbir ortacı yoktur. Böyle emrolundum ve ben Müslümanların ilkiyim.

Ey Hasan, ey bütün oğullarım ve bu yazımın kendisine ulaştığı ey herkes; Allah'a karşı takvalı olmanızı, ancak Müslüman olarak ölmenizi size vasiyet ediyorum. Hepiniz topluca Allah'ın ipine sanlin, dağılmayın. Çünkü ben, Ebu'l-Kasim (s.a.v.)'m söyle buyurduğumu isittim: «İn-sanların arasını bulmak, onları barıştırmak, namazdan da oruçtan da daha faziletlidir.» Akrabalarımızla bakın. Namazınızı kilin ki, Allah hesabınızı kolaylaştırsın.

Yetimlere haksizlik etmekten sakinin. Onlan dinlememezlik etmeyin. Huzurunuzda onlara haksizlik edilmesin. Komsulanniza haksizlik etmeyin. Çünkü onlar, peygamberinizin size emanetidir. Onlar hakkında o kadar vasiyette bulundu ki, biz onlan bize mirasçi kilacagini sanmistik. Kur'ân'm emirleri disina çikmayin. Sizden baskalan sizden önce Kur'ân'la amel etmesin. Önce siz amel edin.

Namazınıza dikkat edin. Çünkü o, dininizin diregidir. Rabbinizin Beyt'inden uzak durmayin. Issiz kalmasin. Hayatta bulundugunuz sürece onu ziyaret edin. Eger onu metruk birakirsaniz, size rahmet nazariyla bakilmaz. Ramazan ayina dikkat edin. Çünkü o ayda tutulan oruç, Cehennem atesine karsi bir kalkandir. Allah yolunda mallanniz ve can-lannizla cihad etmeye bakin. Zekat ödememezlik yapmayin. Çünkü zekat, Rabbin öfkesini söndürür.

Peygamberinizin ashabini da kollayin. Çünkü Rasûlullah (s.â.v.), onlara iyilik yapılmasını vasiyet etmistir. Yoksullara ve düskünlere yardımcı olun, onlari geçiminize ortak edin. Köle ve cariyelerinize haksizlik etmeyin, zira Rasûlullah (s.a.v.), en son olarak onlar hakkında söyle demistir: «ÎM zayifi size vasiyet ediyorum, kadmlanniz ve sag ellerinizin malik oldugu kimseler (yani kölelerle cariyeler). Namaza, namaza dikkat edin. Ailah yolunda kinayicinm kinaması sizi korkutmasin. Allah, size kötülük yapmak ve size haksizlik yapmak isteyenlere karsi sizin için yeterlidir, insanlara Allah'in emrettiği şekilde güzel sözler söyleyin. Iyiligi emretmeyi ve kötülükten men etmeyi terketmeyin. Aksi takdirde kötüleriniz isin basina geçerler. Sonra siz dua edersiniz, duaniza icabet edilmez.

Mü'min kardeslerinize baglannizi koparmaym. Birbirinize iyilikte bulunun, birbirinize sirt çevirmekten, aranızdaki iliskileri kopanp tefrikalara düsmekten sakinin. İyüik ve takva üzere yardımlasin. Günah ve düşmanlık üzere yardıml asmayin. Allah'a karsi gelmekten sakinin. Çünkü Allah, azabi siddetli olandır. Allah, sizi ehl-i beytin sikayetinden muhafaza etsin. Peygamberiniz, onlan sizin üzerinize bekçi kilmistir. Sizi Allah'a emanet ediyor, size selam söylüyorum. Allah'in rahmeti üzerinize olsun.»

Bundan sonra Hz. Ali, Mlâ ilahe illallah" kelimesi disinda baska birsey söylemedi. Nihayet hicretin kirkinci senesinin ramazan ayında vefat etti. Ogullan Hasan, Hüseyin ile Abdullah b. Cafer onu yikadilar. Namazini Hasan kildirdi. Kildirirken dokuz tekbir getirdi.

Imam Ahmed b.Hanbel, Ebu Yahya'nin söyle dedigim rivayet etmistir:

wîbn Mülcem, kendisini vurdugunda Hz. Ali, yanındaki adamlara söyle dedi: «Buna Rasûlullah (s.a.v.)'in kendisini Öldürmek isteyen adama yaptigini yapm.Çünkü Rasûlullah (s.a.v.), kendisini öldürmek isteyen adam hakkında: «Onu öldürün.Sonra yakin.» demisti."

Rivayet olunduguna göre Hz. Ali'nin kizi Ümmü Külsüm, karsisinde duran İbn Mülcem'e söyle demis:

- Yaziklar olsun sana! Emirü'l-Mü'minin niçin vurdun?
- Ben sadece senin babani vurdum (böyle demekle Hz. Ali mn mü'minlerin emiri olmadigini söylemek istemisti.).
- Sen ona bir zarar vermis olmadin.
- Niçin agliyorsun? Vallahi ben ona öyle bir darbe vurdum ki, eger bu darbem sehir halkininin tamamina isabet etmis olsaydi hepsi de Öleceklerdi. Vallahi ben su kilicimi bir ay süreyle zehirledim. Ve bunu 1000 dirheme satin alip 1000 dirheme de zehirledim.»

Heysem b. Adiy dedi ki: Becile kabilesinden bir adam, kavminin yashlanndan naklederek bana söyle dedi: Abdurrahman b.Mülcem, Teymü'r-Rebab kabilesinden çok güzel bir kadın olan ve Haricilerle aynı görüsü paylasan Katam adındaki bir kadini görünce ona asik oldu. Onunla evlenme talebinde bulununce Katam, ona söyle dedi: «Bana 3000 dirhem, bir köle ve bir de sarki söyleyen bir cariyeye vermedikçe seninle evlenmem.» İbn Mülcem de bu sayilan seyleri ona vererek onunla evlendi. Gerdege girince kadın, ona söyle dedi: «Be adam, iste bekaretimi bozdun. Haydi çık da Ali'yi öldür.» İbn Mülcem, silahini kusanarak evden çıktı. Katam da onunla birlikte çıktı. Mescitte Hz. Ali için bir kubbe yapilmisti. Hz. Ali, sabah namazi için disari çıkıp insanlara: «Haydi namaza, haydi namaza!» diye seslendi. Abdurrahman b. Mülcem, kendisini takip ederek kilicini Hz.Ali'nin kafasına vurdu. İbn Cerir*'in ifadesine göre sair İbn Miyas el-Muradî, bu hususta söyle demistir:

«Cömert kimselerin verdigi mehirlerin hiç birini, Katam'a verilen mehir kadar çok görmedim. Bu, apaçık ve belirsiz olmayan bir mehirdi.

3000 dirhem, bir köle ve bir de sarkici cariyeye.

Ayrica Ali'nin kemiklere isleyen keskin bir kılıçla öldürölmesi.

Ali'nin canından daha pahali bir mehir yoktur.

İbn Mülcem'in Ali'yi öldürmesinin yanında diger öldürmeler hiç kalir.»

İbn Cerir, bu beyitlerin İbn Sas el-Muradiye ait oldugunu söylemis ve onların Hz. Ali'yi öldürmeleriyle ilgili olarak söyle demistir:

«Biz, Hasan'm babasi ve iyiligin sahibi Haydar'i basından vurduk, kanlar akti.

Onun mülkünü, nizamından bir kılıç darbesiyle söküp attik. Yükselmis ve zorbalasmisti.

Biz kavgada atilgan ve cesur kimseler olup onurluyuz. Ölümün ölümle

siperlenip örtündüğü zamanda secaatliyiz.»

Tabiiler devrinde son Haricilerden biri olan ve Hz. Aise'den Sahih-i Buhari de rivayette bulunan abidlerden İmran b. Hattan, İbn Mülcem'i överek şöyle demistir:

«Ey takvali kimsenin eliyle vurulan darbe!

İbn Mülcem, bu darbesiyle Ars in sahibi katinda hosnutluga ermeyi amaçlamisti.

Ben onu bir gün anar ve onun Allah katinda yaratiklarin arasinda terazisi en agir gelecek bir kimse olarak sanıyorum.»

Muaviye'yi Öldürmekle görevlendirilen Berk'e gelince o, aynı günde sabah namazina çıkan Muaviye'ye saldırmis ve onu kılıçla vurmustu. Baska bir rivayete göre ise zehirli bir hançerle vurmustu. Darbe, muavi-ye'nin uyluguna isabet etmistir. Bu yüzden uylugu cer ah atlanmistir. Kendisini vuran Harici Berk de yakalanip Öldürülmüştü. Öldürülmeden önce Muaviye'ye şöyle demisti:

- Beni birak. Sana bir müjde vereyim.

- Neymis o müjde?

- Kardesim bugün Ebu Talib oğlu Ali'yi vurdu ve öldürdü.

- İnsaallah onu öldürememis ve buna güç yetirememistir.

- Hayir Öldürmüs ve bu isi basarmistir. Çünkü Ali'nin muhafizlari yoktur.

Muaviye, kendisine böyle diyen Berk'i dinlememis ve emir verip öldürtmüştü. Tabib gelip Muaviye'ye şöyle demisti;

- Yaran zehirlidir. Istersen yarani dagliyorum. Istersen de yarandaki zehiri gidermesi için sana bir serbet içireyim ama serbet içirdigim takdirde neslin kesilir. Artik çocuğun olmaz.

- Atesle daglamaya dayanamam. Bundan sonra çocuğumun olmayacagina dair söylediğin söze gelince, benim Yezid ve Abdullah adındaki çocuklarım benim için yeterlidir,

Tabib, ona bir serbet içirdi. Yarasi iyilesti. Allah ondan razı olsun, işte o zamandan itibaren büyük camide Muaviye için bir mahfel yapıldı. Secde halinde bile muhafizlari yanında duruyorlardı. Bu hadiseden ötürü kendisi için camide mahfel yaptıran ilk kisi Muaviye oldu.

Amr b. As'i öldürmekle görevli Amr b. Bekr'e gelince o, Amr'm namaza çıkmasını bekleyerek siperde beklemisti. Ancak o gece Amr b. As, bagırsak sancısına yakalanmis, namaza gitmemisti. Yerine Beni Amir b. Lüey kabilesinden vekili ve surta komutani (polis müdürü) Harice b. Ebi Habibe namaza gitmek için disari çıktığında Harici Amr b. Bekr, saldırıya geçerek

Amr b. As zanniyla onu öldürmüstü. Harici Amr b. Bekr yakalandığında: «Ben Amr'i öldürmek istedim, ama Allah da Hari-ce'nin öldürülmesini istedi.» dedi. Onu da öldürdüler. Allah onu kahretsin. Rivayete göre bu sözü Amr b. As söylemiştir. Harici Amr b. Bekr, yakalanıp getirildiğinde Amr b. As: «Bu nedir?» diye sonmus. Onlar da: «Senin vekilini öldürdü:» demisler. Bunun üzerine Amr, emir vererek katilin boynunu vurdurmustu.

Kısaca anlatmak istedigimiz sudur ki Hz. Ali, vefat edince cenaze namazını oğlu Hasan kildirdi ve namazında dokuz tekbir aldı. Hz. Ali, Haricilerin mezarını açıp cesedini çıkarmalarından korkulduğu için Kûfe'de darü'l-imateye (hükümet konagina) defnedildi. Meshur olan rivayet budur. Onun cerfazesinin devesine bindirilerek sakverildiği ve devenin onu nereye götürdüğünün bilinmediğini söyleyen kimse hata etmiş ve bilmediği bir iddiada bulunmuştur ki, bu iddiayı ne akıl ne de seriât uygun görür.

Rafizilerin cahillerinden çoğu, Hz. Ali'nin mezarının Necef şehitliğinde bulunduğuna inanmaktadırlar ki, bunun ne delili ne de aslı vardır. Anlatıldığına göre Necef şehitliğinde Hz. Ali'nin mezarı olarak bilinen mezar, Mugire b. Sube'ye aittir. Hatib el-Bagdadî, Matar'dan rivayet ederek söyle demistir: "Eger Siiler, Necef şehitliğinde saygı gösterdikleri mezarın kime ait olduğunu bilseler onu taslarlar. Çünkü o mezar, Mugire b. Sube'nin mezarıdır.»

Vakidî, îshak b. Abdullah b. Ebi Ferve'nin söyle dedigini rivayet etmiştir:

«Ebu Cafer Muhammed b. Ali el-Bakir'a sordum:

- Ali öldürölürken kaç yasındaydı?

- Altmisüç yasındaydı.

- Nereye defnedildi?

- Geceleyin Kûfe'de defnedildi. Defnedildiği yer ise gizlendi. Cafer Sadik'tan rivayet olunduguna göre Hz. Ali, öldürölürken ellisekiz yasındaymış. Baska bir rivayette anlatıldığına göre cenazesi Kûfe'deki büyük caminin kible tarafına defnedilmiş tir. Vakidî de böyle demistir. Meshur rivayete göre ise darü'l-imate'ye (hükümet konagina) defnedilmiş tir.»

Hatib Bagdadinin, Ebu Nuaym Fadl b. Dekin'den rivayet ettiğine göre Hz. Ali'nin cenazesini Hasan ile Hüseyin alıp Medine'ye götürmüşler ve onu Baki kabristanında Hz. Fatima'mn mezarının yanına defnet-mislerdir.

Baska bir rivayette anlatıldığına göre Hasan ile Hüseyin, onun cenazesini bir deveye yüklemişler, deve kaybolunca Tay kabilesi, üzerindeki yükün bir mal olduğunu sanarak deveyi yakalamışlar yükteki şeyin bir sandık olduğunu, sandığın içindeki şeyin de bir cenaze olduğunu görünce cenazeyi tanıyamadıkları için sandıkla birlikte defhetmişlerdi. Mezarının nerede

oldugu bilinmemektedir. Hatib bagdadî de böyle bir nakilde bulunmustur.

Hafiz îbn Asakir, Hz.Hasan'm söyle dedigini rivayet etmistir: «Ali'yi Caide ailesinin evlerinden bir hücreye defnettim.»

Abdûlmelik b. Umeyr, söyle demistir: «Halid b. Abdullah, oglu Ye-zid'in evinin temelini kazarken beyaz saçli ve beyaz sakalli sanki dün defnedilmis gibi bir ihtiyarin cesedini bulup çıkardi. Onu yakmak istedi. Sonra Cenâb-i Allah, onu bu düşünceden vazgeçirdi. Bir aba getirilmesini istedi. Getirilen abaya o cenazeyi sardi.Koku sürdü ve yine ayni yerde birakti. Orasi, mescidin kiblesindeki Babü'l-Verrakin hizasında idi. Her kim o evde ikamet etmeye baslarsa, mutlaka ayrilip baska yere göçerdi.»

Cafer b. Muhammed es-Sadik söyle dedi: «Ali'nin cenaze namazi geceleyin kilindi. Küfe'ye defnedildi. Mezarinin yeri belirsiz hale getirildi. Ancak mezari, kasrû'l-imare (hükümet konagi) yanındaydi.»

îbn Kelbi dedi ki: «Ali'nin defnedilmesi esnasında Hasan, Hüseyin, îbn Hanefi'ye, Abdullah b. Cafer ve diger aile efradi hazır bulundular. Onu, Küfe disina defnettiler. Haricilerin ve baskalarinin cenazesine saldirmalarından korkuldugu için mezarinin yeri belirsiz hale getirildi.»

Hülasa Hz. Ali, hicretin kirkinci senesinin ramazan ayinin onyedinci gecesinde cuma sabahi seher vakti öldürüldü. Baska bir rivayette anlatildigina göre o, rebiyülevvel ayında öldürülmüştür. Ancak ramazan ayında öldürüldüğüne dair gelen rivayet, daha sahih ve daha meshurdur. Dogrusunu Allah bilir. Vefat ederken altmisbes yasmdaydi. Alt-missekiz yasinda olduguna dair bir baska rivayet de vardir. Allah ondan razı olsun. Halifeligi dört yıl dokuz ay sürmüştür. Hz. Ali vefat ettiginde oglu Hasan, îbn Mülcem'i yanma çağirtti. îbn Mülcem, ona söyle dedi:

- Sana bir teklifte bulunayim.

- Neymis bu teklifin?

- Ka'be'nin Hatim denen yerinde Ali ve Muaviye'yi öldürmek ya da bu ugurda ölmek için Allah'a söz vermisim. Eger beni birakirsan Muavi-ye'ye giderim. Onu öldürmeye çalışirim. Öldüremez ya da öldürür ve ben hayatta kalırsam, Allah'a yemin ederim ki, yanma gelecek ve elimi senin eline koyacağim.

- Hayir vallahi olmaz. Eninde sonunda Cehennem'i boylayacaksın.

Bundan sonra Hz. Hasan, onu tutup öldürdü. Öldürdükten sonra insanlar, İbnMülcem'i alip bir tarlaya götürdüler ve yaktilar. Rivayet olunduguna göre Abdullahb.Cafer, onun ellerini ve ayaklarmi kesip gözlerine mü sürmüştü. Bununla birlikte îbn Mülcem, îkra' sûresini bastan sona okuyordu. Sonra dilini kesmek üzere yanma geldiklerinde dayanamayip

sabirsizlik gösterdi ve söyle dedi: «Bir an daH Allah'i anmama durumuyla karsilasmaktan korkarim.» Ama yine de dilini kestiler. Sonra öldürüp bir zenbil içine koyarak yaktılar. Dogrusunu Allah bilir.

İbn Cerir, Muhammed b. Ömer'in söyle dediginin rivayet etmistir: «Ali, cuma günü vuruldu. Hicretin kirkinci senesinin ramazan ayinin bitimine onbir gece kala pazar günü vefat etti. Vefat ederken altmisüç yasındaydi. Vakidî dedi ki: Bizim nezdimizde sabit olan rivayet de bulur. Dogrusunu Allah bilir.» [12]

Hız. Ali'nin Esleri, Ogullari Ve Kizlari

İmam Ahmed b. Hanbel, Hız. Ali'nin söyle dedigim rivayet etmistir: «Hasan, dogdugu zaman Rasûlullah (s.a.v.) gelip: «Oglumu bana gösterin. Ona ne ad koydunuz?» dedi. Ben de: «Ona, Harb adini koydum.» dedim. Rasûlullah (s.a.v.): «Hayir, o Hasan'dir.» dedi. Hüseyin dogdugunda da Rasûlullah (s.a.v.) gelip: «Oglumu bana gösterin. Ona ne ad koydunuz?» diye sordu. Ben de: «Ona Harb adini verdim.» dedim. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.): «Hayir, o Hüseyin'dir.» dedi. Üçüncü çocuk dogdugunda Rasûlullah (s.a.v.) yine gelip: «Oglumu bana gösterin. Ona ne ad koydunuz?» diye sordu. Ben de: «Ona Harb adini verdim.» deyince o: «Hayir, o Muhsindir.» dedi ve sonra da sözünü söyle sürdürdü: «Ben, bu çocuklarına Harun'un çocuklarının adini verdim: Sibr, Sebir ve Müsbir.»

Muhammed b. Sa'd, Hız. Ali'nin söyle dedigini rivayet etmistir:

«Ben, Harb adini seven bir adamdim. Hasan dogdugunda ona Harb adini vermek istedim.»

Hız. Ali, bu rivayette yukaridaki ifadeleri nakletmis, ancak üçüncü çocukundan bahsetmemistir. Bazi hadislerde varid olduguna göre Hız. Ali, oğlu Hasan'a Önce Hamza adini vermis, Hüseyin'e de önce Cafer adini vermis, ancak Rasûlullah (s.a.v.), bu ikisinin adlarini degistirmistir.

Hız. Ali'nin evlendigi ilk esi, Rasûlullah (s.a.v.)'m kizi Fatima'dir. Bunlar, Bedir gazvesinden sonra gerdege girdiler. Bu evlilikten Hasan ve Hüseyin adinda iki çocuk dogdu. Muhsin adinda bir erkek çocukunun daha dogdugu ancak küçük yasta iken öldüğü söylenir. Ayrica bu evlilikten büyük Zeynep ile Ümmü Külsüm de dogmus ve Hız. Ömer -önceki sayfalarda da anlattigimiz gibi- Ümmü Külsüm'le evlenmistir. Hız. Ali, Rasûlullah (s.a.v.)'dan alti ay sonra vefat eden Hız.Fatima'nin sagliginda baska bir kadınla evlenmemistir. Hız, Fatima vefat edince, Hız. Ali ondan sonra birçok kadınla evlendi. Bunlardan bir kısmi, Hız. Ali hayatta iken vefat ettiler. Bir kismini Hız. Ali bosamisti. Hız. Ali, vefat ederken dört zevcesi hayattaydi.

Zevcelerinden biri, Ümmü'l-Benin binti Haram b. Muhil b. Halid b. Rebia b. Ka'b b. Amir b. Kilab'dir. Bu evlilikten Abbas, Cafer, Abdullah ve Osman

adında dört erkek çocuk doğdu. Bunlar, kardeşleri Hüseyin'le birlikte Kerbela'da öldürüldüler. Bunlardan Abbas, dışında hiçbirinin zürriyeti devam etmemiştir.

Hız. Ali'nin zevcelerinden biri de Leyla binti Mesud b. Halid b. Ma-lik'dir. Bu kadın, Beni Temim kabilesindendir. Hız. Ali'ye Ubeydullah ve Ebu Bekir adında iki erkek çocuk doğurdu. Hisam b. Kelb'nin ifadesine göre Ubeydullah ile Ebu Bekir de Kerbela'da öldürülmüşlerdir. Vakidî'nin ifadesine göre Ubeydullah'ı, "Yevmu'd-dar" vak'asında Muhtar b. Ebi Ubeyd öldürmüştür.

Hız. Ali'nin zevcelerinden biri de Esmâ binti Umeyy el-Has'ami-ye'dir. Bu kadın, ona Yahya ile Muhammed el-Esgar'ı doğurmıştır. Kelbî, böyle demistir. Vakidî'nin ifadesine göre ise bu kadın, Hız. Ali'ye Yahya ve Avn adındaki çocukları doğurmıştır.

Vakidî dedi ki: Muhammed el-Asgar'ın annesi, bir Ümmü Veled'dir. Bu kadın, Hız. Ali'nin mülkiyetindeydi.

Hız. Ali'nin zevcelerinden biri de Ümmü Habibe binti Zem'a b. Bahr b. Abd b. Alkame'dir. Bu kadın, Halid b. Velid'in Beni Taglib kabilesine Aynu't-Temir'de baskın yaptığı zamanda ele geçirilen cariyelerdendir. Hız. Ali'ye Ömer ve Rukiye adındaki çocukları doğurmuş olup otuzbeş sene ömür sürmüştü.

Hız. Ali'nin zevcelerinden biri de Ümmü Said binti Urve b. Mesud b. Mugis b. Malik es-Sakafî'dir. Bu kadın, Hız. Ali'ye Ümmü'l-Hasen ile Ramletü'l-Kübra'yı doğurmıştır.

Hız. Ali'nin zevcelerinden biri de İbnetü İmru'l- Kays b. Adiy b. Evs b. Cabir b. Ka'b b. Alim b. Kelb el-Kelbiye'dir. Bu da Hız. Ali'ye, Cariye adındaki kız çocuğunu doğurmıştır. Cariye adındaki kızı, küçük yasta iken Hız. Ali ile birlikte mescide gidermiş. Kendisine: «Dayıların kimlerdir?» diye sorulduğunda, o da Beni Kelb kabilesini kastederek «Vuh vuh» diye karşılık vermiş.

Hız. Ali'nin zevcelerinden biri de Umame binti Ebi'l-As b. er-Rebi b. Abdisems b. Abdimenaf b. Kusay'dir. Umame'nin annesi, Rasûlullah'ın kızı Zeyneb'tir. Rasûlullah (s.a.v.)'ın namaz kılarken omuzuna aldığı çocuk budur. Kalktığı zaman omuzuna alır, secdeye gittiği zaman da yere biralardı. Umame, Hız. Ali'ye Muhammed el-Evsat'ı (ortanca Muham-med'i) doğurdu.

Muhammed el-Ekber (büyük Muhammed)'e gelince, bu Muhammed b. Hanefiye'dir. Bu Muhammed'in anası Hanefiye'nin asıl adı, Havle binti Cafer b. Kays b. Mesleme b. Ubeyd b. Salebe b. Yerbu b. Salebe b. Düel b. Hanife b. Lüceym b. Sa^ b. Ali b. Bekr b. Van'dir. Bunu, Hız. Ebu Bekir'in

zamanında irtidat hadiseleri esnasındaki savaşlarda Halid b. Velid, Beni Hanife kabilesinden esir almış ve Hz. Ali'nin payına düşmüştü. Hz. Ali'ye de iste bu büyük Muhammed'i doğurmıştır. Siilerden bazıları bu Muhammed'in masum bir imam olduğunu iddia etmektedirler. Bu zat, Müslümanların büyüklerin den dir. Ancak ne kendisi ne de babası masum değildirler. Hatta babası Ali'den önceki rasid halifeler de masumiyeti vacip kimseler değildirler. Doğrusunu Allah bilir.

Hız. Ali'nin çeşitli zevcelerinden çok sayıda çocukları vardı. O vefat ederken dört zevce ve ondokuz cariye geride bıraktı. Allah, ondan razı olsun. Onun su çocuklarının annelerinin adı bilinmemektedir: Ummü Hani, Meymune, küçük Zeynep, büyük Remle, küçük Ummü Külsüm, Fatima, Ümame, Hatice, Ummül-Kiram, Ummü Cafer, Ummü Seleme ve Cümame.

İbn Cerir dedi ki: Hız. Ali'nin toplam olarak on dört oğlu ve on yedi kızı vardı.

Vakidî dedi ki: Hız. Ali'nin soyu Hasan, Hüseyin, Muhammed b. Ha-nefiye, Abbas b. Kilabiye ve Ömer b. Taglibiye vasıtasıyla devam etmiştir. Allah hepsinden razı olsun.

İbn Cerir, Halid b. Cabir'in söyle dedigini rivayet etmiştir: «Hız. Ali'nin öldürüldüğü günde oğlu Hasan'ın kalkıp insanlara bir hutbe irad ettiğini ve hutbesinde söyle dedigini isittim: «Bu gece öyle bir adamı öldürdünüz ki, onun Öldürülmüş olduğu bu gecede Kur'an nazil olmuş, Meryem oğlu İsa göğe kaldırılmış, Musa peygamberin hadimi Yusa b. Nun öldürülmüştür. Öldürdüğünüz bu adam (Hız. Ali) var ya kendisinden öncekilerden hiçbir kimse onu geçemediği gibi kendisinden sonrakiler de onun mertebesine ulaşamayacaklardır. Allah'a yemin ederim ki, Rasûlullah (s.a.v.), onu bir müfrezede gönderdiği zaman Cebrail sağ yanında, Mikail de sol yanında bulunurlardı. Vallahi o vefat ederken beklenmedik bir felaket için yedekte bıraktığı 800 veya 900 dirhem veya dinar dışında başka birşey bırakmamıştır.»

Bu cidden garip bir rivayet olup münkerlik içermektedir. Doğrusunu Allah bilir.

İmam Ahmed b. Hanbel, Hız. Ali'nin oğlu Hasan'ın söyle dedigini ri-. vayet etmiştir:

«Dün bir adam (Hız. Ali), aramızdan ayrıldı. Öncekiler ilim hususunda onu geçemediler. Sonrakiler de ona ulaşamayacaklardır. Rasûlullah, bayrağı ona vererek gazaya gönderirdi. Cebrail sağ yanında, Mikail de sol yanında bulunurlardı. Fetih kendisine müyesser olmadıkça gazadan geri dönmezdi.»

Ebu İshak, yukarıdaki rivayete sunu da eklemiştir: «Bir hizmetçi satın almak için bir tarafta bıraktığı 700 dirhemden başka bir miras bırakmadı.»

İmam Ahmed b. Hanbel, Hız. Ali'nin söyle dedigini rivayet etmiştir: «Ben,

kendimi Rasûlullah (s.a.v.)'la beraber gördüm. Ve açlıktan dolayı karnimin üzerine tas bagliyordum. Oysa bu gün verdiğim sadakanın miktarı 40.000'e varmaktadır.»

Esved, Sureyk'in bu hususta söyle dedigim rivayet etmistir: «Benim verdiğim sadakanın miktarı 40.000 dinara varmaktadır.» [13]

Müminlerin Emirî Ali'nin Fazileti

Hız. Ali, Cennet'le müjdelenen on sahabe arasında Rasûlullah (s.a.v.)'m en yakın akrabasıdır. O, Ebu Talib'in oğludur. Ebu Talib'in asil adı, Seybe'dir. Seybe, Hasim'in oğludur. Hasim'in asil adı, Amr b. Abdumenaftir. Abdumenaftm asil adı, Mugire b. Kusa'dır. Kusay'ın asil adı da Zeyd b. Kilab b. Mürre b. KaTD b. Lüey b. Gaüb b. Fihri b. Malik b. Nadr b. Kinane b. Huzeyme b. Müdrîke b. İlyas b. Mudar b. Nizar b. Maad b. Adnan'dır. Hız. Ali'nin künyesi Ebal-Hasan'dır. Kureys kabilesinin Hasimi kolundandı. Rasûlullah (s.a.v.)'in amcası oğludur. Anasının adı, Fatima binti Esed b. Hasim b. Abdumenaftir.

Zübeyr b. Bekkar'm ifadesine göre Hız. Ali'nin anası Fatima, Hasimî olarak doğan ilk Hasimî kadındı. Müslüman olmuş ve hicret etmiştir. Hız. Ali'nin babası, Rasûlullah (s.a.v.)'m merhametli öz amcası Ebu Talib'tir. Ebu Talib'in asil adı, Abdumenaftir. İmam Ahmed ile birçok ne-seb âlimi ve tarihçi böyle demislerdir. Rafizilerin iddiasına göre ise Ebu Talib'in asil adı, İmran'dır ve su ayetle kastedilen kişi, Ebu Talib'tir:

«Allah, Adem'i, Nuh'u, İbrahim ailesini, İmran ailesini -birbirinin soyundan olarak- âlemlere tercih etti.» (Ân İmrân, 33.)

Rafiziler, bu iddiayı ileri sürmekle çok hata etmişlerdir. Bu iftirayı ortaya sürmeden önce Kur'ân'ı düşünmemişlerdir. Çünkü bu iddiaları, Cenâb-ı Allah'ın mezkur ayetteki muradına ters düşmektedir. Zira bu ayet-i kerime'den sonraki ayette şöyle denilmektedir:

«İmran'm karısı: «Ya Rabbi! Karnimde olanı, sadece sana hizmet etmek üzere adadım.» demişti.» (Ân İmrSn, 35.) Bu ayet-i kerimede İmran'm kızı Meryem'in doğumundan bahsedilmektedir. Allah'ın selami onun üzerine olsun. Bu, açıkça anlaşılan bir husustur. Allah'a hamd olsun.

Ebu Talib, Rasûlullah (s.a.v.)'a çok sevgi beslerdi. Bu, tabii bir sevgiydi. Ancak vefat edinceye kadar Rasûlullah (s.a.v.)'a iman etmedi. Sa-hih-i Buharî'de de sabit olduğu üzere eski dininde kalarak vefat etti. Ebu Talib, vefat etmek üzereyken Rasûlullah (s.a.v.), ona: «lâ ilahe illallah» demesini arzetmiş, ancak orada bulunan Ebu Cehil ile Abdullah b. Ebi Ümeyye söyle diyerek engel olmuşlardı: «Ey Ebu Talib! Abdülmüt-talib'in dininden vaz mı geçiyorsun?» Son nefesini verirken Ebu Talib'in ağzından «Abdülmuttalib'in dini üzerine» sözleri çıkmış ve "lâ ilahe illallah" demeye yanasmamıştı.

Rasûlullah da onun yanından ayrilirken: «Yasaklanmadigim sürece senin için magfiret dileyecem.» demis ve hakkında su ayet-i kerime nazil olmustu:

«Ey Muhammed! Sen, sevdigini dogru yola eris tireme zsin, ama Allah diledigini dogru yola eristirir. Dogru yola girecekleri en iyi O bilir.»(el-Kasas, 56.)

Sonra Medine'de de su ayet-i kerime nazil olmustu: «Cehennemlik olduklari anlasildiktan sonra, akraba bile olsalar, puta tapalar için magfiret dilemek peygambere ve mü'minlere yarasmaz. Ibrahim'in, babasi için magfiret dilemesi, sadece ona verdigi bir sözden ötürü idi. Allah'in düşmani oldugunu anlayınca ondan uzaklasti. Dogrusu Ibrahim, çok içli ve yumusak huylu idi.» (et-Tevbe, 113-114.)

Biz bu konuyu biset bahsinin basinda anlatmis ve Rafizilerin Ebu Talib'in Müslüman olduguna dair iddialarinin yanlisligina ve sarih naslara aykiri ve delilsiz bir iftira olduguna dikkat çekmistik.

Hiz. Ali'ye gelince o, meshur kavle göre buluga ermeden islâmiyet'in ilk günlerinde Müslüman olmustu. Anlatildigna göre o, çocuklardan ilk Müslüman olmdir. Nitekim Hatice de kadınlardan ilk Müslüman olmdir. Ebu Beki- es-Siddîk da hür erkeklerden ilk Müslüman olmdir. Zeyd b. Harise de kölelerden ilk Müslüman olmdir.

Tirmizî, Enes b. Malik'in söyle dedigini rivayet etmistir:

«Rasûlullah (s.a.v.), pazartesi günü peygamberlikle görevlendirildi. Ali de sali günü namaz kildi.»

Seleme b. Küheyl, Hiz. Ali'nin söyle dedigini rivayet etmistir:

«Kendisine hiç kimse ibadet etmeden önce yedi sene Rasûlullah (s.a.v.)'la birlikte Allah'a ibadet ettim.» Bu, asla sahih olmayan bir rivayettir, yalandir.

Süfyan-i Sevrî, Hiz. Ali'nin: «Ben Müslüman olanlarin ilkiyim.» dedigini rivayet etmistir. Ancak bu da zayıftir. Sahih degildir. Çünkü bu hadisin rivayet senedinde adi geçen Habbe, zayıf ravilerdendir.

Süveyd b.Said,Muaze el-Adeviye'nin söyle dedigini rivayet etmistir:

«Basra minberi üzerinde Ebu Talib oğlu Ali'nin söyle dedigini isi-tim: «En büyük siddik benim. Ebu Bekir, iman etmeden önce ben iman ettim. O Müslüman olmadan önce ben Müslüman oldum.» Bu da sahih degildir. Buhari, böyle demistir. Bir rivayette sabit olduguna göre Hiz. Ali, Küfe minberi üzerinde söyle demistir:

«Ey insanlar! Peygamberinden sonra bu ümmetin en hayirlisi Ebu Bekir'dir. Sonra da Ömer'dir. Eger isteseydim ondan sonraki en hayirli üçüncü sahsin

da adini verebilirdim.» Bu rivayet, Ebu Bekir'le Ömer'in faziletleri bahsinde geçmişti. Allah, onlardan razı olsun ve onları hosnut kılsın.

Imam Ahmed b. Hanbel, Ibn Abbas'ın söyle dedigini rivayet etmiştir:

«Haticeden sonra Rasûlullah (s.a.v.)'la birlikte ilk namaz kılan (veya ilk Müslüman olan), Ebu Talib oğlu Ali'dir.»

Tirmizî, Zeyd b. Erkam ile Ebu Eyyüb el-Ensâfinin söyle dedigini rivayet etmiştir:

«Ali, insanlardan yedi sene önce namaz kıldı.» Bu, hiçbir cihetten sahih değildir.

Tirmizî ile Neseî, Zeyd b. Erkam'ın söyle dedigini rivayet etmişlerdir:

«İlk Müslüman olan Ali'dir.» Tirmizî, bunun hasen ve sahih bir hadis olduğunu söylemiştir. Hz. Ali, Rasûlullah'm vefatına kadar yanında bulunmuştur. Rasûlullah vefat ederken ondan memnundu. Hz. Ali, onunla birlikte bütün gazvelerde hazır bulundu. Çok yararlılıklar gösterdi. Savaş esnasında önemli roller üstlendi. Nitekim bunu sirette açıklamistik. Burada tekrarlamaya gerek yoktur. Gerçekten Bedir savaşında, Uhud savaşında, Ahzab (Hendek) savaşında, Hayber savaşında ve diğer savaşlarda büyük yararlılıkları görülmüştü. Rasûlullah (s.a.v.), Tebuk savaşına giderken onu Medine'de ailesinin koruyucusu olarak bırakırken söyle demisti: «Ey Ali! Musa nezdinde Harun'un mertebesi gibi benim nezdimde bir mertebeye sahip olmaya razı olmaz misin? Yalnız su var ki, benden sonra peygamber gelmeyecektir.»

Hz. Ali'nin Peygamber (s.a.v.)'in kızı Fatima'yla evlendiğini ve Bedir savaşından sonra gerdege girdiklerini anlatmistik. Bu konuyu da burada tekrarlamaya ihtiyaç yoktur.

Rasûlullah (s.a.v.), Veda haccı dönüşünde Mekke ile Medine arasında Gadir-i Hum denen yerde cemaata bir hutbe irad etmiş ve zilhiccenin onikinci gününde irad etmiş olduğu bu hutbesinde söyle demisti: «Ben kimin dostu isem Ali'de onun dostudur.» Baska rivayetlerde anlatildigina göre Peygamber (s.a.v.), o hutbesinde söyle demistir: «Allah'im! Ali'ye dostluk edene dost ol. Ona düşmanlık edene düşman ol. Ona yardım edene yardım et. Onu yordimsiz birakani yordimsiz birak.»

Hz. Ali hakkında bu hutbenin irad edilmesi ve onun fazileti hususunda insanların uyarilmasinin sebebi, Ibn îshak'm anlattigina göre şöyledir: Rasûlullah (s.a.v.), Ali'yi Halid b. Velidle Yemen'e emir olarak göndermistir. Dönüşünde Mekke'de Veda haca esnasında Rasûlullah (s.a.v.)'la bulunmustu. Ancak hakkında çok dedikodular yapılmisti. Kendisinin çabucak Rasûlullah (s.a.v.)'a gelip görüşmek için ordusunu geride bıraktigi esnada vekilinin askerlere giydirdiği elbiselerin farkına varip da geri alması

yüzünden hakkında ileri geri konusulmuş ve dedikodu yapılmıştı. Rasûlullah (s.a.v.) Veda hacmi tamamladıktan sonra Ali'ye yapılan asilsiz isnadlardan onu arındırmak istedi. Bu sebeple mezkur hutbesini irad etti.

Rafiziler, bu hutbenin irad edildiği günü bayram kabul etmişlerdir. Hicretin 4001ü yılları hududunda Büveyhiler zamanında Bagdat'ta bu günün yıl dönümünde davullar çalınarak senlikler tertiplenilmiş. Nitekim yeri gelince bu hususu da inşaallah anlatacağız. Bu günden yirmi gün sonra dükkanların kapılarına bornozlar asılır, saman ve küller sav-rulur, çoluk çocuk ve kadınlar şehir sokaklarında Hz. Hüseyin'in ölümü sebebiyle agıt yakarlar. Bunu, asure gününün sabahında onun öldürülmesiyle ilgili olarak uydurulmuş bir misra okuyarak yaparlar. Biz onun nasıl öldürüldüğünü gerçeklere dayanarak açıklığa kavuşturacağız.

Emevilerden bazıları, Ebu Türeb adını aldığını dolaylı Hz. Ali'yi ayıplamaktadırlar. Oysa bu adı ona, Rasûlullah (s.a.v.) takmıştır. Buharî ve [Müslim'in sahihlerinde Sehl b.Sa'd'dan nakledildiğine göre Hz. Ali, esi Fatima'ya kızarak evden çıkıp mescide gitmiş ve uyumustu. Rasûlullah (s.a.v.)'da gelip onu o halde görmüştü. Vücuduna toprak bulasmıştı. Rasûlullah (s.a.v.), onun vücudundaki toprakları silkeleyerek: «Kalk, otur bakalım ey Ebu Türeb.» demisti. [14]

Kardeslik Hadisi

Hakim, Ebu Ümame'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir:

«Rasûlullah (s.a.v.), insanları kardes kıldığı zaman kendisi ile Ali arasında da kardeslik tesis etti.»

Bence bu hadisin sahinliği üzerinde düşünmek gerekir.

Enes ve Ömer'den rivayet olunduguna göre Rasûlullah (s.a.v.), Hz. Ali'ye hitaben: «Sen dünyada ve ahirette benim kardesimsin.» demistir. Ancak bu hadislerin ve benzerlerinin senetleri zayıftır ve bunlar bir delil sayılmamaktadırlar. Dogrusunu Allah bilir.

Birkaç yolla gelen bir rivayette anlatıldığına göre Hz.Ali, şöyle demistir:

«Ben, Allah'ın kuluyum. Rasûlünün kardesiyim.» Bu sözü benden sonra herhangi bir kimse söylerse mutlaka o yalancidir.»

Tirmizî, İbn Ömer'in şöyle dediğini rivayet etmiştir:

«Rasûlullah (s.a.v.), ashabi arasında kardeslik tesis etti. Ali de gözleri yasararak oraya geldi ve şöyle dedi:

- Ya Rasûlallah, ashabin arasında kardeslik tesis ettin. Benimle herhangi bir kimse arasında ise kardeslik tesis etmedin.

- Sen dünyada ve ahirette benim kardesimsin.»

Bu, hasen ve garip bir hadistir. Hz. Ali, Bedir savasma katildi. Rasûlullah (s.a.v.),Hz. Ömer'e bir vesile ile söyle demisti:«Ne biliyorsun. Belki de Cenâb-i Allah, Bedir savasma katilan kimselere bakmis ve onlara: «Dilediginizi yapin. Ben sizi bagislamisimdir.» demistir.»

Bedir savasinda Hz. Ali, düsmanin önde gelen bahadirlariyla mü-bareze yapti. Ve o günde büyük yararlıligi görüldü. Henüz yirmi yasinda bir genç oldugu halde Rasûlullah (s.a.v.), bayragi ona verdi.

Hakem, îbn Abbas'm söyle dedigini rivayet etmistir:

«Bütün savaslarda Muhacirlerin bayragi Ali'nin elindeydi.» Said b. Müseyyeb ile Katade de böyle demislerdir.

Hayseme b. Süleyman et-Trablusi el-Hafiz, Cabir b. Semüre'nin söyle dedigini rivayet etmistir:

«Sahabeler dediler ki:

- Ya Rasûlallah, kiyamet gününde senin sancagini kim tasiyacaktir?

- Kiyamet gününde sancagimi kim tasiyabilir?

Onu dünyada tasiyandan baskasi tasiyamaz. O da Ebu Talib oğlu Ali'dir.»

Bu rivayetin senedi zayıftir.

Hasan b. Arefe, Ebu Cafer Muhammed b. Ali'nin söyle dedigini rivayet etmistir:

«Bedir günü gökten bir sesin geldigini duyduk. Sesin görünmez sahibi söyle diyordu: Zülfikardan baska kılıç yoktur. Ali'den baska da yigit yoktur.»

Hafiz îbn Asakir dedi ki: «Zülfikar kilici, Bedir savasinda Rasûlullah (s.a.v.)'a hibe edildi. Daha sonra o da bunu Ali'ye hibe etti.» Zübeyr b. Bekar, Mamer b. Müsenna'nin söyle dedigini rivayet etmistir:

«Bedir savasinda müsriklerin sancaktari Talha b. Ebi Talha idi. Ebu Talib oğlu Ali onu öldürdü. Bu hadiseyle ilgili olarak Haccac b.Ulat es-Sülemî söyle bir siir söyledi:

«Allah için ey savasinda günah isleyen kisi.Yani bol vergilere maz-har olan Fatima'mn oğlu Ali!

Elin çabuk davrandi, darbeyi vurdu. Böylece Tuleyha, alni üzere yere düşüp yatti.

Kahramanca ve siddetli bir şekilde saldırdin.

Onlari hak ile ortaya çıkardın.

O zaman bagisa mazhar olanlar bile hakir oluyorlardı.

Kilicin birinci kez kana bulandıktan sonra tekrar bulandı.

Pes pese adam öldürdün.»

Hız. Ali, Ridvan be/atina da katildi. Yüce Allah, bu bey'atla ilgili olarak söyle buyurmudur:

«Ey Muhammed! Allah inananlardan, ağaç altında sana bas egerek el verirlerken, and olsun ki hosnud olmuştur.» (el-Fetih, 19.)

Rasûlullah (s.a.v.) da bu bey'ata katılanlar hakkında söyle buyurmudur: «Ağaç altında bey'atlananlar ardan hiç kimse atese girmeyecektir.»

Buharî ve Müslim'in sahihleri ile diğer hadis kitaplarında sabit olduğuna göre Hayber savaşında Rasûlullah (s.a.v.), söyle buyurmudur: "Yarın bayrağı Allah ve Rasûlünü seven, Allah ve Rasûlünün de kendisini sevdiği bir adama vereceğim. O, cepheden kaçan değildir. Allah, onun vasıtasıyla fethi müyesser kılacaktır." İnsanlar o geceyi, "Bayrak yarın kime verilecek" diye kendi aralarında tartışarak geçerdiler. Öyle ki, Hız. Ömer: «Emirliği o gün dışında başka bir günde elde etmek istemiş değilim.» demisti. Sabah olunca Rasûlullah (s.a.v.), bayrağı Ali'ye verdi ve Cenâb-i Allah da fethi onun vastasıyla müyesser kıldı. Bayrağı teslim etmeden önce Rasûlullah (s.a.v.), gözü ağrımakta olan Ali'yi yanına çağırması, gözüne üfleme ve gözleri sifa bulmuştur.»

Muhammed b.îshak, Seleme b.Amr b. Ekva'nın söyle dedigini rivayet etmiştir:

«Rasûlullah (s.a.v.), Ebu Bekir es-Siddik'i bayrağı ile Hayber kalelerinden birine gönderdi. Savastı, geri döndü.Fetih müyesser olmamisti. Yorulmuştur. Rasûlullah (s.a.v.), ondan sonra Hattab oğlu Ömer'i gönderdi. O da savastı, sonra geri döndü. Fetih müyesser olmamisti. Yorulmuştur. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.), söyle buyurmudur: «Yarın bayrağı Allah ve Rasûlünü seven, Allah ve Rasûlünce de sevilen bir kimseye vereceğim. Allah, onun vasıtasıyla fethi müyesser kılacaktır. O, cepheden kaçacak değildir.»

Rasûlullah (s.a.v.), gözleri ağrıyan Ali'yi yanına çağırdı. Ali geldi. Rasûlullah, onun gözlerine üfledi. Sonra: «Su bayrağı al ve git. Allah, senin vasıtanla fethi müyesser kılincaya kadar savaşa devam et.» dedi. Ali, bayrağı alıp kosarak gitti. Biz de pesi sıra gidiyorduk. Nihayet bayrağı kale altındaki bir taş kümesinin üzerine dikiverdi. Yukarıdan bir Yahudi basını uzatıp baktı ve ona söyle sordu:

- Sen kimsin?

- Ebu Talib oğlu Ali'yim.

- Tevrat'ı Musa'ya indiren Allah'a yemin ederim ki mağlub olduk. Ali, fetih tamamlanmadan geri dönmedi.

İmam Ahmed b. Hanbel, Büreyde b. Hasib'in söyle dedigini rivayet etmiştir:

«Hayber'i kusattik. Ebu Bekir, bayragi aldı. Savasti. Fetih nasib olmadan geri döndü. Ertesi gün bayragi Ömer alıp cepheye gitti. Savasti. Fetih nasib olmadan geri döndü. O gün insanlar çok yorulup bitkin düsmüslerdi. Rasûlullah, o zaman söyle dedi: "Yarin bayragi Allah ve Rasûlünce sevilen, Allah ve Rasûlünü seven bir adama vereceğim. O, fethi tamamlamadan cepheden dönmeyecektir.»

Biz de yarin fetih gerçekleşecek deyip gönül huzuru ve rahatlığı içinde geceyi geçirdik. Sabah olunca Rasûlullah (s.a.v.), sabah namazını kıldı. Sonra kalkıp bayragın getirilmesini istedi. İnsanlar saf halinde dizilmişlerdi. Ali'yi çağırdı. Ali'nin gözleri ağrıyordu. Rasûlullah, onun gözlerine üfledi. Bayragı ona verdi. Ali de gidip savasti ve fetih müyesser oldu. Ben de bayragı Rasûlullah'm kime vereceğini görmek için ayaklarımın üstüne dikilerek boynumu uzatıp bakanlar arasındaydım.»

Ebu Ya'lâ, İbn Abbas'tan rivayet etti ki, Rasûlullah (s.a.v.), söyle buyurmıştır: «Bayragı yarin Allah ve Rasûlünü seven, Allah ve Rasûlü tarafından sevilen bir adama vereceğim. Ali nerede?»

Dediler ki: «Bugday öğütüyor» Buyurdu ki:« Onlardan hiçbiri bugday öğütmeye razı olmaz.» Nihayet Ali, Rasûlullah'm yanına geldi. Rasûlullah bayragı ona verdi. Gidip savasti ve Hüey b. Ahtab'ın kızı Safiye'yi getirdi.» Bu garip bir rivayettir.

imam Ahmed b. Hanbel, Amr b. Meymun'un söyle dedigini rivayet etmiştir: «Ben, İbn Abbas'm yanında oturmaktaydım .Yanına dokuz kişilik bir heyet geldi. Ona söyle dediler:«Ey İbn Abbas! Ya sen kalkıp bizimle gel, ya da yanındaki adamları uzaklaştırsan da baş başa görüşelim.»»

İbn Abbas: «Hayır, ben sizinle gelirim.» dedi. O zaman İbn Abbas'ın gözleri henüz âmâ olmamıştı. Gittiler, konuşmaya başladılar. Ne dediklerini bilmiyoruz. Yalnız İbn Abbas, dönüp geldiğinde elbisesini silkeliyor ve söyle diyordu: «Öf bunlardan, Rasûlullah (s.a.v.)'in hakkında söyle buyurduğu bir adamın aleyhinde konuştular: "Ben bir adamı cepheye göndereceğim. Allah, onu ebediyyen rüsvay kılmayacaktır. O, Allah ve Rasûlünü sever." Rasûlullah böyle dedikten sonra orada bulunanlar ayakları üstüne dikilip başlarını öne uzatarak baktılar. Rasûlullah (s.a.v.) da o esnada: «Ali nerede?» diye sormuş, orada bulunanlar Ali'nin degirmende bugday öğütmekte olduğunu söyleyince Rasûlullah (s.a.v.):«Sizden hiç kimse bugday Öğütecek durumda değildir.» dedi Sonra Ali geldi. Gözleri ağrıyordu. Hemen hemen görmemekteydi. Rasûlullah (s.a.v.), onun gözlerine üfledi, sonra bayragı üç kez salladı ve Ali'ye verdi. Ali de gidip savasti ve Hüey b. Ahtab'ın kızı Safiye'yi getirdi. Rasûlullah (s.a.v.), daha sonra falan adamı tevbe sûresi ile (Mekke'ye) gönderdi. Arkasından Ali'yi de gönderdi. Ali, sûreyi o adamdan aldı. Sonra Rasûlullah (s.a.v.), Ali ile

ligili olarak söyle buyurdu: «Tevbe sûresini Mekke'ye ancak benden olan ve benim de kendisinden olduğum bir adam götürmelidir.» Sonra Rasûlullah (s.a.v.), amcası ogullarına söyle dedi: «Hanginiz dünya ve ahirette benimle dost olur?» Hiç kimse cevap vermedi. Ali de orada Rasûlullah'm yanında oturmaktaydı. Kalkıp su cevabi verdi: «Ben dünya ve ahirette sana dost olurum.» Rasûlullah (s.a.v.), onu yerinde bıraktı. Sonra oradaki adamlara dönüp söyle sordu: «Hanginiz dünya ve ahirette bana dost olur?» Kimse cevap vermedi. Ali: « Ben, dünya ve ahirette sana dost olurum.» dedi. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.), ona hitaben: «Sen dünyada da ahirette de benim dostumsun.» dedi. Hatice'den sonra ilk Müslüman kişi, Ali oldu. Rasûlullah (s.a.v.), elbisesinin ucunu kaldırıp Ali'nin, Fatima'nın, Hasan ve Hüseyin'in üzerine koyup su ayet-i kerimeyi okudu:

«Ey peygamberin ev halkı! Süphesiz Allah sizden kusuru giderip sizi tertemiz yapmak ister.» (ei-Ahzâb, 33.)

Hicret esnasında Hz. Ali, kendini Rasûlullah (s.a.v.)'a feda etti. Onun elbisesini giydi, sonra yatagina yattı. Müsrikler, Peygamber (s.a.v.)'ı öldürmek istiyorlardı. O esnada Ebu Bekir geldi. Ali, Hz. Pey-gamber'in yatagında uyumaktaydı. Ebu Bekir, onun peygamber olduğunu zannederek: «Ey Allah'ın peygamberi!» diye seslendi. Ali, ona söyle karşılık verdi: «Allah'ın peygamberi, Meymune kuyusuna doğru gitti. Sen ona yetis.» Ebu Bekir, hemen o tarafa gitti. Hz. Peygamberce yetisti. Onunla birlikte magaraya girip saklandı. Müsrikler, Peygamber (s.a.v.) zannederek Ali'yi taslamaya başladılar. O bundan acı duyuyordu. Kafasını yorganın altına koymuş, sabaha kadar öylece kalmıştı. Sabah olunca yorgani üzerinden atıp dışarı çıktığında müsrikler ona söyle dediler: «Sen yüksek mertebeli biri değilsin. Biz senin arkadasını tasliyorduk. O bundan acı duymuyor, sizlanmıyordu. Oysa sen attığımız taslardan acı duyup sizlanıyorsun. Biz bunu yadirdik.»

Rasûlullah (s.a.v.) Tebük gazvesi için yola çıktı. Hz. Ali, ona:

- Ben de seninle beraber geleyim mi? diye sordugunda Rasûlullah (s.a.v.), ona söyle dedi:

- Hayir gelme, cevabini verdi. Bunun üzerine Ali agladi Rasûlullah (s.a.v.), ona söyle dedi:

- Sen, Musa nezdinde Harun'un isgal ettigi mevki gibi bir mevkiyi benim yanımda isgal etmeye razı olmaz misin? Su kadar ki, sen bir peygamber değilsin. Ama ben mutlaka bu sefere gideceğim ve sen de benim halifem olacaksın.»

Bir defasmda Rasûlullah (s.a.v.), Ali'ye söyle demisti: «Sen, benim dostumsun. Benden sonra da bütün mü'minlerin dostusun.»

Rasûlullah (s.a.v.), mescitteki kapilarin tamamini kapatmisti. Yalniz Hz. Ali'nin kapisini açık birakmisti. Ali, mescidin yan tarafinda bulunan kendi kapisindan mescide gelirdi. Bu onun yoluydu, baska da yolu yoktu.

- Onun hakkında Rasûlullah, söyle buyurdu: «Ben kimin dostuysam Ali de onun dostudur.» Cenâb-i Allah, Kur'ân-i Kerim'de bize vermis oldugu bir haberde; Ridvan be/atma katilan kimselerden razi ve hosnud~ oldugunu bildirmis ve onların kalplarindeki seyi bilmistir. Bunu bildirdikten sonra Cenâb-i Allah, onlara daha sonra kizdigina dair bir beyanda bulunmus mudur? (Hayir, bulunmamistir.)

Hiz. Ömer, Mekkeli müsriklere Müslümanların gazaya çıkacağı haberini bir mektupla bildiren Hatip b. Ebi Belta'yi kastederek «Ya Rasûlallah, izin ver de su münafığın boynunu vurayım.» dediği zaman Peygamber (s.a.v.), söyle demistir: «Ne biliyorsun? Belki de Allah, Bedir savasma katılmış olan Müslümanların durumuna vakif olmuş ve onlara söyle demistir: Dilediginizi yapın, ben sizi bağışlamışım.»

"Tarih" adli eserinde Buhari, İmran b. Husayn'dan rivayet etti ki, Rasûlullah (s.a.v.), Hayber savaşında söyle buyurmıştır:

«Bayragı Allah ve Rasûlünü seven, Allah ve Rasûlünce de sevilen bir adama vereceğim.» Böyle dedikten sonra Rasûlullah, haber gönderip Ali'yi yanına çağirtti. Ali geldi, gözleri ağırıyordu. Rasûlullah (s.a.v.), onun gözlerine üflledi ve bayragı ona verdi. Hiz. Ali de yüzünü çevirmedi ve artık gözlerinden şikayetçi olmadı.»

- İmam Ahmed b. Hanbel, Ebu Said el-Hudrfn'in söyle dedigini rivayet etmiştir:

«Rasûlullah (s.a.v.), bayragı alıp salladı ve söyle buyurdu: «Bunu kim hakkiyla alır? Falan adam gelip: «Ben alırım» dedi. Rasûlullah (s.a.v.), ona: «Geç» dedi. Sonra baska bir adam gelip: «Ben alırım» dedi.

Rasûlullah (s.a.v.), ona da "Geç" dedi. Sonra söyle buyurdu:

«Muhammed'in yüzünü şerefli kılan Allah'a yemin ederim ki, bu bayragı cepheden firar etmeyen bir adama vereceğim.» Ali geldi, bayragı alıp cepheye kostu, niyahet Cenâb-i Allah, ona Hayber ve Fedek kalelerinin fethini nasib etti. O da onların hürmalarını ve kavrulmuş etlerini getirdi.»

İmam Ahmed b. Hanbel, Abdurrahman b. Ebi Leyla'nın söyle dedigini rivayet etmiştir:

"Babam yazın kışlık elbise giyen, kışın da yazlık elbise giyen Ali ile birlikte yolda gitmekteydi. Babama bunu Ali'ye sormasını söylediler. O da niçin böyle yaptığını sorunca Ali, su cevabı verdi:

«Rasûlullah (s.a.v.), arkamdan haber gönderdi. O zaman gözlerim

agriyordu. Hayber savasmdaydik. Kendisine: «Ya Rasûlallah, gözlerim agriyor» dedim. Gözlerime üfledi ve söyle dua etti: «Allah'im, Ali'deki si-caklik ve soguklugu gider.» Ben de o günden beri vücudumda ne sogukluk ne de sicaklik hissetmiyorum. O savasta Rasûlullah (s.a.v.), beni kastederek söyle demisti: «Bayragi Allah ve Rasûlünü seven, Allah ve Rasûlünce de sevilen, cepheden firar etmeyen bir adama verecegim.» Rasûlullah (s.a.v.)'m sahabeleri, ayaklari üzerinde dikilip boyunlarini ileriye dogru uzatarak bayragin kime verilecegini arastirdilar. O esnada Rasûlullah (s.a.v.), bayragi bana verdi.»

Ebu Ya'lâ, Hz. Ali'nin söyle dedigini rivayet etmistir:

«Rasûlullah (s.a.v.)'m Hayber savasinda basimi meshedip gözlerime üflemesinden ve bayragi bana vermesinden sonra gözlerim artik hiç agrimadi. Basim da agrimadi.»

Buhari ve Müslim'in sahihlerinde, Sa'd b. Ebi Vakkas'dan rivayet olunduguna göre Rasûlullah (s.a.v.), Hz. Ali'ye söyle demistir:

«Musa nezdinde Harun'un isgal ettigi mertebe gibi bir mertebeyi benim nezdimde de isgal etmeye razı olmaz misin? Su kadar var ki, benden sonra peygamber gelmeyecektir.»

İmam Ahmed b. Hanbel, Ebi Vakkas'm söyle dedigini rivayet etmistir:

«Ebu Süfyan oğlu Muaviye, bana söyle bir soru sordu:

- Ebu Turab'a (Ali'ye) sövmene engel olan sey nedir?

- Ben, Rasûlullah (s.a.v.)'m söylediği su üç seyi hatırladığım için Ali'ye sövmüyorum. Onun bahsettigi bu üç seyden birine sahip olmak, benim için kirmizi tüylü davarlara sahip olmaktan daha hostur. Zira ben, bir gazaya giderken aile efradinin islerini idare etmesi için kendi yerine vekil bıraktigi Ali'nin Rasûlullah (s.a.v.)'a söyle dedigini isittim:

- Ya Rasûlallah, beni geride kadınlar ve çocuklarla mi bırakcak-sm?

- Sen, Musa nezdinde Harun'un sahip olduğu makam gibi bir makama benim nezdimde sahip olmaya razı değil misin? Yalnız su var ki, benden sonra peygamber gelmeyecektir.» Hayber savasinda da Rasûlullah (s.a.v.)'in söyle buyurdugunu isittim; «Bayragi Allah ve Rasûlünü seven, Allah ve Rasûlünce de sevilen bir adama verecegim.» Ben de ayaklarım üstüne dikilip boynumu ileriye dogru uzattım ve bayragi kime verecegine baktım. O esnada Rasûlullah s.a.v.); «Bana Ali'yi çağirin.» diye emir verdi. Ali, onun yamna getirildi. Ali'nin gözleri agrimaktaydi. Rasûlullah (s.a.v.), onun gözlerine üfledi ve bayragi ona teslim etti. Cenâb-i Allah da fethi onun vasitasiyla müyesser kildi.

«Ey Muhammedi De ki: «Gelin, oğullarimizi, oğullarinizi, kadınlarimizi,

kadınlarınızı, kendimizi ve kendinizi çağırırım. Sonra lanetlese-lim de Allah'ın lanetinin yalancılara olmasını dileyelim.» (âi-i Imrân, ei.)

Bu ayet-i kerime nazil olduğu zaman Rasûlullah (s.a.v.), Ali'yi, Faü-ma'yi, Hasan ve Hüseyin'i çağırdı. Sonra: «Allah'im, iste bunlar benim aile efradımdır.» dedi.»

Hasan b. Arfe el-Abdî, Sa'd b. Ebi Vakkas'ın söyle dedigini rivayet etmiştir:

«Muaviye, hacca geldi. Sa'd b. Ebi Vakkas da onun yanına uğradı. Ali'den söz edildi. Sa'd, söyle dedi: «Üç şey vardır ki, bunlardan birine sahip olmam, dünyaya ve içindekilere sahip olmamdan daha çok hosuma gider. Zira ben, Rasûlullah (s.a.v.)'in söyle buyurdugunu isittim:

«Ben kimin dostu isem Ali de onun dostudur.» Yine Rasûlullah (s.a.v.)'in söyle buyurdugunu isittim: «Bayragı Allah ve Rasûlünü seven, Allah ve Rasûlünce de sevilen bir adama yarin vereceğim.» Rasûlullah (s.a.v.)'in Hz. Ali'ye hitaben söyle buyurdugunu da isittim:

«Musa nezdinde Harun'un sahip olduğu bir makam gibi, sen de benim yanımda bir makama sahipsin. Su kadar var ki, benden sonra bir peygamber gelecek degildir.»

Ebu Zura ed-Dimiskî, Abdullah b. Ebi Necih'in babasından naklen söyle dedigini rivayet etmiştir:

«Muaviye, hacca geldiği zaman Sa'd b. Ebi Vakkas'ın elini tuttu ve ona söyle dedi:

- Ey Ebu Ishak, su savaş bizi yordu. Haccımıza engel oldu. Öyle ki, haccın bazı sünnetlerini unutacak duruma geldik. Tavafta bize rehberlik et de seninle birlikte tavafımızı ifa edelim.»

Tavaf sona erdikten sonra Muaviye, Sa'd'i Darü'n-Nedve'ye götürdü. Onu, kendi kanepesi üzerinde yanında oturttu. Sonra Ebu Talib oğlu Ali'den bahsetti. Onun aleyhinde konustu. Sa'd, Muaviye'ye söyle dedi:

«Beni evine soktun ve kanepenin üzerinde oturttun. Sonra da Ali'nin aleninde konuşmaya başlayıp ona sövdün. Allah'a yemin ederim ki, Ali'nin sahip olduğu özelliklerinden üç tanesi var ki, bunlardan birine sahip olmak benim için güneşin üzerine doğduğu şeylerin tümüne sahip olmaktan daha hostur. Keske Tebük gazvesine gittiği esnada Rasûlullah, su sözü bana da söylemiş olsaydı: «Ey Ali! Harun'un Musa nezdinde sahip olduğu makam gibi bir makama benim nezdinde sahip olmak, hosuna gitmez mi? Su kadar var ki, benden sonra bîr peygamber gelecek degildir.» Evet, Rasûlullah (s.a.v.)'m bahsettiği bu makama sahip olmak benim için, güneşin üzerine doğduğu şeylerin tümüne sahip olmaktan daha sevimlidir. Yine Hayber savaşında Rasûlullah (s.a.v.)'m Ali hakkında söylediği su söz, bana

söylenmiş olsaydı, güneşin üzerine doğduğu şeylerin tamamına sahip olmaktan daha çok hoşuma giderdi: «Yarın bayrağı Allah ve Rasûlünü seven, Allah ve Rasûlünce de sevilen bir adama vereceğim. Cenâb-i Allah, fethi o adam vasıtasıyla müyesser kılacaktır. O adam, cepheden kaçan biri değildir.»

Keske Ali gibi Rasûlullah'in damadı olsaydım da kızı bana çocuk doğursaydı. Kızının doğuracağı çocuk benim için, güneşin üzerine doğduğu şeylerin tamamına sahip olmaktan daha kıymetliydi. Artık bu günden sonra senin yamna gelmeyeceğim.» Böyle dedikten sonra Sa'd b. Ebi Vakkas, yakasını silkeleyerek Muaviye'nin yanından çıkıp gitti.»

imam Ahmed b. Hanbel, babası Sa'd'dan naklen Aise'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir:

«Ali, Rasûlullah (s.a.v.)'la birlikte Medine disına çıktı. Veda tepesi yakınma geldiklerinde Ali ağlayıp şöyle dedi:

- Beni cepheden geri kalanlarla birlikte geride mi bırakıyorsun?
- Harun'un Musa nezdinde sahip olduğu makam gibi bir makama benim nezdimde sahip olmaya razı değil misin? Yalnız peygamberlik bundan müstesnadır.»

Ebu Ya'lâ, Ebu Hüreyre'den rivayet etti ki; Hz. Ömer şöyle demiştir: «Ebu Talip oğlu Ali'ye üç özellik verildi. Bu özelliklerinden birine sahip olmak, benim için kırmızı tüylü davarlara sahip olmaktan daha hostur.» "O özellikler nelerdir ey mü'minlerin emin?" diye sorduklarında Hz. Ömer, su açıklamayı yapmıştı: «Ali'nin, Rasûlullah (s.a.v.)'m kızı Fatima ile evlenmesi. Onun Rasûlullah (s.a.v.)'la birlikte Mescid-i Nebevî de ikamet etmesi ve o mescitte Rasûlullah'a helal olan şeylerin Ali'ye helal olması. Hayber savaşında bayrağın Ali'ye verilmesi.»

tmam Ahmed b. Hanbel, Abdullah b. Ömer'in şöyle dediğini rivayet etmiştir:

«Biz, Rasûlullah (s.a.v.) zamanında şöyle derdik: İnsanların en hayırlısı Ebu Bekir'dir, sonra Ömer'dir.Ebu Talib oğlu Ali'ye de üç şey verilmiştir: Bu üç şeyin bana verilmesi benim için kırmızı tüylü davarlara sahip olmaktan daha hostur.» Abdullah b. Ömer, bu üç şeyden bahsederken her birini ayrı ayrı açıklamıştır. [15]

Hz. Alî'nin Fatimatü'z-Zehra (R.A.) ile Evlenmesi

Süfyan-i Sevrî, Hz. Ali'nin Küfe minberi üzerinde şöyle dediğini rivayet etmiştir:

«Rasûlullah (s.a.v.)'dan kızı Fatima ile evlenme talebinde bulunmak istedim. Ancak herhaşı bir mala sahip olmadığımı hatırladım. Sonra

akrabalık iliskilerimizi düşünerek gidip Rasûlullah (s.a.v.)'a böyle bir talepte bulundum. Rasûlullah (s.a.v.), bana şöyle sordu:

- Yanında birsey var mı?
- Hayir.
- Falan günde sana vermis oldugum Hutemi zirhin nerede?
- Yanimda.
- Onu bana ver.

Zirhi kendisine verdim ve beni kiziyla evlendirdi. Gerdek gecesi Fa-tima'nin yanina gidecegim zaman bana: «Ben yanimza gelinceye kadar bir sey yapmayin.» dedi.

Yanimiza geldi. Üzerimizde bir kadife veya baska bir örtü vardı. Onu görünce acelece yerimizden kalkmak istedik. Bize: «Yerinizde durun» dedi. Sonra bir bardak su getirilmesini istedi. Getirilen suyun üzerine dua okudu. Sonra suyu benimle Fatima'nin üzerine serpti. Ben ona şöyle bir soru sordum:

- Ya Rasûlallah, beni mi, yoksa Fatima'yimi daha çok seviyorsun?
- Onu senden daha çok seviyorum. Ancak sen benim nazarimda ondan daha kıymetlisin.»

Neseî, Büreyde'nin bu hadiseyi daha detayli bir sekilde anlattigini rivayet etmistir. Bu rivayette anlatildigina göre Hz. Ali, Sa'd'dan bir koç, Ensâr'dan birkaç kisiden de birkaç ölçek Misir ödünç alarak Fatima için düğün yemegi yapmistir. Rasûlulâh (s.a.v.) da Fatima ile Ali'nin üzerine su serptikten sonra ikisi için dua etmis ve: «AUah'im, bunlarin zifaflarini kendileri için mübarek kil.» demistir.

Muhammed b. Kesir, Ebu Hüreyre'nin söyle dedigini rivayet etmistir:

«Ali, Fatima'yi istedigim zaman Rasûlullah (s.a.v.), kizma giderek söyle demisti: «Kizim, amcan oğlu Ali seninle evlenmek istiyor. Buna ne dersin?»

"Babasinin bu sorusu karsisinda Fatima aglamis, sonra söyle de-misti: «Ey babacigim öyle görülüyor ki, sen beni Kureys'in yoksuluna vererek küçültüyorsun. Öyle degil mi?» Fatima'nin böyle demesi karsisinda Rasûlullah (s.a.v.), söyle buyurmustu: «Beni hak peygamber olarak gönderen Allah'a yemin ederim ki, göklerden bu hususta Allah bana izin verinceye kadar bu evlilik hakkında birsey söylemeyecegim.»

Babasinin böyle demesi üzerine Fatima: «Allah ve Rasûlünün razi oldugu seye ben de razi oldum.» demisti ve Fatima'nin da kabul etmesinden sonra Rasûlullah (s.a.v.), oradan kalkip gitmis Müslümanlar da bu is için toplanmislar, Rasûlullah Ali'ye söyle demisti: «Ey Ali! Evlenme talebine dair

okunması gereken hutbeyi sen kendin oku.» Peygamber Efendimiz'in bu emri üzerine Ali kalkıp hutbeyi okumustu: «Ölümsüz olan Allah'a hamd olsun. İste Allah Rasûlü Muhammed, kızı Faü-ma'yi dört yüz dirhem tutarındaki mehir karşılığında benimle evlendir-mistir. Onun dedigini duyun ve şahid olun.»

Orada bulunan cemaat da söyle sormustu:

- Ya Rasûlallah, bu hususta ne buyuruyorsun? Rasûlullah da: «Şahid olun ki, kızımı Ali ile evlendirdim.» dedi.

Veki, Sâbfden rivayet etti ki, Hz. Ali, söyle demistir:

«Bizim bir koç postundan baska bir sergimiz yoktu.Bir tarafında uyurduk, bir tarafında da Fatima hamur yogururdu.»

Mücahid, Sâbî'nin söyle dedigini rivayet etmistir:

«O koç postununun üzerinde gündüz devemize yem verirdik. Devemize ondan baska yem torbasi yapacak bir seyimiz yoktu.»

Imam Ahmed b. Hanbel, Zeyd b. Erkam'm söyle dedigini rivayet etmistir:

«Rasûlullah'in birkaç sahabesinin Mescid-i Nebevfy'e açılan kapilari vardi. Bir gün Rasûlullah (s.a.v.): «Ali'nin kapi si disındaki su kapilan kapatın.» dedi. Ancak bazı kimseler, bu konuda dedikoduya basladilar. Rasûlullah (s.a.v.), bunun üzerine kalkıp Allah'a hamdü senada bulundu ve söyle buyurdu:

«Ben, Ali'nin kapisinin disındaki diger kapilarin kapatilmasini emrettim. Bazilariniz bu hususta dedikodu yaptilar. Allah'a yemin ederim ki ben, bana verilen emir disinda bir kapi kapatmis veya bir kapi açmis degilim. Ancak bana bir emir verildi. Ben de o emre uydum.»

Sa'd b. Ebi Vakkas'tan rivayet olunduguna göre Rasûlullah (s.a.v.), mescidin içine açılan kapilarin tamamim kapatmis, yalnız Ali'nin kapisim açık bırakmist i. Bu yüzden bazı kimseler dedikodu yapınca kendisi söyle buyurmustu:

«O kapi yi ben açık bırakmadim. Ancak Allah açık bırakti.»

Bu rivayet, Sahih-i Buharî'de yer alan su rivayete ters düsmemektedir. Söyle ki: Rasûlullah (s.a.v.), ölüm hastalığında iken caddeden Mescid-i Nebevfy'e açılan kapilarin tamamının kapatilmasini, yalnız Ebu Bekir es-Siddik'in kapisinin açık bırakilmasini emretmist i. Daha önce de Rasûlullah (s.a.v.), hayatta iken önceki kapi meselesi husu-susda Ali'nin kapisinin açık bırakilmasini emretmist i. Çünkü Fati-ma'nin kendi evinden babasimn evine geçebilmesi için o kapidan geçmeye ihtiyaci vardi. Rasûlullah (s.a.v.), ona acidigindan Ali'nin kapisinin açık bırakilmasini emretmist i. Ama vefatından sonra bu gerekçe ortadan kalkmis, sadece namaz kaldirmek maksadiyla Ebu

Bekir'in mescide gelebilmesi için onun kapisinin açık bırakılmasına ihtiyaç duyulmustu. Çünkü Rasûlullah (s.a.v.)'m vefatından sonra halife Ebu Bekir olacaktı ve onun halifeligine bu da bir nevi isaretti.

Tirmizî, Ebu Said'den rivayet etti ki, Rasûlullah (s.a.v.), Ali'ye hitaben söyle demistir:

«Ey Ali, benden ve senden baska hiçbir kimseye mescitte cünüp olmak helal olmaz.»

Ali b. Münzir dedi ki: Ben, Dirar b. Sard'a bu hadisin ne anlama geldigini sordugumda o bana söyle dedi: «Yani ey Ali, benden ve senden baska bir kimsenin cünüp olarak bu mescitten çıkması helal olmaz.»

Tirmizî, bu hadisin hasen ve garip oldugunu söylemistir.

Ibn Asakir, Ümmü Seleme'nin söyle dedigini rivayet etmistir:

«Ölüm hastaliginda Peygamber (s.a.v.), evinden çıktı, mescidin avlusuna geldi. Orada yüksek sesle söyle dedi: «Muhammed ve esleri ile Ali ve Muhammed'in kızı Fatima disinda âdet halindeki bir kadının veya cünüp bir kimsenin mescide girmesi helal olmaz. Dikkat edin. Size isimleri açıkladım ki sapmayasınız.»

Bu hadisin rivayet senedinde gariplik vardır ve zayıftır.

Hakim, Büreyde b.Hasib'in söyle dedigini rivayet etmistir: . , «Ali ile birlikte gaza için Yemen'e gittim.Ali'den biraz hakaret gördüm. Medine'ye döndüğümde Ali'nin bana yaptıklarını Rasûlullah'a anlattım. Onu biraz yerdim. Rasûlullah (s.a.v.)'m yüzünün renginin degistigini gördüm. Bana söyle dedi:

- Ey Büreyde, ben mü'minlere kendi nefislerinden daha yalan değil miyim?
- Evet Öylesin ya Rasûlallah.
- Ben kimin dostu isem, Ali de onun dostudur.»

imam Ahmed b.Hanbel, Büreyde'nin söyle dedigini rivayet etmistir:

«Rasûlullah (s.a.v.), Yemen'e iki askeri birlik gönderdi. Bu birliklerden birinin basinda EbuTalib oğlu Ali, digerinin basinda da Halid b. Velid vardı. Rasûlullah (s.a.v.), bunlari gönderirken kendilerine su talimatı vermisti: «İkiniz Yemen'de bir araya geldiginizde komutan Ali'dir. Ayrildiginiz zaman da herkes kendi askeri birliğinin komutani olacaktır.»

Nihayet Yemen'e vardık. Yemenlilerden Beni Zeyd kabilesiyle karsilastık. Savastık. Biz Müslümanlar, Yemenli müsrikleri maglub ettik. Savaşçılarını öldürdük, çoluk çocuklarını esir aldık. Ali, esir alınan kadınlardan birini kendi sahsına ayırdı.Halid b. Velid de beni Rasûlullah'a göndererek Ali'nin böyle yaptığını ihbar etmemi istedi. Rasûlullah (sa.v.)'in yanına vardığımda

Halid'in mektubunu kendisine verdim. Mektup okundu. Rasûlullah(s.a.v.)'m öfkeli olduğunu yüzünden anladım ve şöyle dedim:

- Ya Rasûlallah, ben Yemen'den dönen bir adamım. Sen beni bir komutanla Yemen'e göndermiş ve ona itaat etmemi emretmistin. Şimdi ben onun sana gönderdiği mesajı teblig ettim.

- Ali'nin aleyhinde konuşma. O, bendendir. Ben de ondanım. Benden sonra sizin veliniz odur.»

Bu lafız münkerdir. Bu hadisin ravileri arasında adı geçen Eclah, Siidir. Böyle biri müfred olarak bir rivayette bulunduğunda rivayeti kabul edilmez. Ancak kendisinden daha zayıf bir kimse bu hususta Ec-lah'a tabi olmuştur. Doğrusunu Allah bilir. Çünkü bu konudaki nakiller arasında mahfuz olan rivayette anlatıldığına göre Rasûlullah (s.a.v.), şöyle buyurmıştır: «Ben kimin dostuysam Ali de onun dostudur.»

Imam Ahmed b. Hanbel, Büreyde'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir:

«Rasûlullah (s.a.v.), ganimetlerin beste birini teslim alması için Ali'yi Halid b. Valid'e gönderdi. Ali, orada sabahladığı zaman (cariyelerden biri ile cinsel ilişkide bulunduğu için yıkanmıyordu ve) basından su damlamakta idi. Halid b. Valid, bu durumu görünce bana:

- Ey Büreyde, su adamın yapıtığını görüyor musun?

Ben de Rasûlullah (s.a.v.)'m yanına döndüğümde Ali'nin orada yaptığı şeyi kendisine haber verdim.

Ben, Ali'ye kızıyordum. Rasûlullah (s.a.v.), bana dedi ki:

- Ey Büreyde, sen Ali'ye kızıyor musun?

- Evet.

- Ona kizma, onu sev. Çünkü onun, ganimetlerin beste biri içinde bundan (bu cariye) daha fazla hakkı var.»

Imam Ahmed b. Hanbel, Büreyde'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir:

«Ali'ye kızdığım kadar başka hiç kimseye kizmiyordum. Kureysli-lerden bir adam da Ali'ye kızıyordu. Ben o adamı sırf Ali'ye kızdığı için seviyordum. İşte o adam, bir süvari birliğinin başında bir sefere gönderildi. Ben de onun maiyetindeydim. Sırf Ali'ye kızdığı için maiyetinde yer almıyordum. Seferimizde birkaç cariye esir almış ve ganimetler elde etmiştik. Rasûlullah (s.a.v.)'a elde ettiğimiz ganimetlerin beste birini gelip teslim alacak bir adamı göndermesi için bir mektup gönderdik. Rasûlullah (s.a.v.) da bu iş için bize Ali'yi gönderdi. Esir almanlar arasında çok güzel bir cariye vardı. Ganimetler bese bölündü. Beste biri taksim edilip Ali'ye teslim edildi. Sabah olduğunda Ali odasından dışarı çıkarken saçından su damlıyordu. Kendisine:

- Ey Hasan'm babasi, bu ne haldir? diye sordugumuzda söyle cevap verdi:
- Esirler arasindaki cariyeyi görmüyor musunuz? Ben onlari taksim ettim. O, beste birlik pay arasina düstü, sonra o, Peygamber (s.a.v.)'in ailesinin hakki oldu. Sonra da benim payima düstü. Ben de onunla cinsel iliskide bulundum.

Ali'ye kizan o adam (komutanım olan Halid b. Velid), bu durumu Allah'in peygamberine bildirmek için bir mektup yazdi. Ben, komutanima:

- Bu mektubu benimle Peygamber (s.a.v.)'e gönderir misin? dedim. O da beni bu durumun bir nevi tasdikcisi olarak mektupla birlikte Rasûlullah (s.a- v.)'a gönderdi. Mektubu götürdüğümde okumaya basladim. Mektubun sahibini kastederek: «Dogru söylüyor.» diyordum. Rasûlullah (s.a.v.), elimi tuttu ve mektubu da alip söyle dedi:

- Ali'ye kiziyor musun?

- Evet.

- Ona kizma. Sayet onu seviyorsan sevgini fazlalastir. Nefsim kudret elinde bulunan Allah'a yemin ederim ki, Ali ailesinin ganimetlerin beste birindeki payi, o cariyeden daha fazladir.

Rasûlullah (s.a.v.)'in bana böyle demesinden sonra Ali'den daha çok sevdiğim bîr kimse olmamistir.»

imam Ahmed b. Hanbel, Imran b. Husayn'm söyle dedigini rivayet etmistir: «Rasûlullah (s.a.v.), gazaya bir müfreze (birlik) gönderdi. Müfrezenin komutanligina da Ebu Talib oğlu Ali'yi atadi. Ali, bu seferde bir hadise yapti. O müfreze içinde yer alan sahabelerinden dört kisi, Ali'nin bu yaptigini RasûluUah'a anlatacaklarina dair söz birligi yaptilar. Biz de bu seferden döndüğümüzde önce Rasûlullah (s.a.v.)'m yanma gidip selam verdik. Ali'nin sefer esnasinda yaptigi hadiseyi ihbar etmeye söz vermis olan o dört kisi de Rasûlullah'in yanma geldi. Onlardan birisi kalkip söyle dedi:

- Ya Rasûlallah (s.a.v.), Ali söyle ve söyle yapti. Rasûlullah, o adamdan yüzünü çevirdi. Sonra ikinci adam kalkip söyle dedi:

- Ya Rasûlallah, Ali söyle ve söyle yapti.

- Rasûlullah (s.a.v.), ondan da yüz çevirdi. Sonra üçüncü adam kalkip söyle dedi:

- Ya Rasûlallah, Ali söyle ve söyle yapti. Dördüncüleri kalkip söyle dedi:

- Ya Rasûlallah! Ali söyle ve söyle yapti.

Rasûlullah (s.a.v.), yüzü degismis olarak o dördüncü adama dönüp söyle dedi:

«Ali'yi birakin. Ali'yi birakin. Ali'yi birakin. Çünkü Ali, bendendir. Ben de

ondanim. Benden sonra o, her mü'minin velisidir.»

imam Ahmed b. Hanbel, Ebu Said'in söyle dedigini rivayet etmistir:

«insanlar, Ali'yi sikayet ettiler. Rasûlullah (s.a.v.) da aramızdaydi. Kalkip söyle bir nutuk irad etti:

- Ey insanlar, Ali'yi sikayet etmeyin. Allah'a yemin ederim ki o, Allah'in zati hususunda (veya Allah yolunda) en atak olan kimsedir.»

Hafiz el-Beyhakî, Ebu Said'in söyle dedigim rivayet etmistir:

«Rasûlullah (s.a.v.), Ebu Talib oğlu Ali'yi Yemen'e gönderdi. Ben de onunla birlikte Yemen'e gidenler arasında bulunuyordum. Zekat develeri getiriliginde Ali'den, o develere binerek kendi develerimizi dinlendirmek istedigimizi kendisine bildirdik. Çünkü develerimizin bitkin düstüklerini görmüstük. Ancak Ali, bu istegimizi kabul etmeyip: «Sizin bu develerdeki payiniz, ancak diger Müslümanların payi kadardir. Daha fazla bir hakkınız yoktur.» dedi.

Ali, Yemen'deki isini tamamlayip dönerken basimiza birini emir tayin etti. Ali'nin kendisi acele edip hacca gitti. Haccini tamamladigi zaman Peygamber (s.a.v.), ona: «Arkadaslarinin yanma dön, onlari da getir.» dedi. Biz daha önce Ali'ye ilettigimiz istegimizi bu defa basimiza emir tayin edilen adama ilettik. O, bu istedigimizi yerine getirdi. Ali, dönüp geldigi zaman zekat develerine binilmis oldugunu onların sirtların-daki izlerden anladı. Yerine vekil biraktigi adami, bu hareketinden dolayi kinayip ayıpladi. Ben de eger Medine'ye döner, RasûluUah'a ugrar-sam Ali'nin bize yaptigi hakaret ve baskilari kendisine anlatacagimi söyledim. Medine'ye geldigimizde Rasûlullah (s.a.v.)'a ugradim. Söylemeye yemin ettigim seyi ona söylemek istiyordum. Ebu Bekir'e rastladim. O, Rasûlullah'in yanından çıkmakta idi. Beni görünce durdu. Bana «Merhaba» dedi, hal-hatir sordu, ben de kendisinden hal hatir sordum.Bana:

- Ne zaman geldin? diye sondu.

Ben de:

- Dün geldim, diye cevap verdim.

Benimle birlikte Rasûlullah (s.a.v.)'in yanma döndü ve ona:

- Ya Rasûlallah, iste Sa'd b. Malik b. Sehid gelmistir, yanina girmek için izin istiyor, dedi.

Rasûlullah (s.a.v.) da:

- içeri girmesine izin ver, dedi.

içeri girip Rasûlullah (s.a.v.)a saygi gösterip selam verdim. O da selamimi aldı. Benim ve ailemin durumunu sordu. Ancak hal hatir sorma isini gizli

yapti. Ben de kendisine dedim ki: «Ya Rasûlallah, Ali'den çok cefa çektik, iyi arkadaşlık etmedi. Bizi sikistirdi.» Ali'nin bize yaptıklarım birer birer saymaya başladım. Sözümün ortasına geldim Rasûlullah (s.a.v.) - yakınında oturduğum için- uyluguma vurdu ve söyle deyip sözümü kesti:

«Ey Sa'd b. Malik b. Sehid, kardesin Ali hakkında söylemekte oldugun sözlerinin bir kismini kes. Allah'a yemin ederim ki, Ali'nin Allah yolunda bir asker oldugunu bilmekteyim.»

Rasûlullah (s.a.v.)'in böyle demesi üzerine ben kendi kendime söyle dedim: «Ey Sa'd b. Malik, anan seni kaybetsin. Bu günden itibaren artık Ali'nin hosuna gitmeyecek durumlara girmeyecegim, artık onun hosuna gitmeyecek seyleri kesinlikle söyledigimi bilmiyorum. Vallahi onu artık ne gizli, ne de açıkça kötü sözlerle anmayacagim.»

Yunus b. Bükeyr, Hudeybiye ashabından olan Anar b. Sas el-Eslemfnin söyle dedigini rivayet etmistir:

«Rasûlullah (s.a.v.)'in Yemen'e gönderdigi süvarilerle birlikte Ali'nin yanında yer aldim. Ali, bana biraz hakaret etti. Ona kirildim. Medine'ye döndüğümde bir gün bir mecliste oturmakta olan Rasûlullah (s.a.v.)'in yanına yöneldim..Rasûlullah, bana-bakinca gidip yanına oturdum. Söyle buyurdu: «Ey Amr, Allah'a yemin ederim ki, sen bana eziyet ettin.»

Dedim ki: «Innâ lillah ve innâ ileyhi raciun. Rasûlullah'a eziyet etmekten Allah'a ve Islâm'a siginirim.» Benim böyle demem üzerine Rasûlullah (s.a.v.), söyle buyurdu: «Kim Ali'ye eziyet ederse, bana eziyet etmis olur.»

Seyf b. Ömer de Abdullah b. Said vasitasiyla Eban b. Salih'in söyle dedigini rivayet etmistir:

«Rasûlullah (s.a.v.), söyle buyurdu: «Her kim bir Müslümana eziyet ederse bana eziyet etmis olur, bana eziyet eden kimse de Allah'a eziyet etmis olur.»

Ebu Ya'lâ, Sa'd b. Ebi Vakkas'm söyle dedigini rivayet etmistir:

«Mescidde ben ve iki adam oturmaktaydik. Ali'nin aleyhinde konustuk. Rasûlullah (s.a.v.), öfke ile bize yöneldi. Ben de onun öfkelenmesinden Allah'a sigindim. Rasûlullah (s.a.v.), bize söyle dedi:

«Benimle sizin aranızda ne olmus? Kim Ali'ye eziyet ederse, bana eziyet etmis olur.» [16]

Gadîr-Î Hum Hadisi

İmam Ahmed b. Hanbel, Ebu Tufeyl'in söyle dedigini rivayet etmistir:

«Ali, Küfe mescidinin avlusunda insanlari topladi. Sonra onlara söyle dedi:

- Her Müslümanın Gadîr-i Hum gününde Rasûlullah'tan duyduğu seyler için

Allah askina sahitlik etmesini rica ediyorum. Orada bulunan insanlardan bir çoğu ayaga kalktilar ve Rasûlullah (s.a.v.)'in Gadir-i Hum'da Ali'nin elini tutup insanlara söyle dedigine sahitlik ettiler: «Benim mü'minlere canlarindan daha yakin oldugumu biliyor musunuz?»

Gadir-i Hum'da bulunan Müslümanlarda: «Evet ya Rasûlallah» dediler. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.) söyle buyurdu: «Ben, kimin dostu isem su Ali de onun dostudur. Allah'im, Ali'ye dostluk edene dost ol, Ali'ye dushmanlik edene de dushman ol.» Bu konusma üzerine ben oradan ayrildim. İçimde bir süphe duymaya basladim. Zeyd b. Erkam'a rastladim. Ona söyle dedim: «Biliyor musun, Ali söyle ve söyle diyor.»

Zeyd: «Sen bunu inkar mi ediyorsun? Rasûlullah (s.a.v.)'m Ali için böyle dedigini ben de isittim» dedi.»

Ebu Bekir es-Safiî, Zeyd b. Erkam'in söyle dedigini rivayet etmistir:

«Ali, Rasûlullah (s.a.v.)'in: «Ben kimin dostuysam Ali de nun dostudur. Allah'im, Ali'ye dostluk edene dost ol. Ona dushmanlik edene de dushman ol.» dedigine sahitlik yapmalari için insanlardan rica ettiler. Ben de aralarinda idim.»

Ebu Ya'lâ ile Abdullah b. Ahmed, Abdurrahman b. Ebi Leyla'nin söyle dedigini rivayet etmislerdir:

«Küfe mescidinin avlusunda Ali'nin insanlardan su ricada bulundugunu gördüm:

- Gadir-i Hum gününde Rasûlullah'm: «Ben kimin dostu isem Ali de onun dostudur» dedigini kim duymussa, Allah askina burada sahid-lik etsin.

Hiz. Ali'nin bu ricasi üzerine Bedir savasma katilmis oniki kisi kalkip sahitlik ettiler. Hatta onlardan birine baktim. Üzerinde bir salvar vardi. Onlar dediler ki:

- Gadir-i Hum gününde Rasûlullah (s.a.v.)'in söyle buyurduguna sahid olduk: «Ben mü'minlere kendi canlarindan daha yakin degil miyim? Benim zevcelerim de onların anneleridir. Öyle degil mi?»

- Evet öyledir ya Rasûlallah, denilince, söyle buyurmustu: «Iste ben kimin dostuysam Ali de onun dostudur. Allah'im, Ali'ye dost olana dost ol, ona dushman olana da dushman ol.» Baska bir rivayette de Abdur-ranman b. Ebi Leyla, bu sahitlikte bulunarak söyle demistir: «Oniki kisi ayaga kalkip söyle dediler:

- Evet ey Ali, o zaman Rasûlullah (s.a.v.), senin elini tutarak söyle demisti: «Allah'im, Ali'ye dost olana dost ol, ona dushman olana dushman ol. Ona yardım edene yardım et, onu yardimsiz birakani da yardimsiz birak.»

Imam Ahmed b. Hanbel, Rebah b. Hars'm söyle dedigini rivayet etmistir:

«Birkaç kisi, Küfe mescidinin avlusunda duran Hz. Ali'nin yanına gelerek söyle dediler:

- Selam sana ey Mevlamız. Hz. Ali, onlara söyle sordu:
- Siz Arap bir kavimsiniz, nasıl sizin mevlanız olabilirim?

- Gadir-i Hum gününde Rasûlullah (s.a.v.)'m söyle buyurdugunu işi tik:

«Ben kimin mevlası isem su Ali de onun mevlasıdır. O adamlar oradan ayrılıp gittiklerinde ben de peslerine takıldım. Onların kim olduğunu sordugumda dediler ki: «Biz Ensâr'dan bir topluluğuz.» Aralarında Ebu Eyyüb el-Ensârî de vardı. »

Ebu Bekir b. Ebi Seybe, Rebah b. Hars'in söyle dedigini rivayet etmiştir: -

«Küfe mescidinin avlusunda oturmakta ve Ali ile sohbet etmekte iken üzerinde yolculuk izleri bulunan bir adam gelip Hz. Ali'ye hitaben: «Selam sana ey Mevlam» dedi. O adamın kim olduğunu Hz. Ali'ye sorduklarında Ebu Eyyüb olduğunu söyledi. Ebu Eyyüb, söyle dedi:

- Ben, Rasûlullah (s.a.v.)'m söyle buyurdugunu işittim: «Ben kimin mevlası isem Ali de onun mevlasıdır.»

imam Ahmed b. Hanbel, Zeyd b. Erkam'in söyle dedigini rivayet etmiştir:

«Rasûlullah (s.a.v.)'la birlikte Vadi Hum denen bir vadide mola verdik. Namaz kilmamızı emretti. Namazı öğle sıcaklığında kildik. Bize bir hutbe irad etti. Hutbe irad ederken kendisi için güneşin hararetinden korunması amacıyla semûr ağacının üzerine bir örtü örtülerek bir gölgelik yapıldı. Hutbesinde bize söyle dedi:

- Bilmez misiniz ki (veya şahidlik etmez misiniz ki) ben her mü'min kimseye kendi canından daha yakınam?

- Evet öyledir ya Rasûlallah.

- Ben, kimin mevlası isem Ali de onun mevlasıdır. Allah'im, Ali'ye düşmanlık edene düşman ol, ona dostluk gösterene de dost ol.»

Maruf b. Harbud, Hüzeyfe b.Üseyd'in söyle dedigini rivayet etmiştir:

«Rasûlullah (s.a.v.), Veda haca dönüşünde ashabını Batha'daki birbirine yakın ağaçların çevresinde mola vermektan menetti. Sonra onlara haber gönderdi. Onlar da o ağaçların altında namaz kildılar. Sonra Rasûlullah (s.a.v.) kalkıp ashabına söyle dedi:

- Ey insanlar! Hmi her seye nüfuz eden ve kendisi de her seyden haberdar olan Allah, bana haber verdi ki: Her peygamber, mutlaka kendisinden önceki peygamberin yarı ömrü kadar yaşayacaktır. Zannederim ki yakında ben Rabbinin huzuruna davet edileceğim. Ben de bu davete icabet edeceğim. Benden sorulacak, sizden de sorulacak. Siz ne diyeceksiniz?

- Senin risaleti teblig ettiğine, nasihat verdigine, çaba sarfettiğine sahitlik edecegiz. Allah sana hayir mükafat versin,

- Allah'tan baska ilah bulunmadigina, Muhammed'in de onun kulu ve elçisi olduguna, Allah'in Cennet'inin hak olduguna, atesinin hak olduguna, kiyamet saatinin kuskusuz geleceğine ve Allah'in mezarda-kileri dirilteceğine sahitlik etmez misiniz?

- Evet, buna da sahitlik ederiz.

- Allah'im sahid ol. Ey insanlar, dogrusu Allah benim mevlamdır. Bende mü'minlerin mevlasiyim ve onlara canlarindan daha yakinim. Ben kimin mevlasi isem, su (Ali) de onun mevlasidir. Allah'im, Ali'ye dostluk gösterene dost ol. Ona düşmanlik edene de düşman ol. Ey insanlar, ben sizin elçinizim. Sizler, genisligi Basra ile San'a arasindaki mesafeden daha uzun olan bir havuzun basina geleceksiniz. O havuzda yildizlar sayisinca kaplar vardir. İki de gümüş bardak vardir .Yanima geldiginizde aranızda biraktigim iki kiymetli seyi soracagim. Siz benden sonra onlara nasil davrandiginiza dikkat edin. O kiymetli seylerin en büyüğü, Allah'in kitabidir. Bir tarafi Allah'in elinde bir tarafi da sizin elinizdedir. Ona sanlin ki, sapmayasmiz. Onun hükümlerini degistir-meyesiniz. Size biraktigim iki kiymetli seyden ikincisi de benim aile ef-radimdir. Zira ilmi her seye nüfuz eden ve her seyden haberdar olan Allah, bana bildirdi ki, bu iki kiymetli sey sizin havuz yanma gelisinize kadar birbirinden ayrılmayacaklardir.»

Abdürrezzak, Bera b. Azib'in söyle dedigini rivayet etmistir:

«Rasûlullah (s.a.v.)'la birlikte yola çıktik.

Gadir-i Hum mevkiine vardigimizda mola verdik. O esnada bir ün-leyici toplanmamiz için çağrida bulundu. Toplandigimizda Rasûlullah (s.a.v.), bize söyle dedi:

- Ben size caninizdan daha yakin degil miyim?

- Evet ya Rasûlallah.

- Ben size annelerinizden daha yakin degil miyim?

- Evet ya Rasûlallah.

- Ben size babalarinizdan dah yakin degil miyim?

- Evet ya Rasûlallah.

- Öyle degilmiyim, öyle degilmiyim, öyle degil miyim?

- Evet ya Rasûlallah.

- Ben kimin dostuysam Ali de onun dostudur. Allah'im, Ali'ye dost olana dost ol, ona düşmanlik edene düşman ol.

Hattab oğlu Ömer de Rasûlullah (s.a.v.)'in bu konusmasindan sonra Ali'ye

söyle dedi:

- Tebrik ederim seni ey Ebu Talib'in oğlu Ali! Bu gün sen bütün mü'minlerin velisi ve dostu oldun.»

Hafiz Ebu Bekir Hatib el-Bagdadî, Ebu Hüreyre'nin söyle dedigini rivayet etmiştir:

«Her kim zilhicce ayının onsekizinci gününden oruç tutarsa ona altmış ay oruç tutmuşçasma sevap yazılır. O gün Gadir-i Hum günüdür. O günde Peygamber (s.a.v.) > Ebu Talib oğlu Ali'nin elini tutmuş ve sahabelere söyle demistir:

- Ben mü'minlerin velisi değil miyim?

- Evet ya Rasûlallah.

- Ben kimin dostu isem, Ali de onun dostudur. Rasûlullah (s.a.v.)'m bu konuşmasından sonra Hattab oğlu Ömer, Ali'ye söyle dedi:

- Ey Ebu Talib'in oğlu, sana ne mutlu! Bu gün sen hem benim hem de her Müslümanın mevlasi oldun.»

Bu hadise üzerine Cenâb-i Allah, su ayet-i kerimeyi inzal buyurdu: «Bu gün size dininizi ikmal ettim.» (ei-Mâide, 3.)

Her kim receb ayının yirmiyedinci gününde oruç tutarsa ona altmış ay oruç tutmuşçasma sevap yazılır. Çünkü o gün Cebrail'in risaleti indirdiği ilk gündür.»

Ben derim ki: Bu rivayette birkaç bakımdan münkerlik vardır. Zira yukardaki ayet-i kerimenin bu günde nazil olduğu söylenmektedir. Oysa mezkur ayet-i kerime, Buhari ve Müslim'in sahihlerinde de Hattab oğlu Ömer'den rivayet olunduğu gibi arefe gününde nazil olmuştur. Ayrıca adını zikrettiklerimizin dışında bir diğer sahabe topluluğundan da: «Ben kimin mevlasi isem Ali de onun mevlasıdır.» hadisi rivayet edilmiştir. Ancak bu hadisin senedinin mezkur sahabelere ulaştığı hususunda zayıflık vardır. [17]

Kus Hadisi

Bu hadis hakkında bazı âlimler eserler tasnif etmişlerdi. Bunun çeşitli rivayet yolları vardır. Ancak bu rivayet yollarının tamamı üzerinde tartışmaya açık hususlar vardır. Biz, burada önce bu hadisi ele almak istiyoruz:

Tirmizî, Enes'in söyle dedigini rivayet etmiştir:

«Peygamber (s.a.v.)'in yanında bir kus vardı. Peygamber (s.a.v.), o kusa ilgili olarak söyle dedi: «Allah'im, mahrukatin arasında en çok sevdiğin kimseyi bana gönder de benimle birlikte su kusun etinden yesin» Peygamber böyle dedikten sonra Hz. Ali geldi ve kusu onunla beraber

yedi.»

Tirmizî, bu hadisin garib olduğunu söylemiştir. Ebu Yala, Enes b. Malik'in söyle dedigini rivayet etmiştir: «Rasûlullah'a ekmegiyle birlikte kızartılmış bir keklik hediye edildi. Rasûlullah (s.a.v.) da: «Allah'im, yaratıklarından en çok sevdiğin bir kimseyi bana gönder de benimle birlikte bu yemegi yesin.» diye dua etti. Hz. Aise de: «Allah'im, bu yemegi Rasûlullahla birlikte yemesini babama nasip et.» dedi. Hafsa da: «Allah'im, bu yemegi Rasûlullah'la birlikte yemeyi babama nasip et.» dedi. Ben de: «Allah'im, bu yemegi Rasûlullahla birlikte yemegi Sa'd b. Ubade'ye nasip et.» dedim. Kapinin vurulduğunu isittim. Kapiyi vuran adama: «Rasûlullah mesguldür, isine git.» dedim. Tekrar kapinin vurulduğunu isittim, disari çıktığımda kapıda duran adamin Ali olduğunu gördüm. Kendisine Rasûlullah (s.a.v.)'in mesgul olduğunu gidip sonra gelmesini söyledim ve içeri girdim. Tekrar kapinin vurulduğunu isittim. Ali selam verdi. Rasûlullah (s.a.v.), bir sesin geldiğini duydu ve: «Bak bakalım hele kapiyi vuran kimmis?» dedi. Disari çıktım, kapıda duranın Ali olduğunu gördüm. Rasûlullah'a dönüp kapıda duranın Ali olduğunu söyledim. Rasûlullah (s.a.v.) da: «İçeri girmesine izin ver.» dedi. Ben de izin verdim. Ali içeri girdi. Rasûlullah (s.a.v.) da: «Allah'im, ona dost olana dost ol.» dedi.

Ebu Ya'lâ, Süddî'nin söyle dedigini rivayet etmiştir:

«Rasûlullah (s.a.v.)'m yanında bir kus vardı. «Allah'im, yaratıklarından en çok sevdiğin kimseyi bana gönder de benimle birlikte kusun etini yesin.» dedi. Ebu Bekir geldi. Rasûlullah, onu geri çevirdi. Ömer geldi, onu da geri çevirdi. Osman geldi. Onu da geri çevirdi. Sonra Ali geldi, ona izin verdi.»

Ebu'l-Kasim b. Ukbe, Enes b. Malik'in söyle dedigini rivayet etmiştir:

«Rasûlullah (s.a.v.)'a kızartılmış bir kus hediye edildi. Yemegi önüne koydu. Sonra söyle dedi: «Allah'im, yaratıklarından en çok sevdiğin kimseyi bana gönder de benimle birlikte bu yemekten yesin.» Ali gelip, kapiyi vurdu. «Kim o?» diye sordum. «Ben Ali'yim» dedi. Ben de kendisine Rasûlullah (s.a.v.)'m mesgul olduğunu söyledim. Kapiyi üç kez vurdu. Dördüncü kez ayagiyla kapiya vurup içeri girdi. Peygamber (s.a.v.), kendisine: «Niçin geciktin?» diye sordu. Ali de söyle cevap verdi: «Üç kez geldim. Ama Enes, içeri girmeme engel oldu.» Peygamber (s.a.v.) bana: «Niçin böyle yaptın?» diye sorunca ona söyle cevap verdim: «Bu yemegi kendi akrabalarımın bir adamin seninle birlikte yemesini arzuladığım için böyle yaptım.»

Ebu'l-Kasim el-Begavî ile Ebu Ya'lâ el-Musilî, Rasûlullah'in azadlı-si Sefine'nin söyle dedigini rivayet etmişlerdir:

«Ensâr'dan bir kadın Rasûlullah (s.a.v.)'a iki ekmek parçası arasında kızartılmış iki kus hediye etti. Evde de benden ve Enes'ten başka kimse

yoktu. Rasûlullah (s.a.v.) gel di. Yemeginin getirilmesini emretti. Ben de kendisine: «Ya Rasûlallah, Ensâr'dan bir kadın sana bir hediye getirdi.» dedim ve o iki kusu kendisine takdim ettim. Rasûlullah (s.a.v.) da: «Allah'im, yaratikların arasında sana ve Rasûlüne en çok sevgili olan bir kimseyi bana gönder.» diye dua etti. Ebu Talib oğlu Ali geldi. Kapiyi gizlice vurdu. Ben de:

- Kim o? diye sordum.
- Hasan'm babasıyım, dedi. Sonra kapiyi vurdu. Sesini yükseltti. Rasûlullah (s.a.v.):
- Kim kapiyi vuruyor? diye sordu. Ben de:
- Ebu Talib oğlu Ali'dir, diye cevap verdim. Rasûlullah (s.a.v.):
- Kapiyi ona aç, dedi.

Kapiyi açtım, içeri girdi. Rasûlullah (s.a.v.), onunla birlikte o iki kusu yedi.» Ebu Muhammed Yahya b. Muhammed b.Said, Ibn Abbas'in söyle dedigini rivayet etmistir:

«Peygamber (s.a.v.)'e kızartılmış bir kus getirildi. Peygamber (s.a.v.) de: «Allah'im, Allah ve Rasûlünü seven bir adamı bana gönder.» diye dua etti. Ali geldi. Peygamber (s.a.v.)de: «Allah'im, benim de en çok sevdiğim kimseyi bana gönder» diyerek duasını tamamladı.»

Abbad b. Yakub, Hz. Ali'nin söyle dedigini rivayet etmistir:

«Rasûlullah (s.a.v.)'a toy denen bir kus hediye edildi. Kızartılmış olan bu kus sofraya konularak Rasûhillah'a takdim edildi. Enes b. Malik de Rasûlullah (s.a.v.)'m kâpiciliğini yapmaktaydı. Sofra önüne konulduğu zaman Rasûlullah (s.a.v.), ellerini göğze kaldırarak söyle dua etti: «Allah'im, yaratıkların arasında en çok sevdiğim kimseyi bana gönder de bu kusu benimle beraber yesin.» Ben yanına gittim. İçeri girmek için izin istedim. Enes onun mesgul olduğunu söyledi. Ben de geri döndüm. Sonra Rasûlullah (s.a.v.), duasını tekrarlardı. Üçüncü kez tekrarladığında ben yine gidip yanına girdim. Rasûlullah (s.a.v.), beni görünce: «Allah'im, yaratıkların arasında benim de en çok sevdiğim kimseyi bana gönder.» diyerek duasını tamamladı. Ben de onunla birlikte o kusu yedim. Yemeği yedikten sonra oradan ayrıldığım da Enes, bana söyle dedi: «Ey Hasan'm babası, benim için mağfiret dile. Sana kârsi bir suç isledim. Benim yanımda da bir müjde vardır.» Enes böyle dedikten sonra Peygamber (s.a.v.)'den duyduğu müjdeyi bana anlattı. Bende Allah'a hamdettim. Onun için mağfiret diledim. O da memnun oldu. Bana verdiği müjde, bana kârsi islediği suç ortadan kaldırmış oldu.» [18]

Hz. Ali'nin Fazîletüne Dâir Baska Bir Hadîs

Ebu Bekir es-Safî, Cabir b. Abdullah'in söyle dedigini rivayet etmistir:

«Rasûlullah (s.a.v.)la birlikte Ensâr'dan bir kadının Israf adındaki hurmaligina gittik. Kadın, Rasûlullah (s.a.v.) için küçük bir hurma agacının altına su serptikten sonra bir yaygi serdi. Rasûlullah (s.a.v.) da o esnada söyle dedi: «Simdi size cennetliklerden bir adam gelecektir.» Ebu Bekir geldi. Rasûlullah, sonra tekrar söyle dedi: «Simdi size cennetliklerden bir adam gelecektir.» Böyle demesinden sonra Ömer geldi. Sonra yine söyle dedi: «Simdi size cennetliklerden bir adam gelecektir.»

Basim hurma agacının altında egmiş durumda idi. Sonra söyle dedi: «Allah'im, dilerse gelecek olan o cennetlik adami Ali yaparsın.» Böyle dedikten sonra Ali geldi. Sonra Ensâr'dan plan o kadın, Rasûlullah (s.a.v.)'a bir koyun kesti, ben de onu pisirdim. Rasûlullah (s.a.v.) yedi. Biz de yedik. Öğle vakti olduğunda kalkıp namaz laldi. Biz de kildik, ne o abdest aldı, ne de biz aldık. İkinci vakti olduğunda namaz kildi, yine ne o abdest aldı, ne de biz aldık.»

Ebu Ya'lâ, Ibn Umeyr'in söyle dedigini rivayet etmistir: «Babamla birlikte Aise'nin yanına gittik. Ona Ali'yi sordum.Hz. Ai-se dedi ki: Ali kadar Rasûlullah tarafından çok sevilen baska bir adam görmedim. Ali'nin hanimi (Fatima) kadar Rasûlullah tarafından çok sevilen baska bir kadın da görmedim.»

Imam Ahmed b. Hanbel, Ebu Abdillan el-Becelf nin söyle dedigini rivayet etmistir:

«Ümmü Seleme'nin yanına gittim. Bana dedi ki: -Aranızda yaşamakta iken Rasûlullah'a sövölür müydü? -Allah korusun (veya sübhanallah), böyle birsey yapılabilir mi hiç? -Ben, Rasûlullah (s.a.v.) in söyle dedigini isittim: «Ali'ye söven bana sövmüs olur.»

Ebu Ya'lâ, Ebu Abdillan el Becelfnin söyle dedigini rivayet etmistir: «Ümmü Seleme, bana söyle dedi:

- Rasûlullah (s.a.v.)'a minber üzerindeyken sövölür müydü? -Bu nasıl olur?

- Simdi Ali'ye ve onu sevenlere sövölüyor mu? Oysa ben, Rasûlullah (s.a.v.)'m Ali'yi sevdigine sahitlik ederim.» Ümmü Seleme, Cabir ve Ebu Said'den rivayet olunduguna göre Rasûlullah (s.a.v.), Ali'ye söyle demistir:«Beni sevdigini iddia edipde sana öfke duyan kimse, beni sevdigine dair ileri sürdüğü iddiada yalancidir.» Ancak bu rivayetlerin senedleri zayıftır, delil olarak ileri sürüle-mezler.

Abdürrezzak, Zer b. Hubeys'in söyle dedigini rivayet etmistir: «Ali'nin söyle dedigini isittim: «Habbeyi yaran ve canlıyı yaratan Allah'a yemin ederim ki, Peygamber (s.a.v.), bana söyle demistir: «Seni ancak mü'min kimse sever

ve sana ancak münafik olan kimse öfke duyar.»

/ İbn Ukbe, Abdullah b. Mesud'dan rivayet etti M, Rasûlullah (s.a.v.), söyle buyurmıştır: «Ali'ye öfke duymakla birlikte bana ve getirdiğim seye iman ettiğine dair iddiada bulunan kimse yalancidir, mü'min değildir»

Bu rivayet senediyle birlikte uydurmadır. Sabit değildir, doğrusunu Allah bilir.

Hasan b. Arfe, Ammar b. Yasir'in söyle dedigini rivayet etmiştir:

«Peygamber (s.a.v.)'in Ali'ye söyle dedigini isittim: «Seni seven ve senin hakkında doğru söyleyen kimseye ne mutlu. Sana öfke duyan ve senin hakkında yalan söyleyen kimsenin de vay haline!» Bu mealde birçok hadis rivayet edilmistir.

Abdürrezzak, İbn Abbas'm söyle dedigini rivayet etmiştir: «Rasûlullah (s.a.v.), Ali'ye bakıp söyle dedi: «Sen dünyada efendisin, ahirette efendisin. Seni seven beni sevmistir. Senin sevgilin, Allah'in sevgilisidir. Sana öfke duyan bana öfke duymuştur. Seni sevmeyeni Allah da sevmez . Benden sonra sana öfke duyan kimsenin vay haline.»

Haris b. Hasîre, Hz. Ali'nin söyle dedigini rivayet etmiştir: «Rasûlullah (s.a.v.), beni çağirdi ve söyle dedi: «Sende Meryem oğlu İsa'dan bir örnek vardır. Yahudiler, ona öfke duydular. Öyle ki, onun anasına iftirada bulundular. Onu Hristiyanlara sevdirdiler. Öyle ki, Hristiyanlar da onu hak etmedigi bir mertebeye getirdiler.»

Dikkat edin, benden dolayı iki zümre insan helak olacaktır. Bunlardan birisi, benim hakkımda abartılı bir sevgi besleyip ifrata kaçır ve beni layık olmadığım bir mertebeye yükseltmeye çalışır. Diğer de bana öfke duyar, bana olan öfkesi yüzünden iftira eder. Dikkat edin, ben peygamber değilim. Bana vahyedilmez. Ancak ben Allah'in kitabı ve peygamberinin sünnetiyle elimden geldiği kadariyle amel ederim. Size, Allah'in taatine dair verdiğim emirler haktır. Hosunuza giden ve gitmeyen hususlarda bana itaat etmekle yükümlüsünüz.»

Yakub b. Süfyan, Hz. Ali'nin söyle dedigini rivayet etmiştir: «Ben, atesın taksimcisiyün. Kiyamet gününde su sana, su da bana diyeceğim.»

Ben derim ki: Avam arasında yaygın olan yanlış bir kanat sudur ki, güya Hz. Ali, Cennet'te Kevser havuzunun başında durup insanlara su dağıtacaktır. Bunun aslı yoktur. Sağlam yollardan böyle bir rivayet gelmemistir. Rivayetlerde sabit olduğuna göre Kevser havuzunun başında insanlara su dağıtacak olan kişi, Rasûlullah(s.a.v.)'dir.

Kiyamet gününde su dört kisten başka hiçbir şahsın binek üzerinde gelmeyeceğine dair nakledeceğimiz hadis de asılsızdır. Güya Rasûlullah

(s.a.v.) Burak üzerinde, Salih peygamber devesi üzerinde, Hamza da Abda adli deve üzerinde, Ali de Cennet'in üzerinden bir dere üzerinde gelecek ve tehlil getirerek sesini yükseltecektir.

Yine baza kimselerin agizlarında Ali adina yapılan yeminlerin de seriatta yeri yoktur. "Ali askina al", "Ali askina ver" ve benzeri sekillerde yeminler ediyorlar ki bunlar rafizilerin uydurmalaridir ve asilsiz seylerdir. Bu gibi yeminler hiçbir cihetten sahih degildir. Hatta bunu aliskanlik haline getiren kimselerin ölüm aninda imanlarinin gideceginden korkulmaktadır. Allah'tan baskasinin adina yemin eden kimse, sirk kosmus olur.

Imam Ahmed b. Hanbel, Hz. Ali'nin söyle dedigini rivayet etmistir:

«Rasûlullah (s.a.v.), bana ugradi. Ben rahatsizdim, söyle diyordum: «Allah'im, eger ecelim gelmisse artik beni (vefat ettirip) rahata kavustur. Eger ecelim gelmemisse su hastaligi üzerimden kaldir. Eger bu bir musibetse bana sabir ver.» Daha da bazi seyler söyledim ve duami tekrarlادim. Rasûlullah (s.a.v.) da ayagiyla bana vurup:

- Ne söyledin? diye sordu.

Ben de söylediklerimi tekrarlayınca kendisi: «Allah'im, ona afiyet ver (veya sifaya kavustur)» diye dua etti. Artik ondan sonra hiç hastalanmadim.»

- Muhammed b. Müslim b. Darih, Rasûlullah'm söyle buyurdugunu rivayet etmistir:

«Ilmi hususunda Adem'e; anlayisi hususunda Nuh'a, yumusak huylulugu bakimindan Ibrahim'e, zahidligi hususunda Zekeriya oğlu Yahya'ya, kuvvetli olma bakimindan Musa'ya bakmak isteyen kimse EbuTalib oğlu Ali'ye baksin.»

Bu cidden münker bir hadistir, s ene di sahih degildir.

Hz. Ali'nin hatirina, güneşin battiktan sonra tekrar ufka döndürüldüğüne dair bir hadis te rivayet edilmistir. Biz bu hadisi bu kitabın peygamberlik delilleri bölümünde sened ve lafizlariyle nakletmistik. Burada tekrarlamaya ihtiyaç yoktur.

Tirmizî, Cabir'in söyle dedigini rivayet etmistir:

«Taif savasinda Rasûlullah (s.a.v.), Ali'yi çağirdi. Ona gizlice birsey-ler fisildadi. Bazi kimseler: «Rasûlullah (s.a.v.), amcasinin oğlu ile uzun uzadiya fisildasti.» deyince o, söyle karsilik verdi: «Ben onunla ftsildas- madim, aksine Allah onunla fisildasti. Ona sirlar verdi.»

Bu, hasen ve garip bir hadistir. Bu hadiste Peygamber Efendimiz, "Allah onunla fisildasti" demekle kendisinin onunla fisildasmasini ve sir vermesini Allah'in emrettigini söylemek istemistir.

Tirmizî, Ümmü Atiyye'nin söyle dedigini rivayet etmistir:

«Rasûlullah (s.a.v.), bir tarafa bir askeri birlik gönderdi. Aralarında Ali de vardı. Rasûlullah (s.a.v.), onları gönderdikten sonra ellerini semaya kaldırarak söyle dua etti: «Allah'im, Ali'yi bana göstermeden beni öldürme.»

Imam Ahmed b. Hanbel, Abdullah b. Zalim el-Mazini'nin söyle dedigini rivayet etmistir:

«Muaviye, Kûfe'den çıktığında yerine Mugire b. Sube'yi vekil bıraktı. Hatipler kalkıp Hz. Ali'nin aleyhinde konuşmaya başladılar. Ben de Said b. Zeyd b. Ömer b. Nüfeyl'in yanibasmda durmaktaydım. Said, bu duruma öfkelenip kalktı, elimden tutup yürümeye başladı ve bana söyle dedi:

«Kûfelilerden bir adama lanet okunmasını emreden su kendine yazık eden adami görüyor musun? Oysa ben onlardan dokuz kişinin cennetlik olduğuna şahitlik ederim. Onuncusuna da şahitlik edersem günahkar olmam.»

Ben de Said'e söyle dedim:

- Nedir bu şahitlik ettiğin şey?

- Rasûlullah (s.a.v.), söyle buyurmustu: «Ey Hira, yerinde dur, senin üzerinde ancak bir peygamber veya bir siddik veya bes şehid vardır.»

- Kimlerdir onlar?

- Rasûlullah, Ebu Bekir, Ömer, Osman, Ali, Zübeyr, Talha, Abdur-rahman b. Avf ve Sa'd b. Malik.

- Ya onuncuları kimdir?

- Benim."

Imam Ahmed b. Hanbel, Veda haccında bulunan Habesi b. Cünade es-Seluli'den rivayet etti ki, Rasûlullah (s.a.v.), söyle buyurmustur: Ali bendendir, ben de ondamm, görevimi ancak ben veya (benim yerime) Ali ifa eder.»

Imam Ahmed b. Hanbel, Zeyd b. Besig'in söyle dedigini rivayet etmistir:

«Rasûlullah (s.a.v.), Ebu Bekir'i Berâe sûresi ile birlikte Mekkelile-re gönderdi. O seneden sonra bir müsrikin hac edemeyeceğini, Beyt'in çıplak olarak tavaf edilemeyeceğini, mü'min kimseden baskasının Cen-net'e giremeyeceğini, Rasûlullah (s.a.v.)la kendisi arasında belirli bir süreye kadar baris antlaşması bulunan kimselerin bu antlaşmalarının belirlenen süre sonuna kadar geçerli olacağını, Allah ve Rasûlünün müsriklerden uzak olduğunu bildirmesini Ebu Bekir'e emretti. Ebu Bekir de bu emri alıp yola çıktı. Üç gün yol gittikten sonra Rasûlullah (s.a.v.), Hz. Ali'ye: «Hemen yola çık, Ebu Bekir'e ulaş, bu emirleri onun yerine sen tebliğ et.» dedi. Bilahare

Ebu Bekir, Rasûlullah (s.a.v.)'in yanma döndüğünde agladı ve: «Ya Rasûlallah, benim hakkimda birsey mi meydana geldi?» diye sorunca: Rasûlullah (s.a.v.), ona söyle verdi:

«Senin hakkında birsey meydana gelmiş değildir. Ancak bu emirlerin sahsim tarafından veya ehl-i beytimden bir adam tarafından teblig edilmesine dair bana bir emir geldi.»

Abdullah b. Ahmed b. Hanbel, Hz. Ali'nin söyle dedigini rivayet etmistir:

«Berâe sûresinden on ayet nazil olduğu zaman Rasûlullah (s.a.v.), Ebu Bekir'i çağırdı. Bu ayetleri Mekkelüere okuması için Ebu Bekir'i bu ayetlerle Mekke'ye gönderdi. Sonra beni çağırdı ve bana söyle dedi:

«Ebu Bekir'e yetis. Onu bulduğun yerde yazıyı kendisinden al. Mek-kelilere götür ve onu onlara sen oku.» Ben de yola çıktım. Cühfe'de Ebu Bekir'e ulaştım. Yazıyı kendisinden aldım. Ebu Bekir, Medine'ye dönüp Rasûlullah (s.a.v.)'a söyle sordu:

- Ya Rasûlallah, benim hakkimda birsey mi nazil oldu?

- Hayir, yalnız Cebrail bana gelip söyle dedi: Sana verilen emri ya sen teblig et ya da aیلenden bir adam teblig etsin.»

Bu rivayette münkerlik vardır. Çünkü Ebu Bekir'in hemen Medine'ye döndüğü söylenmektedir. Oysa Ebu Bekir, o sene geri dönmemiş, aksine o senede (yani hicretin dokuzuncu senesinde) hac emirligi yapmıştır. O, Hz. Ali'yi bir cemaatla birlikte Mina düzlüğüne göndermiş, kurban bayramı gününde ve tesrik günlerinde Berâe'yi yüksek sesle ilan etmişlerdi. Biz bu hususu Ebu Bekir es-Siddik'm hacci meselesinde ve Berâe suresinin tefsirinin bas kısmında açıklamışızdır.

Cabir'den rivayet olunduguna göre Rasûlullah (s.a.v.):« Ali'nin yüzüne bakmak ibadettir.» demistir. Ancak bu rivayetler sahih değildir. Bunların senetlerinde ya yalancı kimseler ya da durumu belirsiz meçhul şahsiyetler ve Siiler vardır.

Taberanî, Hz. Ali'nin söyle dedigini rivayet etmistir: Su ayet-i kerime, Rasûlullah (s.a.v.)'a nazil olmustu: «Sizin dostunuz ancak Allah, O'nun peygamberi ve namaz kılan, zekat veren ve rükû eden mü'minlerdir.»(el-Mâide, 55.)

Bu ayet-i kerime kendisine nazil olduğu zaman Rasûlullah (s.a.v.), evinden çıkıp Mescid-i Nebevî'ye girdi. O surada insanların bir kısmı rükû halinde, bir kısmı kıyam halinde namaz kilmaktaydılar. Bir dilenci gördü. Ona söyle sordu:

- Ey dilenci, sana birsey veren oldu mu?

- Hayir, ancak (Ali'yi göstererek) su rükû halindeki adam bana yüzüğünü

verdi.»

Bu rivayet hiçbir cihetten sahih degildir. Çünkü senedi zayıftır. Hz. Ali hakkında özel olarak herhangi bir Kur'ân ayeti nazil olmuş degildir.

Bazıları su aşağıda sıraladığımız ayet-i kerimelerin Ali hakkında nazil olduğuna dair hadisler nakletmekteyse de bunlardan hiçbirisi sahih degildir. Onun hakkında nazil olduğu ileri sürülen ayet-i kerimeler şunlardır:

«Sen ancak bir uyaricisin. Her milletin bir yol göstereni vardır.» (er-Ra'd, 7.)

«Onlar, içleri çektiği halde yiyeceği yoksula, öksüze ve esire yedirirler.» (el-İnsan, 8.)

«Hacca gelenlere su vermeyi, Mescid-i Haram'ı onarmayı, Allah'a ve ahiret gününe inananla, Allah yolunda cihad edenle bir mi tuttunuz?» <et-Tevbe, 19)

«İste Rableri hakkında tartışmaya giren iki taraf.» (el-Hacc, 19.) Bu ayet-i kerimenin, Hz. Ali, Hz. Hamza ve Ubeyde; kafirlerden de Utbe, Seybe ve Velid b. Utbe hakkında nazil olduğu, sahih hadislerle sabittir.

İbn Abbas'ın:

«Ali hakkında nazil olduğu kadar, başka bir kimse hakkında Kur'ân ayeti nazil olmuş degildir.» ve «Ali hakkında 300 ayet nazil olmuştur.» gibi sözlerine gelince bunlardan hiçbirisi sahih degildir.

Ebu Said b. Arabî, Enes'in şöyle dediğini rivayet etmiştir:

«Rasûlullah (s.a.v.), mecsitte oturmaktaydı. Ashabi onun çevresini kuşatmışlardı. O esnada Ali gelip selam verdi. Sonra durup oturacağı bir yer bulmak için baktı. Rasûlullah (s.a.v.)'da Ali'ye kimin yer vereceğini görmek için ashabının yüzüne baktı. Ebu Bekir, Rasûlullah (s.a.v.)'m sağ yanında oturmaktaydı. Yerinden biraz geri çekilerek: «Ey Hasan'm babası, suraya buyur» dedi. Ali de Rasûlullah ile Ebu Bekir'in arasına oturdu. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.)'in sevinç duyduğunu yüzünden anladık. Sonra Rasûlullah (s.a.v.), Ebu Bekir'e dönüp şöyle dedi: «Ey Ebu Bekir, ancak fazilet sahibi kimselere üstün ikramda bulunulur.»

«Ali, beseriyetin en hayırhsidir. Kim ona itaat etmezse kafir olur. Kim onun emirliğine razı olursa sükmetsin olur» mealinde nakledilen hadise gelince, bu uydurmadır. Bunu uydurup ortaya atani Allah kahretsin.

Tirmizî, Hz. Ali'den rivayet etti ki, Rasûlullah (s.a.v.), şöyle buyurmuştur:

«Ben hikmetin eviyim, Ali ise kapisidir.»

Bu, garip bir hadistir.

Süveyd b. Said, Hz. Ali'den rivayet etti ki, Rasûlullah (s.a.v.), şöyle

buyurmustur:

«Ben ilmin sehriyim Ali ise kapisidir, ilim elde etmek isteyen kimse, sehrin kapisina gelsin.»

Ibn Adiy, Ibn Abbas'tan rivayet etti ki, Peygamber (s.a.v.), söyle buyurmustur:

«Ilim öğrenmek isteyen kimse, Ali'nin pinarcigina gelsin.»

Ibn Adiy, Abdullah b. Amr'dan rivayet etti ki, hastaligi zamaninda Rasûlullah (s.a.v.), söyle buyurmustur:

«Bana kardesimi çağirin.» Ona Ebu Bekir'i çağirdilar. Rasûlullah, ondan yüz çevirdi. Sonra: «Bana kardesimi çağirin.» dedi. Ona Ömer'i çağirdilar. Ondan da yüz çevirdi. Sonra: «Bana kardesimi çağirin.» dedi. Osman'i çağirdilar, ondan yüz çevirdi. Sonra: «Bana kardesimi çağirin.» dedi. Ona Ebu Talib oğlu Ali'yi çağirdilar. Gelen Ali'yi bir örtü ile Örtüp üzerine egildi. Ali yanından çıktigi zaman kendisine: «Rasûlullah (s.a.v.) sana neler söyledi?» diye sorduklarında su cevabi verdi: «Bana ilimden bazi bablar öğretti ki, o bablardan her biri kapiya açilir.» Bu, uydurmadir.

Ibn Asakir, Abdullah'in söyle dedigini rivayet etmistir:

«Peygamber (s.a.v.)'in yaninda oturmaktaydim. Ona Ali'yi sordular, söyle buyurdu: «Hikmet, on kisma bölündü. Dokuz kisim Ali'ye, bir kısmi da bütün insanlara verildi.»

Bu münker hatta uydurma bir hadistir. Bunu uydurup ortaya koyan ve böyle bir iftirada bulunan kimseyi Allah kahretsin.

Ebu Ya'lâ, Ebu'l-Bahteri'den rivayet etti ki, Hz. Ali söyle demistir:

«Ben, genç yasta iken Rasûlullah (s.a.v.), beni Yemen'e gönderdi. Kadilik hususunda bilgim yoktu. Elini göğsüme vurup söyle dedi: «Allah, senin kalbine dogru yolu gösterecek ve lisanina sebat verecektir.» Onun elini göğsüme vurmasindan ve benim için böyle dua yapmasindan sonra artik iki kisi arasinda hüküm verirken hiç şüpheyeye düşmedim»

Rivayete göre Hz. Ömer, Hz. Ali hakkında söyle demis: «Ali, kadiligi en iyi bilenimizdir. Hüküm verme hususunda en bilgili olanimizdir. Übey de Kur'ân'i en iyi okuyanimizdir.»

Hz. Ömer: «Ebu Hasen'i yani Ali'si bulunmayan bir problemle karsilasmaktan Allah'a siginirin.» dermis.

Imam Ahmed b. Hanbel, Ümmü Seleme'nin söyle dedigini rivayet etmistir:

«Kendisine yemin ettigim Allah hakki için Ebu Talib oğlu Ali, Rasûlullah (s.a.v.)'la en son konusan kimse olmustur. Ona en yakin olan da oydu. Biz, Rasûlullah (s.a.v.)'i hastaligi esnasinda gün be gün ziyaret ederdik. O hep

söyle derdi: «Ali geldi mi?» Ben, Ali'yi bir isi için gönderdiğini sanıyordum. Bilahare Ali geldiğinde Rasûlullah (s.a.v.)'m onunla görülecek bir isi olduğunu sanarak odadan dışarı çıkıp kapi önünde oturduk. Oturanlar arasında kapiya en yakın olan bendim. Ali, Rasûlullah'm kulagina egildi. Aynı günde de Rasûlullah (s.a.v.) vefat etti. Bu durumda Rasûlullah (s.a.v.)la en son konuşan kişi Ali oldu.»

Ebu Ya'lâ, Cemi b. Umeyr'in söyle dedigini rivayet etmistir:

Annemle teyzem, Hz. Aise'nin yanına gidip söyle dediler.

- Ey mü'minlerin annesi, bize Ali'yi anlat.

- Siz elini Rasûlullah (s.a.v.)'m vücudunun üzerine koymus olduğu esnada Rasûlullah(s.a.v.)'in can verdiği ve onun da elini yüzüne sürdüğü, sonra Rasûlullah'm defnedileceği yer hususunda ihtilafa düşölünce: "Allah'ın en çok sevdiği yer, Rasûlullah'm vefat ettiği yerdir" diyen bir adam hakkında bana daha ne soru soruyorsunuz?

- Peki madem böyleydi de ne diye Ali'ye karşı çıktın, onunla savastın?

- Bu olup bitmiş bir şeydir. Onunla savasmamak için yerküre üzerindeki her şeyi fide olarak vermeyi çok isterdim.»

Bu, cidden münker bir rivayettir. Sahih rivayetlerde buna ters düşen ve bunu çürüten ifadeler vardır. Doğrusunu Allah bilir.

İmam Ahmed b. Hanbel, Hz. Ali'nin söyle dedigini rivayet etmistir:

«Rasûlullah (s.a.v.)'a söyle bir soru soruldu:

- Ya Rasûlallah, senin vefatından sonra kimi emir yapalım?

- Eğer Ebu Bekir'i emir yaparsanız, onu dünyada güvenilir ve za-hid bir kimse ve ahirete de yönelen bir insan olarak bulursunuz. Eğer Ömer'i emir yaparsanız, onu güçlü ve güvenilir, aynı zamanda Allah yolunda olarak bulursunuz. Eğer Ali'yi emir yaparsanız -ki yapacağınızı sanmıyorum- onu hidayete ermiş, hidayete erdiren ve sizi sirat-i müstakime yönelten bir kimse olarak bulursunuz.»

Hakim Ebu Abdullah en-Nisaburî, Abdullah b. Mesud'un söyle dedigini rivayet etmistir:

«Cin heyetinin geldiği gecede Peygamber (s.a.v.)'le birlikte idik. Peygamber (s.a.v.), derin bir nefes aldı. Kendisine dedim ki:

- Ya Rasûlallah, neyin var senin?

- Bana öleceğim bildirildi.

- Öyleyse yerine bir halife tayin et.

- Kimi tayin edeyim?

- Ebu Bekir'i tayin et.

Ben böyle dedikten sonra sustu. Sonra ara verdi. Tekrar derin bir nefes aldı. Kendisine dedim ki:

- Neyin var senin ya Rasûlallah?

- Ey Ibn Mesud, Öleceğim bana haber verildi.

- Öyleyse yerine bir halife tayin et.

- Kimi tayin edeyim?

- Ömer'i tayin et.

Ben böyle dedikten sonra sustu. Bir süre geçtikten sonra tekrar derin nefes aldı. Kendisine dedim ki:

- Neyin var senin ya Rasûlallah?

- Ey Ibn Mesud, öleceğim bana haber verildi.

- Öyleyse yerine bir halife tayin et.

- Kimi tayin edeyim?

- Ebu Talib oğlu Ali'yi tayin et.

- Nefsim kudret elinde bulunan zata yemin ederim ki, eğer ona itaat ederlerse hepsi topluca Cennet'e gireceklerdir.»

Ebu Ya'lâ, Hz. Ali'den rivayet etti ki, Rasûlullah (s.a.v.), söyle buyurmustur:

«Allah, Ebu Bekir'e rahmet etsin. O kızını benimle evlendirdi. Beni hicret diyarında götürdü, malini vererek Bilal'i hürriyetine kavuşturdu. Allah, Ömer'e rahmet etsin. O, hakkı -acı da olsa- söyler.

Allah, Osman'a rahmet etsin. Melekler, ondan utanırlar.

Allah, Ali'ye rahmet etsin. Her nereye dönerse hak da onunla beraber döner.»

Ebu Ya'lâ, Ebu Said'in söyle dedigini rivayet etmiştir: «Rasûlullah (s.a.v.)'in söyle buyurduğunu isittim:

- Sizden bazıları Kur'ân'm indirilmesi hususunda savastığı gibi tevili hususunda da savaacaktır.

Ebu Bekir dedi ki:

- Savaşacak olan o kisi ben miyim ya Rasûlallah?

- Hayır. Ömer dedi ki:

- Savaşacak olan o kisi ben miyim ya Rasûlullah?

- Hayır! Ama o kisi ayakkabiyi diken kisidir.

Hız. Ali de o esnada Rasûlullah'in kendisine verdiği ayakkabisini dikmeyteydi.»

Biz bu hadisi, Hız. Ali'nin Haricilerle yaptığı savası anlatırken nakletmistik. Allah'a hamdolsun.

Yine o kısımlarda naklettığımız gibi Hız. Ali, Zübeyr'e söyle demisti: «Ey Zübeyr, Rasûlullah (s.a.v.), senin haksız yere benimle savasacağım sana söylemistir.»

Hız. Ali'nin, böyle demesi üzerine Cemel savaşında Zübeyr, cepheden dönmüş ve dönerken de Vadi's-Siba' denen vadide öldürülmüştü.

Hız. Ali'nin, Cemel ve Siffîn savaşlarındaki sabrû sebatım, secaa ve kahramanlığı, Nehrevan savaşında da gösterdiği üstün kahramanlıkları ve Haricileri öldüren taraftarlarının faziletine dair nakledilen hadisleri de önceki kısımlarda aktarmistik.

Ebu Said el-Hudrî ile Ebu Eyyûb el-Ensârf den de rivayet olduğuna göre Rasûlullah (s.a.v.), Hız. Ali'ye, dinden çıkan Hariciler, zulûmkar olan Samlilar ve ahdi bozan Cemel savaşındaki karsitlari ile savasmasını emretmistir. Ancak bu hadis de zayıftır. [19]

[1] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 7/490-496.

[2] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 7/496-498.

[3] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 7/498.

[4] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 7/498.

[5] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 7/498-499.

[6] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 7/499.

[7] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 7/500.

[8] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 7/501-504.

[9] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 7/504.

[10] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 7/504.

[11] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 7/505-507.

[12] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 7/508-519.

[13] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 7/519-522.

[14] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 7/522-525.

[15] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 7/526-533.

[16] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 7/534-540.

[17] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 7/540-544.

[18] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 7/544-546.

[19] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 7/546-555.

Hiz. Ali'nin Yasayisi, Vaazlari, Hükümleri, Hutbeleri Ve Gönüllere Ulasan Hikmetlerinden Örnekler	2
Hiz. Ali'nin Güzel Sözlerinden Bazilari	6
Sasilacak Garîp Bîrsey.	12
Hiz. Ali'nin Oglu Hasan'in Halifeligi	16
Hicretin Kirkbirinci Senesi	19
Emeviler Donemi	22
Ebu Süfyan'in Oglu Muaviye Ve Hükümdarligi	22
Ebu Süfyan Oglu Muaviye'nin Fazileti	23
Bir Grup Haricinin Muaviye'ye Bas Kaldirmasi	24
Hicretin Kirkbîrinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler Rifaa B. Rafi	25
Rükane B. Abdilaziz.	25
Safvan B. Ümeyye.	26
Osman B. Talha.	26
Amr B. Esved Es-Sekûnî	26
Atike Binti Zeyd.	27
Hicreti Kirkikinci Senesi	27
Hicretin Kirküçüncü Senesi	28
Hicretin Kirkdördüncü Senesi	31
Hicretin Kirkbesinci Senesi	33
Hicretin Kirkaltinci Senesi	35
Sürakab. Ka'b.	35
Abdurrahman, B. Halid B. Velîd.	36
Hicretin Kirkyedinci Senesi	36
Hicretin Kirksekizinci Ve Kirkdokuzuncu Seneleri	38
Hicretin Kirkdokuzuncu Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler.	38
Hiz. Ali'nin Oglu Hasan.	38
Hicretin Ellinci Senesi	52
Hüvey B. Ahtab'in Kizi Safiye.	53

Hiz. Ali'nin Yasayisi, Vaazlari, Hükümleri, Hutbeleri Ve Gönüllere Ulasan Hikmetlerinden Örnekler

Abdu'l-Varis, Alâ'mn söyle dedigini rivayet etmistir:

«Hiz. Ali, insanlara bir hutbe irad ederek söyle dedi: "Ey insanlar! Kendisinden baska ilah bulunmamayan Allah'a yemin ederim ki, ben sizin malinizdan az veya çok hiçbir sey almis degilim. Sadece su hariç." Böyle dedikten sonra gömleginin yeninden, içinde esans bulunan bir sise çıkardi ve: "Dihkan, bunu bana hediye etti." dedi. Sonra da beytü'l-mala giderek: "Su siseyi alin." dedi ve söyle bir siir okudu:

"Bir zenbili olup da her gün o zenbinin içinden bir hurma alip yiyen kisi felah buldu."

Harmele, Abdullah b. Ebi Rezin el-Gafikf nin söyle dedigini rivayet etmistir: "Kurban bayrami gününde Hz. Ali'nin yanma gittik. Bize kepekten yapilma bir bulamaç yemegi verdi. Kendisine dedik ki:

- Allah seni islah etsin. Su Ördegi veya kazi bize takdim etseydin olmaz miydi? Allah sana bol mal vermistir.

- Ey Ibn Rezin, ben, Rasulullah (s.a.v.)'m söyle buyurdugunu isittim: "Halife'ye Allah malindan sadece iki tabak helal olur. Bu tabaklardan birinde kendisi ve ailesi yemek yer, diger tabagi da insanların önüne koyarak onlara yemek yedirir."

Ebu Ubeyd, Antere'nin söyle dedigini rivayet etmistir: "Havar-nak'ta Hz. Ali'nin yanma gittim. Üzerinde kadife bir elbise vardi. Soguktan titriyordu. Ona dedim ki: "Ey mü'minlerin emiri! Allah sana ve aile efradina beytü'l-maldan pay tahsis etmis oldugu halde sen soguktan titriyorsun." O da bana söyle cevap verdi: Vallahi ben sizin malinizdan birseyi alacak degilim. Su üzerimdeki kadife elbiseyi de evimden (veya Medine'den) çıkıp gelirken getirmistim."

Ebu Nuaym, Süfyan-i Sevifnin söyle dedigini rivayet etmistir: "Hz. Ali, kerpiç üstüne kerpiç koymadi. Elbisesi de Medine'den bir torba içinde kendisine getirilirdi."

Yakub b. Süfyan, Mecma b. Sem'a et-Teymî'nin söyle dedigini rivayet etmistir:

«Ebu Talib oğlu Ali, kilicini eline alarak pazara gitti ve söyle dedi: Su kilicimi kim benden satın alır? Eger yanımda dört dirhem para bulunsaydı o parayla kendime bir izar satın alır, kilicimi da satmazdım.» Zübeyr b. Bekkar, Cafer'in söyle dedigini rivayet etmistir: «Ali (r.a.), bir gömlek giydiği zaman elini yenine sokup uzatirdi. Parmaklarını geçen kısmi kestirirdi ve: "Yenin yarmaklardan uzun olan kısmının kesilmesi gerekir." derdi.»

Ebu Bekir b. Ayyas, Ibn Abbas'm söyle dedigini rivayet etmistir: Hz. Ali, halife iken üç dirheme bir gömlek satm aldı. Gömleğin kolu uzundu. Bu yüzden bilek kısmından fazla olanı kestirdi ve söyle dedi: "Allah'a hamd olsun ki bu, O'nun verdiği övünülecek elbiselerdendir." "Zühd" adlı eserinde Imam Ahmed b. Hanbel, Ebu Gusayn'm azad-lisi Hilal b. Hibban'm söyle dedigini rivayet etmistir:

«Hz. Ali'nin pamuklu elbiseler satan bir adama gittigini ve ona : "Senin yanında sünbülani bir gömlek var mı?" diye sordugunu gördüm. Adam da ona bir gömlek çıkarıp verdi. Hz. Ali, gömleği giyince bacaklarının yarısına kadar uzandigini gördü. Sagına ve soluna bakıp söyle dedi: "Bunu çok güzel buluyorum, su gömlek kaçadır?"

Adam: "Dört dirhemedir, ey mü'minlerin emiri" deyince Hz. Ali, iza-rinin ucuna bağladığı paraları çıkarıp dükkan sahibine verdi ve gömlegi alıp gitti.»

Muharnmed b. Sa'd, Cermuz'un söyle dedigini rivayet etmistir: "Hz. Ali'yi hükümet konagından çıkarken gördüm. Üzerinde Kibti-lere mahsus bir elbise vardı. Izan, bacaklarının yarisina kadar uzaniyordu. Bir de pestemal sarmisti. Elinde kirbaci vardı. Pazarda yürüyordu. İnsanlara Allah'a karsi takyali olmalarim ve güzel alis veris yapmalarim emredip, söyle diyordu: Ölçü ve tartiyi tam yapin, eti sisirmeyin." "Zühd" adli eserde Abdullah b. Mübarek söyle demistir: Yezid b. Vehb el-Cühenî dedi ki: "Ebu Talib oğlu Ali, bir gün yanimiza geldi. Üzerinde iki pestemal vardı. Birini izar diye üst tarafina, digerini de alt tarafina sarmisti. Pestemalinm bir tarafini sarkitmis, diger tarafim da üst tarafina atmisti. Izarim yukariya kaldirip bir bez parçasiyla baglamisti. Bir Arabi ona söyle dedi:

- Ey adam! Su elbiseyi giy, sen ölecek veya öldürüleceksin.

- Ey Arabi! Beni kibirden uzak tutmasi ve namazim ikin bana hayirli olmasi, ayrica mü'min kimseler için de âdet olmasi maksadiyla bu elbiseleri giyiyorum."

Abd b. Hamid, Ebu Matar'in söyle dedigini rivayet etmistir: «Mescitten çıktim. Bir de baktim ki adamin biri, arkamdan bana söyle sesleniyor:

- Izarim kaldir, böyle yaparsan elbisen daha geç eskir ve senin için de daha takvah bir hal olur. Eger Müslümansan basini kaldir. Ben, o adamin pesine düstüm, üzerine bir izar örtmüs, alt tarafina da bir pestemal sarmisti. Elinde bir kirbaç vardı. Badiyede yasayan bir bedeviyi andiriyordu. "Bu adam Mm?" diye sordum. Adamin biri bana: "Seni bu beldenin yabancisi olarak görüyürüm." deyince ben de ona: "Evet, ben Bas-raliyim." dedim. Adam da bana : "Bu, mü'minlerin emiri Ebu Talib oğlu Ali'dir." dedi. Hz. Ali, bu haliyle yoluna devam etti. Beni Ebu Muayt'm evine vardı. Beni Ebu Muayt deve güdüyordu. Hz. Ali, onlara söyle dedi: "Alis veris yapin, satis esnasinda yemin etmeyin. Çünkü yemin, malin satilmasina yardimci olur ama bereketi yok eder." Sonra hurma satanlarin yanma gitti. Orada bir hizmetçinin aglamakta oldugunu gördü. Hizmetçi kadina söyle sordu:

- Niçin agliyorsun?

- Su adam bir dirheme bana hurma sattı, efendim hurmayi kabul etmeyip geri vermemi istedi. Bu adam da kabul etmek istemiyor.

Hz. Ali, hurmaciya söyle dedi:

- Hurmani al, cariyenin bir dirhemini de iade et. Çünkü onun alis veris yapmaya yetkisi yoktur.

Hurmaci da cariyeye bir dirhemi iade etti. Ben, hurmaciya: "Su adami tamiyor musun?" diye sorunca hurmaci: "hayir" diye cevap verdi. Bunun üzerine ona: "Bu, mü'minlerin emiri Ebu Talib oğlu Ali'dir." dedim. Bunun üzerine cariyeye, hurmalarım döktü. O da cariyeye bir dirhemini geri verdi. Hurmaci, daha sonra Hz. Ali'ye söyle dedi:

- Ey mü'minlerin emiri, benden hosnud olmani istiyorum.

- İnsanlara haklarım tam olarak verdigin zaman senden hosnud olurum.

Hiz. Ali böyle dedikten sonra yoluna devam etti, diger hurmacılara ugrayip söyle dedi:

- Ey hurmacılar! Düşkünlere yedirin ki, kazanciniz fazlalassm. Hiz. Ali böyle dedikten sonra, beraberindeki Müslümanlarla birlikte yoluna devam etti, balıkçıların yanına gitti. Onlara söyle dedi:

- Su pazarımızda su üzerinde duran balıklar satılmasın. Böyle dedikten sonra pamuklu elbiseler satan Fırat evine gitti. Yaslı bir adama ugrayip söyle dedi:

- Ey ihtiyar, benimle güzel bir alışveriş yap, bana üç dirheme güzel bir gömlek sat.

Ihtiyar adam kendisini tanıyınca Hiz. Ali, ondan birşey satın almadı. Bir baskasına ugradı. O da kendisini tanıyınca ondan da birşey almadı. Sonra genç bir adama ugradı. Ondan üç dirheme güzel bir gömlek satın aldı. Gömleğin yeni, bileklerine kadar uzanıyordu. Giyerken söyle dedi: "İnsanlar arasında güzel görünebileceğim ve ayıp yerlerimi örtecek olan bir elbiseyi bana nasib eden Allah'a hamd olsun."

Kendisine denildi ki:

- Ey mü'minlerin emiri! Bu söylediğin şeyi kendiliğinden mi söylüyorsun, yoksa bunu Rasûlullah (s.a.v.)'dan mı isittin?

- Hayır. Bu, Rasûlullah (s.a.v.)'in bir elbise giyerken kendisinden duyduğum bir sözüdür.

Sonra Hiz. Ali'ye elbiseyi satan gencin babası geldiğinde kendisine dediler ki: "Ey falan, senin oğlun bugün mü'minlerin emirine üç dirheme bir gömlek sattı."

Adam, oğluna: "Keske mü'minlerin emirinden iki dirhem alsaydın." dedi ve oğlundan bir dirhemi alıp Hiz. Ali'ye getirdi. Hiz. Ali, Küfe mescidinin avlusunda Müslümanlarla beraber oturmaktaydı. Gömleği satan çocuğun babası, ona: "Su dirhemi al" deyince Hiz. Ali: "Bu neyin nesidir?" diye sordu. Adam da: "Oğlumun sana sattığı gömleğin fiyatı iki dirhemdi. Onun için bir dirhemi sana geri veriyorum." dedi. Hiz. Ali de: "Oğlun bana rızasıyla sattı, ben de rızamla satın aldım." diye karşılık verdi.»

Amr b. Simr, Sa'bfnin söyle dedigini rivayet etmistir:

«Ebu Talib oğlu Ali, kaybolan zirhim bir Hristiyanın yanında görünce davalasip hakkını almak için onu kadi Surayh'a götürdü. Hz. Ali gidip Surayh'm yanına oturdu ve söyle dedi: "Ey Surayh! Eger hasmım Müslüman bir kimse olsaydı, ben mutlaka onun yanında otururdum. Ama o bir Hristiyanıdır. Rasûlullah (s.a.v.) söyle buyurmustu: "Sizlerle onlar (yani Hristiyanlar) bir yolda gitmekte olursanız, onları sikistirin. Allah'ın onları küçülttüğü gibi sizde onları küçültüp tahkir edin. Yalnız taskinlik yapmayın." Bu zirh benim zirhimdir. Bunu ben bu adama satmadığım gibi hibe de etmiş degilim. Kadi Surayh, Hristiyan adama söyle dedi:

- Mü'minlerin emirinin söylediklerine ne diyorsun?

- Zirh benim zirhimdir. Mü'minlerin emirine ne oluyor ki benim yanımda yalan söylüyor?

Surayh, Hz. Ali'ye dönüp söyle dedi:

- Ey mü'minlerin emin, senin bu hususta bir delilin var mı? Hz. Ali güldü ve söyle dedi:

- Kadi Surayh isabet buyurdu. Ancak benim bir delilim yok.

Hz. Ali'nin böyle demesi üzerine Kadi Surayh, zirhin Hristiyana verilmesine hükmetti. Hristiyan adam da zirhi alıp birkaç adım gittikten sonra geri dönüp söyle dedi:

- Ben, verilen bu hükmün peygamberlerin hükmü olduğuna şahid-lik ediyorum. Mü'minlerin emiri beni kendi kadısına getiriyor. Kadi da onun aleyhinde hüküm veriyor. Ben, Allah'tan başka ilah bulunmadığına, Muhammed'in de O'nun kulu ve elçisi olduğuna şahadet ediyorum. Allah'a yemin ederim ki, ey mü'minlerin emiri, bu zirh senin zirhindir. Sen Siffin'e giderken askerlerinin pesi sıra yürüdüm ve bu zirh senin siyah devenin üzerinden yere düştü.

Hz. Ali de ona:

- Madem Müslüman oldun. Öyleyse zirh senin olsun, dedi ve onu bir ata bindirdi.

Sa'bî dedi ki: O Hristiyani gören biri bana dedi ki: Hz. Ali'nin zirhini kendisine verdiği o Hristiyan, Nehrevan savaşında Haricilerle savaşıyordu.»

Said b. Ubeyd, Ca'de b. Hübeyre'nin, Hz. Ali'ye gelip söyle dedigini rivayet etmistir:

«Ey mü'minlerin emiri! Sana iki adam geliyor. Sen, onlardan birine kendi ailesinden ve malından daha sevimlisin. Digerine gelince o eger güç yetirebilirse seni öldürür. Ama sen, sana düşman olan kimsenin lehine ve

seni seven adamin aleyhine hüküm veriyorsun. Bu nasıl istir?

Hız. Ali, böyle diyen Ca'de b. Hübeyre'yi yumruklayıp iteledi ve ona söyle dedi:

- Eger bu benim yetkimde olan birsey olsaydı, senin istegin doğrultusunda hüküm verirdim. Ama bu, Allah'ın yetkisinde¹ olan birseydir.»

Ebu'l-Kasim el-Begavî, elbiseci Salih'in ninesinin söyle dedigini rivayet etmistir:

«Hız. Ali'nin bir dirheme hurma satın aldığım ve o hurmalari kendi yorganinin (kilifi) içine koyup omuzladigini, bir adamin da kendisine söyle dedigini gördüm:

- Ey mü'minlerin emiri, bırak da senin yerine bu yükü biz tasiyalım, olmaz mı? Hız. Ali, ona söyle cevap verdi:

- Çoluk çocuğun babasi, onların yiyeceklerini tasimakla yükümlüdür.»

Ebu Hasim, Zazan'm söyle dedigini rivayet etmistir: "Hız. Ali, halife iken sokaklarda yalnız basına yürür, yolunu kaybedenlere yolunu gösterir, zayıfa yardım eder, satıcı ve bakkallara ugrar, Kur'ân-i Kerim'i onlara açıp okurdu:

"Bu ahiret yurdunu, yeryüzünde böbürlenmeyi ve bozgunculuğu istemeyen kimselere veririz." (el- Kasas, 83.) Sonra da söyle derdi: Bu ayet-i kerime, adalet ve tevazu sahibi yöneticilerle güç ve kudret sahibi diğer insanlar hakkında nazil olmuştur."

Ubade b. Ziyad, Salih b. Esved'in söyle dedigini rivayet etmistir: "Kendisim gören bir adam bana, Hız. Ali'yi bir merkebe binmiş ve iki ayagini birlikte merkebin bir tarafına sarkıtmış olarak gördüğünü ve onun söyle dedigim nakletti: Ben dünyayı önemsemeyen kimseyim." Yahya b. Main, Ömer b. Abdülaziz'in söyle dedigini rivayet etmistir: "Insanların dünyada en zahidi, Ebu Talib oğlu Ali'dir." Hisam b. Hassan dedi ki: "Bir ara biz, Hasan-i Basrî'nin yanında iken Ezarika'dan bir adam gelip ona söyle dedi:

- Ey Ebu Said! Ebu Talib oğlu Ali hakkında ne dersin? Hasan-i Basrî'nin sah damarları sisip kızardı ve söyle dedi:

- Allah, Ali'ye rahmet etsin. O, Allah'ın bir oku idi ki, düşmanlarına isabet etmişti. O, ilim mahallinde yüksek bir mertebede olup Rasû-lullah'a en yakın olan kimseydi. Bu ümmetin en dindarı idi. Allah'ın malını çalmaz, O'nun emri hususunda gafil olmazdı. Kur'ân'm hakkım verdi. Buyruklarım yerine getirdi. Onunla amel etti ve onu öğrendi. Kur'ân'm parlak bahçesinde bulunup apaçık delillere sahipti. İste ey adam! Ebu Talib oğlu Ali böyleydi."

Hüseyin, Ammar'ın söyle dedigim rivayet etmistir: "Bir adam, Ebu Talib oğlu Ali'yi anlatti. Onun hakkında yalan seyler söyledi. Yerinden kalkmadan gözleri kör oldu."

Ebu Bekr b. Ebu Dünya, Zazan Ebu Ömer'in söyle dedigini rivayet etmistir: "Bir adam, Hz. Ali'ye bir seyler söyledi. Hz. Ali de ona söyle dedi:

- Sen bana yalan söyledin.
- Hayir, yalan söylemedim.
- Eger yalan söylemissen sana beddua ederim.
- Et bakalim.

Hz. Ali ona beddua etti, yerinden kalkmadan gözü kör oldu." Ibn Ebu Dünya, Ebu Mekin'in söyle dedigini rivayet etmistir: "Ben ve dayim Ebu Ümeyye, Murad kabilesinin mahallesindeki bir inşaata ugradik. Dayim bana dedi ki:

- Su inşaati görüyor musun?
- Evet.
- Burasi yapılırken Ali buradan geçiyordu. Duvardan üzerine bir kerpiç düşüp kendisini yaraladi. O da bu inşaatın tamamlanmamasini Allah'tan diledi. Artık bu inşaatın üzerine bir kerpiç dahi konulamadi.

Ben bu inşaatın yanandan geçerken bakiyordum ki evlere benzemiyor."

İbn Ebu Dünya, Ebu Besir es-Seybanî'nin söyle dedigini rivayet etmistir:

"Cemel savasında efendim (Ali) ile birlikte idim. O savastaki kadar baska hiçbir savasta yere düşmüş çok sayıda el ve ayak görmedim. Ve-lid'in evine her ugradigimda mutlaka Cemel savasım yad etmisimdir. Hakem b. Uyeyne'nin bana anlattigina göre Hz. Ali, Cemel savasında kendisiyle savasanlar için söyle beddua etmistir: "Allah'im, bunların ellerini ve ayaklarını al." [1]

Hz. Ali'nin Güzel Sözlerinden Bazıları

Ibn Ebu Dünya, Ebu Erake'nin söyle dedigini rivayet etmistir: «Hz. Ali ile birlikte sabah namazım kildim. Sagma döndüğünde biraz durdu. Üzerinde bir hüznün var gibiydi. Günes dogup mescidin duvarından bir mızrak boyu kadar yükseldiginde iki rekat namaz kildi.

Sonra ellerini çevirip söyle dedi: "Allah'a yemin ederim ki ben Muham-med (s.a.v.)'in ashabini gördüm. Ama bugün onları andıran hiçbir şey göremiyorum. Onlar fazlaca secdeye vardiklarından yüzleri ve alinlari tozlanmış olarak sabahlarılardı. Tıpkı kendisine taziyette bulunan kimse gibi üzgün dururlardı. Gecelerini Allah'a secde edip kıyamda durarak ve

Allah'in kitabini okuyarak geçirirlerdi. Ayaklan ve alinlari fazlaca namaz kilmaktan yorulur ve gecelerini öylece geçirirlerdi. Sabah oldugunda da Allah'i zikrederler ve rüzgarli bir günde ağaçlann yan yatısı gibi yatarlardı. Gözlerinden yaslar bosanır, Öyle ki elbiseleri ıslanır-di. Allah'a yemin ederim ki bugünkü halk geceyi gafletle geçiriyor."

Böyle dedikten sonra kalktı ve o günden sonra gevseyip güldüğü görölmedi, nihayet Allah düşmani fasik İbn Mülcem onu öldürdü.»

Vekî, Ebu Talib oğlu Ali'nin söyle dedigini rivayet etmistir:

"İlim Öğrenin, onunla hakikatleri taniyin, onunla amel edin ki ilim erbabi olasiniz, zira sizden sonra öyle bir zaman gelecektir ki, o zamanda hakkın onda dokuzu inkar edilecektir, O zamanda ancak Allah'a yö-nelip tevbe eden kimseler kurtulacaktır. Onlar da hidayet rehberi imamlar ve ilim kandili kimselerdir.

Dikkat edin! Dünya arkasını dönüp gitmek üzeredir, ahiret ise size doğru gelmektedir. Dünyanın da ahiretin de oğulları vardır. Siz ahiret oğulları olun. Dünya oğullarından olmayın.

Dikkat edin! Dünyada zahid olan kimseler, yeryüzünü kendilerine sergi, topragi dösek, suyu da koku edindiler. Dikkat edin, ahirete özlem duyan kimseler şehvetlerden sıyrilmislardır. Atesten korkan kimse, ha-ramlardan uzak durur. Cennet'i istej'en kimse ise taatlara kosar. Dünyada zahid olan kimse musibetleri önemsemez.

Dikkat edin! Allah'in nice kulları vardır ki, cennetlikleri Cennet'te ebedi olarak görmüslerdir. Cehennemlikleri de Cehennem atesinde a-zaplanmış olarak görürler. Allah'in bu kullarının serlerinden emin olunur. Kalpleri hüznölüdür, nefisleri iffetlidir, ihtiyaçları hafiftir. Uzun sürecek uhrevi bir rahatlık için dünyadaki sayılı günlerde sabirli olurlar. Geceleyin ise ayaklarını saf halinde dizip namaz kılarlar, gözlerinden yanaklarının üzerine yaslar akar. Cehennem atesinden azad'edil-mek için Allah'a yalvarıp yakarır ve yüksek sesle niyazda bulunurlar, gündüz ise susuz kalırlar. Yumusak huylu olup takvali ve iyi kimseler olurlar, okları andırırlar, dosdogrudurlar, onlara bakan kimse hasta olduklarını sanır, ama onlar hasta değildirler. Onların arasına karışıl-mistir. Bu kavmin içine büyük bir musibet girmistir."

Esbag b. Nebata dedi M: Hz. Ali bir gün minbere çıkıp Allah'i hamdü senada bulunup ölümden bahsederek söyle dedi:

"Ey Allah'in kulları, ölümden kurtuluş yoktur. Eger ona karşı durursanız sizi yakalar, ondan kaçsanız bile pesinizden gelip sizi tutar.

Kurtulusa bakın, kurtulusa bakın, acele edip gidin, arkanızda sizi yakalamak isteyen mezar var. Mezarın sizi sıkıstirmasından korkup tedbirinizi alın. Onun karanlığına ve ıssızlığına karşı tedbir alıp sakinin. Dikkat edin,

mezar, Cehennem çukurlarından bir çukur ya da Cennet bahçelerinden bir bahçedir. Dikkat edin, mezar, hergün üç kez söyle der: "Ben karanlık yurduyum, ben kurt yurduyum, ben yalnızlık yurduyum." Dikkat edin, bunun gerisinde öyle bir gün (kiyamet günü) vardır ki, o günde küçük çocuklar yaslanır, yaslı kimselerse sarhos olurlar. "Her hamile kadın çocuğunu düşürür, insanları sarhos gibi görürsün, oysa sarhos değildirler. Fakat bu sadece Allah'ın azabının çetin olmasındandır." (ei-Hacc, 2.) "Dikkat edin! Bunun da ötesinde daha şiddetli olan birsey vardır. O şeyin sıcaklığı şiddetlidir. Derinliği çok fazladır. Süsleri ve tokmakları demirdendir, suyu irindir, bekçisinin adı Malik'tir ki, Allah için onda merhamet yoktur."

Hız. Ali, böyle dedikten sonra agladı, yanındaki Müslümanlar da agladılar. Sonra kendisi söyle diyerek sözünü sürdürdü: "Dikkat edin, onunda gerisinde bir Cennet vardır ki, genişliği göklerle yer genişliği kadardır. O, takva sahibi kimseler için hazırlanmıştır. Allah bizi ve sizi takva sahibi kimselerden kilsin. Bizi ve sizi elem verici azabdan korusun."

Vekî, Evfa b. Dilhem'in söyle dedigini rivayet etmiştir: Hız. Ali, bir hutbe irad edip söyle dedi:

"Dünya, arkasını dönüp gitmek üzere olduğunu ilan etmekte ve sizinle vedalamaktadır. Ahiret ise, size yönelip gelmekte ve neredeyse sizinle bulusmak üzeredir. Bu gün, yansa hazırlanma günü, yansın ya-nın günüdür. Siz, gerisinde ecel bulunan günler içindesiniz, her kim eceli gelmeden, emelle yaşadığı günlerinde kusurlu davranırsa, yaptığı işler ziyanla sonuçlanır. Dikkat edin, korktuğunuzda nasıl amel ediyorsanız ümit halinde de Allah için öyle amel edin. Dikkat edin, ben Cennet gibi birsey görmüş değilim ki, onu talep eden kimse gaflet içinde uyumaktadır ve Cehennem gibi birsey de görmüş değilim ki, ondan kaçan kimse de gaflet içinde uyur. Bir kimseye hakk yarar sağlamazsa, bâtil ona zarar verir. Bir kimse doğru yolda gitmezse, sapıklık onu eğri yola saptırır. Dikkat edin, siz buradan geçmekle emrolundunuz, azık için alçaldınız. Dikkat edin, dünya genistir. İyi kötü herkes onun nimetlerini yer. Ahiret ise gerçek bir vaaddir. Orada muktedir olan bir hükümdar, hüküm verecektir. Dikkat edin, şeytan sizi fakirlikle korkutarak cimriliği ve hayasızlığı emreder.

Allah ise, mağfiret ve bol nimet vadeder. Allah'ın lütfü boldur. O, her şeyi bilir. Ey insanlar, yasarken iyilik yapın ki öldükten sonra muhafaza olunabilirsiniz. Zira Allah, Cennet'ini kendisine itaat eden kimselere vaad etmiştir. Kendisine isyan edenleri ise, ateşle tehdit etmiştir. O ateşin homurtusu asla dinmez. Ona tutsak olan kimse kurtulamaz, orada bir tarafı kırılan kimsenin kırık yeri düzelmez. Oranın harareti şiddetlidir, çok derindir, suyu irindir. Sizin için en çok korktuğum şey, heva ve

heveslerinize uyup uzun emel beslemenizdir. Heveslere uymak, insani hak yoldan saptır, uzun emel ise, insana ahireti unutturur."

Asim b. Damre'nin söyle dediği rivayet edilmistir: Bir adam, Hz. Ali'nin yanında dünyayı yerdi. Hz. Ali, ona söyle dedi:

"Dünya, kendisine sadık olan kimse için bir sadakat yurdudur. Onu anlayan kimse için kurtuluş yoludur. Orada azık edinmek isteyen kimse için azık ve zenginlik yurdudur. Oraya Allah'ın vahyi inmiştir. Orada melekler namaz kılmıştır. Peygamberlerin mescidi oradadır, velilerin ticaret yeri orasıdır. Orada, Allah'ın rahmet ve Cennet'ini kazandılar. Dünya göçüp gitmekte ve sizden ayrılmakta olduğunu ilan ettiği halde artık onu kim yerer? Onun kötülükleri, sevinçlere kansmştir. Onun belası ona olan yönelişe kansmış, onun mihneti ona olan tutkuya bulasmıştır. Ey emellerle kendini avutan ve dünyayı yeren adam! Dünya seni ne zamandan beri tuzaga düşürüp seni aldatmıştır? Atalanın belaya çarpılıp düşmelerine mi aldandın? Yoksa toprak altında yatan annelerinin ve ninelerinin mezarlarına mı aldandın? Kendileri için sifa talep edilen ve tabiblerden reçete yazmalan istenilen kimselere nice zamanlar hasta bakıcılık yaptın, onları teselli ettin, ama senin tedavin onlara yarar sağlamadı. Aqlaman da onlara birsey kazandırmadı."

Süfyan-i Sevrî ile A'mes, Ebu'l-Bahteri'nin söyle dedigini rivayet etmişlerdir: "Adamin biri, Hz. Ali'ye geldi. Onu abartılı bir şekilde övdü. - Aslında o, Hz. Ali'ye öfke duyuyordu- Hz. Ali, ona söyle karşılık verdi: Ben senin dedigin gibi degilim. Ben, senin kalbindeki seyden daha üstünüm."

Ibn Asakir'den rivayet olunduguna göre adamin biri, Hz. Ali'ye söyle demis:

- Allah sana sebat versin.

Hz. Ali de ona su karşılığı vermiş:

- Senin göğsünün üzerinde bana sebat versin."

Ibn Ebu Dünya, Hz. Ali'nin söyle dedigini rivayet etmiştir: "Emir, gökten yağmur damlalannın inisi gibi iner, her nefis için Allah'ın yazdığı fazlalık veya noksanlık vardır. Bu noksanlık veya fazlalık, onun canında veya aile etrafında veya malında olur. Bir kimse, kendi nefsinde veya aile efradında veya malında noksanlık, baskasında da hata görürse bu onun için fitne olmasın. Müslüman kisi, dünyasını yaşamadığı takdirde onun yanında dünyadan bahsedildiğinde husulu davranır. İnsanların karaktersiz ve alçak olanları dünyaya aldanırlar. Tıpkı bilgili perisan kimse gibi ki, ilk elestirisinin yanında ganimet ve dünya mali kazanacağını bekler. Borçlanm ve ihtiyaçlarını gidereceğini sanır, aynı şekilde hainlikten uzak olan Müslüman kisi de iki güzellik arasındadır. Eger Allah'a dua ederse, Allah katındaki şeyler onun için daha hayirlidir. Eger Allah, ona bir mali nasib ederse,

bakarsin ki o, mal ve aile sahibi olmustur. Dindar ve soylu olmustur. Ya da Cenâb-i Allah, ona ahirette bazi seyler verecektir ki, ahiret onun için daha hayirli ve daha kalicidir. Zenginlik ve servet ikidir. Bunlardan dünya serveti ve zenginligi, mal ve takvadir. Ahiret serveti ve zenginligi ise, kalici olan salih amellerdir. Allah, bu iki servet ve zenginligi bazi kimselere bir arada verir."

Süfyan-i Sevrî dedi ki: "Bu gibi sözleri, Ali'den baska güzelce söyleyebilen baska bir kimse yoktur."

Zebid el-Yamf den rivayet olunduguna göre Muhacir el-Amirî söyle demistir: "Ebu Talib oglu Ali, bir beldeye tayin ettigi bir valisine söyle bir mektup yazip gönderdi: "Imdi sen uzun süre halkindan ayri durma, zira valilerin kendi halklari ile aralarina perde çekmeleri, iki dag arasindaki bir dar bogaz gibidir. Bu durumda onlar, islerden çok az haberdar olurlar. Araya engel kovmak, halkla olan irtibati koparir. Bu durumda onların büyükleri güçsüz olur, küçükleri büyük olur. Güzelleri çirkin, çirkinleri de güzel olur. Hakla batil birbirine karisir. Zira vali bir beserdir. İnsanların kendisinden gizledikleri islerden haberi olamaz. Halkın alninda yalana veya dogru olduklarini gösteren isaretler yoktur ki, araya yumusak bir perde koymakla haklara müdahale edilmesine engel olamazsin. Sen, su iki tipten birisin: Ya hakki vermekte cimri davranan bir kimsesin. O zaman vermen gereken hakki ne diye vermeyip engelliyorsun? Sergilemen gereken güzel huyu ne diye reayandan esirgiyorsun?

Ya da sen, cimrilik ve engellemekle mübtelâ bir adamsin. Bu takdirde sahip oldugun nimetler, çabucak elinden gider ve senden ümitlerini kestikleri takdirde insanlar hiçbir ihtiyaçlarim sana söylemezler. Oysa insanların sikayet ve haksizliklari dile getirip adalet isteme gibi birçok ihtiyaçlari vardir ki, bunlari sana söylemeleri gerekiyor. Sana bu anlattigim seylerden yararlan, payina düşen ibreti al ve inşaallah Rabbim seni dogru yola iletir."

Medainî dedi ki: Hz. Ali, valilerinden birine su mektubu göndermisti: "Yavas ol bakalim. Öyle görüyorum ki sen miadini doldurmak üzeresin. Aldanan kisinin hasrete duçar olacagi bir yerde, sana yaptigin isleri anlatmis bulunuyorum. Tevbeyi zayi eden ve zalim olan kimsenin bu yaptigi kötülüklerden geri dönmeyi temenni ettigi bir makamda sana bunlari anlatiyorum."

Hüseym, Sa'bi'nin söyle dedigini rivayet etmistir: "Ebu Bekir, siir söylerdi. Ömer, siir söylerdi. Ali, siir söylerdi. Ama Ali ,bunlardan daha iyi bir sairdi."

Ebu Bekr b. Büreyd, Ebu Ubeyde'nin söyle dedigini rivayet etmistir: «Muaviye, Ali'ye söyle bir mektup gönderdi: Ey Hasan'm babasi! Benim birçok faziletlerim var. Benim babam cahiliye döneminde liderdi. Islâmiyet döneminde de ben hükümdar oldum. Ben, Rasûlullah (s.a.v.)'m hisimi

mü'minlerin dayisi ve vahiy katibiyim."

Hız. Ali de, Muaviye'ye söyle bir mektup gönderdi: "Ey ciger yeyicisi-nin oğlu! Sen faziletlerinle Ali'ye karşı övünüyor musun?"

Böyle dedikten sonra azadhsma söyle dedi: 'Yaz bakalım ey çocuk!"

"Peygamber Muhammed, benim kardesim ve kaympederinidir, se-hidlerin efendisi Hamza da amcamdır.

Sabah aksam meleklerle birlikte uçan Cafer ise, anamin ogludur.

Muhammed'in kızı, benim evimde ve benim zevcemdir. Onun canı benim canımla, onun kani benim kanımla birbirine karismistir. Muhammed'in iki torunu, Fatima'dan dogmus olup benim çocuklarımdır. Hanginiz benim kadar ondan nasib almissiniz?

Küçücük bir çocuk olup ergenlik çağına erdigim zaman sizden önce Islâm'a girmistim."

Muaviye, adamlarına dedi ki: "Bu mektubu saklayın, Samlilar okumasinlar. Okuduklari takdirde Ebu Talib oğlu Ali'nin tarafına yönelirler."

Zübeyr b. Bekkar ile digerleri, Cabir b. Abdullah'in söyle dedigini rivayet etmistir:

Rasûlullah (s.a.v.)'m yanında Hız. Ali'nin, su siiri okudugunu isittim:

"Ben Mustafa'nin kardesiyim, soyumda süphe yoktur. Onunla birlikte büyüdüm, onun iki torunu benim çocuklarımdır.

Benim ve Rasûlullah'in dedesi aynidir. Fatima, zevcemdir. Bu sözümde yalan yoktur. İnsanların hepsi sapıklık, sirk ve inkar saskinligi içinde iken ben Muhammedi tasdik ettim.

Allah'a hamd edip şükrediyorum ki O'nun ortagi yoktur.

O, kuluna iyilik yapar ve sonsuza dek bakidir."

1.Ali bu siirini tamamladigi zaman Rasûlullah (s.a.v.) gülümsedi ve: "Dogru söyledin ey Ali" dedi.

Bu rivayetin senedinde münkerlik vardır ve siirde de karisiklik var-

Hariz İbn Asakir, Esbag b. Nebata'nin söyle dedigini rivayet etmis-«r: «Adamin biri, Hız. Ali'nin yanına gelip söyle dedi:

Ey mü'minlerin emin! Benim bir ihtiyacım var. O ihtiyacımı sana tmeden önce Allah'a arzettim. Eger bu ihtiyacımı giderirsen Al- hamd eder, sana da tesekkür ederim. Eger ihtiyacımı gidermezsen

Allah'a hamd eder ve seni de mazur görürüm. Hız. Ali, o adama söyle dedi:

- İhtiyacını yere yaz. Zira ihtiyacını bana söylerken yüzündeki zilleti görmek istemiyorum.

Adam da ihtiyacini yere: "Ben muhtacim." diye yazdı. Hz. Ali de ona:

- Sana bir elbise vereceğim, dedi. Getirilen elbise, o adama teslim edildi. Adam da elbiseyi alıp giydi, sonra şöyle dedi:

"Bana güzellikleri çürüyecek bir elbise giydirdin.

Ben de sana güzel övgülerden örülmüş bir elbise giydireceğim.

Eğer benim güzel övgüme erisirsen, büyük bir üstünlüğe erismiş olursun.

Sana söylediğim bu övgüleri elbisene bedel saymak istemiyorum.

Güzel Övgü, sahibinin anisini yasatır. Tıpkı yağmur gibi, onun serpintileri dağları ve ovaları diriltir.

Karsılastığın bir hayır hususunda zamana cimrilik yapma.

Zira her kul, islediği amelin karşılığını görecektir."

Hz. Ali, o adama:

- Sana birkaç dinar da vereceğim, dedi ve yüz dinar getirip o adama verdi. Yanında duran Esbag, ona şöyle dedi:

- Ey mü'minlerin emiri! Hem elbise hem de yüz dinar mı veriyorsun bu adama?

- Evet. Zira ben, Rasûlullah (s.a.v.)'m şöyle buyurduğunu işittim: "İnsanları hak ettikleri konuma koyun." Bu adamın da benim yanımdaki konumu bunu gerektiriyor.»

Hatib el-Bagdadî, Hz. Ali'nin şöyle bir şiir yazdığını söylemiştir:

"İnsanların kalpleri sıkışıp geniş gönülleri daraldığı zaman, sıkıntılar kalbe yerleştiği ve büyük felaketler gönülde yer yapıp mekan tuttuğu zaman,

Basa gelen sıkıntıyı gidermenin yolunu görmediğin zaman,

Akıllı kimsenin bu sıkıntıları gidermek için çare bulamadığı zaman, ümitsizliğe düştüğünde sana imdat gelir.-

Onunla sana yakın ve duana icabet eden zat, sana lütufta bulunur.

Hadiseler peşpeşe sıralandığı ve son kerteye varıldığı zaman artık onun pesisıra yakın bir genişlik gelecektir."

Ebu Bekir Muhammed b. Yahya es-Solî, mü'minlerin emiri Ebu Ta-lib oğlu Ali için şöyle bir şiir söylemiştir:

"Büyük hadise karşısında sabret.

Sevkinin güzel bir sabırla tedavi et, sabırsızlanma.

Eğer bir gün sıkıntıya düşersen de, uzun zaman içinde mutlaka genişliğe kavuşursun.

Rabb hakkında kötü zan besleme, çünkü Cenâb-i Allah, güzelliğe daha layıktır.

Sikintinin pesi sıra genişlik gelir.

Allah'ın sözü, sözlerin en doğrusudur.

Eğer akıllar rizki çekip getirseslerdi o zaman rizik, akıllı kimselerin yanında olurdu.

Nice mü'min var ki, bir gün aç kalırlar.

Ama yakında, kokulu Selsebil ırmagının suyundan kana kana içeceklerdir."

Dünya, noksanlıklardan münezzehe olan Allah katında o kadar önemsizdir ki, kendi nezdinde kıymetli olan mü'min kimseyi aç bırakır, kıymetsiz olan köpeği doyurur, kâfir kimse yeyip içer, giyip güzel meta-lardan yararlanır, mü'min kimse ise aç ve çıplak kalır. Bu da hakimler hakimi Allah'ın hikmetinin gereğidir.

Ali b. Cafer el-Verrak, mü'minlerin emiri Ebu Talib oğlu Ali için söyle bir şiir söylemiştir:

"Elbiselerin en sağlamını giydiğin zaman bu elbise erkeklerin süsü olur. Giyen kimse bu elbiseyle onurlanıp yükselir.

Elbise hususunda mütevazı olmayı bırak. Bunu husulu olmanın bir gereği sayma.

Zira Allah, içinde gizlediğin şeyleri bilir.

Eğer sen günahkar bir kulsan, elbisenin eski püskürüğü Allah katında derecem arttırmaz.

Sen Allah'tan korkup haramlarından sakındığın takdirde elbisenin pahalı ve kıymetli olması sana zarar vermez."

Bu da, şu hadis-i şerifte anlatılan hususa tipa tip uymaktadır:

"Doğrusu Allah, sizin suretlerinize ve elbiselerinize bakmaz. O, sadece sizin kalplerinize ve amellerinize bakar."

Sevrî dedi ki: "Dünyada zahittik, aba giymek ve kuru ekmek yemekle olmaz. Zahitlik, ancak uzun emel sahibi olmamakla elde edilir."

Ebu'l-Abbâs Muhammed b. Yezid b. Abdî'l-Ekber el-Muberreu dedi ki: Hz. Ali'nin kilici üzerinde şu ibare yazılı idi:

'insanların dünyaya karşı tutku ve tedbirleri vardır. Hevesin amacıyla da akıl ve paçaları sivama vardır.

Rablerine itaat ederlerse, akıl onları taatlerden alıkoyar ve sözünü ettiğimiz tutkudan ötürü insanların yasantılarının saflığı keder ve üzüntüyle karışmıştır.

Riziklar taksim edilirken akillari sayesinde kendilerine verilmiş değildir.

Lakin o riziklar, onlara takdir gereği ölçülü olarak verilmistir.

Nice akilli ve edip kimse vardır ki, rizik ona bol verilmez.

Nice ahmak kimse de vardır ki, taksirli olmakla birlikte dünyaligina kavusmustur.

Eger rizik güç ve kuvvetle elde edilseydi dogan ve sahinler, serçelerin riziklarim alip uçururlardi."

Asmaî, Sa'bî'nin söyle dedigini rivayet etmistir:

Ebu Talib oğlu Ali, bir adamla arkadaslik etmesini istemedigi bir adama söyle dedi:

"Cahil kimse ile arkadaslik etme, ondan sakın, nice cahil kimse vardır ki, kendisi ile arkadaslik eden yumusak huylu kimsenin bu huyunu alip götürür.

Kisi arkadasıyla ölçülür, arkadası kötü ise kendisi de kötüdür. Esha da esya ile ölçülür, benzerlerine bakilir ve kiymeti takdir edilir. Karsilastiklari esnada kalbden kalbe bir yol vardır."

Amr b. Alâ, babasinin söyle dedigini rivayet etmistir: Hz. Ali, Fati-ma'nın mezarı üzerinde durup su siiri okudu:

"Ebu Erva'yi andim, geceyi geçirdim, sanki ben geçmiste kalan kederleri geri çevirmeye vekilim.

Her iki dostun bir araya gelmesinin ayrilisi vardır.

Ölümden önceki bütün vakitler azdır.

Benim dostlari birer birer arayisim, onlari kaybedisim, dostlugun 4 devam etmeyecegini gösteriyor.

Kendilerinden ayrildigim dostlarim benim hatirami unutacak, dostlugumu aklindan çıkarip hatirlamaz olacaktır.

Benden sonra da her dostun bir dostu olacaktır.

Eger bir gün ecelim gelip hayattan koparsam,

Ardim sıra aglayan kadinlari aglayislari az sürecektir."

Sairin biri, Hz. Ali için su siiri söylemistir:

"Ölümlü olan kimsenin alçak gönüllü olması gerekir. Kisiye dünyada kit kanaat geçirebilecegi bir rizik yeterlidir. Kisinin anlatilamayacak derecede keder ve tutku sahibi olmaması gerekir.

Rabbimizin yaptiklari çok güzeldir.

Onun takdir ettigi riziklar elimizden kaçacak değildir.

Ey adam! Yakında sen, konuşmaları sessizlik olan bir kavmin yanına göçüp gideceksin (ölülerin arasına karışacaksın)"

Bu fasıl çok uzayabilirdi, ancak biz, yeteri kadar siirleri nakletmekle yetindik. Allah'a hamd ve minnet olsun.

Hammad b. Seleme, Eyyüb es-Sahtiyanî'nin söyle dedigini rivayet etmiştir: "Ebu Bekir'i seven, dini dimdik ayakta tutmuş olur. Ömer'i seven, yolu açıklamış olur. Osman'i seven, Allah'ın nuruyla aydınlanmış olur. Ali'yi seven, sağlam kulpa tutunmuş olur. Rasûlullah'ın ashabi hakkında güzel söz söyleyen, münafiklikten uzak kalmış olur." [2]

Sasilacak Garîp Bîrsey

Ibn Ebi Hayseme, Abdürrezzak'm söyle dedigini rivayet etmiştir: "Bir defasında yanımızda hiçbir kimse olmadığı bir sırada karsısında durduğum Mamer bana gülümseyince, kendine:

- Neyin var? diye sordum. O da söyle cevap verdi:

- Kûfelilere sasiyorum. Sanki Küfe sehri, Ali'nin sevgisi üzerine kurulmuş. Onlardan hangisiyle konustuysam en ilimlileri bile Ali'yi Ebu Bekir ve Ömer'e üstün tutuyor. Onlardan biri de Süfyan-i Sevrî'dir.

- Sen Süfyan-i Sevrî'yi gördün mü? (Bu soruyu sorarken onu görmesi büyük bir hadiseymiş gibi saniyordum.)

- O da ne ki: Eger adamin biri bana: "Ali, bana göre Ebu Bekir'le Ömer'den daha üstündür," dese onu ayıplamam. Ebu Bekir'le Ömer'in faziletlerini sayıpta Ali'nin onlardan üstün olduğunu söylerse, bunu yadrigamam. Eger bir adam bana: "Ömer, bana göre Ebu Bekir ile Ali'den üstündür." derse, onu da azarlamam."

Abdürrezzak dedi ki: İkimiz ıssız bir yerde oturmakta iken bunu Ve-ki b. Cerrah'a anlattım. O, benim bu sözlerimi hayretle karsıladı. Süf-yan'm nasıl olur da böyle birsey dedigini söyledi ve güldü. Sonra da söyle dedi: "Süfyan, işi bu noktaya kadar götürecek kimse değildir, ancak o bize açıklamadığı hususları Mamer'e açıklamıştır."

Ben Süfyan'a söyle diyordum: "Ey Ebu Abdullah! Ali'yi, Ebu Bekir'le Ömer'e üstün tutarsak buna ne dersin?" Süfyan, benim bu sorum karsısında bir süre susuyor, sonra söyle diyordu: Korkarım ki bu, Ebu Bekir'le Ömer'e dil uzatmak olur. Onun için biz bu hususta susuyor, birsey söylemiyoruz."

Abdürrezzak dedi, ki: Ibn Tevmi yani Mamer'e gelince o dedi ki: Babamin söyle dedigim isittim: "Ebu Talib oğlu Ali'nin üstünlüğü yüz menkibe iledir. Ayrıca onlara menkibeleri hususunda da ortak olmuştur. Ben, Osman'i Ali'den daha çok seviyorum."

Bu sözlerde karisiklik vardır. Belki de Mamer, bunlari birbirine karistirmistir. Çünkü Kûfelilerin bazilarından nakledilen meshur rivayetlerde anlatildigina göre onlar, Ali'yi, Osman'dan üstün görürlermis. Ama Ebu Bekir ile Ömer'den asla üstün görmezlermis. Ebu Bekir'le Ömer'in diger sahabelere üstünlüğünü, ancak geri zekali kimseler bilemez. Su imamlara gelince onlar nasil bilmesinler? Hatta Eyyüb ve Dare Kutni gibi birçok âlim: "Ali'yi Osman'a üstün tutan kimse, Muhacirlerle Ensâr'i tahkir etmis olur." demislerdir. Bunlar, dogru, sahih ve güzel sözlerdir.

Yakub b. Ebi Süfyan, Ebu Salih el-Hanefî'nin söyle dedigini rivayet etmistir: "Ebu Talib oğlu Ali'nin Kur'ân'i alip basi üzerine koydugunu gördüm. Öyle ki Mushafm yapraklarinin hisirtilarini isitiyordum. Sonra Ali söyle dedi:

"Allah'im, bunlar Mushaf taki hükümleri ümmete tatbik etmeme engel oldular. Bari sen bu Mushaf taki seylerin sevabini bana ver. Allah'im, ben bunlari usandirdim, bunlar da beni usandirdilar. Ben bunlara öfke duydum, bunlar da bana öfke duydular ve beni huy ve karakterimin disina sürüklediler. Bende görülmeyecek olan bir ahlaki meydana getirdiler. Allah'im, sen beni bunlardan daha hayirli kimselerle karsilastir ve bunlara benden daha serli bir kimseyi getir. Allah'im, bunlarin kalplerini tuzun suda eriyisi gibi eritip öldür." Hz. Ali, bu sözlerini Kûfeliler hakkında sövlemisti.

Ibn Ebi Dünya, Hz. Ali'nin söyle dedigini rivayet etmistir: "Bu gece rüyamda Rasûlullah (s.a.v.)'i gördüm. Kendisine söyle dedim:

- Ya Rasûlallah, senin bu ümmetinden gördüğüm egrilik ve husumet nedir?
- Onlara beddua et.
- Allah'im, beni bunlardan daha hayirli kimselerle karsilastir. Ve benden daha kötü bir kimseyi bunlarin baslarina getir." Hz. Ali, bu rüyayi gördüğü gün evinden çıktı. Ibn Mülcem onu öldürdü."

"Kitabü'l-Kader" adli eserinde Ebu Davud, söyle bir rivayette bulunmustur: "Haricilerin savasi esnasinda arkadaslari Hz. Ali'yi, her gece onar nöbetçi ile koruyorlardi. Bu muhafizlar geceleyin mescidde silahlı olarak nöbet tutarlardi. H7. Ali, onlari görünce söyle sordu:

- Burada niçin oturuyorsunuz?
- Senin için nöbet tutuyoruz ve seni koruyoruz.
- Sema ehline karsi mi beni koruma altına aliyorsunuz? Yerde olacak seyler önce semada kararlastirilir. Benim üzerimde Allah tarafından saglam bir kalkan vardır. Her insanin meleklerden bir muhafizi vardır. O insana, bir hayvan veya baska birsey saldırmak istedigı zaman melek, ona: "sakin, sakın" der. Ama kader gelip çattığı zaman muhafiz olan melek o insanın yanından uzaklasir. (Baska bir rivayette anlatildigıma göre Hz. Ali söyle

demistir: Her insani koruyan iki melek vardır. Kader gelip çattığı zaman o muhafız melekler, onu bırakıp giderler). Bir kul kendisinin basına gelecek olan seyr~ mutlaka geleceğini ve kaderinde yazılı olmayan bir seyle de karsılaşmayacağını kesin olarak bilmedikçe imanını tadını alamaz."

Hız. Ali, her gece mescide girer ve orada namaz kılardı. Sabahında Öldürüleceği gece olduğu zaman Hız. Ali, o gece biraz muzdarib olup rahatsızlandı. Aile efradını topladı, onlarla görüştü. Sabah vakti mescide giderken kazlar onun yüzüne karşı bağırıyorlar. Halk, onları susturdu. Hız. Ali ise: "Bırakın bunları, bunlar benim için ağıt döküyorlar." dedi. Mescide çıktığı zaman İbn Mülcem, onu vurdu ve önceki sayfalarda anlattığımız hususlar meydana geldi. İnsanlar:

- Ey müminlerin emiri! Murad kabilesinin bütün ferdlerini öldürelim mi? diye sorduklarında Hız. Ali, şu cevabı verdi:

- Hayır, sadece İbn Mülcem'i hapsedin ve tutukluluk halinde ona iyi davranın, eğer ölürsem onu öldürün. Eger yasarsam, yaralara karşılıklı kisas vardır.

Bu hadise üzerine Hız. Ali'nin kızı Ümmü Külsüm, söyle demeye başladı: "Eyvah sabah namazına! Kocam, mü'minlerin emiri Ömer sabah namazında öldürüldü, mü'minlerin emiri babam Ali de sabah namazında vuruldu!"

Vurulduğu zaman Hız. Ali'ye sordular:

- Senden sonraki halifeyi belirlemeyecek misin?

- Hayır. Ben, Rasûlullah'm sizi halifesiz bıraktığı gibi halifesiz bırakıyorum. Eger Allah, size hayır murad ederse, en hayirlinizi halife seçmekte sizi bir araya getirecektir. Tıpkı Rasûlullah'tan sonra en hayirlinizi halife seçmekte bir araya geldiğiniz gibi.

Bu da dünyadaki son deminde Hız. Ali'nin, Ebu Bekir'in fazilet ve üstünlüğünü itiraf etmesi idi.

Tevatür yoluyla sabit olduğuna göre Hız. Ali, halifeliği zamanında Kûfe'de emirlik sarayında şöyle bir nutuk irad etmiştir:

"Ey insanlar! Peygamberlerden sonra bu ümmetin en hayirlisi Ebu Bekir'dir, sonra Ömer'dir. Eger üçüncünün adımlı belirlemek isteseydim belirlerdim."

Rivayete göre Hız. Ali, bu hutbesini irad edip minberden inerken de Söyledemistir: "Ömer'den sonra bu ümmetin en hayirlisi Osman'dir, sonra yine Osman'dir."

Hız. Ali, vefat ettiği zaman aile efradı onu yıkayıp defnettiler. Namazını oğlu Hasan kıldirdi ve dört tekbir aldı. Baska bir rivayette anlatıldığına göre dörtten fazla tekbir almıştır. Hız. Ali, Kûfe'de Darü'l-Hüafe'ye defne dilmistir. Baska bir rivayette anlatıldığına göre Kûfe camimin kiblesinde

bulunan Âl-i Ca'de b. Hübeyre'nin evindeki bir odaya defnedilmistir ki, bu odada Babü'l-Verraki'nin hizasmdadir. Baska bir rivayette anlatildigina göre Hz. Ali, Kûfe disinda defnedilmis tir. Kûnaseye defnedildigine veya çöle defnedildigine dair rivayetler de vardir.

Serik el-Kadi ile Ebu Nuaym Fadl b. Dekin dediler ki: "Hz. Ali'nin mübarek cesedini oglu Hasan, Muaviye ile baris yaptıktan sonra Kûfe'den nakledip Medine'ye götürmüş ve orada Rasûlullah'm kızı Fa-tima'nin mezarinin yanina Baki mezarligina defnetmis tir."

Isa b. Dab dedi ki: "Hz. Ali'nin mübarek cesedini bir sandukaya koyup deveye yükleyerek götürdüler. Onu Tayy kabilesinin bulundugu beldeden götürürlerken cesedi tasimakta olan deveyi kaybettiler. Tayy kabilesi, devenin üzerindeki sanduka içinde mal oldugunu zannederek yakaladilar. Sandukayi açtiklarında içinde bir ceset bulundugunu gördükleri zaman onu kendi beldelerine defnettiler ve mezari da simdiye kadar bilinmemektedir."

Meshur rivayete göre -Hz. Ali'nin mezarı, Abdülmelik b. îmran'm da anlattığı gibi simdiye dek Kûfe'de bulunmaktadır. Yine Abdülmelik b. îmran'm ifadesine göre halife Hisam zamanında Emevilerin valisi Ha-lid b. Abdullah el-Kasrî, bazi binalar inşa etmek için bir takım evleri yıktığı zaman yıktığı yerlerdeki evlerden birinde bir mezar görmüş, mezarı açıp baktığında içinde saçı sakalı ağarmış bir ceset görmüş ve bu cesedin de Hz. Ali'ye ait oldugunu anlayınca yakmak istemiş, halk ona: "Ey emir! Emeviler senden bütün bu kötülükleri yapmam istemiyorlar, niçin böyle yapıyorsun?" deyince o da Hz. Ali'nin cesedini bir çuhaya sararak oraya yeniden defnetmistti. Anlatildigina göre Hz. Ali'nin cesedi oradan alınıp baska yere götürülünceye kadar mezarının bulundugu evde kimse oturamamistir. İbn Asakir, böyle bir rivayette bulunmustur.

Sonra Hz. Ali'nin oglu Hasan, Abdurrahman b. Mülcem'i zindandan çıkarıp yamna getirmisti. İnsanlar onu, yakmak için odun ve neft getirip oraya yigmislardı: Hz. Ali'nin çocukları onlara: "Birakin da biz bundan Öcümüzü alalım." demislerdi. Bunun üzerine İbn Mülcem'in elleri ve ayakları kesilmiş, buna ragmen asla sabirsizlik göstermemisti. Bu haliyle de Allah'i zikretmeye ara vermemisti. Gözlerine mil çekildi, yine Allah'i zikrediyor ve İkra sûresini bastan sona okuyordu. Okurken de gözlerinden yanaklarına yaslar akıyordu. Sonra dilini koparmak istediler. Ancak o zaman siddetli şekilde sızlanmaya ve sabirsizlik göstermeye başladı. Bunun sebebini kendisine sorduklarında su cevabi verdi: "Dünyada bir an bile Allah'i zikretmeksizin bos durmaktan korkarım." Böyle dedigi esnada öldürüldü ve atesle yakıldı. Allah onu kahretsin.

Muhammed b. Sa'd dedi ki: "İbn Mülcem, esmer tenli, güzel yüzlü, parlak simali bir adamdı, saçları kulak yumusaklarına kadar uzanıyordu. Alnında

secde izi vardı."

Âlimler dediler ki: İbn Mülcem'in öldürülmesi için Hz. Ali'nin oğlu Abbas'ın buluga ermesine kadar beklenilmedi. Çünkü o, babasının Öldürüldüğü gün küçük idi.

Dediler ki: Hz. Ali'nin oğlu Abbas'm buluga ermesine kadar beklenilmedi, çünkü İbn Mülcem kısas olarak değil de savaş suçlusu olarak öldürüldü. Doğrusunu Allah bilir.

Hz. Ali, hicri kırkinci senenin ramazan ayının onyedinci gününde "cuma günü" vuruldu. Bu hususta ihtilaf yoktur. Bazıları onun vurulduğu gün öldüğünü, bazıları ise ramazanin on dokuzuncu günü "pazar günü" Öldüğünü söylemişlerdir.

Fellas dedi ki: Hz. Ali, ramazanin yirmibirinci gecesinde vuruldu ve yirmi dördüncü gecesinde vefat etti. Vefat ederken elli küsur veya elli sekiz yasındaydı. Bazıları ise altmışüç yasında iken vefat ettiğini söylemişlerdir. Meshur olan rivayet de budur. Muhammed b. Hanefi'ye, Ebu Cafer el-Bakir, Ebu İshak es-Sebü ve Ebu Bekir b. İyas bu görüstedirler. Bazıları ise, Hz. Ali'nin altmışdört yasında ya da altmışüç yasında iken • vefat ettiğini söylemişlerdir. Ebu Cafer el-Bakir ise, altmışbes yasında iken vefat ettiğini söylemiştir.

Hz. Ali'nin halifeligi dört sene dokuz ay sürmüştür. Bazıları ise, halifeliginin dört sene sekiz ay ve yirmiüç gün sürdüğünü söylemişlerdir. Allah ondan razı olsun.

Cerir, Mugire'nin söyle dedigini rivayet etmiştir: "Muaviye, karisi Fahite binti Kurta ile birlikte bir yaz gününde uyumakta iken Hz. Ali'nin ölüm haberini aldı. Yatagından kalkıp oturdu ve: "İnnâ lillahi ve innâ ileyhi raciun." dedi. Aklamaya başladı. Karisi Fahite, ona söyle dedi:

- Bak hele suna sen! Dün Ali ile savasiyordun, bugün ise onun ölümü için ağlıyorsun.

- Yazıklar olsun sana! Ben, Ali'nin kaybedilen hilmine, ilmine, faziletine, İslâm'a bizden önce girisine ve hayirli bir kimse olduğuna ağlıyorum."

"Seytanin Hileleri" adli kitabında İbn Ebu Dünya söyle dedi: "Mua-viye'nin komutanlarından Samli birisi, bir gece ogluna öfkeleni, onu evinden kovdu. Oglu da evden çıktı, ama nereye gideceğini bilemediği için kapinin önünde oturdu. Bir müddet uyudu, sonra uyandığında kapılarım, yabani ve siyah bir kedinin tirmalamakta olduğunu gördü, içerideki evcil kedileri kapiya geldiginde yabani kedi, içeridekine söyle dedi:

- Yazıklar olsun sana, kapiyi aç hele.

- Açamam.

- Yazıklar olsun sana! Yiyebileceğim birsey getir bana. Aç ve yorgunum, şimdi Kûfe'den geliyorum. Bu gece orada büyük bir hadise meydana geldi. Ebu Talib oğlu Ali öldürüldü.

- Vallahi evde her ne varsa hepsinin üzerine sahiplerim Besmele çekip Allah'ın adını anonslardır. Sadece üzerinde et pisirilen bir sis var. O sis üzerinde sahibini et pisirir.

- O sisi bana getir.

İçerideki kedi o sisi getirip kapıda duran yabani kediye verdi. Yabani kedi de sisi yalamaya başladı. Böylece ihtiyacını giderip geri döndü. Bu manzarayı dışarıda kapı önünde oturmakta olan ev sahibinin oğlu görüyor ve kediler arasında geçen konuşmayı isitiyordu. Kalkıp kapıyı vurdu. Babası kapiya geldi ve:

- Kim o? diye sordu, oğlu da su cevabı verdi:

- Kapiyi aç.

- Yazıklar olsun sana! Neyin var?

- Kapiyi aç.

Babası kapiyi açtı, oğlu içeri girdi ve gördüğü şeyi babasına anlattı. Babası da ona şöyle dedi:

- Yazıklar olsun sana, yoksa bu gördüğün bir rüya mıydı?

- Hayır, vallahi.

- Yazıklar olsun sana, yoksa benden sonra delirdin mi sen?

- Hayır vallahi. Durum, tipki sana anlattığım gibidir. Şimdi sen Muaviye'nin yanına git ve sana söylediklerimi, ona da anlat ve bu sözümü muhafaza et.

Ba.ba evden çıkıp Muaviye'nin konagina gitti. İçeri girmek için izin istedi, izin verildi. İçeri girdi. Durumu oğlunun anlattığı şekilde Muaviye'ye anlattı. Onlar da bunun tarihini belirlediler ve postanın gelmesini beklediler. Posta geldiğinde durumun, anlatıldığı gibi cereyan ettiğini anladılar."

Ebu'l-Kasim, Amr b. Esamm'm şöyle dedigini rivayet etmistir:

"Hz. Ali'nin oğlu Hüseyin'e şöyle dedim:

- Siiler, kıyamet gününden önce Ali'nin tekrar dünyaya geleceğini iddia ediyorlar.

- Yalan söylüyorlar. Bunlar aslında Ali'nin taraftarı değildirler. Eğer onun kıyametten önce dünyaya yeniden geleceğini bilseydik, onun zevcelerini baskalarıyla evlendirmez, malim da paylastırmaz dik." [3]

Hz. Ali'nin Oğlu Hasan'ın Halifeligi

Önceki sayfalarda da anlattığımız gibi Hz. Ali (r.a), îbn Mülcem tarafından vurulduğunda Müslümanlar, Hz. Ali'ye şöyle dediler:

- Ey mü'minlerin emiri, yerine bir halife tayin et.
- Hayir ben, Rasûlullah (s.a.y.)'in sizi halifesiz bıraktığı gibi halifesiz bırakacağım. Eger Allah, size hayir murad ederse, Rasûlullah't an sonra en hayirlinizi halife seçme hususunda ittifak ettiğiniz gibi benden sonra da en hayirlinizi halife seçmekte ittifak edersiniz.

Hz. Ali, vefat edince oğlu Hasan namazını kıldirdi. Çünkü o, Ali'nin en büyük oğlu idi. Önceki sayfalarda da anlattığımız gibi sahih kavle göre Hz. Ali, Kûfe'de emirlik kösküne defnedilmistir. Hz. Ali'nin defin işi tamamlandığı zaman Hz. Hasan'a ilk olarak Kays b. Sa'd b. Ubade gelip: "Elini uzat, Allah'ın kitabı ve peygamberinin sünneti üzerine seninle be/atlasayım." dedi. Hz. Hasan sustu. Kays, onunla bey'atlasti. Sonra da halk gelip Hasanla bey'atlasti. Bu bey'atlasma, Hz. Ali'nin vefat ettiği günde olmustu. Hz. Ali, bir kavle göre vurulduğu gün vefat etmistir ki, o gün hicri kırkinci senenin ramazan ayının onyedinci günü olan cuma günü idi. Baska bir rivayete göre ise, vurulusundan iki gün sonra vefat etmistir. Baska bir rivayette anlatıldığına göre Hz. Ali, ramazanin son on gününde vefat etmistir. Hz. Hasan'm halifelige geçtiği gün Kays b. Sa'd, Azerbeycan valisi idi. Kays'm eli altında 40.000 savaşı vardı. Bunlar, Hz. Ali'ye ölüm üzerine bey'at etmislerdi. Ali vefat edince Kays b. Sa'd, Samlilarla savasmak üzere harekete geçmesi için Hz. Hasan'a ısrar etti. Hz. Hasanda Kays'i Azerbeycan valiliginden azledip yerine Ubeydullah b. Abbas'i atadi. Hasan, kimse ile savasmak istemiyordu. Ancak etrafındakiler zorlayarak onu bu görüşünden vazgeçirdiler ve benzeri duyulmamis büyük bir ordu teskil ettiler. Hasan, bu ordunun 12.000 kisilik öncü kuvvetlerinin basma Kays b. Sa'd b. Ubade'yi komutan olarak tayin etti. Kendisi de diger askerlerle onun pesi sıra Sam'a dogru harekete geçti ki, Muaviye ve Samlilarla savassin. Medain'e ugradiginda orada mola verdi. Öncü kuvvetler ilerlediler, kendisi Medain disinda ordugah kurmus iken biri: "Dikkat edin! Kays b. Sa'd b. Ubade öldürüldü!" diye bagirdi. İnsanlar ayaklandilar. Birbirlerinin esyalari-ni yagmaladilar, hatta Hasan'm taht-i revanim da yagmalamislardi. Nihayet onlar, Hz. Hasan'in üzerinde oturmakta olduğu sergisini de elinden zorla almak istediler. Kendisi binegine binerken biri onu ya-rayladi. Hareket edemeyecek hale geldi. Hasan, onlara çok kızdi. Binegine binip gitti ve Medain'deki beyaz köske girip konakladi, yaralı haldeydi. Onun Medain'deki valisi, Sa'd b. Mesud Sakafi idi. Sa'd, Cisir savaşinin komutani Ebu Ubeyd'in kardesi idi. Askerler köske yerlestikleri zaman Muhtar b. Ebi Ubeyd (Allah onu kahretsin.), amcası Sa'd b. Mes'ud'a dedi ki:

- Seref ve servet sahibi olmak istemez misin?

- Neymis bu seref ve servet?

- Ali'nin oğlu Hasan'i yakalayip zincire vuracak ve Muaviye'ye göndereceksin.

- Allah sizi kahretsin ve teklifinizi de kahretsin. Ben, Rasûlullah (s.a.v.)'in kızı Fatima'nin oğluna ihanet mi edeceğim?

Hasan, askerlerinin etrafından dagilip gittilerini görünce onlara öfkeleni ve Samlilara dogru gitmekte iken Muaviye'ye bir mektup göndererek baris pazarliginda bulunmayi teklif etti. Muaviye de ona Abdullah b. Amir ile Abdurrahman b. Semüre'yi gönderdi. Bunlar, Kûfe'ye gelip Hz. Hasan'a istedigii mallari verdiler. Hz. Hasan da Kûfe'deki beytül maldan 5.000.000 dirhem alacagina dair bir sart ileri sürdü ve ayrıca Dâr Ebcerd'in haracinin kendisine verilmesini ve kendisinin duyacağı şekilde Ali'ye sövülmeme sine sart kostu. Eger bu sartlarina uyulursa, halifelikten vaz geçeceğini ve idareyi Muaviye'ye birakacağını, böylece Müslümanların kanlarının akitilmesini önleyeceğini söyledi. Bu sartlar üzerinde baris antlaşması yapılar ve yönetim bütününü Muaviye'nin eline geçmiş oldu. Bunun detaylari ileriki sayfalarda verilecektir. Hz. Hasan'm bu girişimine kardesi Hüseyin razi olmadı. Hasan'i kinadi. Aslında Hasan'm yaptığı dogruydu. Nitekim bunun delilini de yakinda anlatacağız.

Hasan, öncü kuvvetlerinin komutani Kays b. Sa'd'a haber göndererek Muaviye'ye itaat etmesini ve emrini dinlemesini emretti. Ancak Kays b. Sa'd, bunu kabule yansmadi, hem kendisinin hem de Muaviye'nin emri disina çıkarak kendisine uyan adamlariyla birlikte bir tarafa çekildi. Sonra dönüp Muaviye'ye yakin bir zamanda bey'at etti. Nitekim bunu da ileriki sayfalarda anlatacağız.

Meshur rivayete göre Hasan, hicretin kirkinci senesinde Muaviye'ye bey'at etmistir. Bu yüzden bu seneye Amü'l-Cemaa (cemaat senesi) denilmistir. Zira bu senede yönetim bütününü Muaviye'nin elinde toplanmisti.

Ibn Cerir ile diger siyer âlimleri nezdinde meshur olan görüsey göre halifeligin Muaviye'ye devredilisi, hicretin kirkbirinci senesinin basinda cereyan etmistir. Nitekim Allah izin verirse, bunu da ileride açıklayacağız. ;

Bu sene de (hicri kirkbirinci) Mugire b. Sube, insanlara hacc ettirmistir. Ibn Cerir'in, Ismail b. Rasid'den naklettigine göre Mugire b. Sube, Muaviye'nin adina bir mektup uydurup yazarak güya insanlara hac emiri olarak o senede kendisi tayin edilmiş. Bunu öğrenen Utbe b. Ebu Süfyan da kardesi Muaviye'den hac emirligini kendisine verdigine dair. bir mektup aldı ve hemen Mekke'ye geldi. Fakat Mugire, ondan çabuk davranarak zilhicce ayinin sekizinci gününde isi Utbe'den önce tamamlamak için insanlara vakfe yaptırdı.

İbn Cerir'in bu nakli kabul edilemez ve Mugire'nin böyle bir harekette bulunmuş olduğuna inanılmaz. Allah ondan razı olsun. Fakat bunun batıl bir rivayet olduğu bilinsin diye biz bunu burada dikkatlerinize arzettik. Çünkü sahabeler, böyle bir davranışta bulunmayacak kadar kadri yüce kimselerdirler. Bu, Siilerin bir uydurmasıdır.

İbn Cerir dedi ki: Bu sene Hz. Ali vefat edince Kudüs'te Muaviye'ye bey'at edildi. Samlilar da emirü'l mü'minin sıfatıyla Muaviye'ye bey'at ettiler. Çünkü artık onların nezdinde de çekisine sebebi kalmamıştı. O esnada Iraklılar, Samlilara karşı savunmak için Hz. Hasan'ı ayaklandılar. Ancak bu çabaları sonuç vermedi. Onların bu başarısızlıklarının sebebi, fakli görüşlere sahip olmaları ve emirlerine muhalefette bulunmaları idi. Eğer bilselerdi, Allah'ın kendilerine bir nimet olarak verdiği şeyin kadrini bilirler ve Rasûlullah (s.a.v.)'m kızı Fatima'nın oğlu Hasan'a bey'at ederlerdi ki o, Müslümanların efendisi, sahabelerin bilginlerinden, yumusak huylularından ve görüş sahibi şahsiyetlerinden biri idi. Hz. Hasan'm Rasid halifelerden biri olduğunu, bu kitabın peygamberlik delilleri bölümünde Rasûlullah (s.a.v.)'m azadhsı Sefme'den naklettığımız şu rivayet isbatlamaktadır:

Rasûlullah (s.a.v.) buyurdu ki: "Benden sonra halifelik otuz senedir, ondan sonra hükümdarlık olacaktır."

Otuz senelik süre, Hz. Ali'nin oğlu Hasan'm halifeligi ile tamamlanmıştır. O, hicri kırkbirinci senenin rebiyülevvel ayında Muaviye'nin lehine olmak üzere halifelikten feragat etmiştir. Böylece Rasûlullah'ın vefatından sonraki otuz sene tamamlanmış oldu. Rasûlullah (s.a.v.), hicri onbirinci senenin rebiyülevvel ayında vefat etmişti. Bu da Peygamber (s.a.v.)'in nübüvvetinin delillerinden biridir. Rasûlullah (s.a.v.), Hz. Hasan'm Muaviye lehine halifelikten feragatta bulunusunu övmüş ve bu fani dünyayı bırakıp kalıcı ahirete ragbet edisi sebebiyle onu methetmiştir ki, o da bu ümmetin kaninin akitilmesine engel olmuştur. Halifelikten vaz geçmiş, hükümdarlığı Muaviye'nin eline bırakmıştı ki, Müslümanların idaresi tek emirin elinde toplansın. Rasûlullah (s.a.v.), iste bu yüzden Hz. Hasan'ı övmüştü. Ebu Bekre es-Sakafi, Rasûlullah (s.a.v.)'m minbere çıkıp Hasan b. Ali'yi yan tarafına alarak h cemaata gah Hasan'a bakıp söyle dedigini rivayet etmiştir: Ey insanlar, benim şu oğlum efendidir. Allah, bunun vasıtasıyla Müslümanlardan iki büyük cemaatin arasını bulacak ve onları barıstıracaktır." Bu hadisi, Buhari rivayet etmiştir. [4]

Hicretin Kırkbirinci Senesi

İbn Cerir dedi ki: Bu sene Ali'nin oğlu Hasan, yönetimi Muaviye b. Ebi Süfyan'a teslim etti.

İbn Cerir, daha sonra Zührf nin söyle dedigini rivayet etmiştir: Iraklılar,

Ali'nin oğlu Hasan'a bey*at ettikleri zaman Hasan, onlara karsi su sarti kostu: "Emrimi dinleyecek ve bana itaat edeceksiniz. Benimle barisik olanlarla barisik olacak, benimle savasanlarla savasacaksınız."

Iraklilar ondan kuskuya kapilarak: "Su adaminiza ne oluyor?" dediler ve kisa süre sonra onu elestirip muhalefet ettiler ve kizdirdilar. O da onlara daha çok kizdi ve onlardan koptu. O esnada onlarin kendisinden ayrilip dagildiklarini ve kendisine muhalefet ettiklerini anladı. Kendisi de baris için Muaviye'ye bir mektup gönderdi ki, iki tara fin isteklerine uygun bir baris antlasmasi yapsinlar.

Kitabu's-sulh adli bölümde Buhari, Ebu Musa'nin söyle dedigini rivayet etmistir: «Hasan'm söyle dedigini isittim: "Allah'a yemin ederim ki, Ali'nin oğlu Hasan, Muaviye'nin karsisina daglar misali askeri birliklerle çıktı."

Amr b. As da söyle dedi: "Ben böyle büyük askeri birlikler görüyorum ki, akranlarini öldürmedikçe geri dönmeyeceklerdir. Allah'a yemin ederim ki, iki taraftan en hayirli adam olan Muaviye de söyle dedi: "Sunlar bunlari, bunlar da sunlari öldürürlerse, insanların isini benim için kimler idare edecek? Onlarin zayiflarini, benim için kimler koruyacak. Onlarin kadinlarini, benim için kimler himaye edecek?"

Böyle dedikten sonra Muaviye, Hasan'a Kureys'in Beni Abdüs-sems kolundan Abdurrahman b. Semüre ile Abdullah b. Amir'i gönderdi ve onlara su talimati verdi:

"Su adama gidin, ona tekliflerde bulunun. Ona bazi seyleri söyleyin ve ondan bazi taleplerde bulunun." Bu ikisi Hasan'm yanma gittiler, onunla konustular. Ona bazi seyleri teklif ettiler ve bazi isteklerde bulundular. Hasan da onlara söyle dedi:

- Biz Abdülmuttalib ogullariyiz. Su mali elde etmisiz ve bu ümmet, kani içinde fesada bulanmistir.
- Muaviye sana su ve su tekliflerde bulunuyor, senden talepte bulunuyor ve seninle barismak istiyor.
- Bunu bana kim garanti eder?
- Biz garanti ederiz.

Hasan, onlardan hangi talepte bulunduyrsa onlar: "Biz bunu sana garanti ederiz." dediler ve bunun üzerine Hasan, Muaviye ile baris antlasmasi yapti.»

Ebu Bekre söyle rivayet etmistir: Rasûlullah (s.a.v.)'i minber üzerinde gördüm. Ali'nin oğlu Hasan da yan tarafta duruyordu. Rasûlullah, bazen cemaata, bazen da Hasan'a bakıyor ve söyle diyordu:

"Benim su oğlum efendidir. Umarim ki Cenâb-i Allah, bunun vasitasiyla

Müslümanlardan iki büyük cemaati baristirir."

Imam Ahmed b. Hanbel, Ebu Bekre'nin söyle dedigim rivayet etmistir:

"Peygamber (s.a.v.), bir gün bizimle sohbet ediyordu. Ali'nin oğlu Hasan da onun kucagında idi. Peygamber (s.a.v.), ashabına dönüp onlarla konuşuyor, sonra Hasan'a dönüyor, onu öpüyor, sonra da söyle diyordu: "Dogrusu su oglum efendidir. Eger yasarsa, Müslümanlardan iki grubu baristiracaktır."

Imam Ahmed b. Hanbel, Ebu Bekre'nin oğlu Hasan'm söyle dedigini rivayet etmistir: "Allah'a yemin ederim ki, Ali'nin oğlu Hasan'm hilafeti döneminde bir fincan kadar kan dahi akmis degildir."

Ebu Yala, Said b. Ebi Said el-Medenî'nin söyle dedigini rivayet etmistir:

"Ebu Hüreyre ile birlikteydik. Ali'nin.oglu Hasan gelip bize selam verdi. Ebu Hüreyre de ona: "Ve aleykesselam ya seyyidi" diye karsilik verdi. Sonra da söyle dedi: "Ben Rasûlullah (s.a.v.)'m Hasan hakkında: "Dogrusu o Seyyid (efendl)'dir." dedigini isittim."

Ebu Hasen Ali b. el-Medinî dedi ki: "Hasan, hicretin kirkbirinci senesinin rebiyülevvel ayinin besinci gününde yönetimi Muaviye'ye teslim etti." Baskalariysa onun rebiyühahir ayinda yönetimi Muaviye'ye teslim ettigini söylemislerdir. Cemaziyelevvel ayinin basinda teslim ettigine dair rivayet de vardır. Dogrusunu Allah bilir. Yine Ebu'l Hasen Ali b. el Medinî diyor ki: Iste o zaman Muaviye, Küfe sehrine girdi ve bey'attan sonra insanlara bir hutbe irad etti."

Ibn Cerir'in anlattigina göre Amr b. As, Muaviye'ye söyle bir teklif-de bulundu: Ali'nin oğlu Hasan'a emir ver de insanlara hutbe irad etsin ve senin lehine yönetimden feragat ettigini bildirsin."

Muaviye de Hasan'a bu emri verdi. Hasan da kalkip insanlara bir hutbe irad etti ve Allah'a hamdü senada bulunup Rasûlullah'a salatü selamda bulunduktan sonra hutbesinde söyle dedi:

- Ey insanlar! Dogrusu Cenâb-i Allah, öncekilerimiz vasitasiyla sizleri hidayete iletmistir ve sonradan gelenlerimiz vasitasiyla da kanlarimizin akitilmesini önlemistir. Bu yönetim isinin bir müddeti vardır. Dünya dönerlidir. Dogrusu yüce Allah, Peygamber (s.a.v.)'e söyle buurmudur: "Bilmem! Belki bu gecikme sizi denemeK ve bir süreye kadar geçindirmek içindir." Böyle dedigi zaman, Muaviye ona öfkeleni ve oturmasını emretti. Kendisine Hasan'i konusturmasını teklif eden Amr b. As'i da bu yüzden kinadi ve bu Öfke onun içinde kalmaya devam etti. Dogrusunu Allah bilir.

"Cami" adli eserinde Tirmizfnin konuyla alakali olarak rivayet ettigi hadis şöyledir:

«Mahmud b. Gaylan, Yusuf b. Sa'd'm söyle dedigini bize nakletti: Adamin biri, Muaviye ile bey'atlasmasmdan sonra Ali'nin oğlu Hasan'a kalkip söyle dedi:

- Mü'minlerin yüzünü kararttin (veya ey mü'minlerin yüzünü karartan adam!)

Hasan da ona söyle karsilik verdi:

- Beni kinama. Allah sana rahmet etsin. Peygamber (s.a.v.), rüyasinda Ümeyye ogullarının kendisinin minberi üzerine çıktıklarını görmüş, bundan hoslanmamisti. Bu rüyasi yüzünden su ayet-i kerimeler nazil olmustu:

"Ey Muhammed! Dogrusu sana Cennet'teki Kevser nehrini vermisizdir."

"Dogrusu biz, Kur'ân'i Kadir gecesinde indirimsizdir. Kadir gecesinin ne oldugunu bilir misin? Kadir gecesi 1000 aydan daha hayirlidir."(Kadir, 1-4.)

Yani ey Muhammed! Senden sonra Ümeyye ogullari bin ay süreyle hüküm süreceklendir.»

Fadl dedi ki: Ümeyye ogullarının hakimiyet süresini hesapladi, tam tamina 1000 ay oldugunu tesbit ettik.

Tiraiizî, bunun garip bir hadis oldugunu ifade etmistir. Hatta bu hadis cidden münkerdir. Tefsirimizde bunun münkerligini yeterince açıkladik.

Hafiz Ebu Bekir Hatib el-Bagdadî, Ebu'l-Arifin söyle dedigini rivayet etmistir:

"Hasan'm ordusunun 12.000 kisiden tesekkül eden öncü birlikleri içinde Mesken'de bulunuyorduk. Samlilarla savasmak için ölüm sözü vermistik. Basimizda da Ebu'l-Gamr Taha ismindeki komutan bulunuyordu. Hasan'm, Muaviye ile baristigina dair haber bize ulastiginda öfkeden sanki belimiz kirlimis gibi olmustu. Hasan, Kûfe'ye geldiginde bizden Ebu Amir Said b. en-Netel isminde bir adam, ona söyle dedi:

- Selam sana ey mü'minleri alçaltan kisi. Hasan, ona söyle karsilik verdi:

- Böyle deme ey Amir! Ben mü'minleri alçaltan kisi degilim. Aksine ben onların hükümdarlik ugruna öldürölmelerini istemedim."

Muaviye, bizim beldelerimizi teslim alip Küfe sehrine girdigindeorada bir hutbe irad etti. Diger belde ve sehirlerde de onun emri altına girildi. Arap dahilerinden biri olan Kays b. Sa'd-da önce ona muhalefet etmeye karar vermisken sonra dönüp ona bey'at etti. O senede Muavi-ye'ye ittifakla bey'at edilmiş oldu.

Hiz. Hasan, kardesi Hüseyin, diger kardesleri ve amcalari, oğlu Abdullah b. Cafer'le birlikte Irak diyarından göçüp peygamber sehri Medine'ye gittiler. O sehrin sakinlerine salâtü selâmlarin en üstünü olsun. Hiz. Hasan, her bir

mahalleden geçtiğinde mahalle sakinleri onu, yönetimi Muaviye lehine bırakmasından ötürü kinayıp azarlıyorlardı. Aslında o, yaptığı bu işte haklı olup Övgüye layık bir davranış örneği sergilemişti. Bu yaptığından ötürü de kalbinde herhangi bir sıkıntı ve sorumluluk hissetmiyordu. Kendini kinamıyor ve pismanlık hissetmiyordu. Aksine o, yaptığı bu işe razı olmuş, bununla sevinmişti. Her ne kadar bazı akraba ve taraftarları bunu hoş karşılamamışlarsa da o, bundan memnundu. Bu eleştiriler ondan sonra da devam etti, günümüze kadar geldi. Aslında o, böyle yapmakla sünnete tabi olmuş ve Peygamber Efendimiz'in methine mazhar olmuştur. Çünkü o, böyle yapmakla ümmetin kaninin akitilmesini önlemişti. Nitekim bu hareketim önceden sezen Rasûlullah (s.a.v.), onu bu davranışı sebebiyle önceden övmüştü. Bununla ilgili sahih hadis, önceki sayfalarda nakledilmişti. Allah'a hamd ve minnet olsun.

Hız. Hasan'ın fazilet ve üstünlükleri, onun vefat bahsinde anlatılacaktır. Allah ondan razı olsun, onu hoşnud kılsın. Makamını da Firdevs Cennet'i yapsın ki, öyle de yapmıştır.

Muhammed b. Sa'd, Ebu Rezin'in şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Ali'nin oğlu Hasan, cuma gününde bize hutbe irad, etti. İbrâhîm sûresini minber üzerinde okudu ve sonuna vardı."

Ibn Asakir'in rivayetine göre Hasan, her gece Kehf sûresini yazılı bir levha üzerinde okur, o levhayı elinde tutarak eslerinin odalarına gidip dolabilir, uyumadan önce sûreyi yatagında tamamlardı. Allah ondan razı olsun. [5]

Emeviler Dönemi

Ebu Süfyan'ın Oğlu Muaviye Ve Hükümdarlığı

Önceki sayfalarda nakledilen bir hadiste de ifade edildiği gibi Peygamber (s.a.v.)'in vefatından sonra halifelik otuz sene müddetle sürmüş, ondan sonra ise yönetim, hükümdarların eline geçmiştir. Hız. Ha-san'ın halifeliği ile bu otuz senelik süre tamamlanmıştır.

Muaviye dönemi, hükümdarlık zamanının başlangıcıdır. O, İslâm hükümdarlarının ilki ve en hayirhsidir.

Taberânî, Muaz b. Cebel ile Ebu Ubeyde'den rivayet etti ki, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur:

"Doğrusu şu yönetim işi, rahmet ve peygamberlikle başladı. Sonra rahmet ve halifelik olacaktır. Sonra da isirici bir hükümdarlık olacak, ondan sonra ise büyülenme, haddi asma, zorbalık ve yeryüzünde fesat olacaktır. O zorba hükümdarlar, ipeği, tenasül organlarını (haram yolda kullanmayı) ve içkiyi helal sayacaklar, bunun üzerine rızıklanacak-lar, yardım görecekler. Allah'ın huzuruna varıncaya kadar da bu böyle devam edecektir." Bunun senedi sağlamdır. Bu kitabın, peygamberlik delilleri bölütünde İsmail b.

Ibrahim tariki ile gelen bir rivayette anla-tildigina göre Muaviye söyle demistir: Allah'a yemin ederim ki, beni halife olmaya sevk eden tek sebep, Rasûlullah (s.a.v.)'m bana söylemiş olduğu su sözüdür: "Ey Muaviye, eger yönetimin basina geçersen iyilik yap."

Amr b. Yahya, dedesi Said b. As'in söyle dedigini rivayet etmistir:

"Muaviye, ibrigi aldı. Rasûlullah'm arkasından yürüdü. Rasûlullah (s.a.v.), ona bakıp söyle dedi: Ey Muaviye, eger yönetimin basina geçersen Allah'a karsi takvali ol ve adil davran."

Muaviye, bu hadisle ilgili olarak dedi ki: "Rasûlullah (s.a.v.)'m bana söylediği bu sözü düşünerek artık mutlaka bir yönetimin basina geçme imtihanına maruz kalacağımı zannediyordum."

Rasid b. Sa'd, Muaviye'den rivayet etti ki, Rasûlullah (s.a.v.), ona Söyle demistir: "Eger sen insanların gizliliklerini arastirirsan, onlari if-sad edip bozarsin."

Ebu Derda, bu hadisle ilgili olarak söyle demistir: "Bu, Muaviye'nin Rasûlullah'tan isittigi ve Allah'in kendisini onunla yararlandirdigi bir sözdür."

Beyhakî, Ebu Hüreyre'den rivayet etti ki; Rasûlullah (s.a.v.), söyle buyurmudur: "Halifelik Medine'de, Hükümdarlık ise Sam'dadir." Bu cidden garip bir hadistir.

Ebu Idris, Ebu Derda'dan rivayet etti ki, Rasûlullah (s.a.v.) söyle buyurmudur: "Bir ara uyurken söyle bir rüya gördüm. Kitabın basimin altından alinip götürüldüğünü görür gibi oldum. Onu gözlerimle takip ettim. Kitap alinip Sam'a götürüldü. Fitne koptugu zaman iman Sam'dadir."

Yakub b. Süfyan, Ömer b. Hattab'tan rivayet etti ki, Rasûlullah (s.a.v.), söyle buyurmudur:

"Basimin altından nurdan bir diregin çıktigini, o parlak diregin gidip Sam'a yerlestigini gördüm."

Abdürrezzak, Abdullah b. Safvan'dan rivayet etti ki, adamin biri Siffin savaşında: "Allah'im, Samlılara lanet et." deyince Hz. Ali, ona su karsiligi vermistir: "Samlılara küfretme, çünkü orada abdallar vardır. Çünkü orada abdallar vardır. Çünkü orada abdallar vardır." [6]

Ebu Süfyan Oglu Muaviye'nin Fazileti

Bu zatin soy kütüğü şöyledir: Muaviye b. Ebi Süfyan Sahr b. Harb b. Ümeyye b. Abdü's-sems b. Abdumena'f b. Kusay Ebu Abdırrahman el-Kuresi el-Ümevî. Mü'minlerin dayisidir. Alemlerin Rabbi tarafından gelen vahyin katibidir. O, babasi (Ebu Süfyan) ve anasi Hind Binti Utbe b. Rebia b.

Abdû's-sems 'le birlikte Mekke fethi gününde Müslüman olmuştur. Rivayete göre Muaviye şöyle demistir: "Ben Umretü'1-Kaza gününde Müslüman oldum ama babamdan korktugum için Müslümanli-. gimi Mekke fethi gününe kadar gizledim."

Babasi, cahiliye döneminde Kureys kabilesinin liderlerindendi. Bedir savasından sonra da Kureys'in liderligi ona verildi. O, bu Kureys'in savas komutaniydi. Emrine itaat edilen zengin bir reisti. Müslüman olduğu zaman şöyle demisti:

- Ya Rasûlallah, bana emir ver de daha önce Müslümanlarla savastigim gibi kafirlerle de savasayim.

- Olur.

- Muaviye'yi yaninda katip yap.

- Olur.

Aralarinda bu konusma geçtikten sonra Ebu Süfyan, kizi Azze'yi Rasûlullah'la evlendirmek istedi. Bu evliliğin gerçekleşmesi için Rasûlullah'in nikahinda bulunan kizkardesi Ümmü Habibe'den de yardım istedi. Ancak bu evlilik gerçekleşmedi. Rasûlullah (s.a.v.), Ümmü Habibe ile evli olduğu için Azze ile evlenmenin kendisine helal olmayacağını açıkladi.

Biz bu hadisi birçok yerde anlattik. Bu konuda müstakil bir eser tasnif ettik. Hamd ve minnet Allah'adır.

Kisaca anlatmak istedigimiz sudur ki, Muaviye, diger vahiy katip-leriyle birlikte Rasûlullah (s.a.v.)'a vahiy katipligi yapıyordu. Allah hepsinden razı olsun.

Sam fethedildigi zaman Hz. Ömer, Muaviye'yi kardesi Yezid'den sonra Sam valiligine tayin etti. Hz. Osman da kendi halifeligi döneminde Muaviye'yi, Sam valiliginde birakti ve yönetimine diger bazi beldeleri de ekledi. Sam'da yesil kubbeyi inşaa edip içinde kırk sene ikamet eden kisi Muaviye'dir. Hafız ibn Asakir, böyle demistir.

Hz. Ali hilafete geçince, Osman'i öldürme isine karismis olan komutanlarından çoğu kendisine Muaviye'yi Sam valiliginden azledip yerine Sehl b. Hanift, atamasini teklif ettiler. Hz. Ali de bu teklifler üzerine Muaviye'yi Sam valiliginden azletti. Ancak bu azl işi gerçekleşmedi. Samlilardan büyük bir grup, Muaviye'nin etrafında birlestiler. Hz. Ali'ye karsi savundular. Kendisi de şöyle dedi: "Osman'in katillerini bana teslim etmedikçe Ali'ye bey'at etmeyecegim. Çünkü Osman, mazlum olarak öldürülmüştür. Oysa su ayet-i kerimede Cenâb-i Allah, söyle buyurmaktadır:

"Haksız yere öldürülenin velisine bir yetki tanimisizdir." (el-İsrâ, 33.)

Taberanî, İbn Abbas'm bu hususta söyle dedigini rivayet etmistir:

"Muaviye'nin bu ayete dayanarak yönetime geçtigine olan kesin inancımı hala sürdürmekteyim."

Muaviye, Osman'ın katillerini kendisine teslim etmedikçe Ali'ye bey'at etmeye yansmayınca önceki sayfalarda anlatmış olduğumuz Siffin savaşı meydana geldi. Sonra yönetimin kime verileceği hususundaki karar hakemlere bırakıldı. Amr b. As ile Ebu Musa'nın hakemlik yapmaları sonucunda yönetimi Muaviye ele geçirdi. Samlilar güçlendiler, Muaviye'nin otoritesi kuvvetlendi. Hz. Ali'nin adamları arasında ise anlaşmazlık sürüp gitti. Nihayet İbn Mülcem onu öldürdü. O esnada Iraklılar da Hz. Ali'nin oğlu Hasan'a bey'at ettiler. Samlilara, Muaviye'ye bey'at ettiler. Bundan sonra Hz. Hasan, Irak ordusu ile birlikte (ama kendi iradesi dışında) yola çıktı. Muaviye de Samlilarla birlikte yola çıktı. İki ordu karşı karşıya gelince bazı kimseler aralarında barış yapmak için çaba sarfettiler. Sonuç olarak Hasan, kendini halifelikten hal edip yönetimi, Muaviye'ye teslim etti. Bu teslim ve tesellüm işi, hicri kırkıbirinci senenin rebiyülevvel ayında yapıldı. Bunun üzerine Muaviye, Küfe seherine gitti. Kendisine bey'at edilmesinden sonra insanlara tesirli bir hutbe irad etti. Doğuda ve batıda, uzakta ve yakında her yerde hükümdarlık onun eline geçti. Otoritesi sağlamlaştı. O seneye, cemaat senesi denildi. Çünkü ayrılık ve parçalanmadan sonra yönetim tek emir-in elinde toplandı. Muaviye, Sam kadilığına Fudale b. Ubeyd'i tayin etti. Ondan sonra İdris el-Holanfyi tayin etti. Güvenlik kuvvetinin başına Kays b. Hamza'yı tayin etti.

Katibi ve sekreteri, Serhun b. Mansur er-Rumî idi. Anlatıldığına göre kendisi için muhafız tutan ve mektupları bağlayıp mühürleyen ilk hükümdar, Muaviye olmuştur. Yine ilk hadiseler, onun devletinde meydana gelmiştir. Allah ondan razı olsun. [7]

Bir Grup Haricinin Muaviye'ye Bas Kaldırması

Muaviye, Küfe'ye girip de Hasan ailesiyle birlikte oradan çıkıp Hicaz'a yöneldiğinde 500 kadar Harici: "İçinde şüphe bulunmayan bir durum basımıza geldi. Haydi, Muaviye'ye karşı cihada gidelim." deyip harekete geçtiler. Yola çıktılar. Küfe'ye yaklaştılar. Başlarında Ferve b. Nevfel vardı. Muaviye, bunlara karşı Samlilardan bir süvari birliği gönderdi. Bunlar Samlileri kovdular. Muaviye ise, kovulanlara: "Yaptığınız kötülükten vaz geçmedikçe benim yanımda size eman yok." dedi. Bunlar da Haricilere karşı çıktılar. Üzerlerine gelen bu birliğe karşı Hariciler şöyle dediler: "Yazıklar olsun size, istediğiniz nedir? Muaviye, hem bizim hem de sizin düşmanınız değil midir? Birakin da onunla savaşılim, eğer onu vurursak, sizi ondan kurtarmış oluruz. Ama biz vuru-lursak siz bizden kurtulmuş olursunuz."

Üzerlerine gelenler: "Hayir, Allah'a yemin ederiz ki, mutlaka sizinle savasacagiz." deyince Hariciler onlara söyle karsilik verdiler: "Allah, Nehrevanli kardeslerimize rahmet etsin, onlar sizden daha bilgiliydiler ey Kûfeliler!" Neticede iki taraf savasti. Kûfeliler, Haricileri hezimete ugratip pûskürttü.

Muaviye, Kûfe'ye Abdullah b. Amr b. As'i vali olarak tayin etmek istedi. Ancak Mugire b. Sube, ona söyle dedi:

- Bunu Kûfe'ye tayin ediyorsun, babasini da Misir'a tayin ediyorsun, sen de aslanin iki çenesi arasinda kalacaksin. Olur mu böyle sey?

Mugire böyle diyerek Muaviye'yi bu atama kararindan vaz geçirdi. Muaviye de, Mugire'yi Kûfe'ye vali olarak atadi.

Amr b. As, Muaviye ile görüştü ve ona söyle dedi:

- Mugire'yi haraç toplama isinin basina mi getiriyorsun? Keske bu ise baska birini tayin etseydin.

Amr'm böyle demesi üzerine Muaviye, Mugire b. Sube'yi haraç toplama isinden aldi ve namaz kildirmekla görevlendirdi. Mugire de bu yüzden Amr'a söyle dedi:

- Mü'minlerin emirine Abdullah b. Amr'i tayin etmesi hususunda tavsiyede bulunan sen degil misin?

- Evet benim.

- Iste böylece ödesmis olduk."

Bu sene, yani hicretin kirkbirinci senesinde Himran b. Ebban, Basra'da ayaklandi, orayi ele geçirdi. Yönetimin basina geçti. Muaviye de onu ve beraberindekileri öldürmek için oraya bir askeri birlik gönderdi. Ebu Bekir es-Sakafi, Muaviye'ye giderek onu affedip bagislamasini rica etti. Muaviye de Himran b. Ebban ve beraberindeki adamlari affedip saliverdi. Basra'ya Büsr b. Ertat'i vali olarak atadi. Onu, Ziyad'm çocuklarina musallat kildi ki onlari öldürsün. Bunun sebebi de suydu: Muaviye, o çocuklarin babasi Ziyad'a, yanma gelmesi için bir mektup göndermis, ancak Ziyad isi agirdan alip, gecikmistti. Büsr de Ziyad'a söyle bir mektup göndermistti: "Eger mü'minlerin emiri Muaviye'nin yanma hemen gitmezsen çocuklarini öldürürüm." Bu durumu Ebu Bekre, bir mektupla Muaviye'ye bildirdi. Muaviye de Ebu Bekre'ye söyle dedi:

- Bu hususta bize söyleyecegin bir söz var midir?

- Evet, ey mü'minlerin emiri! Sana derim ki, kendi nefesine ve reayana dikkat et. Salih amel isle, çünkü sen büyük bir görev üstlenmissin. O görev de Allah'in yaratiklari üzerindeki hilafet görevidir. Allah'a karsi takvali ol, O'nun buyruklarina karsi gelmekten sakin. Çünkü senin, ilerisine

geçemeyeceğin bir ecelin vardır. Arkanda da seni yakalamak isteyen Azrail vardır. Ecelin yaklaşmak üzeredir. Arkandaki Azrail de seni yakalamak üzeredir. Ecelin gelip çattığında sen bir zatin huzuruna varacaksın. O da içinde bulunduğun durumu sana soracaktır. O, bu durumları elbetteki senden daha iyi bilmektedir. Ancak seni hesaba çekip tevkif etmek için sana sorular soracaktır. Sen hiçbirseyi Allah'ın rıza ve hosnutluluğuna tercih etme.

Muaviye, bu senenin sonunda Basra'ya Abdullah b. Amir'i vali olarak atadı. Aslında Muaviye, oraya Utbe b. Ebi Süfyan'ı atamak istemisti, ancak Abdullah b. Amir, ona şöyle demisti: "Benim Basra'da mallarım ve emanetlerim var. Eger beni oraya vali olarak tayin etmezsen mahvolurum." Böyle demesi üzerine Muaviye, onu Basra'ya vali olarak atadı. Böylece onun istegini yerine getirmiş oldu.

Ebu Maser dedi ki: Bu senede Utbe b. Ebi Süfyan, insanlara hac ettirdi. Vakidî'nin ifadesine göre ise bu senede insanlara hac ettiren kişi, Anbese b. Ebi Süfyan'dır, doğrusunu Allah bilir. [8]

Hicretin Kirkbîrîncî Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler Rifaa B. Rafi

Bu zatin soy kütüğü şöyledir: Rifaa b. Rafi b. Malik b. Aclan. Akabe be/atında hazır bulundu. Bedir gazvesine ve müteakip gazvelere katıldı. [9]

Rükane B. Abdilaziz

Bu zatin soy kütüğü şöyledir: Rükane b. Abdilaziz b. Hisam b. Abdülmuttalib el-Kuresî. Rasûlullah (s.a.v.), bununla güresmiş ve yere yikmisti, çok güçlü bir adamdı. Peygamberlik delilleri bölümünde de anlattığımız gibi Rasûlullah (s.a.v.)'m bunu yenmesi mucizedir. Bu zat, Mekke fethi senesinde Müslüman oldu. Daha Önce Mekke'de Müslüman olduğuna dair bir rivayet de vardır. Doğrusunu Allah bilir. [10]

Safvan B. Ümeyye

Bu zatin soy kütüğü şöyledir: Safvan b. Ümeyye b. Halef b. Vehb b. Huzafe b. Vehb el-Kuresî. Reislerdendir. Önceki kismde da anlatıldığı gibi Mekke fethi senesinde bu zat, Rasûlullah (s.a.v.)'dan kaçmış, sonra gelip Müslüman olmuş ve Islâmiyet'ini güzelce yaşamıştır. Kendisi için eman alan kişi, Umeyr b. Vehb el Cumahf dir. Umeyr, cahiliye döneminde bunun arkadaşı ve dostuydu. Bunu da önceki sayfalarda anlatmistik. Umeyr, Safvan'ı ikinci namazi vaktinde getirmiş, onun için eman dilemiş, Rasûlullah (s.a.v.) da ona dört ay süreli bir eman vermişti. Ondan emanet olarak zirhlar, silahlar ve bir miktar da mal almisti. Safvan, müsrik iken Hüneyn savasına katılmisti, sonra Müslüman olmuş ve kalbine iman girmisti. Cahiliyet döneminin önderlerinden olduğu gibi Islâmiyet

döneminde de Müslümanların önderlerinden olmuştur. Vakidî'nin ifadesine göre o, Müslüman olduktan sonra da Mekke'de ikamete devam etmiş, nihayet Muaviye'nin hilafetinin ilk zamanında orada vefat etmiştir. [11]

Osman B. Talha

Bu zatin soy kütüğü şöyledir: Osman b. Talha b. Ebi Talha b. Abdi-luzza b. Abdiddar el-Abderî el-Hucbî. Osman, Halid b. Velid ve Amr b. Asla birlikte Mekke fethinden önce hicri sekizinci sene basında Müslüman olmuştur. Vakidî, onun İslâm'a giriş hikayesine dair uzun bir hadisi, kendisinden rivayet etmiştir. Mekke fethi esnasında Kabe'nin anahtarını Rasûlullah bu zattan almıştır. Sonra su ayet-i kerimeyi okuyarak anahtarı yine kendisine iade etmiştir: "Hiç şüphesiz Allah size, emanetleri ehline teslim etmenizi emreder." (en-Nisâ, 58.)

Rasûlullah (s.a.v.), bu ayeti okuyup anahtarı kendisine teslim ederken şöyle demistir: "Ey Osman, öteden beri bu anahtar sende kaldığı gibi şimdi de artık ebediyete kadar sende kalmak üzere al. Bunu bir zalimden başka hiç kimse, senin elinden çekip almasın." Hz. Ali, Kabe'nin anahtarını Rasûlullah'tan istemiş ancak Rasûlullah ona vermemiştir.

Vakidî dedi ki: Osman, Rasûlullah'm sağlığında Medine'ye gelip yerleşmişti. Rasûlullah, vefat edince gidip Mekke'ye yerleşti. Muaviye'nin hilafetinin ilk zamanında vefat edinceye kadar Mekke'de ikametine devam etti. [12]

Amr B. Esved Es-Sekûnî

Abid ve zahid kimselerdendi. 200 dirhem değerinde bir elbisesi vardı. Geceleyin namaz kılmaya kalktığında bu elbisesini giyerdi. Mescide gitmek üzere evinden çıkarken kibirli olmaktan korktuğu için sağ elini sol elinin üzerine koyardı. Bu zat, Muaz'dan, Ubade b. Samit'ten, İrbad b. Sariye'den ve diğerlerinden rivayette bulunmuştur.

"Zühd" adlı eserinde İmam Ahmed b. Hanbel, Hz. Ömer'in şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Rasûlullah (s.a.v.)'in davranışlarına bakmaktan hoşlanan kimse, Amr b. Esved'in davranışlarına baksın." [13]

Atike Bintü Zeyd

Bu hanımın soy kütüğü şöyledir: Atike binti Zeyd b. Amr b. Nüfeyl b. Abdiluzza. Asere-i Mübessere'den Said b. Zeyd'in kızkardeşidir. Müslüman olmuş, hicret etmiştir. Kadınların güzellerinden ve çokça ibadet edenlerdendi. Ubeydullah b. Ebi Bekir, onunla evlendi. Ubeydullah, ona çok tutkun oldu. Taif gazvesinde öldürüldüğü zaman Atike, kocası Ubeydullah'tan sonra başka bir erkekle evlenmemeye yemin etti. Amcası oğlu Ömer b. Hattab, ona haber gönderip evlenmek istediğini bildirdi ve

onunla evlendi. Hz. Ömer öldürüldükten sonra Zübeyr b. Av-vam, Atike'yle evlendi. Zübeyr de Vadi's- Siba'da Öldürülünce Ebu Talib oğlu Ali kendisiyle evlenmek istedigini ona bildirdi. Fakat Atike: "Korkarım ki sen de öldürölürsün!" dedi ve Ali ile evlenmeye yanasmdi. Eger Ali ile evlenmis olsaydi o da öldürölünce ve Atike dul kalacakti. Ev-lenmeksizin yalnız basina yasadi, nihayet hicretin kırkbirinci senesinde Muaviye'nin halifeliginin ilk zamanlarında vefat etti. Allah ona rahmet etsin. [14]

Hicreti Kırkikinci Senesi

Bu senede Müslümanlar, Lân ve Rum illerine gazaya gittiler. Onların komutanlarını ve emirlerini öldürdüler, çok sayıda adamlarını katlettiler. Ganimet elde edip salimen geri döndüler. Bu senede Muaviye, Mervan b. Hakem'i Medine valiliğine tayin etti. Mekke'de vali olarak Halid b. As b. Hisam bulunuyordu. Küfe valisi Mugire b. Sube idi. Küfe kadisi Sureyh el-Kadi idi. Basra valisi Abdullah b. Âmir'di. Horasan valisi Abdullah b. Amir'den önce Kays b. Heysem'di.

Hz. Ali'nin Nehrevan savaşında affettiği Hariciler, bu senede harekete geçtiler. Yaraları sarılmış, yeniden kuvvet kazanmışlardı. Hz. Ali'nin ölüm haberini duyunca onu öldüren sözcüleri şöyle dedi: "Allah, Ali'nin tepesi üzerine kilicini vuran eli kesmesin." Hz. Ali'nin öldürölmesinden ötürü Allah'a hamd etmeye başladılar. Sonra insanların karsısına çıkmaya karar verdiler. Anlayışlarına göre kendilerini iyiliği emredip kötölükten men etme işine adadılar.

Bu senede Ziyad b. Ebihi, Muaviye'nin yanına geldi. Bu, bir sene önce Ziyad kalesi diye bilinen kalesinde Muaviye'ye bey'at etmeye yanasmamıştı. Muaviye, kendisine şöyle bir mektup göndermişti:

"Seni kendini mahvetmene sürükleyen sebep nedir? Yanıma gel, Farsların mallarından eline ne kadar geçtiğini, bu mallardan ne kadarını sarfettiğini, elinde ne kadar kaldığını bana bildir ve kalan malları bana getir. O zaman güvende olursun. Dilersen yanımda kalırsın, dilersen güven içinde dilediğin yere gidersin." Bu mektubu alan Ziyad, Muaviye'nin yanına gelmeye karar verdi. Onun geleceğini Mugire b. Sube duydu. Kendisinden önce Ziyad'ın Muaviye ile buluşmasından korktu ve hemen Sam'a doğru harekete geçti. Ancak Ziyad, ondan bir ay önce Sam'a vardı. Muaviye, Mugire'ye şöyle dedi:

- Bu nasıl istir? Ziyad, senden bir aylık ötede idi, sen ise ondan bir ay sonra yanıma geliyorsun?

- Ey mü'minlerin emin. O daha fazla mal elde etme beklentisi içindedir. Bense az malla yetiniyorum.

Muaviye, Ziyad'a ikramda bulundu, yanındaki malları teslim aldı ve

sarfetmis oldugu mallarin sarfini onayladi. [15]

Hicretin Kirküçüncü Senesi

Bu senede Büsr b. Ertat, Rum illerine gazaya gitti, ilerledi. Nihayet Kostantiniye (Istanbul) sehrine vardı. Vakidî'nin ifadesine göre Rum illerinde kisi geçirdi. Baska tarihçilerse bunu inkar ederek: "Hiçbir Müslüman komutan orada kisi geçirmis degildir." dediler. Dogrusunu Allah bilir.

Ibn Cerir dedi ki: Bu senede Misir'da Amr b. As ile Muhammed b. Mesleme vefat ettiler.

Muaviye, Amr b. As'm vefatından sonra Misir diyarina onun oğlu Abdullah'i vali olarak atadi. Vakidî'nin ifadesine göre Abdullah, Misir'da iki yıl süreyle valilik yapmistir.

Bu senede yani hicretin kirk üçüncü senesinde Haricilerle Küfe ordusu arasında büyük bir savas meydana geldi. Önceki sayfalarda da anlattigimiz gibi Hariciler, bu senede insanların karsisina çıkmaya ve aralarina katilmaya karar vermisler. Müstevrid b. Alkame komutasında 300'e yakın adam toplamislardi. Mugire b. Sube ise, Makil b. Kays komutasında 3000 kisilik bir orduyu bunların üzerine gönderdi. Makil harekete geçti. Öncü kuvvetlerinin basına Ebu Ruva'i komutan yaptı. Ebu Ruva'm komutasi altında Haricilerin sayısı kadar 300 asker vardı. Ebu Ruva', Mizar denen yerde onlarla karsilasti, savasa basladilar, Hariciler bunlari yendiler. Bunlar tekrar saldirdilar, Hariciler yine bunlari hezimete ugrattilar, ancak bunlardan kimse ölmedi. Yerlerinde sebat ettiler. Komutanlari Makil b. Kays'm gelisini beklediler. O da gün batimi esnasında oraya vardı. Inip arkadaşlarına namaz kildirdi. Sonra Ebu Ruva'i Övmeye basladi. Ebu Ruva, ona şöyle dedi:

"Ey komutan su Haricilerin acaip saldirilari vardır, sen arkada dur. Süvarileri öne sür, önde onlar savassinlar."

Makil b. Kays: "Güzel bir görüş ortaya attin." dedi. Çok geçmeden Hariciler, Makil ve arkadaşlarına saldirdilar. Makil'in adamlarının çoğunluğu geri çekildi. O esnada Makil b. Kays atından indi ve: "Ey Müslümanlar toplulugu, yere inin, yere inin." dedi. Aralarında Ebu Ruva es-Sakir'in de bulunduğu bahadır ve yigitlerinden 200'e yakın süvari atlarından yere indiler. Müstevrid b. Alkame, arkadaşlarıyla birlikte mızrak ve kılıçlarını kullanarak Haricilerin karsisina çıktilar. Askerlerin geride kalanlari, bazı süvarileri yakaladilar, onlari ayiplayip kinadilar.

Cepheden kaçtiklarından onlari yerdiler. Bunun üzerine askerler, beraberindeki adamlarıyla birlikte Haricilerle siddetlice savasmakta olan Makil'in yanına döndüler. Gece boyunca askerler, Makil'in yanına geri geldiler. Makil, onlari sağ ve sol cenahlara ayirarak saf halinde siraya koydu

ve: "Sabah olup da onlara saldirincaya kadar saflarinizdan ayrılmayin," dedi. Sabah olunca Hariciler, hezimete ugradilar ve geldikleri yere geri döndüler. Makil de onlari kovalamaya basladi. Önden Ebu Ruva'yi 600 kisilik bir grupla gönderdi. Ebu Ruva' komutasindaki askerler, .günesin dogusu esnasinda Haricilerle karsilastilar. Hariciler, onlara saldirdilar. Bir saat kadar gögüs gögüse savastilar. Sonra Hariciler, tek bir adam gibi hep birlikte saldiriya geçtiler. Ebu Ruva, beraberindeki adamlariyla birlikte onlara karsi dayandi. Kaçan adamlarini kaçtiklarindan ayiplayip kinadi. Sabir göstermeye tesvik etti. Onlar da sabredip sebat gösterdiler. Nihayet Haricileri yerlerine geri gönderdiler.

Hariciler, bunu görünce Makil'in kendilerine hücum etmesinden korktular. Artık ölümlle yüzyüze gelmislerdi. Makil'in önünden kaçip gittiler. Dicle'yi astilar. Nehrisir diyarina indiler. Ebu Ruva, onlari kovalamaya devam etti. Makil b. Kays da gelip Ebu Ruva'a yetisti. Hariciler, Medinetü'l-Atikaya ulastilar. Medain valisi Sureyk b. Ubeyd onlari takibe çıktı. Ebu Ruva' da beraberindeki öncü kuvvetlerle onlari izledi. Bu senede yani hicretin kirk üçüncü senesinde Medine valisi Mervan b. Hakem, insanlara hacc ettirdi.

Hicri kirküçüncü senede vefat eden sahsiyetler arasında Amr b. As ile Muhammed b. Mesleme de vardır. Allah ikisinden de razi olsun. Amr b. As'in soy kütüğü şöyledir:

Amr b. As b. Vail b. Hisam b. Sa'd b. Sehm b. Amr b. Hasis b. KaT) b. Lüey b. Galib el-Kuresi es-Sehmi Ebu Abdillah. Künyesinin Ebu Muhammed olduğu da söylenir. Cahiliye döneminde Kureys reislerinden-di. Kureyslilerin, Necasi'ye, ülkesine hicret eden Müslümanlari geri göndermesi için elçi olarak gönderdikleri kisi, Amr b. As'tir. Ancak Ne-casi, adaletli bir kimse olduğundan onların bu isteklerine olumlu cevap vermemisti. Bu hususta Amr b. As'a öğüt de vermisti. Anlatildigina göre Amr b. As, Necasi'nin huzurunda Müslüman olmustur. Sahih kavle göre Amr b. As, Mekke fethinden alti ay önce Halid b. Velid ve Osman b. Talha el-Abderî ile birlikte Müslüman olmustur.

Amr b. As, îslâm komutanlanndandır. Zatü's-Selâsil gazvesinin komutanidir. Rasûlullah (s.a.v.), Ebu Ubeyde komutasinda Ebu Bekir es-Siddik ve Ömer el-Faruk'un da bulunduğu askeri bir birliği takviye olarak göndermisti. Rasûlullah (s.a.v.), onu Umman valiligine atamisti. O da Rasûlullah'in hayati boyunca Umman valiligini sürdürdü. Ebu Bekir es-Siddik da halifeligi döneminde onu bu görevinde birakmisti.

Tirmizî, Ukbe b. Amir'den rivayet etti ki, Rasûlullah (s.a.v.) söyle buyurmüstur: "Insanlar, Müslüman oldular. Amr b. As ise iman etti."

Tirmizî, Talha b. Ubeydullah'tan rivayet etti ki, Rasûlullah (s.a.v.) söyle buyurmüstur:

"Amr b. As, Kureys kabilesinin salih insanlanndandır."

Baska bir hadiste de Peygamber (s.a.v,) söyle buyurmustur: "As'in iki oglu da mü'mindir." Diger bir hadiste de söyle Duyurulmustur:

"Abdullah, Abdullah'in babasi ve anasi ne güzel bir ailedir."

Bunu Amr b. As'in faziletleri bahsinde rivayet etmislerdir.

Ebu Bekir es-Siddik, Amr b. As'i ordu komutanlariyla birlikte bir komutan olarak Sam'a gönderdi. Sam'daki savaşlara katildi. Amr b. As'm dogru görüşleri, isabetli fikirleri, yararlılıklari ve mutlu halleri vardı. Sonra Hz. Ömer, onu Misir'a gönderdi. Misir'i fethetti ve Hz. Ömer tarafından Misir valiligine atandı. Hz. Osman da onu halifeligi döneminde Misir'da dört yıl bıraktıktan sonra önceki sayfalarda da anlattığımız gibi görevden azletti, yerine Abdullah b. Sa'd Ebi Serh'i vali olarak atadı. Bunun üzerine Amr b. As da çekilip Filistin'e yerleştı. Hz. Osman'a darıldı. Hz. Osman öldürüldüğü zaman Amr b. As kalkıp Mua-viye'nin yanına gitti, onunla birlikte Siffin savaşı ve diğer savaşlara katıldı. Amr, Ali ile Muaviye arasındaki anlaşmazlığı çözümlenmekle görevlendirilen iki hakemden biri idi.

Muaviye, Misir'i Hz. Ebu Bekir'in oğlu Muhammed'in elinden aldıktan sonra oraya vali olarak Amr b. As'i tayin etti. Amr orada -meshur rivayete göre- hicretin kırküçüncü senesinde vefat edinceye kadar vali olarak kaldı. Baska bir rivayete göre ise Amr b. As, hicretin kırk yedinci senesinde vefat etmiştir.

Kırksekininci senede veya ellibirinci senede vefat ettiğine dair rivayetler de vardır. Allah ona rahmet etsin.

Amr b. As, Arap dahilerinden ve bahadirlarından bir kimse olup keskin görüşlü bir insandı. Güzel darbi meselleri ve siirleri vardır. Rivayete göre o: "Ben, Rasûlullah (s.a.v.)'dan 1000 darb-i mesel ezberledim." demistir. Siirlerinden biri sudur:

"Kisi, sevdiği bir yiyecegi terk etmez ve yöneldiginde sapan bir kalbi kötülükten menetmezse bir süre ondan ihtiyacini giderip kâm alır ve bir müddet terk eder, ama emsali anildiginde agzi doldurur."

imam Ahmed b. Hanbel, Abdurrahman b. Semmase'nin söyle dedigini rivayet etmiştir:

"Amr b. As, vefat edecegi zaman agladı. Oğlu Abdullah, ona söyle dedi:

- Niçin aglıyorsun? Ölümden korktugun için mi aglıyorsun?
- Hayir, Allah'a yemin ederim ki, ölümden korktugum için değil de ölümden sonraki hayattan korktugum için aglıyorum.
- İyi ama sen hep hayir üzere idin. Rasûlullah'm arkadasıydın, Sam'i

fethettin.

- Sen, benim bu özelliklerimi sayıyorsun ama en üstün vasfimi söylemiyorsun ki o da sudur: Allah'tan baska ilah bulunmadigina sahadet etmisimdir. Ben üç asama geçirdim. Ben ancak bu üç asama sonunda kendimi tamdim. Önce ben, Kureyslilerin ilk kafirlerinden oldum, sonra Rasûlullah (s.a.v.)'a bey'at ettikten sonra insanlar arasinda ondan en çok utanan kisi oldum. Ondan utandigim için vefat edisine kadar ona gözlerimi kaldırıp tam olarak bakamadim. Herhangi bir itirazda da bulunamadim. Eger bugün ben ölürsem insanlar söyle diyeceklerdir: "Amr'a ne mutlu! O Müslüman oldu. Hayirli bir hayat yasadi ve bu halde iken Öldü, cennetlik olacagini ümid ediyoruz." Iste böyle diyeceklerdir.

Bundan sonra da iktidara karistim. Diger bazi isler yaptim. Bilemiyorum. Bu sonraki isler benim lehimemidir, yoksa aleyhimemidir. Eger ben ölürsem hiçbir kadin benim üzerime aglamasin. Cenazemin arkasindan beni öven kimseler gelmesin. Izanim siki baglayin, çünkü ben muhakeme edilecegim. Üzerime her cihetten toprak saçin. Benim sag yanim, sol yanima nisbetle topraga daha layik degildir ve mezarima tahta ya da tas koymayin. Üzerimi toprakla örttükten sonra, bir devenin bogazlanip etlerinin birbirinden ayrilacagi bir süre kadar mezarimin yambasmda oturun ki yalnızlik hissetmiyeyim. Böylece Aziz ve Ce-lil olan Rabbimin elçi meleklerine ne cevap verecegimi bileyim."

Bir rivayette anlatildigina göre Amr b. As, böyle dedikten sonra yüzünü evin duvarina çevirip söyle demeye baslamis: "Allah'im, sen bize emir verdin, biz sana asi olduk. Sen bizi men ettin, biz bu men edisine al-dirmadik. Bizi ancak senin affin kurtarir."

Baska bir rivayette de söyle denilmistir: Amr, vefat edecegi zaman elini boynunun zincir vurulacak yerine koydu ve basini semaya kaldırıp söyle dedi: "Allah'im, ben güçlü degilim ki kendimi koruyayim, suçsuz degilim ki mazeretimi beyan edeyim. Protesto edici degilim, aksine magfired diliyorum, senden baska ilah yoktur." Vefat edinceye kadar bu sözlerini tekrarladi. Allah ondan razi olsun.

Hicri kirküçüncü senede vefat eden sahsiyetlerden biri de Muham-med b. Mesleme el-Ensârî'dir. Bu zat, Mus'ab b. Ümeyr vasitasiyla Müslüman oldu. Üseyd b. Hudayr ile Sa'd b. Muaz'dan önce Islâm'a girmistir. Bedir gazvesine ve müteakip gazvelere katilmistir. Yalnız Tebük gazvesine katilmamistir. Bu gazve esnasinda Rasûlullah (s.a.v.), onu (bir rivayete göre) Medine'de kendi yerine kaymakam birakmistir. Baska bir rivayete göre Karkaretü'1-Kidr (Küdr) gazvesinde Rasûlullah (s.a.v.) onu Medine'de halef birakmistir. Onun öldürdüğü kimselerden biri, Yahudi Ka'b b. Esreftir. Bir rivayette anlatildigina göre Muham-xneâ b. Mesleme, Hayber savasinda

Yahudi Merhab'i da öldürmüştür. Rasûlullah (s.a.v.), Muhammedb. Mesleme'yi onbes müfrezeyle komutan tayin etmiştir. Ancak o, Cemel, Siffin ve diğer bazı savaşlarda tarafsızlığını koruyarak bir kenara çekilmiştir. Tahtadan bir kılıç edinmiştir. Bir hadiste anlatıldığına göre böyle yapmasını Rasûlullah ona emretmiş ve tahtadan kılıcını edindikten sonra Medine'den çıkıp Raba-za'ya gitmiştir.

Sahabelerin önde gelenlerindendi. Hz. Ömer'in kendi valilerine gönderdiği elçi idi. Hz. Ömer'in emri üzerine o valilerle bazı işleri ortaklaşa yapardı. Emin bir kimse olup büyük yararlılıkları olmuştur. Allah ondan razı olsun. Hz. Ömer, onu Cüheyne kabilesinin zekatlarını toplamakla görevlendirmişti. Zayıf bir kavle göre hicretin kırk altı veya kırk yedinci senesinde vefat etmiştir. Baska senelerde vefat ettiğine dair rivayetler de vardır. Vefat ederken yetmiş yaşını geçmişti. Geride on erkek, altı da kız çocuk bırakmıştı. Uzun boylu, saçı dökük ve esmer tenli bir kimse idi. Allah ondan razı olsun.

Hicri kırk üçüncü senede vefat eden şahsiyetlerden biri de Yahudi bilginlerinden biri olan Abdullah b. Selam Ebu Yusuf el-İsrailî'dir. Bu zat, Rasûlullah (s.a.v.)'m Medine'yi tesrifleri esnasında Müslüman olmuştur. İslâm'a girişini şöyle anlatır:

"Rasûlullah (s.a.v.), Medine'ye geldiği zaman insanlar akin akin yanına gittiler, gidenlerden biri de bendim. Onu gördüğümde yüzünün yalancı bir adamın yüzü olmadığını anladım. İlk olarak ondan duyduğum söz şu oldu:

- Ey insanlar! Selami yaygınlaştırm, yemek yedin, dost ve akrabaları ziyaret edin, böylece güvenle Cennet'e girin."

Onun İslâm'a girişini hicret bahsinin başında anlatmıştık. Rasûlullah (s.a.v.)'in, ona faydalı ve güzel sorular sordüğünü de bildirmiştik. Allah ondan razı olsun. O, Rasûlullah (s.a.v.) tarafından Cennetle müjdelenen kimselerdendir. Kesinlikle Cennet'e gireceği bildirilen şahsiyetlerdendir. [16]

Hicretin Kırkdördüncü Senesi

Bu senede Halid b. Velid'in oğlu Abdurrahman, Müslümanlarla birlikte Rum illerine gazaya gitti, kisi orada geçirdi.

Bu senede Büsr b. Ebu Ertat, denize gidip gaza yaptı.

Bu senede Muaviye, Basra valisi Abdullah b. Amir'i görevden aldı. Çünkü Basra'da karışıklık çıkmıştı. Abdullah ise, yumuşak huylu, halim selim bir kimseydi. Anlatıldığına göre o, insanları kendine isindirmek istediği için hirsizlerin elini kesmiyordu. Abdullah b. Ebi Evfa (İbn Kevva adıyla tanınır) gidip onu Muaviye'ye şikayet etti. Muaviye de bu şikayet üzerine Abdullah b. Amir'i Basra valiliğinden azletti. Oraya, Hars b. Abdullah el-Ezdf yi vali

olarak tayin etti.

Muaviye, Abdullah b. Amir'i yanina çağirdi. Abdullah da Sam'a Mu-aviye'nin yanina geldi. Muaviye, ona ikramda bulundu ve görevine iade etti, vedelasirken Muaviye ona söyle dedi: Ben senden üç sey isteyecegim. Sen de: "O seyler senin olsun, ben Ümmü Hakim'in ogluyum." diyeceksin. Söyle ki:

- Uhdendeki valiligimi bana iade edeceksin (istifa edeceksin) ama öfkelenmiyeceksin.
- Öyle yaptim.
- Arefe'deki malini bana hibe edeceksin.
- Hibe ettim.
- Mekke'deki evlerini de bana hibe edeceksin.
- Onlari da sana hibe ettim.
- Akrabaligin geregini yaptin.
- Ey mü'minlerin emiri, ben de senden üç sey isteyecegim ve sen: "O seyler senin olsun, ben Hind'in ogluyum." diyeceksin. Söyle ki:
- Arefe'deki malimi bana geri vereceksin.
- Öyle yaptim.
- Bfeni bir vali veya emir tarafından hesaba çektirmeyeceksin.
- Öyle yapacagim.
- Kizin Hind'i bana zevce olarak vereceksin.
- Verdim."

Anlatildigina göre Muaviye, Abdullah b. Amir'i ya bu üç seyi almak ya da Basra valiligini kabul etmek arasinda muhayyer birakmis, Abdullah da bu üç seyi tercih edip Basra valiliginden istifa etmistir.

Ibn Cerir dedi ki: Bu senede, yani hicretin kirkdördüncü senesinde Muaviye, (babasi belirsiz olan) Ziyad b. Ebihi'yi Ebu Süfyan'm oğlu olarak tescil etmistir. Bu tescili de su sahitlige dayandirmisti: Adamin biri, cahiliye döneminde Ebu Süfyan'm, Ziyad'm annesi Sümeyye ile cinsel iliskide bulundugunu itiraf ettigini ve bu iliskiden Sümeyye'nin Ziyad'a gebe kaldigini ifade etmis, bu hususta sahitlikte bulunmustu. Muaviye, Ziyad'i Ebu Süfyan'm oğlu olarak tescil edince artik Ziyad'a, Ebu Süf-yan oğlu Ziyad denildi. Hasan-i Basrî ise, bu tescil isini makbul saymayip söyle dedi: Rasûlullah (s.a.v.), bir hadisinde söyle buyurmudur: "Çocuk yataga aittir. Zina yapana ise recm cezası vardır."

Imam Ahmed b. Hanbel, Ebu Osman'in söyle dedigini rivayet etmistir:

Ziyad, Ebu Süfyan'ın oğlu olarak tescil edilince ben Ebu Bekre'ye ugradım ve ona şöyle dedim:

- Ne yaptınız siz? Ben, Sa'd b. Ebi Vakkas'ın söyle dedigini isitmiş-tim: Rasûlullah (s.a.v.)'in söyle buyurduğunu su kulaklarımla isittim: "Bir kimse islâmiyet döneminde babası olmayan bir kimseyi bilerek babası olarak iddia ederse, Cennet ona haram olur."

Ebu Bekre: "Bunu ben de Rasûlullah'tan isittim." dedi.

Hicretin kırkdördüncü senesinde Muaviye, insanlara hacc ettirdi. Bu senede Muaviye, Sam'daki büyük camide kendisi için bir mahfel yaptırdı. Mervan da Medine'de kendi şahsi için mescitte bir mahfel yaptırmıstı.

Bu senede mü'minlerin annesi Ümmü Habibe binti Ebi Süfyan vefat etti. Ümmü Habibe'nin asıl adı Remle'dir. Muaviye'nin kız kardeydi, islâmiyet'in ilk zamanlarında Müslüman oldu. Kocası Abdullah b. Cahs'la birlikte Habesistan'a hicret etti. Ancak kocası orada Hristiyan-lığa döndü ve Ümmü Habibe kışe Müslümanlıkta sebat etti. Habibe, Ümmü Habibe'nin Abdullah ile evliyken doğan en büyük çocuğudur. Bu çocuğunu Habesistan'da doğurmuştu. Hicretten önce Mekke'de doğurmuş olduğuna dair zayıf bir rivayet de vardır. Ümmü Habibe'nin kocası Habesistan'da öldü. Allah ona lanet etsin ve onu kahretsin. Kocasının ölümüyle dul kaldığında, Rasûlullah (s.a.v.), Amr b. Ümeyyeed-Dami-rî'yî Necasi'ye gönderdi. Necasi de Ümmü Habibe'yi Rasûlullah'la evlendirdi. Nikah akdini Halid b. Said b. As yaptı. Ümmü Habibe'nin meh-rini ise Necasi, 400 dinar olarak kendi cebinden ödedi ve Ümmü Habibe'yi hicretin yedinci senesinde Rasûlullah'a gönderdi. Mekke fethi senesinde sulhu yenilemek için babası Ebu Süfyan geldiğinde, Ümmü Habibe'nin odasına girdi. Ancak Ümmü Habibe, Rasûlullah'ın minderini babasının altından kaldırdı. Babası Ebu Süfyan, ona şöyle dedi:

- Kızım, sen bu minderini mi ba*na layık görmedin, yoksa beni mi bu mindere layık görmedin?

- Hayır bu Rasûhillah'ın minderidir, sense müsrık bir adamsın.

- Allah'a yemin ederim ki ey kızım, benden sonra sen serre ugramış kötölesmissin.

Ümmü Habibe, mü'minlerin annelerinin seyyidelerinden, hanımlarından, takvali abide kadımlarındandı. Allah ondan razı olsun.

Muhammed b. Ömer el-Vakidî, Hz. Aise'nin söyle dedigini rivayet etmiştir: "Ümmü Habibe, vefat edeceği zaman beni çağırıp şöyle dedi:

- Kumalar arasında cereyan eden bazı şeyler bizim de aramızda cereyan etmiş olabilir. Ben de ona dedim ki:

- Allah, beni ve seni bağışlasın. Bütün bu olup biten şeylerde ben

hakkimdan vazgeçtim ve sana helal ettim.

- Beni memnun ettin. Allah da seni memnun etsin.

Böyle dedikten sonra Ümmü Seleme'ye de haber göndererek kendisinden helallik diledi. Ümmü Seleme de ona aynı seyleri söyledi. [17]

Hicetûn Kirkbesinci Senesi

Bu senede Muaviye, Basra valiliğine Haris b. Abdullah el-Ezdî'yi atadı. Dört ay sonra onu bu görevden azletti. Yerine Ziyad'ı tayin etti. Ziyad, Kûfe şehrine gitti, o esnada orada Mugire b. Sube vali olarak bulunuyordu. Ziyad., kendisine Basra valiliğine dair fermanı getirmesi için Muaviye'nin elçisini Kûfe'de beklemek üzere orada ikamet etti. Mugire ise, Ziyad'm Kûfe'ye vali olmak üzere geldiğini zannederek durumunu Öğrenmesi için Ziyad'a, Vail b. Hicr'i gönderdi. Vail gidip Ziyad'ia görüştü, ancak ondan birsey öğrenemedi. Sonra ulak Kûfe'ye gelip Ziyad'a ulasti ve onun Basra'ya gitmesini bildirdi. Ziyad, Muaviye tarafından ayrıca Horasan ve Sicistan valiliklerine de atandı. Bundan sonra Hind, Bahreyn ve Umman valilikleri de onun uhdesine verildi. Ziyad, hicri kirkbesinci senenin cemaziyelevvel ayının basında Basra'ya girdi. Orada açıkça kötülük islendiğini gördüğü için ilk hutbesinde söyle dedi:

"Ey insanlar! Sanki sizler Cenâb-i Allah'ın taat erbabına hazırladığı sevapları ve masiyet ehline hazırladığı azapları duymamissiniz. Siz, dünyanın, gözünü görmez hale soktuğu, şehvetlerin ısıtma duygusunu körelttigi, sonsuz olana geçici dünyayı tercih eden kimseler gibi mi olmak istiyorsunuz?"

Sonra hükümet emirlerini tatbik etmeye başladı. Kilicini çekip insanları büyük bir korku ve dehsete düşürdü. Neticede halk, açıkça isledikleri günahlari terketti. Ziyad, otoritesini yerleştirirken bir sahabe-cemaatmdan yardım gördü. Imran b. Husayn'i Basra kadiligin, Hakem b. Amr ei-Gifarî'yi Horasan Kaymakamligina, Semüre b. Cündüb ile Abdurrahman b. Semüre ve Enes b. Malik'i de bazi görevlere atadı. Ziyad, sağlam görüslü, akilli, heybetli, dahi, konuşkan, fesahat ve belagat sahibi bir kimseydi.

Sa'bî dedi ki: "Güzel konusan hangi konusmaciyi dinlemissem, onun -isi bozmasından korktugum için- susmasını arzulaniisimdir. Ancak Ziyad, bunun disindadir. Çünkü o, her ne kadar çok konussa da sözünü mutlaka güzel söyler."

Ziyad'm, Hz. Ömer nezdinde de itibari vardı.

Bu senede Ziyad'm Horasan'daki kaymakami Hakem b. Amr, Esel daglarına dogru gazaya gitti. Ziyad'in emri üzerine yaptığı bu gazada yöre halkından çoğunu öldürdü. Bol miktarda ganimet ele geçirdi. Ziyad, ona söyle bir

mektup gönderdi:

"Mü'minlerin emiri Muaviye'nin bana bir mektubu geldi. Bu mektubunda altın, gümüş bütün ganimetlerin taksim edilmeksizin toplanıp beytü'1-mala gönderilmesini emrediyor." Hakem b. Amr da, Ziyad'a su mektubu gönderdi: "Allah'ın kitabı, mü'minlerin emiri Muaviye'nin mektubundan önde gelir. Allah'a yemin ederim ki, eğer göklerle yer Allah'a karşı gelmekten sakınan bir rakibimizin üzerinde olsa, Allah o rakibimize bir çıkış yolu yaratır." Böyle dedikten sonra Hakem b. Amr, insanlara su duyuruda bulundu: "Gelin ganimetlerinizi size taksim edeyim." dedi ve ganimetleri askerlere taksim etti. Ziyad'a, Muaviye'nin emri üzerine kendisine göndermiş olduğu mektubu hususunda muhalefet etti. Ganimetlerin beste birini Allah ve Rasûlünün emri üzerine ayırıp beytü'1-mala gönderdi. Sonra da Rabbine: "Allah'im, eğer senin nezdindeki şeyler benim için daha hayırlıysa beni vefat ettirip yanma al." diye dua etti ve Horasan'a bağlı Merv kentinde vefat etti. Allah ondan razı olsun.

İbn Cerir dedi ki: Medine valisi Mervan b. Hakem, bu senede insanlara hac ettirdi.

Bu senede vahiy katiplerinden Zeyd b. Sabit el-Ensârî vefat etti. Onun biyografisini "es-Sire" adlı kitabımızın son kısmında anlatmıştık. Hz. Osman'ın emri üzerine Sam'daki ana Mushafı yazan o zattır. Bu Mushafı güzel bir hatla yazmıştı. Gördüğüm kadariyle Mushaf m hattı çok güzeldi.

Zeyd b. Sabit, insanlar arasında sivri zekalı bir kimseydi. İbranice okuyup yazmayı onbes günde öğrenmişti.

Ebu'l-Hasen b. Berra söyle demistir: Zeyd b. Sabit, Farsçayı Kis-ra'mn elçisinden onsekiz günde öğrendi. Habesçe, Rumca ve Kiptice'yi de Rasûlullah'm hizmetçisinden öğrendi. Vakidî dedi ki: Zeyd b. Sabit, onbes yasındayken ilk olarak Hendek gazvesine katıldı.

İmam Ahmed b. Hanbel ile Nesefnî'nin rivayet ettikleri bir hadiste söyle denilmektedir: "İnsanların feraizi en iyi bilen Zeyd b. Sabit'tir."

Hz. Ömer, onu kadilığa tayin etmişti.

Mesruk dedi ki: "Zeyd b. Sabit, derin ilim sahibi kimselerdendi."

Muhammed b. Amr, Ebu Seleme'nin söyle dedigini rivayet etmiştir: "İbn Abbas, Zeyd b. Sabit'in bineginin üzengisini tuttu. Zeyd, ona söyle dedi:

- Ey Rasûlullah'm amcası oğlu, uzaklas. İbn Abbas ona söyle karşılık verdi:

- Hayır! Biz, âlimlerimize ve büyüklerimize böyle hürmet ederiz." A'mes, Ubeyd'in söyle dedigini rivayet etmiştir: "Zeyd b. Sabit, evinde iken insanların en sakacısı idi. Ama insanlar arasma çıktığı zaman da en yerenlerindendi."

Muhammed b. Sirin dedi ki: "Zeyd b. Sabit, namaz kilmak üzere mescide gitti. Ancak cemaatin mescitten dönmekte olduğunu görünce onlardan gizlenip söyle dedi: İnsanlardan utanmayan, Allah'tan da utanmaz."

Zeyd, hicretin kirkbesinci senesinde vefat etti. Elli besinci senesinde vefat ettiğine dair zayıf bir rivayet de vardır. Ama sahih olan rivayete göre kirkbesinci senede vefat etmiştir. Vefat ederken yası altmışa yakındı. Cenaze namazım Mervan kildirdi. Vefat ettiği zaman İbn Abbas, onun hakkında söyle dedi: "Bugün büyük bir âlim vefat etti." Ebu Hü-reyre de söyle dedi: "Bu ümmetin derin âlimi vefat etti."

Bu senede yetmiş yasındaki Seleme b. Selame b. Vaks vefat etti. Bu zat, Bedir gazvesine ve müteakip gazvelere katılmıştı, vefat ederken çocukluğu yoktu.

Bu senede Asim b. Adiy de vefat etti. Rasûlullah (s.a.v.), Bedir'e giderken bunu Küba ve Aliye mahallesi halkının idaresini yürütmekle görevlendirip, halef bırakmıştı. Bu zat, Uhud gazvesine ve müteakip gazvelere katıldı. 125 yasındayken vefat etti. Rasûlullah (s.a.v.), onu ve Malik b. Dahsem'i Dirar mescidini yıkmak üzere görevlendirmiş, bunlar da gidip o mescidi yakmışlardı.

Bu senede Hz. Ömer'in kızı ve Rasûlullah'm zevcesi Hafsa vefat etti. Bu hanım, Rasûlullah'tan önce Hüneys b. Huzafe es-Sehmî ile evliydi. Hüneys'le birlikte Medine'ye hicret etmiş, Bedir gazvesinde kocası Hüneys vefat etmişti. İddetini tamamladığı zaman babası onu, evlendirmek üzere Osman'a arzetmişti. O zaman Hz. Osman'ın zevcesi ve Rasûlullah'm kızı Rukiye vefat etmişti. Ancak Hz. Osman, Hafsa ile evlenmeye yanaşmadı. Bunun üzerine Hz. Ömer, onu Hz. Ebu Bekir'e arz etti. Ancak Hz. Ebu Bekir de bir cevap vermedi. Kısa bir süre sonra Rasûlullah (s.a.v.) Hafsa ile evlenmek istedi ve evlendi. Bunun üzerine Hz. Ömer, kızıyla evlenmediği için Hz. Ebu Bekir'e sitem etti. Hz. Ebu Bekir, ona söyle dedi: "Hafsa'yi Rasûlullah anmıstı. Ben, Rasûlullah'm sirrini ifsa etmek istemedim. Eger Rasûlullah onunla evlenmeyecek olsaydı ben evlenirdim." Bir hadiste anlatıldığına göre Rasûlullah (s.a.v.), Hafsa'yi bosamış, sonra ona ricat etmişti. Baska bir rivayette anlatıldığına göre Rasûlullah'm ona dönmesini Cebrail emretmiştir. Emrederken de Rasûlullah'a söyle demistir: "Hafsa oruç tutar, geceleri namaz kılar. O, senin Cennet'teki zevcendir." Cumhur-u ulemanın ittifakla belirttiğine göre Hafsa, hicretin kirkbesinci senesi saban ayında vefat etmiştir. Baska bir rivayette anlatıldığına göre Hz. Osman zamanında vefat etmiştir. Ama birinci rivayet daha sahihtir. [18]

Hicretin Kirkaltıncı Senesi

Bu senede Müslümanlar, komutanları Abdurrahman b. Halid b. Velid'le

birlikte Rum illerinde kisi geçirdiler. Baska bir rivayette anlatildigina göre bu Müslümanların komutam baska birisiydi. Dogrusunu Allah bilir. Bu senede Muaviye'nin kardesi Utbe b. Ebu Süfyan insanlara hacc ettirmiştir.

Bu senedeki valiler önceki senelerde adlari geçen valilerdir.

Bu senede vefat eden meshur şahsiyetlerden biri de Salim b. Umeyr'dir. Bu zat, bir savasa (Tebük) gitmek için binek bulamadiklarindan ötürü aglayan sahabelerdendir ki, Ku'rân-i Kerim'de kendilerinden bahsedilmiştir. Salim, Bedir gazvesine ve müteakip gazvelerin tamamına katılmıştır. [19]

Sürakab. Ka'b

Bu zat da Bedir gazvesine ve müteakip gazvelere katılmıştır. Bu senede vefat etmiştir. [20]

Abdurrahman, B. Halid B. Vefid

Kureys'in Manzum ogullari kulundandır. Tanınmış yigitlerdendir. Babasi gibi meshur bahadirlardan ve kahramanlardandır. Sam beldelerinde büyük ün yaptı. Öyle ki, Muaviye ondan korktu. Zehirlenerek öldürüldü. Allah ona rahmet etsin ve makamini âlî kilsin. Ibn Mendeş ile Ebu Naim el-İsbahânî'nin ifadesine göre bu zat, Hz. Peygamberin zamanında yaşamıştır. Ibn Asakir'in rivayetine göre bu zat, Peygamber Efendimiz'den, iki omuz arasına kupa (bardak) vurdurmaya dair bir hadis rivayet etmiştir. Buhari, bu hadisin mürsel olduğunu söylemiştir. Ka'b b. Cuayl, Abdurrahman'i ve kardesleri Muhacir ile Abdullah'i öven bir kimseydi. Zübeyr b. Bekkar dedi ki: Abdurrahman, Samlilar arasında büyük itibar sahibi kıymetli bir kimse idi. Muaviye ile birlikte Siffin savasına katıldı.

Ibn Sümei' dedi ki: Abdurrahman, Muaviye zamanında yazın savaş işlerini yürütürdü. Muaviye'yi korurdu. Ibn Cerir, ile baskalarının anlattiklarına göre Humus'taki zimmilerin reisi İbn Asal, ona zehirli bir

serbet içirmiş ve Abdurrahman bu yüzden vefat etmiştir. Bazılarının iddiasına göre Ibn Asal, Muaviye'nin emri üzerine Abdurrahman'a zehirli serbet içirmiştir ki bu sahîh değildir. Vefatından dolayı sairin biri onun için söyle bir mersiye yazmıştır:

"Baban o kimsedir ki, harci verdikleri zaman Rumların üzerine ordulari sürerdi. O bahadırdı.

Nice yigit vardır ki, uzanıp uyuduktan sonra onu gemin çarpmasıyla uyandırmışım. O uykuya dalmıştı.

Biri Halid'in safi, diğeri de Dimask'm bornozlu safi, karsi karsiya gelirse elbetteki bu iki asker safi birbirine esit olamaz."

Anlatildigina göre Abdurrahman b. Halid, Medine'ye geldiginde Urve b.

Zübeyr ona söyle demis: "İbn Asal ne yaptı?" Abdurrahman susmus, sonra Humus'a dönüp İbn Asal'dan öcünü alıp onu öldürmüştü. Sonra da Abdurrahman, Urve'ye söyle demis: "Seni ondan kurtardım ama İbn Cermuz ne yaptı? (İbn Cermuz, Urve'nin babası Zübeyr'i öldüren kısıdır.)" Onun bu sorusu karsısında Urve susmustu. Bir kavle göre Muhammed b. Mesleme'de orada bulunup susanlardandır.

Bu senede vefat eden şahsiyetlerden biri de Herem b. Hibban el-Abdî'dir. Hz. Ömer'in valilerin dendi. Veysel Karani ile bulustu. İnsanların akillilerinden ve bilginlerinden di. Anlatıldığına göre bu zat, vefat ettiği zaman bir bulut gelip mezarının üzerinde durmuş ve defnedildiği vakitte hemen mezarının üzerinde ot bitmisti. Doğrusunu Allah bilir. [21]

Hicretin Kirkyedinci Senesi

Müslümanlar, bu sene Bizans illerinde kisi geçirdiler.

Bu senede Muaviye, Abdullah b. Amr b. As'i Misir valiliğinden azledip yerine Muaviye b. Hadic'i atadi.

Bu senede insanlara Muaviye'nin kadesi Utbe b. Ebu Süfyan haccettirdi. Baska bir rivayete göre ise hac ettiren kisi, Anbese b. Ebu Süf-yan'dir. Doğrusunu Allah bilir.

Bu senede vefat eden şahsiyetlerden biri de Kays b. Asim el-Minkarf dır. Bu zat, hem cahiliye döneminde, hem islâmiyet döneminde insanların önde gelenlerinden di. Hem cahiliye döneminde, hem de Islâmiyet döneminde içkiyi kendine haram sayanlardandı. Bunun sebebi de suydu: Bir gün sarhos olmus ve mahremi olan kadınlardan biriyle oynamış, kadın da ondan kaçıp gitmisti. Sabah olunca böyle yaptığını kendisine anlatanlara su siirle karsilik vermisti:

"İçkinin insani eksilttiğini, ayıpladığını gördüm. Onda çirkinlikler vardır ki, şerefli adamı rezil eder.

Allah'a yemin ederim ki, artık hayatım boyunca içki içmeyecek ve hastalandığımda da ondan sifa beklemeyeceğim."

Beni Temim kabilesinin heyetiyle birlikte Medine'ye gelip Müslüman olmustu. Bir hadiste Rasûlullah (s.a.v.), onun hakkında söyle buyurmurmustur: "Bu, göçebelerin efendisidir."

Kays, cömert, övgüye layık ve kerem sahibi bir kimseydi. Sairin biri, onun hakkında söyle demisti:

"Kays'm ölümü, bir şahsin ölümü değildir. Aksine o bir kavmin bi-nasidir ki yıkıldı."

Asmaî dedi ki: Amr b. Alâ ile Ebu Süfyan b. Alâ'm söyle dediklerini isittim:

Ahnef b. Kays'a dediler ki:

- Sen yumusak huylulugu, halim ve selimligi kimden öğrendin? O da şöyle cevap verdi:

- Kays b. Asim el-Minkarîden öğrendim. Fikhi meselelerle düşüncelerini öğrenmek için fakihlere gidildiği gibi biz de hikmet ve bilgeliğin konusunda gidip onun görüş ve düşüncelerini sorardık. Bir gün evinin avlusunda abasına bürünmüş olarak oturmakta iken biz de yanında bulunuyorduk. Bir grup insan yanına geldi. Ellerinde bir ölü ve bir de eli kolu bağlı iki kimse vardı. Gelenler, ölüyü göstererek şöyle dediler:

- Su ölü senin oğlundur, onu kardesinin oğlu öldürdü.

Kays, sözünü tamamlamadan yerinden kalkmadı. Sözünü tamamladıktan sonra mescitte bulunan diğer oğluna yönelip şöyle dedi:

- Amcan oğlunun elini ayagını çöz, kardesini defnet, amcan oğlunun annesine de yüz deve götür. Çünkü o kadıncıgiz gariptir."

Anlatıldığına göre Kays b. Asim el-Minkarî, vefat edeceği zaman oğulları çevresinde oturdular -otuziki oğlu vardı- onlara şöyle dedi:

"Ey oğullarım! Büyük kardesinizi basiniza lider yapın, böylece babanızın yerini doldurun, küçük kardesinizi basiniza lider yapmayın. Aksi takdirde size denk olan kimseler, sizi tahkir ederler. Mal kazanmaya ve mal edinmeye bakın. Çünkü mal, kerem sahibi cömert kimsenin hibe ettiği çok güzel bir varlıktır. Mali olan kimse, namerde muhtaç olmaz. İnsanlardan dilenmekten sakının. Zira dilencilik, kişinin en kötü kazanç yoludur. Ben öldükten sonra üzerime aglamayın. Zira Rasûlullah (s.a.v.)'m vefatından sonra üzerine aglanmadı. Beni, Bekr b. Vail kabilesinin bildiği bir yere defnetmeyin. Zira cahiliye döneminde ben onlara düşmanlık ederdim."

Kays b. Asim el-Minkarî hakkında sairin biri şöyle demistir:

"Allah'ın selami sana olsun ey Kays b. Asim. Rahmet etmek dilediği sürece rahmeti de sana olsun. Kendine dost kıldığın kimseden bir lütuf olarak sana selam olsun. O selamin misli anıldığında ağız doldurur.

Kays'm ölümü bir kişinin Ölümü değildir. Aksine o bir kavmin binası idi İçti yıkıldı." [22]

Hicretin Kirksekizinci Ve Kirkdokuzuncu Seneleri

Kirksekizinci senede Ebu Abdurrahman el-Kulebî, komutasındaki Müslüman askerleri Antakya beldelerinde ikamet ettirerek kisi oralarda geçirdiler. Yine bu senede Ukbe b. Amir, Misirlilere karsi bir deniz savasi yaptı.

Medine valisi Mervan b. Hakem, bu senede insanlara haccettirdi.

Kirkdokuzuncu senede Yezid b. Muaviye, Rum illerine gazaya gitti.

Kostantiniye'ye ulasti. Beraberinde sahabelerin önde gelen simalari da vardi. Nitekim îbn Ömer, îbn Abbas, îbn Zübeyr ve Ebu Eyyüb el-Ensârî bunlardandi. Sahih-i Buharf de sabit olduguna göre Rasûlullah (s.a.v.) söyle buyurmustur: "Kayser'in sehrine gazaya gidecek olan ilk askerler bagislanmislerdir." Bu ordu da, Kayser'in sehrine giden ilk ordu idi. Bunlar, büyük bir yorgunluktan ve bitkinlikten sonra Kostantiniye'ye ulasabilmislerdi. Ebu Eyyüb Halid b. Zeyd el-Ensârî, bu senede Kostantiniye'de öldü. Baska bir rivayete göre ise o, bu savasta degil de ileriki sayfalarda da anlatilacagi gibi bundan sonra hicretin ellibirin-ci, elliikinci yahut elliüçüncü senesinde vefat etmistir.

Bu senede Muaviye, Mervan'i Medine valiliginden azletti yerine Sa-id b. As'i atadi. Said de, Medine'ye Ebu Seleme b. Abdurrahman'i kadi olarak atadi.

Bu senede Malik b. Hübeyre el-Firazî, Rum illerine gidip kisi orada geçirdi. Bu senede Fudale b. Ubeyd'in savasi da oldu. O, gazveye gittigi yerde kisi geçirdi ve gittigi sehri fethedip çok miktarda ganimet elde etti. Bu senede Abdullah b. Kürz, yaz mevsiminde bir gaza yapti.

Bu senede Kûfe'de veba salgini görüldü. Mugire b. Sube de bu salgindan kaçarak Kûfe disina gitti. Salgin ortadan kalktikten sonra Mugire, Kûfe'ye döndü. Yine vebaya yakalanip öldü. Sahih rivayetle anlatildigina göre Mugire, -ileriki sayfalarda da anlatilacagi gibi- hicretin ellinci senesinde vefat etmistir.

Muaviye, bu senede Basra valisi Ziyad'm emrine Kûfe sehrim de verdi. Böylece hem Basra, hem Kûfe valiligini bir arada yürüten ilk kisi Ziyad oldu. Ziyad, alti ay Basra'da, alti ay da Kûfe'de ikamet ediyordu. Kûfe'ye gidisinde yerine Basra'da Semûre b. Cündüb'ü vekil birakiyordu.

Bu senede Said b. As, insanlara haccettirdi. [23]

Hicretin Kirkdokuzuncu Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Hz. Ali'nin Oglu Hasan

Hasan'm künyesi, Ebu Muhammed idi. Kureysli ve Hasimî idi. Rasûlullah (s.a.v.)'in torunu ve onun kizi Fatümatü'z-Zehra'nin çocuğu idi. Fatima, Rasûlullah (s.a.v.)'m çiçeği idi ve insanlar arasinda Hasan, Rasûlullah (s.a.v.)'a en çok benzeyen bir kimse idi. Hasan, hicretin üçüncü yilinin ramazan ayinin ortalarinda dogdu. Rasûlullah (s.a.v.), kendi tükürüğünü onun agzina sürdü ve ona Hasan adini verdi. Hasan, anne ve babasinin en büyük çocuğu idi. Rasûlullah (s.a.v.), onu çok severdi. Küçük yasta iken Rasûlullah (s.a.v.), onun dudagini öperdi. Bazen dilini emer, onu kucaklar, bagrina basip kendisiyle oynardi. Bazen Rasûlullah (s.a.v.), namazda secde halinde iken Hasan gelip onun sirtina biner, Rasûlullah'ta onu sirtinda

tutmak için secdesini uzatirdi. Bazen Rasûlullah'la birlikte minbere çıkardı. Sahih bir hadiste sabit olduğuna göre Rasûluîlah (s.a.v.), bir ara minber üzerinde hutbe irad etmekte iken Hasanla, Hüseyin'in kendisine dargın durduklarım görünce minberden inip onları kucaklamış, yanına alıp minbere çıkarmış ve şöyle demişti: "Cenâb-i Allah doğru söyledi: "Dogrusu mallarınız ve çocuklarınız bir imtihandır." Ben bu ikisinin yürümekte olduklarını ve tökezlediklerini görünce kendimi tutamadım, yanlarına varmak için

minberden indim."

Böyle dedikten sonra Rasûlullah (s.a.v.), Hasan ile Hüseyin'e hitaben şöyle demişti: "Dogrusu siz, Allah'ın ruhundansınız. Siz saygı görüp sevineceksiniz."

Sahih-i Buharî'de, Ukbe b. Haris'in şöyle dediği rivayet edilmektedir: Rasûlullah (s.a.v.)'m vefatından birkaç gece sonra Hz. Ebu Bekir, cemaata ikinci namazını kıldirdi. Sonra Ali ile birlikte mescidin disına çıkıp yürümeye başladılar. Hasan'm diğer çocuklarla birlikte oynamakta olduğunu gören Hz. Ebu Bekir, onu alıp omuzuna koydu ve şöyle demeye başladı: "Vay! Babam sana feda olsun ey peygambere benzeyen çocuk, sen Ali'ye benzemiyorsun."

Ali, Ebu Bekir'in böyle demesine güldü.

Süfyan-i Sevrî, Ebu Cuhayfe'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir:

"Ben Peygamber (s.a.v.)'i gördüm. Ali'nin oğlu Hasan ona çok benziyordu."

Imam Ahmed b. Hanbel, Ibn Ebi Melike'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir:

Hz. Fatima, Ali'nin oğlu Hasan'ın hatirına namazını çabuk kılar ve şöyle derdi: "Vay babam! Sen Ali'ye değil de peygambere benziyorsun."

îmam Ahmed b. Hanbel, Ali'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Hasan, baş ile göğüs arası kısımlarında Rasûlullah'a en çok benzeyendir. Hüseyin ise, bundan aşağı kısımda Rasûlullah'a en çok benzeyendir."

Ebu Davut et-Teyalisi, Hz. Ali'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Yüzünden göbeğine kadar olan kısımda Hasan, Rasûlullah'a en çok benzeyendir. Hüseyin ise, bundan aşağı kısımda Rasûlullah'a en çok benzeyen kimsedir."

Rivayete göre îbn Abbas ile Ibn Zübeyr, Ali'nin oğlu Hasan'ın Peygamber (s.a.v.)'e benzediğini söylemişlerdir.

Imam Ahmed b. Hanbel, Üsame b. Zeyd'in şöyle dediğini rivayet etmiştir:

"Peygamber (s.a.v.), beni alıp dizinin üzerine oturtur, Ali'nin oğlu Hasan'ı da alıp diğer dizinin üzerine oturtur, sonra da bizi bağrına basıp şöyle

derdi: "Allah'im, bunlara rahmet et. Çünkü ben de bunlara acımaktayım." Baska bir rivayette anlatildigina göre Peygamber (s.a.v.), onlar hakkında söyle demistir: "Allah'im, ben bunlari seviyorum, sen de bunlari sev."

Su'be, Bera b. Azib'in söyle dedigini rivayet etmistir: Hz. Peygam-ber'i Ali'nin oglu Hasan'i omuzuna almıs olarak gördüm. O söyle diyordu: "Allah'im, ben bunu seviyorum, sen de sev." Ali b. Cad'm, Bera'dan yaptigi bir rivayette ise su fazlalik vardır; "Onu seveni de sev."

Tirmizî, bunun hasen ve sahih bir hadis oldugunu söylemiştir.

Imam Ahmed b. Hanbel, Ebu Hüreyre'nin söyle dedigini rivayet etmistir:

«Medine sokaklarından birinde Peygamber (s.a.v.)'le birlikte yürümekte idim, yönünü çevirdi, ben de onunla birlikte çevirdim. Gelip Fû-ma'nin evine vardı ve: "Minik, minik, minik!" diye seslendi. Ona cevap veren olmadı. İçeri girip oturdu, ben de onunla birlikte içeri girip oturdum. Ali'nin oglu Hasan yanımıza geldi. Ben, boynuna karanfilden bir gerdanlık takmak için annesinin onu geciktirdigini zannettim. Hasan yanımıza gelince Rasûlullah (s.a.v.) ona sarıldı. O da Rasûlullah'a sarıldı. Sonra Rasûlullah söyle üedi: "Ben bunu seviyorum, bunu seveni ben de severim." Bu sözünü üç kez tekrarladi.»

Imam Ahmed b. Hanbel, Ebu Hüreyre'nin söyle dedigini rivayet etmistir:

«Rasûlullah (s.a.v.), elime dayanarak Beni Kaynuka çarsısına gitti. Beraberce orada dolastik. Sonra döndü ve mescidde çömelip söyle dedi:

- Minik nerede? Bana minigi çağirin.

Böyle dedikten sonra Hasan geldi. Kosup Rasûlullah'in kucagina atıldı. Rasûlullah ta agzini onun agzina koyup söyle dedi: "Allah'im, ben bunu seviyorum. Bunu sen de sev. Bunu seveni de sev." Bu duasini üç kere tekrarladi. Ben de artık her ne zaman Hasan'i görürsem mutlaka gözlerim yasarirdi.»

Süfyan-i Sevrî ile digerleri, Ebu Hüreyre'den rivayet ettiler ki, Rasûlullah (s.a.v.) söyle buyurmustur:

"Hasan ile Hüseyin'i seven beni de sevmis olur. Onlara öfke duyan kimse bana da Öfke duymus olur."

Imam Ahmed b. Hanbel, Ebu Hüreyre'nin söyle dedigini rivayet etmistir:

"Rasûlullah (s.a.v.), bir omuzunda Hasan, diger omuzunda da Hüseyin olmak üzere yanımıza geldi. Gelirken bazen Hasan'i Öpüyor, bazen Hüseyin'i Öpüyordu. Bu halde iken yanımıza vardı. Adamin biri, ona söyle dedi:

- Ya Rasûlallah, sen bunlari çok seviyorsun.

Rasûlullah buyurdu ki:

- Bunlari seven beni de sevmis olur, bunlara Öfke duymus olan bana da öfke duymus olur."

Ebu Bekir b. Ayyas, Abdullah'in söyle dedigini rivayet etmistir: "Rasûlullah (s.a.v.), namaz kılarken secdeye vardiginda Hasan ile Hüseyin gelip sirtina atliyorlardi. Cemaat onlari böyle yapmaktan alikoymak istediginde Rasûlullah (s.a.v.), namazini tamamlayip selam verince cemaata hitaben söyle dedi: "Bunlar, benim ogullarimdir. Bunlari seven beni de sevmis olur."

Hız. Aise ile Ümmü Seleme'den rivayet olunduguna göre Rasûlullah (s.a.v.), Hasan ile Hüseyin'i ve bunlari anne-babalarini kucaklayip söyle dedi: "Allah'im, bunlar benim ehl-i beytimdir. Bunlardan kötülüğü gider ve tertemiz yap."

Muhammed b. Sa'd, Cabir b. Abdullah'tan rivayet etti ki, Rasûlullah (s.a.v.) söyle buyurmudur:

"Cennetlik gençlerin efendisine bakmaktan hoslanan kimse, Ali'nin oglu Hasan'a baksin."

Ali, Ebu Said ve Büreyde'den rivayet olunduguna göre Rasûlullah (s.a.v.), söyle buyurmudur:

"Hasan ile Hüseyin, cennetlik gençlerin efendileridir. Babalari ise kendilerinden daha hayirlidir."

Ebu'l-Kasim el-Begavî, Ya'lâ b. Mürre'nin söyle dedigini rivayet etmistir:

"Hasan ile Hüseyin, kosarak Rasûlullah'in yanma geldiler. Biri digerinden önce geldi. Rasûlullah, elini onun bogazinin altina koyup, koltugunun altina çekti, sonra diger geldi. Onu da ayni sekilde diger koltugunun altina çekti. Bir bunu, bir onu öpmeye basladi. Sonra da söyle dedi: "Allah'im, ben bunlari seviyorum, sen de bunlari sev." Sonra da bili.ze hitaben söyle dedi: "Ey insanlar, dogrusu çocuk insanin cimrilesmesine, korkaklasin asma ve cahille smesine sebeptir."

Ebu Ya'lâ, Büreyde'nin söyle dedigini rivayet etmistir: Rasûlullah (s.a.v.), minberde hutbe irad etmekte idi. O esnada Hasan ile Hüseyin, kirmizi renkli gömlekler giyinmis olarak düse kalka mescide geldiler. Rasûlullah (s.a.v.) da minberden inip onlari kucagina alarak minbere çıkardi. Sonra, söyle dedi:

- Cenâb-i Allah, dogru buyurmus. Dogrusu mallariniz ve çocuklari bir imtihandır. Ben bu iki çocuğu görünce dayanamadim.

Böyle dedikten sonra hutbesini okumaya devam etti." Abdullah b. Seddad, babasinin söyle dedigini rivayet etmistir; "Rasûlullah (s.a.v.), bize aksam

veya yatsi namazini kildirdi. Namazda secdeye vardiginda secdesini uzatti. Selam verdigi zaman insanlar bunun sebebini kendisine sorunca su cevabi verdi: "Su oglum (yani Hasan) sirtima bindi, onu hemen indirmek istemedim. Ihtiyacini tamamlamasini istedim."

Tirmizî, Cabir'in söyle dedigini rivayet etmistir: "Rasûlullah (s.a.v.)'m yanma vardim. Hasan ile Hüseyin sirtina binmislerdi. O da elleri ve ayaklari üzerinde yürümekteydi. Hasan ile Hüseyin'e: "Bineginiz ne güzel bir binektir." dedim. Rasûlullah da söyle karsilik verdi: Onlar da ne güzel iki yükür."

Ebu Ya'lâ, Ibn Abbas'm söyle dedigim rivayet etmistir: "Rasûlullah (s.a.v.), Hasan'i omuzuna almis olarak evden disari çakti. Adamin biri, Hasan'a hitaben söyle dedi:

- Ey çocuk! Bindigin binek ne güzel bir binektir. Rasûlullah (s.a.v.) da böyle diyen o adama su karsiligi verdi:

- O da ne güzel bir binicidir."

Imam Ahmed b. Hanbel, Ebu Hüreyre'nin söyle dedigini rivayet etmistir:

Rasûlullah (s.a.v.), Ali'ye, Hasan'a, Hüseyin'e ve Fatıma'ya bakip söyle dedi: "Ben sizinle savasanin düşmaniyim, sizinle baris içinde olanin da barisigiyim."

Bakiye, Mikdam b. Madikerib'in söyle dedigini rivayet etmistir: Rasûlullah (s.a.v.)'in söyle dedigim isittim:

"Hasan bendendir, Hüseyin ise Ali'dendir."

Bu rivayetin lafzinda ve manasinda münkerlik vardır.

Imam Ahmed b. Hanbel, Umeyr b. Ishak'm söyle dedigini rivayet etmistir: Ali'nin oğlu Hasan'la birlikteydim. Ebu Hüreyre'ye rastladık. Ebu Hüreyre, Hasan'a söyle dedi: "Rasûlullah'm, senin vücudunda Öptüğü yeri bana göster de öpeyim." Hasan gömleginin ucunu kaldirdi. Ebu Hüreyre de onun göbegini öptü."

Imam Ahmed b. Hanbel, Muaviye'nin söyle dedigini rivayet etmistir: "Rasûlullah (s.a.v.)'i, Ali'nin oğlu Hasan'in dilini (yada dudagini) emerken gördüm. Rasûlullah (s.a.v.)'m emdigi bir dil (ya da dudaklar), asla azab görmeyecektir." i

Imam Ahmed b. Hanbel, Cabir b. Abdullah'tan rivayet etti ki, Rasûlullah (s.a.v.) söyle buyurmustur:

"Dogrusu benim su oglum (Hasan), efendi (ve lider) dir. Umarim ki Allah, bunun vasitasiyla Müslümanlardan iki büyük cemaati baristiracaktır."

Bu hadis, bu kitabın peygamberlik delilleri bölümünde geçmişti. Hz.

Hasan'ın, Muaviye lehine hilafetten feragat etmesinden bahsederken de bu hadisi nakletmistik Peygamber Efendimiz'in yukarıdaki hadisi böylece tasdik edilip tahakkuk etmiş oldu. Hamd ve minnet Allah'adır.

Hız. Ebu Bekir, Hız. Hasan'a saygı gösterir, ikramda bulunur, onu sever ve: "Babam sana feda olsun." derdi. Hız. Ömer, de öyle yapardı. Vakıdî'nin, İbrahim b. Haris et-Teymî'den rivayet ettiğine göre Hız. Ömer, sahabelere maas bağlarken Hasan ile Hüseyin'e, Bedir savaşma katılan sahabelere bağlanan 5.000.000 dirhemlik maası bağlamıştı. Hız. Osman da aynı şekilde Hasan ile Hüseyin'e ikramda bulunur, onları severdi. Hız. Osman kusatma altına alındığı zaman Hız. Hasan, kılıcını kusanarak onun yanında durmuş, onu savunmaya başlamıştı. Hız. Osman da onun başına bir kötülük gelmesinden korktuğu için yemin vererek evine dönmelerini talep etmişti ki, Ali'nin gönlü rahatlasın.

Hız. Ali, oğlu Hasan'a asiri derecede kıymet verir, ona saygı gösterirdi. Bir gün Ali, ona şöyle dedi:

- Ey oğlucugum, bize bir hitabede bulun ki seni dinliyeyim.

- Sen karşımda dururken ben hutbe irad etmekten utanırım. Ali, Hasan'ın kendisini görmeyeceği bir yere gidip oturdu. Sonra

Hasan, kalkıp insanlara hutbe irad etti. Hız. Ali de onu dinliyordu. Gayet belîğ bir hutbe irad etti. Konuşması düzgündü. Hutbesini tamamladıktan sonra Ali şöyle demeye başladı: "Allah, birbirinin soyundan olarak bu aileyi âlemlere tercih etti. Allah isitendir, bilendir."

İbn Abbas, bineklerine bindikleri zaman Hasan ile Hüseyin'in üzenlerini tutar ve bunu kendisi için bir şeref sayardı. Hasan ile Hüseyin, Kabe'yi tavaf ettikleri zaman insanlar onların etrafında izdiham ve sıkışıklık meydana getirdiklerinden onları âdeta paralıyorlardı. Allah, ikisinden de razı olsun ve onları hoşnud kılsın.

İbn Zübeyr şöyle dedi: "Allah'a yemin ederim ki, kadınlar Ali'nin oğlu Hasan gibisini doğuramazlar."

Hız. Hasan, sabah namazını Rasûlullah'm mescidinde kıldığı zaman namaz kıldığı yerde oturur ve güneş doğup yükselinceye kadar zik-nûlah ile istigal ederdi. İnsanların önde gelen şahsiyetleri gidip meclisinde otururlar, onun yanında sohbet ederlerdi. Bundan sonra Hasan kalkıp mü'minlerin annelerinin (Rasûlullah'ın zevcelerinin) yanlarına gider, onlara selam verirdi. Onlar da bazen kendisine hediyeler takdim ederlerdi. Sonra da evine dönerdi.

Müslümanların kani ve canını korumak amacıyla Muaviye lehine hilafetten feragat ettiği zaman Muaviye, Hız. Hasan'a her sene armağanlar gönderirdi. Bazen ona 400.000 dirhem armağan gönderdiği olmuştur. Senelik maası da

100.000 dirhemdi. Bir sene maas almaya gidemedi. Armagan gönderme vakti gelmişti. Hz. Hasan, ihtiyaç içinde idi. O armagana çok ihtiyacı vardı. O, insanların en cömertlerindendi. Armaganini kendisine göndermesi için Muaviye'ye mektup yazmak istedi. Ancak o gece uykuya daldığında rüyasında Rasûlullah (s.a.v.)'m kendisine söyle dedigini gördü: "Ey ogulcugum! İhtiyacin için bir yaratığa mektup mu yazıyorsun?" Böyle dedikten sonra Rasûlullah (s.a.v.), okuması için ona bir dua Öğretmişti. Hz. Hasan da, Muaviye'ye yazmak istediği mektubu yazmadı. Nihayet Muaviye, onu hatırladı, arastırdı, gelmeyişi sebebini sordu. Sonra da adamlarına su talimatı verdi: "Ona 200.000 dirhem gönderin. Belki de fakru zaruret içinde olduğundan ötürü yanımıza gelememistir." Hz. Hasan istemeden Muaviye ona maasını gönderdi.

Salih b. Ahmed dedi ki: Babamin söyle dedigini isittim: "Ali'nin oğlu Hasan medenidir, güvenilirdir."

"Tarih" adlı eserinde İbn Asakir, onun hakkında söyle denildiğini nakleder: "Hasan, malini üç kez Allah'la paylaştı (Yani malinin yarısını Allah için verdi.) İki kez de malından siyrilip çıktı. Yirmibes kez yaya olarak hacca gitti ve develeri de önünde yürümekteydiler."

Abbas b. Fadl, Ali'nin oğlu Hasan'm söyle dedigini rivayet etmiştir:

"Ka'be'sine yaya olarak gidip ziyaret etmemiş halde Rabbimin huzuruna çıkmaktan utanırım." Bu yüzden o, yirmi kez yaya olarak Medine'ye gitti. Anlatıldığına göre o, hutbelerinden bazısında İbrahim sûresini okurmuş ve her gece uyumadan önce Kehf sûresini okurmuş, son derece cömert bir kimseymiş.

Muhammed b. Sirin'in ifadesine göre o, bir kişiye 100.000 dirhem armagan vermisti. Said b. Abdülaziz dedi ki: "Hasan, adamin birinin yani basında, kendisine 10.000 dirhem vermesi için Allah'a dua ettiğini isitince kalkıp evine gitmiş ve böyle diyen adama o parayı göndermişti."

Anlatıldığına göre Hasan, elindeki ekmekten bir parçasını koparip agzına koyan, sonra bir parça daha koparip yanındaki köpeğe yediren siyahı bir köleyi görünce ona niçin böyle yaptığımı sormuş, köle de: "Ben kendisine yedirmeden bu köpeğin yanında ekmek yemekten utanırım." demiş. Hz. Hasan da: "Ben gidip dönünceye kadar buradan ayrılma." diyerek kölenin efendisinin yanına gitmiş, köleyi ondan satın almış ve içinde bulunduğu bahçeyi de satın alıp köleyi azad etmişti. Sonra bahçeyi ona vermisti. Bu ikram karşısında köle de söyle demisti: "Ey efendim! Bu bahçeyi Allah rızası için bana hibe ettin, ben de onun rızası için hibe ettim."

Hz. Hasan, çok kadınla evlenmişti. Her zaman mutlaka nikahında dört hür

kadin bulunurdu. O çok bosayan bir adamdi, çok da mehir verirdi. Anlatildigina göre o, yetmis kadınla evlenmistir. Ifadeye göre o bir günde iki kadın bosamistir. Bu kadınlardan biri Beni Esed, diğeri de Beni Fezare kabilesindenmis. Bosadigi bu kadınlardan her birine 10.000 dirhem para ve küpler dolusu bal göndermis. Bu para ve bali kendisiyle gönderdiği köleye de su talimatı vermisti: "Kadınlardan her birinin neler söylediğine iyice kulak ver."

Para ve bali alan Fezariyeli kadın: "Allah, Hasan'a hayir mükafat versin." demis, ona hayir duada bulunmustu. Beni Esed kabilesinden olan kadinsa söyle demisti: "Bu, kendisinden ayrıldığım sevgilimden bana gelen az bir esyadır." Köle dönüp Hz. Hasan'a bu kadınların sözlerini nakledince Hz. Hasan, Beni Esed kabilesinden olan kadına tekrar dönmüş ve Fezariyeli kadından alakasını kesmisti.

Hz. Ali, Küfe halkına: "Hasan'a kız vermeyin, çünkü o çok bosuyor." demis. Ancak Küfeliler, su karşılığı vermişlerdi: "Allah'a yemin ederiz ki ey mü'minlerin emiri! Eger hergün bizden kız istese; biz, dilediği kızı ona zevce olarak veririz. Biz böyle yapmakla Rasûlullah'a hisim olmak arzusu pesindeyiz."

Hz. Hasan, karisi Havle binti Manzur el-Fezarî (ya da Hind binti Süheyl) ile birlikte evin damı üzerinde yatmış, uykuya daldıktan sonra karisi kalkıp bas örtüsü ile Hz. Hasan'ın ayagını kendi ayagındaki hal-hala bağlamisti. Hasan uyandığında karısına, niçin böyle yaptığını sormuş, karisi de su cevabı vermisti: "Uykunun siddetinden kalkıp dam üzerinde dolasmandan ve aşağı düşmenden, bu sebeple de Arapların en uğursuz kızı olmaktan korktum." Karisinin bu cevabı hoşuna gidince Hz. Hasan, onunla yedigün daha beraber kalmisti.

Ebu Cafer el-Bakir dedi ki: Adamin biri, Hz. Hüseyin'e gidip bir ihtiyacı için yardım istedi. Ancak Hz. Hüseyin, itikafta olduğu için yardım edemeyeceğini söyledi. Bunun üzerine o adam kalkıp Hz. Hasan'ın yanına gitti, ondan yardım istedi. Hz. Hasan da gereken yardımı yapıp söyle dedi: "Bir din kardesimin ihtiyacım gidermem, bir ay boyunca itikafta bulunmamdan daha hostur."

Hüseyin, Ibn Sirin'in söyle dedigim rivayet etmistir: Hz. Hasan, yemeğe çağırılmayan kimseleri yemegine çağırırdı."

Ebu Cafer: "Hasan, yemeğe çağırılmayan kimseleri yemegine çağırırdı." der.

Ebu Cafer, Hz. Ali'nin Küfelilere söyle dedigini rivayet etmistir:

"Ey Küfeliler, Hasan'a kadın vermeyin. Çünkü o, çok kadın bosu-yor." Hemedanlılardan bir adam da kalkıp Hz. Ali'ye söyle cevap verdi: "Vallahi

biz onu evlendiririz, hosuna giden kadini yaninda tutar, hosuna gitmeyi de bosar."

"Mekarimü'l-Ahlak" adli kitapta Ebu Bekir el-Haraitî, Muhammed b. Sirin'in söyle dedigini rivayet etmistir:

"Hz. Ali'nin oğlu Hasan bir kadınla evlendi. Kadına yüz cariye gönderdi, her cariye ile birlikte 1000 dirhem gönderdi."

Vakidî, Hz. Ali'nin oğlu Hüseyin'in söyle dedigini rivayet etmistir: "Ali'nin oğlu Hasan, çok kadın bosardi. Bosadigi her kadın da mutlaka onu severdi."

Cüveyriye b. Esmâ söyle dedi: "Hasan vefat ettigi zaman Mervan cenazesinde agladi. Hüseyin de Mervan'a söyle dedi:

- Ona bunca çektirdikten sonra onun için aglıyor musun? Mervan da dagi göstererek söyle karsilik verdi:

- Evet, ben su dagdan daha yumusak huylu ve sessiz bir adama bunca eziyetler çektirmisim."

Muhammed b. Sa'd, Muhammed b. İshak'm söyle dedigini rivayet etmistir: "Yanimda her kim konusmussa mutlaka onun susmasini istemisimdir. Yalnız Ali'nin oğlu Hasan konustukça onun daha da konusmasini arzulamisimdir. Ondan bir kez disinda kötü söz duymus degilim

O da söyle oldu: Hasan ile Amr b. Osman arasinda kirginlik vardi. Hasan, ondan bahsederken söyle demisti: "Ben onun için sadece burnu yere sürülsün, derim." Iste Hasan'dan duyugum en kötü söz bu olmustur."

Muhammed b. Sa'd, Rezin b. Sivar'in söyle dedigini rivayet etmistir: "Hasan ile Mervan arasinda husumet vardi. Mervan, ona agir sözler

söylemeye basladi ama o susuyordu. Mervan, sag eliyle sümürünce

Hasan ona söyle dedi:

- Yaziklar olsun sana! Bilmezmisin ki sag el yüz içindir, sol el de tenasül organi içindir. Öf sana.

Hz. Hasan'm bu sözü karsisinda Mervan sustu." Ebu'l-Abbas, Muhammed b. Yezid el-Müberred dedi ki: "Ali'nin oğlu Hasan'a, Ebu Zerr'in söyle dedigi hatirlatildi: "Fakirligi zenginlikten, hastaligi sihatlilikten daha çok severim." Bu söz karsi-nda Hasan söyle dedi: "Allah, Ebu Zerr'e rahmet etsin. Bana gelince

1 in söyle derim: Bir kimse, Allah'in kendisi için seçtigi güzel kadere tevekkül ile dayanirsa artik o kimse, Allah'in kendisi için takdir ettigi durumun disinda baska bir durumda bulunmayi temenni etmemelidir." Bu da ilâhi takdire riza göstermeye vakif olma hallerinden biridir ki, ilâhi kazayi tarifieden bir sözdür."

Ebu Bekir Muhammed b. Keysan el-Asam, Hasan'in bir gün arkadaşlarına söyle dedigini rivayet etmiştir:

"Size insanlar arasında gözüme en çok büyük görünen bir kardesimi haber vereceğim. Onun gözümde büyümesinin temel sebebi, dünyanın onun gözüne küçük görünmesidir. O, kendi karninin hakimiyetini hiçe saymıştır. Bulamadığı şeyi arzulamaz, bulduğu zaman da daha çok bulmak istemez. Kendi tenasül organının hakimiyeti disina çıkmıştır. Aklını ve görüşünü hafife almaz, cahilliginin hakimiyeti disina çıkmıştır. Birseyden mutlaka yarar sağlayacağına inanmazsa, elini o seye uzata-maz. Attığı adımı da mutlaka iyilik yapmak için atar. Öfkelenmez, kimseye kızmaz. Âlimlerle bir araya geldiğinde konuşmaktan çok dinlemeyi arzular. Konusmasına engel olunursa da susmasına engel olunamaz. Zamanının çoğunu susarak geçirir. Konustugu zaman konuşmacılara aldiris etmez. Onları kendi hallerine bırakır. Davaya ortak olmaz, karsilikli bahiste bulunmaz. Tartismaya girmez, baskalarına karsi hüccet ileri sürmez. Ancak yapmadığını söyleyen, söylemediğini yapan bir kadiyi gördüğü zaman onunla tartisir. Bunu da faziletinden dolayı yapar, kardeslerini unutmaz. Herhangi birseyde kendim onlara tercih etmez. Bir kimseye ayıplanacak bir hususta ikramda bulunmaz. İki seyle karsilastiginda hakka en yakın olanına bakar. Hevesine en yakın olanına ise muhalefet eder."

Ebu'l-Ferec b. Muafa b. Zekeriyya el-Harirî, Haris el-Aver'in söyle dedigini rivayet etmiştir:

"Ali, mürüvvet hususunda oğlu Hasan'a bazı sorular sordu:

- Ey ogulcugum, dogruluk nedir?
- Babacığım, dogruluk, kötülüğü iyilikle savmaktır.
- Seref nedir?
- İnsanlarla iyi geçinmek ve suçu üstlenmektir.
- Mürüvvet nedir?
- İffetli olmak ve kisinin malini İslah etmesidir.
- Alçaklık nedir?
- Az mala ilgiyle bakmak ve önemsiz denecek az miktardaki mâl ile dahi yardımı esirgemektir.
- Kinanmaya vesile olacak sey nedir?
- Kisinin kendi nefsinı koruması ve ailesinin gizli hususlarını açığa çıkarmasıdır.
- Cömertlik nedir?
- Darlık ve genişlik zamanında eli açık olmaktır.

- Cimrilik nedir?
- Elindeki mali harcamayı israf savman, harcadığını da telef etmiş olduğuna inanmandır.
- Kardeşlik nedir?
- Zorlukta ve rahatlıkta vefalı olmaktır.
- Korkaklık nedir?
- Dosta karşı cüretli olmak, düşmandan ise geri durmaktır.
- Ganimet nedir? :
- Takvali olmaya ragbet göstermek ve dünyada zahid olmaktır.
- Hilim nedir?
- Öfkeyi yutmak ve nefse hakim olmaktır.
- Zenginlik nedir?
- Az da olsa Cenâb-ı Allah'ın insana verdiği kismete razı olmaktır. Zira zenginlik, gönül zenginliğidir.
- Fakirlik nedir?
- Kisinin nefsinin her şeye arzu duymasıdır.
- Güçlülük nedir?
- Asin bir kuvvete sahip olmak ve insanların en kuvvetlisini yenmektir.
- Zillet nedir?
- Sözü yerine getirme anında korkup panik göstermektir. -Cür'et nedir?
- Akranlara muvafakat etmektir.
- Külfet nedir?
- Seni ilgilendirmeyen şeyleri söylemendir.
- Onur nedir?
- Vermen gerekeni vermendir ve suçluyu affetmendir.
- Akıl nedir?
- Muhafaza edilmesini istediğin her şeyi kalbin muhafaza etmesidir.
- Cehalet nedir?
- İmama düşmanlık etmen ve ona laf çevirmendir.
- Övgü nedir?
- Güzel şeyleri yapmak, çirkin şeyleri terketmektir.
- Akıllılık nedir?

- Agirbasli olmak ve yöneticilere sefkatli olmaktır. İnsanlara karsi kötü zan beslemekten kaçınmaktır.
- Seref nedir?
- Kardeslere uymak ve komsulari muhafaza etmektir.
- Beyinsizlik nedir?
- Alçaklara uymak, adi kimselerle arkadas olmaktır.
- Gaflet nedir?
- Mescidi terk etmen ve fesatçıya itaat etmendir. '
- Mahrumiyet nedir?
- Sana sunulan payini almamandır.
- Efendi kimdir?
- Malda ahmaklik edip irzini önemsemeyen kimsedir. Kendisine sövülür, ama cevap vermez. Asiretinin islerini yürütmek hususunda devamlı çalışır, yerinden ayrılmaz.

Bundan sonra Hz. Ali, Hasan'a söyle dedi:

- Ey ogulcugum! Ben, Rasûlullah (s.a.v.)'m söyle buyurdugunu isittim:

"Cahillikten daha siddetli bir fakirlik, akıldan daha faziletli bir mal, kendini begenmislikten daha siddetli bir yalnızlık, istisareden daha güvenli bir destek, tedbir gibi bir akıl, güzel ahlak gibi bir asalet, çekingenlik gibi bir vera⁷, tefekkür gibi bir ibadet ve haya gibi bir iman yoktur. İmanın basi sabirdir. Konusmanın afeti yalandır. İlmin afeti unutmaktır. Yumusak huylulugun afeti sefihliktir. İbadetin afeti ara vermektir, serefin afeti iddia ve tekebbürdür. Cesaretin afeti taskinliktir. Cömertliğin afeti basa kakmaktır. Güzelliğin afeti gururluluktur. Sevmenin afeti övünmektir." Hz. Ali, daha sonra söyle dedi:

"Ey ogulcugum! Gördüğün bir adami asla küçümseme. Eger senden yaşça büyükse onu baban say. Eger yaşça emsalin ise, o senin kardesindir. Eger yaşça senden küçükse onu oglun say."

Iste Hz. Ali, mürüvvetle ilgili olarak ogluna bu gibi sorulan sormus ve yukandaki tavsiyelerde bulunmustu."

Kadi Ebu'l-Ferec dedi ki: Bu haberdeki hikmetler ve bol faideler, dikkat edip ezberleyen kimse için yarar sağlayıcıdır. Nefsini bu gibi seylere uyup terbiye eden, süsleyen, tehzib eden kimseler için sayılamayacak derecede menfaatlar vardır. Mü'minlerin emiri Ali'nin rivayet ettiği ve peygamberden naklettigi hususlarda akıllı, bilgili, bilge kimseler için mutlaka hifzedilip ezberlenmesi ve üzerinde düşünülmesi gereken hususlar vardır. Bu tavsiyelere uyup kabul eden kimse sanslidir. Bu yolda yürüyen kimseler

mutluluga ermistir..

Asmaî, Utbî ve Medainî ile digerlerinin anlattiklanna göre Muavi-ye de buna benzer sorulan Hz. Hasan'a sormus, o da yukardakilere benzer cevaplar vermistir.

Ali b. Abbas et-Taberanî dedi ki: Ali'nin oğlu Hasan'in yüzüğünün üzerinde söyle yazili idi.

"Elden geldigince ölmeden önce takvali olmaya bak. Çünkü ey yigit ve delikanli kisi, ölüm mutlaka sana gelecektir. Sevinip kendinden geçmissin, gönül dostlannin, mezarlarda çürümüs olduklarini sanki görmüyorsun."

Imam Ahmed b. Hanbel, Hz. Hasan'in, ogluna ve kardesi ogluna su tavsiyelerde bulundugunu rivayet etmistir: "Ilim öğrenin. Bugün siz, milletin küçüklerisiniz ama yann büyükleri olacaksınız. Ezberleyeme-diginiz hususlan yazin."

Muhammed b. Sa'd, Amr el-Asam'in söyle dedigini rivayet etmistir: Hz. Hasan'a dedim ki:

- Su Siiler, Hz. Ali'nin kiyamet gününden Önce dirilip geleceğini iddia ediyorlar!

Hz. Hasan, bana su cevabi verdi:

- Vallahi yalan söylüyorlar! Bunlar Sii degildirler. Eger Ali'nin kiyametden önce tekrar dünyaya geleceğim bilseydik, onun zevcelerini baskalariyla evlendirmez ve malini da paylasmazdik."

Abdullah b. Ahmed, Sefine'den rivayet etti ki, Peygamber (s.a.v.) söyle buyurmustur:

"Halifelik benden sonra otuz senedir." O esnada mecliste bir adam hazır bulunuyordu, söyle dedi: "Bu otuz senenin alti ayi, Muaviye'nin halifeligine dahil olmustur. îste bu aylar oradan gelmektedir ve Ali'nin oğlu Hasan'a bey'at edilmistir. Ona 40.000 veya 42.000 kisi bey'at etmistir."

Salih b. Ahmed dedi ki: Babamin söyle dedigini isittim: "Hasan'a 90.000 kisi bey'at etti. O, halifelikten çekildi. Muaviye ile baris yapti. Onun döneminde bir fincan kan dahi akmadi."

İbn Ebi Heyseme, Vehb'in babasi Cerir'in söyle dedigini rivayet etmistir: "Ali öldürüldüğü zaman Kûfelüer, onun oğlu Hasan'a bey'at ettiler. Ona itaat edip babasından daha çok sevdiler."

Ibn Ebi Heyseme, Ibn Sevzeb'in söyle dedigini rivayet etmistir:

"Ali Öldürüldüğü zaman Hasan, Iraklıların basında cepheye gitti. Muaviye de Samlîların basında cepheye gitti. İki taraf karsi karsiya geldiler. Hasan savasmak istemedi. Muaviye ile bey'atlasti. Yalnız kendisinden sonra oğlu

Ali'nin veliahd kilinmasini sart kostu. Bu baris yüzünden taraftarlari Hz. Hasan'i elestirerek: "Vay mü'minlerin basina gelen utanca!" dediler, Hz. Hasan da onlara su karsiligi verdi: "Utanilacak hale düsmek, Cehennem'e düsmekten daha iyidir."

Ebu Bekir b. Ebi'd-Dünya, Abbas'm babasi Hisam'm söyle dedigini rivayet etmistir: "Ali öldürüldüğü zaman insanlar onun oğlu Hasan'a bey'at ettiler. O da yedi ay onbir gün süreyle halifelik yaptı."

Abbas'tan baskalari dediler ki: "Kûfeliler, Hasan'a bey'at ettiler. Muaviye'ye de Kudüs'te Samlilar, Ali'nin öldürölmesinden sonra bey'at ettiler. Bu genel bey'at, hicri kirkinci senenin sonunda cuma günü Bey-t-i Makdis'te yapildi. Sonra Kûfe'ye bagli Mesken denen yerde Hasan, hicri kirkbirinci senede Muaviye ile bulustu. Bunlar baris antlasmasi yaptilar. Hasan, Muaviye'ye bey'at etti."

Baskalarinin ifadesine göre ikisinin baris yapmalari ve Muaviye'nin Kûfe'ye girmesi, hicri kirkbirinci senenin rebiyülevvel ayında olmustur. Bunun tafsilatini önceki sayfalarda vermis oldugumuz için burada tekrarlamaya gerek görölmemistir.

Kisaca anlatmak istedigimiz sudur ki, Hasan, Kûfe'deki beytü'l-malda bulunan paralari ve esyalari almak sarti ile Muaviye ile baris

antlasmasi yaptı. Muaviye de bu sarta uydu. Beytü'l-mah açtiklarinda orada 5.000.000 dirhem (baska bir rivayete göre ise 7.000.000 dirhem) buldular. Ayrica Hasan, haracin kendisine verilmesini sart kostu, Bir rivayete göre ise Dar Ebcerd'in haracinin her sene kendisine verilmesi sartini kosmustu. Ancak Dar Ebcerd halki, haraci Hasan'a vermeye yanasmadilar. Buna bedel olarak Muaviye, Hasan'a her sene 6.000.000 dirhem para vermeyi taahhüd etti. Hicretin kirkdokuzuncu senesinde vefat edinceye dek Hz. Hasan, Muaviye'nin yanina her gelisinde bu paraya ek olarak Muaviye'den bazi armagan ve hediyeeler de alirdi.

Muhammed b. Sa'd, Muhammed b. Sirin'in söyle dedigini rivayet etmistir: "Muaviye, Kûfe'ye girip de Hasan onunla be/atlastigi zaman taraftarlari, Muaviye'ye söyle dediler:

"Ali'nin oğlu Hasan'a, bir hutbe irad etmesini emret. Çünkü o gençtir, bu isin hakkini veremez. Olaki hutbe irad ederken dili sürçer, böylece insanların gönlündeki yerini kaybeder, degerini yitirir."

Muaviye de Hasan'a, hutbe irad etmesini emretti. Hasan, minbere çıkıp hutbe irad etmeye basladi. Hutbesinde söyle dedi: "Ey insanlar! Eger Cablak ile Cabers arasinda benden ve kardesimden baska dedesi peygamber olan bir adami arayacak olursaniz bosuna yorulmayin, bulamazsiniz. Biz Muaviye'ye bey'at ettik. Müslümanlari kaninin akitilmesini

önlemeyi, akitmaktan daha hayirli gördük. Allah'a yemin ederim ki bilemiyorum, belki bu sizin için bir imtihan ve belirli bir zamana kadar geçinip gitmektir." Böyle derken Muaviye'ye isaret etti. Muaviye bundan ötürü öfkeleni ve Hasan'a:

- Sen böyle yapmakla neyi kasdettin? diye sordu. Hasan da:

- Vallahi Cenâb-i Allah, bundan neyi kasdetmisse ben de bunu kasdettim, dedi. Muaviye, hutbe için minbere çıktı ve Hasan'dan sonra kendisi de bir konusma yaptı.

Baskalarinin rivayetine göre önceki sayfalarda da anlattigimiz gibi Muaviye, bu tavsiyelerinden ötürü kendi adamlarini kinamistir."

Muhammed b. Sa'd, Nüfeyr el-Hadremî'nin söyle dedigini rivayet etmistir: "Ali'nin oğlu Hasan'a dedim ki:

- İnsanlar senin halifelik pesinde olduğunu iddia ediyorlar. Sen buna ne dersin?

- Arapların liderleri, benim elimdedirler. Benim barisik olduğum kimseyle barisiktirlar. Benimle savasan kimseyle savasirlar. Ben, Allah rizasi için halifelikten feragat ettim. Sonra Hicazilardan halifelik içm ikinci bir ayaklanma mi isteyeceğim."

Muhammed b. Sa'd, Zeyd b. Eslem'in söyle dedigini rivayet etmistir: "Adamin biri, Medine'de bulunan Hasan'm yanina gitti. Hasan'm elinde bir mektup vardi. Adam sordu:

- Bu nedir?

- Muaviye'nin oğlu beni bu mektubuyla tehdit ediyor.

- Sen ona karsi insafli davranmistin.

- Evet ama ben kiyamet gününde 70.000 veya 80.000 veyahut daha fazla veya daha az sayidaki kimsenin boyunlarindaki damarlardan kan fiskirarak huzuru ilahiye gelmelerinden ve bu dünyada kanlariinin ne sebeple akitildigini Allah'tan sormalarindan korkuyorum. Onun için bunlara insafli davrandim."

Asmaî, Imran b. Abdullah'in söyle dedigini rivayet etmistir:

"Ali'nin oğlu Hasan, rüyasinda alninda "Kulhuvallahu ehad" ayetinin yazili olduğunu görmüs, bu yüzden sevinmisti. Said b. Müseyyeb, bu durumdan haberdar olunca söyle demisti: "Eger Hasan bu rüyayi görmüsse, demek ki eceli çok yakindir." Gerçekten de bu rüyayi gördükten birkaç gün sonra vefat etti."

Ebu Bekir b. Ebi'd-Dünya, Umeyr b. îshak'm söyle dedigini rivayet etmistir:

"Ben ve baska bir Kureysli adam, Hasan'in yanina gittik. Biraz sonra kalkip

disari çıktı, tekrar döndü ve söyle dedi: "Az önce cigerimden bir parçayı disari attım ve o parçayı su çöple evirip çevirdim. Defalarca bana zehir içirildi, ama bu defaki kadar şiddetli bir zehir içirilmiş değildi." Böyle dedikten sonra da yanimdaki arkadaşima da söyle dedi:

- Benden birsey isteyemeyeceğin bir zaman gelmeden önce şimdi benden iste.

- Senden birey istedigim yok. Allah sana afiyet versin.

Böyle dedikten sonra Hasan'ın yanından çıkıp gittik. Ertesi gün yanma tekrar gitmek istedigimizde çarsidan geçerken onun yere düsmüs vaziyette olduğunu gördük. Kardesi Hüseyin, gelip yanibasmda oturdu ve söyle sordu:

- Ey kardesim! Sana bu kötülüğü yapan kim?

- Sen onu öldürmek mi istiyorsun?

- Evet.

- Eger bu kötülüğü bana yaptığını zannettigin kisi, benim düşündüğüm kimse ise biliyorum ki, Allah benim intikamimi alma hususunda senden daha güçlüdür (Allah daha güçlü, daha cezalandiricidir.). Eger o zannettigim kimse degilse o zaman benim yüzümden suçsuz bir adami öldürmeni istemem."

Muhammed b. Ömer el-Vakidî, Ümmü Bekr Binti Misver'in söyle dedigini rivayet etmistir: "Hasan'a defalarca zehir içirildi, her defasında da ölümden kurtuldu. Ancak vefatina sebep olan son defadaki zehir içirilisinde o zehir onun cigerine karismisti. Vefat edince Hasimilerin kadinklari bir ay müddetle ona agit yaktilar."

Vakidî dedi ki: Hz. Aise'nin ifadesine göre Hasimilerin kadinklari Hasan için bir sene boyunca yas tuttular."

Yine Vakidî, Hasan'ın oğlu Abdullah'ın söyle dedigini rivayet etmistir: "Ali'nin oğlu Hasan, çok kadınla evlenmisti ve evlendigi kadinklari onun yanında çok az süreyle kalirlardi. Evlendigi bütün kadinklari, mutlaka onu severler ve onu baskalarından kiskanirlardi. Anlatildigina göre ona zehir içirilmiş, ama ölümden kurtulmustu. Tekrar içirilmiş, yine ölümden kurtulmustu. Sonuncu kez içirildiginde vefat etmistir. Can çekisirken yanma gelen tabib onun içtigi zehirin, bagirsaklarini parçaladigini söylemisti. Bunun üzerine Hüseyin, Hasan'a dedi ki:

- Ey Muhammed'in babasi, sana bu zehiri içireni bana söyle?

- Niçin ey kardesim?

- Onu öldüreceğim. Vallahi seni defnetmeden önce onu öldüreceğim. Ya

ona güç yetiremem ya da yanma ulaşamayacağım bir yerde olur. Bunun disında o neredeyse öldüreceğim.

- Ey kardesim, bu dünya geçici ve fani birkaç geceden ibarettir. Birak da onunla Allah'in huzurunda hesaplasayım." Böyle dedi ve kendisine zehir içiren kimsenin adini söylemedi.

Bazi kimselerin söyle dediklerini duymusum:

"Muaviye, Hasan'a zehir içirmeleri için bazi hizmetçilerine ödül vade tms."

Muhammed b. Sa'd, Ümmü Musa'nın söyle dedigini rivayet etmistir: Ca'de binti Es'av b. Kays, Hasan'a zehir içirdi. Hasan da bu yüzden hastalandi. Kirk gün süreyle altina bir legen konuluyor, o legen çıkarildikten sonra bir baska legen getirilip konuluyordu."

Muaviye'nin oğlu Yezid, Hasan'in hanimi Ca'de binti Es'as'a haber göndererek: "Hasan'i zehirle, o öldükten sonra ben seninle evlenirim." demis ve Ca'de de onun bu istegini yerine getirmisti.

Hasan öldükten sonra Ca'de, Yezid'e haber göndererek kendisiyle evlenmesini istemis, ancak Yezid su karsiligi vermisti: "Vallahi biz seni Hasan'a layik görmemistik, kendimize mi layik görecegiz?" Bence bu sahih bir rivayet degildir. Hele Yezid'in babasi Muaviye'nin, böyle birsey yapmasi hiç mi hiç düşünülemez.

Hasan'm, Ca'de tarafından zehirlenmesiyle ilgili olarak Kesir Nemre söyle bir siir söylemistir:

"Ey Ca'de! Hasan'a agla, aglamaktan usanma.

Ona gerçek bir aglayisla agla, aglayisin sahte olmasin.

Evine onun gibisini koyamazsin artik, insanlar arasinda ne pabuçlu, ne yalm ayakli hiç kimseyi ona benzer göremezsın.

O adami kasdediyorum ki, ailesi onu öyle bir zamana teslim ettiler ki, o zaman kuraktır.

O zamandan ürün isteniliyor ama ürün vermiyor.

Atesi yakildigi ve tutusturulduğu zaman Hasan'm benzersiz asaleti o atesin alevlerini yükseltir ki, o atesi, ayaklari zincire bagli perisan halli bir kimse görmesin, ya da ehil olmaya lâayik olmayan kavmin bir ferdi görmesin.

Ey ogulcugum! Eti hasliyorsun, haslandiginda o eti yiyecek bir kimse yok."

Süfyan b, Uyeyne, Rakabe b. Maskala'nın söyle dedigini rivayet etmistir:

"Hasan can çekisirken: "Beni evin avlusuna çıkarin ki, göklerin melekûtuna bakayım." dedi. Yatagini avluya çıkardilar, basini semaya dikip söyle dedi: "Allah'im, ben kendi nefsimi senin yanında sayiyorum, nefisler arasinda benim nefsim bana çok kiymetlidir."

Allah, ona o kadar lütuf ve ikramda bulunmustu ki o, kendini Allah katında sayıyordu."

Abdurrahman b. Mehdi dedi ki: Süfyan-i Sevrî hastalanıp, hastalığı ağırlaştığı zaman tahammülsüzlük gösterdi, merhum İbn Abdülaziz onu ziyarete gitti ve ona şöyle dedi:

"Ey Ebu Abdillâh! Bu ne tahammülsüzlüktür? Oysa sen altmış sene müddetle kendisine ibadet ettigin, kendisi için oruç tuttugun, namaz kıldığın, hac ettigin bir Rabbin huzuruna variyorsun. Daha niye tahammülsüzlük gösteriyorsun." Onun bu sözü karşısında Süfyan-i Sevrî, rahatladı ve kendine geldi."

Ebu Nuaym dedi ki: "Hz. Hasan'ın hastalığı şiddetlendiği zaman tahammülsüzlük gösterdi, yanına bir adam gelip şöyle dedi:

- Ey Muhammed'in babası! Bu ne tahammülsüzlük? Oysa ruhun cesedinden ayrılıyor ve sen baban Ali ile anan Fatima'nın yanına, deden Hz. Peygamber ile, ninen Hatice'nin, amcaların Hamza ile Cafer'in; dayıların Kasım, Tayyib, Mutahhar ve İbrahim'in, teyzelerin Rukiyye, Ümmü Külsüm ve Zeyneb'in yanına gidiyorsun.

Adamin bu sözü karşısında Hz. Hasan rahatladı. Baska bir rivayette anlatıldığına göre Hz. Hasan'a bu sözleri söyleyen kimse Hüseyin'dir. Böyle diyen o adama veya Hz. Hüseyin'e cevaben Hasan şöyle demisti:

- Ey kardeşim, ben Allah'ın bir emrinden çıkıp, baska bir emrine giriyorum, ama böylesi bir emri görmüş değilim. Allah'ın bazı yaratıklarından ayrılıp baska yaratıklarının yanına gidiyorum ki, böylesi yaratıkları da asla görmüş değilim.

Onun bu cevabı karşısında Hüseyin ağlamisti. Allah ikisinden de razı olsun."

Vakidî, Cabir b. Abdullah'ın şöyle dedigini rivayet etmistir: "Hasan vefat ettiği gün nerede ise Hüseyin ile Mervan b. Hakem arasında fitne çıkacakti. Hz. Hasan, kardeşi Hüseyin'e Rasûlullah'm yanına defnedilmesi için vasiyette bulunmustu ama oraya defnedilmesi hususunda bir direnis ve fitne ile karşılaşılacak olursa Bakî mezarlığına defnedilmesini tavsiye etmistir. Ancak o zaman Muaviye tarafından azledilmiş olan ve Muaviye'nin gönlünü kazanmak isteyen Mervan, Hasan'ın Rasûlullah'm yanına defnedilmesine itiraz etmis, bunu kabul etmemisti. Mervan, Hasimogulların sürekli düşmanı idi, bu düşmanlığı ölümüne kadar sürdürmüştü. Ben o gün Hz. Hüseyin'e şöyle dedim:

"Ey Abdullah'ın babası! Allah'tan kork. Fitneye sebebiyet verme. Kardeşin Hasan, senin böyle yapmana razı olmadı, senonu annesinin yanına Bakî mezarlığına defnet." Ben böyle dedim. O da bu dedigimeuydu."

Baska bir rivayette anlatildigina göre ölmeden önce Hasan, öldüğü takdirde Rasûlullah'm yanma defnedilmesi için izin istemek maksadiyla Hz. Aise'ye haber göndermis. Hz. Aise de ona bu hususta izin vermisti. Ancak Hz. Hasan vefat ettigi zaman Hz. Hüseyin silahim kusanmis, ona karsi Ümeyye ogullari da silahlanmislar ve: "Hasan'm, Rasûlullah'm yanina defnedilmesine müsaade etmeyiz. Osman, Bakî mezarligina defnedilsin de Hasan, Rasûlullah'm yanma defnedilsin, olur mu böyle sey?" demislerdi. İnsanlar, fitne çıkmasindan korktugu için Sa'd b. Ebi Vakkas, Ebu Hüreyre, Cabir ve Ibn Ömer, Hz. Hüseyin'e savasmamasini tavsiye ettiler. Oda bu tavsiyeye uyarak kardesi Hasan'i, annesi Fatima'nın mezarinin yakınında ki Bakî mezarligina defnetti. Allah ondan razı olsun.

Süfyan-i Sevrî, Ebu Hazim'in söyle dedigini rivayet etmistir:

«Hasan vefat ettigi gün Hüseyin, Said b. As'i öne çıkardi. O da Hz. Hasan'm cenaze namazini kildirdi. "Eger sünnet olmasaydi Said'i öne geçirmezdim." dedi.»

Muhammed b. Ishak, Beni Sa'd Beklin azadlisi Müsavir'in söyle dedigini rivayet etmistir: Hasan öldüğü gün Ebu Hüreyre'nin Rasûlullah'm mescidinde kalkip yüksek sesle söyle dedigini gördüm:

"Ey insanlar! Rasûlullah'm sevgilisi öldü. Bugün ona aglayin." İnsanlar, Hasan'm cenaze merasimine katildilar. Kalabalık o kadar fazla idi ki, izdihamdan Bakî mezarligina sigamadilar, kadınlar ve erkekler yedi gün süreyle ona agladilar, Hasimilerin kadınları, bir ay müddetle ona agıt yaktılar. Yine Hasimi kadınları, onun için bir sene süreyle yas tuttular."

Yakub b. Süfyan, Cafer b. Muhammed'in babasi Muhammed'in söyle dedigini rivayet etmistir: "Hz. Ali, ellisekiz yasinda öldürüldü, oğlu Hasan da ellisekiz yasinda öldürüldü. Hüseyin de ayni yasta öldürüldü. Allah hepsinden razı olsun."

Sube, Ebu Bekir b. Hafs'in söyle dedigini rivayet etmistir: "Sa'd ile Ali'nin oğlu Hasan, Muaviye'nin emirliginin onuncu senesinde vefat ettiler."

Âliye, babasi Muhammed'den naklen Cafer'in söyle dedigini rivayet etmistir: "Hasan kirkyedi yasinda iken vefat etti." Birçok kimselerde böyle demislerdir. Sahih olan rivayet budur. Meshur kavle göre Hasan, hicretin kirkdokuzuncu senesinde vefat etmistir. Nitekim biz de böyle dedik. Baskalari ise onun hicri ellinci senede vefat ettigini söylemislerdir. Ellibirinci senede veya ellisekizinci senede vefat ettigini söyleyen zayıf rivayetler de vardır. [24]

Hicretin Ellinci Senesi

Bir görüşe göre bu sene Ebu Musa el-Es'arî vefat etmistir. Sahih kavle göre

ise Ebu Musa, hicretin ellikinci senesinde vefat etmistir, Nitekim bu konu ileride de anlatilacaktır. Bu senede Muaviye, insanlara haccettirdi, bir kavle göre ise Muaviye'nin oğlu Yezid haccettirdi.

Bu sene Medine valisi Said b. As idi. Küfe, Basra, Mesrik, Sicistan, Fars, Sind ve Hind illerinin valisi Ziyad idi. Bu senede Beni Nehsel kabilesi, sair Ferazdak'i Ziyad'a sikayet ettiler, Ferazdak, da Ziyad'dan kaçip Medine'ye gitti. Ferazdak, bir kasidesinde Ziyad'i asin derecede hicvetmis. Bu sebeple Ziyad'dan kaçip Medine'ye gitmisti. Oranın valisi Said b. As'a siginmis, bu konuda siirler söylemisti. Ziyad'm vefatina kadar Mekke ile Medine arasinda dolasmis, Ziyad vefat edince tekrar beldesine dönmüstü.

Vakidi'nin rivayetine göre Muaviye, Hz. Peygamber minberini Medine'den Sam'a götürmek istemis ve Peygamber Efendimiz'in hutbe irad ederken elinde tuttuğu degnegi almak istemis, nihayet Ebu Hürey-re ile Cabir b. Abdullah ona söyle demislerdi: "Ey mü'minlerin emiri, böyle yapma. Allah'tan kork. Rasûlullah'm yerlestirdigi bir minberi buradan alip götürmen uygun olmaz. Onun hutbe irad ederken elinde tuttuğu degnegi Medine disina çıkarman dogru degildir." Muaviye de onların bu uyarisi üzerine bu niyetinden vazgeçti. Ancak minbere alti basamak ekledi ve bu hususta gerekçesini de insanlara açıkladi.

Vakidi'nin rivayetine göre halifelige geçen Abdülmelik b. Mervan da kendi döneminde yine ayni seyleri yapmak istemis, ancak kendisine "Muaviye de böyle yapmak istemisti, ancak bundan vazgeçmisti." denildiginde o aldiris etmemis, minberi yerinden sökmeye çalışirken güneş tutulmuş, bu yüzden o da bu niyetinden vazgeçmisti.

Abdülmelik'in oğlu Velid de hacca geldiginde yine ayni seyleri yapmak isteyince ona söyle denilmisti: "Muaviye ile baban da böyle yapmak istemisler, ancak sonra bu niyetlerinden vazgeçmislerdi." Said b. Müseyyeb, bu hususta Ömer b. Abdülaziz ile konusmuş ve Velid'in bu niyetinden vazgeçmesini kendisine öğütlemesini istemis, yapılan nasihat-lar neticesinde Velid de bu kararından vazgeçmisti. Sonra Süleyman hac ettigi zaman Ömer b. Abdülaziz, Velid'in minberi ve Rasûlullah'm degnegini alip Sam'a götürmek istedigini ona haber vermis; Said b. Müseyyeb'in onu bu isten men ettigini anlatmış, bunun üzerine Süleyman söyle demisti:

"Abdülmelik'in ve Velid'in böyle yapmış olduklarının bana anlatilmasından rahatsız oluyorum. Bizim böyle yapmamız gerekmez. Dünyayı ele geçirdik. İste dünya elimizdedir. Biz, İslâm'ın bayraklarından bir bayragi ele geçirmek istiyoruz ki, insanlar gelip onu ziyaret etsinler ve o bayragi bizden sonrakilere aktaralım. Aslında Velid ile Abdülmelik'in böyle yapmaları uygun degildi. Allah onlara rahmet etsin."

Bu senede yani hicretin ellinci senesinde Muaviye, Muaviye b. Ha-dic'i Misir

valiligiden azletti, oraya Kuzey Afrika valisi Mesleme b. Muhalled'i tayin etti.

Bu senede Ukbe b. Nafî el-Fihri, Muaviye'nin emri üzerine Tunus ülkesini fethetti. Kayravan'a kadar uzandı. Kayravan'da yırtıcı hayvanların, yılanların, ejderhaların yaşadığı sık ağaçlı bir orman vardı. Ukbe, Allah'a dua etti, orada yırtıcı hayvanlar kalmadı. Öyle ki, o hayvanlar yavrularını alarak o ormandan göçüp gittiler. Yılanlar da deliklerinden kaçıp gittiler. Berberilerden çoğu Müslüman oldu. İşte orada Kayravan şehri kuruldu.

Bu senede Büsr b. Ertat ile Süfyan b. Avf, Rum illerine gazaya gittiler. Yine bu senede Fudale b. Ubeyd denize açılıp gaza yaptı.

Bu senede Midlac b. Amr es-Sülemî adındaki büyük sahabe vefat etti. Bu zat, Rasûlullah'la birlikte bütün gazalara katılmıştı. Sahabeler arasında bunun adının anıldığını görmüş değilim. [25]

Hüey B. Ahtab'ın Kızı Safiye

Bu hanımın soy kütüğü şöyledir: Safiye binti Hüey b. Ahtab b. Sube b. Salebe b. Abd b. Ka*b b. Hazrec b. Ebi Habib b. Hadr b. Nahham b. Nahun. Mü'minlerin annesidir. Yani Rasûlullah'ın zevcesidir. Nadir oğulları kabilesinden olup Harun (a.s.)'un neslindendir. Babası ve amcası oğlu Ahtab ile birlikte Medine'de idi. Rasûlullah (s.a.v.), Nadir oğullarını Medine'den sürgün edince bunlar Hayber'e gittiler. Babası Beni Kurayza savaşında öldürüldü. Rasûlullah (s.a.v.), Hayber'i fethettiğinde bu hanım esirler arasında bulunuyordu. Dihye b. Halife el-Kelbi'nin payına düştü. Safiye'nin güzelliği ve hükümdar kızı olduğu Rasûl-ullah'a anlatıldığında Rasûlullah, onu kendine ayırdı ve bedelini Dih-ye'ye ödedi. Safiye de Müslüman oldu. Rasûlullah da onu azad edip kendine es olarak aldı. Sahba denen yere varıldığında onunla gerdege girdi. Safiye'nin saçını tarayan kadın, Ümmü Süleym idi. Safiye, daha önce amcası oğlu Kinane b. Ebi Hukayk'ın zevcesi idi. Savasta öldürüldüğünde Safiye dul kaldı. Rasûlullah (s.a.v.), Safiye'nin yanagında tokat izi gördü. Ona:

- Bu nedir? diye sorunca Safiye şöyle cevap verdi:

- Rüyamda ayın Medine tarafından çıkıp geldiğini ve kucagıma düştüğünü gördüm. Bu rüyamı amcam oğluna (kocama) anlattığımda o beni tokatladi ve: "Sen Medine hükümdarıyla evlenmek mi istiyorsun?" dedi. İşte bu iz, o tokattan kalmadır.

Safiye, ibadet, takva, zahidlik, iyilik ve sadaka verme bakımından kadınların lideri ve hanımefendi siydi. Allah, ondan razı olsun ve onu hosnudsun.

Vakıf'ın ifadesine göre Safiye, hicretin ellinci senesinde vefat etmiştir.

Baskalarinin ifadesine göre ise hicretin otuz altinci senesinde vefat etmistir. Ama sahih olan, Vakidî'nin ifadesidir. [26]

-
- [1] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/9-14.
- [2] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/14-23.
- [3] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/23-28.
- [4] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/29-32.
- [5] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/33-36.
- [6] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/39-40.
- [7] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/40-42.
- [8] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/42-43.
- [9] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/43.
- [10] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/44.
- [11] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/44.
- [12] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/44-45.
- [13] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/45.
- [14] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/45.
- [15] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/46.
- [16] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/47-51.
- [17] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/52-54.
- [18] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/55-57.
- [19] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/58.
- [20] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/58.
- [21] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/58-59.
- [22] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/60-61.
- [23] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/62-63.
- [24] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/63-80.
- [25] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/81-82.
- [26] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/82-83.
-

Ümmü Sureyk El-Ensârîye.	1
Amr B. Ümeyye Ed-Damrî	2
Cübeyr B. Mut'im..	2
Hassan B. Sabit	2
Hakem B. Amr B. Mecda' El-Gifarî	2
Dihye B. Halîfe El-Kelbi	3
Akil B. Ebî Talîb.	3
Ka'b B. Malik El-Ensârî Es-Sülemî	4
Mugîre B. Sube.	4
Cüveyriye Bîntî Harîs B. Ebi Dirar El-Huzaîye El-Müstalîkîye .	6
Hicretin Ellîbîrîncî Senesi	6
Cerîr B. Abdillâh El-Becelî	14
Cafer B. Ebi Süfyan B. Abdülmuttalîb.	15
Harise B. Numan El-Ensârî En-Neccarî	15
Satd B. Zeyd B. Amr B. Nüfeyl El-Kuresî	15
Abdullah Enis B. Cüheni Ebu Yahya El-Medeni	16
Ebu Bekre Naki B. Haris.	16
Meymune Bîntî Haris.	17
Hicretin Ellîikinci Senesi	17
Bu Senede Vefat Eden Önde Gelen Sahsiyetler Halid B. Zeyd B. Küleyb .	17
Ebu Musa El-Es'arî	19
Abdullah B. Mugaffel El-Müzenî	20
Imran B. Husayn B. Ubeyd.	20
Ka'b B. Ucre El-Ensârî Ebu Muhammed El-Medenî	20
Muaviye B. Hadîc.	20
Hani B. Niyar Ebu El-Belevî	21
Hicretin Ellîüçüncü Senesi	21
Rüveyfî B. Sabit	22
Sa'sa'ab. Naciye.	23
Cebele B. Eyhem El-Gassanî	24
Hicretin Ellidördüncü Senesi	28
Bu Senede Vefat Eden Meshur Sahsiyetlerden Bazilari Üsame B. Zeyd B. Harise El-Kelbî	29
Sevban B. Müceddid.	29
Cübeyrb. Müt'im..	30
Haris B. Rib'i	30
Hüveytib B. Abdîluzzâ El-Amîrî	31
Mabed B. Yerbu B. Ankese.	33
Mürre B. Surahil El-Hemedanî	33
Nuaymanb.Amr.	33
Sevde Bîntî Zem'a.	33

Ümmü Sureyk El-Ensârîye

Bunun, Amiriye kabilesinden olduğu da söylenir. Bu kadın, kendini Rasûlullah (s.a.v.)'a hibe etmistî. Bir kavle göre Rasûlullah, onu kabul etmiş, baska bir kavle göre ise onu kabul etmemistir. Kendisi de Rasûlullah'tan sonra, ölünceye kadar baska bir erkekle evlenmiş degildir. Müsrikler kendisine su vermedikleri zaman gökten kendisine bir kova su verilerek içirilmiş ve bunu gören müsrikler o esnada Müslüman olmuşlardî. Asil adi Gaziye'dir. Azile olduğu da söylenir. Sahih kavle göre Beni Amir kabilesin dendir. İbn Cevzî'nin ifadesine göre hicretin ellinci senesinde vefat etmistir. [1]

Amr B. Ümeyye Ed-Damrî

Büyük sahabelerdendir. Uhud gazvesinden sonra Müslüman olmustur. İlk olarak Bir-i Maune gazvesine katılmıştır. Rasûlullah (s.a.v.), Ümmü Habibe'yi kendisine nikahlamasi ve Habesistan'da kalan Müslümanlari getirmesi için onu Necasi'ye göndermistî. Onun çok güzel isleri ve övgüye layik faaliyetleri vardı. Allah ondan razî olsun. Muaviye'nin halifeligi döneminde vefat etmistir.

"el-Muntazam" adli kitabinda Ebu'l-Ferec İbn Cevzî'nin anlattigina göre hicretin ellinci senesinde Cübeyr b. Mut'im, Hassan b. Sabit, Hakem b. Amr el-Gifarî, Dihye b. Halife el-Kelbî, Akil b. Ebi Talib, Amr b. Ümeyye ed-Damrî, KaT) b. Malik, Mugire b. Sube, Cüveyriye binti Haris, Safiye binti Hüvey ve Ümmü Sureyk el-Ensârîye vefat etmişlerdir. Allah, tamamından razî olsun. [2]

Cübeyr B. Mut'im

Bu zatin soy kütüğü şöyledir: Cübeyr b. Mut'im b. Adiy b. Nevfel b.Abdumenaf el-Kuresi en-Nevfelî. Künyesi, Ebu Muhammed'dir. Ebu Adiy el-Medenî künyesiyle künyelenmiş olduğuna dair baska bir rivayet de vardır. Müsrik iken Bedir esirlerinin fidyelerini ödemek üzere Rasûlullah'a gelen heyet arasında bulunuyordu. Rasûlullah (s.a.v.), Tür sûresini okurken: "Onlar, yaratan olmaksizin mi yaratıldılar. Yoksa yaratanlar kendileri midir?" ayet-i kerimesini duyunca kalbine islâmiyet girdi. Sonra Hayber senesinde Müslüman oldu. Mekke fethi esnasinda Müslüman olduğuna dair baska bir rivayet varsa da dogru olan rivayete göre o, Hayber senesinde Müslüman olmustur. Kureyslilerin Önde gelen ve neseb ilmini en iyi bilen sahsiyetlerindendi. Neseb ilmini Ebu Bekir es-Siddik'tan

Öğrenmisti. Meshur kavle göre o, hicretin elli-sekizinci senesinde vefat etmistir. Ellidokuzuncu senesinde vefat ettigine dair baska bir rivayet de vardir. [3]

Hassan B. Sabit

Bu zat, Islâm sairidir. Sahih kavle göre hicretin elli dördüncü senesinde vefat etmistir. Nitekim bununla ilgili açıklama ileride de verilecektir. [4]

Hakem B. Amr B. Mecda' El-Gifarî

Rafi b. Amr'm kardesidir. Kendisine Hakem b. Akra da denilirdi. Büyük sahabelerdendi. Ehli esekleri yemekten menedici bir tek hadisi, Buhari nezdinde sabittir. Ziyad b. Ebihi, onu Esel daglarına dogru gazaya gönderdi. Çok miktarda ganimet elde etti. Ziyad, ona Muaviye adina bir mektup göndererek ganimetlerin içindeki altın ve gümüsleri ayırıp Muaviye'nin beytül- malina göndermesini emretti, ancak o, bu emri dinlemeyip söyle dedi: "Allah'in kitabi, mü'minlerin emirinin mektubundan önde gelir. O, Peygamber (s.a.v.)'in su hadisini duymamis midir?: "Allah'a isyan olan yerde yaratiga itaat edilmez." Böyle dedikten sonra ganimetleri insanlara dagitti. Anlatildigina göre bu yüzden hapse atildi ve bu senede vefat edinceye dek hapiste kaldi. Baska bir rivayete göre ise o, hicretin elli birinci senesinde vefat etmistir. Allah ona rahmet etsin. [5]

Dihye B. Halife El-Kelbi

Büyük sahabedir. Yakisikli idi. Bunun için Cebrail, çoğunlukla o-nun suretine bürünerek Peygamber (s.a.v.)'e gelirdi. Peygamber {s.a.v.}, onu elçi olarak Kayser'e gönderdi. Islâmiyet'in ilk zamanlarında Müslüman oldu. Ancak Bedir savasında hazır bulunmadi. Fakat sonraki savaşlara katildi. Daha sonra Yermük savasma katildi. Dimask'in batisinda Mürre denen yerde ikamet etti. Muaviye'nin halifeligi döneminde vefat edinceye dek orada kaldi.

Bu senede Abdurrahman b. Semüre b. Habib b. Abdiü's- Sems el-Kuresi Ebu Said el-Absemî de vefat etti. Bu zat, Mekke fethi esnasinda Müslüman oldu. Bir rivayete göre Mu'te gazvesine katilmistir. Horasan illerine gazaya gitti. Sicistan, Kabil ve baska yerleri de fethetti. Di-mask'ta bir evi vardi. Basra'da ikamet etti. Merv sehrinde ikamet ettigine dair baska bir rivayet de vardir. Muhammed b. Sa'd ile baskalarinin ifadesine göre o, hicretin ellinci senesinde Basra'da vefat etmistir. Elli birinci senede vefat ettigine dair baska bir rivayet de vardir. Namazim Ziyad kildirdi. Geride birkaç erkek çocuk birakti. Cahiliye döneminde ai Abdülkilal idi. Abdükelub oldugu da söylenir. Abdülka'be adini tasimis olduguna dair zayıf bir kavil de vardir. Müslüman olunca Rasûlullah (s.a.v.), ona Abdurrahman adim verdi.

Muaviye ile Hasan arasında elçilik yapan iki kisten biri oldu. Allah, ikisinden de razı olsun.

Bu senede Osman b. Ebi'l-As es-Sakafî Ebu Abdillâh et-Taifî vefat etti. Hem bu zâtın, hem kardeşi Hakem'in sahabîliği vardır. Sakif kabilesinin heyetiyle birlikte Rasûlullah (s.a.v.)'a gelmiş, Rasûlullah (s.a.v.), onu Taife valî tayin etmişti.

Hız. Ebu Bekirle Hız. Ömer, onu bu görevde bırakmışlardı. Uzun süre Taiflerin valiliğini yaptı, nihayet hicretin ellinci senesinde vefat etti. Baska bir rivayete göre hicretin ellibirinci senesinde vefat etmiştir. Allah ondan razı olsun. [6]

Akil B. Ebî Talib

Hız. Ali'nin kardeşidir. Cafer'den on yaş büyüktür. Cafer ise, Hız. Ali'den on yaş büyüktür. Nitekim Talib de Akil'den on yaş büyüktür, hepsi Müslüman olmuşlardı, ancak Talib Müslüman olmamıştı. Akil, Hudeybiye'den önce Müslüman olmuş, Mu'te savaşına katılmıştı. Ku-reysliler arasında neseb ilmini en iyi bilen kimseydi. Hicret edip mallarını Mekke'de bırakan yakınlarının mallarına mirasçı oldu. Muaviye'nin halifeliği zamanında vefat etti.

Bu senede Amr b. Hamk. Kahin el-Huzaî vefat etti. Bu zat, Mekke fethinden önce Müslüman olmuş ve hicret etmişti. Baska bir rivayette anlatıldığına göre o, Veda haca senesinde Müslüman olmuştur. Bir hadiste varid olduğuna göre Rasûlullah (s.a.v.), Cenâb-i Allah'ın onu gençliğinden yararlanma mazhariyetine nail kılması için dua etmiştir, o da seksen sene yaşamış ve ömründe sakalında bir tek beyaz kil görülmemişti. Buna rağmen o, Hız. Osman'a hücum eden dört kisten biriydi. Bundan sonra Hız. Ali'nin taraftarlarından olmuş, onunla birlikte Cemel ve Siffin savaşlarına katılmıştı. Hicr b. Adiy'e yardımcı olanlardan biri olduğu için Ziyad onu takip etmiş, yakalatmak istemiş, ancak o, Musul'a kaçmıştı. Muaviye, Musul valisine haber gönderip aramalarını emretmiş, onu arayıp bulmuşlardı. Bir mağarada gizlendiğini gördüklerinde onu bir yılan sokmuş ve ölmüştü. Musul valisi, kafasını kopararak Muaviye'ye göndermiş ve kafası Sam'da ve diğer beldelerde dolastı-ılmıştır. Halk arasında kesik bası dolastırılan ilk kişi, Amr b. Hamk olmuştur.

Sonra Muaviye, onun kesik basını karısı Amine binti Serid'e göndermişti. Amine zindandaydı. Kesik bas onun kucagina atılmıştı. Karısı Amine, elini onun alnı üzerine indirmiş, dudagını kapatmış ve şöyle demişti: Uzun süre onu benden gizlediniz, sonra ölü olarak bana hediye ettiniz. Ne kendisi benden dargın ne de ben kendisinden dargın olarak bana gelen bu hediyeye, hoş geldin diyorum. [7]

Ka'b B. Malik El-Ensârî Es-Sülemî

islâm sairidir. Islâmiyet'in ilk zamanlarında Müslüman olmus, Akabe bey'atmda hazır bulunmustu. Buhari ve Müslim'in sahihlerinde de sabit olduğu gibi Cenâb-i Allah'ın, onun tevbesini kabul edisiyle ilgili hadisten anlaşıldığı üzere o, Bedir gazvesine katılmamıştır. Tebük gazvesine katılmayıp geride kalan üç kisten biriydi. Bunu tefsirimizde detaylı olarak anlatmıştık. Tebük gazvesinde de bunu nakletmıştık. İbn Kelbî, onun Bedir savasına katıldığını söylerken yanılmıstır ve yine onun hicri kırk birinci seneden önce vefat ettiğini söylerken de yanılmıstır. Ondan daha bilgili olan Vakidî'nin ifadesine göre KaT?, hicretin ellinci senesinde vefat etmiştir. Kasim b. Adi/in ifadesine göre ise hicretin ellibirinci senesinde vefat etmiştir. Allah ondan razı olsun. [8]

Mugîre B. Sube

Bu zatin soy kütüğü şöyledir: Mugire b. Sube b. Ebi Amir b. Mes'ud Ebu İsa. Künyesi, Ebu Abdillâh es-Sakafî'dir. Urve b. Mes'ud es-Sakafî, Mugire'nin babasının amcasıdır. Mugire, Arap dahilerinden ve ileri görüslülerinden idi. Hendek savaşının yapıldığı senede Sakif kabilesinden onüç kişiyi öldürdükten sonra Müslüman oldu. Bunlar, Mukav-kis'in yanından döndüklerinde Mugire tarafından öldürülmüşlerdi. Mugire, bunları öldürdükten sonra mallarını almıstı. Ancak Urve b. Mesud, onların diyetlerini üstlenmiş ve ödemişti.

Hudeybiye'de hazır bulundu. Baris yapıldığı günde de Rasûlullah (s.a.v.)'m yanibasmda kilicini çekmiş olarak duruyordu. Taiflilerin Islâm'a girmelerinden sonra Rasûlullah (s.a.v.), onu ve Ebu Süfyan b.

Harb'i oraya gönderdi ve bu ikisi Lat putunu tahrip ettiler. O putu nasıl tahrip ettiklerim önceki kislmlarda anlatmıstık.

Ebu Bekir es-Siddik, onu Bahreyn'e gönderdi. Yemame ve Yermük savaşlarına katıldı. O zaman gözlerini kaybetti. Baska bir rivayette anlatıldığına göre güneş tutulmuş iken güneşe bakmış ve gözlerinin ferini yitirmisti. Kadisiye savasına katıldı. Hz. Ömer, onu birçok fetihlere gönderdi. Nitekim Hemedan ve Meysan'i fethetti. Sa'd b. Ebi Vakkas tarafından elçi olarak Rüstem'e gönderildi. Bellig bir ifadeyle Rüstem'e hitap etti. Hz. Ömer de onu Basra'ya vali tayin etti. Aleyhine zina sahitligi yapıldığı, ancak bu suçunu sabit görülmediği için Hz. Ömer, onu Basra valiligidinden alıp Küfe valiligine atadı. Hz. Osman da onu bir süre Küfe valiliginde birakti, sonra azletti. Bir kenara çekilip uzlet hayatı yasadi. Hakem hadisesi meydana geldiginde Muaviye tarafına katıldı. Hz. Ali öldürölüpte Muaviye ile Hasan baristiklarında Küfe'ye gitti. Muaviye, onu Küfe valiligine atadı. Meshur kavle göre hicretin ellinci senesine kadar Küfe valiliginde

kaldi ve nihayet ayni senede orada vefat etti.

Muhammed b. Sa'd ile digerleri bu görüstedirler. Hatib de insanlari bu görüste ittifak ettiklerim söylemistir. Hicretin ellinci senesinde yetmis yasinda ramazan ayında Kûfe'de vefat etmistir. Elli sekizinci senede vefat ettigine dair bir rivayet de vardir. Otuz altinci senede vefat ettigine dair nakledilen rivayet tamamen yanlistir.

Muhammed b. Sa'd dedi ki: "Mugire, kumral saçliydi. Alni açikti, dudaklari geriye dogru çekikti, ön disleri kirikti, kafasi iriydi, kollari kalindi, omuzlari arasi genisti. Kafasini ancak dört boynuz delebilirdi."

Sa*bî dedi ki: Kadilar dörttür: Ebu Bekir, Ömer, Abdullah b. Mesud ve Ebu Musa el-Es'arî. Dahiler de dörttür: Muaviye, Amr b. As, Mugire b. Sube ve Ziyad b. Ebihi."

Zührî dedi ki: "Fitne hususunda dahi olan kimseler bestir: Muaviye, Amr b. As, Mugire b. Sube (bu uzlete çekilmis, bir tarafta kendi basina yasiyordu.), Kays b. Sa'd b. Ubade ve Abdullah b. Budeyl b. Verka. Bu son ikisi Hz. Ali ile beraberlerdi."

Ben de derim ki: Siiler derler ki: Korkuluk halinde olan ruhsuz cesetler bestir: Rasûlullah, Ali, Fatrma, Hasan ve Hüseyin. Birbirine zit olanlar da bes kisidir; Ebu Bekir, Ömer, Muaviye, Amr b. As ve Mugire b. Sube.

Sa'bî dedi ki: Mugire'nin söyle dedigini isittim: "Beni hiç kimse yenemedi. Ancak bir defasinda bir delikanli beni yendi. Söyle ki: Ben bir kadinla evlenmek istedim. Bu hususta o delikanliya danistim. Delikanli bana dedi ki:

- "Ey emir! O kadinla evlenmeni uygun görmüyorum.

- Niçin?

- Çünkü bir adamin o kadini Öptüğünü gördüm.

Sonra duydum ki bana böyle diyen delikanli gidip o kadinla evlenmis, kendisine dedim ki:

- Bir adamin o kadini öptüğünü bana söyleyen sen degil misin?

- Evet! Ama o daha küçük yasta iken babasimn onu öptüğünü görmüstüm.

SaTrî dedi ki: Kabise b. Cabir'in söyle dedigini isittim: "Mugire b. Sube ile arkadaslik ettim. Eger bir sehrin sekiz kapi olsa, o kapilardan her birinden mutlaka bir hile ile çıkilacak olsa, Mugire, o kapilari tamamiinden mutlaka birer hile yolu bularak çıkar."

Ibn Vehb'in rivayetine göre Mugire b. Sube söyle demistir: 'Tek kadinla evli olan bir erkegin karisi âdet gördüğü zaman kendisi de âdet görmüs gibi olur. Karisi hastalandığı zaman o da karisiyla birlikte hastalanmis gibi olur.

iki kadın sahibi erkekse, alevlenmekte olan iki ates arasındaki bir kimse gibidir. Ama dört kadınla evli olan erkeğin gözü toktur ve aydındır." Mugire, dört kadını aynı anda nikahlar ve onları aynı anda da bosardı. Abdullah b. Nafî es-Saig dedi ki: "Mugire, üç yüz kadınla evlendi." Baskalarının ifadesine göre Mugire, 1000 kadınla evlenmiştir. 100 kadınla veya seksen kadınla evlenmiş olduğuna dair rivayetler de vardır. [9]

Cüveyriye Bîntü Harîs B. Ebi Dirar El-Huzâîye El-Müstalikîye

Rasûlullah (s.a.v.), bu kadını Müreysî (Beni Müstalik) gazvesinde esir aldı. Bu kadının babası, Müstalik ogulları kabilesinin meliki idi. Cüveyriye, Müslüman oldu. Rasûlullah, onu azad etti ve onunla evlendi. Müstalik ogulları gazvesi esnasında esir alındığı için Cüveyriye, Sabit b. Kays b. Semmas'm payına düsmüstü. Cüveyriye, Sabit ile mûka-teblik akdi yaptı. Mükateblik bedelini ödemesi hususunda kendisine yardımında bulunması için Rasûlullah (s.a.v.)'a geldi. Rasûlullah (s.a.v.), ona şöyle dedi:

- Bundan daha hayırlı birseyi sana söyliyeyim mi?

- Nedir o şey ya Rasûlallah?

- Seni satın alır, azad eder ve seninle evlenirim. Rasûlullah (s.a.v.), onu Sabit b. Kays'tan satın alıp azad etti ve

onunla evlendi. Bunun üzerine Müslümanlar, ellerindeki Müstalik ogulları esirlerini, Rasûlullah'ın hisimlandir diyerek serbest bıraktılar. 100 kadar aile böylece özgürlüklerine kavuşmuş oldu. Bu hadise üzerine Hz. Aise, şöyle demisti:

"Cüveyriye kadar ailesine çok bereket sağlayan başka bir kadın

bilmiyorum " Cüveyriye'nin asıl adı Berre idi. Rasûlullah (s.a.v.), ona Cüveyriye adını verdi. Tatlı dilli bir kadındı. İbn Cevzi'nin ifadesine göre o hicretin ellinci senesinde vefat etmiştir. Baskalarının ifadesine göre ise hicretin altmışbesinci senesinde vefat etmiştir. Vakidî ise, şöyle demistir-Cüveyriye, hicretin ellialtmci senesinde vefat etmiştir. Allah, ondan razı olsun ve onu hosnudsun. Doğrusunu Allah bilir. [10]

Hicretin Ellibîrîncî Senesi

Bu senede Hicr b. Adiy b. Cebel b. Adiy b. Rebia b. Muaviye el-Ekber b. Haris b. Muaviye b. Sevr b. Bezig b. Kindi el-Kufi vefat etti. Kendisine Hicru'1-Hayr denilirdi. Arkadan vuran adam anlamına gelen Edber oğlu Hicr de denilirdi. Çünkü babası Adiy, savasta arkasını dönüp kaçan bir adamı vurmuş bu sebeple ona arkadan vuran kişi anlamına gelen Edber adı verilmisti. Hicr, Küfe halkının reislerinden olup Kinde kabilesinden di.

İbn Asakir dedi ki: Hz. Ali'yi, Amma^i, Surahil b. Mürre'yi (veya Su-rahbil

b. Mürre'yi) dinlemistir. Bunlardan hadis almistir. Azadlisi Ebu Leyla da kendisinden rivayette bulunmustur. Ayrica Abdurrahman b. Abbas ile Ebu'l-Bahteri et-Taî de ondan hadis rivayet etmislerdir. Azra kentini fetheden askerlerle birlikte Sam'a gazaya gitti. Hz. Ali ile birlikte Siffin savasina komutan olarak katildi. Dimask'a bagli kasabalardan Azra'ya da gazaya gittigine dair bir rivayet vardir. Orada üzerinde mes-cid bulunan mezari meshurdur. Sonra Ibn Asakir, bazi senetleri Hicr'e dayandirmis ve onun Hz. Ali ile diger zatlardan yaptigi rivayetlerden bazisina deginmistir. Muhammed b. Sa'd, onu sahabelerin dördüncü tabakasi arasinda zikretmistir. Onun bir heyetle birlikte Rasûlullah'a geldigini kaydetmistir. Sonra da onu Kûfeli tabiilerin basinda anmistir. Hicr, taninan sika ravilerindendir. Hz. Ali'den baskasından birsey rivayet etmis degildir. İbn Asakir'in ifadesine göre o, Ammar ile Surahil b. Mürre'den de rivayette bulunmustur.

Ebu Ahmed el-Askerî dedi ki: "Hadisçilerin çoğu, onun sahabe olduguna dair ifadeleri sahih görmemektedirler." Kadisiye savasina katildi. Azra kalesini fethetti. Cemel ve Siffin savaslarina katildi. Hicru'1-Hayr (Hicr b. Adiy) ile Hicru's-Seref (Hicr b. Yezid b. Seleme b. Mürre), Hz. Ali ile birlikte idiler.

Merzübanî dedi ki: Rivayete göre Hicr b. Adiy, kardesi Hani b. Adiy ile birlikte bir heyet arasinda Rasûlullah (s.a.v.)'m yanma geldiler. Bu zat, insanların en abidlerinden ve zahitlerindendi. Anasina çok iyi davranirdi. Çokça namaz kilar ve oruç tutardi.

Ebu Maser dedi ki: "Hicr, abdesti bozulunca mutlaka abdestini yenilerdi. Her abdest alisinda da mutlaka iki rekat namaz kildi."

Imam Ahmed b. Hanbel, Ebu îshak'm söyle dedigini rivayet etmistir: Selman, Hicr'e dedi ki; "Ey İbn Hicr! Eger organların paramparça olsa bile sen imana ulaşamazsın."

Mugire b. Sube, Kûfe'de vali iken hutbesinde Hz. Ali'den söz eder ve Hz. Osman'i övdükten sonra onun taraftarlarını da övüp Ali'yi yerardi. Hicr, buna kizar ve Mugire'yi protesto ederdi. Ama Mugire, yumusak huylu ve vakur bir kimse idi. Hicrin bu protestosuna ses çıkarmaz, onu affeder ve basbasa kaldiklarında ona öğüt verirdi. Böyle yapmasının kötü sonucundan onu sakindirirdi. Çünkü sultana dil uzatmanın vebalinin büyük olduğunu söylerdi, ancak Hicr, bu davranışından vazgeçmezdi. Mugire'nin son günlerinde yine birgün Hicr kalkıp hutbe esnasında Mugire'yi protesto etmiş, yüksek sesle onu kinamis ve maaş verirken kendisini e'n sona bıraktığı için ayıplamıştı. Protesto ederken ayaga kalkmış, insanlar da onunla birlikte ayaklanmışlar, onu tasdik etmiş ve Mugire'yi bu yaptığından dolayı yermişlerdi. Mugire de namazdan sonra gidip hükümet konasına

girmis, komutanların hepsi de onunla birlikte konaga gitmisler ve Hicri bu davranışından dolayı cezalandırması gerektiğini söylemişlerdi. "Çıcr, böyle yapmakla insanların birliğini bozuyor ve emîre karşı ayaklanıyor," demislerdi. Ancak Mugire, onu bağışlamış ve ona karşı yumuşak davranmıştı.

Yunus b. Ubeyd'in anlattığına göre Muaviye, Mugire'ye bir mektup göndererek beytül-maldan kendisine bir miktar para göndermesini emretmişti. Bunun üzerine Mugire de mal ve para yüklü bir kervani Muaviye'ye göndermek üzere yola çıkarmıştı. Hicr de kervan'ın karsısına çıkarak bastaki devenin yularını tutmuş ve: "Allah'a yemin ederim ki, her hak sahibinin hakkı ödenmeden bu kervani bırakmayacağım." demişti. Sakif kabilesinin gençleri de Mugire'ye, "Hicr'in kafasını koparıp sana getirelim mi?" demisler; Mugire ise: "Ben Hicr'e böyle yapmam." demiş ve Hicr'i serbest bırakmıştı. Muaviye, bu durumdan haberdar olunca Mugire'yi valilikten azletmiş, yerine Ziyad'ı atamıştı. Sahih kavle göre ise Muaviye, Mugire'yi vefatına kadar valilikten azletmiş değildir. Mugire b. Sube vefat edince, Basra ile birlikte Küfe şehri de Ziyad'ın uhdesine verilmişti. O esnada Hz. Ali'nin taraftarlarından olan cemaatlar, Hicr'in etrafında toplanmışlar, onunla görüş birliği etmişler, ona destek olmuşlar, Muaviye'ye sövmüşler, ondan uzak olduklarını ifade etmişlerdi. Ziyad, Küfe'de ilk hutbesini irad ederken hutbesinin sonunda Hz. Osman'ın faziletlerini anmış, onu öldürenleri veya onu öldürmeye yardım edenleri kinamış, bunun üzerine Mugire zamanında yaptığı gibi Hicr yine kalkıp protestoda bulunmuş ve Mugire'ye söylediklerini aynen Ziyad'a da söylemiş, ancak Ziyad, ona cevap vermemiş, ona ilismemiş, kalkıp Basra'ya gitmiş, Küfe'de bir hadise meydana getirmemesi için Hicr'i de beraberinde Basra'ya götürmek istemiş, ancak Hicr: "Ben hastayım." deyince Ziyad, ona söyle cevap vermişti:

"Allah'a yemin ederim ki sen dinen, kalben ve aklen hastasın. Allah'a yemin ederim ki eğer bir hadise meydana getirirsen, seni öldürmeye çalışacağım." Ziyad böyle dedikten sonra Basra'ya gitti. Arkadan Hicr ile arkadaşlarının, Küfe'de vali vekili olan Amr b. Harise karşı protestoda bulunduklarını ve minber üzerinde cuma günü onu tasladıklarını duymuş, bunun üzerine Ziyad, kalkıp Küfe'ye gelmiş ve hükümet konagina geçtikten sonra çıkıp mescide giderek sündüsten bir cübbe ve kırmızı ipekten bir sal giyinmiş olarak saçını bası dağınık vaziyette minbere çıkmıştı. Hicr de öncekine nisbetle daha büyük bir kalabalıkla mescitte oturmuştu. Çevresinde 3000'den fazla adam vardı. Hepsi de silahlı idi. Ziyad, hutbe irad etmeye başladı. Allah'a hamd ü senada bulunduktan sonra şöyle dedi:

"Biliniz ki, taskinliğin ve asiliğin sonu vahimdir. Sunlar önce bana karşı

emniyetli davrandılar, şimdi de bana karsi cüretkâr oluyorlar. Allah'a yemin ederim ki, eger durumunuzu düzeltmezseniz anlayacaginiz dilden size hitap eder ve gereken cezayi veririm. Eger Kûfe'yi, Hicr'den ve arkadaslarindan temizlemezsem ve onu kendisinden sonrakiler için ibret haline getirmezsem ben bir hiçim. Ey Hicr, senin anani aglatacagim. Aksam kurtlar sana saldiracaklardir. Su deve çobanina öğüt veriyorum. Eger halini düzeltmezse, aksamleyin kurtlar sana saldiracaktır. Mü'minlerin emirine söyle ve söyle davranmak mecburiyetindesiniz. Bu, onun sizin üzerinizdeki bir hakkidir." Ziyad böyle derken Hicr bir avuç çakıl tasi alip Ziyad'a fırlatti ve: "Yalan söylüyorsun. Allah'in laneti senin üzerine olsun." demis, Ziyad da minberden inip namazi kil-dirmisti. Namazdan sonra hükümet konagina gitmis, Hicr'i yanina çağirtmis ti.

Anlatildigina göre Ziyad, hutbeyi uzatip namazi geciktirdiginde Hicr ona: "Namaz kilalim." diye seslenmis, ancak Ziyad, hutbeye devam etmistti. Hicr namazın vaktinin geçmesinden korktugunda tekrar bir avuç çakıl tasi alip Ziyad'a fırlatmis ve: "Namaz kilalim." diye seslenmis, cemaat da onunla birlikte galeyana gelmistti. Ziyad, bu durumu görünce minberden inmis ve namazi küdirmisti. Namazi kildirdikten sonra Hicr'in durumunu abartili bir sekilde Muaviye'ye bir mektupla bildirmisti. Muaviye de ona bir mektup göndererek: "Hicr5! zincire vurarak yanima gönder." demisti. Ziyad da emniyet amiri Sedded b. Heysem'i Hicr'e göndermis; Hicr'in yaninda yardimcilari varken emniyet amiri Seddad, ona: "Emir seni istiyor." demis, ancak Hicr, Ziyad'm yanma gitmekten imtina etmis, arkadaslari onu korumuslardi. Bunun üzerine emniyet amiri Ziyad'a giderek durumu bildirmis, Ziyad da kabilelerden adam toplayarak bunlari emniyet amiriyle birlikte Hicr'e ve adamlarina karsi göndermis; iki taraf arasinda tas ve sopalarla çarpisma meydana gelmis, emniyet amiri ve adamlari onu ele geçirememislerdi. Muhammed b. Es'as, Hicr'e üç günlük bir süre tanimis ve tekrar ona asker göndererek yakalamak istemis, karsilikli çarpisma neticesinde Hicr'i yakalayip Ziyad'm huzuruna getirmislerdi. Hicr'in adamlari ve kendisine yardım edecegini sandigi taraftarlari fayda vermemislerdi. Huzura götürüldüğünde Ziyad, onu zincire vurup zindana atmıs, on gün zindanda kaldiktan sonra tekrar onu çıkarip Muaviye'ye göndermistti. Gönderirken yaninda, onun halifeye sövdüğünü ve vali ile savastigina sahitlik yapacak bir cemaati da göndermistti. Bu cemaat, Hicr'in: "Halifelik, ancak Ebu Talib oğlu Ali ailesine layiktir." dedigine sahitlik yapacaklardi. Hicr'in aleyhteki sahitleri sunlardi: Ebu Bürde b. Ebi Musa, Vail b. Hicr, Amr b. Sa'd b. Ebi Vakkas, İshak, İsmail, Musa b. Talha b. Ubeydullah, Münzir b. Zübeyr, Kesir b. Sihab, Sabit b. Rib'i ve daha yetmis kisi.

Kadi Süreyh'in de Hicr ve adamlari aleyhinde sahitlik yaptigi söylenmistir.

Ancak o, bunu inkar edip: "Ben, Ziyad'a Hicr'in çok oruç tutan, çok namaz kılan bir adam olduğunu söyledim." demistir. Sonra Ziyad, Hicr ve arkadaşlarını Vail b. Hacer ve Kesir b. Sihab'la birlikte Sam'a gönderdi. Hicr b. Adiy b. Cebele el-Kindî ile birlikte bir grup arkadaşı da vardı. Arkadaşlarının yirmi veya yirmidört kişi olduğu söylenmiştir. Arkadaşlarından bazıları şunlardı: Erkam b. Abdillâh el-Kindî, Serik b. Seddad el-Hadremî, Sayfî b. Fuseyl, Kabise b. Dabia b. Hannele el-Absî, Kerim b. Afif el-Has'amî, Asim b. Avf el-Becelî, Verka b. Sümeiye el-Becelî, Küdam b. Hibban, Abdurrahman b. Hassan el-Uryan (Beni Temim kabilesindendir.), Mahriz b. Sihab et-Temimî ve Abdullah b. Ha-viyye es-Sa'dî et-Temimî. Bunlar, Hicr ile birlikte Sam'a giden arkadaşlarıydı. Sonra Ziyad, arkalarından iki kişi daha peslerine takti ki bunlar da Utbe b. Ahnes (Beni Sa'd kabilesinden) ve Sa'd b. İmran el-Hemedanî idi. Böylece sayıları ondörde tamamlanmış oldu. Anlatıldığına göre Hicr, Muaviye'nin huzuruna vardığında: "Selam sana ey mü'minlerin emiri!" diye selam vermiş. Muaviye de ona çok kızmış ve beraberindekilerle birlikte boynunun vurulmasını emretmiş.

Baska bir rivayette anlatıldığına göre Muaviye, bineğine binerek bunları Azra burcunda karşılamıştır. Bir başka rivayette ise Muaviye, Seniyetü'l-Ukab denen tepenin alt tarafındaki Azra'da kendilerini karşılamaları için bazı görevlileri göndermiş ve görevliler onları Azra'da öldürmüştür. Muaviye, onları öldürmek için su üç kişiyi göndermişti: Hedbe b. Feyyaz el-Kudaî, Hudayr b. Abdillâh el-Kilabî ve Ebu Serif el-Bedevî. Bu görevliler, Hicr ile arkadaşlarının yanına geldiler. Hicr ve arkadaşları, gece boyunca namaz kıldılar. Sabah namazını kıldıklarında Muaviye'nin adamları onları öldürdüler. Meshur olan rivayet budur, pogrusunu Allah bilir. Muhammed b. Sa'd'm anlattığına göre bunlar, önce Muaviye'nin huzuruna varmışlar, ancak Muaviye bunları geri çevirmiş ve Azra'da öldürtmüştür. Muaviye, bunlara nasıl bir muamele uygulayacağını etrafındaki adamlarına sormuş, sonradan bunları Azra burcuna kadar götürmüş, yolda iken bazı arkadaşları bunları öldürmesini, bazılarıysa çeşitli şehirlere sürgün edip dağıtmasını tavsiye etmişler. Bunun üzerine, Muaviye bunlara nasıl bir muamele uygulayacağı hususunda fikrini sormak için Ziyad'a başka bir mektup göndermişti. Ziyad ise: "Eğer Irak hakimiyetim ele geçirmek istiyorsan bunları öldürmen gerekir." diye teklifte bulunmuş, bunun üzerine Muaviye de bunların öldürülmelerini emretmişti. Komutanlardan bazıları bunlardan bir kısmının bağışlanmalarını istemişler, böylece altı kişinin hayatı Muaviye tarafından bağışlanmış, geriye kalan altı kişi öldürülmüştü ki başlarında Hicr b. Adiy vardı. Bir baskası da bu tavrından ve düşüncesinden vazgeçtiği için Muaviye tarafından affedildi. Hz. Osman'a dil uzatan ve haksız şeyler söyleyip Hz. Ali'yi öven birini de Muaviye, Ziyad'a gönderdi. Ziyad: "Bunu

niçin bana gönderiyorsun, aralarında daha kötüsü var." dedi. Adam, Ziyad'm yanma vardığında Ziyad onu diri diri bir göle attı. Göle atılan bu adam Abdurrahman b. Hassan el-Ferrî idi. Azra'da su adamlar öldürülmüştü: Hicr b. Adiy, Serik b. Seddad, Sayfi b. Fuseyl, Kabisa b. Dabia, Mahriz b. Sihab el-Münkarî ve Kudam b. Hibban.

Bazıları bu adamların arefede Mescidü'l- Kasb'da defnedilmiş olduğunu iddia ederler. Sahih rivayete göre bunlar Azra'da defnedilmişler-dir. Anlatıldığına göre kendisini öldürmek istedikleri zaman Hicr şöyle demistir:

- Birakin da abdest alayim.
- Abdestini al bakalim.
- Birakin da iki rekat namaz kılalım (namazı kıldı ve kısa kesti sonra şöyle dedi): Eger ölümden korktuğumu söylemeselerdi namazımı uzatırdım. Zaten bundan öncede çok namaz kılmışım.

Namaz kılmasından sonra infaz edildi. Kendisinin ve arkadaşlarının mezarları kazılmış, kefenleri serilmisti. Cellat, üzerine geldiğinde Hicr'in eklemleri titremeye başladı. Kendisine: "Ben korkak değilim demistin." dediklerinde su karşılığı vermistti:

- Niye korkmüyayım! Mezarımın kazılmış, kefenimin serilmiş, boynuma vurulacak kilicin da kinından sıyrılmış olduğunu görmekteyim.

Onun bu sözü bir atasözü idi. Bundan sonra cellat, Ebu Serif el-Bedevî yanına geldi. (Baska bir rivayete göre ise celladı bir gözü kör olan bir adamdı) Cellat kendisine şöyle dedi:

- Boynunu uzat.
- Kendimi öldürtmem için sana yardımcı olacak değilim. Böyle dedikten sonra cellat vurup onu öldürdü. Hicr, bağlı olduğu zincirlerle birlikte mezara defnedilmesini vasiyet etmistti. Bu vasiyeti yerine getirildi. Baska bir rivayette anlatıldığına göre ölümünden sonra cenaze namazını kılmışlar ve onu yıkamışlardı.

Hiz. Ali'nin oğlu Hasan (r.a)'nin bu hususta şöyle dediği rivayet edilmistir:

- Hicr'in bağlı olduğu zincirler üzerindeyken mi namazını kıldılar?

Onu o haliyle mi mezara gömdüler?

- Evet.
- Vallahi Hicr, onlara karşı haklı olmustur. Kuvvetli rivayetlere göre bu sözü söyleyen kisi, Hiz. Hüseyin'dir. Çünkü Hicr, hicretin ellibi-rinci senesinde veya zayıf bir rivayete göre elliüçüncü senesinde öldürülmüştür. Öyle de olsa böyle de olsa Hiz. Hasan, ondan önce vefat etmisttir. Doğrusunu Allah bilir. Evet Hicr'i öldürdüler. Allah ona rahmet etsin ve onu bağışlasın.

Muaviye, Hicr ve arkadaşlarını öldürdükten sonra mü'minlerin annesi Hz. Aise'nin yanına gidip perde arkasından ona selam verdiğinde Hz. Aise, ona şöyle sormuştu:

- Ey Muaviye! Hicr ve arkadaşlarını öldürdüğün zaman senin yumusak huyluluğun neredeydi?

- Anacığım, milletimden senin gibileri benden uzak kaldığı zaman ben yumusak huyluluğumu yitirdim. Anacığım, sana nasıl bir iyilikte bulunabilirim?

- Sen bana karşı iyi davranıyorsun zaten.

- Allah katında bu benim için yeter. Yarın Aziz ve Celil olan Allah'ın huzurunda benimle Hicr arasında bir muhakeme yapılacaktır."

Baska bir rivayette anlatıldığına göre ise Muaviye, Hz. Aise'ye bu konuda şöyle demiştir: "Hicr'i, aleyhinde şahidlik yapanlar öldürdüler."

İbn Cerir'in rivayetine göre Muaviye, canbogaza geldiği zaman şöyle diyor: "Ey Hicr b. Adiy, seninle aramızda uzun bir muhakeme olacaktır." Bu sözünü üç kez tekrarlamıştı. Doğrusunu Allah bilir.

"Tabakat" adlı eserde Muhammed b. Sa'd, şöyle demiştir: Bazı ilim erbabının anlattıklarına göre Hicr, kardeşi Hani b. Adiy ile birlikte Rasûlullah (s.a.v.)'m yanına gelmiştir. Hani, Hz. Ali'nin arkadaşlarından ve taraftarlarından idi. Ziyad b. Ebî Süfyan, vali olarak Kûfe'ye geldiğinde Hicr b. Adiy'yi yanına çağırttı ve ona şöyle dedi:

"Seni tanıdığımı biliyorsun, ben ve babam Ali'yi severdik. Ama durum değişti. Allah askına benim için kanından bir damla akit ki, ben kanının tamamının dökülmüş olduğunu varsayayım. Dilini tut, evine kapan, dışarlarda fazla dolasma. Canının istediği zaman gel su tahtımdaya otur. Burası senin meclisin olsun. Bütün ihtiyaçların tarafımdan karşılanacaktır. Beni, seni öldürmek mecburiyetinde bırakma. Aceleci bir olduğunu biliyorum. Allah askına kendini koru. Bu sakat davranışlardan uzak dur. Su beyinsizlerle alakayı kes. Korkarım ki, seni görüşünden vazgeçilirler."

Hicr: "söylediklerini anladım." dedi ve evine döndü. Ancak Siiler yanına gidip ona şöyle dediler:

- Vali sana ne söyledi?

- Bana söyle ve söyle dedi."

Ziyad, Basra'ya gitti. Sonra Siiler, sık sık yanına gidip Hicr'e: "Sen bizim seyhimizsin." diyorlardı. Mescide geldiğinde pesine takılıyor, onunla beraber geliyorlardı. Ziyad tarafından Kûfe'de vali vekili olarak bırakılan Arar b. Harise, Hicr'e haber göndererek şöyle dedi: "Etrafında-ki bu

topluluk nedir? Oysa sen valiye söz vermistin." Hicr de, yanina gelen elçiye söyle dedi: "Etranmdaki topluluk sizin yönetiminizi protesto ediyorlar, haydi dön bakalim, arkadaki yollar senin için daha genistir."

Amr b. Harise, bu durumu vali Ziyad'a bir mektupla bildirdi. Mek-, tubunda söyle dedi: "Eger Kûfe'ye ihtiyacin varsa acele gel." Ziyad da acilen Kûfe'ye geldi. Kûfe'ye girisinde Adiy b. Hatem, Cerir b. Abdullah el-Becelî, Halid b. Arfate ile bazi Kûfe esrafini Hicr b. Adi/e gönderdi ki onu, etrafındaki topluluktan ayrilma hususunda uyarsmlar. Bu heyet, Hicr'in yanina vardiginda ona ikazlarda bulundu. Onunla bu konularda konustular, ancak Hicr onlara bir cevap vermedi, aksine, hizmetçisine: *T)eveyi yemledin mi? " diyordu. Devesi, evin içinde bir yere baglanmisti. Heyette bulunan Adiy b. Hatem de ona söyle dedi: "Sen deli misin? Biz seninle konusuyoruz. Sense hizmetçiye deveyi yemleyip yemlemedigini soruyorsun?" Böyle dedikten sonra Adiy b. Hatem, arkadaslarina söyle dedi: "Su bahtsiz ve perisan adamin bu kadar zayif düsecegini sanmiyordum." Böyle dedikten sonra kalkip gittiler, durumun bir kismini Ziyad'a bildirdiler, bir kismini da gizlediler ve Hicr'in iyi bir insan oldugunu söyleyip Ziyad'dan onun için merhamet dilediler, ancak Ziyad onların bu dileklerini kabul etmedi. Aksine Hicr'in üzerine emniyet kuvvetlerini gönderip yakalatti. Onu ve arkadaslarini huzuruna getirtti. Hicr'e söyle dedi:

- Yaziklar olsun sana, neler yapiyorsun sen?
- Ben Muaviye'ye yaptigim bey'atima bagliyim.

Bunun üzerine Ziyad, Kûfelilerden yetmis kisiyi toplayarak onlara "Hicr ve arkadaslari aleyhindeki sahitliklerinizi yazin." dedi, onlar da sahitliklerini yazdilar. Bundan sonra Ziyad, Hicr ve arkadaslarim Muaviye'ye gönderdi.

Hiz. Aise, bu durumdan haberdar olunca Abdurrahman b. Haris b. Hisam'i Muaviye'ye göndererek Hicr ve arkadaslarinin saliverilmelerini istedi.

Hicr ve arkadaslari, Muaviye'nin huzuruna girdiklerinde Muaviye, Ziyad'm kendisine göndermis oldugu mektubu okudu ve görevlilere:

"Bunlari Azra'ya çikarin ve orada Öldürün." diye emir verdi. Görevliler de Hicr ve arkadaslarini Azra'ya götürerek onlardan yedi kisiyi öldürdüler. Sonra Muaviye'nin elçisi gelerek serbest birakilmalarini söyledi. Fakat o esnada Hicr ve arkadaslarindan yedi kisi öldürülmüs oldugu için yedi kisi serbest birakilabildi. Fakat Hicr, öldürülen ilk yedi kisi arasindaydi. Öldürülecegi zaman Hicr, öldürülmeden önce iki rekat namaz kilmak istedigini söyledi, iki rekat namaz kildi ve bu namazini uzatti. Namazim tamamladiktan sonra: "Bu, kildigim en kısa iki rekattir." dedi, serbest birakilmalarini isteyen Hiz. Aise'nin elçisi geldiginde is isten geçmisti.

Muaviye, hacca gittiginde Hiz. Aise ona söyle dedi:

- Hicr'i öldürdüğün zaman yumusak huylulugun nereye gitmisti?
- Halkimdan senin gibilerini yitirdigim için yumusak huylulugu-mu da yitirdim."

Rivayete göre Abdurrahman b. Haris, Muaviye'ye söyle sormus:

- Hicr b. Edber'i mi öldürdün?
- Onu öldürmek, onun yerine toptan 100.000 kisiyi öldürmekten daha iyidir.

Ibn Cerir ile baskalarinin anlattiklarina göre Hicr b. Adiy ile arkadaslari, Hz. Osman'm aleyhinde konusurlar, ona haksiz sözler sarfeder-ler, komutanlari elestirirler, onlari acelece protesto ederler, bu hususta asiri giderler, Hz. Ali'nin tarafini tutarlar, dinde müsamahasiz olurlardi. Rivayete göre Hicr, zincire vurulup Kûfe'den Sam'a götürülürken yolda aglamakta olan kizlari tarafından karsilandi. Onlara dönüp söyle dedi:

"Size yediren ve giydiren Allah'tir. Benden sonra da sizin için O vardır. Siz Allah'a karsi takvali olmaya ve O'na ibadet etmeye bakın. Ben bu gidisimde ya öldürüleceğim ki, bu benim için şehitliktir ya da ikram görmüş olarak size döneceğim. Benden sonra sizin idarenize bakacak olan Allah'tir." Böyle dedikten sonra arkadaslariyla birlikte zincire bagli olarak yola devam etti. Anlatildigina göre o, bagli oldugu zincirleriyle birlikte mezara defnedilmesini vasiyet etmiş, bu vasiyeti yerine getirilmisti. Ama cenaze namazi kilinmiş ve kibleye yönelik olarak defnedil-misti. Allah, onlara rahmet etsin ve onlari bagislasin.

Siilerden bir kadın -ki bu, Hind binti Zeyd b. Mahreme el-Ensârî'ye ya da Hicr'in kız kardesi Hind'tir. Dogrusunu Allah bilir- Hicr için söyle bir mersiye okumustur:

"Yüksel bakalım ey parlak ay,

Bak bakalım hele Hicr'in yürüdüğünü görebilecek misin? O, emirin de dedigi gibi kendisini öldürmesi için Muaviye b. Harb'a gidiyor.Muaviye'nin arkadaslari arasında en kötü bir kimse vezirliğini yapmaktadır.

Keske Hicr, deve gibi bogazlanmayip da bir gün normal ölümle ölseydi.

Hicr'den sonra zorbalar despotluk yaptılar.

Havarnak ve sedir köşkleri, zorbalar için rahat bir mekan oldu.

Bütün beldeler, Muaviye'nin emri altina girdi. Sanki oraya yagmur damlasi düşüp de canlanmış degildir.

O beldeler ölmüştür.

Ey Hicr b. Adiy, sevinç ve esenlik içinde olasin.

Senin için korkuyorum. Sam'da zarif ve yasli bir kimse olan Adiy, helake

sürüklendiği takdirde vehamet vardır.

Eğer sen mahvolup öldürülürsen, bütün dünyadaki milletlerin lideri de mahva ve helake sürüklenir. Öldükten sonra ilahın sana cennetleri, nimetleri ve hurileri vereceğine razı olurlar."

İbn Asakir'in anlattığına göre Hicr b. Adiy için çok mersiyeler söylenmiştir.

Yakub b. Süfyan, Ebu Esved'in söyle dedigini rivayet etmiştir: "Mu-aviye, Hz. Aise'nin yanına gitti. Hz. Aise ona söyle sordu:

- Azra'dakileri niçin öldürdün. Hicr ve arkadaşlarını neden öldürdün?

- Ey mü'minlerin annesi! Onları öldürmekte milletin yararını; onları hayatta bırakmakta da milletin fesadını gördüm. Onun için öldürdüm.

- Rasûlullah (s.a.v.)'m söyle buyurduğunu isittim: "Azra'da bazı kimseler öldürülecektir. Onların öldürülmeleri sebebiyle Allah ve sema halkı gazaplanacaktır."

Bunun senedi zayıf ve münkatidir.

Yakub b. Süfyan, Abdullah b. Rezin el-Gafikî'nin söyle dedigini rivayet etmiştir: Hz. Ali'nin söyle dedigini isittim:

"Ey Irak halkı! Sizden yedi kişi Azra'da öldürülecektir. Bunlar as-hab-i Uhdud gibidir (İslâm'dan önceki dönemlerde zorba bir hükümdar tarafından hendeklere atılıp yakılan mü'minler gibidirler.}. Hicr ve arkadaşları öldürülecektir."

İmam Ahmed b. Hanbel, Nafi'nin söyle dedigini rivayet etmiştir: İbn Ömer, çarşıda iken Hicr'in ölüm haberini duyunca sarığını çözüp kalktı ve kendini tutamayıp ağladı."

İmam Ahmed K Hanbel, Abdullah b. Ebi Melike'nin söyle dedigini rivayet etmiştir: "Muaviye, Medine'ye geldiğinde Hz. Aise'nin yanına vardı. Hz. Aise, ona söyle bir soru sordu:

- Hicr'i öldürdün mü?

- Ey mü'minlerin annesi! Ben, hayatta bırakıldığı takdirde insanları fesada sürükleyecek bir adamın öldürülmesini, hayatta bırakılmasından daha hayırlı bulduğum ve bunu da insanların yararına saydığım için öldürdüm."

Hanimad b. Seleme, Mervan'ın söyle dedigini rivayet etmiştir: "Muaviye ile birlikte mü'minlerin annesi Hz. Aise'nin yanına gittik. Hz. Aise, Muaviye'ye dedi ki:

- Ey Muaviye! Hicr'i ve arkadaşlarını öldürdün ve yapacağınızı da yaptın. Bir adamı senin pesine takip seni öldürmemden korkmuyor musun?

- Hayır! Ben beytü'l-emandayım. Zira Rasûlullah (s.a.v.)'m söyle buyurduğunu isittim:

"İman, öldürmeye karsidir. Mü'min kimse öldürülmez." Ey mü'minlerin annesi, bütün bunlari bir tarafa birakalim. Bana bir emrin var mi? Giderebilecegim bir ihtiyacin varsa söyle.

- Hayir, hiçbir ihtiyacim yok.

- Öyleyse beni ve Hicr'i birak da Aziz ve Celil olan Rabbimizin hu-zuruna çikalim, orada onunla hesaplasalim."

Baska bir rivayette anlatildigina göre Hz. Aise, bu hususta Muaviye ile tartismis ve artik yanima gelme, demistir. Muaviye de, onun gönlünü almaya çalismis, tekrar yanina gitmis, Hz. Aise, Hicr'i öldürmesi yüzünden onu kinamis, Muaviye de bu husustaki gerekçelerini anlatmaya devam etmis. Hz. Aise de ileri sürdüğü gerekçeleri kabul etmistir.

Baska bir rivayette anlatildigina göre Hz. Aise, bu yüzden Muavi-ye'yi tehdit edip söyle demistir: "Eger beyinsizlerimiz bize galib olmasalardi, benimle Muaviye arasinda Hicr'i öldürmesi sebebiyle epey isler olurdu." Ancak Muaviye mazeretini beyan edince Hz. Aise, onun bu husustaki mazeretim uygun bulmustu.

ibn Cevzî'nin "Muntazam" adli eserde anlattigina göie bu senede, yani hicretin ellibirinci senesinde önde gelen sahsiyetlerden vefat edenler sunlardir: Cerir b. Abdillâh el-Beoelî, Cafer b. Ebi Süfyan b. Haris, Harise b. Numan, Hicrb. Adiy, Saidb. Zeyd b. Amr b. Nüfeyl, Abdullahb. Enis ve Ebu Bekre Nüfey b. Haris es-Saltafî. Allah hepsinden razî olsun.[11]

Cerîr B. Abdillâh El-Becelî

Mâide sûresinin nazil olusundan sonra Islâm'a girdi. Hicretin onuncu senesinin ramazan ayında Müslüman oldu. Rasûlullah (s.a.v.), hutbe irad ederken yanma geldi. O esnada Rasûlullah (s.a.v.), hutbesinde söyle buyuruyordu: "Su yoldan size Yemen'in en hayirli adami gelecektir. Onun yüzünde melek simasindan bir nebze vardir." İçeri girdimde insanlar ona baktilar. Tipki Rasûlullah'm anlattigi ve tasvir ettigi sekilde oldugunu gördüler. Bu durumu kendisine anlattilar. O da yüce Allah'a hamd etti.

Rivayete göre Rasûlullah (s.a.v.), onu yanina oturtugunda üzerine oturmasi için kendi abasini yere sermis ve söyle demisti: "Bir kavmin ulu kisisi size geldiginde ona ikramda bulunun."

Ibn Cerir dedi ki: Bu senede Ziyad, Hakem b. Amr ve Rebi b. Ziyad el-Harisf nin ölümünden sonra Horasan'a vali olarak tayin edildi. O da Belh sehrini sulh yoluyla ele geçirdi. Ahnef in kendileriyle baris yapmasindan sonra dahi Belhliler sehrin kapilarini kilitlemisler ve Müslümanlari oraya girmelerine engel olmuslardi. Ziyad, ayrica Kuhistan'i zor kullanarak ele geçirmisti. Orada Türkler vardî, onlarla savasti, hepsini öldürdü, sadece

Türk Turhan kaldı. İlerde de anlatılacağı gibi onu Kuteybe b. Müslim öldürmüştür.

Bu senede Rebi, Maverâünnahr'e gidip savastı, ganimet elde ederek salimen geri döndü. Ondan önce Hakem b. Amr, Maverâünnahr'i geçmiş, nehir suyundan ilk içen de Hakem'in bir kölesi olmuş, bu köle hem kendisi içmiş, hem de efendisine içirmişti. Hakem de o sudan abdest alıp namaz kılmış, iki rekat namaz kildikten sonra geri dönmüştü. Ancak Rebi, Maverâünnahr'e gidip savasınca ganimet elde ederek salimen geri dönmüştü.

Ebu Maser ile Vakıf'ın ifadesine göre bu senede Yezid b. Muaviye, insanlara hac ettirmişti.

Rasûlullah (s.a.v.), cahiliye döneminde Devs kabilesinin saygı gösterip taptığı bir put olan Zî'1-Hülasa putunu yıkmak üzere Cerir'i görevlendirdi. Ancak Cerir, at üzerinde duramazdı. Rasûlullah (s.a.v.), mübarek elini onun göğsüne vurup: "Allah'im, Cerir'e sebat ver ve onu hidayete ermiş, hidayete erdiren bir kimse kıl." diye dua etmişti. Bundan sonra Cerir, Zî'1-Hülasa'ya gidip yıkmıştı. Buhari ve Müslim'in sahihlerinde anlatıldığına göre Cerir şöyle demistir: "Ben Müslüman olduktan sonra Rasûlullah (s.a.v.), yanına gitmeme hiçbir zaman engel çıkarmadı ve beni her gördüğünde de mutlaka gülümserdi."

Haz. Ömer, şöyle demistir: "Cerir, bu ümmetin Yusuf udur."

Abdûlmelik b. Umeyr de şöyle demistir: "Cerir'i gördüğümde yüzü sanki bir ay parçasıydı." Sa*bî şöyle demistir: "Cerir ve bir cemat, Haz. Ömer'le birlikte Kabe'de idi. Haz. Ömer, onlardan birinde bir koku hissetti ve şöyle dedi: "Kendisinden koku gelen su adam kalktığında abdest alsın, diyorum."

Cerir de dedi ki: "Hepimiz mi kalkıp abdest alalım ey mü'minlerin emiri!"

Haz. Ömer, onun bu sorusuna şöyle cevap verdi: "Sen hem cahiliye döneminde hem de islâmiyet döneminde ne güzel bir lider ve efendi bir kisisin." Cerir, Haz. Osman'a bağlı Hemedan valisi idi. Anlatıldığına göre orada iken gözünü kaybetmiştir. Haz. Osman öldürüldüğü zaman Ali'den de Muaviye'den de uzak durdu. Hicretin ellibirinci senesinde Se-rat'da vefat edinceye kadar Cezire'de yasadı. Vakıf'ı böyle demistir. Hicretin ellidördüncü senesinde veya ellialtmıca senesinde vefat ettiğine dair rivayetler de vardır. [12]

Cafer B. Ebi Süfyan B. Abdülmuttalib

Mekke ile Medine arasında fetih senesinde Müslümanlar, kendilerini karsıladıkları zaman babası ile birlikte Müslüman oldu. Babası olan Ebu Süfyan'ın isteklerini geri çevirdiklerinde babası şöyle demisti: "Eğer

Muhammed, benim istegimi kabul etmezse, su çocugumun elini tutup bilinmez bir yere giderim. Basimi alır buralardan uzaklasirim." Böyle dedigini Rasûlullah (s.a.v.) duyunca ona acidi ve istegini kabul edip islâm'a girmelerine izin verdi. Böylece Cafer ve babasi Ebu Süfyan, islâm'a girdiler. Daha önce ise Ebu Süfyan, Rasûlullah (s.a.v.)'a çok eziyet etmistti. Cafer, bundan sonra Hüneyn gazvesine katilmis ve o günde cephede sebat edenlerden olmustu. Allah kendisinden de babasi Ebu Süfyan'dan da razı olsun. [13]

Harise B. Numan El-Ensârî En-Neccârî

Bedir, Uhud ve Hendek savaslari ile diger savaslara katildi. Sahabelerin üstün sahsiyetlerindendi. Rivayete göre o, Cebrail'i Rasûlullah (s.a.v.)'la birlikte Mekaid de Hayber savasindan sonra sohbet ederlerken görmüstür. Yine o, Beni Kurayza savasinda Cebrail'i sahabelerden Dihye'nin suretinde görmüstür. Sahih hadiste sabit olduguna göre Rasûlullah (s.a.v.), Harise'nin Cennet'te Kur'ân okuyusunu isitmistir.

Muhammed b. Sa'd, Muhammed b. Osman'in babasinin söyle dedigini rivayet etmistir: "Harise b. Numan, gözlerini kaybetti. Namazgahindan evinin kapisina bir ip bagladi. Bir yoksul ve düskün onun yanina geldiginde yanindaki hurmalardan alip ona verir, sonra da namazga-hiyla evinin kapi si arasindaki ipe tutunurdu. Böylece hurmayi düskün ve yoksul kimsenin eline bizzat koyardi. Aile efradi, kendisine: "Birak da senin yerine biz bu isi yapalim." derler, ancak o, onların bu teklifini kabul etmeyip söyle derdi: Ben Rasûlullah (s.a.v.)'in söyle buyurdugunu isittim: Düskün kimseye bizzat elinle yardım etmen, kötü ölümle ölmeye karsi seni korur." [14]

Satd B. Zeyd B. Amr B. Nüfeyl El-Kuresî

Cennet'le müjdelenen on sahabeden biridir. Hz. Ömer'in amcası ogludur. Kizkardesi de Hz. Ömer'in zevcesi Atike'dir. Hz. Ömer'in kızkar-desi Fatima da, Said'in zevcesidir. Said, zevcesiyle birlikte Hz. Ömer'den önce Müslüman olmus ve hicret etmistti. Sahabelerin önde gelen sahsiyetlerindendi. Urve, Zührî, Musa b. Ukbe, Muhammed b. îshak, Vakidî ve digerlerinin ifadesine göre Said, Bedir gazvesine katilmamistir. Zira o esnada Rasûlullah (s.a.v.) onu, Talha b. Ubeydullah'la birlikte Kureys'in haberlerini arastirmak üzere göreve göndermistti. Bunlar, Bedir savasi sonuna kadar görev ifa etmislerdi. Bedir sonunda geri dönmüslerdi. Ancak Rasûlullah (s.a.v.), onlara da Bedir gazvesinden elde edilen ganimetlerden pay vermis, onların da Bedir savasina katilmis gibi sevap kazandiklarini ifade etmistti.

Hz. Ömer, kendisine olan yakindligi yüzünden iltimas yaptigi öne sürülmesin diye onu sura meclisine katmamisti. Yoksa o, Rasûlullah (s.a.v.)'in

Cennet'le müjdelediği on sahabeden biriydi. Nitekim bu hususta müteaddid sahih hadis varid olmuştur. Hz. Ömer, onu kendisinden sonra veliahd olarak da tayin etmemisti. O bu halde kalmis ve nihayet Kûfe'de vefat etmistir. Medine'de vefat ettigine dair bir rivayet de vardır. Sahih olan da budur.

Fellas ile digerleri dediler ki: Said., hicretin elli birinci senesinde vefat etmistir. Elliikinci senede vefat ettigine dair bir rivayet de vardır. Dogrusunu Allah bilir.

Said, uzun boylu, saçi gür bir adamdi. Vefat ettiginde onu Sa'd yıkamisti. Vefat ettigi Akik mintikasından adamlarin omuzlari üzerinde Medine'ye getirilmisti. Vefat ederken yetmis küsur yasındaydi. [15]

Abdullah Enis B. Cüheni Ebu Yahya El-Medeni

Büyük sahabelerdendir. Akabe bey'atma katilmis, ancak Bedir savasma katilmamisti. Bedir savasından sonraki savaşlara katilmisti. Muaz'la birlikte Ensâr'in cahiliye devrinde tapmakta olduklari putlari kirmislardi. Sahih-i Buharf de onun rivayet ettigi bir hadiste anlatildigina göre Kadir gecesi, ramazanın yirmiüçüncü gecesidir.

Rasûlullah (s.a.v.), onu Halid b. Süfyan el-Hüzelî'nin üzerine göndermis. O da Urene'de Halid'i öldürmüştü. Rasûlullah (s.a.v.), degnegini ona vermis ve: "Bu, kiyamet gününde benimle senin arandaki bir isaret olsun." demisti. Abdullah da vasiyet etmis ve vasiyyeti geregince vefat ettikten sonra degnegi kefenine konularak kendisi ile birlikte mezarina defnedilmisti.

Ibn Cevzfnin ifadesine göre Abdullah, hicretin ellibirinci senesinde vefat etmistir. Baskalarinin anlattigina göre hicretin ellidördüncü senesinde vefat etmistir. Ellisekizinci senede vefat ettigine dair baska bir rivayet te vardır.[16]

Ebu Bekre Naki B. Haris

Bu zatin soy kütüğü şöyledir: Ebu Bekre Naki b. Haris b. Kelde b. Amr b. İlâç b. Ebi Seleme es-Sakafi. Kadri yüce, büyük bir sahabedir. Asil adinin Mesruh olduğu söylenir. Kendisine Ebu Bekre denmesinin sebebi, Taif savasmda bir makaraya takilan ipe bağlanarak sarkitildiği için kendisine makara ile sarkitilan adam anlamına gelen Ebu Bekre denilmistir. Rasûlullah (s.a.v.), Taif savasinda onu ve Müslümanlara gelip katilan bütün köleleri azad etmistir. Ebu Bekre'nin anasi Sümeyye Ümmü Ziyad'dir. Sümeyye, kardesi Ziyad'la birlikte Mugire'nin zina-karhgina sahidlik etmislerdi. Beraberinde Sehl b. Mabed ile Nefi b. Haris de sahidlik etmistir. Ancak Ziyad, sahidlik yaparken dili sürçmüs ve bunun üzerine Hz. Ömer

geride kalan üç sahidi iftira haddine çarptırmıstı. Sonra da tevbe etmelerini istemis, onlar da tevbe etmişlerdi. Yalnız Ebu Bekre, şahidliğinde ısrar etmiş, Mugire de: "Ey mü'minlerin emiri, bırakta su köleden öcümü alayım." demiş, ancak Hz. Ömer, onu azarlayarak söyle demisti: "Sus! Eger şahidlik tamam olsaydı, seni taslarınla recm ederdim."

Ebu Bekre, o şahidlerin en hayırlısıydı. Fitneden uzak duranlardandı, hicretin ellibirinci senesinde vefat etti. Baska bir rivayete göre ellinci senede vefat etmistir. Elliikinci senede vefat ettiğine dair bir rivayet de vardır. Vefatında namazım Ebu Berze el-Eslemî kıldirmisti. Rasûlullah (s.a.v.) onu, Ebu Berze ile kardes ilan etmistir. [17]

Meymune Bintî Haris

Bu senede mü'minlerin annesi Meymune binti Haris el-Hilâlî'ye de vefat etti. Rasûlullah (s.a.v.), hicretin yedinci senesinde Umretü'l-Kazâ esnasında onunla evlenmistir. Meymune'nin kız kardesi Ümmü Fadl Lübabe binti Haris'in oğlu olan İbn Abbas'm ifadesine göre Rasûlullah (s.a.v.), ihramda iken Meymune ile evlenmistir. Sahih-i Müslim'de sahih olan bir rivayette anlatıldigina göre Rasûlullah (s.a.v.) ile Meymune ihramda değilken evlenmişlerdir. Tirmizî'nin rivayetine göre Ebu Rafi -Rasûlullah ile Meymune arasında elçilik yapan kisi-, Rasûlullah ile Meymune'nin ihramda değilken evlendiklerini söylemistir. Meymune'nin asil adi Berre'dir. Ancak Rasûlullah (s.a.v.), ona Meymune adini takmistir. Rasûlullah (s.a.v.), Mekke ile Medine arasında bir yer olan Serifte onunla gerdege girmisti. Yine Meymune, hicretin Elliikinci senesinde aynı yerde vefat etti. Elliüçüncü senede veya elli altına senede vefat ettiğine dair rivayetler varsa da meshur rivayete göre o, ellibirinci senede vefat etmistir. Vefat ettiğinde cenaze namazım kaz kardesinin oğlu Abdullah b. Abbas kıldirmistir. Allah onlardan razı olsun. [18]

Hicretin Elliikinci Senesi

Süfyan b. Avf el-Ezdî, bu senede Rum illerine gazaya gitti. Kisi orada geçirdi ve orada da vefat etti. Kendisinden sonra ordu komutanlığına Abdullah b. Mes'ada el-Fezarî'yi tayin etti. Baska bir rivayette anlatıldigina göre bu senede Rum illerine gazaya giden ordunun komutani Büsr b. Ebi Ertat olup Süfyan b. Avf onun maiyetinde imiş.

Bu senede insanlara Medine valisi Said b. As, hac cettirdi. Ebu Ma-ser ile Vakidî ve digerleri böyle demişlerdir. Yaz mevsiminde de Mu-hammed b. Abdullah es-Sakafi gazaya gitmistir. Bu senedeki valiler Önceki senede valilik yapanların aynılarıdır. [19]

Bu Senede Vefat Eden Önde Gelen Sahsiyetler Halid B. Zeyd B. Küleyb

Hazreç kabilesinden olan bu zatin künyesi, Ebu Eyyüb el-Ensârîdir. Bedir gazvesine, Akabe bey'atına ve diğer gazvelere katılmıştır.

H. Ali ile birlikte Haruriye savaşı da katılmıştır. Rasûhullah (s.a.v.), Medine'ye geldiğinde onun evinde misafir olmuş, Mescid-i Nebvî ve çevresindeki meskenleri inşa edinceye kadar bir ay süreyle onun evinde kalmıştır. Mescid-i Nebvî ve çevresindeki meskenlerin inşaatı tamamlandıktan sonra Rasûlullah (s.a.v.), Halid b. Zeyd'in evinden ayrılıp kendi evine taşınmıştır. Ebu Eyyüb, Rasûlullah (s.a.v.)'i evinin alt katına konuk etmiş, ancak kendisi üstte oturmaktan sıkılmış ve Rasûlullah (s.a.v.)'dan yukarı kata taşınmasını talep etmiş, kendisi de annesiyle birlikte aşağı ineceğini söylemiş, Rasûlullah da onun bu isteğine olumlu karşılık vermiştir.

İbn Abbas'tan yaptığımız bir rivayette anlatıldığına göre kendisi Basra valisi iken Ebu Eyyüb oraya gelmiş, kendisi evinden çıkmış ve Ebu Eyyüb'ü konuk olarak evine yerleştirmiştir. Ebu Eyyüb oradan ayrılacağı zaman İbn Abbas, evindeki bütün eşyaları ona vermiş, ayrıca hediye ve armağanlarla birlikte çok sayıda hizmetçi, kırk köle ve 40.000 dirhem para vermiştir. Bunu da, Ebu Eyyüb'ün hicret esnasında Rasûlullah'i kendi evinde misafir etmiş olmasından dolayı yapmıştır. O bu hususta en büyük şerefe sahiptir. Zevcesi Ümmü Eyyüb, kendisine: "İnsanların Aise hakkında söylediklerini duymuyor musun?" diye sorduğunda o, H. Aise'ye yapılan şeyin iftiradan başka bir şey olmadığını söyleyerek: "Yoksa ey Ümmü Eyyüb, bu işi sen mi yaptın?" demiş. Karısı da: "Hayır vallahi ben yapmadım." deyince kendisi: "Vallahi Aise, senden daha hayırlıdır." diye cevap vermiştir. Bunun üzerine yüce Allah da su ayet-i kerimeyi inzal buyurmuştur:

"Onu isittiginiz zaman, erkek-kadın mü'minlerin kendiliklerinden hüsnü zanda bulunup da: "Bu apaçık bir iftiradır" demeleri gerekmez

iniydi?" (en-Nûr, 12.)

Ebu Eyyüb el-Ensârî, Kostantiniyye (İstanbul) surları yakınlarında bu senede (H. 52) vefat etmiştir. Bu seneden bir sene önce veya bir sene sonra vefat ettiğine dair zayıf rivayetler de vardır. Kendisi o esnada Yezid b. Muaviye ordusunda bulunuyordu. Vasiyyetini ona yapmış, bu yüzden de vefat ettiği zaman cenaze namazını Yezid b. Muaviye kıldırması.

İmam Ahmed b. Hanbel, Ebu Asim'dan rivayet etti ki, Mekkeli bir adam şöyle demiştir: Ebu Eyyüb'ün gazaya gittiği zaman ordu komutanı Yezid b. Muaviye idi. Vefat edeceği zaman Yezid onun yanına gitti. Yezid'e şöyle dedi: "Ben ölürsem insanlara benden selam söyleyin ve Rasûlullah (s.a.v.)'m söyle buyurduğunu isitmiş olduğumu onlara haber verin:

"Bir kimse Allah'a hiç bir şeyi ortak koşmaksızın ölürse Allah, onu Cennet'e

koyar."

Simdi siz hemen harekete geçin ve elden geldigince beni Rum illerinin derinlerine götürün," Ebu Eyyüb vefat edince insanlar onun cenazesini Rum illerinin ileri noktalarına götürdüler.

Imam Ahmed b. Hanbel, Ebu Zibyan'in söyle dedigini rivayet etmistir: Ebu Eyyüb, Yezid b. Muaviye ordusuyla gazaya gitti. Onlara söyle dedi: "Ben ölürsem beni düşman diyarina götürün ve beni düşmanla karsilastiginiz yerde ayaklarnizin altindaki yere defnedin. Ben, Rasûlullah (s.a.v.)'m söyle buyurdugunu isittim: "Bir kimse Allah'a birseyi ortak kosmaksizm ölürse Cennet'e girer."

Imam Ahmed b. Hanbel, Ebu Sereme'nin söyle dedigini rivayet etmistir: Ebu Eyyüb el-Ensârî can çekisirken söyle dedi: Ben sizden birseyi gizlemistim. O sey de, Rasûlullah (s.a.v.)'dan duymus oldugum su sözdür:

"Eger siz günah islemeseydiniz Allah günah isleyen bir kavmi yaratir (onlar günah isler), Allah da onlari bagislardi."

Bence bu ve bundan önceki hadisi Yezid b. Muaviye, asiri derecedeki ümitkarliga yorumlamis ve bu sebeple kendisi için hos karsilanmayan birçok fiiller islemistir ki, bunlari ileride onun biyografisinden bahsederken anlatacagiz. Dogrusunu yüce Allah daha iyi bilir.

Vakidî dedi ki: Ebu Eyyüb, hicretin elliikinci senesinde Rum diyarinda vefat etti. Kostantiniye'de defnedildi. Mezari oradadir. Rumlar, kitliga maruz kaldiklari zaman onun yüzü suyu hürmetine yagmur yagdirmasini Allah'tan dilerler.

Baska bir rivayette anlatildigina göre Ebu Eyyüb'ün mezari Kos-tantiniye surlarmdadir, mezarinin üzerinde bir türbe ve mescid vardir. Ona gayet derecede saygi gösterirler.

Ebu Zür'a ed-Dimaskî'nin ifadesine göre Ebu Eyyüb, hicri ellibesin-ci senede vefat etmistir. Ama elliikinci senede vefat ettigine dair rivayet daha dogrudur. Dogrusunu Allah bilir.

Ebu Bekir b. Hellad, Ebu Eyyüb el-Ensârf den rivayet etti ki, Peygamber (s.a.v.) söyle buyurmustur:

"İki adam mescide yönelip giderler, orada namaz kilarlar. Bunlardan biri namazi tamamlayip döndüğünde namazi digerininkinden daha agirdir (Daha fazla sevaba vesile olur). Digeri ise namazi kilip döndüğünde onun kilmis oldugu namaz zerre agirligina denk gelmez. Tabi bu, Öncekinin Allah'in haramlarına karsi sakingan olmasi ve hayir islemeye hizla gitmeye tutkun olmasi durumunda böyle olur."

Ebu Eyyüb'ten rivayet olunduguna göre Rasûlullah (s.a.v.), kendisine veciz

birseyi öğretmesini isteyen bir adama cevaben söyle demistir:

"Namaz kildigin zaman vedalasircasma namazi kil. Özür dilemene sebep olacak bir sözü de söyleme. İnsanların ellerinde bulunan seylere sahip olmaktan ümidini kes." [20]

Ebu Musa El-Es'arî

Hicretin elliikinci senesinde Ebu Musa Abdullah b. Kays b. Süleym b. Hidar b. Harb b. Amir b. Gazz b. Bekr b. Amir b. Azr b. Vail b. Naciye b. Cemahir b. Es'ar el-Es'arî vefat etmistir. Bu zat, kendi beldesinde Müslüman olmus, Cafer ve arkadaşlarıyla birlikte Hayber senesinde Medine'ye gelmistir. Muhammed b. Ishak'm ifadesine göre bu zat, önce Mekke'ye hicret etmis, sonra da Yemen'e hicret etmistir. Ancak bu rivayet meshur degildir. Rasûlullah (s.a.v.), Ebu Musa'yi Muaz'la birlikte Yemen'e vali olarak atamisti. Hz. Ömer de onu Basra valiligine atamisti. Ebu Musa el-Es'arî, Tüster sehrini fethetmis, Sam'a bagli Cabiye'de Hz. Ömer'in irad ettigi hutbeyi dinlemisti. Hz. Osman da kendi zamaninda onu Kûfe'ye vali olarak atamisti. Ebu Musa, Ali ile Muaviye arasinda hakemlik yapan iki kisiden biridir. Hakemler bir araya geldiginde Amr b. As, Ebu Musa'ya hile yapmisti. Ebu Musa, sahabelerin kurra ve tikiç-çilanndandi. Sahabeler arasinda kendi zamaninda sesi en güzel olan kisiydi. Ebu Osman en-Nehdî, bu hususta söyle demistir:

"Ebu Musa'nin sesi kadar güzel bir zil, ud ve zurna sesi isitmis degilim. Sahih hadiste sabit olduguna göre Rasûlullah (s.a.v.), bu hususta söyle buyurmustur: "Buna (Ebu Musa'ya), Davud ailesinin zurnalarindan bir zurna verilmistir."

Hz. Ömer, Ebu Musa'ya: "Ey Ebu Musa, bize Rabbimizi hatirlat." der, O da onlara Kur'ân-i Kerîm okur, onlar da dinlerlerdi.

Sa'bî dedi ki: Hz. Ömer vasiyetinde "Atadigim valilerden hiçbirini, bir seneden fazla görevde birakilmasin. Sadece Ebu Musa dört yıl süreyle görevde birakilsin." diye yazmisti.

"El-Muntazam" adli eserde İbn Cevzî'nin ifadesine göre Ebu Musa, hicretin elli ikinci senesinde vefat etmistir. Bu, bazilarinin da görüsüdür. Baska bir rivayette anlatildigina göre Ebu Musa, elli birinci senede vefat etmistir^ elli dördüncü senede vefat ettigine dair bir kavil de vardir. Baska senelerde vefat ettigine dair zayıf rivayetler de vardir. Dogrusunu Allah bilir.

insanlar, hakem olayindan sonra uzlete çekildikleri zaman Ebu Musa, Mekke'de vefat etti. Baska bir rivayete göre ise o, Kûfe'ye iki millik mesafedeki Sevbe mintikasinda vefat etmistir. Kisa boylu, nahif bedenli ve sakalsiz bir kimseydi. Allah ondan razi olsun. [21]

Abdullah B. Mugaffel El-Müzenî

Bu zat, binek bulamayip savasa katilamadigi için aglayan sahabelerdendir. Hz. Ömer tarafından insanlara dini hükümleri öğretmeleri amacıyla Basra'ya gönderilen on kisiden biridir. Fethedildigi zaman Tüster'e giren ilk Müslümandir. Buharî'nin sahih bir rivayetine göre Müsedded, Abdullah b. Mugaffel'in hicri elli yedinci senede vefat ettigini söylemistir. Ibn Abdi'l-Berr ise, onun hicri altmisina senede vefat ettigini söylemistir. Baskalari onun hicri altmisibirinci senede vefat ettigini söylemislerdir. Dogrusunu Allah bilir.

Rivayet olunduguna göre Abdullah b. Mugaffel rüyasinda kiyametnin koptugunu ve bir mekanin bulundugunu, o mekana ulasan kimsenin kurtulusa erdigini görünce kendisi de oraya ulasmaya çabalamis, kendisine: "Yaninda dünya mali oldugu halde sen kurtulus mekanina ulasmaya mi çalisiyorsun?" denilmis, kendisi de uykudan uyaninca içinde bol miktarda altin bulunan bir zenbilinin yanina gitmis, sabah olmadan o zenbil'deki altinlari düskünlere, muhtaçlara ve yakinlarına dagitmistir. Allah kendisinden razi olsun. [22]

Imran B. Husayn B. Ubeyd

Bu zatin soy kütüğü şöyledir: İniran b. Husayn b. Ubeyd b. Halef ecid el-Huzaî. Ebu Hüreyre'yle birlikte Hayber senesinde Müslüman olmus, gazvelere katilmistir, sahabelerin önde gelen sahsiyetle-rindendir. Abdullah b. Amir, onu Basra kadiligina tayin etmis, orada kadilik yapmis, sonra görevden affini dileyince Abdullah onu bu görevinden affetmisti. Bu senede vefat edinceye kadar Basra'da ikamet etmisti. Hasan ile Ibn Sirin el-Basrî, onun hakkında söyle demislerdir: "Basra'ya ondan daha hayirli bir süvari gelmedi. Melekler, ona selam verirlerdi. Vücudunun bir yerini tedavi maksadiyla dagladiginda meleklerin selami ondan kesildi. Sonra ölümüne kısa bir süre kala tekrar melekler ona gelip selam vermeye basladilar." Allah ondan ve babasindan razi olsun. [23]

Ka'b B. Ucre El-Ensârî Ebu Muhammed El-Medenî

Kiyetli bir sahabedir. Onun hakkında hacila ilgili olarak fidye ayeti nazil olmustur. Bu senede vefat etmistir. Bu seneden bir sene önce yetmis bes veya yetmis yedi yasindayken vefat ettigini söyleyenler de vardir. [24]

Muaviye B. Hadîc

Bu zatin soy kütüğü şöyledir: Muaviye b. Cefne b. Hadic b. Cefne b. Katire el-Rindi el-Holani el-Misrî. Birçok kimsenin kavline göre göre bu sahis sahbedir. Ibn Hibban ise, bunun tabiilerden oldugunu söylemistir. Sika ravilerdendir. Ama birinci görüs sahihtir. Yani sahbedir. Misir'in fethine

katılmıstır. Iskenderiye fethi için Hz. Ömer'e gelmişti. Abdullah b. Sa'd b. Ebi Serh'le birlikte Berberiler savasına katılmıstı. Q savasına gözünü yitirmıstı. Magrib ülkelerinde birçok savaşına katılmış ve komutanlık yapmıstı. Hz. Ali'nin halifeligi döneminde Misir'da Hz. Osman taraftarlığını yapmıstı. Hz. Ali'ye hiç bey'at etmemıstı. Muaviye b. Ebi Süfyan, Misir'i ele geçirdiginde ona ikramda bulunmuş, Abdullah b. Amr b. As'tan sonra onu Misir'a vali olarak atamıstı. Abdullah, babası Arar b. As'tan sonra, Misir'da iki sene valilik yapmış, sonra Muaviye onu görevden azlederek yerine bu zati, yani Muaviye b. Hadic'i atamıstı. Muaviye, bu senede vefat edinceye kadar Misir'da kalmıstı. [25]

Hani B. Niyar Ebu El-Belevî

Bu zat, oğlak ve diğer kurbanları kesip parçalamakta ün yapmış bir kimseydi. Akabe bey'atına, Bedir gazvesine ve diğer gazveler katılmıstı. Mekke fethi gününde Beni Harise kabilesinin bayraktarlığını yapmıstı. Allah ondan razı olsun. [26]

Hicretin Elliüçüncü Senesi

Bu senede Abdurrahman b. Ümmü Hakem, Rum illerine gazaya gitti ve kisi orada geçirdi. Yine bu senede Müslümanlar, Cüdane b. Ebi Ümeyye komutasında Rodos'a giderek orayı fethetmişler ve Müslümanlardan bir grup orada ikamete başlamışlardı, ki kâfirlere karşı son derece kati davranmışlardı. Denizde yollarını kesiyor, onlara güçlükler çıkarıyorlardı. Muaviye, bu gruba bol miktarda erzak ve bağış gönderiyordu. Bunlar, Franklara karşı son derece tedbirli idiler. Rodos'taki bir kalede gecelerini geçiriyorlar di. Orada çeşitli ihtiyaçlarını karşılayacak malları, binekleri ve teçhizatları vardı. Denizde gözcüleri vardı. Düşman yaklaştığında bunu kendilerine haber veriyorlardı. Bu durum, Yezid'in, babası Muaviye'den sonra tahta geçişine kadar devam etti. Ye-zid tahta geçince bunları Rodos adasından başka yere gönderdi. Müslümanların bu adada çok miktarda malları ve büyük meblağda ziraatleri vardı.

Bu senede Medine valisi Said b. As, insanlara hac cettirdi. Ebu Ma-ser ile Vakidî böyle demislerdir.

Bu senede Cebele b. Eyhem el-Gassanî vefat etti. Bu zatin biyografisi sonraki bölümde gelecektir.

Bu senede Rebi b. Ziyad el-Harisî vefat etti. Bu zatin sahabe olup olmadığı hususunda ihtilaf edilmistir. Rebi, Ziyadın Horasan'daki valisi idi. Hicr b. Adiyi hatırladığında ona acımış, üzölmüş ve sonra da şöyle demisti: "Vallahi Araplar, onun için ayaklansalardı o hapsedilip de öl-dürölmezdi. Ancak Araplar, onun bu haline razı oldular ve alçaldılar." Cuma günü olunca

minber üzerinde Allah'a dua ederek vefat ettirilmesini diledi ve ertesi cumaya kadar yasamadi. Yerine oğlu Abdullah b. Rebi'i vali olarak atadi. Ziyad da bu atamayi onayladi. Bundan iki ay sonra da kendisi vefat etti. Bunların yerine Horasan'a Halid b. Abdullah el-Hanefi geçti. Ziyad, bu yönetim degisiklikligini de onayladi. [27]

Rüveyfi B. Sabit

Kadri yüce bir sahabe olup Misir fethine katilmistir. Magrib ülkesinin fethi hususunda büyük yararlılıklari olmustu. Misir valisi Mesleme *>• Muhalled'in kaymakami olarak Berka sehrinde vefat etmistir.

Bu sene, Ziyad b. Ebi Süfyan da vefat etti. Kendisine Ziyad b. Ebihi, Ziyad b. Sümeyye de denilirdi. Sümeyye, onun annesinin adidir. Ziyad, bu senenin ramazan ayında çarpilmis olarak öldü. Bunun sebebi de suydu: Ziyad, Muaviye'ye bir mektup yazarak söyle demisti: "Ben sol elimle Irak'i senin için ele geçirdim. Ama sag elim bostur. Durumumu göz önünde bulundur." Böyle demekle o, Hicaz mintikasinin da kendisine verilmesini istemisti. Hicazlılar, bu mektuptan haberdar olunca Abdullah b. Ömer'e giderek Ziyad'm bu istegini bildirdiler ve sikayetçi oldular. Ziyad'in baslarına vali olarak atanmasi halinde, Iraklılara zulmettigi gibi kendilerine de zulmedeceginden korktular. Ibn Ömer, kalkip kibleye yöneldi. Ziyad'a beddua etti. O, bu yüzden çok sikintiye düstü. Kadi Sureyh'e giderek elini kestirmek istedigini söyledi ve bu hususta düşüncesini sorunca Sureyh, ona söyle dedi: "Elini kestirmeni uygun görmüyorum, eger kısa bir süre sonra ecelin gelecek olursa eli kesik olarak Allah'in huzuruna çikmis olursun. Onun huzuruna çikmaktan korktugun için elini kesmis olursun. Ama daha uzun süre yasayacak isen insanlar arasında eli kesik olarak dolasirsin. Bu sebeple çocukların da utanir." Sureyh, böyle diyerek Ziyad'i, elini kesmekten men etti. Ziyad'm yanından çiktiginda insanlardan bazilari elini kestirmesinden men ettigi için Sureyh'i kinadilar ve: "Biraksaydm da elini kesseydi." dediler. Bunun üzerine Sureyh söyle dedi: Rasûlullah (s.a.v.): "Kendisine danisilan kisi güvenilir kisidir." dedi.

Anlatildigina göre eli çarpilan Ziyad söyle demisti: 'Taun bir yatakta oldugu halde ben hasil uyurum.' Böyle deyip elini kestirmeye karar vermisti. Ancak demirler ve daglama aletleri getirildiginde korkmus ve elini kestirmekten vazgeçmisti. Anlatildigina göre içinde hissettigi harareten kurtarilmasi ve tedavi edilmesi için yanina 150 tabib getirmisti. Bunlardan üçü, Kısra b. Hürmüz'ün tabibleriydiler. Ancak kaçinilmaz kaderi ve kesin ilahi hükmü savmaya güç yetiremeyip aciz kaldilar. Bu yüzden Ziyad da bu senenin yani hicri elliüçüncü senenin ramazan ayinin üçüncü gününde öldü. Ziyad, bes yıl süreyle Irak valiligi yapmisti. Ölünce Kûfe disindaki Sevbe mintikasında defnedilmisti. Ölmeden önce Kûfe'den çikip Hicaz'a vali olarak

gitmek istemis, bu sebeple yola çikmis, ancak Kûfe'ye yakin bir yer olan Sevbe'de ölmüstü. Ölüm haberini duyan Abdullah b. Ömer de demisti: "Haydi güle güle ey Sümeyye 'nin oğlu! Ne dünya sana kaldı, ne de ahireti elde edebildin."

Ebu Bekir b. Ebu Dünya, Abdurrahman b. Saib el-Ensârî'nin söyle dedigini rivayet etmistir: Ziyad, Kûfelileri topladi. Mescid, mescidin avlusu, hükümet konagi insanlarla dolup tasti, onlari toplanmasinin sebebi, Hz. Ali'ye bir haksizlik yapmis olmadigini onlara açiklamak içindi. O esnada ben bir ara uykuya dalar gibi oldum. Uzun boyunlu deveyi andiran, gür saçli, dudaklari asagiya sarkik bir yaratik gördüm. Ona:

- Sen negin? diye sordum, o da söyle cevap verdi:
- Elestiriciler uzun boyunludurlar. Ben su köskün sahibine gönderildim.

Ben de ürküntü içinde ayildim ve arkadaslarima:

- Benim gördüğümü siz de gördünüz mü? diye sordum. Onlar:
- Hayir, deyince durumu kendilerine anlattim. O esnada köskten bir adam disari çikip bizlere söyle seslendi:
- Vali bey buradan çekip gitmenizi, su anda mesgul oldugunu, size hitap edemeyecegini söylüyor.

Sonra da valinin çarpilmis oldugunu gördük.

İbn Ebu Dünya'nin rivayetine göre Ziyad, Kûfe'ye vali olarak atandiginda sehrin en abid kisisinin kim oldugunu sormus, ona Ebu Mugire el-Himyerî adindaki bir adami tarif etmisler, o da Ebu Mugire'nin yanina gitmis ve ona söyle demis:

- Evinden disari çikma, sana diledigin kadar mal vereyim.
- Dünyanın mülkünü de bana versen cemaatle namaz kilmak amaciyla evden mutlaka disari çikacagim.
- Cemaate devam et, ama hiç kimseye birsey söyleme.
- İyiligi emretmekten, kötülüğü men etmekten vaz geçemem. Bunun üzerine Ziyad, emir vererek Ebu Mugire el-Himyeifnm boynunu vurdurttu.

Ziyad vefat edecegi zaman oglu kendisine söyle dedi:

- Babacigim, senin için elbise hazirladim, defnedecegim.
- Ey ogulcugum! Bana ölüm yaklasmistir. Ölüm elbisesi, benim için senin bu elbiselerinden daha hayirli da olabilir, daha çabuk bir yagmalanma da olabilir. Bu, garip bir ifadedir. [28]

Sa'sa'ab. Naciye

Bu sahabenin soy kütüğü şöyledir: Sa'sa'a b. Naciye b. Affan b. Muhammed b. Süfyan b. Mücasi b. Darim. Hem cahiliye döneminde, hem de Islâmiyet döneminde lider bir kişiydi. Anlatildigina göre o, cahiliye döneminde doksan altı, 360 ya da 400 kız çocuğunun diri diri topraga gömülmesine engel olmuştur. Müslüman olduğu zaman Rasûlullah (s.a.v.), ona söyle demisti: "Bu yaptiginin sevabi sana verilmistir. Çünkü Allah, Islâm'a girmen için sana lütufta bulunmuştur."

Rivayete göre Sa'sa'a'mn diri diri topraga gömülmekten kurtardığı ilk kizın hikayesi şöyledir: Sa'sa'a'mn iki devesi kaçıp kaybolmuşlardı. Onları aramaya çıkmisti. Simdi de hikayeyi kendisinden dinleyelim: "Geceleyin yolda gitmekte iken bazen isik veren, bazen da isigi görünmez olan bir ates gördüm. Atese doğru yöneldim, ama bir türlü yolunu bulamadım, söyle dua ettim: "Allah'im, eger beni su atese ulastirirsan atesin sahibinde bir zulüm ve haksizlik gördüğüm takdirde o zulüm ve haksizligi gidermeye söz veriyorum." Böyle dua ettikten sonra yürümeye devam ettim, nihayet atesin bulunduğu yere vardım. Atesin yani basında atesi tutusturmakta olan yasli bir adam, bir de yanında toplanmış birkaç kişi vardı. Onlara hitaben: "Siz necisiniz?" diye sordum. Onlar da: "Su kadın üç günden beri bizi burada yolumuzdan etti, alikoydu. Sancı çekiyor, ama bir türlü doguramiyor." dediler. Ev sahibi ihtiyar adam da bana söyle sordu:

- Senin isin nedir?
- Kaybolmuş iki devemi arıyorum.
- Onları ben buldum. Develerin, develerimizin arasındadır. Binegimden indim, yanlarına oturdum. Oturur oturmaz kadınlar: "Kadın dogurdu." dediler. Yasli adam da söyle cevap verdi:
- Eger dogan çocuk erkekse haydi bakalım yolumuza devam edelim. Eger kız ise sakın onun sesini bana isittirmeyin. Ben de ihtiyar adama söyle dedim:
- Çocugunu niçin öldüreceksin? Oysa onun rizkini Allah veriyor.
- Kız çocuğuna ihtiyacim yok.
- Çocugunu öldürme, onun fidyesini ben sana ödeyeyim, ancak kızı yanında bırakayım. Senin yanında büyüsün.
- Ne kadar fidye vereceksin?
- Senin yanında bulunan develerimden birini sana vereceğim.
- Hayır.
- Öyleyse ikise de senin olsun.
- Hayır, ancak su bindiğın deveni de bana verirsen olur. Çünkü bu deveni

genç ve rengi güzel bir deve olarak görmekteyim.

- Tamam, öyle olsun. Ancak beni evime ulaştırman sartiyla bu devemi de sana veriyorum.

- Olur.

Yanlarından ayrilip çıktığımda bu yaptığimin Allah tarafından bana lütfedilen bir nimet olduğunu gördüm ve her nerede diri diri gömülecek bir kız görürsem mutlaka onun fidyesini ödeyeceğime Allah'a söz verdim, islâmiyet gelinceye dek, ben doksanaltı kız çocuğunu diri diri topraga gömülmekten kurtarmış oldum. Zaten bunun haram olduğunu Kur'ân-ı Kerîm ayeti de bildirdi." [29]

Cebele B. Eyhem El-Gassanî

Arap Hristiyanların hükümdarı idi. Soy kütüğü şöyledir: Cebele b. Eyhem b. Cebele b. Haris b. Ebi Simr. Ebu Simr'in asil adı Münzir b. Haris'tir. Münzir de iki küpeli Mariye'nin oğludur. Babası Salebe b. Amr b. Cefhe'dir. Cefne'nin asil adı ise, KsJb Ebu Amir b. Harise b. îmrü'1-Kays'tir. Mariye ise, Erkam b. Salebe b. Amr b. Cefne'nin kızıdır. Cebele'nin soy kütüğü hakkında başka rivayetlerde bulunanlar da vardır. Cebele'nin künyesi, Ebu Münzir el-Gassanî el-Cefnf dir. Gassan hükümdarı idi. Gassanlılar, Heraklius zamanındaki Arap Hristiyanlarıydılar. Gassanlılar, Evs ve Hazredî bütün Ensârîlerin amcazadeleridirler. Cebele, Gassanlıların son hükümdarıydı. Rasûlullah (s.a.v.), îslâm-'a davet ederek ona Süca b. Vehb'le birlikte bir mektup göndermişti. Bunun üzerine Cebele Müslüman olmuş, Müslüman olduğunu bir mektupla Rasûlullah (s.a.v.)'a arz etmişti. Ibn Asakir'in ifadesine göre ise Ce-bel'e asla Müslüman olmamıştı. Vakidî ile Said b. Abdülaziz de bunu açıkça ifade etmişlerdir. Ancak Vakidî şöyle demistir: "Hz. Ömer zamanında Cebel'e Rumlarla birlikte Yermük savaşına katılmıştı. Daha sonra Hz. Ömer'in zamanında Müslüman olmuştur."

Sam'da iken Cebele, Müzeyneli bir adamın abasına basmış, Müzeyneli adam da onu tokatlamıştı. Cebele'nin adamları, Müzeyneli adamı tutup Ebu Ubeyde'ye götürdüler ve:

- Bu adam Cebele'yi tokatladi, dediler. Ebu Ubeyde de:
- Cebele de onu tokatlasın, dedi. Adamları şöyle karşılık verdiler:
- Yani bu adam Cebele'yi tokatladığı için öldürülmeyecek mi?
- Hayır.
- Eli kesilmeyecek mi?
- Hayır. Cenâb-i Allah, ancak kısasa kisasi emretmiştir. Cebele, bu olay üzerine şöyle dedi:

- Benim kendi yüzümü, Medine taraftarlarından gelen vñ Müzeyneli adamin yüzüne denk tutacagimi mi saniyorsunuz? Bu ne kötü bir dindir.

Böyle dedikten sonra tekrar Hristiyanliga geçti ve ailesiyle birlikte Sam'dan ayrilip Bizans'a gitti. Hz. Ömer, bunu duyunca çok üzüldü ve Hassan da kendisine söyle dedi: "Dostun Cebele Islâm'dan irtidat etti." Hz. Ömer: "Inna lûlah ve inna ileyhi raciun" dedi. Sonra Hassan, Cebele'nin niçin Islâm'dan irtidat ettigini sordu. Hz. Ömer: söyle cevap verdi:

- Müzeyneli bir adam onu tokatladigi için Islâm'dan irtidat etti.
- iyi ki tokatlamis, onun müstahakidir.

Hassan'm böyle demesi üzerine Hz. Ömer, kalkip Hassan'a bir kirbaç vurmustu."

Ibn Kelbî ile digerlerinin rivayetlerine göre Hz. Ömer, Cebele'nin Müslüman oldugunu duyunca sevinmis, sonra onu görmek için Medine'ye davet etmistî. Baska bir rivayette anlatildigina göre ise Cebele'nin kendisi Medine'ye gelip Hz. Ömer'i ziyaret etmek için izin istemis, Hz. Ömer ona izin vermis. Cebele de kavminden 150 veya 500 süvari ile birlikte Medine yoluna koyulmustu. Hz. Ömer de ,Medine'den birkaç konak ötede ona hediyelerini takdim ettirip kendisini karsilatmistî. Cebele'nin Medine'ye girisi önemli bir gün olmustu. Sehre girdiginde atlarinin boyunlarına altin ve gümüşten gerdanliklar takmis, kendisi de basina inci ve cehverlerle islenmis murassa bir tac koymustu. Tacinda ninesi Mariye'nin küpeleri de vardi. Kadiniyla erkegiyle bütün Medine halki ona bakmak için evlerinden disari çikmislardî. Cebele, Hz. Ömer'e selam verdiginde Hz. Ömer selamim almis, ona hos geldin demis, yanina oturtmustu. Cebele, bu senede Hz. Ömer'le birlikte haccetmistî. Ka'be'yi tavaf ederken Fezare ogullari kabilesinden bir adam, onun ihramina basmis, ihrami çözülmüstü. Bu yüzden Cebele de elini kaldirip ihramina basan adami yumruklamis ve burnunu ezmisti. Bazilarina göre adamin gözünü çıkarmisti. Fezareli adam, Cebele'yi Hz. Ömer'e sikayet etmistî, sikayete giderken beraberinde kabilesinden birçok adami da götürmüstü. Bunun üzerine Hz. Ömer, Cebele'yi huzura çağirmis, Cebele gelip suçunu itiraf etmistî. Hz. Ömer de ona kisas tatbik edecegini söyleyince Cebele söyle itirazda bulunmustu:

- Nasil olur? Ben bir hükümdarim. Hasmim ise halktan bir adam?
- Islâmiyet, seninle onu esit kilmistir. Sen, takva disinda baska hiçbir cihetten ona üstün olamazsin.
- Ben, Islâm'a girdigim takdirde cahiliye döneminden daha çok yüksek bir makama ulasabilecegimi saniyordum.
- Birak bunlari, eger adami razi etmezsen onun için sana kisas tatbik edecegim.

- Öyleyse ben de Hristiyanliga dönerim.

- Hristiyanliga dönersen, boynunu vururum. Cebele, kendisine had tatbik edileceğini görünce:

- Bu gece düşünceğim, bana mühlet tani, dedi ve Hz. Ömer'in yanından ayrılıp gitti. Gece karanlığı bastırınca kavmi ve kendisine uyan kimselerle birlikte harekete geçti, önce Sam'a, sonra Bizans'a gitti. He-raklius'un yanına, Kostantiniye seherine vardı. Heraklius, onu hoş karşıladı ve ona birçok şehirleri ikta olarak verdi. Ayrıca bol miktarda erzak da verdi. Güzel hediyeler takdim etti ve onu geceleri sohbet meclisinde bulunmak üzere yanında tuttu. Uzun süre Heraklius'un yanında kaldı.

Hz. Ömer, daha sonra Heraklius'a Cüsame b. Müsahik el-Kinanî adındaki biri ile bir mektup gönderdi. Hz. Ömer'in mektubu Heraklius'a ulaştığında, Heraklius, mektubu getiren elçiye şöyle dedi:

- Amcan oğlu Cebele ile görüştün mü?

- Hayır.

- Git onunla görüş.

Elçi Cüsame b. Müsahik, gidip Cebele ile görüştü, onun refah ve dünya serveti içinde zevku safa sürdüğünü, güzel elbiseler giyindiğini, güzel yataklarda yattığını, konforlu bir mecliste oturduğunu, rahat olduğunu; çevresinde cariyeler, güzel hizmetçiler, sarkici kadınlar bulunduğunu; nefis yiyecekler ve leziz içecekler yiyip içtiğini, İslâm diyarına karşılık küfür diyarında kaldığını görmüştü. Onu İslâm'a dönüp tekrar Sam'a gelmeye çağırdı, ancak Cebele şöyle dedi:

- Ben mürted olduktan sonra nasıl Sam'a geri döner, nasıl tekrar Müslüman olurum. Bu mümkün müdür?

- Evet mümkündür. Çünkü Es'as b. Kays, İslâm'dan irtidat etti. Müslümanlarla savastı. Tekrar hakka döndüğünde Ebu Bekir, onun İslâm'a girmesini kabul etti ve kız kardeşi Ümmü Ferve'yi onunla evlendirdi.

Ancak Cebele, bu sözlerle aldiris etmeyip kendini yemeye, içmeye verdi. Elçi Cüsame b. Musahik'a içki ikram etti, ancak Cüsame içmedi. Cebele'nin kendisi çok mimarda içki içti, nihayet sarhos oldu, sonra yanındaki sarkici cariyelere ;mir verdi onlar da ud çalarak sair Hassan'm su siirini ona okudular. Sair Hassan, siirinde Gassanli amcazadelerini övüyordu. Siir, Cebele'nin babasıyla ilgiliydi:

"İlk zamanlarda Sam'da birgün kendilerine nedimelik yaptığım, içki sofralarında bulunduğum topluluğun Allah hayrim versin.

Onlar Cefne evladi idiler. Dedelerinin mezarının çevresinde oturuyorlardı. Faziletli, âlicenâb İbn Mariye'nin mezarı çevresinde duruyorlardı.

Parlak gülün suyundan içiyorlardı.

Serin bir su ki, Selsebil ırmagından gelen suyu andırıyordu.

Parlak yüzlü, âlicenâb ve soylu kimseler idiler. Birinci kaliteden olan sahin burunlu idiler. Köpekleri havlayincaya kadar gece yarılarını buldular.

Kendilerine yönelen gece karanlığını hesaba katmıyor ve sormuyorlardı."

^ Cariyelerin bu sarkıları Cebele'nin hosuna gitti. Sonra elçi Cûsa-me'ye söyle dedi: "Bu, Hassan b. Sabit el-Ensârf nin biz ve mülkümüz hakkında söylediği bir siirdir. Sahi Hassan ne durumda?" Ben de dedim ki: "Ben gelirken o yaslı, âmâ bir adamdı." Bundan sonra Cebele, yanındaki sarkıcı cariyelere: "Beni neselendirin." dedi. Onlar da yine Hassan'm bir sarkisini okumaya başladılar:

İermük'ün üst taraftarıyla Samman arasındaki Mugan mevkiin-

e diyar kimler için ıssız kaldı? Belamis ve Seka köyleri, alçalan köşkler

Çındır. Durun ey Casim! Safer vadileri, kabilelerin ve cariyeye çocuklanaçlarımla karşılar. Su köşeleri ulu aziz diyarlar, insanlarla dolup atıktan sonra çoraklaşıp degisti.

116

Mesih, su kilisede dua etti. Kesis ve Ruhbanlar burada dua ettiler.

Bu da zaman içinde Cefhe oğullarının ihtiyacını karşıladı, ancak zamanların pes pese gelip geçmesi bunu yok etti.

Tac sahibinin yanında meclis ve mekanın vardır. Sağlam hak burada bana gösterilmiştir.

Anaları ağlasın! Ben de onların analarını Haris el-Holanî'ye çöktükleri günde ağlattım. İis açığa çıkmak üzeredir. Çocuklar, mercandan yapılan taşların tanelerini çabucak ipe geçirip diziyorlar."

Sonra Cebele söyle dedi: "Bu siir de İbn Faria'nın (yani Hassan b. Sabit'in) biz, bizim mülkümüz, evlerimiz ve Dimask'a bağlı Guta taraflarındaki diyarımız hakkında söylediği bir siirdir." Bundan sonra Cebele uzun uzadıya sustu, sonra da cariyelerine: "Beni ağlatın." dedi. Onlar da udlarını bırakıp başlarını önlerine eğerek söyle bir siir okudular:

"Bir tokatin utancı yüzünden serjfli kimseler Hristiyan oldular. Eger sabretselerdi, bunda onlar için zarar olmazdı

O esnada inat ve gurur beni çevreledi. Ben de sağlara gözü, kör göze degistim.

Keske anam beni doğurmasaydı ve keske Ömer'in bana yaptığı tavsiyeye uysaydım.

Keske çölde deve gütseydim.

Rabia ya da Mudar ogullari kabilesinde esir olsaydim.

Sam'da en düşük bir geçimle geçinebilseydim.

Gözlerimi ve kulaklarimi kaybetmis olarak kendi milletimin arasinda yasasaydim.

Onlarin bagli olduklari seriata bagli kalsaydim.

Büyük bir dal, bakarsin ki sayilamayacak derecede mal ve servet ol-
mustur."

Cebele bu sarkiyi dinledikten sonra elini yüzüne kapatip, aglamaya basladi. Öyle ki göz yaslari sakalini islatti. Ben de onunla birlikte agladim. Sonra 500 Bizans altim getirilmesini emretti. Getirdiler, altinlari bana verdi ve: "Bunlari Hassan b. Sabit'e ulastir", dedi. 500 altin daha getirilmesini emretti, altinlar getirildi. "Bunlar da senin." dedi. Ben ona söyle dedim: "Benim bu altinlara ihtiyacim yok. Ayrica senden hiçbirsey almayi kabul etmem. Çünkü sen Islâm'dan irtidat etmissin."

Anlatildigina göre elçiye vermek istedigii ikinci 500 altini da Has-san'm 500 altinina eklemis, böylece Hassan b. Sabit'e 1000 Bizans altini göndermistir ve elçiye de Hattab oğlu Ömer'e ve diğer Müslümanlara benden selam söyle, demisti.

Elçi Cüsame diyor ki: Hz. Ömer'in yanma vardigimda Cebele'nin durumunu ona anlattim. Hz. Ömer, bana söyle sordu:

- Sen onun içki içtigini gördün mü?

- Evet.

- Allah, onu rahmetinden uzaklastirsin. O, dünyayi ahirete degistiriyor, bu ticareti de karli bir ticaret olmamistir. Hassan'a ne gönderdi?

- 500 Bizans altim gönderdi.

Hz. Ömer, Hassan'i çağirdi ve Cebele'nin gönderdigii altinlari ona teslim etti. Hassan da altinlari teslim alip söyle bir siir okudu:

"Topluluklardan geriye kalan Cefhe ogullari, atalari kinayarak ikram etmediler.

Sam'da iken dahi beni unutmadi. Hayir o, Bizans'ta Hristiyan oldu.

Bol miktarda bagis verir ve verdigi kimseyi de görmez. Ancak mahrum kimseye verilen bagis gibi bagis verir.

Birgün ona gittim. Meclisinde beni yakininda oturttu. İçti ve bana da kötü içkiden doyasiya içirdi."

Sonra hicretin elliüçüncü senesinde Muaviye, Abdullah b. Mes'ade el-

Fezarî'yi Bizans hükümdarına elçi olarak gönderdi. Abdullah da, Cebele b. Eyhem'le görüştü. Onun dünyevi saadet içinde, mal ve mülk sahibi bir kimse olduğunu, etrafında hizmetçilerle cariyeler bulunduğunu, bol miktarda at ve altına sahip olduğunu gördü. Cebele, ona söyle dedi: "Muaviye'nin, menzillerimizin bulunduğu Besine arazisini ve Di-mask'm Gutasma bağlı yirmi köyü bana ve grubuma ikta olarak vereceğini, bize güzel armaganlar sunacağını bilsem Sam'a geri gelirim."

Abdullah b. Mes'ade de gidip Muaviye'ye Cebele'nin bu sözünü nakletti. Muaviye de: "Olur, bu istediklerini kendisine veririm." dedi ve bu hususta bir mektup yazarak Cebele'ye teslim etmesi için ulagina verdi. Ancak ulak ona ulaşmadan Cebele bu sene içinde vefat etti. Allah, onu kahretsin. Bu haberleri "el-Muntazam" adlı eserde Seyh Ebu'l Ferec İbn Cevzî anlatmış ve onun hicri elliüçüncü senede öldüğüne dair tarih düsürmüştür.

Hafız İbr Asakir de tarihinde, Cebele'nin biyografisini uzun uzadıya güzel bir şekilde anlatmış, biyografisinin sonunda da şöyle demistir: Bana ulaşan bir habere göre Cebele, Muaviye'nin halifeliği döneminde Kum diyarında hicretin kırkinci senesinden sonra ölmüştür." [30]

Hicretin Ellidördüncü Senesi

Bu senede Muhammed b. Malik, kisi Rum diyarında geçirdi. Maan b. Yezid es-Sülemî de yazın gazaya gitti.

Bu sene Muaviye, Said b. As'i Medine valiliğinden aldı, yerine Mervan b. Hakem'i tayin etti. Mervan'a da Said b. As'in Medine'deki evini yıkmasını ve Hicaz'daki mallarını tasfiye etmesini bildiren bir mektup gönderdi. Bu mektubu alan Mervan, yıkmak üzere Said'in evine gitti. Said, ona söyle dedi:

- Evimi yıkmamalısm.

- Mü'minlerin emiri, yıkmam için bana mektup gönderdi. Eger sen vali iken evimi yıkmam için sana mektup göndermiş olsaydı, sen de evimi yıkardın. Bunun üzerine Said, kalkıp Medine valiliği zamanında Muaviye tarafından kendisine Mervan'm evini yikip mallarını tasfiye etmesini istediğine dair göndermiş olduğu mektubu çıkarıp gösterdi. Ancak kendisinin Muaviye'ye karşı çıkarak Mervan'i savundugunu ve Muaviye'yi bu fikrinden v az geçirdiğini söyledi. Mervan, Said'in elindeki mektubu görünce evini yıkmaktan vazgeçti ve Muaviye'ye karşı onu savundu, Muaviye bu fikrinden vazgeçti. Said'in evinde kalmasına ve mallarım elinde tutmasına razı oldu. Bu senede Muaviye, Basra valisi Semüre b. Cündüb'ü görevinden aldı. Onu, Basra'ya Ziyad tayin etmiş, Muaviye de onun Basra valiliğini onaylamış, böylece Basra'da altı ay daha valilik yapmıştı. Basra valiliğinden azledilen Semüre'nin yerine Abdullah b. Amr b. Gaylan atanmıştı.

Ibn Cerir ile baskalarının Semüre'den rivayet ettiklerine göre Muaviye, kendisini valilikten azlettiği zaman Semüre şöyle demistir: "Allah, Muaviye'ye lanet etsin. Eger Muaviye'ye itaat ettiğim kadar Allah'a itaat etmiş olsaydım, Allah beni ebediyyen azaplandırmazdı." Ancak onun böyle dedigine dair rivayet sahih degildir.

Muaviye, Abdullah b. Halid b. Üseyd'i, Küfe valiliğinde birakti. Abdullah'i Küfe'ye vali olarak tayin eden kisi, Ziyad idi. Muaviye de onun bu tayinini onaylamis, böylece Abdullah, Küfe valiliğinde kalmisti.

Bu sene, Ubeydullah b. Ziyad, Muaviye'nin yanına gelmiş, Muaviye ona ikramda bulunmuş ve babası Ziyad tarafından beldelere tayin edilen valilerin durumunu sormuş, o da durumlarını anlatmıştı. Sonra Muaviye, Ubeydullah b. Ziyad'i yirmibes yaşında iken Horasan valiliğine atadı. O da oraların arazisini ele geçirmek üzere gitti. Nehri asip Buhara dağlarına kadar uzandı. Ramis ve Beykend'in yarısını fethetti. Ramis ile Beykent, Buhara'nın kazaları idiler. Orada Türklerle karşılaştı. Onlarla siddetli bir şekilde savastı. Onları feci şekilde bozguna uğrattı. Öyle ki Müslümanlar, oranın hükümdarının karısını, iki ayakkabısını giyemeden kaçmak zorunda bıraktılar. Kadın, tek ayakkabısını giydi, diğerini bırakıp kaçtı. Müslümanlar onu yakaladılar, üzerindeki mücevherleri alıp ganimet edindiler. Bu mücevherleri 200.000 dirhem değerinde idi. Ayrıca çok miktarda ganimet de elde ettiler. Ubeydullah, iki sene Horasan'da kaldı. Bu senede, yani hicretin elli dördüncü senesinde Medine valisi Mervan b. Hakem, insanlara haccettirdi. Küfe'de vali olarak Abdullah b. Halid b. Üseyd bulunuyordu. Baska bir rivayete göre ise Küfe valisi, Dahhak b. Kays idi. Basra'da vah" olarak Abdullah b. Gaylan bulunuyordu. [31]

Bu Senede Vefat Eden Meshur Sahsiyetlerden Bazıları Üsame B. Zeyd B. Harise El-Kelbî

Bu zatin künyesi, Ebu Muhammed el-Medenî'dir. Rasûlullah'm az-adlisidir. Onun azadlisinin oğludur. Rasûlullah'm sevgilisidir, sevgilisinin oğludur. Anasının adı, Bereke Ümmü Eymen'dir. Bu kadın Rasûl-ullah (s.a.v.)'m hem mürebbiyesi, hem de azathsidir. Üsame, babası Zeyd'in öldürülmesinden sonra Rasûlullah (s.a.v.) tarafından komutan tayin edildi. Bazi kimseler onun komutanlığım elestirdiklerinde Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: "Siz Üsame'nin komutanlığım elestiriyorsunuz, daha önce babasının komutanlığım da tenkid etmistiniz. Allah'a yemin ederim ki o, komutanlığa çok layıktır ve o, babasından sonra insanlar arasında en çok sevdiğim kimsedir."

Sahih-i Buharî'de sahih olan bir hadiste anlatıldığına göre Rasûlullah (s.a.v.), Hasan'i bir dizine, Üsame'yi de diğer dizine oturtur ve şöyle dermiş: '* Allah'im, ben bunları seviyorum, sen de bunları sev."

Üsâme'nin fazilet ve üstünlükleri çoktur. Kendisi ondokuz yasında iken Rasûlullah (s.a.v.) vefat etmişti. Hz. Ömer, kendisiyle karsılaştığında ona: "Selam sana ey komutan!" dermiş. Ebu Ömer b. Abdi'l-Berr'in sahih rivayetine göre Üsâme, hicretin ellidördüncü senesinde vefat etmiştir. Baskalarının ifadelerine göre ellisekiz ya da ellidoku-zuncu senede vefat etmiştir. Hz. Osman'ın şahadetinden sonra vefat ettiğine dair zayıf bir rivayet de vardır. Doğrusunu Allah bilir. [32]

Sevban B. Müceddid

Rasûlullah (s.a.v.)'m azadlılarından. Biyografisini Rasûlullah (s.a.v.)'in azadlıları ve hizmetçilerinden bahsederken anlatmış. Arap asillidir. Esir edilmisti. Rasûlullah (s.a.v.), onu satın alıp özgürlüğüne kavuşturdu. Sefer ve harar halinde Rasûlullah'ın yanından ayrılmadı. Rasûlullah vefat edince Remle'de ikamete başladı, sonra Hu-mus'a göçtü. Orada kendine bir ev yaptırdı ve sahih kavle ^öre bu senede vefat edinceye kadar orada kaldı. Hicretin kırk dördüncü senesinde vefat ettiğine dair bir rivayet varsa da bu yanlıştır. Mısır'da vefat ettiğine dair bir rivayet de ardır. Ama sahih olan rivayete göre o ,Humus'ta vefat etmiştir.

Cübeyrb. Müt'im

Önceki kısımlarda anlatıldığına göre bu zat, hicretin ellinci senesinde vefat etmiştir. [33]

Haris B. Rib'i

Bu zatın künyesi, Ebu Katade el-Ensârî dir. Vakidî'nin ifadesine göre asıl adı Numan b. Rib'i'dir. Baskaları ise adının, Amr b. Rib'i olduğunu söylemişlerdir. Seleme oğulları kabilesinden olup Medinelidir. İslâm cengaveridir, Uhud gazvesine ve müteakip gazvelere katılmıştır. Zî-Kared gazvesinde büyük yararlılıkları görülmüştür. Nitekim onun bu üstün kahramanlığını, mezkur gazveden bahsederken anlatmış. Rasûlullah (s.a.v.), o gazvede söyle buyurmuştu: "Bugün bizim süvarilerimizin en iyisi ve hayırlısı Ebu Katade'dir. Piyadelerimizin en iyisi ve hayırlısı da Seleme b. Ekva'dır." Ebu Ahmed el-Hakim'in ifadesine göre bu zat, Bedir gazvesine katılmıştır. Ama bu kesin olarak bilinmemektedir.

Ebu Said el-Hudrî dedi ki: Benden daha hayırlı bir zat olan Ebu Katade el-Ensârî, Rasûlullah (s.a.v.)'m Ammar'a söyle dedigini nakletti: "Ey Ammar! Seni azgın bir topluluk öldürecektir." Vakidî ile birkaç kişi daha dediler ki: Ebu Katade (Haris b. Rib'i), hicretin ellidördüncü senesinde yetmiş yasında iken Medine'de vefat etti.

Heysem b. Adiy ile birkaç kişi daha onun Kûfe'de hicretin otuz sekizinci senesinde vefat ettiğini söylemişlerdir. Cenaze namazını Hz. Ali kıldırması

tir. Ancak bu rivayet gariptir.

Bu zatin soy kütüğü şöyledir: Hakim b. Hizam b. Hüveylid b. Esed b. Abdiluzzâ b. Kusay b. Kilab el-Kuresi el-Esedî Ebu Halid el-Mekkî. Anasi, Fahite binti Züheyir b. Haris b. Esed b. Abdiluzzâ'dir. Halasi, Hatice binti Hüveylid'dir. Malum olduğu üzere Hatice, Rasûlullah (s.a.v.)'m zevcesidir ve oğlu Ibrahim'den başka diğer bütün çocuklarının anasıdır. Hakim b. Hizam'ı annesi Fil vak'asından onüç sene önce Ka'be'nin içinde doğurmuştu. Bu da şöyle olmuştu: Annesi ziyaret için Ka'be'nin içine girmiş, o esnada doğum sancısına yakalanmıştı ve onu bir post üzerinde doğurmuştu. Hakim b. Hizzam, Rasûlullah (s.a.v.)'i çok severdi. Hasim ogullarıyla Muttalib ogulları SiTbi Ebi Talib'te boykot altında tutulduklarında kendileriyle alıs veris yapılmadığı, kız alınıp verilmediğinde Hakim, Sam'dan geçen kervanlardan bir deveyi satın alır ve getirip Si'bi Ebi Talib'in girişinde tekmelerdi. Böylece deve üzerindeki gıda maddeleri ve giyeceklerle o mahalleye girerdi. Hakim, bunu Rasûlullah (s.a.v.) ile halası Hatice binti Hüveylid'e ikram olsun diye yapardı. Hakim, Zeyd b. Harise'yi köle iken satın almış ve halası Hatice'ye satmıştı. Hatice de onu Rasûlullah'a hibe etmiş, Rasûlullah da onu azad etmişti. Hakim, Zeyzen'in cübbesini satın alıp Rasûlullah'a hediye etmiş, Rasûlullah, o cübbeyi giyince Hakim: "O cüb-be içinde Rasûlullah'tan daha güzel birini görmedim," demişti. Buna rağmen o, çocuklarıyla birlikte ancak Mekke fethi gününde Müslüman olmuştu.

Buhari ile diğerleri dediler ki: "Hakim, cahiliye döneminde altmış sene, İslâmiyet döneminde de altmış sene yasadı." Kureyslilerin liderlerinden, âlicenâb şahsiyetlerinden ve neseb ilmini iyi bilenlerindendi. Çok sadaka' verir, çok iyilik yapar, çok köle azad ederdi. Müslüman olduğunda da bunu Rasûlullah'a sormuş, Rasûlullah da ona şöyle cevap vermişti: "Hayırlı bir durum üzere iken Müslüman oldun."

Hakim, Bedir savasına müşriklerin safin da katılmış ve havuz basına gelip su alacağı zaman Hz. Hamza onu öldürmek üzere iken elinden kaçıp kurtulmuştu. Bu yüzden yemin edeceği zaman: "Hayır, beni Bedir gününde kurtaran Allah'a yemin ederim ki," diye yemin ederdi. Rasûlullah (s.a.v.), Merrû'z-Zehran'da ordusuyla birlikte olup Mekke fethine gitmek üzere iken Hakim b. Hizam ile Ebu Süfyan, haberleri araştırmak üzere yola çıkmışlar, Hz. Abbas, kendileriyle karşılaşmış ve Ebu Süfyan için Rasûlullah'tan eman almıştı. Ebu Süfyan, o gece gönülsüz olarak Müslüman olmuştu. Ertesi sabah Hakim de Müslüman olmuş, Rasûlullah'tan ilgi ve sefkat görmüştü. Rasûlullah (s.a.v.), ona 100 deve vermiş, Hakim yine isteyince Rasûlullah yine vermiş, yine isteyince yine vermiş, sonra ona şöyle demişti: "Ey Hakim! Doğrusu su mal tatlı ve yesildir. Cömertlikle (kendisine verilerek)

bu mali elde eden kimseye, bu malda bereket vardır. Ama gönlü zorlayıp sıkıstırmakla elde eden kimse için bu malda bereket yoktur. O zaman bu mali elde eden kisi ye-yip te doymayan kimse gibi olur." Bunun üzerine Hakim şöyle dedi: "Seni hak peygamber olarak gönderen Allah'a yemin ederim ki artık senden sonra hiç kimseden mal almayacağım." Gerçekten de Rasûlullah'tan sonra hiç kimseden mal almadı. Hz. Ebu Bekir, ona mal vermek isterdi ama kabul etmezdi. Kimseden mal almadığına bütün Müslümanlar şahitlik ederlerdi. Buna rağmen yine de insanların en zengini idi. Zübeyr vefat ettiği zaman Hakim'e 100.000 dinar borçlu idi. Hakim'in, İslama girişi esnasında Rifade ve Darü'n-Nedve görevleri uhdesinde bulunuyordu. Daha sonra bunları 100.000 dinara (baska bir rivayete göre ise 40.000 dinara) Muaviye'ye sattı. İbn Zübeyr, ona dedi ki:

- Sen bunları satmakla Kureyslilerin şerefini sattın.

- Ey yegenim, şerefler gitti. Takvadan başka şeref yoktur. Yegenim! Ben bunu cahiliye döneminde bir tulum içkiye satın almıştım ve bunu şimdi Cennet'te bir ev elde etme karşılığında satıyorum. Şimdi seni şahit ederim ki, bunları Allah yolunda vermişim. Darü'n-Nedve, Ku-reysliler zamanında bir nevi adalet sarayı idi. Oraya yası kırkı bulmayan hiç kimse giremezdi. Ancak Hakim b. Hizam, yirmibes yaşında iken oraya üye olarak girdi:

Zübeyr b. Bekkar'ın anlattığına göre Hakim, bir sene hacca gitti. Hacda, üzeri semerli 100 deve ve 1000 koyun kurban etti. Arafe'de yanında 100 cariye vardı ki her birinin boynunda gümüşten tasmalar vardı ve bu tasmalar üzerinde de şu ibare yazılıydı: "Bunlar, Hakim b. Hizam tarafından Allah rızası için azad edilmişlerdir." Hakim, onları azad etti ve o davalarının tamamını da kurban etti. Allah kendisinden razı olsun. Hicretin ellidördüncü senesinde vefat etti. Sahih rivayette böyle anlatılmaktadır. Baskalarının ifadesine göre 120 yaşında, başka bir senede vefat etmiştir. [34]

Hüveytib B. Abdüluzâ El-Amîrî

Kadri yüce sahabelerdendir. Mekke fethi senesinde Müslüman olmuştur, uzun bir ömür geçirmiştir. Hz. Ömer, onu, harem duvarlarını ve isaret sütunlarını yenileyen grubun arasına katmıştır. Bu zat, Bedir savaşına müşriklerin safında katılmıştı. O gün yerle gök arasında melekleri görmüştü. Hudeybiye sulhüne katılmış ve barışın gerçekleştirilmesi için çaba sarfetmişti. Umretü'l-Kazâ yapıldığı zaman Süheyl ile birlikte gelip Rasûlullah (s.a.v.)'a, Mekke'den çıkmasını söylemişlerdi. Hüveytib, Bilal'e demisti ki: Güneş batmadan Mekke'de adamlarınızdan bir kisi dahi kalmayacaktır.

Bütün bu durumlarda Hüveytib, İslâm'a girmeye niyetlenmiş, ancak bu niyetinin tahakkukunu Cenâb-ı Allah engellemisti. Mekke fethi esnasında

siddetli bir korkuya kapilip kaçmış, Ebu Zerr -cahiliye döneminde iken onun dostu idi- onu yakalamış ve ona söyle demisti:

- Ey Hüveytib, neyin var?

- Korkuyorum.

- Korkma. Rasûlullah, insanların en iyisidir. İnsanlar arasında akrabalık ve dostluga çok önem verendir. Ben seni himayeme alıyorum, benimle beraber gel.

Hüveytib diyor ki: Ebu Zerr'le gittim. Beni Batha'ya götürdü. Rasûl-ullah'm huzuruna vardık. Yanında Ebu Bekir'le Ömer de vardı. Ebu Zerr, bana ona söyle dememi öğretilmişti:

- Ey peygamber! Allah'ın selami, rahmet ve bereketleri senin üzerine olsun.

- Sen Hüveytib misin?

- Evet. Allah'tan başka ilah bulunmadigina ve senin de Allah'ın elçisi olduğuna şahadet ederim.

- Seni doğru yola ileten Allah'a hamd olsun.

Rasûlullah (s.a.v.), Müslüman oluşuma sevindi ve benden bir miktar borç istedi. Ben de ona kırk deveyi borç olarak verdim. Onunla birlikte Hüneyn ve Taif gazalarına katıldım. Bana Hüneyn ganimetlerinden yüz deve verdi."

Bundan sonra Hüveytib, Medine'ye geldi. Oraya yerleştii. Orada evi vardı. Mervan b. Hakem, Medine'ye vali olarak atandığı zaman Hüveytib Hakim b. Hizam ve Mahreme b. Nevfel yanına gittiler. Ona selam verdiler. Yanında oturup sohbetle başladılar. Sonra dağılıp gittiler. Bir süre sonra Hüveytib başka bir günde Mervan'm yanına gitti. Mervan, ona kaç yaşında olduğunu sordu. O yasini söyledi, Mervan ona söyle dedi:

- Ey ihtiyar! Basından çok işler geçtikten sonra Müslüman oldun,

Müslümanlığa geç girdin.

- Yardıma bas vurulacak olan zat, yüce Allah'tır. Allah'a yemin ederim ki, ben defalarca Müslüman olmaya niyetlendim, ancak her defasında babam beni engelliyor ve bana: "Sen atalarının dinini ve şerefini bırakıp sonradan çıkma bir dine mi bağlanacak ve baskalarının uyrugu olan bir kimseye mi tabi olacaksın?" diyordu.

Mervan sustu ve Hüveytib'e sorduğu sorudan dolayı pisman oldu, sonra Hüveytib ona söyle dedi:

- Müslüman olduğu zaman Osman'ın, senin babandan çektiğini de sana söyleyeyim mi?

Mervan daha da hüzünlendi ve kederlendi. Hüveytib, Hz. Osman'ın defni esnasında hazır bulunanlardandı. Muaviye, ondan Mekke'deki evini 40.000 dinara satın aldı. Halk, evi çok pahaliya satın aldığını söyleyince Muaviye şöyle dedi: "Bes çocuğu olan bir adam için bu çok para degildir."

Safiî dedi ki: "Hüveytib, Müslümanlığı sağlam olan bir kimseydi. Cahiliye döneminde de Kureyslilerin en çok kazanç sahibi olanı idi."

Vakidî dedi ki: "Hüveytib, cahiliye döneminde altmış sene, Islâmiyet döneminde de altmış sene yasadı. Hicretin elli dördüncü senesinde 120 yasında iken Medine'de vefat etti." Baskaları onun Sam'da vefat ettiğini söylemişlerdir. O, Buhari, Müslim ve Neseî tarafından nakledilen bir hadis rivayet etmiştir. [35]

Mabed B. Yerbu B. Ankese

Bu zatin soy kütüğü şöyledir: Mabed b. Yerbu b. Ankese b. Amir b. Mahzum. Mekke fethi senesinde Müslüman oldu. Hüneyn gazvesine katıldı. Rasûlullah (s.a.v.), ona elli deve verdi. Asil adı, "Sirm" idi. Baska bir rivayette anlatıldığına göre asil adı Asrem'dir. Rasûlullah, ona Mabed adını verdi. Hz, Ömer, tarafından Harem'in duvarlarını ve isaret taşlarını yenileyen kimseler arasma katılmıstı. Bundan sonra gözünü kaybetti. Hz. Ömer, teselli için yanma geldi, onu ziyaret etti.

Vakidî, Halife ve baskalarının anlattıklarına göre Mabed, hicretin ellidördüncü senesinde Medine'de vefat etmiştir. 120 yasında iken Mekke'de vefat etmiştir. 120 yasında iken Mekke'de vefat etmiş olduğuna dair bir rivayet de vardır. Daha büyük yasta iken vefat etmiş olduğu da söylenir. [36]

Mürre B. Surahil El-Hemedanî

Kendisine Mürretüttib ve Mürretülhayr da denilir. Her gün ve gecede 1000 rekat namaz kılardı. Yaslandığında ise bunu 400 rekata indirdi. O kadar çok secdeye varirdi ki, toprak onun altında iz meydana getirmisti. Vefat ettikten sonra onu rüyada görenler, nurani bir mekanda olduğunu görmüşler ve kendisine: "Evin nerededir?" diye sormuşlar, o da şöyle cevap vermisti: "Evim öyle bir yerdedir ki orada bulunanlar asla baska yere göçmezler ve ölmezler." [37]

Nuaymanb.Amr

Bu zatin soy kütüğü şöyledir: Nuayman b. Anir b. Rifa'a b. Harr. Bedir gazvesine ve müteakib gazvelere katıldı. Anlatıldığına göre içki içtiği için yakalanıp Rasûlulâh'ın huzuruna getirilmiş, adamin biri de ona: "Allah, buna lanet etsin, ne kadar da içki yüzünden yakalanıp getiriliyor." demis, böyle diyen adama Rasûlullah, şöyle uyarıda bulunmustu: "Ona lanet

okuma. Çünkü o, Allah ve Rasûlünü seviyor." [38]

Sevde Bintî Zem'a

Kureysli ve Amiriyelidir. Mü'minlerin annesidir. Rasûlullah (sav), Hatice'den sonra onunla evlendi. Daha önce Sekran b. Amr'm zevcesi idi. Sekran, Süheyl b. Amr'm kardesidir. Sevde yaslandigi zaman Rasûlullah (s.a.v.), onu bosamak istedi. Hatta bosadigi da söylenir. Ancak Sevde, Rasûlullah (s.a.v.)'dan kendisini zevceleri arasinda birakmasini istedi. Buna karsilik da günlük sirasini Hz. Aise'ye bagislayacagini söyledi. Rasûlullah (s.a.v.) da onun bu istegim kabul etti. Cenâb-i Allah da su ayet-i kerimeyi inzal buyurdu:

"Eger kadin, kocasinin serkesliginden veya aldirissizligmdan endise ederse, aralarinda anlasmaya çalismalarinda kendilerine bir engel yoktur." (cn-Nisâ, 128.)

Sevde, çok ibadet eden, zahide ve takvali bir kadindi. Hz. Aise, onun hakkında'söyle demistir: "Sevde kadar cildine sahip olmayi istedigim baska bir kadin yoktur. Ancak onda biraz hiddet vardir ve bu hiddetinden de çabuk döner.'

Ibn Çevzî'nin anlattigina göre Sevde, hicretin ellidördüncü senesinde vefat etmistir.

Ibn Ebi Hayseme dedi ki: "Sevde, Hz. Ömer'in halifeliginin son zamanlarinda vefat etti." Dogrusunu Allah bilir.[39]

Hicretin Ellibesinci Senesi

Bu senede Muaviye, Abdullah b. Gaylan'i Basra valiliginden azledip yerine Abdullah b. Ziyad'i atadi. Abdullah b. Gaylan'in Basra valiliginden azledilmesinin sebebi suydu: Abdullah, bir gün Basra mescidinde Müslümanlara hitab ederken Dabbe ogullarından birisi, ona bir tas atmış, Abdullah da bu adamin elini kestirmisti. Dabbe ogullari, Abdullah'a gelip söyle dediler: Bizim adamimiz olabilir M, bir günah işlemistir ve sen de onu cezalandirdin. Ancak bu durumun halifeye ulasip hepimize dokunacak bir ceza vermesinden korkuyoruz. Bize, emire yazilmis bir mektup ver. Birimiz o mektubu alip kendisine götürsün ve senin bir şüphe üzerine ve iyice arastirmeden bir adamin elini kestirdigini kendisine ilet sin."

Abdullah onlara bir mektup yazip vermiş ve kendisi de bu yilin basinda Muaviye'ye gidince Dabbe ogulları, ellerindeki bu mektubu alip adamlarının elinin haksiz yere kesildiği konusunda Abdullah'i Muaviye'ye sikayet etmişlerdi. Muaviye, Dabbe ogullarının elinde bu mektubu görünce söyle demisti: 'Tayin ettigim valilerime kisas uygulamama imkan yok. Fakat adaminizin diyetini beytü'l-maldan Ödeyebilirim." Sonra Abdullah'i

valiligiden azlederek yerine Ubeydullah b. Ziyad'i tayin etmistti. Ibn Ziyad da Horasan'a Eslem b. Zür'a el-Kilâbî'yi tayin etmis, fakat Eslem burada ne bir sefere çikmis, ne de bir fetih yapabilmisti. Basra kadiligini Zürare b. Evfa'ya vermis, ancak sonra onu bu görevden azlederek yerine Ibn Ezine'yi tayin etmistti. Basra muhafiz komutanligina da Abdullah b. Husayn'i tayin etmistti.

Bu senede Medine valisi Mervan b. Hakem, insanlara haccettirdi.

Yine bu senede Muaviye, Abdullah b. Halid b. Useyd'i Küfe valiligidinden azletti. Yerine Dahhak b. Kays'i tayin etti. [40]

Hicretin Ellibesinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler Erkam B. Ebi'l-Erkam

Bu zatin soy kütüğü söyledir: Erkam b. Ebil-Erkam, Abdumenaf b. Esed b. Abdillah b. Ömer b. Mahzum. Islâmiyet'in ilk zamanlarında Müslüman oldu. Anlatildigina göre o, ilk yedi Müslümanın yedincisidir. Evi Müslümanlar için bir sigmakti. Rasûlullah (s.a.v.) ve diger Müslümanlar, Kureys'ten kaçarak orada gizlenirlerdi. Safa tepesinin yaninda bulunan bu ev, daha sonra Mehdi'nin mülkiyetine geçmis, o da bu evi, zevcesi Hayzaran'a hibe etmistti. Hayzaran; Musa, Hadi ve Harun Re-sid'in anneleriydi. Hayzaran, bu evi yeniledi, onarip güzellestirdi. Böylece bu ev, Hayzara'nın evi diye tanindi. Sonra baskalarinin eline geçti. Erkam, Bedir savasina ve sonraki savaslara katildi. Hicretin elli besinci senesinde Medine'de vefat etti. Cenaze namazini vasiyeti geregince Sa'd b. Ebi Vakkas kildirdi. Vefat ederken seksen küsur yasindaydi. [41]

Suhban B. Züfer B. Iyas

Bu zatin soy kütüğü söyledir: Suhban-i b. Züfer b. Iyas b. Abdü's-sems b. Eceb el-Bahili el-Vailî. Fesahati dillere destandi. Fesahat sahibi bir kimse görüldüğünde Araplar: "Suhban-i Vail'den daha fesahatli" derlerdi. Vail, Maad b. Malik b. Asar b. Sa'd b. Kays b. Gaylan b. Mudar b. Nizar'm oglu idi. Bahile, Malik b. Asar'in karisi idi. Oglunun nesebi kendisine nisbet edilirdi. Bahile, Sa'b b. Sa'd el-Asire'nin kizi idi.

Ibn Asakir dedi ki: Suhban, Sahban'i-Vail diye taninir. Duyduguma göre Muaviye'nin yanina gidip Muaviye ile konusmus, Muaviye ona söyle demis:

- Sen seyh misin?

- Evet, vallahi. Ben de baska seyler de vardir.

Ibn Cevzî, "Muntazam" adli eserinde Suhban'in nesebini bizim söyledigimiz sekilde nakletmis, sonra da söyle demistir: Suhban'm fesahati dillere destandi. Bir gün Muaviye'nin yanma gitti. Muaviye'nin yaninda kabilelerin hatibleri vardi. Onu gördüklerinde kendisinden asagi derecede olduklarini bildikleri için disari çıktilar. Suhban da söyle dedi:

"Yemen kabileleri bilirler ki ben, "İmdi...." diye söze başladığım zaman onların en iyi hatibiyim."

Muaviye, kendisine şöyle dedi:

- Haydi bakalım, bize bir konuşma yap.
- Bana bir deynek verin. Onunla yanlışlıklarımı düzelteyim.
- Mü'minlerin emirinin huzurundasm, deynegi ne yapacaksın?
- Musa (a.s.), Rabbine hitab ederken deynegi elinde tutuyordu. O, deynegiyle ne yapıyordu?

Böyle dedikten sonra konuşmaya başladı. Öğlenden ikindiye yakın zamana kadar konuşmasını sürdürdü. Konuşurken ne öksürdü, ne boğazını temizledi, hiç durmadı, bir kelimenin anlamını açıklamak yeniden söze başlamadı, nutkunu tamamladıktan sonra Muavi'nin yanından çıktı. Daha da söyleyecekleri vardı. Muaviye:

- Haydin namaza! deyince Suhban, şöyle dedi:
- Namaz senin önündedir. Biz Allah'a hamd edip O'nu temsil etmiyor muyduk? Va'z verip uyarmıyor muyduk? Hatırlatıp vad ve tehditleri sıralamıyor muyduk?
- Sen Arapların en hatibisin.
- Sadece Arapların mı? Hatta cinlerin ve insanların da en hatibiyim.
- Sen gerçekten de öylesin. [42]

Sa'd B.Ebî Vakkas

Asil adı Malik b. Üheyb b. Abdumena'f b. Zühre b. Kilab Ebu İshak el-Kuresi ez-Zühri'dir. Cennet'le müjdelenen on sahabeden ve Hz. Ömer'in vefatı esnasında sura meclisine seçilen altı üyeden biridir. Rasûlullah, vefat ederken kendilerinden razı olduğu kimselerdendir, islâmiyet'in ilk zamanlarında Müslüman olmuştur. Müslüman olurken onyediyasındaydı. Sahih hadiste belirtildiğine göre o şöyle demistir:

"Benim yasımda Islâm'a giren başka hiç kimse yoktur. Yedi gün bekledim. Ben, Islâm'ın üçte biriyim. Islâm'a ilk giren yedi kişinin ye-dincisiyim." Sa'd, Küfe sehrini yücelten ve oradan Acemleri süren kimsedir. Davetine icabet edilen bir kimseydi. Hicret etti. Bedir ve müteakip savaşlara katıldı. Allah yolunda ilk ok atan kimsedir. Yigit bir süvari olup Rasûlullah'm komutanlarındandı. Hz. Ebu Bekir'in hilafeti zamanında da kadri yüce büyük bir komutandı. Hz. Ömer'in hilafeti zamanında da öyleydi. Hz. Ömer, onu Küfe valiliğine atadı. Medaini fethetti. Celûla savaşını yönetti. Lider ve emrine uyulan bir kimseydi. Acizlik veya hiyaneti olmaksızın Küfe'den

azledildi. Ancak Hz. Ömer, bu hususta gözetttiği bir maslahat sebebiyle onu Küfe valiliğinden azlet-miştir. Hz. Ömer, vefat ederken onu kendisinden sonraki halifeyi seçecek altı kişilik sura meclisi üyeliğine atadı. Hz. Ömer'den sonra Hz. Osman da onu valiliğe atadı, sonra görevden aldı.

Humeydî, Anir b. Dinar'ın söyle dedigini rivayet etmiştir: "Sa'd b. Ebi Vakkas ile Ibn Ömer, hakemler gününde Devmetü'l-Cendel'de hazır bulundular."

Sahih-i Müslim'de sabit olan bir rivayette anlatıldığına göre Sa'd, develeri ile mesgul olarak bir tarafa çekilmiş, uzlet hayatı yaşamakta iken oğlu Ömer gelip kendisine söyle demisti:

- Halk, emirlik konusunda birbiriyle çekisiyor, sense burada yalnız basına yasiyorsun?

- Ey ogulcugum! Ben, Rasûlullah (s.a.v.)'m söyle buyurdugunu isittim: "Dogrusu Allah, zengin, gizlenen ve takvali olan kulu sever,"

İbn Asakir dedi ki: İlim ehlinden bir kimsenin anlattığına göre

Sa'd'm kardesinin oğlu Hasim b. Utbe b. Ebi Vakkas, amcası Sa'd'm yanına gelerek söyle demisti:

- Ey amca! Burada 100.000 kılıç sahibi kimseler duruyor. Bunlar senin emirlige layik oldugunu söylüyorlar.

- gen 100.000 kılıç sahibi insandan sadece bir tek kılıç istiyorum

ki o kılıçla mü'mine vurursam ona zarar vermesin; kafire vurursam da onu kesip öldürsün.

Abdürrezzak, Zekeriya b. Amr'm söyle dedigini rivayet etmiştir: Sa'd b. Ebi Vakkas, Muaviye'nin ziyaretine gitti.-Ramazan ayını onun yanında geçirdi. Namazım kasr (seferi namaz) ile kiliyor ve oruç tutmuyordu."

Baskalarının anlattıklarına göre Sa'd, Muaviye'ye bey'at etmiş, ondan her ne istemisse, Muaviye kendisine onu vermisti.

Ebu Yala, Kays b. Ebi Hazim'den rivayet etti ki; Sa'd b. Ebi Vakkas, söyle demistir: "Ben müsrıklere ilk ok atan kimseyim ve Rasûlullah (s.a.v.) benden önce hiç kimseye: "Anam babam sana feda olsun" demis degildir. Ben onun söyle dedigini isittim: "At, anam babam sana feda ol-sun.

İmam Ahmed b. Hanbel, Sa'd b. Ebi Vakkas'ın söyle dedigini rivayet etmiştir: "Vallahi ben, Allah yolunda Arapların ilk ok atan adamıyım. Biz Rasûlullah (s.a.v.)la beraber gaza ediyor ve o esnada üzüm ağacının yapragından ve Semüre ağacından baska yiyecek bulamıyorduk. Öyle ki bizden biri yiyeceğini koyun yemi gibi karistirarak önüne koyuyordu. Sonra

Esed ogullari, dinimi birakip Islâm'a girdigim için beni kinamaya basladilar. Eger ben Islâm'dan irtidat etseydim kayba ugrar, amelim de bosa gider ve hüsrana düserdim."

Imam Ahmed b. Hanbel, Sa'd'in söyle dedigini rivayet etmistir: "Uhud savasinda Rasûlullah (s.a.v.), bana hitaben: "Anam babam sana feda olsun" dedi."

Baska bir rivayette anlatildigina göre Rasûlullah (s.a.v.), ona söyle demistir: "At, sen güçlü bir gençsin."

Said dedi ki: "Sa'd, iyi ok atan bir kimseydi."

A'mes, Cabir b. Semüre'nin söyle dedigini rivayet etmistir: "Allah yolunda ilk ok atan kisi, Sa'd (r.a.)'dir."

Imam Ahmed b. Hanbel, Ali b. Ebi Talib'in söyle dedigini rivayet etmistir: Rasûlullah (s.a.v.)'in, Sa'd b. Ebi Vakkas'tan baskasına: "Anam babam sana feda olsun" dedigini isitmedim. Uhud gününde Rasûlullah 'm ona söyle dedigini isittim: "Ey Sa'd! Ok at, anam babam sana feda olsun."

Abdürrezzak, Sa'd'm kizi Aise'nin söyle dedigini rivayet etmistir: "Ben, o Muhacirin kiziyim ki, Rasûlullah (s.a.v.), ana ve babacini ona feda etmistir."

Vakidî, Sa'd'm söyle dedigini rivayet etmistir: "Uhud savasinda ok atiyordum, ama attigim oklari bana tanimadigim beyaz tenli, güzel yüzlü bir adam geri getiriyordu. Ancak daha sonra onun bir melek oldugunu anladim."

Imam Ahmed b. Hanbel, Sa'd'm söyle dedigini rivayet etmistir: "Uhud savasinda Rasûlullah (s.a.v.)'in saginda ve solunda beyaz elbiseler giyinmis, onu korumak için siddetlice savasan iki adam gördüm. Bunlari ne daha önce görmüslüğüm vardı, ne de daha sonra gördüm."

Vakidî, Sa'd b. Ebi Vakkas'in söyle dedigini rivayet etmistir: "Bedir savasinda Rasûlullah (s.a.v.)'i korumak amaciyla saginda ve solunda iki adam gördüm. Rasûlullah'm yüce Allah tarafından kendisine ihsan edilen zafer sebebiyle sevinerek gah sagmdakine, gah solundakine baktigini görüyordum."

Süfyan, Abdullah b. Mesud'un söyle dedigini rivayet etmistir: "Bedir savasina Sa'd ve Ammar'la birlikte katildim. Ganimetlerden pay aldik. Sa'd iki esir getirdi. Ben ve Ammar birsey getiremedik."

A'nies, Alkame b. Mesud'un söyle dedigini rivayet etmistir: "Bedir savasinda Sa'd b. Ebi Vakkas'i, at üzerinde piyadeye karsi savasan bir savasçi gibi savasirken gördüm."

Malik, Hz, Aise'nin söyle dedigini rivayet etmistir: Rasûlullah (s.a.v.), bir gece uykuya daldiktan sonra uyandi, uykusu kaçti, sonra söyle dedi:

- Keske bu gece salih bir adam bizi korumak için beklese. O esnada bir silah sesi duyduk. Rasûlullah (s.a.v.) söyle dedi:

- Kimdir bu adam?

- Ben, Sa'd b. Ebi Vakkas'im. Seni bu gece korumak amacıyla bekleyeceğim ya Rasûlallah. Rasûlullah (s.a.v.) da uykuya daldı, öyle ki homurtusunu isittim."

Baska bir rivayette anlatildigina göre Rasûlullah (s.a.v.) Sa'd'a dua etti, sonra uykuya daldı."

Imam Ahmed b. Hanbel, Abdullah b. Amr b. As'tan rivayet etti ki, Rasûlullah (s.a.v.) söyle buyurmudur: "Bu kapidan ilk girecek adam cennetliklerdendir." Böyle dedikten sonra kapidan ilk olarak Sa'd b. Ebi Vakkas içeri girdi."

Ebu Ya'lâ, Ibn Ömer'in söyle dedigini rivayet etmistir: "Rasûlullah (s.a.v.)'m yaninda oturuyorduk. Bir ara bize söyle dedi: "Su kapidan yanınıza cennetlik bir adani gelecektir." Orada bulunan bizler de o kapidan mutlaka Rasûlullah'm ehl-i beytinden birinin gelmesini temenni ettik. Sonra bir de baktik ki Sa'd b. Ebi Vakkas çıkageidi."

Harmele, Enes b. Malik'in söyle dedigini rivayet etmistir: Rasûlullah (s.a.v.)'m yaninda oturmaktaydik. Bir ara bize söyle dedi: "Simdi yanınıza cennetliklerden biri gelecektir." Bir de baktik ki, Sa'd b. Ebi Vakkas çıkageidi. Ertesi gün Rasûlullah (s.a.v.), yine ayni seyleri söyledi yine önceki günkü haliyle Sa'd b. Ebi Vakkas çıkageidi. Bir sonraki gün Rasûlullah (s.a.v.), yine ayni seyleri söyledi, yine Sa'd b. Ebi Vakkas çıkageidi. Rasûlullah (s.a.v.), kalkip yanimizdan gidince Abdullah b. Amr b. As öfke ile ayaga kalkarak söyle dedi: "Ben babama darildim ve üç Sece eve gitmemeye yemin ettim. Ey Sa'd, su yeminimi çözebilmek için bu süre zarfinda istiyorum ki, senin evine gelip kalayim."

Ravi Enes diyor ki: Abdullah b. Amr b. As, sonra olanlari bize söyle anlatti: Bir gece Sa'd'la beraber kaldim. Safak vaktine kadar geceleyin kalkip herhangi bir namaz kilmadi. Yalniz yataginda saga sola dönerken Allah'i zikredip tekbir aliyordu. Fecre kadar böyle devam etti. Fecir dogup da namaz vakti girdiginde abdestini tam alip namazim kildi, sonra da oruç tutmaksizm sabahladi. Üç gece üç gün onu böylece izledim. Bundan fazla birsey yapmiyordu.

Kendisinden hayirli ve iyi sözlerden baska birsey duymuyordum. Üç gece geçtikten sonra ben nerede ise onun amellerini küçümser oldum. Kendisine dedim ki: "Bak ey Sa'd, aslında ben babama dargin degilim, aramızda küskünlükte yok. Yalniz ben, Rasûlullah (s.a.v.)'in meclisinde üç gün pespese bize, "su anda yanınıza cennetliklerden biri gelecektir." dedigini

isittim. Ondan sonra olacaklari takib ettim, her üçünde de sen yanimiza geldin. Senin cennetlik oldugunu anladim, evine gelip ne gibi ameller isledigini görmek istedim ki, senin derecene ulasabilmek için seni örnek edineyim. Ama görüyorum ki, sen çok amel islemiyorsun. Rasûlullah (s.a.v.)'m senin hakkında böyle söylemesine ve senin bu dereceye ulasmaya sebep olan sey nedir?" Sa'd, bana söyle cevap verdi: "Su gördüğünden baska birseyim yok." Ben yanindan ayrilacagim zaman kapiya yöneldigimde seslendi ve beni çağirip söyle dedi: "Bende, gördüğünden baska birsey yok, yalnız ben içimde herhangi bir Müslü-mana karsi kötü bir düşünce beslemem. Kimseye kötülük yapmaya da niyetlenmem ve kimse hakkında kötü söz de söylemem" Kendisine dedim ki: "Seni bu dereceye ulastiran meziyet iste budur, ancak ben bunu yapamam."

"Sabah aksam, Rabblerinin rizasini isteyerek O'na yalvaranlari kovma." (el-En'âm, 52.)

Bu ayet-i kerime ile ilgili olarak Sa'd'in söyle dedigi Sahih-i Müslim'de rivayet edilmistir: "Bu ayet-i kerime, alti kisi hakkında nazil oldu. Ben ve Ibn Mesud da bunlardandik." Bir rivayette anlatildigina göre Sa'd, söyle demistir: Cenâb-i Allah, su ayet-i kerimeyi benim hakkimda inzal buyurdu:

"Eger ana, baba, seni birseyi körü körüne bana ortak kosman için zorlarsa, o zaman onlara itaat etme." (ei-Ankebût, a.)

Bu ayetin nüzulü söyle olmustur: Sa'd b. Ebi Vakkas, Müslüman

olunca annesi günlerce yemek yememis, su içmemisti. Sa'd da ona söyle demisti: "Vallahi biliyorsun ki, eger senin yüz canin olsa ve bu canlarindan her biri tek tek vücudundan çikip gitse yine de dinimi bırakmam, ister ye, ister yeme." Bu olay üzerine yukaridaki ayet-i kerime nazil olmustur.

Sa'd b. Ebi Vakkas'm Cennet'le müjdelenen on sahabeden biri olduguna dair hadise gelince bu, Sahih-i Buharf de Said b. Zeyd tarafindan rivayet edilmistir.

Hüseym ile birkaç kisi, Cabir'in söyle dedigim rivayet etmislerdir: Rasûlullah (s.a.v.)'m yaninda oturuyorduk. O esnada Sa'd b. Ebi Vakkas geldi. Rasûlullah (s.a.v.), bize söyle dedi: "Bu benim dayimdir, bir adam bana dayisini gösterdin." dedi.

Taberanî, Cabir'in söyle dedigini rivayet etmistir: Rasûlullah (s.a.v.)'la beraberdik, o esnada Sa'd geldi. Rasûlullah (s.a.v.) da onu göstererek: "Bu benim dayimdir." dedi.

Zührî, Sa'd b. Ebi Vakkas'm söyle dedigini rivayet etmistir: "Veda hacci senesinde siddetli bir hastaliga yakalandim. Rasûlullah (s.a.v.), ziyaretime geldi. Kendisine söyle dedim:

- Ya Rasûlallah, ben mal sahibi bir kimseyim. Bir kizimdan baska mirasçım da yok. Malimin üçte ikisini sadaka olarak vereyim mi?

- Hayir.

- Yarisini vereyim mi Ya Rasûlallah?

- Hayir.

- Ya üçte birini vereyim mi?

- Üçte biri. Üçte biri de çoktur. Mirasçılarım senden sonra zengin bırakman, onlari insanlara avuç açan yoksul kimseler olarak bırakmandan daha hayirlidir. Allah rizasini amaçlayarak verdigin bir nafaka karsiliginda mutlaka sevap kazanirsin. Hatta bu amaçla karinin agzina koydugun lokma karsiliginda da sevap kazanirsin.

- Ya Rasûlallah, arkadaşlarımdan geride mi kalacağım?

- Hayir, sen geride kalmayacaksın. Allah rizasini amaçlayarak isledigin bir amel karsiliginda derece ve yüksekligin daha da artacaktır. Umarım ki geride kaldigin takdirde bazı kimseler senden yararlanacak, bazı kimselerse zarar göreceklerdir. Allah'im! Ashabimin hicretini devam ettir. Onlari gerisin geri döndürme. Asil acinacak olan kisi, Sa'd b. Havle'dir."

Rasûlullah (s.a.v.), Sa'd b. Havle'nin Mekke'de ölümüne üzüldü.

Imam Ahmed b. Hanbel, Sa'd b. Ebi Vakkas'm yukaridaki hadise ek olarak söyle dedigini rivayet etmistir: "Rasûlullah (s.a.v.), mübarek elini alnima koydu, yüzümü sivazladı, göğsümü ve karnimi ovaladı. Sonra da söyle dedi: "Allah'im, Sa'd'a sifa ver ve hicretini tamamla." Ben, Rasûlullah (s.a.v.)'m mübarek elinin serinligini su ana kadar cigerimde hissetmekteyim."

Ibn Vehb, Ali b. Rebah'm söyle dedigini rivayet etmistir: "Rasûlullah (s.a.v.), hastalanan Sa'd'i ziyaret etti ve söyle dua etti:

"Allah'im, Sa'd'daki hastaligi gider, insanların ilahi, insanların meliki sifa veren ancak sensin, senden baska sifa verecek yoktur. Allah'in adiyla, sana eziyet veren her seyden, seni hasedden ve nazar degmesinden Allah'a sigindiriyorum. Allah'im, bunun kalbine ve bedenine sihat ver, hastaligini gider, duasina da icabet et."

İbn Vehb, Bekir b. Esecc'in söyle dedigini rivayet etmistir: Amir b. Sa'd'a, Rasûlullah (s.a.v.)'m Sa'd'a söylediği su sözün manasini sordum: "Belki de senin burada kalmanla bazı kimseler senden yararlanir, bazı kimseler de zarar görürler." Benim bu soruma Amir su cevabi verdi: "Sa'd, Irak'a vali olarak atandı, orada irtidad eden bazı kimseleri öldürdü böylece onlara zarar vermiş oldu. Bazı kimseler de Müseylemetü'l-Kezzab gibi hareket ettiler. Onlardan tevbe etmelerini istedi. Onlarda tevbe ettiler. Böylece

ondan yararlandilar."

Imam Ahmed b. Hanbel, Ebu Ümame'nin söyle dedigini rivayet etmistir: Rasûlullah (s.a.v.)'in yaninda oturuyorduk. Bize bazi seyleri anlatti ve yüregimizi inceltti. Bunun üzerine Sa'd b. Ebi Vakkas, çokça agladi ve keske ölseydim." dedi. Rasûlullah (s.a.v.) da onun bu sözüne su karsiligi verdi: "Ey Sa'd, eger sen Cennet için yaratilmissan, ömrünün uzamasi (veya amelinin güzel olmasi) senin için daha hayirli olur."

Musa b. Ukbe, Sa'd b. Ebi Vakkas'tan rivayet etti ki, Rasûlullah (s.a.v.), onun hakkında söyle dua etmistir: "Allah'im, Sa'd'm okunu hedefine ulastir, duasina icabet et."

Siyar b. Besir, Hz. Ebu Bekir'den rivayet etti ki, Rasûlullah (s.a.v.), Sa'd b. Ebi Vakkas için söyle dua etmistir: "Allah'im, Sa'd'm okunu hedefine ulastir. Duasina icabet et ve onu kullarina sevdire,"

Muhammed b. Aid ed-Dimaskî, Sa'd'm söyle dedigini rivayet etmistir:

"Ya Rasûlallah, duama icabet etmesi için Allah'a yalvar.

- Allah, yiyecegi helal olmayan kulun duasina icabet etmez.

- Ya Rasûlallah, yiyecegimin helal olmasi için Allah'a dua et. Rasûlullah da, yiyeceginin helal olmasi için Sa'd'a dua etti." Sa'd,

tarlasinda b oldugu bir basak için dahi çekingen davranir, onu ait oldugu yere götümp birakirdi. Sa'd, duasina icabet edilen bir kimseydi. Her ne zaman dua ederse, duasina mutlaka icabet edilirdi. Bunun meshur örneği Buhari ve Müslim'in sahihlerindeki su rivayettir: Cabir b. Sele-me'den rivayet olunduguna göre Kûfeliler, Sa'd b. Ebi Vakkas'i bütün davranislari hususunda Hz. Ömer'e sikayet ettiler. Öyle ki: "Sa'd, güzel namaz küdiramiyor." dediler. Sa'd da kendini savunmak için söyle dedi: "Ben, onlara Rasûlulullah'm namazindan eksik bir namaz kildiriyor degilim. Namazlarin ilk iki rekatini uzun tutuyor, son iki rekatini kısa tutuyorum."

Hiz. Ömer ona: "Ey Ebu îshak, biz de senin böyle yaptigim saniyorduk." dedi. Sonra da Sa'd'm durumunu arastirmak için Kûfe mahallelerine müfettis gönderdi. Bu müfettisler, Kûfe'deki hangi mescide ugradi-larsa cemaat mutlaka Sa'd'i Övdü. Bunlar nihayet Beni Abs kabilesinin mescidine ugradilar, mescidde Ebu Sa'd'e Üsame b. Katade adindaki bir adam kalkip söyle dedi:

"Sa'd, gazaya gitmiyor, ganimetleri esit olarak taksim etmiyor, halka adaletle hükmetmiyor." Adamin böyle söyledigini duyan Sa'd, söyle beddua etti:

"Allah'im, eger bu kulun riya ve gösteris olsun diye bu sözleri söyle-misse ömrünü uzat, yoksullugunu devam ettir, gözünü kör et ve onu fitneye

maruz birak."

Ravi Cabir diyor ki: Sa'd'm aleyhinde konusan Ebu Sa'de'yi kaslari gözlerinin üstüne düsmüs, yolda duran ve cariyeler ile kadınlari çimdikleyen yasli haliyle gördüm. Halk, kendisini azarlıyordu ama o söyle diyordu: "Ben, fitneye ugramis ve Sa'd'm bedduasına ugramis yasli bir adamim."

Baska garip bir rivayette anlatildigina göre Ebu Sa'de, Muhtar b. Ebi Ubeyd'in fitnesine maruz kalip o fitne esnasında öldürülmüştür.

Taberanî, Said b. Müseyyeb'in söyle dedigini rivayet etmistir: Sa'd b. Ebi Vakkas'm, Zebra adında bir cariyesi yeni bir gömlek giyinerek evden disari çıktı. Rüzgar elbisesini savurdu, ayıp yerleri göründü. Hz. Ömer de onu kirbaçlayip etegini baglatti. Sonra Sa'd, onu korumak için gelince Hz. Ömer, Sa'd'i da kirbaçladı. Sa'd, Hz. Ömer'e beddua ederek geri dönünce Hz. Ömer, ona kirbacini verdi ve: "Sen de bana misilleme yap, bana kisas tatbik et" dedi. Ancak Sa'd, Hz. Ömer'i affetti.

Rivayet olunduguna göre Sa'd ile Ibn Mesud arasında tartisma geçti. Sa'd, ona beddua etmek isteyince Ibn Mesud korktu ve hızla kaçip gitti.

Süfyan b. Uyeyne dedi ki: Kadisiye savaşında Sa'd komutandı, yaralanmisti. Ancak fethin tamamlandigi gün cephede bulunamadi. Bunun üzerine Becile kabilesinden bir adam söyle bir siir okudu:

"Görmez misin ki, Allah dinini yüceltti. Ama Sa'd, Kadisiye kapısında sigmaktadır. Disari çıkmıyor.

Geri döndük, ama çok kadın dul kaldı. Sa'd'm kadınlari arasında ise dul kalan biri yoktur."

Sa'd: "Allah'im, bizi bunun elinden ve dilinden muhafaza et." diye beddua etti. Hedefini sasirmis bir ok gelip ona isabet etti, adamin iki eli birden kurudu. Sonra Sa'd, ortaya çıkarak sirtındaki yaralari insanlara gösterdi ve kendini savundu.

Hüseyim, Mus'ab b. Sa'd'm söyle dedigini rivayet etmistir: Adamin biri, Hz. Ali'nin aleyhinde konustu. Sa'd, onu bu konusmadan menetti ama adam konusmasına devam etti. Sa'd: "Sana beddua ederim." dedi, ama adam yine konusmasına devam etti. Sa'd,ona beddua etti. Bu sırada ürküp kaçmakta olan bir deve geldi, o adama çarpti ve ayaklari altına

alip ezdi.

Amir b. Sa'd'dan gelen baska bir rivayette anlatildigina göre Sa'd b. Ebi Vakkas, bir toplulugun, bir adamin üzerine çullanmis oldugunu gördü. Sa'd, basini iki kisinin arasından sokarak alttaki adama bakti. Onun, Hz. Ali, Talha ve Zübeyr'e sövmekte oldugunu gördü. Onu sövmekten menetti, ama o sövmeye devam etti. Ona: "Sana beddua ederim." dedi, ama adam:

"Sanki peygambermissin gibi beni tehdid ediyorsun." deyince Sa'd, oradan ayrilip gidip bir eve girdi, abdest alip iki rekat namaz kildi. Sonra ellerini semaya kaldirip söyle beddua etti: "Allah'im, eger biliyorsan ki, su adam sana daha önce salih ameller islemis olan kimselere sövmekte ise ve kendisi bu sövgüsü ile seni gazablandir-missa bugün onu baskalari için bir ibret kil."

O esnada bir buhti devesi bir mahalleden kosarak geldi, hiç kimse onu geri çeviremiyordu. Geldi, o kalabaligin içine girdi. İnsanlar saga sola kaçisip dagildilar. Ali, Talha ve Zübeyr'e söven adami ayaklari altina alip ezdi ve öldürdü. Sonra ben, halkin Sa'd'm pesine kosarak gittiklerini ve ona: "Ey Ebu îshak, Allah senin duana icabet etti." dediklerini gördüm.

Ebu Bekir b. Ebu'd-Dünya, Abdurrahman b. Avfm azadlisi Mi-na'nin söyle dedigini rivayet etmistir:

"Kadinin biri, Sa'd'a egilip bakti. Sa'd, onu böyle yapmaktan menetti ama kadin bu hareketinden vaz geçmedi. Sa'd, bir gün abdest almakta iken kadin ona gizlice bakti. Sa'd, ona: "Yüzün çirkin olsun." dedi ve kadinin yüzü ensesine döndü."

Kesir en-Nevrî, Abdullah b. Büdeyl'in söyle dedigini rivayet etmistir:

"Sa'd, Muaviye'nin yanma gidince Muaviye kendisine söyle dedi:

- Niçin b: zim saflarimizda bizimle beraber savasmiyorsun?
- Karanlik bir firtinaya yakalandim, ah ah dedim, binegimi çok-türdüm, o firtma uzaklasti sonra yolu öğrendim ve yürümeye basladim.
- Allah'in kitabinda ah ah yoktur ama yüce Allah, söyle buyurmudur: "Eger mü'minlerden iki topluluk birbiriyle savasirlarsa aralarini düzeltiniz; eger biri digeri üzerine saldırirsa, saldiranlarla Allah m buyruguna dönmelerine kadar savasiniz." (ei-Hucurât, 9.) Allah a yemin ederim ki ben, adil kimseye karsi asi kimse ile beraber olmadigim gibi asi kimseye karsi da adil kimseyle beraber olmadim.
- Ben, Rasûlullah (s.a.v.)'m kendisine: "Sen benim yanimda Harun'un Musa nezdindeki itibar ve mertebesine sahipsın, ancak benden sonra peygamber gelmeyecektir." dedigi bir kimseye karsi savasacak degilim.
- Rasûlullah'm bu sözü söyledigini seninle beraber baska duyan var midir?
- Falan, falan ve bir de Ümmü Seleme duymustur.
- Eger ben bu sözü Rasûlullah (s.a,v.)'in kendisinden duymus olsaydim, Ali ile savasmazdim."

Baska bir rivayette anlatildigina göre Sa'd ile Muaviye arasinda geçen bu konusma, Muaviye'nin hacci esnasinda Medine'de cereyan etmistir ve

bunların ikisi kalkıp Ümmü Seleme'nin yanına gitmişler, bu hadisi Rasûlullah (s.a.v.)'dan duyup duymadığını sormuşlar. O da Sa'd'ın duyduğu gibi bu hadisi Rasûlullah'tan bizzat duyduğunu söylemiş, bunun üzerine Muaviye: "Eğer bundan önce bu hadisi duymuş olsaydım, o ölünceye (ya da ben ölünceye) kadar Ali'ye hizmet ederdim, demistir". Bu rivayetin senedinde zayıflık vardır. Doğrusunu Allah bilir.

Baska bir rivayette anlatıldığına göre Sa'd, Ali ile Halid b. Velid hakkında konuşan bir adamı duyunca söyle demistir: "Aramızdaki şey dinimize ulaşmadı."

Muhammed b. Sirin dedi ki: "Sa'd, bir gecede dokuz cariyeyi ziyaret edip onlarla ilişkide bulundu, onuncusunun yanına vardığında uykuya daldı, ancak cariye onu uyandırmaktan utandı."

Sad'ın, oğlu Mus'ab'a söylediği güzel sözlerden biri şudur: "Ey ogulcugum, birşeyi istediğin zaman kanaatle iste, çünkü kanaati olmayan kimseyi mal zenginleştirmez."

Hammad b. Seleme, Mus'ab b. Sa'd'm söyle dedigini rivayet etmistir: "Babam Sa'd, baski kucagimda iken vefat etti, can çekisirken agliyor dum, bana sordu:

- Ey ogulcugum, niçin agliyorsun? Allah'a yemin ederim ki O, beni asla azaplandırmayacaktır ve ben cennetliklerdenim. Doğrusu Allah, mü'minlere iyilikleri ile mukabelede bulunur, siz Allah için çalışın, kafirlere gelince onların iyilikleri hafifletilir, iyilikleri tükenince de onlara söyle der:

- Her amel eden kişi, kendisi için amelde bulunduğu sahistan amelinin sevabını istesin."

Zührî dedi ki: Sa'd, can çekisirken eski bir cübbesinin getirilmesini istedi, cübbeyi getirdiler ve söyle dedi: "Beni bu cübbeye sarın ve öyle defnedin, çünkü Bedir gününde bu cübbeyi giyinmiş olarak müsrıklarle savastım ve bu cübbeyi bugün için sakladım."

Sa'd, Medine disinda Akik mevkiinde vefat etti. Medine'ye erkeklerin omuzunda tasindi. Cenaze namazini Mervan kildirdi, mü'minlerin anneleri ile şöhetleri kalici olan salih kadınlar da onun cenaze namazini kildilar. Bakî mezarligina defnedildi, birçok kimsenin ittifak ettigi meshur görüŒe göre o, hicretin ellibesinci senesinde vefat etmistir. Vefat ederken yasi sekseni asmisti, sahih rivayete göre böyledir.

Ali b. el-Medinî dedi ki: "Sa'd, asere-i mübessereden en son vefat eden kimsedir."

Baskalari dediler ki: "Sa'd, Muhacirlerin en son vefat edenidir." Allah ondan da digerlerinden de razi olsun.

Heysem b. Adiy, Sa'd'in hicri ellinci senede vefat ettigini söylemiştir. Ebu Maser ile Ebu Nuaym Mugis b. Muharrer'in ifadesine göre Sa'd, hicretin ellisekizinci senesinde vefat etmiştir. Mugis'in ifadesine göre bu senede Hz. Ali'nin oğlu Hasan, Hz. Aise ve Ümmü Seleme de vefat etmişlerdir ama sahih kavle göre Sa'd, hicretin ellibesinci senesinde vefat etmiştir. Kısa boylu, iri yan, iri elli, burun kemeri geniş ve bedeni killi bir kimse idi, saçını ve sakalını siyaha boyardı, vefat ettiğinde miras olarak 250000 dirhem bıraktı. [43]

-
- [1] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/83.
- [2] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/83.
- [3] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/83-84.
- [4] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/84.
- [5] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/84.
- [6] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/84-85.
- [7] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/85-86.
- [8] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/86.
- [9] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/86-88.
- [10] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/88-89.
- [11] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/90-99.
- [12] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/99-101.
- [13] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/101.
- [14] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/101.
- [15] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/101-102.
- [16] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/102.
- [17] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/103.
- [18] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/103.
- [19] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/104.
- [20] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/104-106.
- [21] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/106-107.
- [22] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/107.
- [23] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/107-108.
- [24] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/108.

- [25] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/108.
- [26] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/108.
- [27] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/109.
- [28] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/109-111.
- [29] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/111-112.
- [30] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/112-117.
- [31] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/118-119.
- [32] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/119.
- [33] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/120.
- [34] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/120.
- [35] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/122-124.
- [36] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/124.
- [37] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/124.
- [38] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/124-125.
- [39] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/125
- [40] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/126.
- [41] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/126-127.
- [42] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/127-128.
- [43] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/128-137.

Fudale B. Ubeyd El-Ensârî El-Evsî	2
Kusem B. Abbas B. Abdülmuttalib	2
Ka'b B. Amr Ebu'l-Yüsr	2
Hicretin Ellialtinci Senesi	2
Ümmü Haram Binti Milhan	5
Hicretin Elliyedînci Senesi	6
Hicretin Ellisekîzînci Senesi	6
Garip Bir Kissa	7
Bu Senede Vefat Eden Bazi Sahsiyetler	8
Seddad B. Evs B. Sabit	13
Abdullah B. Amîr	14
Hiz. Ebu Bekir'in Oglu Abdurrahman	14
Abdurrahmaîsri, Sam Araplari Hükümdari Cudi'nin Kizi Leyla ile Olan Hikayesi	16
Ubeydullah B. Abbas	17
Mü'mînlerin Annesi Hiz. Aise	18
Hicretin Ellidokuzuncu Senesi	22
Yezid B. Rebia ile Ziyad'in Ogullari Ubeydullah Ve Abbad Arasında Geçen Kissa	23
Bu Sene Vefat Eden Bazi Sahsiyetler	25
Sairhatie	25
Abdullah B. Malik B. Kaseb	27
Kays B. Sa'd B. Ubade El-Hazrecî	28
Ma'kîl B. Yesar El-Müzenî	32
Ebu Hüreyre	33

Fudale B. Ubeyd El-Ensârî El-Evsî

İlk katıldığı savaş, Uhud savaşidir. Ridvan be/atında hazır bulundu, Sam'a gitti. Muaviye'nin zamanında Ebu Derda'dan sonra kadılığı üstlendi.

Ebu Ubeyde'nin ifadesine göre hicretin elliüçüncü senesinde vefat etmiştir. Baskalarına göre ise hicretin altmışyedinci senesinde vefat etmiştir. "El-Muntazam" adlı eserinde İbn Cevzî dedi ki: "Fudale, hicretin ellişesinci senesinde vefat etmiştir." Doğrusunu Allah bilir. [1]

Kusem B. Abbas B. Abdülmuttalib

Bu zat, insanlar arasında Rasûlullah (s.a.v.)'a en çok benzeyen kimse idi. Hiz. Ali'nin zamanında Medine naibliğini üstlendi. Semerkand'm fethine asker olarak katıldı ve orada şehid edildi. [2]

Ka'b B. Amr Ebu'l-Yüsr

Ensârîdir. Sülemi kabilesindendir. Akabe bey'atı ve Bedir gazvesine

katildi. Bedir savasinda Abbas b. Abdülmuttalib'i esir aldi. Sonraki gazvelerin tamaminda Rasûlullah'la birlikte savasti. Ebu Hatim'le digerlerinin ifadesine göre Ka13, hicretin ellibesinci senesinde vefat etmistir. Baskalari dediler ki: "KaT), Bedir savasma katilan mücahidlerin en son vefat edenidir." [3]

Hicretin Ellialtinci Senesi

Muaviye'nin zamanina denk gelen bu senede Cünade b. Ebi Ümey-ye, Rum diyarina giderek kisi orada geçirdi. Baska bir rivayete göre Rum diyarina giderek kisi orada gaza niyetiyle geçiren kisi, Abdurrah-man b. Mesud'dur. Anlatildigina göre bu senede Yezid b, Semüre, deniz savasma gitmistir. Karada da îyad b. Haris gaza yapmistir. Bu senenin receb ayında Muaviye, umre yapti, yine bu senede Velid b. Utbe b. Ebi Süfyan, insanlara haccettirdi. Muaviye, bu senede Said b. Osman'i Horasan beldelerinin valiligine tayin etti. Orada vali olarak bulunan Ubeydullah b. Ziyad'i azletti. Said, Horasan'a gidip Semerkand'a bagli Suhud mevkiinde Türklerle karsilasti, onlardan çok kimseyi öldürdü, bu gazada yaninda Müslümanlardan bir topluluk vardi. Anlatildigina göre bu topluluk arasinda Kussem b. Abbas b. Abdülmuttalib de vardi.

Ibn Cerir dedi ki: Hz. Osman'in oğlu Said, Muaviye'den kendisini Horasan'a vali olarak tayin etmesini istemis ve ancak Muaviye, Ubeydullah b. Ziyad'in orada vali oldugunu söyleyince Said, ona söyle demisti:

"Vallahi senin asla ulasamayacagin bir noktaya gelmen için babam her türlü iyiligi yapti ve seni iyi bir mevkiye getirdi. Ancak sen onun basina gelen musibetten dolayı teessürünü bildinmedin. Ardindan da kimseyi ödüllendirmedin, tutup su oglunu öne geçirdin. Ona Müslümanlardan bey'at aldın, oysa ki ben sahsen ondan çok daha hayirli oldugum gibi babam ve annem de onun babasindan ve annesinden çok daha hayirh-

Onun bu sözleri üzerine Muaviye söyle konusmustu: "Babanin basina gelen musibetten dolayı seni ödüllendirmem gerekirdi. Ancak ben elde ettigim bu mevkiden dolayı tesekkür olarak babanın kanini talep ettim. Senin babanın onun babasindan daha hayirli oldugu meselesine gelince; evet, vallahi baban benden daha hayirli idi. Ananın daha hayirli oldugu meselesine gelince; hayir, vallahi Kureys'ten bir kadin, Kelb o-gullanndan bir kadından çok daha hayirlidir. Senin ondan daha faziletli ve üstün oldugun meselesine gelince; senin gibi adamlarin Sam'a dolup tasmaşına pekte razı degilim."

Bu konusma üzerine Yezid, babasina: "Ey mü'minlerin emin! Sen, amcanin oglunun islerini halletme konusunda herkesten daha çok hak sahibi olan bir kimsesin. O sana serzeniste bulunmustur. Senin de onun bu serzenislerini gidermen gerekir." demis, bunun üzerine Muaviye, Said b. Osman'i

Horasan'ın harp işlerine tayin etmiş. Said de Semer-kan'da gitmişti. Türklerden Sogd halkı ona karşı çıkmış ve iki taraf savasmıştı. Said, onları yenilgiye uğratıp şehirlerini de kusatma altına almıştı. Sogdlu Türkler, onunla barış yapmışlar ve esraftan olan kimselerin elli oğlunu ona rehin olarak vermişlerdi. Said, Tirmiz'de ikamet etmiş, onlara birsey yapmamış, rehin edilen çocukları yanına alıp Medine'ye getirmişti.

Muaviye, bu senede insanların, oğlu Yezid'e veliaht olarak be/at etmeleri çağrısında bulundu. Muaviye, Mugire b. Sube hayatta iken de daha önce bu işe niyetlenmişti. SaTrî tarikiyle İbn Cerir'in rivayetine göre Mugire, daha önce Muaviye'nin yanına giderek kendisini Küfe valiliğinden af etmesini istemiş, yaşlılığından ve zayıflığından Ötürü Muaviye onu bu görevden affetmişti. Yerine Said b. As'i, Küfe'ye vali olarak atamaya karar vermişti. Mugire, bunu duyunca pisman olur gibi oldu. Kalkıp Muaviye'nin oğlu Yezid'in yanına gitti ve ona, babasından, kendisini veliaht olarak ataması talebinde bulunmasını tavsiye etti. Yezid de bunu babasından istedi, Muaviye ona: "Bunu sana kim söyledi?" diye sorunca o, "Mugire teklif etti." diye cevap verdi. Muaviye, Mugire'nin bu teklifinden hoşlandı ve onu tekrar Küfe valiliğine atadı. Ona, bu iş için çalışmasını emretti, bunun üzerine Mugire de bu işi başa çıkarmak için olanca gayretini gösterdi. Muaviye, Ziyad'a bir mektup göndererek bu konudaki fikrini sordu. Ancak Ziyad, Yezid'in oyuna ve ava meyilli olduğunu bildiği için bundan hoşlanmadı. Muaviye, Ziyad'ı bu görüşünden vazgeçirmek için yanına samimi arkadaşı olan Ubeyd b. Ka'b b. Numeyrfyi gönderdi. Ubeyd, önce Dimask'a gidip Yezid'le görüştü. Ona Ziyad'dan bahsetti ve kendisine veliahtlık talebinde bulunmamasını öğütledi.

Eğer bu işten vazgeçerse, bu iş için çalışmasından daha hayırlı olacağını söyledi. Yezid de bu talebinden vazgeçti. Babası ile görüşerek vazgeçtiğini bildirdi ve ikisi de bu hususta o zaman anlaştılar, ancak bu senede Ziyad vefat edince, Muaviye işi sonuçlandırmak için tesebbüse geçti. İnsanları Yezid'e veliaht olarak bey'ata davet etti. Oğlu Yezid için bey'at akdetti ve bunu bütün beldelere birer mektupla bildirdi, diğer beldelerdeki insanlar da veliaht Yezid'e bey'at ettiler, ancak Hz. Ebu Bekir'in oğlu Abdurrahman, Hz. Ömer'in oğlu Abdullah, Hz. Ali'nin oğlu Hüseyin, Zübeyr'in oğlu Abdullah ve Abbas'ın oğlu Abdullah, Yezid'e bey'at etmediler. Bu sırada Muaviye, umre için Mekke'ye gitti. Mekke dönüşünde Medine'ye ugradığında o beş kisten herbirini ayrı ayrı çağırıp tehdit etti, bey'at etmediklerinden Ötürü korkuttu. Bunlardan Mua-i karşı siddetle karşı koyan ve sert konuşan Abdurrahman b. Ebu Bekir oldu, en yumuşak cevap veren de Abdullah b. Ömer oldu. Sonra bu beş kişi, minberin alt tarafında hazır beklemekte iken Muaviye, minbere çıkıp bir hutbe okudu. Halk Yezid'e be/at ettiler. Bu beş kisi orada oturmaktaydılar. Ne muvafakat ettiler, ne de muhalefette

bulundular. Çünkü Muaviye, onları tehdit edip korkutmustu. Bundan sonra diğer şehirlerde de Yezid'e bey'at edilmisti. Diğer ülkelerden heyetler, Yezid'in yanına geldiler, gelenler arasında Ahnef b. Kays da vardı. Muaviye ona, gidip Yezidle konuşmasını emretti. O da gidip Yezidle sohbet etti, konustu. Sonra Yezid'in yanından ayrıldığında Muaviye, Ahnefe şöyle dedi:

- Yegenini nasıl buldun?

- Yalan söylersek Allah'tan korkarız, doğru söylersek de sizden korkarız. Sen, gecesinde, gündüzünde, gizlisinde, açığında, girdisinde, çıktısında, Yezid'i bizden daha iyi bilirsin. Benim ne demek istediğimi çok iyi anlarsın, bize düşen, emri dinleyip itaat etmektir. Sana düşen de, ümmete nasihat etmektir."

Muaviye, Hz. Hasan'la barış yaptığı zaman kendisinden sonra Hz. Hasan'ın veliyet olmasını kararlaştırmisti. Ancak Hz. Hasan, vefat e-dince Yezid'in durumu Muaviye nezdinde kuvvetlendi ve Muaviye, onu veliyetliğe layık gördü, bu da babanın evladına olan sevgisinden dolayı idi. Yezid'de dünyevi necabet ve asaleti görüyordu. Özellikle hükümdar çocuklarının savaş taktiklerini bildiklerini, yönetimi düzgünce yürütebileceklerini, idari görevleri layiki veçhiyle ifa edebileceklerini biliyordu. Bunu sahabelerden herhangi birinin hakkıyla yerine getiremeyeceğini sanıyordu. Bu sebeptendir ki Muaviye, Abdullah b. Ömer'e şöyle demisti:

- Benden sonra reayanın (halkın) basibos koyunlar gibi yöneticisiz kalmasından korktugum için Yezid'i veliyet tayin ettim.

İbn Ömer de ona şöyle demisti:

Herkes Yezid'e bey'at ettikten sonra ben de kendisine -organları kesik bir köle olsa bile- bey'at ederim.

Yezid'i veliyet tayin ettiginden dolayı Said b. Osman b. Affan da Muaviye'yi kinamis ve Yezid'in yerine kendisini veliyet tayin etmesini istemisti. Ona şöyle demisti:

- Babam seninle ilgilendi. Nihayet serf ve onurun doruk noktasına yükseldin ama kendi oğlunu benden öne geçirdin, oysa ben şahsen ondan daha üstünüm, babam ve annem de onun babasından ve annesinden daha üstündürler.

Muaviye, böyle diyen Hz. Osman'ın oğlu Said'e su karsılığı verdi:

- Babanın bana iyilik ettiğini söylüyorsun. Bu, inkar edilmeyecek birseydir. Babanın, Yezid'in babasından daha üstün ve hayırlı olduğunu söylüyorsun, bu gerçektir. Senin annen Kureysf dir. Onun annesi Kelp kabilesindendir ve ondan da daha hayırlıdır. Senin Yezid'den daha hayırlı ve üstün olmana gelince, Allah'a yemin ederim ki, senin gibi adamlar, Dimask'ın Gota

mintikasina dolup dolassalar bile Yezid, benim nazarimda hepinizden daha sevimlidir.

Muaviye'nin bir gün hutbe irad ederken söyle dedigini önceki kısımlarda rivayet etmistik:

"Allah'im! Yezid'i bu idari ise ehil gördüğüm için veliaht tayin etmis olduğumu biliyorsan, Yezid'in yönetime geçme isini basariyla sonuçlandır. Eger kendisini sevdiğim için veliaht tayin ettiğimi biliyorsan, onun yönetime geçme isini tamamlama."

Hafiz Ibn Asakir'in anlattigina göre Muaviye, bir gece arkadaşlarıyla sohbeti derinleştirmiş. Çocuğu asil doğacak bir kadın hakkında arkadaşlarıyla konuşmuş, arkadaşları da çocuğu asil olacak bir kadının evsafını kendisine anlatmışlardı. Bunun üzerine Muaviye söyle demisti: "Bu nitelikte bir kadını tanımak isterdim." Meclisinde oturan arkadaşlarından biri ona söyle demisti:

- Ey mü'minlerin emin! Sen bu nitelikte bir kadın buldun.

- Kimdir o?

- Kızımdır, ey mü'minlerin emiri!

Bunun üzerine Muaviye, o kızla evlendi. Bu evlilikten oğlu Yezid, asil, necip, zeki ve mahir bir insan olarak doğdu. Muaviye, daha sonra başka bir kadınla evlendi. Bu kadın, onun yanında itibar sahibi oldu. Ona başka bir erkek çocuk doğurdu. Bunun üzerine Yezid'in annesi gözden düştü ve Muaviye'nin evinin bitisigindeki bir eve yerleştı. Muaviye, bir ara makamında diğer karisiyle oturmakta iken Yezid'in annesine baktı. Kadın, oğlu Yezid'in saçlarını tıriyordu. Diğer kadın, Yezid'in annesini kastederek söyle dedi: "Allah, bu kadını ve saçım taradığı çocuğunu kahretsin." Bunun üzerine Muaviye de ona söyle dedi:

"Niçin böyle söylüyorsun? Allah'a yemin ederim ki, onun oğlu, senin oğlundan daha asil ve daha neciptir. İstersen bunu sana açıklarım." Böyle dedikten sonra Muaviye, ikinci karisinin oğlunu çağirdi, ona söyle dedi:

"Su anda mü'minlerin emiri, senin her istegini yerine getirmeye hazirdir, dile benden ne dersen.

- Senden istegim sudur ki, bana av köpekleri, atlar ve avcılar veresin, av partisine katılacak arkadaşları bana veresin.

- Bu isteklerini yerine getirmek üzere adamlarıma emir verdim. Bundan sonra Muaviye, Yezid'i çağirdi ve ona diğer oğluna söylediklerinin aynısını söyledi. Yezid de su karşılığı verdi:

- Su vakitte böyle bir istekte bulunmaktan mü'minlerin emiri beni affetmez mi?

- Hayir, mutlaka istegini söylemelisin.
- Allah, mü'minlerin emirinin ömrünü uzatsin. İstegim, kendisinden sonra beni valiaht tayin etmesidir. Zira öğrendigime göre halka bir gün adaletle hükmetmek, 500 sene süreyle ibadet etmek kadar sevaptir.
- Senin bu istegini yerine getirdim.

Böyle dedikten sonra Muaviye, karisina söyle dedi: "Yezid'i nasıl gördün?" Kadın da Yezid'in kendi oğlundan daha üstün ve faziletli olduğunu kesin olarak anlamis oldu. [4]

Ümmü Haram Binti Milhan

İbn Cevzfnin.anlattigina göre bu sene de, yani hicretin elüaltina. senesinde Ümmü Haram binti Milhan el-Ensârîye vefat etmistir. Bu kadın, Ubade b. Ubade b. Samit'in zevcesi idi. Alimlerin naklettikleri sahih kavillere göre bu kadın, Hz. Osman'in halifeligi zamaninda hicretin yirmiyedinci senesinde vefat etmistir. Bu kadın, kocasi ile birlikte Muaviye komutasinda Kibris'a giriste katin tarafından yere atilip ezilerek Ölmüs ve Kibris'a demedilmistir, tuhaf olan sudur ki; îbn Cevzî, bu kadının biyografisinden bahsederken Buharî ve Müslim'in sahihlerinde yer alan bir hadisi nakletmistir. Söyle ki: "Peygamber (s.a.v.), bu kadının evinde öğle uykusuna yatmis iken rüyasinda ümmetinden bir toplulugun hükümdarlar gibi denizin ortasina gaza için gittiklerini görmüs ve rüyasini Ümmü Haram'a anlatınca o da Hz. Peygamber (s.a.v.)'den, kendisinin de bu deniz gazasinda giden topluluk arasinda bulunmasi için dua etmesini talep etmis, Peygamber (s.a.v.) de ona bu sekilde dua etmistir. Sonra tekrar uyumus, ayni rüyayi görmüs. Kadın yine söyle demisti: "Ya Rasûlallah, beni de bu deniz gazasina giden topluluk arasina katmasi için Allah'a dua et." Rasûlullah (s.a.v.) da ona: "Hayir, sen ilk gruba dahilsin," demisti. Bunlar, Kibris'i fetheden topluluk idi ve bu kadın da onlarla beraber hicretin yirmi yedinci senesinde Kibris'a gitti. Hicretin yirmi yedinci senesinde Muaviye'nin oğlu Yezid'le birlikte Rum beldelerine giden ikinci grupta bulunmadi, o grupta da Ebu Eyyüb el-Ensârî vardi. Ö zat, Kostantiniyye'de (İstanbul) vefat etti, mezari Konstantiniyye surlarinin yakinindadir, bunu peygamberlik delilleri bölümünde de nakletmistik. [5]

Hicretin Elliyedinci Senesi

Bu senede Abdullah b. Kays, Rum diyarina gazaya giderek kisi orada geçirdi.

Vakidî'nin ifadesine göre bu senenin sevval ayında Muaviye, Medine valisi Mervan b. Hakem'i görevden azlederek yerine Velid b. Utbe b. Ebi Süfyan'i vali tayin etti. Bu senede insanlara haccettiren kisi de odur. Çünkü Medine

valiligi, onun uhdesine verilmisti. Bu senede Küfe valisi Dahhak b. Kays, Basra valisi Ubeydullah b. Ziyad, Horasan valisi Said b. Osman'di.

Ibn Cevzî dedi ki: Bu sene, Osman b. Hanif el-Ensârî el-Evsî vefat etti. Bu zat, Ubade üe Sehl b. Hanifin kardesidir. Hz. Ömer, onu Irak'taki Sevad haracim toplamak üzere göndermis ve onu Küfe valiligine atamisti. Talha ile Zübeyr, Hz. Aise ile birlikte oraya geldiklerinde o, emirligi onlara teslim etmeye yanasmadigi için sakali, kaslari ve kirpikleri yolundu, ayrıca kendisine iskence yapildi. Hz. Ali, Küfe'ye geldiginde sehri ona teslim etti. O, söyle dedi: "Ey mü'minlerin emiri, senin yanindan ayrilip buraya geldigimde sakalli idim ama simdi seninle sakalsiz olarak bulusuyorum." Hz. Ali, onun bu deysisine gülümsedi ve: "Senin bu halinin sevabi Allah katandadir." dedi. Bu zatin, gözleri kör bir adamin Rasûlullah'a müracaat ederek gözlerinin aydinligim kendisine geri vermesi için Allah'a dua etmesini istemesi ve Rasûlullah'm da duasi sayesinde Allah'in gözlerini ona geri vermesine dair rivayet ettigi bir hadis vardır. Neseî tarafından da nakledilen bir hadisi vardır. Bu zatin, hicri elliyedinci senede vefat ettigim Ibn Cevzî'den baskasi söylemis degildir. Dogrusunu Allah bilir. [6]

Hicretin Ellisekizinci Senesi

Bu senede Malik b. Abdullah el-Has'amî, Rum diyarina (Anadolu) gazaya gitti.

Vakidî dedi ki: Bu senede Yezid b. Secere, deniz gazasına gidip kisi orada geçirdi. Baska bir rivayette anlatildigina göre Cünade b. Ebi Ümeyye, Rum illerine ve deniz seferine gitti. Rum diyarinda kisi geçiren kisinin Amr b. Yezid el-Cühenî oldugu da söylenmistir.

Ebu Maser ile Vakidî dediler ki: Bu senede Velid b. Utbe b. Ebi Süf-yan, insanlara haccettirdi. Bu senede Muaviye, Abdurrahman b. Abdullah b. Osman b. Rabia es-Sakafî tbn Ümmü Hakem'i Küfe valiligine atadi. Ümmü Hakem, Muaviye'nin kizkardesidir. Muaviye, Küfe valisi Dahhak b. Kays'i görevden azletti. Ibn Ümmü Hakem, Küfe'ye vali olarak gittiginde güvenlik kuvvetlerinin basina Zaide b. Kudame'yi atadi. İbn Ümmü Hakem'in valiligi zamaninda Hariciler bas kaldirdilar. Bu hadisede onların reisleri Havyan b. Dahyan es-Sülemî idi. İbn Ümmü Hakem, onların üzerine bir ordu gönderdi, bu ordu bütün Haricileri öldürdü, sonra Ibn Ümmü Hakem Küfelilere kötülük yaptı. Yönetimi alt üst etti. Küfeliler de onu aralarindan çıkarip kovdular. O da dayisi Muaviye'nin yanma dönerek durumu ona anlatti. Muaviye ona: "Seni Misir'a vali olarak tayin edecegim. Misir senin için daha hayirlidir." dedi ve onu Misir valiligine atadi. Misir'a gitti. Sehre girmeden iki konak disarida Muaviye b. Hadic onu karsiladi ve kendisine: "Dayin Muaviye'nin yanina dön, ömrüme yemin ederim ki, seni Misir'a

sokmayacagiz ki burada Kûfeli kardeşlerimize yaptigin gibi bize de kötülük yapmaya-sm ve kötü bir idare tarzi sergileyemiyesin." dedi. Bunun üzerine Ibn Ümmü Hakem, Muaviye'nin yanma döndü. Muaviye b. Hadic te bir heyetle birlikte onun pesi sıra yola çıkarak Muaviye'nin yanma geldi. Muaviye'nin huzuruna gittiginde Muaviye'nin kızkardeşi Ümmü Hakem'i de orada buldu. Bu kadın, Kûfelilerin ve Misirlilerin kovdugu vali Abdurrahman'm annesi idi. Muaviye onu görünce: "Aferin aferin iste bu, Muaviye b. Hadic'tir." dedi. Ümmü Hakem de: "Buna merhaba degil, bunun adini isitmek, kendisini görmekten daha iyidir." dedi. Muaviye b. Hadic te su karsiligi verdi: "Yavas ol bakalim ey Ümmü Hakem! Allah'a yemin ederim M, sen evlendin ama sereflenmedin, çocuk dogurdun ama asil bir çocuk dogurmadin. Fasik oglunun bize vali olmasini istedin ki,

kardeşlerimiz Kûfelilere yaptigi kötülüğü bize de yapsin, ama Allah bu firsati ona vermeyecektir, eger o bize kötülük yapacak olursa, ona bir darbe vururuz. Senin yaninda oturmakta olan su Muaviye bundan hoslanmasa bile bunu yapariz." Muaviye de Ümmü Hakem'e dönerek "Yeter." dedi. [7]

Garip Bir Kissa

Bu kissayi "el-Muntazam" adli kitabinda Ibn Cevzî senediyle birlikte anlatir. Söyle ki: Beni Özre kabilesinden bir genç ile İbn Ümmü Hakem arasında bir kissa cereyan etmistir. Bu kissanin özeti sudur: Muaviye, bir gün sofrada iken Beni Özre kabilesinden bir genç gelip karsisina dikildi ve ona, zevcesi Suad'a olan istiyakini anlatan bir siir okudu. Muaviye; onu yanma oturtup basindan geçenleri anlatmasini istedi. Genç te şöyle dedi:

- Ey mü'minlerin emiri, ben amcam kizi ile evliydim, develerim ve koyunlarim vardi. Bunlari ona harcadim, elimdeki malim azalmca.ba-basi benden yüz çevirdi ve beni Kûfe'deki valin İbn Ümmü Hakem'e sikayet etti. Kûfe valisi, zevcemın güzelligini duymustu, beni zincire vurup hapse atti. Esimi bosamam için bana baski yapti, ben de bosamak mecburiyetinde kaldim. Zevcemın iddeti tamamlaninca babasi onu 10.000 dirhem karsiligi olarak Kûfe'deki valine verdi. Onunla evlendirdi, iste simdi sana geldim. Ey mü'minlerin emiri, sen hüznlenenlerin, darda kalanların, yandim diyenlerin imdadina kosarsin. Mahndan yoksun birakılanların dayanagisin, simdi benim bu sikintidan kurtulacak bir yolum yokmu? Böyle dedikten sonra agladi ve şöyle dedi:

"Yüregimde ates vardir, ates kivilcimlaniyor. Vücudum bitkin düstü, rengim sarardi.

Gözlerim keder yaslarini akiliyor, bu yaslar sagnak yagmurlar gibidir.

Askından agliyorum, bu halime tabip sasiyor.

Büyük bir bela ile karsilastim, buna dayanacak güç yoktur.

Gecem gece degil, gündüzüm de gündüz degil."

Muaviye, o gence acidi ve Küfe valisi İbn Ümmü Hakem'e bir mek-tub yazarak bu davranisindan dolayi onu ayiplayip kinadi ve gencin karisini itirazsiz bosamasini emretti. Mektubu alan Küfe vahsi İbn Ümmü Hakem, derin bir ah çekip: "Keske mü'minlerin emiri beni bu kadınla bir yıl basbasa biraksaydi da sonra boynumu kılıçla vursaydi." dedi ve kadini bosamaya kendini zorladi ama buna güç yetiremedi. Nefsi de bosama istegine icabet etmedi. Fakat ulak, Muaviye'nin azarlayici mektubunu ona teslim edince mektuptaki ifadeler kendisini o kadini bosamaya zorladi. O da çaresiz kadini bosadi, yolundan çıktı. Bir heyetle birlikte Mu-aviye'ye gönderdi, kadın gidip Muaviye'nin huzurunda durunca Muaviye, çok güzel bir manzara ile karsilasti. Kadini konusturunca onun çok fasih ve tatli konustugunu gördü. İnsanların en güzeli ve en nazlisi oldugunu müşahade etti. Kocasi ve ayni zamanda amcasi oğlu olan o gence söyle dedi: "Ey bedevi! Sana daha güzel seyler versem bu kadının yolundan çıkar misin?" Genç su karsiligi verdi: "Evet, basimi gövdemden ayirirsan bu kadının yolundan çıkarim." dedi. Sonra da su siiri söyledi:

"Beni yagmurdan kaçarken doluya tutulmus kimse gibi darb-i mesellere konu yapma.

Suad'i, kendisine hayran olan üzüntü ve anma ile aksamlayip ayni sekilde sabahlayan kederli kimseye geri ver.

Istiraplar beni bitkin düşürdü, yüregim yaniyor, hem de ne yanma.

Allah'a yemin ederim ki, Suad'in askim unutmuyacagim, mezarimda taslar altında gövdem kayboluncaya dek onu aklımdan çıkarmayacagim.

Onun yolundan nasıl çekilebilirim ki, gönlüm ona tutkundur, kalbim onsuz yapamiyor, sabredemiyor."

Muaviye dedi ki: "Kadina seçme hakki verelim, ya seni ya da İbn Ümmü Hakem'i seçsin." Muaviye'nin böyle demesi üzerine Suad, söyle dedi:

"Bunun her ne kadar isi kiriga gitmisse de,

Serveti azalmissa da,

Benim nazarimda babamdan da, komsumdan da, dirhem ve dinar sahiplerinden de daha sevgilidir.

Kendisine ihanet edersem Cehennem atesinin sicakligindan korkarim."

Muaviye güldü ve ona 10.000 dirhem para, binek ve sergi verilmesini emretti, iddeti tamamlaninca da onu eski kocasına teslim edip onunla evlendirdi.

Bu senede yani hicretin ellisekizinci senesinde Ubeydullah b. Ziyad ile Hariciler arasında çok hadiseler cereyan etti. Ubeydullah, onlardan çok sayıda adam öldürdü, kalanları da hapsetti. O da babası gibi atilgan ve Hariciler hakkında kararlı bir kimse idi. Noksanlıklardan münezze olan yüce Allah, elbetteki dogruyu daha iyi bilir. [8]

Bu Senede Vefat Eden Bazi Sahsiyetler

Bu senede Said b. As b. Ümeyye b. Abdü's-sems b. Abdumena'f el-Kuresi el-Umevî vefat etti. Onun babası Bedir savaşında kafir olarak öldürüldü. Onu, Hz. Ali öldürmüştü. Said, Hz. Osman'ın kucagında büyüdü. Rasûlullah'm vefati esnasında dokuz yaşında idi. Müslümanların Önde gelen şahsiyetlerinden ve meshur cömert kişilerdendi. Dedesi Said b. As Ebu Ecniha, Kureys kabilesinde reisti. Ona taç sahibi anlamına gelen züttaç deniliyordu, çünkü o sarık sardığı zaman ona hürmeten o gün baskası sarık sarmazdı. Said, Hz. Ömer tarafından Sevad valiliğine atanmıştı. Hz. Osman da fahşılığinden ötürü onu Mushafları yazan görevliler arasına katmıştı, sakalı Rasûlullah'm sakalına çok benzerdi. Kur'ân'ı derleyip yazan ve talim eden on iki kişiden biri idi. Übey b. Ka*b ile Zeyd b. Zabit'te bu oniki kişi arasında idi. Hz. Osman, Velid b. Uk-be'yi azlettikten sonra Said'i Küfe valiliğine atadı. Said, Taberistan ve Cürcan'ı fethetti. Azerbaycanlılar, antlaşmayı bozunca Said, üzerlerine gitti ve orayı fethetti. Hz. Osman vefat edince fitneden uzaklaşıp bir köseye çekildi. Cemel ve Siffin savaşlarına katılmadı. Yönetim Muaviye'nin eline geçince yanma gitti. Muaviye onu kinadı. O da mazeretini beyan etti. Bu hususta uzun uzadıya ağır bir konuşma yaptı. Muaviye, onu iki kez Medine valiliğine atadı. İki kez de Mervan b. Hakem sebebiyle onu bu görevden azletti. Bu zat, Peygamber (s.a.v.)'den, Ömer b. Hat-tab'tan, Osman'dan ve Aise'den hadis rivayet etmiştir. Ogulları Amr b. Said el-Esdak ile Ebu Said, Salim b. Abdullah b. Ömer, Urve b. Zübeyr ve diğerleri de kendisinden hadis rivayet etmişlerdi. Onun, "Müsnet" ve Kütüb-ü Sitte'de hadisleri yoktur, güzel bir hayat tarzı vardı. İyi su* saklardı, çoğu kez arkadaşlarını cuma günleri toplar, onlara yemek yedirir ve elbise giydirdi. Evlerine çeşitli hediyeler, armağanlar ve bol miktarda bugday gönderirdi. Keseleri doldurup mescitte ihtiyaç sahibi namaz kılan kimselerin önüne bırakırdı.

İbn Asakir dedi ki: "Said'in Dimask'ta Dar-i Naim denen bir evi ve Hammam-i Naim denen bir hamamı vardı. Evi ile hamamı Dimas taraflarındaydı, sonra Medine'ye döndü ve vefat edinceye kadar orada ikamet etti. Alicenâb, cömert ve övgüye layık bir kimse idi."

İbn Asakir, onun su hadislerini rivayet etmiştir:

Said b. As'tan rivayet olduğuna göre Rasûlullah (s.a.v.), söyle bu-

yurmustur: "Sizin Islâmiyet dönemindeki seçkinleriniz, cahiliye dönemindeki seçkinlerinizdir."

Said b. As'tan rivayet olunduguna göre İbn Ömer, söyle demistir: Kadının biri, Rasûlullah (s.a.v.)'a bir hırka getirdi ve söyle dedi: "Bu hırkayı Arapların en sereflisine vermeyi adadım." Rasûlullah (s.a.v.) 'da: "Öyle ise su gence (Said b. As'a) ver, dedi. Bu sebeple o tür elbiselere Saidî elbiseleri denildi. Sair Fer ezdak da bu konuda söyle bir siir söylemiştir.:

"Gece ve gündüz isin hedeften saptığı esnada, Kureys'in önde gelen şahsiyetlerinin durnp Said'e baktıklarını görürsün, onlar sanki Said'te hilali görüyorlar."

Hız. Osman, Mugire'yi Küfe valiliğinden azledince oraya Sa'd b. Ebi Vakkas'ı vali olarak tayin etti. Onu da azledince yerine Velid b. Utbe'yi tayin etti. Onu da azledince yerine Said b. As'ı vali olarak tayin etti. Sa-id, orada bir süre vali olarak görev yaptı, ancak yasantisi beğenilmedi. Onu sevmediler, sonra Malik b. Haris (Ester en-Nehai), bir cemaatla Hız. Osman'ın yanına gitti. Hız. Osman'dan, Said'i Küfe valiliğinden azletmesini :''itedi. Ancak Hız. Osman, onu bu görevden azletmedi. Said, Medine'de Hız. Osman'ın yanındaydı. Onu tekrar Kûfe'ye gönderdi. Ester, ondan önce Kûfe'ye giderek insanlara bir nutuk irad etti ve onları Said'in1 Kûfe'ye girmesine engel olmaya tesvik etti. Ester'in kendisi de bir askeri birlikle yola çıkarak Azib denen mintikada Said'i karsıladı ve onu Kûfe'ye girmekten menetti. Said ise, Ra'sa'da konakladı.- Onlar oraya gidip kendisini Kûfe'ye girmekten menettiler, sikistirmaya devam ettiler. Nihayet onu, Hız. Osman'a geri gönderdiler. Ester, Ebu Musa el-Es'arî'yi imamlığa ve sınır muhafızlığına, Hüzeyfe b. Yeman'ı da ganimet görevinin başına tayin etti. Kûfeliler de bunu onayladılar ve durumu Hız. Osman'a bildirdiler. O da bunu onayladı ve zahiren bu durumdan memnun, olduğunu gösterdi. Ancak bu, Hız. Osman'ın yönetimindeki ilk gevseme oldu. Said b. As, Hız. Osman'ın kusatma altına alınışına kadar Medine'de ikamet etti. Onun konagında kaldı. Talha ile Zübeyir, Hız. Aise ile birlikte Mekke'den çıkıp Hız. Osman'ın katillerini yakalamak istediklerinde Said, onlarla birlikte oldu. Sonra Mugire b. Sube ve baskaları ile birlikte bu gruptan ayrılarak Taife gitti ve savaş sona erinceye kadar orada ikamet etti. Daha sonra Muaviye, hicretin kırkdoku-zuncu senesinde onu Medine valiliğine atadı. Mervan'ı valilikten azletti. Said, yedi sene Medine valiliğini yaptıktan sonra Muaviye, Mervan'ı oraya tekrar vali olarak atadı.

Abdûlmelik b. Umeyr, Kabise b. Cabir'in söyle dedigini rivayet etmiştir: "Ziyad, bir iş için beni Muaviye'ye gönderdi, isimi tamamladıktan sonra dedim ki:

- Ey mü'minlerin emiri, senden sonra yönetim kimin eline geçecektir?

Muaviye bir süre sustu, sonra şöyle cevap verdi:

- Bu is bir toplulugun arasinda olacaktir. Ya Kureys'in âlicenâb sahsiyeti Said b, As'm eline geçecektir ya Kureys'in yigidi, dahisi ve cömerdi Abdullah b. Amir'in eline, ya Hasan b. Ali'nin eline geçecektir ki oda lider, efendi ve âlicenâb bir sahsiyettir. Yada Allah'in dininde fakih olan ve kitabini okuyan, Allah'in hudutlari hususunda çok titiz olan Mervan b. Hakem'e geçecektir veya fikhi iyi bilen Abdullah b. Ömer'in eline geçecektir, yahut seriati yirtici canavarlara göre hareket ettiren ve tilkiler gibi hile yapan Abdullah b. Zübeyr'in eline geçecektir."

Önceki kismalarda da rivayet ettigimiz gibi Said b. As, günün birinde Medine sokaklarinin birinden geçerken su istemis ve kendisine bir evden su çıkarilip verilmiş, verilen suyu içmişti. Bir müddet sonra kendisine su veren adamin, evini satiliga çıkardigini görünce evini niçin sattigini sormus, adam 4000 dinar borcu bulundugu için satmak istedigini söyleyince Said, o adamin alacaklisina haber göndererek: "Alacagin bana ait, ben sana ödeyecegim." demis. Ev sahibine haber göndererek: "Evini satma. Diledigin gibi evinde otur." demisti.

Meclisinde oturan kurrâlardan biri yoksul düsmüs, siddetli derecede muhtaç olmustu. Karisi kendisine şöyle demisti:

- Bizim valimizin çok cömert oldugu söyleniyor. Eger durumunu kendisine anlatacak olursan, belki sana bir miktar bagista bulunur.

- Yaziklar olsun sana, yüz suyumu döktürme.

Karisi ısrar edince adamcagiz gidip vali Said b. As'm makamına girdi, insanlar çevresinden dagilip gittiklerinde o yoksul adam hala yerinde oturuyordu. Said ona dedi ki:

- Öyle sanıyorum ki sen, bir ihtiyacin oldugu için oturmaya devam ediyorsun.

Adam sustu, Said, kölelerine:

- Buradan çikin, diye emretti, sonra o muhtaca şöyle dedi:

- Simdi ikimiz basbasa kaldik, burada baska kimse yok. Adamcagiz sustu, Said kandili söndürdü, sonra tekrar o yoksula

söyle dedi:

- Allah, sana rahmet etsin yüzümü dahi göremiyorsun, artık ihtiyacini söyle.

- Allah, emiri ıslah etsin, biz yoksul düstük, iiriyacimiz fazla derecede artti, durumumu sana anlatmak istedim ama utandim.

- Sabah olunca vekilim olan falan adamin yanma git. Sabah olunca vekilin

yanma gitti, vekil ona söyle dedi:

- Vali, sana birseyler vermemi emretti, git bu esyalari seninle beraber tasiyacak olan adamlari getir.
- Esyalari tasiyacak adamlarim yok.

Böyle dedikten sonra yoksul adam karisina gidip azarladi ve söyle dedi:

- Yüz suyumu valinin huzurunda dökmeye beni zorladui. O da bana birseyler verilmesini emretti, ama o seyleri tasiyacak adamlar gerek. Herhalde bana bir miktar un ve gida maddesi verecek, eger para verecek olsaydi, parayi tasimak için hamala gerek olmazdi ve bizzat bana verirdi.

Karisi da dedi ki:

- Sana verecegi sey ne olursa olsun mutlaka bize azik olacaktır, git al.

Adam vekilin yanina döndü. Vekil ona söyle dedi:

- Esyalari seninle beraber tasiyacak kimsen olmadigini valiye bildirdim. Oda su üç Sudanliyi esyalari seninle beraber tasimalari için buraya gönderdi. Adam gitti, evine vardiginda o üç Sudanlidan her birinin basinin üzerinde 10.000 dirhem oldugunu gördü. Sudanli kölelere söyle dedi:

- Basinizin üzerindeki esyayi indirip gidin. Onlar da dediler ki:

- Vali, bizi de sana armagan etti. O, hizmetçilerle birlikte bir kimseye hediye gönderecek olursa, mutlaka o hediye tasiyan hizmetçi de o adama hibe eder, o yoksul adamin durumu iyilesti, sikintidan kurtuldu.

Ibn Asakir'in anlattigina göre Ziyad b. Ebi Süfyan, Said b. As'a bir miktar mal ve hediyelerle bir de mektup gönderdi. Mektubunda kizi Ümmü Osman'i Amine binti Cerir b. Abdullah el-Becelfden kendisi için istedigini yazmisti. Bu hediyeler, mallar ve mektup Said b. As'a ulasinca mektubu okudu. Sonra hediyeleri meclisinde oturan adamlara dagitti ve nazik ifadeli bir mektup yazip Ziyad'a gönderdi, mektup söyleydi: "Rahman ve Rahim olan Allah'in adiyla! yüce Allah buyurdu ki: "Ama insanoglu kendini müstagni sayarak azginlik eder." vesse-

lam".

Önceki sayfalarda da rivayet ettigimiz gibi Said, Hz. Ali ile Fati-

ma'nin kizi ve daha önce Hz. Ömer'in zevcesi olan Ümmü Külsüm'le evlenme talebinde bulundu. Ümmü Külsüm, onun bu talebine muvafakat etti, bu hususta kardesleri Hasan ile Hüseyin'e danisti. Onlar bu evliliğe razı olmadilar. Baska bir rivayette anlatildigina göre bu evliliğe Hüseyin muvafakat etmedi, ancak Hasan muvafakat etti. Neticede Ümmü Külsüm evini hazirladi. Kanapeyi kurdu ve iki taraf nikah akdi için sözleştiler. Ümmü Külsüm de Hz. Ömer'le olan evliliklerinden doğan oglu Zeyd'e,

kendisine vekaleten nikah akdini yapması için emir verdi. Said de Ümmü Külsüm'e mehir olarak 100.000 (baska bir rivayete göre 200.000) dinar gönderdi. Arkadaşları, yanında toplandılar M, nikah akdi yapmaya gitsinler, o esnada Said: "Annem Fatima'yi evden çıkarmak istemiyorum." dedi ve bu evlilikten vazgeçti, gönderdiği başlığı da Ümmü Külsüm'e bıraktı.

Ibn Main ile Abdülalâ b. Hammad dediler ki: "Arabinin biri, Said b. As'tan yardım istedi. Said, ona 500 dirhem verilmesini emretti. Hizmetçi:

- 500 dirhem mi yoksa dinar mı vereyim? diye sorunca Said, su cevabi verdi:

- Ben 500 dirhem vermeni emretmistim, ama gönlünden kopan dinar ise sen ona 500 dinar ver.

Bu parayı alan Arabi, oturup aklamaya başladı. Said, ona sordu:

- Niçin ağkyorsun> neyin var? Sana verdiğim malı almiyacak mı-

- Alacağım ama toprağın senin gibi bir kimsenin cesedini nasıl ye-yip çürüteceğini aklım almıyor, iste ona ağlıyorum."

Abdülhamid b. Cafer dedi ki: "Adamin biri, üzerine düşen dört diyetin parasını toplamak için Medine'ye geldi. Halktan yardım talebinde bulunmaya başladı. Kendisine: "Hz. Ali'nin oğlu Hasan'a veya Abdullah b. Cafer'e veya Said b. As'a veya Abdullah b. Abbas'a git." dediler. O da mescide gitti. Said b. As'm mescide girmekte olduğunu gördü. "Bu adam kimdir?" diye sorunca Said b. As olduğunu söylediler. O da Said'e yöneldi yanına gitti. Medine'ye gelis sebebini ona anlattı. Said de cevap vermedi. Nihayet mescitten çıkıp evine gideceği zaman o Arabiye söyle dedi:

- Seninle beraber mal tasiyacak birini de getir.

- Allah sana rahmet etsin, ben senden para istiyorum, hurma değil-

- Biliyorum, seninle beraber mal tasiyacak birini getir

Adam, Said'in evine gitti. Said, ona 40.000 dinar verdi, o Arabi de paraları aldı. Baskalarına gidip dilenmeden Medine'den ayrilip gitti."

Said b. As, ogluna söyle demisti: "Ey ogulcugum, Allah için iyilik yap, senden istenmeden sen ver. Bir adam yüzü kızarmış, âdeti kani yüzüne sıçramış yada kendisine verip vermiyeceğini bilmediği için tereddüt içinde iken sana gelirse, vallahi sen ona malinin tamamını versen bile onun bu haline denk bir iyilikte bulunmuş olamazsın. Benim meclisimde oturacak olan kimseler üçtür: Biri, yaklastığında kendisine merhaba dedigim ve yer gösterdigim kimsedir. Biri de, meclisimde oturduğunda kendisine yerini genişlettigim kimsedir. Biri de, konustugumda kendisine yöneldigim ve dinledigim kimsedir.

Oglum, serefli kimseyle sakalasma, aksi takdirde sana kin besler, serefsiz kimse ile de sakalasma zira böyle yaparsan, onun nazarında küçülürsün, ya da o sana karsi cür'etlenir."

Said, bir hutbesinde söyle dedi: "Bir kimseye Cenâb-i Allah, güzel bir rizik ihsan ederse o kimse kendisine ihsan edilen rizikle insanların en mutlusu olsun. Çünkü o, kendisine ihsan edilen o rizki su iki kimseden birine bırakacaktır: Ya salih bir kimseye bırakacaktır ki, o salih kimse kendisi için yigilan mal sayesinde mutlu olur. Salih bir kimseye hiçbir mal az degildir. Veya kötü bir kimsedir. Kötü kimseye gelince ne kadar çok olursa olsun ona bırakılan mirastan hiçbirsey geride kalmaz, hepsini tüketip yok eder."

Ebu Muaviye dedi ki: "Ebu Osman (yani Said b. As), sözün IM ucunu bir araya getirmiştir."

Asmaî, Hakim b. Kays'tan rivayet ederek Said b. As'm söyle dedigini nakletmistir: "Cahil veya beyinsiz kimseyle konusmaktan çekinirim. Kendi ihtiyacimi söylemekten utanirim."

Said b. As, Küfe valisi iken ibadetle fazla mesgul olan kadınlardan biri yanma geldi. Said, ona ikram ve ihsanda bulundu, kadın ona söyle dedi:

"Allah, seni namerde muhtaç etmesin, serefli kimselere karsi da lüt-funu devam ettirsin ve hep onlari senin minnetin altında biraksın. Serefli bir kimsenin elindeki bir nimeti Cenâb-i Allah giderdigi zaman o nimeti o serefli kimseye geri vermek için seni sebep kilsin."

Said'in kız ve erkek olmak üzere toplam on çocuğu vardı. Zevcelerinden biri, Mervan b. Hakem'in kızkardesi Ümmül- Benin binti Hakem b. Ebi'l- As'ti. Said, vefat edecegi zaman çocuklarını topladi ve onlara söyle dedi: "Arkadaslarım sadece benim yüzümü görmekten mahrum kalacaklar, onlara hayatta iken nasıl davrandıysam, siz de öyle davranın. Aradaki dostluk bağlarım koparmayın. Onlara yaptığım iyilikleri sürdürün, ihtiyaçlarım giderin. Kisi ihtiyacını gidermek için birisinden bir talepte bulunduğu zaman vücudu sarsilir, eklemleri tiril tiril titrer ve reddedilmekten korkar. Allah'a yemin ederim ki, sizi ihtiyacını giderecek kimseler olarak gören bir adamin kendi yatağında kivrancması, sizin ona vereceğiniz yardımdan ve bahs edeceğiniz ikramdan sizin için daha büyük bir minnettir."

Böyle dedikten sonra Said, çocuklarına daha birçok vasiyetlerde bulundu. Mesela, borçlarım ödemelerini, verdigi sözleri yerine getirmelerini, kız çocuklarını denkleri olan kimselerden baskalarıyla evlendirmemelerini, büyüklerini baslarına lider yapmalarını vasiyet etti. Bu vasiyetlerinin yerine getirileceğini de oğlu Amr b. Said el-Esdak tekeffül etti. Said vefat edince oğlu Amr, onu Baki mezarlığına defnetti. Sonra da Muaviye'nin yanma gitti.

Muaviye'ye üzüntüsünü bildirdi. Mua-viye de üzüldüğünü bildirip hüznünlendi. "İnna lillah ve inna aleyhi raci-un" ayetini okuyup söyle dedi:

- Babanın borcu var mıydı?

- Evet.

- Ne kadardır?

- 300.000 dirhemdir (baska bir rivayette anlatildigina göre borcu 3.000 dirhemmis.).

- O borçlari ben ödeyecegim.

- Ey mü'minlerin emiri, babam bana borcunu kendi arazisinin parasiyla ödememi vasiyet etti.

Amr'in böyle demesi üzerine Muaviye, ondan bu borcu karsilayacak kadar arazi satın aldı. Amr, Muaviye'den bu paralarla birlikte kendisini jyledine'ye göndermesini istedi. Yola çıkan Amr, babasının borçlarını ödemeye başladı ve alacaklı kimse kalmadı. Alacaklılar arasında, üzerinde 20.000 rakami yazili bir deri parçasini elinde tutan bir genç vardı. Amr ona dedi ki:

- Sen bu parayi nasıl babamdan hak ettin?

- Baban birgün yalnız basına yürüyordu, evine gidinceye kadar kendisiyle beraber yürümek istedim. Bana: "Bir deri parçası getir." dedi. Ben de kasaplara gidip su deri parçasini alıp ona götürdüm. Üzerine su 20.000 rakamini yazdı. Ancak o gün yanında para bulunmadigini söyleyerek benden özür diledi. Amr, o gence 20.000 dirhemi ve fazlasini verdi.

Rivayete göre Muaviye, Said'in oğlu Amr'a söyle demiş:

- Senin gibi bir evladi geride birakan kimse ölmüş sayılmaz. Allah, Ebu Osman'a (babana) rahmet etsin, gerçekten de yaşça benden küçük ama rütbece benden büyük olan bir kimse vefat etti. Bir kimsenin önu sıra arkadaşlari çekip gider ve kendisi kardessiz, arkadassiz, yalnız basına kalırsa demek ki o da gidecektir.

Said b. As'm vefati, hicri ellisekizinci senede vuku buldu. Elliye-din-ci senede veya ellidokuzuncu senede vefat ettiğini söyleyenler de vardır. Bazılarının ifadesine göre Said'in vefati, Abdullah b. Amir'den bir hafta önce olmuştur. [9]

Seddad B. Evs B. Sabit

Bu zatin soy kütüğü şöyledir: Seddad b. Evs b. Sabit b. Münzir b. Haram Ebu Yala el-Ensari el-Hazreci. Kadri yüce bir sahabe idi. Hassan b. Sabit'in kardesidir. İbn Mende'h'in, Musa b. Ukbe'den naklettigine göre bu zat, Bedir

gazvesine katılmıştır. Ancak İbn Mende, bu ifadenin yanlış olduğunu söylemiştir. Seddâd b. Evs, çok ibadet eden bir kimse idi. Yatagina uzandığında kıvrılıp durur, saga sola döner, yılan gibi bükülür ve: "Allah'im, atesin korkusu beni huzursuz etti." der. Sonra kalkıp namaza dururdu."

Ubade b. Samit dedi ki: "Seddâd, kendisine ilim ve yumusak huyluluk verilen kimselerdendi." Seddâd, Filistine gidip Kudüs'e yerleşti ve hicretin elli sekizinci senesinde yetmişbeş yaşındayken vefat etti. Hicretin altmışdördüncü veya kırkbirinci senesinde vefat ettiğine dair rivayetler de vardır. Doğrusunu Allah bilir. [10]

Abdullah B. Amîr

Bu zaün soy kütüğü şöyledir: Abdullah b. Amir b. Küreyb b. Rabia b. Habib b. Abdü's-sems b. Abdumena'f b. Kusay el-Kureysi el-Absemî. Hz. Osman'ın dayisi oğludur. Rasûlullah, hayatta iken dünyaya gelmiştir. Rasûlullah (s.a.v.), bebek iken Abdullah'ın ağzına tükürmüs, Abdullah da Rasûlullah'm tükürüğünü yutmaya başlamıştı. Rasûlullah da: "Bu su aletidir." demişti. Bunun içindir ki Abdullah, her nereye elini vurursa oradan su çıkardı. Serefli, övgüye layık, sağlam karakterli bir adamdı. Hz. Osman, Ebu Musa'dan sonra onu Basra valiliğine tayin etti. Osman b. Ebu'l As'tan sonra da Fars iline vali olarak tayin etti. O zaman yası yirmi beşti. Horasan'ın tamamını fethetti. Fars illerinin çevresi Si-cistan, Kirman ve Gazne illerini fethetti. Zamanında krallar kralı Se-hinsah Yezdücürd'ü öldürdü, sonra da hac için ihrama girdi. Bazılarının ifadelerine göre umre için ihrama girmişti. Ihrama, bulunduğu beldelerde girmiş ve bunu Allah'a şükür için yapmıştı. Bu zat, Medinelilere bol miktarda mal dağıtmıştı. Basra'da ilk olarak ibrisim giyen kimse idi. Doğrusunu, noksanlıklardan münezzeh olan yüce Allah daha iyi bilir. Arefede ilk olarak havuz yapan, oraya tatlı su akıtan kimse Abdullah'tır. Hz. Osman'ın öldürülüşüne kadar Basra valiliğinde kaldı. Bey-tü'l-maldaki malları aldı. Talha ile Zübeyir onunla karşılaştılar. O da onlarla birlikte Cemel savaşına katıldı. Sonra Dimask'a gitti. Siran savaşına katıldığına dair herhangi bir kayıt yoktur. Ancak Muaviye, Hasanla barış yaptıktan sonra Abdullah'ı Basra valiliğine tayin etmiştir. Abdullah, bu senede Arafat'taki arazisinde vefat etmiştir. Vasiyetini Abdullah b. Zübeyr'e yapmıştır. Rivayet ettiği bir hadis vardır. Onunla ilgili olarak kitaplarda herhangi bir şey yoktur. Mus'ab ez-Zübeyr, Abdullah b. Amr'dan rivayet etti ki, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur:

"Mali uğruna öldürülen kimse şehiddir."

Muaviye, Abdullah b. Amir'i kendi kızı Hind ile evlendirdi. Hind, güzel bir kadındı. Kocası Abdullah'ı çok sevdiği için bizzat ona hizmet ederdi. Abdullah, bir gün aynaya baktı, sakalının ağırdığını gördü. Karısının yüzünü

parlak görünce onu bosadi. Babasi Muaviye'ye de gönde-rek kizini, Mushaf yapragi gibi yüzü parlak bir gençle evlendirmesini istedi. Abdullah, hicretin ellisekizinci senesinde vefat etti. Ellidokuzuncu senesinde vefat ettigine dair bir rivayet de vardır. [11]

H. Ebu Bekir'in Oglu Abdurrahman

Zübeyr b. Bekkar'm ifadesine göre Abdurrahman, H. Ebu Bekir'in en büyük oğludur. Sakaci idi, mizahi severdi, anasının adı Ümmü Ru-man'di. Ümmü Ruman, H. Aise'nin de annesidir. Böyle olunca Abdurrahman, H. Aise'nin öz kardesi olmaktadır. Abdurrahman, Bedir ve Uhud savaşlarında müşriklerin saflarında yer alarak Müslümanlarla savasti. Babasi Ebu Bekir'i öldürmek istedi. Ebu Bekir, onu öldürmeye kastedince Rasûlullah (s.a.v.) ona: "Ey Ebu Bekir, vücudunla bizi yararlandır." [12] dedi. Abdurrahman, bundan sonra baris döneminde Müslüman oldu. Mekke fethinden önce hicret etti. Rasûlullah (s.a.v.), her sene Hayber ürünlerinden ona kirk yük mal verirdi. Abdurrahman, Müslümanların önderlerindendi. Rasûlullah (s.a.v.), basini H. Aise'nin göğsüne dayamış olarak vefat edeceği esnada Abdurrahman, onun odasına girmisti. Abdurrahman'm elinde o esnada bir misvak vardı. Rasûlullah'm gözü o misvaka takilinca H. Aise, misvaki Abdurrahman'm elinden alıp ucunu kesti, düzeltti, sonra Rasûlullah (s.a.v.)'a verdi. Rasûlullah da çok güzel bir şekilde agzını misvakladı. Sonra: "Allah'im, beni Refik-i A'lâya götür." dedi ve ruhunu teslim etti. Vefat edisinden sonra H. Aise de şöyle dedi: "Allah, benim tükürüğümle onunkini birleştirdi. Basi göğsümle gerdanim arasında iken evimde vefat etti. O günümde kimseye haksizlik etmedim."

Abdurrahman, Yemame fethine katildi ve o günde yedi kisiyi öldürdü. Muhkem b. Tufeyl'i öldüren odur. Muhkem, yalancı peygamber Müseyleme'nin dava arkadaşı idi. Muhkem, bir duvarın gediginde durmakta iken Abdurrahman, ona bir ok attı. Muhkem yere düştü. Müslümanlar, o gedikten içeri girdiler, Müseyleme'yi yakalayıp öldürdüler.

Abdurrahman, Sam fethine de katildi. Müslümanlardan saygı görüyordu. Sam Arapların hükümdarı Cudi'nin kızı Leyla, H. Ömer'in emri üzerine Halid b. Velid tarafından Abdurrahman'a hediye edildi. Bununla ilgili açıklama ileride gelecektir. Abdürrezzak, Said b. Müsey-yeb'in şöyle dedigini rivayet etmiştir: "Abdurrahman b. Ebi Bekir ki, onun yalan söylediği görülümüş değildir." Bana söyle bir olay anlattı: Muaviye'nin oğlu Yezid'e bey'at için Medine'ye emir geldiginde Mer-van'a söyle dedim: "Vallahi siz bu işi Heraklius'un ve Kisra'nın bey'aü-na döndürdünüz, yani hükümdarlığı babadan ogula aktarıyorsunuz." Mervan da bana söyle dedi: "Sus, sen o kimsesin ki, senin hakkında Allah su ayeti indirmistir:

"Annesine babasına: "Öf ikinizden; beni tekrar diriltümele mi tehdit ediyorsunuz?" diyen kimseye?" (el-Ahkâf, 17.)

Hız. Aise de bu olay üzerine söyle demisti: "Allah, bizim ailemiz hakkında Kur'ân ayeti indirmis degildir. Ancak benim suçsuzluguma dair ayet indirmistir."

Rivayete göre Mervan'ı kinayan ve azarlayan bir haber göndermis, ve bu haberde, Mervan'ı ve babasını yeren sözler varmis. Hız. Aise'nin böyle birsey yaptığı doğru degildir, bu rivayet sahih degildir.

Zübeyr b. Bekkar, Abdülaziz ez-Zührî'nin söyle dedigini rivayet etmistir: "Muaviye, Yezid b. Muaviye'ye bey'at etmeye yanasmamasından ve itiraz etmesinden sonra Hız. Ebu Bekir'in oğlu Abdurrahman'a 100.000 dirhem para göndermistir. Ancak Âbdurrahman bu parayı reddetmis ve almaya yanasmayıp: "Dünya için dinimi mi satacagım?" diyerek, çıkıp Mekke'ye gitmis ve orada vefat etmistir."

Ebu'z-Zür'â ed-Dimaskî, Malik'in söyle dedigini rivayet etmistir: "Âbdurrahman b. Ebi Bekir, uyku halinde iken vefat etti." Hız. Aise de onun için köleler azad etti. Mekke'ye altı mil veya oniki mil mesafedeki Habsi mintikasında vefat etti. Cenazesi omuzlar üzerinde tasındı ve Mekke'nin üst tarafına defnedildi. Hız. Aise, Mekke'ye geldiginde mezarını ziyaret edip söyle dedi: "Allah'a yemin ederim ki, seni görmüs olsaydım, senin için aglamayacaktım. Eger yanında olsaydım öldüğün yerden seni baska yere taşıyip defne tmezdim." Böyle dedikten sonra Hız. Aise, Mütemmim b. Nüveyre'nin kardesi Malik hakkında söylemis olduğu su siiri, kardesi Âbdurrahman için okudu:

"Bir zaman Cezime'deki iki arkadaş gibi beraber olduk. Öyle ki bunlar hiç ayrılmayacaklar denildi.

Ben ve Malik, birbirimizden ayrıldigimizda birlesmemiz uzun sürdüğü halde sanki bir gece dahi bir arada olmamis gibi olduk."

İbn Sa'd'm rivayetine göre bir defasında İbn Ömer, Abdurrahman'ın mezarı üzerine bir çadır kurulduğunu görmüs. Bunu vefatından sonra Hız. Aise oraya kurdurmustu. İbn Ömer, bu çadırın sökölmesini emretmis ve: "Abdurrahman'ı sadece ameli gölgelendirir." demisti. Tarih âlimlerinin çoğuna göre Âbdurrahman, hicretin ellisekizinci senesinde vefat etmistir. Vakidî, katibi Muhammed b. Sa'd, Ebu Ubeyd ve diger bazı tarihçilerin ifadelerine göre Âbdurrahman, hicretin elliüçüncü senesinde vefat etmistir. Hicri ellidördüncü senede vefat ettigine dair zayıf bir rivayet de vardır. Doğrusunu Allah bilir. [13]

Abdurrahmaısın, Sam Arapları Hükümdarı Cudi'nın Kızı Leyla İle Olan Hikayesi

Zübeyr b. Bekkar, Dahhak el-Hizamfnin söyle dedigi rivayet etmistir: Cahiliyeti zamanında Âbdurrahman b. Ebi Bekir, ticaret için Sam'a geldi. Orada Cudi'nin kizi Leyla'yi hurma lifinden örölmüs bir sergi üzerinde gördü. Leyla'nin çevresinde hizmetçileri vardı. Âbdurrahman onu çok begendi.

Ibn Asakir'in ifadesine göre Âbdurrahman, Leyla'yi Busra sehrinde gördü ve onun için su siiri söyledi:

"Leyla'yi andim, ama arada Semave gölü var.

Bana ve Cudi'nin kizi Leyla'ya ne olmus, o, nerden bana gelecek. Onun gönlü Harisidir, Basra'ya inanir veya gönüllere konaklar.

Ben ona, ölüp çürüdükten sonra kavusabilirim.

Belki de insanlar seneye hac ettikten sonra ona kavusabilirim."

Hiz. Ömer, ordusunu Sam'a gönderdigi zaman komutana su talimati verdi: "Cudi'nin kizi Leyla'yi ele geçirirsen, onu Ebu Bekir'in oğlu Ab-durrahman'a ver." Komutan Leyla'yi ele geçirdi ve Abdurrahman'a teslim etti. Âbdurrahman, onu begendi ve zevce edindi. Diger zevcelerinden üstün tuttu. Nihayet zevceleri, bundan rahatsız olarak Leyla'yi Hiz. Aise'ye sikayet ettiler. Hiz. Aise de bu tercihtinden dolayı Abdurrahman'i kinadi ve söyle dedi: "Allah'a yemin ederim ki sanki Leyla'nin disleri ile nar tanelerini emer gibi oluyorum." Bir süre sonra Leyla'nin disleri agriyip dököldü, yüzü çirkinleştii. Âbdurrahman, ondan hoslanmadi ve ona eziyet etmeye başladı. Bunun üzerine Leyla da Abdurrahman'i, Hiz. Aise'ye sikayet etti. Hiz. Aise, Abdurrahman'a söyle dedi: "Ey Âbdurrahman, önceleri Leyla'yi çok sevdin ve asiri gittin. Simdi de ona kiziyorsun ve onu sevmemekte asin gidiyorsun, ya ona insafli ol veya onu ailesine gönder."

Zübeyrî, Hisam'm babasi Urve'nin söyle dedigini rivayet etmistir: "Hattab oğlu Ömer, Sam'i fethettigi zaman Cudi kizi Leyla'yi Ebu Bekir'in oğlu Abdurrahman'a hediye etti. Leyla, Dimask çevresindeki Arapların hükümdarinin kiziydi." Dogrusunu Allah bilir. [14]

Ubeydullah B. Abbas

Bu zatin soy kütöğü şöyledir: Ubeydullah b. Abbas b. Abdölmutta-lib el-Kureysi el-Hasimî. Peygamber (s.a.v.)'m amcasinin ogluydu. Kardesi Abdullah'tan bir yas küçüktü. Anasi, Ömmü'1-Fadl Lübage binti Haris el-Hilaliye'dir. Ubeydullah, kerem sahibi, mert, yakisikli, endami güzel bir kimseydi, güzellihte babasi Abbas'a benzerdi. Önceki kisimlarda rivayet ettigimiz gibi Rasöullah (s.a.v.), Abdullah'i, Ubeydul-lah'i ve Kesir'i saf halinde yanyana dizer, sonra onlara: "Hanginiz önce bana gelirse, ona sunu ve sunu verecegim." der, onlar da kosarak gelir, Rasöullah (s.a.v.)'in

sirtina ve göğsüne otururlar. Rasûlullah (s.a.v.) da onlari kucaklayip Öperdi.

Hız. Ali, halifeligi zamanında Ubeydullah'ı Yemen valiliğine atadı. Ukeydullah, hicretin otuz altıncı ve otuz yedinci senelerinde insanlara hac ettirdi. Hicretin otuz sekizinci senesi olunca Ubeydullah ile Muaviye tarafından hac emin olarak gönderilen Yezid b. Semüre er-Ruhavî arasında çıktı. Sonra ikisi, Seybe b. Osman el-Hacbî'nin hac emirliği yapması hususunda anlaştılar. Bunun üzerine Seybe, o senede insanlara hac ettirdi. Muaviye, daha sonra iktidan ele geçince Büsr b. Ertat,

Ubeydullah'a musallat oldu, onun iki çocuğunu öldürdü. Bunun üzerine Yemen'de bazı çarpışmalar cereyan etti ki, bunların bir kısmını önceki sayfalarda anlatmıştık. Ubeydullah ile kardeşi Abdullah, Medine'ye gelir. Abdullah, Medinelilere ilim ziyafeti çeker, Ubeydullah da onlara cömertlikte bulunurdu.

Rivayet olunduguna göre Ubeydullah, kölesi ile birlikte bir seferde bedevilerden bir adamın çadırına uğrayıp konuk olmuş. Bedevi, onu görünce izzet ve ikramda bulunup saygı göstermişti. Güzelliğini ve seklinin niünasıplığını görünce karısına:

- Ey kadın, su misafirimize ikram edecek neyin var? diye sormuş, karisi da:
- Yanimızda sadece su koyun var. Kızım, bu koyunun sütü ile beslenmektedir, demisti. Bunun üzerine bedevi:
- Su koyunu mutlaka kesmemiz gerekir, demiş, karisi da:
- Kız çocuğunu açlıktan öldürecek misin? diye sorunca, bedevi su cevabi vermişti:
- Kız çocuğun ölse bile su koyunu keseceğim.

Böyle dedikten sonra bedevi, bıçağı alıp koyunu kesmiş, derisini yüzmüştü. Koyunu keserken su siiri söylemişti:

"Ey komşum, çocuğu uyandırma, eğer uyandırırsan koyunun kesilmesine ağlar. Bıçakta elimden düşüp gider"

Kestikten sonra koyunu pisirip hazırlamış, Ubeydullah ile kölesinin önüne koyup onlara yedirmişti. Ancak Ubeydullah, koyunu keserken bedevi adam ile karisi arasında geçen konuşmaları duymuştu. Evden ayrılacağı zaman kölesine söyle demisti:

- Yanında ne kadar para var?
- 500 dinar var, nafakamdan arttı.
- O 500 dinari su bedeviye ver.
- Subhanallah! Ona 500 dinar mı vereceksin? O sana ancak değeri 500

dirhem olan bir koyun kesti.

- Yazıklar olsun sana. Allah'a yemin ederim ki, o bizden daha cömert ve kerem sahibidir. Ben ona malimin sadece bir kısmını veriyorum, oysa o bütün varlığını bize ikram etti. Kendini ve çocuğunu aç bırakma pahasına da olsa koyunu kesip bize ikram etti."

Bu olaydan haberdar olan Muaviye, söyle demisti: "Allah, Ubeydul-lah'm hayrini versin. O, hangi yumurtadan çıkmış ve hangi rahime girmistir?" Yani onun anası ve babası kimdir, biliyor musunuz?

Halife b. Hayyat'm ifadesine göre Ubeydullah, hicretin elli sekizinci senesinde vefat etmiştir. Baskalarına göre o, Muaviye'nin oğlu Yezid döneminde vefat etmiştir. Ebu Ubeyd Kasım b. Sellam dedi ki: Ubeydullah hicretin seksen yedinci senesinde vefat etti, vefati Medine'de oldu. Yemen'de vefat ettiğine dair bir rivayet de vardır. Peygamberimiz ,)'den rivayet ettiği bir hadis vardır: imam Ahmed b. Hanbel,

Ubeydullah b. Abbas'm söyle dedigini rivayet etmiştir:

Umeysa (veya Rumeysa) kocasını şikayet için Rasûlullah (s.a.v.) 'in yanına geldi. Kocasının kendisiyle cinsel ilişkide bulunmadığını iddia etti az sonra kocası geldi. Karısının yalan söylediğini ileri sürdü. Böyle söylemekle kendisinden ayrılıp ilk kocasına dönmek istediğini iddia etti Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.), Umeysa'ya söyle dedi: "Baska bir erkek senin balçığını tatmadıkça ilk kocana dönemezsin." [15]

Mü'minlerin Annesi Hz. Aise

Hız. Aise, Ebu Bekir Siddik'm kızı ve Rasûlullah (s.a.v.)'m zevcesi-dir. Rasûlullah'm zevceleri arasında en çok sevdiği Hız. Aise idi. Onun suçsuzluğu, yedi kat gökten bildirilmisti. Anası, Ümmü Ruman binti Âmir b. Üveymir el-Kinaniye'dir. Hız. Aise'nin künyesi, Ümmü Abdullah'tir. Rivayete göre ona bu künyeyi Rasûlullah (s.a.v.) takmıştır. Abdullah'in annesi diye künyelenmesinin sebebi, kız kardeşinin oğlu Abdullah b. Zübeyr'dir. Baska bir rivayete göre Hız. Aise, Rasûlullah'tan bir düşük yapmış, buna da Abdullah adını vermiştir. Rasûlullah, ondan baska bakire bir kadınla evlenmiş değildir. Ondan baska herhangi bir karısının yatağında iken kendisine vahiy nazil olmuş değildir. Zevceleri arasında ondan daha çok sevdiği bir kadın yoktu. Hız. Hatice'nin vefatından sonra Mekke'de onunla evlendi, bir melek onu ipek örtü içerisinde Rasûlullah (s.a.v.)'a iki yada üç kez getirerek: "İşte zevcen budur." demisti. Bundan sonra Rasûlullah (s.a.v.), Hız. Aise'yi anlatmisti. Söyleki: "Örtüyü kaldırdığımda seni gördüm ve dedim ki: Eger bu Allah'tansa Allah bu ismi basa çıkaracaktır."

Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.) Aise'yi, babası Ebu Bekir'den istedi. Babası da söyle dedi:

- Ya Rasûlallah, Aise sana helal olur mu?
- Evet.
- Ben senin kardesin degil miyim?
- Evet, ama islâm da kardesimsin. Aise, bana helaldir.

Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.), Aise ile evlendi. Aise, onun yanında adet görme çağına geldi. Bunu "es-Sire" bölümünün basında anlatmistik. Bu hadise, yani Rasûlullah'm Aise ile evlenmesi, hicretten iki sene önce olmustu. Bir sene önce olduguna dair rivayetler de vardir. Nikah akdi esnasinda Hz. Aise, alti yasındaydi. Dokuz yasma girdiginde Bedir savasından sonra Resulullah (s.a.v.), hicretin ikinci senesinin Sevval ayında onunla gerdege girdi ve onu çok sevdi, iftiracılar ona bühtan sürüp yalan söyledikleri zaman bu hadise Cenâb-i Allah'in çok agrına gitti. Bunun üzerine Cenâb-i Allah, zamanla onun suçsuzluguna dair on Kur'ân ayeti indirdi. Bunu önceki kısımlarda detayli olarak anlatmistik. Müreysi gazvesi esnasında onunla ilgili olarak nazil olan ayet ve hadisleri serh etmiş, bunu tefsirimizde ikna edici bir şekilde açıklamistik. Hamd ve minnet Allah'adır. Hz. Aise'nin suçsuzlugunun Kur'ân ayetleri ile bildirilmesinden sonra ona iftira edenlerin kafir olacaklarına dair âlimlerin icması vardır. Peygamberimizin diğer zevcelerine iftira atanların kafir olup olmayacakları hususunda âlimler ihtilafa düşerek iki görüş ileri sürmüşlerdir. Bu görüşlerin en doğru olanına göre diğer zevcelere iftira sürenler de kafir olurlar. Çünkü iftiraya ugrayan, Rasûlullah (s.a.v.)'m zevcesidir. Hz. Aise'ye iftira atıldığı zaman Cenâb-i Allah gazaba gelmişti. Çünkü o, Rasûlullah (s.a.v.)'m zevcesi idi. Demek ki Hz. Aise ile peygamberin zevceleri bu hususta esittirler. Hz. Aise'nin ayrıcalıklarından biri de su idi ki, Rasûlullah (s.a.v.), gece sıralaması hususunda ona iki gece ayırmısti. Bu gecelerden biri, Sevde'nin payı idiki Sevde, Rasûlullah'm gözüne girmek için hakkını Hz. Aise' ye devretmişti. Rasûlullah (s.a.v.) vefat ederken Hz. Aise'nin sırasında, onun odasında, bası onun göğsü ile gerdani arasında iken vefat etti.

Peygamber (s.a.v.), dünyadan ayrılışının son deminde ve ahirette intikalinin ilk anında iken Cenâb-i Allah, onun tükürüğüyle Hz. Aise'nin tükürüğünü birleştirdi ve Peygamber Efendimiz vefat edince Hz. Aise'nin odasına defnedildi.

Imam Ahmed b. Hanbel, Hz. Aise'den rivayet etti ki, Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmustur: "Ölüm bana kolay geliyor. Çünkü Cennet'te Aise'nin avucunun beyazlığını gördüm." Bu da Peygamber Efendimiz'in Hz. Aise'ye olan büyük sevgisini gösteriyor. Cennet'te Aise'nin avucunun beyazlığım görmekle rahatladığını söylüyor.

Hız. Aise'nin özelliklerinden biri de onun, Peygamber (s.a.v.)'m zevceleri arasında en fazla bilgi sahibi hatta mutlak surette bütün kadınların en bilgilisi olmasıdır. Zührî dedi ki: Hız. Peygamberin zevcelerinin ilmi ile diğer bütün kadınların ilmi toplansa, Aise'nin ilmi bunlarinkinden daha üstün olur."Ata b. Ebi Rebah dedi ki: "Aise, insanların en fakih ve en âlimi idi, genel olarak insanların en iyi görüşlüydü."

Urve dedi ki: "Aise'den daha iyi fıkıh, tıp ve şiir bilen başka bir kimse görmedim. Ebu Hüreyre dışında onun kadar Rasûlullah'tan çok rivayette bulunan başka bir kadın ve erkek mevcut değildir. Allah ondan razı olsun."

Ebu Musa el-Es'arî dedi ki: "Muhammed'in ashabından bir hadisi anlamakta güçlük çeken biri yanımıza gelip de o hadisi Aise'ye sordugumuzda mutlaka o hadisle ilgili olarak onun yanında bilgi bulurduk."

Ebu Duha, Mesruk'un söyle dedigini rivayet etmistir: " Muhammed'in büyük sahabelerinin, Hız. Aise'ye feraizi sorduklarını gördüm." "Dininizin yarısını su Hümeýra'dan (Aise'den) al", mealinde nakledilen ve birçok fıkıhçı ile usul âliminin aldandığı hadise gelince, bunun aslı yoktur. İslâmî kaynaklarda böyle birsey sabit değildir. Ben bunu seýhimiz Ebu Haccac el-Mizzî'ye sordugumda: "Bunun aslı yoktur." dedi. Sonra Hız. Aise'nin talebesinden Amre binti Talha kadar başka bilgin kadın mevcut değildir. Mü'minlerin annesi Aise, sahabelerin arasında sadece kendisinin bildiği bazı meselelerle şöhret bulmustu. Yine bazı seçme meseleler onun yanında vardı ki, bunların hilafına bir nevi teville ilgili haberler varid olmuştur. Birçok imam derlemeler yapmışlardır. Mesela Sabi dedi M: Mesruk, Aise'den hadis rivayet ettiği zaman söyle derdi: "Siddik'm kızı Siddika ve Rasûlullah (s.a.v.)'m sevgilisi, yedi kat gökten suçsuzluğu ilan edilen Aise bana dedi ki: "

Sahih-i Buharî'den rivayet olunduguna göre Amr b. As, söyle demistir:

"Dedim ki:

- Ya Rasûlallah, insanlar arasında en çok kimi seversin?
- Aise'yi severim.
- Ya erkeklerden en çok kimi seversin?
- Aise'nin babasını severim."

Yine Sahih-i Buhari ile Ebu Musa'dan rivayet olunduguna göre Rasûlullah (s.a.v.) söyle buyurmuştur: "Erkeklerden birçok kimse olgunluga ermistir, ama kadınlara gelince onlardan sadece İmran kızı Meryem, Hüveylid kızı Hatice ve Firavn'm zevcesi Asiye olgunluga ermişlerdir. Aise'nin diğer kadınlara nisbetle üstünlüğü, tiridin diğer yemeklere nisbetle üstünlüğü kadardır." Âlimlerden, Hız. Aise'nin Hız. Hatice'den üstün olduğu görüşünde

olan birçok kimse, bu hadisi delil olarak ileri sürerek kendi görüşlerini takviye etmişlerdir. Çünkü bu hadiste anılan üç kadın ile diğerlerinin adları dahil olmuştur. Bunu Buhari'nin rivayet ettiği hadis de teyid etmektedir. Söyle ki: İsmail b. Halil, Aise'nin söyle dedigini rivayet etmiştir:

"Hatice'nin kızkardeşi Hüveylid kızı Hale, Rasûlullah (s.a.v.)'ın yanına gelmek için izin istedi. Rasûlullah (s.a.v.), onun sesini Hatice'nin sesine benzeterek heyecanlandı ve: "Allah'im, bu Hale'dir." dedi. Ben de, onun bu hareketini yadırgayıp kışkırdım ve söyle dedim: "Kureys'in avurtları kızarmış ve ilk zamanlarda ölüp gitmiş yaşlı bir kadını (Hale'yi) ne de çok anıyorsun! Oysa Allah, onun yerine sana ondan daha mı bir kadın vermiştir (ki o da benim)."

- Baska bir rivayette ise Rasûlullah (s.a.v.)'in Aise'ye su cevabı verildi-S kaydedilmektedir: "Andolsun ki Allah, bana Hatice'den daha hayırlı bir kadını vermiş değildir." Ancak bu rivayetin senedi sahih değildir. iz> Hz. Hatice'nin vefatından bahsederken bunu uzun uzadıya anlatmıştık. Yine o bölümde Hz. Hatice'nin, Hz. Aise'ye üstün olduğunu ileri sürenlerin delillerini de nakletmiştik. O delili burada tekrarlamaya gerek yoktur.

Buhari, Aise'den rivayet etti ki, Peygamber (s.a.v.) günün birinde Aise'ye şöyle demiştir:

"Ey Aise! İste Cebrail burada olup sana selam söylüyor." Aise diyor ki: Ben de söyle cevap verdim: "Allah'ın selamı, rahmeti ve bereketi onun üzerine olsun ey Allah'ın Rasûlü. Benim görmediğimi görüyorsun."

Sahih-i Buhari de sabit olan bir rivayette anlatıldığına göre insanlar, Rasûlullah (s.a.v.)'a, Aise'nin yanında bulunduğu günde hediye vermişler. Aise'nin yanına hangi günde gideceğini araştırırlar, o günde ona hediyelerini takdim ederlermiş. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.)-'ın zevceleri Ümmü Seleme'nin yanına gidip toplandılar ve ona söyle dediler: "Rasûlullah (s.a.v.)'a de ki; kendisi hangi zevcesinin yanında olursa olsun insanlara, kendisine her zaman ve her yerde hediye verebileceklerini anlatsın."

Ümmü Seleme diyor ki: "Rasûlullah (s.a.v.), yanıma geldiğinde bunu kendisine söyledim. Ancak o benim bu sözümü dinlemedi."

Kadınlar yine Ümmü Seleme'ye aynı şeyi söylediler. Ümmü Seleme, bu dileğini Rasûlullah'a tekrar arzetti, ancak o yine dinlemedi. Tekrar Rasûlullah yanına geldiğinde Ümmü Seleme aynı şeyi söyleyince Rasûlullah (s.a.v.), ona su karşılığı verdi:

"Ey Ümmü Seleme! Aise hakkında bana eziyet etme. Allah'a yemin ederim ki, Aise dışında sizlerden herhangi birinizin yatagında bulunduğum zaman bana vahiy nazil olmuş değildir."

Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.)'m zevceleri, Hz. Fatima'ya haber gönderip dileklerini ona iletiler, o da gidip Rasûlullah (s.a.v.)'a söyle dedi:

- Zevcelerin Ebu Bekir'in kızı Aise konusunu dile getirerek, kendileri hakkında adil davranmalarım diliyorlar.

- Ey kizcagizim! Benim sevdiğimi sen sevmez misin?

- Evet severim.

- Sen de su Aise'yi sev."

Sonra Rasûlullah'm zevceleri, Zeynep binti Caljs'i Rasûlullah'a gönderdiler. O da gidip onunla görüştü. Yanında Aise de vardı. Zeynep, konusmaya başladı ve Aise'ye dil uzattı, Aise de kendini savundu ve onu cevap veremez hale getirdi. O esnada Rasûlullah (s.a.v.), Aise'ye baktı: "İste bu, Ebu Bekir'in kızıdır." dedi.

Önceki kısımlarda da anlattığımız gibi Ammar, Cemel savası esnasında insanları Talha ile Zübeyr'e karsi savasmaya davet etmek üzere geldiginde Hz. Ali'nin oğlu Hasan'la birlikte Küfe camimin minberine çıkıp nutuk irad etmeye başladı. O esnada adamin birinin Hz. Aise'ye tahkir edici sözler sarfettigini isitince Ammar, ona su karsiligi verdi: «Sus; tard edilmiş, yerilmiş olarak sesini kes! Allah'a yemin ederim ki Aise, dünyada ve ahirette Rasûlullah (s.a.v.)'m zevcesidir ama Cenâb-i Allah, kendisine mi yoksa ona mi itaat ettiginizi tesbit etmek için sizi imtihan etti."

îmam Ahmed b. Hanbel, Aise'nin kapicisi Zekvan'm söyle dedigini rivayet etmistir: "Abdullah b. Abbas, Aise ile görüşmek için izin istemeye geldi. Ben de içeri girdigimde Aise'nin basucunda kardesi Abdurrah-man'in oğlu Abdullah duruyordu. İbn Abbas'm içeri girmek için izin istedigini söyledim. Yegeni Abdullah, onun üzerine kapanarak: "Aise ölüyor, Abdullah b. Abbas ise onunla görüşmek için izin istiyor öyle mi!" dedi. Aise de: "İbn Abbas'i bırak da gelsin." dedi. Kapıda duran İbn Abbas söyle dedi: "Ey anacigim! Doğrusu İbn Abbas, senin salih ogullanndan-dir. Sana selam veriyor ve seninle ve dalasiyor." Bunun üzerine Aise bana: "İstersen izin ver de gelsin. Ben de İbn Abbas'i içeri aldım. İbn Abbas, içeri girip oturunca söyle dedi:

- Sana müjdeler olsun ey anacigim.

- Ne müjdesi?

- Muhammed ve dostlarla bulusman için sadece ruhun bedenden çıkması gibi bir engel kalmistir. Sen Rasûlullah (s.a.v.)'in zevceleri arasında en çok sevdiği kadinsin. Rasûlullah (s.a.v.) da iyi ve temizden baska birseyi sevmezdi. Ebva gazvesi gecesinde gerdanligin düsmüştü. Rasûlullah (s.a.v.) ve insanlar sabahladiklarında yanlarında su yoktu. Bunun üzerine Cenâb-i Allah, teyemmüm ayetini inzal buyurdu. Bu da senin sebebinle

olmustu. Bu ruhsati Cenâb-i Allah, bu ümmete senin sebebinle indirdi. Allah, senin suçsuzlugunu yedi kat göğün üzerinden bildirdi. Bu suçsuzlugunu bildiren ayetleri ruhu'1-emin getirmisti. Bu

ayetler, Allah'in mescidîlerinin tamamında gece ve gündüz okunmaktadır.

^ Ey Ibn Abbas, beni rahat bırak, nefsim kudret elinde bulunan Allah'a yemin ederim ki, ben unutulmuş, hatırlanmaz biri olmayı çok isterdim."

Hz. Aise'nin fazilet ve menkibelerine dair pek çok hadis vardır. O bu senede (hicretin ellisekizinci senesinde) vefat etti. Bir sene önce vefat ettiğine dair bir rivayet bulunduğu gibi, bir sene sonra vefat ettiğine dair ir fiyayette bulunmaktadır. Meshur kavle göre hicretin ellikesizinci senesinin ramazan ayında vefat etmiştir. Sevval ayında vefat ettiğine air zayıf bir görüş vardır. En meshur kavle göre hicretin ellisekizinci -

senesinin ramazan ayının on yedinci gecesinde, (salı) vefat etmiştir. Ba-

mezarlığına gece defnedilmesini vasiyet etmiştir. Namazım, vitir naazından sonra Ebu Hüreyre kıldirmiştir. Mezarına bes kişi inmiş ve isini tamamlamıştır. O bes kişi sunlardı: Zübeyr b. Avvam ile kızkardesi Esma'mn oğulları Abdullah ile Urve, kardesi Ebu Bekir oğlu Muhammed'in oğulları Kasım ile Abdullah ve Ebu Bekir'in oğlu Abdur-rahman'm oğlu Abdullah. Vefat ederken Hz. Aise altmış yedi yasındaydı. Rasûlullah (s.a.v.) vefat ederken Hz. Aise, on sekiz yasında idi. Hicret senesinde Hz. Aise'nin yası sekiz veya dokuz idi. Dogrusunu Allah bilir. Allah, ondan, onun babasından ve bütün sahabelerden razı olsun. [16]

Hicretin Ellidokuzuncu Senesi

Vakidfnin ifadesine göre bu senede Amr b. Mürre el-Cuhenî, Rum diyarına karayoluyla gidip gaza yapmak üzere kişi orada geçirdi. O senede Rum diyarına deniz yoluyla gidip gazve yapılmış değildir. Baskalarının ifadelerine göre bu senede Cünade b. Ebi Ümeyye, deniz seferine gidip gaza yapmıştır. Yine bu senede Muaviye, Ibn Ümmü Hakem'i kötü yönetimi yüzünden Küfe valiliğinden azletmiş, yerine Numan b. Besir'i vali olarak atamıştır. Yine bu senede Muaviye, Abdurrahman b. Osman b. Affan'i görevden almıştır. Ubeydullah, Basra valiliğine atanmış, kardesi Abdurrahman da Horasan valiliğine tayin edilmisti. Abbad b. Ziyad ise, Sicistan valiliğine atanmistı. Abdurrahman, Yezid'in zamanına kadar Horasan valiliğini sürdürmüstü. Hz. Hüseyin'in öldürölmesinden sonra Abdurrahman, Yezid'in yanına gitmiş, Yezid ona söyle sormustu:

- Ne kadar mal getirdin?
- 20 000 000.
- Istersen seninle hesaplasiriz. Istersen de bu mali sana verir ve seni

valilikten azlederiz. Yalniz Abdullah b. Cafer'e 500 000 b. dirhem vermeni sart kosuyorum.

- Bu mali bana birak. Abdullah b. Cafer'e gelince, ona dedigin kadarin iki mislini vereyim.

Yezid, Abdurrahman'i valilikten azletti, yerine baskasini atadi. Abdurrahman b. Ziyad da, Abdullah b. Cafer'e 1 000 000 dirhem gönderdi' ve: "500 000 dirhem mü'minlerin emirinden, 500 000 dirhem de bendendir." dedi.

Bu sene Ubeydullah b. Ziyad, Basra ve Irak esrafiyla birlikte Mua-yiye'nin yanma geldi. Ubeyduilah, esrafin mertebelerine göre sirayla içeri girmeleri için izin aldı. Son olarak Ahnef b. Kays'i Muaviye'nin huzuruna aldı. Ubeydullah, Ahnef e saygi göstermezdi, ancak Muaviye, Ahnef i görünce ona hosgeldin dedi, saygi gösterdi, ikramda bulundu ve tahtinda yaninda oturttu, mertebesini yükseltti. Sonra gelen misafirler konusmaya basladilar. Ubeydullah'i övdüler, Ahnef ise susuyordu Muavi ona sordu:

Ey Ebu Bahr, neyin var, niçin konusmuyorsun?

- Eger konusacak olursam halkin söylediklerinin aksine konusurum.

- Öyle ise ey heyet, yanımdan çikip gidin. Ben, Ubeydullah'i valiliginizden azlettim. Begeneceginiz bir vali arayın. Günlerce beklediler. Emevilerin esrafından herbirine ayri ayri gidip vali olmasini istediler. Ancak hiç kimse valiligi kabul etmedi. Sonra Muaviye, onlari toplayip: "Kimi seçtiniz?" diye sordu. Onlar da anlasmazliga düstüler, Ahnef yine susuyordu. Muaviye ona söyle sordu:

- Neyin var, niçin konusmuyorsun?

- Ey mü'minlerin emiri, eger kendi asiretinden baska birini vali tayin edeceksen, görüs senindir, sen bilirsin.

- Öyle ise Ubeydullah'i yine size vali olarak atadim."

Ibn Cerir'in rivayetine göre Ahnef, Muaviye'ye söyle demisti:

- Ey mü'minlerin emiri! Eger kendi asiretinden birini bize vali tayin edeceksen o zaman biz, Ubeydullah b. Ziyad'a baska birini denk tutmayiz. Ubeydullah'tan iyisi yoktur. Eger asiretin disinda baska birini vali tayin edeceksen o zaman bekle de biz kararimizi verelim.

- Öyle ise Ubeydullah'i yine size vali olarak atadim." Bundan sonra Muaviye, Ahnefi Ubeydullah'a tavsiye etti. Ona iyi

davranmasini söyledi. Ahnef hakkındaki düşüncesini ve ondan uzak durusunu begenmedi. Bundan sonra Ahnef, Ubeydullah'm has adami oldu. Fitne koptugu zaman Ubeydullah'a, Ahnef b. Kays'tan baska vefa gösteren

biri görülmedi. Dogrusunu Allah bilir. [17]

Yezid B. Rebia Ile Ziyad'in Ogullari Ubeydullah Ve Abbad Arasinda Geçen Kissa

İbn Cerir'in, Ebu Ubeyde Mamer b. Müsenna ile diğerlerinden naklettigine göre Yezid b. Rebia sairdi. Sicistan'da Abbad b. Ziyad'la beraber bulunuyordu. Ancak Türklerle savastigi için onunla ilgilenmedi. O esnada halkın hayvan yemi azalmış, sıkıntı baş göstermişti. Bunun üzerine Yezid b. Rebia b. Müferig, bir siir söyleyerek Abbad b. Ziyad'i yerdı:

"Keske su sakallar ot olsaydı da onu, Müslümanların atlarına yem olarak yedirseydik."

Abbad b. Ziyad'm, hayli uzun bir sakalı vardı. Bunun için orada bulunanlar Abbad b. Ziyad'a, Yezid b. Rebia'nın söylediği bu siirle kendisini kasedettigini söylemişlerdir. Abbad b. Ziyad, onu yakalamak isteyince kaçmış ve onu bir kaside ile hicvetmişti. Onun hakkında söylediği siirin bir kısmı şöyleydi:

"Harb'm oğlu Muaviye estiginde sen kendi yandaşlarına haber ver, dağılanlar.

Annenin Ebu Süfyanla yatmadığım isbatlamak için şahitler bul.

O annen ki, örtüsünü basından siyirip atmıştı.

Ancak bu is son derece karışikti.

Ve bunun sonucunda korku ve endiseler vardı.

Muaviye b. Harb'e sunu bildirin:

Yemen'den gönderilmiş bir mektup vardır.

"Senin baban yoktur." diye söylense mi kızarsın?

Yoksa baban zina eden bir adamdır, dense mi razı olursun?

Haberin olsun ki senin Ziyad'a olan akrabalığın, filin merkebin oğluyla olan akrabalığı gibidir."

Abbad b. Ziyad, bu durumu bir mektupla kardesi Ubeydullah'a bildirdi. Ubeydullah, bu beyitleri alarak Muaviye'nin yanına gitti, beyitleri ona okudu. Yezid b. Rebia b. Müferig'i öldürmek için ondan izin istedi, ancak Muaviye: "Onu öldürme, onu cezalandır, işi öldürmeye kadar götürme." dedi. Ubeydullah, Basra'ya döndüğünde Yezid'i huzura çağirtti. Ancak Yezid, Ubeydullah b. Ziyad'm kayınpederi Münzir b. Carud'a sığınmıştı. Münzir'in kızı Bahriye, Ubeydullah'm zevcesiydi. Münzir, Yezid'i himayesine alıp evinde barındırmıştı ve Ubeydullah'a gidip selam vermişti. Ancak Ubeydullah, arkadan muhafızlarını Münzir'in evine göndermiş, Yezid'i yakalatıp huzuruna getirmişti. Bu manzarayı gören Münzir: "Onu himayeme aldim." deyince, Ubeydullah şöyle dedi:

"Yezid seni ve babani övüyor, sen bu durumu begeniyorsun ama beni ve babami yeriyo, sonra da onu bana karsi himayene aliyorsun." Böyle dedikten sonra Ubeydullah, emir verdi, Yezid'e müşhil içirtti. Onu semerli bir esege bindirerek altina pisler vaziyette çarsida dolastirdi. Altina pisliyordu, halk onu seyrediyordu. Bundan sonra Ubeydullah, emir verdi, onu Sicistan'a kardesi Abbad'm yanma sürgün etti. Yezid b. Rebia b. Müferrig, bu sebeple Ubeydullah b. Ziyad'a söyle dedi:

"Senin bana yaptigini su yikar, temizler. Ama benim yaptigim kemiklere isler ve oradan hiçbir zaman silinmez."

Ubeydullah, Yezid b. Rebia b. Müferrig'in Sicistan'a sürgün edilmesini emrettiği zaman Yemenliler, bu hususta Muaviye ile konustular. Ubeydullah'm, Yenid'i kardesi Abbad'm yanma göndererek onu öldürtmek istedigini anlattilar. Bunun üzerine Muaviye, Yezid b. Rebia b. Müferrig'e haber gönderek huzuruna çağirtti. Yezid, onun huzuruna varinca aglamaya ve Ubeydullah b. Ziyad'm kendisine yaptiklarini sikayet etmeye basladi. Muaviye de ona söyle dedi: "Sen onu hicvettin. Sen, söyle ve söyle diyen adam degil misin?" Yezid de böyle birsey demedigini söyleyip inkar etti. Bu sözleri söyleyenin, Mervan'm kardesi Abdurrah-man b. Hakem oldugunu iddia etti ve: "Onlar, bu sözleri bana isnad etinek istediler." dedi. Muaviye de Abdurrahman b. Hakem'e kizdi ve Ubeydullah b. Ziyad affedinceye kadar maasini kesmeye karar verdi. Yezid b. Rebia b. Müferrig de yolda gelirken binegine hitaben söylemis olduğu su siiri Muaviye'nin huzurunda okudu:

"Çüs! Abbad artık sana hükmedemez, sen kurtuldun ve serbest olarak yolunda gidiyorsun.

Ömrüme yemin olsun ki, Muaviye gibi bir önder seni çukura düsmekten kurtardi. O, halkin saglam ipidir.

Bana bahsettigi güzel nimetlerden dolayi sükredeceğim.

Benim gibi biri de nimet sahiplerine karsi tesekkür etmeye layiktir."

Muaviye, Yezid'e söyle dedi:

- Her ne kadar bizi hicvettinse de biz sana eziyet dokunduracak degiliz, bunun için sana ilismeyecegiz.

- Ey mü'minlerin emiri, beni kullandilar, bir Müslümanın bir Müs-lümana suçsuz yere yapmayacağı seyleri bana yaptilar.

- Sen söyle ve söyle diyen adam degil misin? Ama suçunu bağisladik. Bize iyi muamelede bulunsaydm, bu durumlarla karsilasmazdin. Simdi sen hitap edecegin adamlara .dikkat et. Herkes hicve tahammül edemez. Muamele edecegin kimseye güzellekle muamele et. Nereye gitmek istiyorsan söyle,

seni oraya gönderelim.

Yezid de Musul'u tercih etti. Muaviye, onu Musul'a gönderdi. Daha sonra Basra'ya gidip ikamet etmek için Ubeydullah'tan izin istedi. Ubeydullah da ona bu izni verdi. Bundan sonra Abdurrahman, Ubeydullah'm yanına gidip gönlünü aldı. Ubeydullah, onu affetti. Abdurrahman da su siiri ona okudu:

"Sen Harb'm ogullarına katılmış birisin,

Bana iki kızimdan bile daha çok sevimlisin,

Ben seni yalnızca kardes, amca ve amcaoglu olarak görüyorum.

Ancak sen beni nasıl görüyorsun?"

Ubeydullah da ona: "Vallahi ben seni kötü bir sair olarak görüyorum." demis, sonra onu affetmiş ve kestigi maasini yeniden ödemeye başlamisti.

Ebu Maser ile Vakidî dediler ki: Bu senede (hicretin ellidokuzuncu senesinde) Osman b. Muhammed b. Ebi Süfyan insanlara hacc ettirdi. Bu senede Medine valisi, Velid b. Utbe b. Ebi Süfyan'di. Küfe valisi Nu-man b. Besir'di. Küfe'nin kadisi Sureyh'ti. Basra valisi Ubeydullah b. Ziyad idi. Sicistan valisi Abbad b. Ziyad'di. Kirman valisi Serik b. Aver el-Harisi idi- Daha önce oranın valisi Ubeydullah b. Ziyad idi. [18]

Bu Sene Vefat Eden Bazı Sahsiyetler

Ibn Cevzî dedi ki: Bu senede Üsame b. Zeyd vefat etti. Sahih kavle göre - önceki kısımlarda da anlatıldığı gibi- Üsame, hicretin elli sekizinci senesinde vefat etmiştir. [19]

Sairhatie

Asil adi Cervel b. Malik b. Cervel b. Malik b. Cüveyye b. Mahzum b. Malik b. Katia b. Isa b. Melike'dir. Kısa boylu olduğu için kendisine Ha-tie denilmiştir, sairdir. Cahiliye döneminde yaşamış ve Hz. Ebu Bekir'in zamanında Müslüman olmuştur. Çok hicvederdi, öyleki babasını, annesini, dayisini, amcasini, kendini ve karisim hicvetmiştir. Anasını hicveden bir siirinde şöyle demistir:

"Uzak dur, benden uzak bir yerde otur. Allah âlemleri senden kurtarsın ve rahata kavustursun.

Sen kalbur musun, sana bir sir verdiğimde onu hemen elersin.

Konusan kimseler için bir ocak misin?

Ey acuze, Allah sana kötülük versin, ogullarından da sana iskence ulaştırsin."

Babasini, amcasini ve dayisini hicveden bir siirinde de şöyle demistir:

"Allah, seni kahretsin ve lanetlesin, sana hakkiyla lanet etsin ey baba, ey amca ve dayi. Allah sizi de kahretsin.

Sen rüsvaylıklar yanında ne iyi bir ihtiyarsın, Sen yücelikler yanında da ne kötü bir ihtiyarsın."

Kendini yeren bir siirinde de söyle demistir:

"Bugün dudaklarım kötü söz söylememe müsaade etmedi. Kötü sözleri kime söyleyeceğimi bilmiyorum.

Kendimde Öyle bir surat görüyorum ki, Allah onun yaratilisim çirkinle stirmistir.

Bu ne çirkin bir surattir. Bu surati tasiyan adam da-ne çirkindir."

Halk onu mü'minlerin emiri Hattaboglu Ömer'e sikayet etti. Müminlerin emiri, onu huzuruna çağirtip hapsetti. Bu hapsin sebebi de suydu: Zibrikan b. Bedir onu kendisini hicvettigi gerekçesiyle- Hz. Ömer'e sikayet etmistir. Zibrikan'i su siiri ile hicv etmistir:

tyi ahlaki aramayi birak, bunun için yola koyulma ve arama. Otur oturduğun yerde! Sen, sadece yiyen ve giyen bir kimsesin."

Hz. Ömer de Zibrikan'a söyle demisti: "Seni hicvettigini sanmiyorum, sen yiyen ve giyen bir kimse olmak istemez misin?" Zibrikan da: "Ey mü'minlerin emiri, bundan daha sert bir hiciv olamaz." demisti. Bunun üzerine Hz. Ömer, Hassan b. Sabit'e haber gönderip, yanina çağirmis ve bu siirin manasini ona sormus. Hassan da söyle demisti: "Ey mü'minlerin emiri! Hatie bu siiri ile Zibrikan'i hicv etmemis, ancak onun yemekten baska birsey düşünmedigini, göbekli bir kimse oldugunu söylemek istemistir." Bunun üzerine Hz. Ömer, sair Hatie'yi hapsetti ve ona: "Ey habis! Müslümanların irzina dil uzatmana engel olacagim!" dedi. Sonra Amr b. As araya girerek Hz. Ömer'den onu affetmesini istedi. Hz. Ömer de artik kimseyi hicv etmemesi için ondan söz aldı. Tev-be etmesini istedi ve tevbe ettirip onu saliverdi. Baska bir rivayette anlatildigina göre Hz. Ömer, onun dilini kesmek istemis, ancak araya bazi sefaatçiler girmis, nihayet Hz. Ömer'in serbest bırakmasını saglamislardi.

Zübeyr b. Bekkar, Zeyd'in babasi Eslem'in söyle dedigini rivayet etmistir: "Hz. Ömer, Sair Hatie'nin hapisten çıkarilmasını emretti. Çünkü onun için Amr b. As sefaatçi olmustu. Baskalari da araya girmislardi. Hatie hapisten çıkarildi, ben de orada hazır bulunuyordum. Hapisten çıkarken Hatie su siiri okumaya basladi:

"Zi Merah'ta ince tüylü küçük çocuklar için ne dersin, ey Ömer orada ne su vardır, ne de ağaç.

Karanlık dipsiz bir çukurda onlar için azik kazanmak amaciyla kendilerini

terk edip gelmisim.

Merhamet et, insanların Rabbi seni doğru yola ilet sin ey Ömer.

Sen o imamsin ki, kendi peygamberinden sonra gelmissin, insanlar yasakların kilidini sana vermistir.

O çocuklar sana geldiklerinde seni tercih etmezler ama, onların canları için senin nefsinde infial meydana gelir. Kumlukta meskenleri olan, vadileri arasında kaderin perdesi altında yaşayan küçük çocuklara lütfet.

Canım sana feda olsun. Benimle onlar arasında vadinin genişliği vardır, öyle bir vadi ki ondan haber alınamaz"

Hatie: "Zi Merah'taki yavrular için ne dersin ey Ömer?" derken Hz. Ömer ağlamış, Amr b. As ta söyle demisti: "Gök kubbe, Hatie'yi terk ettiln için ağlayan adamd an (Ömer'den) daha adaletli birini altında bulundurmamış, yerküre de, üzerinde tasimamistir."

Anlatıldığına göre Hz. Ömer, insanları artık hicv etmemesi için Hatie'nin dilini kesmek üzere onu bir kürsünün üzerine oturtup bıçağı getirtmişti. İnsanlar da: "Ey mü'minlerin emiri; Hatie, artık kimseyi hicv etmeyecektir." demistiler ve ona: "Artık kimseyi hicv etmeyeceğim de.M diye isaret etmişlerdi. Hz. Ömer de: "Ancak böyle yaparsan kurtulursun." demiş, arkasını döndüğünde Hz. Ömer ona: "Ey Hatie, hicvden vazgeç." demiş, o da vaz geçmişti. Hz. Ömer de ona söyle demisti: "Ey Hatie, seni Kureys'ten bir gencin yanında görüyor gibi oluyorum. Sana bir yastık katlamış, bir yastığı da sermistir, sen bize bir sarki oku ey Hatie" Hz. Ömer böyle deyince, Hatie de insanların ırzlarına dokunan bir sarki okumaya başlamışti.

Ben, daha sonra Hatie'yi Hz. Ömer'in oğlu Ubeydullah'm yanında gördüm. Ona bir yastık katlamış, başka bir yastığı da sermisti. Ubeydullah, ona: "Ey Hatie, bize sarki oku." deyince o da bir sarki okumaya başladı. Ben kendisine dedim ki: "Ey Hatie! Hz. Ömer'in sana söyle ve söyle dediği günü hatırlıyor musun?" Ben böyle deyince Hatie ürktü ve söyle dedi: "Allah, Ömer'e rahmet etsin, eğer o hayatta olsaydı böyle yapamazdık." Bundan sonra Ubeydullah'a dönüp söyle dedim: "Babanın suna söyle dediğini isittim, babanın sözünü ettiği o Kureysli genç de sensin."

Zübeyr, Dahhak'm söyle dediğini rivayet etmistir: "Hz. Ömer, Ha-tie'ye söyle dedi:

- Siir söylemeyi bırak.
- Bırakamam.
- Niçin?
- Siir okumakla çoluk çocuğumun nafakasini temin ediyorum. Ayrıca dilimin arzusunu da tatmin ediyorum.

- Öyle ise övmeyi ve yermeyi bırak.
- Övme ve yerme nasildir ey mü'minlerin emiri?
- Falan ogullari falan ogullarından daha üstündür, demendir. Sen sadece öv, ama asiri gitme.
- Ey mü'minlerin emiri, sen benden daha sairsin." Hatie'nin meshur ve güzel övgülerinden biri de sudur:
"Onlari az kinayin, babanizin babasi yok olsun, ya da onların kapattigi yeri kapatın.
Onlar benim kavmimdir, eger bina ederlerse güzel bina ederler. Söz verirlerse sözlerini yerine getirirler, akidlerine saglamca bagli kalirlar.
Nimet onlarda olursa karsiligini verirler.
Kendileri nimet verirlerse onu bulandirirlar ve gayret göstermezler."
Anlatildigina göre sair Hatie, can çekisirken kendisine: "Vasiyetini yap" dediler. "Size vasiyetimi siirle yapacagim." dedi, bir siir okudu:
"Siir zordur, merdiveni uzundur.
Onu bilmeyen kimse merdivenine çıktigi zaman,
Ayaklari kayip asagiya düşer,
Hakkini veremeyen kimse siir okuyamaz.
"Onu Arapça okumak isterse de Acemce okur, düzgün okumak ister ancak ifadeyi bozar."
"el-Muntazam" adli eserde Ebu'l-Ferec Ibn Cevzî dedi ki: Sair Hatie, hicretin elli dokuzuncu senesinde vefat etmistir. Abdullah b. Amir b. Küreyz de bu senede vefat etmistir. [20]

Abdullah B. Malik B. Kaseb

Bu zatin asil adi, Cündeb b. Nadle b. Abdullah b. Rafi el-Ezdf dir. Künyesi, Ebu Muhammed'dir. Abdülmuttalib ogullarının müttefikidir. Ibn Bahine diye bilinir. Annesinin adi, Bahine Binti Eret'tir. Eret'in adi da Haris b. Muttalib b. Abdumenaf tir. Abdullah b. Malik, Islâmiyet'in ilk zamanlarında Müslüman oldu. Rasûlullah'in sahabeleri arasına katildi. Çokça ibadet eden, namaz kilan, oruç tutan bir kimseydi. Hemen hemen zamanının tamamını oruçlu geçirirdi. Ibn Sa'd dedi ki: Abdullah b. Malik, Medine'ye otuz millik mesafede Batnu Rim'de ikamet ederdi. Mervan'm ikinci valiligi zamanında vefat etti. Mervan'm ikinci valiligi, hicretin kirk besinci senesi ile elli sekizinci senesi arasında olmustu. Tuhaftir ki Ibn Cevzî, Muhammed b. Sa'd'm bu husustaki sözlerini naklediyor. Orada Abdullah b. Malik'in hicri elli dokuzuncu senede vefat ettigini söylüyor. Dogrusunu Allah bilir. [21]

Kays B. Sa'd B. Ubade El-Hazrecî

Babasi gibi kadri yüce bir sahabedir. Buhari ve Müslim'in sahihlerinde onun tarafından rivayet edilen bir hadis vardır ki bu hadis de, cenazeyi görünce onun hatirına ayaga kalkmayı emretmektedir. Yine bu zatin "Müsned"de asura orucu ile ilgili bir hadisi ve Rasûlullah (s.a.v.)'m onların evlerinde yıkandığına dair bir hadisi ve diğer hadisleri vardır. Bu zat, on sene süreyle Rasûlullah (s.a.v.)'a hizmet etmiştir. Sa-hih-i Buharî de Enes b. Sabit'in söyle dedigi sabittir: " Rasûlullah (s.a.v.)'m nezdinde Kays b. Sa'd, valinin muhafiz komutanı gibi idi."

Kays b. Sa'd, bazı gazalarda Rasûlullah (s.a.v.)'in sancagını tasimistir. Rasûlullah (s.a.v.), onu zekat toplamakla görevlendirmiştir.

Rasûlullah (s.a.v.), Ebu Ubeyde b. Cerrah'i Muhacir ve Ensâr'dan 300 kişinin başında seriye komutanı olarak yola çıkardığında bu seriye-deki askerlere şiddetli bir yorgunluk çökmüş, hepsi bitkin düşüp açılmışlar, Kays b. Sad da onlara dokuz deve kesip yedirmisti. Nihayet gidip deniz kıyısında büyük bir balık bulmuşlar, onun etini yemişler ve kıyıda bir ay ikamet edip o balığın eti ile beslenmişler, hatta sismanlamışlardı.

Kays b. Sa'd, lider, efendi, sözüne itaat edilen, âlicenâb, Övgüye layık ve cesaretli bir kimseydi. Hz. Ali, onu Misir valiliğine atadı. Dehasi, taktik ve siyaseti ile Muaviye ve Amr b. As'a karşı direniyordu. Muaviye onunla uğrasmaya devam etti, nihayet Hz. Ali, onu Misir valiliğinden azletti. Yerine Hz. Ebu Bekir'in oğlu Muhammed'i atadı. Ancak Muaviye, Muhammed'i hafife aldı, horlayıp küçümsedi, onunla uğrasmaya devam etti. Nihayet - önceki kısımlarda da anlattığımız gibi- Misir'i onun elinden aldı.

Kays b. Sa'd, Hz. Ali'nin yanında kaidü Onunla birlikte Siffin ve Nehrevan savaşlarına katıldı. Hz. Ali'nin şehadetine kadar yanından ayrılmadı. Hz. Ali şehid edilince, Medine'ye gitti. Yönetim, Muaviye'nin eline geçince arkadaşları gibi o da be/at etmek için Muaviye'nin yanına gitti.

Abdürrezzak, İbn Uyeyne'nin bu konuda söyle dedigini rivayet etmiştir: "Kays b. Sa'd, Muaviye'nin yanına geldi. Muaviye, ona şöyle dedi:

- Ey Kays! Diğerleri ile birlikte sende mi bana karşı berati engelliyordun? Ama Allah'a yemin ederim ki, ben isterdim ki bugün benim huzuruma tırnaklarımdan biri senin vücuduna geçmiş ve sana iskence verir bir vaziyette huzuruma geleydin.

- Allah'a yemin ederim ki, ben de bu makama gelmek ve sana emirlik selamını vermek istemiyordum.

- Niçin? Sen Yahudi âlimlerinden bir âlimden başka biri değilsin.

- Ey Muaviye! Sen de cahiliye putlarından bir putsun. İstemeyerek İslâm'a girdin ve gönüllü olarak ta İslâm'dan çıktın.

- Allah'im affet. Ey Kays, sen de bey'at için elini uzat.

- İstersen daha da söylerim, sen de daha fazla konuş."

Musa b. Ukbe dedi ki: 'Yasli kadının biri, Kays b. Sa'd'a söyle dedi:

- Ey Kays! Evimdeki farelerin açlığım sana şikayet ediyorum.

- Bu ne güzel bir kinayedir! Su kadının evini ekmek, et, yağ ve hurma ile doldurun."

Rivayete göre Kays b. Sa'd'm büyük bir yemek kabi vardı. Gittiği her yere kendisiyle birlikte o kab da dolu olarak götürülür ve ünleyicisi Söyle bir duyuruda bulunurdu: "Et ve tiride gelin." Kays'tan önce babası ve dedesi de böyle yaparlarmış.

Urve b. Zübeyr dedi ki: Kays b. Sa'd, 90 000 dirheme bir arazisini Muaviye'ye sattı. Medine'ye geldi. Ünleyicisi söyle bir duyuruda bulundu: "Borç para isteyen varsa buraya gelsin!" Kays, bu 90 000 dirhem 50 000 baskalarına ödünç olarak verdi. Kalan kısmı da öylece sadaka olarak dağıttı. Bundan sonra da hastalandı. Ziyaretine çok az kimse geldi. Karısı ve Hz. Ebu Bekir'in kız kardeşi Karibe Binti Ebi Atika: "Su hastalığımda çok az kimsenin ziyaretime geldiğim görüyorum, belki de insanlardan alacağım olduğu için yanıma gelmek istemiyorlar," dedi ve borçlularına alacağını bağışladığına dair birer pusula gönderdi. Onlardaki malını onlara bağışladı ve ünleyicisine söyle bir duyuru yapmasam emretti:

"Kays b. Sa'd'a borçlu olan kimselerin borçları kendilerine helal edilmistir." Bu duyurunun yapılmasından sonra aksama varmadan gelen ziyaretçilerin çoklugundan Kays'm evinin kapısının esigi kırıldı. Kays söyle derdi: "Allah'im, bana mal, hayır ve hasenat nasib et, doğrusu hayır ve hasenat ancak mal ile olur."

Süfyan-i Sevrî dedi ki: "Adamin biri, Kays b. Sa'd'dan 30 000 dirhem borç aldı. Bir süre sonra borcunu ödemeye geldiğinde Kays, ona söyle dedi: Biz bir kimseye birsey verdiğimizde verdiğimiz mali geri alan bir kavim değiliz."

Heysem b. Adiy dedi ki: "Ka'be'nin yanında üç kişi, zamanlarındaki en cömert adamin kim olduğu hususunda tartistılar ve anlaşılmazlığa düştüler. Bunlardan biri: "Zamanımızın en cömerdi, Abdullah b. Cafer'dir." dedi. Digeri: "Kays b. Sa'd'dir." dedi. Üçüncüsü de: "Arabe (İra-be?) el-Evsf dir" dedi. Tartistılar, sesleri ve gürültüleri Ka'be'nin her ta-ranndan duyulur oldu. Adamin biri, onlara söyle dedi: "Sizden herbiri-niz, cömert olduğunuzu iddia ettiği adamin yanına gitsin, kendisine yapacağı bağışlara baksın ve sonra da kesin olarak hükmünü versin." Zamanlarında en cömert adamin

Abdullah b. Cafer oldugunu söyleyen adam, Abdullah b. Cafer'in yanma gitti. Abdullah b. Cafer'in, tarlasina gitmek üzere ayagini bineginin üzengisine koymus ve harekete hazır vaziyette oldugunu gördü. Abdullah'a: "Ey Rasûlullah'in amcasi oğlu! Ben yolda kalmis bir kimseyim, bana yardım et." dedi. Abdullah da ayagini üzengiden çıkardi ve: "Ey adam, benim yerime sen gel, ayagini su üzengiye koy, binegime bin ve su binegim, yükü ile birlikte senin olsun. Heybedeki malda senindir, yalnız su kiliç hakkında seni aldatmasınlar. Bu, Hz. Ali'nin kılıçlarmdandır." dedi.

Adam, arkadaşlarının yanma Abdullah'in devesi ile döndü, muazzam bir deveydi. Heybeyi açıp baktıklarında içinde 4000 dinar ve ipek salvar gördüler. Hz. Ali'nin kilicına da çok kıymet biçtiler.

Zamanlarındaki en cömert adamin Kays b. Sa'd oldugunu söyleyen adam, kalkip Kays'in yanına gitti. Kays'm cariyesi gelen adama: "İhtiyacın nedir?" diye sorunca gelen adam: "Ben yolda kalmis bir kimseyim." diye cevap verdi. Cariye de: "Öyleyse senin ihtiyacını karşılamak için Kays'i uyandırmaya gerek yok. Çünkü ihtiyacını karşılamak kolaydır. Al su kese senin olsun, içinde 700 dinar var. Bu gün Kays'm evinde bundan başka mal ve para yok. Havuz basında develerimizin bulunduğu yere git, adamimizi gör, bir deve ve bir de köle al. Doğruca yoluna devam edip git." dedi. Kays, uykudan uyanınca cariyeye gelen adama yaptığı yardımı anlatti. Kays ta yaptığından ötürü tesekkür ederek cariyeyi azad etti ve: "Keske beni uyandırsaydın da o adama ömrünün sonuna kadar yetecek mal verseydim. Ona verdiğin mal, ihtiyacım belki de tam olarak karşılamayabilir." dedi.

Arabe el-Evsî'nin cömert oldugunu iddia eden adam, Arabe'nin yanma gitti, onun iki kölesinin omuzlarına dayanarak namaz kılmak için evden çıkmakta oldugunu gördü. Arabe'nin gözleri görmüyordu, âmâ idi, yanına giden adam ona şöyle dedi:

- Ey Arabe!
- Evet, söyle bakalım.
- Yolcuyum, yolda kalmisim.

Arabe, elini iki köleden çekti. Sağ elini sol eline vurarak "Oh, oh, Allah'a yemin ederim ki, her sabaha vardığımda ve her akşama vardığımda malımdan alakamı keserim. Şimdi sen su iki köleyi al, senin olsunlar." dedi. Adam da: "Hayir, ben bunu yapmam." deyince Arabe: "Eğer bunları almazsan ikisini azad ederim, şimdi ikisi de hür olurlar. Dilersen sen al, azad et, dilersen köle olarak alıp çalıştır." dedi ve el yardımı ile duvarı aramaya başladı. Adam da köleleri alıp arkadaşlarının yanına döndü.

Bu hadise üzerine insanlar, Abdullah b. Cafer'in bol miktarda mal vererek cömertlik yaptığını söylediler ve bunun ondan beklenmeyen birsey

olmadigini ifade ettiler. Yalniz verdigi mal arasinda en kiymetli seyin Hz. Ali'nin kilici oldugunu söylediler. Kays da cömert kimselerdendi, kendi bilgisi disinda cariyesi onun malini vermis, ne kadar bagista bulunacagina cariyesi hükmetmisti. Kendisi de uyandiginda cariyesinin yaptigi bagisi güzel bulmus ve bu iyi davranisindan Ötürü onu azad etmistti. İnsanlar bu üç kisiden en cömert sahsin Arabe el-Evsî olduguna karar verdiler. Çünkü o bu hadisede bütün malvarligini bagislamisti. Bu da: "Az veren candan, çok veren maldan" atasözünün bir ifadesiydi."

Süfyan-i Sevrî, Amr b. Ebi Salih'in söyle dedigini rivayet etmistir: Sa'd b. Ubade, malini çocuklarına paylastirdi. Kendisi çikip Sam'a gitti ve orada vefat etti. Vefatından sonra da bir çocuğu dogdu. Hz. Ebu Bekir ile Hz. Ömer, Sa'd'in oğlu Kays'a gidip söyle dediler: "Baban malini siz-tere paylastirdi ama su çocuğun ana karninda oldugunu bilmiyordu. Siz bu çocuğa da bir pay verin" Kays da söyle karsilik verdi: "Ben, babam Sa'd'in yaptigi taksimat oranım degistirecek degilim, ama payımı su çocuğa veriyorum."

İbn Ebi Hayseme, Mabed b. Halid'in söyle dedigini rivayet etmistir: "Kays b. Sa'd, sürekli olarak isaret parmagini söylece kaldirir (yani dua eder)di."

Hisam b. Ammar, Kays b. Sa'd'm söyle dedigini rivayet etmistir;

Rasûlullah (s.a.v.)'m: "Hile ve desise atestedir." dedigini duymus olmasaydim, ben bu ümmetin en hilekari ve en desisecisi olurum."

Zührî dedi ki: "Fitne alevlendiği zaman Arapların dahileri su bes kisidir: Muaviye, Amr b. As, Mugire b. Sube, Kays b. Sa'd ve Abdullah b. Büdeyl.

Kays b. Sa'd ile Abdullah b. Büdeyl, Hz. Ali ile beraber idiler. Mugire, Taif te uzlete çekilmisti. Hakem olayından sonra Muaviye tarafına geçti."

Önceki kısımlarda da anlatıldığı gibi Muhammed b. Ebi Hüzeyfe Misir'da ayaklanıp yönetimi ele geçirdi. Vali Abdullah b. Sa'd b. Ebi Serh'i oradan çıkarıp kovdu. Abdullah, Hz. Osman'ın, Amr b. As'tan sonra Misir'a tayin ettiği vali idi. Hz. Ali de Abdullah'i bir süre Misir valiliğinde bırakmış, sonra onu azlederek yerine Kays b. Sa'd'i atamisti. Kays b. Sa'd, vali olarak Misir'a girince güzel bir yönetim tarzi sergiledi, disiplini sağladı. Bu da hicretin otuz altıncı senesinde olmustu. Ancak Muaviye ile Amr b. As bu durumdan rahatsız oldular. Kendisine mektup yazarak Ali'ye karsi kendilerinin yanında yer almasını istediler. Ancak Kays, onların bu istegine uymadi, zahirde onlarla iyi geçindigini insanlara gösterdi ama, aslında o Hz. Ali ile beraberdi. Ancak Hz. Ali, bu durumdan haberdar olunca Kays'i valilikten azletti. Misir'a Ester en-Nehaf yi vali olarak gönderdi. Ancak Ester de Misir'a varmadan Rem-le'de öldürüldü. Bunun üzerine Hz. Ali, Hz. Ebu Bekir'in oğlu Muham-med'i Misir'a vali olarak atadi. Muhammed, Muaviye

ve Amr'a göre kolay bir lokma idi, bunlar ugrastilar, nihayet Misir diyarini Muham-, med'in elinden aldilar. Muhammed öldürüldü ve esek lesleri arasinda yakildi. Sonra Kays Medine'ye gitti, oradan da Irak'ta bulunan Hz. Ali'nin yanma gitti, onunla birlikte omuz omuza savasti. Nihayet Hz. Ali öldürölünce Kays, Hasan'la beraber oldu. Kays, Hasan ordusunun Öncü kuvvetlerinin komutani oldu. Hasan, Muaviye'ye be^at edince bu Kays'm agrina gitti. Bundan hoslanmadi. Muaviye'ye itaata yanasmadi. Sonra kalkip Medine'ye göçtü, daha sonra Ensâr'dan bir heyetle Mu-aviye'nin yanma geldi, aralarinda geçen agir sözlerden ve azarlamalardan sonra Muaviye'ye bey'at etti. Bundan sonra Muaviye, ona ikramda bulundu, onu ön saflara geçirdi. Yaninda itibar gösterdi. Kays, heyetlerle birlikte Muaviye'nin yaninda iken Bizans hükümdarindan Muaviye'ye bir mektup geldi. Mektupta Muaviye'ye: "Araplar arasinda en uzun boylu adamin pantolonunu bana gönder." diye yaziyordu. Muaviye de Kays'a: "Herhalde senin pantolonunu göndermemiz gerekecek." dedi. Kays, gerçekten çok uzun boylu idi, en uzun boylu adamin basi dahi onun gögsüne ulasmiyordu. Kalkip meclisin bir kenarina çekildi, sonra pantolonunu çıkarip Muaviye'nin önüne attı. Muaviye de ona "Evine gidip sonra bu pantolonunu bize gönderseydin olmaz miydi?" deyince, Kays ona karsi su siiri okudu:

"Böyle yapmakla insanlarin, bu pantolonun Kays'm pantolonu oldugunu bilmelerini heyet huzurunda tesbit etmek istedim.'

Ki insanlar ve Semud kabilesi; Kays kayboldu ve bu, gübre yiyenin pantolonudur, demesinler.

Ben, Yemen kabile sindenim, liderim, zaten insanlarin bir kısmi lider, bir kısmi da tebaadır.

Benim gibilerle onlara karsi tuzak kur, benim gibi kimseler onlara karsi çok sert ve siddetlidir.

Insanlar arasinda benim boyum çok uzundur.

Benim soyum, babam ve atam, insanlar arasinda beni üstün kildi.

Serefim beni onlara karsi yüceltti. Ben diger adamlara karsi çok yüksegim, uzun boyluyum."

Kays'm pantolonunu eline alan Muaviye, meclisinde bulunan en uzun boylu adama bu pantolonu alip ucunu burnuna tutarak yere sarkitmasini emretti. Adam alip pantolonu burnunun ucuna tuttu, yere sarkitinca pantolonun ucu yere degdi.

Baska bir rivayette anlatildigina göre Muaviye'ye Bizans hükümdari ordusundan iki adam gönderdi. Adamlardan birinin Bizanslıların en kuvvetlisi, digerinde en uzun boylusu oldugunu iddia ediyordu. Bunlari gönderirken Muaviye'ye su haberi de göndermistı: "Milletine bak, milletin

arasinda bunlardan daha güçlü ve daha uzun boylu bir kimse var m\? Eger halkin arasinda bunludan daha güçlü ve daha uzun boylu biri varsa, sana su kadar ve su kadar esir, su kadar ve su kadar da armagan gönderecegim. Eger halkin arasinda bunlardan daha güçlü ve daha uzun boylu kimse yoksa, üç yıl süreyle benimle baris antlasmasi yap."

Bizans hükümdarının gönderdiği o iki kisi, Muaviye'nin yanina geldiklerinde o, etrafındaki adamlara söyle sordu:

- Su Bizansli adam kadar kuvvetli bir kimse var mi? Yaninda bulunanlar su cevabi verdiler:

- Bunun kadar güçlü olan, ya Muhammed b. Hanefiye'dir, ya da Abdullah b. Zübeyr'dir.

Hz. Ali'nin oğlu Muhammed b. Hanefiye getirildi, halk toplandigi zaman Muaviye, yanma gelen Muhammed b. Hanefiye'ye söyle dedi:

- Seni buraya niçin getirttigimi biliyor musun?

- Hayir.

Muaviye, yanina gelen Bizansli adamin durumunu ve son derece güçlü olduğunu ona anlatti, o da gelen Bizansli adama dönüp söyle dedi:

- Istersen sen yere oturup elini bana uzat ya da ben yere oturayim ve elimi sana uzatayim. Hangimiz yerde oturani yerinden kaldirabilirse, onu maglup etmis olur, aksi takdirde kendisi maglup olur. Simdi söyle bakalim, ben mi yere oturayim, yoksa sen mi yere oturacaksin?

- Sen otur.

Muhammed b. Hanefiye yere oturdu, elini Bizansli adama uzatti. Bizansli olanca gücü ile onu yerinden kaldirmaya veya kimildatmaya çabaladi, ama beceremedi. Bu isin çaresini bulamadi ve maglup oldu. Bizanslinin beraberinde gelen diger kimseler de arkadaslarinin yenildigini gördüler, sonra Muhammed b. Hanefiye ayaga kalkip Bizansliya sen otur, dedi ve elini ona uzatti. Bizanslinin elini tutar tutmaz onu hemen yerden kaldirdi, hatta havaya kaldirdi, sonra yere birakti. Muaviye, bu manzara karsisinda çok sevindi.

Öte yandan Kays b. Sa'd, meclisten kalkip kenara çekildi. Sonra salvarini indirip o uzun boylu Bizansliya verdi, o da salvari giyince uçkuru gögsüne kadar ulasti. Salvarin paçalari da yere sürünüyordu. Bunu gören Bizansli uzun adam yenildigini itiraf etti, hükümdarlari da Muaviye'ye vad ettigi seyleri (esirleri ve armaganlari) gönderdi.

Ensâr, salvarim halkin huzurunda soydugu için Kays b. Sa'd'i kinadiginda Sa'd onlara Önceki sayfada nakletmis olduğumuz siiri okuyarak kendini savundu. Bunu Bizanslilari susturmak ve maglup etmek için yaptigini

söyledi.

Kümeydi, Amr b. Dinar'in söyle dedigini rivayet etmistir: "Kays b. Sa'd, iri yari, ama küçük basli bir adamdi, çenesinde seyrek bir sakali vardı. Büyük bir merkebe bindigi zaman dahi ayaklari yerde sürünür-dü."

Vakidî, Halife b. Hayyat ve digerleri dediler ki: "Kays b. Sa'd, Mua-viye'nin hilafetinin son zamanlarında Medine'de vefat etmistir."

Ibn Cevzî, onun bu senede (hicretin elli dokuzuncu senesinde) vefat ettigini söylemistir. Biz de onun bu görüşüne katildik. [22]

Ma'kil B. Yesar El-Müzenî

Kadri yüce bir sahabedir, Hudeybiye'ye katildi. Agacin altinda insanlarla bey'atlesirken, ağaç dallarim -yüzüne degmesin diye-Rasûlullah'm basinin üzerinden kaldirip tutuyordu. Bu bey'atten Kur'ân-i Kerîmde söyle bahsedilmektedir:

"Ey Muhammed! Allah, inanlardan, ağaç altinda sana bas egerek el verirlerken, and olsun ki hosnut olmustur." (ei-Fetih, is.)

Hiz. Ömer, onu Basra valiligine atadi. Basra nehrini kazdi. Bu sebeple o nehre Ma'kil nehri denilmistir. Onun Basra'da bir evi vardı.

Hasan-i Basrî'nin anlattigina göre ölümle neticelenen hastaligi esnasinda Ubeydullah b. Ziyad, Ma'kil b. Yesar'in ziyaretine gitti. Ma'kil

ona söyle dedi:

- Ben, Rasûlullah (s.a.v.)'dan isittigim bir hadisi sana nakledecegim, eger bu can çekisme halinde bulunmasaydim bu hadisi sana nakle tmecektim. Rasûlullah (s.a.v.)'m söyle buyurdugunu isittim:

"Cenâb-i Allah, bir kimseyi bir halkin basina yönetici tayin eder de o yönetici, halkini nasihatla kusatmazsa Cennet'in kokusunu duymaz. Oysa Cennet'in kokusu yüz senelik yoldan duyulur."

Ma'kil b. Yesar, bu senede, (hicri elli dokuzuncu senede) vefat edenlerdendir. [23]

Ebu Hüreyre

Ebu Hüreyre'nin gerek cahiliye gerekse îslâmî dönemdeki ismi hususunda ihtilaf edilmistir. Babasinin adi hususunda da ihtilaf vardır. Bu hususta çeşitli görüşler ileri sürülmüştür ki, "Tekmil" adli kitabimizda bu isimlerin çoğunu nakletmistik. Ibn Asakir de bunu tarihinde nakleder. Meshur rivayete göre Ebu Hüreyre'nin adi, Abdurrahman b. Sahr'dir. Ezd kabilesinden sonra da Devs kabile sindendir. Baska bir rivayette anlatildigina göre cahiliye döneminde adi Abdüsems idi. Abdi-nehim,

Abdiganem olduğuna dair bazı zayıf kaviller de vardır. Ebul-Es-ved künyesi ile çağrılırdı. Rasûlullah (s.a.v.), ona Abdullah adını takti. Abdurrahman adını taktığına dair bir rivayet de vardır. Rasûlullah (s.a.v.), ona Ebu Hüreyre künyesini de takti. Rivayete göre o şöyle demistir: "Yabancı bir kedi gördüm, onun yavrularını yanıma aldım. Babam bana: "Su kucagındaki nedir?" diye sorunca ben de kedi yavrusu olduğunu söyledim. Bunun üzerine babam bana: "Sen Ebu Hüreyre'sin." yani kedi babasisin, dedi."

Sahih hadiste rivayet olduğuna göre Rasûlullah (s.a.v.), ona "Ebahir" demistir. "Ebu Hüreyre" dediği de sabittir.

Muhammed b. Sa'd, İbn Kelbî ve Taberanî dediler ki: Ebu Hüreyre'nin anasının adı, Meymune binti Safih b. Haris b. Ebi Sa'd b. Hibbe b. Sa'd b. Salebe idi. Bu kadın Müslüman oldu ve Müslüman olarak vefat etti.

Ebu Hüreyre, Rasûlullah (s.a.v.)'dan çok güzel sözler ve hadisler nakletmiştir. Sahabelerin hafızlarındandı. Hz. Ebu Bekir, Hz. Ömer, Ub b. Ka'b, Üsâme b. Zeyd, Nadre b. Ebi Nadre, Fadil b. Abbas, ve mü'minlerin annesi Hz. Aise'den hadis rivayet etmiştir. İlim ehlinde birçok kimse de ondan hadis rivayet etmişlerdir. "Tekmil" adlı eserimizde bu rivayetleri alfabetik siraya göre naklettik. Seyhimiz, "Tenzih" adlı eserinde bunu böyle anlatır.

Buhari dedi ki: 800 veya daha fazla sayıda sahabe ve tabiinden ilim adamı, Ebu Hüreyre'den hadis rivayet etmişlerdir.

Amr b. Ali el-Fellas dedi ki: "Ebu Hüreyre gelip Medine'ye yerleşti ve Hayber senesinde Müslüman oldu."

Vakidî dedi ki: "Ebu Hüreyre'nin Zül-Hüleyfe'de bir evi vardı." Baskalarının anlattıklarına göre Ebu Hüreyre, esmer tenli ve omuzlarının arası geniş bir kimse olup Ön dişleri birbirine bitişik bir kimse idi.

Ebu Davud et-Teyalisi, Ebu Aliya'nın şöyle dediğini rivayet etmiştir:

"Ebu Hüreyre, Müslüman olduğunda Rasûlullah (s.a.v.) ona: - Sen kimlerdensin? diye sorunca o, Devs kabilesinden olduğunu söyledi. Rasûlullah (s.a.v.) da elini alnının üzerine koyarak şöyle dedi: "Dews kabilesinde hayırlı bir adam olduğunu sanmıyordum."

Zührî, Ebu Hüreyre'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir: " Rasûlullah (s.a.v.)'ya birlikte Hayber gazvesine katıldım."

Abdürrezzak, Ebu Hüreyre'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Müslümanlar savaşı tamamladıktan sonra Hayber gününde ben geldim."

Yakub b. Süfyan, Ebu Hüreyre'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Rasûlullah (s.a.v.) (Hayber'e gitmek üzere) Medine'den çıktı ve Medine'ye vekil olarak Siba b. Ufuta'yı bıraktı. Ben Medine'ye geldiğimde onlar

gitmişlerdi. Sabah namazım Siba'mın arkasında kildim. Birinci rekatta Meryem sûresini, ikinci rekatta ise Mütaffinn sûresini okudu. Mütaffifin sûresini okuyunca ben kendi kendime dedim ki: Falan adamin babasının vay haline! Ezd diyarında bir adam alıs veris yaparken iki ölçek kullanır. Bunlardan biri tam ölçektir ki, bununla bir mal satın aldığında onu kullanır. Digeri de eksik ölçektir ki, insanlara mal satarken onu kullanır."

Sahih-i Buharî'de sabit olan bir rivayette anlatıldığına göre sabahında Rasûlullah (s.a.v.)'la bulusacağı gecede Ebu Hüreyre'nin bir kölesi kayıp olmuş, Ebu Hüreyre de bunun üzerine söyle bir siir okumustu:

"Bu gece ne uzun ve mesakkatlı bir gecedir.

Sanki bu küfür diyarından dönüp gelen bir gecedir."

Ebu Hüreyre yanma geldiğinde Rasûlullah (s.a.v.), ona: "İste kölen budur." demis, o, kölesini görünce: "Bu, yüce Allah'ın rizası uğruna azad edilmistir." diye cevap verdi. Müslüman olduktan sonra Rasûlullah

(s a.v.)'m yanında kaldı. Hazar'da ve seferde yanından asla ayrılmadı. Ondandır dinlemeye çok tutkun idi. Dini bilgileri ondan öğrenmek için çok çaba harcıyordu. Karin tokluguna onun yanında kalıyordu.

Ebu Hüreyre, bir gün ketenden bir gömlek giyinmiş olarak yürürken vere düşer gibi olmuş ve kendi kendine söyle demisti: "Ebu Hüreyre, keten gömlek giydiği halde yere düşecek gibi oluyor. Ben minber ile hücre-i saadet arasında iken açlıktan dolayı yere düşecek gibi olduğumu hissettim, yere düştüm, yanımdan geçen biri: "Bu delirmiş" diyordu. Oysa ben delirmemistim, açlıktan öyle yapıyordum. Kendisinden başka ilah bulunmayan Allah'a yemin ederim ki, açlıktan dolayı karnımı yere dayıyor ve yine açlıktan dolayı karnıma tas bağlıyordum. Kendisinden daha iyi bildiğim halde bir ayeti başka bir adama okuyor ve yanılsım olup olmadığım kendisine soruyordum. Böyle yapmakla da beni yanma alıp evine götürmesini, bana birseyler yedirmesini ümit ediyordum."

İmam Ahmed b. Hanbel, Yezid b. Abdurrahman b. Ezine es-Sahimi el-A'mâ'dan rivayet etti ki, Ebu Hüreyre söyle demistir: "Allah'a yemin ederim ki, Allah'ın yaratmış olduğu mü'minlerden her kimse benim adımı isitir veya görürse mutlaka beni sever." Ravi Yezid b. Abdurrahman diyor ki: Ben kendisine söyle dedim:

- Bunun böyle olduğunu nereden biliyorsun ey Ebu Hüreyre?

- Benim annem müsrike bir kadındı. Ben onu İslâm'a davet ediyordum, ama o bu davetime icabet etmiyordu. Yine günün birinde onu İslâm'a davet ettim. Rasûlullah hakkında hosuma gitmeyecek seyleri söyledi, ben de ağlayarak Rasûlullah (s.a.v.)'in yanına gidip söyle dedim:

- Ey Allah'in Rasûlü! Ben annemi Islâm'a davet ediyorum, ama o benim bu davetime icabet etmiyor. Bugün yine onu davet ettim ve senin hakkında hosuma gitmeyecek seyler söyledi. Allah'a dua et de Ebu Hüreyre'nin annesine hidayet nasib etsin.

Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.) söyle dua etti: "Allah'im, Ebu Hüreyre'nin annesine hidayet nasib et." Rasûlullah'm bu duasından sonra kosarak yanından çıkıp gittim. Rasûlullah'm duasini anneme müjdelemek istedim. Kapiya vardığımda kapının kapalı olduğunu gördüm. İçeriden ayak sesleri duydum, annem bana dedi ki: "Ey Ebu Hüreyre! Ger-Çek, senin dedigin gibiymis." Sonra kapiyi açtı, elbisesini giymisti. Basını Örtmek için aceleyle elini basörtüsüne uzatıp söyle dedi: "Allah'tan baska ilah bulunmadigina ve Muhammed'in de onun kulu ve elçisi olduğuna şahadet ederim." Bu söz duyar duymaz hemen Rasûlullah (s.a.v.)'m yanına döndüm, daha Önce üzüntüden ağlamistim. Bu defa da sevinçten ağlıyordum, ona söyle dedim:

- Ya Rasûlallah, sana müjdeler olsun. Allah, senin duana icabet etti. Ebu Hüreyre'nin annesine hidayet nasib etti. Ya Rasûlallah, beni ve annemi, mü'min kullarina sevdirmesi için Allah'a dua et.

Rasûlullah (s.a.v.) de söyle dua etti: "Allah'im, Su kulcagizini ve annesini mü'min kullarina sevdire, onlari da bunlara sevdire."

Cenâb-i Allah'in yarattığı mü'min kullardan her kim benim adimi duyar, beni veya annemi görürse mutlaka bizi sever." Bu hadis, peygamberlik delili erindendir. Zira Ebu Hüreyre, bütün insanlara sevdi-rilmistir. Cenâb-i Allah, onun namini yaymistir. Cuma günlerinde hatip minberde iken her ülkede ve her camide cemaatin huzurunda onun hutbe esnasinda konusulmamasina dair rivayet ettiği hadis okunmaktadır. Bu da Allah'in bir takdiridir. Böylelikle onun nami her tarafa yayilmis olmaktadır. Bu, herseyi bilen güçlü ve muktedir olan yüce Allah'in takdiridir, insanlar böylece onu severler. Allah ondan razı olsun.

Hisam b. Ammar, Ebu Hüreyre'den rivayet etti ki, Rasûlullah (s.a.v.) söyle buyurmudur:

"Ben sadece bir beser olan Muhammed'im. Bir beserin öfkelenisi gibi ben de öfkelenirim. (Ey Rabbim), ben senden bir söz almisim, o söz mutlaka yerine getirmeni dilerim. Müslümanlardan bir kimseye eziyet etmis veya sövmüs veya kirbaçlamis isem o adama yaptigim bu hakareti kıyamet gününde kendi katinda o adam için sana yakin olma vesilesi yap."

Ebu Hüreyre dedi ki: "Rasûlullah (s.a.v.), günün birinde beni dövmek için kirbacim kaldirdi, keske vursaydi. Vurmus olsaydi kızıl tüylü davarlara sahip olmaktan benim için daha iyi olurdu. Bana vuracagi o darbe sebebi ile mü'min bir kimse olacağımı ve Allah'a yaptığı duanın Allah tarafından kabul

edileceğini ümid ederdim."

İbn Ebi Zib, Ebu Hüreyre'nin söyle dedigini rivayet etmiştir:

"Dedim ki:

- Ya Rasûlallah! Senden çok hadis dinliyorum ama unutuyorum.
- Abani yere ser.

Abami yere serdim. Sonra Rasûlullah (s.a.v.):

- Abani topla, dedi. Ben de abami topladım. Ondan sonra artık hiçbir hadisi unutmadım."

İmam Ahmed b. Hanbel, Abdurrahman el-A'rec'den rivayet etti ki, Ebu Hüreyre söyle demistir: "Siz, Ebu Hüreyre'nin çok hadis rivayet ettiğini iddia ediyorsunuz. Allah sanididir ki, ben daha önceleri miskin bir adamdim. Karın tokluguna Rasûlullah (s.a.v.)'a arkadaşlık ediyor, yanında bulunuyordum. Muhacirler pazarda alıs verisle mesgul oluyorlardı. Ensâr da mallarının idaresiyle uğraşıyorlardı. Bir gün Rasûlullah (s.a.v.) meclisinde hazır bulundum. Söyle dedi:

- Sözümü tamamlayıncaya kadar kim abasini yere serer, ben sözümü tamamladıktan sonra o abasini toplar ve bundan sonra benden duyduğu hiçbir sözü unutmaz.

Rasûlullah'm böyle demesi üzerine abami çıkarıp yere serdim. Konuşmasını tamamladıktan sonra toplayıp kaldırdım. Nefsim kudret elinde bulunan Allah'a yemin ederim ki, ondan sonra artık Rasûlul-lah'tan duyduğum hiçbir sözü unutmadım."

Anlatıldığına göre bu hadis, Rasûlullah'm o esnada yaptığı konuşmayla ilgilidir. Yani Ebu Hü'eyre, Rasûlullah'in o esnada yaptığı konuşmadaki kelimelerden hiçbirini unutmamıştır. Ama başka zamanlarda ve yerlerde yapmış olduğu konuşmalardan Ebu Hüreyre'nin unuttuğu olmuştur. Nitekim bu husus, sahih rivayetlerde de açıkça anlatılmaktadır. Çünkü Ebu Hüreyre: "Hastalıkların (kendiliklerinden) bulasmaları ve uğursuzlukları yoktur." ile "Sakin sağlıklı deveyi, hasta devenin yanına getirmeyiniz." hadislerini unutmuştur. Başka bir rivayete göre ise Rasûlullah (s.a.v.)'m mezkur duası, Ebu Hüreyre'nin bütün hadisleri rivayet edisiyle ilgilidir. Doğrusunu Allah bilir.

Deravurdi, Said el-Makberî'den rivayet etti ki, Ebu Hüreyre, Rasûlullah (s.a.v.)'a söyle demistir:

'Ya Rasûlallah, kıyamet gününde insanlar arasında senin sefaatin sebebi ile en mutlu olacaklar kimlerdir?

- Ey Ebu Hüreyre, bu soruyu senden önce başkasının sormayacağını

anlamistim. Çünkü sen insanlara çok tutkulusun. Onlar üzerine titrersin. Kiyamet gününde benim sefaatim sebebi ile en fazla mutlu olacak kimse, gönülden ve ihlasla lâilahe illallah diyendir."

Ibn Ebi Zib, Ebu Hüreyre'nin söyle dedigini rivayet etmistir:

"Rasûlullah (s.a.v.)'dan iki kap hifzettim, bunlardan birisini insanlar arasina saçtim, digerine gelince eger onu da saçsaydim su bogazim kesilirdi."

Ebu Hüreyre'nin açıklamadigi kap, fitneler ve savaslarla ilgili kapti. İnsanlar arasinda meydana gelen çarpisma ve mücadeleler kabi idi. Ileride meydana gelecek anlasmazlik, ihtilaf ve kavgalar kabi idi. Eger onu zamanindan önce açıklayacak olsaydi, insanların çogu onu hemen yalanlayacakti, onun nakledecegi gerçek haberi reddedeceklerdi. Nitekim kendisi de demisti ki: "Eger sizin imaminizi öldüreceginizi, kiliçlarla birbirinizi vuracaginizi önceden söylemiş olsaydim beni tasdik etmezsiniz." Batil bid'at ve fasid amel sahibi birçok gruplar ve taifeler, bu hadise dayanmışlardır. Yaptıkları kötülükleri, çıkardıkları kargasalıkları da Ebu Hüreyre'nin açıklamadigi o söz kabina dayandırmışlardır. Kendilerinin de, tuttıkları yolda Ebu Hüreyre'nin açıklamadigi söz kabi içinde olduguna inanmışlardır. Batil yolda olan herkes -sözleri çelisik olmakla birlikte- bunu iddia etmektedir. Hepsi de yalan söylüyorlar. Ebu Hüreyre, bunu açıklamadigina göre ondan sonra kimin bu konuda bilSisi olabilir? İçinde fitneler, savaslar, kavgalar bulunan söz kabina gelince Ebu Hüreyre ve diger sahabeler, onu sonralari açıklamışlardır ki, bunu "el-Fiten ve Mealim" adli kitapta anlattik.

Hamraad b. Zeyd, Mervan b. Hakem'in katibi Ebu Zuayzia'nin söyle dedigini rivayet etmistir; Mervan, Ebu Hüreyre'yi yanina çağirdi ve onu tahtin arkasina oturttu. Mervan sormaya basladi, bende yaziyordum. Sene basina kadar böylece devam ettik. Sonra onu çağirdi ve onu perdenin arkasina oturttu. Su yazdiklarimi ona sormaya basladi, o da bu yazılanlari ne fazlalastirdi ne de eksiltti, ne iler" aldı, ne de geri aldı.

Ebu Bekir b. Ayyas ve digerleri, Ebu Salih'in söyle dedigini rivayet etmişlerdir:

"Ebu Hüreyre, Rasûlullah (s.a.v.)'in sahabelerinin en faziletli ve en üstünü olmadigi halde onların arasinda hafizasi en saglam olandi."

Rebi, Safii'nin bu hususta söyle dedigini rivayet etmistir: "Ebu Hüreyre, kendi zamanindaki hadis ravileri arasinda hafizasi en saglam olan kimse idi."

Ebu'l-Kasim el-Begavî, Mekhul'un söyle dedigini rivayet etmistir: "İnsanlar bir gece Muaviye'nin kubbelerinden birinin altında toplanip bir araya geldiler. ElAi Hüreyre kalkip onlara sabaha dek Rasûlullah'tan hadisler rivayet etti."

Süfyan b. Uyeyne, Ebu Hüreyre'nin söyle dedigini rivayet etmistir:

"Rasûlullah'm sahabeleri arasında benden daha çok hadis rivayet eden kimse yoktur. Ancak Abdullah b. Ömer müstesnadır. O yazardı, ben yazmazdım."

Ebu Zur'a ed-Dimaskî, Saib b. Yezid'in söyle dedigini rivayet etmistir: Ömer b. Hattab'in, Ebu Hüreyre'ye söyle dedigini isittim: "Ya Rasûlullah'dan hadis rivayetini terk edeceksin ya da seni Devs diyarina sürerim."

Ömer b. Hattab, Ka'bül-Ahbar'a da söyle demisti: "Önceki kavimler hakkındaki hadisleri rivayet etmeyi terk et, yoksa seni maymunlar diyarina sürerim."

Hiz. Ömer, bazı kimselerin hadis uydurmalarından korktuğu veya hadisi yerine göre nakletmediği ve ruhsatlarla ilgili hadisleri naklettiklerinden endişe ettiği için böyle bir tedbir almisti. Bir adam çok hadis rivayet edince bazı hata ve yanlışlıklar yapabilir. Bunu duyan kimseler de o yanlışlıkların baskalarına aktarabilirler. Fakat daha sonra gelen rivayetlerden anlaşıldığına göre Hiz. Ömer, hadis rivayet etmesi için bilahare Ebu Hüreyre'ye izin vermistir.

Müsedded, Ebu Hüreyre'nin söyle dedigini rivayet etmistir: " Benim hadis rivayet ettiğimi duyan Ömer bana haber gönderdi. Yanma gittim. Bana söyle bir soru sordu:

- Falan günde falan adamın evinde Rasûlullah (s.a.v.)'la birlikte iken sen de yanımızda mıydın?

- Evet, bunu biliyorum, ama niçin soruyorsun?

- Niçin sordugumu sen söyle.

- Rasûlullah (s.a.v.) o gün söyle buyurmustu: "Kim kasitli olarak bana yalan isnad ederse, atesteki yerini hazırlasın."

- Eh madem böyle, git, o zaman hadis rivayet et."

imam Ahmed b. Hanbel, Asim'in babası, Küleyb'in söyle dedigini rivayet etmistir: "Ebu Hüreyre'nin hadis rivayet ederken söze söyle başladığını isittim: Allah'ın, sözü doğru ve sözü tasdik edilmiş Rasûlü dedi ki: Her kim kasitli olarak bana yalan isnad ederse, atesteki yerini hazırlasın."

Ibn Vehb, Ebu Hüreyre'nin söyle dedigini rivayet etmistir: "Ben öyle hadisler rivayet ediyorum ki, eğer bunları Ömer'in zamanında söylemiş olsaydım veya onun yanında nakletmiş olsaydım Ömer benim basımı yarardı."

Salih b. Ebul-Ahdar, Ebu Hüreyre'nin söyle dedigini rivayet etmistir: «Ömer vefat edinceye kadar biz: "Rasûlullah (s.a.v.) dedi İd" diyemi-yorduk.»

Muhammed b. Yahya ez-Zühelî, Zühri'den rivayet etti ki; Hz. Ömer söyle demistir: "Rasûlullah (s.a.v.)'dan mamulün bih(kendileri ile amel edilen) olanlar disindaki hadisleri az rivayet edin." Sonra Ebu Hüreyre söyle diyordu: Ömer hayatta iken bu hadisleri size nakledebilir miydım? Vallahi eger o hayatta iken ben bu hadisleri size nakledecek olsaydim, kesin olarak biliyorum ki sirtim kirbaçlanir di."

Hz. Ömer, Müslümanlara söyle dedi: "Kurân'la mesgul olun. Çünkü Kur'ân Allah kelimidir." Bu sebepledir ki Hz. Ömer, Ebu Musa'yi Irak'a gönderirken ona söyle demistir: "Sen öyle bir milletin yanma gidiyorsun ki, onların mescitlerinde ari viziltisi gibi Kur'ân okuma sesleri duyulur. Onları kendi hallerine bırak. Kur'ân okusunlar, onları hadislerle mesgul etme. Bu hususta ben de sana yardımcı olurum."

İmam Ahmed b. Hanbel, İbn Ömer'in söyle dedigim rivayet etmistir: Ebu Hüreyre'nin yanma ugradim. Peygamber (s.a.v.)'den söyle bir hadis nakletti: "Bir kimse bir cenazenin pesine gidip namazini kılarsa, onun için bir kirat sevap vardır. Defni esnasında hazır bulunursa iki kirat sevap vardır. Bir kirat, Uhud dagından daha büyüktür." Ben de Ebu Hüreyre'ye dedim ki: "Ey Ebu Hirr! Dikkat et, sen Rasûlullah'tan nasıl bir hadis rivayet ediyorsun?" Ebu Hüreyre kalkıp beni Aise'nin yanına götürdü. Ona söyle dedi: "Ey mü'minlerin annesi! Allah askına söyle. Sen, Rasûlullah (s.a.v.)'m söyle buyurdugunu isitmedin mi: "Bir kimse bir cenazenin arkasından gider, onun namazini kılarsa onun için bir kirat sevap vardır. Eger defni esnasında hazır bulunursa onun için iki kirat sevap vardır." Hz. Aise: "Allah için evet, duydum." dedi. Bunun üzerine Ebu Hüreyre de söyle dedi: "Vadide ağaç dikmek veya pazarda alis veris etmek beni Rasûlullah'm yanından alip götürmedi. Ben Rasûlullah'tan sadece bana öğretecegi bir kelime veya bana yedirecegi bir lokma istiyordum."

Ben de kendisine dedim ki: "Ey Ebu Hirr, sen bizden daha çok Rasûlullah'm yanında bulunuyordun ve onun hadisini de bizden daha iyi bilirsin."

Vakidî, Abdullah'in babası Nafi'in söyle dedigini rivayet etmistir: "Ebu Hüreyre'nin cenazesinde İbn Ömer'le beraberdim. O, cenazenin önünde yürüyor ve ona çok rahmet okuyor, sonra da söyle diyordu: "Ebu Hüreyre, Rasûlullah (s.a.v.)'dan hadis hifz edip Müslümanlara nakleden kimselerdendi."

Rivayet olunduguna göre Hz. Aise, Ebu Hüreyre'nin rivayet ettigi hadislerin çoğunu tevil etmiş, bir kısmında da yanlış bulundugunu ifade etmistir. Sahih rivayette anlatildigina göre Hz. Aise, Ebu Hüreyre'nin aynı anda birçok hadis rivayet etmesinden ötürü Ebu Hüreyre'yi kinamistir.

Ebu'l-Kasim el-Begavî, Hz. Aise'nin Ebu Hüreyre'ye söyle dedigini rivayet etmistir:

"Ey Ebu Hüreyre! Sen Rasûlullah (s.a.v.)'dan çok hadis rivayet ediyorsun.

- Vallahi ben onun yanında sürekli bulunuyordum. Sürme çekmek, kına yakmak gibi işler beni ondan alıkoymuyordu. Sen benim rivayet ettiğim hadisleri çok görüyorsun. Bu, senin sürme çekmek ve kına yakmakla mesgul olduğundandır.

- Olabilir."

Ebu Ya'lâ, Ebu Rafi'in söyle dedigini rivayet etmiştir: "Kureysli bir adam, gösterişli bir elbisesi ile Ebu Hüreyre'nin yanına geldi. Ona söyle dedi:

- Ey Ebu Hüreyre! Sen Rasûlullah (s.a.v.)'dan çok hadis rivayet ediyorsun. Benim su elbisem hakkında ondan birşey duymuslugun var midir?

- Vallahi siz bize eziyet ediyorsunuz. Eger Cenâb-i Allah'ın ehli kitaptan almış olduğu: "Onu insanlara açıklayacaksınız, onu gizlemeyeceksiniz." şeklinde bir ahdi olmasaydı, ben size birşey söylemez ve hadis nakletmezdim. Ebu'l-Kasim (s.a.v.)'m söyle buyurdugunu isittim: "Sizden önceki milletlerden bir adam bir ara kendi elbisesi içinde salınarak gururla yürümükte iken Cenâb-i Allah, onu aniden yere batırdı. O, yere batmaya kıyamete dek devam edecektir." Allah'a yemin ederim ki, bilmiyorum, belki de o adam senin kavmindendir."

Muhammed b. Sa'd, Velid b. Rebah'm söyle söylediğini rivayet etmiştir: "Ebu Hüreyre'nin Mervan'a söyle dedigini isittim: "Sen vali degilsin. Vali senden baskasidir. Sen bu işe karisma (Hz. Hasan'i Rasûlullah'ın yanında defnetmek istedikleri zaman Mervan, men etmek iş-

temisti). Seni ilgilendirmeyen işlere müdahale ediyorsun, böyle yapmakla da burada bulunmayan Muaviye'yi hosnud etmek istiyorsun." Bu konuşması üzerine Mervan, öfke ile Ebu Hüreyre'ye dönüp söyle dedi- "Ey Ebu Hüreyre, insanlar, senin Rasûlullah'tan çok hadis rivayet ettiğini söylüyorlar. Oysa sen, Rasûlullah'ın vefatına az bir zaman kala Medine'ye gelmistin." Ebu Hüreyre de Mervan'a söyle cevap verdi:

"Evet, hicretin yedinci senesinde Hayber vak'ası esnasında Medine'ye geldim. Rasûlullah, o zaman Hayber'deydi. Otuz yasını geçmistim, yanında kaldım. Vefat edinceye kadar yanından ayrılmadım. Zevcelerinin odalarına onunla beraber gidip dolasiyor, ona hizmet ediyordum. Vallahi o zaman ben yoksul bir kimseydim, onun arkasında namaz kiliyor, onunla beraber hac ediyor, onunla birlikte gazaya gidiyordum. Allah'a yemin ederim ki, insanlar arasında onun hadisini en çok bilen ben oldum. Evet, vallahi bazı kimseler, benden önce ona arkadaş oldular. Sohbetinde bulundular. Ona hicret ettiler. Kureys'ten ve Ensâr'dan olup da benden daha kıdemli kimseler vardır ama onlar benim Rasûlullah'ın yanında kaldigimi hep bilirler. Onun hadisini benden sorarlar, soranlar arasında Ömer, Osman, Ah, Talha ve

Zübeyr de vardır. Allah'a yemin ederim M, Medine'de onun söylediği hadislerin tamamı benden saklı değildir. Allah Rasûlünün sevdiği herkesi tanırım. Rasûlullah yanında mertebesi ve itibarı bulunan herkesi, onun bütün arkadaşlarını bilirim. Ebu Bekir, onun mağaradaki arkadaşı idi. Rasûlullah'ın ondan başka arkadaşı da vardı. Ancak o diğer arkadaşı, Medine'de yanında ikamet etmesin diye sürgün etmişti (Ebu Hüreyre'nin kastedtiği sürgünlük adam, Merva'nın babası Hakem b. As'ti.). Ebu Abdilmelik bunu ve benzeri kimseleri bana soruyor, bu hususta benim yanımda da söylenecek çok söz ve kapsamlı bilgiler bulunuyor."

Allah'a yemin ederim ki bundan sonra Mervan, Ebu Hüreyre'den çekinmeye, onun cevabından ve şahsiyetinden korkmaya başladı.

Baska bir rivayette anlatıldığına göre Ebu Hüreyre, kendisiyle tartışan Mervan'a şöyle demiştir: "Ben kendi irademle gönüllü olarak Müslüman oldum ve hicret ettim. Rasûlullah'i da çok sevdim. Siz Darü'n-Nedve sahibi olup davet mahalli idiniz, ama davetçiyi diyarından, Rasûlullah (s.a.v.)'i beldesinden sürdünüz. Ona ve ashabına eziyet ettiniz. Siz benden sonra Müslüman oldunuz, sıkistiginizde İslâm'a girdi-niz-" Mervan, Ebu Hüreyre ile konuştuguna pışman oldu. Artık ona kar-Si tedbirli oldu. Ondan sakinmeye başladı."

*°n Hayseme, Urve b. Zübeyr'in söyle söylediğini rivayet etmiştir: Baban Zübeyr bana dedi ki:

- Su Yemenliyi (Ebu Hüreyre'yi) yanıma yaklastir. O, Rasûlullah (s.a.v.)'dan çok hadis rivayet ediyor.

Ben de Ebu Hüreyre'yi babamın yanına yaklastirdim. Ebu Hüreyre, hadis rivayet etmeye başladı. Babam da:

- Dogru söyledi, yalan söyledi, dogru söyledi, yalan söyledi, demeye başladı.

Ben de dedim ki:

- Babacigim, su: "Dogru söyledi, yalan söyledi." demenin anlamı ne?

- Oglum, eger bu hadisleri Rasûlullah (s.a.v.)'dan duymus ise benim bunda bir süphem yok. Ama bunlardan bazisini yerli yerince ifade ediyor ve yerine oturtuyor. Bir kismini da yerine oturtamıyor."

Ali b. el-Medinî, Ebu Yüsr b. Ebi Amir'in söyle dedigini rivayet etmiştir: "Ben, Talha b. Ubeydullah'ın yanında idim. O esnada adamin biri gelip ona söyle dedi:

- Ey Ebu Muhammed! Vallahi bilemiyoruz. Su Yemenli (Ebu Hüreyre), Rasûlullah'i sizden daha mi iyi biliyor, yoksa duymadigi seyleri mi Rasûlullah'a isnad ediyor veya Rasûlullah'ın söylemediklerini mi söylüyor?

Talha, o adama söyle cevap verdi:

- Vallahi bizim duymadiklarimizi onun Rasûlullah'tan duyduğunu, bizim bilmediklerimizi onun bildigini bilmekteyiz. Çünkü biz zengin bir kavimdik. Bizim evlerimiz ve ayalimiz vardı. Gündüzün iki ucunda yani sabah ve akşam Rasûlullah'a gelir, sonra evlerimize dönerdik ama Ebu Hüreyre yoksul bir kimseydi. Mal ve ailesi yoktu, o hep Rasûlullah'ın yanında bulunuyordu. Rasûlullahla beraber dolasirdi, böyle olunca da bizim bilmedigimizi Ebu Hüreyre'nin bildigi, bizim duymadigimizi Ebu Hüreyre'nin duyduğu hususunda süphemiz kalmamaktadır."

Sube, Es'as'm babasi Selim'in söyle dedigini rivayet etmistir: "Ebu Eyyüb'ün, Ebu Hüreyre'den hadis rivayet ettigini isittim. Bunun üzerine Ebu Eyyüb'e dediler kî:

- Sen, Rasûlullah'ın sahabesisin. Ama yine de Ebu Hüreyre'den hadis rivayet ediyorsun. Olacak sey mi bu?

- Ebu Hüreyre, bizim duymadigimizi duymustur. Benim ondan hadis rivayet etmem, kendisinden duymadigim seyi Rasûlullah'tan rivayet etmemden daha çok hosuma gider."

Müslim b. Haccac, Bisir b. Said'in söyle dedigini rivayet etmistir: "Allah'tan korkun, hadis hususunda dikkatli olun, iyi ezberleyin. Allah'a yemin ederim ki, Ebu Hüreyre ile ayni mecliste otururduk, o bize Rasûlullah'tan ve Ka'bu'l-Ahbar'dan rivayetlerde bulunur, sonra da kalkip giderdi. Ama o mecliste bulunanlardan birinin, Rasûlullah'a ait bir hadisi, Ka'bu'l-Ahbar'a aitmis gibi ezberledigini, Kab'a ait bir sözü de Rasûlullah'ın hadisiymis gibi ezberledigini gördüm. Onun için Allah'tan korkun ve hadis hususunda çok dikkatli olun. Hadisi iyi ezberleyin."

Yezid b. Harun, Sube'nin söyle dedigini rivayet etmistir: "Ebu Hüreyre, Ka'b'dan ve Rasûlullah'tan duyduğu sözleri birbirinden ayird et-menieksizin rivayet ederdi. Bunlari birbirine karistirirdi." Sube, bununla, Ebu Hüreyre'nin rivayet etmis olduğu "Cünüb olarak sabahlayan kimsenin orucu yoktur." hadisine isarete bulunmustur. Bu hadis tahkik edildigi zaman Ebu Hüreyre söyle savunma yapmistir: "Bunu bize haber veren bir kisi bana nakletti, ben bunu bizzat Rasûlullah'tan isitmedim."

Sureyk, Mugire tariki ile Ibrahim'in söyle dedigini rivayet etmistir: "Bizim ashabimiz (arkadaslarimiz), Ebu Hüreyre'nin rivayet ettigi hadislere itibar etmezlerdi."

Sevrî, Ibrahim'in söyle dedigini rivayet etmistir: "Bizim ashabimiz, Ebu Hüreyre'nin rivayet ettigi hadislerde birseyler görürlerdi ve bu sebeple onun rivayet ettigi hadislerin hepsini delil olarak ele almazlar, ancak Cennet veya Cehennem'in evsafini bildiren veya salih bir amel islemeye tesvik eden

veya Kur'ân'ın bildirdiği bir kötülükten men eden bir hadis olursa onu kabul ederlerdi."

İbn Asakir, bu sözlerle ilgili olarak Ebu Hüreyre'yi müdafaa etmiş ve İbrahim en-Nehaf'ın yukarıda söylediği sözleri reddetmiştir. Ancak bazı Kûfeliler de İbrahim en-Nehaf'ın sözünü teyid etmişlerdir. Ancak cumhur onlara muhaliftir.

Ebu Hüreyre'nin, sadakat, diyanet, ibadet, zahidlik, salih amel ve hadis hifzi hususunda Önemli derecede payı vardı. Hammad b. Zeyd, Ebu Osman en-Nehdi'nin bu konuda şöyle dediğini rivayet etmiştir:

"Ebu, Hüreyre'nin kendisi gecenin üçte birinde, karisi gecenin ikinci üçte birinde, kızı da üçüncü üçte birinde ibadet ederlerdi. Biri nöbetini tamamlayınca diğerini uyandırdı. Ö da nöbetini tamamlayınca üçüncüsünü uyandırirdi. Böylece geceyi sabaha dek evlerinde ibadetle geçirirlerdi."

Buhari ve Müslim'in sahihlerinde sabit olan bir rivayette Ebu Hüreyre şöyle demistir: "Dostum Rasûlullah (s.a.v.), bana her aydan üç gün oruç tutmayı, iki rek'at kusluk namazi kılmayı ve uyumadan önce vitr namazi kılmayı vasiyet etti."

İbn Cüreyc, Ebu Hüreyre'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir:

"Ben geceyi üç dilime ayırırım. Bir dilimini Kur'ân okumaya, bir dilimini uyumaya, bir dilimini de Rasûlullah'ın hadisini okuyup tekrarlamaya tahsis ederim."

Muhammed b. Sa'd, Ebu Eyyüb'ün şöyle dediğini rivayet etmiştir: Ebu Hüreyre'nin yatak odasında bir mescidi, evinde bir mescidi, odasında bir mescidi ve evinin kapısında bir mescidi vardı. Evden çıkarken *>u naescidlerin tamamında namaz kılardı. Eve girerkende bu mescidle-tamamında namaz kılardı. "

tkrime dedi ki: "Ebu Hüreyre, her gece 12 000 tesbih yapardı ve: "Diyetim, kadar tesbih ederim." derdi."

Hüseym, Meymun b. Ebi Meysere'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir:

"Ey Hüreyre hergün iki çiglik atardı. Günün başlagıcında ilk çigligi atarak şöyle derdi:

- Gece geçip gitti, gündüz geldi. Firavun ailesi atese arzedildi. Aksam olunca da şöyle derdi;

- Gündüz gitti, gece geldi. Firavun ailesi atese arzedildi.

Onun bu çiglini duyan herkes atesten Allah'a sığınirdi."

Abdullah b.Mübarek, Ebu Hüreyre'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir:

" Facir ve günahkar kimseye verilen nimete imrenme. Çünkü onun

arkasında onu yakalamak isteyen Cehennem vardır. Onun atesi ne zaman sönmeye yüz tutsa hemen alevini artırırız."

Ibn Luhey'a.Ebu Yunus'un söyle dedigini rivayet etmiştir: "Ebu Hüreyre, bir gün insanlara namaz kildirdi. Selam verdikten sonra sesini yükselterek söyle dedi:" Dini dosdogru ayakta tutan ve karin tokluguna ayaklarini dik tutubilmek için yetecek miktarda yemek karsiliginda Gazvan'in kizma ücretli bir işçi olduktan sonra Ebu Hüreyre'yi imam yapan Allah'a hamd olsun."

Ibrahim b. îshak el-Harbî, Ebu Hüreyre'nin söyle dedigini rivayet etmiştir:

"Öksüz olarak büyüdüm, yoksul olarak hicret ettim. Karin tokluguna ve ayaklarimi yürütebilecek kadar çorba karsiliginda Gazvan'in kizina ücretli bir hizmetkar oldum. Onlar, bineklerine bindiklerinde pesleri sıra yürürdüm. Onlar, bineklerinden indiklerinde de onlar için odun toplardım. Dini dimdik ayakta tutan ve Ebu Hüreyre'yi imam yapan Allah'a hamd olsun. Ey Müslümanlar, Allah'a yemin ederim ki, benim onlara yaptigim hizmetkarlik kuru bir ekmek parçası ve karanlık tozlu gecede bir tas çorba karsiliginda idi. Sonra Allah, Gazvan'in kizini bana zevce olarak verdi. Onlar, bineklere bindiklerinde ben de biniyordum. Onlar, hizmet gördüklerinde ben de hizmet görüyordum. Onlar, binekten indiklerinde ben de iniyordum."

Ibrahim b. Yakup el-Cürcanî, Ebu Seleme'nin söyle dedigini rivayet etmiştir: "Ebu Hüreyre ile Ebu Zerr dediler ki:"Bir ilim babini öğrenmek bizim için 1000 rekat nafie namaz kilmaktan daha hostur. Kendisi ile amel ettigimiz veya etmedigimiz bir ilim babim öğrenmek, bizim için yüz rekat nafie namaz kilmaktan daha hostur. Biz, Rasûluîlah (s.a.v.)'m söyle buyurdugunu isttik:

"Bir ilim talebesi, ilim tahsili halinde iken ölürse sehit olur."

Birçok kisinin rivayetine göre Ebu Hüreyre, secdeye kapanarak zina yapmaktan veya kafir olmaktan veya büyük günah islemekten Allah'a siginirmis, kendisine:

- gen bu durumlardan korkuyor musun? diye soruldugunda su cevabi vermis:

- iblis hayatta oldugu surece ben kendimi güvende hissedemem.

Kalpleri çeviren Allah, onlari diledigi gibi çevirir, diledigi sekle sokar, ben nasıl güvende olabilirim. Kizi kendisine demisti ki:

- Babacigim, baska kizlar beni ayiplayarak söyle diyorlar: Baban sana niçin altin taki takmıyor?

- Ey kizcagizim, sen onlara de ki: "Benim babam, Cehennem alevinin sicakligindan korkuyor."

Ebu Hüreyre diyor ki: "Ömer b. Hattattin yanına gittim. Onu ayakta bekledim. O namazdan sonra tesbihatla uğrasiyordu, bekledim. Tes-bihati tamamladıktan sonra yanına yaklaştım, ona dedim ki:

- Bana Allah'ın kitabından birkaç âyet okut (böyle demekle ben, onun bana yemek yedirmesini istiyordum. Baska bir amacım yoktu.)"

Bana, Al-i îmrân sûresinden birkaç ayet okuttu. Evine varınca içeri girdi. Beni kapıda bıraktı. Ben de herhalde elbiselerini çıkaracak, ailesine benim için yemek hazırlamalarım emredecek diye düşündüm. Ama birsey hazırlamalarını emredecek diye bekledikten sonra kalkıp yürümeye başladım. Yolda Rasûluîlah (s.a.v.) benimle karşılaştı, konuştu ve dedi ki:

- Ey Ebu Hüreyre, bu gece senin ağzından çok şiddetli bir koku geliyor.

- Evet ya Rasûlallah, ben oruçluydum, ama henüz iftar edemedim. Iftar için yiyecek birsey de bulamadım.

- Benimle gel. Kendisiyle birlikte yürümeye başladım, evine vardık. Siyahi bir cariyesini çağırdı. Ona şu emri verdi:

- Bize o yemek tabağım getir. Cariye bir yemek tabağı getirdi. Tabakta yağ ve süt bulasığı vardı. Biraz arpa ekmeği kırıntısı vardı, yenilmisti. Kenarında azıcık birseyler kalmisti. Besmele çekip yemeğe başladım. Doyuncaya kadar yedim."

Taberanî, Ebu Hüreyre'nin kendi kızma söyle dedigini rivayet etmiştir: "Altm takî takî. Çünkü ben, Cehennem ateşinin sıcaklığının sana zarar vermesinden korkarım."

^ İmam b. Hanbel, Ebu Hüreyre'nin söyle dedigini rivayet etmiş-hr: "Su süprüntüler (sehvâtler ve yediginiz şeyler) dünyanızı ve ahireti-nizi mahveder."

Taberanî, İbn Sirin'in söyle dedigini rivayet etmiştir: Hz. Ömer, kendisine valilik vermek için Ebu Hüreyre'yi yanına çağırdı, ancak Ebu Hüreyre valilik yapmak istemedi. Hz. Ömer, ona söyle dedi:

- Sen valilik yapmaktan hoşlanmıyormusun? Oysa senden daha hayırlı kimseler de valilik ve yöneticilik yapmışlardır.

- Kim?

- Yusuf (a.s.)

- Yusuf (a.s.) peygamberdir. Peygamber oğludur. Ben ise Ümey-me'nin oğlu Ebu Hüreyre'yim. Üç ve ikiden korkarım.

- Üç ve iki diyeceğine bes desen olmaz mı?

- İlimsiz konuşmaktan ,akilsizca hüküm vermekten, bu sebeple de sırtıma kırbaç vurulmasından, malimin elimden alınmasından ve ırzıma

sövlmesinden korkarım."

Said b. Ebi Hind, Ebu Hüreyre'den rivayet etti ki, Rasûlullah (s.a.v.) kendisine söyle demistir: "Arkadaslarinin istedigi su ganimetlerden isteme. Bunun için benden talepte bulunma.

- Ya Rasûlallah, ben Allah'in sana Öğrettigi seylerden bana öğretmeni istiyorum. Ben böyle dedikten sonra Rasûlullah (s.a.v.) sirtindaki örtüyü çıkarip yere benimle kendi arasina serdi. Ben de sanki o sergi üzerinde yürümekte olan bir karincayi takip eder gibi pür dikkat kesildim. Rasûlullah (s.a.v.) konusmaya basladi,sözünü bitirdi. Sonra da:

- Su yerdeki sergiyi topla, dedi. Ben de artik Rasûlullah (s.a.v.) 'in bana söylediği sözlerden bir harfi dahi unutmaz oldum."

Ebu Osman en-Nehdf den rivayet edildigine göre kendisi:

Ebu Hüreyre'ye demis ki:

- Sen nasil oruç tutuyorsun?

- Ayin basinda üç gün oruç tutarim, ama basima bir hadise gelir de tutamazsam, o ayin sevabini kazanirim.

Hammad b. Seleme Ebu Osman en-Nehdfnin söyle dedigini rivayet etmistir: "Ebu Hüreyre, bir yolculuga çıkmisti. Beraberinde bir topluluk ta vardi. Bunlar mola verdiklerinde sofrayi kurdular. Kendileri ile birlikte yemek yemesi için Ebu Hüreyre'ye teklifte bulundular, ancak o,1 oruçlu oldugunu söyledi. Onlar yemege basladilar. Yemegin sonuna gelindiginde Ebu Hüreyre gelip yemege basladi. Arkadaslari yemege gelmesi için Ebu Hüreyre'ye göndermis olduklari habercilerine bakmaya basladilar. Haberci de onlara söyle dedi:

- Görüyorum ki bana bakiyorsunuz. Vallahi Ebu Hüreyre bana oruçlu oldugunu söylemisti.

Bunun üzerine Ebu Hüreyre'de arkadaslarina söyle dedi:

- Arkadas dogru söyledi, ancak ben Rasûlullah (s.i\ v.)'in söyle buyurdugunu isittim: "Ay boyunca oruç tutmak sabir orucudur. Her aydan üç gün oruç tutmaksa, bütün zamani oruçlu geçirmis kadar fazilet ve sevap getirir." Ben de ay basinda üç gün oruç tuttum ve Allah'in ruhsat vermesi sebebiyle orucumu açtim. Aziz ve Celil olan Allah'in sevabi kat kat vermesi sebebiyle de oruç tuttum."

İmam Ahmed b. Hanbel, Ebu Mütevekkil'in söyle dedigini rivayet

trnistir:"Ebu Hüreyre ile arkadaslari oruç tuttuklari mescitte otu-6 rlar ve: "Biz orucumuzu temizliyoruz." derlerdi." rJ İmam Ahmed b. Hanbel, Ferkad es-Sabhfnn söyle dedigini rivayet etmistir:"Ebu Hüreyre, Beyt'i

tavaf ediyor ve söyle diyordu:

"Vay su karnimin elinden! Onu doyurursam beni rahatsız eder. Aç bırakırsam beni zayıflatır."

İmam Ahmed b. Hanbel, Ebu Hüreyre'nin söyle dedigini rivayet et-Istir-
"Ben hergün Aziz ve Celil olan Allah'tan 12 000 kez mağfiret dilemi
nm. Bu da benim diyetim miktarncadır.'

İmam Ahmed b. Hanbel'in oğlu Abdullah'tan rivayet olunduguna göre Ebu Hüreyre'nin 12 000 düğümlü bir ipi varmış. Uyumadan önce bu düğümler sayısınca tesbih çekermiş. Baska bir rivayette anlattigina göre ise o ipinin üzerinde 2 000 düğüm varmış, Uykuya varmadan o düğümler sayısınca tesbih çekermiş. Bu ikinci rivayet, öncekine nisbetle daha doğrudur.

Ebu Hüreyre, can çekisirken ağladı. Kendisine niçin ağladigini sorduklarında su cevabi verdi: Su dünyamza ağlamıyorum. Ama ben, seferimin uzunluguna, azigimin azligina ağlıyorum. Ben, Cennet'e giden yokusta ve Cehennem'e giden uçurumda bulunuyorum. Hangisine götürüleceğimi bilemiyorum."

Kuteybe b. Said, Ebu Hüreyre'nin söyle dedigini rivayet etmiştir: "Mescidlerinizi yaldızlayıp Mushaflarınızı süslediğiniz zaman harap oldunuz demektir."

Taberanî, Mamer'in söyle dedigini rivayet etmiştir: Bana ulasan bir habere göre Ebu Hüreyre'nin önünden bir cenaze geçtiği zaman yanında bulunan kimselere söyle dermiş: "Gelin biz de gidelim, çünkü biz de bunun gideceği yere gideceğiz. Ölüm, tesirli bir vaazdır. Hızlı bir düşünmedir. Öndeki gidiyor, arkadaki kalıyor ama bunu düşünemiyor."

Hafız Ebu Bekir b. Malik, Ebu Yezid el-Medinî'nin söyle dedigini rivayet etmiştir:

"Ebu Hüreyre, Rasûlullah (s.a.v.)'in minberine çıktı. Ancak onun durduğu basamağın bir aşağısında durdu ve söyle dedi:

"Yaklaşmakta olun bir serden Ötörü Arapların vay haline. Çocukların onlara emirlik yapmalarından ötüğü Arapların vay haline. Bu çocuk emirler, onlar arasında hevesleri doğrultusunda hüküm verirler ve öfkelenerek adam öldürürler."

İmam Ahmed b. Hanbel, Ebu Hüreyre'nin söyle dedigini rivayet etmiştir:

Benim on bes tane meyvem vardı. Bes tanesi ile iftarımı açtım. Bes

^esi üe sahur yaptım, bes tanesini de ikinci günün iftarına bıraktım."

İmam Ahmed b. Hanbel, Ebu Mütevekkil'in söyle dedigini rivayet

e«mştir: "Ebu Hüreyre'nin zenci bir cariyesi vardı. Düzgün çalışmadığından

Ebu Hüreyre'yi Öfkелendirdi. Ebu Hüreyre bir gün kurbacini kaldirdi. Cariyeyi dövmeک istedi. Sonra söyle dedi:

- Eger kıyamet gününde kisas olmasaydı su kurbacı vücuduna vuracaktım, ama seni, bedelim bana tam olarak ödeyecek birine satacagım. Zaten onun verecegi bedele de çok ihtiyacım var. Haydi git bakalım sen, Aziz ve Celil olan Allah rızası için hür ve serbestin."

Hammad b. Seleme, Ebu Seleme'nin söyle dedigini rivayet etmistir: "Ebu Hüreyre hastalandi, ziyaretine gittim." Allah'im, Ebu Hüreyre'ye sifa ver" diye dua ettim.Ebu Hüreyre ise:"Allah'im, Ebu Hüreyre'yi tekrar hayata döndürme." diye <Jua ettti. Sonra da bana söyle dedi:

"Ey Ebu Seleme, yakinda insanlar Öyle bir devre ulaşacaklar ki, onlardan birine ölüm, kızıl altından daha sevimli olacaktır."

Ata, Ebu Hüreyre'nin söyle dedigini rivayet etmistir:

"Alti seyi görürseniz o zaman eger ruhunuz elinizde ise ruhunuzu saliverin (yani ölümünüz elinizde ise ölün). Bunun içindir ki ben ölmek istiyorum. O zamana ulaşmaktan korkuyorum. Beyinsizler yönetici olurlarsa,hüküm para ile satılırsa, can güvenliği kalmaz ise, dostluk ve akrabalık bağları koparsa, güvenlik görevlileri çoğalırsa ve Kur'ân'i müzik malzemesi yapan bir zümre meydana çıkarsa, o zaman ölümünüz elinizde ise ölün."

Ibn Vehb, Salebe b. Malik el-Kurazf nin söyle dedigini rivayet etmistir: "Ebu Hüreyre, Mervan b. Hakem tarafından tayin edilmiş bir yönetici iken iki bağ odun sirtında taşıyarak pazara gitti. Pazar girişinde: "Emire yol verin ey Ibn Ebi Malik!" diye seslendi. Ben de kendisine ^Allah sana rahmet etsin. Yeter artık, bu kadari da fazla." dedim.Ama o yine -odun baği sirtında olduğu halde-:"Emire yol verin!" dedi.

Ebu Hüreyre'nin birçok faziletleri, üstünlük ve menkıbeleri ile güzel sözleri, öğüt ve nasihatları vardır. Önceki kısımlarda da anlattığımız gibi Hayber senesinde Müslüman olmuş,Rasûlullah (s.a.v.)'m yanında ikamete başlamıştır. Onun yanından hiç ayrılmamıştır. Sadece Rasûlullah (s.a.v.)'m onu Ala b. Hadremî ile birlikte Bahreyn'e gönderisi esnasında Rasûlullah'm yanından geçici bir süre için ayrılmıştı. Rasûlullah(s.a.v.), Ala b. Hadremfye, Ebu Hüreyre'ye iyi bakmasını, onu gözetmesini tavsiye etmişti. Ala da onu yanında müezzin yapmıştı. Ebu Hüreyre, Ala'ya söyle dedi: "Ey emir, benden önce amin deme."

Hız. Ömer, hilafeti zamanında onu yönetici yapmıştı. Diğer valilerle birlikte ona da yöneticilik vermişti.

Abdürrezzak, Ibn Sirin'in söyle dedigini rivayet etmistir: "Hız. Ömer, Ebu Hüreyre'yi Bahreyn'e vali olarak gönderdi. O da dönüşünde 10 000 dirhem getirdi. Hız. Ömer, ona söyle çıkıştı:

- Ey Allah'in ve kitabının dsmani olan adam, sen su mallari kazanmayi mi tercih ettin?

- Ben, Allah'in ve kitabının dsmani degilim, ama Allah'a ve kitabina düsman olanlari dsmaniyim.

- O halde bu mallari nereden getirdin?

- Atim dogurdu, klem çalisip kazandi. Bir de maaslarimdan biriktirdim.

Durumu arastirdilar ve Ebu Hüreyre'nin ifadesinin dogrulugunu tesbit ettiler. Bundan sonra Hz. Ömer, onu valilige tayin etmek istedigi zaman o kabul etmedi. Hz. Ömer de ona söyle dedi:

- Yöneticilik yapmaktan hoslanmiyorsun, oysa bu isi senden daha hayirli olun kimseler talep etmistir.

- Kim?

- Yusuf(a.s.)

- Yusuf (a.s.), peygamber oglu peygamberdir. Bense Ümeyme'nin oglu Ebu Hüreyre'yim.  ve ikiden korkarim.

-  ve iki diyecegine bes desen olmaz mi?

- Ben ilimsiz konusmaktan, akilsizca hüküm vermekten ve bu yüzden sirtima kirbaç vurulmasindan, malimin elimden alınmasindan ve irzima svlmesinden korkarim."

Baskalarinin anlattiklarina göre Hz. Ömer, ilk valiliginde Ebu Hüreyre'ye 12 000 dirhem para cezasina vermisti. Bu sebepten Ebu Hüreyre, ikinci valilik teklifinde görev kabul etmemisti.

Abdürrezzak, Muhammed b. Ziyad'in söyle dedigini rivayet etmistir: "Muaviye, Ebu Hüreyre'yi Medine'de vali olarak görevlendirdi. Ancak ona kizinca görevden aldi. Yerine Mervan b. Hakem'i vali olarak atadi. Ebu Hüreyre, Mervan'm yanma girmek istediginde kapicilar engel oluyorlardi. Mervan azledilip Ebu Hüreyre yeniden valilige atandiginda kapicisina su talimati verdi: "Yanima gelip grsmek isteyen olursa asla geri evirme. Sadece Mervan'i geri evir. Onu benimle grstrme." Mervan valilige geldiginde kapici onun gögsüne bir yumruk vurdu. Ieri girmesine engel oldu. Ancak büyük bir zorlukla içeriye girebildi. Girince de: "Kapicin seninle grsmemize engel olmak istedi." dedi. Ebu Hüreyre de ona: "Insanlar arasinda bu duruma kizmamasi gereken biri varsa o da sen olmalisin." dedi. Dogrusu su ki, Ebu Hüreyre'yi Medine valiligine tayin ettirmek isteyen kimse Mervan'm kendisi idi. Ancak bunu Muaviye'nin/izni ile yapmisti. Dogrusunu Allah bilir.

Hammad b. Seleme, Ebu Rafi'nin söyle dedigini rivayet etmistir: "Mervan,

bazen Ebu Hüreyre'yi Medine'ye vali vekili olarak tayin ederdi. O da merkebe biner, sokalarda dolasir ve karsilastigi adama: 'Yol ver emir geliyor.'" derdi. Emir kelimesiyle kendisini kastederdi, bazen de bedevi oyunu oynamakta olan çocukların yanına geceleyin ugrar. Onlar farkında değillerken kendini aralarına atar, deliler gibi ayaklarını birbirine vurur, böylece çocukları güldürmek isterdi. Çocuklar da panige kapılarak saga sola gülüserek kaçisirlardi."

Ebu Rafi dedi ki: "Ebu Hüreyre, beni bazen akşam yemegine çağiri-rir ve: "Eti parçalama isini bana bırak." derdi.Ben de yemege bakar-dim.Yaptigi yemegin zeytin yagından yapıma tirit olduğunu görürdüm."

Ibn Vehb, Salebe b. Ebi Malik'in söyle dedigini rivayet etmistir:

"Ebu Hüreyre, Medine valisi Mervan'in vekili olduğu sıralarda bir gün odun bagına omuzuna vurmuş olarak pazara geldi ve bana hitaben: "Ey Ibn Ebi Malik, valiye yol ver." dedi. Ben de kendisine: "Allah seni islah etsin, bu ne haldir." dedim, o odun bagı sirtında olduğu halde yine: "Valiye yol ver." dedi.Mervan'in katibi Ebu Zuayzia dedi ki: Mervan, Ebu Hüreyre'ye 100 dinar gönderdi. Ertesi gün ona haber salarak: "Ben bu parayı yanlışlıkla sana gönderdim. Aslında baskasına göndermek istemistim, parayı geri ver." dedi.

Ebu Hüreyre de su karsiligi verdi: "Ben, göndermiş olduğun parayı sarfettim,aybasında bu parayı aylığımdan kes." Ebu Hüreyre, Mervan tarafından kendisine gönderilen o paraları sadaka olarak dağıtmisti. Mervan böyle yapmakla onu denemek istemisti.

Imam Ahmed b. Hanbel, Yahya b. Said b. Müseyyeb'in söyle dedigini rivayet etmistir: "Muaviye, Ebu Hüreyre'ye mal verdiği zaman susardi. Vermediği zaman konusurdu."

Birden fazla ravinin rivayetine göre gencin biri, Ebu Hüreyre'ye gelip söyle demisti:

"Ey Ebu Hüreyre, ben oruçlu olarak sabahladım.Sabahleyin babamın yanına gidip oturdum. Bana et ve ekmek getirdi, ben de oruçlu olduğumu unutarak yemegi yedim, durumum nedir?

- O, Allah'in sana yedirdiği bir yemektir. Bunun oruca bir zararı olmaz.

- Sonra ailemin yanına gittim. Bana deve sütü getirdiler, oruçlu olduğumu unutarak o sütü içtim, durumum nedir?

- Sonra uyudum, uyandığım da su içtim(veya oruçlu olduğumu unutarak karımda cinsel ilişkide bulundum) durumum nedir?

- Ey kardeşimin oğlu! Sen orucunun dışına çıkmış olma (orucun bozulmadı.)"

Birden fazla ravinin rivayetlerinde anlatildigina göre Ebu Hüreyre bir cenaze gördüğü zaman söyle dermis: "Siz gidin. Biz de pesiniz sıra geleceğiz."

Yine birden fazla ravinin rivayetlerinde anlatildigina göre Ebu Hüreyre, ölecegi esnada aglamis, kendisine sormuslar:

- Niçin agliyorsun?

- Azigimin azligina ve tarlanin çorakligina agliyorum. Ben yokus asagi inmekteyim.Ya Cennet'e yada Cehennem'e gidecegim. Bu ikisinden hangisine gidecegimi bilemiyorum.

Malik, Said b.Said el-Makberî'nin söyle dedigini rivayet etmistir: "Vefat edecegi esnada Mervan, Ebu Hüreyre'nin yanma ugradi ve ona: "Ey Ebu Hüreyre, Allah sana sifa ihsan etsin." dedi. Ebu Hüreyre de su karsiligi verdi:"Allah'im, ben senin huzuruna varmak istiyorum, sen de benimle bulusmayi iste."

Mervan, oradan ayrilip gittikten sonra Ashabu'1-Kutn mintikasina varir varmaz Ebu Hüreyre vefat etti.

Yakup b. Süfyan, Ebu Hüreyre'nin söyle dedigini rivayet etmistir: "Allah'im, beni hicretin altmisinci senesine ulastirma." Ebu Hüreyre, ya hicretin altmisina senesinde ya da ondan bir sene önce vefat etti. Vakidî, Ebu Hüreyre'nin hicri elli dokuzuncu senesinde ve yetmis sekiz yasinda vefat ettigini söylemistir. Yine Vakidî'nin ifadesine göre ayni sene Ramazan ayında vefat eden Hz.Aise'nin cenaze namazi ile yine ayni senenin sevval ayında vefat eden Ümmü Seleme'nin de cenaze namazini Ebu Hüreyre kildirmis tir. Bu iki peygamber zevcesinden sonra da Ebu Hüreyre'nin kendisi ayni yıl vefat etmistir. Vakidî, her ne kadar böyle dese de dogrusu Ümmü Seleme, Ebu Hüreyre'den sonra vefat etmistir. Birden fazla ravinin rivayetlerine göre Ebu Hüreyre hicretin elli dokuzuncu senesinde vefat etmis olduguna dair rivayetlerde vardir. Meshur kavle göre hicri ellidokuzuncu senede vefat etmistir. Cenaze namazim Velid b. Utbe b. Ebu Süfyan (Medine valisi) kildirmisti, cenaze namazim kilan topluluk arasinda Ibn Ömer, Ebu Said ve diger bazi sahabeler de vardi. Cenaze namazi, ikinci namazindan sonra kilinmisti. Akik mevkiindeki evinde vefat etmistir. Oradan alinarak Medine'ye getirilmis ve orada cenaze namazi kilindiktan sonra Baki mezarligina def-nedilmisti. Allah ona rahmet etsin ve ondan razi olsun. Medine valisi Velid b. Utbe, Ebu Hüreyre'nin vefatim Muaviye'ye bir mektupla bildirdi. Muaviye'de cevabi mektubunda söyle demisti:"Ebu Hüreyre'nin varislerini gözet, onlara ihsanda bulun, onlara 10 000 dirhem harca, onlarla güzel bir komsu ol, onlara iyilikte bulun.Çünkü Ebu Hüreyre, Hz. Osman'a yardım edenlerdendi, kusatma altinda bulundugu sirada onunla birlikte evinde kalmisti. Allah onlara rahmet etsin." [24]

-
- [1] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/137.
- [2] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/137.
- [3] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/137.
- [4] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/138-142.
- [5] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/142.
- [6] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/143.
- [7] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/144-145.
- [8] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/145-146.
- [9] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/146-153.
- [10] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/153.
- [11] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/153-154.
- [12] Hz. Ebu Bekir'in bir parçası olan oğlunun Müslüman olup islâm'a hizmet edeceğine işaret edilmektedir.
- [13] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/154-156.
- [14] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/156-157.
- [15] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/157-159.
- [16] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/159-164.
- [17] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/165-166.
- [18] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/166-169.
- [19] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/169.
- [20] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/169-172.
- [21] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/172.
- [22] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/172-178.
- [23] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/178-179.
- [24] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/179-197.

Hicretin Altmisinci Senesi 1

Muaviye'nin Biyografisi Ve Menkibeleri 4

Muaviye'nin Zevceleri Ve Çocuklari 34

Safvanb. Muattal 35

Ebu Müslim El-Holanî 36

Hicretin Altmisinci Senesi

Bu senede Malik b. Abdullah, Suriye'ye gidip gaza yaptı. Vakıf'ın ifadesine göre bu senede Cünade b. Ebu Ümeyye, Rodos adasına girdi. Yine bu sene de Muaviye, Ubeydullah b. Ziyad ile birlikte Sam'a gelen heyetten oğlu Yezid için bey'at aldı. Yine bu senenin recep ayında Muaviye ölümle sonuçlanan hastalığa yakalandı. Nitekim bunu ileride de açıklayacağız.

Ibn Cerir'in rivayetine göre Muaviye, ölümle sonuçlanan hastalığına yakalandığı zaman oğlu Yezid'i yanına çağırdı ve ona şöyle dedi:

"Ey ogulcugum! Ben yükünü tutman için sana gerekli imkanları ve-adamları hazırladım. Herseyi senin emrine verdim.Güçlü adamları sana boyun eğdirdim. Arapların boynunu senin Önünde uzattım. Onları sana itaat ettirdim. Kurmuş olduğum bu düzende kimsenin seninle çekişmesinden korkmuyorum. Sadece dört kişi hariç. Onlar da Ali'nin oğlu Hüseyin, Ömer'in oğlu Abudullah, Zübeyr'in oğlu Abdullah ve Ebu Bekir'in oğlu Abdurrahman'dir."

Sahih rivayetlerde anlattığına göre Hz. Ebu Bekir'in oğlu Abdurrahman, Muaviye'nin vefatından iki sene önce vefat etmiştir.

Muaviye, oğlu Yezid'e nasihatini şöyle sürdürmüştü:"Ömer'in oğlu Abdullah'a gelince o, mutemet bir kimse olup kendim ibadete vermistir. Kendisinden başka kimse kalmadığı zaman o sana bey'at eder. Hüseyin'e gelince Iraklılar, onun arkasmdadırlar. Sana isyan ettirinceye kadar onu kışkırtırlar. Eger isyan eder de onu mağlup edersen onu affet. Çünkü onun Rasûlullah'a büyük bir yakınlığı ve akrabalığı vardır. Ebu Bekir'in oğlu Abdurrahman'a gelince arkadaşları ne yaparsa o da aynı şeyi yapar. O, kadınlardan ve eğlenceden başka birsey bilmez. Senin karşında aslan gibi dikilecek, tilki gibi kurnazca hareket edecek, fırsat bulursa üzerine atılacak olan kişi ise Zübeyr'in oğlu Abdullah'tir. Sayet Abdullah sana bunu yapacak olursa ve sen de onu ele geçirirsen onu paramparça et, elinden geldiği kadar da kavminin kanını akıtmamaya çalış."

Babasının hastalığı ve ölümü sırasında Yezid'in orada hazır bulunmayıp av

partisinde bulunduğu, Muaviye'nin Dahhak b. Kays ile Murre kabilesinden Müslim b. Ukbe'yi huzuruna çağirtarak onlara bu mesajı oğlu yezid'e iletmelerini emrettiği söylenmistir: "Hicaz bölgesi halkını iyi gözet. Çünkü onlar senin aslındır. Irak halkına da göz kulak ol. Herktin senden üzerlerindeki bir valiyi görevden almanı isteseler bile bunu yap. Çünkü bir valiyi görevden almak, sana karsi yüz kılıç çekilmesinden daha hayirlidir. Sam halkına da dikkat et. Senin sirdasların onlar olsun.Sırlannı onlara söyle. Yardımcıların onlar olsun. Onların hukukuna riayet et. Kureysliler arasında sana zorluk çıkarmalarından korktugum sadece üç ksidir. Ali'nin oğlu Hüseyin, Ömer'in oğlu Abdullah ve Zübeyr'in oğlu Abdullah (Burada Muaviye, Hz. Ebu Bekir'in oğlu Ab-durrahman'dan söz etmemistir. Doğru olan rivayet de budur.). Ömer'in oğlu Abdullah kendini ibadete vermistir. Ali'nin oğlu Hüseyin zayıf bir adamdır. Umarım ki Allah, babasının katilleri ve kardesini yarımsız bırakanlarla uğrastığından ötürü onu sana ılistirmez. Onun Rasûlullah'a büyük bir akrabalığı, yakınlığı ve büyük bir hakkı vardır. Onu sana isyan ettirmedikçe Iraklıların onun pesini bırakacaklarını sanmıyorum. Eger isyan ederde sen onu ele geçirirsen bağisla. Zübeyr'in oğlu Abdullah'a gelince o, hilekar ve dessastır. Onunla karsilasirsan ona vur, ancak seninle barismak isterse o zaman vurma, baris istegini kabul et.Elinden geldiği kadar kavminin kanını akıtmaktan vaz-geç."

Muaviye, hicri altmışinci senenin receb ayının basında vefat etti. Hisam b. Kelbî böyle demistir. Bu ayın ortalarında vefat ettiğine dair zayıf bir rivayette vardır ki, bu Vakidî'ye aittir. Bu senenin receb ayının yirmi ikisinde vefat etmiş olduğuna dair Medainf nin bir rivayetide vardır. İbn Cerir'in ifadesine göre Muaviye hicri altmışinci senenin receb ayında vefat etmiş ve bu hususta icma yapılmıştır. Bağımsız yöneticiliği hicretin kırk birinci senesinin cemaziyelevvel ayında başlamıştı. O zaman Edrec'de Hz.Ali'nin oğlu Hüseyin ona bey'at etmişti. Böyle olunca da onun vefatına kadar bağımsız yöneticiliği ondokuz yıl üç ay sürmüştür. Takriben Sam'daki yöneticiliği yirmi seneyi bulmustur. Baska ifadeler kullananlar da vardır. Vefat ederken yetmiş üç yasındaydı. Yetmiş bes yasında, yetmiş sekiz yasında, seksen yasında olduğuna dair rivayetler de vardır. Bu husustaki değisik ifadeleri biyografisinin sonunda nakledeceğiz.

Ebu Seken Zekeriya b. Yahya, Humeyd b. Münhib'in söyle dedigini rivayet etmiştir:

'Hind binti Utbe, Fakih b. Mugire el-Mahzumfnin zevcesi idi.Kureys delikanlılardandı. Onun bir misafirhanesi vardı ki,insan izin almaya gerek duymaksızın oraya girip çıkarlardı. Bir gün misafirhane bostu, o esnada Fakih misafirhanede yan gelip uzanmıştı. Hind istirahati esnasında orada bulunuyordu. Sonra Fakih, bir is için isafirhaneden disari çıkıp gitti.

Misafirlerden biri içeriye girdi.

md'in orada bulunduğunu görünce kaçıp disari çıktı. Misafirhaneye dönmekte olan Hind'in kocası Fakih de yabancının misafirhaneden çıkmakta olduğunu gördü. Hind'in yanına gitti. Hind, uzanmış yatıyordu. Ayagiyla ona vurdu ve şöyle dedi:

- Az önce yanından çıkan adam kimdi?

- Kimseyi görmedim, uykudaydım. İşte şimdi sen beni uykudan uyandırdım.

- Haydi, babanın evine git.

İnsanlar, bu hadiseyi duyunca ileri geri konuşmaya başladılar. Babası da Hind'e şöyle dedi:

- Kızım, insanlar senin hakkında fazlaca dedikodu yapıyorlar.Olayı sen bana anlat. Eğer kocan senin hakkında doğru konuşuyorsa, o yabancıyı bir yolunu bulup öldürtürüm. Böylece hakkındaki dedikodular sona erer. Eğer kocan iftira ediyorsa, onu Yemen'deki bir kahine götürüp muhakeme ettiririm.Babasının böyle demesi üzerine Hind, cahiliye döneminde yapılan yeminlerden birini agzına alarak kocasının yalan söyleyip kendisine iftira ettiğini söyledi.

Hind'in babası Utbe de damadı Fakih'e şöyle dedi:

- Be adam!Sen kızıma büyük bir iftira attın .Ona büyük bir leke sürdün. Bu lekeyi su yikamaz. Araplar arasında bizi utandırıp küçük düşürdün. Eğer yakınım olmasaydın, seni öldürürdüm. Ama seni Yemen'deki kahinlerden birine götürüp muhakeme ettireceğim. Haydi benimle gel de Yemen'deki falan kahinin yanına gidelim.

Fakih, Beni Mahzum kabilesinden bir grup yakini ile birlikte yola çıktı. Kayın pederi Utbe de Abdumenaf kabilesinden bir toplulukla yola çıktı. Bunlar Hind'i de birkaç kadınla birlikte yanlarına alıp yola çıktılar. Yemen yolunu tuttular, kahinin beldesine yaklaştıklarında: "Yarin kahinin yanına varalım." dediler. Hind, babasının ve etrafındaki adamların böyle konuştuklarını isitince yüzünün rengi değişti. Durumu fenalasti, ağlamaya başladı. Babası ona dedi ki: "Ey kızıcağım, durumun kötüleştii. Çokça ağlıyorsun, yoksa bir kötölük mü isledin ki sende bu durumu görüyorum. Eğer böyle bir suç islemissem keske yola çıkisimizi kimse duymadan bize anlatsaydm."

- Allah'a yemin ederim ki ey babacığım, bendeki bu fena durum, isledigim bir kötölükten dolayı değildir. Ben suçsuzum, ama bende gördüğün bu fenalasma ve üzüntünün sebebi sudur: Biliyorum ki beni yanına götürdüğünüz kahin yamlayabilen, bazen de doğru söz söyleyen bir insandır. Korkarım ki benim hakkımda yanlış birsey söyler, hata yapar. Bu da

zamanin sonuna dek benim üzerimde bir utanç lekesi olur. Inanamıyorum, belkide bu bana kötü bir damga vurur ve bu, Araplar arasında benim için bir küfür sebebi olur.

- Korkma, ben, senin hakkında konuşmadan önce onu imtihan edeceğim. Eger imtihanda basarisiz olursa, senin hakkında konuşmasına fırsat vermeyeceğim.

Bu konuşmadan sonra Hind'in babasi Utbe, topluluktan ayrilip bir-tepenin arkasina gitti. Bir ata binmistti. Tepenin arkasinda atindan indi. Islik çaldi. Ati erkeklik organim uzatti, Bir bugday tanesini alip organin deligine yerlestirdi ve ucunu saglamca bir iple bagladi. Sonra yine islik çaldi. At organini geri çekti. Bundan sonra Utbe, arkadaslarinin yanina döndü. Onlar, Utbe'nin def-i hacette bulunmak için yanlarından uzaklasmissi oldugu kanisina vardilar. Sonra kahinin yanma gittiler. Yanina vardiklarinda kahin onlara ikramda bulundu. Onlar için kurban kesti. Utbe, kahine söyle dedi:

- Biz bir is için senin yanma gelmissi bulunuyoruz. Ancak senin için gizledigim şeyi açıklamadan isimiz hakkında konuşmana müsaade etmiyorum. Ben, senir açiga çıkarmani istedigim birseyi gizledim. Söyle bakalim, o şey nedir?

- Erkeklik organi ucunda bir bitki tanesi.

- Bunu daha da açıkla.

- Atinin penisinin deliginde bir bugday tanesi.

- Dogru söyledin. Senin için getirdigimiz şeyi al, meselelerimizi açıkla, su kadinlari durumuna bak.

Utbe, getirdigi kadinlari Hind'le birlikte kahinin arka tarafina oturtmustu. Kahin, Hind'i tanimiyordu. Sonra Utbe, kadinlari birer birer kahinin yanina yaklastirdi. Elini kadinlari omuzuna vuran kahin, suçsuz olduklarini birer birer söyleyip; "Haydi kalk bakalim." diyordu. Sonunda Hind, kahinin yanma yaklasti. Kahin elini onun omuzuna vurdu ve söyle dedi:

- Kalk bakalim. Iffetin saglamdir. Kötülük yapmamissin, zinakar degilsin. Sen Muaviye adinda bir hükümdar doguracaksin.

Kahinin böyle demesinden sonra Fakih kalkip karisi Hind'in elini tuttu. Hind elini çekti ve ona söyle karsilik verdi:

- Benden uzak dur. Allah'a yemin ederim ki artik seninle birlikte ayni yastiga bas koymayacagim ve Allah'a yemin ederim ki, benden dogacak hükümdar, senden baska bir koca ile evlenmemden sonra dogacaktır.

Bundan sonra Hind, Ebu Süfyan b. Harb ile evlendi ve Muaviye'yi dogurdu. Baska bir rivayette anlatildigina göre bu sözleri Hind'in babasi Utbe, Fakih'e söylemistir. Dogrusunu noksanliklardan münezzeh olan yüce Allah bilir. [1]

Muaviye'nin Biyografisi Ve Menkibeleri

Muaviye'nin soy kütüğü şöyledir: Muaviye b. Ebi Süfyan Sahr b. Harb b. Ümeyye b. Abdisems b. Abdimenaf b. Kusayel-Kuresi el-Ümevi Ebu Abdurrahman, Mü'minlerin dayisidir. Alemlerin Rabbi'nin Rasû-lünün vahiy katibidir. Anasi, Hind binti Utbe binti Rabia binti Abdi-sems'dir. Muaviye, Mekke fethi esnasında Müslüman oldu. Rivayete göre Muaviye şöyle demisti: "Ben Umretü'1-Kaza esnasında Müslüman oldum. Ancak Müslümanligimi babamdan gizledim. Sonra o, Islâm'a girdigimi anlayınca bana şöyle dedi: "Iste kardesin Yezid, senden daha hayirlidir, kendi milletinin dininden ayrılmadi." Ama ben babamin böyle demesine aldirmadim. Umretü'1-Kaza esnasında Rasûlullah (s.a.v.) Mekke'ye geldi, ben onu tasdik etmistim. Mekke fethi esnasında geldiginde ben Müslümanligimi açiga vurdum. Rasûlullah'in yanma gittim, o bana merhaba dedi, ben de onun yanında vahiy katipligi yaptim.

Vakidî dedi ki: Muaviye, Rasûlullah'la birlikte Hüneyn gazvesinde hazır bulundu. Rasûlullah, ona 100 deve ve kirk okiye altin verdi. Bu altinlari Bilal tartti. Muaviye, Yemame harbine katildi. Bazilarinin iddiasina göre Müseyleme'yi öldüren de odur. İbn Asakir böyle demistir. Belki de Müseyleme'yi öldüren kimseye yardimci olmustur. Aslında Müseyleme'yi öldüren Vahsi idi. Ebu Dücane Simak b. Harese de ona kiliç darbesini indirmisti. Muaviye'nin babasi, Kureys Önderi erindendi. Bedir savasından sonra yalnız basina liderlik yaptı. Müslüman olduktan sonra Islâmiyet'i güzelce yasadı. Çok önemli faaaliyetlerde bulundu. Yermük savasından önce ve sonra yararlı faaliyetlerde bulundu. Muaviye, Rasûlullah (s.a.v.)'a sahabe oldu. Onun yanında vahiy katipligi yaptı. Ondandır birçok hadis rivayet etti. Rivayet ettigi hadislerin çoğu, Buharî ve Müslim'in sahihlerinde, sünen ve müsnedlerde yer almaktadır. Sahabe ve tabiilerden bir topluluk ta ondan hadis rivayet etmistir. Ebu Bekir b. Ebu'd-Dünya dedi ki: "Muaviye, uzun boylu, beyaz tenli, yakisikli bir kimse idi. Güldüğünde üst dudagi geriye dogru katlanirdi. Muaviye kina yakardi."

Muhammed b. Yezid el-nEzdî, Ebu Abdi Rabb'in şöyle dedigini rivayet etmistir: "Muaviye'nin sakalini sariya boyadigini, tipki altin rengine büründüğünü gördüm."

Ebu Abdi Rabb'dan baskasi demis ki: "Muaviye, uzun boylu, beyaz tenli, alni düz bir kimse idi. Saçi sakali agarmisti. Saç ve sakalini kina ve inersin yapragini andiran bitki ile boyardi. Ömrünün son zamanlarında bunadi. Mantikî olmayan sözler söylemeye basladi. Yüzünü örter ve şöyle derdi: "Benim için afiyet duasi yapan kula Allah rahmet etsin. En güzel çağimda vuruldum. Eger Yezid'e tutkun olmasaydim dogru yolumu bulurdum." Muaviye, yumusak huylu, ağır ve insanlar arasında sözüne

uyulan bir liderdi. Cömert, adaletli ve sehamet sahibi bir kimse

Medainî, Salih b. Keysan'm söyle dedigini rivayet etmistir: "Arapla-rin ileri görüşlü adamlarından biri küçük yasta iken Muaviye'yi görmüs ve onun için söyle demisti: "Öyle inanıyorum ki bu çocuk, kendi kavmine lider olacaktır." Adamin böyle demesi üzerine de Hind söyle demisti: Eger sadece kendi kavmine liderlik yapacaksa anasi onu kaybetsin."

Safii, Ebu Hüreyre'nin söyle dedigini rivayet etmistir: "Hind'i Mekke'de gördüm. Yüzü sanki ay parçası idi. Arkasında olan bir adam da, oyun oynamakta olan bir çocukla beraber oturmaktaydı. Adam geçti, Muaviye'ye bakti ve söyle dedi: "Su çocuğun yasadığı takdirde kavmine lider olacağını simdiden görüyorum." Adamin böyle demesi üzerine Hind de söyle dedi: "Eger sadece kavmine liderlik edecekse, Allah onu simdiden öldürsün." Iste sözünü etigimiz çocuk, Muaviye b. Ebu Süf-yan'dır."

Muhammed b. Sa'd, Ali b. Muhammed b. Abdillan b. Ebi Seyf in söyle dedigini rivayet etmistir:

"Günün birinde Ebu Süfyan, küçük yastaki Muaviye'ye bakti ve karisi Hind'e söyle dedi: "Dogrusu benim bu oglum, basi büyük bir çocuktur ve kavmine lider olmaya layiktir."

Kocasi Ebu Süfyan'm böyle demesi üzerine Hind de söyle dedi: "Sa-dece kavmine mi liderlik edecek? Eger bütün Araplara liderlik yapmazsa simdiden ölüp yok olsun!" Hind, küçük yastaki Muaviye'yi kucaklar ve söyle derdi:

"Dogrusu benim oglum asildir, kerem sahibidir. Ailesi arasında sevimlidir, yumusak huyludur. Kötü huylu, kötü sözlü ve alçak degildir. Kendisinden utanç duyulan, sikinti verici bir kimse de degildir. Kaya gibidir. Beni Fihir'dendir, onlara liderdir. Kendisi hakkında beslenen umutlara muhalefet etmez. Hayal kırıkligina ugratmaz."

Hız. Ömer, Ebu Süfyan oğlu Yezid'i Sam'a vali tayin ettigi zaman Muaviye ona gitti. Ebu Süfyan da Hind'e söyle dedi:

- Nasil, gördün mü? Senin oglun, benim oglumun emri altına girdi?

- Eger Arapların süvarileri sarsilir ve sikintili hal meydana gelirse O zaman benim oglum karsisinde senin oglunun durumunu anlarsin. Ebu Süfyan oğlu Yezid, on kúsur sene sonra vefat edip de ulak vefat hacrini kendisine getirdiginde Hız. Ömer, ulagi tekrar Sam'a göndererek ölen kardesi Yezid'in yerine Muaviye'nin Sam valisi tayin edildigini bildirdi. Daha sonra da oğlu Yezid'in vefati sebebiyle Ebu Süfyan'a taziyet-lerini bildirdi. Ebu Süfyan da sordu:

- Ey mü'minlerin emiri, Yezid'in yerine kimi vali tayin ettin? -Kardesi

Muaviye'yi tayin ettim. -Ey mü'minlerin emiri, akrabalık bağlarını gözettiler. Hind'de göndermiş olduğu mektubunda Muaviye'ye söyle dedi: "Allah'a yemin ederim ki ey ogulcugum! Hind gibi bir kadının senin gibi bir evlat doğurması çok nadirdir. Bu adam (Hz. Ömer), seni bu valilik görevine tayin etti. Sen de hosuna giden ve gitmeyen her hususta ona itaat et." Babası Ebu Süfyan da Muaviye'ye söyle dedi; "Ey ogulcugum! Su Muhacirler topluluğu bizi geçip geride bıraktılar. Onların bizden önce İslâm'a girişi derecelerini yükseltti. Allah ve Rasûlü katında da onları kıdemli yaptı. İslâm'a geç girişi bizi geride bıraktı. Onlar, lider ve önder oldular; biz ise, onlara tabi olduk. Seni önemli bir işe tayin ettiler. Onlara muhalefet etme. Sen bir süreye kadar valilik yapacaksın. Elinden geldiği kadar gayret sarfet. Eğer görevini hakkıyla ifa edersen bu görevi senden sonrakilere miras olarak bırakırsın."

Muaviye, Hz. Ömer ve Hz. Osman'ın halifelikleri döneminde Sam'da valilik görevini sürdürdü. Hicretin yirmi yedinci senesinde Kıbrıs adasını fethetti. Hicretin altmışinci senesine yakın bir zamanda Müslümanları oraya yerleştirdi. Müslümanlar da onun zamanında ve ondan sonraki dönemlerde Kıbrıs'ta yaşadılar. Muaviye'nin zamanında Bizans ve Frank topraklarında fetih ve cihad devam etti. Hz. Ali ile aralarındaki savaşlar meydana gelince fetihlere son verildi. Ne o, ne de Hz. Ali o dönemde fütuhat yapamadılar. Bizans hükümdarı onu korkutup sindirdikten sonra Sam topraklarına göz dikti. Askerleri, Muaviye'nin topraklarına saldırdı. Hz. Ali ile savaşmakta olduğunu görünce büyük askeri birliklerle Sam topraklarına saldırdı. Oraya göz diktiğini gören Muaviye, ona söyle bir mektup gönderdi:

"Ey mel'un! Allah'a yemin ederim ki, eğer bu saldırılarına son verip-te ülkeneye geri dönmezsen, amcamoğlu ile barışır ve seni bütün topraklarından kovarım. Bütün genişliğine rağmen yeryüzünü sana zindan edip daraltırım."

Bunun üzerine Bizans hükümdarı korktu. Geri çekildi ve barış için Muaviye'ye adam gönderdi. Hakem olayından ve Muaviye'nin Hasan'la barışmasından sonra yönetim tamamen Muaviye'nin eline geçti. Bütün halk, hicretin kırk dördüncü senesinde Muaviye'ye bey'at etti. Nitekim bunu önceki kısımlarda da anlatmıştık. Hicri kırk birinci seneden Muaviye'nin vefat senesi olan hicri altmışinci seneye kadar yönetim müstakil olarak Muaviye'nin elinde kaldı. Düşman ülkelerine cihada gidildi. Allah'ın kelimesi yüceltilti. Çevre ülkelerin hepsinden Muaviye'ye ganimetler geliyordu. Müslümanlar, onun yönetiminde rahat ve adalet içinde barışık ve afiyetli olarak yaşıyorlardı. Sahih-i Müslim'de İbn Ab-bas'tan rivayet olduğuna göre Ebu Süfyan, Rasûlullah (s.a.v.)'a söyle

demistir:

- Ya Rasûlallah, bana üç şeyi ver.

- Olur.
- Beni komutan yap ki, daha önce Müslümanlarla savastığım gibi şimdi de kafirlerde savasayım.
- Olur.
- Muaviye'yi de yanında katip yap.
- Olur.

Ebu Süfyan'm üçüncü istegi de diğer kızı Azze'yi Rasûlullah'la evlendirmekti. Bunu sağlamak için de kızı ve Rasûlullah'm zevcesi Üm-mü Habibe'den yardım istedi. Ancak Rasûlullah (s.a.v.), onun bu istegine karsi: "Azze ile evlenmek bana helal olmaz." dedi. Bu konuyu ayrı bir ciltte anlattık. Imamlarin bu husustaki kavillerini ve bu evliliğin imkansızlık sebeplerini naklettik. Allah'a hamdolsun. Kisaca anlatmak istedigimiz sudur ki Muaviye, Rasûlullah (s.a.v.)'in yanında katiplik yapan vahiy katiplerindendi. Imam Ahmed, Müslim ve Hakim, İbn Ab-bas'm söyle dedigim rivayet etmislerdi: "Ben diğer çocuklarla birlikte oynamaktaydım. Bir de baktım ki Rasûlullah (s.a.v.) geliyor. Ben: "Mutlaka benim için geliyor." dedim ve kapının arkasına gizlendim . Gelip bir iki adım attı ve beni buldu. Sonra da: "Git bana Muaviye'yi çağır." dedi. Muaviye, vahiy katipliği yapıyordu. Gidip onu çağırdım. Yemekte olduğunu söylediler. Rasûlullah (s.a.v.)'a gelip Muaviye'nin yemek yemekte olduğunu söyledim. O da: "Git onu çağır." dedi. ikinci kez gittim, onu çağırdım, yemek yemekte olduğunu söylediler. Durumu Rasûlullah (s.a.v.)'a bildirdim. Üçüncü kez gidip çağırdığımda yine aynı cevabi aldım, gelip durumu Rasûlullah (s.a.v.)'a anlattığımda o, Muaviye için: "Allah onun karnini doyurmasın." dedi. Gerçektende artık ondan sonra Muaviye'nin karni doymadı.

Muaviye, hem dünyasında hem ahiretinde Rasûlullah'in bu duasından yararlandı. Dünyadaki yararlanısı şöyledir: Muaviye, Sam'a vali olduğunda günde yedi kez yemek yedi. Kendisine içinde bol miktarda et ve soğan bulunan bir yemek tabağı getirilir, o tabaktan yedi, günde yedi kez et, tatlı ve bol miktarda da meyve yedi. Sonra da: "Vallahi doymadım. Ancak yemekten yoruldu, usandım." derdi. Bu nimet ve mideye bütün hükümdarlar ragbet e derler. Ahirette bu duadan yararlansın-na gelince Müslim, bununla ilgili olarak Rasûlullah (s.a.v.)'m söyle dedigini nakletmistir: "Allah'im, ben sadece bir beserim, herhangi bir kula sövmüş veya onu kirbaçlamış, veya ona hak etmediği halde beddua et-miş isem bunu onun günahlarına keffaret yap ve kıyamet gününde sana yaklaşmasına vesile kıl."

Müseyyeb b. Vadih, İbn Abbas'm söyle dedigini rivayet etmistir: "Cebrail, Rasûlullah (s.a.v.)'a gelip söyle dedi: "Ya Muhammedi Mu-aviye'ye selam

söyle ve ona iyi davran. Çünkü o, Allah'ın kitabım ve vahyini yazmak hususunda güvenilir bir kimsedir. O, ne güzel güvenilir bir katiptir."

Hız. Ali ve Cabir b. Abdullah'tan rivayete göre Rasûlullah (s.a.v.), Muaviye'yi yanma katip olarak alma hususunda Cebrail'e danısti. Cebrail de söyle dedi: "Onu yanma katip olarak al, çünkü o, güvenilir bir kimsedir."

Ebu'l- Kasim et-Taberanî, Hz.Aise'nin söyle dedigini rivayet etmistir: "Rasûlullah, Ummü Habibe'nin evinde iken kapi vuruldu. Rasûlullah (s.a.v.): "Bak bakalim kimmis bu kapiyi vuran?" deyince: "Muavi-ye'dir." dediler. Rasûlullah (s.a.v.)'da: "İçeri girmesine izin verin" dedi. Muaviye kulaginın arkasında bir kalem olduğu halde içeri girdi. Rasûlullah (s.a.v.), ona söyle dedi:

- Ey Muaviye, su kulaginın arkasındaki kalem de ne? -Bu, Allah ve Rasûlû için hazırladığım bir kalemdir. -Allah, peygamberinden sana hayır mükafat versin. Vallahi ben sadece Allah'tan gelen bir vahiy üzerine seni yanima katip yaptım. Yaptığım büyük küçük her is mutlaka ilahi vahye dayalıdır. Ne dersin Allah, sana bir gömlek giydirirse (seni halife yaparsa) iyi olur mu ? Ummü Habibe, kalkip Rasûlullah'ın önünde oturdu ve söyle dedi:

- Ya Rasûlallah, Cenâb-i Allah, Muaviye'ye gömlek mi giydirecek? -Evet, yalnız onda bazı seyler var.

- Allah'im, ona hidayet nasib et ve onu kötülüklerden uzak tut. .Dünya ve ahirette onu bagısla."

Ebu Hüreyre, Enes ve Vasile b. Eska 'dan rivayet olunduguna göre Rasûlullah (s.a.v.) söyle buyurmıştır:"Güvenilir kimseler üçtür: Cebrail, ben ve Muaviye."

Ibn Abbas'tan rivayet olunduguna göre Rasûlullah (s.a.v.) söyle buyurmıştır:"Güvenilirleryededir: Kalem, Levh, İsrail, Mikail, Cebrail, ben ve Muaviye:" Bu, önceki hadisten daha münker ve senet bakımından da ondan daha zayıftır.

İmam Ahmed b. Hanbel, İrbad b. Sariye es-Sülemî'nin söyle dedigini rivayet etmistir: Rasûlullah (s.a.v.)in ramazan ayında bizi sahura ça-gırdigini ve: "Mübarek yemege gelin." dedigini, sonra da söyle dua ettigini isittim: "Allah'im, Muaviye'ye kitab ve hesabi öğret ve onu azaptan koru."

Bisr es-Sirrî'nin rivayetine göre Rasûlullah, ona su duayi da yap-mıştır:"Onu Cennet'e koy." Esheb, Mesleme'nin söyle dedigini rivayet etmistir: "Adamin biri, Muavjye'nin yemek yemekte olduğunu gördü ve Anir b. As'a söyle dedi: "Dogrusu su senin amcanoglu çok yemek yi-yi-vor " Böyle diyen adama cevaben Amr b. As söyle dedi:"Ama ben sana Rasûlullah (s.a.v.)'m söyle dedigini isitmiş olduğumu söylüyorum: "Allah'im Muaviye'ye kitabı öğret, beldelerde onu hüküm sahibi yap ve onu azaptan

koru."

Taberanî, Abdurrahman b. Ebi Umeyre el-Müzenf nin söyle dedigini rivayet etmistir: "Rasûlullah (s.a.v.)'m Muaviye için söyle dedigini isittim:" Allah'im, onu hidayete eren ve hidayete ulastiran bir kimse kil, onu dogru yola eristir. Onun vasitasiyla da insanlari dogru yola eristir."

Tirmizî, Ebu Idris el-Holanî'nin söyle dedigini rivayet etmistir:Hz. Ömer, Ümeyr b. Sa'd'i Sam valiliginden azledilip yerine Muaviye'yi vali olarak ataginda insanlar dediler ki: "Ömer, Ümeyr'i azletti, yerine Muaviye'yi atadi." Bunun üzerine Hz. Ömer söyle dedi:"Muaviye'den sadece iyilikle bahsedin. Zira ben, Rasûlullah (s.a.v.)'in onun hakkında söyle buyurdugunu isittim:"Allah'im, onun vasitasiyla insanlari hidayete erdir."

Bunu sadece Tirmizî rivayet etmistir. Garip bir hadis oldugunu söylemislerdir. Amr b. Vakid ise, zayif bir hadis aldugunu ifade etmistir. Bence bu hadis, Hz. Ömer'in rivayetidir. Dogrusu sudur ki Hz. Ömer, onu vali olarak atama gerekçesini açıklarken söyle demis tir ^'Muaviye'yi sadece hayirla anin." Bunu Hisam b. Ammar'm su rivayeti de takviye etmektedir: Ibn Ebu Said bana dedi M: Babam, Hz. Ömer'in Muaviye b. Ebi Süfyan'i Sam'a vali olarak atadigini anlatiyordu. Insanlar o zaman demislerdi ki: "Ömer, genç bir adami vali olarak atadi." Hz. Ömer de kendini söyle savundu:"Siz, Muaviye'yi genç yasta vali olarak atamamdan ötürü beni suçluyorsunuz. Oysa ben, Rasûlullah (s.a.v.)'m onun hakkında söyle buyurdugunu isttim:"Allah'im, onu dogru yola eren ve dogru yola erdiren bir kimse yap. Onun vasitasiyla insanlari hidayete ilet."

Taberanî, Abdullah b. Büsr'ün söyle dedigini rivayet etmistir: Rasûlullah (s.a.v.), bir is için Ebu Bekir ile Ömer'e danisti. Onlara: "Bana fikrinizi söyleyin." dedi. Onlar da: "Allah ve Rasûlü daha iyi bilir." dediler. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.) "Muaviye'yi çağirin." dedi. Ebu Bekir ile Ömer de dediler ki: "Rasûlullah'tan ve Kureysten olan bu iki adamda bu is hakkında saglam hüküm verme yetenegi yok mudur ki, Rasûlullah (s.a.v.) Kureys'ten bir genci çağirttiriyor?" Ancak Rasûlullah (s.a.v.), ısrar edip: "Bana Muaviye'yi çağirin." dedi. Muaviye çağrildi. Gelip Rasûlullah'in huzurunda durdugunda Rasûlullah (s.a.v.), onun için cemaate söyle tavsiyede bulundu:"Muaviye'yi isinizde hazır bulundurun, onu kendinize sahit yapin. Çünkü o, güçlü ve güvenilir bir künsedir."Bazi rivayetlerde su ilave de vardır."Isinizi ona yükleyin." Bu arada İbn Asakir, Muaviye'nin fazilet ve üstünlüklerine dair birçok hadis rivayet etmistir ki onlari burada zikretmedik. Sadece bu konudaki sahih ve hasen hadisleri nakletmekle yetindik. Mevzu ve münker hadisleri kale almadik, tbn Asakir, Muaviye'nin fazileti ile ilgili olarak İbn Abbas'in söyle dedigini rivayet etmistir: "Muaviye, Müslüman olusun-°dan itibaren Peygamber (s.a.v.)'e katiplik yapti."

İrbad'dan rivayet olunduguna göre Peygamber (s.a.v.), Muaviye için söyle dua etmistir: "Allah'im, ona kitabi öğret."

Ibn Ebu Ümeyre'den rivayet olunduguna göre Rasûlullah (s.a.v.), Muaviye için söyle dua etmistir: "Allah'im, onu hidayete eren ve erdiren bir kimse yap."

Buharî, "Menakib" kitabında Muaviye b. Ebi Süfyan'dan bahsederken Ibn Ebi Müleyke'nin söyle dedigini rivayet etmistir: "Muaviye, yanında Ibn Abbas'ın azatlısi bulunduğu halde yatsidan sonra bir rekathk vitir namazi kildi. Azatlısi, Ibn Abbas'ın yanına döndüğünde: "Muaviye, yatsidan sonra bir rekathk vitir namazi kildi." deyince, İbn Abbas azatlısına söyle cevap verdi: "Onu bırak. Çünkü o, Rasûlullah (s.a.v.)'a saha-belik yapmıştır."

Ibn Ebi Meryem, İbn Ebi Müleyke'nin söyle dedigini rivayet etmistir: "İbn Abbas'a denildi ki: "Mü'minlerin emiri Muaviye hakkında ne dersin? O sadece bir rekathk vitir namazi kildi?" İbn Abbas ta su cevabi verdi: "İsabet etmistir. Çünkü o fakihtir."

Amr b. Abbas, Ebban tarikiyle Muaviye'nin söyle dedigini rivayet etmistir: "Siz ikindi namazından sonra iki rekat namaz kiliyorsunuz. Biz, Rasûlullah (s.a.v.)'m sahabesi idik. Onun bu iki rekati kildigini görmedik. Hatta o, ikindi namazından sonra namaz kılınmasını yasaklardi."

Buharî, bu rivayetinden sonra Hind binti Rabia'dan bahseder. Söyle ki: Abdan, Hz. Aise'nin söyle dedigini rivayet etmistir:

"Ebu Süfyan'm karisi Hind binti Utbe, Rasûlullah (s.a.v.)'m yanına gelip söyle dedi:

- Ya Rasûlallah, yeryüzünde senin oba halkın kadar alçalmalarını istedigim başka bir oba halkı yoktu.

- Nefsim kudret elinde bulunan Allah'a yemin ederim ki öyleydi.

- Ya Rasûlallah, Ebu Süfyan cimri bir adamdır. Geçimlerinden sorumlu olduğum çocuklarımız için onun malından almamda bir sakınca varmidir?

- Hayir, mesru ölçüde almanda bir sakınca yoktur."

Rasûlullah (s.a.v.)'m Hind'e hitaben: "Nefsim kudret elinde bulunan zata yemin ederim ki öyleydi." derken Hind ve ailesi ile bütün kafirlerin küfür halinde alçalmalarını istedigini kasdetmistir. Onlar, Müslüman olduklarında Rasûlullah (s.a.v.) yücelmelerini istedi. Allah da onları yüceltti.

İmam. Ahmed b. Hanbel, Amr b. Yahya b. Said'in söyle dedigini rivayet etmistir: "Dedemin söyle dedigini isittim: Muaviye, Ebu Hüreyre'den sonra ibrigi aldı ve Rasûlullah'i takip etti (o esnada Ebu Hüreyre rahatsız olduğu için ibrigi götürmemisti.). O esnada Muaviye, Rasûlullah'a abdest aldırıyordu. Abdest suyunu ellerine dökerken Rasûlullah (s.a.v.), basını bir

veya iki kez kaldırıp Muaviye'ye söyle dedi-" Ey Muaviye, eger bir yönetimin basına, geçersen Allah'tan kork ve adaletli ol." Rasûl-ullah'm böyle demesi ile ilgili olarak Muaviye demis ki- "Ben Rasûlullah (s.a.v.)'m bana öyle demesinden sonra mutlaka yönetimle imtihan edilecegime inanmıstım. Bu inancımı sürdürüyordum. Nihayet yönetim basına geçmekle imtihan edildim."

Galip el-Kattan, Hasan'm söyle dedigini rivayet etmistir: Muaviye'nin hutbe îrad ederken söyle dedigini isittim:

«Bir gün abdest alması için Rasûlullah (s.a.v.)'m eline su döktüm. Basını kaldırıp bana söyle dedi: "Sen, benden sonra ümmetimin basına geçeceksin, baslarına geçtiğin zaman onların iyilik yapanlarının iyiliklerini kabul et. Kötülük yapanlarının da kötülüklerini bağışla."

Rasûlullah'm bana böyle demesinden sonra yönetime geçeceğimi ümid ettim.Bu ümidimi sürdürdüm. Nihayet su makama erdim.»

Beyhakî, Muaviye'nin söyle dedigini rivayet etmistir: "Vallahi beni halifelige geçmeye, Rasûlullah (s.a.v.)'in: "Eger hükümdar olursan iyi davran." sözü sevk etmistir."

Ibn Asakir, Avf b. Malik el-Escaî'nin söyle dedigini rivayet etmis-tir: "Bir ara ben, Yuhanna kilisesinde uzanıp uyumustum (o zaman burada namaz kilmiyordu.). Uykudan uyandığımda Önümden bir aslanın geçmekte olduğunu gördüm. Acele ile kalkıp silahımı elime aldım, aslan bana dedi ki:

- Yavas ol hele! Ben, sahibine teblig etmen için sana bir mesaj getirdim.
- Seni kim gönderdi?
- Beni, Allah sana gönderdi ki, Muaviye'ye selam söyleyesin ve onun cennetlik olduğunu kendine bildiresin.
- Muaviye kimdir?
- Ebu Süfyan'm oğlu Muaviye'dir."

Bu, çok gariptir.

- Muhammed b.Aiz, Zührî'ni söyle dedigini rivayet etmistir: "Hz. Ömer, Cabiye'ye gelmişti. Surahbil'i görevden aldı.Amr b. As'i Misir'a gitmek üzere komutan tayin etti. Sam'a da Ebu Ubeyde ile Yezid'i komutan olarak sevk etti.Sonra Ebu Ubeyde vefat etti. Yerine îyad b. Ga-nem geçti. Yezid de vefat etti. Yerine Muaviye geçti. Yezid'in vefatını Ebu Süfyan'a bildirerek taziyetini sunan Hz. Ömer, Ebu Süfyan'a söyleeledi;

" Oğlun Yezid'in ölümüne sabret.

- Yezid'in yerine kimi tayin ettin?
- Muaviye'yi.

- Ey mü'minlerin emiri, akrabalik baglarini gözettin."

Muaviye ile Umeyr b. Sa'd, Hz. Ömer'in vefatina kadar Sam'da kaldilar.Allah onlardan razi olsun.Muhammed b. îshak dedi ki: Ebu Ubey-de, Amvas taununda vefat etti. Yerine Muaz geçti. Muaz da vefat edince yerine Ebu Süfyan oğlu Yezid geçti. O da vefat edince yerine kardesi Muaviye geçti. Muaviye'nin valiligini Hz. Ömer onayladi ve Amr b. A&\ da Filistin ile Ürdün'e vali olarak atadi. Muaviye'yi Sam, Baalbek ve Belka'ya vali olarak tayin etti. Sa'd b.Amir b. Cüzeymf yi de Humus'a vali olarak atadi. Sonra Sam'm tamamim Muaviye b. Ebi Süfyan'm idaresine verdi. Hz.Osman halifelige geçtiginde Muaviye'yi sam valiliginde birakti. Ismail b. Ümeyye dedi ki: Ömer, Muaviye'yi Sam vilayetinin tamamina vali olarak atadi. Ona seksen dinar aylık bagladi. Dogrusu su ki; Sam vilayetinin tamamının valiligini Muaviye'ye veren zat, Hz. Osman'di. Hz. Ömer, onu Sam'in bazi kazalarına vali yapmisti.

Kavinin biri der ki: "Yezid'in ölümü sebebiyle-ki Yezid Hind'in oğlu degildi. - Ebu Süfyan'a taziyetlerini bildiren Hind'e denildi ki: Yezid'in yerine Muaviye vali tayin edildi. Bunun üzerine Hind, söyle demisti:

- Muaviye, herhangi bir kimseye halef olacak adam midir? Allah'a yemin ederim ki, eger bütün Araplar bir araya gelseler, sonra hep birlikte Muaviye'ye vursalar, o yine de bir taraftan çıkis yolu bulup kurtulur." Baskalari dediler ki: Hz. Ömer'in yanında Muaviye'den söz edildiginde Hz, Ömer söyle demisti:"Kureys'in delikanlisini ve liderlerinin oglunu birakin. O öfke anında gülen kimse içindir ve ona ancak hosnutlukla ulasilabilir. Onun tepesinden vurulmaz, ancak ayak altından vurulur." Ibn Ebi'd-Dünya'dan gelen bir rivayete göre Hz. Ömer, Sam'a geldiginde Muaviye onu büyük bir katile ile karsiladi. Hz. Ömer, ona yaklastiginda söyle dedi:

- Su kafilenin sahibi ve önderi sen misin?

- Evet, ey mü'minlerin emiri.

- Senin durumun iste budur. Ayrica bana ulasan haberlere göre ihtiyaç sahibi kimseler, senin kapinda uzun müddet bekliyorlarmis. Onlari içeri almiyormussun, niçin böyle yapıyorsun? Ben buradan, Hicaz beldesine yürümeni emrediyorum

- Ey mü'minlerin emiri, düşman casuslarinin çokça bulundugu bir mintikada bulunuyoruz. Onlara Islâmiyet'in ve Müslümanların onur ve üs tünlüğünü«göstermemiz ve bu sebeple onlari korkutmam gerekiyor. Ama yine de emredersen bunu yaparım. Verdigin emirleri yerine getirir, yasaklarından da uzak dururum.

- Ey Muaviye, senden ne sordumsa beni mutlaka dislerin mafsallari arasinda birakir gibi oldun. Eger söyledigin dogru ise, bu senin görü-

sündür. Eger yanlissa bu senin yaptigin bir hile ve tuzaktır.

- Ey mü'minlerin emiri, bana diledigin emri ver.

- Sana ne emir veririm, ne de seni herhangi birseyden yasaklarim.

Orada hazır bulunanlardan bir adam, Hz. Ömer'e söyle dedi:

- Ey mü'minlerin emiri, su adam kendisini soktugun çıkmazlardan ne güzel çıkis yolu bulunuyor?

- Böyle güzel çıkis yollari buldugu için mesakkatlere sürüyoruz.

Baska bir rivayette anlatildigina göre Muaviye, Sam'a gelisi esnasinda Hz. Ömer'i karsilarken büyük bir kalabalikla karsilamis, Abdur-rahman b. Avf ile birlikte Hz. Ömer bir merkebe binmisler iken onlari farkinda olmaksizin geçip geride bırakmistı. Kendisine: "Mü'minlerin emirini geçtin, geride bıraktın" denildiginde geri dönmüş, Hz. Ömer'i görünce de bineginden inip yaya yürümeye başlamış ve yukarıda naklettigimiz sözleri Hz. Ömer'e söylemişti. Bunun üzerine Abdurrahman b. Avf, Hz. Ömer'e söyle demisti:

- Ey mü'minlerin emiri, bunu sürdüğün çıkmazlardan ne güzel çıkis yolu bulunuyor?

- Iste bu yüzden onu mesakkatli islere sürdük.

"Zühd" adli kitabta Abdullah b. Mübabe, Hz. Ömer'in azatlısı Es-lem'in söyle dedigini rivayet etmistir; "Muaviye bize geldi. O, çok parlak ve beyaz tenli idi. İnsanların en beyazı ve en yakışıklısı idi. Ömer'le birlikte hacca gitti. Ömer, onu seyrediyor ve onu begeniyordu. Sonra parmagım Muaviye'nin sirtı üzerine koyuyor, sonra da bir ayakkabı ipi gibi kaldırıyor ve söyle diyordu:

- Ne mutlu, ne mutlu! Su halde biz, insanların en hayırhsıyız. Çünkü dünya ve ahiretin iyilikleri bize bir arada verilmistir.

- Ey mü'minlerin emiri! Sana diyeceğim su ki, biz güvercinlerin, bollukların ve sehvetlerin diyarmdayız.

- Sana diyeceğim su ki, sen yiyeceklerin en güzeli ile kendi nefsinı zevklendirip tatmin ediyorsun. Ve güneş sirtına vuruncaya kadar uyuyorsun. Oysa ihtiyaç sahipleri kapının gerisinde beklesiyorlar.

- Ey mü'minlerin emiri Uymam için bana emir ver. Zı Tuva mintikasına geldigimizde Muaviye bir elbise çıkarıp giydi. Hz. Ömer, o elbiseden esans kokusu saçılmakta olduğunu hissetti ve söyle dedi: Sizden bi-n nacca niyetleniyor ve yoksul olarak yola çıkıyor. Allah'ın beldeleri pasında en saygın bir belde olan Mekke'ye geldiginde iki örtü çıkarıp ihram olarak onlari üzerine geçiriyor. Sanki bu örtülere, esans sürülmüşte öylece giymisin değil mi?

ah /Ben miHetimin ve asiretimin yanina gelmek için bunlari giydim. Allah'a yemin ederim ki, senin bana eziyetin hem burada hem de Sam'da dokunmustur. Allah biliyor ki ben, bu konuda hayali ve utangaç olmayi öğrenmi simdir.

Böyle dedikten sonra Muaviye, o esans sürülmüs elbiseleri üzerinden çıkardi ve ihramlarım giydi. Ebu Bekir b. Ebu'd-Dünya, Ebu Abdur-rahman el-Medenfnin söyle dedigini rivayet etmistir: "Ömer b. Hattab Muaviye'yi gördüğünde ona: "Iste bu Araplarin Kisrasidir." derdi."

Amr b. Yahya b. Said el-Ümevî, dedesinin söyle dedigini rivayet etmistir: "Muaviye, yesil bir elbise giyinmis olarak Hz. Ömer'in yanma gitti. Ashab ona bakti. Hz. Ömer, onun yesil elbise giyinmis oldugunu görünce kirbacini alip Muaviye'nin üzerine yürüdü ve onu kirbaçlamaya basladi. Muaviye de: "Ey mü'minlerin emiri! Allah'tan kork, bana zarar verme." deyince Ömer oturduğu yere döndü, etrafindakiler de: "Ey mü'minlerin emiri, Muaviye'yi niçin dövdün? Oysa kavimde onun gibisi yoktur." dediler. Bunun üzerine Hz. Ömer, su cevabi verdi. 'Vallahi ben ondan sadece iyilik gördüm. Ondan sadece iyilik duydum. Eger onun hakkında bana baska seyler söylenmis olsaydi, zaten bu gördüğünüzden daha baska davranirdim. Onu daha fazla kirbaçlardim. Ama ben onu bu halde görünce üzerindeki kibir ve gururu kirmak istedim."

Ebu Davud, Ebu Meryem el-Ezdî'nin söyle dedigini rivayet etmistir: "Muaviye'nin yanma gittim. Beni görünce: "Ey falanın babasi, seni görmek ne güzel!" dedi. Ben de kendisine söyle dedim: "Sana duyduğum bir hadisi nakledeyim. Ben, Rasûlullah (s.a.v.)'m söyle dedigini isittim: "Cenâb-i Allah, bir kimseyi Müslümanların idaresinin basina getirirde o kimse Müslümanların ihtiyaçlarına alaka göstermez ve onlari yoksulluklari ile basbasa birakirsa, Cenâb-i Allah ta onun ihtiyacina alaka göstermez ve onu yoksullugu ile basbasa birakir."

Bu hadisi duyduktan sonra Muaviye, insanların ihtiyaçlarına alaka göstermesi ve gerekeni yapmasi için bir adam görevlendirdi.

Imam Ahmed b. Hanbel, Ebu Miclez'in söyle dedigini rivayet etmistir: "Muaviye, halkin karsisina çikinca ona hürmeten ayaga kalktilar. O da söyle dedi: Ben, Rasûlullah (s.a.v.)'in söyle dedigini isittim:

"Bir kimse insanların kendisine hürmeten ayaga kalkmalarından hoslanirsa Cehennem'deki yerini hazirlasin." Baska bir rivayette de söyle denilmektedir: "Muaviye, İbn Amir ile İbn Zübeyr'in yanma gitti, İbn Amir, hürmeten ayaga kalkti. Ama İbn Zübeyr kalkmadi. Bunun üzerine Muaviye, İbn Amir'e söyle dedi: Otur. Çünkü ben, Rasûlullah (s.a.v.)'m söyle dedigini isittim:

"Bir kimse, kullarin kendisi için ayaga kalkmalarından hoslanırsa Cehennem'deki yerini hazırlasın."

Ebu Davud, Muaviye'den rivayet etti ki, Rasûlullah (s.a.v.), kendisine söyle demistir:

"Sen insanların ayıplarını araştırırsan onları ifsad edersin (veya onları ifsada yaklastırırsın.)." Bu sözü Muaviye,Rasûlullah'tan isitti. Allah, onu bu sözle faydalandirdi. Yani Muaviye güzel bir yasanti sürdü-

rüp bagıslayıcı oldu. Güzelce affederdi, insanların ayıplarını örterdi. Allah ona rahmet etsin.

Buhari ve Müslim'in sahihlerinde Muaviye'den rivayet edildi ki, Rasûlullah (s.a.v.) söyle buyurmustur: "Allah, bir kimsenin iyiligini isterse, onu dinde fakih kılar. Dogrusu veren Allah'tır. Ben paylastiriyorum. Ümmetimden bir grup sürekli hak üzerinde bulunacaklardır. Onları yordimsiz birakanların ve onlara muhalefet edenlerin onlara bir za-" ran ulasm ayacaktır. Onlar bu halde hak üzere iken nihayet Allah'in emri gelecektir."

Muaviye, bu hadisi hutbesinde insanlara okudu. Sonra söyle dedi: İste Malik b. Yuhamir, Muaz'dan rivayet ediyor ki, kendileri Sam'da iken Rasûlullah (s.a.v.) bu hadis ile Samlıları Iraklılara karşı savasmaya tesvik etmistir. Samlılar, kendilerine muhalefet edenlere karşı muzaffer olan gruptur.

Muaviye böyle demekle, Iraklılara karşı savaş veren Samlıların doğru yolda olduklarını isbatlamaya çalışıyordu.

Leys b. Sa'd dedi ki: "Muaviye, Ömer'in halifeliği zamanında hicri on dokuzuncu senede Kayseriyye'yi fethetti." Baskaları dediler ki: Muaviye, yönetiminin besinci veya yedinci senesinde Kıbrıs'ı fethetti, hicretin yirmi sekizinci senesinde Hz. Osman zamanında fethettigini söyleyenler de vardır.

Muaviye, Sam'da vali olduğu zamanlarda yani hicretin otuz ikinci senesinde İstanbul bogazına gaza için gitti.

Hız. Osman, Sam'in bütün yönetimini ona (Muaviye) verdi. Aslında Sam'in bütün yönetimini Muaviye'ye veren zatin, Hız. Ömer olduğuna dair zayıf bir rivayet de vardır. Dogrusu, ona Sam'in bütün yönetimini veren Hız. Osman'dır. Muaviye, Ebu Derda'dan sonra Fudale b. Ubeyd'i Sam kadilğine tayin etti. Hız. Osman'in şahadetinden sonra Hız. Ali ile Muaviye arasında ictihad farla meydana geldi. Bu sebeple de -Önceki kısımlarda anlattığımız gibi- aralarında savaş oldu. Hız. Ali'nin içtihadı doğru idi. Muaviye ise cumhur-u ulemâya göre yanlış ictihad yapmisti. Selef ve halef uleması, bu hususta ittifak etmişlerdir. Savasan Iraklıların da, Samlıların da; yani Hız. Ali taraftarlarının da, Muaviye taraflarının da Müslüman olduklarına sahih

hadisler sahadet etmislerdir, Nitekim sahih bir hadiste söyle denilmektedir:
"Müslümanlardan hayirli bir nrkaya karsi bir grup kimse dinden çıkarak isyan edecektir. O asileri, bu iki gruptan Hakk'ka en yakin olan öldürecektir. Dinden çıkanlar Haricilerdi. Onlari, Hz. Ali ve arkadaslari öldürdüler. Sonra Hz. Ali de öldürüldü ve hicretin kirk birinci senesinde Muaviye yönetime tek basina hakim oldu. Muaviye, her sene iki kez Bizans'a gazaya giderdi. Yazin bir kez, kisin da bir kez gaza ederdi.

Kavminden bir adama emir verir, o adam da gidip insanlara hac ettirirdi. Kendisi de hicretin ellinci senesinde hac ettirdi. Oglu Yezid, hicretin ellibirinci senesinde insanlara hac ettirdi. Kendisi daha sonra Bizans ülkesine büyük bir sahabe toplulugu ile birlikte gazaya gitti, Istanbul'u kusatti, bu gaza ile ilgili olarak sahih bir hadiste söyle denilmistir:

"Kostantiniyye'ye gazaya gidecek ilk ordunun askerleri bagislanmistir."

Vekî, Ebu Salih'i söyle dedigini rivayet etmistir: Çölde develerini sarki söyleyerek süren bir adam, Hz. Osman'in öldürülecegini söyle ifade ediyordu:

"Osman'dan sonra emir, Ali'dir. Zübeyr'de de begenilecek bir halef-lik vardır."

Ka'b dedi ki: "Osman'dan sonra halife, doru katirin sahibi Muavi-ye'dir."

Muaviye de ona söyle dedi: "Ey Ebu Ishak, sen böyle diyorsun ama Ali, Zübeyr ve Muhammed (s.a.v.)'in diger sahabeleri buradadirlar. Ben nasil halife olabilirim." Ka'b da ona söyle cevap verdi: "Sen de Muhammed (s.a.v.)'m sahabesi ve halifesisin."

Seyf, Beni Esed kabilesinden bir adamin söyle dedigini rivayet etmistir: "Osman'in halifeligi zamaninda çölde devesini gütmekte olan bir adam, su siiri söylemistir:

"Osman'dan sonra emir Ali'dir. Zübeyir'de de begenilecek bir halef-lik vardır." Muaviye bu siiri duyduktan sonra halifelige hep ümitlendi."

Ka'b da dedi ki: "Sen yalan söylüyorsun ey sair, aksine Osman'dan sonra halife, doru katirin sahibi Muaviye'dir."

Muaviye, bu konuyu Ka'b'la konustu. Ka'b, ona söyle dedi: "Evet, Osman'dan sonra emir sensin ama vallahi sen benim bu sözümü yalanlamadikça halifelik makamına ulasamayacaksın."

Bu söz, Muaviye'nin kalbine tesir etti.

Ibn Ebi Dünya, Ebu Harun'dan rivayet etti ki, Hz. Ömer söyle demistir:

"Sakin benden sonra ayriliga düsmeyesiniz, eger ayriliga düserseniz bilesiniz ki Muaviye Sam'dadir ve bilesiniz ki siz görüsünüzü ona havale

edersiniz, o zor kullanarak basa geçecektir."

Ibn Asakir, Amir es-Sabî'nin söyle dedigini rivayet etmistir: Hz, Ali, Siffin vak'asından önce Cerir b. Abdullah el-Becelî'yi Muaviye'ye gönderdi. Hz. Ali, o zaman Sam'a hücum etmeye niyetlenmiş, bunun için de asker toplamıştı. Muaviye'ye gönderdiği mektubunda, Muaviye'nin kendisine bey'at etmesi gerektiğini, çünkü Muhacirlerle Ensâr'm da kendisine bey'at etmiş olduğunu, sayet bey'at etmezse kendisine karsi Allah'tan yardım dileyip savaacağını ve Osman'in katilleri hususunda fazlaca konuştugunu, kendisinin de diğer insanlar gibi bey'at etmesi gerektiğini, sonra da halki kendisine karsi hakem tayin etmesini, onu ve hakemleri Allah'in kitabına havale edeceğim uzun uzadıya anlatıyor-

Muaviye, bu mektubu yanında bulunanlara okudu. Cerir de kalkıp söyle dedi: "Ey Muaviye! Ali'ye itaat et, enirini dinle. Ona muhalefet etmekten ve inatçılıktan uzak dur. İnsanlar arasına fitne dösürme ki bu yüzden insanlar birbirlerine kiliçla saldırmazlar."

Muaviye, Samlilerin görüşünü alması için kendisine süre tanıma sini istedi. Aradan bir süre geçtikten sonra Muaviye, tellali vasıtası ile duyuru yaptırdı ve insanların namaz için toplanmalarını ilan ettirdi. İnsanlar camide toplandığında Muaviye'nin minbere çıkıp söyle bir hutbe

irâd etti:

"İslâmiyet için rükünleri destek kılan Allah'a hamd olsun. îman için seriatleri burhan kılan Allah'a hamd olsun. İmanın kandili sünnet te, mukaddes yerlerde yanmakta ve aydınlık saçmaktadır ki orasını Cenâb-i Allah, Peygamber ve salih kulları için mahal kılmıştır ve yine Cenâb-i Allah, o mukaddes diyara Samlileri yerleştirmiş, orasını bir diyar olarak onlara seçmiştir. Orası da Samlilerden memnundur. Çünkü Cenâb-i Allah, gizli ilminde biliyordu ki Samliler, kendisine itaat edecekler ve bu hususta velilerine iyi davranacaklardır. Onun emirlerini yerine getirecekler, dinini ve yasaklarını koruyacaklardır. Sonra Cenâb-i Allah, bunları bu ümmet için bir mizan kıldı. Hayır işlerinde onları ulu kimseler yaptı. Cenâb-i Allah, bunlar vasıtası ile ahdi bozanları ahdi bozmaktan caydırır. Yine bunlar vasıtası ile mü'minlerin kalbleri-ni birbirine isindirir, onları bir araya getirir, Müslümanların dağılan düzenini toparlaması ve bozulan işlerini düzeltmesi için Allah'ın yardımını diliyoruz. Müslümanlar, daha önce birbirlerine yakın olup kalbleri birbirine isinmiş iken araları açıldı. Allah'im! Uyuyani uyandıran, fitneyi ayaklandıran, güvendedi kimseye ürküntü veren, kanlarımızı akıtmak ve yollarımızı korkulu hale getirmek isteyen kimselere karsi bize yardım et. Allah biliyor ki, biz onlara acı çektirmek, azab vermek, onların gizli hallerini açığa çıkarmak, irzlerini payımal etmek istemiyoruz. Yalnız su var ki, Cenâb-i Allah, bize bir ikram ve üstünlük elbisesi

Jpydirmistr*. Biz seslerin yankisi devam ettigi, kiragilar yere damladigi, hidayet yolu bilindigi sürece bu seref ve onur elbisesini üzerimizden çıkamayacagiz ve yine biliyoruz ki onlari bize muhalefete sürükleyen Sey, bizi çekemeyip kiskanmalari ve taskinliklaridir. Onlara karsi Allah'in yardimim "diliyoruz.

Ey insanlar! Siz de biliyorsunuz ki ben mü'minlerin emiri, Hattab °glu Ömer tarafından buraya tayin edilmiş bir valiyim. Yine mu minle-fin emiri Osman tarafından buraya tayin edilmiş bir valiyim. Ben ona k^rsi sizden bir kimseyi kiskirtmiş degilim. Ben Osman'in dostu ve amcası ogluyum. Velisiyim. Yüce Allah kitabında buyuruyor ki: "Haksiz yere öldürülenin velisine bir yetki tanimisizdir." (ei-Isrâ, 33.)

Siz, Osman'in haksiz yere öldürüldüğünü elbette ki biliyorsunuz. Ben, onun öldürülmesi hususundaki düşüncelerinizi bana bildirmenizi istiyorum."

Samlılar da hep birlikte: "Osman'in öcününün alınmasını istiyoruz." dediler. Muaviye'nin çağrisına icabet edip ona bey'atlerini sundular, bu ugrda canlarını ve mallarım feda edeceklerini, ya Osman'in öcünü alacaklarını, ya da bu hususta canlarım vereceklerini bildirip teminat verdiler.

Cerir, Muaviye'ye Samliların bey'at ettiğini görünce bundan hem korktu, hem de takdir etti. Muaviye, Cerir'e dedi ki: "Eger Ali beni Sam ve Misir valiliklerine tayin ederse, kendisinden sonra baskasına bey'at etmemem sartiyla kendisine bey'at ederim." Cerir de ona dedi ki: "Diledigin seyleri mektubla Ali'ye bildir. Ben de seninle beraber yazayım." Mektub yazildi. Hz. Ali'ye ulasti. Hz. Ali mektubu alip okuyunca söyle dedi: "Bu bir hiledir. Mugire b. Sube de ben Medine'de iken Muaviye'yi Sam'a vali olarak atamami istemisti. Ancak ben onun bu istegini kabul etmedim. "Saptiranlari, hiçbir iste asla yardimci edinmedim." (el-Kehb,51.)

Bundan sonra Hz. Ali, yanma gelmesi için Cerir'e mektub gönderdi. Cerir gelmedi. Bir de bakti ki, askerler karsisinda toplanmislar. Ordu teskil edilmiş.

Muaviye, Hz. Osman'in öldürülmesi esnasında uzlete çekilip Filistin'e yerlesen ve Hz. Osman tarafından Misir valiliginden azledilmiş olan Amr b. As'a mektub yazdi. Bazi islerde fikrini almak üzere yanina gelmesini istedi, Amr b. As ta Muaviye'nin yanina geldi. Konustular, fikir teatisinde bulundular. Netice de Ali'ye karsi savasmaya karar verdiler.

Sam ve Misir valiliklerini kendisine vermesi için Ali'ye mektub yazan Muaviye'nin Lu mektubu ile ilgili olarak Ukbe b. Ebi Muayt, Muaviye'yi kinayici, azarlayici ve taslayici söyle bir siir söylemisti:

"Ey Muaviye! Sam senin Sam'indir. Sam'a saril, yılanlari yanma sokma.

Ali, senin cevabim bekliyor. Ona perçemleri agartici bir savas armagan et.

Ona savaşıyla saldır, mızraklarını fırlat.

Pazuları güçsüz ve bitkin düsmüs bir adam olma.

Aksi takdirde barış yap, çünkü güvenlikte -savaş istemiyen kimseler için rahat vardır. Ey Muaviye, o zaman sen bunu tercih et.

Ey Harb'in oğlu Muaviye! Ümit üzere yazmış olduğun mektup var ya, o senin başına belalar getirecektir.

O mektubunda Ali'den bazı şeyler istemisin ki, bunları elde edemezsin.

Sayet elde edebilsen bile birkaç geceden fazla senin elinde kalmaz. Ondan sonra uzun ve kalıcı bir zafer bulamazsın, fazla kuruntu ve

ümit besleme.

Ali gibisini hile ile aldatsan ve bir şeyleri yıkacak olursan dahi Ali senden önce o harabeyi inşa edip onarır.

Sayet bir kez pençesini sana geçirirse,

Ey Hind'in oğlu! Seni paramparça edip yarar."

Birkaç yoldan gelen bir rivayette anlatıldığına göre Ebu Müslim el-Holanî, bir cemaatle birlikte Muaviye'nin yanına gitmiş. Bu cemaat, Muaviye'ye şöyle sormuştu:

- Sen Ali ile çekisiyorsun, sen onun emsali misin?

- Allah'a yemin ederim ki, ben de onun benden daha hayırlı ve daha

üstün olduğunu biliyorum. Halifelige benden daha layıktır ama sizler de bilmiyor musunuz ki Osman haksız yere öldürülmüştür. Ben Osman'ın amcası oğluyum. Onun öcünü almak istiyorum. Onun öcünü almak, benim görevim değil midir? Siz Ali'ye deyin ki; Osman'ın katillerini bana teslim etsin, ben de halifeliği ona teslim edeyim.

Bu heyet dönüp Ali'nin yanına gitti, bu hususta onunla konuştu. Ancak Ali, Osman'ın katillerinden herhangi birini onlara teslim etmedi. Bunun üzerine Samlilar, Ali'ye karşı savaşmak için Muaviye'nin yanında yer aldılar ve fikir birliği ettiler.

Amr b. Simr, Amir es-Sabî ve Ebu Cafer el-Bakir'm şöyle dediklerini rivayet etmiştir:

"Ali, bir adamı Sam'a gönderdi. Bu adam, Hz. Ali'nin Iraklılarla birlikte Samlilara karşı savaşacağını onlara ihtar etti ki, Muaviye'ye olan itaatlerim kendisine versinler. Adam, Muaviye'nin yanına vardığında Muaviye ilanât yaptırdı. İnsanların camide toplanmalarını emretti. Onlar da toplandılar. Sonra Muaviye, minbere çıkıp şöyle bir konuşma yaptı:

"Ali, Iraklılarla güç birliği yaparak size karşı savaşıma karar vermiştir. Bu

hususta görüsünüz nedir? " Muaviye'nin bu sorusu karsisinde cemaattekilerin her biri hiçbir sey konusmaksizin elini gögsüne vurdu. Baslarini kaldirip Muaviye'ye bakmadilar. Bu arada Zülkile' kalkip Söyle dedi: "Ey mu minlerin emin! Görüs senindir, sen neyi uygun görürsen onu emret. Biz de emrini yerine getirelim." Bunun üzerine Muaviye su duyuruyu yaptırdi:

"Garnizonunuza gidin, üç gün içinde toplanin. Üç gün içinde garnizonuna gitmeyen kimsenin kani helal olur." Bu duyuru üzerine herkes bagli olduğu askeri birliğe katildi. Hz. Ali'nin yanından gelmiş olan adam da dönüp Ali'nin yanına gitti ve durumu ona anlatti. Hz. Ali de duyuru yaptirarak askerlerinin camide toplanmalarini emretti. Onlar da camide toplandilar. Hz. Ali, minbere çikip söyle dedi:

"Muaviye, sizinle savasmak için asker toplamistir. Bu husustaki görüsünüz nedir?" Cemaattekilerin her biri birsey söyledi. Sözleri birbirine karisti. Hz. Ali, onların ne dediklerini anlayamadi ve: "Ciger yeyicisi-nin oğlu Muaviye duruma hakim oldu. Innâ lillah ve innâ ileyhi raciun" diyerek minberden indi. Sonra da hicretin otuzaltıncı senesindeki olaylar meyhanında anlattığımız gibi iki taraf arasında Sifî'nin savaşı cereyan etti.

Ebu Bekir b. Düreyd, Muaviye'nin söyle dedigini rivayet etmistir: Saffin savaşında hezimete ugradigimi düşünerek kaçmak üzere iken ayagimi üzengime koydum. Kaçmaya niyetlendim. Ancak Ibn Atna-be'nin su siiri beni kaçmaktan alikoydu:

"İffetim ve belam bana engel oldu. Övgüyü pahalı bir fiyata alisim ve nefsimi zorluklara sürükleyişim, ayrıca göğsü nisanlı kahramanın basını vurum kaçmama mani oldu.

Her kousumda nefsim bana, 'Terinde dur ki övülesin, ya da rahatını bulup ölesin.'" diyordu."

Beyhâkî, İmam Ahmed'in söyle dedigini rivayet etmistir: "Halifeler sunlardır: Ebu Bekir, Ömer, Osman ve Ali. Kendisine: "Ya Muaviye hakkında ne dersin?" demeleri üzerine su cevabi verdi: "Ali'nin zamanında halifelige Ali'den daha layık bir kimse yoktu. Allah, Muaviye'ye rahmet etsin."

Ali b. el-Medinî dedi ki: Süfyan b. Uyeyne'nin söyle dedigini isittim: "Ali'nin halifelik için kusur sayılabilecek bir özelliğini görmedim. Muaviye'nin de Ali ile halifelik hususunda çekismesine sebep olacak bir özelliğini görmedim."

Süreyk el-Kadiye sordular:

- Muaviye, yumusak huylu muydu?
- Hakki anlamayan, onu hiçe sayan ve Ali ile savasan adam yumusak huylu

degildir."

Süfyan-i Sevrî, Said b. Cübeyr'in söyle dedigini rivayet etmistir: "İbn Abbas, Muaviye'den söz etti. Onun arefe aksami telbiye getirdigini söyledi ve hakkında çok agir sözler sarfetti. Sonra dedi ki: "Muaviye, Ali'nin arefe aksami telbiye getirdigini isitince kendisi o aksam telbiye getirmeye son verdi."

Ebu Bekir b. Ebu Dünya, Ömer b. Abdülaziz'in söyle dedigini rivayet etmistir: Rasûlullah (s.a.v.)'i rüyada gördüm. Ebu Bekir ile Ömer de yanında oturmaktaydilar. Selam verip yanlarına oturdum. Ben oturmakta iken Ali ile Muaviye getirildiler. Bir odaya kapattilar, odanın kapişi üzerlerine kilitlendi. Ben de bu durumu seyrediyordum. Çok geçmeden Ali: "Ka'be'nin Rabbine yemin ederim M, benim lehimde hüküm verildi." diyerek disari çıktı. Aradan çok geçmeden Muaviye de: "Ka'benin Rabbine yemin ederim ki ben bagislandim." diyerek disari çıktı."

İbn Asakir'in rivayetine göre, "Ben Muaviye'ye öfke duyuyorum." diyen bir adama Ebu Zür'a söyle sordu:

- Niçin?

- Çünkü o, Ali ile savasti.

- Yaziklar olsun sana. Muaviye'nin Rabbi merhametlidir. Muaviye'nin hasmi da âlicenâb bir hasimdir. Bu ikisinin arasina girmek senin neyine? Allah ikisinden de razi olsun."

Imam Ahmed b. Hanbel'e, Ali ile Muaviye arasinda geçen hadiseler sorulduğunda o, su ayet-i kerimeyi okudu:

"Onlar geçmiş birer ümmettir. Kazandiklari kendilerine, sizin kazandiklariniz da sizedir. Onlari yapmis olduklarindan sorumlu degilsiniz." (el-Bakara, 141.)

Seleften birçok âlimde kendilerine bu soru yöneltildiğinde yukaridaki ayet-i kerimeyi okumuslardır.

Evzaî dedi ki: Hasan Basri'ye, Hz. Ali ile Hz. Osman arasinda cereyan eden hadiseleri sorduklarinda Hasan Basri söyle cevap verdi: Hz. Ali'nin Islâm'da sebkati vardır. Hz. Osman'in da Hz. Ali'nin de Hz. Pey-gamber'e yakindigi vardır. Biri iptilaya ugradi, diğeri afiyet buldu."

Yine Hasan Basri'ye Hz. Ali ile Muaviye arasinda cereyan eden hadiseleri sorduklarinda o, söyle cevap verdi:

- "Ali'nin de Hz. Peygamber'e yakindigi vardı, Muaviye'nin de. Ali'nin Islâm'da sebkati vardı, Muaviye'nin sebkati yoktu. Ikisi de iptilaya ugradilar."

Külsüm b. Cevsen dedi ki: "Nadr Ebu Ömer, Hasan Basri'ye söyle bir soru sordu:

- Ebu Bekir mi daha faziletli yoksa Ali mi?
- Sübhanallah, ikisi esit olamazlar. Ali'nin bazi hizmetleri olmustur ki Ebu Bekir de o hizmetler de onunla ortaktır. Ali'nin bazi hizmetleri olmustur ki Ebu Bekir'in o hizmetlerde ortakligi yoktur, ama yine de Ebu Bekir, Ali'den daha faziletlidir.
- Ömer mi daha faziletli yoksa Ali'mi?
- Ebu Bekir ile Ali'nin durumu ne ise, Ömer ile Ali'nin durumu da aynidir. Ömer, Ali'den daha faziletlidir.
- Osman mi daha faziletli yoksa Ali mi?
- Ebu Bekir ile Ali'nin durumu ne ise, Osman ile Ali'nin durumu da aynidir Osman, Ali'den daha faziletlidir.
- Ali mi daha faziletli yoksa Muaviye mi?
- Sübhanallah, ikisi esit olamazlar. Ali, Muaviye'den önce Islâm'a istir. Muaviye, daha sonra girmistir. Ali'nin bazi hizmetleri olmustur ki, Muaviye'nin o hizmetlerde ortakligi vardır, ama Ali, Muavi-ye'den daha faziletlidir."

Rivayet olunduguna göre Hasan Basri, su dört seyden ötürü Muavi-ye'ye hinçli imis: "Ali ile savastigi, Hicr b. Adiy1! öldürdüğü, Ziyad b. Ebi-hi'yi evlatlik edindigi ve oglu Yezid için veliahtlik bey"ati aldirdigi için."

Cerir b. Abdülhamid, Mugire'nin söyle dedigini rivayet etmistir: "Ali'nin ölüm haberi kendisine ulastiginda Muaviye aglamaya basladi. Karisi ona dedi ki:

- Daha önce kendisi ile savastigin halde simdi onun ölümüne agliyor musun?
- Yaziklar olsun sana. Sen insanların fazilet, fikh ve ilim hususunda ne kaybettiklerini biliyor musun?"

Baska bir rivayette anlatildigina göre Hz. Ali'nin Ölüm haberini duyan Muaviye'nin aglamasi üzerine karisi kendisine söyle demisti: "Dün kendisiyle savasiyordun, bugün onun ölümüne agliyorsun?"

Ben derim ki: Ali, hicretin kirkinci senesi ramazan ayinda sehid edildi. Bu sebeple Leys b. Sa'd söyle demistir: "Muaviye'ye Kudüs'te cemaat tarafından bey'at edildi, kendisi hicretin kirkinci senesinde Kûfe'ye girdi." Ama dogru olan, Ibn Ishak'in söylediği ve ulemanın üzerinde ittifak ettiği su sözdür: "Hz. Ali'nin ölüm haberi Samlilara ulastigi zaman Muaviye'ye Kudüs'te hicri kirkinci senenin ramazan ayinda bey'at edildi. Ama o, Hz.

Hasan'la baris yaptıktan sonra hicri kirk birinci senenin rebiyülevvel ayında Kûfe'ye girdi ki, buna da cemaat senesi denilir. Muaviye'nin, Hz. Hasan'la baris yaptigi yer, Edrec'dir. Baska bir rivayette anlatildigina göre Irak'ta Enbar sehri civarinda baris yapmistir. Bu baristan sonra Muaviye, hicretin altmisinci senesinde vefat edinceye kadar tek basina yonetime hakim oldu.

Bazilarinin anlattiklarina göre Muaviye'nin yüzüğünün üzerinde su ibare yazili imis: "Her amelin bir karsiligi vardir." Baska bir rivayette anlatildigina göre ise yüzüğünün üzerindeki yazi su imis: "Kuvvet ancak Allah iledir."

Yakub b. Süfyan, Said b. Süveyd'in söyle dedigini rivayet etmistir:

"Muaviye, Küfe disinda Nahîe'de bize cuma namazim kildirdi. Sonra hutbesinde söyle dedi: "Namaz lalasiniz, oruç tutasiniz, hac edesiniz, zekat veresiniz diye sizinle savasmis degilim. Zaten sizin bu görevleri ifa ettiginizi biliyordum. Ama basiniza emir olmak için sizinle savastim ve Allah bu emirligi de -hosunuza gitmemekle birlikte- bana verdi."

Muhammed b. Sa'd, Zührî'nin söyle dedigini rivayet etmistir: "Muaviye, yonetime geçtikten sonra iki sene boyunca Hz. Ömer gibi adaletle hükmetti. Bu yönetimi hiç bozmadı. Ancak daha sonra Hz. Ömer'in yönetim tarzından uzaklasti."

Naim b. Hammad, Süfyan b. el-Leyl'in söyle dedigini rivayet etmistir: "Kûfe'den Medine'ye geldigi zaman Ali'nin oğlu Hasan'a: "Ey mü'minleri alçaltan!" dedim, oda bana söyle karsilik verdi:

"Böyle deme, çünkü ben, Rasûlullah (s.a.v.)'in söyle buyurdugunu Isittim: "Günler ve geceler geçmeyecek ki, sonunda Muaviye hükümdar olacak." Bundan dolayi ben Allah'in emrinin mutlaka yerine gelecegini bildim ve benimle Muaviye arasinda Müslüman kani akitilmesini istemedim."

Mücahid, Haris el-Aver'in söyle dedigini rivayet etmistir:

"Ali, Siffin savasından döndükten sonra söyle dedi: "Ey insanlar! Muaviye'nin emirliginden hoslanmam azlik etmeyin. Çünkü siz onu kaybederseniz, insanların kafalarinin karpuz gibi omuzlarından yere düstüklerini göreceksiniz."

Ibn Asakir, Esved b. Yezid'in söyle dedigini rivayet etmistir: "Hz. Aise'ye dedim ki:

- Basibos adamlardan birinin halifelik hususunda Rasûlullah'm ashabi ile çekismesine sasmiyor musun?

- Bunda sasilacak ne var? Halifelik, Allah'in verdigi bir hükümdarliktir. Bunu iyi adama da verir kötü adama da verir. Firavun, Misir halkina 400 sene hükmetti. Diger kafirler de böylece insanlara hükmetmislerdir."

Zührî, Kasım b. Muhammed'in söyle dedigini rivayet etmistir: Muaviye, hac

için Medine'ye geldiğinde Hz. Aise'nin yanına gitti, basbasa konuştular. Yanlarında sadece Hz. Aise'nin azadlisi Zekvan (Ebu Amr) vardı. Hz. Aise, Muaviye'ye söyle dedi: "Kardesim Muhammed'i öldürdüğünden dolayı seni öldürecek bir adami gizlememden ve gizledigim o adamin seni öldürmesi ihtimalinden korkmadın mi?"

Muaviye, ona: "Dogru söylüyorsun." dedi. Muaviye, konusmasini tamamladiktan sonra Hz. Aise, sahadet getirdi, sonra Cenâb-i Allah'in, , peygamberi ile göndermis olduğu hak din ve hidayetten, peygamberden sonraki halifelerin gidisatlarından bahsetti, Muaviye'yi adaletli olmaya ve kendisinden önceki halifelerle peygamberin yolundan gitmeye tesvik etti. O kadar konustu ki, Muaviye için mazeret bırakmadı, sözünü tamamladiktan sonra Muaviye ona söyle dedi: "Vallahî sen bilgin bir kadinsin. Rasûlullah'm emri ile amel ediyorsun, nasihat veriyor, sefkat gösteriyorsun, öğütlerin de tesirli ve beligdir. Hayra tesvik ettin, hayri emrettin, sadece bizim için faydalı olan seyleri bize emrettin ve sen, itaat edilmeye layiksın." Hz. Aise ile Muaviye çok konuştular. Muaviye, kalkacağı zaman Zekvan'a yaslandı ve Hz. Aise hakkında söyle dedi: Allah'a yemin ederim ki Rasûlullah hariç, Aise kadar belagatli bir ha-üp duymadım." w. Muhammed b. Sa'd, Alkame b. Ebi Alkame'nin annesinin söyle dedii rivayet etmistir:

"Ebu Süfyan oğlu Muaviye, Medine'ye geldiğinde Hz. Aise'ye su haberi gönderdi: "Bana Rasûlullah (s.a.v.)'m elbisesi ile sakalından bir tel gönder." Hz. Aise de bu emanetleri benimle ona gönderdi. Ben de Muaviye'nin yanına götürdüm, elbiseyi alıp giydi, sonra Rasûlullah (s.a.v.)'m sakalini aldı, su getirilmesini emretti, getirilen su ile sakal-i serifi yıkadı, bu suyun bir kismini içti, bir kismini da vücuduna serpti.» Asmaî, Sabî'nin söyle dedigim rivayet etmistir: «Muaviye, cemaat senesinde (yani yönetimi tek basına ele geçirdigi senede) Medine'ye geldi. Kureys'in önde gelen şahsiyetleri, onu karsılayıp söyle dediler: "Zaferini teyid eden ve durumunu yücelten Allah'a hamd olsun." Muaviye, Medine'ye girinceye kadar onlara cevap vermedi. Mescid-i Nebeviye yöneldi, içeri girdi, minbere çıktı. Allah'a hamd ü senada bulunduktan sonra söyle dedi:

"Dogrusu, Allah'a yemin ederim ki, yönetimin basına geçtigim zaman sizin bu durumuma sevinmediginizi biliyordum. Ben kalbinizdeki duygulardan haberdarini. Ancak su kilicimi kullanarak yönetime ansizin geçtim ve tahti ele geçirdim. Ben kendimi Ebu Bekir gibi davranmaya zorladım ama bunu yapamayacağımı anladım. Ömer gibi olmak istedim, nefsimin bundan kaçtigim gördüm, bunu yapamayacağımı anladım. Osman'in yolundan gitmeye gayret gösterdim, nefsim bunu da yapamadi. Ebu Bekir, Ömer ve Osman gibileri nerede? Onların yaptıklarını kim yapabilir! Heyhat, onlardan sonra hiç kimse onların fazilet ve üstünlüğüne ulaşamaz. Allah'in rahmet ve

hosnutlugu onların üzerine olsun. Yalnız ben kendimi, hem benim hem de sizin için yararlı olacak bir yola sevkettim. Herkes için bu yolda güzelce yemek ve güzelce içmek vardır. Gidışat dürüst olup itaat güzel olunca, herkes halinden memnun olacaktır. Eğer beni en hayırlınız olarak görmeseniz de ben sizin en ha-. yirhnizim. Allah'a yemin ederim ki, kilici olmayana kılıç çekmeyeceğim. Bildiklerinizden her kim bana karşı ileriye çıkarsa, ben onu kulak ardı ederim. Bütün haklarınızı yerine getirmedigimi gördüğünüzde, yerine getirmiş olduğum haklarınızın bir kısmından ötürü benden memnun olun. Çünkü hak, yumurta içindeki yavru gibidir. Sel geldiğinde her şeyi silip yok eder. Ama su az miktarda geldiğinde ihtiyacı karşılar, fitneden sakınır. Fitnekarlığa yönelmeyin. Çünkü fitnekarlık geçimi ve hayatı bozar. Nîmeti bulandırır. Ümmetin kökünün kazınmasına sebep olur. Allah'ın beni ve sizi bağışlamasını diliyorum."

Muaviye, bu nutkunu irad ettikten sonra minberden indi.» Öyle anlaşıyor ki, Muaviye, bu nutkunu hicretin kırk dördüncü senesinde veya ellinci senesinde irâd etmiştir. Cemaat senesinde irad etmiş değildir.

Leys, Ulvan b. Salih b. Keysan'ın şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Muaviye, yönetimi müstakil olarak ele geçirdikten sonra ilk hacca için Medine'ye geldiğinde Hasan ile Hüseyin ve Kureys esrafından bazı kimseler onu karşıladılar. O, Osman b. AfTan'm evine yöneldi, kapıya yaklaştığında Hz. Osman'ın kızı Aise bir çığlık attı. Babası için yüksek sesle ağladı. Muaviye, yanındakilere: "Evlerinize gidin. Benim bu evde görülecek bir isim var." dedi. Etrafindakiler dağılıp gittiler. O da Hz. Osman'ın evine girdi ve kızı Aise'yi teskin etti. Bundan sonra yüksek sesle ağlamamasını emredip şöyle dedi: Ey kardesimin kızı, insanlar yönetimlerini bizim elimize verdiler, biz de onlara altında öfke gizli olan yumusak huyluluğu gösterdik. Onlarda buna karşılık altında kin saklı olan bir itaati bize gösterdiler. Bu itaatleri karşılığında biz onlara yumusak huylulugumuzu sattık, onlar da bu yumusak huylulugumuza karşılık olarak itaatlerini bize sattılar. Eğer onlara bizden satın aldıkları şeyden baskasını verecek olursak, hakkımızı bize vermede cimrilik yaparlar. Biz de onların haklarını hor görüp küçümseriz. Her insanla birlikte taraftarları vardır. O insan, kendi taraftarlarının mekanini görür. Eğer ahdimizi bozarsak, onlar da ahitlerini bozarlar. Sonra bilemeyiz; durum bizim lehimize mi olur, yoksa aleyhimize mi olur? Mü'minle-rin emiri Osman'ın kızı olman, benim için Müslümanların cariyelerinden biri olmandan daha sevimlidir. Babandan sonra ben senin için ne güzel bir halefim. Ben de senin baban sayılırim."

Ibn Adiy, Ebu Said'in şöyle dediğini rivayet etmiştir: Rasûlullah (s.a.v.) buyurdu ki: "Muaviye'yi minberim üzerinde gördüğünüzde onu öldürün."

Bu hadis kesinlikle yalandır. Eğer sahîh olsaydı sahabeler onu minber

üzerinde gördüklerinde hemen öldürürlerdi. Çünkü onlar, Allah yolunda kendilerini kinayanların kinamalarına aldırıs etmezlerdi. Mua-viye'nin halifeligi zamanında birçok sahabe vardı. Üsame, Sa'd, Cabir, İbn Ömer, Zeyd b. Sabit, Seleme b. Muhalled, Ebu Said, Rafi b. Hadic, Ebu Ümame ve Enes b. Malik gibi daha adlarım saymadığımız birçok iyi ve kıymetli insanlar da vardı. Bunlar hidayet kandilleri, ilim kapıları idiler. Kur'ân-i Kerîm'in nüzulü esnasında hazırıldılar. İslâmiyet'in ilk zamanlarında yaşamışlardı. Baskalarının bilmedikleri İslâmî bilgilerden haberdar idiler. Kur'ân'ın tevilini Rasûlullah (s.a.v.)'dan öğrenmişlerdi. Ayrıca Muaviye'nin zamanında bazı tabiiler de vardı. Bunlar, Rasûlullah'a ve sahabelere Allah'ın nasib ettiği kadariyle güzelce uyan kimseler idiler. Bunlardan bazılarının adları şöyledir: Misver b. Mahreme, Abdurrahman b. Esved, Saib b. Müseyyeb ve Abdullah b. Muhayriz. Bunlara benzer daha başka şahsiyetler de vardı ki bunlar Rasûlullah (s.a.v.)'in ümmetinden olup onun yolunda yaşayan cemaatten idiler.

Ebu Zür'a, Said b. Abdülaziz'in şöyle dedigini rivayet etmiştir: Hz. Osman öldürüldüğünde kimse gazaya gitmiyordu. Nihayet Muaviye, yönetimi müstakil olarak ele alınca Bizans diyarına on altı gazve yaptı.

Birliklerden biri yazın Bizans'a gidip kisi orada geçiriyor, sonra geri dönüyor, ardi sıra bir başka birlik Bizans'a gönderiliyordu. Muaviye'nin gaza için Bizans'a gönderdiği askeri birliklerden birinde oğlu Yezid de vardı. Yezid'in beraberinde bazı sahabeler de vardı. Bunlar bogazi geçtiler. Kostantiniyyelilerle şehrin kapisinde savastilar. Sonra Sam'a döndüler. Muaviye'nin oğlu Yezid'e yaptığı en son vasiyyet su olmustu: "Bi-zans'm bogazini sik!"

İbn Vehb, Zührî'nin şöyle dedigini rivayet etmiştir: "Muaviye, halifeligi döneminde insanlara iki kez hac ettirdi. Onun halifeligi yirmi seneden bir ay eksik idi."

Ebu Bekir b. Ayyas dedi ki: "Muaviye, hicretin kırk dördüncü ve ellinci senelerinde insanlara hac ettirdi." Baskalarının ifadesine göre Muaviye, hicretin elli birinci senesinde insanlara hac ettirmiştir. Doğrusunu Allah bilir.

Leys b. Sa'd, Sa'd b. Ebi Vakkas'm şöyle dedigini rivayet etmiştir: "Hz. Osman'dan sonra kapının sahibi (Muaviye) kadar bu isin hakkini veren başka bir kimse görmedim."

Abdürrezzak, Misver b. Mahreme'nin şöyle dedigini rivayet etmiştir: "Muaviye'nin yanına gittim, içeri girip selam verdiğimde bana şöyle dedi:

- Ey Misver, darbelerin imamlara ne yaptı?

- Bunlari konusmayi birak, sana gelis sebebimizi anlatayim da bize iyilikte bulun.

- Sen, içindekini bana söylüyorsun.
- Ayıplanacak neyim varsa hepsini anlattın.
- Sen suçlardan ve günahlardan kurtulamazsın. Affedihnedigi takdirde seni helak edecek bir günahın yokmu? Bundan korkmaz misin?
- Evet benim öyle suçlarım ve günahların var ki, eğer sen bağışlamazsan helak olurum.
- Benden bağışlama umudunu kuvvetlendiren neyin var? Allah'a yemin ederim ki, halkın durumunu düzeltmek, hadleri tatbik etmek, insanları baristirmek, Allah yolunda cihad etmek gibi sayılarını ancak Allah'ın bileceği ve bizim sayamayacağımız büyük işler olmasaydı, senin sayamayacağın kadar çok günah ve ayıplarımız olurdu. Ama ben öyle bir din üzereyim ki Allah, o dinde iyilikleri kabul eder, kötülükleri bağışlar. Vallahi ben bu yoldayım. Allah'la baskasını mukayese edipte baskasını tercih edecek degilim. Sadece Allah'i baska seylere ve baska varlıklara tercih ederim.

Misver diyor ki: "Muaviye'nin bu sözlerini dinledikten sonra düşündüm ve onun beni maglub ettiğini anladım."

Daha sonraları Misver, kendisi ile Muaviye arasından geçen bu konuşmayı yad ettiği zaman Muaviye'ye hayır dua ederdi.

Ibn Düreyd, Muaviye'nin söyle dedigini rivayet etmistir: "Ey insanlar! Ben sizin en hayirliniz degilim, sizin aranızda mutlaka Abdullah b. Ömer, Abdullah b. Amr ve benzeri çok faziletli ve benden daha hayirli kimseler vardır. Ama öyle umuyorum ki yöneticilikte ben size daha faydalı olacağım. Düşmanlarınızı geri püskürtmede daha güçlü olacağım. Size sütü daha bol akıttıracağım (gelirinizi artıracam).

Hisam, Yunus b. Halbes'in söyle dedigini rivayet etmistir: "Cuma ffünü Sam camiinin minberinde Muaviye'nin söyle bir hutbe irad ettiğini isittim:

«Ey insanlar, sözlerimi iyi anlayın, siz benden daha çok dünya ve ahiret işlerini anlayan bir kimse bulamazsınız. Yüzlerinizi dosdogru tutun kibleye dogru yönelin, saflarınızı namazda düzgün tutun. Aksi takdirde Allah kalbleriniz arasına muhalefet koyar, beyinsizlerinizin ellerinden tutun (onları kötülükten men edin), aksi takdirde Allah düşmanlarınızı size musallat kılar. Düşmanlarınızla size azabın en kötüsünü tattırır. Sadaka verin, hiç kimse: "Ben yoksulum da sadaka veremiyorum." demesin. Aslında az varlıklı kimsenin vereceği sadaka, zenginin vereceği sadakadan daha faziletlidir. İffetli kimselere iftirada bulunmaktan sakının. Kisi (dogruluk derecesini arastırmadan) duydum ki bana söyle bir haber ulasti ki, demesin. Sizden biri Hz. Nuh zamanındaki bir kadına bile iftira edecek

olsa, kiyamet gününde bunun hesabi ondan sorulacaktır.»

Ebu Davud et-Teyalisi, Muhammed b. Sirin'in söyle dedigini rivayet etmistir: "Muaviye, Rasûlullah (s.a.v.)'dan hadis naklederken kimse onu yalancilikla itham etmezdi."

Ebu'l-Kasim el Begavî, Ebu Kubeyl'in söyle dedigini rivayet etmistir: "Muaviye, her gün Ebu'l-Ceys adindaki bir adami sehrin çeşitli meclislerine gönderir ve o gün bir çocuğun dogup dogmadigini veya misafir bir heyetin gelip gelmedigini tesbit ettirirdi. Eger bir çocuk dogmus veya bir misafir gelmis ise ona gerekli erzakin verilmesi için divana talimat verirdi."

Baskalari dediler ki: Muaviye, alçak gönüllü idi. Elinde, çocukların ellerinde bulunan ve paçavradan ibaret olan bir kirbaç vardı, insanlara bununla vururdu."

Hisam b. Ammar, Meysere b. Halbes'in oğlu Yunus'un söyle dedigini rivayet etmistir: "Muaviye'yi Sam pazarında gördüm. Terkisine, yakasi yamali bir gömlek giyen hizmetçisini de bindirmisti. Bu halde Sam pazarlarında dolasiyordu."

.. A'mes, Mücahid'in söyle dedigini rivayet etmistir: "Eger Muaviye'yi görseydiniz bu Mehdi'dir, derdiniz."

Hüseyin, Ibn Amr'm söyle dedigini rivayet etmistir: "Muaviye'den daha lider şahsiyetli bir kimse görmedim." Kendisine dedim ki:

- Ömer de mi onun kadar lider şahsiyetli degildi?

- Ömer, ondan daha hayirli idi, ama Muaviye, Ömer'den daha lider şahsiyetli idi."

Ebu Süfyan el-Hirî, Avam b. Havseb'in söyle dedigini rivayet etmistir: "Rasûlullah (s.a.v.)'dan sonra Muaviye kadar karizmasi olan bir lider görmedim."

Dediler ki:

- Ebu Bekir de mi onun kadar karizmatik degildi?

- Ebu Bekir, Ömer ve Osman ondan daha hayirli idiler, ama o daha karizmatik idi/'

Abdürrezzak, tbn Abbas'm söyle dedigini rivayet etmistir: "Muaviye kadar hükümdarliga layik baska kimse görmedim."

Hanbel b. Ishak, Muaviye'nin: "Ben hükümdarların ilkiyim." dedigini rivayet etmistir.

Ibn Ebi Hayseme, tbn Sevzeb'in söyle dedigini rivayet etmistir: "Ben hükümdarların ilki, halifelerin de sonuncusuyum."

Ben derim ki: Sünnete göre Muaviye'ye halife değil de hükümdar demek

gerekir. Çünkü bu hususta Sefme'nin rivayet ettiği söyle bir hadis vardır:

"Halifelik benden sonra otuz senedir. Ondan sonra isina bir hükümdarlık olacaktır."

Abdûlmelik b. Mervan, bir gün Muaviye'den bahsederken söyle dedi: "Muaviye kadar yumusak huylu, tahammüllü ve kerem sahibi bir kimse görmedim."

Kabise b. Cabir dedi ki: "Muaviye kadar yumusak huylu, onun kadar liderlik sıfatına sahip, onun kadar tahammüllü, merhametli, onun kadar kolayca çıkis yolu bulan, onun kadar iyilik yapmaya müsait bir kimse görmedim."

Adamm biri dedi ki: Bir adam, Muaviye'ye kötü sözler sarfetti. Muaviye'ye denildi ki:

"Sunun hakkından gelsene!" Muaviye de söyle cevap verdi: "Halkimdan bir kimsenin suçu yüzünden yumusak huyluluğu birakip Öfkelenmekten Allah'tan utanirim."

Baska bir rivayette anlatildigina göre adamin biri, Muaviye'ye: "Ey mü'minlerin emiri, ne kadar yumusak huylusun." demis. Muaviye, ona su cevabi vermisti: "Herhangi bir kimsenin günahinin, benim yumusak huylulugumdan daha büyük olmasından utanirim."

Asmaî, Sevrî'den rivayet etti ki, Muaviye söyle demistir: "Bir günahın benim afimdan daha büyük olmasından, bir cahilligin benim yumusak huyulugumdan daha büyük olmasından, muhafaza etme huyumun, bir ayip ve gizlilik örtemeyecek kadar küçük olmasından utamnm."

Sabî ile Asmaî dediler ki: "Ebu Cehm adındaki bir adamla Muaviye arasında karsilikli konusma cereyan etti. Ebu Cehm, Muaviye'ye kin kusucu bir konusma sarfetti. Muaviye, basini önüne egdi, sonra basini kaldırıp söyle dedi: "Ey Ebu Cehm, sultana hakaret etmekten uzak dur. Çünkü sultan çocuklar gibi öfkelenir, aslan gibi yakalar. Onun biraz öfkesi birçok insani maglub eder." Böyle dedikten sonra Muaviye, adamlarina Ebu Cehm'e bir miktar mal vermelerini emretti, bunun üzerine Ebu Cehm de Muaviye'yi överek söyle dedi:

"Babamiza yaklasir gibi Muaviye'nin yanma yaklasiriz. Ona iki halini haber vermek için sagini solunu dokunuruz. Ama ondan cömertlik ve yumusaklik görürüz."

A'mes dedi ki: Hz. Ali'nin oğlu Hasan, Muaviye ile birlikte dolasiyordu. Muaviye, onun önünde yürüyordu, Hasan dedi ki:

"Su Muaviye'nin uyluklari, Hind'in uyluklarina ne kadar benziyor." Muaviye dönüp ona söyle dedi: "Ama Ebu Süfyan, Hind'in uyluklarini çok begeniyordu."

Muaviye'nin kizkardesinin oğlu Abdurrahman b. Ümmü'l-Hakem, Muaviye'ye: "Falan adam bana sövüyor." dedi. Muaviye de ona su karsiligi verdi: "Basini eg, o da geçip gider ve senden vazgeçer." dedi.

Ibn Arabî dedi ki: "Adamin biri, Muaviye'ye: "Senden daha pasakli birini görmedim." deyince Muaviye, ona su karsiligi verdi: "Evet, hiç kimse bu haliyle adamlarla karsi karsiya gelemmez."

Ebu Amr b. Alâ, Muaviye'nin söyle dedigini rivayet etmistir: "Cömertçe davranmak benim için kirmizi tüylü davarlara sahip olmaktan daha hostur."

Baska bir rivayette anlatildigina göre Muaviye, söyle demistir: "Yumusak huylu davranmak, benim için muzaffer olmaktan daha hostur."

Bir rivayette anlatildigina göre Muaviye, söyle demistir: "Ey Umey-ye ogullari! Kureyslilerle karsilastiginizda yumusak huyluluk göstererek onlardan ayrilin. Allah'a yemin ederim ki ben, cahilliye döneminde bir adamla karsilastigimda o bana elinden geldigince söverdi. Ben de elimden geldigince ona yumusak huyla mukabele ederdim. Ben geri döner giderdim. O da bana dost olurdu. Yardimini istedigimde bana yardım ederdi. Düşmanima karsi saldiriya geçtigimde o da benimle beraber saldiriya geçerdi. Yumusak huyluluk, serefli kimsenin serefini azaltmaz. Onu daha da âlicenâb kilar. Yumusak huyjulugun afeti zillettir, fisinin yumusak huylulugu cahilligini, sabri da sehvetini alt etmedikçe iyi bir görüs sahibi olamaz. Kisi bu mertebeye ancak yumusak huylulu-& kuvveti ile ulasabilir."

Abdullah b. Zübeyr dedi ki: "Allah, Hind'in oglunun (Muaviye'nin) hayrini versin, biz ondan ayrildigimizda aslan ondan daha cesur degildi. Aslanin pençesi onunkinden daha güçlü degildi, ama o yine de bize ilismezdi. Biz ona hile yapardik ama yeryüzünde kendisinden daha dahi ve hile yapabilecek baska bir kimse yoktu. Yine de bize hile ile mukabelede bulunmazdi. Allah'a yemin ederim ki, su Ebu Kubeys daginda bir tas bulundugu sürece biz Muaviye'den yararlanmayi çok isterdik."

Adamin biri Muaviye'ye söyle bir soru sordu:

"Insanlarin en kabiliyetli lideri kimdir?

- Insanlarin kendisinden birsey istenildigi zaman - en cömert olanidir. Meclislerde en güzel ahlakli olanidir. Kendisine karsi cahilce davranislarda bulunuldugunda en yumusak huylu olanidir."

Ebu Ubeyde Mamer b. Müsenna dedi ki: Muaviye, su beyitlerdeki nasihatlarla çok uyardi:

"Beyinsizce adam öldürmek, yumusak huyluluk kadar iyi degildir.

Zira yumusak huylu kimse, beyinsizi cehalletten geri çevirebilir.

Öfke dolu olsan bile kimseye karsi beyinsizlik ve cahillik yapma.

Çünkü kötülük, kinanma sebebidir.

Bir suç isledigi zaman kardesinle alakani kesme,
Zira âlicenab kisi, kötülüğü bagislar."

"el-Ahkamu's-Sultaniyye" adli kitabinda Kadi Maverdî dedi ki: "Muaviye'nin yanina birkaç hirsiz getirildi, ellerini kesti, sonunda bir tanesi kaldi. O da söyle bir siir okudu:

"Ey mü'minlerin emiri, sag elimin kesilmemesi için senin affina siginiyorum, elimi çirkin bir hale sokma.

Eger suçu örtülürse elim güzel kalir. Bu güzel eli çirkin bir ayipla yok etme, hos olan dünyada hayir kalmaz, eger sol elim sag elimden ayri kalirsa."

Hirsizin bu siiri okumasi üzerine Muaviye ona:

- Peki sana ne yapalim? Oysa arkadaslarinin elini kestik, dedi. Hirsizin annesi de su karsiligi verdi:

"Ey mü'minlerin emiri, oglumun elini kesmeniekle günah islemis olacaksın ama bu günahini da tevbe ettigin diger günahların arasina kat." Bunun üzerine Muaviye, hirsizi serbest birakti. Bu, Islâm tarihinde uygulanmayan ilk had oldu."

Rivayete göre ibn Abbas söyle demistir: "Muaviye'nin insanlari nasıl maglub ettigini anladim. Söyleki: Onlar uçtuklari zaman Muaviye düserdi. Muaviye düstüğü zaman da onlar uçardi."

Baska bir ravinin anlattigina göre Muaviye, valisi Ziyad'a su mealde bir mektub yazip göndermisti: "Insanlara tek düze yumusak bir politika ile hükmetmek uygun olmaz. Aksi halde simarirlar. Ayni sekilde insanlara tek düze siddet politikasi ile hükmetmek de uygun olmaz. O takdirde insanlar tehlikeli durumlara düserler. Ama sen kati ve sert ol. Ben de yumusak huylu ve merhametli olayim ki bir kimse korkuya kapildigi zaman siginabilecek bir kapi bulsun."

Ebu Misher, Said b. Abdülaziz'in söyle dedigini rivayet etmistir: "Muaviye, mü'minlerin annesi Aise'nin 80.000 dinar borcunu Ödedi. Ayrica onun insanlara yaptigi bagislardan ötürü üzerine terettüp eden borçlari da karsiladi."

Hisam'm babasi Urve söyle demistir: "Muaviye, mü'minlerin annesi Aise'ye 100.000 dinar gönderdi. O da ayni günde bu parayi yoksullara dagitti, geriye bir dirhem dahi kalmadi. Hizmetçisi, Aise'ye dedi ki:

- Bu paradan bizim için bir dirhem ayirseydin da onunla et alsaydik ve iftarini onunla açsaydin olmaz miydi?

- Eger bana hatirlatsaydin yapardim."

Ata dedi ki: "Muaviye, Mekke'de bulunan Hz. Aise'ye 100.000 dirhem degerinde bir kusak gönderdi. O da bunu kabul etti."

Zeyd b. Habbab, Abdullah b. Büreyde'nin söyle dedigim rivayet etmistir: «Hz. Ali'nin oğlu Hasan, Muaviye'nin yanina geldi. Muaviye, ona: "Sana benden önce kimsenin vermedigi bir armagan verecegim." dedi ve ona 400.000 dirhem verdi. Hz. Hasan ile Hüseyin, baska bir kez Muaviye'nin yanma geldiklerinde Muaviye, onlara hemen 200.000 dirhem verdi ve kendilerine: "Benden önce size bu kadar para veren kimse olmamistir." dedi. Hz. Hüseyin de: "Sen de simdiye kadar bizden daha faziletli bir kimseye bu kadar para vermis degildin." dedi.»

Ibn Ebu Dünya, Mugire'nin söyle dedigini rivayet etmistir: "Hz. Ali'nin oğlu Hasan ile Abdullah b. Cafer, Muaviye'ye haber gönderek ondan mal istediler. Muaviye de onlara (veya her birine) 100.000 dirhem gönderdi. Hz. Ali, bunu duyunca onlara: "Utanmiyor musunuz? Adamin gözüne sabah aksam vuruyoruz, sonra da ondan mal istiyorsunuz? "deyince onlarda dediler ki: "Sen bizi mahrum biraktin. Ama o bize cömertlik yapti."

Asmaî'den rivayete göre Hz. Hasan ile Abdullah b. Zübeyr, Muaviye'nin yanma geldiler. Muaviye, Hz. Hasana: "Ey Rasûlullah'in oğlu, hos geldin safa geldin/' dedi ve sonra ona 300.000 dirhem para verilmesini emretti. Abdullah b. Zübeyr'e de: "Ey Rasûlullah'in halasi oğlu, hos geldin safa geldin." dedi ve ona da 100.000 dirhem para verilmesini emretti.

Ebu Merven el-Mervanî dedi ki: "Muaviye, Ali'nin oğlu Hasan'a 100.000 dirhem gönderdi. O da bu parayi kendi meclisinde bulunan on kisiye dagitti, her birine onbin dirhem düstü."

Mervan, Abdullah b. Cafer'e de 100.000 dirhem gönderdi. Karisi Patima, bu parayi Abdullah'tan hibe olarak istedi. O da bu parayi ona verdi.

Mervan b. Hakem'e de 100.000 dirhem gönderdi. Ö, bu paranin 50.000'ini yoksullara dagitti. 50.000'inde kendine ayirdi.

Hz. Ömer'in ogluna da 100.000 dirhem gönderdi. O, bu paranin 90.000'ini dagitti 10.000'ni de kendine ayirdi. Muaviye, onun iktisatli oldugunu ve iktisadi sevdigini söyledi.

Abdullah b. Zübeyr'e de 100.000 dirhem gönderdi. Abdullah, parayi getiren adama: "Bu parayi niçin gece degil de gündüz getirdin?" dedi. Sonra bu parayi yaninda alikoydu, hiç kimseye birsey vermedi. Muaviye, onun cimri ve hilekar oldugunu, sanki kuyrugunu kaldirip ipini kesen biri oldugunu söyledi."

Ibn Dab dedi ki: "Muaviye'nin her sene Abdullah b. Cafer'e 1.000.000 dirhem vermesi gerekiyordu. Bu parayi Ona öder, ayrıca yüz ihtiyacini da giderirdi. Bir defasinda Abdullah b. Cafer, Muaviye'nin yanma gelmis,

Muaviye, ona parasini vermis ve ihtiyaclarini gidermistti. Sadece bir ihtiyaci kalmisti. O esnada Sicista'nin Isbaghandi gelip Mua-viye'den kendisini o beldelere hükümdür yapmasini istedi. Bu istegini yerine getirmesi durumunda kendi malindan 1.000.000 verecegini vaad etti. Sahitlerin ve emirlerin huzurunda dolasti, hepside Abdullah b. Cafer'e gitmesini tavsiye ettiler. Vali, Abdullah b. Cafer'in yanma yöneldi. Abdullah ta bu hususta Muaviye ile konustu. Ihtiyacini tamamladi, böylece yüz ihtiyaci giderilmis oldu. Katibe emir verdi ve valinin Sicis-tan'a hükümdar olmasına dair kararnameyi yazdirdi. Abdullah bu kararnameyi alip valiye götürdü. Vali, ona temenna secdesinde bulunarak 1.000.000 dirhem verdi. Abdullah, ona dedi ki: "Sen Allah'a secde et ve malim da evine götür. Biz  yle bir ailedeniz ki, iyiligi para karsiliginda yapmayiz."

Muaviye, bu durumdan haberdar olunca söyle dedi: "Keske bu sözü oglum Yezid söylemis olsaydi. Eger o böyle demis olsaydi bu, Irak haracini elde etmemden daha hosuma giderdi. Su Hasimil.er, cömertligi hiçbir zaman elden birakmiyacaktlar."

Baska bir rivayette anlatildigina göre Muaviye, her sene Abdullah b. Cafer'e 1.000.000 dirhem verirmis, bir ara Abdullah'in 500.000 dirhem kadar borcu oldu. Alacaklilar kendisini sikistirdilar. Onlardan süre istedi ki, gidip Muaviye'den maaslarinin bir kismini avans olarak alip gelsin ve kendilerine  desin, Bu amaçla yola  ikti. Muaviye'nin yanma gitti. Muaviye ona sordu:

- Ey Abdullah b. Cafer, buraya gelis sebebin nedir?
- Alacaklilarim beni sikistirdilar.
- Borcun ne kadar?
- 500.000 dirhem.

Muaviye, Abdullah'in borcunu ödedi. Ve ona söyle dedi: "Bu 500.000 airhemlik borcunu ödedim, ayrica zamani gelince gelip 1.000.000 dirhem maasini da tam olarak alacaksiin."

tbn Said, Muaviye'nin söyle dedigini rivayet etmistir: «Ali'nin oglu Hasan'a hayret ediyorum. Bir yudum Yemen balini Rume kuyusunun suyu ile içti ve ruhunu teslim etti." Sonra da tbn Abbas'a söyle dedi: "Allah seni üzmesin ve h z nlendirmesin. Ali'nin oglu Hasan için kederlenme." Ibn Abbas ta ona söyle cevap verdi: "Allah, mü'minlerin emiri Muaviye'yi hayatta biraktigi sürece beni  zmez ve kederlendirmez." Ibn Abbas'in böyle demesi  zerine Muaviye, ona 1.000.000 dirhem para ve ayrica bir miktar da esya verdi, ona: "Bunlari al ve ailene dagit." dedi.»

Ebu'l- Hasen el-Medain , Seleme b. Muharib'in söyle dedigini rivayet etmistir: «Muaviye'ye söyle bir soru soruldu:

- Siz mi daha sereflisiniz yoksa Hasimogullan mi?

- Bizde esraf daha çoktur, ama onlar daha serefli dirler. Onlarda öyle serefli bir kimse vardır ki Abdumera f ogullarında onun dengi yoktur. Hasim gibisi yoktur. Hasim, vefat edince biz sayıca ve esrafça daha çok olduk, ama onlarda Abdülmuttalib vardı ki bizde onun dengi ve benzeri yoktu. O vefat edince sayımız daha arttı, esrafımız daha çoğaldı ama onlarda öyle bir kimse vardı ki onun gibisi bizde yoktu. O göz doyurucuydu. Sonunda dediler ki: "Bizden bir peygamber vardır." Peygamber geldi, onun gibisini ne öncekiler, ne sonrakiler duymus ve görmüslerdi. O peygamber, Hz. Muhammed (s.a.v.)'di. «Bu fazilete ve bu serefe baska kim ulaşabilir?»

Ibn Ebi Hayseme, Ibn Abbas'm söyle dedigini rivayet etmistir:

"Amr b. As, gördüğü bir rüyayı Muaviye'ye söyle anlatti: "Ebu Bekir, Ömer ve Osman'i rüyamda gördüm. Halifelikleri döneminde yaptıkları işlerin hesabi kendilerine soruluyordu. Seni de gördüm. Döneminde yaptığın işlerin hesabını iki kişi soruyordu."

Muaviye, kendisine bu rüyayı anlatan Amr b. As'a dedi ki: "Peki rüyanda daha neler gördün, sonra Misir dinarlarını mı gördün?"

Ibn Düreyd, Utbi'nin söyle dedigini rivayet etmistir: "Amr b. As, Muaviye'nin yanına girdi. Bazı sahabelerin vefatı sebebiyle ona bir tazi-yet mektubu gelmişti. Muaviye mektubu okuyunca innâ lillâh ve innâ jleyhi raciun "Dogrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz." dedi. Amr b. As ta ona söyle dedi: "İyi insanlar ölüyorlar, sense hayatta kalıyorsun. Ulûm senin üzerinden atlayıp geçiyor, sen ölmüyorsun."

Muaviye, ona su cevabi verdi:

"Sen hayatta iken ölmemi mi umuyorsun. Sunu bil ki, sen ölmeden ben ölecek degilim."

Ibn Semmak, Muaviye'nin söyle dedigim rivayet etmistir: "Herkesi razı edebilirim ancak nimeti çekemeyenleri razı edemem. Nimeti kiskanan kimseleri ancak nimetin ortadan kalkması memnun eder."

Zührî, Muaviye'nin söyle dedigini rivayet etmistir: "Mürüvvet dört şeydedir: İslâm'da iffetli olmak, mali helal yapmak, kardeşlerin hukukunu korumak, komsunun hakkına riayet etmek."

Ebu Bekir el-Huzelî dedi ki: Muaviye siir söylerdi. Halifelige geçince ailesi ona: "Zirveye ulaştın, amacını elde ettin ama artık siiri ne yapacaksın?" dedi. O da bir gün dinlenirken söyle bir siir okudu:

"Sefahetimi noktaladım. Yumusak huyluluğumu dinlendirdim, tahammülüm sebebiyle kendime itirazım vardır.

Sundan ki ben, insani hasta kılan siyah göz, ihtiyacını gidermeye beni

agirdigi zaman çagrisina icabet ederim."

Mugire, Sabî'nin söyle dedigini rivayet etmistir: "Oturarak hutbe irad eden ilk adam Muaviye'dir. Muaviye, göbegi yag bagladigi ve karni büyüdüğü zaman oturarak hutbe irad etmistir."

Yine Mugire, Ibrahim'in söyle dedigini rivayet etmistir: "Cuma gününde ilk olarak oturarak hutbe irad eden kisi Muaviye'dir."

Ebu'l-Melih, Meymun'un söyle dedigini rivayet etmistir: "Minberde oturarak hutbe irad eden ilk hatip Muaviye'dir. Muaviye, oturarak hutbe irad etmek için cemaattan izin istemisti."

Katade, Said b. Müseyyeb'in söyle dedigini rivayet etmistir: "Ramazan ve kurban bayramında namaz için ilk olarak ezan okuyup ikamet getiren kisi Muaviye olmustur."

Ebu Cafer el-Bakir dedi ki: "Mekke kapılan kilitsizdi. Mekkeye'ye kapi yaptiran ilk adam Muaviye'dir."

Ebu'l-Yeman, Zührî'nin söyle dedigini rivayet etmistir: "Seneler geçti, hiçbir kafir kisi Müslüman kisiye mirasçi olamadi. Hiçbir Müslüman kisi de kafir bir kisiye mirasçi olamadi. İlk olarak Müslümani kafire mirasçi kilan Muaviye olmustur. Ondan sonra Emevüer, bu yolda hüküm vermislerdir. Nihayet Ömer b. Abdülaziz hilafete geçti. O, sünnete döndü. Hisam, hilafete geçince Muaviye'nin hükmünü yeniledi. Ondan sonra gelen Emeviler de ayni sekilde hükmettiler. Seneler geçti, zimmi kimsenin diyeti, Müslüman kimsenin diyeti kadardi. İlk olarak zimninin diyetini Müslümanın diyetinin yarisina indiren Muaviye oldu, diyetin yarisini da kendine aldı."

Ibn Vehb, Zührî'nin söyle dedigini rivayet etmistir: Said b. Müsey-yeb-e Rasûlullah'in ashabini sordum. O bana dedi ki: Dinle ey Zühri! Ebu Bekir, Ömer, Osman, ve Ali'yi severek bunların sevgisi üzerine vefat eden ve asere-i mübesserenin Cennetlik olduguna sahadet eden, ayrıca Muaviye'ye de rahmet okuyan bir kimseyi hesaba çekmemesi Allah Üzerine bir haktır."

Said b. Yakub et-Talikanî, Abdullah b. Mübarek'in söyle dedigini rivayet etmistir: "Muaviye'nin burnundaki bir toprak zerresi, Ömer b. Abdülaziz'den daha üstündür."

Muhammed b. Yahya b. Said dedi ki: Ibn Mübarek'e Muaviye'yi sordular. O da söyle cevap verdi: Rasûlullah (s.a.v.)'m kendisi hakkında söyle dedigi bir adam için ne diyebilirim: "Allah kendisine hamd edeni isitir ve sonra da "Rabbena ve lekel hamd" diyeni de isitir." Ibn Mübarek'e yine soruldu: "Muaviye'mi daha faziletlidir yoksa Ömer b. Abdülaziz mi?" Ibn Mübarek su cevabi verdi: "Muaviye'nin burun deliklerinde-ki bir toprak zerresi, Ömer b. Abdülaziz'den daha hayirli ve daha faziletlidir."

Baska bir rivayete göre Ibn Mübarek, Muaviye'nin söyle dedigini rivayet etmistir: "Bizde mihnet vardır, kimin o mihnete öfke ile baktığım görürsek, onu sahabelere kötü söz söylemiş olmakla itham ederiz."

Muhammed b. Abdullah b. Animar el-Musilî ve diğerleri dediler ki: "Muafi b. Imran'a söyle bir soru sordular:

- Muaviye'mi yoksa Ömer b. Abdülaziz mi daha üstündür? Muafi, bu soruya öfkeleni ve soru sahibine söyle cevap verdi:

- Sahabelerden birini tabiilerden biri gibi mi sayiyorsun? Muaviye, Rasûlullah (s.a.v.)'m sahabeti, hisimi, katibi ve Allah'in vahyi hususunda güvendiği bir sir kabitidir. Rasûlullah (s.a.v.), bir hadisinde söyle buyurmustur: "Ashabimi ve hisimlarimi bana birakin (onlara satasmayin), kim onlara söverse Allah'in, meleklerin ve bütün insanların laneti onun üzerine olsun."

Ebu Teybe Rebi b. Nafi el-Halebî dedi ki: "Muaviye, Muhammed (s.a.v.)'in ashabinin perdesidir. Kisi perdeyi araladigi zaman ilerisine gitmeye cüret eder."

Meymunî, Ahmed b. Hanbel'in kendisine söyle dedigini rivayet etmistir: "Ey Eba Hasen! Bir adamin sahabelerden kötü sözle bahsettigini görürsen, onun Müslümanligindan şüphe et."

Fadl b. Zeyd dedi ki; "Muaviye ile Amr b. As'm hakkında kötü sözler sarfeden bir adamin Rafizi sayilip sayilmayacagi Ebu Abdullah'a sorulduğunda o su cevabi verdi: Bu iki kisinin aleyhinde konusmaya cüret eden adamin içinde mutlaka kötü bir düşünce vardır, sahabelerden herhangi biri hakkında kötü sözler sarfeden adamin niyeti mutlaka kötüdür."

Ibn Mübarek, Ibrahim b. Meysere'nin söyle dedigini rivayet etmistir: "Ömer b. Abdülaziz'in Muaviye'ye sovcnden baska bir kimseye vurugunu görmedim. Muaviye'ye söven adama birkaç kirbaç vurdu."

Seleften biri dedi ki: "Bir ara ben Sam'da bir dag basinda iken görünmezlerden bir ses söyle dedi:

"Ebu Bekir es-Siddik'a öfke duyan kimse zindiktir. Ömer'e öfke duyan kimse Cehennem'e defolup gitsin, Osman'a Öfke duyan kimsenin hasmi Rahman olan yüce Allah'tir. Ali'ye öfke duyan kimsenin hasmi Hz. Peygamber'dir. Muaviye'ye öfke duyan kimseyi zebaniler kizgin Cehennem atesine sürüklerler. Onu Cehennem'in uçurumuna firlatirlar."

Adamin biri dedi ki: "Rasûlullah (s.a.v.)'i rüyada gördüm, yanında Ebu Bekir, Ömer, Osman, Ali ve Muaviye vardı. O esnada bir adam oraya geldi. Ömer dedi ki: "Bu adam bizim aleyhimizde konusuyor."

Rasûlullah (s.a.v.), o adami azarlayip kovdu. Adam da söyle dedi: "Ya

Rasulallah, ben sunlardan herhangi birini kötü sözle anmadım, yalnız su Muaviye hariç." Rasûlullah (s.a.v.) da o adama: "Yazıklar olsun sana! Muaviye benim ashabımdan değil midir?" dedi ve bu sözünü üç kez tekrarladi. Sonra Rasûlullah (s.a.v.), bir mizrak alıp Muaviye'ye verdi ve ona bu adamin, "Ensesine vur," dedi. Muaviye de Adamin ensesine mizrakla vurdu. Ben de uykudan uyandım, sabah erken o adamin evine gittim. Adamin geleceyin boynuna görünmezlerden bir darbe vuruldugunu gördüm. Ölmüştü. O adam, Rasid el-Kindî idi."

İbn Asakir, Fudayl b. İyaz'ın söyle dedigini rivayet etmistir: 'Muaviye sahabelerdendir, büyük âlimlerdendir ama dünya sevgisi ile mübte-la oldu."

Utbî dedi ki: "Muaviye'ye: "Saçın ve sakalın çabuk agardi." denildi. O da söyle karsilik verdi: "Nasil çabuk agarmasin ki, sürekli olarak Araplardan bir adam basıma dikilir, bana bir söz asilar ve o sözün cevabini vermemi bekler. Eger dogru cevap verirsem övülmem. Yanlis cevap verirsem o cevabim, ulaklarla ülkenin dört bir yanma ulastirilir."

Sabî ile digerleri dediler ki: "Muaviye, ömrünün son demlerinde bunadi, abuk sabuk konusmaya basladi."

İbn Asakir, Muaviye'nin azadlisi buruk testisli Hadic'in biyografisinden bahsederken söyle demistir; "Muaviye, güzel ve beyaz tenli bir cariyeye satin aldi. Cariyeyi çıplak olarak huzuruna aldi. Elinde bir kirbaç vardi. Cariyenin tenasül organina kirbaçla isaret ederek "Su tenasül organi iyi birsey ama benim buna güç yetirecek bir penisim olsaydi iyi olurdu. Ama sen oglum Yezid'e git." dedi. Sonra da: "Hayir! Bana Rabia b. Amir el-Cüresfyi çağirin." Rabia b. Âmir fakih idi. Muaviye'nin huzuruna geldiginde Muaviye ona söyle dedi: "Su cariyeye çıplak olarak yanima geldi. Onun vücudunu söyle ve söyle gördüm ama oglum Yezid'e göndermek istedim, ne dersin?"

Rabia b. Amir "Böyle yapma ey mü'minlerin emin! Bu cariyeye, artik oglun Yezid'e gidemez, gitmesi uygun olmaz." dedi. Muaviye de söyle karsilik verdi: "Ne güzel bir görüs belirttin." Böyle dedikten sonra Muaviye, o cariyeyi Rasûlullah'in kizi Fatima'nin azadlisi Abdullah b. Mesa-de el-Fezarî'ye hibe etti. Abdullah, siyah tenli idi. Cariyeyi ona hibe ederken söyle dedi: "Bununla evlen ki, çocukların beyaz tenli olsunlar." Bu da Muaviye'nin arastirmaci ve fikhi bilen bir kimse oldugunu gösteriyor. Çünkü daha önce o cariyeye sehvetle bakmisti. Onun hakkından gelemeyecegini anlamisti. Oglu Yezid'e hibe etmek istedi ama su nakledecegimiz ayet-i kerimenin yasagindan dolayi oglu Yezid'e hibe etmenin sakincali oldugunu anlamisti. "Babalarinizin evlendikleri kadınlarla evlenmeyin." (cn-Nisâ, 22.) Muaviye'nin bu görüsüne Samli fakih Rabia b. Amir el-Cüresi'de muvafakat etmistir.

İbn Cerir'in rivayetine göre Amr b. As, Misir heyetiyle birlikte Muaviye'nin

yanma gelmisti. Yolda iken arkadaslarına söyle demisti: "Muaviye'nin yanma girdiginizde ona hilafete özgü selam vermeyin. Çünkü o bundan hoslanmiyor."

Amr ve heyeti, huzura girmek istediler. Muaviye, onlari kabul etti. Muaviye, mabeyincisine söyle talimat verdi: "Onlari içeri al ama içeri alirken onlara sert davran ve onlari korkut. Öyle saniyorum ki Amr, yolda iken onlara benim hakkimda küçültücü bazi seyler söylemistir." Mabeyinci onlari tahkir ederek içeri aldı. Heyetten biri içeri girerken Muaviye'ye hitaben: "Selam sana ey Allah'in Rasûlü!" dedi. Sonra huzurdan çıktiklarında Amr b. As, Muaviye'ye peygamberlik selami veren adama çıkisarak söyle dedi: "Allah sizi kahretsin, ben ona hilafete Özgü selam vermenizi yasaklamisken siz ona peygamberlige has selam verdiniz."

Anlatildigina göre adamin biri, evini inşaa etmesi için Muaviye'den kendisine 12000 direk vermesini istemis, Muaviye de ona söyle demisti:

- Evin nerede?
- Basra'da.
- Ebadi ne kadar?
- Boyu iki fersah, en iki fersah.
- Evim Basra'da deme. Basra benim evimde, de." Anlatildigina göre adamin biri, ogluyda birlikte Muaviye'nin sofrasina gelip oturdu. Oglu yedi. Muaviye, onun oglunu gözünün ucuyla süzüyordu. Ancak babasi, oglunu asin yemekten isaretle men ediyordu. Fakat oglu bunu anlamiyordu. Disari çıktiklarında babasi oglunu azarladi ve bir daha da Muaviye'nin sofrasina götürmedi, müteakip gidiste Muaviye, adama sordu:

Senin o obur oglun nerede?

- Rahatsızlandı.
- Onun oburca yeyisinin kendisini rahatsız edeceğini anlamistim.

Rivayete göre Muaviye, bir aba giyinmis olarak gelip huzurunda duanve kendisi ile konusan bir adama küçümseyici nazarla bakmaya a^amis, adam da ona söyle demisti:

- Ey mü'minlerin emiri! Sen abaya hitab etmiyorsun, abanın içindeki adama hitab ediyorsun.
- İnsanların en faziletlisi odur ki, kendisine birsey verildiği zaman sükreder, belaya ugradığı zaman sabreder, öfkelenildiği zaman öfkesini yutar. Güçlü olduğu zaman affeder, söz verdiği zaman sözünü yerine getirir, kötülük yaptığında bağışlanma diler."

Medineli bir adam, Muaviye b. Ebi Süfyan'a söyle bir mektub yazip

gönderdi: "Erkekler kendi çocuklarını doğurduklarında, pazuları büyük olan kimse muzdarip olduğunda ve hastalıklar onun vücuduna bulasmayı alışkanlık haline getirdiklerinde iste o hasadını yaptığımız ekin olur."

Muaviye, bu mektubu alıp okuyunca: "Bu adam öleceğimi bana haber veriyor." dedi.

İbn Ebu Dünya, Sümame b. Külsüm'un söyle dedigini rivayet etmiştir: Muaviye'nin en son irad ettiği hutbe sudur:

"Ey insanlar! Eken biçer, ben sizin idarenizin basına geçtim ama benden sonra benden daha hayırlı bir kimse sizin basiniza geçecek değildir. Aksine benden sonra benden daha serli bir kimse, sizin basiniza geçecektir. Nitekim benden önceki idareciniz de benden daha hayırlı idi. Ey Yezid, ecelim yaklaştığında beni akıllı bir kimseye yikat. Çünkü akıllı kimselerin Allah katında mertebesi vardır, o kimse beni rahatça yikasin ve yüksek sesle tekbir alsın, ondan sonra sandıktaki bir mendili (bohça) bulup çıkar, o mendilin içinde Rasûlullah (s.a.v.)'m bir elbisesi ve saçından tirnagından kestigi bazı parçalar vardır, o kesik parçaları burnumunun, ağzımın, kulagımın, gözümün üzerine koy. Rasûl-ullah'm elbisesini de kefenimle cildinin arasına koy. Ey Yezid! Allah'ın ana baba hakkındaki vasiyetine riayet et. Beni kefenime sarıp mezarıma koyduğunuzda merhamet edicilerin en fazla merhamet edenini ile basbasa bırakın."

Kavinin biri der ki: Muaviye can çekilirken söyle bir siir okudu:

"Hayatıma yemin ederim ki, ben bir süre yasadım, keskin kılıçların tesiri ile dünya bana boyun eğdi.

Bana kızıl tüylü davarlar, otorite ve hakimiyet verildi.

Zorba hükümdarların hepsi bana teslim oldu.

Beni sevindiren şeyler, geçmiş zamanda kalan bir hüküm gibi oldu.

Keske hükümdarlıkta bir an dahi kalmış olmasaydım.

Parlak yasantının lezzetleri için uğrasmaydım.

Eski püskü elbise içinde bir süre yaşamış bir insan olsaydım.

Nihayet mezarın darlığımı ziyaret etseydim."

Muhammed b. Sa'd, Muhammed b. Hakem'in söyle dedigini rivayet etmiştir: "Muaviye, tam can çekisine anında malından yarısının Bey-tü'l Mala verilmesini vasiyet etti. Böyle yapmakla sanki o mali helal yapmak istemisti. Çünkü Hz. Ömer, valilerini sıkı denetlerdi."

Anlatıldığına göre Muaviye, ömrünün son demlerinde soguga tahammül edemez olmuştü. Üsümemek için kaim elbiseler giyerdi. Bu da onu rahatsız ederdi. Sonra kus tüyünden bir elbise yaptırdı. Bu da ona ağır gelmege

basladi. Söyle dedi: "Kahrolsun senin gibi bir diyara ey dünya. Sana kirk sene hükmettim. Bu kirk senenin yirmisinde emir olarak, yirmisinde de halife olarak sana hükmettim. Sonra da böyle oldum. Bu akibete maruz kaldim. Dünya da onu seven de kahrolsun."

Muhammed b. Sa'd, Abdülmelik b. Umeyr'in söyle dedigini rivayet etmistir: "Muaviye'nin hastaligi agirlastiginda ve insanlar onun öldügüne dair dedikodulari yaydiklarinda kendi aile efradina: "Gözlerime sürme sürün, basima da bolca yag sürün." dedi. Onlar da bu emri yerine getirdiler. Basini ve yüzünü yag içinde bıraktılar. Sonra onun için oturacagi bir yer hazırlandı. "Beni birseye yaslayın." dedi. Sonra da su emri verdi: "insanların huzuruma girmelerine izin verin, huzuruma giren herkes ayakta selam versin, hiç kimse oturmasin." İnsanlar içeri girmeye ve birer birer selam vermeye başladılar. Onu gözü sürmeli, basi ve yüzü yagli olarak gören insanlardan bazi kimseler: "Müzminlerin emiri bu halde iken de insanların en sagliklisi dir." dediler. Huzurdan çıkıp gitmelerinden sonra Muaviye, bu hususta söyle dedi:

"Hastaligima sevinenlere karsi dinç görünmekle zamanin tuzaklarına karsi sarsilmadigimi göstermek istedim.

Ölüm, pençesini insanin vücuduna geçirecek olursa, Artık okuyup üflemenin faydasiz oldugunu gördüm."

Muaviye, ömrünün son deminde bunadi ve ayni günde de vefat etti. Allah, ona rahmet etsin.

Musa b. Ukbe dedi ki: Ölüm, Muaviye'nin üzerine indiginde Muaviye söyle dedi: "Keske Zi Tuvâ mintikasında yasayan Kureysli bir adam olsaydim ve su emirlik isiyle ugrasmasaydim."

Ebu Saib el-Mahzurm dedi ki: Muaviye vefat edecegi zaman sairin Su siirini okudu:

"Ya Rab! Inceden inceye hesaba çekersen bu benim azabim olur, fakat azaba tahammülüm yok.

Affedersen ki zaten sen günahlari kumlar kadar olan bir günahkari affedicisin."

havinin biri dedi ki: "Muaviye, can çekisirken ailesi onu saga sola çevirmeye basladi. O da onlara söyle dedi: "Siz hangi ihtiyari saga sola çeviriyorsunuz? Allah beni yarin atesin azabindan kurtaracaktır."

Muhammed b. Sirin dedi ki: "Muaviye, can çekisirken yanagim yere indirdi, sonra yüzünü çevirdi. Sonra diger yanagini da yere dayadi. Aglayip söyle dedi: Allah'im, sen kitabinda diyorsun ki: «Allah, kendisine ortak kosmayi elbette bagislamaz, bundan baskasini diledigine bagislar." (en-Nisâ, 48.)

Allah'im, beni, affetmeyi ve bagislamayi diledigin kimseler arasma kat.»

Utbi, babasinin söyle dedigini rivayet etmistir: Muaviye, vefat edecegi zaman sairin su beytini terennüm etti:

"Bu Ölümdür, ölümden kurtulus yoktur. Bizim korktugumuz sey, ölümden sonradir ki daha korkunç ve daha fecidir."

Muaviye, bu siiri okuduktan sonra sözünü söyle sürdürdü: "Allah'im, hatamizi bagisla. Yumusak huylulugunla cahiliyyetimizi affet. Biz senden baskasinin affini ummuyoruz. Senin bagislaman sinirsizdir. Hata ve günah isleyen kimsenin hatasindan ve gühanmdan kaçip kurtulabilecegi bir yer yoktur. Sadece senin ulu dergahin vardır."

Ebu Amr b. Alâ da Muaviye'nin böyle dedigini ve bu duasindan sonra vefat ettigini söylemistir.

Baska bir rivayette anlatildigina göre Muaviye, böyle dua ettikten sonra bayilmis, sonra ayilince aile efradina söyle demistir:

"Allah'a karsi gelmekten sakinin. Çünkü yüce Allah, kendisine karsi gelmekten sakinani Cehennem azabindan korur. Kendisine karsi gelmekten sakinmayani Cehennem azabindan korumaz." Böyle dedikten sonra vefat etti. Allah, ona rahmet etsin.

Ebu Mihnef, Abdülmelik b. Nevfel'in söyle dedigini rivayet etmistir: "Muaviye vefat edince Dahhak b. Kays minbere çıktı. Insanlara - Muaviye'nin kefeninden tutarak -hutbe irad etti. Allah'a hamdü senada bulunduktan sonra söyle dedi: "Muaviye, Arapların koruyucusu suru, yarıdimcisi ve ugurlarina çaba sarfedeni idi. Allah, onun vasitasiyla fitneyi yok etti. Onu kullarina hükümdar yaptı. Onun vasitasiyla beldelerin fethini müyesser kildi. Bilesiniz ki, Muaviye vefat etmistir. Iste kefeni de sudur. Biz onu bu kefene sararak mezarina koyacagiz. Onunla amelini basbasa birakacagiz. Sonra da kiyamete dek, berzahin korkunç âleminde yasayacaktır. Sizden her kim onun cenaze namazini kilmak istiyorsa, hemen gelip hazır olsun."

Böyle dedikten sonra Dahhak, minberden indi ve ulagi, Muaviye'nin oğlu Yezid'e gönderdi ki, babasinin ölüm haberini kendisine ilet sin ve Sam'a gelmeye onu tesvik etsin.

Muaviye'nin hicri altmisina senenin Receb ayında Sam'da vefat ettigi hususunda ihtilaf yoktur. Baska bir rivayette anlatildigina göre Muaviye, hicri altmisinci senenin receb ayinin bitimine sekiz gece kala persembegesi vefat etmistir. Ibn Ishak ile bazilari böyle demislerdir. Ayni senenin receb ayinin besinci gecesinde vefat ettigini söyleyenler de vardır. Leys, bu görüstedir. Sa'd b. Ibrahim ise, receb ayinin basinda vefat ettigini söylemistir. Muhammed b. İshak ile Safii'nin ifadesine göre Muaviye'nin

cenaze namazini oglu Yezid kildirmistir.

Baska bir rivayette anlatildigina göre Muaviye, Rasûlullah (s.a.v.)'m kendisine giydirdigi bir elbiseye sarilip kefenlenmesini vasiyet etmistir. Rasûlullah'in kendisine giydirdigi elbiseyi ölümü için saklamisti. Ayrica Rasûlullah'in saçından ve tirnaklarindan kestigi parçalarinin kendi agzina, burnuna, göz ve kulaklarina da konulmasını vasiyet etmistir.

Dediler ki: Muaviye vefat ederken Yezid hazır degildi. Baska yerdeydi. Cenaze namazini Ögle namazından sonra Dimask mescidinde Dahhak b. Kays kildirdi. Sonra defnedildi. Bir rivayete göre hükümet konagina, baska bir rivayete göre ise -ki cumhur-u ulemâ bu görüstedir-Babü's-Sagir mezarligina defnedilmistir. Dogrusunu Allah bilir. Vefat ederken yasi yetmis sekizdi. Seksen yasini astigi da söylenir ki, meshur olan rivayet te budur. Dogrusunu Allah bilir.

Sonra Dahhak b. Kays, askeri bir birlikle yola çıkarak Yezid b. Mua-viye'yi karsilamaya gitti. Yezid, o zaman Havarin'de bulunuyordu. Se-niyyetü'l-ukab'a vardiklarında Yezid'in esyalarını tasiyan bineklerle karsilastilar. Yezid de buhtî bir deveye binmistir. Hüzünlü olduğu açıkça görölüyordu. İnsanlar ona emirlik selamini verdiler ve babasinin ölümü sebebiyle ona taziyetlerini sundular. O da alçak bir sesle onlara cevap veriyordu. Herkes susmustu. Onunla sadece Dahhak b. Kays konusuyordu. Turna kapisina vardilar. İnsanlar onun bu kapidan sehre girecegini sandilar, ama o bu kapiyi geçti, nihayet Sam'in dogu kapisma vardi. Buradan içeri girecegini söylediler. Çünkü burasi Halid'in kapi si idi. Buradan da içeri girmedir. Nihayet Babü's-Sagire vardi. İnsanlar, babasinin mezarina gidecegini sandilar. Babü's-Sagire vardiklarında bineginden indi, yaya olarak babasinin mezarina gitti. Babasinin defninden sonra cenaze namazini kildi, sonra döndü. Mezarlikten çıkarken halifelere mahsus binege bindi. Sonra sehre girdi. İnsanların toplanmalarim emretti. Hükümet konagina girip yıkandı. Güzel elbiseler giyindi. Sonra çıkıp insanlara mü'minlerin emiri sifatiyla ilk hutbesini irad etti. Allah'a hamdü senada bulunduktan sonra söyle dedi:

"Ey insanlar! Muaviye, Allah'in kullarından bir kuldu. Allah, ona nimet bahsetti, yasatti. Sonra yanina aldı. O kendisinden öncekilerden daha asagi derecede idi. Kendisinden sonrakilerdense daha hayirli idi. °nu Aziz ve Celil olan Allah'a karsi tezkiye etmiyorum. Allah, onun dudunu daha iyi bilir. Eger onu affederse kendi rahmetiyle affeder. Eger onu azaplandirirsa günahi sebebiyle azaplandirir. Ben, ondan sonra idarenin basina geçtim, maksadimi elde etmek ugruna üzölmem Kusurdan Ötürü de kendimi mazur görmem. Allah birseyi dilerse o sey olur.

Muaviye,, sizi deniz gazasına gönderirdi. Ben Müslümanlardan herhangi

birini deniz seferine sevketmeyeceğim. Muaviye, sizi kisin Bizans diyarina gönderip gaza ettirirdi. Ben herhangi bir kimseyi kisin Bizans diyarina gönderecek degilim. Muaviye, size maaslarinizi üçer taksit halinde verirdi. Ben pesin olarak verecegim."

Bu konusmasini bitirdikten sonra insanlar onun yanindan ayrilip gittiklerinde herhangi bir kimseyi ondan daha üstün görmüyorlardi.

Muhammed b. Abdullah b. Abdilhakem, Safii'nin söyle dedigini rivayet etmistir: "Muaviye, hastalandigi zaman oglu Yezid'e haber gönderdi. Haberci Yezid'in yanma vardiginda Yezid binegine binerek yola çıktı ve su siiri okudu:

"Postaci bana çabucak bir mektub getirdi, kalbim onun mektubundan kederle doldu.

Ona: "Yaziklar olsun sana! Mektubunda ne var ki?" dedik.

"Halife hasta ve rahatsiz olarak aksami etti." dedi.

Ondan sonra kalabaligimizla yola çıktik.

Hiza aldiris etmeden ok gibi daldik.

Yeryüzü sallaniyordu bizimle veya neredeyse sallanacakti.

Sanki direklerinden biri kopmus olan çadır gibi idi.

Kendisi bir yarin kenarinda duran kisinin,

Hayatinin anahtarlarlari düşecek demektir.

Oraya vardiginizda kapi kapaliydi.

Remle'nin feryadi yüregi parçalıyordu.

Kederden sonra kalbim bir parça yerine geldi.

Ruhum da kederle dolmustu.

Hind'in oglunu göm, artık serefle onun pesinden,

Zaten o serefle beraberdi. Ikisi de birlikte öldüler.

Beyazdi, güzeldi, yüzü suyu hürmetine yagmur yagmasi istenirdi.

Kiminle seref yarisma girisirse, onu mutlaka yenerdi.

Onun yardigi seyi insanlar yamayamadi, bütün gayretlerini sarfet-selerde.

Onun yamadigini ise yarip parçalayamazlardi."

Safii dedi ki: "'Yezid, bu son iki beyti A'sâ'dan çalmistir. Yezid babasinin ölümünden sonra Sam'a girdi. Babasi ona vasiyette bulunmustu."

Ibn Ishak ile birkaç kisi de böyle demistir. Ancak cumhur-u ulemaya göre Yezid, babasinin vefatından sonra gelmistir. Mezari üzerinde insanlara

cenaze namazini kildirmis tir. Nitekim bunu önceki kismilardada anlatmistik, dogrusunu Allah bilir.

Ebu'l- Verd el-Anberî, Muaviye için söyle bir mersiye okumustu: Allah ondan razı olsun:

"Haberiniz olsun! Harb oğlu Muaviye'nin ölüm haberini haram ayda (receb ayında) hillin ölüm habercileri bildirdiler.

Kadin haberciler, her yolda ve her yerde onun ölüm haberini verip agit döktüler. Siddetli anlardaki oklar gibi egilip ölümünü duyurdular.

İste yıldızlar da sessiz sedasız gelerek gayretli Muaviye üzerine agit döktüler."

Eymen b. Harimde Muaviye için söyle bir agit yakti:

"Hadiseler Harb ailesinin kadınlarını, basi kaldıracak bir sürede vurdular.

Bu felaket onların saçlarını agarttı, beyaz yüzlerini kararttı.

Eger sen Hind ile Remlenin yanaklarını tokatlardan ağlayışlarını görsen yaralı bir feryatçının ağlayışı gibi ağlarsın ki felek ona essiz bir tokat vurmıştır." [2]

Muaviye'nin Zevceleri Ve Çocukları

Muaviye'nin, Abdurrahman adında bir oğlu vardı ki, Muaviye, onun adıyla künyelenirdi. Abdullah, adında bir oğlu da vardı. Ancak bu, akli zayıf bir kimse idi. Abdurrahman ile Abdullah'ın anneleri Fahite binti Kurza b. Amr b. Nevfel b. Abdumena'f idi. Bu kadından sonra Muaviye, bunun kizkardesi Kinve binti Kurza ile evlendi. Muaviye, Kıbrıs'ı fethederken bu kadın da beraberinde idi. Muaviye, Naile binti Ammare el-Kelbiye ile de evlendi. O kadını çok begendi. Meysun binti Bahdele dedi ki: "İçeri gir ve amcan kizına bak." Meysun, içeri girdi. Disari çıktığında Muaviye, ona Naile'nin durumunu sordu. Meysun da söyle cevap verdi: "Naile, mükemmel bir güzelliğe sahiptir. Ancak onun göbeğinin altında bir ben gördüm. Anladığım su ki, göbeğinin altında ben bulunan bu kadın kocasını öldürür ve kocası, basını onun kucagina yaslamış iken ölür." Meysun'un böyle demesi üzerine Muaviye, Naile'yi bosadı. Daha sonra da Habib b. Seleme gidip Naile ile evlendi. Habib'ten sonra da Nu-man b. Besir, Naile ile evlendi. Numan öldürüldü ve basi Naile'nin kucagında iken canını verdi.

Muaviye'nin en tanınmış oğlu Yezid'dir. Yezid'in annesi Meysun nti Bahdel b. Enif b. Dölce b. Künafe el-Kelb'dir. Bu kadın, Muavie'in diğer karısı Naile'nin yanına gitmiş ve onun göbeğinin altında bir olduğunu Muaviye'ye anlatmıştı. Akıllı, güzel, lider pozisyonunda olan bilgili ve dindar bir kadındı.

Bir gün Muaviye, buruk testisli hizmetçisi ile onun yanına gitmiş, ancak o hizmetçiyi görünce örtünerek: "Bu adamı niçin beraberinde getiriyorsun?" demiş, bunun üzerine Muaviye: "O hadimdir, ona güvenebilirsiniz" demiş, o da: "Onun testislerinin burulmuş olması, Allah'ın ona haram kıldığı şeyi helal yapmaz." diyerek ona karşı örtünmüştü. Baska bir rivayette anlatıldığına göre Mey-sun adındaki bu kadın, Muaviye'ye söyle demiştir: "Senin ona iskence yaparak hadim etmen, Allah'ın ona haram kıldığı şeyi helal yapmaz. Yani ona görünemem."

Bu sebeptendir ki Cenâb-i Allah, bu kadına mükafat olarak oğlu Ye-zid'i Muaviye'den sonra hükümdarlığa geçirmiştir.

İbn Cerir'in anlattığına göre Meysun adındaki bu kadın, Muaviye'ye Emetü Rabbi'l-Mesarik adında bir kız çocuk doğurmıştır. Ancak bu kız, küçük yaşta vefat etmiştir. Ayrıca ikinci kız olarakta Remle'yi doğurmuş ve Hz. Osman'ın oğlu Amr, Remle ilk evlenmiştir. Remle'nin evi, Samda Ruman sokakları karsisindeki Akabetüssemek yanında idi. Meysun'un kendi adıyla tanınan meşhur bir değirmeni vardı ve bu değirmen günümüze kadar varlığını sürdürmüştür.

Muaviye'nin Huid adında bir kızı daha vardı ki, Abdullah b. Amir bu kızla evlenmiştir. Abdullah, Sam camii yanındaki Hadra'da gerdege girdiğinde Hind ile cinsel ilişkiye girmek istemiş, ancak Hind ona müsaade etmemiş ve siddetle karşı koymuştu. Abdullah'da onu dövmüş, Hind yüksek sesle bağırıp çağırmıştı. Cariyeler onun sesini işitince fer-yadü figan etmeye, yüksek sesle bağırıp çağırmaya başladılar. Muaviye, seslerini duyunca yanlarına gitti. Olup bitenleri sordu. Onlar da: "Hanimefendimizin yüksek sesle çığlık attığını duyduk." dediler. Muaviye, gerdek odasına girince damadı Abdullah'ın attığı dayanın tesiri ile kızı Hind'in ağlamakta olduğunu gördü. Damadı Abdullah b. AnuYe dedi ki: "Yazıklar olsun sana! Böylesi bir kadın, böylesi bir gecede dövülür mü hiç! Haydi çık buradan!" Damadı Abdullah odadan dışarı çıktı. Muaviye, kızı ile basbasa kaldığında ona söyle dedi:

"Ey kızcağizim! Bu, Allah'ın sana helal kıldığı koçandır. Sen, sairin su sözünü işitmedin mi?:

"Beyaz tenli ve çok utangaç kadınlardandır, haram yolla ona yaklaşmak çok zordur. Helal yolla yaklaştırmaya gelince o itaatkardır."

Böyle dedikten sonra Muaviye, kızının odasından dışarı çıktı ve dışarıdaki damadı Abdullah'a: "İfHaydi içeri gir. Onu yumusattım ve teskin ettim. Onu seninle cinsel ilişkiye hazır hale getirelim." dedi. Damadı Abdullah, içeri girdiğinde karısının yumuşamış olduğunu gördü. Onunla cinsel ilişkide bulundu. Allah onlara rahmet etsin.

Hız. Ömer tarafından atanmış olan Ebu'd-Derda, Muaviye zamanında da Sam'da kadilik yapıyordu. Bu zat vefat edeceği zaman yerine FuA 1e b Ubeyd'i kadi olarak ataması için Muaviye'ye tavsiyede bulundu.

7 manla Fudale de vefat edince Muaviye onun yerine kadi olarak Ebu tdris el-Holanî'yi atadı.

M avive'nin muhafiz kitasinin basında azatlilardan Muhtar adinla" komutan bulunuyordu. Bu komutanin adinin Malik oldugu da Künyesi Ebu'l-Muharib idi. Himyerlilerden bir azatli idi. Mu-

Vz kitasi teskil eden ilk hükümdar Muaviye olmustur. a Vfuaviye'nin mabeyincisi, azatlilarından Sa'd adında biri idi. Muaviye'nin güvenlik kuvvetlerinin komutani Kays b. Hamza, on-

A sonra Zemil b. Amr el-Özrî, ondan sonra da Dahhak b. Kays El-Fihri

İslerini konustugu kimse de Sercun b. Mansur er-Rumî idi. İlk defa Divanu'l-Hatem edinen hükümdar Muaviye oldu. Mektuplari mühürlendi. [3]

Safvanb. Muattal

Hicretin altmışinci senesinde vefat ettiği söylenen şahsiyetlerden biri de Safvan b. Muattal b. Rahasa b. Müemmil b. Huzai Ebu Amr'dir. Bu zat, ilk olarak Müreysi gazvesine katılmışti. Bu gazvede artçı kuvvetler arasında bulunuyordu Hz. Aise'ye iftirada bulunanlar, Hz. Ai-se'nin bununla ilişkide bulunduğunu iddia etmişlerdi, ancak Cenâb-i Allah, bu zatı da Hz. Aise'yi de temize çıkardı, suçsuz olduklarını ilan etti. Müslümanların önde gelen şahsiyetlerindendi, uykusu ağır bir kimse idi. Çogu kez uyandığında güneş doğmuş olurdu, uyanamazdı. Rasûlullah (s.a.v.), ona söyle demisti: "Uyandığında namaz kil." Safvan, şehid olarak Öldürüldü. [4]

Ebu Müslim El-Holanî

Asü adi Abd b. Süved el-Holanf dir. Yemen'in Holan beldesindendir. Esved el-Ansî adındaki yalanci peygamber onu, peygamberliğine inanmaya çağırdı ve ona söyle dedi:

- Benim, Allah Rasûlü olduğuma şahadet eder misin?

- Ben, Muhammed'in Allah Rasûlü olduğuna şahadet ederim. Böyle cevap vermesi üzerine Esved el-Ansî, onun için ates yaktırdı

ve onu atese attı. Ne var ki ates ona zarar vermedi. Allah, onu atesten korudu. Ebu Müslim, bu bakımdan İbrahim Halil peygambere benzetilmektedir.

Sonra hicret etti. Rasûlullah (s.a.v.)'m vefat etmiş olduğunu gördü. Hz- Ebu Bekir'in yanına gitti. Hz. Ebu Bekir onu kendisi ile Örneğin arasına oturtu. Ömer, onun için söyle dedi: "Muhammed ümmetinde İbrahim Halil

peygamber gibi atesten kurtarilan bir insani görmeden beni öldürmeyen Allah'a hamdolsun." Böyle dedikten sonra Ebu Müslim'in alnından öptü. Ebu Müslim'in birçok harika halleri ve mükasefeleri vardı. Noksanlıklardan münezzehe olan yüce Allah, onun bu hallerini daha iyi bilir.

Anlatıldığına göre hicri altmışinci senede Numan b. Besir de vefat etmiştir. Kuvvetli rivayete göre o bu seneden sonra vefat etmiştir. Yüce Allah dilerse bunu ilerde de açıklayacağız. [5]

[1] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/198-201.

[2] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/202-241.

[3] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/241-243.

[4] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/243.

[5] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/243-244.

Muaviye Oglu Yezid Ve Zamaninda Cereyan Eden Olaylar . 1

Hüseyin B. Ali'nin Emirlik Talebi Ile Mekke'den Çıkisi Ve Şehid Edilisi 5

Hz. Hüseyin'in Irak'a Gidisi 17

Hicretin Altmisbirinci Senesi 32

Muaviye Oglu Yezid Ve Zamaninda Cereyan Eden Olaylar

Babasi Muaviye'nin hicri altmışinci senede vefatından sonra Receb ayında halife olarak kendisine bey'at edildi. Yezid, hicri yirmialtına senede dogmustu. Kendisine bey'at edildiğinde yası otuzdört idi. Babasının atamış olduğu valileri görevlerinde bıraktı, onlardan hiçbirini azletmedi. Bu da onun zekasını isbatlar.

Hisam b. Muhammed el-Kelbî, Ebu Mihnef Lut b. Yahya el-Küfi el-Ahbarî'nin söyle dedigini rivayet etmistir: "Yezid, hicri altmışinci senenin receb ayi basında hilafete geçti. O dönemde Medine valisi Velid b. Utbe b. Ebi Süfyan, Küfe valisi Numan b. Besir, Basra valisi Abdullah b. Ziyad, Mekke valisi Amr b. Said b. As idi. Halifelige geçtiğinde Yezid'in yegane düşüncesi, veliahtlığını içlerine sindiremeyen ve bu yüzden Mu-aviye'ye itaat etmeyen kimselerle ugrasmakti. Bu amaçla Medine valisi Velid b. Utbe'ye su mealde bir mektub yazıp gönderdi:

"Rahman ve Rahim olan Allah'in adıyla

Mü'minlerin emiri Yezid'den Velid b. Utbe'ye. Muaviye, Allah'in kullarından bir kul idi. Allah, ona ikramda bulundu, onu halifelige geçirdi. Ona imkanlar bahsedip üstünlükler verdi. O da bir süre yasadi ve eceliyle Öldü. Allah, kendisine rahmet etsin. Övgüye layik olarak yasadi. İyi, takvali ve temiz bir insan olarak vefat etti. Vesselam."

Yezid ayrıca küçük bir sayfaya su ibareyi de yazdirarak Medine valisine göndermistir: "Hüseyin, Abdullah b. Ömer ve Abdullah b. Zübeyri yakala, bey'at etmelerini sagla. Aksi takdirde onlari müsamahasiz ve sert bir şekilde derdest et, hapse at ki bey'at etsinler vesselam."

Muaviye'nin ölüm haberini alan Medine valisi Velid, sok geçirdi, çok üzüldü. Mervan'a haber göndererek yanına çağirdi. Yezid'in mektubunu ona okudu ve yakalanmalarini istedigini bu adamlarin durumu hakanda fikrini sordu. Mervan da ona su teklifte bulundu. "Muaviye'nin ölümlünü Öğrenmelerinden önce bey'at için onlan çağirmanı teklif ediyorum. Eger bey1 ata yanasmazlarsa boyunlarini vurursun."

Veüd, hemen Abdullah b. Amr b. Osman'i Mescid-i Nebevfde bulu-

^ Hüseyin ile Ibn Zübeyr'e gönderdi. Abdullah, onlara: "Emre uyun"
«eai. Onlar da: "Haydi sen git, biz hemen valinin yanma geliyoruz." de-
Uer- Abdullah yanlarından ayrılınca Hüseyin, Abdullah b. Zübeyr'e:

"Öyle sanıyorum ki bunların azgınları (Muaviye) ölmüştür." dedi. Ibn Zübeyr de: "Ben de senin dediginden başka birsey olduğunu sanmıyorum." dedi. Sonra Hüseyin kalktı, arkadaşlarım da yanma alarak valiliğe geldi. İçeriye girmek için izin istedi. Kendisine giriş izni verildi. Yalnız basına içeri girdi. Arkadaşlarını kapı önüne oturttu ve onlara: "Sizi kuskulandıran birsey duyarsanız hemen içeri girin." dedi. İçeri girip selam verdi ve oturdu. Mervan da valinin yanındaydı. Vali Velid b. Utbe ona Yezid'in mektubunu uzattı. Muaviye'nin vefatını bildirdi. Hüseyin de: "İnnâ lillâh ve innâ ileyhî raciûn. Allah, Muaviye'ye rahmet etsin, basınız sagolsun" dedi. Velid, onu Yezid'e bey'at etmeye çağırdı. Hüseyin ona su karşılığı verdi:

- Benim gibi biri gizlice bey'at etmez ve benim gizlice yapacağım beratımı yeterli göreceğinizi de sanmıyorum. Ama insanlar toplandıklarında onlarla birlikte bizi de bey'ata davet edersin. Böylece hep birlikte bey'at etmiş oluruz.

Velid huzursuzluk istemeyen bir kimse idi. Hüseyin'e dedi ki: "Şimdi Allah'ın adı üzere buradan çıkıp git. İnsanlar toplandığında yanımıza gelirsin."

Orada bulunan Mervan da Velid'e söyle dedi: "Vallahi Hüseyin senin yanından be/atsız olarak ayrılıp giderse, seninle onun arasında çok savaşlar olacak ve ölümler çoğalacaktır. Sen onu hapset, disariya bırakma. Taki bey'at etsin. Yoksa ben onun boynunu vururum." Bu söz üzerine Hüseyin, ayaga kalktı ve Mervan'a söyle dedi: "Ey Zerka'nın oğlu, sen mi beni öldüreceksin? Vallahi yalan söyledin ve alçaldım." Böyle dedikten sonra Hüseyin, valilikten ayrılıp evine gitti. Mervan, Velid'e söyle dedi:

- Vallahi artık Hüseyin'i göremezsin.

- Allah'a yemin ederim ki ey Mervan, ben, Hüseyin'i öldürdükten sonra dünya ve içindeki her şey benim olsa da hosuma gitmez. Sübha-nallah, "bey'at etmiyorum." dediği için mi Hüseyin'i öldüreceğim? Allah'a yemin ederim ki Hüseyin'i öldüren adamın terazisi kıyamet gününde hafif gelecektir, ben buna kesinlikle inanıyorum.

Velid, Abdullah b. Zübeyr'e de gelip bey'at etmesi için haber gönderdi. Ancak o gelmedi ve bir gün bir gece gecikti. Sonra Abdullah b. Zübeyr, arkadaşlarıyla birlikte kadesi Cafer'i de yanma alarak Für' yoluyla Mekke'ye yöneldi. Velid, Abdullah b. Zübeyr'in pesine piyade ve süvariler gönderdiyse de onlar Abdullah'i geri getiremediler. Cafer, kadesi Abdullah'a yolda gitmekte iken Sabure el-Hanzeli'nin su siirini okudu:

"Her ana çocuğu bir akşam geceye vardıklarında arkalarında bir tek adamdan baska kimse kalmayacaktır."

Abdullah, bu siiri okuyan kardesi Cafer'e dedi ki:

- Sübhanalâh! Sen bu siiri hangi maksatla okudun?
- Vallahi senin hosuna gitmeyecek birseyi kasdetmedim.
- Eger dilinin üzerine öylece gelmiş ve kayıp gitmiş olsa bile ben bu siirden hoslanmadım."

Abdullah b. Zübeyr'in bu siirden uğursuzluk sezdigini söylemişlerdir.

Velid, Abdullah b. Zübeyrle mesgul olduğu için Hz. Hüseyin'le fazla

ugrasamadi. Ona her haber gönderisinde Hz. Hüseyin hele bekle görelim, dedi. Sonra aile efradini ve çocuklarını topladi. Bu senenin receb ayının ikinci gecesinde yani Ibn Zübeyr'in çıkisından bir gece sonra Medine'den yola çıktı. Kardesi Muhammed b. Hanefiye'den baska onun kafilesine katılmayan olmadı. Muhammed b. Hanefiye ona su öğüdü verdi:

"Vallahi ey kardesim sen, yeryüzündeki insanlar arasında benim için en kıymetli olan bir kimsesin. Ben sana su öğüdü veririm ki, su şehirlerden hiç birine girme. Aksine, çöllerde ve kumsalda yasa. İnsanlara haber gönder. Eger sana bey'at ederlerse ve etrafında toplanırlarsa, o zaman şehire gir. Ama mutlaka şehirde kalacağım dersin o zaman Mekke'ye git. Orada hoşlandığın bir manzara ile karsilasırsan ne alâ. Aksi takdirde kumsallara ve dağlara çık." Hz. Hüseyin kendisine bu öğüdü veren kardesi Muhammed'e söyle dedi: "Allah, sana hayır mükafat versin, nasihat verdin ve sefkatli davrandın." Bundan sonra Hz. Hüseyin, Mekke yoluna koyuldu. Mekke'de Abdullah b. Zübeyrle bir araya geldi.

Medine valisi Velid, Abdullah b. Ömer'e haber göndererek "Yezid'e bey'at et." dedi. Abdullah b. Ömer de: "Herkes bey'at ederse ben de bey'at ederim." deyince orada bulunan bir adam söyle dedi: "Sen insanların ihtilafa düsmelerini, yok oluncaya kadar birbirlerini öldürmelerini istiyorsun. Senden baskası da ortada kalmayınca sana bey'at etsinler öyle mi?" Abdullah b. Ömer: "Bu söylediklerinden hiçbirini sevmiyorum ama insanlar bey'at ederlerse, benden baska bey'at eden kalmazsa o zaman ben de Yezid'e bey'at ederim." dedi.

Vakidî dedi ki: "Muaviye'nin ölüm haberi geldiginde Abdullah b. Ömer, Medine'de degildi. Aksine o, Ibn Abbasla birlikte Mekke'de idi. ikisi birlikte Mekke'den gelmekte iken Hz. Hüseyin ile Abdullah b. Zübeyr onlarla karsilastılar. Abdullah b. Ömer, Hüseyin ile Abdullah b. Zübeyr'e sordu:

- Geldiginiz yerlerde ne haber var?
- Muaviye öldü, oğlu Yezid'e bey'at edildi.

- Allah'a karsi gelmekten sakinin. Ondan korkun, Müslüman cemaati tefrikaya düsürmeyin."

Abdullah b. Ömer, Abdullah b. Abbasla birlikte Medine'ye geldi. Çe-Sitli vilayetlerin bey'ati geldiginde Abdullah b. Ömer de diger halkla bir-^t Yezid'e bey'at etti.

Hız. Hüseyin ile Abdullah b. Zübeyr, Mekke'ye geldiler. Orada Amr b. Said b. As'in vali oldugunu gördüler. Ondan korkup: "Biz su Beyt'e siginmaya geldik." dediler.

Bu senenin yani hicri altmisinci senenin ramazan ayında Yezid b. Muaviye, Velid b. Utbe'yi - pasifliginden dolayi- Medine valiliginden azletti. Medine valiligini, Mekke valisi bulunan Amr b. Said b. As'in uhdesine verdi. Kendisi de ramazan ayında Medine'ye geldi. Zilkade ayında geldiği söylenir. Çok gururlu ve kibirli idi. Kardesinin düşmanı olan Amr b. Zübeyr'i de kardesi Abdullah b. Zübeyr'e musallat kildi ki onunla savassin ve onu bütün imkanlarından mahrum biraksin. Amr b. Said, Abdullah b. Zübeyr'le savasmaları için Mekke'ye askeri birlikler göndermeye başladı.

Buharî ve Müslim'in sahihlerinde sabit olan bir rivayette anlatildigina göre Ebu Süreyh el-Hüzaî Mekke'ye askeri birlikler göndermekte olan Amr b. Said'e söyle demistir:

"Ey vali! Bana izin ver de Rasûlullah (s.a.v.)'in Mekke'yi fethedisi-nin ertesi gününde söylediği ve benim de kulaklarimla isitip kalbime yerlestirdiğim su hadisi sana söyleyeyim: Rasûlullah (s.a.v.), Allah'a hanidü senada bulunduktan sonra söyle demisti: "Dogrusu Mekke, Allah'in saygin kildigi bir belde-dir, insanlar orayi saygin kilmis degillerdir. Ve benden önce Mekke'de savasmak hiçbir kimseye helal kilinmis degildir ve benden sonra da hiçbir kimseye helal kilinacak degildir. Bana da ancak gündüzün bir vaktinde burada savasmak helal kilinmistir ve sonra Mekke, dünkü sayginligina kavusmustur. Dünkü gibi saygin olmustur, burada bulunanlar, bulunmayanlara bunu teblig etsinler." Baska bir rivayette anlatildigina göre Rasûlullah (s.a.v.) söyle buyurmustur: "Eger herhangi bir kimse," Rasûlullah (s.a.v.), Mekke'de savasti." diyerek bunu bir ruhsat olarak ileri sürüp Mekke'de savasmak isterse ona söyle deyin: "Dogrusu Cenâb-i Allah, bu hususta Rasûlüne izin verdi, size izin vermedi."

Hadisin ravisi Ebu Süreyh'e dediler ki: "Bu hadisi kendisine naklettigin Amr b. Said sana ne dedi?" Ebu Süreyh su cevabi vermisti: "Amr b. Said, bana dedi ki: "Ey Ebu Süreyh! Biz bunu senden daha iyi biliyoruz. Dogrusu Harem, asi kimseyi, eli kanli katili ve tahripçiyi barindirmaz." Vakidî dedi ki: Amr b. Said, Medine güvenlik kuvvetleri komutanligina Amr b. Zübeyr'i atadi. Amr da kardesi Abdullah'in arkadaslarini ve onun fikirdaslarim

arastirdi. Onlari yakalayip öldürdü. Öyleki, vurdugu adamlar arasinda kardesi Münzir b. Zübeyr de vardı. O, kardesi Abdullah b. Zübeyr'i gümüş zincirlere baglamis olarak yakalayip halife Ye-zid'in huzuruna götürmek mecburiyetinde idi. Münzir b. Zübeyr, oğlu Muhammed b. Münzir, Abdurrahman b. Esved b. Abdi Yegus, Osman b. Abdullah b. Hakim b. Hizam, Ubeyd b. Abdullah b. Zübeyr, Muhammed h Ammar b. Yasir ve digerlerini vurdu. Bunlari elli ile altmis arasinda kirbaç darbeleri ile vurup incitti. Abdurrahman b. Osman et-Teymî ve Abdurrahman b. Amr b. Seni, birkaç kisi ile birlikte Mekke'den kaçtilar. Sonra Yezid, Abdullah b. Zübeyr'in yakalanmasi için Said'e kuvvetli bir muhtira gönderdi. Bey'at etse bile mutlaka yanina gönderilmesini, altin veya gümüş bir бага baglanarak bornozunun altında saklanip yaninda getirilmesini ve mutlaka sesini duymak istedigini söyledi.

Abdullah b. Zübeyr, Haris b. Halit el-Mahzumî'nin Mekkelilerle namaz kılmasını men etmistti. Abdullah, o zaman Amr b. Said tarafından Mekke'ye vali vekili olarak atanmistti. O esnada Amr b. Said, Abdullah b. Zübeyr'in yakalanmasi amaciyla Mekke'ye bir müfreze göndermeye karar verdi. Bu hususta Arar b. Zübeyr ile müsavere yaptı. Abdullah b. Zübeyr'le savasmasi için Mekke'ye kimi göndermesinin uygun olacagini sordu. Amr b. Zübeyr de ona: "Abdullah b. Zübeyr'i yola getirmek için benden daha uygun birini Mekke'ye gönderemezsin." dedi. Bunun üzerine Amr b. Said, Amr b. Zübeyr'i müfrezenin basina komutan yaptı. Öncü kuvvetlerin basina Enis b. Amr el-Eslemf yi tayin etti. Müfreze 700

savaşçidan ibaretti.

Vakidî dedi ki: Bunlari bizzat Yezid b. Muaviye'nin kendisi tayin etti ve bu tayin emrini de Amr b. Said'e gönderdi. Enis, Cüf te ordugah kurdu. Mervan b. Hakem, Amr b. Said'e, Mekke'ye girip savasmamasini tavsiye etti. İbn Zübeyr'i orada bırakmasını istedi, yakın zamanda sayet öldürölmele zaten kendisinin öleceğini ifade etti. Abdullah'in kardesi Amr b. Zübeyr de şöyle dedi: "Kim kabul etmese etmesin, Allah'a yemin ederim ki, Ka'be'nin içinde de olsa Abdullah'la savasacagiz"

Mervan: "Vallahi bu benim hosuma gider." dedi. Enis yola çıktı. Amr b. Zübeyr de diger askerlerle -M bunların sayisi 2000 idi- onun pesinden yola çıktı. Nihayet Ebtah'a gidip konakladı. Baska bir rivayete göre Abdullah'in Safa'daki evinin yaninda konakladı. Enis, Zi-Tuva'ya indi. Amr b. Zübeyr, insanlara namaz kildiriyordu. Kardesi Abdullah ta arkasında kiliyordu. Amr, kardesine su haberi gönderdi: "Halife Yezid'in yeminini yerine getir. Boynunda altin veya gümüş bir zincir olarak onun huzuruna git. İnsanların birbirini vurmalarına fırsat verme. Allah'tan kork. Sen haram bir beldedesin."

Abdullah ta kardesi Amr'a: "Seninle mescidin yaninda bulusalim." dedi. Abdullah b. Zübeyr, Abdullah b. Safvan b. Ümeyye'yeyi bir müfreze ile gönderdi. Bunlar Amr b. Enis el-Eslemî ile savastilar. Enis'i agir kir yenilgiye ugrattilar. Arkadaslari, Amr b. Zübeyr'in etrafından dagi-EP gittiler. Amr da Ibn Alkame'nin evine kaçti. Onu, kardesi Ubeyde b. Zübeyr himayesine aldi. Kardesi Abdullah b. Zübeyr, onu ayiplayip kinayarak: "Boynunda insanlari hukuku bulunan bir kimseyi mi himayene aliyorsun?" dedi. Sonra onun Medine'de dövdiğü adamlari yanina alarak -Münzir b. Zübeyr ile oğlu Haris- onu vurdu. Bu ikisi Amr'dan haklarini almak ve ona kisas tatbik etmek istemediler. Abdullah b. Zübeyr de kardesi Amr b. Zübeyr'i Arim'le birlikte hapse atti. Bu hapse Arim hapisanesi denildi. Baska bir rivayette anlatildigina göre Amr b. Zübeyr, kirbaç altında can verdi. Dogrusunu Allah bilir. [1]

Hüseyin B. Ali'nin Emirlik Talebi Ile Mekke'den Çikisi Ve Shid Edilisi

Önce onun biyografisinden, daha sonra da menkibe ve faziletlerinden bahsederek konuyu detayli olarak ele alacagim.

H. Hüseyin'in soy kütüğü şöyledir: Hüseyin b. Ah" b. Ebi Talib b. Abdülmuttalib b. Hasim Ebu Abdullah el Kurasi el- Hasimî. Kerbela'da sehit düsmüs olup Rasûlullah (s.a.v.)'m kizi Fatimatü'z-Zehra'dan dogan torunudur. Onun dünyadaki kokulu çiçegidir. H. Hüseyin, kardesi Hasan'dan sonra dogmustur. Hasan, hicretin üçüncü senesinde dogmustur. Bazilari dediler ki: "Hüseyin ile Hasan'm dogumlari arasında annelerinin sadece bir temizlik dönemi ve hamilelik dönemi vardır. Hüseyin, hicri dördüncü senenin saban ayinin besinci gecesinde dogmustur."

Katade dedi ki: Hüseyin, hicri altinci senenin besinci ayinin ortalarında dogmustur. Hicri altmışbirinci senenin muharrem ayinin asure giinü olan cuma gününde öldürülmüştür. Öldürülürken elli dört buçuk yasinda idi. Allah ondan razı olsun."

Rivayet olunduguna göre Hüseyin dogdugunda Peygamber (s.a.v.), onun damagina birseyler sürmüs, agzina tükürmüs, onun için hayir duada bulunmus ve ona Hüseyin adini takmistir. Oysa daha önce babasi Ali, ona Harb adim (baska bir rivayete göre Cafer adini) takmistir. Anlatildigina göre babasi ona dogumunun yedinci gününde isim vermis ve onun için akika kurbani kesmistir.

Rivayete göre H. Ali (r.a.) şöyle demistir: "Bas ile göğüs kısmi arasında Hasan, Rasûlullah (s.a.v.)'e çok benzerdi. Bundan asagi kisimlarda da Hüseyin, Rasûlullah'a çok benzerdi."

Zübeyr b. Bekkar, Muhammed b. Dahhak el-Hizamfnin şöyle dedigini rivayet etmistir: "Hasan'm yüzü Rasûlullah'm yüzüne benzerdi. Hüseyin'in

bedeni de Rasûlullah'm bedenine benzerdi."

Muhammed b. Sirin ile kizkardesi Hafsa, Enes'in söyle dedigini rivayet etmislerdir. Ben, Ibn Ziyad'in yanındaydim. Hüseyin'in basi getirildi. Elindeki bir degnegi Hüseyin'in burnuna degdirdi ve: "Bunun kadar güzel birini görmedim." dedi. Ben de kendisine dedim ki: "Bu, ehl-i °eyt arasinda Rasûlullah'a en çok benzeyen kimseydi."

Süfyan dedi ki: Ubeydullah b. Ziyad'a dedim ki:

- Hüseyin'i gördün mü?

- Evet, saçi ve sakali simsiyahti. Sadece çenesinin ön kısmındaki birkaç tel siyah degildi, bilemiyorum, bunlari kasitli olarak mi kina ile boyamisti, yoksa Rasûlullah'a benzemek için mi Öyle birakmisti. Belki de o tellerden baska agarmis tel yoktu." Ibn Cüreyc, Ömer b. Ata'nin söyle dedigini rivayet etmistir: "Hz. Ali'nin oğlu Hüseyin'in vücuduna, dövme yaptirdigini gördüm, o zaman o altmis yasındaydi, saçi ve sakali simsiyahti."

Simdi de iki zayıf yol ile rivayet edilen su hadise geelim: Fatima, Ölümle sonuçlanan hastalığında Rasûlullah (s.a.v.)'dan, ogullari Hasan ile Hüseyin için bir bagista bulunmasini istedi. Rasûlullah (s.a.v.) da söyle buyurdu: "Hasan'a heybet ve liderligimi veriyorum. Hüseyin'e de cesaret ve cömertligimi veriyorum." Ancak bu hadis sahih degildir. Muteber hadis kitablarmda buna rastlanmamistir. Hüseyin, Peygamber (s.a.v.)'m zamanında bes sene kadar yaşamistir. Kendisinden hadisler rivayet edilmistir. Müslim b. Haccac, onun Peygamber (s.a.v.)'i görmüs oldugunu söylemistir. Salih b. Ahmed b. Hanbel ise, babasi Imam Ah-med'in Hz. Hasan hakkında: "O güvenilir bir tabii idi." dedigini rivayet etmistir. Ancak bu garip bir rivayettir. Hele Hz. Hüseyin'in tabii oldugunu söylemek hayli gariptir.

Ileriki bölümlerde Rasûlullah (s.a.v.)'m Hasan ile Hüseyin'e kiymet göstermis oldugunu, onlara sevgi ve sefkatiniz izhar etmis oldugunu anlatacagiz. Kisaca anlatmak istedigimiz sudur ki Hüseyin, Rasûlullah (s.a.v.)'la ayni zamanda yaşamis, vefatina kadar onun yanında bulunup sahabesi olmustur. Rasûlullah (s.a.v.), vefat ederken ondan razi idi ama o küçük yastaydi. Sonra Ebu Bekir, halifelige geçtiginde Hüseyin'e ikramda bulunup saygi gösterdi. Ömer ile Osmanda ona ikramda bulunup saygi gösterdiler. Hz. Hüseyin, babasi ile beraber oldu. Ondan hadis rivayet etti. Bütün gazalarında, Cemel ve Sifnn savaşlarında onunla beraber oldu. Saygi gören, agir basli bir kimse idi. Sehid edilisine kadar babasına itaatkar oldu. Halifelik, Hz. Hasan'a intikal edip te o Muaviye ile barismak istediginde bundan çok rahatsız oldu. Bu is onun agrina gitti. Kardesi Hasan'm bu konudaki görüşünü tasvib etmedi. Aksine onu Samlilarla savasmaya kiskirtti. Kardesi Hasan, ona söyle dedi: "Vallahi seni bir eve hapsetmek,

kapiyi üzerine kilitlemek istedim ki, Samlilarla su isi bitirdikten sonra seni serbest birakayim."

Hüseyin, kardesinin bu görüste oldugunu anlayinca sustu ve teslim oldu.

Halifelik yalnız basına Muaviye'nin eline geçtiginde Hüseyin, kardesi Hasan'la birlikte Muaviye'nin yanına giderdi. Muaviye, onlara fazlasiyla ikramda bulunur ve: "Hosgeldiniz, safa geldiniz." derdi. Onlara bolca bagista bulunurdu. Bir gün onlara 200.000 dirhem vermisti. Verirken de: "Alin, iste ben Hind'in ogluyum. Allah'a yemin ederim ki, benden önce hiç kimse size bu kadar para vermedigi gibi benden sonra da hiç kimse vermeyecektir." dedi. Hz. Hüseyin de su karsiligi verdi: "Allah'a yemin ederim ki, sen de simdiye kadar bizden daha faziletli kimseye bagista bulunmadigin gibi bundan sonra da bizden daha faziletli kimseye bagista bulunamayacaksın."

Hz. Hasan vefat edince Hz. Hüseyin, her sene Muaviye'nin yanına gelir, Muaviye ona bagista bulunur ve ikram ederdi. Hicretin ellibirinci senesinde Muaviye'nin oğlu Yezid'in Kostantiniyye'ye tertiplediği gazada askerler arasında Hz. Hüseyin de bulundu. Muaviye'nin sağlığında Yezid'in veliahtlığı için bey'at alındığında Hüseyin ona bey'ata yanaşmayanlardandı. Bu hususta Abdullah b. Zübeyr, Abdurrahman b. Ebu Bekir, Abdullah b. Ömer ve Abdullah b. Abbas'la birlikte hareket etti. Sonra Abdurrahman b. Ebu Bekir, bu görüşte iken vefat etti. Hicretin altmışinci senesinde Muaviye vefat edip Yezid'e halifelik için bey'at edildiğinde Abdullah b. Ömer ile Abdullah b. Abbas bey'at ettiler, ancak Hüseyin ile Abdullah b. Zübeyr muhalefete devam ettiler. Medine'den kaçıp Mekke'ye gittiler ve orada ikamet ettiler. İnsanlar gelip Hüseyin'in etrafında toplandılar. Onun meclisine devam ettiler. Sözlerini dinlediler.

Muaviye'nin vefat ettiğini ve Yezid'in halifelige geçtiğini duyduklarında insanlar onun etrafında yer aldılar. Abdullah b. Zübeyr'e gelince o, Ka'be yanındaki musallasına devam etti. Bu arada diğer insanlarla birlikte Hüseyin'in yanına gelmeye başladı. Hz. Hüseyin, hayatta iken içindeki duyguları dışı vurmaya ve hareket etmeye imkan bulamadı. Çünkü insanların Hz. Hüseyin'e daha fazla saygı gösterdiklerini ve kendisinden öncelikli olduğunu kabul ettiklerini biliyordu. Yalnız su var ki müfrezeler onun için Mekke'ye gönderiliyordu. Ama Cenâb-i Allah -önce anlattığımız gibi- o müfrezelere karşı Abdullah b. Zübeyr'i muzafer kildi. Mekke'ye gelen birlikler mağlup olarak geri çekildiler. Abdullah b. Zübeyr de kendisini mahvetmek isteyen Yezidilere karşı kuvvetlendi. Kardesi Anir b. Zübeyr'i vurup hapse attı. Ona misillimede bulundu ve onu tekdi etti. O esnada Abdullah b. Zübeyr İn Hicaz'da nâmi yüceldi, ünü yayıldı. Bütün bunlara rağmen insanlar nezdinde itibari Hüseyin'in ki kadar olamadı. Sani çok fazla

bir şekilde yükselmedi, aksine insanlar Hüseyin'e meylediyorlardı. Çünkü o büyük liderdi. Rasûlullah (s.a.v.)'in kızı Fatima'nın oğluydu. Yeryüzünde ona denk ve ona müsavî olacak kimse yoktu, ama Yezidî devleti, olanca gücüyle ona düşmanlık ediyordu.

^Muaviye'nin öldüğünü, yerine Yezid'in geçtiğini ve Hüseyin'in Ye-zid'e bey'at etmekten kaçarak Mekke'ye gittığını duydukları zaman fakılardan Hz. Hüseyin'e çok sayıda mektup geldi. Onu Irak'a davet ediyorlardı. Ona ilk olarak gelenler, Abdullah b. Seb el-Hemedanî ile Abdullah b. Val idi. Bunlar beraberlerinde bir mektup da getirdiler. Mektupta Muaviye'nin ölümü sebebiyle onu tebrik ediyor ve onu selamlıyorlardı. Bu senenin, yani hicri altmışinci senenin ramazanın yirmisinde Hz. Hüseyin'e geldiler. Iraklılar, bunlardan sonra Kays b. Mesher es-Sudaî, Abdurrahman b. Abdullah b. Kevva el-Erhabî ve Ammare b. Abdullah es-Selulî gibi adamları da gönderdiler. Bunlarla beraber 150 kadar mektupda Hz. Hüseyin'e gönderdiler. Daha sonra da Hani b. Hani es-Sübeyî, Sait b. Abdullah el-Hanefiyî de gönderdiler. Bunlarla beraber gönderdikleri mektupta Hz. Hüseyin'in çabucak Irak'a gelmesini istiyorlardı. Sis b. Rib'i, Haccar b. Ebcar, Yezid b. Haris b. Ruveym, Amr b. Haccac ez-Zebidî ve Muhammed b. Amr b. Yahya et-Temimî'de Hz. Hüseyin'e su mealda bir mektup gönderdiler:

"Simdi bahçeler yesermiş, meyveler olgunlaşmış ve ölçekler ağızla-' rına kadar dolmuştur. İstersen senin için hazırlanmış olan ordunun ba-> sma geçmeye gel. Sana selam olsun." Heyetler ve elçilerin hepsi mektuplarıyla birlikte gelip Hz. Hüseyin'in yanında toplandılar. Onu Yezid b. Muaviye'nin yerine kendisine bey'at etmelerini kabul etmesi için tesvik ediyor ve öne sürüyorlardı. Mektuplarında Muaviye'nin ölümüne sevindiklerini yazıp ona sövüyor ve devletin aleyhinde konuşuyorlardı. Simdiye kadar kimseye bey'at etmediklerini, başlarına geçmesi için kendisinin Irak'a gelisini beklediklerini anlatıyorlardı. O esnada Hz. Hüseyin, amcası oğlu Müslim b. Ukayl b. Ebi Talib'i, -durumu araştırıp belirlemesi için- Irak'a gönderdi. Durumun anlatılanlar gibi sağlam ve muhkem olduğunu tesbit ederse, çocuk ve yakınlarıyla yola çıkıp Irak'a gelmesi için kendisine haber göndermesini emretti ki gidip Kûfe'de düşmanlarıyla savassın, onları mağlup etsin. Hz. Hüseyin, am-casıoğlu Müslim'i Irak'a gönderirken onunla birlikte bir de mektup gönderdi. Müslim, Mekke'den çıkıp yola koyulduktan sonra Medine'ye ugradı. Oradan da iki kılavuz aldı, bunlar onu metruk yollardan geçirdiler. Bu kılavuzlardan biri, Batn-i Habit denen yerdeki bogaza geldiklerinde siddetli susuzluktan öldü. Yolu sasırdılar. Müslim b. Ukayl, bunu uğursuzluk saydı. Orada beklemeye başladı. İkinci kılavuzda ölünce durumu bir mektupla Hz. Hüseyin'e bildirdi. Onun fikrini sordu. Hz. Hüseyin de Irak'a gitmesini kesin bir ifadeyle emretti. Gidip Kûfelilerle

görüşmesini ve durumlarını öğrenmesini buyurdu.

Müslim b. Ukayl, Kûfe'ye girdiğinde Müslim b. Avsece el-Esedî'nin yanına konuk oldu. Baska bir rivayette anlatıldığına göre Muhtar b. Ebi Ubeyd es-Sakafî'nin evine konuk olmuştur. Doğrusunu Allah bilir. Kûfeliler, Müslim'in gelisini duyunca bir birlerine, bu haberi yaydılar, gelip Hz. Hüseyin adına ona bey'at ettiler. Irak'a geldiği takdirde ona canlarıyla, mallarıyla yardım edeceklerine dair yemin ettiler. Böylece Hz. Hüseyin adına Müslim'e bey'at edenlerin sayısı 12.000 kişiyi buldu.

Bu sayı gittikçe fazlalasti. Nihayet 18.000'e vardı. Müslim de Irak'a gelmesi için Hz. Hüseyin'e bir mektup gönderdi. Mektubunda onun için bey'atm yapıldığını ve işlerin düzene girdiğini anlattı. Mektubu alan Hz. Hüseyin, Kûfe'ye gitmek üzere Mekke'den ayrıldı. Nitekim bunu ileride de anlatacağız.

Hz. Hüseyin taraftarlarının Kufe'de çoaldığına dair haber, Kûfe valisi Numan b. Besir'e bir adam tarafından iletili ama o bu haberle ilgilenmedi. Bu durumu önemsemedi. Fakat insanlara bir konuşma yaparak onları ayrılıktan ve fitneden menetti. Birbirlerine isinmalarını ve sünnete sarılmalarını tavsiye etti ve: "Benimle savasmayanla savasmayacağım, bana saldırmayana saldırmayacağım, sizi zanla itham etmeyeceğim, kendisinden başka ilah bulunmayan Allah'a yemin ederim ki eğer imaminizden ayrılır, onunla yaptığınız be'ati bozarsanız kilicimin kabzası elimde bulunduğuşüreçe sizinle savasırım." dedi. Abdullah b. Müslim b. Sube el-Hadremî adındaki bir adam kalkip ona şöyle dedi: "Bu yönetim işi ancak zor kullanılarak yürütülebilir. Ey vah, senin tuttuğun yol güçsüzlerin yoludur." Adamin bu itirazına karşı vali Numan şöyle cevap verdi:

"Allah'a itaat hususunda güçsüz kimselerden olmak, benim için Allah'a isyan hususunda güçlü kimselerden olmaktan daha hostur." Böyle dedikten sonra minberden indi. Fakat ona itiraz eden adam durumu bir mektupla Yezid'e bildirdi. Ammare b. Ukbe ile Amr b. Sa'd b. Ebi Vak-kas ta birer mektup yazarak durumu Yezid'e bildirdiler. Yezid, bu durumdan haberdar olunca Numan'ı Kûfe valiliğinden azletti. Kûfe vilayetini Basra valisi Ubeydullah b. Ziyad'm uhdesine verdi. Bunu da azatlısı Sercu'nun tavsiyesi üzerine yaptı. Yezid, bazı işlerde ona fikir sorardı. Sercun ona dedi ki:

- Eger hayatta olsaydı Muaviye'nin bu konudaki tavsiyesini kabul eder miydin?

- Evet.

- Öyleyse su tavsiyemi kabul et.Kûfe'yi Ubeydullah b. Ziyad'dan daha iyi yönetecek bir vali yoktur.

Sercun'un bu tavsiyesi üzerine Yezid, Ubeydullah b. Ziyad'ı Kûfe valiliğine

tayin etti, ancak ona kizgindi. Daha Önce onu Basra valiligidinden azletmek isterken bu defa onu hem Basra hem Küfe valiligine tayin etti. öü da Allah'in onun hakkında ve baskalari hakkındaki iradesinin bir eseri idi.

Sonra Yezid, bu durumu bir mektupla Ubeydullah b. Ziyad'a yazdi. Söyle ki:

"Küfeye geldiginde Müslim b. Ukayl'i ara, eger ele geçirebilirsen otlu öldür, ya da sürgüne gönder."

Yezid bu mektubu Müslim b. Amr el-Bahilî ile Ubeydullah'a gönderdi, o da Basra'dan kalkip Küfeye gitti. Sehre girerken yüzüne siyah bir sarigini sardi, kendini taninmaz hale getirdi. Küfe'deki insan gruplarinin Önünden geçerken mutlaka onlara "selamün aleyküm" diyor, onlar da kendisini Rasûlullah'm torunu Hüseyin sararak "ve aleykümüsse-lam hosgeldin." diye karsilik veriyorlardi. Hz. Hüseyin'in gelisini beklemekte olan insanlar, onun etrafinda toplandilar. Kendisi, onyedî süvari ile Küfe'ye girmisti. Yezid'in taraftarlarindan Müslim, b. Amir, toplanan kalabaliga: "Yol verin geri çekilin bu, vali Ubeydullah b. Ziyad'dir." deyince Kufeliler, gelenin Hz. Hüseyin degilde vali Ubeydullah oldugunu anladilar ve üzerlerine siddetli bir hü zün ve keder çöktü. Ubeydullah, Küfe'deki durumu tahkik ettirdi, kendisi valilik konagina yerlesti. Idareye hakim olduktan sonra Ebu Ruhm adindaki bir adamini Müslim b. Ukayl'in yanma gönderdi, ona ayrica 3000 dirhem para verdi. Ebu Ruhm'-a Humus taraflarindan Hz. Hüseyin'e bey'at maksadiyla geldigi süsünü kendine vermesini emretti. Ebu Ruhm da Müslim b. Ukayl'in bulundu gu yeri arastirdi ve buldu. Müslim b. Ukayl, Hani b. Urve'nin evinde kaliyordu, içeri girdi. Müslim'e bey'at etti, günlerce yaninda kaldi, durumunu iyiden iyiye öğrendi. Getirdigi 3000 dirhemi de Müslim'in emri üzerine Ebu Sümame el-Amirî'ye verdi. Ebu Sümame, getirilen paralari Müslim b. Ukayl adina teslim aliyor, bu paralarla silah satin aliyordu. Ebu Sümame Arap kahramanlarindandi. Ebu Ruhm oradan ayrilip Ubeydulâh'm konagina döndü, durumu ona anlatti.

Müslim b. Ukayl, Hani b. Urve'nin evinden ayrilip Hani b, Humeyd b. Urve el-Muradf nin evine geçti. Sonrada Serik b. Aver'in evine geçti. Bunlar, Küfe'nin önde gelen sahsiyetlerin dendiler. Hani b. Urve, Ubeydullah b. Ziyad'm kendisim ziyarete gelecegi haberini aldi, bu durumu Hani b. Humeyd'e bildirdi ve söyle haber gönderdi: "Müslim b. UkayPi evime gönder. Ubeydullah b. Ziyad ziyaretime gelecek, evime gelir gelmez Müslim onu öldürsün." Bu haberi Serik ile göndermisti. Serik, Müslim'e su tenbihati yapti: "Sen Hani b. Urve'nin evinde pusuya yat, bir yere saklan. Ubeydullah oturduktan sonra ben su isteyecegim. Bu, benim sana isaretim olacaktir. Su istedigim zaman ortaya çık ve Ubey-dullah'i öldür."

Ubeydullah, Hani b. Urve'nin evine gelip de minderin üzerine oturduğunda

Hani de onun yanında oturdu, hizmet için Mehran adındaki bir kölesi orda duruyordu. Bir süre konusup sohbet ettiler, sonra Serik: "Bana biraz su verin." dedi. Bu, Serik'in Müslim'e, ortaya çıkıp Ubeydullah'i öldürmesi için verdiği bir isaretti. Ancak Müslim, Ubeydullah'i öldürmekten çekindi. Bir cariyeye su testisini alıp getirdi. Müslim'in pusuda yattığını görünce utandı ve geri döndü. Cariye üç kez su getirdi. Her üçünde de geri götürdü. Sonra Serik şöyle dedi: "Canımı kaybetme pahasına da olsa bana biraz su içirin. Siz suyu benden esirgiliyor musunuz?" O zaman Ubeydullah'ın kölesi Mehran, bir suikast tertibi bulunduğunu anladı, efendisi Ubeydullah'a isaret etti, hemen kalkıp gittiler, Serik te Ubeydullah'a: "Ey vali, sana biraz tavsiyede bulunmak istiyorum " dedi ancak Ubeydullah: "Daha sonra yine geleceğim." dedi ve kölesi ile birlikte çıkıp gitti. Kölesi onu bineğine bindirip yola koydu ve çığır "Bunlar seni öldürmek istediler." deyince Ubeydullah şöyle dedi: "Sen ne diyorsun! Ben onlara merhametle muamele ediyorum, onlar ne diye beni öldürmek istesinler?"

Serik de Müslim'e: "Ubeydullah'i niçin öldürmedin?" diye sorunca Müslim su cevabı verdi: "Rasûlullah (s.a.v.)'ın su hadisini duydum: "İman hainliğinin zıddıdır. Mü'min kimse haince öldürülmez."

Ben de Ubeydullah'i senin evinde öldürmek istemedim." Serik dedi ki- Eger onu öldürseydin, onun yerinde hükümet konagında sen oturacaktın ve Basra vilayetinin yönetimi de sana bağlanacaktı. Eger onu öldürseydin, bir zalim ve günahkar kimseyi öldürmüş olacaktın."

Bu hadiseden üç gün sonra Serik vefat etti.

Ubeydullah b. Ziyad, vilayet konasının kapısına yüzü peçeli olarak geldiğinde Numan b. Besir, onun Hüseyin olduğunu zannetti. Konanın kapısını kilitletti ve: "Emaneti sana teslim edecek değilim." dedi. Ubeydullah da ona: "Açamaz olasıca kapıyı aç." dedi. O da gelenin Hz. Hüseyin olduğunu zannettiği için kapıyı açtı, ancak gelenin Ubeydullah olduğunu anladığında eli ayağı titredi. Ubeydullah, hükümet konasına girdi ve su duyurunun yapılmasını emretti: "İnsanlar namaz için camiye gelip toplansınlar." İnsanlar bu duyuru üzerine gelip camide toplandılar. Ubeydullah, minbere çıkıp Allah'a hamd ü senada bulunduktan sonra şöyle dedi:

"Mü'minlerin emiri, beni sizin yönetiminizin basına geçirdi. Sinirinizi ve ganimetinizi korumakla görevlendirdi. Haksızlığa uğrayanınıza adaletle yardım etmemi, yoksul kalanınıza mal vermemi, emirleri dinleyip itaat edeninize iyilikte bulunmamı, isyan eden ve karşı gelenlere karşı şiddetle muamelede bulunmamı emretti. Ben de onun emirlerimi size tatbik edecek ve buyrugunu uygulayacağım." Böyle dedikten sonra minberden indi. Halkın önde gelenlerine ve temsilcilerine yanlarındaki yalana, ihtüafçı, asi

kimselerin adlarini bildirmelerini emretti. Bu emri yerine getirmeyen önder ve temsilcilerin asilacagini, ya da sürgüne gönderileceğini bildirdi. Ayrıca divandan alacağı maaşın da kesileceğini söyledi. Hani de önde gelen büyük emirlerdendi. Gelisinden beri Ubeydullah'ın yanına gelmemiş, onu selamlamamıştı. Hastalandığını iddia ediyordu. Ubeydullah, onu hatırladı ve şöyle dedi: "Hani'nin nesi var, niçin diğer emirlerle birlikte buraya gelmedi?" "Ey vali, o hastadır." dediler. Ubeydullah: "Duyduğuma göre o evinin kapısı önünde oturuyor-^ Artık iyileşmiş." dedi.

Bazılarının anlattıklarına göre Ubeydullah, onu -evinde Müslim b. Ukayl bulunduğu halde- Serik b. Aver'den önce ziyaret etmiştir. Ubeydullah'ı öldürmek istemişlerdi, ancak- evinde olduğundan ötürü- Hani onlara bu imkanı vermemişti. Emirler, Hani b. Urve'nin yanına gelmişler, zorlayarak onu Ubeydullah b. Ziyad'ın yanına götürmüşlerdi. Ubeydullah da Kadi Sureyh'e dönüp şu siiri okumustu:

"Ben onun yaşamasını istiyorken o benim ölümümü istiyor, Senin yardımcın, dostların olan Murad kabilesindendir."

Yani bu kabilenin dostluğuna güven olmaz.

Hani, Ubeydullah'a selam verdiğinde Ubeydullah ona: "Ey Hani, Müslim b. Ukayl nerede?" diye sordu. O da: "Bilmiyorum." diye cevap verdi. O esnada Ubeydullah'ın, Temim kabilesinden olan azatlı kölesi ayaga kalktı. Bu köle daha önce güya Humus'tan be/at için geldiğini iddia ederek Müslim b. Hani'nin yanına giden ve onun emri ile Ebu Süma-me'ye 3000 dirhem para veren kişiydi. Ubeydullah, bu köleyi göstererek Hani'ye sordu: "Sunu tanıyor musun?" Hani, köleyi görünce cevap veremez oldu, sasırdı ve şöyle dedi: "Evet, Allah emri İslah etsin. Vallahi bu adamı ben evime davet etmedim, kendisi geldi, zorla içeri girdi, ben de geri çeviremedim." Ubeydullah: "Müslim b. Ukayl'i bana getir." dediyse de Hani: "Vallahi o, ayakta olsa bile ayakta kaldırıp onu ortaya çıkarmam." diye cevap verdi. Ubeydullah, Hani'yi yanına yaklaştırmaları için adamlarına emir verdi. Hani'yi onun önüne getirdiler, o da yüzüne bir mızrakla vurdu, kasını yarı, burnunu kırı. Hani de orda duran bir muhafızın kılıcına elini uzattı, ancak eline vurarak buna engel oldular. Ubeydullah ona: "Allah, senin kanını bana helal etti. Çünkü sen Harûrîsin." dedi. Daha sonra emir verdi, onu hükümet konasının bitişindeki yere hapsettiler. Hani'nin akrabaları olan Beni Mezhiç kabileesindeki adamlar, Amir b. Haccac'la birlikte hükümet konasına geldiler. Onun öldürüldüğünü zannederek kapıda durdular. Ubeydullah, onların bağırıp çağırmalarını duyunca yanında bulunan Kadi Sureyh'e, disariya çıkıp onlara şöyle demesini emretti: "Emir, adaminizi sadece Müslim b. Ukayl hakkında sorguya çekmek için yanında alıkoymuştur."

Kadi Sureyh, disari ikip Hani'nin akrabalarına söyle dedi: "Adaminiz hayattadir, sultaniniz onu dvmstr, ama ldrmemistir. Buradan çekip gidin, aksi takdirde hem caninizdan olursunuz, hem de Hani lr." Bunu duyan Beni Mezhiç kabilelerinin adamlari oradan ayrilip evlerine döndüler.

Müslim b. Ukayl, bu haberi duyunca binegine bindi ve parolasi olan: "Ey Mansur ldr!" seklinde seslendi. Kufelerden 4000 kisi onun etrada toplandilar. Beraberinde Muhtar b. Ebi Ubeyd de vardi. Yaninda

1 bir sancagi vardi. Abdullah b. Nevfel b. Haris'in elinde de kirmizi ki' bir sancak vardi. Müslim b. Ukayl, etrafinda toplanan adamlar sol cenah seklinde mevzilendirdi. Kendisi de bu askeri birligin yerlesti. Ubeydullah'm yanma gitti. Ubeydullah, Hani ile il- T larak insanlarla konusuyor, onlari ihtilaftan sakindiriyordu. Bu if * smasi esnasinda minberinin alt tarafinda halkin önde gelen esrafi

mirleri vardi. O minber üzerinde konusmakta iken gözcüler gelip:

T slim b. Ukayl geldi." dediler. Ubeydullah, oradan hemen ayrildi, be-

berindekilerle birlikte hükümet konagina girdi. Kapiyi üzerlerine ki-Ttlediler Müslim b. Ukayl, hükümet konaginın kapisina vardiginda askerleri ile birlikte orada durdu. Ubeydullah'm komutanlari kskn balkonundan disariya baktilar ve Müslim b. Ukayl'in yaninda bulunan kendi kabilelerine mensup adamlara Müslim'in etrafından dagilmalari 'cin isaret ettiler, onlari korkutup tehdit ettiler. Ubeydullah da yaninda bulunan bazi komutanlari konaktan disari ikardi. Bineklerine binerek Kfe halkini Müslim b. Ukayl'in etrafından dagitmakla görevlendirdi. Onlar da bu görevi yerine getirdiler. Bunların sakindirmasi neticesinde öyle bir manzara ile karsilasildi ki, kadin, ogluna veya kardesine gelip: "Haydi eve dn, halk seni burada bulunmaktan men ediyor" diyordu. Erkek de gelip ogluna veya kardesine: "Dn Sam askerleriyle beraberdin, bugün buraya geldin. Müslim'in yaninda yer aldin. Simdi Samlilara karsi ne yapacaksın, söyle bakalim." diyordu. Böylece insanlar, Müslim b. Ukayl'i yalniz biraktilar. Geri çekildiler, onunla olan baglarım kopardilar. Öyle ki Müslim'in yamnda sadece 500 kisi kaldi. Daha da azaldi, geriye 300 kisi kaldi. Daha da azaldi, geriye otuz kisi kaldi. Müslim b. Ukayl, bunlarla birlikte aksam namazım kildi. Kinde kapisina yöneldi, oradan da ancak on kisiyle disari ikti. Bunlar da onu birakip geri döndüler. Müslim, yalniz basina kaldi. Yol gösterecek bir kilavuzu, arkadaşlık edecek bir dostu veya onu evinde barindiracak bir adami yoktu. Yalniz basina gitti. Karanliklara karisti, yolda nereye gidecegini bilemez halde mütereddit bir sekilde yürüyordu. Bir kapiya geldi, kapi önünde durup bineginden indi. Kapiya vurdu. Bir kadin disari ikti. Kadının adi Tava idi. Es'as b. Kays'm cariyesi idi. Ona bir ocuk dogurmustu. Daha önce de Bilal b. Üseyd'in yaninda iken bir erkek ocuk dogurmustu. Oglu diger

insanlarla birlikte ıkmıstı. Anası kapıda durmuş,  nün gelmesini bekliyordu. Müslim b. Ukayl, bu kadına: "Bana biraz su ver." dedi. Kadın da ona su verdi. Sonra içeri girdi. Tekrar ıktığında Müslim kapıda duruyordu. Ona: "Su imedin mi?" diye sorunca Müslim: "içtim." dedi. Bu defa kadın söyle karsilik verdi: "Haydi evine d n. Allah

aa afiyet versin. Kapımda beklemen uygun olmaz. Ben sana bunu re-görmüyorum ve bu senin için iyi de olmaz." Kadının böyle karsilik vermesi  zerine Müslim b. Ukayl ayaga kalktı ve söyle dedi:

- Ey Allah'in cariyesi! Bu şehirde benim ne evim ne de asiretim var İleride karsiligini sana vermem kaydiyla bugün bana iyilikte bulunmaz misin?

- Ey Allah'in kulu, nedir istedigini?

- Ben Müslim b. Ukayl'im. Su millet beni yalanladı ve beni aldatti.

- Sen Müslim misin?

- Evet.

- Öyle ise içeri gir.

Kadın onu içeri aldı, oturma odasından baska bir odaya yerlestirdi. Yatak serdi, aksam yemegi ikram etti, ancak o yemek yemedi. Çok geçmeden kadının oğlu geldi. Anasının, Müslim'in bulunduğu odaya sik sik girip çıktığını gördü, durumun ne olduğunu sordu. Annesi de: "Ey ogulcugum, bırak bu soru sormayı" deyince oğlu ısrar etti ancak annesi kimselere birsey söylememesi için ondan söz aldıktan sonra ona Müslim'in durumunu haber verdi.

Müslim de sabaha dek konuşmadı. Suskun vaziyette yatagında kaldı. Ubeydullah b. Ziyad'a gelince o da hükümet konagından indi. Beraberindeki emir ve esrafla birlikte yatsı namazının vakti geçmiş olduğu halde mescide gitti. Orada yanındakilere yatsı namazım kildirdi. Konusma yaptı. Müslim b. Ukayl'i yakalamalarını emretti. Onları bu ise tesvik etti, her kimin evinde yakalanırsa Müslim'i barındıran adamin kanının mubah olduğunu, onu getiren kimseye de mükafat olarak Müslim'in diyetinin verileceğini söyledi. Muhafızlardan ve güvenlik kuvvetlerinden onu yakalamalarını istedi. Onları bu ise tesvik etti. Görevi savsaklamaları halinde onları ağır cezalarla tehdit etti.

Sabahleyin o ihtiyar kadının oğlu hemen kalkıp Abdurrahman b. Muhammed b. Es'as'in yanına gitti. Müslim'in evlerinde saklı olduğunu bildirdi, Abdurrahman da gidip bu haberi Ubeydullah b. Ziyad'm yanında bulunan babası Muhammed b. Es'as'a gizlice bildirdi. Ubeydullah: "Ey Muhammed, oğlunun sana gizlice verdiği haber nedir?" diye sorunca Muhammed durumu ona anlattı. O da elindeki kirbacın ucuyla Muhammed

b. Es'as'a vurarak: "Haydi kalk ve Müslim'i hemen şimdi bana getir." diye emir verdi. Ubeydullah b. Ziyad, güvenlik kuvvetlerinin komutanı Ömer b. Hiris el -Mahzumf yi bu işle görevlendirdi. Yanına Abdurrahman ile Muhammed b.Es'as'ı katti. Ayrıca emrine yetmiş seksen süvariye de verdi. Müslim, aniden içinde bulunduğu evin çevresinin Ubeydullah'm adamları tarafından kusatıldığını gördü. Ubeydullah'm adamları içeri girdiler. Müslim, kılıcını eline alıp onları üç kez evden dışarı çıkardı. Üst ve alt dudakları yaralandı, sonra Ubeydullah'm adamları onu taslamaya ve ateşe tutuşturdukları ağaç parçalarını içinde bulunduğu eve atmaya başladılar. Müslim, zor durumdaydı. Kılıcını eline alıp dışarı çıktı, onlarla savaşılmaya başladı. Abdurrahman, ona eman verdi, himayesine aldı. Bir katir getirerek onu katıra bindirdiler. Kılıcını elinden aldılar. Artık Müslim, savunmasız durumdaydı. Bu duruma telince ağlamaya başladı ve öldürüleceğini anladı. Hayatından ümidini kesip' "Dogrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz." dedi. Çevresinde bulunanlardan biri de ona şöyle dedi:

- Senin istediğin şeyleri isteyen birinin bu duruma düşmesi halinde ağlamaması gerekir.

- Vallahi ben kendi canımın korkusundan dolayı ağlamıyorum.

Aksine ben Hüseyin'e ve onun aile efradına ağlıyorum, o buraya sizin yanınıza gelmek üzere dün ya da bugün Mekke'den yola çıkmıştır.

Böyle dedikten sonra Müslim, Muhammed b. Es'as'a dönüp şöyle dedi:

- Eger yapabiliyorsan benim adima Hüseyin'e haber gönderde geri dönsün, buraya gelmesin.

Muhammed b. Es'as da Hüseyin'e haber göndererek Kûfe'ye gelmeden geri dönmelerini söyledi. Ancak gönderdiği elçi, bu haberi doğru iletmedi ve: "İlahin takdiri mutlaka yerine gelecektir." dedi.

Anlatıldığına göre Müslim b. Ukayl, hükümet konasının kapısına geldiğinde orada tanıdığı ve onların da kendisini tanıdığı bazı sahabe çocuklarından olan emirlerle karşılaştı. Bunlar, Ubeydullah b. Ziyad'm makamına girip izni verilmesi için kapıda bekliyorlardı. Müslim'in de yüzü kanlar içinde olup ağır yaralıydı. Son derece susamıştı, orada bir testi soguk su gördü. İçmek için elini uzatmak isteyince orada bulunanlardan biri: "Vallahi sen Cehennem'in simsıcak suyunu içmedikçe bundan içemezsin." dedi. Müslim de ona su karşılığı verdi: "Yazıklar olsun sana ey Nahüe'nin oğlu! Aslında Cehennem'in simsıcak suyunu içmeye ve Cehennem atesinde ebedi kalmaya sen daha layıksın." Böyle dedikten sonra yorgun, bitkin ve sussuz olduğundan oturup sırtım duvara dayadı.

Ummare b. Ukbe b. Ebi Muayt, azatlisini evine gönderdi, azatli gidip mendil ve bir bardakla birlikte testiyi getirdi. Testiden bardağa su doldurup

Müslim'e verdi. Müslim içti, ancak agzından çok miktarda kan aktığından o suyu rahatlıkla içemedi çünkü, agzından akan kanlar suyun üzerine doluyordu. İki veya üç kez bunu tekrarladi, ancak suyun <mbır miktanni içti, kalan su disleriyle birlikte döküldü ve o şöyle dedi: Benim için taksim ettiği rizikten bir içimlik su bırakmış olan Allah'a «amd olsun." Suyu içtikten sonra Ubeydullah b. Ziyad'm huzuruna götürüldü. Huzurda durduğunda Ubeydullah'a selam vermedi. Muhanz: Emire selam vermeyecek misin?" deyince Müslim su karsılığı verdi:

- Hayir! Eger beni öldürmek istiyorsa benim ona selam vermeye ihtiyacim yok, eger beni öldürmek istemiyorsa ona çok selam vereceğim.

Ubeydullah b. Ziyad da ona dönüp şöyle dedi:

- Ey İbn Akil! Sen buraya geldiginde insanlar birlik ve beraberlik içindeydiler, sen onlari birbirlerine düşürdün. Bölüp parçaladin. Birbirlerini öldürmeye kast ettirdin.

- Hayir, ben bunun için buraya gelmiş degilim. Aksine Misirlililerin iddiasına göre senin baban bunların seçkinlerini öldürmüş, kanlarını akıtmış ve kisralarla kayserler gibi bunlara muamele etmiştir. Biz burada adaletle emretmek ve kitabın hükmüne insanlari davet etmek için geldik.

- Ey fasik, sen kim bu isleri yapmak kim? Medine'de iken sen içki içiyordun, bunlari daha önce niye yapmadın?

- Ben mi içki içiyormusum? Allah'a yemin ederim ki, Allah da senin doğru söylemediğini ve bilgisizce konustugunu ve bu ithamlara benden çok senin müstahak oldugunu biliyor. Ben, senin anlattığın gibi biri degilim. Benden çok sen Müslümanların kanini yaladin. Allah'in haram kildigi canlari aldın. Kisasa kisas olmaksizin haksiz yere insanlari canlarından ettin. Öfke ve zanna dayanarak insanlari öldürdün. Bunu yaparken de hiçbirsey yapmiyormus, sanki oyun oynayip egleniyormus gibi bir tutum içindeydin.

- Ey fasik, senin nefsin sana, Allah'in ulasmana engel kildigi bir hedefe ulasma kuruntusunu veriyor, elde etmek istedigini seye layik olani görmemissin.

- Elde etmek istedigim seye layik olan kimdir ey Ziyad'm oğlu?

- Mü'minlerin emiri Yezid'dir.

- Her halükarda Allah'a hamd olsun, bizimle sizin aranızda verdigi hükmünden dolayı Allah'tan hosnutuz.

- Öyle sanıyorum ki bu yönetim isinde bir hakkınızın ve payınızın bulunduğuna inanıyorsunuz.

- Hayir, Allah'a yemin ederim ki bu zan degildir. Kesin bir inançtır.

- Islâm tarihinde hiç kimsenin öldürölmedigi bir ölümle seni öldür-mezsem Allah benim canımı alsın.

- Evet, dogrusu sen Islâm'da olmayan birseyi yapabilecek bir kimsesin. Kendi yazarlariyzdan ve cahillerinizden öğrendiginiz kötü bir yaşam tarzım, çirkin bir iskenceyi ve fena bir öldürüs seklini elbetteki tatbik edeceğini biliyorum.

Müslim'in böyle demesi üzerine Ubeydullah b. Ziyad, ona, Hz. Hüseyin'e ve Hz. Ali'ye sövmeye başladı. Müslim de susmuş, ona cevap vermiyordu. Bundan sonra Ubeydullah b. Ziyad, Müslim b. Akil'e söyle dedi:

- Ben seni öldürecekim.

- Böyle mi?

- Evet.

- Birakta yakınlarımđan birine bir vasiyette bulunayım.

- Yap bakalım vasiyetini.

Müslim, etrafında bulunan adamlara bakti, aralarında Ömer b. Sa'd b. Ebi Vakkas vardı. Ona söyle dedi:

- Ey Ömer! Seninle aramızda akrabalık vardır. Sana bir isim düstü Kalk benimle su konagin kösesine kadar gel ki sirrimi orada sana söyliyeyim."

Ömer, kalkmak istemedi. Ama İbn Ziyad, izin verdikten sonra kalktı ve Müslim'le birlikte konagin kösesine kadar yürüdü. Müslim, ona söyle dedi:

"Benim Küfe'de 700 dirhem borcum var. Borcumu öde ve beni öldürmelerinden sonra da cesedimi İbn Ziyad'dan sana bağışlamasını iste, cesedimi al ve defnet. Hüseyin'e de benim adima haber gönder ki, ben daha Önce insanların onunla birlikte olduğunu yazmıştım. Ancak şimdi buraya gelmesini uygun görmüyorum."

Ömer kalktı ve Müslim'in söylediklerini İbn Ziyad'a arzetti. İbn Ziyad da bunu normal karşıladı ve söyle dedi:

"Eğer Hüseyin üzerimize gelmezse, biz ona saldırmayız, ama bizimle savaşmak isterse biz ondan geri durmayız." Böyle dedikten sonra İbn Ziyad emir verdi. Müslim b. Ukayl'i köşkün en üst noktasına çıkarttı. O esnada Müslim, tekbir ve tehlil getiriyor, tesbihte bulunuyor, magfiret diliyor, Allah'ın meleklerine salavat getiriyor ve: "Allah'im, bizi aldatan ve bizi yarımsız bırakan millet ile bizim aramızda sen hüküm ver." diyordu. O'nun böyle demesinden sonra Bükeyr b. Himran adında bir adam, onun boynunu vurdu. Basını konagin avlusuna fırlattı, sonra da gövdesini attı. Bundan

sonra Ibn Ziyad, Hani b. Urve el-Mezhicî'nin boynunun vurulmasını emretti, onun boynuda Künasa mevkiinde ki koyun pazarında vuruldu. Bu olayla ilgili olarak bir sair şöyle bir kaside yazdı:

"Ölümün ne olduğunu bilmiyorsan, pazardaki Hani'ye ve Ibn Akil'e bak.

Onlara imamin emri isabet etti, ikisi de efsane oldular.

Yollardan geçen herkesin diline düstüler.

Biri yüzü kılıçla paramparça edilmiş bir kahramandır.

Diğeri de sarayın üstünden ölü olarak yere düşmüştür.

Bir ceset görürsün ki Ölüm, onun rengim degistirmistir.

Vücudundan kan sızıyor, her tarafa akip gidiyor.

Kardesiniz için ayaklanmadığınız takdirde aza kanaat eden kimseler olun."

Sonra Ibn ziyad, Müslim ve Hani ile birlikte baskalarım da öldürdü. üsli ile Hani'nin başlarını Sam'da bulunan Muaviye oğlu Yezid e gönderdi. Ayrıca Yezid'e onların yaptıklarını anlatan bir mektup da gönderdi.

Ubeydullah, Basra'dan çıkmadan birgün önce Basralılara belig bir konuşma yaptı. Bu konuşmasında onlara çeşitli öğütler verdi. İhtilaftan, fitneden ve bölünmekten onları sakindirip uyardı.

Ebu Osman en-Nendî'nin şöyle dediği rivayet edilmistir: Hz. Hüseyin, Selman adlı azatlısı ile Basralılara su mealde bir mektup göndermistir: "İmdi Cenâb-i Allah, Muhammed (s.a.v.)'i kendi yaratıkları için seçti. Ona peygamberlik vererek ikramda bulundu. Risaleti ile onu seçkin kildi. Sonra vefat ettirip yanma aldı. Muhammed (s.a.v.) de Allah'ın kullarına öğüt verdi, risaleti teblig etti. Biz de onun yakınları, aile efradı ve varisleriyiz. İnsanlar arasında ona ve makamına en yakın olanlarız. Bu sebeple de milletimiz bizi tercih etti. Biz hosnud olduk, ayrıldıktan ve bölünmekten hoslanmadık, afiyeti istedik. Biz de biliyoruz ki, bu makami elimizden alanlara nisbetle biz bu makama daha layikiz. İnsanlar iyi davrandılar, hallerim düzelttiler, hakkı arastirdılar. Allah, onlara merhamet etti, onları ve bizi bağışlasın. Size bu mektubu gönderdim. Sizi Allah'ın kitabına ve peygamberinin sünnetine davet ediyorum. Çünkü sünnet öldürülmüştür. Bid'at canı an diri İmis tir. Sözüme kulak verin, emrimi dinleyin. Eğer sözüme kulak verip emrimi dinlerseniz, sizi doğru yola iletirim. Allah'ın selami ve rahmeti üzerinize olsun."

Bence Hüseyin'in bu sözleri söylemiş olduğu hususunda şüphe vardır. Öyle anlaşıyor ki yukarıdaki ifadeler bazı Sii raviler tarafından ilaveler yapılmıştır. Bu mektubu okuyan esraftan herkes mektubu ve içeriğini gizledi. Sadece Münzir b. Carut gizlemedi. O, bunun Ibn Ziyad tarafından düzenlenen bir tuzak olduğunu sandı ve mektubu ona götürdü. Mektubu

Hüseyin'den getiren elçinin pesine de adam takti ve boynunu vurdurdu. Ubeydullah b. Ziyad da minbere çıkıp Allah'a hamdu senada bulunduktan sonra şöyle dedi:

"Allah'a yemin ederim ki; ben zorluklara yanasmam, tehditlere de aldiris etmem. Bana düşmanlık edenlerden öc alirim. Benimle savasanlara ben fırlatılan bir mızragım ve ben Kare kabilesi gibi kendisine ok atanlara karsi insafli davranirim. Ey Basrahlar! Mü'minlerin emin beni Küfe valiligine tayin etmistir. Ben yarin oraya gidecegim, yerime Osman b. Ziyad b. Ebi Süfyan'i üzerinize halef biraktim. Ihtilaf çıkarmaktan ve düzensizlikten sizi sakindiririm. Kendisinden baska ilah bulunmayan Allah'a yemin ederim ki, aranızdan herhangi bir kimsenin ihtilaf çıkardigini duyarsam onu, önderim ve dostunu dahi öldürürüm. En küçük suça en agir cezayi veririm. Böylece isleri yoluna koyarım. Sakin, aranızda düzensizlik yapan ve itaatsizliga yeltenen kimse olmasin. Ben Ziyad'in ogluyum. Çakıl taslarına basan kimseler arasında babama en çok benzeyen benim. Dayılarıma ve amcalarıma da kimse benzeyemez."

Böyle dedikten sonra İbn Ziyad, Müslim b. Anar ve el-Bahilî ile birlikte Basra'dan çıkıp Küfe yoluna koyuldu.

Ebu Mihnef, Avn b. Cuhayfe'nin söyle dedigini rivayet etmistir: "Müslim b. Ukayl, hicri altmisina senenin zilhicce ayinin sekizinde salı günü Küfe'den çıktı. Aynı senenin zilhicce ayinin dokuzunda çarsamba günü öldürüldü. Yani vefati arefe gününde oldu. O zaman Hz. Hüseyin, Irak diyarına gelmek üzere Mekke'den çıkmisti. Yola çıkisinin ikinci günüydü. Hz. Hüseyin, bu senenin receb ayinin bitimine iki gece kala pazar günü Medine'den yola çıktı ve saban ayinin üçüncü gününde cuma gecesi Mekke'ye girdi. Saban ayinin kalan kısmi ile ramazan, sevval ve zilkade aylarını Mekke'de ikametle geçirdi. Zilhiccenin sekizinde tervi-ye gününde -ki o gün salıya rastlamaktaydı- Mekke'den çıktı."

İbn Cerir'in rivayetine göre Müslim b. Ukayl agladığı zaman Ubeydullah b. Abbas es-Sülenî, ona şöyle demisti:

- Senin istedigini seyleri isteyen bir adam bu duruma düstüğü taktirde aglamaz.

- Vallahi ben kendi canımın korkusundan aglıyor degilim. Ölümüne de aglamıyorum. Bir an bile korkmuş degilim. Ama ben Küfe'ye gelmek üzere olan yakınlarıma aglıyorum. Hüseyin'e ve onun ailesine aglıyorum.

Böyle dedikten sonra Müslim b. Ukayl, Muhammed b. Es'as'a dönüp şöyle dedi:

- Ey Abdullah, benim bir dileğim var, ama vallahi bu dileğimi yerine getiremeyeceğini sanıyorum. Bir iyilik yapamaz misin, söyle ki: Benim

adima bir adami Hüseyin'e gönder. Onun bugün veya yarin ailesi ile birlikte yola çıktigini veya çıkacagim sanıyorum. Zaten telasim da bundan dolayidir. Gönderecegin adam, Hüseyin'e desin ki: "Müslim b. Ukayl, beni sana gönderdi. O, Kûfelilerin elinde esirdir. Sabaha veya aksama kalip kalamiyacagini bilemiyor, öldürülecektir ve senin ailenle birlikte geri dönmeni istiyor. Kûfeliler, seni aldatmasinlar. Kûfeliler senin babanın arkadaslari ve adamlaridir ki, baban ölerək veya öldürölerek onlardan kurtulmak istiyordu. Kûfeliler, sana da bana da selam söylediler, ben görüsü yalan olan biri degilim."

Muhammed b. Es'as, Müslim b. Ukayl'a dedi ki: "Vallahi bunu yapacagim ve Ibn Ziyad'a da, sana eman verdigimi bildirecegim."

Ebu Mihnef dedi ki: Muhammed b. Es'as, Beni Malik b. Sümame kabilesinden sair bir kisi olan İyas b. Abbas et-Taî'yi çağirdi ve ona su talimati verdi: "Hemen yola çık, Hüseyin'i bul ve ona su mektubu ulastir."

Mektupta Müslim b. Ukayl'in söylediklerini yazmisti. Muhammed b. Es'as, elçi olarak gönderdigi İyas b. Abbas'a bir binek verdi. Ayrica ço-luğuna, çocukuna, evine bakmayi da tekeffül etti. İyas yola çıktı. Zübale fevkimde Hz. Hüseyin'le karsilasti. Zübale, Kûfe'ye dört gecelik mesafedeki bir yerdir. Durumu Hz. Hüseyin'e anlatti. Mektubu ona teslim etti. Hz. Hüseyin de: "Allah'in takdir buyurdugu hersey yolumuza gelecektir. O zaman biz Cenâb-i Allah'tan kendimiz için yardım dileriz. Önderlerimizin bozukluguna karsida O'nun yardımını dileriz." dedi. Müslim b. Ukayl, Kûfe hükümet konaginin kapisina vardi. Orada su içmek istedi. Müslim b. Amir el-Bahilî ona: "Görüyor musun, bu su ne kadar da soguk! Allah'a yemin ederim ki, sen Cehennem atesinde simsicak suyu tatmadikça bu soguk suyu asla tadamayacaksın!" dedi. Müslim b Ukayl da ona sordu:

- Yaziklar olsun sana! Sen kimsin?

- Ben o adamim ki, sen inkar ettigin zaman ben hakla tanidim. Sen hile yaptigin zaman ben imamima öğüt verdim. Sen isyan ettigin zaman ben imamima itaat edip emrini dinledim. Ben Müslim b. Amir el-Bahilî, yim!

- Vay sana! Ne kadar kati ve kaba bir adamsin? Ey Nahile'nin oglu! Allah'a yemin ederim ki, benden çok sen Cehennem atesine ve Cehen-nem'in simsicak suyunu içmeye layiksin!" [2]

Hız. Hüseyin'in Irak'a Gidisi

Iraklilardan, Hz. Hüseyin'e pespese mektuplar ve elçiler geldigi sirada Müslim b. Ukayl'in mektubu da geldi. Müslim mektubunda Hz. Hüseyin'in, ailesi ile birlikte Irak'a gelmesini yaziyordu. Bu arada Müslim b. Ukayl, Irak'ta öldürüldü. Ancak Hz. Hüseyin'in bundan haberi yoktu. O, Irak'a gitmeye karar vermisti. Müslim'in öldürölmesinden bugün önce -ki Müslim,

arefe günü öldürülmüştü- terviye gününde Mekke'den yola çıktı. Onun çıkisini duyan halk ona acıdı. Basına felaket gelmesinden korktu. Gelip onu yola çıkmaktan sakindirdilar. Onu sevenler ve görüs sahibi olan kimseler, Irak'a gitmemesi için tavsiyelerde bulundular. Mekke'de kalmasını istediler. Babasının ve kardesi Hasan'ın basına gelen olayları hatırlattılar.

Süfyan b. Uyeyne, îbn Abbas'm söyle dedigim rivayet etmistir: "Ali'nin oğlu Hüseyin, Mekke'den çıkıp Irak'a gitme hususunda bana danisti. Ben de kendisine söyle dedim: "Eger insanlar, beni ve seni kü-çümsemeselerdi ben elimi senin basına geçirir ve gitmene engel olurum." Ama Hüseyin'in bana verdigi cevap su oldu: "Falan yerde öldürölmek, Mekke'de öldürölmekten daha çok hosuma gider." Iste bu sözü beni avutuyor."

Ebu Mihnef, Ukbe b. Seman'm söyle dedigini rivayet etmistir:

"Hüseyin, Irak'a gitmeye karar verdigi zaman îbn Abbas yanına gidip ona söyle dedi:

- Ey amca oğlu, insanlar senin Irak'a gidecegini kendi aralarında konusuyorlar. Söyle bakalim, sen oraya gidip ne yapacaksın?
- Bugün veya yarın oraya gitmeye karar verdim.
- Onlar, emirlerini öldürüp düşmanlarını kovduktan, ölkelerini hakimiyetleri altına aldıktan sonra seni çağırırlarsa oraya git, ama emirleri baslarında durup hayatta ise onları kahir ve zulümle yönetmekte olup görevlileri de vergilerini toplamakta ise, buna rağmen seni çağırmıslarsa, demek ki fitne ve savaş için seni çağırmıslardır. Korka-run ki, insanları sana saldırtmak ve onların sana karşı olan eğilimlerini ters yöne çevirmek için seni çağırmıslardır. Böyle olunca onlar, insanlar arasında sana karşı en şiddetli düşmanlar olurlar.
- Ben bu hususta Allah'tan hayır dileyeceğim, istihareye yatacak ve neticeye bakacağım.

Bu karşilikli konuşmalardan sonra İbn Abbas, Hüseyin'in yanından çıktı. Ondan sonra îbn Zübeyr, Hüseyin'in yanına gidip söyle dedi:

- Muhacirlerin evlatları olarak bu ise onlardan daha layık olduğumuz halde isin pesini ne diye bunlar lehine bıraktığımızı bilemiyorum. Ne yapmak istedigini bana anlatır mısın?
- Kendi kendime Kûfe'ye gitmeye karar verdim. Orada taraftarlarım ve ileri gelenler bana bu konuda mektup yazmış bulunuyorlar. Allah'tan hayirlisini diliyorum.
- Sayet benim de senin gibi taraftarlarım olsaydı, oraya gitmekten hiçbir şekilde vazgeçmezdim.

Ibn Zübeyr, ayrilip gittikten sonra Hüseyin söyle dedi: "İbn Zübeyr de biliyor ki, ben burada bulundugum sürece yönetimde kendisi söz hakkına sahip olamayacak ve insanlar benden baskasına yönelmeyecek ve baskasını bana denk tutmayacaklardır. Bu yüzden Mekke'yi kendisine bırakmam için buradan çıkıp gitmemden hoslanıyor."

Aksam ya da ertesi sabah oldugu zaman İbn Abbas, tekrar Hz. Hüseyin'in yanına gelip söyle dedi:

- Ey amca oğlu! Sabretmek istiyorum ama edemiyorum. Korkarım ki, Irak'a gittigin takdirde orada öldürüleceksin. Çünkü Iraklılar, hain bir millettir. Onlara aldanma. Iraklılar, düşmanlarını kovuncaya kadar sen bu şehirde kal. Sonra yanlarına git. Bunu da yapmayacaksan Yemen'e doğru yola çık. Orada kaleler ve dağlar arasında boğazlar vardır. Babanında orada taraftarları vardır. Yemen'e gidersen insanlardan çekilmiş, uzlette kalmış olursun. Oradan Irak'a mektuplar yaz, propagandacılarını oraya gönder. Böyle yaptığın takdirde istediğin amaca ulaşacağını umuyorum.

- Ey amca oğlu! Allah'a yemin ederim ki, bana öğüt verdiğini ve benim için endişe ettiğini anlıyorum, ama Irak'a gitmeye karar verdim.

- Eger mutlaka gideceksen bari çocuklarını ve kadınlarını götürme. Allah'a yemin ederim ki, seninde Osman gibi çocuklarının, ya da kadınların gözü önünde öldürülmenden korkuyorum. Hicaz'ı kendisine bırakmandan ötürü İbn Zübeyr'in gözleri aydın olsun. Kendisinden başka ilah bulunmayan Allah'a yemin ederim ki, eğer seni saçından ve alnından yakaladığım ve herkes etrafımızda toplamıncaya kadar seni bu şekilde tuttuğum takdirde bana itaat ederek kalacağını bilseydim, bunu gerçekten yapar ve seni yola çıkarmaktan men ederdim.

Bu karşılıklı konuşmalardan sonra İbn Abbas, Hüseyin'in yanından ayrıldı. İbn Zübeyr'e rastladı. Ona: "Ey İbn Zübeyrî Gözün aydın olsun" dedi, sonrada şu siiri okudu:

"Ey kalabalıktaki kus, artık etraf boş.

Dilediğin kadar yumurtla ve öt.

Canın çektiğçede etrafı gaga.

Bugün avın öldürülmüştür, sana müjdelersun."

Bu siiri okuduktan sonra İbn Abbas: "İşte Hüseyin, Irak'a gidiyor ve Hicaz'ı sana bırakıyor." dedi.

Sabıdan rivayet olduğuna göre İbn Ömer, Mekke'de iken Hüseyin'in Irak'a doğru yola çıktığını duymuş ve pesine düşerek üçgünlük mesafede ona ulaşmış ve kendisine söyle sormuştu:

- Ne yapmak istiyorsun, nereye gidiyorsun?

- Irak'a gidiyorum.

Hüseyin'in yanında mektuplar ve sayfalar vardı. Ibn Ömer'e göstererek söyle dedi:

- İste Iraklıların mektupları ve bey'atları.

- Onlara gitme!

Ancak Hüseyin, mutlaka gideceğini söyleyince İbn Ömer söyle dedi:

- Ben sana bir hadis nakledeceğim, söyle ki: Cebrail, Peygamber (s.a.v.)'e geldi, onu dünya ve ahiretten birini seçmekte serbest bıraktı. O da dünyayı istemedi, ahireti seçti. Sen de Rasûlullah (s.a.v.)'m bir par-çasısın. Vallahi kıyamete kadar sizden hiçbir kimse, dünya makamlarının basına geçmeyecektir ve Allah sizin için daha hayırlı olan bir sebepten dolayı dünya makamlarını sizden uzaklaştırmıştır.

Hız. Hüseyin, mutlaka Irak'a gideceğini söyledi. Bunun üzerine İbn Ömer, onu bağrına basıp ağladı ve söyle dedi:

- Seni, öldürölmekten Allah'a emanet ediyorum. Allah, seni ölümden korusun.

Yahya b. Main, Abdullah b. Ömer'in söyle dedigini rivayet etmiştir: "Hüseyin, kaderini çabuklaştırdı. Vallahi ben ona yetisseydim onu Mekke'den bırakmazdım. O, beni mağlup etmedikçe Mekke'den çıkamazdı. Bu is, Hasimilerle açıldı ve yine Hasimilerle kapanacaktır. Bir Hasininin hükümdar olduğunu görürsen, bilki zaman artık sona ermiştir."

Ben derim ki: İbn Ömer'in rivayet ettiği bu hadis ortada olduğuna göre Fatimilerin, Hasimî olduklarına dair iddialarının asılsız olduğu anlaşılmaktadır. Onlar, birçok imamin da dediği gibi Hız. Fatima'mn evladi değildirler. Nitekim bunu yeri geldiğinde de inşaallah anlatacağız.

Yakup b. Süfyan, Bisr b. Galib'in söyle dedigini rivayet etmiştir:

"İbn Zübeyr, Hız. Hüseyin'e söyle dedi:

- Nereye gidiyorsun? Babani öldüren, kardesini mızraklayan bir millete mi gidiyorsun?

- Falan yere gidip orada öldürölmek, benim için Mekke'de öldürölmekten daha iyidir."

Zübeyr b. Bekkar, Hız; Hüseyin'in Abdullah b. Zübeyr'e söyle dedigini rivayet etmiştir:

"Bana bağli olduklarına ve benimle beraber olacaklarına talakları ve kölelerinin azatlığı üzerine yemin eden 40. 000 Iraklinin be/ati gelmiştir.

- Babani öldüren ve kardesini kovan bir kavmin yanına mı gidiyorsun?"

Bazılarının ifadesine göre Hz. Hüseyin'e bu sözleri söyleyen kişi İbn Abbas'tır.

İnsanlar, Yezid için Muaviye'ye bey'at ettiklerinde Hz. Hüseyin'e bey'at edilmiş değildi. Kûfeliler, Muaviye'nin hilafeti zamanında- yanlarına gelmesi için Hz. Hüseyin'e mektup gönderiyor ve onu davet ediyorlardı, ancak o, Kûfelilerin davetine icabet etmiyordu. Kûfelilerden bir grup, Muhammed b. Hanefiye'nin yanına giderek yanlarına gelmesi için talepte bulundular. Ancak o, Kûfelilerin bu talebini yerine getirmedi, gidip durumu Hz. Hüseyin'e anlattı. Hz. Hüseyin de ona şöyle dedi:

"Bunlar bizi vasıta edinerek dünya servetini elde etmek ve varlıklarını bizim sayemizde uzun süre devam ettirmek, ayrıca hem bizim hem de insanların kanlarını akıtmak istiyorlar."

Hz. Hüseyin, kederlendi, tasalandı, düşüncelere daldı, gah Kûfe'ye gitmek istiyor, gah onlardan uzak kalmak istiyordu.

Ebu Said el-Hudrî, onun yanına gelip şöyle dedi:

"Ey Abdullah'ın babası! Ben sana öğüt veriyorum. Senin için endişe ediyorum. Duyduğuma göre Kûfe'deki bazı taraftarlarınız yanlarına gitmen için sana mektuplar yazıp davette bulunuyorlar. Sakin onlara gitmeyesin. Çünkü babanın Kûfe'de iken şöyle dediğini isittim: "Vallahi a Kûfelilerden baktım, usandım, onlara kızdım. Onlar da benden bi-

usandılar ve bana kızdılar. Onlarda asla vefa yoktur, onlar sayesinde-kazanç sağlayan kişi, kazanç getirmeyen kumar okuyla kazanç sağ-aak isteyen kimse gibidir. Allah'a yemin ederim ki, onların herhangi bir işe niyet ve azimleri yoktur, kılıca karsıda sabir göstermezler."

Müseyyeb b. Utbe el-Fezarî, Hz. Hasan'ın vefatından sonra birkaç kişi ile Hz. Hüseyin'in yanına geldi. Bunlar onu, Muaviye'yi görevden hal etmeye davet ettiler ve şöyle dediler:

- Biz senin ve kardeşinin görüşünü biliyoruz.

- Savastan geri durmayı sevdiği için Cenâb-i Allah'ın kardeşime mükafat vereceğini ümit ediyorum. Bana da zalimlere karşı cihadi sevmeye niyetine sahip olduğumdan ötürü Cenâb-i Allah'ın mükafat vereceğini ümit ediyorum.

Mervan, Muaviye'ye Hüseyin hakkında şöyle bir mektup göndermişti: "Korkarım ki Hüseyin, fitne çıkarmak için pusuya yatmıştır ve öyle sanıyorum ki onunla uzun uzadıya uğraşacaksınız." Bunun üzerine Muaviye de, Hüseyin'e şöyle bir mektup gönderdi:

"Allah adına söz verip ahdu peyman eden kimsenin vefakarlık göstermesi gerekir. Duyduğuma göre Kûfelilerden bir topluluk, seni ihtilaf çıkarmaya

davet etmis. Daha önce de denendigi gibi Iraklilar, babana ve kardesine karsi bas kaldirip, düzeni bozmuslardi. Allah'tan kork, ahde vefa göster, verdigin sözü hatirla. Sen ne zaman bana karsi hile yaparsan, ben de sana karsi hile yaparim."

Hız. Hüseyin ise, Muaviye'ye söyle bir mektup gönderdi:

"Mektubunu aldim. Hakkimda sana anlatilan seylerle ilgim yok. Ben o seylerden baskasina layikim. Iyiliklere ancak Allah yol gösterir. Ben seninle savasmak ve sana karsi muhalefette bulunmak istemedim. Seninle cihadi terk ettigimden dolayi Allah katinda artik mazeretin olacagim da sanmiyorum. Senin yönetim basinda bulunmandan daha büyük bir fitenin bu ümmetin basina gelecegini de sanmiyorum."

Muaviye: "Bizim, Hüseyin'e tesirimiz sadece ser olmustur." dedi ve ona kendisi hakkında duyduğu bazı haberlerden dolayi su mektubu yazdi: "Öyle saniyorum ki, senin basinda bir siddet vardir. Keske sana gelseydin de basindaki bu siddet ve serkesligi giderip seni bagislamis olsaydim."

Anlatildigina göre Muaviye, hasta yataginda can çekisirken oglu Yezid'i çagirmis ve ona vasiyetini yaptıktan sonra söyle demistir:

"Rasûlullah'm kizi Fatima'nin ve Ali'nin oglu Hüseyin'e dikkat et, çünkü o, insanların ençok sevdigi bir kimsedir. Onunlu iliskilerini düzelt, ona iyi davran ki seninle iyi geçinsin. Eger herhangi bir kusur isleyecek olursa umarim ki babasinin öldürölmüs,,kardesinin yordimsiz birakilmis olmasi sebebiyle ona acir ve ona mukabelede bulunmazsin."

Muaviye, hicretin altimismci senesinin receb ayinin onbesinci gecesinde vefat etti. İnsanlar Yezid'e bey'at ettiler. Yezid de Abdullah b. Amir b. Üveys el-Amirî, Amir b. Lüey ile Medine valisi Velid b. Utbe b. Ebi Süfyan'a haber göndererek kendisine bey'at etmeleri için insanlara çağrida bulunmasini ve bu ise Kureys'in önde gelen sahsiyetleriyle baslamasini, herkesten önce Ali'nin oglu Hüseyin'in bey'atini saglamasini emretti. Babasi ve mü'minlerin emiri Muaviye'nin kendisine, Hüseyin'e yumusak davranmasini ve onunla iyi geçinmesini emretmis oldugunu da bildirdi. Velid de gece yarisi Hüseyin'e ve Abdullah b. Zübeyr'e haber göndererek Muaviye'nin vefat etmis oldugunu bildirdi ve gelip Yezid b. Muaviye'ye bey'at etmelerini istedi. Onlar da: "Sabahi bekleyelim ve insanların ne yaptigini görelim." dediler. Hız. Hüseyin, o gece binegine atlayip Ibn Zübeyr ile birlikte Medine'den ayrildilar ve: "O, bizim tanidigimiz Yezid'dir. Vallahi onun azmi ve mürüvveti yoktur." dediler. Velid, Hız. Hüseyin'e çok kaba davrandi. Hız. Hüseyin, ona sövdü ve sarigini basindan tutup çekti. Velid de: "Biz Abdullah'in babasinda (Hüseyin'de) öfkeden baska birsey meydana getiremedik." dedi. Mervan da ona: "Hüseyin'i Öldür." deyince Velid söyle dedi: "Bunun kani pahaliya mal olur. Abdumenaş kabilesi onu koruyor."

Anlatildigina göre Hz. Hüseyin ile Ibn Zübeyr, aynı gecede Medine'den ayrilip Mekke'ye gittiler. Sabah olunca insanlar Yezid'e bey'at için Velid'in yanma geldiler. Velid, Hüseyin ile Ibn Zübeyr'i arattirdi, ama bulamadi.

Misver b. Mahreme dedi ki: Hüseyin ile Ibn Zübeyr süratle yola çıktılar, İbn Zübeyr, onu gözetliyordu. Mekke'den ayrilip gitmesini ve sehri kendisine bırakmasını ümit ediyordu. Nihayet Mekke'ye vardılar. Hz. Hüseyin, Abbas'ın evine; Ibn Zübeyr de Hicre indi. Maafı elbisesi giydi. İnsanları, Ümeyye ogullarına karşı kiskirtmaya başladı. Sabah akşam Hüseyin'in yanma gidiyor ve onun Irak'a gitmesini tavsiye ediyor, sonra da: "İraklılar senin ve babanın taraftarlarıdır." diyordu. Ibn Abbas ise, Hz. Hüseyin'i Irak'a gitmekten men ediyordu. Abdullah b. Muti de Hz. Hüseyin'e söyle diyordu:

"Anam babam sana feda olsun. Hayatta kalarak bizi vücudunla yararlandır. Irak'a gitme. Allah'a yemin ederim ki, eğer Iraklılar seni öldürecek olurlarsa, bizi köle ve hizmetçi edinirler."

Umre dönüşünde Abdullah b. Ömer, Abdullah b. Abbas ve Ibn Ebi Rebia, Ebva mintikasında Hüseyin ile İbn Zübeyr'e rastladılar ve onlara söyle dediler: "Allah askına Medine'ye geri dönün ve insanların uygun gördüğü şeyi siz de uygun görüp Yezid'e bey'at edin. Neticeyi bekleyin. İnsanlar onun etrafında toplanırlarsa size bir zarar gelmez, eğer dağlarılarsa zaten sizin istediğiniz de budur."

İbn Ömer, Hüseyin'e söyle dedi: "Mekke'den çıkıp Irak'a gitme. Zira Cenâb-ı Allah, Rasûlullah (s.a.v.)'i dünya ve ahiretten birini seçmekle muhayyer kildi. O, ahireti seçti, sen de onun bir parçasısın, dünyayı elde edemezsin." Böyle dedikten sonra Ibn Ömer, Hz. Hüseyin'i bağrına basıp ağıladı ve onunla vedalaştı. İbn Ömer söyle derdi: "Hüseyin, Mekke'den çıkma hususunda beni mağlup etti. Ömrüme yemin ederim o, babasında ve kardeşinde bir ibret görmeliydi. Babasının ve kardeşinin fitneye maruz kaldıklarını, insanların onlara yardım ellerini uzatmayın-larım gördükten sonra hayati boyunca hareket etmemesi ve insanların uygun gördüğü şeyi kendisinin de uygun görmesi yani Yezid'e bey'at etmesi gerekirdi. Çünkü cemaata katılmakta ve cemaatla birlikte hareket etmekte hayır vardır."

Ibn Abbas, Mekke'den çıkıp Irak'a gitmek üzere olan Hz. Hüseyin'e söyle demisti:

- "Ey Fatima'nın oğlu, nereye gidiyorsun?"
- Irak'a taraftarlarımin yanma gidiyorum.
- Babanı öldürüp kardeşini mızraklayan Iraklıların, yanma gitmeni hoş karşılamıyorum. Onlar, babanı ve kardeşini öfkeli ve kendilerinden bıkmış halde bırakmışlardı. Allah askına nefesine mağrur olup aldanma."

Ebu Said el-Hudrî dedi ki: "Hüseyin, Mekke'den çıkıp gitme hususunda bizi mağlup etti. Bu hususta kendisine güç yetiremedik. Kendisine dedim ki: Nefsine aldanmak hususunda Allah'tan kork, evine kapan ve imamına isyan etme."

Ebu Vakid el-Leysî dedi ki: Hüseyin'in Mekke'den Irak'a doğru yola çıktığım duydum. Pesine düstüm, Melel denen yerde ona ulaştım ve: "Allah askına Irak'a gitme." dedim. O, normal bir gidisle gitmiyordu. Kendini Öldürtmeye gidiyordu, fakat geri dönmeyeceğini söyledi."

Cabir b. Abdullah dedi ki: "Irak'a gitmemesi için Hüseyin'le konuştum. Ona dedim ki: "Allah'tan kork ve insanları birbirlerine kirdirma. Allah'a yemin ederim ki, bu yaptığın iş övgüye layık bir iş değildir." Fakat o benim tavsiyeme kulak asmadı.»

Said b. Müseyyeb dedi ki: Eger Hüseyin Mekke'den çıkıp Irak'a gitmeseydi, kendisi için daha hayırlı olurdu."

Ebu Seleme b. Abdurrahman dedi ki: "Hüseyin'in Iraklıları tanımı (fitnelerini bilmesi) ve yanlarına gitmemesi gerekirdi. Ancak İbn Zü-beyr, onu bu hususta yüreklendirdi, ona cesaret verdi."

Misver b. Mahreme, Hüseyin'e su mealde bir mektup gönderdi: «Sakin Iraklıların mektuplarına ve İbn Zübeyr'in: "Iraklıların yanına git, onlar sana yardım edecektir." demesine aldanma.»

İbn Abbas da Hüseyin'e söyle demisti: "Harem'den ayrılma. Eger Iraklıların sana ihtiyacı varsa, develerine binip senin yanına büyük bir kuvvetle geleceklerdir." Ama Allah ona hayır mükâfat versin. O benim bu sözüme aldiris etmeyip söyle dedi: "Bu hususta istihare yapacağım ve Allah'tan hayır dileyeceğim."

Amre binti Abdurrahman da Hüseyin'e bir mektup yazdı. Mektubunda yapmak istediği şeyin büyük bir iş olduğunu, emire itaat etmesi ve cemaata sarılması gerektiğini anlattı. Bu tavsiyeye kulak vermeyip Irak'a gitmesi durumunda ölüme gideceğini ihtar ederek söyle dedi: Hz. Aise'nin, Rasûlullah (s.a.v.)'dan söyle bir hadis duymus olduğuna şahadet ederim: "Hüseyin, Babil diyarında öldürülecektir."

Hüseyin, Amre binti Abdurrahman'm bu mektubunu okuyunca: "Su halde öldürülmem gereken yere gitmem zorunlu hale geldi." dedi ve

Irak'a gitti.

Bekir b. Abdurrahman b. Haris b. Hisam, Hz. Hüseyin'e gidip söyle

"Ey amca oğlu! Iraklıların babana ve kardesine yaptıklarını gördün. Sen ise onların yanına gitmek istiyorsun. Onlar, dünyanın kullarıdır Sana yardım sözü verenler, seninle savaacaklardır. Kendisine yardım etmeyi çok

istedigin kimseler, seni yardimsiz birakacaklardir. Allah askma nefsine magrur olup aldanma."

Hüseyin de Bekir'e su cevabi verdi:

- Ey amca oğlu! Allah sana hayir mükafat versin. Allah'in takdiri mutlaka yerine gelecektir.

- Dogrusu biz Allah'a aidiz ve ona dönücüleriz. Hüseyin için Allah katından sabir diliyoruz."

Abdullah b. Cafer de, Hz. Hüseyin'e bir mektup göndererek onu Iraklılardan sakindirdi. Onlara karsi dikkatli olmasini istedi. Onların yanma gitmemesini söyledi. Hz. Hüseyin de cevaben söyle bir mektup

gönderdi:

"Ben bir rüya gördüm. Rasûlullah'in bana bir emir verdigine sahit oldum. Bu emri yerine getirecegim. Ancak isin sonuna varmadan bu rüyayı kimseye anlatacak degilim."

Haremeyn naibi Amr b. Said b. As da Hz. Hüseyin'e söyle bir mektup gönderdi:

"Sana dogru yolu göstermesini ve yuvarlanmakta oldugun uçurumdan seni geri çevirmesini Allah'tan diliyorum. Duyduguma göre sen Irak'a gitmeye karar vermissin. Ayrilik çıkarmaktan Allah'a siginmani istiyorum. Eger korkmakta isen yanima gel, ben sana eman veririm. Sana iyi davranirim. Aramızdaki bagların kopmamasina özen gösteririm."

Hz. Hüseyin de ona su mektubu gönderdi: "Eger göndermis oldugun bu mektubunla bana iyilik yapmak ve aramızdaki bagların kopmamasina özen göstermek istemis isen, dünyada ve ahirette hayir ve iyilik gör. insanları Allah'a davet edip iyi isler yapan ve: "Ben Müslümanlarda-mm." diyen kimse ayrilik çıkarmis olmaz. Emanların en iyisi ve hayirlisi, Allah'in verdigi emandır. Dünyada Allah'tan korkmayan kimse, Allah'a iman etmis olmaz. Biz, kiyamet gününde, katında bize emani va-C1P kilacak bir korku ile dünyada Allah'tan korkuyoruz."

Anlatildigina göre Yezid b. Muaviye, İbn Abbas'a bir mektup gondererek Hüseyin'in Medine'den ayrilip Mekke'ye gittigini haber vermis ve mektubunda söyle demisti: "Öyle saniyorum ki Hüseyin'in yanma dogulardan bazi kimseler gitmisler ve ona halifelik ümidini vermislerdir. Sende bu hususta tecrübe ve haber vardır. Eger böyle yapmis ise, akrabalik baglarım koparmis olur. Sen ailenin yaslisi ve isaretlisi kabul edilen bir kimsesin, onu ayrilik çıkarmaktan men et." Ayrica, İbn Abbas'a ve Mekke ile Medine'de bulunan Kureyslilere su beyitleri de yazmisti:

"Ey süvari! Ey hizla giden güçlü deveye binen ve devesi süratli olan!

Kureyslilere duyur ki, benimle onlar arasinda mesafe uzaktır. Benimle Allah'in Hüseyin'i arasinda akrabalik baglari vardır. Beyt'in avlusundaki bir yerde ilahin ahdini ve uyulmasi gereken sözü ona hatirlatiyorum.

Kavminize, böbürlen memeyi anneniz vasitasi ile kazandirabildiniz.

Öyle bir anne ki, hayatima yemin ederim, o iffetli, iyi ve yüksek sahsiyet sahibidir.

Onun faziletine hiç kimsenin fazileti ulasamaz. O, Rasûlullah'm kizidir. İnsanların en hayirlisi da bilir ki, Fatima'mn size kazandirdigi ve baskalarına kazandirdigi faziletler vardır.

Sizin, onun faziletinde payiniz vardır.

Ben onun âlemini böyle sanıyorum.

Sanmak ta bazen dogru sonuca vardirir ve yolu gösterir. Bu iddialarinizdan bir gün kopacaksınız, öldürüleceksiniz. Akbabalarla yirtici kuslar etlerinizi birbirlerine hediye edeceklerdir.

Ey milletimiz, savasi -durmus iken- alevlendirmeyin.

Bansin iplerine sanlin ve tutunun.

Sizden önceki nesiller de savasi denediler.

Ümmetler onlan mahvettiler.

Milletinize aciyip insaf edin.

Onlan perisan düşürüp mahvetmeyin.

Zira perisan düşen birçok kimsenin ayagi kayar."

Ibn Abbas da ona su cevabî mektubu gönderdi: "Öyle umarim ki Hüseyin, senin hoslanmadigin bir sebeple Medine'den çıkıp gitmis degildir. Aranizi bulmak ve öfkeyi yatistirmek maksadiyla her vesileyle ona öğüt vermekten vazgeçecek degilim."

Bundan sonra Ibn Abbas, Hüseyin'in yanina gitti. Onunla uzun uza-diya konustu ve şöyle dedi:

"Yann heba olup gidecek ve helak olacaksın. Allah askina Irak'a gitme. Mutlaka gidecegim diyorsan bari hac mevsimini bekle. İnsanlarla görüş, onların niyetlerini öğren, sonra görüşünü açiga vur."

Ibn Abbas'm Hüseyin'le yaptigi bu görüşme, zilhice ayinin onuncu günündeydi. Ne var ki Hüseyin, onun bu teklifine iltifat etmedi. Mutlaka Irak'a gidecegini söyledi. Ibn Abbas da ona söyle dedi:

"Allah'a yemin ederim ki, yann Osman gibi sen de kadmlannm ve kizlannin önünde öldürüleceksin. Vallahi senin de Osman'in akibetine uğramandan

korkuyorum. Dogrusu bizler, Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz."

Hüseyin de ona söyle dedi: "Ey Abbas'ın babası! Sen yaslanmış bir ihtiyarsın." Hüseyin'in bu sözüne İbn Abbas, söyle cevap verdi:

"Eger bu durum benimle seni küçültecek olmasaydı, elimi senin kafana geçirir ve seni bu yolculuktan men ederdim. Eger alacaklinin, borçlusunun yakasına sanlisi gibi senin yakana sanılmamın yararlı bir sonuç vereceğini bilseydim bunu da yapardım. Ama bunun da seni bu yolculuktan alıkoyacağını sanmıyorum." Hüseyin: "Falan yerde öldürölmek, benim için Mekke'de öldürölmekten daha iyidir." deyince İbn Abbas ağlayarak söyle dedi: "Ey İbn Zübeyr, gözün aydın." Bu, İbn Abbas'ın kendini avutması idi. Oradan çıkıp öfkeli bir vaziyette giderken kapıda İbn Zübeyr'e rasladı. Onu görünce söyle dedi: "Ey İbn Zübeyr, istediğin oldu, gözün aydın olsun. İste Abdullah'ın babası Hüseyin çıkıp gidiyor ve Hicazi sana bırakıyor." Böyle dedikten sonra İbn Abbas, su siiri okudu:

"Ey kalabalıktaki kus,

Artık etraf bos, dilediğinde yumurtla ve öt.

Canın çektiğinde de etrafı gagala,

Senin avcın bugün öldürölmüştür. Sana müjdelersun."

Hız. Hüseyin, Medine'ye haber göndererek Abdölmüttalib ogulla-nından bir kısmının gelmesini istedi. Bunlar; kadın, erkek, çocuk olmak üzere ondokuz kişi idiler. Hız. Hüseyin'in kardeşleri, kızları ve zevceleri idi bunlar. Muhammed b. Hanife'ye de bunlara katıldı. Gelip Mekke'de Hüseyin'e ulaştı. Ancak Hız. Hüseyin'e bu gidisin uygun olmayacağını söyledi. Hüseyin, onun bu görüşünü kabul etmedi. Muhammed b. Hani-nye, çocuklarından hiç birini Irak'a gelmek üzere harekete geçirmeydi. Hız. Hüseyin, bu yüzden Muhammed'e biraz danldı ve: "Çocugunun öldürölmesinden korkarak yola çıkarmak istemiyorsun, öyle mi?" deyince Muhammed: "Senin öldürölmeni, onların da seninle beraber öldürölmeni istemiyorum. Benim buna ihtiyacım yok. Gerçi senin öldürölmen, onların öldürölmesine nisbetle benim için daha büyük bir musibettir." «iye cevap verdi.

^ Iraklılar, Hüseyin'e elçiler ve mektuplar göndererek onu yanlarına Çağırdılar. Hüseyin de aile efradı ve altmış Küfeli arkadaşı ile birlikte Iraklılara müteveccihen yola çıktı. Zühice ayının onuncu gününde (pazartesi günü) harekete geçti. Mervan da, İbn Ziyad'a söyle bir mektup gönderdi:

"Ali'nin oğlu Hüseyin, sana doğru gelmektedir. O, Fatima'nın oğlu Hüseyin'dir. Fatima da Rasölullah (s.a.v.)'in kızıdır. Allah'a yemin ederim ki, onu öldürüp ruhunu Allah'a teslim edecek bir kimse kesinlikle bize göre Hüseyin'den daha sevimli olamaz. Sakin ileride telafi edemeyeceğin bir harekete girisme. Nefsini fevri bir harekette bulunmaya sevk etme. Bu

hareketini halk asla unutmaz. Aksi takdirde onun ünü kıyamete kadar devam eder vesselam."

Amr b. Said b. As da, İbn Ziyad'a söyle bir mektup gönderdi:

"Hüseyin, sana doğru gelmektedir. Onun gibi biri ya azad edilir, ya da köle gibi esir alınır ve köle yapılır."

Zübeyr b. Bekkar'm rivayetine göre Yezid, İbn Ziyad'a söyle bir mektup göndermiştir:

"Duyduğuma göre Hüseyin, Kûfe'ye gelmektedir. Diğer zamanlardan çok senin zamanın bu belaya maruz kaldı. Diğer beldeler arasında senin belden bu belaya maruz kaldı. Valiler arasında da sen bu belaya maruz kaldın. Hüseyin gibi biri ya azad edilir ya da köleler gibi esir alınarak köle yapılır." İbn Ziyad, Hz. Hüseyin'i öldürdü ve basını Yezid'e gönderdi.

Ben derim ki: İleride de anlatılacağı gibi sahih rivayetlerde anlatıldığı üzere İbn Ziyad, Hüseyin'in basını Sam'a göndermemiştir. Baska bir rivayette anlatıldığına göre Yezid, İbn Ziyad'a su mealde bir mektup göndermiştir:

"Duyduğuma göre Hüseyin, Irak taraflarına yönelmiştir. Yollara gözcüleri ve silahlı adamları yerleştirdi. Onu zan ve töhmet altında bırakarak yakala, hapse at, ancak seninle savasmayanlarla savaşma. Meydana gelen bütün hadiseleri bana mektupla bildir vesselam."

Zübeyr b. Bekkar, Muhammed b. Dahhak'm söyle dediğini rivayet etmiştir: Hüseyin, Kûfe'ye gitmek üzere Mekke'den çıkmak istediğinde Mescid-i Haram'ın kapısına uğradı ve söyle dedi:

"Sabah aydınlığında develer harekete geçirilip ürkütülmez ve Yezid de çağrılmaz.

O gün ki, ölüm korkusu haksız yere geldi.

Eğer hedefimden sasarsam, ölüm beni gözlemektedir."

Ebu Mihnef, Abdullah b. Süleym ve Münzir b. Müsmail el-Esedî'nin söyle dediklerini rivayet etmiştir: "Hac için Kufe'den yola çıktık. Mekke'ye geldik. Terviye günü şehre girdik. Hz. Hüseyin ile İbn Zübeyr'in kusluk vakti hacere ile Ka'be kapısı arasında ayakta konuşmakta olduklarını gördük. İbn Zübeyr, Hüseyin'e söyle diyordu:

- Eğer Mekke'de kalmak istersen kal. Bu idareyi ele al. Biz de sana yardımcı olur, destek verir, sana öğüt verir, yöneticiliğini tanır ve sana bey'at ederiz.

- Babam bana demisti ki: Buranın bir koçu olacak ve bu koç, buranın saygınlığı zedelenerek öldürülecektir. İste ben o koç olmak istemiyorum.

- İstersen yine burada kal, beni idarenin basına geçir. Yetki benim elimde olsun. Sana da itaat edilir ve asla isyan edilmez.

- Ben bunu da istemiyorum.

Bu karsilikli konusmadan sonra ikisi seslerini alçaltarak duyamayacagimiz bir sekilde konusmalarini sürdürdüler. Nihayet öğle vakti kilavuzlarin insanlarla birlikte Mina'ya yöneldiklerini gördük. Hüseyin, Ka'be'yi tavaf etti. Safa ile Merve arasında sa'y yaptı, saçını kısalttı, ihramdan çıkarak umresini tamamladı. Sonra Kûfe'ye yöneldi. Biz de diğer insanlarla birlikte Mina'ya yöneldik."

Ebu Mihnef, Ukbe b. Sem'an'm söyle dedigini rivayet etmistir: "Hüseyin, Mekke'den çıktığında Mekke valisi Amr b. Said'in elçileri onun karsısına çıktılar. Bu elçilerin basında da Amr'in kardesi Yahya b. Said vardı. Hüseyin'e: "Geri dön. Sen nereye gidiyorsun?" dediler, ama Hüseyin onlara aldiris etmedi, yoluna devam etti. İki taraf itisip kakismaya başladılar. Birbirlerine kirbaç ve sopalarla vurdular. Sonra Hüseyin ile arkadaşları onlara karsi siddetlice savunmaya girstiler. Bundan sonra Hüseyin, yoluna devam etti. Yahya b. Said, ona söyle sesledi: "Ey Hüseyin! Allah'tan korkmuyor musun? Cemaattan ayriliyor, fikirleri ve görüşleri bir olan ümmeti birbirinden ayiriyorsun."

Hüseyin de ona karsi su ayet-i kerimeyi okuyup tevil etti: "Benim yaptigim bana, sizin yaptiginiz sizedir. Siz benim yaptigimdan sorumlu degilsiniz. Ben de sizin yaptiginizdan sorumlu degilim."(Yûnus,4i.)

Bundan sonra Hz. Hüseyin, Ten'im'e ugradı. Orada bir kervanla karsilasti. Bu kervani Yemen valisi Büceyir b. Ziyad el-Himyerî, Ye-men'den Muaviye oğlu Yezid'e göndermekteydi. Kervanın yükü alaçeh-re bitkisi ile bol miktarda elbiselerdi. Hüseyin, bu kervani ele geçirdi ve yola devam etti. Kervandaki deve sahiplerinden develerini Kûfe'ye kadar kiraladi, ücretlerini verdi."

Sonra Ebu Mihnef in anlattigina göre Ferazdak, yolda Hüseyin'le karsilasmis, ona selam verip söyle demisti:

Allah, diledigini versin, arzunu yerine getirsin." w Hz. Hüseyin, ona insanların durumlarim ve arkada neler olup bitti-Sini sormus, Ferazdak ta ona su cevabi vermisti:

"İnsanların gönülleri seninle, kılıçları ise Emevilerle beraberdir. *ahi hüküm gökten iner. Allah diledigini yapar."

Hz.Hüseyin de ona su karsiligi verdi:

Dogru söyledin, bundan önce de bundan sonra da emir Allah'in dir. Allah diledigini yapar. Rabbimiz, hergün bir baska durumdadır. Eger ilahi hüküm bizim arzumuzaya uygun olarak yere inerse, nimetlerinden ötürü Allah'a hamd ederiz. Sükran edasi hususunda yardimi istenilecek olan Allah'tir. Eger ilahi hüküm bizim umduğumuzun aksine cereyan ederse, niyeti hak

olan ve içinde takva bulunan kimse hiçbir şekilde haksızlık etmez." Bu karşılıklı konuşmadan sonra Hz. Hüseyin bineğini hareket ettirdi ve essalamualeykûm, dedi. Böylece Ferazdak'la birbirlerinden ayrıldılar.

Hisam b. Kelbî, Ferazdak'm söyle dedigini rivayet etmistir: "Annemi hacca götürmüstüm, onun hac günlerinde Harem'e girisi esnasında devesini gütmekte iken Hüseyin'in Mekke'den kılıçlı kalkan-li bir vaziyette çıkmakta olduğunu gördüm. Sene, hicretin altmışinci se-nesi idi. Ona dedim ki:

- Anam babam sana feda olsun ey Rasûlullah'm oğlu, niçin acele edip hacdan dönüyorsun?
- Eger acele etmezsem yakalanırım. Sonra bana sordu:
- Sen kimlerdensin?
- Iraklılardan biriyim.
- İnsanların durumu nedir?
- Iraklı insanların gönülleri seninle, kılıçları ise Emevilerle beraberdir."

Ferazdak diyor ki: Hüseyin'e bazı şeyleri ve hac menasikini sordum. O da bana gerekli cevapları verdi, ancak onun Irak'ta yakalandığı zatûl-cenb hastalığı yüzünden dilinin ağırlaşmış olduğunu gördüm. Sonra yoluma devam ettim. Harem'i'de bir çadır kurulmuş "olduğunu gördüm. Orada karşılaştığım kişi, Abdullah b. Amr b. As'ti. Bana bazı sorular sordu. Ben de yolda Hüseyin'le karşılaşmış olduğumu söyledim. Bana dedi ki:

"Niçin onun pesine takılmadın? Hüseyin'e ve adamlarına silah tesir etmez."

Ferazdak pisman oldu. Hüseyin'in arkasından gidip ona tabi olmaya niyetlendi. Ancak Abdullah b. Amr'in sözleri onun kalbine tesir etti. Sonra peygamberleri ve onların öldürülmelerini hatırladı. Bu da onu Hz. Hüseyin'in pesine düşmekten alıkoydu. Ancak daha sonra Hz. Hüseyin'in öldürüldüğünü duyunca Abdullah b. Amr'i lanetledi. Abdullah b. Amr şöyle diyordu:

"Allah'a yemin ederim ki bu iş tamamlanıp başarı ile sonuçlanmadıkça ağaçlar yesermez, hurmalar yetismez, küçükler büyümmez." Abdullah b. Amr'm: "Hüseyin'e ve arkadaşlarına silah tesir etmez." demekle onu öldürecek silahın mevcut olmadığım kast etmişti. Baska bir rivayete göre o bu sözleri söylemekle, Ferazdak'la dalga geçmek istemisti.

Anlatıldığına göre Hz. Hüseyin, hiçbir tarafa yönelmeksizin yoluna devam etmiş ve nihayet Zat-i İrk'a varıp konaklamisti.

Ebu Mihnef, Haris b. Ka*b el-Valibîn'in söyle dedigini rivayet etmistir1 "Hüseyin ve etrafındakiler Mekke'den çıktıklarında Abdullah b. Cafer oğlu Avn ve Muhammed'le birlikte Hüseyin'e söyle bir mektup gönderdi:

"Senden, su mektubumu okuduktan ve gereğini d s nd kten sonra Allah askina geri dönmeni istiyorum. Y nelmekte oldugun yerden, yani K fe'den sana bela gelmesinden, senin  ld r lmenden ve ailenin kökünün kazinmasından korkuyorum. Eger bugün sen öldürülecek olursan Isl m'in nuru söner. Sen hidayete erenlerin bayragi, mü'minlerin umudusun. Hareketinde acele etme. Ben, bu mektubun cevabini bekliyorum vesselam."

Sonra Abdullah b. Cafer, Mekke valisi Amr b. Said'e giderek söyle dedi: "Hüseyin'e bir mektup gönder ve ona eman verdigini, ona iyi davranacagini, dostluk baglarına riayet edecegini söyle, ona teminat ver. Geri dönmesini iste. Belki bu sekilde güven duyup Mekke'ye geri gelir."

Vali Amr, Abdullah'a söyle dedi: "Benim adima diledigin sekilde bir mektup yaz, getir, altini m h rleyeyim." Abdullah b. Cafer de vali Amr b. Said'in adina diledigi sekilde bir mektup yazdı. Sonra mektubu Amr'a götürüp m h rleterek valiye söyle dedi: "Benimle birlikte emanırm da gönder." Vali, Abdullah'la birlikte kardesi Yahya'yi gönderdi. Ikisi Mekke'den ayrilip yola  ktılar, Hüseyin'in yanına vardılar, ona valinin mektubunu okudular, geri dönmesini istediler, ancak o geri dönmeye yanasmağı ve söyle dedi:

"Ben rüyada Ras lullah (s.a.v.)'i gördüm. Bana bir isi yapmamı emretti. Ben o isi yapmaya gidiyorum."

Gelenler ona sordular: "G rd g n rüya neydi?" Hüseyin dedi ki: "Ben Aziz ve Celil olan Rabbinin huzuruna varıncaya kadar bu rüyayı kimseye anlatmayacam."

Ebu Mihnef, Muhammed b. Kays'in söyle dedigini rivayet etmistir: "Hüseyin yoluna devam etti. Zi'r-Rumme vadisindeki Hacir mintikasına vardı. Orada Kays b. Misher es-Seydav 'yi K felilere su mealdeki bir mektubuyla gönderdi:

"Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla. Ali oğlu Hüseyin'den, mü'min ve Müslüman kardeşlerine selam olsun. Kendisinden başka ilah bulunmayan Allah'a hamd ederim. İmdi Müslim b. Ukayl'm mektubu bana geldi. G r s n z n güzelliginden, hepinizin bize yardım etmece ve hakkımızı talep etmeye kararlı oldugunuzdan bahsediliyor. İsimini g zellestirmesini ve bu gayretinizden ötürü size en büyük sevabi vermesini Allah'tan diliyorum. Zilhice ayının sekizinci gününde İtei günü olan salı gününde) Mekke'den  kip yanınıza gelmek  ze-

re yola  ktım. El im yanınıza vardığında isinizi gizleyin, isi ciddiylet muhafaza edin. Ben insallah bu günlerde yanınıza varacağım. Allah'ın selami, rahmet ve bereketi üzerinize olsun."

Müslim b. Ukayl'm mektubu, kendisi Öldürülmeden yirmi yedi gece önce Hz. Hüseyin'e ulasmisti. Mektubun özeti şöyleydi:

"Lider, halkina yalan söylemez. Bütün Küfe halki seninle beraberdir. Bu mektubumu okudugun zaman yola çık, size selam olsun."

Kays b. Misher es-Seydavî, Hz. Hüseyin'in mektubunu alarak Küfe'ye gitti. Kadisiye'ye vardigi zaman Husayn b. Nümeyr tarafından yakalanarak Ubeydullah b. Ziyad'in yanina gönderildi. İbn Ziyad, ona söyle dedi: "Hükümet konaginin üstüne çık, yalanci oğlu yalana Ali oğlu Hüseyin'e söv."

Kays, hükümet konaginin damina çıktı. Allah'a hamdü senada bulunduktan sonra söyle dedi:

"Ey insanlar! Ali'nin oğlu Hüseyin, Allah'in yaratiklarinin en hayir-lisidir. O, Rasûlullah (s.a.v.)'m kizi Fatima'mn ogludur. Ben onun size gönderdigi elçisiyim. O Batm Zi'r-Rume'deki Hacir mintikasında iken yanindan kalkip buraya geldim. Siz onun çağrisina icabet edin, emrine itaat edip sözünü dinleyin."

Bu konusmadan sonra Kays, Ubeydullah'a ve babasi Ziyad'a lanet okudu. Ali ile Hüseyin için magfiret diledi. İbn Ziyad, emir verdi, Kays'i konagin damindan yere firlattilar. Vücudu paramparça oldu. Anlatildigina göre kemikleri de kirildi. Yalnız vücudunda henüz can vardı, çirpiniyordu. Abdülmeîik b. Umeyr el-Becelî, kalkip onu bogazladi ve: "Aslında ben onu azaptan kurtarip rahatlatmak istedim." dedi. Anlatildigina göre o, Abdülmeîik b. Umeyr'e benzeyen bir adamdi. Baska bir rivayette anlatildigina göre Hz. Hüseyin'in mektubunu Küfelilere getiren kisi, Hz. Hüseyin'in süt kardesi Abdullah b. Bakter'dir, Bu zat, hükümet konaginin damindan asagi firlatilmistir. Dogrusunu Allah bilir.

Sonra Hz. Hüseyin, Küfe'ye dogru yoluna devam etti. Orada cereyan eden hadiselerden haberi yoktu. Araplardan hangi kabilenin su basina ugrarsa, mutlaka o kabiledaki insanlar ona tabi oluyorlardi.

Ebu Mihnef, Abdullah b. Süleym ile Münzir b. Müsmail el-Esedî'nin söyle dedigini rivayet etmistir:

«Haccimizi ifa ettikten sonra tek düşüncemiz Hüseyin'e kavusmak idi, yolda ona ulastik. O, Beni Esed kabilesinden bir adamin yanindan geçmekteydi, onunla konusmak ve bazi seyleri ona sormak istedi. Ama bunu yapmadi. Sonra o adamin yanma gittik. İnsanların durumunu sorduk. O da söyle cevap verdi: "Vallahi Müslim b. Ukayl ile Hani b. Ur-ve öldürölünceye kadar Küfe'de idim. Bunlar öldüröldükten sonra pazarda ayaklarinin yerde sürünmekte olduklarım görüp sehirden çıktım."

Böyle demesinden sonra biz Hz. Hüseyin'in yanma vardik. Adamin

söylediklerini ona aktardık. O da: "Dogrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz." mealindeki ayeti defalarca okumaya basladi. Biz de kendisi-e- "Allah askina kendini koru." dedik, ama o: "Bu iki kisi öldürüldükten sonra artık yasamakta hayir yok." dedi. Biz ona: "Allah seni seçmistir." dedik. Bazi arkadaslari da ona söyle dediler:

"Vallahi sen Müslim b. Ukayl gibi degilsin. Eger Kûfe'ye varirsan insanlar hemen senin etrafinda toplanirlar."

Baskalari da dediler ki:

"Hüseyin'in arkadaslari, Müslim b. Ukayl'in öldürüldüğünü duyduklarinda Beni Ukayl b. Ebi Talib'ten olanlar hemen ayaklandilar ve Hüseyin'e söyle dediler: "Hayir, vallahi öcümüzü almadan veya biz de kardesimiz gibi ecel serbetini tadmada ger i dönmeyecegiz." Bunun üzerine Hz. Hüseyin yola devam etti. Zerud mintikasina vardiginda mektubunu Kûfelilere götüren Kays b. Misher es-Seydavf nin de öldürüldüğünü duydu ve söyle dedi:

- Taraftarlarimiz bizi yalnız biraktilar. Bize yardım ellerini uzatmadilar. Simdi sizden geri dönmek isteyen varsa geri dönsün. Biz, geri döneni ayiplamayacagiz ve kinamayacagiz."

Hz. Hüseyin'in böyle demesi üzerine etrafindaki insanlar dagildilar. Her biri bir tarafa gitti. Yalnız Mekke'den çıkarken beraberinde gelen arkadaslari yaninda kaldilar. Böyle yapmasinin sebebi suydu: Hüseyin, bu bedevilerin düzenli ve itaatkar bir sehre gelmek için kendisine tabi olup pesine takildiklarim anlamisti. Durumu onlara açıklamadan kendisi ile yola çıkmalarini istememisti. Durumu onlara açıkladigi takdirde ancak ölüme dek kendisine yardım edecek olan kimselerin kendisine arkadaslik edeceklerini kesinlikle anlamisti. Seher vakti olunca genç adamlarina suyu bolca alip biriktirmelerini emretti. Sonra harekete geçti, Batn-i Akabe'ye gidip orada konakladi.»

Muhammed b. Sa'd, Hz. Hüseyin'le yüzyüze konusan bir adamin söyle dedigini rivayet etmistir:

«Çölde bazi çadırlar kurulmus oldugunu gördüm. Bu çadırlarin kime ait olduklarim sordugumda Hüseyin'e ait oldugunu söylediler. Yarana vardigimda onun yaninda yasli bir adam oldugunu, Kur'ân okudugunu, okurken gözlerinden akan yaslarin yanaklarinin ve sakalinin üzerine indigini gördüm. Kendisine dedim ki:

- Anam babam sana feda olsun ey Rasûlullah'in kizinin oğlu! Seni issiz olan su çöle ve bu beldelere getiren sebep nedir?

- Iste bunlar, Kûfelilerin bana gönderdikleri mektuplardir, ama öyle saniyorum ki onlar beni öldüreceklerdir. Böyle yaparlarsa, Allah'in bütün yasaklanni çignemis olurlar. Bu yüzden de Cenâb-i Allah, onlari zelü kilacak

bir kimseyi baslarına musallat edecektir. Öyle ki, onlar zelil olacaktır."

Ali b. Muhammed, Hüseyin'in söyle dedigini rivayet etmistir: "Allah'a yemin ederim ki, îsraüogullannin cumartesi gününe tecavüz edip yasagi dinlemeyisleri gibi siz de benim hukukuma tecavüz edeceksiniz. Allah'a yemin ederim ki, bunlar içimdeki su kani çıkarmadıkça benden vazgeçmeyeceklerdir. Bunu da yaptıkları takdirde Cenâb-i Allah, onlara öyle birini musallat kilacaktır ki, o kimse, onları alçaltacaktır."

Hız. Hüseyin, hicretin atmisbirinci senesinin muharrem ayinin asure gününde Ninova'da öldürüldü.

Yakup b. Süfyan, Sihab b. Hırras'tan rivayet etti ki, onun kavminden olan bir adam söyle demistir; "İbn Ziyad'in, Hız. Hüseyin üzerine gönderdiği askeri birliğin içindeydim. Bu askeri birlik, 4000 kisiden oluşuyordu. Aslında bunlar, Deylemlilerle savasa gideceklerdi. Fakat İbn Ziyad, bunları Hüseyin'le savasmaya sevk etti. Hüseyin'i gördüm. Siyah saçlı ve siyah sakallı idi. Ona: "Ey Abdullah'ın babası, sana selam olsun." dedim, O da selami aldı. Yalnız biraz genzinden konuşuyordu.

Ebu Mihnef, Ebu Halid el-Kahilî'nin söyle dedigini rivayet etmistir:

«Hüseyin'in süvarileri sabahladıklarında o ellerini semaya kaldırıp söyle dua etti: Allah'im, bütün sikintilerde güvencem sensin. Bütün zorluklarda ümidim sensin. Basima gelen bütün musibetlerde sana güvendim, sana dayandım. Kalbimin zayıf kaldığı, gücümün az olduğu, dostumun yardım etmediği, düşmanım bana karşı sevindiği birçok kederli zamanda sana müracaat ettim. Halimi sana arz ettim. Sikayetimi sana yaptım. Baskasından vazgeçip sana yöneldim, sen de sikintimi giderdin. Beni düzlüğe çıkardın ve bana yettin. Sen elimdeki bütün nimetlerin sahibisin. Bütün iyilikler senden gelmiştir ve bütün gayelerin sonu da sensin."

Ebu Ubeyd Kasım b. Sellam, Ebu Ma'serden rivayet etti ki onun üstadlarından biri söyle demistir:

"Kerbela'ya indikleri zaman Hüseyin sordu: :

- Bu yerin adı nedir?

- Kerbela'dır.

Kerb ve bela (sikinti ve bela)."

Ubeydullah b. Ziyad, Hüseyin ve adamlarıyla savasması için Ömer b. Sa'd'ı gönderdi. Hüseyin, Ömer'e söyle dedi:

"Ey Ömer! Bana üç şeyden birini yap: Ya bırak geri döneyim, eğer bunu yapmazsan beni Yezid'in yanına götür, onunla elele vereyim ve benim hakkımda dilediği şekilde hüküm versin. Eğer bunları yapmazsan beni Türklerin yanına götür, ölünceye kadar onlarla savasayım."

Hız. Hüseyin, İbn Ziyad'a da bu haberi gönderdi. İbn Ziyad, onu Yezid'in yanına göndermeye niyetlendi, ancak Simir b. Zilcevsen dedi ki: "Hayir! Hüseyin mutlaka senin vereceğin karara boyun eğmeli."

İbn Ziyad, bu kararını Hüseyin'e bildirdi, ancak Hız. Hüseyin: "Vallahi senin dediğini yapmam." diye karsılık verdi. Ömer, Hüseyin'le savasmaya hemen girişmedi, işi ağırdan aldı. İbn Ziyad, Simir b. Zilcev-sen'i Hüseyin'in karsısına gönderdi ve dedi ki:

"Eğer Ömer, ileriye geçerse sen de savaş. Aksi takdirde Ömer'i öldür ve onun yerine geç. Komutanlığı sana verdim."

Ömer'in komutasında Kûfelilerin önde gelen şahsiyetlerinden otuza yakın adam vardı. Bunlar Ömer'e dediler ki: "Rasûlullah'm kızının oğlu, size üç şeyden birini yapmanızı teklif ediyor, ama siz bunlardan hiçbirini kabul etmiyorsunuz, bu olacak şey midir?" Böyle dedikten sonra önde gelen bu şahsiyetler, Hız. Hüseyin'in safına geçtiler, onunla omuz omuza vererek İbn Ziyad'ın askerlerine karşı savasmaya başladılar.

Ebu Zûr'a, Husayn'm söyle dediğini rivayet etmiştir: "Ben, Hüseyin'in öldürölmesi esnasında hayatta idim. Sa'd b. Ubeyde bana dedi ki: "Ben Hüseyin'i gördüm. Üzerinde bir cübbe vardı. Amr b. Halid et-Tahvî adında biri ona bir ok attı, okun, Hız. Hüseyin'in cübbesine takılmış olduğunu gördüm."

İbn Cerir, Hız. Husayn'm söyle dediğini rivayet etmiştir: Kûfeliler, Hüseyin'e: "Senin beraberinde 100.000 adam vardır." diye haber gönderdiler. O da Kûfelilere Müslim b. Ukayl'i gönderdi. Kûfeliler, Müslim'i öldürdüler. Hilal b. Yasef in bana anlattığına göre İbn Ziyad, insanlara Vakısa mintikası ile Sam ve Basra yollarını koruma altına almalarını, kimsenin girip çıkmasına müsaade etmemelerini emretti. Hız. Hüseyin de Kûfe'ye doğru geliyordu. Hiçbirseyden haberi yoktu, Bedevilerin yanına vardı, onlara Kûfe'deki insanların durumlarını sordu. Onlar da: "Vallahi bilemiyoruz, yalnız öyle sanıyoruz ki sen oraya girip çıkamayacaksın." dediler. Hız. Hüseyin, Muaviye oğlu Yezid'e doğru gitmeye devam etti. Yezid'in süvarileri Kербela'da onu durdurdular, bineğinden indi. Allah ve İslâm askına yolundan çekilmelerini istedi. İbn Ziyad ise, ona karşı Ömer b. Sa'd, Simir b. Zilcevsen ve Hüseyin b, Nümeyr'i gönderdi. Bunlardan Allah ve İslâm askına kendisini mü'minlerin emin Yezid'e götürmelerini istedi ki, gelip onunla elele versin ve konuşsun. Fakat bunlar ona: "Hayir mutlaka İbn Ziyad'ın hükmüne boyun eğeceksin." diye karsılık verdiler. Bunlarla beraber Hür b. Yezid el-Hanzeli en-Nehselî adında bir süvari de vardı. Bu zat, Hız. Hüseyin'in söylediklerini isitince bunlara söyle dedi:

"Allah'tan korkmuyor musunuz? Bunların size yaptığı teklifleri ni-Çin kabul etmiyorsunuz? Vallahi eğer Türkler ve Deylemliler dahi size W teklifleri

getirecek olsalardı, yine de bu teklifleri reddetmeniz size helal olmazdı." Fakat bunlar illa da İbn Ziyad'ın hükmüne boyun egmeci Hz. Hüseyin'den istediler ve bu isteklerinde ısrar ettiler. Bunun üzerine Hür, atının yüzüne bir samar indirdi ve Hz. Hüseyin'in tarafına acelece geçti. Bunlar Hür'ün kendileri ile savaşmak için geldiğini sandılar. Fakat Hz. Hüseyin'e yaklasınca kalkanını ters çevirdi ve onlara selam verdi. Sonra da dönüp İbn Ziyad'ın adamlarına hücum etti. Onlardan iki kişiye öldürdü, sonra da kendisi öldürüldü. Allah ona rahmet etsin.

Anlatıldığına göre Züheyr b. Kayn el-Becelî, hacca gitmiş olan bir adam olup Hz. Hüseyin'le karşılaşmış ve onunla birlikte hacdan dönmüştü. İbn Ebi Mahreme el-Muradî ile Amr b. Haccac ve Mean es-Sülemî de Hz. Hüseyin'in yanına gitmişlerdi. Hz. Hüseyin, bir cübbe giyinmiş olarak İbn Ziyad'ın elçileriyle konuşmaya başlamıştı. Onlarla konuştugu zaman sözünü tamamladıktan sonra dönerken Beni Temim kabilesinden Amr et-Tahvî, bir mızrak atıp Hz. Hüseyin'in iki omuzu arasına isabet ettirdi. Ben de onun iki omuzu arasına isabet eden okun onun cübbesine takılmış olduğunu gördüm, Ubeydu'llah İbn Ziyad'ın askerleri, Hz. Hüseyin'in teklifini kabule yanasmadıkları zaman Hz. Hüseyin kendi adamlarının yanına döndü. Ben de onlara bakıyordum, sayıları yüze yakında. Aralarında Hz. Ali'nin bes evladi, Hasimilerden onaltı kişi, Beni Süleym kabilesinden bir adam, Beni Kinane kabilesinden bir adam ve İbn Ziyad'm amcası oğlu vardı.

Husayn, Sa'd b. Ubeyde'nin, şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Ömer b. Sa'd ile birlikte suda serinlemekte idik. O esnada adamin biri, Ömer'in yanına geldi. Ona gizlice birseyler söyledi, sonra anladım ki ona söyle demiş: "İbn Ziyad, sana Çüveyriye b. Bedir et-Temimî'yi gönderdi. Eger Hüseyin ve adamlarıyla savaşmayacak olursan senin boynunu vurmasını emretti." Bunun üzerine Ömer b. Sa'd atına atladı, silahının getirilmesini istedi. Silahını kusandı, atı üzerinde iken adamlarını toplayıp Hüseyin'e karşı gitti. Onunla savastı, basını kesip İbn Ziyad'a getirdi ve önüne bıraktı, o da elindeki değnegiyle Hz. Hüseyin'in burnuna vurarak: "Abdullah'ın babası (Hüseyin) yaslanmış ve ihtiyarlamış." dedi. Hz. Hüseyin'in kadınları, çocukları ve aile efradı getirildi. İbn Ziyad'ın onlara yaptığı en iyi şey; onlar için kenarda bir ev hazırlatıp onlara erzak vermesi, harçlık ve elbiselerinin verilmesini emretmesi oldu. Onlardan Abdullah b. Cafer'in iki çocuğu kaçıp Tay kabilesinden bir adama sigindılar. Adam da boyunlarını vurarak kafalarını İbn Ziyad'ın yanına getirip bıraktı. İbn Ziyad da hemen harekete geçti ve onları vuran adamin boynunu vurdu, emir verdi, evini yıktırdı.

Muaviye b. Ebi Süfyan'ın bir azatlısı bana sunları söyledi: Hüseyin'in başı kesilip Yezid'in yanına getirilip bırakıldığında ağladığını ve şöyle dediğini gördüm: "Eger İbn Ziyad'la Hüseyin arasında yakınlık ve merhamet olsaydı,

Ibn Ziyad böyle yapmazdı."

Hız. Hüseyin öldürüldüğünde İbn Ziyad ve taraftarları, iki yada üç ay gördüler ki, güneşin doğduğu saatten itibaren evlerinin duvarları kana boyanmış gibi kinnizilasiyordu ve bu hal güneşin epey yükselmesine kadar devam ediyordu.

Ebu Mihnef, İkrime'nin amcalarından birinin Hız. Hüseyin'e söyle bir soru sordugunu rivayet etmiştir:

"Ey Hüseyin, nereye gidiyorsun?

- Irak'a.

- Allah askına geri dön. Allah'a yemin ederim ki, Iraklılar arasında

seni savunacak, koruyacak ve seninle omuz omuza savasacak bir tek adam dahi yoktur. Allah'a yemin ederim ki, sen sadece mizrakların ve kılıçların üzerine gelmektesin. Irak'a gelmen için sana haber gönderenler eğer savaş masrafini karşılar ve senin için gerekli eşyaları hazırlar da sonra sen yanlarına gelersen, bu uygun bir görüş olur. Ama bu halde iken bu şekilde gelmeni uygun görmüyorum.

- Senin söylediklerinden habersiz değilim. Görüşünü anlamıyorum

değilim, ama Allah'ın emrine karşı gelinmez. O'nun takdirini kimse geri çeviremez.

Böyle dedikten sonra Hız. Hüseyin, Küfe'ye doğru yola çıktı. Halid b. As, bu hususta böyle bir beyit söylemiştir:

"Nice öğüt verenler var ki, insana hile yapar ve insani uçuruma yuvarlar.

Kendisi uzaklarda olduğu halde hakkında kötü zan beslenen nice kimse var ki karşılaştığında sana öğüt verir."

Bu senede, (hicretin atmisina senesinde) Amr b. Said b. As insanlara hac ettirdi. Amr, Yezid tarafından Mekke ve Medine valiliklerine atanmistir. Yezid, Velid b. Utbe'yi Medine valiliginden azletmis, yerine bu senenin ramazan ayında Amr b. Said b. As'i atamisti. Noksanlıklardan münezzeh olan yüce Allah doğruyu daha iyi bilir.[3]

Hicretin Altmisibirinci Senesi

Ali'nin oğlu Hüseyin, Küfe yolunda ilerlemekte, arkadaşları ve yakınlarıyla birlikte Mekke ve Irak arasında gitmekte iken altmisibirinci yıla girildi. Kendisi, Vakidî ile meshur birkaç tarihçinin doğru kabul ettiği rivayete göre bu senenin muharrem ayının onuncu gününde Öldürülmüştür. Bazılarının iddiasına göre ise bu senenin safer ayında öldürülmüştür. Ama muharrem ayının onunda öldürülmüş olduğuna dair nakledilen rivayet daha sahihtir. [4]

[1] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/245-250.

[2] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/251-266.

[3] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/266-285.

[4] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/286.

Hız. Hüseyin'in Öldürölüsü. 2

Sabah olunca Havla, Hız. Hüseyin'in kesik basini alip İbn Ziyada go- 23

Bunu duyan Yezid, Yahya'nin göğsüne vurarak "Sus!" diye emretti.» . 25

Fasil 33

Hız. Hüseyin'in Mezari 38

Hız. Hüseyin'in Basi 38

Hız. Hüseyin'in Faziletleri 39

Hız. Hüseyin'e Ait Bazi Siirler. 43

Hız. Hüseyin'in Öldürölüsü

Biz bu konuyu siyer imamlarinin görüşlerinden istifade ederek anlatacagiz. Yalanci Siilerin iddialarina itibar etmeyeceğiz.

Ebu Mihnef, Abdullah b. Süleym ile Münir b. Müsmail el-Esedî'nin söyle dediklerini rivayet etmistir: "Hüseyin yola çıktı. Seref mintikasina varip konakladiginda seher vakti azatlılarına (kendisiyle birlikte olan gençlere): "Bol miktarda su alip saklayin." diye emir verdi. Sonra yoluna devam etti, günün ortasında arkadaşlarından birisi tekbir getirince ona: "Neden tekbir getirdin?" diye sordu: Adam: "Hurma ağaçlarını gördüm." diye karşılık verdi. Fakat Esedogullarından iki kisi: "Bu bölgede kesinlikle hurma ağacı yok." dediler. Bu sefer Hüseyin onlara: "Peki sizce bu nedir" diye sorunca bu iki adam: "Gelen atlılardan başka birsey olduğunu sanmıyoruz. İste atlılar geldi." diye cevap verdiler. Hız. Hüseyin kendilerine: "Ben de aynı şey olduğunu sanıyorum." dedikten sonra: "Kendisine siginip arkamıza alacağımız ve gelenlere karşı tek bir istikamette duracağımız bir siginak yok mudur?" diye sordugunda o iki kisi: "Öyle bir yer vardır." dediler ve söyle dediler: "İste Zuhism denilen yer yan tarafmdadır. Sola doğru oraya gidersin. Eger bunlardan önce oraya varacak olursan, orası tam istediğin gibi bir yerdir." Hız. Hüseyin oraya doğru gitti oraya varınca çadırların kurulmasını emretti. Karşı tarafın adamları da Hür b. Yezid et-Temimî komutasında geldiler. 1000 süvari idiler. Bunlar İbn Ziyad'ın gönderdiği askeri birliğin Öncüleri idiler. Bunlar öğle vakti gelip Hüseyin'in karşısında durdular. Hüseyin ve arkadaşları sarıklarını sarmış, kılıçlarını kusanmışlardı. Arkadaşlarına kana kana su içmelerini ve atlarına içirmelerini, aynı zamanda düşmanlarına da su vermelerini emretti. Kendisi de diğerleri de kana kana suyu içtiler.

Anlatıldığına göre öğle vakti girdiginde Hız. Hüseyin, Haccac b. Mes-ruk el-Cûfî'ye emir verdi. Haccac ezan okudu. Sonra Hız. Hüseyin, bir izar ve ridaya bürünmüş, bir çift ayakkabı giymiş olarak ortaya çıktı, arkadaşlarına

ve dsmanlarına konusma yaptı. Irak'a gelis sebeplerini anlatti. Kfelilerin imamları olmadigına, kendisinin oraya gelmesi halinde kendisine be/at edeceklerine ve onunla omuz omuza savasacaklarına dair mektuplar yazmış olduklarını söyledi. Sonra namaz kilindi. Hz. Hüseyin, Ubeydullah b. Ziyad tarafından gönderilen askerlerin komutani Hürr'e söyle sordu:

- Arkadaşlarına namaz kildirmek istiyor musun?
- Hayır, sen kildir. Biz de sana tabi oluruz.

Hz. Hüseyin, onlara namaz kildirdi. Sonra kendi çadırına giderek arkadaşlarıyla toplantı yaptı. Hr de kendi askerlerinin basına gitti, iki taraf tetikte durmaktaydılar. İkinci vakti olunca Hz. Hüseyin, onlara namaz kildirdi. Namazı tamamladıktan sonra onlara hutbe irad etti. Enirini dinlemeleri, kendisine itaat etmeleri ve kendilerine zulümle muamele eden yöneticileri baslarından kovmaları için tesvikte bulundu. Hr, ona söyle dedi: "Bu mektupların ne olduğunu, bunları kimlerin yazdığını bilmiyoruz." dedi. Hz. Hüseyin de mektup dolu iki çuvalı ortaya koydu, mektupları Hr'n önüne bosalitti. Bunlardan bir kısmını okudu. Hr, ona söyle dedi:

- Biz bu mektupları sana yazanlardan değiliz. Yalnız bize emir verildi; seninle karsılaştığımız takdirde seni Ubeydullah b. Ziyad'a gt-rnceye kadar senden ayrılmayacağız, pesini bırakmayacağız.
- Oraya gitmektense ölüm daha iyidir.

Böyle dedikten sonra Hüseyin, kendi arkadaşlarına: "Bineklerinize binin." diye emir verdi. Onlar ve kadınları bineklerine bindiler. Oradan ayrılmak istedikleri zaman Hr ve adamları, ayrılmalarına mani oldular. Hz, Hüseyin Hr're söyle dedi:

- Anan seni kaybetsin, ne yapmak istiyorsun?
- Vallahi bu sözü senin bu halinde iken baska bir Arap söylemiş olsaydı ona misillemde bulunurdum, onun anasını da bırakmazdım. Ama senin anan hakkında yapabileceğimiz ve söyleyebileceğimiz bir-Şey yok. Elden geldigince onu en güzel bir şekilde anmakla ykmlmz. Ba taraf karsılıklı söz dellosunda bulundular, nihayet Hr, Hüse-yi^'e söyle dedi:

Ben seninle savasmakla emrolunmadım, ancak seni Kfe'ye ibn 'a götürünceye kadar pesini bırakmamakla emrolundum. Eger e'ye gelmeye razı olmuyorsan baska bir yol tut, ancak o yol seni ne e'y getirsin, ne de Medine'ye götürsün. Sen Yezid'e bir mektup yaz.

Ben de Ibn Ziyad'a yazayım, istiyorsan böyle yapalım. Belki Cenâb-i Allah, beni, senin belandan kurtaracak bir yol ortaya koyar.

Hz. Hüseyin, Azip ve Kadisiye yolunu tutarak sol tarafa yöneldi Hr b. Yezid de onun yanı sıra gitmekteydi. Ona söyle diyordu:

- Ey Hüseyin! Allah askına kendine zarar verme. Eger savasırsan öldürüleceğine sahitlik ederim. Öldürülürsen bence helak olursun.

- Sen, beni ölümle mi korkutup tehdit ediyorsun? Ama ben Evs'in kardesinin amcası ogluna -Rasûlullah'a yardima giderken karsilasmasi esnasında- söylediğini söylüyorum. Amcasıoglu ona: "Nereye gidiyorsun, sen öldürüleceksin." deyince, Evs'in kardesi söyle cevap vermisti: "Yoluma devam edeceğim. Yigit kimseler hayir niyet edip Müslüman olarak cihad ederlerse, ölümden dolayı ayıplanamaz. Bunlar salih kimselere iyi davranir ve bizzat iyilikte bulunurlar. Yasadıkları sürece korkudan azade yasar ve korkuyu yere fırlatirlar."

Bu siir, baska bir sekilde de nakledilmistir söyle ki: "Yoluma devam edeceğim, yigit kimseler, hayir niyet edip suçlularla bulusmazlarsa ölüm onlar için ayip olmaz. Yasarsam kinanmam, ölürsem pisman olmam, ama zelil olmam ve burnumun yere sürülmesi için Ölüm sana yeter." Hür bu sözleri duyunca Hüseyin'den uzaklasti. Arkadaslariyla birlikte ondan uzakta olarak yollarına devam etti. Nihayet Azibulhecenat mevkiine vardilar. Orada binekleri üzerinde Kûfe'den gelmekte olan dört kisiyle karsilastilar. Bunların yanında Na-fî b. Hilâl'in el-Kamil adındaki ati da vardı. Bunlar Hüseyin'le görüşmek için Tarmah b. Adi'nin kilavuzlugunda Kûfe'den gelmislerdi. Tarmah bir ata binmis olup, su siiri okumakta idi:

"Ey binegim, ürkütmemden korkma,

Fecrin dogusundan önce süvarilerin en hayirlilari ve yolculugun en hayirlisi ile menzile varmak için paçalari siva.

Ki güzel ahlakli biri ile süslenesin. O serefliidir, hürdür. Gögsü ve kalbi genistir. Allah, onu en hayirli bir is için getirmistir.

Onun nami kiyamete kadar sürecektir."

Hür, gelen adamlarin Hüseyin'in yanma gitmelerine müsaade etmedi, ancak Hz. Hüseyin onu böyle yapmaktan men etti. Kûfe'den gelenler Hüseyin'in yanma vardiklarında Hz. Hüseyin onlara söyle dedi: "Geride biraktiginiz adamlarin durumunu bana haber verin." Gelen dört Kûfeli'den Mücemma b. Abdullah el-Amirî, söyle cevap verdi:

"Halkin esrafi sana karsi birlesmistir. Çünkü onlara rüsvet verildi. Heybeleri dolduruldu. Böylece onların muhabbetleri kazanildi. Itaatleri saglandı, hepsi sana karsi birlestiler. Diger insanlara gelince onların gönülleri seninle beraber ama kiliçlan yarin sana karsi çekilecektir."

Hüseyin, onlara sordu:

- Size gönderdiğim elçim hakkında ne biliyor sunuz?
- Gönderdiğin elçin kimdir?

- Kays b. Mezher es-Seydavf dir.

- Evet Hüseyin b. Nümeyr, onu yakalayip İbn Ziyad'a götürdü. İbn

Ziyad da ona, sana ve babana lanet okumasini emretti. Ama o sana ve babana dua etti. İbn Ziyad'a ve babasına ise lanet okudu. İnsanları sana yardıma davet etti. Senin Kûfe'ye gelmek üzere olduğunu haber verdi. Bunun üzerine sarayın damından yere atıldı ve can verdi.

Bu cevap karşısında Hz. Hüseyin'in gözleri yasardı ve su ayeti okudu: "Kimi bu uğurda canını vermiş, kimi de beklemektedir. "(ei-Ahzâb, 23.)

Sonra Hz. Hüseyin şöyle dua etti: "Allah'im, bize ve onlara Cennet'i nasib et. Biz ve onları rahmetinin karargahında senin gizli olan ve mü'minlerin arzuladığı sevabında biraraya getir."

Tarmah b. Adi, Hz. Hüseyin'e şöyle dedi: "Beraberindeki adamlara bak. Yanında kaç kişi var? Yanında su küçücük gruptan başka kimse yok. Öyle sanıyorum ki, sana karşı su karşıda gördüğüm birlikten baskası savasmayacak olursa bunlar bile senin hakkından gelmeye yeter. Hal böyle iken Kûfe dışında süvariler, piyadeler dolup taşıyor, hepsi seni yakalamayı amaç edinmişler. Hedefleri sensin. Allah askına Cenâb-i Allah'ın seni Gassan ve Himyer meliklerinden, Numan b. Münzir'den, siyah ve kızıl renkli herkesten koruyacağı bir beldeye gidip yerleşmek istiyorsan bunu yap. Vallahi bu durumda bize zillet asla gelmeyecektir. Ben seninle beraber yürüyeceğim. İstedigin beldeye yerleşinceye kadar seninle beraber olacağım. Sonra Tay kabilesinin Ece ve Selma kollarına haber gönderip adam iste. İstedigin kadar yanımızda kal. Ben, Tay kabilesinden 10 000 kişinin sana gelip destek olacaklarım tekeffül ediyorum. Bunlar, senin uğrunda kılıçlarıyla savaşacaklardır. Allah'a yemin ederim ki onların gözleri açılıp kapandığı sürece sana asla zarar dokunmayacaktır."

Hz. Hüseyin ona: "Allah sana hayır mükafat versin." dedi ve yolundan geri dönmedi, kararından vazgeçmedi. Tarmah da onunla vedalas-tı, Hz. Hüseyin yoluna devam etti. Geceleyin Hz. Hüseyin, hizmetçilerine, yeterince su alıp saklamalarını emretti. Su temin edildikten sonra yola devam etti. Yolda bineğinin üzerinde iken uykuya daldı. Basi önüne düştü. Sonra uyanıp şöyle dedi: "Dogrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz. Âlemlerin Rabbi Allah'a hamdolsun. Rüyamda bir süvarinin ^üzerinde şöyle dedigini gördüm: "Bu millet yürüyüp gidiyor ama ölüm de onlara dogru geliyor." Anladım ki ölüm haberimiz veriliyor."

Fecir dogduktan sonra arkadaşlarına sabah namazını kıldirdi, acele bineklerine bindiler. Sonra sol taraftan yola devam ettiler. Niha-

yet Ninova'ya vardılar, orada bineği üzerinde yayma yaslanmış bir suvarinin Kûfe'den gelmekte olduğunu gördüler. Gelen süvari, Hür b. Ye-

zid'e selam verdi, ama Hz. Hüseyin'e selam vermedi. Hür're, İbn Ziyad'ın mektubunu verdi, mektupta bir kasaba-köy veya kaleye ugran-maksizm Irak'a doğru gelmeleri emrediliyordu. İbn Ziyad'ın elçileri ve askerleri gelinceye kadar yola devam etmeleri isteniyordu. Mektubun verildiği hicri altmışbirinci senenin Muharrem ayının ikinci pazartesi günü idi. Ertesi gün Ömer b. Sa'd b. Ebi Vekkas, 4000 askerle geldi. İbn Ziyad, onu bu askerlerle Deyleme doğru gitmekle görevlendirmisti. Bu, Küfe dışında ordugah kurmustu. Hüseyin'in durumunu haber aldıklarında İbn Ziyad ona: "Hüseyin'in üzerine git, onun isini bitirdikten sonra Deyleme git." diye emir verdi. Ömer b. Sa'd kendisini bu görevden affetmesini İbn Ziyad'dan istedi, ancak İbn Ziyad, ona şöyle dedi: "İster-sen seni bu görevden affederim, ama sana vermiş olduğum bu beldelerin valiliğini de senden alırım." İbn Ziyad'ın böyle demesi üzerine Ömer b. Sa'd: "Müsaade et de durumumu düşünüyüm." dedi ve süre istedi. Bu süre zarfında her kiminle istisare yaptıysa herkes ona, Hüseyin'in üzerine gitmemesini öğütledi. Öyle ki kızkardesinin oğlu Hamza b. Mugire b. Sube, ona şöyle dedi:

"Sakin Hüseyin'in üzerine gitmeyesin. Aksi takdirde Rabbine asi olmuş ve akrabalık bağlarım koparmış olursun. Allah'a yemin ederim ki, Hüseyin'in kam ile Allah'ın huzuruna çıkmaktansa, bütün yeryüzü hakimiyetinden mahrum kalmak senin için daha hayırlı ve daha iyidir." Bu tavsiye üzerine Ömer: "İnşaallah böyle yaparım." dedi. Sonra Ubey-dullah b. Ziyad, onu korkutup tehdit etti. Görevden azledip öldürüleceğini söyledi. Bunun üzerine Ömer b. Sa'd, Hüseyin'in üzerine gitti. Yukarıda sözünü ettiğimiz yerde onunla karşılaştı. Sonra Hüseyin'e elçi göndererek elçi vasıtasıyla sordurdu:

- Buraya niçin geldin?

- Küfeliler yanlarına gelmem için bana mektup yazdılar. Eğer beni istemiyorlarsa, sizi bırakıp Mekke'ye dönerim. Hz. Hüseyin'in bu cevabı üzerine Ömer b. Sa'd: Umarım ki Allah, beni Hüseyin'le savasmaktan kurtaracaktır." dedi ve bu durumu bir mektupla İbn Ziyad'a bildirdi, İbn Ziyad, ona su karşılığı gönderdi:

"Mü'minlerin takvali, temiz ve mazlum emin Osman b. Affan nasıl sudan yoksun bırakıldıysa sen de bunları sudan yoksun bırak. Kendileri ile suyun arasına engel koy. Hüseyin'e, beraberindeki adamlarıyla birlikte mü'minlerin emin Muaviye oğlu Yezid'e be/at etmelerini teklif et. Eğer böyle yaparlarsa, biz de görüşümüzü ortaya koyarız."

Bunun üzerine Ömer b. Sa'd'ın adamları, Hüseyin'in adamlarını sudan yoksun bıraktılar. Su basma gelmelerine engel oldular. Ömer b. Sa'd'ın su basında duran engelleyici müfrezesinin basında Amr b. Hacı bulunuyordu. Hz. Hüseyin, bunların susuzluktan ölmeleri için beddua etti.

Iste Amr b. Haccac da asin derecede susuzluktan öldü. Sonra Hz. Hüseyin, Ömer b. Sa'd'dan iki ordugah arasinda kendisiyle bir görüşme yapmasini talep etti. Iki taraftan yirmi kadar süvari toplanti yerine geldiler. Uzun uzadiya konustular. Nihayet gecenin bir kısmi geçti, ama birbirlerinin ne dediklerini anlayamadilar. Bazi kimseler, Hz. Hüseyin'in, Ömer b. Sa'd'dan kendisini Sam'da bulunan Muaviye oğlu Yezid'e götürmesini ve buradaki askeri birliklerin olduklari yerde karsi karsiya birakilmalanni talep etmistti. Ömer ise, ona su cevabi vermisti:

- Eger böyle yaparsam İbn Ziyad benim evimi yikar.
- Ben senin evini eskisinden daha güzel yapanm.
- O zaman çiftligimi elimden alır.
- Sana Hicaz'daki malimdan bir kısmını vererek daha iyi bir çiftlik alınm.

Ömer b. Sa'd, bu teldin uygun görmedi.

Bazilan dediler ki: Hüseyin, Ömer b. Sa'd'dan, kendisiyle birlikte Yezid'in yanma gitmesini veya kendisini Hicaz'a dönmek üzere bırakmasını, yahut sinir boylanna gidip Türklerle savasmasina müsaade etmesini istemis, Ömer de bu durumu Ubeydullah b. Ziyad'a yazmis, Ubeydullah: "Evet, kabul ettim." deyince orada bulunan Simr b. Zücev-sen kalkip söyle diyerek müdahalede bulunmustu:

- Hayir, vallahi Hüseyin ve adamlari senin hükmüne boyun egmedikleri takdirde bu olmaz. Vallahi duyduğuma göre Hüseyin ile Ömer b. Sa'd, iki karargah arasinda orta bir yerde oturup görüşüyor ve gece boyunca konusuyorlarmis." İbn Ziyad da: "Ne güzel bir görüş ileri sürdün" dedi.

Ebu Mihnef, Ukbe b. Sem'a'nin söyle dedigini rivayet etmistir:

"Mekke'den yola çıktigi andan öldürölüsüne kadar geçen sürede Hüseyin'in yanında bulundum. Vallahi o, her nerede ne söylediyse bütün sözlerini isittim. O, Yezid'e gitmek, ona bey'at etmek veya sinir boylanna gitmek gibi taleplerde bulunmadi. Onlardan sadece iki seyden birini yapmalanm istedi: Ya kendisini birakip geri dönmesine müsaade edeceklerdi veya kendisini birakip açık bir alana gitmesine izin verecekler, orada insanlann akibetini bekleyecekti."

Sonra Ubeydullah b. Ziyad, Simr b. Zilcevsen'i Hüseyin'in üzerine gönderdi. Gönderirken de ona su talimatı verdi: "Git. Eger Hüseyin ve aaamları, benim hükmüne boyun egerlerse ne alâ, aksi takdirde Ömer D- Sa'd'a, onlarla savasmasını emret. Eger savasmakta gecikirse boynunu vur ve sen askerlerin basına komutan olarak geç."

Ubeydullah b. Ziyad, Ömer b. Sa'd'a bir mektup göndererek Hüseyin'le

savasmakta geciktiginden ötürü onu tehdit etti ve eger Hüseyin yanina gelmezse, onunla ve adamlanyla savasmasini emretti. Onlann asi ol< *uklanni ifade etti.

Simr mektubu aldiginda, yaninda Abdullah b. Ebu Muhil b. Hizam bulunuyordu. Onun halasi olan Hizam'in kizi Ümmü'l-Benin, Hz. Ali'nin hanimi idi. Ondan Abbas, Abdullah, Cafer ve Osman adindaki çocuklari dogmustu. Abdullah, Ibn Ziyad'a sunlari söyledi: "Eger bizim kizkardesiinizi çocuklari bir eman yazmayi uygun görüyorsan yaz."

İbn Ziyad, onlara bir eman yazarak bu emani kölesi Kirman'la birlikte onlara gönderdi. Onlar bu eman mektubunu görünce: "Bizim sizin emanimza ihtiyacimiz yok. Çünkü Allah'in emani, Sümeyye'nin oğlunun emanından daha hayirlidir." dediler.

Simr b. Zilcevsen, Ömer b. Sa'd'a, Ubeydullah b. Ziyad'm mektubunu getirdiginde Ömer ona söyle dedi:

"Allah senin diyarini uzaklastirm ve getirdigin seyi çirkinlestirsin. Hüseyin'in talep ettigi ve benim Ibn Ziyad'a arz ettigim üç teklifi İbn Ziyad'm kabul etmesine engel olan kisinin sen oldugunu saniyorum. Vallahi dogrusu da budur."

Simr, Ömer'e söyle sordu:

- Ne yapacagini bana söyle. Bunlarla savasacak misin, yoksa beni bunlarla basbasa mi birakacaksın?

Ömer, ona su cevabi verdi:

- Hayir, seref sana ait olmaycaktir. Bu isi bizzat ben yerine getirecegim." Böyle dedikten sonra Ömer, onu piyadelerin basina komutan yaptı. Muharrem ayinin dokuzunda persembe günü aksaminda Hüseyin'in tarafina saldırdi. Simr b. Zilcevsen, kalkip söyle dedi:

- Kizkardesimizin ogullari nerededirler?

Onun böyle sormasi üzerine Hz. Ali'nin ogullari Abdullah, Cafer, Abbas ve Osman ayaga kalktilar. Orada olduklarini gösterdiler. Simr, onlara söyle dedi:

- Size eman verilmistir, siz güvendesiniz.

- Eger Rasûlullah (s.a.v.)'m torunu Hüseyin'e ve bize birlikte eman veriyorsan kabul ederiz. Aksi takdirde senin emanina ihtiyacimiz yok."

Sonra Ömer b. Sa'd, askerlere söyle seslendi:

- Ey Allah'in atlılari! Bineklerinize binin. Size müjdeler olsun.

Aynı gün ikindi namazından sonra bineklerine bindiler ve Hüseyin'in

tarafına doğru hücumla geçtiler. Hz. Hüseyin ise, çadırının önünde kılıcına yaslanmış, uyuklamaktaydı. Basi önüne düştü. Kaz kardeşi gürültüyü duyunca Hz. Hüseyin'e yaklaştı ve onu uykudan uyandırdı. O da basım doğrulttu ve söyle dedi: Rasûlullah (s.a.v.)'i rüyada gördüm. Bana: "Sen bize geliyorsun." dedi. Hz. Hüseyin'in böyle demesi üzerine kızkardeşi kendi yüzünü tokatlayıp: "Vay basımıza gelenler!" diye bağırıldı. Hz. Hüseyin de ona söyle cevap verdi: "Ey kardeşim, basımıza gelen bir felaket yok, sakın ol, Rahman olan Allah sana merhamet etsin."

Kardeşi Abbas, Hüseyin'e dedi ki:

- Ey kardeşim, düşman sana doğru geliyor.

- Onlara git, niçin geldiklerini sor.

Abbas, onlara yirmi süvariyle birlikte gitti ve sordu:

- Neyiniz var, niçin geliyorsunuz?

- Vali İbn Ziyad'ın emri geldi. Ya onun hükmüne boyun eğeceksiniz, yada sizinle savaşacağız.

- Yerinizde durun, gidip durumu Abdullah'ın babasına (Hüseyin'e) bildireyim.

Abbas, Hüseyin'in yanına döndü, ama arkadaşları düşman karşısında beklemekteydiler. İki taraf birbirlerine laf attılar. Birbirlerini kinayip azarladılar. Hüseyin'in adamları, İbn Ziyad'ın adamlarına söyle dediler: "Siz ne kötü bir milletsiniz. Peygamberinizin zürriyetini ve bu zamandaki insanların en hayırlılarını öldürmek istiyorsunuz."

Bundan sonra Abbas, Hüseyin'in yanından gelip İbn Ziyad'ın askerlerine söyle dedi:

- Abdullah'ın babası (Hüseyin), bu gece geri dönmenizi, geceleyin kendi durumunu düşünmek istediğini söylüyor. Ömer b. Sa'd, Simr b. Zilcevsen'e dedi ki:

- Sen ne diyorsun?

- Komutan sensin, görüş, senin görüşündür.

Amr b. Haccac b. Seleme ez-Zübeydî dedi ki: "Sübhane Allah, vallahi Hüseyin değil de Deylemlilerden bir adam dahi sizden böyle bir talepte bulunmuş olsaydı, onun bu talebini uygun karşılamamız gerekirdi."

Kays b. Es'as da dedi ki: "Ey Ömer b. Sa'd! Hüseyin ve adamlarının isteklerini kabul et, hayatıma yemin ederim ki, sabahleyin savaşacaksınız." Gerçekten de öyle oldu. Hz. Hüseyin, kardeşi Abbas yanına döndüğünde ona söyle dedi: "Geri dön, bu akşam onları geri çevir, belki bu gece Rabbimize namaz kılarız, kendisinden mağfiret dileyip dua ederiz. Allah da

biliyor ki benim en çok bildiğim şey, O'nun için namaz kılmak, kitabını okumak, istigfarda bulunmak ve dua etmektir."

Hız. Hüseyin, o gece kendi ailesine vasiyetini yaptı. Gecenin ilk kısmında arkadaşlarına bir konuşma yaptı. Allah'a hamd ü senada bulunduktan, Rasûlüne de salât ü selâm getirdikten sonra fasih ve tesirli bir ifadeyle arkadaşlarına söyle hitap etti: "Bu gece, ailesinin yanma dönmek isteyen varsa, ben ona izin vermiş oldum, çünkü su karsıdaki düşmanın asil ele geçirmek istediği kişi benim."

Malik b. Nadr dedi ki: "Benim borcum var, çocuk çocugum var." Boy-Je deyip gitti. Hız. Hüseyin, onlara söyle dedi: "İste, gece sizi örtmüs bulunuyor, gece karanlığından istifade edip gidin. Sizden herbir erkek, be-Sİm- ailemden birinin elini tutup su gecenin karanlığında yola çıksın. Şehirlerinize gidin. Çünkü bu düşman sadece beni ele geçirmek istiyor, eğer beni yakalarlarsa, benimle oyalanır ve sizi yakalamaktan vazgeçerler. Kendi yolunuza gidin ki, Allah size genişlik versin."

Kardesleri, çocukları ve yegenleri Hız. Hüseyin'e: "Senden sonra biz hayatta kalamayız ve Allah'ın, hoshumıza gitmeyecek şeyi senin başına getirdiğini görmek istemiyoruz." dediler. Hız. Hüseyin de onlara: "Ey Akilogulları! Kardesiniz Müslim'in öldürölmesi fidye olarak size yeter. Haydi gidin, ben size izin verdim." dediyse de onlar söyle karşılık verdiler:

"Şeyhimizi, büyüğümüzü, liderimizi, amcaların en hayırlısı olan amcamızın oğlunu bıraktığımız ve düşmana bir ok atmayıp bir mızrak fırlatmadığımız, onlarla -hayatta kalmak arzusu yüzünden- kılıç kılıca vurushmadığımız takdirde insanlar bize ne derler? Hayır, vallahi biz böyle yapmayacağız. Aksine mallarımızı, ailelerimizi ve canlarımızı feda edip seni gideceğin yere götürmedikçe ve senin ugruna savaşmadık-ça senden ayrılmayacağız. Allah, senden sonra yaşamayı bize çirkin göstermiştir." Müslim b. Avsece el-Esedî de böyle dedi. Said b. Abdullah el-Hanefî de söyle dedi:

"Hayır, Allah'a yemin ederiz ki, Rasûlullah'tan sonra seni muhafaza ettiğimizi Allah'a isbatlamadıkça seni bırakmayacağız, Allah'a yemin ederim ki, senin ugruna 1000 defa da olsa öleceğimi bilsem ve benim ölümüm sebebiyle Cenâb-i Allah'ın seni ve aile efradından olan su gençleri kurtaracağını bilsem, yine de ölmeyi arzularım. Çünkü benim ölümüm, bir tek adamın ölümüdür."

Hız. Hüseyin'in diğerk arkadaşları da benzer sözler söylediler ve: "Allah'a yemin ederiz ki, senden asla ayrılmayacağız, canlarımız sana feda olsun. Bogazımızı, alnımızı, elimizi ve bedenlerimizi öne sürerek seni koruyacağız. Bu ugruda öldürölürsek, borcumuzu ödemiş ve vefakârlık göstermiş oluruz." dediler.

Kardesi Abbas da Hüseyin'e söyle dedi: "Allah, senin ölümünü bize göstermesin. Sen öldükten sonra biz yaşamayı ne yapalım."

Ebu Mihnef, Hz. Ali'nin torunu ve Hüseyin'in oğlu Zeynelabidin'in söyle dedigini rivayet etmistir:

"Babamin sabahinda öldürülecegi gece oturmaktaydim. Halam Zeyneb, yaralarimi tedavi ediyordu. Babam arkadaşlarıyla birlikte çadırına çekilmisti. Yaninda Ebu Zerr el-Gifarfnin azatlisi Huvey de vardi. Babam kilicini düzeltiyor ve söyle diyordu:

"Ey zaman, of senden! Ne biçim arkadassin.

Ne zamandır gün doguyor, sabah oluyor.

Nasil arkadassin, nasil ölü istersin? "

Zaman birini baskasinin yerine kabul etmiyor ki,

Emir ancak yüce Allah'indir.

Her hayat sahibi bir yoldan gidiyor."

Bu beyitleri babam iki veya üç defa tekrarladi. Öyle ki ben bu beyitleri ezberledim ve ne demek istedigini anladim. Gözlerime yas doldu, aglayacaktim ama kendimi tuttum, sustum. Basimiza bela indigini anladim. Halam Zeynep, onun bu beyitleri okudugunu isitince basi açık bir sekilde onun yanma kadar gitti ve su sekilde bagirmaktan kendini alamadi:

"Vay basima gelenlere! Keske ölüm su anda hayatimi tüketip bitir-se. Annem Fatima öldü. Babam Ali öldü. Kardesim Hasan öldü. Ey geçmişlerin halifesi, bunlarin hepsi öldü." Hüseyin, ona bakip söyle dedi: "Canim kardesim! Sakin seytan senin dayanma gücünü alip götürmesin." Halam da ona söyle karsilik verdi: "Anam babam sana feda olsun, sen âdeta ölümünü istiyor gibisin, canim sana feda olsun." Böyle dedikten sonra kendi yüzüne vurdu. Yakasini yirtti, bayilip yere düştü. Babam kalkip onun yüzüne su serpti ve söyle dedi: "Canim kardesim, Allah'tan kork, sabret. Allah'in tesellisi ile avun, sunu bil ki, yeryüzündeki herkes ölecektir. Semadakiler dahi hayatta kalmayacaktır. Hersey helak olacaktır. Sadece yüce Allah'in zati baki kalacaktır. O, yaratiklari kendi kudretiyle yaratmistir. Onlari kahir ve izzeti ile öldürecek, tekrar diriltecektir. Sadece O'na kulluk edeceklerdir. O, bir ve tektir. Bilesin ki, babam benden daha hayirliydi. Annem de benden daha hayirliydi. Kardesim de benden daha hayirliydi. Benim, onların ve her Müslüma-nin Rasûlullah'a uymasi gerekir. Rasûlullah'da uyulacak güzel bir örnek vardir. Canim kardesim! Allah adina sana yemin veriyorum, sakın ölümümünden sonra elbiseni yırtmayasm ve benim için yüzünü tirmala-mayasin. Ölecek olursam "Vay basima, eyvah bana!" demeyesin." Böyle diyerek halami teselli ettikten sonra elinden tutup

yanima getirdi ve ikip arkadaslarinin yanma gitti. adirlarini, ipleri birbirlerine girecek sekilde birbirlerine yaklastirmalarini ve dsmanın bir ynden baska cihetlerden gelmesine imkan vermemelerini söyledi. adirlarini saglarına sollarına ve arka taraflarına birakmalarini emretti. Aksam olunca hep birlikte namaz kildilar, geceyi namaz, istigfar, dua ve niyazla geçirdiler. Düsman muhafizlarinin atlari onların arka taraflarında dolasiyorlardi. Bu muhafizların komutani Uzre b. Kays el-Ahmesî idi. Babam Hüseyin, su ayet-i kerimeyi okuyordu:

"İnkâr edenler, kendilerine vermiş olduğumuz mühletin sakın kendileri için hayirli olduğunu sanmasınlar. Biz onlara ancak günahları ogalsın diye mühlet veriyoruz. Kltc azab onlarıdır. Allah, inananları sizin durumunuzda birakacak değildir. Temizi pisten ayiracaktır."(Âl-i İmrân, 178-179.)

Hz. Hüseyin'in bu ayeti okudugunu, arkada dolasmakta olan düsman süvarilerinden biri duydu ve söyle dedi: "Ka'be'nin Rabbime yemin ederim ki temiz olanlar biziz. Allah bizi sizden ayiracaktır.

Ben onu tanidim. Zeyd b. Hudayr'a dedim ki:

- Bu adamin kim olduğunu biliyor musun?

- Hayir.

- Bu, Ebu Harb es-Sbay'i Ubeydullah b. Smeyr'dir. Bu çok gülen ve atilgan bir adamdi. Said b. Kays, bazen onu adirında ahkoyardi. Onun böyle demesi zerine Ye/id b. Husayn, ona su karsiligi vermisti:

- Ey fasik, sen ne zaman temiz adamlardan oldun ki?

- Sen kimsin, vay senin haline!

- Ben Yezid b. Husayn'im!

- Dogrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz. Ey Allah'in dsmanı, sen mahvoldun artık! Niçin ldrlmeni istiyorsun? Belani mi istiyorsun?

- Ey Ebu Harb, büyük günahlarından tevbe etsene. Allah'a yemin ederim ki, temiz olanlar biziz, pis olanlarsa sizlersiniz.

- Evet ben de bunlara sahit olanlardanım. Vay sana beni tanıman sana yetmedi mi? (Karsimdan çekip gitsene!) Bu karsihkîi konusmalardan sonra etrafımızda gözcülük yapan müfrezenin komutani Uzre b. Kays, Ebu Harb'i oradan kovdu. O da çekip gitti.

Ömer b. Sa'd, arkadaslarına cuma günü (veya cumartesi günü) ki bu aynı zamanda asure günü idi, sabah namazini kildirdikten sonra savasa hazırlandı. Hz. Hüseyin de otuz iki süvari ve kirk piyadeden ibaret olan arkadaslarına namaz kildirdi. Sonra namazgahtan ayrılarak saf halinde

dizdi. Sag cenaha Zübeyr b. Kayn'i, sol cenaha da Habib b. Mu-tahhan komutan yapti. Sancagini da kardesi Abbas b. Ali'ye verdi. Kendi hareminin de bulundugu çadırlari arka tarafa aldi. Hz. Hüseyin, geceden emir verdi, çadırlarının arka taraflarina hendek kazdirdi. Hendeklere ot, tahta ve kamis doldurttu. Sonra bu dolgulari atesledi ki arkadan herhangi bir düşman askeri çadırlara ^elme imkanini bulamasin.

Öte yandan Ömer b. Sa'd' da kendi askeri birliğinin sag cenahina Amr b. Haccac ez-Zebidf yi, sol cenahina da Simr b. Zilcevsen'i komutan yapti. Simr b. Zilcevsen'in asil adi, Surahbil b. AVer b. Amr b. Muavi-ye'dir. Bu, Beni Debbab b. Kilab kabilesindendir. Ömer b. Sa'd, süvarilerin basina Uzre b. Kays el-Ahmesî'yi, piyadelerin basina da Sebis b. Rib'iyi komutan yapmisti. Sancagini da azatlısi Verdan'a vermisti. İki taraf orada karsi karsiya gelip durdular. Hz. Hüseyin, arka tarafta kurulu bulunan çadırına gitti. Orada gusül etti, kasik trasi yaptıktan sonra bol miktarda misk süründü. Daha sonra bazi komutanlar da kendi çadırlarina giderek ayni temizligi yaptılar. Birbirlerine dediler ki: "Bu temizligin vakti midir? Böyle bir temizlik bu zamanda mi yapılır?" Bazilari da: "Birakin bu tartismayi vallahi bu temizlik bu saatte bosuna yapilmis degildir."

Yezid b. Husayn da dedi ki: "Allah'a yemin ederim ki, kavmim ne gençlik zamanında, ne de ihtiyarlık zamanında benim bos seylerden hoslanmadigimi bilir. Ama Allah'a yemin ederim ki, ben ahirete irtihal edeceğimi ve dostlarima kavusacağimi anladim ve bu müjde bana verildi- Allah'a yemin ederim ki, bizlerle iri gözlü huriler arasında sadece su düşmanların bize saldirip bizi öldürmelerinden baska engel kalmamistir. Öldükten sonra dostlarımıza ve hurilere kavusacağız."

Bundan sonra Hz. Hüseyin, atma bindi, kilicini eline alip havaya kaldirarak su duayi yaparak düşmanın karsısına gitti: "Allah'im, sen bütün sikintilarda benim güvencemsin, bütün zorluklarda benim ümidimsin."

Oglu Ali de ahmak adında bir ata bindi. Ali, zayıf ve hastalıklıydı. Hz. Hüseyin şöyle seslendi:

"Ey insanlar! Sözümü dinleyiniz ve acele etmeyiniz, size bir öğüt vereceğim" Herkes sustu, onu dinlemeye basladı. Allah'a hamdü senada bulunduktan sonra şöyle dedi:

- Ey insanlar! Benim buraya gelis sebebimi kabul eder ve bana insaflica davranırsanız çok mutlu olursunuz. Ayrica sizin de benim aleyhime gidecek bir yolunuz kalmaz. Yok benim özrümü kabul etmeyecek olursanız o zaman siz ve kostugunuz ortaklar elbirliği edin, yapacağınız is sonra size bir tasa vermesin. Sonra onu bana uygulayın ve beni ertelemeyin. Çünkü benim dostum, kitabi indiren Allah'tır, O, iyileri dost edinir.

Hız Hüseyin'in bu konuşmasını kardeşleri ve kızları duydukları zaman yüksek sesle ağlamaya başladılar, bunun üzerine Hız Hüseyin Mekke'den çıkıp gelirken beraberinde kadınları getirmeyip Mekke'de bırakmasını tavsiye eden Abdullah b. Abbas'ı hatırlayarak onun için: "Allah, İbn Abbas'ı, rahmetinden uzaklaştırmasin." dedi. Sonra kardeşi Abbas'ı kadınları susturması için gönderdi. Kendisi de İbn Ziyad'ın askerlerine kendi faziletini, nesebinin yüksekliğini kadrinin ve serefinin yüceligini anlatmaya başladı ve onlara şöyle dedi:

- Kendi kendinize danisin, nefsinizi hesaba çekin, benim gibi biriyle savasmak size yarasir mi? Ben, peygamberinizin kızının ogluyum, yeryüzünde benden başka peygamber kızının oğlu yok. Ali benim babamdır, iki kanatlı olup Cennet'te uçmakta olan Cafer, benim amcamdır. Şehitlerin efendisi Hamza, babamın amcasıdır. Rasûlullah (s.a.v.), bana ve kardeşime: "Siz Cennet ehlinin gençlerinin efendilerisiniz." de-miSti. Eger bu söylediklerimi tasdik ederseniz bilin ki bu haktır. Vallahi Allah'ın yalana öfke duyduğunu bildigimden beri asla bilerek yalan söylemiş degilim. Eger inanmiyorsanız bu durumu Rasûlullahın ashabına sorun. Cabir b. Abdullah'a, Ebu Said'e, Sehl b. Sa'd'a, Zeyd b. Erkam'a Ve Enes b. Malik'e sorun, onlar size anlatsınlar. Yazıklar olsun size! Siz Allah'tan korkmuyor musunuz? Kanimi akitmaniza bir engel yok dur?"

O esnada Simr b. Zilcevsen dedi ki:

- Bu adam, Allah'a bir uçurumun kenarında ibadet ediyor, ne dedigini anlamıyorum.

Habib b. Mutahhar da Simr'e su karşılığı verdi:

- Allah'a yemin ederim ki ey Simr, dogrusu sen Allah'a yetmiş uçurumun kenarında ibadet ediyorsun. Bize gelince vallahi biz de onun ne dedigini anlamıyoruz, fakat senin kalbine mühür vurulmustur."

Bu karşilikli konuşmalardan sonra Hız. Hüseyin, Simr ve arkadaşlarına hitaben dedi ki:

- Birakin da yeryüzünde güven duyabileceğim bir yere döneyim. Onlar da:

- Amcam oğlunun (Yezid'in) hükmüne boyun egmene ne engel var?" dediler.

Hız. Hüseyin de onlara su âyet-i kerimeyi okuyarak karşilik verdi:

- Dogrusu ben, hesap verilecek güne inanmayan, böbürlenenlerin hepsinden, benim Rabbim sizin de Rabbiniz olan Allah'a siginirim." (el-Mü'min, 27.) Bundan sonra Hız. Hüseyin bineğini çöktürdü. Ukbe b. Sem'an'a emir verdi. Ukbe de bineğini bir yere bağladı. Sonra Hız. Hüseyin, onlara şöyle dedi:

- Söyleyin bana, sizden bir adam mi öldürdüm ki onun kanım benden talep ediyorsunuz? Yoksa sizden birinin malini mi yedim ki, onun malini benden istiyorsunuz? Yahut sizden birinizi yaraladım mi ki kisas talep ediyorsunuz? " Ancak karsidakiler ona cevap vermediler. Hz. Hüseyin yine söyle seslendi:

- Ey Sebis b. Rib'i! Ey Heccar b. Ebcer! Ey Kays b. Es'as! Ey Zeyd b. Haris! Siz bana: "Meyveler olgunlasti, bahçeler yeserdi, bize gel, geldigin takdirde sen düzenli ordularin basina geçeceksin." diye mektup yazmadiniz mi?

Onlar da böyle mektuplar yazmadiklarini söyleyince Hz. Hüseyin su karsiligi verdi:

- Sübhanallah! Vallahi siz yazdiniz ey insanlar! Eger benden memnun degilseniz birakin da geri döneyim.

Kays b. Es'as dedi ki:

- Amca ogullarinin hükümlerine boyun egsene! Eger onlarin hükümlerine boyun egecek olursan, onlar sana asla eziyet etmeyeceklerdir ve hoslanmadigin bir muameleyi onlardan görmeyeceksin.

Hz. Hüseyin ona söyle karsilik verdi:

- Sen kardesinin kardesisin. Hasimilerin senden Müslim b-Ukayl'm kanından daha çok kan bedeli talep etmelerini ister inisin? Hayir, Allah'a yemin ederim ki, ben Yezid ve taraftarlarına, alçalmis bir sekilde el uzatmam. Köle gibi onlarin hükümlerine boyun egmem.

Karsidakiler, Hüseyin'e dogru hücumla geçtiler, ancak onlardan otuza yakin süvari Hz. Hüseyin'in tarafına geçti. Onun askerlerine katildi. Bunlardan biri de Ibn Ziyad'm öncü birliklerinin komutani Hür b. Yezid idi. Yaptiklarindan ötürü Hz. Hüseyin'den özür dileyip söyle dedi:

- Eger onlarin niyetlerinin bu oldugunu daha önceden bilseydim, seninle birlikte Yezid'e giderdik.

Hz. Hüseyin, onun bu mazeretini kabul etti. Sonra Hür, Hz. Hüseyin'in askerleri önüne geçerek Ömer b. Sa'd'a söyle seslendi:

- Yaziklar olsun size! Rasûlullah (s.a.v.)'m kizinin oglu Hüseyin'in size teklif ettigi üç seyden birini, niçin kabul etmiyorsunuz?

Ömerb. Sa'dise:

- Eger yetki bende olsaydi kabul ederdim, diye karsilik verdi. Hz. Hüseyin'in adamlarindan Züheyr b. el-Kayn, silahini kusanarak at üzerinde ilerledi ve düşmana söyle hitap etti:

- Ey Küfeliler! Allah'in azabindan korkun. Müslümanın Müslüman üzerindeki hakki ona nasihat etmesidir. Biz, su ana kadar ve aramızda kiliç sözkonusu olmadigi sürece bir tek dinin sahipleri olan kardesleriz. Fakat aramiza kiliç

girecek olursa hersey biter ve baglarimiz kopar. O zaman biz ayri bir ümmet, siz de ayri bir ümmet olursunuz. Gerçek su ki, Allah bizi de sizi de göndermis olduğu peygamberi Mu-hammed (s.a.v.)'m soyundan gelmiş olan kimselerle imtihan etmiş bulunuyor. Böylece bizim ve sizin ne yapacağimizi görmüş olacak. Sizi Mu-hammed'e yardımcı olmaya ve azgın oğlu azgın olan Ubeydullah b. Zî-yad'a yardım etmemeye çağırıyoruz. Siz, Ubeydullah ile oğlu Ziyad'dan kötülükten baska birsey görmeyeceksiniz. Bunlar gözlerinize mil çeker, ellerinizi ve ayaklarınızı keser, kulaklarınızı ve burunlarınızı kopartır ve sizi hurma dallarına asarlar! Size iskence yaparlar. Sizin ileri gelenlerinizi ve kurrâlarınızı öldürürler. Nitekim Hicr b. Adiy ve arkadaşlarına, Hani b. Urve ve benzerlerine de aynı şeyi yapmışlardır.

Karsi tarafta bulunanlar, ona hakaretler yağdırarak İbn Ziyad'a övgüde bulunduktan ve ona dua ettikten sonra şöyle dediler:

- Allah'a yemin ederiz ki, senin adamini ve onunla birlikte olanlari öldürmedikçe buradan ayrılmayacağız.

Bu defa Züheyr, onlara şöyle seslendi:

- Fatima'nın oğlu sevmeye ve yardım edilmeye, Sümeyye'nin oğlundan daha layıktır. Siz, onlara yardım etmiyorsanız, onlari öldürmekten Allah'ın sizi uzak tutmasını dilerim. Adami, amcasinin oğlu Yezid b. Muaviye ile basbasa birakan. Yemin ederim ki, Yezid, siz Hüseyin'i öldürmeden de kendisine itaat etmenizden hosnut olacaktır.

Bu sözler üzerine Simr, bir ok atarak şöyle dedi:

- Allah, senin sesini kissin, sus artık! Fazla konusarak bizi çok oyaladin.

Züheyr de su karsiligi verdi:

- Ey topuklarına idrar yapanın oğlu! Ben seninle konuşmuyorum sen bir hayvandan baska biri değilsin. Allah'a yemin ederim ki senin* Allah'ın kitabından iki ayeti bile doğru dürüst bildigini sanmıyorum! Kiyamet gününde sana rezilligi ve acikli azabi simdiden müjdeliyorum.

Simr, bunun üzerine şöyle dedi:

- Bir saat içerisinde Allah, senin ve arkadaşının canini alacaktır.

- Züheyr de ona:

- Sen, beni ölümle mi korkutuyorsun? Allah'a yemin ederim ki, onunla beraber ölmek sizinle birlikte ebediyen yaşamaktan daha sevimlidir, diye karsilik verdi. Daha sonra sesini yükselterek şöyle dedi:

- Ey Allah'ın kullari! Bu kah yürekli ve ahmak herif, sakın siz dininiz hususunda aldanışa sürüklemesin. Allah'a yemin ederim ki, zürri-yetinin ve ehl-i beytinin kanini akıtanlar, onlara yardımcı olanlar ve onların

namuslarim koruyanlari öldürenler, Hz. Muhammed'in sefaatine ereniecektir. Allah seni islah etsin! Sen su adamlarla (Hz. Hüseyin'le) savaacak misin?

- Evet, vallahi onunla yapacağım savaşın en kolay şekli, kellelerin düşmesi ve ellerin kaybedilmesi şeklinde olacaktır.

Hür, Kûfelilerin en bahadirlarındandı. Hz. Hüseyin'e gidişinden ötürü bazı arkadaşları onu ayıpladılar. O da kendisini ayıplayanlara su karşılığı verdi:

- Vallahi ben kendimi, Cennet ile Cehennem arasında serbest bırakıyorum. Fakat istersem paramparça edileyim ve ateşlerde yakılayım, hiçbirseyi Cennet'e tercih edemiyorum.

Böyle dedikten sonra Hür, atını m ahmuza ayarak Hz. Hüseyin'in yanına gitti ve önce yaptıklarından ötürü ondan özür diledi. Sonra da Kûfelilere şöyle dedi:

- Ey Küfe halki! Ananız sizi kaybetsin ve sizin kaybinizden ötürü ağlasın! Siz, Hüseyin'i yanınıza çağırdınız, gelince de onu düşmanına teslim ettiniz. Daha önce onun ugruna canınızı feda edeceğinizi iddia ettiniz. Ama daha sonra onu öldürmek için ona karşı saldırıya geçtiniz. Köpeklerin ve domuzların bile engellenmediği Allah'ın geniş beldelerine yönelmesine engel oldunuz. Köpeklerin ve domuzların dahi içtiği Fırat'ın akar suyunu içmesine mani oldunuz. Oysa onlar, susuzluktan bitap düşmüşlerdir. Vefatından sonra Muhammed'in soyuna ne de kötü davrandınız! Eğer bu yaptıklarınızdan hemen tevbe edip geri dönmezseniz, en büyük susuzluk günü olan kıyamet gününde Allah size su içir-mesin ve sizi susuz bıraksın."

Kûfeli piyadeler, ona mızrak atmaya başladılar. Kendisi de Hz. Hüseyin'in önüne geçti ve Ömer b. Sa'd, ona şöyle dedi:

- Eğer yetki bende olsaydı Hüseyin'in taleplerini kabul ederdim. Ancak onun bu taleplerini Ubeydullah b. Ziyad kabul etmemistir.

Hür b. Yezid, Kûfelilere hitap etti. Onları azarlayıp kinadi ve hakaret dolu sözler sarfetti. Sonra da şöyle dedi:

- Yazıklar olsun size, Hüseyin'i, kadınlarını ve kızlarını Yahudilerle Hristiyanların içtiği, sevin köpekleriyle domuzlarının dillerini sokup içtikleri Fırat'ın suyundan mahrum bıraktınız. O şimdi sizin elinizde esir gibidir. Kendine ne fayda verebiliyor ne de zarar."

Ömer b. Sa'd, ilerledi ve azatlısına: "Ey Düreyd! Sancagını indir" dedi, o da indirdi. Sonra Ömer, yenini sivadi ve Hz. Hüseyin tarafına bir mızrak attı: "Bunlara ilk olarak benim mızrak attığıma şahit olun" dedi, sonra da iki taraf birbirlerine mızrak atmaya başladılar. Ziyad'ın azatlısı Yezar ile Ubeydullah'm azatlısı Salim ortaya çıkarak: "Bizimle müba-reze yapacak

kimse yok mu?" diye seslendiler. Ubeydullah b. Ömer el-Kelbî, Hz. Hüseyin'den izin aldıktan sonra bunlara karsi çıktı, önce Ye-sar*ı, sonra da Salim'i öldürdü. Fakat Salim, bir darbe vurarak Ubeydullah'm sol elinin parmaklarını uçurdu. Abdullah b. Havze adında biri saldiriya geçerek Hz. Hüseyin'in önüne gelip durdu ve söyle dedi:

- Ey Hüseyin! Sana Cehennem atesini müjdeliyorum.

- Yalan söyledin. Aksine ben, Rahim, sefaatleri kabul eden ve emirlerine uyulan bir rabbin huzuruna gidiyorum. Aslında Cehennem atesine layik olan sensin!

Anlatildigina göre o adam dönüp gittikten sonra ati onu yere fırlattı, yere düşerken ayaklarından biri üzenkiye takıldı. Hz. Hüseyin, ona kim olduğunu sorunca: "Ben İbn Havze'yim." dedi. Hz. Hüseyin de elini kaldırıp: "Allah'im, bunu Cehennem atesine çek!" diye dua etti. İbn Havze de Hz. Hüseyin'in böyle dua etmesine öfkelen-di ve atini bir su kanalına sürdü. Ayagi atinin üzenkisinin birinde takili olduğu halde atıyla ilerledi fakat atından düştü. Düşerken de baldiri, bacagi ve ayagi koptu, diğer taraû ise atin kollarına asili kaldı. Ölünceye kadar ati onu sürükledi. Hangi tasın önünden geçiyorsa ati onun basını tasa çarpıyordu. Böylece ölüp gitti.

Ebu Mihnef, Ebu Cenab'm söyle dedigini rivayet etmiştir: "Aramızda Abdullah b. Nümeyr diye bilinen ve Beni Uleym kabilesinden olan bir adam vardı. Kûfe'de yerleşmiş, Ca'd kuyusu denen yerde Hemedanlî-ân yaşadığı mahallede bir ev satın almıştı. Yanında Nemir b. Kasit kabilesinden olan karisi da vardı. İnsanların Hz. Hüseyin'le savasmak üzere hazırlandıklarını gördü ve söyle dedi: "Allah'a yemin ederim ki, ben müsrıklarle savasmaya tutkuluyum. Ümid ederim ki, Rasûlul-lah'm kızının oğluyla omuz omuza vererek su zalimlerle cihad etmek, üklerle cihad etmekten daha faziletli olacaktır ve Allah katında da çok sevap kazanmama vesile olacaktır." Hazirlikleri görünce karisinin yanına gitti, niyetini ona anlattı. Karisi da ona söyle dedi: "İsabet ettin. Allah sana doğru yolu göstere-sin. Beni de yanına götür." Abdullah, karisini alıp geceleyin Kûfe'den çıktı. Hz. Hüseyin'in yanına vardı. Düşman tarafındaki Yesar ile Salim mübareze için ortaya çıkıp adam istediklerinde iste bu Abdullah, onlara karsi çıkmak için Hüseyin'den izin istediginde Hz. Hüseyin ona baktı. Esmer tenli, uzun boylu, sağlam pazulu ve omuzları arasındaki mesafenin uzun olduğunu gördü. Onun için "Öyle sanıyorum ki, ortaya çıkan bu iki mübarizin hakkından gelecektir." dedi ve ona: "İstersen karsılarına çık." diye izin verdi. Abdullah da ortaya çıktı. Yesar ile Salim ona sordular:

- Sen kimsin?

Abdullah, nesebini onlara anlatınca onlar:

- Biz seni tanimiyoruz, senden daha iyi biri karsimiza çiksin, dediler. Ancak Abdullah bundan sonra Yesar'a bir darbe indirdi. Yesar, sanki birgün önce ölmüs gibi oldu. Yesar'm isini bitirmekte iken Ibn Zi-yad'in azatlisi Salim ona saldirdi ve ona: "Ibn Ziyad'in kölesi sana yetti." diye ünledi. Abdullah farkina varmadan Salim onun üzerine atildi. Sag eline bir darbe vurunca Abdullah'in parmaklari uçtu. Fakat Abdullah, sonra ona hücum etti. Onu vurup öldürdü ve su siiri okudu:

"Eger beni tanimiyorsaniz bilin ki ben Ibn Kelb'im.

Nesebim budur, evim, Uleym mintikasindadir. Soyum da budur.

Ben, öfke ve mürüvvet sahibi bir adamim.

Sikinti aninda böğürmem, ben -ey Ümmü Vehb!- bunlara önden darbe vuracagima sana söz vermisim.

Öyle bir darbe ki, Rabbe inanan bir gencin darbesidir."

Karisi Ümmü Vehb, eline bir direk alarak kocasi Abdullah'in yanina geldi ve ona: "Anam babam sana feda olsun. Muhammed aleyhisselamm zürriyeti olan bu temiz insanlar ugruna savas." dedi, ancak kocasi Abdullah ona dogru gitti ve kadinlari yanma dönmesini emretti, fakat karisi Ümmü Vehb elbisesinden tutup çekerek ona söyle çikisti:

- Birak seninle beraber olayim. Öte yandan Hz. Hüseyin, Ümmü Vehb'e söyle seslendi: "Kadinlari yanina dön, onlarla beraber otur. Kadinlari savasma yükümlülükleri yoktur." Bu buyruk üzerine Ümmü Vehb, diger kadinlari yanina döndü.

O gün iki taraf arasinda çokça teke tek döğüsler yapildi. Zafer, Hz. Hüseyin'in tarafina gülünisüyordu, çünkü kuvvetliydi. Canlarini fedadan çekinmiyorlar di, kiliçlarindan baska kendilerini koruyacak bir-sey yoktu. Bazi komutanlar, bu duruma son vermesi için Ömer b. Sa'd'a tavsiyede bulundular. Ibn Ziyad, askerlerinin sag cenah komutam Amr b. Haccac saldiriya geçti ve söyle dedi:

- Dinden çıkan ve Cemaattan ayrilanlari öldürün. Hz. Hüseyin de ona söyle karsilik verdi:

- Yaziklar olsun sana ey Haccac! insanlari bana karsi mi kiskirtiyorsun? Biz mi dinden çikmisiz? Dine bagli kalan yoksa sen misin? Ruhlarimiz bedenimizden ayrildiktan sonra hangimizin Cehennem atesine girmeye layik oldugunu anlayacaksiniz.

Bu saldirida Müslim b. Avsece öldürüldü. Bu zat, Hz. Hüseyin'in adamlari arasinda öldürülen ilk kisi oldu. Hz. Hüseyin, yanma gidip ona rahmet diledi. Son nefesini vermekteydi. Habib b. Mutahhar ona: "Sana Cennet'i müjdeliyorum." deyince o zayif bir sesle: "Allah sana hayir müjdelesin."

karsiligim verdi. Sonra Habib, ona söyle dedi: "Senden sonra Ölüp sana kavusacagimi bilmeseydim yapacagin vasiyeti mutlaka yerine getirirdim." Müslim, Habib'e su karsiligi verdi: "Sunun (Hüseyin'in) ugruna Ölmeyi sana vasiyet ediyorum." Sonra Simr b. Zilcevsen, sol cenahtaki askerlerle Hz. Hüseyin'e saldırdı. Ancak süvarileri Hz. Hüseyin'i siddetle savundular, onun ugruna kendilerini feda edercesine çarpistilar. Simr, Ömer b. Sa'd'a haber göndererek piyade okçular göndermesini istedi. O da onlara 500 kadar okçu gönderdi. Gelen okçular, Hz. Hüseyin'in adamlarının atlarına ok attilar. Atlari öldürdüler. Böylece Hz. Hüseyin'in süvarileri piyade kaldilar. Hür b. Yezid'in atini öldürdüklerinde Hür, atından indi. Kilicini eline alarak bir arslan gibi savasti. Savasirken de su siiri okuyordu.

"Atimi öldürseniz de ben Hür'ün ogluyum. Yeleli ve kirici arslandan daha cesaretliyim."

Anlatildigina göre Ömer b. Sa'd, Hüseyin ve adamlarina ulasmaya engel olan çadırlarin yikilmasini emretti. Hz. Hüseyin'in adamlari da çadırlari yikmaya çalışanlari öldürmeye basladilar. Bunun üzerine Ömer b. Sa'd, çadırlarin yakilmasini emretti. Hz. Hüseyin de: "Birakin yaksinlar, yakilan çadırlari asip bize ulasmalarına imkan yok." dedi. Simr b. Zilcevsen (Allah ona lanet etsin), Hz. Hüseyin'in çadırına yaklasti. Çadıra bir mizrak sapladı ve: "Bana ates getirin ki bu çadiri, içindekilerle birlikte yakayim." dedi. Çadırdaki kadınlar çiglik atarak disari çıktilar. Hz. Hüseyin, Simr'e: "Allah'da seni atesle yaksin." diye beddua etti. Sebis b. Ribi, mel'un Simr'e gelip söyle dedi: "Senin bu sözlerinden daha çirkin bir söz, bu yaptigindan daha çirkin bir is ve bu tutumundan daha çirkin bir tutum görmüs degilim. Sen kadinklari mi korkutmak istiyorsun?" Simr, utanip geri döndü.

Humeyd b. Müslim dedi ki: "Ben Simr'e söyle dedim: "Fesübhanal-lah! Böyle yapmak sana yarasmaz. Sen iki kötülüğü birden mi kendi üzerinde toplamak istiyorsun? Hem Allah'a yarasir bir azab olan atesle ^sanlari azablandirmek, hem de kadinklari ve çocuklari öldürmek isine Çalisiyorsun! Allah'a yemin ederim ki, sadece erkekleri öldürmekle de emîrini memnun edebilirsin." Ben kendisine böyle deyince Simr, benim kim oldugumu sordu. Ben de kendisine "Kim oldugumu sana bildirme-yecegim." dedim. Çünkü kendisine kim oldugumu bildirdigim takdirde beni tanimasindan ve bu yüzden de sultanin yaninda bana kötülük yapmasindan korktum."

Züheyr b. el-Kayn, Hz. Hüseyin'in birkaç adamıyla Simr b. Zîcev-sen'e saldırdı. Onu bulundugu yerden geriletmek mecburiyetinde birakti ve Simr'in adamlarından Ebu Azze ed-Debabfyi öldürdü. Hz. Hüseyin'in adamlarından biri öldürüldüğü takdirde -sayilarinin azligindan dolayi-saflarında bosluk meydana geliyordu ama -sayilarinin çoklugu sebebiyle-tbn Ziyad'm adamlarından biri öldürüldüğü takdirde bu anlasilmiyor ve

saflar arasındaki bosluk belli olmuyordu. Öğle vakti olduğunda Hz. Hüseyin: "Bunlara söyleyin de biz namaz kihncaya kadar savasa ara versinler." dedi. Ancak. Küfelüerden biri, onların bu teklifine: "Bu isteginizi kabul etmeyeceğiz." diye karsilik verdi. Bunun üzerine Habib b. Mutahar ona: Yuh sana! Sizin bu tür isteklerinizi kabul ediyoruz, ama siz Rasûlullah (s.a.v.)'m ailesinin böyle isteklerini kabul etmiyorsunuz. Bu olacak sey midir?" dedi ve onlarla siddetlice savasti. Nihayet Beni Akfan kabilesinden olup Ibn Ziyad'm askerleri arasında bulunan Budeyl b. Sureym adındaki birini öldürdü. Öldürürken de su siiri okuyordu:

"Ben Habibim, babam Mutahhar'dir. Savaşçı bir kahramandır. Savaş atesi de alevlenmektedir.

Sizin sayiniz daha çok, teçhizatiniz bol,

Ama biz sizden daha vefali ve sabirliyiz.

Bizim hüccetimiz, sizinkinden daha üstün ve daha haklidir.

Hüccetimiz, sizinkine nisbetle daha kalici ve daha temizdir."

Bundan sonra Beni Temim kabilesinden biri, Habib'e saldirip miz-rakladi ve Habib yere düstü. Habib, ayaga kalkip gitmek istediginde Husayn b. Nümeyr onun basina kiliçla vurdu ve Habib yere düstü. Beni Temim kabilesinden olan adam gelip Habib'in basini kopararak Ibn Zi-yad'a götürdü. Habib'in oğlu babasinin kesik basini görünce tanidi ve onu götürmekte olan adama: "Babamin basini bana ver ki defnedeyim." dedi. Sonra aglamaya basladi. Bu çocuk büyüyüp kuvvetlendiginde yegane amaci, babasinin katilini öldürmek oldu. Mus'ab b. Umeyr zamaninda bu çocuk, Mus'ab'm askerleri arasina girdi. Babasinin katilini çadirinda, öğle istirahatına çekilmis vaziyette görünce, kiliciyla vurup öldürdü.

Ebu Mihnef, Muhammed b. Kays'in söyle dedigini rivayet etmistir: "Habib b. Mutahhar öldürüldüğü zaman Hz. Hüseyin âdeta yıkildi ve:

"Ey nefsim sabret." dedi. Hür de, Hz. Hüseyin'e su siirle karsilik verdi:

"Ben ölmeden senin öldürülmeyecegine yemin ettim.

Bu gün ben düşmana hücum etmedikçe öldürülelemeyeceğim.

Onlara kesici darbelerle kiliç sallayacağım.

Onlara karsi yorgun düşmeyecek ve onlari ihmal etmeyeceğim."

Bundan sonra Hür ile Züheyr düşmana saldirdilar. Bunlardan biri hamle yapip karsi tarafın askerleri arasina dalinca digeri bir baska hamle yaparak onu kurtariyordu. Bunu bir süre böyle devam ettirdiler. Daha sonra birkaç piyade, Hür b. Yezid'in üzerine atilip onu öldürdü. Ebu Sümame es-Saidî, kendisinin düşmani olan amcasinin oglunu öldürdü. Daha sonra öğle

namazini kildilar. Hz. Hüseyin, onlara bu namazi korku namazi suretinde kildirdi. Öğleden sonra çarpismalarini devam ettirdiler. Çarpisma oldukça siddetli idi. Hz. Hüseyin'in önde gelen güçlü adamlari, kendisini müdafaa ettiler. Züheyr b. el-Kayn da Hz. Hüseyin'in önünde düşmana karsi siddetli bir savas verdi. Hz. Hüseyin'in bazi adamlarina oklar isabet etti. Bunlar, onun önünde yere düşüp canlarim verdiler. Züheyr de su siiri okuyordu:

"Ben Züheyr'im, el-Kayn'm ogluyum. Size karsi Hüseyin'i kiliçla koruyorum."

Bundan sonra Züheyr, elini Hz. Hüseyin'in omuzuna vurup söyle dedi:

"Hidayete ermis ve hidayete erdiren bir kimse olarak ilerle. Bu gün peygamber dedenin huzuruna varacaksın. Hasanla, Ali Murtaza ile, iki kanatli yigit (Cafer) ile. Allah'in yasayan sehit aslani (Hamza) ile karsilasacaksın."

Kesir b. Abdullah es-Sabî ile Muhacir b. Evs, Züheyre saldirarak onu öldürdüler.

Hz. Hüseyin'in adamlari arasinda Nafi b. Hilal el-Cemelî de vardi. Bu sahis, oklarinin üzerine kendi adim yazdirmisti. Bu oku zehirli idi. Okunu düşmana firlatirken söyle diyordu:

"Oklarimin ucunu isaretleyerek atiyorum. Bedbahtligi, nefse fayda vermez. Ben Cemeliyim, ben Ali'nin dinindenim."

Bu zat, Ömer b. Sa'd'm -yaraladiklari hariç- oniki adamini öldürdü. Sonra kendisi vuruldu ve kollari kirildi. Kendisini esir aldilar. Ömer b. a ^'m yanma götürdüler. Ömer ona söyle dedi:

Yuh sana ey Nafi! Kendine niçin böyle yaptin?

- Rabbim ne istedigimi biliyor. Allah'a yemin ederim ki, askerlerinizden - yaraladiklarim hariç- oniki kisiyi öldürdüm. Bu yaptigimdan ötürü de kendimi ayiplamiyorum. Eger kollarim ve bileklerim kirilmasaydi beni esir alamazdiniz.

Simr, Ömer b. Sa'd'a söyle dedi:

- Bunu öldür.

- Sen getirdin, istersen sen öldür.

Simr kalkti, Nafi'in kilicini üzerinden aldı, Nafi, ona söyle dedi:

- Allah'a yemin ederim ki ey Simr, eger sen Müslümanlardan olsaydin, bizim kanlarimizla Allah'in huzuruna çıkman, senin için büyük bir vebal olurdu. Ölümümüzü kendi yaratiklarinin en serlisinin eline birakan Allah'a hamd olsun.

Bundan sonra Simr, Nafi'yi öldürdü. Daha sonra Simr, birçok adamla birlikte

Hız. Hüseyin'in tarafına doğru hamle yaptı. Az kalsın Hız. Hüseyin'e ulaşacaklardı. Hız. Hüseyin'in adamları bunların çok sayıda askerle üzerlerine hamle yaptıklarını, kendilerinin de ne Hız. Hüseyin'i, ne kendi canlarını korumaya güç yetiremeyeceklerini görünce, artık Hız. Hüseyin'in ugruna ölmek için yarışmaya başladılar. Üzre el-Gifaifnin oğulları Abdurrahman ile Abdullah gelip Hız. Hüseyin'e söyle dediler:

- Ey Abdullah'ın babası! Sana selam olsun, artık karsımızdaki düşman bizi senin yanına gelmek zorunda bıraktı. Biz de senin ugruna savaşmak ve seni korumak istedik.

Hız. Hüseyin de:

- Size merhaba. Bana yaklaşıp, dedi. Onlar da Hız. Hüseyin'in yanına yaklaştılar. Onun yakınında düşmanla savaşmaya başladılar, savaşırken de söyle diyorlardı:

- Beni Gifar, Handef ve Beni Nizar kabileleri gerçekten bilirler ki biz, olanca öfkemizle ve keskin kılıçlarımızla facirler topluluğuna vuracağız.

Ey millet! Mesrefi yapısı kılıçlarınız ve hattar markalı süngülerinizle seçkinlerin oğlunu (Hüseyin'i) koruyun ve savunun.

Hız. Hüseyin'in adamları daha sonra birer, ikiser yanına geldiler. Onun önünde savaşıyorlardı. O da onlara dua ediyor ve söyle diyordu: "Allah, size takva sahibi kimselere verilen mükafatın en güzelini versin." Onlar Hız. Hüseyin'e selam verip savaşmaya başladılar. Nihayet öldürüldüler. Sonra Abis b. Ebi Sebib gelip Hız. Hüseyin'e söyle dedi:

- Ey Abdullah'ın babası! Allah'a yemin ederim ki yeryüzünde uzak yakın hiçbir kimse, senin kadar benim yanımda kıymetli değildir. Eğer bu zulmü ve Öldürülmeyi kendi canımdan ve kanımdan daha kıymetli olan bir şeyle senden savup uzaklaştırabilseydim mutlaka yapardım. Selam sana ey Abdullah'ın babası. Senin yolunda olduğuma şahid ol.

Böyle dedikten sonra alni yaralı vaziyette kılıcını çekmiş olarak ilerledi insanların en yigitlerinden di, söyle ünledi:

- Teke tek gelin, mübareze yok musunuz?

Onu tanıdılar ve uzaklaştılar. Sonra Ömer b. Sa'd, kendi adamlarına: "Onu taslayın, taslayarak öldürün." diye emir verdi. Her taraftan ona tas atıldılar, bu durumu görünce zirhini ve miğferini attı. Sonra da düşmana saldırdı. Allah'a yemin ederim ki, onun 200'den fazla adamı önüne katip sürdüğünü gördüm. Sonra her taraftan ona saldırdılar ve nihayet öldürüldü. Allah ona rahmet etsin, kesik başı birkaç adamın elindeydi. Hepsisi de onu ben Öldürdüm, diye iddia ediyordu. Bunlar Ömer b. Sa'd'a gittiler. Ömer onlara: "Bu hususta tartışmayın. Çünkü onu bir tek adam öldürmüştür değildir." dedi

ve onlari birbirinden ayirdi.

Sonra Hz. Hüseyin'in adamlari, onun Önünde savasmaya basladilar. Hepsi vurulup yok oldular. Yaninda sadece Süveyd b. Amr b. Ebi Muta el-Hasamî kaldi. Hz, Hüseyin'in taraftarlarindan öldürülen ilk kisi, oğlu Aliyyü'l-ekber oldu. Aliyyü'l-Ekber'in annesi Leyla binti Ebi Mürre b. Urve b. Mesud es-Sakafi'dir. Aliyyü'l-Ekber'i, Mürre b. Munkiz b. Numan el-Abdî vurup öldürdü. Çünkü Aliyyü'l-Ekber, babasi Hüseyin'i -vücudunu siper ederek-koruyordu. Ali b. Hüseyin söyle diyordu:

"Ben, Ali'nin oğlu Hüseyin'in ogluyum.

Allah'in Beyt'ine yemin olsun ki, biz peygambere daha yakiniz.

Allah'a yemin ederim ki, nesebi belirsiz bir kimse bize emirlik yapamaz.

Bu gün babami nasil korudugumu göreceksiniz."

Mürre onu yaralayinca etrafim birkaç adam çevreledi ve onu kiliçlariyla param parça ettiler. Hz. Hüseyin de bu durumu görünce söyle dedi:

"Ey ogulcugum, seni öldüren kavmi Allah kahretsin! Onlar, Allah'a ve O'nun yasaklarini çignemeye karsi ne kadar da cüretlidirler. Senden sonra dünyanın ne kiymeti var!" O esnada güzelliği günesi andiran bir kadm çikip söyle dedi: 'Vay kardesime! Vay kardesimin ogluna!' Bu katim, Hz. Ali'nin ve Hz. Fatima'mn kizlari Zeynep idi. Zeynep, yerde yatmakta olan kardesi oglunun üzerine kapanip aglamaya basladi.

Hz. Hüseyin de gelip Zeyneb'in elinden tuttu ve onu alip çadira götürdü. Oradan alip kendi çadirina götürmelerini de yanindakilere em-retti. Bundan sonra Abdullah b. Müslim b. Ukayl öldürüldü. Ondan sonra da Abdullah b. Cafer'in ogullari Avn ile Muhammed, bunlardan sonra Ukayl b. Ebi Talib'in ogullari Abdurrahman ile Cafer, bunlardan sonra üa Hz. Hasan'm oğlu Kasim öldürüldü.»

Ebu Mihnef, Fudayl b. Hadic el-Kindî'nin söyle dedigini rivayet etmistir: «Yezid b. Ziyad, iyi ok atan biriydi. Bu, Beni Behdele kabilesinin Ebu Sa'sa el-Kinanî künyesi ile taniniyordu. Gelip Hz. Hüseyin'in önünde diz çöktü ve yüz ok atti. Attigi oklardan sadece bes tanesi yere düşmedi. Ok atma isini tamamladiktan sonra: "Anladim ki ben bes kisiyi öldürmüsüm." dedi ve su siiri okudu:

"Ben Yezid'im, ben Muhacirim,

Yokus asagi kosmakta olan güçlü aslandan daha cesaretliyim,

Rabba and içerim ki ben Hüseyin'e yardimciyim,

Sa'd oglunu terkedip göçmüsüm."

Dediler ki: Hüseyin uzun birgün bekledi. Yalniz basinaydi. Yanina gelen

herkes: "Onu Öldüren ben olmayayım. Öldürülmesi isine ortak olmayayım." diyerek geri dönüyordu. Nihayet Beni Bedda kabilesinden Malik b. Besir adında biri geldi. Hz. Hüseyin'in basına bir kılıç vurdu, basını kanattı, basında bir bornoz vardı. Bornoz parçalandı, başı yaralandı. Bornozun içi kanla doldu. Hz. Hüseyin, kendisini vuran Malik'e söyle beddua etti: "Bu bornozun parasıyla dilerim ki hiç birsey yiyemiye-sin ve içemiyesin ve Allah, seni zalimlerle birlikte hasretsın."

Bundan sonra Hz. Hüseyin, bu bornozunu çıkarıp attı ve bir sarık getirilmesini istedi. Getirilen sarığı başına taktı.»

Ebu Mihnef, Humeyd'in söyle dedigini rivayet etmiştir: «Yüzü ay parçasını andıran bir genç, elinde kılıcı olduğu halde yanımıza geldi. Üzerinde bir gömleği ve izan vardı. Ayakkabılarından birinin -yanılmıyorsa sol ayakkabısının- bağını kopmuştu. Ömer b. Sa'd b. Nüfeyl el-Ezdî: "Vallahi buna saldıracağım." deyince ben ona dedim ki: "Sübha-nallah! Su çocuğu ne diye öldüreceksin? Çevrelerinde yatmakta olan insanları öldürmüş olman sana yeter."

Ömer: "Vallahi buna saldıracağım." dedi ve çocuğa bir darbe vurunca çocuk çığlık atarak "Ey amca!" diye bağırdı. Hz. Hüseyin de kükremiş aslan gibi Ömer b. Sa'd'a saldırdı. Ömer'e bir kılıç darbesi vurdu, ancak Ömer pazusunu kendine siper etti. Hz. Hüseyin de pazusunu dirsek yanından kesti. Sonra çığlık atarak uzaklaştı. Küfelilerin süvarileri Ömer'i Hz. Hüseyin'den kurtarmak için hamle yaptılar. Fakat atlılar ile karşı karşıya gelince atlar onun üzerinden geçti ve onların ayakları altında ölünceye kadar çığırıp durdu. Ortalığın tozu bulutu gidince Hz. Hüseyin, o gencin yani başına gidip durdu. Genç ayaklarının kontrol ediyor, Hz. Hüseyin de ona söyle diyordu: "Seni bu hale getirenler, Allah'ın rahmetinden uzak olsunlar. Kiyamet gününde bunların hasmi senin deden olacaktır." Daha sonra Hz. Hüseyin, sözlerine sunan ekledi:

"Allah'a yemin ederim ki, sen amcanı çağırırken amcanın bu çağırman üzerine hemen gelmemesi yahut gelip de sana bir faydasının dokunmaması ona çok ağır geldi. Andolsun bugün, zalimi çok, yardımcısı az olan bir gündür." Daha sonra onu göğsü üzerinde taşıdı, çocuğun ayakları sanki yerde sürükleniyordu. Hz. Hüseyin, onu götürüp Öldürülen oğlu Aliyyü'l-Ekber'in ve diğer aile efradının yanına bıraktı. O çocuğun kim olduğunu sordugumda bana, onun, "Hasan'ın oğlu Kasım" olduğunu söylediler.»

Hani b. Sebit el-Hadremî dedi ki: Hüseyin'in öldürüldüğü günde ben de orada hazırdım. On kişinin onuncusuydum, hepimiz süvari idik. Hüseyin ailesinden bir genç, çadırlardan çıktı. Elinde bir çubuk vardı. Üzerine bir gömlek giyinmiş, etrafına pestemal sarmıştı, ürkekti. Sağa ve sola bakıyordu, korku içindeydi. Kulaklarında birer inci vardı. Sağa sola dönüp

bakarken bu inci taneleri de sallaniyordu. Bir süvari ona hamle yaptı. Yanına yaklaştığında bir kılıç darbesiyle onu paramparça etti.

Hisam es-Setunî dedi ki: "O genci öldüren, Hani b. Sebit idi. Ancak onu öldürdüğünden dolayı kinanmaktan korktuğu için kendinden bahsetmedi ve onu öldüreni isim vermeksizin anlattı."

Sonra Hz. Hüseyin yoruldu. Çadının kapisına oturdu. Çocuklarından Abdullah, kendisine getirildi. Onu kucagina aldı, Öpüp koklamaya başladı, onunla vedalasti. Ailesine vasiyetini yaptı. Ibn Mukidu'n-Nar adında Beni Esed kabilesinden birisi, bir ok atarak o çocuğu Öldürdü. Hz. Hüseyin, çocuğun kani avuçlayıp semaya savurdu ve şöyle dedi: "Ey Rabbim! Eger semadan bize yardım göndermiyorsan bari bu yardımı daha hayırlı bir yere gönder ve bizim için zalimlerden intikam al."

Abdullah b. Ukbe el-Genevî, Hz. Hüseyin'in oğlu Ebu Bekir'e bir mızrak atarak onu da öldürdü. Sonra Hz. Ali'nin oğulları Abdullah, Ab-bas, Osman, Cafer ve Muhammed de öldürüldüler. Bunlar, Hz. Hüseyin'in kardeşleriydiler. Hz. Hüseyin, son derece susamıştı. Gidip Fırat suyundan içmek istedi, ancak ona engel oldukları için bunu da yapamadı. Suyu yaklaştığı anda Husayn b. Temim adında birisi, bir mızrak atarak çenesine isabet ettirdi ve onu bulunduğu yere yikti. Hz. Hüseyin, bu mızragı çenesinden çekip çıkınca kan fiskirdi. Fiskiran kani avucuyla toplayıp semaya yükseltti. Sonra savurdu. Şöyle beddua etti: "Allahım, sen bunları sayısını biliyorsun, bunları teker teker öldür ve yeryüzünde bunlardan hiç kimseyi bırakma." Onlara pek çok beddualar etti.

Hz. Hüseyin susamışken kendisine ok atan adam, kısa bir süre sonra öyle bir hale geldi ki ne kadar su içerse içsin, susuzluğunun gitmesi imkansız oldu. Bazen içmesi için süt ve su serinletilip soğutuluyor, sonra kendisine içiriliyordu, ama bir türlü susuzluğu giderilemiyordu. "Yazıklar olsun size, bana su verin, susuzluk beni öldürecek." diyordu. Kısa bir süre sonra karni deve karni gibi sisip çatladı.

Diğer taraftan Simr b. Zilcevsen, yaklaşık on kişilik bir grup ile Hüseyin'in kaldığı yere geldi. Kendisi ile esyan arasında kalınca Hz. Hüseyin onlara şöyle seslendi: "Yazıklar olsun size! Sizler dine bağlı ve kıyamet gününden korkan kimseler olamıyorsanız bari soylu ve hür kimseler gibi olun. Eşyaları ve ailemi azgınlığınızdan ve cahillerinizden koruyun."

Simr: "Senin bu istediğin yerine getirilecektir ey Fatima'nın oğlu." diye cevap verdi. Sonra onu kusattılar. Simr, onu öldürmeleri için adamlarını tesvik etti. Ebu'l-Cenub ona: "Hüseyin'i sen niye öldürmüyorsun?" deyince Simr: "Bana mı söylüyorsun?" diye sordu. O da: "Sen bunu bana mı dedin?" dedi ve ikisi bir süre birbirlerine sövdüler. Yigit bir adam olan Ebu'l-Cenub dedi ki: "Allah'a yemin ederim ki, su mızrakları senin gözlerine saplamaya

karar verdim." Bunun üzerine Simr oradan ayrilip gitti.

Sonra Simr, beraberinde birkaç savaşçı ile geldi. adırinin yanında Hz. Hüseyin'i çembere aldı. Yaranda onu koruyacak kimse yoktu. adırlardan ay yüzlü bir genç kosarak geldi. Kulaklarında inci küpeler vardı. Hz. Ali'nin kızı Zeyneb onu geri çevirmek için geldi, ama geri eviremedi. Bu genç, amcası Hüseyin'i savunmaya başladı. Simr'in adamlarından birisi, ona bir kiliç darbesi vurdu. Eliyle kendini korumaya çalisti, ancak kiliç onun elini derisine kadar kesti. Genç adam: "Ey babacığım!" diye feryat etti. Hz. Hüseyin de ona söyle dedi: "Ey ogulcugum, sevabini Allah'tan bekle, sen salih atalarına kavusacaksın." Sonra her taraftan dūsman askeri Hz. Hüseyin'e saldırdı. O da saga sola kiliciyla hücum ediyordu. Oglagin aslandan kaçisi gibi ondan kaçıyorlardı. Kizkardesi Zeyneb çadırdan çıktı, söyle dedi: "Keske gök yere dūsse." Ömer b. Sa'd gelince Zeyneb ona dedi ki: "Ey Ömer! Abdullah'in babası Hüseyin'in senin gözlerinin önünde öldürölmesine razı olacak misin?" Zeyneb'in bu sözleri üzerine Ömer'in gözlerinden yaslar aktı, sakalina döküldü, yüzünü çevirip gitti. Sonra Hz. Hüseyin'i öldürmeye kimse yanaşmadı. Nihayet Simr b. Zilcevsen söyle bagırdı: 'Yazıklar olsun size! Bu adami ne diye bekletiyorsunuz? Onu öldürün, ananız sizi kaybetsin."

Simr'in bu çağrısı üzerine adamlar, Hz. Hüseyin'e saldırdılar, onu Zür'a b. Serik et-Temimî -sol omuzuna ve ensesine vurduğu darbelerle-öldürdü. Sonra dūsman askerleri Hz. Hüseyin'in yanından ayrilip gittiler. Vüfıudu ağırlasmis olup yere dūsmeğ üzereydi, daha sonra Sinan b. Ebi Amr b. Enes en-Nehaî gelerek ona bir mızrak darbesi vurdu ve yere dūsürdü. Bogazlayıp basını kopardı ve kopardığı bası Havla b. Yezid'e verdi. Baska bir rivayette anlatıldığına göre Hz. Hüseyin'i, Simr b. Zel-cevsen öldürmüstür. Mezhiç kabilesinden bir adamin öldürdüğünü veya onu Ömer b. Sa'd b. Ebi Vakkas'in öldürdüğünü ifade eden bazı rivayetler de vardır. Aslında o müfrezenin komutanı Ömer b. Sa'd idi. Bu sağlam bir rivayet değildir. Birinci rivayet meshurdur. Abdullah b. Am-mar dedi ki: "Vallahi Hüseyin gibi çocukları ve arkadaşları öldürölüp de üzerine çokça adamin saldırdığı baska bir kimse görmedim. Bu durumda onun kadar yürekli ve metanetli bir kimse de görmedim. Allah'a ye-

uin ederim ki, ondan önce ve sonra onun gibisini asla görmüs değildir." Ömer b. Sa'd, Hüseyin'e yaklaştı. Zeyneb, Ömer'e dedi ki: "Ey Ömer! Abdullah'in babası Hüseyin'in senin gözlerin önünde öldürölmesine razı olacak misin?" Zeyneb'in bu sözleri üzerine Ömer b. Sa'd ağladı ve oradan ayrilip gitti.

Ebu Mihnef, Humeyd b. Müslim'in söyle dedigini rivayet etmistir: "Hüseyin, söyle diyerek dūsman askerlerine saldırıyordu: "Beni Öldürmek için mi hep

birlikte üzerime saldırıyorsunuz? Allah'a yemin ederim ki, benden sonra öldüreceğiniz adamlar arasında beni öldürdüğünden ötürü Allah'ın daha çok gazablanacağı bir kimseyi öldüremeyeceksiniz. Allah'a yemin ederim ki, Cenâb-i Allah, sizin bu hakaretleriniz sebebiyle beni sereflendirecektir. Bunu ümid ediyorum ve sonra da benim intikamımı farkında olmaksızın sizlerden alacaktır. Allah'a yemin ederim ki, eğer beni öldürürseniz, Allah azabınızı aranıza düşürecek ve aranızda iç savaş çıkacak, birbirinizin kanını akıtacaksınız. Sonra yine Cenâb-i Allah, sizden vazgeçmeyecek, nihayet size en acıklı azabı kat-kat çektirecektir."

Hız. Hüseyin, o gün uzun uzadıya bekledi, eğer karşı taraf onu öldürmek isteseydi öldürebilirlerdi. Ancak onlardan bazıları, Hız. Hüseyin'i öldürdüğünü takdirde kendisine kan davası açılacağından korkuyordu. Bu sebeple onu baskalarının öldürmesini istiyorlardı. Kendileri sorumluluk altına girmek istemiyorlardı. Bir ara Simr b. Zilcevsen, bağırarak: "Daha ne diye bu adamı bekletiyorsunuz, Öldürün!" diye bağırdı. Bunun üzerine Zür'a b. Serik et-Temimî ilerledi, Hız. Hüseyin'in omuzuna bir kılıç darbesi vurdu, sonra Sinan b. Enes b. Amr en-Nehâî gelip ona bir mızrak darbesi vurdu. Hız. Hüseyin yere yigilinca Sinan onun basını kopararak Havla b. Yezid'e teslim etti.

İbn Asakir, Simr b. Zilcevsen'in biyografisinden bahsederken babası Zilcevsen'in kadri yüce bir sahabe olduğunu ve adının Surahbil olduğunu söylemiştir. Babasının adının Osman b. Nevfel olduğunu söyleyenler de vardır. Anlatıldığına göre babasının adı İbn Evs b. AVer el-Anairi ed-Debabî'dir. Debab, Kilab kabilesinin bir koludur. Simr, Ebu Sabiga künyesi ile çağırılırdı.

İbn Asakir, daha sonra Muhammed b. Amr b. Hasan'ın söyle dedigini rivayet etmiştir: "Kerbela da Hız. Hüseyin'le beraberdik. Simr b. Zilcevsen'e bakıp söyle dedi: Allah ve Rasûlü doğru söylediler. Rasûlullah (s.a.v.) söyle buyurmuştur: "Ben sanki alaca bir köpeği görür gibi oluyorum- ki, o köpek, benim ehl-i beytimin kanını yalıyor." Lanetli Simr alacalıydı.

Hız. Hüseyin'i öldürmelerinden sonra Sinan ile baskaları onun eşyalarını yağmalayıp götürdüler. Düşmanları, onun mallarını ve eşyalarını Paylastılar. Çadırındaki eşyaları da ganimet edindiler. Öyle ki, kaklarının üzerindeki temiz elbiseleri de alıp götürdüler.»

Ebu Mihnef, Cafer b. Muhammed'in söyle dedigini rivayet etmiştir- "Öldürüldüğü zaman Hız. Hüseyin'in vücudunda otuz üç mızrak darbesi

ve otuzdört kılıç darbesi gördük. Simr b. Zilcevsen, Zeynel Abidin'i öldürmek istedi. Zeynel Abidin hasta ve küçük bir çocuktı. Ancak arkadaşlarından biri olan Humeyd b. Müslim, onu bundan men etti. Ömer b Sa'd

söyle dedi: "Sakin Hüseyin'in kadınlarının yanma hiç kimse gitmesin ve su çocuğu da hiç kimse öldürmesin. Bunların esyalarını almissa-niz geri verin." Allah'a yemin ederim ki, onların esyalarından hiçbirini hiçbir kimse geri vermedi. Zeynel Abidin de Ömer b. Sad'a söyle dedi: "Allah sana hayır mükafat versin, senin bu sözünle Allah kötülükleri benden uzaklastirdi. Kimse bana kötülük yapamadi."

Anlatildigina göre daha sonra Sinan b. Enes, Ömer b. Sad'm çadırının kapisina gelerek yüksek sesle söyle demistir:

"Haydi atima altin ve gümüş yükle, Çünkü ben o büyük efendiyi öldürdüm. Anasi ve babasi itibariyle en hayirli insani, Nesebi itibariyle en soylu olani öldürdüm,"

Ömer b. Sa'd, Sinan'i kasdederek: "Onu yanima getirin." diye emir verdi. Sinan içeri girince Ömer, onu kirbaçlayarak söyle dedi: "Yuh sana! Sen delisin. Allah'a yemin ederim ki, bu söylediklerini Ibn Ziyad duyacak olursa mutlaka boynunu vurur."

Yanma geldiginde köle oldugunu söyleyen Ukbe b. Seman'a, Ömer b. Sa'd lütufta bulunarak onu azad etti. Onlar arasında ondan baska kurtulan olmadı. Muratla b. Yemane de bir sir verdi. Ibn Ziyad, ona da lütufta bulundu.

Hız. Hüseyin'in adamlarından yetmiş iki kisi öldürüldü. Gadiriyeli-ler, bir gün sonra onları defnettiler. Bunlar, Beni Esed kabilesinden idiler.

Sonra Ömer b. Sa'd, emir verdi. Hüseyin'in, atların ayakları altında çignetilmesin! istedi ve bu istegini yerine getirtti. Fakat bu rivayet sahih değildir, dogrusunu Allah bilir.

Ömer b. Sa'd'in adamlarından da seksensekiz kisi öldürülmüştü.

Muhammed b. Hanefiye'nin söyle dedigi rivayet edilir: "Hüseyin'le beraber onyedı erkek öldürüldü. Bunların hepsi de Fatima evladi idi."

Rivayete göre Hasan-i Basrî de söyle demistir: "Hüseyin'le beraber on altı erkek öldürüldü ki, bunların hepsi onun ehl-i beytindendi, o gün yeryüzünde onların benzerleri yoktu."

Baskaları dediler ki:Hüseyin'le beraber çocuklarından, kardeşlerinden ve ehl-i beytinden yirmiüç erkek öldürüldü. Hız. Ali'nin çocuklarından öldürülenler sunlardı: Cafer, Hüseyin, Abbas, Muhammed, Osman ve Ebu Bekir.

Hız. Hüseyin'in öldürülen çocukları sunlardı: Aliyyü'l-Ekber, Abdullah.

Hız. Hüseyin'in kardeşi Hasan'ın öldürülen çocukları da sunlardı: Abdullah, Kasım ve Ebu Bekir.

Abdullah b. Cafer'in öldürülen çocuklari da sunlardi: Avn ve Muhammed.

Ukayl'm öldürülen çocuklari sunlardi: Cafer, Abdullah ve Abdur-rahnian. Önceki kismalarda da anlattigimiz gibi Ukayl'm oğlu Müslim daha Önce Kûfe'de öldürülmüştü. Bunlar, Ukayl'm ogullariydilar. Bir de iki torunu Öldürülmüştü. Abdullah b. Müslim b. Ukayl ve Muhammed b. Ebi Said b. Ukayl. Böylece Ukayl'm evladından Öldürülenlerin sayisi altiye bulmustu. Bunlar hakkında sairin biri söyle demisti:

"Ali'nin öldürülen dokuz çocuguna ve Ukayl'm öldürülen alti çocuguna agla.

Peygamber, onların Gavder'de öldürüleceklerini söyledi. Düşmanlar, parlak ve keskin kılıçlarla onlara hücum ettiler."

Kerbela'da, Hz. Hüseyin'le birlikte öldürülenler arasında süt kardesi Abdullah b. Bakter de vardı. Baska bir rivayette anlatildigina göre o, daha önce öldürülmüştü. Hz. Hüseyin, onu bir mektupla Kûfelilere gönderdiginde Ibn Ziyad, hücum ederek onu öldürmüştür.

Kerbela'da Ömer b. Sa'd komutasındaki Kûfelilerden de yaralananlar disinda seksensekiz kisi öldürülmüştü. Ömer b. Sa'd, bunların cenaze namazini kilip defnetmisti. Anlatildigina göre Ömer b. Sa'd, on süvariye emir vererek Hüseyin'i bunların atlarının ayaklarının altında çignetmis ve yere yapisacak hale getirmisti. Ayrica ayni gün basinin koparilarak Havla b. Yezid el-Esbahî vasitasiyla Ibn Ziyad'a götürülmesi talimatini da vermisti. Havla gittiginde sarayin kapisinin kapali oldugunu görmüs, bunun üzerine evine giderek Hüseyin'in basini evinde bulunan bir legenin altına koymus, yatagina girmis ve Nevvar binti Malik adindaki karisina söyle demisti: "Sana dünyanın zenginligini getirmis bulunuyorum." Karisi: "Getirdigin sey nedir?" diye sorunca, Havla: "Hüseyin'in basini getirdim." demis. Bunun üzerine karisi: "Herkes altin ve gümüs getirirken sen bana Rasûlullah (s.a.v.)'in kizinin oğlu Hüseyin'in basim getiriyorsun. Allah'a yemin ederim ki, ben seninle artik hiçbir zaman ayni yatagi paylasmayacagim." dedi ve yataktan çikip gitti. Havla da Beni Esed kabilesinden olan ikinci karisini yataga çağirdi. Karisi gelip yatinca dedi ki: "Vallahi ben su legenden göge kadar yükselen bir nura uzun süre bakip durdum, daha sonra etrafında kanat çirpan bembeyaz kuslar gördüm."

Sabah olunca Havla, Hz. Hüseyin'in kesik basini alip ibn Ziyada go-

türdü. Kafalar, huzuruna götürüldüğünde Ibn Ziyad, durup bakti. Orada Hz. Hüseyin'in diger adamlarının da kesik baslari vardı. Meshur rivayete göre yetmisiki kesik bas oraya götürülmüştü. Yani Hz. Hüseyin'in öldürülen adamlarının baslari koparilip Ibn Ziyad'a getirilmisti Ibn Ziyad da daha sonra bu kesik baslari Sam'da bulunan Muaviye oğlu Yezid'e gönderdi.

Imam Ahmed b. Hanbel, Enes'in söyle dedigini rivayet etmistir:

"Hüseyin'in basi Ubeydullah b. Ziyad'a getirildi. O da bu kesik basi bir legene koydu. Üzerine çizgi çizmeye başladı, güzelliği hakkında bir-seyler söyledi, ehl-i beyt içinde Rasûlullah'a en çok benzeyen, Hz. Hüseyin idi, yüzünde dövmelemler vardı."

Tirmizî, Enes'in söyle dedigini rivayet etmistir:

"İbn Ziyad, Hz. Hüseyin'in kesik basına elindeki degnegi vurdu ve burnuna çarparak: "Bunun gibi güzel birini görmedim." dedi.»

Bezzar, Enes'in söyle dedigini rivayet etmistir:

"Hüseyin'in kesik basi Ubeydullah b. Ziyad'a getirildiginde o, elindeki degnikle onun ön dislerine vurup -yanilmiyorsam- "çok güzel biri" dedi. Ben de kendisine dedim ki: "Vallahi ayip, böyle yapma, zira ben, Rasûlullah (s.a.v.)'m, senin degnikle vurduğun agzi öptüğünü gördüm." Bunun üzerine Ubeydullah b. Ziyad geri çekildi.»

Ebu Mihnef, Humeyd b. Müslim'in söyle dedigini rivayet etmistir: «Ömer b. Sa'd, beni çağirdi. Allah'in kendilerine nasip ettigi fethi ve kendisinin afiyette olusunu kendilerine müjdelemem için beni ailesine gönderdi. Ben de gittigimde İbn Ziyad'm halkla meclis kurup oturmakta oldugunu gördüm. Baska yerden gelen heyetlerde yanında idiler. Yanına girenlerle birlikte ben de girdim. Hz. Hüseyin'in kesik basının önünde oldugunu gördüm. Elindeki degnikle bir süre onun ön dislerine vurdu. Zeyd b. Erkam da ona söyle dedi: "Kirbacini su iki disin üzerinden kaldır, kendisinden baska ilah bulunmayan Allah'a yemin ederim ki, Rasûlullah (s.a.v.)'m dudaklarım su iki dis üzerinde gördüm, bunlari öpüyordu." Böyle dedikten sonra yasli bir adam olan Zeyd b. Erkam, hiç-kira hiçkira aglamaya başladı. İbn Ziyad, ona dedi ki: "Allah, senin gözlerini aglatsin. Allah'a yemin ederim ki, sen akli gitmis bunak bir ihtiyar olmasaydin boynunu vururdum." Onun böyle demesinden sonra Zeyd b. Erkam, kalkip oradan gitti. Giderken de insanlar dediler ki: "Vallahi Zeyd b. Erkam, öyle bir söz söyledi ki, eger İbn Ziyad duysaydi onu mutlaka öldürürdü."

Ben de onun ne söyledigini orada bulunanlara sordum, dediler ki: Zeyd, yanimizdan geçerken söyle diyordu: Bir köle, Allah'in kullarina hükümdar oldu. Onlari Acemlerin çocuklari gibi evlat edindi. Ey Arap toplulugu! Bu günden sonra siz kölesiniz. Fatima'nın oglunu öldürdünüz. Mercane'nin oglunu basiniza emir yaptiniz. O, seçkinlerinizi öldürüyor, serlilerinizi de köle edinecektir. Zillate razi olanlar, Allah'in rahmetinden mahrum kalsinlar, onlara lanet olsun.»

Tirmizî, Amniare b. Umeyr'in söyle dedigini rivayet etmistir:

"Ubeydullah b. Ziyad ile arkadaslarinin baslari getirildiginde Küfe mescidinin avlusuna kondu. Ben de oraya vardim. Orada toplanan halk:

"Geldi geldi." diyorlardi. Baktim ki bir yilan, kesik baslarin arasinda dolasiyor. Nihayet gelip Ubeydullah b. Ziyad'm burun deliklerinden birine girdi. Bir süre bekledikten sonra çikip gitti, gözden kayboldu. Sonra orada bulunanlar "Iste geldi, iste geldi." dediler. Yilan ayni hareketi iki veya üç defa tekrarladi."

İbn Ziyad, Hüseyin'in kesik basinin Küfe'ye getirilmesinden sonra insanların camide toplanmalari için duyuru yaptırdi. Duyuru yapıldıktan sonra insanlar camide toplandilar. İbn Ziyad, minbere çıktı. Allah'in kendilerine nasib ettigi zaferi ve hakimiyetleri ellerinden almak isteyip ülke birliğini bozmak isteyen Hüseyin'in öldürölmesini anlatti. Abdullah b. Afif el-Ezdî kalkip ona söyle çıkisti:

- Yazıklar olsun sana ey İbn Ziyad! Peygamberlerin çocuklarını öldürölyorsunuz ama Siddikiler gibi konusuyorsunuz.

İbn Ziyad, emir verdi ve Abdullah b. Afif öldürölüp daragacma asıldı. Sonra emir verdi, Hüseyin'in kesik basi getirilip Küfe sokaklarında dolastırıldı. Sonra da bu kesik basi, diğer arkadaşlarının kesik baslarıyla birlikte Zahr b. Kays refakatinde Sam'da bulunan Muaviye oğlu Yezid'e gönderdi. Zahr'm beraberinde bir süvari gurubu da vardı. Bu grupta Ebu Bürde b. Avf el-Ezdî, Tarik b. Ebi Zabyan el-Ezdî de vardı. Bunlar yola çıktılar. Kesik basların tamamım Muaviye oğlu Yezid'e götürdüler.

Hisam, Himyerli Gaz b. Rebia el-Cüresfnin söyle dedigini rivayet etmistir: "Allah'a yemin ederim İd, Zahr b. Kays kesik basları getirirken ben de Sam'da Muaviye oğlu Yezid'in yanında idim. Zahr içeri girdi, Ye-zid ona söyle dedi:

- Hey, arkanda ne haberler var?

- Ey mü'minlerin emin, sana müjdeler olsun. Allah sana fetih nasib etti, zafer ihsan etti. Ali oğlu Hüseyin, aile efradından onsekiz ve taraftarlarından da altmış kişi ile üzerimize geldi. Biz de karsılarına dikildik. Teslim olmalarını ve vali Ubeydullah b. Ziyad'in hükmüne boyun egmelerini talep ettik. Aksi takdirde kendileriyle savaşacağımızı söyledik. Ama onlar savaşmayı tercih ettiler. Biz de gün doğusu ile birlikte üzerlerine hamle yaptık. Her taraftan onları kusattık. Nihayet kılıçlarımız onların birçok baslarını aldı. Artık saga sola kaçışıyorlar, sığınak arıyorlardı. Önümüzden kaçıp tepelere tirmanıyor, çukurlara gizleniyorlardı, tıpkı güvercinin sahinden kaçışı gibi önümüzden kaçıyorlardı Allah'a yemin ederim ki, koyunlar gibi boğazlandılar, ya da istirahat uykusundaki kimseler gibi kendilerini yakalayip öldürdük, bastan sona onları kirip geçirdik. İste bedenleri çıplak, elbiseleri birbirine dölöl-müs, yanakları tozlanıp topraklanmış, güneş onları eritiyor, rüzgar üzerlerinden esip geçiyor. Kartallarla akbabalar sürü halinde üzerlerini bulut gibi kaplıyor.

Adamin bu konusmasi karsisinda Muaviye oğlu Yezid'in gözleri yasardi ve söyle dedi:

- Hüseyin'i öldürmeksizin de bana itaatte bulunmaniza razi olurdum. Allah, Sümeyye'nin ogluna lanet etsin. Ama vallahi ben Hüseyin'in yaninda olsaydim, onu affederdim. Allah, Hüseyin'e rahmet etsin."

Hüseyin'in kesik basini getiren adama Yezid birsey vermedi. Hüseyin'in kesik basi önüne konuldugunda Yezid söyle dedi: "Ama vallahi ben senin yaninda olsaydim seni öldürmezdim." Böyle dedikten sonra sair Hüseyin b. Hammam el-Mürî'nin su siirini okudu:

"Bizim nazarimizda aziz olan adamlarin baslarini gövdelerinden ayiriyorlar Onlar daha asi ve daha zalimdirler."

Ebu Mihnef, Ebu Cafer el-Absfnin söyle dedigini rivayet etmistir: «O esnada Mervan'm kardesi Yahya b. Hakem kalkip söyle bir siir okudu:

"Alçak soylu Ibn Ziyad'a yakin, Kalabalik asker Tafîa yakindi. Sümeyye'nin soyu artik toprak gibidir. Mustafa ailesininse bugün soyu tükendi."

Bunu duyan Yezid, Yahya'nin göğsüne vurarak "Sus!" diye emretti.»

Siilerden Muhammed b. Hamid er-Razî, Mücahid'in söyle dedigini rivayet etmistir:

«Hz. Hüseyin'in kesik basi getirilip Önüne birakildiginda Yezid, su beyitleri okudu:

"Ah keske atalarim, Bedir'de Hazreçlilerin mizraklarin ve darbelerin karsisindaki paniklerini müşahede etselerdi.

O zaman tekbir getirirler, sevinçlerinden ve bizden de tekbir getirmemizi isterlerdi. Sonra da bana: "Mübarek olsun, artik gözyaslarini akitma." derlerdi.

O zamanki agillarinin avlusunda anlattilar ve Abdülesel kabilesine seher vakti Ölüm gitmisti.

Biz sizin esrafinizin çogunu öldürdük ve Bedir'in egriligini düzelttik- Artik siz de kendinize gelip düzelin."

Mücahid dedi ki: Yezid, bu sözünde münafiklik etmistir. Allah'a yemin ederim ki tekrar yemin ederim ki, onun askerlerinden herbiri mutlaka onu bu husustan ötürü ayiplayip kinamistir. Âlimler, daha sonra Hz. Hüseyin'in kesik basinin akibeti hususunda ihtilaf etmislerdir. Ibn Ziyad'm, bu kesik basi, Sam'da bulunan Yezid'e gönderip göndermedigi hususunda farkli görüşler ileri sürmüşlerdir. Kimi gönderildigini, kimi de gönderilmedigini söylemistir ama kuvvetli rivayete göre kesik bas, Sam'da bulunan Yezid'e İbn Ziyad tarafından gönderilmistir. Bu hususta birçok rivayetler de varid

olmustur, dogrusunu Allah bilir. Ebu Mihnef, Kasim b. Bahit'in söyle dedigini rivayet etmistir: "Hz. Hüseyin'in kesik basi, Muaviye oğlu Yezid'in önüne birakildiginda elindeki bir degnekle onun agzina vurdu. Sonra da söyle dedi: "Bizimle sunun arasinda geçen hadise, tipki Husayn b. Hammam el-Mürri'nin tasvir ettigi gibidir;

"Bizim nazarimizda aziz olan adamlarin baslarim gövdelerinden ayiriyorlar. Ama onlar, daha asi ve daha zalim idiler."

Yezid'in elindeki kirbaçla Hz. Hüseyin'in kesik basinin agiz kismina vurmasi üzerine orada bulunan Ebu Berze el-Eslemî, Yezid'e söyle dedi:

"Allah'a yemin ederim ki senin su kirbacin, Rasûlullah (s.a.v.)'m öpüp emdigi bir agza vurmudur, dikkat edesin! Bu adam, kiyamet gününde huzur-u mahsere gelirken sefaatçisi Muhammed olacaktır. Sen oraya gelirken senin sefaatçin ise Ibn Ziyad olacaktır." Ebu Berze, böyle dedikten sonra oradan ayrilip gitti.

Süfyan dedi Id: Aldigim habere göre bu hadisenin pesi sıra Husayn, söyle bir siir okudu:

"Sümeyye'nin nesli çakil taslan sayisinca çoğaldi. Rasûlullah'in kizinin nesli ise artik yoktur."

Hz. Hüseyin'in diger zevceleri ve aile efradina gelince, Ömer b. Sa'd, onlari koruyup muhafaza edecek birini baslarina tayin etti. Sonra onlari develerinin üzerindeki mahfelerine bindirerek yola çıkartti. Savas yerinden geçtiklerinde Hz. Hüseyin ile arkadaslarinin cesetlerim gördüklerinde kadınlar yüksek sesle aglamaya ve feryadü figan etmeye basladilar. Zeyneb de kardesi Hüseyin'e ve aile efradina aglamaya ve söyle demeye basladi:

"Ya Muhammed, ya Muhammed! Allah sana rahmet etsin, gökteki melekler de senin için magfiret dilesinler. Iste Hüseyin çölde yatiyor kana bulanmis, organlari paramparça olmus, ya Muhammed! Kizlari esir düsmüs, zürriyetin öldürülmüs, üzerlerinden saba rüzgari esiyor "

Zeyneb'in bu agidi üzerine Allah'a yemin ederim ki, orada bulunan dost düşman herkes agladi.

Kurva b. Kays dedi ki: Hüseyin'in ve arkadaslarinin geride kalan kadinklari, cenazelerin yanindan geçirilirlerken feryad etmeye ve yanaklarina vurmaya basladilar. O güne kadar hiçbir kadının o kadar güzel ve asil bir hareketini görmüs degildim. Allah'a yemin ederim ki onlar aslanlardan daha güzeldiler. Daha sonra onlar, Kerbela'dan götürülerek Küfeye ulastirildilar. Ibn Ziyad, onlara ikramda bulundu. Nafaka ve-elbiselerini eksiksizce verdi. Diger ihtiyaçlarini da karsiladi. Fati-ma'nin kizi Zeyneb, en kötü kilikla

içeriye girdi, cariyeleri etrafında idiler, kiligi tamamen degismisti. Ubeydullah, b. Ziyad'm yanma girdiginde Ubeydullah, onun kim oldugunu sordu, ancak Zeyneb onunla konusmadi. Cariyelerinden biri: "Bu Fatima'nm kizi Zeyneb'tir." deyince Ubeydullah b. Ziyad söyle dedi:

- Sizi rezil rüsvay eden, sizi öldüren ve efsanenizin de asilsiz oldugunu ortaya çikaran Allah'a hamd olsun.

- Muhammed vasitasiyla bize ikramda bulunan ve bizi tertemiz yapan Allah'a hamd olsun. Durum senin dedigin gibi degildir. Aksine fâsik adam, rezil rüsvay olur. Facir ve günahkar da yalan söyler, yalanciligi ortaya çikar.

- Allah'in sizin aileye neler yaptigini görmedin mi?

- Ölüm, onların kaderlerine yazilmisti. Mezarlarına gitmek için savas alanina çıktilar. Allah, onlarla seni mahser günü karsi karsiya getirecek, senin kendilerine karsi haksiz oldugunu Allah'in huzurunda ifade edecek ve aleyhine deliller ileri süreceklerdir.

Zeyneb'in bu konusmasi üzerine îbn Ziyad öfkeleni ve onu dövme için yekindi, ancak Amr b. Hiris, ona söyle dedi:

"Allah, emiri islah etsin. Bu, bir kadindir. Kadm, konusmasindan ötürü cezalandirilir mi hiç? O söylediği sözden dolayı sorgulanmaz ve yaptığı kötülükten ötürü de kinanmaz."

Ebu Mihnef, Said'in söyle dedigini rivayet etmistir:

«İbn Ziyad, Hüseyin'in oğlu Ali'ye bakınca muhafizina: "Git, su çocuğu yakala. Eger buluga ermis ise onu götürüp, boynunu vurun." diye emir verdi. Muhanz gidip Ali'yi yakaladi, etegini kaldirdi: "Evet, buluga ermis!" deyince îbn Ziyad: "Götür ve boynunu vur!" dedi. Ah de ona dedi ki: "Eger seninle su kadincagizlar arasinda bir yakınlık varsa kendilerine muhafızlık edecek birini onlarla beraber gönder." İbn Ziyad da ona:

"Sen gel!" dedi ve onu kadınlarla beraber gönderdi.»

Ebu Mihnef, Humeyd b. Müslim'in söyle dedigini rivayet etmistir: «Hüseyin'in oğlu Ali huzura getirilip kendisine takdim edildiği zaman ben de îbn Ziyad'in yanında idim. İbn Ziyad, ona sordu:

- Adin ne senin?

- Ben, Hüseyin oğlu Ali'yim.

- Allah, Hüseyin oğlu Ali'yi öldürmedi mi?

Ali sustu. îbn Ziyad, ona dedi ki:

- Niçin konusmuyorsun, neyin var senin?

- Benim Ali adinda baska bir kardesim vardi. İnsanlar, onu öldürdüler.

- Hayir, Allah onu öldürdü.

Ali sustu, cevap vermedi. İbn Ziyad, ona dedi ki:

- Niçin konusmuyorsun, neyin var senin?

- Ali ona su ayetlerle karsilik verdi: "Allah, öleceklerin ölümleri aninda ruhlarini alir.'W%ümer,42.) "Hiçbir kimse Allah'in izni olmadan ölmeZ."(Âl-i İmrfln, 1.45.)

- Vallahi sen de o öleceklerden birisin, vay senin haline! Bakin bakalim bu çocuk buluga ermis midir? Vallahi öyle sanıyorum ki, bu artık erkeklesmistir.

İbn Ziyad'm bu emri üzerine Mürri b. Mead el-Ahmerî gidip Ali'nin etegini kaldirip bakti ve: "Evet, buluga ermis" di. Bunun üzerine İbn Ziyad:

- Onu Öldür, diye emir verdi. Hüseyin'in oğlu Ali de:

- Peki, bu kadinlarin bekçiligini kim yapacak, bunlarin isiyle kim ugrasacak? diye sordu. Halasi Zeyneb de ona sarildi. İbn Ziyad'a da söyle dedi:

- Ey İbn Ziyad! Bize yaptiklarin yeter artik. Bizim kanimizi içmekten doymadin mi? Bizden kimi hayatta biraktin?

Böyle deyip yegeni Ali'ye sarildi, onu kucaklayarak ve söyle dedi:

- Ey İbn Ziyad! Allah askina eger sen mü'min bir kimse isen bunu öldürdüğün zaman beni de onunla birlikte öldür.

Hz. Hüseyin'in oğlu Ali de İbn Ziyad'a söyle dedi:

- Ey İbn Ziyadi Eger seninle.bu kadinlar arasinda bir akrabalik bagi varsa, bunlarla beraber takvali bir erkegi de refakatçi olarak gönder ki İslâm adabina uygun olarak kendilerine refakat etsin.

İbn Ziyad, onlara bir süre dikkatle bakti. Sonra yanindaki meclis arkadaslarina bakti ve söyle dedi:

- Hayret ediyorum, bu akrabalik bagina! Vallahi öyle anliyorum ki, eger Ali'yi öldürecek olursam bu kadm da onunla beraber ölmeyi candan isteyecektir. Madem böyle, çocuğu birakin.

Böyle dedikten sonra Ali'ye dönüp: "Haydi kadinlarinizla beraber sen de git" dedi.

Daha sonra İbn Ziyad, emir verdi. Hz. Hüseyin'in kadinlari, çocuklari ve kizlari hazirlanarak Yezid'e gönderildiler. Hz. Hüseyin'in oğlu Ali'nin ellerini zincire vurup boynuna baglamalarini da emretti. Hepsini Muhakkir b. Salebe el-Aizî ve lanetli Simr b. Zilcevsen'le beraber gönderdi. Onlar, Yezidin kapisina vardiklarinda Muhakkir b. Salebe yüksek sesle: "Ben Muhakkir b. Salebe'yim. Mü'minlerin emiri nerede? Ona alçak ve facirleri

getirdim." diye bagirdi. Yezid de ona söyle cevap verdi: "Muhakkir'm annesi, Muhakkir kadar serli ve alçak birini dogurmus degildir."

Kesik baslar ve kadınlar yanma götürüldüğünde Yezid, Samlilarin esrafini yanma davet etti ve onlari çevresine oturttu. Sonra. Hüseyin'in oğlu Ali ile Hüseyin'in diger çocuklarini ve kadınlarini yanma çağirdi. Bunlar yanina geldiler, meclistekiler onlara bakıyorlardi. Yezid, Hz. Hüseyin'in oğlu Ali'ye dedi ki:

- Ey Ali, baban akrabalik baglarini kopardi, hakkimi tanimadi, hükümdarligimi elimden almak istedi ve Allah, gördüğün seyleri onun basina getirdi.

Ali de ona su âyet-i kerime ile cevap verdi:

"Yeryüzüne ve sizin basiniza gelen herhangi bir musibet yoktur ki biz onu yaratmadan önce o, kitapta bulunmasm."(el-Hadîd, 22.)

Yezid, oğlu Halid'e: "Buna cevap ver." dedi, ancak Halid ne cevap ve-recegini bilemedi. Bunun üzerine Yezid ona: "Söyle de" diye emir verdi: "Basiniza gelen herhangi bir musibet, ellerinizle islediklerinizden dolayidir. O, yine de çogunu affeder."(cs-Sûrii, so.)

Yezid, bir sùi'e sustu. Sonra kadınlarin ve çocuklarin getirilmesini istedi. Onlari çok çirkin bir halde gördünce: "Allah, Ibn Mercane'yi kahretsin. Eger onunla bunlar arasinda akrabalik bagi olsaydi, bunlara aci-saydi, böyle yapmazdi. Bu sekilde bana göndermezdi." dedi.»

Ebu Mihnef, Hz. Ali'nin kizi Fatima'nın söyle dedigini rivayet etmistir: «Yezid'in huzuruna oturdugumuzda Yezid bize acidi, lütufta bulundu ve bize bir seyler verilmesini emretti. Sonra Samlilardan kirmizi tenli bir adam kalkip Yezid'e söyle dedi: "Ey mü'minlerin emiri, su kadini (yani beni) bana ver." Ben de parlak yüzlü bir kadindim. O adamin böyle demesi karsisinda sarsilip korktum ve beni onlara vermesinin caiz olacagini zannettim. Benden daha büyük ve akilli olan kizkardesim Zeyneb'in etegine sarildim, ama o bunun caiz olmayacagim biliyordu ve o adama dedi Id: "Vallahi yalan söyledin ve alçaldm. Bu ne sana, ne de Yezid'e caiz olmaz." Yezid öfkeleni ve ablam Zeyneb'e söyle dedi:

- Yalan söyledin, vallahi bu benim için caizdir. Eger almak istersem kizkardesini alirim.

- Hayir, asla olmaz. Meger ki dinimizden çikip baska bir dine giresin

Bunun üzerine Yezid, öfkelenip ayaga kalkmak istedi. Sonra ablama söyle dedi:

- Bana böyle mi mukabelede bulunuyorsun? Aslinda senin baban ve kardesin dinden çikmislardi.

- Sen, baban ve deden; Allah'ın, babamin, kardesimin ve dedemin dini ile hidayet buldunuz.

- Ey Allah'ın dsmani, sen yalan söyledin.

- Sen, mü'minlerin eminsin. Hakimiyeti elinde tutuyorsun, Zalim olarak svyorsun ve hükümdarligina güvenerek bizi eziyorsun.

Allah'a yemin ederim ki Yezid utanir gibi oldu ve sustu. Sonra o Samli adam kalkip söyle dedi:

- Ey mü'minlerin emiri, bu kadini bana hibe et.

Yezid ona su karsiligi verdi:

- Defol! Allah sana bir ölüm hibe etsin."

Sonra Yezid, Hz. Hüseyin'in kadınlarım, kızlarını ve çocuklarını Medine'ye güvenilir bir adamla birlikte göndermesi için Numan b. Be-sir'e emir verdi. Yanlarına adam ve at da verdi. Hz. Hüseyin'in oğlu Ali de onlarla beraber olacaktı. Daha sonra Yezid, kadınları hilafet makamındaki haremlige yerleştirdi. Orada misafir etti. Muaviye ailesinin kadınları ağlayıp Hz. Hüseyin'e matem tutarak onları karşıladılar. Bu matem  gün sürdü. Yezid, gle ve akşam yemeklerini mutlaka Hz. Hüseyin'in oğlu Ali ile mer'i yanına alarak yiyiyordu. Bir gün Yezid, çok kk yasta olan Hüseyin oğlu mer'e söyle dedi: "Oglum Halid'le vurusmaya var misin?" Böyle yapmakla Yezid, onunla sakalasmak ve oynamak istiyordu. Ömer: "Bana ve ona birer bıçak ver ki, onunla vurusayım." dedi. Yezid, onu alıp bagrina bastı ve: "Bu, benim öteden beri tanıdığım bir tabiatı, yılan yilandan baska birsey dogurur mu?"

Yezid, Hüseyin ailesini ugurlarken onlarla vedalasti ve Hz. Hüseyin'in oğlu Ali'ye söyle dedi: "Allah, Sümeyye'nin ogluna lanet etsin. Vallahi ben senin babanın yanında bulunsaydım ve o benden birsey isteseydi, mutlaka kendisine verirdim ve çocuklarımdan bir kısmının ölümü pahasına da olsaydı gücümün yettigi kadariyla onu ölüme karsi korurdum, ama grdgn gibi Allah takdirini yerine getirdi." Böyle dedikten sonra Yezid, onlara yol azigim ve ihtiyaçlarını verdi, ayrıca çok miktarda para ve elbise de verdi. Onları götüren adama da kendilerine iyi davranmasını emredip söyle dedi: "İhtiyaç duyacağın herseyi bana mektupla bildir."

Hz. Hüseyin'in aile efradını Medine'ye götürmekte olan adam, onlardan uzakta yürüyordu. Ancak kendisine baktıklarında bir ihtiyaçla-f1 ocugunu anlayıp yanlarına geliyor ve hizmetlerini görüyordu. Bu halde onları Medine'ye kadar götürdü. Hz. Ali'nin kızı Fatima diyor ki:

Ben ablam Zeyneb'e söyle dedim: "Bizimle beraber gelen bu refakatçi adam bize çok iyi davrandı. Istersen buna bir ikramda bulunalım." Ablam

dedi ki: "Vallahi yanimizda kendisine verecek birsey yok. Ancak zinetlerimizi verebiliriz" Ben de ayni görüŖe katildim. Bileziklerimi ve pâzübendimi, ayrıca ablamin da bilezik ve pazubendini alip o adama gönderdik. Özür dileyerek: "Bize güzelce refakat ettiginden ötürü sana bu mükafati veriyoruz." dedik. Adam bize su karsiligi verdi: "Eger ben size dünyalik için refakat etmis olsaydim, bana verdiginiz bu mücevheratta, beni fazlasiyla memnun edecek dünyalik vardır, ama vallahi ben bunu sirf Allah rizasi için ve sizin Rasûlullah (s.a.v.)'a akrabaliginizdan ötürü yaptim."

Anlatildigina göre Yezid, Hüseyin'in kesik basini görünce söyle demistir:

- Fatima'nın oğlu Hüseyin'in basina gelenlerin sebeblerini biliyor musunuz? Onu bu tür hareketlerde bulunmaya sevk eden sebebi biliyor musunuz? Onu düstüğü bu badireye iten sebebi de biliyor musunuz?

Orada bulunanlar: "bilemiyoruz." diye cevap verince Yezid sözünü söyle sürdürdü:

- O, babasinin benim babamdan daha hayirli, annesi Rasûlullah kizi Fatima'nın da benim annemden daha hayirli, dedesi Rasûlullah'm da benim dedemden daha hayirli ve kendisinin de benden daha hayirli bir kimse olup halifelige benden daha layik oldugunu iddia etmistir. Babasinin benim babamdan daha hayirli olduguna dair iddiasina gelince; benim babamla onun babasi Aziz ve Celil olan Allah'in huzuruna delilleriyle gitmislerdir. İnsanlar, artık kimin lehine hüküm verildigini de biliyorlar. Onun: "Benim annem onun annesinden daha hayirlidir." demesine gelince, yemin ederim ki Rasûlullah'm kizi Fatima, benim annemden daha hayirlidir. "Dedem Rasûlullah, onun dedesinden daha hayirlidir." demesine gelince; yemin ederim ki Allah'a, ahiret gününe inanan hiçbir kimse, Rasûlullah'a denk ve ona es degerde hiçbir kimse bulundugu görüşünde degildir. Fakat o, anlayis noksanligina kurban gitti. O, herhalde su ayetleri okumamisti:

"Ey Muhammed, de ki: "Mülkün sahibi olan Allah'im! Mülkü diledigine verirsin, dilediginden çekip alirsin; diledigim aziz kilai*, diledigini alçaltirsm."(Âi-i Imrân, 26.)

"Allah, hükümdarligi diledigine verir."(el-Bakara, 247.)

Kadınlar, Yezid'in yanma girdiklerinde Hz. Hüseyin'in kizi ve Seki-ne'den yaşça büyük olan Fatima dedi ki:

- Ey Yezid! Rasûlullah (s.a.v.)'m kizlari esirdirler.

- Ey kardesimin kizi, ben de bundan hoslanmiyorum.

- Allah'a yemin ederim ki, bizim güçlü bir devamizi dahi birakmadilar, herseyimizi alip götürdüler.

- Ey kardesimin kizi, sana verilecek olanlar, senden alinip götürülenlerden daha çok olacaktır.

Böyle dedikten sonra Yezid, onlari kendi evine konuk etti. Sonra bu kadınlardan herbirine haber göndererek kendisinden nelerin alip götürüldüğünü sordurdu. Bu kadınlardan herbiri kendisinden neyin alinip götürüldüğünü söylemisse ve o sey ne kadar kıymetli de olsa Yezid, ona kat kat fazlasini verdi.

Hisam, Kasim b. Necib'in söyle dedigini rivayet etmistir:

«Küfe heyeti, Hüseyin'in kesik basmi^getirdiginde Sam mescidine gittiler. Mervan b. Hakem, onlara sordu:

- Ne yaptiniz? Nasil oldu?

- Onlardan üzerimize onsekiz adam geldi. Biz de onlara saldırdık. Allah'a yemin ederiz ki, bastan sona onlari öldürdük. Iste kesik baslari burada, esirleri de buradadır.

Bunun üzerine Mervan, yerinden kalkip gitti. Kardesi Yahya b. Hakem, onlara gelip sordu:

- Ne yaptiniz, neler oldu?

- Ona da Mervan'a söylediklerinin aynisini söylediler. Yahya, onlara su karsiligi verdi: "Kiyamet gününde Muhammed (s.a.v.)'den uzak kalacak, onun sefaatinden mahrum kalacaksınız, artık hiçbir hususta sizinle bir araya gelmeyeceğim." Böyle dedikten sonra kalkip gitti.

Medineliler, Hz. Hüseyin'in sehadet haberini duyunca Hasimilerin kadınlari onun için ağlayıp matem tuttular.

Rivayete göre Yezid, Hüseyin ailesine ne yapacağı hususunda etrafına danışti. Allah'ın lanetli kullarından biri dedi ki:

- Ey mü'minlerin emiri, kötü köpekten yavru elde edilmesin. Sen, Hüseyin'in oğlu Ali'yi öldür ki, onun zürriyetinden hiç kimse hayatta kalmasin.

Yezid sustu. Numan b. Besir kalkip söyle dedi:

- Ey mü'minlerin emiri! Rasûlullah, onlari bu halde görseydi onlara nasıl muamele edecek idiyse, sen de onlara ayni şekilde muamele et. Yezid onlara acidi ve onlari hamama gönderdi. Onlara bolca elbise, para ve yiyecek verdi, evinde konuk etti.» Bu da rafizilerin su sözünü reddetmektedir: "Yezid, Hüseyin'in ailesini çıplak olarak develerin sirtına bindirdi." Bu sözün aslı yoktur. Hatta bazı Rafiziler, su iddiada da bulunmuşlardır: "Hz. Hüseyin'in aile efradı çıplak olarak develere bindiril dikle rinde onların avret mahallerini örtmek için develerin sirtında önden ve arkadan birer

tane olmak üzere bir çift hörgüç o zaman devele-nn Sirtmda meydana gelmiştir." Bu iddia da asilsizdir.

Sonra Ibn Ziyad, Haremeyn emiri Amr b. Said'e mektup göndererek Hüseyin'in ölümünü müjdeledi. Amr da bir tellal çağirtarak bu haberi asanlara duyurdu. Hasimilerin kadınları bu kara haberi duyunca yüksek sesle ağlamaya, feryadü figan etmeye, agit yakmaya başladılar. Amr b. Said de: "Hasimi kadınların ağlamaları, Afian oğlu Osman'ın kadınlarının ağlamasına karşılık olmuştur." demeye başladı.

Abdülmelik b. Umeyr dedi ki: "Ubeydullah b. Ziyad'm yanına gittim, baktım ki Ali oğlu Hüseyin'in kesik basi onun önünde bir kalkanın üzerinde duruyor. Allah'a yemin ederim ki çok, geçmeden Muhtar b. Ebi Ubeyd'in yanına da gittim. Ubeydullah b. Ziyad'm kesik basını da onun önünde bir kalkanın üzerinde gördüm. Allah'a yemin ederim ki, çok geçmeden Abdülmelik b. Meryan'm da yanına gittim. Onun da önünde Mus'ab b. Zübeyr'in kesik basını bir kalkan üzerinde gördüm."

"Tarih" adlı eserinde Ebu Cafer b. Cerir et-Taberî, Ammar ed-Duhennin söyle dedigini rivayet etmiştir: Ebu Cafer'e dedim ki:

- Ben sanki orada hazır bulunmusum gibi bana Hüseyin'in öldürülüşünü anlat.

- Hz. Hüseyin, Müslim b. Ukayl'm kendisine yazdığı mektup üzerine Kûfe'ye doğru yola çıktı. Müslim, mektubunda Hz. Hüseyin'e, Kûfe'ye gelmesini tavsiye ediyordu. Hz. Hüseyin, Kadisiye'ye üç mil mesafedeki yere varınca Hür b. Yezid et-Temimî karsısına çıktı ve ona sordu:

- Ey Hüseyin, nereye gidiyorsun?

- Su şehre gitmek istiyorum.

- Geri dön, arkanda ümid edebileceğin bir hayır ve iyiliği senin için bırakmış değilim.

Hz. Hüseyin geri dönmek istedi. Beraberinde Müslim b. Ukayl'm kardeşleri de vardı. Ancak ona dediler ki: "Vallahi kardeşimizi öldürenlerden öcümüzü almadıkça veya bu uğurda canımızı vermedikçe geri dönmeyeceğiz."

Hz. Hüseyin de onlara: "Siz öldükten sonra benim için yaşamakta hayır ve fayda yok." dedi ve yoluna devam etti. Sonra Ibn Ziyad'm süvarilerinin ilkleri onun karsısına çıktılar. Hz. Hüseyin, bu durumu görünce Kerbela'ya döndü. Tek yönden savaşmak için arkasını Kasyata ile Halfe'ye dayadı. Orada bineginden inip çadırlarını kurdu. Arkadaşlarının kırkbesi süvari, geri kalan yüzü de piyade idi.

Ömer b. Sa'd b. Ebi Vakkas, Ibn Ziyad tarafından Rey valiliğine atanmıştı. Ona şu talimatı da vermisti: "Su Hüseyin'in hakkından gel, ondan sonra

Rey'e gidip valilik görevine basla." Ömer, kendisini Hüseyin'i öldürme görevinden affetmesini istediye de Ziyad, onu bu görevden affetmedi. Ömer de: "Bari bu gece düşünmem için bana müsaade et." dedi. O da durumu düşünmesi için o gece için kendisine müsaade etti. Sabah olunca Ömer, Ibn Ziyad'm kendisine verdiği emri kabul etti ve yola çıktı. Karsisine çıktığı zaman Hz. Hüseyin, ona söyle dedi: "Sana teklif edeceğim üç şeyden birini kabul et. Ya beni bırak, geldigim yere geri döneyim, ya da bırak Yezid'e gideyim veya bırak da sinir beldelerinden birine gideyim." Ömer, onun bu tekliflerini kabul etti. Durumu bir mektupla Ubeydullah b. Ziyad'a bildirdi. Ancak Ubeydullah b. Ziyad: "O elini elime koymadıkça ve bana bey'at etmedikçe bu tekliflerini asla kabul etmeyeceğim. Kabul edersem adam degilim." dedi. Hz. Hüseyin de: "Hayir, vallahi onun bu istegi asla olmayacaktır, ona bey'at etmeyeceğim." diye cevap verdi. Savasa basladi. Hz. Hüseyin'in bütün arkadaşları öldürüldü. Öldürülenler arasında kendi ailesinden on küsur genç de vardı. Bir ok geldi, kucagındaki ogluna isabet etti. O da çocuğunun vücudundaki kani siliyor ve söyle diyordu: "Allah'im! Bizi yardım etmek için buraya davet eden, ama sonra bizi öldüren bu kavimle bizim aramızda sen hükmünü ver." Sonra bir fistan getirilmesini emretti. Fistani önden cübbe gibi yardi ve giydi. Kilicini eline alarak meydana çıkıp savasmaya basladi. Nihayet öldürüldü. Onu, Mezhiç kabilesinden bir adam öldürüp basini kopardi ve kesik basini Ibn Ziyad'a götürüp söyle dedi:

*rHaydi atima altın ve gümüş yükle. Çünkü ben o büyük efendiye öldürdüm. Anasi ve babasi itibariyle en hayirli insani, Nesebi itibariyle en soylu olanı öldürdüm."

Ibn Ziyad da kesik basi Muaviye oğlu Yezid'e gönderdi. Götürenler, kesik basi Yezid'in önüne bıraktıklarında orada Ebu Berze el-Eslemî de vardı. Yezid elindeki bir çubukla Hüseyin'in agzina vurup söyle dedi:

"Bizim nezdimizde kıymetli olan adamlarin baslarini gövdelerinden ayiriyorlar.

Ama onlar daha asi ve daha zalim idiler."

Orada bulunan Ebu Berze, Yezid'e söyle dedi: "Çubugunu Hüseyin'in agzinin üzerinden kaldir. Allah'a yemin ederim ki birçok kez ben, Rasûlullah (s.a.v.)Vi bu agzi öptüğünü gördüm."

Ömer b. Sa'd, Hz. Hüseyin'in haremini've aile efradim Ibn Ziyad'a gönderdi. Hz. Hüseyin ailesinden sadece bir genç erkek kalmisti. O da hasta olup kadınlarla beraber duruyordu. Ibn Ziyad, onun öldürülmesini emredince Zeyneb onun üzerine atildi ve kardesinin öldürülmeme sini isteyerek söyle dedi: "Allah'a yemin ederim ki, siz beni öldürmedikçe bu öldürülmeyecektir." Ibn Ziyad, Zeyneb'e acidi ve kardesini öldürmekten

vazgeçti. Sonra onlari Yezid'e gönderdi. Yezid de Sam esrafim yanma çağırıp meclis kurdu. Bunlar fetih için onu tebrike gelmişlerdi. Aralarından kızıl tenli, mavi gözlü bir adam kalkıp Hüseyin'in kızlarından parlak yüzlü birine bakarak Yezid'e söyle dedi: "Ey mü'minlerin emiri! Su kızı bana hibe et." Zeyneb de: "Hayir, siz Allah'in dininden çıkmadığınız sürece bu kız size verilmeyecektir. Eger verilirse, siz adam degilsiniz." Mavi gözlü adam istegini tekrarlayınca Yezid ona: "Bu istekten vazgeç." dedi ve Hüseyin'in haremini kendi aile efradinin yanına gönderdi. Orada konuk etti, sonra onlari Medine'ye gönderdi. Bunlar Medine'ye vardiklarında Abdülmuttalib ogullari kabilesinden bir kadın saçini basim darmadagin edip yenini basina koyarak aglar vaziyette onlari karsiladi ve su siiri okudu:

"Ne diyeceksiniz, peygamber size sorarsa,
Son ümmet oldugunuz halde ne yaptiniz,
Benim soyumu ve ailemi benden sonra?
Kimini esir aldiniz, kimini yaraladiniz.
Benim sizden göreceğim karsilik böyle olmamaliydi,
Akrabama böyle kötü davranmamaliydiniz."

Ebu Mihnef, Abdurrahman b. Ubeyd Ebu'l-Kenud'un söyle dedigini rivayet etmistir: "Yukaridaki siiri Ukayl'in kızı okumustu." Zübeyr b. Bekkar'in ifadesine göre ise Ukayl b. Ebi Talib'in kızı küçük Zeyneb, bu siiri Hz. Hüseyin ailesinin Medine'ye girisi esnasinda okumustur.

Ebu Bekir b. el-Enbarî'nin rivayetine göre Hz. Ali'nin ve Hz. Fati-ma'nın kızı, ayni zamanda Abdullah b. Cafer'in zevcesi Zeyneb, Hz. Hüseyin'in Kerbela'da şehid edildigi gün çadırinin perdesini aralamis ve bu beyitleri okumustu. Dogrusunu Allah bilir.

Hisam b. el-Kelbî, Ömer b. Ikrim'e'nin söyle dedigini rivayet etmistir: Hüseyin'in öldürüldüğü gün Medine'de sabahladığımızda bir cariyemiz bize söyle dedi: Dün bir ünleyicinin su siiri yüksek sesle okudugunu isittim:

"Ey haksiz yere Hüseyin'i öldürenler! Azabi ve cezayi müjdelerim size. Gökteki herkes size beddua ediyor. Ne kadar melek ve peygamber varsa, Süleyman da, Musa da, Incil'in sahibi îsa da, Bunlar hep size lanet okuyorlar."

İbn Hisam dedi ki: Amr b. Hayzum el-Kelbî de annesinin bu sesi duyduğunu bana söyledi

Leys ile Ebu Naim de bu sesin cumartesi günü duyulduğunu söylenislerdir.

Hakim Ebu Abdillah en-Nisaburî ile digerleri, bazi mütekaddimin tarihçilerin Hz. Hüseyin hakkında söyle dediklerini rivayet etmistir:

"Ey Muhammed'in kizinin oğlu! Senin kesik basini,
Kana bulanmis, âdeta kanla perdelenmis vaziyette getirdiler.
Ey Muhammed'in kizinin oğlu! Seni öldürmekle onlar,
Apaçık bir vaziyette kasitli olarak peygamberi öldürmüs gibi oldu.
Seni susuz halde öldürdüler,
Seni öldürmekle onlar Kur'ân'ı düşünmediler.
Sen öldürüldün diye tekbir getirdiler.
Aslında seni Öldürmekle onlar tekbir ve tehlili öldürmüs oldular." [1]

Fasil

Hız. Hüseyin, hicri altmışbirinci senenin muharrem ayının onuncu günü olan asura gününde -ki o gün cumaya rastlamakta idi- öldürüldü. Allah, ondan razı olsun. Hisam b. Kelbî'nin ifadesine göre Hız. Hüseyin, hicri altmışikinci senede öldürülmüştür. Ali b. el-Medinî de böyle demistir, İbn Luhey'a ise hicri altmışikinci veya altmışüçüncü senede öldürülmüş olduğunu ifade etmistir. Baskaları ise, hicri altmışinci senede öldürüldüğünü söylemişlerdir, ama sahih olan rivayete göre Hız. Hüseyin, hicri altmışbirinci senede öldürülmüştür. Irak'ın Kerbela beldesinde Taf denen yerde şehid olmuş olup, şehadeti esnasında elli sekiz yasındaydı. İbn Nuaym, onun şehid edilirken altmış bes veya altmış altı yasında olduğunu söylemekle hata etmistir.

İmani Ahmed b. Hanbel, Enes'in söyle dedigini rivayet etmistir: "Yagmur melegi, Peygamber (s.a.v.)'m yanma girmek için izin istedi. Kendisine izin verildi, melek içeri girince Peygamber (s.a.v.), Ümmü Se-leme'ye: "Kapiya kapa, kapida dur ki kimse yanımıza gelmesin." dedi. Ancak Ali'nin oğlu Hüseyin geldi. Kosarak içeri girdi ve Peygamber (s.a.v.)'m omuzuna tirmandi. Melek, Hız. peygamber'e sordu: .

- Sen bunu seviyor musun?

- Evet.

- Senin ümmetin bunu öldürecektir. İstersen öldürülecegi yeri de sana göstereyim.

Böyle dedikten sonra melek elini çırpti ve peygambere kızıl bir toprak gösterdi. Ümmü Seleme de o topragi alıp elbisesinin bir ucuna sak-*ayıp düğümlledi. Biz, Hüseyin'in Kerbela'da öldürüleceğini daha önceleri isitirdik."

Ebu Kasim el-Begavî, Enes b. Haris'ten rivayet etti ki, Rasuiullan (s.a.v.) söyle buyurmustur:

"Su oglum (Hüseyin) Kerbela denen bir yerde öldürülecektir. Sizden bu durumu gören olursa ona yardım etsin."

Enes b. Haris de Kerbela'ya gitti ve Hüseyin'le beraber öldürüldü

Imam Ahmed b. Hanbel, Abdullah'in babasının söyle dedigini rivayet etmistir:

"Ben, Ali ile beraber yolda gidiyordum. Onun ibrigini tasiyordum Ninova'ya vardigimizda o Siffin'e dogru giderken söyle seslendi: "Sabret ey Ebu Abdillan, sabret ey Ebu Abdillan, Firat kiyisina vardiginda sab ret."

Ben kendisine böyle demekle neyi kasdettigini sordum. O da su cevabi verdi: Bir gün Rasûlullah (s.a.v.)'m yanma gitmistim, gözlerinden yaslar akmaktaydi. Kendisine sordum:

"Ya Rasûlallah, niçin agliyorsun?

- Az önce Cebrail yanımdaydi, kalkip gitti. Bana, Hüseyin'in Firat kiyisinda öldürüleceğim söyledi ve istersem, öldürülecegi yerin topragini bana koklatabileceğini de söyledi. Elini uzatti, bir avuç toprak getirip bana verdi. Ben de o topragi görünce gözlerime hakim olamadim, yaslar akmaya basladi."

Muhammed b. Sa'd ile digerleri dediler ki: Ali, Siffin'e giderken Ker-bela'da hanzel agaclarinin bulunduğu yere ugradı. O mintikanin adini sordugunda Kerbela oldugunu söylediler. O da "Kerb ve bela" (sikinti ve bela) dedi. Inip o agacin yaninda namaz kildi. Sonra söyle dedi: "Burada bazi kimseler sehid edilecektir. Onlar sahabelerden baska, sehitlerin en hayirlilariidirlar, hesapsiz olarak Cennet'e gireceklerdir." Böyle derken oradaki bir yere isaret etti, orayi bellediler ve Hüseyin de orada öldürüldü.

Kabû'l-Ahbar'dan Kerbela ile ilgili olarak birçok rivayetler varid olmustur. Ebu'l-Cenab el-Kelbî ile digerlerinin anlattiklarina göre Kerbela halki, Hüseyin'in öldürölmesinden sonra cinlerin ona agit yaktiklarim hep isitirlermis ve cinler agit yakarken de söyle derlermis:

"Rasûl, onun alnindaki kanlan sildi, Onun yanaklarinda parlaklik vardir. Ebeveyni, Kureys'in en yüksek soyundandir. Dedesi de dedelerin en hayirhsidir."

Adamin biri, bu agita su cevabi vermisti:

"Heyet olarak onu karsilamaya gittiler, ama onlar,

Heyetlerin en kötöleri ve serlileri idiler.

Peygamberlerinin kizinin oglunu öldürdüler.

Onu hendeklere düşürüp durdurdular."

Ibn Asakir'in rivayetine göre bir grup Müslüman, Bizans'a gazayali

derlerken bir kilisede söyle bir yaziya rastlamislardi:

"Hüseyin'i öldüren bir ümmet,

Hesap gününde onun dedesinin sefaatini umar mi?"

Gaziler, kilisedeki bu yaziyi kimin yazdigini sorduklarinda ilgililer: "Bu yazi, sizin peygamberinizin bisetinden 300 sene önce buraya yazilmistir." demislerdi.

Baska bir rivayette anlatildigina göre Hz. Hüseyin'i öldürenler dönüp gecelediklerinde onun kesik basi yanlarinda oldugu halde içki içme-ve baslamislardi. O esnada demirden bir kalem ortaya çıkarak o evdeki duvara su satiri kanla yazmisti:

"Hüseyin'i öldüren bir ümmet,

Hesap gününde onun dedesinin sefaatini umarlar mi?"

Imam Ahmed b. Hanbel, Ibn Abbas'm söyle dedigini rivayet etmistir: «Rasûlullah (s.a.v.)'i günün ortasında rüya halinde tozlu ve saçı basi daginik vaziyette gördüm. Elinde içi kan dolu bir sise vardı. Kendisine dedim ki:

- Anam babam sana feda olsun ya Rasûlallah, bu nedir? Buyurdu ki:

- Bu, Hüseyin'in ve arkadaşlarının kanidir.

Ben o günden itibaren bu olayın ne zaman olacağını hep beklemeye başladım."

Ammar dedi Id: Biz o günü tesbit ettik ve sonradan anladigimize göre Hüseyin, o günde öldürülmüştü.»

Ibn Ebi'd-Dünya, Ali b. Zeyd b. Cüda'nın söyle dedigini rivayet etmistir:

«Ibn Abbas, uykusundan uyandı ve: "Dogrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz." mealindeki ayet-i kerimeyi okudu. Sonra da: "Vallahi Hüseyin öldürüldü." dedi. Arkadaşlari: "Niçin ey Ibn Abbas?" diye sorunca o söyle cevap verdi: Rasûlullah (s.a.v.)'i rüyada gördüm, elinde kan dolu bir sise vardı. Bana dedi ki: "Biliyor musun, benden sonra ümmetim ne yaptı? Hüseyin'i öldürdüler. İşte bu, onun ve arkadaşlarının kanidir. Bu kanlari Allah'a arz edeceğim." Arkadaşlari, Ibn Abbas'm bu konusmayı yaptığı günü ve o saati bir kenara yazdilar. Yirmi dört gün geçtikten sonra Hz. Hüseyin'in o günde ve o saatte öldürüldüğüne dair haber Medine'ye geldi.»

Tirmizî, Selma'mın söyle dedigini rivayet etmistir:

«Ümmü Solome'nin yanma gittim, agliyordu, kendisine sordum:

- Niçin agliyorsun?

- Rasûlullah (s.a.v.)'i gördüm. Saçında ve sakalında toprak vardı.

Kendisine: "Neyin var ya Rasûlallah, bu ne haldir?" diye sordugumda bana su cevabi verdi: Az önce Hüseyin'in öldürüldüğünü gördüm:»

Muhammed b. Sa'd, Sehr b. Havseb'in söyle dedigini rivayet etmistir:

"Biz, Peygamber (s.a.v.)'m esi Ümmü Seleme'nin yanındaydik. Bir imdat sesi duyduk. Ümmü Seleme'ye bir kadın geldi. Yanımda durup-"Hüseyin öldürüldü." dedi. Ümmü Seleme de su karsiligi verdi: "Demek böyle yaptılar. Allah onların mezarlarını (veya evlerini) atesle doldursun." Böyle dedikten sonra Ümmü Seleme bayilip yere düştü. Biz de kalkip gittik."

Imam Ahmed b. Hanbel, Ümmü Seleme'nin söyle dedigini rivayet etmistir: "Cinlerin, Hüseyin için agladıklarını ve ona agıt yaktıklarını isittim."

Hüseyin b. Idris, Ümmü Seleme'nin söyle dedigim rivayet etmistir: Cinlerin Hüseyin'e su siirle mersiye okuduklarını isittim;

"Ey cahilce Hüseyin'i Öldürenleri Azabi ve cezayi müjdelerim size! Gökteki herkes size beddua ediyor, Ne kadar melek ve peygamber varsa, Süleyman da, Musa da, Incil sahibi Isa da, Bütün bunlar size lanet okuyorlar."

Hatib, Ibn Abbas'm söyle dedigini rivayet etmistir: "Cenâb-i Allah, Muhammed (s.a.v.)'e söyle vahyetti: Ben, Zekekiya oğlu Yahya'nin öldürölmesine karsilik 70.000 kisiyi öldürdüm. Senin kizinin oğlu (Hüseyin'in) öldürölmesine karsilik da 70*000.000 kisiyi öldürecegim." Bu, cidden garib bir hadistir. Hakim, bunu "el-Müstedrek" adli eserinde rivayet etmistir. Taberanî de bununla ilgili çok garib rivayetlerde bulunmustur.

Siirler, asura günü ile ilgili olarak abartili rivayetlerde bulunmus ve bu konuda yalan ve asilsiz birçok hadisler uydurmuslardir. Mesela, Hz. Hüseyin'in öldürölldüğü asura gününde gunesin tutuldugu ve yildizların ortaya çıktigini, o gün hangi tas kaldırılsa altında mutlaka kan göründüğünü, gögün kenarlarının kızardigim, gunesin dogarken kan gibi isinlar saçtigini, semanın kan emen bir kuz*tçuk gibi oldugunu, yildizların birbirlerine çarpıldigim, semanın kirmizi renkli yagmur yagdırdigini, o güne kadar daha önce o sekilde semada bir kirmizilik görölmedigini ifade etmisler. Buna benzer birçok yalanlar uydurmuslardir.

Ibn Luhey'a, Ebu Kubeyl el-Meafirî'nin söyle dedigini rivayet etmistir:

"Hüseyin'in öldürölldüğü gün gunes tutuldu, yildizlar göründü. Vakit de ögle vaktiydi. Hüseyin'in kesik basini hükümet konagina götürdüklerinde konagin duvarlarından kanlar sizmaya basladı. Yeryüzü üçgün süreyle karardı. Safran ve alaçehre bitkilerine elini süren kimsenin eü yaniyordu. Kudüs'te hangi tas kaldırılırsa, altında mutlaka taze kan görölüyordu. Hz. Hüseyin'e ait develeri ganimet eden düşmanlar bu develeri kesip pisirdiklerinde etleri çok aci olup Ebu Cehil karpuzunu andiran bir tad veriyordu..."

Siiler, buna benzer daha birçok yalan ve uydurma hadisler ortaya sürmüşlerdi ki, bunlardan hiçbiri doğru değildir.

Hız. Hüseyin'i öldürenlere isabet eden bela ve musibetlerle ilgili olarak rivayet edilen hadislere gelince bunların çoğu sahihtir, onu öldürenlerden olup da dünyada bela ve musibetlerden kurtulan çok az kimse olmuştur. Bunlar bir hastalığa yakalanmadan dünyadan çıkıp gitmiş değildirler. Çoğu delirmiştir. Hız. Hüseyin'in öldürölmesiyle ilgili olarak Siiler ve Rafiziler, çok yalan ve asilsiz haberler nakletmişlerdir. Burada bu haberlere Örnek olarak yeteri kadar nakilde bulunduk. Bazı nakillerimizde de şüphe vardır. İbn Cerir ve diğer hadis hafız ve imamları, eğer bunları anmış olmasalardı, bu haberleri buraya almazdım. Naklettiğim haberlerin çoğu, Siî olan Ebu Mihnef Lut b. Yahya'ya aittir ki o da hadis imamları nezdinde rivayet bakımından zayıf bir kimsedir. O, sadece haber hifzeden bir kimse olup bu gibi haberler baskasının nezdinde mevcut olmayıp onun nezdinde mevcuttur. Bu sebeptendir ki konuyla ilgili eser tasnif eden müelliflerin çoğu ona dil uzatmışlardır. Doğrusunu Allah bilir.

Hicri dördüncü asir da Büveyhîler devleti zamanında Rafiziler, asiri giderek asura gününde Bağdat'ta ve benzeri beldelerde def çalıp yollara ve çarsılara kül ve saman savurup dükkanlara mendil asıp hüznlerini açığa vurur ve ağarlardı. Çokları da susuz olarak öldürölldüğü hatirasına saygı göstermek maksadiyla asura gecesinde su içmezlerdi. Sonra kadınlar, yüzlerini açıp ağlayarak yüzlerini ve göğüslerini tokatlayarak yalın ayak sokaklara dökölürlerdi. Buna benzer daha birçok çirkin bid'at ve rezilane âdetler icad ettiler. Böyle yapmakla da Emevi devletini protesto etmek istiyorlardı. Çünkü Hız. Hüseyin, Emevi devletinin hakim olduğı zamanda öldürölümüştü.

Sam'daki Rafizi ve Sii düşmanlarına gelince, onlar da asura gününde tam tersi bir âdet ortaya çıkardılar. Bunlar da asura gününde bazı hububat çeşitlerini bir araya katıp pisirirler, yikanır, koku sürünür, en güzel elbiselerini giyinir ve asura gününü âdeta bayram gibi kutlardı- Bu günde çeşitli yemekler yapar, sevinç ve ferahlarını açığa vururlardı. Böyle yapmakla da Rafizilere ters bir hava meydana getirmek ve °nlara karşı olduklarını göstermek isterlerdi.

Hız, Hüseyin'i öldürenler, güya onun Müslümanların -bir araya gelip ittifak etmelerinden sonra- birliklerini bozmak, onları parçalamak ve insanların ittifakla kendisine bey'at ettiğı kimseyi hilafetten halletmek maksadiyla Kûfe'ye geldiğini söyleyip tevilde bulunarak onu öldürmüşlerdi. Sahih-i Müslim'de insanların böyle bir duruma girmekten sakinmaları gerektiğini bildiren bir hadis varid olmuştur. Bazı cahillerin hakları olmadığı halde böyle bir tevilde bulunarak Hız. Hüseyin'i öldürölükleri ifade edilmiştir. Ancak onların, Hız. Hüseyin tarafından ileri sürölün üç tekliften birini kabul

etmeleri gerektiği anlatılmıştır. Bunlar ümmetten zorba bir grubu yermekle bütün ümmeti yeriyorlar ve dolayısıyla peygamberini itham ediyorlardı. Aslında hakikat onların iddia ettikleri gibi değildi, tuttukları yol doğru değildi. Aksine imamların öteden beri hepsi, Hz. Hüseyin'in ve arkadaşlarının öldürülmesine razı olmamışlardır. Bundan hoşlanmamışlardır. Sadece Kûfelilerden az bir grup buna razı olmuşlardır. Allah onlara lanet etsin. Çokları da fasit maksat ve amaçlarına ulaşmakta onu vasita etmek için Kûfe'ye gelmesi gerektiğine dair Hz. Hüseyin'e mektup yazmışlardı.

Ibn Ziyad, Kûfelilerin dünyalık pesinde olduklarını anlayınca onları Hüseyin'e karşı -gerek tesvik ederek gerek korkutarak- yönlendirdi. Onlar da bu yüzden Hüseyin'den el çektiler. Onu yarımsız bıraktılar, sonra da öldürdüler. Aslında Irak ordusundaki askerlerin hepsi, Hz. Hüseyin'in öldürülmesine razı değildi. Muaviye oğlu Yezid de -doğrusunu Allah bilir ya- buna memnun olmadığı gibi bundan hoşlanmadığını da belirtmiş değildi. Akla gelen kuvvetli ihtimale göre Yezid -eger öldürülmesinden önce- Hz. Hüseyin'in yanına gidebilseydi onu affederdi. Nitekim babası Muaviye de ona bu şekilde vasiyette bulunmuştu. Zaten bunu da kendisi açıkça ifade etmişti. Hüseyin'i öldürmesinden dolayı Ibn Ziyad'ı kinamış, ona sövmüştü, zahiri ifadelerinden anlaşılan budur. Ancak yine de onu görevden azletmemiş ve cezalandırmamıştı. Onu kınayıcı bir haber de göndermemişti, doğrusunu Allah bilir.

Her Müslümanın, Hz. Hüseyin'in öldürülmesi sebebiyle üzülmesi gerekir. Çünkü o, Müslümanların efendilerinden, sahabelerin âlimlerinden olup Rasûlullah'ın en faziletli kızı Hz. Fatima'nın oğluydu. İbadet eden yürekli ve cömert bir kimseydi. Ama belki de çoğu riyakarlık ve yapmacık hareketlerden ibaret olan -Siilerin yaptığı gibi- asiri derecede vücuda iskence etmek ve matem tutmak, güzel bir davranış değildir. Hz. Hüseyin'in babası Hz. Ali, daha faziletli bir kimse olup şehid edildiği halde Siiler, onun öldürülüş gününü Hz. Hüseyin'in öldürülüş günü gibi matemle geçirmemektedirler. Babası Hz. Ali, sabah namazına gitmekte iken hicri kırkbirinci senenin ramazan ayının on yedisinde, cuma günü öldürülmüştü. Hz. Osman da aynı şekilde öldürülmüş ve o, Hz. Ali'den daha faziletli bir kimse idi. Ehl-i sünnet ve'l-cemaat bu görüştedir. Hz. Osman, hicri otuzaltıncı senenin zilhicce ayında tesrik günlerinde evinde mahsur halde iken öldürülmüştü. Boğazının damarlarına kadar koparılmıştı, ama insanlar onun öldürülüş gününü matemle geçirmemektedirler. Aynı şekilde Hattab oğlu Ömer de hem Osman'dan, hem Ali'den daha faziletli idi. Mihrapta sabah namazını kılarken ve Kur'ân okurken öldürülmüştü. Ama insanlar, onun öldürülüş gününü matemle geçirmemektedirler. Ebu Bekir es-Siddik da Hz. Ömer'den daha faziletli bir kimse olduğu halde onun vefat gününü

hiç kimse matemle geçirmemektedir. Rasûlullah (s.a.v.), dünya ve ahirette ademoglu-nun efendisidir. Allah, onun ruhunu kendisinden Önceki peygamberler gibi teslim aldı, vefat ettirdi. Ama hiç kimse, ne onun ne de diğer peygamberlerin vefat günlerini su bilgisiz Rafizilerin Hz. Hüseyin'in ölüm gününü matemle geçirisleri gibi matemle geçirmemektedir. Ve hiç kimse bütün bu yüksek şahsiyetlerin vefat günlerinde Hz. Hüseyin'in öldürüldüğü günde güneşin tutulması ve semada kızarıklığın belirmesi gibi harika hallerden birinin zuhur ettiğini iddia etmemistir.

Bu gibi durumlarda ve musibetlerde söylenecek en güzel söz, Hz. Hüseyin'in oğlu Ali'nin, dedesi Rasûlullah (s.a.v.)'dan rivayet ettiği su sözdür:

«Bir Müslüman, basına gelen bir musibeti -aradan ne kadar zaman geçse- andığı zaman istirca eder, (Dogrusu biz Allah'a aidiz ve biz O'na dönücüleriz." derse, Allah ona o musibete ugradığı gündeki kadar sevap verir.» Bu hadisi, İmam Ahmed b, Hanbel ile İbn Mace rivayet etmişlerdir. [2]

H. Hüseyin'in Mezarı

Müteahhirin ulemasının çoğuna göre Hüseyin'in mezarı, Hz. Ali'nin şehid edildiği Kerbela nehri yanındaki Taftadır. Anlatıldığına göre bu şehitlik abidesi, Hz. Hüseyin'in mezarı üzerine inşa edilmiştir. Dogrusunu Allah bilir. İbn Cerir ile diğerlerinin anlattıklarına göre Hz. Hüseyin'in öldürüldüğü yer, belirsiz hale gelmiştir ki, Amse orayı belirleyecek durumda değildir. Ebu Nuaym Sebil b. Dekkin, Hz. Hüseyin'in mezarını bildiklerini iddia edenleri reddetmiştir.

Hisam b. Kelbî'nin anlattığına göre mezarının yerini belirsiz kılmak amacıyla Hz. Hüseyin'in mezarına su akıtıldığı zaman o su kırk gün sonra çekilip kurudu. Beni Esed kabilesinden bir bedevi oraya gelip avuç avuç topragi alıp koklamaya başladı. Nihayet gelip Hz. Hüseyin'in mezarı basında durdu. Düşüp ağladı ve şöyle dedi: "Anam babam sana feda olsun, ne kadar da hoş kokuyorsun, toprağın da çok hoş kokuyor." Böyle dedikten sonra da su beyti okudu.

"Mezarını düşmanından gizlemek istediler,

Mezar toprağının hoş kokması, onun mezarının bulunduğu yeri gösterdi." [3]

H. Hüseyin'in Basi

Tarihçi ve siyercilerce meshur olan kavle göre İbn Ziyad, Hz. Hüseyin'in kesik basını Muaviye oğlu Yezid'e göndermiştir. Bazıları bunu reddederler. Böyle bir şeyin olmadığını söylerler. Bence meshur olan görüşe göre İbn Ziyad, onun kesik basını Muaviye oğlu Yezid'e göndermiştir. Dogrusunu

Allah bilir.

Bilginler, Hz. Hüseyin'in kesik basinin nereye defnedildiği hususunda da ihtilaf etmişlerdir. Muhammed b. Sa'd'm rivayetine göre Yezid, Hüseyin'in kesik basini Medine valisi Amr b. Said'e göndermiş, o da Hüseyin'in basini Hz. Fatima'nın Baki'de bulunan mezarının yanına defnetmiştir.

Ibn Ebi'd-Dünya'nın -ikisi de zayıf ravi olan- Osman b. Abdurrahman ile Muhammed b. Amr b. Salih'ten yaptığı bir rivayette anlatıldığına göre Hüseyin'in kesik basi, Muaviye oğlu Yezid'in hazinesinde kalmış ve Yezid'in vefatına kadar o hazineden çıkarılmamıştır. Daha sonra hazinesinden çıkarılıp kefenlenmiş ve Sam'daki Babü'l-Feradis'e defnedilmiştir.

Ben derim ki: Defnedildiği yer, bugün ikinci Babü'l-Feradis dahilinde Mescidü'r-Re's (baş mescidi) diye bilinir, tbn Asakir, "Tarih" adlı eserinde Yezid b. Muaviye'nin dadisi Reyha'nın biyografisinden bahsederken Hz. Hüseyin'in kesik basi Yezid'in Önüne konulduğunda Yezid'in şu siiri okudugunu söylemiştir (Siir, Ibn Zibara'ya aittir):

"Ah nerede, Bedir'de şehid olan atalarım,

Hazreçliler, onların mızrak darbeleri karşısında panige kapılmışlardı."

Yezid, daha sonra Hz. Hüseyin'in kesik basını üç gün süreyle değnegin ucuna takılı bıraktı. Bundan sonra silah anbarına koydu. Orada Süleyman b. Abdülmelik'in zamanına dek kaldı. Süleyman b. Abdühnelik, tahta geçtikten sonra bu kesik basi anbardan çıkardı. Baş, bembeyaz bir kemik olarak kalmıştı. Onu kefenleyip koku sürdükten, üzerine cenaze namazı kıldıktan sonra Müslüman mezarlığına defnetti. Abbasiler, iktidara geçtiklerinde kesik basi mezardan çıkarıp yanlarına aldılar. Ibn Asakir'in anlattığına göre Yezid'in dadisi Reyha, Emevi devleti sonrasına kadar yaşamış olup 100 yaşını geçtikten sonra vefat etmiştir. Doğrusunu Allah bilir. Hicri 400 senesinden Önce başlayıp 660 senesine kadar

Mısır'da hüküm süren Fatimiler, Hz. Hüseyin'in kesik basının Mısır'a ulaştığını, basi oraya defnettiklerini ve Mısır'da meşhur olan şehitliği, onun defnedildiği yere inşa ettiklerini iddia etmişlerdir ki, o şehitlige Tacü'l-Hüseyin denilmektedir. Bu şehitliği, hicri 500. seneden sonra inşa etmişlerdi. İlim ehlinde birçok imam, bunun asılsız bir iddiadan ibaret olduğunu ve Fatimilerin böyle demekle Rasûlullah'ın kızı Fatima'nın soyundan gelmekte olduklarına dair ileri sürdükleri batıl iddiayı revaçlandırmak istediklerini söylemişlerdir. Fatimilerin bu iddiası asılsız olup kendileri de hain ve yalancılardır. Kadi el-Bakûlanî ile birçok önde gelen ulema da bunun kesinlikle yalan olduğunu ifade etmişlerdir. Yeri geldiğinde bunu insallah detaylı olarak açıklayacağız.

Ben derim ki: İnsanların çoğu, Fatimilerin bu iddialarına aldanmışlardır.

Güya onlar kesik basi Misir'a getirip Tacü'l-Hüseyin sehitliginde defnetmisler ve: "Burasi Hüseyin'in kesik basinin bulunduğu yerdir." demislerdir, İnsanlar da onların bu yalanlarına inanmış ve bunun gerçek olduğuna kanaat getirmislerdir, doğrusunu Allah bilir. [4]

Hız. Hüseyin'in Faziletleri

Buhari, İbn Ebi Nuaym'm söyle dedigini rivayet etmistir: "İrakli bir adamin muharrem ayında kara sinegin öldürölmesinin hükmünü kendisine sordugunda Abdullah b. Ömer'in söyle dedigini isittim: "İraklılar, Rasûlullah (s.a.v.)'m kizinin oglunu öldürmüş oldukları halde karasinegin öldürölmesinin hükmünü soruyorlar! Oysa Rasûlullah (s.a.v.), Hasan ile Hüseyin hakkında: "Bu ikisi benim dünyadaki reyhanlarım-dir." demistir.»

Tirmizî, Muhammed b. Ebi Yakub'un söyle dedigini rivayet etmistir: İraklılardan biri, sivri sinegin kaninin elbiseye bulasmasinin hükmünü İbn Ömer'e sordu. O da söyle karsilik verdi: "İraklılara bakın hele! Muhammed (s.a.v.)'m kizinin oglunu Öldürdükleri halde sivri sinegin kaninin hükmünü soruyorlar."

İmam Ahmed b. Hanbel, Ebu Hüreyre'den rivayet etti ki, Rasûluîlah (s.a.v.), Hasan ile Hüseyin hakkında söyle demistir: "Bunları seven, beni de sevmis olur. Bunlara öfke duyan, bana da öfke duymus olur."

İmam Ahmed b. Hanbel, Ebu Hüreyre'nin söyle dedigini rivayet etmistir:

"Peygamber (s.a.v.), Ali, Hasan, Hüseyin ve Fatima'ya bakip: "Sizinle savasanla ben savasirim, sizinle barisanla da barisirim." dedi.»

İmam Ahmed b. Hanbel, Ebu Hüreyre'nin söyle dedigini rivayet etmistir:

«Rasûlullah (s.a.v.), Hasan ve Hüseyin'i yanma alarak bize geldi.

Bunlardan biri onun bir omuzunda, diğeri de öbür omuzunda idi. Kah sunu öpüyor, kah diğeriini öpüyordu. Bu halde yanimize geldi. Adamin biri kendisine: "Ya Rasûlallah, vallahi sen bu ikisini seviyorsun." deyince Rasûlullah (s.a.v.) su cevabi verdi: Bunları seven, beni de sevmis olur Bunlara öfke duyan, bana da öfke duymus olur.»

Ebu Ya'lâ el-Musilî, Enes b. Malik'in söyle dedigini rivayet etmistir:

"Ehl-i beytinden en çok kimi seversin?" diye sorulunca Rasûlullah (s.a.v.): "Hasan ile Hüseyin'i..." diye cevap verdi. Rasûlullah (s.a.v.) dedi ki: "Bana ogullariim çağirin. Hasan ile Hüseyin yanma geldiklerinde onları koklar ve bagrina basardı."

İmam Ahmed b. Hanbel, Enes'in söyle dedigini rivayet etmistir:

"Rasûlullah (s.a.v.), sabah namazina çıkarken altı ay süreyle Fatima'mn evine uğruyor ve söyle diyordu: "Ey hane halki, haydi namaza! Süphesiz

Allah, sizden kusuru giderip sizi tertemiz yapmak ister."

Tirmizî, Berra'dan rivayet ederek söyle dedi:

«Rasûlullah (s.a.v.), Hasan ile Hüseyin'e bakıp:ftAllah'im, ben bu ikisini seviyorum, sen de bunları sev." dedi.»

Imam Ahmed b. Hanbel, Büreyde'nin babasının söyle dedigini rivayet etmiştir:

"Rasûlullah (s.a.v.), bize hutbe irad ediyordu. Aniden Hasan ile Hüseyin çıkageldiler. Üzerlerinde kırmızı renkli gömlekler vardı. Yürüyorlar, bazen de tökezleyip, düşe kalka geliyorlardı. Rasûlullah (s.a.v.), minberden inip onları kucakladı ve önüne oturttu. Sonra da söyle dedi: Yüce Allah doğru söylemiş: "Dogrusu mallarınız ve çocuklarınız bir imtihandır." Ben su iki çocuğun düşe kalka geldiklerini gördüm, dayanamadım, sözümü kesip bunları yanıma aldım."

Tirmizî, Ya'lâ b. Mürre'den rivayet etti ki, Rasûlullah (s.a.v.) söyle buyurmıştır:

"Hüseyin bendendir, ben de Hüseyin'denim. Allah, Hüseyin'i seveni sevsin. Hüseyin, ümmetlerden bir ümmettir."

Taberanî, Ya'lâ b. Mürre'den rivayet etti ki, Rasûlullah (s.a.v.) söyle buyurmıştır: "Hasan ile Hüseyin, ümmetlerden iki ümmettir." .

Imam Ahmed b. Hanbel, Ebu Said el-Hudrî'den rivayet etti ki, Rasûlullah (s.a.v.) söyle buyurmıştır: "Hasan ile Hüseyin cennetliklerin gençlerinin efendileridirler."

Ebu'l-Kasim el-Begavî, Ebu Said'den rivayet etti ki, Rasûlullah (s.a.v.) söyle buyurmıştır: "Hasan ile Hüseyin, teyze oğulları Yahya ile İsa dışındaki cennetliklerin gençlerinin efendisidirler."

Imam Ahmed b. Hanbel, Ebu Sabit'in söyle dedigim rivayet etmiştir:

"Ali oğlu Hüseyin mescide girdi. Cabir b. Abdullah da söyle dedi: "Cennet ehlinin gençlerinin efendisine bakmak isteyen kimse suna baksın. Ben, Rasûlullah (s.a.v.)'in böyle dedigini isittim."

Tirmizî ile Neseî, Zer b. Hubeys'in söyle dedigini rivayet etmişlerdir:

"Hüzeyfe'nin annesi, Hüzeyfe'yi Rasûlullah'a gönderdi ki, Rasûlullah hem kendisi, hem de oğlu Hüzeyfe için mağfiret dilesin. Hüzeyfe de bu olayla ilgili olarak söyle dedi: Ben, Rasûlullah (s.a.v.)'in yanına gittim, onunla beraber aksam namazını kildim. Sonra yatsı vaktinde de namazı onunla beraber kildim. Rasûlullah, namazdan sonra gitti. Ben de pesine takıldım, sesimi isitince arkasına dönüp bakmadan: "Kim o, yoksa Hüzeyfe mi?" diye sordu. Ben de "Evet" diye cevap verince o söyle dedi: "Ne ihtiyacın var,

Allah seni ve anani bagislasin. Iste surada bir melek var, bu geceden önce yeryüzüne inmis degildi. Bana selam vermek ve Fatima'mn cennetlik kadinlarin hanimi oldugunu, Hasan ile Hüseyin'in de cennetlik gençlerin efendileri olduklarım bana müjdelemek için Rabbinden izin istemis."

Sonra Tirmizî, bu hadisin hasen ve garib oldugunu söylemistir. Ali, Hüseyin, Ömer, İbn Ömer, İbn Abbas, İbn Mesud ve digerleri tarafından da bunun gibi hadisler rivayet edilmistir. Ancak bütün bunlarin se-nedlerinde zayıflık vardır. Dogrusunu Allah bilir.

Ebu Davud et-Teyalisi, Ebu Hüreyre'nin söyle dedigini rivayet etmistir: "Rasûlullah (s.a.v.)'m Hasan ile Hüseyin hakkında söyle buyurdugunu isittim: Beni seven su ikisini de sevsin."

Imam Ahmed b. Hanbel, Ebu Hüreyre'nin söyle dedigini rivayet etmistir:

"Rasûlullah (s.a.v.)'la beraber yatsi namazini kiliyorduk. Secdeye vardiginda Hasan ile Hüseyin onun sirtina atladilar. Basini secdeden kaldirdiginda onlari yumusakça tutup yere indirdi. Tekrar secdeye vardiginda onlar yine sirtina atladilar. Nihayet namazim tamamladi, sonra onlari dizlerinin üzerine oturttu. Ben kalkip yanma gittim ve: "Ya Rasûlallah, bunlari annelerine götürüyüm mi?" diye sordugumda bir simsek çakti. Rasûlullah da onlara: "Haydi annenize gidin" dedi ve ikisi annelerinin yanma varincaya kadar simsegin aydinligi devam etti."

Imam Ahmed b. Hanbel, Hz. Ali'nin söyle dedigini rivayet etmistir:

"Rasûlullah (s.a.v.), ben uykudayken yanima geldi. Hasan veya Hüseyin, içecek birseyler istediler. Rasûlullah (s.a.v.), kalkip bir koyunumuzu sagdi. Sütü, içmek isteyen çocuga içirirken digerleri geldi. Rasûlullah, onu uzaklastirdi. Fatima da: "Ya Rasûlallah, öyle sanıyorum ki, bunu digerinden daha çok seviyorsun, öyle degil mi?" diye sorunca Rasûlullah (s.a.v.): "Hayir, ama bu ondan önce istemisti." diye cevap verdi. Sonra da söyle dedi: "Ey Fatima, dogrusu ben, sen, su iki çocuk ve Surada yatmakta olan (Ali), kiyamet gününde ayni yerde olacagiz."

Rivayetlerde sabit olduguna göre Hz. Ömer, Hasan ile Hüseyin e ikramda bulunur, onlari sirtina alir, babalarına m'al verdigi gibi onlara da verirdi. Bir defasinda Yemen'den elbiseler getirilmis idi. Hz. Ömer, bu elbiseleri sahabelerin çocuklarına paylastirdi, ama Hasan ile Hüseyin'e birsey vermedi ve: "Bu elbiseler arasinda Hasan ile Hüseyin'e layik olan yok." dedi. Sonra Yemen valisine emir gönderdi. Onlara münasip iki elbise diktirdi.

Muhammed b. Sa'd, Ayzar b. Hinishin söyle dedigini rivayet etmis. tir:

"Bir ara Amr b. As, Ka'be'nin gölgesinde oturmakta iken Hz. Hüseyin'in gelmekte oldugunu gördü ve söyle dedi: "Bu, yeryüzü sakinleri arasinda

göktekilerin ençok sevdiği insandır."

Zübeyr b. Bekkar, Cafer'in babası Muhammed'in söyle dedigini rivayet etmiştir:

"Rasûlullah (s.a.v.), Hasan, Hüseyin, Abdullah b. Abbas, Abdullah b. Cafer ile bey'atlastı. Bunlar henüz buluga ermemiş küçük çocuklardı. Rasûlullah (s.a.v.), bizden başka küçüklerle bey'atlamış değildir." Bu, mürsel ve garib bir rivayettir.

Muhammed b. Sa'd, Abdullah b. Ubeydullah b. Umeyre'nin söyle dedigini rivayet etmiştir:

"Ali'nin oğlu Hüseyin yirmibes kez yaya olarak hac etti. Develeri Önü sıra yürümekteydiler, onlara binmiyordu."

Dogrusu su ki; develere binmeksizin yaya olarak hacca giden zat, Hüseyin'in kardeşi Hasan'dır. Nitekim Buhari de böyle rivayet etmiştir.

Medainî dedi ki: "Hasan ile Hüseyin arasında bir tartisma oldu. Birbirlerine darıldılar. Bir süre sonra Hasan, Hüseyin'e gidip üzerine yumuldu ve basını öpmeye başladı. Hüseyin de kalkıp onu öptü ve söyle dedi: "Aslında önce benim gelmem ve seninle barışmam gerekirdi, ama fazilete senin benden daha layık olduğunu gördüğümünden senin hak ettiğin fazileti senden almak istemedim. Önce gelip barışman sebebiyle fazileti senin kazanmanı istedim."

Asmaî, İbn Avn'ın söyle dedigini anlatır; Hasan, sairilere armagan verdiği için Hüseyin'e kınayıcı ve ayıplayıcı bir mektup gönderdi. Hz. Hüseyin de bu mektuba cevaben söyle dedi: "Malin en güzeli, insanın irzini ve onurunu koruyan maldır."

Taberanî, Süleyman b. Heysem'in söyle dedigim rivayet etmiştir: "Hz. Hüseyin, Kabe'yi tavaf ediyordu. Hacer-i Esved'i istilam etmek istedi, ancak kalabalıktan ötürü buna imkan bulamadı. Adamin biri orada bulunan Ferezdaki Hz. Hüseyin'i göstererek: "Su kimdir* ey Ebu Fi-raz!" diye sorunca Ferezdaki söyle cevap verdi:

"Bu, öyle bir kimsedir ki Batha vadisi onun adını atısını tanır,

Beyt onu tanır, Hil ve Harem onu tanır.

Bu, Allah'ın kullarının en hayırlisinin ogludur.

Bu, takva sahibi, seçkin, teinîz ve özel bir kimsedir.

Hatim'in duvarları, elini sürdüğünde onun avucunu tanıdığından neredeyse yakalamak üzeredir.

Kureysliler, onu gördüklerinde sözcüleri söyle der: Bunun ahlakî üstünlüğü, üstünlüklerin son noktasıdır.

Bazen utandigindan susar, bazan heybetinden ötürü susar.

Ancak gülümserken konusur.

Elinde bir hayzuran vardır. Kokusu zarif ve güzeldir

Öyle bir el ki, takva sahibidir. Onun burnundan da kokular gelir,

Nesebi öz be öz Rasûlullah'tandır.

Unsurları hostur, ahlak ve karakteri güzeldir.

Rahvan at bile onun ahlaki üstünlüklerinin son noktasına kosarak ulaşamaz.

Ne kadar da gayret gösterip kerem sahibi olsalar, hiçbir kavim onun ahlaki üstünlüğüne ulaşamaz.

Allah'i tanıyan, Hüseyin'in evveliyatını da tanır, bilir.

İslâmiyet, onun ailesinden ümmetlere ulaşmıştır.

Onlar hangi asirettirler, onların boyunları ne suna, ne de ona eğilip büküldü. Onların evveli de nimettir."

Taberânî, "el-Mu'cemu'l-Kebir" adlı eserinde Hz. Hüseyin'in biyografisinden bahsederken Ferezdak'a ait olan bu şiirin Hz. Hüseyin hakkında söylendiğini nakletmiştir ki, bu tuhaftır. Meshur rivayete göre Ferezdak, bu şiiri, Hz. Hüseyin için değil de onun oğlu Ali için söylemiştir. Bu, akla daha uygundur. Zira Ferezdak, Hz. Hüseyin'i hac dönüşünde Irak'a giderken görmüştü. Hz. Hüseyin, Ferezdak'tan Iraklıların durumunu sormuş, o da önceki kısımlarda naklettığımız şekilde anlatmıştı ve Hz. Hüseyin, Ferezdak'tan ayrıldıktan birkaç gün sonra öldürülmüştü. Onun Beyt'i tavaf ettiğini ne zaman görmüştü? Doğrusunu Allah bilir.

Hisam, Avane'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Ubeydullah b. Ziyad, Ömer b. Sa'd'a şöyle bir soru sordu:

- Hüseyin'i öldürme hususunda sana gönderdiğim mektup nerede?
- Ben senin emrini yerine getirdim, ama mektup kayboldu.
- Mektubu getireceksin.
- Kayboldu.

(Vallahi getireceksin. Mektup bir yere bırakılmıştır herhalde. Al-lah'a yemin ederim ki, Kureys'in acuze kadınlarına bu mektup okunacaktır. Ben de Medine'ye gidip onlardan özür dileyeceğim. Allah'a ye-min ederim ki, Hüseyin'in öldürülmesi için sana çok nasihat ettim.

Eğer bu nasihatları Sa'd b. Ebi Vakkas'a yapmış olsaydım daha iyi olurdu. Ben onun için gerekeni yaptım.

Orada bulunan Ubeydullah'm kardeşi Osman b. Ziyad da şöyle de di:

- Vallahi Ömer dogru söylüyor. Allah'a yemin ederini ki keske Hüseyin öldürölmeseydi de kiyamete kadar Ziyad ogullarinin burnunda hizma takili olsaydi, ben buna da razi olurdum. Keske Hüseyin Öldürölmeseydi.

Allah'a yemin ederim ki Osman'in bu sözlerini Ubeydullah b. Ziyad reddetmedi." [5]

H.z. Hüseyin'e Ait Bazi Siirler

Ebu Bekir b. Kamil, Abdullah b. Ibrahim'den naklederek H.z. Hüseyin'in söyle bir siir insad etmis oldugunu söylemistir:

"Yaraticiya bak, yaratilana aldirma, O zaman yalanciya da dogruya da efendi olursun. Rahman'm lütfundan rizik iste, Allah'tan baskasi rizik veren degildir. Ihtiyacini insanlarin giderecegini sanan kimse, Rahman1 a güven duymuyor, demektir.

Ya da bir kimse, elindeki malin sirf kendi kazanci olduguna inanirsa, Ayakkabilari onu tâ yükseklerden kaydirip dösürür."

A'nies, H.z. Hüseyin'in söyle bir siir insad ettigini söylemistir:

"Kisinin mali arttikça, Dösünçesi, kederi ve mesguliyeti de artar,

Ey yasantisi kederli olan ve yasamak tasasinda olan, seni tanidik. Ey her yok olup vücudu çürüyen kisinin evi, seni de biliyoruz. Eger sirtinda evladu'iyal yükü varsa, zahit kimse zühdü saf bir sekilde talep edemez."

Ishak b. Ibrahim dedi ki: Bana ulasan bir habere göre H.z. Hüseyin, Baki'deki sehitligi ziyaret edip söyle bir siir okumustu:

"Mezar sakinlerine seslendim, sustular. Sustuklari için bana tas ve topraklar cevap verdi. Dedi ki: Biliyor musun sakinlerime ne yaptim?

Etlerini parçaladim, elbiselerini paraladim,

Gözlerine toprak doldurdum,

O gözler ki daha Önce azicik tozdan rahatsiz olurlardi.

Kemiklere gelince onlari da parçaladim,

Öyle ki, eklemler ve uçlar birbirlerinden ayrildilar.

Agit sahibini bundan kopardim, böylece,

Onu çürümeye mahkum daginik vaziyette biraktim."

H.z. Hüseyin'in su siiri de söylediği rivayet edilmistir:

"Eger dünya kiymetli sayiliyorsa,

Allah'in sevap yurdu, daha yüce ve daha kiymetlidir.

Eger bedenler ölüm için yaratilmislarsa,

Kisinin Allah yolunda kılıçla öldürölmesi daha faziletlidir.

Eger riziklar takdir edilmiş seyler ise,

Kisinin rizik için az çabalamasi daha güzeldir.

Eger mallarin tamamı terk edilecekse,

Kisinin terk edilecek bu inallar için cimrilik yapması niye?"

Siirlerinden biri de Zübeyr b. Bekkar'ın söylediği ve karisi Rebab binti Enif ile ilgili su siiridir: Rebab, Hz. Hüseyin'in kızı Sekine'nin an-nesidir. Siir sudur:

"Ömrüme yemin olsun ki ben Sekine ile Rebab'ın yasadığı bir evi çok severim.

Sekine ile Rebab'i da severim. Onlara malimin hepsini harcarım.

Onların yüzünden kimsenin beni kinamaya hakkı yoktur.

Ben -beni kmasalar da- hayatım boyunca veya mezar altına girsem de onlara itaat etmem."

Rebab'ın babası, Ömer b. Hattab'm huzurunda Müslüman oldu. Hz. Ömer, onu kavminin basına emir yaptı. Hz. Ömer'in yanından çıkıp giderken Ebu Talib oğlu Ali ondan, kızım oğlu Hasan'a veya Hüseyin'e vermesini istedi. O da kızı Selma'yi Hasan'la evlendirdi. Rebab'i da Hüseyin'le evlendirdi. Hz. Ali'nin kendisine de üçüncü kızı Mahya'yi verdi. Bütün bu evlendirme işi aynı saatte oldu. Hz. Hüseyin, esi Rebab'i çok sevdi, onu begeniyordu, onun için siirler yazıyordu. Kerbela'da şehid edildiğinde Rebab onun yanındaydı. Öldürölüsüne çok üzüldü. Anlatıldığına göre Rebab, bir sene müddetle Hz. Hüseyin'in mezari yanında durmuş, sonra söyle diyerek ayrılıp gitmişti: "Bir seneye kadar bekledim, sonra selamin adı üzerinize olsun. Bir sene müddetle ağılayan kim-Se artık görevini yapmış olur."

Hz. Hüseyin'in şehadetinden sonra Kureys esrafından çokları Re-bab'la evlenmeye talib oldular, ancak o, bu talepleri reddederek söyle dedi: "Rasûlullah'tan sonra baskasını kendime kayınpeder edinmem Allah'a yemin ederim ki, Hüseyin'den sonra artık başka bir erkekle aynı evde durmam." Vefat edinceye kadar Hz. Hüseyin'in yasını tuttu. Anlatıldığına göre Hz. Hüseyin'in şehadetinden sonra çok kısa bir süre yaşamıştır, doğrusunu Allah bilir. Kızı Sekine, insanların en güzeliydi. Hatta zamanında ondan daha güzel kimse olmadığı söylenmiştir. Doğrusunu Allah bilir.

Ebu Mihnef, Abdurrahman b. Cündeb'in söyle dediğini rivayet etmiştir:

"Hüseyin'in Öldürölmesinden sonra Ibn Ziyad, Kûfelilerin esrafını arastırdı. Yanma çağırdı, ancak Ubeydullah b. Hür b. Yezid'i göremedi, onu arattı. Ancak o birkaç gün sonra Ibn Ziyad'm yanma geldi. Ibn Ziyad, ona sordu:

- Ey Ibn Hür, neredeydin?
- Hastaydim.
- Gönül hastası mı yoksa beden hastası mıydın?
- Gönüm hiç hastalanmadı. Bedenime gelince Allah, ona afiyet verme lütfunda bulundu.
- Yalan söylüyorsun aksine sen düşmanlarımızla beraberdin.
- Eğer düşmanlarınla beraber olsaydım, benim gibi birinin yeri gizli kalmazdı. İnsanlar bu durumu görürlerdi.

Bu konuşmasıyla, Ibn Ziyad'ı aklen mağlup etti. Disari çıkıp atına bindi, sonra da şöyle dedi:

- Ibn Ziyad'a deyin ki, artık itaat ederek onun yanına gelmeyeceğim.

Ibn Ziyad da:

- Ey Ibn Hür nereye gidiyorsun? dedi. Ancak Ubeydullah b. Hür çekip gitti. Ibn Ziyad: "Onu bana getirin." dedi. Muhafızlar onu aramaya çıktılar, yanına vardıklarında Ubeydullah hoşlarına gitmeyecek ağır sözler söyledi. Hz. Hüseyin'den, kardeşinden, babasından hoşnudoldu-günü ifade etti. Sonra da Ibn Ziyad hakkında onlara çok ağır sözler sar-fetti ve onlara teslim olmayıp Hüseyin ile arkadaşları hakkında su siiri okudu:

"Göçen ve hakkiyla göçen emir diyor ki, Dikkat et! Sen Fatinaa'mın oğlunu şehid edip öldürdün. Eyvah, ben niye ona yardım etmedim?

Niye onunla beraber olmadım, ondan ayrı durdum. Vah bana, Allah, ona yardım etmek için meydana çıkıp savasanların ve şehid olanların ruhuna devamlı rahmet yağmuru yağdırsin.

Onların cesetlerinin ve mezarlarının yanı basında durdum.

Sanki iç organlar paralanıyor, gözler yas akıtiyordu.

Ömrüme yemin ederim ki, onlar hızla savasa ve kavgaya giretiler, kızgın aslanlar gibi,

Peygamberlerinin kızının oğluna yardım etmek için kılıçlarıyla Gabil aslanları gibi savasa giretiler.

Eğer su takvali canları yeryüzünde öldürürseniz,

Bende buna karşı koymak için barikatlar kurarım.

Görenler görmediler mi, ölüm anında onun yanından kaybolup gittiler. Onlar aslanlar gibi önderler ve güller idiler.

Sen haksız yere onları Öldürdükten sonra dostlugumuzu mu umarsın.

Böyle haince planlar kuran, bizimle uyum sağlayamaz.

Ömrüme yemin ederim ki, onlari öldürmekle bize karsi cikmis oldunuz.

Bizden nice adamlar var ki, sizden onun intikamini alacaktır.

Haktan sapan zalim bir gruba karsi,

Büyük bir askeri birlikle hücum etmeye defalarca niyetlendim. Ey Ibn Ziyad, bizimle savasmaya hazır ol. Öyle dar bir yerde seni sikistiracagim ki belini kiracagim." Zübeyr b. Bekkar dedi ki: Süleyman b.'Kuteybe, Hz. Hüseyin için su mersiyei okumustu:

"Hasimi ailesinden Tafta öldürülen var ya,

Onun boynu Kureys'inkinden daha bükük oldu.

Sigindigi halde pesine düstüğünüz zaman siz hidayet yolunu kaybedip sapan Ad kavmi gibi oldunuz.

Muhammed ailesinin evlerine ugradim.

O evleri de her ugradigimda boynu bükük halde gördüm.

Onu Öldürenler bizim için koyun idiler. Sonra zayıf düsmüs, terkedilmiş develer oldular.

Bu metruK develer çoğalıp büyüdüler,

Allah, diyari ve ehlini birbirlerinden uzaklastirmasin,

Bence onlardan biri olursan süslenirsin,

Kays fakir düserse, onun fakirini deneriz.

Ama ayagimiz kaydiginda Kays bize tükürdü.

Yezid'in yanında bir damla kanimiz vardır.

Fırsat düstüğünde bir gün onun cezasini verecegiz.

Görmezmisin ki Hüseyin'in Öldürölmesi sebebiyle,

Yeryüzü hastalandi, beldeler titredi."

Bu senede, (hicretin altmış birinci senes

inde), Hz. Hüseyin'in şehid edilmesinden sonra vuku bulan hadiseleri söylece sıralayabiliriz: Bu senede Muaviye oğlu Yezid, Süllem b. Ziyad'i Sicistan ve Horasan valiliğine tayin etti. O esnada Süllem, yirmidört yasındaydı. Yezid, onun kardeşleri Abbad ile Abdurrahman'i görevden azletmişti. Süllem atandığı göreve giderken savaşçılari ve esrafi seçti. İnsanlari cihada tesvik etti Sonra Türk beldelerine gazaya gitmek üzere büyük bir ordu ile yola çıktı. Yanında da esi Ümmü Muhammed binti Abdullah b. Osman b. Eb'il-As vardı. Araplardan o mintikadaki nehri geçen ilk kadın bu oldu ve orada bir çocuk doğurdu, adini Sūfda (Safedi) koydular. Sogd valisinin karisi, altin ve incilerle süslenmiş tacini Süllem'in

karisi Ümmü Muham-med'e gönderdi. Müslümanlar, bundan önce o beldelerde kisi geçirmezlerdi, ilk olarak Süllem b. Ziyad orada geçirdi. Mühelleb b. Ebi Süfra'yi, Türk sehri Harezm'e gönderdi. Gidip Harezm'i kusatti. Harezmiler 25.000.000 dirhem vermek sartiyla onunla baris antlasmasi yaptilar. O da onlardan para yerine esya aliyor ve esyalari yari kiymetine satiyordu. Böylece onlardan 50.000.000 dirhem degerinde esyayi ganimet olarak almis oldu. Böylece Mühelleb, Süllem b. Ziyad'in yaninda itibar sahibi oldu, deger kazandi.

Bundan sonra Süllem, ganimetlerden bir kismini seçerek Merzu-ban'in komutasindaki bir heyetle Yezid b. Muaviye'ye gönderdi.

Süllem, Semerkandlilarla da bol miktarda ganimet karsiliginda baris antlasmasi yapti.

Hicri altmisbirinci senede Yezid, Amr b. Said'i Haremeyn (Mekke-Medine) valiliklerinden azletti, oraya Velid b. Utbe b. Ebi Süfyan'i yeniden tayin etti. Velid, Medine'ye yerlesti. Bunun sebebi de suydu: Ibn Zü-beyr, Hz. Hüseyin'in şehid edildigini duyunca insanlara hutbe irad etmeye, hutbelerinde Hz. Hüseyin'i ve adamlarini öldürmenin büyük bir günah oldugunu söylemeye, Hüseyin'i yordimsiz biraktiklarindan ötürü Kûfelilerle Iraklilarin tamamini ayiplamaya, Hz.Hüseyin'e rahmet okumaya, onu öldürenleri lanetlemeye ve söyle demeye basladi: " vallahi Hüseyin'i öldürdüler. Fakat o, geceleri uzun müddet namaz kilar, çok günlerde oruç tutardi. Vallahi o, Kur'âm birakip ta sarkilar ve eglencelerle vakit geçirmezdi. Allah korkusundan aglamayi birakip ta bos sözler ve türkülerle ugrasmazdi. Orucu birakip da devamlı içki içmez ve haram yemezdi. Zikir halkalarinda oturmayi birakip da av pesine düşmezdi (Bu sözlerle Yezid b. Muaviye'yi tasliyordu). Onlar ileride uçuruma yuvarlanacaklardir."

Bu sözlerle halki Emevilere karsi kiskirtiyor, Yezid'e muhalefete sürüklüyor, onu halletmelerini istiyordu. Çok kimseler, gizlice ona bey'at ettiler. Bu bey'ati açiga vurmasini kendisinden istediler, ancak o, Amr b. Said orada vali iken bunu yapma imkani bulamadi. Amr, ona karsi sert davraniyordu, ama içinde ona karsi merhamet vardi. Medinelilerle digerleri onunla antlastuar. Halk söyle dedi: "Hüseyin öldürüldüğüne göre artık hilafet hususunda kimse Ibn Zübeyr'le çekisemez." Yezid, bu haberi duyunca çok agrina gitti. Ona: "Eger dilerse Amr b. Said, Ibn Zübeyr'in basini koparip sana gönderebilir, ya da Harem'den kovun-caya kadar onu kusatma altına alabilir." dediler. O da haber gönderdi. Amr b. Said'i azletti, yerine Velid b. Utbe'yi vali olarak atadi. Bu azil ve atama isinin hicri altmisbirinci senenin zilhicce ayi basinda yapildiği

söylenir.

Bu senede Velid, insanlara haccettirdi. Yezid de ona: "Ibn Zübeyr'i gümüs

zincire vurmus olarak bana göndereceksin." diye yemin verdi. Ayrıca yemininin yerine getirilmesini sağlamak ve zincirin baskaları tarafından görülmesini önlemek amacıyla ipek bir bornozla gönderdi, zinciri bornozun içine yerleştirdi. Haberci, Medine'de bulunan Mer-van'ın yanına vardığında görevini ona anlattı. Yanındaki zinciri de gösterdi. Bunun üzerine Mervan, söyle bir siir okudu:

"Al bunu, değerli, olanın planı değil bu,
Onda asagilasan bir kisinin isleri ve sözleri var.
Ey Amir, bunlar sana bir plan kurdular,
İste bu, komsuların tığında olan bir iptir.
Sen herkese öğüt verirken,
Atılan kovaya "bir git, bir gel" deniyor."

Gelen elçiler Abdullah b. Zübeyr'in yanına vardıklarında Mervan, oğulları Abdülmelik ile Abdülaziz'i gönderdi ki bu siiri İbn Zübeyr'e okusunlar ve ne cevap vereceğim akıllarına koyup getirsinler. Mervan, oğullarına dedi ki: "Bu siirimi mutlaka İbn Zübeyr'e isittirin." Mer-van'ın oğlu Abdülaziz diyor ki: Yezid'in elçileri İbn Zübeyr'in yanına varıp oturduklarında ben de bu siiri ona okumaya başladım. O dinliyordu, dönüp bana söyle dedi: "Babanıza gidin ve söyle dedigimi ona anlatın:

"Ben öyle bir soydan geliyorum ki,
Kamışlarla bıçaklar karsılaştığında onu kiran sığırlasır, Ben haktan baskasına yumusamam.

Çıgneyene tas yumusayınca kadar haktan baskasına boyun eğmem."

Abdülaziz diyor ki: "Hangisinin daha saskinlik verici olduğunu anlayamadım."

Ebu Ma'ser dedi ki: Hicri altmışbirinci senede Haremeyn emin iken Velid b. Utbe'nin insanlara haccettirmiş olduğu hususunda Sij^{er} arasında ihtilaf yoktur. O zaman Basra ve Küfe valiliği Ubeydullah b.

Ziyad'm; Horasan ve Sicistan valiliği, Ubeydullah b. Ziyad'm kardeşi Süllem b. Ziyad'm; Küfe kadılığı Süreyh'in, Basra kadılığı da Hisam b. Hübeyre'nin uhdesinde idi. [6]

[1] İbn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/286-327.

[2] İbn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/327-333.

[3] İbn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/333-334.

[4] İbn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/334-335.

[5] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/335-340.

[6] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/340-346.

Copyright ©2013 morueqq. All Rights Reserved.

Hicrî Altmisibirinci Senede Vefat Eden Sahsiyetler .	1
Hz. Hüseyin .	1
Cabir B. Atik B. Kays .	1
Hamza B. Amr El-Eslemî	1
Seybe B. Osman .	2
Abdûlmuttalib B. Rabia B. Haris .	3
Velid B. Ukbe B. Ebi Muayt	3
Mü'minlerin Annesi Ümmü Seleme .	4
Hicretin Altmisikînci Senesi	4
Hicretin Altmisikînci Senesinde Vefat Eden Sahsiyetler .	6
Büreyde B. Hüseyb El-Eslemî	6
Rebi B. Haysem..	7
Alkame B. Kays .	7
Ukbe B. Nafi El-Fihri	7
Amr B. Hazm..	7
Müslim B. Muhalled El-Ensârî	7
Müslim B. Muaviye Ed-Deylemî	8
Hicretin Altmisüçüncü Senesi	8
Hicretin Altmisdördüncü Senesi	15
Yezîd B. Muaviye .	17
Muaviye Oglu Yezidin Çocuklari Ve Sayilari	28
Yezidin Oglu Muaviye'nin Emirligi	29
Abdullah B. Zübeyr'in Emirligi	31
Mervan B. Hakem'e Bey'at Edilmesi	32
Mercürahit Savasi Ve Dahhak B. Kays El-Fihri'nin Öldürülmesi	34
Numan B. Besir El-Ensârî'nin Öldürülmesi	37

Hicrî Altmisibirinci Senede Vefat Eden Sahsiyetler

Hz. Hüseyin

Bu senede Hz. Ali'nin oğlu Hz. Hüseyin, kendi ehl-i beytinden on küsur kisi ile birlikte Kerbela'da öldürüldü. Beraberinde öldürülenlerin yirmi küsur kisi olduğu da söylenmiştir. Nitekim bunu önceki kısımlarda anlattık. Bunlarla beraber bahadır ve kahramanlardan da bir topluluk öldürülmüştü. [1]

Cabir B. Atik B. Kays

Bu zatin soy kütüğü şöyledir: Cabir b. Atik b. Kays Ebu Abdillâh el-Ensârî es-Sülemî. Bedir gazvesine, beraberindeki adamlarla birlikte katıldı. İbn Cevzî'nin de dediği gibi Mekke fethi gününde Ensâr'm sancaktarıydı. Bu zat, hicri altmisibirinci senede yetmişbir yasındayken vefat etti. [2]

Hamza B. Amr El-Eslemî

Kadri yüce bir sahabedir. Buhari ve Müslim'in sahihlerinde rivayet olunduguna göre Hz. Aise söyle demistir: "Hamza b. Amr, Rasûlullah (s.a.v.)'a söyle bir soru sordu:

- Ya Rasûlallah, ben çok oruç tutuyorum. Yolculukta da oruç tutayim mi?
- Istersen tut, istersen tutma."

Hamza b. Amr, Sam fethinde hazır bulundu. Ecnadin savasında

Müslümanların muzaferiyetine dair müjdeyi Hz. Ebu Bekir'e götüren odur.

Vakidî dedi ki: "Ka'b b. Malik'e, tevbesinin kabul edildiği ve Allah tarafından affedildiğine dair müjdeyi veren de Hamza b. Amr'dir. Bu müjdesine karşılık Ka'b'da ona iki elbisesini vermisti."

"Tarih" adlı eserinde Buharî, sağlam bir senedle rivayet eder ki, Hamza b. Amr el-Eslemî söyle demistir: "Zifiri karanlık bir gecede Rasûlullah (s.a.v.)la beraberdik. Parmaklarımdan ısıklar saçıldı, etraf aydınlandı, bu aydınlıkta arkadaşlarımin tamamının esyalarını topladım."

Hamza b. Amr'in hicri altmışbirinci senede vefat ettiği ittifakla nakledilir. [3]

Seybe B. Osman

Bu zatin soy kütüğü şöyledir: Seybe b. Osman b. Ebi Talha el-Abderi el-Hacbî. Ka'be'nin anahtarı bunun yanındaydı. Babası, Uhud savaşında kafir olarak Hz. Ali tarafından öldürülmüştü. Seybe, Mekke fethi gününde Müslümanlığını açığa vurdu. Hüneyn gazvesine de katıldı. Ancak bu gazvede yine de kalbinde biraz şüphe vardı. Bir ara Rasûlullah'a suikasta niyetlendi. Onun bu kötü niyetini Cenâb-i Allah, Rasûlüne bildirdi. Rasûlullah da Cenâb-i Allah'ın haber vermesi üzerine gidip Sey-be'ye bu kötü niyetini bildirdi. Seybe de bunun üzerine kalben de Müslüman oldu ve Islâmiyet'i güzelce yasadı. Bunun üzerine Hüneyn savaşında çarpıştı ve diğer sebat edenlerle birlikte sabredip sebat gösterdi.

Vakidî, üstadların söyle dediklerini rivayet etmiştir: «Seybe dedi ki: "Allah'a yemin ederim ki, bütün insanlar Muhammed'e iman etseler bile ben kendisine iman etmem." diyordum. Mekke'yi fethedip Heva-zin'e sefere giderken fırsatını bulup da bütün Kureyslilerin Öcünü kendisinden almak için ben de onunla beraber yola çıktım. O gün insanlar birbirlerine karıştılar. Rasûlullah (s.a.v.), katirından indi, yanına yaklaştın, onu vurmak için kılıcımı kininden siyirdim, fakat karşımda bir alev belirdi, neredeyse beni yakacaktı. Rasûlullah (s.a.v.), bu hadise üzerine bana dönüp söyle dedi: "Ey Seybe, yanına gel." Yanına yaklaştım, elini göğsüme koydu ve söyle dedi: "Allah'im, bunu seytandan koru." Allah'a yemin ederim ki, elini göğsümden kaldırmadan o günde bana, gözümden ve kulağımdan daha

sevimli oldu. Bundan sonra elini göğsünden kaldırıp: "Haydi git ve savaş." dedi. Ben de düşmana doğru ilerledim. Allah'a yemin ederim ki o esnada düşman safında -sayet hayatta olsaydı- babamla karsılasaydım onu da öldürürdüm. İnsanlar cepheden geri döndüklerinde Rasûlullah (s.a.v.) bana: "Ey Seybe! Allah'ın senin için murad ettiği şey, senin kendi nefsin için kastedtiğin şeyden daha hayırlıdır." dedi. Sonra da içimde Allah'tan başka kimsenin bilmediği gizli düşüncelerin hepsini bana anlattı. Ben de şahadet getirip: "Allah'tan af diliyorum." dedim. O da: "Allah seni affetti." dedi.»

Seybe, Osman b. Talha'dan sonra Ka'be'nin perdedarlığı görevini de üstlendi. Bu görev, onun evladının elinde bugüne kadar yürütülmüştür. Beni Seybe kabilesi de ona nisbet edilir. Bunlar, Ka'be'nin perdedarlarıdır.

Halife b. Hayyat ile baskalarının ifadelerine göre Seybe, hicretin el-Hdokuzuncu senesinde vefat etmiştir. Muhammed b. Sa'd'm ifadesine göre o, Muaviye oğlu Yezid'in zamanına kadar hayatta kalmıştır, "el-Muntazam" adlı eserinde de İbn Cevzî, onun hicri altmışbirinci senede vefat ettiğini söylemiştir. [4]

Abdûlmuttalib B. Rabia B. Haris

Bu senede vefat edenlerden biri de Abdûlmuttalib b. Rabia b. Haris b. Abdûlmuttalib b. Hasim'dir. Bu zat, sahabe idi. Sam'a göçtü, orada bir evi vardı, vefat ederken müzminlerin emiri Muaviye oğlu Yezid'e vasiyetini yaptı. [5]

Velid B. Ukbe B. Ebi Muayt

Bu zatin soy kütüğü şöyledir; Velid b. Ukbe b. Ebi Muayt b. Ebban b. Ebi Amr Zekvan b. Ümeyye b. Abdu'-Sems b. Abdumena'f b. Kusay Ebu Vehb el-Kureysi el-Ebsemî. Hz. Osman'ın ana bir kardeşidir. Anasının adı, Erva binti Kureyz b. Rebia b. Habib b. Abdu'-Sems'tir. Erva'nın annesi de Ümmü Hakim el-Beyza binti Abdûlmuttalib'tir. Velid'in, Halid, Ammare ve Ümmü Külsüm adında kardeşleri vardı. Rasûlullah (s.a.v.), onun babası Ukbe b. Ebu Muayt'i Bedir savaşından sonra diğer esirlerle birlikte Velid'in gözleri önünde öldürmüştü. Velid'in babası Ukbe: "Ya Muhammed, beni öldüreceksin ama çocuklarıma kim bakacak?" diye sorunca Rasûlullah: "Onlar için ateş vardır." diye cevap vermişti. Nadr b. Haris'e de böyle yapmıştı.

Velid, Mekke fethinde Müslüman oldu. Rasûlullah (s.a.v.) onu, Muttalibogullarının zekatlarını toplamakla görevlendirip yola çıkarmıştı. Onlar da Velid'in gelisini duyunca onu karşılamaya çıkmışlardı. Fakat Velid, kendisiyle savaşmak için yoluna çıktıklarını sanarak geri dönmüş, bu

durumu Rasûlullah (s.a.v.)'a anlatmisti. Rasûlullah (s.a.v.) da bu olay üzerine Muttalibogullanna karsi bir askeri birlik hazirlamaya niyet etti. Onlar bu durumu duyunca özür dilemek için Rasûlullah'a bir heyet gönderdiler ve hadisenin aslim anlattilar. Cenâb-i Allah da Velid hakkında su ayet-i kerimeyi inzal buyurdu:

"Ey inananlar! Eger yoldan çıkmisin biri size bir haber getirirse, onun iç yüzünü arastirin. Yoksa bilmeden bir millete fenalik edersiniz de sonra ettiginize pisman olursunuz." (el-Hucurât,6.)

Birçok tefsirci, bu hadiseyi böyle anlatmislardir. Bunun dogrulugunu yüce Allah daha iyi bilir.

Hız. Ömer de Velid'i Beni Talib kabilesinin zekatlarını toplamakla görevlendirmisti. Hız. Osman, onu -Sa'd b. Ebi Vakkas'tan sonra- Küfe valiligine atamisti. Bu atama olayi, hicretin yirmibesinci senesinde gerçekleşmisti. Daha sonra içki içmiş ve arkadaşlarına sarhos halde namaz kildirmiş, dcnüp onlara: "Daha da kildirayim mi size?" diye sormuş ve nam karistirmisti. Sonra Hız. Osman, onu cezalandirmiş ve dört sene sonra Küfe valiliginden azletmisti. Fakat o yine de Küfe'de bir vatandas olarak ikamete devam etmisti. Hız. Ali Irak'a geldiginde Velid, Rakka'ya gitmiş, orada kendine bir çiftlik satın almış ve orada ikamete baslamisti. Ancak Hız. Ali ile Muaviye zamanlarında ve sonraki dönemlerde vuku bulan hadiseler, savaşlara karismamış, uzlete çekilmiş ve hicri altmışbirinci senede Rakka'daki (çiftliginde) vefat etmisti. Yine ayni yere, çiftligine defnedilmisti. Çiftligi, Rakka'ya onbes mil mesafededir. Anlatildigina göre o, Muaviye'nin zamanında vefat etmistir. Dogrusunu Allah bilir, imam Anmed b. Hanbel ile Ebu Davud, ondan sadece bir hadis rivayet etmişlerdir ki, o hadis te Mekke fethi ile ilgilidir. Ibn Cevzi onun bu senede vefat ettigini söylemistir. Ayrica Ibn Cevzî, mü'minlerin annesi Meymune binti Haris el-Hilaliye'nin de bu senede vefat ettigini söylemistir. Ancak bu hanimin hicri ellibirinci senede vefat etmiş oldugunu önceki sayfalarda bildirmistik. Hatta bu hanimin hicri altmışüçüncü senede vefat ettigini, hicri altmışaltına senede vefat ettigini bildiren degisik rivayetler de vardır. Dogrusu, bizim söyledigimizdir. [6]

Mü'minlerin Annesi Ümmü Seleme

Ümmü Seleme'nin asil adi sudur: Hind binti Ebi Ümeyye Hüzeyfe (veya) Sehl b. Mugire b. Abdilllah b. Ömer b. Mahzum el-Kuresiyye el-Mahzumiye. Ümmü Seleme, Rasûlullah'la evlenmeden önce amcasi oglu Ebu Seleme b. Abdilesed ile evliydi. Ebu Seleme vefat etti, Rasûlullah da Ümmü Seleme ile evlendi ve Bedir gazasından sonra hicretin ikinci senesinin sevval ayında onunla gerdege girdi. Ümmü Seleme, önceki kocasi Ebu Seleme'nin kendisine söyle bir hadis naklettigini söylemistir: Rasûlullah (s.a.v.)

buyurdu ki: "Bir Müslüman, bir musibete maruz kalırsa: "Dogrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz. Allah'im, bu musibetimden ötürü bana sevab ver ve bunun yerine baska bir seyi karsima çıkar." derse Allah mutlaka o musibeti daha hayirli birsey ile ona degistirir."

Kocam Ebu Seleme vefat edince ben de bu duayi okudum, ancak dedim ki: "Kocam Ebu Seleme'den daha hayirli kim var ki? O, ilk hicret eden adamdi, ondan daha hayirli kim olabilir?" Sonra Cenâb-i Allah, bana güç verdi. Ben de bu duayi okudum. Allah, bana Ebu Seleme'den daha hayirli birini es olarak verdi ki, o da Rasûlullah (s.a.vjdir.

Ümmü Seleme, kadinların en güzellerinden ve en çok ibadet edenlerindendi.

Vakidî'nin ifadesine göre Ümmü Seleme, hicretin ellidokuzuncu senesinde vefat etmis, cenaze namazim da Ebu Hüreyre kildirmis tir.

Ibn Ebi Haysem'in ifadesine göre Ümmü Seleme, Muaviye oğlu Yezid zamanında vefat etmistir.

Ben derim ki: Hz. Hüseyin'in öldürölmesiyle ilgili olarak öncpV-sayfalarda geçen hadisler, Ummü Seleme'nin, Hz. Hüseyin'in öldüröl mesi sonrasına kadar yasadigini isbatlamaktadır. Dogrusunu Allah bi hr. Allah, Ummü Seleme'den razi ve hosnud olsun. Noksanlıklarda!," münezzeh olan yüce Allah dogruyu daha iyi bilir. [7]

Hicretin Altmisikinci Senesi

Medine heyeti, bu sene Muaviye oğlu Yezid'in yanma gitti. Yezid, onlara ikramda bulundu ve kıymetli armaganlar verdi. Bu armaganlarla Yezid'in yanından döndüklerinde onu hallettiler. Baslarına da Abdullah b. Hanzale el-Gasilî vali olarak geçirdiler. Yezid de ertesi sene onların üzerine Medine'ye bir ordu gönderdi ve ilerde de insallah açıklayacağımız gibi Harre vak'ası meydana geldi. Yezid, Amr b. Said b. As'i Hicazdan azletti, onun yerine Velid b. Utbe b. Ebi Süfyan'i vali olarak tayin etti. Velid de Medine'ye gider gitmez mallara, ürünlere ve mülklere el koydu. Amr b. Said'in kölelerini yakalayip hapsetti. Bunlar 300 kisi kadardılar. Amr b. Said de kalkip Yezid'in yanma gitti. Kölelerine de zindandan çıkıp kendisiyle birlikte gelmeleri için haber gönderdi. Binmeleri için develer hazırladı, onlar da bu emri yerine getirdiler. O, Yezid'in yanına vardığında köleler de ona yetistiler. Yezid, Amr b. Said'e ikramda bulundu- Saygi gösterdi, meclisinde yer verdi, yanına yakın oturttu. Sonra da Ibn Zübeyr'e karsi gerekeni yapmadigından dolayı onu kinadi. Amr da söyle cevap verdi:

- Ey müzminlerin emiri! Hazırda bulunan, hazırda bulunmayanin görmedigini görür. Mekke ve Hicaz halkı, onu bize karsi kiskirttiler, ondan taraf oldular, onu sevdiler. Benim de -üzerine gittigim takdirde-ona karsi

koyabilecek kadar ordum yoktu. Kaldi ki, o bana karsi tedbirli davraniyor ve benden çekiniyordu. Ben de ona çok yumusak davraniyor, isi idare ederek geçistiriyordum ki, firsatini bulup da üzerlerine atilayim. Mamafih onu sikistirdim. Birçok seyler yapmalarina engel oldum. Mekke'de, Mekke'nin yollarinda ve caddelerinde bekçiler diktim. Gelenlerin adim, babasinin adini, nereden geldigini, niçin geldigini, nereye gidecegini kaydetmeden hiç kimseyi sehre sokmuyordum. Gelen kisi, eger onun adamlarin dans a veya onun yanma gitmek istedigini tahmin ediliyorsa, onu tahkir ederek geri çeviriyordum. Eger böyle bir amaci yok ise sehre birakiyordum. Simdi Velid basa geçti, onun ne yaptigi, hangi durumda oldugu hakkında sana bilgiler ulasacaktır. Böylece sen benim, vermis oldugun emri süratle yerine getirmek ugruna göstermis oldugum çabanin kiymetini anlayacaksın. Sana karsi dürüst olan ve öğüt veren bir kimse oldugumu da insaallah farkedeceksin. Allah, senin lehine hüküm verecek ve düşmanini kahredecektir.

Yezid, ona su cevabi verdi:

- Sen, sana iftira edenden daha dogru sözlüsün. Beni sana karsi kiskirtandan daha sadıksın. Sen güvendiğim adamlardansın. Yardimini umdugum kimselerdensin. Sikinti, gaile ve büyük musibetler zamaninda kendisinden istifade etmek için bir tarafta beklettigim kimselerdensin.

Velid b. Utbey'e gelince o, Hicaz'da ikamet etti. Abdullah b. Zübeyr'i yakalamak için defalarca harekete geçti. Ancak onun tedbirli ve koruma altında oldugunu gördü. O siralarda Yemame'de Necde b. Amir el-Hanefî adinda biri de Hz. Hüseyin'in öldürölmesinden sonra ayaklandı. Muaviye'nin oğlu Yezid'e muhalefet etti, ancak Abdullah b. Zübeyr'e muhalefet etmedi. Kendi yolunda yürümeye devam etti. Pesinden yürümekte olan adamlari vardi. Arefe gecesi oldugunda Velid b. Utbe, büyük bir askeri gücü onun üzerine sevk etti. Ancak Ibn Zübeyr ile Necde ve adamları Velid'e tabi olmadilar. Herkes ayri ayri gruplar halinde vakf-lerine devam etti. Sonra Necde, Yezid'e söyle bir mektup gönderdi:

"Bize, bunak bir adam göndermissin. Dogru dürüst birsey yapamiyor, hikmetle öğüt veren bir kimsenin öğüdünü kavrayamiyor, eger yumusak huylu birini gönderecek olursan simdiye kadar zor görülen islerin kolaylasacagini ve dagilmis olanlari da toplanip bir araya geleceklerini umuyorum."

Bunun üzerine Yezid, Velid'i valilikten azletti, yerine Osman b. Mu-hammed b. Ebi Süfyan'i tayin etti. Osman da Hicaz'a gitti. Fakat tecrübesiz, idareden anlamayan bir genç oldugunu gördüklerinde, karsi taraftakiler onu altetmeye niyelendiler. Medine'ye girdiginde aralarinda Abdullah b. Hanzele el-Gasil el-Ensârî'nin de bulunduğu bir heyeti Yezid'e gönderdiler. Heyette

ayrica Abdullah b. Ebi Amr b. Hafs b. Mugire el-Hadremî, Münzir b. Zübeyr ve birçok Medineli esraf da vardı. Bunlar yanma vardıklarında Yezid, onlara ikramda bulundu. İyilik yaptı, saygı gösterdi, bol bol armaganlar verdi. Bunlar, daha sonra Medine'ye döndüler. Ancak Münzir b. Zübeyr, ai"kadasi Basra valisi Ubeydullah b. Zi-yad'm yanma gitti. Yezid, ona heyetteki arkadaşlarının hissesi kadar 100.000 dirhem armagan verdi. Heyet, Medine'ye döndüğünde açıkça Yezid'e sövmeye ve onu kinamaya başladılar. Söyle dediler:

"Biz dinsiz, içki içen ve meclisinde kadınlara sarkî söyleyip çalgı çaldıran bir adamin yanından geldik ve onu hilafetten hal etmiş olduğumuza şahit olun" Halk da onların Yezid'i hilafetten hal edislerine uygun nazarla bakti. Abdullah b. Hanzele el-Gasîlî'ye ölüm üzerine be/at ettiler. Ancak Abdullah b. Ömer, onların bu davranışını protesto etti. Münzir b. Zübeyr de Basra'dan kalkıp Medine'ye döndü ve heyetteki arkadaşlarına, Yezid'i görevden hal etmeleri hususunda muvafakat etti ve Yezid'in içki içip sarhos olduğunu, hatta namazı bıraktığını da bildirdi. Yezid'in ayıplarını arkadaşlarından daha çok açığa vurdu. Yezid, bunu duyunca şöyle dedi: "Allah'im, ben onu arkadaşlarından ayrı tuttum. Ona özel alaka gösterdim, ikramda bulundum ve gördüğün şeyleri yaptı. Sen onu yakala ve ondan intikam al."

Yezid, Medinelilere daha sonra Numan b. Besir'i gönderdi ki, onları bu yaptıklarından men etsin ve böyle faaliyetlerinden onları sakindirsin. Tekrar Yezid'in emrini dinlemelerini, ona itaat etmelerini ve cemaata katılmalarını sağlasın.

Numan, Medinelilere gitti. Yezid'in emrettiklerini yaptı. Onları fitne çıkarmaktan ötürü tehdit edip korkuttu ve şöyle dedi:

- Fitne korkunçtur, vahimdir. Samlılara karşı çıkamazsınız. Onlara gücünüz yetmez.

Abdullah b. Mutî de ona şöyle karşılık verdi:

- Ey Numan! Topluluğumuzu dağıtmana, Allah'ın düzelttiği isimizi bozmana seni iten sebep nedir?

- Allah'a yemin ederim ki, etrafımızı topluluklar saracak ve atlılar dört bir yanınızı alıp herkesin tepesine ve alınlarına kılıçlarla vuracak, ölüm her iki taraf arasında da kol gezecek olsa, bana öyle geliyor ki, sen katirina binip Mekke'ye doğru kaçarsın ve bu zavallî Ensâr'i yollarda, mescitlerde ve evlerinin kapıları önünde öldürölür halde bırakıp gidersin.

Fakat kimse onun dedigini dinlemedi. O da çekip gitti ve durum onun dediği gibi oldu.

Ibn Cerir dedi ki: Hicretin altmışikinci senesinde insanlara Velid b. Utbe hac ettirdi. Ancak bunda ihtilaf vardır. Doğrusunu Allah bilir. [8]

Hicretin Altmışikinci Senesinde Vefat Eden Sahsiyetler

Büreyde B. Hüseyb El-Eslemî

Bu zat, Rasûlullah'm Medine'ye hicret ederken kendisine Küraü'l-Gemim yanında izin verdiği esnada Müslüman olmuştur. Oraya vardı* ginda Büreyde, seksen kişilik ailesiyle onu karşılamış olup hepsi Müslüman olmuşlardı. Onlara yatsı namazını kıldırarak ve o gece ona Meryem sûresinin baş kısmından birkaç ayetini öğretti. Sonra Uhud gazvesinin ardından Medine'ye gitmiş ve Rasûlullah (s.a.v.)'la birlikte bütün gazvelere katılmış, Medine'de ikamete başlamış. Basra fethedildiği zaman oraya gitmiş ve orada kendine bir ev yapmış. Sonra Horasan gazvesine katılmış, Yezid'in hilafeti zamanında Merv şehrinde vefat etmiştir. Onun bu senede vefat ettiğini birden fazla tarihçi ifade etmiştir. [9]

Rebi B. Haysem

Bu zatin soy kütüğü şöyledir: Rebi b. Haysem Ebu Yezid es-Sevrî el-Kufî. İbn Mesud'un arkadaşlarındandır. Abdullah b. Mesud, ona şöyle demişti: "Seni her gördüğümde mutlaka Allah'tan korkan, alçak gönüllü kimseleri hatırlıyorum. Eğer Rasûlullah (s.a.v.), seni görmüş olsaydı mutlaka severdi." İbn Mesud, ona çok saygı gösterirdi. SaTrî dedi ki: "Rebi, sadakat ve doğruluk menbaı idi. İbn Mesud'un en takvali arkadaşı idi".

İbn Main dedi ki: "Onun gibisinden hesap sorulmaz." Ona ait pek çok menkıbe vardır. İbn Cevzî, onun hicri altmışikinci senede vefat ettiğini söylemiştir. [10]

Alkame B. Kays

Bu zatin soy kütüğü şöyledir: Alkame b. Kays Ebu Sebl en-Nahai el-Kûfî. İbn Mesud'un en büyük ve en kıymetli arkadaşlarından ve âlimlerindendi. İbn Mesud'a benzerdi. Alkame, sahabelerden bir topluluktan hadis rivayet etmiştir. Tabîilerden bazıları da ondan hadis rivayet etmişlerdir. [11]

Ukbe B. Nafi El-Fihri

Muaviye, bu zati 10.000 kişilik bir ordunun başında komutan olarak İfrikiyye'ye (Tunus'a) gönderdi. Kayravan şehrini kurdu. Şehrin yeri daha önce sık ağaçlıklarla kaplıydı. Yirtici hayvanlardan, yılanlardan, haserelerden oraya gidilemiyordu. Cenâb-i Allah'a dua etti. Duası bereketine hayvanlar oradan yavrularını alıp taşlar arasından ve kovuklardan çıkıp gittiler. O da Kayravan şehrini oraya kurdu ve hicretin altmışikinci senesine kadar orada kaldı. Berberiler ve Rumlarla savaştı.

Sehid edilip ahirete göçtü. Allah ondan razı olsun. [12]

Amr B. Hazm

Kadri yüce bir sahabedir. Rasûlullah (s.a.v), onu onyedı yasında iken Necran valiliğine atadı. Orada bir müddet kaldı ve Yezid b. Muavi-ye'nin zamanına kadar yasadı. [13]

Müslim B. Muhalled El-Ensârî

Zurkî kabilesindendir. Hicret senesinde doğdu. Rasûlullah (s.a.v)'dan hadis dinledi. Misir fethinde hazır bulundu. Muaviye ve YeZxd zamanlarında onlar adına Misir ordularına komuta etti. Hicretin ,conpftinin zilkade ayında vefat etti.senesinin zilkade ayında vefat etti. [14]

Müslim B. Muaviye Ed-Deylemî

Kadri yüce bir sahabedir. Bedir, Uhud ve Hendek savaşlarına, müsrıkların saflarında yer alarak katıldı. Müslümanlara çok zarar verdi. Sonra Müslüman oldu ve İslâmiyet'ini güzelce yasadı. Mekke fethine ve Hüneyn gazvesine katıldı. Hz. Ebu Bekir'le birlikte hicretin dokuzuncu senesinde hac etti. Veda haccına da katıldı. Cahiliye döneminde almış, İslâmiyet döneminde de almış olmak üzere 120 sene yasadı. Vakidî bövle demistir. Yezid b. Muaviye zamanına kadar yasadı. İbn Cevzî'nin ifadesine göre hicretin altmışikinci senesinde vefat etmiştir.

Aynı senede Hz. Ali'nin oğlu Hz. Hüseyin'in zevcesi Rebab binti Enif de vefat etti. Bu hanım, Iraklıların cuma veya cumartesi gününde kocası Hz. Hüseyin'in öldürölüsüne şahit olmuştı. Kocası Hüseyin ki, Ali ile Rasûlullah (s.a.v)'in kızı Fatıma'nın oğluydu. [15]

Hicretin Altmışüçüncü Senesi

Bu senede Harre vak'ası meydana geldi. Bu vak'anın meydana gelis sebebi suydı: Medineliler, Muaviye oğlu Yezid'i hal ettiklerinde yerine Kureyslilerin basına Abdullah b. Mutf yi, Ensârîlerin basına da Abdullah b. Hanzele b. Ebu Amirî'yi vali olarak geçirdiler. Bu senin basında bu yaptıklarını açıkladılar. Minberin yanında toplandılar. Onlardan birisi: "Su sarigimi basımdan çıkardığım gibi Yezid'i de yöneticilik makamından çıkarıp attım." diyor ve basındaki sarigi çıkarıp atıyordu. Diğer birisi de: "Su ayakkabımı ayagımdan çıkarıp attığım gibi Yezid'i de hilafet makamından çıkarıp attım." diyordu. Böylelikle orada birçok sarık ve ayakkabı yigildi. Sonra Yezid'in tayin ettiği vali Osman b. Muham-med b. Ebu Süfyan'i kendi aralarından çıkarıp kovmaya,Ümmeyye oğullarını da Medine'den sürgün etmeye karar verdiler. Bunun üzerine Ümmeyye oğulları, Mervan b. Hakem'in evinde toplandılar. Medineliler, bu evin çevresini çembere alıp onları kusattılar. Hz.

Hüseyin'in oğlu Ali Zeynelabidin bunlardan uzak durdu. Abdullah b. Ömer de uzak durdu. Bu ikisi, Yezid'i hal etmediler. İbn Ömer'in ailesinde hiç kimse Yezid'i hal etmedi. İbn Ömer, kendi aile halkına söyle dedi: "Sizden hiçbiriniz Yezid'i hal etmesin. Aramızda kesin hükme varırız ya da aramıza kiliç girer."

İbn Mutî ve İbn Hanzele'ye ölüm üzerine bey'at edislerinden dolayı Medine halkını da kinayip protesto etti ve söyle dedi: "Biz sadece Rasûlullah (s.a.v.)'a, cepheden kaçmamak üzere bey'at ederdik." Abdül-muttalib oğullarından da hiçbiri Yezid'i hal etmedi. Muhammed b. Ha-nefiyye'den, Yezid'i hal etmesi istenildiğinde kabul etmedi ve buna siddetle karsi koyup tartismaya basladi. Yezid'i savundu ve Yezid'in içki içtigine, bazi namazlari terk ettigine dair yaptiklari suçlamalari da kabul etmedi. Nitekim bunlari Yezid'in biyografisinden bahsederken insaal-lah detayli olarak anlatacagiz.

Ümeyye ogullan, Yezid'e bir mektup göndererek kusatma altında tutulduklarım, ihanete ugradiklarini, aç ve sussuz kaldiklarini, kendilerini bu durumdan kurtaracak birini göndermedigi takdirde son adamlarina kadar Öldürüleceklerini bildirdiler. Bu mektubu bir ulakla Yezid'e gönderdiler. Ulak, mektubu Yezid'e götürdüğünde onun tahtında oturmakta olduğunu, ayaklarım da nikris illetinden Ötürü serinletmek

için suya sarkittigini gördü. Yezid, mektubu okuyunca üzüldü. Rahat-siz oldu ve ulaga söyle dedi:

- Vay sana! Ümeyye ogullari içinde 1000 erkek yok mu?

- Evet var.

Gündüzün bir saatinde savasamazlar miydi?

Bundan sonra Anar b. Said b. As'a haber gönderip yanma çağirtti. Amr gelince Yezid mektubu ona okudu. Kusatma altında bulunan Ümeyye ogullarım kurtarmak için kimi gönderecegini ona sordu. Kendisini göndermek istedigini söyleyince Amr itiraz edip söyle dedi:

- Mü'minlerin emiri, orada düzen saglamken, isler yoluna gitmekte iken beni oradaki valilikten azletti. Simdi ise Kureyslilerin kanlari orada topraga akmaktadır. Bu durumda onlara valilik yapmak istemem. Bu isi onlara benden daha uzak biri üstlensin.

Bunun üzerine Yezid, habercisini yasli ve güçsüz bir adam olan Müslim b. Ukbe el-Müzenî'ye gönderdi. O, bu görevi kabul etti. Yezid, onu 10.000 süvarinin (Baska bir rivayete göre 12.000 veya 15.000 süvarinin) komutani olarak Medine'ye gönderdi. Bu süvarilerden herbirine 100 dinar (veya 400'er dinar) verdi. Sonra onlari kendi atma binmis vaziyette resmi geçitten geçirdi.

Medainî dedi ki: "Yezid, Samli süvarilerin basına Abdullah b. Mes'ade el-Fezarî'yi, Humuslu süvarilerin basına Husayn b. Nümeyr es-Sekunî'yi, Ürdünlü süvarilerin basına Hubeys b. Dülce el-Kaynfyi, Filistinli süvarilerin basına Ruh b". Zenba el-Cüzamî'yi ve Serik el-Kinanî'yi, Kinnesrinli süvarilerin basına Tarif b. Hashas el-Hilhalfyi komutan olarak tayin etti. Baskomutan olarak da Gatafanlı Müslim b. Ukbe el-Müzenfyi tayin etti. Selef ulemasi Müslim'e, Müsrif b. Ukbe adını vermişlerdi. Numan b. Besir:

- Ey müminlerin emiri! Beni onlara vali tayin et. Seni onların belasından kurtarayım, dedi.

Numan, Abdullah b. Hanzele'nin ana bir kadesi idi. İkisinin annesi de Amre binti Revaha idi. Ancak Yezid: .

- Hayir olmaz, onlara ancak su zalimi vali olarak göndereceğim. Allah'a yemin ederim ki, onlara ihsanda bulunduktan ve defalarca onları af ettikten sonra şimdi de öldüreceğim, dedi. Numan da su karşılığı verdi:

- Ey mü'minlerin emiri! Allah askına, asiretine ve Rasûlullah'm ensâna zarar verme.

Abdullah b. Cafer de Yezid'e söyle dedi:

- Eger onlar tekrar sana itaat ederlerse, bu itaatleri kabul edilir mi?

- Eger tekrar bana itaat edecek olurlarsa onlara ilisümeyecektir. Yezid, Müslim b. Ukbe'ye su talimatı verdi: "Onları üç kez itaata davet et. Eger itaata dönerlerse kabul et ve onlara ilisme, ama itaata dönmezlerse onlara karşı Allah'tan yardım dile ve onlarla savaş. Eger onları mağlup edersen Medine'yi üçgün süreyle mübah say. Onları öldür. Bu süre dolduktan sonra da insanlardan el çek. Hüseyin'in oğlu Ali'ye dikkat et, ona zarar verme, ona iyi davran, onu meclisine yaklaştır. Çünkü o, diğerlerinin girdiği kapıdan girmemistir. Onların yaptıkları bozgunculuğu yapmamistir."

Bundan sonra Yezid, Müslim b. Ukbe'ye Medine'deki işini tamamladıktan sonra İbn Numeyr'i kuşatma altına almak üzere Mekke'ye gitmesini emretti ve ona söyle dedi: "Eger senin basına birşey gelirse maiyetindeki askerlerin komutanı Husayn b. Numeyr es-Sekunî olsun."

Yezid, Abdullah b. Ziyad'a da İbn Zübeyr'in üzerine gidip onu Mekke'de kuşatma altına alması için mektup gönderdi. Ancak o bunu yapmaya yanaşmadı ve söyle dedi: "Hayir, Allah'a yemin ederim ki, o fasi-kim hatiri için ben önceki günahima ikinci bir günahi eklemeyeceğim. Hem Rasûlullah'm kizinin oğlunu öldüreyim, hem de bundan sonra Beyt-i Haram'a gidip savaşayım! Bu olacak şey mi?"

Hız. Hüseyin'i öldürdüğü zaman annesi Mercane, Abdullah b. Ziya'da: "Yuh sana! Sen ne yaptın? Nasıl bir günah isledin?" diyerek siddetle azarlamıştı ^

Anlatildigina göre Ibn Zübeyr'in hutbesinde söyle dedigini insanlar Yezid'e haber vermislerdi: "Maymunların Yezid'i, içki içen, namazi terk eden, sarkici cariyelerle basbasa kalan Yezid."

Müslim b. Ukbe askerlerini harekete hazır hale getirip Yezid'e resmi geçit yaptığı zaman söyle diyordu:

"Gece karanlık basınca ve bu askerler, Vadi'1-Kura'ya varınca söyle Ebu Bekir'e, Senin bu gördüğün sarhoslar topluluğu mu, Ümmü'l-Kurâ'da dinden çıkanın vay haline! Din ile aldatıp yalan ve iftira atandan vay."

Baska bir rivayette anlatildigina göre ise söyle demistir:

"İs ehlinin eline düşüp de ordu, Vâdi'l-Kurâ'ya indiginde Ebu Bekir'e haber verdi.

Genç, yash 20.000 kisi, senin bu gördüğün sarhoslar topluluğu mudur?"

Müslim, beraberindeki askerlerle Medine'ye doğru yola çıktı. Oraya yaklastiginda Medineliler, Ümeyye ogullarım kusatma isine giristiler ve bu hususta çaba sarfedip onlara söyle dediler: "Allah'a yemin ederiz ki, ya bize-su gelen Samlilara bizi teslim etmeyeceginize, bize karsi onlarla isbirligi yapmayacaginiza ve açiginizi onlara vermeyeceginize dair kesin söz ve teminat verirsiniz ya da sizi bastan sona öldürürüz." Ümeyye ogullari da onlara bu hususta kesin söz ve teminat verdiler. Sam ordusu Medine'ye vardiginda Ümeyye ogullari onlari karsiladilar. Müslim b. Ukbe, onlardan her ne soruyorsa onlar hiçbir şey söylemiyorlardi. Müslim, bu durumdan sikildi. Mervan oğlu Abdülmelik, ona gelip söyle dedi: "Eger zafer istiyorsan Medine'nin dogusuna, Harre'ye gidip konakla, eger sana karsi gelirlerse güneş sizin ensenize, onların da yüzlerine vurur. Onları itaate davet et, eger bu davetine icabet ederlerse ne alâ! Aksi takdirde Allah'tan yardım dileyip onlarla savaş. Allah onlara karsi- imama muhalefet edip itaattan çıktiklarından - sana yardım edecektir." Müslim b. Ukbe, bu konuşma ve tavsiyesinden dolayı ona tesekkür etti ve tavsiyesine uydu, gidip Medine'nin dogusuna, Harre'ye ordugah kurdu. Üç gün süreyle Medinelileri itaata davet etti. Her davetinde Medineliler icabetten kaçtilar. Sadece savasmaya razı oldular. Üç günlük süre geçince dördüncü günde ki o günde hicri altmışüçüncü senenin zilhicce ayinin yirmisekizinci günü olan çarsamba idi. Onlara söyle dedi:

- Ey Medine halki! Üç günlük süre doldu. Mü'minlerin emîri bana

söyle demisti: "Medineliler, benim aslim ve asiretimdir. Onların kanlarının akartilmasini istemiyorum." Mü'minlerin eniiri, size üç günlük süre vermeme emretmisti. Bu süre geçip gitti. Simdi ne yapacak siniz? Baris mi yapacaksınız, yoksa savaşacak misiniz?

- Savaşacağız.

- Böyle yapmayın, baris yapin. Gücünüzü ve kuvvetinizi su dinsiz Ibn Zübeyr'e yöneltelim.

- Ey Allah'in düşmanı! Eger amacin buysa sana bu amaci gerçekleştirme imkanini vermeyeceğiz. Çekip gidesiniz ve Allah'in kutsal Beyt'inde dinsizlik yapasmiz diye bırakmayız. Böyle dedikten sonra Medineliler savasa hazırlandılar. Kendileri ile Müslim b. Ukbe arasına hendek kazmışlardı. Askerlerini dört kola ayırmışlar, her kolun başına bir komutan tayin etmişlerdi. Bu kolların en güçlüsü ve en düzenlisi Abdullah b. Hanzale el-Gasili'nin de aralarında bulunduğu oldu. Bundan sonra Medineliler şiddetlice savasmaya başladılar. Sonra hezimete uğradılar. İki taraftan da önde gelen şahsiyetlerden birçoğu öldürüldü. Öldürülenler arasında Abdullah b. Mutî de vardı. Onunla beraber yedi oğlu da Öldürülmüştü. Yine öldürülenler arasında Abdullah b. Hanzele el-Gasili, anne bir kardesi Muhammed b. Sabit b. Semmas ve Muhammed p. Amr b. Hazm da vardı. Muhammed bir Amr b. Hazm yerde yatmakta iken Mervan, onun yanından geçti ve ona hitaben şöyle dedi: "Allah sana rahmet etsin, Mescid-i Nebevî'nin direklerinin yanında nice zamanlar seni gördüm ki orada uzun uzadıya kıyamda duruyor ve secdeye kapanıyordun."

Sonra selef ulemasının kendisine Müsrif b. Ukbe dedikleri Müslim b. Ukbe - Allah onu kahretsin, o ne cahil ve ne kötü bir ihtiyardı - Ye-zid'in emri üzerine Medine'yi üçgün mübah kildi. Saygınlığını hiçe saydı. Allah ona hayır mükafat vermesin. Medine esrafinin kurrâlarının çoğunu öldürdü, çok miktarda mal yağmaladı. Çoklarının anlattıkları gibi orada büyük bir şey ve yaygın bir fesat vuku buldu. Müslim'in önünde öldürülenlerden biri de Ma'kil b. Sinan'dı. Ma'kil, Müslim'in eski dostuydu, ancak Yezid hakkında kötü sözler sarfederek bu sözleri Müslim'e duyurdu. Müslim de bu sebeple ondan intikam aldı.

Müslim, Hz. Hüseyin'in oğlu Ali'yi çağırttı. Ali'de Mervan b. Hakem ile Mervan'ın oğlu Abdülmelik'iri arasına girerek Müslim'in yanına geldi ki, bu ikisi onun için Müslim'den eman alsınlar, ancak Ali, Yezid'in kendisine iyi davranmasını Müslim'e tavsiyede bulunduğu habersizdi. Müslim'in huzurunda oturunca Mervan, kendisine içecek verilmesini istedi. Müslim b. Ukbe, beraberinde Sam'dan Medine'ye kar getirmisti. Bu kar içeceği seye katarak serinletip içiyordu. İstedigi serbet getirildiğinde Mervan biraz içti. Kalanı da Hz. Hüseyin'in oğlu Ali'ye verdi ki, böylece onun için eman alsın. Mervan, Hz. Hüseyin'in oğlu Ali'yi severdi. Müslim b. Ukbe, ona bakıp bardağı elinde tuttuğunu görünce Ali'ye: "İçeceğimizden içme." dedi. Sonra da ona: "Mervan ve oğlu ile birlikte geldin ki, bunlar senin için eman mi alsınlar?" diye sordu. Onun bu sorusu karşısında Hz. Hüseyin'in oğlu Ali'nin eli titredi. Elindeki bardağı ne yere indirebiliyor, ne de içindekini

içebiliyordu. Sonra Müslim b. Ukbe, ona söyle dedi: "Eger mü'minlerin emiri Yezid sana iyi davranmami tavsiye etmis olmasaydi, mutlaka senin boynunu vuracaktim. Simdi istersen surubu iç, istersen içme. Sana baska bir kâse getirsinler." Ali de: "Su elimdeki kâseyi içmek istiyorum." dedi ve içti. Daha sonra Müslim b. Ukbe ona: "Haydi gel, suraya otur." dedi ve onu tahtina oturttu. Sonra da: "Mü'minlerin emiri Yezid sana iyi davranmami tavsiye etti. Bunlar beni ugrastirdiklari için seninle ilgilenemedim, belki de simdi ailen senin için korkmustur." dedi. Ali de: "Vallahi öyledir." diye karsilik verdi. Müslim de bineginin hazirlanip egerlenmesini emretti. Sonra Ali'yi binegine bindirdi ve alayisle kendi evine gönderdi. Sonra da Ümeyye ogullariyla birlikte çıkmamis olan Hz. Osman'in oğlu Amr'i yanma çağirtti. Ona söyle dedi: "Eger Medinelüer galib olsalardi, onlara ben de sizinle beraberim diyecektin, eger Samlilar galip olsalardi onlara ben mü'minlerin emirinin ogluyum, diyecektin." Bundan sonra emir verdi. Amr'm gür sakali onun huzurunda yolundu.

Medainî dedi ki: "Müslim b. Ukbe, Medine'yi üç gün süreyle mubah saydi. Sayginligim hiçe saydi. Askerleri rastladiklari herkesi öldürüyorlar, mallari yagmaliyorlardi. Su'da binti Avf el-Mirrî'ye, Müslim b. Ukbe'ye haber göndererek ona söyle dedi: "Ben amcan kiziyim. Adamlarina emir ver, falan yerdeki develerimize ilismesinler." Bu haberi alan Müslim, adamlarina: "Önce bu kadinin develerini ele geçirin." dedi. Baska bir kadin da gelip Müslim'e söyle dedi: "Ben senin yandasim. Oglum esirler arasindadir." Müslim, adamlarina: "Çabucak sunun oglunu yakalayip getirin." dedi ve oglunun basim vurdurup annesine teslim etti, sonra da: "Konusmasaydm ve böylece basi vurulmasaydi daha iyi olmaz miydi? Sen buna razi olmaz miydin?" dedi. * Müslim'in askerleri, Medineli kadnlara tecavüz ettiler, öyleki o günlerde 1000 kadar kadin evlilik disi hamile kaldi, denilmektedir. Dogrusunu Allah bilir.

Medainî, Hisam b. Hassan'm söyle dedigini rivayet etmistir: "Harre vakiasindan sonra Medineli olup bekar olan 1000 kadin çocuk dogurdu." Aralarinda Cabir b. Abdullah'in da bulunduğu Önde gelen sahabeler; Müslim b. Ukbe'nin askerlerinden gizlendiler. Ebu Said el-Hudrî de Medine'den çıkıp dagdaki bir magaraya yönelmis, oraya siginmak istemisti. Ancak Samli askerlerden biri onun pesine takildi. Ebu Said diyor ki: "Ben onu görünce kilicini siyirdi ve üzerime hücum etti, beni Öldürecegini kesin olarak kafasina koydugunu anlayinca ben de kilicimi kinina soktum ve ona söyle dedim: "Ben, hem benim nemde kendi günahim yüklenip cehennemliklerden olmani isterim. Zulmedenlerin cezasi budur."(ei-Mâidc, 29.)

O adam bu durumu görünce bana sordu:

- Sen kimsin?
- Ebu Said el-Hudrî'yim
- Rasûlullah (s.a.y)'m ashabından misin?
- Evet.

Bundan sonra adam beni birakip gitti."

Medainî dedi ki: "Müslim b. Ukbe'ye Said b. Müseyyeb'i getirdiler. Müslim ona: "Bey'at et" deyince o: "Ben Ebu Bekir ile Ömer'in yolundan gidecek emire bey'at ederim," dedi. Bunun üzerine Müslim, Said'in boynunun vurulmasını emretti. Orada bulunanlardan birisi, Said'in deh olduğuna şahidlik edince Said serbest bırakıldı.

Medinelüer, Harre savaşında yenilgiye uğradıklarında kadınlar ve çocuklar çiglik attılar. İbn Ömer: "Ka'be'nin Rabbine yemin ederim ki, bu olanlar, Osman'a yapılanların intikamıdır. "dedi.»

Medainî, Medineli bir ihtiyarın söyle dedigini rivayet etmiştir: Zührî'ye sordum: Harre gününde Medinelilerden kaç kişi öldürüldü?" O da bana şu cevabı verdi: "Muhacir ve Ensâr'dan önde gelen 700 kişi öldürüldü. Ayrıca mevalinin önde gelenlerinden tanıdığım, tanımadığım kür ve kölelerden ve diğerlerinden de 10.000 kişi kadar öldürüldü.

Harre vak'ası, hicretin altmışüçüncü senesinin zilhicce ayının bitime üçgün kala meydana geldi. Müslim b. Ukbe'nin askerleri uç gün süreyle Medine'yi yağmaladılar.

Vakidî ile Ebu Maser dediler ki: "Harre vak'ası, hicri altmışüçüncü senenin zilhicce ayının bitimine iki gece kala çarsamba günü meydana geldi."

Vakidî, İbn Avn'm söyle dedigini rivayet etmiştir: "Hicretin altmış üçüncü senesinde Abdullah b. Zübeyr insanlara hac ettirdi. Ona, siginan (yani Beyt'e siginan) kişi anlamına gelen el-Aiz adını takmışlardı. İsin sura ile yürütülmesi gerektiği görüşündeydiler. Harre vak'asının haberi, muharrem ayının ilk gecesinde Misver b. Mahreme'nin azatlısı Said tarafından Mekkelilere ulaştırıldı. Halk bu habere çok üzüldü ve Samlilarla savaşma hazırlığına başladı.

İbn Cerir, Cüveyriye b. Esmâ'nın söyle dedigini rivayet etmiştir:

"Medineli yaşlıların söyle dediklerini isittim: Muaviye, can çekilirken oğlu Yezid'i çağırıp ona söyle demiş: "Medineliler, bir gün sana karşı ayaklanacaklardır. Eğer öyle yaparlarsa üzerlerine Müslim b. Ukbe'yi gönder, onun bize sadık olduğunu anlamışımıdır." Muaviye vefat edince Medinelilerden bir heyet, Yezid'in yanına geldi. Heyette şerefli, faziletli, ibadet ehli, efendi bir adam olan Abdullah b. Hanzele b. Ebi Ainir'de vardı. Beraberinde sekiz oğlu da vardı. Yezid, bunlara 100.000 dirhem verdi. Her

bir ogluna da verdigi elbise ve armaganlardan ayri olarak 10.000 dirhem daha verdi. Sonra bunlar Medine'ye döndüler. Medine'ye vardiklarinda halk yanlarina gelip sordu: "Ne haber?" Abdullah da dedi ki: "Size öyle bir adamin yanindan geliyorum ki, vallahi eger su çocuklarimdan baskasi yanimda yer almasa bile yine de onunla cihad edecegim. Medineliler: "Duydugumuza göre sana armagan vermis, sana hizmet etmis, sana bagista bulunup ikramda bulunmus." diye sorunca Abdullah: "Ben bu armaganlari sirf onunla savas hazirligi yapmak, ona karsi güçlenmek için kabul ettim." demis ve insanlari Yezid'e karsi kiskirtmistti. Medineliler de ona bu hususta bey'at etmislerdi. Yezid, bu durumdan haberdar olunca Medinelilerin üzerine Müslim b. Ukbe'yi gönderdi. Medineliler, Müslim b. Ukbe'nin üzerlerine gelmekte oldugu haberini alinca kendileriyle Sam arasinda bulunan bütün su kaynaklarina birer küp katran dökerek suyu kuruttular. Cenâb-i Allah da Sam ordusuna bol miktarda yagmur yagdirdi. Böylece Samlilar, o su kaynaklarindan bir kova su dahi alma ihtiyacini hissetmeksizin yagmur suyuyla yetinerek Medine'ye vardilar. Medineliler, büyük bir kalabalik ve esi görülmemis bir sekilde Samlilara karsi çıktilar. Samlilar, onlari görünce korktular ve onlarla savasmak istemediler. Komutanlari Müslim b. Ukbe, sert bir adamdi. Medine halki onlarla savasmakta iken arkadan Medine içinden tekbir sesleri isittiler. Duvarlar üzerinde duran Samlilardan Harise ogullan onlara hücum ettiler. Medineliler hezimete ugradilar. Isabet alanlar hendege düstüler. Bunlarin sayisi Öldürülenlerden daha çoktu. Nihayet Samlilar, Medine'ye girdiler. Abdullah b. Hanzele de sirtim bir duvara yaslamis uyuklamaktaydi. Oglu onu uyandirdi. Gözlerini açınca etrafinda olup bitenleri gördü, en büyük ogluna emir verdi. O ilerledi, savasmaya basladi, nihayet öldürüldü. Müslim b. Ukbe, Medine'ye girdi, Yezid'in hizmetkarlari olduklarini, onlarin canlarina, mallarina, insanlarina diledigi gibi hükmedecegini söyleyerek halki Yezid'e bey'at etmeye çağirdi."

Ibn Asakir, Medaini'nin söyle dedigim rivayet etmistir: Harre'de Medineliler öldürüldüklerinde Mekke'de Ebu Kubeys daginin tepesinde o akşam görünmezden bir ses duyuldu, tbn Zübeyr de oturmakta iken o sesi isitti. Sesin sahibi söyle diyordu:

"Oruç tutan, gönüllü olarak kendilerini ibadete veren, salâh ve ibadet sahipleri,

Hidayete ermis olup iyilik yapan ve felaha önceden gidenler,

Vakimde, Baki'de sabahleyin hücumu geçen aslanlara ne oluyor?

Yesrib mintikasinda neler oluyor? Yaziklar olsun onlara ki, agit yakip çiglik atiyorlar.

Seçkin oğlu seçkin heybet ve semahat sahibfkmiseler öldürüldüler."

Ibn Zübeyr dedi ki; Ey ahali! arkadaşlarınız öldürüldüler. Inna lil-lah ve inna ileyhi raciun (dogrusu biz Allah'a aidiz ve ona dönücüleriz.).

Yezid, Müslim b. Ukbe'ye Medine'yi üç gün süreyle mubah sayip saygınlığını hiçe sayması için emir verirken hata yapmıstı. Bu çok büyük ve fahis bir hatadır. Ayrıca sahabelerden ve çocuklarından çok sayıda adamda öldürtmüştü. Önceki kısımlarda da anlatıldığı gibi o, Hz. Hüseyin'i ve adamlarım da Abdullah b. Ziyad vasıtasıyla öldürtmüştü. Bu üç günlük süre zarfında Medine-i Nebeviye'de haddi ve ölçüsü belirsiz olan, miktar ve niteliği bilinmeyen büyük mefsedetler ve bozgunluklar vuku bulmustu ki, bunları ancak Aziz ve Celil olan Allah bilir. Yezid, Müslim b. Ukbe'yi Medine'ye göndermekle kendi saltanat ve hakimiyetini sağlama almak, hilafet dönemini çekismesiz bir şekilde sürdürmek amacım gütmüştü. Ama Cenâb-i Allah onu kendi amacının zıddıyla cezalandırdı. Onunla amaanm arasına engeller koydu. Onu zorba hükümdarlara yarasircasma kahretti. Onu, güçlü ^ aziz bir zata layık bir şekilde yakaladı. "Allah, kasabaların zalim halkını yakalayınca, böyle yakalar; yakalaması da siddetli ve elimdir." {Hûd, 102.}

Buharî, Sa'd b. Ebi Vakkas'tan rivayet etti ki, Rasûlullah (s.a.v.) Söyle buyurmıştır:

"Bir kimse, Medine halkına tuzak kurarsa mutlaka tuzun suda eriyisi gibi erir."

Müslim, Sa'd b. Ebi Vakkas'tan rivayet etti ki, Rasûlullah (s.a.v.) söyle buyurmıştır:

"Bir kimse, Medine'ye kötülük yapmak isterse Cenâb-i Allah, onu mutlaka kursunun eriyisi gibi ateste eritir (veya tuzun suda eriyisi gibi eritir)."

Imam Ahmed b. Hanbel, Saib b. Hallad'dan rivayet etti ki, Rasûlullah (s.a.v.) söyle buyurmıştır:

"Bir kimse, Medinelilere haksız yere korku verirse, Allah da onu korkutur. Allah'ın, meleklerin ve bütün insanların laneti onun üzerine olsun. Kiyamet gününde Allah, onun farz ve nafil hiçbir ibadetini kabul etmez."

Darekutnî, Cabir b. Abdullah'ın oğulları Muhammed ile Abdurrah-man'm söyle dediklerini rivayet etmiştir:

"Harre gününde babamızla birlikte disari çıktık. Babamızın gözleri kör olmuştı, söyle dedi: "Rasûlullah (s.a.v.)'i korkutan helak olsun." Kendisine: "Baba hiçbir kimse Rasûlullah'i korkutabilir mi?" diye sordugumuzda söyle cevap verdi: Ben, Rasûlullah (s.a.v.)'m söyle buyurdugunu isittim. "Su Ensâr kabilesini korkutan surayı korkutmus olur (böyle derken elini alına koydu)."

Bu hadisi ve benzerlerini delil olarak ileri sürenler, Muaviye oğlu Yezid'i lanetlemenin caiz olduğunu söylemişlerdir. Ebu'l-Ferec b. el-Cevzî de Yezid'i lanetlemenin caiz olduğunu söylemiştir. Ancak baska âlimler, onu lanetlemenin caiz olmadığını söylemişler ve bu hususta eserler tasnif etmişlerdir ki Yezid'i lanetlemek, babasını ve sahabelerden birisini lanetlemeye vesile olmasın. Onun yaptığı kötülükleri de yanlış tevîl yaparak ve yanlış olarak yaptığı şeklinde yorumlamışlar ve şöyle demişlerdir: "Bununla beraber Yezid, fasik bir imamdı. İmam fa-sik olduğu zaman sırf fasikhgi sebebiyle görevden azledilemez. Âlimlerin bu husustaki iki kavlından doğru olan budur. Aksine ona karşı ayaklanmak da caiz olmaz. Çünkü bu nedenle fitne kopar, anarşi doğar, masum kanlar akıtılır, mallar yağmalanır, kadınlarla ve diğerleriyle fuhuş yapılır. Daha da kat kat fesatlar ortaya çıkar ki, bunların günahı daha fazladır."

Bazı kimselerin anlattıkları şöyle bir hadise vardır: Yezid, Medine-lilerin ayaklanma haberini ve Müslim b. Ukbe ile askerlerinin Harre'de yaptıklarını duyunca çok sevinmişti. Çünkü o, kendini imam (devlet başkanı) gözüyle görüyor ve Medinelilerin kendisine asi oldukları, başkalarını imam tanıdıkları kanaatine varmıştı. Bu yüzden itaatlarını sağlayınca ve cemaata onları katıncaya kadar onlarla savaşma hakkına sahip olduğunu görüyordu. Nitekim Numan b. Besir ve Müslim b. Ukbe vasıtasıyla onları uyarmıştı. Bunu önceki kısımlarda da anlatmıştık, sahîh hadiste şöyle buyurulmuştur:

"Düzeniniz yerine oturmuş ve ittifakiniz sağlanmışken bir kimse, sizi bölüp parçalamak amacıyla size geldiğinde kim olursa olsun onu öldürün."

Bu hususta Uhud vak'ası ile ilgili olarak İbn Zibara'nın şu siirini delil olarak ileri sürenler de vardır:

"Keske Bedir'deki atalarım mızrak darbeleri karşısında Hazreçlile-rin panige kapıldıklarını görselerdi.

Onların şehir girişine zincir ve bu kagılarla inildiğini- Abdüşeshel kabilesinin arasına ölümün aktığım görselerdi.

O zaman biz onların esrafından kat kat fazlasını öldürdük ve Bedr'in egriligini doğrultup düzelttik."

Bazı Rafiziler de bu siire şu beyti eklemişlerdir. "Hasimiler, meleklerle oynadılar. Kendilerine gelen bir melek olmadığı gibi vahiy de nazil olmadı." Bunu eğer Muaviye oğlu Yezid söylemişse, ona Allah'ın ve lanet-çilerin laneti olsun, eğer o söylememişse bunu uyduran ve onu kiskirtmek isteyen kimseye Allah'ın laneti olsun. Bu husus, Muaviye oğlu Yezid'in biyografisinden bahsedilirken anlatılacaktır. Ayrıca onun hakkında anlatılan ve islediği çirkin fiillerle söylediği sözler de nakledilecektir: Bu husus,

hicretin altmışdördüncü senesi olaylarından bahsedilirken ele alınacaktır. Yezid, Harre vak'asmdan ve Hz. Hüseyin'in şehit edilmesinden çok kısa bir süre sonra Cenâb-i Allah tarafından zorba hükümdarlara yarasircasma yakalanıp kahredildi. Allah, herseyi bilen ve herseye güç yetiren bir zattir.

Hicretin altmışüçüncü senesinde Harre vak'asmda sahabelerden ve diğer insanlardan meshur şahsiyetler öldürüldü. Bu hususu anlatmak uzun sürecektir. Yalnız öldürülen sahabelerin meshurları arasında; Abdullah b. Hanzele (Harre vak'ası esnasındaki Medine emiri), Ma'kil b. Sinan, Ubeydullah b. Ziyad b. Asim vardı. Allah onlardan razı olsun. Mesruk b. Ecda da öldürülmüştü. [16]

Hicretin Altmışdördüncü Senesi

Bu senenin muharrem ayı başında Müslim b. Ukbe, İbn Zübeyr ve etrafında toplanan bedevilerle savaşmak üzere Mekke'ye doğru yola çıktı. İbn Zübeyr ile etrafında ki bedeviler, Yezid'e muhalefet etmekteydiler. Harekete geçen Müslim b. Ukbe, Medine'de yerine Ravh b. Zen-ba'l, vekil bıraktı. Hersa tepesine vardığında askerlerin reislerine haber salıp yanma çağırttı. Onlarla toplantı yaptı ve şöyle dedi:

"Mü'minlerin emiri Yezid, eğer ölürsem yerime basiniza komutan olarak Husayn b. Nümeyr es-Sekunfi atamamı bana emretti. Allah'a yemin ederim ki, eğer yetkim olsaydı bunu basımza komutan yapmazdım." Böyle dedikten sonra Husayn'i çağırıp ona şöyle dedi: "Ey esek semerinin oğlu! Sana yapacağım tavsiyeleri aklında tut. Mekke'ye varır varmaz üç güne kalmadan İbn Zübeyr'le hemen savaşa başla." Husayn'a bu tavsiyede bulunduktan sonra şöyle dedi: "Allah'im, ben, Allah'tan başka ilah bulunmadığına ve Muhanimed'in de Allah elçisi olduğuna yaptığım şahadetten ayrı olarak Medine halkını öldürmekten çok ahirette sevabını umduğum hiçbir amel işlemiş değilim. Eğer buna rağmen Cehennem'e girersem demek ki ben bedbahtım." Bundan sonra Müslim öldü. Allah ona lanet etsin. Vakidî'nin ifadesine göre Meslek'e defnedildi. Ondan sonra Muaviye oğlu Yezid, rebiyülevvel ayının ondör-düncü gecesinde öldü. Allah onları umduklarına kavuşturmadı, aksine kulları üzerine kahredici güce sahip olan yüce Rab onları kahretti. Hakimiyeti ellerinden aldı. Hakimiyeti dilediği kulun elinden çekip alan zat, sahip oldukları hakimiyeti onların elinden çekip aldı.

Husayn b. Nümeyr de ordusuyla Mekke'ye doğru gitti. Vakidî'nin ifadesine göre muharrem ayının bitimine dört gün kala oraya vardı. Muharrem ayının yedinci gününde oraya vardığı da söylenir. Medine halkının sağ kalan esrafı, İbn Zübeyr'in etrafında toplandı. Yemameli Necde b. Amir el-Hanefi de beraberindeki grupla ona katıldı ki, ka'be'yi Samlîlara karşı korusunlar.

Husayn b. Nümeyr, Mekke disina konakladı, oraya ordugah kurdu. İbn Zübeyr, Mekkeliler ve kendisine katılan diğer adamlarla birlikte ona karşı çıktı. İki taraf şiddetlice savastılar, Münzir b. Zübeyr ve Samlilardan bir adam mübareze yaptılar. Göğüs göğüse vurustular. İkisi de birbirlerini öldürdüler, Samlilar, Mekkelilerle-re şiddetle saldırdılar. Mekkeliler geri çekildiler. Abdullah b. Zübeyr'in katirinin ayağı sürçtü, yere düştü. Misver b. Mahreme ile Mus'ab b. Ab-durrahman b. Avf ve bir grup Mekkeliler, onu koruma altına aldılar. Hepsi öldürüldüler. İbn Zübeyr, Samlilara karşı geceye kadar direndi. Etrafındaki adamlar, ondan uzaklastılar. Sonra muharrem ayının kalan son kısmında ve sefer ayının baştan sona bütün günlerinde savastılar. Hicri altmış dördüncü senenin rebiyülevvel ayının üçüncü günü olan cumartesi gününe girdiklerinde Samlilar, Ka'be'yi yıkmak için mancınik diktiler, hatta atese verdiler. Cumartesi günü Ka'be'nin duvarları yandı. Vakidî böyle demistir. Samlilar, Ka'be'ye mancınikle tas atarken şöyle diyorlardı:

"Agzi köpük saçan deve gibi atıyor, Onunla mescidin direklerini vuruyoruz"

Ömer b. Havte es-Sedusî de şöyle diyordu:

"Mancının neler yaptıklarını görüyor musun? Onları Safa ile Mer-ve arasında yakalıyor." Baska bir rivayette anlatıldığına göre Ka'be'nin yanmasının sebebi suydı: Mekkeliler, Ka'be'nin etrafında otururken ateş yaktilar. Bu atesten bazı kivilcimlar Ka'be'nin örtüsüne sıçradı. Örtü yarımca ateş, Ka'be'nin tahtalarına ve tavanına sirayet etti. Böylece Ka'be yanmaya başladı. Baska bir rivayette anlatıldığına göre ise Ka'be'nin yanmasının sebebi sudur: İbn Zübeyr, karanlık bir gecede Mekke dağlarından birinden tekbir sesi isitti. Tekbir alanların Samlilar olduğunu sandı. Mizrak ucunda bir ateş yakıp yükseltti ve etrafı aydınlatarak dağın tepesindekilerin kimler olduğunu anlamak istedi. Mizragın ucundaki atesten bazı kivilcimları rüzgar, Rûkn-ü Yemani ile hâcer-i esved arasındaki Ka'be örtüsüne sıçrattı. Ateş alan örtü, Ka'be'nin tahtalarını da tutuşturdu, böylece ka'be yandı. Hâcer-i esved karardı ve üç yerden çatladı.

Kusatma, rebiyülahir ayının başına kadar sürdü. O esnada Muaviye oğlu Yezid'in ölüm haberi geldi. Rebiyülevvel ayının yirmidördüncü gecesinde öldüğü bildirildi. Ölürken otuzbes, otuzsekiz veya otuzdokuz yasındaydı. Halifeligi üç sene altı veya sekiz ay sürmüştü. İste o esnada Samlilar mağlup oldular. Küçülmüş ve zelil olarak geri döndüler, o sırada savaş ateşi söndü, fitne alevleri dindi.

Anlatıldığına göre Samlilar, Yezid'in ölümünden kırk gece sonrasına kadar İbn Zübeyr'i kusatma altında tutup beklemislerdi. Denilir ki, İbn Zübeyr, Yezid'in ölüm haberini Samlilardan önce duydu ve onlara Söyle seslendi:

- Ey Samlilar! Allah sizin azgınlığınızı ve tasiklik yapanınızı helak etti. Sizden

her kim diger insanlari girdigi kapidan girmek istiyor ve onlarla bebarber olmak istiyorsa bunu yapsin. Her kim de Sam'ina gen dönmek istiyorsa dönsün! Ancak Samlilar, Mekkelilerin kendilerine

verdikleri bu habere inanmadilar. Nihayet Sabit b. Kays b. Kayka gerçek haberi onlara getirdi.

Anlatildigina göre Ibn Zübeyr, iki ordunun saflari arasinda kendisiyle görüşüp konusmak için Husayn b. Numeyr'i çağirdi. Ikisi bir araya geldiler. Öyleki atlarinin baslari bile birbirlerine degdi. Husayn'm ati kaçmak istiyordu, tepmiyordu, ama Husayn onun dizginini çekiyordu İbn Zübeyr ona sordu:

- Neyin var senin?

- Güvercin, atimin ayagi altindaki pislikleri yiyor, ben de atimin Harem güvercinlerini ezmesini istemiyorum, onun için dizginini çekiyorum.

- Müslümanlari öldürüyorsun, ama güvercini ezmek istemiyor-: ' sun?

- Bize izin ver, Kabe'yi tavaf edelim. Sonra da memleketimize dönelim.

Ibn Zübeyr, onlara izin verdi. Ka'be'yi tavaf ettiler.

İbn Cerir'in anlatimina göre Husayn ile İbn Zübeyr, bir gece toplanmak üzere sözleştiler ve nihayet Mekke disinda bir araya geldiler. Husayn ona dedi ki:

- Yezid öldüğüne göre artık ondan sonra halifelige insanlar arasinda en layik olan kisi sensin. Benimle beraber Sam'a gel. Allah'a yemin ederim ki, senin halifeliğin konusunda iki kisi dahi anlasamazliga düsmeyecektir.

Ibn Zübeyr, ona güvenmedi ve agir sözler söyledi. Husayn da ondan nefret edip uzaklasti. Giderken: "Ben onu halifelige davet ediyorum ama o bana kötü sözler sarfediyor." dedi. Sonra da Sam'a gitmek üzere askerlerim harekete geçirdi ve: "Ben ona hükümdarligi vaad ediyorum, ama o beni ölümle tehdit ediyor." dedi. Sonra İbn Zübeyr, oha kötü sözler sarfettiginden dolayı pisman oldu ve ona haber göndererek söyle dedi: "Ben Sam'a gelemem, sen benim adima orada bey'at al, size teminat veriyorum, sizi güven altında tutacagim ve size adaletle hükmedecegim."

Husayn da ona haber göndererek söyle cevap verdi: "Sam'da halifeliği bu aile arasinda isteyen çok kimseler var." Dönüp Medine'ye geçti. Medineliler ona saldirdilar, ona çok hakaretlerde bulundular, ancak Hz. Hüseyin'in oğlu Ali Zeynel Abidin ona ikramda bulundu ve kendisine azik, binegine de yem verdi. Ümeyye ogullari ,orduyla birlikte Sam'a göçtüler. Yezid'in oğlu Muaviye'nin, babasinin vasiyeti üzerine babasinin yerine halifelige geçmiş oldugunu gördüler. Dogrusunu noksanliklardan münezze olan yüce Allah daha iyi bilir. [17]

Yezîd B. Muaviye

Yezid'in soy kütüğü şöyledir: Yezid b. Muaviye b. Ebu Süfyan b. Sahr b. Harb b. Ümmeyye b. Abdu's-Sems emirü'l-mü'minin Ebu Halid el-Ümevî. Hicretin onbesinci veya onaltmci veya onyedinci senesinde dogdu. Babasinin sagliginda veliahd olarak kendisine bey'at edeldi ki babasindan sonra halifelige geçsin. Babasi hicretin altmisinci senesinin receb ayinin ortasinda vefat edince halifeligi kesinlesti. Kendisi hicretin altmis dördüncü senesinin rebiyülevvel ayinin ondördünde vefat edinceye kadar halifeligi sürdürdü. Anasinin adi Meysun binti Mihvel b. Enif b. Dülce b. Nüfase b. Adiy b. Züheyr b. Harise el-Kelbf dir. Babasi Muaviye'den naklederek Rasûlullah (s.a.v.)'in söyle buyurdugunu rivayet etmistir:

"Allah, bir kimseye hayir dilerse onu dinde fakih kilar." Ayrica ab-destle ilgili bir hadis daha rivayet etmistir. Oglu Halid ile Mervamn oglu Abdülmelik de kendisinden hadis rivayet etmislerdir, Ebu Zur'a ed-Dimaskî, Yezid'i, sahabeleri izleyen tabakada anmistir ki bu, sahabelerden sonra gelen en yüksek tabakadir. Ebu Zur'a, onun rivayet ettigi hadislerin mevcut oldugunu söylemistir.

Yezid, sisman, iri yari, saçi gür, yakisikli, uzun boylu, iri basli, parmaklari ayrik ve kalın bir kimse idi. Yüzünde çiçek hastaliginin izleri vardi. Babasi, kendisini karninda tasimakta iken annesini bosamisti. Annesi de rüyasinda ön tarafindan bir ay dogdugunu görmüstü. O da bu rüyayı gidip kendi annesine anlatınca anne annesi söyle demisti: "Eger bu rüya gerçekse kendisine hilafet be/ati yapılacak bir çocuğu doguracaksın."

Annesi Meysun, bir gün oturmus, küçük yastaki Yezid'in saçlarini taramaktaydi. Babasi Muaviye de gözde karisi Fahite binti Kürza ile balkonda oturmakta olup onlari seyretmekteydi. Ümmü Meysun, saç tarama isini bitirdikten sonra Yezid'e bakti. Onu çok sevip begendi ve alnindan öptü. Bu manzarayı gören Muaviye, o esnada söyle dedi:

"Öldüğü zaman ondan sonra Müzeyne iflah olmaz. Ey Müzeyne, buna nazardan korunmasi için muska bagla."

Yezid, yürümeye basladi. Fahite de onu gözüyle takip ediyordu. Yezid'e: Allah senin annenin bacaklarinin siyahligina lanet etsin, dedi.

Muaviye de ona su karsiligi verdi:

- Vallahi Yezid, senin oglun Abdullah'tan daha iyi, daha hayirlidir (Abdullah, Muaviye'nin Fahite'den dogan oglunun adi olup, ahmak bir çocuktü).
- Hayir vallahi, sen Yezid'i oglum Abdullah'a tercih ediyorsun.
- Ben bunu sana açıklayacağım ve suradan kalkmadan sen bunun gerçek oldugunu anlayacaksın.

Bundan sonra oğlu Abdullah'i çağirdi ve ona söyle dedi:

- Mecliste bulundugun su anda benden ne istersen sana verecegim, dile benden ne dilersen.

- Bana maharetli bir köpek ve bir de esek almani istiyorum.

- Oglum zaten sen esegin tekisin. Sana ne diye esek satin alayim? Haydi kalk ve buradan git! Bundan sonra Muaviye, Abdullah'in annesi Fatihe'ye :

- Nasil, gördün mü? dedi. Sonra da Yezid'i çağirdi ve ona söyle dedi:

- Su anda benden ne dilersen sana verecegim. Dile benden ne dilersen. Yezid, babasinin huzurunda temenna etti, sonra dogrulup söyle dedi:

- Mü'minlerin emiri babami bu yasa kadar yasatan ve onu bu makamda bana gösteren Allah'a hamd olsun. Senden dilegim, beni kendine veliahd etmendir. Ayrica bu yaz beni Müslümanlarla gazaya göndermen ve gaza dönüşünde hacca gitmeme izin vermen, Müslümanlara beni hac emiri olarak tayin etmen, Samlilarin maaslarina onar dinar zam yapman ve bunu da benim tavassutumla gerçekleştirmen, Beni Cümah ogullari, Beni Sehm ogullari ve Beni Adiy ogullarinin yetimlerine maas baglam andir.

- Beni Adiy kabilesinin yetimlerinden sana ne?

- Hayir, onlar benimle ittifak kurdular. Benimle antlasma yaptilar ve evime geldiler.

- Öyleyse bütün isteklerini kabul ettim. Dileklerini yerine getirdim.

Böyle dedikten sonra Yezid'in yüzünü öptü, sonra da karisi Fahite binti Kurza'ya söyle sordu:

- Nasil, gördün mü?

- Ey mü'minlerin emiri, beni de Yezid'e vasiyet et, bana sahip olmasini söyle. Sen onu benden daha iyi taniyorsun.

Muaviye, karisi Fahite'nin istegi üzerine ölümünden sonra kendisine iyi davranmasi ve sahiplik etmesi için Yezid'e vasiyette bulundu.

Baska bir rivayette anlatildigina göre Yezid, babasinin kendisine: "Dile benden ne dilersen" demesi esnasinda babasina söyle demistir:

- Beni atesten azad et ki, Allah da seni atesten azad etsin.

- Bu nasil olacak?

- Ben okuduguma göre anladim ki, tslâm ümmetinin yöneticiligini yapan ve bu görevi üç gün sürdüren bir halifeyi Cenâb-i Allah, Cehennem atesine haram kilar, onu ateste yakmaz. Bunun için senden sonra halife olmam sartiyla beni veliahd yap. Muaviye, Yezid'in bu istegini yerine getirdi.

Utbî dedi ki: Muaviye, oğlu Yezid'in bir kölesini dövmeğe oldugunu görünce

ona söyle dedi: "Sunu bil ki Cenâb-i Allah, s'enin buna güç yetirmenden daha çok sana güç yetirir. Yazıklar olsun sana. Savunmasız bir kimseyi mi dövüyorsun? Allah'a yemin ederim ki, güçlü olduğum halde düşmanlarıma saldırıp da intikam almadım. Affedenin en güzeli, gücü yettiği halde düşmanını affedendir."

Ben derim ki: Sahih hadiste sabit olduğuna göre Rasûlullah (s.a.v.), Ebu Mesudun kendi kölesini dövmekte olduğunu görünce ona söyle demistir: "Ey Ebu Mesud! Sunu bil ki, senin buna güç yetirmenden daha çok Allah sana güç yetirir."

Utbî dedi ki: Ziyad, çok mal ve mücevherle dolu bir sepeti Muaviye'ye getirmisti. Muaviye, buna sevinmisti ve Ziyad kalkıp minbere çıkarak Irak diyarında sükuneti temin edip otoriteyi Muaviye adına saglama aldigidan dolayı övündü. Yezid de kalkıp söyle dedi:

"Ey Ziyad! Eger böyle yaparsan biz de seni Sakiflilerin valiligidan alıp Kureyslilerin valiligine naklederiz. Kaleminden alıp minbere tasiriz. Ziyad b. Ubeyd olan adim da Harb b. Ümeyye olarak degistiririz." Muaviye de ona: "Otur, anam babam sana feda olsun." dedi.

Ata b. Saib söyle demistir: "Muaviye, oglu Yezid'e öfkelenmis, onu kovmustu. Ahnef b. Kays da Muaviye'ye su uyarida bulunmustu:

- Ey mü'minlerin emiri, bizim evladimiz; kalplerimizin meyvesi, sirtimizin diregidir. Biz de onlar için gölge veren bir sema ve boynunu büken bir yeriz. Eger öfkelenirlerse onları hosnut et. İstedilerse onlara ver. Onlara ağır yük olma ki, senin hayatından bakıp da ölümünü istemesinler.

Muaviye, Ahnefe söyle dedi:

- Ey Ebu Bahr, Allah senin hayrini versin. Ey köle, Yezid'e git ve ona benden selam söyleyip söyle de: "Mü'minlerin emiri sana 100.000 dirhem ve yüz elbise verilmesini emretmistir."

Köle gitti, bu mesajı Yezid'e ulastirdi. Yezid de söyle dedi:

- Hayir, ben bu paraları ve bu elbiseleri teslim alıp muhtaçlara paylastiracagim.

Aldigi 100.000 dirhemden 50.000'ni ve 100 elbisenin de ellisini Ah-nef'e gönderdi."

Taberani, Ibn Aise'nin babasının söyle dedigini rivayet etmistir: "Yezid, gençliginde içki içer ve yaramaz işler yapardi. Muaviye, bunu hissedince ona yumusakça öğüt vermek istedi ve söyle dedi:

- Oglum, işi harama götürmeksizin isteklerini yerine getiremez misin? Halbuki buna gücün yeter. Aksi takdirde mürüvvetin ve gücün kaybolur. Düşmanların sana yürek sogutur, dostların da üzülürler. Ey oğulcuğum,

sana bazi beyitler okuyacagim. Sen bunlara göre kendine bir çeki düzen ver ve bu beyitleri aklinda tut.

"Gündüz kendini yüksek hasletleri aramaya ver.

Yakininda bulunan dosttan birazcik uzak durmaya sabret,

Gece olup da karanlik bastirinca,

Seni gözetleyenin gözleri yumuluyup sürmelenince,

Geceleyin istedigini yap, arzularini tatmin et.

Çünkü gece, akilli kimse için gündüzdür.

Nice fasik kimse var ki, sen onu ibadet ehli sanarsin*

Ama o, geceleyin acayip isler çevirir.

Gece, perdesini onun üzerine örter,

Güven içinde ve bol bir yasantida olur.

Ahniakin lezzeti, açıktadır,

Ona kasti olan her düşman ona dogru kosar."

Ben derim ki: Bu, tipki hadiste de anlatildigi gibidir. Söyle ki: "Su pisliliklerden birini yapmakla mübtela olan kimse, Aziz ve Celil olan Allah'in Örtüsüyle örtünsün." Yani günahi açiga vurmasin. Alenen günah islemesin.

Medainf den rivayet olunduguna göre Abdullah b. Abbas, Muaviye'nin yanma gelmis, Muaviye de oğlu Yezid'e, gelip Ibn Abbas'a, Hz. Ali'nin oğlu Hasan'm ölümü sebebiyle taziyetlerini sunmasini emretmisti. Yezid, Ibn Abbas'm yanma geldiginde ona hos geldin, dedi ve ikramda bulunup yanma oturdu. Ibn Abbas, onun biraz daha yukarida oturmasini isteyince Yezid kabul etmedi ve söyle dedi: "Ben, taziyetlerini sunan bir adamim. Tebrik sunan biri degilim. Onun için taziyetlerini sunan bir adama yarasir bir yerde oturmam gerekir." Böyle dedikten sonra Hz. Hasan'dan söz açti ve söyle dedi: "Allah, Muhammed'in babasi Hasan'a rahmet etsin. Ona rahmetini bol bol versin. Allah, senin ecrini ve sevabini-çogaltsm, taziyeni de güzellestirsin, musibetinin yerine senin için daha hayirli bir mükafat ve daha iyi bir akibet versin" Yezid, Ibn Abbas'm yanindan kalkip gidecegi zaman Ibn Abbas, ona: "Harb ogullari gittikleri zaman insanların âlimleri de gitmis olurlar." dedi. Sonra da su siiri okudu:

"Insanlarin gizliliklerini görmezden gelir bunlar, onların gizliliklerinden söz etmezler.

Akil mirasinin ilk asli bunlardir."

Yezid, hicretin kirkdokuzuncu senesinde ilk olarak Istanbul'a gazaya giden kisi oldu. Yakub b. Süfyan böyle demistir. Halife b. Hayyat ise, hicretin

ellinci senesinde Istanbul'a gazaya gittigini söylemistir. Bundan sonra Yezid, gaza dönüşünde insanlara hac ettirdi. Sahih hadiste sabit olduguna göre Rasûlullah (s.a.v.) söyle buyurmudur:

"Kayser'in sehrine gazaya giden ilk ordunun askerleri bagislanmis-tir." Bu, Rasûlullah (s.a.v.)'m, Ümmü Haram'in yaninda uyumakta iken rüyasinda gördüğü ikinci gaza ordusudur. Ümmü Haram, bu rüyasini anlatan Rasûlullah'a: "Allah'a dua et de beni de bu ordunun gazileri arasina katsin." demis, Rasûlullah da: "Sen ilk ordunun gazileri arasm-dasm." demisti. Yani Muaviye'nin Kibris'a gazaya giderken götürdüğü gaziler arasinda oldugunu söylemistir. Muaviye, Hz. Osman'in hilafeti zamaninda hicretin yirmiyedinci senesinde Kibris'i fethetmistir. Kibris gazilerinin beraberinde Ümmü Haram da vardi ve Kibris'ta vefat etti. Bizans'a giden ikinci ordunun komutam da Muaviye'nin oğlu Yezid oldu. Ümmü Harani, bu ikinci ordunun gazileri arasina katilamadi. O zamana kadar yasayamadi. Bu da peygamberlik delillerinin en büyükle-rindendir.

Hafiz Ibn Asakir, Abdullah'tan rivayet etti ki, Rasûlullah (s.a.v.) söyle buyurmudur:

"Insanlarin en hayirlisi benim çağimdakilerdir, sonra onlari takip edenler, sonra onlari takip edenlerdir." Zûrare b. Evfa dedi ki; "Rasûl-ullah'm bu hadisinde geçen çağ kelimesi, 120 senedir. Rasûlullah (s.a.v.), bir çağin basinda risaletle görevlendirildi. O çağin sonu da, Muaviye oğlu Yezid'in vefati ile noktalandi."

Ebu Bekir b. Ayyas dedi ki: "Muaviye oğlu Yezid, hicretin ellibirinici senesinde, elliikinci senesinde ve elliüçüncü senesinde insanlara hac ettirdi."

Ibn Ebi Dünya, Ebu Bükeyr b. Esecc'in söyle dedigini rivayet etmistir:

"Muaviye, oğlu Yezid'e söyle bir soru sordu:

- Eger yönetimin basina geçersen nasil bir uygulama yaparsin?
- Allah, beni senden faydalandirsin ey mü'minlerin emiri.
- Hayir, sen bana nasil bir uygulamada bulunacagim söyle.
- Ey babacigim, Allah'a yemin ederim ki, ben yönetimin basina geçersen insanlara Hattab oğlu Ömer gibi muamelede bulunurum-
- Fesübhanallah! Oglum, vallahi ben Osman b. AfFan gibi insanlara muamelede bulunmak istedim, bunu bile basaramadim. Sen nasil da Ömer gibi muamelede bulunacaksin?"

Vakidî, Mervan b. Ebi Said b. Mualla'nın söyle dedigim rivayet etmistir: Muaviye, vefat edecegi zaman oğlu Yezid'e su vasiyeti yapti:

"Ey Yezid! Allah'tan kork, ona karsi gelmekten sakın. Ben bu yönetim isini senin için düzene soktum ve yapabildigim kadariyla düzenli bir idare kurdum. Eger bu hayirli olursa ben bununla çok mutlu olurum aksi takdirde çok mutsuz olurum. İnsanlara merhametle muamele et. Aleyhimde söylenen ve seni rahatsız eden bir sözü insanların söylediklerini duyarsan bunu duymazdan gel; aldirma ki, yasantin rahat olsun. Halkın da sana iyi davransın. Sakin kimseyle münakasaya girisme. Öfkelenme. Aksi takdirde hem kendini, hem halkını mahvedersin. Serefli ve seçkin kimselere hakarete bulunma, onlara karsi kibirli davranmaktan sakın. Onlara - sende gevseklik ve zaaf görmeyecekleri kadar-yumusak davran. Onları, halılarının üzerinde oturt, yakınma getir, meclisinde onlarla beraber otur. Onlar, bu durumda senin hakkını bilecekler, kıymetini takdir edeceklerdir. Onlara hakaret etme, onları küçümseme, aksi takdirde onlar da seni küçümserler, hakkını tanımazlar ve aleyhinde konusup sana zarar verirler. Bir işi yapmaya karar verdigin zaman yasli, tecrübeli, hayirli, iyi ve büyük kimseleri, takvahları çağır. Onlarla istisare yap. Fikirlerine muhalefet etme, istibdattan sakın, sirf kendi görüşüne göre hareket etme. Çünkü doğru görüş, sadece bir kimsenin kalbinde değildir. Seni uygun gördüğün bir işe sevk ettiği zaman, sana fikir veren kimselerin fikirlerine uy. Vereceğin kararları kadınlarından ve hizmetçilerinden sakla. Karar verdin mi paçaları siva. Askerlerini gözet, kontrol altında tut, kendi nefsinı İslah et ki, insanlar da sana karsi iyi davransınlar. Senin hakkında aleyhte konusmalarına fırsat verme. Çünkü insanlar, serre çabucak yönelirler. Namazları cemaatla kıl. Cemaatta hazır bulun. Eger bu tavsiyelerimi yerine getirir-sen, insanlar senin hakkını bilir ve kadrini takdir ederler. Böylece memleketin büyür. Sen de insanların nazarında büyürsün. Medinelilenn ve Mekkelilerin sereflerini tanı. Çünkü onlar, senin aslin ve asiretindirler. Samlilerin da sereflerini muhafaza et. Çünkü onlar, sana itaat eden kimselerdir. Diğer şehirlerin ahalisine mektuplar yaz ve mektuplarında onlara iyi davranacagina dair söz ver. Bu, onların emellerini uzatır ve sana umutla bakarlar. Köylerden ve mahallelerden sana heyetler gelirse onlara ihsanda bulun ve ikram et, çünkü onlar arkada bıraktıkları cemaatlarının temsilcileridirler. İftiracıların ve hilekârların sözlerine kulak asma. Dogrusu ben, öylelerini kötü vezirler olarak görmekteyim." Baska bir rivayette anlatildigina göre Muaviye, oğlu Yezid'e su vasiyeti yapmıstır:

- Medineli bir dostum vardır. Ona ikramda bulun.
- O kimdir?
- Abdullah b. Cafer'dir.

Muaviye'nin vefatından sonra Abdullah b. Cafer, yanına geldiginde

Yezid ona, babasının verdiğinden kat kat fazla armağan verdi. Babası

Muaviye, ona 600.000 dirhem armagan verirdi, ama Yezid ona 1.000.000 dirhem verdi. Bu durumu gören Abdullah: "Anam babam sana feda olsun." deyince Yezid, ona 1.000.000 daha verdi. Bunun üzerine Abdullah b. Cafer: "'Vallahi senden sonra artık hiç kimseye, anam babam sana feda olsun, demeyeceğim." dedi. Abdullah b. Cafer, 2.000.000 dirhemi alıp Yezid'in yanından çıktığında kapi önünde çökmüş Horasan develerini gördü. Bu develer, Yezid'e Horasandan hediye olarak getirilmişlerdi. Abdullah b. Cafer tekrar Yezid'in yanına döndü ve ondan -binip hac ve umreye gitmek için- üç deve istedi. O esnada Yezid'in yanına bir heyet gelmişti. Yezid, mabeyincisine: "Kapıda duran Horasan develeri nereden geldi?" diye sordu. Yezid'in o develerden haberi yoktu. Mabeyinci de şöyle cevap verdi: "Ey mü'minlerin emin! Bu 400 Horasan devesi bize Horasan'dan hediye getirildi. Bunlar çeşitli güzel mallarla yüklüdürler." Yezid, mabeyincisine: "Onları yükleriyle birlikte Abdullah'a ver." diye emir verdi. Bu hadise üzerine Abdullah b. Cafer şöyle diyordu: "Yezid hakkında güzel kanaat beslediğimden, insanlar artık beni kinayacaklar mı?"

Yezid'de cömertlik, yumusak huyluluk, fasih konuşma, siir, secaa ve yönetimde güzel görüs gibi övgüye layik özellikler vardı. İyi geçimli ve yakisikli bir kimseydi. Ayrıca sehvetlere yönelik olup bazı vakit namazlarını kilmaz, hatta çok vakitlerde namazı askiya alirdi.

Imam Ahmed b. Hanbel, Ebu Said el-Hudri'den rivayet etti ki; Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurmıştır:

"Altıncı seneden sonra öyle (yaramaz) bir nesil gelecektir ki, onlar namazı zayıf edecekler ve sehvetlerin pesine düşecekler ama bu azgınlıklarının karsılığı olacaklardır. Sonra (yaramaz) başka bir nesil gelecek, bunlar Kur'ân okuyacaklar ama Kur'ân onların kürek kemiklerini asmayacaktır. Kur'an'ı, mü'min, münafık ve facir üç (grup) insan okuyacaktır."

Velid'e: "Bu üç grup insan kimlerdir?" diye sordum, o bana şöyle cevap verdi: "Münafık, Kur'an'ı inkar eder; facir, Kur'ân vasıtasıyla rizik yer: mü'min de Kur'ân'a iman eder."

Hafız Ebu Ya'lâ, Ebu Hüreyre'den rivayet etti ki, Rasûlullah (s.a.v.) Söyle buyurmıştır:

"Yetmişinci sene ile çocukların emirlik yapmasından Allah'a siginin."^

Zübeyr b. Bekkar, Abdurrahman b. Said b. Zeyd b. Amr b. Nüfeyl'in Yezid hakkında şöyle dediğini rivayet etmiştir:

"Sen bizden değilsin, dayın da bizden değildir, Ey namazları sehvetler ugruna bırakan kişi-"

Bazıları bu siirin, Musa b. Yasar'a ait olduğunu iddia etmişlerdir Musa b.

Yesar, sehvetlerin Musa'si diye taninirdi. Rivayete göre Abdullah b. Zübeyr, cariyelerinden birinin bu beyti okudugunu isitmis, onu dövme ve ona söyle de demistir:

"Sen bizdensin, dayin bizden degildir.

Ey sehvetler ugruna namazi terk eden kisi!"

Hafiz Ebu Ya'lâ, Ebu Ubeyde'den rivayet etti ki, Rasûlullah (s.a.v.) söyle buyurmustur: "Ümeyye ogullarından olup kendisine Yezid denen bir adam, aralarında çatlaklik meydana getirinceye dek ümmetimin yönetimini adaletle sürecektir."

Ebu Ya'lâ, Ebu'l-AHy'e'nin söyle dedigini rivayet etmistir:

"Biz, Sam'da Ebu Zerr'le beraber bulunuyorduk. Ebu Zerr dedi ki: Ben, Rasûlullah (s.a.v.)'m söyle buyurdugunu isittim: "Sünnetimi ilk degistirecek olan, Ümeyye ogullarından bir adamdır."

Ibn Huzeyme de, Ebu Zerr'den buna benzer bir rivayette bulunmustur, ancak bu rivayette söyle bir kisa vardır: Ebu Zerr, Yezid b. Ebi Süf-yan komutasındaki bir askeri birlikte gazaya gitmekteydi. Yezid b. Ebi Süfyan, bir adamdan cariyesini gasp etti. O adam da Yezid'e karsi Ebu Zerr'den yardım istedi ki cariyesini geri alsin. Ebu Zerr, adamin cariyesini geri vermesini Yezid'ten istedi. Yezid geri vermek istemeyince Ebu Zerr ona yukarıdaki hadisi hatırlatti. Yezid de cariyeyi geri verdi ve Ebu Zerr'e söyle sordu:

- Allah askına söyle. Rasûlullah'in kasedettiği o adanı ben miyim?

- Hayir."

Buhari de bu hadisi Abdülvahabdan rivayet etmis ve sonra söyle demistir: "bu hadis illetlidir. Biz, Ebu Zer'in Hz. Ömer zamanında Sam'a geldigini bilmiyoruz. Yezid b. Ebi Süfyan da Hz. Ömer zamanında vefat etmis, Hz. Ömer, onun yerine kardesi Muaviye'yi komutanliga nasb etmistir."

Abbas ed-Durî dedi ki: "Ben İbn Main'e söyle bir soru sordum:

- Ebu'l-Aliye, Ebu Zerr'den hadis dinlemiş midir?

- Hayir, o ancak Ebu Müslimden rivayet etmistir.

- Ebu Müslim kimdir?

- Bilemiyorum."

Ibn Asakir, Muaviye oğlu Yezid'i kötüleyici sözleri ihtiva eden hadisler nakletmistir ki, bunların hepsi mevzudur, hiçbirisi sahih degildir. En saglami - senetleri zayıf olmak ve bazisi munkati olmakla birlikte-bizim yukarıda rivayet ettiğimiz hadistir. Doğrusunu Allah bilir. Haris b. Miskin, Hz. Ömer'in söyle dedigini rivayet etmistir: "Ka'be'nin Rabbine yemin olsun ki,

Arapların ne zaman helak olacaklarını biliyorum. Cahiliye devrine yetişmemiş ve İslâmiyet'te de kâdemi olmayan bir kimse onların başına geçtiği zaman Araplar mahvolacaktır."

Ben derim ki: Muaviye oğlu Yezid'in en çok eleştirilmesine sebep olan şey, içki içmesi ve bazı edepsizlikleri, fuhşiyatı irtikab etmesidir. Hz. Hüseyin'in öldürülmesine gelince o, dedesi Ebu Süfyan'ın da Uhud gününde dediği gibi: "Bunu ben emretmedim, ama bundan ötürü de üzülmedim." demistir. Önceki kısımlarda da anlattığımız gibi Hz. Hüseyin'in öldürülmesi ile ilgili olarak Yezid şöyle demistir: "Eğer ben olsaydım, Mercane'nin oğlu Ubeydullah b. Ziyad gibi yapmazdım (yani Hüseyin'i öldürmezdim)."

Hz. Hüseyin'in kesik başını kendisine getirdikleri zaman Yezid: "Bunu yapmadan da bana itaat edebilirdiniz." demiş ve onlara herhangi bir armağan vermemistir. Ayrıca Hz. Hüseyin'in ailesine ikramda bulunmuş ve kaybettikleri malları kat kat fazlasıyla onlara geri vermiştir. Onları mahfe içine koyup develere bindirerek büyük bir koruma altında ve alayisile Medine'ye göndermiştir. Hz. Hüseyin'in aile efradını konagında misafir ederken üç gün süreyle kendi ailesi, Hz. Hüseyin'in matemini tutmuştur. Baska zayıf bir rivayette anlatıldığına göre Hz. Hüseyin'in ölüm haberini ilk duyduğu zaman sevinmiş, sonra buna pişman olmuştur.

Ebu Ubeyde Mamer b. Müsenna, Yunus b. Habib el-Curmî'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir:

"İbn Ziyad, Hz. Hüseyin ile beraberindeki adamları öldürdüğü zaman başlarını Yezid'e gönderdi. Yezid, ilk anda buna sevinip memnun oldu ve bu sayede İbn Ziyad'ın da Yezid katında mertebesi yükseldi. Çok geçmeden Yezid, bu yapılanlara pişman oldu.

Yezid der ki: Ne olurdu, eğer eziyetlere katlansam ve tahammül etseydim de Hüseyin'i kendi konagıma yerleştirsem ve onu dilediği gibi hükümdar kilsaydım! Sırf Rasûlullah (s.a.v.)'in hakkına riayet etmek, onun akrabalığını gözetmek ve hatirasına saygı göstermek için otoritemin gevsemesi ve iktidarımın zayıflaması pahasına da olsa bunu yapmak isterdim. Allah, Mercane'nin oğlu İbn Ziyad'a lanet etsin. Hüseyin'i o zorladı ve sıkıstırdı. Hüseyin, ondan kendisini salıvermesini veya yanma gelmesine müsaade etmesini veya İslâm ülkesinin serhat şehirlerinden birine gidip vefatına kadar orada kalmasına izin vermesini istemiş, ancak o bu teklifleri kabul etmemiş, aksine onu öldürmüştü. Onu öldürmekle beni Müslümanlar nazarında sevimsiz kıldı- Müslümanları bana karşı öfkeliendirdi ve Müslümanların gönüllerine^ bana karşı düşmanlık duygusunu yerleştirdi. İyi kötü herkes, Hüseyin'in tarafımdan öldürülmesini büyük bir vebal sayarak bana öfke duymuştur. Ben İbn Mercane'nin oğluna ne yapayım ki? Allah, onu kahretsin ve ona gazab etsin."

Medineliler, Yezid'in emri disina çikip ona asi olduklari ve onu hilafetten hal ettikleri zaman baslarına Ibn Mutî ile Ibn Haznele'yi geçirmislerdi. Ona karsi çok- düşman olduklari halde Yezid'in sadece içki içtigini ve bazi kötölükleri irtikab ettigini söylemişler, ancak bazi Rafiziler gibi onu zindiklikle suçlamamislardı. Yezid, dinsiz ve zindik degildi, aksine fasik ve günahkardı. Fasikin ve günahkarin -fitneye sebep verecegi ve anarsiye yol açacağı endiseyle- hal edilmesi caiz olmaz. Nitekim Har-re vak'asmda fitne meydana gelmiş ve anarsiye prim verilmisti.

Yezid, Medinenlerin üzerine kendisine itaatlarım sağlayacak bir adami gönderdi. Onlara üç gün süre tamdi, süre doldugu halde itaat etme dikleiinden onlarla savasti. Harrelilerle savasmak yeterli idi. Ancak Yezid, Medine'nin saygınlığım üç gün süreyle hiçe sayıp Medine'de savas yaptırmakla haddi asti. Önceki kısımlarda da anlattığımız gibi bu sebeple büyük bir ser meydana geldi. Abdullah b. Ömer ve peygamber ailesinden bir topluluk ahdi bozmadı ve Yezid'e bey'atlarından sonra da baska kimseye bey'at etmediler. Nitekim imam Ahmed b. Hanbel, Na~ fi'nin söyle dedigini rivayet etmistir:

"İnsanlar, Yezid'i hilafetten hal ettikleri zaman Ibn Ömer, ogullarını ve aile efradını topladı. Tesehhüd getirdikten sonra söyle dedi:

- İmdi biz su adama (Yezid'e), Allah ve Rasûlünün yolunda gitmesi sartiyla bey'at ettik. Dogrusu ben, Rasûlullah (s.a.v.)'m söyle buyurdugunu isittim: "Hiyanet yapan kimse için kıyamet gününde bir bayrak dikilir ve; "Su, falanın hiyanetidir." denilir. Allah'a ortak kosma disinda hiyanetin en büyüğü, kisinin Allah'la Rasûlünün yolunda gitmek sartiyla birisine bey'at etmesinden sonra bu bey'atını bozmasıdır." Sizden herhangi biri, Yezid'i hilafetten hal etmesin ve hiçbiriniz bu hususta asiri gitmesin. Aksi takdirde benimle böyle yapan biri arasına kiliç girer.

Medineliler, Yezid'in yanından döndükten sonra Abdullah b. Mutî ile arkadaşları, Muhammed b. Hanefiye'nin yanına giderek onu Yezid'i hal etmeye tesvik ettiler. Ancak o, gelenlerin bu istegini kabul etmedi, İbn Mutî, ona: 'Yezid, içki içiyor, namazi kilmiyor, kitabın hükmü disina çikiyor.' deyince Muhammed b. Hanefiye, onlara söyle cevap verdi:

- Bu anlattıklarınızı Yezid'de görmedim. Oysa ben onun yanında bir süre kaldım. Onun namaza devam ettigini, hayır ve iyiligi arastirdigini, fikhi sordugunu, sünnete bagli oldugunu gördüm.

- O, böyle yapmissa, sana karsi riyakarlık için yapmistir.

- O, benden korkacak veya benden birsey umacak durumda degildir ki bana karsi husulu oldugunu gösterebilir. Onun içki içtigini nereden biliyorsunuz, gördünüz mü? Eger görmüşseniz demek ki, sizde onun or-

taklarisiniz. Görmemi sseniz o zaman bilmediginiz hususta sahitlik yapmaniz size helal olmaz.

- Her ne kadar görmemissek de onun böyle yaptigi gerçektir.

- Cenâb-i Allah, sahitlerin sizin gibi görmeden konusmalarina izin

vermez. "Ancak hakki bilip ona sahitlik edenler bunun disindadir." (ez-Zuhruf, 86.) Ben sizin isinizde yokum.

^~ Belki de sen, senden baskasim basimiza emir yapmamizdan hoslanmiyorsun. Öyleyse seni basimiza emir yapalim.

__Beni kendisine karsi kiskirttiginiz adamlar savasmayi, ne amiriniz ne de memurunuz olarak helal saymiorum.

- Ama babanla omuz omuza vererek bunlara karsi savasmistin.

- Babam gibi birini bana getirin. O zaman babamin idealleri ugruna bunlarla savasayim.

- Ogullarin Ebu'l-Kasim ve Kasim'a, gelip bizimle bunlara karsi savasmalari için emir ver.

- Eger ogullanma bu emri verirsem ben de savasirim.

- O zaman bizimle beraber bulun ki, insanlari bunlara karsi savasmaya tesvik edersin.

- Fesühhanallah! Kendim yapmayacagim ve uygun görmeyecegim bir isi yapmalari için insanlara emir mi verecegim? Eger böyle yapacak olursam, Allah için Allah'in kullarina nasihat vermis olmam.

- Seni buna zorlasakda mi yapmazsin?

- O zaman insanlara Allah'a karsi takvali olmalarim emrederim. Yaraticiyi gazablandirmak pahasina yaratilani memnun etmemelerini söylerim.

Böyle dedikten sonra Muhammed b. Hanefîye çikip Mekke'ye gitti.

Ebu'l-Kasim el-Begavî, Zeyd'in babasi Eslem'in söyle dedigini rivayet etmistir:

"İbn ömer, Ali b. Mutî ile beraber yanima geldi. Yanima geldiginde ben: "Ebu Abdurrahman merhaba" dedim ve yanimdakilere de, "İbn Ömer için yastik koyun." dedim. Bunun üzerine bana dedi ki: Rasûlullah (s.a.v.) 'dan duyugum bir hadisi sana nakletmek için buraya geldim. Rasûlullah (s.a.v.)'m söyle buyurdugunu isittim:

"Bir kimse elini itaattan çekerse, kiyamet gününde hüccetsiz olarak gelir. Bir kimse cemaattan ayrilmis olarak ölürse o, cahiliye ölümü üzere ölür."

Ebu Cafer el-Bakir dedi ki: "Ebu Talib ailesinden ve Abdülmuttahb ogullarindan hiç kimse Harre savasinda bulunmadi. Müslim b. Ukbe,

Medine'ye geldiği zaman bunlara ikramda bulundu. Meclisine yakın kildi ve kendilerine eman yazisi verdi."

Medainî'nin rivayetine göre Müslim b. Ukbe, Ravh b. Zenbaiyi, Harre savasını kazandıkları müjdesini Yezid'e ulaştırmak üzere^ama gönderdi. Müjdeci, olup bitenleri Yezid'e haber verirken Yezid. Vay benim kavmimin haline!" diye feryat etti. Sonra Dahhak b. Kays Fihri'yi çağırarak ona söyle dedi:

- Medine halkının basına gelenleri gördün mü? Onları bu savaşa girmeye zorlayan şey neydi? Dahhak da:

- Yiyecek ve para yokluğu, diye cevap verdi. Bunun üzerine Yezid Medinelilere yiyecek yüklenip gönderilmesini emretti ve onlara bol bol bagista bulundu . Bu da bazı Rafizilerin: "Güya Yezid, Medinelilerin basına gelenlere sevinmiş ve öldürülmeleri sebebiyle de memnun olmuştur." gibi ortaya attıkları yalan iddiaların tam tersini göstermektedir,

Ebu Bekir Muhammed b. Halef b. Merzuban b. Bessam, Asmaî'nin söyle dedigini rivayet etmiştir: Harun Resid'in, Muaviye oğlu Yezid hakkında su siiri okudugunu isittim:

"O, temenni ettiği zaman Amir b. Lüey ile Abdumenaş arasında idi. Onun iyi kimseler arasında dedeleri vardır. Sonra o, ahlakî üstünlüklere erdi. Peygamberin amcası kızı, elbetteki yeryüzünde, Toprak üzerinde ayak kabi ile ve yalın ayak dolayanların en kıymetli sidir.

Onu değişik ve kaba bir surette asla göremezsin. O, sedef içindeki inci gibidir"

Zübeyr b. Bekkar dedi ki: Amcam Mus'ab, Muaviye b. Ebi Süfyan'ın oğlu Yezid hakkında bana söyle bir siir okudu:

"Su keder döndü ve bizi çevreledi. Sonra uyku vakti geldi, ama uyuyamaz olduk. Yıldızlara bakıp onları gözetliyordum, Birde baktım ki bir yıldız dogdu.

Dönüp dolastı, sonra ben onun yere (Gurr mintikasına) düştüğünü gördüm.

Karinca, topladığı erzaki yedigi zaman,

O yıldız Matarun da (Sam da) dolasiyordu.

Pesine düşen bir halkın arasına indi,

Deskere kasabasında çadırlar içindeydi.

Onun da çevresinde olgunlaşmış zeytinler vardı.

Benimle konuşan biri vardı. O zaman sen onun yüzünü,

Karanlık gecede dogan dolunaya benzetmistin.

O zaman benim nefesim daralmis, soluk alamiyordum.
O beni dolunaya benzetiyordu. Bu, benim kadrimi azaltir.
Ama ben, ilik savasan kisi degilim.

Görmez misin ki sen, dolunay, kemale erdiginde bana benzer,
Sonra gerdandaki gerdanligin haline dönüp incelir.

Simami dolunaya benzetirsen, kaslarimi sehere, gözlerimi de ,
Geceye benzetirsen, yine de bununla övünmem."

Zübeyr b. Bekkar, Ebu Muhammed el-Cezerî'nin söyle dedigini rivayet etmistir:

Medine'de Sülame adinda sarkici bir cariye vardi. Kadınların yüz, akıl ve endam bakımından en güzeli idi. Kur'ân okurdu. Siir söyler ve rivayet ederdi. Abdurrahman b. Hasan ile Ahves b. Muhammed gidip onunla sohbet ederlerdi. Gönlü Ahves'e takildi. Abdurrahman'dan yüz çevirdi. Abdurrahman da Sam'da bulunan Yezid b. Muaviye'ye gitti. Sü-lame'yi ona övdü, güzelliğini ve fesahatim anlatti ve: "Ey müminlerin emiri, Sülame ancak sana yarasir, senin gece eglencelerinde bulunmasi gerekir." dedi. Bunun üzerine Yezid Medine'ye haber gönderdi. Sü-la-me'yi ona satın alip gönderdiler. Sülame, Yezid'in yanında büyük bir mevki sahibi oldu. Yezid, onu haremindeki bütün kadınlara tercih edip üstün kildi. Abdurrahman da Medine'ye dönüp Ahves'e ugradı. Onun kederli olduğunu gördü. Kederine keder katmak, onu daha da üzme istedi ve söyle dedi:

"Ey aska mübtela olan kisi, yaralanmissin, Sevgiden ve asktan yanginlarla karsilas. Ask onu aciz birakti. Saga sola dönüp bakmadi. Sadece sabaha dek içki kasesiyle ilgilendi. Begendigi sey ona karsi kilitli idi.

Begenmedigi ise, onun karsisinda kapisi açık vaziyette duruyordu. Simdi o kimin yanmdaysa, onun mali olmustur. Onu koklayip sinesine çekiyor.

Ona sahip olan, Allah'in halifesidir. Bunu havaya sor, yarali kalbine de teselli ver."

Ahves, ona cevap vermedi. Sonra Sülame'ye olan aski onu yiyip bitirdi, dayanamadi; kalkip Yezid'in yanina gitti. Yezid'i methetti. Yezid de ona ikramda bulundu ve yaninda misafir etti. Ona makam verdi. Ote yandan Sülame de yanina bir hizmetçi çağırdı. Ona mal verdi ve gizlice Ahves'e gönderdi ki, onun yanma getirsin. Hizmetçi gidip bunu Yezid'e bildirdi. Yezid de ona: "Sen aradaki elçilik görevini yap." dedi. Hizmetçi de gidip Ahves'e, Sülame'nin kendisini çağırdığını söyledi. Ahves'i alip Sülame'nin yanma götürdü. Yezid, kendisinin onlari gördüğünü ama onla-nn kendisini görmediği bir yerde oturdu. Sülame, Ahves'i görünce ağıladı, Ahves de onun için ağıladı. Ahves'e bir kürsü getirilmesini söyledi, getirilen kürsünün

üzerine Ahves oturdu. İkisi birbirlerine olan özlemlerini anlattılar. Sehere kadar sohbet ettiler, dertleşteler. Aralarında kötü bir şey geçmeksizin sabaha kadar yaptıkları konuşmayı Yezid dinliyordu. Ahves, odadan çıkıp gideceği zaman şöyle dedi:

- Gönlüm keder ve üzüntü içindedir. Sana olan askımdan ötürü daima sana tutkun olacağım.

- Asıklar birbirlerinden uzaklaşıp ümid kestiklerinde ayılırlar. Ben senden uzaklaşıp ümidini kestim halde yine de uyanmış değilim.

- Güvenilir kardeşimden ümidini kesip teselli eden kişi! Sana selam olsun. Ben asla teselli bulmuş değilim.

- Allah'a yemin ederim ki, ey üzüntülü sevgilim, ruhum bedenimden ayrılmadıkça seni unutmayacağım.

- Ey göz bebeğim! Allah'a yemin ederim ki sen, bir kadına koca olursan o asla ziyan etmez."

Bu karşılıklı konuşmalardan sonra Ahves, Sülame ile vedalaşıp kapıdan dışarı çıkmaya yöneldi, ancak Yezid ona seslendi ve yanına çağırdı. Sonra ikisine: "Bu gece aranızda neler geçtiğini bana doğru olarak anlatın." dedi. Onlar da aralarında geçen konuşmaları aynen ona anlattılar. Yezid de dönüp Sülame'ye şöyle sordu:

- Sen Ahves'i seviyor musun?

- Evet, vallahi ey mü'minlerin emiri, onu şöyle eski ve siddetli bir sevgiyle seviyorum ki, kaburga kemiklerin arasında yanan ateş gibi ona askım vardır ve bu askım bir an bile fasıla vermemistir.

- Siz bana çok sağlam ve güçlü bir askı anlatıyorsunuz. Öyleyse ey Ahves! Al, Sülame senin olsun. Böyle dedikten sonra Yezid onları güzelce birleştirdi. Ahves de gözü aydın olarak Sülame ile birlikte Hicaz'a döndü.

Rivayet olunduguna göre Yezid, çalgı çaldirip içki içmek, sarkı söylemek, ava gitmek, köleler edinmek, sarkıcı cariyelere sarkı okutmak, köpek bulundurmak, koçları birbirleriyle boynuzlattırmak, ayı ve maymun bulundurmak gibi zevkleriyle tanınmıştır. Her sabah mahmur olarak uykudan uyanırdı. Devamlı içki içerdi. Maymunu ipe bağlayıp atm üzerine egere oturtur ve atı kostururdu. Maymunlara altından bornozlar giydirdi, kölelere de aynı elbiseleri giydirdi. At yarışları yaptırırdı. Bir maymun öldüğü zaman çok üzüldü. Anlatıldığına göre Yezid'in ölümü şöyle olmuştur: Bir maymunu ata bindirmek istediğinde maymun sıçramış ve Yezid'i isirip öldürmüştür. Ölümünün başka şekilde olduğunu anlatanlar da vardır. Dogrusunu Allah bilir.

Abdurrahman b. Ebi Med'ur, kendisine ilim ehli adamlardan birinin şöyle

dedigini nakletmistir: Muaviye oğlu Yezid'in söylediği en son söz şu oldu: "Allahım! Sevmediğim ama reddetmediğim (Hüseyin'i öldürme) isinden dolayı beni hesaba çekme. Benimle Ubeydullah b. Ziyad arasında sen hüküm ver."

Yezid'in yüzüğünün üzerinde şu yazılıydı: "Ulu Allah'a iman ettim." Yezid, hicretin altmış dördüncü senesinin rebiyülevvel ayının on-dördünde perşembe günü öğle vakti Sam'a bağlı Havarin'de vefat etti. Babasının hicretin altmışinci senesinin receb ayının ortasında vefatından sonra tahta geçti. Kendisi, hicretin besinci senesinde doğdu, altıncı veya yirmiyedinci senede doğduğuna dair zayıf rivayetler de vardır. Bununla beraber onun ömrü ve halifelik süresi hususunda ihtilaf edilmiş ve konuyla ilgili çok kaviller ortaya atılmıştır. Bu konuda söylenen sözleri size nakl ettiğim ve üzerinde düşündüğünüz takdirde bu ihtilaflar-daki müskillik ortadan kalkacaktır. Bazıları demişler ki: Yezid vefat ettiği zaman yaşı kırkı asımtı. Doğrusunu Allah bilir. Vefatından sonra Sam'a götürüldü, cenaze namazını oğlu Muaviye b. Yezid kıldırdı ki, o zaman o, mü'minlerin emiri olmuştur. Yezid'in cenazesi Sam'da Babü's-Sagır mezarlığına defnedildi. Onun zamanında Kasyon dağları eteğinde Yezid adıyla adlandırılan ve daha önce küçük bir ırmak olan nehir genişletildi. Önceki nispetle kat kat fazla aktı.

İbn Asakir dedi ki: Bahreyn kadisi Ebu'l-Fadl Muhammed b. Muhammed b. Fadl b. Muzaffer el-Abdî bana dedi ki: "Muaviye oğlu Yezid'i* rüyada gördüm. Kendisine sordum:

- Hüseyin'i sen mi öldürdün?
- Hayır.
- Allah seni affetti mi?
- Evet, affetti ve beni Cennet'e koydu." .

Ben derim ki: Rivayet olunduguna göre Rasûlullah (s.a.v.), Muavi-ye'yi, Yezid'i sirtında tasir halde görünce: "Cennetlik bir adam, Cehennemlik birini sirtında taşıyor." demistir. Aslında bu sahih degildir. İbn Asakir'in ifadesine göre Muaviye'nin oğlu Yezid, Hz. Peygamber hayatta iken dogmus degildir. Aksine o» hicretten yirmi sene sonra dogmustur. [18]

Muaviye Oğlu Yezid'in Çocukları Ve Sayıları

Yezid'in oğullarından biri Muaviye'dir. Künyesi Ebu Leyla'dır. Sair, onun hakkında söyle demistir:

"Ben, basi görülen bir fitne görüyorum. Ebu Leyla'dan sonra hükümdarlık galip olanın eline geçecektir."

Yezid'in oğullarından biri de Halid'dir ki, künyesi Ebu Hasim'dir. Onun

kimya ilmini iyice öğrendiği söylenir. Yezid'in ogullarından bin de Ebu Süfyan'dır. Halid ile Ebu Süfyan'ın anneleri, Ümmü Hasim binti Ebi Hasini b. Utbe b. Rebia b. Abdu's-Sems'tir. Yezid'in vefatından sonra Mercan b. Hakem, bu kadınla evlendi. Sair, Ümmü Hasim hakkında şöyle demistir:

"Nimetler içinde rahatça yasa ey Halid'in annesi.

Nice çabalayan ve kosan vardır ki, yerinde oturan gibidir."

Yezid'in ogullarından biri de Abdülazizdir. Ona Asvar da denirdi. Araplar arasında en iyi ok atan kimseydi. Anasının adı, Ümmü Külsüm binti Abdullah b. Amir'dir. Abdülaziz hakkında sairin biri şöyle demistir:

"İnsanlar derler ki: Asvarlardan söz edildiğinde Kuryeslilerin hepsi hayırlı ve iyi idiler."

Yezid'in diğer çocuklarının adları şöyledir: Abdullah el-Asgar, Ebu Bekir, Utbe, Abdurrahman, Rebi, Muhammed. Bunlar Yezid'in muhtelif kadınlarından doğmuş çocuklarıdır. Yezid'in bir de Yezid, Harb, Ömer ve Osman adında çocukları vardı. Toplam olarak erkek ve kız olmak üzere onbes çocuğu vardı. Kızlarının adları şöyledir: Atike, Remle, Ümmü Abdurrahman, Ümmü Yezid ve Ümmü Muhammed. Yezid hayatta iken kızlarının hepsi ölmüştür. Doğrusunu noksanlıklardan münezze olan yüce Allah daha iyi bilir. [19]

Yezid'in Oğlu Muaviye'nin Emirliği

Künyesi Ebu Abdurrahman'dır. Ebu Yezid, Ebu Yala gibi künyeleri de vardı. Kureysli olup Ümeyye ogullarından dır. Anasının adı Ümmü Hasim binti Ebi Hasim b. Utbe b. Rebia'dır. Babasının vefatından sonra kendisine bey'at edildi. Zaten babası hayatta iken veliahd olarak kendisini tayin etmişti. Hicretin altmış dördüncü senesinin rebiülevvel ayının ondördünde bey'at alıp tahta geçti. Salih ve ibadet ehli bir adamdı. Emirlik süresi uzun sürmedi. Kırk gün tahtta kalmıştır. Yirmi gün veya iki ay veya birbuçuk ay veya üç ay yirmi gün veya dört ay süreyle tahtta kaldığı da söylenir. Bu hususta çeşitli rivayetler vardır. Doğrusunu Allah bilir.

Yezid'in oğlu Muaviye, halifeligi süresince hastaydı. İnsanlar arasına çıkamadi. Namazları Dahhak b. Kays kildiriyor, işleri de o idare ediyordu. Sonra Yezid'in oğlu Muaviye'de yirmi bir yaşında vefat etti. Vefat ederken yasinin onsekiz, ondokuz, yirmi, yirmiüç olduğuna dair çeşitli rivayetler vardır. Onsekiz sene yaşadığını veya ondokuz veya yirmi veya yirmibes sene yaşadığını söyleyen başka rivayetler de vardır. Doğrusunu Allah bilir. Vefat edince namazı kardeşi Halid kildirdi. Osman b. Anbese veya Velid b. Utbe tarafından kılınan gına dair rivayetler de vardır. Ama sahih olan rivayete göre Velid b. Utbe kildirmistir. Çünkü namazım Velid'in kildirması için vasiyette bulunmıstı. Ondan sonra yönetim Sam'da Mervan'ın eline

geçinceye kadar insanlara namazlarını Dahhak b. Kays kildiriyordu. Yezid'in oğlu Muaviye, Sam'da Babü's-Sagîr mezarlığına defnedildi. Vefat edeceği esnada kendisine vasiyet edip etmeyeceğini sorduklarında su cevabı vermisti: "Hayir. Vasiyet etmemenin aciligim ahiretime birakacagim. Tatlıligini da Ümeyye ogullarina birakacagim."

Yezid'in oğlu Muaviye - Allah rahmet etsin- çok beyaz tenli, gür ve kıvrık saçlı, iri gözlü, burnunun ucu kalkık, yuvarlak başlı, güzel yüzlü #ür sakallı, saçlarının telleri ince ve güzel bedenli bir kimse idi. Ebu Züra ed-Diniaskî dedi ki: Muaviye ile kardeşleri Abdurrahman ve Halid, insanların en salih kisileriydi. Sair Abdullah b. Hemmam el-Belevî Muaviye hakkında şöyle demistir:

"Bu iyiligi ve salihligi Yezid, babasından almisti. Muaviye de bunu Yezid'den almisti. Bu iyilik onlara atadan gelmedir.

Ey Harb ogullari! Muaviye'yi aranızda idare edin. Onu uzak hedeflere fırlatmayın."

Rivayete göre Yezid'in oğlu Muaviye, bir gün insanları namaz kılmak üzere camide toplanmaya çağirmis, insanlar toplanınca da onlara şöyle demisti:

"Ey insanlar! Idarenizin basına geçirildim, ama ben bu işi yürüte-meyecek kadar zayıfım. İsterseniz Ebu Bekir'in Ömer'e birakisi gibi ben de bu idareyi sizin aranızda güçlü olan bir adama birakayım. İsterseniz yine bu işi Hattab oğlu Ömer'in yaptığı gibi aranızdan seçeceğim altı kişilik bir sura heyetine birakayım. Bu işi layikiyla yapacak bir adam aranızda yoktur, ben işinizi size biraktım. Artık siz, uygun olan birini basiniza geçirin."

Böyle dedikten sonra minberden inip evine gitti, vefat edinceye kadar da dışarı çıkmadı. Allah, ona rahmet etsin. Baska rivayetlerde anlatıldığına göre ona zehir içirilerek veya vurularak Öldürülmüştür. Defnedildiği zaman defin esnasında Mervan hazır bulundu. Defin işi tamamlandıktan sonra Mervan, orada bulunan halka şöyle sordu:

- Kimi defnettiginizi biliyor musunuz?

- Evet, Yezid'in oğlu Muaviye'yi nefnettik.

- O Ebu Leyla'dır ki, Ersem el-Fezzarî, onun hakkında şöyle demisti: "Ben kazam kaynamakta olan bir fitne görüyorum. Ebu Leyla'dan sonra hükümdarlık, zorbalık yayıp galip olanın eline geçecektir

Anlatıldığına göre durum gerçekten de sair Ersem'in dediği gibi oldu. Söyleki: Ebu Leyla vefat edince, daha önce kimseyi vehand olarak tayin etmediğinden Hicaz'da Abdullah b. Zübeyr, Sam ve havalisinde Mervan b. Hakem ayaklandılar. Horasanlılar da Sullem b. Ziyad a bey'at ettiler. O da halife olarak basa geçti, Horasanlılar onu çok sevdiler. O da hoslarına

gidecek bir yönetim tarzi sergiledi. Sonra onu Horasan'dan çıkarıp sürdüler. Baslarında Nafi b. Ezrak bulunduğu halde Basra'daki kurrallar ve Hariciler de ayaklandılar. Daha önce kendisine bey'at ettikleri ve imam olarak kabul ettikleri Ubeydullah b. Ziyad'ı kovdular. Basra'dan sürgün ettiler. O da kalkıp Sam'a gitti. Basralılar, Ubeydullah b. Ziyad'dan sonra Abdullah b. Haris b. Nevfel'e bey'at ettiler. Bu adam Bebbe adıyla tanınmaktaydı. Anası, Hind binti Ebi Süf-yan'dır. Bebbe, Basra güvenlik kuvvetlerinin başına Himyan b. Adi es-Sedusfyi komutan olarak tayin etti. İnsanlar, hicretin altmış dördüncü senesinin cemaziyelahir ayı başlarında insanlar Bebbe'ye bey'at ettiler. Ferazdak, bu hususta şöyle demistir:

"Bir kavme bey'at ettim. Ahidlerine vefa gösterdim. Bebbe'ye de pisman olmaksizin bey'at ettim."

Bebbe, orada dört ay ikamet etti, sonra evine kapandı. Basralılar, İbn Zübeyr'e mektup yazdılar. İbn Zübeyr de Enes b. Malik'e mektup yazarak insanlara namaz kıldırmasını emretti. Enes de insanlara iki ay süreyle namaz kıldirdi. Sonra ileride anlatacağımız hadiseler meydana geldi.

Yemame'de Necde b. Amir el-Hanefî ayaklandı. Ahvaz ve Fars'da Benu Mahura ayaklandı. İleride inşaallah detaylı olarak anlatacağımız diğer hadiseler meydana geldi. [20]

Abdullah B. Zübeyr'in Emirligi

Önceki kısımlarda da anlattığımız gibi Yezid vefat edince İbn Zü-beyr'i kusatma altında tutan Sam ordusu, Mekke'den geri çekildi. İbn Zübeyr, Ka'be'ye sığınmisti. Yezid ordusunun başında bulunan Husayn b. Nümeyr es-Sekunî, ordusuyla birlikte Sam'a döndü. İbn Zübeyr'in Hicaz ve çevresinde otoritesi güçlendi. İnsanlar, Yezid'in ölümünden sonra ona bey'at ettiler. İbn Zübeyr, Medine'ye kardeşi Ubc. aullah'ı vali olarak atadı. Ümeyye ogullarını Medine'den sürgün etmesin.' emretti. O da onları sürgün edince onlar Sam'a göçtüler. Aralarında Mervan b. Hakem ile oğlu Abdülmelik de vardı. Basralılar, kendi aralarında vuku bulmuş savaşıardan ve meydana gelmiş fitnelerden sonra İbn Zübeyr'e haber göndererek Mekke'den kalkıp yadlarına gelmesini istediler. Yalnız onlar, alı aydan kısa bir süre zarfı da başlarına dört vali tayin etmişler, sonra da düzenleri bozulmuştu. İstekleri üzerine İbn Zübeyr, Enes b. Malik'e mektup yazarak Basralılara namaz kıldırmasını emretti. Anlatıldığına göre İbn Zübeyr'e ilk bey'at eden Mus'ab b. Abdurrah-man olmuştur. İnsanlar; "Bu iste çok zorluk vardır." dediler. Abdullah b. Cafer ile Abdullah b. Ali b. Ebi Talib de ona bey'at ettiler.

İbn Zübeyr, İbn Hanefi'ye ve İbn Abbas'a haber göndererek kendisine bey'at etmelerini istedi. Onlar buna yanaşmadılar. İnsanlar, üç ay kadar

imamsiz kaldiktan sonra receb ayinda îbn Zübeyr'e bey'at ettiler, îbn Zübeyr, Kûfelilere namaz kildirması için Abdurrahman b. Yezid el-Ensârî'yi, haraç islerini düzenlemesi için de Ibrahim b. Muhammed b. Talha b. Ubeydullah'i gönderdi. İki şehir de (Basra ve Küfe) ona bağlandı, bey'at ettiler. İbn Zübeyr, Misir'a da haber gönderdi. Misir halkı da ona bey'at etti. Misir'a Abdurrahman b. Cahderî vali olarak tayin etti. Cezire de ona itaat etti. Basra'ya Haris b. Abdullah b. Rebia'yi vali olarak gönderdi. Yemen'e ve Horasan'a da haber göndererek kendisine bey'at etmelerini istedi. Onlar da kendisine bey'at ettiler. Sam'a da Dahhak b. Kays'i gönderdi. Halk ona bey'at etti. Anlatıldığına göre Sam ve Sam'a bağlı Ürdün beldelerinin halkları îbn Zübeyr'e bey'at etmemislerdir. Çünkü onlar, Husayn b. Nümeyr'in Mekke'den Sam'a dönmesi esnasında Mervan b. Hakem'e bey'at etmişlerdi. Abdullah b. Zübeyr'in çevresinde Haricilerden bir grup da toplandı. Onu savunmaya başladı. Bunlar arasında Nafi b. Ezrak, Abdullah b. Abbad ve reislerinden bir topluluk vardı. Abdullah b. Zübeyr'in halifelik işi sağlamlasınca bunlar, kendi aralarında: "Siz hata ettiniz, çünkü bu adamla beraber savastınız ama Osman b. Affan hakkındaki görüşünü bilmiyordunuz." dediler. Bunlar Hz. Osman'î kusurlu bulup ayıplıyorlardı. Neticede toplanarak bir heyet oluşturdular. Gidip Abdullah b. Zübeyr'in yanına vardılar. Ona, Hz. Osman hakkında bazı sorular sordular. O da hoşlarına gitmeyecek cevaplar verdi. Hz. Osman'ın iman, tasdik, adalet, ihsan, güzel bir yaşam tarzı ve hak ortaya çıktığında hakka yönelme gibi üstün niteliklerini anlattı. O esnada Hariciler, ondan nefret edip ayrıldılar. Irak ve Horasan'a doğru gittiler. Bedenleriyle, dinleriyle, mezhepleriyle muhtelif ve yaygın metodlarıyla birlikte îbn Zübeyr'den ayrıldılar. Bunların metodları ve mezhepleri sayılamayacak kadar çoktu. Çünkü bu metod ve mezhepler, cehalete ve nefis kuvveti ile fasid itikadlara dayanmaktaydı. Bununla birlikte Hariciler, birçok beldelere ve mintikalara müstevli olarak girdiler. Nihayet -insaallah ileride de anlatacağımız gibi- bunların istilalarına son verildi. [21]

Mervan B. Hakem'e Bey'at Edilmesi

Bunun sebebi suydı: Husayn b. Nümeyr, Hicaz'dan, Ubeydullah b. Ziyad Basra'dan ve Ümeyye oğulları da Medine'den Sam'a intikal ettiklerinde Yezid'in oğlu Muaviye'nin ölümünden sonra Samlılar, Mervan b. Hakem'in etrafında toplandılar. Yezid'in oğlu Muaviye, Sam da Abdullah b. Zübeyr'e bey'at etmeye karar vermişti. Samlılar, aralarını bulması, işlerini düzene koyması ve insanların bu sayede bir imam etrafında toplanmalarını sağlaması için Dahhak b. Kays'a bey'at etmişlerdi. Dahhak da Abdullah b. Zübeyr'e bey'at etmek istiyordu. Humus'ta Nu'man b. Besir, Kinnesrin'de Züfer b. Abdullah el-Kilabî, Filistin'de Nail b. Kays da Abdullah b. Zübeyr'e

bey'at etmişlerdi. Nail b. Kays Ravh b. Zenba el-Cüzanî'yi Filistin'den kovmustu. Ubeydullah b. Ziyad ile Husayn b. Nümeyr, Mervan b. Hakem'e gitmişler, ona hilafete geçmesi halinde çok iyi bir iş yapmış olacağını ısrarla söylemişler ve nihayet onu, Abdullah b. Zübeyr'e bey'at etme fikrinden caydırmışlardı. Abdullah b. Zübeyr'in otorite ve hakimiyetinin Sam'a girmesinden onu sakındırmışlar ve ona: "Sen Kureys'in yasalisi ve liderisin. Bu işe sen daha layıksın." demişler. O da neticede Abdullah b. Zübeyr'e bey'at etme düşüncesinden vazgeçmişti. İbn Ziyad, Ümeyye oğullarından başka birinin hilafete geçmesinden korkmuştu. O esnada bunların hepsi kavimleri olan Ümeyye oğulları ve Yemen halkıyla birlikte Mervan'ın etrafında toplanmışlardı. Mervan da onların bu isteklerine muvafakat ederek: "Henüz fırsat elden kaçmış değildir." demişti.

Hasan b. Malik b. Bahdel el-Kelbî, Dahhak b. Kays'a bir mektup yazarak İbn Zübeyr'e bey'at etme düşüncesinden onu vazgeçirmeye çalışmış, ona Ümeyye oğullarının bahsettikleri nimetleri ve ona yaptıkları ihsanları, ayrıca onların fazilet ve şereflerini anlatmıştı. Hasan b. Malik, Ümeyye oğulları adına Ürdünlülerden bey'at almıştı. O, kızkardeşi oğlu Halid b. Yezid b. Muaviye adına bey'at alıyordu. Bu hususta Dahhak'a bir mektup yazmış, bu mektubunu cuma günü minberde Samlîlara okumasını istemişti. Mektubunu Nagide b. Küreyb et-Tabcî adında Beni Kelb kabilesinden bir adamla Dahhak'a göndermişti. Ulagi Nagi-da'ya da: "Eğer mektubu halka kendisi okumazsa sen oku." demiş ve mektubu Nagide'ye teslim etmişti. Nagide de yola çıkıp Dahhak'ın yanına gitmiş ve ona, bu mektubu halka okumasını söylemiş, ancak Dahhak bunu kabul etmeyince Nagide'nin kendisi kalkıp mektubu halka okumuş ve ümeradan bir topluluk onun fikrini doğrulamışlar, baskalanırsa yalanlamışlardı. Bu sebeple de halk arasında büyük fitne kopmuştu. Bir genç olan Halid b. Yezid b. Muaviye, kalkıp minbere çıkmış ve ikinci basamakta durmuş, halk sakinleşmişti. Dahhak da inip halka cuma namazını kıldırılmıştı. Nagide'yi doğrulayanların zindana atılmalarını emredince, bazı kabileler ayaklanarak zindana atılan adamları kurtarmışlardı. Samlîlar, İbn Zübeyr'i mi yoksa Ümeyye oğullarını mı tercih edeceklerini bilemez halde olup tereddüt içindeydiler, insanların bu amaçla toplanmaları ve cuma namazından sonra Babü'l-Cirun'da beklemeleri yüzünden o güne Cirun günü denilmisti.

Medainî dedi ki: insanlar, Velid b. Utbe b. Ebi Süfyan'dan hilafete geçmesini istemişler, ancak o bu istekleri kabul etmemiştir. O günlerde de vefat etmiştir. Sonra Dahhak b. Kays, büyük caminin minberine çıkmış, halka hutbe irad etmiş, hutbesi esnasında Muaviye'nin oğlu Yezid aleyhinde konuşmuş, Beni Kelb kabilesinden bir genç ayaga kalkarak elindeki değnekle ona vurmuştu. Cemaat orada, kılıçlarını kusanmış vaziyette oturmaktaydı. Kalkıp birbirlerine saldırdılar ve mescidin içinde şiddetlice

savastılar. Kays ve çevresindekiler, İbn Zübeyr adına bey'at almak istiyor ve Dahhak b. Kays'a destek oluyorlardı. Beni Kelb kabilesi de Ümeyye ogullarından taraf olup Halid b. Yezid b. Muaviye'ye bey'at edilmesi için propaganda yapıyor, Yezid ve aile efradına asiri şekilde tarafgirlik yapıyorlardı. Dahhak b. Kays, kalkıp hükümet konagina girdi. Kapiyi kilitledi ve disariya çıktı. Sonra Ümeyye ogullarına haber gönderip, onları toplantıya çağırdı. Aralarında Mervan b. Hakem, Anir b. Said b. As, Muaviye oğlu Yezid'in ogulları Halid ile Abdullah da olmak üzere Ümeyye ogulları Dahhak'm yanına gittiler. Dahhak, olup bitenlerden Ötörü onlardan özür diledi. Kendileriyle birlikte Hasan b. Malik el-Kelbfnin yanına gitme ve aralarında Ümeyye ogullarından birini emirlige geçirme hususunda anlastılar. Topluca Hasan b. Malik'in yanına gitmek üzere yola çıktılar. Yolda Cabiye'ye vardıklarında Maan b. Sevr b. Ahnes, kavmi olan Kays kabilesi ile birlikte çıkagel-di. Maan, Dahhak'a söyle dedi: "Sen bizi Abdullah b. Zübeyr'e bey'ata davet ettin. Biz davetine icabet ettik. Şimdi de kızkardesinin oğlu Halid b. Yezid b. Muaviye'yi hilafete geçirmesini sağlamak için su bedevinin yanına gidiyorsun."

Dahhak, ona: "Peki yapılacak şey nedir sence?" diye sorunca Maan b. Sevr, su cevabı verdi:

"Bence yapılması gereken sudur: İçimizde gizlediğimiz düşünceleri açığa vuralım. İnsanları Abdullah b. Zübeyr'e itaata davet edelim. Bu davete icabet etmeyenlerle savasalım."

Bunun üzerine Dahhak, beraberindekilerle birlikte Sam'a döndü. Askerleri ve Kays ile adamları yanında kalarak Sam'da ikamete başladı. Ordu komutanlarına haber gönderdi. İbn Zübeyr'e bey'at aldı, bu durumu İbn Zübeyr'e bir mektupla bildirdi. İbn Zübeyr de bunu Mekkelile-re duyurdu. Olup bitenleri anlattı ve Dahhak'a hizmetlerinden dolayı tesekkür etti. Onu Sam valiliğine atadığını bir mektupla bildirdi. Zayıf bir rivayette anlatıldığına göre Dahhak, kendi şahsına halifelik için bey'at almıştır. Doğrusunu Allah bilir.

Medainî'nin anlattığına göre Dahhak, insanları önce basta İbn Zübeyr'e bey'at etmeye davet etmiş, sonra Ubeydullah b. Ziyad, ona kendi Şahsi için bey'at almasının daha güzel olacağını söyleyince o da İbn Ziyad'm hilesine aldanarak ve gururuna esir düşerek kendi şahsi için bey'at almıştır. İbn Ziyad, böyle yapmakla onun düzenini bozmak ve hedefini saptırmak istemistir. Dahhak da üç gün süreyle kendi şahsına bey'at etmeleri için insanlara davette bulunmuştu. İnsanlar da onun bu hareketini protesto ederek: "Daha önce bizi bir başka adama bey'ata davet etmistin, ona bey'at etmistik. Sonra her hangi bir sebep ve özür olmaksızın onu hilafetten hal ettin ve kendi nefesine bey'at etmemizi istedin. Bu nasıl istir?" dediler. O

da yine İbn Zübeyr'e bey'at edilmesi gerektiğini söyledi ve kendisine bey'at etmelerini istemekten vazgeçti. Böylece de halk nazarında itibari düştü ki, İbn Ziyad'ın istediği de buydu.

Ubeydullah b. Ziyad, Mervan'la buluştuktan ve kendi adına bey'at almasını ona hoş gösterdikten sonra kalkıp Dahhak b. Kays'ın yanına gitmiş ve onunla da bir görüşme yapmıştı. Sonra Dahhak'ın, Mervan'a bir tuzak kurmasını istemiş ve gidip Sam'da onun yanında konuk olmuştur. Her gün kendisiyle görüşmüş ve Dahhak'a. Sam'dan çıkıp çöle gitmesini, ordularını oraya çağırmasını tavsiye etmiş, böylece onun daha güven içinde olacağını söylemişti. Dahhak da Mercürahit'e gitmiş, yanındaki askerlerle orada konaklamıştı. O esnada Ümeyye oğullarıyla onlara uyanlar Ürdün'de toplanmışlar, orada Hasan b. Malik'in kabilesi olan Beni Kelb kabilesi de gelip onlara katılmıştı. Mervan b. Hakem, İbn Zübeyr'e bey'atın sağlamlaştığını ve otoritesinin yerleştiğini görünce ona bey'at etmek ve Ümeyye oğulları için eman almak maksadıyla yanına gitmeye karar vermişti. Yola çıkıp Ezruat mintikasına vardığında, Irak'tan gelmekte olan İbn Ziyad, onunla karşılaşmış ve onu bu düşüncesinden vazgeçirmişti. Kendisine görüşünün hoş bir görüş olmadığını söylemişti. Amr b. Said b. As, Husayn b. Nümeyr, İbn Ziyad, Yemenliler ve halktan birçok kimse etrafında toplanarak Mervan'a söyle dediler: "Sen Kureys'in büyüğüsün. Halid b. Yezid ise bir çocuktur. Abdullah b. Zübeyr'e gelince, o da yaslı bir ihtiyardır, demir ancak demire vurulur. Sen ona karşı bu çocuğu çıkarma, kendin onunla göğüs göğüse savaş, biz sana bey'at ediyoruz, elini uzat."

Mervan elini uzattı. Cabiye'de hicretin altmış dördüncü senesinin zilkade ayının üçüncü günü olan çarsamba gününde ona bey'at ettiler. Durumu düzene girince beraberindekilerle birlikte Dahhak b. Kays'a doğru gitti. İkisi Mercürahit'te karşılaştılar. Mervan b. Hakem, onu yendi, onu ve beraberinde bulunan Kayşlılardan çok sayıda adam öldürdü. Nitekim Bununla ilgili detaylı açıklamalar hicretin altmışbesinci senesi hadiselerinin baş kısmında anlatılacaktır.

Vakidî ile diğerlerinin ifadelerine göre Mercürahit savaşı, hicretin altmışbesinci senesinin muharrem ayında yapılmıştır. Muhammed b. Sa'd ile Vakidî ve diğerlerinin rivayetlerine göre ise bu savaş, bu senenin sonlarında yapılmıştır. Leys b. Sa'd, Vakidî, Medainî, Ebu Süleyman b. Yezid, Ebu Ubeyde ve diğerlerinin ifadelerine göre Mercürahit savaşı, hicri altmış dördüncü senenin zilhicce ayının ortalarında yapılmıştır. Doğrusunu noksanlıklardan münezze olan yüce Allah daha iyi bilir-[22]

Mercürahit Savaşı Ve Dahhak B. Kays El-Fihri'nin Öldürülmesi

Daha önce anlatıldığı gibi Dahhak, Muaviye b. Ebi Süfyan'ın Sam'daki naibi

idi. Muaviye mesgul olduğu veya bulunmadığı zaman cemaata Dahhak namaz kildirir, hadleri tatbik eder, isleri idare ederdi. Muaviye vefat edince onun oğlu Yezid'e bey'at edilmesi islerini yürüttü. Yezid vefat edince insanlar Yezid'in oğlu Muaviye'ye bey'at ettiler. Ye-zid'in oğlu Muaviye de vefat edince insanlar, bir imamin etrafında top-lamncaya kadar Sam'da ona bey'at ettiler. Abdullah b. Zübeyr'e yapılan bey'atin kapsami genişlediginde Dahhak, ona bey'at etmeye karar verdi. Bir gün insanlara hutbe irad etti ve Muaviye'nin oğlu Yezid'in aleyhinde konusup onu kinadi. Büyük camide fitne koptu. Öyleki, insanlar kılıçlarla birbirlerine saldırıp birbirlerini öldürmeye başladılar. Sonra insanlar birbirlerinden el çekip sakinleştiler. Dahhak da Hadra'daki hükümet konagina girip kapiyi üzerine kilitledi. Sonra Ümeyye ogullariyla anlasarak Ürdün'de bulunan Hasan b. Malik b. Bahdel'in yanina gidip emirlige layik görülecek bir adam üzerinde uzlasmaya karar verdi. Hasan, kizkardesinin oğlu Halid b. Yezid'e bey'at edilmesini istiyordu. Halid b. Yezid'in babaannesi Meysun'du. Meysun da Bahdel'in kiziydi ki, o da Hasan'm kizkar de sidir. Dahhak, onlarla birlikte yola çıktiginda bir miktar yol gittikten sonra askerlerin büyük bir kısmıyla onlardan ayrilip Sam'a döndü ve orada kendini savunmaya aldı. Ordu komutanlarına haber gönderip İbn Zübeyr adına bey'at aldı. Ümeyye ogulları da, Mervan, Amr b. Said, Yezid'in ogulları Halid ve Abdullah'la birlikte yollarına devam ettiler. Nihayet gidip Cabiye'de Hasan b. Malik'le görüştüler, Onların, Dahhak b. Kays kadar fazla güçleri yoktu. Mervan, bey'at etmek ve Ümeyye ogullarına eman almak için İbn Zübeyr'in yanina gitmeye karar verdi. Çünkü İbn Zübeyr, Ümeyye ogullarının Medine'den sürgün edilmelerini emretmisti. Mervan yola çıktı, Ezruat'a vardiginda, Irak'tan dönmekte olan Ubeydullah b. Ziyad'la karsilasti. İkisi bir araya gelip görüştüler. Görüsmeye Husayn b. Nümeyr ile Amr b. Said b. As da katildi. Mervan'in kendi adına bey'at almasının daha güzel olacagini ve halifelige İbn Zübeyr'den daha layik oldugunu söylediler. İbn Zübeyr'in cemaattan ayrildigini ve halifelerden üçünü hal ettigini anlattılar. Mervan'a ısrar ettiler. Nihayet o da onların bu isteklerini kabul etti. Ubeydullah b. Ziyad, ona söyle dedi: "Senin için Dahhak m yanina Sam'a gidecegim. Onu kandiracak ve yalnız bırakacağım."

Ubeydullah Sam'a gitti, Dahhak'm yanina vardi. Hergün onunla görüşüyor, ona dost oldugunu, ona nasihat etmek istedigini söylüyor ve sevgisini izhar ediyordu. Sonra ona, kendi adına bey'at almasının daha güzel olacagini, İbn Zübeyr'i hilafetten hal etmesini tavsiye etti ve kendisinin halifelige ondan daha layik oldugunu söyledi. Çünkü onun güvenilir bir kimse olarak tanindigim, itaat edilen bir insan oldugunu, İbn Zübeyr'inse cemaattan ayrildigini ifade etti. Bunun üzerine Dahhak da üç gün süreyle insanları kendisine be/ata davet etti. Kendisine meyleden kimse olmayınca tekrar

Ibn Zübeyr'e bey'at etmeleri için insanlara çağrıda bulundu, ama artık halk nazarında itibardan düştü. Sonra Ibn Ziyad, ona şöyle dedi:

"Senin istediklerini isteyen bir kimse şehirlere, kalelere inmez. Aksine o, çöller ve sahralara iner, orduları ve askerleri yanına çağırır." Bunun üzerine Dahhak da Mercürahit'e gitti ve orada ordugah kurdu, İbn Ziyad Dimask'ta, Ürneyye oğulları Tedmur'da, Halid ile Abdullah da dayıları Hasan'ın yanında Cabiye'de kaldılar. İbn Ziyad, Mer-van'a bir mektup yazarak davetini açığa vurmasını tavsiye etti. O da insanları kendisine bey'at etmeye çağırdı. Halid b. Yezid'in annesi Ümmü Hasım binti Hasım b. Utbe id. Rebia ile evlendi. İşi büyüdü. İnsanlar ona bey'at edip etrafında toplandılar. Mercürahit'e, Dahhak b. Kays'a doğru gitti. Ubeydullah b. Ziyad ile kardeşi Abbad b. Yezid de atlarına binip onun yanına gittiler. Nihayet Mervan'ın etrafında 13.000 kişi toplandı. Sam'da naib olarak Yezid b. Ebi Nemr'i bırakmıştı. Dahhak'ın oradaki valisini kovmuştu. O, Mervan'a silah ve adam yardımında bulunuyor, diğer yardımlarda da bulunuyordu. Anlatıldığına göre o zaman onun Sam'daki naibi Abdurrahman b. Ümmü'l-Hakem idi. Mervan, ordusunun sağ cenahına Ubeydullah b. Ziyad'ı, sol cenahına Amr b. Said b. As'ı komutan yaptı. Dahhak, Numan b. Bekir'e haber gönderdi. Numan da ona Surahbil b. Zî'1-Kela komutasında Humuslu askerleri gönderdi. Zü-fer b. Haris el-Küabî de Kinnesrinli /askerlerle onun yardımına gitti. Dahhak'ın etrafında 30.000 asker vardı. Sağ cenahında komutan olarak Ziyad b. Amr el-Ukaylî, sol cenahında Zekerîya b. Simr el-Hilâlî vardı, iki taraf saf düzenine girip karşı karşıya geldiler ve Mercürahit'te yirmi gün süreyle savastılar. Hergün siddetlice savasıyorlardı. Sonra Ubeydullah b. Ziyad, Mervan'a tavsiyede bulunarak karşı tarafı -taktik gereği olarak- ateskese davet etmesini iş tedi ve ona şöyle dedi: "Savaş hiledir. Sen ve arkadaşların hak yoldasınız tuz, onlarsa batıl üzeredirler." Ateskes için çağrı yapıldı. Sonra Mervan'ın adamları ateskese uymadılar. Ansizin Dahhak'ın tarafına saldırarak onlarla siddetlice savastılar. Dahhak, çok sabır gösterdi ve savaş esnasında öldürüldü. Zahme b. Abdullah adında Beni Kelb kabilesine len biri bir mızrak vurarak onu öldürdü. Mızragı onun vücuduna geçirdi. Dahhak onu tanıyamadı. Mervan ve adamları da çok sabır gösterdiler. Nihayet karşı taraftaki adamların önünden kaçtılar. Mervan kendi adamlarına: "Sakin kaçani kovalamayın." diye seslendi. Sonra Dahhak'ın kesik basını ona getirdiler. Rivayete göre ona Dahhak'ın ölümünü ilk müjdeleyen kişi, Ravh b. Zenba el-Cüzamî olmuştur. Artık Sam hakimiyeti Mervan b. Hakem'in eline geçmişti- Rivayete göre o, Mercürahit savaşında kendi nefesine ağırlamış ve şöyle demiştir: 'Yaslanıp gücünü kaybettikten sonra mi hükümdarlık için kilici elime alıp savasmalıydim.'

Ben derim ki: Mervan, ancak dokuz ay süreyle hüküm sürmüştür. Nitekim

bunu ileride de anlatacağız.

Dahhak b. Kays b. Halid el-Ekber b, Vehb b. Salebe b. Vaile b. Amr b. Seyban b. Muharib b. Fihri b. Malik Ebu Enis el-Fihri, sahih kavle göre sahabelerdendir. Peygamber (s.a.v.)'in sohbetini dinlemiş ve ondan müteaddid hadisler rivayet etmiştir. Tabiilerden bir cemaat da ondan hadis rivayet etmişlerdir. O, Fatima binti Kays'in kardesi olup ondan on yaş daha büyüktür. Ebu Ubeyde b. Cerrah, onun amcasıydı. İbn Ebi Hatim böyle demistir.

Bazıların iddiasına göre Dahhak sahabe değildir. Vakidi'nin ifadesine göre o, Peygamber (s.a.v.)'in zamanında yaşamış ve buluga ermeden önce onun sohbetini dinlemiştir. Vakidi'den gelen başka bir rivayette anlatıldığına göre Dahhak, Peygamber (s.a.v.)'in vefatından iki sene önce doğmuştur. Sam fethine katılmış, orada ikamet etmiştir. Barada nehri kıyısında Hacerüzzehap yanında bir evi vardır. Siffin savaşında Muaviye tarafında yer alıp Samlilerin başında komutan olarak bulunuyordu. Muaviye, Küfe'yi ele geçirdiğinde hicretin ellidördüncü senesinde onu Küfe valiliğine atadı. Buhari'nin tarihinde rivayet ettiğine göre Dahhak, namazda Sâd sûresini okumuş ve namazda secdeye kapanmıştır. Alkame ile İbn Mesud'un ashabi secde hususunda ona tabi olmamışlardır.

Muaviye, daha sonra onu Dimask valiliğine atadı. Vefatına kadar yanında kaldı. Sonra oğlu Yezid de onu emir olarak tayin etti. Yezid'den sonra da Yezid'in oğlu Muaviye, onu emir olarak tayin etti. Sonra da Mercürahit'te öldü.

İmam Ahmed b. Hanbel, Hasan'ın söyle dedikini rivayet etmiştir: "Dahhak b. Kays, Muaviye oğlu Yezid'in ölümü esnasında Heyseme söyle bir mektup gönderdi:

"Selam sana. İmdi ben, Rasûlullah (s.a.v.)'in söyle buyurduğunu isittim: "Kiyamet kopmadan önce karanlık gece parçaları ile duman kütleleri gibi fitneler kopacaktır. O fitnelerde kisinin bedeni olduğu gibi kalbi de ölecektir. O zamanda kisi, mü'min olarak sabahlayacak, katir olarak akşamlayacaktır. Mü'min olarak akşamlayacak, kahr olarak sabahlayacaktır. Bazı kimseler, o zamanda az bir dünya metali karşılığım da ahlaklarını ve dinlerini satacaklardır."

Muaviye oğlu Yezid, vefat etmiştir. Siz bizim öz kardeşlerimizsiniz bizi bırakıp gitmeyin. Tâki kendimizi toparlayabilelim ve güç kazanalım.»

İbn Asakir, Hammad b. Yezid'in söyle dedikini rivayet etmiştir: "Dahhak b. Kays, Muaviye'nin yanına gitti. Muaviye, ona su beyti okudu: "Dahhak'ın üzerine yürüdüm. Nihayet onu kendi kavminde eksik bir soya ırca ettim."

Dahhak da söyle dedi:

- Kavmimiz bilir ki, biz atların sırtlarına vurulan çuluz.
 - Doğru söyledin. Siz at çulusunuz ama biz süvarileriyiz (Muaviye, böyle demekle ona: "Sizler atların bakıcı ve seyislerisiniz, biz ise süvarileriyiz," demek istemisti.). Dahhak da atın sırtının çulsuz olamayacağını söylemekle Muaviye'nin ve Ümeyye oğullarının da kendileri olmaksızın bir iş yapamayacaklarını söylemek istemisti.
- Rivayete göre Sam müezzini, Dahhak b. Kays'a söyle demistir:
- Ey emir, Allah'a yemin ederim ki, seni Allah için seviyorum.
 - Ama Allah'a yemin ederim ki, ben de Allah için sana kin besliyorum.
 - Allah seni İslah etsin, ama niçin böyle yapıyorsun?
 - Çünkü sen ezan okurken riyakarlık yapıyor, Kur'ân öğretme karşılığında da ücret alıyorsun.»

Merhum Dahhak, hicretin altmışdördüncü senesinin zilhicce ayının ortasında Mercürahit'te öldürüldü. Leys b. Sa'd, Ebu Ubeyd, Vakidî, İbn Zir ve Medainî böyle demislerdir. [23]

Numan B. Besir El-Ensârî'nin Öldürülmesi

Bu da hicretin altmış dördüncü senesinde öldürülmüştür. Annesinin adı, Amre binti Revaha'dır. Numan, hicretten sonra Ensâr'ın Medine'de doğan ilk çocuğudur. Doğumu, hicretin ikinci senesinin cemazi-yelevvel ayında olmuştur. Doğumundan sonra annesi onu alıp Peygamber (s.a.v.)'in yanına getirmiş, Peygamber (s.a.v.) de onun damagina bir-seyler sürmüş ve onun övgüye layık bir şekilde yaşayacağını, şehid edileceğini ve Cennet'e gireceğini müjdelemiştir. Gerçekten de Numan b. Besir, bolluk ve refah içinde yaşamış. Muaviye tarafından Kûfe'ye vali olarak tayin edildi. Dokuz ay süreyle valilik yaptı, sonra Sam'a yerleşti. Fudale b. Ubeyd'den sonra Sam kadilığına tayin edildi. Fudale de Ebu Derda'dan sonra Sam kadilığına tayin edilmisti. Numan b. Besir, Muaviye tarafından Humus valiliğine de tayin edilmisti. Rasûlullah (s.a.v.)'in ailesini Yezid'in emri üzerine Medine'ye göndermisti.

Rasûlullah'ın ailesine iyi davranmasını Yezid'e tavsiye eden de o olmuştur. Tavsiyesi üzerine Yezid, onlara acımış, onlara iyilik yapmış ve ikramda bulunmuştur.

Mercürahit savaşı vuku bulduğunda Numan b. Besir, Humuslu askerleri Dahhak b. Kays'a yardıma göndermisti. Fakat Dahhak, o savasta öldürülmüştü.

Numan b. Besir, Birin adı verilen bir köyde öldürülmüştü. Onu Halid b. Haliy el-Mazinî adında biri öldürmüştü. Halid b. Haliy'in dedesi olan Haliy b.

Davud da öldürülmüştü. Kizi, ona agit yakarak söyle demisti:

"Keske Ibn Mürne ile oğlu, seni ölüme karsi korusalardi, Ümeyye ogullarinin hepsi de öldüler. Onlardan geride kalan olmadı.

Ulak onun ölüm haberini getirdi, ey uluyan köpekler! Onun basim koparip getiriyorlar, fani olani aralarinda döndürüyorlar,

Gizli asikar hep aglayacagim.

Yasadigim sürece yirtici canavarlarla hep sana aglayacagini."

Anlatildigina göre Hemedanli A'sâ, Humus'ta hastalanan Numan b. Besir'in yanina gelmistı. Numan ona sormustu:

- Niçin geldin?

- Borcumu ödemen, akrabaligimi gözetmen ve bana iyilik yapman için geldim.

- Vallahi, yanimda sana verecek birsey yok ama senin için Humus-lulardan birseyler isteyecelim.

Böyle dedikten sonra Numan b. Besir, kalkip minbere çıkarak Hu-muslulara söyle seslendi:

- Ey Humuslular, su, sizin amcaniz oğlu olup Irak'tan gelmistir. Sizden birseyler istemektedir. Ne dersiniz?

- Sen hüküm ver. Mallarimizdan ne alirsan al.

Numan, bunu kabul etmedi. Bunun üzerine Humuslular söyle dediler:

- Her birimiz, malimizdan iki dinar verilmesine hükmettik. O zaman Humuslulardan adlari divanda kayitli 20.000 kisi vardi. Numan, beytü'l-maldan, onların aylıklarından kesilmek üzere 40.000 dinaralıp A'sâ'ya verdi. Ayhk ödeme vakti gelince de her birinin ayligindan ikiser dinar kesti.

Numan b. Besir'in vecizelerinden biri sudur: "Bela ve mihnet zamanında günah islemen, helakların en tehlikelisi dir."

Yakub b. Süfyan, Heysem b. Malik et-Tâi'nin söyle dedigim rivayet etmistir:

«Numan b. Besir'in minber üzerinde söyle dedigini isittim: Ben, Rasûlullah (s.a.v.)'in söyle buyurdugunu duydum: Dogrusu seytanın tuzak ve kapanlari vardi. Allah'in nimetleri sebebiyle simarmak O'nun bagislariyla böbürlenmek, Allah'in kullarina karsi büyüklenmek ve Allah'in zatini birakip heveslere tabi olmak seytanın tuzak ve kapan-larindandır.»

Numan'in rivayet ettigi hasen ve sahih hadislerden biri de sudur:

"Dogrusu helal apaçiktir, haram da apaçiktir. Bu ikisi arasında çoğu insanın bilmedigi süpheli isler vardi. Her kim süpheli seylerden sakinirsa, dinini ve irzini korumus olur. Her kim de süpheli seylere düserse, harama düsmüs

olur. Tipki korulugun etrafında hayvanlarını otlatan çoban gibi. Neredeyse o korulugun içine girer ve hayvanlarını orada otlatır. Dikkat edin, her hükümdarın bir korulugu vardır. Dikkat edin, Allah'ın korulugu da O'nun haramlarıdır. Dikkat edin, bedende bir et parçası vardır. Eger o düzgün olursa, bedenın diğer kısımları da düzgün olur. Eger o bozulursa, bedenın diğer kısımları da bozulur. Dikkat edin, o et parçası, kalptir."

Bu hadisi, Buharî ve Müslim rivayet etmişlerdir.

Ebu Misher dedi ki: Numan b. Besir, İbn Zübeyr tarafından Humus valiliğine atanmıştı. Mervan, hakimiyeti ele alınca Numan Humus'tan kaçıp gitti. Halid b. Haliy el-Kilaî pesine düşüp yakaladı ve onu öldürdü. Ebu Ubeyde ile baskalarının ifadesine göre o hicretin altmış dördüncü senesinde öldürülmüştür.

Muhammed b. Sa'd'ın rivayetine göre Muaviye, gerçekten güzel bir kadınla evlenmişti. Kadınlarından Meysun veya Fahite'yi ona bakması için göndermişti. Karısı gidip bakınca gerçekten ona hayran kalmış ve çok beğenmişti. Sonra Muaviye'nin yanına dönmüş, Muaviye ona söyle sormuştu:

- Onu nasıl buldun?

- Esi görülmemiş bir güzelliğe sahiptir, ancak göbeğinin altında siyah bir ben gördüm. Öyle sanıyorum ki kocası öldürülecek ve kocasının kellesi onun kucagina düşecektir. Karısının böyle demesi üzerine Muaviye, onu bosadı ve Numan b. Besir, o kadınla evlendi. Numan, hicretin altmışbesinci senesinde öldürüldüğünde kesik başı getirilip karısının kucagina bırakıldı.

Süleyman b. Zîr'in ifadesine göre Numan b. Besir, hicretin ellialtm-cı senesinde öldürülmüştür. Baskalarının ifadesine göre ise, hicretin altmışbesinci senesinde öldürülmüştür. Hicretin altmışinci senesinde öldürüldüğüne dair zayıf bir rivayet de vardır. Sahih olan, bizim dediğimizdir ki Numan b. Besir, hicretin altmış dördüncü senesinde öldürülmüştür. [24]

[1] İbn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/346.

[2] İbn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/346.

[3] İbn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/346-347.

[4] İbn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/347-348.

[5] İbn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/348.

[6] İbn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/348-349.

[7] İbn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/349-350.

- [8] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/351-353.
- [9] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/353.
- [10] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/354.
- [11] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/354.
- [12] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/354.
- [13] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/354.
- [14] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/354-355.
- [15] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/355.
- [16] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/356-365.
- [17] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/366-368.
- [18] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/369-383.
- [19] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/383-384.
- [20] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/384-386.
- [21] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/386-387.
- [22] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/387-391.
- [23] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/391-394.
- [24] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/394-396.

Misver B. Mahreme B. Nevfel	1
Münzir B. Zübeyr B. Avvam..	2
Mus'ab B. Abdurrahman B. Avf	2
Abdullah B. Zübeyr Zamanında Ka'be'nin Yikilmesi Ve Yeniden İnsasi	6
Hicretin Altmisbesinci Senesi	8
Aynülverde Savasi	10
Mervan B. Hakem..	14
Abdülmelik B. Mervan'ın Halifeligi	17
Hicretin Altmisaltinci Senesi	21
Fasil	26
Hiz. Hüseyin'i Öldüren Birligin Komutani Simr B. Zilcevsenin Öldürülmesi	29
Hiz. Hüseyinin Basini Koparan Havla B. Yezid El-Esbahfnin Öldürülmesi	31
Hüseyin'i Öldürenlerin Emiri Ömer B. Sa'd B. Ebi Vakkas'ın Öldürülmesi	31
Fasil	35
Fasil	38

Misver B. Mahreme B. Nevfel

Bu senede yasi küçük bir sahabe olan Misver b. Mahreme b. Nevfel de Ibn Zübeyr'le birlikte Mekke'de iken kendisine isabet eden bir mancinek tasi yüzünden vefat etmistir. Hatim'de namaz kilmakta iken ruhunu teslim etmistir. Mekke kusatmasi altinda öldürülen önde gelen sahabelerdendi. Asil soy kütüğü şöyledir: Misver b. Mahreme b. Nevfel Ebu Abdurrahman ez-Zührî. Annesi, Atike'dir. Atike, Abdurrahman b. Avfm kizkardesidir.

Misver, sahabe olup hadis rivayet etmistir. Muaviye'nin yanina gelmis, onunla görüşmüştü. Hiz. Ömer zamaninda da devamlı olarak onun yaninda bulunurdu. Rivayete göre o, senenin bütün günlerini oruçlu olarak geçirirmis. Mekke'ye geldigi zaman Kabe'den uzak kaldigi her-gün için yedi tavaf yapmis ve iki rekat namaz kilmistir.

Anlatildigina göre Kadisiye savasinda altindan bir ibrik görmüs. Yakutla süslenmis olan bu ibriğin ne oldugunu anlayamamis. Farslar-dan bir adam onunla karsilasmis ve ona: "Su ibrigi bana 10.000 dirheme sat." deyince, ibriğin kıymetli oldugunu anlamis ve Sa'd b. Ebi Vakkas'a hediye edip göndermistir. O da bu ibrigi 100.000 dirheme satmistir.

Muaviye vefat ettigi zaman Misver, Mekke'ye gitmis, İbn Zübeyr'in yanmda iken-kendisine mancinek tasi isabet etmis ve bes gün sonra vefat etmistir. Çünkü Samli askerler, Ka'be'ye mancinekla tas atıyorlardi. Bu taslardan biri kendisine isabet edince Misver vefat etmis ve cenazesini Abdullah b. Zübeyr yıkamis, sonra onu baskalarinin yardimiyla alip Hacun'a

götürmüştü. Çünkü Samli askerler, Ka'be'nin yanındaki ölülerin cesetlerine basip dolasiyorlardı.

Misver b. Mahreme, Hz. Ömer'in hilafeti zamanında gıda maddesi stok etmiş, gökte bulut görünce bu stokçuluktan hoslanmamış, sabah olunca pazara giderek: "Her kim gelirse stok ettiğim gıda maddesini kendisine veririm." demiş, böyle dedigini duyan Hz. Ömer: "Ev Ebu Mahreme, sen delirdin mi?" diye sormuş. O da su cevabi vermişti: "Hayır, Allah'a yemin ederim ki ey mü'minlerin emin, ben delirmedim, ama gökte bir bulut gördüm. Stok ettiğim gıda maddesi sayesinde kazanç sağlamaktan hoslanmadım." Böyle demesi üzerine Hz. Ömer, ona: "Allah sana hayır mükafat versin." demişti.

Misver, hicretin ikinci senesinde Mekke'de dogmustu. [1]

Münzir B. Zübeyr B. Avvam

Hz. Ömer'in hilafeti zamanında dogdu. Anası Hz Ebu Bekir'in kızı Esmadır. Münzir, Muaviye'nin oğlu Yezid'le birlikte istanbul a gazaya gitti. Muaviye'nin yanına gelmiş, Muaviye, ona 100.000 dirhem para ve iktâ olarak da bir arazi vermişti. Ancak Münzir bu parayı ve araziyi teslim almadan Muaviye vefat etti.

Münzir b. Zübeyr ile Osman b. Abdullah b. Hakim b. Hizam, gündüzleri Samlilarla savaşıyorlar, geceleyin ise onlara yemek veriyorlardı. Münzir, kardeşi Abdullah b. Zübeyr'le birlikte Mekke'de kusatma altında iken öldürüldü. Muaviye vefat ettiği zaman Münzir'e, kendisini defnetmek için mezarına inmesini vasiyet etmişti. [2]

Mus'ab B. Abdurrahman B. Avf

Dindar ve faziletli bir gençti. Mus'ab, Mekke kusatması zamanında Abdullah b. Zübeyr'le beraber öldürüldü.

Harre vak'ası esnasında öldürülenlerden bazıları da şunlardır: Muhammed b. Übeyy b. Ka'b, Abdurrahman b. Ebi Katade, Ebu Hakim Mu-az b. Haris el-Ensârî. Hz. Ömer, bu zati imam olarak görevlendirmişti.

Harre savaşında Ümraü Seleme'nin kızı Zeyneb'in iki oğlu ile Zeyd b. Muhammed b. Seleme el-Ensârî ve Zeyd'le birlikte yedi kardeşi de öldürülmüştü. Bunlardan başka öldürülenler de vardı. Allah hepsine rahmet etsin ve hepsinden razı olsun.

Hicretin altınısdördüncü senesinde Ahnes b. Sureyk de vefat etti. Bu zat, Mekke fethinde hazır bulunmuş ve Hz. Ali'nin yanında Siffin savaşıma katılmıştı.

Bu senede çok savaşlar ve doğu illerini kapsayan fitneler vuku buldu.

Abdullah b. Hazm adında biri, Horasan'a giderek o mintikayı istila etti. O beldelerin valilerini mağlup edip hepsini beldelerinden kovdu. Bu hadise, Yezid ile Yezid'in oğlu Muaviye'nin ölümlerinden sonra ve Abdullah b. Zübeyr'in Horasan taraflarında otoritesinin yerlesmesinden önce vuku bulmustu. Abdullah b. Hazm denen bir adamla Amr b. Mersed arasında anlatımı uzun sürecektir çok savaşlar meydana geldi. Biz bunu özetle nakletmekle yetindik. Çünkü bunların çoğunu anlatmanın bir yararı yoktur. Bunlar fitne savaşlarıdır. Asilerin birbirleriyle yapmış oldukları savastır. Yardımlarına başvurulacak zat, yüce Allah'tır,

Vakidî dedi ki: Hicretin altmış dördüncü senesinde Yezid oğlu Muaviye'nin ölümünden sonra Horasanlılar, Süllem b. Ziyad b. Ebihfye bey'at ettiler. Ondandır memnun oldular. Hatta o senede doğan 1000'den fazla çocuğa Süllem adını verdiler. Bir süre sonra ahidlerini bozup ihtilafa düştüler. Süllem de aralarından çıkıp gitti. Başlarında Mühelleb b. Ebi Süfrah'yı vali olarak bıraktı.

Bu senede Siiler topluluğu, Küfede Süleyman b. Süred'in etrafında toplandılar. Hz. Hüseyin'in öcünü almak için Nahile'de birleşmeye ve toplanmaya karar verip sözleştiler. Bu kararlarında ciddi ve ısrarlıydılar. Hz. Hüseyin'in hicri altmışbirinci senede muharrem ayının onuncu günü olan asura gününde Kerbela'da şehid edilmesinden ötürü Samlilerden intikam almak niyetindeydiler. Daha önce Hz. Hüseyin'i Küfe'ye davet ettiklerine pişman olmuşlardı. Hz. Hüseyin, Küfe'ye geldiğinde etrafından dağılmışlar, onu yarımsız bırakmışlar ve desteklememişlerdi. Artık iş isten geçmiş ve fedakarlığın yarar sağlamayacağı bir zamanda fedakarlığa niyet etmişlerdi. Kadri yüce bir sahabe olan Süleyman b. Süred'in evinde toplandılar. Sıranın önde gelen beş şahsiyeti bu toplantıda bir araya geldi. Süleyman b. Süred (sahabedir), Müseyyeb b. Naciyye el-Fezarî (Hz. Ali'nin önde gelen arkadaşlarından), Abdullah b. Sa'd b. Nüfeyl el-Ezdî, Abdullah b. Vâk et-Teymî ve Rifaa b. Sed-dad el-Becelî. Bunların hepsi de Hz. Ali'nin arkadaşlarıydılar. Çeşitli konuşmalardan ve öğütlerden sonra hepsi de başlarına Süleyman b. Süred'in lider olması hususunda anlaştılar. Nahile'de toplanmaya söz verdiler. Kendi çağrılarına icabet edecek kimselerin hicri altmışbesinci senede Nahile'de toplanması için karar verdiler. Sonra çok miktarda mal ve silah topladılar. Bu mal ve silahları bu amaç için hazırladılar. Müseyyeb b. Naciyye kalkıp Allah'a hamd ü senada bulunduktan sonra şöyle dedi:

"Biz, uzun ömür yaşamak ve pek çok fitne ile karşılaşmak şeklinde belaya ve imtihana maruz kaldık. Allah bizi denedi, yalancı olduğumuzu gördü. Rasûlullah'm kizinin oğluna yardım etmediğimizi gördü. Oysa daha önce biz ona mektup yazmış, onu basımıza lider olmaya davet etmiştik. O da

kendisine yardım edeceğimize güvenerek bize geldi, fakat onu yordimsiz biraktik. Ona destek olmadik, sözümüzü yerine getirmedi. Onu, kendisini ve çocuklari ile yakin akrabalarini, seçkin dostlarini öldürecek kimselerin pençesine biraktik. Elimizle onlara yardım etmedik, dilimizle onlari müdafaa etmedik. Mallarimizla onlara tavsiye olmadik, vay bizim halimize! Sürekli ve kesintisiz bir helak basimiza-dir! Mutlaka onun katillerini, arkadaslarini öldürenleri ve onlara karsi ittifak kuranlari öldürmemiz yada bu ugrda ölmemiz gerekiyor. Bu ugrda canimizi, malimizi vermeye ve evlerimizin harab olmasına riza göstermeye hazıriz. Ey insanlar! Bu ugrda elbirliği edin, hep birlikte hamle yapin. Yaratanınıza tevbe edin, nefislerinizi öldürün. Bu, yaraticiniz yaninda sizin için daha hayirlidir..."

Bunlar, sonra da bütün fikirdaslanına ve gönüldaslanına hicretin altmışbesinci senesinde Nahile'de toplanmaları için çağrı mektupları yazdılar.

Süleyman b. Süred, Medain valisi Sa'd b. Hüzeyfe b. yei?ail'a' bjr mektup yazarak onu da bu görüşe katılmaya davet etti. Sa'd, bu davete icabet etti. Ayrica kendisine itaat eden Medainlilere de çağrıda bulundu. Onlar da bu çağrıya icabet edip belirlenen vakitte Nahile de toplanmayı kabul ettiler. Sa'd b. Hüzeyfe, bu durumu bir mektupla Süleyman b. Süred'e bildirince Kûfeliler, Medainlilerin kendilerine muvafakat etmelerinden dolayı sevindiler ve ittifaktan ötürü çok güçlenip memnun oldular. Az bir süre sonra Yezid ile oğlu Muaviye ölünce bunlar, Samlilerin güçlerini yitirdiklerine ve idarelerini yürütecek bir liderin bulunmadığına inandılar. Onlara karsi hücumu geçmek ve Nahile'ye zamanından önce gidip toplanmak hususunda Süleyman'a danistılar. Süleyman, onlari bu tesebbüsten men edip: "Hayir, belirlenen süre gelmedikçe kardeslerimizle anlastigimiz vade dolmadikça olmaz." dedi. Sonra onlar halkin haberi olmaksizin gizliden gizliye güç hazirliyor ve silah biriktiriyorlardi. O esnada Kûfeliler, Ubeydullah b. Ziyad'm Kûfedeki valisi Amr b. Hırrîs'in üzerine gittiler. Onu yakalayip konaktan disari çıkardılar. Baslarına Dahruce lakabıyla bilinen Amir b. Mesud b. Ümey-ye'yi vali olarak geçirmek hususunda anlastılar. O da Abdullah b. Zü-beyr'e bey'at etti.

Abdullah'in tayin edeceği valinin gelisine kadar isleri idare etmeye başladı. Hicrî altmış dördüncü senenin ramazan ayinin bitimine sekiz gün kala (cuma günü) Abdullah b. Zübeyr'in tayin ettiği iki emir Kûfe'ye geldi. Bunlardan biri, Abdullah b. Yezid el-Hutamî idi. Bu emir, savas ve sinir muhafazasi islerine bakacakti. Digeri de Ibrahim b. Muham-med b. Talha b. Ubeydullah et-Teymî idi. Bu emir de haraç ve maliye islerine bakacakti. Bunların gelisinden bir cuma öncesinde (ramazan ayi-mn ortasında) Muhtar b. Ebi Ubeyd es-Sakafi denen yalanci adam Kûfe'ye gelmiş, Siilerin

Süleyman b. Süred etrafında toplandıklarını, ona büyük saygı gösterdiklerini ve savaşa hazırlandıklarını görmüştü. Kûfe'de yerleştikten sonra halkı, Hz. Ali'nin oğlu Mehdi Muhammed'in imamlığını kabule davet etti. Mehdi Muhammed, Muhammed b. Hane-fiye idi. Bu, batında böyleydi ama Muhtar ona Mehdi lakabını takmıştı. Siilerin çoğu, onun bu çağrısına icabet edip Süleyman b. Süred'den ayrıldılar. Böylece Siiler, iki guruba ayrılmış oldular. Ama çoğunluğu Süleyman b. Süred'le beraber olup Hz. Hüseyin'in öcünü almak amacıyla Samlilarla savaşma amacındaydılar. Diğer gurup ise, Muhtarla beraber olup Muhammed b. Hanefiye'nin imamlığına insanları davet etme amacındaydılar. Ancak Muhammed b. Hanefiye'nin bu hususta bir emri ve rızası yoktu. Muhtar ve taraftarları, insanları Muhammed b. Hanefiye'nin etrafında toplamak amacıyla onun adına yalanlar uyduruyorlardı. Böyle yapmakla da kendi fasid amaçlarına ulaşmayı hedefliyorlardı. Ayn es-Safiye de, İbn Zübeyr tarafından vali olarak atanan Abdullah b. Yezid el-Hutemî'ye gitti. Siilerin her iki grubunun da ona karşı harekete geçtiklerini haber verdi. Onlara karşı tedbirli olmasını, muhafızlarını gönderip onlarla savastirmasını ve amaçladıkları ser ve fitne olaylarının bastırılmasını tavsiye etti. Abdullah b. Yezid el-Hutemî de olaylarının bastırılmasını tavsiye etti. Abdullah b. Yezid el-Hutemî de kalkıp insanlara bir nutuk irad etti. Nutkunda Siilerin giretikleri tesebbüsü, Hz. Hüseyin'in öcünü almak istediklerini haber verdi: "Onlar da biliyorlar ki, Hüseyin'i öldürenlerden değilim. Allah'a yemin ederim ki, onun öldürülmesi sebebiyle musibete uğramış gibi kendimi hissediyorum. Onun öldürülmesinden hoslanmadım. Allah ona rahmet etsin onun katilini lanetlesin. Bana saldırmayana ben saldırmam. Bunlar eğer Hüseyin'in Öcünü almak istiyorlarsa, İbn Ziyad'a hücum etsinler. Çünkü Hüseyin'i ve onun seçkin aile efradını öldüren odur. Gidip ondan Öc alsınlar, hemsehrilerine silah çekmesinler. Aksi takdirde kendileri mahvolur, kökleri kazınır." dedi.

Kûfe'nin haraç ve maliye işlerinden sorumlu emiri İbrahim b. Muhammed b. Talha da kalkıp cemaata söyle hitap etti:

"Ey insanlar! Bu dalkavğun sözleri sizi aldatmasın. Allah'a yemin ederim ki, biz, onların bize karşı harekete geçtiklerini kesinlikle haber aldık. Çocuk, babası yüzünden; baba da çocuğu sebebiyle; dost, dostu sebebiyle; kisi, tanıdığı sebebiyle hesaba çekilecektir. Tâki hakka boyun eğip itaat altına giresiniz."

Müseyyeb b. Neciye el-Fezarî kalkıp İbrahim b. Muhammed'in üzerine atıldı ve sözünü kesip söyle dedi:

"Ey ahdi bozanların çocuğu! Kendi kilicin ve zulmünle mi bizi korkutup tehdit ediyorsun!? Allah'a yemin ederim ki, sen bundan daha alçaksın. Biz,

öfkemizden ve kinimizden ötürü seni kinamıyoruz ve ayıplamıyoruz. Senin babanı ve dedeni öldürdük. Seni de bu köskten çıkmadan onların akibetine uğratacağımızı ümid ediyoruz."

Müseyyeb b. Neciye'ye, İbrahim b. Muhammed b. Talha'mın adamlarından bir işçi topluluğu da destek verdi. Böylece mescidde büyük bir fitne koptu. Abdullah b. Yezid el-Hutemî minberden indi. Cemaat, iki emirin arasını bulmaya çalıştıysa da bunu basarmak mümkün olmadı. Sonra Süleyman b. Süred'in grubundaki Siiler silahlarını çekerek ortaya çıktılar. Samlılara karşı ayaklanacaklarını, onlarla savaşacaklarını açığa vurdular. Süleyman b. Süred'le birlikte bineklerine binip Cezire taraflarına doğru harekete geçtiler.

Yalancı Muhtar b. Ubeyd es-Sakaffye gelince o, Hz. Hüseyin öldürüldüğünden beri Siiler tarafından seilmeyen bir kimse idi. Çünkü Hz. Hüseyin'in öldürüldüğü gün o, Iraklılarla birlikte Sam'a giderken Me-dain'e sığınmıştı. Medain valisi olan amcasına, Hz. Hüseyin'i yakalayip Yezid b. Muaviye'ye göndermesini, böylece onun nezdinde itibar kazanmasını, makam ve mevki sahibi olmasını tavsiye etti. Ne var ki amcası onun bu tavsiyesine aldiris etmedi. İşte bu yüzden Siiler, Muhtar b. Ubeyd'e karşı Öfke duymuslardı.

Müslim b. Ukayl, İbn Ziyad tarafından öldürülürken Muhtar, o zaman Küfe'de bulunuyordu. Müslim b. Ukayl'm öldürüldüğünü duyunca: "Ben Müslim'in öcünü alacağım." dediğini İbn Ziyad duydu, onu yakalatıp huzuruna celbetti. Elindeki bir kirbaçla yüzüne vurdu, zindana atılmasını emretti. Zindana atıldığını duyan ve Abdullah b. Ömer'in hanımı olan kızkardeşi ağlayıp yalvardı. Bunun üzerine Abdullah b. Ömer de Muaviye'nin oğlu Yezid'e bir mektup yazarak Muhtar'm zindandan saliverilmesi için tavassutta bulundu. Yezid de İbn Ziyad'a haber göndererek: "Bu mektubumu alır almaz Muhtar b. Ubeyd'i zindandan saliver!" dedi. Mektubu alan İbn Ziyad, onu salivermekten başka çare olmadığı görünce zindandan çıkardı ve kendisine: "Eğer üç günden sonra seni Küfe'de görürsem boynunu vururum." dedi. Muhtar da Küfe'den ayrılıp Hicaz'a doğru yola çıktı, çıkarken de şöyle diyordu:

"Allah'a yemin ederim ki, Ubeydullah b. Ziyad'ın parmak uçlarını keseceğim ve Hz. Ali'nin oğlu Hüseyin'in canına karşılık; Zekeriya oğlu Yahya'nın öldürülmesine karşılık, kendilerine kısas tatbik edilen adamlar sayısınca adam öldüreceğim."

Abdullah b. Zübeyr'in hakimiyeti güçlenince Muhtar b. Ubeyd ona bey'at etti. Onun yanında itibar gören büyük komutanlardan biri oldu. Husayn b. Nümeyr, Samli askerlerle birlikte Mekke'ye gidip Abdullah b. Zübeyr'i kusatma altına alınca Muhtar b. Ubeyd, Abdullah b. Zübeyr'i savunmak amacıyla şiddetli bir savaşa girdi. Muaviye'nin oğlu Ye-zid'in öldüğünü ve

Iraklilerin yönetiminin alt üst olduğunu duyunca bazı işlerinden dolayı Abdullah b. Zübeyr'i elestirdi ve Hicaz'dan çıkıp Kûfe'ye yöneldi. Cuma günü Kûfe'ye girdi. İnsanlar cuma namazına hazırlanıyorlardı. Ugradığı her topluluğa selam verip: "Size zaferi müjdeliyorum." dedi. Mescide girdi. Cuma namazı başlayınca dek nafie namaz kıldı. Cumadan sonra yine nafie kilmaya başladı. İkindiye dek nafie namaz kilmayı sürdürdü, sonra mescitten ayrıldı. Halk ona selam verdi, ona yönelip saygı gösterdi. O da Mehdi Muhammed b. Hanefi-ye'nin imamlığını tanımaya insanları davet etmeye başladı. Ehl-i beyt-ten yana olduğunu halka gösterdi. Kûfe'ye, onların siarlarını ikame etmek, aydınlıklarını saçmak, ışıklarını ulaştırmak, öçlerini almak amacıyla geldiğini söyledi. Süleyman b. Süred'in etrafında toplanan Siilerin onunla birlikte kendisinden önce harekete geçmelerinden korktuğu için onları Süleyman'dan ayırmaya, soğutmaya ve kendine celb etmeye başladı. Onlara şöyle diyordu: "Ben veliyyülemr, fazilet kaynağı, parlak rizali Imam Mehdi tarafından sifa emri taşıyan perdeyi aralamak, düşmanı vurmak, nimeti tamamlamak buyruğuyla size geldim. Süleyman b. Süred'e gelince, Allah bize de ona da rahmet etsin. Ama o, ancak zalimlerden bir zalimdir. Akil dağarcığı küçüktür, tecrübe sahibi değildir, idareden anlamaz, savaş bilgisi de yoktur. Sizi ortaya sürecek, ama hem kendini hem de sizi aynı zamanda Ölüme sürmüş olacaktır. Ama ben, ve limin bana gösterdiği bir misale ve açıklayıp izah ettiği bir işe göre çalışıyorum ki, bunun neticesinde dostunuz ve veliniz güçlenecek, düşmanınız öldürülecek, kalbinizdeki intikam duygusu tatmini edilecektir. Sözlerimi dinleyin ve bana itaat edin, sonra da müjdelenin, sevinin. Umdugunuz ve arzuladığınız herşeyin gerçekleşeceğine kefilim."

Bu konuşmasından sonra çok sayıda Sii topluluğu, onun etrafında toplandı, ama büyük ekseriyet, Süleyman b. Süred'le beraber olmaya devam etti.

Sii topluluğu, Süleyman b. Süred'le birlikte Nahile'ye doğru yola çıktığında Ömer b. Sa'd b. Ebi Vakkas, Sebes b. Rib'i ve diğerleri, Kûfe valisi Abdullah b. Ziyad'a dediler ki: "Muhtar b. Ebi Ubeyd, size karşı Süleyman b. Süred'den daha zorlu bir düşmandır." Bunun üzerine Abdullah b. Ziyad da Muhtar'a karşı muhafızlarını gönderdi. Evini çembere alan muhafızlar, onu yakalayıp zincire vurarak zindana götürdüler. Zincire vurulmaksızın zindana götürülmüş olduğunu ifade eden zayıf bir kavil de vardır. Bir süre zindanda kaldı ve orada hastalandı.

Ebu Mihnef, Yahya b. Ebi İsa'nın şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Hamid b. Müslim el-Ezdî ile birlikte Muhtar b. Ebi Ubeyd'in ziyaretine gittik. Onunla konuştuk, şöyle diyordu:

"Denizlerin, hurmalıkların, ağaçların, uçsuz bucaksız çöllerin, kurak arazilerin, temiz ve salih meleklerin, namaz kılan seçkinlerin Rab-bine

yemin ederim ki, bütün zorbalari mutlaka öldürecegim. Delici bir mızrakla, kesici kılıçla ve kötülere meyletmeyen, onlarla beraber olmayan yardımçılar topluluğuyla onların hakkından geleceğim. Dinin direğini sağlamca dikip Müslümanların gedimini kapayip, kırıklarını onarip, mü'minlerin kalplerinin susuzluklarını giderip, peygamberlerin evladım öldürenlerden intikam alıncaya kadar bu böyle devam edecektir. O takdirde dünya yıkılsa da umursamam ve kim ölürse, onun matemini için toplantı bile yapmam."

Zindanda her ziyaretine gidisimizde bu sözleri tekrarlardı. Nihayet gün geldi, zindandan çıktı.» [3]

Abdullah B. Zübeyr Zamanında Ka'be'nin Yıkılması Ve Yeniden İnşası

İbn Cerir dedi ki: Hicretin altmış dördüncü senesinde İbn Zübeyr, Ka'be'yi yıktı. Çünkü mancınıklarla atılan taşlar yüzünden Ka'be'nin duvarları yıkılmaya yüz tutmuştu. İbn Zübeyr, duvarları İbrahim peygamberin attığı temele kadar yıktı. İnsanlar, Ka'be'yi o temelin etrafında dolayarak tavaf ediyorlardı. Hacer-i Esved, ipek bir sala sarılarak bir tabuta konuldu ve Ka'be'deki esanslar, kumalar ve ziynet eşyalarıyla birlikte mahzene saklandı. Nihayet İbn Zübeyr, Rasûlullah (s.a.v.)'m yıkıp yeniden yapmak istediği sekliyle Ka'be'yi yeniden inşa etti. Peygamber Efendimiz'in Ka'be'yi yıkıp yeniden inşa etmek istediği, Buhari ve Müslim'in sahihleri ile müsned ve sünenler de, mü'minlerin annesi Hz. Aise'den rivayet edilmektedir. Hz. Aise'den rivayet olduğuna göre Rasûlullah (s.a.v.), kendisine şöyle demistir:

"Eğer senin kavmin küfürden yeni kopup ayrılmış olmasalardı, ben Ka'be'yi yıkar ve Hatim'i Ka'be'ye dahil ederdim. Ama senin kavmin masrafları karşılayacak durumda değildir. Sayet Ka'be'yi yıkıp yeniden inşa etseydim ona bir doğu, bir de batı kapısı açardım, insanlar birinden girer, diğerinden çıkarlardı. Kapisini da yere bitişik yapardım. Senin kavmin, dilediklerini içine koymak, dilediklerini içine girmekten menetmek amacıyla Ka'be'nin kapisini yüksekte yapmıştır."

Abdullah b. Zübeyr, teyzesi ve mü'minlerin annesi Hz. Aise'nin Rasûlullah'tan rivayet ettiği şekilde ve Rasûlullah'm dileğine uygun olarak Ka'be'yi yeniden inşa etti. Allah ona hayır mükâfat versin, ama hicretin yetmişüçüncü senesinde Haccac b. Yusuf, ona galip olunca Ka'be'nin kuzey duvarını yıktı, hacir-i esvedi önceki gibi çıkardı. Ka'be'nin yıktığı duvarlarının taşlarını, Ka'be'nin içine koyup tabana dizdi, kapiyi yükseltti, ama batı kapisini örttü. Ka'be, o hali ile günümüze kadar devam etmiştir. Haccac b. Yusuf, bu yıkıp yeniden inşa işini Abdülmelik b. Mervan'm emri üzerine yaptı, ama o, Hz. Peygamber (s.a.v.)'in Aise tarafından rivayet edilen hadisinden haberdar olmamıştı. Bu hadisi duyduğu zaman: "Keske

Ka'be'yi eski halinde biraksaydik." demisti. Ibn Mansur el-Mehdî, Ka'be'yi yikip Ibn Zübeyr'in insa ettigi sekliyle yeniden insa etmeye niyetlendi. Bu hususta îmam Malik b. Enes'e fikir sordu. İmam Malik: "Korkarim ki hükümdarlar, bundan sonra Ka'be'yi oyuncak haline getirir ve onu kendi heveslerine ve fikirlerine göre yikip yeniden insa ederler. Kimi Ibn Zübeyr'in görüşüne, kimi Abdülmelik b. Mervan'm görüşüne göre, kimi baska bir görüşe göre hareket eder." dedi. Noksanliklardan münezzeh olan yüce Allah dogruyu daha iyi bilir.

Ibn Cerir dedi ki: Hicretin altmisdördüncü senesinde Abdullah b. Zübeyr insanlara hac ettirdi. Onun Medine valisi, kardesi Ubeydullah'-ti. Küfe valisi ise Abdullah b. Yezid el-Hutemî idi. Küfe kadisi, Said b. Merzüban'di. Daha önce Küfe kadisi olan Sureyh, fitne zamaninda hüküm vermekten imtina etmistti. Basra valisi ise Ömer b. Mamer et-Teymî idi. Basra kadisi da Hisam b. Hubeyre idi. Horasan valisi Abdullah b. Hazm idi.

Bu senenin sonlarında -Önceki kismilarda da anlattigimiz gibi-Mercürahit savasi vuku buldu.

Mervan b. Hakem, otoritesini yerlestirdi. Dahhakb. Kays'i maglup edip Mercürahit savasinda öldürdükten sonra otoritesi o mintikaya talîiaraen yerlesti. Bir rivayette anlatildigina göre Mervan, Misir'a girerek orayi Ibn Zübeyr tarafından atanan vali Abdurrahman b. Cahder'in elinden almisti. Mervan, Sam, Misir ve bagli mintikalara tamamen hakim oldu. Dogrusunu Allah bilir.

Vakidî dedi ki: Abdullah b. Zübeyr, Ka'be'yi yikmak istedigii zaman insanlara danisti. Cabir b. Abdullah üe Ubeyd b. Umeyr, ona bu hususta olumlu fikirler beyan ettiler. Ibn Abbas ise söyle dedi: "Korkarim kâ, senden sonra gelecekler de Ka'be'yi yikarlar ve Ka'be'yi yikma isi âdeta bir aliskanlik haline gelir. Böylece insanlar onun sayginligim hafife alirlar. Bence sen, Ka'be'nin yikilan kismilari onarsan daha iyi olur."

Ibn Zübeyr, daha sonra bu hususta üç gün pespese istihare yapti. Dördüncü gün Ka'be'nin duvarini temeie kadar yikma isine basladi. Temeie ulastiklarinda el parmaklari gibi birbirine geçirilmis taslardan olusan bir temelle karsilasti. Ibn Zübeyr, elli kisiyi çağirdi, orayi kazmalarim emretti. Kazmalarini o taslara vurduklarinda Mekke sarsildi. Bu yüzden temeli'oldugu gibi birakti, duvari o temelin üzerine örmeye basladi. Yere bitisik iki kapi yapti, birinden girilecek, digerinden çikilacakti. Hacer-i Esvedi de kendi eliyle yerine koydu, onu bir çerçeve ile sikistirdi. Çünkü tas çatlamisti. Ka'be'yi on zira genisletti. Duvarini miskie sivadi ve ipekle örttü, sonra Aise mescidlerini onardi. Ka'be'yi tavaf etti, namaz kildi ve sa'y yapti. Ka'be'nin çevresindeki çöplükleri kal-dirtti. Oralardaki kanlari temizletti. Ka'be'nin içi mancinik taslariyla dolmustu. Hacer-i Esved kararmis ve Ka'be

evresinde yakılan ateslerden ötürü atlamisti. İbn Zübeyr'in Ka'be'yi yeniden insa etmesi, Buhari ve Müslim'in sahihlerinde Hz. Aise tarafından rivayet edilen ve daha önce naklettigimiz hadise dayanliyordu. Dogrusunu Allah bilir. [4]

Hicretin Altmisbesinci Senesi

Bu senede Süleyman b. Sred, 17.000 kadar adamiyla toplandi. Bunlarin hepsi de katillerinden Hz. Hüseyin'in öcünü, almak istiyorlardi.

Vakid dedi ki: İnsanlar, Nahile'ye gittiklerinde sayılan azdi. Sayı-larının azlığını görünce Süleyman bu durumdan hoslanmadı. Hakim b. Munkiz'i Kfe'ye gönderdi. Hakim, Kfe'ye vanna yüksek sesle söyle agirdi: "Ey Hüseyin'in intikamı!" Bu agrisini yüksek sesle yapmaya basladı. Nihayet Ulu camiye ulasti. İnsanlar, onun agrisini duyunca Nahile'ye dogru yola iktilar. Kfe esrafi da yola ikti. Sayılan 20.000'e yakindi, belki de daha fazlaydi. Süleyman b. Sred'in ktgnde bu sayı kayıtlıydı. Süleyman, onlarla birlikte yola çıkmaya karar verdigi zaman durumu tam aıkligiyla onlara izah etmedi. Sadece 4000 kisi bu durumdan haberdar idi. Müseyyeb b. Neciye, Süleyman'a dedi ki: "İstemeksizin gelenlerin sana bir yaran olmaz. Niyetli olarak bu ise gelenlerden baskası seninle birlikte dsmana karsi savasmaz. Ancak kendini Aziz ve Celil olan Allah'a feda eden kimse bu ugruda savasir. Herhangi bir kimseyi bekleme, dsmanınla cihad etmek için yoluna devam et, dsmanına karsi Allah'tan yardım dile."

Süleyman da kalkip arkadaslarına söyle hitap etti: "Ey insanlar! Sırf Allah nzasi ve ahiret mükafati için ikip gelmiş olanlar var ya, onlar bizimle beraberdir. Biz de onlarla beraberiz, ama dünyalık elde etmek amacıyla bizimle birlikte buraya gelenlere gelince, onlar bizden değildirler. Bizimle arkadaslik etmesinler."

Geride kalanlar ve yanından ayrılmayanlar Süleyman'a: "Biz dünyalık elde etmek amacıyla buraya gelmedik. Dünya menfaati için savasmak talebinde değiliz." dediler.

Baska bir rivayette anlatildigina göre Süleyman'a söyle denilmistir: "Ömer b. Sa'd ile diğeri gibi bazı katiller Kfe'de yanımızda iken biz kalkip Hüseyin'in diğeri katillerini vurmak için Sam'a mi gideceğiz?"

Süleyman da onlara su cevabi verdi: "Hüseyin'e karsi asker hazırlayıp onun basına belalar getiren kisi İbn Ziyad'dır. Onun hakkından geldikten sonra Hüseyin'in Kfe'deki dsmanlarınm üzerine yürüyeceğiz-Sayet nce Kfe'dekilerle savasacak olursanız bilin ki, onlar hemsehrilerimi zdirler. O zaman sizden herbiriniz ya babasını, ya kardeşini veya kayınbiraderini öldürecektir. O zaman birbirinizden koparsınız. nce İbn Ziyad denen fasikm isini bitirirseniz, amaciniza ulaşmış olursu-nuz.

Adamları, Süleyman b. Süred'e: "Dogru söyledin" dediler. O da: "Haydi yüce Allah'ın adıyla yolunuza devam edin." dedi.

Onlar da rebiyülevvel ayının besinde, cuma günü aksamdan yola çıktılar.

Süleyman b. Süred, onlara irad ettiği nutkunda söyle demisti:

"Dünyanın altın ve zebercedlerini elde etmek için bizimle yola çıkmış olanınız varsa bilsin ki, bizim yanımızda aramakta olduğunuz bu gibi şeyler yok. Bizim sadece omuzlanınız üzerinde kılıçlanınız, ellerimizde mızraklanmız ve düşmanımıza ulaşincaya kadar bize yetecek azığımız var. Baska da bir şeyimiz yok."

Dinleyicileri, onun sözünü dinleyeceklerine ve bu durumda ona itaat edeceklerine söz verdiler. O da: "Önce fasik İbn Ziyad'm üzerine gideceğiz. Ona karşı kılıç çekmekten baska yapacak birşey yok. İşte o Irak'a gitmek üzere Sam'dan yola çıkmıştır." dedi. Adamları da onun bu görüşüne samimiyetle bağlı olacakları söylediler. Yola çıkacakları sırada Abdullah b. Yezid ve İbrahim b. Muhammed -M bunlar, Abdullah b. Zü-beyr tarafından Küfe'ye emir olarak atanmış iki kişi idiler- Süleyman b. Süred'e haber göndererek: "Hep birlikte güç birliği yaparak İbn Ziyad'm üzerine gitmek istiyoruz." dediler. Kendileri ile birlikte bir takviye birliği göndermek istediklerini, kendileri gelinceye kadar Süleyman'ın beklemesini bildirdiler. Süleyman b. Süred'de komutanlarıyla birlikte on-ların gelisini beklemeye başladı. Meclis kurdu, askerleri çevresinde çember oluşturdular. Abdullah b. Yezid ile İbrahim b. Talha da Hz. Hüseyin'in katilleri disındaki Küfe esrafi ile oraya geldiler. Hz. Hüseyin'in katillerini aralanna almamışlardı ki, Süleyman b. Süred ile adamları onlara saldırmadılar.

O günlerde Ömer b. Sa'd b. Ebi Vakkas, hep hükümet konagında Abdullah b. Yezid'in yanında duruyordu. Basına birşeyler gelmesinden korkuyordu. Abdullah b. Yezid ile İbrahim b. Talha, Süleyman b. Süred'le bir araya geldiklerinde ona, İbn Ziyad'la savaşmak için güç birliği yapmadan harekete geçmemesini tavsiye ettiler. Samlilerin büyük bir ordu oluşturduğunu, sayılarının çok olduğunu ve İbn Ziyad'ı savunduklarını söylediler. Ne var ki Süleyman, onların bu tavsiyelerini kabule yanaşmadı ve: "Biz, dönüşü olmayan bir yola çıktık, bu isimizi geciktirmeyeceğiz." dedi. Abdullah b. Yezid ile İbrahim b. Talha, oradan ayrılıp Küfe'ye döndüler. Süleyman b. Süred ile adamları, Basra ve Medainlue-rin kendilerine yaptıkları vaatleri yerine getirmelerini beklediler. Ancak bunlardan hiç kimse yanma gelmeyince Süleyman kalkıp arkadaşlarına bir nutuk irad etti ve onları hedeflerine doğru yol almaya tesvik edip şöyle dedi:

"Eğer kardeşleriniz sizin yola çıktığınızı duyarlarsa, hemen pesinize takilip gelirler ve size ulaşırlar,"

Bu konusmayi yaptıktan sonra Süleyman ve arkadaşlari, hicri alt-misbesinci senenin rebiyülevvel ayinin besinde "cuma günü" Nahi-le'den yola çıktılar. Birkaç konaklık yol aldılar. Sam'a dogru giderken her bir konak ilerledikçe beraberindeki adamlardan bir grup kendisinden ayrilip geri dönüyordu. Bunlar, Hz. Hüseyin'in mezarina vardiklarinda hep bir agizdan çiglik attilar, aglasmaya basladilar. Bir gece orada kaldilar. Kabri basinda namaz kilip dua ettiler. Ertesi gün aksama dek mezari basinda ona rahmet dileyip istigfarda bulundular. Ondan memnun olduklarini söylediler. Eger kendisi ile beraber bulunsalardi, şehid olmak istediklerini ifade ettiler.

Ben derim ki: Eger Süleyman b. Süred ile adamlarinin bu azimleri ve bu ülkü ugruna bir araya gelmeleri, Hz. Hüseyin'in Kûfe'ye gelmesinden ve şehid edilmesinden önce olmus olsaydi, elbette ki Süleyman ve adamlarinin dört sene sonra ona yardım etmek için bir araya gelmelerinden daha faydalı ve daha tesirli olurdu. Böylece ona daha çok yardım etmis olurlardi. Mezarindan ayrilacaklari ve Sam'a dönecekleri zaman askerlerden her biri ayrı ayrı gelip mezar basinda duruyor, Hz. Hüseyin'e rahmet ve magfired diliyordu. Öyle ki hacet-i esved yanindaki izdihamdan daha büyük bir izdiham meydana geldi. Sonra Sam'a dogru harekete geçtiler. Karkisya'yi geçtiklerinde Züfer b. Haris kendini onlara karsi korumak için kalesine sigindi. Süleyman b. Süred, ona su haberi saldi:

"Biz, sizinle savasmaya gelmedik. Pazarini kurdur, alisveris yapalim. Biz, sizin yaninizda bir veya birkaç gün kalacagiz."

Bunun üzerine Züfer b. Haris, adamlarina pazari kurmalarini emretti. Elçi Müseyyeb b. Neciyye'ye de bir at ve 1000 dirhem verilmesini emretti. Müseyyeb ise, ati kabul edeceğini, ama paralari kabul etmeyeceğini söyledi. Züfer b. Haris de Süleyman b. Süred ile beraberlerindeki komutanlardan her birine yirmiser deve, yem ve bol miktarda erzak gönderdi, Sonra kendisi de çıkıp onlan ugurladi. Süleyman b. Süred'le birlikte bir süre yürüdü ve ona söyle dedi: "Duyduguma göre Samlilar, Husayn b. Nümeyr, Surahbü b. Zilkila, Edhem b. Muharris el-Bahilî, Rebia b. Muharik el-Gazevî ve Cebele b. Abdillah el-Has'emî komutasinda çok sayida asker toplayip büyük bir ordu teskil etmislerdir."

Süleyman b. Süred de: "Allah'a tevekkül edip dayandik, inananlar Allah'a tevekkül edip dayansinlar." dedi. Sonra Züfer onlara, kendi seherine girmelerini veya kapi yaninda durmalarim teklif etti. Sayet onlara karsi herhangi bir kimse gelirse, onlarla beraber olacağını söyledi. Ancak Süleyman ve arkadaşlari, bu teklifi kabul etmeyip: "Kendi sehrimizin adamlari da bize bu teklifte bulundular ama biz kabul etmedik." debiler. Bunun üzerine Züfer, söyle dedi: "Eger bunu kabul etmiyorsanız bari Aynülverde'ye gidin. Orada su, sehir ve pazarlar vardır. Atlarin ko-yerleri

de arkamzdadir. Bizimle sizin aranızda güven olur." Böyle dedikten sonra savas esnasında dayanacakları esasları onlara anlattı. Çölde savasmamalarını, zira Samlilerin sayıca kendilerinden daha üstün oldukları ve kendilerini çembere alacaklarını söyledi. Ayrıca; "Sizinle beraber fazla sayıda adam görmüyorum, piyadeniz de azdır. Samlilerin ise hem piyadeleri, hem süvarileri çok sayıda vardır. Çok sayıda süvari birlikleri de vardır. Onlara karşı tedbirli olun." dedi. Süleyman b. Süred ile adamları, Züfer'in bu tavsiyeleri üzerine ona minnetlerini bildirdiler. Onu çok övdüler. Sonra Züfer, yanlarından ayrılıp gitti. Süleyman b. Süred de harekete geçti. Yürüyüşünü hızlandırdı ve gidip Aynül-. verde'nin batısına konakladı. Düşmanların oraya varmalarından önce kendisi oraya yerleşti. Süleyman ve arkadaşları, orada ordugah kurup istirahat çekildiler. [5]

Aynülverde Savası

Samliılar yaklaşıncı Süleyman kalkıp arkadaşlarına bir konuşma yaptı. Onları ahirete yönlendirip dünyadan el etek çekmeye ragbet ettirdi. Cihada tesvik edip söyle dedi: "Eğer ben öldürülürsem komutanınız Müseyyeb b. Neciyye olacaktır. O da öldürülürse komutanınız Abdullah b. Sa'd b. Nufeyl olacaktır. O da öldürülürse komutanınız Abdullah b. Vâl olacaktır. O da öldürülürse komutanınız Rüfaa b. Seddad olacaktır." Böyle dedikten sonra Müseyyeb b. Neciyye'yi 500 süvari ile birlikte önden gönderdi. Bunlar, İbn Zilkıla komutasındaki Samli askerlere hücum ettiler, bir kısmını öldürdüler, diğerlerini yaraladılar. Hayvanlarını önlerine katıp Süleyman'ın yanına döndüler. Bu haberleri alan Ubeydullah b. Ziyad, öncü birliklerin başında Husayn b. Nümeyr'i 12.000 askerle gönderdi, Süleyman b. Süred ile askerleri cemaziyelev-vel ayının bitimine sekiz gün kala çarşamba sabahında Samli askerlerle karşı karşıya geldiler. Samli askerlerin başında Husayn b. Nümeyr vardı, iki taraf birbirlerine saldırmaya hazır halde idiler. Samliılar, Süleyman'ın askerlerini Mervanb. Hakem'e itaata davet ettiler. Süleyman'ın askerleri de Samlileri, kendilerine Ubeydullah b. Ziyad'i teslim etmelerini ve Hz. Hüseyin'in kanına karşılık olarak onu öldüreceklerini söylediler. Ancak her iki taraf ta diğerinin davetine icabet etmedi. Bunun üzerine birbirlerine girdiler. O gün aksama dek şiddetlice savastılar. O günde savas, Iraklıların lehine cereyan etmiş, Samliılar hezimete yuz tutmuşlardı. Sabah olunca İbn Zilkıla 8000 süvari takviyesine kavuştu. İbn Ziyad, onu azarlamış ve ağır sözler sarfetmişti- İki tarafta o gün aksama dek şiddetlice savastılar. Ne genç, ne ihtiyar, hiç kimse öyle bir savas görmüş değildi. Sadece namaz vakitlerinde savasmaya ara yeriyoırlardı. Gece karanlığı bastıncaya dek çarpışma devam ettiler. Üçüncü günün sabahına vardıklarında Samliılara Edhem b. Muharris komutasında 10.000 kişilik bir takviye kuvveti daha geldi, günlerden cuma idi. İki tarafta kusluk

vaktine kadar siddetlice savastilar. Sonra Samlilar Iraklilari çembere aldilar. Dört bir yandan etraflarini sardilar. Süleyman b. Süred, kendi adamlarina bir nutuk irad edip onlari cihada tesvik etti. Iki tarafta gerçekten büyük bir savas verdi. Sonra Süleyman b. Süred, bineginden indi. Kilicinin kinini kirip söyle seslendi:

- Ey Allah'in kullari! Cennet'e gitmek, günahından tevbe etmek ve ahbine vefa göstermek isteyen varsa yanima gelsin.

Onunla birlikte birçok asker de bineklerinden inip yanina geldiler. Kılıçlarının kinlarım kirdilar, hamle yaptilar. Samlilarin arasina daldilar. Askeri birligin ortasina kadar ilerlediler. Samlilardan çok sayida adam öldürdüler, öyleki kana battilar. Iraklilarin komutani Süleyman b. Süred de öldürüldü. Samlilardan Yezid b. Husayn adinda biri, ona bir mizrak fırlatmis, isabet alinca Süleyman yere düsmüs, sonra yine ayaga kalkmis, yine düsmüs, yine ayaga kalkmis, yine düsmüstü. Düserken de: "Ka'be'nin Rabbma yemin ederim ki ben kurtuldum." demisti. Sonra Müseyyeb b. Neciyye bayragi eline alip bayrak elde, siddetlice savasmisti, savasirken de söyle diyordu:

"Perçemleri meyilli, göğüsleri ve gerdanlari açıkta olanlar Dildiler ki,
Ben, korku ve yenismenin sabahinda, atak aslandan daha cesaretliyim.
Boynuzlari kirarım, etrafima korku salarım."

Böyle dedikten sonra siddetlice savasti ve ruhunu teslim etti. Allah hepsine rahmet etsin. Ondan sonra bayragi Abdullah b. Sa'd b. Nüfeyl aldı. O da siddetlice savasti. O gün Rebia b. Muharik, Iraklilara misli görülmemis bir hamle yaptı. Abdullah b. Sa'd b. Nüfeyl ile göğüs göğüse çarpisti. Ikisi sonra birlestiler. Rebia'nın kardesi oğlu Abdullah b. Sa'd'a saldırdi. Sonra amcasina hamle yaptı. Bundan sonra bayragi Abdullah b. Vâl aldı. Askerleri cihada tesvik edip; "Haydi Cennet'e gidelim." dedi. Vakıt ikindiye geçmisti. Abdullah b. Vâl, Samlilara hamle yaptı. Etrafindaki düşman askerlerini darmadagin etti. Sonra kendisi de şehid edildi. Fetva veren fikişçilardandı. Onu Edhem b. Muharris el-Babilî adindaki Samli askerlerin basinda bulunan savas komutam öldürmüstü. O esnada bayragi Rüfaa b. Seddad aldı. Irakli askerleri geriye çekti, karanlık bastirmisti. Samlilar da cepheden ayrılmis, esyalarının yanina dönmüslerdi. Rüfaa, geride kalan Irakli askerleri toparlayarak memleketine döndü. Sabah olunca Samlilar, Iraklilarin memleketlerine geri döndüklerini gördüler. Onlari kovalamak için herhangi bir askeri birligi yola çıkarmadilar. Çünkü çok sayida askerleri Öldürülmüs, çoğu da yaralanmisti. Heyt mintikasina vardiklarında Sa'd b. Hüzeyfe b. el-Yeman, yaninda Medainli askerlerle birlikte çıkageldi. Süleyman b. Süred'e ve adamlarina yardima geliyorlardi. Süleyman ve adamlarinin basma gelen felaketi duyduklarında ölenler için rahmet okudular ve mağfiret dileyip

kardesleri için agladılar. Sonra Medainliler memleketlerine döndüler. Kûfeliler de Kûfe'ye gittiler. Çok sayıda adam öldürülmüştü. Muhtar b. Ebu Ubeyd de zindanda olduğu için disari çıkamamış ve öldürülen askerler için Rüfaa b. Seddad'a bir taziye mektubu göndermiş, Ölenler için rahmet okuması ve erdikleri şehidlik mertebesi ile bol sevaptan ötürü onlara imrendiğini ifade edip söyle demisti:

"Allah tarafından mükafatları büyük olarak verilen ve Allah'ın kendilerinden hosnud olduğu kimselere merhaba diyorum. Onlara attıkları her adım karşılığında Allah tarafından kendilerine dünyadan ve dünyadaki mevcudattan daha büyük sevap verilmiştir. Süleyman, süphesiz ki görevini yerine getirmiştir. Allah onun ruhunu kabzetmiş olup peygamberlerin, şehidlerin ve salihlerin ruhlari arasına katmıştır. Bundan sonra ben güvenilen emirim. Zorbalari ve bozgunculari insaal-lah öldüreceğim, hazirliginizi yapin. Adam ve silah toplayin, size müjdeler olsun. Sizi Allah'ın kitabına ve Rasûlünün sünnetine davet ediyorum. Ehl-i beytin Öcünü almanizi istiyorum..."

Süleyman b. Süred'in maglup askerleri Kûfe'ye gelmeden Önce Muhtar b. Ebi Ubeyd, onların hezimete uğramış olduklarını Kûfelilere haber vermişti. O, bu haberleri şeytan vasıtasıyla öğrenmişti. Bir şeytan, onun yanma gelir ve ileride olacak şeyleri kendisine fışıldardı.

Süleyman b. Süred'in askerlerine "tevvabin (tevbe edenler) ordusu" deniliyordu. Allah, onlara rahmet etsin. Süleyman b. Süred el-Hazrecî, asil ve kadri yüce, aynı zamanda da çokça ibadet eden zahid bir sahabe idi. Peygamber (s.a.v.) Efendimiz'den Buhari ile Müslim'in sahihlerinde ve diğer hadis kitaplarında yer alan hadisler rivayet etmiştir. Siffin savaşı, Hz. Ali'nin yanında yer alarak katılmıştır. Hz. Hüseyin'e

seyin'i bırakmışlar, ona yardım etmemişlerdi. O da bundan sonra Ker-bela'da şehid edilmisti. Süleyman, kendilerinin Hz. Hüseyin inilrak a gelmesine sebep oldukları görüşündeydi. Onu yordimsiz bıraktıKiarmi, bu yüzden onun ve aile efradının öldürüldüklerini düşünüyordu, onun için pisman olmustu, yaptıklarına nedamet getiriyordu, iste bu gaye ile asker toplamış ve bu askerlerin komutam olarak kendisine tevbe edenlerin komutam anlamına gelen "tevvabin emiri" denilmisti. Süleyman b. Süred, bu savasta Aynülverde'de hicretin altmışbesinci senesinde şehid edildi. Hicretin altmışyedinci senesinde şehid edildiğine dair zayıf bir rivayet varsa da birinci rivayet daha sahihtir. Şehid edildiği zaman doksanüç yasındaydı. Allah, ona rahmet etsin.

Bu savastan sonra onun ve Müseyyeb b. Neciyye'nin başları koparılarak Mervan b. Hakem'e götürüldü. Samliların komutanları, Mer-van'a mektub yazarak Cenâb-i Allah'ın kendilerine fethi nasip ettiğini ve düşmanlarına

karsi kendilerini muzaffer kildigini bildirdiler. Mervan da kalkip insanlara hutbe irad etti ve ordunun muzafferiyetini, Iraklilarin öldürüldüklerini haber verip söyle dedi: "Allah, sapiklarin reisi Süleyman b. Süred'i ve adamlarim helak etti." Böyle dedikten sonra getirilen kesik baslari Sam'da belirli bir yere dikti. Mervan b. Hakem, kendisinden sonra ogullari Abdülmelik'in, sonra Abdülaziz'in veliaht olmalarina dair karar verdi ve bu senede bu hususta komutanlardan, emirlerden bey'at aldı. Ibn Cerir ile digerleri böyle demislerdir.

Yine bu senede Mervan b. Hakem ile Amr b. Said el-Esdak, Misir diyarina girdiler. Orayi, Abdullah b. Zübeyr tarafından vali olarak atanan Abdurrahman b. Cahdem'in elinden aldilar. Misir'in bu fethi söyle olmustur: Mervan, Misir'a gitmis, karsisina vali Abdurrahman b. Cah-dem çikmis, Mervan onunla savasmakla mesgul iken Amr b. Said, arkadan bir grup askerle gidip sehre girmis ve orayi ele geçirmisti. Vali Abdurrahman da bunun üzerine Misir'dan kaçip gitmis, Mervan da Misir'a girmis ve Misir'a hakim olmustu. Oglu Abdülaziz'i oraya vali tayin etmisti.

Bu senede Abdullah b. Zübeyr, kardesi Mus'ab'i, Sam'i fethetmekle görevlendirmis ve harekete geçirmisti. Mervan da Sam'a, Amr b. Said'i göndermis, ikisi Filistin'de karsilasınca Mus'ab b. Zübeyr ondan korkup kaçmis, geri dönüp gitmis ve hiçbir sey elde edememisti. Böylece hem Sam'in, hem de Misir'in hakimiyeti Mervan'm eline geçmisti.

Vakidî dedi ki: Mervan, Misir'i muhasara etti, Abdurrahman b. Cahdem de sehrin etrafina hendek kazdirdi. Misirlilarla birlikte Mer-van'a karsi savasmak için disari çıktı. Sirayla savasip istirahatata çekiliyorlardi. O güne teravih yani istirahat günü denildi. Sehrin Önde gelen sahsiyetlerinden çogu öldürüldü. O günde Abdullah b. Yezid b. Madi Kerih el-Kilâî adinda esraftan biri öldürüldü. Sonra Abdurrahman, malim ve aile efradini alip Mekke'ye gitmek sartiyla Mervan'la baris yapti. Mervan, onun bu istegini kabul etti ve Misirlilara bir emanname yazdi, insanlar dagildilar. Cephedeki askerler birbirlerinden uzaklastilar. Artik herkes ölülerini defnetmeye ve ölüleri üzerine aglamaya basladi. Mervan, bu savastan sonra kendisine bey'ata yanasmayan seksen kisinin de basini vurdu. Ayrica Hz. Osman'in katillerinden Ukaydir b.Hamle el-Lahmî'nin de boynunu vurdu. Bu hadise, cemaziyelahir ayinin ortalarinda vuku buldu. O zaman Abdullah b. Amr b. Âs ta öldü. Onun cezanesini çıkaramadilar, evine defnettiler. Mervan, Misir'i istila etti. Orada bir ay kaldi, sonra oraya oglu Abdülaziz'i vali olarak birakti. Yanina kardesi Bisir b. Mervan ile Musa b. Nusayr'i da vezir olarak tayin etti. Abdülaziz'e, büyüklere ihsanda bulunmasini, iyilik yapmasini tavsiye etti, sonra Sam'a döndü.

Bu senede Mervan, iki ordu teskil etti. Ordulardan birini Hubeys b. Dülce el-

Ubeydî komutasında harekete geçirdi. Bu ordu, Medine'yi Mervan adına teslim almakla görevlendirildi ve önceki kısımlarda anlattığımız durumlarla karşılaştı. Ordulardan ikincisi ise Ubeydullah b. Ziyad komutasına verildi. Irak'a gönderildi ki, orayı İbn Zübeyr'in valisinin elinden alsın. Bunlar yolda giderlerken Süleyman b. Süred komu

asındaki tevvabin ordusuyla karşılaştılar ve önceki sayfalarda anlattığımız durumlar meydana geldi. Samlilerin ordusu Irak'a gitti. Ce-zire'ye vardıklarında Mervan b. Hakem'in ölüm haberini aldılar.

Mervan b. Hakem, hicretin altmışbesinci senesinin ramazan ayında vefat etti. Ölüm sebebi su idi: O, Yezid b. Muaviye'nin karısı Ümmü Hasim binti Hasim b. Utbe b. Rabia ile evlenmişti. Mervan, bu kadınla Yezid'in oğlu Halid'i, insanların gözünde küçük düşürmek için evlenmek istemisti. Çünkü birçok insan, Halid'i, kardeşi Muaviye'den sonra hükümdar yapmayı arzuluyordu. Mervan da onu küçük düşürmek amacıyla annesiyle evlendi. Evlendikten sonra bir gün Halid, Mervan'ın yanına gitti. Mervan, meclisinde oturan adamlara Halid hakkında konuşuyordu. Halid oturunca Mervan ona: "Ey arkası ıslak olan kadının oğlu!" diye hitap etti. Halid de annesi Ümmü. Hasim'e giderek Mervan'ın kendisine söylediği sözü nakletti. Annesi Ümmü Hasim de : "Bu sözü kimseye söyleme ve bana söylediğini de kimseye söyleme." dedi. Mervan, Ümmü Hasim'in yanına geldiğinde ona: "Halid, senin ya-nmda benim hakkımda kötü sözler sarfetti mi?" diye sorunca Ümmü Hasim şöyle cevap verdi: "Niye senin aleyhinde konuşsun ki? O seni seviyor ve sayıyor." Sonra Mervan, Ümmü Hasim'in yanında uzanıp yattı. Uykuya daldığında Ümmü Hasim, bir yastık alıp Mervan'ın yüzüne bastırdı. Kendisi de cariyeleri ile birlikte yastığın üzerine çöktü ve Mervan, boğularak öldü. Bu hadise, hicretin altmışbesinci senesinin ramazan ayının üçünde Sam'da cereyan etti. Ölürken Mervan altmışüç yaşındaydı. Seksenbir yaşında olduğuna dair zayıf bir kavil de ilen sürülmüştür. Dokuz ay hüküm sürmüştü. On aydan üç gün eksik süreyle hüküm sürdüğüne dair zayıf bir rivayet de vardır. [6]

Mervan B. Hakem

Mervan'ın soy kütüğü şöyledir: Mervan b. Hakem b. Ebu'l-As b. Ümeyye b. Sems b. Abdumenaş el-Kuresi el-Ümevî Ebu Abdülmelik. Künyesinin Ebu Hakem veya Ebu'l-Kasim olduğu da söylenir. Çok kimselere göre o sahabedir. Çünkü Peygamber (s.a.v.)'in sağlığında dünyaya gelmiştir. Kendisinden Hudeybiye sulhuna dair bir hadis rivayet edilmistir. Sahih-i Buhari de Mervan ve Misver b. Mahrem'e tarihi ile sahabelerden bir gruptan nakledilen bir hadis vardır. Mervan, Hz. Ömer'den ve Hz. Osman'dan rivayetlerde bulunmustur. Mervan, aynı zamanda Hz. Osman'ın katibi idi. Ayrıca Zeyd b. Sabit ve Büseyre binti Safvan el-Ezdiye'den de rivayetlerde

bulunmustur. Mervan, Büseyre'nin kayınpederi idi. Hakim Ebu Ahmed'in ifadesine göre Büseyre, Mervan'ın teyzesidir. Büseyre'nin onun teyzesi olması ve Mervan'ın da onun kayın pederi olması arasında bir çelişki yoktur. Oğlu Abdülmelik, Sehl b. Sa'd, Said b. Müseyyeb, Urve b. Zübeyr, Ali b. Hüseyin Zeynela-bidin, Mücâhid ve diğerleri de Mervan'dan rivayetlerde bulunmuşlardır.

Vakidî ile Muhammed b. Sa'd'm ifadelerine göre Mervan, Hz. Pey-gamber'in sağlığına yetismiş ama ondan birsey hifzetmemisti, Peygamber (s.a.v.)'in vefatı esnasında Mervan sekiz yasındaydı. İbn Sa'd, o'nu tabiilerin ilk tabakası arasında saymıştır. Mervan, Kureys'in önde gelen şahsiyetlerinden ve faziletli insanlardandı. İbn Asakir ile diğerlerinin rivayetlerine göre Hz. Ömer, Mervan'ın annesini vasita ederek bir kadınla evlenme talebinde bulunmuş. Mervan'ın annesi de şöyle demişti: Onu, Cerir b. Abdullah el-Becelî istemisti. O, mesrik gençlerinin lideridir. Mervan b. Hakem de istemisti. O, Kureys gençlerinin efendisidir. Abdullah b. Ömer de istemisti. O da bildiğiniz bir şahsiyettir. Neticede Mervan'ın annesi gidip o kadınla görüşünce ve mü'minlerin emiri Hz. Ömer'in kendisi ile evlenmek istediğini ifade edince kadın: "Mü'minle-rin emiri bu talebinde ciddi midir?" diye sormuş; Hz. Ömer de: "Evet" diye cevap verince: "Ey mü'minlerin emiri, öyleyse biz seni o kadınla evlendirdik." diye cevap vermişti.

Hz. Osman, Mervan'a ikramda bulunur ve saygı gösterirdi. Hz. Osman'ın yanında katiplik yapardı. Onun sir katibi idi. Fakat Hz. Osman'ın kendi evinde kusatma altında tutulmasının sebebi de oydu. Asiler, Hz. Osman'dan, Mervan'ı kendilerine teslim etmesini ısrarla istemişler, Hz. Osman da onların bu isteklerini siddetle reddetmişti. Hz. Osman kusatma altında tutulurken Mervan, asilere karşı siddetlice savaşmış ve bazı Haricileri öldürmüştü. Cemel savaşında sol cenah komutanı idi. Anlatıldığına göre o, bir ok atarak Talha'nın dizine isabet ettir ve onu öldürmüştür. Doğrusunu Allah bilir.

Ebu'1-Hakem, Safii'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir:

«Cemel savaşında insanlar hezimete uğradıklarında Hz. Ali, Mervan'ı çokça sormaya başladı. Niçin sordüğünü söyleyenlere de: "O benim çok yakınımdır. Bu, sefkati celbediyor. O, Kureys gençlerinin efendisidir." demişti.»

İbn Mübarek, Kubeyse b. Cabir'in Muaviye'ye şöyle dediğini rivayet etmiştir:

- "Senden sonra yönetimi kime bırakacaksın?
- Allah'ın kitabını okuyan, Allah'ın dinini anlayan, dinî bilgilere sahip olan, Allah'ın hadleri hususunda çok kati olan Mervan b. Hakem'e bırakacağım."

Muaviye, Mervan'ı birçok defa Medine'ye vali olarak tayin etmiş, sonra azletmiş, yeniden vali olarak tayin etmişti. Defalarca insanlara hac emirliği yapmış, hac ibadetini ifa ettirmişti.

Hanbel, İmam Ahmed'in söyle dedigim rivayet etmiştir: "Kadilik, Mervan'ın yanındadır." denilirdi. O, Hz. Ömer'in hükümlerini takip eder ve araştırirdi.

İbn Vehb dedi ki: Birgün Mervan'dan bahseden Malik'in söyle dedigini isittim: Mervan söyle demisti: "Ben kırk seneden beri Allah'ın kitabını okurum. Şimdi de bu kan akıtma isinin içine düştüm."

İsmail b. Ayyas, Süreyh b. Ubeyd ile diğerlerinin söyle dediklerini rivayet etmiştir:

"İslâmiyyet'ten bahsedildiği zaman Mervan söyle derdi: "Kendi elimin kazancı ile veya babadan kalma mirasimla değil, bilakis Rabbimin bahsettiği nimetle ben İslâm'a kavuştum. Ama ben hatalıyım."

Leys, Salim Ebu Nadr'm söyle dedigini rivayet etmiştir:

"Mervan, bir cenaze merasimine katıldı. Cenaze namazını kildikten sonra döndü, defin isine kadar beklemedi. Bunun üzerine Ebu Hü-reyre: "O bir kirat sevabı kazandı, ama bir kirat sevaptan da mahrum kaldı." dedi. Ebu Hüreyre'nin böyle dedigini kendisine haber verdiklerinde Mervan, kosarak geri döndü, kosarken dizleri göründü. Gelip mezar başında oturdu, nihayet gitmesi için kendisine izin verildi."

Medainî, Cafer b. Muhammed'in söyle dedigini rivayet etmiştir: "Hüseyin'in öldürülmesinden sonra Medine'ye dönme masrafı olarak Hüseyin'in oğlu Ali'ye, Mervan 6000 dinar borç verdi. Vefat edeceği zamanda oğlu Abdülmelik'e, Hüseyin'in oğlu Ali'den bu parayı istememesini vasiyet etti. Abdülmelik, babası Mervan'ın bu vasiyetini Hüseyin'in oğlu Ali'ye bildirdiğinde, Ali bunu kabul etmedi, ancak Abdülmelik ısrar edince kabul etti." . . .

Safiî, Cafer'in babası Muhammed'in söyle dedigim rivayet etmiştir: "Hasan ile Hüseyin, Mervan'ın arkasında namaz kılarlar ve bu namazlarını iade etmezlerdi. Ona güvenirlerdi.

Abdürrezzak, Tank b. Sihab'm söyle dedigini rivayet etmiştir:

"Bayram günü hutbeyi namazdan Önceye alan ilk kişi Mervan oldu. Adamin birisi ona: "Sen böyle yapmakla sünnete muhalefet ettin." deyince Mervan ona: "Burada olan kimse sünneti terketti." dedi. Ebu Said de söyle dedi: "Bu adam böyle konuşmakla görevini yaptı. Ben, Rasûlullah (s.a.v.)'in söyle buyurdugunu isittim: Sizden bir kimse, bir münkeri görürse onu eliyle düzeltsin. Eger yapamazsa diliyle, diliyle de yapamazsa kalbiyle onu düzeltsin (Ona karsi protestoda bulunsun). Bu da imanin en zayıf

derecesidir."

Anlatildigina göre Mervan, Medine valisi iken çözümünü zor bir problemle karsilasti. O da bunu çözmek için oradaki sahabeleri toplantıya çağirdi, onların fikirlerini sordu.

Derler ki: Medine'de çeşitli ölçülerde ve ağırlıklardaki ölçekleri toplayıp bunların en uygununu esas kabul eden kişi Mervan'dır. O'nun seçip uygun gördüğü ölçeğe de Mervan ölçeği denilmiştir.

Zübeyr b. Bekkar, Ebu Said el-Hudrf'nin söyle dedigini rivayet etmiştir:

"Ebu Hüreyre, Mervan'ın yanından çıktı. Onun yanından çıkmakta olan başka bir grupta karsilasti. Onlar, Ebu Hüreyre'ye dediler ki: "Ey Ebu Hüreyre, su anda Mervan, 100 köleyi azad ettigine bizleri şahit tuttu." Ebu Hüreyre, o esnada elimi çimdikledi ve söyle dedi: Ey Ebu Said! Temiz ve helal kazançtan olan bir köleyi azad etmek, 100 köleyi azad etmekten daha hayirlidir."

Imam Ahmed b. Hanbel, Ebu Said el-Hudrf'den rivayet etti ki, Rasûlullah (s.a.v.) söyle buyurmuştur:

"Falan ogullarının sayısı otuz kişiye vardığında onlar, Allah'ın malini kendi aralarında dolastırmaya, Allah'ın dinine bey'atları dahil etmeye, Allah'ın kullarını da köle etmeye baslarlar."

Ebu Ya'lâ, Ebu Said'den rivayet etti ki, Rasûlullah (s.a.v.) söyle buyurmuştur:

"Hakem ogullarının sayısı otuz kişiye vardığında onlar Allah'ın dinine bid'atları dahil eder, Allah'ın kullarını köle eder ve Allah'ın malini kendi aralarında dolastırırlar."

Beyhakî, İbn Abbas'tan rivayet etti ki, Rasûlullah (s.a.v.) söyle buyurmuştur:

"Hakem ogullarının sayısı otuza vardığında Allah'ın malini kendi aralarında dolastırırlar, Allah'ın kullarını köle edinirler ve Allah'ın kitabını da fesatla karistirirlar. Sayıları 496'ya vardığında da onların helakleri bir hurmayı çignemekten daha çabuk olur." Yine Rasûlullah (s.a.v.), Abdülmelik b. Mervan'dan bahsederken onun, dört zorbanın babası olduğunu söylemiştir.

Bütün bu rivayet yolları zayıftır.

Ebu Ya'lâ ile diğerlerinden rivayet olunduguna göre Ebu Hüreyre söyle demistir:

"Rasûlullah (s.a.v.), rüyasında Hakem ogullarının kendisinin minberine çikip indiklerini görünce öfkelenmiş gibi uyandı ve söyle dedi: "Hakem ogullarının maymunlar gibi minberime sıçradıklarını gördüm." Rasûlullah

(s.a.v.)'m, bu hadiseden sonra ölümüne kadar artık katila katila güldüğünü görmedim."

Sevrî, buna benzer Said b. Müseyyeb'ten de mürsel bir rivayette bulunmustur. Bu rivayette de şöyle denilmektedir: "Cenâb-i Allah, Hz. Peygamber'e, bunu Hakem ogullarına "Emevilere" dünyalık olarak verdi, diye vahyetmiş, böylece Rasûlullah rahatlamisti." Bu, su ayet-i kerimenin de manasinin tahakkukudur: "Sana gösterdigimiz rüya ile sadece insanlari denedik." (d-Isrâ, eo.) Yani biz bu rüyayi sana göstermekle insanlari deneyip imtihan etmek istedik.

Bu mürsel rivayetin senedi zayıftir. Bu manada birçok uydurma hadiste nakledilmistir. Biz, sahih olmadiklarindan onlari nakletmeye gerek görmedik.

Mervan'in babasi Hakem, Peygamber (s.a.v.)'in en büyük düşmanlarindandi. Ancak Mekke fethi gününde Müslüman oldu. Medine'ye geldi. Sonra Peygamber (s.a.v.), onu Taife sürgün etti. Orada vefat etti. Mervan, Hz. Osman'in kusatma altina alinmasinin en büyük sebeple-rindendi. Çünkü o, Hz. Osman adina bir mektub uydurarak Misir'a göndermis ve Misirli asilerin öldürölmesini emretmisti. Muaviye tarafından Medine'ye vali olarak atandiginda her cuma günü minberde Hz. Ali'ye söverdi. Hz. Ali'nin oğlu Hasan, ona söyle demisti: "Sen daha babanin sulbünde iken Rasûlullah (s.a.v.), baban Hakem'e lanet okumus ve: "Allah Hakem'e ve onun dogacak çocukuna lanet etsin." Dogrusunu Allah bilir.

Önceki kisimlarda da anlatildigi gibi Hasan b. Malik, Cabiye'de iken Mervan yanina geldigi zaman onun bu gelisinden hoslanmis ve ona bey'at etmisti. Ürdünlüler de kendisine bey'at etmislerdi. Ancak isler düzene girdigi takdirde kendisinin tahttan inip yönetimi Halid b. Ye-zid'e teslim edecegini söylemisti. Mervan, Humus valiligine; Arar b. Said de Dimask valiligine atanacakti. Hicretin altmis dördüncü senesinin zilkade ayinin ortalarinda pazartesi günü Mervan'a bey'at edildi. Leys b. Sa'dile digerleri böyle demislerdir.

Yine Leys'in ifadesine göre Mercürahit savasi bu senenin zilhicce ayinda kurban bayramindan iki gün sonra vuku bulmustur.

Dediler ki: Mervan Dahhak b. Kays'i maglub edip Sam ve Misir hakimiyetini eline geçirdikten sonra o mintikada söz sahibi oldu. Kendisinden sonra da oğlu Abdülmelik'e veliahtlik bey'ati, ondan sonra da diger oğlu Abdülaziz'e veliahtlik berati yapildi. Abdülaziz, Ömer'in babasiydi. Mervan, yönetimi Halid b. Yezid b. Muaviye'ye terketti. Çünkü o, kendini halifelige layik görmüyordu. Onun bu görüşüne Malik b. Hassan da muvafakat etti. Mervan, her ne kadar Halid b. Yezid'in dayisi idiye de yönetimi ona birakti. Abdülmelik'in be/atinin yüklerini o üstlenmisti. Sonra Halid'in annesi,

Mervan'a tuzak kurdu. Onu zehirledi. Baska bir rivayette anlatildigina göre Mervan uyumakta iken yüzünün üzerine bir yastik koymus, bastirarak onu bogmustu. Sonra da cariyeleri ile birlikte çiglik atarak: "Mü'minlerin emiri ansizin öldü." demisti. Mervan'dan sonra oğlu Abdülmelik hilafete geçti.

Abdullah b. Ebu Mez'ur, bazi ilim ehlinin söyle dediklerini rivayet etmistir: "Mervan'in ölürken söylediği son söz su oldu: "Cehennem atesinden korkan kimse için Cennet vacib oldu."

Mervan'in yüzüğünde "el-Izzetü Lillah" yazili idi.

Asmaî, Harb b. Ziyad'm söyle dedigini rivayet etmistir:

"Mervan'in yüzüğünde söyle bir ibare yazili idi: "Aziz ve Rahim olana iman ettim."

Mervan, hicretin altmisbirinci veya altmis dördüncü senesinde Sam'da vefat etti. Ebu Ma'ser'in ifadesine göre vefat ederken seksenbir yasındaydi.

Halife b. Hayyat, Velid b. Hisam'in dedesinin söyle dedigini rivayet etmistir:

"Mervan, hicretin altmisbesinci senesinde ramazan ayinin üçünde, altmisüç yasinda iken Sam'da vefat etti. Cenaze namazini oğlu Abdülmelik kildirdi. Dokuz ay onsekiz gün halifelik yapti. Baskalarinin ifadesine göre ise, on ay süreyle halifelik yapmistir.

Ibn Ebi'd-dünya ile digerleri dediler ki: "Mervan, kirmizi yüzlü, kısa boylu, kısa ve ince boyunlu, iri basli, gür sakalli bir adamdi. Lakabi Hayt bâtil idi."

Ibn Asakir'in rivayetine göre Said b. Kesir b. Afir söyle demistir: "Mervan, Misir dönüşünde Sanberede veya Beled'de vefat etmistir. Baska bir rivayette anlatildigina göre Sam'da vefat etmis, Cabiye kapisi ile Babü's-Sagir arasinda bir yere defin edilmistir."

Mervan'in katibi Ubeyd b. Evs, mabeyincisi Minhal adindaki azatlisi, kadisi Ebu Idris el-Holanî, muhafiz komutani Yahya b. Kays el-Gassanî idi. Abdülmelik, Abdülaziz, Muaviye ve ismini saymadigimiz daha baska birkaç oğlu vardi. Diger eslerinden dogan kizlari da vardi. [7]

Abdülmelik B. Mervan'in Halifeligi

Babasinin sagliginda halifelik için kendisine bey'at edildi. Babasi, ramazanin üçünde vefat edince Sam ve Misir'a bagli mintikalarda kendisine yeniden bey'at edildi. Babasinin hüküm sürdüğü topraklarda otoritesini sürdürdü. Babasi Ölmeden önce Ibn Zübeyr'in egemenligindeki yerlerden ikisini almak üzere Irak'a ve Medine'ye iki askeri birlik gönderdi. Irak'a giden askeri birliğin komutani Ubeydullah b. Ziyad idi. Ubeydullah b. Ziyad, yolda Aynülverde mintikasinda Süleyman b. Sü-red komutasindaki Tevvabin ordusu ile karsilasti ve önceki sayfalarda anlattığımız muharebe, bu iki

askeri birlik arasinda cereyan etti. Neticede Ubeydullah b. Ziyad, Tevvabin ordusunu maglub etti. Komutanlarini ve çok sayida askeri öldürdü.

Askeri birliklerden Medine'ye gönderilen ise, Hubeys b. Dülce komutasinda idi. Medine'ye dogru yola çıktı. Medine'ye vardiginda Ibn Zü-beyr tarafından atanmis olan vali Cabir b. Esved b. Avf kaçti. Bu vali, Abdurrahman b. Avf in kardesi oglu idi. Ibn Zübeyr tarafından atanmis olan Basra valisi Haris b. Abdullah b. Rabia da Medine'de bulunan Ibn Dülce'ye karsi Basra'dan bir askeri birlik hazirlayip yola çıkardi. Hubeys b. Dülce bu, askeri birligin kendilerine dogru gelmekte oldugunu duydu. Ibn Zübeyr de Abbas b. Sehl b. Sa'd'i vali olarak Medine'den harekete geçirdi ve Hubeys'i yakalamasini emretti. O da Hubeys'in ve askerlerinin pesine düstü. Nihayet Rabaza'da onlari yakaladi. Yezid b. Siyah b. Habesiye ok atarak onu öldürdü. Bazi arkadaslarini da öldürdü, geride kalanlar ise yenik düstüler. Onlardan 500 kisi Medine'de kaleye sigindilar. Sonra Abbas b. Sehl'in hükmüne boyun egdiler. Abbas ta onlari katliamdan geçirdi. Yenik düşen Hubeys'in askerleri Sam'a döndüler.

Ibn Cerir dedi ki: Hubeys b, Dülce'nin katili Yezid b. Siyah el-Esvarî, Abbas b. Sehl ile beraber Medine'ye döndüğünde üzerinde beyaz bir elbise vardi. Doru bir ata binmistti. Kisa sürede elbisesi <ve binegi insanların ona el sürmesinden ve üzerine çokça esans ve misk saçmasindan dolayı karardi.

Yine bu senede Haricilerin Basra'da gücü artti.

Bu senede Haricilerin lideri Nafi b. Ezrak ile Basralilarin süvari birligi lideri Müslim b. Ubeyd arasinda bir savas meydana geldi. Neticede Rebia es-Selûtî, Nafi'yi öldürdü. Bu ikisi arasinda bes kadar komutan daha öldürüldü. Hariciler savasinda Kurre b. Iyas el-Muzeni Ebu Muaviye adindaki sahabe de öldürüldü. Nafi b. Ezrak Öldürülünce, Hariciler baslarina Ubeydullah b. Me'cur'u lider yaptilar. O da onlari toplayip Medain'e götürdü. Medainlilerle savastilar. Sonra Ahvaz ve diger beldeleri hakimiyetleri altina aldilar. Yemame ve Bahreyn'den gelen takviye kuvvetlerden de yararlanarak mallari topladilar. Sonra Attab b. Verka er-Riyahî idaresinde bulunan Isfahan'a dogru yürüdüler. Attab b. Verka bunlarla savasti ve hezimete ugratti. Haricilerin lideri ibn

Me'cur Öldürülünce bunlar, baslarina Kutri b. Fucae'yi lider yaptilar.

İbn Cerir'e göre Kutri b. Fucae, Basralilarla Dolap denen yerde savasmistir. Bu savasta Kutri, galip gelince Basrahlar, Haricilerin sehre girmelerinden korktular, Ibn Zübeyr de Bebbe adıyla taninan valisi Abdullah b. Haris'i azlederek yerine Kubba' adıyla taninan Haris b. Abdullah b. Ebi Rebia'yi Basra'ya vali olarak atadi. Ayrica Mühelleb b. Ebi Süfre el-Ezdî'yi de Horasan valiligine atadi. Mühelleb, Basra'ya ulastiginda halk ona: "Haricilerle ancak sen savasabilirsin." dediklerinde o: "Mü'minlerin emiri

İbn Zübeyr, beni Horasan'a vali olarak gönderdi. Ben onun emrine karşı gelecek değilim." diye karşılık verdi. Bunun üzerine Basra halkı, valileri Haris b. Abdullah b. Ebi Rebia ile gizlice anlaşarak İbn Zübeyr adına Mühelleb'e, Basra'ya girişlerine engel olunr-asi için Haricilere karşı çıkmasını emredici bir mektup yazdılar. Mühelleb, bu mektubu okuyunca Basralılara, kendi askerlerim Basra beytü'l-ma'ından sağlanacak para ile takviye etmeyi ve Haricilerin mallarından ganimet edindiği şeylerin de kendisine verilmesini şart koştu. Basrahlar, bu şartları kabul ettiler. Baska bir rivayette anlatıldığına göre Basralılar bu durumu, İbn Zübeyr'e bir mektupla teklif etmişler, İbn Zübeyr de bu teklifi kabul etmiş ve bunun üzerine Mühelleb te Haricilere karşı çıkmıştı. Mühelleb, bahadır, yigit ve kahraman bir kimse idi. Haricilerle savasmaya karar verdiği zaman Hariciler, misli görülmemiş bir teçhizat, zirh, silah ve çok sayıda atla Mühelleb'e karşı hızla ilerlediler. Çünkü onlar, o mintikaların gelirlerini yemişler, böylece güçlenmişlerdi. Onlar, asla boyun eğmeyen yigitlerdi. Geri püskürtülemeyecek bir hamle gücüne, kırılmayacak bir kuvvete ve savaş ateşinin içine hızla atılabilecek bir yüreğe sahiptiler. İki taraf Selvesel Ebri denen yerde karşı karşıya geldiklerinde şiddetlice savasmaya başladılar. İki tarafta göz kamastırarak bir sabir ve sebat gösterdiler. 30.000'e yakın asker vardı. Sonra Hariciler, benzeri görülmemiş bir saldırı yaptılar. Mühelleb'in askerleri hezimete uğradı. Baba evladına ve hiç kimse bir baskasına dönüp bakacak durumda değildi. Mühelleb'in askerlerinden bir kısmı yenik düşerek Basra'ya vardı. Mühelleb ise, kaçmakta olan ve yenik düşmüş askerleri kovaladı, önlerine geçti, yüksek bir yere çıkıp: "Ey Allah'ın kulları bana gelin." diye seslendi. 3000 kadar bahadır süvari gelip yanında toplandılar. Onlara şöyle bir nutuk çekti:

"Ey insanlar! Doğrusu Cenâb-i Allah, sayısı çok bir kalabalığı, bazen kendi nefislerine aldanmaları sebebiyle hezimete uğrattır. Bunun yanında az sayıda askerlerden oluşan topluluklara da yardımını indirir ve onlar muzaffer olurlar. Ömrüme yemin ederim ki, şu anda siz az sayıda değilsiniz. Siz, sabir savaşçılar ve zafer erbabısınız. Aranızda hezimete uğrayıp kaçmış olanlardan herhangi birinin şu anda yanınızda bulunmasını asla istemiyorum "Aranızda savaşa çıkmış olsalardı, ancak

sizi bozmaya çalışırlardı." (et-Tevbc, 47.) Şimdi sizden her birinizin yanına on tas alıp bizimle birlikte düşman karargahına gelmesini emrediyorum. Çünkü onlar şu anda kendilerinden emin durumdadırlar. Atlıları sizin hezimete uğrayan kardeşlerinizi kovalamak için garnizondan ayrılıp gitmiştir. Allah'a yemin ederim ki, onların atlıları dönmeden siz onların askerlerini öldürecek, komutanlarımda helak edeceksiniz."

Askerler, Mühelleb'in emrini yerine getirdiler. Mühelleb b. Ebi Süf-rGî

yanlarına tas alan askerleri ile birlikte Hariciler topluluguna saldırdı. Onlardan 7000 kadar asker öldürdü. Abdullah b. Me'cur da Ezari-ka'dan çok sayıda adam öldürdü. Bol miktarda mallarını ele geçirdi. Mühelleb te yenik düşen askerlerini kovalamaya gitmiş olan Harici atlılarının geri dönmelerine engel olmak için bazı atlılarla yolu tuttu. Gelenlerin, arkadaşlarına ulaşmalarına engel oldular. Haricilerin hezimete uğrayan askerleri, Kirman ve Isfahan taraflarına doğru gittiler. Mühelleb, Ehvaz'da birkaç gün kaldı. Sonra Mus'ab b. Zübeyr »Basra'ya geldi. Haris b. Abdullah b. Ebi Rebia'yi Basra valiliğinden azletti. Nitekim bununla ilgili açıklama yakında gelecektir.

Ibn Cerir dedi ki: Bu senede Mervan b. Hakem, Ölmeden Önce oğlu Muhammed'i Cezire'ye gönderdi. Bu da onun Misir'a gelisinden önceydi.

Ben derim ki: Sözü edilen Muhammed b. Mervan, Mervan el-Hi-mar'm babasıdır. Emevilerin son halifesidir. Abbasiler, halefeligi bunun elinden almışlardı. Bununla ilgili açıklamada ileriki sayfalarda gelecektir.

Ibn Cerir dedi ki: Bu senede Abdullah b. Zübeyr, kardesi Ubeydul-lah'i Medine valiliğinden azlederek yerine diğer kardesi Mus'ab'i tayin etti. Çünkü Ubeydul-lah, insanlara bir nutuk irad etmiş ve nutkunda şöyle demisti: "Cenâb-i Allah'ın 500 dirhem değerindeki bir deveyi boğazlamalarından dolayı Salih peygamberin kavmine neler yaptığını gördünüz." Bu sözleri duyan kardesi Abdullah b. Zübeyr "Bu tekellüf-tür" demiş ve onu azletmişti. Bu sebepten Ubeydullah'a, Salih peygamberin devesinin değer takdir edicisi denilmisti.

Bu senenin sonunda Abdullah b. Zübeyr, Küfe valisi Abdullah b. Ye-zid el-Hutemî'yi azletmiş, yerine Abdullah b. Muti'yi tayin etmişti. Abdullah, Yezid'i hal ettikleri zaman Harre savaşındaki Muhacirlerin komutam idi.

İbn Cerir dedi ki: Bu senede Basra'da veba salgını baş gösterdi. İbn Cerir'in "el-Muntazam" adlı eserinde anlattığına göre veba salgını, hicretin altmışdördüncü senesinde Basra'da baş göstermiştir- Hicretin altmışdokuzuncu senesinde baş gösterdiğine dair zayıf bir rivayet te vardır. Seyhimiz Zehebî ile diğerlerinin de anlattıklarına göre bu salgının büyük hasarı, Basra'da görülmüş ve üç gün sürmüştü. Dk günde 70.000, ikinci günde 71.000, üçüncü gün de 73.000 Basralı ölmüştü. Dördüncü günde Basralılardan çok az sayıda adam kalmıştı. Halkın büyük çoğunluğu ölmüştü. Anlatıldığına göre valinin annesi de ölmüş, cenazesini kaldıracak kimse kalmamış ve sonunda cenazeyi kaldırmak için dört kişiyi kiralamışlardı.

Hafız Ebu Nuaym el-İsbahanî, bu veba salgını zamanında yaşamış, Ebu Nüfeyd künyesi ile tanınan bir adamın şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Kabileleri dolasiyor, ölüleri defnediyorduk. Ölü sayısı çoğalınca, artık

kendimizde onlan defnedecek gücü bulamadık. Eve giriyor, ev halkının ölmüş olduğunu görünce, kapılarını üzerlerine kapatıyor, onları o halde bırakıyorduk. Bir eve girdik, içeriği aradık, içeride hayatta kalmış bir kimse göremedik, kapiyi üzerlerine kapadık.

Veba salgını bittikten sonra tekrar mahalleleri dolasmaya başladık. Kapadığımız kapıları açıyor, evleri tekrar kontrol ediyorduk. Bir eve girdiğimizde evin ortasında vücuduna daha yeni krem sürülmüş bir çocuk gördük. Sanki o anda annesinin kucagından alınmıştı. Biz orada durup çocuğa bakarken ve durumunu hayretle seyrederken duvarın yarısından bir köpek çıkarak geldi. Çocuğa doğru yaklaştı. Çocuk ta sürünerek ona gitti ve köpeğin memesini tutup emmeye başladı. Bilahare ben o çocuğun büyüdüğünü ve Basra mescidinde sakalından tutulduğunu gördüm."

İbn Cerir dedi ki: Bu senede Abdullah b. Zübeyr, Ka'be-i Muazza-ma'yi bina etti. Yani binasını tamamladı ve Hatim'in tamamını Ka'be'ye dahil etti. Birinden girilip diğerinden çıkılması için de Ka'be'ye iki kapı açtı.

İbn Cerir, Ziyad b. Cebel'in şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Abdullah b. Zübeyr'in idaresi zamanında Mekke'de idim. Onun şöyle dediğini duydum: "Annem ve Ebu Bekir'in kızı Esmâ'mın bana anlattığına göre Rasûlullah (s.a.v.), Aise'ye şöyle demiştir: "Eğer senin kavmin küfürden daha yeni çıkmış olmasalardı, Ka'be'yi İbrahim peygamberin temellerine göre yeniden inşa eder ve Hatim'i Ka'be'ye dahil ederdim."

Abdullah b. Zübeyr, emir verdi. Mekkeliler temelleri kazdılar. Ka'be'nin temelinde deve büyüklüğünde kaya parçaları gördüler. Kaya parçalarından birini hareket ettirmek istediler. Bir simsek çıktı, bu durumu gören Abdullah b. Zübeyr: "Temelleri yerinde bırakın." dedi ve Ka'be'yi o temeller üzerine bina etti. Birinden girilip diğerinden çıkılması içinde Ka'be'ye iki kapı yaptı."

Bu senede Horasan'da Abdullah b. Hazm ile Haresi b. Hilal el-Kuzeyî arasında anlatımı uzun sürecek savaşlar cereyan etti.

Yine bu senede Abdullah b. Zübeyr, insanlara hac ettirdi. Medine valisi Mus'ab b. Zübeyr, Küfe valisi Abdullah b. Mutî ve Basra valisi de Haris b. Abdullah b. Ebi Rebia el-Mahzumî idi.

Bu senede vefat eden meshur şahsiyetlerden biri, Abdullah b. Arar b. As b. Vail Ebu Muhammed es-Sehmî idi. Bu zat, sahabelerin seçkinlerinden bilginlerinden ve çokça ibadet edenlerden idi. Peygamber (sav) Vden hadis yazıp nakletmiş tir. Babasından önce Müslüman olmuş olup babasından sadece oniki yaş küçüktü. Derin bir ilme sahip olup kendini ibadete adamıştı. Akıllı bir kimseydi. Muaviye ile işbirliği yaptığından dolayı babasını kinamıştı, sisman bir kimseydi. Hem Kur'ân'ı hem Tevrat'ı okurdu.

Anlatildigina göre gözlerini kaybedince-ve kadar aglamistir. Gecelerini namazla, gündüzlerini de oruçla geçirirdi Bir gün tutar, bir gün tutmazdi. Muaviye o'nu Küfe valiligine tayin etmis, sonra onu azlederek yerine Mugire b. Sube'yi atamisti. Hicretin altmisbesinci senesinde Misir'da vefat etti.

Bu senede Abdullah b. Sa'de el-Fezarî adindaki bir sahabe, Mekke'de öldürüldü. Mekke'ye gelmeden önce Sam'da yasiyordu. Anlatildigina göre kendisi Fezarah degildir. Ama Fezarahlar tarafından esir alinmis ve sonra azad edilmiş bir kimsedir. [8]

Hicretin Altmisaltinci Senesi

Bu senede Muhtar b. Ebi Ubeyd es-Sakafi adindaki yalana, Küfe'de Hz. Hüseyin'in öcünü almak iddiasıyla harekete geçti. Küfe valisi Abdullah b. Muti'yi sehir disina çıkardi. Bunun sebebi de suydu: Süleyman b. Süred'in adamları yenik düşerek Küfe'ye döndüklerinde Muhtar b. Ebi Ubeyd'in zindana atılmış oldugunu gördüler. Muhtar, onlara Süleyman b. Süred'in ölümü sebebiyle taziye mektubu göndererek: "Süleyman öldürüldüyse onun yerine ben, Hüseyin'in katillerini öldürecegim." dedi. Tevvabin ordusu ile birlikte yenik düşmüş olarak Küfe'ye dönenlerden biri olan Rüfaa b. Seddad ta Muhtar'a: "Biz senin istedigini dogrultudayiz." diye haber gönderdi. Muhtar da artık onlara vaatlerde bulunmaya, onları ümitlendirmeye başladı. Oysa şeytan onlara aldatmadan başka bir ümit vermez ve vaatle bulunmazdi. Onlara gizlice gönderdiği mektublardan birinde şöyle demektedir:

"Size müjdelers olsun! Eger ben zindandan çıkarsam dogu ile batı arasındaki düşmanlarınızı kılıçtan geçirecek ve onları üst üste yığacağım. Onları birer ve ikiser öldürecegim. Onlardan bize yaklaşıp ve hidayeti bulanlara Allah elbetteki aranızda geniş yer verecektir. Allah, sadece çağımıza icabet etmeyip asi olanı kahretsin, lanetlesin.

Muhtar'm bu mektubu kendilerine ulaştığında gizlice okudular ve ona: "Biz senin istedigini durumdayız. Ne zaman dilerse sen zinaan-dan çıkannz.» diye cevap yazdılar. Ancak Muhtar Küfe yönetiminin zorlanması neticesinde zindandan saliverilmekten hoşlanmadı. İsi nezaketle ele aldı ve salıha bir kadın olan kızkardeşi Safiyye'nin kocası Abdullah b. Ömer b. Hattab'a mektup yazdı. Küfe emirleri Abdullah b. Yezid el-Hutemî ile İbrahim b. Muhammed b. Talha nezdinde aracılık yapmasını ve kendisini salıvermelerini için onlara ricada bulunmasını istedi. Abdullah b. Ömer de bu iki emire mektup yazarak Muhtar'in zindandan salıverilmesini rica etti. Onlar da onun ricasını kıramadılar. İbn Ömer, onlara yazmış olduğu mektubunda şöyle demisti:

"Sizinle aramda ne kadar büyük bir dostluk bulunduğunu biliyorsunuz.

Ayrica benimle Muhtar arasındaki yakınlık ve hisimliliğin derecesini de biliyorsunuz. Size ant veriyorum ki Muhtar'ı zindandan çıkarasınız vesselam."

Bu iki emir, Muhtar'ı huzurlarına çağırdılar. Muhtar'ın adamlarından bir grupta ona kefil oldu. Abdullah b. Yezid, eğer Müslümanların basına bir gaile çıkarır ve isyan ederse, Ka'be'nin karsısında 1000 deve kesmesi, sahip olduğu köle ve cariyelerin tamamını azad etmesi şartıyla kendisini salıvereceklerini söyleyerek, bu hususta ondan Allah adına yemin etmesini istedi. Muhtar da bu şartı kabul edip Allah adına yemin etti, salıverildi. Gidip evine kapandı ve söyle demeye başladı:

"Allah ikisini de kahretsin. Allah adına yemin ettim, ama ben birseye yemin eder de ondan daha hayırlı birseye karşılırsam, o hayırlı şeyi yapmak için yeminimi bozar ve keffaretimi ödedikten sonra o hayırlı şeyi yaparım. Ka'be karsısında 1000 deve kesmeye gelince, bu benim için çok basittir. Köle ve cariyelerimin azad edilmiş olmasına gelince, ben bu ismin basarıyla sonuçlandığını görürsem bir tek kölemin kalmasını dahi istemem, hepsini azad ederim."

Bundan sonra Siiler, Muhtar'ın etrafında toplandılar, adamları çoğaldı. Gizlice ona bey'at ettiler. Onun adına bey'at alıp insanları onun etrafında toplanmaya teşvik edenler bes kişi idi. Saib b. Malik el-Es'arî, Yezid b. Enes, Ahmed b. Semit, Rüfaa b. Seddad ve Abdullah b. Seddad el-Cüsemî.

Muhtar'ın durumu gittikçe kuvvetlendi. Gücü arttı ve sani yüceldi. Nihayet Abdullah b. Zübeyr de Küfe valisi Abdullah b. Yezid ile İbrahim b. Muhammed b. Talha'yı görevden azletti ve Abdullah b. Muti'yi Küfe'ye vali olarak atadı. Haris b. Abdullah b. Ebi Rebia'yı da Basra'ya vali olarak gönderdi. Abdullah b. Muti el-Mahzumî hicretin altmışbe-sinci senesinin ramazan ayında Küfe'ye vardığında insanlara söyle bir konuşma yaptı:

"Mü'minlerin emiri Abdullah b. Zübeyr, size Ömer b. Hattab ile Osman b. Affan'ın yönetimi gibi bir yönetim uygulamamı emretti." Saib b. Malik adındaki SU kalkıp ona söyle cevap verdi: "Biz ancak Ali'nin kendi beldelerinde uyguladığı yönetim tarzının bize uygulanmasını isteriz, başka bir yönetim tarzına razı olmayız. Osman'ın yönetim tarzının uygulanmasını istemiyoruz (Böyle derken Hz. Osman'ın aleyhinde ileri geri konustu). Her ne kadar insanlar için iyilikten başka birsey istemiyor idiyse de Ömer'in de yönetim tarzının uygulanmasını istemiyoruz."

Saib'in bu konuşmasını bazı Sii emirleri tasdik ettiler. Vali Abdullah b. Muti de sustu ve sonra: "Size istediğiniz bir yönetim tarzını uygulayacağım." dedi.

Muhafız kuvvetlerinin komutanı İyas b. Mudarib el-Becelî, Abdullah b.

Muti'nin yanma gelip söyle dedi: "Konusman esnasında sana reddiyede bulunan kisi, Muhtar'in adamlarının eleb aslarından dir. Sen, Muhtar'a karsi güven içinde degilsin. Asker gönder de onu tekrar zindana attir. Çünkü casuslarimin bana bildirdiklerine göre, Muhtar sana karsi adam toplamaktadır. Sehirde seni yakalatmak için ugrasiyor."

Abdullah b. Muti de, Zaide b. Kudame ve baska bir komutani Muhtar'a gönderdi. Bunlar Muhtar'in yanma varip: "Emirin yanma gel." dediler. Muhtar da elbiselerinin getirilmesini ve bineginin egerlenmesini emretti ve bu iki komutanla birlikte valinin yanina gitmeye hazırlandı. Zaide b. Kudame ona: "Inkar edenler, seni baglayip bir yere kapamak veya öldürmek ya da sürmek için düzen kuruyorlardı." (ei-Enfai, 30.) mealindeki ayet-i kerimeyi okuyunca Muhtar, kendini yere atti ve üzerine bir kadife örtülmesini söyledi. Güya hastaymis gibi davrandi ve: "Durumumu valiye anlatan." dedi. Bunlar da vali Abdullah b. Muti'nin yanina döndüler. Muhtar'in gelecek durumda olmadigini söylediler. Vali onların beyanlarını ve Muhtar'in bahanesini dogru kabul etti. Bu senenin muharrem ayi girdiginde Muhtar, Hz. Hüseyin'in Öcünü almak iddiasıyla harekete geçti. Siiler, etrafında toplandilar ve ona simdi degil de bir süre sonra harekete geçmesini teklif ettiler. Sonra aralarından bir grubu Muhammed b. Hanefiye'ye göndererek Muhtar'i ve onun iddiasini ona sordular. Bu grup, Muhammed b. Hanefiyye'nin yanina vardiginda o, onlara özetle söyle dedi: "Cenâb-i Allah'in diledigi kullar vasitasiyla size yardım etmesini hos karsiliyoruz."

Muhtar da Siilerden bir grubun Muhammed b. Hanefiyye'ye gittiklerini duyunca bundan hoslanmadi ve Muhammed b. Hanefiyye'nin kendisini ve iddiasini yalanlamaktan korktu. Çünkü o, Muhammed b. Hanefiyye'nin izni ile harekete geçmis degildi. Bu grubun, Muhammed b. Hanefiyye'nin yanından dönmelerinden Önce harekete geçmeye niyetlendi. Etrafindaki adamlara kahinlerin secilerini andiran seçili sözlerle konusmaya basladi. Sonra da onun seçili beyanlarına uygun bir va-ziyyet ortaya çıktı. Muhammed b. Hanefiyye'nin yanından dönengrup, Muhtar'in yanma vardiklarında Muhammed'in söylediklerini naklettiler. Iste o zaman Siiler, Muhtar b. Ebi Ubeyd'le birlikte hareket etmek hususunda ittifak ettiler ve kuvvet kazandilar.

Ebu Mihnefin rivayetine göre Siilerin ümerasi Muhtar'a söyle demislerdir: "Sunu bilmelisin ki, Küfe emirlerinin tamami Abdullah b. Muti ile beraberdirler, onlar bize karsi müttefiktirler. Eger Ibrahim b. Ester en-Nehaî yalnız basina sana heyhat edecek olursa, baskalarına ihtiyacimiz kalmaz."

Muhtar da Ibrahim b. Ester'e adamlarından bir grubu gönderdi. Hz.

Hüseyin'in öcünü almak için kendilerine katilmesi onu için davet etti. Giden heyet, Ibrahim b. Ester'e Muhtar'm babasinin Hz. Ali ile olan geçmesini anlattilar. Ibrahim b. Ester de: "Basiniza beni geçirmeniz sartıyla isteginize icabet ederim." deyince heyettekiler: "Bu mümkün degildir. Çünkü Mehdi'nin bize gönderdiği habere göre o, Muhtar'i kendisi için vezir ve kendisine davetçi olarak tayin etmistir." dediler. Bunun üzerine Ibrahim b. Ester sustu, cevap vermedi. Heyettekiler de dönüp Muhtar'm yanina gittiler ve durumu ona anlattilar. Üç gün bekledikten sonra Muhtar, kendi adamlarinin önde gelenleri ile birlikte Ibrahim b. Ester'in yanina gitti. Ibrahim b. Ester kalkip ona saygi gösterdi, ikramda bulundu ve yanina oturttu. Muhtar onu, kendilerine katilmaya davet etti. Muhammed b. Hanefiyye'nin adina yazilmis bir mektubu çıkarip ona gösterdi. Mektubta Ibrahim b. Ester'e, adamlari olan Sülerle birlikte Muhtar'm saflarina katilmesi isteniyordu. Mektup, bunlarin peygamber ailesine yardım etmek ve öçlerini almak kastiyla ayaklanmis olduklarini anlatiyordu. Ibrahim b. Ester de kalkip: "Muhammed b. Hanefiyye'nin bana sizin gösterdiginiz mektubundan ayri ifadeler içeren baska bir mektubu geldi." dedi. Muhtar da kalkip su cevabi verdi: "Bu zaman baska, o zaman baskadir." Ibrahim b. Ester: "Sizin gösterdiginiz mektubun Muhammed b. Hanefiyye'ye ait olduğuna kim sahitlik edecek?" diye sorunca Muhtar'm adamlarindan bir grup kalkip bu yönde sahadette bulundular. Bunun üzerine Ibrahim b. Ester yerinden kalkti. Muhtar'i kendi yerine oturttu. Ona bey'at etti. Gelen misafirlere meyve ve bal serbeti getirilmesini emretti.

Sairi dedi ki: "Ben ve babam da Ibrahim b. Ester'in meclisinde o zaman hazır bulunuyorduk. Muhtar kalkip gidecegi zaman Ibrahim b. Ester dönüp bana söyle dedi:

- Ey Sa'bi, bunlarin yaptiklari sahitlik hakkında ne düşünüyorsun?

Ben de söyle cevap verdim:

- Bunlar âlimdirler, emirdirler. İnsanların önde gelen şahsiyetleridirler, birseyi bilmeden ve görmeden hakkında sahidlik yapacaklarini sanmiyorum.

Benim bu cevabim üzerine Ibrahim b. Ester de söyle dedi:

- Su halde onlari itham etme düşüncemi içime sakladim, ama ben bunlarin Hz. Hüseyin'in öcünü almak için harekete geçmelerini çoktan beri takdirle karsiliyor ve arzuluyorum. Ben de bunlarin görüşlerine katildim.

Daha sonra Ibrahim b. Ester, kendisi ve kendisine itaat eden adamlari ile birlikte zaman zaman Muhtar'm evine gidip geldi. Bundan sonra Siiler, bu senenin, (hicretin altmisaltinci senesinin) muharrem ayinin ondördünde persembeye gecesi harekete geçmek hususunda görüş birligi yaptilar.

Abdullah b. Muti, Siilerin ittiffakindan ve müsavverelerinden haberdar olunca

Kûfe'nin her tarafına muhafızları yerleştirdi. Komutanlardan her birine kendi mintikasına göz kulak olmasını ve hiç kimsenin dışarıya çıkmasına müsaade edilmemesini emretti. Sali gecesini İbrahim b. Ester, 100 adamıyla birlikte Muhtar'm evine gitmek için kendi evinden dışarı çıktı. Kendisinin ve adamlarının kürklerinin altında zirhleri vardı. Muhafız kuvvetlerinin komutanı İyas b. Mudarib onunla karşılaştı. Ona: "Ey İbn Ester, şu saatte nereye gidiyorsun? Doğrusu senden süpheleniyorum. Vallahi seni valinin huzuruna götürmedikçe ve senin hakkında o karar vermedikçe seni bırakmayacağım." dedi. İbn Ester de yanında bulunan adamlardan birinin elinden bir mızrak alıp İyas'ın girtlagına sapladı. İyas, o anda yere düşüp öldü. Adamlarından birine emir vererek basım koparttı ve Muhtar'a gönderip önüne bıraktı. Bu kesik bası gören Muhtar: "Allah sana hayır müjde versin, işte bu hayra alamettir." dedi. Sonra İbrahim b. Ester, Muhtar'dan bu gece yola çıkmasını talep etti. Bunun üzerine Muhtar da ateş yakılmasını ve ateşin yükseklerde tutulmasını, kendi adamlarına: "Ey Mansur, öldür! Haydi Hüseyin'in intikamını alalım!" şeklindeki parolanın duyurulmasını emretti. Sonra kendisi de kalkıp zirhini giydi. Silahını kullandı, giyinip kusanırken de şöyle diyordu:

"Beyaz tenli, güzelliği ışık saçıcı, yanakları açıkta ve kuyruk sokumu eğik olan bilir ki, ben, savaşın sabahında öne atılan bir kahramanım."

Muhtar'm önünden İbrahim b. Ester harekete geçti. Sehrin köse başlarını ve dış kısımlarını korumakla görevli komutanları yakalayıp bulundukları yerlerden birer birer uzaklaştırmaya başladı. Muhtar'm parolası ile seslendi. Muhtar da Ebu Osman en-Nehdî'yi ayrı bir yöne sevketti. O da Muhtar'm parolasını yüksek sesle söyleyerek Hüseyin'in intikamını alalım, diye seslendi. İnsanlar sağdan soldan gelip etrafında toplandılar. Sebes b. Ribî de gelip evinin yanında Muhtar'la çarpışmaya başladı. Muhtar'ı kuşatma altına aldı. Nihayet İbn Ester gelip onu oradan uzaklaştırdı. Sebes te gidip İbn Mutî'nin yanına vardı. Ona, komutanlarını toplantıya çağırmasını ve bizzat harekete geçmesini tavsiye etti. Muhtar'm güçlendiğini ve duruma hakim olduğunu ifade etti. Siiler, uzak yollardan gelip Muhtar'm etrafında geceleyin toplandılar.

4000 kişi kadar oldular. Sabah olunca Muhtar, askerlerini mevzilendir-di, onlara sabah namazını kıldır-di. Birinci rekatta Nâziât sûresini, ikinci rekatta da Abese sûresini okudu. Onu dinleyenler: "Muhtar kadar fasih lehçeli başka bir imam dinlemiş değiliz/" dediler.

İbn Mutî, askerlerini hazırladı. 3000 kişilik grubun başına Sebes b. Ribî'yi, 4000 kişilik diğer grubun başına da Rasid b. İyas b. Mudaribi komutan yaptı. Muhtar da İbn Ester'ı 600 süvari ve 600 piyadenin başına komutan yaparak Rasid b. İyas'a karşı çıkardı. Nuaym b. Hübeyre'yi de 300 süvari

ve 300 de piyadenin basma komutan tayin ederek Sebes b. Rib'i'ye karsi çıkardi. Ibn Ester, karsisindaki Rasid'i hezimete ugratti. Öldürdü ve müjdeyi Muhtar'a gönderdi. Nuaym b. Hübeyre de Sebes b. Rib'i ile karsilasti. Yapilan çarpisma neticesinde Sebes, onu hezimete ugratip öldürdü. Gelip Muhtar'i çembere alip kusatti. Ibrahim b. Ester de Muhtar'm yanma dönerken Hasan b. Faid b. Habesî komutasindaki 2000 süvari ile karsilasti. Bunlari îbn Muti göndermisti. Bir saat kadar savastilar. Neticede Ibrahim b. Ester, Hassan b. Faid'i ve komutasindaki askeri birligi hezimete ugratti. Sonra Muhtar'm yanma geldi. Sebes b. Ribî tarafından Muhtar ve askerlerinin kusatma altina alindigini gördü. Gayret gösterip onlari uzaklastirdi. Sebes b. Ribî ile askerleri geri dönüp kaçtilar. Böylece Ibrahim de Muhtar'm yanma ulasmis oldu. Bulunduklari yerden ayrilip Küfe disindaki baska bir yere gittiler. Ibrahim b. Ester, Muhtar'a: "Haydi hükümet konagina gidelim. Onu bize karsi koruyacak kimse yok." dedi. Gidip agirliklarini oraya biraktilar. Yasli ve zayif adamlarini oraya oturttilar. Orada bulunanlarin basina da Ebu Osman en-Nehdi'yi biraktilar. Muhtar, Ibn Ester'i önden gönderdi, askerlerini oldugu gibi tabiye etti. Hükümet konagina dogru harekete geçti.

Ibn Muti de Amr b. el-Haccac'i 2000 kisi ile düşmana karsi gönderdi. Muhtar da ona karsi Yezid b. Enes'i gönderdi. Kendisi ve Ibn Ester de önceden yola çıkıp gittiler. Nihayet Künase kapisindan Küfe'ye girdiler. Ibn Muti, Hz. Hüseyin'i öldüren Simr b. Zilcevsen komutasinda 2000 asker daha gönderdi. Muhtar, buna karsi da Sa'd b. Munkiz el-Hemedanî'yi gönderdi. Muhtar'm kendisi yoluna devam etti. Nihayet Sebes'in yoluna vardi, orada 5000 kisilik bir askeri birligin basinda Nevfel b. Müsahik b. Abdillan b. Mahreme ile karsilasti.

Ibn Muti, hükümet konagindan inip halkin arasina girdi. Yerine Sebes b. Ribî'yi vekil birakti. îbn Ester de Ibn Müsahik komutasindaki askeri birligin yanma vardi. Aralarinda siddetli bir çarpisma cereyan etti. Bu çarpismada Tevvabin ordusunun komutanlarindan Rüfaa b. Sed-dad ile Abdullah b. Sa'd ve birkaç kisi daha öldürüldü. Sonra Ibn Ester, düşmanlarini maglub edip hezimete ugratti. îbn Müsahik'in bineginin yularini tuttu. îbn Müsahik ise, akrabalik baglarini hatirlatti. Bunun Üzerine Ibn Ester onu serbest birakti, ama Ibn Müsahik, Ibn Ester'in bu iyiligini asla unutmadi.

Sonra Muhtar, askerleri ile birlikte Künase'ye dogru ilerledi ve îbn Muti'yi sarayinda üç gün arayla kusatma altinda tuttu. O esnada sarayda Ibn Muti'nin yaninda insanlarin önde gelenleri ve esrafi da bulunuyordu. Sadece Amr b. Hiris bulunmuyordu. O, kendi evine kapanmisti, îbn Muti'nin basi dara düşünce arkadaslarina danisti. Sebes b. Ribî, kendisi ve arkadaslari için Muhtar'dan eman dilemesini tavsiye etti, ancak îbn Muti: "Hicaz ve

Basra'da emrine itaat edilen mü'mmlerin emiri varken ben bu isi yapamam." dedi. İbn Muti'nin bu tavsiyeyi reddetmesi üzerine Sebes ona şöyle dedi: "İstersen gizlice buradan çıkıp git ve arkadaşının yanına var. Durumu ona anlat. Bize nasıl yardım edeceğini, devletini nasıl ayakta tutacağımızı düşünsün"

Gece olunca İbn Muti, gizlice saraydan çıkıp gitti. Ebu Musa el-Esarnın evine vardı. Sabah olunca da emirler, İbn Ester'den kendilerine eman vermesini talep ettiler. O da onlara eman verince saraydan çıkıp Muhtar'm yanına gittiler ve ona be/at ettiler. Sonra Muhtar saraya girdi, geceyi orada geçirdi. İnsanların esrafi, mescitte ve sarayın kapısında sabahladı. Muhtar, mescide gidip minbere çıktı ve insanlara tesirli bir nutuk irad etti. Sonra insanları bey'ata davet ederek şöyle dedi:

"Gökleri kurulmuş bir tavan, yeryüzünü de gidilecek yollar halinde döseyen Allah'a yemin ederim ki siz, Ebu Talib oğlu Ali'ye ve onun ailesine yapmış olduğunuz bey'attan daha ileri bir hidayete götürecek bir bey*atta bulunmuş değilsiniz."

Nutkunu tamamladıktan sonra minberden indi. İnsanlar gelip Allah'ın kitabı ve Rasûlünün sünneti çerçevesinde hareket edileceği şartıyla ona bey*at ettiler. Ayrıca ehl-i beytin intikamının alınmasını talep ettiler. Adamin birisi Muhtar'a gelerek İbn Muti'nin Ebu Musa'nın evinde gizlendiği haberini verdi. Ancak Muhtar, onu dinlemiyormuş gibi davrandı. Adam bu haberini üç kez tekrarladıktan sonra sustu. Gece olunca Muhtar, İbn Muti'ye 100.000 dirhem gönderdi ve ona şu mesajı da ilettiler: "Buradan git, ben senin yerini aldım."

Muhtar, daha önce İbn Muti'nin samimi dostu ve arkadaşı idi. Bunun üzerine İbn Muti, Basra'ya gitti. Maglub düşmüş bir kimse olarak İbn Zübeyr'in yanına dönmek istemedi. _

Muhtar da güzel bir yönetim tarzı sergileyerek insanların takdirini toplamaya, onların sevgisini kazanmaya başladı. Beytül-malda 9.000.000 dirhem para buldu. Kendisi ile birlikte savaşa katılmış askerlere bol miktarda harçlık ve nafaka verdi. Güvenlik kuvvetlerinin başına Abdullah b. Kamil el-İskerfiyi komutan yaptı Halkın esraim meclisine yakın kıldı. Onlarla meclisinde oturup sohbet etti Ancak bu davranışı, mücadelesinde kendisine destek veren Arap asilli olmayan kimselerin agrına gitti. Bunlar, muhafız kuvvetleri komutanı Gazine'nin azatlısı Ebu Amre Keysan'a: "Vallahi Muhtar, Arapları bize tercih etti ve bizi terketti." dediler. Ebu Amre de onların bu sözlerini Muhtar'a ilettiler. Muhtar ise: "Aksine onlar bendendir, ben de onlardanım." dedi ve sonra da şu ayet-i kerimeyi okudu: "Şüphesiz suçlulardan intikam alacağız," (es-Secde, 22.)

Muhtar'm bu cevabı üzerine Ebu Amre de gidip Muhtar'ın Arap asilli

olmayan destekçilerine: "Size müjdeler olsun. Muhtar, sizi meclisine yaklastiracak ve sizinle siki iliski kuracak." dedi. Onlar da bu cevap karsisinda sevinip sustular ve hallerinden memnun oldular.

Sonra Muhtar, emirlerini ve komutanlarini Irak ve Horasan'a bagli sehirlere, kasaba ve mintikalara gönderdi. Sancak ve bayraklar hazirlayip ilgili birliklere teslim etti. Emirlikler ve vilayetler kurdu. Sabah akşam meclis kurup halk arasindaki anlasmazliklari çözümlüyor, hüküm veriyordu. Fakat bu islerin arttigim görünce Süreyh'i kadi olarak tayin etti. Siilerden bir grup, Süreyh hakkında ileri geri konusarak söyle dediler: "O, Hicr b. Adiy aleyhine sahitlik etmistir. Hani b. Urve'ye, gönderildigi maksada uygun olarak gerekli bildiriye, gerekli teblig, yapmamistir. Ali, onu hakimlikten azletmistir."

Süreyh, bu dedikodulari duyunca hastalik numarasi yaparak evine kapandi. Muhtar da onun yerine Abdullah b. Utbe b. Mesud'u kadi olarak tayin etti. Sonra onu da azlederek yerine Abdullah b. Malik et-Tafyi kadi olarak tayin etti. [9]

Fasil

Muhtar, daha sonra Hüseyin'in katillerini arastirmaya basladi. Serefli, serefsiz, esraftan olsun veya olmasin katil olan her kim varsa hepsini yakalayip öldürdü. Bunun sebebi de suydu: Ubeydullah b. Ziyad, Kûfe'ye girmek talimati ile Mervan tarafından hazirlanarak Sam'dan harekete geçirilerek gönderilmisti. Eger Kûfe'ye girer ve galip olursa, orasini üç gün süreyle talan etmesini emretmistir. Bunun üzerine Ubeydullah b. Ziyad, Kûfe'ye dogru yola çıktı. Yolda Tevvabin ordusu ile karsilasti ve aralarinda önceki kisimlarda anlattigimiz muharebe cereyan etti. Sonra Ubeydullah b. Ziyad, Aynülverde'den harekete geçerek Cezi-re'ye vardi. Orada Kays Gaylan'la karsilasti. Kays Gaylan kabilesi, İbn Zübeyr'in taraftarlari idiler, Mervan, onlardan Mercürahit savasinda çok sayida adam öldürmüştü. Bunlar, Mervan'a karsi elbirliği yapmis, düşman bir kabile idiler. Mervan'm ölümünden sonra oglu Abdülme-Hk'e karsi da düşmanlık yaptılar. Ubeydullah b. Ziyad, Cezire'de Kays Gaylan kabilesiyle savastigi için bir sene müddetle Kûfe'ye gidemedi. Sonra Musul'a vardi. Musul valisi onun geldigini duyunca kaçip Tikrit'e gitti. Durumunu bir mektubla Muhtar'a bildirerek yardım istedi. Muhtar da 3000 seçme askeri Yezid b. Enes komutasinda takviye olarak Musul valisine gönderdi. Gönderirken de Yezid b. Enes'e : "Bundan sonra sana pespese asker göndererek yardım edeceğim." dedi. Ancak Yezid ona: "Bundan sonra bana sadece dua ile yardım et." diye karsilik verdi. Muhtar, onunla birlikte Küfe disina kadar çıktı. Orada onunla vedala-sip ona dua etti ve söyle dedi: "Hergün bana haber ulastir. Düşmaninla karsilastiginda o seninle savasirsa, sen de savas

ve isini bitir, onlara firsat verme."

Ubeydullah b. Ziyad, bunlarin harekete geçtiklerini duyunca iki müfrezeyi yola çıkardı. Bunlardan biri Rebia b. Muharik komutasında idi ki, sayıları 3000 kisiden ibaretti. Diğer müfreze ise 3000 kisiden mütesekkil olup Abdullah b. Hamle'nin komutasında yola çıkmıstı. Ubeydullah b. Ziyad: "Hanginiz hedefe daha önce varırsa komutan odur. İkiniz aynı anda varırsanız o zaman en yasiniz komutan olur." dedi. Rebia b. Muharik Abdullah'tan daha önce Yezid b. Enes'in yanına vardı. İkisi Musul ile Küfe sınırında karsılaştılar. Yezid b. Enes, ağır hastaydı. Buna rağmen adamlarını cihada tesvik ediyor, askeri birlikleri denetliyor, ama baskaları tarafından bir tahtirevan üzerinde tasiniyordu. O, adamlarına şöyle diyordu:

"Eğer ben ölürsem komutanınız Abdullah b. Damure el-Fezarî'dir. O su anda sağ cenahın komutanıdır. Eğer o da ölürse komutanınız, sol cenah komutanı Mis'ar b. Ebi Mis'ar olacaktır." Verka b. Halid el-Esedî, süvarilerin komutanıydı. O ve adlarını saydığımız bu üç komutan, dört bölüğün komutanlarıydılar. Yezid b. Enes bu konuşmasını hicretin alt-misaltmci senesinin arefe gününde sabahleyin gün isirken yapmıstı. Onlar ve Samlilar birbirlerine girdiler. Aralarında şiddetli bir çarpışma cereyan etti. Her iki taraftan da sağ ve sol kanatları büyük bir şarsinti geçirdi. Sonra Verka, süvarilere saldırdı. Onları hezimete uğrattı. Samlilar kaçtılar. Komutanları Rebia b. Muharik Öldürüldü. Muhtar'm askerleri de Samliların garnizonundaki esyaları ganimet edindiler. Samliların firar edenleri geri döndüklerinde diğer komutan Abdullah b. Hamle ile karsılaştılar. Onlara durumlarını sordu, onlar da anlattılar. Onlarla birlikte geri döndüler. Hepsi birlikte Yezid b. Enes'in yanına doğru gittiler. Yatsı vakti onun yanına vardılar, geceyi iki tarafta ateskes içinde geçirdiler. Sabah olunca eski nizamlarını alarak karşı karşıya geldiler. Günlerden de hicretin altmisaltına senesinin kurban bayramının birinci günü idi. İki taraf şiddetlice savaşımaya başladılar. Muhtar'ın askerleri, Samliların askerlerini yine hezimete uğrattılar. Komutanları Abdullah b. Hamle'yi öldürdüler. Ordugahlarmaaki esya_ lan ganimet edindiler, onlardan üçyüz kişiyi esir aldılar^ Esirleri ye esyaları alıp son nefesini vermek üzere olan Yezid b. Enes e getirdiler. O da esirlerin boyunlarının vurulmasını emretti.

Yezid b. Enes, aynı gün vefat etti. Cenaze namazını halifesi Verka b. Amir kıldirdi ve onu defnetti. Adamlarının morali çöktü. Gizlice kaçıp Küfe'ye gitmeye başladılar. Verka'da onlara şöyle dedi:

"Ey millet, ne düşünüyorsunuz? Duyduğuma göre İbn Ziyad, Sam'dan 80.000 askerle bize doğru gelmektedir. Ona karşı direnecek güce sahip olduğumuzu sanmıyorum. İste komutanımız da Öldü. Bir grup adaminiz da bizden ayrılıp memlekete döndü. Şimdi biz, komutanımızın ölümüne

üzüldüğümüz için cepheden döndüğümüz görüntüsünü verirsek, bu bizim için onlarla karsilasip ta bizi hezimete ugratmalarından ve dolayisiyla maglup olarak memleketimize dönmemizden daha hayirli olur."

Diger komutanlar da onun bu görüşüne muvafakat ettiler ve Kûfe'ye döndüler. Kûfeliler onların gelis haberini ve: Yezid b. Enes'in Öldüğünü duyunca sehir halki Muhtar'i sarsmaya basladi ve: "Yezid b. Enes savasta öldürüldü. Askerleri hezimete ugradi. Tez zamanda da İbn Ziyad buraya gelecek ve sizin kökünüzü kaziyip milletin Öcünü sizden alacaktır." dediler. Sonra da Muhtar'a karsi ayaklanmak üzere ittifak edip onun yalana oldugunu söylediler. Onunla savasmak ve neticede onu aralarından çikarip kovmak üzere söz birligi ettiler. Onun yalanci biri olduguna inanarak söyle dediler: "Muhtar, Arap asilli olmayan azatlilarimizi, esrafimiza tercih etti. İbn Haneflyye'nin kendisine, Hüseyin'in öcünü almasini emrettiğini iddia etti ama aslında İbn Hanefiy-ye ona böyle bir emir vermis degildi. O, İbn Hanefiyye'nin adina yalan söylüyor"

Böyle dedikten ve aralarında ittifak ettikten sonra İbn Ester'in Kûfe'den çıkmasını beklediler ki, onun çikip gitmesinden sonra Muhtar'a hücum etsinler. Muhtar, onu, İbn Ziyad'la savasmak üzere 7000 askerle Kûfe'den göndermeye karar verdi. İbn Ester, Kûfe'den çikip gittikten sonra Hz. Hüseyin'in katillerinin de aralarında bulunduğu bazı önde gelen şahsiyetler, Sebes b. Ribi'nin evinde toplandılar. Muhtar'la savasmaya karar verdiler, sonra harekete geçtiler. Her kabile, kendi lideri komutasında Kûfe'nin bir tarafını tuttu. Sonra hükümet konagina doğru harekete geçtiler. Muhtar da Amr b. Sevbe'yi, İbrahim b. Ester'e gizlice haberci olarak gönderdi ki, İbrahim b. Ester tez elden dönüp Kûfe'ye gelsin. Muhtar, bu haberciyi İbrahim b. Ester'e gönderdikten sonra ayaklanan Kûfelilerin liderlerine haber gönderip onlara söyle sordu: "Neyin intikamını almak istiyorsunuz? Niye ayaklanıyorsunuz? Ben bütün isteklerinizi yerine getireceğim." Böyle demekle onları İbrahim b. Ester'in gelisine kadar oyalamak istiyordu. Sonra onlara yine söyle dedi: "Eger Muhammed b. Hanefiyye'nin bana talimat verdigine dair söylediğim sözleri doğrulamıyorsanız kendi aranızdan bir heyet seçiri, ben de kendi adima bir temsilci seçeyim ve bunlar hep birlikte Muhammed b. Hanefiyye'nin yanına gitsinler, durumu ona sorup öğrensinler"

Üç gün sonra İbn Ester gelinceye kadar Muhtar, Kûfelileri böylece oyalamış oldu. İbn Ester geldikten sonra Muhtar ve İbn Ester, ayaklanan grubu ikiye paylastılar. Muhtar, Yemenlilerin hakkından geleceğini İbn Ester de Sebes b. Ribi' komutasındaki Mudarlıların hakkından geleceğini söyledi. Bu da Muhtar'ın tavsiyesi üzerine olmustu ki, İbn Ester kendi kavmi olan Yemenlilerle savasmış ve dolayisiyla Yemenlilere karsi sefkat göstermiş

olmasin. Çünkü Muhtar, Yemenlilere karsi siddetli bir düşmandi.

İki taraf, Kûfe'nin dört bir yanında siddetlice savasmaya basladilar. İki taraftan da çok sayıda adam öldü. Burada anlatimi uzun sürecektir çok savaş fasillari ve halleri cereyan etti. Esraftan bir topluluk öldürüldü. Aralarında Abdurrahman b. Said b. Kays el-Kindî de vardı. Onun kavminden 780 kişi öldürülmüştü. Mudar kabilesinden de on küsur adam öldürülmüştü. O gün, Cubanetü's-Sebi adıyla bilinir. Savaşın cereyan ettiği gün, hicri altımsaltıncı senenin zilhicce ayının bitimine altı gün kala çarsamba günü idi. Sonra Muhtar, düşmanlarına muzaffer oldu. Onları yendi. 500 esir ele geçirdi. Esirler kendisine arz edildiklerinde: "Bunlardan Hüseyin'in öldürülmesine katılanlar varsa hemen öldürün." dedi. Böylece esirlerden 240'i öldürüldü. Ayrıca Muhtar'ın emri olmaksızın da adamları kendilerine daha önce eziyet etmiş olan esirleri de öldürdüler. Geri kalanlar, serbest bırakıldılar. Hz. Hüseyin'in öldürülmesi hadisesine karışmış olan Amr b. Haccac ez-Zebidî kaçıp gitti, ama nereye gitti bilinemedi. [10]

Hz. Hüseyin'i Öldüren Birliğin Komutani Simr B. Zilcevsenin Öldürülmesi

Kûfe esrafi, Basra'ya Mus'ab b. Zübeyr'in yanına kaçtı. Kaçanlardan biri de lanetli Simr b. Zilcevsen idi. Muhtar, onu yakalamak için pesine, Zerneb adlı bir kölesini yolladı. Zerneb ona yaklaştığında Simr, adamlarına: "Siz ilerleyin, beni arkada bırakın, sanki beni bırakıp kaçmış gibi davranın ki su kafir, beni öldürmeye ümitlensin." dedi. Arkadaşları ilerlediler. Simr, geride kaldı. Zerneb, ona yaklaştı. Simr, üzerine atılarak Zerneb'in belini kirdi ve onu öldürdü. Sonra da cesedini orada bırakıp kendisi yoluna devam etti. Basra'da bulunan Mus'ab b. Zü-beyr'e bir mektub gönderdi. Kendisinin Basra'ya geldiği haberim vererek onu korkuttu. Bu savastan kaçanların hepsi Mus'ab'ın yanına Basra'ya gidiyorlardı. Simr, konakladığı Kelbaniye kasabasının yanında nehir kıyısındaki bir tepede beklemekte iken oranın Müslüman olma-mış kölelerinden birini bir mektubla Mus'ab'a gönderdi. Bu köle yolda başka bir gayr-i müslim köle ile karşılaştı. Köle, mektubu götürmekte olan diğer köleye, nereye gittiğini sorunca, Mus'ab'a gittiğini söyledi. O'da kimin tarafından gönderildiğini sorunca Simr tarafından gönderildiğini söyledi. Bunun üzerine o: "Haydi benimle birlikte efendimin yanına gel." dedi, gittiler. Efendisinin Ebu Amre olduğunu gördüler. Ebu Amre Muhtar'ın muhafız komutani idi. O da Simr'i yakalamak için bineline binmiş ve harekete geçmişti. Gayr-i müslim köle, Simr'in yerini ona bildirdi. Ebu Amre de Simr'i yakalamak üzere yola çıktı. Adamları Simr'e oradan ayrılmasını tavsiye ettilerse de o: "Bunların hepsi yalancı Muhtar'ın firkalaridir. Vallahi üç güne kadar ben buradan ayrılmayacağım ki, kalplerine korku doldurayım." dedi.

Ancak gece olunca Ebu Amre, süvarileri ile onlara baskın yaptı. Onları

ansizin yakaladi. Bineklerine binme ve silahlarini kusanma nrsati vermedi. Simr b. Zilcevsen, Ebu Amre'nin süvarilerine saldırdı. Çıplak halde iken onlara mızrak attı. Sonra çadırına girdi, içerden bir kılıç çıkardı, savasmaya basladı ve söyle dedi:

"Bir ormanın kahraman bir aslanini uyandirdiniz,

Asik yüzlüdür, surati zaten beli kiriyor,

Bir gün olsun bir düşmandan kaçmadı.

Hep böyledir o, savasır ve öldürür.

Araliksiz vurur, onlara karsi kilicini kana doyurur."

Sonra Simr, kendini savunmaya devam etti. Nihayet öldürüldü, adamlari yenik düşmüş halde iken Muhtar'm: "Allahü Ekber, murdar adam öldürüldü." deysisini isittiklerinde Simr'in öldürülmüş oldugunu anladılar. Allah, ona lanet etsin ve onu kahretsin.

Ebu Mihnef, Yunus b. Ebi İshak'm söyle dedigini rivayet etmistir: "Muhtar, Cubanetü's-Sebi savasi dönüşünde hükümet konagina yöneldiginde esirler arasinda bulunan Züraka b. Mirdas, yüksek sesle ona söyle hitab etti:

"Bu gün beni serbest bırak, ey Muad kabilesinin en hayirli adami, Ey vadilere ve sehirlere konanların hayirlisi, Ve ey telbiye getirip namaz kilan ve secde getirip oruç tutanların en hayirlisi."

Muhtar da bu çağn üzerine onu zindana gönderdi. Bir gece tutuklu biraktikten sonra ertesi gün serbest bıraktı. Oda Muhtar'a dönüp söyle dedi:

"Ebu Ishak'a haber götür bizden, Karsi çıkisimiz aleyhimize oldu diye, İsyân ettik: "Karsimizdakiler zayıftır." deyip, Fakat bu çıkisimiz azginlik ve utanç oldu. Onlari, saflarında iken az görüyorduk. Ama karsilastigimizda onlar, tepeler ve yiginlar gibiydiler. Onlari görünce üzerlerine atildik.

Onlari görünce bir de baktik ki, onlar üzerimize atildilar. Öldürücü darbeler aldik onlardan, İsabetli mızraklari geri çevirdi bizi, Sen her gün düşmanina muzaffer oldun. Hüseyin'in intikamini isteyen her birlikle, Muhammed'in Bedir'de muzaffer olusu gibi, Ve Hüney'n'deki o büyük gün gibi, Adil ol, eger mülkü ele geçirirsen,

Sakin bizler gibi olma, çünkü biz haksizlik eder ve zulmederiz Tevbemi kabul buyur,

Eger beni affetmeyi kendin için bir yol edinirsen ben sana tesekkür ederim."

Züraka b. Mirdas, göklerle yer arasinda alaca atlar üzerinde melekler gördüğünü yeminle söyledi ve kendisini o meleklerden birinin esir aldiginı

ifade etti. Muhtar da minbere ikip bu durumu insanlara anlatmasini emretti. Oda minbere ikarak bu manzarayi grdgn insanlara anlatti. Minberden indikten sonra Muhtar, onu bir kenara çekip söyle dedi: "Senin melekleri grmedigini biliyorum, ancak böyle demekle seni ldrmememi istedin, seni ldrmeyeceğim. Diledigin yere git ki, adamlarimin arasina fesat katmayasin ve onlari bozmayasin."

Sraka da kalkip Basra'ya Mus'ab b. Zübeyr'in yanma gitti ve söyle dedi:

"Benden haber götür Ebu İshak'a,

Parlak doru atlar gördüm diye,

Ben sizin vahyinizi inkar ettim.

Ve ölünceye kadar sizinle savasmayi adadım.

Sizin grmediginizi gözlerim görüyor,

İkimiz de neyin saçma oldugunu çok iyi biliriz.

Onlar derlerse, ben onlara siz yalan söylüyorsunuz derim,

Onlar savasa çıkarlarsa, ben de onlara karsi tehizatimi kusanim.

Muhtar, daha sonra adamlarina bir nutuk irad etti, nutkunda onlari Kfe'de ikamet etmekte olan ve Hz. Hüseyin'i öldüren kimselerden c almaya tesvik etti. Söyle dedi: "Hüseyin'i öldürenlerin dünyada sag ve güvenlik içinde dolasmalarına göz yumdugumuz takdirde bizim gnahimizin ne olacagim biliyor musunuz? O zaman biz, Muhammed ailesinin ne kötü yardimcileri oluruz. Yine o zaman ben, sizin de adlandirdiginiz gibi yalanci biri olurum. Onlara karsi Allah'tan yardim diliyorum. Onlari vuran bir kiliç, onlari yaralayan bir mizrak olarak beni kullanan Allah'a hamd ederim. Muhammed ailesinin öcünü almak, onların hakkini yerine getirmek isteyen bir kimse olarak beni oraya süren Allah'a hamdederim. Onlari ldrenlerle savasmak ve onlari öldürmek Allah'in hakkidir. Onların kadrini bilmeyenleri zelil kilmak, yine Allah'in hakkidir. Onlari zehirleyin, sonra peslerine dsn. Ta ki onlari öldüre-siniz, yeryüzünü onlardan temizlemedike, şehirde bulunanlarini da sürgün etmedikçe, yemek ve içmek bana haram olsun."

Böyle dedikten sonra Kfe'deki katilleri arastirmaya basladilar. Adamlari katilleri bulup getirince o da onlara yaptıkları iskenceye uygun bir ölüm tarzini tatbik ediyor ve ldrlmelerini emrediyordu. Kimini ateste yakiyor, kiminin elini ayagini kesiyor ve ölüme terk ediyor-du. Kimine de ölünceye kadar ok yagdiriyordu. Malik b. Bisr'i huzuruna getirdiklerinde Muhtar, ona söyle sordu:

- Hüseyin'in bornozunu sen mi basindan ikarmistin?

- Aslında biz istemiyerek onunla savasmaya gittik, bizi zorladılar, şimdi sen bize lütfet.

Muhtar adamlarına: "Bunun ellerim ve ayaklarını kesin." diye emir verdi, onlar da bu emri yerine getirdiler ve Malik'i o haliyle bıraktılar, O da ölünceye kadar orada çirpindi ve nihayet öldü.

Muhtar, Hz. Hüseyin'in katillerinden Abdullah b. Üseyd el-Cühenî'yi ve diğerlerim de en feci şekilde öldürdü. [11]

Hz. Hüseyin'in Basını Koparan Havla B. Yezid El-Esbahî'nin Öldürülmesi

Muhtar, bunu yakalatmak için muhafız komutanı Ebu Amre'yi gönderdi. Ebu Amre, gidip evine baskın yaptı, karısı çıktı. Karısına onun nerede olduğunu sordular. O da: "Nerede olduğunu bilmiyorum." dedi. Ama kocasının gizlenmekte olduğu yeri eliyle gösterdi. Kadın, Hz. Hüseyin'in basını koparıp eve getirdiği günden beri kocası Havla b. Yezid'e öfke duyuyordu. Bu sebeple onu kınıyordu. Kadının adı, Abuk binti Malik b. Nehar b. Akreb el-Hadremî idi. Ebu Amre ve askerleri içeri girdiler. Havla b. Yezid'in, içeride basının üzerine bir zenbil koymus olduğunu ve öylece gizlendiğini gördüler. Yakalayıp Muhtar'm yanına götürdüler. Muhtar da onun, evine yalan bir yerde öldürülmesini ve sonra da cesedinin yakılmasını emretti.

Muhtar, Hüseyin'in öldürüldüğü gün Hz. Ali'nin oğlu Abbas'ın esyalarını yağmalayan Hakim b. Fudayl es-Senbesî'yi yakalamak için adam gönderdi, ancak Hakim yakalanınca ailesi kaçıp Adiy b. Hatim'e sığındı- Adiy b. Hatim de kalkıp Muhtar'm yanına geldi ve Hakim'in öldürülmemesi için tavassutta bulundu. Hakim'i yakalayanlar, kendilerinden önce Adiy b. Hatim'in Muhtar'm yanına giderek tavassutta bulunmasından ve Hakim'i affettirmesinden korktukları için Adiy b. Hatim'in Muhtar'm yanına varmasından önce onu yolda öldürdüler. Adiy, Muhtar'm yanına gitti, tavassutta bulundu. Muhtar da onun ricasını kabul etti, ancak adamları Hakim b. Fudayl'i öldürdükten sonra Muhtar'm yanına döndüler. Adiy b. Hatim durumu öğrenince onlara kızdı. Ağır sözler sarfetti, öfkeli halde kalkıp gitti. Bos yere Muhtar'm minneti altına girdi.

Muhtar, Abdullah b. Müslim b. Ukayl'm katili Yezid b. Verka'yi yakalatmak için de adam gönderdi. Gönderilen adamlar, Yezid b. Ver-ka'nın evini çembere aldılar. Disari çıkan Yezid, evini kusatanlarla savasmaya başladı. Onu ok ve tas yağmuruna tuttular. Nihayet düştü, sonra onu can çekismekte iken yaktilar.

Muhtar, Hüseyin'i öldürdüğünü iddia eden Sinan b. Enes'i yakalatmak için de adamlarım gönderdi. Görevlendirilen adamları gidip evine baktıklarında Sinan'ın Basra'ya veya Cezire'ye kaçmış olduğunu gördüler, evini yaktilar.

Muhammed b. Es'as b. Kays da Mus'ab b. Zübeyr'in yanına kaçanlardandı.

Muhtar, onun evinin de yikilmasini ve evinin taslari ile ayri yerde Ziyad tarafından yikilan Hicr b. Adiy için bir ev yapılmasını emretti. [12]

Hüseyin'i Öldürenlerin Emiri Ömer B. Sa'd B. Ebi Vakkas'ın Öldürülmesi

Vakidî dedi ki: Sa'd b. Ebi Vakkas (r.a.), bir gün oturmakta iken kölelerinden biri yanma geldi. Kölenin topuklarından kan akmaktaydı. Sa'd, ona sordu:

- Bunu sana kim yaptı?
- Oglun Ömer.
- Allah'im, onu öldür ve onun da kanini akit.

Sa'd, duasi kabul edilen bir kimseydi.

Muhtar, Kûfe'ye gittiginde Ömer b. Sa'd b. Ebi Vakkas, Hz^Ali ye yakınlıgından dolayı Muhtar'm dostu olan Abdullah b. Ca'de b. Hubey-re'nin yanma gidip ondan eman diledi. O da Muhtarım yanma gitti ve Ömer b. Sa'd için eman aldı. Eman mektubunun içengi suydu: itaat ettiği, esyasının yanında durduğu ve şehir disina çıkmadığı, ayrıca abdes-tini bozmadığı sürece onun canı güvendedir."

Ömer b. Sa'd, Muhtar'm kendisini öldürmek istedigini öğrenince geceleyin evinden çıktı. Mus'ab ve Ubeydullah b. Ziyad'm yanma gitmek istiyordu. Muhtar'm bazı yakınları durumu ona haber verdiler. Muhtar da: "Bundan daha büyük bir hadise olur mu hiç?" dedi. Baska bir rivayette anlatildigina göre bu sözleri Muhtar'a azatlılarından biri söylemistir Azatlinin; "Evinden ve esyalarının arasından çıkıp gidiyor musun? Geri dön." demesi üzerine Ömer b. Sa'd geri dönmüştü. Sabah olduğunda da Muhtar'a haber göndererek: "Sen verdigin emani hala geçerli sayıyor musun?" diye sormustu. Baska bir rivayette anlatildigina göre Ömer b. Sa'd'm kendisi Muhtar'm yanına gitmiş ve emanm geçerli olup olmadığını bizzat ona sormus, o da kendisine "Otur" diye emrederek meclisinde oturtmustu.

Baska bir rivayette anlatildigina göre de Ömer b. Sa'd, Abdullah b. Ca'de'yi Muhtar'a göndererek ona bu soruyu sordurmuş, Muhtar da ona "Otur" diyerek meclisinde oturtmustu. Oturunca da Muhtar, muhafiz komutanına "Git ve onun basını bana getir." diye emir vermiş, komutan da gidip Ömer b. Sa'd'i öldürerek basını koparıp Muhtar'a getirmisti.

Baska bir rivayette anlatildigina göre Muhtar, bir gece şöyle demisti: "Yarın ayakları büyük, gözleri çukurda olan gür kaslı bir kimseyi öldürecekim ki, onun öldürülmesine mü'minler ve gözde melekler de sevineceklerdir."

Heysem b. Esved, bu esnada Muhtar'm meclisinde hazır bulunduğu için Muhtar'm bu sözle Ömer b. Sa'd'i öldürmek istediginden süphelenmiş ve bunun üzerine oğlu Garsan'i Ömer b. Sa'd'a göndermiş ve onun

öldürülecegi haberini vermisti. Ömer b. Sad da: "Bana bu kadar teminat ve söz verdikten sonra Muhtar beni nasıl Öldürür?" diyerek saskinligini izhar etmistti. Muhtar, Kûfe'ye gelisinde halka önceleri iyi davranmis ve Ömer b. Sa'd'a da herhangi bir hadise meydana getirmemesi sartıyla em an vermisti.

Ebu Mihnef, Ebu Cafer el-Bakir'm söyle dedigini rivayet etmistir: "Muhtar, Ömer b. Sa'd'm helaya girmemesini ve orada abdestini bozmamasini sart kosarak eman vermisti. Sonra Ömer b. Sa'd, yine huzursuz oldu. Abdestini bozmak için helaya girmesine müsaade edilmediginden dolayi bir mahalleden baska bir mahalleye gidiyordu, sonra da evine dönüyordu. Muhtar, onun bir yerden baska bir yere intikal ettigini duyunca söyle demisti: "Hayir, vallahi onun boynunda bir zincir vardir. Onu gerisin geri döndürecektir. Uçsa bile Hüseyin'in kam onu yakalayacak ve ayagindan tutacaktır." Böyle dedikten sonra Muhtar, onun pesine Ebu Amre'yi gönderdi. Ömer b. Sa'd, ondan kaçmak isterken ayagi cüb-besine takildi, yere düstü. Ebu Anire de kiliçla vurdu ve onu öldürdü.

Basini koparip kaftaninin altinda gizleyerek getirdi ve Muhtar'm önüne birakti. Muhtar da yaninda oturmakta olan Ömer b. Sa'd'in oglu Haf-sa'ya: "Su basi taniyor musun?" diye sorunca Hafs; "Innâ lillâh ve Wâ ileyhi râcîün. Evet, bu basi taniyorum, bunun sahibi öldükten sonra benim için artik yasamakta hayir yoktur." demis, sonra Muhtar emir vererek onun da boynunu vurdurmus ve basini babasinin basinin yanma koyarak söyle demisti:

"Su bas, Hüseyin'in basina, su bas ta Hüseyin'in oglu Aliyyü'1-Ek-ber'in basina karsiliktir. Baska da yoktur. Allah'a yemin ederim ki eger Hüseyin'in basma karsilik Kureyslilerin dörtte üçünü dahi öldürsey-dim, onların tamami Hüseyin'in bir parmak ucuna dahi bedel olamazlardi."

Bundan sonra Muhtar, Ömer b. Sa'd ile oglu Hafs'm kesik baslarini Muhammed b. Hanefiye'ye gönderdi. Ayrica ona bir mektub ta gönderdi, mektubta sunlar yaziliydi:

"Rahman ve Rahim olan Allah'in adiyla.

Ali'nin oglu Muhammed'e, Muhtar b. Ebi Ubeyd'den. Selam sana, ey Mehdi! Dogrusu ben kendisinden baska ilâh bulunmayan Allah'i överek sana hitab ediyorum. Imdi Cenâb-i Allah, beni düsmanlarinizdan intikaminizi almak için göndermistir. Düsmanlariniz ya öldürölür ya da esir alinir veya sürgün edilir. Katilinizi öldüren ve destekçilerinize yardım eden Allah'a hamdolsun. Sana Ömer b. Sa'd ile oglunun kesik baslarini gönderdim. Biz, Hüseyin'i ve ehl-i beytini katleden kimseleri gücümüzün yettigi kadariyla yakalayıp öldürdük. Kalanlar da Allah'in hükmünden kaçip kurtulamayacaklardır. Ben onlardan hiçbirini yeryüzünde kalmaymcaya kadar peslerini birakacak

degilim. Ey Mehdi, bana görüslerini yaz ki, o görüşlere uyayim ve o dogrultuda hareket edeyim. Ey Mehdi, Allah'in selami, rahmeti ve bereketleri senin üzerine olsun."

Ibn Cerir, Muhammed b. Hanefiyye'nin Muhtar'a cevap yazdigini anlatmıyor. Mamafih Ibn Cerir, bu fasli detaylica ele almıs ve açıklamalarım uzatmıstır. Sözlerinden de anlasildigi gibi o, Muhtar'a sempati besleyen bir kimsedir. Bu yüzden bu konuyu Ebu Mihnef, Lut b. Yahya'nın rivayetleriyle genişletmiştir ki, Ebu Mihnef te rivayetleri hususunda itham edilen, özellikle Siilik bakımından zan altında tutulan bir kimsedir. Bu konuda Siiler için asirilik vardır. Çünkü bu konuda Hz. Hüseyin'in ve aile efradımın katillerinden öc alınmasından söz edilmektedir. Kuskusuz onun katillerini öldürmek zorunlu idi. ilk olarak bu isi yapmak, kaçırılmaması gereken bir fırsatın değerlendirilmesi idi, ama Cenâb-i Allah, bu isi yalancı Muhtar'm eliyle gerçekleştirmeyi taxmır buyurmıştır. O Muhtar ki, kendisine vahiy geldigini iddia ederek* Katir olmuştı. Rasûlullah (s.a.v.), bir hadisinde söyle ^^^r^r^i" su Cenâb-i Allah, bu dini facir bir adamla da kuvvetlendirir. Yüce Al-

lah, kitapların en faziletlisi olan kitabında söyle buyurmıştır: "Zalimlerin bir kısmını, kazandıklarından dolayı diğer bir kısma böylece musallat ederiz." (el-Enâm, 129.)

Sairin biri de bu hususta söyle demistir:

"Hiç bir el yoktur ki, Allah'in eli onun üstünde olmasın.

Ve yine hiç bir zalim yoktur ki, başka bir zalim ile imtihan edilmesin ve belasını bulmasın."

İleride biyografisi anlatılırken de görüleceği gibi Muhtar, yalancı ve iftiracı bir kimse olup ehl-i beyte yardımcı olmak iddiasında olan sahtekar biridir. Buna dair deliller, onun biyografisinden bahsedilirken ortaya konulacaktır. Hakikatte o, Kûfe'deki ayak takımı Siilerin gelip etrafında toplanmaları için bu söylediklerimizi kendine maske edinmisti ki, Siiler üzerinde hakimiyet kursun, onları kullanarak muhaliflerine saldırı yapsın.

Cenâb-i Allah, daha sonra onlara intikam alıcı birini musallat etmiştir ki, o da Rasûlullah (s.a.v.)'m Ebu Bekr'in kızı Esmâ'ya hitaben irad ettiği su hadisinde geçen yalancı kişinin ta kendisidir: "Dogrusu Sakif kabilesinde yalancı ve bir de katil bir kimse olacaktır." Yalancı, iste Muhtar'dır. O, Si olduğunu iddia ediyor ve Öyle bir görüntü sergiliyordu. Katile gelince, o da Haccac b. Yusuf es-Sakafi'dir. Abdülmelik b. Mervan tarafından Kûfe'ye vali olarak atanmisti. Haccac, Muhtar'in tersine sert, zalim ve kına bir kimseydi. O, Muhtar gibi nübüvvet iddiasında bulunmuyordu. Kendisine yükseklerden vahiy indigini söylemiyordu.

Ibn Cerir dedi ki: Bu senede Muhtar, Müsenna b. Mahreme el-Abdfyi Basra'ya gönderdi ki, yapabildiği kadıyla Basralıların kendi saflarına çağırsın. Müsenna, Basra'ya gitti. Orada bir mescid inşa etti ki, Basralılar gelip orada toplansın. Mescid inşa edildikten sonra Basralılar gelip oraya toplanınca, onları Muhtar'ın saflarına katılmaya çağırdı. Daha sonra Verik seherine gitti. Orada ordugah kurdu. Kendisi azle-dipte yerine Mus'ab'ın atanmasından önce Basra valisi iken Haris b. Abdullah b. Rebi el-Kubba, güvenlik kuvvetlerinin komutanı Abbad b. Husayn ve Kays b. Heysem komutasında bir askeri birlik teşkil ederek Müsenna'nın üzerine gönderdi. İki taraf çarpıştılar ve şehri Müsenna'nın elinden aldılar. Askerlerini de bozguna uğrattılar. Basralılara Abdülkays kabilesi de destek verdi ve bu kabile, bir miktar askeri Basra'ya gönderdi. Ahnef b. Kays ile Abdurrahman el-Mahzumî'nin oğlu Amr da iki tarafı barıştırmak için harekete geçtiler. Malik b. Mesma da onlara yardım etti. Neticede iki taraf atışkes ilan edip birbirlerinden uzak durdular. Müsenna da az sayıda ve mağlup olan askerleriyle birlikte Muhtar'ın yanına döndü. Ama adamlarının çoğu öldürülmüş ve malları yağmalanmıştı. Müsenna, Ahnef ve diğer komutanları vasıtasıyla yapılan barışı Muhtar'a anlattı. Muhtar da Ahnef'e ve diğerlerine kendi saflarına katılacaklarını umarak mektuplar yazdı. Ahnef b. Kays'a yazdığı mektub şöyleydi:

"Muhtar'dan Ahnef b. Kays'a ve tarafındaki komutanlara.

Siz barış yaptınız, ama bundan sonra Mudarlıların Rabia oğulları kolunun vay haline! Ahnef, kendi milletini Cehennem'e sürüklüyor. Artık onlar için oradan geri dönüş imkanı yoktur. Kaderinizde yazılanları sizden savacak güçte değilim. Duyduğuma göre siz beni yalancı diye adlandırmıyorsunuz. Gerçi benden önce peygamberler de yalancı diye adlandırıldılar. Ben onlardan daha hayırlı değilim ya."

Ibn Cerir, Sa'bi'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir:

"Basra'ya gittim. Ahnef b. Kays'ın bulunduğu meclise gidip oturdum. Mecliste bulunanlardan biri bana sordu:

- Sen kimlerdensin?
- Küfeli bir adamım.
- Siz bizim kölelerimizsiniz.
- Bu nasıl oluyor?
- Çünkü sizi, Muhtar'ın adamları olan kölelerinizin elinden kurtardık.
- Hemen şimdi bir şeyhin bizim ve sizin hakkınızda ne dediğini biliyor musun?
- Ne demis?
- Söyle demis:

"Övündünüz, köleleri Öldürdünüz diye,
Bir defasında da doğru ve adil kimseleri hezimete ugrattınız.
Bize karşı övünürseniz Cemal savaşında,
Size yaptıklarımızı hatırlayınız.
Sakalını boyayan ihtiyarlannızı, parlak yüzlü ve eline kına yakmış
gençlerinizi mahvettik.
Bir adamınız zirhi içinde yalpalayarak geldi,
Onu deve kurban eder gibi boğazlayıp öldürdük.
Sizi affettik ama affimizi unuttunuz,
Yüce Allah'ın nimetini inkar ettiniz,
Hüseyin'e karşılık onlardan,
Ve kavminizden bir kısmını öldürdünüz ki, bu iyi bir karşılık değildir."
Ahnef öfkelenmişti ve: "Ey çocuk! Su sayfayı getir" dedi. Sayfa getirildi.
Sayfada sunlar yazılıydı:
"Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla.
Muhtar b. Ebi Ubeyd'ten Ahnef b. Kays'a.
İmdi Mudarlıların Rebîa oğulları kolunun vay halme! Çünkü Ahnef, kendi
kavmini Cehennem'e sürüklüyor ve oradan geri dönüşlenme de imkan
yoktur. Duyduğuma göre sizler, beni yalancı diye itham ediyormusunuz.
Ben yalancılıkla itham ediliyorsa biliniz ki, benden önce peygamberler de
yalancı diye itham edilmişlerdir. Ben onlardan daha hayırlı değilim."
Bundan sonra Ahnef şöyle dedi: "Bu, bizden midir yoksa sizden midir?" [13]

Fasıl

Muhtar, İbn Zübeyr'in kendilerine karşı tetikte durduğunu ve gözlerine
uykunun girmedigini, ayrıca Abdülmelik'in İbn Ziyad komutasında Samli
askerleri büyük bir kitle olarak kendisinin üzerine göndereceğini anlayınca
İbn Zübeyr'i etkilemeye ve güvenini kazanmaya ve onu tuzaga düşürmeye
çalıştı. Ayrıca ona şöyle bir mektup gönderdi:

"Ben senin emrini dinlemeye, sana itaat etmeye, sana öğüt vermeye karar
verdim ve bu şartla sana be/at ettim. Ancak benden yüz çevirdiğini görünce
senden uzaklaştım. Eğer daha önce bana verdiğin söze bağlı isen ben de
senin emrini dinleyecek ve sana itaat edeceğim."

Ancak Muhtar, bütün bu yaptıklarını Siilerden gizliyordu. Bir kimse
kendisine bu gibi şeylerden söz edince o kendisinin bu gibi şeylerden
herkese nisbetle daha uzakta olduğunu söylüyordu. Mektubu İbn Zü-beyr'e

ulastiginda İbn Zübeyr, onun samimi mi, yoksa yalanci mi oldugunu anlamak istedi. Ömer b. Abdurrahman b. Haris b. Hisam el-Mahzumi'yi yanina çağirarak ona: "Hazirlan, seni Kûfe'ye vali tayin ettim. Oraya git." dedi. Ömer b. Abdurrahman da: "Nasil olur, orada Muhtar var?" deyince İbn Zübeyr: "O emrimizi dinleyecgini ve bize itaat edecgini iddia ediyor." dedi. Ömer b. Abdurrahman'a gerekli hazirligi yapabilmesi için 40.000 dirhem kadar para verdi. Ömer b. Abdurrahman da yola çıktı. Yolda Muhtar tarafından gönderilen Zaide b. Kudame ile karsilasti. Zaide'nin komutasinda 500 zirhli süvari vardi. Ayrica 70.000 dirhem para da vardi. Muhtar, bunu Zaide'ye vermisti. Zaide, yola çıkarken Muhtar ona: 'Mallan ve paralari Ömer b. Abdurrahman'a ver, geri dönüp giderse ne âlâ, aksi takdirde adamlarini ona göster ve geri dönmesini saglayincaya kadar onunla savas." demisti. Ömer b. Abdurrahman, isin ciddiyetini anlayinca paralari aldi ve Basra'ya döndü. Vali Haris b. Abdullah b. Ebi Rebia'nin yaninda İbn Muti ile bir toplanti yapti. Bu hadise, Müsenna b. Mahreme'nin harekete geçmesinden ve Mus'ab b. Zübeyr'in oraya ulasmasindan önce vuku bulmustu.

Abdûlmelik b. Mervan da amcasi oglu Abdûlmelik b. Haris b. Ha-kem'i bir askeri birligin basinda Vadi'l-Kurâ'ya göndermisti ki, Medine'yi İbn Zübeyr'in valisinin elinden alsin.

Muhtar da İbn Zübeyr'e mektub göndererek diliyorsa yardima gelebilecegini bildirmisti. Bu mektubu yazmakla aslinda o, İbn Zübeyr'i tuzaga düşürmek istiyordu, İbn Zübeyr de ona su mektubu gönderdi.

"Eger bana itaat etmeye devam ediyorsan bu teklifini uygun görürüm ve Samlilarla savasmamiz için bize destek ve takviye olsunlar diye Vadi'l-Kurâ'ya bir askeri birlik gönder." Bu mektubu alan Muhtar, Su-rahbil b. Vers el-Hemedanî komutasinda 3000 kisilik bir askeri birlik hazirladi. Bu birlikte sadece 700 Arap askeri vardi. Hazirlanan askeri birligin komutani Surahbil'e su talimati verdi: 'Tola devam et ve Medi-ne'ye git. Medine'ye girdiginde bana bir mektub yaz ve emrimi bekle." Muhtar, aslinda Medine'yi İbn Zübeyr'den almak istiyordu. Sonra da oradan Mekke'ye giderek orada bulunan İbn Zübeyr'i kusatma altina almak niyetinde idi. İbn Zübeyr, bir taktik geregi Muhtar'in bu askeri birligi göndermesinden endise etti. Abbas b. Sehl b. Sa'd es-Saidî'yi 2000 askerle harekete geçirdi. Ona, bedevilerden yardım istemesini emretti ve şöyle dedi: "Onlari bana itaatkar görürsen ne âlâ, aksi takdirde Allah onlari helak edinceye kadar onlara tuzak kur." Abbas b. Sehl de yola çıktı. Nihayet Rakim'de İbn Vers ile karsilasti. İbn Vers, askerlerinin basindaydi. Abbas ile İbn Vers, bir su kenarinda toplanti yaptilar. Abbas, İbn Vers'e sordu:

- Siz, İbn Zübeyr'e itaat etmiyor musunuz?

- Ediyoruz.

- Ibn Zübeyr, Vadi'l-Kurâ'ya gitmemizi ve oradaki Samlilarla savasmamizi bana emretti.

- Ben sana itaat etmekle emrolunmadım. Aksine Ibn Zübeyr bana, Medine'ye girmemi, sonra da Muhtar'a mektup yazıp emrini dinlememi emretti.

Abbas, Ibn Vers'in maksadını anladı. Ama anladığını belli etmedi ve ona: "Senin görüşün daha iyidir. Görüşüne göre hareket et." dedi. Sonra yanından kalkıp gitti ve onlara deve, koyun ve un gönderdi. Onların gıdaya çok asiri ihtiyaçları vardı, şiddetli derecede aç idiler. Gönderilen hayvanları kesip etlerini pisirdiler. Unu hamur edip pisirerek ekmek yaptılar. Etleri ve ekmekleri su kenarında yediler. Gece olupta karanlık bastırınca Abbas b. Sehl onlara ani bir baskın yaptı, komutanlarını öldürdü. Askerlerden de yetmiş kadarını öldürdü. Çok sayıda adamlarını esir aldı. Geride kalan az sayıdaki askerler de hüsrana uğramış olarak beldelerine, Muhtar'ın yanına döndüler.

Ebu Mihnef, Yusuf'un şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Abbas b. Sehl, Ibn Vers ile askerlerinin yanına varırken şöyle diyordu:

"Ben Sehl oğlu kahramanım, geri çekilen değilim» Koçlar geri çekildiklerinde ben atılanım. Uzun boylu bahadirların tepesine, Ürküntü gününde yere yiki hıncaya dek kılıçla vururum."

Muhtar, adamlarının hezimete uğradıklarını haber alınca kalkıp askerlerine hitaben şöyle bir konuşma yaptı:

"Serli facirler, seçkin ve salih kimseleri öldürdüler. Bilesiniz ki bu, mukadder bir durumdur. Allah'ın takdiri idi." Bundan sonra Muham-med b. Hanefiyye'ye bir mektup yazarak bu mektubu Salih b. Mesud el-Eshamî ile gönderdi. Mektubunda kendisine yardım etmek amacıyla Medine'ye bir askeri birlik gönderdiğini ve bu askeri birliğe İbn Zübeyr askerlerinin ihanet ettiklerini anlattı. Eğer uygun görürse Medine'ye başka bir askeri birlik gönderebileceğini, ona kendisi adına elçiler göndereceğini ifade etti. İbn Hanefiyye de kendisine su cevabî mektubu gönderdi:

"İsler arasında en çok sevdiğim, Allah'a itaat ettiğim istir. Ben, gizli açık her durumda Allah'a itaat ediyorum. Sunu bil ki, eğer ben savasmak isteseydim, insanların hızla yanıma geleceklerini ve yardımcılarımın çoğalacaklarını biliyorum, ama ben onlardan ayrı yaşıyorum. Allah'ın, benim hakkımda hükmünü vereceği zaman gelinceye dek sabredeceğim. O, hüküm verenlerin en hayırlısıdır." Bu mektubu yazıp Salih b. Mesud'a verirken Muhammed b. Hanefiyye ona şöyle dedi: "Muhtar'a deki: Allah'tan korksun, kan akıtmaya son versin." Muhammed b. Hanefiyye'nin

mektubunu aldığında Muhtar söyle dedi: "Ben bütün iyilikleri ve kolaylıkları toplamaya, bütün inkarları ve hainlikleri de atmaya dair emir aldım."

Ibn Cerir, Medainî ve Ebu Mihnef tariki ile söyle der: "Ibn Zübeyr, Muhammed b. Hanefiyye'nin üzerine gitti. Ayrıca Küfe esrafından da onyedî kişiyi hapsederek kendisine bey'at etmelerine dek hapiste kalmalarına karar verdi. Onlar da ümmetin ittifakla imam kabul ettiği kimseden baskasına bey'at etmek istemediler. Bunun üzerine Ibn Zübeyr, onları tehdid edip korkuttu ve Zemzem kuyusunun yanında hapsetti. Bunlar, Muhtar b. Ebi Ubeyd'e mektub yazarak yardım istediler ve mektuplarında ona söyle dediler: "Ibn Zübeyr, bizi öldürüp yakmakla tehdid etti. Hüseyin'i ve aile efradını kendi hallerine bıraktığınız gibi bizi de kendi halimize bırakmayın. Bize yardım elinizi uzatın." Bunun üzerine Muhtar, Siileri topladı ve onlara yukarıdaki mektubu okuyup söyle dedi: "Bu, ehl-i beytin sizden imdat dilemesidir. Sizden yardım ve destek bekliyorlar." Yardım ve destek toplamak için insanları dolastı ve tutuklulara haber göndererek söyle dedi: "Ben size kuvvetle yardım etmezsem İshak'ın babası değilim. Eğer ben size sel gibi birbirini kovalayan süvarileri göndermezsem ve bu süvariler de İbn Kahiliyye'nin basına felaket getirmezse, İshak'm babası değilim."

Sonra Ebu Abdillâh el-Cedelî'yi yetmiş güçlü süvari ile, Zibyan b. Amr et-Teymfî de 400 kişi ile, Ebu Mutemir'i 100 kişi üe, Hani b. Kays'i 100 kişi ile, Ümeyr b. Tarik'i da kırk kişi ile gönderdi. Ayrıca Muhammed b. Hanefiyye'ye de Tufeyl b. Amir vasıtasıyla bir mektub gönderdi. Mektubunda kendisine takviye askerleri gönderdiğim bildirdi. Nihayet Ebu Abdillâk el-Cedelî, Zat-i İrk'a varıp konakladı. Bir süre sonra 150 süvari gelip kendisine katıldı. O da bu takviye kuvvetlerle birlikte yola çıktı. Gidip gündüz alenen Mescid-i Haram'a girdi. Girerken de askerleri: "Ey Hüseyin'in intikamı!" diye bağınıyorlardı. Ibn Zübeyr, Ibn Hanefiyye ile adamlarını - kendisine bey'at etmedikleri takdirde- yakmak için odun hazırlamıştı. Sürenin bitimine de iki gün kalmıştı. Muhtar'm adamları, Muhammed b. Hanefiyye'nin bulunduğu zindana giderek onu zindandan kurtardılar ve ona: "Eğer bize izin verirsen Ibn Zübeyrle savaşılim." dediler. Ancak o: "Ben Mescid-i Haram'da savaşımasma taraftar değilim." dedi. Ibn Zübeyr ise, onlara söyle dedi: "Siz ve Muhammed b. Hanefiyye bana bey'at etmediğiniz takdirde buradan ayrılmayacağım ve sizin de ayrılmanıza izin vermeyeceğim." Muhtar'ın adamları onun bu tehdidine aldiris etmediler, sonra diğer arkadaşları da gelip onlara katıldılar. Harem dahilinde: "Ey Hüseyin'in intikamı!" diye yüksek sesle bağirmaya başladılar. Ibn Zübeyr, bu manzarayı görünce korktu ve onlardan uzaklastı. Sonra bunlar da Muhammed b. Hanefiyye'yi yanlarına aldılar. Hacılardan da çok miktarda mal ele geçirdiler. Hep birlikte gidip Sib-i Ali'ye girdiler. Orada Muhammed

b. Hane-fiyye'nin etrannda 4000 adam toplandı. O da elde edilen malları onlara paylastırdı."

Ibn Cerir böyle nakletmiştir. Bunun doğruluğunda şüphe vardır, doğrusunu Allah bilir.

Ibn Cerir dedi ki: Bu senede (hicretin altmışaltına senesinde) Abdullah b. Zübeyr insanlara haccettirdi. Onun Medine valisi, kardeşi Mus'ab idi. Basra valisi Haris b. Abdullah b. Ebi Rebia idi. Muhtar, Kûfe'yi istila etmişti. Abdullah b. Hazm da Horasan valisi idi. Abdullah b. Hazm, Horasan'da - anlatımı uzun sürecektir- savaşlar yaptırdı. [14]

Fasil

Ibn Cerir dedi ki: Bu senede İbrahim b. Ester, Ubeydullah b. Ziyad'ın üzerine gitti. Bu hadise, bu senenin zilhicce ayının bitimine sekiz gün kala meydana geldi.

Ebu Mihnef, üstadlarının söyle dedigini rivayet etmiştir: "Muhtar, Cubanetü's-Sebi ve Künase savaşlarını tamamlar tamamlamaz iki gün sonra İbn Ester'i Samlilarla savaşmak üzere harekete geçirdi- O da İnen atmışaltıncı senesinin zilhicce ayının bitimine sekiz gün kala cumartesi günü yola çıktı. Muhtar da özellikle onlarla beraber harekete geçti, beraberlerinde doru bir katir üzerinde Muhtar'ın kürsüsü de vardı. Bu kürsüyü düşmanlara karşı zafer kazanmak umuduyla beraberlerinde götürdüler. Kürsünün etrafında halka oluşturluyorlar, yalvarıp yakarıyor ve medet diliyorlardı. Muhtar da İbn Ester'e su üç tavsiyeyi yaptıktan sonra geri döndü: "Ey İbn Ester! Gizli, açık herhalde Allah'tan kork, yürüyüşünü hızlandır ve düşmana önce sen saldır."

Kürsüyü götürenler, İbn Ester'le birlikte yollarına devam ettiler. İbn Ester, söyle dua etmeye başladı: "Allah'im, İsrailoğullarında olduğu gibi beyinsizlerimiz yüzünden bizi sorumlu tutma, nefsim kudret elinde bulunan Allah'a yemin ederim ki, İsrail oğulları, buzağılarına tapılar."

İbn Ester ve adamları köprüyü geçtikten sonra kürsüyü götürenler geri döndüler.

İbn Cerir dedi ki: "Bu kürsüyü beraberlerinde savasa götürmelerinin sebebi suydı: Abdullah b. Ahmed b. Sibeveyh, Tufeyl b. Ca'de b. Hü-beyre'nin bu hususta söyle dedigini rivayet etmiştir. "Oldukça şiddetli bir sıkıntıya düşmüştüm. Bir gün komsularımdan birinin kapısına vardım, onun bir kürsüsü vardı. Kürsü çok kirlenmişti, kendi kendime söyle dedim: "Ben bu konuda Muhtar'a birşeyler uydurup söylesem ne olur?" Gidip Muhtar'a söyle dedim: "Senden birşeyi gizliyordum, ama şimdi onu sana anlatmayı düşünüyorum."

Muhtar: "Nedir o anlatacagin sey?" diye sorunca söyle cevap verdim: "Bir kürsüden söz etmek istiyorum. Ca'de b. Hübeyre, o kürsünün üzerinde oturuyor. O, bu sandalyede ilimden eser bulundugunu düşünüyor"

Ben böyle dedikten sonra Muhtar bana: "Fesühhanallah! Bunu şimdiye kadar niye açıklamadin? Haydi git, o kürsüyü bana getir." dedi. Ben de gidip o kürsüyü getirdim. Kürsü yıkanmisti, tahtalari parliyordu. Çünkü içine pek çok yağ çekmisti. Kürsüyü kendisine teslim ettigimde Muhtar bana 12.000 dirhem verilmesini emretti. Sonra insanların camide toplanmalari için duyuru yaptırdi. Herkes camide toplanınca Muhtar, onlara söyle dedi:

- Bundan önce geçmiş bulunan ümmetlerde her ne var idiye bu ümmette de onun benzeri olur. Sunu biliniz ki, İsrailogullarmin bir tabutu vardı. O tabuttan medet dilerlerdi. İste bu kürsü de o tabut gibidir.

Sonra Muhtar emir verdi. Kürsünün üzerindeki örtü kaldırildi. Sebeiler, bu durumu görünce ellerini üç kez kaldırıp tekbir aldılar.

Sebes b. Ribzi, kalkip insanlara karsi bu durumu protesto etti ve kürsüye bu kadar saygi gösteren kimselerin neredeyse kafir olacaklarini söyledi. Kirilmasini ve mescitten çıkarilip arka taraflara atilmasini tavsiye etti. İnsanlar, onun bu tavrından ötürü kendisine tesekkür ettiler.

Ubeydullah b. Ziyad'in gelmekte olduğu söylenince Muhtar da Ibn Ester'i ona karsi harekete geçirdi ve yanında da doru bir katir üzerinde kürsüyü bağlayip gönderdi. Kürsü, ipek kumalarla örtülmüştü. Sağında ve solunda yediser kisi vardı. Ibn Ester ve askerleri, ileride de anlatilacagi gibi Samlilarla karsilastiklarinda onlari maglub ettiler ve ibn Zi-vad'i öldürdüler. Bu yüzden de sandalyeye daha fazla saygi gösterdiler ve nihayet bu saygi onlari küfre kadar götürdü.»

Tufeyl b. Ca'de dedi ki: "Onların kürsüye bu kadar saygi gösterdiklerini görünce, İnnâ lillah ve innâ ileyhi râciun, dedim ve yaptigima pisman oldum."

İnsanlar o kürsü hakkında çok konustular. Ona karsi kusurlari çoğaldi, bu yüzden kürsü kayip oldu, artık hiç görünmez oldu.

Ibn Kelbi dedi ki: Muhtar, Ca'de b. Hübeyre ailesinden, Ca'de'nin üzerinde oturduğu kürsüyü istedi. Onlar da: "Emir'in bizden istedigisi o kürsü yanımızda degildir." deyince Muhtar ısrar etti. Neticede onlar herhangi bir kürsüyü de getirirlerse, Muhtar'ın onu kabul edeceğini anladılar. Ona evlerinden bir kürsüyü alıp götürdüler ve: "İstedigin kürsü iste budur." dediler. Siyam, Sakir ve diğer Muhtara gruplarla liderleri ortaya çıktılar. Kürsüyü ipek ve ibrisimle bağladılar.

Ebu Mihnef in anlattigina göre o kürsüye ilk hizmetkarlik yapan kisi, Ebu

Musa el-Es'arf nin oğlu Musa olmuştur. Sonra insanlar, onu bu hareketinden ötürü kinadılar. O da kürsüyü alıp Havseb el-Berseme'ye götürdü. Havseb, onun arkadaşıydı. Nihayet Muhtar öldü. Allah onu kahretsin.

Rivayete göre adamlarının o kürsüye asiri saygı gösterdiklerini bilmiyormuş gibi davranırdı. O kürsü hakkında Hemedan A'sa'si şöyle bir şiir söylemiştir:

"Ben sahitlik ediyorum ki, siz Sebe'iyye'siniz,

Ey sirkin muhafızları, sizi iyi tanıyorum.

Yemin ederim ki, kürsünüz sekine değildir.

İstediginiz kadar sarıp sarmalasam da,

Bizde tabut gibi birşey yok.

Bebeler, gençler ve yaşlılar etrafında dönse de,

Ben Muhammed'in soyunu seven birisiyim,

Ve mushaflardaki vahye uyarım,

Abdullah'a bey'at ettim ben,

Hizmetçileriyle ve liderleriyle bütün Kureysliler ona, uyunca.

Mütevekkil el-Leysî'de bu konuda şöyle der:

«Yanına gidersen Ebu İshak'a bildir ki, ben sizin kürsünüze inanim-yorum,

Bebeleri görürsün, tahtaları etrafında, Sükredenlerse ona vahyi taşıyor, Gözleri kızarmış onun çevresinde, Disari fırlamış nohut tanesi gibidir."

Ben derim ki: Ayak takımlarını yoldan saptırmak, cahil avam tabakasını etrafında toplamak için bu ve benzeri durumlar, Muhtardın ve kendisine uyan kimselerin akıllarının kitliğine, zaafına, bilgilerinin azlığına, cahilliklerinin çokluğuna, anlayışlarının kitliğine delalet etmektedir. Yine bu gibi durumlar, Muhtardın kendisine uyan kimselere karşı bâtili revaçlandırmak ve bâtili hak ile karıştırmak istediğini göstermektedir.

Vakidî dedi ki: Bu senede Misir'da veba salgını görüldü. Bu yüzden çok sayıda Misirli öldü.

Yine bu senede Misir'da Abdülaziz b. Mervan, sikke bastırdı Misir'da ilk sikke bastıran o oldu. "Mir'atu'z-zaman" adlı eserin sahibi dedi ki: "Bu senede Abdülmelik b. Mervan, Kudüs'te Mescid-i Akse'daki kayanın üzerine bina yaptırmaya ve Mescid-i Akse'yi onarmaya başladı. Bu onarım işi hicretin yetmişüçüncü senesinde tamamlandı. Bunun sebebi de şu idi: Abdullah b. Zübeyr, Mekke'yi istila ettiği zaman Mina ve arefe günlerinde insanların Mekke'de ikamet ettiği günlerde hutbe irad ediyor, hutbesinde Abdülmelik'in aleyhinde konuşuyor ve Mervan oğullarının kötülüklerini

anlatip söyle diyordu: "Peygamber (s.a.v.), Ha-kem'e ve onun nesline lanet etti. Peygamber (s.a.v.) onu kovdu ve lanetledi."

Abdullah b. Zübeyr, insanlari kendisine bey'ata davet ediyor, çok fasih konusuyordu. Samililarm büyük çoğunluğu ona meylettiler. Abdülmelik, bunu duyunca insanlari hacdan menetti. Hacca gitmelerine müsaade etmeyince insanlar ona kizdilar. Bundan sikinti duymaya basladilar. O da Mescid-i Aksa'daki kayanın üzerine kubbe yapmaya ve Aksa mescidini insa etmeye basladi ki, bu sayede insanlari hacca gitmekten alikoysun ve gönüllerini Kudüs'e yöneltsin. Nihayet insanlar insaatin tamamlanmasindan sonra Kudüs'e gidip kayanın etrafında, tipki KaTae etrafında tavaf eder gibi dönüp tavaf etmeye basladilar. Bayram gününde orada kurban kesiyor, saçlarını tras ediyorlardı. Abdülmelik böyle yapmakla İbn Zübeyr'in kendisine karşı çirkin söz söylemesinin yolunu açmış oldu. İbn Zübeyr de Mekke'de onun aleyhinde konusarak söyle diyordu: "Abdülmelik böyle yapmakla Eyvan-i Kısra'da Kısralıların ve Hadra'da da Muaviye'nin yaptığına benzer işler yaptı,"

Abdülmelik, Beyt-i Makdis'i tamir etmek istediği zaman oraya bol miktarda para ve işçi gönderdi. Onarım işini de Reca b. Hayve ile Yezid b. Selam adındaki azatlisına tevdi etti. Memleketin çeşitli yerlerinden sanatkarları toplayıp Beyt-i Makdis'e gönderdi. Ayrıca bol miktarda da para gönderdi. Reca b. Hayve ile Yezid'e, bu iş için tereddütsüz olarak bol masraf yapmalarını emretti. Onlar da bu için büyük miktarda para harcadılar. Kubbeyi inşaa ettiler, çok güzel bir yapı meydana geldi. Orayı renkli mermerlerle döşediler. Kubbenin üzerine de biri kış mevsimine mahsus olmak üzere kırmızı maden filizinden, diğeri de yaz mevsimine mahsus olmak üzere deriden iki örtü yaptılar. Kubbeyi çeşitli perdelerle çevrelediler. Oraya hizmetçiler tahsis ettiler, çeşitli kokular, misk-i amber ve safranları oraya saçtılar. Çok masraflar yapıyorlar, geceleyin kubbeyi ve mescidi buhurlarla tutsülüyorlardı. Altın ve gümüşten kandiller, altın ve gümüşten zincirler asarak orayı süslediler. Miskle kaplı, ay parçasını andıran dallarla süslediler. Mescidi ve kayanın üzerine yapılan kubbenin üstüne renkli sergiler serdiler. Buhurları tutsüledikleri zaman kokusu uzak mesafeden hissediliyordu. Orayı ziyaret eden bir kimse dönüp memleketine vardığında kendisinden günlerce misk, tutsü ve güzel kokular saçılıyordu ve onun Mescid-i Aksa'daki kayalığa gittiği ve Kudüs'ten geldiği anlaşılıyordu. Mescid-i Aksa'da çok sayıda hizmetçi ve karyum vardı. O gün yeryüzünde ondan daha güzel bir bina ve kayalığın üzerindeki kubbeden daha göz alıcı bir kubbe yoktu. Öyleki insanlar, Ka'be'ye hacetmeye gitmeyip oraya gelmeye basladılar. Hac mevsiminde ve diğeri zamanlarda Mescid-i Aksa'dan başka bir yere gitmez oldular. İnsanlar böylece büyük bir fitneye düştüler. Her taraftan insanlar Mescid-i Aksa'ya geldiler.

Abdülmelik ve adamlari, Mescid-i Aksa'da ve kayaligin kubbesinde ahiretteki manzaralari andiran yalanci isaretler ve alametler koydular. Sirat köprüsünün, Cennet kapisinin, Raslullah (s.a.v.)'m mübarek ayaginin ve Cehennem vadisinin tasvir ve resimlerini Mescid-i Ak-sa'nın kapilarina ve birçok yerlerine yaptilar. Böylece insanlar aldandilar. Bu aldanis zamanimiza kadar sürmüstür. Kisaca diyecegimiz sudur ki, Beyt-i Makdis'teki kayaligin üzerine yapilan kubbenin insaati tamamlandiginda, yeryüzünde o kubbe kadar güzel ve göz alici baska bir kubbe yoktu. Oraya birçok taslar, mücevherler ve mozaikler yerlestirdiler. Gz alici birçok seyleri taktilar.

Reca b. Hayve ile Yezid b. Selam, Mescid-i Aksa'nın tamiratini ve kayaligin üzerine yaptirdikleri kubbenin insaatini en mükemmel bir sekilde tamamlamis olduklari halde yine de 600000 miskal (baska bir rivayete göre ise 300000 miskal) altin artti. Bu durumu bir mektubla kendisine bidirdikerinde Abdülmelik, onlara: "Ben artan altinlari size hibe ettim." diye cevab bir mektup yazdi. Onlar da bu altinlari kabul etmeyerek: "Eger yapabilseydik mescidin tamiratina kendi zevcelerimizin ziynet esyalarim da katardik." diye mektub yazdilar. Bunun uzerme Abdülmelik, onlara: "Eger kabul etmiyorsam* o altinlari kubbenin ve kapilarinin üzerine dökün." diye mektub yazdi. Herhangi bir kimse, kubbenin üzerindeki eski ve yeni altinlarin miktarini tahmin edemezdi.

Ebu Cafer el-Mansur halifelige geçince hicretin 140. senesinde Kudüs'e gitti. Mescidin harab oldugunu görünce o kubbe ve kapilar üzerindeki altinlarin ve mücevher levhalarinin sökülerek bu paralarla ve ziynet esyalarıyla mescidin harap olan yerlerinin onarilmasini emretti. Bu emrini yerine getirdiler. Mescid, uzundu. Uzunlugundan birazinin alinip enine katilmasini emretti. Bina tamamlaninca da kible kapi si tarafinda kubbenin üzerine su yazi yi yazdirdi: "Harab olmasindan sonra yeniden onarilmasini hicretin atmisikinci senesinde mü'minlerin emin Abdülmelik emretti."

Mescidin kible ile kuzey cihetindeki uzunlugu 765 zira, eni de 460 zira idi. Kudüs, hicretin onaltmci senesinde fethedilmisti. Dogrusunu noksanliklardan münezzeh olan Yüce Allah daha iyi bilir. [15]

[1] Ibn Kesr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, agri Yayinlari: 8/397.

[2] Ibn Kesr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, agri Yayinlari: 8/397-398.

[3] Ibn Kesr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, agri Yayinlari: 8/398-403.

[4] Ibn Kesr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, agri Yayinlari: 8/403-405.

[5] Ibn Kesr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, agri Yayinlari: 8/406-409.

- [6] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/409-413.
- [7] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/414-418.
- [8] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/418-423.
- [9] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/423-430.
- [10] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/430-433.
- [11] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/433-436.
- [12] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/436-437.
- [13] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/437-442.
- [14] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/442-445.
- [15] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/445-450.

Hicretin Altmısyedinci Senesi	1
Ubeydullah B. Ztyad.	3
Mus'ab B. Zübeyr'in Muhtar B. Ebî Ubeyd'i Öldürmesi	7
Muhtar B. Ebî Ubeyd Es-Sâkafî	10
Fasil	13
Hicretin Altmısekizinci Senesi	14
Bu Senede Vefat Eden Sahsiyetler	16
Abdullah B. Abbas (R.A.)	16
Abdullah B. Abbas'ın Cebrail (A.S.)'i Baska Bir Sekilde Görmesi	19
Fasil	27
Ibn Abbas (R.A.)'ın Eskali	29
Ebu Süreyh El-Hüzaî	30
Ebu Vakîd El-Leysî	30
Hicretin Altmısdokuzuncu Senesi	30
Amr B. Said El-Esdak'ın Biyografisi	34
Hicretin Altmısdokuzuncu Senesinde Vefat Eden Önemli Sahsiyetler	36
Ebu'l-Esved Ed-Düelî	36
Hicretin Yetmisinci Senesi	37
Kabise B. Züeyb El-Hüzaî El-Kelbî	38
Yezid B. Ziyad B. Rebia El-Himyârî	39
Besirb.Nadr.	39
Malikb. Yuhamir.	39

Hicretin Altmısyedinci Senesi

Bu senede Ubeydullah b. Ziyad, Ibrahim b. Ester en-Nehaî tarann-dan öldürüldü. Bu hadise söyle cereyan etmist: Ibrahim b. Ester, hicri altmisatmci senenin zilhicce ayinin bitimine sekiz gün kala cumartesi günü Kûfe'den çıktı. Hicri atmisyedinci senenin girisinde Ibn Ziyad'i yakalayip öldürmek amaciyla Musul'a dogru gitmekteydi. Ikisi, Hazir denen yerde karsilastilar. Hazir mintikasi ile Musul arasinda bes fersahlik bir mesafe vardi. Ibn Ester, o geceyi uykusuz geçirdi, uyuyamiyordu. Sabaha yakin kalkti, askerlerini mevzüendirdi. Birliklerini yerli yerince yerlestirdi. Adamlarina ilk vaktinde sabah namazim kildirdi, sonra binegine bindi. Ibn Ziyad'in ordusuna dogru harekete geçti. Askerlerini yavas yavas sevkediyordu. Kendisi de piyadeler arasinda yürüyordu. Ibn Ziyad ve askerlerinin bulunduğu tepeye vardiginda onlardan hiçbirinin hareket halinde olmadigini gördü. Ibn Ziyad ve askerleri, bunlari görünce telasla atlarına ve silahlarına kostular. Ibn Ester de atma bindi ve kabilelerin sancaktarlarinin yanina gelerek onlari Ibn Ziyad'a karsi savasmaya tesvik

edip söyle dedi: "Bu, Rasûlullah (s.a.v.)'in kizinin oglunun katilidir. Allah onu ayaginiza getirdi. Bu gün onu sizin elinize düşürdü. Ona saldirin. O, Firavun'un îsrailogullarina yapmadigini Rasûlulullah'in kizinin ogluna yaptı. Hüseyin'in, çocuklari ve kadinklari ile birlikte Firat suyundan su içmelerine engel oldu. Memleketine dönmesine veya Yezid b. Muaviye'nin yanina gitmesine de izin vermedi. Sonunda onu öldürdü. Haydin bakalim, bundan öcünüzü alin. Onun kanini mizraklariniza ve kiliçlariniza kana kana içirin. Bu, peygamberinizin ailesine neler yaptı neler! Iste Allah, onu ayaginiza getirmiştir."

Buna benzer daha çok sözler söyledi. Daha sonra bineginden inip sancaginın altında durdu. Ibn Ziyad da atlisi ve piyadesiyle büyük bir orduyla birlikte gelmişti. Ordunun sağ cenahına Husayn b. Nümeyr'i, sol cenahına Umeyr b. Habbab es-Sülemî'yi tayin etmişti. İbn Ester'le karşı karşıya geldiğinde onu yarin adamlarıyla birlikte hezimete ugratacağını söyleyip tehdit etti. Ibn Ziyad'ın süvarilerinin basında Surah-bü b. el-Küa' vardı. Kendisi de piyadelerin basında olup onlarla beraber yürümekteydi. İki taraf karşı karşıya gelince Husayn b. Nümeyr, Iraklıların sol cenahına saldırıp onları hezimete ugrattı. Komutanları Ali b. Malik el-Cüsemî'yi öldürdü. Onun ölümünden sonra sancagi oğlu Mu-hammed b. Ali eline aldı. Oda öldürüldü. Sol cenah kırılmaya yüz tuttu. Ester de onlara: "Yanına gelin, ey Allah'ın dininin muhafızları, ben Es-ter'im!" diye seslenmeye başladı. Kendisini tanımları için de basım açtı. Bunun üzerine gelip etrafına toplandılar, sonra Küfelilerin sağ cenahı Samlîların sol cenahına saldırdı. Baska bir rivayette anlatıldığına göre Samlîların sol cenahı hezimete ugradı ve Ibn Ester'in yanına doğru geriledi. Sonra Ibn Ester, beraberindeki adamları ile birlikte saldırıya geçti. Sancaktarına da: "Sancaginla birlikte aralarına gir!" diye emir verdi.

Ibn Ester, o gün siddetlice savastı. Kilicim her kime vuruyorsa onu mutlaka yere düşürüp öldürüyordu. İki taraf arasında çok sayıda adam öldü. Anlatıldığına göre Samlîların sol cenahı yerlerinde sebat ettiler. Önce mizraklarla, sonra da kiliçlerle siddetlice savastılar. Sonra Ibn Ester, yeniden saldırıya geçti. Samlîlar, onun önünde hezimete ugradılar. Onları kuzuları öldürür gibi öldürmeye başladı. Kendisi ve beraberindeki bahadır arkadaşları ile birlikte onları kovaladı. Ubeydullah b. Ziyad yerinde sebat etti. Nihayet Ibn Ester, gelip onun yanından geçerken kendisini tanımaksızın vurup öldürdü. Ama arkadaşlarına söyle dedi: "Ölümler arasına gidip bakın, ben bir adama kilicimla vurdum, ama ondan bana misk kokusu geldi. Kendisine kilicimi vururken bir ayagi doguya, diğeri ayagi batıya uçtu. O, Hazir nehrinin kıyısında yalnız basına sancagin yanında durmaktaydı." Adamları gidip ölümler arasına baktıklarında sözü edilen adamin Ubeydullah b. Ziyad olduğunu gördüler.

İbn Ester, ona bir darbe vurarak vücudunu ikiye ayırmıstı. Basım koparıp Kûfe'ye zafer müjdesi ile Muhtar'a gönderdiler. Bu savasta Samliların komutanlarından Husayn b. Nümeyr ile Surahbil b. Zî'l-Ki-la da öldürülmüştü. Kûfeliler, Samlilari kovalamaya başladılar. Onlardan çok sayıda adam öldürdüler. Öldürülenlerden daha fazlası da suda boğulanlar oldu. Kûfeliler, Samliların ordugahındaki mal ve atları ele geçirdiler.

Muhtar, haber gelmeden önce zaferi arkadaşlarına müjdelemisti.

Bilemiyoruz bu, onun tefaülü mü, yoksa tesadüf mü, yahut kehaneti mi idi? Adamlarının iddialarına göre bu hususta kendisine vahiy gelmişti. Fakat bu iddianın aslı yoktur. Buna inanan veya böyle bir iddiada bulunanları tasdik eden kafir olur, ama o, savasın Nusaybin'de olduğunu söylemişti. Böylece savasın yerini söylerken hata etmişti. Aslında savas Musul diyarında olmuştı. Zafer haberi geldiğinde Âmir es-Sabî, bunu Muhtar'ın adamlarına bildirerek eleştiride bulunmuştu. Muhtar, müjdeyi almak için Kûfe'den yola çıkmış, Medain'e gelerek mescidin minberine çıkmış, hutbe irad ederken kendisine zafer müjdesi gelmişti.

Sa'bî dedi ki: Muhtar'ın adamlarından birisi bana şöyle bir soru sordu:

- Sen, Muhtar'ın bu haberi bize dün verdiğini isitmedin mi?
- O savasın Cezire diyarında, Nusaybin'de cereyan ettiğini iddia etmişti, ancak o müjdecî, savasın Musul diyarında Hazir mevkiinde yapıldığını söyledi.
- Allah'a yemin ederim ki ey Sa'bî; sen, acikli azabi görmedikçe Muhtar'a inanmayacaksın.

Bundan sonra Muhtar Medain'den Kûfe'ye döndü.

Muhtar'ın zafer müjdesini almak için Kûfe'den ayrılışı esnasında daha önce Cubanetü's-Sebi ve Künase'de kendisiyle savasanlardan bazı kimseler fırsatı ganimet bilerek Kûfe'den çıkıp Basra'da bulunan Mus'ab b. Zübeyr'in yanına gittiler. Bunlar arasında Sebes b. Rib'i de vardı. İbn Ester'e gelince o, zafer müjdesini ve Ubeydullah b. Ziyad'ın kesik basını Muhtar'a gönderdi. Nusaybin muhafızlığına da bir adamını gönderdi. Kendisi o beldelerde ikamete devam etti. Musul'a vali gönderdi. Sincar, Daran ve Cezire'deki diğer yerleri de ele geçirdi.

Ebu Ahmed el-Hakim dedi ki: Ubeydullah b. Ziyad, hicri atmisaltıncı senesinin asura gününde öldürüldü. Doğrusu o, hicri altmışyedinci senede öldürülmüştür. İbn Ziyad'ı öldürdüğü için İbn Ester'i öven Süra-ka b. Mirdas el-Barkî bir siirinde şöyle demistir:

"Mezhiçliler! En yigitlerden biri geldi size,
Düşman üzerine atılır gider, korkusu yoktur.

Ey ibn Ziyad! Iste onunla karsi karsiya kal,
Keskin ve derine isleyen kilicin tadim al,
Iyiliklerini versin Allah o koruyucularin,
Çünkü onlar, Ubeydullah'tan yana içimizi soguttular." [1]

Ubeydullah B. Ztyad

Ubeydullah b. Ziyad b. Ubeyd. Ibn Ziyad b. Ebi Süfyan olarak da taninir. Ona, Ziyad b. Ebihi veya îbn Sümeyye de denir. Babasi Ziyad'd sonra Irak emirligini yapmistir.

îbn Main dedi ki: Ona, Ubeydullah b. Mercane denilirdi. Mercane, anasinin adidir. Baskalarinin ifadesine göre Mercane, Mecûsi bir kadindi. Künyesi de Ebu Hafs idi. Ubeydullah, Yezid b. Muaviye'den sonra Sam'a yerlesti. Dimas yaninda bir evi vardi. Kendisinden sonra bu ev, Ibn Acla'nın evi diye tanindi. Ibn Asakir'in, Ahmed b. Yunus ed-Dab-bf den naklettigine göre Ubeydullah b. Ziyad, hicretin otuzdokuzuncu senesinde dogmustur. Yine îbn Asakir'in ifadesine göre o, Muaviye'den, Sa'd b. Ebi Vakkas'tan ve Makul b. Yesar'dan hadis rivayet etmistir. Hasan Basri ile Ebu'l-Melih b. Üsâme de ondan hadis rivayet etmislerdir. Ebu Naim el-Fadl b. Dekin dedi ki: Anlatildigina göre Ubeydullah b. Ziyad, Hz. Hüseyin'i öldürdüğünde yirmisekiz yasinda idi.

Ben derim ki: Su halde onun dogumu, hicretin otuzüçüncü senesinde olmalidir. Dogrusunu Allah bilir.

îbn Asakir'in rivayetine göre Muaviye, Ziyad'a: "Oglun Ubeydul-lah'i yanima gönder." diye mektub yazmisti. Ubeydullah yanina geldiginde Muaviye, ona her ne sormussa o cevap vermisti. Nihayet Muaviye, ona siir hakkindaki fikrini sorunca kendisinden tatminkar bir cevap alamamis ve ona: "Siir öğrenmene engel ne vardi?" diye sormus, oda su cevabi vermisti:

- Ey mü'minlerin emiri! Kalbimde Rahman'm kelami ile seytanin kelamini bir arada bulundurmak istemedim, onun için siir öğrenmedim.

- Defol buradan, Allah'a yemin ederim ki, Siffin savasinda cepheden firar etmemi, Ibn Atnabe'nin su siiri engellemisti:

"İffetim ve mihnetim ile Övgüyü pahali bir bedelle satin alisim,

Mahrum etmeye karsi malimi vermisim ve nisanli bahadira karsi hamle yapisim,

O her costukça ve ben her costukça kendime: "Yerinde dur ki, övüle-sin ya dp ölüp kurtulasm," deyisim.

Ve do güzel eserleri koruyusum, saglikli bir güçle kendimi savunmam, iste bütün bunlar cepheden kaçmama engel oldular."

Bundan sonra Muaviye, Ubeydullah'in babasi Ziyad'a su mektubu yazdi: "UbeyduUah'a siir okut. Onu siire doyur." Babasi da ona bolca siir okuttu. Öyleki kendisine okutulan siirlerden hiçbirini unutmaz oldu. Iste bu dönemden sonra Ubeydullah'in söylediği siirlerden biri de su oldu:

"Kadınların oğlu Mervan bilecektir ki ben, İki süvari karşılaştığında onlardan en şiddetli darbeyi vuran ben olacağım,

Misafirler geldiğinde ve ben atımdan baska,

İkram edecek birşey bulamadığımda onlara atımı rahatça kesip ye-diririm."

Muaviye, günün birinde Basralılara İbn Ziyad'ı sordu. Onlar da: "O çok zariftir ama bilmece gibi konuşuyor." diye cevap verdiler. Muaviye de: "Bilmece gibi konuşması onun daha da zarif olmasını sağlamıyor mu?" diye karşılık verdi.

İbn Kuteybe ile diğerleri dediler ki: "Basralılar onun lahin yaptığı söylemekle bilmece gibi konuştuğunu kastedmişlerdi. Bu, onun hüccetini daha da sağlam buluyordu." Nitekim sairin biri, bu hususta şöyle demistir:

"Parlak bir mantık, bazen de lahin yapıyor, Sözlerin en iyisi lahinli olanıdır."

Baska bir rivayette anlatıldığına göre Basralılar, onun lahin yaptığını yani fasih konuşmadığını söylemek istemişlerdi. Yine onun lahin yapmakla yalan söylediğini ifade etmek istemişlerdi, diyen bir rivayette vardır. Akla yatkın olan da budur. Doğrusunu Allah bilir. Muaviye, Ubeydullah'm rahat konuşmasını hoş karşılıyordu. Muaviye, ağdalı konuşmaz, avurtlarını sisirmez ve kelimelerin üzerine bastıra bastıra telaffuzda bulunmazdı. Yine bir rivayette anlatıldığına göre Basralılar, onun konuşmasında Acem aksam bulunduğunu söylemek istemişlerdi. Çünkü Ubeydullah'm annesi Mercane, Acem hükümdarlarından Yez-dücürd'ün veya baska birinin kızıydı. Konuşmasında Acemce kelimeler telaffuz ederdi.

Ubeydullah, bir gün Haricilerden birine: "Sen haruri misin?" diye sorarken haruri kelimesindeki "hâ" harfini "he" harfi olarak telaffuz etmişti. Yine bir gün "men katelnâhü katelnâhü" cümlesini "men kâtelnâhü katelnâhü" şeklinde yani "kaf harfini "kâf" harfi olarak telaffuz etmişti. Muaviye, onun böyle konuşmasının, zerafetini daha da fazlalastırdığını ifade etmişti. Bu konuşmasıyla onun dayıları olan Acemlere çektiğini söylüyordu. Acemler, güzel politika ve iyi bir yönetim tarzına, aynı zamanda güzel ahlaka sahip idiler.

Ziyad, hicretin elliüçüncü senesinde vefat edince Muaviye, Basra'ya Semüre b. Cündeb'i vali olarak tayin etti. Bu zat, bir buçuk sene valilik yaptıktan sonra Muaviye tarafından azledildi. Yerine Abdullah b. Amr b. Gaylan b. Seleme vali olarak tayin edildi. O da altı ay valilik yaptıktan sonra Muaviye tarafından azledildi. Yerine hicretin elli besinci senesinde Ubeydullah b.

Ziyad vali olarak tayin edildi. Yezid, halifelige geçince Basra'ya ek olarak Kûfe'yi de Ubeydullah'm idaresine verdi. Yezid'in emirligi zamanında Ubeydullah, Beyda sarayını inşa etti. Merbed yolu üzerinde Hamra sarayını da inşa etti. Kısım Hamra sarayında, yazım da Beyda sarayında geçirmeye başladı. Anlatıldığına göre adamin birisi, Ubeydullah b. Ziyad'ın yanına gelip şöyle demiş:

- Allah emiri İslah etsin, karım vefat etti. Onun annesiyle evlenmek istiyorum.

- Sen divandan ne kadar maaş alıyorsun?

- 700 dirhem maaş alıyorum.

- Ey köle! Su adamin maaşından 400 dirhem kes. Ubeydullah, köleye bu emri verdikten sonra dönüp o adama su cevabı vermişti:

- Fikhi bu kadar az bilmenden ötürü sana 300 dirhem maaş yeter. Anlatıldığına göre Ummü Fecic ile kocası, Ubeydullah b. Ziyad'ın yanına muhakeme için gelmişlerdi. Ümmü Fecic, kocasından bosanmak istiyordu. Kocası Fecic, Ubeydullah b. Ziyad'a şöyle dedi:

- Allah emiri İslah etsin, erkeğin ömrünün ikinci yarısı en hayırlı zamanıdır, kadının ömrünün ikinci yarısı ise en serli zamanıdır.

- Bu nasıl oluyor?

- Zira erkek yaşlanınca akli sağlamlaşır, görüşü mükemmelleşir, cahilliği de sona erer. Kadın yaşlanınca ahlaki bozulur, akli azalır, rahmi kisirleşir ve dili keskinleşir.

- Doğru söyledin, karının elinden tut ve evine dön.

Yahya b. Main dedi ki: Ubeydullah b. Ziyad, Safvan b. Muhriz'e 2000 dirhem verilmesini emretti. Parayı aldıktan sonra Safvan, bu parayı çaldı ve: "Belki de bu daha hayırlı oldu." deyince karısı: "Böylesi nasıl daha hayırlı olur?" diye çıkıştı. İbn Ziyad, bu durumdan haberdar olunca Safvan'a 2000 dirhem daha verilmesini emretti. Bu parayı aldıktan sonra Safvan, çaldığından önce 2000 dirhemi de buldu. Böylece parası 4000 dirhem oldu ve bu, tabii ki daha hayırlı oldu.

Kocası, Ubeydullah b. Ziyad'dan sonra Irak valilerinden birkaçı ile evlenen Hind binti Esma b. Harice'ye şöyle bir soru sordular:

- Kocalarından hangisi senin için daha aziz ve daha üstündür.

- Besir b. Mervan kadar karısına ikramda bulunan başka bir erkek yoktur. Haccac b. Yusuf kadar kadınlara heybetli görünen başka bir erkek yoktur. Keske kıyamet kopsaydı da Ubeydullah b. Ziyad'i görsem, ona bakıpta konuşmasını dinleyerek gönlümü dinlendirebilsem."

Böyle diyerek mazeretini beyan etmiş ve daha sonra başka erkeklerle de evlenmişti.

Osman b. Ebi Seybe, İbrahim'in söyle dedigini rivayet etmiştir: "Farz namazlarda Muavvizeteyn sûrelerini açıkça okuyan ilk kişi, İbn Ziyad oldu."

Ben derim ki: Belki de Kûfe'de ilk olarak bu sûreleri açıkça okuyan o olmuştur. Çünkü İbn Mesud, bu sûreleri kendi mushafına yazmamıştı. Kûfe fikhîçileri de rivayetlerini ve nakillerini İbn Mesud'un adamlarından alıyorlardı. Doğrusunu Allah bilir.

Ubeydullah b. Ziyad, ser'an caiz olmayan şeylere karşı cesaretliydi ve bu gibi işleri pervasızca yapardı. Aslında bu gibi şeyleri yapmasına da gerek yoktu. Ebu Ya'lâ ile Müslim'in rivayetlerine göre Aiz b. Amr, Ubeydullah b. Ziyad'm yanına giderek ona söyle demişti: "Ey oğlucugum, Rasûlullah (s.a.v.)'in söyle buyurduğunu isittim: Yöneticilerin en serlisi, zorba olanlarıdır. Sakin onlardan biri olmayasın."

Ubeydullah da Aiz'e söyle demişti:

- Otur bakalım, sen sadece Rasûlullah'm ashabinin elentisi ve tor-tususun,
- Onların elentisi ve tortusu var mıydı? Elenti ve tortu, ancak sahabelerden sonra ve onlardan baskalarındadır."

Birçok ravinin Hasan Basri'den rivayet ettiklerine göre Ubeydullah b. Ziyad, hastalığı sebebiyle ziyaretine gittiği Makil b. Yesar'm yanına vardığında Makil ona söyle demişti: "Ben sana Rasûlullah'tan isittığım bir hadisi nakledeceğim. Rasûlullah (s.a.v.) söyle buyurdu:

"Allah bir adamı bir halkın başına yönetici tayin eder de o yönetici halkına zulmettiği halde ölürse, Allah Cennet'i ona mutlaka haram kılar."

Birçok ravinin anlattığına göre Makil vefat ettiği zaman cenaze namazını Ubeydullah b. Ziyad kıldırması, ancak defni esnasında hazır bulunmamıştı. Uygun bir mazeret göstermeksizin ayrılıp konagina gitmişti. Cüretliliğinin örneklerinden biri de Hz. Hüseyin'i -bu uğurda ölmeyi de göze alarak- huzuruna getirtmek istemesiydi. Oysa onun Hz. Hüseyin'in talebine icabet etmesi gerekirdi. Hz. Hüseyin, ondan kendisini Yezid'in yanına göndermesini veya Mekke'ye yahut sınır kasabalarından birine göndermesini istemişti. Simr b. Zilcevsen, ona: "Hüseyin'i yanına getirtmen ve bundan sonra da onu dilediğin bir yere göndermen senin için daha akıllıca olur." diye tavsiyede bulunmuş, oda Hz. Hüseyin'i huzuruna getirmesi yönünde yapmış olduğu tavsiyeye uymuş ve Hz. Hüseyin'in Yezid'in yanına gönderilmesine müsaade etmemiş ve kendi kafasına göre hüküm vermiş, helak olmuş, ziyana uğramış ve hüsrana maruz kalmıştı.

Rasûlullah (s.a.v.)'in kizinin oğlu Hüseyin'in, murdar İbn Mercane'nin oglunun huzuruna götürülmesi uygun değildi.

Muhammed b. Sa'd, Ubeydullah b. Ziyad'm mabeyincisinin söyle dedigini rivayet etmistir:

"Hüseyin'i öldürmesi zamanında Ubeydullah'la birlikte hükümet konagina girdim. Yüzünden ates saçiliyordu. Yenini söylece yüzüne kapadi ve: "Sakin bunu kimseye söyleme." dedi.

Süreyk, Mugire'den naklederek Mercane'nin oğlu Ubeydullah b. Zi-yad'a söyle dedigini söylemistir: "Ey habis! Sen, Rasûlullah'm kizinin oglunu mu Öldürdün? Artık asla Cennefi görmeyeceksin."

Önceki kismalarda anlattigimiz gibi Yezid b. Muaviye vefat edince Misirlilar, bir imam seçilinceye kadar Ubeydullah'a bey'at ettiler. Sonra ona karsi ayaklanarak onu Misir'dan kovdular. O da kalkip Sam'a gitti ve Mervanla görüştü. Onunla bey'atlasti. Bundan sonra kendi sahsî için insanlari bey'ata davet etti ve halifelige geçme sevdasına kapildi. Dahhak b. Kays'a muhalefet etti. Sonra da onun üzerine yürüdü. Onu Sam'dan çikarip Mercürah'ta sevk etti. Sonra da insanlari kendisine bey'at etmeye çağirma sevdasına kapildi ve İbn Zübeyr'i hal'etti. Böylece nizam çözüldü ve Mercirahit savaşı vuku buldu. Dahhak b. Kays ile beraberindekiler orada öldürüldüler. Mervan hilafete geçince Ubeydullah b. Ziyad'i bir askeri birigin basında Irak'a sevk etti. O da yolda Tev-vabin ordusu ve bu ordunun komutani Süleyman b. Süred ile karsilasti. Onlari yenilgiye ugratti, yoluna devam ederek ordusu ile birlikte Kûfe'ye gitti. Ancak yolda İbn Zübeyr taraftari olan düşmanlari Cezire-lilerle karsilasti. Kûfe'ye gitmelerine onlar engel oldular. Sonra İbn Ester, 7000 kisilik ordusuyla onun karsısına çıktı. Ubeydullah b. Ziyad'in askerleri kat kat fazlaydi, ama İbn Ester onu maglub etti ve Musul'a bes konaklik mesafedeki Hazir nehri kıyısında onu feci bir şekilde öldürdü.

Ebu Ahmed el-Hakim dedi ki: Bu hadise asura gününde vuku buldu.

Ben derim ki: Asura gününde Hz. Hüseyin Öldürüldü. Sonra İbn Ester de, Ubeydullah b. Ziyad'm, Husayn b. Nümeyr'in, Surahbil b. Zî'l-Ki-la ve adamlarının önde gelenlerinden bir kisminin kesik baslarini Muh-tar'a gönderdi. Muhtar, buna çok sevindi.

Yakub b. Süfyan, Yezid b. Ebi Ziyad'm söyle dedigini rivayet etmistir:

"İbn Mercane'nin, yani Ubeydullah b. Ziyad'in ve arkadaşlarının kesik baslari getirilipte Muhtar'm önüne birakildiginda ince bir yılan gelip o kesik basların arasında dolasti, sonra İbn Mercane'nin agzından girip burnundan çıktı, tekrar burnundan girip agzından çıktı. Diğer basların değil de sadece İbn Mercane'nin basini yakalayip burnundan girip agzından çıktı."

Tirmizî, bunu baska bir varyant ile Ammare b. Umeyr'den naklederek söyle-
der:

"Ubeydullah b. Ziyad ve arkadaşlarının kesik basları getirildiğinde bu kesik
baslar Küfe mescidinin avlusuna dikildi. Ben de oraya vardığımda cemaat
söyle diyordu: 'İste geldi, iste geldi.' Baktım ki bir yılan gelip o kesik
basların arasında doladı, sonra Ubeydullah b. Ziyad m bu-

run deliklerine girdi. Orada birazcık bekledikten sonra çıktı ve kaybolup
gitti. Sonra tekrar: "İste geldi, iste geldi." dediklerinde yılan bu işi iki veya
üç kez tekrarladı."

Ebu Süleyman b. Zeyd dedi ki: Hicretin altmışaltıncı senesinde Ubeydullah
b. Ziyad ile Husayn b. Nümeyr, İbrahim b. Ester tarafından öldürüldü.
İbrahim, bunların kesik baslarını Muhtar'a gönderdi. Muhtar da Abdullah b.
Zübeyr'e gönderdi. Bu kesik baslar, Mekke ve Medine'de birer sirik basına
takılıp yere dikildi. Ebu Ahmed'in rivayetine göre bu hadiseler hicri
altmışaltıncı senenin asura gününde vuku bulmuştur. İbn Cerir ile
diğerlerinin naklettikleri meshur rivayete göre bu hadise, hicretin
altmışyedinci senesinde vuku bulmuştur. Ama kesik basların bu senede İbn
Zübeyr'e gönderilmiş olması imkansızdır. Çünkü bu senede Muhtar ile İbn
Zübeyr arasındaki düşmanlık kuvvetlenmişti. Kısa bir süre sonra da İbn
Zübeyr, Basra'dan Küfe'ye giderek Muhtar'ı kusatması ve onunla savaştırması
için kardeşi Mus'ab'a emir vermisti. Doğrusunu Allah bilir. [2]

Mus'ab B. Zübeyr'in Muhtar B. Ebî Ubeyd'i Öldürmesi

Abdullah b. Zübeyr, bu sene "Kubba" lakabıyla tanınan Basra valisi Haris b.
Abdullah b. Ebi Rebia el-Mahzumî'yi görevden azletti. Yerine kardeşi Mus'ab
b. Zübeyr'i tayin etti ki, bu Muhtar'a denk ve emsal olsun. Ona karşı da bir
reddiye sayılsın.

Mus'ab, Basra'ya girerken yüzünü peçeledi, minbere çıktı. Minbere
çıktığında insanlar: "Vali, vali" dediler. Yüzündeki peçeyi açınca insanlar
onu tanıyıp kendisine yöneldiler. Kubba da gelip minberinin altında bir
basamak aşağıda oturdu. Cemaat toplanınca Mus'ab, kalkıp onlara hutbe
okumaya başladı. Önce kıssaları okumaya başladı. Nihayet su ayet-i
kerimeye geldi: "Firavun memleketin basma geçti ve halkını firkalara
ayırdı." (ei-Kasas, 4.) Bu ayet-i kerimeyi okurken Sam'a ya da Küfe'ye
eliyle işaret etti. Sonra da su âyet-i kerimeyi okudu:

"Biz, memlekette güçsüz sayılanlara iyilikte bulunmak, onları önderler
kılmak, onları varis yapmak, memlekete yerleştirmek istiyorduk." (oi-
Kasas, 5.) Bu ayet-i kerimeyi okurken de Hicaz'ı gösterdi ve söyle dedi:
"Ey Basra halki! Siz emirlerinize lakablar takıyorsunuz. Ben de kendime
Cezzar lakabım taktım."

Insanlar onun etrafında toplandılar, gelisine sevindiler. Muhtar'a karsi ayaklanip Muhtar tarafından bir kısmi ezilip öldürüldüğünde Küfe halki hezimete ugramisti. Hezimete ugrayınca Basra'ya yöneldiler. Oraya gitmek istediler. Sonra Muhtar, zafer müjdesini ve kesik baslan kendisine getirecek olan haberciyi karsilamak amaciyla Küfe'den disari çıktiginda düşmanlari onun yoklugundan istifade ile ondan kaçmak için Basra'ya gittiler. Çünkü Muhtar, dini kit bir kafirdi. Kendisine vahiy geldigini iddia ediyordu. Arap asilli olmayanlari esrafa tercih ediyordu. Ibrahim b. Ester, Ubeydullah b. Ziyad'i öldürüp de o mintikalara hakim oldugunda bazi beldeleri, iklimleri, kasabalari eline geçirdi. Muhtar'i horladi, küçük düşürdü. Mus'ab da o esnada Muhtar'a galip olmayi ümit etti. Muhammed b. Es'as b. Kays'i, Mühelleb b. Ebi Sufra'ya göndenn. Mühelleb, onların Horasan valisi idi. Mühelleb, bol miktarda armaganlar, çok sayida adamlar, teçhizatlar ve büyük bir orduyla geldi, tasralilar, onun gelisine sevindiler. Mus'ab b. Zübeyr de bu sayede güçlendi. Basralilar ve onlara tabi olan Küfelilerle birlikte deniz yoluyla Küfe'ye dogru yola çıktilar.

Mus'ab b. Zübeyr, öncü kuvvetlerinin basina Abbad b. Husayn'i, sag cenaha Ömer b. Ubeydullah b. Mameri, sol cenaha Mühelleb b. Ebi Suf-ra'yi komutan yapti. Emirleri kendi kabilelerinin ve sancaklariinin basina koyup siraya dizdi. Malik b. Mesma, Ahnef b. Kays, Ziyad b. Ömer, Kays b. Heysem ve diger emirleri siraya geçirdi. Muhtar da askerlerini toplayarak yola çıktı. Medar'a gelip ordugah kurdu. Öncü kuvvetlerinin basina Ebu Kamil es-Sakirî'yi, sag cenaha Abdullah b. Kamü'i, sol cenaha Abdullah b. Vehb el-Cüsemî'yi, süvarilerin basina Vezir b. Abdullah es-Selülf yi, Arap asilli olmayanların basina da Ebu Ömer adındaki muhafiz komutanini komutan olarak tayin etti. Sonra askerlerine bir konusma yapti. Onlari düşmanlarına karsi harekete geçmeye tesvik etti. Öncü birlikleri harekete geçirdi. Kendisi de zafer müjdesi vererek arkadaslarından bir kısmi ile bineklerine binerek yola çıktilar. Mus'ab, Küfe yakınlarına vardiginda Muhtar'in askeri birlikleri ile karsilasti. Mus'ab'm süvarileri Muhtar'in askeri birliğine saldırdi. Çok geçmeden Muhtar'in askerleri kaçmaya basladilar. Emirlerinden bir topluluk öldürüldü. Kurcalarından ve Siilerden de bir grup öldürüldü. Sonra bu hezimet haberi Muhtar'a ulasti.

Vakidî dedi ki: Muhtar'in öncü birlikleri yanina geldiginde Mus'ab, Dicle ile Küfe arasındaki mesafeyi katetti. Muhtar, hükümet konagi için gerekli istihkam tedbirlerini almış, oraya Abdullah b. Seddad'i vekil bırakmisti. Kendisi de beraberindeki adamlarla yola çıkmış, Haru-ra'ya gelip ordugah kurmustu. Mus'ab'in askerleri kendisine yaklastiginda o, her kabileye bir lider tayin etmisti. Bekir b. Vail kabilesine Said b. Munkiz'i, Abdülkays kabilesine Malik b. Münzir'i, Aliye kabilesine Abdullah b. Ca'de'yi, Ezd kabüesine Müsafir b. Said'i, Beni Temim kabilesine Süleym b. Yezid el-

Kindî'yi, Muhammed b. Es'as kabilesine Said b. Malik'i lider olarak gönderdi. Kendisi de diğer arkadaşlarıyla birlikte orada durdu. Karsi tarafla geceye dek siddetlice savasti. Muhtarın adamlarından önde gelenler öldürüldüler. O gece Muhammed b. Es as ile Umeyr b. Ali b. Ebi Talib öldürüldüler. Diğer arkadaşları da Muhtar'ın etrafından dağılıp gittiler. Kendisine: "Hükümet konagina git." dedilerse de o: "Allah'a yemin ederim ki, oraya geri dönmek gayesiyle oradan çıkmış degilim. Ama bu Allah'ın hükmüdür." diye karsilik verdi. Sonra hükümet konagina gittiler. İçeri girdi, Mus'ab ona geldi. Kabileleri Kûfe'nin çeşitli mintikalarına dagitti. Mahalleleri taksim etti ve nihayet hükümet konagina vardı. Muhtar'a gıda maddesi ve su verilmesini yasakladı. Muhtar, ara sıra konaktan disari çıkıyor, Mus'ab taraftarlarıyla savasiyor, sonra konaga geri dönüyordu. Kusatma siddetlenince adamlarına: "Kusatma, gücümüzü daha da azaltiyor. Haydi inelim de geceye dek bunlarla savasalım ve nihayet sereflice ölelim." dediyse de adamları gevseklik gösterdiler. Ama o; "Vallahi ben düşmana teslim olmam." dedi. Sonra yikanıp koku süründü, disari çıkıp beraberindeki adamlarla birlikte öldürülünceye kadar savasti.

Anlatildigina göre yakın adamlarından bir grup, hükümet konagina girmesini Muhtar'a tavsiye ettiler. O da yerilmis ve hakarete ugramis bir halde hükümet konagina girdi. Az bir zaman sonra kaçınılmaz kader, darbesini ona vuracakti. Mus'ab, onu hükümet konaginda kusatma altına aldı. Adamlarının tamamida onunla birlikte kusatma altına alınmisti. Nihayet çok susadılar, susuzluk derecelerini ancak Allah bilir. Mus'ab, onların giriş ve çıkislarini yasakladı. Bütün kurtulus yolları kapatıldı. Aralarında akılli, yumusak huylu, doğru yolda olan bir kimse de yoktu. Sonra Muhtar düşünmeye ve basına gelen beladan kurtulmaya bir yol bulmak için düşünce mekanizmasını çalıştırdı. Basına gelen bu kötü durumdan kurtulmak için yakınlarına, kölelerine ve adamlarına fikir sordu. Kader lisani ve seriat dili de ona söyle sesleniyordu: "De ki: "Hak geldi; artık bâtil ne yeniden baslar ne de geri gelir." (Sebe', 49.)

Kendisi ile ittifak eden ve dostluk kuran kimseler arasından çikincaya dek azmini bile di ve içinde bulunan secaa t kuvvetini harekete geçirdi. Atı üzerinde ölmek istiyordu ki, son nefesini at üzerinde versin. Hamiyyete gelip gazablanarak secaa t ve cesaretini harekete geçirerek disari çıktı. Ama yine de bir kurtulus yolu göremiyordu. Beraberinde sadece ondokuz arkadaşı vardı. Belki de o, bu halinde yaşamaya devam etseydi o ondokuz kişi ,Cehennem'deki görevli ondokuz zebaniden farksız olacaktı. Hükümet konagından disari çıkarken kendisini serbest bırakmalarını ve Allah'ın yerinden dilediği bir yere gitmesine izin vermelerini istedi, ancak Zübeyr'in askerleri onun mutlaka emirin hükmüne boyun egmesini istediler.

Kisaca diyecegimiz sudur ki; Muhtar, hükümet konagından çıkar çıkmaz Beni Hanife kabilesinden Abdullah b. Dücece'nin oğlu Tarfe ve Tarraf adında iki kardeş, ona doğru ilerlediler. Yanına gelip onu Küfe'nin zeytinciler çarşısında öldürdüler. Basim koparip Mus'ab b. Zü-beyr'e götürdüler. Mus'ab, hükümet konagina girmisti. Muhtar'in kesik basini önüne biraktılar. Tipki Ubeydullah b. Ziyad'in kesik basinin Muhtar'in önüne bırakılması ve Hz. Hüseyin'in kesik basinin Ubeydullah b. Ziyad'in önüne bırakılması ve dahi Mus'ab'in kesik basinin da Ab-dülmelik b. Mervan'in önüne konulacağı gibi. Muhtar'in kesik basi önüne bırakıldığında Mus'ab, Tarfe ve Tarraf adındaki kardeşlere 30000 dirhem para mükafat verilmesini emretti.

Mus'ab, Muhtar'in adamlarından bir topluluğu öldürdü, 500 kadar adam*111 da esir aldı. Boyunlarını aynı günde vurdu. Bu savasta Mus'ab'in adamlarından Muhammed b. Es'as b. Kays da öldürülmüştü. Mus'ab, Muhtar'in elinin kesilerek mescidin duvarına çivilenmesini emretti. Haccac'm Küfe'ye gelisine kadar Muhtar'in eli mescidin duvarında asılı kaldı. Haccac, oraya geldiğinde duvardaki elin kime ait olduğunu sordu. Muhtar'in eli olduğunu söylediklerinde emir verdi, el oradan sökölüp götürüldü. Çünkü Muhtar, Haccac'm kabile sindendi. Sa-kif kabilesinden bir yalancı bir de katil kisinin geleceği, hadisi serifle haber verilmisti. İste yalancı, Muhtar'di. Katil de Haccac'di. Bu yüzden, Muhtar'in öcünü İbn Zübeyr'den aldı. İbn Zübeyr'i öldürdü ve cesedini aylarca daragacında bıraktı.

Mus'ab b. Zübeyr, Muhtar'in karisi Ümmü Sabit binti Semüre b. Cündüb'e Muhtar'in durumunu sordugunda Ümmü Sabit: "Ben, onun hakkında ancak sizin söylediklerinizi söyleyebilirim." demisti. Bunun üzerine o kendi haline bırakılmış, Muhtar'in diğer karisi Amre binti Nu-man b. Besir'i çağirtmiş, ona: "Muhtar hakkında ne diyorsun?" diye sorunca Amre su cevabi vermisti: "Allah ona rahmet etsin. O, Allah'in sa-lih kullarından bir kuldu" Amre binti Numan'in böyle demesi üzerine Mus'ab, onu zindana atmış ve kardeşi Abdullah b. Zübeyr'e de: "Bu kadın, Muhtar'in peygamber olduğunu iddia ediyor." diye mektub yazmış, o da ona: "Öyleyse onu zindandan çıkarip öldür!" diye cevabi mektub göndermisti. Bunun üzerine Mus'ab, Amre binti Numan'i zindandan çıkarip sehir disina götürmüş ve ölünceye kadar ona darbeler vurmustu. Bu olay hakkında Ömer.b. Ebi Remse el-Mahzumî, söyle bir siir söylemistir:

"Benim en çok sastigim sey,

Beyaz tenli, hür, genç ve güzel bir kadının öldürölmesidir.

Evet, böyle günahsızca öldürüldü.

Allah, bu haksız yere öldürölünenin mükafatini versin,

Ölmek ve öldürmek biz erkeklere düşer.

Namuslu kadınlara ise eteklerini korumak."

Ebu Mihnef, Muhammed b. Yusuftin söyle dedigini rivayet etmiştir:

"Mus'ab b. Zübeyr, Abdullah b. Ömer b. Hattab'a rastlamış, ona selam vermişti. İbn Ömer, ona söyle bir soru sormuştu:

- Sen kimsin?

- Kardesin oğlu Mus'ab b. Zübeyr'im.

- Evet, sen aynı günde kible ehlinde 7000 kişinin katili olacaksın öyle mi? Dilediğin kadar yasa, nihayet sen böyle yapacaksın.

- Ama onlar inkarcı ve büyücülerdir.

- Allah'a yemin ederim ki, onların yerine babanın mirasından bir koyun öldürsen bile bu dahi senin için bir israf olur." [3]

Muhtar B. Ebî Ubeyd Es-Sâkafî

Muhtar b. Ebi Ubeyd b. Mesud b. Amr b. Umeyr b. Avf b. Afre b. Umeyre b. Avf b. Sakif es-Sakafî. Babası, Peygamber (s.a.v.)'in sağlığında Müslüman oldu. Ama onu göremedi. Bu sebeple insanların çoğu onun adını sahabeler arasında anmamışlardır. Onu sadece "el-Isabe" adlı eserinde İbnu'l-Esir, sahabelerin adları arasında zikretmiştir. Hz. Ömer, hicretin onüçüncü senesinde Farslılarla savaşması için büyük bir ordunun başında onu komutan olarak göndermişti. O savasta onunla birlikte 4000 kadar Müslüman da şehit edilmisti. Nitekim bunu önceki kısımlarda da anlatmıştık. O savasta, Köprü savası denir. Bu köprü, Dicle nehri üzerindeki bir köprüydü. Bugün ona, Ebu Ubeyd köprüsü denmektedir. Ebu Ubeyd'in Safiye adında bir kızı vardı. Bu kız, salih ve abide kadınlardandı. Abdullah b. Ömer b. Hattab'ın zevcesi idi. Abdullah, onu çok sever ve ikramda bulunurdu. Kardesi Muhtar'a gelince bu, önceleri Hz. Ali'ye karşı çok düşmanca duygular beslerdi. Amcasının yanında Medain'de bulunurdu. Amcası Medain valisi idi. Hz. Ali'nin oğlu Hüseyin oraya vardığında Sam'a doğru gitmekteyken Iraklılar, onu yalnız ve yadimsiz bıraktılar.

Hüseyin, babasının öldürülmesinden sonra Muaviye'yle savaşmak için Sam'a gidiyordu. Iraklıların kendisine ihanet ettiklerini hissedince az sayıdaki askerleri ile Medain'e kaçtı. Muhtar da amcasına: "Hüseyin'i yakalasan da Muaviye'ye göndersen. Böylece ömrünün sonuna kadar onun yanında itibar sahibi olursun." demiş, amcası ona: "Ey yegenim, bana ne kötü bir tavsiyede bulunuyorsun." diyerek karşı çıkmıştı. Bu yüzden Siiler de Muhtar'a hep öfke duyuyorlardı. Nihayet Müslim b. Ukayl b. Ebi Talib,

Iraklılar tarafından öldürüldü. Muhtar da Kûfe'deki emirlerdendi. Onun zor durumda olduğunu görünce: "Yardım edeceğim" demis; İbn Ziyad da bundan haberdar olunca Ona yüz kirbaç vurmuş ve sonra da onu hapse atmisti. Muhtar, hapse atıldıktan sonra enistesesi Abdullah b. Ömer, Muaviye'nin oğlu Yezid'e mektup yazarak ricada bulunmuş, o da İbn Ziyad'a emir göndererek Muhtar'ı hapisten sahvermesini ve bir abaya büründürerek Hicaz'a göndermesini emretmisti. O da böyle yaptı.

Muhtar, Mekke'de İbn Zübeyr'in yanına gitti. Samlilar tarafından kusatıldığında onunla omuz omuza onlara karşı savasti. Sonra Muhtar, Iraklıların kendisi hakkında kötü sözler söylediklerini isitti. İbn Zübeyr'i bırakıp Irak'a gitti. Giderken de İbn Zübeyr'den kendisi için Kûfe valisi İbn Muti'ya bir mektup yazmasını rica etti. O da yazdı, kalkıp Irak'a gitti. Görünüşte İbn Zübeyr'i övüyor ama gizlice ona sövüyordu. Muhammed b. Hanefiyye'yi övüyor, ona bey'at için insanlara çağrıda bulunuyordu. Bu tutumunu devam ettirdi. Nihayet Siilik yolunu tutarak ve Hz. Hüseyin'in öcünün alınmasını istiyor görünerek, Kûfe'ye hakim oldu. Bu sebeple de Siilerden birçok grup gelip onun etrafında toplandı. İbn Zübeyr tarafından atanmış olan valiyi oradan çıkardı. Muhtar, oraya otoritesini yerleştirdi. Sonra İbn Zübeyr'e bir mektup yazarak özür diledi ve İbn Muti'nin Emevilere dalkavukluk yaptığını ihbar etti. Bu yüzden Kûfe'den kovulduğunu söyledi. Kendisinin de Kûfelilerle birlikte İbn Zübeyr'in itaatında olduğunu söyledi. İbn Zübeyr, onun bu sözlerini tasdik etti. Çünkü Muhtar, cuma günlerinde minber üzerinde insanları İbn Zübeyr'e bey'ata davet ediyordu. Zahirin de ona itaatkar

görünüyordu.

Bu arada Muhtar, Hz. Hüseyin'in katillerini ve Kerbela savaşına katılan İbn Ziyad'm. askerlerini arastirmaya ve takip etmeye başladı. Onlardan çoğunu öldürdü. Ele baslarının kellerini kopardı. Mesela, Hz. Hüseyin'i öldüren ordunun Emin Ömer b. Sa'd b. Ebi Vakkas'm, Hz. Hüseyin'i öldürme işini deruhte eden 1000 kişilik grubun komutanı Simr b. Zilcevsen'in, Sinan b. Ebi Enes'in, Havla b. Yezid el-Esbahî'nin kellelerini kopardı. Takibata devam etti. Nihayet intikam kilici İbrahim b. Ester'i, 20 000 kişilik bir askeri birliğin başına komutan yaparak İbn Ziyad'm üzerine gönderdi. İbn Ziyad bu karşılaşmada İbrahim b. Ester'in askerlerinden kat kat fazla sayıda askere sahipti. Askerleri 60000 veya başka bir rivayete göre 80000 kişi idi. İbn Ester, neticede İbn Ziyad'i öldürdü. Askerlerini kirip geçirdi. Ordugahmdaki malları yağmaladı. Sonra da İbn Ziyad'm ve arkadaşlarının kellelerini zafer müjdesi ile birlikte Muhtar'a gönderdi. Muhtar buna çok sevindi. Sonra Muhtar da İbn Ziyad'm, Husayn b. Nümeyr'in ve beraberlerindeki arkadaşlarının kellelerini Mekke'ye, İbn Zübeyr'e gönderdi. İbn Zübeyr'in emri

üzerine bu kelleler Hacun bogazına dikildi.

Bu baslar, Medine'ye de dikilmislerdi. Artık Muhtar, hükümdar olma sevdasına kapılmıstı. Bundan sonra düşmanlarının kalmadigına, hükümdarlıkta kendisi ile çekisecek bir kimsenin ortaya çıkamayacağına kanaat getirmisti. İbn Zübeyr, onun hilekar, derras ve kotu yolda bir kimse olduğunu anlayınca kardesi Mus'ab'! Irak'a vah olarak gönderdi.

Mus'ab Basra'ya gitti. Asker topladı. Muhtar'm sevinci tamamlanamadı. Nihayet Mus'ab b. Zübeyr, çok büyük bir ordu ile Basra'dan Küfe üzerine yürüdü. Muhtar'i yakalayip öldürdü. Basini kopardı ve elinin de mescidin duvarına çivilenmesini emretti. Kesik basinin özel bir ulakla kardesi Abdullah b. Zübeyr'e gönderilmesini emretti. Kesik basi götüren adam, yatsi vaktinden sonra Mekke'ye vardı. Abdullah b. Zübeyr'in nafile namaz kilmakta olduğunu gördü. Abdullah, seher vaktine dek namazini sürdürdü. Gelen ulaga dönüp bakmadı. Fecre yakın bir zamanda ulaga dönüp: "Niçin geldin?" diye sorunca ulak, mektubu ona verdi, mektubu okudu. Sonra ulak: "Ey mü'minlerin emiri! Yanımda Muhtar'm kesik basi var." deyince Abdullah; "Onu mescidin kapisına bırak." dedi. Ulak, kesik basi götürüp mescidin kapisına bıraktıktan sonra tekrar Abdullah'in yanına döndü ve: "Ey mü'minlerin emiri! Bana armagan verilmeyecek mi?" diye sorunca Abdullah su cevabi verdi: "Armaganın, getirmis olduğun kesik bastır. Onu tekrar yanma alıp Irak'a götür."

Muhtar'm devleti hiç kurulmamış gibi yıkılıp gitti. Diğer devletler de böyledir. Müslümanlar, onun devletinin yıkılıp gitmesine sevindiler. Çünkü o, samimi değildi. Aksine yalana biriydi. Kendisine Cebrail vasıtasıyla vahiy geldiğini iddia ediyordu.

İmam Ahnied b. Hanbel, Rufaa el-Kabbanî'nin söyle dedigini rivayet etmistir: "Muhtar'm yanına gittim, bana bir yastık verdi ve söyle dedi: "Eğer kardesim Cebrail su yastığın üzerinde durmuş olmasaydı, bunu da sana verirdim." Boynunu vurmak istedim ama Amr b. Humk'un Rasûlullah'tan nakletmiş olduğu su hadisi hatırladım: "Bir mü'min, baska bir mü'mine kanım (ve canım) güvenipte emanet eder de onu öldürürse ben o katilden uzagım."

İmam Ahmed b. Hanbel, Rufaa b. Seddad'in söyle dedigini rivayet etmistir: "Muhtar'in yanibasmda duruyordum. Yalancı olduğunu anlayınca kilicimi çekip boynunu vurmak istedim, ama Amr b. Humk'un bana anlattığı su hadisi hatırladım: "Bir kimse canını bir baskasına emanet eder de o kisi onu öldürürse, kiyamet gününde ona hainlik bayragı verilir."

Neseî ile İbn Mace de, Abdülmelik b. Umeyr'den rivayet ettiler ki, Rasûlullah (s.a.v.) söyle buyurmustur:

"Bir kimse bir cani baskasına güvenip emanet eder de o kimse onu öldürürse -öldürdüğü kimse kafir olsa bile- ben katilden uzagim." Ibn Ömer'e söyle bir soru soruldu:

- Muhtar, kendisine vahiy geldiğini iddia ediyor.

- Doğru söylüyor. Çünkü yüce Allah, bir ayet-i kerimede söyle buyurmıştır: "Dogrusu şeytanlar sizinle tartışmaları için dostlarına vah-yederler (fisildarlar)." (ei-En'âm, 121.)

Ibn Ebi Hatim, Ikrim'e'nin söyle dediğini rivayet etmiştir:

"Muhtar'ın yanına gittim. Bana ikramda bulundu ve beni yanına konuk etti. Geceleyin benimle sohbet etti. Yatağımın hazırlanmasını emretti, bana: "Çık, insanlarla konuş." dedi. Ben de çıktını, adamın biri gelip bana söyle sordu:

- Vahiy hakkında ne diyorsun?

- Vahiy iki türdür. Yüce Allah buyurdu ki: "Ey Muhammedi Biz bu Kur'ân'ı vahyederek sana en güzel kışmaları anlatıyoruz." (Yûsuf, 3.) «Aldatmak için birbirlerine cazip sözler fisildayan cin ve insan şeytanlarını her peygambere düşman yaptık." (ei-En'âm, 112.) Ben böyle deyince beni yakalamak istediler. Ben de kendilerine: "Size ne oluyor? Niçin böyle yapıyorsunuz? Ben size fetva veriyorum ve misafirinizin!." dedim. Beni bıraktılar."

Ikrim'e böyle demekle Muhtar'ın kendisine vahiy geldiğine dair sözlerinin yalan olduğunu ifade etmek istemistir.

Taberanî, Enise binti Zeyd b. Erkam'ın söyle dediğini rivayet etmiştir: "Babam Zeyd, Muhtar b. Ebi Ubeyd'in yanına gitti. Ona söyle dedi: "Ey Ebu Amir, keske Cebrail ve Mikail'in burada bulunduklarını gör-seydin!" Bunun üzerine babam Zeyd, ona söyle karşılık verdi: Hüsrana ugradın, helak oldun. Sen, Allah katında o kadar düşüksün ki, sana vahiy gelecek değildir. Sen yalan söylüyorsun. Allah'a ve Rasûlüne karşı iftirada bulunuyorsun."

Imam Ahmed b. Hanbel, Ibn Avf es-Siddik en-Naci'nin söyle dediğini rivayet etmiştir:

"Haccac b. Yusuf, oğlu Abdullah b. Zübeyr'i öldürdükten sonra Esmâ binti Ebu Bekir es-Siddik'in yanına gitti ve ona söyle dedi: "Senin oğlun su Beyt'te dinden çıktı. Allah, ona elem verici bir azabı tattirdi ve ona söyle söyle azap çekti."

Esmâ da ona su karşılığı verdi: "Yalan söylüyorsun. Abdullah b. Zübeyr, ebeveynine iyi davranan, gündüzleri oruç tutan, geceleri de namaz kılan bir kimseydi. Allah'a yemin ederim ki, Rasûlullah (s.a.v.) bize su haberi vermiştir: "Sakif kabilesinden iki yalancı çıkacaktır. Sonraki, öncekinden daha serlidir ve o katildir."

Beyhakî, bu hadisi, bu kitabın peygamberlik delilleri bölümünde nakletmiştir. Âlimlerin anlattıklarına göre Sakif kabilesinin yalancısı Muhtar b. Ubeyd'dir. O, zahiren Sii görünüyordu. Kahinliği de içinde saklıyordu. Yakın adamlarına da kendisine vahiy geldiğini gizlice söylüyordu. Peygamberlik iddiasında bulunup bulunmadığını bilemiyorum. Kendisi için bir kürsü konulmuştu. Adamlar, o kürsünün etrafında çember oluşturmaya ve ona saygı gösteriyorlardı. Kürsü, ipekli sallarla örtülüydü. Katirlar üzerinde tasiniyordu. Onu, Israilogullarının

Kur'ân'da sözü edilen tabutuna benzetiyorlardı. Süphesiz ki Muhtar, sapık ve saptıran bir kimse idi. Onun vasıtası ile diğer zalim kavimlerden intikam alındıktan sonra ölümüyle Allah, Müslümanları ondan kurtarıp rahata kavuşturdu. Nitekim yüce Allah, bir ayet-i kerimede şöyle buyurmıştır:

"Zalimlerin bir kısmını, kazandıklarından ötürü diğer bir kısma böylece musallat ederiz." (el-En'âm, 129.)

Sakif kabilesinin içindeki katile gelince o, çok adam Öldüren ve Ab-dülmelik b. Mervan tarafından tayin edilen Irak valisi Haccac b. Yusuf es-Sakafi'dir. O, Irak'ı Mus'ab b. Zübeyr'in elinden almıştı. Bununla ilgili açıklama yakında gelecektir.

Vakidî'nin anlattığına göre Muhtar, İbn Zübeyr'e muvafık olduğunu açıklamaya ve böyle bir tutum sergilemeye devam etti ve nihayet hicretin altmışyedinci senesinin başında Mus'ab b. Zübeyr Basra'ya geldi. İşte o zaman Muhtar, Abdullah b. Zübeyr'e muhalefetini açığa vurdu. Mus'ab ta onun üzerine yürüdü ve onunla savastı. Muhtar'ın enirinde 20 000 kadar asker vardı. Muhtar, önce Mus'ab'a bir hamle yaptı. Onu hezimete uğrattı, ama Muhtar'ın adamları sebat göstermediler. Nihayet onun yanından ayrılıp Mus'ab'ın saflarına katıldılar. Kendisindeki kahinlik ve yalancılığından ötürü ondan intikam aldılar. Muhtar, bu durumu görünce dönüp hükümet konagina girdi. Mus'ab, onu dört ay süreyle konakta kusatma altında tuttu. Sonra hicretin altmışyedinci senesinin ramazan ayının ondördünde onu altmışyedi yasındayken Öldürdü. [4]

Fasil

Mus'ab b. Zübeyr, Kûfe'de otoritesini kurduktan sonra yanma gelmesi için İbrahim b. Ester'e haber gönderdi. Öte yandan Abdülmelik b. Mervan da yanma gelmesi için İbrahim b. Ester'e haber göndermişti.. İbrahim bu durumda ne yapacağını şaşırdı. Hangisinin yanma gideceği hususunda arkadaşlarıyla istişare yaptı. Sonra hep birlikte memleketleri olan Kûfe'ye Mus'ab b. Zübeyr'in yanma gitmek hususunda görüş birliği yaptılar. Bunun üzerine İbrahim b. Ester, Mus'ab b. Zübeyr'in yanma geldi. Mus'ab, ona ikramda bulundu ve çok saygı gösterdi. Mus'ab, Mühelleb b. Ebi Sufra'yi

Musul, Cezire, Azerbaycan ve Ermeni-ye'ye gönderdi. Kendisi de sehirden ayrilirken Basra'da Ubeydullah b. Abdullah b. Mamer'i birakti, gidip Kûfe'de ikamet etti. Bu sene sona ermeden kardesi Abdullah b. Zübeyr, onu Basra valiliginden azletti. Basra'ya oğlu Hamza b. Abdullah b. Zübeyr'i vali olarak tayin etti. Hamza secatli, cömert ve halk arasina karisan bir kimse idi. Bazen o kadar ikramda bulunur ve bol miktarda armagan verirdi ki, yaninda hiç mal birakmazdi. Bazen de hiçbir sey vermez ve emsali görölmemis cimrilik yapardi. Hafifligi, aceleciligi ve uçariligi görüldü. Bu durumunu Ahnef b. Kays, Abdullah b. Zübeyr'e bildirdi. Abdullah'ta onu valilikten azletti! Basra'ya Kûfe'yi de ekleyerek tekrar kardesi Mus'ab'i vali olarak atadi. Görevden azledilen Hamza b. Abdullah b. Zübeyr, beytü'l-inaldan çok miktarda para alarak Basra'dan çikip gitti.

Malik b. Mesma, onun yolunu keserek: "Vergilerimizi yanma alip gitmene müsaade etmeyiz." deyince Ubeydullah b. Mamer, bu mallara ve paralara kefil oldu. O zaman Malik b. Mesma, Hamza'nin gitmesine müsaade etti. Hamza, Basra'dan ayrilince Mekke'deki babasinin yanina gitmedi. Aksine Medine'ye gitti. Basra'dan getirdigi mallari bazi adamlara emanet olarak birakti. Hepsi, emaneti inkar ettiler. Sadece ehl-i kitaptan bir adam inkar etmedi ve emaneti kendisine iade etti. Hamza'nin bu yaptigini Abdullah b. Zübeyr duyunca: "Allah onu kahretsin. Ben, onunla Mervan ogullarina karsi övünmek ve iftihar etmek istedim, ancak o, buna imkan vermedi, geri tepti." dedi.

Ebu Mihnef in anlattigina göre Hamza b. Abdullah b. Zübeyr, Basra'da tam bir yil valilik yapti, dogrusunu Allah bilir.

Ibn Cerir dedi ki: Bu senede insanlara Abdullah b. Zübeyr haccettirdi. Kûfe'deki valisi, kardesi Mus'ab'ti. Basra valisi ise oğlu Hamza idi. Baska bir rivayete göre ise Basra valiligini de tekrar kardesi Mus'ab'in uhdesine vermisti. Horasan ve bagli mmtikalardaki valisi ise Abdullah b. Hazm es-Sülemî idi. Dogrusunu noksanliklardan münezzehten olan yüce Allah daha iyi bilir.

Bu senede vefat eden önde gelen sahsiyetler arasinda Velid b. Ukbe b. Ebi Muayt ile Ebu Cehm de vardi. Ebu Cehm, sahih hadiste sözü edilen İnbicaniye'nin sahibidir. Yine bu senede çok sayida adam öldürüldü. Bunlarin adlarini burada zikretmek genis yer tutacaktır. Bunun için adlarini zikretmekten vazgeçtik. [5]

Hicretin Altmışsekizinci Senesi

Bu senede Abdullah b. Zübeyr, kardesi Mus'ab'i tekrar Basra valiligine tayin etti. Mus'ab ta Basra'ya gidip orada ikamet etti. Kûfe'de yerine vekil olarak Haris b. Abdullah b. Ebi Rebia el-Mahzumî (Kubba'i)yi birakti. Abdullah b,

Zübeyr, Medine valiligine de Cabir b. Esved ez-Zühri*yi atadi. Medine valisi olan Abdurrahman b. Es'as'i -Said b. Mü-seyyeb'e altmis kirbaç vurdugundan dolayı- görevden azletti. Abdurrahman b. Es'as, İbn Zübeyr'e bey'at etmesini isteyince Said be/at etmemis, bu sebeple de Abdurrahman onu kirbaçlamisti. Bunun üzerine Abdullah b. Zübeyr de Abdurrahman'i valilikten azletmisti.

Yine bu senede Bizans hükümdari Kostantin b. Kostantin kendi beldesinde öldü. Ezarika vak'asi da bu senede vuku buldu. Bu hadisenin gelismesi şöyle olmustu:

Mus'ab, Fars valisi Mühelleb b. Ebi Sufra'yi görevden azletti. Çünkü o, Farslilara eziyet ediyordu. Bu defa onu Cezire'ye vali olarak atadi. Mühelleb, Ezarika'yi eziyor, onlara haksizlik ediyordu. Sonra Fars vilayetine Ömer b. Ubeydullah b. Mamer'i vali olarak atadi. Farslilar da Ömer b. Ubeydullah'a karsi ayaklandilar. Ömer b. Ubeydullah, onlarla savasti. Onlari kirip geçirdi. Farslilar, emirleri Zübeyr b. Me'cur'la birlikteydiler. Ömer b. Ubeydullah'm önünden kaçip Istahra gittiler. Ömer, onlari kovaladi. Onlardan çok sayıda adam öldürdü. Onlar da onun oglunu öldürdüler. Sonra Ömer, onlari tekrar bozguna ugratti ve yendi. Onlar Isfahan taraflarinca kaçtilar, orada güçlendiler. Sayilari ve teçhizatlar artti. Basra'ya dogru harekete geçtiler. Bazi Fars illerinden geçtiler. Ömer b. Ubeydullah b. Mamer'i arka taraflarinda biraktilar.

Mus'ab, onlari gelisini duyunca etrafina adamlar topladi. Bunlari kendi hallerine birakip memleketlerinden geçmelerine ses çıkarmadigindan ötürü Ömer b. Ubeydullah'i kinadi. Ömer de bunlari takibe çıkmisti. Hariciler, önlerinde Mus'ab'm, arka taraflarinda da Ömer b. Ubeydullah'm bulunduğunu haber alinca Medain'e yöneldiler. Kadinklari ve çocuklari öldürmeye, gebe kadinklari karinlarim yarmaya, hiç kimsenin yapmadigi kötülükleri yapmaya basladilar. Küfe valisi Haris b. Ebi Rebia, Küfelilerden önde gelen şahsiyetleri -bunlar arasında İbn Ester ile Sebes b. Rib'i'de bulunuyordu- yanina alarak Haricilerin üzeri-

ne yürüdü. Serat köprüsüne vardiklarinda Hariciler, bunlari köprüyü geçmelerine engel oldular, köprüyü yıktilar. Emir, köprünün onarilmesini emretti. Karsi tarafa geçilince Hariciler, önünden kaçismaya basladilar. Abdurrahman b. Mihnef te 6000 askerle onlari kovalamaya basladi. Onlar da Küfe'den geçerek Isfahan'a dogru ilerlediler. Bunun üzerine Abdurrahman b. Mihnef, onlardan vazgeçti ve savasmadi. Sonra tekrar dönüp Attab b. Verka'yi bir ay süreyle Ciya sehrinde kusatma altına aldilar. Halki zor duruma soktilar. Ciyalilar da kalelerinden inip onlarla savastilar. Onlari bozguna ugrattilar. Komutanlari Zübeyr b. Me-cur'ü öldürdüler. Orduğahlarındaki mallari da ganimet olarak ele geçirdiler. Bozguna

ugrayan Hariciler, baslarına Fitri b. Fücae'yi emir yaptılar, sonra da Ahvaz iline doğru yola çıktılar.

Mus'ab b. Zübeyr, Musul'da bulunan Mühelleb b. Ebi Sufra'ya Haricilerle savaşmak üzere harekete geçmesini bir mektubla emretti. Herkesten çok Mühelleb, Haricilerle savaşmasını bilirdi. Mus'ab, Haricilerle savaşmak üzere Musul'dan ayrılıp yola çıkan Mühelleb'in yerine vali olarak İbrahim b. Esteki gönderdi. Mühelleb, Musul'dan ayrılıp Ah-vaz'a doğru yola çıktı. Oraya varınca sekiz ay süreyle Haricilerle misli görülmemiş bir savaş yaptı.

İbn Cerir dedi ki: Bu senede Sam illerinde şiddetli bir kitlik görüldü. İnsanlar zayıf düştüler, erzak ve gıdaları azaldığı için savaşamaz oldular.

Bu senede Ubeydullah b. Hür de öldürüldü. Bununla ilgili haber şöyledir: Ubeydullah, yürekli, cesaretli bir adamdı. Onun vasisi ile durumlar, günler ve fikirler değişirdi. Öyleki onun varlığı yüzünden, Ümeyye oğullarından ve Zübeyr ailesinden kimseye itaat edilmez oldu. Söyle ki: O, Irak'taki Küfe valisine veya başka bir valiye gider, valinin hazinesindeki bütün paraları zorla alır ve valiye bir berat yazıp bırakırdı. Sonra da çekip gider ve aldığı paraları kendi adamlarına sarfederdi Halifeler ve valiler, onun üzerine ordular gönderirlerdi, fakat sayıları azda olsa çok da olsa o orduları kirip geçirir ve püskürtürdü. Öyle ki Mus'ab b. Zübeyr ve onun Irak'taki valileri, ondan korkmaya başladılar.

Ubeydullah b. Hür, daha sonra Abdülmelik b. Mervan'ın yanına gitti. Abdülmelik, ona ikramda bulundu ve onu on askerle uğurladı. Ona: "Küfe'ye gir ve Küfelilere, orduların kısa zamanda acilen üzerlerine geleceğini söyle." dedi.

Sonra da Abdülmelik, gizlice Küfe'deki dostlarına haber gönderdi. Böylece onun durumunu açıkladı ve Küfe valisi Haris b. Abdullah'a da durumu bildirdi. O'da Ubeydullah'ın üzerine asker gönderdi ve onu bulunduğu yerde öldürdüler. Basını koparıp Küfe'ye, sonra Basra'ya götürdüler. Böylece insanlar ondan kurtuldular.

İbn Cerir dedi ki: Bu sene Arefe vakfesinde dört sancak görüldü.

Bunlardan her biri diğerinden bağımsızdı. Biri Muhammed b. Hanefiy-ye ve adamlarının, biri Necd el-Harurî ve adamlarının, biri Ümeyye oğullarının, biri de Abdullah b. Zübeyr'in sancagıydı. Sancagını ilk olarak Arefe'ye diken kişi Muhammed b. Hanefiyye oldu. Sonra Necd, sonra Ümeyye oğulları, sonra da İbn Zübeyr dikti, Abdullah b. Ömer, Abdullah b. Zübeyr'in sancagı altında bekliyordu, ama ondan sonra hareket etti. İbn Ömer, böyle yapmakla cahiliye devrindeki hareketleri andırdı. Bu senede insanlar, birbirlerine ilismediler, aralarında savaş vuku bulmadı.

Bu senede Abdullah b. Zübeyr'in Medine valisi Cabir b. Esved b. Avf ez-

Zührî, Basra ve Küfe valisi de kardesi Mus'ab idi. Sam ve Misir valilikleri de Abdülmelik b. Mervan'm uhdesindeydi. [6]

Bu Senede Vefat Eden Sahsiyetler

Abdullah b. Yezid el-Evsî. Bu zat, Hudeybiye gazvesine katilmisti.

Abdurrahman b. Esved b. Abdiyagus.

Abdurrahnian b. Zeyd b. Hattab el-Adevî. Bu, Hz. Ömer'in kardesinin ogludur. Peygamber (s.a.v.)'in sagligina kavusmustur. Yetmis yaslarinda Medine'de vefat etmistir.

Abdurrahman b. Hassan b. Sabit el-Ensârî.

Adiy b. Hatim b. Abdilllah b. Sa'd b. Imriu'1-Kays. Kadri yüce bir sahabedir. Kûfe'de yasamis, sonra Komisya'ya gidip ikamete devam etmistir.

Zeyd b. Erhani b. Zeyd. Bu da kadri yüce bir sahabe idi.

Bu senede vefat edenlerden biri de Kur'ân tercümani Abdullah b. Abbas'ti. Simdi bu büyük sahabenin biyografisini verelim. [7]

Abdullah B. Abbas (R.A.)

Soy kötügü söyler: Abdullah b. Abbas b. Abdülmuttalib b. Hasim b. Abdumenaf b. Kusay Ebu'l-Abbas el-Hasimî. Rasûlullah (s.a.v.)'m amcası ogludur. Bu ümmetin âlimidir. Allah'in kitabının müfessiri ve tercümanidir. Kendisine derya gibi derin âlim anlamına gelen "Hibr" ve "Bahr" denilirdi. Rasûlullah (s.a.v.)'dan ve sahabeler toplulugundan çok seyler rivayet etmistir. Bazi sahabeler ve tabiilerden de bir cemaat ondan rivayetlerde bulunmuslardir. Ilminin genisligi, anlayisinin çoklugu, aklinin olgunlugu, üstünlüğünün erisilemez olusu ve asaleti sebebiyle baska sahabelerin yasantilarinda rastlanmayan bazi özellikleri vardır. Ayrica onların rivayet edemedikleri bazi seyleri rivayet etmistir. Allah, ondan razi olsun ve onu hosnut kilsin.

Anasinin adi Ümmü Fadl Lûbabe binti Haris el-Hilaliye'dir. Anasi, mü'minlerin annesi Meymune binti Haris'in kız kardesidir.

Abdullah b. Abbas, Abbasi halifelerinin atasidir. Annesi Ümmü Fadl'dan dogan on erkek kardesten biridir. Kardeslerinin en küçüğüdür. Ileride de anlatilacagi gibi kardeslerinin her biri, digerinden uzak bir beldede vefat etmistir.

Müslim b. Halid en-Zenci el-Mekkî, Ibn Abbas'in söyle dedigini rivayet etmistir:

"Rasûlullah (s.a.v.), Sibi Ebi Talib'te boykot altinda bulunduğu zaman, babam, Rasûlullah (s.a.v.)'in yanma gelip ona söyle dedi:

- Ya Muhammed, öyle saniyorum ki karim Ümmü Fadl hamile kalmistir.

- Umarim ki Allah onun doguracagi çocukla gözlerinizi aydin kilar. Annem beni dogurdugunda beni bir beze sararak kundaklayip

Rasûlullah'a götürmüsler. Rasûlullah da tükürüğünü benim agzima sürmüs."

Mücahit de dedi ki: "Rasûlullah (s.a.v.)'m, Abdullah b. Abbas'tan baska bir kimsenin agzina kendi tükürüğünü sürdüğünü bilmiyoruz."

Baska bir rivayette anlatildigina göre Abbas, karisinin hamile oldugunu Rasûlullah'a bildirdiginde Rasûlullah, ona su cevabi vermistir: "Umarim ki Cenâb-i Allah, dogacak bir erkek çocuk vesilesi ile yüzümüzü agartir."

Rasûlullah'in böyle demesinden sonra Abdullah b. Abbas dogdu.

Amr b. Dinar dedi ki: "Abdullah b. Abbas, hicret senesinde dogdu."

Vakidî, îbn Abbas'in söyle dedigini rivayet etmistir:

"Ben, hicretten üç sene önce dogdum. O zaman biz Sibi Ebi Talib'te boykot altindaydik. Rasûlullah (s.a.v.) vefat ederken ben onüç yasindaydim."

Vakidî dedi ki: Isin bu kadarinda ilim ehli arasinda ihtilaf yoktur.

Vakidî'nin ileri sürdüğü delillere göre Ibn Abbas, Veda hacci senesinde bulûga ermistir.

Sahih-i Buhari'de îbn Abbas'in söyle dedigi rivayet edilmistir: "Rasûlullah (s.a.v.), vefat ettiginde ben sünnetli bir çocuktum." Mekke-liler bulûga ermeden erkek çocuklarini sünnet ettirmezlerdi.

Sube, Hisam ve Ibn Avane, Ibn Abbas'in söyle dedigini rivayet etmislerdir:

"Rasûlullah (s.a.v.), vefat ederken ben on yasinda bir çocuk olup sünnetli idim." Hisam, Ibn Abbas'in bu rivayetteki sözlerine ek olarak sunlari da söyledigini nakletmistir:

- Ben, Rasûlullah (s.a.v.)'m zamaninda muhkemleri de topladim.

- Muhkem nedir?

- Mufassal âyetlerdir

- Ebu Davud et-Teyalisî, Ibn Abbas'in söyle dedigim rivayet etmistir:

"Rasûlullah (s.a.v.) vefat ettiginde ben onbes yasinda olup sünnetliydim."

Malik, Ibn Abbas'in söyle dedigini rivayet etmistir: "Ben bir merkebe binmis olarak Mina'da namaz kildirmakta olan Rasûlullah (s.a.v.)'m yanina gittim, o zaman bulûga ermistim. Rasûlullah ile kible ciheti arasinda bir duvar yoktu. Saflardan birinin önünden geçtim. Sonra merkebimden inip onu yayilmaya biraktim. Ben de safa girdim. Bu hareketimi hiç kimse yadigamadi."

Sahih-i Buharf de rivayet olunduguna göre Ibn Abbas söyle demistir: "Ben ve annem müstazaflardandik, annem müstazaf kadınlardandi, ben de müstazaf çocuklardandim."

Ibn Abbas, babasi ile birlikte Mekke fethinden önce Medine'ye hicret etmistir. Bunlar, Cühfe'de Rasûlullah (s.a.v.)'la karsilasmislardi. O zaman Peygamber (s.a.v.), Mekke fethine gelmekteydi. Ibn Abbas, Mekke fethinde hazır bulundu. Hicretin sekizinci senesinde de Hüneyn ve Taif savaşlarına katildi. Baska bir rivayete göre bu savaşlar, hicretin dokuzuncu senesinde vuku bulmustur. Hicri onuncu senede de Veda haccına katildi. Peygamber (s.a.v.)'m yanında durdu. Ondan ayrılmadi, ondan birseyler öğrendi. Sözlerini zihnine yerlestirdi. Fiillerini de, durumlarını da kafasına koydu, sahabelerden çok miktarda bilgiler edindi. Kendisinin keskin bir zekası ve derin bir anlayışı vardı. Belagat ve fesahat sahibi olup yakisikli ve güzel huyluydu. Asaletli ve iyi konusan bir kimseydi. Rasûlullah (s.a.v.), onun için söyle dua etmistir: "Allah'im, ona Kur'ân'm tevilini öğret ve onu dinde fakih kil."

Zübeyr b. Bekkar, Zeyd b. Eslem'in söyle dedigini rivayet etmistir: "Ibn Ömer, Abdullah b. Abbas'a dua eder, onu kendine yakın tutar ve onun için söyle derdi: Ben, günün birinde Rasûlullah (s.a.v.)in sana dua ettigini, basına elini sürdüğünü ve agzına tükürdüğünü gördüm. Senin için söyle dua etti: "Allah'im, bunu dinde fakih kil ve buna tevilini öğret."

Bir rivayette anlatildigina göre Rasûlullah (s.a.v.), onun için su duayı da yapmistir: "Allah'ini, onda bereket meydana getir, ondan bereketi yay."

Hammad b. Seleme, Ibn Abbas'm söyle dedigini rivayet etmistir: "Teyzem Meyniune'nin evinde geceledim. Peygamber (s.a.v.) için yıkanma suyu koydum. Peygamber (s.a.v.): "Bunu kim koydu?" diye sordugunda: "Abdullah b. Abbas koydu." dediler. O da söyle dua etti: Allah'im, ona tevilini öğret ve onu dinde fakih kil.»

Imam Ahnied b. Hanbel, ibn Abbas'm söyle dedigini rivayet etmistir: «Gecenin sonunda Rasûlullah (s.a.v.)'m yanına gittim. Arkasında namaz kildim, elimi tuttu, beni yanına dogru çekti. Nihayet beni kendisi ile aynı hizaya getirdi. Kendisi namaza yönelince ben tekrar geri çekildim, namazım kildi. Namazını tamamladıktan sonra bana söyle dedi;

- Seni kendi hizama getirdigim halde niçin geri çekildin?

- Ya Rasûlallah, sen Allah'in Rasûlüsün. Sana onur ve üstünlük

verilmistir. Herhangi bir kimsenin seninle aynı hizada namaz kilması uygun olur mu?

Benim böyle cevap vermem hoşuna gitti, ilim ve anlayışımı artirması için

Allah'a dua etti. Sonra uyudugunu gördüm, horlamasını isittim. Bir süre sonra Bilal geldi ve: "Ya Rasûlallah, namaz vakti geldi." dedi. O da abdestini yenilemeden kalkıp namaz kıldı.»

Imam Ahmed b. Hanbel, îbn Abbas'm söyle dedigini rivayet etmistir:

«Rasûlullah (s.a.v.) helaya gitti, abdest alması için su koydum, heladan çıktığında: "Bu suyu kim koydu?" diye sordu. "İbn Abbas koydu." denilince: "Allah'im, onu dinde fakih kıl ve ona tevili öğret." diye dua etti.»

Sevrî, Ebu Cehdem Musa b. Salim'in söyle dedigini rivayet etmistir: "İbn Abbas, Cebrail'i gördü ve hikmet sahibi (baska bir rivayete göre ise ilim sahibi) olması için Rasûlullah (s.a.v.), ona iki kez dua etti."

Darekutnî, İbn Abbas'm söyle dedigini rivayet etmistir: "Cebrail'i iki kez gördüm. Rasûlullah ta hikmet sahibi olmam için bana üç kez dua etti."

Imam Ahmed b. Hanbel, îbn Abbas'm söyle dedigini rivayet etmistir: «Rasûlullah (s.a.v.), beni kucakladı ve: "Allah'im, buna hikmeti öğret." dedi.»

Yine Imam Ahmed b. Hanbel, İbn Abbas'm söyle dedigini rivayet etmistir: «Rasûlullah (s.a.v.), beni kucakladı ve: "Allah'im, buna kitabı öğret." dedi.»

Imam Ahmed b. Hanbel, İbn Abbas'tan rivayet etti ki, Rasûlullah (s.a.v.), onun için söyle dua etmistir: "Allah'im, îbn Abbas'a hikmet ver ve ona tevili öğret."

Mü'minlerin emiri Mehdi, Abdullah b. Abbas'tan rivayet etti ki, Rasûlullah (s.a.v.), onun için söyle dua etmistir: "Allah'im, ona kitabı öğret ve onu dinde fakih kıl."

Imam Ahmed b. Hanbel, îbn Abbas'm söyle dedigini rivayet etmistir: "Babamla beraber Rasûlullah (s.a.v.)'m yanındaydık. Yanında, kendisiyle fisildasmakta olan bir adam da vardı. Peygamber (s.a.v.), babam Abbas'tan sanki yüz çeviriyordu. Yanından çıktığımızda babam bana dedi ki:

- Öyle sanıyorum ki, amcan oğlu (Rasûlullah) benden yüz çeviriyordu, öyle değil mi?

- Onun yanında kendisiyle fisildasmakta olan bir adam vardı.

- Onun yanında baska kimse var mıydı?

- Evet.

Bunun üzerine Abbas, tekrar Peygamber (s.a.v.)'m yanına döndü ve ona söyle bir soru sordu:

- Ya Rasûlallah, az önce senin yanında bizden baska herhangi bir kimse var mıydı? Çünkü Abdullah, bana, senin yanında oturup seninle fisildasmakta

olan bir adam bulunduğunu söyledi.

Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.) bana söyle sordu:

- Ey Abdullah, sen o adami gördün mü?
- Evet!
- O Cebrail (a.s.) idi. Ama artık sen gözlerini kaybedeceksin." [8]

Abdullah B. Abbas'in Cebrail (A.S.)'i Baska Bir Sekilde Görmesi

Kuteybe, Musa b. Meysere'nin söyle dedigini rivayet etmistir: "Abbas, bir is için oğlu Abdullah'i Rasûlullah (s.a.v.)'in yanına gönderdi. Abdullah gittiginde Rasûlullah'm yanında bir adam bulunduğunu görünce o adamin orada bulunmasi yüzünden konuşmadan geri döndü. Bir süre sonra Abbas, Rasûlullah (s.a.v.)'la karsilasti. Abbas, ona söyle dedi:

- Ya Rasûlallah, oglum Abdullah'i sana gönderdim, senin yanında bir adam var, diye seninle konuşmadan gerisin geri dönmüs.
- Ey amca, o adamin kim oldugunu biliyor musun?
- Hayir.
- O Cebrail (a.s.)'di. Senin oglun Abdullah, gözlerini kaybetmeden ölmeyecektir ve kendisine ilim verilecektir."

Abdullah b. Abbas'm fazilet ve üstünlüklerine dair çok sayıda hadis rivayet edilmistir. Bunlari bir kısmi gerçekten münkerdir, bunlari zikretmedik. Bizi ikna edecek yeterli miktarda hadis rivayet ettik. Beyhakî, îbn Abbas'm söyle dedigini rivayet etmistir: "Rasûlullah (s.a.v.) vefat ettiginde Ensâr'dan bir adama söyle dedim:

- Var misin Rasûlullah'm ashabina gidelim, onlara hadis soralim. Çünkü bugün Rasûlullah'm çok sayıda ashabi bir araya gelmistir."

Adam bana dedi ki:

- Hayret ediyorum sana Ey İbn Abbas! Rasûlullah'm ashabi arasında o kadar büyük şahsiyetler var ki, bu gün insanların sana ihtiyaç duyacaklarim mi sanıyorsun?"

Adam böyle dedi ve beni birakip gitti. Ben de gidip Rasûlullah'ui ashabina hadis sormaya basladim. Bir adamdan bana hadis gelmisse o adamin kapisina gidiyordum. Adam öğle uykusuna yatmis iken ben de abami onun kapisina dayiyor ve beklemeye basliyordum. Rüzgarlar üzerime topraklari savuruyordu. Nihayet adam disari çıkıyor ve bana söyle diyordu: "Ey Rasûlullah'm amcasi oğlu, niçin geldin? Haber gön-derseydin, ben sana gelirdim." Ben de ona söyle diyordum: "Hayir! Benim sana gelmem daha uygundur." Böyle diyor ve ona hadisi soruyordum. Kendisine teklifte

bulundugum o Ensârî adam uzun bir süre yasadi. Nihayet beni, etrafimde insanların toplanmis ve bana sorular sormakta olduklarini gördü. Benim için o zaman söyle dedi: Su adam "benden daha akillidir."

Muhammed b. Abdullah el-Ensârî, îbn Abbas'm söyle dedigini rivayet etmistir:

"Rasûlullah'm ilminin büyük bir çoğunlugunu su Ensâr kabilesinde gördüm. Onlardan bu ilmi öğrenmek için kapilarina gidiyor ve öğle vakti yapmam gereken istirahati kapilarinda geçiriyordum. Eger isteseydim kendilerine haber gönderirdim. Onlar da yanima gelirlerdi. Ama ben bunu kendi gönül rizamla yapıyor, kapilarina gidiyor ve ilim öğreniyordum."

Muhammed b. Sa'd, Ibn Abbas'm söyle dedigini rivayet etmistir: "Rasûlullah'm Muhacir ve Ensâr'dan olan büyük sahabelerinin yanindan ayrılmıyor, onlara Rasûlullah'm savaşlarini ve bu hususta nazil olan Kur'ân ayetlerini soruyordum. Onlardan hangisine gidersem mutlaka o, gidisimden ötürü seviniyordu. Çünkü ben, Rasûlullah'm yakiniydim. Übey b. KaVa bir gün Medine'de nazil olan Kur'ân ayetlerini sordum. O, derin ilim sahibi kimselerden biriydi, bana su cevabi verdi: Onyedî süre Medine'de nazil oldu. Gerisi Mekke'de nazil oldu."

Imam Ahmed b. Hanbel, Mamer'in söyle dedigini rivayet etmistir: "îbn Abbas'm sahip oldugu ilmin büyük bir kısmi su üç kisten kendisine geçmiştir: Ömer, Ali ve Übey b. Ka'b."

Tavus, Ibn Abbas'm söyle dedigini rivayet etmistir: "Ben bir mesele hakkında Rasûlullah'm ashabindan otuz kişiye soru sorardım."

Mugire, Sabi'nin söyle dedigini rivayet etmistir:

Ibn Abbas'a söyle bir soru sordular:

- Bu ilmi nasıl elde ettin?

- Soran bir dil ve anlayan bir kalb sayesinde elde ettim." Rivayetlerde sabit olduğuna göre Hz. Ömer, îbn Abbas'i sahabelerin yasli ve âlimleri ile aynı mecliste oturtur ve söyle dermis: "Abdullah b. Abbas, ne güzel bir Kur'ân tercümanidir."

Abdullah b. Abbas geldiginde Ömer (r.a.) söyle demis: "Yaslıların genci, soran dilin ve anlayan kalbin sahibi geldi."

Sahih hadiste sabit olduğuna göre Hz. Ömer, Nasr sûresinin tefsirini sahabelere sordugunda bazı sahabeler susmuslar, bazilari onu tatmin edici olmayan cevaplar vermislerdi. Sonra kendisi bu surenin tetsi-rini îbn Abbas'a sormus, Ibn Abbas ta su cevabi vermisti: fcvet, bu sure Rasûlullah'm vefat haberini veriyor." Ibn Abbas'in böyle cevap vermesi üzerine Hz. Ömer de söyle demisti: "Ben de bu sûreden senin anladigini

anliyorum." Böyle yapmakla Hz. Ömer, İbn Abbas'm kadrinin yüceligini, ilim ve anlayistaki büyük mertebesini sahabeler nezdinde tesbit etmek istemisti. Baska bir defasında Hz. Ömer, İbn Abbas'a Kadir gecesinin ne zaman oldugunu sormus, oda istinbatta bulunarak bu gecenin ramazanın son on gecesinin yedincisinde, yani yirmiyedisinde oldugunu söylemis. Hz. Ömer de bu cevabi güzel karsilamisti. Nitekim bunu tefsirimizde de anlattik.

Hasan b. Arefe, Hz. Ömer'in İbn Abbas'a söyle dedigini rivayet etmistir: "Sen bizim öğrenemedigimiz bir ilmi öğrendin."

Evzaî, Hz. Ömer'in İbn Abbas'a söyle dedigini rivayet etmistir: "Sen yüz bakımından en merdimiz, akıl bakımından en güzelimiz ve Aziz ve Celil olan Allah'in kitabini en iyi anlayanimiz oldun."

Mücahid, İbn Abbas'm söyle dedigini rivayet etmistir: "Babam bana dedi ki: Ömer, seni kendine yakin tutuyor ve seni sahabelerin büyükleriyle ayni mecliste oturtuyor. Benden su üç nasihati al ve aklina koy. Onun sirrim ifsa etme. Onun yaninda hiç kimsenin giybetini yapma ve senin yalan söyledigini hiç görmesin."

Sa'bî diyor ki: Ben, bu nasihatlarla ilgili olarak İbn Abbas'a dedim ki:

"Bu nasihatlardan her biri baska nasihatların 1000 tanesinden daha hayirlidir. Hatta diger nasihatların 10000 tanesinden daha hayirlidir."

Vakidî, Ata b. Yesar'm söyle dedigini rivayet etmistir: "Hz. Ömer ile Hz. Osman, İbn Abbas'i çağirirlardı. O da Bedir ehli ile birlikte giderdi. O, Hz. Ömer ile Hz. Osman'in zamaninda fetva verirdi. Vefatina kadar da fetva verdi."

Ben derim ki: "Abdullah b. Abbas, hicretin yirmiyedinci senesinde İbn Ebi Serh ile birlikte İfrikiye fethinde hazır bulundu."

Zührî, Ali b. Hüseyin'den rivayet etti ki, Hz. Hüseyin söyle demistir: "Babam Ali, Cemel savasında İbn Abbas'a bakti. Onun iki saf arasında yürümekte oldugunu görünce söyle dedi: Allah, İbn Abbas gibi amcasi oğlu olan bir kimsenin gözünü aydinlatti."

İbn Abbas, Hz. Ali ile birlikte Cemel ve Siffin savasma katildi. O sirada sol cenah komutam idi. Yine Hz. Ali ile birlikte Hariciler savasma katildi. Muaviye'yi Sam'a vali olarak atamasi için Hz. Ali'ye tavsiyede bulunanlardandi. İlk etapta onu azletmemesini tavsiye etmis ve Hz. Ali'ye söyle demisti: "Onu azletmek istiyorsan, bir ay kadar vali olarak çalıştır. Sonra da uzun bir süre görevden azlet." Ancak Hz. Ali-, bunu kabul etmemis, onunla mücadele etmek (vazifeden almak) istemisti ve neticede de, önceki kisimlarda anlattigimiz olaylar cereyan etmistir. İki taraf hakem tayin etme hususunda pazarliga giristiklerinde İbn Abbas,

Hız. Ali'den kendisini hakem tayin etmesini istemisti ki, Amr b. As'a denk olsun. Ancak Mezhiç kabilesi ile Yemenliler, Hız. AH tarafından Ebu Musa el-Esarf den baskasinin hakem tayin edilmesine razi olmamislardi. Neticede hakemler arasinda önceki kisimlarda anlattigimiz olaylar meydana gelmistir.

Hız. Ali, İbn Abbas'i Basra'ya vali tayin etti. Bazi senelerde İbn Abbas insanlara haccettirdi. Arefe'de onlara hutbeler irad etti. Hutbelerinde onlara el-Bakara sûresini (baska bir rivayete göre ise en-Nûr sûresini) tefsir etti. Dinleyicilerinden biri söyle dedi: "Kur'ân'i öyle bir tefsir etti ki, bu tefsiri Rumlar, Türkler ve Deylemliler isittikleri takdirde Müslüman olsunlar."

Kendilerine iyi ve kötüyü öğretmeleri için Basra'da insanların basına arifleri atayan ilk kisi o oldu. Arefe gecesinde minbere çıktı. Basra-lıları çevresine topladı. Onlara Kur'ân âyetlerini tefsir etti. İkındiden sonra başlayıp güneşin batısına kadar onlara va'zu nasihatte bulundu. Sonra minberden inip onlara aksam namazını kildirdi.

Kendisinden sonra âlimler, böyle yapmanın uygun olup olmadığı hususunda ihtilafa düştüler. Kimi bunu mekruh görüp: "Bu bir bid'at-tir. Rasûlullah ve ashabından hiçbirisi böyle yapmadı. Sadece İbn Abbas böyle yaptı." dedi. Kimi de bunu müstehab karşıladı. Çünkü böyle yapmakla Allah zikredilmekte ve hacıların yaptıkları gibi yapılmaktadır. Bu, onlara bir muvafakattir, dedi.

İbn Abbas, bazı kararlarından dolayı Ali'yi eleştirir, Hız. Ali de bu hususta onunla tartıştı. Nitekim İmam Ahmed b. Hanbel, İkrime'nin söyle dediğini rivayet etmiştir:

«Ali, İslâm'dan dönmelerinden dolayı bazı kimseleri ateşle yaktı. Bu haberi duyan İbn Abbas söyle dedi' «Ben olsaydım onları ateşle yakmazdım. Zira Rasûlullah (s.a.v.): "Allah'ın azabı ile azaplandırmaym." demistir. Ben olsaydım, Rasûlullah (s.a.v.)'in: "Her kim dinini degistirirse onları öldürün." demesinden ötürü onları öldürürdüm" İbn Abbas'm böyle dediğini duyan Hız. Ali de söyle demisti: Yazıklar olsun İbn Abbas'a, o, teferruata dalıyor.»

Hız. Ali, ona karşı direniyordu. İbn Abbas, Mut'a nikahının mubah olduğunu ve hükmünün devam ettiğini, ehli eseklerin etlerinin helal olduğunu söylüyordu. Hız. Ali de ona söyle karşılık veriyordu: "Sen taşlan bir adamsın. Zira Rasûlullah (s.a.v.), Hayber savaşında Mut'a nikahını ve ehli eseklerin etlerini yemeyi yasakladı."

Bu hadis, Buharî ve Müslim'in sahihlerinde ve diğer hadis kitablarında mevcuttur. Ancak çeşitli lafızlarla rivayet edilmiştir. Bu rivayetimiz en güzel lafızla rivayet edilendir. Dogrusunu noksanlıklardan münezze olan yüce Allah daha iyi bilir.

Beyhakî, Ebu Nasir b. Ebi Rebia'nın söyle dediğim rivayet etmiştir:

"Sa'saa b. Suhan, Basra'dan Ali'nin yanina geldi. Hz. Ali, ona Ibn Ab-bas'i sordu. Ibn Abbas'i Basra'ya vali olarak tayin etmistir. Sa'saa ona su cevabi verdi:

"Ey mü'minlerin emiri! İbn Abbas, üç şeyi tutmuş üç şeyi de bırakmıştır. Konustugunda adamların kalblerini elinde tutar, konusuldugunda güzelce dinlediği için de adamların kalblerini tutar. Kendisine muhalefet edildiğinde iki şeyden en kolay olanı tercih eder. Böylece adamların kalblerini elinde tutar. Münakasayı ve karaktersiz kimse ile tartismayı terkeder. Özür dilemeyi gerektirecek bir işi de yapmaz." Vakidî, Sa'd b. Ebi Vakkas'ın söyle dedigini rivayet etmistir: "İbn Abbas kadar anlayisi hazır, akli sağlam, ilmi çok, yumusak huylulugu geniş olan baska bir kimse görmedim. Bazi müskülleri çözmesi için Ömer'in onu yanına çağirdigini gördüm. Sonra Ömer, ona söyle dedi: "İste şimdi problem senin yanına gelmiştir: İbn Abbas'ın bulduğu çözüme Hz. Ömer de uyardı. Çevresinde Bedir savasma katılmış Muhacir ve Ensâr'dan o kadar çok adam varken yine de İbn Abbas'ın görüşüne basvururdu."

A'mes, Abdullah b. Mesud'un söyle dedigini rivayet etmistir: "Eger İbn Abbas, bizim yasimiza erseydi bizden hiç kimse onunla muaserette bulunamazdı. İbn Abbas, ne kadar güzel bir Kur'ân tercümanı idi."

Rivayete göre İbn Ömer, onun hakkında söyle demistir: "İbn Abbas, Cenâb-i Allah'ın, Muhammed (s.a.v.)'e indirdiği Kur'ân'ı insanlar arasında en iyi bilen kimseydi."

Muhammed b. Sa'd, İbn Abbas'ın ölüm haberini duyduğu zaman Cabir b. Abdullah'ın ellerini birbirine vurarak söyle dedigini rivayet etmistir: "Bu gün insanların en âlimi ve en yumusak huylusu vefat etti. Bu ümmete bir musibet indi."

Muhammed b. Sa'd, Ebu Bekir b. Muhammed b. Amr b. Hazm'm söyle dedigini rivayet etmistir: "İbn Abbas, vefat ettiği zaman Rafi b. Hadic söyle dedi: Bu gün ilim hususunda dogu ile batı arasında kendisine ihtiyaç duyulan bir kimse vefat etti."

Vakidî, İkrime'nin söyle dedigini rivayet etmistir: "İbn Abbas'ın vefatı zamanında Muaviye'nin söyle dedigini isittim: Vallahi bugün ölenlerin de yasayanların da en fakihi ve en bilgilisi öldü."

İbn Asakir, İbn Abbas'ın söyle dedigini rivayet etmistir: "Baris yapıldığı zaman Muaviye'nin yanına gittim. Bu, onunla ilk karsilasmam oldu. Yanında bazi kimseler vardı. Bana söyle dedi:

- Merhaba ey İbn Abbas. Kendisiyle benim aramda fitne cereyan edipte senin kadar benden uzak durmasına üzüldüğüm ve bana yaklasmasına sevindigim baska bir kimse yok. Ali'yi öldüren Allah'a hamd olsun.

Ben de ona su karsiligi verdim:

- Yargisi hususunda Allah kinanmaz. Bu sözünden daha baska bir söz söyle ki bundan güzel olsun. Amcam oglundan ötürü beni affetmeni ve amcam oglundan ötürü de seni affetmeyi istiyorum.

- Senin dedigin gibi olsun."

İbn Abbas, insanlara hac ettirirken Aise (r.anha) ile Ümmü Seleme: "O insanlar arasinda hac menasikini en iyi bilen kimsedir, dediler.

Ibn Mübarek, Sabi'nin söyle dedigim rivayet etmistir: «Zeyd b. Sabit binegine bindi, ibn Abbas, onun üzengisini tuttu. Zeyd de; "Böyle yapma ey Rasûlullah'in amcası oğlu." dedi. İbn Abbas, ona: "Âlimlerimize böyle saygi göstermekle emrolunduk." diye karsilik verdi. Zeyd, ona: "Ellerin nerede?" diye sorunca ibn Abbas ellerini çıkardı. Zeyd de onun ellerini öptü ve: "Peygamberimiz'in aile efradına böyle saygi göstermekle emrolunduk" dedi.»

Vakidî, Said b, Müseyyeb'in söyle dedigini rivayet etmistir: "İbn Abbas, insanların en bilgilisi idi. "

Abdurrahman b. Ebu Zinad, Ubeydullah b. Utbe'nin söyle dedigini rivayet etmistir:

"İbn Abbas, bazı özelliklere sahip olma hususunda insanları geride bıraktı. İnsanların bilmediklerini bildi, görüşüne ihtiyaç duyuldu. Fikih açısında onun fikrine muhtaç olundu. Yumusak huyluluguna herkes muhtaçti. Soylu ve asil bir kimseydi. Herkesten çok o Peygamber (s.a.v.)'m hadislerini bilirdi. Ebu Bekir ve Osman'in yargilarından haberdardı. Görüsü fikha çok uygundu. Siiri en iyi bilen oydu. Arapçadan en çok anlayan oydu. Kur'ân tefsirini, hesabi ve feraiz ilmini onun kadar bilen yoktu. Maziyi ve tarihi en çok o bilirdi. Kendisine ihtiyaç duyulduğu zaman onun kadar keskin görüş ileri süren baska bir kimse yoktu. Bir gün meclis kurar, meclisinde fikihtan baska birsey konusulmazdi. Bir gün meclis kurar, meclisinde tevilden baska birsey konusulmazdi. Bir gün meclis kurar, meclisinde megâziden baska birsey konusulmazdi. Bir gün meclis kurar, meclisinde siirden baska birseyden bahsedilmezdi. Bir gün meclis kurar, meclisinde Arapların savaslarından baska birseyden bahsedilmezdi. Onun kadar kendisine itaat edilen ve meclisinde husu ile dinlenen baska bir âlim görmedim. Onun kadar kendisine soru sorulan ve soru sahibinin de kendisinden ilim elde ettigi baska bir kimse görmedim. Bazen onun okudugu kasideleri hifzederdim. Okudugu kasidenin beyitleri otuzu bulurdu."

Hisam b. Urve, babasının söyle dedigini rivayet etmistir: "İbn Abbas gibisini asla görmedim."

Ata da söyle demistir: "İbn Abbas'in meclisi kadar saygi dolu bir meclis

görmedim. Onun meclisi kadar fikihtan çok bahsedilen baska bir meclis görmedim. Onun meclisi kadar ulu ve heybetli bir meclis görmedim. Kur'ân ashabi meclisinde kendisine sorular yönetiyorlardi. Arapça ile ilgilenen ilim sahipleri ona sorular yöneltiyorlardi. Siirle ilgilenenler de ona sorular yöneltiyorlardi. Hepsi de genis bir ilim vadisinde kana kana ilim suyu içiyorlardi."

Vakidî, Tavus'un söyle dedigini rivayet etmistir: "İbn Abbas, yüksek hurma ağaçlarının küçücük vadilerin üzerine çıkisi gibi ilim hususunda insanlari geride birakmisti."

Leys b. Ebi Süleym dedi ki: "Tavus'a söyle bir soru yönelttim:

- sahabelerin büyüklerini birakip ta su çocuğu (İbn Abbas'i) ne diye ayrilmaz bir arkadas edindin?

Tavus bana su cevabi verdi:

- Yetmis sahabe gördüm. Bunlar bir hususta tartismaya basladiklarinda eninde sonunda İbn Abbas'm sözüne uyarlardi. Ondan daha iyi fikh bilen birini görmedim. Ona muhalefet eden bir kimse mutlaka sonunda onun görüşüne uyardi."

Ali b. el-Medinî, Yahya b. Main, Ebu Nuaym ve digerleri, Müca-hid'in söyle dedigini rivayet etmislerdir: "İbn Abbas gibisini asla görmedim. Öldüğü gün o, bu ümmetin derin âlimi idi."

Ebu Bekir b. Ebu Seybe, Mücahid'in söyle dedigini rivayet etmistir: "İbn Abbas, bu ümmetin ilim sahipleri arasinda en uzun boylu, en asil ve en bilgili kimsesi idi."

Amr b. Dinar da İbn Abbas hakkında söyle demistir: "İbn Abbas'm meclisi kadar bütün hayir ve iyilikleri toplayan baska bir meclis görmedim. Onun meclisi helal, haram, Kur'ân tefsiri, Arapça ilmi, siir ve yemegi ihtiva ederdi."

Mücahid dedi ki: "İbn Abbas kadar fasih konusan baska bir kimse görmedim."

Muhammed b. Sa'd, Süleym b. Ahdar'm söyle dedigini rivayet etmistir: "Hakem b. Edip, arefe gününde su mescitte ilk olarak cuma namazini kimin kildirdigini sormasi için Süleyman et-Teymî'yi Hasan Basri'ye gönderdi. Süleyman, ona: "Arefe gününde su mecliste ilk olarak cuma namazini kim kildirdi?" diye sorunca Hasan, su cevabi verdi: İbn Abbas kildirdi, hadiste derin ve ilmi çok bir kimse idi. Minbere çıkar, el-Bakara sûresini okur ve ayet ayet tefsir ederdi."

Bu hadise, Hasan Basri'den baska bir yolla da rivayet edilmistir.

Abdullah b. Müslim b. Kuteybe et-Dineverî, Hasan Basri'nin söyle dedigini

rivayet etmistir: "İbn Abbas, Basra'da iyi ve kötüyü insanlara tanitmalari için ilk olarak arif tayin eden kimsedir. Minbere çıkar, el-Bakara ve Al-i İmrân sûrelerini okur, bu sûreleri harf harf tefsir ederdi."

Yunus b. Bükeyr, Ebu Salih'in söyle dedigini rivayet etmistir: "İbn Abbas'in meclisini gördüm. Eger bütün Kureysliler, o meclis sebebiyle övünseler, buna haklari vardır. İnsanların onun kapısında toplandıklarını ve yolu kapattıklarını gördüm. Kimse o yoldan gidip gelemiyordu. Ben yanma girdim ve insanların kapıda beklediklerini haber verdim! Bana: "Benim için abdest suyu getir." dedi. Getirdiğim su ile abdest alıp oturdu ve: "Disari çık. Disarida bekleyenlere de ki: Her kim Kur'ân'dan, Kur'ân harflerinden, Kur'ân'ın manasından sormak istiyorsa içeri gelsin." dedi. Ben de disari çıkıp gerekli duyuruyu yaptım. İçeriye girdiler. Evi ve bütün odaları doldurdular. Ona her ne sordularsa fazlasıyla onları bilgilendirdi. Sonra da onlara: "Siz çıkın diğer kardeşleriniz gelsinler." dedi. Onlar da disari çıktılar. Sonra bana su talimatı verdi: "Disari çık. Disarda bekleyenlere de ki: "Helâlden, haramdan ve fikihtan sormak isteyen varsa içeri gelsinler." Disari çıktım. Onlara gerekli duyuruyu yaptım, içeri girdiler. Evin bütün odalarını doldurdular. Ona her ne sordularsa fazlasıyla onları bilgilendirdi. Sonra onlara: "Disari çıkın ki, diğer kardeşleriniz gelsinler." dedi. Onlar da çıktılar. Sonra bana su talimatı verdi: "Disari çık ve de ki: Feraizden ve benzeri meselelerden sormak isteyen varsa içeri gelsin." Disari çıktım ve onlara gerekli duyuruyu yaptım. İçeri girdiler, evin bütün odalarını doldurdular. Ona her ne sordularsa onları fazlasıyla bilgilendirdi. Sonra onlara: "Disari çıkın ki, diğer kardeşleriniz gelsinler." dedi. Onlar da disari çıktılar. Sonra bana su talimatı verdi: "Disari çık ve de ki: Arapçadan, siirden ve bilinmez kelimelerden sormak isteyen varsa içeri gelsin." Disari çıktım ve onlara gerekli duyuruyu yaptım. İçeri girdiler, evin bütün odalarını doldurdular. Ona her ne sordularsa onları fazlasıyla bilgilendirdi, sonra onlara; "Disari çıkın ki, diğer kardeşleriniz gelsinler" dedi. Onlar da çıkıp gittiler.

Ebu Salih dedi ki: Eger Kureyslilerin tamamı bu hadise sebebiyle övünecek olurlarsa buna hakları vardır. Çünkü ben bu durumu başka hiçbir kimsede görmedim.»

Tavus ile Meymun b. Mehran dediler ki: "İbn Ömer'den daha takya-h ve İbn Abbas'tan daha fakih bir kimse görmedik. Ancak İbn Abbas, İbn Ömer'den daha iyi fıkıh bilirdi."

Süreyh el-Kadî, Mesruk'un söyle dedigini rivayet etmistir: "İbn Abbas'i gördüğümde o insanların en yakışıklısidir, derdim. Hitapta bulunduğumda insanların en fesahatlisidir, derdim. Konuştugunda insanların en bilgilisidir, derdim."

Yakub b. Süfyan, Ikrim'e'nin söyle dedigini rivayet etmistir: "İbn Abbas ile Ali kıyaslanacak olursa İbn Abbas, Kur'ân'ı ondan daha iyi bilirdi. Ali de bilinmeyen müphemleri ondan daha iyi bilirdi."

İshak b. Raheveyh dedi ki: "Bu böyledir. Çünkü İbn Abbas, Aliden tefsir öğrendi. Ayrıca Hz. Ebu Bekir'den, Ömer'den, Osman dan, Ubey b. Ka'b'dan ve diğer büyük sahabelerden de bilgiler edindi. Rasulullah (s.a.v.), Cenâb-ı Allah'tan ona kitabı öğretmesi için dua ve niyazda bulunmustu."

Ebu Muaviye, Ebu Vail Sakik b. Seleme'nin söyle dedigini rivayet etmistir: "İbn Abbas,hac mevsiminde insanlara hutbe irad etti. el-Baka-ra sûresini okumaya ve tefsir etmeye başladı. Ben de: "Bu adam gibi güzel konuşan ve iyi açıklayan bir kimse görmedim. Eğer bunu Farslar ve Bizanslar dinleselerdi, mutlaka Müslüman olurlardı." demeye başladım.»

Ebu Bekir b. Ayyas, Ebu Vaü'in söyle dedigini rivayet etmistir: "İbn Abbas, Hz. Osman'ın şehid edildiği senede insanlara hac ettirdi. Onlara en-Nûr sûresini okudu."

Belki de el-Bakara sûresini, Hz. Ali zamanında yaptığı hacda okumustur. en-Nur sûresini de Hz. Osman'ın şehid edildiği senedeki hac-cmda okumustur. Doğrusunu Allah bilir.

İbn Abbas'm söyle dedigini önceki kısımlarda rivayet etmistik: "Ben, te'vilini öğrenmekte oldukları ilimde derinleselerdenim."

Mücahid dedi ki: "Kur'ân'ı, İbn Abbas'm huzurunda bastan sona iki kez okudum. Her âyetin başında duruyor ve âyetin manasını ona soruyordum"

Yine rivayete göre İbn Abbas söyle demistir: "Kur'ân'daki dört kelimenin ne manaya geldiğini bilemiyorum. Bu kelimeler şunlardır :

Kuran'm tamamını bitiyorum sadece şu dört kelimeyi bilmiyorum."

İbn Vehb, Ubeydullah b. Ebi Yezid'in söyle dedigini rivayet etmistir: "İbn Abbas'a bir soru sorulduğunda eğer o sorunun cevabı Allah'ın kitabında mevcutsa cevabı verirdi. Eğer Allah'ın kitabında mevcut olmayıp sünnette mevcutsa, sünnete göre cevabı verirdi. Eğer sünnette de cevabı yoksa Ebu Bekir veya Ömer, o sorunun cevabını vermişse, onların bu konudaki cevaplarını naklederdi. Onların da bu hususta söyledikleri birsey yoksa o zaman kendi reyini ile ictihad ederdi."

Yakub b. Süfyan, Abdullah b. Büreyde'nin söyle dedigini rivayet etmistir: "Adamin biri, İbn Abbas'a sövdü. İbn Abbas, ona söyle karşılık verdi: "Sen bana sövdün. Oysa bende üç güzellik var. Ben Allah'ın kitabındaki ayetlerden birini okudugum zaman o âyetten ne öğrendiysem bütün insanların da aynı şeyi öğrenmelerini isterim.

Ben adaletle hükmeden bir Müslüman hakimi hüküm verirken dinlediğimde

sevinir ve insanlari onun hükmüne uymaya davet ederim. Belki de o konuda ben muhakeme edilmeyecegim.

Yine meralarda otlayacak bir devem bulunmadigi halde Müslümanlari topraklarina yagmur yagdigini duyduğumda çok sevinirim."

İbn Ebi Melik dedi ki: Medine'den Mekke'ye kadar İbn Abbas'la yolculuk ettim. İki rekat namaz kiliyordu. Mola verdiğinde gece yarısında kalkip namaz kılar, Kur'ân'ı ağır ağır, harf harf okurdu. Çok hiçkirir ve ağlardı. Su ayeti okuduğunu da isittim: "Ölüm sarhosluğu gerçekten gelir. Ey insan, iste bu senin öteden beri korkup kaçtığın şeydir." (eî-Kaf, 19.)

Esmâî, Suayb b. Dirhem'in söyle dedigini rivayet etmistir: "Fazlaca ağlayıp gözyasi dökmekten İbn Abbas'm yanaklarında çürük ayakkabi bagi gibi bir iz meydana gelmişti."

Baskalari dediler ki: "İbn Abbas, pazartesi ve persembe günleri oruç tutardı. Ben oruçluymken amellerimin Allah'a arzedilmesini isterim, derdi."

Hasim, Yusuf b. Mehran'in söyle dedigini rivayet etmistir:

«Bizans hükümdari Muaviye'ye bir mektub gönderdi. Mektubunda su sorulari soruyordu:

Yüce Allah'in en çok sevdiği kelam hangisidir?

Kullar arasında Allah katında en kıymetli kisi kimdir?

Kadınlar arasında Allah katında en kıymetli kadın kimdir?

Ana rahmine girmeyen dört varlık kimlerdir ve hangileridir?

Sahibini seyyar bir şekilde dolastiran mezar hangisidir?

Üzerine günesin bir defa doğduğu yer neresidir?

Gök kusagi nedir?

Muaviye, bu sorulan İbn Abbas'a gönderdi. İbn Abbas ta ona su cevabî mektubu gönderdi:

"Allah'in en çok sevdiği kelam sudur: "Sübhane'llahi velhamdulilla-hi ve lâ ilahe illallahü vallahü ekber velâ havle velâ kuvvete illa billah"

Kullar arasında en kıymetli şahıs, Adem (a.s.)'dir. Allah, onu eliyle yarattı ve ona kendi ruhundan üfledi, melekleri ona secde ettirdi. Ona herşeyin adini öğretti.

Kadınlar arasında Allah katında en kıymetli kadın, İmran kızı Meryem'dir.

Ana rahmine girmeyen dört varlık şunlardır: Adem, Havva, Musa'nın asası ve İsmail'e fide olarak gönderilen İbrahim peygamberin koçu.

Baska bir rivayette bunlara Salih (a.s.)'in devesi de eklenmistir. ^

Sahibini seyyar bir sekilde dolastiran mezar ise, Yunus peygamberi yutan baliktir.

Günesin üzerine bir defa dogmus oldugu yer, Musa peygamberin ve Israilogullannin geçmeleri için denizin açilip geçit verdigi yoldur.

Gökkusagi ise yeryüzü sakinlerinin bogulmaya karsi aldıkları bir emandır. Bu, gökte açılan bir kapidir."

Bizans hükümdari bu cevapları okuyunca çok begendi ve: -Vallahi bu Muaviye'nin sözü degildir ve onun tarafından verilen bir cevap ta degildir. Bu, ancak Peygamber (s.a.v.)'m ehl-i beytinden birinin verdigi

bir cevaptir." dedi.»

Bu sorularla ilgili olarak birçok rivayet nakleddnnstir, ancak bunların bazısında ihtilaf vardır. Dogrusunu Allah bilir. [9]

Fasil

İbn Abbas, kusatma altındaki Hz. Osman'ın emri üzerine Meretin otuzbesinci senesinde hac emirligini üstlendi. O, hac emirligini ifa ederken Hz. Osman öldürüldü. İbn Abbas, Hz. Ali ile birlikte Cemel savasma katildi. Siffin savasında Hz. Ali ordusunun sol cenah komutani idi. Haricilerle yapılan savasa katildi. Hz. Ali tarafından Basra valiligine atandı. Basra'dan ayrildiği zamanlarda yerine namaz kildirmasi için Ebu Esved ed-Düelfyi, haraç işlerini yürütmesi için de Ziyad b. Ebi Süfyan'i vekil olarak birakirdi. Basralılar, onu severlerdi. Onlara fikh öğretir, cahillerini bilgilendirir, suçlularına öğüt verir, yoksullarına mal bahsederdi. Hz. Ali'nin vefatına kadar Basra valiligini yürüttü.

Baska bir rivayette anlatildigina göre, Hz.Ali ölmeden önce onu Basra valiliginden azletmistir. Sonra kendisi kalkip Muaviye'nin yanına gitmis, Muaviye ona ikramda bulunmus, onu yakınları arasına katmis, saygi ve hürmet göstermistir. Çözümü zor meseleleri ona sorar, İbn Abbas ta hemen cevap verirdi. Muaviye ona: "İbn Abbas'tan daha hazır cevap bir kimse görmedim." derdi. Hz. Hasan'ın ölüm haberine dair mektub geldigi zaman İbn Abbas, Muaviye'nin yanında bulunuyordu. Muaviye, ona güzelce taziyetlerini sundu. İbn Abbas ta ona güzel cevap verdi. Nitekim bunu Önceki kısımlarda da anlatmistik. Muaviye, oğlu Yezid'i de İbn Abbas'a göndermis, Yezid gidip onun önünde oturmuş ve ona fasih ve veciz ifadelerle taziyetlerini sunmustu. İbn Abbas ta bundan ötürü ona tesekkür etmistir.

Muaviye vefat edipte Hz. Hüseyin, Irak'a gitmeye niyetlindiginde İbn Abbas onu bu hareketinden menetmistir. Gözlerini ömrünün son zamanlarında

yitirmis olan İbn Abbas, Hz. Hüseyin'i yolundan alıkoymak için etegine tutunmak istemis, ancak Hz. Hüseyin bunu kabul etmemisti. Neticede Hz. Hüseyin'in ölüm haberini duyunca çok üzülmüş ve evine kapanıp söyle demisti:

"Ey dil! Hayirli sey söyleki kazançli olasin, serli sözleri söyleme ki selamette kalasin. Eger böyle yapmazsan pisman olursun."

Cüdebb adli bir adam onun yanma gitmis ve: "Bana tavsiyede bulun." demis, İbn Abbas ta ona söyle demisti: "Allah'i birlemeni ve Allah için çalismeni, namaz kilip zekat vermeni sana tavsiye ederim. Böyle yaptıktan sonra yapacagin her iyilik ve hayirli is kabul edilir, Allah'a arz edilir. Ey Cüdebb, zaman geçtikçe ölüme daha da yaklasmaktasin. Namazi kilarken vedalasir gibi kil. Dünyada garip bir yolcuymussun gibi davran. Çünkü sen, eninde sonunda mezar sakinlerinden olacaksın. Günahlarından ötürü aglayip tevbe et. Dünya senin ayakkabi bagından daha kiymetsiz olsun. Kendim dünyadan ayrılmis ve Allah'in adaletine yönelmis gibi kabul et. Geride biraktigin seylerden yararlanamazsın. Sana ancak amelin fayda verir."

Bazilarinin anlattiklarina göre İbn Abbas, doru attan daha kiymetli kelimelerle tavsiyede bulunarak söyle demistir: 'Yersiz biçimde seni ilgilendirmeyen seyleri söyleme. Beyinsizlerle tartisma, yumusak huylularla da tartisma. Çünkü yumusak huylu kimse seni maglub eder. Beyinsiz kimse ise, sana hakarete bulunur. Kardesini giyabinda anarken seni11 giyabinda seni nasil anmalarim istiyorsan sende öyle an. Yaptigi iyiliklerin mükafatim görecegini ve isledigi suçların cezasini görecegini bilen kimse gibi amel et.'" Yaninda bulunan bir adam da ona söyle dedi: "Ey İbn Abbas! Bu sözün 10.000'den daha hayirlidir." İbn Abbas ta ona su karsiligi verdi: "Bu sözlerimin her bir kelimesi 10.000'den daha hayirlidir."

İbn Abbas dedi ki: "İyiligin tamamlanmasi onu acele yapmak, çok büyük bir iyilikte bulunulduğunu belirtmemek ve gizlice yapmaktır. Yani kisiye bagisini çabucak vermelisin ve onu verdigin kimsenin nazarında da küçücük birseymis gibi göstermelisin. Ayrıca verirken de insanlardan gizli olarak vermek ve açığa vurmamalısın. Açığa vurdugun zaman gösteris kapisini açmış ve yardım ettigin kimsenin kalbini kirmis olursun. Onu, insanlardan utanacak hale getirirsin."

Yine İbn Abbas dedi ki: "İnsanlar arasında benim için en kiymetli olan sahip odur ki, meclisimde bulunur, yüzüne sinek konmasını önleyebilsem önlerim. Beni, ihtiyaçlarını karşılamaya ehil bir kimse olarak görüp yamma gelen kimsenin mükafatını ancak Aziz ve Celil olan Allah verir."

Bana önce kendisi selam veren veya bir meclise vardigimde bana yer veren veya oturduğu yerden benim için kalkan veya susadığım zaman bana bir

yudum su veren veya giyabimda giybetimi yapmayip hakkimi muhafaza eden bir kimsenin mükafatini ancak Aziz ve Celil olan yüce Allah verir."

İbn Abbas, gözlerinden birini kaybetti. Bedeni zayıfladı. Diğer gözünü de kaybedince tekrar eskisi gibi sismanladı. Bunun sebebi kendisine sorduklarında şöyle cevap verdi: "Gözlerimden birini kaybettiğimde diğerini de kaybetmekten korktugum için zayıfladım. Ama ikinci gözümü de kaybedince artık kalbim rahatladı ve tekrar eskisi gibi sismanladım." . . .

Ebul Kasim el-Begavî, İkrime'nin şöyle dedigini rivayet etmistir, «İbn Abbas'm gözlerine su indi. Tabip ona dedi ki: «Gözlerindeki *>u suyu çıkaririz, ancak yedi gün süreyle namaz kılamayacaksm uoKtorun Du sözü üzerine İbn Abbas şöyle cevap verdi: «Hay*! Kjlabi di*J^Lde namazi terkeden kimse, AUah'm huzuruna vardanda Allah ona gazab eder."

Baska bir rivayette anlatildigina göre tabip ona şöyle demistir: "Su suyu gözlerinden çıkaririz ancak bes gün süreyle ya bir dal üzerinde veya sirt üstü namaz kılarisin." Tabibin bu sözü üzerine İbn Abbas, şöyle dedi: "Hayir vallahi bir tek rekati dahi o sekilde kilmam. Bir kimse kasitli olarak namazlardan birini terkederse, Allah'in huzuruna vardiginda Allah ona gazab eder."

Gözlerini kaybettiği zaman İbn Abbas su siiri okumustu:

"Allah gözlerimdeki aydinligi alsa da, Dilimde ve kulagimda gözlerimin nuru kalir. Kalbim zekidir, aklım bozulmamistir, Dilim kiliç gibi keskindir."

Abdullah b. Zübeyr ile Abdülmelik b. Mervan arasında anlasmazlık çıktiginda İbn Abbas ile Muhammed b. el-Hanefiyye, toplumdan ayrilip uzlete çekildiler. Abdullah b. Zübeyr, kendisine bey'at etmeleri için onlara çağrida bulundu. Ama onlar bu çağriya icabet etmeyip her biri ona: "Sana ne bey'at ederiz ne de muhalefet" dediler. Abdullah b. Zübeyr, onların üzerine yürüdü. Onları öldürmek istedi, onlar da Ebu Tufeyl Amir b. Vail'e haber göndererek kendilerine yardımcı olmasmi istediler. O da Iraklılar arasındaki taraftarlarından yardım istedi. Bunun üzerine 4000 kisi onlara yardım için Mekke'ye geldiler. Hep birlikte tekbir aldılar. Abdullah b. Zübeyr'in üzerine hücum ettiler. O da kaçip Kabe'ye sigindi ve Ka'be'nin örtüsüne tutunarak: "Ben, Allah'a sığınıyorum." dedi. Bunun üzerine onlarda Abdullah b. Zübeyr'den vazgeçtiler. Sonra İbn Abbas ile İbn Hanefiyye'nin yanma gittiler. Abdullah b. Zübeyr de onların evlerinin etrafına odun yigdi ki onları yaksın. Bunun üzerine ikisi evlerinden çıkıp Taife gittiler. İbn Abbas, iki sene orada ikamet etti, hiç kimseye bey'at etmedi. Bunu önceki kısımlarda da anlatmistik.

Hicretin altmış sekizinci senesinde İbn Abbas, Taifte vefat etti. Cenaze namazini Muhammed b. Hanefiyye kildirdi. Defnetmek için onu mezarına

koyduklarında misli görülmemiş beyaz bir kus geldi. Kefeni içine girdi ve onunla birlikte defnedildi.

Affan dedi ki: Ibn Abbas'm ilim ve amelini rivayet ediyorlardı. Mezara konulduğunda görünmeyen ve tanınmayan bir kimse su aşağıdaki ayet-i kerimeyi okudu. Baska bir rivayette anlatıldığına göre bu ayeti onun mezarından isitmişlerdir:

"Ey huzur içinde olan can! O, senden, sen de O'ndan hosnut olarak Rabbine dön! Ey can! iyi kullarimin arasına gir. Cennet'ime gir." (el-Fecr, 27-30.)

Ibn Abbas'in vefatı ile ilgili olarak söylenecek sözler bunlardır, birçok imam bu sözleri tashih etmişlerdir.

Baska bir rivayette anlatıldığına göre Ibn Abbas, hicretin altmışü-çüncü senesinde vefat etmiştir. Hicretin altmışyedinci senesinde, altmışyedinci senesinde, yetmişinci senesinde, yetmişüçüncü senesinde, vefat ettiğine dair bazı rivayetler de vardır. Ama esah olan kavle göre o, hicretin altmış sekizinci senesinde vefat etmiştir. Diğer kavillerin hepsi garip, merdud ve sazdır. Doğrusunu noksanlıklardan münezze olan yüce Allah daha iyi bilir. Vefat ederken yetmişiki yasındaydı, yetmişü* veya yetmişdört yasında olduğuna dair rivayetler de vardır. Ama yetmişiki yasındayken vefat ettiğine dair nakledilen kavil daha sahihtir. Doğrusunu Allah bilir. [10]

Ibn Abbas (R.A.)'ın Eskali

İri cüsseli idi. Oturduğunda iki kişinin yerini tutardı. Yakışıklı ve güzel simalı idi. Saçı, başı üzerinde toplanmıştı. Perçemi ağarmış, sakaklarına beyaz teller karışmıştı. Ağaran saçlarını kına ile boyardı. Siyah renge boyadığı da söylenir. Güzel elbiseler giyerdi. Çok koku sürü-nürdü. Öyle ki o, yoldan geçtiğinde kadınlar: "Bu İbn Abbas'tır veya misk sürünmüş bir adamdır." derlerdi. Endami düzgündü, beyaz tenliydi, uzun boyluydu. Güzel konuşurdu. Gözlerini kaybettiğinde rengi biraz sarardı. Abbas'm on oğlu vardı. Ogullarının adları şöyledir: Fadl, Abdullah, Ubeydullah, Mabet, Kusem, Abdurrahman, Kesir, Haris, Avn ve Temmam. Temmam, kardeşlerin en küçüğü idi. Bu sebeple babası Onu omuzuna alır ve şöyle derdi:

"Temmam ile ogullarimin sayısı onu buldu. Ey Rabbim, bunları salih ve iyi insanlar kıl. Bunları erkek yap ve semerelerini fazlalastır."

Fadl, Ecnadeyn'de şehit düştü. Abdullah' Taifte, Ubeydullah Ye-men'de, Mabet ile Abdurrahman Tunus'ta, Kusem ile Kesir Yenbu'da vefat ettiler. Kusem'in Semerkant'ta vefat ettiği de söylenir.

Beni Mahzum'un azatlısı Müslim b. Hammad el-Mekkî dedi ki: "Abbas ve Ümmü Fadl'in çocukları kadar aynı evde doğan ve hepsi de şerefli olup

ancak mezarlari birbirinden çok uzak olan baska kimseler görmedim." Böyle dedikten sonra Müslim b. Hammad, Abbas'm çocuklarının mezarlarinin yerlerini söylemistir, ancak Fadl'in Medine'de, Ubeydui-lah'm da Sam'da vefat ettigini söylemistir.

Abdullah b. Abbas, 1000 dirhem degerinde elbise giyerdi, onun ad-bas ve Ali adinda ogullari vardi. Ali fazlaca namaz kandan çok secde eden kisi anlamina gelen "Seccad" lakabiyla çağnırdı Yeryüzünde Ku-

reyslilerin en yakisiklisiydi. Anlatildigina göre o, her gün 1000 rekat namaz kılarmis. Baska bir rivayette ifade edildigine göre o, her gün ve her gecede sartlarına tam riayet ederek 1000 rekat namaz kılarmis. Sözü edilen bu Ali, Abbasi halifelerinin atasidir. Ileride de anlatilacagi gibi onun çocuklari Abbasi halifeleri olmustur.

Abdullah b. Abbas'in Muhammed, Fadl ve Abdullah adinda ogullari da vardi ki, bunlari anneleri Züra binti Mesrah b. Madi Kerib'dir. Abdullah b. Abbas'in ümmü veledinden (çocuk doguran bir cariyesinden) dogan Esmâ adinda bir kizi da vardi.

Abdullah b. Abbas'in Ikrima, Küreyb, Ebu Mabet, Sube, Dakik, Ebu Amre ve Ebu Ubeyd adinda azatlılari da vardi.

Abdullah b. Abbas, 1670 hadis rivayet etmistir. Dogrusunu noksanlıklardan münezze olan yüce Allah daha iyi bilir. [11]

Ebu Süreyh El-Hüzaî

Hicretin altmışsekizinci senesinde Ebu Süreyh el-Hüzaî el-Adevi el-KaTaî vefat etti. Bu zatin asil adi hususunda ihtilaf edilmistir. Dogru görüseye göre asil adi Hüveylid b. Amr'dir. Mekke fethi senesinde Müslüman oldu. Beraberinde Beni Ka*b kabilesinin üç sancagından biri vardi.

Muhammed b. Sa'd, bu zatin hicretin altmışsekizinci senesinde vefat ettigini söylemistir ve hadisleri bulundugunu da nakletmis tir. [12]

Ebu Vakîd El-Leysî

Yine bu senede Ebu Vakid el-Leysî vefat etti. Bu, kadri yüce bir sahabe idi. Onun da adi hususunda ihtilaf edilmistir. Bedir gazvesine katilip katilmadigina dair muhtelif rivayetler vardi. Vakidfnin ifadesine göre bu zat, hicretin altmışsekizinci senesinde altmışbes yasinda vefat etmistir. Bunun bu senede vefat ettigini baskalari da söylemislerdir. Bazisinin iddiasina göre bu zat, yetmiş sene yasamis ve Mekke'de bir seneden fazla ikamet ettikten sonra vefat edip Muhacir mezarligina def-nedilmistir. Dogrusunu Allah bilir. [13]

Hicretin Altmışdokuzuncu Senesi

Bu senede Amr b. Said el-Esdak el-Ümevî öldürüldü. Onu Abdülme-lik b. Mervan öldürdü. Öldürmesinin sebebi de suydu: Bu senenin basında Abdülmelik, ordulanyla birlikte Züfer b. Haris el-Kilabî'yi kusatma altına almak üzere Karkisya'ya dogru yola çıktı. Züfer b. Haris, Mer-vani ordusuna karsi Süleyman b. Süred'e yardım etmis ve Aynü'l-verde'de onlarla savasmisti. Abdülmelik, bu isi bitirdikten sonra Mus'ab b. Zübeyr'in üzerine yürümeye karar vermisti. Yola çikinca yerine Sam'da Amr b. Said el-Esdak'i vekil birakti. Amr da orada kaleye çekildi. Kendini koruma altına aldı. Beytü'l-maldaki paralari aldı.

Baska bir rivayette anlatildigina göre Amr b. Said el-Esdak, Abdülmelik b. Mervanla birlikte yola çıkmisti. Ancak yoldayken bir kisim askerlerle birlikte geceleyin Sam'a geri dönmüstü. Yaninda Humeyd b. Hirris b. Bahdel el-Kelbî ve Züheyr b. Ebred el-Kelbî vardi. Bunlar Sam'a vardilar. Sam'da Abdülmelik'in vekili olarak Abdurrahman b. Ünamü'l-Hakem vardi. Abdurrahman, bunlarin gelisini duyunca sehiri birakip kaçti. Amr b. Said el-Esdak ta sehire girerek bütün hazinelere el koydu. Halka nutuk irad ederek onlara adaletle muamele edecegini, onlara bol bagista bulunacagini vaadetti ve onlari güzelce Övdü. Abdülmelik, Amr b. Said'in bu yaptiklarini duyunca .hemen Sam'a döndü. Amr b. Said'in kaleye çekildigini, kale üzerine perdeler ve örtüler astigini gördü. Amr b. Said, müstahkem bir kale olan Sam'daki Rumi kalesine yerlesmisti. Abdülmelik, onu kusatma altına aldı. Aralarinda onalti gün süreyle çarpisma oldu. Sonra ateskes üzerine antlastilar. Yalniz ateskesin ve barisin sartlarindan biri, Abdülmelik'ten sonra Amr b. Said'in veliaht olmasiydi. Abdülmelik tarafından atanan valiler ayni zamanda Amr b. Said'in valileri olacakti. Ikisi aralarinda bir eman yazisi yazdilar. Ateskes ve baris persembe günü aksami olmustu.

Bundan sonra Abdülmelik Sam'a giderek normal sekilde hükümet konagina girdi. Amr b. Said el-Esdak'a da su mesajı gönderdi: "Beytü'l-maldan aldigin paralari halka geri ver." Amr b. Said ise: "Bu paralar senin degildir, bu sehir de senin degildir. Buradan çek git." diye haber gönderdi. Pazartesi olunca Abdülmelik, Amr b. Said'e haber göndererek hükümet konagina gelmesini emretti. Abdülmelik'in elçisi geldiginde Amr'in yaninda Abdullah b. Yezid b. Muaviye de vardi. Abdullah, Amr'in kizi Ümmü Musa binti Esdak'm kocasiydi. Amr, Abdülmelik'in yanina gidip gitmeme hususunda Abdullah b. Yezid'e danisti. O da fikrini söyle açıkladi: "Ey Ebu Said, Allah'a yemin ederim ki, seni gözümden ve kulagimdan daha çok seviyorum. Bence Abdülmelik'in yanina gitmelisin. Zira Kabu'l-Ahbar'in karisinin oglu Tebi el-Himyerî söyle demisti: "Israilogullarimn büyüklerinden biri Sam'in kapilarini kilitleyecek ve çok geçmeden öldürülecektir."

Amr da su cevabi verdi: "Vallahi ben uykuda olsam bile Zerka'nin oglunun

beni uyandırmasından korkmam. O bana karsi gelecek cürete sahip degildir. Kaldi ki, dün rüyamda Osman b. Affan'm, bana kendi gömlegini giydirdigini gördüm."

Bu konusmadan sonra Anirb. Said, Abdülmelik'in elçisine söyle dedi: «Abdülmelike selam söyle ve ona de ki, aksamleyin msaallah yanina geleceğim."

Aksam olunca Amr b. Said, zirhini giydi, kilicini kusandi, ayaga kalkti. Ancak ayagi yerdeki sergiye takildi. Karisi ve yaninda bulunan yakinlari kendisine: "Abdülmelik'in yanina gitmemen gerekir." dedilerse de o, onlarin uyarilarina iltifat etmedi ve yüz kadar kölesi ile yoluna devam etti. Abdülmelik te Mervanli (kendi soyundan)lara emir vermis, hepsini yaninda toplantiya çagirmisti. Gelip yaninda toplanmislardi. Amr b. Said kapiya vardiginda Abdülmelik, içeri girmesini ve yanindaki adamlarin kapi girisinde bir kisminin hapsedilmesi için adamlarina emir verdi. Amr b. Said, konaktan içeri girdi. Nihayet Abdülmelik'in bulunduğu köske vardı. Oraya vardiginda yaninda sadece bir kölesi kalmisti. Etrafa göz atti, irili ufakli bütün Mervanilerin, Abdülmelik'in yaninda toplanmis olduklarini gördü. Isin kötü oldugunu farkettti. Yanindaki köleye dönüp gizlice: "Haydi ne duruyorsun kardesim, Yahya'ya git ve yanima gelmesini söyle." diye fisildadi. Ancak köle onun bu sözlerini anlamadi, fakat "basüstüne" dedi. Amr b. Said onun anlamadigini görünce sözlerini tekrarladi. Köle yine anlamadi ve "Basüstüne" deyince Amr, ona söyle dedi: "Vay sana! Haydi yanimdan defol git. Allah'in atesinde yan."

Abdülmelik'in yaninda Hassan b. Malik b. Bahdel ve Kabise b. Zü-eyb de vardı. Abdülmelik, yanindan ayrilmalari için onlara izin verdi. Bunlar disari çikinca köskün kapilari kilitlendi. Amr b. Said de, Abdül-melik'e yaklasti. Abdülmelik, onu tahtina oturttu. Sonra onunla uzun uzadiya konusmaya basladi. Bir süre sonra Abdülmelik, hizmetçisine: "Ey çocuk! Kilici sundan al." diye emir verdi. Amr da: "Innâ lillah ey mü'minlerin emiri!" diye itiraz etti. Abdülmelik, ona söyle dedi: "Kilicini kusanmis olarak mi benimle konusmak istiyorsun?" Köle, kilici Amr'dan aldı. Sonra ikisi bir süre daha konustular. Abdülmelik, ona söyle dedi:

- Ey Ebu Ümeyye!

- Buyur ey mü'minlerin emiri.

- Sen bana itaatsizlik etmeye basladiginda kendi kendime söyle yemin ettim: "Sayet gözüm sana doya doya bakacak olursa ve seni elime geçirirsem prangaya vurduracagim."

Bunun üzerine orada bulunan Mervan ogullari söyle sordular:

- Sonra onu serbest mi birakacaksın ey mü'minlerin emiri?

- Tabii, ben bununla Ebu Ümeyye'ye ne yaparım ki?

Bu defa Mervan ogullari, Amr'a söyle dediler: "Mü'minlerin emiri-nin yeminini yerine getir." Amr da söyle karsilik verdi: "Allah, senin yeminini yerine getirmis olsun, ey mü'minlerin emiri."

Bunun üzerine Abdülmelik, döseginin altında bulunan prangalari çıkardi ve: "Hey köle, kalk ona bu prangayi vur!" dedi. Köle kalkip Amr'i prangaya vurduktan sonra Amr sunlari söyledi: "Ey mü'minlerin emiri! Sana Allah'i hatirlatıyorum ve beni bu sekilde herkesin önüne çıkartmani istiyorum." Abdülmelik, ona söyle cevap verdi: "Ey Ebu Ümeyye, Ölümeye yaklasmiskende mi bana tuzak kurmayi düşünüyorsun? Allah'a yemin ederim ki, seni bu sekilde prangaya vurulmus olarak herkesin önüne çıkartacak degiliz."

Daha sonra Abdülmelik, onu öyle bir itti ki, Amr'in*agzi tahta çarpti ve ön disleri kirildi. Bunun üzerine Amr söyle dedi: "Ey mü'minlerin eciiri, Allah'i hatirlamam istiyorum. Bir kemigim kirilmis bulunuyor, bundan daha kötü birsey yapmaya kalkma."

Abdülmelik, ona su karsiligi verdi: "Allah'a yemin ederimki, sana bundan daha fazla birsey yapmadigim takdirde bunu yanima birakacagina ve Kureys'in durumunu düzeltecegine inansaydim seni serbest birakirdim. Fakat herhangi bir beldede ikimizin durumunda iki kisi bir araya gelmisse kesinlikle biri digerini çıkarmistir."

Baska bir rivayette anlatildigina göre Abdülmelik, ona söyle demistir: "Ey Amr, bilmezmisin ki iki damizlik hayvan ayni tuzakta bir araya gelmez."

Amr, Öldürülecegini kesin olarak anlayınca ona: "Simdi de sözünde durmamak mi ey Ibn Zerka?" dedi. Ona çok agir ve çirkin sözler sarfetti. Bu arada müezzin, ikinci ezanini okumaya basladi. Abdülmelik, namaz kilmak üzere yerinden kalkti. Kardesi Abdülaziz b. Mervan'a da Amr'i öldürmesini emretti. Abdülmelik namaz kilmak üzere disari çıktı. Abdülaziz kalkip kilici eline aldi. Amr, ona söyle dedi: "Sana Allah'i hatirlatıyorum ve aramızdaki akrabalik dolayisiyla beni öldürme isini üzerine almamani istiyorum. Beni akrabalik itibariyle senden uzak biri Öldürsün." Bunun üzerine Abdülaziz kilicini birakti ve yerine oturdu. Abdülmelik alelacele bir namaz kildirdi. Herkes içeri girdi ve kapilar kapatildi. Abdülmelik çıkarken halk, beraberinde Amr'm olmadigini görmüstü. Bu, Yahya b. Said'e bildirilince Yahya Amr'a ait bir azatli köle ve pek çok arkadasi ile birlikte geldi. Bunlar Abdülmelik'in kapisinda: "Ey Ebu Ümeyye! Bize sesini duyur!" diye bagirmaya basladilar.

Yahya'nin adamlarından biri Abdülmelik'in oğlu Velid'in basina kiliçla vurdu ve basim yaraladi. Divan sahibi Ibrahim b. Adiy, Velid'i bir odaya koyup

sakladı. Mescitte büyük bir karışıklık meydana geldi, gürültü patırtı çıktı. Abdülmelik döndüğünde kardeşinin Amr'i öldürmediğini gördü. Onu kinadi, ona ve annesine sövdü, çünkü Abdülaziz'le Abdülmelik'in anneleri aynı degildi. Abdülaziz, Abdülmelik'e: "Amr, bana Allah'i hatırlattı, akrabalık bağından bahsetti. Beni öldürmemesini diledi." dedi. Abdülmelik b. Mervan, onun amcasının oğluydu, bon-ra Abdülmelik, kölesine: "Ey çocuk bana mizragimi getir, diye emir verdi. Getirilen mizragi eline alıp salladı. Amr'a vurdu ama tesir etmedi, tekrar vurdu yine tesir etmedi. Eliyle Amr'm pazusuna vurdu, zirh giyinmiş olduğunu gördü ve gülüp söyle sordu:

- Zirh mi giymişsin? Hazırlıklı gelmişsin.

Daha sonra Abdülmelik, eline bu işler için hazırlanmış özel kilici aldı ve Amr'm yere yatırılmasını emretti. Abdülmelik, onun göğsü üzerine oturup su beyti okuyarak kafasını kesti:

"Ey Amr! Vazgeçmezsen eğer bana hakaretten ve beni küçük düşürmekten, Cesedinin: "Bana su verin" diyeceği yerde seni öldürürüm."

Anlatıldığına göre Abdülmelik, Amr'i boğazladıktan sonra saç örgüsü gibi şiddetli bir şekilde titremeye ve sarsılmaya başladı. Öyle ki, yerinden kalkamaz oldu. Onu, Amr'm göğsünden kaldırıp tahtına götürdüler, tahtına oturduğu esnada o söyle diyordu: "Daha önce Amr gibi dünya ve ahiret sahibi bir kimseyi görmedim."

Amr'm kesik basını Abdurrahman b. Ümmü'l-Hakem'e verdiler. O da bası alıp halkın arasına fırlattı. Abdülaziz b. Mervan da elinde para dolu bir tabakla disarı çıktı ve bu tabaktaki paraları halkın üzerine savurdu. İnsanlar parayı kapmaya başladılar. Anlatıldığına göre bundan sonra kendisi de halkın arasından siyrilip beytü'1-mala gitmiştir.

Denildiğine göre Amr b. Said'i, Abdülmelik'in kölelerinden Ebu Zu-ayzia, Abdülmelik'in namaza gitmesinden sonra Öldürmüştür, doğrusunu Allah bilir.

Amr b. Said'in kardeşi Yahya b. Said, kardeşinin ve beraberindeki adamların öldürülmelerinden sonra hükümet konagina kendi adamlarıyla birlikte girdi. Mervaniler onlara karşı koydular ve savaşımaya başladılar, iki taraftan da çok sayıda adam yaralandı. Yahya b. Said de basına bir tas isabet ettiği için kendi canının derdine düşmüş, savaşıma-misti. Sonra Abdülmelik b. Mervan, büyük camiye gidip minbere çıkmış ve cemaata söyle hitab etmişti: "Yazıklar olsun size, Velid nerede? Allah'a yemin ederim ki, onu öldürmüşlerse mutlaka onun Öcünü alırım."

İbrahim b. Adiy el-Kinani gelip: "İste Velid yanımda, yaralı, ama yarası ağır degildir." dedi. Sonra Abdülmelik, Yahya b. Said'in öldürülmesini emretti, ancak kardeşi Abdülaziz b. Mervan araya girip onun için sefaatta bulundu.

Abdülmelik'in, ldrlmelerini emrettiği baska birçok kimsenin de affedilmesini rica etti. Abdülmelik, kardesi Abdüla-ziz'in ricasini kabul etti. Yahya'nin bir ay süreyle hapsedilmesini emretti. Bir ay süreyle hapiste tutuldu. Sonra Abdülmelik, onu ve Amr b. Said'in ogullariyla ailelerim Irak'a sürgün etti. Bunlar gidip Mus'ab b. Z-beyr'in yanma vardılar. Mus'ab ta bunlara esitli ihsan ve ikramlarda bulundu.

İbn Zübeyr'in ldrlmesinden sonra bütün cemaat, Abdülmelik'in etrafında toplanınca Amr b. Said'in ocuklari, Abdülmelik'in yanma geldiler. Abdülmelik neredeyse onlari öldürecekti, ama onlardan bazilari güzel ve yumusak ifadeler kullanınca Abdülmelik onlara acimaya ve onlara karsi siddetli bir merhamet duygusu hissetmeye basladı ve söyle dedi: "Babaniz beni, birbirimizi öldürmemiz gibi bir durumla karsi karsiya birakti. Ben de kendim ölmektense onu öldürmeyi tercih ettim. Size gelince, ben size ne diye yakınlık duymayayım ve ne diye akrabali-gnaizm hakkini vermeyeyim?" Böyle dedikten sonra onlara güzel armaganlar verdi ve onlari kendine yakınlık kildi.

Ayrica Amr b. Said'in karisina da haber göndererek: "Amr'a yazmis oldugum eman mektubunu bana gönder" dedi. Amr'm karisi da su cevabi verdi: "Ben onu Anir'la beraber mezara gömdüm ki, Amr o mektubu kiyamet gününde Allah'a arz ederek seninle muhakeme olsun."

Mervan b. Hakem, oğlu Abdülmelik'ten sonra Amr b. Said'e veliaht olacagım vadetmistİ. Amr da bu söze güvenerek veliahtliga mitlenmis ve bu sebeple kendini güçlü sanmistİ. Abdülmelik ise, küçük yaslardan beri ona siddetle öfke duyuyordu ve büyüyünce de ona bu hainligi yaptı.

İbn Cerir dedi ki: Halid b. Yezid b. Muaviye, günün birinde Abdül-melik'e söyle demisti: Ben Amr'i nasıl tuzaga dösürüp öldürdüğüne hala sasiyorum." Abdülmelik te ona su cümlelerle cevap vermisti:

"Korkusu gitsin diye yakınlastirdim onu kendime, Sonra da üzerine kararlı ve saglam atılayım diye, Dinim için gazaba gelerek ve dinimi korumak için yaptım. Hiç kötülük isleyenle iynin yolunu tutan bir olur mu?"

Halife b. Hayyat dedi ki: Bu siir, Dabbi b. Ebi Rafi'ye aittir. Ancak Abdülmelik bunu okumustur.

Ibn Düreyd, Sabi'den rivayet etti ki, Abdülmelik söyle demistir: "Amr b. Said'i gözlerden akan kandan daha çok seviyordum. Ama Allah'a yemin ederim ki iki erkek deve, disi develer arasında birlikte bulunamaz. Mutlaka bunlardan biri, diğerini agıldan disari çıkarır. Ben size ancak Beni Yerbu'nun kardesinin su siirini okuyabilirim:

"Bana iyilik yapana iyilikle mukabelede bulunurum, İyilikle mukabelede bulunana bağista bulunurum, Bana kötülük yapana ktlkle mukabelede

bulunurum, ^ Tipki ayakkabinin ayakkabiya karsi ayni hizada olusu gibi.

Halife b. Hayyat dedi ki: Ebu'l-Yakzan, Amr b- Said'i öldürmesi yüzünden Abdülmelik'e su siiri okudu:

"Sen sagol, felç olma, düşmanina zarar verdin. Öyle bir yemin ettin ki, Amr b. Said'in beynini akitti. Mervan ogullarini asaletsiz gördün,

Katidirlar, insanlara zarar verirler, hücum edici ve agir hareketlidirler.

O Mervan'a isyan edenin ogludur.

Öyle bir aileye dayanir kî, hostur ve atalari vardır."

Vakidî dedi ki: Abdülmelik, Amr b. Said el-Esdak'i Hicretin altmış-dokuzuncu senesinde Batnan dönüşünde Sam'da kusatma altına aldı. Sonra onu hicretin yetmişinci senesinde öldürdü, dogrusunu Allah bilir." [14]

Amr B. Said El-Esdak'in Biyografisi

Anirb. Saidb. As b. Ümeyye b. Abdu's-Sems Ebu Ümeyye el-Kuresi el-Ümevî, Esdak lakabıyla taninir. Anlatildigina göre Peygamber (s.a.v.)'i görmüş ve onun söyle buyurdugunu rivayet etmistir:

"Hiçbir baba ogluna güzel edepten daha güzel birsey vermiş değildir."

Amr, köle azad etme hususunda da bir hadis rivayet etmistir. O, Hz. Ömer'den, Hz. Osman'dan, Hz. Ali'den ve Hz. Aise'den hadis rivayet etmistir. Ogullari Ümeyye, Said ve Musa ile baskalari da kendisinden hadis rivayet etmişlerdir. Muaviye, onu Medine'ye vali tayin etmistir. Ayni şekilde Yezid de babasi Muaviye'den sonra onu Medine valiliginde bırakmistir. Nitekim bunu önceki kısımlarda anlatmistik. Amr b. Said, Müslümanların önde gelen şahsiyetlerinden idi. Meshur cömertlerden ve âlicenâb kimselerden idi. Bol miktarda para verir, ağır yükleri üstlenirdi. Kardeşleri arasında babalari sadece kendisine vasiyetini yapmistir. Önceki kısımlarda da anlattığımız gibi babasi da meshur cömertlerden ve asil önderlerden bir kimseydi.

Amr b. Said, söyle demistir: "Bulûga erdigim günden beri hiçbir kimseye sövmedim. Benden birsey isteme niyetinde olan bir kimseyi de benden dilenmek mecburiyetinde bırakmadan ben kendisine ikramda bulundum. Onun bana yönelmesi, benim ona bagista bulunmamdan daha önemlidir ve ben onun minneti altında olurum."

Said b. Müseyyeb dedi ki: Cahiliyye döneminde insanların hatipleri, Esved b. Abdülmuttalib ile Süheyl b. Amr idi. Islâmîyet döneminde de insanların hatipleri; Muaviye ile oğlu, Said b. As ile oğlu Amr b. Said ve Abdullah b. Zübeyr idi."

Imam Ahmed b. Hanbel, Ebu Hüreyre'den rivayet etti ki, Rasûlullah (s.a.v.)

söyle buyurmıştır:

"Benim minberim üzerinde Ümeyye ogullarının zorbalarından bir zorba kisinin burnundan kan gelecek ve burun kani akıp gidecektir."

Adamin birinin bana anlattigina göre Amr b. Said b. As, Rasûlullah (s.a.v.)'in minberi üzerindeyken burnu kanamış ve kani akıp gitmiştir, İbn Zübeyr'le savaşı için Yezid b. Muaviye zamanında Harre vak'a-sından sonra Mekke'ye birlikler gönderen kisi de odur. Ancak Ebu Süreyyh el-Huzaî, onu bu hareketten menetmiş ve Mekke'nin saygınlığına dair Rasûlullah (s.a.v.)'dan duyduğu bir hadisi ona nakletmiş, o da su cevabi vermiştir: "Ey Süreyyh! Biz bu hadisi senden daha iyi biliyoruz. Sunu bil ki, Harem, asileri ve katil kaçakları, ayrıca cizye vermeyip kaçan kimseleri barındırmaz."

Mervan, insanları kendisine bey'ata davet ettikten ve Sam yönetimine hakim olduktan sonra Mısır'a gitti. Amr b. Said de onunla birlikte idi. Mısır'ı fethetti. Artır'a, oğlu Abdülmelik'ten sonra kendisinin veliaht olacağına dair söz verdi. Bundan önce de Sam valiliğini de ona vaadetti. Ancak Mervan güçlenince bu vaadinden caydı. Oğlu Abdülmelik'ten sonra veliaht olan Amr'ı veliahtlıktan hal'etti. Yerine Abdülaziz'i veliaht tayin etti. Bu da Amr'ı olumsuz etkiledi ve nihayet önceki sayfalarda anlattığımız savaşlar meydana geldi. Amr, Sam'a girdi. Orada müstahkem kaleye sığındı. Samlılar da ona icabet ettiler ancak Abdülmelik, onu kusatma altına aldı ve ona sureten bir emanname yazarak onu kaleden indirdi, sonra da önceki sayfalarda da anlattığımız gibi onu öldürdü.

Bu hadise, çoğu tarihçiye göre hicretin altmış dokuzuncu senesinde cereyan etmiştir. Vakidî ile Ebu Said b. Yusuf bu, hadisenin hicri yetmişinci senede cereyan ettiğini beyan etmişlerdir. Doğrusunu Allah bilir. Tuhaftır ki Hisam b. Muhammed el-Kelbî söyle bir hadise anlatmıştır: Adamin biri, Amr'm isyan etmesinden ve Öldürülmesinden bir süre önce Sam surları üzerinde gaibten söyle bir sesin geldiğini rüyasında isitmisti:

"Ey millet! Beyinsizlik ve gevsekliliği bırakın, zaafa düşmüş günahkara ve çürümüş görüğe aldirmayın,

İbn Said'e bakın ki o, ayakları üzerinde durmaktayken yüzüstü ve karın üstü yere düşüp kapaklandı.

Kalenin kendisini ölümden kurtaracağını sandı ve kaleye sığındı.

Ama ölüm onu kalede de ziyaret etti."

Rüyayı gören adam gelip Abdülmelik'e rüyasını anlatmış, Abdülmelik te ona söyle demisti:

- Bu rüyayı kimseye anlattın mı?
- Hayır.

- Öyleyse bunu ayaklarının altına koy ve Bundan sonra Amr, Abdülmelik'e isyan etti. Abdülmelik b. Mervan da onu öldürdü.

Anlatıldığına göre Abdülmelik, onu kusatma altına alınca kendisine su mesajı yollamıştı: "Sana Allah askı ve akrabalık hürmetine rica ediyorum ki, evinin durumunu ve onların ittifaklarını bozma. Sen böyle yapmakla İbn Zübeyr'i bize karşı güçlendireceksin. Daha önceki bey'atıma dön, tekrar itaat et. Allah adına sana söz veriyorum ki, kesin bir imanla yemin ediyorum ki, benden sonra veliahdım olacaksın."

Böyle diyerek ve ona bu hususta bir de yazı gönderdi. Amr, onun bu tuzagina düştü. Ona inandı. Sam kapılarını açtı. Abdülmelik, şehre girdi ve önceki sayfalarda da anlattığımız gibi onu öldürdü. [15]

Hicretin Altmışdokuzuncu Senesinde Vefat Eden Önemli Sahsiyetler

Ebu'l-Esved Ed-Düelî

Ed-Dilî olduğu da söylenir. Küfe kadisi idi. Kadri yüce bir tabii idi, adı, Zalim b. Amr b. Süfyan b. Cendel b. Yamûr b. Celis b. Adiy b. ed-Düel b. Bekr Ebu'l-Esved idi. Nahiv ilmi, bu zata nisbet edilir. Anlatıldığına göre bu ilim hususunda konuşan ilk kişi kendisidir. O, bu ilmi mü'minle-rin emin Ebu Talib oğlu Ali'den almıştır. Bu zatin asıl adı hususunda ihtilaf edilerek çeşitli kaviller ileri sürülmüştür. Meshur kavle göre asıl adı Zalim b. Amr'dır. Bunun tersi olduğu da söylenir. VaHdî'nin ifadesine göre asıl adı Uveymir b. Zuveylim'dir. Peygamber (s.a.v.)'in sağlığında Müslüman oldu. Ancak onu göremedi. Cemel savasına katıldı ve Ubeydullah b. Ziyad'ın valiliği zamanında vefat etti.

Yahya b. Main ile Ahmed b. Abdullah el-îclî dediler ki: "Bu zat, sika ravilerdendir. Nahiv ilminden konuşan ilk kısıdır."

İbn Main ile diğerlerinin ifadesine göre, hicretin altmışdokuzuncu senesinde veba salgınında ölmüştür. İbn Hallikan dedi ki: "Bu zat, Ömer b. Abdülaziz'in halifeligi zamanında vefat etmiştir. Carif teki veba salgının başlangıcı, hicretin altmışdokuzuncu senesinde idi."

Ben derim ki: Bu, cidden gariptir.

İbn Hallikan ile diğerleri dediler ki: "Ebu'l-Esved'e nahiv ilmini ilk öğretene kişi, Ebu Talib oğlu Alidir. Hz. Ali, ona cümlelerin, isim, fiil ve harften tesekkül ettiğini anlatmıştır. Sonra Ebu Esved de onun yolunu takip etmiş ve bu esaslar üzerine çeşitli detaylar meydana getirmiştir. Bu ilme bu sebeple nahiv ilmi denilmiştir. Ebu'l-Esved'i nahiv ilmini geliştirmeye iten sebep, insanların dillerinin degismesi ve Ziyad'ın valiliği zamanında Irak'ta insanların, sözlerine lahnin girmesi idi.

Ebu'l-Esved, çocuklarının terbiyecisi idi. Adamin birisi, bir gün Ziyad'ın

yanma gidip: "Babamız öldü ve geride çocuklar birakti." demis Ziyad da ona, Arap kelimim öğrenmeleri için insanlara bir sistem hazirlamasini emretmistti. Anlatildigina göre Ebu'l-Esved ilk olarak teac-cüb sigasmi (fiil çekimlerinden biri) vaz'etmistir. Çünkü gecenin birinde kizi ona: "Ey babacigim, sema ne güzeldir!" demis. Ebu'l-Esved ona: 'Yildizlarim mi soruyorsun?" deyince kizi söyle cevap vermisti: "Ben yildizlarin hangisinin daha güzel oldugunu sormak istemedim, ben sadece gögün ne kadar güzel oldugunu ifade etmek istedim." Bunun üzerine Ebu'l-Esved, kizma söyle demistir: Öyle ise söyle de: "Mâ ahsene's-se-müü" yani sema (gök) ne kadar da güzel."

İbn Hallikan, Ebu'l-Esved'in cimri oldugunu söylemistir.

Ebu'l-Esved söyle derdi: "Düskünlere mallarimiz hususunda itaat ettik, ama biz onlar gibiyiz."

Ebu'l-Esved, bir gece düskün bir kimseye aksam yemegi vermis, sonra onu zincire vurarak yaninda gecelemis ve o gece disari çıkmasına engel olmustu ki, dilencilik yaparak Müslümanlari rahatsiz etmesin. Düskün kimse ona: "Yemegimi yedirdin, beni serbest bırak." deyince Ebu'l-Esved, su cevabi vermisti: "Bu gece Müslümanlari senden kurtarip rahata ermeleri için sana yemek yedirdim."

Sabah olunca da adami serbest birakmistti. Ebu'l-Esved'in güzel bir siiri de vardır.

Ibn Cerir dedi ki: Bu senede Abdullah b. Zübeyr insanlara haccettirdi. Haricinin birisi, Mina'da tahkim olayi aleyhinde açıkça konustu ve hücre yaninda öldürüldü.

Önceki senenin valileri, bu senede görevleri basinda idiler.

Bu/senede Cabir b. Semüre b. Cünade vefat etti. Sahabe idi. Hadis -rivayet etmistti. Babasi da sahabe idi. O da hadis rivayet etmistti. Ca-bir'in hicri altmisaltina senede vefat ettigine dair baska bir rivayet te vardır. Dogrusunu Allah bilir.

Bu senede Esmâ binti Yezid b. Seken el-Ensârîye de vefat etti. Bu kadın, Peygamber (s.a.v.)'e bey'at etti. Yermük savasinda zifafa girdigi gecede çadirinin diregi ile dokuz Rumu öldürdü. Sam'da ikamet etti ve vefat edince de Babü's-Sagire defnedildi.

Bu senede Hassan b. Malik te vefat etti. Bu zatin künyesi, Ebu Süleyman el-Bahdelf dir. Halifelige geçince Mervan'a bey'at etti ve hicretin altmisdokuzuncu senesinde de vefat etti. Dogrusunu noksanliklardan münezzehten olan yüce Allah daha iyi bilir. [16]

Hicretin Yetmisinci Senesi

8u senede Bizanslılar harekete geçtiler. Sam'daki Müslümanlara saldırdılar. Mervanilerle Abdullah b. Zübeyr arasındaki çekismelerden yararlanarak Müslümanları ezdiler. Abdülmelik de Sam'i kaybetme korkusuyla her cuma 1000 dinar vermek şartıyla Bizans hükümdarı ile barış yaptı.

Bu senede Misir'da veba salgını baş gösterdi. Abdülaziz b. Mervan Misir'in doğu tarafına (Sarkıyya) geçti. Kahire'ye bir konak mesafedeki Hulvan'da konakladı. Orayı kendine ikametgah edindi ve orayı Ripti-lerden (Misir'in yerli halkı) 10 000 dinara satın alarak orada bir hükümet konagi ve cami inşa etti, askerlerini de oraya yerleştirdi.

Bu senede Mus'ab b. Zübeyr, yanına bol miktarda mal alarak Basra'dan Mekke'ye doğru yola çıktı. Herkese bağışta bulundu. Hicaz'daki kabile reislerine bol miktarda mal verdi.

Bu senede vefat eden meşhur şahsiyetlerden birisi de Asim b. Ömer b. Hattab el-Kuresi el-Adevfdır. Annesinin adı Cemile binte Sabit b. Ebu'l-Eflah'tır. Asim, Rasûlullah (s.a.v.) hayatta iken dünyaya geldi. Babasından sadece şu hadisi rivayet etti: "Gece şu taraftan gelmeye başlayınca."

Oğulları Hafs ile Abdullah ve bir de Urve b. Zübeyr kendisinden hadis rivayet etmişlerdir. Babası, annesini boşandı. Ninesi Semus binti Ebi Amir de boşanan annesini yanına alarak Ebu Bekir es-Siddik'in yanına götürdü ve ona: "Kokusu ve letateti ona senden daha sevimlidir." dedi.

Hız. Ömer, Asim'i halifeligi zamanında evlendirdi ona bir ay süreyle beytü'l-maldan nafaka verdi. Sonra bu nafakayı kesti ve kendi malından ona sermaye vererek ticaret yapmasını ve böylece ailesinin geçimini sağlamasını emretti.

Birden fazla ravinin anlattığına göre Asim ile Hız. Hasan ve Hız. Hüseyin arasında bir arazi hususunda anlaşmazlık vardı. Asim, Hız. Hasan'ın bu konuda öfkelenmesini anlayınca: "Arazi senin olsun." dedi. Hız. Hasan da ona: "Hayır, hayır senin olsun." İkisi de araziye terkettiler. Artık ona dokunmadılar. Bunların çocuklarından hiçbirisi de o araziye el atmadı. Sonra insanlar her bir yanından o araziden almaya başladılar.

Asim; lider, ağırbaşlı, âlicenâb ve faziletli bir kimseydi. Vakıfın ifa desine göre hicretin yetmişinci senesinde Medine'de vefat etmiştir. [17]

Kabise B. Züeyb El-Hüzai El-Kelbî

nin

Künyesi Ebu'l-Alâ'dır. Tabiilerin büyüklerinin dendir. Muaviye'ni süt kardeşidir. Medinelilerin fakihlerinden ve salih adamlarından Sam'a göçtü, bilgili ve yazar bir kimse idi.

Meşhur rivayete göre bu zat, Hicaz badiyesindedir. Anlatıldığına göre bu,

Hız. Hüseyin'in süt kadesidir. Habbab kızı Buna ile evlendi. Sonra onu bosadı. Bosaymca da ona olan askından dolayı basını alıp çöllere düştü ve çölde yaşamaya başladı. Buna için siirler okudu ve bedeni zayıf düştü. Durumu fenalasmca İbn Ebi Atik ona gitti. Onu alıp Abdullah b. Cafer'in yanına götürdü ve ona söyle dedi: "Anam babam sana feda olsun, sana bir isim düştü. Benimle gel" Böylece kalkıp yola çıktılar. Yanlarına Kureys'in önde gelen şahsiyetlerinden dört kişiyi de aldılar ama nereye gideceklerini bilmiyorlardı. Nihayet İbn Ebi Atik, onları Kays'm eski karısı Büna'nın yeni kocasının evine götürdü. Kapiyi vurdular. Büna'mn kocası dışarı çıkınca karsısında Kureys'in önde gelen şahsiyetlerini gördü. Onlara söyle dedi:

- Allah, beni size kurban etsin, hayrola niçin geldiniz?
- İbn Ebi Atik'in bir ismi düştü sana.
- Sahit olun onun ismi görülecektir. Hükmü geçerli olacaktır. Gelenler, İbn Ebi Atik'a:
- Haydi ismini söyle bakalım, dediler. İbn Ebi Atik te su karşılığı verdi;
- Sahit olun ki, bu adamın karısı Buna bostur. Abdullah b. Cafer de, İbn Ebi Atik'e söyle dedi:
- Allah seni kahretsin, bizi bu is için mi buraya getirdin Büna'nın yeni kocası da söyle dedi:
- Karımı size feda ettim, karım artık bostur, bu adam da onun kocası olsun. Müslüman bir erkeğin ask yüzünden ölmesinden bu kadının benden başka biriyle evlenmesi elbette ki daha hayırlı olacaktır. Allah'a yemin ederim ki, bu kadın eşyalarını alıp eski kocası Kays'm evine göçmedikçe ben buradan ayrılmayacağımı.

Kadın da eşyalarını topladı ve eski kocası Kays b. Züreyh'in evine taşındı. Bir süre lüks ve refah içinde rahatça yaşadılar. Allah onlara rahmet etsin. , [18]

Yezid B. Ziyad B. Rebia El-Himyri

Sairdi, çok siirleri ve hicivleri vardı. Ubeydullah b. Ziyad, babası Zi-yad'ı hicvettiginden dolayı onu öldürmek istemisti. Ancak Muaviye, onu Öldürmesine engel olmuş ve: "Yezid'i te'dib et" demisti. Ubeydullah ta ona müshil ilacı içirerek bir merkebe bindirmiş ve sokaklarda dolastırmisti. Merkeb üzerinde sokaklarda dolasırken de altına pisliyordu. Bu halde iken söyle diyordu:

"Benim pisliğimi su yıkayıp temizler,
Siirim ise babanın çürümüş kemiklerine isler!" [19]

Besirb.Nadr

Misir kadisi idi. Yillik maasi 1000 dinardi. Misir'da vefat etti. Vefatından sonra yerine Abdurrahman b. Hamza el-Holanî geçti. Dogrusunu noksanliklardan münezzehten olan yüce Allah daha iyi bilir. [20]

Malikb. Yuhamir

Malik b. Yuhamir es-Sekseki el-îlhanî, Humusludur. Kadri yüce bir tabiidir. Sahabe oldugu da söylenir. Dogrusunu Allah bilir. Buhari, Muaviye tarikiyle Malik b. Yuhamir'in Muaz b. Cebel'den naklen söyle dedigini rivayet etmistir: "Hak üzere olan taife, Sam'da olacaktır."

Bu rivayet, büyüklerin, küçüklerden yaptigi rivayettir, ancak bu zatin sahabe oldugu söylenir. Ama sahih kavle göre sahabe degil, tabiidir. Muaz b. Cebel (r.a.)'in en has adamlarindandi. Birden fazla ravinin anlattigina göre Malik, hicretin yetmisinci senesinde vefat etmistir, yetmisikinci senede vefat ettigine dair zayif bir rivayet de vardir. Dogrusunu noksanliklardan münezzehten olan yüce Allah daha iyi bilir. [21]

[1] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayinlari: 8/450-452.

[2] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayinlari: 8/452-458.

[3] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayinlari: 8/458-462

[4] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayinlari: 8/462-466.

[5] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayinlari: 8/466-467.

[6] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayinlari: 8/468-470.

[7] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayinlari: 8/470.

[8] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayinlari: 8/470-474.

[9] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayinlari: 8/474-484.

[10] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayinlari: 8/484-487.

[11] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayinlari: 8/487-488.

[12] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayinlari: 8/488.

[13] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayinlari: 8/488.

[14] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayinlari: 8/488-494.

[15] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayinlari: 8/494-496.

[16] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayinlari: 8/496-497.

[17] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayinlari: 8/498-499.

[18] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayinlari: 8/499.

[19] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayinlari: 8/500.

[20] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/500.

[21] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/500.

Copyright ©2013 morueqq. All Rights Reserved.

Hicretin Yetmisbirinci Senesi	1
Mus'ab B. Zübeyr'in Biyografisi	5
Fasil	11
Hicretin Yetmişbirinci Senesinde Vefat Eden Bazi Sahsiyetler	11
Ibrahim B. Ester	11
Abdurrahman B. Gasile	12
Ömer B. Seleme	12
Rasûlullah (S.A.V.)'In Azatlısı Sefine	12
Ömer B. Ahtab	12
Yezid B. Esved El-Cüresi Es-Sekûnî	13
Hicretin Yetmişikinci Senesi	13
Abdullah B. Hazîm'in Biyografisi	15
Bu Senede Vefat Eden Bazi Sahsiyetler	16
Ahnef B. Kays	16
Bera' B. Azib	18
Ubeyde Es-Selmanî El-Kadî	18
Atiyye B. Bîsr	19
Ubeyde B. Nadîle	19
Abdullah B. Kays Er-Rakiyyat	19
Abdullah B. Hammam	19
Hicretin Yetmişüçüncü Senesi	19
Mü'minlerin Emirî Abdullah B. Zübeyrin Biyografisi	23
Abdullah B. Safvan	39
Abdullah B. Mutl	39
Avf B. Malik	40
Hiz. Ebu Bekir'in Kızı Esmâ	40
Bu Senede Abdullah B. Zübeyr'in Yanisıra Vefat Eden Sahsiyetler	41
Abdullah Sa'd B. Cüsem El-Ensârî	41
Abdullah B. Ebi Hadred El-Eslemî	42
Malîkb. Mesma	42
Sabit B. Dahhak El-Ensârî	42
Zeyneb Binti Ebi Selma El-Mahzumî	42
Tevbe Binti Samme	42

Hicretin Yetmisbirinci Senesi

Bu senede Mus'ab b. Zübeyr öldürüldü. Bu olayın gelişmesi şöyle olmuştur: Abdülmelik b. Mervan, büyük bir ordu ile Sam'dan yola çıkarak Mus'ab b. Zübeyr'in üzerine yürüdü ve iki ordu bu senede karşı karşıya geldi. Daha öncede iki taraf birbirleriyle savasmak için yola çıkıyorlardı, ancak araya kis, soğuk ve çamurlar giriyor ve böylece iki taraf birbirleriyle

savasamiyordu. Her taraf kendi beldesine geri dönüyordu. Bu sene Abdülmelik harekete geçti. Kendisi harekete geçmeden önce birlikleri önden gönderdi. Gönderdiği bazı müfrezeler Basra'ya girdiler. Basrahlılar gizlice Abdülmelik'e yandas olmaya davet ettiler. Bazıları bu davete icabet etti.

Mus'ab da Hicaz'a gitti, sonra dönüp Basra'ya girdi. Sehrin ileri gelenlerini kinadı, onlara sövdü ve Abdülmelik'in adamlarının Basra'ya girmelerine imkan vermelerinden dolayı onları ayıpladı ve onları teslim olup davetlerini kabul etmelerinden dolayı azarlardı. Bazisinin evlerini yıktı. Sonra Kûfe'ye yöneldi. Bu arada Abdülmelik'in Sam ordusuyla üzerine gelmekte olduğu haberini aldı. Kendisi de karşı harekete geçti. Abdülmelik, Mesken'e vardı. Önceden gönderdiği müfrezelerine ve adamlarına icabet eden Mervanilere mektup yazdı. Çağrıda bulundu, onlar da bu çağrıya icabet ettiler. Ancak kendilerini İsbahan'a yönetici tayin etmesini şart kostular. Abdülmelik de bir grup oluşturan bu emirlere olumlu cevap verdi.

Abdülmelik, ordusunun öncü kuvvetlerinin başına kardeşi Mu-hammed b. Mervan'ı, sağ cenah komutanlığına Abdullah b. Yezid b. Mu-aviye'yi, sol cenah komutanlığına Halid b. Yezid b. Muaviye'yi tayin etti.

Mus'ab, yola çıkınca Iraklılar ona karşı geldiler. Onu yalnız ve yarımsız bıraktılar. O da yanındaki adamlarla bir durum muhakemesi yaptı. Adamlarının, düşmanlarına karşı direnme diklerini gördü, kendini Ölüme attı. Canını bu işe vakfetti ve şöyle dedi: "İraklıların kendisine yardım ellerini uzatmayışları esnasında Ubeydullah b. Ziyad'a boyun eğmeyen Hüseyin'i örnek alıyorum." Ayrıca kendini teselli etmek için de şu şiiri okuyordu:

, "Hasimoğullarından tahtta bulunan o ilkler, Örnek oldu şerefliyle ve yol gösterdiler."

Abdülmelik'e bazı adamları Sam'da ikamet etmesini ve Mus'ab'ın üzerine bir ordu göndermesini tavsiye ettilerse de o, bu tavsiyelere kulak vermedi ve şöyle dedi:

"Belki de onun üzerine göndereceğim ordunun komutanı yürekli olur ama görümsüz olur. Belki de görüş sahibi olur ama yüreksiz olur, ama ben kendimi savaş taktiklerinden anlayan ve aynı zamanda da inançlı olan bir kimse olarak görüyorum. Mus'ab'a gelince o yürekli bir ailedendir. Babası daha yüreklidir, Kureyslidir. Kardeşinin de yürekli bir kimse olduğunu bilmeyen yoktur, kendisi de yüreklidir. Beraberinde kendisine muhalif kimseler vardır, ama kendisi savaş taktiklerinden alamaz, mütarekeden ve baristan yanadır. Benim yanımda öğüt veren ve yapmak istediğim şeyler hususunda bana muvafakat eden kimseler vardır."

Abdülmelik yola çıktı. İki ordu karşı karşıya geldiklerinde Abdülmelik,

Mus'ab'in komutanlarına mektublar göndererek onları kendi saflarına katılmaya davet etti ve onlara idarede görev vermeye dair vaatlerde bulundu. İbrahim b. Ester, Mus'ab'm yanına giderek ona mühürlü bir mektub verdi ve: "Bu mektub bana Abdülmelik'ten geldi." dedi. Mektubu açınca Abdülmelik'in onu kendi yanına çağırmakta olduğunu ve ona Irak valiliğini vaadettiğini gördü. Ester, Musab'a da: "Ey emir, senin bütün komutanlarına böyle mektublar gelmiştir. Eğer beni dinlersen ben onların boyunlarını vurayım." dedi. Mus'ab ta ona: "Eğer böyle yaparsan öldürdüğün komutanların asiretleri artık bana iyi davranmazlar." diye cevap verdi. İbrahim de şöyle bir teklifte bulundu: "Öyleyse onları kışranın beyaz köşküne gönder, onları orada hapsed. Eğer muzaffer olursan boyunlarını vurursun. Eğer mağlub olursan bunlar daha sonra o hapisten çıkıp giderler." Mus'ab şöyle dedi: "Ey Ebu Nu-man, ben şimdi mesgulüm, bununla uğrascak durumda değilim. Allah, Ahnefe rahmet etsin. O, Iraklıların hain olduklarını söyleyerek beni uyarmıştı. Sanki simdiki durumumuzu o zamandan görüyor gibiydi."

Sonra iki ordu Mesken'e bağlı Deyri Caslik mintikasında karşı karşıya geldiler. Irak ordusunun öncü kuvvetlerinin komutanı ve Mus'ab'm maiyyetinde bulunan İbrahim b. Ester, Sam ordusunun öncü kuvvetlerinin komutanı Muhammed b. Mervan'a saldırdı. Onu ve askerlerini bulundukları yerden geriye doğru püskürttü, ancak Abdülme-lik, Muhammed b. Mervan'ın yerine Abdullah b. Yezid b. Muaviye'yi geçirdi. O ve beraberindeki askerler, İbrahim b. Ester'in askerlerinin üzerine saldırdılar. Onları ezdiler. İbn Ester öldürüldü. Allah, ona rahmet etsin ve onu bağışlasın. Beraberinde bir grup komutan daha öldürüldü. Attab b. Verka, Mus'ab'a bağlı süvari kuvvetlerinin başında bulunuyordu. O da kaçtı, Abdülmelik b. Mervan'a sığındı. Mus'ab b. Zübeyr, ordusunun merkezinde bulunmakta olup sancaktarları ayaklandırıyor, bahadır ve yigitleri düşmanın önüne çıkmaya teşvik ediyordu. Ancak hiç kimse harekete geçmiyordu. Mus'ab'da: "Ey İbrahim! Ama bu gün benim için İbrahim artık yoktur." demeye başladı. İş zorlaştı, savaş kızıştı. Adamlar birbirlerine yardım etmez oldular, durum gerçekten sıkıntılı oldu. Musibet çoğaldı.

Medainî dedi ki: Abdülmelik, kardeşini Mus'ab'a göndererek ona eman verdiğini bildirdi. Fakat Mus'ab, bu emani kabul etmeyip şöyle dedi: "Benim gibi biri bu mekandan ya galip ya da mağlub olarak ayrılır."

Dediler ki: Muhammed b. Mervan, İsa b. Mus'ab'ı çağırarak ona şöyle dedi: "Ey kardeşimin oğlu, kendini öldürtme. Sana eman verildi." Mus'ab'ta oğlu İsa'ya: "Amcan sana eman vermiştir, onun yanına git ve emanını kabul et." dedi. Fakat İsa, bu emani kabul etmeyip şöyle dedi: "Seni ölüme terkettiğimi Kureys kadınlarının dillerine dolamalarına fırsat

vermeyeceğim." Babası tekrar kendisine: "Ey oğlucugum, yaris atlarından birine bin ve amcanın yanına git. Iraklıların neler yaptıklarını ona anlat. Ben burada öldürüleceğim." dedi. İsa da: "Allah'a yemin ederim ki, bundan sonra (ben hayatta kalsam) senin basına gelenleri baskalarına anlatacak değilim. Senin öldürülüşünü de Kureys kadınlarına haber verecek değilim. Ben ancak seninle beraber öldürüleceğim, ama sen istersen atına bin ve bizi hep birlikte Basra'ya götür, onlar senden yanadırlar." dedi. Mus'ab ta: "Allah'a yemin ederim ki, Ku-reysli kadınların benim cepheden kaçtığını anlatmalarına fırsat vermeyeceğim. Haydi sen öne geç, şehid ol ki ecrini Allah'tan bekleyeyim." dedi. Oğlu İsa öne geçti, savastı ve nihayet şehit edildi. Mus'ab ta hızlı hızlı ok atmaya başladı. Aynı durumda olan Zaide b. Kudame ona baktı, ona saldırdı, bir darbe vurdu. Vururken de: "Ey Muhtarın intikamı!" diyordu. Ubeydullah b. Ziyad b. Zabyan et-Temimî adında biri, Mus'ab'a doğru gelip hücum etti. Onu öldürdü, basını koparıp Abdülmelik b. Mervan'a götürdü. Abdülmelik secdeye kapandı ve Mus'ab'ın kesik basını getiren Ubeydullah'a 1000 dinar verdi. Ubeydullah, bu parayı kabul etmeyip şöyle dedi: "Ben onu sana itaat etmek için öldürmedim. Aksine ondan intikamımı aldım." Abdülmelik, daha önce Ubeydullah'ı bir göreve atamıştı. Böyle demesi üzerine onu tahkir etti ve görevden aldı. Dediler ki: Mus'ab'ın kesik başı önüne konulduğu zaman Abdülmelik şöyle dedi: "Ben ve Mus'ab eski arkadaşız. O, insanlar arasında en çok sevdiğim kimsedir, ama şu hükümdarlık ve saltanat uğursuzdur."

Mus'ab'ın adamları etrafından dağılıp gittiğinde oğlu İsa babası Mus'ab'a şöyle bir teklifte bulunmuştu: "Bir kaleye siginsan da sonra Mühelleb b. Ebi Sufra ve benzeri komutanlara mektubiar yazsan da senin yanına gelseler iyi olmaz mı? Durumunu düzelterip toparlandığında artık rakiplerine karşı çıkabilirsin. Ama şimdi durumun gerçekten felâkatsiz ve sen de zayıflamışsın."

Mus'ab, oğlu İsa'ya cevap vermedi. Sonra Hz. Hüseyin'in basına gelenleri, onun şereflice nasıl öldürülüşünü, teslim olmayışını, Iraklılardan vefa görmediğini, babasının ve kardeşinin de aynı akibete uğradıklarını anlattı. Biz de Iraklılardan vefa görmedik, dedi. Sonra adamları dağılıp gittiler. Yanında az sayıda has adamları kaldı. Hepsi Abdülmelik'in taranna geçtiler. Abdülmelik'in kendisi, Mus'ab'ı çok sevdi. Halifelikten önce onun dostuydu. Kardeşi Muhammed'e; "Git Mus'ab'a eman ver." dedi. Muhammed gidip Mus'ab'a şöyle dedi:

"Ey Mus'ab! Amcanın oğlu senin canın, çocuğun, malın ve ailen için eman vermiştir, dilediğin yere git. Eğer sana bundan başka bir muamele yapmak isterse yapabilir."

Mus'ab ta şu karşılığı verdi: "Artık iş olacağına varmıştır. Benim gibi birisi

bu cepheden ancak ya galip ya da mağlub olarak ayrılıp gider.

Oğlu İsa, öne geçti ve savasmaya başladı. Muhammed b. Mervan, ona: "Ey kardesimin oğlu, kendini ölüme atma!" dedi. İsa da önceki kısımlarda naklettığımız sözleri sarfetti. Sonra şehid edilinceye kadar savasti. Allah ona rahmet etsin. Bundan sonra ravi, onunla birlikte öldürülen kimselerin adlarını da sıralamıştır. Nitekim bunu önceki sayfada da nakletmiştik.

Mus'ab'ın kesik bacağı Abdülmelik'in önüne konulduğunda ağladı ve şöyle dedi: "Kendisini çok sevdiğimden Ötürü onun öldürülmesine dayanamıyorum, daha önce dostumdu, ama sonunda aramıza kılıç girdi, lakin su hükümdarlık uğursuzdur. Aramızda çok eskiye dayanan sevgi ve saygı vardı. Kadınlar artık Mus'ab gibisini kimbilir ne zaman doğururlar?"

Böyle dedikten sonra Abdülmelik, Mus'ab'ın oğlunun ve İbrahim b. Ester'in Kûfe'ye yakın Mesken mezarlığına defnedilmelerini emretti.

Medainî dedi ki: Mus'ab b. Zübeyr, hicri yetmişbirinci senenin cemaziyelevvel ajanın onüçünde salı günü öldürüldü. Cumhur-u ulema bu görüstedirler.

Medainî'nin ifadesine göre Mus'ab, hicri yetmişikinci senede öldürülmüştür, doğrusunu Allah bilir.

Dediler ki: Abdülmelik, Mus'ab'ı öldürdükten sonra Kûfe'ye geçti. Nahile'de konakladı. Kabilelerin reisleri ve Arapların önderleri ziyaretine geldiler. Onlara fasih ve belig hutbeler irad etti. Güzel siirlerle deliller ileri sürdü. Iraklılar, ona bey'at ettiler. O da valiler atadı. Kûfe'ye Katan b. Abdullah el-Hirri'yi atadı. Katan, kırk gün valilik yaptıktan sonra Abdülmelik onu azletti, yerine kendi kardesi Bisr b. Mervan'ı tayin etti. Abdülmelik, bir gün Kûfe'de bir konuşma yaptı. Konuşmasında şöyle dedi: "Eğer Abdullah b. Zübeyr, kendi iddia ettiği gibi halife olsaydı ortaya çıkar ve kendi nefesine hüzn verir, kuyrugunu da Harem'e çakmazdı."

Böyle dedikten sonra sözünü şöyle sürdürdü: "Ben, kardesim Bisr'i size vali tayin ettim. İtaatkarlara iyi davranmasını, asilere de şiddetli olmasını emrettim. Emrini dinleyin ve ona itaat edin."

Basralılar, Mus'ab b. Zübeyr'in öldürülüşünü duyunca Ebban b. Osman b. Affan ile Ubeydullah b. Ebi Bekre Basra'ya vali olma hususunda çekistiler. Ebban, Ubeydullah'ı mağlub etti. Basralılar da Ebban'a bey'at ettiler. Böylece Ebban, valilik hususunda çekisen iki kisten en üstün olan kişi oldu.

Bir Arabi dedi ki: "Allah'a yemin ederim ki Ebban'ın abasının bir gün omuzundan kaydığını gördüm. Mervan ile Said b. As kosarak abasını tekrar omuzuna yerleştirdiler."

Baska bir ravi dedi ki: "Günün birinde Ebban ayagini uzatti. Muavi-ye ile Abdullah b. Amir kosarak ayagim düzelttiler." .

Abdûlmelik, Halid b. Abdullah b. Halid b. Üseydî'yi Basra'ya vali olarak gönderdi. O da gidip görevi Ebban'dan teslim aldı. Yerine Ubeydullah b. Ebi Bekre'yi vekil bıraktı. Ebban'ı da oradan azletti.

Dediler ki: Abdûlmelik, bol miktarda yemek yapılmasını emretti. Yemegi Kûfelilere kendi sofrasında takdim etti. O gün tahtında yaniba-sında Amr b. Hiris'te oturmaktaydı. Abdûlmelik, ona söyle dedi: "Bu yasayışımız ne kadar güzel ve lezzetli, fakat devam etse. Ancak biz de bizden Öncekilerin söylediğini söylüyoruz:

"Ey Ümeym! Her yeni eskimeye gidiyor, Herkes bir gün ne idiyse o olacaktır."

Yemegi bitirdikten sonra Abdûlmelik, Amr b. Hiris ile birlikte dolasmaya başladı. Abdûlmelik, Amr'a: "Bu ev kimindir, burayı kim inşa etmiştir?" diye soruyor, Amr da ona cevap veriyordu: Bunun üzerine Abdûlmelik tekrar meclisine dönüp sırt üstü uzandı ve söyle dedi:

"Çalış, ama acele etme, nasıl olsa öleceksin, Ey insan! Kendin için gayret et, Şimdi olan, geçti mi, olmamış gibi olacak. Sonra olacak olan da hemen olmuştur gibidir."

İbn Cerir dedi ki: Abdûlmelik, bu senede Sam'a döndü. Yine bu senede İbn Zübeyr, Medine valisi Cabir b. Esved'i görevden azletti. Yerine Talha b. Abdullah b. Avf i tayin etti. Talha, onun tayin ettiği en son vali idi. Sonra Abdûlmelik tarafından atanan ve Hz. Osman'ın azatlısı olan Tarık b. Amr vali olarak Medine'ye geldi.

Bu senede Abdullah b. Zübeyr, insanlara haccettirdi, onun Irak'ta hükmü kalmamıştı.

Vâkidî dedi ki: Bu senede Misir valisi Abdülaziz b. Mervan, Hassan el-Anî'yi Ifrikiye'ye gazveye gönderdi. O da kalabalık bir ordu ile oraya sefer etti. Kartaca'yi fethetti, oranın halkı Rum ve putperest idi.

Bu senede Yemame'de ayaklanan Necdet el-Harurî öldürüldü.

Yine bu senede Abdullah b. Sevr, Yemame'de isyan etti. [1]

Mus'ab B. Zübeyr'in Biyografisi

Bu zatin soy kütüğü şöyledir: Mus'ab b. Zübeyr b. Avvam b. İlid b. Esed b. Abdiluzza b. Kusay b. Kilab. Künyesi Ebu Abdi Kuresî'dir. Kendisine Ebu İsa el-Esedî de denirdi. Anasının adı İurman b. Enifel-Kelbiye'dir.

Mus'ab, sima bakımından insanların en çizeli, en, merdi idi. Hz. Ömer'den, babası Zübeyr'den, S* d b. Ebi

Ve Ebu Said el-Hudri'den rivayetlerde bulunmustur. Hakem b. Uyeyne, Amr b. Dinar el-Cumahî ve Ismail b. Ebi Halid de ondan rivayetlerde bulunmuslardir.

Mus'ab, Muaviye'nin yanina geldi. Ebu Hüreyre'nin meclisinde bulundu. Sima bakimindan insanların en güzeli idi. Zübeyr b. Bekkâr'in anlattigina göre Mus'ab, Arefede vakfe yapmakta iken Cemil ona bakip söyle dedi: "Burada öyle bir delikanli var ki, Besine'nin onu görmesini istemiyorum."

Sabi dedi ki: "Minber üzerinde Mus'ab kadar yakisikli ve güzel baska birini görmedim." Ismail b. Halid te böyle demistir. Hasan'm ifadesine göre o, Basralilarin en yakisiklisi idi.

Hatib Bagdadî dedi ki: "Mus'ab, Irak'a kardesini vali olarak tayin etti. Nihayet Abdülmelik, onu Evana'ya yakin bir yer olan Mesken'de Dicle nehri kiyisindaki Deyr-i Caselik'te öldürdü. Mezari da su ana kadar orada bilinmektedir."

Mus'ab'm, Muhtar b. Ebi Ubeyd'i nasil öldürdüğünü ve bir sabahta Muhtar'm adamlarindan 7000 kisiyi öldürdüğünü anlatmistik.

Vakidî dedi ki: Mus'ab, Muhtar'i öldürünce Muhtar'm konaktaki adamlari kendisinden eman istediler. O da onlara eman verdi. Sonra yanlarina Abbad b. Husayn'i gönderdi. Onlari zincirlere bagli olarak konaktan çıkardi. Esirlerden biri söyle dedi: "Sizi bize galip kilan ve bizi esaretle imtihan eden Allah'a hamdolsun. Ey Ibn Zübeyr, affedeni Allah ta affeder. Cezalandiran kimse ise, misillemenden emin olamaz. Biz sizinle ayni kibleye yönelen dindaslariniziz. Simdi sen iktidara geçtin. Bagisla ve bizi affet."

Mus'ab onlara acidi ve onlari serbest birakmak istedi. Ancak Abdur-rahman b. Muhammed b. Es'as ile her kabileden baska adamlar kalkip "Bunlar bizim çocuklarimizi öldürdüler. Asiretlerimizi helak ettiler: Bizden birçoklarini yaraladilar. Bu durumda ya bizi ya da bunlari tercih et." dediler. Bunun üzerine Mus'ab ta esirlerin öldürülmelerini emretti. Esirler de hep birlikte söyle seslendiler:

"Bizi Öldürme, bizi kendi ordunun Öncü kuvvetleri yaparak Abdülmelik b. Mervan'a karsi savasa sürükle. Eger galip olursak zaten bu sizin istediginiz birseydir. Eger öldürülecek olursak onlardan bir toplulugu öldürmedikçe biz Ölmeyiz. Bunu da istersiniz."

Mus'ab, bu teklifi kabul etmedi. Misafir kalkip ona söyle dedi:

"Ey Mus'ab, Allah'tan kork, zira Aziz ve Celil olan Allah, Müslüman bir kimseyi herhangi bir kimseyi öldürmüs olmaksizin katletmeni yasaklamistir. "Kim bir mü'mini kasten öldürürse cezasi, içinde temelli kalacagi Cehennem'dir. Allah, ona gazab etmis, lanetlemis ve büyük azab hazirlamistir." {en-Nisâ, 93.)

Mus'ab, onu dinlemedi, aksine tamaminin boyunlarnin vurulmasini emretti. Esirler 7000 kisi idi.

Sonra Mus'ab, Ibn Ester'e mektub yazarak yanina gelmesini, davetine icabet etmesini istedi. Buna karsilik ona Sam valiligini ve süvarilerin komutanligini va'detti. Ibn Ester de kalkip Mus'ab'm yanma gitti.

Anlatildigina göre Mus'ab, Mekke'ye geldiginde Abdullah b. Ömer'in yanma varmis ve ona söyle demis: "Ey amca! Itaat disina çıkan ve maglub olup kaleye sigmmcaya kadar savasan sonra da eman isteyen, kendilerine eman verildikten sonra tekrar savasan bir kavmin durumunu sana soruyorum, bunlara ne yapılmasi gerekir?" Abdullah b. Ömer: "Onlar kaç kisidirler?" diye sorunca Mus'ab, 5000 kisi olduklarini söylemis. Ibn Ömer de tesbih getirmis ve: "İnnâ lillah ve Innâ İleyhi ra-ciun," dedikten sonra söyle demis: "Bir adam, Zübeyr'in davar sürüsüne gelse ve bir sabah ta o davarlardan 5000 taneyi bogazlasa, sen o adami israfçi ve asin gitmis saymaz mism?" Musab, evet, diye cevap verince Ibn Ömer, ona su karsiligi vermis: "Sen bunu davarlar hakkında asiri , gitmek ve israf olarak kabul ediyorsun da tevbe etmelerini ümid ettigin insanlar hakkında asiri gitmek ve israf olarak kabul etmiyor musun? Ey kardesimin oğlu, elinden geldigince dünyada atesin üzerine soguk su dök.w

Mus'ab, daha sonra Muhtar'm kesik basini Mekke'de bulunan kardesine göndermis ve Irak'ta otoritesini yerlestirmisti. Vilayetlere valilerini atamis, Ibn Ester de onun yaninda yükselip itibar sahibi olmus, onu elçilige tayin etmistti. Sonra kendisi Mekke'de bulunan kardesinin yanina gitmis, icraatlarini ona anlatmis, o da icraatlarini uygun görmüstü. Yalniz İbn Ester'in görevini onaylamamis ve ona söyle demisti: "Ester'i sevecegimi mi saniyorsun? Bende ki bu yarayi açan odur." Sonra Mus'ab'la birlikte gelen Iraklılari çağirmis ve onlara söyle demisti: "Allah'a yemin ederim ki sizden her iki adam yerine bir Samlinin bana gelmesini çok isterdim." Böyle demesi üzerine Basra'daki cemaatin kadisi Ebu Haciz el-Esedî ona söyle demisti: "Ey mü'niinlerin emiri, bizimle sizin durumunuz, tipki A'sâmn su beytinde anlattigina benzemektedir.

"Ben ona enlemesine takildim. O da benden baska bir erkegin ayagina tatildi. Baska bir erkek te ayagini ona takti."

Ben de derim ki: Aralarindaki durum, su beyitte anlatildigi gibidir:

"Biz Leyla ile delirdik, Leyla ise baskalari ile delirdi. Baskasi ise -kendisini istemedigimiz halde- bizimle delirdi.

Ey mü'minlerin emiri, biz sana gönül bagladik. Sen ise Samlılara gönül bagladin. Ama Samlılar da gönüllerini Mervan'a baglamislardir,

Simdi ne yapacagimizi bilemiyoruz?"

Sabi dedi ki: "Ben bundan daha güzel bir cevap isitmedim."

Baskasi dedi ki: İnsanlar arasında kadınlari en çok Mus'ab severdi. Nitekim rivayet olunduguna göre aralarında Ibn Ömer'in bulunduğu bir cemaatla birlikte Mus'ab b. Zübeyr, hacir-i esvedin yanında toplanmışlar ve söyle demislerdi: "Her biriniz kalksin ve Allah'tan dilekte bulunsun." Ibn Ömer kalkip Allah'tan magfiret dilemiş; Mus'ab ise Allah'tan, kendisini o zamandaki kadınların en güzellerinden Sekine bin-ti Hüseyin ve Aise binti Talha ile evlendirmesini, ayrıca kendisine Irak valiliginin bahsetmesini dilemişti. Allah ta bunu kendisine vermiş ve dileğini yerine getirmişti. Mus'ab, Aise binti Taiha ile evlenmiş ve ona 100 dinar mehir vermişti. Aise, gerçekten göz aha bir güzelliğe sahipti. Mu-sab'm kendisi de cidden yakışıklıydı, diğer zevceleri de güzel idiler.

Asmaî, Ebu Zinad'm söyle dedigini rivayet etmiştir:

"Mus'ab, Urve, Ibn Zübeyr ve Ibn Ömer hacir-i esvedin yanında toplandılar. Abdullah b. Zübeyr, söyle dedi: "Ey Rabbim, halifeligi bana ver."

Urve ise söyle demisti: "Ey Rabbim, bana Irak valiliginin ve Aise binti Talha ile Sekine binti Hüseyin'i ver."

Abdullah b. Ömer'e gelince oda söyle bir dilekte bulunmustu: "Ey Rabbim, bana magfiretini bahset."

Amir es-Sabi dedi ki: "Bir ara ben oturmakta iken Mus'ab b. Zübeyr çağırıp hükümet konagina götürdü, perdeyi araladı. Perdenin gerisinde Aise binti Talha'yi gördüm. Ondan daha güzel bir kadın ve ondan daha güzel, göz alıcı bir manzaraya sahip baska birini görmüş degildim. Mus'ab, bana: "Su kadim tanıyor musun?" diye sorunca ben, tanimadigimi söyledim. O da: "Iste bu, Aise binti Talha'dır." Sonra Aise, evin ortasına geldi ve Mus'ab'a: "Beni kendisine gösterdigin bu adam kimdir?" diye sorunca Mus'ab: "Bu, Amir es-Sabi'dir." diye cevap verdi. Aise de: "Ona birseyler ihsan et." dedi. Mus'ab ta bana 10 000 dirhem ihsan etti. Bu, sahip oldugum ilk para oldu."

Hafiz Ibn Asakir'in anlattigina göre Aise binti Talha, bir defasında Mus'ab'a kızmış. Mus'ab ta kendisine 400 000 dirhem vererek gönlünü almışti. Aise, o parayı kendisi ile Mus'ab'i baristiran kadına vermişti.

Baska bir rivayette anlatildigina göre Mus'ab'a meyveleri altından ve kıymetli mücevherlerden olan yapma bir hurma agaci hediye edilmisti. Bu agacin degeri 2 000 000 dinardı. Farslılardan elde edilen ganimetlerdendi. Mus'ab, bu agaci Aise binti Talha'ya vermişti.

Mus'ab, insanların en cömerdi ve en fazla bağista bulunani idi. Verdigini çok görmezdi, verdiginin degeri çok olsa bile önemsemezdi. Güçlüye de zayıfa da bağista bulunurdu. Sereflıye de serefsize de esit mik-

tarda bagista bulunurdu. Kardesi Abdullah b. Zübeyr ise, cimrilik yapardi.

"Tarih" adli eserinde Hatib Bagdadfnin rivayet ettigine göre Mus'ab, bir defasinda bir adama kizmis ve onun boynunun vurulmasini emretmisti. Adam da kalkip ona söyle demisti:

- Allah, emirin sanim yüceltsin. Benim gibi bir adamin kiyamet gününde kalkip senin su güzel yakana yapismasi ve su aydinlik saçan yüzünü tirmalamasi, sonra da 'Ya Rab, Mus'ab'a sor, beni niçin öldürdü?" demesi ne çirkin olur.

Adamin böyle demesi üzerine Mus'ab, onu afîetmisti. Adam da söyle karsilik vermisti:

- Allah, emirin sanini yüceltsin. Hayatimda senin kadar rahat bir yasami bana hibe eden baska birini görmedim.

Adamin böyle demesi üzerine Mus'ab, ona 100 000 dinar verdi, adam da söyle dedi:

- Sahid ol ki, bana vermis oldugun bu paranin yarisini îbn Kays er-Rakiyyat'a bahsettim. Çünkü o, senin hakkında söyle demistir:

"Mus'ab, Allah tarafından gönderilen bir ates korudur.

Onun sayesinde karanliklar aydinliga kavustu.

Onun hükümdarligi rahmet hükümdarligidir. Insanlara acir,

Onun hükümdarliginda zorbalik ve kibir yoktur.

Idarede Allah'tan korkar.

Tasasi Allah'tan korkmak olan kimse, kurtulusa ermistir."

Baska bir rivayette anlatildigina göre adam, ona söyle demistir:

- "Ey emir, bana hayatimi bagisladin. Eger yapabiliyorsan bu hayatimi refaha kavustur."

Adamin böyle demesi üzerine Mus'ab, ona 100 000 dinar verilmesini emretmisti.

Imam. Ahmed tvtianbel, Ali b. Yezid'in söyle dedigini rivayet etmistir:

"Mus'ab, Arif el-Ensârî'nin kendisi hakkında kötü sözler sarfettigi-ni duyunca ona öfkeleni. O esnada Enes b. Malik, Mus'ab'm yanma gelip söyle dedi: Ben, Rasûlullah (s.a.v.)'m söyle buyurdugunu isittim: "Ensâr'a iyi davranin. Iyilik yapanlarinin iyiliklerini kabul edin, kötülük yapanlarinin da kötülüklerini affedin."

Enes'in bu hadisi nakletmesi üzerine Mus'ab, kendini tahtindan yere atti. Yanagim yerdeki sergiye yapistirip söyle dedi: "Rasûlullah (s.a.v.)'m emri bas göz üstüne."

Mus'ab, tevazu ile ilgili olarak söyle demisti: "Adem oglunun büyüklük taslamasına hayret ediyorum. Oysaki kendisi, iki kezidrai-kanalından geçmiştir." (Yani babasının penis delicen sprem olarak geçmiş, annesinin de rahminden geçip dünyaya gelmiştir.)

Muhammed b. Yezid el-Müberred dedi ki: Kasim b. Muhammed'e Mus'ab'i sordular. O da söyle cevap verdi: "Mus'ab, asaletli, reis, takvali ve garip dostu idi."

Önceki sayfalarda da anlatildigi gibi Mus'ab, Muhtardi maglub edip onun adamlarından 5000 (baska bir rivayete göre 7000) kisiyi bir sabahta öldürmüs. Bundan sonra Ibn Ömer'le karsilastiginda Ibn Ömer'e selam vermis, ancak gözlerini kaybetmis olan îbn Ömer, onu tanımamis, kendini tanittikten sonra îbn Ömer onu tanimis ve söyle demisti:

- Tevhid ehli 5000 kisiyi bir sabahta öldüren sen misin?
- Mus'ab, onların Muhtar'a bey'at ettiklerini söyleyerek mazeret beyanında bulununca îbn Ömer, ona su karsiligi vermisti:
- Onlar arasında bu ise zorlanan veya cahil olan yok muydu ki kendisine süre taninsin ve tevbe etsin? Sen ne dersin, eger bir adam Zü-beyr'in koyun sürüsüne gelipte aynı günün sabahında o koyunlardan 5000 taneyi bogazlarsa, o adam asiri gitmis sayılmaz mı?
- Evet, sayilir,
- O koyunlar Allah'a ibadet etmezler. İnsan gibi Allah'i tanımazlar. Sen tevhid inanci üzere olan bu insanlarla onlari nasıl bir tutarsin? Ey ogulcugum, elinden geldigince soguk sudan yararlan. Baska bir rivayete göre Ibn Ömer, Mus'ab'a söyle demistir"Elinden geldigi kadar yasa bakalim." (Sonunda görürsün gününü)"

Zübeyr b. Bekkar, Kelbfnin söyle dedigini rivayet etmistir: "Günün birinde Abdülmelik b. Mervan, meclisinde oturan adamlara söyle bir soru sormus:

- Arapların ve Rumların en yigidi kimdir?
- Sebib'tir. Baska biri de:
- Kutri b. Fücac ve falan filandır, diye cevap verince Abdülmelik su karsiligi vermisti:
- İnsanların en yigidi, Sekine binti Hüseyin ile Aise binti Talha'yi nikahına alan kisidir. Anasi, Hamid binti Abdillan b. Amir b. Kü-reyz'dir. Oglu, Reyryan b. Enif b. Kelbf dir. Arap banliyölerinin lideridir. Iraklılara bes yıl süreyle valilik yapmis, milyonlarca dinarlara sahip olmus. Ayrica mal mülk elde etmis, sayilamayacak kadar binekler elde etmistir. Bununla beraber insanlara eman vermistir. Bu kadar büyük bir servete ve hükümranlıga sahip bir kimse yine de zahidane bir hayat yasamis, küçük düsürülmüs bir

halde öldürülmeyi tercih etmistir. Bütün bu servetinden ve hükümlerliğinden el çekerek kiliciyla düşmanın üzerine yürümüş, öldürölünceye kadar savasmıştır. Tabii adamları kendisinden yardım ellerini çektikten sonra hayatım kaybetmiştir. Sözüml ettiğim bu yigit, merhum Mus'ab b. Zübeyr'dir. O, bazen burada bazen orada köprüleri, kesen kimse gibi değildir. İste böyle bir adam böylesine zahidane bir hayat yasadi."

Dediler ki: Mus'ab, hicretin yetmişikinci senesinin cemaziyelevvel ayının ortasında perşembe günü öldürölldü.

Zübeyr b. Bekkar, Ebu Besir'in söyle dedigim rivayet etmistir: "Mus'ab'm kesik bası, Abdülmelik'in önüne birakildiginda Abdülmelik söyle dedi:

"Abs savaşında bahadirları yere yikti,

Öyle bir yigit ki, esyalarını ve malını esirgemez,

Kendisine gelen maldan ötürü de sevinmez,

Felaketler karsısında huyunu bozup sabirsizlik göstermez.

Atlılar kostugunda o kendini gözetmez.

Kamis borusu gibi bir dayı yoktur."

Mus'ab'm kesik basım getiren adam, Abdülmelik'e söyle dedi: "Ey mü'minlerin emiri! Allah'a yemin ederim ki, Mus'ab'i görmeliydin. Elinde bazen mızrak, bazen da kılıç vardı. Kılıçla boyunları uçuruyor, mızrakla vücutları deliyordu. Gözü ve gönlü cesaretle doluydu, ama adamları kendisini yalnız birakinca ve üzerine hücum edenler de çoğalınca yalnız basına kaldı ve su siiri okumaya devam etti:

"Zorluklar karsıma gelip dikilince, gözlerim kapanmadan ben kendimi yalanlarım.

Bu alçaklıktan ötürü değil, aksine kendimi korumam içindir.

Güzel ahlaklar yanında ben irzimi korurum böylece,

Kötülüklere karşı ben kötülüğü yedekte tutarım. Onları kötülükle gözetlerim,

Barışçılara da topraktan daha yumuşak huyluyum."

Abdülmelik dedi ki: Vallahi o, tipki kendini anlattığı gibidir ve doğru söylemiştir. İnsanlar arasında en çok onu severim. Onunla dostlugum vardı, fakat su hükümdarlık uğursuzdur."

Yakub b. Süfyan, Said b. Yezid'in söyle dedigim rivayet etmistir: "Ubeydullah b. Ziyad b. Zebyan, Mus'ab'i Düceyl nehri kıyısında Deyr-i Caselik'te öldürölldü. Orası Mesken'e bağlı bir yerdi. Basını koparıp Abdülmelik'e götürölldü. O,da sükur secdesi yaptı. İbn Zebyan, alçak ve acımasız bir kimseydi. Fırsatı kollardı. Söyle derdi: Sükur secdesi yaptığı

zaman keske Abdülmelik'i öldürseydim. O zaman ben Arapların dn hükümdarım öldürmüş olurum." .

Yakup dedi ki: Mus'ab'm öldürülmesi, hicretin yetmisinci senesinde oldu, dogrusunu Allah bilir.

Zübeyr b. Bekkar'm anlatügma göre Mus'ab'm öldürüldüğü gündeki yasi hususunda üç kavil ileri sürülmüştür. Bu kaillerden bmne göre o, otuzbes yasinda iken öldürülmüştür. İkinci görüğe göre kırk yasinda iken öldürülmüştür. Üçüncü kavle göre ise kırkbes yasinda iken öldürülmüştür. Dogrusunu Allah bilir.

Hatib Bagdadî'nin rivayetine göre bu savasta Mus'ab'in yanında karisi Sekine binti Hüseyin'de bulunuyordu. Mus'ab öldürülünce Sekine, onu cesetler arasında aradi. Nihayet onu yanagindaki bir benden tanıdı: "Evet, bu Müslüman kadinin kocasi ne güzeldir! Vallahi ben sair Arter'in dediklerini sana idrak ettiriyordum.

"Ganiye'nin dostunu yerde yatmis halde biraktim. Onun benzeri görülmemisti, kiliç darbesi yememisti.

Ama uzun mizrak onun cildini yarmisti.

Âlicenâb ve serefli kisi kendini süngüleri karsi koruyam;

Zübeyr dedi ki: Abdullah b. Kays er-Rakiyat, Mus'ab b. Zübeyr'e su agi di yakti:

"Mudarlilarda hüçün ve zillet meydana getirdi,

Deyr-i Caselik'te öldürülen kisi.

Bekir b. Vail, Allah için iyilik yapmadi.

Sen de ey Temim kabilesi, savas gününde sadakat göstermedin. Eger Bekir kabilesi çevresine göz atsaydi,

Askeri birliklerini salsaydi, savasin sicakligi kalir ve devam ederdi.

Ama o kendini kontrolden çıkardi. O kabileler içinde Mudarhlar yoktu. O savasta âlicenâb bir kimse de yoktu.

Allah, burada Kûfelüere kinanma cezasini versin.

Ve alçak kimselerin kinandigini onlara göstereyin.

Baba bir kardesimiz arkada bizleri yordimsiz biraktilar,

Ama biz onlar arasında samimi ve açık yürekliyiz.

Biz yok olsak, onlar da bizden sonra yasayamiyacaktir.

Müslümanların sayginligi da yok olacaktır."

Ebu Hatim er-Razî, Abdülmelik b. Umeyr'in söyle dedigini rivayet etmistir:

"Kûfe'deki hükümet konagina gittim. Hz. Hüseyin'in kesik basinin bir kalkan içinde Ubeydullah b. Ziyad'm önüne bırakılmış olduğunu gördüm. Ubeydullah'ta tahtta oturuyordu. Bir süre sonra aynı hükümet konagina gittim. Ubeydullah b. Ziyad'm kesik basinin bir kalkan içinde Muhtar in önünde durduğunu gördüm. Muhtar tahtta oturuyordu. Bir süre sonra aynı hükümet konagina gittim. Muhtarın kesik basinin bir kalkan içinde Mus'ab b, Zübeyr'in önünde durduğunu gördüm. Mus'ab'ta tahtta oturuyordu. Yine bundan bir süre sonra aynı hükümet konagina gittim. Bu defa da Mus'ab'in kesik basinin bir kalkan içinde Abdülmelik b. Mervan'm Önünde durduğunu gördüm. Abdülmelik b. Mervan tahtta oturuyordu."

Abdullah b. Kays er-Rakiyat, Mus'ab için su agidi yakmistir: "Sulu ve susuz bütün bulutlar, eklemleri çıplak bir cesedin Mesken'de yatmakta olduğuna dair ölüm haberini verdiler. Canavarlar onun vücuduna saldırırlar. Evi de öyle bir yerdedir ki, tavanlari artık çöküp çürümüstür.

Arkadaslari onu ölü halde birakip gittiler.

Saba ve simal rüzgarina terk ettiler." [2]

Fasil

Mus'ab'in Ukkase ve Isa adındaki ogulları ve bir de Sekine adında bir kızı vardı. İsa, onunla birlikte öldürülmüştü. Bunların anneleri, Fa-tima binti Abdullah b. Saib'dir. Mus'ab'in, karisi Aise binti Talha'dan dogma Abdullah ve Muhammed adında iki oğlu daha vardı. Aise binti Talha'nın annesi ise Ümmü Külsüni binti Ebubekir es-Siddik'tir. Mus'ab in diğer zevcelerinden Cafer, Mus'ab, Said, Isa el-Asgar ve Mün-zir adında ogulları ve Sekine binti Hüseyin b. Ali b. Ebi Talip'ten dogma rebab isminde de bir kızı vardı.

Ibn Cerir dedi ki: Abdullah b. Zübeyr, kardeşi Mus'ab'm ölüm haberini dunca kalkip insanlara söyle bir hutbe irad etti:

"Yaratmak da, emretmek te yalnız kendisinin olan Allah'a hamde-derim. O, mülkü diledigine verir ve dilediği kimseden de çekip alır. Dile digini aziz kılar, diledigini de zelil kılar. Haberiniz olsun ki Allah, hakli olan kimseyi tek basına bile olsa zelil etmez. Seytani dost edinen kimseyi ise -isterse bütün insanlar onunla birlikte olsunlar- aziz kılmaz.

Haberiniz olsun ki, Irak'tan bizi hem üzen hem de sevindiren bir haber almış bulunuyoruz. Mus'ab'm öldürüldüğünü öğrendik. Allah ona rahmet etsin, bizi sevindiren, onun bu ölümünün sehitlik olduğunu bil-memizdir. Üzen şey ise ^evilen birisinden ayrılan kimsenin bu ayrılık sırasında bu musibeti ^karsi karsiya kaldığı zamanda hissettikleridir. Sağlam görüş sahibifkimse, güzel sabir gösteren ve teselli olandır. Mus'ab'm öldürülmesi musibetine maruz kalmışsam da daha önce ben Zübeyr'in de öldürülmesi musibetine maruz kalmışımdır.

Osman, nasıl musibetten kurtulamadıysa ben de kurtulamıyorum. Mus'ab'da Allah'ın kullarından bir kuldu. Benim yardımlarımdan bin idi. Bilesiniz ki Iraklılar, hain ve münafık kimselerdir. Mus'ab i az bir paraya satıp düşmanına teslim ettiler. Mus'ab öldürülmüş de ne olmuş sanki? Allah'a yemin ederim ki, biz Ebul- As'm oğulları gibi yataklarımızda ölmeyeceğiz. Andolsun, onlardan herhangi birisi, ne cahiliye savaşında ne de Islâm dönemindeki savaşlarda ölmüş değildir. Biz ancak yaralarıyla ve kılıçların gölgesi altında ölürüz. Haberiniz olsun ki dünya, hakimiyyeti asla yok olmayan, mülkünün sonu asla gelmeyen, en büyük Melik'in verdiği bir emanettir. Eger bu emanet kendiliğinden bana doğru gelecek olursa, ben onu azgın ve simarik bir kimse gibi elime almam. Beni bırakıp gidecek olursa da bunun için zelil ve hakir bir kimsenin ağlayışı gibi ağlamam. Size söyleyeceklerim bunlardan ibarettir. Kendim için de sizin için de Allah'tan mağfiret dilerim." [3]

Hicretin Yetmişbirinci Senesinde Vefat Eden Bazı Sahsiyetler
Ibrahim B. Ester

Bu zatin babası, Hz. Osman'a karşı ayaklanan ve onu öldürenlerdendi. Ibrahim, yigitliği ile nam salmış şerefli bir kimse idi. Önceki sayfalarda da anlattığımız gibi Ibrahim b. Ester, Ubeydullah b. Ziyad'i Öldüren kisidir. [4]

Abdurrahman B. Gasile

Künyesi Ebu Abdillah el-Muradi es-Sanabihî dir. Salih kimselerdendi. Halife Abdülmelik b. Mervan onu tahtında yanına oturturdu. Âlim ve faziletli bir kimse idi. Dimask'ta vefat etti. [5]

Ömer B. Seleme

Mahzum kabilesindendir. Medinelidir. Peygamber (s.a.v.)'in besle-mesidir. Habes diyarında doğmuştur. [6]

Rasûlullah (S.A.V.)'In Azatlısı Sefine

Künyesi Ebu Abdurrahman'dir. Ümmü Seleme'nin kölesiydi. Üm-mü Seleme, onu azad etti. Ancak Rasûlullah'a hizmet etmesini ona şart koştu. O da şöyle dedi: "Sen beni azad etmesen bile ben yaşadığım müddetçe Rasûlullah'a hizmet edeceğim."

Sefine, Rasûlullah'm ailesine dosttu, aralarında yasardı.

Taberanî'nin rivayetine göre Sefine'ye, bu adı nereden aldığı sorulduğunda su cevabı vermiştir:

"Bu adı bana Rasûlullah verdi. Bir defasında ashabıyla birlikte yola çıktı. Eşyaları ağır geldi, taşıyamaz oldular. Rasûlullah (s.a.v.), bana dedi ki: "Abam yere ser," Ben abamı yere serdim. Eşyalarım abamın içine koydular,

sonra Rasûlullah bana: "Haydi tasi bakalim, sen ancak bir sefinesin (gemisin)." dedi. Eger o gün bana bir veya iki veya bes veya alti deve yükü yüklenseydi yine bana agir gelmezdi."

Muhammed b. Münkedir, Sefîne'nin söyle dedigini rivayet etmistir: "Bir defasinda bir gemiye bindim. Deniz ortasinda iken gemi parçalandi, ben de bir tahtaya yüklendim. O tahta parçasi beni götürüp bir ormanliga birakti. Ormanlikta bir aslanla karsilastim. Aslan yanima geldi, ben de ona: "Ey Ebu Haris! Ben, Rasûlullah'm azatlisi Sefîne'yim." dedim. Aslan, basini önüne egdi ve beni yan tarafiyla da pençesiylede iteleme iteleme yola kadar götürdü. Sonra fisildadi. Ben onun benimle vedalastigini anladim."

Hammad b. Seleme, Sefine'nin söyle dedigini rivayet etmistir: "Rasûlullah (s.a.v.), Hz. Fatima'nın evine girdi. Evin bir kösesinde nakisli ve renkli bir perde gördü. Geri döndü, içerde durmadı. Hz. Fatima da Ali'ye: Rasûlullah (s.a.v.)'a sor bakayim, niçin geri dönüp gitti?" diye sordu. Hz. Ali gidip, evden geri dönüş sebebini Rasûlullah (s.a.v.)'a sordu. O da su cevabi verdi: "Benim veya herhangi bir peygamberin süslü bir eve girmesi uygun olmaz." [7]

Ömer B. Ahtab

Künyesi Ebu Zeyd el-Ensârî el-A'rec'dir. Peygamber (s.a.v.)'le birlikte onüç gazaya katildi. [8]

Yezid B. Esved El-Cüresi Es-Sekûnî

Abid, zaliid ve salih bir adamdi. Sam'in Zeydin köyüne yerlesti. Çerin köyüne yerlestigine dair baska bir rivayet de vardir. Sam'in dogu kapisi dahilinde bir evi vardı. Sahabe olup olmadigi hususunda ihtilaf edilmistir. Sahabelerden rivayetlerde bulunmustur. Kitliga maruz kaldiklarinda Samlilar onun yüzü suyu hürmetine yagmur yagmasi dileginde bulunurlardi. Muaviye-^e Dahhak b. Kays da onun yüzü suyu hürmetine yagmur yagmasi dileginde bulunmuslardi. Muaviye, onu kendisi ile birlikte minberde oturturdu. Muaviye ona: "Ey Yezid! Kalk, sen de dua et." dedikten sonra söylerine söyle devam etti: "Allah'im, biz, seçkin, hayirli ve salih adamlarimizin yüzü suyu hürmetine yagmur yagdirmani diliyoruz."

Yezid, Allah'tan yagmur yagdirmasini diler ve yagmur yagardi. Namazlarini Dimask'taki büyük camide kilardi. Sam'daki büyük camide namaz kilmak üzere köyden karanlik gecede çıktiginda ayaginın bas parmagi aydinlik saçarak yolunu gösterirdi. Baska bir rivayette anlatildigina göre camiye girisine kadar ayaginın bütün parmaklari saçarak yolunu aydinlatirlardi. Dönüsünde de ayni sekilde ayak parmaklari isik saçarak ve köye dönüşüne kadar yolunu aydinlatirlardi. Anlatildigina göre o, Zeydin köyündeki bütün ağaçların yanında ikiser rekat namaz kilmistir. Karanlik gecelerde ayaginın

bas parmagi isik saçarak yolunu aydinlatir ve böylece Sam'daki büyük camide yatsi namazini kilmaya gider, ayni sekilde köyüne dönünceye kadar ayaginın bas parmagi isik saçarak yolunu aydinlatirdi. Bütün namazlarını Sam'daki büyük camide kildirdi. Zeydin veya Çerin köyünde vefat etti ki bunlar, Sam'ın Guta mintikasina baglidir. Allah ona rahmet etsin. [9]

Hicretin Yetmişikinci Senesi

Bu senede Mühelleb b. Ebi Sufra ile Haricilerden olan Ezarikahlar arasında Solak denen yerde büyük bir savas meydana geldi. İki taraf sekiz ay kadar bir süre karsi karsiya savastilar. Aralarında anlatimi burada uzun sürecektir savaslar cereyan etti. Bu esnada Mus'ab b. Zübeyr öldürüldü. Sonra Abdülmelik b. Mervan, Mühelleb b. Ebi Sufra'yi Ahvaz ve bagli mintikalarda vali olarak birakti. Çabalarından ötürü ona tesekkür etti ve çok övdü.

Sonra Abdülmelik'in hilafeti zamanında Ahvaz'da çok karisiklikler meydana geldi. Halk, Haricileri kirip geçirdi ve büyük bir bozguna ugratti. Hariciler de çeşitli beldelere kaçip gittiler. Komutan Halid b. Abdullah ile Davud b. Muhandem onlari kovaladilar. Bu arada Abdülmelik de kardesi Bısr b. Mervan'a, haber göndererek bu iki komutana 4000 askeri takviye olarak göndermesini istedi. Bısr b. Mervan, bunlara At-tab b. Verka komutasında 4000 kışiden oluşan bir süvari birliği gönderdi. Bunlar, Haricileri darmadagin ettiler, ama ordu çok yoruldu, atları öldü, çoğu asker ailelerinin yanına yaya olarak döndü.

İbn Cerir dedi ki: Kays b. Salebe kabilesinden olan Ebu Fudeyk el-Harisî bu senede ayaklandı ve Bahreyn'i ele geçirdi. Necdet b. Amir el-Harisî'yi öldürdü. Basra valisi Halid b. Abdullah, onun üzerine kardesi Umeyye b. Abdullah'ı büyük bir orduyla gönderdi. Umeyye, Ebu Fu-deyk'i hezimete ugratti. Cariyesini alip kendine ayirdi. Basra valisi Halid, olup bitenleri Abdülmelik'e bir mektubla bildirdi. Böylece Halid, hem Ebu Fudeyk'le savasmis hem de Kutri b. Fucae'nin adanilan olan Ezarika ile Ahvaz'da savasmis oldu.

İbn Cerir dedi ki: Bu senede Abdülmelik b. Mervan, Abdullah b. Zübeyr'i Mekke'de kusatma altına alması için Haccac b. Yusuf es-Sakafî'yi gönderdi. Baskalarının üzerine degilde sadece Abdullah b. Zübeyr'in üzerine göndermesinin sebebi suydı: Abdülmelik b. Mervan, Mus'ab'ı öldürüp Irak'ı ele geçirdikten sonra Sam'a dönmek istedigii zaman insanlara, Mekke'de bulunan Abdullah b. Zübeyr ile savasmaları için çağrıda bulunduğunda kimse onun bu çağrısına icabet etmedi. Haccac kalkip: "Bu işe ben varım ey mü'minlerin emiri!" dedi. Ve güya görmüş olduğu bir rüyayı ona anlatti: "Ey mü'minlerin emiri ben rüyada gördüm ki Abdullah b. Zübeyr'i yakalamis ve derisini yüzmüşüm! Beni onun Üzerine gönder. Ben onu öldürürüm."

Abdülmelik te onu, Samlilardan teskil ettigi bir ordunun basinda Mekke'ye gönderdi. Onunla birlikte Mekkelilere -kendisine itaat ettikleri takdirde- bir eman yazisi gönderdi.

Dediler ki; Haccac hicretin yetmisikinci senesinin cemaziyelevvel ayında Samlilardan olusan 1000 süvarinin basinda yola ikti. Irak yolundan gitti. Medine'den geçmedi. Baska yoldan gidip Taife indi. Are-fe'ye heyetler gönderdi. Ibn Zübeyr'in üzerine de süvarilerini sürdü. İki taraf karsi karsiya gelince Ibn Zübeyr'in süvarilerini hezimete ugratıyorlardi. Haccac'm süvarileri muzaffer oluyorlardi. Sonra Haccac, Ha-rem'e girip orada Ibn Zübeyr'i kusatma altina almak için Abdülme-lik'ten izin istedi. Onun gücünün kirildigini, etrafındaki adamlarin çarpismadan usandiklarim, adamlarinin çogunun da dagildigini bildirdi. Kendisine ayrıca takviye askerler göndermesini istedi. Abdülmelik, Tarik b. Amr'a mektup yazarak yanındaki askerlerle birlikte gidip Hac-cac'in birliğine katilmesini emretti. Haccac da Taif ten hareket ederek Bir'i Meymune'ye vardi.

Ibn Zübeyr'i Mescid-i Haram'da kusatma altina aldı. Zilhicce ayi girince de bu senede Haccac insanlara silahlı olarak haccettirdi. Kendisi ve adamlari silahlı olarak Arefe'de vakfe yaptılar. Diğer bütün görevlerini de aynı şekilde silahlı olarak ifa ettiler. İbn Zübeyr ise, muhasara altında oldugundan ötürü bu senede haccetme imkanini bulamadı. Aksine kurban bayramında kurbanlarını kesti. Onunla birlikte birçok kisi de hac etme imkanini bulamadılar. Haccac'la beraber bulunanlardan çok kimseler ve Tarik b. Amr'da tavaf etme imkanini bulamadılar, ih-ramh kaldılar. İkinci tahalll (Safii mezhebine göre ihramdan ikinci çıkisi) yapamadılar. Haccac ile adamlari, Hacun ile Bir-i Meymune arasına konakladılar. İnnâ liah ve innâ İeyhi raciun.

Ibn Cerir dedi ki: Busenede Abdülmelik, Horasan valisi Abdullah b. Hazim'e mektup yazarak onu kendisine bey'ata davet etti ve bey'at etmesi durumunda ona tlorasan'i yedi yıl süreyle ikta' olarak vereceğim söyledi. Mektub, Abdullah b. Hazim'e ulasınca Abdullah mektubu kendisine getiren elçiye söyle dedi: «Seni sineklerin babası mı gönderdi? Allah'a yemin ederim ki eger; "Elçiler ldrlmez." diye bir kural ofsaydı seni mutlaka ldrrdm. Ama sen bu mektubu ye!» Elçi de mektubu yedi. Abdülmelik de Ibn Hazim'in Merv'deki naibi Bükeyr b. Visah a bir mektub göndererek, eger Abdullah b. Hazim'i valilikten hal ederse kendisine Horasan valiligini vereceğini vaadetti. O da gidip Abdullah b. Ha-zim'i görevden hal'etti. Abdullah b. Hazim, gelip onunla savasti. Bu savasta Abdullah b. Hazim ldrld.

Onu, Veki b. Umeyre adında biri öldürdü, ama öldürürken ona baskası yardım etmişti. Veki kalkıp Abdullah b. Hasdm'in ggs üzerine oturdu.

Abdullah henüz öhnemisti. Can çekisiyordu, kalkmak istedi, kalkamadi. Veki söyle demeye basladi: "Ey Düveyî'e'nin intikami!" Düveyle, Veki'nin Öldürülmüs kardesinin adiydi. Ibn Hazim, onu Öldürmüstü. Sonra Ibn Hazim, gögsü üzerinde oturmakta olan Veki'nin suratina tükürdü. Veki dedi ki: "Can çekistigi halde onun kadar çok tükü-rüklü baska bir kimse görmedim."

Ebu Hüreyre, bu durumu anlatirken: '^Vallahi bu, kahramanligin tâ kendisidir." diyordu.

Abdullah b. Hazim, kendisini Öldüren Veki'ye söyle diyordu: "Vay sana! Beni kardesine karsilik mi öldürüyorsun? Allah sana lanet etsin. Çifit kardesine karsilik Misir koçunu mu öldürüyorsun? Senin kardesin bir avuç topraga (veya bir çekirdege) es ve denk degildir."

Veki, Abdullah'in basini kopardi. Bükeyr b. Visah gelip Abdullah'in basim almak istedi. Büceyr b. Verka, ona elindeki bir direk ile engel olmak istedi ve onu bagladi. Sonra basi alip Abdülmelik b. Mervan'a gönderdi. Muzaffer oldugunu ona bir mektubla bildirdi. Abdülmelik b. Mer-van buna çok sevindi. Bükeyr b. Visah'a bir mektub yazarak onu Horasan naibliginde biraktigini bildirdi.

Bu senede Medine sehri Ibn Zübeyr'in elinden alindi. Abdülmelik b. Mervan, oraya Haccac'a takviye olarak göndermis oldugu Tarik b. Amr'i vali olarak tayin etti. [10]

Abdullah B. Hazîm'in Biyografisi

Abdullah b. Hazini b. Esmâ es-Sülemi Ebu Salih el-Basrî. Horasan valisi idi. Namli yigitlerden ve çabasi sükranla karsilanan süvarilerdendi. Hocamiz Hafiz Ebu'l- Haccac el-Mizzî, "Tehzib" adli eserinde söyle demistir; Abdullah'in Sahabe oldugu söylenir. Siyah sarikla ilgili olarak Peygamber (s.a.v.yden hadis rivayet etmistir. Bu rivayet, Ebu Da-vud, Tirmizî ve Neseî nezdinde sabittir. Ama onun adim vermemislerdir. Said b. Osman er-Razî ile Said b. el-Ezrak da Abdullah b. Hazim'den rivayetlerde bulunmuslardir. Ebu Besir ed-Dolabî nin rivayetine göre Abdullah b. Hazim, hicretin yetmisbirinci senesinde öldürülmüştür. Hicretin seksenyedinci senesinde öldürüldüğüne dair zayıf bir rivayet de vardır, ancak bu rivayet muteber değildir.

Ebu'l-Hasan İbnü'l-Esir, "el-Gabe" adli eserinde Abdullah b. Ha-zim'in Sahabelerden oldugunu söylemiştir. Söyleki: Abdullah b. Hazim

b. Esmâ b. es-Salt b. Habib b. Harise b. Bilal b. Simak b. Avf b. Imru'l-Kays b. Nehiyye b. Süleym b. Mansur Ebu Salih es-Sülemî. Horasan valisidir. Meshur yigitlerden ve namli kahramanlardandır. Sa'd b. Ezrak ile Sa'd b. Osman, ondan hadis rivayet etmislerdir, Sahabe olduğu söylenir. Serahs'i

fethetti. Ibn Zübeyr fitnesi zamanında Horasan valisi idi. İlk olarak Yezid b. Muaviye ile Yezid'in oğlu Muaviye'nin ölümünden sonra hicretin altmışdördüncü senesinde Horasan'a vali olarak tayin edildi. Orada çok savaşlar yaptı, nihayet ünü böylece yayıldı. Onunla ilgili haberleri, "el-Kâmil fi't-Tarih" adlı eserde detaylı olarak nakletmi-sizdir. Hicretin yetmişbirinci senesinde Öldürüldü.

Hocamız bunu Dolabî'den bu şekilde nakletmiştir. Ben de bunu üstadımız Zehebî'nin "et-Tarih" adlı kitabında şu şekilde gördüm: "İbn Ce-rir'in kendi tarihinde anlattığına göre Abdullah b. Hazim, hicretin yetmişikinci senesinde öldürülmüştür. Bazılarının anlattığına göre o, Abdullah b. Zübeyr'in öldürülmesinden sonra öldürülmüştür. Abdülmelik de Ibn Zübeyr'in basını, Horasan'da bulunan Ibn Hazim'e göndermiş ve onu kendisine itaata davet etmiş, itaat ettiği takdirde on yıl süreyle Horasan'ın bütün gelirlerini kendisine vereceğini va'd etmişti. Ibn Hazim ise, Ibn Zübeyr'in kesik basını görünce artık Abdülmelik'e ebediyyen bey'at etmemeye yemin etti. Bir legen getirilmesini emretti. Ibn Zübeyr'in kesik basını yıkayıp koku sürerek kefenledi ve onu Medine'deki ailesine gönderdi. Onu Horasan'da defnettigi de söylenir. Dogrusunu Allah bilir. Mektubu getiren elçiye de mektubu yedirip: "Eger sen elçi olmasaydın boynunu vururdum." demisti. Bazılarının ifadesine göre ellerini ve ayaklarını kesmiş, boynunu vurmustu." [11]

Bu Senede Vefat Eden Bazı Sahsiyetler **Ahnef B. Kays**

Ebu Muaviye b. Husayn et-Temîmî es-Sa'dî, Ebu Bahr el-Basrî. Sa'saab. Muaviye'nin kardesinin oğludur. Ahnef, onun lakabidir, asıl adı Dahhak'tır. Sahr olduğu da söylenir. Peygamber (s.a.v.)'in sağlığında Müslüman oldu, ancak onu göremedi. Bir hadiste anlatıldığına göre Rasûlullah (s.a.v.), otun için dua etmiştir. Ahnef, lider, şerefli, emri dinlenen ve eman vereA bir kimse idi. Bilgili idi. İlmî konusurdu. Çok yumusak huyluluğu dillere destandı. Kervanlar, onun yumusak huyluluğunu yolda giderlerken birbirlerine anlatırlardı. Hz. Ömer, onun hakkında: "İmanlı ve lisanî da bilgili bir kimsedir." demistir. Hasan Basri ise: "Kavimlerin şerefli ve ulu kişileri arasında onun kadar üstün ve faziletli başka bir kimse görmedim." demistir. Abdurrahman b. Abdullah

el-İclî, onun Basralı, tabii, güvenilir bir kimse olduğunu söylemiştir. Kavminin lideriydi. Bir gözünü kaybetmişti. Ayaklarının arasındaki mesafe genisti. Kısa boylu, disleri noksan ve hareketsiz bir kimseydi. Tek migferi vardı. Hz. Ömer, denemek için onu kavminden bir sene uzakta tuttu. Sonra: "Vallahi bu liderdir." demisti. Anlatıldığına göre o, Hz. Ömer'in huzurunda bir nutuk irad etmiş, Hz. Ömer onun konuşmasını beğenmişti.

Yine bir rivayette anlatildigina göre o, çiçek hastaligi yüzünden bir gözünü kaybetmisti. Semerkand fethinde gözünü kaybetmis olduğu da söylenir.

Yakub b. Süfyan dedi ki: "Ahnef, cömert ve yumusak huyluydu. Salih bir adamdi. Cahiliye devrinde yasadı. Sonra Müslüman oldu. Ondan Hz. Peygamber'e bahsedilince Rasûlullah onun için magfiret diledi."

Ahnef, güvenilir, sika ravilerden olup az hadis rivayet etmistir. Geceleyin çok namaz kılardı. Kandili yakar, namaza durur, sabaha dek aglardı. Parmagini kandilin üzerine tutup yakar ve: "Hisset ey Ahnef! Seni bu hale sürükleyen nedir? Seni bu hale sürükleyen nedir? Eger sen su kandilin atesine dayanamazsan, yarin büyük atese nasıl dayanacaksın?" derdi.

Kendisine: "Yaratilis bakimindan en alt seviyede olduğun halde kavmin seni nasıl lider yaptı?" diye sorulduğunda su cevabi vermisti: "Kavmim su içmemi ayıplasaıdı su dahi içmezdim."

Ahnef, Siffin savaşında Hz. Ali ordusundaki komutanlardandı. Senelik 400.000 dinar vermeleri sartiyla Belh halkıyla baris antlaşması yaptı. Meshur ve kıymeti bilinen savaşları vardır. Horasanlılardan çok sayıda adam öldürmüştü. Aralarında geçen savasta onları mağlub etmistir. Hakim'in ifadesine göre Merv-i Rûz'u fetheden kisi, Ahnef b. Kays'tir. O savasta, Hasan ve İbn Sirin de onun ordusunda idiler. Semerkand ve diğer beldeleri fetheden de odur. Hicretin altmışyedinci senesinde vefat ettiği söylenir. Baska bir senede vefat ettiği de söylenmistir. Vefat ederken yetmiş yasındaydı. Daha da yaslı olduğu söylenmistir.

Yumusak huyluluğu kendisine sorulduğunda Ahnef b. Kays, şöyle cevap vermisti: "Yumusak huyluluk, sabretmekle birlikte boyun egmektir."

İnsanlar onun yumusak huyluluğunu takdir ettiklerinde kendisi su cevabi verirdi: "Vallahi ben de sizin kadar öfke duyuyorum, ama ben çok sabirliyim. Yumusak huyluluğun bana adamlardan daha çok yardım ettiğini gördüm." Ahnef b. Kays, yumusak huyluluğun ve liderliğin zirvesine çıkmisti.

Vecizelerinden bazıları şunlardı:

"Sidik deliginden iki kez geçen bir insanın nasıl büyüklük tasladığına sasiyorum.

Yaptığın iyilikleri, unutturarak dirilt.

Su adamların yapılarına davet edilmeksizin asla gelmiş değilim. Yine beni aralarına zorla saklamadıkları takdirde iki kisinin de arasına girmiş değilim."

Ahnef e sordular:

- Kavmine nasıl lider oldun?

- Beni ilgilendirmeyen seylere karismadim. Sen ise seni ilgilendirmeyen isime karisiyorsun.

Adamin birisi, Ahnef e çok agir sözler sarfettikten sonra ona söyle dedi:

- Allah'a yemin ederim ki ey Ahnef, eger bana bir söz söylersen karsiliginda on söz isitirsin!

- Eger sen bana on söz söyleyen karsiliginda benden bir tek söz dahi isitemezsin."

Dua ederken Ahnef söyle derdi: "Allah'im, eger beni azaplandiracak olursan ben azaba müstehakim. Eger beni bagislayacak olsan, sen bagislamaya ehilsin."

Ziyad b. Ebihî, onu yakininda tutar, meclisinde oturturdu. Ziyad vefat edip te yerine oglu Ubeydullah geçtiginde Ahnef e ilgi göstermedi. Mertebesi biraz gerilerde ve asagilarda kaldı. Iraklıların reisleriyle birlikte Muaviye'nin yanma geldiginde herkes rütbesine ve mertebesine göre Muaviye'nin yanma girdi. Ahnef, içeriye en son girenlerdendi. Mu-aviye, onu görünce saygi ve tazim gösterdi. Onu yanma yakin yere oturttu. Kendisiyle ayni halinin üstüne oturdu. Sonra heyetteki diger adamlardan ayri olarak Ahnef e yönelip onunla konusmaya basladi. Meclisteki misafirler İbn Ziyad'i övmeye basladiklarinda Ahnef susuyordu. Mu-aviye, ona sordu:

- Neyin var, niçin konusmuyorsun?

- Eger konusacak olursam, bunların söylediklerinden ayri seyler söylerim. Bunlara muhalefet ederim.

Ahnefin böyle demesi üzerine Muaviye, Irak heyetine söyle dedi:

- Sahit olun ben, İbn Ziyad'i Irak valiligidinden azlettim, kendinize bir vali arayın.

Böyle dedikten sonra Muaviye, vali seçmeleri için onlara üç günlük süre verdi. Fakat onlar aralarında çok ihtilaf edip, anlas mazliga düstüler. Bundan sonra o heyeUfkilerden hiç biri Ubeydullah b. Ziyad'i anmadi ve valilik yapmasini/da taleb etmedi. Bu esnada Ahnef, onlardan herhangi biriyle tek kelime dahi konusmadi. Uç günden sonra tekrar Muaviye'nin yanma gelip toplandüdarinda çok seyler söylediler, gurultu oldu, sesler yükseldi. Ahnef ise susuyordu, Muaviye ye ona söyle dedi:

- Konus bakalim ey Ahnef.

- Eger Irak'a kendi aile efradından birini vali olarak tayin etmek istiyorsan, aile efradin arasında Ubeydullah b. Ziyad gibi yetenekli biri yoktur. O, akilli ve tedbirli bir kimsedir. Hiç kimse onun yerini doldura-maz. Ama aile efradından baska birini tayin etmek istiyorsan, o zaman sen akrabalarını

daha iyi bilirsin.

Ahnef in böyle demesi üzerine Muaviye, Ubeydullah b. Ziyad'ı tekrar Irak valiliğine atadı. Sonra basbasa görürken Ubeydullah'a söyle dedi: "Sen, Ahnef gibi birinin kadrini nasıl bilemezsin? O sustugu halde seni valilikten azletti. Sonra yine valiliğe tayin etti." Bundan sonra Ahnef b. Kays'm Ubeydullah b. Ziyad yanında mertebesi cidden yükseldi,"

Ahnef b. Kays, Kûfe'de vefat etti. Cenaze namazını Mus'ab b. Zü-beyr kildirdi. Mus'ab, onun cenazesi ile birlikte mezarlığa kadar gitti.

Vakidfnin anlattığına göre Ahnef, Muaviye'nin yanına gelmiş, onun, oğlu Yezid'e kızdığını görünce aralarını -yaptığı bir konuşmayla-düzeltilmişti. Muaviye de öfkesi dindiği için oğlu Yezid'e bol miktarda para ve çok kumas göndermişti. Yezid bunların yarısını Ahnef'e vermişti. Doğrusunu noksanlıklardan münezze olan yüce Allah daha iyi bilir. [12]

Bera' B. Azib

Bera' b. Azib b. Haris b. Adiy b. Mecdaa b. Harise b. Haris b. Hazrec b. Amr b. Malik b. Evs el-Ensari el-Harisi el-Evsî. Kadri yüce bir Sahabedir. Babası da Sahabe idi. Rasûlullah (s.a.v.)'dan çok sayıda hadis rivayet etmiştir. Ebu Bekir, Ömer, Osman, Ali ve diğerlerinden de hadis rivayet etmiştir. Tabiilerden ve bazı Sahabelerden de ondan rivayetlerde bulunanlar olmuştur. Onun, Mus'ab b. Zübeyr Irak valisi iken Kûfe'de vefat ettiği söylenmiştir. [13]

Ubeyde Es-Selmanî El-Kadî

Ubeyde b. Amr. Ubeyde b. Kays b. Amr es-Selmani el-Muradi Ebu Amr el-Kûfti olduğu da söylenir. Selman, Murat kabilesinin bir batındır. Ubeyde, Peygamber (s.a.v.)'in sağlığında Müslüman oldu. İbn Mesud, Ali ve İbn Zübeyr'den hadis rivayet etmiştir. Tabiilerden bir cemaat da ondan hadis rivayet etmiştir. Sabi'nin ifadesine göre Ubeyde, kadılık hususunda Süreyh'e denkti.

İbn Nümeyr dedi ki: Süreyh, bir meseleyi çözemeyince onu Ubey-de'ye sorardı. Ubeyde'nin verdiği cevaba uyardı.

Çok kimseler, Ubeyde es-Selmanî'yi övmüşlerdir. Hicretin yetmiş-ikinci senesinde vefat etti. yetmişüçüncü senede, yetmişdördüncü senede vefat ettiğine dair zayıf rivayetler de vardır. Doğrusunu Allah bilir.

Hicretin yetmişikinci senesinde Mus'ab b. Zübeyr'in de öldürüldüğü söylenmiştir. Doğrusunu Allah bilir. Bu senede Abdullah b. Saib b Sayfi el-Mahzumî de vefat etmiştir. Sahabe idi, hadis rivayet etmişti Bazi hadisleri Übey b. KaVa okumustu. Mücahid ve diğerleri de ona hadis okumuşlardır. [14]

Atiyye B. Bîsr

Mazinlidir, Sahabedir. Hadis rivayet etmistir. [15]

Ubeyde B. Nadîle

Ebu Muaviye künyesi ile çağrılırdı. Fûcae kabile sindendir. Kûf-elidir, iyilik, hayir ve salahlâ tanınmıstı. Bu senede Kûfe'de vefat etmistı. [16]

Abdullah B. Kays Er-Rakiyyat

Kureyslidir. Amiri kabilesindendir. Sairlerdendir. Mus'ab'i ve îbn Cafer'i medhetmistir. [17]

Abdullah B. Hammam

Künyesi Ebu Abdirrahman'dır. Sairdir, Selûl kabilesindendir. Su siiriyle de Ümeyye ogullarını hicvetmis tir:

"Biz düşük çocuğu içtik. Ümeyye ogullarının kanlarını içince kanmadık.

Eger onlar Remleyi veya Hindi getirseslerdi, mü'minlerin emirine bey'at ederdik."

Yukarıda biyografisinden bahsettığımız Ubeyde es-Selmani el-Kadî, tek gözlü idi. İnsanları fitneye düşüren îbn Mesud'un adamlarm-dandı. Kûfe'de vefat etti. [18]

Hicretin Yetmişüçüncü Senesi

Bu senede Abdullah b. Zübeyr (r.a.), Haccac b. Yusuf es-Sakafi adındaki katil tarafından öldürüldü. Allah, o katili kahretsin ve rezil etsin.

Vakidî, Beni Esed'in azatlısı Nafi'nin söyle dedigini rivayet etmistir: "İbn Zübeyr, hicretin yetmişikinci senesinin zilhicce ayi basında kusatma altına alındı. Hicretin yetmişüçüncü senesinin cemaziyelevvel ayının on'unda öldürüldü. Böylece Haccac, onu bes ay on yedi gece süreyle kusatma altında tutmuş oldu. Önceki kısımlarda da anlattığımız gibi Haccac, insanlara bu senede haccettirdi. İbn Ömer de hacdaydı. Ab-dülmelik, Haccac'a mektub yazarak hac menasiki hususunda îbn Ömer'e uymasını emretti. Bu husus, Buhari ve Müslim'in sahihlerinde vardır."

Bu sene başlarken Samlilar, Mekkelileri kusatma altına alma va-zıyyetinde idiler. Haccac, Mekke üzerinde mancınıkları dikmişti ki, Mekkelileri kusatma altına alsın ve onlar da çıkıp eman diliyerek Ab-dülmelik'e bey'atlarını arzetsinler. Habeslüer, Haccac'la beraber idiler. Mancınıklarla Mekke'yi tasliyerek çok sayıda adam öldürdüler. Hac-cac'ın elinde bes mancınık bulunuyordu. Mekke'nin üzerine her taraftan devamli mancınık atısları yapıyordu. Mekkelilere azık ve suyu vermez oldu. Onlar da Zemzem suyu

içiyorlardi. Manciniklarla atılan taslar, Ka'be'ye düşüyordu. Haccac, adamlarina söyle sesleniyordu: "Ey Samlilar"! Sakin itaat edenlere ilismeyin. Allah'tan korkun."

Samli askerler, Ibn Zübeyr'in üzerine hücum ediyorlardi. Hatta anlatildigina göre bu siddetli hengamede onu yakalamislardi. İbn Zübeyr de yaninda hiç kimse olmadigi halde bunlarin üzerine hücum ediyor, nihayet onlari Beni Seybe kapisindan geri çıkariyordu. Bunlar ona tekrar saldiriyorlar. O da bu saldiriya karsilik veriyordu. Bu karsilikli saldirilar defalarca tekrarlandi. O gün Samlilardan çok sayida adam öldürüldü. Ibn Zübeyr: iste ben Ibn Havari'yim." diyordu. Bir rivayette anlatildigina göre adamlari Ibn Zübeyr'e: "Sunlarla baris hususunda konusmayacak misin?" demis, İbn Zübeyr'de adamlarina su cevabi vermisti: "Allah'a yemin ederim ki, sunlar eger siz, Kabe'nin içinde görseler bile hepinizi bogazlarlar. Vallahi ben ebediyen bunlardan baris istemiye-cegim."

Birçoklارينin anlattiklarina göre Samlilar, Mekke'ye manciniikle tas attiklari esnada yildirimlar ve simsekler çakti. Öyle ki yildirimlارين sesleri manciniiklارين seslerini bastirdi. Bir simsek çakip Samlilara isabet ederek onlardan om'ki kisiyi öldürdü. Bunun üzerine Samlilارين morali bozuldu. Kusatmaya devam etmek istemediler. Ama Haccac, devamlı olarak onlan cesaretlendiriyor ve söyle diyordu:

"Ben bu beldelerin durumunu bilirim. Bu simsekler Tihame'den gelmektedir. Size isabet ettigi kadar düşmanlارينiza da isabet edecektir."

Ertesi sabah yine simsek çakti ve İbn Zübeyr'in adamlarindan çok sayida askeri öldürdü. Haccac da bunun üzerine söyle demeye basladi: "Size dememismiydim ki simsekler size isabet ettigi kadar düşmanlارينiza da isabet edecektir. Siz itaat üzresiniz onlarsa, muhalefettedirler."

Samlilar, manciniikle tas atarlarken su siirleri okuyorlardi: "Medine yakinindaki kaymakli Fenikeyi su mescidin direklerini firlatacagiz." O esnada bir simsek çakti, mancinga çarpti ve yakti. Samlilar, manciniikle tas atmayi durdurdular. Kusatmadan geri çekilecek oldular. Bunun üzerine Haccac, onlara seslenerek söyle dedi:

"Yaziklar olsun size! Bilmez misiniz ki sizden önceki kavimlere ates iner ve kabul edilen kurbanlarim yerdı? Eger sizin bu ameliniz makbul olmasaydi, ates inmez ve manciniigi yakmazdi." Haccac'm bu konusmasi üzerine Samlilar tekrar muhasaraya devam ettiler. Mekkeliler, artik peyderpey Haccac'm yanina giderek eman istemeye basladilar ve bunu devam ettirdiler. İbn Zübeyr'i yalnız biraktilar. Öyle ki, onun 10.000'e yakin adami kendisinden ayrilip Haccac'm yanina gittiler. Haccac da onlara eman verdi. İbn Zübeyr'in adamlari gerçekten azaldi. Öyle ki, Abdullah b. Zübeyr'in oğullari Hamza ile Hubeyb'de çikip Haccac'm yanina gittiler. Kendi sahlari

için Haccac'dan eman istediler. Haccac, onlara da eman verdi. O esnada Abdullah b. Zübeyr, annesinin yanma giderek insanların kendisini yordimsiz birakmalarından sikayet etti. Ogullari ve aile efradi da dahil olmak üzere adamlarının kendisini terk ederek Haccac'm yanma gittiklerini, yanında çok az sayıda adam kaldigim, bir saatlik dahi dayanacak güçlerinin kalmadigini anlatti. Diledigi kadar kendisine dünyalık verileceğini bildirdi ve görüşünü sordu:

"Ey ogulcugum, sen kendini daha iyi bilirsin. Hak yolda oldugunu, hakka davet ettigini biliyorsan, buna sabret. Adamlarin da zaten bu yolda öldürüldüler. Boynunu düşmana teslim etme ki, Umeyye ogullarının çocuklari senin kesik ba^ni oyuncak etmesinler. Ama bütün bu islen dünyalık elde etmek için yaptigim biliyorsan, o halde sen ne kotu bir kulsun. Hem kendini mahvettin, hem de kendinle birlikte öldürülen kimseleri mahvettin. Eger sen hak yolda isen, dimni ne diye gevsetiyorsun? Zaten sen dünyada ne zamana kadar yasayabileceksin? Bu durumda öldürölmek daha güzeldir."

Annesinin böyle konusmasi üzerine Abdullah b. Zübeyr, annesine yaklasti, basini öpüp söyle dedi:

"Anacigim, vallahi ben de böyle düşünüyordum. Ben dünyaya mey-letmedim. Dünyada yaşamayi gönülden arzulamadim, ben düşmana karsi sirf Allah rizasi için kizarak O'nun yasaklari çignendiginden dolayı öfkelenerek ayaklandim. Ben sadece senin görüşünü öğrenmek istedim. Sen basiretime basiret kattin. Bak annecigim, ben bu gün öldüröleceğim, sakın üzüntün siddetlenmesin. Allah'in emrine teslim ol, senin oglun kasitli olarak kötölük islemis degildir. Çirkin seyleri asla yapmamistir. Allah'in hükmüne karsi cüretkar olmamistir.

Verdigi emana hiyanet etmemistir. Bir Müslümana veya Zimmi'ye kasden zulmetmemisimdir. Bir valinin zulüm yaptigini duydugum takdirde ona asla riza göstermemis, aksine onu kmamisimdir. Valileri Rab-bimin rizasına tercih etmemisimdir. Allah'im, ben bu sözleri kendimi temize çıkarmak için söylemiyorum. Allah'im, sen beni benden ve baskalarından daha iyi bilirsin, sirf annemi avutmak ve teselli etmek için böyle söyledim."

Annesi de söyle dedi: "Allah'tan ümidim sudur ki, senin ölümüne karsi güzel bir teselli bulayim. Belki sen benden önce öldürölürsün. Belki de ben senden önce öldürölürüm, ben kendim disari ikip bakacagim ve senin akibetini seyredeceğim."

Abdullah ta annesine söyle dedi: "Allah sana hayir mükafat versin. Ey annecigim, artık duani benden eksik etme."

Annesi de söyle dedi: "Ben, bâtil yolda öldürölen kimseler için de duami

eksik etmeyeceğim. Oysa sen hak yolda öldürölüyorsun. Allah'im, su kıyamin uzunluguna, su agida ve Mekke ile Medine çöllerindeki susuzluga merhamet et. Abdullah'a, babasi ve benim sebebimle iyilik et, ihsanda bulun. Allah'im! Ben onu, kendisi hakkında vermis oldugun emrine teslim ettim. Senin verdigin hükme razı oldum. Abdullah b. Zü-beyr'in öldürölmesine karsilik olarak bana sabredenlerin ve sükreden-lerin sevabini ver." Bu konusmadan sonra annesi, Abdullah'i tutup vedalasmak için kucakladi. Ahir ömründe gözlerini kaybetmisti. Kucakladiginda Abdullah'in demirden bir zirh giyinmis oldugunu gördü ve söyle dedi:

- Ey ogulcugum, biz sehadet istedigimiz halde, bu zirhlari giymek te ne oluyor?

- Anacigim, ben sirf senin kalbini teskin etmek ve gönlünü hos tutmak için bu zirhlari giydım.

- Hayir ey ogulcugum, bunlari çıkar.

Abdullah b. Zübeyr de zirhlan çıkarip diger elbiselerini giydi. Elbiselerini iple üzerine bagladi, annesi de söyle diyordu:

- Paçalarını siva.

Abdullah, elbisesinin etek kismini saglamca bagladi ki öldürölldüğü takdirde avret mahalleri görünmesin. O esnada annesi de ona babasi Zübeyr'i, dedesi Ebu Bekir es-Siddik'i, ninesi Safiye binti Abdülmutta-Hb'i, teyzesi ve Rasûlullah'in zevcesi Hz. Aise'yi ona hatirlatiyor, shid olarak öldürölldüğü takdirde onların yanma gitme ümidini kendisine asihyor(^u- Sonra Abdullah, anasinin yanından çıkıp gitti. Bu, onun annesiyle son görüşmesi oldu. Allah, ondan da annesinden de babasından da annesinin babasından da razı olsun.

Dediler ki: Abdullah b. Zübeyr, Mescid-i Haram'm kapisından çıkarken orada besyüz süvari ve piyade vardi. Üzerlerine saldırdı ve onlari saga sola dagitti. Hiç kimse karsisinda duramadi. O söyle diyordu:

"Ölüm günümü bilirsem sabrederim.

Hür kisi de zaten bunu bilir.

Ancak bildigi halde bilmezlikten gelen var."

Ibn Zübeyr'in, Harem kapilarini bekleyen adamlarinin sayisi azalmisti. Humustular Ka'be karsisindaki kapiyi, Samlilar Beni Seybe kapisini, Ürdünlüler Safa kapisini, Filistinliler Beni Cumah kapisini, Kinnesrinliler de Beni Sehm kapisini kusatma altina almislardi. Her kapida bir komutan ve o beldelerin ahalisi vardi. Haccac ve Tarik b. Amr da Abtah tarafında idiler. İbn Zübeyr, hangi kapidan çıkarsa çıksin mutlaka o kapida bekleyen topluluğu darmadağın ediyordu. Zirhini giymemisti. Kapılan tutanlari

kovalayıp Abtah'a kadar sürdü. Sonra şöyle ünledi: "Eger benim karsimda duran bir kisi olsaydi ben hakkından gelirdim."

Ibn Safvan ile Samlilar da: "Evet vallahi o, 1000 adama bedeldir." diyorlardi. Mancinik taslari gelip Abdullah b. Zübeyr'in elbisesine degiyor, ama o, bundan rahatsiz olmuyordu. Kusatmacılara karsi çıkıyor, onlarla kükremis asrlan gibi savasiyordu. Nihayet insanlar, onun cesaret ve kahramanligindan ötürü saskina döndüler. Bu senenin cemaziye-levvel ayinin onyedisinde sali gecesinde Ibn Zübeyr geceyi namaz kilarak geçirdi. Sonra oturdu ve kilicinin kabzasina dayandi. Bir süre uykuya daldi. Sonra fecirle birlikte uyandi ve: "Ey Sa'd, ezan oku." dedîvMa-kam-i ibrahim yaninda ezan okundu. Ibn Zübeyr, abdest aldı. Sonra iki. rekât sabah namazinin sünnetini kildi. Ikamet edildiginde kalkip sabah namazinin farzim kildi, sonra Kalem sûresini harf harf okudu. Namazini tamamladiktan sonra selam verip Allah'a hamd-ü senada bulundu ve şöyle dedi: "Yüzlerinizi açin ki size bakayim-" Cemaat yüzlerini açti, migferlerini giymislerdi, onlari savasa ve sabra tesvik etti. bonhiipiim ptiler. Muhasaracilari Hara kalkip hücumu geçti, adamlari aa nukum encun'a kadar kovaladilar. O esnada bir kiremit parçasi gelip yüzüne isabet etti. Sarsildi, yaralandi. Kanin sicakliginin yüzünde akmakta oldugunu hissedince su siiri okudu:

"Topuklariiniz üzerinde yaralariniz kanamamalidir Aksine ayaklariinizin ön kisimindan kan damlamalidir."

Sonra yere düstü. Düşmanlari süratle gelip onu öldürdüler. Allah, ondan razi olsun. Gidip Haccac'a haber verdiler. O da secdeye kapandi. Allah onu kahretsin. Sonra Haccac ve Tank b. Amr, kalkip Abdullah b. Zübeyr'in cesedinin yanma gelip durdular. Tank şöyle dedi:

"Kadinlar bundan daha erkek birini dogurmadi."

Haccac: "Sen mü'minlerin emirine itaat etmeyip muhalefet eden bir kimseyi mi övüyorsun?" deyince Tarik su cevabi verdi:

"Evet. O mazurdur, çünkü biz onu kusattik. Ama o bir kalede veya hendekte veya bir siginikte degildi ki, bizden intikam alsin. Aksine o, her yerde ve her durumda bizden üstündür."

Tarik'in böyle söylediğini duyan Abdülmelik, onu dövdü.

Haccac'in biyografisinden bahsederken Ibn Asakir, onun îbn Zü-beyr'i öldürmesinden sonra Mekke'nin, Ibn Zübeyr'e aglamak maksadiyla büyük bir sarsinti geçirdigini rivayet etmistir. Allah, Abdullah Ibn Zübeyr'e rahmet etsin. Mekke'nin sarsilmasindan sonra Haccac, bir nutuk irad ederek şöyle dedi:

"Ey insanlar! Dogrusu Abdullah b. Zübeyr, bu ümmetin hayirli ve seçkin

adamlarındandı. Ancak halifelige ragbet etti, halifelik hususunda hilafete layik olan kimselerle çekisti. Harem'de dinden çıktı. Bu sebeple Allah, ona elem verici azabını tattırdı. Doğrusu Adem, Allah katında Abdullah b. Zübeyr'den daha kıymetli ve üstün bir kimse olup Cennet'te yaşamaktaydı. Cennet, Mekke'den daha sereflidir ama Adem, Allah'ın emrine muhalefet edip yasaklı ağacın meyvesinden ye-yince Cenâb-i Allah, onu Cennet'ten çıkardı. Haydi kalkın namazınızı kilin. Allah size rahmet etsin."

Baska bir rivayette anlatıldığına göre Haccac, Mekkelilere hitaben söyle demistir:

Ey Mekkeliler, siz Abdullah b. Zübeyr'in öldürülmesini çok büyük bir olay sayıyorsunuz. Doğrusu Abdullah b. Zübeyr, bu ümmetin seçkin ve hayırlı kimselerindendi. Ancak dünyaya ragbet etti. Halifelik hususunda hilafete ehil kimselerle çekisti. Allah'a itaatin disına çıktı ve Allah'ın Harem'inde dinden çıktı. Eger Mekke, ilahi takdiri engelleyecek bir mekan olsaydı, Adem'in Cennet'ten kovulmasına engel olurdu. Oysa Allah, Adem'i kendi eliyle yaratmış, ruhundan ona üflemiş ve melekleri ona secde ettirmisti. Ayrice bütün esyanın adlarını ona öğretmisti.

Adem^O'na isyan edince onu Cennet'ten çıkardı ve yeryüzüne indirdi. Oysa Âdem, Allah katında Abdullah b. Zübeyr'den daha üstündür. Abdullah b. Zübeyr, Allah'ın kitabını degistirdi."

Bu konuşmasından sonra Abdullah b. Ömer, Haccac'a söyle dedi: "Sana, yalan söylüyorsun, demek isteseydim derdim. Allah'a yemin ederim İd Abdullah b. Zübeyr, Allah'ın kitabını degistirmede. Aksine o, Allah'ın kitabını uyguluyor, namaz kilip oruç tutuyor ve hak ile amel ediyordu."

Haccac, daha sonra olup bitenleri bir mektupla Abdülmelik'e bildirdi. Abdullah b. Zübeyr'in kesik basını, Abdullah b. Safvan ve Ammare b. Hazm'm kesik baslarıyla birlikte Abdülmelik'e gönderdi. Bu kesik basları götüren adamlara, Medine'den geçtikleri esnada basları sehrin belirli bir yerine dikmelerini, sonra alıp Sam'a götürmelerini emretti. Adamlar da bu emri yerine getirdiler. Haccac, kesik basları Ezd kabilesinden bir adamla gönderdi. Kesik basları götüren adama Abdülmelik 500 dinar verdi. Sonra bir makas getirilmesini emretti. Getirilen makasla kendi perçeminden ve çocuklarının perçemlerinden biraz kesti. Abdullah b. Zübeyr'in öldürülmesine sevindiginden Ötörü böyle yapmisti. Allah müstahaklarını versin.

Haccac ise, Abdullah b. Zübeyr'in cesedinin getirilmesini emretti. Getirilen cesedi Hacun yanında Menkese tepesine astı, orada asılı kaldı. Nihayet Abdullah b. Ömer, oradan geçince asılı cesede hitaben söyle dedi: "Allah sana rahmet etsin. Ey Ebu Hubeyb. Vallahi sen çok oruç tutar ve çok namaz kıldın." Böyle dedikten sonra orada bulunanlara söyle seslendi:

"Artık bu daragacına binen süvarinin indirilmesi vakti gelmedi mi?" Haccac, bunun üzerine emir göndererek Abdullah b. Zübeyr'in cesedinin daragaandan indirilmesini söyledi ve cesed indirilip oraya defnedildi, Haccac, Mekke'ye girdi. Mekkelilerden Abdülmelik b. Mervan adına bey'at oldu. Haccac, orada halkın o senede haccini ifa edisine kadar ikamet etti. Haccac, Mekke, Yemame ve Yemen valisi idi. [19]

Mü'minlerin Emirî Abdullah B. Zübeyrin Biyografisi

Abdullah b. Zübeyr b. Avvam b. Hüveyhd b. Esed b. Abdiluzza b. Kü-" say b. Kilab Ebu Bekir (kendine Ebu Hubeyb de denilirdi) el-Kuresi el-Esedl Hicretten sonra Medine'de Muhacirlerin dogan ilk çocuğu o oklu. Annesi, Hz. Ebu Bekir'in kızı ve iki kusaklı lakabıyla tanınan Esma dir. Annesi, onu karnında tasimakta iken hicret etmiş, sonra onu Küba da Medine'ye ilk gelisi esnasında doğurmuştu. Baska bir rivayette anlatildigina göre annesi onu hicretin ikinci senesinin sevval ayında doğurmuştur. Vakidî, Mus'ab ez-Zübeyr ve diğerleri böyle demislerdir. Ama doğru olan, ilk rivayettir. Çünkü Imam Ahmed b. Hanbel, Hisam'ın babasının söyle dedigini rivayet etmiştir:

"Esma, Abdullah'i karnında tasimakta iken Mekke'de söyle dedi: "Ben, hicret yolculuguna çıktım, doğum vakti yaklasmisti. Medine'ye gittim Küba'ya indigimde onu doğurdum. Sonra onu alıp Rasûlullah (s.a.v.)'°. götürdüm. Rasûlullah (s.a.v.), onu alıp kucagina koydu. Sonra hurma getirilmesini emretti. Bir hurma tanesini alıp agzında çignedi. Sonra Abdullah'in agzına tükürdü."Abdullah'in karnına giren ilk şey, Rasûlullah (s.a.v.)'in tükürüğü oldu. Sonra Rasûlullah (s.a.v.), onun agzına birseyler sürdü. Onun için duâ etti ve mübarek olmasını diledi.

Abdullah, islâm tarihinde dogan ilk islâm çocuğudur. O, kadri yüce bir Sahabe idi. Peygamber (s.a.v.)'den, babasından, Hz. Ömer'den, Hz. Osman'dan ve diğer şahıslardan hadis rivayet etmiştir. Tabiilerden bir cemaat da ondan hadis rivayet etmiştir. Cemel savasına küçük yasta babasıyla birlikte katıldı. Hz. Ömer'in Cabiye'de verdiği hutbeyi dinledi ve o hutbeyi olanca uzunluguyla rivayet etti. Bu rivayeti çeşitli yollarla bize ulaşmıştır. Kostantiniyye savası için Dimask'a geldi. Sonra baska bir kez yine Dimask'a geldi. Yezid b. Muaviye zamanında Yezid'in oğlu Muaviye vefat ettiğinde kendisine hilafet bey'ati yapıldı. Hicaz, Yemen, Irak, Misir, Horasan ve diğer Sam beldelerine hükmetti. Sadece Dimask'a hükmedemedi. Hicretin altmış dördüncü senesinde kendisine bey'at tamamlandı. İnsanlar, onun zamanında hayir ve refah içinde yaşadılar.

Hisam, babasımın söyle dedigini rivayet etmiştir: Esma, Abdullah'i karnında tasimakta iken hicret için Mekke'den Medine 'ye doğru yola çıktı. Küba'ya geldiğinde onu doğurdu. Alıp Rasûlullah'a götürdü. Rasûlullah ta onun

çenesine birseyler sürdü ve ona Abdullah adini verip kendisi için hayir duada bulundu. Müslümanlar, onun dogumu sebebiyle sevindiler. Çünkü Yahudiler güya Muhacirlere büyü yaptiklarini ve Medine'de Muhacirlerin çocuklarinin dogmayacagini iddia etmislerdi. Abdullah b. Zübeyr dogunca Müslümanlar tekbir aldilar.

Abdullah b. Ömer, Abdullah b. Zübeyr'in öldürölmesi esnasinda Samli askerlerin tekbir aldiklarini duydogunda söyle demisti: " Vallahi Abdullah'in dogumu esnasinda tekbir alan kimseler, onun öldürölmesi esnasinda tekbir alan su kimselerden daha hayirli idiler."

Dogdugu esnada Abdullah'in kulagina Ebu Bekir es-Siddik ezan okudu. Hz. Ebu Bekr'üi bir beze sarilmis olarak onu Kabe'nin etrafinda döndürdögünü söyleyenler hata etmislerdir. Dogrusunu Allah bilir. Medine'de dogdugu zaman Hz. Ebu Bekir, onu Medine'de dolastirmisti ki, Yahudilerin iddia ettikleri gibi Müslümanlarin Medine'de çocuklarinin dogmayacagina dair söylentinin asilsiz oldugu anlasilsin.

Abdullah'in sakaklari (sakallari) seyrekkti. Yasi altmis'a varincaya dek sakallari si ki asmamisti. Zübeyr b. Bekkar, Abdullah b. Urve'nin söyle dedigini rivayet etmistir:

"Rasûlullah (s.a.v.), aralarinda Abdullah b. Cafer, Abdullah b. Zübeyr ve Ömer b. Seleme'nin de bulunduгу bazi gençler hakkında konustu. Yaninda bulunanlar: "Yâ Rasûlallah, bunlarin da bey'atini kabul etsen ve bereketin bunlara dokunsa bunlar için bir hatira olur." dediler. Onlar, bu gençleri Rasûlullah'm yanma getirdiler. Geldikten sonra geri çekilmek istediler. Yalniz Abdullah b. Zübeyr ileri atildi. Rasûlullah (s.a.v.)'da onun bu hareketine gülümsedi ve söyle dedi: "Bu, babasinin ogludur," Böyle dedikten sonra onunla bey'atlasti."

Birden fazla rivayette anlatildigina göre Abdullah b. Zübeyr, Peygamber (s.a.v.)'in kanindan biraz içmistir. Peygamber (s.a.v.), bir legende kendine kupa vurdurdu. Kupalari Abdullah b. Zübeyr'e verdi ki götürüp içindeki kanlari döksün. Ama Abdullah, o kanlari içti. Rasûlullah ta ona söyle dedi: "Yemin çözme disinda ates sana dokunmayacaktır. Senden vay insanlarin haline! Insanlardan da vay senin haline!"

Baska bir rivayette anlatildigina göre Rasûlullah (s.a.v.), kendi vücuduna kupa vurdurduktan sonra kupalari Abdullah'a vererek söyle demisti: "Ey Abdullah, su kani alip götür ve kimsenin seni görmeyecegi bir yere dök." Abdullah, kan dolu kupalari alip Rasûlullah'm yanindan uzaklastiktan sonra içti. Döndögünde Rasûlullah (s.a.v.), ona: "Kam ne yaptin?" diye sorunca su cevabi verdi: "Onunla ilim ve imanimi artirmak ve Rasûlullah'm cesedinden bir parçanın cesedime girmesini saglamak maksadiyla içtim. Rasûlullah'm cesedinden olan bir parçayi yere dökmektense vücuduma

aktarmam daha uygun olur." Abdullah'in bu cevabına Rasûlullah (s.av.): "Sana müjdelersun, ates artık ebediyyen sana dokunmayacaktır. Senden insanların vay haline ve insanlardan da senin vay haline!"

Muhammed b. Sa'd, Nofa'nin söyle dedigini rivayet etmistir: "Ben Allah'in yeryüzüne indirilmis kitabinda gördüm ki Ibn Zübeyr, halifelerin en bahadiridir."

Hammad b. Zeyd, Sabit el-Benani'nin söyle dedigini rivayet etmis-

"Makam-i Ibrahim'in arkasinda namaz kilmakta iken Abdullah b. Zübeyr'in yanindan geçtim. O, orada namaz kilarken hareket etmeyerr dikili bir agaç gibi idi."

A'mes, Yahya b. Vessab'm söyle dedigini rivayet etmistir:

"Abdullah b. Zübeyr, secdeye vardiginda serçeler gebp sirtina konarlardi. Serçeler konup kalkar ve tekrar konarlardi. Ama sen onu bir duvar temeli gibi görürdün, hiç hareket etmezdi."

Baskasinin ifadesine göre Abdullah b. Zübeyr, sabaha dek kiyamda durur, baska bir gece sabaha dek rükûda durur. Baska bir gecede de sabaha dek secdede dururdu. Bazilari dediler ki: "Abdullah b. Zübeyr, bir gün rükûa vardi. Rükûda el-Bakara, Âl-i Imrân, en-Nisâ ve el-Mâide sûrelerini okudu ve basini kaldirmadan kiraata devam etti."

Abdürrezzak, Atâ'nin söyle dedigini rivayet etmistir:

"Abdullah b. Zübeyr'i namaz kilarken gördüğümde onu yere çakilmis bir kütük gibi görürdüm."

imam Ahmed b. Hanbel dedi ki: "Abdürrezzak, namazi îbn Cü-reyc'ten öğrendi. îbn Cüreyc te Atâ'dan öğrendi. Atâ ise îbn Zübeyr'den öğrendi. îbn Zübeyr'e gelince o, Hz. Ebu Bekir'den öğrendi. Hz. Ebu Bekir de Rasûlullah (s.a.v.)'dan öğrendi."

Humeydî, îbn Münkedir'in söyle dedigini rivayet etmistir;

"Namaz kilarken îbn Zübeyr'i görseydin, rüzgarin kendisini hisirdattigi bir agaç dali sanirdi. O halde iken mancinik taslari onun yalanlarına düsüyordu, ama onlara hiç aldirmiyor ve önemsemiyordu."

Adamin birisi, Ömer b. Abdülaziz'e söyle diyordu: "Mancinikla atilan taslardan biri, mescidin serefesine düstü. Serefenin bir kısmi kopup uçtu ve Ibn Zübeyr'in çenesi ile bogazi arasindan geçti. Ama Ibn Zübeyr yerinden kalkmadi ve yüzünde de herhangi bir olay olmamis gibi bir hal vardi." Adamin böyle demesi üzerine Ömer b. Abdülaziz, söyle cevap verdi: "Lâ ilahe illallah. Senin anlattigin geldi."

Ömer b. Abdülaziz, günün birinde Ibn Ebi Melike'ye söyle dedi: "Bize

Abdullah b. Zübeyr'i anlat." Ibn Ebi Melike de şöyle dedi:

"Onun cildi kadar et üzerine geçirilmiş baska güzel bir cilt görmedim. Onun eti kadar sinirlere bindirilmiş baska güzel bir et görmedim. Onun sinirleri kadar kemikler üzerine oturtulmuş baska düzenli sinirler görmedim. Onun nefsi kadar iki kaburga kemigi arasına yerlestirilmiş baska sağlam bir nefis görmedim. Bir defasında mancinikla atılan tugla parçası gelip onun göğsü ile çenesi arasından geçti. Allah'a yemin ederim ki, o bundan korkmadı ve kiraatini da kesmedi. Rükû vakti gelmeden de rükûa kapanmadı. Namaza baslarken dünya ile alakasını keserdi. Rükûa vardığında gelip sırtına konabilecek kadar sükunet içinde olurdu. Secdeye kapandığında da sanki yere atılmış bir kumas parçası gibi olurdu."

Ebu'l-Kasim el-Begavî, Mansur b. Zazan'm şöyle dedigini rivayet etmistir:

"Kendisini gören bir adamin bana anlattigina göre îbn Zübeyr, namazına devam eder ve namaza baslarken dünyadan soyutlanirmis. Ibn Zübeyr iyi namaz kilanlardandı."

Ibn Abbas'a, Ibn Zübeyr'i sordular. O da su cevabi verdi: "O, Allah'in kitabini okurdu. Rasûlullah'm sünnetine uyardı. Allah rizası için sıcak günlerde -Allah'tan korktugu için- oruç tutardı. O'na gönülden ibadet ederdi. Rasûlullah (s.a.v.) havarisi Zübeyr'in oğlu idi. Annesi Ebu Bekir es-Siddik'm kızı Esmâ idi. Teyzesi, Rasûlullah'm sevgilisi Ebu Bekir'in kızı ve sevgilisi Hz. Aise idi. Aise, Rasûlullah (s.a.v.)'m zevcesi idi. Onun hakkın: ancak Cenâb-i Allah'in kör ettigi kimse takdir edemez."

Rivayet olunduguna göre îbn Zübeyr, bir gün namaz kiliyordu. Tavandan bir yılan düstü, yilani alıp oğlu Hasim'in beline bağladı. Orada bulunan kadınlar feryad ettiler. Aile fertleri korktular ve o yilani ve öldürdüler. Çocuk ta kurtuldu. Bütün bu olup bitenler yapılırken îbn Zübeyr, namazına devam ediyordu. Asla dönüp bakmadı ve olup bitenlerden haberdar olmadı. Nihayet selamini verdi.

Zübeyr b. Bekkar dedi ki: Muhammed b. Dahhak el-Huzamî, Abdül-melik b. Abdülaziz ve sayılarını veremiyeceğim kadar birçok arkadasımız bize dedi ki: "Abdullah b. Zübeyr, haftayı hep oruçlu geçirirdi. Pes-pese oruç tutardı. Cuma gecesi oruç tutar, diğer cumaya kadar iftar etmezdi. Medine'de oruca baslar, Mekke'ye gidinceye kadar orucunu bozmazdı. Mekke'de oruç tutar, Medine'ye gidinceye kadar orucunu bozmazdı. Iftarını açarken ilk olarak deve sütü, yağ ve sabir bitkisi yerdi. Baska bir rivayette anlatildigina göre deve sütü, onu günahattan korurdu. Yağ ise, susuzlugunu giderirdi. Sabir bitkisi de barsaklarım açardı.

Ibn Main, Ibn Ebi Müleyke'nin şöyle dedigini rivayet etmistir: "İbn Zübeyr, yedi gün üst üste oruç tutar, sekizinci günde hepimizden daha aç ve susuz

kalirdi."

Adamin birisi dedi ki: "İbn Zübeyr, ramazanda sadece bir defa yemek yerdi. O da ramazanin ortasına denk gelirdi."

Halid b. Ebi İmran dedi ki: "İbn Zübeyr, bir ayda sadece üç gün oruç tutmazdı. Kirk sene müddetle elbisesini sirtından çıkarmadı."

Leys, Mücahid'in söyle dedigini rivayet etmistir: "Hiç kimse, İbn Zübeyr kadar ibadet edemezdi. Allah, ondan razı olsun. Bir defasında Ka'be'yi sel bastı. Ka'be sular altında kaldı. İbn Zübeyr, yüzerek tavaf etti."

Adamin birisi dedi ki: "İbn Zübeyr, ibadet, secaa ve fesahat hususunda tartışılmaz bir adamdı. Bu hususlarda en üstün kişi oydu."

H. Osman, onu mushafların nüshalarını çoğaltan heyete dahil etmişti. Bu heyette Zeyd b. Sabit, Said b. As ve Abdurrahman b. %ris b. Hisam da vardı.

Said b. Müseyyeb'in anlattığına göre Abdullah b. Zübeyr, İslâm'ın meshur hatiplerinden. Onunla beraber Muaviye ve oğlu, Said b. As ve bunun oğlu meshur hatiplerinden.

Abdülvahid el-Eymen dedi ki: "İbn Zübeyr'in sirtında Yemenin Aden kentinde imal edilen bir aba gördüm. Bu abayı giyinmiş olarak namaz kiliyordu. Sesi çok yüksekti. Hutbe irad ederken sesi, Ebu Kubeys ve Zerura dağları arasında yankılanırdı. Esmer tenliydi, nahif vücutluymdu. Çok uzun degildi, alnında secde izi vardı. Çok ibadet ederdi, gayretli ve sehametliydi. Fesahat sahibi olup çok oruç tutar ve çok namaz kilardı. Güçlüydü, onurluydu. Serefli bir nefsi ve yüksek himmeti vardı Sakalı seyrek, yüzünde çok az tüy vardı. Saçları basının tepesinde yi-gilmisti, sari sakalliydi."

Önceki kısımlarda da anlattığımız gibi Abdullah b. Zübeyr, İbn Ebi Serh ile birlikte Berberi savaşıma katılmıstı. Berberiler 120.000 kişi idiler. Onlarla savasan Müslümanlar ise, sadece 20.000 kişi idiler. Berberileri her taraftan çembere aldılar. Abdullah b. Zübeyr, düşmana devamlı tuzak kuruyordu. Nihayet otuz süvari ile harekete geçti. Berber hükümdarının üstüne gitti. Hükümdar, askerlerin gerisinde yalnız basına durmaktaydı. Cariyeleri onu devesinin tüyleri ile gölgeliyorlardı. Abdullah gidip hükümdarın yanına yaklaştı. Orada bulunanlar onun hükümdara bir mesaj getirdiğini sanıyorlardı. Fakat hükümdar, kendisini vuracağını anlayınca dönüp kaçmaya başladı. Abdullah onu kovaladı, yakalayıp öldürdü. Basını kesip bir mizrağa geçirdi, tekbir aldı. Onunla birlikte Müslümanlar da tekbir aldılar. Berberilere hücum edip onları hezimete uğratarak Önlere kattılar. Onlardan çok sayıda adam öldürüp bol miktarda ganimet ele geçirdiler. İbn Ebi Serh müjdesini İbn Zübeyr'le H. Osman'a gönderdi. Halife Osman,

zafer haberini Ondan dinledi. Olup bitenleri Hz. Osman'a anlatti. Hz. Osman da ona: "Eger yapabiliyorsan bu anlattiklarini minber üzerinde halka anlat, deyince o da: "Olur" dedi ve minbere çıkıp insanlara nutuk irad etti. Berberi savasim bütün detaylarına inerek anlatti.

Abdullah b. Zübeyr dedi ki: "Minberde nutuk irad ederken yan tarafima dönüp baktigimda cemaat arasinda babam Zübeyr'i de gördüm. Onun yüzünü görünce titremeye ve sözlerimi karistirmaya basladim. Onun heybeti kalbime tesir etti. Babam gözleriyle bana isaret ederek beni cesaretlendirdi. Ben de onu görmeden önceki konusmama devam ettim. Minberden inince babam bana söyle dedi: Oglum, senin konusmam dinlerken sanki Ebu Bekir es-Siddik'm hutbesini dinliyor gibi oldum."

Ahmed b. Ebi'l-Havaî, Ebu Süleyman ed-Darani'nin söyle dedigini rivayet etmistir:

"İbn Zübeyr, mehtapli bir gecede binegine binerek yola çıktı. Te-bük'e vardı. Orada bineginden indi. Yan tarafina baktiginda binek üzerinde saç sakah agarmis yasli bir adam gördü. Ona saldırdı, adami uzaklastirdi. İbn Zübeyr, tekrar binegine binip yola devam etti, ama yasli adam ona söyle seslendi:

"Allah'a yemin ederim ki Ey İbn Zübeyr! Eger bu gecede benden senin kalbine bir tüy girecek olursa seni fesada götürür."

İbn Zübeyr de ona su karsiligi verdi:

"Ey lanetli adam! Senden mi benim kalbime birsey girecek?" Abdullah b. Mübarek, Abdullah b. Zübeyr'in oğlu AnuVin söyle dedigini rivayet etmistir:

"Abdullah b. Zübeyr, Kureysli bir kervanla umreden dönüşü esnasinda Yenasib'e vardiklarinda bir agacin yaninda bir adam gördüler. İbn Züheyr,o adama yaklasti. Yanina vardiginda adam ona ilgi göstermedi, îbh Zübeyr, selam verdi. Adam selamini alçak bir sesle aldı. îbn Zübeyr, bineginden indi, adamin üzerine gitti. Ama adam yerinden kimildamadi. Ona: "Gölgeden uzaklas." dedi. Adam istemiyerek bir tarafa çekildi. Oturup adamin elini tuttu ve ona kim oldugunu sordu. Adam da cinlerden biri oldugunu söyledi. Adam sözünü tekrarlayınca îbn Zübeyr'in vücudundaki tüyler diken diken oldu. Adami tutup çekti ve ona: "Sen cinlerdensin ve bu sekilde mi karsima çıkıyorsun?" dedi. Adam, sefil bir haldeydi, kirildi. İbn Zübeyr, onu kovdu ve ona: "Sen yeryüzü sakinlerinden oldugun halde nasıl bu sekilde karsima çıkarsın?" dedi. Adam kosarak gitti. İbn Zübeyr de arkadaslarinin yanina döndü. Arkadaslari ona sordular:

- Az önce yanindaki adam nereye gitti?
- Cinlerdendi, kaçip gitti.

Ibn Zübeyr'in bu cevabi üzerine oradaki arkadaşları bineklerinden yere düstüler. Onları alıp bineklerine bindirdi ve bineklerinin sırtına iiple bağladı. Bu halde onları hacca götürdü. Henüz ayılmamışlardı. Olup bitenleri anlamamışlardı."

Süfyan b. Uyeyne, Ibn Zübeyr'in şöyle dedigini rivayet etmiştir: "Bir gece Mescid-i Haram'a gittim. Bazı kadınların Kabe'yi tavaf ettiklerini gördüm. Çok hosuma gittiler. Tavaflarını tamamladıktan sonra oradan ayrılıp gittiler. Ben de kendilerine takibe başladım. Nerede ikamet ettiklerini öğrenmek istedim. Mekke'den çıkıp gittiler. Nihayet Akabe'ye vardılar. Asağılara inip bir harabeye girdiler, ben de pesleri sıra o harabeye girdim. İçeride bazı yaslı insanların oturmakta olduklarını gördüm. Bana: "Ey Ibn Zübeyr, buraya niçin geldin?" diye sordular. Ben de: "Ta^e hurma yemek istedim." diye cevap verdim. O zaman Mekke'de taze hurma yoktu. Bana bir miktar taze hurma getirdiler. Sonra bana: "Artan hurmaları da yanma al ve götür." dediler. Artan taze hurmaları alıp evime götürdüm. Bir zenbile koydum. Zenbili de yandığa yerleştirdim. Sonra uyumak üzere basımı yastığa koydum. Uyku-Ue uyanıklık arasında bir halde iken evde bir gürültü duydum. Birbirlerine: «Hurmaları nereye koymuş?" diye soruyorlardı. Sonra: bandığa koymuş." dediler. Sandığı açtiklarında hurmaları zenbilde gorouler. Zenbili açmak istediler, aralarından bin: Bunun üzerine Besme e çekmiş." dedi Zenbili alıp içindeki hurma ile birlikte götürdüler Onlar evde iken nasıl oldu da üzerlerine atılmadım diye çok üzülüyorum.

Kusatma altında bulunduğu sıralarda Hz. Osman'ı savunanlardan biri de Abdullah b. Zübeyr'di. O zaman Abdullah b. Zübeyr, on küsur yara almıştı.

Cemel savaşında piyadelerin basında idi. O zaman da ondokuz yara aldı. Cemel savaşında Malik b. Haris b. Ester'le göğüs göğüseye çarpıştı. Birbirlerini yenemediler. Ester, Ibn Zübeyr'ı yere yıktı, ama öldüremedi. Aksine Ibn Zübeyr, kalkıp onu kucakladı ve: "Beni ve Malik'ı öldürün, Malik'ı de benimle beraber öldürün." diye yüksek sesle bağardı. Onun bu sözü darb-imesel haline geldi. Sonra ikisi birbirlerinden ayrıldılar. Ester, onu yenemedi. Bir rivayette anlatıldığına göre Cemel savaşında Abdullah b. Zübeyr, kırk küsur yara aldı. Ölüler arasında bulundu, can çekismekteydi. Hz. Aise onun öldürülmediğine dair müjdeyi getirecek olan adama 10.000 dirhem ödöl verileceğini ilan etmişti. Öldürülmediğini duyunca Allah'a sükür secdesi yaptı. Hz. Aise, onu çok severdi. Çünkü kız kardesinin oğluydu. Onun nezdinde çok kıymetliydi.

Urve'den rivayet olunduguna göre Hz. Aise, Rasûlullah (s.a.v.) ile Ebu Bekir'den sonra Abdullah b. Zübeyr kadar baskasını sevmemisti. "Babam ile Aise'nin, Ibn Zübeyr'e yaptıkları kadar başka bir kimseye hayır duada bulunduklarını görmedim." demisti.

Zübeyr b. Bekkar, Abdullah b. Urve'nin söyle dedigini rivayet etmistir:

"Beni Ca'de kabilesinin sairi Nabiga bütün dilleri susturdu. Kimse ona karsi siir okuyamazdi. Bu zat, bir gün Abdullah b. Zübeyr'in yanina Mescid-i Haram'a gitti ve su beyitleri okudu:

"Sen halifelige geçince davranislarinla bize Ebu Bekir, Ömer ve Osman'i hatirlattin. Senin sayende yoksullar rahata kavustular.

Hak hususunda insanlara esit davrandm. Onlar da esit hale geldiler."

Rengi siyah ve karanlik olan kisi sabah aydinligi gibi beyazlasti.

Ebu Leyla (yani ben) sana geldi. Gece karanliklarini ve öldürücü çölleri asarak sana geldi ki,

O çöllerden sana gelene eman veresin,

Gecelerin pespese gelmesi ve zaman ona ihanet etmistir."

Ibn Zübeyr de Nabiga'ya su cevabi verdi: "Sakin ol, ey Ebu Leyla. Siir, bizim nezdimizde senin mektuplarinin en basitidir. Senin anlattiklarina gelince bunlar, Zübeyr ailesinindir. Onlarin affetmesine gelince, Esed ogullari kabilesi bunu senden ve Teym kabilesinden alikoyuyor, ama Allah malinda senin iki hakkin vardir. Rasûlullah'i gördün ve bir de ganimetler hususunda Müslümanlara ortak oldun." Böyle dedikten sonra Abdullah b. Zübeyr, Nabiga'mn elini tuttu ve onu eyvan ahirina götürdü. Ona yediser genç deve ile birlikte baska erkek deve ve at verdi.

Yük yük bugday, hurma ve elbiseler bahsetti. Nahigada acele ediyor ve hurmalari atistirmaya basliyordu. İbn Zübeyr, ona söyle dedi: "Vay Ebu Leyla'nin haline! O, bitkin düsmüştür." Nahiga da ona söyle dedi: "Ben, Rasûlullah (s.a.v.)'m söyle buyurdugunu isittim:

"Kureysliler, idarenin basina geçerlerse adaletli olurlar. Kendilerinden merhamet dilenirse merhamet ederler. Konusurlarsa dogru söylerler. İyilik vaad ederlerse, vaadlerini yerine getirirler."

Muhammed b. Mervan, Süleyman el-Mahzumf nin söyle dedigini rivayet etmistir:

"Bir gün Muaviye, insanların kendi yanina gelmesine izni verdi. İnsanlar, yanma girdiler, tahtina oturdu. İnsanlar etrafinda meclis kurdular. Etrafa göz atti ve söyle dedi: "Bana, eski Arap sairlerine ait üç beyit okuyun ki bu beyitler bütün Arap sairlerinin söylediklerini içersin. Ey Ebu Hubeyb (Abdullah b. Zübeyr) sen oku."

Ebu Hubeyb te söyle cevap verdi: "Evet, ey mü'minlerin emin, okurum. Ama her beyit için 100.000 dirhem isterim." Muaviye: "Eger deger-se veririm. Sen serbestsin. Eger söylediğin beyitler o kadar kiymetli olursa,

istedigin sana tam olarak verilecektir."

Ebu Hubeyb ona, Efveh el-Ezdf nin su beyitlerini okudu:

"Kusaklar boyunca insanlari sinadim. İnsanlar arasinda hilekar-dan ve insana kizginlik duyandan baskasini görmedim.

Musibetler zamaninda erkeklerin dushmanligindan daha tesirli ve daha hileli bir darbe görmedim.

Bütün esyanin aciligini tattim, ama dilenmekten ve istemekten daha aci birsey görmedim."

Ebu Hubeyb bu beyitleri okurken Muaviye: "Dogru söylemis." diye karsilik veriyordu. Sonra Ebu Hubeyb'e daha da, "Oku" dedi. Ebu Hubeyb te: "Beyitler burada sona erdi." Sonra Muaviye, otuz köle getirilmesini emretti. Kölelerin her birinin boynunda içinde 10.000 dirhem bulunan birer kese vardı. Bunlar Ibn Zübeyr'e verildi. Ibn Zübeyr de onlari alip evine götürdü."

Ibn Ebu'd-Dünya, Cüveyriye b. Esmâ'nın söyle dedigini rivayet et-

r "Muaviye, hac ettigi zaman insanlar onu karsiladilar, ibn Zübeyr,

biraz gecikti, sonra geldi. Muaviye basini tras etmistti. Trasli basini görünce Muaviye'ye söyle dedi: "Ey mü'minlerin emin, basin ne kadar da büyük."

Muaviye de ona söyle dedi: "Kendini kolla, basimdan bir yilan çıkipta seni öldürmesin."

Muaviye, Arefe'den indiginde Ibn Zübeyr de onunla beraber ve onun elini tutmus olarak tavaf etti, sonra da onu Kuaykian'daki evine davet etti. Muaviye onunla birlikte evine gitti. Evinden çıktiklannda ibn Zü-beyr, ona söyle dedi:

"Ey mü'minlerin emin! insanlar diyorlar ki, mü'minlerin emiri Muaviye, Ibn Zübeyr'in evine geldi. Bunu niçin yapti acaba? Hayir vallahi bana 100.000 dirhem vermeden seni birakmayacagim."

Muaviye, ona 100.000 dirhem verdi. Mervan da gelip ona söyle dedi: "Allah'a yemin ederim ki ey mü'minlerin emiri, senin gibisini görmedim. Sana bir adam geldi. Divani, beytul-mali, beytul-hilafeyi ve falanca evi adlandirdi. Sen de ona 100.000 dirhem verdin. Bu nasıl istir?"

Muaviye, Mervan'a su cevabi verdi: "Vay sana! Ben, Ibn Zübeyr'e baska ne yapmaliydim?"

Ibn Ebu'd Dünya, Ali b. Mücahid b. Urve'nin söyle dedigini rivayet etmistir:

"Ibn Zübeyr, Muaviye'den birsey istedi, ancak Muaviye istedigini kendisine vermedi. Ibn Zübeyr de ona söyle dedi:

"Vallahi bilemiyorum, ne diye su binalara baglanmisim. Senin irzina sövmüyorum. Soyuna darbe vurmuyorum. Ancak ön taraftan ve arka

taraftan sarigimi bir zira kadar sarkitiyorum. Bunu da Samlilarin yoluna yapiyorum. Ebu Bekir es-Siddik ile Ömer'in hayat tarzlarini hatirliyorum. İnsanlar beni görünce bu kimdir? diye soruyorlar. Onlara benim, Rasûlullah'in havarisinin oğlu ve Ebu Bekir es-Siddik'in kizinin oğlu olduğumu söylüyorlar. Muaviye de ona; "Bu serref sana yeter." dedi. Sonra da "İhtiyacin ne ise al." dedi.»

Asmaî, Said b. Yezid'in söyle dedigini rivayet etmistir:

«Abdullah b. Zübeyr, Muaviye'nin yanina gitti. Muaviye, orada bulunan küçük bir ogluna Abdullah'i tokatlamasini emretti. Muaviye'nin oğlu da Abdullah'a öyle bir tokat vurdu ki tokatin siddetinden Abdullah'in basi dönüp bayildi. Abdullah b. Zübeyr ayilmca çocuga; 'Tanima yaklas.'" dedi. Çocuk yaklasti. Abdullah: "Muaviye'yi tokatla." deyince çocuk: "Hayir, yapamam." dedi. Abdullah ta "Niçin?" diye sorunca çocuk söyle cevap verdi: "Çünkü o, benim babamdır." Abdullah b. Zübeyr de elini kaldirip çocuga öyle bir tokat vurdu ki, çocuk topaç gibi dönmeye basladi. Muaviye de ona, "Kendisine ser'i cezalari tatbik etmek caiz olmayan küçük bir çocuga böyle tokat mi atiyorsun?" diye sorunca Abdullah b. Zübeyr, su cevabi verdi: Vallahi bu çocuk kendisi için neyin zararli neyin yararli olduğunu biliyor. Ben kendisini güzelce terbiye etmek istedim.»

Ebu'l-Hasen Ali b. Muhammed el-Medainî, Abdullah b. Ebu Bekir'in söyle dedigini rivayet etmistir:

Abdullah b. Zübeyr, Sam'a gitmekte olan Muaviye'ye kavustu. Onun binek üzerinde uyumakta olduğunu gördü. Muaviye'ye söyle dedi:

- Yaninda olduğum halde nasıl uyuklarsm? Seni öldürmemden korkmuyor musun?
- Sen hükümdarlari öldürenlerden degilsin. Her kus ancak kendi gücü nispetinde avlanır.
- Babamin sancagi altında Ebu Talib oğlu Ali'nin yanina gittim. Sen onun kim olduğunu biliyorsun.
- Mutlaka sizi sol eliyle öldürmüs olması gerekirdi.
- Ama bu, Osman'a yardım içindi, sonra o yardimin karsiligi da görölmedi.
- Bu, Osman'a yardım için degil, Ali'ye duyulan öfke içindi.
- Biz sana bir söz verdik. Hayatta kaldigimiz sürece bu söze bagli kalacagiz. Senden sonra da bu bilinecektir.
- Vallahi sen bana zarar veremezsin. Ben sana birseyler olmasindan korkuyorum. Öyle saniyorum ki, sen tuzakta çirpinmaktasin ve seni öyle bir iple baglamisim ki, düğümünü siki yapmisim ve o tuzagin içinde sen beni hatirlamaktasin.

- Keske bu durumdan kurtaracak Abdurrahman'in babasi olsaydi, keske ben de onunla beraber olsaydim. Vallahi ben seni, yavas yavas bu durumdan kurtaracagim ve çabucak birakmayacagim. Su anda sen, ne kötü bir arkadassin."

Önceki kisimlarda da anlatildigi gibi Muaviye vefat edip Yezid b. Muaviye için Medine'de bey'at alinmasi emri geldiginde Abdullah b. Zübeyr ile Hz. Ali'nin oğlu Hüseyin, bu be/ata yanasmadilar. Medine'den ayrilip Mekke'ye gittiler ve orada ikamet ettiler. Sonra Hz. Ali'nin oğlu Hüseyin, Mekke'den çikip Irak'a gitti ve önceki sayfalarda anlatilan durumlarla karsilasti. Abdullah b. Zübeyr, yalnız basina Mekke'de kalip reis ve lider oldu. Bu sebeple de İbn Abbas şöyle bir siir okumustu:

"Ey Mameradaki kusî

Ortam sana kaldı, diledigin kadar yumurtla ve öt.

Yine diledigin kadar gagala."

Bu siirdeki "kus" kelimesi ile Abdullah b. Zübeyr'i kastediyordu.

Bu rivayette anlatildigina göre Muaviye oğlu Ye-'id, Abdullah b. Zübeyr'e su mealde bir mektub göndermistı: "Sana gümüş bir zincir, altın bir kelepçe ve gümüş bir pranga gönderdim ve sana yemin verdim ki, yanima gelesin. Bu yeminimin gereğini yap, ayrılık çıkarma."

Abdullah b. Zübeyr, Yezid'in bu mektubunu okuduktan sonra yere atti ve şöyle dedi:

"Ben haktan baskasına yumusamam.

Çıgneyen kimsenin disinin geçebilecegi kadar tasm yumusamasini isterim."

Yezid b. Muaviye'nin vefatından ve kısa bir süre sonra da Yezid'in oğlu Muaviye'nin vefatından sonra gerçekten Abdullah b. Zübeyr'in durumu kuvvetlendi. Bütün islâm beldelerinde kendisine halife olarak bey'at edildi. Sam ve mintikalarında Dahhak b. Kays ona bey'at etti, ama bu hususta Mervan b. Hakem ona karsi çıktı. Sam ve Misir'i Abdullah b. Zübeyr'in valilerinin elinden aldı. Sonra Irak'a birlikler gönderdi. Mervan öldü. Ondan sonra oğlu Abdülmelik tahta geçti. Abdülmelik, Irak'ta Mus'ab b. Zübeyr'i öldürdü ve Irak'i ele geçirdi. Sonra Haccac'a emir göndererek yedi aya yakın bir süre Mekke'de Abdullah b. Zübeyr'i kusatma altına almasını istedi. Haccac da Mekke'yi kusatma altına aldı. Nihayet hicretin yetmişüçüncü senesinin cemaziyelevvel ayının on-yedisinde salı günü Abdullah b. Zübeyr'e galip oldu.

Abdullah b. Zübeyr, hicretin altmış dördüncü senesinde tahta geçti. Hakimiyeti süresince insanlara her sene hac ettirdi. Yine hakimiyeti

zamanında Ka'be'yi inşa etti ve Ka'be'ye ipek örtü geçirdi. Daha Önceleri Ka'be'ye mendiller ve postlarla örtü yapılırdı. Abdullah b. Zübeyr, âlim, abid, heybetli, vakur bir kimse olup çokça oruç tutar ve namaz kılardı. Husulu bir kimseydi, iyi bir yöneticiydi. Siyaseti iyi bilirdi. Ebu Naim el-İsbahânî, Ömer b. Kays'm söyle dedigini rivayet etmiştir:

«Abdullah b. Zübeyr'in yüz kölesi vardı. Bu kölelerden her biri ayrı bir dilden konuşurdu ve Abdullah b. Zübeyr onlardan her biri ile kendi dilinden konuşurdu. Sen dünya isinde ona baktığın zaman, "Bu adam dünyayı bir an bile istemiş değildir." derdin.»

Sevrî, Ebu Duha'nın söyle dedigini rivayet etmiştir: "Abdullah b. Zübeyr'in basında o kadar misk vardı ki, eğer o misk kokusu benim olsaydı benim için bir sermaye oluşturunurdu. Ka'be'ye çok koku sürerdi, öyle ki uzak mesafelerden bile bu koku hissedilirdi." İbn Mübarek, Tavus'un söyle dedigini rivayet etmiştir: «Abdullah b. Zübeyr, karısı binti Hüseyin'in yanına gitti. Odada üç yatak gördü ve: "Bu yataklardan biri benim için, biri de karım binti Hüseyin içindir, su üçüncüsü de şeytan içindir. Bu yatağı disari çıkarın." dedi ve yatağı disari çıkardılar.»

Sevrî, Abdullah b. Müsavir'in söyle dedigini rivayet etmiştir: «Abdullah b. Abbas'm, cimrilik sebebiyle Abdullah b. Zübeyr'i ayıpladığını ve söyle dedigini isittim: Rasûlullah (s.a.v.) söyle buyurmustu: Yanıbasında komsusu aç iken tok yatan kimse mü'min değildir.»

imam Ahmed b. Hanbel, İbn Ebza'nın söyle dedigini rivayet etmiştir:

«Osman, kusatma altına alındığında Abdullah b. Zübeyr ona söyle dedi:

- Benim yanımda asil develer var. Onları senin için hazırlamışım -dir. Bunlara binip Mekke'ye gitsen ve senin yanına gelmek isteyen kimseler gelip senin etrafında toplansalar daha iyi olmaz mı?

- Hayır! Zira ben, Rasûlullah (s.a.v.)'in söyle buyurduğunu isittim:

Kureysten adı Abdullah olan bir koç dinden çıkacaktır. İnsanların günahı onun üzerinedir.»

Bu hadis, tamamen münkerdir. Senedinde zayıflık vardır. Ravileri arasında adı geçen Yakub, Kumludur ve kendisinde Siilik vardır. Böyle bir ravinin yalnız basına rivayet ettiği şey kabul edilmez. Bunun sahih olduğunu farz etssek bile hadiste adı geçen Abdullah, Abdullah b. Zübeyr değildir. Çünkü o, övgüye layık sıfatlara sahipti. Emirlik yapması da sirf Aziz ve Celil olan Allah'ın rızasını kazanmak içindi, Sonra o, Ye-zid'in oğlu Muaviye'nin ölümünden sonra imam olmuştur ve o, Mervan b. Hakem'den daha doğru yolda idi. Çünkü insanlar ona tabi olduktan sonra Mervan, yönetim hususunda onunla mücadele etmişti. Bütün beldelerde Abdullah b. Zübeyr'e bey'at edilmiş ve yönetim onun kontrolü altında düzene girmisti.

Dogrusunu Allah bilir.

îmani Ahmed b. Hanbel, Said b. Amr'in söyle dedigini rivayet etmistir:

«Abdullah b. Omer,,> Hatim'de oturmakta olan Abdullah b. Zübeyr'in yanma gelerek ona söyle dedi:

- Ey Zübeyr'in oğlu! Sakin Allah'in Harem'inde dinden çıkmayin. Zira ben, Rasûlullah (s.a.v.)'m söyle buyurduguna sahid oldum: "Allah'in Harem'ini helal kilacak ve kendisi sebebiyle baskalarinin da helal kilacagi bir Kureysli adam gelecektir. Eger onun günahi ile cinlerin ve insanların tamaminin günahi karsi karsiya getirilip tartilacak olursa onunki agir gelir." Sakin ola ki o kisi sen olmayasm.

- Ey Ömer'in oğlu! Sen kitablari okudun. Peygamber (s.a.v.)'e Sahabe oldun (niçin böyle diyorsun?)"

- Ben mücahid olarak Sam'a gidecegim, bu esnada böyle bir sahadette bulundum. Bunun refi galattir.»

Vekî, Selman-i Farisî'nin söyle dedigini rivayet etmistir:

"Su beyt, Zübeyr ailesinden bir adam vasitasiyla yakilacaktır."

Ebu Bekir b. Ebu Hayseme, Ibn Hanefiyye'nin söyle dedigini rivayet etmistir:

"Allah'im, bana öğrettigin seyleri bildigimi sen de biliyorsun ki, Abdullah b. Zübeyr, Mekke'den ancak öldürölmüs olarak çıkacaktır, kesik basi çarsi pazarda dolastirilacaktır."

Zübeyr b. Bekkar, Hisam b. Urve'nin söyle dedigini rivayet etmistir: "Küçük bir çocukken Abdullah b. Zübeyr'in söyledigi ilk söz kiliç, kiliç, olmustur. Kiliç kelimesini agzindan düsürmezdi. Babasi Zübeyr, onun bu kelimeyi telaffuz ettigini isitince söyle dedi: "Allah'a yemin ederim ki, seninle su kiliç arasinda çeşitli savaslar olacaktır." Abdullah b. Zübeyr'in nasil öldüröldüğü önceki sayfalarda anlatilmistir. Haccac, onu tepe üzerinde bir agaç dalma asmisti. Annesi gelip asili cesedinin önünde durmus, uzun uzadiya ona dua etmistir. Yaninda dururken de

gözlerinden bir damla yas dahi akmamisti. Sonra oradan dönüp gitmistir. Ayni sekilde Abdullah b. Ömer'de gelip asili duran cesedin önünde durmus, ona dua etmis ve onu cidden çok övmüstü."

Vakidî, Esmâ'nin azatlisi Abdullah'in söyle dedigini rivayet etmistir: "Abdullah b. Zübeyr öldürölünce annesi gelip cesedinin yanina varmis, binek üzerinde orada durmustu. Abdullah'in katili Haccac da adamlariyla birlikte oradan geçerken o kadinin kim oldugunu sormus. Adamlari kendisine, Abdullah b. Zübeyr'in annesi oldugunu söylemislerdi. Bunun

üzerine Haccac gelip Abdullah'in annesinin yanında durmus ve ona söyle demisti:

- Nasil gördün mü? Allah, hakka yardım etti ve hakki üstün kildi.
- Bazen batil da hakka ve hak sahiplerine galip olur, sen pislik içindesin. Abdullah ise Cennettedir.
- Senin oglun su Beyt'te dinden çıktı. Yüce Allah söyle buyurmustur: "Orada (Mescid-i Haram'da) zulm ile yanlis yola saptirmak isteyen, can yakici bir azaba ugratiriz." (el-Hacc, 25.) Iste Cenâb-i Allah ta senin ogluna can yakici azabi tattirdi.
- Sen yalan söylüyorsun. O, Medine'de Islâm tarihinde dogan ilk Müslüman cocugudur. Onun dogumu sebebiyle Rasûlullah (s.a.v.) sevindi ve eliyle onun agzina birseyler sürdü. O zaman Müslümanlar tekbir almislari ve sevinçlerinden ötürü Medine sarsilmisti. Simdi onun öldürölmesi sebebiyle de sen ve adamlarin sevindiniz. O zaman Abdullah'in dogumuna sevinen kimseler, senden ve adamlarindan daha hayirli idiler. Ayrica Abdullah, anne ve babasina iyi davranan, çok oruç tutan ve Allah'in kitabinin emirlerini yerine getiren, Allah'in Harem'ine saygi gösteren bir kimseydi. Aziz ve Celil olan Allah'a asi olanlara öfke duyardi. Ben, Rasûlullah (s.a.v.)'in söyle buyurduguna taniklik ederim: "Sakif kabilesinden bir yalana bir de katil çıkacaktır. "Baska bir rivayete göre Rasûlullah söyle buyurmustur: "Sakif kabilesinden iki yalana çıkacaktır. Bunlardan sonuncusu, ilkinden daha serli olacaktır ve o katildir."

Haccac, cevap vermedi ve oradan ayrilip döndü. Abdühnelik, bu durumdan haberdar olunca Haccac'a mektub yazarak Abdullah b. Zübeyr'in annesi Esma ile bu sekilde konusmasindan dolayi onu kinadi ve ona söyle dedi: Salih bir adamin kizi olan Esma'ya ne diye böyle hitab ettin?"

"Sahih" adli eserinde Müslim, Ebu Nevfel'in söyle dedigini rivayet etmistir:

"Abdullah b. Zübeyr'in cesedinin Hacun tepesinde asili olarak durdugunu gördüm. Kureyslüler ve diger insanlar gelip onun yaninda duruyorlardi. Abdullah b. Ömer de oraya geldi ve cesedinin önünde durup söyle dedi: "Selam sana Ey Ebu Hubeyb! Selam sana Ey Ebu Hubeyb!Selam sana Ey Ebu Hubeyb! Vallahi ben seni bu ise girismekten menet-mistim. Vallahi ben seni bu ise girismekten menetmistim, vallahi ben seni bu ise girismekten menetmistim. Ama vallahi ben seni ancak çok oruç tutan, çok namaz kilan ve akrabalarini çok ziyaret eden bir kimse olarak bilmekteyim. Ama vallahi senin, en kötüsü oldugun bir ümmet, mutlaka en hayirli bir ümmettir." Böyle dedikten sonra Abdullah b. Ömer, oradan uzaklasti. Haccac, Abdullah b. Ömer'in gidip orada durdugunu ve böyle konustugunu duyunca adamlarini göndererek Abdullah b. Zübeyr'i, asili durduğu ayaçtan indirtti

ve Yahudi mezarligina gömdürdü. Sonra annesi Esmâ binti Ebu Bekir'e haber gönderdi. Yanina davet etti. Esmâ, onun yanma gitmedi. Adamlarim tekrar göndererek Esmâ'ya su mesajı iletti: "Ya yanima gelirsın ya da saçlarından tutarak seni yanima sürükleyip getirecek birini sana gönderirim." Esmâ yine gitmedi ve söyle dedi: 'Vallahi ben, Haccac'm yanma gitmeyecegim tâki beni saçlarımdan tutup sürükleyecek birini bana göndersin."

Haccac da adamlarina: "Bana biraz zaman taniyin" dedi. Ayakkabilarini aldı. Sonra acele ile oradan ayrilip gitti ve Esmâ'nin yanma vardi. Ona söyle dedi:

- Nasil, ne yaptigimi gördün mü?

- Gördüm ki sen, oglum Abdullah'in dünyasini harab ettin ve kendi ahiretini de harab ettin. Duyduguma göre sen ona: "Ey iki kusaklinin oğlu" diyormussun. Evet vallahi ben iki kusak sahibi idim. Kusaklardan birinin içine Ebu_ Bekir ile Rasûlullah'in aziklarini koyup kendilerine götürüyordum. Diger kusaga gelince o da her kadının mutlaka beline baglamasi gereken bir kusakti. Rasûlullah (s.a.v.) bize: "Sakif kabilesinde bir yalanci bir de katil vardi." diyordu, yalanciya gördük. Katile gelince öyle saniyorum ki o da sensin.

Esmâ'nin bu sekilde konusmasindan sonra Haccac, oradan ayrildi ve artik Esmâ'nin yanina dönmedi. Ona cevap ta vermedi."

Vakidî'nin rivayetine göre Haccac, Abdullah b. Zübeyr'i, Hacun tepesinde astirdikten sonra Abdullah'in annesi ona beddua etti ve Abdullah'in defnedilmesini talep etti, ancak Haccac bu talebi yerine getirmede. Nihayet Haccac, bu hususta Abdülmelik'e bir mektub yazdı. Abdül-melik te gönderdiği cevabi mektubunda Abdullah İbn Zübeyr'ın defnedilmesini emretti ve bunun üzerine Abdullah, Hacun'a defnedildi Anlatildigina göre Abdullah b. Zübeyr'in mezarından misk kokusu saçılıyor-
mus.

Haccac, Sam'dan 2000 süvari ile Mekke'ye gelmistir. Tarik b. Amr da 5000 kisi ile ona katilmisti. Muhammed b. Sa'd ile digerlerinin rivayetlerine göre Haccac, Abdullah b. Zübeyr'i kusatma altma almış ve e rafında 40 000 kisi toplanmistir. Mescid-i Haram'* taslamak için Ebu Ku-beys dagi üzerine mancınik kurmustu. MskkeHlerden çıkıp yanina gelecek olanlara eman vermiş ve bunu onlara yüksek sesle söyle duyurmustu: "Biz sadece İbn Zübeyr ile savasmaya geldik. O, su üç seyden birini yapmakta serbesttir. Ya buradan ayrilip diledigi herhangi bir yere gidecek veya zincirlere vurularak Sam'a gönderilecek, yahut öldürölünceye kadar savasacaktır."

Abdullah b. Zübeyr'de annesine danisti. Annesi üçüncü sikki kabul etmesini

tavsiye etti. Rivayet olunduguna göre annesi, bir kefen getirilmesini istemis, kefeni buhurlamis ve Abdullah'i savasmaya tesvik etmistir. Abdullah ta bu niyetle evinden çikmis, hicretin yetmisüçüncü senesinin cemaziyelevvel ayinin onyedisinde sali günü siddetli bir sekilde savasmaya baslamisti. Bir tugla parçasi gelerek kafasini yarmis ve o da yüzüstü yere düsmüstü. Sonra kalkmak istemis ama kalkamamisti. Sol dirseğine dayanmis ve üzerine gelenlere kiliçla vurmaya baslamisti. Samlilardan biri gelip bir kiliç darbesiyle Abdullah'in ayagini kesmistir. Sonra hep birlikte onu öldürmüşler ve basim koparmislardi. O, Hacun'a yakin bir yerde öldürülmüstü. Baska bir rivayette anlatildigina göre o, Ka'be örtüsüne tutunmus halde iken öldürülmüstü. Dogrusunu Allah bilir. Sonra Haccac, onu Hacun yanindaki Keda tepesine götürerek orada astirmisti. Daragacmdan indirdikten sonra onu Yahudi mezarligina gömmüstü. Müslim, böyle rivayet etmistir. Baska bir rivayette anlatildigina göre onu, asildigi Hacıiii tepesine gömmüstür, dogrusunu Allah bilir.

Abdürrezzak, İbn Sirin'in söyle dedigini rivayet etmistir: "Muh-tar'm kesik basi getirildiginde Abdullah b. Zübeyr söyle dedi: Ka'bu'l-Ahbar'in bize söylediklerinin hepsinin gerçeklestigini gördüm, ancak Sakif kabilesinden bir adamin beni öldürecegini söylemistir. Bu söz henüz gerçekleşmedi. İste Sakif kabilesinden olan Muhtar'm kesik basi önümde duruyor."

İbn Sirin dedi ki; "Abdullah, Haccac'in kendisi için fırsat kolladiginin farkinda degildi."

Ben derim ki: Meshur rivayete göre Abdullah b. Zübeyr, hicretin yetmisüçüncü senesinin cemaziyelevvel ayinin onyedisinde sah günü öldürüldü. Baska bir rivayette anlatildigina göre cemaziyelahir ayinda öldürülmüstür. Malik ile digerlerinden rivayet olunduguna göre Abdullah b. Zübeyr, hicretin yetmisikinci senesinin basinda Öldürülmüstür. Meshur ve sahih olan rivayet, birinci rivayettir. Hicretin altmisdördün-cü senesinin receb ayinin yedisinde Abdullah b. Zübeyr'e be/at edilmisti. Hicretin birinci senesinin basinda dogmustu. Baska bir rivayette anlatildigina göre hicretin ikinci senesinin sevval ayinda dogmustu. Yetmis yasim astiktan sonra öldürülmüstü, dogrusunu Allah bilir.

Annesine gelince annesi, Abdullah'in ölümünden sonra ancak yüz gün yasadi. Zayıf bir rivayette anlatildigina göre on gün, baska bir rivayette anlatildigina göre bes gün yaşamistir, ama yüz gün yasadigina dair ilk rivayet, meshur olan rivayettir. Annesinin biyografisi daha sonra anlatilacaktır. Allah, onun annesinden de, babasından da, kendisinden de razi olsun.

Abdullah b. Zübeyr'e ve kardesi Mus'ab b. Zübeyr'e belig ve güzel bir çok ağıtlar yakilmisti. Bunlardan biri de Muammer b. Ebi Muammer ez-

Zühelfnin su beyitleridir:

"Ben asla böyle biri degilim,

Ona bir öğütte bulundugumda tesirli olamadim.

İbn Mervan'a da yaklasmadim.

Mus'ab'm gözünü agritacak birseyle Mervan'in ogluna yaklasma-
dim.

Ama ben Allah rizasi için Mus'ab'a öğüt verdim.

Nihayet hadiseler ona oklarini vurdular,

Allah'im, o ne hedefini sasirmaz bir oktu.

Eger su zaman Mus'ab'i yere yiktiysa,

Abdullah ta darbelerden ötürü paramparça bir ceset haline geldiyse,

Bilinsin ki herkes ölüm serbetini yudumlayacaktır.

Her ne kadar kaçmaya çabalasa da, korksa da."

Anlatildigina göre Abdullah b. Zübeyr'in öldürölmesinden sonra annesi Esmâ, onun birbirinden kopmus organlarini bir araya getirerek yıkamis, kokular sürmüs, sonra kefenleyip namazim kilmis ve onu alip Medine'ye götürmüs, Safiyye binti Hüveyy'in evine defnetmistti. Sonra o ev, Peygamber mescidine katilmisti. Böyle olunca Abdullah b. Zübeyr, Peygamber mescidinde Peygamber Efendimiz, Ebu Bekir ve Ömer'le birlikte defnedilmis tir. Bunu birçok kimse böyle anlatmistir, dogrusunu Allah bilir.

Taberânî, Abdullah b. Zübeyr'in oğlu Amir'in söyle dedigini rivayet etmistir:

"Peygamber (s.a.v.), vücuduna kupa vurmus, kanli kupalari götürüp bosaltmasi için babama vermis, ancak babam o kani dökmeyip içmistti. Yanma döndüğünde Peygamber (s.a.v.), ona söyle demisti:

- Ey Abdullah, kani ne yaptin?

- İnsanların göremiyecegini zannettigim bir yere biraktim.

- Belki de onu içtin?

- Evet.

- İçmeni sana kim emretti? İnsanlardan senin vay haline ve senden de insanların vay haline."

Selman-i Farisî, bir defasında Peygamber (s.a.v.) m yanma gittigin-de Abdullah b. Zübeyr'in dehlizde durdugunu ve bir tasta birseyler içtigini görmüstü. Sonra ikisi Rasûlullah (s.a.v.)'m yanina girmisler Rasûlullah (s.a.v.), Abdullah'a söyle sormustu:

- Tasi bosalttin mi?

- Evet.

Selman, Peygamber (s.a.v.)'e sordu:

- Bosalttigi sey neydi Ya Rasûlallah?

- Vücuduma kupa vurdurmustum. Akan kanlari götürüp bir yere dökmesini söylemistim.

- Seni hak peygamber olarak gönderen Allah'a yemin ederim ki ya Rasûlallah, Abdullah verdigin kani içti!

- Ey Abdullah, içtin mi?

- Evet.

- Niçin?

- Rasûlullah (s.a.v.)'m kaninin karnima girmesini istedim. Onun için içtim.

Rasûlullah {s.a.v.) da elini Abdullah b. Zübeyr'in basi üzerine koyup söyle dedi:

- Insanlardan vay senin haline ve senden de insanların vay haline! Ancak Allah'in bütün insanların Cehennem'e girecegine dair yemini yerine gelsin diye ates sana dokunacaktır. Bunun disinda hiç dokunmayacaktır,

Yezid b. Muaviye, Abdullah b. Zübeyr'e altin kelepçe, gümüs zincir ve gümüs pranga gönderdiginde mutlaka yanina gelmesi için kendisine yemin verdirmisti. İnsanlar da Abdullah b. Zübeyr'e: "Mü'minlerin emi-ri Yezid'in yeminim yerine getir, yanma git." deyince o su cevabi verdi:

"Haktan baskasına yumusamam. Baskalari, çigneyen kimseye tasın yumusayisi gibi yumusamadıkça ben itaat etmem."

Bu siiri okuduktan sonra da söyle dedi: "Allah'a yemin ederim ki, onurumu kaybetmeksizin kiliç darbesiyle ölmek, benim için onurumu kaybetmis halde kirbaç darbesini yemekten daha hostur."

Böyle dedikten sonra insanlari kendisine bey'ata davet etti ve Yezid b. Muaviye'ye muhalefetini açıkladi.

Taberanî'nin rivayetine göre Abdullah b. Zübeyr, annesinin yanma gidip ona söyle demisti: "Dogrusu ölümdede rahatlama vardır."

Annesi de yüz yasina vardigi halde bir disi dahi düsmemisti, gözleri bozulmamisti. Ogluna su karsiligi vermisti: "Senin için iki durumdan birini görmedikçe ölmek istemiyorum. Ya tahta geçersin. Böylece gözüm aydinlanir, ya da öldürölürsün. Öldürölüne sabrettigim için sevabini Allah'tan beklerim." Bundan sonra Abdullah, annesinin yanından çıktı. Çikarken de su süri okudu:

"Sövgü olarak hayatimi kazanmak istemiyorum.

Ölüm korkusundan dolayı de barisa yanasmam.'

Böyle dedikten sonra dönüp Zübeyr ailesine öğüt vermeye ve söyle demeye başladı:

"Sizden her birinin kilici kendi yüzü gibi olsun. Kendini eliyle savunsun, komutani elleri olsun. Allah'a yemin ederim ki ben, etrafımda-ki ilk grupla savasir durumda kaldim. Yaralar bana aci vermedi, aksine ilacm acisi bana dokundu."

Böyle dedikten sonra yanında Süfyan da bulunduğu halde Hac-cac'm adamlarina saldırdı. İlk olarak karsısına Esved çıktı. Ona bir kılıç darbesi vurdu ve ayagini kopardi. Esved ona: "Ah, ey zinakâr kadının oğlu!" deyince Abdullah b. Zübeyr, ona su karsiligi verdi: "Defol ey Ham'in oğlu! Esmâ, zinakar midir?" Sonra Haccac'in adamlarini mescitten disari çıkardı. Ancak mescidin damında Haccac'in yordakçilarından bir grup vardı. Onlara tugla fırlatıyorlardı. Tuglalardan biri Abdullah'in kafasına isabet etti, kafasim yardı. Kafasi yarıldığı halde ayakta durdu ve söyle dedi: "Eger benim hasmim bir kisi olsaydı, ben onun hakkından gelebilirdim." Sonra da su siiri okudu:

"Yaralarimizin kani topuklarımıza akmiyor,

Kanlarımız ayak uçlarımıza akiyor bizim."

Abdullah, daha sonra yere yıkıldı. İki azatlı kölesi gelip üzerine kapandılar ve söyle dediler: "Kul, Rabbini himaye ediyor ve ona sigmıyor." Burada kul kelimesiyle köle, Rabb kelimesiyle de efendi kastedilmistir.

Sonra Haccac'in adamlari gelip Abdullah'in basim kopardılar.

Taberanî, İshak b. Ebi İshak'm söyle dedigini rivayet etmistir: Abdullah b. Zübeyr'in Mescid-i Haram'da öldürölmesi esnasında ben de hazır bulunuyordum. O gün askerler mescidin kapisından içeri giriyorlardı. Her gelenin üzerine saldırıyor, nihayet onlari mescidin disina çıkariyordu. O bu halde iken mescidin tavanından parçalar düşüyor, bu parçalardan biri gelip onun basına isabet etti ve onu yere yikti. Yere yıkılırken de su beyitleri okuyordu:

"Esmâ! Esmâ! Benim için ağlama, Geride ancak asaletim ve dinim kaldı, Kesici bir parça ile gücüm ve kuvvetim azaldı.

Rivayet olunduguna göre Abdullah'in annesi Esmâ, daragacında duran oglunun indirilmesi için Haccac'a söyle demisti:

- Daragacında duran su cesedin indirilmesi vakti gelmedi mi hala?
- Oglun münafikti.

- Vallahi münafik degildi. O çok namaz lalar, oruç tutar ve akrabalarını ziyaret ederdi.

- Git buradan ey ihtiyar kadın, sen bunaimssm.

- Vallahi ben, Rasûlullah (s.a.v.)'m söyle buyurdugunu isittigimden bu yana bunamis degilim. O söyle buyurmustu: "Sakif kabilesinden, bir yalanci ve bir de katil çıkacaktır." Yalanciya gördük, katile gelince o da sensin."

Mücahid dedi ki: Ibn Ömer'le beraberdim, tbn Zübeyr'in asili duran cesedinin yanına gitti. Orada durdu ve ona rühmet okudu, sonra bana dönüp söyle dedi: Ebu Bekir es-Siddik'in bana haber verdigine göre Rasûlullah (s.a.v.) söyle buyurmustur: "Bir kimse kötülük yaparsa karşiligim görür."

Süfyan, Ebu Müleyke'nin söyle dedigini rivayet etmistir:

"Abdullah b. Abbas'in yanında Ibn Zübeyr'den bahsedildi. Bunun üzerine Abdullah b. Abbas söyle dedi: Ibn Zübeyr, İslâmiyet'te iffetli idi. Kur'ân okur, oruç tutar ve namaz kılardı. Babası Zübeyr'dir, annesi Es-ma'dır, dedesi Ebu Bekir'dir, halası Hatice'dir, ninesi Safiyye'dir, teyzesi Aise'dir. Allah'a yemin ederim ki onun için ben, Ebu Bekir ve Ömer'e yapmadigim nefis muhasebesini yapacağım."

Taberanî, Muhammed b. Abdullah es-Sakafi'nin söyle dedigini rivayet etmistir:

"İbn Zübeyr'in hac mevsiminde terviyeden bir gün önce ihramli-ken irad ettiği bir hutbeyi dinledim. En güzel şekilde telbiye getirdigini gördüm. Onun telbiyesi kadar güzel telbiye getireni asla görmemistim. Telbiyeden sonra Allah'a hamdü senada bulundu ve söyle dedi:

"Simdi siz çeşitli ülkelerden Aziz ve Celil olan Allah'a misafir olarak geldiniz. Allah'in da misafirlerine ikramda bulunması haktır. Siz, Allah katındaki şeyleri talep ediyorsanız bilin ki, Allah katındaki şeyleri talep eden kimse, asla ziyana uğramaz. Söylediklerinizi fiilinizle doğrulayın. Çünkü fiil söze sahiptir, niyetiniz dürüst olsun. Kalblerinizi temiz tutun, öncelikle su günlerinizde Allah'a karşı gelmekten sakının ve bu günler, günahların affedildiği günlerdir. Siz ne ticaret, ne de dünya mali talep etmek için buraya gelmiş değilsiniz."

Böyle dedikten sonra telbiye getirdi. Onunla birlikte insanlar da telbiye getirdiler. O günkü kadar çok aglayan kimse görmedim.»

Hasan b. Süfyan, Vehb b. Keysan'in söyle dedigini rivayet etmistir: "Abdullah b. Zübeyr'e su öğütleri içeren bir mektub gönderildi:

"Takva sahibi kimselerin bazı alametleri vardır. Onlar, bu alametlerle tanınırlar ve bu alametleri onlar kendi nefislerinde de bilip tanırırlar. Sözü

edilen alametler sunlardır: Konusurken dogru konusmak, emaneti sahibine teslim etmek, öfkeyi yutmak, belaya sabretmek, kazaya razı olmak, nimetlere sükmek, Kur'ân'm hükmüne boyun egmek.

Günler pazar yeri gibidir. Orada sarfedilen seyler, insana tekrar baska yollarla geri döner. Eger orada hak sarfedilmezse, tekrar sahibine döner ve hak sahipleri ona gider. Eger orada bâtil sarfedilmissse, o tekrar sahibine döner ve bâtil ehli kimseler de o adamin yanına giderler."

Ebu Muaviye, Vehb b. Kuysa'mn söyle dedigini rivayet etmistir: "Abdullah b. Zübeyr'in baris yaparken ne bir sultan otoritesinden korktugu için, ne de ona yaltaklandigi için baris yaptigini görmedim. Samlilar, bu gibi isnatlarda bulunarak Abdullah b. Zübeyr'i ayipliyorlardi ve ona: "Ey iki kusaklinin oglu" diyorlardi. Annesi Esma da Abdullah'a söyle diyordu: "Ey ogulcugum! Onlar seni benim iki kusakli olmamdan ötürü ayipliyorlar. Aslında benim bir kusagim vardi. Onu ikiye böldüm, birini Rasûlullah (s.a.v.)'m Ebu Bekir'le birlikte Medine'ye hicret yoluna çıktigi zaman sofrasi yaptim, digeriyle de kirbasinin agzini bagladim."

Kendisini, "İki kusakli kadinin oglu" diye ayipladıkları zaman Abdullah b. Zübeyr söyle diyordu: "Vallahi bu Öyle bir sikayettir ki, utanci senden zahir olmaktadır." Dogrusunu noksanliklardan münezzeh olan yüce Allah daha iyi bilir.

Hicretin yetmişüçüncü senesinde Mekke'de Abdullah b. Zübeyr'le birlikte öldürülen diger meshur sahsiyetler ise sunlardır. [20]

Abdullah B. Safvan

Abdullah b. Safvan b. Ümeyye b. Halef el-Cumahi Ebu Safvan el-Mekkî. Babasinin en büyük ogluydu. Peygamber (s.a.v.)in sagligina kavustu. Hz. Ömer'den ve bir sahabe toplulugundan hadis rivayet etti. Tabiilerden de bir grup insan ondan hadis rivayet etmistir. Serefli, lider, efendi, emrine itaat edilen, yumusak huylu ve eziyetlere tahammül eden bir kimseydi. Bir kimse, ona yönelipte birsey isterse eli bos dönmezdi. Kurak bir yer bulundugunu duyunca mutlaka gider, orada bir kuyu kazar veya bir sarniç yapardi. Dar bir geçit bulundugunu duyarsa mutlaka gide1-, oranin, geçilmesi kolay bir yol haline gelmesini saglardi.

Anlatildigina göre Mühelleb b. Ebi Sufra, Irak'tan Abdullah b. Zübeyr'in yanına gelmistir. Görüsmeyeli çok olmustu. O esnada Abdullah b. Safvan gelip söyle dedi: "O günden beri seni mesgul eden su adam kimdir?"

Abdullah b. Zübeyr de ona söyle cevap verdi: "Bu, Irakli Arapların lideridir " Bunun üzerine Abdullah b. Safvan: "O halde bunun Mühelleb olması gerekir." deyince Mühelleb te Abdullah b. Zübeyr'e söyle sordu: "Ey müminlerin emin! Sana beni soran bu adam kimdir?" Abdullah b. Zübeyr

"Bu, Mekke'de Kureys'in lideri ve efendisidir." diye cevap verdi. Mühelleb-"Su halde bu, Abdullah b. Safvan olmalı." dedi. Abdullah b.

Safvan, gerçekten cömert, alîcenâb bir kimseydi.

Zübeyr b. Bekkar dedi ki: Muaviye hacca geldi. Halk onu karsıladı. İbn Safvan da onu karsılayanlar arasındaydı. Muaviye ile beraber yürüyordu. Samlilar: "Mü'minlerin emiri ile beraber yürümekte olan su adam kimdir?" diye sordular. Mekke'ye varıldığında üzerlerindeki koyunlardan ötürü dağlar bembeyaz göründü. Abdullah b. Safvan, Muaviye'ye: "Ey mü'minlerin emiri, su koyunları sana hibe ettim." dedi. Baktılar ki koyunlar 2000 tanedir. Samlilar dediler ki: "Mü'minlerin emirinin amcası oğlundan daha cömert bir kimse görmedik."

Abdullah b. Safvan, Haccac tarafından kusatma altına alındığı zaman Abdullah b. Zübeyr'le birlikte sabredip dayanan kimselerdendi. O esnada Abdullah b. Zübeyr, ona söyle dedi: "Bana yapmış olduğun bey'attan seni affediyorum, dilediğin yere gidebilirsin." Bunun üzerine Abdullah b. Safvan, ona söyle dedi: "Ben sadece dinim uğruna savastım." Böyle dedikten sonra öldürülünceye kadar muhasara altında kalmaya tahammül etti. Hicretin yetmişüçüncü senesinde Ka'be'nin örtüsüne tutunmuş halde iken öldürüldü, Allah, ona rahmet etsin ve makamını yüceltsin. [21]

Abdullah B. Mutî

Abdullah b. Mutî b. Esved b. Harise el-Kuresi el-Adevi el-Medenî. Rasûlullah (s.a.v.)'m sağlığında doğdu. Rasûlullah (s.a.v.), onun agzına bir şeyler sürdü ve onun için bereket duası okudu. Abdullah, babası Mutî tarikiyle rivayet etti ki, Rasûlullah (s.a.v.) söyle buyurmıştır:

"Bu günden sonra artık hiçbir Kureysî kiyamet gününe kadar hapsedilip öldürülmeyecektir."

Abdullah b. Mutî'den de oğulları İbrahim ve Muhammed ile Sabî, İsa b. Talha b. Ubeydullah ve Muhammed b. Ebi Musa da hadis rivayet etmişlerdir.

Zübeyr b. Bekkar dedi ki: Abdullah b. Mutî, bahadırlik ve cesaret bakımından Kureys'in büyük adamlarındandı. Amcam Mus'ab'm bana anlattığına göre o, Harre savaşında Kureyslilerin emiri idi. Sonra Abdullah b. Zübeyr'le birlikte Mekke'de öldürüldü. Su sözün sahibi odur:

"Harre savaşında firar eden benim. Seyh, ancak bir defa kaçır ve kaçışım da hücumla telafi etmez." Allah, ona rahmet etsin. [22]

Avf B. Malik

Avf b. Malik b. Ebi Avf el-Escâî el-Gatafanî. Kadri yüce bir sahabelidir. Halid

b. Velid ve ondan önceki komutanlar maiyyetinde Mu'te savasma katildi. Mekke fethine de katildi. Mekke fethi esnasında kavminin sancaktan idi. Sam fethine de katildi. Rasûlullah (s.a.v.)'dan birçok hadis rivayet etmiştir. Tabiilerden bir cemaat ve Ebu Hüreyre de ondan hadis rivayet etmişlerdir. Ancak Ebu Hüreyre'den önce vefat etmiştir. Vakidî, Halife b. Hayyat, Ebu Ubeyd ve diğer bazıları dediler ki: "Avf b. Malik, hicretin yetmişüçüncü senesinde Sam'da vefat etti. [23]

Hz. Ebu Bekir'in Kızı Esmâ

Abdullah b. Zübeyr'in annesidir. Kendisine iki kusak sahibi denilirdi. Hicret zamanında kusagini ikiye bölerek bir parçasıyla Peygamber (s.a.v.) ve Hz. Ebu Bekir'in sofrasını Medine yolculuğuna çıkışları esnasında bağlamıştı. Bundan ötürü kendisine iki kusaklı unvani verilmisti. Annesinin adı Kayle idi. Baska bir rivayete göre ise annesinin adı Ku-beyle binti Abdiluzza'dır. Beni Amir b. Lüey kabilesindendir. Esmâ, îslâmiyyet'in ilk zamanlarında Mekke'de Müslüman oldu. Kocası Zübeyr ile birlikte oğlu Abdullah'a hamile iken hicret etti. Abdullah'ı Medine'ye ilk gelisinde Küba'da doğurdu. Bundan sonra Zübeyr'e, Urve ve Münzir adındaki çocukları doğurdu. Esmâ, Muhacirlerin en son vefat edenidir. O, kızkardesi Aise, babası Ebu Bekir es-Siddik, dedesi Ebu Atik, oğlu Abdullah ve kocası Zübeyr sahabe idiler. Allah onlardan razı olsun.

Esmâ, oğlu ve kocasıyla birlikte Yermük savaşında hazır bulundu. Kızkardesi Aise'den on yaş daha büyüktü.

Bir rivayette anlatıldığına göre Haccac, oğlu Abdullah'ı öldürdükten sonra Esmâ'nın yanına gitmiş ve ona şöyle demişti:

- Ey anacığım! Mü'minlerin emiri bana, sana ilgi göstermemi tavsiye etti.
- Ben senin anan değilim aksine ben, Seniyye'de asili duran Abdullah b. Zübeyr'in anasıyım ve sana ihtiyacım yok. Ancak ben Rasûlullah (s.a.v.)'dan duyduğum şu hadisi sana nakledeceğim: "Sakif kabilesinden bir yalana ve bir de katil çıkacaktır." Yalancıyı gördük, katile gelince bence o, mutlaka sensin."
- Ben münafıkların katiliyim.

Baska bir rivayette anlatıldığına göre Abdullah b. Ömer, Haccac'la birlikte Esmâ'nın yanına gitmişti. O esnada Esmâ'nın oğlu Abdullah b. Zübeyr daragacma asılmıştı. Abdullah b. Ömer, Esmâ'ya şöyle demişti: "Su ceset birsey değildir. Aslında ruhlar Allah kalandadırlar, sen Allah'a karşı takvalı ol ve sabret."

Esmâ da şöyle cevap vermişti: "Ne diye sabretmeyecekimsim. Zeke-riyya'nın oğlu Yahya'nın kesik başı, İsrail oğullarından¹ fahişeye hediye

edilmisti."

Anlatildin» göre Abdullah b. Zübeyr, «aldıktan sonra annesi Esma'ya cünüp yıkayıp kokular sürmüs ve kefenlemiş, sonra da namazını kılıp defnetmişti. Oğlunun asılmasından birkaç gün sonra cemaziyelahir ayında kendisi de vefat etmişti.

Esma yaslandığında kocası Zübeyr onu bosamıştı. Bir rivayette anlatıldığına göre Abdullah, Zübeyr'e: "Benim gibi bir kimsenin annesiyle cinsel ilişkide bulunulmaz." demiş ve Zübeyr'de onu bosamıştı.

Baska bir rivayette ifade edildiğine göre Esma, ilk kocası Zübeyr'le tartışmışlar, oğulları Abdullah gelip onları barıstırmak istemiş. Zübeyr de Esma'ya: "Eğer içeri girersen sen bossun," demiş. Esma'da içeri girmiş ve bosanmıştı. Doğrusunu Allah bilir.

Esma, bir asır yaşamış ve ömrünün sonunda gözlerini kaybetmişti. Baska bir rivayette anlatıldığına göre gözleri sağlamdı, bir dişi dahi düsmemisti. Önceki kısımlarda da anlattığımız gibi hicretin yetmişü-çüncü senesinde oğlunun öldürölmesi zamanına kadar yaşamış, oğlunun öldürölmesinden bes gün sonra da kendisi vefat etmişti. On gün sonra, yirmi gün sonra, yirmi küsur gün sonra vefat ettiği de söylenir. Hatta oğlunun öldürölmesinden yüz gün sonrasına kadar yasadığı da söylenir. Meshur olan rivayet de budur. Yüz yasma vardığı halde bir dişi dahi düsmemiş ve bunamamıştı. Akli sağlam kalmıştı. Peygamber (s.a.v.)'den hoş ve mübarek birçok hadisler rivayet etmişti. Allah, ondan razı olsun ve ona rahmet etsin.

İbn Cerir dedi ki: Hicretin yetmişüçüncü senesinde Abdülmelik, Halid b. Abdullah'ı Basra valiliğinden azletti ve Basra'yı kardesi ve aynı zamanda Küfe valisi Bisr b. Mervan'm iradesine bıraktı. Bisr de Basra'ya gitti ve Küfe'de yerine Amr b. Hırris'ı vekil bıraktı.

Bu senede Muhammed b. Mervan, yazın gazaya gitti. Rumlari hezimete ugrattı. Bir rivayette anlatıldığına göre bu senede Osman b. Velid, Ermeniyeye taraflarında Rumlarla savasmıştır. Kendisinin askerleri 4000, Rumlannkı ise 60 000 kişi idi. Osman b. Velid, onları hezimete ugrattı ve çoğu adamlarım öldürdü.

'Mekke, Yemen ve Yemame valisi olan Haccac, bu senede insanlara hacettirdi. Bu senede Küfe ve Basra valisi Bisr b. Mervan'dı. Küfe kadisi Süryh b. Haris, Basra kadisi Hisam b. Hübeyre idi. Horasan valisi Bü-keyr b. Visah idi. Yani bu zat, Abdullah b. Hazim'in naibi idi. Doğrusunu Allah bilir. [24]

Bu Senede Abdullah B. Zübeyr'in Yanisıra Vefat Eden Sahsiyetler

Abdullah Sa'd B. Cüsem El-Ensârî

Sahabe idi. Yermük savasma katildi, çokça ibadet eder ve gazaya giderdi. [25]

Abdullah B. Ebi Hadred El-Eslemî

Künyesi Ebu Muhammed idi. Sahabe idi. Peygamber (s.a.v.) Efen-dimiz'den hadis rivayet etmistir. Medine'de vefat etmistir. [26]

Malîkb. Mesma

Malik b. Mesma b. Gassan eî-Basrî. Çokça ibadet eder ve asiri derecede zahidane bir hayat yasardi. [27]

Sabit B. Dahhak El-Ensârî

Sahabe idi. Peygamber (s.a.v.)'den hadis rivayet etmis, Medine'de vefat etmistir. Kendisine Ebu Zeyd el-İsmalî denirdi. Hudeybiye'de Ridvan agaci altinda Rasûlullah (s.a.v.)'a bey'at edenlerdendi.

Yahya b. Ebi Kesir, Ebu Kalabe'nin söyle dedigini rivayet etmistir: "Sabit b. Dahhak'in bana anlattigina göre kendisi Hudeybiye'de Ridvan agacinin altinda Rasûlullah (s.a.v.)'a bey'at etmis ve o esnada Rasûlullah (s.a.v.) söyle buyurmudur: Bir kimse bir mü'mine küfür iftirasinda bulunursa, onu Öldürmüs gibi olur." [28]

Zeyneb Binti Ebi Selma El-Mahzumî

Peygamber (s.a.v.)'in beslemesidir. (Rebibe). Annesi onu Habesistan'da dogurdu. Peygamber (s.a.v.)'den hadis rivayet eden bir Sahabeyedir. [29]

Tevbe Binti Samme

Kendisine Leyla'nin mecnunu denirdi. Tevbe, Beni Haris b. Ka'b kabilesine karsi saldirilarda bulunurdu. Leyla'yi gördü. Ona asik oldu. Kara sevdaya yakalandi. Ona derin bir askla baglandi. Onunla ilgili güçlü ve parlak birçok siirler söyledi. Daha önce o siirlerin benzerleri söylenmedigi gibi daha sonra da söylenmedi. Çünkü onun siirlerinde birçok mana ve hikmetler vardi. Bir defasinda ona: "Seninle Leyla arasinda flört hadisesi ola>Tmu?" diye sorulugunda su cevabi verdi: "Eger uçkurumu harama açmis isem, Muhammed (s.a.v.)m sefaatmdan yoksun kalayim." .

Leyla Abdülmelik b. Mervan'm huzuruna çıkarak kendisine yapılan bir haksizligi sikayet etti. Abdülmelik, ona söyle bir soru sordu:

- Tevbe senden ne gördü ki sana büyük bir askla tutuldu?

- Vallahi ey mü'minlern emiri, benimle Tevbe arasinda asla flört ve fuhus olmadı. Ancak Araplar asik olur ve iffetlerini muhafaza edip asik olduklari kimselere iffetle baglanarak siirler söylerler. Nefislerini alçakliklara karsi

korurlar.

Leyla'nin bu cevabi üzerine Abdülmelik, ona yapılan haksizligi giderdi ve ona armaganlar verdi.

Tevbe, hicretin yetmisüçüncü senesinde vefat etti. Anlatildigina göre vefatindan sonra Leyla, onun mezari basina gelerek ölünceye kadar aglamistir. Dogrusunu Allah bilir. [30]

[1] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayinlari: 8/500-505.

[2] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayinlari: 8/505-513.

[3] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayinlari: 8/513-514.

[4] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayinlari: 8/514.

[5] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayinlari: 8/514.

[6] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayinlari: 8/514.

[7] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayinlari: 8/514-515.

[8] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayinlari: 8/515.

[9] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayinlari: 8/515-516.

[10] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayinlari: 8/516-518.

[11] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayinlari: 8/518-519.

[12] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayinlari: 8/519.

[13] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayinlari: 8/522.

[14] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayinlari: 8/522-523.

[15] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayinlari: 8/523.

[16] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayinlari: 8/523.

[17] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayinlari: 8/523.

[18] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayinlari: 8/523.

[19] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayinlari: 8/524-529.

[20] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayinlari: 8/529-549.

[21] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayinlari: 8/549-550.

[22] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayinlari: 8/550.

[23] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayinlari: 8/550-551.

[24] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayinlari: 8/551-552.

[25] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayinlari: 8/552-553.

[26] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayinlari: 8/553.

[27] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/553.

[28] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/553.

[29] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/553.

[30] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 8/553-554.

Hicretin Yetmisdördüncü Senesi	2
Hicretin Yetmisdördüncü Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler .	3
Rafî B. Hadîl B. Rafî El-Ensârî	3
Ebu Said El-Hudrî	3
Abdullah B. Ömer .	4
Ubeydb. Umeyr .	6
Ebu Cuhayfe .	6
Seleme B. El-Ekva' .	7
Malik B. Ebi Amir .	7
Ebuabdurrahmanes-Sülemî	7
Ebu Ma'bed El-Esedî	7
Bisr B. Mervan El-Umevî	7
Hicretin Yetmisbesinci Senesi	8
Ebu Nüceyh .	13
Ebu Salebe El-Husenî	13
Esved B. Yezid .	14
Himran B. Ebban .	14
Hicretin Yetmisaltinci Senesi	14
Hicretin Yetmisaltinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler .	17
Ebu Osman En-Nehdî El-Kudaî	17
Sila B. Esyem El-Adevî	18
Züheyr B. Kays El-Belevî	19
Hicretin Yetmisyedinci Senesi	20
Sebib'in Ölümü .	22
Hicretin Yetmisyedinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler .	24
Kesîr B. Salt	24
Muhammed B. Musa B. Talha B. Ubeydullah .	24
Iyaz B. Ganem El-Es'arî	25
Mutarrif B. Abdullah .	25
Hicretin Yetmissekizinci Senesi	25
Hicretin Yetmissekizinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler .	26
Cabîr B.Abdullah .	26
Süreyh B. Haris .	26
Abdullah B. Ganem El-Es'arî	31
Cünade B. Ümeyye El-Ezdî	31
Alâ B. Ziyad El-Basrî	31
Süraka B. Mirdas El-Ezdî	32
Nabiga El-Cadî	32
Hicretin Yetmisdokuzuncu Senesi	32
Hicretin Sekseninci Senesi	37

Hicretin Sekseninci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler . 39

Hiz. Ömer'in Azatlısı Eslem.. 39

Cübeyr B. Nüfeyr. 39

Abdullah B. Cafer B. Ebi Talib. 39

Ebu İdris El-Holanî 41

Mabed El-Cühenî 41

Hicretin Seksenbirinci Senesi 41

Hicretin Yetmişdördüncü Senesi

Bu senede halife Abdülmelik b. Mervan, Tarık b. Amr'i Medine valiliğinden azlederek yerine Haccac b. Yusuf es-Sakafî'yi getirdi. Medine'ye gelen Haccac, orada birkaç ay ikamet ettikten sonra umre için Mekke'ye gitti. Umreden sonra safer ayında Medine'ye döndü ve orada üç ay ikamet etti. Beni Seleme mahallesinde bir mescit inşa etti. Bu mescit bu gün onun adıyla anılmaktadır anlatıldığına göre Haccac, bu senede ve bu müddet zarfında -Hz. Osman'a yardım etmediklerinden ötürü- Cabir ve Sehl b. Sa'd'a sövmüş, bunlara çok ağır sözler sarfetmişti. Allah, onu lanetlesin ve onu rezil rüsvay kilsin.

Haccac, zannederseniz Ebu İdris el-Holanî'yi Yemen'e kadi olarak tayin etmişti. Doğrusunu Allah bilir.

İbn Cerir dedi ki: Bu senede Haccac, Ka'be'nin İbn Zübeyr tarafından yapılan binasını yıkmış ve onu eski haline getirmişti.

Ben derim ki: Haccac, Ka'be'nin tümünü yıkmamıştı. Aksine o, sadece Sam istikametine gelen duvarı yıkmış ve Hatim'i Beyt'in dışına çıkarmış, sonra duvarı tekrar örmüş ve arta kalan taşları Ka'be'nin içine koymuştu. Diğer üç duvarı eski haliyle bırakmıştı. Bu nedenle doğu ve batı kısımları, bugün de görüldüğü gibi yere bitişik halde kalmıştı. Ama batı tarafını tamamiyle kapatmış ve doğu tarafına bakan duvarın alt tarafını doldurup tamir etmiş ve cahiliye devrindeki gibi yükseltmişti. Haccac ile Abdülmelik, Peygamber Efendi-miz'in Abdullah b. Zübeyr'e ulaşan hadisinden habersiz dile n Peygamber (s.a.v.), -önceki kısımlarda da naklettığımız gibi- Hz. Aise'ye söyle demişti: «Eğer senin milletin kâfirlikten (baska bir rivayete göre ise cahillikten) henüz yeni çıkmış olmasalardı, Ka'be'yi yıkar ve Hatim'i Ka'be'ye dahil ederdim. Ayrıca Ka'be'ye, doğu ve batı taraflarından birer kapı açar ve onları da yerle aynı seviyede yapardım. Çünkü senin kavmin masrafları karşılayamazlar. Hatim'i Ka'be'ye dahil edemediler ve Ka'be'nin binasını İbrahim peygamberin temelleri üzerine kuramadılar. Dilediklerini içeri alıp, dilemediklerini almasınlar, diye kapısını yüksekte yaptılar.»

Abdullah b. Zübeyr, iktidara geçince Ka'be'yi Hz. İbrahim'in kurduğu temeller üstüne inşa etti. Abdülmelik, Peygamber (s.a.v.)'in bu âdi duyduktan sonra söyle dedi: «Ka'be'yi ve çevresini keske eski haliyle

birakmis olsaydik.»

Hicretin yetmisdördüncü senesinde Mühelleb b. Ebi Süfra, Halife Abdülmelik'in emri üzerine Ezarika ile savasti. Halife Abdülmelik, kardesi Bisr b. Mervan'a emir vererek Mühelleb'i Basra ve Kûfe'den teskil edecegi askerlerin komutani olarak Haricilere karsi yapılacak savasa hazirlamasini istedi. Bisr ise, Mühelleb'i komutan olarak tayin etmeye razı degildi. Ancak Abdülmelik'in mektubunda verdigi emri görünce ister istemez Mühelleb'i askerlerin basına bu savasta komutan olarak tayin etti. Baska da yapabilecegi birsey yoktu. Yalnız Kûfelilerin komutam Abdullah b. Muhamnef e Mühelleb'ten bagimsiz olarak hareket etmesini, Mühelleb'in görüsünü kabul etmemesini ve ona danismamasini tavsiye etti.

Mühelleb, Basrali askerlerle birlikte yola çıktı. Sag ve sol cenah komutanlariyla öncü ve artçılari komutanlari yerlerinde bulunup onunla hareket halindeydiler. Nihayet Ramhürmüz'e varildi. Mühelleb, orada on gün ikamet ettikten sonra Bisr b. Mervan'ın Basra'da vefat ettigi ve yerine Halid b. Abdullah'in geçtigine dair haber kendisine ulasti. Mühelleb'in bazı askerleri gevseyip Basra'ya dönerken bunlari geri çevirmek için peslerine askeri bir birlik gönderildi. Halid b. Abdullah da firarilere mektup yazarak komutanlarinin yanma dönmedikleri takdirde cezalandirilacaklari tehdidinde bulundu. Ayrica Abdülmelik'in gazabına ugrayacaklarım söyledi. Onlar da dönüp Amr b. Hırris in yanına gittiler. Ondan, Kûfe'ye gitmeleri için izin istediler. O da kendilerine söyle bir mektup gönderdi: «Eger komutaninizi birakip asi ve muhalif olarak dönüp gelerseniz size izin yoktur. İmaminiz ve emanımız da olmaz.»

Bu mektup firarilere ulasınca tekrar ordudaki yerlerine dönüp bineklerine bindiler. Daha sonra da bazı beldelere dagilip gittiler. Hac-cac'ın Bisr b. Mervan yerine Irak'a vali olarak gelisine kadar sagda solda gizlenmeye devam ettiler. Nitekim bununla ilgili açıklama ileride gelecektir.

Bu senede (hicretin yetmisdördüncü senesinde) halife Abdühnelik b. Mervan, Bükeyr b. Visah et-Temimî'yi Horasan valiliginden azletti. Yerine Ümeyye b. Abdullah b. Halid b. Üseyd el- Kuresî'yi tayin etti ki, insanlar onun etrafında toplansınlar. Çünkü Abdullah b. Ha-zim'den sonra Horasan'da fitne büyümek üzere idi. Ümeyye b. Abdullah, Horasan'a gelince Bükeyr b. Visah'a güvenlik kuvvetleri komutani olması için teklifte bulundu. Ancak o bu teklifi kabul etmedi ve kendisini Taharistan'a vali olarak tayin etmesini istedi. Etrafında bulunanlarsa Ümeyye b. Abdullah'i, Bükeyr b. Visah'tan korkuttular. Taharistan'a vali olarak gitmesi durumunda güçlenip kendisini hal' edebileceğini söylediler. Bunun üzerine Ümeyye de onu yanında alıkoydu.

İbn Cerir dedi ki: Bu senede Haccac, insanlara haccettirdi. O, Medine,

Mekke, Yemen ve Yemame valisi idi.

Abdûlmelik b. Mervan, bu sene umre yapmıstır. Ancak bu haberin doğruluğunu bilmemekteyiz. [1]

Hicretin Yetmişdördüncü Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Rafî B. Hadîl B. Rafî El-Ensârî

Kadri yüce bir sahabedir. Uhud gazvesine ye müteakip gazvelere katılmıştır. Hz. Ali ile birlikte Siffin savaşında da hazır bulunmuştur. Çiftçilerle ortaklık yapmıştır. Seksenyedi yasına henüz yeni girdiği sırada vefat etmiştir. Sağlam hadisler rivayet etmiştir. Uhud savaşında kürek kemigine bir ok isabet etmişti. Rasûlullah (s.a.v.), onu, bu okun basını kürek kemiginden çekip çıkarmak veya olduğu gibi bırakmak ve bu durumda kıyamet gününde kendisinin lehine sahitlik yapmak tercihlerinden birini yapmakta serbest bıraktı. O da okun başlığını kürek kemigi içinde bırakmayı ve Rasûlullah'm kıyamet gününde kendisi lehine sahitlik yapmasını tercih etti. Yarası iste bu senede nüksetti ve bu yüzden vefat etti. Allah ona rahmet etsin. [2]

Ebu Said El-Hudrî

Asil adı Sa'd b. Malik b. Sinan el- Ensârî el-Hazrecî'dir. Kadri yüce bir sahabedir. Sahabelerin fikiçilarındandır. Uhud savaşında yası küçük görülmüş, bu yüzden savaşa alınmamıstı. İlk olarak Hendek savaşa katılmıstı. Rasûlullah (s.a.v.) ile birlikte oniki gazaya katılan Ebu Said, Hz. Peygamber ve sahabeler topluluğundan çok sayıda hadis rivayet etti. Sahabeler ve tabiilerden çok sayıda kimse ondan nadis rivayet ettiler. Sahabelerin kendi nev-i sahsına münhasır faziletli sahsiyetlerinden ve âlimlerindendi. Vakidî ile degerlerinin ifadelerine göre Ebu Said, hicretin yetmişdördüncü senesinde vefat etmiştir. Zayıf bir rivayete göre ise hicretin altmış dördüncü senesinde vefat etmiştir. Doğrusunu Allah bilir.

Taberanî, Ebu Said el-Hudri'nin söyle dedigini rivayet etmiştir:

"Dedim ki:

- Ya Rasûlallah, insanların en çok belaya uğrayanı kimdir?
- Peygamberlerdir.
- Sonra kimlerdir?
- Salih kimselerdir. Onlardan biri fakirlikle imtihan edilir, öyle

ki Jtentlini örtecek birsey bulamaz. Onlardan biri vücuduna musallat olan biti ayıklamakla imtihan edilir, öyle ki vücudundaki bitleri atar. Onlardan biri belaya uğrayınca, rahatlığa ve bolluğa ugramaktan daha çok sevinir.»

Kuteybe b. Said, Said el-Makberî'nin söyle dedigini rivayet etmiştir: Ebu

Said el-Hudrî'nin ailesi, muhtaçlıklarından ötürü kendisine şikayette bulundular. O da ailesi için birşey istemek üzere Rasûlul-lah (s.a.v.)'in yanına gitti. Onu, minber üzerinde söyle konuşurken

«Ey insanlar, artık dilenmeye ihtiyacınızın olmadığı zaman gelmiştir. Bir kimse iffetli olmak isterse Allah onu iffetli kılar. Bir kimse kendini zengin görmek isterse, Allah onu zengin kılar. Muham-med'in canı kudret elinde bulunan zata yemin ederim ki, Cenâb-i Allah, bir kula sabirden daha geniş bir rizik vermiş değildir. Ama siz illa da benden birşey isteyecek olursanız ben bulduğumu size veririm.» [3]

Abdullah B. Ömer

Abdullah b. Ömer b. Hattab el-Kuresi el-Adevî Ebu Abdurrah-man el-Mekkî. Sonra da Medenî. İslâmiyet'in ilk zamanlarında babası Hz. Ömer'le birlikte Müslüman oldu. O zaman bulûğa ermemisti. Babasıyla birlikte Medine'ye hicret etti. Bu sırada on yasındaydı. Uhud savaşında yası küçük görüldüğü için savaşa alınmadı. Rasûlul-lah (s.a.v.), Hendek savaşında onbes yasına girdiği için savaşa katılmasına izin verdi. Bundan sonra Hendek savaşına ve müteakip savaşlara katıldı. Hz. Hafsa'nın öz kardeşidir. Bunların anneleri Zey-neb binti Maz'un'du. Zeynep, Osman b. Maz'un'un kız kardeşiydi.

Abdullah b. Ömer, orta boylu fakat iri cüsseli bir adam olup saçları omuzlarına kadar uzanırdı. Saçlarını sariya boyar ve bıyıklarını derin bir şekilde kirpardi. Her namaz için abdest alan Abdullah, yüzünü yıkarken de suyu gözlerinin içine girdirirdi. Hz. Osman, onu kadiliga tayin etmek istedi, ama o bu görevi kabul etmedi. Babası Hz. Ömer de aynı şekilde onu kadiliga tayin etmek istedi, ama o bu görevi kabul etmedi. Yermük, Kadisiye, Celûla savaşlarına ve bu savaşlar arasında vuku bulan Fars ülkesindeki irili ufaklı bütün savaşlara katıldı. Misir fethinde hazır bulundu ve orada kendine bir ev edindi. Daha sonra Basra'ya geldi. Fars savaşı katıldı. Defalarca Medain'e geldi. Peygamber (s.a.v.)'in vefat gününde o yirmiiki yasındaydı. Malından birşeyi çok begenecek oldu mu onu Aziz ve Celil olan Allah için sadaka olarak verirdi. Köleleri de onun bu huyunu öğrenmişlerdi. Bazen onlardan biri mescide kapanır, oradan ayrılmazdı. Abdullah b. Ömer, onu bu halde görünce azad ederdi. Kendisine: «Kölelerin sana hile yapıyorlar.» dediklerinde o: «Bizi Allah yolunda aldatan kimseye biz de Allah rızası için aldanırız.» diye cevap verirdi. Çok sevdiği bir cariyesi vardı. Onu azad etti ve azatlısı Nafi ile evlendirdiğinde söyle dedi: Cenâb-i Allah söyle buyuruyor: «Sevdiginiz şeylerden safretmedikçe iyilige erişemezsiniz.» (Âl-i imrân, 92.)

Abdullah b. Ömer, bir defasında bir deve satın aldı, deveye binince çok begendi ve kölesi Nafi'ye: «Bunu zekat develerine kat.» dedi.

Ibn Cafer, Nafi'yi kendisine satmasi için Ibn Ömer'e 10.000 dirhem para teklif etti. Ibn Ömer de: «Bundan daha hayirli bir yol yok mudur? Nafi, Allah rizasi için artık hürdür.» dedi ve Nafi'yi azad etti.

Ibn Ömer, bir defasinda 40.000 dirheme bir köle satın aldı ve köleyi azad etti. Köle: «Ey efendim, beni azad ettin..Bir de yasamimi sürdürmem için bana birseyler ver.» deyince Ibn Ömer, ona 40.000 dirhem para verdi.

Abdullah b. Ömer, baska bir defasinda da bes köle satın aldı. Kendisi kalkip namaza durunca köleler de ona tabi olarak namaza durdular. Namazdan sonra: «Bu namazi kim için kildiniz?» diye sorunca, onlar: «Allah rizasi için kildik.» diye cevap verdiler. Ibn Ömer de: «Öyleyse sizler, kendisi için namaz kildiginiz Allah için artık hürsünüz.» dedi ve onlari azad etti.

Kisaca diyecegimiz sudur ki, Ibn Ömer, vefat ettigi zamana kadar 1.000 köle azad etmistti. Öyle olurdu ki bir mecliste oturduğu zaman 30.000 dirhem sadaka verirdi. Çok günler ve aylar geçse de bir yetimi sofraya oturtmadan et tatmazdi.

Muaviye, onun Yezid'e bey'at etmek istedigini duyduğu zaman ona 100.000 dirhem gönderdi. Bir sene geçmeden o parayi da tüketti.

ibn Ömer söyle derdi: «Ben kimseden hiçbir sey istemem, ama Allah'in bana nasib ettigi seyi de geri çevirmem.»

Fitne zamaninda Medine'ye hangi emir gelirse gelsin, Ibn Ömer mutlaka gider, onun arkasinda namaza dururdu ve malinin zekatini da ona öderdi. İnsanlar arasinda hac menasikini en iyi bilen oydu. Rasûlullah (s.a.v.)'in ugradigi yerleri arastirir ve oraya gidip namaz kilar di. Rasûlullah (s.a.v.)'m bir agacin altina gidip oturduğunu duymustu, ibn Ömer de o agacin yanina devamlı gider ve dibine su dökerdi. Yatsi namazini cemaatla kılamadigi zaman o geceyi ibadetle ihya ederdi. Gecenin çoğunu namaz kılarak geçirirdi. Anlatildigina göre vefat ettiginde fazilet hususunda babasi Hz. Ömer kadar üstün olmustu. Vefat ettigi günde o, geride kalanların en hayirlisiydi. Altmis sene süreyle fetva verdi. Her taraftan gelen insanlar, ona fetva sorar id i. Peygamber (s.a.v.)'den birçok hadis rivayet etti. Ebu Be-kir'den, Ömer'den, Osman'dan, Sa'd'tan, Ibn Mesud'dan, Hafsa'dan, AiSe'den ve digerlerinden çok rivayetlerde bulundu. Ogullari Hazma ile Bilal, Zeyd, Salim, Abdullah, Ubeydullah ve Ömer ile babasinin azatlisi Eslem, Enes b. Sirin, Hasan, Said b. Cübeyr, Said b. Müsey-yeb, Tavus, Urve, Atâ, Ikrim e, Mücahid, ibn Sirin, Zührî ve azatlisi Nafi de ondan rivayetlerde bulunmuslardır.

Sahih'te sabit olduğu üzere Hz. Hafsa, Rasûlullah (s.a.v.)'in söyle buyurdugunu rivayet etmistir:

«Eger gecelerini namaz kılarak geçirecek olursa Abdullah salih bir

adamdır.» Bundan sonra Abdullah b. Ömer, gecelerini namaz kılarak geçirmeye basladı.

Ibn Mesud dedi ki: «Dünyaya karsi Kureysli gençler arasında kendi nefesine en çok hakim olan kisi Ibn Ömer'dir.»

Cabir dedi ki: «Hepimiz dünyaya meylettik. Dünya da bize meyletti. Ancak Ibn Ömer hariç. Allah katında derecesi üstün de olsa her kim dünyadan birsey elde ettiyse, mutlaka o yüzden Allah katında derecesi eksilmistir.»

Said b. Müseyyeb dedi ki: «Ibn Ömer vefat ettiği günde dünyadaki herkes Allah'in huzuruna onun ameli gibi bir amelle çıkmayı arzu-lamisti.»

Zührî dedi ki: «O, görüsünden vazgeçmezdi. Rasûlullah (s.a.v.)'-dan sonra altmis sene yasadi. Hz. Peygamber ve sahabelerinin durumlarından hiç biri Ibn Ömer'e gizli kalmadi.»

Malik dedi ki: «Ibn Ömer, seksenalti yasina vardi. Ve Islâmiyet'i süresince altmis sene fetva verdi. Çesitli beldelerden heyetler ve ziyaretçiler onun yanina gelirlerdi.»

Vakidî ve bir cemaat dediler ki: «Ibn Ömer, hicretin yetmisdör-düncü senesinde vefat etti.»

Zübeyr b. Bekkar ve digerleri dediler ki: «Ibn Ömer, hicretin yet-misüçüncü senesinde vefat etti.»

Ama yetmisdördüncü senede vefat ettigine dair birinci rivayet daha sabittir. Dogrusunu Allah bilir. [4]

Ubeydb. Umeyr

Ubeyd b. Umeyr b. Katade b. Sa'd b. Amir b. Handa' b. Leys el-Leysi el-Handei Ebu Asim el-Mekkî. Mekkelilerin kadisiydi. Müslim b. Haccac'in ifadesine göre Peygamber (s.a.v.)'in sagliginda dünyaya gelmistir. Baskalarinin da dedigi gibi Ubeyd de Peygamber (s.a.v.)'i görmüstür. Babasından rivayetlerde bulunmustur. Babasi da sahabe idi. Hz. Ömer'den, Hz. Alî'den, Ebu Hüreyre'den, Ibn Abbas'tan, îbn Ömer'den, Abdullah b. Ömer'den, Ümmü Seleme'den ve digerlerinden rivayetlerde bulunmustur. Tabiilerden bir cemaat ve digerleri de ondan rivayetlerde bulunmuslardır. Ibn Main, Ebu Zür'a ve baskalari da Ubeyd'in sika bir ravi oldugunu söylemişlerdir. Ibn Ömer, onun meclis halkasında oturur, aglar ve onun vaazlarini çok begenirdi. Konusmasi çok beligdi. Yerdeki çakıl taslarini islatmcaya dek aglardı.

Mehdi b. Meymun, Gaylan b. Cerir'in söyle dedigini rivayet etmistir:

«Ubeyd b. Umeyr, bir kimseyi Allah rizasi için kardes olarak kabul ettiği zaman onunla birlikte kibleye yönelip söyle dua ederdi:

«Allah'im, bizleri peygamberinin getirdigi din sebebiyle mutlu kil ve Muhammed (s.a.v.)'i müminligimize sahit kil, daha önceleri bizim hakkimizda güzel hüküm verdin. Emelimiz uzun, kalblerimiz kati olmasin. Hakki söylemeyen kimseler olmayalım. Hakkinda bilgimiz bulunmayan seyleri de istemiyelim.»

Buharî'nin, Ibn Cüreyç'ten naklettigine öre Ubeyd b. Umeyr, Ibn Ömer'den önce vefat etmistir. Allah, ikisinden de razi olsun. [5]

Ebu Cuhayfe

Asil adi Veheb b. Abdullah es-Sevâî'dir. Sahabedir. Peygamber (s.a.v.)'i görmüştür. Peygamber (s.a.v.)'in vefati zamaninda bulûga ermemisti. Ama ondan birkaç hadis rivayet etmistir. Hz. Ali'den ve Bera b. Azib'ten de rivayetlerde bulunmustur. Aralarında Ismail b. Ebi Halid, Hakem ve Seleme b. Küheyl, Sa'bî ve Ebu Ishak, es-Sebiî'nin de bulunduğu bir tabii cemaati da ondan rivayetlerde bulunmuşlardır. Kûfe'ye yerleştî. Orada kendine bir ev yaptı ve hicretin yetmisdördüncü senesinde vefat etti. Hicretin doksandördüncü senesinde vefat ettigine dair zayıf bir rivayet de vardır. Dogrusunu Allah bilir. Hz. Ali'nin muhafiz kuvvetleri komutaniydi. Hz. Ali, hutbe irad edeceği zaman Ebu Cuhayfe kalkıp minberin yanında dururdu. [6]

Seleme B. El-Ekva'

Seleme b. el- Ekva1 b. Amr b. Sinan el-Ensârî. Hudeybiye'de Ridvan agaci altında Rasûlullah (s.a.v.)'a bey'at edenlerdendir. Sahabelerin savaşçılardan ve âlimlerindendi. Medine'de fetva verirdi. Re-sulûllah (s.a.v.)'in sagliginda ve vefatından sonra birçok yararlı halleri görüldü. Medine'de yetmiş yasim asmis iken vefat etti. [7]

Malik B. Ebi Amir

Ashablidir, Medinelidir. Imam Malik b. Enes'in babasidir. Bir sahabe cemaatından ve diğerlerinden hadis rivayet etmistir. Faziletli ve âlim bir kimseydi. Medine'de vefat etti. [8]

Ebuiabdurrahmanes-Sülemî

Kûfelilerin kurrallarıdır. Asil adi, Abdullah b. Habib'tir. Kur'ân-i Kerim'i, Hz. Osman'in ve Ibn Mesud'un huzurunda okumustur. Sahabeler cemaatından ve diğerlerinden Kur'ân dinlemistir. Kûfe'de Hz. Osman'in halifeligi zamanından Haccac'ın valiligi zamanına kadar insanlara Kur'ân okutmustur. Asim b. Ebi Nücûd ve baskaları, onun huzurunda Kur'ân okumuşlardır. Kûfe'de vefat etti. [9]

Ebu Ma'bed El-Esedî

Asil adi, Mugire b. Abdullah el-Kûfî'dir. Peygamber (s.a.v.)'in sagliginda dünyaya geldi. Abdülmelik b. Mervan'in ziyaretine gitti ve onu methetti. Güzel bir siiri vardir. Aktasî diye taninir. Yüzü kızil renkliydi, saçi çoktu. Hicretin yetmis dördüncü senesinde seksen yasina yaklasmisken Kûfe'de vefat etti. [10]

Bisr B. Mervan El-Umevî

Abdûîmelik b. Mervan'in kardesidir. Abdülmelik, onu Irakeyn'e vali olarak tayin etti. Sam'da Akabetü'l-Lübab mevkiinde bir evi vardi. Cömert ve müsamahakar bir kimseydi. Huceyr mintikasmadaki Deyr-i Mervan ona nispet edilir. Merc-i Rahit savasinda Halid b. Hu-sayn el-Kilabî'yi o öldürmüştür. Evinin ve bulunduğu yerin kapisini kilitlemez, «Ancak kadınlar kendilerini gizlerler.» derdi. Güler yüzlüydü. Siirleri için sairlerle binlerce dirhem armagan verirdi. Sair Fe-razdak ile sair Ahtaî, onu övmüslerdi. Cehmiye mezhebi mensubları, Cenâb-i Allah'in Ars üzerindeki istivasinin, Ahtal'in su beytinde geçen ve istila anlamına gelen istiva kelimesi ile es anlamlı oldugunu iddia ediyorlardı. Söyle ki: «Bisr, Irak'i istiva etti. Kiliç çekmeksizin ve kan akitmaksizin orayı istila etti.»

Ancak bunda herhangi bir delil yoktur. Bu istidlal, birçok bakımdan asilsizdir. Çünkü Ahtal, Hristiyandı. Bisr'in ölüm sebebi suydu: Bisr'in gözünde bir çiban çıktı. Kendisine bu çibanın kökten kesilmesi teklif edildi. Ancak o buna sabredemiyecegini söyledi. Farkında olmaksizin çiban onun omuzlarına sirayet etti. Sabahladığında çiban onun karnına da sirayet etmistı. Sonra vefat etti. Can çekisirken aglayıp söyle demeye basladı: «Allah'a yemin ederim ki, ben çölde koyun güden bir köle olmayı ve su yönetimin basına a,sla geçmemeyi çok arzulardım.» Bu sözleri Ebu Hazim'e veya Said b. Müseyyeb'e hatırlatıldığında Ebu Hazim ya da Said b. Müseyyeb söyle demisti: «Allah'a hamdolsun ki, ölüm anında onları bizim tarafımıza kaçır kıldı.

Bizleri onların tarafına kaçır kılmadı. Biz onlarda ibretler görmekteyiz.»

Hasan dedi ki: «Bisr'in yanına vardım. Tahti üzerinde saga sola dönüp kivrannmaktaydı. Sonra evin avlusuna indi. Tabibler çevresin-dey diler.»

Bisr, hicretin yetmis dördüncü senesinde Basra'da vefat etti. O, Basra'da vefat eden ilk vali idi. Abdülmelik, onun ölüm haberini duyunca çok hüzünlendi ve sairlerle, ona agit yakmalari emrini verdi. Noksanlıklardan münezzeh olan yüce Allah, dogruyu daha iyi bilir. [11]

Hicretin Yetmisbesinci Senesi

Bu senede Abdülmelik b. Mervan'in kardesi Mervan el-Himar'in babası Muharnmed b. Mervan, Maras'tan çıkisi esnasında Bizans'a bir yaz seferi

yapti.

Yine bu senede Abdülmelik, Medine valisi Haccac'i azlettikten sonra oraya amcası Yahya b. Ebi'1-As'i vali olarak tayin etti.

Bu senede Abdülmelik, kardesi Bîsr'in vefatından sonra Haccac b. Yusuf u Irak, Basra, Küfe ve bagli mintikalara vali olarak tayin etti. Abdülmelik, Haccac'dan baskasinin Irak'taki boslugu dolduramayacagina kanaat getirmisti. Çünkü Haccac, muktedir, güçlü, kati ve yürekli bir kimseydi. Medine'de vali iken Abdülmelik, onu Irak valiligine atamis olduguna dair mektubunu gönderdi. O da Medine'den yola çıkıp Irak'a geldi. Oniki süvari ile birlikte gelmis ve Küfe'ye ansizin girmisti. Altlarında asil develer vardı. Küfe yakininda konakladi. Orada yikanip saçına kına sürdü. Elbiselerini giyindi. Killani kusandi, sarigin ucunuda omuzlarına sarkitti. Sonra yürüyüp sehre girdi ve hükümet konagina yerlesti.

Günlerden cuma günü idi. Müezzin cuma namazi için ilk ezani okumustu. Çikip mescide gitti. Halk onu tanimiyordu. Minbere çıktı, oturdu. Cemaat gözlerini ona dikmis ve diz üstü çökmüs vaziyette idi. Ona fırlatmak için çakıl tanelerine el uzattilar. Daha Önceki valileri de taslamislardi. Fakat Haccac, uzun bir süre konusmayınca cemaat hayrete düstü. Bu defa da onun sözlerini dinlemek istediler. Söyledigi ilk sözler, sunlar oldu:

«Ey Irakililar! Ey ayrilik yaratan münafiklar! Ey kötü ahlakililar! Allah'a yemin ederim ki, ben size gelmeden önceleri durumunuz beni iyiden iyiye tasalandirmaktaydi. Sizi benimle imtihan etmesi için Allah'a yalvanyordum. Dün elimde bulunan ve sizi cezalandiracagim kirbacim düstü. Yerine sunu elime aldim. (Böyle derken eliyle kilicini gösteriyordu.) Allah'a yemin ederim ki, büyüklerinizin isleyecegi suç nedeniyle küçüklerinizi yakalayip cezalandiracagim! Kölelerinizin isleyecegi suç nedeniyle hürlerinizi yakalayip cezalandiracagim. Sonra demircinin" demiri dövdüğü, ekmekçinin hamuru yogurdugu gibi sizi dövüp ezecegim!»

Bu konusmasini dinledikleri zaman cemaatin ellerindeki taslar kendiliginden yere düstü. Anlatildigina göre Haccac, ramazan ayinda ögle vakti Küfe sehrine girmis, mescide gitmis, basinda kirmizi bir sarik bulunarak ve sarigin ucunu omuzlari arasina sarkitarak minbere çıkmis, sonra orada bulunanlara söyle hitab etmist: «Halki yanima getirin!» Cemaat, onun ve adamlarinin Haricilerden olduklarım zannederek ona yöneldiler, yanina geldiler. Cemaat toplanınca kalkip yüzündeki peçeyi açti ve söyle dedi:

«Ben aydinligin ogluyum. Ön dislerim öne dogru çikiktir.

Sarigimi indirirsem beni tanirsiniz.»

Sonra sözlerini söyle sürdürdü: «Allah'a yemin ederim ki, muhakkak kötülüğü yerinde yakalayacak ve pesini adim adim takip edecegim. Kötülük

isleyeni, isledigi gibi kötü cezalandiracagim. Olgunlasmis ve koparilma zamani gelmis kelleleri, sariklar ile sakallar arasinda kanlar akarken görür gibiyim. Fitneler sanki eteklerini kaldirip bacaklarim disari çıkarmis gibidir.» Böyle dedikten sonra su siiri okudu:

«Iste bu savas zamanlaridir, haydi savas ve siddetlen!

Gece onu sarmistir ve önüne geleni paramparça ediyor.

O ne deve çobanidir, ne de koyun çobani,

Ne kasaptir o, ne de kesilmis etin altina koyulan kütüktür.

Gece onu güçlü ve ulu erkeklerle sarmistir.

Çok korkutucu ve çölden çıkan adamlarla çevresini sarmistir.

O Muhacirdir, Arabi degildir.»

Bu siirden sonra sözünü söyle sürdürdü:

«Allah'a yemin ederim ki ey Iraklılar! Ben, okun ucunu bana yönelten ve bana ok atan kimselere hedef olmam. Çürük su kirbalarinin çıkardigi seslerle bana seslenilmez. Ben zekadan kaçtim ve son derece tecrübeler edindim. Mü'minlerin emiri Abdülmelik, tirkesin-deki oklari çıkardi. Sonra bunlari denedi. Birer birer gözden geçirdi. Bunlar arasinda en saglam okun ben oldugumu gördü ve beni üzerinize yöneltti. Siz fitne vadilerinde çok otladiniz. Azginlik yoluna saptiniz. Dalalet yollarim tercih ettiniz. Ama vallahi ben, degnegin kabugu soyulur gibi sizleri bu muzirliklardan ve kötülüklerden soyacagim ve size selem agacinin kabugunu giydirecegim. Sizleri garip develer gibi vuracagim. Allah'a yemin ederim ki ben, sözümü mutlaka yerine getiririm. Her ne takdir edersem mutlaka güzel takdir ederim.

Benden ve su cemaatlardan sakinin. Dedikodu yapmaktan uzaklasin. Allah'a yemin ederim ki, ya hak yolda dogru dürüst olursunuz, ya da herbirinizin cesesinde kendisini ömür boyu mesgul edecek yaralar açarim! Komutan Mühelleb'i yalniz birakip geri dönen asileri üç gün içinde tekrar karargahlarına dönmemis olarak görürsem, kanlarini akitir ve mallarim yagmalarim.»

Böyle dedikten sonra minberden indi. Evine gitti ve fazla da birsey yapmadi.

Anlatildigina göre minbere çıktiginda insanlar onun çevresine toplandilar. Uzun bir süre sustu, konusmadi. Öyle ki, Muhammed b. Umeyr avucuna birkaç çakil tanesi aldı. Bu çakillarla Haccac'i taslamak istedi ve: «Allah onu kahretsin, ne kadar çirkin ve pistir.» dedi. Haccac, kalkip konusmaya baslayınca Muhammed'in elindeki çakil taneleri -kendisi farkinda olmaksizin- elinden yere düşmeye basladi. Çünkü Haccac'm fasih ve belig

bir konusma yaptigini gördü. Anlatildigina göre Haccac, irad etmis olduğu bu hutbesinde söyle demisti:

«Yüzler çirkin olsun! «Allah size güven ve huzur içinde olan bir kasabayı misal verir: Her taraftan oraya bolca rizik geliyordu. Ama Allah'ın nimetlerine nankörlük ettiler; bu yüzden Allah onlara yaptiklarına karşılık açlık ve korku belasını tattirdi.» (en-Nahi, 112.) İste sizler de o kasaba halkı gibisiniz. Dürüst olun, doğru yola gelin. Aksi takdirde Allah'a yemin ederim ki, sizlere alçaklık ve zillet tattiracağım ki, doğru olarsınız. Size selem ağacının yapraklarını giydiririm ki, doğru yola gelip teslim olarsınız. Allah'a yemin ederim ki, ya zulmü bırakıp insafa gelirsiniz, fitnelere ve kötü haberlere girme isini bırakırsınız. "Söyle oldu, böyle oldu; falan, falan adamdan naklederek bana dedi, ne haber, durumlar ne?" demekten vazgeçersiniz; ya da sizleri kılıçtan geçiririm. Böylece kadınlarınız dul, çocuklarınız da yetim kalır. Size bu yolları tatbik ederim. Nihayet sizler de istikamete gelir ve gayyalara yuvarlanmaktan, kötü şeylerle uğrasmaktan vazgeçersiniz.»

Haccac, uzun ve belig bir konusma yaptı. Emsali görülmemiş bu konuşması, iyi şeyleri vaatetmiyor, aksine şiddetli tehditleri içeriyordu.

Üçüncü gün çarsıda tekbir getirildiğini isitti. Bunun üzerine evinden mescide gitti. Minbere çıkıp söyle dedi:

«Ey Irak halkı! Ey isyankar, iki yüzlü, kötü ahlaklılar! Ben, Allah'ın rızasının istenmediği apaçık belli olan bir tekbir sesi isittim. Bu tekbir sesiyle baskaları korkutulmak isteniyor. Bunun, içinde fırtına gizli bir toz bulutu olduğunu anladım.

Ey adi herifler! Ey sopanın köleleri! Ey dul kadınların ve cariyelerin çocukları! Sizden hiçbir kimse hayatta kalmak, kanını akitmamak ve adım attığı yeri bilmek istemiyor mu? Allah'a yemin ederim ki, çok yakında size öyle bir iş yapacağım ki, bu, şimdiye kadar yaptıklarınızın cezası ve simdiden sonra da yapacaklarınızın da tehdidi olacaktır.»

Bunun üzerine Teniimli Umeyr b. Dabi el-Hanzeli ayaga kalkıp söyle dedi: «Allah emiri İslah etsin, ben savasa gidecekler arasında olup fazla yaslı ve hasta birisiyim. Oğlum ise benden daha gençtir.» Haccac, ona söyle karşılık verdi: «Bu, bizim için babasından daha hayırlıdır.» Arkasından adama: «Sen kimsin?» diye sorunca o da: «Ben Umeyr b. Dabi'im.» dedi. Haccac: «Dünkü konuşmamızı isittin mi?» diye sordu. Umeyr'in: «Evet» diye cevap vermesi üzerine de: «Peki, sen Osman b. Affan üzerine hücum eden kişi değil misin?» dedi. Umeyr: «Evet» diye cevap verince bu defa Haccac söyle dedi: «Ey Allah'ın düşmanı! Peki, niye Osman'a kendi yerine başka birini gönder-medin? Sen neden böyle birşey yaptın?» Umeyr, onun bu sözlerine su karşılığı verdi: «Babam gidememisti. Çünkü o da yaslı bir ihtiyardı.» Bu

defa Haccac, söyle sordu: «Sen, "Yapmak istedim, fakat yapamadım. Yapmama ramak kalmışken bıraktım. Keske Osman'ın hanımlarını ağıtsaydım." diyen değil misin? Seni öldürmekle her iki şehrin de salaha ereceğini sanıyorum.» Daha sonra yanındaki muhafıza emir vererek boynunu vurdurdu ve malını yağmalattı. Sonra bir mü-nadiye söyle emir verdi: «Kalk, insanlara duyuru yap.»

Münadi kalktı ve söyle bir duyuruda bulundu: «Dikkat edin! Umeyr b. Dabi çağrıyı duyduktan sonra üç gün içinde Mühelleb'in maiyetine girmedi. Bu nedenle Haccac, onun Öldürülmesini emretti.»

Bu duyuruyu duyan herkes yola çıktı. Köprü üzerinde izdiham meydana geldi. ,0 köprüden bir saat içinde Mezhiç kabilesinden 4.000 kişi geçti. Onlarla beraber takım komutanları ve çavuşlar da yola çıktılar ve onları Mühelleb'e ulaştırdılar. Mühelleb'ten de askerlerin yanına ulaştıklarına dair bir yazı aldılar. Bu durum üzerine Mühelleb söyle dedi: «Allah'a yemin ederim ki, Irak'a erkek bir adam gelmiştir. İşte bugün düşman öldürülecektir.»

Rivayet olunduguna göre Haccac, Umeyr b. Dabi'yi tanımamıstı. Nihayet Anbese b. Said, ona:«Ey vali, su adam, öldürölmesinden sonra Hz. Osman'a gelmiş ve yüzüne bir tokat vurmıstı!» deyince Haccac, Umeyr'in Öldürölmesini o esnada emretmisti.

Haccac, Basra'ya Hakem b. Eyyüb es-Sakafî'yi vali olarak atadı. Orada Halid b. Abdullah'i sikistirmasını emretti. Süreyh'i Küfe kadiliginde bıraktı. Sonra Küfe'de Ebu Yafur'u vekil bırakarak Basra'ya gitti. Basra kadiligina Zürare b. Evfa'yi tayin etti ve Küfe'ye döndü.

Bu senede Abdölmelik b. Mervan, insanlara haccettirdi. Amcası Yahya'yi Medine, Ümeyye b. Abdullah'i Horasan valiliginde bıraktı.

Bu senede Basra'da halk Haccac'a saldırdı. Bu olay söyle gelişmisti: Haccac, Umeyr b. Dabi'yi öldürdükten sonra Küfe'den ayrılıp Basra'ya gitmiş ve orada halka, Küfelilere irad ettiği gibi tehdit ve siddet dolu bir hutbe irad etmisti. Sonra Beni Yeskur kabilesinden bir adamı ona getirmişler ve onun asi olduğunu söylemişlerdi. Adam da söyle demisti: «Bende fitik vardır. Allah bana mazaret vermiştir. Bısr b. Mervan da mazeretimi kabul etmisti. İşte bana verilen maaşlar buradadır ve beytü'l-mala iade ediyorum.» Haccac, o adamın verdiği paraları kabul etmemiş ve öldürölmesi emrini vermişti. Adam da öldürölümüştü. Basrahlar panige kapıldılar. Basra'dan çıktılar ve Ramhürmüz köprüsü yanında toplandılar. Baslarında Abdullah b. Carud vardı. Bu senenin saban ayında ordusuyla birlikte Haccac, bunların üzerine yürüdü. Ramhürmüz köprüsü yanında iki taraf siddetlice, savastı. Basralıların lideri Abdullah b. Carud ile beraberindeki kabilelerin reisleri öldüröldü. Haccac, öldürölün bu önde

gelen adamlarının baslarının kesilmesini ve köprü yanına dikilmesini emretti. Sonra bu kesik basları Mühelleb'e gönderdi. Böylece Haccac güçlendi ve Haricilerin emiri zayıfladı.

Haccac, Mühelleb ile Abdurrahman b. Muhamnef e haber göndererek Ezarika ile savasmalarını emretti. Onlar da beraberlerindeki askerlerle harekete geçerek Ezarika Haricileriyle savastılar. Küçük bir savaş neticesinde onları yerlerinden uzaklastırdılar. Haricilerden olan Ezarika, Kazirun mintikasına kaçtılar ki, orası Sabur bölgesine bağlıydı, insanlar peslerine takılarak onları kovaladılar. Ramazanın son on gününde karsılaştılar. Gece olunca Hariciler, Mühelleb'e saldırdılar. Ancak onun ordugahının çevresini hendek kazarak koruma altına aldığını gördüler. Bu defa Abdurrahman b. Muhamnef in üzerine yürüdüler. Onun gerekli tedbirleri almadığını gördüler. Oysa Mühelleb, ordugahının çevresine hendek kazarak gerekli koruma tedbirleri almasını emretmişti ama o, bu emri yerine getirmemişti. Hariciler, Abdurrahman b. Muhamnefle savasmaya başladılar. Abdurrahman b. Muhamnefi ve askerlerinden bir grubu öldürdüler. Onları misli görülmemiş bir yenilgiye uğrattılar.

Anlatıldığına göre Hariciler, ramazanın onunda (çarşamba günü) bu savasta Abdurrahman'ın askerleriyle karsılaştıklarında misli görülmemiş bir saldırıya geçtiler ve siddetle savastılar. Hariciler, Mühelleb b. Ebi Süfra'nın ordusuna hamle yaptılar. Onu, garnizonunun iç kısımlarına doğru çekilmek mecburiyetinde bıraktılar. Abdurrahman da pespeşe gönderdiği süvarilerle onun imdadına yetişmeye çalıştı. Ayrıca pespeşe piyadeler de gönderdi. Bunun üzerine Hariciler, ikindiden sonra Abdurrahman'ın ordusuna hamle yaptılar. Gece bas-tirmcaya kadar onunla savastılar. Abdurrahman da geceleyin öldürüldü. Beraberinde sebat eden birçok adamları da öldürüldü. Sabah olunca Mühelleb geldi. Abdurrahman'ın cenaze namazını kıldı. Onu defnetti ve öldürüldüğünü bir mektupla Haccac'a bildirdi. Haccac, bu olay üzerine Abdülmelik'e bir mektup yazarak taziyetlerini sundu. Abdülmelik, Mina'da bu ölüm haberini halka duyurdu.

Haccac, yerine Attab b. Verka'yi emir tayin etti ve onun Mühelleb'e itaat etmesini bir mektupla bildirdi. Ancak o bundan hoşlanmadı ama ister istemez Haccac'a itaat etmek mecburiyetinde olduğunu anladı. Ona muhalefet etmek istemedi. Kalkıp Mühelleb'in yanına gitti. Ona ancak zahiren itaat ediyor, çok defalar isyan ediyordu. Sonra ikisi tartıştılar. Mühelleb, Attab'ı öldürmek istedi, ancak baskaları aralarına girdi. Attab, Mühelleb'i bir mektupla Haccac'a şikayet etti. Haccac da Mühelleb'e haber göndererek yanına gelmesini emretti ve onu bu görevden affetti. Mühelleb, yerine oğlu Habib b. Mühelleb'i tayin etti.

Bu senede Davud b. Numan el-Mazinî, Basra'nın bir mintikasında ortaya

çikti. Haccac, ona bir müfreze gönderdi.ve onu öldürdü.

Ibn Cerir dedi ki: Bu senede Beni Imru'l-Kays'tan Salih b. Mes-rah adında bir adam harekete geçti. Bu, Haricilerden Ziyad b. Asfar'a bağlı olup onun görüşüne tabi olan Süfarilerden biriydi. Denildigine göre Süfarilerden ilk ortaya çıkan da buydu. Bunun sebebi suydu: Salih b. Mesrah, bu sene de Sebib b. Yezid ve Batim adında Harici liderleriyle haccetti. Onlar, hacda mü'minlerin emiri Abdülmelik'le karsilastilar. Sebib, onu öldürmeye çalışti. Abdülmelik, hac dönüşünde bu durumdan haberdar oldu. Abdülmelik, onlari yakalamasi için Haccac'a bir mektub yazdi. Salih b. Mesrah, Kûfe'ye çok girip çıkar ve orada ikamet ederdi. Onun Kûfe'de barinan ve kendisine bağlı olan bir cemaati da vardi. Bu kimseler, Darah ve Musullu idiler. Bunlara Kur'ân Öğretir, kissalar anlatirdi. Süferi mezhebine bağlı olup çokça ibadet ederdi. Kissa anlatirken Cenâb-i Allah'a hamd-ü senada, bulunur, Rasûlullah'a da salat-ü selam getirir, sonra insanların dünyada zahidane bir hayat yasamalarini ve ahirete ragbet etmelerini tavsiye eder, ölümü çokça hatirlamayi tesvik ederdi.

Hız. Ebu Bekir ile Hız. Ömer'e rahmet okur, onlari güzelce Överdi. Ama bundan sonra Hız. Osman'i anar, ona söver, kötü sözler sarfeder ve kendisine karsi ayaklanan asi ve facir kimselerin onun hakkında söylediği çirkin sözleri söyler, onu eleştirirdi. Sonra arkadaslarim diger Haricilerle birlikte emr-i bi'l-maruf ve nehy-i ani'l-münker vazifesini yapmaya tesvik edirdi. İnsanlar arasında yaygın olan seyleri hoş karsilamayip protesto etmeyi tavsiye ederdi. Bu uğurda ölümü hiçe saymalarim, dünyayi asiri şekilde kötülemelerini, dünyalık isleri horlamalarini ve küçük görmelerini isterdi. Bir grup insan ona yöneldi ve etrafından toplandı. Sebib b. Yezid el-Haricî, ona bir mektup yazarak ayaklanma isini hemen değil de bir süre sonra baslatmasini tavsiye etti. Ona bu hususta tesvikte bulundu ve gerekli çağriyi yaptı. Sonra Sebib, Dara'da bulunan Salih'in yanına gitti. Sözleştiler ve gelecek senenin safer ayi basında ayaklanmayı baslatmak üzere anlastilar. Bu duruma göre hicretin yetmiş altinci senesinin safer ayi basında ayaklanmayı baslatacaklardi. Salih'in yanına Sebib ve kardeşleri Musab, Mücellel ve Fadl b. Amir de geldiler. O Dara'da iken etrafında 120 kadar savaşçi toplandı. Sonra hep birlikte Muhammed b. Mervan'in atlılarına saldırdılar. Onlari ele geçirdiler ve sonra da inşaallah anlatacagimiz hadiseler meydana geldi. [12]

Ebu Nüceyh

Bu senede Ebu Mezher ve Ebu Ubeyd el-Irbaz b.. Sariye'nin ifadelerine göre Ebu Nüceyh vefat etmistir. Bu zat, Humus'ta yaşamisti. Kadri yüce bir sahabe idi. Islâmiyet'in ilk zamanlarında Amr b. An-bese ile birlikte Müslüman olmus, Suffa'ya yerleşmişti. Berâe sûresinde de anlatıldığı gibi,

savasmak üzere sefere çıkmak için kendilerine binek verilmesini Rasûlullah'tan isteyen, ancak Rasûlullah kendilerine binek veremeyince ağlayan sahabelerdendir. Bu husus, su ayet-i kerimede anlatılmaktadır: «Binek vermek için sana geldiklerinde, "Size binek bulamıyorum." dedigin zaman, sarfedecek birsey bulamadıkları için üzüntüden gözyası dökerek geri dönenlerede sorumluluk yoktur.» (Berâe, 92.) Bunlar, dokuz arkadastılar.

Ebu Nüceyh, su hadisin ravidir: «Rasûlullah (s.a.v.), bize söyle bir hutbe irad etti ki, o hutbeden kalpler korktu, gözler yasardı...»

Ebu Nüceyh, su hadisi de rivayet etmiştir: «Peygamber (s.a.v.), birinci safta üç, ikinci safta da bir kıldi.»

Irbaz, yasli bir adamdi. Cenâb-i Allah'tan kendisini vefat ettirmesini ister ve söyle dua ederdi: «Allah'im, yasim ilerledi, kemiklerim zayıfladı, beni yanma al.» [13]

Ebu Salebe El-Husenî

Kadri yüce bir sahabedir. Hüdeybiye'de Ridvan agaci altında yapılan bey'ata ve Hüneyn gazvesine katıldı. Sam'in Dariya kasabasına yerleştı. Burası Dimask'm batısına düşer, kible yönündedir. Baska bir rivayette anlatildigina göre Sam'in dogusundaki Balat kasabasına yerleşmiştir. Dogrusunu Allah bilir. Kendisinin ve babasının asil adlari hususunda çok kaviller ileri sürülmüştür.

Meshur rivayete göre onun asil adi, Cersum b. Nasir'dir. Rasûlullah (s.a.v.)'tan ve bir sahabe cemaatından hadisler rivayet etmiştir. Aralarında Said b. Müseyyeb, Mekhul es-Samî, Ebu Idris el-Holanî ve Ebu Kalabe el-Cerenî'nin de bulunduğu bir tabii cemaati da ondan hadisler rivayet etmişlerdir. Ka'bü'l-Ahbar'in meclisinde bulunurdu. Her gece disari çıkar, semaya bakıp tefekkür eder, sonra evine dönüp Aziz ve Celil olan Allah'in huzurunda secdeye kapanarak söyle derdi: «Sizin boguldugunuzu gördüğüm gibi ölüm esnasında Allah'in beni bogmayacagini umarım.»

Bir gece namaz kilmakta iken secde halinde ruhu teslim alındı. Uyumakta olan kızı, rüyasında babasının vefat ettiğini görünce panik içinde uyandı ve annesine: «Babam nerede?» diye sordugunda annesi: «Baban, namazgahındadır.» diye cevap verdi. Sonra kocasına seslendi, ama kocası cevap vermedi. Gelip secde halindeki kocasını hareket ettirince kocası yani üzere düştü. Vefat etmiş olduğunu gördü. Allah ona rahmet etsin.

Ebu Ubeyd, Mûhammed b. Sa'd, Halife ve digerleri, Ebu Sa'lebe'-nin hicri yetmişbesinci senede vefat ettiğini söylemişlerdir. Baskalarının ifadesine göre Ebu Salebe, Muaviye'nin hilafetinin ilk zamanlarında vefat etmiştir. O, bu senede vefat etmiştir. Dogrusunu Allah bilir. [14]

Esved B. Yezid

Ibn Mesud'un arkadasidir. Esved b. Yezid en-Nehaî, tabiilerin büyüklerinden, Ibn Mesud'un arkadaslarinin önde gelenlerinden ve Kûfelilerin büyüklerin dendi. Sene boyunca oruç tutardi. Çok oruç tuttugundan ötürü gözleri gitmisti. Hac veya umre görevini yapmak üzere seksen kez Beyt'e gelmisti. Hacca veya umreye gitmeye niyetlendiginde Kûfe'den hareket ettigi anda tehlil getirmeye baslardi. Bu senede vefat etti. Ekinler yeserip sararmcaya kadar oruca devam ederdi. Can çekistigi sirada aglamaya basladi. Kendisine: «Neden agliyorsun?» diye sorulduunda su cevabi verdi: «Niye aglamayayim ki? Ben buna herkesten daha çok müstahakim. Allah'a yemin ederim ki, Allah katinda bagislandigima dair bana haber gelse bile yaptiklarimdan utandigim için yine korkarim. Kisinin Allah'la kendisi arasinda gizli kalan bazi küçük günahlari vardır. Allah, bu günahlari affedince kisi ondan sürekli utanir.» [15]

Himran B. Ebban

Hız. Osman'in azatlilarindandi. Aynmnmemir vak'asinda esir alinanlardandi. Hız. Osman, onu satın aldı. O, Hız. Osman'in yanina gelip görüşmek isteyen kimselere izin verirdi. Bu senede vefat etti. Dogrusunu, noksanliklardan münezzeh ve yüce olan Allah daha iyi bilir. [16]

Hicretin Yetmisaltinci Senesi

Bu senenin basinda, safer ayinin ilk günlerinde çarsamba gecesi Salih b. Mesrah denen Süfari mezhebinin emiri ile Sebib b. Yezid adindaki Haricilerin kahramani bir araya geldiler. Salih b. Mesrah kalkip adamlarina bir nutuk irad etti. Onlari Allah'a karsi takvali olmaya ve cihada tesvik etti. Kendi saflarina katilmaya dair çağrida bulunmadikça kimseyle savasmamalarini söyledi. Sonra hep birlikte Cezire valisi Mûhammed b. Mervan'in bineklerine meylettiler. Onlari alip götürdüler. Dara diyarinda onüç gece ikamet ettiler. Dara, Nusaybin ve Sincar halki onlara karsi kendilerini koruyup kalelere sigindilar.

Cezire valisi Mûhammed b. Mervan da Adiy b. Umeyr komutasinda 500 süvariye onlarin üzerine gönderdi. Sonra 500 süvari daha ekledi. Adiy, Harran tarafından 1.000 kisiyle bunlarin üzerine dogru yürüdü. Göz göre göre ölüme gidiyor gibiydiler. Çünkü Haricilerin metanetli, kuvvetli ve savaşçi olduklarini biliyorlardi. İki taraf karsi karsiya geldiklerinde Hariciler, onlari feci bir bozguna ugrattilar. Or-dugahlarindaki mallari ele geçirdiler. Yenik düşen askerler Mûhammed b. Mervan'in yanina döndüler. Mûhammed b. Mervan, bu duruma öfkeleni ve Haris b. Cauna komutasinda 1.500; Halid b. Hür komutasinda 1.500 askeri üzerlerine gönderdi ve onlara su

talimati verdi: «Hanginiz Haricilerin üzerine daha çabuk giderse komutan o olsun.» Bunlar, toplam 3.000 savaşçıyla Haricilerin üzerlerine doğru gittiler. Hariciler ise 120 kişi kadardı. Amid'e (Diyarbakır) vardıklarında Salih b. Mesrah, adamlarının yarisiyle Halid b. Hür're hücum etti. Sebib'i de geri kalan adamlarıyla birlikte Haris b. Cauna üzerine saldırttı. İki taraf geceye kadar şiddetlice savastılar. Akşam olunca iki tarafta kendi yerlerine çekildi. Haricilerden yetmiş kişi, İbn Mervan'ın adamlarından da otuz kişi kadar öldürülmüştü.

Hariciler, geceleyin oradan kaçtılar. Cezire'den çıktılar ve Musul yoluna koyuldular. Deskere'yi geçinceye kadar yollarına devam ettiler. Haccac da Haris b. Umeyr komutasında üzerlerine 3.000 kişi gönderdi. Bunlar harekete geçtiler. Nihayet Musul topraklarında Haricilere yetistiler. Salih b. Mesrah'ın beraberinde sadece doksan kişi vardı. Haccac'ın gönderdiği askerlerle karsılaştı. Adamlarını üç gruba ayırdı. Bir grubun başına kendisi, sağ taraftaki grubun başına Se-°ib, sol taraftaki grubun başına da Süveyd b. Süleyman komutan oldu. Haris b. Umeyr, bunların üzerine saldırdı. Haris'in sağ cenahında Ebu Revva es-Sakirî, sol cenahında Zübeyr b. Erva et-Temimî vardı. Hariciler, onlarla yapılan savasta son derece metanet ve dayanıklılık gösterdiler. Soma Süveyd b. Süleyman geri çekildi. Salih b. Mesrah öldürüldü. Sebib vurulup atından yere düştü. Haricilerin geride kalanları onu alıp bir kaleye götürdüler. Beraberlerinde sadece yetmiş kişi kalmıştı. Haris b. Umeyr, onları çembere aldı. Adamlarına, Haricilerin sigindiği kalenin kapısını yakmalarını emretti. Onlar da kapıyı yaktilar ve ordugahlarına dönüp kapının yanısını seyretmeye başladılar. Haricileri zorla ele geçirmek istiyorlardı. Onlar, ordugahlarına döner dönmez Hariciler, boyun eğip kapıdan dışarı çıktılar ve geceleyin Haris b. Umeyr'ın adamlarına saldırdılar. Onlardan çok sayıda adam öldürdüler. İnsanlar hızla Medain'e doğru kaçtılar. Sebib ve adamları, onların ordugahlarındaki eşyaları ele geçirdiler. Haris b. Umeyr'ın askerleri, Sebib'in bozguna uğrattığı ilk askeri birlik oldu. Salih b. Mesrah, bu senenin cemaziyelahir ayının bitimine on üç gün kala salı günü öldürüldü.

Bu senede Sebib, zevcesi Gazale ile birlikte Kûfe'ye girdi. Salih b. Mesrah'm öldürülmesinden sonra Sebib'in, burada anlatımı uzun sürecek çok hadiseleri oldu. Hariciler, onun etafında toplanıp kendisine bey'at ettiler. Haccac, onun üzerine başka bir ordu gönderdi. Bu ordu onunla savastı. Onu hezimete uğrattı. Ondan sonra da Sebib, onları hezimete uğrattı. Yola koyuldu, Medain'i geçti. Medainlilefe bir şey yapmadı. Medainlilere gece baskını yapmayı planlıyordu. Oradaki askerler bunu duyunca korkudan Kûfe'ye kaçtılar. Hezimete uğramış askerler Haccac'm yanına ulaştıklarında o, Sebib'in üzerine 4.000 savaşçıdan oluşan bir askeri birlik hazırlayıp gönderdi. Bunlar Medain'e uğradılar. Sonra Sebib'i yakalamak için yola

çiktilar. Sebib, bunlarin önü sıra agir agir gidiyordu. Bunlardan korktugunu gösteriyordu, ama aslinda onlardan korkmuyordu ve sonra her vakitte kendisini kovalayan askeri birliklerin öncü kuvvetlerine saldiriyor, hezimete ugratiyor ve ellerindeki mallari yagmaliyordu. Karsilastigi herkesi bozguna ugratiyordu.

Haccac, onu yakalamakta ısrarli idi. Üzerine müfrezeler ve takviye birlikler gönderiyordu. Ama Sebib bunlari umursamıyordu. Beraberinde sadece 160 süvari vardı. Bu da çok tuhaf bir durumdu. Sonra baska bir yoldan gitti. Küfe ile karsi karsiya kaldı ve orayı kusatmak istedi. Askerlerin tümü onunla karsilasmak ve savasmak üzere Küfe disındaki Sebha'ya gittiler. O bunu duyunca aldiris etmedi. Aksine Küfeli askerler ve insanlar, ondan korktular, geri dönüp Küfe'ye gitmek ve oradaki kaleye siginmak istediler. Nihayet onlara, peslerinden Süveyd b. Abdurrahman'in geldigini ve kendilerine yaklastigini söylediler. Sebib de Medain'e gitti. Orada bir kiliseye vardı. Yanında onlardan herhangi bir âlim yoktu. Kimseden korkmuyordu. Yemek hazirlanmasını emretti. Kendisine: «Seni ordular kovaliyor, şimdi seni yakalamak üzeredirler!» dedilerse de o bu sözlere aldiris etmedi ve kendisine yemek yapan aşçıya: «Yemegi güzel ve çabuk yap.» dedi. Yemek hazirlanınca yedi ve sonra tam bir abdest aldı. Arkadaslarına, sartlarına riayet ederek husu ve hudu ile bir namaz kildirdi. Namazdan sonra zirhini giyindi. İki kılıç kusandı. Demirden bir direk aldı. Sonra: «Katirimi egerleyin.» dedi. Hazirlanan katirina bindi. Kardesi Musad, ona: «Hayir! Herseyin bir zamani vardır. O zaman gözetlenir.» dedi. Katirina bindi, sonra içinde bulunduğu kilisenin kapisini açtı. Açarken: «Ben Müdlih'in babasıyım. Hüküm ancak Allah'ındır.» dedi.

Demir çubuklarla arkasından gelmekte olan ordu komutanına yaklastı ve onu öldürdü. Bu komutan, Said b. Mücalid idi. Diger kalabalık orduya da hücum etti ve o ordunun komutanını da öldürdü. Düşman askerleri kaçarak Küfe'ye sigindılar. Sebib'in kendisi de Firat'ın asagisından Küfe'ye dogru gitti. Orada birçok adam öldürdü. Haccac da korkarak Küfe'den Basra'ya kaçtı. Yerine Küfe'de Urve b. Mugire b. Sube'yi vekil birakti. Sonra Sebib, sehire girmek üzere Küfe'ye yaklastı. Komutanlar bu durumu-vali vekili Urve b. Mugi-re'ye bildirdiler. O da bu durumu bir mektupla Haccac'a ilette. Haccac, acele ederek Basra'dan çıkıp Küfe'ye dogru hizla geliyordu. Sebib, ondan daha atak davranarak Küfe'ye dogru hizla hareket etti ama Haccac ondan Önce ikinci vakti Küfe'ye girdi. Sebib de aksama dogru Basra'ya bagli Merbet panayirina kavustu. Gecenin sonunda Küfe'ye girdi. Hükümet konagina yöneldi. Oraya varınca elindeki demir çubukla kapiya vurdu. Çubuk kapıda iz meydana getirdi. Bu iz daha sonralari da görünmekteydi. «Bu, Sebib'in darbesinin izidir.» deniliyordu. Sebib, geceleyin Küfe şehrinin yollarım kontrol etti. Savas mahallerini kastediyordu. Küfelilerin reis ve

esrafindan birçok adam öldürdü. Öldürdükleri arasında Ebu Süleym ile Düleyz b. Ebi Süleym, Adiy b. Amr ve Ezher b. Abdullah el-Amirî de vardı. Sebib'in beraberinde zevcesi Gazale de vardı. Bu, kadın cesaret ve yigitligi ile taniniyordu. Gazale, Küfe mescidine girdi. Minbere çıkıp oturdu ve Mervanileri yermeye başladı.

Haccac insanlara: «Ey Allah'ın süvarileri, bineklerinize binin!» diye seslendi. Sebib de Küfeden çıkıp savaş yerine gitti. Haccac, onun pesme 6.000 savaşçı takti. Pesi sıra gittiler, o önden gidiyor, uyukluyor, basini sallıyordu. Çogu kez de dönüp onlara saldırıyor ve onlardan bir topluluğu Öldürüyordu. Öyle ki, Haccac'm ordusundan çok sayıda adami ve komutanlarından bazılarını Öldürdü. Öldürdüğü komutanlardan biri de Muhtar'in amcası oğlu Zaide b. Kudame idi. Haccac, kendi yerine komutan olarak Abdurahman b. Es'as'i Sebib ile savasmak üzere gönderdi. Fakat o, Sebib'le karsilasmadi, geri döndü. Haccac, onun yerine Osman b. Katan el-Harisî'yi gönderdi. Osman b. Katan ile Sebib, bu senenin sonlarına dogru karsi karsiya gelip savastilar. Osman b. Katan öldürüldü. Adamlarından 600 kisinin öldürülmesinden sonra geride kalan askerleri bozguna ugramis olarak geri döndüler. Bunların önde gelenlerinden bazılarının adlari şöyledir: Akil b. Seddad es-Selûlî, Halid b. Nüheyk el-Kindî ve Esved b. Rebia.

Böylece Sebib'in durumu güçlendi. Abdüimelik b. Mervan, Haccac ve diger komutanlar, onun karsisinde sarsinti geçirmeye basladilar. Abdüimelik ondan çok korktu. Üzerine Samlilardan teskil ettigi bir ordu gönderdi. Bunlar hicretin yetmisyedinci senesinde Sebib'le karsilastilar. Sebib'in beraberinde az sayıda adam vardı, ama insanların yüreklerine korku salmistti. Aralarında çok vak'alar cereyan etti. Hicretin yetmisyedinci senesinin baslangicina kadar aralarında bu durum devam etti.

Ibn Cerir dedi ki: Hicretin yetmis altinci senesinde Abdüimelik b, Mervan, dirhem ve dinar bastirdi. İlk para basan Islâm hükümdari o oldu.

"el-Ahkamü's-Sultaniye" adli kitabinda Maverdî söyle der: «Islâm tarihinde dirhem ve dinarların üzerine ilk Arapça yazi yazdiran kisinin Abdüimelik b. Mervan oldugu hususunda ihtilaf edilmistir.»

Said b. Müseyyeb de söyle der: «İlk nakisli dirhem bastiran kisi, Abdüimelik b. Mervan'dir. Daha önceleri dinar ve dirhemler, Bizans ve Acem dinar ve dirhemleriydi.»

Ebu'z-Zinad'a gelince o da söyle demistir: «Abdüimelik b. Mervan, hicretin yetmisdördüncü senesinde dirhem ve dinar bastirdi.»

Medainî'ye göre ise Abdüimelik, hicretin yetmisbesinci senesinde dirhem ve dinar bastirmistir. Diger Islâm memleketlerinde ise dirhem ve dinarlar, hicretin yetmisaltmci senesinde bastirilmistir. Anlatildigina göre Abdüimelik

b. Mervan, paraların bir yüzüne «Allah Ahad», diğer yüzüne ise «Allahu's-Samed» ibaresini yazdırmıştır.

Yahya b. Numan el-Gifarî, babasının söyle dedigini rivayet etmiştir:

«İlk olarak dirhem bastıran kişi, Mus'ab b. Zübeyr oldu. Bu, kardeşi Abdullah b. Zübeyr'in emri üzerine hicretin yetmişinci senesinde Kisralann dirhemlerine benzer bir dirhem bastırdı. Bir yüzünde «Melik», diğer yüzünde ise «Allah» kelimeleri yazılı idi. Sonra Haccac, bu dirhemleri degistirdi, dirhemlerin bir yüzüne kendi adını yazdırdı. Bundan sonra Yezid b. Abdümelik zamanında Yusuf b. Hübeyre, dirhemleri saf gümüşten bastırdı. Ondan sonra Halid b. Abdullah el-Kusarî de Hisam'ın halifeligi zamanında dirhemleri daha da saflastırdı. Bunlardan sonra da Yusuf b. Ömer, daha kaliteli ve daha saf gümüşten dirhemler bastırdı. Bu nedenle halife Mansur, ancak Hu-beyrî, Halidî ve Yusufî dirhemleri kabul etti. Anlatıldığına göre o zamanlarda insanlar çeşitli dirhemler kullanıyorlardı. Bunlardan biri de «Ba-li» dirhemleriydi. Bali dirhemler sekiz danikten oluşuyordu. Taberî dirhemleri dört danikten, Yemem dirhemleri bir danikten oluşuyordu. Ömer b. Hattab Hazretleri, Bali ve Taberî dirhemleri topladı. Bir ser'î dirhem esasını kabul etti ki, bu dirhem, besbuçuk miskal ağırlığındaydı. Anlatıldığına göre hem cahiliye, hem de Islâmiyet döneminde miskalin ağırlığı degistirilmemiştir. Ancak bu hususta düşünmek gerekir. Dogrusunu Allah bilir.

Hicretin yetmişaltıncı senesinde Mervan el-Himar diye bilinen Mervan b. Muhammed b. Mervan b. Hakem dogdu. Mervan, Emevile-rin son halfesi oldu. Abbasiler, halifeligi onun elinden aldılar.

Bu sene, Medine valisi Eban b. Osman b. Affan, insanlara haccettirdi. Bu senede Irak valisi Haccac, Horasan valisi ise Ümeyye b. Abdullah idi. Dogrusunu Allah bilir. [17]

Hicretin Yetmişaltıncı Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler Ebu Osman En-Nehdi El-Kudaî

Asil adı, Abdurrahman b. Mil'dir. Peygamber (s.a.v.) zamanında Islâm'a girdi. Celûla, Kadisiye, Tüster, Nihavend, Azerbaycan savaşlarına ve diğer savaşlara katıldı. Çokça ibadet ederdi. Zahid bir kimse olup ilim sahibi idi. Gündüzleri oruç tutar, geceleri namaz kılarak gecesini ihya ederdi. Bu senede Küfe sehrinde 130 yasında iken vefat etti. [18]

Sila B. Esyem El-Adevî

Tabiilerin büyüklerindendi. Basrahydi. Fazilet, takva, ibadet ve zühd sahibiydi. Künyesi Ebu Sabha idi. Çokça namaz kılardı. Öyleki namaz kılarak yorulduğundan ötürü yatağına ancak sürünerek gidebilirdi. Cidden

çok menkibeleri vardır. Bir defasında eğlenip oyun oynayan gençler onun yanından geçiyorlardı. Onlara söyle dedi: «Bir setere gitmek istedikleri halde gündüzleyin yollarını sasiran, yoldan çıkan ve geceleyin de uyuyan bir kavmin durumunu bana söyleyin babalım! Bunlar sefer mesafesini ne zaman katedecekler?» Gençlerden m dedi ki: «Vallahi ey arkadaşlar, bu adam bu sözülle bizi kastediyor. Bizler gündüzleri eglenceyle geçiriyor, geceleri de uykuyla öldürüyoruz.» Böyle dedikten sonra o genç, Sila b. Esyem'e tabi oldu. Hep onunla beraber ibadet etti. Ölünceye kadar onun yanında ibadetini sürdürdü.

Yine bir defasında gencin biri, elbisesinin etegini yerden sürüyerek onun yanından geçti. Sila'mn arkadaşları o gençle konuşmak istediler. Ancak Sila: «Ona ilismeyin. Sizin yerinize ben onunla ilgilenirim.» dedi. Sonra genci yanına çağırıp söyle dedi:

- Ey kardesimin oğlu, seninle bir isim var.
- Ne isin var?
- Eteğini biraz kaldırmanı ve yerde sürüklememeni isteyecektim.
- Olur, bas göz üstüne.

Böyle dedikten sonra genç, etegini yerden biraz kaldırdı. Sila da arkadaşlarına dönüp söyle dedi: «Sizin istediğiniz fazlasıyla yerine geldi. Ama siz bu gence sövseydiniz, o da size sovecekti ve istediğiniz de olmayacaktı.»

Cafer b. Zeyd, Sila b. Esyem'le ilgili bir hatırasını şöyle rivayet eder: «Bir gazaya gittik. Askerler arasında Sila b. Esyem de vardı. Askeri birliğimiz yatsı vakti mola verdi. Ben, "Sila'mn bu gece ne yapacağını gözetleyeceğim." dedim O, bir ormanlığa girdi. Ben de onu takip ettim. Kalkıp namaza durdu. Bir aslan geldi, ona yaklaştı. Ben de bir ağaca çıktım. O, gelen aslanı bir köpek yavrusu sandı. Secdeye kapandı. Ben de, "Aslan şimdi onu parçalar." dedim. Sila, secdeden kalkıp oturdu. Sonra selam verdi ve aslana dönüp söyle dedi: "Ey aslan! Eger birsey yapman sana emredilmisse yap, aksi takdirde rizkini başka yerde ara." Aslan, kükreyerek geri döndü. Kükreyisi çok korkutucuydu. Sabaha doğru Sila kalkıp oturdu. Allah'a -mislini isitmediğim bir hamd ile- hamdetti ve sonra da söyle dedi: "Allah'im, beni atesten korumanı diliyorum. Benim gibi biri, senden Cennet'i istemeye zaten cesaret edemez."

Böyle dua ettikten sonra askerlerin arasına döndü, sabahleyin sanki o askerler arasında yatagında uyumuş gibiydi. Sabahleyin bende biraz gevseme oldu. O gevsekliliğin miktarını ancak Allah bilir. O esnada Sila'mn katiri, yükü sırtında olarak kaybolup gitmişti. Sila söyle dua etti: «Allah'im, katirimi yükülle beraber bana geri göndermeni senden diliyorum.» Böyle

dua ettikten sonra katiri gelip karsisinda durdu. Düsmanla karsilastigimizda Sila ve Hisam b. Amir düsmana hamle yaptilar. Biz de düsmana mizraklar ve kiliçlarla vurduk. Düsman taran söyle dedi: «Araplardan iki adam, bu felaketi basimiza getirdiler ve bizi yenilgiye ugrattilar. Eger hepsi bizimle savaacak olsalardi halimiz nice olacakti? Müslümanlar ne istiyorlarsa onlara verin, hükümlerine de boyun egin.»

Sila b. Esyem dedi ki: Bir gazada iken çok aciktim. Yürümekte i-ken Rabbime dua ettim ve ondan yiyecek istedim. O esnada arka taraftan bir ses duydum. Dönüp baktigimda içinde yemek kabi bulunan bir mendil gördüm. Yemek kabi taze hurma doluydu. Doyuncaya kadar hurmalari yedim. Aksam olunca bir rahibin kilisesine yöneldim, içeri girdigimde bu olayi ona anlattim. O da bana ihsan edilen taze hurmalardan biraz istedi. Ben de ona yedirdim. Bir süre sonra tekrar o rahibin yanina ugradim. Yaninda güzel ve taze hurmalar gördüm. Rahib bana: «Bunlar bana yedirdigin o taze hurmalardan arta kalanlardir.» dedi.

Bir zaman sonra yemek kabina sarili o beyaz mendil, Sila'mn karisini eline geçti. Kadin da o mendili insanlara gösteriyordu.

Sila, Muaze ile evlenecegi zaman yegeni, kendisini hamama götürdü. Hamamda yikadiktan sonra onu alip gerdek odasına soktu. Odanın içi esansla kokulandırilmis ti. Kalkip namaza durdu. Gün isi-yincaya kadar namaz kildilar. Yegeni yanina gelip Súa'ya söyle dedi:

- Ey amca! Sani dün gece amcam kizi Muaze ile gerdege koydum. Ama sen onunla ilgilenmeyip kalkip namaz kildin. Bu nasilistir?

- Sen beni sabahleyin öyle bir eve (hamama) soktun ki, o evle bana Cehennem atesini hatirlattin. Aksama dogru da beni öyle bir eve (gerdek odasına) soktun ki, o evle bana Cennet'i hatirlattin. Ben de sabaha dek Cennet ve Cehennemi düşündüm.

Adamin birisi Sila'ya söyle dedi:

- Benim için dua et.

Sila da ona su cevabi verdi:

- Allah, seni kalici ahiret yurduna ragbet ettirsin. Fani olan dünyada da zahid kilsin. Sadece kendisine yönelinen yakîni sana nasib etsin. Zaten din hususunda da sadece yakîne itibar edilir.

Sila b. Esyem bir gazaya katilmisti. Beraberinde oglu da vardi. Ogluna söyle dedi: «Ey ogulcugum, ilerle ve sava ki, öldürülesin de senin ecrini Allah'tan isteyeyim.» Oglu düsmana hamle yapti. Savasti ve nihayet öldürüldü. Sonra Sila'mn kendisi de düsman üzerine atildi. Savasti ve nihayet öldürüldü. Kadinlar, karisi Muaze el-Adeviye'-nin yanma gidip

toplandılar. Karisi onlara söyle dedi: «Eger beni tebrike gelmisseniz, hosgeldiniz. Eger taziyetlerinizi sunmaya gelmisseniz, geri dönün.» .

Sila ile oğlu, bu senede Fars illerinde yapılan bir savasta vefat ettiler. [19]

Züheyr B. Kays El-Belevî

Misir fethine katildi. Oraya yerlesen sahabelerdendi. Bizanslılar, onu Magrib beldelerinden Berka sehrinde öldürdüler. Bu hadise söyle olmustu: Misir'da bulunan Abdülaziz b. Mervan'a, Bizanslıların Ber-ka'ya geldikleri haberi verildi. O da Bizanslılar üzerine asker gönderilmesini emretti. Kırk kişilik bir müfrezenin basında Züheyr'i oraya gönderdi. O, Bizanslıları görünce takviye askerlerin gelisine kadar Bizanslılarla çarpışmak istemedi. Adamları kendisine: «Ey Seddad'ın babası, haydi bizi Bizanslılara hücum ettir.» dediler. Saldırdılar ve hepsi öldürüldüler.

Züheyr, bu senede vefat etti. Beytül-malin idaresini yürütmüştü. Muaviye'nin yanına gelmişti. Doğrusunu Allah bilir. [20]

Hicretin Yetmişyedinci Senesi

Bu senede Haccac, Küfeli savaşçıları sehirden çıkardı. Bunlar 40.000 kişi kadardılar. Bunlara 10.000 kişi daha eklendi. Böylece sayıları 50.000 buldu. Baslarına tayin ettiği komutan Attab b. Verka'-ya, her nerede olursa olsun Sebib'in üzerine gitmesini ve onunla siddetlice savaşmasını istedi. Sebib'in etrafında 1.000 kişi toplanmıştı. Haccac, komutan Attab'a, daha önce yaptıkları gibi cepheden firar etmemelerini ve bozguna ugramamalarını tembihledi. Sebib, üzerine Haccac'ın asker ve ordular gönderdiğini duyunca önemsemedi. Aksine kalkıp adamlarına bir nutuk irad etti. Onlara vaaz ve nasihatla bulundu. Düşmanı kirip geçirmeye tesvik etti. Sonra Sebib, adamlarıyla birlikte Attab b. Verka'ya karşı yürüdü. Akşam doğru gün batımı esnasında iki taraf karşı karşıya geldi. Sebib, müezzini Sellam b. Yesar es-Seybanî'ye; ezan okumasını emretti. Müezzin, akşam ezanını okudu. Sonra Sebib, arkadaşlarına akşam namazını, rükû ve sücu-du tam olarak kıldirdi.

Attab da adamlarını saf durumuna soktu. Çevresine hendek kazdırmıştı. Bu işi gündüzden yaptırmıştı. Sebib, arkadaşlarına akşam namazını kıldirdikten sonra ayın doğuşunu bekledi. Ay doğdu, etraf aydınlandı. Düşmanın sağ ve sol cenahlarına göz attı. Sonra Attab'ın sancaktarlarına saldırdı. Saldırırken de: «Ben Sebib'im, Ebu'l-Müdd-lic'im, hüküm ancak Allah'ındır.» diyordu. Karşı tarafı bozguna uğrattı. Komutanları Kabise b. Vail ve beraberinde de diğer bazı komutanları öldürdü. Sonra sağ ve sol cenahlara saldırdı. İki cenahi da dağıttı. Bundan sonra ordunun merkezine yöneldi ve ilerledi. Nihayet komutan Attab b. Verka ile Zühre b. Cevne'yi de

öldürdü. Düşman askerleri dönüp kaçmaya başladı. Attab ile Zühre, atların ayakları altında ezildiler. Bu savasta Ammar b. Yezid el-Kelbî de öldürüldü. Sonra Sebîb, kendi adamlarına: «Kaçanları kovalamayın.» dedi. Haccac'ın bastan sona tüm askerleri hezimete uğrayıp Küfe'ye döndüler.

Sebîb, Haccac askerlerinin ordugahındaki malları ganimet olarak aldı. Geride kalan askerlerden de kendisinin emirligine dair bey'at aldı ve onlara: «Ne zamana kadar kaçacaksınız?» dedi. Sonra ordugahtaki mal ve eşyaları ganimet edildi. Kardeşi Musad'î Medain'den çağırdı. Sonra kendisi Küfe'ye doğru yöneldi. Mezhiç kabilesinden 6.000 süvari ve ayrıca Samlîlarla birlikte Habib b. Abdurrahman el-Hakemî ve Süfyan b. Ebred el-Kelbî, Haccac'm yanına geldiler. Haccac, bunları görünce artık Küfelîlerin yardımına ihtiyaç hissetmedi ve kalkıp insanlara bir nutuk irad etti. Allah'a hamd-ü senada bulunduktan sonra şöyle dedi:

«Ey Küfelîler, Allah, sizin vasitanızla yükselmek isteyeniyi yükseltmesin. Sizin vasitanızla muzaffer olmak isteyeniyi muzaffer kılmasın. Haydi, yanımızdan çıkıp gidin. Artık siz bizimle birlikte düşmanlarımıza karşı savaşmayın. Hire'ye gidin. Yahudi ve Hristiyanların yanına yaklaşıp. Bizim adamlarımız ve Attab b. Verka'nın savaşında hazır bulunmayan kişiler dışında kimse bizim saflarımızda yer alıp savaşmasın.»

Haccac, Sebîb'le savaşmak üzere bizzat kendisi harekete geçti. Sebîb'te yoluna devam etti. Nihayet Serat'a ulaştı. Haccac, beraberindeki Samlîlar ve diğer askerleriyle ona karşı çıktı. İki taraf karşı karşıya geldiklerinde Haccac, Sebîb'e baktı. Sebîb'in yanında sadece 600 asker vardı. Haccac, Samlîlara hitaben şöyle dedi:

«Ey Samlîlar! Siz emir dinleyen ve itaat eden kimselersiniz. Sabir ve yakın sahiplerisiniz. Su pisliklerin batıl davası, sizin hak davanıza galip olmasın. Gözlerinizi yumun. Dizüstü çömelin ve düşmanınıza mızraklarınızın ucuyla yönelin.» Samlîlar da böyle yaptılar. Haccac da bunların üzerine hamle yaptı.

Sebîb ise adamlarını üç gruba ayırmıştı. Bir grubun başında kendisi, bir grubun başında Süveyd b. Süleyman, bir grubun başında da Mücellel b. Vail komutan olarak bulunuyordu. Sebîb, hamle yapması için Süveyd'e emir verdi. O da Haccac'm askerlerinin üzerine hamle yaptı. Haccac'm askerleri sabrettiler. Süveyd ve askerleri onlara yaklaştıklarında hep birlikte Samlîlar saldırıya geçtiler. Süveyd, onlar karşısında hezimete uğradı. Haccac da kendi askerlerine şöyle seslendi: «Ey emir dinleyen ve itaat eden askerler! İşte böyle yapın.» Bundan sonra Haccac emir verdi. Kürsüsünü getirdiler. Kürsüsü öne çıkarıldı. Kendisi üzerine oturdu. Sonra Sebîb, hamle yapması için Mücellel'e emir verdi. Mücellel hamle yaptı. Samlîlar, onun karşısında direnip sebat ettiler. Haccac, kürsüsünü öne getirdi. Sonra Sebîb, kendi

askeri birliğı ile Samlilarin üzerine hücum etti. Samlilar, ona karsi direnıp sebat ettiler. Hatta Samlilar, Sebib'in ve askerlerinin üzerine atıldılar. Onlarla uzun süre çarpistilar ve Sebib'i de mizrakladılar. Nihayet onu, kendi adamlarinin yanına kadar gerilettiler. Se-bib, Haccac'm askerlerinin metanet ve sabirlarini görünce komutanlarından birine söyle seslendi:

«Ey Süveyd! Atlilarinla su müfrezenin üzerine saldır, belki bunlari geriye dogru püskürtürsün. Arkadan da Haccac'm üstüne yürü. Biz de önden ona hamle yapacagiz.»

Sebib, hamle yaptı ama bu hamlenin yarari olmadı. Çünkü Haccac, Mugire b. Sube'nin oğlu Urve'yi 300 süvarinin basına geçirerek arka tarafta tabiye ettirmisti ki, Sebib'in askerleri arkadan gelip kendilerine hücum etmesinler. Haccac da savas taktiklerini biliyordu. O esnada Sebib, hamle yapmalari için adamlarini tesvik etti ve onlara bu hususta emir verdi. Haccac, bunu anladı ve kendi askerlerine söyle seslendi:

«Ey emir dinleyen ve itaat eden askerler! Su siddetli ve tek saldiriya karsi dayananikhkhk gösterin. Sonra gök ve yerlerin Rabbine yemin ederim ki, sizinle fetih arasında hiçbir engel kalmamistir.» Haccac'm askerleri diz üstü çomeldüer. Sebib de tüm adamlariyla onların üzerine hamle yaptı. Bunun üzerine Haccac'm askerleri de hep birden harekete geçerek Sebib'in askerlerinin üzerine saldırdılar. İki taraf birbirlerine mizraklarla vurmaya başladı. Ancak Haccac'm askerleri, Sebib'i ve adamlarini üstün kuvvetle maglub ederek geriye dogru püskürttüler. Sebib kendi adamlarina: «Ey Allah'in dostlari, yere inin, yere inin!» diye seslendi. Sonra kendisi bineginden indi. Ardından askerleri de bineklerinden indiler. Bu sırada Haccac da kendi adamlarina söyle seslendi:

«Ey Samlilar, ey emir dinleyen ve itaat eden askerler! İste bu, zaferin ilkidir. Nefsim kudret elinde bulunan Allah'a yemin ederim ki, bu size ulasan ilk yardımdır.» Orada bulunan bir mescide gitti. Sonra iki tarafi seyretmeye başladı. Sebib'in beraberinde ellerinde oklari bulunan yirmi kadar adam vardı. İki taraf gün boyu siddetlice savastılar. Bu savas yeryüzünde görülen en siddetli savasti. Nihayet iki taraf birbirlerini yerlerinde biraktılar. Ne ileri gidebildiler, ne de gerilediler. Haccac da bulunduğı yerden iki tarafi seyrediyordu. Sonra Halid b. Attab, bir grup askerle bineklerine binerek arka taraftan Haricilerin üzerine hamle yapmak için Haccac'dan izin istedi. Haccac da kendisine bu hususta izin verdi. Halid b. Attab, 4.000 kadar askerle hemen harekete geçti ve arka taraftan Haricilerin ordugahına girerek Sebib'in kardesi Musad'i öldürdü. Ferve b. Dakkak el-Kelbî de Sebib'in karisi Gazale'yi öldürdü. Böylece Sebib'in ordusunda gedikler meydana geldi.

Haccac ve adamlari buna sevinerek tekbir aldılar. Sebib ve adamlari da

atlan üzerinde geri döndüler. Haccac, bunların kovalanmasını emretti. Askerleri onları hızla takip edip yakaladılar ve bozguna ugrattılar. Sebîb, koruyucularla birlikte geride kaldı. Sonra hızla harekete geçti. Kovalayıcılar onu takip ettiler. Atı üzerinde uyuklamaya başladı. Öyle ki, başı göğsüne değiyordu. Kovalayıcılar ona yaklaştılar. Bazı arkadaşları onu bu anda uyuklamaktan menettillerse de onlara aldiris etmedi. Tekrar uyuklamaya başladı. Başı yine göğsüne değdi. Bu uyuklama uzun süre devam edince Haccac, adamlarına haber göndererek: «Onu ates yangını içinde bırakın!» dedi. Bunun üzerine Haccac'ın askerleri Sebîb'i bırakıp geri döndüler.

Haccac, daha sonra Kûfe'ye girdi. Kûfelilere bir nutuk irad ederek şöyle dedi: «Sebîb, daha önce hezimete ugramamıştı.» Sonra Sebîb, Kûfe'ye yöneldi. Haccac'ın askerlerinden bir müfreze onun karsısına çıktı. İki taraf çarsamba gününde karşılaştılar. Cumaya kadar sürekli savastılar. Haccac'ın 1.000 kişilik süvari müfrezesinin başında komutan olarak Haris b. Muaviye es-Sakafî bulunuyordu. Sebîb, Haris b. Muaviye'ye saldırdı, onu ve beraberindekileri bozguna ugrattı. Bir kısmını da öldürdü. Haris b. Muaviye'nin müfrezesindeki askerler kaçarak Kûfe'ye girdiler. Kûfeliler, yollara barikatlar kurdular. Sebîb'in karsısına Haccac'ın azatlısı Ebu'l-Verd, bir grup askerle çıktı, savastı, nihayet öldürüldü. Sonra adamları kaçarak Kûfe'ye girdiler. Sebîb'in karsısında bu defa da başka bir komutan çıktı. O da bozguna ugradı. Bundan sonra Sebîb, adamlarıyla birlikte Sevad'a doğru ilerledi. O beldelerdeki Haccac'ın valilerine hücum ederek hepsini öldürdüler. Sonra Sebîb, kendi adamlarına bir nutuk irad ederek: «Sizler dünya ile meşgul olup ahir eti unuttunuz.» dedi ve elde edilen ganimetleri Fırat nehrine attırdı. Yoluna devam etti. Birçok beldeleri fethetti. Karsısına çıkan herkesi öldürdü. Sonra o beldelerdeki komutanlardan biri karsısına çıkarak ona şöyle dedi:

- Ey Sebîb! Haydi gel de seninle göğüs göğüse savasalım.
- Ben seni öldürmek istemiyorum.
- Ama ben seni öldürmek istiyorum. Şimdiye kadar kazanmış olduğun savaşlar ve nefsin seni magrur edip aldatmasını!..

Bundan sonra komutan, Sebîb'e hamle yaptı. Sebîb, onun başına bir darbe vurup başını ezdi, sonra onu kefenleyip defnetti.

Sonra Haccac, Sebîb'i yakalatmak için çok paralar sarfederek ordular tertipleledi. Ama bu ordular, Sebîb'i ele geçiremediler. Bu orduların tesiri olmaksızın Cenâb-ı Allah, ona bu senede ölümü bir kader olarak musallat kıldı. [21]

Sebîb'in Ölümü

Haccac, bu sırada Basra'daki valisi Hakem b. Eyyüb b. Hakem b.

Ebi Ukayl'a emir göndererek Sebib'i takip etmesi için 4.000 asker hazırlamasını ve bunların gidip Süfyan b. Ebred komutasına girmelerini istedi. Haccac'ın damadı olan Hakem b. Eyyüb, bu emri yerine getirdi. Hazırlanan ordu, Süfyan b. Ebred'in emrine girerek harekete geçti ve Sebib'i takibe başladı. Nihayet bu ordu, Sebib'le karşı karşıya geldi. Süfyan b. Ebred'in beraberinde Samlilardan askerler de vardı.

Basra ordusu, Samlilardan oluşan ordu ile birleşerek İbn Ebred'in komutası altında tek bir ordu haline geldi. Sonra bu ordu, Sebib'i takibe başladı. Nihayet onunla karşı karşıya geldi. İki taraf şiddetlice savaşa başladı. Taraflardan her biri, diğeri karşısında dayanıklılık gösterdi. Sonra Haccac'ın askerleri, Haricilerin üzerine misli görülmemiş bir hamle yaptılar. Haricilerin sayısı azdı. Haccac ordusunun karşısında tutunamayıp kaçmaya başladılar. Nihayet oradaki bir köprü'nün yanına kadar gerilediler. Sebib, orada 100 kadar askerle durdu. Süfyan b. Ebred, ona mukavemet edemedi. Sebib, onu tam bir gün boyunca köprü başında şiddetlice savasarak bulunduğu yerden geriletti. Sonra İbn Ebred, kendi adamlarına emir vererek Sebib ve askerlerinin üzerine ok yağmuru yağdırttı. Hariciler kaçtılar. Daha sonra bu defa Sebib ve askerleri, Süfyan b. Ebred'in askerlerinin üzerine ok yağdırdılar. Onlardan otuz kadar adam öldürdüler. Gece karanlığı bastırınca iki taraf savaşımayı bıraktı. Her biri diğeriyle savaşma niyetinde ısrarlı bir halde geceyi geçirdi.

Fecir doğduğunda Sebib ve adanılan köprü'nün üzerine geçtiler. O esnada köprüde atının üzerinde bulunan Sebib'in önünde dişi bir at görüldü. Sebib'in erkek atı, o dişi atın üzerine atladı. Köprü üzerinde bu olay cereyan ederken Sebib'in atının toynagi geminin kenarına takıldı ve Sebib'in kendisi suya düştü. Düşerken: «Allah'ın takdir ettiği iş mutlaka yerine gelecektir.» diyor, su üzerinde batıp çıkıyor ve: «Bu, güçlü ve bilgili olan Allah'ın takdiridir.» diyordu. Nihayet boğuldu. Hariciler, Sebib'in düşüp suda boğulduğunu kesin olarak anlayınca tekbir alarak geri döndüler. Çeşitli beldelere dağılıp gittiler. Haccac ordusunun komutanı gelerek Sebib'i sudan çıkardı. Üzerinde zirhi vardı. Sonra emir verdi. Göğsünü yardırcı. Kalbini çıkardı. Kalbinin yumruk gibi sert olduğunu, tıpkı bir kaya parçasını andırıldığını gördü.

Baska bir rivayette anlatıldığına göre Sebib'in beraberinde bazı adamlar vardı ki, asiretlerine zarar verdiğinden ötürü Sebib'e öfke duyuyorlardı. Sebib, artçı kuvvetlerle birlikte geride kaldığı zaman bunlar kendi aralarında müsavereye başladılar ve neticede köprüyü yıkmaya kararına vardılar ve bunu da gerçekleştirdiler. Gemiler köprüye yöneldiklerinde Sebib'in atı serkeslik etti. Kaçmaya başladı ve suya düştü. Böylece Sebib boğuldu. Bu adamlar da: «Mü'minlerin emiri Sebib boğuldu.» diye

seslendiler. Bundan sonra Haccac'in adamlari Sebib'in öldüğünü anladılar. Gelip onu sudan çıkardılar.

Ölüm haberi annesine verildiğinde annesi şöyle demisti: «Dogru söylüyorsunuz. Ben Sebib'e hamile iken rüyamda vücudumdan bir ates koru çıktığını gördüm. Dogacak çocuğun ates olduğunu anladim ve o atesi ancak suyun söndüreceğini anladim. Sebib'i de ancak su söndürebilirdi.»

Sebib'in annesi, Cehbere adında bir cariyeye olup çok güzeldi ve yürekli kadınlardandı. Savaşlarda oğluyla beraber savaşırdı. Ibn Hali-kan'm anlattigina göre annesi de bu savasta öldürülmüştür. Yine bu savasta karisi Gazale de öldürülmüştü. Gazale de çok cesaretli ve savaşçı bir kadın olup degme yigitlerin gösteremeyecegi bir kahramanlik gösterirdi. Haccac, Gazale'den çok korkardi. Hatta bu hususta sairin biri şöyle demistir:

«Bana karsi aslan gibidir ama savaşlarda devekusudur. Kanatlari yumusak bir kartaldir ama islikçimn isliginden ürküp kaçır.

Savasta Gazale'nin karsisina çiksaydm ya!

Hayir! Senin kalbin, kusun iki kanatlari arasindadir.»

Sebib b. Yezid b. Nuaym b. Kays b. Amr b. Salt b. Kays b. Sarahi b. Sabüre b. Zühel b. Seyban es-Seybanî, halifelik iddiasında bulunurdu. "Mü'minlerin emiri" diye adlandırildi. Allah onu bogmakla öl-dürmeseydi insaallah halifelik makamına ulasacakti. Kimse onu maglub edemedi. Ancak Cenâb-i Allah, onu Haccac vasitasiyla mag-lub etti. Çünkü Abdülmelik, Sam ordusunu Haccac komutasında onunla savaşmak üzere harekete geçirmisti. Köprü üzerinde ati onu Düzeyi nehrine düşürdüğü zaman adamin biri ona: «Ey mü'minlerin emiri, boguluyor musun?» diye sordugunda: «Bu, bilgili ve güçlü olan Allah'in takdiridir.» diye cevap vermisti. Sonra sudan çıkarılarak cesedi Haccac'a götürüldü. Haccac emir verdi, gögsü yarilarak kalbi çıkarildi. Kalbinin tas gibi olduğu görüldü. Sebib; uzun boylu, kir ve kivircik saçli bir adamdi. Hicretin yirmialtmci senesinde kurban bayraminin birinci gününde dogmustu. Adamlarından biri yakalanarak Halife Abdülmelik b. Mervan'in huzuruna götürülmüs, halife Abdülmelik de ona: "Su siirin sahibi sen misin?" diye sormustu:

«Sizden Mervan ile oğlu Amr, Hasim ve Habib varsa da bizden de Husayn, Batin, Kaneb ve mü'minlerin emiri Sebib vardır.»

Adam: «Ben öyle dememistim. Aksine ben: "Ey mü'minlerin emiri Abdülmelik, bizden de Sebib vardır." demistim.» dedi. Abdülmelik de, onun bu savunmasını begenmiş ve onu serbest bırakmisti. Dogrusunu noksanlıklardan münezzeh olan yüce Allah daha iyi bilir.

Hicretin yetmişyedinci senesinde Haccac'ın naibi Mühelleb b. Ebi Süfra ile Kutri b. Fücae komutasındaki Ezarika'dan olan Hariciler arasında ciddi savaşlar cereyan etti. Kutri de namli yigitlerden ve bahadırlandı. Adamları onu bırakıp dağıldılar ve her biri bir tarafa gitti. Kendisinin nereye gittiği bilinmemektedir. O kaybolup gitti. Aralarında »anlatımı burada uzun sürecek- bogusmalar cereyan etti. Ibn Cerir, bunu tarihinde teferruatlı olarak anlatmıştır.

Ibn Cerir dedi ki: Bu senede Horasan naibi Bükeyr b. Visah, valisi Ümeyye b. Abdullah b. Halid'e karşı ayaklandı. Etrafında çok sayıda adamlar toplanan Bükeyr, Ümeyye b. Abdullah'a ihanet ederek onu öldürdü. Aralarında uzun süren savaşlar cereyan etti. Ibn Cerir, bu savaşları tarihinde uzun uzadıya anlatmıştır.

Önceki sayfalarda da anlattığımız gibi Sebib b. Yezid, bu senede vefat etmiştir. O da büyük çapta ün yapmış yigitlerden ve kahramanlardandı. Sahabelerden sonra onun gibisi görülmemiştir. Ester, oğlu Ibrahim, Mus'ab b. Zübeyr, Abdullah b. Zübeyr ve bunların seviyesindeki kahramanlar gibiydi. Kutri b. Fücae, Ezarika'dan olan namli bir kahramandı. Dogrusunu Allah bilir. [22]

Hicretin Yetmişyedinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler Kesir B. Salt

Kesir b. Salt b. Madikerib el-Kindi. Kavminin büyüğü olup emri dinlenen ve kendisine itaat edilen bir kimseydi. Medine'de Musal-la'da büyük-bir evi vardı. Bir rivayette anlatıldığına göre o, halife Ab-dülmelik'in mektuplarını yazarmış. Sam'da vefat etmiştir. [23]

Muhammed B. Musa B. Talha B. Ubeydullah

Bu zat, Abdülmelik'in kayınbiraderiydi. Abdülmelik, onu Sicistan valiliğine tayin etti. Sicistan'a giderken kendisine şöyle denildi: «Sebib senin yolunda duruyor, insanları aciz bırakmıştır. Sen, onun üzerine git. Onu öldürdüğün takdirde bu, ebediyete kadar senin için bir ün ve şöret olur.» Sicistan'a giderken yolda Sebib'le karşılaştı. Onunla savastı, fakat Sebib, onu öldürdü. Muhammed b. Musa'nın ölüm sebebini baska şekilde anlatanlar da vardır. Dogrusunu Allah bilir. [24]

Iyaz B. Ganem El-Es'ari

Yermük savaşına katıldı. Sahabeler cemaatından ve diğerlerinden hadis rivayet etti. Basra'da vefat etti. Allah ona rahmet etsin. [25]

Mutarraf B. Abdullah

Bunun Urve ve Hamza adında iki kardeşi daha vardı. Bunlar Emevilerden

yanaydilar. Haccac, bunlari valiliklere tayin etti. Ur-ve'yi Kûfe'ye, Mutarrif i Medain'e, Hamza'yi da Hemedan'a vali olarak tayin etti. [26]

Hicretin Yetmissekizinci Senesi

Bu senede Müslümanlar, Rum illerine büyük bir gaza yaptilar, îrkilya'yi fethettiler. Ancak dönüşlerinde siddetli yagmurlara, dolu ve karlara yakalandilar. Bu sebeple çoklari hastalanip öldü.

Bu senede halife Abdülmelik, magrib illerinin tümüne gaza yapmasi için Musa b. Nusayr'i görevlendirdi. O da Tanca'ya gitti. Öncü birliklerinin basina Tarik'i komutan yaptı. Bunlar, o beldelerin hükümdarlarinin bazilarini öldürdüler, bazilarini da sürgün ettiler.

Bu senede halife Abdülmelik, Horasan valisi Ümeyye b. Abdullah'i görevden azletti. Horasan'i Haccac'in uhdesine verdi. Haccac, zaten Sicistan valiligini de yürütmekteydi.

Haccac, Sebib'in isini tamamladiktan sonra Kûfe'den ayrilip Basra'ya döndü. Kûfe'de yerine Mugire b. Abdullah b. Amir el-Hadremî'-yi vekil olarak birakti. Haccac, Basra'da iken Mühelleb yanma geldi. O da Ezarika ile yapılan savasi bitirmisti. Haccac, onu tahtta yanma oturttu. Askerlerinden bela ve musibetlere ugrayanlari çağirdi. Mühelleb hakkında iyi seyler söyleyen askerlere Haccac, bol miktarda armaganlar verdi. Daha sonra Haccac, Mühelleb'i Sicistan, Abdullah b. Ebi Bekre'yi de Horasan valiligine tayin etti. Sonra bu ikisi yanindan çikip gitmeden önce görev yerlerini karsilikli olarak degistirdi. Bu karsilikli yer degistirme isini Mühelleb'in isareti üzerine yaptigi söylenir.

Baska bir rivayette anlatildigina göre o, muhafiz komutanlari komutani Abdurrahman b. Ubeyd b. Tarik el-Absemi'den yardım istemis, o da bu hususta Haccac'a isaret etmis, Haccac da onun bu isareti gereginde onlarin görev yerlerini karsilikli olarak degistirmisti. Bu yer degistirme isine itiraz ettigi için de Mühelleb'i 1.000.000 dirhem para cezasina çarptirmistir.

Ebu Ma'ser dedi ki: Bu sene Velid b. Abdülmelik, insanlara haccettirdi. Medine valisi Eban b. Osman; Irak, Horasan, Sicistan ve bagli mintikalarin valisi de Haccac'di. Onun Horasan'daki naibi Mü-helleb b. Ebi Süfra, Sicistan'daki naibi Abdullah b. Ebi Bekre es-Sa-kafî idi. Kûfe kadisi Süreyh, Basra kadisi Musa b. Enes b. Malik el-Ensârî idi. [27]

Hicretin Yetmissekizinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler Cabîr B.Abdullah

Cabir b. Abdullah b. Amr b. Haram Ebu Abdillan el-Ensârî es-Sü-lemî. Rasûlullah (s.a.v.)'in dostu ve sahabesi idi. Ondan çok sayida rivayetlerde bulundu. Akabe bey'atinda hazır bulundu. Bedir gazvesine katılmak istedi.

Ancak babasi onu bu gazveye katilmaktan menet-ti. Ve onu dokuz kardesinin bekçisi yapti. Anlatildigina göre Cabir ölmeden önce gözlerini kaybetmisti. Yasi doksan dördü bulmus iken Medine'de vefat etti. Müsned'inde 1.540 hadis vardır. [28]

Süreyh B. Haris

Süreyh b. Haris b. Kays Ebu Umeyye el-Kindî. Küfe kadisi idi. Hz. Ömer, Hz. Osman ve Hz. Ali'nin halifelikleri zamanında kadilik yaptı. Daha sonra Hz. Ali, onu kadilikten azletti. Sonra Muaviye, onu yine kadiliga tayin etti. Daha sonra müstakil kadi oldu. Bu senede vefat edinceye kadar kadilikta kaldı. Kadilik maasi alarak her ay 100 dirhem alirdi. 500 dirhem aldigi da söylenir. Kadiliga giderken söyle derdi: «Zalim, hakkini yedigi kimsenin payini bilir.»

Anlatildigina göre o kadilik makamına otururken su ayeti okur-mus:

«Ey Davud! Seni süphesiz yeryüzünde hükümrân kildik. O halde insanlar arasinda adaletle hükmet. Hevese uyma.» (Sâd, 26.)

Süreyh söyle derdi: «Zalim cezayi bekler. Mazlum da yardimi bekler.»

Anlatildigina göre o, yetmiş sene kadar kadilik yapmıstır. Vefatından bir sene önce kadilikten istifa ettigi de söylenir. Doğrusunu Allah bilir. Asli Yemen'de bulunan Fars evladmdandır. Peygamber (s.a.v.)'in vefatından sonra Medine'ye geldi. 108 yasinda Küfe'de vefat etti.

Taberanî, Süreyh'in söyle dedigini rivayet etmistir: «Zalimler, zulmettikleri kimselerin hakkini bileceklerdir. Zalim cezayi, mazlum da yardimi bekler.»

A'mes dedi ki: «Süreyh, ayagından sikayetçi oldu. Ayagina bal sürdü ve güneşe oturdu. Ziyaretçileri yanına geldiklerinde kendisine söyle sordular:

- Kendini nasıl hissediyorsun?
- İyi hissediyorum.
- Ayagini bir tabibe gösterseydin.
- Öyle yaptım.
- Tabib sana'ne dedi?
- İyi olacağım söyledi.»

Baska bir rivayette anlatildigina göre Süreyh'in bas parmagında bir çiban çıkmisti. Kendisine:

- Sunu tabibe gösterseydin iyi olmaz mıydı? diye sorduklarında o:
- Çibani çıkaran zaten tabibin kendisidir, diye cevap vermisti.» Evzaî, Abde b. Ebi Lübabe'nin söyle dedigini rivayet etmistir: «İbn Zübeyr fitnesi dokuz sene sürdü. O süre zarfında Süreyh, bu

hususta kimseden haber sormadigi gibi kimseye haber de vermiyordu.»

Ibn Sevban, Süreyh'in söyle dedigini rivayet etmistir: «İbn Zübeyr fitnesi vuku buldugunda bu fitneyi hiç kimseden sormuyordum. Adamin biri bana dedi ki:

- Eger ben senin gibi olsaydim ne zaman ölecegimi dahi düşünmez ve umursamazdim.

Ben de kendine su cevabi verdim:

- Ya kalbimdeki nasil olacakti?»

Sakik b. Seleme, Süreyh'in söyle dedigini rivayet etmistir: «Fitne hakkında kimseden haber sormadim ve kimseye haber de

vermedim. Ne bir Müslümana ne de bir zimmiye bir dinar ya da bir dirhem kadar haksizlik etmedim.» Ebu Vail, Süreyh'e dedi ki:

- Eger senin durumunda olsaydim ölmeyi çok isterdim. Süreyh de kendi kalbine isaret ederek söyle karsilik verdi:

- Ya bu nasil sakinlesecek?

Baska bir rivayette anlatildigina göre ise su karsiligi vermisti: «Ya kalbimdeki nasil olacak? İki fetva karsi karsiya geliyor. Biri bana digerinden daha hos görünüyor.»

Süreyh, oyun oynamakta olan birkaç kisiyi görünce onlara söyle dedi:

- Nasil olur, oyun oynadiginizi görüyorum?

- Biraz bos vaktimiz vardi da onun için oynadik.

- Bos vakit böyle degerlendirilmez.

Suvar b. Abdullah el-Anberî, Salim Ebu Abdillâh'in söyle dedigini rivayet etmistir:

«Bir adamin Süreyh'in yanina gelerek söyle dedigini duydum:

- Sen neredesin?

- Seninle duvar arasmdayim.

- Ben Samlilardanim.

- Çok uzaktir.

- Ben bir kadınla evlendim.

- Uyumlu ve mesud olun, çoluk çocuga karisin.

- Ben ona bir ev satin almayi vaad ettim ve bu sarti kostum.

- Sarta uymak zorunludur.

- Aramızda hüküm ver.

- Sarta uymak zorunludur, demekle aranızda hüküm vermiş oldum.»

Süfyan dedi ki: Süreyh'e söyle bir soru soruldu: -.Bu ilmi nasıl elde ettin?

- Âlimlerle alisveris yaparak elde ettim. Onlara sorar, cevap alırdım. Onlar da bana sorar, benden cevap alırlardı.»

Osman b. Ebi Seybe, Hübeyre'den rivayet etti ki; Hz. Ali şöyle demistir:

«Ey insanlar! Fikihçileriniz yanıma geliyor, bana sorular soruyorlar. Ben de onlara sorular soruyorum.»

Sabah olunca Küfe mescidine Hz. Ali'nin yanına gittik. Mescid avlusuna kadar dolu idi. Hz. Ali'nin yanına gelen fikihçilere: «Su nedir, su nedir?» diye sormaya başladılar. O, onlara cevap veriyor, onlar da ona cevap veriyorlardı. Nihayet gün ilerledi. Hepsi dağılıp gittiler. Yalnız Süreyh diz üstü çöktü. Ona ne sorduysa mutlaka cevabını verdi. Nihayet Hz. Ali'nin ona söyle dedigini isittim: «Ey Süreyh, haydi kalk. Sen Iraklıların en iyi kadisiyim.»

Biri bir çocuğun ninesi, diğeri de annesi olan iki kadın, davalasmak üzere Süreyh'in yanına geldiler. İkisi de çocuğu yanına almak istiyor ve herbiri: «Bu çocuğu yanıma alma hususunda ben hak sahibiyim.» diyordu. Nine söyle dedi:

«Ey Ümeyye'nin babası, sana geldik. Sen, yardımına başvurulacak kimsesin.

Sana bir nine ve bir de anne geldi, ikimiz de su çocuğun uğruna kendimizi feda etmek istiyoruz.

Ey çocuğun annesi olan kadın! Sen dul kaldın.

Çocuğu senden almak isteyişimin sebebi, senin başka bir erkekle evlenmendir.

Çocuğu bana ver, onu sana bırakıp götürmene müsaade etmeyeceğim.

Ey kadi, bu hususta benim anlatacaklarım bundan ibarettir.»

Çocuğun annesi de söyle dedi:

«Ey kadi, nine sana söyleceğini söyledi. Beni de dinle ve beni reddederek eli boş çevirme.

Oğlumun elimden alınması nedeniyle beni teselli ediyorsun.

Oysa su cigerime bir ciger yüklendi.

Çocuk yalnız basına öksüz olarak kucagıma düşünce,

Ben de kocamın yokluğunu bana unutturacak ve kendisinden hayır ümid ettiğim bir erkekle evlendim.

Bana sevgi gösterecek ve bağışta bulunup azık verecek bir erkekle evlendim.»

Kadi Süreyh de şöyle cevap verdi:

«Kadi sizin söylediklerinizi dinledi, sonra hükmünü verdi.

Eger gafil olursa kadi için zorluk vardır.

Ey nine, çocuğu alıp götür,

Ve oğlunu illet sahibinden al.

Eger annesi bu davadan Önce sabredip,

Baska bir erkekle evlenmeseydi,

Senin istedigim o elde etmis olacakti.»

Böyle diyerek çocuğun nineye verilmesine hükmetti.

Abdürrezzak, Ibrahim'in söyle dedigini rivayet etmistir: Kadi Süreyh, itirafına dayanarak bir adamin aleyhinde hüküm verdi. Adam da: «Ey Ebu Ümeyye, bir beyyine olmaksizin aleyhimde hüküm verdin!» diye itiraz edince Süreyh ona su cevabi verdi: «Senin teyzenin bacisi oğlu (yani sen) bana böyle haber verdi(n).»

Ali b. el-Ca'd, Ebu Husayn'm söyle dedigini rivayet etmistir: Karasinek yiyen bir koyunun sütünün hükmünü kadi Süreyh'e sordular. O da şöyle cevap verdi: «Bedava bir yem ve temiz bir süt.»

Imam Ahmed b. Hanbel, Ebu Hayyem et-Temimî'nin söyle dedigini rivayet etmistir:

«Babam bana dedi ki: Süreyh'in evinde bir kedi öldüğü zaman o kediyi evin iç tarafına attırırdı. Sokaga attirmazdı. Müslümanların kedi lesinin pis kokusundan rahatsız olmalarını istemediği için böyle yapardı. Evinin damındaki su olukları sokaga degildi evin içine dönüktü. Bu oluklardan su akarak yoldan gelip geçen Müslümanların rahatsız olmalarını istemediği için olukların yönünü evin içine çevirmisti.»

Reyyasî dedi ki: Adamin biri Süreyh'e şöyle dedi:

- Senin durumun hoş değildir.

- Görüyorum ki, Allah'ın hikmetini kendinden baskasına tarif ediyorsun, ama sen kendi nefsinde bunu bilemiyorsun.»

Taberanî, Abdurrahman b. Abdullah b. Ziyad b. Sem'a'nın söyle dedigini rivayet etmistir:

«Kadi Süreyh, taundan kaçan bir kardesine söyle bir mektup yazdı: İmdi sen ve içinde bulunduğun yer ile terkettiğin yer, öyle bir zat tarafından müşahade edilmektedir ki; o zat, bir kimseyi yakalamak istediği zaman yakalamak istediği kisi onu aciz bırakamaz. Kaçan kimse onun elinden kurtulamaz. Geride bıraktığın mekan ve kendi günlerine haksızlık ettiğin

zaman, henüz kapatılmış değildir. Sen ve onlar aynı sergi üzerindesiniz. Kudret sahibinden faydalanmak zamanı yakındır.»

Ebu Bekir b. Ebu Seybe, Sa'bî'nin şöyle dedigini rivayet etmiştir:

«Hz. Ömer, Süreyh'e şöyle bir mektup yazdı: Sana, hükmü Allah'ın kitabında bulunan bir mesele gelirse, o mesele hakkında Allah'ın kitabı ile hüküm ver. Allah'ın kitabında bulunmayan birseye hüküm verme ümidi, seni Allah'ın kitabı ile hüküm vermekten vazgeçirmesin. Rasûlullah (s.a.v.)'m sünnetinde varsa, onunla hüküm ver. Sana gelen meselenin hükmü, ne Allah'ın kitabında ne de Rasûlü'nün sünnetinde yoksa, o zaman insanların üzerinde icma ettikleri şeye bak ve icma varsa o zaman icma ile hüküm ver.»

Baska bir rivayette anlatıldığına göre Hz. Ömer, mektubunda ona şöyle demistir: «Sana gelen mesele hususunda salih kimselerin verdiği hükümlere bak. Eğer o hususta salih kimselerin verdiği hüküm yoksa o zaman dilerse sen hüküm ver, dilerse geride dur. Bence geride durmak daha hayirlidir vesselam.»

Süreyh dedi ki: «Küfe pazarında Hz. Ali ile birlikte dolasmaktaydim. O, kisa anlatmakta olan bir kissacmin yanına Varip durdu ve ona şöyle dedi:

- Ey kissaci! Sen kissalar anlatiyorsun, biz ise Islâm'a yeni girmis bir toplumuz. Niçin kisa anlatiyorsun? Ben sana bir soru soracagim. Cevap verirsen ne âlâ. Aksi takdirde seni cezalandiracagim!

- Ey niü'minlerin emiri, diledigin şeyi sor.

- İmanin sebatı ve zevali nedir?

- imanin sebatı takvah olmaktır. Zevali ise tamahkar olmaktır.

- İste bunu anlat.

Denildigine göre o kissaci kisi, el-Bekkalî imis.» Adamin biri, Süreyh'e şöyle dedi:

- Sen kendinden baskalarındaki nimeti anlatiyorsun, ama kendi nefsindeki nimetleri unutuyorsun.

- Dogrusu Allah'a yemin ederim ki ben, sende gördüğüm nimetlerden ötürü seni kiskaniyorum.

- Allah bununla sana fayda vermedigi gibi bana zarar da vermemistir.

Cerir, Sa'bî'nin şöyle dedigini rivayet etmiştir:

«Hz. Ömer, bir adamdan bir at satın aldı. Yalnız atı götürüp deneyecek, ondan sonra satın alıp almayacağına kesin olarak karar verecekti. Atı denemek için alıp götürdüğünde at yolda iken öldü. Hz. Ömer, at sahibine şöyle dedi:

- Atini al. -Hayir.
- Öyleyse aramızda hüküm vermesi için bir hakem göster.
- Olur, Süreyh'in hakem olmasını istiyorum.
- Hangi Süreyh?
- Irakli Süreyh.

İkisi kalkıp Süreyh'in yanına gittiler ve meseleyi ona anlattılar. Süreyh, Hz. Ömer'e şöyle dedi:

- Ey mu minlerin emiri! Atı aldığın haliyle geri ver. Ya da anlastığınız fiyata satın al.

- Kadılık iste böyle olur. Sen Kûfe'ye git. Seni Kûfe kadilğine tayin ettim.»

Bu, Hz. Ömer'in Süreyh'i tanıdığı ilk gün oldu.

Hisam b. Muhammed el-Kelbî, Sa'd b. Ebi Vakkas'm evladından birinin söyle dedigini rivayet etmiştir:

«Süreyh'in köpeklerle seslenen ve onlar arasında oynayan, onlarla kapıyan bir oğlu vardı. Süreyh, kâğıt kalem getirilmesini istedi ve oğlunun terbiyecisine şöyle bir yazı yazdı:

«Köpekler yüzünden namâzı bıraktı. Onlarla uğraşıyor. Onlarla kapısmak istiyor. Azgın köpeklerle çirkin işler yapıyor. Geldiginde onu kinayip azarla. Akıllı ve edip kimselere yarasırcasma ona öğüt ver. Onu vurmak istersen kırbaçla vur. Üç kırbaç vurduktan sonra kendini tut.

Bilesin ki, sen ona ceza vermekle onu incitmiş olursun ama bana da nefeslerin en zorunu çektişmiş olursun.»

Süreyh, Hz. Ömer'den rivayet etti ki; Peygamber (s.a.v.), Hz. Ai-se'ye söyle demistir: «Ey Aise, "Dinlerini parçalayanlar fırka fırka oldular." âyet-i kerimesinde sözü edilen kimseler, bid'at sahiplerişirler. Heveslerine uymuslardır. Bu ümmetin dalalet sahiplerişirler. Her günah işleyen kimsenin tevbesi vardır, ancak heveslerine ve bid'atlara tabi olan kimselerin tevbesi yoktur. Ben onlardan uzakım. Onlar da benden uzaktırlar!» Bu, zayıf ve garip bir hadistir.

Süreyh, Hz. Ömer'den rivayet etti ki: Rasûlullah (s.a.v.), söyle buyurmıştır:

«Sizler eleneceksiniz. Nihayet insanların rezilleri arasında kalacaksınız. Onların ahitleri karışmış, emanetleri harab olmuştur.»

Adamin biri dedi ki:

- O zaman ne yapalım ya Rasûlallah? Bizim halimiz nice olur? Rasûlullah (s.a.v.), ona cevaben söyle buyurdu: «Uygun ve güzel

gördüğünüz seyleri yapar, çirkin ve nahos gördüğünüz seyleri terkedersiniz ve; "Ey bir olan! Ey bir olan! Bize zulmedenlere karsi bize yardım et. Bize taskinlik edenlerin hakkından gel." dersiniz.»

Hasan b. Süfyan, Süreyh'in söyle dedigini rivayet etmistir:

«Aralarında Ömer b. Hattab'in da bulunduğu Bedir ehli kimselerin bana anlattigina göre Rasûlullah (s.a.v.) söyle buyurmudur:

"Bir genç dünya lezzetini ve eglencesini birakip gençligi ile yüce Allah'in taatma yönelecek olursa, Allah ona mutlaka yetmisiki siddi-km sevabini verir. Yüce Allah ona der ki: "Ey benim rizam ugruna sehvetini terkeden, gençligini harcayan genç! Sen benim katımda meleklerimin bazilari gibisin."» Bu, garib bir hadistir.

Ebu Davud, Misirlilerin kadisi Süreyh tarikiyle Abdurrahman b. Ebu Bekir es-Siddik'tan rivayet etti ki; Rasûlullah (s.a.v.)-söyle buyurmudur:

«Yüce Allah, kiyamet gününde borçlu kimseyi çağırır ve ona söyle der:

- Ey ademoglu, insanların hukukunu ne diye zayi ettin? Onların mallarını nereye götürdün? O da der ki:

- Ya Rab! Ben o malları ifsad etmedim. Ancak suda batırma veya yangına yakalanma gibi musibetlere ugradım.

Noksanlıklardan münezzehe olan yüce Allah da ona der ki:

- Bugün senin borcunu benim ödemem daha uygun olur.

O borçlu kulun iyilikleri ile kötülükleri teraziye konulur. İyilikleri kötülüklerinden ağır gelince Cennet'e gönderilmesi emredilir.» Baska bir rivayette de yukarıdaki hadise su ilave yapılmıştır: «Cenâb-i Allah, o borçlu kulun iyiliklerinin bulunduğu terazi kefesine birsey koyar. Böylece iyilik kefesi ağır gelir.» Doğrusunu, noksanlıklardan münezzehe olan yüce Allah daha iyi bilir. [29]

Abdullah B. Ganem El-Es'arî

Bir sahabe cemaatından hadis rivayet etti. Sahabe olduğu söylenir. Hz. Ömer, halka dini bilgiler öğretmesi için onu Sam'a göndermişti. Salih kullardandı. [30]

Cünade B. Ümeyye El-Ezdî

Mısır fethine katıldı. Muaviye'nin deniz seferlerinde komutanlık yapmıştı. İyilik ve cesareti ile tanınmıştı. Yasi seksene yaklaştığında Sam'da vefat etmişti. [31]

Alâ B. Ziyad El-Basrî

Basralılardandı. Allah'ın salih kullarındandı Allah'tan çok korkan, takve

sahibi bir kimseydi. Evinde uzlete çekilir, insanlar arasına karışmazdı. Çokça ağlardı. Gözlerini kaybedinceye dek ağladı. Çok menkibeleri vardır. Bu senede, (hicretin yetmişsekizinci senesinde) Basra'da vefat etti.

Ben derim ki: Alâ b. Ziyad'm ağlaması, Samli bir adamın, kendisinin cennetlik olduğunu rüyasında görmesinden ve bu rüyasını ona anlatmasından sonra fazlalasti. Alâ, kendisini Samlilerin cennetliklerinden olarak rüyasında gören ve bu rüyasını kendisine anlatan adama şöyle demisti:

«Ey kardesim, benim için hayirli bir rüya gördüğünden ötürü Allah sana hayir ve mükafat versin. Bana gelince senin bu rüyan beni öyle bir hale getirecektir ki, artık ne gece ne de gündüz rahatım kalmayacaktır.»

Bu rüyanın kendisine anlatılmasından sonra günlerce aç kalır, hiçbir şey yemez, ağlar, neredeyse dünyadan ayrılacak hale gelirdi. Namaz kılar, namazına ara vermezdi. Nihayet kardesi, Hasan-i Basrî'nin yanına gidip şöyle dedi: «Kardesime yetis, o kendini öldürecektir. Oruç tutuyor, iftar etmiyor. Geceleri namaz kılıyor, uyumuyor. Gece gündüz ağlıyor. Adamın biri, onun cennetlik olduğunu rüyasında gördüğü ve bu rüyasını onu anlattığı için böyle davranıyor.»

Hasan-i Basrî kalkıp Alâ'nin evine gitti. Kapiyi çaldı. Alâ, kapiyi açmadı. Hasan-i Basrî ona: «Kapiyi aç. Ben Hasan'im.» dedi. Alâ, o-nun sesini isitince kapiyi açtı. Hasan ona dedi ki: «Ey kardesim, Cennet diyorsun. Mü'niin için Cennet ne ki? Mümin kimse için Allah katında Cennet'ten daha üstün seyler vardır. Sen kendini öldürecek misin?» Hasan-i Basrî, ona öğüt verdi. Nihayet o da yeyip içmeye basladı. Durumunu biraz yumusatti.

Ibn Ebi'd-Dünya'dan rivayet olunduguna göre zatm biri, Alâ b. Ziyad'm bulunduğu yere gitmiş. Alâ'nin perçeminden tutup ona: «Ey genç, kalk. Allah'i an ki, Allah da seni ansın.» demiş. Bunun üzerine Alâ'nin perçemindeki o saç telleri ölünceye kadar dimdik durmuştu.

Anlatıldığına göre Alâ b. Ziyad'm hergün çok sayıda insanların amelleri miktarınca salih ameli Allah'a arzedilirmiş. Nitekim bu durumu onun bazı arkadaşları rüyalarında görmüşlerdi.

Alâ dedi ki: «Biz öyle kimseleriz ki, canlarımızı atese bıraktık. Eger Allah, bizleri oradan çıkarmak dilerse çıkarır.»

Alâ dedi ki: «Bir adam vardı. Ameliyle riyakarlık yapardı. Kur'ân okuduğu zaman sesini yükseltir, etegini kaldırır ve paçalarını sivardı. Her kime ugrarsa mutlaka ona söverdi. Sonra Cenâb-i Allah, o kimseye ihlas ve yakini nasib etti. Bunun üzerine o sesini kisti. Salih amellerini kendisi ile Rabbi arasında gizledi. Bu salih amelleri gizlice yapmaya basladı ve her kime ugradiysa da ona hayir duada bulunurdu.» [32]

Süraka B. Mirdas El-Ezdî

Nami her tarafa yayılan bir sairdi. Haccac'i hicvetti. Bunun üzerine Haccac da onu Sam'a sürgün etti ve orada vefat etti. [33]

Nabiga El-Cadî

Sairdir. Asil adi, Saib b. Yezid el-Kindî'dir. Bu senede, (hicretin yetmissekizüici senesinde) vefat etti. Bu senede vefat edenler arasında Süfyan b. Seleme el-Esedî, Muaviye b. Kurra el-Basrî ve Zer b. Hubeys de vardı. [34]

Hicretin Yetmisdokuzuncu Senesi

Bu senede Sam'da büyük bir veba salgını görüldü. Bu salgının siddetinden neredeyse halkın tümü yok olup gidecekti. Zayıfladıkları ve sayıları azaldığı için Samlilardan bu sene gazaya giden olmadı.

Bu sene de Bizanslılar, Antakya'ya gelerek birçok insanı öldürdüler. Onların savas ve savaş taktığı hususunda zayıf olduklarını biliyorlardı.

Ubeydullah b. Ebi Bekre, Türk hükümdarı Rutbil'in üzerine gitti. Nihayet onun ülkesinin iç kısımlarına kadar ilerledi. Bunun üzerine Rutbil, her sene ona belirli miktarda mal vermek şartıyla onunla barış yaptı.

Abdûlmelik b. Mervan, yalancı Haris b. Said el-Mütenebbî'yi öldürdü. Ona Haris b. Abdurrahman b. Said ed-Dimiskî deniliyordu. Ebü'l-Cülas el-Abderî'nin azatlısı idi. Hakem b. Mervan'm azatlısı olduğu da söylenir. Aslen Cevle mintikasından idi. Gelip Sam'a yerleşti. Orada kendini ibadete verdi. Zahidane bir hayat yaşadı. Sonra bastan çıkarıldı. Tekrar eski haline döndü. Yüce Allah'ın ayetlerinden siyrildi. Allah'ın kurtulsa ermiş hizbinden ayrıldı, seytana uyarak azitanlardan oldu. Seytan, onun kafasına dürtmeye başladı. Nihayet onu, hem din hem dünya bakımından kayba uğrattı ve rezil etti. Bedbaht kıldı. Doğrusu bizler Allah'a aidiz. Allah bize kafidir. Göz ve kuvvet ancak Allah ile dir.

Ebu Bekir b. Ebu Hayseme, Abdurrahman b. Hassanin şöyle dediğini rivayet etmiştir: -

«Yalancı Haris, Dimisklilardandı. Ebü'l-Cülas'm azatlısı idi. Ba-bası Cevle'de idi. İblis ona göründü ve musallat oldu. Kendini ibadete veren zahid bir adamdı. Altından bir cübbe giyse bile yine de zahid ve âlim bir kimse olduğu anlaşırdı. Hamdetmeğe başladığı zaman dinleyiciler, onun hanidi gibi bir hamd ve onun sözlerinden daha güzel bir söz isitemezlerdi. Cevle'de bulunan babasına şöyle bir mektup

gönderdi:

«Babacığım, çabuk yanıma gel. Ben rüyada öyle şeyler gördüm ki,

korkarim seytan rüyada bana görünmüştür.»

Babasi ona yazdigi cevabî mektubunda sapikligina sapiklik ekledi. Onu daha da azdirdi. Yazdigi mektup su idi:

«Ey ogulcugum, sen emrolundugun seylere yönel. Zira yüce Allah, söyle buyuruyor: "Seytanların kime indigini size haber vereyim mi? Onlar, günahkar iftiracıların hepsine iner." (es-Suarâ, 221-222.) Oysa sen, ne günahkar ne de yalancisin. Su halde emrolundugun seyleri yap.»'

Mescitteki adamların yanına gider, onlarla birer birer görüşür, durumunu onlara anlatır, onlardan ahid ve misak alırdı. Rüyasında gördüğü seyler hoş seylerse anlatırdı. Aksi takdirde gizlerdi.

Halka acayip seyler gösterirdi. Mescidin mermerinin yanına gelir, eliyle tirtiklar, mermer de belig bir şekilde tesbihte bulunurdu. Öyle ki, bu sesi orada bulunan herkes isitirdi.

Ben derim ki: Seyhimiz allame Ebu 1-Abbas b. Teymiye derdi ki:

«O, mescidin maksure sindeki su kızıl mermeri eliyle tirtiklardı, o da tesbih getirdi. Evet, bu yalancı Haris zindikti.»

Ibn Ebi Hayseme, bir rivayetinde şöyle der: «Yalancı Haris, halka yazın kis meyvesi yedirir, kisin da yaz meyvesi yedirirdi. Onlara: «Haydi gelin, size melekleri göstereyim.» der, onları Deyr-i Merak'a götürür, orada at üzerinde bazı adamları onlara gösterirdi. Bu hususta birçok insan, ona kanmış ve tabi olmuştı. Durumu halk arasında yaygın hale gelmişti. Adamları ve tabileri çoğalmıştı. Durumundan Kasım b. Muhaymire de haberdar olmuştı. Kendisi de gidip Kasım'la görüşmüs ve ona söyle demisti:

- Eger hoşuna gidecek birseyi gösterirsem kabul et ama hoşlanmadığın birseyi gösterirsem durumumu insanlardan gizle. Doğrusu ben peygamberim!

- Yalan söylüyorsun ey Allah'ın düşmanı. Sen peygamber değilsin. Aksine sen, Rasûlullah (s.a.v.)'m su hadisi ile anlattığı yalancı deccallardan birisin: «Her biri kendisinin peygamber olduğunu iddia eden otuz yalancı Deccal çıkmadan kıyamet kopmayacaktır.» Sen de onlardan birisin, senin ahdin yoktur.

Bundan sonra Kasım kalkıp Sam kadisi Ebu İdris'in yanına gitmiş, ona yalancı Haris'ten duyduğu seyleri nakletmiş, Ebu İdris de: «Biz onu tanıyoruz.» demisti. Sonra Ebu İdris, yalancı Haris'in durumunu halife Abdülmelik'e bildirmisti.

Baska bû rivayette anlatıldığına göre Mekhul ile Abdullah b. Ebi Zaide, Haris'in yanına gitmişlerdi. Haris, onları kendi peygamberliğini kabule

davet etmis, ancak onlar onu yalanlamislar ve davetini reddetmisler, sonra kalkip Abdülmelik'in yanina gitmisler ve yalanci Haris'in durumunu ona anlatmislardi. Abdülmelik de hemen onu yakalamak istemisti. Haris, saklanmaya baslamis ve Beyt-i Makdis'te bir odaya gizlenmistti. Insanlari gizlice kendi peygamberligini kabule davet ediyordu. Abdülmelik, onun durumuyla iyiden iyiye ilgilenmeye basladi. Onu yakalatmak için Nasiriye'ye gitti. Nasiriye'de Haris'in Beyt-i Makdis'te yanina gidip gelen yerlilerden bir adam Abdülmelik'in yanina geldi. Haris'in durumunu ve o anda nerede bulunduğunu ona anlatti. Haris'i yakalamak için yanina Türk askerlerinden bir grup vermesini Abdülmelik'ten istedi. Abdülmelik de onun yanma bir grup Türk askeri verdi ve ayrıca Kudüs naibine bir mektup yazarak bu adamin emrine girmesini ve istedigii seyleri yapmasini emretti.

Adam, beraberindeki askerlerle Kudüs'e varınca vali onun hizmetinde olduğunu bildirdi. Nasiriyeli adam, valiye, toplayabildigi kadariyla mum toplamasini ve her adama bir mum vermesini emretti. Hiçbir şeyin gizli kalmamasini ve durumun iyice açığa çıkması için emrettiğinde bütün cadde ve sokaklardaki adamlarin, ellerindeki mumlari geceleyin yakmalarini istedi. Bundan sonra Nasiriyeli adam, Haris'in gizlendiği eve gitti. Kapiciya: «Allah'in peygamberi Haris'in yanina girmek için izin istiyorum.» dedi. Kapici da: «Su saatte peygamberin yanma girilemez. Sabahi bekle.» diye cevap verdi. Bunun üzerine Nasiriyeli adam; «Mumları yakın!» diye seslendi ve onlar da mumları yakti. Öyle ki gece bir anda gündüze döndü. Nasiriyeli adam, Haris'e doğru yöneldi. Haris, oradaki bir bodruma inip gizlendi. Adamlari da: «Heyhat! Allah'in peygamberine ulaşmak istiyorlar, ama ne gezer! O, artık göğe yükseltildi.» diye seslendiler. Nasiriyeli adam, elini bodruma uzatti. Haris'in elbisesinin ucunu yakalayip çekti ve onu ortaya çıkararak yaninda bulunan halifeye bağlı Ferganalı Türklere teslim etti. Onlar da onu alip zincire vurdular. Anlatildigina göre ona vurulan zincir ve prangalar boynundan defalarca düşüyor, tekrar alip bagliyorlardi. O da şöyle diyordu:

«De ki: «Ben sapitirsam, sapıtmakla ancak kendime etmis olurum. Doğru yolda olursam bu, Rabbimin bana vahyetmesiyledir. Doğrusu O, isitendir, yakın olandır.» (es-Sebe1,50.)

Kendisim zincire vuran Türklere de şöyle diyordu: «Rabbim Allah'tir, diyen bir adami mi öldüreceksiniz?» (ei-Mü'min, 28.)

Türk askerleri de kendi dilleriyle ona şöyle diyorlardi: «Bu bizim Kurân'imizdir. Sen de kendi Kurân'ini getir bakalim!»

Yalanci Haris'i huzuruna getirdiklerinde halife Abdülmelik, onun daragacinda asilmasini emretti. Ancak mizrak, onun kaburga kemiklerinden birine degip egildi. Abdülmelik, o adama şöyle dedi:

- Yazik sana! Mizragi firlatirken "Bismillah" dedin mi?
- Unuttum.
- Yazik sana! Besmele çek ve mizragi firlat.

Adam, Besmele çektikten sonra mizragi firlatti. Mizrak, yalanci Haris'in böğrüne saplandi.

Abdûlmelik, onu daragacina asmadan Önce hapsetmisti. Sonra fikh ve ilim sahibi adamlara, ona öğüt vermelerini ve kendisindeki bu halin seytani bir hal oldugunu bildirmelerini emretmisti. Fakat o, bunun seytani bir hal oldugunu kabule yanasmamis, bunun üzerine Abdûlmelik onu astirmisti. Bu da Abdûlmelik'in tam adil ve dindar bir kimse olmasindan kaynaklanmaktadır.

Velid b. Müslim, Alâ b. Ziyad el-Adevî'nin söyle dedigini rivayet etmistir:

«Hükümdarligi esnasinda Abdûlmelik'in yaptigi islerden sadece Haris'i öldürmesine imrendim. Zira Rasûlullah (s.a.v.), bir hadisinde: "Herbiri kendisinin peygamber oldugunu iddia eden otuz yalanci Deccal çıkmadıkça kiyamet kopmayacaktır. Her kim böyle birseyi iddia ederse, onu öldürün. Bunlardan birini öldüren kimseye Cennet vardır." buyurmustur.»

Velid b. Müslim dedi ki: «Duyduguma göre Halid b. Yezid b. Mua-viye, Abdûlmelik'e söyle demistir:

- Eger senin yaninda olsaydim Haris'i öldürmeni emretmezdim.
- Niçin?
- Bu onun ileri sürdüğü bir görüstü. Eger onu aç birakacak olsaydin bu görüsü giderdi.»

Velid, Münzir b. Nafi'nin söyle dedigim rivayet etmistir: «Halid b. Cûlah'in Gaylan'a söyle dedigini isittim:

- Yaziklar olsun sana ey Gaylan! Ramazan ayinda bir elmaya birkaç kadin elde eden bir adam sen degil misin? Simdi de kalkmis, Haris taraftari bir adam olmusun. Karini peçeliyorsun, karinin mü -niinlerin annesi oldugunu iddia ediyorsun ve simdi de dönüp dolastin, kaderci bir zindik oldun!»

Bu sene de Ubeydullah b. Ebi Bekre, Türklerin büyük hükümdari Rutbil ile savasti. Hükümdar Rutbil, Müslümanlarla bazen iyi geçiniyor, bazen de onlara karsi bas kaldiriyordu. Bunun üzerine Haccac, Ebu Bekre'nin oğlu Ubeydullah'a mektup yazarak beraberindeki Müslüman askerlerle Rutbil'in memleketine hücum etmesini, kalelerini yikmasini, savaşıllarini Öldürmesini emretti. O da bu mektubu alir almaz vilayetindeki askerlerle, Basrah ve Kûfelilerle birlikte yola çıktı. Türklerin hükümdari Rutbil ile karsilastiginda onu hezimete ugratti. Keskin darbelerle kalelerini yikti.

Askerleriyle birlikte onların diyarına yerleştirdi. Birçok şehirlerini ve beldelerini istila etti. Orada halkı ezip geçti. Sonra Rutbil geri çekilmeye başladı. Ubeydullah b. Ebi Bekre onu kovaladı. Ve nihayet baskente yaklaştı. Arada onsekiz fersahlık bir mesafe kalmıştı. Türkler ondan çok korktular. Sonra yolları ve caddeleri barikatlarla kapattılar. Geçitleri kestiler. Öyle ki, Ubeydullah'ın beraberindeki bütün Müslüman askerler, orada öleceklerinin kaçınılmaz olduğunu zannettiler. O esnada Ubeydullah, her sene kendisine 700.000 dinar verilmesi şartıyla Rutbil'e barış yapmak istedi. Ayrıca, Müslümanların çıkıp kendi ülkelerine dönebilme-lerini temin edecek bir yol açmalarım da şart koştu. Sahabelerden ve Hz. Ali'nin önde gelen arkadaşlarından Süreyy b. Hani -o esnada Küfeliilerin başında bulunuyordu- askerlere uyarıda bulunarak savaşmalarım, sebat etmelerini; kılıç, mızrak ve oklarla Türklerle saldırmalarını istedi. Ubeydullah b. Ebi Bekre, onu bu şekilde çağrıda bulunmaktan menettiyse de o bu emre uymadı. Bahadirlardan bir grup ve hafızlardan da bir cemaat, Süreyy'ın savaş çağrısına icabet etti. Bunlar Türklerle savaştılar. Nihayet Müslümanların büyük bir çoğunluğu orada öldürüldü. Allah onlardan razı olsun. Süreyy b. Hani de şu şiiri okumaya başladı:

«Yaslılıktan çeken kederli biri oldum. Müsrıklar arasında asırlarca yaşadım. İnzar edici peygambere kavuştum. Ondan sonra Siddik'a ve Ömer'e, Mihran gününe ve Tüster'e, Siffin'e ve Neher'e kavuştum. Heyhat, böyle uzun bir ömre...»

Süreyy de öldürülenler arasındaydı. Allah ondan razı olsun. O-nunla birlikte adamlarından da bir grup öldürüldü. Sonra kalan askerler, Ubeydullah b. Ebi Bekre'nin maiyetinde Rutbil'in diyarından çıkıp gittiler. Ama sayıları azdı. Haccac, durumdan haberdar olunca ilerleyen ve geride kalanı tutup sorguya çekti. Bu durumu halife Ab-

dülmelik'e bir mektupla bildirdi. Müslümanların Türk illerinde başlarına gelen faciyanın intikamını almak için Rutbil'in seherine, büyük bir ordu göndermek hususunda ona danıştı. Ulagin getirdiği mektubu alan Abdülmelik, bu duruma muvafakat ettiğini bir mektupla Haccac'a bildirdi ve çabucak Rutbil'in üzerine asker göndermesini istedi. Ulagin getirdiği haber üzerine Haccac, asker toplamaya başladı. Hicretin sekseninci senesi olaylarından bahsederken detaylı bir şekilde anlatacağımız gibi kalabalık bir ordu teçhiz etti.

Anlatıldığına göre Rutbil ile yapılan savasta Süreyy b. Hani ile beraberindeki 30.000 asker öldürülmüştü. Müslüman askerler arasında bir parça ekmek bir dinara satılmaya başladı. Çok zorlu durumlarla karşılaşmaya başlamışlardı. Açlık nedeniyle de birçok Müslüman ölmüştü. Doğrusu biz Allah'a aidiz ve ona dönücüleriz.

Bu savasta Türklerden de çok sayıda adam öldürülmüştü. Müslümanlar onlardan kat kat adam öldürdüler.

Yine anlatildigina göre hicretin yetmisdokuzuncu senesinde Süreyh, kadiliktan istifa etti. Haccac, onun istifasini kabul etti. Yerine Ebu Bürde Ebi Musa el-Es'arî'yi kadi olarak tayin etti. Süreyh'in biyografisini hicretin yetmissekizinci senesinde vefat edisinden bahsederken anlatmistik. Dogrusunu Allah bilir.

Vakidî, Ebu Ma'ser ve diger siyerciler de dediler ki: Bu senede Medine valisi Eban b. Osman, insanlara haccettirdi.

Bu senede Kutri b. Fücae et-Temimî, Ebu Nuame el-Haricî'yi öldürdü. O, meshur yigitlerdendi. Anlatildigina göre adamlari ve arkadaslari, yirmi sene süreyle onu halifelik selamiyla selamlamislardi. Onunla Haccac'm komutanlarından Mühelleb b. Ebi Süfra askerleri arasında çok sayıda savaslar cereyan etmistti. Ebu Nuame, Mus'ab b. Zübeyr zamanında ayaklanmış, birçok kaleleri ve beldeleri ele geçirmisti. Onun vak'alari meshurdur. Haccac, onun üzerine büyük ordular göndermis, ama o, bu ordulari bozguna ugratmistti. Rivayete göre o, ciliz bir at üzerinde olup elinde demir bir çubuk varken Haruriler-den bir adam karsisina çikmis, onunla savasmak istemisti. Kutri, yüzündeki peçeyi açınca adam onu tanımis, dönüp kaçmistti. Kutri, ona: «Nereye gidiyorsun? Bir mizra.k dürtüsü veya kiliç darbesi görmeden kaçmaktan utanmiyor musun?» deyince adam su karsiligi vermisti: «Adamin senin gibi birinin önünden kaçmasi, utanilacak sey degildir.»

Kutri, bir savasta Süfyan b. Ebred el-Kelbî ile karsilasmis, ikisi Taberistan'da savasmislardi, o esnada atinin ayagi sürçmüs ve Kutri yere düsmüs, düşman askerleri gelip üzerinde yigilmislar, onu öldürüp basini kopararak Haccac'a göndermislerdi. Bir rivayete göre onu Sevde b. Hür ed-Darimî öldürmüştü. Kutri b. Fücae, son derece yigit ve cesur bir adam olup fesahat, belagat, güzel söz ve güzel siir söyleme hususunda Araplarin meshur hatiplerindendi. Onun kendini ve dinleyicileri yüreklendiren güzel siirlerinden biri de sudur:

«Ona diyorum ki, bahadirlardan kivilcimlar uçustu, yuh sana, korkma!

Eger sana itaat etmeyen ecele karsi bir gün fazla yasamak iste-sen de,

Ölüm alanında sabretmen gerekir. Ebedi yasamak benim kudretim dahilinde degildir.

Hayat giysisi, onur giysisi demek degildir.

O elbise, korkak kardesinden zilleti dürüp giderecek bir seref elbisesi degildir.

Ölüm yolu, her canlinin son duragidir.

Ölüm, yeryüzündeki herkese çağrı yapmaktadır.

İmrenilmeyen kimseden usanilir ve o hezimete ugrar.

Ölüm onu teslim alır, hayatına son verir.

Kisi hurda esyalardan sayildiginda, artik yasamakta hayir kalmaz.»

Bu siiri, "Hamaset" adli eserin sahibi nakletmis ve Ibn Hallikan da çok begenmistir.

Bu senede (hicretin yetmisdokuzuncu senesinde) Ubeydullah b. Ebi Bekre vefat etti. O, Türk illerine giren ve Türk hükümdari Rutbil ile savasan İslâm ordusunun komutani idi. Süreyh b. Hani ile birlikte çok sayıda askeri bu savasta öldürüldü. Nitekim bunu önceki sayfalarda anlatmistik. Ubeydullah b. Ebi Bekre, elinde bir yüzük olduğu halde Haccac'in yanina gitmistir. Haccac da ona söyle bir soru sormustu:

- Su mühürlü yüzüğünle kaç bin dinarlik harcama emrini mü-hürledin?

- 40.000.000 dinarlik harcama emrini mühürledim.

- O paraları nereye sarfettin?

- iyilik yapmaya, darda kalana yardım etmeye, iyilik edenleri ödüllendirmeye, bekarları ve kavmin efendilerini evlendirmeye sar-fettim.

Bir rivayete göre susayan Ubeydullah'a bir kadın bir testi soguk su ikram etmistir. O da suyu ikram eden kadına 30.000 dirhem vermisti.

Yine bir rivayete göre o, arkadaşları arasında oturmakta iken kendisine bir köle ve bir de cariye hediye edilmisti. O da bu köle ile cariyeyi meclisinde oturan arkadaşlarından birine: «Al, bunlar senin

olsun.» diyerek hibe etmis, sonra düşünüp söyle demisti: «Allah'a yemin ederim ki, meclisimde oturanlardan birini diğerine tercih etmem, çirkin bir cimrilik ve pis bir alçaklıktır. Ey köle, bu meclisimde oturanlardan her birine birer köle ve cariye var.»

Verilen köle ve cariyeleri saydiklarında seksen tane olduğunu gördüler.

Ubeydullah b. Ebi Bekre, bu senede Best sehrinde vefat etti. Zerh sehrinde vefat ettiği de söylenir. Doğrusunu, noksanlıklardan münezze ve Âlim olan yüce Allah daha iyi bilir. Âlemlerin Rabbi Allah'a hamdolsun. [35]

Hicretin Sekseninci Senesi

Bu senede Mekke'de büyük bir sel taskini meydana geldi. Bu sel sularına Mekke içindeki hacılar ve yüklü develeri, kadınlar ve erkekler kapilip gittiler. Kimse onları kurtaramadı. Sular, Hacun'a kadar vardı. Çok sayıda

insan boguldu. Anlatildigina göre sular, Ka'be'yi altta birakacak kadar yükselmisti. Dogrusunu Allah bilir.

Ibn Cerir, Vakidî'nin söyle dedigini rivayet etmistir: Bu senede Basra'da veba salgini bas gösterdi. Meshur kavle göre bu salgın, hicretin altmisdokuzuncu senesinde Basra'da basgöst ermis ti. Nitekim bunu önceki kismilarda da anlatmistik.

Bu senede Mühelleb b. Ebi Süfra nehri geçti. Keste denilen yerde iki sene Türk düşmanlara karsi sabir göstererek ikamet etti. Anlatimi burada uzun sürecek vak'alar iki taraf arasinda cereyan etti. O esnada İbn Es'as'm Haccac'a baskaldirdigina dair mektubu Mühelleb'e geldi. Mühelleb de bu mektubu oldugu gibi Haccac'a gönderdi. Hac-cac, mektubu alip okudu. Sonra -ileride anlatilacagi gibi- İbn Es'as'la yapilan savaclar meydana geldi.

Bu senede Haccac, Basra, Küfe ve diger yerlerden topladigi askerleri Türk hükümdari Rutbil'den intikam almak üzere harekete geçirdi. Bu ordu, Ubeydullah b. Ebi Bekre'nin askerlerini geçen sene öldüren Rutbil'den intikam alacakti. Haccac, Basra ve Küfe sehirlerinden 20.000 olmak üzere 40.000 kisilik bir ordu teskil etti. Bu ordunun basina Abdurrahman b. Muhammed el-Es'as'i -onu sevmemesine ragmen- komutan yapti. Haccac, gerçekten ona öfke duyuyordu. Öyle ki: «Onu her gördüğümde mutlaka öldürmek istemisimdir.» demisti.

Günün birinde İbn Es'as, Haccac'm yanina gitmisti. Haccac'in yaninda o esnada Amir es-Sabil de bulunuyordu. Haccac, Amir'e: «Sunun yürüyüşüne bak hele! Vallahi ben bunun boynunu vurmak istiyorum.» demisti. Amir de Haccac'm bu sözlerini gizlice İbn Es'as'a iletmiş, İbn Es'as da su karsiligi vermisti: «Vallahi eger zaman bulursam ben de Haccac'i iktidardan uzaklastirmak için olanca gücümü harcayacam.»

Kisaca diyecegimiz sudur ki, Haccac, teskil ettigi bu ordunun res-nii geçit yaptigini görünce onlara bolca masraf yapti. Sonra orduya kimi komutan yapacagini düşünmeye basladi. Neticede Abdurrahman b. Muhammed b. Es'as'i tercih ederek onu bu oruya komutan olarak tayin etti. Abdurrahman'in amcasi Ismail b. Es'as, Haccac'a gelip söyle dedi: «Korkarim ki sen, Abdurrahman'i komutan yaparsin-da o Serat köprüsünü geçtikten sonra sana itaat etmez.» Haccac da ona su karsiligi verdi: «O burada degildir. Onu severim ama emrime muhalefet etmesinden veya itaatim disina çıkmasindan korktugum zaman gerekeni yaparim.»

Bu konusmadan sonra Abdurrahman'in komutanlik emrini verdi. Abdurrahman da askerleriyle birlikte Rutbil'in diyarina dogru gitti. Rutbil, Abdurrahman b. Es'as'm ordusu ile üzerine gelmekte oldugunu duyunca geçen senede kendi ülkesinde Müslümanlari basina gelen hezimetten ötürü özür diledigini ve kendisinin bu durumdan hoslanmadigini,

Müslümanların kendisini savaşa mecbur ettiklerini bildiren bir mektup gönderdi. Abdurrahman'dan -Müslümanlara haraç verme karşılığında- barış istedi, ancak Abdurrahman, onun bu teklifine önem vermedi. Rutbil'in ülkesine girmeye kesin kararlıydı. Bunun üzerine Rutbil de askerlerini topladı. Onları, Abdurrahman ve ordusu ile savaşılmaya hazırladı.

Abdurrahman b. Es'as, her bir beldeye veya şehre girdiğinde veya Rutbil'in kalelerinden birini ele geçirdiğinde, o mintikayı kendisi için muhafaza etsin diye bir naib tayin ediyordu. Yaslı ve tecrübeli kimseleri de tehlikeli mekanlara bırakıyordu. Rutbil'in ülkesinin birçok belde ve şehirlerini istila etti. Bol miktarda malı ganimet olarak elde etti. Çok sayıda insanı tutsak etti. Sonra elde ettikleri beldeleri ıslah etmeleri ve o beldelerdeki gelir ve ürünlerle kuvvetlenmeleri maksadıyla askerlerini durdurdu. Gelecek sene daha güçlü bir şekilde düşmanla karşılaşabilmeleri için, Rutbil'in ülkesinin iç taraflarına doğru ilerlemelerine mani oldu. Böyle yaptılar. Nihayet ertesi sene adım adım ülkenin iç kısımlarına doğru ilerlediler. Bütün mintikaları ele geçirdiler. Nihayet Rutbil ve askerlerini baskentinde kuşatma altına aldılar ve orayı fethettiler. Bol miktarda malları, hazineleri ve zürrî-yetleri ganimet olarak elde ettiler. Sonra Rutbil'in savaşçıları öldürdüler. Sonra İbn Es'as, gerçekleşen fethi ve Allah'ın kendilerine nasib ettiği zaferi bir mektupla Haccac'a bildirdi.

Bazılarının anlattıklarına göre Haccac, Himyan b. Adiy es-Sedü-sî'yi Kirma halkına silahlı bir takviye kuvveti olarak gönderdi ki, ihtiyaç duydukları takdirde Sicistan ve Sind valilerine de takviye olsun. Ancak Himyan ve beraberindeki askerler, Haccac'a asi oldular. Haccac da onun ve adamlarının üzerine Abdurrahman b. Es'as'ı gönderdi. Abdurrahman, Himyan'ı ve adamlarını mağlub etti. Kendisi de beraberindeki askerlerle orada ikamet etti. Ubeydullah b. Ebi Bekre vefat etti. Haccac da bunun üzerine Abdurrahman b. Es'as'ı Sicistan valiliğine tayin ettiğini bir mektupla kendisine bildirdi. Ayrıca bağışları dışında kendilerine 2.000.000 dinar sarfettiği büyük bir orduyu da Abdurrahman b. Es'as'ın emrine gönderdi. Bu orduya Tevavis ordusu deniyordu. Haccac, Abdurrahman'dan Rutbû'nin üzerine yürümesini istedi ve önceki sayfalarda da anlattığımız gibi iki taraf arasında cereyan eden ve Abdurrahman'ın zaferiyle sonuçlanan bir savaş meydana geldi.

Vakidî ve Ebu Ma'ser dediler ki: «Bu senede (hicretin sekseninci senesinde) Eban b. Osman, insanlara haccettirdi.» Baskalarının ifadelerine göre bu sene Süleyman b. Abdülmelik insanlara haccettir-mistir. Bu senede yaz mevsimi gazasına Velid b. Abdülmelik gitmişti. Medine valisi Eban b. Osman'dı. Doğu eyaleti tümüyle Haccac'ın idaresindeydi. Küfe kadisi Ebu Bürde b. Ebu Musa, Basra kadisi de Musa b. Enes b. Malik idi. [36]

Hicretin Sekseninci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

H. Ömer'in Azatlisi Eslem

Bu zatin künyesi Ebu Zeyd'tir. Aynünemr'de esir alınanlardandır. H. Ömer, hicretin onbirinci senesinde hac görevini yaparken onu Mekke'de satın almıstı. Eslem, 114 yasında vefat etmistı. H. Ömer'den birkaç hadis rıyayet etmistir. Diğer sahabelerden de hadisler rivayet etmistir. Çok menkibeleri vardır. Allah ona rahmet etsin.[37]

Cübeyr B. Nüfeyr

Cübeyr b. Nüfeyr b. Malik el-Hadremî. Hadis rivayet deden sahabelerdendir. Samlıların âlim kimselerindendi, ibadet ve ilmi ile meshurdu. 120 yasında Sam'da vefat etti. Daha büyük yasta iken vefat ettiğini söyleyenler olduğu gibi daha küçük yasta vefat ettiğini söyleyenler de vardır. [38]

Abdullah B. Cafer B. Ebi Talib

Habesistan'da doğdu. Annesi, Esmâ binti Ümeys'dir. Hasim ogullarından Peygamber (s.a.v.)'i görüp de en son vefat edenlerdendir. Medine'de yasadı. Babası Cafer, Mu'te savaşında şehit olunca Peygamber (s.a.v.), Abdullah'ın annesinin yanına gitti ve ona: «Kardesimin ogullarını bana getirin.» dedi. Anneleri Esmâ da onu ve diğer kardeslerini civcivleri andırır vaziyette, Peygamber (s.a.v.)'in yanına getirdi. O da berberi çağırarak başlarını tras ettirdi. Sonra söyle dua etti: «Allah'im, Cafer'den sonra onun ailesini sen gözet ve Abdullah'a da alısverisinde bereket ver.»

Daha sonra anneleri Esmâ gelip Peygamber (s.a.v.)'e evde birsey-ler olmadığını söyledi. Peygamber (s.a.v.) de: «Babalarının yerine bu çocuklar için (baba olarak) ben varım.» dedi.

Peygamber (s.a.v.), kendileriyle bey'at ettiği zaman Abdullah b. Cafer ile Abdullah b. Zübeyr, yedi yaslarındaydılar. Bunlardan başka hiç kimse, bu yasta bey'at etmiş değildir.

Abdullah b. Cafer, insanların en cömertlerindendi. Bol miktarda bağışta bulunduğu zaman bile bu bağışını az görürdü. Bir defasında 2.000.000 dirhem sadaka vermisti. Bir başka defa bir adama 60.000 dirhem sadaka vermisti. Yine bir defasında başka bir adama da 4.000 dinar sadaka vermisti.

Anlatıldığına göre adamın birisi, Medine'ye seker getirip satısa arzetmisti. Kimse gelip o adamdan seker satın almadığından satamamıstı. Abdullah b. Cafer, kendi kayyımına emir vererek gidip o sekerlerin tümünü satın almasını ve insanlara hediye etmesini istemisti.

Anlatıldığına göre Muaviye, hacca geldiğinde Mervan'ın evine konuk olmuş

ve bir gün mabeyincisine söyle demisti: «Bak bakalim hele, kapida Hasan veya Hüseyin veya Ibn Cafer veya falan falan a-damlari görebilecek misin? » Mabeyinci disari çıktı, fakat kapi önünde kimseyi göremedi. Mabeyinciye, sözü edilen kimselerin Abdullah b. Cafer'in yanında yemek yedikleri söylendi. O da gidip bu durumu Muaviye'ye haber verdi. Muaviye: «Ben de onlar gibi biri olurum. Gidip Abdullah'in evinde yemek yerim.» dedi. Sonra degnegine dayanarak yürüdü. Abdullah b. Cafer'in kapisina vardiginda içeri girmek için izin istedi. Izin verilince içeri girdi. Abdullah, onu bas köseye oturttu. Muaviye, ona söyle dedi:

- Ey Abdullah, hani yemegin nerede?
- Canin ne çekiyorsa söyle de onu sana hazirlatayim.
- Bize beyin yedir.
- Ey köle! Bize beyin getir.

Köle, bir tabak beyin getirdi. Muaviye onu yedi, sonra Abdullah b. Cafer, kölesine:

- Yine beyin getir, dedi.

Köle de içi dolu bir tabak beyin getirdi. Muaviye onu da yedi. Nihayet üç tabak beyin getirildi. Hepsim yedi, Muaviye, bunu hayretle müşahede etti ve begenerek: «Ey Abdullah b. Cafer, sen bol bagista bulunmadan karnin doymuyor.» dedikten sonra oradan ayrildi ye Abdullah b. Cafer'e 50.000 dinar verilmesini emretti. Abdullah b. Cafer, onun samimi dostuydu. Her sene yanina gittiginde Muaviye, kendisine 1.000.000 dirhem verir ve ayrıca yüz ihtiyacini da karsilardi. Mua-viye, can çekisirken oglu Yezid'e, Abdullah b. Cafer'e iyi davranmasini vasiyet etti. Yezid, yanma gelen Abdullah'a söyle dedi:

- Mü'minlerin emiri Muaviye, her sene sana ne kadar verirdi?
- 1.000.000 dirhem verirdi.
- Biz o bagisi iki katina çıkardik.

Yezid, ona her sene 2.000.000 dirhem verirdi. Abdullah b. Cafer de ona söyle dedi: «Anam babam sana feda olsun. Ben bu sözü senden önce kimseye söylemedigim gibi senden sonra da kimseye söylemeyecegim.»

Yezid de ona su karsiligi verdi: «Bu kadar parayi da benden önce kimse sana vermedigi gibi benden sonra da kimse vermeyecektir.»

Abdullah b. Cafer'in yanında Ammare adli bir cariyeye vardi. Abdullah, onu çok severdi. Bir gün Yezid b. Muaviye, Abdullah'in yanina geldi. O cariyeye sarki söyledi. Yezid, cariyenin sesini duyunca ona meftun oldu, ancak cariyeyi Abdullah b. Cafer'den istemeye cesaret edemedi. Cariyeye olan

tutkusu, babasi Muaviye'nin ölümüne kadar içinde gizli kaldı. Muaviye öldükten sonra Yezid, Iraklılardan bir adamı Medine'ye gönderdi ve cariye Ammare'nin durumunu araştırmasını emretti. O adam da Medine'ye gitti. Abdullah b. Cafer'in yakınındaki bir eve yerleşti. Ona bol miktarda hediye ve armağanlar sundu ve kendisiyle dost oldu. Nihayet cariyeyi ondan alarak Yezid'e getirdi.

Hasan-i Basrî; sarkı dinlediği, eğlenceye düşkün olduğu ve cariye satın alması nedeniyle Abdullah b. Cafer'i kınar ve onun hakkında şöyle derdi: «Bu ve benzeri çirkin işlere artık son vermesi gerekmez mi?»

Nihayet Haccac, Rasûlullah (s.a.v.)'in kız torunlarından biriyle evlendi. Haccac, şöyle diyordu: «Ebu Talib ailesini alçaltmak için bu kızla evlendim.»

Denildiğine göre Haccac, o kızla gerdege girememiştir. Abdülme-lik, Haccac'a bir mektup yazarak o kadını bosamasını emretmiş, Haccac da onu bosamıştı.

Abdullah b. Cafer, onüç hadis rivayet etmiştir. [39]

Ebu Idris El-Holanî

Asil adi, Aiz b. Abdullah'tir. Çok kerametli halleri ve menkıbeleri vardır. Şöyle derdi: «Kırlı elbiseler içindeki temiz bir kalb, temiz elbiseler içindeki kırlı bir kalpten daha hayırlıdır.» Sam kadilığına tayin edildi. Onun biyografisini "Tekmil" adlı kitabımızda anlatmışızdır. [40]

Mabed El-Cühenî

Kaderciydi. Asil adi, Mabed b. Abdullah b. Alim'di. Su hadisin ra-visidir: «Ölü hayvanın ne derisinden ne de sinirlerinden yararlanmayın.»

Mabed'in soy kütüğü hakkında başka şeyler söyleyenler de vardır. İbn Abbas'tan, İbn Ömer'den, Muaviye'den, İmran b. Husayn'dan ve diğerlerinden hadis isitmıştır. Hakem olayında hazır bulundu. Bu hususta Ebu Musa'dan soru sorarak bazı isteklerde ve tavsiyelerde bulundu. Sonra Amr b. Asla bir araya geldi. Bu hususta ona da tavsiyelerde bulundu. Amr, ona şöyle dedi: «Ey Cüheyne kabilesinin geçisi! Sen sir ve asikarlık ehlinden değilsin, hak sana fayda vermediği gibi batıl da sana zarar vermez.»

Mabed, Amr b. As'm bu sözlerinde hayır tahayyül etti. Bu nedenle o, kader konusunda ilk konuşan kişi oldu. Onun, kader hakkındaki bilgileri, Sus isimli Iraklı Hristiyan bir adamdan aldığı söylenir. Gay-lan da kader konusundaki görüşlerini Mabed'ten almıştır. Mabed el-Cühenî, ibadet sahibi zahid bir kimseydi. İbn Main ile diğerleri, hadis rivayeti konusunda onun sika bir ravi olduğunu söylemişlerdir. Hasan-i Basrî ise: «Mabed'den

sakinin. O, sapik ve saptirici bir adamdir.» demisti.

Mabed, Abdurrahman b. Es'as ile birlikte isyan edenlerden idi. Haccac, ona cesitli iskencelerle azap çektirmis, sonra öldürtmüstü.

Said b. Uneyf in ifadesine göre Mabed'i hicretin sekseninci senesinde Dimisk'ta Abdühnelik b. Mervan astirarak öldürtmüstür.

Halife b. Hayyat'in ifadesine göre Mabed, hicretin doksaninci senesinden önce vefat etmistir. Dogrusunu Allah bilir.

Dogruya en yakin olan rivayette de anlatildigi gibi Mabed'i, Ab-dülmelik öldürtmüstür. Dogrusunu, noksanliklardan münezzeh olan yüce Allah, daha iyi bilir. [41]

Hicretin Seksenbirinci Senesi

Bu senede Ubeydullah b. Abdülmelik b. Mervan, Kalikula sehrini fethetti. Müslümanlar, bu fetihde bol miktarda ganimet ele geçirdiler.

Bu senede Büceyr b. Verka es-Sarimî, Bükeyr b. Visah'i öldürdü. Bükeyr, yigit komutanlardandi. Sonra kavminden Sa'saa b. Harb el-Avfî es-Sarimî adinda bir adam, Bükeyr'in intikamini almak için harekete geçti ve Bükeyr'in katili Büceyr b. Verka'yi, Mühelleb b. Ebi Süfra'mn meclisinde oturmakta iken bir hançerle vurup öldürdü. Büceyr kaldırilip evine götürüldü, o, son nefesini vermekteydi. Mühelleb de Sa'saa'yi yakalayarak ona gönderdi. Büceyr b. Verka, eline geçen

Sa'saa için: «Sunun basini ayaklarimin altina gelecek sekilde yere ko-, yun.» dedi. Adamlari, Sa'saa'nin basini ayak ucuna biraktilar. Bu sirada Enes b. Tarik, ona: «Sa'saa'yi affet, zaten sen Bükeyr b. Visah'i öldürmüstün.» dediyse de o, bu teklifi kabul etmeyerek: «Hayir, vallahi su adam sagken ben ölmeyecegim.» dedi. Sonra da Sa'saa'yi elindeki mizrakla vurarak öldürdü. Bilahare kendisi de öldü. Baska bir rivayette anlatildigina göre Büceyr'in ölümünden sonra adamlari Sa'saa'yi öldürmüşlerdir. Dogrusunu Allah bilir. [42]

[1] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çagri Yayinlari: 9/9-11.

[2] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çagri Yayinlari: 9/11.

[3] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çagri Yayinlari: 9/11-12.

[4] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çagri Yayinlari: 9/12-14.

[5] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çagri Yayinlari: 9/14-15.

[6] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çagri Yayinlari: 9/15.

[7] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çagri Yayinlari: 9/15.

- [8] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/15.
- [9] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/16.
- [10] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/16.
- [11] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/16-17.
- [12] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/17-23.
- [13] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/23.
- [14] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/23-24.
- [15] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/24.
- [16] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/24-25.
- [17] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/25-29.
- [18] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/29.
- [19] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/29-31.
- [20] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/31-32.
- [21] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/32-35.
- [22] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/35-38.
- [23] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/38.
- [24] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/38.
- [25] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/39.
- [26] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/39.
- [27] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/39-40.
- [28] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/40.
- [29] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/40-46.
- [30] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/46.
- [31] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/47.
- [32] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/47-48.
- [33] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/48.
- [34] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/48.
- [35] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/48-55.
- [36] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/56-58.
- [37] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/58.
- [38] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/58.
- [39] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/58.60

[40] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/60.

[41] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/61.

[42] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/62.

Abdurrahman B. Esasin Isyani	1
Hicri Seksenbirinci Senede Vefat Eden Meshur Sahsiyetler	4
Büceyr B. Verka Es-Sarimî	4
Süveyd B. Gafle	5
Abdullah B. Seddad B. Had	5
Hiz. Ali'nin Oglu Muhammed	5
Hicretin Seksenikinci Senesi	7
Deyrül'l-Cemacim Savasi	8
Hicretin Seksenikinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler	11
Mühelleb B. Ebi Süfra	11
Esma B. Harice El-Fezari El-Küfî	11
Mugire B. Mühelleb	12
Haris B. Abdullah	12
Muhammed B. Üsame	12
Abdullah B. Ebi Talha B. Ebi'l-Esved	12
Abdullah B. Ka'b B. Malik	12
Affan B. Veheb	12
Cemil B. Abdullah	12
Ömer B. Ubeydullah	15
Kümeyl B. Ziyad	16
Zazan Ebu Amr El-Kindî	16
Küçük Ümmü Derda	17
Hicretin Seksenüçüncü Senesi	17
Vasit Sehrinin Kuruluşu	21
Hicretin Seksenüçüncü Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler	21
Abdurrahman B. Cuhayre El-Holanî	21
Tarik B. Sihab	21
Ubeydullah B. Adiy B. Hiyar	22
Hicretin Seksendördüncü Senesi	23
Ebu Zür'a El-Cüzami El-Filistinî	23
Îmran B. Hattan El-Haricî	24
Abdurrahman B. Esas El-Kindî	24
Eyyüb B. Kirayye	26
Ruh B. Zinba	26
Hicretin Seksenbesinci Senesi	27
Abdülaziz B. Mervan	29
Abdûlmelik'in, Önce Oglu Velid İçin, Sonra Da Diger Oglu Süleyman İçin Velihtlik Bey Ati Almasi	33
Hicret'in Seksenaltinci Senesi	34
Emevi Halîfelerinin Atasi Abdûlmelik B. Mervan	35

Abdurrahman B. Esasin Isyani

Ebu Mihnef in ifadesine göre bu isyanın baslangici hicretin sek-senbirinci senesinde olmustur. Vakidi'nin ifadesine göre ise hicretin seksenikinci senesinde olmustur. Ibn Cerir, bu isyan meselesini hicretin seksenbirinci senesi olaylari arasinda anlattigindan biz de ona uyarak bu senedeki olaylar arasinda anlattik. Bu olayin sebebi suydu: Abdurrahman b. Es'as, Haccac tarafından sevilmeyen bir adamdi. Abdurrahman da bunun farkındaydi. Bu nedenle Haccac'a karsi kötü niyet beslemekte, onun iktidardan düşmesini arzulamaktaydi. Haccac, onu önceki sayfalarda sözünü ettigimiz ordunun basina komutan yapip Türk hükümdari Rutbil'in ülkesine girmesini emrettiğinde o, harekete geçti. Türk beldelerinden bazilarini ele geçirdi. Daha sonra adamlarina hareketlerini durdurmalarini ve bir sene sonrasina kadar hazirlik yapip güçlenmelerini teklif etti. Bu düşüncesini ayrica bir mektupla Haccac'a bildirdi. Haccac da yazdigi cevabî mektubunda onun bu konudaki görüşünü garipsedigini söyledi. Aklini zayıf buldu. Onu korkaklik ve savastan kaçmakla ayıpladi. Derhal Rutbil'in ülkesine girmesini emretti. Bu emrini ikinci ve üçüncü mektuplariyla da te'yid etti. Yazdigi mektuplardan birinde ona söyle hitab ediyordu:

«Ey hain, mürted ve korkunun kalbine yerlestigi adamin oğlu! Sana, düşman ülkesinin iç kisimlarina ilerlemene dair verdigim emri yerine getir, aksi takdirde altindan kalkamayacagin bir is senin basina gelir.» Haccac, Abdurrahman b. Es'as'a çok kiziyor ve onun hakkında söyle diyordu: «O; beyinsiz, ahmak ve hasut bir kimsedir. Babasi, mü'minlerin emiri Hz. Osman'in giysilerini yagmalamis ve onu öldürmüstü. Ubeydullah b. Ziyad'i da Müslim b. Ukayl'in üstüne sal-dirtmis, nihayet onu öldürtmüstü. Dedesi Es'as da Islâm'dan irtidat etmistî. Ben onu her gördüğümde mutlaka öldürmek istemisimdir.»

Haccac'm kendisine pespese mektuplar göndermesi üzerine Ibn Es'as öfkeleni ve söyle dedi: «Güçsüz, zayıf ve hakir bir kimse olduğundan Ötürü askerlerimden veya hizmetçilerimden biri dahi olmaya layik olmayan böyle bir adam bana böyle bir mektubu nasıl yazar?

Babasinin Sakif kabilesinden su korkak adam olduğunu ve komutan Sebib'in karisi Gazale'nin önünden kaçtigini hatirlamiyor mu? Gazale Küfe'ye girisinde Haccac'a ve askerlerine hamle yapmis, Haccac ve askerleri onun önünde bozguna ugrayip kaçmislardi.»

Bundan sonra Abdurrahman b. Es'as, Iraklıların önde gelenlerini toplayarak onlara söyle demisti: «Haccac, düşman beldelerinin iç kisimlarina dogru ilerlemenizi ısrarla istiyor. O beldelerdeki din kardesleriniz mahvoldular. Iste kis mevsimi ve soguklar üzerinize geliyor. Durumunuza bakin, bana gelince ben Haccac'a itaat etmeyeceğim ve dün verdigim bir karari da

bozmayacagim.»

Bundan sonra kalkip askerlerine bir nutuk irad etti ve kendi görüsünün hem kendisi hem de askerleri için en uygun görüs oldugunu bildirdi. Fethettikleri beldeleri onarip islah etmelerini ve bu beldelerin mallari ve ürünleri ile güçleninceye kadar buralarda ikamet etmelerini ve kis mevsimi çiktikten sonra harekete geçip düşman beldesinin iç kisimlarina dogru ilerlemelerini ve ondan sonra sehir sehir memleketi fethetmelerini, nihayet baskentte Türk hükümdari Rut-biVI kusatma altina almalarim istedi. Sonra Haccac'm kendisine, Rutbü üzerine acilen gitmelerini emrettigine dair gönderdigi mektubunu okudu. Çevresindeki topluluk galeyana geldi ve: «Hayir, Allah'-in düşmani Haccac'a itaat etmeyecek, emrini dinlemeyecegiz.» dediler.

Ebu Mihnef, Mutarrif b. Amir b. Vaile el-Kinanî'nin söyle dedigini rivayet etmistir:

Babam bu konuda ilk konusan kisiydi. Sair ve hatib olup söyle demisti: "Haccac'm bu görüsü ve bizimle ilgili durumu, suna benzer: Bir adam, kendi kardesine: «Köleni su ata saldirt, eger ölürsen ne âlâ, kurtulursa da senin lehine olur.» demesi bizim su andaki durumumuza uymaktadır. Eger siz Rutbil'e karsi muzaffer olursaniz bu, Hac-cac'in iktidarim daha da güçlendirir. Eger ölürseniz zaten Haccac sizi sevmiyor ve sizi kendine düşman olarak görüyor. Allah'in düşmani Haccac'a olan bey'atinizdan vazgeçin (böyle derken Abdülmelik'in halinden bahsetmemisti). Emiriniz Abdurrahman b. Es'as'a bey'at edin, sahid olun; Haccac'a olan bey'attan ilk vazgeçen benim."

Her taraftan insanlar, «Allah'in düşmani Haccac'a olan bey'atimizdan vazgeçtik.» diye sesslendiler. Hep birlikte Abdurrahman b. Es'as'a yöneldiler. Haccac yerine ona bey'at ettiler. Abdülmelik b. Meryan'm halinden bahsetmediler.

ibn Es'as, Rutbil'e haber saldi. Eger Haccac'a karsi muzaffer olurlarsa Rutbil'den asla haraç almayacaklarini bildirerek onunla baris yapti. Sonra beraberindeki askerlerle Sicistan'dan harekete geçerek Haccac ile savasmaya ve Irak'i ondan almaya gitti. Yolun yarisina vardiklarinda askerler dediler ki: «Haccac'i hal' etmemiz Abdülmelik b. Mervan'i da hal'etmemiz demektir.» Böylece hem Haccac'i hem de Abdülmelik b. Mervan'i hal' ettiler. Ibn Es'as'a yeniden bey'at ettiler. O da Allah'in kitabina, Rasûlünün sünnetine bagli kalmak, sapiklik önderlerini hal'etmek, dinsizlerle cihad etmek sartiyla onlarla bey1 atlasti. Onlar, "Evet" dedikçe o da onlarla bey'atlasliyordu. Haccac, kendisini ve Abdülmelik b. Mervan'i hal' ettiklerini duyunca, Abdülmelik b. Mervan'a mektup yazarak bu durumu bildirdi ve Ibn Es'as üzerine acilen ordu göndermesini istedi. Kendisi de Basra'ya gelip konakladi. Ibn Es'as'in durumundan Mühelleb de haberdar

oldu. Ibn Es'as, ona bir mektup yazarak kendi saflarina katilmasini istedi ama o, bu çağriyi kabul etmedi. Ibn Es'as'in mektubunu Haccac'a gönderdi. Mühel-leb'in kendisi de Ibn Es'as'a su cevabî mektubu gönderdi:

«Ey Ibn Es'as! Sen ayagini uzun bir üzengiye koydun. Muham-med (s.a.v.)'in ümmetinde kalmaya devam et, kendi durumuna bak, nefsinin helak etme. Müslümanların kanlarının akmasına neden olma, cemaati parçalama, bey'ati bozma. "İnsanların nefsimi zarar vermelerinden korkuyorum." diyorsan, aslında insanlardan çok, Allah'tan korkman gerekir. Kanların akıtılmasına neden olarak nefsinin Allah'ın gazabına maruz bırakma. Haramları helal sayarak kendini İlahi azaba hedef yapma ve sana selam olsun.»

Mühelleb, Haccac'a söyle bir mektup gönderdi:

«İraklılar sana doğru geliyorlar, varacağı yere erismeden hiçbir kimsenin geri çeviremeyeceği bir seli andırırlar âdetâ. Iraklıların ilk çıkışlarında bir kızgınlıklarını, çocuklarına ve hanımlarına da özlemleri vardır. O bakımdan sen ailelerinin yanına gidinceye, çocuklarının kokusunu alıncaya kadar onlara ilisme. Ailelerinin ve çocuklarının yanındayken üzerlerine atıl. O takdirde Allah sana onlara karşı zafer verecektir.»

Haccac bu mektubu okuyunca söyle dedi: «Allah ona söyle yapsın, böyle yapsın, bu görüşüyle benim iyiliğimi gözetmedi. O, amcasını oğlunu korumak istiyor.»

Haccac'm mektubunu götüren ulak yanına ulastığında Abdülmelik korktu. Sonra tahtından indi. Halid b. Yezid b. Muaviye'ye haber salarak onu yanına çağırttı. Haccac'm mektubunu ona okuttu. O da Abdülmelik'e söyle dedi:

«Ey mü'minlerin emiri! Eger bu olay Horasan tarafında ise gizle. Sicistan tarafından ise gizleme.»

Daha sonra Abdülmelik Irak'a, Haccac'a takviye olarak göndermek üzere Sam'da asker toplamaya ve bu askerlerin Ibn Es'as ile savasmaya gitmek üzere hazırlanmaları için gerekli tedbirleri almaya başladı. Mühelleb'in kendisine bu hususta yaptığı tekliflere iltifat etmedi, oysa Mühelleb'in tavsiyelerinde öğütler ve samimi ifadeler vardı. Haccac'm mektupları, bu sırada Abdülmelik'e peşpeşe geliyordu. Ibn Es'as'ın sabah ve akşam neler yaptıklarını, nereye kondüğünü, nereden geldiğini, nereye gittiğini ve kimlerin ona daha çabuk geldiklerini bildiriyordu. İnsanlar da her taraftan gelip Ibn Es'as'ın etrafında toplanmaya başladılar. Öyle ki, onun etrafında 33.000 süvari ve 120.000 piyade oluştu.

Haccac da Sam ordusuyla Basra'dan çıkıp Ibn Es'as'ın üstüne gitti. Tüster'de mola verdi. Öncü kuvvetlerini Mutahhar b. Hüvey el-Ka'-bî komutasında gönderdi. Beraberinde Abdullah b. Zimmit adında baska bir

komutan da vardı. Öncü kuvvetler, Dicle nehrine vardılar, orada Ibn Es'as'ın, Abdullah b. Eban el-Harisî komutasındaki 300 süvarisi ile karsilastılar. Bunlar, Ibn Es'as ordusunun öncü birliği idiler. Kurban bayramının birinci gününde Dicle ırmagi kıyısında karsilastılar. Haccac'ın Öncü birlikleri bozguna ugradı. Ibn Es'as'ın adamları, onlardan 1.500 kadar askeri öldürdüler. Ordugahlarındaki atları, kumaları ve diğer malları ele geçirdiler. Öncü birliğinin bozguna ugradığına dair haber Haccac'a ulaşınca o, hutbe irad etmekte idi, haberi alır almaz şöyle dedi: «Ey insanlar! Basra'ya dönün, orası askerler için daha münasip ve daha merhametli bir yerdir.» Askerler Basra'ya döndüler. Ibn Es'as'ın atlıları, onları kovaladılar. Kaçan ve disarida kalan her kimi yakaladırlarsa öldürdüler. Haccac da sagına soluna bakmadan kaçmaya devam etti. Nihayet Zaviye'ye vardı, orada ordugah kurdu ve şöyle demeye başladı: «Allah, Mühelleb'e hayır versin. O gerçekten de bu savaş taktiklerini biliyor. Bize uygun bir görüş beyan etmişti, ama biz onun görüşünü kabul etmemistik.»

Haccac, orada ordusuna 150.000.000 dirhem sarfetti. Ordugahının çevresine hendek kazdırdı. Iraklılar, gelip Basra'ya girdiler. Bas-ralılarla birleştiler. Onların çokluk çocuklarını kokladılar.

ibn Es'as da Basra'ya girdi. Oradakilere bir nutuk irad etti ve Abdülmelik ile naibi Haccac b. Yusuf'un görevden alınması hususunda onlarla sözleşip bey'atlastı. Ibn Es'as, onlara: «Haccac, pek önemli degildir. Gelin Abdülmelik'in üzerine gidelim. Onunla savasalım.» dedi. Basra'daki fikihiçi, kurra, yasli, ihtiyar herkes, Abdülmelik'in görevden alınması hususunda Ibn Es'as'a muvafakat ettiler. Sonra Ibn Es'as, Basra'nın çevresinde hendek kazılmasını emretti, bu emir yerine getirildi. Bu olay, hicri seksenbirinci senenin zilhicce ayının sonunda vuku buldu.

Vakidî ile Ebu Ma'ser'in anlattıklarına göre bu senede Ishak b. Isa, insanlara haccettirdi. Dogrusunu, noksanlıklardan münezzeh ve Yüce Allah daha iyi bilir.

Bu senede Abdülmelik'in emri üzerine Musa b. Nusayr, Endülüs beldelerine gazaya gitti. Birçok sehri fethetti, mamur arazileri ele geçirdi. Magrib ülkesinin iç kısımlarına doğru ilerledi ve Atlas Okyanusu kıyılarına ulaştı. Dogrusunu Allah bilir. [1]

Hicri Seksenbirinci Senede Vefat Eden Meshur Sahsiyetler **Büceyr B. Verka Es-Sarimî**

Horasan esrafındandı. Ibn Hazim'le savasan ve onu öldüren komutanlardandı. Bükeyr b. Visah'i da öldürdü. Sonra kendisi de bu senede öldürüldü. [2]

Süveyd B. Gafle

Süveyd b. Gafle b. Avsece b. Amir Ebu Ümeyye el-Cüfi el-Kûfî. Yermük savasına katıldı. Bir sahabe cemaatından hadis rivayet etti. Muhadremîn'in büyüklerindendi. Peygamber (s.a.v.)'i görmüş olduğu da söylenir. Peygamber (s.a.v.)'le aynı senede doğdu. Onunla beraber namaz kıldı. Sahih rivayete göre o, Peygamber (s.a.v.)'i görmemiştir. Baska bir rivayete göre o, Peygamber Efendimiz'den iki sene sonra doğmuştur. 120 yıl yaşamıştır. Bir gün dahi herhangi birseye yaslanarak veya dayanarak yürüdüğü görülmedi. Vefat ettiği hicri seksen-birinci senede bakire bir kadınla evlendi. Ebu Ubeyd ile baskaları da böyle demislerdir. Onun hicri seksenikinci senede vefat ettiğine dair zayıf bir rivayet de vardır. Doğrusunu Allah bilir. [3]

Abdullah B. Seddad B. Had

Abid, zahid ve âlim bir kimseydi. Güzel tavsiyeleri ve sözleri vardır. Sahabelerden ve bir grup tabiidan birkaç hadis rivayet etmiştir. [4]

Hz. Ali'nin Oğlu Muhammed

Ebu'l-Kasim ve Ebu Abdillah künyeleri ile çağrılırdı. İbn Hanefiy-ye adıyla tanınmıştır. Annesi Sindli siyahi bir kadın olup Beni Hanife kabilesindendi, ama asil adı Havle idi.

Muhammed, Hz. Ömer'in halifeliği zamanında doğdu. Muaviye'-nin ve Abdülmelik b. Mervan'ın ziyaretlerine gitti. Muhammed, Ce-mel savaşında Mervan'ı yere yikti, göğsü üzerine çıkıp oturdu. Onu öldürmek istedi. Ancak Mervan, ona: «Allah askına beni öldürme.» dedi. Boyun egiş alçaldı. Muhammed de onu serbest bıraktı.

Abdülmelik, yanına gelen Muhammed'e Abdülmelik ona bu olayı hatırlatmış, o da: «Ey müminlerin emiri, beni affet.» deyince Abdülmelik, onu affetmiş ve ona bol miktarda armağan vermişti.

Muhammed, Kureys'in önderlerinden ve meshur bahadırlarındandı. Namli ve güçlü bir kişiydi. İbn Zübeyr'e bey'at edildiğinde Muhammed, ona bey'at etmedi. Aralarında büyük kavgalar cereyan etti. Öyle ki, İbn Zübeyr, onu ve aile efradını öldürmeye kastedti. Nitekim bu hususu önceki sayfalarda anlatmıştık. İbn Zübeyr öldürölüp Abdülmelik idareye hakim olduğunda ve İbn Ömer de ona bey'at ettiğinde, Muhammed ,b. Hanefiyye de Abdülmelik'e tabi oldu. Ona bey'at etti. Bu senede, (hicretin seksenbirinci senesinde) Medine'ye geldi ve orada vefat etti.

Baska bir rivayette anlatıldığına göre ise Muhammed, hicretin sekseninci ya da seksenbirinci senesinde Medine'de vefat etmiş, Baki mezarlığına defnedilmiş tir.

Rafiziler, onun Radva dağında bulunduğunu, hayatta olup rizik-

landmhnakta oldugunu ve gelisini beklemekte olduklarini iddia ederler. Küseyyir Azze, bu konuda söyle bir siir söylemistir:

«Bilesiniz ki imamlar Kureys'tendir. Bunlar hak ehli yöneticilerdir ve sayilan dördttür.

Biri Ali, diger üçü de onun ogullaridir ki,

Bunlar, Rasûlullah'm torunlaridir. Bu hususta gizlilik yoktur.

Bir torun, imanli ve iyiliksever bir kimseydi.

Diger torunu, Kerbela kaybetti.

Üçüncü toruna gelince, önlerinde sancak bulunan atlilar dönmedikçe gözler onu göremeyecektir.»

ibn Zübeyr, Ibn Hanefiyye'yi öldürmeye kasedettiginde, kendisine yardima gelmeleri için Ebu Tüfeyl Vasile b. Eska ile Küfe¹ deki taraftarlarına bir mektup gönderdi. O zaman Küfe'de vali olarak Muhtar b. Ubeydullah bulunuyordu. İbn Zübeyr, Ibn Hanefiyye'nin ve aile efradinin yakilmalari için kapilarinin önüne odun yigmistı. Ibn Hanefiyye'nin mektubu, Küfe'deki Muhtara ulasinca -zaten Muhtar, onun halifeligini kabul etmeleri için insanlara çağrida bulunuyor ve onu Mehdi olarak adlandiriyordu- Ebu Abdillah el-Cedelî komutasında 4.000 kisilik bir takviye kuvvetini Ibn Hanefiyye'ye gönderdi. Bu takviye birlik, Hasimleri, Ibn Zübeyr'in elinden kurtardı. Ibn Abbas da onlarla birlikte Mekke'den çıktı, gidip Taif te vefat etti. Ibn Hanefiyye, kendi taraftarlari arasında kaldı.

ibn Zübeyr, onun Mekke'den çıkmasını emretti. Bunun üzerine o da sayıları 7.000 kadar olan adamlariyla birlikte Mekke'den çıkıp

Sam yoluna koyuldu. Eyle'ye ulastiginda Abdülmelik, ona söyle bir mektup gönderdi: «Ya bana bey'at edersin, ya da topragimdan çıkarsın.» Ibn Hanefiyye de: «Adamlarima eman vermen sartiyla sana bey'at ederim.» diye bir mektup gönderdi. Abdülmelik, bu sarti kabul etti. Ibn Hanefiyye de kalkip, Allah'a hamd ü senada bulunduktan sonra adamlarina söyle bir hutbe irad etti:

«Kanlarinizin akmasını Önleyen ve dininizi muhafaza eden Allah'a hamdolsun. Sizden her kim kendi sehrine ve güven duyacağı yeri gitmek istiyorsa gidebilir.»

Adamlari, onu birakip kendi beldelerine döndüler. Öyle ki, yanında sadece 700 kisi kaldı. O da umre ihramına girdi. Kurbanliklarini isaretledi ve Mekke'ye dogru yöneldi. Harem'e girmek istediginde Ibn Zübeyr, ona atlilarini gönderdi. Harem'e girmesini menettirdi. Ibn Hanefiyye de: «Biz savasmak için gelmedik, birak da umremizi ta-mamliyahm. Sonra memleketinden çıkıp gidelim.» diye haber gönderdi, ama Ibn Zübeyr, onun

bu istegini kabul etmedi. Yaninda isaretledigi kurbanlik develer vardi. Umreyi yapamadan Medine'ye döndü. Haccac'm Mekke'ye gelip Ibn Zübeyr'i Öldürmesine kadar Medine'de ihramli kaldi. O süre zarfinda Ibn Hanefiyye ihramini üzerinden çıkarmadi. Haccac, Ibn Zübeyr'i öldürüp Mekke'den Irak'a gittiginde Ibn Hanefiyye de kalkip Mekke'ye gitti ve birkaç sene sonra umresini tamamlamis oldu. Medine'de ihramli kaldigi uzun seneler zarfinda ihramini çıkarmadigi için üzerinden bitler dökülüyordu. Umresini tamamladıktan sonra tekrar Medine'ye döndü ve vefat edinceye kadar orada kaldı.

Bir rivayete göre Haccac, Ibn Zübeyr'i öldürdükten sonra Ibn Hanefiyye'ye: «Allah'in düşmanı Ibn Zübeyr öldürüldü. Artık bey'at et.» diye haber gönderdi. Ibn Hanefiyye de: «Herkes bey'at ettikten sonra ben bey'at ederim.» dedi. Haccac da: «Eger bey'at etmezsen vallahi seni öldürürüm.» diye tehditte bulununca Ibn Hanefiyye su cevabi verdi:

«Cenâb-i Allah, her gün Levh-i Mahfuz'a 360 kez bakar. Her bakisinde 360 hüküm verir. Umarım ki, o hükümlerden birini de benim lehimde verir ve beni senden kurtarır.»

Haccac, ibn Hanefiyye'nin bu cevabini bir mektupla Abdülmelik'e gönderdi. Abdülmelik de Ibn Hanefiyye'nin bu cevabini begenip takdir etti. Haccac'a: «Muhammed Ibn Hanefiyye'nin muhalefet adamı olmadığını biliyoruz. Ona yumusak davran. O bilahare sana gelecek ve bey'at edecektir.» diye mektup yazdı. Ayrıca Abdülmelik, kendisine karşı koyamayacağı büyük ordularla gelip savaşacağı tehdidinde bulunan Bizans hükümdarına da Muhammed b. Hanefiyye'nin Haccac'a gönderdiği ve yukarıda naklettığımız cevabini taklid ederek cevabî

bir mektup gönderdi. Bizans hükümdarı, bu cevabî mektubu okuyunca: «Bu, Abdülmelik'in sözü değildir. Bu söz, ancak peygamber ailesinden çıkmıştır.» dedi.

Halk, Abdülmelik'e hep birlikte bey'at edince ibn Ömer, ibn Hanefiyye'ye: «Artık yapacak birşey kalmadı. Sen de bey'at et.» dedi. O da bey'at ettiğini bir mektupla Abdülmelik'e bildirdi. Daha sonra da ziyaretine gitti.

Ibn Hanefiyye, hicretin seksenbirmci senesinde altmışbes yaşında iken Medine'de muharrem ayında vefat etti. Her biri ayrı bir karisından doğan şu çocukları vardı: Abdullah, Hamza, Ali, Cafer el-Ek-ber Hasan, Ibrahim, Kasim, Abdurrahman, Cafer el-Asgar, Avn ve Rukiyye.

Zübeyr b. Bekkar dedi ki: Onun taraftarları, vefat etmediğini iddia ederler. Sair Seyyid, onun hakkında şöyle bir şiir söylemiştir:

«Baka... Vasiye de ki: Canim sana feda olsun,

Su Radva daginda ikametini uzattin.

Seni veli bilen, sana halife ve imam adim veren toplumumuza artik zarar verdin.

Aralarinda altmis sene yasadigin yeryüzü halki artik sana döndüler.

Ibn Havle (Muhammed b. Hanefiyye) ölüm serbetini tatmedi.

Toprak onun kemiklerini örtmedi.

Radva bogazinda agaçlikli bir yerde kaldı.

Melekler onunla sohbet ederler.

Onun dogru sözleri vardır.

Meclisinde degerli ve serefli kimselerle konusur.

Allah, bizi hidayete erdirdi, siz onun tamamlamasini bekleyendir isi sakladiniz.

Onun nuru tamamdır. Onun hidayet rehberi Mehdi'dir.

Nihayet onun sancaklarinin düzenli bir sekilde pespese gelmekte olduklarini göreceksiniz.»

Aralarinda Hasan b. Muhammed el-Askerî'nin de bulunduğu baska bir grup gibi, Rafizilerden bir grup da onun imamligini iddia etmekte olup ahir zamanda ortaya çıkmasını beklemektedirler. Bunlarin iddiasina göre Muhammed b. Hanefiyye, Samarra'daki yeralti magarasindan yeryüzüne çıkacaktır. Bu, onların hurafelerinden, saçmaliklarindan, cahilliklerinden, sapiklik ve b atilliklarin dan bir örnektir. Yeri gelince bunu inshaallah daha teferruatli bir sekilde anlatacagiz. [5]

Hicretin Seksenikinci Senesi

Bu senenin muharrem ayında Ibn Es'as ile Haccac arasinda Zaviye savasi meydana geldi. Bu, Iraklıların Samlilara karsi ilk zaferi oldu. Bundan bir gün sonra Süfyan b. Ebred adindaki Samli komutanlardan biri, Ibn Es'as'm sag cenahina saldırdı. Orayı bozguna ugratti ve Ibn Es'as'in adamlarından birçok abid adami öldürdü. Bunun üzerine Haccac diz üstü çömeldikten sonra Allah'a secde etti. Kilicini temizledi. Mus'ab b. Zübeyr'in ölümüne acıdı ve: «Ne kadar da âlicenâb bir adammiş, kendini tuttu, nihayet ölüme attı.» dedi. Ibn Es'as'm öldürülen adamları arasında Ebu Tüfeyl b. Amir b. Vasile el-Leysî de vardı. Adamları firar ettiklerinde Ibn Es'as, yanında kalan ve kendisine tabi olan Basralılarla birlikte geri döndü. Kûfe'ye girdi. Basralılar, Abdurrahman b. Ayyas b. Rebia b. Haris b. Abdülmuttalib'e yöneldiler. Ona bey'at ettiler. Haccac, bes gece boyunca siddetlice çarpisti. Sonra

dönüp İbn Es'as'a ulasti. Basralılardan bir grup da ona tabi oldu. Haccac, Basra'da Eyyüb b. Hakem b. Ebi Ukayl'i naib olarak birakti. İbn Es'as Kûfe'ye girdi. Kûfeliler, Haccac ile Abdülmelik b. Mervan'ın görevden alınması hususunda ona bey'at ettiler. Öyle ki, İbn Es'as'a tabi olan insanların sayısı bir çig gibi çoğaldi.

Vakidî dedi ki: Haccac'ın ve İbn Es'as'm orduları Zaviye'de karsi karsiya geldiklerinde Haccac'ın askerleri, pespese hamleler yaptılar. Bu sırada İbn Es'as'm ordusunda, baslarında Cebele b. Zahr'm da bulunduğu bir âlimler grubu: «Ey İnsanlar, sizlerden herhangi birinizin cepheden firar etmesi kadar çirkin bir durum yoktur. Dininiz ve dünyanız uğrunda savasin.» diye seslendiler. Said b. Cübeyr de buna benzer sözler söyledi.

Sa'bî de söyle dedi: «Zalimlikleri, zayıfları horlamaları ve namazi öldürmeleri nedeniyle onlarla savasin!» Sonra âlimler grubu, Haccac'ın ordusuna siddetli bir hamle yaptılar. Haccac'ın askerleri korktular ve geri döndüler. Âlimler grubunun basında Cebele b. Zahr vardı. Fakat o düşüp öldü. Bu durum onları sarsti. Bunun üzerine Haccac'ın askerleri, âlimler grubuna söyle seslendiler: «Ey Allah'ın düşmanları! Sizin azginiyi öldürdük!»

Daha sonra Haccac ordusunun süvari komutam Süfyan b. Ebred, İbn Es'as ordusunun Ebred b. Mürre et-Temimî komutasındaki sol cenahına hamle yaptı. Haccac'm askerleri bu hamleyi basaramadılar. Uzun süre savasamadan bozguna ugradılar. İnsanlar, onların bu durumlarını kinadılar. İbn Es'as ordusunun sol cenah komutani Ebred, cepheden firar etmeyen kahraman bir askerdı. Onun korktuğunu sanmışlardı. O da karsi tarafın saflarını bozguna ugrattı. İnsanlar birbirlerine girdiler. İbn Es'as, adamlarını savasa tesvik ediyordu.

Onların kendisini destekledigini görünce kendisine tabi olan kimseleri yanına alarak Kûfe'ye gitti. Kûfeliler, ona bey'at ettiler. Sonra hicri seksenikinci senenin saban ayında Deyrû'l-Cemacim savaşı oldu. [6]

Deyrû'l-Cemacim Savaşı .

Vakidî dedi ki: İbn Es'as, Kûfe'ye yöneldiginde halk sehirden çıkıp onu karsiladi, etrafını çevreledi. O da onların Önü sıra sehire girdi Yalnız Haccac'm naibi Matar b. Naciye ugruna onunla savasmak isteyen küçük bir grup direndi. Fakat ona birsey yapamadılar. Sehire girişini engelleyemediler. İbn Es'as ve adamları, hükümet konagina yöneldiler. İbn Es'as oraya varınca hükümet konaginın balkonlarına merdiven diktirdi, içeri girdi. Matar b. Naciye'yi asagi indirdi. Onu öldürmek isteyince Matar: «Beni hayatta bırak, ben senin atlılarından daha iyiyim.» dedi. İbn Es'as onu hapsedti, sonra huzuruna çağirdi ve serbest birakti. Matar da ona bey'at

etti. Böylece Küfe yönetimi tamamen İbn Es'as'm eline geçmiş oldu. Basralılardan gelenler de onun maiyetine katıldılar. Ona gelenler arasında Abdurrahman b. Abbas b. Rebia b. Abdülmuttalib de vardı. Her taraftan askerler toplandı, silahlı adamlar temin edildi. Sınırlar muhafaza altına alındı. Yollara ve geçitlere askerler konuldu. Sonra Haccac, beraberindeki Samli askerlerle Basra'dan karayoluyla harekete geçti. Kadisiye ile Azip arasına geldiğinde İbn Es'as, büyük bir süvari birliği ile Abdurrahman b. Abbas'ı ona karşı gönderdi. Abdurrahman b. Abbas komutasındaki süvariler, Haccac'ın Kadisiye'ye girmesine engel oldular. Bunun üzerine Haccac, yoluna devam etti. Deyrkare'ye vardı, orada konakladı. İbn Es'as da beraberindeki Basrali ve Küfeli askerlerle yola çıktı. Nihayet gidip Deyrül-Cemacim'de konakladı. Yanında çok sayıda asker vardı. Adamları arasında abid, nasık ve salih birçok kimse de vardı. Bundan sonra Haccac şöyle diyordu: «Allah, İbn Es'-as'ı kahretsin. O, benim Deyrkare'ye ordugah kurduğumu görmedi mi ki, o esnada kendisi kulları uçuruyordu ve o esnada kendisi de Deyrül-Cemacim'e ordugah kurdu.»

İbn Es'as'm yanında maash 1.000 savaşçı toplanmıştı. Onlarla beraber 1.000 de köle vardı. O esnada Haccac'a da Sam'dan birçok takviye kuvvetler geldi. Her iki taraf kendi ordugahlarının çevresine hendek kazdirdılar ki, düşman tarafı onlara ulaşmasın. Bundan ayrı olarak iki taraftan da her gün bazı kimseler karşı karşıya gelip göğüs göğüseye siddetlice savaşıyorlardı. Öyle ki, askerlerin reislerinden Kureysli ve diğer kabilelere mensup bazı adamlar öldürüldüler. Bu durum uzun süre devam etti. Sura ehli komutanlar, Abdülmelik b. Mervan'ın yanında toplanarak ona şöyle dediler: «Eğer Haccac'ı görevden alman Iraklıları memnun edecekse bunu yap. Zira Haccac'ı görevden alman, onlarla savaşımdan ve kanlarını akitmandan daha kolaydır.»

Bunun üzerine Abdülnelik, kardeşi Muhammed b. Mervan ile oğlu Abdullah'ı yanına çağırdı. Bu ikisinin beraberinde çok sayıda asker vardı. Bunlarla birlikte Iraklılara şu mealde bir mektup gönderdi: «Eğer Haccac'ı görevden almam sizi benden memnun kılacaksa bilin ki, onu görevden azlettim ve Samlilere verdiğim kadar size de maaş vereceğim. İbn Es'as da kendisine bir belde seçsin, ben ve o yasadığımız sürece orada vali olsun. Irak valiliğine de Muhammed b. Mervan'ı tayin edeyim. Ama Iraklılar bu teklifimi kabul etmezlerse, Haccac eski görevinin başında kalacak ve savaş komutanlığına da bakacaktır. Muhammed b. Mervan ile Abdullah b. Abdülmelik de Haccac'ın emri altında olup ona itaat eden kimselerdir. Savasta ve diğer hususlarda onun görüşü dışına çıkmazlar.»

Haccac, Abdülmelik'in, kendisini razı oldukları takdirde azledeceğine dair Iraklılara gönderdiği mektuptan haberdar olunca çok üzüldü ve bu durum

onun agrina gitti. Mesele, onun gözünde gerçekten büyüdü, bunun üzerine Abdülmelik'e söyle bir mektup yazdı: «Ey mü'minlerin emiri! Allah'a yemin ederim ki, Iraklılari memnun etmek amacıyla beni görevden alacak olursan çok geçmeden onlar sana muhalefet edecekler, senin üzerine yürüyecekler ve sana karsi daha da cüretleneceklerdir. Ester en-Nehaî komutasinda Iraklıların Hz. Osman'a karsi nasıl hücumla geçtiklerini görmedin ve isitmedin mi? Hz. Osman, onlara: "Ne istiyorsunuz?" diye sordugunda onlar: "Said b. As'i azletmeni istiyoruz." diye cevap vermislerdi. Hz. Osman, Said b. As'i görevden azledince aradan bir yıl geçmeden Iraklılar, onun üzerine hücumla geçtiler ve onu öldürdüler. Bu böyle olmadı mı? Demire karsi ancak demirle karsi konulur ve basari ancak böyle elde edilir. Sahib oldugun görüş hususunda Allah yardimcin olsun vessalam.»

Abdülmelik, görüşünden vazgeçmedi. Iraklılara mezkur teklifi iletmede ısrar etti. Bunun üzerine Abdullah ile Muhammed kalkip Iraklıların tarafına gittiler ve Abdullah, onlara söyle seslendi:

«Ey Iraklılar! Ben, mü'minlerin emiri Abdülmelik b. Mervan'ın oğlu Abdullah'im! Babam size su ve su tekliflerde bulunuyor.» Babası Abdülmelik'in tekliflerini onlara nakletti.

Muhammed b. Mervan da kalkip onlara söyle seslendi: «Ben, mü'minlerin emiri ve kardesim Abdülmelik'in söze gönderdiği elçisiyim. Size su ve su tekliflerde bulunuyor.»

Iraklılar da: «Yarin sabah bu teklifleri kendi aramızda görüşecegiz ve kararimizi yarin aksam size bildirecegiz.» diye cevap verdiler.

Sonra yerlerine döndüler. Bütün komutanlar, Ibn Es'as'm meclisinde toplandılar. Ibn Es'as, kalkip onlara bir nutuk irad etti ve Abdülmelik'in Haccac'i azletme yolundaki teklifini kabul etmeleri için çağrida bulundu. Bagisların ve maasların verilmesini, Muhammed b. Mervan'ın da Haccac'ın yerine Irak'a vali olarak atanacağı teklifini kabul etmelerini istedi. Ancak her taraftan insanlar, bu tekliflere karsi çıktılar ve: «Vallahi biz bunları kabul etmeyiz. Biz onlardan sayi ve teçhizat bakımından üstünüz. Onlar, sikintili bir duruma düsmüslerdir. Onlar bizleri kendilerine hakem tayin ediyorlar ve bize boyun egip alçalıyorlar. Vallahi biz, onların bu tekliflerini asla kabul etmeyecegiz » dediler, sonra Abdülmelik ile naibi Haccac'i görevden alma hususundaki bey'atlarını ikinci bir kez yenilediler ve bu hususta hepsi ittifak ettiler.

Iraklıların bu haberi, Abdülmelik'in oğlu Abdullah ile Abdülmelik'in kardesi Muhammed'e ulasinca, ikisi gidip Haccac'a söyle dediler: «Artık Iraklılara ne yapmak gerektigini sen bilirsın. Biz senin emrin ve itaatindeyiz. Nitekim mü'minlerin emiri de bize böyle emir vermisti.»

Abdullah ile amcası Muhammed, Haccac'ın huzuruna vardıklarında ona komutanlık selamim verdiler. O da bu şekilde onların selamina karşılık verdi. Haccac, savaş idaresini ve tedbirini üstlendi. Nitekim daha önce de bu görevi yürütmekteydi. O esnada her iki taraf savasmak üzere ilerlediler. Haccac, ordusunun sağ cenahına Abdur-rahman b. Süleyman'ı, sol cenahına Ammare b. Temim el-L'ahmî'yi, süvari birliğinin başına Süfyan b. Ebred'i, piyade birliğinin başına da Abdurrahman b. Habib el-Hakemî'yi komutan olarak tayin etti.

İbn Es'as da kendi ordusunun sağ cenahına Haccac b. Harise el-Cüsemî'yi, sol cenahına Ebred b. Kurra et-Temimî'yi, süvarilerin başına Abdurrahman b. Ayyas b. Ebi Rebia'yi, piyadelerin başına Muhammed b. Sa'd b. Ebi Vakkas ez-Zührî'yi, âlimler grubunun başına da Cebele b. Zahr b. Kays el-Cufî'yi tayin etti. Âlimler grubunda Said b. Cübeyr, Amir es-Sa'bî, Abdurrahman b. Ebi Leyla, bahadır bir adam olan yaslı olduğu halde öldürücü bir güce sahip olan Kümeyi b. Ziyad, Ebu'l-Bahterî et-Taî ve diğerleri de vardı. Bunlar, her gün savaşıyorlardı. Iraklılara çeşitli mintikalardan erzak, yiyecek ve hayvan yemi geliyordu. Haccac'la beraber bulunan Samlîlara gelince onlar, erzak sıkıntısı ve yiyecek kitliği çekiyorlardı. Etten tamamiyla yoksun kalmışlardı, et bulamıyorlardı. Bu süre zarfında tümüyle savaş cereyan etti. Onlar bu haldeyken ve her gün ya da gün asiri çarpışmalar cereyan etmekte iken hicretin seksenikinci senesi sona erdi. Bu çarpışma günlerinin çoğunda Iraklılar, Samlîlara karşı üstünlük elde ediyorlardı. Haccac'ın adamlarından Ziyad b. Ganem de öldürülmüştü. 4.000 adamın komutanı Bastani b. Maskala da askerlerinin kılıçlarının kinlerini kırmış ve onların kendilerini ölüme atmalarını istemişti. Bastani b. Maskala ve askerleri, İbn Es'as'ın adamlarıydılar. [7]

Hicretin Seksenikinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler **Mühelleb B. Ebi Süfra**

Bu senede Mühelleb b. Ebi Süfra vefat etti. Bu Mühelleb b. Ebi Süfra, zalim Ebu Said el-Ezdî'dir. Basralıların önde gelen esrafından, dahilerinden, cömert ve âlicenâb adamlarındandı. Mekke fethi senesinde doğdu. Amman ile Bahreyn arasında bir yerde kavmi ile yasardı, kavmi İslâm'dan irtidat etti. İkrime b. Ebi Cehil onlarla savastı ve onlara karşı muzaffer oldu. Aralarında bulûga ermemiş bir delikanlı olan İbn Mühelleb'in de bulunduğu bir grubu Hz. Ebu Bekir'e gönderdi. Mühelleb, daha sonra Basra'ya yerleşti. Muaviye zamanında hicretin kırkdördüncü senesinde Hindistan'a gazaya gitti. Hicretin alt-missekizinci senesinde İbn Zübeyr tarafından Cezire valiliğine atandı. Daha sonra Haccac devletinin ilk zamanlarında Haricilerle savastı. Bir savasta onlardan 4.800 adam öldürdü. Böylece Haccac'ın yanında itibar ve makamı yükseldi. Faziletli, cesaretli, cömert bir adam olup

övülmeyi severdi. Güzel sözleri vardı. Bunlardan biri sudur:

«Cömertlik, ne güzel bir huydur. Serefli kimsenin ayıplarını örter. Alçak kimsenin hafifliğine eklenir. İçinde zühd olunan şeyi sevdirebilir.»

Bir başka sözü de sudur: «Kisideki iki huy çok hosuma gider. Söyle ki: Aklının dilinden daha fazla olmasını görmek çok hosuma gider. Ama dilinin aklından daha fazla olmasını görmek istemem.»

Mühelleb, bu sene yetmişaltı yaşında Merviruz'da gaza yaparken vefat etti. Allah ona rahmet etsin. On çocuğu vardı: Yezid, Ziyad, Mu-faddal, Müdrik, Habib, Mugire, Kabise, Muhammed, Hind ve Fatma.

Mühelleb, bu senenin zilhicce ayında vefat etti. Yürekli ve bahadır kimselerdendi. Övgüye layık çok hareketleri vardı. Türkler, Azari-ka ve diğer Harici grublarıyla meshur gazaları olmuştur. Kendisinden sonra Horasan valiliğine Yezid b. Mühelleb'i teklif etmiş, Haccac ve Abdühnelik b. Mervan da onun bu teklifini kabul etmişlerdi. [8]

Esmâ B. Harice El-Fezari El-Kûfî

Övgüye layık, cömert bir adamdı. Anlatıldığına göre o, günün birinde kapısının önünde bir gencin oturmakta olduğunu görmüş, gence kapi önünde niçin oturduğunu sorunca genç: «Anlatamayacağım bir ihtiyacım var, onun için burada oturuyorum.» demiş; Esmâ, ısrar edince genç adam, ihtiyacını söyle anlatmıştı: «Buraya bir cariye'nin girdiğini gördüm. Onun kadar güzel başka bir kadın görmüş değilim, kalbim ona tutuldu.»

Esmâ, gencin elinden tuttu. Onu içeri aldı, içerideki bütün cariyeleri ona gösterdi. Genç, asik olduğu cariyeyi görünce: «İşte budur!» dedi. Esmâ da gence: «Disari çık ve kapi önünde oturduğün ilk yere otur beni bekle.» dedi. Genç, disari çıktı. Tekrar kapi önünde, eski yerine oturdu. Bir süre sonra Esmâ, cariyeye ile birlikte kapi önüne çıktı. Cariyeye çeşitli giysiler giydirmiş ve türlü zinetler takmıştı. Gence şöyle dedi: «İçerideyken bana gösterdiğin anda bu cariyeyi sana vermek isterdim. Ancak cariyeye benim değildi. Kız kardesimindi, o da cimridir. Bu cariyeyi vermek istemiyordu. Ben de senin için 3.000 dirheme bunu ondan satın aldım ve bu elbiseleri giydirdim. Üzerindeki elbise ve zinetlerle birlikte cariyeye artık senindir.» Genç de cariyeyi alıp götürdü.

Mugire B. Mühelleb

Mugire b. Mühelleb b. Ebi Süfra, cömert bir kimseydi, övülürdü. Cesaretliydi. Meshur birçok hadiseleri olmuştur. [9]

Haris B. Abdullah

Haris b. Abdullah b. Rebia el-Mahzumî. Kubba lakabıyla tanınırdı, İbn

Zübeyr tarafından Basra valiliğine tayin edildi. [10]

Muhammed B. Üsame

Sahabe ogullarının en faziletliyelerinden ve en akıllılarından. Medine'de vefat etti. Baki mezarlığına defnedildi. [11]

Abdullah B. Ebi Talha B. Ebi'l-Esved

Fakih İshak'm babasıdır. Kardeşinin vefat gecesinde annesi Üm-mü Süleym, ona hamile kalmıştı. Bunun üzerine sabahleyin babası Ebu Talha gidip durumu Peygamber (s.a.v.)'e anlatmış, o da ona söyle demisti: «Bu gece gerdege girdiginizde Allah size bereket nasib etsin.»

Abdullah doğunca, Peygamber (s.a.v.), eliyle onun agzına hurma sürdü. [12]

Abdullah B. Ka'b B. Malik

Ka'b, vefat ettiği zaman bu ona güdücülük yapıyordu. Hadis rivayetleri vardır. Hicretin seksenikinci senesinde Medine'de vefat etti. [13]

Affan B. Vehab

Affan b. Vehab Ebu Eymen el-Holanî el-Misrî. Hadis rivayet eden sahabelerdendir. Magrib ülkesine gazaya gitmiş, Misir'a yerleşmiş ve orada vefat etmiştir. [14]

Cemil B. Abdullah

Bu zatin soy kütüğü şöyledir: Cemil b. Abdullah b. Muammer b. Sabah b. Zibyan b. Hazen b. Rebia b. Haram b. Dabbe b. Ubeyd b. Kesir b. Özre b. Sa'd b. Hüzeym b. Zeyd b. Leys b. Serhed b. Eslem b. el-Haf b. Kudae. Künyesi, Ebu Amr es-Sair'dir. Besine'nin kocasıdır. Besine, başlangıçta kendisine talip olan kocası ile evlenmek istememisti. O da Besine için gazeller yazmış ve bu gazelleri ile meshur olmuştı. Arap asıklarındandı. Vâdi'l-Kurâ'da vefat etmiştir. İffetli, utangaç, dindar bir sairdir.

Zamanındaki sairlerin en fesahatlılarından. Küseyir Azze, ondan siirler rivayet etmiştir. O da Hedbe b. Hasrem ve Hatie tariki ile Züheyr b. Ebi Selma'dan ve Züheyr'in oğlu Ka'b'dan siirler nakletmiş-tir. Küseyir Azze'nin ifadesine göre Cemil b. Abdullah, Arap sairlerinin en güzelidir. Cemil b. Abdullah'ın siirlerinden bazı örnekler sunacağız:

«Bana anlattığınıza göre Teyma, Leyla'nın menzilidir. Yaz mevsimi geldiğinde Leyla orada kalır. İste su yaz ayları da bizden uzaklaştı. Uzaklık için Leyla'ya bazı sözler atarsın.»

«Ey Besine, sana o kadar tutuldum ki,

Eger askından ötürü güvercinlerin bana aglamasini isteseydim, agarlardi.
Aradaki dedikoducular, sana olan askimi artirdilar.
Senden vazgeçmemin gerektiğini söyleyenlerin çoklugu ise, sana olan askimi devam ettirdi.
Bizi birbirimizden ayiran uzaklik beni avutmadı.
Bir araya gelisimizin uzun sürmesi de bizi birbirimizle konusturmadi.
Ey tükürüğü tatli olan Besine,
Seni görmedigim zaman susuyorum, bogazim kuruyor. Korkarim ki, sana olan ihtiyacim giderilmeden, Ölümle ansizin karsilasirim.»
«Ben giyabinizda aleyhinizde konusmam,
Iyiligim varsa ve bunu biliyorsan, anlatman hosuma gider.»
«Ey Besine, senin bana verdigin söz,
Yagmur yagdirmayan bir buluttan çıkan simsek gibidir.» .
Cemil b. Abdullah'a ait olup ayrica Amr b. Ebi Rebia'ya da ait oldugu söylenen bir siir de sudur:
«Senin kabileni aramaya devam ettim ki, onlara tabi olayim, Nihayet sende bana Hevdec kabilesinin beslemesini "gönderdin. Onun evine gizlice girmek için yaklastim, Nihayet gizlice bir gedikten içeri girdim.»
«Besine dedi ki: Kardesimin yasamina, babamin nimetine yemin ederim ki,
Eger evden çıkmazsan kabileyi uyandıririm.
Elini basima uzatti ki, dokunarak kına yakili yerleri bilsin. Ama saçlarimi tutmasin.
Ailesinden gizlice evden çıktiginda gülümsedi.
Ben de onun yemininin zorlayici olmadigini anladim.
Saçlarından tutarak dudaklarini öptüm,
Kar gibi soguk tükürüğünü tattim.»
Küseyyir Azze dedi ki: Besine'nin asigi Cemil ile karsilastim, bana dedi ki:
- Nereden geliyorsun?
- Su sevgilinin yanından geliyorum.
- Nereye gidiyorsun?
- Su sevgilinin (yani Azze'nin) yanina gidiyorum.
- Sana yemin veriyorum ki, Besine'nin yanina döndüğünde benim için ondan bir randevu al. Çünkü yaz basından beri onu görmüs degilim. En son

onunla Vadi'l-Kurâ'da görüşmüstüm. O zaman o, annesiyle birlikte çamasir yikiyordu. Gün batinima kadar sohbet etmistik.» '

Küseyyir dedi ki: Ben de döndüm. Besine'nin evinin önünde devemi çöktürdüm. Besine'nin babasi bana sordu:

- Niçin geri döndün ey kardesimin oğlu?
- Bazi beyitler söylemistim. Simdi onlari sana da okumak için döndüm.
- Neymis bakalim o beyitlerin?

Ben de beyitleri ona okumaya basladim. Besine de perde arkasinda beyitlerimi dinliyordu:

«Ona dedim ki, ey Azze; arkadasim beni sana gönderdi.

Ben elçiyim, elçi kendisine güvenilen bir vekildir,

Aramizda kalacak sekilde onunla görüşmek üzere bir randevu ver.

Ne yapmam gerektigini de bana söyle.

Son olarak Vadi'd-dum'un asagisinda seninle karsilastigimda çamasir yikaniyordu.»

Gece olunca Besine, görüşme yeri olarak belirledigi mekana geldi. Cemil de geldi, ben de yanlarindaydim. O geceden daha güzel ve hos sohbetli baska bir gece görmedim. Meclis dagildiginda asiklardan hangisinin, digerinin gönlünde kendisi için beslenen duygulari daha iyi anladigini bilemedim.

Zübeyr b. Bekkar dedi ki: Abbas b. Sehl es-Saidî, ölmek üzere o-lan Cemal b. Abdullah'in yanina gitti. Cemil, ona söyle sordu:

- Asla içki içmemis, zina etmemis, hirsizlik yapmamis, kimseyi öldürmemis olup Allah'tan baska ilah bulunmadigina sahadet getiren bir adam hakkında sen ne dersin?

- Öyle saniyorum ki, böyle bir adam kurtulmustur. Cennetlik ola-cagini umarim. Sözünü ettigin bu adam kimdir?

- Benim.

- Allah Allah! Yirmi seneden beri senin hep kadınlarla gençlik hayati yasadigini saniyorum.

- Eger böyle yapmis isem, Muhammed (s.a.v.)'in sefaatine nail olmayayim! Ben ahiret günlerinin ilkinde ve dünya günlerinin sonunda bulunuyorum. Eger haram yolla bir kadina elimi dokundurmus sam, Muhammed (s.a.v.) bana sefaat etmesin.

Abbas b. Sehl diyor ki: Biz oradan ayrilmadan Cemil b. Abdullah vefat etti.»

Ben derim ki: Cemil b. Abdullah, Misir'da vefat etti. Çünkü o, Ab-dülaziz b. Mervan'm yanina gelmis. Abdülaziz, ona ikramda bulunmus ve onun

Besine'yi ne kadar sevdiğini sorunca, «Onu siddetli bir sevgiyle seviyorum.» diye cevap vermisti. Abdülaziz, ondan bazı siir ve methiyeler okumasini istemis, o da okumus ve kendisi ile Besine'yi bulusturup bir araya getirmesini istemisti. Ancak hicretin seksenikinci senesinde ölüm tez davranarak bu bulusmaya firsat vermemisti. Allah ona rahmet etsin.

Asmaî'nin bir adamdan naklen anlattigina göre Cemil, adamin birisine söyle bir soru sormus:

- Su mektubumu Besine'nin kabilesine ulastirir misin? Eger bunu yaparsan yanimda ne varsa senin olsun.

- Olur, yaparim.

- Ben öldüğüm zaman su disi deveme bin, su elbisemi giyin ve su beyitlerimi oku:

«Ey Besine; kalk, aglayip feryad-ü figan et.

Diger bütün dostlarini birak da sadece bir dostuna agla.»

Adam, Besine'nin kabilesine ulastiginda Cemil'in kendisine okumasini vasiyyet ettigi beyitleri okumaya basladi. Besine, evden çıktı. O adama dogru ilerledi. Cennet'te dolasan bir dolunay gibiydi. Abasi içinde salinarak geliyordu. Adama söyle dedi:

- Yaziklar olsun sana! Eger dogru söylüyorsan beni öldürdün. E-ger yalan söylüyorsan beni rezil rüsvay ettin.

- Hayir, vallahi dogru söylüyorum. Iste üzerimdeki su elbise Cemil'in elbisesidir. Sirtina bindigim su deve de onun devesidir.

Besine, isin gerçek oldugunu anlayinca Cemil'e üzüldüğünü beyan etti ve ona su âgidi yakti:

«Ey Cemil, senden sonra artik yasamak bana hos degildir. Seni yitirdikten sonra yasamakta artik hayir yoktur.»

Besine, böyle dedikten sonra o saatte öldü.

Adam diyor ki: «O günden sonra Besine kadar çok aglayan bir erkek veya kadin görmedim.»

Ibn Asakir'in rivayetine göre Cemil b. Abdullah'a Sam'da iken söyle denilmis: Keske siiri biraksan ve Kur'ân'i ezberlesen. Enes b. Malik, Rasûlullah (s.a.v.)'m söyle buyurdugunu bana nakletmistir: «Dogrusu, siirin bir kısmi hikmettir.» [15]

Ömer B. Ubeydullah

Ömer b. Ubeydullah b. Muammer b. Osman Ebu Hafs el-Kuresi et-Temimî. Cömert ve serefli bir kimse olup hatiri sayilir komutanlardandi. Onun

vasitasiyla birçok beldeler fethedildi. Ibn Zübeyr tarafından Basra'ya tayin edilmiş bir vali idi. Abdullah b. Hazim'le birlikte Kabil'i de fethetti. Kutri b. Fücae'yi öldüren odur. Ibn Ömer'den, Cabir'den, Atâ b. Ebi Rebah'tan, Ibn Avn'dan hadis rivayet etti. Abdül-melik'in ziyaretine geldi. Hicretin seksenikinci senesinde Dimisk'ta vefat etti. Medainî böyle demistir.

Anlatildigina göre adamin birisi, güzel Kur'ân okuyan, güzel siir okuyan, daha baska güzel seyler yapan bir cariyeye satin aldı. Bu cariyeyi çok sevdi. Ancak bütün malini vererek bu cariyeyi satın alabildi. Sonunda iflas etti. Cariyeden baska bir mali kalmadı. Cariye, ona dedi ki: «Iflas ettigini görüyorum. Eger beni satsan ve paramla yarar-lansan durumun düzelir.» Bunun üzerine adam, o cariyeyi Basra valisi Ömer b. Ubeydullah'a 100.000 dirheme sattı. Parayı aldiginda sattigina pisman oldu. Cariyenin kendisi de satildigina pisman oldu. Kendisini Ömer b. Ubeydullah'a satan efendisine su beyitlerle tarizde bulundu:

«Aldigin para sana mübarek olsun, Benim avucumda sadece tefekkürüm kaldı. Yasam sikintisinde bulunan nefsim diyorum ki: Ister çok mala sahip ol, ister az mala sahip ol. Iste karisiklik ortaya çıktı.

Eger bu isten kurtulmanın bir çaresini bulamıyorsan, O zaman sabretmek gerekir. Sen de sabret ey nefsim!»

Kendisini satan efendisi de cariyeye şöyle cevap verdi:

«Eger zaman beni senden ayirip çökertmeseydi,

Ölümden baska bizi birbirimizden ayiran birsey olmazdi. Ama sen sabret.

Senden ayrildigimdan ötürü acili bir üzüntüye maruz kaldim.

Bu üzüntüyle, uzun uzadiya düşünen bir kalb ile fisildasiyorum.

Sana selam olsun, artik aramızda ziyaretlesme ve bulusma.

Ancak Ömer b. Ubeydullah isterse olacaktır, baska da olmayacaktır.»

Ömer b. Ubeydullah, bunların karsilikli olarak okudukları siirleri isitince gençlik günlerindeki askerini hatırladı ve: «Vallahi sevgilileri birbirinden asla ayırmayacağım.» dedi. Sonra cariyenin efendisine hem 100.000 dirhemi, hem de cariyeyi verdi. Çünkü ikisinin ayrılıktan ötürü acı çektiklerini görmüştü. Adam da hem cariyeyi, hem parayı alıp oradan gitti.

Sözünü ettigimiz bu Ömer b. Ubeydullah b. Muammer, Sam'da veba salgınından öldü. Namazını Abdülmelik b. Mervan kildirdi. Cenazesini tesyi etti. Defni esnasında hazif bulundu, ölümünden sonra da onu övdü.

Ömer b. Ubeydullah'm Talha adında bir oğlu vardı. Talha da Ku-reys'in önderlerindendi. Fatma binti Kasım b. Muhammed b. Cafer'le evlendi. Fatima için 40.000 dinar mehir verdi. Bu evlilikten İbrahim ve

Remle dogdu. Remle, Ismail b. Ali b. Abdullah b. Abbas'la evlendi. Remle'ye 100.000 dinar mehir verildi. Allah onlara rahmet etsin. [16]

Kümeyl B. Ziyad

Kümeyl b. Ziyad b. Nüheyk b. Haysem en-Nehai el-Kûî. Hz. Ömer'den, Hz. Osman'dan, Hz. Ali'den, Ibn Mesud ve Ebu Hürey-re'den hadis rivayet etti. Hz. AH ile birlikte Siffin savasma katildi. Öldürücü, cesur, kahraman, zühd ve ibadet sahibi bir kimseydi. Haccac, onu bu senede Öldürdü. 100 yıl yasadi. Haccac, onu önünde tutup öldürdü. Haccac'm ondan intikam almasinin sebebi suydu: Kümeyl, kendisini tokatlamis oldugundan ötürü Hz. Osman'dan kisas talebinde bulunmus, ancak Hz. Osman, ona bu imkani taniyinca Kümeyl'i onu affetmisti. Bu sebepten dolayidir ki Haccac, Kümeyl'e söyle demisti: «Senin gibi biri mü'minlerin emirinden nasil olur da kisas talebinde bulunur?» Böyle dedikten sonra emir vermis ve boynunu vurdurmustu.

Dediler ki: O esnada Haccac, Hz. Ali'nin aleyhinde konusmus ama Kümeyl, Hz. Ali'ye salat getirmis ve rahmet dilemisti. Haccac da ona söyle demisti: «Allah'a yemin ederim ki, senin Ali'ye olan sevginden daha çok ona öfke duyan birini senin üzerine gönderecegim.» Böyle dedikten sonra Haccac, ona Humuslulardan Ibn Edhem'i gönderdi. Ebu Cehm b. Kinane'yi de gönderdigi söylenir. Haccac'm gönderdigi adam, Kümeyl'in boynunu vurdu. Tabiilerden birçok cemaatlar Kümeyl'den rivayetlerde bulunmuslardir. Onun, Hz. Ali'den rivayet ettigi meshur eserin bas tarafi şöyledir:

«Kalbler kaptirlar, bu kaplarin en hayirlisi, bilinçli olanlaridir.»

Bu eseri, sika hafizlardan bir topluluk rivayet etmistir. Bunda öğütler ve güzel sözler vardır. Sahibinden Allah razi olsun. [17]

Zazan Ebu Amr El-Kindî

Tabiilerdendir, önceleri sarhos edici seyleri içer, saz çalardi, ama Cenâb-i Allah ona, Abdullah b. Mesud vasitasiyla tevbe nasib etti. Allah'a ve hakka yöneldi. Allah'tan çok korkardi. Öyle ki, namazda bir ağaç parçasini andirirdi.

Halife dedi ki: Hicretin seksenikinci senesinde Ibn Mesud ile Hz.

Aise'nin ashabından Zer b. Hubey's vefat etti. Vefat ederken 110 ya-sındaydi. Ebu Ubeyd'in ifadesine göre bu zat, hicretin seksenbirinci senesinde vefat etmistir. Cahiliye devrinde yedi sene yasamis ve Pey-gamber (s.a.v.)'in sagliginda Islâm'a girmistir. [18]

Küçük Ümmü Derda

Bu hatunun adi Hecime'dir. Cehime olduğu da söylenir. İbadet eden bilgili ve fakih bir kadindi. Erkekler, onun huzurunda Kur'ân okurlar ve Dimisk camimin simal duvarının yanında fikh öğrenirlerdi. Abdülmelik b. Mervan da halife iken bu hatunun fikh halkasına dahil olur, derslerini dinlerdi. Allah ondan razı olsun. [19]

Hicretin Seksenüçüncü Senesi

Bu senenin başlangıcında Haccac ordusu Deyrikare'de, İbn Es'as ordusu da Deyrû'l-Cemacim'de duruyor ve iki taraf arasında her gün göğüs göğüse çarpışmalar devam ediyordu. Çogu günlerde Iraklılar, Samlılara galip oluyorlardı. Hatta İbn Es'as'ın adamları olan Iraklılar, Haccac'ın adanılan olan Samlıları seksen küsur defa mağlub etmişlerdi. Bununla beraber Haccac, yerinde sebat ediyor, sabir gösteriyor ve bulunduğu yerden asla gerilemiyordu; aksine o, günlerden bir gün zafer kazandığında ordusuyla birlikte düşmanına doğru ilerliyordu, savaş taktigini biliyor, savaşma tecrübesine sahip bulunuyordu. İki tarafta durumlarım böyle devam ettirdiler. Nihayet Haccac, İbn Es'as ordusundaki âlimler grubuna saldırılmasını emretti. Çünkü diğer askerler âlimlere tabi idiler. Âlimler, onları savaşa tesvik ediyorlardı. Âlimler, Haccac ordusunun saldırısına karşı sabir gösterip sebat ettiler. Sonra Haccac ordusunun okçuları hep birlikte bu âlimler grubuna karşı saldırıya geçtiler, çok geçmeden âlimler grubundan epey adam öldürdüler. Sonra Haccac ordusu, İbn Es'as'ın ve beraberindeki askerlerin üzerine saldırdı. İbn Es'as'ın adamları bozguna uğrayıp her biri bir tarafa gittiler. İbn Es'as'ın kendisi de beraberinde bozguna uğramış az sayıda askeriyle birlikte Haccac ordusunun önünden kaçtı. Haccac onu, Ammare b. Garem er-Rahmî komutasındaki kalabalık bir askeri birlikle takip ettirdi. Ammare'nin beraberinde Muhammed b. Haccac da vardı. Ancak komuta, Ammare'de idi. Bunlar, ölü ya da tutsak olarak ele geçirmek maksadıyla İbn Es'as'ı takibe başladılar. Beldeleri, mintikalari, köyleri, kasabaları astılar. Onu kovaladılar. Nihayet o, Kirman'a kavustu. Samlılar, onu takip ettiler. Daha önce Iraklıların içinde oturmakta oldukları kasra vardılar. Kasrda İbn Es'as'ın adamlarından Kûfeli birinin yazdığı su yazıyı gördüler. İbn Es'as'la birlikte kaçmış olan o Kûfeli adam, Ebu Halde el-îskerî'nin su siirini kagida yazmisti:

«Ne esefler, ne ahlar ediyorum,
O karsılastıklarımız, yaktı yüregi.
Dini de dünyalığı da bıraktık.
Hanımları, çocukları teslim ettik yad ellere,
Bizler dine bağlı kimseler değildik ki,
Musibetlere karşı sabredebilelim.

Dünyalık pesinde kimseler de degildik ki,
Din için olmasa bile bari onlari koruyalım.
Yurtlarimizi biraktik akli azginlara,
Kara enbatina ve esarilere.» /

Sonra İbn Es'as, bozguna ugramis adamlari ile birlikte Türk hükümdari Rutbil'in ülkesine girdi. Rutbil, ona ikramda bulundu. Yaninda konuk etti. Ona eman verdi. Saygi gösterdi.

Vakidî dedi ki: «İbn Es'as, Rutbil'in ülkesine giderken daha önce Irak dönüşünde görevlendirdigi bir valisinin beldesine ugradı. Vali, ona ikramda bulundu. Hediyeler takdim etti ve onu konuk etti. Fakat vali bunu ona bir tuzak olsun diye yapmiş ve ona söyle demisti: "Sehrimize korunmak üzere gir ki, düşmanlarına karsi kendini koruyabi-îesin. Ama beraberindeki adamlardan herhangi birinin sehre girmesine izin verme." İbn Es'as, valinin bu teklifini kabul etti, ancak vali böyle yapmakla ona tuzak kurmustu. Adamlari kendisini sehre girmekten alikoymak istedilerse de İbn Es'as bunu kabul etmedi. Bunun üzerine adamlari dagilip gittiler. İbn Es'as, sehre girince vali, onu yakalatip demire vurdu. Böyle yapmakla Haccac'in yaninda itibar kazanmak istemisti.

Türk hükümdari Rutbil ise, İbn Es'as'in gelisine sevinmiş ve memnun olmustu. Ancak Best sehri valisinin kendisine böyle yaptigini duyunca harekete geçti ve gelip orasini kasatti. Valiye de su mesajı ilettili: "Allah'a yemin ederim ki, eger İbn Es'as'a eziyet edersen buradan ayrilip gitmem. Sonunda seni tahtından indirir ve sehrindeki bütün adamlarini öldürürüm." Vali, Rutbil'in bu sözlerinden korktu, İbn Es'as'i ona gönderdi. Rutbil de İbn Es'as'a ikramda bulundu. İbn Es'as, Rutbil'e söyle dedi:

- O vali, benim tayin ettiğim bir vali idi. Bana ihanet etti ve gördüğün seyleri yaptı. İzin ver de onu öldüreyim.

7 Ben ona eman verdim.»

İbn Es'as'in maiyetinde Abdurrahman b. Ayyas b. Ebi Rebia b. Haris b. Abdülmuttalib de vardi. Rutbil'in ülkesinde bu zat, insanlara

namaz kildirirdi. Sonra Haccac ordusundan kaçan ve bozguna ugramis olanlardan bazilari bir araya geldiler ve saflarina katilmak için İbn Es'as'm yanina gitmek üzere yola çıktilar. Bunlar, 60.000'e yakın kisi idiler. Sicistan'a vardiklarında İbn Es'as'in Türk hükümdari Rut-bil'in yanina gittigini gördüler. Sicistan'i istila ettiler. Vali Abdullah b. Amir en-Naar ile kardeslerine ve akrabalarına iskence ettiler, Sicistan'i ve mallarini ele geçirerek İbn Es'as'a su mektubu gönderdiler:

«Yanimiza gel ki, seninle beraber olalım ve muhaliflerine karsi sana yardım

edelim. Horasan beldelerini alalım. Çünkü Horasan'da bizden çok sayıda asker ve güç vardır. Allah, Haccac'ı veya Abdülme-lik'ı helak edinceye kadar Horasan'da kalırız. Ondan sonra ne yapmamız gerektiğini düşünürüz.»

Ibn Es'as, kalkıp onlara gitmek üzere yola çıktı. Horasan'a doğru az bir yol gittikten sonra Ubeydullah b. Semure ile birlikte Iraklılardan küçük bir grup ondan ayrıldı. Ibn Es'as, kalkıp onlara bir nutuk irad etti. İhanetlerini, savastan kaçışlarını onlara hatırlattı ve: «Size ihtiyacım yoktur. Arkadasım Rutbil'in yanına gidecek ve onun yanında kalacağım.» dedi. Sonra onlardan ayrılıp gitti. Bir grup ona uydu, ordunun büyük bir çoğunluğu ise geride kaldı. İbn Es'as, onlardan ayrılıp gittikten sonra Abdurrahman b. Ayyas b. Ebi Rebia el-Hasimî'-ye bey'at ettiler. Onunla birlikte Horasan'a gittiler. Horasan valisi Yezid b. Mühelleb b. Ebi Süfra, onlara karşı çıktı ve ülkesine girmelerini engelledi. Abdurrahman b. Ayyas'a su mealde bir mektup gönderdi: «Yer geniştir, hükümdarı olmayan bir yere git. Ben seninle savasmak istemiyorum. Eger mal istiyorsan sana göndereyim.»

Abdurrahman b. Ayyas da ona su cevabi gönderdi: «Biz herhangi bir kimseyle savasmaya gelmedik, aksine biz istirahat etmek ve atlarımızı dinlendirmek için geldik. Sonra çekip gideceğiz. Teklif ettiğin şeylerden hiçbirine ihtiyacımız yoktur.»

Sonra Abdurrahman, Horasan'a bağlı çevre kentlerinden haraç almaya yöneldi. Yezid b. Mühelleb, kadesi Mufaddal refakatında büyük bir ordu ile üzerine geldi. İki taraf karşı karşıya geldiklerinde kısa bir savastan sonra Abdurrahman b. Ayyas'ın askerleri bozguna uğradı. Yezid, onlardan çok sayıda adam öldürdü. Ordugahlarındaki malları ele geçirdi. Aralarında Muhammed b. Sa'd b. Ebi Vakkas'ın da bulunduğu esirleri Haccac'a gönderdi. Anlatıldığına göre Muhammed b. Sa'd, Yezid b. Mühelleb'e: «Babamın senin babana yaptığı dua hatirına beni serbest bırakmanı istiyorum.» deyince Yezid, onu serbest bırakmıştır.

İbn Cerir dedi ki: Haccac, huzuruna getirilen esirlerin çoğunu öldürdü, pek azını affetti. Haccac, İbn Es'as'a galip olduğu günde, insanlara su duyuruyu yaptı: «Geri dönen güvendedir. Rey sehrinde Müslim b. Kuteybe'nin yanına giden de güvendedir.» Bunun üzerine İbn Es'as'ın maiyetindeki adamların büyük bir çoğunluğu Müslim b. Kuteybe'nin yanına gitti. Haccac da onlara eman verdi. Müslim b. Kuteybe'nin yanına gitmeyenlere gelince Haccac, onların araştırılmasını ve takib edilmesini emretti. Yakalattırdıklarından çoğunu öldürttü. Öyle ki, öldürttüğü adamların sonuncusu da Said b. Cübeyr idi. Nitekim bununla ilgili açıklama ileride gelecektir.

Müslim b. Kuteybe'nin yanına gidip askerleri arasına katılanlardan biri de Sa'bî idi. Haccac, bir gün onu hatırlayıp sorunca, Müslim b. Kuteybe'nin

yanina gitmis oldugunu söylediler. O da Müslim b. Ku-teybe'ye: «Sa'bî'yi bana gönder.» diye mektup yazdı.

Sa'bî, bu olayı söyle anlatır: «Haccac'm huzuruna vardigimda ona emirlik selami vererek söyle dedim:

"Ey emir! Herkes bana Allah'in dogru olarak bildigi seyden baska türlü konusarak özür beyan etmemi istedi. Fakat Allah'a yemin ederek söylüyorum ki, ben burada gerçekten baskasini söyleyecek degilim. Allah'a yemin ederim, bizler sana geldik. Sana karsi savasihnasi-ni tesvik ettik ve bu konuda elimizden geleni yaptik. Bizler güçlü olduğumuz zaman bozgunculuk yapanlardan olmadigimiz gibi en ufak bir kötülükten kaçman iyi kimseler de olmadik. Simdi Allah, sana yardım etmiş, bize karsi zafer ihsan etmiş ve sana bizi ele geçirmek firsati vermiş bulunuyor. Eger sen gücünü kullanırsan bu, günahlarımız sebebiyle olacaktır ve bizim ellerimizle yaptiklarimizin bir neticesidir. Affedecek olursan bu, senin hosgörölü olusundandır. Artık bundan sonra delil senin lehine ve bizim aleyhimizedir."

Haccac, bana söyle dedi: "Allah'a yemin ederim ki, senin bu söylediğin sözler, elindeki kilicinden bizim kanlarımız damlayıp da yanımıza girdiginde: "Ben yapmadım, ben görmedim, ben hazır bulunmadım." diyen kimselerin sözlerinden daha çok hosumuza gider ey Sa'bî! Sen artık güven içindesin."

Böyle demesi üzerine ben dönüp çıktım. Azıcık yürüdükten sonra tekrar: "Buraya gel ey Sa'bî!" diye seslendi. Korkmaya başladım. Sonra bana güven vermiş olduğuna dair sözlerini hatırladım ve rahatladım. Bana söyle sordu:

"Ey Sa'bî, bizden sonra insanlari nasıl gördün?"

Kendisine karsi isyan etmeden önce Haccac, benim yanımda kıymetli bir kimseydi. Ona söyle cevap verdim:

"Allah emiri islah etsin, senden sonra uykusuzlugu sürme diye gözlerimize çektik. Yataklarımız sertleştı. Bögürlerimiz iltihaplandı. Korku bizden ayrılmaz oldu. Gam ve keder bize tatlılastı. İyi kardesleri kaybettim. Eniirin yerine geçecek bir halef de bulamadım."

Bu cevabım üzerine Haccac: "Gidebilirsin ey Sa'bî." dedi. Ben de oradan ayrılıp gittim.»

Beyhakî'nin rivayetine göre Haccac, Ölen bir kimsenin ardisira hayatta kalan annesi, kocasi ve kız kardesinin mirastaki paylarini ve Hz. Ebu Bekir'in,*Hz. Ömer'in, Hz. Osman'in, Hz. Ali'nin ve Ibn Me-sud'un bu mesele hakkındaki ayrı ayrı kavillerini sormuş; Sa'bî de aynı anda onların bütün kavillerini nakletmiş, bu kaviller arasında Hz. Ali'nin kavlini güzel bulmuş, ancak Hz. Osman'in kavli ile hü küm vermiş, bu sebeple de

Haccac, onu serbest birakmistir.

Anlatildigina göre Haccac, Yezid b. Mühelleb tarafından kendisine gönderilen 5.000 esiri öldürmüştür. Nitekim bunu daha önce de anlatmistik.

Daha sonra Haccac Küfe'ye gitti. Sehre girdi. Her kiminle karsi-lastiysa mutlaka ona: «Kendi nefsin aleyhinde, kafir olduguna sahadet getir.» dedi. Her kim böyle dediyse onunla bey'atlasti. Eger bunu demezse onu öldürttü. Bu sekilde nefsinin kafirligine sahadet getirmeye yanasmayan çok sayıda adami öldürttü. Huzuruna bir adam getirildi. Haccac, ona: «Bu adamin salihligi ve dindarligi nedeniyle kendi nefsi aleyhinde kafirligine sahitlik edecegini sanmiyorum.» dedi ve kendisine hile yapmak istedi. Ancak adam ona söyle dedi: «Nefsime karsi sen mi bana hile yapacaksin? Oysa ben yeryüzünün en kafiriyim. Firavun'dan da, Haman'dan da, Nemrut'tan da daha kafirim.» Adamin bu cevabi üzerine Haccac güldü ve onu serbest birakti.

Ibn Cerir'in anlattigina göre Hemedan A'sa'si, Haccac'in huzuruna getirildi. A'sa, Haccac ile Abdülmelik b. Mervan'i yeren ve Ibn Es'as ile adamlarim öven bir kaside yazmisti. Haccac, ondan bu kasideyi okumasini istedi. O da uzun bir kaside okudu. Ancak bu kasidesinde Abdülmelik hanedanini övüyordu. Samlilar: «Ey emir, bu güzel yapti.» dedilerse de Haccac: «Hayir, güzel yapmadi, o dalkavukluk olsun diye böyle bir kaside okudu.» dedi. Sonra ısrar edip diger bir kasidesini daha okumasini istedi. Diger kasideyi okuyunca Haccac, ona gazablandi ve emir verdi. Emri üzerine onun huzurunda eli kolu bagli olarak boynu vuruldu.

Bu Asanin asil adi, Abdurrahman b. Abdullah b. Haris Ebu'l-Is-bah el-Hemedani el-Kûfî'dir. Sair bir zat olup meshur fasih ve beliglerden biridir. Önceleri fazilet sahibi, abid bir kimseyken daha sonralari fazilet ve ibadeti birakti. Siire yöneldi. Sairligiyle tanindi. Humus valisi Numan b. Besir'in ziyaretine gitmis, onu övmüştü. Bu ziyareti neticesinde Numan'dan ve askerlerinden 40.000 dinar ödöl kazanmisti.

Sa'bî'nin enistesesi idi. Sa'bî de onun enistesesi idi. Ibn Es'as'la birlikte ayaklananlardandi. Önceki sayfada da anlattigimiz gibi Haccac, onu öldürdü. Allah ona rahmet etsin.

Haccac, Ibn Es'as'i takip ediyordu. Ona bir tuzak kurdu. Ibn Es'as'i arkadan çevirecek bir askeri birlik sevketti. Sonra Haccac ile Ibn Es'as karsi karsiya geldiler. Haccac, beraberindeki askerleriyle birlikte ordugahini birakip kaçti. Ibn Es'as da gelip onun ordugahin-daki esyalari ele geçirdi ve geceyi orada geçirdi. Arkadaki müfreze geceleyin gelip silahlarim birakmis olan Ibn Es'as ve adamlarinin üzerine aniden saldırdilar. Haccac da adamlariyla dönerek bunlari kusatma altına aldı ve iki taraf siddetlice savasti. Ibn Es'as'in

adamlarından çok sayıda asker öldürüldü, çok sayıda asker de Dicle ve Düceyl nehirlerinde boğuldu. Haccac, bunların ordugahına geldi, orada bulduğu askeri öldürdü. Onlardan 4.000 kadar asker öldürdü, öldürdükleri arasında reis ve ayandan da bir grup vardı. İbn Es'as ordusunun tümünü esyalarıyla birlikte ele geçirdi.

İbn Es'as, 300 kadar adamıyla kaçtı ve gemiye binerek Düceyl ırmagina açıldı, bineklerini kesti. Basra'ya vardı, oradan da Türk beldelerine doğru yola çıktı. Önceki sayfalarda da anlattığımız gibi Türk hükümdarı Rutbil'in ülkesine girdi.

Sonra Haccac, İbn Es'as'ın adamlarını arastırdı. Yakaladıklarını birer ikiser öldürdü. Öyle ki, İbn Es'as'ın adamlarından eli kolu bağlı 130.000 askeri öldürdüğü söylenir. Nadr b. Sümeyl, Hisam b. Hassan tarikiyle böyle demistir.

Haccac'ın, İbn Es'as adamlarından öldürdükleri arasında Mu-hamnied b. Sa'd b. Ebi Vakkas ve seçkin liderlerden, salih âlimlerden de bir grup vardı. Onun öldürdükleri askerlerin sonuncusu Said b. Cübeyr'di. Allah, onlara rahmet etsin ve onlardan razı olsun. [20]

Vasit Sehrinin Kuruluşu

İbn Cerir dedi ki: Haccac, bu senede Vasit sehrini kurdu. Bunun sebebi de suydur: Haccac, esegi üzerinde Dicle nehrini asip gelmekte olan bir rahibi gördü. Bu rahip, Vasit sehrinin kurulacağı yere geldiğinde esegi durdu ve idrarını yaptı. Rahip indi ve pislenen yeri kazıyıp Dicle ırmagina attı. Haccac; «Bu rahibi bana getirin.» dedi. Rahibi getirdiklerinde ona sordu:

- Niçin böyle yaptın?

- Kitaplarımızda gördüğümüze göre yeryüzünde Allah'i birleyen bir kişi bulunduğu müddetçe burada bir mescid kurulacaktır.

O esnada Haccac, oraya Vasit sehrinin kurulmasına karar verdi. Orayı işaretledi ve orada bir mescit inşa etti.

Bu senede, (hicretin seksenüçüncü senesinde) Atâ b. Rafi, Sicilya'ya gazaya gitti.. [21]

Hicretin Seksenüçüncü Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler Abdurrahman B. Cuhayre El-Holanî

Misirlidir. Bir sahabe cemaatından hadis rivayet etmiştir. Misir valisi Abdülaziz b. Mervan, onu hem kadilığa, hem kissacılığa, hem de beytü'l-mal idarecilğine tayin etmişti. Yıllık maası 1.000 dinardı. Bu maasından hiçbir şey artırıp biriktirmezdi. [22]

Tarik B. Sihab

Tarik b. Sihab b. Abdisems el-Ahmesî. Peygamber (s.a.v.)'i görenlerdendir. Hz. Ebu Bekir es-Siddik ve Hz. Ömer'in zamanlarında gaza yapmıştır. Kırk kûsur gazaya katılmış ve hicretin seksenüçüncü senesinde Medine'de vefat etmiştir. [23]

Ubeydullah B. Adiy B. Hiyar

Peygamber (s.a.v.)'in sağlığına yetisti. Abdullah b. Kays b. Mah-reme'nin de aralarında bulunduğu bir sahabe topluluğundan hadis rivayet etti. Medine kadisiydi. Kureys'in fakihlerinden ve âlimlerinden-di. Babası Adiy, Bedir savaşında kafir olarak öldürülmüştü.

Bu senede Mersed b. Abdillâh Ebu'l-Hayr el-Yezenî de vefat etti.

Bu senede Es'as'la birlikte olan kurra ve âlimlerden bir cemaat da vefat etti. Bunlardan bir kısmı kaçtı, bir kısmı savasta öldürüldü. Bir kısmı esir alındı, Haccac tarafından boyunları vuruldu. Bir kısmı da Haccac tarafından takip edildi ve nihayet yakalanıp öldürüldüler.

Halife b. Hayyat, bu meshur şahsiyetlerden bazılarının adlarını söyle sıralamıştır:

Müslim b. Yesar el-Müzenî,
Ebu Mirane el-İclî (öldürüldü),
Ukbe b. Abdulgaffar (öldürüldü),
Ukbe b. Visah (öldürüldü),
Abdullah b. Halid el-Cehdemî (öldürüldü),
Ebu'l-Cevza el-Rib'î (öldürüldü),
Nadr b. Enes,
îmran (Ebu Hamza ed-Dabîî'nin babası),
Ebu'l-Minhal Seyyar b. Seleme er-Reyyahî,
Malik b. Dinar (Mürr b. Zübab el-Heddadî),
Ebu Necid el-Cehdemî,
Ebu Sebîc el-Henâî,
Said b. Ebi'l-Hasan,
Said'in kardeşi Hasan-i Basrî.

Eyyüb dedi ki: İbn Es'as'a söyle denildi: «Cemel savaşında insanların Hz. Aise'nin mahfesi çevresinde savaşıp öldürüldükleri gibi senin de çevrende insanların savaşıp öldürülmelerini istiyorsan, Hasani da kendinle birlikte cepheye götür.»

Insanlarin kendisine böyle demesi üzerine o da Hasan'i kendisiyle birlikte cepheye götürdü.

Hicretin seksenüçüncü senesinde Haccac'la yapılan savasta Ibn Es'as'm öldürülen meshur adamlarından bazilari da sunlardır:

Kûfeli Said b. Cübeyr,

Abdurrahman b. Ebi Leyla,

Abdullah b. Seddad,

Sa'bî,

Ebu Ubeyde b. Abdullah b. Mesud,

Marur b. Süveyd,

Muhammed b. Sa'd b. Ebi Vakkas,

Ebu'l-Bahterî,

Talha b. Masrif el-Yemamî,

Zebid b. Haris el-Yemamî, ;

Atâ b. Saib.

Eyyüb dedi ki: Ibn Es'as'la birlikte savasa katilip da öldürülen adamlarından her biri, mutlaka öldürülecegi yerden kaçmak istedi. Onlardan kurtulan herkes, kendisini ölümden kurtaran Allah'a ham-detti.

Haccac'in öldürdüğü meshur sahsiyetlerden biri de Ebu Hac-ze'nin babasi îmran b. Isam ed-Dabîî idi. Bu zat, Basralıların âlimlerinden salih ve abid bir kimseydi. Esir edilerek Haccac'in huzuruna götürüldü. Haccac ona: «Seni serbest bırakmam için kendi kafirligine sahadet et.» deyince o zat: «Vallahi, ben kendisine iman ettigimden beri Allah'i inkar etmedim.» diye cevap verdi. Haccac da emir vererek bu zatin boynunu vurdurdu.

Haccac'in öldürttüğü meshur sahsiyetlerden biri de Abdurrahman b. Ebi Leyla'dir. Bu zat, sahabeler toplulugundan hadis rivayet etmistir. Babasi Ebu Leyla, sahabe idi. Abdurrahman, Kur'ân-i Ke-nm'i Hz. Ali'den öğrendi. Ibn Es'as'la birlikte savasa gitti. Yakalanarak Haccac'in huzuruna götürüldü. Onun önünde eli kolu bagli vaziyette öldürüldü. [24]

Hicretin Seksendördüncü Senesi

Vakidî dedi ki: Bu senede Abdullah b. Abdülmelik, Masisa'yi - hetti.

Muhammed b. Mervan, Ermeniye'ye gidip gaza yaptı. Onlardan çok sayıda adani öldürdü. Kiliselerini camiye çevirdi. Kentlerine ve kasabalarına el koydu, bu seneye, "Yangin senesi" adi verildi.

Haccac, Fars illerine Muhammed b. Kasim es-Sakafî'yi vali tayin etti.

Kürtleri öldürmesini ona emretti.

Abdûlmelik, Iskenderiye'ye İyaz b. Ganem el-Becinî'yi vali tayin etti. Orada geçen seneden beri vali olarak bulunan Abdûlmelik b. Ebi'l-Kemud'u görevden aldı.

Musa b. Nusayr, Magrib ülkesini fethetti. Orada fethettiği şehirlerden biri de Urume şehri idi. Urumelilerin çoğunu öldürdü. 50.000'e yakın kişiyi esir aldı.

Haccac, İbn Es'as'ın adamlarından bir grubu öldürdü. Öldürdüğü adamlardan bazılarının adları şöyledir:

Üyyüb b. Kirayye, fasih, belig ve vaiz bir kimse idi. Haccac'ın önünde eli kolu bağlı vaziyette Öldürüldü. Onu öldürdüğüne Haccac'ın pisman olduğu da söylenir. Eyyüb b. Kirayye'nin soy kütüğü şöyledir: Eyyüb b. Zeyd b. Kays Ebu Süleyman el-Hilali İbn Kirayye diye tanır.

Haccac'ın öldürdüğü İbn Es'as taraftarlarından bazılarının adları da şöyledir: Abdullah b. Haris b. Nevfel, Sa'd b. İyaz es-Seybanî, Ebu Guneynima el-Holanî. Bu zat sahabelidir, hadis rivayet etmiştir. Hu-mus'a yerleşmiş ve 100 yasma yaklaşmışken orada vefat etmiştir.

Abdullah b. Katade de Haccac tarafından öldürülen İbn Es'as taraftarlarımdandı. Bunlardan başka daha birçok kimseleri de Haccac öldürtmüştü. Bunlardan vefat edenlerden bazılarının adları şöyledir: [25]

Ebu Zür'a El-Cüzami El-Filistinî

Ebu Zür'a el-Cüzami el-Filistinî. Samlilar nezdinde mertebe sahibi bir kimse idi. Muaviye, ondan korktu. Ebu Zür'a bunu anlayınca ona: «Ey mü'minlerin emin! Kurduğun bir binayı yıkma, sevdiğin bir dostunu hüznünlendirme, yere yığtığın bir düşmanada yürek sogutma ve buna sevinme.» dedi. Muaviye de ona dokunmadı.

Bu senede vefat edenlerden biri de Utbe b. Münzir es-Sülenî'dir. Kadri yüce bir sahabelidir. Suffa ehlinden sayılırdı. [26]

İmran B. Hattan El-Haricî

Imran b. Hattan el-Haricî. Bu, önceleri ehl-i sünnet ve'1-cemaat-tandı. Haricilerden çok güzel bir kadınla evlendi ve onu çok sevdi. Kendisi çirkindi. Karisini ehl-i sünnet ve'1-cemaat mezhebine çevir-

inek istedi. Ancak karisi bunu kabul etmeyince kendisi de karisiyle birlikte Haricilerin safları arasına katıldı. Dahı sairlerdendi. Hz. Ali'nin öldürülmesi ve onun katili hakkında söyle bir siir söylemişti:

«Takvali kimseden gelen ey darbe! Bu darbeyi vuran kisi,

Darbesiyle Ars'm sahibi katinda Ilahi rizayi elde etmeyi amaçlamistir.

Ben bunu bir gün anar ve bu darbe sahibinin, Allah katinda bütün yaratiklardan daha agir terazili oldugunu hesaplanm.

Mezarlari kuslarin karni olan bir kavim ne yücedir.

Onlar ki dinlerine azginlik ve düşmanligi kanstirmadilar.»

Sevrî, onun zahidlikle ilgili su beyitlerini, ideal beyitler olarak görür ve bunu çok begenirdi:

«Insanlann bedbaht ve saki olanlan dünyadan usanmazlar. Kaldi ki onlar, dünyada aç ve çiplaktirlar. Her ne kadar o sevse de; ben dünyayi, Yaz bulutuna benzetirim. Kisa sürede dagilip gider. Mola verip de kisa sürede ihtiyaçlarini giderip yollanna koyulan bir kervan gibidirler.

Onlar, alametleri belirgin ve genis bir yola koyulmuslardir.»

Imran b. Hattan, hicretin seksendördüncü senesinde vefat etti. Bâzi âlimler, onun Hz. Ali (r.a.)'nin öldürölmesi ile ilgili beyitlerine ayni kafiye ve vezinlerle su beyitleri reddiye olarak söylemislerdir:

«Saki ve bedbaht bir kimseden gelen bir darbedir bu, O, bu darbesiyle Ars'm sahibi katinda ziyana ulasmayi amaçlamistir.

Ben onu bir gün anar ve onu Allah katinda terazisi en düşük insan olarak saninm.»

Ruh b. Zinba' al-Cüzamî, Samlilarin komutanlarindandi. Abdülmelik, idarede ona danisirdi. [27]

Abdurrahman B. Esas El-Kindî

Abdurrahman b. Es'as el-Kindî, bu senede öldürüldü. Bundan sonraki senede öldürüldüğü de söylenmistir. Dogrusunu Allah bilir. Onun öldürölmesi söyle vuku buldu: Haccac, Abdurrahman'in sigindigi Türk hükümdan Rutbil'e bir mektup yazdi. Mektubunda ona söyle dedi: «Kendisinden baska ilah bulunmayan Allah'a yemin ederim ki, eger Ibn Es'as'i bana göndermezsen senin ülkene 1.000.000 savasçi gönderir ve ülkeni tahrib ederim.»

Rutbil, Haccac'in tehdidinin ciddi oldugunu anlayinca bu hususta komutanlarindan birine danisti. Komutan da ona, Ibn Es'as'i -ülkelerini harab edip sehirlerinin cogunu ele geçirmeden önce- Haccac'a teslim etmesini tavsiye etti. Rutbil de Haccac'a haber göndererek, on yil süreyle kendisiyle savasmamasini ve ona senelik olarak 100.000 dirhem haraç vermeyi sart kostu. Haccac, onun bu sartini kabul etti. Denildigine göre Haccac, ona arazilerinin haracini yedi yil süreyle vermeyebilecegi vaadinde bulundu. Iste o esnada Rutbil, Ibn Es'as'a ihanet etti.

Baska bir rivayette anlatildigina göre Haccac, ona: «Onu eli kolu bagli vaziyette huzuruna al ve boynunu vur, basini da bana gönder.» diye emretmisti.

Diger bir rivayete göre Ibn Es'as, o esnada siddetli bir hastaliga yakalanmisti. Can çekisirken Rutbil tarafından öldürülmüştür. Meshur rivayete göre Ibn Es'as ve otuz kadar yakim, Rutbil tarafından tutuklanarak zincirlere ve bukagılara vurulmus, elçileri ile birlikte Haccac'a gönderilmisti. Bir süre yol aldıktan sonra Recih denen yere vardiklarında îbn Es'as -zincire vurulu vaziyette- bir köskün damina çıkmis, beraberinde kaçmasını Önleyecek bir bekçi de bulunduğu halde kendini köskün damından asagiya atmış, bekçisi de kendisi ile birlikte yere düsmüş ve ikisi birlikte ölmüşlerdi. Elçi de gelip Ibn Es'as'm basini kesmis, beraberindeki adamlarini öldürmüş ve kesik baslarini Haccac'a göndermisti. Haccac da Ibn Es'as'm. kesik basini Irak sokaklarında ve caddelerinde dolastirmis, sonra Abdülmelik'e bildirmis, o da kesik basi Sam'da dolastirmis, sonra kardesi ve Misir valisi Abdülaziz'e göndermis, o da bu kesik basi Misir'da dolastirmis-ti. Sonra Abdülaziz, bu kesik basi Misir'da defnetmisti. Ibn Es'as'in geride kalan cüssesi ise Recih'te defnedilmisti. Sairin birisi, bu hususta şöyle demistir:

«Bas ile gövdenin defin yerleri ne kadar da birbirinden uzaktır. Bas Misir'da, gövde ise Recih'tedir.»

Ibn Cerir'in anlattigina göre Ibn Es'as, hicretin seksenbesinci senesinde öldürülmüştür. Dogrusunu Allah bilir.

Sözünü ettigimiz bu Abdurrahman, Ebu Muhammed b. Es'as b. Kays'tir. Bazilari derler ki, bunun asil adi, Abdurrahman b. Kays b. Muhammed b. Es'as b. Kays el-Kindi el-Küfi'dir. Ebu Davud ile Ne-seî, onun babasi ve dedesi tarikiyle Ibn Mesud'tan su hadisi rivayet ettigini nakletmişîerdir:

«Satıcı ile müşteri ihtilafa düstüklerinde esya ortada duruyorsa söz satıcınindir ya da ikisi müsterek olurlar.»

Ebu Umeys de bu zattan hadis rivayet etmistir. Baska bir rivayette anlatildigina göre Haccac, Abdurrahman'i hicretin doksaninci senesinden sonra öldürtmüştür. Dogrusunu Allah bilir.

Abdurrahman b. Es'as, Kureyslilerden olmadigi halde kendisine emirlik bey'ati yapanlara çok sasiyorum. O, Kureysli degil, Yemen'in Kinde sehrinden bir kimse idi. Sakife gününde sahabeler, emirligin ancak Kureyslilere özgü olacağı hususunda icma yapmışlardı. Hatta Ebu Bekir es-Siddik, buna karsi çıkanlara bu husustaki hadisi delil olarak ileri sürmüştü. Ensâriler; "Bir emir kendilerinden, bir emir de Muhacirlerden olsun." diye teklifte bulunmuşlar; Hz. Ebu Bekir, bu teklifi de kabul etmemisti. Sonra bütün bunlarla birlikte Sa'd b. Uba-de -daha önce karsi çıktığı halde-

görüsünden vazgeçmişti. Böyle olduğu halde nasıl olur da Kureysli olmayan Kindeli bir adamın halifeligine bey'at edilir? Emirliğine ve halifeligine bey'at edilmiş ve senelerce Müslümanlara halifelik ve emirlik yapmış Kureysli bir kimseyi görevden alıp, ehl-i hal ve'l-akdin üzerinde ittifak etmedikleri Kindeli Abdurrahman b. Es'as'ın halifeligine ve emirliğine nasıl bey'at ederler? Bu nasıl istir? İşte bu büyük hata nedeniyle büyük çapta huzursuzluklar ve kötülükler meydana geldi. Çok sayıda insan bu yüzden Öldürüldü. Innâ lillahi ve innâ ileyhi râciun. [28]

Eyyüb B. Kirayye

Kirayye, annesinin adidir. Babasi Yezid b. Kays b. Zürene b. Müslim en-Nemri el-Hilali'dir. Eyyüb, okur yazar olmayan bir bedevi idi. Ancak fesahat, beyan ve belagati dillere destandi. Haccac'a arkadaşlık etti ve Abdülmelik'in ziyaretine gitti.

Haccac, onu Ibn Es'as'a elçi olarak gönderdi. İbn Es'as, ona söyle dedi: «Eğer kalkıp Haccac'i görevden hal'ettigini söylemezsen boynunu vururum.» O da kalktı, söyleneni yaptı ve Ibn Es'as'm yanında ikamete başladı.

Haccac, galib olduğunda onu huzuruna celbetti. Aralarında çok hadiseler ve kalam konusunda sözler cereyan etti. Neticede boynunun vurulmasını emretti, boynunu vurdurdu. Ancak böyle yaptigina da daha sonra pisman oldu. Fakat, pismanlığın fayda vermeyeceği bir yerde pisman olmuştur. Nitekim bir atasözünde söyle denilmiştir: «Vuslatın fayda vermediği bir zamanda vuslat cömertliğinde bulundu.» [29]

Ruh B. Zinba

Ruh b. Zinba b. Selame el-Cüzamî Ebu Zür'a Ebu Zinba ed-Di-miskî de denilir. Evi, Sam'da Bizuriyyin (çekirdekçiler) tarafında ünlü kahraman İbn Akab'ın evi yanındadır. Ruh, kadri yüce tabiiydendi. Sahabe olan babasından, Temim ed-Darî'den, Ubade b. Samit'ten, Muaviye'den, Ka'bül-Ahbar'dan ve diğerlerinden hadis rivayet etmiştir. Aralarında Ubade b. Nesiy'in de bulunduğu bir cemaat da ondan hadis rivayet etmişlerdir.

Ruh, Abdülmelik'in veziri gibiydi. Ondan hemen hemen hiç ayrılmazdı. Mercürahit savaşında da Abdülmelik'in babası Mervan'la birlikteydi. Yezid b. Muaviye, onu Filistin ordusuna komutan olarak tayin etti. Müslim b. Haccac'm iddiasına göre Ruh b. Zinba sahabedir. Ancak Müslim, bu kavlini teyid etmemiştir. Sahih kavle göre Ruh, sahabe değil, tabiidir. Rivayete göre o hamamdan her çıkışında bir köle azat edermiş.

İbn Zeyd'in ifadesine göre bu zat, hicretin seksendördüncü senesinde Ürdün'de vefat etmiştir. Bazılarının iddialarına göre Hisam b. Abdülmelik'in

zamanına kadar yaşamıştır. Bir defa hacetmiş tir. Mekke ve Medine arasında bir su basında mola vermiş, kendisine türlü yemekler hazırlanmış ve önüne konulmuştu, yemeği yerken su arayan bir çoban oraya gelmişti. Ruh, onu yemeğe davet etmiş, çoban gelip sofradaki yemeklerine bakınca: «Ben oruçluyum.» demiş; Ruh-da ona: «Böylesine uzun ve çok sıcak bir günde oruç mu tutuyorsun ey çoban?» diye sormuş; çoban da su cevabı vermişti: «Senin yemegin ugruna günlerimi bosa mı harcayacağım ve günlerimi bosa harcayarak aldanacak mıyım?»

Daha sonra çoban kendine başka bir yer aramaya başlamış, Ruh'u bırakıp oraya gidip oturmuştu. Bunun üzerine Ruh b. Zinba da şöyle demişti:

«Ey çoban, günlerini bosa harcamayıp cimrilik ettin, Oysa Ruh b. Zinba, bu günlerini bosa harcıyor.»

Böyle dedikten sonra uzun süre ağıd ve sofradaki yemeklerin kaldırılmasını istedi. Yemekleri kaldırıp götürdüler, kendisi de şöyle dedi: «Bakin bakalım hele, su bedevilerden veya çobanlardan bu yemekleri yiyecek bir kimse yok mudur?» Böyle dedikten sonra mola yerinden kalkıp yola çıktı. Çoban, onun kalbini pençesine almış ve nefisini tahkir etmişti. Doğrusunu, noksanlıklardan münezzeh olan yüce Allah, daha iyi bilir. [30]

Hicretin Seksenbesinci Senesi

İbn Cerir'in anlattığı gibi Abdurrahman b. Es'as, bu senede öldürülmüştür. Doğrusunu Allah bilir.

Bu senede Haccac, Yezid b. Mühelleb'i Horasan valiliğinden aldı. Yerine kardesi Mufaddal b. Mühelleb'i tayin etti. Bunun sebebi suydı: Haccac, bir defasında Abdülmelik'in ziyaretine gitmişti. Dönüşünde kitab ehli, âlim ve yaslı bir rahibin bulunduğu bir kiliseye uğrayıp ona şöyle sordu:

- Ey ihtiyar! Kitaplarınızda bizim ve sizin ne durumda olduğumuzu bildiren birseyler görüyor musun?

- Evet.

- Mü'minlerin emirinin evsafını nasıl görüyorsunuz?

- O, kel bir hükümdardır. Onun yolunda çalışan ölü

- Ondan sonra kim hükümdar olacaktır?

- Velid adında bir adam hükümdar olacaktır.

- Ondan sonra kim hükümdar olacaktır?

- Ondan sonra adı peygamber adı olan biri hükümdar olacaktır. Onunla insanlar, fetihlere ve bolluklara kavusacaklardır.

- Onu bana tarif etsene.

- Onu sana anlattım iste.
- Benim akibetimin nice olacağını biliyor musun?
- Evet.
- Benden sonra Irak'a kim vali olacak?
- Yezid adında bir adam senden sonra Irak'a vali olacaktır.
- Ben hayatta iken mi yoksa ben öldükten sonra mı böyle olacak?
- Bilemem.
- Yezid'in evsafını biliyor musun?
- Sadece bir defa ihanet edecektir. Baska da bilmiyorum. Haccac, kendisine baskaldiracak ve ihanet edecek adamin Yezid

b. Mühelleb olduğunu sandı. Yedi gün süre ile yol gitti. İhtiyar rahibin söylediklerinden korkmustu. Sonra Abdülmelik'e mektup yazarak kendisini Irak valiliğinden affetmesini istemisti ki, kendisinin Abdül-nelik nezdindeki itibar ve kıymetini öğrensin. Gelen cevabî mektupta Abdülmelik, onu istifasından ötürü kinayip azarlıyor, ayıplıyor, görevim sürdürmesini ve sebat etmesini istiyordu. Haccac, daha sonra bir gün oturup düşünmeye başladı. Ubeyd b. Mevhib'i yanına çağırttı. Ubeyd geldiğinde Haccac, elindeki bir çubukla yere bir şeyler çiziyordu. Basını kaldırıp Ubeyd'e şöyle dedi:

- Yazıklar olsun sana ey Ubeyd! Kitab ehli kimselerin anlattıklarına göre hakimiyetim altında bulunan su topraklara Yezid adında kir adam hakim olacaktır. Ben Yezid b. Ebi Kebse'yi, Yezid b. Husayn

b. Nümeyr'i, Yezid b. Dinar'i düşündüm... Ancak onlar, burada değildirler. Burada Yezid b. Mühelleb'ten baskası yoktur.

Ubeyd, ona su cevabı verdi:

- Onlar sereflendiler, vilayetleri ve hakimiyetleri büyüdü. Onlar, kadri yüce, güçlü ve itibarlı kimselerdirler. Bu rütbelerine de layiktirlar, olsa olsa bunu Yezid b. Mühelleb yapar.

Haccac, Yezid b. Mühelleb'i görevden azletmeye kesir karar verdi. Abdülmelik'e bir mektup yazarak Yezid b. Mühelleb'i yerdı. Abdülme-lik'i onun ihanetinden korkuttu ve ehl-i kitabtai olan o yasla rahibin söylediklerini nakletti. Ulagin getirdigi cevabî mektupta Abdülmelik, Haccac'a şöyle diyordu:

«Yezid hakkında çok konustun artık. Horasan'ı idare edebilecek bir adamin adını ver ki, onu vali tayin edeyim.» Haccac da terciğini Mufaddal b. Mühelleb üzerinde kullandı. Abdülmelik de onu dokuz ay süreyle Horasan'a vali tayin etti. Bu süre zarfında Abs beldelerine ve diğer illere gaza yaptı,

çok miktarda ganimet ele geçirdi. Sairler, onu medhetttiler, sonra Mufaddal'i azledip yerine Kuteybe b. Müslim'i vali olarak tayin etti.

Ibn Cerir dedi ki: Bu senede Musa b. Abdullah b. Hazim, Tirmiz'de öldürüldü. Bu olay şöyle gelişti: Musa, babası Abdullah'ın öldürülmesinden sonra geride kalan adamları ile birlikte sığınacak bir şehir bulamadı. Her nereye yaklaşırsa mutlaka o şehrin hükümdarı karsısına çıkıyor ve onunla savaşıyordu. Bu hal devam etti, nihayet Tirmiz'e yakın bir yere gelip konakladı.

Tirmiz hükümdarı zayıftı, Musa b. Abdullah ile idare-i maslahat yaptı. Ona armagalar ve hediyeler gönderdi. Hatta onunla birlikte av partileri düzenledi. Sonra hükümdar, onun için bir ziyafet tertipledi. Ona: «100 adaminla yemeğe buyur.» diye haber gönderdi. Musa da askerlerinden iyi dövüsen 100 kisi ile birlikte davete gitti, şehre girdi. Ziyafet yerine vardı. Yemekten sonra Musa, hükümdarın konagında yan gelip uzandı ve: «Allah'a yemin ederim ki, bu konak benim evim veya mezarım oluncaya kadar buradan kalkmayacağım.» dedi. Konaktaki adamlar, ona saldırdılar, askerleri onu müdafaa ettiler. Sonra onlarla Tirmizliler arasında savaş cereyan etti. Tirmizlilerden çok sayıda adam öldürüldü, geri kalanlar kaçıp gittiler. Musa da geri kalan askerlerini şehre çağırdı. Şehri istila etti, istihkam kurup şehri düşmanlara karşı korudu.

Hükümdar da şehirden kaçıp kardeşleri Türklere sığındı. Onlardan yardım istedi. Türkler, ona şöyle dediler: «100 kadar kisiyle seni beldenden çıkarıp kovan su kavme karşı savaşacak güç bizde yoktur.» Sonra Tirmiz hükümdarı, başka bir grup Türk'ün yanına giderek onlardan yardım istedi. Onlar da konuşmasını dinlemeleri için birkaç kişiyi Musa'nın yanına gönderdiler. Musa, onların gelişini duyduğunda hava çok sıcaktı. Adamlarına ateş yakmalarını, kişilik elbiselerini giymelerini ve isinir gibi yaparak ellerini ateşin üzerine yaklastırmalarını emretti.

Türk elçiler gelip Musa'nın adamlarının sıcak yaz gününde neler yaptıklarını görünce: «Bu yaptığınız nedir?» diye sordular. Musa'nın adamları da: «Biz yazın üsür, kışın da sıcaklanıriz.» diye cevap verdiler. Bunun üzerine Türkler, dönüp kendi kendilerine: «Bunlar insan değil, bilakis bunlar cindir.» dediler. Hükümdarlarının yanına dönüp gördükleri manzarayı anlattılar ve: «Biz bunlarla savaşanlayız.» dediler.

Bunun üzerine Tirmiz hükümdarı gidip başka bir gruptan yardım diledi. Onlar da gelip Tirmiz'i kuşatma altına aldılar. Huzaî de gelip orayı kuşatma altına aldı. Huzaî, sabahleyin, Acemler de akşama doğru savaşıyorlardı. Daha sonra Musa, geceleyin onlara bir baskın düzenleyerek çok sayıda adam öldürdü. Ömer el-Huzaî de bundan korktu ve Musa ile barış yaptı.

Ömer el-Huzaî, bir gün yanında hiç kimse yokken Musa'nın yanına girdi.

Musa'nin yanında silah da göremiyordu. Ona öğüt verircesine: «Allah emiri islah etsin, senin gibi bir adamin silahsiz olması dogru degil.» deyince Musa: «Yanimda silah vardir.» diye cevap verdi. Sonra yataginin ucunu kaldirdi. Kininda bir kiliç bulundugunu gördü. Ömer, kilici alip Musa'nin üzerine saldirarak öldürdü ve kaçip gitti. Bundan sonra Musa b. Abdullah b. Hazim'in adamlari da dagildilar.

Ibn Cerir dedi ki: Bu senede Abdülmelik, kardesi Abdülaziz b. Mervan'i Misir valiliginden azletmege karar verdi. Bunu Ruh b. Zin-ba el-Cüzamî, yapilmasi gereken güzel bir is olarak ona telkin etmisti. O bu halde iken yanlarina geceleyin Kubeyse b. Züeyb geldi. Gece veya gündüz hangi saatte olursa olsun Kubeyse, Abdülmelik'in yanina serbestçe girerdi. Abdülmelik'e, kardesi Abdülaziz'in ölümü nedeniyle taziyetlerini sundu. Abdülmelik de onu azletmege karar verdigine pisman oldu.

Abdülmelik'i bu yönde bir karar vermeye iten sebep suydu: O, kendisinden sonra ogullari Velid'in, ondan sonra Süleyman'in, ondan sonra Yezid'in, ondan sonra da Hisam'in veliaht olmalarini kararlasmististi. Bunu kendisine Haccac telkin etmis ve bir tertip olarak ortaya koymustu. Halife Mervan da sagliginda oglu Abdülmelik'i, Abdül-melik'ten sonra da Abdülaziz'i veliaht tayin etmistti. Abdülmelik, Ab-dulaziz'i kendisinden sonra emirlikten tümüyle uzaklastirmak ve e-mirligi kendi evladina ve torunlarina birakmak, halifeligin kendilerinde kalmasini temin etmek istemisti. Dogrusunu Allah bilir. [31]

Abdülaziz B. Mervan

Abdülaziz b. Mervan b. Hakem b. Ebi'l-As b. Ümeyye b. Abdisems Ebu'l-Asbag el-Kuresi el-Ümevî. Medine'de dogdu. Babasi Mervan'la birlikte Sam'a girdi. Kardesi Abdülmelik'ven sonra babasinin veliahti olmustu. Babasi onu hicretin altmisbesinci senesinde Misir diyarina vali olarak atamisti. Bu seneye kadar valiligi sürdürmüstü. Önceki sayfalarda da anlattigimiz gibi Said b. Amr b. As'in ölümünde hazır bulunmustu. Abdülaziz'in Dimisk'ta bir evi vardi. Bu ev günümüzde "Sofilerin evi" olarak kullanilmaktadir ve Sümaysatiye hahkahi olarak bilinir. Bu ev, kendisinden sonra oglu Ömer b. Abdülaziz'in eline geçmis, ondan sonra da eî degistirerek Sofiler hankahi haline gelmistir.

Abdülaziz b. Mervan; babasindan, Abdullah b. Zübeyr'den, Ukbe b. Amir'den ve Ebu Hüreyre'den hadis rivayet etmistir.

Ahmed b. Hanbel'in "Müsned"inde ve Ebu Davud'un "Sünen"inde kendisinden rivayet olunan söyle bir hadis vardir: Rasûlullah (s.a.v.) buyurdu ki: «Erkekteki en kötü huy, asin korkaklik ve siddetli cimriliktir.»

Oglu Ömer ile Zührî, Ali b. Rebah ve bir cemaat da kendisinden hadis

rivayet etmişlerdir.

Muhammed b. Sa'd'ın ifadesine göre Abdülaziz b. Mervan, sika bir ravi olup az hadis rivayet etmiştir. Baskaları dediler ki: «Abdülaziz b. Mervan, kendi konuşmasında ve hadis okuyusunda Arapçayı iyi telaffuz edemezdi, daha sonra Arapçayı öğrenip telaffuzunu sağlam-lastirip güzelleştirdi. İnsanların en fasihlerinden biri oldu. Bunun sebebi de suydur:

Damadını kendisine şikayet etmek isteyen bir adam, Abdülaziz b. Mervan'ın yanına geldi. Abdülaziz, ona damadının kim olduğunu sormak amacıyla: «Men hateneke» diye sordu. Halbuki böyle demis olmakla, «Seni kim sünnet etti?» demis oldu. Adam da: «Herkesi sünnet eden adam beni de sünnet etti.» diye cevap verince Abdülaziz, katibine: «Bu ne haldir, bu adam bana nasıl cevap veriyor?» diye sordu. Katip ona: «Ey mü'minlerin emiri, senin ona: «Men hatenüke» "Damadın kimdir?" diye sorman gerekirdi.» dedi. Bunun üzerine Abdülaziz de Arapçayı iyi öğrenmeden evinden dışarı çıkmamaya yemin etti. Bir hafta kadar evinde kalıp Arapçayı iyice öğrendikten sonra dışarı çıktığında artık o, insanların en fasihlerinden ve Arapçayı en iyi bilenlerinden biri haline gelmişti. Bundan sonra o, Arapçayı iyi konuşan kimselere bol armağan verir, Arapçayı iyi konuşamayan kimselerin bağışlarını ise azaltırdı. İnsanlar, onun zamanında Arapçayı öğrenmeye kosustular.

Abdülaziz, günün birinde bir adama şöyle dedi:

- Sen kimlerdensin?

- (Minbenu Abdüddar.) Abdüddar oğullarımdanım (Burada adamın "min beni" demesi gerekirken "min benu" diye telaffuz etmesi bir hata idi.) Bunun üzerine Abdülaziz, ona şöyle cevap verdi:

- Sen bu yanlışlığının karşılığını alacağın armağanda göreceksin! Adama, armağanim 100 dinar eksik verdi.

Ebu Ya'lâ el-Musilî, Ka'ka' b. Hakim'in şöyle dediğini rivayet etmiştir:

«Abdülaziz b. Mervan, Abdullah b. Ömer'e şöyle bir mektup gönderdi:

«İhtiyacın varsa bana bildir.»

İbn Ömer de ona su cevabî mektubu gönderdi:

«Rasûlullah (s.a.v.) buyurdu ki: «Yüksekteki el (veren el), alçaktaki elden (alan elden) daha hayırlıdır. Sen önce geçimlerinden sorumlu olduğun kimselerin ihtiyacını karşılamaya başla.» Ben senden bir şey isteyecek değilim. Aziz ve Celil olan Allah'ın bana nasib ettiği bir ri-zik senin tarafından bana gönderilecek olursa, onu da geri çevirmem.»

İbn Vehb, Süveyd b. Kays'ın şöyle dediğini rivayet etmiştir:

«Abdülaziz b. Mervan, bana bir mektup ve 1.000 dinar vererek İbn Ömer'e göndermemi emretti. Ben de götürdüm ve o mektubu kendisine teslim ettim. Mektubu okuyunca: «Paralar nerede?» diye sordu. Ben de: «Sabah olmadan paraları sana veremem.» dedim. O da: «Allah'a yemin ederim ki, 1.000 dinari olduğu halde İbn Ömer bu geceyi geçiremez ve sabahi bekleyemez.» dedi ve mektubu bana geri verdi. Ben de gidip o paraları getirdim, kendisine teslim ettim. O, bu paraları yoksullara dağıttı. Allah ondan razı olsun.»

Rahmetli Abdülaziz'in güzel sözlerinden bazı örnekler sunmak istiyorum:

«Allah'ın kendisini rızıklandıracağı ve infak edeceği malın yerini dolduracağına yakinen iman eden bir mü'minin, büyük sevap ve güzel övgü kazanmak için malını infak etmeye çok sasiyorum.»

İbn Ömer, can çekilirken malını yanına getirtti, saymaya başladı. 300 ölçek altınlık malı bulunduğunu görünce şöyle dedi: «Allah'a yemin ederim ki, bu malın Necid'te otlayan develerin kığı olmasını çok isterdim. Allah'a yemin ederim ki, ben kendisinden bahsedilmeyen bir varlık olmak isterdim veya su akarsu olmak isterdim. Ya da Hicaz diyarında bir bitki olmak isterdim.» Vefat edeceği esnada yanında bu-Jinanlara: «Beni saracığınız kefenimi getirin.» dedi. Getirdiklerinde etene bakıp: «Öf senden ey dünya! Senin uzun zamanın, ne kadar da kısa; çok malın ne kadar da az.» demeye başladı.

Yakub b. Süfyan, Leys b. Sa'd'ın söyle dedigini rivayet etmiştir:

«Abdülaziz, hicretin seksenaltıncı senesinin cemaziyelevvel ayının onüçünde pazartesi gecesi vefat etti.»

İbn Asakir dedi ki: «Bu, Yakub b. Süfyan'ın yanlışlığıdır. Doğrusu Abdülaziz, hicretin seksenbesinci senesinde vefat etmiştir. O, kardeşi Abdühnelik'ten önce vefat etmiştir. Abdülmelik, ondan bir sene sonra hicretin seksenaltıncı senesinde vefat etmiştir.»

Abdülaziz b. Mervan, emirlerin seçkinlerinden ve hayırlıların-dandı. Kerem sahibi, cömert ve övgüye layık bir kimseydi. Rasid halifelerden Ömer b. Abdülaziz'in babasıydı. Ömer de babası Abdülaziz'in ahlakiyle ahlaklanmış ve ayrıca birçok iyi hasletleri ondan fazla olarak kazanmıştı. Abdülaziz'in Ömer'den başka, Asim, Ebu Bekir, Süheyl ve Asbag adında oğulları da vardı. Asbag, babasından kısa bir süre önce vefat etmiş, bu nedenle babası onun ölümüne çok üzölmüş, ondan sonra hastalanarak vefat etmişti. Abdülaziz'in birkaç kızı da vardı. Ümmü Muhammed ve Süheyl, Ümmü Osman, Ümmü Hakem, Ümmü Benin. Bunlardan her biri Abdülaziz'in ayrı bir karısından doğmuştu. Onun bunlardan başka çocukları da vardı. Mısır'a bir konaklık mesafede kendi kurduğu şehirde vefat etti. Nil üzerinden Mi-

sir'a götürüldü ve oraya defnedildi.

Abdülaziz, ölürken birkaç kadın, bol miktarda mal, binek, at, katir, deve ve daha evsafi sayılamayacak seyleri miras olarak birakti. Miras biraktigi mallar arasında gümüşten ayrı olarak 300 ölçek altın da vardı. Bununla beraber o, çok cömert, kerem sahibi, bol miktarda armagan ve bağışlar veren bir kimseydi. İnsanlar arasında en çok bağışta bulunan bir insandı. Allah, ona rahmet etsin.

Ibn Cerir'in anlattığına göre Abdülmelik b. Mervan, Misir diyarında bulunan kardeşi Abdülaziz'e bir mektup yazarak veliahtlıktan kendi oğlu Velid lehine feragat etmesini ya da Velid'ten sonra veliahtlığa razı olmasını rica etmişti. Velid'in kendi nazarında insanlar arasında en çok sevdiği ve en fazla kıymet verdiği bir kişi olduğunu ifade etmişti. Abdülaziz de ona su cevabî mektubu göndermişti:

«Senin Velid'te gördüğün üstünlükleri ben de oğlum Ebu Bekir'de görmekteyim.»

Bunun üzerine Abdülmelik, ona emredici mahiyette bir mektup göndererek Misir haracını kendisine göndermesini istedi. Abdülaziz, ona Misir haracını kendisine göndermesini istedi. Abdülaziz, ona Misir haracından hiçbir şey göndermiyordu. Baska vergileri de vermiyordu. Misir ülkesinin tümü, magrib ülkesinin tümü ve diğer ülkeler hep Abdülaziz'e haraç ve vergi öderlerdi. Oralardan elde edilen ganimetlerde onun eline geçerdi. Abdülaziz, bu olay üzerine Abdülmelik'e su cevabî mektubu gönderdi:

«Ky mü'minlerin emiri! Ben ve sen öyle bir yasa vardık ki, senin ehl-i beytinden herhangi bir kimse bu yasa varırsa, mutlaka ömrü artık az kalmış demektir. Önce sen mi yoksa ben mi öleceğim? Bunu bilemiyorum. Ömrümün geri kalan kısmında beni kinamayip rahat bırakmayı uygun görüyorsan bunu yap.»

Abdülmelik, kardeşinin bu mektubundan etkilendi. Ona acıdı ve su cevabî gönderdi: «Ömrüme yemin ederim ki, senin ömrünün geri kalan kısmında artık seni kinamayacağım ve rahatsız etmiyeceğim.»

Abdülmelik, oğlu Velid'e söyle dedi: «Eger emirliği Allah sana vermeyi murad etmişse, kullardan herhangi biri bunu senin elinden almaya güç yetiremez.»

Daha sonra oğlu Velid ile Süleyman'a söyle dedi: «İjiarem'den hiç uzaklastınız mı?» Onlar; "Hayır" diye cevap verince o söyle dedi: «Al-lahu Ekber. Ka'be'nin Rabbına yemin olsun ki, siz ona kavustunuz.»

Kardeşi Abdülaziz'in veliahtlıktan feragat etmeye yansımaması ve oğlu Velid'in veliahtlığına bey'at etmemesi esnasında Abdülmelik, Abdülaziz'e beddua ederek: «Allah'im, o benimle olan akrabalık bağını kopardı. Sen de

onu kopar.» demisti. Bu senede vefat eden Abdülaziz'in Ölüm haberi kendisine ulastirilan Abdülmelik ve aile fertleri, onun için üzülop agladilar. Ancak Abdülmelik, ogullari Velid ile Süleyman'in emirlik ümitlerinin tahakkukunu görünce de sevindi. Hac-cac da Abdülmelik'e bir heyet gönderdi. Velid'in veliahtliginin güzel bir fikir oldugunu söyledi ve bu fikri onun nazarinda süsleyip güzel-lestirdi. Gönderdigi heyetin baskani Imran b. Usam el-Userî idi. Heyet mensuplari, Abdülmelik'in huzuruna girdiklerinde Imran kalkip bir konusma yapti. Heyetteki diger üyeler de konustular. Abdülmelik'e, Velid'in veliahtligini teid etmesi için gerekli tesvikte bulundu-lar. Imran b. Usam da bu hususta söyle bir siir okudu:

«Ey mü'minlerin emiri, aramızdaki uzak mesafelerden sana selam ve tebriklerimizi sunuyoruz.

Ogullarin hususunda yaptigim teklifime uygun cevap ver.

Benim cevabim onlarla ilgilidir. Onlar bizim düzenimizi ayakta tutarlar.

Eger Velid'e itaat edilirse,

Ben de halifeligi ve idareyi ona birakirim.

Senin gibi birinin kubbesinin çevresinde Kureysliler dolanir.

insanlar, onun sayesinde bulutlardan su ve yagmur dilerler. '

Senin gibi biri öyle korunmustur ki,

Boynundaki gerdanlik ve muskalari çıkarsa bile musibete ugramaz.

Eger bu hususta kardesini tercih edersen,

Ben ve deden ona ithamda bulunma gücüne sahip degiliz.

Ama biz onun ogullarından, baba bir ogullardan çekiniyoruz.

Onlardan taraf biz zehir bulasmasından korkuyoruz.

Hükümdarligi onlara verecek olursan,

Bulutlardaki suyun çekilmesinden ve kurakliktan korkuyoruz.

Yarin bu millet için sagacagin sey,

Yarından sonra senin ogullarinin sagacaklari sey,

Yogunluk ve agirlik olmasin bizlere.

Yemin ederim ki, eger Usam beni asacak olursa bu hususta,

Ben onu asla affetmem, mazeretini kabul etmem.

Eger ben bir kardesime iltimasta bulunacak olursam,

Onun vasitasi ile söz sahibi veya makam sahibi olmak isterim.

Ogullarimi ogullarina tercih etmesini ve onlara yönetimde pay vermesini

isterim.

Ya da onun aleyhinde atip tutarım.

Akrabalari arasinda çatlaklik bulunan kimse olduğu zaman,

Hükümdarin, akrabalari arasindaki çatlakligi en sonda kapatmasi gerekir.»

Bu siir, Abdülmelik'i heyecanlandirip harekete geçirdi. Kardesi Abdülaziz'e mektup yazarak oğlu Velid lehine veliahtlikten feragat etmesini istedi. Ancak Abdülaziz, bu istegi kabul etmedi. Ama noksanliklardan münezzeh olan yüce Allah, Abdülaziz'in Abdülmelik'ten bir sene önce vefatini mukadder kildi. Abdülaziz vefat edince Abdül-melik, ogullari Velid ile Süleyman'in emirlige geçmelerine yol açildigini gördü. Dogrusunu noksanliklardan münezzeh olan yüce Allah daha iyi bilir. [32]

Abdülmelik'in, Önce Oğlu Velid İçin, Sonra Da Diğer Oğlu Süleyman İçin Veliahtlik Bey Ati Almasi

Bu veliahtlik bey'ati, Abdülaziz b. Mervan'm vefatından sonra bu senede yapıldı. Önce Sam'da ona bey'at edildi. Sonra diğer beldelerde bey'at edildi. Ondan sonra da Süleyman'in veliahtligi için bey'at edildi. Bey'at isi Medine'ye vardiginda Said b. Müseyyeb, Abdülmelik hayatta iken baska bir kimseye bey1 ata yanasmadı. Medine valisi Hisam b. ismail, bey'at etmesi için ona emir verdi. Bey'at etmeyince ona altmis kirbaç vurdurdu. Ayrıca ona kildan örölme giysiler giydirerek merkebe bindirdi ve Medine sokaklarında ibret olsun diye dolastirdi. Sonra emir vererek onu Seniyyetü'z-Zübabe'ye gönderdi. Burasi namazgahti. Müslümanlar orada namaz kılar ve istirahat ederlerdi. Bir süre sonra onu Medine'ye tekrar getirip zindana attılar. Said b. Müseyyeb de: «Allah'a yemin ederim ki, beni öldürmeyeceginizi bilseydim bu elbiseyi giymezydım.» dedi. Medine valisi Hisam b. ismail, Ab-dülmelik'e mektup yazarak Said b. Müseyyeb'in bey'at etmeyip muhalefette bulunduğunu bildirdi. Abdülmelik, yazdigi cevabî mektupta bu davranisından ötürü vali Hisam'i kinayarak Said'i zindandan çıkarmasını emredip söyle dedi: «Sila-i rahim hususunda Said, bu yaptıklarından daha çok hak sahibidir. Biz, Said'in muhalefetçi ve huzursuzluk çıkaran bir kimse olmadığını biliyoruz.»

Baska bir rivayette anlatildigina göre Abdülmelik, Medine valisi Hisam'a söyle demistir: «Said'in bey'attan baska çaresi yoktur. Eger bey'at etmezse boynunu vur ya da onu serbest bırak.»

Vakidî'nin anlattigina göre bey'at emri Medine'ye ulastiginda Said b. Müseyyeb, bey'ata yanasmadı. Medine valisi Cabir b. Esved b. Avf da ona altmis kirbas vurdurdu ve zindana attirdi. Dogrusunu Allah bilir.

Ebu Mihnef, Ebu Ma'ser ve Vakidî dediler ki: «Hicretin seksenbe-sinci senesinde Medine valisi Hisam b. Ismail el-Mahzumî, insanlara haccettirdi.

Haccac da o zaman Irak'in ve dogu eyaletinin valisi idi.»

Seyhimiz Hafiz ez-Zehebî dedi ki: Bu sene de Medine emiri Eban b. Osman b. Affan vefat etti. Eban, Medine'nin on fakihinden biri idi.

Muhammed b. Sa'd dedi ki: Eban b. Osman, sika bir ravi olup kulaginda biraz agirlik vardi. Vücutunda çok miktarda alacalik vardi. Ölmeden önce felç oldu.

Bu senede vefat edenlerden biri de Abdullah b. Amir b. Rebia idi. Amr b. Hiris, Amr b. Seleme ve Vasile b. Eska' da bu sene de vefat ettiler. Vasile, Tebük gazvesine katildi, sonra Sam'in fethine katildi ve oraya yerlesti. Orada Babüssagir'in kiblesindeki hapishanenin yaninda mescidi vardi.

Ben derim ki: Vasile'nin mescidi, Timurlenk fitnesi zamaninda yandi. Geride sadece izleri kaldi. Dogu kapisinda bir su kanali vardi.

Hicretin seksenbesinci senesinde vefat eden sahsiyetlerden birisi de Halid b. Yezid b. Muaviye b. Ebi Süfyan Sahr b. Harb b. Ümeyye idi. Kureyslilerin, çeşitli ilimlere sahip en bilgin kisisi idi. Tipta da muhalefeti vardi. Kimyada söz sahibi idi. Bu ilmi, Meryanes adinda bir rahipten öğrenmisti. Halid, fasih, belig, sair ve babasi gibi mantikçi bir adamdi. Bir gün Hakem b. Ebi'l-As'la birlikte Abdülmelik b. Mervan'm huzuruna girdi, oğlu Velid'in, kardesi Abdullah b. Yezid'e hakaret etmesinden sikayetçi oldu. Abdülmelik de ona su ayet-i kerime ile cevap verdi:

«Dogrusu hükümdarlar bir sehre girdikleri zaman orasini bozarlar. Onurlu kimselerini asagilik yaparlar.» (en-Neml, 34.)

Halid ise, ona su ayetle karsilik verdi:

«Bir sehri yok etmek istedigimiz zaman, simarik varliklarına yola gelmelerini emrederiz, ama onlar yoldan çıkarlar. Artik o sehir yok olmayi hakeder. Biz de onu yerle bir ederiz.» (eMsrâ, 16.)

Abdülmelik de dedi ki:

- Vallahi kardesin Abdullah yanima geldi. Onun Arapçayi düzgün telaffuz etmedigini gördüm.
- Evet, Velid Arapçayi düzgün telaffuz edemez.
- Onun kardesi Süleyman ise Arapça telaffuzunda hiç hata yapmiyor.
- Ben de Abdullah'in kardesiyim, ama Arapçayi telaffuz ederken hata yapmiyorum.

Orada hazir bulunan Velid, Halid'e söyle dedi:

- Sus, Allah'a yemin ederim ki, sen ne kervancilardan ne de insanlari Arafat'tan Müzdelife'ye götürenlerden sayilmiyorsun.
- Ey mü'minlerin emiri, sunun söylediklerini duyuyor musunuz? Böyle

dedikten sonra Halid, Velid'e dönüp söyle dedi:

- Yazıklar olsun sana! Kervancılık Ebu Süfyan'a aitti. İnsanları Arafat'tan Müzdelife'ye götürme işi de dedem Utbe b. Rebia'ya aitti. Ama sen söyle demeliydin: «Koyuncuklar, dağcıklar, Taif... Allah, Osman'a rahmet etsin.» Eger böyle deseydin doğru söylemiş olurdun. Çünkü Hakem, Taife sürgün edilmiş olup koyun otlatıyor ve kerem dağına sığınıyordu- Sonra hilafete geçtiği zaman Osman b. Affan, onu Medine'ye kabul etti.»

Bunun üzerine Velid ile babası sustular ve cevaba sasmadılar. Doğrusunu, noksanlıklardan münezzeh olan yüce Allah, daha iyi bilir. [33]

Hicret'in Seksenaltıncı Senesi

Bu senede Haccac'ın Merv ve Horasan'daki naibi Kuteybe b. Müslim, Türklerin ve diğer kafirlerin birçok beldelerine gaza yaparak çok sayıda esir, mal, kale ve arazileri ganimet olarak ele geçirdi. Daha sonra ordusundan Önce kendisi döndü. Haccac, bir mektup yazarak ordusundan önce gelmiş olmasından ötürü onu kinayip söyle dedi: «Düşman illerine giderken ordunun önünde ol, dönüşünde de gerisinde ol.» Yani dönüş esnasında ordunun geri tarafında bulun ki, düşmanlardan veya baskalarından herhangi bir kötülük orduya ulaşmasın. Bu güzel bir görüştür ve sünnet de bu yöndedir. Halid b. Bermek'in annesi olan Bermek'in karısı esireler arasındaydı. Kuteybe, bu cariyeği kardeşi Abdullah b. Müslim'e verdi. Abdullah, onunla cinsel ilişkide bulunup hamile bıraktı. Sonra Kuteybe, esirlere lütufta bulundu ve o kadını kardeşi Abdullah'tan gebede kalmış olduğu halde eski kocasına geri verdi. Çocuğu da yanlarında idi. Müslüman oluşlarına kadar bu çocuk yanlarında kaldı. Müslüman olduklarında Abbasilerin zamanında çocuğu getirdiler.

Kuteybe, Horasan'a dönerken Bulgar reisleri büyük armaganlarla ve altın anahtarla onu karşıladılar.

Hicretin seksenaltıncı senesinde Sam'da, Basra'da ve Vasit şehrinde bir veba salgını görüldü. Bu salgın önce kadınları yakaladığı için buna "Genç kızlar salgını" anlamına gelen "Taun el-fetayat" adı

verildi.

Mesleme b. Abdülmelik, Bizans'a gazaya gitti. Bolak ve Ahrem kalelerini fethederek çok sayıda esir ve mal ele geçirdi.

Abdülmelik, oğlu Abdullah'ı Misir'a -kardesi Abdülaziz'in vefatından sonra- vali olarak gönderdi. Abdullah, cemaziyelahir ayında, yir-miyedi yaşında iken Misir'a vali olarak girdi.

Bu senede Bizans'ın Lori adındaki hükümdarı öldü. Allah ona rahmet etmesin. Haccac, Yezid b. Mühelleb'i hapsedti. Hisam b. İsmail el-Mahzumî

insanlara haccettirdi. Ebu Ümame el-Bahilî, Abdullah b. Ebi Evfa ve bir kavle göre de Abdullah b. Haris b. Cüz ez-Zebidî vefat ettiler. Abdullah b. Haris, Misir fethine katildi. Oraya yerlesti. O, Misir'da vefat eden sahabelerin en sonuncusu idi.

Bu senenin sevval ayinda mü'minlerin emiri vefat etti. [34]

Emevi Halîfelerinin Atasi Abdülmelik B. Mervan

Abdülmelik b. Mervan b. Hakem b. Ebi'l-As b. Ümeyye Ebu'l-Ve-lid el-Ümevî, mü'minlerin emiridir. Annesi, Aise binti Muaviye b. Mu-gire b. Ebi'l-As b. Ümeyye'dir. Osman b. Affan'dan hadis dinledi. On yasinda iken babasi ile birlikte Hz. Osman'in muhasarasi esnasinda orada hazır bulundu. İnsanları hicretin kirkikinci senesinde Bizans'a gazaya götüren ilk komutan o oldu. Medinelilerin valisi idi. Onaltı yasinda Medine'de valilik yaptı. Muaviye, onu oraya tayin etmistir. Fi-kihçılann, âlimlerin, abidlerin, salihlerin meclislerine katilirdi. Babasından, Cabir'den, Ebu Said el-Hudri'den, Ebu Hüreyre'den, Ibn Ö-naer'den, Muaviye'den, Ümmü Seleme'den ve Hz. Aise'nin azatli cariyesi Berire'den hadis rivayet etmistir. Aralarında Halid b. Madan, Urve, Zührî, Amr b. Haris, Reca b. Hayve ve Cerir b. Osman'in da bulunduğu bir cemaat, ondan hadis rivayet etmişlerdir.

Muhammed b. Sirin'den nakledildigine göre Abdülmelik'in babasi pk Y7an' °Elu Abdülmelik'i Kasim adıyla adlandırmis ve kendisi de kbu 1-Kasim künyesi ile çağrılmıştır. Sonra oğlunun adini degistirmis ve ona Abdülmelik adini vermiştir.

Ibn Ebi Hayseme, Mus'ab b. Zübeyr'in söyle dedigini rivayet etmistir: «Abdülmelik b. Mervan, Islâm tarihinde Abdülmelik adini alan ilk kisidir.»

Ibn Ebi Hayseme dedi ki: «Islâm tarihinde ilk olarak Ahmed adıyla adlandırılan kisi, Halil b. Ahmed el-Aruzî'nin babasidir.»

Abdülmelik b. Mervan'a, hicretin altmışbesinci senesinde, babasının sagliginda ve Ibn Zübeyr'in hilafeti zamanında veliahtlık bey'ati yapıldı. Yedi sene süreyle Sam ve Misir'da vali olarak kaldı. Ibn Zü-beyr de o zaman diğer beldelere hakimdi. Sonra Abdülmelik, diğer belde ve iklimleri de Ibn Zübeyr'in öldürölmesini müteakiben hakimiyeti altına aldı. Müstakil hükümdar olması, hicretin yetmişüçüncü senesinden itibaren başladı ve - önceki kısımlarda da anlattığımız gibi- bu seneye kadar devam etti. O ve Yezid b. Muaviye, hicretin yirmi-altıncı senesinde dogdular.

Abdülmelik, halife olmadan önce abid, zahid ve fakih kimselerdendi. Mescide devam edip Kur'ân okuyanlardandı. Beyaz tenli, kasları bitisik, gözleri iri ve sehla, burnu ince, yüzü güzel ve parlak, saçları agarmis, orta boylu bir kimse olup kisaya daha yakindi. Disleri altınla birbirine

baglanmisti. Agzi açikti. Bazen uykuya daldiginda agzi açilir ve agzina sinek girerdi. Bu nedenle ona "Sinek babasi" anlamina gelen "Ebu Zübab" künyesi takilmisti. Saçina sakalina kina yak-mamisti. Daha sonra yaktigi da söylenir.

Nafî dedi ki: «Medine'yi gördüm. Orada Abdülmelik b. Mervan'-dan daha gayretli, daha fakih ve Allah'in kitabini daha çok okuyan baska bir genç hiç görmedim.»

A'mes, Ebu Zinad'in söyle dedigini rivayet etmistir:

«Medine fikiçilari dörttür: Said b. Müseyyeb, Urve, Kabise b. Zü-eyb ve Abdülmelik b. Mervan. Abdülmelik, emirlige baslamadan önce fakihti.»

Ibn Ömer'in de söyle dedigi rivayet edilmistir:

«insanlar, çocuk dogurdular, ama Mervan, çocuk degil de baba dogurdu.» (Yani halifelerin babasini dogurdu. Ibn Ömer, bu sözü ile Abdülmelik'i kasdetmistir.) Ibn Ömer, bir gün Abdühnelik'i gördü. İnsanların ihtilafından söz ediliyordu. Söyle dedi: «Keske insanlar, su çocuk (Abdülmelik) üzerinde anlasip bir araya gelseler.»

Abdülmelik dedi ki: Büreyde b. Husayb ile aynı mecliste oturuyorduk. Bir gün bana söyle dedi: «Ey Abdülmelik, sende bazı meziyetler vardır ve bu ümmetin idaresinin basına geçmeye sen çok layıksın. Eger idarenin basına geçersen kan akıtmaktan sakın. Zira ben, Rasû-lullah (s.a.v.)'m söyle buyurduğunu isittim:

«Kisi Cennet'in kapisına gelip oraya baktıktan sonra -bir Müslü-manın haksız yere bir fincan kanını akıtmış olduğundan ötürü- Cennet'in kapisından geri çevrilir.»

Abdülmelik emirlige geçmeden önce, Muaviye ve Amr b. As onu Övmüşlerdi.

Said b. Davud ez-Zübeyrî, Yahya b. Said b. Davud ez-Zübeyrî'nin söyle dedigini rivayet etmistir:

«Ögle ile ikindi arasında ilk olarak namaz kılan kisi Abdülmelik b Mervan oldu. Onunla beraber bazı gençler de namaz kıldılar.»

Said b. Müseyyeb dedi ki: «İbadet, çok namaz kilip çok oruç tutmakla olmaz. İbadet, ancak Allah'in emrinde düşünmek ve Allah'in haramlarından sakınmakla olur.»

Sa'bî dedi ki: «Her kiminle bir mecliste oturduysam mutlaka kendimi ondan üstün gördüm. Ancak Abdülmelik b. Mervan hariç. Çünkü onunla bir hadis üzerinde konuştugumda onun benden daha bilgili olduğunu gördüm. Bir siir üzerinde konuştugumda yine benden daha bilgili olduğunu gördüm.»

Halife b. Hayyat'a göre Muaviye, hicretin ellinci senesinde Medine valisi Mervan'a bir mektup göndererek oğlu Abdülmelik'i, Medine askeri birliği ile birlikte Muaviye b. Hadic komutasında magrib ülkesine göndermesini emretmiş; onun yeterliliğinden, o beldeler hakkında çok şey bildiğinden ve mücahedesinden bahsetmişti. Abdülmelik de Harre vak'ası meydana gelinceye kadar Medine'de ikamet etmeye devam etti. İbn Zübeyr, Hicaz beldesini istila edip oradaki Ümeyye ogullarını sürgün ettiği zaman Abdülmelik, babası Mervan'la birlikte Sam'a gitti. Samlılar, babasına bey'at ettiklerinde dokuz ay emirlik yapmıştı. Babasından sonrası içinde Abdülmelik'in veliahtlığına bey-at edildi. Abdülmelik, hicretin altmışbesinci senesinin ramazan ya da rebiyülevvel ayı basında müstakil hükümdar ve halife oldu. İbn Zübeyr'in, hicri yetmişüçüncü senenin cemaziyelevvel ayında öldürülmesinden sonra insanlar, Abdülmelik'in etrafında toplandılar. Onu hükümdar olarak kabul ettiler. Hükümdarlık ve halifeligi, hicretin sek-senaltıncı senesine kadar devam etti.

Saleb, İbn Arabî'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir: «Abdülmelik, halifelige geçtiği zaman kucagında mushaf vardı. Mushafı kapattı ve: Artık seninle birbirimizden ayrıldık." dedi.»

Ebu Tufeyl dedi ki: "Abdülmelik'e genişçe bir meclis yapıldı. Yine onun için bu meclisin üzerinde daha önce bir kubbe yapılmıştır. Kubbenin altına girdi ve şöyle dedi: "Haseme el-Ahvazî (Ömer b. Hattab), bunun kendisi için haram olduğu görüşündeydi."

Bir rivayette anlatıldığına göre o, kucagındaki mushafı yere bırakmış ve ona: "Bu, seninle son görüşmemizdir." demistir.

Abdülmelik, kan akıtmakta çok cüretliydi. Akıllı, anlayışlı, zekali ve dünya işlerini iyi bilip idare eden bir kimseydi. Dünya işlerini baskalarına havale etmezdi. Annesi, Aise binti Muaviye b. Mugire b. Ebi'l-As'dir. Babası Muaviye'dir ki, Peygamber (s.a.v.)'in Uhud savaşında amcası Hamza'nın burnunu kesmişti.

Said b. Abdülaziz dedi ki: «Abdülmelik, Mus'ab b. Zübeyr'le savaşmak üzere Irak'a gittiğinde Yezid b. Esved el-Cüresî de onunla birlikte gitti. Abdülmelik ile Mus'ab karşı karşıya geldiklerinde Yezid b. Esved şöyle dua etti: "Allah'im, su iki dağın arasına bir engel koy ki, birbirlerine ulaşamasınlar ve yönetimi en çok sevdiğine ver." Abdülmelik muzaffer oldu.»

Mus'ab, Abdülmelik'in en çok sevdiği, değer verdiği bir kimseydi. Onun, Mus'ab'ı öldürmesinin keyfiyetini önceki sayfalarda anlatmışsınızdır.

Abdülmelik'in halifeligine bey'at edildiğinde Hz. Ömer'in oğlu Abdullah, ona şöyle bir mektup gönderdi: «Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla.

Ömer'in oğlu Abdullah'tan mu minlerin emiri Abdülme-lik'e. Sana selam olsun. Kendisinden baska ilâh bulunmayan Allah'a hamdederim.

İmdi sen bir çobansin. Her çoban da güttüğü sürüden sorumludur. "Allah'tan baska tanrı yoktur. Geleceğinden şüphe olmayan kiyamet günü, sizi mutlaka toplayacaktır. Allah'tan daha doğru sözlü kim olabilir?" {en-Nisâ, 87.) Evet, Allah'tan daha doğru sözlü kimse yoktur vesselam.»

Abdullah b. Ömer, bu mektubunu Abdülmelik'e selamla göndermişti. Mektubu açıp baktıklarında kendi adim, mü'minlerin emirinin adından önce yazmıştı. Sonra onun Muaviye'ye göndermiş olduğu mektuplara da baktılar. Ona da aynı şekilde yazmış olduğunu göndüler ve bunun, o zamandan beri alisageldiği bir âdet olduğu kanaatine vardılar.

Vakidî, Übey b. Ka'b'in söyle dedigini rivayet etmiştir: «Abdülmelik b. Mervan'in söyle dedigini isittim: Ey Medine halki! Su yönetime sahip olması gereken en liyakatli insan, benim. Su dogu tarafından bizim üzerimize hadisler akti. Biz bunlari bilmiyoruz. Bunlardan sadece Kur'ân kiraatim biliyoruz. Mazlum imam Hz. Osman'in size gönderdiği mushafimiz içindeki hükümlere bagli kaim. Yine merhum ve mazlum imaminiz Hz. Osman'in sizler için derledigi farizalara sarilin. O, bu farizalari ve mushafi derleyip toplarlama hususunda Zeyd b. Sabit'e danismisti. O, ne güzel bir danismandi. O, islâm içindi. Allah, ona rahmet etsin. Mazlum ve merhum imaminiz Hz. Osman ile Zeyd b. Sabit'in hükümlerine göre hüküm verin. Onlari uygun görmedikleri seylerden uzak durun.»

Ibn Cüreyc, babasinin söyle dedigini rivayet etmiştir: «Abdülmelik, Ibn Zübeyr'in Öldürölmesinden iki sene sonra hicretin yetmisbesinci senesinde bize haccettirdi. Haccettirirken de bize bir hutbe irad etti. Hutbesinde sunlari söyledi: İmdi benden önce bazi halifeler vardi. Mal yerler, isleri baskalarina havale ederlerdi. Allah'a vemin ederim ki, ben bu ümmetin hastaliklarini ancak kiliçla tedavi edecegim. Ben Osman gibi zayif, Muaviye gibi idare-i maslatçi ve Ye-Id b. Muaviye gibi eksik ve rezil bir halife degilim. Ey insanlar, bizler sizin para cezalarinizi affettik. Yalniz bu cezalarin savasa katilmama ya da minber üstüne atlama suçu nedeniyle verilmiş olanlari hariç..- Onlari affetmiyecegiz. İste Amr b. Said, hak onundur. Onun akrabaligi ve oglu vardi. O, basiyla isyan etti, biz de kilicimizla ona cevap verdik. Onun boynundan çıkardigim pranga yanimdadir. Allah'a söz verdim ki, ben bu prangayi bir kimsenin boynuna takarsam, o bunu çok güçlkle çıkarabilir. Sözlerimi burada bulunanlar, bulunmayanlara ulastirsinlar.»

Asniaî'nin rivayetine göre Abdülmelik b. Mervan, genç bir deveye binmişti. Deveyi güden adam da söyle bir siir okumustu:

"Ey gördüğüm disi deve, Yürürken ovalardan git, Yaziklar olsun sana,

üzerindeki adamin kim oldugunu biliyor musun?

O, Allah'in halifesidir ki, sana binmistir.

Seni kaydirdigi gibi baska bir deveyi kayirmis degildir."

Abdûlmelik, güdücünün böyle dedigini isitince ona: "Ey adam, sana 10.000 dirhem verilmesini emrettim." dedi.

Asmaî dedi ki: Abdûlmelik bir nutuk irad etti. Sözünü kısa kesip söyle dedi: "Dil, insan vücudunun bir parçasidir. Biz sözü kısa kesip susuyoruz. Saçmalayarak konusmuyoruz. Biz söz ümerasiyiz. Sözün damarlari bizim içimize yerlesmis, dallari da üzerimize sarkmistir. Bizim bu makamimizdan sonra baska makam da vardir. Bizim bu susmamizdan sonra da sözler ve konusmalar vardir. Bu gününüzden sonra da günler vardir. Iste o günler, detayli konusma ve dogru sözlerin yeri olacaktır."

Asmaî dedi ki: "Abdûlmelik'e söyle denildi:

- Saç ve sakalin çabuk agarmis?

- Nasil agarmasin ki. Çünkü ben her cuma aklimi insanlara bir veya iki kez arz ediyorum."

Asmaî1 den baska biri de söyle dedi: "Abdûlmelik'e denildi ki:

- Saçm sakalin çabuk agarmis?

- Sen benim minbere çikip hutbe irad etigimi ve hutbe irad ederken yanlis telaffuzda bulunmaktan ne kadar korktugumu unutuyorsun herhalde."

Adamin birisi, Abdûlmelik'in yaninda konusurken bir hata yapti. Yanlis konustu. Cümlesinden, "bin" kelimesini düsürdü. Abdûlmelik ona: "Bin kelimesini ekle." dedi. Adam da: "Bini sen ekle (Yani bana 1.000 dirhem ver.)." dedi.

Zührî dedi ki: Abdûlmelik'in irad ettigi bir hutbede söyle dedigini isittim:

"Ilim hızla kabzedilip götürülecektir. Yaninda ilim bulunan kimse, onu pahahlastirmaksizm ve ondan uzaklasmaksizin insanlara a-çiklasin."

Ibn Ebi'd-Dünya'mn rivayetine göre Abdûlmelik, yolculugunda kendisiyle birlikte seyahat eden kimselere, bir ağaç gördüğü zaman söyle dermis: "Su gördüğünüz agacin yanma varincaya kadar bize tesbih getirin. Su gördüğünüz tasin yanina varincaya kadar tekbir getirin."

Beyhakî'nin rivayetine göre Abdûlmelik, necasetli bir kuyuya bir para düsürdü. Ancak onüç dinara bir işçi kiralayarak o parayi kuyudan çıkardi. Ona: "Su para için bu kadar masrafa deger mi?" diye sorulugunda o su cevabi vermisti: "Kuyuya düsürdüğüm o paranin üzerinde Aziz ve Celil olan Allah'in adi yaziliydi."

Birden fazla ravinin anlattıklarına göre Abdülmelik, halk arasında hüküm vermek üzere mecliste oturduğu zaman yanibasmda kılıçlı muhafızlar ve cellatlar dikilip dururlar, o da su siiri okur veya su siiri okumaları için baskalarına emir verirdi: da,

"Heva ve heves sebeplerine ulasildiginda,

Dinleyici, konusana kulak verdiginde,

Insanlar, kendi akillarini begenerek birbirleriyle bogustuklarin-

Biz ayirici ve adil hükümle hükmederiz. Batili hak yapmayiz, hakki birakip batil konusmayiz. Akillarimizin ve beyinlerimizin bozulmasindan korkariz. Hakki cahille birlikte bilmemekten de korkariz."

A'mes'in rivayetine göre Enes b. Malik, Abdülmelik'e bir mektup yazarak Haccac'i sikayet etmis ve mektubunda ona sunlari söylemistir:

«Eger bir adam Meryem oğlu İsa'ya hizmet etmiş veya onu görmüş veya onunla arkadaşlık etmiş olsaydı da Hristiyanlar o adamı ta-nisalar veya onun yerini bilselerdi, hükümdarları dahil hepsi yola çıkıp onun yanına giderlerdi. O adam da Hristiyanların gönüllerinde büyük bir yer tutan ve kadri bilinen bir kimse olurdu.

Eger bir adam, Musa'ya hizmet etmiş veya onu görmüş olsaydı da Yahudiler o adamı tanısalar, ona ellerinden geldigince iyilik yapar, sever ve baska türlü ikramlarda bulunurlardı.

Ben, Rasûlullah (s.a.v.)'m hizmetkari ve arkadaşiyim. Onu gördüm. Onunla beraber yemek yedim. Onunla beraber girdim, onunla beraber çıktım. Onunla beraber düşmanlarıyla cihad ettim. Haccac, bana zarar verdi ve bana su, su kötülükleri yaptı.»

Abdülmelik'in bu mektubu okurken ağladığını ve çok öfkelenmiş olduğunu, yanında bulunan bir adam bana anlattı. Sonra Abdülmelik, Haccac'a çok ağır ifadeler içeren bir mektup yazıp gönderdi. Mektup Haccac'ın eline ulaşınca açıp okudu. Rengi değişti. Sonra mektubu getirene: "Haydi gidelim de Enes'in gönlünü alalım." dedi.

Ebu Bekir b. Düreyd dedi ki: İbn Es'as'm zamanında Abdülmelik, Haccac'a şöyle bir mektup yazıp gönderdi:

"Sen, Allah'ın sayesinde çok yüceldin, ona ait seylere de çok muhtaçsin. Bir mahluk olarak çok alçaksın ve mahlukların ihtiyaç duydukları seylere de çok muhtaçsin. Allah'ın yardımıyla güçlendiğine göre onun için de affet. Sen, ancak onunla yücelirsin ve sonunda da ona dönersin."

Adamin biri dedi ki: «Bir adam, Abdülmelik'in yanına gitti ve onunla yalnız görüşmek istedi. Abdülmelik, meclisindeki adamlarına, dışarı çıkmalarını emretti. Mecliste kimse kalmayınca Abdülmelik, kendisiyle konuşmak

isteyen adama söyle dedi: "Konusurken üç seye dikkat et: Beni övmekten sakın. Çünkü ben kendimi senden daha iyi biliyorum. Bana yalan söylemekten de sakın. Çünkü yalancının görüşü yoktur. Halktan bir kimseyi bana jurnallemekten de sakın. Çünkü onlar, benim onlara yapacağım zulüm ve haksizlığa nisbetle af ve adaletime daha yakındırlar. İstersen bu üç seyden sakın. Eger sakın-mayacaksan seni konuşmama hakkına sahip kılayım." Adam: "Konuşmama izin ver." dedi. Abdülmelik de izin verdi.»

Baska ülkelerden yanma elçiler geldiklerinde Abdülmelik, elçilere söyle derdi: «Beni su dört seyden affet ve dilediğini söyle: Beni asiri şekilde övme. Sormadığım seye cevap verme. Bana yalan söyleme. Beni halkıma karşı kiskirtma, çünkü onlar benim sefkatime ve adaletime daha muhtaçtırlar.»

Asmaî, babasının söyle dedikini rivayet etmiştir: «İsyancılardan bir adamı Abdülmelik'in huzuruna getirdiler. Abdülmelik: "Sunun boynunu vurun." deyince adam söyle dedi: "Ey mü'minlerin emiri! Bana bu cezayı vermemen gerekirdi." Abdülmelik: "Cezan ne olmalıydı?" diye sorunca adam söyle cevap verdi: "Allah'a yemin ederim ki, sırf sana zararım ulaşmasın diye baskasıyla birlikte isyan hareketine katıldım ve senin yanında yer almadım. Çünkü ben uğursuz bir adamı, her kimin maiyetinde bulunduysam mutaka o adam mağlup oldu, hezimete uğradı. Benim iddiamın doğruluğu da ortaya çıkmış ve sence anlaşılmıştır. Ben senin yanında yer alıp sana samimi davranan ve öğüt veren 100.000 kisten daha hayırlıyım. Çünkü ben falanla birlikteydim; o adam kırıldı, hezimete uğradı, adamları dağıldı, falanla da birlikteydim; o da öldürüldü. Falan adamla birlikteydim, o da hezimete uğradı." Böyle diyerek çok sayıda komutanlardan bahsetti. Bunun üzerine Abdülmelik güldü ve onu serbest bıraktı.» Abdülmelik'e sordular:

- Hangi adam daha faziletlidir?

- Yüksek makamda bulunduğu halde tevazu gösteren, muktedir olduğu halde zahidlik yapan, güçlü olduğu halde baskasını mağlup etmek istemeyen kimsedir.

Abdülmelik söyle demisti: "Denemeden önce kisi rahatlamaz. Denemeden önce rahatlamak akılsızlıktır."

«Malin en hayırlısı, hamdi ifade ettirip yergiyi defedendir. Sizden biri: "Önce nafakalarından sorumlu olduğu kislere nafaka ver." demesin. Çünkü herkes Allah'ın iyalıdır. Nafakaları Allah'a aittir.»

Ancak bu söz, hadisteki ifadede baska bir manaya yorumlanmaz.

Medainî dedi ki: Abdülmelik, çocuklarının mürebbisi İsmail b. Ubeydullah b. Ebi'l-Muhacir'e söyle dedi: "Onlara Kur'ân'ı öğrettiğin gibi doğru sözlülüğü de öğret. Onları sefil kimselerden uzak tut. Çünkü sefiller, hayra rağbet

hususunda insanların en düşük ve en kötü durumunda olanlarıdır, edepleri de çok azdır. Maiyetimdeki hizmetçilerden uzak tut. Onlar, çocuklarımın huylarını bozarlar. Saçlarını kısa kestir ki, çocuklarımın boyunları kahnlassın. Onlara et yedir ki, kuvvetlensinler. Siir öğret ki, sereflensin ve güçlensinler. Dislerini enlemesine fırçalamalarım onlara emret. Suyu emerek içsinler. Nefes almaksızın bir defada içmesinler. Onları dövmen gerekirse edeple ve gizlice döv. Etraftakilerden kimse bunun farkına varmasın. Aksi takdirde çocuklarımı tahrik ederler."

Heysem b. Adiy dedi ki: «Abdûlmelik, bir gün insanların yanına girmeleri için özel bir izin verdi. Üstü bası yırtık pırtık, yaslı bir adam da onun huzuruna girdi. Muhafızlar o adama aldiris etmemişlerdi. Yaslı adam Abdühnelik'in önüne bir sayfa bıraktı ve çıktı. Nereye gittiği de bilinmedi. Sayfada sunlar yazılıydı:

"Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla.

Ey insan! Allah, seni kendisi ile kulları arasına koymuştur. "O halde insanlar arasında adaletle hükmet. Hevese uyma, yoksa seni Allah'ın yolundan saptırır. Doğrusu, Allah'ın yolunda sapanlara, onlara, hesap gününü unutmalarına karşılık çetin azab vardır." (Sâd, 26.)

"Bunlar, büyük bir günde tekrar dirileceklerini sanmıyorlar mı?

O gün insanlar âlemlerin Rabbi huzurunda dururlar." (ei-Mutaffifîn, 4 6.)

"Bu, insanların toplanacağı gündür; bu, görülecek bir gündür. Biz, o günü, ancak belli bir süreye kadar geciktiririz." (Hûd, 103-104.) Su içinde bulunduğun gün eğer senden baskasına baki olsaydı, zaten bu gün sana ulaşmazdı.

"İste, haksizliklerine karşılık çökmüş bulunan evleri!" (en-Neml, 52.)

Ünleyicinin söyle ünleyeceği günden seni sakindiriyorum: "Zulmedenleri, onlarla işbirliği edenleri derleyin." (es-Saffât, 22.)

"Bilin ki Allah'ın laneti haksizlik yapanlarıdır." (Hûd, 18.)"

Abdûlmelik, sayfadaki yazıları okuyunca yüzünün rengi değişti. Haremindeki odasına girdi. Yüzündeki üzüntü günlerce devam etti.»

Zer b. Hubeys, Abdûlmelik'e bir mektup gönderdi. Mektubunun sonunda şöyle diyordu:

«...Ey müminlerin emiri! Görünürdeki sağlık ve sihhatine güvenip de uzun süre hayatta baki kalmaya tamahlanma ve ümid etme. Sen kendi nefsin daha iyi bilirsin. Öncekilerin söylediği su sözü hatırla:

"Adamların çocukları doğup dünyaya geldiğinde, yaslılıktan ötürü cesetleri yıpranıp çürüdüğünde,

Hastalıklar onların vücutlarına gelmeyi alışkanlık haline getirdi-giklerinde, Artık onlar, hasat mevsimi yaklaşmış ekinlerdir."

Abdûlmelik, mektubu okuyunca çokça ağlayarak: "Zer, doğru söylemiş, ama bize bundan baska bir ifade ile yazmış olsaydı, daha yumusak olurdu." dedi.»

Abdûlnielik, arkadaşlarından bir grubun Hz. Ömer'in hayatından ve yaşam tarzından bahsettiklerini isitince söyle dedi: "Ömer'den söz etmenizi yasaklıyorum. Çünkü o, emirler için bir acı idi. Halk içinde bir mefsedet idi."

Ibrahim b. Hisam, Yahya el-Kabbanî'nin dedesinin söyle dedigini rivayet etmiştir:

"Abdûlmelik, Sam mescidinin geri kısmında Ümmü Derda'nın meclisine otururdu. Ümmü Derda, ona söyle dedi:

- Duydum ki, sen bunca ibadetten sonra üzüm suyu içmissin.

- Evet, vallahi kan da içtim."

Bir süre sonra Abdûlmelik'in bir iş görmek üzere bir yere gönderdiği kölesi dönüp yanına geldi. Abdûlmelik, geciken köleye: "Niye geciktin? Allah sana lanet etsin?" diye sorunca Ümmü Derda da, Abdül-melik'i uyararak söyle dedi:

- Ey müminlerin emiri, böyle yapma. Çünkü ben, Ebu Derda'nın Söyle dedigini isittim: Ben, Rasûlullah (s.a.v.)'m söyle dedigini duydum: "Çok lanet eden kimse Cennete giremez."

Ebu Bekir b. Ebi'd-Dünya, Hüseyin b. Abdurrahman'in söyle dedigini rivayet etmiştir:

«Abdûlmelik b. Mervan'in söyle dedigini Said b. Müseyyeb'e naklettiler: "Öyle bir hale geldim ki, isledigim iyiliklerden ötürü sevinmiyorum, isledigim kötülüklerden ötürü de üzülüyorum." Bunun üzerine Said: "İste şimdi onun kalbi tam olarak ölmüştür." dedi.»

Asmaî, dedesinin söyle dedigini rivayet etmiştir: Bir gün Abdül-melik, belig bir hutbe irad etti. Sonra hutbesini kesti ve siddetle ağlamaya başladı. Sonra da söyle dedi: "Ey Rabbim, benim günahlarım büyüktür. Senin affinin az bir kısmı dahi benim büyük günahlarımdan daha büyüktür. Allah'im, affinin azlığı ile günahlarımın büyüklüğünü yok et."

Bu sözü kendisine naklettiklerinde Hasan-i Basrî ağladı ve söyle dedi. "Eğer altın yaldızla yazılması gereken bir söz varsa o da budur."

Bir gün sofrası kurulduğunda Abdûlmelik, mabeyincisine söyle dedi:

- Halid b. Abdullah b. Halid b. Üseyd'e izin verin, o da gelsin benimle yesin.

- Ey mü'minlerin emiri, o vefat etti.

- Onun babasi Abdullah b. Halid b. Üseyd'e izin verin, gelsin benimle birlikte yesin.

- O da vefat etti.

- Halid b. Yezid b. Muaviye'ye izin verin, gelsin benimle yemek yesin.

- O da vefat etti.

Daha birçok adamlarin adim söyledi. Bunlarin hepsi de ölmüstü. O bunu bizden önce biliyordu. Öldükleri söylenince sofranın kaldırilmasini emretti ve söyle demeye basladi:

"Akranlarim ve arkadaslarim gittiler, onlarin günleri sona erdi. Ben onlardan sonraya kaldim, ama ben de ebedi kalici degilim."

Abdülmelik, can çekisirken oğlu Velid yanma gitti, agladi. Abdülmelik, ona söyle dedi: "Bu ne? Cariyeler gibi mi agliyorsun? Ben ölürsem paçalarını siva. İse koyul. Pestemalim siki bagla. Kaplan postu giy. İsleri ehline havale et. Yapilmasi gereken isi geciktirme. Kureys-lilerden de sakın.

Ey Velid, seni üzerlerine halef biraktigim halkin hukukuna riayet et. Onlara zulmetmekten kork ve Allah'tan sakın, vasiyetimi muhafaza et. Kardesim Muaviye'ye göz kulak ol. Onunla olan yakindligi devam ettir. Aramızdaki kardeslik hukukumuz helal getirme. Kardesim Muhammed'e de göz kulak ol. Onu Cezireye vali olarak tâyin et ve oradaki görevinden azletme. Amcamiz oğlu Ali b. Abbas'a da göz kulak ol. O kendini bizim dostlugumuza vermis ve hep bize samimi davranıp Ögüt vermistir. Onunla neseb bagimiz olduğundan bizde hakki vardır. Onunla olan akrabalik bagimiza zarar verme. Normal iliskimizi devam ettir. Hakkindi takdir et. Hacac b. Yusuf a da göz kulak ol. Ona ikramda bulun. Bu beldeleri senin için hazirlayan, düşmanlari ezen, hükümdarligi elimize birakan, Haricileri darmadagin eden kisi odur. Kardeslerinle aranızdaki birligi bozmayin, ayni annenin çocuklari gibi olun. Savasta hür olun. İyilik için aydinlatıcı fenerler olun. Doğrusu savas, insanin ölümünü Önce getirmez; Yapilan iyilik, sahibinin namini pekistirir. Gönülleri sevgi ile ona meylettirir. Dilleri de yad-i cemil ile ona itaat ettirir. Su siirin sahibine Allah iyilik versin:

"İsler derlenip toparlandiginda kirip ezerek çürütücü sey onlara darbe vurur.

Yüceldinse kirma. Ama mutlaka kirilacaksa kirmek ve tahkir etmek, kavmi bölüp parçalayanındir."

Eger ben ölürsem, insanlari kendine bey1 ata davet et, davetine icabet etmeyenlerin üzerine kılıçla git. Kız kardeslerine de ikramda bulun. Onlar arasında en çok sevdiğim Fatima'dir. (Abdülmelik, ona Mariye'nin küpelerini ve incisini vermisti.) Allah'im, ona karsi haksizlik etmekten beni muhafaza

et."

Daha sonra amcası oğlu Ömer b. Abdülaziz, sözünü ettigimiz Fa-tinia ile evlendi.

Abdûlmelik, can çekisirken bir çamasircinin çamasir yıkadigini gördü ve: "Bu nedir?" diye sordu. Çamasirci oldugunu söylediklerinde de söyle dedi: "Keske ben de çamasirci olsaydim ve hayatimi günü birlik kazansaydim. Halifelige de hiç yönelmeseydim." Bundan sonra da su siir okudu:

Ömrüme yemin olsun ki, hükümdarlıkta bir süre yasadim. Keskin kiliç darbeleriyle dünya bana boyun egdi. Çil çil altinlar verdim. Emir ve yasak benim elimdeydi, hükmediyordum.

Bütün zorba hükümdarlar bana teslim oldular.

Hosuma giden seyler, geçmiş zamanda kalan düsler gibi oldular.

Keske bir gece dahi hükümdar olmasaydim,

"arлак yasantinin lezzetleri içinde çabalamasaydim." tu.

Muaviye b. Ebi Süfyan da ölümü esnasinda bu beyitleri okumus-

Ebu Mesher'in rivayetine göre ölüm hastaliginda Abdûlmelik'e söyle sormuslar:

- Kendini nasıl buluyorsun?

- Kendimi yüce Allah'in su ayetinde buyurduğu gibi buluyorum: «Andolsun ki, sizi ilk defa yarattigimiz gibi -size verdiklerimizi ardinizda birakarak- bize birer birer geldiniz.» (el-Enam, 94.)

Said b. Abdülaziz dedi ki: Abdûlmelik, can çekisirken köskündeki kapilarin açilmasini emretti. Kapilar açilınca vadide bir elbise beyazlaticisinin sesini duydu ve söyle dedi: «Keske ben de elinin emegiyle geçimini saglayan bir elbise beyazlaticisi olsaydim.»

Böyle dedigini Said b. Müseyyeb'e naklettiklerinde o söyle dedi: «Ölümleri esnasinda onlari bize kosturan ve bizi onlara kosturmayan Allah'a hamdolsun.»

Said b. Müseyyeb dedi ki: Abdûlmelik, can çekisirken daha önce yapmis oldugu kötülüklere pisman oldu. Feryad edip eliyle basina vurmaya basladi ve söyle dedi: «Keske azigim günlük çalışmasiyla kazanan bir gündelikçi olsaydim ve Aziz ve Celil olan Rabbime ibadet ve taatla mesgul olsaydim.»

Baskalari dediler ki: Abdûlmelik, can çekisirken ogullarini çağirdi. Onlara vasiyetini yaptı. Sonra söyle dedi. «Yarattiklarindan, büyük küçük hiçbir kimseden birsey dilemeyen Allah'a hamdolsun.» Böyle dedikten sonra da su siiri okudu:

«Ebedi kalacak kimse varmi ki? Mutlaka helak olacagiz. Geride kalan

kimseler ise, Ölümden kaçabilecekler mi?»

Rivayet olunduguna göre Abdülmelik, can çekisirken yanindaki adamlara: «Beni kaldirin.» demis, onu kaldirmislar, havayi koklamis ve söyle demis: «Ey dünya! Ne kadar da hos kokuyorsun, ne kadar da güzelsin! Dogrusu senin uzun hayatın çok kisadir. Çok olan şeyin de azdır. Dogrusu biz sana aldanmistik.» Böyle dedikten sonra su iki be-yiti okudu: v

«Eger inceleyip hesaba çekersen ya Rab! Azab olur benim için, azaba ise yok tahammülüm. Affet, zira sen çok affeden bir Rabsin. Günahlari toprak sayisınca olan bu kötü kulu.»

Dediler ki: Abdülmelik, hicretin seksenaltmci senesinin sevval ayinin ortasinda cuma (veya çarsamba yahut persembe) gününde Sam'da vefat etti. Kendisinden sonraki veliahdi olan oğlu Velid, cenaze namazini kildirdi. Abdülmelik, vefat ettigi günde altmis yasmdaydi. Ebu Ma'ser böyle demistir. Vakidî de bunun sahih oldugunu söylemistir. Vefat ederken altmisüç yasinda oldugu da söylenmistir. Me-dai-nî böyle demistir. Baska bir rivayette anlatildigina göre ise vefat ettigi günde ellisekiz yasindaymis. Vefat ettikten sonra Cabiyetüssa-gir kapisina defnedilmistir.

Ibn Cerir dedi ki: Abdülmelik'in çocuklarından ve eslerinden bahsedilmistir. Çocuklarından bir kısmının adlari şöyledir: Süleyman, Velid, Mervan-i Ekber, Derec ve Aise. Bunların anneleri Vilade binti Abbas b. Cüz' b. Haris b. Züheyr b. Cüzeyme b. Revaha b. Rebia b. Mazin b. Haris b. Katia b. Abis b. Bagid idi. Abdülmelik'in karisi Ati-ke binti Yezid b. Muaviye b. Ebi Süfyan'dan dogan çocuklari da sunlardi: Yezid, Mervan-i Asgar, Muaviye, Derec ve Ümmü Külsüm.

Abdülmelik'in karisi Ümmü Hisam Aise'den de Hisam adinda bir oğlu dogmustu. Medainî böyle demistir. Karisi Ümmü Hisam Aise, Hisam b. Ismail el-Mahzumî'nin kiziydi.

Abdülmelik'in karisi Aise binti Musa b. Talha b. Ubeydullah et-Teymî'den de Ebu Bekir Bekkar adinda bir oğlu dogmustu.

Abdülmelik'in karisi Ümmü Eyyüb binti Amr b. Osman b. Affan el-Ümevî'den de Hakem ve Derec adinda çocuklari dogmustu.

Abdülmelik'in karisi Mugire binti Mugire b. Halid b. As b. Hisam b. Mugire el-Mahzumî'den de Fatima adinda bir kizi dogmustu.

Abdülmelik'in diger karilarından Abdullah, Mesleme, Münzir, Anbese, Muhammed, Sa'd el-Hayr ve Haccac adinda çocuklari da dogmustu. Abdülmelik'in kiz ve erkek toplam ondokuz çocuğu vardi.

Abdülmelik, yirmibir sene halifelik yapti. Bu sürenin dokuz senesinde Ibn Zübeyr'e ortak olmustu. Kalan onüç sene üçbuçuk aylık sürede ise müstakil

halifelik yapmisti. Kadisi Ebu Idris el-Holanî, katibi Ruh b. Zinba, mabeyincisi de azatlisi Yusuf idi. Beytü'1-mal sahibi ve mühürdar Kabise b. Züeyb idi. Abdülmelik'in güvenlik kuvvetleri komutani da Ebu Zuayzia idi. Onun tayin etmis oldugu valilere gelince bunlarin adlarini önceki kisimlarda nakletmistik.

Medainî dedi ki: Abdülmelik'in baska zevceleri de vardi: Sakra binti Seleme b. Halbes et-Taî, Hz. Ali'nin bir kizi Ümmü Ebiha binti Abdullah b. Cafer. [35]

[1] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/62-66.

[2] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/66.

[3] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/66.

[4] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/66.

[5] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/66-69.

[6] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/70-71.

[7] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/71-74.

[8] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/74.

[9] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/74-75.

[10] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/75.

[11] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/75.

[12] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/75.

[13] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/76.

[14] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/76.

[15] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/76-79.

[16] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/79-81.

[17] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/81.

[18] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/81-82.

[19] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/82.

[20] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/82-87.

[21] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/87.

[22] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/88.

[23] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/88.

[24] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/88-89.

[25] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/89-90.

- [26] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/90.
- [27] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/90-91.
- [28] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/91-93.
- [29] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/93.
- [30] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/94.
- [31] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/95-97.
- [32] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/98-102.
- [33] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/102-104.
- [34] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/104-105.
- [35] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/105-117.

Hicretin Seksenaltinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler .	2
Ertatb.Züfer.	2
Mutarraf B. Abdillab B. Es-Sahir .	2
Velid B. Abdülmelik'in Halifeligi	3
Hicretin Seksenyedinci Senesi	4
Hicretin Seksenyedinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler .	6
Utbe B. Abd Es-Sülemî	6
Mikdam B. Madi Kerib.	7
Ebu Ümame El-Bahilî	7
Kabise B. Züeyb.	7
Urve B. Mugire B. Sube.	7
Yahya B.Yamur.	8
Süreyh B. Haris B. Kays.	8
Hicretin Seksensekizinci Senesi	8
Hicretin Seksensekizinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler .	10
Abdullahb. Büsr B. Ebî Büsr El-Mazinî	10
Abdullah B. Ebî Evfa.	10
Hîsam B. Ismail	10
Ümeyr B. Hakim..	10
Hicretin Seksendokuzuncu Senesi	11
Hicretin Doksaninci Senesi	12
Hicretin Doksaninci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler .	15
Tabib Yitazuk.	15
Muhammed B. Yusuf Es-Sakafî	15
Halid B. Yezid B. Muaviye.	16
Abdullah B. Zübeyr B. Süleym..	16
Hicretin Doksanbirinci Senesi	17
Hicretin Doksanbirinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler .	19
Saib B. Yezid.	19
Sehl B. Sa'd Es-Saidî	19
Hicretin Doksanikinci Senesi	19
Bu Senede Vefat Eden Meshur Sahsiyetler .	21
Ebu Said El-Medenî	21
Tuvays El-Mugnî	21
Hicretin Doksanüçüncü Senesi	21
Semer kand'in Fethi	22
Hicretin Doksanüçüncü Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler .	26
Enes B. Malik.	26
Ömer B. Abdullah B. Ebi Rebia.	30
Bilal B. Ebi'd-Derda.	31

Bisr B. Said. 31
Züreb.Evfa. 31
Hübeyb B. Abdullah. 31
Hafsb.Asim.. 32
Said B. Abdurrahman. 32
Ferve B. Mücahid. 32
Ebu Sa'sa Cafer B. Zeyd. 32
Hicretin Doksandördüncü Senesi 34
Saïd B. Cübeyrin Öldürülmesi 35
Hicretin Doksandördüncü Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler . 37
Said B. Cübeyr. 37
Said B. Müseyyeb. 39
Talk B. Habib El-Anezî 42
Urve B. Zübeyr B. Avvam.. 42

Hicretin Seksenaltıncı Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler
Ertatb.Züfer

b- Züfer b- Abdillâh b. Malik b. Seddad b. Damure b.Gak'an i Harise b. Mürre b. Sebbe b. Numayt b. Mürre b. Avf b. Sa'd b.

Zebyan b. Bagid b. Reys b. Gatafan Velid el-Mürri. Ibn Sühbe diye de bilinir. Sühbe, annesinin adidir. Sühbe'nin soy kütüğü ise şöyledir: Sühbe binti Ramil b. Mervan b. Züheyr b. Sa'labe b. Hadic b. Cüsem b. Ka'b b. Avn b. Amir b. Avf. Sühbe, Kelb kabilesinin esir elerinden di. Dirar b. Ezver'in yanındaydı. Sonra hamile iken Züfer'in mülkiyetine geçti ve Züfer'in yatagında iken Ertat'i dogurdu. Ertat, uzun bir ömür yasadı. Vefat ederken 130 yasına varmistı. Lider, serefli, emrine itta-at edilen, övülen meshur bir sair idi.

Medainî dedi ki: Anlatildigina göre Beni Gak'an b. Hanzele b. Re-vaha b. Rebia b. Mazin b. Haris, Beni Mürre kabilesine dahil oldular ve böylece onlara Beni Gak'an b. Ebi Harise b. Mürre dediler.

Ertat b. Züfer, halife Abdülmelik'in ziyaretine gitmis ve ona su beyitleri okumustu:

«Düsen demir parçalarım yerin yeyisi gibi, gecelerin de adami yedigini gördüm.

Ölüm, ademoglunun canına geldiginde geride fazla bir zaman kalmaz.

Bilesin ki, ölüm gelecek ve adam öldürecegine dair adagini Ertat üzerinde gerçeklestirecektir.»

Ertat bu beyitleri söyleyince, Abdülmelik korktu ve bu sözlerle kendisini kasedettigini sandı. Bunun üzerine Ertat: «Ey mü'minlerin emiri, ben bu sözlerle kendimi kasedettim.» dedi. Abdülmelik de su cevabi verdi: «Allah'a yemin ederim ki, sana ugrayacak olan ölüm bana da ugrayacaktır.»

Bazilari yukaridaki beyitlere sunlari da eklemislerdir:

«Bizler, canlar ve canlari ogullan olarak yaratildik. Biz ne tas, ne de demiriz.

Eger bir gün akranlarini panige dösürüp ölürsen, Bilesin ki sen, uzun bir emel ile yasayip yararlandin.»

Su beyitlerin sahibi de Ertat'tir:

«Ben misafir karsisinde dimdik dururum, ikramda bulunurum.

Yeyici cimri kisi, perdeyi sarkittiginde onu tahkir ederim.

O davet etti, ama ona çok köpekler icabet etti. Bildiler ki, ben mutlaka dedigimi yaparim.

Misafirime karsi bir eksiklik meydana gelmez.

Gelse de nefsim onu havzasina alir, ancak karilarimi misafirlerime ikram edecek degilim.» [1]

Mutarrif B. Abdillab B. Es-Sahir

Tabiilerin büyüklerinden di. Imran b. Husayn'in arkadaslarindan-di Çağrisina icabet edilen bir kimseydi. Söyle derdi: «Kisiye akildan daha üstün birsey verilmiş degildir. İnsanların akıllari, zamanlarına göredir. Kisinin içi dişi bir olduğu zaman, Cenâb-i Allah: "Iste bu benim gerçek kulumdu." der. Bir hastanın yanma vardiginizda sizin için dua etmesini temin edebiliyorsaniz, hastaligi nedeniyle dalginligindan uyandıldiginda ve dua ettiginde onun duasi müstecab olur. Çünkü onun kalbi yufkadir, kiriktir. Ahiret ameli ile dünyalik talep edilirse, o amel kadar çirkin baska birsey olamaz.» [2]

Velid B. Abdülmelik'in Halifeligi

Velid b. Abdülmelik, hicri seksenaltinci senenin sevval ayinin ortasinda persembe (veya cuma) gününde babasi vefat edince onu Dimisk'ta küçük Cabiye kapişi disinda defnettikten sonra dönüşünde eve girmeden Dimisk'taki büyük mescidin minberine çıkıp insanlara bir hutbe irad etti. Hutbesinde şöyle demisti:

«Dogrusu bizler Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz. Mü'minlerin emirinin vefati nedeniyle basimiza gelen musibetten ötürü Allah'in yardimini diliyoruz. Bize halifelik nimetini verisinden ötürü Allah'a hamd olsun. Kalkin bey'at edin.»

İlk olarak Abdullah b. Hemmam es-Selulî söyle diyerek kalkip ona bey'at etti:

«Daha üstünü olmayan bir makami Allah verdi sana, Inkarcilarsa engel olmak istemislerdi.

Ancak Allah, bunu sana nasib eyledi.

Sonunda hilafet gerdanligini boynuna geçirdiler.»

Ardisira diger insanlar da Velid'e bey'at ettiler.

Vakidî'nin anlattigina göre Velid, Allah'a hamd ü senada bulunduktan sonra söyle demistir:

«Ey insanlar! Allah'in geciktirdigini hiç kimse ileri geçiremez. Onun öne aldigim da hiç kimse geriletemez. Iste bu is de Allah'in bir takdiri ve eskiden beri O'nun ezeli ilmiyle bildigidir. O, peygamberlerine ve Arsini tasiyan meleklerine bile ölümü takdir edip yazmistir, iste bu ümmetin veliyyülemri, iyilerin menzillerine ulasmis bulunuyor. Onun hali, süphe uyandırana karsi siddet; hak ve fazilet ehline karsi yumusaklik idi. Allah'in yüceltmis oldugu Islâmî alametleri Kapsayan Beyt'i haccetmek, gazalar yapmak, Allah'in düşmanlarına karsi baskinlar düzenlemek onun isi idi. O, aciz bir kimse olmadigi gibi asiri giden birisi de degildi.

Ey insanlar! Itaata simsiki sarilin, cemaattan ayrılmayin. Çünkü cemaattan ayrilip yalnız kalanlarla seytan birlik olur. Ey insanlar! Kim bize karsi çıkarsa biz de onun gözlerinin yer aldigi yeri (basini) vururuz! Sesini çıkarmayip susan da zehiriyle birlikte ölüp gider.»

Bundan sonra minberden indi, halifelik bineklerine bakti, onlari ele geçirdi. Velid, zorba ve inatçı bir kimseydi.

Velid'in dogumu ile ilgili olarak garib bir hadis nakledilmistir. Garip hadiste kendisinden söz edilen Velid, Velid b. Yezid b. Abdül-melik'tir ki, bununla ilgili açıklama ileride gelecektir. Sözünü ettigimiz bu Velid'e gelince, bu kendi nefsinde tedbirli ve reyinde de akilli bir kimse idi. Cahillik ve serkesligi bilinmemektedir. Bunun güzellikleri cümlesinden olarak, kendisinden nakledilen su sözü örnek verebiliriz: «Eger Cenâb-i Allah, kendi kitabinda Lut kavminin kissasini bize anlatmis olmasaydi, erkeklerin kadınlarla cinsel iliskide bulunur gibi birbirleriyle cinsel iliskide bulunabileceklerini hiç hatira getirmezdik.»

Bu husus, onun vefatından bahsederken biyografisinde anlatilacaktir. Bu Velid, Dimisk camiinin banisidir. Islâm ülkesinde bu camiden daha güzel bir cami bilinmemektedir. Hicretin seksenaltinci senesinin zilkade ayında bu camiin inaatina basladi. Inaat ve güzellestirme faaliyetleri onun hilafet müddetince yani on sene boyunca devam etti. Inaat ve güzellestirme isleri tamamlandiginda Velid'in halifeligi de sona erdi. Nitekim bu husus, ileride teferruatli olarak anlatilacaktir.

Bu mescit, Yuhanna kilisesinin yerinde yapilmistir. Sahabeler, Sam'i fethettiklerinde kiliseyi ikiye bölmüsler, dogu tarafini alip mescide çevirmisler, bati tarafi da kilise olarak kalmisti ve bu hal ondört seneden

beri devam etmiş, kilise, hicretin seksenaltıncı senesine kadar varlığını sürdürmüştür.

Velid, kilisenin batı kısmını da gayri müslümlerden almak için karar vermiş ve onun yerine kendilerine Meryem kilisesini vermiştir. Torna kilisesini verdiği de söylenir. Yuhanna kilisesinin kalan batı kısmını yıkarak, "Sahabeler Mescidi"ne eklemiştir. Böylece Yuhanna kilisesinin tamamını mescide dönüştürmüş ve emsali görülmemiş güzel bir yapı meydana getirmiştir. Öyle ki, insanların birçoğu, bina, eser, imaret ve mimari süsleme bakımından bunun benzerini görmemişlerdir.

Dogrusunu, noksanlıklardan münezzeh olan yüce Allah, daha iyi bilir. [3]

Hicretin Seksenyedinci Senesi

Velid b. Abdülmelik, Medine valisi Hisam b. İsmail'i görevden azletti Yerine amcası oğlu ve bacısı Fatıma'nın kocası Ömer b. Abdülaziz'i vali olarak tayin etti. Ömer, otuz deve ile birlikte bu senenin re-biyülevvel ayında Medine'ye girdi. Mervan'ın evine konuk oldu, insanlar ona hoş geldin demeye gittiler. O esnada Ömer, yirmibes yaşındaydı. Öğle namazını kildikten sonra Medine'nin şu on fıkıhçısını yanına çağırdı. Fıkıhçılar şunlardı: Urve b. Zübeyr, Ubeydullah b. Abdullah b. Utbe, Ebu Bekir b. Abdurrahman b. Halis b. Hisam, Süleyman b. Hayseme, Süleyman b. Yesar, Kasım b. Muhammed, Salim b. Abdullah b. Ömer, Salim'in kardeşi Ubeydullah b. Abdullah b. Ömer, Abdullah b. Amir b. Rebia ve Harice b. Zeyd b. Sabit. Bu fıkıhçılar, Ömer b. Abdülaziz'in yanına gelip oturdular. O da Cenâb-i Allah'a la-yiki veçhiyle hamd-ü senada bulunduktan sonra onlara şöyle dedi:

«Ben, sevap kazanacağınız ve hakka yardımcı olacağınız bir iş için sizi buraya çağırdım, ben görüşünüzü veya sizden yanımda hazır bulunanlarınızın görüşünü almadan bir iş hususunda kesin karar vermek istemiyorum. Eğer görevlilerimden herhangi birinin haddini astığını veya haksızlık yaptığını görürseniz veya duyarsanız bunu bana mutlaka bildirmenizi istiyorum.»

Fıkıhçılar, Cenâb-i Allah'ın kendisine hayır mükafat vermesini dileyerek Ömer b. Abdülaziz'in yanından çıkıp gittiler.

Velid de Ömer b. Abdülaziz'e mektup yazarak Hisam b. İsmail'i Mervan'ın evinde tutuklamasını emretti. Velid, Hisam hakkında iyi şeyler düşünmüyordu. Çünkü Hisam, valilik yaptığı dört sene boyunca Medinelilere, özellikle Said b. Müseyyeb ile Hz. Hüseyin'in oğlu Ali'ye kötü davranmıştı.

Said b. Müseyyeb de oğluna ve kölelerine şöyle demişti: «Sizden herhangi birisi, benim hakarete uğramış olmam nedeniyle şu adama ilismesin. Ben

onu Allah rizasi ve akrabalık hatiri için bıraktım. Ona karışmayacağım ve asla konuşmayacağım.»

Hız. Hüseyin'in oğlu Ali'ye gelince o, tutuklu bulunan Hisam'ın yanına gitmiş ve ona ilisniemişti. Kendi yakın adamlarında ona ilismemelerini daha önceden emretmişti. Ali, ona ilismeyip yanından geçtikten sonra Hisam, ona: «Allah, risaletini nereye bırakacağını daha iyi bilir.» diye seslendi.

Mesleme b. Abdülmelik, Rum illerine gaza yaptı. Bunlardan çok sayıda adam öldürdü. Birçok kaleleri fethetti. Bol miktarda ganimet elde etti. Bu senede Rum illerine gaza yapan komutanın Hisam b. Ab-aulmelik olduğu da söylenir. O, bu gazalar esnasında Bolak, Ahrem, Pons, Kumaykum kaleleri ile Fermesan gölünü fethetti. Arab-i Müsta'rebeden de 1.000 kadar adam öldürdü. Kadınlarını ve çocuklarını esir aldı. "

Kuteybe b. Müslim, Türk illerine gidip gaza yaptı. Türk Hükümdarı Neyzek, bol miktarda mal verme karşılığında Kuteybe ile barış yaptı. Ayrıca Türk ilindeki Müslüman tutsakları serbest bırakmayı da taahhüt etti.

Kuteybe, yine bu sene, Baykent üzerine gidip gaza yaptı. Buha-ra'nın kazası olan Baykent'te Kuteybe'nin etrafında çok sayıda Türk toplandı. Kuteybe, oraya inince Türkler, sugdlulardan ve çevre illerdeki Türklerden ona karşı yardım istediler. Onlarda gelip Baykentli'lere yardım ettiler. Kuteybe'nin yolunu ve geçitlerini kapattılar. İki taraf, iki aya yakın bir süre karşı karşıya durup beklettiler. Böyle oluncada ne Kuteybe onlara elçi gönderebiliyordu ne de Türklerden bir elçi ona gelebiliyordu. Kuteybe'den haber gelmeyince Haccac korktu. Beraberindeki Müslümanların telef olmalarından endişe etti. Çünkü onların savastıkları düşman Türklerin sayısı çoktu. Bunun üzerine Haccac, mescitlerde Kuteybe ordusu için dua edilmesini emretti ve bu emrini yazılı olarak diğer şehirlere de gönderdi. Kuteybe ve beraberindeki Müslümanlar, her gün Türklerle savaşıyorlardı.

Kuteybe'nin, Tendür adında Acem bir casusu vardı. Buharalılar, ona bol miktarda mal vererek Kuteybe'yi bu savastan geri çevirmesini istediler. O da Kuteybe'nin yanına gelip: «Seninle basbasa görüşmem gerekiyor.» dedi. Kuteybe, meclisindeki adamların dışarı çıkmalarını emretti. Yanında sadece Dirar b. Husayn kaldı. Tendür, Kuteybe'ye dedi ki: «Haccac, görevden azledildi. İste onun azil haberini sana kısa zamanda bir görevli ulaştıracaktır. Adamlarını toplayıp hemen dönsen iyi edersin.» Kuteybe, kölesi Siyah'a: «Sunun boynunu vur.» dedi ve Tendürü öldürttü. Sonra Dirar'a şöyle dedi: «Bu haberi benden ve senden başka bilen kimse yoktur. Allah'a söz veriyorum ki, eğer su savasımız sona ermeden bu durum duyulacak olursa (bilirim ki sen duyurmussun bu nedenle) seni de Tendür'ün akibetine ugratırım! Dilini tut, çünkü böyle durumlarda bu gibi haberlerin yayılması, askerlerin gücünü ve düşmana karşı direncini azaltır.»

Bundan sonra Kuteybe, askerlerini ve bayraktarlarını savaşa tesvik etti. Böylece iki taraf şiddetlice savaşımaya başladılar. Sonra Ce-nâb-i Allah, Müslümanların üzerine bir sabir indirdi, öğleye varmadan Müslümanlar muzaffer oldular. Türkler büyük bir bozguna uğradılar. Müslümanlar onları kovaladılar, bir kısmını öldürdüler, bir kısmını esir aldılar, onlardan şehirde kalanlar da kaleye sigindılar. Kuteybe, inşaat işçilerine şehiri ve kaleyi yıkmalarını emretti.

Türkler, bol miktarda mal verme karşılığında Kuteybe ile antlaşma yapmak istediler. Kuteybe onlarla barış yaptı. Kendi ailesinden bir adamı başlarına naib bıraktı. Naibin yanına da bir miktar asker bıraktı, sonra dönüp gitti. Onlardan bes konaklık bir mesafe kadar uzaklaşınca Türkler ahdi bozdular ve naibi öldürüp maiyetindeki askerlerin boyunlarını kestiler.

Bunun üzerine Kuteybe geri döndü ve şehri kuşatma altına aldı. İnşaat işçilerine emir verdi, onlar da surlara tahta çakmaya başladılar. Kuteybe, bu tahtaları tutuşturarak surları yakmak istiyordu, surlar yıkıldı. İşçilerden kırk kadarı öldü. Türkler barış yapmak istediler ancak Kuteybe barışa yanaşmadı. Gayretlerini sürdürdü, nihayet şehri tamamen fethetti. Türk savaşçılarını öldürdü, çokluk çocuklarını esir aldı, mallarını ganimet edindi.

Halkı Müslümanlara karşı kışkırtan, Baykentli kör bir Türk'tü. Bu kişi esir alındığında: «Beni bırakırsanız size Çin mamulü bes elbise vereceğim ki değeri bir dinardır.» dedi. Komutanlar, bu teklifi kabul etmesi için Kuteybe'ye tavsiyede bulundularsa da o: «Hayir, vallahi ey kör adam, senin sebebinle bir Müslüman artık ikinci kez korku-tulmayacaktır.» dedi. Emir verdi ve körün boynu vuruldu. Bu da Kuteybe'nin dünya malına önem vermediğini gösteriyordu. Sonra o körün vereceği fidye de zaten ganimetlerin arasına girecekti.

Müslümanlar, Baykent'te altın ve gümüş kaplar, altın heykellerden oluşan bol miktarda ganimet ele geçirdiler. Elde edilen ganimetler arasında, içinde 150.000 dinar altın bulunan dökümden bir heykel de vardı.

Müslümanlar, Türk hükümdarının hazinesinde bol miktarda para, silah ve çeşitli teçhizat buldular. Çok sayıda esir ele geçirdiler. Kuteybe, Haccac'a mektup yazarak bu ganimetleri askerlere dağıtmak istediğini ifade etti. Haccac da ona bu izni verdi. Müslümanlar, böylece düşmanla savaşmak için para ve mal sahibi olup güçlendiler. Askerlerden her biri silah, teçhizat ve çok sayıda atlardan oluşan büyük bir servetin sahibi oldu. Böylece~gerçekten büyük bir kuvvete sahip oldular. Hamd ve minnet Allah'adır.

Hicretin seksenyedinci senesinde Medine valisi Ömer b. Abdülâ-ziz, insanlara haccettirdi.

Bu senede Medine'nin kadisi, Ebu Bekir b. Muhammed b. Amr b. Hazm idi. Irak ve dogu eyaleti tümüyle Haccac'm yönetimindeydi. Haccac'm Basra valisi ise Cerrah b. Abdullah el-Hakemî idi. Basra kadisi, Abdullah b. Ezine idi. Haccac'm Kûfe'deki savas komutani, Ziyad b. Ce-rir b. Abdullah el-Becelî idi. Kûfe kadisi Musa el-Es'arî idi. Haccac'm Horasan ve bagli mintikalardaki naibi, Kuteybe b. Müslim idi. [4]

Hicretin Seksenyedinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler
Utbe B. Abd Es-Sülemî

Kadri yüce bir sahabedir. Humus'a yerlesti. Beni Kurayza savasinda hazir bulunduğu rivayet edilir. Anlatildigina göre Irbaz, onun hakkında söyle demistir: «Utbe, benden daha hayirlidir. O, benden bir sene önce Müslüman olmustur.»

Vakidî ile baska birinin anlattigina göre Utbe, bu senede vefat etmistir. Baskalarinin ifadelerine göre ise hicretin doksaninci senesinden sonra vefat etmistir. Dogrusunu Allah bilir.

Ebu Said b. el-Arabî dedi ki: «Utbe b. Abd es-Sülemî, Suffa ehlin-dendi.» Bakiyye, Utbe b. Abd es-Sülemî'den rivayet etti ki, Peygamber (s.a.v.) söyle buyurmudur:

«Eger bir adam dogdugu günden yaslanarak öldüğü güne kadar Allah rizasi ugruna yüzüstü sürünecek olsa bile onun bu ameli, kiyamet gününde onun için önemli degildir. Pek bir kiymet ifade etmez.»

Ismail b. Ayyas, Lokman b. Amir'den rivayet etti ki, Utbe b. Abd es-Sülemî, söyle demistir:

«Çiplakligimi Rasûlullah (s.a.v.)'a sikayet ettim. Bana adi ve kaba ketenden iki elbise giydirdi. Sonra ben kendimi, sahabelere giysi giydiren bir kimse olarak gördüm.» [5]

Mikdam B. Madi Kerib

Kadri yüce bir sahabedir. Bu da Humus'a yerlesmisti, birçok hadis rivayet etmistir, tabiilerden birkaç kisi de kendisinden hadis rivayet etmislerdir. Muhammed b. Sa'd, Fellas ve Ebu Ubeyde'nin ifadelerine göre Mikdam, bu senede vefat etmistir. Baskalarinin ifadelerine göre ise hicretin doksaninci senesinden sonra vefat etmistir. Dogrusunu Allah bilir. [6]

Ebu Ümame El-Bahilî

Asil adi, Su'da b. Aclan'dir. Humus'a yerlesti. Su hadisin ravisi-dir: «Ölüye defin den sonra telkin edilir.»

Taberanî, bunu dua babinda rivayet etmistir. Ebu Umame'nin, vefatlar

kisminda da bahsi geçti. [7]

Kabise B. Züeyb

Kabise b. Züeyb Ebu Süfyan el-Huzai el-Medenî. Mekke fethi senesinde dogdu. Kendisine dua etmesi için onu Peygamber (s.a.v.)'e götürdüler. Birçok sahabe toplulugundan hadis rivayet etti. Harre savasinda gözünü kaybetti. Medine fikhçilarmdandi. Abdülmelik nez-dinde itibar sahibiydi. Izin almaksizin onun huzuruna girebilirdi. Beldelerden gelen mektuplari okur, sonra Abdülmelik'in yanma gider ve mektuplari ona anlatirdi. Abdülmelik'in sirdasiydi. Kabise'nin Sam'da Babülberit yaninda bir evi vardi Orada da vefat etti. [8]

Urve B. Mugire B. Sube

Haccac tarafından Küfe emirligine tâyin edildi. Serefli, akilli ve insanlar arasinda itaat edilen bir kimseydi, sasi gözlüydü. Küfe'de vefat etti.[9] .

Yahya B.Yamur

Meru kadisi idi. Mushaflari noktalayan ilk kisi odur. İnsanların faziletliilerinden ve âlimlerindendi. Onun çeşitli halleri ve muameleleri vardi. Birçok hadis rivayet etmistir. Fasih konusanlardan biriydi. Arapçayi Ebu Esved ed-Düelî'den öğrendi. [10]

Süreyh B. Haris B. Kays

Kadi idi. Cahiliye döneminde de yasadi. Hz. Ömer, onu Küfe'ye kadi olarak tayin etti. Orada altmisbes sene kadilik yapti, âlim bir kisi olup adaletliydi. Çok hayir islerdi. Güzel ahlakli ve çok latifeci idi. Köse olup yüzünde tüy yoktu. Abdullah b. Zübeyr, Ahnef b. Kays, Kays b. Sa'd b. Ubade de köse idiler.

Süreyh b. Haris'in nesebi, yasi ve hangi senede vefat ettigi hususunda ihtilaf edilmis, bu hususlarda çeşitli kaviller ileri sürülmüştür. Ancak Ibn Hallikan, onun bu senede vefat ettigine dair ileri sürülen kavli benimsemistir.

Ben derim ki: Kadi Süreyh'in biyografisi, hicretin yetmis sekizinci senesinde nakledilmisti. [11]

Hicretin Seksensekizinci Senesi

Bu senenin yazinda Mesleme b. Abdülmelik ile kardesi oglu Abbas b. Velid b. Abdülmelik gazaya gittiler. Beraberlerindeki Müslümanlarla bu senenin cemaziyelevvel ayında müstahkem bir kale olan Tuvana kalesini fethettiler. Bu fetih sirasinda Müslümanlar, Hristi-yanlara hamle yapip onlari bozguna ugrattilar ve kiliseye sığınmak mecburiyetinde biraktilar. Bir süre sonra da

Hristiyanlar kiliseden ikip Müslümanlara hamle yaptılar ve onları bozguna ugrattılar. Savaş alanında sadece Abbas b. Velid ve beraberinde Ibn Muhayriz el-Cumahî kalmisti. Diğerleri kaçmışlardı. Abbas, Ibn Muhayriz'e: «Aziz ve Celil olan Allah'ın rızasını talep eden Kur'ân okuyucuları nerede?» diye sorunca Ibn Muhayriz: "Seslen, onlar sana gelirler." dedi. Bunun zerine Abbas da: «Ey Kur'ân ehli!» diye seslendi. Müslüman askerler, akin akin geri döndüler ve hep birlikte Hristiyanlara hamle yaptılar. Onları kirip geçirdiler. Hristiyanlar kaleye sigindılar. Müslümanlar, onları kusatma altına aldılar ve nihayet kaleyi fethettiler.

Ibn Cerir'in anlattığına göre bu senenin rebiyülevvel ayında Velid, mer b. Abdülaziz'e bir mektup göndererek Mescid-i Nebvî'yi yıkmasını ve peygamber zevcelerinin odalarını mescide katmasını, kible cihetinden ve diğer taraflardan mescidi genişletmesini, mescidi 200x200 zira' ebadında inşa etmesini istedi ve söyle dedi: «Mescidin çevresinde bulunan mülklerini sana satan olursa satın al. Satmaya yanasmayan olursa kıymet takdir et. Sonra binasını yık,"onlara evlerinin bedelini de. Çünkü bu hususta senin için mer ve Osman gerçek bir seleftirler. Onlar da böyle yapmışlardı.»

Ömer b. Abdülaziz, bu iş için Medine'nin önde gelenlerini, on fi-kihiyi ve halkın bir kısmını davet etti. Toplantıda onlara m'minle-rin emin Velid'in mescidi genişletme hususundaki mektubunu okudu, bu mektup halkın çok ağına gitti. Gelenler söyle dediler: «Bu odaların tavanları alçaktır, tavanlarının üzerinde hurma saptarı ve lifleri vardır. Duvarları kerpitendir, kapılarının üzerinde kıldan rlme perdeler vardır. Bunları bu halde bırakmak uygun olacaktır ki hacılar, ziyaretçiler ve misafirler gelip bu odalara, Peygamber (s.a.v.)'in evlerine baksınlar. Bundan yararlanıp ibret alsınlar. Bu, gelip görenlerin dünyada zühd sahibi olmaları için daha tesirli bir vasıta olur. Böylece insanlar kendilerini barındıracak, gözlerden gizleyecek ve sadece ihtiyaçlarını karşılayacak evler edinirler. Daha fazla binalar ve kskler edinme arzusuna kapılmazlar. Su yüksek binalarında Firavun ve Kısra amelî olduğunu anlarlar. Uzun emel sahibi olan herkes dünyaya ragbet eder; dünyada ebedi kalmaya imrenir.»

Bu toplantı sonrasında Medine valisi mer b. Abdülaziz, on fikh-inin icma ettiğı görüsü Velid'e bir mektupla bildirdi. Ama yine de Velid, Mescid-i Nebvî'nin yıkılarak genişletilmiş şekilde yeniden inşasını ısrarla emretti, tavanın yüksek tutulmasını istedi. Ömer b. Abdülaziz, bu durumda yapılacak başka bir iş olmadığını anladı ve mes-

cidi yıkmanın zorunlu olduğunu gördü. Yıkma başladıklarında esraf ve Hasimilerle diğerlerinin önde gelen adamları bağırip agırdılar, tipki Peygamber Efendimiz yeni lmşesine ağılmaya başladılar. Mescide komsu olan kimseler, evlerini satma buyruğına icabet ettiler. Ömer b.

Abdülaziz de evlerini onlardan satın aldı. Mescidi genişletilmiş haliyle inşa etmeye başladı. Bu hususta çok çaba harcadı. Velid de ona bu iş için çok sayıda işçi gönderdi. Ömer b. Abdülaziz, peygamber hücrelerini (Hz. Aise'nin odasını) mescide dahil etti. Peygamber Efendimiz'in mezarı da mescide dahil oldu ve mezar-ı şerif, mescidin doğu tarafındaki sınırı oldu. Müminlerin anneleri olan diğer peygamber zevcelerinin odaları da Velid'in emrettiği gibi mescide dahil edildi. Önceki kısımlarda da rivayet ettiğimiz gibi işçiler, Hz. Aise'nin odasının doğu duvarının dibini kazdıklarında bir ayak gördüler. Bu ayagın Peygamber Efendimiz'e ait olmasından korktular. Sonra Hz. Ömer'in ayagı olduğunu anladılar ve üzerini örttüler.

Anlatıldığına göre Said b. Müseyyeb, Hz. Aise'nin odasının mescide dahil edilmesini reddetmişti. O, peygamber mezarının böylece mescit edileceğinden korkmuştu. Doğrusunu Allah bilir.

İbn Cerir'in anlattığına göre Velid, Bizans hükümdarına mektup yazarak bina yapma hususunda kendisine sanatkarlar göndermesini istemişti. O da Velid'e yüz sanatçı ve bol miktarda değerli tas ve yüzük taşı göndermişti. Bütün bunlar Peygamber Mescidi için kullanılacaktı. Meshur rivayete göre ise bu gönderilen işçiler ve malzemeler Sam Camii'nde kullanılacaktı. Doğrusunu Allah bilir.

Velid, Ömer b. Abdülaziz'e mektup göndererek Medine'deki su kaynağını kazdirmasını, suyunu kanallara aktararak akıtmasını ve kuyular kazmasını, yolları ve tepeleri düzgün hale getirip kolay geçilir sekile sokmasını emretmişti. Ömer b. Abdülaziz de bu emri yerine getirmişti. Medine dışından kanallara suyu sevk etmişti. Su menbaı, mescidin dışında bir yerde görülmüş ve bu da Ömer b. Abdülaziz'i hayrette bırakmıştı.

Hicretin seksensekizinci senesinde Kuteybe b. Müslim, Türk hü-Kumdan Körboga'nın üzerine gazaya gitti. Körboga, Çin hükümdarının kız kardeşinin oğluydu. Körboga'nın maiyetinde 200.000 savaşçı vardı. Bunlar, Sugd'dan, Fergana'dan ve diğer yerlerden toplanmışlardı, iki taraf şiddetlice savastılar. Kuteybe'nin beraberinde Türk hükümdarı Neyzek esir olarak bulunuyordu. Kuteybe b. Müslim, Kör-ooga'nın ordusunu kirip geçirdi. Onlardan bol miktarda ganimet elde etti. Bir kısmını öldürdü. Bir kısmını da esir aldı.

Bu senede Ömer b. Abdülaziz, beraberinde Kureys esrafından bir cemaatla birlikte insanlara haccettirdi. Tenim'e vardığında Mekkeli-erden bir grup onu karşıladılar ve yağmurun azlığı nedeniyle Mekke'deki su kıtlığını ona haber verdiler. O da arkadaşlarına: «Yağmur duasına çıkalım mı?» diye sordu. Dua etti, beraberindekiler de dua ettiler. Duaları sürerken yağmur yağdı. Yağmurla birlikte Mekke'ye girdiler. Büyük bir sel geldi. Öyle

ki, Mekkeliler yagmurun siddetinden korktular. Arefe, Müzdelife ve Mina'ya da yagmur yagmisti. O senede, Mekke ve çevresinde büyük bir bolluk görüldü. Bu, Ömer b. Ab-dülaziz'in ve beraberindeki salih kimselerin dualari bereketiyle olmustu.

Bu senede beldelerin basinda bulunan valiler, Önceki senelerin valileri idiler. [12]

Hicretin Seksensekizinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler
Abdullah b. Büsr B. Ebî Büsr El-Mazinî

Babasi gibi bir sahabe idi. Humus'ta yasadi, tabiilerden bir cemaat ondan hadis rivayet etti. Vakidi'nin ifadesine göre o, hicretin dok-sandördüncü senesinde vefat etmistir. Baskalarinin bu rivayete yaptiklari ilaveye göre Abdullah, Sam'da vefat eden son sahabedir. Bir hadiste anlatildigina göre o, bir asir yasayacagi söylenenlerdendir ve gerçekten de 100 sene yasamisti. [13]

Abdullah B. Ebî Evfa

Abdullah b. Ebi Evfa Alkame b. Halid b. Haris el-Huzaî el-Esle-mî. Kadri yüce bir sahabe idi. Kûfe'de kalan sahabelerin en son vefat edenidir. Buhari'nin ifadesine göre hicretin seksensekiz veya seksen-dokuzuncu senesinde vefat etmistir. Vakidî ile birden fazla ravinin ifadesine göre ise, hicretin seksenaltmci senesinde 100 yasini asmis olarak vefat etmistir. Vefat ederken 100 yasma yaklastigi da söylenmistir. Allah ondan razi olsun. [14]

Hîsam B. Ismail

Hisam b. Ismail b. Hisam b. Velid el-Mahzumî el-Medenî. Halife Abdülmelik b. Mervan'in kayinpederi ve onun tarafından tayin edilen Medine naibi idi. Önceki sayfalarda da anlatildigi gibi Said b. Müsey-yeb'i vuran bu kisidir. Sonra Dimisk'a gelmis ve orada vefat etmistir. Sam camiinde ilk olarak Kur'ân tedrisatini baslatan bu kisidir. Sam'in Sebi mintikasinda vefat etmistir. [15]

Ümeyr B. Hakim

Ümeyr b. Hakim el-Aresi es-Samî. Hadis rivayet etmistir. Ondan ve Ibn Muhayriz Ebu'l-Abyad'dan baska Sam'da Haccac'i açıkça ten-kid eden baska kimse yoktu.

Ümeyr, bu senede Rum illerindeki Tuvana gazvesinde öldürüldü. [16]

Hicretin Seksendokuzuncu Senesi

Mesleme b. Abdülmelik ile kardesi oğlu Abbas, Rum illerine gaza yaptilar.

Çok sayıda adam öldürdüler ve kaleler fethettiler. Fethettikleri kalelerden bazıları şunlardı: Suriye, Amuriye, Hirakle ve Kamu-diye. Çok miktarda ganimet elde ettiler, çok sayıda adamı esir aldılar.

Kuteybe b. Müslim, Sugd, Nesef ve Kes illerine gaza yaptı. Oralarda çok sayıda Türklerle karşılaştı, onlarla savaştı, mağlub etti ve onları öldürdü. Sonra Buhara üzerine yürüdü. Buhara'yı savunan çok sayıda Türklerle karşılaştı. Harkan denen yerde onlarla iki gün gece savaştı ve onları yendi. Nehar b. Tevsia, bu hususta şöyle demistir:

«Harkan'da bir geceyi onlara karşı cephede geçirdik, Harkan'da geçirdiğimiz gece çok uzun oldu.»

Kuteybe, daha sonra Buhara meliki Verdan Huzahî'nin üzerine yürüdü. Verdan, onunla şiddetlice savaştı. Kuteybe, onu yenemedi ve Merv'e geri döndü. Merv'de iken Haccac'ın mektubu ona geldi. Mektubunda Haccac, onu firardan ve düşmanları karşısında yapmış olduğu ricattan ötürü kınıyordu. Ayrıca Buhara'nın resmini kendisine göndermesini emreliyordu. Kuteybe, Buhara'nın resmini (haritasını) yaparak Haccac'a gönderdi. Haccac da ona mektup yazarak Allah'a yönelmesini, istediği günahattan ötürü tevbe etmesini ve falanca yerden Buhara üstüne yürümesini emretti. Verdan Huzahî'yi geri püskürtmesini, ihanetten sakınmasını, eğri bükürlü yollara sapmamasını istedi.

Velid b. Abdülmelik, Halid b. Abdullah el-Kusarî'yi Mekke valiliğine tayin etti. O da Velid'in emri üzerine Seniyyetü Tuva ve Seniyyetü Hacun yanında kuyu kazdı. Kuyudan tatlı su çıktı, insanlar o sudan yararlanıyorlardı.

Vakidî, Beni Mahzum'un azatlısı Nafi'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir:

«Halid b. Abdullah el-Kusarî'nin Mekke minberinde halka hitab ederken şöyle dediğini işittim: "Ey insanlar! Bana söyleyiniz. Bu iki kisten hangisi daha üstündür? Adamin ailesine vekil olarak bıraktığı halefi mi, yoksa onlara gönderdiği elçisi mi? Allah'a yemin ederim ki, sizler halifenin üstünlüğünü bilmiyorsanız ben sizlere bunu söyleyeyim: Halilürrahman İbrahim, Rabbinden su istedi, o da ona tuzlu ve acı bir su verdi. Diğer taraftan halife, Allah'tan su istedi, ona tatlı ve hoş bir su içirdi." Halid, tuzlu su ile Zemzem'i, tatlı su ile de Hacun tepesinde ve Tuva tepesinde kazmış olduğu suyu kastediyordu. Buranın suyu tatlı idi. Bu su alınıyor ve üstünlüğünün anılması için Zemzem kuyusu yanındaki bir havuza boşaltılıyordu. Ancak daha sonra bu kuyunun suyu çekilmiş ve kurumustu. Su anda bu suyun nerede olduğu bilinmemektedir.»

Bu rivayetin senedi garibtir. Eğer söyleyicisi gerçekten söylemiş-se bu söz küfür içermektedir. Bence Halid b. Abdullah el-Kusarî, böyle bir söz söylemiş değildir. Eğer söylemişse o, Allah düşmanıdır. Haccac b. Yusuf'un

böyle bir söz söylediğine dair zayıf bir rivayet vardır. Güya o, halifeyi rasûlden (yani Allah'ın gönderdiği elçiden) daha üstün saymıştır. Bütün bu sözler, sahibinin kafir olduğunu ifade etmektedir.

Bu senede Kuteybe b. Müslim, Türk illerine gaza yaptı. Nihayet Azerbaycan taraflarındaki Babü'l-Ebvab'a vardı. Çok sayıda kale ve şehirleri fethetti.

Ömer b. Abdülaziz, insanlara haccettirdi.

Seyhimiz Zehebî dedi ki: Bu senede Sicilya ve Mayorka adaları fethedildi.

Musa b. Nusayr, oğlunu Frank Hükümdarı Nikris'in üstüne gönderdi. Çok sayıda beldeler fethetti.

Bu senede önde gelen meshur şahsiyetlerden Abdullah b. Salebe b. Zuayr vefat etti. Bu zat, tabiilerden olup sair bir kimseydi.

Anlatıldığına göre bu zat, Peygamber (s.a.v.)'in hayatına kavusmuş, Peygamber (s.a.v.), eliyle onun basını sıvazlamıştı. Zührî, ondan neseb ilmini öğreniyordu.

Bu senedeki valiler, önceki senelerde adları zikredilen valilerdi. [17]

Hicretin Doksanıncı Senesi

Bu senede Mesleme b. Abdülmelik ile Abbas b. Velid, Rum illerine gaza yaptılar. Kaleler fethettiler, Rumlardan birçok adamlar öldürdüler. Ganimetler ele geçirdiler ve birçok insanı tutsak ettiler.

Rumlar, deniz komutanı Halid b. Keysan'ı esir aldılar. Onu hükümdarlarına gönderdiler. Bizans hükümdarı da onu Velid b. Abdül-melik'e hediye etti.

Velid, kardeşi Abdullah b. Abdülmelik'i Mısır valiliğinden azlederek yerine Kurra b. Serik'i tayin etti.

Muhammed b. Kasim, Sind hükümdarı Dahir b. Sassa'yi öldürdü. Muhammed b. Kasim, Haccac ordularından birinin komutanı idi.

Kuteybe b. Müslim, Buhara şehrini fethetti. Oradaki düşman Türklerin tümünü bozguna uğrattı.

Sugd hükümdarı Tarhun, Buhara'nın fethinden sonra Kuteybe'den kendisine her sene vereceği para karşılığında barış talebinde bulundu. Kuteybe de onun bu talebini kabul etti ve bu şartın yerine getirmesi için ondan rehin aldı.

Bu senede Buhara hükümdarı Verdan Hüzahî, Türklerden yardım talebinde bulundu. Kuteybe'nin orayı almasından sonra Verdan Hüzahî, Türklerin yardımıyla şehir dışında Müslümanlara saldırmış, onları darmadagın etmişti. Sonra Müslümanlar dönüp onların üzerine hamle yapmışlar ve onlardan çok sayıda adam öldürmüşlerdi. Kuteybe, Sugd hükümdarı ile barış yapmış,

Buhara sehrini ve kalelerini fethetmisti. Sonra da askerleriyle birlikte beldelerine geri dönmüs, Haccac da bu hususta ona izin vermisti. Kendi beldelerine dönerken Sugd hükümdarının Türk hükümdarina söyle dedigini haber almisti: «Dogrusu Araplar hirsiz gibidirler. Kendilerine birsey verilirse alip giderler. Su Kuteybe de hükümdarların üzerine gider. Hükümdarlar ona birseyler verirlerse alip geri döner. Kuteybe, hükümdar degildir. Hükümdarlik da talep etmiyor.»

Bu sözleri duyunca Kuteybe, bunların üzerine tekrar yürüdü. Türk hükümdari Neyzek, aralarında Melik Talikanin da bulunduğu Maverâünnehir hükümdarlarına mektuplar yazdı. Bu, daha önce Kuteybe ile baris yapmisti. Barisi bozdu. Diger hükümdarların da tümünden yardım istiyerek Kuteybe'nin üzerine yürüdü. Daha önce Kuteybe ile baris antlaşması yapmış olan diger birçok hükümdar da onun yanına gelip güç birliği yaparak Kuteybe'ye karsi birlesip bir cephe teskil ettiler ve seneye bahar mevsiminde her birlikte Kuteybe'ye karsi savaş açmak için sözleştiler. Yapılan savasta Kuteybe, onlardan gerçekten çok sayıda adam öldürdü. Onlardan dört fersah boyundaki bir askeri saffi bastan sona daragacma asti. Bu da onların topluluklarını darmadagin etti.

Bu senede Yezid b. Mühelleb ile kardeşleri Mufaddal ve Abdül-melik, Haccac'ın zindanından kaçarak Süleyman b. Abdülmelik'in yanına gidip sigindılar. Süleyman'da onlara, Haccac'a karsi eman verdi. Bunun sebebi suydı: Haccac, daha önce onlara karsi tedbirler almış, onları büyük cezalara çarptırmış ve onlardan 6.000.000 dirhem para almisti. Kardeşler arasında iskenceye en çok dayanabilen, Yezid b. Mühelleb'di. Kendisine ne kadar iskence ederlerse etsinler, Yezid'in yine de sesi duyulmuyordu. Bu da Haccac'i çok öfkeliendiriyordu. Adamin biri, Haccac'a dedi ki: «Yezid'in bacagında bir ok izi vardır. Okun başlığı onun bacagında kalmıştır. Yarasına birsey isabet edince kendini tutamayip çiglik atıyor...» Bunun üzerine Haccac, Yezid'in bacagındaki yaraya dokunulmasını ve iskence edilmesini emretti. Oraya iskence yaptıklarında Yezid, yüksek sesle feryad etmeye başladı. Kız kardeşi ve Haccac'ın karısı Hind binti Mühelleb, kardeşinin çigliğini duyunca ağlamaya başladı. Haccac da onu bosadı. Sonra kardeşleri zindana attirdi.

Bundan sonra Haccac, Kürtler üzerine göndereceği orduyu teskil etmek için bazı yerlere gitti. Bu kardeşleri de yanına aldı. Gittiği yerde çevrelerine hendek kazdı ve üzerlerine bekçi koydurdu. Gece olunca Yezid b. Mühelleb, bol miktarda yemek yapılmasını ve bekçilere yedirilmesini emretti, sonra kilik degistirerek asçılardan birinin elbisesini giyindi. Sakalını beyazlattı. Disarı çıktı. Bekçilerden biri onu görünce: «Bu yürüyüş kadar Yezid b. Mühelleb'in yürüyüşüne benzer başka bir yürüyüş görmedim.»

dedi. Sonra durumu tahkik etmek için onu takib etti. Sakalının beyazlığını görünce dönüp ondan vazgeçti. Daha sonra diğer kardeşleri Yezid'in pesine takıldılar. Gemiye binip Sam'a doğru yol aldılar.

Haccac, onların kaçtığını duyunca rahatsız oldu. Onların Horasan'a gittiklerini sandı. Bunun üzerine Kuteybe b. Müslim'e bir mektup yazarak Yezid b. Mühelleb ve kardeşlerinin Horasan'a gittiklerini sandığını, onlara karşı gerekli tedbirleri almasını, her tarafta onları araştırıp gözetmesini ve yakalamak için sınır boylarındaki vali ve yetkililere de haber göndermesini emretti. Kendisi de mü'minlerin emiri halife Velid'e bir mektup yazarak Yezid ve kardeşlerinin kaçtıklarını ve kanaatinca Horasan'a gittiklerini haber verdi. Haccac, Ye'd'in de İbn Es'as gibi ona karşı ayaklanmasından ve asker toplamamdan korktu. Rahibin daha önce kendisine söylediği sözlerin gerçekleşeceğinden ötürü telasa kapıldı.

Yezid b. Mühelleb ve kardeşleri Mervan b. Mühelleb'in o gün için kendilerine hazırlamış olduğu atlara bindiler. Kendilerini Beni Kelb kabilesinden Abdülcebbar b. Yezid adındaki kılavuz alıp Semave yoluna soktu. İki gün sonra Haccac, Yezid'in Sam'a doğru gittiği haberini aldı. Bu durumu bildirmek için Velid'e mektup yazdı.

Yezid, yoluna devam etti. Nihayet Ürdün'e varıp Vüheyb b. Ab-durrahman el-Ezdî'ye konuk oldu. Vüheyb, Süleyman b. Abdülmelik nezdinde kıymetli bir kimse idi. Vüheyb de kalkıp Süleyman b. Ab-dühnelik'e gitti ve ona şöyle dedi: «Yezid b. Mühelleb ile kardeşleri evimdedirler. Haccac'dan kaçıp sana sığınmaya gelmişler.»

Süleyman b. Abdülmelik, Vüheyb'e şöyle dedi: «Git, onları yanıma getir. Ben hayatta bulduğum sürece onlar güven içinde olacaklardır.»

Vüheyb, gidip onları getirdi ve Süleyman b. Abdülmelik'in evine yerleştirdi. Süleyman da onlara eman verdi ve kardeşi Velid b. Abdül-melik'e şöyle bir mektup gönderdi:

«Ben, Mühelleb ailesine eman verdim. Haccac'ın onlardan alacağı 3.000.000 dirhem de benim yammdadır.»

Velid ona: «Yezid'i bana göndermedikçe vallahi ben ona eman vermeyeceğim.» diye mektup gönderdi. Süleyman da, kardeşi Velid'e şöyle bir mektup gönderdi: «Allah'a yemin ederim ki, ben kendisiyle beraber olmadıkça Yezid'i sana yalnız basına gönderecek değilim. Ey mü'minlerin emiri, Allah askına kardeşini rezil rüsvay etme. Verdiğim sözü geçersiz kılma, emanımı tasdik et.»

Velid, su cevabî mektubu gönderdi:

«Hayir, vallahi sen Yezidle birlikte gelmeyeceksin. Sen onu zincire vurulmuş bir şekilde bana yalnız olarak gönder.»

Bu karsilikli yazismalar üzerine Yezid, Süleyman'a söyle dedi: «Beni ona yalnız olarak gönder. Benim yüzümden aranızda düşmanlık ve savaş çıkmasını istemiyorum. Beni ona oğlunla birlikte gönder ve ona yapabildiğin kadariyle yumusak ifadelerle bir mektup yaz.» Süleyman, Yezid'i oğlu Eyyüb'le birlikte Velid'e gönderdi. Gönderirken de oğluna söyle talimat verdi:

«Koridora girdiğin zaman sen, Yezidle birlikte kendini zincire ^r ve zincire vurulmuş olarak ikiniz Velid'in huzuruna girin.»

Velid, kardeşi oğlu Eyyüb'ün de zincire vurulmuş olduğunu gönce: «Vallahi Süleyman'a çok ağır muamele yaptık.» dedi. Eyyüb de abasının mektubunu amcası Velid'e verdi ve söyle dedi:

«Ey mü'minlerin emiri! Canım sana feda olsun, babamın vermiş olduğu himayeyi bozma. Zaten babamın himayesini en çok koruması gereken kişi sensin. Sana olan yakınlığımız vesilesiyle himayemize girerek esenliği ümit eden kimselerinde ümidini kirma. Su kapının şerefi dolayısıyla her şeyiyle yanımıza gelen ve şeref ümit eden kimseleri de zelil kılma.»

Velid, daha sonra kardeşi Süleyman'ın gönderdiği mektubu okudu. Mektupta şunlar yazılıydı:

«İmdi ey mü'minlerin emiri! Allah'a yemin ederim ki, eğer seninle savaşmış düşmanın benden eman dileyecek olursa ve ben kendisine eman veririm, sen benim verdiğim emani geçersiz kılmazsın. Bana sigınan kimseyi de zelil kılmazsın, ben buna inanıyorum ama yine de ben, ancak emir dinleyen ve itaat eden kimseye eman veririm. İslâmiyet'te kendisi, babası ve aile efradı güzelce sınav vermiş ve güzel bir İslâniî yasanti sergilemiş olan kimseleri himayeye alırım. Yezid'i sana böylece gönderdim, eğer sen aramızdaki bağları koparacak, vermiş olduğum emani geçersiz kılacak ve bana daha da kötü davranacak olursan, şüphesiz ki sen buna muktedirsın. Ama ben, akrabalık bağlarımızı koparmandan, saygınlığımı hiçe saymandan, iyiliğimi ter-ketmenden, istediğim şeye icabet etmemenden ve kardeşlik bağımızı koparmandan seni Allah'a sigindiriyorum.

Allah'a yemin ederim ki ey mü'minlerin emiri, artık bu dünya da ben ve sen ne kadar yaşayacağımızı bilemiyoruz, ölüm ne zaman ikimizi birbirimizden ayıracaktır, bunu da bilemiyorum. Allah, senin şevincini devam ettirsin. Ey mü'minlerin emiri, eğer elinden geliyorsa ecel gelmeden benim kardeşlik hukukumu gözet, hakkımı öde, benimle kötü geçinmekten uzak durmak istiyorsan bunu yap.

Allah'a yemin ederim ki ey mü'minlerin emiri, dünyada Allah'a karşı takvali olmaktan sonra seni memnun edip şevindirmekten beni daha fazla memnun kılacak başka bir şey yoktur. Seni memnun etmek, seni

sevindirmek, kendi sevincimden ve memnuniyetimden daha çok hosuma gider. Aramızdaki akrabalık ve kardeşlik bağının kopmamasını istiyerek Allah'ın hoşnutluğunu talep ediyorum. Ey mü'minlerin emiri, zaman içinde günlerden bir gün bana saygı göstermek, bana iyilik yapmak, kardeşlik hakkımı vermek istiyorsan, Yezid'i affet. Ondan istediğin her şeye ben kefilim.»

Velid, kardeşinin mektubunu okuyunca: «Süleyman'a ağır muamelede bulunduk.» dedi. Sonra kardeşi oğlu Eyyüb'ü çağırıp yanına yakın bir yere oturttu. Yezid b. Mühelleb, konuşmaya başladı. Allah'a hamd-ü sena da bulunduktan ve Rasûlüne salat-ü selam getirdikten sonra şöyle dedi:

«Ey mü'minlerin emiri! Sizin belanız bizim yanımızda belaların en güzeldir. Bunu baskaları unutsa da biz unutacak değiliz. Bunu baskaları inkar edecek olursa da biz inkar edecek değiliz. Bizim aile, zin düşmanlarınızın gözlerine vurarak büyük savaşlarda, doğuda ve batıda her yerde düşmanlarınızla savastı ve sizin itaatimizde bulundu. Bu da bizim için büyük bir minnet ve lütuftur.»

Velid, ona: «Otur» dedi. Yezid oturdu. Velid, ona eman verdi. Ona dokunmayarak Süleyman'a gönderdi. Yezid, Süleyman'ın yanında rahatladi, güzel bir hayat yaşadı. Süleyman, ona çeşitli ve istah verici yemekler hazırlatıyordu. Süleyman'ın yanında itibar sahibi oldu. Süleyman'a bir hediye gelirse, mutlaka yarısını Yezid'e gönderiyordu. Yezid b. Mühelleb de ona çeşitli hediye ve armağanlar gönderiyordu. Bu arada Velid de Haccac'a mektup yazarak «Ben, Yezid b. Mühelleb'e dokunmadım. Aile efradına da karışmadım. O ve aile efradı, kardeşim Süleyman'ın yanındadırlar. Onlara dokunma.» dedi. Haccac da Mühelleb ailesinden vazgeçti. Onlara dokunmadı. Onlardan istediği paradan da vazgeçti. Öyle ki, Ebu Uyeyne b. Mühelleb'e 1.000.000 dirhem bıraktı. Yezid b. Mühelleb, Haccac'm hicri doksanbesinci senede ölümüne kadar Süleyman b. Abdülmelik'in yanında kalmaya devam etti. Sonra Yezid, Irak valiliğine tayin edildi. Nitekim bunu daha önceleri bir rahip ona haber vermisti. [18]

Hicretin Doksaninci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler Tabib Yitazuk

Mütehassis bir hekimdi, tıp ilmine dair tasnif ettiği eserleri vardı. Haccac nezdinde itibarlı bir kimseydi. Hicretin doksaninci senesi sinirinde Vasıfta vefat etti.

Bu senede Abdurrahman b. Misver b. Muharreme ve Ebu Aliye er-Riyahî ile meshur yigitlerden ve bahadırlardan Sinan b. Seleme b. Muhabbak'ta vefat etti. Bu zat, Mekke fethinde Müslüman olmuş, Hind gazasını yürütmüş, uzun bir ömür yaşamisti. [19]

Muhammed B. Yusuf Es-Sakafî

Haccac'm kardesiydi. Yemen valisi idi. Minberde Hz. Ali'ye lanet okurdu. Anlatildigina göre o, Hz. Ali'ye lanet okumasi için Hicr el-Münzirî'ye emir vermis, Hicr de: «Allah, Ali'ye lanet edene lanet etsin. Allah'in laneti, Ali'yi lanetleyen kimsenin üstüne olsun.» demisti. Zayif bir rivayette anlatildigina göre o, lanetini gizlermis. Dogrusunu Allah bilir. [20]

Halid B. Yezid B. Muaviye

Halid b. Yezid b. Muaviye Ebu Hasim el-Ümevi ed-Dimiskî. Evi Sam'da Darülhicare yanındaydi. Âlim ve sair bir kimseydi. Kimya ilminin bir kısmi ona nisbet edilirdi. Tabiat ilimlerinden de biraz bilirdi. Babasından ve Dihye el-Kelbî'den hadis rivayet etmistir. Zührî ile digerleri de ondan rivayetler de bulunmuslardır.

Zührî dedi ki: «Halid, bütün bayramlarda, yani cuma, cumartesi ve pazar günlerinde oruç tutardı.» Cuma günleri Müslümanların, cumartesi günü Yahudilerin, pazar günü de Hristiyanların bayramidir.

Ebu Zur'a ed-Dimiskî dedi ki: Halid ve kardesi Muaviye, milletin seçkin ve hayirli kimselerinden idiler. Halifelik için adi, kardesi Muaviye b. Yezid'ten sonra anilmistir. Mervan'dan sonra veliaht idi, ama yönetimin basina geçme imkanini bulamadi. Mervan, onun annesinin kocasi, yani kendisinin üvey babasi idi. Halid'in vecizelerinden biri sudur: «En yakin sey eceldir. En uzak sey emeldir. En tehirli sey ameldir.»

Sairin biri onu överek söyle demisti:

«Cömertlige ve el açıkligina, siz iki özgürsünüz, dedim. Onlar bana; «Biz köleyiz»- dediler. Ben onlara: «Efendiniz kimdir?» diye sordum. Onlar uzanıp bana: «Efendimiz Halid b. Yezid'dir.» diye cevap verdiler.»

Halid, o saire 100.000 dirhem verilmesini emretmistir.

Ben derim ki: Ben bu beyitlerin Halid b. Velid (r.a.) hakkında söylendiklerini gördüm. Halid b. Yezid ile Muaviye b. Yezid de bu beyitlerin Halid b. Velid hakkında söylenmiş olduklarını ifade ettiler. Dogrusunu Allah bilir.

Halid b. Yezid, Humus valisi idi. Humus camiini inşaa ettiren de odur. Orada çalışan 400 kölesi vardı. Cami inşaatini tamamlamalarından sonra onları azad etti.

Halid, Haccac'a öfke duyardi. Haccac'm, Cafer'in kiziyla evlenmesi zamanında Halid b. Yezid, Abdülmelik'e tavsiyede bulunarak bu evliliği bozmasını istemisti. Bunun üzerine Abdülmelik de Haccac'a haber göndererek Cafer'in kızını bosamasını emretmis, o da bu emre uymus ve Cafer'in kızını bosamisti.

Halid b. Yezid vefat edince, Velid onun cenazesine gitmis ve namazini kilmisti. Halid'in renginin günden güne sarardigi ve bedeninin zayıfladigi sırada Abdülmelik, bunun sebebini ona sormus, ancak cevap vermemisti. Abdülmelik ısrar edince Halid, Mus'ab b. Zübeyr' kiz kardesi Remle'ye asik oldugunu, bu nedenle renginin sararip "cudunun zayıfladigini söylemisti. Bunun üzerine Abdülmelik, ha-^Ur göndererek Remle'yi Halid'e istemisti. Remle de: «Halid, bütün krıalarmi bosamadıkça onunla evlenmem.» demis; Halid de bütün ka-larini bosadiktan sonra Remle ile evlenmis ve Remle için türkü yak-

Halid, hicretin doksaninci senesinde vefat etti. Hicretin seksen-dördüncü senesinde vefat ettigine dair zayıf bir kavil de vardır. Ama ahih kavle göre hicri doksaninci sene de vefat etmistir. [21]

Abdullah B. Zübeyr B. Süleym

Abdullah b. Zübeyr b. Süleym el-Esedî, sair bir zatti. Künyesi Ebu Kesir'di. Ebu Said oldugu da söylenir ki, meshur olan künyesi budur. Abdullah b. Zübeyr'in yanma ziyarete geldi. Onu övdü, ancak Abdullah, ona birsey vermedi. Vermeyince de: «Beni sana tasiyip getiren deveye Allah lanet etsin.» dedi. Ibn Zübeyr de: «Allah, o devenin sahibine de lanet etsin.» diye karsilik verdi. Anlatildigina göre bu adam, Haccac'in zamaninda vefat etmistir. [22]

Hicretin Doksanbirinci Senesi

Bu senenin yaz mevsiminde Mesleme b. Abdülmelik ile kardesi oglu Abdülaziz b. Velid, gazaya gittiler.

Mesleme, Türk illerine de gazaya gitti. Nihayet Azerbaycan tarafındaki Bab'a vardı, çok sayıda sehir ve kaleler fethetti.

Velid, amcası Muhammed b. Mervan'i Cezire ve Azerbaycan valiliklerinden azletti, yerine kardesi Mesleme b. Abdülmelik'i tayin etti.

Musa b. Musayr ise, Magrib illerine gazaya gitti. Çok sayıda sehirler fethetti. Fethettigi yeryerde yasayan hiçbir kimse yoktu. Ama köşklerin ve evlerin kalintilari vardı. Orada yasamis olan insanların nimet ve refah içinde olduklari, alametlerden açıkça anlasiliyordu. O bölgelerde yasamis kimseler üzerinde deveran eden bol nimetler vardı, ama hepsi helak olup gitmislerdi. Onlardan haber veren de kalmamisti.

O senede Kuteybe b. Müslim, daha önce yapmis olduklari baris antlasmalarım bozan Türk illerinin üzerine yürüdü. Onlarla siddetlice savasti. Öyle savaslar cereyan etti ki, çocuklar bile bu savasin siddetinden ihtiyarlardi. Çünkü o beldelerin hükümdarlari, geçen sene ilkbaharda bir araya gelip birlesik bir cephe teskil etmek ve Kuteybe ile savasmak kararini

vermislerdi. Bütün Araplari kendi beldelerin-n k°vmadikça savastan kaçmamaya yemin etmislerdi. Korkunç büyüklükte bir cephe ve büyük bir ordu teskil ettiler. Hiçbir yerde o kadar büyük bir cephe görülmemisti. Ancak Kuteybe, onlari büyük bir yenilgiye ugratip çok sayida insani öldürdü. Anlatildigina göre bazi yerlerde maglub ettigi askerlerden o kadar adami daragacina asti ki bunlari saflarinin uzunlugu dört fersah kadardi. Çok sayida kafir öldürdü.

Daha sonra Türklerin büyük hükümdari Neyzek Han'i sehir sehir kovaladi. Nihayet onu, oralardaki bir kalede kusatma altına aldı. Kusatma, pespeşe iki ay sürdü. Sonunda Neyzek Han'in yanındaki azıklar tükendi. O ve beraberindeki askerleri ölümle yüzyüze gelmişlerdi. Kuteybe, onu yerilmiş, güçsüz bırakılmış, ama güven içersinde yanına getirecek birini ona gönderdi. Yanma getirildikten sonra Neyzek Han'i zindana attı. Sonra da bu durumu bir mektupla Haccac'a bildirdi. Kirk gün sonra Haccac'in gelen cevabî mektubunda Neyzek Han'in öldürülmesi emrediliyordu. Kuteybe, komutanlari toplantıya çağirdi. Onlara bu hususta danisti. Her biri ayri birsey söyledi. Kimi onu öldür, kimi öldürme, diyordu. Komutanlardan biri, Kuteybe'ye söyle dedi: «Maglub ettigin takdirde Neyzek Han'i öldürecegine dair Allah'a söz vermistin. Allah, bu firsati sana verdi, onu Öldür.»

Kuteybe de: «Allah'a yemin ederim ki, eger sadece üç kelime söyleyebilecek kadar ömrüm kalmis olsa bile Neyzek'i öldürürüm. Onu öldürün, öldürün!» dedi. Neyzek ve maiyetindeki adamlarından, komutanlarından 700 kisi bir sabahda öldürüldüler. Kuteybe onlari mallarini, atlarini, kadinlarini, çocuklarini ve çok sayida esyalarini aldı. Bu senede çok sehirler fethetti. Çok hükümdarlıklari kendine bağladi. Mal, kadin, altin ve gümüş kapla dolu çok kaleleri ele geçirdi. Sonra kale ve çiftlikleri içeren, büyük bir sehir olan Talikan üzerine yürüdü. Orayi aldı, ve oraya bir naib tayin etti. Buradan da çeşitli kasaba ve çiftlikleri içeren Faryab iline gitti. Buranın hükümdari gelip Kuteybe'ye teslimiyetini arzetti. Kuteybe de oraya bir naib tayin etti.

Kuteybe, daha sonra Cürcan üzerine yürüdü. Oraya hükümdarının elinden aldı ve bir adamini naib olarak bıraktı. Sonra Belh'e gitti. Sehire girdi. Orada sadece bir gün ikamet etti. Sonra çıkıp Bağlan'da bulunan Neyzek Han üzerine gitti. Neyzek Han, ülkesine giriş yeri olan bogazin agzında ordugah kurmustu. Bogazin agzında Semsiye adında bir büyük kale vardı. Bu kale, yüksek ve geniş olduğundan ötürü semsiye adini almisti. Rü'b ve Semencan hükümdari Rü'b Han, Kuteybe'nin yanına geldi. Kale girişini ona göstermek sartiyla eman diledi. Kuteybe, ona eman verdi ve onunla birlikte birkaç adamini kaleye gönderdi. Kaleye geceleyin vardılar. Kapisini açıp içeri girdiler. Kale halkından bir kismini öldürdüler. Geri kalanlar ise

kaçtilar.

Kuteybe, Si'b'e girdi. Semencan'a gitti. Semencan büyük bir sehirdi orada kaldı. Kardesi Abdurrahman'i o belde ve şehirlerin hükümdarı Neyzek Han'ın pesine büyük bir askeri birlikle gönderdi. Ab-durrahman, Neyzek Han'ın pesisıra Bağlan'a gitti. Orayı kusatma altına aldı. Bu kusatma iki ay sürdü. Nihayet yanındaki azık tükendi. Kuteybe, Nasih adında bir tercümanı ona göndererek kendisine su talimatı verdi: «Bana Neyzek Han'i getir. Eger yanıma döndüğünde o senin beraberinde değilse, boynunu vururum.» Kuteybe, Nasih'le birlikte bol miktarda gıda maddesi ve hediyeler de gönderdi. Tercüman Nasih, Neyzek Han'ın yanına vardı. Gıda maddelerini ve hediyeleri ona takdim etti. Neyzek Han'ın adamları, bu gıda maddeleri ile hediyelerin üzerine atıldılar ve kapisip götürdüler. Açlıktan bitkin hale gelmişlerdi. Sonra tercüman Nasih, Neyzek Han'a eman verdi ve canının bağışlanacağına yemin etti. Onu alıp Kuteybe'nin yanına getirdi. Beraberinde adamlarından ve aile efradından 700 kişilik bir grup da vardı. Kuteybe, bu şekilde birçok hükümdara eman verdi, canlarını bağışladı, ülkelerine ve beldelerine hakim oldu. Doğrusunu, noksanlıklardan münezze olan yüce Allah daha iyi bilir.

Vakidî ve değerleri dediler ki: Bu senede mü'minlerin emin Velid b. Abdülmelik, insanlara haccettirdi. Medine'ye yaklaştığında vali Ömer b. Abdülaziz, şehrin esrafına emir vererek onu karşılamaya çıkardı. Velid b. Abdülmelik, kendilerine güleryüz gösterip ihsanda bulundu. Sonra da peygamber şehri Medine'ye girdi. Mescid, onun için bosaltıldı. Mescitte Said b. Müseyyeb'ten başka kimse kalmadı. Onu da dışarı çıkarmaya kimse cesaret edememisti. Üzerinde ancak bes dirhem değerinde giysiler vardı. Ona: «Ey ihtiyar, mescitten uzaklaş, çünkü mü'minlerin emiri geliyor.» dediklerinde o: «Vallahi mescitten çıkmam.» dedi. Velid mescide girdi. Dolasmaya başladı. Mescidin değişik yerlerinde namaz kıldı. Aziz ve Celil olan Allah'a dua etti.

Ömer b. Abdülaziz dedi ki: Said b. Müseyyeb'i görmesinden korktuğum için halife Velid'i onun bulunduğu tarafa gitmekten vazgeçirmeye çalıştım, ama istemiyerek onunla karşı karşıya geldi.

- Bu adam kim? Yoksa Said b. Müseyyeb mi? diye sorması üzerine ben:
- Evet, odur ey mü'minlerin emiri, eğer senin geldiğini bilseydi kalkıp sana selam verirdi, dedim. Velid de şöyle dedi:
- Sen onun bize ne kadar öfke duyduğunu biliyorsun.
- Ey mü'minlerin emiri, o söyledir ve söyledir.

Böyle diyerek onu övmeye başladım. Velid de onun âlim ve dindar bir kimse olduğunu söyleyerek övmeye başladı. Ben dedim ki:

- Ey mü'minlerin emiri, onun gözleri zayıflamıştır (Böyle diyerek onu görmediğine bir mazeret bulmak istedim.).

- Biz onun yanına gitmeliyiz.

Velid, Said b. Müseyyeb'e doğru gitti. Yanına vardığında selam verdi. Ancak Said, ona hürmet gösterip ayaga kalkmadı. Velid, ona şöyle sordu:

- Seyhimiz nasıl?

- İyiyim, Allah'a hamdolsun. Ya mü'minlerin emiri nasıl?

- İyiyim, bir ve tek olan Allah'a hamdolsun.

Böyle dedikten sonra Velid, oradan ayrıldı ve Ömer b. Abdülaziz'e:

- Said, insanların fakihidir, dedi. Ömer b. Abdülaziz de:

- Evet, öyledir ey mü'minlerin emiri, diye karşılık verdi. Dediler ki: Velid daha sonra gidip Rasûlullah (s.a.v.)'in minberine

çıktı. Hutbe irad etti. Birinci hutbede oturdu. İkincide ayaga kalktı. Konuşmasını sürdürdü ve: «Osman da böyle hutbe irad etti.» dedi. Sonra oradan inip gitti. Medinelilere hol miktarda altın ve gümüş dağıttı. Sonra Peygamber Mescidi'ne, yanında bulunan Ka'be örtülerinden bir örtü giydirdi. Bu örtü kaim ipektendi. [23]

Hicretin Doksanbirinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Saib B. Yezid

Saib b. Yezid b. Sa'd b. Temame. Yedi yasında iken babası onu Rasûlullah (s.a.v.)'la birlikte haccettirmisti. Buhari, böyle bir rivayette bulunmustur. Bu nedenle Vakidî şöyle demistir: «Saib, hicretin üçüncü senesinde doğdu ve hicretin doksanbirinci senesinde vefat etti.»

Bir başka ravi de: «Saib, hicretin altıncı senesinde doğdu.» demistir. Hicretin seksensekizinci senesinde vefat ettigine dair zayıf bir kavil de vardır. Doğrusunu Allah bilir. [24]

Sehl B. Sa'd Es-Saidî

Kadri yüce bir sahabedir. Medinelidir. Rasûlullah (s.a.v.) vefat ettiğinde o, onbes yasındaydı. Haccac tarafından boynuna mühür vurulanlardandır. Haccac, ayrıca Enes b. Malik'in ve Cabir b. Abdullah'in ellerine mühür vurmuştu ki, onları zelil kilsin ve insanlar onların görüşlerine kulak vermesinler.

Vakidî dedi ki: «Sehl b. Sa'd, hicretin doksanbirinci senesinde 100 yasında iken vefat etti. O, Medine de en son vefat eden sahabedir.»

Muhammed b. Sa'd'ın ifadesine göre bu hususta hiçbir ihtilaf yok-

tur Buharî ile diğerleri dediler ki: «Sehl b. Sa'd, hicretin seksenseki-7İnci

senesinde vefat etmistir.» Dogrusunu Allah bilir. [25]

Hicretin Doksanikinci Senesi

Bu senede Mesleme ile kardesi oğlu Ömer b. Velid, Rum illerine za yaptılar. Çok sayida kaleler fethedip bol

miktarda ganimet ele geçirdiler. Rumlar kaçarak ülkelerinin iç taraflarina gittiler.

Musa b. Nusayr'in azatli kölesi Tarik b. Ziyad, 12.000 kisilik bir askeri birlikte Endülüs ülkesine gaza yaptı. Endülüs hükümdari Azri-kon basinda taci ve saltanat tahti yaninda olmak üzere büyük bir ordu ile onu karsiladi. Tarik, onunla savasarak bozguna ugratti. Ordu-gahmdaki esyalari ganimet edindi. Ganimetler arasinda Azrikon'un hükümdarlik tahti da vardi. Böylece Tarik b. Ziyad, Endülüs ülkesine tümüyle hakim oldu.

Zehebî dedi ki: Tarik b. Ziyad, Tanca valisi idi. Tanca, Magrib ülkesinin uç noktasidir. Tarik, Musa b. Nusayr'in tayin ettigi bir vali idi. Musa, onun efendisi idi. Yesilada valisi, Tarik'a mektup yazarak kendi düşmanina karsi ondan yardım istedi. Bunun üzerine Tarik da Septe geçidinden Endülüs'e girdi. Firsati degerlendirdi. Çünkü o esnada Franklar, kendi aralarinda savasmaktaydilar. Bu firsattan yararlanan Tarik, Endülüs ülkesinin derinliklerine girerek Kurtu-ba'yi fethetti. Kurtuba hükümdari Azrikon'u öldürdü. Fetih müjdesini bir mektupla Musa b. Nusayr'a gönderdi.

Musa, tek basina bu fethi yapmis olmasindan ötürü Tarik'i kiskandi. Halife Velid'e bir mektup yazarak fetih müjdesini verdi ve fethi kendisinin gerçeklestirmis oldugunu ifade etti. Ayrica Tarik'a da bir mektup yazarak kendisinden emir almaksizin Endülüs'e girdiginden ötürü onu azarladi ve tehdit etti. Kendisi oraya varincaya kadar yerinden ayrilmamasini ve ileriye geçmesini emretti. Sonra askerlerini yanma alarak Habib b. Ebi Ubeyde el-Fihri ile birlikte hizla Endülüs'e girdi. Senelerce orada kaldı. Birçok sehirleri ele geçirip mal toplayarak fütuhati genisletti. Adamlari öldürüp kadinari ve çocuklari esir aldı. Mücevher, yakut, altun, gümüş paralar, altin ve gümüş kaplar, ev esyalari, atlar, katirlar ve diger mallari ganimet edindi. Çok sayida büyük sehirleri ve mintikalari fethetti.

Mesleme ile kardesi oğlu Ömer b. Velid'in fethettikleri yerler arasinda Rumeli'deki Sabosna ve Bolga kaleleri vardi. Istanbul bogazina kadar yerleri fethetmisler di.

Bu senede Kuteybe b. Müslim; Soman, Kes ve Nesef i de fethetti, j^aryablilar, sehri ona teslim etmeyip direndiler. O da sehri yakti. Kardesi Abdurrahman'i Sugd eyaletine, Tarhun Han'a gönderdi. Abdurrahman onunla baris yaptı. Tarhun Han da ona çok miktarda mal ve para verdi. Abdurrahman, Buhara'da bulunan kardesi Kuteybe'nin yanma geldi. Sonra

Merv'e döndü. Tarhun Han, Ab durrahman'la baris yaptıktan sonra Sugd halkı toplanıp Tarhun Han'a: «Alçalmis olarak geri geldin. Cizye verdin. Sen yasli bir adamsin. Artık sana ihtiyacimiz yok.» dediler. Sonra onu azledip yerine kardesi Görek Han'i kral tayin ettiler. Sonra onlar ayaklanıp baris antlasmasını bozdular ve ileride de anlatacagimiz akibete maruz kaldılar.

Kuteybe, Sicistan üzerine giderek büyük Türk hakani Rutbü'i bozguna ugratmak istedi. Rutbil'in mintikasında bulunan ilk sehre vardiginda elçileri onu karsiladılar. Bol miktarda para vermek sartiyla ondan baris talebinde bulundular. Ayrica ona bol miktarda at, köle ve hükümdar kızlarından olan kadınlari, yani prensesleride vermeyi taahhüt ettiler. Bunun üzerine Kuteybe, Rutbil ile baris yaptı.

Bu sene Medine valisi Ömer b. Abdülaziz, insanlara haccettirdi. [26]

Bu Senede Vefat Eden Meshur Sahsiyetler Ebu Said El-Medenî

Bu zatin sahabe olup olmadigi hususunda ihtilaf edilmistir. Bazilari dediler ki: Bu zat, cahiliye döneminde ata binmis ve Ebu Bekir'i görmüştür.

Muhammed b. Sa'd ise: «Bu zat, Rasûlullah (s.a.v.)'i görmüs, ama ondan birsey ezberlemis degildir.» demistir. Ibn Main, Buhari ve Ebu Hatim, bunu inkar ederek: «Bu zatin sahabe olduguna dair söylenen söz dogru degildir.» demislerdir. Dogrusunu Allah bilir.

Ebu Said el-Medenî, hicretin doksanikinci senesinde vefat etti. Doksanbirinci senede vefat ettigine dair zayıf bir rivayet de vardır. Dogrusunu Allah bilir. [27]

Tuvays El-Mugnî

Asil adi; Isa b. Abdullah Ebu Abd el-Mün'im el-Medenî¹ dir. Beni Mahzum kabilesinin azatlisidir. Sanatında parlak bir ustaydi. Uzun boylu, sehla gözlü, nahif bedenli bir kimse idi, ugursuzdu. Çünkü o, Rasûlullah (s.a.v.)'in vefati gününde dogdu. Hz. Ebu Bekir'in vefat gününde sütten kesildi. Hz. Ömer'in sehit edildiği günde bulûga erdi. Hz. Osman'in sehit edildiği günde evlendi. Hz. Ali'nin oğlu Hüseyin'in öldürüldüğü günde de bir oğlu oldu. Baska bir rivayette de anlatildigina göre Hz. Ali'nin sehit edildiği günde bir oğlu dogmustur. Ibn Hallikan ile digerleri böyle demislerdir.

Tuvays, bu senede, sekseniki yasinda Medine'ye iki konaklik me-fede bir yer olan Süveyd kasabasinda vefat etti.

Ünlü sair Ahtal da bu senede vefat etti. Ahtal, siirde akranlarının fevkine çıkmis bir sairdi.

Bu senede vefat edenlerden birisi de Malik b. Evs b. Hidsan en-

Nadrî'dir. [28]

Hicretin Doksanüçüncü Senesi

Mesleme b. Abdülmelik, Rum illerinde birçok kale fethetti. Fethettiği kaleler arasında Hadid, Gazale ve Masse kaleleri de vardı.

Abbas b. Velid, gazaya gitti ve Sumaysat'i fethetti.

Mervan b. Velid ise, Rum illerine gazaya gitti, Hançere'ye ulaştı.

Harzem Sah, Kuteybe'ye bir mektup yazarak kendi bölgesinde birkaç şehir, bol miktarda para, köle ve kardesi ile savasarak onu kendisine teslim etmek şartıyla barış talebinde bulundu. Çünkü kardesinin yeryüzünde fesat çıkardığını, insanlara zorbalık ve zulüm yaptığını söyledi. Gerçekten de kardesi, herhangi bir kimsenin yanında mal da, para da, kadın da, çocuk da, binek de, başka birşey de olsa, hosuna giden güzel birşeyin bulunduğunu duyduğunda o şeyi sahibinin elinden mutlaka alırdı.

Kuteybe, Harzem Sah'in kardesinin ülkesine büyük bir ordu ile gitti. Allah, ona zafer ihsan etti. O ülkede çok sayıda adamını öldürdü. Harzemsah'ın kardesini 4.000 kişi ile birlikte esir alıp Harzem-sah'a teslim etti. Ayrıca Kuteybe, emir vererek huzurunda esirlerin boyunlarını vurdurdu. Bir rivayette anlatıldığına göre önünde 1.000, sağında 1.000, solunda 1.000 ve arkasında da 1.000 esir öldürttü ki, böylece düşmanları olan Türkleri ve diğerlerini korkutsun. [29]

Semer kand'in Fethi

Kuteybe, bütün işleri sonuçlandırdıktan ve ülkesine dönmeye karar verdikten sonra komutanlardan biri ona: «Sugdlular, bu sene kendilerine saldırmayacağından emindirler. Eğer uygun görürsen üzerlerine bir hamle yap. Onlar farkında değilken bir saldırıda bulun. Eğer böyle yaparsan Sugd'u ele geçirirsin.» dedi. Kuteybe de kendisine bu tavsiyede bulunan komutana: «Bunu herhangi bir kimseye söyledin ^{TM1}; >> diye sordu. Komutan: «Hayır.» diye cevap verince Kuteybe ona: ger herhangi bir kimse bunu senden duyacak olursa, senin boynunuvururum.» dedi. Sonra kardesi Abdurrahman b. Müslim'i 20.000 askerle önden Semer kand'a gönderdi. Kendisi de diğer askerlerle oman pesinden gitti.

Kuteybe ordusunun kendileriyle savaşmak üzere gelmekte olduğunu haber alan Türkler, aralarından güçlü, kuvvetli ve iyi savasan prens ve komutanlardan bir askeri birlik teşkil ederek onlara, geceleyin Kuteybe'nin üzerine gitmelerini ve Müslüman ordusunu aniden bastırmalarını tenbihlediler. Kuteybe de Türklerin bu yolda hazırlıklar yaptıklarını duyunca kardesi Salih'i karşı konulamaz bahadırlardan oluşan 600 süvari ile birlikte bir tarafa ayırıp onlara: «Türklerin yolunu tikayın.» talimatını verdi. Onlar

da harekete geçtiler. Yolda üç gruba ayrıldılar. Gece bastırınca karsi taraf farkında olmaksizin bunlar harekete geçip birbirlerine seslendiler. Müslümanlarla Sugdlar çarpismaya başladılar. Türklerden çok az sayıda adam kurtulabildi. Müslümanlar, Türklerin çogunu öldürdüler ve yanlarindeki altin kaplamali silahlari ve diger esyalari ganimet edindiler. Savasanlardan bir kısmi digerlerine dediler ki: «Biliyorsunuz ki, sizler burada prenslerle ve namli kahramanlarla savastiniz. Bu kahramanlardan her biri 100 veya 1.000 süvariye bedeldi.» Kuteybe, bu savaşçılara ganimet edindikleri altin ve silahlari bagisladi. Sugd'a yakin büyük bir sehir olan Semerkand'a yaklasti. Sehrin üzerine manciniklarla tas atmaya basladi. Savasi sürdürdü. Asla geri çekilmedi. Beraberinde bulunan Buharaii ve Harezmi askerlere samimi davranip öğütler verdi. Hep birlikte Sugdlularla siddetlice savastilar.

Bu arada Sugd hükümdari Gorek, Kuteybe'ye haber göndererek: «Sen benim kardeşlerim ve aile efradimi öne sürerek benimle savasiyorsun. Araplari karsima çıkar da öylece savas.» dedi. Bunun üzerine Kuteybe öfkelen-di. Araplarla Acemleri birbirinden ayirdi. Acemlerin bir kenara çekilmelerini emretti. Arapların bahadirlarini öne sürdü ve onlara iyi silahlari verdi. Korkakların elindeki silahlari aldı. Bahadir Araplarla birlikte Semerkand'm üzerine yürüdü, sehri manciniklarla dövdü, surlarda gedikler açti. Türkler, o gedigi çuvarlarla tikadılar. Sugdlulardan biri kalkip gedik basinda durdu, Kuteybe'ye sövmeye basladi. Müslümanlardan biri, ona bir ok attı. Gözünü çıkardı. Ok, onun ensesinden çıkıp gitti. Çok geçmeden o adam öldü. Allah onu kahretsin. Kuteybe de o adami öldüren askerine 10.000 dirhem verdi. Sonra gece karanligi bastirdi. Sabah olunca Türklerin üzerine mancinikla tas yagdirmaya başladılar. Surlarda yine bir gedik açıldı. Müslümanlar oradan tirmanmaya başladılar. İki taraf birbirlerini ok yag-muruna tuttu.

Türkler, Kuteybe'ye: «Bugün bizden vazgeç, seninle baris yapalım.» dediler. Müslümanlar, savasi biraktılar ve ertesi gün Türklerin her sene 2.100.000 dirhem vermeleri ve o sene basinda da 30.000 köle vermeleri sartiyla baris yaptılar. Verecekleri köleler arasında yasi küçük veya çok yasli veya kusurlu kimseler olmayacakti. Baska bir yete göre ise Türkler, 100.000 köle vereceklerdi. Ayrica putlarda-ki ziynet esyalari ve ates yakilan evlerdeki ziynet esyalarini Türkler Müslümanlara vereceklerdi. Sehir, savaşçılardan bosaltılacak, Kuteybe orada bir mescit yapacak, mescitte hutbe için bir minber de in-sa edilecekti. Türkler, bu sartlari kabul ettiler.

Kuteybe, sehire, mescidin in-sa edilip minberin yapılmasindan sonra 4.000 yiğit askeri ile birlikte girdi. Mescide girip namaz kildi, hutbe irad etti. Öğle

yemegini yedi. Türklerin putu getirildi. Putun üzerindeki ziynet esyaları çıkarılıp alındı. Ziynet esyaları üstüste konulduğunda büyük bir saray gibi oldu. Sonra Kuteybe, bunların yakılmasını emretti. Türkler aklamaya, çiglik atmaya başladılar. Mecusi-ler de: «Burada öyle eski putlar vardır ki, bunları yakan mutlaka helak olur.» dediler. Sonra hükümdar Gorek Han geldi ve Kuteybe'yi, putu yakmaktan menederek: «Ben sana samimi olarak öğüt veriyorum.» dedi. Kuteybe de ayağa kalktı. Elinde bir ates sulesi vardı. Hükümdara ve yanındaki adamlara: «Bu putu ben elimle yakacağım. Ondan sonra bana fırsat vermeden tuzak kurabiliyorsanız kurun.» dedi. Kalktı, Aziz ve Celil olan Allah'a tazimde bulunup tekbir aldı. Atesi putlar üstüne fırlattı. Putlar yanmaya başladı. Orada geride kalan altının miktarı 50.000 miskal idi. Kuteybe'nin elde ettiği ganimetler arasında Yezdücürd'ün çocuklarından bir cariye de vardı. Bunu Velid'e hediye etti. Cariye, Velid'in Yezid adındaki çocuğunu doğurdu.

Sonra Kuteybe, Semerkantlıları huzurunda toplantıya çağırdı. Toplanan halka şöyle dedi:

«Baris antlaşmasında bulunan şeylerden fazlasını sizden isteyecek değilim. Ama burada bizim askerlerimizden bir kısmının ikamet etmesi zorunludur.» Böyle dedikten sonra Gorek Han, Semerkant'tan ayrılıp gitti. Kuteybe de su ayeti okudu:

«ilk Ad milletini, Semud milletini yok edip geri bırakmayan O'dur.» (en-Necm, 50-51.)

Daha sonra Kuteybe, Semerkand'tan ayrılıp Merv'e gitti. Semer-kand'da kardesi Abdullah b. Müslim'i naib olarak bıraktı ve ona şöyle dedi: «Semerkand'a giren her müsrikin elini mühürle ve şehirde ancak mührünün çamuru kuruyuncaya kadar kalmasına müsaade et. ^ger elindeki mühür çamuru kurursa onu öldür. Halktan birinin elin-demir veya bıçak görürsen onu, o demir veya bıçakla öldür. Kapıla-n kiutlediginde şehirde müsriklerden birini görürsen onu da öldür.» fi t tm hususta şöyle bir siir söylemiştir (Bu siirin, Cu-sabilesinden bir adama ait olduğu da söylenir):

«Kuteybe, her gün bir talan yapıyor, Servetlere yeni servetler katıyor.

Bahili olup basına tac geçirildi.

Siyah saçları agardı, sonunda onunla,

Sugdluların basını döndürdü askerleriyle.

Sonunda Sugdlular, çölde ve açıkta kaldılar.

Çocuklar, babalarını kaybettikleri için ağlarlar.

Muzdarip babalar da çocukları için ağlarlar.

O, her bir beldeye kondugunda veya o beldeye geldiginde,
Attilari sehirde yariklar ve hendekler meydana getirip giderler.»

Bu senede Musa b. Nusayr, Magrib naibi ve azatlisi Tarik b. Zi-yad'i Endülüs valiliginden azletti. Onu Tuleytula sehrine göndermisti. Tarik, sehri fethettiginde orada Süleyman peygamberin sofrasini bulmustu. Sofrada cidden çok miktarda altin ve mücevher vardı. Tarik, bu sofrayi halife Velid b. Abdülmelik'e göndermisti. Sofra kendisine ulasmadan Velid vefat etmis, yerine Süleyman b. Abdülmelik tahta geçmisti. Süleyman peygamberin sofrasi, Süleyman b. Albülme-lik'in eline geçmisti. Nitekim bunu ileride yeri geldiginde detayli olarak anlatacagiz. Sofrada akillari durduracak seyler vardı, ondan daha güzel görünümlü birsey görülmemisti.

Musa b. Nusayr, azatlisi Tarik'in yerine kendi oğlu Abdülaziz'i tayin etmisti.

Musa b. Nusayr'in, Magrib ülkesinin çeşitli yerlerine gönderdigi askerleri Endülüs'ün Kurtuba, Tanca ve daha birçok sehirlerini fet-hetmislerdi. Sonra Musa, bizzat Endülüs'ün batisina gitmis, Bacaa, Medinetü'l-Beyda, diger büyük sehirler ve mintikalari fethetmisti. Çeşitli askeri birlikleri ve müfrezeleri ülkenin dogusuna ve batisina gönderiyor, bu askerler de Magrib'i sehir sehir, mintika mintika fethediyor, mallari ganimet ediniyor, çocuklari ve kadinklari esir aliyorlardi. Musa b. Nusayr, sayilamiyacak kadar çok miktarda mal ve esyayi ganimet edinerek geri döndü.

Bu senede Tunus halki, büyük bir kurakliga maruz kalmisti. Ciddi bir kitlikla karsi karsiya gelmislerdi. Musa b. Nusayr, onlari yagmur duasina götürdü. Sabahtan öğleye kadar durmaksizin dua etti. Kürsüden inmek istediginde kendisine: «Halifeye dua etmeyecek misin?» diye sorduklarinda o: «Burasi ona dua etme yeri degildir.» diye cevap verdi. Böyle demesi üzerine Cenâb-i Allah, onlara bol miktarda yagmur yagdirdi. Durumlari iyilesti, ülkeleri verimli oldu.

Ömer b. Abdülaziz, halife Velid'in emri üzerine Abdullah b. Zü-beyr'in oğlu Hübeyb'e elli kirbaç vurdurup soguk bir kis gününde basina bir kirba soguk su döktürerek bu haliyle onu mescidin kapisinda durdurdu. O zat, ayni gün vefat etti. Allah ona rahmet etsin.

Ömer b. Abdülaziz, Hübeyb'in ölümünden sonra siddetli bir kor-kapildi- Asla güven duymuyordu. Kendisine ahiretle ilgili müjde

Idiginde: «Bu nasil olacak ki? Hübeyb, benim yolumda duruyor.» I' ordu Baska bir rivayette de kendisine uhrevi bir müjde verildigindi söyle dedigi anlatilir: «Öyle aina Hübeyb, yolumda durmasaydi.» Böyle dedikten sonra o, oglunu kaybetmis bir kadin gibi aglayip fer-d ediyordu. Kendisini övdüklerinde de söyle derdi: «Hübeyb, Hü-h vb eger onu öldürme azabindan kurtulursam durumum iyilesir.»

Ömer b. Abdülaziz, Hübeyb'i kirbaçlayıncaya kadar Medine vali-1*sinde kaldı. Hübeyb ölünce görevden affını istedi. İstifa etti, o günden itibaren korku ve üzüntüye kapıldı. Kendini ibadete verdi, agla-viD sızlamaya başladı. Hübeyb'i kirbaçlaması bir hata idi, ama bu hata nedeniyle de hayır kazandı. Çünkü Hübeyb'in ölümünden sonra çokça ibadet etmeye, ağlamaya, hüzünlenmeye, korkmaya, insanlara ihsanda bulunmaya, adaletli davranmaya, sadaka vermeye, iyilik yapmaya, köle azad etmeye ve diğer hayirlara yöneldi.

Bu senede Haccac b. Yusuf'un amcası oğlu Muhammed b. Kasim, Hindistan'ın Debil ve diğer şehirlerini fethetti. Haccac, onu onyediyasındayken Hindistan'a gazaya göndermişti. O da askerlerinin başında Hindistan'a vardığında hükümdar Dahir'le karşılaşmıştı. Dahir'in ordusunda yirmiyedi seçkin fil vardı. İki taraf çarpışmaya başladı. Hintlileri hezimete uğrattı. Hükümdar Dahir de kaçıp gitti. Gece karanlığı bastırınca hükümdar Dahir ve beraberinde çok sayıda asker yine dönüp geldiler ve Müslümanlarla şiddetlice savastılar. Hükümdar Dahir ve beraberindeki askerler öldürüldüler. Müslümanlar da bozguna uğrayan Hintlileri kovalamaya başladılar ve onları öldürdüler. Muhammed b. Kasim, daha sonra yoluna devam ederek Keberk ve Berha şehirlerini fethetti. Sayılamıyacak kadar çok sayıda ganimet ve malla geri döndü. Ganimet edindiği mallar arasında altın ve mücevherler de vardı.

Cihad direği, Ümeyye oğulları arasında dimdik duruyordu. Onların cihaddan başka bir işleri yoktu. Böylelikle yeryüzünün batısında, doğusunda, karasında, denizinde İslâm kelimesi yüceldi. Kafirler ve küfür alçaldı. Müşriklerin kalplerine Müslümanlar korku saldılar. Müslümanlar, hangi ülkeye yönelirlerse yönelsinler, orayı mutlaka ele geçiriyorlardı. Savasta İslâm ordusunda salih, veli, âlim ve büyük tabiiiler vardı. Her İslâm ordusunda bunlardan az sayıda bir topluluk vardı ki, Allah, bunların sayesinde dinini kuvvetlendiriyordu.

Kuteybe b. Müslim, Türk illerinde fütihat yaptı. Adam öldürdü, esir aldı, ganimet elde etti. Nihayet Çin sınırına ulaştı. Çin hükümdarıTMa haber göndererek onu İslâm'a davet etti. Hükümdar korktu. Ona Çok miktarda hediye ve armaganlar gönderdi. Kuvvetli ve büyük bir orduya sahip olmakla birlikte Kuteybe'den merhamet diledi. Çünkü o mintikaların bütün hükümdarları, korkularından dolayı ona haraç ödüyorlardı. Haccac yarasaydı, Çin'den geri dönmeyecek, mutlaka orayı ele geçirecek ve Çin hükümdarıyla savaşacaktı. Haccac vefat edince, önceki kısımlarda da anlattığımız gibi İslâm ordusu oradan geri döndü. Sonra Kuteybe de bu hadisenin ardı sıra öldürüldü. Müslümanlardan biri onu öldürdü.

Mesleme b. Abdülmelik b. Mervan ve mü'minlerin emiri Velid'in oğlu ile

diger kardesi Rum illerinde Sam askerleri ile fütuhatlarını sürdürüyorlardı. Nihayet Kostantiniyye'ye vardılar. Mesleme, orada bir cami yaptırdı, camide Allah'a ibadet edildi, Frankların yüreklerine korku doldu.

Haccac'ın kardesi oğlu Muhammed b. Kasım, Hind illerini maiyetindeki Iraklı ve diğer mintikaların askerleriyle fethediyordu.

Musa b. Nusayr da Magrib'te cihad ediyor, magrib şehirlerini ve mintikalarını maiyetindeki Mısırlı ve diğer yerlerden gelen askerleriyle fethediyordu.

Fethedilen bu mintikaların ahalisi, İslâm'a girmiş ve putlara tapmayı bırakmışlardı. Zayıf bir rivayette anlatıldığına göre Hz. Ömer ile Hz. Osman'ın zamanında sahabeler, bu mintikaların çoğunu fethetmişler ve şehirlere girmişlerdi. Sam, Mısır, Irak, Yemen, Türkistan'ın ön kısımları gibi büyük mintikaları fethetmişler; Maveraün-nehr'e ve Magrib ülkelerinin ve Hindistan'ın da ön kısmına varmışlardı. Hicretten sonraki ilk asırda cihad bayrağı, Emevi devletinin yıkılmasına kadar dalgalanmaya devam etti. Abbasilerin hilafeti zamanında da Mansur ve evladi ile Resit ve evladi zamanında da cihada devam edildi. Rum illeri, Türkistan ve Hindistan'da fütuhat yapıldı.

Mahmut Sebüktekin ve oğlu, kendi hakimiyetleri dönemlerinde Hindistan'ı fethettiler. Kaçan bazı Emeviler, Magrib ülkesine yerleştiklerinde orada Franklarla cihad ettiler. Sonra cihad ortadan kalkınca düşman tekrar buralara döndü ve birçok şehri ele geçirdi. Oralarda İslâmiyet zayıfladı. Sonra Fatimiler, Mısır ve Sam diyarını istila ettiklerinde İslâmiyet zayıfladı. İslâm'a yardım edenler azaldı. Franklar gelip Sam beldelerinin büyük bir kısmını geri aldılar. Ancak bir süre sonra Müslümanlar, Kudüs'ü ve diğer Sam beldelerini tekrar ele geçirdiler. Cenâb-ı Allah, Eyyûbileri Nureddin'le hakim kıldı. Eyyûbi-ler, buraları tekrar İslâm düşmanlarının ellerinden alıp onları İslâm topraklarından kovdular. Hamd ve minnet Allah'adır. Bütün bunlar, yeri geldiginde inşaallah açıklanacaktır.

Bu senede Velid, Ömer b. Abdülaziz'i Medine valiliğinden azletti. Bu olayın sebebi suydı: Ömer b. Abdülaziz, Velid'e bir mektup yazarak Iraklıların, Haccac'ın zulmü ve zorbalığı altında sıkıntıya düştüklerini bildirmişti. Bunu duyan Haccac da Velid'e bir mektup yazarak vle demisti: «Ömer b. Abdülaziz, Mekke ve Medine valiliğini yapa-avacak kadar zayıftır. Bu da yönetimi zayıflatır ve gevsetir. Mekke ve Medine'ye otoriter bir vali tayin et.»

Bunun üzerine Velid, Medine'ye Osman b. Hayyan'ı, Mekke'ye de

Halid b. Velid el-Kusarî'yi vali olarak tayin etti. Haccac'ın tavsiyesininlerine getirdi. Bunun üzerine Ömer b. Abdülaziz, Medine'den sevvalayında çıkıp

Süveyda'ya gitti. Osman b. Hayyan da bu senenin sevval ayinin bitimine iki gece kala Medine'ye geldi.

Bu senede Abdülaziz b. Velid b. Abdülmelik, insanlara haccettirdi. [30]

Hicretin Doksanüçüncü Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Enes B. Malik

Enes b. Malik b. Nadr b. Damdam b. Zeyd b. Haram b. Cündeb b. Amir b. Ganefn b. Adiy b. Neccar Ebu Hamza. Künyesinin Ebü Süma-me olduğu da söylenir. Ensâr'in Neccar kabilesi ogullarındandır. Ra-sûlullah (s.a.v.)'in hizmetkari ve sahabesidir. Anasının adı, Ümraü Haram Melike binti Melham b. Halid b. Zeyd b. Haram'dır. Annesi, Ebu Talha Zeyd b. Sehl el-Ensârî'nin zevcesi idi.

Enes, Rasûlullah (s.a.v.)'dan çok sayıda hadis rivayet etti. Mühim bilgiler nakletti. Ebu Bekir'den, Ömer'den, Osman'dan, Ibn Mesud'-tan ve diğerlerinden hadis rivayet etti. Tabiilerden bir topluluk da ondan hadis rivayet etti.

Enes dedi ki: «Rasûlullah (s.a.v.), Medine'ye geldiğinde ben on yasinda idim. O vefat ederken de yirmi yasinda idim.»

Muhammed b. Abdullah el-Ensârî, Süname'nin söyle dedigini rivayet etmistir:

«Enes'e: "Sen Bedir savasma katildin mi?" diye sorduklarında o: Bedir savasına nasıl katılmam, anan ölesice!" diye cevap verdi. , Rasûlullah (s.a.v.)'a hizmetkarlık yaparak Bedir savasında hazır bulundu.»

Seyhimiz Hafız Ebu'l-Haccac el-Mizzî dedi ki: Savas tarihçilerinden hiçbirisi, bu hususu kitaplarında rivayet etmediler.

Ben derim ki: Dogrusu su ki; Enes, Bedir savasından sonraki savaslara katilmistir. Dogrusunu Allah bilir.

" rivayette sabit olduğuna göre annesi (baska bir rivayette anlatıldığına göre ise üvey babası), onu Rasûlullah (s.a.v.)'a getirerek

Söyle demisti: «Ya Rasûlallah, su Enes akilli bir hizmetkardir. Sana izmet etsin.» Böyle dedikten sonra Rasûlullah'a onu hibe etmis, o da

bu hibeyi kabul etmistir. Annesi, Rasûlullah'tan onun için dua etmesini istemis, Rasûlullah da ona söyle dua etmistir: «Allah'im, Enes'in malini ve çocuklarını çoğalt. Onu Cennet'e koy.»

Bir rivayette anlatıldığına göre Enes, bu hususta söyle demistir: «Ben ürününü devşirdigim bir hurma agaci ile Rasûlullah tarafından künyelendim. Yani bana hurma agacının babası anlamına gelen "Ebu Nahle" künyesini takti.»

Hız. Ebu Bekir, sonra Hız. Ömer, Enes'i Bahreyn valiliğine tayin ettiler ve yararlı çalışmalarından ötürü ona tesekkür ettiler. Rasûlullah (s.a.v.)'m vefatından sonra Enes, Basra'ya gidip yerleştirdi. Orada dört evi vardı. Haccac'dan eziyet gördü, bu da İbn Es'as'ın fitnesi nedeniyle olmuştur. Haccac, Enes'in bu iste alakaşı olduğunu ve bu iş için fetva verdiğini sanmış, bu nedenle boynunu mühürlemiş, boynuna «Bu, Haccac'ın vuracağı bir boyundur.» diye yazmıştı. Önceki kısımlarda da anlattığımız gibi Enes, bu durumu Abdûlmelik'e şikayet etmiş, o da Haccac'a bir mektup yazarak bu davranışından ötürü onu azarlardı. Haccac, bundan korkarak gidip Enes'le barışmıştı. İdaresi zamanında Enes, Velid b. Abdûlmelik'in ziyaretine gitmişti. Bu ziyaretin hicri doksanikinci senede gerçekleştiği de söylenir. O esnada Velid b. Abdûlmelik, Dimişk camii'ni inşa ettiriyordu.

Mekhul dedi ki: Enes'in Dimişk camiinde dolasmakta olduğunu görünce kalkıp kendisine cenazeyi yıkayan gassalın abdestinin bozulup bozulmadığını sordum. O da bozulmayacağını söyledi.

Evzaî, Abdullah b. Ebi Muhacir'in söyle dediğini rivayet etmiştir:

«Enes, Velid'in yanına geldi, Velid ona dedi ki:

- Kiyametle ilgili olarak Rasûlullah (s.a.v.)'dan ne isittin?
- Rasûlullah (s.a.v.)'ın bu hususta söyle dediğini isittim: Siz ve kiyamet su ikisi gibisiniz (Rasûlullah, böyle derken işaret parmağıyla orta parmağını bizlere gösterdi.).»

Zührî dedi ki: Dimişk'da Enes b. Malik'in yanına gittim, ağılıyordu. Niçin ağladığını sordugumda bana söyle cevap verdi:

«Rasûlullah'tan ve ahabından sadece su namazı öğrendim. Ama namaza sizler neler yaptınız neler!»

Baska bir rivayette anlatıldığına göre ise söyle demistir: «Bu namaz zayı edildi.» Yani Emevî halifeleri, namazları geniş vakitlerinin sonuna erteliyorlardı. Bu ertelemeyi de âdeta alışkanlık haline getirmişlerdi. Sadece Ömer b. Abdülaziz, halifeliği zamanında bu alışkanlığı bozdu ve namazları vakitlerinde kıldı. Nitekim bu husus ileride de anlatılacaktır.

Abd b. Humeyd, Enes'in söyle dediğini rivayet etmiştir: «Annem beni çocuk iken Rasûlullah (s.a.v.)'a götürerek söyle dedi: "Ya Rasû-lallah, küçük hizmetkarın Enes'cik... onun için Allah'a dua et." Rasûlullah da söyle dua buyurdu: "Allah'im! Enes'in malını ve çocuklarını çoğalt. Onu Cennet'e koy." Ben bu üç şeyden ikisini gördüm. Üçüncüsünü de göreceğimi ümit ediyorum.»

Baska bir rivayette anlatıldığına göre Enes söyle demistir: «Allah'a yemin ederim ki, malim gerçekten çoktur. Öyle ki, hurmalıklarım ve bağlarım

senede iki kez ürün veriyorlar. Çocuklarım ve torunlarına ise yüzü asmaktadırlar.»

Baska bir rivayette anlatildigina göre Enes söyle demistir: «Öz çocuklarım 106 tanedir.»

Baska bir rivayette de Enes söyle demistir: «Kizim Amine bana dedi ki: Haccac'in gelisi zamanina kadar senin 120 öz çocukunu defnettim.»

Bu anlattiklarimizin bir kismini siret kisminin "Delailü'n-Nübüv-ve" bölümünün içinde nakletmistik. Hamd Allah'adir. Sabit, Enes'e söyle bir soru sormustu:

- Elin, Rasûlullah'in eline degdi mi?
- Evet.
- Öyleyse elini ver de öpeyim.

Muhamnied b. Sa'd, Enes b. Malik'in söyle dedigini rivayet etmistir: «Sevgilim Rasûlullah (s.a.v.)'i rüyada görmedigim hiçbir gece yoktur.» Enes böyle dedikten sonra aglardi.

Muhammed b. Sa'd, Minhal b. Amr'm söyle dedigini rivayet etmistir: «Enes, Rasûlullah (s.a.v.)'m ayakkabilarini önüne koyar ve ibrigini tasirdi.»

Ebu Davud, Enes'in söyle dedigini rivayet etmistir:

«Rasûlullah (s.a.v.)'la karsilasip kendisine: "Ya Rasûlallah, iste küçük hizmetkarin....." diyecegimi ümit ediyorum.»

imam Ahmed b. Hanbel, Enes'in söyle dedigini rivayet etmistir: Rasûlullah (s.a.v.)'dan kiyamet gününde bana sefaatçi olmasini istedim. O da söyle cevap verdi:

- Bunu yaparım.
- Ey Allah'in peygamberi, kiyamet gününde seni nerede arayayim?
- Beni ilk olarak Sirat köprüsü üzerinde ara.
- Orada seni bulamazsam nerede arayayim?
- Ben mizanin yaninda olurum.
- Mizanin yaninda da seni bulamazsam nerede arayayim?
- O zaman ben havuzun yaninda olurum. Kiyamet gününde bu üç yerden sasmam.»

Tirmizî de bu hadisi rivayet etmis ve garip oldugunu söylemistir.

Sube, Ebu Hüreyre'nin söyle dedigini rivayet etmistir:

«Namaz kilma hususunda Enes b. Malik kadar Rasûlullah'a çok benzeyen

baska birini görmedim.»

Ibn Sirin dedi ki: «Enes, hazarda ve seferde insanların en güzel namaz kılani idi.»

Enes dedi ki: «Benden Öğren, ben bunu Rasûlullah'tan dolayisiyla Aziz ve Celil olan Allah'tan Öğrendim. Bu hususta benden daha güvenilir birini bulamazsin.»

Mutemer b. Süleyman, Enes'in söyle dedigini rivayet etmistir: «İki kibleye yönelerek namaz kılanlar arasında benden baska kimse hayatta kalmadı.»

Muhammed b. Sa'd, Harirî'nin söyle dedigini rivayet etmistir: «Enes, Zat-ı İrk'ta ihrama girdi. Ihramdan çıkincaya dek Allah'ın zikrinden baska birsey söylediğini isitmedik. O, bana dedi ki: «Ey kardesimin oğlu, ihram iste böyledir.»

Salih b. İbrahim b. Abdırrahman b. Avf dedi ki: «Biz, Peygamber (s.a.v.)'in zevcelerinden birinin evinde sohbet etmekte iken cuma günü Enes yanımıza geldi ve: «Sus» dedi. Namaz kilindikten sonra da söyle dedi: «Size susun dedigim için cumamin iptal edilmiş olmasından korkuyorum.»

Ibn Ebi'd-Dünya, Sabit'in söyle dedigini rivayet etmistir: «Enes b. Malikle beraberdim. Vekilharç geldi ve söyle dedi: «Ey Ebu Hamza (Enes'in künyesi, Ebu Hamza idi). Arazimiz susuz kaldı ve kuraklastı.» Bunun üzerine Enes kalkıp abdest aldı. Çöle gitti, iki rekat namaz kildi, sonra dua etti. Bulutların gelip üstüste yigildiklerini, sonra yağmur yağdığını gördüm. Öyle ki, yagan yağmur sularının her tarafı ve herseyi doldurduğunu sandım. Yağmur dinince, Enes, aile efradından birini göndererek: «Bak bakalım hele, yağmur suları nereye kadar vardı?» diye talimat verdi. Adam gitti, baktı ve yağmurun onun arazisinin çok az ilerisine kadar yağmış olduğunu gördü.»

İmam Ahmed b. Hanbel, Muhammed'in söyle dedigini rivayet etmistir:

«Enes, Rasûlullah (s.a.v.)'in hadisim naklederken korkuya kapılır ve söyle derdi: Rasûlullah, böyle buyurdu veya buna benzer birsey söyledi.»

Ensârî, Muhammed'in söyle dedigini rivayet etmistir: «Emirlerden biri, Enes'e ganimet malından bir miktar gönderdi.

Enes: «Bu, beste birlik paydan midir?» diye sorunca: «Hayır» diye cevap verdiler. Enes de o mali kabul etmedi.»

Nadr b. Seddad, babasının söyle dedigini rivayet etmistir:

«Enes hastalandı. Kendisine: «Sana tabip çağırmayalım mı?» diye

sorduklarında Enes: «Tabip beni hastalandırdı.» diye cevap verdi.» Hanbel b. İshak, Ali b. Yezid'in söyle dedigini rivayet etmistir:

«Haccac'la birlikte hükümet konagındaydım. O, Ibn Es'as'ın gecelerini halka anlatıyordu. O sıralarda Enes b. Malik geldi. Haccac dedi vj- «Ey habîs! Sen fitnelerde dolastın. Bazen Ali'yle, bazen Ibn Zü-beyr'le, bazen de Ibn Es'as ile beraber oldun; ama Haccac'ın canı kudret elinde bulunan Allah'a yemin ederim ki, ağacın zamkinin ağaçtan koparıldığı gibi seni de kökünden kopartacağım. Kelerin derisinin yü-zülüğü gibi seni de yüzeceğim.»

Enes, ona şöyle sordu:

- Beni mi kastediyorsun ey emir?

- Evet, seni kastediyorum. Allah senin kulagini sağırlastırdı. Bunun üzerine Enes:

- înnâ lillâh ve innâ ileyhi raciûn, dedi.

Haccac, baska birseyyle mesgul olunca Enes disari çıktı. Biz de pesine Çakıldık. Düzlüge kadar gitti ve şöyle dedi: Küçük çocuklarımı hatırjamasaydım ve onlar için endiseye kapılmas aydım hangi sekille öldürülürsem öldürüleyim, öldürülüşüme aldirmazdım ve bu makamda ona öyle bir söz söyleydim ki, ondan sonra artık Haccac, beni korkutamazdı.»

Ebu Bekir b. Ayyas'ın anlattigina göre Enes, Abdülmelik'e mektup yazarak Haccac'i sikayet etmiş ve mektubunda şöyle demisti: «Allah'a yemin ederim ki Yahudiler ve Hristiyanlar, peygamberlerinin hizmetçilerini de görselerdi, onlara ikramda bulunurlardı. Ben, Rasûlullah (s.a.v.)'a on sene müddetle hizmet ettim.» Bunun üzerine Ab-dülmelik, Haccac'a çok ağır ifadeler içeren bir mektup gönderdi. Mektubunda şöyle dedi: «Bu mektubum sana geldiginde Ebu Hamza'nın (yani Enes'in) yanına git, gönlünü al, elini ve ayagini öp; yoksa haket-tigin cezayı sana veririm.»

Abdülmelik'in siddet ve tehdit içeren mektubu Haccac'a ulastiginda o, kalkip Enes'in yanına gitmek istedi. Ancak mektubu ona getiren ismail b. Abdullah b. Ebi'l-Muhacir, Enes'in yanına gitmemesini tavsiye etti. Sonra Enes'e giderek aceleyle Haccac'ın yanına gitmesini ve Haccac'la barışmasını tavsiye etti. Ismail, Haccac'ın dostuydu. Bu tavsiye üzerine Enes kalkip yanına gittiginde Haccac, onu kapıda karşıladı ve şöyle dedi: «Ben sana, "Seni kastediyorum, dinle." derken baskalarının itiraz etmesine ve bana karşı konuşmasına fırsat verme-

k için böyle demistim. Yoksa başka bir maksadım yoktu.»

ibn Kuteybe dedi ki: Enes'e ağır sözler sarfedisinden ötürü Ab-l, Haccac'a su ağır ifadeler içeren bir mektup gönderdi: «Ey cinsel ilişki esnasında ferici daralan kadının oğlu! Sana öyle bir tekme vürürünü ki, o tekme ile Cehennem atesine uçarsın. Ey yarasa gözlü a am! Allah seni kahretsin! Ey kara ve çarpık bacaklı adam, kendine gel!» ,

Ahmed b. Salih el-İclî dedi ki: «Sahabelerden sadece iki kişinin hastalığa mübtela olduklarını gördüm. Bunlardan biri Muaykib'di... cüzzam hastalığına yakalanmıyordu. Diğer de Enes b. Malik'ti... vücudunda alacalık vardı.»

Humeydî, Ebu Cafer'in söyle dedigini rivayet etmiştir:

«Enes'in yemek yedigini gördüm. Lokmaları büyük büyük agzına alıyordu. Vücudunda şiddetli bir alacalık gördüm.»

Ebu Ya'lâ, Eyyüb'ün söyle dedigini rivayet etmiştir:

«Enes, oruç tutamayacak kadar zayıfladı. Yemek yaptırdı, otuz düskünü davet etti. Onlara yemek yedirdi.»

Su'be, Musa es-Sümbülavî'nin söyle dedigini rivayet etmiştir:

«Enes'e söyle sordum:

- Sen, Rasûlullah (s.a.v.)'m hayatta kalan en son sahabetisi misin?
- Bedevilerden bir topluluk kaldı, bana gelince ben de Rasûlul-lah'in hayatta kalan en son sahabetiyim.»

Hastalığı zamanında Enes'e sordular:

- Sana tabip çağırılabilir mi?
- Beni tabip hastalandırdı.

Sonra da söyle demeye başladı: «Bana "Lâ ilahe illallah" kelimesini telkin edin.» Can çekilirken kendisine bu kelime telkin edildi. Vefat edinceye kadar: "Lâ ilahe illallah" kelimesini tekrarlardı. Yanında Rasûlullah (s.a.v.)'m küçük bir sopası vardı. Bu sopanın da kendisiyle birlikte mezara defnedilmesini vasiyet etti. Bu vasiyeti yerine getirildi.

Ömer b. Sebbe ile baskalarının ifadesine göre Enes b. Malik, 107 yaşında vefat etmiştir.

İmam Ahmed b. Hanbel, Humeyd'den rivayet etti ki; Enes, doksan-dört sene yaşamıştır. Vakidî'nin ifadesine göre Enes, Basra'da vefat eden son sahabetidir. Ali b. el-Medinî ile Fellas ve birden fazla ravi böyle demislerdir. Tarihçiler, onun hangi senede vefat ettiği hususunda ihtilaf etmişlerdir. Kimine göre doksaninci hicri senede, kimine göre doksanbirinci hicri senede, kimine göre doksanikinci hicri senede, kimine göre de doksanüçüncü hicri senede vefat etmiştir ki, meşhur olan ve cumhur-u ulemanın da üzerinde ittifak ettikleri tarih budur. Doğrusunu Allah bilir.

İmam Ahmed b. Hanbel, Ebu Naim'in söyle dedigini rivayet etmiştir:

«Enes b. Malik ile Cabir b. Zeyd, hicretin doksanüçüncü senesinin' de aynı cumada vefat ettiler.»

Katade dedi ki: Enes vefat ettiği zaman Müerrik el-İclî: «Bugün ilmin yarisi gitti.» dedi. Kendisine: "Bu nasıl oluyor, ey Ebu Mute-mer?" diye sorduklarında Müerrik, su cevabi verdi: «Heva ve heves hibi bjr kimse, Rasûlullah'tan nakledilen bir hadis hususunda bize muhalefet ettiği zaman biz ona, Enes'i kastederek söyle diyorduk: «Gelin bunu Rasûlullah'tan isiten adamin yanina gidelim.» [31]

Ömer B. Abdullah B. Ebi Rebia

Ömer b. Abdullah b. Ebi Rebia b, Mugire b. Abdillah b. Ömer b. Mahzum. Meshur sairdir. Anlatildigina göre o, Hz. Ömer'in vefat etti-, gi günde dogmus, Hz. Osman'in vefat ettiği günde sünnet olmus, Hz. Alinin vefat ettiği günde evlenmistir. Dogrusunu Allah bilir.

Güzel ve belig gazeller okumakla meshurdu. Süreyya binti Ali b. Abdîlah el-Ümeviyye adindaki bir kadin hakkında gazeller okurdu. Süreyya, Sehl b. Abdürrahman b. Avf ez-Zührî ile evlenmistî. Ömer b. Ebi Rebia, bu hususta söyle bir siir söylemistî:

«Ey Süreyya ile evlenen Süheyl,

Allah sana uzun ömür versin,

Süheyl yildizi ile Süreyya yildizi nasıl bir araya gelecek?

Süreyya yildizi yükseldiginde Sam tarafinda görünür.

Süheyl yildizi ise yükseldiginde Yemen tarafinda görünür.»

Ömer b. Abdullah'in güzel siirlerinden biri de Ibn Hallikan tarafından nakledilen su siirdir:

«Sevgililerden bir hayal bizi ziyaret edip yasatti, uykuyu kaçirip dagittikten sonra,

Uyku halinde gece karanligindan sonra gizlice geldi, gündüzleyin ziyaret etmedi de geceleyin geldi.

Dedim ki; bize ne olmus, bu ne cefadir?

Oysa bundan önce biz senin gözün ve kulagindik.

Dedi ki: Evet, bizler senin dedigin gibiyiz, ama ziynetler sahiplerini utanmaz kildilar.» [32]

Bilal B. Ebi'd-Derda

Sam valiligine tayin edildi. Sonra oranin kadiligini yürüttü. Daha sonra Abdülmelik, onu bu görevden azlederek yerine Ebu Idris el-Ho-

lanî'yi tayin etti.

Bilal, güzel yasantisi olan, çok ibadet eden bir kimseydi. Dogrusu Su ki,

Babüssagir'de bulunan ve Bilal'in mezari denilen mezar, bu zatin mezaridir. Yoksa Rasûlullah (s.a.v.)'m müezzini Bilal b. Hamma-me nin niezari degildir. Çünkü o, Dariya'ya defnedilmiş ti. [33]

Bisr B. Said

Müzen kabilesinden olup lider pozisyonunda, âbid ve fakih bir kimseydi. Kendini ibadete adanmış meshur zahidlerdendi. Medine'de vefat etti. [34]

Züreb.Evfa

Züreb b. Evfa b. Hacıp el-Amirî. Basra kadisiydi. Basra'nın büyük âlimlerinden ve salih insanlarindandı. Çok hadis rivayet etmiştir. Bir defasında sabah namazını kıldırırken Müddessir sûresini okumuş ve: «Sûra üflendiği vakit...» ayetine vardığında yere düşüp ölmüştü. Yetmiş yaşında Basra'da vefat etti. [35]

Hübeyb B. Abdullah

Bu zat, Abdullah b. Zübeyr'in oğluydu. Halife Velid'in emri üzerine Ömer b. Abdülaziz, onu kirbaçlamış ve bu nedenle vefat etmişti. Bu olaydan birkaç gün sonra da Ömer b. Abdülaziz, Medine valiliğinden azledilmişti. Ömer, Hübeyb'i kirbaçladığından ötürü üzülmüş ve ağlıyordu. Hübeyb, Medine'de vefat etti. [36]

Hafsb.Asim

Hafs b. Asim b. Ömer b. Hattab el-Medenî, çok hadis rivayet etmiştir. Salih insanlardandı. Medine de vefat etti. [37]

Said B. Abdurrahman

Said b. Abdurrahman b. Attab b. Üseyd el-Ümevî, Basra esrafin-dandı. Cömert ve övgüye layık bir kimseydi, Âlicenâblıkla nitelenen kimselerdendi. Anlatıldığına göre o, sairlerden birine 30.000 dirhem vermisti. [38]

Ferve B. Mücahid

Bu zatin abdallardan olduğu söylenir. Bir gazvede beraberindeki toplulukla birlikte esir düsmüştü. Onu ve arkadaşlarını hükümdara götürdüklerinde hükümdar zincire vurulmalarını, bir yerde tutuklanmalarını ve sabaha dek siki şekilde gözaltında tutulmalarını emretmişti. Sabah olunca onlar hakkında kararını verecekti.

Ferve, arkadaşlarına: «Memleketimize gitmeye var misiniz?» diye sorunca arkadaşları dediler ki: «Ne halde bulduğumuzu ve nasıl bir sıkıntı içinde olduğumuzu görmüyor musun?» Bunun üzerine Ferve, arkadaşlarının zincir ve prangalarına elini sürdü. Zincirler ve prangalar çözüldü. Sonra zindanın

kapisina geldi, elini kapiya vurunca kapi açıldı. Hep birlikte zindandan çıkıp memleketlerine doğru yola çıktılar. İslâm ordusu varmadan Önce kendileri memlekete vardılar. [39]

Ebu Sa'sa Cafer B. Zeyd

Ebu Sa'sa, üç şeyde pazarlık yapmazdı. Mekke'ye yük ve yolcu getirmek için ücret pazarlığı yapmazdı. Azad etmek için satın alacağı köleyi satın alırken sahibiyle pazarlık etmezdi. Kurbanlık hayvan satın alırken de pazarlık etmezdi ve şöyle derdi: «Kendisiyle Allah'a yaklaşılabilecek ve sevap kazanılacak birşeyde pazarlık yapılmaz.»

Ibn Sirin dedi ki: «Ebu Sa'sa, dinar ve dirhemler yanında Müslüman bir kimseydi.»

Ben de derim ki: Ebu Sa'sa, şu şiirde anlatılan vasıflara sahip bir kimseydi:

«Ben gördüm, siz bundan başka birşeyi zannetmeyin ki, takva şu dirhemler yanındadır.

Eğer dirheme sahip olursan, sonra da onu umursamayıp bırakırsan, Bil ki sen tam bir Müslümanın takvasına sahipsin.»

Ebu Sa'sa dedi ki: «Bir yetime veya miskine bir dirhemi sadaka olarak vermek, benim için farz olan İslâm haccından sonra yapılacak olan nafilâ haccdan daha sevimlidir.»

Ebu Sa'sa, kendisine ilim verilen kimselerdendi. Basra'da fetva verirdi. Cabir b. Abdullah gibi bir sahabeye Basrahlılar, fikhî bir mesele sorduklarında o: «Aranızda Ebu Sa'sa gibi biri varken bu meseleyi bize nasıl sorarsınız?» derdi.

Cabir b. Abdullah, Ebu Sa'sa'ya şöyle demisti: «Ey Ibn Zeyd! Sen Basra fikhîçilânından ve senden fetva sorulacaktır. Sorulduğunda ancak konusulan bir Kur'ân ayeti veya tatbik edilen bir sünnet ile fetva ver. Bunu yaparsan ne âlâ, aksi takdirde hem kendini, hem de sana fetva soranları mahvedersin.»

Amr b. Dinar dedi ki: «Cabir b. Zeyd (Ebu Sa'sa)'ten daha iyi fetva veren ve fetvayı daha iyi bilen başka kimse görmedim.»

Iyaz b. Muaviye dedi ki: «Basralılara gittim. Müftüleri Ummanlı İr b. Zeyd (Ebu Sa'sa) idi.»

K, Ebu Sa'sa'nın defnedildiği günde: «Bugün yeryüzünün en âlim adamı defnedildi.» dedi.

Süfyan b. Uyeyne, Ebu Sa'sa'nın şöyle dediğini rivayet etmiştir: «Hakem b.

Eyyüb, aralarında benim de bulunduğum birkaç kişiyi kadiliga tayin etti. Eger ben bu kadilik isinde yalnız bir iş yapacak olsam, binegime biner ve yeryüzünden kaçıp giderim.»

Ebu Sa'sa şöyle demistir: «İyilik amellerine baktım, namazın bedeni yordugunu, ama mali tüketmediğini gördüm. Oruç da böyledir. Hacca gelince o, hem mali hem de bedeni yorup tüketir. Böyle olunca hacım, namazdan da oruçtan da daha faziletli olduğunu gördüm.»

Ebu Sa'sa, bir defasında bir bahçeden bir avuç toprak aldı. Sabah olunca o topragi tekrar aynı bahçeye attı. Bahçe sahipleri dediler ki: «Eger Ebu Sa'sa, buradan her geçtiğinde bir avuç toprak alsa bahçede toprak kalmaz.»

Ebu Sa'sa dedi ki: Cuma günü mescide geldiğinde dur ve söyle de: «Allah'im, bugün beni sana yönelenler arasında en iyi yönelen bir kimse kıl. Sana yaklaştırmak isteyenlerinde en iyi yaklaşılanı kıl. Sana dua edip yönelenler arasında en başarılı kıl.»

Seyyar, Haccac b. Ebi Uyeyne'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir: «Cabir b. Zeyd (Ebu Sa'sa), bizim namazgahımıza gelirdi. Yine bir gün geldiğinde ayaklarında eski ayakkabıları vardı, şöyle dedi: «Ömrümün altmış senesi geçti, yapmış olduğum hayırlar dışında şu eski ayakkabılarım, geçmiş ömrümden daha çok hosuma gidiyor.»

Salih ed-Dehhan dedi ki: «Cabir b. Zeyd'in eline hileli bir para geçtiğinde, başka bir Müslüman o parayla aldatılmasın, diye kirip yere atardı.»

İmam Ahmed b. Hanbel, Malik b. Dinar'ın şöyle dediğini rivayet etmiştir:

«Cabir b. Zeyd, yanıma geldi. O sırada ben Mushaf yazıyordum. Ona dedim ki:

- Ey Ebu Sa'sa, (Cabir b. Zeyd'in künyesi Ebu Sa'sa idi) şu yaptığım işe ne dersin?

- Evet, senin bu yaptığın iyi bir iştir. Allah'ın kitabını bir yapraktan bir yaprağa, bir ayetten başka bir ayete, bir kelimeden başka bir kelimeye naklediyorsun. Bu helaldir ve bunda herhangi bir sakınca yoktur.»

Malik b. Dinar dedi ki: «Ebu Sa'sa'ya şu ayet-i kerimeyi sordum: "O takdirde sana, hayatın da ölümün de kat kat azabını tattırırdık.» (el-İsrâ, 75.)

Bu sorum üzerine Ebu Sa'sa şöyle dedi: «Dünya azabının kat katını ve ahiret azabının kat katını sana tattırırdık.» «Sonra bize karşı bir yardımcı da bulamazdın.»

Süfyan, Ebu Umeyr Haris b. Ümeyr'in şöyle dediğini rivayet etmiştir:

«Vefati esnasında Ebu Sa'sa'ya sordular:

- Ne arzu ediyorsun, ne istiyorsun?
- Hasani görmek istiyorum.»

Sabit'ten gelen bir rivayette de şöyle denilmektedir: «Ebu Sa'sa'nin hastaligi ağırlastiginda kendisine neyi arzuladigini sordular, O da Hasan'i görmek istedigini söyledi. Bunun üzerine ben, Hasan'm vanina gittim, durumu ona anlattim. O da binegine binip geldi. Ebu «a'sa'nin odasına girdiginde o, ailesine: «Beni oturtun.» dedi, oturunca şöyle demeye basladi: Atesten ve kötü hesaptan Allah'a siginirim.»

Hammad b. Zeyd, Haccac b. Ebi Uyeyne'nin şöyle dedigini rivayet etmistir:

«Ebu Sa'sa'yi, kadınların en güzellerinden biri olan Hind binti

Mühelleb b. Ebi Süfra'nm yanında anlatirken, onun Ibazi (Harici) oldugunu söylediler. Hind de şöyle cevap verdi: «Ebu Sa'sa, insanlar arasında bana ve anneme en yakın olan kimseydi. Onun böyle biri oldugunu zannetmiyorum. Beni yüce Allah'a yaklastiracak her neyi biliyorsa mutlaka bana söyler, o seyi yapmami emrederdi. Beni yüce Allah'tan uzaklastiracak her neyi biliyorsa, beni o seyi yapmaktan me-nederdi. Beni, Ibazilige (Haricilige) asla davet etmedi ve öyle olmami da emretmedi. O, bana basörtümü nereye kadar sarkitacagimi emrederdi.» Böyle derken de Hind, elini alninin üzerine koydu.

Ebu Sa'sa, bir sahabe cemaatından hadis rivayet etmistir. Hadis rivayetlerinin çoğu, İbn Ömer ile İbn Abbas'tan gelmiştir. [40]

Hicretin Doksandördüncü Senesi

Bu senede Abbas b. Velid, Rum diyarina gaza yaptı. Bir rivayette anlatildigina göre o, bu senede Antakya'yi fethetmiştir. Kardesi Ab-dülaziz b. Velid de gaza yaptı. Gazale mintikasina vardı. Velid b. Hi-sam el-Muaytî de Burculhamani mintikasina kadar eritti. Yezid b. Ebi *vebse ise, Suriye'ye kadar uzandı. O zaman Suriye'nin Sam sehrinde deprem oldu.

Mesleme b. Abdülnelik, Bizans'in Sendere sehrini fethetti.

Cenâb-i Allah, Velid b. Abdülmelik'in evladına, yakınlarına ve komutanlarına tipki Hz. Ömer zamanındaki fetihlere benzer fetihler yapmayı nasip etti.

Kasini b.'Muhammed es-Sakafî, Hindistan'i fethederek sayilami-yacak ve nitelenemiyecek derecede bol ve misli görülmemis mallari ganimet eajndi Hindistan gazasi ile ilgili olarak Hafiz İbn Asakir ile yerlerinin naklettikleri bir hadis varid olmuştur.

Kuteybe b. Müslim, Sas ve Fergana'ya gazaya giti. Sugd ve Semerkand fetihlerini tamamladıktan sonra Fergana'ya bağlı Hocend ve Kasan'a kadar uzandı. Buraları da fethettikten sonra Kabil'e vardı, orayı kusatma altına alarak burasını fethetti. Burada çok sayıda müsrik Türklerle karsılaştı. Hocend şehri yanında bunlarla savaştı ve muvaffak oldu. Beldelerini ellerinden aldı, bir kısmını öldürdü, diğerlerini tutsak etti. Çok miktarda malî ganimet edildi.

İbn Cerir dedi ki: Sohban-i Vail, Kuteybe b. Müslim'in Çin'e yakın Hocend'te Türklerle yapmış olduğu savaşla ilgili olarak şu beyitleri söyledi:

"Hocend'de keskin mızraklar altında kalan atlılara sor,
Onlar dağılınca toplayıp savaş için ileri mi gidiyordum,
Yoksa karşı gelenin tepesine vurup,
Mızraklara karşı mı direniyordum?
Bu böyledir ve sen ki, Kays'in efendisisin.
Onlar da zaten büyük pay alırlar.
Cömertlikte onlardan üstünsün.
Senin onlar hakkındaki hükmünün,
Adaleti her durumda ortadadır.
Yigitliğiniz tamamdır sizin,
Üstünlüğünüzle dağların zirvesi ile yarıştiniz."

İbn Cerir, Sohban-i Vail'in bu savaşla ilgili şiirini böyle nakletmiş tir.

Önceki kısımlarda da anlattığımız gibi "Munazzam" adlı eserinde İbn Cevzî, Sohban-i Vail'in Muaviye b. Ebi Süfyan'ın halifelik döneminde hicretin ellinci senesinde vefat ettiğini söylemiştir. Doğrusunu Allah bilir. [41]

Saîd B. Cübeyr'in Öldürülmesi

İbn Cerir dedi ki: "Haccac b. Yusuf, bu senede Said b. Cübeyr'i öldürdü. Bunun sebebi de şuydu: Haccac, daha önce Said'i, Türk hükümdarı Rutbil ile savaşması için İbn Es'as'la birlikte gönderirken ordunun masraflarından sorumlu kılmıştı. İbn Es'as, Haccac'a karşı ayaklanınca Said b. Cübeyr de bu ayaklanmaya katıldı. Haccac, İbn Es'as'ı ve adamlarını mağlub edince Said b. Cübeyr, İsbahan'a kaçtı. Haccac da İsbahan naibine mektup yazarak Said'i kendisine göndermesini istedi. Said, bunu duyunca İsbahan'dan da kaçıp Mekke'ye gitti. Her sene Mekke'de hac ve umre yapıyordu. Halid b. Abdullah el-Kusari'nin Mekke valiliğine atanmasına kadar orada kaldı. O zaman bazı kimseler Said'e, Mekke'den de kaçıp gitmesini tavsiye ettiler. Said ise: "Bu kadar kaçtığımdan ötürü Allah'tan

utaniyorum. O'nun kaderinden nereye kaçacağım?" dedi.

Ömer b. Abdülaziz'in yerine Medine valiligine atanan Osman b. Havyan, İbn Es'as'm Medine'deki Iraklı adamlarını zincire vurarak Haccac'a göndermeye başladı. Halid b. Velid el-Kusarî de ondan bu durumu öğrenerek Mekke'de bulunan İbn Es'as'ın adamlarını belirlemeye başladı. Said b. Cübeyr, Ata b. Ebi Rebah, Mücahid b. Cebr, Amr b. Dinar ve Talk b. Habib'i belirledi.

Anlatıldığına göre Haccac, Halid b. Velid'e haber göndererek Mekke'deki asilerin kimler olduğunu kendisine bildirmesini istedi. Halid de bunları Haccac'a göndermeye karar verdi. Sonra Mekke'den olduklarından Ötürü Ata ile Amr b. Dinar'ı affetti, diğer üç kişiyi Haccac'a gönderdi. Talk, Haccac'a ulaşmadan yolda öldü. Mücahid'e gelince o, hapsedildi. Haccac'm ölümüne kadar hapiste kaldı. Said b. Cübeyr'e gelince o, huzuruna götürüldüğünde Haccac, ona şöyle dedi:

- Ey Said, seni emanetime ortak etmedimmi? -Evet.
- Seni vazifeye tayin edip yetkili bir kişi kıldım mı? -Evet.
- Böyle yapmadım mı?
- Evet.

Haccac, her ne dediyse Said, ona: "Evet" diye karşılık verdi. Öyle ki orada bulunan kimseler, Haccac'ın onu serbest bırakacağını zannettiler. Nihayet Haccac, ona şöyle sordu:

- Mü'minlerin emirine yaptığın bey'atı bozup bana karşı ayaklanmaya seni iten sebep neydi?
- Doğrusu İbn Es'as, bu hususta benden söz ve bey'at aldı, böyle yapmamı ısrarla istedi.

Bunun üzerine Haccac, siddetle öfkelen-di. Öyle ki, abasının ucu omuzundan yere düştü ve Said'e şöyle dedi:

- Yazıklar olsun sana! Ben Mekke'ye gelip İbn Zübeyr'i öldürdüğümde Mekkelilerden bey'at almadım mı? Senden de mü'minlerin emiri Abdülmelik'e bağlılık göstereceğine dair bey'at almadım mı?
- Evet.
- Sonra Irak'a vali olarak geldim. Mü'minlerin emiri için bey'atı yeniledim. Senden de yine onun için ikinci kez bey'at almadım mı?
- Evet.

- Mü'minlerin emirine yapmış olduğun o iki bey'atı bozdun ve dokumacının oğlunun bir bey'atına vefa gösterdin. Öyle mi? Ey muhalis! Unun boynunu vurun.

Muhafızlar, Said'in boynunu vurdular. Basi yere düştü. Basında uçuk bir

beyaz takke vardı."

Vakidî de buna benzer bir rivayet nakletmektedir. Bu rivayette anlatıldığına göre Haccac, Said'e söyle sormus:

- Sana 100.000 dirhem vermedim mi? -Evet.
- Sana söyle yapmadım mı?
- Evet.
- Sana böyle yapmadım mı? -Evet...

Ibn Cerir dedi ki: "Haccac, Said b. Cübeyr'i öldürünce basi yere düştü. Üç kez "La ilahe illallah" dedi. Birincisini açık seçik söyledi. Diğer ikisini ise, birincisi kadar açık ve seçik söyleyemedi."

Ebu Bekir el-Bahilî, Enes b. Ebi Seyh'in söyle dedigini rivayet etmistir:

«Said b. Cübeyr, huzuruna getirildiğinde Haccac söyle dedi: "Allah, Hristiyanın oğlu Halid el-Kusarî'ye lanet etsin. Mekke'de bulunanları bana gönderen odur. Ben bunun Mekke'deki evini bilmiyorum muydum? Allah'a yemin ederim ki, bunun Mekke'de içinde oturduğu odayı da biliyordum."

Böyle dedikten sonra Said'e yönelip söyle dedi:

- Ey Said! Seni bana karsi isyana sürükleyen sebep neydi?
- Allah emiri islah etsin, ben Müslümanlardan bir adamim, bazen hata eder, bazen isabet ederim.

Said'in böyle demesi üzerine Haccac, rahatladi ve yüzünün rengi açıldı. Said'in probleminden kurtulmayı ümid etti, sonra tekrar dönüp Said'e birsey sordu. Said de söyle cevap verdi:

- Ben boynumdaki bir bey'atin gereginden ötürü sana karsi isyan ettim.

Said'in bu cevabi üzerine Haccac Öfkeleni ve bu nedenle Said'i öldürdü.»

Attab b. Bistr, Salim el-Eftas'm söyle dedigini rivayet etmistir:

«Said b. Cübeyr'i Haccac'm yanina götürdüler. O esnada Haccac, binegine binmek üzereydi. Ayaklarından birini üzengiye koymustu. Söyle dedi: "Vallahi, senin Cehennem'deki yerini hazırlamadıkça binegime binmeyeceğim, sunun boynunu vurun." Böyle demesi üzerine Said'in boynunu vurdular.

Fakat bundan sonra Haccac, aklını oynattı. "Zincirlerimiz, zincirlerimiz." demeye başladı. Adamları, onun Said'i bağladığı zincirleri istedigini sanarak gidip Said'in ayaklarındaki zincirleri çıkarmak için ayaklarını bacaklarının ortasından kesip zincirleri çıkarıp aldılar ve Haccac'a getirdiler.»

Muhammed b. Ebi Hatim, Abdülmelik b. Abdullah b. Habbab'm söyle dedigini rivayet etmistir:

«Said b. Cübeyr'i, Haccac'ın yanına götürdüler. Haccac, ona söyle sordu:

- Sen Mus'ab b. Zübeyr e mektup yazdın mı?
- Evet yazdım.
- Vallahi öyleyse seni öldürecekim.
- Öyleyse ben de annemin beni adlandirdığı gibi mutlu (Said) olacağım.

Bunun üzerine Haccac, onu Öldürdü ve kırk gün geçmeden Haccac aklını oynattı. Rüyasında Said'in gelip yakasından tuttuğunu ve ona: "Ey Allah'ın düşmanı, beni niçin öldürdün?" dediğini gördü. Kendisi de uyandıktan sonra söyle demeye başladı: Ben, Said b. Cübeyr'e karsi ne yapacağım? Ben, Said b. Cübeyr'e karsi ne yapacağım?»

Ibn Hallikan dedi ki: Said b. Cübeyr b. Hisam el-Esedî, Beni Vali-,be'nin azatlısıydı. Kûfeliydi, tabiilerin meshur şahsiyetlerin dendi. Siyah renkli idi, fetva yazmazdı. Ibn Abbas, gözlerini yitirince yazmaya başladı. Said, hicretin doksandördüncü senesinin saban ayında öldürüldü. Haccac da ondan sonra, ramazan ayında öldü.

Rivayete göre Imam Ahmed söyle demistir: "Said b. Cübeyr öldürüldü, yeryüzündeki herkes onun ilmine muhtaçti."

Anlatıldığına göre Haccac, Said'den sonra baska hiç kimseye musallat olmamistir. Bununla ilgili olarak Haccac'm biyografisinde de bazı izahatlar verilecektir.

Ibn Cerir dedi ki: Hicretin doksandördüncü senesine, "Fikihçılar senesi" denildi. Çünkü bu senede Medine fikihçılarının çoğu vefat etti. Sene basında Ali b. Hüseyin b. Zeynelabidin, ondan sonra Urve b. Zübeyr, ondan sonra Said b. Müseyyeb, Ebu Bekir Abdurrahman b. Haris b. Hisam ve Mekkelilerden de Said b. Cübeyr vefat ettiler. Bu kişilerin biyografilerini "Tekmil" adlı kitabımızda nakletmisizdir. İn-saallah burada da yeterince nakledeceğiz. ,-

Ibn Cerir dedi ki: Bu senede Velid b. Abdülmelik, Süleyman b. Sured'i Sam'a kadi olarak tayin etti.

Bu senede Abbas b. Velid, insanlara haccettirdi. Baska bir rivayette anlatıldığına göre bu senede insanlara haccettiren kişi, Mesle-me b- Abdülmelik olmustur.

Bu senede de Mekke valisi Halid el-Kusarî, Medine valisi Osman w. ?a.yyan» dogu eyaletinin tümünde Haccac, Horasan'da Kuteybe b. Müslim, Küfe'de Ziyad b. Cerir valilik yapmaktaydılar. Küfe kadisi ^e^bu Bekir b. Ebu Musa idi. Basra Valisi ise Cerrah b. Abdullah el-d AV.mî Idl kl' Haccac tarafından

oraya tayin edilmisti. Basra kadisi a Abdullah b. Ezime idi. Dogrusunu noksanliklardan münezzehe olan yüce Allah daha iyi bilir. [42]

Hicretin Doksandördüncü Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler
Said B. Cübeyr

Said b. Cübeyr el-Esedi el-Valibî. Künyesi Ebu Muhammed'di. Ebu Abdullah olduğu da söylenir. Kûfeli ve Mekkeli idi. Ibn Abbas'ın önde gelen arkadaşlarımdandı. Tefsir, fıkıh ve çeşitli ilimlerde imam mertebesine yükselmisti. Çokça salih ameli vardı. Allah, ona rahmet etsin. Sahabelerden birçok kişiyi görmüştü. Bir sahabe cemaatından hadis rivayet etti. Tabiilerden bir grup da kendisinden rivayet ettiler. Anlatıldığına göre o, aksamla yatsı namazları arasında kıldığı namazda tam bir hatim yapardı. Ka'be yanında namaz kıldığı zaman ka'dede tam bir hatme yapardı. Çogu kez de Ka'be'nin içinde namaz kilip bir rekatta hatim yapardı. Rivayet olduğuna göre o, bir gecede Ka'be'de namaz kılarken Kur'ân'ı iki buçuk kez hatmederdi.

Süfyan-i Sevrî, Amr'm babası Meymun'un söyle dedigini rivayet etmistir: "Said b. Cübeyr vefat ettiğinde yeryüzündeki herkes onun ilmine muhtaçti."

Said b. Cübeyr, Ibn Es'as'la birlikte Haccac'a karşı ayaklananlar arasındaydı. Haccac galip olunca, İsbahan'a kaçtı. Sonra her sene iki kez Mekke'ye gidiyordu. Bir defasında hacca, bir defasında umreye gidiyordu. Çogu kez Kûfe'ye gider, orada hadis nakleder, çeşitli sohbetlerde bulunurdu. Horasan'da ise hadis nakletmez, sohbette bulunmazdı. Çünkü orada hiç kimse, kendisine ilmi sualler sormazdı ve kendisi söyle derdi: "Bendeki ilim, beni düşündürüyor ve tasalandiriyor. İsterdim ki insanlar onu benden alsınlar."

Böylece oniki seneye yakın bir süre Haccac'tan gizli kaldı, saklandı. Sonra Halid el-Kusarî, onu Mekke'den Haccac'a gönderdi ve onunla Haccac arasında, önceki sayfalarda naklettigimiz karşılıklı konuşma cereyan etti.

"el-Hilye" adlı kitabında Ebu Nuaym, Salim b. Ebi Hafsa'mn söyle dedigini rivayet etmistir:

«Haccac, yanma getirilen Said b. Cübeyr'e söyle dedi:

- Sen Saki b. Kesir misin? (Sen kirik oğlu bedbaht misin?)
- Hayır, ben Said b. Cübeyr'im. (Ben, kirigi onarılmış mutlu bir kişiyim.)
- Ben seni mutlaka öldüreceğim.
- Öyleyse ben de annemin beni adlandırdığı gibi Said (mutlu) olurum.
- Sen de annen de bedbaht olun emi.
- Buna sen karar verecek durumda değilsin.

- Sunun boynunu vurun.
- Birakin da iki rekat namaz kilayim.

Bundan sonra Said'i, Hrisiyanlarin kiblesine yönelttiler. O da su ayeti okudu:

- "Nereye dönerseniz Allah'in yönü orasidir." (ei-Bakam, 115.) Ben, Meryem'in Allah'a sigindigi dualarla senden Allah'a siginiyorum.
- Meryem hangi dualarla Allah'a siginmisti?
- .Meryem söyle diyerek Allah'a siginmisti: "Eger Allah'tan sakinan bir kimse isen, senden Rahman'a siginirim." (Meryem, is.)

Süfyan'm ifadesine göre Said'den sonra Haccac, hiç kimseyi öldürmemistir. Baska bir rivayette anlatildigina göre Haccac, ona söyle demistir:

- Seni dünyadan alip alevli bir atese atacagim.
- Bunu yapabilecek güçte olduguna inansaydim seni tanri edinirdim.

Baska bir rivayette anlatildigina göre Haccac, Said'i öldürecegi zaman adamlarina: "Sunu Hristiyanlarin kiblesine yöneltin." demis, Said de su karsiligi vermisti:

- "Nereye dönerseniz Allah'in yönü orasidir." (ei-Bakara, 115.)
- Onu yere yikip kirbaçlayin.
- "Sizi yerden yarattik, oraya döndürecegiz, sizi tekrar oradan çıkaracagiz." {Tâ-Hâ, 55.)

- Onu bogazlayin. Bugünden sonra artik onunla Allah'in ayetleri hususunda çekismeyecegim.

- Allah'im, Haccac'i benden sonra hiç kimseye musallat kilma.» Ebu Nuaym, Said b. Cübeyr'in öldürölmesiyle ilgili çok seyler

nakletmistir ki, en güzeli buydu. Dogrusunu Allah bilir.

Haccac'm, Said'i öldürmesinin keyfiyetini anlattik. Onu öldürmesinin keyfiyetine iliskin garib rivayetler nakledilmistir ki, çogu sahih degildir. Said'in Öldürölmesinden sonra Haccac, cezasini çabuk gördü. Çok geçmeden Cenâb-i Allah,- onu Aziz ve muktedir bir hükümdara yarasircasına yakaladi. Nitekim onun vefatini da hicretin doksanbe-sinci senesi olaylari kapsamında anlatacagiz. Denildigine göre Haccac, Said'in öldürölmesinden onbes gün sonrasina kadar yasamistir. gün sonrasina kadar yasadigina dair bir rivayet mevcut oldugu pbi alti ay sonrasina kadar yasadigi da söylenmistir. Dogrusunu Allah bilir.

baid b. Cübeyr'in öldürölldüğü zaman yasinin kaç oldugu hususunda ihtilaf edilmistir. Kimine göre öldürölürken kirkdokuz, kimine göre e%edi yasinda

idi. Dogrusunu Allah bilir.

Ebu'l-Kasim el-Lalekaî'nin ifadesine göre ise Said, öldürülürken sanbes yasındaymış. Ibn Cerir de Said'in hicretin doksandördüncü senesinde öldürüldüğünü söylemiştir. Dogrusunu Allah bilir.

Ben derim ki: Said b. Cübeyr'in çok güzel sözleri vardı. Burada bu sözlerden bazılarını nakletmek istedim:

"Allah'tan korkmanın en üstünü, ona isyan etmene engel olacak ve ona itaata seni sevkedecek olan korkudur. İste faydalı olan korku budur. Zikir, Allah'a taattir, kim Allah'a itaat ederse onu zikretmiş olur. Kim ona itaat etmezse, onu zikretmiş sayılmaz. Böyle biri Allah'i ne kadar tesbih de etse, ne kadar çok Kur'ân da okusa Allah'i zikretmiş sayılmaz."

Said'e sordular:

- İnsanların en çok ibadet edeni kimdir?
- Günah işleyip de günahını hatırladıkça işlemiş olduğu salih a-melleri küçük görendir.

Haccac, Said'e söyle demisti:

- Vay senin haline!
- Aslında Cennet'ten uzaklaşıp Cehennem'e giren kimsenin vay haline demek gerekir.
- Sunun boynunu vurun.
- Ben Allah'tan başka ilah bulunmadığına, Muhammed'in Allah'ın elçisi olduğuna tanıklık ederim. Kendimi bununla sana karşı korurum ve nihayet kıyamet gününde senin karşına çıkar ve Allah katında seninle davalasırım.

Bundan sonra Said'i ensesinden kesip öldürdüler.

Hasan-i Basrî, bunu duyunca şöyle dedi:

"Ey zorbalari helak eden Allah'im! Haccac'i helak et." Üç gün sonra Haccac'm karnına bir kurtçuk girdi. Karni kokustu ve bu nedenle öldü.

Haccac, kendisini öldürmeleri için adamlarına emir verdiği zaman Said güldü. Haccac, ona şöyle sordu:

- Niçin gülüyorsun?
- Bana karşı kıskançlığından, Allah'ın da sana karşı sabredip yumusak huyluluk göstermesinden ötürü gülüyorum. [43]

Said B. Müseyyeb

Said b. Müseyyeb b. Hüzün b. Ebi Veheb b. Aiz b. Imran b. Manzum el-Kuresi Ebu Muhammed el-Müdnif. Kesinlikle tabiilerin lideriydi. Hz. Ömer'in

halifeliginin ikinci senesinde veya halifeliginin bitimine iki sene kala dogdu. Hz. Ömer'in halifeliginin dördüncü senesinde dogdugu da söylenir. Ebu Abdillâh'in ifadesine göre Said, on sahabeden hatali hadis rivayet etmistir. Dogrusunu Allah bilir. Ama onlardan rivayet ettigi hadisler, Peygamber Efendimiz'den mürsel olarak rivayet ettigi hadisler gibi mürseldir. Hz. Ömer'den de çok hadis rivayet etmistir. Bir rivayete göre bizzat ondan hadis dinlemistir. Hz. Osman'dan, Hz. Ali'den, Said'ten ve Ebu Hüreyre'den de rivayet etmistir. Ebu Hüreyre'nin damadi idi. İnsanlar arasında onun rivayet ettigi hadisleri en çok o bilirdi. Ayrıca bir sahabe cemaatından da ha-djs rivayet etmistir. Bir tabii toplulugundan ve digerlerinden de rivayet etmistir. Ibn Ömer: "Said, evine kapananlardandi." demistir.

Zührî dedi ki: "Onunla yedi sene haccettim, meclisinde bulundum. Ondan daha âlim bir kimse bulunduğunu sanmıyorum."

Muhammed b. İshak, Mekhul'un söyle dedigini rivayet etmistir: "İlim talebi için yeryüzünün her tarafında dolastım. Said b. Müsey-yeb'ten daha üstün bir kimse görmedim."

Evzaî dedi ki: Zührî ile Mekhul'e, "Karsilastiginiz adamlar arasında en fakih olan kimdi?" diye sorduklarında, "Said b. Müseyyeb idi." diye cevap verdiler. Baskalari dediler ki: "Said, fakihler fakihidir."

Malik, Said b. Müseyyeb'in söyle dedigini rivayet etmistir: "Bir tek hadisi öğrenmek için günler ve gecelerce yolculuk yapardi."

Malik dedi ki: Duyduguma göre Ibn Ömer, Said b. Müseyyeb'e haber gönderir ve ona, Hz. Ömer'in verdigi hükümleri ve yargilari so-rarmis.

Rebî, Safî'nin söyle dedigini rivayet etmistir: "Said b. Müseyyeb'in mürsel olarak rivayet ettigi hadisler, bizim nazarimizda hasen hadislerdir."

İmam Ahmed b. Hanbel, onun rivayet ettigi mürsel hadislerin sahih olduklarini söylemistir.

Said b. Müseyyeb, tabiilerin en faziletlielerindendi.

Ali b. el-Medinî dedi ki: "Tabiiler arasında ondan daha geniş ilme sahip bir kimse bulunduğunu bilmiyorum. Eğer Said, bir konuda, "Sünnet böyledir." derse bu sana yeterdir. Benim nazarımda o, tabiilerin en kıymetlielerindendir."

Ahmed b. Abdullah el-İclî dedi ki: "Said, salih ve fakih bir kimseydi. Bagis kabul etmezdi, 400 dinarlik esyasi vardı. Zeytinyagi ticareti yapardi, bir gözünü kaybetmisti."

Ebu Zür'a'nin ifadesine göre Said b. Müseyyeb, Medineli olup sika ravilerdendir ve imamdır.

Ebu Hatim'in rivayetine göre tabiiler arasında Said'den daha faziletli ve asaletli bir kimse yoktur. Ebu Hüreyre hakkında tabiilerin en sebatkari odur.

Vakidî'nin ifadesine göre Said b. Müseyyeb, fikiçiler senesinde, yani hicretin doksandördüncü senesinde yetmişbes yaşında vefat et-"ustî. Allah, ona rahmet etsin.Said b. Müseyyeb, evine getirdiği ve yeddiği yiyecekler konusunda insanların en titizi ve takvâhisi idi. Dünya fazlalıkları hususunda da insanların en zahidi idi. Kendisini ilgilendirmeyen şeyleri söylemezdi. Hadise karşı insanların en edeplisi idi. Hasta iken bir adam onun yanına geldi ve ona bir hadisi sordu. O da kalkıp oturdu, hadisi ona okudu. Sonra yine uzanıp yattı. Adam ona dedi ki:

- Rahatsız olmanı, kalkıp oturmam istememistim.

- Uzanmış halde Rasûlullah'ın hadisini sana okumaktan hoşlanmadım.

Azatlisi Bürd, söyle demisti: "Kirk seneden beri ezan okunduğu zaman Saiçl, mutlaka mescitte hazır bulunurdu."

İbn İdris dedi ki: "Said b. Müseyyeb, elli sene müddetle yatsı ab-desti ile sabah namazını kıldı."

Said b. Müseyyeb dedi ki: "Zalimlerin yardımcıları ile gözlerinizi doldurmayın. Aksine kalben onlara protestoda bulunun ki, salih amelleriniz bosa gitmesin. Seytan, birseyden ümidini kestigi zaman o seye kadınlar cihetiyle gelir.

Kullar, Allah'a itaat gibi başka birseyle kendi nefislerine ikramda bulunamazlar ve yine Allah'a isyan gibi başka birseyle de kendi nefislerini tahkir etmezler.

Bir kimse, kendi düşmanının Allah'a karşı masiyet isledigini görürse, bu ona Allah'ın bir yardımı olarak yeterlidir.

Bir kimse, Allah'a dayanarak kendini zengin görürse, insanlar ona muhtaç olurlar.

Dünya, hakir ve alçaktır, hakir ve alçak olan herseye meyillidir. Dünyalığı, mesru olmayan bir şekilde elde eden ve uygun olmayan şekilde sarfeden kimse ise dünyadan daha alçaktır.

Serefli, âlim ve faziletli olan herkeste mutlaka bir kusur vardır, ama bazı kimseler var ki, onların kusurlarını söylememen gerekir.

Bir kimsenin faziletleri noksanlıklarından daha fazla ise, noksanlıkları faziletleri nedeniyle bağışlanır."

Said b. Müseyyeb, kızını iki dirhemlik mehirle Kesir b. Ebi Vedaa ile evlendirdi. Kızı, kadınların en güzellerinden, en edeplilerinden ve Allah'ın

kitabı ile Rasûlullah (s.a.v.)'m sünnetini en iyi bilenlerinden olup koca hakkını da en iyi takdir edenlerdendi. Kesir b. Ebi Vedaa, yoksul bir kimseydi. Said ona, 5.000 (20.000?) dirhem göndererek: "Bununla ihtiyaçlarını karsıla." dedi.

Abdülmelik, Said'in kızını oğlu Velid'e istedi. Ancak Said, kızını Velid'e vermek istemedi. Abdülmelik de bir yolunu bulup ona tuzak kurdu ve onu kirbaçladı.

Bu olay söyle olmuştur: Abdülmelik'in zamanında Velid, bey'at için Medine'ye geldiğinde Said, bey'ata yanasmamıstı. Bunun  zerine

Medine valisi Hisam b. Ismail, onu kirba lıyarak Medine sokaklarında dolastırmıstı, kiliç  ekmişt ve tehdit etmişt. Ancak o, yine de kendisini eziyete maruz bırakıp sarstıklarında bir kadın görmüs ve ona: "Ey Said, bu ne rezalet?" diye sormuşt, Said de ona su cevabi vermişt: "Aslında biz rezaletten kaçıp su gördüğün hale maruz kaldık." Yani Abdülmelik'i ve adamlarım sevseydik o zaman hem dünya, hem de ahiret rezaletine maruz kalırdık.

Said, sırtına koyun postu giyerdi. Elinde ticaret için kullandığı bir miktar sermayesi vardı ve söyle derdi:

"Allah'im, sen de biliyorsun ki, ben cimrilikten veya hıstan ötürü bu sermayeyi edinmedim, dünya sevgisi ve şehvetlerine kavusmak arzusuyla da bu sermayeye sahip olmadım. Ancak ben, Allah'in huzuruna varıncaya kadar Mervan oğullarına y zsuyunu dökmemek için bu sermayeyi edindim ki, ahirette Cen b-i Allah benimle Mervan oğulları arasında hükmünü versin ve bu para ile de akrabalarım yardımcı olayım, yoksulların hukukunu  deyeyim. Dullara, fakirlere, düskünlere, yetimlere ve komsulara bu maldaki haklarını vereyim. İste bu maksatla bu sermayeyi edindim." Dogrusunu, noksanlıklardan münezzeh olan yüce Allah, daha iyi bilir. [44]

Talk B. Habib El-Ane 

Kadri yüce bir tabiidir. Enes, Cabir, İbn Zübeyr, İbn Abbas, Abdullah b. Ömer ve diğ rlerinden hadis rivayet etmişt. Humeyd et-Tavil, A'mes ve Tavus da ondan rivayetlerde bulunmuştardır. Amr b. Dinar, onu övmüstür. Çok imamlar da onu övmüslerdir, ancak onun Mürcie'ye meyilli olduğunu ileri sürerek bazı kimseler onu eleştirmişlerdir. İbn Es'as'la birlikte ayaklananlardandı. "Takva ile kuvvetlenin." derdi. Kendisine: "Bize takvayı anlat." dediklerinde söyle tanımlardı: "Takva, Allah'in nuru üzerine ve onun rahmetini ümid ederek Allah'in taati ile amel etmektir. Yine Allah'in nuru üzerine onun azabından korkarak masiyeti terketmektir."

Talk, yine söyle demisti: "Allah'in hukuku, kulların hukuka riayet etmemelerini haklı çıkarmayacak kadar büyüktür. Allah'in nimetleri

sayılamayacak kadar çoktur. Onun nimetleri, kullar tarafından sükrü ifa edilemiyecek derecede çoktur, ama siz tevbe ederek sabahlayın ve yine tevbe ederek aksamlayın."

Talk, namaza giderken mutlaka yanında sadaka olarak vereceği oirsey bulundururdu. Birsey bulamazsa bile bir sogan verirdi ve yüce ^lah'm söyle buyurdugunu söylerdi:

Ey inananlar! Peygamberle hususi olarak konusacagınızda, bu onusmanızdan önce fakirlere sadaka veriniz." (ei-Mücâdele, 12.)

Peygamberle hususi konuşmadan önce sadaka vermek çok büyük sevaptır."

Malik dedi ki: "Haccac, onu ve aralarında Said b. Cübeyr'in de bulunduğu bir ulema topluluğunu öldürdü."

Ibn Cerir'in önceki sayfalarda nakledilen ifadesinde de görüldüğü gibi Mekke valisi Halid b. Abdullah el-Kusarî, Mekke'den Mücahid Said b. Cübeyr ve Talk b. Habib'i Haccac'a göndermistti. Talk, yolda vefat etmiş, Mücahid hapsedilmiş ve Said de feci bir ölüme maruz bırakılmıştı. Doğrusunu Allah bilir. [45]

Urve B. Zübeyr B. Avvam

Kureyslidir, Esed oğulları kabilesindendir. Künyesi Ebu Abdullah'tir. Medinelidir, kadri yüce bir tabiidir. Babasından, Abadile'den, Muaviye'den, Mugire ve Ebu Hüreyre'den hadis rivayet etmiştir. Annesinin adı Esmadır. Teyzeleri Hz. Aise ve Ümmü Seleme idi. Tabiilerden bir cemaat, ondan hadis rivayet etmiştir. Baskaları da ondan hadis rivayet etmişlerdir.

Muhammed b. Sa'd dedi ki: Urve, sika bir ravi idi, çok hadis rivayet etmişti. Âlim, güvenilir ve sebatkar bir kimse idi.

İclî dedi ki: Urve, Medinelidir, tabiidir, salih bir adamdır, fitnelere karismamıştır.

Vakidî dedi ki: Urve fakihti, âlimdi, hafızdi, sebatkardı, hüccetti, siyeri bilirdi, megazi kitaplarım tasnif eden ilk zat kendisiydi. Medine'nin sayili fikihçilerindandı. Rasûlullah (s.a.v.)'m ashabi ona bazı seyleri sorarlardı, insanlar arasında siiri en çok rivayet edendi.

Oglu Hisam, dedi ki:

"İlim, su üç kisten birinindir:

- 1- Ya asaletli kimsenindir ki, o kisinin asaleti ilimle süslenir.
- 2- Ya da dindar bir kimsenindir ki, dini ilimle doğru yöne koyulur.
- 3- Ya da sultanla beraber bulunan, sultanın nimet ve armaganlarına mazhar olan kimsenindir ki, o kisi ilmi ile sultanın gazabından kurtulur ve

tehlikeli durumlara düşmez. Urve b. Zübeyr ile Ömer b. Abdülaziz'den başka bir kimsenin bu üç vasfa sahip olduğunu bilmiyorum." .

Urve, her gün Kur'ân'ın dörtte birini okur ve Kur'ân okuyup-geceleyin namaz kılar. Taze hurmalar olgunlaştığında bahçesini insanlara açar, herkes gidip bahçesinde hurma yerdi. Taze hurma mevsimi sona erince bahçesini tekrar kapatırdı.

Zührî dedi ki: Urve, bir denizdi, kovalarla su çekerek onun denizi bulandırılmaz ve suyu azaltılamazdı.

Ömer b. Abdülaziz dedi ki: "Urve'den daha âlim bir kimse yoktur. Onun herhangi birseyi bilmediğini bildiğimi sanmıyorum."

Birçok kimse, onun, Medine'de sözlerine kesinlikle uyulan yedi fi-kihçiden biri olduğunu söylemişlerdir. Valiliği zamanında Ömer b. Abdülaziz'in, kendilerine dini konularda müracaat ettiği on fikhçi-

dan biri idi.

Birden fazla kişinin anlattığına göre Urve, Sam'da bulunan Ve-

lid'in ziyaretine gitmişti. Dönüşünde ayagi kurtlandı, ayagini kesmek istediler. Kendisini uyusturacak bir ilaç içirerek ayagini kesmelerini teklif ettiklerinde şöyle cevap vermisti: "Allah'a iman eden bir kimsenin, Rabbini tanımayacak derecede aklını giderecek bir ilaç içeceğini sanmıyorum ama bana ilaç içirmeksizin ve aklımı gidermeksizin ayagımı kesin."

O şekilde ayagini dizinden kestiler. Kestikleri esnada hiç sesini çıkarmadı ve inlemedi de.

Rivayet olunduguna göre namaz kılarken onun ayagini kesmişlerdi. Namazla meşgul olduğundan ötürü ayagının acısını hissetmemistik. Doğrusunu Allah bilir. Ayagini kestikleri gecede çocukları arasında en çok sevdiği Muhammed, damdan düşüp ölmüştü. Dostları yanma gelerek taziyetlerini sunduklarında şöyle demisti: "Allah'im, hamd sanadır. Yedi çocuğum vardı, birini aldın, altısını bıraktın. İki elim ve iki ayagım vardı, bu dördünden birini aldın, üçünü bıraktın. Şimdi aldiysan, daha önce bana vermisti. Beni hastalıkla müptela kildiysan, daha önce bana afiyet vermisti."

Ben derim ki: Birden fazla kişinin anlattıklarına göre Urve b. Zübeyr, Velid'le görüşmek için Sam'a gitmek üzere Medine'den yola çıktığında Medine yakınındaki bir vadiye ayagi kurtlandı. Hastalığı orada başladı, ama isin vahim şekilde sonuçlanacağını sanmadı, yoluna devam etti. Sam'a ulaştığında kurtçuklar bacağının yarısını yemislerdi. Velid'in yanma gitti. Velid, ayagım tedavi etmeleri için mütehassis hekimleri topladı. Hekimler, ayagının kesilmesini kararlaştırdılar. Kesilmediği takdirde uyluk kemiğine

kadar kurtçukların ayagini yiyeceğini söylediler. Belki de gövdesine sirayet edeceğini söylediler. Bunun üzerine Urve, ayaginın kesilmesine razı oldu. Hekimler ona Söyle dediler:

- Kesme acisini duymaman için aklını giderecek uyusturucu bir ilaç sana içirelim mi?

- Hayır, Allah'a yemin ederim ki, hiçbir kimsenin aklım gidere-c Ve kendisini uyusturacak birsey içeceğimi sanmıyorum. Ama, aka ayagımı kesecekseniz, bari ben namaz kılarken kesin. O za-an ayagımın acisini duymam ve farkında olmam. Ayagini kurtçukların yedigi yerin üst kısmındaki sağlam yerden kestiler ki, ihtiyatlı olsun ve vücudunda hastalık kalmasın. Namaz kılarken kestiklerinden hiç farkında olmadı ve sızlanmadı. Namazını tamamladıktan sonra ayagi kesilmiş olduğu için Velid, onu teselli etti. O da şöyle dedi:

"Allah'im, hamd sanadır. Benim iki elim, iki de ayagım vardı. Bunlardan birini aldıysan üçünü geride bıraktın. Eger beni hastalıkla şimdi müptela kıldıysan, daha Önce uzun süre bana afiyet vermistin. Aldığından ve verdigin afiyetten ötürü sana hamdolsun."

Son seferinde beraberinde oğlu Muhammed'in de bulunduğu birkaç çocuğu vardı. Çocukları arasında en çok Muhammed'i severdi. Muhammed, ahıra girdi, atlardan biri onu çiftledi. Bu nedenle Mu-hammed öldü. Dostları yanına gelip Urve'ye taziyetlerini sundular. O da şöyle dedi:

"Allah'a hamd olsun, yedi çocuğum vardı. Ey Rabbim, onlardan birini aldın, altısını bıraktın. Eger beni şimdi hastalığa müptela kıldıysan da daha önce uzun süre afiyet vermistin. Eger şimdi benden bir çocuğumu aldıysan, daha önce uzun süre bana çocuk ihsan etmistin."

Sam'da isini tamamladıktan sonra Medine'ye döndü. Onun, ayagından ve ölen oğlundan bahsettiğini duymadık ve bu hususta hiçbir kimseye de şikayette bulunmadı. Nihayet Vâdi'l-Kurâ'da kurtçukların ayagina musallat olduğu mekana vardığında su ayeti okudu: "An-dolsun, bu yolculugumuzda yorgun düştük." (ei-Kefh, 62.)

Medine'ye vardığında bazı kimseler gelip ona selam verdiler, ayaginın kesilmiş olmasından ve oğlunun vefatından ötürü onu teselli edip taziyetlerini sundular. Bazı kimselerin; "İsledigi büyük bir günah sebebiyle Urve, bu musibete maruz kaldı." dediklerini duyunca o, bu hususta Maan Evs'in su beyitlerini okudu:

"Hayatına yemin olsun ki, ben heva ve hevese yönelmedim, bu kadar süpheniz yeter artık.

Ayaklarım beni kötülüğe götürmedi,

Gözüm ve kulagimda beni kötülüğe sevketmedi.

Görüşüm ve aklimda beni kötü yola sevketmedi,

Ben yasadigim müddetçe kötülüklere dogru yürümeyecegim.

Benim gibi birisi, böylesine kötü islere dogru gidip kötülük yapmaz.

Ben kendimi akrabalarima tercih etmedim, bencillik yapmadim. Yanimda bulundugu sürece misafirimi de elbetteki aile efradima tercih ederim.

Bilirim ki, benim gibilerinin basina gelen musibetler, Ancak benim de basima gelmistir."

Baska bir rivayette anlatildigina göre Urve, söyle demistir: "Benim dört cocugum vardı. Bunlardan birini aldin, üçünü biraktin."

Mesleme b. Muharib dedi ki: "Urve'nin ayagina kurtçuklar düştü, ayagi kesildi. Kimse onu tutamadi ve ayaginın kesildigi gecede dahi virdini birakmadi."

Evzaî dedi ki: Urve'nin ayagi kesildiginde kendisi söyle dedi: "Allah'im, biliyorsun ki ben su kesilen ayagimla kötülüklere asla gitmedim". Böyle dedikten sonra yukaridaki beyitleri okudu.

Urve, namazim acele ile kilan bir adami görünce onu yanma çağirdi ve: "Ey kardesim, senin namaz kilarken Rabbine ihtiyacin yok mudur? Dogrusu ben namaz kilarken Rabbimden herseyi isterim, öyle ki, tuzu dahi ondan isterim."

Urve dedi ki: "Birçok zillet kelimesine tahammül ettim. Böylece o kelimeler bende uzun süren bir onur ve üstünlük meydana getirdi."

Ogullarina da söyle demisti: "Kisinin iyi bir amel isledigini gördüğünüzde bilin ki, onun yanında daha güzel ameller vardır. Bir kisi kötü amel islediginde bilin ki, onun baska kötü amelleri de vardır. Çünkü iyi ameller, baska iyi amellerin mevcudiyetini gösterir. Kötü amellerde baska kötü amellerin mevcudiyetini gösterir."

Urve, bahçesine girdiginde su ayeti tekrarladi: «Bahçene girdigin zaman: "Masaallah! Kuvvet ancak Allah'a mahsustur!" demen gerekmez mi?» (el-Kehf, 39.)

Bahçeden çıkincaya kadar bu ayeti tekrarlayarak okurdu. Dogrusunu, noksanliklardan münezzeh olan yüce Allah daha iyi bilir.

Zayıf bir rivayette anlatildigina göre Urve, Hz. Ömer daha hayatta iken dünyaya gelmistir. Sahih rivayete göre ise o, Hz. Ömer'in vefatından sonra hicretin yirmiüçüncü senesinde dogmustur. Kendisi de meshur rivayete göre hicretin doksandördüncü senesinde vefat etmistir. Hicretin doksaninci, doksanbirinci, doksanbesinci, doksandoku-zuncu, 100., 101., 102., 103. ve

104. senesinde vefat ettigine dair bazi rivayetler de vardır. Doğrusunu Allah bilir. [46]

- [1] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/117-118.
- [2] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/119.
- [3] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/119-120.
- [4] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/121-123.
- [5] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/124.
- [6] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/124.
- [7] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/124.
- [8] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/125.
- [9] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/125.
- [10] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/125.
- [11] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/125.
- [12] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/125-128.
- [13] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/128.
- [14] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/128.
- [15] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/128.
- [16] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/129.
- [17] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/129-130.
- [18] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/131-135.
- [19] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/135.
- [20] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/135.
- [21] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/136-137.
- [22] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/137.
- [23] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/137-140.
- [24] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/140.
- [25] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/140-141.
- [26] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/141-142.
- [27] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/142.
- [28] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/142-143.
- [29] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/143.

- [30] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/143-149.
- [31] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/149-155.
- [32] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/155.
- [33] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/155.
- [34] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/156.
- [35] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/156.
- [36] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/156.
- [37] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/156.
- [38] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/156.
- [39] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/156-157.
- [40] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/157-159.
- [41] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/159-160.
- [42] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/160-163.
- [43] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/164-166.
- [44] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/166-169.
- [45] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/169-170.
- [46] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/170-173.

Ali B. Hüseyin.	1
Ebu Bekir B. Abdurrahman B. Haris.	16
Hicretin Doksanbesinci Senesi	17
Haccac B. Yusuf Es-Sakafî'nin Biyografisi	18
Fasil	24
Haccac'dan Nakledilen Yararlı Sözler Ve Onun Asiri Cesareti	31
Hicri Doksanbesinci Senede Vefat Eden Meshur Sahsiyetler.	45
Ibrahim B. Yezid En-Nehaî	45
Hasan B. Muhammed B. Hanefiyye.	45
Humeyd B. Abdurrahman B. Avf Ez-Zührî	46

Ali B. Hüseyin

Ali b. Hüseyin b. Ali b. Ebi Talib el-Kuresi el-Hasimî. Zeynelabi- adıyla tanınmıştı. Annesi Seleme adında bir ümmü veledtir. Ali da kendisinden büyük başka bir kardesi de vardı. Babasıyla bir-"kte öldürüldü.

Biyografisini anlatacağımız bu Ali ise, babasından, amcası Hasan b- Aliden, Cabir'den, İbn Abbas'tan, Misver b. Mahreme'den, Ebu Hü-reyre'den, Safiye'den, Aise'den ve Ümmü Seleme'den (ki bunlar Peygamber zevceleriydiler.) hadis rivayet etmiştir. Aralarında kendisinin oğulları Zeyd, Abdullah, Ömer, Ebu Cafer Muhammed b. Ali b. Kar, Zeyd b. Eslem, Tavus (ki bu onun akranla-rındandır.), Zührî, Yahya b. Said el-Ensârî, yine yasitlarından olan Ebu Seleme'nin de bulunduğu bir cemaat da kendisinden hadis rivayet etmişlerdir.

İbn Hallikan dedi ki: Ümmü Seleme, Fars hükümdarlarının sonuncusu Yezdücürd'ün kızıydı. Zemahserî'nin, "Rebiü'l-Ebrar" adlı kitabında anlattığına göre Yezdücürd'ün, Hz. Ömer zamanında esir düşen üç kızı vardı. Bunlardan birisi, Abdullah b. Ömer'in payına düştü ve bu kadın, Abdullah b. Ömer'e Salim adında bir erkek çocuk doğurdu. Diğer de Muhammed b. Ebi Bekir es-Siddik'in payına düştü. O kadın da ona Kasim adında bir erkek çocuk doğurdu. Üçüncüsü de Hüseyin b. Ali'nin payına düştü. O da Hüseyin'e, biyografisinden bahsetmekte olduğumuz su Ali Zeynelabidin'i doğurdu. Bu çocukların üçü de teyze çocuklarıydılar.

İbn Hallikan dedi ki: Kuteybe b. Müslim, Yezdücürd'ün oğlu Fey-ruz'u öldürünce, onun iki kızını Haccac'a gönderdi. Haccac, bunlardan birini kendine ayırdı. Diğerini Velid'e gönderdi. Velid'e gönderdiği de Yezid en-Nakis'i doğurdu.

İbn Kuteybe'nin, "Maarif adlı kitabta anlattığına göre Zeynelabi-din'in

annesi, Sindli Selame idi. Gazale olduğu da söylenir. Ali b. Hüseyin Zeynelabidin, Kerbela'da babası Hz. Hüseyin'le beraberdi. Yasinin küçüklüğünden (veya hastalığından) Ötürü kendisini öldürmediler. O zaman kendisi yirmiüç yasındaydı. Daha büyük olduğu da söylenmiştir. Ubeydullah b. Ziyad, onu öldürmek istedi, ama Cenâb-i Allah, ona bu imkanı vermedi. Bazı facirler, Muaviye oğlu Yezid'e, Zeynelabidin'i öldürmesini tavsiye ettilerse de Cenâb-i Allah, ona da bu imkanı vermedi. Ondan sonra Yezid, Zeynelabidin'e saygı gösterir, onu kendi meclisinde yanında oturturdu. Onsuz hiç yemek yemezdi, sonra onları Medine'ye gönderdi. Ali b. Hüseyin Zeynelabidin, Medine'de çok saygı gördü.

Ibn Asakir'in ifadesine göre Ali b. Hüseyin Zeynelabidin'in kendi adına nisbet edilen camisi, Dimaskta'dır ve tanınan bir mescittir.

Ben derim ki: İbn Asakir'in sözünü ettiği yer, Dimask camiinin doğu tarafındaki şehittir.

Abdûlmelik b. Mervan, ikinci kez onu Sam'a getirtmiş ve Bizans hükümdarının kendisine sikke ve kâğıtlarla ilgili sorduğu sorulara karşı vereceği cevap hususunda fikrini sormuştu.

Zührî dedi ki: Ali b. Hüseyin Zeynelabidin'den daha takvali ve daha faziletli bir Kureysli görmedim. Babası Hz. Hüseyin'in şehadeti zamanında yanındaydı. Yirmiüç yasındaydı, aynı zamanda hastaydı. Ömer b. Sa'd, onu kast ederek: "Su hastaya satasmayın." demisti.

Vakidî dedi ki: «Ali b. Hüseyin Zeynelabidin, insanların en takva-hlarından, en abidlerinden ve Allah'tan en çok korkanlardandı. Yürürken elini kolunu sallamazdı. Beyaz bir sarık takar ve sarıgın ucunu arka taraftan sarkıtırdı.

Künyesi Ebu Hasen'di. Ebu Muhammed, Ebu Abdillâh olduğu da söylenir.»

Muhammed b. Sa'd dedi ki: Ali b. Hüseyin Zeynelabidin, sika, güvenilir, çok hadis rivayet eden, şahsiyetli, takvali, vera sahibi bir kimseydi. Annesi, Gazale idi. Hz. Hüseyin'den sonra azatlısı Zebid onunla evlendi ve bu evlilikten Abdullah b. Zebid doğdu. Ona, Aliyyü'l-Ekber ise, babası Hz. Hüseyin'le birlikte Öldürülmüştü. Birden fazla ravi böyle demislerdir.

Said b. Müseyyeb, Zeyd b. Eslem, Malik ve Ebu Hazim'in ifadelerine göre ehî-i beyt arasında Zeynelabidin'in misli yoktu.

Yahya b. Said el-Ensârî dedi ki: Hasimilerin en faziletlisi olan ve kendisine kavustugum Ali b. Hüseyin'in söyle dedigini isittim: "Ey insanlar, bizi İslâm sevgisiyle sevin. Bize olan sevginiz, nihayet utanç haline geldi."

Baska bir rivayete göre de söyle demistir: "Nihayet bizi insanlara karşı

sevimsiz kildiniz."

Asmaî dedi ki: Hz. Hüseyin'in nesli, ancak Ali b. Hüseyin vasitasiyla devam etti. Ali b. Hüseyin'in nesli de ancak amcası oğlu Hasan vasitasiyla devam etti.

Mervan b. Hakem, ona söyle demisti: "Birkaç cariye satın al da çocukların çoğalsın." O da: "Cariye satın alacak param yok." cevabini vermiş, bunun üzerine Mervan, ona 100.000 dirhem ödünç vermişti. O da gidip bu parayla cariyeler satın almıştı. Böylece çocukları doğmuş ve nesli çoğalmıştı. Sonra Mervan, hastalandığı zaman çocuklarına, Ali b. Hüseyin'e vermiş olduğu ödünç parayı almamalarını vasiyet etti. Hüseyinilerin tümü, Ali b. Hüseyin Zeynelabidin neslinden-dir. Allah, ona rahmet etsin.

Ebu Bekir b. Ebu Seybe dedi ki: Zührî'nin sahih olan senetleri; Ali b. Hüseyin, onun babası ve onun dedesi vasitasiyla gelen rivayetlerin senetleridir.

Anlatıldığına göre kendisi namaz kilmaktayken içinde bulunduğu oda yanmıştı. Namazı tamamladıktan sonra kendisine: "Niçin namazı bırakıp da evden dışarı çıkmadın?" diye sorduklarında su cevabı ver-mişti: Cehennem atesini düşündüğümünden su yangın atesini hatırlamadım ve farkında olmadım."

Au b. Hüseyin Zeynelabidin, abdest alırken rengi sararırdı. Namaza dururken de vücudu tiril tiril titrerdi. Ona bunun sebebi sorul-gunda söyle cevap verirdi: "Kimin huzuruna duracağımı ve kiminle konuşacağımı bilmiyor musunuz?"

Hacca gittiğinde telbiye getirmek isteyince vücudu sarsılmaya ve titremeye başladı, söyle dedi: "Lebbeyk, Allahümme lebbeyk, dediğim zaman bana "İlâ lebbeyk" denilmesinden korkuyorum (Yani, buyur Allah'im buyur, dediğim zaman bana; senin çağrına icabet edilmeyecektir, denilmesinden korkuyorum)." Arkadaşları, onu telbiye getirmeye tesvik edip yüreklendirdiler, ancak telbiye getirince bayılıp bineginden düştü.

Her gün ve gecede 1.000 rekat namaz kılardı.

Tavus dedi ki: «Onun Hatim'de namaz kilip secde halinde iken söyle dediğini isittim: "Ey Rabbim! Kulların senin avlundadırlar. Senden dilenenler, senin avlundadırlar. Sana muhtaç olan fakirlerin de senin avlundadırlar."

Allah'a yemin ederim ki, ben sıkıntıya düştüğüm zaman bu duayı okduğumda mutlaka sıkıntım gideriliyordu.»

Anlatıldığına göre Ali b. Hüseyin Zeynelabidin, geceleyin çok sadaka verirdi ve söyle derdi: "Geceleyin verilen sadaka, Rabbin gazabını söndürür, kalbi

ve mezari nurlandırır. Kiyamet gününde kulun maruz kalacağı karanlıkları giderir ve Allah, onun sadaka olarak verdiği malın karşılığını iki kez verir."

Muhammed b. İshak dedi ki: "Medine'de bazı kimseler vardı. Bunların geçimleri sağlanıyordu, ama geçimlerini kimin sağladığını bilmiyorlardı. Ali b. Hüseyin Zeynelabidin vefat edince bunlara erzak getiren kimse kalmadı. Böyle olunca da geceleyin kendilerine erzak getiren kişinin o olduğunu anladılar. Vefat ettiği zaman sırtında ve omuzlarında dağarcık tasıma nedeniyle bazı izler gördüler. O, dağarcığı sırtına vurup dulların, düşkünlerin evlerine erzak taşırdı. Anlatıldığına göre o, Medine'de yüz hane halkının geçimini sağladı ve onlar, onun vefatına kadar bu erzakların kendilerine nereden geldiğini, kimin getirdiğini bilmiyorlardı."

Ali b. Hüseyin Zeynelabidin, Muhammed b. Üsâme b. Zeyd'in yanına gitti. Hastalığı nedeniyle onu ziyaret için gitmişti. Muhammed b. Üsâme, ağlamaya başladı. Ali b. Hüseyin, ona sordu:

- Niçin ağlıyorsun?
- Borçluyum.
- Borcun ne kadar?
- 15.000 dinar (Baska bir rivayette anlatıldığına göre 10.000 dinar demistir.).
- Borcunu Ödemek bana ait olsun.

Ali b. Hüseyin Zeynelabidin dedi ki: "Rasûlullah'm (s.a.v.) sağlığında Ebu Bekir ile Ömer ne mertebede idiyse, onun vefatından sonra da aynı mertebede idiler.¹"

Bir gün adamin biri, Ali b. Hüseyin Zeynelabidin'e sövdü, ancak Ali duymazdan geldi. Duymuyormuş gibi davrandı. Adam ona: "Seni kastediyorum, sana sövüyorum." deyince Ali, ona: "Ben de seni görmezden geliyorum." diye cevap verdi.

Bir gün Ali b. Hüseyin, mescitten çıkınca adamin biri ona sövdü. Çevredekiler, Ali'nin yardımına geldiler. Ali: "Bu adama ilismeyin." diye nasihat verdi. Sonra söven adama dönüp şöyle dedi: "Allah'ın senden gizlediği daha birçok ayıplarımız var. Senin bir ihtiyacın yok mu? Sana yardımcı olalım." Adam utandı. Ali de gömlegini onun üzerine attı ve ayrıca 1.000 dirhem parayı ona vermeleri için adamlarına emir verdi. Bundan sonra o adam kendisini görünce: "Dogrusu, sen peygamber evladındansın." derdi.

Dediler ki: Ali b. Hüseyin Zeynelabidin ile Hz. Hasan'ın oğlu Hasan tartıştılar. Aralarında bir rekabet vardı. Hz. Ali'nin torunu Hasan b. Hasan, ona sövdü ama o sustu. Gece olunca Ali b. Hüseyin, onun evine gitti ve

söyle dedi: "Ey amcağglu, eger sen dogru söylediyisen Allah beni affetsin, eger yalan söylediyisen Allah seni bagislasin ve sana selam olsun." Böyle dedikten sonra dönüp evine gitti. Hz. Hasan'in oğlu Hasan, bunun üzerine hemen gidip onunla baristi.

Kendisine sordular:

- İnsanların en büyük pay sahibi olanı kimdir?
- Dünyayı kendi nefsi için pay olarak görmeyendir. Yine söyle demisti:

"Düşünce, aynadır. Kisi bu aynada kendi iyiliklerini ve kötülüklerini görür.

Dostları kaybetmek, gurbete düşmek demektir. Bazi kimseler, korkularından ötürü Allah'a ibadet ederler ki, bu kölelerin ibadetidir. Bazi kimselerde ragbetlerinden ötürü Allah'a ibadet ederler ki, bu da tüccarların ibadetidir. Bazi kimseler ise, sevgi ve sükûrlerinden ötürü Allah'a ibadet ederler ki bu, seçkin ve hür kimselerin ibadetidir."

Ali b. Hüseyin Zeynelabidin, ogluna söyle demisti: «Ey ogulcugum! Fasik kimseyle arkadaşlık yapma. Çünkü o, bir lokma karsiliginda veya daha az birsey karsiliginda seni satar ve o seyi elde etmek ister. Ama sonra da onu elde edemez. Cimri kimseyle de arkadaşlık etme. Çünkü o, en çok muhtaç oldugun bir zamanda palini senden esirger ve sana yardım etmez. Yalanci kimseyle de araslık etme. Çünkü o, serap gibidir, uzagi sana yakın gösterir, ya-mi da senden uzaklastirir. Ahmak kimseyle de arkadaşlık etme. Vünkü o, sana fayda vermek istedigini halde zarar verir. Akrabalik baglarını koparan kimselerle de arkadaşlık etme. Çünkü o, Allah'ın itabinda lanetlenmistir. Zira yüce Allah, söyle buyurmıştır:

"Geri dönerseniz yeryüzünde bozgunculuk yapmanız ve akrabalik baglarını kesmeniz beklenmez mi sizden? Iste, Allah'ın lanetledigi, sagir kildigi ve gözlerini kör ettigi bunlardır."» (Muhammed, 22-23.)

Ali b. Hüseyin Zeynelabidin, mescide girdigi zaman insanların omuzlarından atlayarak ilerler ve nihayet Zeyd b. Eslem'in ilerideki halkasına dahil olup otururdu. Nafî b. Cübeyr b. Mut'im, ona: "Allah seni affetsin, sen insanların efendisisin. Gelip ilim halkalarım ve Ku-reyslilerin meclislerinden geçerek su siyahi kölenin meclisine dahil olup oturuyorsun, niçin böyle yapıyorsun?" diye sorunca Ali b. Hüseyin Zeynelabidin, ona su cevabi vermisti: "Kisi, ancak faydalandigi yerde oturur. Ilim ise, her nerede olursa olsun oraya gidip talep edilir."

A'mes, Mesud b. Malik'in söyle dedigini rivayet etmistir: "Ali b. Hüseyin Zeynelabidin dedi ki:

- Beni, Said b. Cübeyr ile bir araya getirebilir misin?
- Onunla ne isin var?

- Ona, Allah'in bize fayda verecegi bazi seyler soracagim. Yoksa herhangi bir hakarete bulunacak degilim. Çünkü su kimselerin (böyle derken Irak'ı gösterdi.) iftira ettigi seyler bizde mevcut degildir."

Imam Ahmed b. Hanbel, Zer b. Ubeyd'in söyle dedigini rivayet etmistir: "Ben, Ibn Abbas'in yanındaydim. Ali b. Hüseyin Zeynelabidin geldi. Ibn Abbas, ona söyle dedi: "Sevgili oglu sevgiliye merhaba."

Ebu Bekir b. Muhammed b. Yahya es-Solî, Ebu Zübeyr'in söyle dedigini rivayet etmistir:

"Biz, Cabir b. Abdullah'in yarimdaydik. Oraya Ali b. Hüseyin, Zeynelabidin gelince Cabir, bize söyle dedi: Ben, Rasûlullah (s.a.v.)'m yanında iken Hz. Ali'nin oglu Hz. Hüseyin oraya geldi. Rasûlullah, onu bagrina basip öptü ve yanina oturttu. Sonra söyle dedi: "Su oglumun Ali adinda bir oglu dogacaktır. Kiyamet günü olunca Ars'in ortasinda bir ünleyici: "Abidlerin efendisi ayaga kalksin." diye ünleyecek ve iste su oglumun dogacak olan Ali adindaki oglu ayaga kalkacaktır."

Bu, Ibn Asakir tarafından rivayet edilen ve cidden garip bir hadistir.

Zührî dedi ki: "En çok Ali b. Hüseyin Zeynelabidin'le otururdum. Ondan daha fakih bir kimse görmedim. Hadis rivayet ederdi, aile efradi arasinda en faziletli ve en güzel taatta bulunan kimseydi. Onlar arasinda Mervan ile oglu Abdülmelik tarafından en çok sevilendi. Kendisine Zeynelabidin adi verilirdi."

Cüveyriye b. Esmâ dedi ki: "Ali b. Hüseyin Zeynelabidin, Rasûlullah (s.a.v.)'a olan akrabaligini vesile edinerek herhangi bir kimseden bir dirhem dahi yemedi. Allah, ona rahmet etsin ve ondan razi olsun."

Muhammed b. Sa'd, Makberî'nin söyle dedigini rivayet etmistir:

«Muhtar, Ali b. Hüseyin Zeynelabidin'e 100.000 dirhem gönderdi. Bunu kabul etmek istemedi. Geri vermekten de korktu, bu nedenle parayi yaninda alikoydu. Harcamadi. Muhtar öldürölünce Abdülmelik b. Mervan'a söyle bir mektup gönderdi: "Muhtar, bana 100.000 dirhem göndermistî. Bunu kabul etmek istememistim. Reddetmekten de korkmustum. Bu paralari teslim alacak birini yanima gönder."

Abdülmelik de ona: "Ey amcaoglu! O paralari al, ben onlari sana helal ettim." diye mektup gönderince Ali b. Hüseyin Zeynelabidin, bu paralari kabul etti.»

Ali b. Hüseyin Zeynelabidin, söyle demisti: "Insanlarin dünyadaki efendileri, cömert ve takvali olan kimselerdir. Ahiretteki efendileri de dindarlar, faziletli, ilim ve takva sahibi olan kimselerdir. Zira â-limler peygamberlerin mirasçilaridirlar.'1

Bir defasında da söyle demisti: "Kardeslerimden birini görüp de onun için Allah'tan Cennet'i isteyip de dünya malini ona verme hususunda cimrilik etmekten yüce Allah'tan utanirim. Çünkü kıyamet günü olduğunda bana söyle denilir: "Eger Cennet senin elinde olsaydı onu vermekte de cimrilik ederdin, daha cimri olurdun, daha cimri olurdun."

Anlatildigina göre Ali b. Hüseyin Zeynelabidin, çok aglarmis. Kendisine bunun sebebini sorduklarında söyle cevap vermis: "Yakup peygamber, Yusuf peygamber için agladi. Nihayet gözleri agardi, üstelik Yusuf un öldüğünü de bilmiyordu. Oysa ben, aile efradımdan on küsur kisinin aynı günün sabahında boğazlandıklarını gördüm. Bu nedenle onlara olan üzüntümün kalbimden silinip gideceğini mi sanıyorsunuz?"

Abdürrezzak dedi ki: Ali b. Hüseyin Zeynelabidin'in cariyelerinden biri', abdest alırken Ali b. Hüseyin'in eline su döküyordu. O esnada cariyenin elindeki ibrik düşüp Ali b, Hüseyin'in yüzüne degdi ve yaraladi. Ali b. Hüseyin, basını kaldırıp cariyeye hisımla bakınca cariyeye söyle dedi: Yüce Allah buyuruyor ki: "Öfkeyi yutanlar...." Bunun üzerine Ali b. Hüseyin: "Öfkemi yuttum." dedi. Cariye ise: "İnsanları affedenler...." mealindeki ayeti okudu. Ali b. Hüseyin de: "Allah, seni affetsin." diye cevap verdi. Cariye, bu defa ayetin son kısmını okudu: "Allah, ihsan edenleri sever." Ali b. Hüseyin de söyle dedi: "Sen, yüce Allah'ın rızası için özgürlüğüne kavustun, seni azad ettim."

Zübeyr b. Bekkar, Muhammed'in babası Ali'nin söyle dedigini rivayet etmistir:

«İraklılardan bazı kimseler bir araya gelip oturdular ve Hz. Ebu Bekir ile Hz. Ömer'den bahsettiler. Onların aleyhlerinde ağır sözler sarfettiler. Sonra Hz. Osman'dan bahsettiler. Ali, onlara söyle dedi:

- Söyleyin bakalım, sizler su ayette sözü edilen ilk Muhacirlerden misiniz? "Onlar ki, yurtlarından ve mallarından edilmislerdir. Allah'tan bir lütuf ve rıza dilerler. Allah'ın dinine ve peygamberine yardım ederler." (ei-Hasr, 8.)

Onlar da, "Hayir." diye cevap verince bu defa Ali, onlara söyle dedi:

- O zaman sizler, su ayette sözü edilen kimseler misiniz? "Daha önceden Medine'yi yurt edinmiş ve gönüllerine imanı yerleştirmiş olan kimseler, kendilerine hicret edip geleni severler." (ei-Hasr, 9.)

Onlar yine: "Hayir." diye cevap verince bu sefer Ali, söyle dedi:

- Sizler, ne Muhacirlerden ne de Ensâr'dan olmadiginiza dair ikrarda bulundunuz. Ben de sahitlik ediyorum ki, yüce Allah'ın kendilerinden su ayette söz ettigi üçüncü gruptan da degilsiniz: "Onlardan sonra gelenler: "Rabbimiz! Bizi ve bizden önce inanmış olan kardeslerimizi bagisla. Kalbimizde mü'minlere karsi kin bırakma." (ei-Hasr, 10.)

- Haydi öyleyse, yanımdan kalkıp gidin. Allah, sizi mübarek kılmasın. Evlerinizi de birbirine yaklastırmasın. Sizler, İslâmiyet'le alay ediyorsunuz. İslâm ehli de degilsiniz.»

Adamin biri gelip ona söyle bir soru sordu:

- Hz. Ali, ne zaman dirilecek ve dünyaya dönecek?

- Vallahi o, kiyamet gününde dirilecek ve kendi basinin çaresine bakacak.

Ibn Ebi'd-Dünya, Ebu Hamza es-Sümalî'nin söyle dedigini rivayet etmistir: "Ali b. Hüseyin Zeynelabidin evinden disari çıkarken söyle derdi: Allah'im, ben bugün irzima sövene hakkimi helal ediyorum."

Ibn Ebi'd-Dünya'nın rivayetine göre tandirda birsey pisirmekte olan bir kölenin elindeki sis, Ali b. Hüseyin'in çocugunun basina düstü ve çocuk öldü. Ali b. Hüseyin de kosarak olay yerine gitti. Köleye bakti, sonra da söyle dedi: "Sen kasitli yapmadın, sen hürsün, seni a-zad ettim." Böyle dedikten sonra da oglunun cenaze hazirliklarına basladi.

Medainî dedi ki: Süfyan'ın söyle dedigini isittim: Ali b. Hüseyin Zeynelabidin söyle derdi: "Alçalarak, zillele katlanarak kızıl tüylü davarlara sahip olmak benim hosuma gitmez."

Kendi nefsi aleyhinde asin giden, çok günah isleyen bir oğlu vefat edince bir adam, onun asiriliklarından ötürü üzüntüye boguldu. Ali b. Hüseyin Zeynelabidin, oğlu ölen adama söyle dedi: "Senin oglunun gerisinde üç sey kalmistir: Allahtan baska ilah bulunmadigina sahadet etmek, Rasûlullah'ın sefaatta bulunmasi ve Aziz ve Celil olan Allah'ın rahmeti."

Medainî dedi ki: Zührî, bir günah isledi. Bundan ötürü insanlar arasından çikip bir kenara çekildi. Daglara düstü, aile efradim ve malini terkedip gitti. Ali b. Hüseyin, onunla görüştükten sonra kendisine söyle dedi: "Ey Zührî! Allah'ın herseyi kapsayan rahmetinden ü-mit kesmen, senin isledigin gûnahtan daha büyük bir gûnahtır." Ali'nin bu sözüne karsilik Zührî de su ayet-i kerimeyi okudu: "Allah, peygamberligini verecegi kimseyi daha iyi bilir." (ei-Enâm, 124.)

Baska bir rivayette anlatildigina göre Zührî, bir adami hataen öldürmüs, Ali b. Hüseyin de tevbe edip istigfarda bulunmasini ve maktulün ailesine diyet göndermesini Zührî'ye tavsiye etmis, o da bu tavsiyeyi yerine getirmisti.

Zührî, söyle derdi: "Ali b. Hüseyin, insanlar arasinda beni en çok minnet altinda birakan kimsedir."

Süfyan b. Uyeyne, Ali b. Hüseyin Zeynelabidin'in söyle dedigini nakletmistir:

"Bir adam, bir baskasi hakkında bilmeden iyi seyler söylemesin. Aksi takdirde o adam hakkında bilmeden kötü seyler söylemeye yakin bir hale

gelir. İki kisi, masiyet ve günah işlemek üzere arkadaşlık edip bir araya geldiklerinde mutlaka Allah'ın taati dışında birbirlerinden ayrılırlar."

Anlatıldığına göre Ali b. Hüseyin Zeynelabidin, kendi kölelerinden birinin karisiyle evlenmek istemiş, kölenin karisi olan cariyeyle a-zad edip onunla evlenmişti. Halife Abdülmelik, ona kmayıcı bir mektup göndermiş, o da Abdülmelik'in mektubuna su cevabı vermişti:

"Ey inananlar! Andolsun ki, sizin için, Allah'a ve ahiret gününe kavusmayı umanlar ve Allah'ı çok anan kimseler için Rasûlullah en güzel örnektir." (el-Ahzâb, 21.)

Rasûlullah (s.a.v.), Safiye'yi azad etmiş ve onunla evlenmişti. Azatlısı Zeyd b. Harise'yi de halası kızı Zeynep binti Cahs'la evlendir-misti.

Dediler ki: Ali b. Hüseyin Zeynelabidin, kisinin elli dinar değerinde ibrisimden yapılma siyah bir elbise giyerdi. Yaz geldiğinde de onu sadaka olarak verirdi. Yazın ise ondan daha düşük değerinde, yamalı bir elbise giyer ve su ayeti okurdu: «De ki: "Allah'ın kulları için yarattığı ziynet ve temiz rızıkları haram kılan kimdir?"» (ei-Arâf, 32.)

Solî, Cerirî ve birden fazla ravinin anlattıklarına göre Hisam b. Abdülmelik, babasının ve kardeşi Velid'in hilafetleri döneminde hacca gitmiş, Ka'be'yi tavaf etmişti. Hacer-i esvedi istilam etmek istediği zaman izdihamdan ötürü imkan bulamamıştı. Nihayet kendisi için oraya bir minber kurulmuş, minbere çıkarak haccer-i esvedi istilam etmişti. Sonra da minbere oturmuş, Samlîlar da gelip çevresinde ayakta durmuşlardı. Bu sırada Ali b. Hüseyin Zeynelabidin, Ka'be'ye gelmiş, tavafa başlamış, haccer-i esvedi istilam etmek için yaklaştığında insanlar ona saygı ve tazimden Ötürü yer vermişlerdi. Kendisi de güzel bir görüntüde ve göz alıcı bir şekilde idi. Samlîlar, Hisam'a onun kim olduğunu sorduklarında Hisam, onu küçük düşürmek, horlamak maksadıyla ve Samlîların da ona yönelmelerini engellemek için: "Tanımiyorum." diye cevap vermişti. Bunun üzerine orada hazır bulunan sair Ferezdak: "Onu ben tanıyorum." diye cevap vermişti. Samlîlar, "O kimdir?" diye sorunca Ferezdak, onu göstererek şöyle demişti:

"Sunun bastığı yerleri, Batha (Mekke vadisi) tanır. . Sunu Ka'be, Harem ve Harem dışı yerler de tanır. Bu, Allah'ın kullarının en hayirlisinin oğludur. Bu; takvâh, seçkin, temiz ve bilinen şahsiyettir. Kureysliler, bunu gördüklerinde sözcüleri şöyle dedi: Bunun ahlaki üstünlüğüne hiçbir ahlak sahibi ulaşamadı. Bu, onur ve üstünlüğün doruk noktasındadır. Bu noktaya İslâm'ın Arapları da Acemleri de ulaşamadılar. İstilam etmeye, el sürmeye geldiğinde Hatim'in duvarları, Nerede ise onun avuç içlerini yakalamak üzeredir. Bazen utandığından, bazen de heybetinden ötürü gözlerini yumar.

Ancak gülümsedigi zamanda konusur.
Elinde bir haziran vardir ki, kokusu çok güzeldir.
Eli çok parlaktır, burnundan da güzel kokular saçilir.
Bunun kaynagi, Rasûlullah'in bedeninden gelmektedir.
Vücudunun parçalari, huy ve güzellikleri de çok hostur.
Günes dogdugunda nasıl ki, bulutlar açilir ve kaybolurlarsa,
Bunun alninin isigindan da hidayet nurlari bile kaybolup giderler.
Rezalet irtikab eden kavmin günahlarim bu yüklenir.
Semaili tatlidir, nimetler de onun yaninda tatlilasir.
Bu, -eger kendini tanimiyorsan- Fatima'nin ogludur!
Allah'in peygamberlerinin halkalari, bunun dedesiyle son buldu.
Fazilet ve üstünlük hususunda diger peygamberler, onun dedesine
ulasamadilar.
Fazilet ve üstünlük hususunda da diger ümmetler, bunun dedesinin
ümmetine ulasamadilar.
Iyilik ve ihsani, bütün yeryüzüne yayildi.
Sapiklik, fakirlik ve zulüm, o sayede kaybolup gitti.
Iki elinde de medet ve yardım vardir. Faydasi, her tarafa yayilmistir.
Ellerinde hayir vardir. Yokluk, ellerinde görülmemistir.
Ahlaki yumusaktır, fevri hareketlerinden korkulmaz.
Yumusak huyluluk ve cömertlik güzelligi, onu süsler.
Sözünü asla yerine getirmezlilik etmez.
Onun yoklugunda da çöllerin genisliginde bereket vardir.
O azmettigi zaman çöllerde hareket görülür.
Onlari sülalesini sevmek, dinin ta kendisidir. Onlara öfke duy-maksa
küfürdür.
Onlara yakin olmak, kurtulustur.
Onlari sevmekle, kötülük ve belalar defedilir.
Yine onlari sevmekle, ihsan ve nimetler artar.
Allah'i andiktan sonra onlar anilir.
Her hükümde böyledir ve söz onlarla nih ay etlendirilir.
Eger takva sahipleri sayilacak olursa bunlar, takva sahiplerinin
önderleridirler.

Ya da "Yeryüzünün en hayırlı insanı kimdir?" diye sorulduğunda, "bunlardır" diye cevap verilir.

Hiçbir cömert, bunların cömertliğine ulaşamaz.

Ne kadar eli açık olsalar da, hiçbir topluluk,

Cömertlik hususunda bunların derecesine ulaşamaz.

Kitlik görölse de cömertler bunlardır.

Savaş aslanları bunlardır, güç bunlardan kaynaklanır.

Kötülük ve yergi, bunların sahasına inemez.

Cömertlerin huyu ve nimet saçan eller,

Bunların sahasına kötölemenin inmesine engel olur.

Bunların ihsanlarında ve avuçlarında yokluga yer yoktur.

Zengin olsalar da yoksul olsalar da her zaman ihsan ederler.

Bunun evveliyatından ötürü veya nimetlere sahip olusundan Ötürü, diğer yaratıklar bunların boyunları üzerinde değildir.

Senin "tanımıyorum" demen buna zarar vermez.

Senin tanımadığın kimseyi Araplar da Acemler de tanırlar.

Allah'ı bilen kimse, bunun evveliyatını bilir.

Diğer bütün ümmetler, dine, bunun ailesi vasıtasıyla kavuştular."

Hisam, bu siiri dinleyince öfkeleni ve Ferezdak'm Usfan'da hapsedilmesine emir verdi. Bilindiği gibi Usfan, Mekke ile Medine arasında bir yerdir. Ali b. Hüseyin Zeynelabidin, bu olayı duyunca Ferez-dak'a 12.000 dirhem para gönderdi. Ancak Ferezdak, bu parayı kabul etmedi ve şöyle dedi: "Ben, söylediklerimi Aziz ve Celil olan Allah rızasını kazanmak, hakka yardım etmek, Rasûlullah'ın zürriyetinin

haklarını vermek için söyledim. Bunun karşılığında birsey alacak değilim."

Ali b. Hüseyin de ona su mesajı gönderdi: "Senin bu hususta samimi olduğunu, niyetinin doğruluğunu Allah da biliyor. Allah hakkı !Çin du parayı kabul et," Bunun üzerine Ferezdak, kendisine gönderilen parayı kabul etti. Sonra da Hisam'ı verdi ve şöyle dedi:

"Sen beni, Medine ile insanların gönüllerinin yöneldiği Mekke a-rasında (Usfan'da) hapsediyorsun.

Sonra da liderlere mahsus olmayan bir basi, gövdenin üzerinde tasiyorsun. Ayrıca ayıpları açıkça görünen iki sasi göze de sahiptin."

Rivayete göre Ali b. Hüseyin, bir cenaze gördüğü zaman su iki beyi ti okurmus:

"Cenazelerle karsilastigimizda korkariz, onlar geçip gidince yine eglenceye dalariz.

Yirtici hayvanlari saldirisina ugrayan koyun sürüsünün korkusu gibi.

Yirtici hayvanlar gidince, tekrar koyunlar otlamaya baslarlar."

Hafiz Ibn Asakir'in rivayetine göre Zhr, söyle demistir: Ali b. Hüseyin Zeynelabidin'in kendi nefisini hesaba ektigini ve Rabbine söyle münacatta bulunduğunu isittim:

«Ey nefis, daha ne zamana kadar bu dünyada kalacaksın ve bu dünyanın senligine yneleceksin? Geçen atalarının ölümlerinden ve toprak altında kaybolan dostlarının gidisinden, kardeşlerini yitirisinden ibret almadın mı? Senin o akranların hep toprak altına göçtüler. Yasadiktan sonra kara toprağın bagrına gittiler.

Onların güzellikleri orada çürüyüp yok oldu, diyarları bosaldı. Arsalarında kimse kalmadı. Kaderler, onları ölüme doğru sevketti. Dünyadan ve dünyalık olarak biriktirdikleri şeylerden el çekip gittiler. Çukurlar, onları toprağın altında bağlarına bastılar. Ölümün pençeleri, nesilleri pespeşe koparip götürdü. Onları çürüterek yeryüzü ne kadar degisti. esit çesit insanlar yasadiktan sonra toprakta kayboldular. Onların hepsi çürümeye mahkum oldular. Sonra da toprak onlardan vazgeçerek iflas etmiş kimselerin ameline döndü. Sense dünyaya yönelmiş, olanca gücünle dünyalık için çalışıyorsun. Tutkulusun, mal biriktirmeye abalıyorsun.

Tehlikeli bir yoldasın, ama farkında değilsin, dsnsene hangi yoldasın! Kisi, sürekli olarak dünyası için çabalar, ama ahiretini unutursa süphesiz o ziyandadır.

Daha ne zamana kadar dünyaya ikbal göstereceksin? Onun seh-vetleriyle mesgul olacaksın? Saçların agardı, ölüm habercisi sana geldi. Seni kovalayan ecelden haberin yok. Bu günün lezzetiyle mesgul olduğun için yarınını unutuyorsun. Oysa sehvetperestlerin, toprak altına göçtüklerini gördün. Baslarına gelen musibetleri de müsahede ettin. Kisi, lm korkusunu, mezarını ve çürümeyi hatırlayınca dünya eglencelerinden ve lezzetlerinden kendini alıkoyabilir.

Kirk yasının yaklaşmasından sonra salar agarmca, daha neyi beklersin? Bu, yaslanan kimseyi uyarır.

Sen, sanki zarar veren seye yneliyorsun, bunu kendi nefsinin a-leyhine kasitli olarak yapıyor ve doğru yola sasiyorsun. Geçen milletlere ve yok olan hükümdarlara bir bak! Günlerin pespeşe gelisi, onları nasıl da koparip götürdü? Ölüm, onları nasıl yakaladı? Dünyadaki izleri silinip gitti, sadece dünyada haberleri kaldı. Hasre ve kıyamete dek toprakta çürümüs kemikler olacaklar.

Çürüyüp topraga karistilar. Meclislerinde oturamaz oldular. Köşkleri issiz kaldı.

Öyle bir diyara göçtüler ki, kendilerini ziyaret eden yoktur. Birbirlerine ugrayamazlar, mezar sakinleri nasıl ziyaretlesebilirler?

Ancak mezarların tavanlarının üzerlerine toplandığını görürsün. O mezar tavanlarının üzerlerinden asırlar geçip gider.

Nice güçlü, kudretli sultanlar vardı ki, onların askerleri ve ava-neleri vardı. Dünyada iktidar sahibi oldular.

Dünyada arzuladıkları seyleri elde ettiler, orada köşkler ve büyük köyler inşa ettiler. Orada mallar ve zahireler biriktirdiler, güzel cariyelere ve kadınlara sahip oldular.

Ölüm geldiğinde ölümün pençesini, onun biriktirdiği zahireleri geri çeviremedi.

İnşa ettikleri ve çevresini nehirlerle büyük köylerin kusattığı kaleleri de kendisini ölüme karşı koruyamadı.

Hiçbir hile, ölümü ondan uzaklastıramadı. Askerleri de onu Ölüme karşı korumaya meyletmedi.

Allah'ın geri çevrilmez takdiri ona geldi. Asla reddedilemeyecek hükmü onun üzerine indi. Hüküm sahibi, sonsuz güce sahip olan Allah, yücedir. O, en büyüktür, güçlü ve kahredicidir. Zorbaları helak edici, büyüklük taslayanları da mahvedicidir. O, öyle bir sultandır ki, onun gücü karşısında bütün sultanlar boyun eğerler. Bütün hükümdarlar, onun kuvveti karşısında helak olurlar.

O, öyle güçlü bir hükümdardır ki, hükmü geri çevrilemez.

Hikmet sahibi ve bilgilidir, emri geçerli ve kahredicidir.

Bütün güç ve izzet sahipleri, onun zatinin izzetine yöneldi.

Nice güçlü ve muktedirler, o kuvvet sahibi Allah'ın önünde küçülürler.

Zorba hükümdarlar bile, Ars-i A'la'nın sahibinin izzeti karşısında boyun eğip teslim olur ve güçsüzleşirler.

Dünyadan ve dünyanın tuzaklarından kaçının. Onun size karşı burduğu tuzaklardan uzak durun. Sizin için hazırladığı süs ve ziynetlere yaklaşmayın. Size izhar ettiği güzelliklerinden ve ibraz ettiği şehvetlerden ve ayrıca sizden gizlediği öldürücü ve helak edici tehlikelerinden kendinizi koruyun.

Dünyanın, gördüğün feci hallerinden uzak dur. Ö halleri defetmeye dua et. Allah, seni zahid olmakla memur kılmıştır.

Gayret göster, gafil kalma, uyanik ol. Senlendiren kimse, az bir zaman sonra bu diyari terkedecektir.

Paçalari siva, gevseme. Ömrün sona erecektir.

Sen de daimi diyara gidicisin.

Dünyayı isteme, çünkü elde etsen de,

Dünya nimetlerinin tümü sana zarar verir.

Akıllı kimse, dünya için hirs gösterir mi? Ya da akıllı kimse, dünya nimetleriyle mutlu olur mu? Oysa akıllı kisi, dünya nimetlerinin ve dünyanın faniligine kuvvetle inanmistir. Dünyanın bakiligine timi t beslemez.

Gecelemekten korkan kimsenin gözleri nasıl uykuya dalar? Bütün islerinde ölümü bekleyen kimsenin gönlü nasıl rahatlar?

Dikkat edin, elbetteki hayır, ama bizler nefislerimizi aldatıyoruz.

Korktugumuz ve çekindigimiz seye karsi lezzetler bizi mesgul edip aldatıyor.

Sirlarin ortaya çıktigi günde, adalet divanında duracak olan kimse hayattan nasıl lezzet alabilir?

Sanki hasredilmeyecegiz ve bizler basibos bırakılmışız da ölümden sonra hesap yerine götürülmeyecegiz?

Nasıl olur da dünyadaki insan, dünya lezzetlerini elde eder ve dünyanın güzellikleri ile bir hoş olur? Oysa dünyada çok çeşitli tuhaflıklar ve insana darbe vuran feci haller vardır. Dünyanın musibetlerinde de, dünyanın elde edilmesi için duyulan talepte de çok azap vardır. Dünyada hastalıklar, musibetler, yorgunluk ve elemeler vardır.

Her gecede ve günde görmüyor muyuz ki, dünya bizi harcıyor ve ertesi sabah tekrar hayata döndürüyor.

Dünyanın afetleri ve kederleri, pespese üzerimize geliyor.

Bu haldeki kimse, dünyanın kendisi için kalıcı olduğunu nasıl düşünebilir?

Böyle bir kimse, dünyasından emin değildir, dünyaya imrenme-melidir.

Oysa dünya onun canını alma talebinden asla vazgeçmemektedir.

Dünya, kendisinde ebedi kalmak isteyen nice kimseyi aldatmıştır. Kendisini elde etmeye çabalayan ve üzerine yumulan nice kimseyi yere yıkmıştır. Böyleleri tökezledikleri için kurtulamamışlardır. Yere düştükten sonra da kendilerini toparlayamamış ve ayağa kalkama-mışlardır. Dünyanın verdiği elemelerden kurtulamamış, hastalıklardan sifa bulamamış ve darbelerden de kurtuluş yolu bulamamışlardır.

Aksine dünya, güç ve iktidardan sonra onları kötü hallere düşürmüştür ki,

artik dönüp kurtulamamislardir.

Böyleleri kurtulusun kalmadigini ve kendisinden sakinilmesi imkansiz olan ölümü görünce pisman olmuslardir.

De ki, o zaman pismanlik fayda vermemistir. Isledikleri büyük günahlara da aglamislardir.

Geçmiş günahlarına aglamislar, geride biraktiklari dünya için hasret çekmisler ve günahlarından ötürü magfiret dilemislerdir. Ancak o zaman magfiret dilemek, kendilerine fayda vermemistir. Özür dilemeleri ve mazeret beyan etmeleri de onlari kurtaramamistir, ölümün geldiği ve belanın çöktüğü esnada.

Ölümün keder ve hüznüleri onu kusatti.

Kaderler onu aciz biraktigi zaman da sasirdi.

Ölüm sikintisinden onun için kurtulus yoktur.

Sakindigi seyden de kendisi için bir yardımcı yoktur.

Ölüm korkusu, onun nefisini canından çıkardi.

Küçük dilini yuttu ve kendi hançeresi titremeye basladi.

Iste o esnada ziyaretçileri korktu ve azaldi. Ailesi ve çocuklari, onu kaderin hükmüne teslim etti. Ölecegi esnada çevresindeki insanlar, vaveylalarını yükselttiler. Hasta yataginda artık onun iyilesmesinden ümit kestiler. Ölünce de kendi elleriyle gözlerini kapattilar. Kendisi de canim verdikten sonra ayagini uzatti, dostlari yanindan ayrildilar. Müsfik arkadası da onu terketti.

Nice sancı çeken kimse var ki, musibete ugrayan kimse, onun için aglar.

Nice sabirdan ümit bekleyen kimse var ki, kendisi sabredemez.

Nice kendisi için Allah'a dua edip ihlasla "Innâ lillâh ve innâ iley-hi râciun" diyen kimse var ki,

Zikrettiği her kelimeyi sayar.

Onun vefatından ötürü nice sevinen ve müjdelenen kimse vardır, ama,

Az bir süre sonra onlarda onun gideceği yere gideceklerdir.

Ölümünden sonra kadınlari yakalarını yırtarlar. Cariyeleri yüzlerini tokatlarlar. Kaybe dili sinden ötürü komsulari vaveyla koparırlar, yoklugundan ötürü kardesleri üzüntüye bogulurlar ama sonra da onu teşhiz etmeye yönelirler, onu defnetmek için paçaları sivarlar. Sanki o, daha önce aralarında kıymetli ve ugruna can feda edilen bir kimse degildi. Her haliyle ortada olan bir sevgili degildi.

Yakininda bulunan ve kavmi arasinda kendisini en çok seven ki-Si,

kefenlemek için baskalarım da çalısmaya sevkedip tesvik eder,

Yanında bulunanlar, onu yıkamak için paçaları sivarlar.

Canini verir vermez kaziciyi mezara gönderirler.

Kendisi de iki bez parçası ile kefenlenir, kardeşleri ve asireti et-rafında toplanıp onu mezara götürürler.

Onun çocuklarından en küçüğünü görürsen bakarsın ki, üzüntü onun kalbini kaplamıştır. Babasına olan üzüntüsünden ötürü kendisinin de ölümünden korkulur. Gözyaşları, onun gözlerini kaplamıştır. Babasına ağlar ve şöyle der:

Eyvah, vay babacığım!

Ölümün çirkin bir manzarasını gördüm, gayet korkunçtu. Bir ayna gibi idi. Bakan "kimse ondan ürkerdi.

Ölenin en büyük çocukları, üzüntüden ölmek üzeredirler. Oysa ki, küçük çocukları babalarını unutmak üzeredirler.

Kadınları onun için çok üzürlüler.

Gözyaşları, yanaklarının üzerinde derin izler meydana getirir.

Sonra ölüyü köskünün genişliğinden çıkarıp mezarının darlığına götürürler. Mezara konulunca kerpiçler üzerine kapatılır. Amelleriyle basbasa kalır. Günahları onu kusatır, gördüğü manzaradan ötürü sikilir. Sonra yakınları, kendi elleriyle onun üzerine toprak atarlar. Üzerine çok ağlar ve feryad ederler. Sonra üzerinde bir saat kadar bekler ve ona bakmaktan bikip usanır, hayata dönmesinden ümid keserler. Sonra da onu islediği günahlar ve talep ettiği şeylerle basbasa bırakıp dönerler.

Siddetli bir hüznle onun üzerine egildiler. Hepsi de, sakingan bir şekilde, kardeşiyle karşılaşan kimseyi andirirler.

Tipki güven içinde otlayan koyunlar gibi ki,

Derileri yüzen kisi, elindeki bıçağı ile paçalarım sivamis olarak karsılarına çıktığında,

Ürküntüye kapılırlar, çok otlamadan geri dönerler.

Eli bıçaklı kisi, oradan uzaklasınca tekrar otlamaya ve meralarına dönüp otlamaya baslarlar. Daha önce kardeşlerinin basına gelen musibeti unuturlar.

Bizler de koyunlara mi benzeyeceğiz, onların âdetine mi uyacağız? Çürüme diyari olan mezara göçen kisiyi an, onun toprak altındaki yerinden ibret al. Gördüğün gibi korkunç hallere maruz kalan kimsenin durumundan ders al.

Mezarında yalnız kaldı. Mirasçılari, çocukları ve hisimlari da malini

paylastilar.

Malinin üzerine çullanip paylastilar. Mirasçılardan hiçbirisi de onu övmedi ve ona tesekkür etmedi.

Ey dünyayi imar eden ve ey dünya için çalisip çabalayan kisi!

Ey basina musibetler gelmesinden emin olan kisi, sen de bu hale geleceksin. Nasil emin olabiliyorsun kendinden? Seni ölüme götüren bir binek olan hayatini nasil heba ettin? Tenesir tahtasına baktigin halde yedigini yemeklerle nasil doyarsin? Afet ve musibetlere götüren bir binek olan sehvetlerle nasil mutlu olabilirsin? Yaklasan göç için azik hazirlamadin. Sen sefere çikmak üzere olan bir yolcu durumun-

dasin.

Eyvah! Tevbemi daha ne zamana kadar erteleyecegim?

Ömrüm sona ermek üzeredir. Ölüm çukuru da bana bakmaktadır.

Bütün isledigim ameller deftere kayitlidir.

Hükmü adil ve muktedir olan zat, amellerimin karsiligini verecektir

Daha kaç kez dünyani ahiretinle yamalayacaksin. Kendi heves ve azginlik atina bineceksin? Seni zayif inançli biri olarak görüyorum. Ey dünyasini bu dine tercih eden adam! Rahman sana bunu mu emretti? Yoksa Kur'ân, bunun için mi nazil oldu? Önündeki siddetli hesabi hatirlamiyor musun, zorlu akibeti düşünmüyor musun? Mal toplayip servet sahibi olan, binalari yükseltip süsleyen ve senlendiren kimsenin durumunu hatirlamiyor musun? Bunlari hepsi Ölmediler mi, simdi yerleri mezar degil midir?

Baki kalan ahiretini harab ediyor, fani olan dünyayi imar ediyorsun.

Oysa dünya sana kalici degildir. Senlenmez, ahiretini de kazanamadin.

Ölüm, ansizin sana geldiginde hayir islememis isen Allah katinda nasil bir mazeretin olacak?

Dinin noksan, malin çok oldugu halde hayatinin sona ermesine razil olur musun?»

Tarihçiler, Ali b. Hüseyin Zeynelabidin'in hangi senede vefat ettiğini hususunda ihtilaf etmişlerdir. Cumhur'dan nakledilen meshur görüşe göre o, hicretin doksandördüncü senesinin basinda ellisekiz yasinda vefat etmiştir. Cenaze namazi Baki'de kılınmış ve aynı yere def-dil

Fellas dedi ki: "Ali b. Hüseyin, Said b. Müseyyeb, Urve ve Ebu i b. Abdurrahman, hicretin doksandördüncü senesinde vefat et-

Ravinin biri dedi ki: "Ali b. Hüseyin Zeynelabidin, hicretin doksa-niKinci veya doksanüçüncü senesinde vefat etmiştir."

Medainî'nin ifadesine göre Ali b. Hüseyin, hicretin doksandoku-zuncu senesinde vefat etmiştir. Ancak bu kavil garip karsılanmıştır, doğrusunu Allah bilir.

Hafs b. Giyas, Ali b. Hüseyin Zeynelabidin'in-söyle dedigini rivayet etmiştir: "Bir beden hastalanmadığı takdirde simarır, simaran bir bedende de hayir yoktur."

Ebu Bekir b. el-Enbarî, Ali b. Hüseyin'in söyle dedigini rivayet etmiştir: "Dostlari kaybetmek, gurbettir."

Ali b. Hüseyin, söyle de demisti: "Allah'im, gözlere görünen açık halimin güzel olmasından, ama kimsenin görmediği zamanlarda ve yerlerde de gizli halimin çirkin olmasından sana siginirim. Allah'im, ben kötülük yaptıysam da sen bana iyilik yaptın. Tekrar kötülüğe dönersem, sen de bana iyilik yapma. Allah'im, senin verdigin genis rizkini kendilerine kistigin kimselerin iyiligim bana nasib et."

Ali b. Hüseyin, ogluna söyle demisti: "Ey ogulcugum, tuvalete gitmek için ayrı bir elbise edin, çünkü ben tuvalette pislighin üzerine sineklerin kondugunu, sonra o sineklerin kalkip elbisemin üzerine konduklarini gördüm." Sonra ayılmış ve: "Ama Rasûlullah (s.a.v.)'in ve ashabinin sadece birer elbiseleri vardı." demis ve önceki kararından vazgeçmişti.

Ebu Hamza es-Sümalî'den söyle rivayet edilmistir:

«Ali b. Hüseyin Zeynelabidin'in kapisina gittim, seslenmek istemedim, kapi önünde oturdum. Disari çıkincaya kadar bekledim. Çikinca kendisine selam verdim ve kendisi için dua ettim. O da selamimi aldı ve bana dua etti, sonra bir duvarin yanina gitti ve söyle dedi:

- Ey Hamza, su duvari görüyor musun?

- Evet.

- Bir gün ben üzüntülü iken su duvara sirtimi dayamistim. Karsima güzel yüzlü, güzel giysili bir adam çıktı, bana bakiyordu. Sonra bana söyle dedi:

- Ey Ali b. Hüseyin! Seni dünya için üzüntülü görüyorum, oysa dünya, hazirdaki bir riziktir. İyi kisiler de, kötü kisiler de o rizikten yerler.

- Ben dünya için üzülmüyorum, çünkü dünya, senin anlattigin gibidir.

- Öyleyse ahiret için mi üzülyyorsun? Ahiret gerçek bir vaattir. Orada muktedir bir hükümdar hükmedecektir.

- Ben ahiret için de üzülmüyorum, çünkü ahiret de senin anlattigin gibidir.

- Öyleyse neye üzülyyorsun?

- Ibn Zübeyr fitnesinden korkuyorum.

- Ey Ali! Sen, Allah'tan birsey istediği halde Allah'in kendisine istediği o şeyi

vermediği bir kimse gördün mü hiç?

- Hayır.

- Sen, Allah'tan korktuğu halde Allah'ın kendisini korumadığı biri gördün mü hiç? _ Hayır.

Aramızdaki bu konuşmadan sonra o adam yanımdan çekip gitti e kayıplara karıştı. Bana denildi ki: Ey Ali, sana gelen o adam Hızır'dı.»

Taberânî, Ömer b. Haris'in söyle dedigini rivayet etmiştir:

«Ali b. Hüseyin Zeynelabidin, vefat edip de kendisini yıkadıkları zaman sırtında bazı siyah lekeler gördüler. Bu lekelerin ne olduğunu sorduklarında söyle cevap verildi: "Ali b. Hüseyin Zeynelabidin, geceleri Medine fakirlerine vermek üzere sırtında un çuvalı tasırdı. İşte bu lekeler, o çuvalın izidir."»

İbn Aise dedi ki: Ben, Medinelilerin söyle dediklerini isittim: "Ali b. Hüseyin Zeynelabidin, vefat edinceye kadar gizli sadaka alırdık, o-nun vefatından sonra bize gizlice sadaka veren kimse görmedik."

Abdullah b. Hanbel, Ebu Minhal et-Taî'nin söyle dedigini rivayet etmiştir: "Ali b. Hüseyin Zeynelabidin, bir dükkan kimseye sadaka vereceği zaman, Önce onu öper, sonra sadakayı verirdi."

Taberî, Ali b. Hüseyin Zeynelabidin'in kendi oğluna su öğütü verdiğini rivayet etmiştir:

"Ey oğlucugum! Musibetler karsısında sabret. Baskalarının hukukuna tecavüz etme. Sana vereceği zararın, vereceği faydadan çok olması durumu dışında kardeşini hiçbir durumda ziyana sokma."

Taberânî¹ den söyle rivayet edilmıştır:

"Ali b. Hüseyin, bir cemaat arasında oturmaktaydı. Kendi evinden bir çığlık duydu. Kalkıp evine gitti, sonra tekrar aynı meclise dönüp geldi, kendisine sordular:

- Evde bir olay mı oldu ki çığlık sesi geldi?

- Evet!

Bunun üzerine mecliste bulunanlar, onu teselli ettiler ve gösterdiği sabra da sastılar. Ama kendisi söyle dedi: "Biz öyle bir aileyiz ki, hoşlandığımız hususlarda Aziz ve Celil olan Allah'a itaat ederiz, hoşlanmadığımız durumlarda da ona hamedederiz."

Taberânî'nin rivayetine göre Ali b. Hüseyin Zeynelabidin, söyle demistir:

«Kiyamet günü olduğunda bir münadi söyle seslenir:

"Fazilet ehli kimseler ayağa kalsınlar." Bunun üzerine bir grup insan ayağa

kalkar ve harekete hazır hale gelir, kendilerine: "Haydi Cennet'e gidin." denilir. Cennet yoluna koyulduklarında melekler kendilerini karsılar ve onlara söyle sorarlar:

- Nereye gidiyorsunuz?
- Cennet'e gidiyoruz.
- Hesap görmeden önce mi gidiyorsunuz?
- Evet.
- Siz kimlersiniz?
- Biz fazilet ehli kimseleriz.
- Faziletiniz neymis?
- Bize karşı cahillik yapıldığında tahammül ederdik, bize haksızlık yapıldığında sabrederdik, bize kötü davranıldığında bağışlardık.
- Öyleyse Cennet'e girin. Cennet, amel sahibi kimseler için ne güzel bir mükafattır.

Sonra bir münadi söyle seslenir: "Sabirli kimseler ayaga kalksınlar." Bir grup insan ayaga kalkar ve harekete hazır hale gelirler. Kendilerine: "Haydi Cennet'e gidin." denilir. Cennet yoluna koyulduklarında melekler onları karsılar ve kendilerine aynı soruyu sorarak: "Nereye gidiyorsunuz?" derler. Onlar da şu cevabı verirler:

- Biz sabirli kimseleriz.
- Sizin sabriniz nasıldı?
- Biz, Allah'a taat hususunda kendi nefsimizi sabra alistirdik. Ona karşı günah işlememek hususunda da nefsimizi sabra alistirdik. Belalar karşısında da nefsimizi sabra alistirdik.
- Öyleyse Cennet'e girin. Cennet, amel sahibi kimseler için ne güzel bir mükafattır.

Sonra bir başka münadi de söyle seslenir: "Bu diyarda Allah'ın komsuları olacak kimseler ayaga kalksınlar." Bir grup insan ayaga kalkar ve harekete hazır hale gelirler, ama sayıları azdır. Kendilerine söyle denilir:

- Haydi Cennet'e gidin.

Cennet yoluna koyulurlar. Melekler kendilerini karsılar ve nereye gittiklerini sorarlar. Sonra da melekler, sorularına şunu eklerler:

- Bu diyarda Aziz ve Celil olan Allah'a komşu olmayı nasıl hakettiniz?
- Bizler Allah rızası için ziyaretlesirdik. Allah rızası için meclis kurup otururduk. Allah rızası için malimizi harcar, fedakarlık yapardık.

- Öyleyse Cennet'e girin. Cennet, amel sahibi kimseler için ne güzel bir mükafattır.»

Ali b. Hüseyin Zeynelabidin, söyle demisti: "Dogrusu Cenâb-i Allah, günah isleyen, sonra da tevbe eden mü'mini sever.

iyiligi emretme ve kötülüğü menetme görevini yapmayan kimse, Allah'in kitabini arkasina atmis gibi olur. Ancak kötülük yapan kimselerden sakinanlar hariç."

Kendisine sordular:

- Sakinmak nasildir?

- Inatçı ve zorba kimseden korkulur. Böyle bir kimsenin, iyiligi emredip kötülüğü meneden kimseye karsi taskinlik yapip zarar vermesinden korkulur. Iste bu durum hariç."

Adamin birisi, Said b. Müseyyeb'e söyle dedi:

- Falan adamdan daha takvali birini görmedim.

- Sen Ali b. Hüseyin Zeynelabidin'i gördün mü?

- Hayir.

- Ben de iste ondan daha takvali birini göremedim. Süfyan b. Uyeyne, Zührî'nin söyle dedigini rivayet etmistir: Ali b. Hüseyin Zeynelabidin'in yanma gittim, bana söyle dedi: _ Ey Zührî, neredeydiniz? Ne isle ugrasiyordunuz?

- Oruç konusunu müzakere ediyorduk. Arkadaslarimizla birlikte su karara vardik ki; ramazan ayi orucu disinda farz olan baska bir oruç yoktur.

- Ey Zührî, ama bu sizin dediginiz gibi degildir. Orucun kirk vec-hi vardır. Onu, ramazan ayi orucu gibi farzdır, onu da haramdır. On-dört tanesine gelince kisi, bunlari tutup tutmamakta serbesttir. Dilerse tutar, dilerse tutmaz. Nezir orucu vacibtir, itikaf orucu vaciptir.

- Ey Rasûlullah'in oglunun oğlu, bunlari açıkla.

- Farz olan oruç, ramazan ayinin orucudur, bir de hataen adam öldürüp de azad edecek köle bulamayan kimsenin pespese iki ay müddetle tutacağı oruçtur. Yoksullara yedirecek yiyecek bulamayan ve yemin keffaretiyle yükümlü olan kimsenin tutacağı üç günlük oruçtur. Basi tras etme nedeniyle tutulan oruçtur. Kesecek kurban bulamayan ve temettü hacci yapan kimsenin tutacağı oruçtur. Avlanma yasagina riayet etmedigi için kisinin tutacağı ceza orucudur. Bu kisi, avladigi hayvanin kiymetini takdir eder, sonra bu kiymeti bugdayla karsilar.

Kisinin tutup tutmamakta serbest oldugu oruçlar ise sunlardir: Pazartesi ve persembe günleri tutulan oruç, ramazan ayindan sonra sevval ayinda

tutulan alti günlük oruç, arefe günü tutulan oruç ve asure günü tutulan oruçtur. Kisi, bu oruçlari tutup tutmamakta serbesttir.

izne tabi oruçlara gelince, bunlar da sunlardır: Kadın, kocasının izni olmadan nafile oruç tutamaz. Köle ve cariye de böyledir. Bunlar da ancak efendilerinin izni ile nafile oruç tutabilirler.

Haram olan oruçlarsa sunlardır: Kurban bayramında ve ramazan bayramında tutulan oruç. Tesrik günlerinde ve yevm-i sekte tutulan oruç. Yevm-i sekte ramazan için oruç tutmaktan menedilmisiz. Ara vermeksizin tutulan oruç anlamına gelen visal orucu haramdır. Hiç konuşmamak anlamındaki sumt orucu haramdır. Günah işlemeyi aamak için tutulan oruç haramdır. Senenin bütün günlerini de oruç-

u geçirmek haramdır. Misafirin oruç tutmasına gelince bu kisi, ev sahibinin izni olmaksizin nafile oruç tutamaz. Bu hususta Rasûlullah (s.a.v.), söyle buyurmıştır: "Bir kimse, bir kavme misafir olduğunda onların iznini almaksizin nafile oruç tutmasın."

Mubah oruca gelince, bir kisi oruçluyken unutarak bir şey yer yada içerse orucu bozulmaz. Hasta ve misafir kimsenin oruç tutmasına gelince bazı fikiçilar, bunların oruç tutabileceğini, bazılarıysa oruç tutamayacaklarını söylemişlerdir. Diğer bazı fikiçilarsa söyle demişlerdir: "Dilerse tutar, dilerse tutmaz." Bize gelince biz deriz ki: Hastalar ve misafirler (seferi kimseler), oruç tutmazlar. Kisi, yolculukta veya hastalıkta oruç tutsa bile geçersiz olduğundan ötürü, o günlerdeki oruçlara kaza etmesi gerekir." [1]

Ebu Bekir B. Abdurrahman B. Haris

Bu zatin soy kütüğü şöyledir: Ebu Bekir b. Abdurrahman b. Haris b. Hisam b. Mugire b. Abdullah b. Ömer b. Mahzum el-Kuresi el-Medenî. Yedi fikiçidan biridir. Adının Muhammed olduğu söylenir. Ebu Bekir olduğu da söylenmiştir. Künyesi Ebu Abdurrahman'dır. Sahih rivaj[^]ete göre adı da, künyesi de aynidir. Çok sayıda oğulları ve kardeşleri vardır. Kadri yüce bir tabii idi.

Amraar'dan, Ebu Hüreyre'den, Esmâ binti Ebi Bekir'den, Ai-se'den, Ümmü Seleme'den ve diğerlerinden hadis rivayet etmiştir. Aralarında oğulları Seleme, Abdullah, Abdülmelik, Ömer ve azatlısı Sümeyyin'de bulunduğu bir cemaat ondan hadis rivayet etmişlerdir. Ondandır rivayet edenler arasında Amir es-Sa'bî, Ömer b. Abdülaziz, Artir b. Dinar, Mücahid ve Zührî de vardı.

Hiz. Ömer'in halifeligi zamanında doğdu. Çokça namaz kıldığı için kendisine Kureys'in rahibi denirdi. Âmâ idi, bütün zamanını oruçla geçirirdi. Güvenilir, sika ravîlerden ve fikih âlimlerindendi. Çok sayıda sahih rivayeti vardır.

Ebu Davud dedi ki: "Gözlerini kaybetti, secdeye vardığı sırada elini -bir hastalıktan ötürü- yanında bulunan bir tasa koyardı."

Sahih rivayete göre o, hicretin doksandördüncü senesinde vefat etmiştir. Doksanüçüncü veya doksanaltıncı senesinde vefat ettiğine dair zayıf rivayetler de vardır. Doğrusunu Allah bilir.

Ben derim ki: Sairin biri, içinde yedi fikihiçimn ismini andığı su iki beyti tanzim etmiştir:

"Dikkat edin! Çok derin âlim olan ve adlarını sıraladığım imamlara uymayan herkes, hakkın dışına çıkmıştır.

O imamlar da şunlardır: Ubeydullah, Urve, Kasım, Said, Ebu Bekir, Süleyman ve Harice."

Hicretin doksandördüncü senesinde, Basralıların zahidlerinden Fadl b. Ziyad er-Rakkasî de vefat etti. Bu zatın cidden çok menkıbeleri ve faziletleri vardı. Kendisi şöyle demişti:

«Baskalarına bakıp da kendi nefsinı unutma. Onun bunun günahını araştırarak kendi günahını gözardı etme. Çünkü cezayı onlar demi de sen çekeceksin. Gündüzünü de "Bu nasıl olmuş, su nasıl olmuş?" diyerek geçirme. Çünkü agzından çıkan sözler kayda geçmektedir ve sana karşı delil olarak kullanılacaktır. Geçmiste islenen bir minahi affettirmek gayesiyle islenen sevaplı bir iş kadar yerini hızla bulan ve güzelce talep edilen başka birşey görmedim.»

Bu senede vefat edenlerden biri de Medine fikihiçilerinden İmam ve âlim bir zat olan Ebu Seleme Ebu Abdurrahman b. Avf ez-Zühri'-dir. Bu zatın da sahabeler cemaatından çok rivayetleri vardır. Geniş bir ilmi vardı. Medine'de vefat etti.

Bu senede vefat eden meshur şahsiyetlerden biri de Abdurrahman b. Aiz el-Ezdî'dir. Bunun da çok sayıda rivayetleri vardır. Âlim bir kişiydi. İlmini yaymak maksadıyla çok sayıda kitaplar bıraktı. Sahabeler cemaatından rivayette bulundu. İbn Es'as savaşında esir alındı. Haccac, onu serbest bıraktı.

Bu senede vefat eden meshur şahsiyetler arasında Abdurrahman b. Muaviye b. Huzeyme de vardır. Bu zat, Ömer b. Abdülaziz b. Mer-van tarafından Misir kadilığına tayin edilmisti. Ayrıca oranın güvenlik kuvvetleri komutanıydı. Âlim ve fazil bir kimse idi. Hadis rivayet etmiş olup, bir cemaat da kendisinden rivayetlerde bulunmuştur. [2]

Hicretin Doksanbesinci Senesi

Bu senede Abbas b. Velid, Rum illerine gaza yaparak çok sayıda kaleler fethetti.

Mesleme b. Abdülmelik, Rum illerinde fethettiği bir şehri yakti. Aradan on sene geçince yeniden inşa etti.

Muhammed b. Kasim, Hindistan'ın Molina sehrini fethederek çok sayıda mali ganimet edindi.

Musa b. Nusayr, Endülüs'ten Ifrikiyye'ye çok miktarda inalla döndü. O kadar çok mal vardı ki, bunları buzagılar üzerinde taşıyordu. Yanında da 3.000 esir vardı.

Kuteybe b. Müslim, Sas illerine gaza yaptı. Çok sayıda şehir ve mintikayı fethetti. Orada iken Haccac b. Yusuf'un ölüm haberi kendine geldi. Bu haber onu ilerlemekten alıkoymuştu. Gücünü azalttı. Bera-ekilerle Merv seherine döndü ve sairin su sözünü tefekkür etti:

-bayatıma yemin ederim ki o, Cafer ailesinden olup çok iyi bir adamdı. Havran'da idi, dün onu ipler bağladı.

Eğer sen yasarsan ben de ister istemez yasarım, eğer sen ölürsen senin ölümünden sonra benim hayatımda emel ve ümit kalmaz."

Halife Velid, Kuteybe'ye mektup yazarak düşmanla yaptığı savaşları sürdürmesini istedi. Bu fedakarlığından ötürü ona vaatlerde bulundu. Kendisine çok mükafatlar bahsetti. Cihadından, beldeleri fethetmesinden, küfür ve inad ehli kimselerle yaptığı savastan ötürü onu övdü.

Haccac, halka namaz kıldırması için kendi yerine oğlu Abdullah'ı tayin etmişti. Velid de Küfe ve Basra vilayetlerinde namaz kıldırma işlerini yürütmesi için Yezid b. Ebi Kebse'yi görevlendirmişti. Haccac bu iki vilayetin haraç işlerini düzenlemesi için Yezid b. Müslim'i atamıştı. Baska bir rivayette anlatıldığına göre Haccac, bu iki kişiyi bu görevlere tayin etmiş; Velid de bu tayin işini onaylamıştı. Haccac'ın diğer kaymakamları da görevlerine devam etmişlerdi.

Haccac, hicri doksanbesinci senenin ramazan ayının bitimine beş veya (baska bir rivayete göre üç) gün kala vefat etti. Zayıf bir rivayette anlatıldığına göre bu senenin sevval ayında vefat etmiştir.

Bu senede Bisr b. Velid b. Abdülmelik insanlara haccettirdi. Ebu Ma'ser ile Vakidî böyle demislerdir.

Bu senede Rum diyarında 1.000 kadar arkadaşıyla birlikte Vad-dahî öldürüldü.

Yine bu senede Ebu Cafer el-Mansur Abdullah b. Muhammed b. Ali b. Abdullah b. Abbas doğmuştu. [3]

Haccac B. Yusuf Es-Sakafi'nin Biyografisi

Haccac b. Yusuf b. Ebi Ukayl b. Mesud b. Amir b. Mateb b. Malik b. Ka'b b.

Amr b. Sa'd b. Avf b. Sakif. Sakif in asil adi ise Kisiy b. Mü-nebbih b. Bekir b. Hevazin'dir. Künyesi, Ebu Muhammed es-Saka-fi'dir.

Haccac, Ibn Abbas'tan hadis dinlemis; Enes'ten, Semüre b. Cün-dep'den, Abdülmelik b. Mervan'dan ve Ebu Bürde b. Ebi Musa'dan rivayetlerde bulunmustur. Enes b. Malik, Sabit el-Benanî, Humeyd et-Tavil, Malik b. Dinar, Cevad b. Mücalit, Kuteybe b. Müslim, Said b. Ebi Arube de kendisinden rivayetlerde bulunmuslardir. Ibn Asakir böyle demistir.

Sam'da evleri vardi. Bunlardan biri Darurrivaye'dir ki, Ibn Ebi Hadid'in köskünün yakinindaydi.

Abdülmelik, Haccac'i Hicaz valiligine tayin etti. O da Ibn Zübeyr'i öldürdü. Sonra Abdülmelik onu Hicaz valiliginden alip Irak'a tayin etti. O da Sam'a Abdülmelik'in ziyaretine gitti.

Ibn Asakir, Mugire b. Müslim'den rivayet etti ki, Mugire'nin babasi Müslim söyle demistir:

«Haccac b. Yusuf, bize bir hutbe irad etti. Kabri anlatti ve anlatirken: "Kabir yalnizlik evidir, gurbet evidir..." dedi. Nihayet hem kendisi agladi, hem çevresindekileri aglattı. Sonra da söyle dedi: Müminlerin emiri Abdülmelik b. Mervan'm söyle dedigini isittim: "Osman b. Affan, irad ettigi bir hutbesinde söyle demisti: "Rasûlullah (s.a.v.), bir mezara baktiginda veya mezardan bahsettiginde mutlaka aglardi."»

Ahnied b, Abdülcebbar, Malik b. Dinar'in söyle dedigini rivayet etmistir: "Bir gün Haccac'm yanma gittim. Bana söyle dedi:

- Ey Ebu Yahya! Sana Rasûlullah'tan güzel bir hadis nakledeyim mi?

- Evet.

- Ebu Bürde, bana Ebu Musa'nin söyle dedigini rivayet etti: Rasûlullah (s.a.v.) buyurdu ki: "Allah'a ihtiyaci olan kimse, her farz namazin pesi sira duada bulunsun."

Bu hadisin benzeri hadisler, sünenlerde ve müsnetlerde mevcuttur. Dogrusunu Allah bilir.

Safii'den söyle rivayet edilmistir: Mugire b. Sube, karisinin yanina gitti. Karisi dislerinin arasini temizlemekteydi. Vakit sabahti, karisina söyle dedi: "Vallahi, eger sabahleyin erkenden, hiçbir is yapmadan ilk is olarak kahvaltiyi yapmissan, sen ahmak ve alçaksin. Eger dislerin arasinda temizledigin kalintilar dünden kalma ise o zaman da sen çok kirli ve pasaklisin." Böyle dedikten sonra karisini bosadi. Karisi da söyle cevap verdi: "Allah'a yemin ederim ki, söyledigin her iki durum da bende mevcut degildir. Sabahleyin erkenden disimi mis-vakladim. Misvakin bir parçasi

dislerimin arasinda kalmisti. Simdi onu cikarmaya calisiyordum."

Mugire, Haccac'm babasi Yusuf a: "Bu kadınla sen evlen. Çünkü bu kadın, lider olacak bir erkegi doguracak kadindir." dedi ve Haccac'm babasi Yusuf onunla evlendi. Duyduguma göre Haccac'm babasi o kadınla gerdege girdiginde cinsel temasta bulunduktan sonra uykuya daldi. Rüyasinda kendisine söyle denildi: "Nadasa kalmis topragi ne kadar da çabuk asiladin."

Ibn Hallikan dedi ki: Haccac'm annesinin adi, Faria binti Hem-mam b. Urve b. Mesud es-Sakafî'dir. Kocasi Haris b. Kelde es-Sakafî 1(ü ki, bu Arap tabiplerindendi. Misvakla ilgili bu hikaye ondan nakledilmistir.

'el-Ikd" adli eserin sahibinin anlattigina göre Haccac ile babasi J-aitte çocuklari egitirlermis. Sonra Sam'a gelmis, Abdülmelik'in ve-ziri ^h b. Zenba'nin yanma varmistti. Abdülmelik, askerlerin kendi

ziri mola verdigi yerde mola verdiklerini, harekete geçtigi yerde de harekete geçmediklerini söyleyerek Ruh'a sikayette bulunmustu. Ruh da: "Bu isi iyi idare edebilecek bir adam yanimda vardır." demis; Bunun üzerine Abdülmelik de Haccac'i ordu komutanligina tayin etmistti. Artık mola yerlerinde hareket anlarında askerler geride kalmiyorlardi düzenli bir sekilde hareket ediyorlardi. Nihayet Haccac, yemek molasi vermekte olan Ruh b. Zenba'mn çadirina gitmis, çadirinin iplerini koparmis, çevresinde dolanmis ve çadirini yakmisti. Bunun üzerine Ruh Abdülmelik'e sikayet etmistti. Abdülmelik de Haccac'a söyle sormustu:

- Niçin böyle yaptin?

- Ben yapmadim, bunu yapan sensin. Çünkü benim elim senin elindir, benim kirbacim da senin kirbacindir. Eger yaktigim çadirinin karsiliginda Ruh'a iki çadir; vurdugum kölesinin karsiliginda da iki köle verirsem bunun sana ne zarari olur. Beni tayin ettigin görevden alma ve sevkimi kirma.

Bunun üzerine Abdülmelik, Haccac'm dedigini yapti. Haccac da onun yaninda yükseldi. ,

Haccac, hicretin seksendördüncü senesinde Vasit sehrini insa etmeye basladi. Bu isi seksenaltmci senede tamamladi. Daha önce tamamladigi da söylenir.

Onun zamaninda mushaflar noktalandi. Biyografisinden bahsedilirken kendisine önce Küleyb adinin verildigi, sonra Haccac adinin verildigi söylenir. Dogumu esnasinda annesinin rahminden çikamamis, bir nevi ameliyat neticesinde dogmustu. Günlerce annesinin memesini emmemisti. Nihayet kendisine önce bir oglak kam, sonra silahlı bir adamin kani içirilmis ve o kan yüzüne sürüldükten sonra emmeye baslamisti. Kan akitmaya karsi asiri bir tutku ve sevgisi vardı. Çünkü ilk olarak yüzüne sürülen kani

emmisti. Anlatildigina göre annesi, oglunun muzaffer olmasini temenni edermis. Haccac'da büyük bir sehamet vardı, kilicinda ise zulüm vardı. Allah'in, öldürölmesini haram kildigi birçok canlari basit sebepler ve çok küçük süphelerle öldürmüştü. Hükümdarlar gibi gazablanirdi. Anlatildigina göre Ziyad b. Ebihi'ye benzemeye çalışirmis. Ziyad da Ömer b. Hattab'a benzemeye çalışirmis. Halbuki bunlar ona ne esit, ne de yakindirlar.

Ibn Asakir, tabiilerin büyüklerinden olup Cabiye'de Hz. Ömer'in hutbesini dinleyen, büyük çapta zühd ve ibadet sahibi, her gece namazda üç hatim yapan Misir kadisi Selim b. Anez et-Tecibî'nin biyografisinde söyle bir olaydan bahseder:

"Haccac, Misir'da babasiyla birlikte büyük camide bulunuyordu. Sözünü ettigimiz Selim b. Anez yanlarindan geçince Haccac'm babasi kalkip ona selam verdi. Sonra da ona söyle dedi:

- Ben mü'minlerin emirinin yanma gidecegim. Onun katinda görülecek bir isin varsa söyle?

- Evet. Onun katinda görülecek isim sudur ki, beni kadiliktan azletmesini ondan isteyessin.

- Sübhanallah! Allah'a yemin ederim ki, günümüzde senden daha iyi bir kadi'nin bulunduğunu bilmiyorum.

Böyle dedikten sonra Haccac'm babasi, oglunun yanma döndü. Oglu Haccac, ona söyle dedi:

- Babacigim! Sen Sakifli oldugun halde nasıl olur da Tecibli bir adamin önünde ayaga kalkarsın?

- Ey ogulcugum! Allah'a yemin ederim ki ben, bütün insanların, bu ve benzeri adamlar sayesinde ilahi rahmete mazhar olduklarına inanıyorum.

- Allah'a yemin ederim ki, mü'minlerin emirine bu ve benzeri a-damlardan daha zararlı kimseler yoktur.

- Neden ey ogulcugum?

- Çünkü bu ve benzeri adamlarin etrafında insanlar toplanirlar, bunlar da onlara Ebu Bekir'in ve Ömer'in yasantisinden bahsederler. Sonra da dinleyicileri, mü'minlerin emirinin yasantisini hor ve küçük görürler. Ebu Bekir'le Ömer'in yasantilarina göre yasantisinin Islâm'a uygun olmadığını anlarlar ve dolayisiyla düşmanlık besleyip ayaklanarak mü'minlerin emirini görevden haleder ve ona itaatin gerekli olmadigina inanirlar. Allah'a yemin ederim ki, eger ben yetki sahibi olursam, bu ve benzeri adamlarin boyunlarini vururum!

- Ey ogulcugum! Allah'a yemin ederim ki ben, Aziz ve Celil olan Allah'in seni saki olarak yarattigim saniyorum.

Bu da gösteriyor ki, Haccac'm babasi, halife nezdinde itibarli bir kimse olup saglam bir önseziye ve ferasete sahipti. O, oglu Haccac'm akibetini o zamandan sezmisti."

Dediler ki: Haccac, hicretin otuzdokuzuncu senesinde dogdu. Kirkinci senede, kirkbirinci senede dogduguna dair zayif rivayetler de vardir. Akilli, fasih ve belig bir genç olarak yetisti. Kur'ân'i ezberledi. Seleften birinin anlattigina göre Haccac, her gece Kur'ân okurmus.

Ebu Amr b. A'lâ; "Ondan ve Hasan-i Basrî'den daha fasih bir kimse görmedim. Hasan, ondan daha fesahatli idi." demistir.

Darekutnî, Ukbe b. Amr'm söyle dedigini rivayet etmistir:

"insanlarin akillarinin birbirine yakin oldugunu gördüm. Ancak Haccac ile Iyaz b. Muaviye'ninki hariç. Çünkü bu ikisinin akli, diger tüm insanlarin akillarindan daha üstündü."

Önceki kisimlarda da anlatildigi gibi halife Abdülmelik, hicretin yetmisüçüncü senesinde Mus'ab b. Zübeyr'i öldürdükten sonra onun Kardesi Abdullah'in üzerine Haccac'i gönderdi. Haccac, Mekke'de onu kusatma altina aldi ve o sene insanlara haccettirdi. Kendisi ve bera--berindekiler, Beyt'i tavaf etme imkanini bulamadilar. Ibn Zübeyr ve beraberindekiler de vakfe yapma imkanini bulamadilar. Haccac, onu kusatma altinda tutmaya devam etti. Nihayet hicretin yetmisüçüncü senesinin cemaziyelevvel ayinda onu maglub etti. Bundan sonra halife Abdülmelik, Haccac'i; Mekke, Medine, Taif ve Yemen valiliklerine atadi. Daha sonra kardesi Bîsr'in Ölümünün ardindan onu Irak'a nakletti ve Önceki kisimlarda anlattigimiz gibi Haccac, gidip Kûfe'ye girdi. Kûfelilere, önceki sayfalarda anlattigimiz nutkunu irad etti ve eziyetlerde bulundu, aralarinda tam yirmi sene kaldi. O esnada büyük çapta ve yaygin fetihler gerçeklestirdi. Öyle ki, süvarileri Hind ve Sind'e ulastilar. Oradaki sehir ve mintikalari fethettiler. Süvarileri ayrıca Çin ülkesine yaklastilar. Orada, daha Önce anlatmis oldugumuz bazi isler gerçeklestirdi. Biz burada onun gösterdigi cesaret ve kahramanliklari, büyük isler karsisindaki sogukkanlilikini anlatacagiz. Övgüye layik icraatlarini, yerilecek söz ve fiillerini Ibn Asakir'le digerlerinin nakillerine göre aktaracagiz.

Ebu Bekir b. Ebu Hayseme'den söyle rivayet edilmistir: Haccac b. Yusuf, bir defasinda Said b. Müseyyeb'in yanibasmda namaz kildi. Haccac, o zamanlar yetkisi olmayan bir kimseydi. Namazda imamdan önce elini kaldiriyor ve yine imamdan önce secdeye variyordu. Selam verdikten sonra Said b. Müseyyeb, onun abasinin yakasindan tuttu. Namaz sonrasi zikrine devam etti. Haccac da yakasini onun elinden kurtarmaya çalisiyordu. Nihayet Said, zikrini tamamladi ve Haccac'a dönüp söyle dedi: "Ey hirsiz, ey hain! Sen namazi böyle mi kilarsin? Namazi bu sekilde kilarken su ayakkabiyla senin

suratina vurmak istedim." Haccac, ona cevap vermedi, çekip gitti. Haccini yaptı, sonra dönüp Sam'a gitti. Bilahare vali olarak Hicaz'a geldi. İbn Zübeyr'i öldürdükten sonra vali olarak Medine'ye geldi. Mescid-i Nebevî'ye girdiğinde Said b. Müseyyeb'in etrafında insanlar oturmuşlardı. Haccac, ona doğru gitti. İnsanlar, Said'e zarar vermesinden korktular. Gidip Said'in önünde oturdu ve ona: "O sözlerin sahibi sensin değil mi?" dedi. Said de eliyle göğsüne vurup: "Evet." dedi. Haccac da ona: "İyiliği öğretilip iyi yolda terbiye verdiğin için Allah sana hayır mükafat versin. Senden sonra her namaz kilisimde, bana söylemiş olduğun o sözleri mutlaka hatırlardım." dedi. Sonra kalkıp gitti.

Reyyasî'den şöyle rivayet edilmistir: Haccac, İbn Zübeyr'i öldürdüğü zaman Mekke'de o kadar çok insan ağıladı ki, yer yerinden oynadı. Haccac, emir verdi, halk mescitte toplandı. Sonra kendisi minbere çıkıp Allah'a hamd ü senada bulunduktan sonra şöyle dedi:

"Ey Mekkeliler! Duyduğuma göre İbn Zübeyr'in öldürülmesini büyük bir olay olarak telakki etmissiniz? Dikkat edin! İbn Zübeyr, bu

ümmetin hayırlı ve seçkin kimselerindendi, fakat halifelige ragbet etti. Halifeliği ele geçirmek için hilafet ehli kimselerle çekisti. Allah'ın taatından çıkıp Allah'ın Harem'ine sigindi. Eğer asileri koruyacak bir şey mevcut olsaydı, Adem peygamber, Allah'ın cezasına karşı korunurdu. Çünkü Allah, onu kendi eliyle yaratmış, ona kendi ruhundan üflemiş, melekleri ona secde ettirmiş, keramet ve kıymetini ona mubah kılmış, onu Cennet'ine yerleştirmişti. Ama Adem, hata işleyince Cenâb-ı Allah, hatası nedeniyle onu Cennet'ten çıkardı. Adem, Allah katında İbn Zübeyr'den daha kıymetlidir. Cennet de Ka'be'ye göre daha hürmetlidir. Öyleyse kalkın Allah'i zikredin ki, Allah'da sizi ansın."

İmam Ahmed b. Hanbel, Ebu's-Siddik en-Nacî'nin şöyle dedigini rivayet etmistir:

"Haccac, oğlu Abdullah'i öldürdükten sonra Esmâ binti Ebi Bekir'in yanına gidip şöyle dedi:

- Doğrusu senin oğlun bu Ka'be'de dinden çıktı. Allah da ona acıklı azabı tattırdı.

- Yalan söyledin, benim oğlum anne ve babasına iyi davranan, oruç tutan, namaz kılan bir kimseydi. Allah'a yemin ederim ki, Rasûlullah (s.a.v.) bize su haberi vermiştir: "Sakif kabilesinden iki yalancı çıkacaktır, bunlardan sonuncusu ilkinden daha serlidir ki, o da katildir."

Ebu Ya'lâ, Esmâ binti Ebi Bekir'in şöyle dedigini rivayet etmistir:

Rasûlullah (s.a.v.)'in müsleyi (insanların vücuduna eziyet ederek öldürmeyi

ve organlarini kesip koparmayi) yasakladigini isittim ve yine onun söyle buyurdugunu isittim: "Sakif kabilesinden biri yalanci, digeri katil iki adam cikacaktır."

Esmâ diyor ki: Ben Haccac'a söyle dedim: "Yalanciya gördük. Katile gelince o da sensin ey Haccac!"

Ubeyd b. Humeyd'den söyle rivayet edilmistir: «Haccac, oglunu öldürdükten sonra bassagligi dilemek için Esmâ binti Ebi Bekir'in yanina gitmistir. Esmâ da ona söyle demisti: Ben, Rasûlullah (s.a.v.)'m söyle buyurdugunu isittim: "Sakif kabilesinden biri katil, digeri yalanci iki kisi cikacaktır." Yalanci kisi, Ibn Ebi Ubeyd (yani Muhtar)'-di. Katile gelince o da sensin!»

Imam Safî, Nafi'nin söyle dedigini rivayet etmistir:

'Ibn Zübeyr'in öldürüldüğü gecelerde Abdullah b. Ömer, uzlete Çekildi. Haccac da o zaman Mina'daydi. Abdullah, Haccac'la beraber namaz kilmiyordu."

Sevrî, Muhammed b. Münkedir'in söyle dedigini rivayet etmistir: ^abir (r.a.), Haccac'm yanma gitti. Ona selam vermedi ve arkamda namaz da kilmadi."

Ishak b. Raheveyh, Ka'ka' b. Sait'in söyle dedigini rivayet etmistir:

"Haccac, okudugu bir hutbesinde söyle dedi: "Ibn Zübeyr, Allah'in kitabini degistirdi." Ibn Ömer de ona söyle dedi: "Allah, onu bu ise musallat kilmadi ve sen de onunla beraber olmadin."

Ibn Ömer diyor ki: Eger ben Haccac'a: "Sen yalan söylüyorsun." demek isteseydim, diyebilirdim.

Sehr b. Havseb'ten ve digerlerinden söyle rivayet edilmistir:

"Haccac, hutbeyi uzatti. Ibn Ömer de söyle demeye basladi: "Namaza! Namaza!" Bu sözünü defalarca tekrarladi. Sonra kalkip namazi kildi. Cemaat da namazlarini kildilar. Haccac imamlık yapti. Namazdan sonra Ibn Ömer'e: "Neden böyle yaptin?" diye sorunca Ibn Ömer, ona su karsiligi verdi: "Biz buraya namaz için geliyoruz. Namazi vaktinde kil, sonra ne konusacaksan konus."

Asmaî dedi ki: Amcamin söyle dedigini isittim:

«Benim duyuguma göre Haccac, Ibn Zübeyr'i öldürdükten sonra Medine'ye geldiginde sehir disinda yasli bir adama rastladi ve ona Medinelilerin durumunu sordu. O adam: "Çok kötü haldedirler. Rasû-lullah'in havarisinin oğlu öldürüldü." dedi.

Haccac da ona söyle sordu:

- Onu kim öldürdü?

- Günahkar ve lanetli Haccac öldürdü. Allah'ın lanetleri ve tehlikeleri Haccac'ın üzerine olsun. O, Allah'ı çok az gözetiyor.

Haccac, yasli adamin bu konusmasina çok kizdi, sonra ona söyle dedi:

- Ey ihtiyar! Kendisini göreceksin olursan Haccac'i tanir misin?

- Evet! Allah, ona hayir ve iyiligi göstermesin. Onu zarar ve ziyandan korumasin.

Haccac, yüzündeki peçeyi açıp yasli adama: "Ey ihtiyar! Simdi kanin akinca Haccac'ın kim oldugunu anlayacaksın." dedi. Yasli a-dam, isin ciddi oldugunu anlayınca söyle dedi; "Vallahi ey Haccac, bu çok acaip bir durum oldu. Ama sen de beni tamsaydm bana söyle demezdin. Ben, Abbas b. Ebi Davud'um, her gün bes kez bayilirim. Haccac da ona: "Haydi git, Allah seni delilikten kurtarmasin ve sana afiyet yermesin." dedi.»

Imam Ahmed b. Hanbel, Abdullah b. Cafer'in söyle dedigini rivayet etmistir:

«Halid b. Yezid b. Muaviye, Abdülmelik'e söyle dedi:

- Haccac'a bu imkani sen mi veriyorsun?

- Bunun ne zarari var?

- Vallahi o insanların en belahsidir. -Nasil?

- Vallahi ey mü'minlerin emiri, ben, Remle binti Zübeyr'le evlen-disimden ^erj Zübeyr ailesine olan kinim kalbimden gitmistir.

Sanki o esnada Abdülmelik uyuyordu da uyanir gibi oldu ve Haccac'a bir mektup yazarak Remle'yi bosatmasini emretti. O da bosatti.»

Said b. Arube'den söyle rivayet edilmistir: «Haccac, bir defasinda

hacca gitti. Mekke ile Medine arasinda bir yerde mola verdiginde yemegi getirildi. Emir erine: "Benimle beraber yemek yiyecek birini bul ve yanima getir." diye emretti. Emir eri de gitti, bir bedevinin uyumakta oldugunu gördü, ayagiyla ona vurarak: "Emirin çagrisina icabet et." dedi. Bedevi, ayaga kalkti ve onunla birlikte geldi. Yanma vardiginda Haccac, ona söyle dedi:

- Ellerini yika da gel, benimle yemek ye.

- Senden daha hayirli biri beni davet etti.

- Kimdir o?

- Allah, beni oruca davet etti, ben de davetine icabet ettim.

- Bu siddetli sicakta mi oruç tuttun?

- Evet, bundan daha siddetli olan bir günde oruç tuttum.
- Bugün orucunu aç, yarın tut.
- Eger yarına kadar yasayacağıma garanti verirsen yaparım.
- Benim buna gücüm yetmez.
- Öyleyse yetkili olmayacağın yarına karşılık bugünümü benden nasıl istersin?
- Bizim yemegimiz lezzetlidir.
- Onu lezzeti veren ne sen ne de aşçıdır. O yemegi lezzetlendiren şey afiyettir.» [4] .

Fasil

Önceki kısımlarda, hicri yetmişbesinci senede Haccac'ın Kûfe'ye girişini, onlara ani bir hutbe irad edisini, hutbesinde onlara tehditte bulunduğunu, Kûfelilerin ondan çok korktuklarını, Umeyr b. Dabi'i ve Kümeyi b. Ziyad'i öldürüsünü anlatmıştık. Daha sonra da Ibn Es'-as'i öldürdüğünü bütün tafsilatıyla nakletmiştik. Bilahare beraberindeki reis, emir, abid ve âlimlere musallat olmuş, en son olarak da Sa'!d b. Cübeyr'i öldürmüştü.

Kadi el-Muafa Zekeriya, Asim'in söyle dedigini rivayet etmiştir:

Haccac, Deyrülcemacim'den sonra Iraklılara söyle bir nutuk irad etti:

Ey Iraklılar! Seytan sizin içinize girdi, etinize ve kanınıza karisti-Sinirlerinize ve kulaklarınıza, hülâsa bütün organlarınıza sirayet etti. Sonra da kulaklarınızın derinliklerine, beyninize, beden ve ruhunuza yerleştirdi. Rahatını bulup yuva kurdu, yumurtlayıp yavruladı. Sonra da yavas yavas ilerledi. İçinize münafıklık ve sekaveti yerleştirdi, çekismeyi kafalarınıza koydu. Siz de onu; uyulacak bir delil, itaat edilecek bir komutan, müsavere yapılacak ve emri dinlenecek güvenilir bir kimse edindiniz. O, size tecrübe bakımından nasıl fayda verir? Beyani size nasıl yarar sağlar?

Sizler Ahvaz'daki arkadaşlarım değil miydiniz? Orada hile ve tuzak kurdunuz. İhanet üzere anlastınız. Küfürde ittifak ettiniz. Allah'ın, dinini ve hilafetini yadimsız bırakacağını sandınız. Allah'a yemin ederim ki, ben mızragimin ucuyla sizi vuracağım. Sizler de sığınmak için başka yerlere süratle kaçacak ve hezimete uğrayacaksınız.

Zaviye savaşı, nasıl bir savastı? O zaman sizler dağılmış, bozguna uğramış, gücünüzü kaybetmiş, birbirinizle çekismeye düsmüstünüz. Allah da size yardım etmemisti. Kalbleriniz korkuya kapılmış, ricate yönelmistediniz. Vatanından kaçan, birbiriyle çekisen ürkek develer gibi gerilemistediniz. Kendi kardeşlerinizin halini sormuyordunuz, yaşlılarınız, çocuklarının durumuyla ilgilenmiyorlardı. O zaman silahlar sizi isirmiş, mızraklar sizi delmisti.

Deyricemacim savasi, nasıl bir savastı? O savasta düşmanla çarpistiniz, kahramanlıklar görüldü. Kelleler gövdelerden kopup gitti, dost, dostunu unuttu.

Ey Iraklılar! Ey facirlikten sonra kafir olanlar! Ey dostuna yardımı bıraktıktan sonra ihanet edenler, birbirinin üzerine atılanlar! Sizleri sınırlarınızı korumaya gönderdiğimiz zaman hiyanette bulunur, geri dönersiniz. Size verilen görevi yerine getirmezsınız, güvenlikte olduğunuzda ortalığı velveleye verirsiniz. Korkuya kapıldığınızda münafıklık yaparsınız. Nimeti hatırlamaz, iyilige karşı sükretmezsiniz. Ahdi bozan bir kimse, sizden vakarınızı yitirmenizi isterse, bir asi sizden yardım isterse, bir sapık sizden sapıklık isterse, bir zalim sizden yardım isterse, yoldan çıkan bir kimse sizden destek isterse, onun çağrısına mutlaka icabet edersiniz, yardımına kosarsınız. İsteyen istemeyen hepiniz, gerek süvari gerek piyade olarak ona kosarsınız.

Ey Iraklılar! Biri seslenir veya ünlerse, mutlaka ona uyar ve yardımcı olursunuz. Ey Iraklılar! Öğütler size fayda vermedi mi? Olaylar, sizin için caydırıcı olmadı mı? Allah, baskısını üzerinizde siddetlendirmede mi? Kilicinin sıcaklığını size tattırmadı mı? Azabının ve iskencesinin acılarını size hissettirmede mi?"

Bundan sonra Haccac, Samlılara dönerek şöyle dedi: "Ey Samlılar! Ben sizin için erkek bir deve kusuyum. Boynuzlu bir bogayım, yavrularımı pisliklerden korurum. Tasları yavrularımdan uzaklaştırır, yağmura karşı onları örterim. Kelerlere karşı onları himaye ederim, karasineklerden de onları muhafaza ederim. Ey Samlılar! Sizler kalkan ve abasınız, entari ve ciltsiniz, sizler dost ve yardımcılarsınız. Vücudumun kilları ve sirdaslarımsınız. Sizin vasitanızla ırzlar muhafaza edilir, sizlerle düşman ordularına saldırılır. İnad edip yüz çevirenler, sizin sayenizde bozguna uğratılır."

Ibn Ebi'd-Dünya, Ubeydullah b. Muhammed et-Temimî'nin şöyle dedigini rivayet etmiştir:

"Ebu Bekir et-Teymî künyesi ile tanınan Kureysli yaslı bir adamın şöyle dedigini isittim: Fesahat ve belagat sahibi Haccac'ın bir hutbesinde şöyle dedigini isittim: Doğrusu Cenâb-i Allah, Adem peygamberi ve zürriyetini yerden yarattı. Onları yerin sirtı üzerinde yürüttü. Onlar da yeryüzünün ürünlerini yediler, nehirlerindeki suları içtiler, yürüyerek ve çakilli düz arazileri katederek yeryüzünü parçaladılar. Sonra Cenâb-i Allah, onları yeraltına gönderdi. Yer de onların etlerini yedi, tıpkı onların yeryüzünün ürünlerini yeyisi gibi. Onlar, nasıl yeryüzündeki nehirlerin sularını içtilerse, yer de onların kanlarını içti. Onlar, nasıl yürüyerek ve çakilli düz arazileri katederek yeryüzünü parçaladıysa, yer de onları mezarda parçaladı ve

eklemlerini birbirinden koparip ayirdi."

Birden fazla ravinin rivayetine göre Haccac, öğüt olarak verdiği bir hutbesinde halka söyle demistir:

«Size öyle bir adamdan bahsedeceğim ki, hepiniz onun gibi olmalısınız. Bir adam ki, nefsinı susturup ezdi ve yular bağlayarak onu kendi kontrolüne aldı. Allah'ın taatına sevketti. Yine nefsinin boynuna vurduğu yular ile onu Allah'a karşı gelmekten menetti.

Allah, o adama rahmet etsin ki, kendi nefsinı reddetti.

Allah, o adama rahmet etsin ki, kendi nefsinı suçladı.

Allah, o adama rahmet etsin ki, kendi nefsinı düşman edindi.

Allah, o adama rahmet etsin ki, baskaları tarafından hesaba çekilmeden önce kendi nefsinı hesaba çekti.

Allah, o adama rahmet etsin ki, kendi amel terazisine baktı.

Allah, o adama rahmet etsin ki, kendi hesabına baktı.

Allah, o adama rahmet etsin ki, kendi amelini tarttı.

Allah, o adama rahmet etsin ki, yarin kıyamette amel defterinde okuyacağı şeyleri düşündü, terazisinde göreceği şeyleri tefekkür etti. Kalbi kendisini kötülüklerden menetti, düşüncesi ve tasası ona amir oldu.

Allah, o adama rahmet etsin ki, kendi devesinin yularını tuttuğu amelinin de yularını tuttu. Eger ameli onu Allah'ın taatına sev-se ona tabi olmuştur. Eger ameli onu Allah'a isyana sevk-et-misse geri durmuştur.

Allah, o adama rahmet etsin ki, emrini Allah'tan almıştır.

Allah, o adama rahmet etsin ki, yükseldi ve yükselmek istedi.

Ve masiyetlerden kızı, nifaka öfkeleni. Allah katındaki şeylere arzu duydu....."

Haccac, hep: "Allah, bu adama rahmet etsin ki...." dedi. Nihayet Malik b. Dinar ağlamaya başladı.»

Medainî, Sa'bî'nin söyle dediğini rivayet etmiştir:

«Haccac'm öyle bir konuşmasını dinledim ki, daha önce hiç kimse öyle bir konuşma yapmamıştı. Konuşmasında söyle demisti: İmdi Ce-nâb-i Allah, dünyaya fanılığı, ahirete de ebediliği mukadder kilmıştır. Kendisi için ebedilik mukadder kılınan bir diyarın fani olması söz konusu değildir. Yine kendisi için fanilik mukadder kılınan bir diyar içinde ebedilik söz konusu değildir. Görünen dünya sizi aldatıp da görünmeyen ahireti unutturmasın. Uzun emelinizi kısa ecel ile ezin.»

Medainî, Hasan-i Basrî'nin söyle dediğini rivayet etmiştir:

«Su dallar üzerinde Haccac'dan dinledigim bir söz, beni fena halde çarpti. O, söyle demisti: "Bir adamin ömründen bir saat, kendi yaratilis amaci disinda bosa harcanirsa, o adamin kiyamete kadar uzun bir hasret çekmesi gerekir."»

Serik el-Kadi, Abdülmelik b. Umeyr'den rivayet etti ki, günün birinde Haccac söyle demisti:

- Belasi olan kimseye belasi nisbetinde yardım ederiz. Adamin biri kalkip söyle dedi:

- Bana bagista bulun, çünkü ben Hüseyin'i öldürdüm.

- Onu nasıl öldürdün?

- Onu mizrakladim, sonra da kılıçla parçaladim. Bu isi yaparken de hiç kimse bana ortak olmadı.

- Haydi git. Allah'a yemin ederim ki, senin ile Hüseyin aynı yerde bir araya gelmeyeceksiniz.

Böyle dedi ve o adama birsey vermedi.» Heysem b. Adiy'den söyle rivayet edilmistir: "Adamin biri Haccac'a gelip söyle dedi:

- Benim kardesim, Ibn Es'as'la birlikte ayaklanip savasa katilmisti ve adini maas kütüğüne kaydettirmis ti, sense benim maasimi kestın ve evimi yiktin.

- Sen sairin su sözünü duymadin mi?

"Sana karsi suç isleyene sefkatli ol, uyuz develerin çöktüğü yerlerden, saglikli develere hastalik sirayet eder.

Nice kisi vardir ki, yakinlarinin günahi ve suçu nedeniyle sorgulanir ama suçlunun kendisi kurtulur."

- Ey emir! Ben Cenâb-i Allah'in baska sekilde söyledigini duydum. Onun sözü seninkinden ve sairinkinden daha dogrudur.

- Cenâb-i Allah ne demis?

- Söyle demis: «Yusuf un kardesleri: "Ey vezir! Onun yaslanmis, kocamis bir babasi vardir. Bizden birini onun yerine al. Dogrusu biz senin iyi davrananlardan oldugunu görüyoruz." dediler. "Maazallah! Biz malimizi kimde bulmussak, ancak onu alikoruz, yoksa haksizlik etmis oluruz." dedi.» (Yûsuf, 78-79.)

- Ey köle, sunun adim tekrar maas kütüğüne kaydet, evini yeniden inşaa et ve maasini da öde. Ayrica bir tellala da emret ki, söyle bir duyuruda bulunsun: "Allah dogru söyledi, sair yalan söyledi."

Heysem b. Adiy, Ibn Abbas'm söyle dedigini rivayet etmistir: «Abdülmelik, Haccac'a mektup yazarak Eslem b. Abdülbekrî'nin kendisi aleyhinde

konusmus olmasi nedeniyle basini kesip kendisine göndermesini istemis, Haccac da bu mektup üzerine Eslem'i huzuruna çağırtmisti. Eslem, ona söyle demisti:

- Ey emir, sen buradasin. Mü'minlerin emiri ise burada degildir. Yüce Allah, bir ayet-i kerimede söyle buyurmudur: "Ey inananlar! Eger yoldan çıkmisin biri size bir haber getirirse, onun iç yüzünü a-rastirm. Yoksa bilmeden bir millete fenalık edersiniz de sonra ettiginize pisman olursunuz." (ei-Hucurât, 6.) Abdülmelik'in benim hakkimda duydugu seyin asli yoktur, ben yirmidört kadin beslemekteyim. Onlar için benden baska kazanç saglayacak bir kimse yoktur. Hepsi de kapida durmaktadirlar.

Haccac, kadinlari huzura alinmalarini emretti. Huzura alindiklarinda kadinin biri: "Ben Eslem'in teyzesiyim.", bir diger: "Ben halasiyim.", öbürü: "Ben kiz kardesiyim.", su yandaki: "Ben esiyim.", bu yandaki de: "Ben kiziyim." dediler. Sekiz yasindan büyük on yasindan küçük bir kiz cocugu ilerledi, Haccac'a yaklasti. Haccac, ona söyle sordu:

- Sen kimsin?

- Ben Eslem'in kiziyim. Allah emiri Islah etsin.

Böyle dedikten sonra kiz, diz üstü çöküp söyle bir siir okudu:

"Ey Haccac! Sen gece boyu onun yasini tutan,

Kizlarini, halalarini duymadin mi?

Ey Haccac! Onu öldürecek olursan;

Sekiz kadin, on kadin, iki ve dört kadin bunu kabul etmez.

Ey Haccac! Söyle, bunun yerini kim tutacak?

Yavas ol ve bizi daha fazla sarsma.

Ey Haccac! Ya cömertlik edip bir nimet bagisla bize,

Ya da hepimizi toptan öldürüver."

Haccac agladi ve söyle dedi: "Allah'a yemin ederim ki, sizin durumunuzu bozmayacagim ve sizi daha da sarsmayacagim. Size karsi halifeye yardimci olmayacagim." Böyle dedikten sonra Eslem'in ve kizinin söylediklerini bir mektupla Abdülmelik'e bildirdi. Bunun üzerine Abdülmelik, Haccac'a mektup yazarak Eslem'i salivermesini, ona iyi davranmasını, kizina da ihsanda bulunup her vakitte durumunu sormasını emretti.»

Bir rivayette anlatildigina göre Haccac, bir gün halka nutuk irad ederek söyle demistir:

"Ey insanlar! Allah'in haramlarini islemeyin. Sabretmek, Allah'in azabina katlanmaktan daha kolaydir." Böyle demesi üzerine adamin biri kalkip ona söyle karsilik verdi:

- Yuh sana ey Haccac! Ne kadar da suratsiz, ne kadar da utanmazsin! Yaptiklarini yapiyorsun, sonra da böyle bir konusmada bulunuyorsun! Çaban bosuna gitmistir."

Adamin böyle demesi üzerine Haccac, muhafizlarına emrederek o adami yaklayip bir tarafta tutmalarini istedi. Nutkunu tamamladiktan sonra da o adami huzuruna alip söyle dedi:

- Bana karsi böyle cüretkar olmana sebep nedir?

- Yuh sana ey Haccac! Sen Allah'a karsi cüretkar oluyorsun da ben sana karsi mi cüretkar olmayacagini? Sen kimsin ki, âlemlerin Rabbi Allah'a karsi cüretkar davraniyorsun da ben sâna karsi'Mik-et-kar davranmayayim!"

Adamin böyle cevap vermesi üzerine Haccac, muhafizlarına:, Bunu saliverin." dedi. Adam da serbest birakildi.

Medainî dedi ki: Haccac'in huzuruna Ibn Es'as'in adamlarından iki kisiyi tutsak edip getirmislerdi. Haccac, ikisinin de öldürölmesini emredince onlardan biri Haccac'a söyle dedi:

- Benim sana karsi isledigim bir iyiligim vardir.

- Neymis o iyilik?

- Bir gün Ibn Es'as, senin annen hakkında kötü sözler söyledi, ben de ona karsi çıktim ve gereken cevabi verdim.

- Senin böyle yaptigina kim taniklik edecek?

- Iste su arkadasim!

Haccac, digerine sorunca o da arkadasinin sözlerini tasdik edip;

- Evet, diye cevap verdi. Haccac, bu defa ona söyle sordu:

- Peki sen niye arkadasin gibi yapmadin?

- Sana öfke duyugum için yapmadim. Bunun üzerine Haccac, muhafizlarına:

- Sunu dogru söylediği için; sunu da benim hakkimda iyi davrandığı için serbest birakin, diye emir verdi. Muhafizlari da her ikisini serbest biraktilar.

Muhammed b. Ziyad'dan söyle rivayet edilmistir: Beni Hanife kabilesinden Cahder b. Malik adinda yol kesip adam öldüren bir adam Yeniame'de bulunuyordu. Haccac, Yemame valisine haber göndererek Cahder'i yakalamayisından ötürü onu azarlayip kinadi. Vali de Cah-der'i aratti, nihayet yakaladi ve Haccac'a gönderdi.

Haccac, huzuruna giren Cahder'e söyle sordu:

- Bu yaptigin islere seni sürükleyen sebep nedir?

- Yüregimin cesareti, sultanin cefasi ve zamanin sikintisi beni bu ise sürükledi. Eger emir beni deneyecek olursa, beni en iyi yardimcilarindan biri olarak görecektir; beni iyi süvarilik yapan, kahramanca savasan, kendi halinde bir reaya ferdi olarak bulacaktır. Ben hangi savasçi ve süvari ile karsilastiysam mutlaka kendimi ondan daha güçlü ve onu yenecek kuvvette gördüm.

- Biz seni içinde azgin bir aslan bulunan bir su gölüne atacagiz. Eger aslan seni öldürürse seni beslemekten kurtuluruz, ama sen aslani öldürürsen seni serbest birakiriz.

Böyle dedikten sonra Haccac, onu, sag eli boynuna zincirle baglanmis olarak zindana attirdi. Sonra Kesker'deki valisine mektup yazarak kendisine azgin bir aslan göndermesini emretti.

Cahder, zindanda iken karisi Süleyma Ümmü Amra üzüntüsünü ifade eden siirler söyledi. Siirlerinden birinde şöyle diyordu:

"Gece beni ve Ümmü Amr'i bir araya getiremez mi, eger bunu yaparsa biz birbirimize yaklasiriz.

Evet, tipki bizim gördüğümüz gibi sen de hilali görürsün. Beni yükselttigi zaman gündüz onu da yükseltir.

Necid hurmaliklarini ve Yemame vadilerini geçip geride biraktiginizda benim ölüm haberini verin.

Ve deyin ki: Cahder, dün tutsak oldu. Yemen'in keskin kiliçlarinin darbelerinden sakiniyordu."

Vali tarafından Kesker'den gönderilen aslan, Haccac'in yanina getirildiginde aslanin üç gün müddetle aç birakilmasini emretti. Üç gün sonra onu bahçeye çıkardi. Cahder'in de sag eli zincirle boynuna baglanmis olarak bahçeye çıkarilmasini emretti. Sol eline bir kiliç verdi ve onu aslanla karsi karsiya getirdi. Kendisi ve arkadaslari da oturup manzarayi seyre basladilar. Cahder, aslana dogru söyle bir siir okuyarak ilerledi:

.iki aslan dar bir alanda, ikisi de onurlu ve kavgaci, Öldürücü ve nefsinde siddetli.

Eger Allah şüphe peçesini açarsa, O, burayi terketmeye daha layiktir."

Aslan, Cahder'e bakinca siddetle kükredi ve gerindi. Ona dogru ilerledi. Bir mizrak boyu kadar yakininda Cahder'in üzerine siddetle atildi. Cahder de onu bir kiliç darbesi ile karsiladi. Kilicini aslanin bogazina sapladi. Aslan, firtinadan yikilan bir hayma gibi yere düştü, darbenin siddetinden yere yikildi. Cahder de aslanin siddetlice üzerine atilmasi ve zincir baglariinin tesiri ile yere yikildi. Haccac ve arkadaslari tekbir aldilar. Cahder de onlara dönüp söyle bir siir okudu:

"Ey deve! Eger karanlık, tozlu ve firtinali bir günde sikintida oldugunu ve aslana karsi zincire vurulmus olarak ilerledigimi, onu bahçe disina çikarmaya çalistigimi görürsen,

Bil ki, onun pençeleri sert ve kabadir. Disleri de keskin kazmalari andirir veya cam parçalarına benzer.

Insana iki gözle bakar, o gözlerin parlak alev saçtiklarini sanirsin ki, kandil isiklaridir.

Sanki üzerine parlak bir aba biçilmistir, ya da ipekten bir parça giyinmistir.

O zaman anlarsin ki ben, irzini koruyan serefli bir kimseyim.

Kaleler sahibi bir kavmin neslindenim."

Bundan sonra Haccac, Cahder'i serbest birakti. Dilerse gidebilecegini, dilerse de yaninda kalabilecegini söyledi. Cahder de Haccac'in yaninda kalmayi tercih etti. Haccac, ona güzel armaganlar bahsetti. Bol miktarda mal verdi.

Bir gün Haccac, Hz. Hüseyin'in, Rasûlullah (s.a.v.)'m neslinden oldugunu inkar etti ve onun kizinin oglu oldugunu gerekçe gösterdi. Yahya b. Yamur da ona: "Sen yalan söylüyorsun." deyince Haccac söyle dedi: "Bu söylediğinin dogruluguna Allah'in kitabindan ya bir delil bulup getirirsin ya da boynunu vururum."

Yahya da söyle cevap verdi:

- Cenâb-i Allah, söyle buyuruyor: "Ona Ishak'i, Yakub'u bagisladik. Her birini dogru yola eristirdik. Daha önce Nuh'u ve soyundan Davud'u, Süleyman'i, Eyyüb'ü, Yusuf u, Musa'yi ve Harun'u -ki islerini iyi yapanlara böylece karsilik veririz- Zekeriya'yi, Yahya'yi, Isa'yi ve Ilyas'i -ki hepsi iyilerdendir- Ismail'i, Elyesa'i, Yunus'u, Lut'u -ki hepsini dünyalara üstün kildik- dogru yola eristirdik." {ei-En'âm, 84-85.) Bu ayet-i kerimede adi geçen Isa peygamber, Ibrahim peygamberin neslindendir, ama o ancak kendi annesi Meryem'in adıyla söylenmektedir. Hüseyin de Rasûlullah (s.a.v.)'m kizinin ogludur.

Haccac ona: "Dogru söyledin." dedi ve onu Horasan'a sürgün etti.

Haccac, fesahat ve belagat sahibi bir kimse olmakla birlikte yine de Kur'ân ayetlerinden bazisini hatali okurdu ki, Yahya b. Ya'mer onun bu okuyusunu reddederdi. Mesela, esreli olan "Inne"yi bazan üstünlü olarak "Enne" seklinde, üstünlü olan "Enne"yi de esreli olarak "Inne" seklinde okurdu.

Bu ayet-i kerimede ki "Ahabbe" kelimesini de "Ahabbü" seklinde okurdu.

Asmaî ile digerleri dediler ki: Abdülmelik, Haccac'a bir mektup yazdi. Mektubunda dünü, bugünü ve yarini sordu. Haccac da mektubu kendisine

getiren elçiye: "Abdölmelik'in yanında Hüveylid b. Yezid b. Muaviye var mıydı?" diye sordu, elçi de: "Evet." diye cevap verince Haccac, Abdölmelik'e su cevabî mektubu yazdı: "Dün eceldir, bugün ameldir, yarinsa emeldir."

Ibn Düreyd, Ebu Ubeyde Mamer b. Müsenna'nın söyle dedigini rivayet etmiştir:

«Haccac, Ibn Es'as'i öldürünce Irak'ta onun için problem kalmadı, rahatını buldu. Bundan sonra insanlara bol bol bağista bulundu. Bunun üzerine halife Abdölmelik, ona söyle bir mektup gönderdi:

"İmdi duyduğuma göre sen, mü'minlerin emirinin bir haftada yapmadığı bağısı bir günde yapıyormuş sun. Onun bir ayda yapmadığı harcamayı bir haftada yapıyormuşsun.

Bütün işlerinde Allah'tan korkar ol, ey Allah'ın kulcağızı! Allah'a karşı tazarru ve hasyet içinde ol.

Müslümanların haraç ve ganimetlerini çoğalt.

Onlar için sığınan ve korunulan bir sığınak ve kale ol."

Haccac da ona söyle bir cevabî mektup gönderdi:

"Hayatıma yemin ederim ki, elçi sizin mektuplarınızı getirdi, onlar yazıh kagıtlardır, sonra dörölür ve damgalanır.

Bana öyle bir mektup geldi ki, muhtevası hem yumusak, hem de serttir.

Bana uyanda bulunuldu. Uyan, akıl sahibi kimseye fayda verir.

Basıma o kadar çok işler geldi ki, bazen çok maldan az birsey verdini. Bazen da sebep bularak hiç vermedim.

üger ben halkın üzerinde bir azap kirbaci olursam,

Benim yanımda ümid edilen bir fayda kalmaz.

İnsanlar buna memnun mu olurlar yoksa kızarlar mı?

oksa bu hareketimden ötürü onlar arasında övölür müyüm, yoksa kinanip çirkin mi görölürüm?

^İaigim bu beldelerde, ilk geldigim zamanda düşmanlık atesleri kabuklanıyordu.

Bildigin gibi basıma burada çok cefalar geldi. Bogusmaya devam ettim.

Nihayet şimdi de ölümle bogaz bogaza bogusuyorum.

Duyduğun gibi bu hal, nice sarsıntılar geçirdi.

Eger benden başka biri burada, yönetici olsaydı, korkulardan Ötürü havaya uçardı.

Onların yasaklayıcılarından biri ile karşılaştığımda yüzümü açtım, onlara hiç peçelenmedim.

Eğer bu halkın ordusu beni korumasaydı, vücudumun organlarını kurtlar ve sirtlanlar paylaşırlardı."

Abdûlmelik de bunun üzerine Haccac'a: "Bildigin gibi hareket et." diye cevap gönderdi.

Sevrî, Muhammed b. Müstevid el-Cumahî'nin söyle dedigini rivayet etmiştir:

«Haccac'ın huzuruna bir hirsizi getirdiler. Haccac, ona söyle dedi:

- Sen hirsizlik yapmayacak kadar zengindin, hakimın huzuruna gelmeyecek kadar varlığın vardı. Şimdi buraya geldin, organlarından biri yok olup gidecek.

- Nimet veren adamlar azalmıca, kisi kendi canını telef etmek hususunda cömert olur.

- Doğru söyledin. Allah'a yemin ederim ki, güzel bir şekilde mazeret ileri sürmek, haddi ortadan kaldıracak olsaydı ben bunu yapardım. Ama ey çocuk, kılıç keskindir, kesen adam da iyi kesicidir.

Böyle dedikten sonra hirsizin elini kesti.»

Ebu Bekir b. Mücahid, Ferra'nın söyle dedigini rivayet etmiştir: «Bir gün Haccac, Velid b. Abdûlmelik'le birlikte öğle yemeği yedi. Yemekten sonra Velid, onu nebiz içmeye davet etti, ancak Haccac, ona söyle karşılık verdi: "Ey mü'minlerin emiri, helal, senin helal kıldığın şeydir. Ama ben Iraklıları ve maiyetimde çalışanları nebiz içmekten menettim. Ben salih kulun su sözüne muhalefet etmek istemiyorum: "Size yasak ettiğim şeylerde, aykırı hareket etmek istemem." (HÜd,88.)»

Ömer b. Sebbe, üstadların söyle dediklerini rivayet etmiştir: "Abdûlmelik, Haccac'a bir mektup yazarak israfa bulunmasından ve fazlaca mal sarf etmesinden, ayrıca asiri şekilde kan akıtmamasından ötürü kendisini kinadi ve söyle dedi: "Mal, Allah'ın malıdır. Biz o malın hazinedarlarıyız. Hak edileni vermemek veya hak edilmeyeni vermek aynı şeydir." Mektubun altına da su beyitleri yazdı:

"Hoslanmadığım işlere son vermezsen ve pesinde olduğum işlerde benimle çekiserek rizami talep etmeye kalkarsan,

Senin gibi birinin korkması gereken şeylerden korkmaz ve sütü sağıp da telef edersen,

Kureyslilere özgü gafleti ve dalgınlığı bende görürsen, Çoğu kez kisi, suyu içerken bile boğazi tikanır, suyu yutkunamaz. Benden Emevilere mahsus

ani bir sıçrama ve atılma görürsen, Bil ki, bu ve buna benzer bütün icraatların sahibi benim. Benden sana gelecek zararlara karşı tedbirli ol. Eger bir gün benden sana bir iş gelecek olursa tedbirli ol, yoksa agıtçıların senin üzerine aglarlar."

Haccac, bu mektubu okuyunca Abdülmelik'e su cevabî mektubu gönderdi:

"İmdi bana mü'minlerin emirinin mektubu geldi. Mektubunda benim malları ve canları israf ettiğimi yazıyor. Allah'a yemin ederim ki ben, isyankarları cezalandırmakta asiri gitmedim, itaatkarların hakkını da ödemedim. Eger bu israfta, mü'minlerin emiri beni cezalandırsın ve kurtulamayacağım bir hadde tabi tutsun." Mektubun alt tarafına da, su beyitleri yazdı:

"Eger ben senin rizani talep etmezsem ve eziyetinden de sakınmazsam,
Benim su günümde yıldızlar kaybolmasın.

Haccac, sana karşı bir suç işlemisse,
Sabahleyin onun agıtçıları, üzerine aglasınlar.

Ben seninle barışan sulhçü kimselerle barışırim.

Senin barışmadığın kimselerle ben savaşırım.

Eger ben, öğüt verdiği için bana sefkat gösteren kimseye yakınlık göstermezsem ve akreplerini bana hücum ettirenin hakkından gel-niezssem,
Görüşüme göre kim bu gün benden sakınır ve yarınımından ümit sahibi olur.

Zamanın tuhaflıkları sayılamıyacak kadar çoktur."

^ Safiî'den rivayet olunduguna göre Velid b. Abdülmelik, Gaz b. Re-°iaya, gidip Haccac'a gizlice söyle sormasını emretmiş: "Dünyada elde ettiğin şeylere karşı içinde neler hissediyorsun?"

Gaz b. Rebia, gidip bu soruyu Haccac'a sorunca o, su cevabı ver-miş: Allah'a yemin ederim ki, iki külçe veya bir yığın altınım olsaydı a bunları Allah yolunda harcasaydım yine de Allah'ın beni imtihan ettiği taatimin yerini tutmazlardı."

Dogrusunu, noksanlıklardan münezzeh olan yüce Allah daha iyi. [5]

Haccac'dan Nakledilen Yararlı Sözler Ve Onun Asiri Cesareti

Ebu Davud, Asim'in söyle dedigini rivayet etmiştir: Haccac'ın minber üzerinde söyle dedigini isittim:

"Elinizden geldiği kadar Allah'tan korkun. Bu korkunuzda yaltaklanma olmasın. Dinleyin ve yaltaklanmayacak şekilde mü'min-lerin emiri Abdülmelik'e itaat edin. Allah'a yemin ederim ki, insanlara mescidin kapısından çıkmalarını emredersem ve onlar başka kapıdan çıkarlarsa, canları ve malları bana helal olur. Allah'a yemin ederim ki, insanlara

mescidin kapisından çikmalarini emredersem ve onlar baska kapidan çikarlarsa, canlari ve mallari bana helal olur. Allah'a yemin ederim ki, Rebia kabilesini -Mudar kabilesine olan dsmanligi nedeniyle- yakalayip cezalandiracak olursam, bu da Allah katinda benim için helal olur. Kendi elindeki Kur'ân'in Allah katindan gönderildigini iddia eden Abdihzeyl'i (Abdullah b. Mesud'u) cezalandiracak olursam, kim bana mani olabilir! Allah'a yemin ederim ki, onun elindeki kitab, Arap recezlerinden bir recezdur. Allah, o kitabi peygamberine indirmis degildir. Attigi bir tasın yere dsmesi halinde bir hadise meydana geldi, diye iddialarda bulunan su kizillara bakın. Bunlari cezalandiracak olursam, kim bana mani olabilir! Allah'a yemin ederim ki, ben bunlari dönün yok olup gidisi gibi yok edecegim, köklerini kaziyacagim!"

Ben bu sözleri A'mes'e naklettigimde o da: "Vallahi, ben de bunu Haccac'dan duydum." dedi.

Ebu Bekir b. Ebi Hayseme, Asim b. Ebi Nucud ile A'mes'in de bu sözleri Haccac'dan duyduklarini rivayet etmistir. Bu sözlerin sahibi Haccac'i, Allah lanetleyip kahretsin. O, bu hitabesinde söyle demisti:

"Allah'a yemin ederim ki, size su kapidan çikmanizi emredersem ve siz de baska kapidan çikarsanız, kanlari ve canlari bana helal olur. Abdullah b. Mesud'un kiraatina göre Kur'ân okuyan bir kimseyi görürsem boynunu mutlaka vururum ve onun kiraat seklini domuzun kaburga kemigi ile de olsa Kur'ân'dan kaziyip silecegim."

Bu da Haccac'in asiri cretkarliginin bir rnegidir. Allah onu lanetlesin. Kötü sözler sarfetmekten ve haksiz yere kan akitmaktan hiç perva etmezdi. Hz. Osman'in "Imam" adli mushafma muhalif kiraatla Kur'ân okudugundan ötürü, Abdullah b. Mesud'a dsmanlik besliyordu. Fakat, kuvvetli rivayetlere göre Abdullah b. Mesud, sonralari Hz. Osman'in mushafma muvafik kiraatta bulunmustur. Dogrusunu Allah bilir.

Ali b. Abdullah b. Mübessir, Salt b. Dinar'in söyle dedigini rivayet etmistir:

«Haccac'in, Vasit camiindeki minberde söyle dedigini isittim: "Abdullah b. Mesud, münafiklarin basidir. Eger onu ele geçirecek olsaydim kanini yere iirirdim."

Yine Haccac, Vasit camiindeki minberde, "Rabbim, bana benden sonra kimsenin ulasamiyacagi bir hkmranlik ver." (Sâd, 35.) ayetini okudu ve: "Vallahi, Süleyman hasetçi bir kimseydi." dedi. Bu da onun kfr gerektiren asiri cretkarligina bir örnektir. Allah onu lanetlesin ahirette onu rezil rsvay etsin. Onu rahmetinden uzaklastirsin.» Ebu Nuaym, Alkame'nin söyle dedigini rivayet etmistir: «Ömer b. Hattab'a adamin biri gelip söyle dedi: "Ben mushafi ezbere okuyup yazdiran bir kimsenin yanindan size

geldim." Hz. Ömer korktu ve öfkelenildi, sonra da adama söyle dedi:

- Yazıklar olsun sana, sözlerine dikkat et!

- Ben sana gerçeği söyledim.

- Kimmis bu adam?

- Abdullah b. Mesud'dur.

- Buna ondan daha layik bir kimsenin bulunduğunu bilmiyorum. Bunu sana anlatacağım. Söyle ki: Rasûlullah'in ihtiyaçlarını gidermek ve bazı işlerini görmek maksadıyla bir gece Hz. Ebu Bekir'in yanında kaldık, uyumadık. Sonra evden dışarı çıktık. Rasûlullah (s.a.v.) ise, benimle Ebu Bekir'in arasında yürüyordu. Mescide vardığımızda bir adamın Kur'ân okumakta olduğunu gördük. Rasûlullah (s.a.v.), kalkıp onu dinlemeye başladı. Ben de: "Yâ Rasûlallah, yatsiyi kildin mi?" diye sordum. O da susmam için bana işaret etti. Abdullah okudu, rûkûya, secdeye vardı. Kalkıp oturdu, dua etmeye, mağfiret dilemeye başladı. Rasûlullah (s.a.v.) da: "Sesi kisildi." dedi. Sonra da söyle dedi: "Kur'ân'ı nazil olduğu andaki gibi taze olarak okumak isteyen ve bundan hoslanan kimse, İbn Ümmü Abd'in (Abdullah b. Mesud'un) kiraatına göre okusun." Ben ve arkadaşım Ebu Bekir anladık ki, Rasûlullah (s.a.v.), böyle demekle Abdullah b. Mesud'u kastediyordu. Sabah olunca müjdeyi kendisine vermek için erkenden Abdullah b. Mesud'a gittim ve müjdeyi verdim, ancak o: "Senden önce Ebu Bekir müjdeyi bana getirdi." dedi. Ben hayır hususunda her ne zaman Ebu Bekir'le yaristiysem, o mutlaka beni geride bırakmıştır.»

Ebu Davud, Abdullah b. Mesud'un söyle dedigini rivayet etmiştir: Ben, Rasûlullah (s.a.v.)'in agzından yetmiş sûre öğrendim. Zeyd d. Sabit ise, çocuklarla oynayan biriydi. O da bir çocuktı, ama ben asulullah'in agzından öğrendiğim sûreleri unutmuyordum."

jaberanî'nin rivayetine göre Abdullah b. Mesud söyle demistir: , Rasûlullah (s.a.v.)'dan yetmiş sûre öğrenip hifzettim. Zeyd b. Sa-' Müslüman olmadan önce ben bunu tamamladım. Zeyd'in saç örsü vardı, diğer çocuklarla beraber oynardı."

Ebu Davud'tan rivayet olunduguna göre Abdullah b. Mesud, Uk-be b. Ebi Muayt'm davarlarını otlattığını anlatmış ve söyle demistir: Rasûlullah (s.a.v.), bana: "Sen iyi öğrenen bir çocuksun." dedi. Ben onun agzından yetmiş sûre öğrendim, bu hususta hiç kimse benimle çekismeydi."

Ebu Eyyüb el-İfrikî ve Ebu Avane'nin Ebu Zerr'den rivayet ettiklerine göre Peygamber (s.a.v.), Abdullah b. Mesud'a söyle demistir: "Sen perdeyi kaldırıp içeriye girme iznine sahipsin. Benim karaltımı görüp benden dinlersin. Ben seni yasaklayıncaya kadar böyle yapma iznine sahipsin."

Taberanî'nin Abdullah b. Seddad b. el-Had'dan rivayetine göre Abdullah b. Mesud; Rasûlullah'm yastigini, misvakini ve ayakkabılarını muhafaza etmek, Rasûlullah'in yanında refakatçi olarak bulunmakla görevliydi.

Alkame'den söyle rivayet edilmistir: "Sam'a geldim. Ebu Der-da'nım yanına gidip oturdum. Bana söyle sordu:

- Kimlerdensin?

- Kûfelilerdenim.

- Aranızda Rasûlullah'm misvakini muhafa etmek ve ona refa-katçılık yapmakla görevlendirilen (Abdullah b. Mesud) yok mudur?"

Haris b. Ebu Üsame, Ebu Vail'in söyle dedigini rivayet etmistir:

"Yanibasımda Abdullah b. Mesud ayakta durmakta iken Hüzey-fe'nin söyle dedigini isittim: "Muhammed (s.a.v.)'in ashabından adları hifzedilenler, hangilerinin kıyamet gününde Rasûlullah'in vesile makamına daha yakın olduklarını bilmişlerdir."

Ebu Davud et-Teyalisi, Abdurrahman b. Zeyd'in söyle dedigini rivayet etmistir:

"Hüzeyfe'ye: "Rasûlullah'm yolundan giden ve onun gidisatına çok yakın olan kimseyi bize söyle ki, yanına gidip duralım ve ondan hiç ayrılmayalım." dedik. O da bize söyle cevap verdi: Abdullah b. Mesud kadar Rasûlullah'm siretine ve yasayışına yakın olan, hatta evinin duvarlarının arasında bile onunla bulunan başka bir kimse bilmiyorum. Peygamber (s.a.v.)'in ashabından olanlar bilirler ki, Abdullah b. Mesud, onlar arasında Allah'a en yakın olandır."

Ben derim ki: İste Hüzeyfe b. Yeman, Rasûlullah (s.a.v.)'m sirdası idi ve Abdullah b. Mesud hakkında Rasûlullah (s.a.v.)'m söylemiş olduğu söz de budur. Öyleyse Haccac yalan söylemiş, günah işlemistir. Söylediği bu sözden ötürü tas ve ates yutmıştır. Abdullah b. Mesud'a münafıklık iftirasında bulundugundan, onun kiraatinin hüzeyli siiri olduğunu söylemesinden, onun kiraatim -domuz kaburgası ile de olsa- mushaftan silmesi gerektiğini ifade edisinden, eğer ele geçirecek olursa boynunu vuracağını iddia etmesinden ötürü Haccac, büyük gü-

nah irtikab etmistir. Bu da onun murdar niyetinden dolayı olmuştur.

Affan, Abdullah b. Mesud'un söyle dedigini rivayet etmistir:

"Rasûlullah (s.a.v.) için erak ağacından misvak koparıyordum. Rüzgar benim etegimi kaldırıyordu, bacaklarım inceydi. Bu inceliği görenler güldüler. Peygamber (s.a.v.), onlara: "Niçin gülüyorsunuz?" diye sorunca: "Abdullah'in bacaklarının inceliğine gülüyoruz." diye cevap verdiler. Peygamber (s.a.v:) de söyle buyurdu: "Canım kudret elinde bulunan

Allah'a yemin ederim ki, Abdullah'in ince bacaklari, kiyamet gününde terazide Uhud dagindan daha agir olacaktir."

Seleme b. Nehsel, Abdullah b. Mesud'un söyle dedigini rivayet etmistir: Rasûlullah (s.a.v.) buyurdu ki: "Abdullah b. Ümmü Mesud'un ahbine sikica tutunun."

Imam Ahmed b. Hanbel, Ebu Ahves'in söyle dedigini rivayet etmistir:

«Abdullah b. Mesud'un vefat edisi esnasinda Ebu Musa ile Ebu Mesud'u gördüm. Bunlardan biri, digerine söyle diyordu:

- Bak hele! Abdullah kendisinden sonra kendisi gibi birini dünyada birakti mi?

- Sen böyle diyorsan dogrudur. Biz engellendigimiz zaman o, Rasûlullah'm yanma girebiliyordu. Biz Rasûlullah'i göremedigimiz zaman o, Rasûlullah'm yaninda duruyordu.

Ebu Muaviye, Zeyd b. Vehb'in söyle dedigini rivayet etmistir:

«Hz. Ömer bizimle birlikte oturmakta iken, bir gün Abdullah b. Mesud yanimiza geldi. Hz. Ömer, onu kastederek: "Kafasi nasil da fikh doludur." dedi.»

Ömer b. Hafs, Ebu Musa el-Es'arî'nin söyle dedigini rivayet etmistir:

"Muhammed (s.a.v.)'in ashabindan su derin âlim (Abdullah b. Mesud) aramızda bulunduğu sürece bize birsey sormayin."

Cerir, Ebu'l-Bahterî'nin söyle dedigini rivayet etmistir:

«Hz. Ali'ye dediler ki:

- Bize Muhammed (s.a.v.)'in ashabini anlat.

- Hangisini anlatayim?

- İbn Mesud'u anlat.

- O, Kur'ân ve sünneti öğrendi. Fazlasina da bakmad., bu da onun için ilim olarak yetti.»

Hz. Ali'nin, İbn Mesud hakkında söyle dedigi rivayet edilmistir: "O, Kur'ân'i öğrendi, sonra o sinirda durdu. Bu da onun için yeterli oldu."

Hidayet önderlerimiz olan sahabeler, Kur'ân'i bildiler. Onun yolunu takib ettiler, onlar uyulmaya daha layiktirlar. Onlarin sözleri, fraktan sapan heva ve heves sahiplerinkinden daha dogrudur. Hatta

Haccac'in ve diger heva ve heves sahiplerinin sözlerinden, saçmalik-larindan, yalan ve iftiralarindan daha dogrudur. Haccac ve benzeri sapiklarin sözlerinin bir kısmi, küfür ve zindikliktir. Haccac, Hz. Osman ve Emevi taraftari idi. Onlara asiri bir meyli ve sempatisi vardi. Emevilere

muhalefet etmenin küfür olduğu kanaatine sahipti. Eme-vilere muhalefet etmenin öldürülmeyi mubah kıldığını iddia ediyor ve bu hususta herhangi bir kimsenin kinamasına da aldiris etmiyordu.

Musibetin daha büyüğü, Ebu Davud'un su rivayetinde anlatılıyor. Söyle ki: Büzey' b. Halid ed-Dabbî, Haccac'ın bir hutbesinde söyle dedigini nakletmiştir:

"Sizin bir isinizi gördürmek için gönderdiğiniz rasûl (elçi) mü daha kıymetlidir, yoksa aileniz üzerinde halef bıraktığınız (halifeniz mi) daha kıymetlidir?"

Bu sözünü isitince kendi kendime söyle dedim: "Allah için üzerime farz olsun ki, bundan sonra senin arkanda artık namaz kilmayacağım. Seninle savasan bir topluluğu görürsem, onlarla beraber mutlaka sana karsi savaş veririm."

Ishak'ın rivayetinde anlatıldığına göre Büzey' b. Halid, Cemacim savaşında öldürölünceye kadar Haccac'la savasmıştır. Eger Haccac'ın bu sözleri söylediğine dair rivayet sahih ise bu zahiren küfürdür. Eger hilafet makamim risalet makamına üstün saymak istemisse veya Emevilerdeki halifelerin rasûldan daha üstün olduğunu ifade etmek istemisse bu da açıkça küfürdür.

Asmaî, Ebu Hafs es-Sakafî'nin söyle dedigini rivayet etmiştir:

«Haccac, bir gün hutbe irad etti. Saga dönüp: "Dikkat edin, Haccac kafirdir." dedi, basini önüne egdi ve: "Kuskusuz Haccac kafirdir." dedi. Basini yine önüne egdi, sonra sol tarafına dönüp: "Dikkat edin, Haccac kafirdir." dedi ve bu sözünü defalarca tekrarladi, sonra: "Ey Iraklılar, bilirsiniz ki Haccac, Lat ve Uzza'nın kafiridir; onlari inkar eder." dedi.»

Hanbel b. Ishak, Malik b. Dinar'ın söyle dedigini rivayet etmiştir:

«Günün birinde Haccac, bize hutbe irad etmekte iken: "Haccac, kafirdir!" dedi, biz de: "Bunun nesi var, buna ne oluyor, ne demek istiyor?" dedik. O yine söyle dedi: "Haccac, çarsamba gününün doru katirin inkarcisi olan bir kafirdir." Bu cümledeki doru katirdan kasit, zorlu islerdir, yani zorluk ve güçlüğü tanımadığını ifade etmek istemistir.»

Asmaî'nin rivayetine göre halife Abdülmelik, bir gün Haccac'a söyle demis:

"Kendi nefsinin ayibim bilmeyen hiç kimse yoktur. Sen de bize kendi ayiplarini anlat." Haccac: "Ey mü'minlerin emiri, bu sorunuzun cevabim vermemden beni affedin." dediyse de Abdülmelik ısrar etti.

Haccac da söyle cevap verdi: "Ben inatçı, kindar ve hasetçi bir kimseyim." Abdülmelik de ona su karsiligi verdi: "Senin anlattığın kötülükler seytanda bile yoktur." Baska bir rivayette anlatıldığına göre Abdülmelik, ona söyle

demistir: "Öyleyse seninle seytan arasinda akrabalik vardir."

Özetleyecek olursak Haccac, imamlara karsi ayaklandiklarindan ve geçmiste isledikleri günahlardan, imamlari yalniz ve yordimsiz bi-raktiklarindan, isyan ve muhalefetlerinden, onlari yaralayip öldür-melerinden ötürü Iraklılara karsi kin beslemektedir.

Yakub b. Süfyan, Süreyh b. Ubeyd'in söyle dedigini rivayet etmistir:

Adamin biri, Ömer b. Hattab'a gelerek Iraklıların kendi valilerini

tasladıkları haberini verdi. Bunun üzerine Hz. Ömer, öfkeli bir halde disari çıktı, bize namaz kildirdi. Namazında sasirdi, öyle ki, cemaat ona, "Sübhanallah, sübhanallah!" diye uyarıda bulundu. Selam verdikten sonra cemaata dönüp söyle dedi: "Burada Samlilerden kim var?" Bir adam ayaga kalkti. Sonra bir baskasi kalkti, üçüncü ya da dördüncü olarak da ben ayaga kalktim. Söyle dedi:

"Ey Samliler! Iraklılarla savasmaya hazirlanin. Çünkü onların arasında seytan yumurtlamis, yavrulamistir. Allah'im, onlar bizi saskina döndürdüler. Sen de onlari saskina döndür ve Sakifli genci acilen baslarına musallat eyle ki, onlara cahiliye hükmüyle hükmedsin. Onların iyilerinin iyiligini kabul etmesin, kötülerinin de kötülüğünü bagislasin."

Abdürrezzak, Hz. Ali'nin Iraklılar hakkında söyle dedigini rivayet etmistir:

"Allah'im, ben onlara güvendim, onlar bana hainlik yaptılar. Ben onlara nasihat ettim, onlar bana hilekarlik yaptılar. Baslarına, kürkünü giyen ve onlara cahiliye hükmü ile hükmeden, oraların ürünlerini yiyen, böbürleney, büyükeney, zulme meyleden Sakifli delikanliyi musallat kil."

Hasan dedi ki: "Hz. Ali'nin bu sözü söylediği zamanda Haccac henüz dogmamisti."

Mutemer b. Süleyman, Hz. Ali'nin söyle dedigini rivayet etmistir:

"Böbürleney, kibirlenen genç, Misirlilerin emiridir. O, kürkünü giyecek, oranın ürününü yiyecek, oranın esrafini öldürecektir. Kendisinden çok korkulur ve ondan korktuklari için çok kimseler uyuyamazlar. Allah, onu kendi taraftarlarına musallat kilacaktır."

Hafiz el-Beyhakî, "Delailu n-Nübüwe" adli eserinde, Habib b. Ebi söyle dedigini rivayet etmistir: Hz. Ali, bir adama söyle dedi:

- Sakifli delikanliya ulasmadan ölmeyesin.

- Sakifli delikanli kimdir?

- Kiyamet gününde ona: "Bizim için Cehennem köselerinden birini tut." denilir. O yirmi sene müddetle hükmedecektir. Allah'a karsi bütün masiyetleri irtikab edecektir. Bir günah dahi kalsa ve onunla o günah

arasında kilitli bir kapı bulursa, o günahi işlemek için mutlaka o kapıyı kirar ve o günahi isler. Kendisine isyan edenleri de, kendisine itaat edenler vasıtasıyla öldürür."

Taberanî, Ümmü Hakim binti Ömer b. Sinan el-Cedeliye'nin söyle dedigini rivayet etmiştir:

«Es'as b. Kays, Hz. Ali'nin huzuruna girmek istedi, ancak Kanber onu geri çevirdi ve burnunu kanattı. Nihayet Hz. Ali, dışarı çıktı ve söyle dedi:

- Neyiniz var ey Es'as? Kanber'le aranızda geçen nedir? Ama Allah'a yemin ederim ki, eğer sen Sakifli bir kul ile kapısan, arkandaki killar diken gibi dimdik olur.

Hz. Ali'ye sordular:

- Ey mü'minlerin emiri, Sakifli kul kimdir?

- Onların basına amir olarak geçecek olan bir delikanlıdır ki, o Arap evlerinden zillate maruz kilmadığı bir kimseyi bırakmayacaktır.

- Onun hakimiyeti ne kadar sürecektir?

- Eğer yasarsa yirmi sene sürecektir.»

Beyhakî, Ömer b. Abdülaziz'in söyle dedigini rivayet etmiştir:

"Eğer ümmetler, kötü adamlarını 'ortaya sürerek övünecek olsalar, biz de sadece Haccac'ı öne sürecektir. Hepsini mağlub ederiz."

Ebu Bekir b. Ayyas, Asim b. Ebi Nücud'un söyle dedigini rivayet etmiştir: "Haccac, Allah'ın islemedik bir haramını bırakmadı."

Önceki sayfalarda da naklettığımız gibi bir hadis-i serifte: "Sakif kabilesinden biri yalancı, biri de katil iki adam gelecektir." denilmiştir. Yalancı kisi Muhtar'di. Önceleri Rafiziliginin izhar ederdi, ama halis kafirliğini gizlerdi. Hadiste sözü edilen katile gelince o da biyografisini anlatmakta olduğumuz Haccac b. Yusuftur. Bu, Hz. Ali'ye ve taraftarlarına düşmanlığı ilke edinmişti. Emevilerden Mervan ailesine yaranmak için böyle yapmıştı. Kendisi zorba, inatçı bir kimse olup en basit süpheden Ötörü kan akitmeye cüretkardı. Önceki sayfalarda anlattığımız gibi zahiren küfür sayılan çok çirkin kelimeler sarfet-niisti. Her ne kadar o kelimelerinden Ötörü tevbe edip geri dönmüşse de bunun sorumluluğunu üzerinde tasimaktadır. Ama sundan da korkarız ki, bu tür sözler bir nevi abartılı olarak ondan nakledilmiştir. Onun adına uydurulmuş olabilir. Çünkü Siiler, birçok sebeplerden Ötörü cidden ona düşmanlık besliyorlardı. Belki de onun bazı sözlerini çarpıtmışlardır. Ondan naklettikleri çirkin kelimelere ilaveler yapmışlardır.

Önceki sayfalarda da anlattığımız gibi Haccac, asla içki içmezdi, bunu

prensip edinmisti. Kur'ân'i çokça okur, haramlardan sakinirdi. Baskalarının irzina tasallutta bulunduguna dair herhangi bir haber nakledilmis degildir. Ama bunun yanında kan akitmakta da çok ileri ve hizliydi- Islerin gerçegini, gizlisini, kalblerdeki sakli düşünceleri bilen Allah, bu hususta da dogruyu en iyi bilendir.

Ben derim ki: Haccac, kendisine duyulan düşmanlikten daha bü-vük bir insandır. Ama onun kan akittigina dair nakledilen rivayetler de sahihtir. Fakat bunun cezası, Allah katında ona yeterince verilecektir. Cihada ve memleketleri fethetmeye çok hirsliydi. Kur'ân ehline para ve mal verme hususunda cömertti. Kur'ân için çok para verirdi Anlatildigina göre vefat ettigi zaman geride sadece 300 dirhem birakmisti. Dogrusunu Allah bilir.

Ibn Tarrar el-Bagdadî diye taninan Muafa b. Zekeriya el-Cerirî, Avane b. Hakem el-Kelbî'nin söyle dedigini rivayet etmistir:

"Enes b. Malik, Haccac b. Yusuf un yanina gitti. Huzuruna vardiginda Haccac ona söyle dedi: "Eh eh, ey Enes, bir gün Ali ile beraber oldun devran sürdün, bir gün Ibn Zübeyr'le beraber oldun devran sürdün. Bir gün de Ibn Es'as'la beraber oldun devran sürdün. Allah'a yemin ederim ki, koyun bogazlar gibi seni bogazliyacak ve senin kökünü kaziyacagim. Zamk üzerine damga vurulusu gibi seni damgalayacagim."

Enes de ona su karsiligi verdi:

- Beni mi kastediyorsun ey emir? Allah seni islah etsin.
- Evet seni kastediyorum, Allah senin kulagim mühürlesin.
- Innâ lillah ve innâ ileyhi raciûn (Dogrusu biz Allah'a aidiz ve ona dönücüleriz.). Eger küçük çocuklarım olmasaydı, hangi sekilde olursa olsun öldürölmeye aldiris etmezdim ve yine hangi sekilde olursa olsun, ölmeye de aldiris etmezdim.

Böyle dedikten sonra Haccac'in yanından çikip gitti ve durumu Abdölmelik b. Mervan'a bir mektupla bildirdi. Abdölmelik, Enesin mektubunu okuyunca çok öfkeleni. Enes'e acidi ve Haccac'in bu yaptigini büyük bir suç saydi. Enes'in Abdölmelik'e gönderdigi mektupta sunlar yaziliydi:

"Rahman ve Rahim olan Allah'in adıyla. Mü'minlerin emiri Abdölmelik b. Mervan'a Enes b. Malik'ten gönderilen mektuptur.

Imdi Haccac, bana hoslanmadigim kötü sözler söyledi. Ben bu sözlere layik biri degilim. Benim için onu sorguya çek. Eger ben Öldürölecek olursam bilesin ki, ben Rasölullahin hizmetçisi ve sahabesi-. Allah'in selami, rahmeti ve bereketleri senin üzerine olsun." Abdölmelik, Ismail b. Ubeydullah b. Ebi'l-Muhacir'i yanma ça-t ismail, Haccac'in dostuydu. Abdölmelik, ona söyle dedi:

- Su iki mektubumu al, hemen posta arabasına binip Irak'a git. Önce Rasûlullah'in sahabesi Enes b. Malik'in yanına git. Mektubumu ona sun ve benden ona selam söyle. Ona de ki: "Ey Ebu Hamza (Ey Enes), ben Haccac b. Yusuf denen mel'una bir mektup gönderdim. Mektubumu okudugu zaman sana kendi cariyelerinden daha itaatkar olacaktır."

Halife Abdülmelik'in, Enes b. Malik'e göndermiş olduğu mektupta ise sunlar yazılıydı:

"Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla. Abdülmelik b. Mervan'-dan Rasûlullah (s.a.v.)'in hizmetkari Enes b. Malik'e.

İmdi senin mektubunu okudum ve Haccac'ın şikayeti hususunda anlattıklarını da anladım. Onu ben sana musallat kilmadım. Sana kötü davranması için emir de vermedim. Eger bundan sonra aynı kötülükleri yapacak olursa bana bildir ki, onu cezalandırayım ve sana güzelce yardımında bulunayım, vesselam."

Enes b. Malik, mü'minlerin emirinin mektubunu okudugunda şöyle dedi: "Allah, mü'minlerin emirine, bana yaptığı iyilik için hayır mükafat versin. Ona afiyet ihsan etsin ve ona bu iyiliğinin karşılığı olarak Cennet'i versin. Ondan beklediğim ve umduğum da buydu."

İsmail b. Ubeydullah, Enes'in yanına varıp şöyle dedi: "Ey Ebu Hamza! Haccac, mü'minlerin emiri Abdülmelik'in valisidir. Senin hatirına veya aile efradının hatirına Haccac'ı gözden çıkaracak değildir. Sayet Abdülmelik, senin hatirına Haccac'ı prangaya vurdurup senin yanına gönderse bile, ona yaklas. Onunla idare-i maslahat yap ki, hayır ve selamet içinde onunla birlikte yasayabilesin."

Enes de: "İnsaallah böyle yaparım." dedi. Sonra İsmail, Enes'in yanından çıkıp Haccac'ın yanına gitti. Haccac da ona şöyle dedi:

"Kendisini sevdiğim ve kendisiyle karşılaşmaktan hoşlandığım a-dama merhaba."

İsmail de ona: "Vallahi, bu defaki gelişim hariç, her zaman seninle karşılaşmayı severim." deyince, Haccac'ın yüzünün rengi değişti, korktu ve şöyle sordu:

- Peki, niçin yanıma geldin?

- Mü'minlerin emiri Abdülmelik'in yanından ayrıldığımda, o sana karşı şiddetli bir öfkeye kapılmıstı ve senden de âdeta uzaklaşmış gibiydi.

Haccac kalkıp oturdu, ama korkmıstı. İsmail de elindeki mektubu kendisine verdi. Haccac, mektubu alıp açtı, baktı, terlemeye başladı. Sonra da dönüp İsmail'e baktı. Mektubu okuduktan sonra İsmail'e şöyle dedi:

- Kalk, Ebu Hamza'nın (Enes'in) yanına gidelim. Ondan özür dileyelim ve

gönlünü alalım.

-Acele etme.

- Basima bir bela getirmisin, daha nasıl acele etmeyeyim.

Abdölmelik'in Haccac'a gönderdigi mektupta sunlar yazili idi:

"Rahman ve Rahim olan Allah'in adiyla. Mü'minlerin emiri Abdölmelik b. Mervan'dan Haccac b. Yusuf a.

Imdi sen öyle bir kulsun ki, isler seninle çoğaldi. Sen bu islerde yükseldin ama haddini astin. Siddetli bir musibete girdin. Ben daha önceleri, yapacagin isi bana sormani emretmistim. Onayladigim takdirde yapmam, onaylamadigim takdirde kararından dönmeni irade etmistim. Ey gözü çapakli ve arkasi idrarli kul! Allah sana lanet etsin. Atalarinin Taifte nasıl para kazandiklarini, kuyu kazdiklarim, su kanallarına sirtlari üzerinde kaya parçalarim tasidiklarini unuttun mu? Ey kuru üzüm çöpünü koparan kadının oğlu! Allah'a yemin ederim ki, aslanin tilki üzerine, doganın da tavsan üzerine atilisi gibi senin üzerine atilirim! Rasûlullah (s.a.v.)'m sahabelerinden biri aramızda bulunuyordu. Sen ona iyilikte bulunmuyor, ihsanini kabul etmiyor, hatalarini görmezden gelmiyorsun. Bu senin Aziz ve Celil olan Rabbe karsi cüretkârligin ve verdigin sözü önemsememendir. Allah'a yemin ederim ki, eger Yahudiler ve Hristiyanlar, Üzeyir b. Azra'ya ve Isa b. Meryem'e hizmet etmis bir adami görececek olurlarsa ona saygi gösterir, ikramda bulunur ve onu sereflendirip severler. Hatta Üze-yir'in esegine hizmet etmis veya Isa peygamberin havarilerine hizmette bulunmus bir kimseyi görürlerse, ona da mutlaka saygi gösterir ve ikramda bulunurlar. Nasıl olur da sen, sekiz yıl süreyle Rasûlullah (s.a.v.)'a hizmet etmis, onun sirlarina vakif olmus, islerinde onunla müsavere yapmis olan bir kimseye böyle davraniyorsun? Sonra o bununla birlikte Rasûlullah'in geride kalan sahabelerinin de en sona kalanidir. Bu mektubumu okudugun zaman Enes'e kendi mestinden ve ayakkabisindan daha fazla itaatkar olacaksın. Aksi takdirde sana benden bir ok gelecek ve o ok seni öldürecektir. Her haberin karar bulacagi bir yer vardır ve siz bunu yakinda bileceksiniz."

Ibn Tarrar, bu mektupta anlatilan garip seylerden bahsetmistir. Ibn Kuteybe ile daha baska lügat âlimleri de bunlardan bahsetmislerdir. Dogrusunu Allah bilir.

imam Ahmed b. Hanbel, Zübeyr b. Adiy'in söyle dedigini rivayet etmistir:

«Haccac'dan gördüğümüz kötü muameleleri kendisine sikayet etmek üzere Enes b. Malik'in yanina gittik. Olanlari ona anlattik. Bize Söyle dedi: "Sabredin, üzerinize gelecek bir yıl veya bir zaman veya ir günden sonraki mutlaka daha kötü olacaktır. Bu hal, Aziz ve Celil O an Rabbinizin huzuruna

varisiniza kadar devam edecektir. Ben bu S6rÇegi Peygamberimiz (s.a.v.)'den isittim."

Buharî, Enes'in söyle dedigini rivayet etmistir: "Üzerinize gelen her zamandan bir sonraki zaman, öncekine nisbetle daha serli olacaktır."

Ben derim ki: Bazi kimseler bu hadisi: "Her sene rezil olacaksınız." manasinda rivayet etmektedirler. Bu lafzin asli yoktur. Bu ancak hadisin manasindan alınmaktadır. Dogrusunu Allah bilir.

Ben derim ki: Bir defasinda Hz. Aise'nin: "Her gün rezil olacaksınız." sözüne rastladim. Imam Ahmed b. Hanbel'in de bu konuda bir sözünü gördüm. Rivayete göre bir hadiste söyle denilmistir: "Her gün murdar canlılar olarak rezil olacaksınız." Muhtemeldir ki bu, Imam Ahmed b. Hanbel tarafından merfu olarak rivayet edilmistir. Imani Ahmed b. Hanbel gibi bir zat bu sözü, bir asla dayanmadan nakletmez. Hasan'dan da bunun gibi bir söz rivayet edilmistir. Dogrusunu Allah bilir. Bu da gösteriyor ki, bu rivayetin asli vardir. Ya merfudur, ya da selef sözündendir. İnsanlar, bu sözü nesilden nesile aktarmaktadırlar. Nihayet zamanımıza kadar bu söz ulasmistir ve bu her gün hatta her saat mevcuttur, kokusu hissedilmektedir. Özellikle Timur-lenk fitnesinden sonra hissedilmektedir ve bu ana kadar herseyde rezalet görmektedir. Düşünen kimseler için bu açıkça görülmektedir. Dogrusunu, noksanlıklardan münezzeh olan yüce Allah daha iyi bilir.

Süfyan-i Sevrî, Sa'bî'nin söyle dedigini rivayet etmistir: "İnsanlar öyle bir zamana ulaşacaklar ki, o zamanda Haccac'a salavat getireceklerdir."

Ebu Nuaym, Sa'bî'nin söyle dedigini rivayet etmistir: "Eger hayatta kalırsanız vallahi Haccac'i ararsınız."

Asmaî'den söyle rivayet edilmistir: Hasan-i Basrî'ye söyle bir soru soruldu:

- Sen diyorsun ki, sonra gelenler öncekilerden daha kötüdür. İste Ömer b. Abdülaziz, Haccac'dan sonra gelmiştir ve ondan daha iyidir.

- Arada sirada insanların soluklandırılmalan gerekir. Meymun b. Mehran dedi ki: Haccac, Hasan'a haber saldı, ona kızmıstı. Hasan, huzura geldiginde Haccac'a söyle sordu:

- Ey Haccac! Seninle Adem arasında kaç baba vardır?

- Çoktur.

- Onlar şimdi nerededirler?

- Ölmüşlerdir.

Böyle dedikten sonra Haccac basını önüne eğdi. Hasan-i Basrî de yanından çıkıp gitti.

Eyyüb es-Sahtiyânî dedi ki: «Haccac, Hasan-i Basrî'yi defalarca öldürmek

istedi, ama Allah, onu Haccac'a karsi korudu.»

Hasan-i Basrî ile Haccac arasinda bazi tartismalar geçtiği nakledilmistir. Ne var ki Hasan-i Basrî, Haccac'a karsi ayaklanmayi uygun görenlerden degildi. O, Ibn Esas'in adamlarini Haccac'a karsi ayaklanmaktan menediyordu. Fakat onlarla birlikte istemeyerek Haccac'a karsi çıkmisti. Nitekim bunu önceki kisimlarda da anlatmistik. Hasan, bu hususta söyle dedi: "Haccac, Allah'in bize bir belasidir. Allah'in belasina kiliçla karsilik vermemek gerekir. Ona karsi sabirli ve sakin olun. Bu hususta Allah'a yalvarin."

İbn Düreyd, Ibn Aise'nin söyle dedigini rivayet etmistir: «Haricilerden bir adam, Velid b. Abdülmelik'in huzuruna getirildi, adama soruldu:

- Ebu Bekir ve Ömer hakkında ne dersin?
- İyi kimselerdirler.
- Osman hakkında ne dersin?
- İyi bir kimsedir.
- Ali hakkında ne dersin?
- İyi bir kimsedir.

Adama, halifeleri birer birer sordular. Hepsini münasip sekilde övdü. Nihayet kendisine sordular:

- Abdülmelik b. Mervan hakkında ne diyorsun?
- Iste sorulacak soru simdi geldi. Ben Haccac'm adami hakkında ne söylersem söyleyeyim; sadece onun hatalarindan birini veya birkaçini söylemis olurum.»

Asmaî, Ali b. Müslim el-Bahilî'nin söyle dedigini rivayet etmistir: «Haricilerden bir kadini Haccac'in huzuruna getirdiler. Haccac, onunla konusuyordu, ama o Haccac'in yüzüne bakmiyor ve sorularina cevap vermiyordu. Muhafizlardan biri kadina söyle dedi:

- Emir seninle konusuyor, ama sen ondan yüz çeviriyorsun.
- Ben, Allah'in kendisine bakmadigi bir adama bakmaktan Allah'tan utanirim!

Bunun üzerine Haccac, emir verdi ve kadini öldürttü.» Hicretin doksandördüncü senesi olaylarindan bahsederken Haccac'in Said b. Cübeyr'i Öldürüsünü ve aralarinda geçen konusma ve tartismalari nakletmistik.

Ebu Bekir b. Ebu Hayseme, Katade'nin söyle dedigini rivayet etmistir: «Said b. Cübeyr'e dediler ki:

- Sen Haccac'a karsi ayaklandin mi?

- Vallahi, o kafir olmadan ona karsi ayaklanmadim.» Anlatildigina göre Said b. Cübeyr'den sonra sadece Mahan adinda bir adam öldürüldü, ama ondan önce çok adam öldürülmüştü. Öldürülenlerin çoğu da Ibn Es'as'la birlikte Haccac'a karsi ayaklananlardandi.

Ebu Isa et-Tirmizî, Hisam b. Hassan'm söyle dedigini rivayet etmistir: "Haccac'in yakalatarak öldürttüğü insanların sayisi 120.000'i bulmustur."

Asmaî, Kahdem'in söyle dedigini rivayet etmistir:

«Süleyman b. Abdülmelik,bir sabah Haccac'in zindanlarinda, bulunan 81.000 esiri serbest birakti. Kendisine, Haccac'in zindanlarinda 80.000 esirin daha bulunduğunu ve bunlardan 30.000'inin kadin olduğu söylendi. Haccac'dan sonra zindanlar açıldiginda oralardan hiçbir de el ve ayak kesme ya da idam edilme cezasini hak etmis degildi. Hapsedilenler arasinda bir Arabi de vardi. Bu adamin Vasit sehrinin surlari dibine idrarini yaptigi görülmüş ve bu nedenle tutuklanmisti. Serbest bırakıldiginda bu adam söyle demisti: Vasit sehrini geçtigimizde abdest bozup abdest aldik ve hesapsizca namaz kildik.»

Haccac, bu kadar sert ve siddetli olmakla birlikte Irak haracindan büyük bir meblag elde edemedi.

Ibn Ebi'd-Dünya ve Ibrahim el-Harbî, Ömer b. Abdülaziz'in söyle dedigini rivayet etmislerdir:

"Eger bütün ümmetler, kötü adamlarim ortaya sürerek övünecek olurlarsa, biz de Haccac'i ortaya sürdüğümüz takdirde hepsini mag-lub ederiz. Haccac, ne dünyaya ne de ahirete yaradi. Irak'a vali oldugunda orasi çok mamur bir memleketti. Orayi verimsiz hale getirdi. Öyle ki, yıllık haraç olarak sadece 40.000.000 dirhem verdi. Benim halife olduğum bu senede valilerime 80.000.000 dirhem verildi. Eger gelecek seneye kadar hilafette kalırsam, Hz. Ömer'e verildiği miktar olan 120.000.000 dirhem verileceğini ümid ederim."

Ebu Bekir b. el-Makarrî, Ömer b. Abdülaziz'in Adiy b. Ertat'a söyle bir mektup gönderdigini rivayet etmistir:

"Duyduguma göre sen Haccac'in yolunu izlemektesin. Sakin ola ki, onun yolunu izlemeyesin. Çünkü o namazi vakti disinda kilar ve zekat vermekle yükümlü olmayan kimselerden zorla zekat alirdi. Baska islerde de hukuka riayet etmezdi."

Yakub b. Süfyan, Reyyan b. Müslim'in söyle dedigini rivayet etmistir:

"Ömer b. Abdülaziz, Haccac'in asireti olan Ebu Ukayl hanedanini bir mektupla birlikte Yemen valisine gönderdi. Mektubunda söyle diyordu:

"İmdi ben, Ebu Ukayl asiretini sana gönderdim. Onlar yönetimde en serli hanedandirlar. Onlari bize ve Allah'a karsi zilletleri nisbetinde ise dagit ve sana selam olsun."

Ömer b. Abdülaziz, böylece Haccac'in asiretini sürgün etmis oldu.

Evzaî, Kasim b. Muhaymire'nin söyle dedigini rivayet etmistir: "Haccac, Islâm kulpunu çözdü." Böyle dedikten sonra onun hakkında bir hikaye de anlatti.

Ebu Bekir b. Ayyas, Asim'in söyle dedigini rivayet etmistir: "Haccac b. Yusuf, Allah'in bütün haramlarini isledi."

Yahya b. Isa er-Remlî, A'mes'in söyle dedigini rivayet etmistir: "Insanlar, Haccac hususunda ihtilafa düstüler ve onu Mücahid'e sordular. Mücahid de onlara söyle dedi: "Siz bana o kafir ihtiyari mi soruyorsunuz?"

Ibn Asakir'in rivayetine göre Sa'bî söyle demistir: "Haccac, sihre ve seytana inanir, yüce Allah'i inkar ederdi." Dogrusunu Allah bilir.

Sevrî, Tavus'un söyle dedigini rivayet etmistir: "Irakli kardeşlerimize sasiyorum. Onlar Haccac'i mü'min bir kimse olarak adlandirmaktadirlar."

Sevrî, Ibn Avf in söyle dedigini rivayet etmistir: Ebu Vail'e, Haccac'i sordum ve ona: "Sen Haccac'in cehennemlik olduguna taniklik eder misin?" dedim. O da su karsiligi verdi: "Haccac'in cehennemlik olmadigini söyleyerek yüce Allah'a karsi taniklik etmemi mi istiyorsunuz?"

Sevrî, Mansur'un söyle dedigini rivayet etmistir: Ibrahim'e, Haccac'i veya zorbalardan birini sordum. O da bana söyle cevap verdi: Sen Cenab-i Allah'in söyle dedigini bilmiyor musun? "Dikkat edin! Allah'in laneti zalimlerin üzerinedir." (Hûd, is.) Sonra Ibrahim, sözlerine sunu ekledi: "Kisinin Haccac'in durumunu bilmemesi, kendisine körlük olarak yeter."

Selam b. Ebi Muti dedi ki: "Ben, Amr b. Ubeyd'e nisbetle Haccac'dan daha umutluyum. Çünkü Haccac, dünya için insanlari öldürdü. Amr b. Ubeyd ise, insanlar arasinda çirkin bir bid'at meydana getirdi. Bu yüzden insanlar birbirlerini öldürdüler."

Zübeyr dedi ki: «Bir gün Vail'in yaninda Haccac'a sövdüm. Ebu Vail bana dedi ki: "Belki bir gün o, "Allah'im, bana rahmet'et." der de Allah ona rahmet eder. "Sen ne diyorsun, sen ne diyorsun?" diyen kisilerle ayni mecliste oturmaktan da sakın.»

Avf dedi ki: Muhammed b. Sirin'in yaninda Haccac'dan söz açildi. O da söyle dedi: "Ebu Muhammed (Haccac), miskin bir adamdi. Aziz ve Ceil olan Allah, onu azaplandirirsa günahi nedeniyle azaplandi-*ir. Eger onu bagislarsa ona kutlu olsun. Eger selim bir kalble Allah'in huzuruna varirsa o bizden daha hayirlidir. Ondan daha hayirli kimseler de günah islemislerdir."

Muhammed b. Sirin'e selim kalbin ne oldugunu sorduklarında o Su cevabi verdi: "Allah'in onun hayali ve imanli oldugunu bilmesi; °nun da Allah'in hak oldugunu, kiyametin mutlaka vuku bulacaginin gerçek oldugunu bilmesi ve Cenâb-i Allah'in kabirlerdeki kimseleri yeniden diriltip hasredecegine inanmasidir."

.hbul-Kasim el-Begavî, Ebu Üsame'nin söyle dedigini rivayet et-

«Aaamin biri, Süfyan-i Sevrî'ye söyle bir soru sordu:

- Haccac ile Ebu Müslim el-Horasanî'nin Cehennem'de olduklarina taniklik eder misin?

- Eger tevhidi ikrar etmislerse hayir.»

Reyyasî, Sirrî b. Yahya'nin söyle dedigini rivayet etmistir:

«Haccac, bir cuma günü zindanlarin önünden geçerken imdat sesleri isitti. "Bu ne?" diye sordugunda: "Zindandakiler, sicaktan öldük diyorlar." diye cevap verdiler. O da maiyetindeki adamlara su emri verdi: "Onlara deyin ki: Zindanda rezil olun ve konusmayin."

Bu hadiseden sonra Haccac, ertesi cumaya kadar yasamadi. Allah onu kahretti. Nitekim Allah, bütün zorbalarin kahredicisidir.»

Adamin biri dedi ki: "Haccac'i hastaliktan helak olmak üzere iken cumaya gelir halde gördüm."

Asmaî deçli ki: "Haccac, hastalandiginda halk onun ölümünü anlatarak dedikodu ve fitne çıkarmaya basladi. Bunun üzerine Haccac, bir hutbe irad ederek söyle dedi:

«Bazi saki ve münank kimseler arasinda seytan fesat çıkarmistir. Bu yüzden onlar "Haccac öldü." demislerdir. Haccac ölse ne olacak ki? Haccac ancak Öldükten sonra hayir ümid etmektedir. Allah'a yemin ederim ki, dünya ve içindeki hersey benim olmaktansa ölmeyi arzularim. Cenâb-i Allah, ebediyyeti ancak en hakir yaratigi olan iblis için uygun görmüs ve buna razı olmustur. Cenâb-i Allah, bu hususta ona: "Süphesiz sen (kiyamete kadar) bekletilenlerdensin." (ei-Arâf, 14.) dedikten sonra da onu kiyamet gününe dek ertelemistir. Salih kul, Allah'a söyle dua etmist: "Bana benden sonra kimsenin ulasamayacagi bir hükümrانlık ver." (Sâd, 35.) Cenâb-i Allah'ta o salih kula ebediyyet haricinde herseyi verdi. Salih kul, isi tamamlandıktan sonra ölmek istedi ve söyle dedi: "Benim canimi Müslüman olarak al ve beni iyilere kat." (Yûsuf, 101.) Keske ben de o salih adam gibi olabilsem. Hepiniz de Öyle olacaksınız. Allah'a yemin ederim ki, sizden hayatta olan herkesi ölmüs, taze olan herseyi kurumus olarak görmekteyim. Bundan sonra da kisi, eni boyu üçer zira' olan kefenlerine sarilarak mezara sev-kedilecektir. Yer onun etini yiyecek, irinlerini

emecektir. Haram mali da çocuklarına intikal edecek ve çocukları o mali kendi aralarında paylasacaklardır. Akil sahibi olanlar, benim ne dediğimi anlarlar.»

Böyle dedikten sonra minberden indi."

İbrahim b. Hisam b. Yahya el-Gassanî, Ömer b. Abdülaziz'in söyle dediğini rivayet etmiştir:

"Allah düşmanı Haccac'ı, Kur'an'ı sevmesi, Kuran ehline bağışta bulunması ve can çekilirken de: "Allah'im, beni bağışla, çünkü insanlar senin beni bağışlamayacağını iddia ediyorlar." deyisi dışında başka hiçbir hususta kiskanmadım."

Ebu Bekir b. Ebi'd-Dünya, Muhammed b. Münkedir'in söyle dediğini rivayet etmiştir:

"Ömer b. Abdülaziz, Haccac'a öfke duyardı. Ancak onun can çekilirken söylediği şu sözü beğenir ve bu hususta ona imrenirdi. Haccac, an çekilirken söyle demisti: "Allah'im, beni bağışla, çünkü insanlar senin beni bağışlamayacağını sanıyorlar."

Yine Muhammed b. Münkedir'den rivayete göre; ilim ehli biri, Hasan-i Basrî'ye söyle demiş:

- Haccac ölürken böyle birsey demisti.
- Gerçekten böyle demiş mi?
- Evet.
- Bunun kendisine ne yaran olabilir ki?

Ebu'l-Abbas el-Mirrî, Asmaî'nin söyle dediğini rivayet etmiştir: Haccac, can çekilirken söyle bir şiir okudu:

"Ya Rab, düşmanlar asiri şekilde yeminler ederek dediler ki, Haccac cehennemliktir.

Onlar körü körüne mi yemin ediyorlar?

Yazıklar olsun onlara. Bağışlayıcı ve affı yüce olan ulu Allah hakkında birsey bilmiyorlar."

Haccac'ın böyle dediğini Hasan-i Basrî'ye anlattılar, o da söyle cevap verdi: "Allah'a yemin ederim ki, Haccac, eğer kurtulursa bu iki beyit sayesinde kurtulur."

Bazılarının ifadesine göre Haccac, can çekilirken yukarıda söylediği beyitlere sunları da eklemiştir:

"Efendiler, köleleri kendi hizmetlerindeyken ihtiyarladıklarında onları azad ederler,

Ey Halikim! Bu hususta sen daha çok kerem sahibisin. Ben senin köleliğindeyken yaslandım, beni atesten azad et."

Ibn Ebi'd-Dünya, Ahmed b. Abdullah et-Teymî'nin söyle dedigini rivayet etmistir:

"Haccac öldüğünde, kimse onun öldüğünden haberdar olmadı. Nihayet bir cariyeye yüksekçe bir yere çıkıp agladı ve söyle dedi: "Dikkat edin, yemek yediren, çocuklari yetim, kadınlari da dul birakan, kelleleri gövdelerden ayıran Samlilarin efendisi öldü.

Daha önce bize öfke duyan, bugün bize merhamet ediyor.

Daha önce kendisinden korktugumuz kimseden bugün artık emin oluyoruz."

Abdürrezzak, Ibn Tavus'un söyle dedigini rivayet etmistir: Babam, Haccac'in ölüm haberini birkaç kez duyduktan ve onun olarak öldüğünü anladıktan sonra su ayet-i kerimeyi okudu:

"Âlemlerin Rabbi Allah'a hamdolsun ki, zulmeden milletin kökü böylece kesildi." (el-En'âm, 45.).»

Birden fazla ravinin anlattıklarına göre Hasan-i Basrî, Haccac'in ölüm müjdesini aldığıda yüce Allah'ın huzurunda sükür secdesine kapanmisti. Daha önce ona karsi duygularım gizlemekte iken öldüğünü duyunca duygularini açığa vurdu ve söyle dedi: 'Allah'im, onu öldürdün, onun gittiği yolu da artık aramızdan kaldır."

Hammad b. Ebi Süleyman dedi ki: Ibrahim en-Nehaî'ye, Haccac'in ölüm haberini verdiklerinde sevincinden agladı.

Ebu Bekir b. Ebi Hayseme, Salih b. Süleyman'in söyle dedigini rivayet etmistir:

«Ziyad b. Rebi b. Haris, zindanda iken arkadaşlarına Haccac'in son hastalığı nedeniyle falan gecede öleceğini haber verdi. O gece olduğunda zindandakiler sevinçlerinden uyuyamadılar. Oturup Haccac'in ölüm haberini almak için beklediler. Bu da hicri doksanbesinci senenin ramazaninin yirmiyedinci gecesi idi.»

Baska bir rivayette anlatıldığına göre ramazanin bitimine bes gece kala idi. Aynı senenin sevval ayında öldüğü de söylenir. Haccac, ölürken ellibes yasındaydı. Çünkü cemaat senesi dedigimiz hicri kırkinci senede doğmustu. Kırkbirinci senede yahut otuzdokuzuncu senede doğduğuna dair zayıf kaviller de ileri sürülmüştür. Vasiyet sehrinde öldü. Mezarinin yeri de belirsiz hale getirildi. Üzerine su akıtıldı ki, düşmanlari onu mezarından çıkarıp yakmasınlar. Doğrusunu Allah bilir.

Asmaî dedi ki: "Haccac'm hali ne tuhaftı. O ölürken sadece 300 dirhem

birakti."

Vakidî, Âbdurrahman b. Ubeydullah b. Serik'in söyle dedigini rivayet etmistir:

«Amcam bize dedi ki: Anlatildigina göre Haccac, vefat edecegi sirada tereke olarak sadece 300 dirhem para, bir mushaf, bir kiliç, bir eyer, bir binek ve vakfedilmis yüz zirh birakti.»

Sihak b. Harras, amcasi Yezid b. Havseb'in söyle dedigini rivayet etmistir:

"Ebu Cafer el-Mansur, bana haber salarak yanina çagirtti. Yanina vardigimda bana söyle dedi:

- Bana Haccac b. Yusuf un vasiyetini anlat.
- Ey mü'minlerin emiri, beni bundan affet.
- Anlat, dedim.

- Onun vasiyeti söyleydi: "Rahman ve Rahim olan Allah'in adiyla. Bu, Haccac b. Yusuf un vasiyetidir ki, Allah'tan baska ilah bulunmadigina, onun ortaksiz olduguna, Muhammed'in de onun kulu ve elçisi olduguna sahadet eder. O, Velid b. Abdülmelik'ten baskasına itaati

tanımamistir. O, bu sahadet üzere yasadi, bu sahadet üzerine ölüyor ve bu sahadet üzerine de hasredilecektir."

Haccac, 900 demir zirh birakti. Bunların 600'ü Irakli münafiklarındi ki, bu zirhlari giyinerek savasirlardi. 300'ü de Türklerindi.

Ebu Cafer, yanibasmda duran Ebu'l-Abbas et-Tusî'ye basini kaldirip bakti ve söyle dedi: "Allah'a yemin ederim ki, Siilik iste budur, sizinkisi Siilik degildir."

Asmaî, babasının söyle dedigini rivayet etmistir:

«Haccac'i rüyada gördüm. Ona: "Allah sana ne yaptı?" diye sordum. Su cevabi verdi: "Öldürdüğüm her insana karsilik Allah beni defalarca öldürdü." Onu bir yıl sonra yine gördüm, kendisine: "Ey Ebu Muhammed, Allah sana ne yaptı?" diye sordum. O da bana su karsiligi verdi: "Ey annesinin bizrini emen adam! Sen bu soruyu geçen yıl da sormamis miydin?"

Kadi Ebu Yusuf dedi ki: "Harun Resid'in yanında idim. Adamin biri, onun huzuruna geldi ve söyle dedi:

- Ey mü'minlerin emiri, dün Haccac'i rüyada gördüm.
- Onu nasıl bir kilikte gördün?
- Çirkin bir kilikte gördüm ve kendisine: "Allah sana ne yaptı?" diye sorduğumda su karsiligi verdi: "Bu soruyu sormak sana mi düstü ey

annesinin bizrini emen adam."

- Vallahi dogru söylemis. Sen gerçekten Haccac'i gördün mü? O hayattayken de ölüyken de hiç kimsenin lafi altında kalmazdi ve eyvallah etmezdi."

Hanbel b. Ishak, Es'as el-Harraz'in söyle dedigini rivayet etmistir:

«Haccac'i rüyada kötü bir halde gördüm. Kendisine: "Ey Ebu Muhammed, Rabbim sana ne yaptı?" diye sordugumda su karsiligi verdi: "Her kimi öldürdüysem Allah, ona karsilik beni öldürdü. Sonra benim Cehennem'e atilmami emretti." Kendisine: "Sonra ne oldu?" diye sordugumda su cevabi verdi: "Sonra tevhid ehlinin ümid ettiklerini ümid etmeye basladim."»

Ibn Sirin de: "Haccac'in kurtulacagini ümid ediyorum." dedi. Ha-san-i Basrî, onun bu sözünü isitince söyle dedi: "Ama vallahi Cenâb-i Allah, onun ümidini bosa çıkaracaktır."

Ahmed b. Ebi'l-Havarî, Ebu Süleyman ed-Daranî'nin söyle dedigini rivayet etmistir:

Hasan-i Basrî, bir mecliste oturduunda orada Haccac'dan söz edildiği takdirde mutlaka kendisine beddua ederdi. Onu rüyasinda gördü ve söyle sordu:

- Sen Haccac misin?

- Evet, ben Haccac'im.

- Allah sana ne yaptı?

- Öldürdüğüm her adama karsilik Allah, beni defalarca öldürdü. Sonra muvahhidlerle birlikte bir tarafa birakildim.

Bundan sonra Hasan-i Basrî, ona sövmekten vazgeçti. Dogrusunu Allah bilir."

Ibn Ebi'd-Dünya, Süfyan'in söyle dedigini rivayet etmistir: "Haccac, Abdülmelik b. Mervan'm yanina gitti. Beraberinde Mua-viye . Kurra da vardi. Abdülmelik, Muaviye'ye Haccac'i sordu. O da su cevabi verdi: "Eger size dogruyu söylersek bizi öldürürsünüz, eger size yalan söylersek Aziz ve Celil olan Allah'tan korkariz." Haccac, ona bakti, Abdülmelik de: "Ona ilisme." dedi ve onu Sind'e sürgün etti. Orada bazi faaliyetlerde bulundu." [6]

Hicri Doksanbesinci Senede Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Ibrahim B. Yezid En-Nehaî

O söyle derdi: Biz bir cenaze merasiminde hazır olduğumuzda veya bir kisinin öldüğünü duyduğumuzda bu hal aramızda günlerce belli olurdu.

Çünkü biz ölen kimsenin Cennet'e veya Cehennem'e sevke-dileceğine yol açacak bir durumla karsılaşmış olduğunu bilirdik, ama sizler cenazelerinizde dünya meselelerinizi konusuyorsunuz.

Ibrahim b. Yezid söyle demisti: "Görmeden kisinin görüşü doğrulanmaz ve müstakim olmaz. Görmekte ancak görüşle olur.

Kisinin namaz esnasında iftitah tekbirini önemsemediğini görürsen, onun kurtulusa ermesinden ümidini kes.

Ben ayıplanacak birseyi gördüğümde onunla mübtela olmaktan korktuğum için onu ayıplarım."

Ibrahim, vefat edeceği zaman ağladı, kendisine: "Niçin ağlıyorsun?" diye sorduklarında su cevabi verdi: "Ölüm melegini bekliyorum, bilemiyorum, o beni Cennetle mi yoksa Cehennem atesiyle mi müjdeleyecek." [7]

Hasan B. Muhammed B. Hanefiyye

Künyesi Ebu Muhammed'dir. Kardeşlerinden mukaddemdi. Alim ve fakih bir kimse olup ihtilaf ve fikhi bilirdi. Eyyüb es-Sahtiyanî ve bir baskası onun hakkında söyle demislerdir:

"Mürchie konusunda ilk konuşan zat odur. Bu hususta bir risale yazdı. Ama sonra pisman oldu." Baskaları dediler ki: "Hasan b. Muhammed b. Hanefiyye, Hz. Osman, Hz. Ali, Hz. Talha ile Hz. Zübeyr hakkında çekimserdi. Ne onlardan yana olurdu, ne de onları yererdi. Bu durumunu babası Muhammed b. Hanefiyye duyunca onu dövdü ve kafasını yaraladı. Kendisine de söyle dedi: "Yazıklar olsun sana. Atan Ali'den yana olmayacak misin?"

Ebu Ubeyd'in ifadesine göre Hasan b. Muhammed b. Hanefiyye, hicretin doksanbesinci senesinde vefat etmiştir. Halife'nin ifadesine göre ise o, Ömer b. Abdülaziz'in hilafeti zamanında vefat etmiştir. Doğrusunu Allah bilir. [8]

Humeyd B. Abdurrahman B. Avf Ez-Zührî

Annesi, Ümmü Külsüni binti Ukbe b. Ebi Muayt olup Hz. Osman'ın ana bir kardeşidir. Humeyd, fakih, âlim ve asaletli bir kimse idi. Çok miktarda rivayetleri vardır. [9]

[1] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/173-194.

[2] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/194-195.

[3] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/195-196.

[4] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/196-203.

- [5] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/203-213.
- [6] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/214-232.
- [7] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/232.
- [8] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/232-233.
- [9] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/233.

Mutarrif B. Abdullajî B. Es-Sahir .	1
Hicretin Doksanaltıncı Senesi	1
Sam Camii ile ilgili olarak nakledilen haberler .	16
Zekeriya Oğlu Yahya Peygamberin Basi	18
Emevi Camisinin Kapisindeki Saatler .	20
Emevi Camiinde Kiraat-ı Seb'a ile Kur'an Okunmaya Baslanmasi	21
Fasil	22
Dimisk Camiinin Banisi Velid B. Abdülmelik'in Biyografisi	23
Velid B. Abdülmelik Zamanında Vefat Eden Meshur Sahsiyetler .	29
Ziyad B. Haris Et-Temimî Ed-Dimiskî	29
Abdullah B. Ömer B. Osman Ebu Muhammed .	29
Süleyman B. Abdülmelik'in Halifeligi	29
Kuteybe B. Müslim'in Öldürülmesi	30
Hicretin Doksanyedinci Senesi	33
Hicri Doksanyedinci Senede Vefat Eden Meshur Sahsiyetler .	34
H. Ali'nin Torunu Hasan B. Hasan .	34
Musab. Nusayr .	35
Hicretin Doksansekizinci Senesi	38

Mutarrif B. Abdullajî B. Es-Sahir

Bu zatın biyografisi, önceki sayfalarda anlatılmıştır. Bütün bu zevatin biyografileri, "Tekmil" adlı eserimizde verilmiştir.

Bu senede (hicretin doksanbesinci senesinde) Haccac, Vasit sehrinde vefat etti. Nitekim bu husus, önceki sayfalarda detaylı olarak anlatıldı. Allah'a hamdolsun.

Bu senede Said b. Cübeyr hazretleri, Ali b. Medinî ile diğer bir cemaatin ifadelerine göre Haccac tarafından öldürülmüştür. Meshur rivayete göre o, hicretin doksandördüncü senesinde vefat etmiştir. Nitekim Ibn Cerir ve birden fazla ravi böyle demislerdir. Doğrusunu Allah bilir. [1]

Hicretin Doksanaltıncı Senesi

Bu senede Kuteybe b. Müslim, Çin diyarından Kasgar'ı fethetti. Allah ona rahmet etsin. Çin hükümdarına da elçiler göndererek onu tehdit edip korkuttu ve beldelerine ayak basıp hükümdarlarına ve esrafına kölelik mührü vurmadan geri dönmeyeceğine Allah adıyla ye-nam etti. Onlardan cizye alacağını ya da İslâm'a girmelerini sağlayacağını söyledi. Elçiler, Çin ülkesinin en büyük hükümdarının huzuru-na girdiler. Hükümdar, büyük bir şehirde oturuyordu. Anlatıldığına göre o şehri kusatan surlarda doksan kapı

vardi. Hanbalik denen o Sehir, Çin'in en büyük, en verimli, en zengin ve alisverisi en çok olan Sehirlerindendi. Çinliler, çok mal ve esyaya sahip olduklari için baska ülkelere gitme ihtiyacim hissetmezlerdi. Baska ülkelerin insanlari onlara muhtaçti. Çünkü onlar, çok esyaya ve genis bir iklime sahiptiler. Diger ülkelerin hükümdarlari, Çin hükümdarina haraç öderlerdi. Çünkü Çin hükümdari, güçlü, zorba, askeri ve teçhizatı çok bir hükümdardi.

Kisaca demek istedigimiz sudur ki; Kuteybe'nin elçileri, Çin hükümdarinin yanina gittiklerinde baskentinin ve ülkesinin büyük olduğunu, ülkede çok nehirlerin, pazarların, güzelliklerin ve kıymetli seylerin bulunduğunu gördüler. Büyük bir kalede ve müstahkem bir mevkide bulunan hükümdarin huzuruna vardılar. Kale, büyük bir sehir büyüklüğündeydi. Çin hükümdari, baslarında Hübeyre'nin bulunduğu 300 İslâm elçisine tercümani vasitasiyla söyle dedi: "Siz nesiniz kimsiniz ve ne istiyorsunuz?" Elçiler de söyle dediler: "Biz Kuteybe b' Müslim'in elçileriyiz. O, seni İslâm'a davet ediyor. Eger İslâm'a girmezsen cizye ödemen gerekecek. Cizye de ödemezsen seninle savaşacağız." Hükümdar kızdı ve elçilerin zindana atılmalarını emretti. Ertesi sabah onları huzuruna getirterek: "Siz tanriniza nasıl ibadet e-dersiniz?" diye sordu. Onlar da normal veçhiyle namaz kildılar. Rükû ve secdeye kapandıklarında hükümdar onlara güldü ve: "Siz evlerinizde nasıl olursunuz?" diye sordu. Onlar da gündelik elbiselerini giyindiler. Hükümdar, daha sonra huzurundan çıkıp gitmelerini emretti. Ertesi sabah tekrar yanına çağırdı ve: "Hükümdarlarınızın huzuruna nasıl girersiniz?" diye sordu. Onlar da takkelerini, sarıklarını, hirkalarını, abalarını giyerek hükümdarin huzuruna girdiler. Hükümdar, onları görünce: "Geri dönün." dedi. Onlar da huzurdan çıkıp geri döndüler. Hükümdar, kendi adamlarına: "Bunları nasıl gördünüz?" diye sordugunda, onlar su cevabi verdiler: "Simdiki kiyafetleri, erkek kiyafetine daha çok benzemistir. Bunlar iste onlardır."

Üçüncü gün olduğunda hükümdar, yine haber gönderdi ve huzuruna geldiklerinde: "Düşmanlarınızı nasıl karsılırsınız?" diye sordu. Onlar da silahlarını kusandılar. Migferlerini taktılar, kılıç ve oklarını ellerine alıp atlarına binerek harekete geçtiler. Çin hükümdari, onlara bakti, dağların kendisine doğru ilerlemekte olduklarını sandi. Hükümdara yaklaştıklarında mızraklarını diktiler, sonra paçalarını sivayarak ona doğru ilerlediler. Onlara: "Geri dönün." dedi. Çünkü Çinlilerin kalblerine Müslüman korkusu girmisti. Müslüman elçiler de geri dönüp atlarına bindiler, mızraklarını ellerine alarak atlarını kos-tururcasına sürdüler. Hükümdar, kendi adamlarına: "Bunları nasıl görüyorsunuz?" diye sordugunda onlar: "Bunlar gibisini asla görmedik!" diye cevap verdiler.

Aksam olunca hükümdar, onlara haber gönderip: "Liderinizi ve en üstün olanınızı bana gönderin." dedi. Onlar da Hübeyre'yi hükümdara gönderdiler.

Hükümdar, huzuruna girdiginde Hübeyre'ye söyle dedi:

- Ülkemin büyüklüğünü gördün, hiç kimse sizi bana karsi koruyamaz. Sizler, avucumdaki bir yumurta gibisiniz. Ben sana birsey soracagini, dogru cevap verirsen ne âlâ, aksi takdirde seni öldürürüm.

- Sor bakalim.

- Birinci günde bir kilik, ikinci günde ikinci bir kilik, üçüncü günde ise bambaska bir kilikla huzuruma geldiniz, bunun sebebi neydi?

- Birinci gündeki kiligimiz, ailemiz ve çocuklarımız arasinda giydigimiz elbise ve kiligimizdir. Bununla onlar arasinda rahat oluruz. İkinci gündeki kiligimiz ise, hükümdarlarımızin huzuruna girerken giydigimiz elbise ve kiliklerimizdir. Üçüncü gündeki kiliklerimiz ise, düşmana karsi çikip savastigimizda giydigimiz elbise ve kiliklerimizdir.

- Zamaninizi ne güzel idare ediyorsunuz. Arkadasiniz Kuteybe'nin yanma dönün ve ona deyin ki, ülkemden ayrilip gitsin. Ben onun hirsini ve adamlarinin azligini öğrendim. Eger ülkemden ayrilip git-mezseniz sizi bastan sona kirip geçirecek, mahvedecek ve askerlerimi üzerinize gönderecegim.

- Sen bunu Kuteybe'ye mi söylüyorsun? Süvarilerinin bir basi senin ülke topraklarinda, diger ucu da zeytin yetisen mintikada olan bir kumandanin askerleri mi azdir diyorsun? Gücü yettigi halde dünyayi arkasinda birakan ve senin ülkeneye gazaya gelen bir adam nasil haris olabilir? Bizi korkutmana gelince biz ölümden korkmuyoruz, bir ecelimiz oldugunu biliyoruz. Ecelimiz tamam oldugunda en iyisi shid edilmemizdir. Biz ölümden korkmuyoruz ve ölmek istemiyen kimselerde degiliz.

- O halde adaminizi nasil razi edecegim?

- O senin topraklarina basmadikça, valilerini köle diye mühürle-medikçe, sonunuzu getirirmedikçe, ülkenden cizye almadikça geri dönmemeye yemin etmistir.

- Ben onun yeminini yerine getiririm. Ona kendi ülkemden biraz toprak veririm. Ayrica hükümdar çocuklarindan dördünü gönderirim. Çok miktarda altin ve ipek kumas da gönderirim ki, bunlarin kiymetini kimseler takdir edemez.

Böylece Hübeyre ile Çin hükümdari arasinda çok konusmalar geçti. Neticede su antlasmaya vardilar: Hükümdar, kendi ülkesinin topragini altin bir tepsi içinde gönderecek. Kuteybe'de o topraga ayagiyla basacak. Ayrica kendi evladindan ve hükümdarlarin çocuklarindan birkaçim gönderecekti ki, Kuteybe onların boyunlarına kölelik mührünü vursun. Yine Kuteybe'nin yeminini yerine getirmis olmak için de bol miktarda mal gönderdi.

Çin hükümdari, kendi çocuklarından ve diğer hükümdarların çocuklarından 400'ünü Kuteybe'ye göndermiştir. O, Çin hükümdarının gönderdiği mallar, paralar ve çocuklar kendisine ulaştığında bu armaganları kabul etti. Çünkü Kuteybe, mü'minlerin emiri Velid b. Abdülmelik'in ölüm haberini almış, morali bozulmuş ve sevketi kırılmıştı. Kuteybe b. Müslim el-Bahilî, Süleyman b. Abdülmelik'e bey'at etmemeye karar vermiş, maiyetindeki askerlerin kendi halifeligini kabul etmeleri için çağrıda bulunmak istemişti. Fakat, ülke ve beldeleri fethetme ile mesgul olduğundan bu imkani bulamamıştı. Sonra bu senenin (hicri doksanaltıncı senenin) sonunda öldürülmüştü. Allah ona rahmet etsin. Anlatıldığına göre onun elinde hiçbir bayrak yere düşmedi. Allah yolunda cihad eden mücahitlerdendi, başka hiçbir komutanın toplayamayacağı miktarda çok asker toplamıştı.

Hicretin doksanaltıncı senesinde Mesleme b. Abdülmelik, yaz mevsiminde gazaya gitti. Abbas b. Velid de Rum ülkesine gazaya gitti, oralarda Tolas ve Merzubaneyn'i fethetti.

Bu senede Sam'daki Emevi camisinin inşaatı, banisi halife Velid b. Abdülmelik b. Mervan tarafından tamamlandı. Allah ona rahmet etsin ve ona hayır mükafat versin. Bu caminin yerinde daha önce Yunanlılar ve Keldanîler tarafından yapılmış bir mabet vardı. Kelda-nîler, Sam'i senlendirip imar etmişlerdi. Oraya ilk olarak onlar mabet inşa etmişlerdi. Keldanîler, yedi gezegene taparlardı. Bu gezegenler şunlardır:

- 1- Dünya semasındaki Ay,
- 2- ikinci gök tabakasındaki Utarit,
- 3- Üçüncü gök tabakasındaki Zühre,
- 4- Dördüncü gök tabakasındaki Güneş,
- 5- Besinci gök tabakasındaki Merih,
- 6- Altıncı gök tabakasındaki Müsteri,
- 7- Yedinci gök tabakasındaki Zuhâl.

Keldanîler, Sam'in her bir kapisinin üzerine bu yedi gezegenden birinin resmini yapmışlardı. Sam'in yedi kapısı vardı. Sadece bu maksatla Sam'a yedi kapı yapmışlardı. Yedi heykel dikmişler, bu heykellerden her biri bir gezegene aitti. Her sene de bir defa olmak üzere bu kapılardan birinin yanında bayram senlikleri düzenlerlerdi.

Rasathaneleri, Keldanîler kurmuşlardı. Bunlar, yıldızların hareketlerinden, birbirlerine yaklaşımlarından ve birleşmelerinden bahsederlerdi. Bunlar, Sam'i kurmuşlar ve şehri kurmak içinde o iki dağ arasından akan suyun kiyisini seçmişlerdi. O iki dağ arasından gelen suyu kanallara aktararak şehir içindeki evlerin avlularından geçirmişlerdi. Sam, onların zamanında

sehirlerin en güzellerinden biri idi. Hatta sehirlerin en güzeli idi. Çünkü orada insani saskina döndürecek acaip tasarruflarda bulunmuslardi. Emevi camiinin yerindeki o mabedi insa ettiler. O mabet, bugünkü Emevi camiinin kuzey kismina bakan bölümünde bulunuyordu.

Keldanîler, kuzey kutbuna yönelerek ibadet ederlerdi. Mihrablari da o yöne bakar, mabedlerinin kapisi, kible tarafina açilirdi. Yani bugünkü mihrabin arka tarafina düşüyordu. Nitekim bunu gözümüzle görmüşüzdür. Mihrablari, kuzey kutbu yönündeydi. Gördüğümüz ka-üi ise, nakisli taslarla insa edilmiş güzel bir eserdi. Üzerinde kendi yazilariyla yazilmiş bir kitabe de vardı. Kapinin saginda ve solunda da iki küçük kapi daha vardı. Mabedin batı tarafinda cidden yüksek bir kösk vardı. Posta kapisindeki bu sütunlar, o köskü tasimaktaydilar. Mabedin dogu kismina da hükümdar Ciron'un köskü vardı. Ciron, onların hükümdariydi. Orada iki büyük evde vardı ki, onlar kendilerinden önce Sam'a hükmeden kimselerin evleriydi.

Anlatildigina göre mabedle birlikte hükümdarlara mahsus üç büyük ev vardı. Bu evleri ve mabedi yüksek bir sur kusatmaktaydi. Bu sur, büyük yontma taslarla yapilmisti. Sözünü ettigimiz üç evden biri mutfak, biri tavlâ idi. Digeri de Muaviye'nin insa etmiş olduğu yesil köskün yerindeki bir evdi.

Öncekilerden nakillerde bulunan Ibn Asakir dedi ki: Yunanlılar, Sam sehrinin ve bu mekanların yerini tesbit etmek ve insaata baslamak için onsekiz sene müddetle yıldız falına baktılar. Duvarların temellerini kazdıklarında istedikleri iki yıldız dogdu. Onlar, insa edecekleri mabedin asla harab olmamasini ve ibadetsiz kalmamasini, insa edecekleri sehrin devamlı saltanat ve hükümdarlık merkezi olmasini amaç edinmişlerdi.

Ben derim ki: Mabede gelince orası her zaman ibadet edilen bir yer oldu. Asla ıssız kalmadı.

Ka'bü'l-Ahbar dedi ki: "Orası kıyamete dek ıssız kalmayacak ve içinde hep ibadet edilecektir. Yesil köskün bulunduğu hükümdar evine gelince, Muaviye o binayı yeniledi. Bilahare hicretin kirkaltmci senesinde yakildi. Nitekim bunu ileride anlatacağız. O bina harab oldu. Miskin, zayıf ve düşkün kimselerin meskeni haline geldi ve bu zamana kadar da o haldedir.

Kısaca anlatmak istedigimiz sudur ki; Yunanlılar, Sam'da bu anlattığımız şekilde uzun süre kaldılar. Oradaki kalısları 4.000 seneden fazladır. Hatta denildigine göre o mabedin dört duvarını, ilk olarak Hud peygamber inşâ etmiştir. Hud peygamber, İbrahim peygamberden uzun zaman önce yaşamisti. İbrahim Halil peygamber, Sam'a git-miş, Sam'ın kuzeyinde Berze mevkiine yerleşmiş, orada düşmanlarıyla savasmış, onları mağlub etmiş, düşmanlarına karşı Allah ona yardım etmistir. Berze mevkiinde düşmanlarıyla savastığı için İbrahim Halil peygamberin orada bir makâmı vardır. Bu makamın ona ait olduğu, önceki kitaplarda katıyyetle ifade

edilmektedir ve bu, atadan ogula nakledilen bir hakikattir. Zamanimiza kadar da ulasmistir. Dogrusunu Allah bilir.

Sani, o zamanlarda sakinleri olan Yunanlılar tarafından senlendirilmis, mamur hale getirilmisti. Orada yasayan Yunanlı Keldaniler çok kalabalik idiler, ibrahim peygamberin dusmanlariydilar. Ibrahim Peygamber, -puta taptiklari, yildizlari rab edindikleri için- onlarla tartismisti. Nitekim bunu tefsirimizde de anlatmisiz dir. Yine bu kitabimizin "Ibrahim Peygamberin Kissasi" bölümünde de ani atmisiz dir. Hamd, Allah'adir. Yardim Allah'tan dilenilir.

Kisaca demek istedigimiz sudur ki, Yunanlılar, Sam'i imar ettiler. Orada ve kazalari olan Havran, Bika Baalbek ve diger yerlerde göz alici, garip, insani saskina çevirici, muazzam binalar insa ettiler. Hatta Isa peygamberden 300 sene kadar sonra Samlilar, Istanbul'u (Kostantiniyye'yi) insa eden hükümdar Kostantin b. Kostantin vasitasiyla Hristiyanliga geçtiler. Bu hükümdar, onlar için kanunlar koydu. İlk olarak o ve milleti ile yeryüzü halkinin .çogu Yunanlı idiler. Hristi-yan patrikleri, onun emri ile uydurma bir din ortaya koydular. Bu din, Hristiyanligin aslindan yapılan alintilar ile putperestlik karisimi birseydi. Bu uydurma din nedeniyle doguya yönelerek ibadet ettiler, orucu artirdilar. Domuzu helal kildilar. Kendi iddialarina göre çocuklarına büyük emaneti öğretiler. Aslında bu büyük emanet degildi. Büyük bir hiyanet ve hakir denecek çok kötü bir cinayetti. Bununla birlikte bunun hacmi küçüktü. Önceki kismalarda bundan bahsetmis ve gerekli açıklamayi yapmistik.

Hristiyanların melekî grubunun mensub oldugu bu hükümdar, Sam'da ve diger yerlerde büyük kiliseler insa ettirdi. Denildigine göre 12.000 kilise insa ettirmis, bu kiliseler için gelirli vakiflar kurmustu. Bu kiliselerden biri, Beytü'l-lahm kilisesi idi. Digeri de Ümmü Heyla-ne el-Gandakaniyye'nin insa ettirdigi Kudüs'teki Kumame kilisesi idi. Meshur kiliseler bunlardi. Bunlardan baska daha binlerce kiliseler insa ettirmisti.

Hülasa diyecegimiz sudur ki; Hristiyanlar, Yunanlılara göre muazzam bir mabet olan Sam'daki o meshur mabedi, Yuhanna kilisesine dönüştürdüler. Sam'da baska birçok kiliseler de insa ettiler. Hristiyanlar, Sam'da ve diger yerlerde 300 senelik bir süre daha dinlerini devam ettirdiler. Nihayet yüce Allah, Muhammed (s.a.v.)'i peygamber olarak gönderdi. Bu kitabın siyer bölümünde anlattigimiz isler, Muhammed (s.a.v.) tarafından gerçekleştirildi. Ayrica kendi zamanında Bizans hükümdari Heraklius'a mektup ve elçi göndererek onu Aziz ve Celil olan Allah'a imana davet etti. Heraklius da Ebu Süfyan'la karsilikli olarak bu hususta konustu.

Bundan sonra Rasûlullah (s.a.v.), üç emiri Zeyd b. Harise, Cafer ve Ibn Kevaha'yi Sam sinirindeki Belka'ya gönderdi. Bizanslılar da onlara karsi

büyük bir ordu gönderdiler. Yapılan savasta bu üç emiri ve beraberlerindeki askerlerin bir kısmını şehid ettiler. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.), Tebük senesinde Bizanslılarla savasmaya ve Sam'a girmeye karar verdi. Ancak sıcakların şiddetli, durumun zayıf ve insanların şikâyetinde olduğundan ötürü o sene geri döndü. Sonra Ebu Bekir es-Siddik, orduları tüm Sam mintikasına gönderdi. Bu mintikalar arasında Dimisk şehri ve kazaları da vardı. Bu hususu, Sam'ın fethinden bahsederken detaylıca anlatmıştık.

Sam mintikasında İslâmîyet güçlenince ve Cenâb-i Allah, rahmetini oraya inzal edip ihsanlarını yağdırınca ordunun komutanı Ebu Ubeyde (veya Halid b. Velid), Dimisk ahalisine bir emanname yazdı. Sam'daki on dört kilise Hristiyanların elinde bırakıldı. Ancak Maryu-hanna adını verdikleri o meşhur kilisenin yarısını Hristiyanlardan aldılar. Çünkü Halid b. Velid, Sam'ı kılıç zoruyla doğu kapısından fet-hetmişti. Hristiyanlar da Ebu Ubeyde'den eman almışlardı. Ebu Ubeyde ise, Cabiye kapısından sulh yoluyla şehre girmişti. İhtilaf ettiler. Sonra şehrin yarısının sulh yoluyla, yarısının da kılıç zoruyla alınmış olduğu hususunda anlaştılar. Doğudaki bu kilisenin yarısını aldılar. Ebu Ubeyde, bu yarı kısmi Müslümanların namaz kıldığı bir mescit haline getirdi. Burada ilk olarak Ebu Ubeyde, sonra da diğer sahabeler namaz kıldılar ki, buraya sahabe mihrabı denilir. Ancak Maryuhanna mihrabındaki kapı açık değildi. Müslümanlar, o mübarek yerde namaz kılıyorlardı. Açıkça anlaşıldığına göre kible duvarındaki mihrabları açan kişi Velid'dir.

Ben derim ki: Bu mihrablar yenilenmişlerdir. Velid'in açtığı mihrablar, onlar değildir. Eğer yapmış ise, o bir tek mihrab açmıştır. Belki de hiç yapmamıştır. Halife, o mihrapta namaz kılardı. Diğer mihrablara gelince onlar yakın zamanda açılmışlardır. Her bir imamin; yani Safî'nin, Hanefî'nin, Malîkî'nin ve Hanbelî'nin birer mihrabları vardı ki, bunlar da Velid'den bir süre sonra yapıldılar. Selef ulemasının çoğu bu şekilde mihrabların yapılmasını hoş karşılamadılar ve bunu ortaya atılan bid'atlardan saydılar. Müslümanlar ve Hristiyanlar, bu mabede bir kapıdan girerlerdi ki, bu da kible tarafındaki yüksek mabet kapısıdır. Bugünkü maksure içinde bulunan büyük mihrabın mekanıdır. Hristiyanlar batı tarafına kiliselerine, Müslümanlar da sağ tarafa mescitlerine giderler; Hristiyanlar kendi kitaplarını asî-are ve yüksek sesle okuyamazlar ve çanlarını çalamazlar. Sahabele-*K ^aygilannnc*an> korkularından ve onlardan çekindiklerinden ötürü ibadetlerini sessizce ifa ederler. d /?am Valiliği zamanında Muaviye, Sahabeler mescidinin kiblesinin hükümet konagi yaptırmış, bu konak dahilinde yeşil bir kubbe de

inşa ettirmişti. Bu konagin tümü, yeşil kubbe adıyla tanınmıştı. Muaviye, orada kırk sene yaşamıştı. Bunu önceki kısımlarda da anlatmıştık. Sam'daki o meşhur mabed, Müslümanlarla Hristiyanlar arasında ortaklaşa kullanıldı.

Bu durum, hicretin ondördüncü senesinden sek-senaltmci senesinin zilkade ayına kadar devam etti.

O sirada halifelige Velid b. Abdülmelik geçti. Velid, bu mabedin kalan kismini da Hristiyanların elinden alip Müslümanların mescidine eklemeye karar verdi ve mabedin tümünü tek bir mescit haline dönüştürdü. Çünkü bazı Müslümanlar, o mabedde Hristiyanların Incil okuyuslarını isitmeleri ve ibadetleri esnasında seslerini yükseltmeleri dolayısıyla rahatsız oluyorlardı. Bu nedenle Velid, Hristiyanları Müslümanlardan uzaklaştırmak ve mabeddeki bölümlerini Müslümanların mescidine katmak istedi. Böylece Müslümanların mescidi genişleyecek ve mabedleri tek bir mescit haline dönecekti. Hristiyanlardan mabedi bosaltmalarını istedi ve buna karşılık onlara çok arazileri ik-ta olarak vereceğini, ayrıca ellerinde -antlasmaya dahil edilmemiş-dört kilisenin bırakılacağını söyledi. Bu dört kilise şunlardı: Meryem kilisesi, doğu kapısı dahilindeki Haçlı kilisesi, Telcibin kilisesi ve sakal yolundaki Hamid b. Dürre kilisesi. Ancak Hristiyanlar, onun bu teklifini siddetle reddettiler. Velid de: "Sahabeler zamanında size verilmiş antlaşma metnini bana getirin." dedi. Metni getirdiler. Metin Velid'in huzurunda okundugunda nehir kıyısındaki Torna kapısı dışında bulunan Torna kilisesinin antlasmaya dahil edilmediği görüldü. Anlatıldığına göre Torna kilisesi, Maryuhanna kilisesinden daha büyüktü. Velid: "Ben o kiliseyi yıkıp mescide dönüştüreceğim." deyince Hristiyanlar: "Hayir, mu minlerin emiri, onu kendi haline biraksın, diğer kiliselere de karışmasın. Bu mabedin bize ait bölümünü Müslümanlara vermeye gönül rızasıyla taraftar oluyoruz." dediler. Bunun üzerine Velid de diğer kiliseleri Hristiyanların elinde bıraktı ve meshur mabeddeki kendilerine ait bölümü ellerinden aldı. Bu hususta anlatılan bir kavil budur.

Baska bir rivayette anlatıldığına göre Velid, Hristiyanlara mahsus bölümü alip Müslümanların mescidine katma düşüncesine kapılınca konuyu Hristiyanlara açtı. Ancak onlar, bunu kabule yanaşmadılar. Bundan sonra Müslümanlardan bazıları Velid'in yanına giderek doğu kapısı ile Cabiye kapısından itibaren ölçüm yapmasını teklif ettiler. Sam'in doğu kapısı ile Cabiye kapısından itibaren ölçüm yapıldığında meshur mabedin yansının Reyhan pazarına dahil olduğu, bu nedenle meshur kilisenin zorla fethedilen araziler kapsamına girdiği ortaya çıktı. Velid de orayı Hristiyanlardan zorla aldı.

Velid'in azatlısı Mugire'nin bu konudaki rivayeti ise şöyledir: "Velid'in huzuruna girdim. Tasalı olduğunu gördüm ve kendisine şöyle dedim:

- Ey mü'minlerin emiri! Neyin var, niçin düşüncelisin?

- Müslümanların sayısı çoğaldı. Mescide sığmaz oldular. Hristiyanları huzuruma çağırdım. Su kilisedeki bölümlerini vermeleri karşılığında

kendilerine bolca para teklif ettim, ne varki kabul etmediler. Verselerdi orayi mescide katacaktim, böylece Müslümanların mescidi genişleyecekti.

- Ey mü'minlerin emiri, senin tasani giderecek çareyi biliyorum.

- Nedir o çare?

- Sahabeler Sam'i aldıklarında Halid b. Velid, doğu kapısından kılıç kullanarak şehre girdi. Şehir halkı, bu olayı duyduklarında korkup Ebu Ubeyde'nin yanına gittiler ve ondan eman dilediler. O da kendilerine eman verdi. Bunun üzerine onlar kendisine Cabiye kapısını açtılar. Ebu Ubeyde de o kapıdan sulh yoluyla şehre girdi. Biz de onlarla pazarlık yaparız. Kılıç kuvveti nereye kadar uzanmış ise, orayı onların elinden alırız. Sulh yoluyla alman yerlere gelince, oraları da ellerinde bırakırız. Öyle sanıyorum ki, bu kilisenin tamamı zorla fethedilen yerler kapsamına girmektedir. Böyle olunca da orayı mescide katarsın.

- Beni rahatlattın, bu işi kendin yap.

Mugire bu işi üstlendi ve Sam'in doğu kapısından Cabiye kapısına, oradan da Reyhan pazarına kadar ölçüm yaptı. Ölçüm neticesinde kılıç yoluyla fethedilen yerlerin büyük köprüyü dört küsur zira geçtiğini ve böylece meshur kilisenin zorla fethedilen araziler kapsamında olduğunu tesbit etti. Böylece kilise, mescid dahiline girdi ve mescide dönüştü. Velid bu durumu Hristiyanlara bildirdi ve: "Bu kilisenin tümü, zorla fethedilen araziler kapsamındadır. Böyle olunca da o sizin değil, bizim mülkümüzdür." dedi. Onlar da su karşılığı verdiler: "Daha Önce sen bize mal ve para vermeyi, arazileri ikta olarak vermeyi teklif ettin, ancak biz kabul etmedik. Eğer mü'minlerin emiri, bu hususta bizimle sulh olursa bu onun bir ihsanıdır ve bu dört kilise elimizde kalır. Diğer meshur kilisenin kalan bölümünü de sana bırakırız." Velid, diğer dört kilisenin Hristiyanların ellerinde kalması şartıyla sulh yaptı." Doğrusunu Allah bilir.

Baska bir rivayette anlatıldığına göre Velid, bu meshur kilisenin kalan bölümünü vermeleri karşılığında Hristiyanlara Feradis kapısı yanındaki Kasım hamamı bitişinde bulunan kiliseyi verdi. Hristiyanlarda bu kiliseye, kendilerinden alman kilisenin adını vererek Maryuhanna kilisesi dediler. Eski kilisenin papaz kürsüsünü de alıp bu yenisine yerleştirdiler. Doğrusunu Allah bilir.

Velid, daha sonra yıkım aletlerinin getirilmesini emretti. Emirler ve halkın ileri gelenleri gelip yanında toplandılar. Hristiyan piskoposu ve kesileri de gelip: "Ey mü'minlerin emiri! Kitaplarımızda gördüğümüze göre bu kiliseyi yıkan kişinin delireceği söylenmektedir." dediler. Velid de onlara: "Allah yolunda delirmeyi isterim. Allah'a yemin ederim ki, burada benden önce hiç kimse bir yeri yıkmayacaktır." dedi. Sonra saat kulesi diye bilinen doğu

kismindaki yivli kuleye çıktı orada bir rahip bulunuyordu. Velid, rahibe oradan inmesini emretti. Ancak rahip, bunun büyük bir günah olduğunu söyledi. Velid de ensesinden tutup iterek kuleden aşağı indirdi. Tekrar en yüksek yere, yani en büyük mihrabin üzerine çıktı. Orası kilisenin üzerinde bir timsal gibiydi. Rahipler ona: "Bu timsale yaklaşma." dediler. O da: "Buraya ilk olarak ben baltayı vuracağım." dedi. Sonra tekbir aldı, darbeyi vurup orayı yıktı. Velid'in üzerinde sarı bir kürk vardı. Kürkün eteklerini kusagina sokmustu. Sonra baltayı eline alıp kilisenin en üstündeki tase vurdu ve onu aşağı fırlattı, artık diğer emirler de yıkmaya başladılar.

Müslümanlar, üç kere tekbir aldılar. Hristiyanlar da Ciron yolunda toplanıp feryad üfigan etmeye başladılar. Velid de muhafız kuvvetleri komutanı Ebu Nail Riyah el-Gassanîyi, Hristiyanları oradan kovması için gönderdi. Gerekirse onları dövmesini emretti. O da bu emri yerine getirdi. Velid ve diğer emirler, bu mabedde, Hristiyanların yeniledikleri mihrablari, kemerleri ve binalari tümüyle yıktılar. Öyle ki, mabedin yeri, kare bir alan halinde bombos olarak ortaya çıktı. Sonra Velid, yeni bir fikirle, güzel ve göz alıcı bir şekilde Emevi camiini inşa etmeye başladı.

Velid, Emevi camimin inşaatında çok sayıda sanatkar, mühendis ve işçi çalıştırdı. Onu bu camiye inşa etmeye teşvik eden kişi, kardeşi ve kendisinden sonraki veliahdı Süleyman b. Abdülmelik idi. Anlatıldığına göre Velid, Bizans hükümdarına mektup yazarak mermerci ve diğer sanatkarları kendisine göndermesini istemisti ki, bu mescidin inşaatında onlardan yararlansın. Ayrıca bu sanatkarları göndermediği takdirde ülkesine asker çıkararak kendisiyle savaşacağı ve ülkesindeki tüm kiliseleri, hatta Kudüs'teki Kumame kilisesini, Urfa kilisesini ve diğer Bizans eserlerini tahrib edeceği tehdidinde bulundu. Bizans hükümdarı da ona 200 usta gönderdi. Ayrıca bir mektupla ona sunları bildirdi: "Eğer baban senin su yaptığın eseri yapmak gerektiğini anlamış da yapmamışsa, bu durumda baban senin için bir utanç vesilesidir. Eğer o bunu yapmak gerektiğini anlamamış da sen anlamış isen bu, onun için bir ayıp vesilesidir."

Bu mektup Velid'e ulaştığında Velid cevap vermek istedi. İnsanlar, cevap yazması için onun yanında toplandılar. Toplananlar arasında sair Ferezdak'da vardı. Ferezdak dedi ki:

- Ey mü'minlerin emiri, Bizans hükümdarına ben Allah'ın kitabı ile cevap vereceğim.
- Vereceğin cevap nedir? Vay sana!
- Yüce Allah, bir ayet-i kerimede şöyle buyuruyor: "Süleyman'a bu meselenin hükmünü bildirmistik; her birine hüküm ve ilim verdik." (ei-Enbiyâ, 79.) Süleyman, Davud'un oğludur. Allah, babasına öğretmediği şeyi ona öğretti.

Velid, Ferezdak'in bu cevabim begendi ve bunu Bizans hükümdarina bir cevap olarak bildirdi. Ferezdak, bu hususta şöyle bir siir söyledi:

"Kiliselerinde Hristiyanlarla Müslüman abitleri seher vakitlerinde birbirinden ayirdin.

Onlar ibadet ederlerken bir aradadirlar ama yönleri baska taraflaradir. Kami Allah'a, kimi de puta secde eder.

Hristiyanlariin çaldiklari nakus ile Kur'ân okuyuculari nasıl bir araya gelir, bu olmaz.

Ben bu yönü degistirmek gerektiğini anladim. Mabedi Hristiyan-lardan alayim dedim.

Nitekim Davud ile Süleyman da ekinler ve koyunlar hakkında kendilerine basvuran kimselere hüküm verdiler.

Davud ve hidayet yolundaki hükümdar-peygamber olan Süleyman, Kendilerine müracaat eden davacilar için su hükmü verdiler:

Koyunlariin yavruhari ve sirtlariindeki yünler, hak sahiplerine verilecekti.

Hristiyanlariin kilisesini mescide dönüştürmek gerektiğini Allah sana anlatti.

Öyle bir mescid ki, onda güzel kalem okunur.

Yeryüzünde yasayan ve kendisinden daha hayirli bir baba bulunmayan Velid!

Senin evladiin da hayirlidir, senin verdigin hükümden daha iyi bir hüküm de yoktur."

Hafiz Abdurrahman b. Ibrahim Duhaym ed-Dimiskî dedi ki: "Velid, mescid duvarlari dahilindeki kisimlari insha etti. Duvarlari biraz daha yüksek tuttu."

Hasan b. Yahya el-Husemî dedi ki: "Sam mescidinin kible duvari-ni insha eden zat, Hud peygamberdi."

Baskalari dediler ki: "Velid, revaklar ortasindaki kartal kubbesini insha etmek istedigii zaman, bu kubbenin temellerini kazdi. Adamlari, o kadar derine indiler ki, çikan tatli suyu içtiler (Bu kubbeye kar-ai ^bbesi adini vermelerinin sebebi, kubbenin kartal seklini andirmasiydi. Çünkü revaklar, sag ve soldan o kubbe için birer kanat gibiydiler.). Sonra suyun üzerine üzüm agaçlariinin fazlaliklariini koydular. Bunun üzerini tasla Örttüler, duvarlar yükselince de üzerine kubbeyi insha ettiler. Ancak kubbe yıkildi. Velid, mühendislerden birine: "Bu kubbeyi senin yapmani istiyorum." dedi. Mühendis de: "Benden baskasinin bu kubbeyi yapmayacagina dair bana Allah adina söz ve teminat vermekten sartiyla bu kubbeyi ben yaparim." diye cevap verdi ve kubbeyi yapmaya basladi. Önce duvarlari ördü, sonra o duvarlari hasirla örttü ve tam bir sene ortadan kaybolup gitti. Velid, onun

nereye gittigini bilmiyordu. Aradan bir sene geçince mühendis tekrar dönüp geldi. Velid onu yakalayip cezalandırmak istedi. Yanında da insanların önde gelen büyükleri vardı, duvarların üzerindeki hasırları açtı. Duvarların yükseldikten sonra tekrar yere yıkıldıklarını ve yerle bir olduklarını gördü. Mühendis: "İşte bundan ötürü geldim." dedi, sonra binayı tekrar yaptı ve sağlam oldu.

Ravilerden biri dedi ki: Velid, kubbenin -binanın sanini yüceltmek amacıyla- som altından yapılmasını istedi. Mimar: "Senin buna gücün yetmez." deyince Velid, ona elli kırbağı vurdu ve şöyle dedi: "Yazıklar olsun sana! Memleketin malları ve haracı toplanıp bana gönderildiği halde nasıl olur da ben buna güç yetiremem ve bu işi yapmaktan aciz olduğumu nasıl olur da iddia edersin?" Mühendis de ona su karşılığı verdi:

- Bunu sana açıklayabilirim.

- Açıkla bakalım.

- Sadece bir tek kerpiçi altından dök, bak bakalım, ne kadar altın gidecek. Sonra bu kubbeye kaç kerpiç sarfedülecek? Bunu düşün bakalım.

Velid emir verdi. Bir kerpiç yapacak kadar altın getirildi. Bu kerpiğin binlerce altından yapılabildiğini gördü. Sonra mühendis, ona şöyle dedi:

- Ey mü'minlerin emiri, işte su kerpiç kadar binlerce kerpiç gerekiyor. Eğer yanında bana yetecek kadar altın varsa kubbeyi altından yaparız.

Mühendisin sözünün doğruluğu anlaşıncı Velid, onu 50.000 dinarla ödüllendirdi ve şöyle dedi: Senin dedigini yapmaktan aciz değilim, ama bu bir israftır ve gereksiz yere mali zayı etmektir. Bu kubbeye sarfedeceğimiz altınları, Allah yolunda sarfetmemiz gerekir. Bunu yoksul Müslümanlara verirsek daha hayırlı olacaktır.

Böyle dedikten sonra kubbeyi mimarın teklifine göre inşa ettirdi. İki tavana gelince Velid, tavanın deve hörgücü şeklinde yapılmasını, iç kısmının da altın merdivenleri andıran mukarnas şeklinde yapılmasını emretti. Yakınlarından biri ona şöyle dedi: "Kendinden sonra damlarını çamurlamaları hususunda insanları zora soktun. Çünkü bu mescidin damım her sene yeniden çamurlamak gerekiyor." Böyle demekle yakını; toprağın pahahlasacağını, işçilerin pahaliye mal olacağını ve bu masrafında her sene bu mescit için büyük bir yekûn tutacağını söylemek istedi. Bunun üzerine Velid, ülkesindeki kursunların toplatılmasını emretti ki, toprak yerine kubbeyi kursunla kaplasın ve bu, tavani daha hafif tutsun. Sam'in ve diğer beldelerin en uca nahiyelerine kadar haber göndererek kursun toplatılmasını emretti. Görevliler araştırma yaptılar. Bir kadının yanında kantarlarca kursun buldular, pazarlığa girdiler. Kadın: "Bu kursunları ancak ağırlığına gümüşe satanım." deyince görevliler bunu bir mektupla

Velid'e bildirdiler. O da: "Ağırlığınca gümüş karşılığınca da olsa o kursunlan satın alın." diye emir verdi. Görevliler, gümüşü verdiklerinde kadın: "Madem böyle, ben de bu kursunlan Allah rızası için sadaka olarak veriyorum ki, mescidin tavanına konulsun." dedi. Görevliler de kursun levhalannın üzerine: "Allah içindir." diye yazdılar. Anlatıldığına göre kursunlan sadaka olarak veren kadın, İsrailli idi ve kursun levhalannın üzerine kadından alındığını bildiren su ibare yazıldı: "Bu kursunlan İsrailli kadın vermiştir."

Muhammed b. Aiz dedi ki: Üstadların söyle dediklerini isittim: Dimisk camiinin inşaatı; ancak emanetin edası sayesinde tamamlandı. Çünkü halktan veya işçilerden bir adamın yanında bir kurus veya bir çivi fazla ise mutlaka getirir, o kurusu veya çiviye depoya bırakırdı.

Samli ihtiyarlardan bir dedi ki: Dimisk camiinde sadece iki düz beyaz taş vardı. Bunlardan biri Belkis'm tahtından alınmıştı. Caminin diğer tarafları hep mermerdendi.

Ravinin biri dedi ki: Velid, kartal kubbesinin altındaki iki yeşil direği, Halid b. Yezid b. Muaviye'nin oğlu Harb'tan 1.500 dinara satın aldı.

Duhaym, Cenah'ın söyle dediğim rivayet etmiştir: "Dimisk mescidinde 12.000 mermer vardı."

Ebu Kusay, Amr b. Muhacir el-Ensârî'nin söyle dediğini rivayet etmiştir:

"İlgililer, Sam camiinin kible duvarındaki mozaikler için harcanan paranın 70.000 dinar olduğunu tesbit ettiler."

Ebu Kusay dedi ki: Sam camiine 400 sandık altın sarfedildi, her sandıkta 14.000 dinar vardı.

Baska bir rivayette anlatıldığına göre her sandıkta 28.000 dinar vardı.

Ben derim ki: Her sandıkta 14.000 dinar olduğunu ifade eden rivayete göre bu camiye 5.600.000 dinar sarfedilmiştir. İkinci rivayete göre ise 11.200.000 dinar sarfedilmiştir. Baska bir rivayette anlatıldığına göre bundan daha fazla altın sarfedilmiştir. Doğrusunu Allah bilir.

Ebu Kusay dedi ki: Bir muhafız, Velid'e gelip söyle dedi: Ey mü'minlerin emiri, insanlar diyorlar ki: "Mü'minlerin emiri beytü'l-mal-daki paraları gereksiz ve haksız yere harcıyor." Bunun üzerine Velid insanların camide toplanmaları için çağrı yaptırdı. Çağrı sonunda insanlar gelip camide toplandılar. Velid, minbere çıkıp söyle dedi:

"Duyduğuma göre sizler demisiniz ki; Velid, beytü'l-maldaki paraları gereksiz ve haksız yere harcıyor! Ey Amr b. Muhacir! Kalk da beytü'l-maldaki paraları buraya getir."

Amr b. Muhacir, gidip beytü'l-maldaki paraları katırlara yükleyerek camiye

getirdi. Sonra yere bir sergi serildi. Paralar, kartal kubbesinin altında serilen serginin üzerine döküldü. Som altınlar, halis gümüşler bir yığın olusturdu. Öyle bir yığın ki, bir taraftaki adam ayaga kalktığında diğer tarafta ayakta duran adami göremiyordu. Bu gerçekten çok büyük bir miktardı. Sonra iki kaban getirildi, altınlar ve gümüşler tartıldı. Görüldü ki, beytül-maldaki paralar üç sene boyunca halka yetecek miktardadır. Baska bir rivayette anlatildigina göre beytül-maldaki paraların gelecek onaltı sene boyunca halka yeteceği anlaşılmıstı. Yani halk, hiçbir gelir sağlamasa bile bu müddet boyunca geçimini beytül-maldan sağlayabilecek durumdaydı. Velid, onlara dedi ki:

"Allah'a yemin ederim ki, bu mescidin inşaatına beytül-maldan bir tek dirhem dahi sarfetmedim. Bu cami masrafları tümüyle kendi malımdan karşılanmıştır." Velid'in böyle demesi üzerine halk sevinip tekbir aldı. Aziz ve Celil olan Allah'a bu nimetinden ötürü hamd ettiler. Halifeye hayır duada bulundular. Sonra tesekkür edip dualarda bulunarak ayrılıp gittiler. Velid, son olarak onlara şöyle demisti:

"Ey Sam halkı! Siz diğer insanlara dört şeyle; havanız, suyunuz, meyvelerinizi ve hamamlarınızla övünüyorsunuz. Ben, bu övünç kaynaklarınıza besinci birşeyi eklemek istedim ki, o da bu camidir."

Ravinin biri dedi ki: Dimışk caminin kiblesinde üç altın levha vardır. Bu levhalar halkasıdır, her birinde şu ibareler yazılıdır:

"Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla. Allah'tan başka ilah yoktur. O diridir, kendi zatiyla kaimdir. Onu uyku ve imizganma tutmaz. Allah'tan başka ilah yoktur. O birdir, ortaksızdır. Ondan baskasına ibadet etmeyiz. Rabbimiz bir olan Allah'tır. Dinimiz İslâm'dır. Peygamberimiz Muhammed (s.a.v.)'dir. Bu mescidin yapılmasını ve daha önce içinde ibadet edilen kilisenin yıkılmasını, Allah'ın kulu ve mü'minlerin emiri Velid, hicretin seksenaltıncı senesinin zilkade a-yında emretti."

Bu levhaların dördüncüsünde ise Fatiha, Naziât, Abese ve Tekvîr sûreleri yazılı idi. Anlatildigina göre Me'mun'un Sam'a gelmesinden sonra bu levhalardaki yazılar silinmiştir. Rivayete göre bu caminin zemini gümüşle, duvarları çok yükseklerle kadar mermerle kaplıydı. Mermerler üzerine altından üzüm resimleri işlenmişti. Üzümler üzerinde de altın taslar vardı ki, yeşil, kırmızı, mavi ve beyaz renkler işlenmişti- Duvarlara diğer meshur beldelerin suretleri de naksedilmişti. Mihrab üzerine Ka'be resmi yapılmışti. Sağda ve solda diğer iklimlerin resimleri vardı. Ülkelerdeki güzel meyveli ve çiçekli ağaçların nakışları da yapılmışti. Tavan ise, altın mukarnasla işlenmiş, birbirine bağlı zincir figürleri yapılmışti ki, bunların hepsi altın ve gümüşten idi. Mumların ışıkları, mescidin her tarafına yayılmaktaydı.

Ravinin birinin anlattigina göre sahabeler mihrabında billurdan bir küpçük

vardi. Kalile adi verilen bu k p     n mücevher ve incilerden imal edildiği de söylenir. Camideki kandiller s nd r ld   nde bu k p     n isigi etrafa sa ilirdi. Harun Resid'in oğlu Emin hilafete geçince -ki o, billur ve cevheri seven bir kimseydi- Süleyman'a ve Sam muhafiz komutanina haber yollayarak bu k p      kendisine göndermelerini bildirdi. Sam valisi de halktan korktuğu için k p       alip Emin'e gönderdi. Me'mun hilafete geçince bu k p      Sam'a iade etti. Böyle yapmakla Emin'in itibarım d s rmek istedi.

Ibn Asakir dedi ki: Daha sonra ben Emevi camiine gittigimde o k p      yerine camdan bir k p      konulmustu. Ben onunda bilahare kirildi ini ve yerine hiçbir sey konulmadigim gördüm.

Dediler ki: Sahn dahilindeki b y    kapiların üzerinde kilit yoktu, sadece kapılara perdeler asilmisti. Üzerlerinde altın islemeler bulunan duvarlara da perdeler sarkitilmisti. S t nların basları som altınla kapliydi, s t nların tepesi çepeçevre islemeli idi.

Velid, kuzey taraftaki arus minaresini insa ettirdi. Dogu ve batidaki minarelere gelince bunlar çok önceleri yapilmisti. Bu mabedin her kösesinde cidden yüksek kuleler vardı. Yunanlılar, bunları gözetleme kuleleri olarak insa etmislerdi. Daha sonra kuzeydeki kuleler yıkıldı, kible tarafındaki kuleler ise zamanımıza kadar varlıklarını muhafaza ettiler. Dogu tarafındaki kulelerden biri, hicretin 740. senesinden sonra yakıldı. Bu kule yeniden Hristiyan parasıyla insa edildi. Çünkü yangını Hristiyanların çıkardığı iddia edilmisti. Bu kule en güzel sekilde yeniden insa edildi. Beyda minaresi de denilen bu kuleye ahir zamanda Deccal'in ortaya çıkmasından sonra Meryem oğlu Isa (a.s.) inecektir. Nitekim bu husus, "Sahih-i Müslim"de Nevvas b. oem an tarafından rivayet edilen bir hadiste sabittir.

Ben derim ki: Sonra bu minarenin üst tarafı yakıldı ve yeniden *nsa edildi. Üst tarafı ahsaptandı, hicretin 770. senesinin sonunda tamamı tasla insa edildi.

Kısaca diyeceğimiz sudur ki, Emevi camiinin insaatı tamamlandığında yeryüzünde ondan daha güzel bir cami ve bina yoktu. Ondan daha göz alıcı ve ondan daha zarif bir eser mevcut degildi. Öyleki bir kimse, o camiye veya bir tarafına veya bir kısmına veya bir mekanına baktığında caminin hüsn-  cemalinden ötürü saskına dönerdi. Ona bakan kimse, bakmaktan usanmazdı. Aksine ona her baktıkça daha önce görmediği, hayret verici bir durumla karsilasirdi. O camide Yunanlılar zamanından kalma tilsimler vardı. Caminin bulunduğu kisma hasereler, yılanlar, akrepler, böcekler hatta serçeler dahi girmezdi. İnsanlara eziyet veren, insanları rahatsız eden güvercinler ve serçeler oraya girip yuva yapmazlardı. Bu tilsimlerin çogu, ya da tümü bu mabedin tavanına konulmustu. Bir asir sonra yani hicretin

461. senesinde Fatimi devleti hüküm sürerken saban ayinin ortasında ikindiden sonra çıkan yangında o tilsimler da yanmıstı. Yunanlıların Sam'da yaptıkları bazı tilsimler vardı ki, bunların bir kısmı zamanımıza kadar devam etmiştir. Dogrusunu Allah bilir.

Bu tilsimlerden biri, Arpacı çarşısında Ümmü Hakim köprüsü yanındaki direktir. Direğin başında küresel birşey vardır. O mekan bugün "Ulebiyyin" adıyla bilinmektedir. Samlilerin anlattıklarına göre idrar yapmakta zorluk çeken hayvanların idrar yapmasını kolaylaştırmak için Yunanlılar, bu direği oraya dikmişlerdir. İdrar yapmakta zorluk çeken bir hayvanı bu direğin etrafında üç kez döndürdüklerinde içi boşalır ve hayvan idrar yapmaya başlarmış. Bu, Yunanlılardan bu yana deneyle sabit bir durumdur.

Bu direk ile ilgili olarak İbn Teymiye şöyle demiştir: "Bu direğin altında zorba ve inatçı bir ^cafir medfundur ki azab çekmektedir. Hayvanı bu direğin çevresinde döndürdüklerinde azap sesini duyar, korkusundan ötürü idrar yapıp etrafı pisler. Bu nedenledir ki, hayvanları Hristiyan, Yahudi ve kafirlerin mezarlarına götürürler. Oralarda azap çekenlerin seslerini duyduklarında idrar yapmaya başlarlar. Sözü edilen direğin herhangi bir sırrı yoktur. O direkte bir fayda veya zarar bulunduğuna inanan kimse, asiri bir yenilgiye düşmüş olur."

Baska bir rivayette anlatıldığına göre o direğin altında bir hazine vardır. Sahibi de orada medfundur. Sahibi, tekrar dünyaya dönmeye inananlardandı. Böylelerinin su görüste olduklarını yüce Allah, bize söyle haber veriyor: "Hayat ancak bu dünyadadır. Ölürüz ve yasarız, tekrar diriltilmeyiz." (ei-Müminün, 37.) Dogrusunu, noksanlıklardan münezze olan yüce Allah daha iyi bilir.

Süleyman b. Abdülmelik, kardeşinin ölümünden sonra kendi hilafeti müddetince Emevi caminin kalan kısımlarını tamamlamaya çalıştı ve camide kendisi için yeniden bir maksure yaptırdı.

Ömer b. Abdülaziz, hilafete geçince camii; içinde bulunan altınlardan temizlemek, içindeki altın zincirleri, mermer ve mozaikleri çıkarmak ve bütün bunları beytü'l-mala iade edip yerlerini çamurla sıvamak istedi.

Ancak Samlilar, bundan rahatsız oldular ve bu durum çok ağırlarına gitti. Esraf toplanıp Ömer b. Abdülaziz'in huzuruna çıktı. Halid b. Abdullah el-Kuserî, esrafa: "Ben sizin sözcülüğünüzü yapacağım." dedi ve halife Ömer b. Abdülaziz'e şöyle dedi:

- Ey müminlerin emiri! Duyduğumuza göre söyle ve söyle yapacakmissin.
- Evet.
- Bunu yapmaya hakkın yok, ey mü'minlerin emiri.

- Nedenmis ey kafir kadının oğlu! (Halid b. Abdullah el-Kusa-rî'nin annesi, Bizanslı Hristiyan bir cariye idi. Bu nedenle halife ona, ey kafir kadının oğlu, diye hitab etmişti.)

- Ey mü'minlerin emiri, sayet annem kafir idiyse de mü'min bir adam dünyaya getirtti.

- Doğru söyledin (Ömer utandı, sonra ona söyle dedi): Peki niçin bana böyle diyorsun?

- Ey mü'minlerin emiri, çünkü mescitteki mermerlerin çoğunu Müslümanlar kendi paralarıyla baska ülkelerden satın alıp getirdiler. Bunlar beytü'l-malın değildir.

Ömer, basını önüne eğdi.

Dediler ki: O zamanda Bizans hükümdarının elçileri Sam'a geldiler. Emevi caminin Berid kapısından içeri girip kutsal kubbesi altındaki büyük kapının yanına vardıklarında ve akillarını saskına çevirecek derecede caminin göz alıcı güzelliğini, misli görülmemiş zinetini gördüklerinde, büyükleri bayılıp yere düştü. Onu alıp evlerine götürdüler. Evlerinde günlerce ağır hasta olarak yattı. Durumu düzelip kalktığına basına gelen haberi kendisine sordular. O da şöyle cevap verdi: "Müslümanların böyle bir binayı yapabileceklerini sanıyordum. Bu binanın inşaatı bitmeden kısa sürede onların yıkılacaklarına inanıyordum." Ömer b. Abdülaziz bunu duyunca: "Öfke kafirleri mahvetti, onu kendi haline bırakın." dedi.

Ömer b. Abdülaziz'in zamanında Hristiyanlar kendisinden, Velid'in kendilerinden almış olduğu kilise konusunun tartışılacağı bir divan teşkil etmesini istediler. Ömer, adaletli bir kimseydi. Velid'in kendilerinden alıp Emevi camiine dahil ettiği kısmi kendilerine iade etmek istedi. Sonra konuyu araştırıp tahkik etti. Neticede gördü ki, Şehir dışındaki kiliseler, sahabelerin Hristiyanlara yazdıkları barış Delgesinin kapsamına dahil değildir. Örneğin Kasyon dağı etegindeki eyri Merran kilisesi (Bu kilise Mazamiye köyünde idi.), Rahip kilisesi, Torna kapısı dışındaki Torna kilisesi ve Havacız köylerindeki diğer kiliseler, sulh yoluyla fethedilen araziler dahilinde değillerdi. Bunun üzerine Ömer b. Abdülaziz, Hristiyanları, istedikleri şeyi elde etmeleri ve sözünü ettigimiz diğer kiliseleri yıkmak, yahut bu sözü edilen kiliseleri kendi halinde bırakıp Emevi camiine verdikleri arsayı gönül rızasıyla vermiş olma konusunda muhayyer bıraktı. Onlarda üç gün sonra görüş birliğine vararak sözü edilen kiliselerin kendi halinde bırakılması ve bu hususta kendilerine bir eman yazısı yazılması hususunda antlastılar. Emevi camiine daha önce verilerek cami kapsamına alınan mezkur arsayı gönül rızasıyla Müslümanlara bıraktılar. Bunun üzerine Ömer b. Abdülaziz de bu hususta onlara bir eman mektubu yazdı.

Kisaca diyeceğimiz sudur ki, insaati tamamlandığı zaman Emevi camimin, güzellik ve göz alıcı manzarası bakımından dünyada başka bir benzeri yoktu. Sair Ferezdak, bu hususta: "Samlılar, kendi beldelerinde Cennet köşklerinden bir kösktedirler." dedi. "Cennet kökü" sözü ile Emevi camiini kasdetmisti.

Ahmed b. Ebi'l-Havarî, Ibn Sevban'm söyle dedigini rivayet etmistir:

"Yeryüzünde Samlilar kadar Cennet'e siddetli bir arzu duyan başka kimselerin bulunmaması gerekir. Çünkü onlar, Sam'daki mescidin güzelliğini görmektedirler. Bu mescit, Cennet köşklerinden bir kösktür."

Dediler ki: Mü'minlerin emiri Mehdi, Kudüs ziyaretine giderken Sam'a girdiginde Emevi camiine bakti, sonra katibi Ebu Ubeydullah el-Es'arî'ye söyle dedi: "Ümeyye ogulları üç hususta bizi geride bıraktılar. Biri bu mescittir ki, yeryüzünde bunun bir benzeri bulunduğunu bilmiyorum, ikincisi, kendilerine bağlı olan kimselerin asaleti, üçüncüsü ise, Ömer b. Abdülaziz'in mevcudiyetidir. Allah'a yemin e-derim ki, onların bizi geride bıraktıkları bu üç şey bizde asla mevcut olmayacaktır."

Sonra Kudüs'e gittiginde kayanın yanındaki mescide bakti. Orayı Abdülmelik b. Mervan inşa ettirmisti. Bakınca katibine: "İste bu da Emevilerin bizi geride bıraktıkları şeylerden dördüncüsüdür." dedi.

Me'mun, Sam'a girip Emevi camiine baktığında yanında kardeşi Mutas'im, kardeşi Yahya b. Eksem de vardı. "Bu camideki şeyler ne kadar da hayret vericidir." dedi. Kardeşi: "Su içindeki altınlara bak." dedi. Yahya b. Eksem ise: "Su mermerlere ve kemerlere bakın." dedi. Me'mun da: "Ben bu caminin daha önce misli ve benzeri görülmemiş binalarından hayrette kalıyorum." dedi. Sonra da Kasım et-Temma-re: "Bana güzel bir isim söyle de cariyeme o ismi takayım." dedi. Kasım: "Cariyene Sam camii adını tak. Çünkü bu ad, adların en güzeli air." dedi.

Abdurrahman, imam Safiî'nin söyle dedigini rivayet etmistir:

"Dünyadaki harikalar bestir. Biri, sizin su fenerinizdir (yani Iskenderiye'deki Zülkarneyn Feneri.). İkincisi, Ashab-i Kehf tir (Bunlar Rumlardan oniki kişiydiler.). Üçüncüsü, Endülüs'te şehrin giriş kapısındaki aynadır. Kisi bu aynanın altına oturduğunda yüz fersah uzaklıktaki arkadasını görebilir. (Baska bir rivayette anlatıldığına göre: "İstanbul'daki arkadasını görebilir." Baska bir rivayette anlatıldığına göre: "İstanbul'daki arkadasını bile bu aynada görebilir." demistir.). Dördüncüsü, Sam camiidir ve bu camiye yapılan masraflardır. Besincisi, mermer ve mozaiktir. Bunun kaynağı bilinemez. Denildiğine göre mermer macundan yapılmıştır. Bu da onun ateste erimesinden anlaşılmaktadır."

Ibn Asakir, hicri 432. senede Sam'a gelen İbrahim b. Ebi'l-Leys adındaki

yazarin bir risalesinde söyle dedigim nakleder:

"Sonra yola devam etmemiz emredildi. Oradan güzellikleri tamamlanmis, içi disi uyum içinde olan, sokaklarından güzel kokular saçılan, caddeleri genis olan bir sehre geldim. O sehrin her neresinde y r d ysem güzel kokular hissettim. Her nereye gittiysem hayret verici manzaralarla karsilastim. Camiine vardigimda insanin anlatamayacagi, görenin hakikatini idrak edemiyecegi muhtesem seyler müsahede ettim. Özetle, orasi zamanin hazinesidir. Vaktin ender görülen seyidir. Harika birseydir. Hiçbir zamanda g r lemyecek garip bir varliktir. Onur ve  st kl k sahibi yüce Allah, oranin devamlı dillerde dolasan bir hatirasini sabit kilmistir. Asla gizlenmeyen ve  r -nieyen bir  n n  varetmistir."

Ibn Asakir dedi ki: Sam camii ile ilgili olarak muhaddislerden biri -Allah ömrünü uzun kilsin- bana söyle bir siir okudu:

"Sam ki, camiinin güzelligi dillerde dolasir, her tarafa yayilir. Onun ihtiva ettigi seyler anlatilir, k seleri yüksektir.

kemalde esi g r lmemis bir güzellige sahiptir. Gözler onun bedii sanatlarim algilayamaz.

Yeri hos ve mübarektir. Bereket ve mutluluk vardir, sansli bir yerdir.

Sam camii, bütün güzellikleri içinde toplamistir. Böylece Sam, camiler hususunda diger sehirlerden üstün olmustur.

Binasi saglam yapilmistir. Yerine oturmustur.

Mimarinin emegini Allah bosa  ikarmasin.

O camiin üstünlük ve sehametini gören ve dinleyen kimseler için sadikane eserler anlatirlar.

Yangindan önce müthis bir eserdi. Ama yangin atesleri o camiin zeminini bambaska bir hale döndürdü.

Yangin o camiin güzelligini götürdü. Artık giden güzelliklerin geri gelecegini ummuyorum.

Duvarlardaki ziynet ve degerli taslari d s necek olursan, o taslari dizen ustanin maharetini kesin olarak anlarsin.

Resimlerindeki ağaçlar hep meyve verirler. O meyvelerin rüzgardan etkilenmesinden korkulmaz.

Sanki onlar, külçe altından yapilmis bir yere dikilen zümrüt ağaçlarına benzerler. Faydalariyla her tarafi kaplarlar.

O camide öyle meyve resimleri vardir ki, olgunlasmak üzere olduklarini sanirsin.

Olgunlasan meyvelerinin de bozulmasindan korkulmaz.

O meyveleri bakislarinla devsirirsin, elle degil. O meyveler saticilar için devsirilmez.

Altinda mermer levhalari vardir, o levhalari kesip yerlestiren eli Allah kesmesin.

O mermer levhalari saglamca yerlerine yerlestirmistir ustalar. Bu da o ustalarin maharetini gösterir.

Camiin kemerlerine ve tavanina bakip düşünürsen,
Ustasinin mahareti anlasilir.

Kubbesinin güzelligini seyredersen,

Kubbedeki yivler akillara hayret verir.

Deliklerinden rüzgarlar girip çıkar. Firtinalar karsisinda bile kubbe, saglamligini koruyup güçlenir.

Zemininde mermerler döselidir. Oralara bakan gözler sevinçle parlar.

Orada güzel ilim meclisleri vardir. O topluluklara bakan kimsenin kalbi ferahlar.

Her kapida ibrikler vardir. İnsanlar def-i hacet hususunda rahattirlar.

Herkes, o camiin kolaylik tesislerinden yararlanır. Oranın faydalarından istifade etmede kimse geri çevrilmez.

Sular, o camide açılan kanallardan sürekli akip gider.

Camiin yanindaki çarsi hep kalabaliktir. Caddelerinde de insan kalabaligi vardir.

Çünkü o çarsilardaki meyveleri ve esyalari almak isterler.

Orasi sanki dünyadaki bir Cennet'tir. Keske musibet ve afetler oraya gelmeseydi.

Salginlara ragmen selametini devam ettirdi.

Allah orayi afetlerden korusun." [2]

Sam Camii Ile Ilgili Olarak Nakledilen Haberler

Rivayet olunduguna göre Katade, Tîn sûresini söyle tefsir etmistir: "Bu sûrenin basindaki "Tîn" kelimesinin Sam camii, "Zeytûn" kelimesinin Mescid-i Aksa, "Tûr-i Sinîn" kelimesinin yüce Allah'in Musa peygamberle konustugu dag, "Beled-i Emin'in" ise Mekke sehri oldugunu söylemistir. Bunu Ibn Asakir bu sekilde rivayet etmistir."

Safvan b. Salih, Ka'bü'l-Ahbar'm söyle dedigini rivayet etmistir: "Sam'da öyle bir mescid yapilacaktır ki, o mescit, dünyanın harab olmasindan kirk sene sonrasina kadar varligini devam ettirecektir."

Velid b. Müslim, Ebu Abdurrahman'ın söyle dedigini rivayet etmistir: "Yüce Allah, Kasyan dagina vahyederek: "Gölgeni ve bereketini Kudüs dagina hibe et." dedi. O da öyle yaptı. Cenâb-i Allah, bu defa ona söyle vahyetti: "Madem dedigimi yaptın, ben de senin üzerinde kendim için bir ev yapacağım ki, dünyanın harab olmasından kırk sene sonrasına kadar orada bana ibadet edilecektir. Günler ve geceler sona ermeden de gölgeni ve bereketini sana iade edeceğim."

Ebu Abdurrahman dedi ki: "Kasyan dağı, Cenâb-i Allah katında yalvarıp yakaran zayıf bir adam mesabesindedir."

Duhaym dedi ki: Mescidin dört duvari Hud peygamber taralından yapılmıştır. Üst tarafa kadar islenen mozaiklere gelince, bunlarda Velid b. Abdülmelik tarafından yapılmıştır. Yani o, duvari yükseltti. Mermerlerin ve üzüm motiflerinin üzerinden itibaren yukarıya doğru yükseltti.

Baskasının ifadesine göre Velid b. Abdülmelik, camiin sadece kible duvarını yaptırmıştır.

Osman b. Ebi Atika'dan rivayet olunduguna göre ilim ehli kimseler, Tîn sûresinin basındaki "Tîn" kelimesinin Sam camii olduğunu söylemişlerdir.

Ibn Berami ed-Dimiskî adıyla tanınan Ebu Bekir Ahmed b. Abdullah b. Ferec, Abdurrahman b. Yahya b. İsmail b. Ubeydullah b. Ebi'l-Muhacir'in söyle dedigini rivayet etmistir: "Saatler kapisi disında bir kaya vardı. Kurbanlar onun üzerine konulurdu. Kabul edilen kurbanı bir ateş gelip yerdı. Kabul edilmeyen kurban ise orada olduğu gibi kalırdı."

Ben derim ki: Bu kaya parçası, saatler kapisi içine nakledilmiştir ve su ana kadar orada mevcuttur. Halktan bazısının iddiasına göre o kaya parçasının üzerine Adem peygamberin iki oğlu, kurbanlarını bırakmışlardı. Onlardan birinin kurbanı kabul edilmiş, diğerinki ise kabul edilmemişti. Doğrusunu Allah bilir.

Hisam b. Ammar, Hasan b. Yahya el-Hasenî'nin söyle dedigini rivayet etmistir:

"Rasûlullah (s.a.v.), miraca götürüldüğü gece Sam mescidinin arsasında namaz kıldı." Ibn Asakir'in ifadesine göre bu, munkati ve cidden münker olan bir rivayettir. Baskalarından böyle bir söz nakledilmiş değildir.

Ebu Bekir el-Beramî'den rivayet edilmiştir: Bir gece Velid b. Abdülmelik, kayyuma gitti ve ona: "Bu gece mescitte namaz kılmak istiyorum. İçeride namaz kılan bir kimse kalmasin." dedi. Adamlarından biri: "Ey mü'minlerin emiri, iste Hizir peygamber her gece bu mescitte namaz kılıyor." dedi. Baska bir rivayette anlatıldığına göre Velid: "Bu gece kimseyi içeriye bırakmayın." dedi. Sonra saatler kapisına geldi. Kapının açılmasını istedi, kapı açıldı. Saatlerle maksure bitisiğindeki yeşil kapı arasında bir adamın

namaz kilmakta oldugunu gördü. Kayyuma: "Bu gece namaz kilmasi için mescide kimseyi birakmamanizi size emretmemis miydim?" diyerek çıkisti. Adamlarından biri: "Ey mü'minlerin emiri, bu Hızir'dir. Her gece bu mescitte namaz kilar." dedi. Ancak bu hikayenin senedinde ve sahinliginde şüphe vardır. Baska rivayetlerde Hızir'in orada mevcut olduğu veya o mekanda namaz kildigi söylenmemektedir. Dogrusunu Allah bilir.

Emevi camii'nin batı tarafındaki minaresinin yanında kible zaviyesine, son asırlarda Hızir zaviyesi denilmiştir. Bunun sebebini bilemiyorum. Tevatüren sabit olduğuna göre sahabeler, Emevi camiinde namaz kılmışlardır. Bu da hem o cami için hem de sahabelerin namaz kildikleri diğer camiler için şeref olarak yeter.

Bu camide ilk olarak namaz kılan sahabe, Sam'daki emirü'l-üme-re Ebu Ubeyde b. Cerrah'tir. Bu zat Cennetle müjdelenen on sahabeden biri olup bu ümmetin emin îrisisidir. Muaz b. Cebel ve diğer bazı sahabeler de bu camide namaz kılmışlardır. Ama Velid'in mabedi bu sekile çevirmesinden önce. Velid'in bu sekile döndürmesinden sonra Enes b. Malik disinda baska bir sahabe bu camiiyi bu haliyle görmüş değildir. Enes, hicretin doksanikinci senesinde Sam'a gelmişti. O esnada Velid, bu camii yeni sekliyle inşa ediyordu. Enes, orada namaz kildi. Velid'i gördü, namazi vaktin sonuna dek ertelemesini hoş karşılamadı. Nitekim bu hususu, Enes'in biyografisini anlatırken nakletmistik.

Ahir zamanda yeryüzüne indiginde İsa peygamber de bu mescitte namaz kilacaktır. O zamanda Deccal ortaya çıkacak ve bela umumile-secek, insanlar onun önünden kaçıp Sam'a toplanacaklar, hidayet mesihi olan İsa peygamber, sapıklık mesihi olan Deccal'i öldürecektir. İsa peygamber, sabah namazi vaktinde Emevi camii'nin dogu tarafındaki minaresine inecektir. Indikten sonra caminin içerisine girdiginde namaz için kamet getirildigini görecek. İmam da ona: "Ey Allah'ın ruhu, buyur imamlık yap." diyecek, böylece İsa peygamber, bu ümmetten Mehdi adinda bir zatın arkasında namaza duracaktır. Dogrusunu Allah bilir.

Daha sonra İsa peygamber, halkla birlikte camiden çıkacak ve Efik bogazi yanında Deccal'i yakaliyacak (baska bir rivayete göre İud kapisi yanında onu yakaliyacak) ve onu orada Öldürecektir. Bunu, su avet-i kerimeyi tefsir ederken detayli olarak anlatmistik: "Kitab ehlinden, ölmeden önce, İsa'ya inanmayacak yoktur." (en-Nisâ, 159.)

"Sahih"te rivayet olunduguna göre Peygamber (s.a.v.) Efendimiz söyle buyurmıştır:

"Canım kudret elinde bulunan Allah'a yemin ederim ki, Meryem'in oğlu (İsa), araniza dogru bir hakem, adil bir imam olarak inecek' haçi kiracak, domuzu öldürecek ve cizyeyi tarh edecektr. İslâm'dan baskasını da kabul

etmeyecektir."

Kisaca diyecegimiz sudur ki: Isa peygamber, Sam'daki Emevi camiinin dogu minaresine inecektir. O zaman Sam sehri, Deccal'a karsi korunmustur. Bu minare, Hristiyan parasiyla insa edilmistir. Sonra Isa peygamberin yeryüzüne inisi, onlar için bir ölüm ve helak olacaktır. O, iki melegin arasinda yeryüzüne inecek, elini omuzlarına daya-yacaktır. Üzerinde iki aba bulunacaktır. Baska bir rivayete göre kizil toprakla boyanmis iki giysi giyecektir. Hamamdan çikmis gibi basindan sular damlayacaktır. Inisi de sabah namazi vaktinde olacak, kendisi namaza kamet getirildigi esnada minareye inecektir. Bu inisi de Sam'daki Emevi camiine olacaktır.

Nevvas b. Seman el-Kilabî tarafından "Sahih-i Müslim"de yapılan bir rivayette ifade edildigine göre Isa peygamber, Sam'in dogusundaki beyaz minareye inecektir. Bu minare beyaz renkli olup, Sam'da bundan daha güzel bir minarenin, daha yüksek ve göz alici bir eserin mevcudiyeti bilinmemektedir. Hamd ve minnet Allah'adir.

Ben derim ki: Isa peygamberin Emevi camiinin minaresine inmesi, garipsenecek bir olay degildir. Çünkü Deccal belasi o zaman her tarafi saracak ve insanlar gelip Sam sehrinin içine toplanacaklar. Deccal da onlari kusatma altina alacaktır. O sehre giren herkesin Deccal'a tabi olmasi zorunlu hale gelecek. Ya da onun maiyetinde esir olacaktır. Ahir zamanda Sam sehri, Müslümanların toplanma yeri ve Deccal'a karsi korunaklari olacaktır. Hal böyle olunca kim o sehrin disinda bir yerde namaz kilabilir? Çünkü Müslümanların hepsi Sam Sehrinin içinde olacaklardır. Isa peygamber, namaz için kamet getirildigi zamanda inecek ve Müslümanlarla birlikte namaz kilacak, sonra onlari pesine takip Deccal'i takibe çıkacak ve onu öldürmek isteyecektir. Avamdan bazilarinin ifadelerine göre Sam'daki dogu mi-faresinden kasit, Belaso mescidinin minaresidir ki, bu mescit dogu aPisinin disindadir. Bazilarina göre ise bu mescidin minaresi, dogu

kapisinin üzerindedir. Rasûlullah'm ne kastettigini ancak Allah bilir. Allah ki, noksanlıklardan münezzeh olup herseyi bilir. Herseyi ilmiyle kusatir, herseye güç yetirir, herseyin üzerinde olup kahredici güce sahiptir. Hiçbir sey, zerre agirliginca da olsa göklerde ve yerde onun ilmi disinda kalmaz. [3]

Zekeriya Oglu Yahya Peygamberin Basi

Ibn Asakir, Zeyd b. Vakid'in söyle dedigini rivayet etmistir:

«Velid, Sam camiinin inaatinda çalışan işçilerin üzerine beni a-mir yaptı. Kazi esnasinda bir magara bulduk. Bunu Velid'e haber verdik. Gece olduğunda o, eline mum alarak yanımıza geldi ve mağaraya indiğinde

içerisinin 3x3 zira boyutunda bir kilise olduğunu gördü. Kilisede bir sandık vardı, sandığı açtığında içinde bir sepet buldu. Sepette de Zekeriya peygamberin oğlu Yahya (a.s.)'nin basi vardı ki, üzerinde, "Bu, Zekeriya oğlu Yahya'nın basıdır." diye yazılıydı. Velid, emir vererek onu yine yerine koydurttu ve: "Bu mağaranın üzerine diğerlerinden değişik bir sütun diki." diye emir verdi. Biz de mağaranın üzerine diğerlerinininkine nispetle daha büyük baslı bir sütun koyduk.»

Baska bir rivayette Zeyd b. Vakid'in söyle dediği nakledilmektedir: "O mağara, kible duvarının örülmesinden önce duvarın alt tara-fında bulundu. Yahya (a.s.)'mn basını Buceyle mescidi yanındaki kible cihetindeki kanalda buldular. Bu bas, kase sütununun altına konuldu."

Evzaî ile Velid b. Müslim'in ifadelerine göre Yahya (a.s.)'mn basi, iri baslı dördüncü sütunun altına yerleştirilmiştir.

Ebu Bekir b. el-Beramî, Süfyan-i Sevrî'nin söyle dediğini rivayet etmiştir: "Sam mescidinde kilinan bir namaz, baska yerde kilan 30.000 namaza bedeldir." Bu cidden gariptir.

Baska bir rivayette anlatıldığına göre Vasile b. Eski, Emevi camiinin Ciron kapısı yanındaki kapısından çıkarken Ka'bü'l-Ahbar'la karşılaşmış, Ka'b ona söyle sormuş:

- Nereye gidiyorsun?
- Mescid-i Aksa'ya gideceğim.
- Gel, Emevi camiinde sana bir yer göstereyim ki, orada namaz kılın kimse, Mescid-i Aksa'da namaz kılınmış gibi sevab kazanır.

Ka'b, onu alıp götürmüş ve ona halifelerin çıkış yeri olan Babü'l-Asfar ile batı revakı arasındaki yeri göstermiş ve söyle demiş:

- Bu iki nokta arasında namaz kılın kimse, Mescid-i Aksa'da namaz kılınmış gibi sevap kazanır.
- Öyleyse burası hem benim, hem de kavmimin meclisi olsun.
- Öyle olsun.

Bu da cidden garip ve münker bir rivayettir. Böyle rivayetlere itiraz edilemez.

Velid b. Müslim'in söyle dediği rivayet edilir: Velid b. Abdülmelik, Sam mescidinin inşa edilmesi için emir verdiğinde işçiler mescidin kible duvarının örüleceği yerin altında nakışlı ve yazılı bir taş levha buldular. Durumu Velid'e bildirdiler. Kimse taşı çıkaramıyordu. Bizanslı ustalara haber gönderdi. Onlar da geldiklerinde çıkaramadılar. Sonra Sam'daki eski ustaları çağırttı, onlar da çıkaramadılar. Vehb b. Münebbih'e başvurması söylendi. Haber gönderip onu yanına çağırttı. Vehb geldiğinde ona taş

levhanin bulunduğu yeri söylediler. Gidip baktığında -oranin Hud peygamber tarafından inşa edildiği söylenir-tas levhayı okumaya başladı. Tasta sunlar yazılıydı:

"Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla. Ey ademoglu! Ecelinin az kaldığını görseydin uzun emellerinden vazgeçip zahid olurdun. Çünkü ayagın kayıp öldüğünde pismanlıkla karsılasacaksın. O zaman ailen ve maiyetindeki adamların seni Azrail'e teslim edecekler, dostların, arkadaş ve yakınların-seni ona bırakacaklar. Sonra sana seslenilecek, sen cevap veremez hale geleceksin. Ailene, isinin basına dönemiyeceksin. Su halde kıyamet günü gelmeden önce kendi nefsin için çalış. Ecelin gelmeden, hasret ve pismanlıkla karsılaşmadan, ruhun bedenini terketmeden, salih amel işle. Bu dünyada topladığın malın, sahip olduğun çocuğun, geride bıraktığın kardesin sana fayda veremez. Daha sonra toprak altında, âlem-i berzaha göçecek, ölümlerle komsu olacaksın. Ölmeden önce hayatının kıymetini bil, zayıflamadan önce gücünün değerini bil. Hastalanmadan önce sağlığının kıymetini takdir et. İlâhi gazaba yakalanmadan, artık salih amel işliye-miyecek hale gelmeden fırsatı değerlendir." Bu levha, Davud peygamber zamanında yazılmıştı.

İbn Asakir dedi ki: Velid b. Abdülmelik zamanında Emevi camii inşa edilirken inşaat alanında kazi yapırlarken kilitli, tasta bir ka-piya rastladılar. Kapiyi açamadılar. Durumu Velid'e bildirdiler. O da kapının yanma geldi, huzurunda kapi açıldı. İçeride bir mağarada tasta bir insan heykeli gördüler. Bu heykel, tasta bir ata bindirilmişti. Heykelin bir elinde mihrabtaki kirbaç vardı. Diğer eli ise yu-ttmli idi. Yumulu elin kırılmasını emretti. Kırdıklarında içinde biri bugday, diğeri arpa olmak üzere iki tahıl tanesi çıktı. Bunun ne anlama geldiğini sorduklarında kendisine şöyle dediler: "Eğer o eli kırdır-pıasan ve kendi haline bıraksaydın bu şehirde arpa ve bugdaya asla kmiil düsmeyecekti."

Yüz sene yaşayan Hafız Ebu Hamdan el-Verrak dedi ki: Bazi ihtiyarların söyle dediklerini isittim: Müslümanlar, Sam'a girdiklerinde Mukaslat üzerindeki direğin üstünde, elini yumuk halde uzatmış bir insan heykeli gördüler. Yumuk eli kırdıklarında içinde bir bugday tanesi çıktı. Bunun ne anlama geldiğini sorduklarında onlara söyle cevap verildi: "Su bugday tanesini, Yunan filozofları bu heykelin avucu-na yerleştirdiler ki, bu ülkedeki bugdaylara kimil musallat olmasın. Bu sayede kimil bu ülkede senelerce kalsa bile bugdaylara musallat olmaz."

İbn Asakir dedi ki: Ben Mukaslat kilisesinin kemerleri üzerinde et pisirme izgaralarını gördüm. Mukaslat kilisesi,, büyük çarsının kemerleri üzerine kurulmuştu ki, sabuncular ve aktarlar bugünde oradadırlar. İslâm askerleri Sam'i fethettiklerinde Ebu Ubeyde, Cabiye kapısından, Halid b. Velid doğu

kapisindan, Yezid b. Ebu Süfyan da küçük Cabiye kapisindan sehre girdiler. Abdülaziz et-Temimî, Ebu Nasr Abdülvahhab b. Abdullah el-Mir-rî'nin söyle dedigini rivayet etmistir:

«Samli ihtiyarlardan olusan bir cemaatin söyle dediklerini isittim: Emevi camiinin tavaninda, kible duvari tarafinda Yunan filozoflarinin yaptiklari tilsimler vardır. Pislikler ve fena kokulari engelleyen tilsimler... Bu tilsimlerin bulunduğu yere kargalar ve pislikler girmez. Fare, yılan ve akrepler için de tilsimler vardır. Bu tilsimlerin bulunduklari kisma fareler asla girmezler. Ancak bu tilsimlerin tesirlerini yitirmek üzere olduklarini sanıyorum. Örümceklerin ag örmemeleri için de gerekli tilsimler bu camiye yerlestirilmistir.»

Hafiz Ibn Asakir dedi ki: Dedem Ebu Fadl Yahya b. Ali'nin söyle dedigini isittim: Ben, Emevi camiinde yangından önce diger hasereler içinde tilsimlerin bulunduğunu gördüm. Bu tilsimler, örtüler içinde tavana asiliydilar. Yangından önce bu tilsimler nedeniyle camide haserelere rastlanmazdi. Hicretin 461. senesi saban ayinin ortalarında ikindiden sonra çıkan yanginda bu tilsimler yandi. Sam'da çok tilsimler vardi, ancak o tilsimlerden Ulebiyyin çarsisinda olup tepesinde büyük bir küre bulunan bir sütun kalmistir ki, bu da idrar yapmakta zorluk çeken hayvanların tedavisi için yararlı olmaktadır. İdrar yapmakta zorluk çeken bir hayvani, bu sütunun etrafında üç kez döndürdüklerinde rahatlıkla idrar yapmaya baslar. Seyhimiz Ibn Teymiye, bu konuda söyle demistir: "O sütunun altında bir müsrikin mezari bulunmaktadır. Müsrik, mezarında azab çekmektedir. Orada döndürülen hayvanlar müsrikin feryadini isittiklerinde korkup idrar yapmaya baslarlar. Bu nedenledir ki, kabiz olan hayvanlari Yahudi ve Hristiyanlann mezarlarına götürdüklerinde hayvanların kabizliklari açilir. Bu da hayvanların mezarda azap görenlerin feryadlanni isitmelerinden kaynaklanmaktadır."

Dogrusunu Allah bilir. [4]

Emevi Camisinin Kapisindaki Saatler

Kadi Abdullah b. Ahmed b. Zebr dedi ki: Caminin cephe tarafındaki kapisina saatler kapisi denilmesinin sebebi, Beleskar adındaki ustanin orada saatler yapmis olmasidir. Orada bu ustanin yaptigi bir saat vardi ki, günün bir, saati geçince bakirdan serçeler, yılanlar ve kargalar saatin içinden disari çıkar, ötmeye basarlardi. Bir de saatin alt tarafındaki tasa da bir çakıl tanesi düşerdi. Böylelikle insanlar, gündüzün bir saatinin geçtigini anlarlardi. Diger saatlerde de ayni hareket tekrarlanirdi.

Ben derim ki: Bunun iki ihtimali vardır. Ya caminin ön cephesindeki kapida saatler bulunduğundan dolayi bu kapiya saat kapisi denilmistir ki, bu

kapiya ziyade kapi si da denilmektedir. Ancak bu kapinin, caminin insasinin tamamlanmasindan bir süre sonra yapildi gi söylenmektedir. Ama bu da kadi Ibn Zebr zamaninda, o kapida saatlerin mevcudiyetine engel bir husus degildir. Ya da caminin Ön cephe duvarinin dogu tarafinda Babüzziyade yaninda baska bir kapi daha vardi ki, o kapida saatler vardi. Daha sonra oradaki saatlerin tümü, bugünün Verrakin kapisina nakledilmistir. Bu kapi, caminin dogu ta-ramdaki kapisidir. Dogrusunu Allah bilir.

Ben derim ki: Verrakin kapi si da caminin ön cephesindedir. Buradan camiye giris yapildigindan ya da camiye bitisik oldugundan ötürü bu kapida camiye nispet edilir. Dogrusunu Allah bilir.

Ben derim ki: Caminin su akan sahnmin ortasinda ve halk tarafından Ebu Nüvas kubbesi denen kubbeye gelince bu, hicretin 369. senesinde insa edilmistir. Bazi Dimisklilarm yazilarina dayanarak ibn Asakir bu tarihi vermistir. Caminin sahnmda bulunan yüksekçe bati kubbesine gelince -ki buna Aise kubbesi denmektedir- bu hususta seyhimiz Zehebî'nin söyle dedigini isittim: "Bu kubbe, Mehdi b. Mansur el-Abbasi zamaninda hicretin 160. senesi hudutlarinda insa edildi. Caminin hasilatlar i ve evkafinin kitaplar i buraya konuldu."

Mescid-i Ali kapisinin üzerindeki dogu kubbesine gelince, bu hususta denilir ki: Bu kubbe, Hakim el-Ubeydi zamaninda hicretin 104. senesi hudutlarinda insa edilmistir. Ciron yolu altindaki su fiskiyesine gelince, bunu serif Fahrü'd-Devle Ebu Ali Hamza b. Hasan b. Ab-bas el-Haseni insa etmistir. Bu zat, Emevi camiinin naziri idi. Camiye Haccac'in sarayindan büyük bir tas getirdi. Hicri 417. senenin re-Diyülevvel ayinin yedisinde cuma gecesi oraya su akitti. Çevresinde Köprüler insa ettirdi. Üzerine de bir kubbe yaptirdi. Sonra bu kubbe, izdiham nedeniyle hicri 457. senenin safer ayinda çöktü. Kubbe yeni-en inşa edildi. Fakat sütunlar i yine yıkildi. Bu olay da hicretin 562. senesinin sevval ayinda vuku buldu. Bütün bunlar i Ibn Asakir anlatmistir.

Ben derim ki: Su fiskiyesinin üst orta kismindaki çanagimsi tasa gelince, bu tas hâlâ orada bulunmaktadir. Ben bunu gördüm, fakat daha sonralar i oradan kaldırilip götürülmüştür. Ciron sadirvaninda da o çanagimsi tasa benzer bir tas vardi. Hicretin 741. senesinde Hristiyanlar in çıkardigi yangin sebebiyle o tas orada kaybolup gitti. Sözü edilen sadirvan, öncekine nispetle daha güzel bir sekilde yeniden yapildi. Ancak o çanagimsi tas kaybolup gitti, izine rastlanmadi. Daha sonra Ciron fiskiyesinin dogusundaki sadirvan -zannedersenem-hicretin 514. senesinden sonra insa edildi. Dogrusunu, noksanliklardan münezzeh olan yüce Allah daha iyi bilir.

[5]

Emevi Camiinde Kiraat-I Seb'a Ile Kur'ân Okunmaya Baslanmasi

Ebu Bekir b. Ebu Davud, Hassan b. Atiyye'nin söyle dedigini rivayet etmistir:

«Kur'ân dersleri, Hisam b. Ismail el-Mahzumî tarafından Emevi camiinde verilmeye baslandı. Ancak Abdülmelik, onu bu isi yapmaktan alikoydu. Bir gün sabah namazından sonra Emevi camiinde oturmakta iken bir Kur'ân sesi isitti: "Bu nedir?" diye sorunca kendisine, Abdülmelik'in, Hadra köskünde Kur'ân okumakta oldugunu söylediler. Hisam b. Ismail de okumaya basladı. Sonra Abdülmelik, Hisam'-in kiraatma göre okudu. Kölelerinden biri de onun kiraatma göre okumaya basladı. Daha sonra mescitteki cemaat, bu okuyusu begendiler ve buna göre okumaya basladılar.»

Dimisk hatibi Hisam b. Ammar, Halid b. Dihkan'in söyle dedigini rivayet etmistir:

«Sam camiinde ilk olarak kiraati ihdas eden kisi, Hisam b. Ismail b. Mugire el-Mahzumî'dir. Filistin'de de kiraati ilk ihdas eden kisi, Velid b. Abdurrahman el-Cüresî'dir.»

Ben derim ki: Hisam b. Ismail, Medine-i Nebeviyye valisi idi. Velid b. Abdülmelik'e bey'ata yanasmayan Said b. Müseyyeb'i döven de odur. Sonra Velid, onu Medine valiligidinden azledip yerine Ömer b. Abdülaziz'i tayin etmistir.

Aralarında Hisam b. Ismail, azatlisi Rafi ve Ismail b. Abdullah b. Ebi'l-Muhacir'in de bulunduğu tabiinden selefi salihinin önde gelen şahsiyetleri, Sam'da bu kiraat-i seb'a meclisine katilmis ve dinlemislerdir. Ismail b. Abdullah, Abdülmelik b. Mervan'in çocuklarına yazi öğretmistir. Hisam b. Abdülmelik ve oğullari Abdurrahman ile Mer-van tarafından Ifrikiyye valiligine atanmistir.

Kiraat-i seb'a meclisine kadilardan Ebu Idris el-Holanî, Nümeyr b. Evs el-Es'arî, Yezid b. Übey el-Hemedanî, Salim b. Abdullah el-Haribî, Muhammed b. Abdullah b. Lebid el-Esedî; fikhçi, muhaddis, Kur'ân hafizlarından da Ebu Abdurrahman Kasim b. Abdirrahman (Muaviye'nin azatlisi), Mekhul, Süleyman b. Musa el-Esdak, Abdullah b. Âlâ b. Zebr, Ebu Idris el-Asgar, Abdurrahman b. Irak, Abdurrahman b. Amir el-Yahsubî (Abdullah b. Amir'in kardesidir.), Yahya b. Haris ed-Dimarî, Abdülmelik b. Numan el-Mirrî, Enes b. Enes el-Özrî, Süleyman b. Büzeyr el-Karî, Süleyman b. Davud el-Husemî, Iran b. Hakim el-Kuresî, Muhammed b. Halid b. Ebi Zibyan el-Ezdî, Yezid b. Ubeyde b. Übey el-Muhacir, Abbas b. Dinar ve digerleri de katilmislardi. İbn Asakir böyle nakletmistir.

Abdullah b. Alâ'dan söyle rivayet edilmistir: «Dahhak b. Abdurrahman, Emevi camiinde kiraat dersi verildigini inkar etmistir. Ben bizzat kendisinin:

"Ben, peygamberin ashabına ulastigim halde böyle bir şeyi ne gördüm ne de isittim." dedigini duydum.»

Ibn Asakir'in ifadesine göre Dahhak b. Abdurrahman, Ömer b. Abdülaziz'in hilafeti döneminde hicri seksenaltmci sene sonlarında Sam'da valilik yapmıştır. [6]

Fasil

Dimisk camiinin inşaatı, hicri seksenaltmci sene sonlarında başladı. Bu caminin yerinde bulunan kilise, aynı senenin zilkade ayında yıkıldı. Yıkım işlemi tamamlandıktan sonra cami inşaatına başladılar. Bu inşaat, on senede tamamlandı. Hicretin doksanaltmci senesinde caminin inşaatı tamamlanınca banisi Velid b. Abdülmelik vefat etti. Ancak bazı eksiklikler kalmıştı ki, bunları da -önceki sayfalarda ifade ettiğimiz gibi- kardeşi Süleyman tamamladı.

Yakub b. Süfyan ise, bu hususta şöyle demistir: Ben bu caminin daha önce yerinde bulunan kilisenin yıkılması ve caminin insası konusunu Hisam b. Ammar'a sordugumda o bana sunları anlattı: Velid, Hristiyanlara şöyle demisti: "Ne dersiniz? Biz bilindiği gibi Torna kilisesini kuvvet kullanarak almıştık. Dahildeki kiliseyi ise sulh yoluyla almıştık. Şimdi ben Torna kilisesini yıkacağım. Torna kilisesi dahildeki kiliseden daha büyüktür." Hristiyanlar, Velid'in bu teklifini kabul ettiler. O da dahildeki kiliseyi yıkıp Emevi camine kattı. Kilisenin kapısı da bugünkü caminin kiblesinde idi. Yani bugün içinde namaz kılmak mihrabın yerindeydi. Kilise, Velid'in halifelighinin ilk zamanlarında, yani hicri seksenaltmci senede yıkıldı. Emevi caminin inşaatı yedi sene sürdü. Nihayet inşaat tamamlanmadan Velid vefat etti. ^In kısımları, bir rivayete göre daha sonra kardeşi Hisam tamamladı. Bunda bazı faydalar varsa da yanlışlıklar da vardır. Yanlışlık şu ki, inşaatın yedi sene sürdüğünü söylemişlerdir. Oysa on sene sürmüştür.

Velid b. Abdülmelik'in bu senede, yani hicri doksanaltmci senede vefat ettiği hususunda ise ihtilaf yoktur, bu doğrudur. Ebu Cafer b. Cerir, siyer âlimlerinin bu hususta icma ettiklerini nakletmektedir. Velid'den sonra caminin eksik kısımlarını tamamlayan zatin Hisam değil de Süleyman olduğu bilinmektedir. Doğrusunu, noksanlıklardan münezze olan yüce Allah daha iyi bilir.

Ben derim ki: Önceki sayfalarda da geçtiği gibi Ibn Asakir'in şöyle dediği kendi yazısı esas alınarak nakledilmiştir: Bu camide bazı şeyler sonraları yenilendi. Yenilenen şeyler arasında caminin sahnin-daki üç kubbe de vardır. Bunları daha önce anlatmıştık. Denildiğine göre doğu taraftaki kubbe, hicretin 450. senesinde Mustansir el-Ubeydî zamanında onarılmış, üzerine Mustansir'in adı ve ayrıca Rafi-ziler tarafından kendi imamları

olarak iddia edilen oniki imamin adi yazilmistir.

Caminin sahnina konulan iki sûtuna gelince, bunlar cuma geceleri aydinlatma görevini ifa etmektedirler. Bunlar hicretin 441. senesinde ramazan ayında sehrin kadisi Ebu Muhammed'in emriyle oraya yerlestirilmislerdir. [7]

Dimisk Camiinin Banisi Velid B. Abdülmelik'in Biyografisi

Velid b. Abdülmelik b. Mervan b. Hakem b. Ebi'l-As b. Ümeyye b. Abdisems b. Abdumenaf Ebu'l-Abbas el-Ümevî. Babasinin halifeliginden sonra -onun veliahdi oldugu için- hicretin seksenaltinci senesinin sevval ayında kendisine bey'at edildi. Velid, babasinin en büyük oğlu ve onun veliahdi idi. Velid'in annesi Vellade binti Abbas b. Hazm b. Haris b. Züheyr el-Absî'dir.

Velid, hicretin ellinci senesinde dogdu. Ebeveyni onu lüks ve refah içinde büyüttüler. Simardi, edepsizce büyüdü. Arapçayı iyi bilmezdi. Uzun boylu, esmer yüzlüydü. Yüzünde çiçek hastaliginin izleri vardı. Burun kemeri genis ve burnu asagiya dogru egikti. Yürürken salinarak yürürdü. Yakisikliydi (Çirkin olduguna dair zayıf bir rivayet de vardır.). Sakalinin ön kısmi agarmisti. Sehi b. Sa'd'i gördü, ziyaretine gelen Enes b. Malik'i dinledi. Kiyamet alametleri hakkında neler duyugunu ona sordu. Nitekim bu hususu Enes'in biyografisinden söz ederken anlatmistik. Said b. Müseyyeb'i de dinlemisti. Zührî ve digerleri bunu böyle nakletmislerdir.

Rivayete göre Abdülmelik, oğlu Velid'i veliaht yapmak istedigii zaman önce karar vermis, sonra bu kararini askiya almisti. Çünkü VeHd Arapçayı iyi bilmiyordu. Bunun üzerine Velid, nahiv âlimlerinden bir toplulugu yanında toplamis, onlari bir sene müddetle yanında tutmustu (Baska bir rivayete göre ise onlari alti ay müddetle yanında tutmustur.). Bu müddet sonunda disari çiktiginda öncekinden daha cahil ve bilgisiz bir halde çikmisti. Babasi Abdülmelik de: "Çaba sar-fetti ama beceremedi. O özürdür." dedi.

Bir rivayette anlatildigina göre babasi Abdülmelik, vefat edecegi zaman ona su tavsiyelerde bulunmustu: "Ben öldüğüm zaman oturup gözlerini ogusturma, kadınlar gibi aglayip inleme. Aksine paçayı siva, etegini kemerine sok, gayret sarfet. Beni mezarima sarkit; kendi halime bırak. İnsanları da kendine bey'ata çağır, her kim basi ile söyle ve böyle derse, sen de kilicinla ona söyle ve böyle diye karsilik ver."

Leys dedi ki: Hicretin doksansekizinci senesinde Velid, Anadolu'ya gazaya gitti. Bu senede insanlara haccettirdi.

Baska bir ravi dedi ki: Velid, bundan bir sene önce ve bundan bir sene sonra Malatya sehrine ve diger sehirlere gazaya gitti. Onun yüzüğünün kasinda, "Samimi olarak Allah'a iman ettim." diye yaziliydi. Baska bir rivayete göre ise, "Ey Velid, sen süphesiz öleceksin." diye yaziliydi.

Anlatildigina göre onun vefat ederken söylediği son söz su olmuştur: "Sübhanallah velhamdülillah ve lâ ilahe illallah."

Ibrahim b. Ebi Able dedi ki: Velid b. Abdülmelik, bir gün bana: "Kur'ân'ı ne kadar zamanda hatmediyorsun?" diye sordu. Ben de: "Su kadar zamanda hatmediyorum." diye cevap verdim. Bana dedi ki: "Mu minlerin emiri, bunca mesguliyetine rağmen Kur'ân'ı her üç günde bir hatmediyor." (Baska bir rivayete göre ise, "Her yedi günde bir hatmediyor." dediği ifade edilmektedir).

Velid'in, ramazan ayında onyedinci hatim yaptığını söyleyen Ibrahim dedi ki: "Velid... onun benzeri bulunamaz. O, Dimisk camiini inşa etti. O, bana gümüş külçeleri verir, ben de o gümüşleri Kudüs'teki âlimlere dağıttım."

İbn Asakir, Yezid b. Cabir'in şöyle dediğini rivayet etmiştir:

«Velid, bir gün Babü'l-Asgar'dan çıktığında doğu minaresinin yanında birseyler yiyen bir adam gördü. Gidip adamın yambasında durduğunda ekmek ve toprak yemekte olduğunu müşahade etti. Ona: "Seni buna zorlayan sebep nedir?" diye sorunca: "Kanaattir, ey müslimlerin emiri." dedi. Velid, meclisine gitti, sonra o adamı yanına çağırttı. Adam gelince şöyle dedi: "Senin başında bir hal var, bunu bana anlat. Yoksa kafanı uçururum." Adam da şöyle karşılık verdi:

«Evet ey mü'minlerin emiri, anlatacağım: Ben hammal bir adamam. Bir zaman, Mercu s-Sefer'den Kesve'ye doğru giderken abdestim daraldı. Bir harabeye gidip def-i hacette bulunmak istedim. Harabeye vardığımda bir bodrumla karşılaştım. İnip kazmaya başladığımda külçe altınlarla karşılaştım. Dagarcıklarımı altınla doldurdum, sonra bineklerimin yanına döndüm. Orada bir yemek torbası vardı. Torbadaki yemeği boşalttım ve: "Az sonra Kesve'ye gideceğim, orada karnimi doyururum. Simdilik yemeğe ihtiyacım yok." deyip harabeye giderek o yemek torbasını da altınla doldurmak istedim. Harabeye doğru gittim, ama orayı ne kadar aradıysam bulamadım. Bulmaktan ümidimi kesince de bineklerimin yanına dönmek istedim. Ancak dönünce bineklerimi de, yere boşalttığım yemegimi de bulamadım. Bunun üzerine artık ekmek ve topraktan başka birsey yememeye yemin ettim.»

Velid, ona çoluk çocuğu olup olmadığını sordu. O da: "Evet" diye cevap verince Velid, beytü'l-maldan ona bir miktar mal verilmesini emretti.»

İbn Cerir dedi ki: Bize anlatıldığına göre o tamahkar adamın binekleri kendi başlarına yola koyulmuş ve nihayet beytü'l-mala gelmişler. Beytü'l-maî görevlileri de onları ve yüklerini teslim alıp bey-tü'l-mala koymuşlardı. Velid de daha sonra o bineklerin sahibini yanına çağırıp ona şöyle demisti: "O mal bize ulaştı, sen git develerini beytül-maldan al."

Anlatildigina göre Velid, onu ve ailesini geçindirecek bir miktar mali beytül-maldan ona vermiştir.

Nümejr b. Abdullah es-Sa'nanî, babasının söyle dedigini rivayet etmiştir: Velid b. Abdülmelik dedi ki: "Eger Cenâb-i Allah, Kur'ân-i Kerim'de Lut kavminden bahsetmeseydi, ben erkegin erkekle cinsel temasta bulunabilecegine inanmazdım."

Ben derim ki: Velid, böyle demekle o çirkin fiilin kendisinde bulunmadigini ifade etmek istemistir. O yerilen fahis fiil ki, Cenâb-i Allah, o fiili isleyenlere türlü azaplar ve çeşitli iskenceler çektirmiştir. O azap ve iskencelere daha önceki ümmetlerden hiçbiri maruz bırakılmamisti. Bu pis livata isine hükümdar ve emirlerin, tüccar ve halkan, yazar, fikihiçi ve benzerlerinin çoğu müptela olmuslardi. Ancak Allah'in kendilerini korudugu kimseler, bu gûnahtan uzak kalmislardir. Çünkü livata fiilinde sayilamiyacak kadar kötülükler ve mefse-detler vardır. Bu nedenle azabi da türlü türlü olmustur. Pasif homoseksüelin öldürülmesi, arkadan kendisiyle cinsel temasta bulunulmasından daha iyidir. Çünkü bu fiile maruz kalan kimsenin, artık asla iyilesmiyecek mefse-detlere maruz kalmasi muhakkaktır. Yalnız Allah'in diledigi kimseler bundan kurtulurlar. Ayrica arkasından kendisiyle cinsel temasta bulunulan pasif homoseksüelin kötü ünü her tarafa yayilir. Su halde kisinin, çocuğunu küçüklükte ve bulugdan sonra koruması ve bu mel'unlarla bir araya gelmesini önlemesi gerekir. Bu mel'unlari Rasûlullah (s.a.v.) lanetlemistir.

Pasif homoseksüelin Cennet'e girip giremiyecegi hususunda in-

sanlar ihtilafa düşerek iki kavil ileri sürmüşlerdir. Sahih kavle göre pasif homoseksüel, dürüst bir şekilde nasuh tevbesi yapar ve Allah'a yönelip durumunu düzeltir, isledigi kötülükleri iyiliklerle degistirir, türlü taatlerde bulunarak kendini bu kötülüklerden arindirir, gözünü yumup mak'admi korur ve Rabbi ile muamelesinde ihlasli olursa, in-saallah günahi bagislanir ve cennetliklerden olur. Çünkü Cenâb-i Allah, tevbekarlann günahlarini bagislar.

"Tevbe etmeyenler, iste onlar zalimlerdir." (el-Hucurât, ii.) "Ettigi zulümden sonra tevbe edip düzelen kimse, bilsin ki Allah onun tevbesini kabul eder. Allah süphesiz bagislayandir, merhametli olandir." (ei-Mâide, 39.)

Büyüklüğünde pasif homoseksüellik yapan kimse, küçüklüğünde bu çirkin isi isleyenden daha kötüdür. Çünkü büyüklüğünde bu kötü isi yapan kimsenin tevbesi hemen hemen imkansizdir. Böylelerinin dürüstçe nasuh tevbesinde bulunmalari çok uzak bir ihtimaldir. Ya da geçmiş günahlarini sildirecek salih amellerde bulunmasina ihtimal verilemez. Böylelerinin kötü

sonla karsilasmalarindan korkulur. Nitekim kir ve pislikleriyle ölen birçok kimseler, dünyadan çıkmadan temizlenmedikleri için kötü sonla karsilasmislardir. Öyle ki maddi ask, onlari Allah'in bagislamayacagi bir sirke düsürmüştür. Lutilerin ve diger sehvetperestlerin durumunu anlatan çok hikayeler vardır ki, onlari burada anlatmak çok yer isgal edecektir.

Kisaca diyecegimiz sudur ki, günahlar, masiyetler ve sehvetler, sahiplerini ölüm esnasinda yordimsiz birakirlar. Seytan bile böylele-rini yalnız birakir. İman zafiyeti ve yordimsizlik belasi üzerinde birlesir ve kötü sona maruz kalirlar. Yüce Allah, bu konuda söyle buyurmudur:

"Seytan insani yalnız ve yordimcisiz birakiyor." (el-Furkân, 29.) Hatta kötü son, livata fiilini islememis kimseler için de vuku bulmustur. Öyleleri livatadan daha basit günahlar isledikleri için kötü sona maruz kalmislardir. Allah, bizi böyle bir akibete maruz kalmaktan korusun. Disi temiz, içi Allah'la beraber olan, fiillerinde ve sözlerinde dürüst olan kimse böyle bir sona maruz kalmaz. Abdülhak el-İsbilî'nin de anlattigi gibi böylesi temiz kimseler için kötü son söz konusu degildir. Ancak içi inanç bakımından, disi da amel bakımından bozuk olup günah islemeye karsi cüretkar olan kimseler, kötü sona maruz kalirlar. Böyileri tevbe etmeden ölüp giderler.

Özetle diyecegimiz sudur ki; livata kötülüğü, kötülüklerin en büyüğüdür. Bu fiil, daha önceleri Araplar arasında bilinmezdi. Nitekim birçoklari böyle demislerdir. Bu nedenledir ki, Velid b. Abdülmelik: "Eger Aziz ve Celil olan Allah, Kur'ân-i Kerim'de bize Lut kavminin hikayesini anlatmasaydi, ben, bir erkegin baska bir erkekle cinsel te-

masta bulunabilecegine inanmazdim." demistir.

Ibn Abbas (r.a) tarafından rivayet olunduguna göre bu hususta Peygamber (s.a.v.) söyle buyurmudur:

"Lut kavminin fiilini isleyen bir kimseyi gördüğünüzde bu isi yapani da kendisine yaptirani da öldürün." Bunu sünen sahipleri rivayet etmis, Ibn Hibban ile digerleri de sahih bulmuslardir. Peygamber (s.a.v.), Lut kavminin fiilini isleyen kimseleri üç kez lanetlemistir. Baska bir günahi isleyen kimseyi asla üç kez lanetlememistir. Bu iste aktif olanin da, pasif olanin da öldürölmesini emretmistir. Çünkü böylelerinin insanlar arasında kalmalarinda hayir yoktur. Bunlarin içi bozulmus ve murdarlasmistir. Bu durumdaki kimsenin kalmasinda halk için bir fayda yoktur. Eger Cenâb-i Allah, halki bunlardan kurtarip rahata kavusturursa halkin hem din, hem dünya isleri düzelir. Lanet, ilahi rahmetten kovulup uzaklasmak demektir. Bir kimse Allah'tan, Rasûlünden, kitabindan, onun salih kullarindan uzaklasir-sa, onda ve ona yaklasmakta hayir yoktur. Cenâb-i Allah, bir kimseye feraset, sezgi, nur, temyiz gücü verirse, o kimse insanların durumlarina, görünüslerine, yüzlerine bakinca onların amellerini anlar. İs is-

leyen kimselerin yaptıkları işler, yüzlerinden, gözlerinden ve sözlerinden açıkça anlasılır.

Cenâb-i Allah, Lutileri anlatmış ve bunu, görebilen kimseler için ibret kılmıştır. Bu husustaki ayetlerde şöyle buyurmıştır.

"Tan yeri agarırken, çiglik onları yakalayiverdi. Memleketlerini alt üst ettik. Üzerlerine sert taş yağdırdık. Bunda, görebilen insanlar için ibretler vardır." (ei-Hkr, 73-75.)

"Yoksa, kalblerinde hastalık olanlar, Allah'ın onların kinlerini dışarı vurmayacağı mı sandılar? Eğer dileseydik, biz, ey Muhammed, onları sana gösterirdik; sen onları yüzlerinden tanırdın. Andolsun ki sen, onları konuşmalarından da tanırsın. Allah, işlediklerinizi bilir. Andolsun ki, sizi, içinizden cihada çıkanları ve sabredenleri meydana çıkarana ve haberinizi açıklayana kadar deneyeceğiz." (Muhammed, 29-31.)

Luti kimse, yaratılışa ters düştürmüştür. İşi tersine çevirmiş, erkekle cinsel temasta bulunmuş, bu yüzden de Cenâb-i Allah, onun kalbini ters döndürmüştür, işini aksine götürmüştür. Oysa daha önce durumu iyi olup kendisi felahtaydı. Ancak tevbe edip iman eden, salih amel işleyen, sonra doğru yola eren kimse bundan müstesnadır.

Tevbekarın hususiyetlerini Cenâb-i Allah, Berâe sûresinin sonunda anlatmıştır: "Allah'a tevbe eden, kullukta bulunan..." Su halde tevbe eden kişinin Allah'a kulluk yapması, ahiret amelîyle uğrasmaya gerekir. Aksi takdirde nefis, insani yönlendiren hareket halindeki bir şeydir. Eğer sen, onu hakla meşgul etmezsen, o seni batılla meşgul eder. Öyleyse tevbekarın günah işlemekle geçen vakitlerini, bu defa

taatla geçen vakitlere döndürmesi gerekir. Daha önce kaçırdığı fırsatların yerine şimdi hayra doğru atılan adımları kullanarak telafi edici faaliyetlerde bulunması, bakışlarını, adımlarını, sözlerini, davranışlarını kontrol altına alması icabeder. Adamin birisi, Cüneyd-i Bağda-dîye: "Bana tavsiyede bulun." deyince o, şöyle tavsiyede bulunmuştu: "Öyle bir tevbe et ki, yükleri çözsün. Onur ve izzeti gideren bir korku-kapıl, seni hayır yollarına iten bir ümide sahip ol. Kalbinin atışlarında Allah'ın kontrolü altında olduğunu hatırla. İşte bu anlattıklarım, tevbekarın nitelikleridir."

Sonra Cenâb-i Allah, tevbekarın özelliklerini anlatmayı şöyle sürdürüyor: "Allah'ı öven, O'nun uğrunda gezen, rükû ve secde eden..." (et-Tevbe, 112.) Bu ayet-i kerimede yüce Allah, tevbekarın özelliklerini sıralıyor.

Adamin biri "Tevbekarlar kimlerdir?" diye soracak olursa, ona yukarıdaki ayet-i kerime ile cevap verilir. Yoksa tevbe ettikten sonra kendisini Allah'a yaklaştıracak bir yola koyulmayan her tevbe edici kişi, Allah'tan daha çok uzaklaşır. Ona yönelip yakın olamaz. Nitekim Allah'ın rahmeti boldur,

diyerek kendini aldatan ve günah isleyip sakincali islere bulasan, taatlari terkeden kimse de Allah'tan uzaklasir. Çünkü taatlari terkedip masiyetleri islemek, sirf nefsi sehvetlerin tesiri altinda haramlari islemekten daha büyük günahdir. Tevbekar, mahzurlu seylerden sakinan kimsedir, emredilen isleri yapan insandır. Takdire riza gösterip katlanan Müslümandır. Noksanliklardan münezzeh olan yüce Allah, insana aciyip rahmet eder, yardimci olur. O, kalblerdeki seyleri bilendir.

Velid b. Abdülmelik, Arapçayı düzgün telaffuz edemezdi, hatali konusurdu. Birçok ravi tarafından anlatildigina göre Velid, bir gün hutbe irad ederken, "Bu is, keske son bulmus

olsaydi." ayetini okudu, ama ayetteki "Ya leyte" kelimesini, "Ya leytü" seklinde telaffuz etti. Böyle olunca da mana: "Keske o ölüm olsa." seklinde oldu. Hutbesini dinlemekte olan Ömer b. Abdülaziz de: "Keske o ölüm sana olsa da Allah bizi senden kurtarsa." dedi.

Abdülmelik, bir gün Kureysli bir adama söyle dedi:

- Sen Arapçayı eger hatali telaffuz etmeseydin, iyi bir adam olacaktin.
- Senin oglun Velid de Arapçayı hatali telaffuz ediyor.
- Ama oglum Süleyman hatali telaffuz etmiyor.

7 Benim kardesim filan da hatali telaffuz etmiyor, ibn Cerir, Ali b. Muhammed el-Medainî'nin söyle dedigini rivayet etmistir:

"Velid b. Abdülmelik, Samlilar nazarinda halifelerinin en fazilet-. si idi. Çünkü o, Dimisk camiini insa etmis, minareleri yaptirmis, in-

sanlara bagista bulunmus, cüzamlılara yardim etmistir. Onlara: "Kimseden dilenmeyin." demis, her kötürüme bir hizmetçi, her köre bir gü-dücü vermisti. Hilafeti döneminde çok fetihlerde bulundu. Ogullarini Bizans'a gazveye gönderdi. Bütün gazvelere ogullarini istirak ettirdi. Hind'i, Sind'i, Endülüs'ü ve Acem illerini fethetti. Askerleri Çin'e ve diger yerlere girdi. Bununla beraber Velid, bakkal dükkanina gider dükkandaki baklalardan bir demeti alır ve dükkan sahibine; "Bunu kaçā satiyorsun?" diye sorar; dükkan sahibi de: "Bir fülüse satiyorum." deyince Velid, ona söyle derdi: "Fiyati artir, sen kazanmalisin."

Anlatildigina göre Velid, Kur'ân hafizlarina ihsan ve ikramda bulunur, onların borçlarini ödermis. Velid'in bütün düşüncesi inaatçilikti. Onun zamanindaki insanlarda böyle oldular. Birbirleriyle karsilastiklarinda iki kisiden biri digerine "Ne bina yaptin? Ne inaat yaptin? Ne imar ettin?" diye sorardi.

Velid'in kardesi Süleyman'in ise bütün düşüncesi kadintlardi. Onun zamanindaki insanlar da böyle oldular. Öyle ki, insanlar, birbirleriyle

karsilastiklerinde biri digerine: "Kaç kadınla evlendin, yanında kaç cariye var?" diye sorular sorarlardı.

Ömer b. Abdülaziz'in bütün düşüncesi Kur'ân okumaktı. Namaz kılmak, ibadet yapmaktı. Onun zamanındaki insanlar da böyle düşünmeye başladılar. Öyle ki, iki kişi birbirleriyle karsilastiklerinde biri digerine: "Kaç virdin var? Günde ne kadar Kur'ân okuyorsun? Dün ne kadar namaz kildin?" diye sorardı.

Insanlar derler ki: Halk kendi hükümdarının yolunu tutar, eger hükümdar içkici ise, içki içme çoğalır. Hükümdar eger luti (homoseksüel) ise halkı da öyle olur. Hükümdar eger cimri ve haris ise, halkı da öyle olur. Hükümdar eger cömert, kerem sahibi ve secaatli biri ise, halkı da öyle olur. Hükümdar eger tamahkar, zalim ve zorba ise, halkı da öyle olur. Hükümdar eger dindar, takvali, iyiliksever ve ihsan-kar biri ise, halkı da öyle olur. Bu, bazı zamanlarda ve bazı sahislerde görülür. Dogrusunu Allah bilir.

Vakidî dedi ki: Velid, zorba ve mutasallit bir kimse idi. Öfkelenmesinde kimse onu durduramazdı. Inatçıydı, çok oburdu. Cinsel ilişkiye asiri derecede tutkun olup çok kadın bosardı. Anlatıldığına göre o, altmışüç kadınla evlenmiştir. Cariyeler bu sayının disındadır.

Ben derim ki: Vakidî'nin sözünü ettiği Velid, Emevi caminin banisi Velid b. Abdülmelik olmayıp, Velid b. Yezid adındaki fasiktir. Dogrusunu Allah bilir.

Velid b. Abdülmelik, önceki sayfalarda anlattığımız şekilde Emevi camini inşa ettirdi. O caminin dünyada esi ve benzeri yoktu. Kudüs'te Rasûlullah'm miraca giderken bastığı kayalığın yanında bir kubbe inşa ettirdi. Ayrıca Rasûlullah'm mescidini genişletti. Mezar-i

büyükTîslâm tarihî

269

serifin bulunduğu hücreyi de mescide kattı. Onun birçok güzel eserleri vardır. Sonra o, hicri doksanaltmci senenin cemaziyelahir ayının ortalarında cumartesi günü vefat etti. Bütün siyerciler, bu hususta müttefiktiler.

Ömer b. Ali el-Fellas ile bir cemaatin ifadelerine göre Velid b. Abdülmelik, hicri doksanaltmci senenin rebiyülevvel ayının ortasında cumartesi günü vefat etti. Deyrû Merran'da kırküç veya kırkdört veya kırkaltı veya kırkdokuz yasında vefat etti. Adamlar onu omuzlarında taşıyıp Babü's-sagir'deki mezarlığa götürerek defnettiler. Ba-bü'1-feradis. mezarlığına defnedilmiş olduğuna dair zayıf bir rivayet de vardır. Bunu Ibn Asakir nakletmiştir. Cenaze namazını Ömer b. Abdülaziz kildirmistir. Çünkü o zaman kardesi Süleyman,. Kudüs-ü serifte idi. Baska bir rivayette anlatıldığına göre cenaze namazını oğlu Abdülaziz kildirmistir. Kardesi .Süleyman'in kildirmis olduğuna dair zayıf bir rivayet de vardır. Ama sahih

kavle göre namazim kildiran zat, Ömer b. Abdülaziz'dir. Dogrusunu Allah bilir. Yine Ömer b. Abdülaziz, onu mezarina birakmis, birakirken de: "Onu yastiksiz ve döseksiz olarak mezara birakiyoruz. Oysa geride ganimetleri birakti, dostlardan ayrildi. Mesken olarak topragi seçti, hesapla yüzyüze geldi. Dünyadaki salih amellere muhtaç kaldı. Geride biraktigi mallara ise ihtiyaci kalmadi." dedi.

Birkaç yoldan gelen bir rivayette ifade edildigine göre Ömer b. Abdülaziz, mezara birakirken Velid'in kefen içinde çirpindigim ve a-yaginin boynu hizasina gelip yumuldugunu söylemistir.

Velid, meshur kavle göre dokuz sene sekiz ay süreyle halifelik yapmistir. Dogrusunu Allah bilir.

Medainî dedi ki: Velid'in ondokuz erkek çocuğu vardı. Bunlarin adlari şöyledir: Abdülaziz, Muhammed, Abbas, Ibrahim, Temmam, Halid, Abdurrahman, Mübessir, Mesrur, Ebu Ubeyde, Sadaka, Man-sur, Mervan, Anbese, Amr, Ruh, Bistr, Yezid ve Yahya. Abdülaziz ile Muhammed'in anneleri, Velid'in amcasi Abdülaziz b. Mervan'm kizi Ummü Benin'dir. Ebu Ubeyde'nin annesi ise Fezariye'dir. Diger çocuklari muhtelif kanlarindandir.

Medainî'nin ifadesine göre Velid'in ölümü nedeniyle Cerir söyle bir agit yakmistir:

'Ey göz, hatiralarin costurdugu yaslarini cömertçe akit.

Bu günden sonra yaslarini artik kendisi için saklayacagin bir se kalmadi.

Halifenin semaili toprak altinda gizlendi,

Mezarda toz toprak içinde ve artik bir hayal oldu.

Çocuklarinin musibetleri çok büyük oldu.

Onlar simdi, aralarinda ayin bulundugu düsüp,kaybolan yildizlar gibidirler.

Hepsi bir aradaydilar, ama babalarinin ölümünü geri çeviremediler.

Abdülaziz, Ruh ve Ömer, onu ölümden kurtaramadilar." [8]

Velid B. Abdülmelik Zamaninda Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Ziyad B. Haris Et-Temimî Ed-Dimiskî

Bu zatin evi, Sakafiyyin köskünün batisinda idi. Habib b. Mesle-me el~Fihri'den, ganimet ve kisiye ögle veya akşam yemegi vermeyen kimseden birsey istememe konusunda hadis rivayet etmistir. Bunun sahabe oldugunu da iddia edenler vardır. Sahih kavle göre ise tabiidir. Atiye, b. Kays, Mekhul ve Yunus b. Meysere b. Halbes de kendisinden rivayette bulunmuslardir. Bununla beraber Ebu Hatim, onun sahsiyeti bilinmeyen bir

ihthiyar olduğunu söylemiştir. Ancak Neseî ile İbn Hibban, onun sika ravilerden olduğunu söylemişlerdir.

İbn Asakir'den rivayet olunduguna göre Ziyad b. Haris, cuma günü Dimisk camiine girmis, namazin ertelendigini görünce cemaata: "Allah'a yemin ederim ki, Allah, Muhammed (s.a.v.)'den sonra namazi bu vakitte kilmanizi size emreden baska bir peygamber göndermis degildir." diyerek çıkismis. Bu zat yakalanarak Hadra kösküne götürülmüş ve basi koparilmistir. Bu hadise, Velid b. Abdülmelik zamaninda olmustu. [9]

Abdullah B. Ömer B. Osman Ebu Muhammed

Medine kadisi idi. Serefli bir kimse olup çok iyilikleri vardi. Cömert ve övgüye layik bir insandi. Dogrusunu Allah bilir. [10]

Süleyman B. Abdülmelikin Halifeligi

Kardesi Velid'in vefati gününde, yani hicri doksanaltmci senenin cemaziyelahir ayinin ortalarında cumartesi günü Remle'de kendisinin halifeligine bey'at edildi. Süleyman, babalari Abdülmelik'in vasiyeti üzerine kardesi Velid'den sonrasi için veliahd tayin edilmisti. Velid, ölmeden önce kardesi Süleyman'i veliahtliktan hal etmek ve yerine kendi oglu Abdülaziz'i veliaht tayin etmek istemisti. Haccac'da bu hususta ona uymus ve tavsiyede bulunmustu. Kuteybe b. Müslim ile bir cemaatta bu hususta ona muvafakatlarim bildirmislerdi. Cerir ve diger sairler, bu hususta siirler ve kasideler söylemişlerdi. Ancak Ve-Hd'in vefatina kadar bu is gerçektirilemedi. Vefat edince de direkt olarak Süleyman'in halifeligine bey'at edildi. Kuteybe b. Müslim, ona tehdit savurdu ve bey'at etmemeye azmetti. Ancak Süleyman, onu azletti. Yerine Irak ve sonra da Horasan valiligine Yezid b. Mühelleb'i tayin etti. Fakat aradan on sene geçtikten sonra onu tekrar valilige iade etti ve Haccac b. Yusuf ailesini cezalandirmasini ona emretti. Çünkü daha önceleri Haccac, Yezid'i Horasan'dan azletmisti. Bu senenin ramazan ayinin bitimine yedi gün kala Süleyman, Osman b. Hayyan'i Medine valiliginden azletti. Yerine Ebu Bekir b. Muhammed b. Anir b. Hazm'i tayin etti. Bu zat, âlimlerden biri idi.

Kuteybe b. Müslim, Süleyman'in halifelige geçtigini duyunca ona bir mektup yazarak kardesi Velid'in ölümü nedeniyle taziyetlerini sundu, bassagligi diledi. Halifeligini tebrik etti. Çektigi mihnetleri, sikintilari, düsmena karsi heybet ve savaclarini, Allah'in kendisine nasib ettigi fütuhati, büyük beldelerle sehirleri ve iklimleri eliyle fet-hedisini dile getirdi. Ayrica daha önce Velid'e gösterdigi itaatkarligi kendisine de gösterecegini, ona gösterdigi samimiyyeti kendisine de sergileyecegini ve nasihat verecegini ifade etti. Tabii bütün bunlari, kendisini Horasan valiliginden azletmemesi sartina da bagladi. Bu mektubunda Yezid b. Mühelleb'in

aleyhinde ifadeler kullandı.

Sonra ikinci bir mektup yazdı. Yine bu mektubunda gerçekleştirdiği fetihleri, yaptığı savaşları, hükümdarlar ve Acemler karsısındaki heybetini anlattı. Yezid b. Mühelleb'i yine yerdi. Mektubunda eğer kendisini Horasan valiliğinden alıp yerine Yezid'i tayin edecek olursa, Süleyman'ı halifelikten hal' edeceğine yemin etti.

Üçüncü bir mektup yazarak bu mektubunda Süleyman'ı tümünden halifelikten hal' ettiğini ifade etti ve bunu bir ulakla halife Süleyman'a gönderdi. Gönderirken de ulaga şu tenbihati yaptı:

"Süleyman'a birinci mektubu ver. Eger mektubu okuyup Yezid b. Mühelleb'e verirse, ona ikinci mektubu da ver. Eger o mektubu da okuyup Yezid b. Mühelleb'e verecek olursa, ona üçüncü mektubu ver."

Ulak gitti. Süleyman, birinci mektubu okurken tesadüfen Yezid b. Mühelleb de yanına geldi. Okuduktan sonra mektubu Yezid'e verdi. Yezid de okudu. Bu defa ulak, ikinci mektubu Süleyman'a verdi. Süleyman, mektubu okuduktan sonra Yezid'e verdi. Sonunda ulak, üçüncü mektubu da verdi. Süleyman, mektubu okuyunca mektupta Kuteybe'nin kendisini halifelikten hal' ettiğini açıkça söylediğini gör-, büzünün rengi degisti, sonra mektubu kapatıp elinde tuttu. Ye-zid'e vermedi, ulagin misafirhaneye götürülmesini emretti. Geceleyin haber göndererek ulagi yanına çağırttı. Ulaga altınlar verdi, bir de mektup verdi ki, mektupta Kuteybe'yi Horasan'a vali tayin ettiğini ifade ediyordu. Bu ulakla beraber kendi tarafından başka bir ulakta gönderdi ki, kendisini Horasan valiliğinde bıraktığını ona bizzat ifade etsin. Ulakların ikisi de Horasan'a ulaştıklarında Kuteybe'nin, halife Süleyman'ı hilafetten hal' ettiğini duydular. Süleyman'ın ulagi, yanındaki mektubu Kuteybe'nin ulagina verdi. Sonra ikisi de, -Süleyman'ın ulagi geri dönmeden önce- Kuteybe'nin öldürülmüş olduğunu duydular. [11]

Kuteybe B. Müslim'in Öldürülmesi

Bu olayın gelişmesi şöyle oldu: Kuteybe, Süleyman b. Abdülmelik'i halifelikten hal etmek ve onun itaatından çıkmak amacıyla askerler topladı. Buna karar verdi. Askerlerine kendisinin himmetli bir kimse olup fetihler yaptığını, kendilerine adaletli davrandığını anlattı. Onlara bol miktarda paralar verdi. Sözünü tamamladıktan sonra hiç kimse, onun bu çağrısına icabet etmedi. Bunun üzerine o da askerleri kabile kabile, grup grup kinayip azarlamaya başladı. Askerler de öfkelenmeye başladılar, yanından dağılıp gittiler. Ona karsi muhalefete başladılar, onu öldürmeye çalıştılar. Bu muhalefetin elebasılığını da Ve-ki b. Sud adında biri yapmaktaydı. Çok sayıda adam topladı. Sonra Kuteybe'yle karsi karsiya gelip vurusmaya başladı. Nihayet onu bu senenin zilhicce ayında öldürdü. Onunla beraber kardeşlerinden ve

yegenlerinden onbir adani öldürdü. Aralarında Dirar b. Müslim'den başka kimse hayatta kalmadı. Annesi Darra binti Dirar b. Ka'ka' b. Mated b. Sa'd b. Züreyh'i dayıları himaye ettiler.

Amr b. Müslim, Cüzcan valisi idi. Kuteybe, Abdurrahman, Abdullah, Ubeydullah, Salih ve Yesar öldürüldüler. Bu çocuklar, Müslim'in oğullarıydılar. Bunların da dört çocuğu öldürüldü. Bütün bunları Ve-ki b. Sud öldürmüştü.

Kuteybe b. Müslim b. Amr b. Husayn b. Rebia Ebu Hafs el-Bahilî, komutanların Önderlerinden ve seçkinlerindendi. Büyük ve esine az rastlanır liderlerdendi. İyi savasan, mutlu fetihler gerçekleştiren, övgüye layık görüslere sahip olan bahadırlardandı. Allah, onun vasıtasıyla yine sayılarını ancak Allah'ın bileceği çok sayıda insanları doğru yola iletti. Bu insanlar, onun vasıtasıyla Müslüman oldular. Aziz ve Celil olan Allah'a boyun eğdiler.

Kuteybe, çok sayıda belde, şehir ve mintikayı fethetti. Nitekim bunu daha önceleri detaylıca açıklamıştık. Noksanlıklardan münezzehe olan yüce Allah, onun gayretini heba etmeyecek, çabasını ve cihadını bosa çıkarmayacaktır.

Ama ölümüne neden olan bir hata yaptı, hayatına mal olan bir işe girdi. Halifeyi hal' etti. Bu nedenle ölüm, çabucak kendisine geldi Cemaattan ayrıldı ve cahiliye ölümüyle öldü. Lakin daha önceleri salih amelleri işlemiştir ki, bu amelleri onun günahlarına inşaallah keffaret olurlar. Bu salih amelleri sayesinde yüce Allah, onun hasene-lerini kat kat artırır. Allah onu affedip bağışlar. Onun düşmanla yaptığı savaşlar ve bu savaşlarda çektiği sıkıntılar, Allah tarafından kabule sayan olacaktır inşaallah.

Kuteybe, bu senenin zilhicce ayında kırksekiz yaşında Horasan'ın uç noktasında Fergana'da vefat etti. Babası Ebu Salih Müslim, Mus'-ab b. Zübeyr'le birlikte öldürülenlerdendi. Kuteybe, Horasan'da on sene müddetle valilik yaptı. Oraya çok iyiliği dokundu, yararlı faaliyetlerde bulundu. Öldürülmesi nedeniyle Abdurrahman b. Cuman el-Bahilî, şöyle bir agıt yakmıştı:

"Ebu Hafs Kuteybe, sanki bir orduyla başka bir ordu üzerine yürümemiş,

O, sanki minbere hiç çıkmamış,

Sanki etrafında sancaklar dalgalanmamış,

Sanki insanlar, onun nasıl bir asker olduğuna şahid olmamışlar,

Ölümler onu davet etti ve o da Rabbinin davetine icabet etti.

O, iffetli ve temiz olarak Cennet'e gitti.

İslâmiyet, Hz. Muhammed'den sonra,

Ebu Hafs gibi baska birisi ile destek ve hayir görmemis,
Artik agla ey Ahber."

Sair, bu son beytinde biraz mübalaga yapmistir. Abher, Kuteybe'nin ogullarından birinin adidir.

"Ey Mezhic'in kizi! Mezhic ve Ezd kabilesinin süvarileri olmasaydi ve bunlar atlarini siddetle sürmeyip ordugahtaki ganimetleri ele geçirmeselerdi, Ülkeler, bunlarla parçalanmasaydi ve bunlardan Iraklılara haber gelmeseydi,

Ben cemaat akdini içime sindirdim. Halifenin emrini tahkir ettim ve niünkerati helal saydim.

Onlar öyle bir kavimdirler ki, Kuteybe'yi zorla ve siddet kullanarak öldürdüler. Atlari serkestir, üzerlerinde toz toprak vardır.

Merc-i Sinde Irak'in Mudarlilarim, aziz ve ulu kimselerini ayird ettim.

Rebia kabilesinin tümü, korkularından antlasma yaptilar. Mu-hl parçalandilar. Artik Mudarli olacak kim vardır?

Irak'in Ezd kabilesi ile Mezhic kabilesi tümüyle ölüme dogru ileriler. Büyük babalari da ilerledi ki, onlar Kahtanlılardır.

Bütün Mezhiclilerin baslarini vururlar, gözlerine mil sürerler ki görmesin.

Ezd kabilesi de bilir ki, sancaginın altında donmus bir mülk ve kızil bir ölüm vardır.

Bizim izzetimizle Muhammed muzaffer oldu.

Yine bizim sayemizde Sam'da minber yerinde durmustur."

Ibn Cerir, bu kasideyi mufassal bir sekilde açıklamis ve bu konuda cidden çok siirler nakletmistir.

Ibn Hallikan dedi ki: Cerir, Kuteybe b. Müslim için agit yakti. Allah, ona rahmet etsin, onu bagislasin, makamim yüce kilsin.

"Emir Kuteybe b. Müslim'i öldürdüğünüze pisman oldunuz. Yann Allah'in huzuruna vardiginizda daha da pisman olacaksınız.

Siz onun gazalariyla ganimet elde ettiniz.

Bu gün ise karsilastiginiz kimselere ganimet olacaksınız.

O, Cennet'in hurilerine gitti.

Ama Cehennem belasi üzerinizi kaplayacaktır."

Kuteybe'nin ogullarından ve torunlarından bir grup, çeşitli beldelerde emirlik yaptilar. Onlardan birisi, Ömer b. Said b. Kuteybe b. Müslim idi. Bu zat, cömert ve övgüye layik bir kimseydi. Vefat ettiği zaman Basra'da

bulunan Ebu Amr Esca' b. Amr es-Sülemî el-Mirrî, ona su agidi yakmisti:

"Amr b. Said, göçüp gitti. Doguda ve batida herkes onu övüyor.

Enli taslar altina defnedilmeden önce onun ellerinin insanlara ne bagislarda bulunduğunu bilmiyordum.

Yerde dar bir mezara girdi. Daha Önce diri iken, dar bir yere sikisip kaldı.

Gözlerimden yaslar aktıkça sana aglayacagim, eger gözlerim kapanırsa,

Kanatların sürükleyip getirdigi sey, senden bana hatira olarak yeter.

Sabirsizlik çoğalsa bile ben musibete ugramis sayilmam. Ama senin ölümünden sonra da sevinip ferahlamam.

Sanki senden baska bir canli ölmedi ve senden baska kimseye de agitçılar agit yakmadı.

Ölümünden sonra agitlar ve anilar senin için hos iselerde daha önce hayatta iken de senin için övgüler hostu."

Ibn Hallikan dedi ki: "Bu, hamasetle ilgili agitların en güzellerindendir." Böyle dedikten sonra Ibn Hallikan, Bahile kabilesinden bahsetti ve bu kabilenin Araplar nazarında en düşük ve en rezil kabile olduğunu söyledi. Yine o, Es'as b. Kays'm Rasûlullah (s.a.v.)'a söyle dedigini nakletmistir: 'Ta Rasûlallah! Bizlerin kanlari birbirine denk midir?' Rasûlullah (s.a.v.) da ona su cevabi vermisti: "Evet! Bahile kabilesinin bir ferdi olarak Cennet'e girmekten hoslanir misin?" O da su cevabi vermis: "Yalniz cennetliklerin benim o kabileden olduğumu bilmemeleri sartiyla Cennet'e girmek isterim."

Bedevilerden biri, adamin birine: "Sen kimlerdensin?" diye sordugunda adam: "Bahile kabilesindenim." diye cevap vermis. Bu defa bedevi, o adam için agit yakmaya baslamis. Adam da söyle demisti: "Sana sunu da söylüyeyim, ben. Bahile kabilesinin asli fertlerinden degilim. Ben onların mütteliklerindenim." Adam böyle deyince bedevi, onun ellerini ve ayaklarım öpmeye baslamis, adam da: "Niçin böyle yapıyorsun?" diye sorunca bedevi söyle cevap vermisti: "Çünkü yüce Allah, seni dünyada bu musibete maruz birakmamistir. Buna karsilik mutlaka ahirette sana Cennet'i verecektir."

Ibn Cerir dedi ki: Bu senede, yani hicretin doksanaltmci senesinde Kurra b. Serik el-Absî vefat etti. Bu zat, Misir'in valisi ve hakimi idi.

Ben derim ki: Ibn Cerir'in sözünü ettigi Kurra; Kurra b. Serik'tir ve Velid tarafından Misir valiligine tayin edilmistir. Bu Kurra, Se-yum camimin banisidir.

Yine bu senede Ebu Bekir Muhammed b. Amr b. Hazm, insanlara haccettirdi. Ebu Bekir, Medine valisi idi. Mekke valisi ise, Abdülaziz b. Abdullah b. Halid b. Üseyd idi. Irak ordusunun komutani ve imami ise,

Yezid b. Mühelleb'ti. Irak'in haraç islerinden sorumlu yetkilisi, Salih b. Abdurrahman'di.

Basra valisi ise, Yezid b. Mühelleb Süfyan b. Abdullah el-Kindî idi. Basra'nin kadisi da Abdurrahman b. Ezine idi. Küfe kadisi, Ebu Bekir b. Ebu Musa idi. Horasan ordusunun komutani Veki b. Sa'd idi. Dogrusunu, noksanlıklardan münezzeh olan yüce Allah daha iyi bilir. [12]

Hicretin Doksanyedinci Senesi

Bu senede Süleyman b. Abdülmelik Kostantiniyye'ye gitmek üzere ordu hazırladı. Oğlu Davud'u yaz mevsiminde gazaya gitmekle görevlendirdi. O da Hisn-i Mer'a'yi fethetti.

Vakidî dedi ki: Bu senede Mesleme b. Abdülmelik, Vidahiye diyara gidip gaza yaptı. Vidahiye valisi Vaddah'm yaptırdığı kaleyi fethetti.

Mesleme, Berceme'ye gidip gaza yaptı. Berceme'deki Hisn-i Hadid ve Surara'yi fethetti. Kisi Rum diyarında geçirdi.

Ömer b. Hübeyre el-Fezarî, Rum diyarına deniz gazvesine gitti ve kisi orada geçirdi.

Bu senede Abdülaziz b. Musa b. Nusayr öldürüldü. Kesik basi Süleyman b. Abdülmelik'e götürüldü. Götüren kisi, Habib b. Ebi Ubeyd el-Fihri idi.

Halife Süleyman, Horasan valiliğini Irak valisi Yezid b. Mühelleb'in uhdesine verdi, bunun sebebi de suydurdu: Veki b. Sud, Kuteybe b. Müslim'i ve zürriyetini öldürünce Kuteybe'nin kesik basını Süleyman'a gönderdi. Böylece onun yanında makamı yükseldi. Süleyman da onu Horasan valiliğine tayin etti.

Yezid b. Mühelleb de huzuruna vardığında kendisini övmesi ve böylece Horasan valiliğini sağlama alması için Abdurrahman b. Ehem'i halife Süleyman'a gönderdi. Ayrıca bu elçi, halife Süleyman'ın yanında Veki b. Ebi Sud'u da kötüleyecekti.

Abdurrahman b. Ehem adındaki hilekar ve kurnaz adam, Süleyman b. Abdülmelik'in yanına gitti. Veki'nin aleyhinde konuştu. Nihayet Süleyman da Veki'yi Horasan valiliğinden azletti. Orayı Irak valisi Yezid'in uhdesine bıraktı. Tayin emrini de Ibn Ehem'le birlikte Yezid'e gönderdi. Ibn Ehem, yedi gün müddetle yol gitti. Nihayet Yezid'in yanına vardı. Irak valiliğiyle birlikte Horasan valiliğine de atandığına dair emirnameyi ona verdi. Yezid, bu işi basarması durumunda ona 100.000 dirhem vereceğini vaad etmişti. Ancak bu vaadini yerine getirmedi.

Yezid, oğlu Muhalled'i kendinden önce Horasan'a gönderdi. Muhalleb'le beraber mü'minlerin emirinin mektubu da vardı. Mektubun içeriği suydurdu: "Kays kabilesinin iddiasına göre Kuteybe b. Müslim, Öldürülmeden önce

halifeye karsi isyan etmis degildi, eger isyan etmedigi halde Veki onu öldürmüs ise, onu zincire vurup bana gönder."

Mühelleb gidip Veki'yi yakaladi, babasi gelmeden önce hapse atti.

Veki'nin valiligi dokuz ay (ya da on ay) sürmüstü. Sonra Yezid b. Mühelleb gelip Horasan'i teslim aldi ve orada ikamete basladi. Etraftaki kazalara da kendi kaymakamlarini tayin etti ki, bunlari adlarini Ibn Cerir nakletmistir.

Yezid b. Mühelleb, daha sonra Cürcan'a gidip gaza yapti. Gürcan sehrinin o zaman surlari ve kapilari yoktu. Sadece etrafta daglar ve vadiler vardi. Cürcan valisinin adi Sol'du, oradaki bir kaleye sigindi. Baska bir rivayette anlatildigina göre oradaki gölde bulunan bir adaciga siginmistti. Sonra onu adaciktan alip yakaladilar, asiretinden çok sayida adam öldürdüler. Kimini de esir aldilar, mallarini ise ganimet edindiler.

Bu senede (hicretin doksanyedinci senesinde) Süleyman b. Abdülmelik, insanlara haccettirdi. Kendisine bagli beldelerin valileri, ise daha Önceki sayfalarda anlatilan kisilerdi. Yalniz Horasan valisi Veki b. Ebi Sud valilikten azledilmis, yerine Yezid b. Mühelleb b. Ebi Süf-ra (Irak valiligi de uhdesinde kalmak üzere) tayin edilmisti. [13]

Hicri Doksanyedinci Senede Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

H. Ali'nin Torunu Hasan B. Hasan

Hasan b. Hasan b. Ali b. Ebi Talib Ebu Muhammed el-Kuresi el-Hasimî. Babasindan ve dedesinden merfu olarak su hadisi rivayet etmistir:

"Müslümanlardan bir ailenin bir günlük ve gecelik geçimini saglayan kimsenin günahlarini Allah bagislar."

Hasan b. Hasan, Abdullah b. Cafer'den, H. Ali'nin sikintiyi ilgili bir duasini nakletmistir. Esi Fatima binti Hüseyin'den de rivayette bulunmustur. Oglu Abdullah ile bir cemaat da kendisinden rivayetlerde bulunmuslardir.

Hasan b. Hasan, Abdülmelik b. Mervan'in ziyaretine gelmis. Ab-dülmelik, ona ikramda bulunmus, Haccac'a karsi ona destek olmus ve H. Ali'nin zekat mallarinin idaresi için görevde birakmistti. Ibn Asa-kir, onun biyografisini güzelce anlatmis ve ondan -seyyidligini, lider bir sahsiyet oldugunu ispatlayan- eserler nakletmistir.

Anlatildigina göre Velid b. Abdülmelik, Medine'deki valisine su mealde bir mektup göndermistir:

"Hasan b. Hasan, Iraklilarla yazismaktadir. Bu mektubum sana ulastiginda ona yüz kirbaç vur ve onu insanların huzurunda döv. Onu öldürmedigin takdirde bana görünme."

Bundan sonra H. Hüseyin oğlu Ali -durumdan haberdar olduğı için- Hasan

b. Hasan'a sikinti duasini bir kagida yazip göndermistti. O da Medine valisinin huzuruna celbedildiginde bu duayi okumus, Cenâb-i Allah da onu onlardan korumustu. Sözüünü ettigimiz sikinti duasi sudur:

"Allah'tan baska ilah yoktur. O yumusak huylu, kerem sahibidir. Allah'tan baska ilah yoktur. O, yüce ve uludur.

Allah'tan baska ilah yoktur. O, yedi kat gögün ve yerin Rabbidir. Yüce Ars'm Rabbidir."

Hasan b. Hasan, Medine'de vefat etti. Annesi Havle binti Manzur el-Fezarî idi.

Hasan b. Hasan, bir gün Rafizilerden bir adama söyle demisti:

- Allah'a yemin ederim ki, seni öldürmek, Aziz ve Celil olan Allah'a yaklasma vesilesidir.

- Sen saka yapıyorsun herhalde.

- Vallahi bu saka degildir. Ben bunu ciddi olarak söylüyorum. Rafizilerden biri de Hasan b. Hasan'a söyle demisti:

- Rasûlullah (s.a.v.): "Ben kimin dostuysam Ali de onun dostudur." dememis mi?

- Evet, demistir. Ama Ali'nin halife olmasini kasdetmis olsaydi, bu hususta insanlara bir nutuk irad eder ve söyle derdi: "Ey insanlar! Bilesiniz ki su Ali, benden sonra benim veliahdimdir. Sizin yöneticiniz olacaktır. Emrini dinleyin ve ona itaat edin." Allah'a yemin ederim ki, eger yüce Allah ve Rasûlü, halifelik için Ali'yi seçmiş iseler ve Ali de bu halifeliği birakmissa, demek ki Allah ve Rasûlünün emrini terkeden ilk kisi odur. Allah'a yemin ederim ki, eger biz yönetimin' basina geçecek olursak, ellerinizi ve ayaklarinizi çaprazlama keseriz, sonra da tevbenizi kabul etmeyiz. Yaziklar olsun size! Bizi kendi nefsimizle aldattiniz. Yaziklar olsun size! Eger amelsiz akrabaligin faydasi olsaydi, kisi anne ve babasina fayda verirdi. Eger hakkimizda söyledikleriniz dogruysa ve bize de bildirmemislerse, babalarimiz bize haksizlik etmisler ve en faziletli durumu bizden gizlemislerdir. Allah'a yemin ederim ki, ben bizim sülaleden asi olan kimselerin günahlarinin iki kat verilmesinden korkuyorum. Ama ayni sekilde bizim sülalemizden saiih amel isleyen kimselere de sevabin iki kat verilecegini ümid etmekteyim. Vay sizin halinize! Eger biz Allah'a itaat edersek bizi sevin. Ona asi olursak bize öfke duyun. [14]

Musab. Nusayr

Musa b. Nusayr Ebu Abdirrahman el-Lahmî. Lahm kabilesinden bir kadının azadlisiydi. Baska bir rivayette anlatildigina göre Emevi-lerin azatlisidir. Magrib ülkesini fethetmis. Orada bol miktarda ganimetler ele geçirmisti. Ele

geçirdigi ganimetleri saymak ve evsafini anlatmak mümkün degildir. Orada müthis hadiseler meydana getirmisti. Anlatildigina göre Musa, topalmis. Onun, hicri ondokuzuncu senede dogdugu söylenir. Aslen Hinüttemir'dendir. Baska bir rivayette anlatildigina göre o, Beli mintikasinin Irase köyündendir. Hz. Ebu Bekir'in zamaninda babasi, Sam'a bagli Cebelülhalil'de esir düsmüstü. Babasinin adi Nasr idi. Ancak bu isim, küçültülerek Nusayr seklinde kullanildi.

Musa, Temim ed-Darî'den rivayetlerde bulunmustur. Oglu Abdül-aziz, Yezid b. Mesruk el-Mahsubî de ondan rivayetlerde bulunmuslardir. Muaviye'ye bagli bir komutan olarak deniz gazasi yapti. Kibris'a gidip savasti, orada Magosa ve Bans gibi kaleleri insa etti. Hicretin yirniyedinci senesinde Muaviye tarafından Kibris fethedilince oraya vali olarak atandi. Dahhak b. Kays'la birlikte Mercürahit savasina katildi. Dahhak Öldürülünce Musa b. Nusayr, Abdülaziz b. Mervan'a sigindi. Sonra Mervan, Misir'a girdiginde Musa da onunla beraberdi. Musa'yi oglu Abdülaziz'in yanina birakti. Abdülmelik, Irak'i ele geçirince onu kardesi Bisir b. Mervan'in yanma vezir olarak birakti. Musa b. Nusayr, görüs, tedbir ve akil sahibi bir kimse olup savas taktiginden iyi anlardi.

Begavî dedi ki: Musa b. Nusayr, hicri doksanyedinci senede Ifri-kiyye valiligine atandi. Cidden çok sayida belde, sehir ve mintika fethetti.

Önceki sayfalarda da anlattigimiz gibi Musa, Endülüs'ü fethet-misti-Endülüs'te çok sehirler, kasabalar ve köyler vardi. Musa, Endülüs halkindan ve diger yerlerin insanlarindan çok sayida insani esir aldı. Bol miktarda mali ganimet edindi. Altin ve kıymetli mücevherlerden o kadar ganimet elde etti ki, miktarı tayin edilemez. Diger alet, esya ve hayvanlardan da ganimet edindi. Ama bunlari burada saymaya gerek yoktur. Ayrıca güzel köle ve cariyelerden de çok sayida esir aldı. Denildigine göre Musa kadar düşmanlarından ganimet elde eden baska bir komutan yoktur. Magrib halki, onun eliyle teslim alındı. Magribliilere dini ve Kur'ân'i yaydı. Bir yere gidecegi zaman yanindaki esyalar çok oldugu için binek hayvanlari bunu tasiyama-diklanndan ötürü mecburen buzagılara da yük yükleniyordu.

Musa b. Nusayr, magrib ülkesinde, Kuteybe ise dogu taraflarında fetihler yaptılar. Allah, ikisine de hayir mükafat versin. Ikisi de çok sayida sehir ve iklimleri fethettiler. Ama Musa b. Nusayr, Kuteybe'ye nasib olmayan bir üne kavustu. Hatta denildigine göre o, Endülüs'ü fethettiginde adamin biri yanina gelip: "Benimle beraber birkaç adam gönder ki, gidip sana büyük bir hazinenin yerini tesbit edeyim." demis. O da, o adamla birlikte kendi maiyetinde bulunanlardan birkaçini göndermis, adam onlari bir yere götürerek: "Surayi kazin." demis ve kazdiklari çukurun alt taraflarında güzel renkli bir salona rastlamislardi. O büyük salonda kendilerini saskina

çevirecek derecede kıymetli yakut, cevher, zeberced, sergi, kumas ve halıları buldular. Halılar, altın tellere kıymetli inciler saplanarak işlenmişti. Bazi hali-*ar da kıymetli mücevherlerle dokunmuştu. Mücevherler arasında yakutlarda vardı ki, onların güzellik ve berraklık bakımından benzerle-*ine rastlanamazdı. O gün şahsini görmedikleri bir ünleyici şöyle ses-enmişti: "Ey insanlar! Size Cehennem kapılarından biri açılmış bulunmaktadır, tedbirli olun."

Denildiğine göre o hazinede Süleyman peygamberin üzerinde ye-k yemiş olduğu sofraya rastladılar. Musa b. Nusayr'ın haberlerini, onun icraatlarını, savaşlarda gösterdiği yararlılıkları, kendi zürriyy e tinden Ebu Muaviye Muarik b. Mervan b. Abdülmelik b. Mervan b. Musa b. Nusayr en-Nusayrî adında bir adam derleyip toparlamıştır.

Hafız İbn Asakir'in rivayetine göre Ömer b. Abdülaziz, Velid'in zamanında Sam'a gelen Musa b. Nusayr'a: "Denizde gördüğün en sasirtici şey nedir?" diye sormuş, Musa da su cevabı vermişti:

"Bir defasında bir adaya vardık. Orada Süleyman peygamberin mührüyle ağzı mühürlenmiş onaltı küp gördük. Emir verdim, dördünü çıkardılar. Bunlardan birini deldirdiğimde şeytan basını silkeleyerek küpün içinden çıkıp (Süleyman peygamberi kastederek) şöyle dedi: "Sana peygamberlik ikramında bulunan Allah'a yemin ederim ki, artık yeryüzünde bir daha bozgunculuk yapmayacağım." Sonra şeytan etrafa baktı ve: "Ben Süleyman'ın heybetini ve mülkünü görmüyorum." dedi. Yere batıp gitti. Emir verdim, diğer üç küpü yerlerine koydular."

Sem'anî ve diğerlerinin anlattıklarına göre Musa b. Nusayr, Mag-rib ülkesinin uç taraflarında Atlas Okyanusunun yakınlığında bulunan Nahhas şehrine gitmişti. Şehre yaklaştıklarında duvarlarının ve surlarının parlaklığını uzak mesafelerden görmüşlerdi. Biraz daha ilerleyip konaklamışlar; sonra Musa, beraberindeki adamlardan birini 100 kahraman süvari ile surların yanına göndermişti. Gönderirken de surların etrafında dolanarak şehre bir giriş yeri veya kapının bulunup bulunmadığını tesbit etmesini emretti. Denildiğine göre o adam ve beraberindeki süvariler, surların çevresinde bir gün bir gece dolasmışlar. Tekrar Musa'nın yanına dönerek surlardan şehre açılan bir kapı veya giriş yeri bulunmadığını söylemişlerdi. Musa da adamlarına emir vermiş, yanlarındaki tüm eşyaları üst üste koyarak surlara tırmanmak istemişler. Ancak bu eşyaların hepsi dahi surlara çıkabilmek için yeterli yüksekliği teşkil edememişti.

Musa, emir vererek merdiven yaptırmış. Bu merdivenler üzerine çıkarak şehre gireceklerdi. Adamın birine emir vermiş, adam merdivenden çıkarak surların üstüne tırmanmış, en üst noktada durunca, iç taraflardaki şeyleri görüp kendini tutamamış ve iç tarafa atlamış. Böylece de ölmüştü. Sonra

ikinci bir adama emir verilmiş, o da surun tepesine çıkınca aynı seyleri görmüş. Kendini tutamayıp iç tarafa atlamış ve ölmüştü. Sonra diğerleri merdivene çıkmak istememişlerdi. Böyle olunca da surların iç tarafında nelerin olduğunu kimse anlayamamıştı. Sonra Musa ve yanındakiler, yollarına devam etmişler. O şehre yakın bir göle varmışlardı. Denildiğine göre o mezkur küpleri orada görmüşlerdi. Küplerin başında bir nöbetçi duruyordu. Musa, ona kim olduğunu sorunca adam su cevabı vermişti:

- Ben cinlerdenim. Babam bu gölde mahpustur. Süleyman, onu hapsedmişti. Her sene buraya bir defa gelir, babamı ziyaret ederim.

- Su şehirden dışarıya çıkan veya şehre giren herhangi bir kimseye gördün mü?

- Hayır. Yalnız her sene bir adam bu göle gelir. Burada günlerce ibadet eder, sonra çekip gider ve tekrar geri dönüp gelmez. Onun kim olduğunu ancak Allah bilir.

Sonra Musa, İfrikkiye'ye geri döndü. Bu hikayenin doğru olup olmadığını Allah bilir. Sorumluluk bunu ilk olarak nakledene aittir.

Hicri doksanüçüncü senede İfrikkiye'de kitlik ortaya çıktığında Musa b. Nusayr, insanları yağmur duasına çıkardı. Duaya çıkmadan üç gün önce oruç tutmalarını emretti. Sonra halkla birlikte dua yerine gitti. Zimmileri Müslümanlardan ayırdı, hayvanları yavrularından ayırdı. Yağmur duası yerine vardıklarında milletin yüksek sesle ağlayıp feryad etmelerini emretti. Kendisi de yüce Allah'a dua edip niyazda bulunuyordu. Bu hal öğleye kadar devam etti. Sonra şehre döndü. Kendisine: "Mü'minlerin emirine dua etmeyecek misin?" diye sorduklarında su cevabı verdi: "Böyle bir makamda sadece Aziz ve Celil olan Allah anılır." Böyle dediği için Aziz ve Celil olan Allah, onlara yağmur yağdırdı.

Musa b. Nusayr, hilafetinin son zamanlarında Velid b. Abdülme-lik'in ziyaretine geldi. Bir cuma günü Sam'a girdiğinde Velid minberdeydi. Musa, çok güzel elbiseler giyinmiş ve sık bir halde idi, Beraberinde esir aldığı otuz kadar hükümdar çocuğu ve diğer esirler vardı. Onlara hükümdar taçları giydirmişti. Ayrıca etrafında hizmetçileri, maiyet erkani da büyük bir heybet ve alayış içindeydiler. Sam camii-nin minberinde insanlara hutbe irad etmekte olan Velid, onlara bakınca üzerlerindeki ipek mücevher ve fazla denecek miktardaki ziynetleri görünce saskına döndü. Musa b. Nusayr, gelip minber üzerinde bulunan Velid'e selam verdi. Adamlarına, minberin sağ ve sol taraflarında durmalarını emretti. Velid de kendisine bu iktidarı, mülk genişliğini ve memleket büyüklüğünü ihsan eden Allah'a hamdedip sükrünü ifade etti. Dua, hamd ve sükrü o kadar uzattı ki, cumanın vakti neredeyse çıkacaktı. Sonra inip cemaata namaz kıldırıldı. Sonra Musa b. Nusayr'i yanına çağırdı. Ona güzel mükafatlar ihsan edip bol armağanlar

verdi.

Musa b. Nusayr da beraberinde Velid'e çok armaganlar getirmisti. Getirdigi armaganlar arasinda Süleyman peygamberin üzerinde yemek yedigi sofrasi da vardı. Bu sofraya, altın ve gümüşle islenmişti. Sofranın üzerinde inci ve cevherden mamul benzersiz üç halka vardı. Musa, bu sofrayı Endülüs'ün Tulaytula şehrinde bulmustu. Ayrıca Çok miktarda mal da getirmisti.

Anlatıldığına göre Musa b. Nusayr, oğlu Mervan'ı bir askeri birliğin başında komutan olarak bir savaşa göndermiş, oğlu Mervan da 100.000 esir alıp dönmüştü. Musa, diğer taraftan kardeşi oğlunu da bir askeri birliğin başında komutan olarak bir savaşa göndermiş, kardeşi oğlu da aynı şekilde berberilerden 100.000 kişiyi esir alarak geri dönmüştü. Musa'nın bu konudaki mektubu kendisine ulaştığında Velid mektubu okumuş, mektupta ganimetlerin beste birinin 40.000 esir olduğu ifade edilmisti. Bunu duyanlar: "Musa, ahmanın biridir. Ganimetlerin beste biri olarak 40.000 esir bulunduğunu söylüyor, bu kadarım nereden bulmuş?" dediler. Musa, bu haberi duyunca ganimetlerin beste biri olarak 40.000 esiri Velid'e gönderdi. Magrib (Kuzey Afrika) valisi Musa b. Nusayr gibi başka birinin bu kadar çok esir elde ettiği İslâm tarihinde duyulmamıştır.

Musa'nın Endülüs fethinde çok hayret verici maceraları olmuştur. Söyle demisti: "Eğer insanlar pesimden gelecek olsalardı (Frank illerinin en büyük şehri) Rumiye'yi fethetmek üzere onları götürürdüm. Sonra inşaallah yüce Rabbim, o şehri benim vasıtamla Müslümanlara kazandırirdi.

Velid'in yanına geldiğinde -Önceki esirlerden ayrı olarak- beraberinde 30.000 esir daha getirmisti. Bu da onun Magrib illerinde yaptığı son savaşlarda elde ettiği ganimetlerin beste biri idi. Ayrıca beraberinde evsafi anlatılamıyacak, miktarı belirtilemeyecek kadar çok sayıda mal, inci ve mücevher de getirmisti. Velid'in vefatına ve Süleyman'ın tahta çıkışına kadar Sam'da ikametine devam etmişti. Süleyman, Musa'ya kızıyordu. Onu yanında hapsedti ve ondan çok miktarda mal istedi. Süleyman, bu senede insanlara haccettirinceye kadar onu yânında tuttu. Nihayet o, Medine'de (başka bir rivayete göre ise Vâdi'l-Kurâ'da) seksen yaşına merdiven dayamış iken vefat etti. Hicretin doksan dokuzuncu senesinde vefat ettiğine dair başka bir rivayet de vardır. Doğrusunu Allah bilir. Allah ona rahmet etsin. [15]

Hicretin Doksansekizinci Senesi

Bu senede Süleyman b. Abdülmelik, İstanbul'da bulunan orduya takviye olarak kardeşi Mesleme b. Abdülmelik komutasında ikinci bir askeri birliği gönderdi. Bu ordu yola çıkarak İstanbul'dakilerle birleşti. Mesleme, yola çıkarken ordudaki herkese, atma iki müd yiyecek yüklemesini emretmişti.

Istanbul'a vardiklarında bu yiyecekleri bir araya getirip yigdilar. Daglar kadar yüksek oldu. Mesleme, onlara söyle dedi: «Bu yiyecekleri birakin. Istanbul'da buldugunuz seylerle geçinin. Bu yiyecekleri tarlalara ekip yetistirin. Kendinize de tahtadan evler yapin. Çünkü Allah'in izniyle biz burayi fethetmeden geri dönmeyecegiz.»

Mesleme, Hristiyanlardan Ilyon adinda bir adamla, kendisine Bizans'in fethinde yardimci olsun diye gizlice antlasti. İlk zamanlarda bu adamin iyi davrandigi görölüyordu. Sonra Bizans hükümdari Ölünce Ilyon, Mesleme'nin elçisi olarak görev yapmaya basladi. Ancak Bizanslilar, onu çok korkuttular. Ilyon yanlarına gittiginde Bizanslilar ona: «Mesleme'yi buradan geri gönder ki, seni basimiza hükümdar yapalım.» dediler. Ilyon da çikip hileye ve hiyanete basvurdu; tuzak kurmaya basladi. Bu isini devam ettirdi. Allah, ona lanet etsin. Nihayet Müslümanların gida maddelerini yakti.

Bu olay söyle olmustu: îlyon, Mesleme'ye: «Bizanslilar, sendeki bu çok yiyecekleri görünce savasi onlarla uzun süre devam ettirecegini saniyorlar, eger bu yiyecek maddelerini yakacak olursan senin azimli bir adam oldugunu anlarlar ve sehri çabucak sana teslim ederler.» dedi. Bunun üzerine Mesleme de yiyecek maddelerini yaktirdi. Sonra Ilyon, gemileri harekete geçirdi ve yapabildigince askerin esyasini geceleyin içeriye tasidi. Ertesi sabah da Müslümanlarla savasmaya, asiri düşmanligim açiga vurmaya basladi, surlara istihkam kurdu. Bizanslilar, etrafında toplandi, Müslümanlar sikintiya düstüler, yiyecek bulamadilar. Topraktan baska herseyi yediler.

Müslümanların bu sikintili halleri, Velid b. Abdülmelik'in vefat edip yerine Ömer b. Abdülaziz'in geçtigine dair haber gelinceye dek devam etti. Bu haberi aldiktan sonra Sam'a döndüler. Çok yorgun düşmüşlerdi, ama Mesleme, Kostantiniyye'de saglam yapili bir mescit insa etmeden geri dönmedi. Semaya sahika bir eser olarak yükselen ve genis bir arazi üzerine kurulan mescidi, gerçekten muazzamdi.

Vakidî dedi ki: Süleyman b. Abdülmelik tahta geçince Kudüs'te ikamet etmek istedi. Oradan Kostantiniyye'ye asker gönderecekti, Musa b. Nusayr ise, diger sehirleri, köyleri ve kasabalari fethederek istanbul'a gitmesini teklif etti. Böyle yaptigi takdirde Istanbul'un, gücü kaybolmus, kaleleri yikilmis oldugundan, arada herhangi bir engel kalmadigindan dolayi Bizanslilar, orayi kendi elleriyle ona teslim edeceklerdi. Sonra Süleyman, kardesi Mesleme'yle müsavere yapti. Mesleme ise, diger sehirleri simdilik birakmasini ve Istanbul'u zor kullanarak fethetmesini teklif etti. Istanbul'u fethedince, diger sehirler ve kaleler de eline geçecekti.

Süleyman, onun sözünü begenerek: «Iste dogru görüs budur.» dedi- Sonra

Sam'dan ve Cezire'den asker toplamaya basladi. Karada 120.000, denizde de 120.000 savasçi topladi, maaslarim ödedi, onlara Çok masraf yapti. Istanbul'a gidip gaza yapacaklarini, fethedinceye kadar orada kalacaklarim askerlere bildirdi. Sonra Kudüs'ten hareket etti. Gelip Sam'a girdi, askerleri toplanmislardi. Askerlerin basina kardesi Mesleme'yi komutan yapti ve onlara söyle dedi: «Allah'in bereketi üzerine yola çikin, takvali olun, sabredin, birbirinize iyi davranin ve yardimci olun.»

Süleyman, yola çıktı. Mercidabik'a gelip mola verdi. Sevaplarini ve mükafatlarini Allah'tan bekleyen gönüllüler de etrafında toplandılar. Böylece misli görülmemis büyüklükte bir ordu meydana gelmistti. Sonra Mesleme'ye emir vererek orduyu yolu koymasini istedi. Marash Rum Ilyon da Mesleme'nin beraberinde idi. Yola revan oldular. Nihayet Istanbul'a vardilar ve kusattilar. Bizanslılar, sikintiye düstüler. Mesleme'ye cizye verme teklifinde bulundular. Mesleme ise, cizye almayi kabul etmedi, orayi zor kullanarak fethedecegini bildirdi. Onlar da: «Ilyon'u bize gönder, kendisine daniselim, fikir teatisinde bulunalim.» dediler. Mesleme, Ilyon'u onlara gönderdi. Bizanslılar, Ilyon'a: «Bu orduyu üzerimizden geri çek, bizden uzaklassmlar ki, cizyeleri sana verelim ve seni basimiza hükümdar yapalim.» dediler. Bunun üzerine Ilyon, Mesleme'nin yanina dönerek söyle dedi: «Bizanslılar sehrin fethine razı oldular, yalnız orduyu onlardan uzaklastirmadigin takdirde sehri açmayacaklar.» Mesleme: «Korkarim ki, bana bir tuzak kuruyorsun.» dedi. Ilyon, sehrin anahtarim ve içindeki mallari kendisine teslim edecegine yemin etti. Mesleme, orduyu geri çekince Bizanslılar, yikilan surlari onarmaya basladilar ve kusatmaya hazirlikli hale geldiler. Böylece Ilyon, lanetlisi Müslümanlara hainlik yapmis oldu.

Ibn Cerir dedi ki: Bu senede (hicretin doksansekiizinci senesinde) Süleyman b. Abdülmelik, kendisinden sonra halife olmasi için oglu Eyyüb'ü veliaht tayin etti. Bu olay, kendi kardesi Mervan b. Abdül-melik'in ölümünden sonra oldu. Kardesi Yezid'i veliaht tayin etmesi gerekirken oglu Eyyüb'ü tayin etti. Kardesinin basina belalar gelmesini istedi ve ona tuzak kurdu. Fakat Eyyüb, babasinin sagliginda öldü. Bu defa Süleyman, amcasi oglu Ömer b. Abdülaziz'i kendisinden sonra halife olmak üzere veliaht tayin etti. Ne de güzel yapti.

Bu senede Sakalibe sehri fethedildi.

Vakidî dedi ki: Bürçan, bu senede az sayidaki Mesleme ordusuna hücum etti. Süleyman da Mesleme'ye takviye bir askeri birlik gönderdi. Mesleme, Bürçanlılarla savasti. Nihayet yüce Allah, onlari bozguna ugratti.

Bu senede de Yezid b. Mühelleb, Çin'in Kuhistan eyaletine gidip gaza yapti. Orayi kusatma altina aldi, siddetlice savasti. Teslim alincaya kadar savasim

sürdü. Oradaki Türklerden 4.000'ini eli kolu bağlı olarak öldürdü. Sayılamıyacak, miktarı belirtilemeyecek, niteliği anlatılamıyacak derecede çok kıymetli ve güzel mal ile esyayı ganimet edindi. Oradan da Cürcan'a hareket etti.

Cürcan valisi, Deylenililerden asker istedi. Deylemliler, yardımına kostular. Yezid b. Mühelleb, onlarla savasti. Bahadır bir süvari ve kahraman olan Muhammed b. Abdurrahman b. Ebi Sebre el-Cufî, hükümdarına saldırdı ve onu öldürdü. Böylece Allah, Deylemlileri hezimete ugrattı.

Sözü edilen Ibn Ebi Sebre, bir gün bir Türk süvarisiyle göğüs gö-güse savasti. Türk, ona bir kılıç darbesi vurdu. Türk'ün kilici onun migferine saplandı. Ibn Ebi Sebre de bu halde iken darbesini vurup Türk'ü öldürdü. Sonra kilicinden kan damlayarak ve Türk'ün kilici migferine saplanmış olarak Müslüman saflarına yöneldi. Yezid b. Mühelleb, ona bakarak: «Bundan daha güzel bir manzara görmedim. Kimdir bu adam?» diye sordu. Ibn Ebi Sebre olduğunu söylemeleri üzerine Yezid: «Saraba tutsak olmasaydı, ne güzel bir adamdı.» dedi.

Sort" Yezid, Cürcan muhasarasını kuvvetlendirdi. Cürcan hü-kümdar-ni baskı altında tuttu. Nihayet hükümdar 700.000 dirhem, 400.000 dinar, 200.000 elbise, 400 zaferan yüklü merkep, 400 adam vermek üzere onunla barış antlaşması yaptı. Hükümdarın vereceği 400 adamdan herbirinin başında bir kalkan, her kalkanın üzerinde bir taylesan, gümüşten bir kase, bir de birer ipekböceği bulunacaktı. Said b. As, bu şehri daha önce sulh yoluyla fethetmişti. Şehir halkı, her sene 100.000 dirhem verecekti. Bazı seneler 200.000, bazı senelerde ise 300.000 dirhem vereceklerdi. Bazı senelerde ise, hiç vermeyeceklerdi. Ama oradan bir süre geçince bu vergiyi tamamen kesip inkar ettiler. Yezid b. Mühelleb de onlarla savasti ve Said b. As zamanındaki gibi sulh yoluyla fethedilmiş gibi eski statüsüne döndürdü.

Dediler ki: Yezid b. Mühelleb, baskılarından cidden bol miktarda mal ve parayı ganimet olarak ele geçirdi. Ganimet olarak ele geçirdiği eşyalar arasında kıymetli mücevherlerle süslü bir taç vardı. «Bu tacı ragbet etmeyecek bir kimse var mı dersiniz?» diye sorunca etrafındakiler: «Bizce buna ragbet etmeyecek hiç kimse yoktur.» dediler. Yezid ise: «Vallahi, ben öyle bir adam biliyorum ki, bu ve benzeri mallar kendisine teklif edilecek olursa asla ragbet etmez.» dedi. Sonra da orduda bir gazi olarak bulunan Muhammed b. Vasi'yi çağırdı. Taci ona vermeyi teklif etti, Muhammed: «Benim buna ihtiyacım yok.» dediye de Yezid: «Alman için sana yemin veriyorum.» dedi. Bunun üzerine Muhammed taci alıp götürdü. Yezid, yanındaki adamlardan birini görevlendirerek Muhammed b. Vasi'yi takip etmesini ve taci ne yapacağı kendisine bildirmesini emretti. Muhammed, bir dilencinin önüne geçiyorken dilenci ondan birşeyler istedi. Muhammed de

taci ol-gu gibi dilenciye verdi ve yoluna devam eti. Yezid, bu durumdan âoerdar olunca o dilenciye yanina çağirtarak taci ondan aldı. Tacin yerine ona çok mal ve para verdi.

Ali b. Muhammed el-Medainî, Ebu Bekir el-Hüzelî'nin söyle dedigini rivayet etmistir:

«Sehr b. Havseb, Yezid b. Mühelleb'in hazinedari idi. Sehr'in içinde 100 dinar bulunan bir keseyi hazineden çaldigina dair bir sikayet Yezid'e ulasti. Yezid de bu durumu Sehr'e sordu. O da: «Evet, aldim.» dedi ve keseyi getirip Yezid'e takdim etti. Yezid: «Senin olsun.» dedi ve sikayetçiye huzuruna çağirdi, ona sövdü. Katemi el-Kelbî (baska bir rivayete göre ise Sinan b. Mükemmel el-Nümeyrî) bu olayla ilgili olarak Sehr'e hitaben söyle dedi:

«Sehr, dinini bir keseye sattı.

Ey Sehr! Senden sonra âlimlere kim güvenir artık? Önemsiz birseyi hazineden aldın ve Ibn Canbozan'a sattın. Hiyanet iste budur.»

Mürre b. en-Nehaî de bu olayla ilgili olarak söyle demisti:

«Ey Mühelleb, eger sen olmasaydin, Ben, salih, âlim gibi birine yönelmezdim.»

Ibn Cerir dedi ki: Anlatildigina göre Yezid b. Mühelleb, Gürçan gazvesine 120.000 askerle gitmistı. Bu askerlerin 60.000'i Samlilardandı. Allah mükafatlarını versin. Cürçan'm fethi üzerine diger beldeler de teslim oldular. Yollar kolaylastı, güvenli hale geldi. Daha önce oralari cidden korkulu yerlerdi.

Daha sonra Yezid, Huzistan'a gitmeye karar verdi. Kendisinden Önce oraya 4.000 kisiden olusan bir müfreze gönderdi. Müfrezedeki askerler, seçkin kimselerdi. Bunlar düşmanla karsilastiklarinda siddetle savastılar. Bu savasta Müslümanlardan 4.000 kisi öldürüldü. Innâ lillah ve innâ ileyhi raciûn.

Sonra Yezid, beldeleri fethetmenin kaçınılmaz ve zorunlu olduguna karar verdi. Nihayet Huzistan vahsi Isbahbaz, bol miktarda para ve mal vererek ayrıca her sene 700.000 dirhem para, bol miktarda mal ve köle vermeyi taahhüd ederek Yezid'le baris antlasmasi yaptı. [16]

[1] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/233.

[2] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/233-252.

[3] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/253-256.

[4] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/256-258.

- [5] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/259-260.
- [6] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/260-261.
- [7] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/261-262.
- [8] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/262-270.
- [9] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/270.
- [10] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/270.
- [11] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/270-272.
- [12] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/272-275.
- [13] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/275-277.
- [14] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/277-278.
- [15] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/278-282.
- [16] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/282-286.

Hicretin Doksansekizinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler .	1
Abdullah B. Abdullah B. Utbe .	1
Hicretin Doksandokuzuncu Senesi	1
Ömer B. Abdülaziz'in Halifeligi	10
Hicri Doksandokuzuncu Senede Vefat Eden Meshur Sahsiyetler .	11
Hasan B. Muhammed B. Hanefiyye .	11
Abdullah B. Muhayriz .	11
Mahmud B. Lebid B. Ukbe .	12
Nafî B. Cübeyr B. Müt'im..	12
Küreyb B. Müslim..	12
Muhammd B. Cübeyr B. Müt'im..	12
Müslim B. Yesar .	13
Hanes B. Amr Es-San'anî	13
Harice B.Zeyd .	13
Hicretin Yüzüncü Senesi	13
Abbasi Propagandasinin Baslamasi	16
Hicretin 100. Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler .	17
Salim B. Ebi'I-Ca'd El-Escaî	17
Ebu Ümame Sehl B. Hanîf	17
Ebüz-Zahirîye Hadir B. Küreyb El-Humusi	17
Ebu Tufeyl Amir B. Vasile .	17
Ebu Osman En-Nehdî	18
Hicretin Yüzbirinci Senesi	19
Ömer B. Abdülaziz'in Biyografisi	20
Ömer B. Abdülazizin Geleceginin Bilinmesi Ve Bu Sebeble Gelisinin Beklenmesi	24
Fasil	38
Fasil	39

Hicretin Doksansekizinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Abdullah B. Abdullah B. Utbe

Imam ve hüccet bir zattî. Ömer b. Abdülaziz'in müeddibi, yani terbiyecisi idi. Onun, sahabelerden çok sayıda rivayetleri vardır.

Ebu Hafs en-Nehaî ile Abdullah b. Muhammed b. el-Hanefiyye de hu sene de vefat etmişlerdir. Bunların biyografilerini, "Tekmil" adlı eserde anlatmışızdır. Doğrusunu, noksanlıklardan münezze olan yüce Allah daha iyi bilir. [1]

Hicretin Doksandokuzuncu Senesi

Bu senede halife Süleyman b. Abdülmelik, safer ayının onuncu gününde

veya bu ayin bitimine on gün kala cuma günü kirküç yasinda veya kirkbes yasinda vefat etti. Kirk yasini geçmediği de söylenir. İki yıl sekiz ay süreyle halifelik yaptı.

Ebu Ahmed el-Hakim'in ifadesine göre Süleyman b. Abdülmelik, bu senenin ramazan ayinin bitimine onüç gün kala cuma günü vefat etmiştir. Üç sene üç ay, bes gün süreyle halifelik yapmıştır. Vefatında otuzdokuz yasındaydı. Ama sahih olan kavi, cumhura ait birinci kavildir. Dogrusunu Allah bilir.

Süleyman b. Abdülmelik b. Mervan b. Hakem b. Ebi'l-As b. Ü-meyye b. Abdisems el-Kurasi el-Ümevî Ebu Eyyüb, Medine'ye bagli Beni Cezire'de dogdu. Babasinin yaninda Sam'da büyüdü. Babasından, dedesinden ve dolayisiyla müminlerin annesi Hz. Aise'den ilk hadisesi ile ilgili hadisi rivayet etti.

Abdurrahman b. Hüneyde'den rivayet olunduguna göre o, Abdullah b. Ömer'le birlikte bir ormanliga gitmis, kendisi susmus, İbn Ömer, ona niçin sustugunu sorunca o da: «Ben birsey temenni ediyorum.» demis. İbn Ömer: «Ey Ebu Abdurrahman, ne temenni ediyorsun?» diye sorunca Abdurrahman, su cevabi vermis: «Su Uhud daginin tümüyle altin olarak bana verilmesini ve altinların sayisini tesbit edip zekatini çıkarmayi isterdim. Bundan hosnutsuzluk duymazdim. Bunun bana zarari olacagindan da korkmazdim.»

İbn Asakir dedi ki: Süleyman b. Abdülmelik'in Sam'da Ciron feneri yanindaki meydanlikta bir evi vardı. Babüssagir bitisiginde büyük bir ev de yaptırdi. Orayi hükümet konagi yaptı ve orada Kubbe-i Hadra'ya benzesin diyerek san bir kubbe insa ettirdi.

Süleyman b. Abdülmelik, fesahat sahibi bir kimse olup adaleti tercih eder, gaza yapmayi severdi. Kusatmak üzere İstanbul'a bir ordu göndermis ve bu ordu, orada bir cami yaptırmak sartiyla Bizanslılarla baris antlasmasi yapmisti.

Ebu Bekir es-Solî'nin rivayetine göre Abdülmelik, ogullari Velid, Süleyman ve Mesleme'yi huzuruna çağirmis, onlara Kur'ân okutmus, nePsi de Kur'ân'i güzelce okumuslardi. Sonra siir okumalarını iste-miş> siiri de güzelce okumuslardi. Yalnız A'sa'nin siirim saglam ve güz! bir sekilde okuyamamislar. Bu nedenle Abdülmelik, onlari kinamis, sonra da söyle demisti: «Sizden herbiriniz bana Arapların söyledikleri en ince beyiti okusun, ama hata yapmasin, haydi bakalim ey Velid! Önce sen oku.» Velid, su beyti okumustu:

«Ata veya herhangi bir binege binmek, pazubend ile halhal arasindaki binege binmek kadar hosuma gitmez.»

Abdülmelik: «Bundan daha ince bir siir olabilir mi? Simdi de sen oku ey

Süleyman.» dedi. Süleyman da su beyti okudu:

«O kadının ellerini kendine geri döndürmesi ne güzeldir ki, Onun zirhi benim elimdedir ki, pestemalini çözerim»

Abdülmelik: «Isabetli olmadı, şimdi sen oku ey Mesleme.» dedi. Mesleme de Imru'l-Kays'in su beytini okudu:

«Gözlerimin yasarması, ancak yorgun kalbimin iç kısımlarına oklarını (bakışlarını) vurman içindi.»

Abdülmelik de şöyle dedi: «Imru'l-Kays yalan söylemiş, isabetli söylememiştir. Çünkü sevgilinin gözleri ask ile yasanca, artık geride sadece vuslat kalır. Asikin, sevgilisinin cefasına göz yumması ve ona katlanıp sevgi giysisini giydirmesi icabeder. Şimdi ben bu beyit için size üç gün mühlet veriyorum. Mühlet bitiminde kim bana bunun doğru şeklini getirirse, hükümdarlık onun olacaktır. Yani ne zaman isterse onu veliht tayin ederim.»

Ogulları Abdülmelik'in yanından kalkıp gittiler. Bir zaman sonra Süleyman yolda giderken, devesini güden bir bedevinin su beyti terennüm etigini isitti:

«Onun sevgisi ugruna eğer basımı vursalar, basım düşer düşmez o sevgiliye doğru uçuş gider.»

Süleyman, bedevinin yakalanıp yanına getirilmesini emretti. Yanına getirilen bedeviyi alıp babasına götürdü ve: «Babacığım, istediğini getirdim.» dedi. Babası: «Haydi getir bakalım.» deyince mezkur beyti okudu. Bunun üzerine babası da: «Güzel okudun, bunu nereden buldun?» diye sorunca Süleyman, bedevinin hikayesini ona anlattı. Abdülmelik de, Süleyman'a: «Ne istegin varsa söyle, arkadaşın bedeviyi de unutma.» dedi. Süleyman: «Ey mü'minlerin emiri, senden sonrası için Velid'i veliht tayin ettin. Ben de ondan sonrası için veliht olmak istiyorum.» dedi. Abdülmelik, Süleyman'ın bu istegini kabul etti Onu hicretin seksenbirinci senesinde hacca gönderdi. Ayrıca ona 100.000 dirhem para verdi. Süleyman, bu parayı mezkur beytin sahibi bedeviye verdi.

Babası hicretin seksenaltıncı senesinde, vefat edince kardeşi Velid halife oldu. O da kardeşinin veziri ve danışmanı oldu. Emevi caminin yapılması için kardeşi Velid'i o tesvik etti. Kardeşi Velid, hicretin doksanaltıncı senesinin cemaziyelahir ayının ortasında cumartesi günü vefat ettiğinde kendisi Remle'de idi. Sam'a geldiğinde emirler ve esraf onu karşıladılar. Baska bir rivayette anlatıldığına göre emirler, kumandanlar ve esraf, Kudüs'e giderek orada kendisine bey'at ettiler. Kendisi de Kudüs'te ikamete niyetlendi. Tebrik heyetleri Kudüs'e giderek onu orada tebrik ettiler. Ancak orada baska heyetler göremediler. Süleyman, Kayalık mescidinin

kuzeyinde, mescidin sahnında kubbe altında oturmaktaydı. Halkın ekabiri de kürsüler üzerinde oturuyorlardı. Onlara malları paylastırıyordu. Sonra kendisi Sam'a dönmeye karar verdi. Nihayet Sam'a gitti ve Emevi camiinin inşaatını tamamladı.

Onun zamanında camideki hükümdar mahfeli (maksure) yenilendi. Amcası oğlu Ömer b. Abdülaziz'i kendine müstesar ve vezir tayin ederek söyle dedi: «Biz idarenin basına geçtik, ama idare hususunda fazla bir bilgimiz yoktur. Halkın yararına gördüğün şeyleri bize tavsiye edip yaz.»

Süleyman'ın yaptığı yararlı işler arasında Haccac'ın tayin ettiği kaymakamları görevden azletmek, Haccac tarafından hapse atılan kimseleri serbest bırakmak, esirleri salıvermek, Irak halkına bağışlarda bulunmak, daha önceleri namazi geç vakitlere erteleme âdetini kaldırarak namazları ilk vakitlerinde kılmak gibi işler gelir. Ayrıca Ömer b. Abdülaziz'den duyduğu güzel olan başka işleri de yaptı. Kos-tantiniyye'ye gazaya gidilmesini emretti. Oraya Sam'dan, Cezire'den ve Musul'dan topladığı 120.000 kara askerini gönderdi. Ayrıca Mısır ve Kuzey Afrika'dan da 1.000 kadar deniz askerini Ömer b. Hübeyre komutasında yola çıkardı. Hem kara, hem deniz askerlerinin baskomutani da kardeşi Mesleme idi. Mesleme'nin beraberinde Süleyman'ın oğlu Davud da vardı. Bunlar, kendi aile efradından bazılarını da yanlarına almışlardı. Bütün bu sevkiyat işlemi, Musa b. Nusayr'ın Kuzey Afrika'dan Sam'a gelisi esnasında onunla yapılan istisare neticesinde kararlaştırılmıştı. Sahih kavle göre Musa b. Nusayr, Süleyman'ın kardeşi Velid'in hilafeti zamanında Sam'a gelmiştir. Doğrusunu Allah bilir.

Ibn Ebi'd-Dünya, Cabir b. Avn el-Esedî'nin söyle dedigini rivayet etmiştir: Süleyman b. Abdülmelik, halifelige geçtiğinde ilk olarak su konusmayı yaptı:

«Diledigini yapan, diledigini yükselten, diledigim alçaltan, diledigine veren, diledigini mahrum bırakan Allah'a hamdolsun. Doğrusu dünya, aldanma yurdudur, bos bir menzildir, dolanıp durma süsüdür. Aglayani güldürür, gülteni aglatır. Güvendekini korkutur, korkulu olana güven verir. Servet sahibini yoksul, yoksulu da servet sahibi kılar, meyillidir insanlarla oynar. Ey Allah'ın kullan! Allah'ın kitabını rehber edinin. Onun hükmüne razı olun. Onu kendinize lider yapın. O kitab, kendisinden önceki kitablardan yürürlükten kaldırmıştır. Sonra gelecek kitablardan onu yürürlükten kaldıramazlar. Ey Allah'ın kulları! Bilesiniz ki bu Kur'ân, şeytanın tuzak ve kinini, sabah aydınlığının çekip gitmekte olan gece karanlığını silip ortalığı aydınlatması gibi aydınlığa çıkartır.»

Yahya b. Main, Abdülmelik oğlu Süleyman'ın bir hutbesinde söyle dedigini rivayet etmiştir: «Kur'ân'ın diğer sözlere üstünlüğü, Allah'ın kendi yaratıklarına üstünlüğü gibidir.»

Hammad b. Zeyd, Yezid b. Hazim'in söyle dedigini rivayet etmistir: Süleyman b. Abdülmelik, her cuma günü bize hutbe, irad ederdi. Her hutbesinde su sözü mutlaka tekrarlardı:

«Dünyadaki insanlar, göçmek üzeredirler. Bu halde iken Allah'in emri ve va'di gelinceye dek onlar bir niyetlerini gerçekleştiremezler ve dünyada da rahata eremezler. Aynı şekilde dünyanın nimetleri devam etmez, onun musibetlerinden emin olunmaz. İnsanların serride kalıcı değildir.» Böyle dedikten sonra da su ayet-i kerimeyi okurdu:

«Bana söylesene, ey Muhammed! Biz onlara yıllar yili nimetler vermiş olsak, sonra da tehdit edildikleri şey başlarına gelse, kendilerine verilmiş olan nimetler onlara bir fayda sağlar mı?» (es-Suarâ, 205-207.)

Asmaî'nin rivayetine göre Süleyman b. Abdülmelik'in yüzüğünün üzerinde: «İhlaslı olarak Allah'a iman ettim.» diye yazılı imis.

Ebu Mesher, Ebu Müslim Seleme b. Ayyar el-Fezarî'nin söyle dedigini rivayet etmistir: Muhammed b. Sirin, Süleyman b. Abdülmelik'e rahmet okur ve söyle derdi: «O, halifelige hayırla başladı ve hayırla sona erdirdi. Namazlara vaktinde icabet ederek halifelige başladı ve Ömer b. Abdülaziz'i de kendi yerine geçirerek halifeligi noktaladı.»

Alimlerin ve tarihçilerin icmama göre Süleyman b. Abdülmelik, hicretin doksanyedinci senesinde halife olarak insanlara haccettir-mistir.

Heysem b. Adiy, Sa'bî'nin söyle dedigini rivayet etmistir: «Süleyman b. Abdülmelik, insanlara haccettirdi. Halkın hac için toplandıklarını görünce Ömer b. Abdülaziz'e söyle dedi:

- Ey Ömer! Sayılarını ancak Allah'ın bildiği bu halki görüyor musun? Bunların rizkini Allah'tan baskası veremez.

- Ey mü'minlerin emin, bunlar bugün senin halkındırlar, reayan-dırlar. Yarınsa Allah katında senin hasmın olacaklardır.

Bunun üzerine Süleyman siddetle ağlamaya başladı ve sonra: "Allah'tan yardım dilerim." dedi.»

İbn Ebi'd-Dünya, Atâ b. Saib'in söyle dedigini rivayet etmistir: «Ömer b. Abdülaziz, Süleyman b. Abdülmelik ile birlikte bir seferde idi. Yağmur yağdı, simsek çaktı, fırtınalar esti. Bu durumdan korktular. Ömer b. Abdülaziz ise gülmeye başladı. Süleyman ona sordu:

- Ey Ömer, seni güldüren şey nedir? İçinde bulundugumuz durumu görmüyor musun?

- Ey mü'minlerin emiri, bu Allah'ın rahmet eserleridir. Bunda gördüğün şeylerin siddeti vardır. Ya Allah'ın gazab ve öfkesinin eserlerine ne diyeceksin?»

Süleyman b. Abdülmelik'in güzel sözlerinden bazı örnekler:

«Susmak, aklın uyumasıdır. Konusmaksa, aklın uyanmasıdır. Bunlardan biri, ancak diğeri ile tamam olur.»

Adamin birisi, Süleyman b. Abdülmelik'in huzuruna girdi ve onunla konustu. Konusması çok hosuna gitti. Sonra onu dikkatlice arastirdi, aklını beğenmedi ve şöyle dedi:

«Kisinin, aklından ziyade konuşması bir hiledir. Aklının da konuşmasından fazla olması ayıp ve çirkinliktir. Bunun en hayırlısı, konuşmanın akıl nisbetinde, aklın da konuşma nisbetinde olmasıdır. Akıllı kimse, geçimini sağlama talebiyle dilini hareket ettirmeye tutkun olandır. Güzel konuşmayı beceren kimse, güzelce susmayı da becerir. Ama her güzel susan kimse, güzelce konuşmayı becerecek değildir.»

Süleyman b. Abdülmelik, ölen bir dostu için şu teselli edici şiiri söylemişti:

«Sürâhil'e olan tutkunlugumu hoş gör.

Çünkü her ne zaman benimle karşılaşırsan, arkadaşın ölmüş bir kimseyle karşılaşmış olursun.»

Süleyman'ın şiirlerinden biri de şu idi:

«Beni bıktırma da arkadaşından ayrılmamak benim karakterimdir. Beni bıktırma da onun doğru yola girmesini isterim.

Bana olan sevgisi devam ederse, ben de sevgimi devam ettiririm. Söz ve ahde uymayan baskalan gibi olmam.»

Süleyman b. Abdülmelik, bir gece ordugahta bir türkü çalındığını duydu. Gidip arastirdi, eğlenenlerin yanına vardı, onlara şöyle dedi: «At kışnediği zaman, dişi bir at ister. Deve böğürdüğü zaman, dişi bir deve ister. Teke melediği zaman, dişi bir keçi ister. Erkek de sarkı söylediği zaman, bir kadın ister.» Böyle dedikten sonra: «Bunların testislerini burun.» diye emir verdi. Anlatıldığına göre Ömer b. Abdül-laziz, bu buyruğuna karşı çıkarak: «Ey müminlerin emiri, bu iskencedir, ama sen bunları sürgün et.» demiş. Süleyman da onları sürgün etmişti. Baska bir rivayette anlatıldığına göre ise Süleyman, onlardan birinin testislerini burmustu. Sonra bu türkünün kaynağını araştırmış, kendisine, Medine'den birinin bu türkünün sözlerini yazdığını söylemişlerdi. O da Medine valisi Ebu Bekir b. Muhammed b. Hazm'a bir mektup yazarak yanındaki kadınsı sarkıcı ve türkücülerin testislerini burmasını emretmişti.

Safiî dedi ki: Arabinin biri, Süleyman'ın huzuruna girdi. Süleyman, onu paluze yemeye davet etti ve: «Paluze yemek, dimağı fazlalastırır.» dedi. Arabi, ona şu karşılığı verdi: «Eğer bu doğru olsaydı, mü'minlerin emirinin basının katır bası gibi büyük olması gerekirdi.»

Anlatildigina göre Süleyman b. Abdülmelik, çok obur bir kimsey-mis. Bu hususta çok garib seyler anlatilir. Mesela bir gün kahvaltıda kirk kızartılmış tavuk, üzerindeki iç yagiyla birlikte seksendört böbrek, seksen ekmek yemis, sonra da halkla birlikte umumi sofrada yemek yemisti.

Yine bir gün kendi bahçesine girmis, bahçivana meyve toplamasini emretmis. Arkadaslariyla birlikte oturup yemege baslamis, arkadaslari yemekten doyup usanmis, kendisi ise daha yemege devam etmist. Sonra da kızartılmış bir koyun getirilmesini istemis, getirilen koyunu yemis. Yedikten sonra tekrar meyve yemege devam etmist. Sonra da iki tavuk getirtmis, onlari da yemis, tavuklardan sonra tekrar meyve yemege baslamisti. Bunun ardisira bir adamin içine oturabilecegi büyüklükte bir kazan dolusu helva getirtmis. Onu da yedikten sonra hilafet makamına dönmüstü. Makama girer girmez sofrayı kurdurmus. Sofradaki yiyecekleri yemis, ufak bir kirinti dahi bırakmamisti.

Rivayet olunduguna göre bu kadar çok yemesinden ötürü hummaya yakalanmis ve neticede ölmüstür. Denildigine göre ölüm sebebi, 400 yumurta ve iki sepet incir yemesiy-mis. Dogrusunu Allah bilir.

Fadl b. Ebi'l-Mühelleb'in anlattigina göre Süleyman b. Abdülmelik, bir cuma gününde sari bir elbise giymis. Sonra onu çıkararak yerine yesil bir elbise giymistir.

Bu ve benzeri hikayeler, Abbasilere yaranmaya çalışan Acemlerin mübalagalarındandır. İleriki sayfalarda da anlatılacağı gibi rahmetli Süleyman b. Abdülmelik; yakisikli, güzel ve nahif vücutlu bir kimse idi. Vücudunun bu şekilde ince ve nazenin olması da kendisine isnad edilen oburluk sıfatıyla bağdasmamaktadır. Bu tür uydurmaları ortaya atan ve böyle yalanları söyleyen kimseler, midenin kendi hacminden fazla yiyeceği almayacağını unutmuşlardır. Denilir ki: Eger çok yalancı isen, çok hatırlayan bir kimse ol.

Süleyman b. Abdülmelik, basına yesil bir sarık takmis, yesil bir sergi üzerine oturmus, çevresini yesil seylerle sergilemis, sonra aynaya bakmis, güzelliğini kendisi de takdir etmis. Kollarını sivayarak: «Ben genç halifeyim.» demistir. Baska bir rivayette anlatildigina göre o önce aynada kendini seyreder ve: «Ben genç hükümdarım.» dermis. Diğer bir rivayete göre o, aynaya bakarak söyle dermis: «Muhammed, peygamberdi, Ebu Bekir, siddikti. Ömer, hakkı batıldan ayırd edendi. Osman, hayali idi. Ali, secaatli idi. Muaviye, yumusak huyluydu. Ye-zid, sabirliydi. Abdülmelik, siyasetçiydi. Velid, zorbaydı. Ben de genç hükümdarım.»

Anlatildigina göre böyle demesinden sonra aradan bir ay (diğer bir rivayete göre bir cuma) geçmeden vefat etmist.

Hummaya yakalandiginda abdest almaya baslamis, abdest aldiktan sonra cariyesini yanina çagirarak üzerine abdest artigi suyu dökmesini emretmis, cariyeye suyu döktükten sonra su siiri okumustu:

«Sen bulunmaz bir nimetsin, keske ölümsüz olabilsen.

Ne var ki, insan ölümsüz olamaz.

Bildigim kadariyla diger insanlardaki hiçbir kusur yoktur sende.

Ne var ki, sen de fani bir kimsesin.»

Anlatildigina göre Süleyman, böyle diyen cariyeye bagirmis, sonra da: «Nefsim için bana teselli verdi.» demis, sonra da dayisi Velid b. Abbas Ka'ka el-Anesî'ye, kendisine suyu dökmesini emredip söyle demis:

«Ey Velid, abdest suyunu yaklastir, senin bu dünyanın geçici bir yasama ve eglenme yeridir.

Hayatinda kendi nefsin için salih amel isle, çünkü bu zamanda ve felekte, ayrilma ve bir araya gelme vardır.»

Rivayet olunduguna göre cariyeye ona tasi getirdiginde sitmadan tiril tiril titriyordu. «Falan cariyeye nerede?» diye sordu. Cariyeye de: «O sitmaya yakalanmis.» diye cevap verdi. «Ya diger cariyeye nerede?» diye sordu. Cariyeye: «O da sitmaya yakalandi.» diye cevap verdi. Süleyman, O zaman Kinnesrin'e bagli Mercidabik'taydi. Dayisina, kendisine ab-

dest almasi için yardimci olmasini söyledi. Abdest aldiktan sonra çikip cemaata namaz kildirdi. Hutbede bogazi sikisti. Öksürmeye basladi, minberden indi. Sitmaya yakalanmistti. Bu nedenle ertesi cumada vefat etti. Onun zatülcenp hastaligina yakalandigi ve bu yüzden öldüğü de söylenir. Allah, ona rahmet etsin.

Istanbul fethine dair haber kendisine gelmeden Mercidabik'tan ayrilmamaya, ya da orada ölmeye yemin etmistti. Bu haber kendisine ulasmadan orada vefat etti. Allah, ona rahmet etsin/Makamini âli kilsin.

Denildigine göre hastaliginda sayiklayarak söyle diyormus: «Benim çocuklarim küçüktürler, çocuklari büyük olan kimse kurtulusa ermistir»

Ömer b. Abdülaziz ise, ona su karsiligi vermisti: «Ey mü'minlerin emiri! Aslinda inananlar kurtulusa ermislerdir.» Bunun üzerine o da söyle demis:

«Benim çocuklarim, yaz mevsimindeki meyveler gibidir. Yasli çocuklari olan kimse kurtulusa ermistir.»

Rivayete göre söylediği en son söz bu olmustur. Sahih kavle göre ise, söylediği en son söz su olmustur: «Ey Rabbim! Senden kiymetli ve rahat bir diyar istiyorum.» Böyle dedikten sonra ruhunu teslim etmistti.

Ibn Cerir, Emevilerin sadik veziri Reca b. Hayve'nin söyle dedigini rivayet

etmistir:

«Süleyman b. Abdülmelik, hasta iken bana danisti ve bulûga ermemis küçük oglunu veliaht yapmayi düşündüğü anlatti. Ben de kendisine dedim ki: «Halifeyi mezarinda rahat birakacak ve hatirasini muhafaza edecek bir is varsa, o da halifenin kendisinden sonrasi için Müslümanlari basina salih bir adami veliaht yapmasidir.» Bundan sonra oğlu. Davud'u veliaht yapmayi düşündüğünü söyledi ve fikrimi sordu. Ben de söyle dedim: «O, simdi senin yaninda degil, Istanbul'dadir, hayatta mi yoksa ölü mü, bilmiyorsun.» Ben böyle dedikten sonra: «Ya kimi uygun görüyorsun?» diye sordu. Ben de: «Görüs senindir, ey mü'minlerin emiri.» dedim. Bunun üzerine o da: «Ya Ömer b. Abdüla-ziz'e ne dersin?» diye sordu. Ben de kendisine söyle cevap verdim: «Vallahi, onu iyi bir kimse biliyorum. Faziletlidir, Müslümandir, hayri ve hayir sahibi kimseleri sever. Ancak senin kardeslerinin buna razi olmayacaklarindan korkuyorum.» Ben böyle deyince Süleyman: «Vallahi öyledir.» dedi. Sonra da Ömer b. Abdülaziz'den sonrasi için Yezid b. Abdülmelik'i veliaht tayin etmeyi düşündüğünü ve bununla da Mervan ogullarini memnun edecegini söyleyip fermani yazdirdi:

«Rahman ve Rahim olan Allah'in adiyla. Allah'in kulu Süleyman b. Abdülmelik'in, Ömer b. Abdülaziz'e yazmis oldugu bir mektuptur.

Ben onu, kendimden sonrasi için halifelige nasb ettim. Ondan sonrasi için de Yezid b. Abdülmelik'i veliahd olarak belirledim. Onu dinleyin ve ona itaat edin. Allah'tan korkun, ayriliga düsmeyin. Yoksa düşmaniniz size saldirmaya tamahlanir.»

Böyle dedikten sonra mektubu mühürleyip muhafiz komutani Ka'b b. Hamid el-Absî'ye gönderdi ve ona da söyle dedi: «Aile efradimi topla. Onlara, bu mühürlü mektuptaki seylere uyup bey'at etmelerini söyle. Bey'at etmeyenin boynu vurulsun.» Süleyman'in aile efradi toplandi. Onlardan biri kalkip halife Süleyman'in yanina gitti, selam verdi. Süleyman, ona söyle dedi: «Bu benim size emrimdir. Ömer b. Abdülaziz'i dinleyin. Ona itaat edin, benim tayin ettigim kimseye itaat edin.» Onlar da birer birer ona bey'at ettiler. %

Reca dedi ki: Bey'attan sonra dagildiklarinda Ömer b. Abdülaziz, bana gelip söyle dedi: «Allah askina, seninle olan dostlugum ve bana gösterdigin hürmet hatirina söyle. Eger bu mektupta benim veliahd olarak adim geçmekte ise bana bildir ki, ileride yapamayacagim seyi simdi yapayim ve istifa edeyim.» Ben de kendisine: «Vallahi, bu mektupta yazili olanlardan bir harfi dahi sana söylemiyecegim.» dedim.

Sonra Hisam b. Abdülmelik, Reca'nın yanina gitti ve ona söyle dedi: «Ey Reca! Bana saygin ve sevgin vardir, eskiden beri dostuz. Eger bu mektupta benim adim geçmekteyse bana bildir. Sayet benden baskasinin adi

geçmekteyse zaten benim kadar bu görevde kusurlu olacak kimse yoktur.» Reca da ona söyle dedi: «Allah'a yemin ederim ki, halifenin bana verdiği sırlardan bir tek harfi dahi sana bil-dirmeyeceğim.»

Bundan sonrasını Reca söyle anlatıyor: «Süleyman b. Abdülme-lik'in huzuruna girdim. Ölmek üzere olduğunu gördüm. Can çekismekte iken onu kible tarafına döndürmek istedim. Ayılmca: «Ey Reca! Henüz bunun vakti gelmedi.» dedi. Üçüncü kez can çekismeye başlayınca: «İste şimdi zamanıdır ey Reca, eğer birsey yapmak istiyorsan yap. Allah'tan başka ilah bulunmadığına, Muhammed'in de O'nun kulu ve elçisi olduğuna şahadet ederim.» dedi. Ben de onu kible tarafına çevirdim, vefat etti. Allah ona rahmet etsin, üzerine yeşil bir kadife örttüm. Kapiyi üzerine kilitledim, Ka'b b. Hamid'e haber gönderdim. O da insanları Dabik mescidinde topladı. Toplanan cemaata dedim ki:

- Su mektupta adı geçene halife olarak bey'at edin.
- Eey'at ettik.
- Mektupta adı veliahd olarak geçene de bey'at edin.

Ona da bey'at ettiler. Sonra söyle dedim: «Kalkın bakalım, halife öldü.» Mektubu onlara okudum. Ömer b. Abdülaziz'in adını okudugumda Mervan oğullarının yüzlerinin rengi değişti. Ondan sonra veliahd olarak Hisam b. Abdülmelik'in atandığına dair kısmi okudugumda biraz kendilerine gelebildiler. Hisam: «Ömer'e asla bey'at etmeyeceğiz.» dedi. Ben de ona: «Allah'a yemin ederim ki, senin boynunu vururum, kalk bey'at et.» dedim. Sonra insanlar kalkıp mescidin geri tarafında durmakta olan Ömer b. Abdülaziz'e bey'at ettiler. Bey'at işi tamamlanınca Ömer: «İnnâ lillah ve innâ ileyhi raciûn (Dogrusu biz Allah'a aidiz ve biz O'na dönücüleriz).» dedi. Ayakları onu taşıyami-yordu. Nihayet onu koltuk altından tutup minbere çıkardılar. Bir süre sustu. Reca b. Hayve de: «Niçin kalkıp mü'minlerin emirine bey'at etmiyorsunuz, ne duruyorsunuz hâlâ?» dedi. Halk, kalkıp ona bey'at etti. Sonra Hisam, bey'at etmek için gelip minbere çıktığında: «İnnâ lillah ve innâ ileyhi raciûn.» dedi. Ömer de su karşılığı verdi: «Evet, innâ lillah ve innâ ileyhi raciûn. Ne yazık ki, ben ve sen bu halifelik işinde çekisiyoruz.» Sonra Ömer kalkıp insanlara tesirli ve belig bir hutbe irad etti, halk da ona bey'at etti. Hutbesinde söyle dedi:

«Ey insanlar, ben uyduruk icatlar çıkaracak biri değilim. Benden öncekilere uyacak biriyim. Çevrenizdeki şehirler ve kasabalar sizin gibi itaat ederlerse idarenizi yürütürüm. Ama itaat etmezlerse idarenizi yürütmem.»

Böyle dedikten sonra minberden indi. Müteveffa halife Süleyman'ı teçhiz etmeye başladılar.»

Evzaî dedi ki: Süleyman'ın teçhizi ile uğrasırlarken akşam oldu. Güneş

batti, Ömer insanlara aksam namazini kildirdi. Sonra da Süleyman'ın cenaze namazini kildirdi. Süleyman, aksam namazından sonra defnedildi. Ömer dönerken kendisine halifelik binekleri getirildi. O bineklere binmeyi kabul etmedi. Kendi bineğine bindi, insanlarla birlikte geri döndü ve nihayet Sam'a böylece vardılar. Onu hilafet makamına götürmek istedilerse de o: «Babam Ebu Eyyüb'ün evi bosa-lincaya kadar kendi evimde kalacağım.» dedi. Halk da onun bu davranışını hoş karşıladı. Sonra katibi çağırdı, diğer şehirlerin kendisine bey'at etmeleri talebine dair mektubu ona yazdırdı. Reca, «Ondan daha fasih bir mektup görmedim.» dedi.

Muhammed b. İshak dedi ki: Süleyman b. Abdülmelik, hicretin doksandokuzuncu senesinin safer ayının onuncu günü olan cuma gününde Kinnesrin'e bağlı Dabik'te, Velid'in vefatından iki yıl dokuz ay yirmi gün sonra vefat etti. Onun vefat tarihinin böyle olduğunu cum-hur-u ulema söylemiştir. Bazılarının ifadesine göre ise o, aynı senenin safer ayının bitimine on gün kala vefat etmiştir. Halifelığının ise iki sene sekiz ay sürdüğünü söylemişlerdir. Bazıları, buna beş günlük bir süre daha eklemişlerdir. Doğrusunu Allah bilir.

Hakim Ebu Ahmed'in ifadesine göre Süleyman b. Abdülmelik, hicri doksandokuzuncu senenin ramazan ayı bitimine onüç gün kala cuma gününde vefat etmiştir. İbn Asakir de böyle bir nakilde bulunmustur ki, bu cidden gariptir. Onun bu hususta bütün söylediklerine cumhur-u ulema muhalefet etmiştir. Yine onlara göre Süleyman, vefat ederken kırk yasından üç veya beş gün almıştı. Doğrusunu Allah

bilir-

Dediler ki: Süleyman b. Abdülmelik, uzun boylu, yakışıklı, beyaz

tenli, güzel yüzlü, nahif vücutlu, kasları bitişik, fesahat ve belagat sahibi bir kimse olup Arapçayı güzel konuşur; dindarlara, hayırhahlara yakınlık gösterip ihsanda bulunan bir kimseydi. Hakki ve hak ehlini sever, Kur'ân'a ve sünnete uyar, İslâmî prensipleri izhar ederdi. Allah ona rahmet etsin. Sam'dan Mercidabik'a giderken (Dabik, Halep'e bağlı bir kasabanın adıdır.) Bizans'ın büyük şehri İstanbul'a ordu göndermiş ve İstanbul fethi dili neye veya kendisi ölünceye kadar Mercidabik'tan çıkmamaya yemin etmişti. Önceki sayfada da anlattığımız gibi orada vefat etmişti. Böylece Allah yolunda nöbet tutma sevabını bu niyetinden dolayı elde etmiş oldu. İnşallah kıyamete kadar bu sevap onun defterine yazılmaya devam edecektir. Allah, ona rahmet etsin.

Hafız İbn Asakir, Surahil b. Ubeyde b. Kays el-Ukaylî'nin biyografisinden bahsederken özetle şöyle demistir:

Mesleme b. Abdülmelik, İstanbulluları kusatma altına alıp sıkıntıya

soktugunda bütün yollari arastirdi ve oradaki çevre hükümdarlara da zor kullanip onlari istila altina aldi. O sirada Bizans hükümdari Ilyon, Bürçan hükümdarina mektup yazarak Mesleme'ye karsi yardım istedi ve ona şöyle dedi: «Müslümanların kendi dinlerine davette bulunmaktan baska amaçlari yoktur, bunların en yakın amaçlari budur. Benimle olan işlerini tamamladiktan sonra sana yöneleceklerdir. O zaman yapacagin isi simdiden yap.»

Bunun üzerine mel'un Bürçan meliki hile ve desise kurmaya basladi. Mesleme'ye su mealde bir mektup gönderdi: «Ilyon, bana mektup yazarak sana karsi benden yardım istedi. Ama ben seninle beraberim, bana istedigini emri verebilirsin.» Mesleme de ona su mektubu yazdi: «Ben senden adam, asker ve teçhizat istemiyorum. Yalnız bize azik gönder, yanimizdaki azik azaldi.»

Bürçan hükümdari, ona su haberi gönderdi: «Sana falan yere büyük bir kervan gönderiyorum. Onu teslim alacak ve ondan mal satın alacak adamlarini gönder.»

Mesleme, o kervana gidip gerekli mallari teslim almasi ve gerekli seyleri satın almasi için askerler gönderdi. Çok sayida asker gitti. Gerçekten belirtilen yerde büyük bir kervan gördüler. Kervanda çe-SitH mallar, esyalar ve yiyecekler vardı. Satın almaya basladilar ve bu işle mesgul oldular. Ama Bürçan melikinın kendilerine o daglar arasmda kurmus olduğu tuzaktan haberleri yoktu. Düşmanlar ansizin üzerlerine hücum ettiler. Müslümanlardan çok adam öldürdüler. Geride kalanlari esir aldilar. Mesleme'nin yanina çok az sayida adam döndü. Innâ lillah ve innâ ileyhi râciun.

Mesleme, bu durumu kardesi Süleyman'a bir mektupla bildirdi. O da Surahil b. Ubeyde komutasinda büyük bir askeri birliği takviye olarak gönderdi. Surahü'e, Istanbul bogazini asarak ilk önce Bürçan hükümdarj ile savasmalarını, sonra Mesleme'nin yanina dönmelerini emretti. Onlar da Istanbul bogazini asip Bürçan'a gittiler. Bürçan-larla siddetlice savastilar. Müslümanlar, Allah'in izniyle onlari hezimete ugrattilar, onlardan çok sayida adam öldürdüler, çok sayida da esir aldilar, Müslüman esirleri de kurtardilar. Sonra Mesleme'nin yanma dönerek orada kaldilar.

Nihayet Ömer b. Abdülaziz, Bizans gaillesinden ve beldelerinden korktuğu için Istanbul'daki Islâm ordusunun tümünü geriye çekti. Erzak sikintisi basgöstermistti. Daha önce Istanbul'da uzun bir süre kalmislardi. Allah mükafatlarını versin. [2]

Ömer B. Abdülaziz'in Halifeligi

Önceki sayfalarda da anlatildiği gibi Süleyman b. Abdülmelik'in hicri

doksandokuzuncu senenin safer ayinin bitimine on gün kala (veya bu ayin onuncu gününde) cuma günü vefat etmesi üzerine, kendisinin haberi olmaksizin önceden veliahd tayin edilmiş olması nedeniyle Ömer b. Abdülaziz'e hilafet bey'ati yapıldı.

Daha ilk hareket ve davranışlarında Ömer'in takvali, dindar, za-hid ve nezih bir kimse olduğu görüldü. Çünkü ilk günde o, halifelere mahsus binege binmeyip daha önce kullanmış olduğu kendi bineğine binmekle yetinmişti. Hilafet makamına ragbet göstermeyip kendi evinde oturmaya devam etmişti. Anlatıldığına göre o, halifelik için kendisine bey'at edildiği günde halka bir hutbe irad etmiş ve hutbesinde şöyle demişti;

«Ey insanlar! Benim çok arzu sahibi bir nefsim vardır. Kendisine ne verilirse muhakkak daha üstün olan birseyi ister. Bana halifelik verilince nefsim, halifelikten daha üstün olan Cennet'e arzu duymaya başladı. Cennet'e kavusmam için bana yardım edin. Allah size rahmet etsin.»

Vefat olayından bahsederken inshaallah Ömer b. Abdülaziz'in biyografisini anlatacağız.

Halife Ömer b. Abdülaziz, hicri doksandokuzuncu senede ilk olarak Mesleme b. Abdülmelik'e ve beraberindekilere bol miktarda yiyecek ve asil atlar gönderdi. Denildiğine göre onlara 500 at göndermişti ki, insanlar bundan ötürü çok sevinmişlerdi. İstanbul kusatmasını ürdürmekte olan Mesleme ordusu zorlanmış, sıkıntıya düşmüştü. Ömer b. Abdülaziz, geri dönmeleri için onlara emir gönderdi.

Bu senede Türkler, Azerbaycan'a saldırarak oradaki Müslümanlardan çoğunu öldürdüler. Ömer Hatem b. Numan el-Bahilî, Türklerin üzerine giderek oradaki Türkleri öldürdü. Az sayıda Türk ondan kurtulabildi. Yakalanan ve esir edilen Türkleri, Hanasira'da bulunan Ömer b. Abdülaziz'e gönderdi.

Ezan okuduktan sonra müezzinler, mesguliyetinin çokluğu nedeniyle önceki halifeler gibi namazi geciktirmesin diye, namaz vaktinin geldiğini Ömer b. Abdülaziz'e bildiriyorlardı. Müezzinler bunu, onun eniri üzerine yapıyorlardı. Dogrusunu Allah bilir.

Cerir b. Osman er-Rahbî el-Humusî'nin biyografisinden bahsederken İbn Asakir, onun şöyle dediğini rivayet etmiştir:

«Ömer b. Abdülaziz'in müezzinlerinin gelip kendisine selam verdiklerini, namazın yaklaştığını duyurduklarım gördüm. Ona söyle diyorlardı: "Selam sana ey mü'minlerin emiri! Allah'ın rahmet ve bereketi senin üzerine olsun. Haydi namaza, haydi felaha, namaz yaklaştı. »

Bu senede Ömer b. Abdülaziz, Yezid b. Mühelleb'i Irak valiliğinden azletti. Basra valiliğine Adiy b. Ertat el-Fezarî'yi, kadılığa da Ha-san-i Basrî'yi tayin

etti. Ancak Hasan, daha sonra istifa etti, o da istifasını kabul etti. Hasan'ın yerine İyaz b. Muaviye adındaki meshur ve zeki âlimi kadi olarak tayin etti. Küfe valiliğine Abdülhamid b. Ab-durrahman b. Zeyd b. Hattab'i tayin etti. Ebü'z-Zinad'i da ona katip olarak verdi. Oraya kadi olarak Amir es-Sa'bî'yi tayin etti.

Vakidî dedi ki: Amir es-Sa'bî, Ömer b. Abdülaziz'in halifeligi süresince Küfe kadilığını sürdürdü.

Ömer, Horasan valiliğine de Cerrah b. Abdullah el-Hakemî'yi tayin etti. Mekke valisi ise, Abdülaziz b. Abdullah b. Halid b. Üseyd idi. Medine valisi, Ebu Bekir b. Muhammed b. Amr b. Hazm idi. Ebu Bekir, bu senede insanlara haccettirmisti.

Ömer b. Abdülaziz, Abdülmelik b. Ebi Vedaa'yi Misir valiliğinden azletti, yerine Eyyüb b. Surahbil'i tayin etti. Misir'in fetva işlerini yürütmeleri içinde Cafer b. Rebia, Yezid b. Ebi Habib ve Ubeydullah b. Ebi Cafer'i görevlendirdi. Bu üçü, Misirlilere fetva veriyorlardı.

Ömer b. Abdülaziz, Ifrikiyye ve Magrib'e, İsmail b. Abdullah el-Mahzumî'yi vali olarak tayin etti. Bu, yasantisi güzel bir adamdı. Bu zatin valiliği zamanında Berberilerden çok sayıda insan Müslüman oldu.

Dogrusunu, noksanlıklardan münezzeh olan yüce Allah, daha iyi bilir. [3]

Hicri Doksandokuzuncu Senede Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Hasan B. Muhammed B. Hanefiyye

Kadri yüce bir tabiidir, Mürcie hakkında ilk konusanin o oldugu söylenir. Önceki sayfalarda da anlatıldığı gibi Ebu Ubeyd, bu zatin hicri doksandokuzuncu senede vefat ettiğini söylemiş, fakat yine bu sözleri arasında, Ömer b. Abdülaziz'in hilafeti zamanında vefat ettiğini de nakletmiştir. Seyhimiz ez-Zehebî ise, "el-A'lâm" adlı eserinde Hasan b. Muhammed'in bu senede vefat ettiğini ifade etmiştir. Dogrusunu Allah bilir. [4]

Abdullah B. Muhayriz

Abdullah b. Muhayriz b. Cünade b. Ubeyd el-Kuresî el-Cumahî el-Mekkî, Kudüs'te yaşamıştır. Kadri yüce bir tabiidir. Ümmü Ebi Mahzure'nin müezzin kocasından, Ubade b. Samit'ten, Ebu Said'den Muaviye ve diğerlerinden rivayetlerde bulunmustur. Halid b. Madan, Mekhul, Havsan b. Atiyye, Zührî ve diğerleri de ondan rivayetlerde bulunmuşlardır. Birden fazla âlim onun, sika bir ravi olduğunu söylemiş, imamlar topluluğu onu övmüşlerdir. Hatta Reca b. Hayve, onunla ilgili olarak şöyle demiştir: «Eger Medineliler, abidleri İbn Ömer'le bize karşı övünecek olurlarsa, biz de onlara karşı abidimiz Abdullah b. Muhayriz ile övünürüz.»

Abdullah'in çocuklarından biri, babası hakkında söyle demistir: «O, her cumada Kur'ân'i hatmederdi. Kendisi için yatak serilirdi ama yatak üzerinde uyumazdı.»

Abdullah b. Muhayriz, suskun bir adam olup fitneden uzak dururdu. İyiliği emredip kötülüğü yasaklama isini asla terketmezdi. Kendisinin övgüye layık özelliklerinden hiçbirini anlatmazdı. Emirlerden birinin üzerinde ipek bir elbise görünce, onu protesto ederek: «Bu adam bu elbiseyi bunlar için giymistir.» derdi ve böyle derken de halife Abdülmelik b. Mervan'ı gösterirdi. Adama da su uyarıda bulundu: «Yaratıklardan birinden korkmanı Allah'tan korkmanla es tutma.»

Evzaî dedi ki: «Bir kimseyi örnek almak isteyen kimse, Abdullah b. Muhayriz gibisini örnek alsın. Çünkü Abdullah gibi bir ferdin içinde bulunduğu bir ümmet, asla sapıklığa düşmez.»

Ravilerden birisi, Abdullah b. Muhayriz'in, Velid'in halifeligi zamanında vefat ettiğini söylemiştir. Fakat Halife b. Hayyat, onun, Ömer b. Abdülaziz'in halifeligi zamanında vefat ettiğini söylemiştir.

"el-A'lâm" adlı eserde Zehebî'nin anlattığına göre ise o, hicretin doksandokuzuncu senesinde vefat etmiştir. Doğrusunu, noksanlıklardan münezze olan yüce Allah, daha iyi bilir.

Bir gün Abdullah b. Muhayriz, kumas satın almak için bir manifaturacı dükkanına girdi. Pazarlığı ilerletti. Bu arada komsusu, manifaturacıya: «Yazıklar olsun sana, bu Abdullah b. Muhayriz'dir, kendisine biraz indirim yap.» deyince Abdullah b. Muhayriz, kölesinin elinden tutup: «Haydi gidelim, biz buraya dinimizle değil, paramızla mal satın almaya gelmistik.» dedi ve kuması bırakıp gitti. [5]

Mahmud B. Lebid B. Ukbe

Mahmud b. Lebid b. Ukbe Ebu Naim el-Ensârî el-Eshelî. Peygamber (s.a.v.), hayatta iken doğdu. Ondan hadisler rivayet etti. Buha-rî'nin ifadesine göre bu zat sahabedir. İbn Abdî'l-Berr'in ifadesine göre ise Mahmud b. Lebid b. Ukbe, Mahmud b. er-Rebî'den daha sağlam hadisler rivayet etmiştir. Denildiğine göre Mahmud b. Lebid, hicretin doksantıncı (baska bir rivayete göre ise hicretin doksanyedinci) senesinde vefat etmiştir. "el-A'lâm" adlı eserde Zehebî'nin anlattığına göre o, hicretin doksandokuzuncu senesinde vefat etmiştir. Kesin tarihi en iyi bilen Allah'tır. [6]

Nafi B. Cübeyr B. Müt'im

Nafi b. Cübeyr b. Müt'ini b. Adiy b. Nevfel el-Kuresi en-Nevfelî el-Medenî, babasından, Osman'dan, Ali'den, Abbas'tan, Ebu Hürey-re'den, Aise'den ve diğerlerinden hadis rivayet etmiştir. Tabiilerden ve diğerlerinden oluşan bir

cemaat da ondan rivayet etmislerdir. Sika bir ravi olup abid bir kisiydi. Binagi önünde bos olarak gitmekte olup kendisi yaya olarak giderdi. Birden fazla ravinin ifadesine göre o, hicretin doksandokuzuncu senesinde Medine'de vefat etmistir. [7]

Küreyb B. Müslim

Ibn Abbas'm azatlisidir. Sahabelerden ve digerlerinden olusan bir cemaattan hadis rivayet etmistir. Yaninda bir yük kitap vardi. Hayir-severlik, iyilik ve dindarligi ile taninan sika ravilerdendi. [8]

Muhammd B. Cübeyr B. Müt'im

Kureys'in âlim ve esrafindandi. Çok hadis rivayet etmistir. Dört yasinda iken Rasûlullah (s.a.v.)'m kendisinin yüzüne üfledigini hatirlardi. Bu senede (hicretin doksandokuzuncu senesinde), doksanüç yasinda iken Medine'de vefat etti. [9]

Müslim B. Yesar

Müslim b. Yesar Ebu Abdillâh el-Basrî, fikhçi ve zahid bir kimseydi. Çok hadis rivayet etmistir. Zamanindaki insanlardan hiçbirini ondan üstün degildi. Abid, takvali, zahid bir kimse olup çokça namaz kilardi, çok husulu bir kimseydi. Anlatildigina göre evinde bir yangin çıkmisti. Kendisi namazda iken çıkan bu yangindan haberi olmadan baskalari yangini söndürmüşlerdi. Kendisi bunu hissetmemisti. Çok menkibeleri vardir. Allah ona rahmet etsin.

Ben derim ki: Bir defasinda mescidin bir kösesi yıkildi, pazarda-kiler gürültüden korktular. Ama o, mescitte namaz kilmaktaydi, dönüp bakmadi bile.

Oglu dedi ki: Babami secde halinde söyle derken gördüm: «Ey Rabbim! Ne zaman benden razi olarak senin huzuruna varacagim?» Sonra duasi devam etti ve yine ayni seyi tekrarladi. Namaz disinda da tipki namazdaki gibi olurdu. Oglunun biyografisi de önceki kisimlarda anlatilmistir. [10]

Hanes B. Amr Es-San'anî

Ifrikiyye ve Magrib valisi idi. Ifrikiyye'de gazi olarak vefat etti. Bir sahabe cemaatindan çok sayida hadis rivayet etmistir. [11]

Harice B.Zeyd

Harice b. Zeyd b. Dahhak el-Ensârî el-Medenî, fakihti, Medine'de fetva verirdi. Medine'nin sayili fikhçilarmdandi. Feraiz ve miras taksimatini iyi bilirdi. Fetvada sözleri esas alman yedi fikhçidan biriydi. [12]

Hicretin Yüzüncü Senesi

Imam Ahmed b. Hanbel, Nuaym b. Dücece'nin söyle dedigini rivayet etmistir:

«İbn Mesud, Hz. Ali'nin yanma gitti. Hz. Ali, kendisine söyle sordu: «Rasûlullah (s.a.v.)'m, "İnsanların üzerinde her 100 sene geçince yeryüzünde eski nesilden yaşayan hiç kimse kalmaz." buyurdugunu söyleyen sen misin? Aslında Rasûlullah (s.a.v.), söyle buyurmustu: "İnsanlar üzerinden 100 sene geçince yeryüzünde (eskiden yaşamakta olanlardan) canlı hiç kimse kalmaz. Bu ümmetin refahi, 100 seneden sonradır.»

Imam Ahmed b. Hanbel'in oğlu Abdullah'tan rivayet olunduguna göre Hz. Ali, Abdullah b. Mesud'a söyle demistir:

«Ey Ferruh! "İnsanların üzerinden 100 sene geçince bugün yaşamakta olanlardan gözünü açıp kapaman hiç kimse (hayatta) kalmayacaktır ve bu ümmetin refah ve sevinci, ancak 100 seneden sonra olacaktır." diyen sen misin? Rasûlullah (s.a.v.), ancak söyle demisti: "İnsanların üzerinden 100 sene geçince yer üzerinde açılıp kapanan bir göz kalmayacaktır." Sirtini çukura yerlestiremedin, kenara kaydın, hata yaptın. Aslında Rasûlullah, bugün yaşamakta olanları kasdet-mistir.»

İnsanlar, Rasûlullah'm bu hadisinden ötürü korkuya kapıldılar. Çünkü o, bu sözyle kendi neslinin tükenecegini kasdetmisti.

Bu senede Harurilerden Irak'ta Harice adında biri isyan etti. Mü'minlerin emiri Ömer b. Abdülaziz, Küfe valisi Abdülhamid'e haber göndererek onları hakka davet etmesini, onlara yumusak davranmasını, yeryüzünde bozgunculuk yapmadıkları sürece onlarla savasmamasını emretti.

Haruriler, bozgunculuk yapınca Küfe valisi Abdülhamid, onların üzerine bir askeri birlik gönderdi. Haruriler, bu askeri birliği bozguna ugrattılar. Bunun üzerine Ömer b. Abdülaziz, askerlerinin bozguna ugraması nedeniyle Küfe valisi Abdülhamid'e bir kinama mektubu gönderdi. Kendisi de amcası oğlu Mesleme b. Abdülmelik'i, Cezire'den hareket ettirerek savasmak üzere Haruriler üzerine gönderdi. Mesle-me> Allah'ın yardımıyla onları yendi ve muzaffer oldu.

Ömer b. Abdülaziz, Haricilerin büyüğü Bestam'a haber göndere-

rek su mesajı ilettili: «Seni bana karsi isyana sürükleyen şey nedir? Eger Allah rızası için gazaplanmış isen, bunu senden önce ben yapmalıyım ve sen benden daha iyi degilsin, gel, seninle tartısalım. Eger hakkı bizim yanıımızda bulursan, hakka tabi olursun. Eger sen hakkı bize gösterirsen bakarız, gereğini yaparız.»

Bestam da kendi adamlarından bir grubu gönderdi. Ömer, onlardan iki kişiyi seçti ve onlara sordu:

- Niçin bize karsi düşmanlık yapıyorsunuz?
- Yezid b. Abdülmelik'i kendinden sonra halife olması için veli-ahd tayin etmissin de ondan.
- Ben onu veliahd tayin etmiş değilim, baskası tayin etmiştir.
- Sen kendinden sonra onu bu ümmete emin bir kişi olarak kabul edebilir misin?
- Bana üç gün süre taniyin.

Anlatıldığına göre Ümeyye oğullan, hilafetin kendi ellerinden çıkmasından korktukları için halife Ömer b. Abdülaziz'e zehir içire-rek öldürmüşlerdi. Doğrusunu Allah bilir.

Hicretin 100. senesinde Ömer b. Velid b. Hisam el-Muaytî ve Humslulardan Amr b. Kays el-Kindî, yaz mevsimi gazasına gittiler.

Ömer b. Abdülaziz, Ömer b. Hübeyre'yi Cezire valiliğine tayin etti. O da Cezire'ye vali olarak gitti.

Bu senede Yezid b. Mühelleb, Irak'tan harekete geçerek Ömer b. Abdülaziz'e hücum etti. Ömer de onun üzerine Basra valisi Adiy b. Ertat'i Musa b. Vecih'le birlikte gönderdi. Ömer, Yezid b. Mühelleb'e ve ailesine çok kızar: «Bunlar zorbadırlar, böylelerini sevmem.» derdi.

Yezid b. Mühelleb huzuruna girdiginde Ömer, onun daha Önce Süleyman'a -yanında mevcut olduğuna dair- bildirdiği malları vermesini istedi. Yezid de: «Ben düşmanları bununla korkutmak için böyle bir beyanda bulunmustum. Benimle Süleyman arasında herhangi bir-sey yoktu, anlaşıyorduk. Onun yanında ne kadar itibarlı ve mertebe sahibi bir kimse olduğumu da biliyorsun.» deyince Ömer b. Abdülaziz: «Ben senin bu sözlerine kulak vermiyorum. Müslümanların mallarını ödeyinceye kadar da seni bırakacak değilim.» dedi ve zindana atılmasını emretti.

Ömer b. Abdülaziz, Yezid'in yerine Horasan valiliğine Cerrah b. Abdullah el-Hakemî'yi tayin etti. Yezid b. Mühelleb'in oğlu Muhalled, Ömer'in huzuruna gelip şöyle dedi:

- Ey mü'minlerin emiri! Aziz ve Celil olan Allah, seni halife kilmakla bu ümmete lütufta bulunmuştur. Senin sebebinle bizler insanların en bedbahtları olmayalım. Niçin bu ihtiyarı hapse atıyorsun, onun yerine ben varım, beni hapse atıp onu salıversen olmaz mı?
- Onun yanındaki Müslüman mallarının tümünü kendisinden almadığım ve sen de ondan istenen bütün işleri yapmadığın takdirde onu

serbest birakacak ve ondan vazgeçecek degilim.

- Ey mü'minlerin emiri! Eger onun aleyhinde ileri sürdüğün iddialari teyid edecek beyyinelerin varsa mesele yok. Ama yoksa, onun bu konuda yapacagi yemini kabul et, ya da beni onun yerine hapse atip onu saliver.

- Yanindaki bütün mallari kendisinden almadikça kabul etmem. Muhalled b. Yezid, Ömer b. Abdülaziz'in huzurundan çikip gitti.

Çok geçmeden vefat etti. Ömer b. Abdülaziz, onun hakkında söyle demisti: «Muhalled, babasindan daha hayirliydi.»

Ömer b. Abdülaziz, daha sonra Yezid b. Mühelleb'e yün bir cübbe giydirilerek bir deveye bindirilmesini ve fasiklari sürgün edildikleri Dahluk adasına gönderilmesini emretti. Araya sefaatçilar girdi, rica ettiler. Ömer de onu tekrar hapse gönderdi. Ömer, ölüm hastaligina yakalanincaya kadar Yezid hapiste kaldi. O, Ömer hastalaninca hapisten kaçti ve onun- bu hastaligi neticesinde öleceğini anladı. Bunu bir mektupla ona bildirdi. Öyle sanıyorum ki o, Ömer'e zehir içirildi-gini biliyordu.

Ömer b. Abdülaziz, bu senenin ramazan ayında Cerrah b. Abdullah el-Hakemî'yi bir yıl bes ay süreyle valilik yaptıktan sonra Horasan valiliginden azletti. Kafirlerden Islâm'a giren kimselerden cizye aldığı için onu azletmisti. Cerrah ise, Islâm'a giren kafirlere: «Sizler cizye vermekten kurtulmak için Islâm'a giriyorsunuz.» demis, onlar da Islâm'a girmekten vazgeçmiş, kendi dinlerinde sebat etmiş ve cizye ödemişlerdi. Bu durumu öğrenen Ömer b. Abdülaziz, Cerrah'a söyle bir mektup göndermisti: «Cenâb-i Allah, Muhammed (s.a.v.)'i vergi ve cizye toplayan biri olarak degil, aksine davetçi biri olarak göndermisti.» Bu mektubu yazdıktan sonra onu, Horasan valiliginden azletti, yerine Abdurrahman b. Naim el-Kuseyrî'yi Horasan ordu komutanligina, Abdurrahman b. Abdullah'i da haraç islerinin müdürlüğüne tayin etti.

Bu senede Ömer b. Abdülaziz, valilerine mektup yazarak onlara iyiligi emrediyor, kötülük yapmalarini yasakliyor, hakki açıklıyor, kendisi ile onlar arasındaki bazı konuları izah ediyor ve öğüt veriyordu. Allah'in azab ve intikamından sakınmalarını söyleyerek onları korkutuyordu. Abdurrahman b. Naim el-Kuseyrî'ye yazdığı bir mektup şöyleydi:

«İmdi ey Allah'in kulu, Allah rizasi için öğüt veren, kullara nasihat veren bir kimse ol. Allah rizasi uğruna yaptığın işlerde herhangi bir kmayicimn kinamasına aldiris etme. Çünkü insanlardan çok, Allah'in hatirini gözetmen gerekir. Onun, senin üzerindeki hakki daha °uyüktür. Müslümanların işlerinden birini yürütürken, onlara iyilik yapıp nasihat vererek gerekli yardımda bulun. Senden istenilen hususlarda emanete riayet et. Sakin haktan baskasına meyleden bir kimse olma. Yaptığın gizli işlerden hiçbirini,

Allah'a gizli kalmaz. Allah yolundan baska yola sapma. Dogrusu, Allah'a karsi yine Allah'tan baska bir siginilacak makam yoktur.»

Ömer b. Abdülaziz, buna benzer birçok öğütleri valilerine rnek-tupla bildirdi.

Buharî'nin "Sahih'inde rivayet olunduguna göre Ömer b. Abdüla-ziz, Adiy b. Adiy'e söyle bir mektup gönderdi:

«Dogrusu imanin farizalari, prensipleri, hükümleri, sinirlari ve sünnetleri vardır. Her kim bunlari tamamlarsa, imani tamam olur. Kim de tamamlamazsa, imani tamamlanmis olmaz. Eger ben yasarsam bunlari size açıkliyacagim ki, bunlara göre amel edersiniz. Ama ölürsem, ben sizinle birlikte dünyaya kalmaya bayiliyor degilim.» [13]

Abbasi Propagandasinin Baslamasi

Bu propaganda faaliyetleri söyle basladi: Serat diyarinda ikamet etmekte olan Muhammed b. Ali b. Abdullah b. Abbas, kendi adina Meysere adinda birini Irak'a propagandaci olarak gönderdi. Ayrica Muhammed b. Huneys'i, Ebu Ikrima es-Sirac'i (Ebu Muhamraed es-Sadik), Ibrahim b. Seleme'nin dayisi Hayyan el-Attar'i da Horasan'a gönderdi. O zaman Horasan valisi Cerrah b. Abdullah el-Hakemî idi. Bu propaganda grubu, Cerrahin Horasan valiliginden azledilmesinden önce Horasan'a gitmistti. Muhammed b. Ali b. Abdullah b. Abbas, propagandacilari çeşitli yerlere gönderirken kendisi ve ailesi adina, halka propagandalarda bulunmalarini, halki kendilerine yönelmeye çağirmalarini emretmistti. Horasan'a giden bu propaganda grubu, bazi kimselerle görüştükten sonra kendilerine icabet eden ve çağrilarina uyan kimselerin mektuplarini da yanlarına alarak Irak'ta bulunan Meysere'nin yanma döndüler. Meysere, bu durumu Muhammed b, Ali'ye bildirdi. Muhammed b. Ali de buna sevinip müjdelendi. Bununda Allah'in tamamlanmasini emrettiği bir baslangicin ilki, basa çıkmasini Allah'in saglamca bir temele oturttuğu görüsün ilki oldugundan Ötürü sevindi. Emevi devletinin, özellikle Ömer b. Abdülaziz'in ölümünden sonra yikilma ve gevseme isaretlerini verdigini anladı.

Ebu Muhammed es-Sadik, Muhammed b. Ali için oniki temsilci seçti. Bu temsilciler sunlardi: Süleyman b. Kesir el-Huzaî, Lahiz b. Kurayz et-Temimî, Kahtabe b. Sebib et-Taî, Musa b. Ka'b et-Temimî, Halid b. Ibrahim Ebu Davud (Beni Amr b. Seyban b. Zühel kabilesin-dendir), Kasim b. Mücasi' et-Temimî, Imran b. Ismail Ebü'n-Necm (Ebu Muayt'in azatlisi), Malik b. Heysem el-Huzaî, Talha b. Zurayk

el-Huzaî, Huzaalilarm azatlisi Amr b. A'yün Ebu Hamza, Hanife ogullarinin azatlisi Sebl b. Tahman Ebu Ali el-Herevî, yine Huzaahla-nn azatlisi Isa b. A'yün.

Ebu Muhammed es-Sadik, yetmis temsilci daha seçmişti. Mu-hanimed b. Ali, onlara bir rehber ve talimatname olacak bir mektup gönderdi ki, bu mektuba uysunlar ve gereginde hareket etsinler.

Bu senede, (hicretin 100. senesinde) Medine valisi Ebu Bekir b. Muhammed b. Amr b. Hazm, insanlara haccettirdi. Bu senede şehirlerin valileri, önceki senelerde adları zikredilen valilerdi. Ancak azledilenlerin yerlerine atanan valiler hariç. Dogrusunu Allah bilir.

İslerinin çokluğu ve mesguliyetinden ötürü Ömer b. Abdülaziz, halifeligi zamanında haccetmedi. Ama Medine'ye bir ulak gönderir ve: «Benim için Rasûlullah (s.a.v.)'a selam söyle.» derdi. [14]

Hicretin 100. Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Salim B. Ebi'l-Ca'd El-Escaî

Esca' kabilesinin Kûfeli bir azatlisidir. Ziyad, Abdullah, Ubeydul-lah, Imran ve Müslim'in kardesidir. Kadri yüce bir tabiidir. Sevban, Cabir, Abdullah b. Ömer, Abdullah b. Amr, Numan b. Besir ve digerlerinden hadis rivayet etmistir. Katade, A'mes ve digerleride kendisinden rivayetlerde bulunmuslardir. Kadri yüce, asil ve sika bir ravi idi. [15]

Ebu Ümame Sehl B. Hanif

Ensâr'in Evs kabilesinden olup Medinelidir. Peygamber (s.a.v.)'in sagliginda dünyaya geldi ve onu gördü. Babasından, Ömer, Osman, Zeyd b. Sabit, Muaviye ve Ibn Abbas'tan hadis rivayet etti. Zührî, Ebu Hazim ve bir cemaat, ondan hadis rivayet etmislerdir. Zührî'nin ifadesine göre Ebu Ümame, Ensâr'in yüksek tabakasından ve âlimlerden olup Bedir gazvesine katılan sahabelerin ogullarmdandır.

Yusuf b. Macisun, Utbe b. Müslim'in söyle dedigini rivayet etmistir:

«Osman b. Affan'm en son çıktığı cumada halk, Osman'i tasladı. Namaz kildirmasına engel oldular. O gün cemaata Ebu Ümame Sehl b. Hanif namaz kildirdi.»

Denildigine göre bu zat, hicretin 100. senesinde vefat etmistir. Ugrusunu Allah bilir. [16]

Ebüz-Zahiriye Hadir B. Küreyb El-Humusi

Kadri yüce bir tabii idi. Ebu Ümame, Suday b. Aclan ve Abdullah b. Büsr'den hadis dinledi. Anlatildigina göre o, Ebu Derda ile de bulusmustur. Sahih rivayete göre Ebü'z-Zahiriye, Ebu Derda ve Hüzey-fe'den mürsel olarak hadis rivayet etmistir. Kendi hemsehrilerinden bir cemaat da ondan hadis rivayet etmislerdir. Ibn Main ile digerleri onun sika bir ravi olduğunu

söylemişlerdir. Kendisinden rivayet edilen en garip şey, Kuteybe'nin su kavlidir: «Beyt-i Makdis kayalığının yanında uykuya daldım, hizmetçiler gelip kapıyı üzerime kilitlediler. Sonra meleklerin tesbihati ile uyandım. Korkarak yerimden fırladım, meleklerin saf tuttuklarını gördüm, ben de meleklerin safına girip ibadete başladım.»

Ebu Ubeyde ile diğerlerinin ifadelerine göre bu zat, hicretin 100. senesinde vefat etmiştir. [17]

Ebu Tufeyl Amir B. Vasile

Ebu Tufeyl Amir b. Vasile b. Abdullah b. Amr el-Leysî el-Kinanî, sahabedir. Peygamber (s.a.v.)'i en son görenlerdendir. Bu hususta kendisi şöyle demistir: «Ben, Peygamber (s.a.v.)'i, bastonuyla hacir-i esvedi istilam ederken gördüm.» Böyle dedikten sonra Peygamber (s.a.v.)'in evsafını anlatmıştır. Ebu Bekir, Ömer, Ali, Muaz ve İbn Me-sud'dan hadis rivayet etmiştir. Zührî, Katade, Amr b. Dinar, Ebu Zü-beyr ve bir tabii cemaati da ondan rivayetlerde bulunmuşlardır. Hz. Ali taraftarlarındandı. Onun yaptığı bütün savaşlara katılarak yanında yer aldı. Ama bazıları, onun Muhtar b. Ebi Ubeyd'le beraber olusundan ötürü kendisine düşmanlık beslemişlerdir. O, Muhtar'ın bayraktarlığını yapmıştı.

Rivayet olunduguna göre Ebu Tufeyl, Muaviye'nin yanına gidip ona şöyle demiş:

- Ali'nin basına getirdiklerinden ötürü zaman sana ne bıraktı? Ne kazancın oldu?
- Çalışıp kazanamayan ihtiyarın ve hiçbir iş göremeyen acuzenin ağlayışını bıraktı. Onu ağlattı, ya sen onu nasıl seviyorsun?
- Musa'nın annesinin, Musa'yi sevdiği kadar seviyorum, kusurum varsa halimi Allah'a arz ediyorum.

Anlatıldığına göre Ebu Tufeyl, Peygamber Efendimiz'in ömrünün sekiz yılma kavusmustu ve hicretin 100. senesinde (baska bir rivayete göre ise 107. senesinde) vefat etti. Doğrusunu Allah bilir.

Müslim b. Haccac dedi ki: «Ebu Tufeyl, sahabelerin en son vefat edenidir ve hicretin 100. senesinde vefat etmiştir.» [18]

Ebu Osman En-Nehdî

Bu zatin asil adı, Abdurrahman b. Mül el-Basrî'dir. Cahiliye zamanına yetişmiş ve o zamanda iki kez hacetmiş, Peygamber Efendimiz'in sağlığında İslâm'a girmiş, ancak onu görememiştir. Onun sağlığında zekat memurlarına üç sene süreyle zekatım ödemistir. Peygamber Efendimiz'in sağlığında yasayıp Müslüman olan ve onu görmeyen bu gibi kimselere

hadis imamlari, "muhadrem" adini verirler. Ebu Osman, Hz. Ömer zamaninda Medine'ye hicret etmis; ondan, Ali'den, Ibn Mesud'dan ye bir grup sahabeden hadis dinlemis, Sel-man-i Farisî ile oniki sene arkadaslik etmis, nihayet onu defhetmisti. Tabiilerden ve digerlerinden bir cemaat da kendisinden hadis rivayet etmislerdir. Kendisinden rivayet edenler arasinda Eyyüb, Humeyd et-Tavil ve Süleyman b. Turhan et-Teymî de vardir.

Asim el-Ahvel dedi ki: «Ebu Osman'in söyle dedigini isittim: "Cahiliye zamaninda yasadim. Yagus, kursundan yapilmis bir put idi, iyi kosan bir deveye yüklenirdi. Bir vadiye gelindiginde deve oraya çökerdi. Devenin etrafindakiler de: "Rabbimiz, bu vadiyi sizin için uygun gördü." derler ve orada mola verirlerdi."»

Yine Asim el-Ahvel dedi ki: "Ebu Osman'a: «Peygamber (s.a.v.)'in zamanina yetistin mi?» diye sorduklarinda o, su cevabi vermisti: «Evet, onun zamaninda Müslüman oldum. Ona üç kez zekat ödedim, ama onu göremedim (Ona zekat ödedim, demekle Rasûlullah'm görevlendirdigi kimselere zekat verdigini kasdetmistir.). Yermük,,Kadi-siye, Celûla ve Nihavend savaslarina katildi.»

Ebu Osman, çok oruç tutan, çok namaz kılan bir kimseydi. Devamli oruç tutar, geceleyinde hep namaz kildirdi. Bunu terketmezdi, takati kesüinceye kadar namaz için kiyamda dururdu. Hac ve umre için olmak üzere altmis kez Mekke'ye gitti.

Süleyman et-Teymî dedi ki: «Ebu Osman'in günah isledigini sanmiyorum. Çünkü o, geceleri namaz kılar, gündüzleri de hep oruç tutardi.»

Ravinin biri, Ebu Osman en-Nehdî'nin söyle dedigini nakletmis-tir: «130 sene yasadim, bendeki hersey degisti, ama emelimi degisti-remedim, emelim eskiden nasil idiyse simdi de aynidir.»

Sabit el-Benanî, Ebu Osman'in söyle dedigini rivayet etmistir: Aziz ve Celil olan Rabbimin beni ne zaman andigini bilirim." Kendisine: "Bunu nasil biliyorsun?" diye sorduklarinda su cevabi vermisti: Yüce Allah buyuruyor ki: «Artik beni anin, ben de sizi anayim.» (ei-Ba-kara, 152.) Ben, Allah'i andigimda Allah da beni anar."

Ravinin biri dedi ki: Biz, Allah'a dua ettigimizde Ebu Osman söyle söylerdi: Vallahi, Cenâb-i Allah duamiza icabet etti. Çünkü O, bir ayet-i kerimede söyle buyuruyor: «Bana dua edin ki, size icabet edeyim.» (el-Mü'min, 60.)

Ebu Osman'in 130 sene yasadigi söylenmistir. Hesin ile digerleri böyle demislerdir. Medainî ile baskalari onun 100 sene yasadigini söylemişlerdir. Fellas'in ifadesine göre ise, doksansbes sene yaşamistir. Sahih kavle göre o, 100 sene yaşamistir, Dogrusunu Allah bilir.

Hicretin 100. senesinde Abdülmelik b. Ömer b. Abdülaziz vefat etti. Bu zat,

ibadet ve insanlardan ayri yasama, uzlete çekilme hususunda babasından daha üstündü. Babasıyla yaptığı güzel konuşmalar ve babasına yaptığı öğütler vardır. [19]

Hicretin Yüzbirinci Senesi

Bu senede Yezid b. Mühelleb, Ömer b. Abdülaziz'in hastalandığını duyunca zindandan kaçtı, bir yerde (bir rivayete göre Babil'de) kendisiyle buluşmaları için köleleri ile sözleşti. Sonra hapisten kaçıp aralarında karısı Atike binti Firat el-Amiriye'nin de bulunduğu bir cemaatla yola koyuldu. Kölelerinin yanına ulaştığında bineğine binip yola revan oldu. Ömer b. Abdülaziz'e de şöyle bir mektup yazıp gönderdi:

«Allah'a yemin ederim ki, senin hastalığını duymadan zindanından kaçmadım, eğer yasayacağını ümit etseydim yine kaçmazdım, ama Yezid b. Abdülmelik'ten korktum. O, beni öldürmekle tehdit ediyordu.»

Yezid şöyle diyordu: «Eğer idarenin basına geçecek olursam, Yezid b. Mühelleb'in vücudundan bazı yerleri kesip koparacağım.» Bunun sebebi de suydur: Yezid b. Mühelleb, Irak'a vali olarak gittiğinde Yezid b. Abdülmelik'in akrabaları olan Âl-i Ukayl'a iskence yaptırmıştı. Bunlar, Haccac b. Yusuf es-Sakafi'nin asiretinden idiler. Yezid b. Abdülmelik, Muhammed b. Yusuf'un kızıyla evliydi ve ileride de anlatılacağı gibi bu evlilikten Velid b. Yezid adında fasik bir oğlu doğmuştu ki, bu oğlu öldürülmüştü.

Ömer b. Abdülaziz, Yezid b. Mühelleb'in zindandan kaçtığını duyunca şöyle dedi: «Allah'im, eğer o, bu ümmete kötülük yapmak istiyorsa, bu ümmeti onun kötülüğünden koru ve tuzagını da basına dola.» Sonra Ömer b. Abdülaziz'in hastalığı git gide fazlaladı. Nihayet o, Hama ile Halep arasında Hanasira kasabasında Deyri Sem'an'da iken cuma günü (baska bir rivayete göre ise çarsamba günü) receb ayının bitimine beş gün kala vefat etti. Vefat ederken otuzdokuz yaşındaydı. Kirk yasım astığı da söylenir. Doğrusunu Allah bilir.

Anlatıldığına göre Ömer b. Abdülaziz, iki yıl beş ay dört gün halifelik yapmıştır. Adil bir devlet başkanı, takvalı, dindar ve insafli bir hükümdardı. Allah yolunda yaptığı işlerden ötürü hiç kimsenin kinmasına aldiris etmezdi. Allah, ona rahmet etsin. [20]

Ömer B. Abdülaziz'in Biyografisi

Ömer b. Abdülaziz b. Mervan b. Hakem b. Ebi'l-As b. Ümeyye b. Abdisems b. Abdumenaif Ebu Hafs el-Kuresi el-Ümevî. Emirü'l-mu'minin olarak tanınır. Annesi; Ümmü Asim Leyla binti Asim b. Ömer b. Hattab'tır. Kendisine "Beni Mervan'ın Akyüzlüsü" denilir. Halk: «Akyüzlü ve Nakis,

Mervan ogullarini düzene soktular.» diyordu. Ömer b. Abdülaziz'in, Akyüzlü adini almasindan burada bahsettik. "Nakis"a gelince, onunla ilgili açıklama ileride verilecektir.

Ömer b. Abdülaziz, kadri yüce bir tabii idi. Enes b. Malik, Saib b. Yezid, Yusuf b. Abdullah b. Selam'dan hadis rivayet etti. Yusuf, küçük yasta bir sahabe idi. Ömer, bir tabii toplulugundan da hadis rivayet etmistir. Tabiilerden ve digerlerinden olusan bir topluluk da ondan hadis rivayet etmislerdir.

Imam Ahmed b. Hanbel dedi ki: «Tabiilerden Ömer b. Abdülaziz disinda baska bir kimsenin sözünün hüccet sayildigim bilmiyorum. Amcasi oglu Süleyman b. Abdülmelik'ten sonra ona halifelik için, bey'at edildi. Önceki kisimlarda da anlatildigi gibi Süleyman, onu veliaht tayin etmistir.»

Anlatildigina göre Ömer b. Abdülaziz, Hz. Ali'nin oglu Hüseyin'in öldürüldüğü sene olan hicri altmisbirinci senede Misir'da dogmustur. Bunu birden fazla sahis ifade etmistir. Muhammed b. Sa'd'in ifadesine göre hicretin altniisüçüncü senesinde dogmustur. Hicretin ellido-kuzuncu senesinde dogmus olduguna dair bir kavil de vardir. Dogrusunu Allah bilir.

Ömer'in birçok kardesi vardi ama öz kardesleri Ebu Bekir, Asim ve Muhammed idi.

Ebu Bekir b. Ebi Hayseme, Leys'in söyle dedigini rivayet etmistir:

«Duyduguma göre Imran b. Abdurrahman b. Surahbil b. Hasene, Ömer b. Abdülaziz'in dogdugu veya halifelige geçtiği gecede söyle bir rüya gördüğünü anlatmis: Rüyada gördüm ki, göklerde bir münadi Söyle sesleniyor: "Size yumusak huylu, dindar, salih amelini izhar eden, namaz kilanlar arasinda bulunan kisi geldi." Ben bu kisinin kim oldugunu sorunca o da yeryüzüne inip topragin üzerine Ömer adinin harfleri olan "ayn", "mim" ve "ra" harflerini yazdi.»

Adem b. Iyaz, Ömer b. Abdülaziz'in azatlisi Ebu Ali Servan'm Söyle dedigini rivayet etmistir:

«Ömer b. Abdülaziz, babasinin tavlasina girdi. Atin biri, onu tekmeleyip yaraladi, babasi da onun yarasindan akan kani silip: «Eger sen Ümeyye ogullarinin yaralisi isen demek ki said (mutlu) adamsin.» dedi.»

Naim b. Hammad, Ebu Kubeyl'in söyle dedigini rivayet etmistir: «Ömer b. Abdülaziz, küçük bir çocuk iken agladi. Agladigini annesi duyunca ona haber göndererek: «Niçin agliyorsun?» diye sordu. O da: «Ölümü hatirlamaktan dolayi agliyorum.» diye cevap verdi. Bunun üzerine annesi de aglamaya basladi.»

Ömer b. Abdülaziz, küçük yasta iken Kur'ân'i cem'etti. Dahhak b. Osman

el-Huzamî dedi ki: Babasi, Ömer b. Abdüla-ziz'i, terbiye edilmesi maksadiyla Salih b. Keysan'nin yanina birakti. Babasi hacca gittiginde Medine'de ona ugradi ve Salih'e Ömer'in durumunu sordu. Salih de su cevabi verdi: «Bu çocuk kadar kalbinde Allah'in büyük yer tuttugu baska bir kimsenin bulundugundan haberim yoktur.»

Yakub b. Süfyan'dan rivayet olunduguna göre bir gün Ömer b. Abdülaziz, cemaatla namaza yetisemedi. Salih b. Keysan, ona niçin geciktigini sorunca da: «Saçimi tarayan, saçimi düzeltiyordu, onun için geciktim.» diye cevap verdi. Salih de ona: «Saç tarama isini namazdan önceye mi aldın?» diyerek çıkisti ve bu durumu Misir'da bulunan babasi Abdülaziz'e bir mektupla bildirdi. Babasi da ona bir haberci göndererek saçini tamamen tras etmedikçe kendisiyle konuşmayacagim bildirdi.

Ömer b. Abdülaziz, Ubeydullah b. Abdullah'a gider, onun nasi-hatlarini dinlerdi. Ubeydullah, Ömer'in Hz. Ali aleyhinde konustugunu duymustu. Ömer, onun yanina geldiginde yüz çevirip namaza durdu. Ömer, oturup onu bekledi, selam verince Ömer'e öfkeyle dönüp bakti ve söyle dedi: «Cenâb-i Allah'in kendilerinden hosnut olduktan sonra, Bedir ehline kizmis oldugunu ne zaman duydun sen?» Ömer b. Abdülaziz de onun ne demek istedigini anladı ve: «Bu suçumdan ötürü önce Allah'tan, sonra da senden özür diliyorum. Vallahi artık Hz. Ali aleyhinde konuşmayacagim.» dedi. Gerçekten de Ömer b. Abdüla-ziz'in, daha sonra Hz. Ali aleyhinde konustugu duyulmadı. Ondan ne zaman bahsederse mutlaka hayirla onu yad ederdi.

Ebu Bekir b. Ebu Hayseme, Davud b. Ebi Hindin söyle dedigini rivayet etmistir:

«Ömer b. Abdülaziz, Mescid-i Nebevî'nin su kapisindan girip yanimiza geldi. Yanimizda bulunanlardan biri: «Fasik Abdülaziz, su oglunu feraiz ve sünnetleri öğrenmesi için bize gönderiyor. Bunun halife olmadan ve Ömer b. Hattab'in yönetimi gibi bir yönetim tarzi sergilemeden ölmeyecegini iddia ediyor.» dedi.

Davud dedi ki: «Allah'a yemin ederim ki, Ömer'in ölmeden önce halife oldugunu ve Ömer b. Hattab gibi bir adil imam oldugunu gördük.»

Zübeyr b. Bekkar, Utbî'nin söyle dedigini rivayet etmistir:

«Ömer b. Abdülaziz'in dogru yolda bulundugunu gösteren ilk isaret onun ilme tutkun olmasi ve edebe ragbet göstermesiydi. Babasi Misir'a vali olarak tayin edilip giderken Ömer küçüktü, bulûga erip ermedigi süpheliydi. Babasi onu da beraberinde Sam'dan alip Misir'a götürmek istedi, ancak Ömer: «Babacigim, beni Misir'a götürmezsen belki hem benim, hem de senin için daha faydali olur.» dedi. Babasi da: «Peki, ne yapmaliyim?» diye

sorunca Ömer, su cevabi verdi: «Beni, Medine'ye gönder. Oradaki fikihiçilerin meclislerinde oturayim, onların edebleriyle edepîeneyim.» Bunun üzerine babasi, onu hizmetçilerle birlikte Medine'ye gönderdi. Ömer, Kureys'in yasalarıyla aynı meclislerde oturdu. Gençlerinden uzak durdu, üñü yayilincaya kadar bu yaşam tarzini sürdürdü. Babasi vefat edince amcasi halife Abdülme-lik b. Mervan, onu yanina alip kendi çocuklarının arasina katti. Ama çocuklarından çoğuna onu tercih etti. Onu, kizi Fatima ile evlendirdi. Sair, Fatima hakkında şöyle demistir:

«Ey halifenin kizi, ey dedesi de halife olan, Ey halifelerin bacisi, ey kocasi da halife olan.»

Ravi diyor ki: Fatima'dan baska günümüze dek bu siirdeki niteliklere sahip baska bir kadinin bulunduğunu bilmiyoruz.»

Utbî dedi ki: «Ömer b. Abdülaziz'i kiskanan kisi, ona nimetlerin pespese gelisinden ve yürürken de salinarak yürüyüsünden ötürü düşmanlik duyardi.»

Ahnef b. Kays dedi ki: «Kamil kisi, yanislari sayilabilen kimsedir. Böylelerinin yanislari az olduğundan ötürü sayilabilir.»

Ömer b. Abdülaziz'e babasından mal, esya ve binekler miras kaldi. Ona ve kardeslerine o kadar çok miras kalmisti ki, baskalarına o miktarda çok miras kaldigini bilmemekteyiz. Nitekim bu husus, önceki kisimlarda da anlatilmisti.

Ömer, bir gün amcasi Abdülmelik'in huzuruna girdi. Ancak yalpalayarak yürüyordu. Amcasi ona sordu:

- Ey Ömer, sana ne oldu ki, yalpalayarak yürüyorsun?
- Yaralandim.
- Yaran nerende?
- Bacagimla testisimin derisi arasindadir.

Abdülmelik, yaninda bulunan Ruh b. Zenba'ya söyle dedi: «Al- â. yemin ederim ki, senin kavminden bir adama böyle bir soru sorulacak olsa, bunun verdigi cevap gibi cevap veremez.»

Amcasi Abdülmelik vefat edince Ömer, ona çok üzüldü ve elbisesinin altına yetmis gün süreyle kil elbiseler giydi. Velid de halifelige geçince babasi Abdülmelik'in yaptigi gibi Ömer b. Abdülaziz'e iyi davrandi. Onu Medine, Mekke ve Taif valiligine atadi. Ömer de hicretin seksenaltinci senesinden doksanüçüncü senesine kadar bu görevi aralıksiz sürdürdü. Hicretin seksendokuzuncu ve doksaninci senelerinde insanlara haccettirdi. Hicretin doksanbirinci senesinde ise Velid, insanlara haccettirdi. Sonra Ömer, hicretin doksanikinci veya doksanüçüncü senesinde de haccettirdi.

Ömer, bu valiligi zarfında peygamber mescidini Velid'in emri üzerine genişleterek yeniden inşa ettirdi. Peygamber (s.a.v.)'in mezarını da mescide dahil etti. Bu müddet zarfında o, geçim bakımından insanların en iyisi ve en adili oldu. Müskil bir meseleyle karsılaştığında Medine fıkıhçıları topladı, onlardan görüş istedi. Bu işler için Medine'de on fıkıhçıyı görevlendirmişti. Bunların görüşünü almadan bir işte karar vermezdi. Bu fıkıhçıların adları şöyledir: Urve, Ubeydullah b. Abdullah b. Utbe, Ebu Bekir b. Abdurrahman b. Haris b. Hisam, Ebu Bekir b. Süleyman b. Hayseme, Süleyman b. Yesar, Kasım b. Muhammed b. Hazm, Salim b. Abdullah, Abdullah b. Amir b. Rebia, Harice b. Zeyd b. Sabit.

Ömer b. Abdülaziz, Said b. Müseyyeb'in sözünden dışarı çıkmazdı. Said b. Müseyyeb ise, halifelerden hiçbirinin yanına uğramazdı. Yalnız Medine'de vali iken Ömer b. Abdülaziz'in yanına uğradı.

İbrahim b. Able dedi ki: Medine'ye gitmiştim, orada İbn Müseyyeb ve diğerleri vardı. Ömer, bir gün bir konuda görüş bildirmeleri için onları yanına toplantıya çağırıyordu.

İbn Vehb dedi ki: Berberi reislerinden Leys bana dedi ki: Ben, Rebia b. Ebi Abdurrahman'la birlikte bir gün -Medine valiliği esnasında- Ömer b. Abdülaziz'in icraatlarından söz açtık. Rebi' bana: «Yani sen Ömer'in hatasını ve yanlış işlere girmişliğini mi söylemek istiyorsun? Canım kudret elinde bulunan Allah'a yemin ederim ki, Ömer asla hata yapmadı.» dedi.

Birçok yoldan nakledilen bir rivayette sabit olduğuna göre Enes b. Malik, şöyle demiştir: «Kendisi Medine'de vali iken su genç (Ömer b. Abdülaziz) gibi namazı Rasûlullah (s.a.v.)'mkinе çok benzeyen başka bir imamin arkasında namaz kılmış değilim.»

Dediler ki: Ömer b. Abdülaziz, rükû ve sükûdu tam yerine getirir, kıyam ve ka'deyi hafif tutardı. Sağık bir rivayette anlatıldığına göre o, rükû ve secdelerde onar kez tesbîh getirirmiş.

İbn Vehb, Leys tariki ile Ebu Nadr el-Medinî'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir:

«Süleyman b. Yesar'ın, Ömer b. Abdülaziz'in yanından çıktığını gördüm. Ona şöyle sordum:

- Ömer'in yanından mı çıkıyorsunuz?

- Evet.

- Ona ders mi veriyorsunuz?

- Evet.

-Vallahi, o sizden daha iyi biliyor, o sizden daha da âlimdir.»

Mücahid dedi ki: «Kendisine ders vermek için Ömer'in yanına geldik, ama çok geçmeden biz ondan ders alır olduk.»

Meymun b. Mehran dedi ki: «Alimler, Ömer b. Abdülaziz yanında öğrenci gibiydiler.»

Baska bir rivayette anlatildigina göre Meymun, söyle demistir: «Ömer b. Abdülaziz, âlimlerin öğretmeniydi.»

Leys dedi ki: Ibn Ömer ve Ibn Abbas ile arkadaşlık yapmış ve Ömer b. Abdülaziz tarafından Cezire valiliğine atanmış bir adam bana dedi ki: «Birsey hakkında bilgi edinmek istedigimizde, mutlaka Ömer b. Abdülaziz'i o şeyin aslı ve detayları konusunda insanların en bilgisi bulurduk. Âlimler, Ömer b. Abdülaziz nezdinde ancak öğrenci gibiydiler.»

Abdullah b. Tavus dedi ki: Babamla Ömer b. Abdülaziz'in yatsı namazından sona sabaha dek sohbet ettiklerini gördüm. Birbirlerinden ayrıldıklarında ben babama: «Babacığım, bu adam kimdir?» diye sordugumda babam bana su cevabi verdi: «Bu, Ömer b. Abdülaziz'dir. O, Emevi hanedaninin sâlih kisilerindendir.»

Abdullah b. Kesir dedi ki: Ömer b. Abdülaziz'e: «Seni Allah yoluna dönmeye sevkeden ilk şey nedir?» diye sordum. O da su cevabi verdi: «Bir kölemi dövmek istedim, ama o bana söyle dedi: Sabahi kıyamet olacak bir geceyi hatırla.»

Imam Malik dedi ki: Ömer b. Abdülaziz, hicretin doksanüçüncü senesinde Medine valiliğinden alındığında, kendisi oradan ayrılıp yola çıkınca, geri dönüp Medine'ye baktı ve ağlayarak azatlisına söyle dedi «Ey Müzahim! Korkarız ki, Medine'nin kovduğu kimselerden olmayalım. Çünkü bir hadiste anlatildigina göre Medine, körüğün demirdeki pıslığı atışı gibi içindeki pisleri ve pislikleri atar. Güzel ve temiz olan şeyi de berrak olur.»

Ben derim ki: Ömer b. Abdülaziz, Medine'den yola çıktıktan sonra oraya yakın Süveyde denen bir yerde bir süre kaldı. Sonra Sam'a, amcası oğullarının yanına geldi.

Muhammed b. İshak, Ömer b. Abdülaziz'in söyle dedigini rivayet etmistir: «Medine'den ayrıldığım da benden daha âlim bir kimse yoktu. Sam'a geldigimde bildiklerimi unuttum.»

Imam Ahmed b. Hanbel, Zührî'nin söyle dedigini rivayet etmistir:

«Bir gece Ömer b. Abdülaziz'le sohbet ettim, kendisine hadis naklettım. Bana dedi ki: "Bana naklettığın hadislerin hepsini isitmiş, ezberlemistim, ancak şimdi unutmusum."»

Ibn Vehb, Zührî'den rivayet etti ki, Ömer b. Abdülaziz söyle demistir: «Öğle vakti Velid, haber göndererek beni yanına çağırttı. Yanına gittigimde surati

asikti, oturmami isaret etti, oturdum. Bana: «Halifelere söven adam hakkında ne dersin? Böyle birisi öldürülmeli midir?» diye sordu. Ben sustum, sorusunu tekrarladi. Yine sustum. Üçüncü kez sordugunda dedim ki:

- Ey mü'minlerin emiri, sözünü ettigin kimse, halifeyi öldürmüs müdür?
- Hayir, ama sövmüştür.
- Öyleyse ona göre cezalandirilmalidir.

Ben böyle cevap verdikten sonra öfkelendi ve ailesinin yanma döndü. Ibn Reyhan adindaki celladi da bana: «Haydi git.» dedi, ben de yanından çikip gittim. Bir rüzgar estiginde bile onun, Velid tarafından gönderilen ve beni Velid'in yanma çağiran bir elçi oldugunu sanıyordum.»

Osman b. Zebr dedi ki: "Halife iken Süleyman b. Abdülmelik, Ömer b. Abdülaziz'le birlikte askeri garnizona ugradı. Garnizonda atlar, develer, katirlar, yükler ve adamlar vardı. Süleyman: «Bu hususta ne dersin?» diye sorunca Ömer, su cevabi verdi: «Dünyanın birbirini yedigini görüyorum ve sen de bütün bunlardan sorumlusun.» Garnizona yaklastiklarinda bir karganın Süleyman'in çadırından bir lokma yiyecek alıp öterek uçtugunu gördüler. Süleyman yine sordu:

- Ey Ömer, ya bu nedir?
- Bilmiyorum.
- Sence su karga bu ötüsüyle ne demek istiyor?
- Bence söyle demek istiyor: Nereden geldi, nereye gidiyor?
- Ne kadar da tuhafsin.
- Aslında tuhaf olan, Allah'i tanıdığı halde ona isyan edendir. Seytani tanıdığı halde ona itaat edendir, dünyayı tanıdığı halde ona yönelendir."

Önceki kısımlarda da anlatıldığı gibi Süleyman ile Ömer, Arefe'-de vakfe yaptıkları sirada Süleyman, insanların çoklugunu görmüş, Ömer ona söyle demisti: «Bunlar,,bugün senin yönetimin altındaki halkındırlar, yarın ise bunlardan Ötürü sana hesap sorulacaktır.» Baska bir rivayette anlatıldığına göre Ömer, ona söyle demistir: «Yarın kıyamet gününde bunlar senin hasimların olacaktır.» Ömer'in böyle demesi üzerine Süleyman aglayıp: «Allah'tan yardım dileriz.» demistir.

Önceki sayfalarda da anlattığımız gibi Süleyman ve Ömer, bir gün yagmura yakalanmışlar, simsekler çakmaya başlayınca Ömer,

Imeye başlamisti. Süleyman ona; «Gülüyor musun?» deyince Ömer, cu cevabi vermisti: «Evet, bunlar Allah'in rahmetinin eserleri olduğu halde biz bu halde oluyoruz ve sen de korkuyorsun. Ya onun gazabının eserlerini ve

azabini görürsen ne durumda olacağını düşün.»

İmam Malik'ten rivayet olunduguna göre Süleyman ile Ömer, bir defa tartismislar, tartisma esnasında laf arasında Süleyman, ona: «Yalan söylüyorsun.» deyince Ömer, su cevabi vermisti: «Yalan söyledigimi iddia ediyorsun Öyle mi? Allah'a yemin, ederim ki, yalanin sahibine zarar verdigini anladigimdan beri asla yalan söylemis degilim.» Böyle dedikten sonra Ömer oradan ayrilip gitmeye ve Misir'a göçmeye karar vermisti. Ancak Süleyman, onu birakmamis, sonra bir adani göndererek söyle demisti: «Önemli bir meseleyle karsilastigimda mutlaka hep sen akhma geldin.»

Önceki kısımlarda da anlattigimiz gibi Süleyman, can çekisirken kendisinden sonra veliahd olarak Ömer b. Abdülaziz'i vasiyet etmistir. Süleyman'in ölümünden sonra isler bu sekilde yoluna girdi. Allah'a hanidolsun. [21]

Ömer B. Abdülazîzin Geleceğinin Bilinmesi Ve Bu Sebeble Gelisinin Beklenmesi

Ebu Davud et-Teyalisi, İbn Ömer'in söyle dedigini rivayet etmistir: «Hayret ki hayret! İnsanlar, Hz. Ömer sülalesinden ve onun ameli gibi amel sahibi bir adam halife olmadan dünyanın sonunun gelmeyeceğini ve bu adamin da Bilal b. Abdullah b. Ömer olacağını sanıyorlardi. Onun yüzünde bir yara izi vardi ama o olmadı. Sonra beklenen adamin Ömer b. Abdülaziz olduğunu gördüler. Onun annesi, Asim b. Abdullah b. Ömer b. Hattab'm kızıydı.»

Beyhakî, Hz. Ömer'in söyle dedigini rivayet etmistir: «Benim soyumdan bir adam halifelige geçecek ve yeryüzünü adaletle dolduracaktır. Onun yüzünde iki yara izi vardi.» Nafi de, Ömer'in halifeliginden önce: «Bu adamin Ömer b. Abdülaziz'den baskasi olacağını sanmıyorum.» demisti.»

İbn Ömer'in söyle dediği rivayet edilir: «Hz. Ömer'in soyundan gelip yüzünde yara izi bulunan ve yeryüzünü adaletle dolduracak olan adama ne mutlu.»

Vüheyb b. el-Verd söyle demistir: «Bir ara uyumakta iken söyle bir rüya gördüm: Mescid-i Haram'm Beni Seybe kapısından bir adam içeri girerek söyle diyordu: "Ey insanlar, basiniza Allah'in kitabı geç-k." Ben de sordum: "Kim geçti?" Adam tirnagini gösterdi, tirnaginın uzerinde Ömer adinin harfleri olan "ayin", "mim" ve "ra" harfleri ya-zihydi. Ben uyandıktan bir süre sonra Ömer b. Abdülaziz'e bey'at

edilmesi için Mekke'ye emir geldi.»

Bakiyye, Huzaî'nin söyle dedigini rivayet etmistir: «Ömer b. Abdülaziz, Ravza-i Hadra'da Rasûlullah (s.a.v.)'i rüyasında görmüş ve Rasûlullah (s.a.v.), ona söyle demis: «Sen, bu ümmetin idaresinin basına geçeceksin.

Kan akitmaktan uzak dur. Kan akitmaktan uzak dur. Çünkü insanlar arasında senin adın Ömer b. Abdülaziz'dir, ama Allah katında Cabir (yani kırıklıkları gideren ve tedavi eden)'dir.»

Ebu Bekir b. el-Makarrî, Reyah b. Ubeyde'nin söyle dedigini rivayet etmistir:

«Ömer b. Abdülaziz, namaza geldiginde yasli bir adam onun eline tutunmustu. Kendi kendime: «Bu ihtiyarin içi geçmiş.» dedim. Namazdan sonra yanina gittim ve: «Allah, emiri islah etsin, su senin eline tutunan yasli adam kimdi?» diye sordum. O da: «Ey Reyah, sen onu gördün mü?» diye sorunca ben: «Evet.» dedim. O da bana su karsiligi verdi: Ey Reyah, ben seni salih bir adam bilirim, yanima gelen o adam kardesim Hizir'di. Bana bu ümmetin idaresinin basina geçeceğimi ve adaletle hükmedeceğimi bildirdi.»

Yakub b. Süfyan, Ebu Anbes'in söyle dedigini rivayet etmistir: «Halid b. Yezid b. Muaviye'nin yanında oturmaktaydim. Üzerinde birkaç parçadan yapilmis kısa bir elbise olan bir genç gelip Halid'in elini tuttu ve: «Üzerimizde bir gözcü var mi?» diye sordu. Ben de: «Ikinizin üzerinde de iyi gören bir gözcü ve iyi isiten bir kulak vardir.» dedim. Bunun üzerine o gencin gözleri yasardi. Halid'in elini birakip döndü ve çekip gitti. Ben de Halid'e: «Bu kimdi?» diye sordum. Halid, su cevabi verdi: «Bu; mü'minlerin emiri, kardesim Abdülaziz'in oğlu Ömer'dir. Eger çok yasarsan, bunun hidayete kavusmus bir halife oldugunu göreceksin.»

Ben derim ki: Halid b. Yezid b. Muaviye, önceki insanların haber ve sözlerini, ilm-i nücum ve tibbi iyi bilir, araştırmalar yapardi.

Biyografisini anlatirken de ifade ettigimiz gibi Süleyman b. Ab-dülmelik, can çekistigi esnada ogullarından birini veliaht tayin etmek istemisti. Ancak salih bir insan olan veziri Reca b. Hayve, onu bu düşüncesinden vazgeçirmis ve sürekli telkinleri neticesinde Ömer b. Abdülaziz'i veliaht tayin etmesini saglamisti. Bunun üzerine Süleyman da kendisinden sonrasi için veliahd olarak Ömer.b. Abdülaziz'i tayin ettigim bir sayfaya yazdi ve altini mühürledi. Ancak ne Ömer'in, ne de Mervanilerden hiçbirinin bundan haberi yoktu. Sadece Süleyman ile Reca bunu biliyorlardi. Sonra Süleyman, muhafiz kuvvetleri komutanina, Mervanilerden ve digerlerinden olan emirleri ve reisleri huzuruna getirmesini emretti, onlar da geldiler ve Süleyman'in elindeki mühürlü sayfada yazili hususa bey'at ettiler. Daha sonra da hu-

rdan çıkıp gittiler. Halife Süleyman vefat edince Reca b. Hayve onf cagirdi ve halifenin vefatini duymalarından önce ikinci kez bey'at

âtiler. Bey'attan sonra mektubu açıp onlara okudu. Mektupta Ömer

u Abdülaziz 'e bey'at ettiklerini anladılar. Onu alip minbere oturttu ve ona bey'at ettiler. Böylece Ömer b. Abdülaziz'in halifelik bey'ati tamamlanmış oldu.

Ancak âlimler, böyle bir tasarruf hakkında ihtilafa düsmüşlerdir. Adam vasiyetini bir kagida yaziyor ve bunu sahitlere okumadan bazı kimseleri bu vasiyetine sahit tutuyor. Sonra da onlar bu kagitla yazili olan hususlara sahitlik yapıyorlar ve sahitlikleri geçerli oluyor. Bunun caiz olup olmadığı hususunda farklı görüşler ileri sürülmüştür. Ancak ilim ehlinde bir cemaat, bunun caiz olduğunu ifade etmişlerdir. Kadi Ebu'l-Ferec el-Muafa b. Zekerîya el-Cerîrî dedi ki: «Hicazlı-larm cumhur-u uleması bunun caiz, geçerli ve hükmünün nâfiz olduğunu söylemişlerdir.» Salim b. Abdullah'tan da böyle rivayet edilmistir ki, bu görüş, aynı zamanda İmam Malik, Muhammed b. Mesleme el-Mahzumî, Mekhul, Nümejr b. Evs, Zür'a b. İbrahim, Evzâî, Said b. Abdülaziz ve bunlara muvafakat eden Sam fikiçilerin de görüşüdür. Halid b. Yezid b. Ebi Malik de babasından ve ordusunun kadılarında böyle kaviller nakletmiştir. Aynı zamanda bu, kendisine muvafakat eden Misirli ve Magribli fikiçilerle birlikte Leys b. Sa'd'ın, Basra akıncılarının ve kadılarının da kavlidir. Katade'den, Suvar b. Abdullah'tan, Ubeydullah b. Hasan'dan, Muaz b. Anberî'den rivayet olunduguna göre bunlar da bu görüştedirler. Aralarında Ebu Ubeyd ve İshak b. Rahaveyh'in bulunduğu çok sayıda hadis ashabi, bu kavli benimsemişlerdir.

Buhari de "Sahih"inde bu görüşe önem vermiştir. Muafa'nın ifadesine göre aralarında İbrahim, Hammad ve Hasan'ın da bulunduğu Irak fikiçilerinden bir cemaat, bu görüşü kabullenmemişlerdir ki, bu da Safî'nin ve Ebu Sevr'in mezhebidir. Ebu Sevr: «Bu bizim seyhimiz Ebu Cafer'in kavlidir.» demistir. Safî'nin Irak'taki bazı ashabi da birinci kavle kail olmuşlardır. Cerîrî de: «Birinci kavle kail oluruz.» demistir.

Önceki sayfalarda da anlatıldığı gibi Ömer b. Abdülaziz, Süleyman'ın cenazesinden dönerken kendisine -binmesi için- hususi binekler getirildiğinde bu bineklere binmemiş ve şöyle demeye başlamıştı:

«Eğer takva, sonra da yasaklar olmasaydı, Cehennem çukuruna düşme endişesi olmasaydı; ask ve şehvet yolunda bütün menedıcilere karşı gelip asi olurdu.

Geçenler geçip gitti. Sonra sen geçip giden günlerin sonunda bir aşk ve şehvet bulamazsın,»

Bu siiri okuduktan sonra: «Masaallah, kuvvet ancak Allah iledir. Bana katirimi getirin.» dedi. Sonra da halifelere mahsus fazla bineklerin satılmasını emretti. Halifelere mahsus kıymetli ve paha bıcı], mez atlar vardı, onları satıp paralarını beytü'l-mala koydu.

Dediler ki: Ömer b. Abdülaziz, cenaze merasiminden döndükten sonra halk ona bey'at etti. Halifelik, onun adıyla yerini buldu, ama kendisi kederli ve üzüntülü olarak evine döndü. Azatlısı kendisine-«Neyin var? Kederli ve üzüntülü görünüyorsun, oysa vakit, kederlenme vakti değildir.» dedi. Kendisi de su karşılığı verdi: «Yazıklar olsun sana. Nasıl üzülüp kederlenmem? Bu ümmetin doğu ve batıdaki her ferdi mutlaka benden hakkını talep etmekte ve kendisine hak ettiği şeyi ödememi istemektedir. İstese de istemese de hakkını ödemem benim üzerime farz kılınmıştır.»

Anlatıldığına göre halife seçildikten sonra Ömer b. Abdülaziz -bos zamanının kalmayacağını ileri sürerek- karısı Fatima'yı yanında kalmak veya ailesine dönmek arasında serbest bırakmış, Fatima da ağlamıştı. Onun ağlaması nedeniyle cariyeleri de ağlamışlardı. Böylece Ömer'in evinde bir gürültü ve feryad duyuldu. Ama Fatima, her halükarda onun yanında kalmayı tercih etti. Allah, ona rahmet etsin.

Adamin birisi, Ömer'e: «Ey mü'minlerin emiri, bize biraz zaman ayır.» dedi. Ömer de su siiri okudu:

«Basını kasıma fırsat vermeyecek bir mesguliyet sana geldi, sen selamet yolundan saptın.

Bos zaman gitti. Artık kıyamet gününe kadar bos zamanımız olmayacaktır.»

Zübeyr b. Bekkar, Selam b. Süleym'in şöyle dedigini rivayet etmiştir:

«Ömer b. Abdülaziz, halife seçildikten sonra minbere çıktı. Bu ilk hutbesinde Allah'a hanid-ü senada bulunduktan sonra şöyle dedi:

"Ey İnsanlar! Bize arkadaşlık edecek olanlar, su bes sarta uyarlarsa arkadaşlık etsinler. Yoksa bizden ayrılıp gitsinler:

1- İhtiyacını bize arzedemeyenlerin ihtiyaçlarını gelip bize arzet-sinler.

2- Hayır ve iyilik hususunda olanca gayretleriyle bize yardımcı olsunlar.

3- Bizim göremediğimiz hayır ve iyilikleri bize göstere-sinler.

4- Kimsenin giybetini yanımızda yapmasınlar.

5- Kendilerini ilgilendirmeyen şeylere burunlarını sokmasınlar. Bu hutbesinden sonra sairler ve hatipler, Ömer b. Abdülaziz'm

yanından ayrıldılar. Fakihler ve zahidler onun yanında sebat ettiler-

Sebat eden fakih ve zahidler de: "Bu adam söylediklerini yerine getirdiği sürece kendisinden ayrılmayacağız, ama aksini yaparsa mutlaka ayrılmamız gerekir." dediler.»

Süfyan b. Uyeyne dedi ki: «Ömer b. Abdülaziz, halifelige geçince Muhammed b. Ka'b, Reza b. Hayve ve Salim b. Abdullah'a haber göndererek onları huzuruna çağırttı. Yanına geldiklerinde de onlara şöyle dedi:

"Mübtela olduğumuz ve basimiza inen su agir görevi görüyorsunuz. Bu hususta bize yardımcı olmak için neler biliyorsanız söyleyin."»

Muhammed b. Ka'b dedi ki: «Yaslılari baba, gençleri kardes, küçükleri de evlat say. Babana iyilik yap, kardesini ziyaret edip durumuyla ilgilen, cocuguna da sefkat göster.»

Reca da söyle dedi: «Kendin için begendigin seyi halk için de begen, sana yapılmasından hoslanmadigin seyi halka yapma ve sunu da bilki sen, ölecek ilk halife degilsin.»

Salim ise söyle dedi: «Kendini bu yönetim isini güzelce yürütmeye ada. Bu hususta dünya sehvetlerine karsi oruç tut. Bu orucuda Ölüm anında boz. Söyleyecek baska birseyim yok, hepsi bu kadar.»

Ömer de: «Lâ havle velâ kuvvete illa billah.» dedi.»

Baskalari dediler ki: Ömer b. Abdülaziz, bir gün insanlara bir nutuk irad etti, ama agit bogazina çökmüstü. Bogulmak üzere idi. Nutkunda söyle demisti:

«Ey insanlar! Siz ahiretinizi islah edin ki, Allah da dünyanizi Islah etsin. Siz içinizi düzeltin ki, Allah da disinizi düzeltsin. Allah'a yemin ederim ki, Adem'in oğlu olan her kul mutlaka ölecektir. Ölümde onun için kopmaz baglar vardır.»

Yine bir hutbesinde söyle demisti:

«Nice saglam ve mamur yer vardır ki, yakin bir zamanda harab olacaktır. Durumuna imrenilen nice mukim vardır ki, yakin zamanda goçecektir. Allah, size rahmet etsin. Elinizden geldigince ve olanca imkanlarinizi seferber ederek dünyadan güzel bir sekilde göçün. Buna karsi dünyada ademoglu gözü aydin olarak bir çaba ve yaris içine girmistir. Ama o, Ölüm gitmek üzeredir. Allah, onu kendi kaderi gereginde davet ettigi ve ölüm okunu ona sapladigi zaman gidecektir. Dünyaya olan tercihinin birakacaktır. Kendisiyle ilgilenecek baska bir Kavme gidecek, onlar kendisini dünyaya muhtaç birakmayacaktır. Dogrusu dünya, verdigi zarar kadar insana memnuniyet vermez, az bir süre sevindirir ama uzun bir süre üzer.»

ismail b. Ayyas, Amr b. Muhacir'in söyle dedigini rivayet etmistir:

«Ömer b. Abdülaziz, halife olunca kalkip insanlara bir hutbe irad etti. Allah'a hamd-ü senada bulunduktan sonra söyle dedi:

«Ey İnsanlar! Dogrusu Kur'ân'dan sonra artik baska bir kitab, Muhammed (s.a.v.)'den sonra da baska bir peygamber gelmeyecektir. Ben, hüküm veren degilim, verilmiş hükümleri infaz edenim. Ben kendiliginden uydurukça seyler çıkaracak degilim, benden öncekilerin yolundan gideceğim. Zalim devlet baskanından korkup kaçan kisi, zalim degildir.

Dikkat edin, asi olan, zalim devlet baskanidir. Dikkat edin, Aziz ve Celil olan Yaraticiya isyan olan yerde yaratilana itaat olmaz.»

Baska bir rivayette anlatildigina göre o, yukaridaki hutbesinde su sözleri de söylemistir: «Ben, herhangi birinizden daha hayirli degilim, aksine ben aranızda yükü en agir olan kisiyim. Dikkat edin, Allah'a isyan olan yerde yaratiga itaat yoktur. Dikkat edin, ben size bunlari isittirdim mi?»

Ahmed b. Mervan, Said b. As'in oglunun söyle dedigini rivayet etmistir:

«Ömer b. Abdülaziz, irad etmis oldugu son hutbesinde Allah'a hamd-ü senada bulunduktan sonra söyle demisti:

«Imdi sizler bosuna yaratilmadiniz, basibos da birakilmadiniz, sizin varacaginiz son bir durak vardir. O zaman ve orada Allah, hüküm verecek ve isinizi halledecek, aranızdaki anlasmazliklari da çözümleyecektir. Allah'in rahmeti disina çıkan, kaybedip ziyana ugramistir. Genisligi gökler ile yer arasınca olan Cennet'ten yoksun kalmistir. Bihnezmisiniz ki, ancak bu günden korkup tedbirini alan ve baki olan ahireti elde etmek için fani olan su dünyayi feda eden, tükeneni tükenmeyecek olanla degistiren, azi çokla degistiren, korkuyu güvenle degistiren kimseden baskasi yarinki kiyamet gününde güvende olmayacaktır. Görmüyor musunuz ki, sizden önce ölmüş ve göçmüş olanlari mallarini elinizle yagmalamaktasınız. Ama bu mallar, sizden sonrakilerin de eline geçecektir. Bu mallar, böylece elden ele intikal edecek ve nihayet varislerin en hayirlisi olan Allah'in eline geçecektir. Sonra sizler, her gün bu dünyadan ayrilip Allah'in katina göçen ve dönüşü olmayan bir yolculuga giden kimseleri ugurluyorsunuz. Onlari ecelleri sona ermis oldugundan yerin, kara topragin bagrina yas-tiksiz ve döseksiz olarak defnediliyorsunuz. Onlar, dostlarindan ayrilip topraga ve hesaba yönelmişlerdir, amelleri ile basbasa kalacaklardır. Terkettikleri dünyadan müstagni olmuşlardır. Ama yöneldikleri ahirette fakir ve yoksuldurlar, hakkınızda hüküm verilmeden ve ölmeden önce Allah'tan korkun, takvali olun, ölüm üzerinize inmeden ölümü devamlı gözetleyin. Ben size bu sözleri söylüyorum, haberiniz olsun.»

Böyle dedikten sonra Ömer b. Abdülaziz, abasinin ucunu yüzüne örttü, agladi, etrafmdakileri de aglattı.»

Baska bir rivayette anlatildigina göre o, yukaridaki hutbesinde sunlari da söylemistir:

«Allah'a yemin ederim ki, ben, size bu sözleri söylüyorum ama sizden hiçbirinizin bende oldugunu bildigim günahlar kadar günahkar oldugunu bilmiyorum. Ama bu anlattiklarim Allah'in adil kanunlaridir. O, bu kanunlarda kendisine itaat edilmesini emretmiş, kendisine karsi gelinmesini yasaklamistir. Allah'dan magfiret diliyorum.»

Böyle dedikten sonra yenini yüzüne kapattı ve sakalı islanmcaya kadar agladı. Sonra da vefat edinceye kadar meclisine dönmedi. Allah, ona rahmet etsin.

Ebu Bekir b. Ebi'd-Dünya, Ömer b. Abdülaziz'in söyle dedigini rivayet etmistir:

«Rasûlullah (s.a.v.)'i rüyamda gördüm, bana söyle dedi:

- Yaklas ey Ömer!

Yanina yaklastim, öyle ki, kendisine degmekten korktum. Yine bana söyle dedi:

- idarenin basina geçtigin zaman su ikisi gibi davran. (Yaninda sag ve soluna oturmus iki yasli adam gördüm, kendisine sordum:)

- Bunlar kimlerdir?

- Su Ebu Bekir, su da Ömer'dir.

Rivayete göre Ömer b. Abdülaziz, Salim b. Abdullah b. Ömer'e söyle demis:

- Bana öyle bir siret yaz ki, ona göre amel edeyim.

- Sen bunu yapamazsin.

- Niçin?

- Eger sen bu yazacagim sirete göre amel edecek olursan, Ömer b. Hattab'tan daha faziletli ve daha üstün olursun. Zira o, hayir isleme hususunda yardimcilar buluyordu ama sen hayir isleme hususunda sana yardim edecek bir kimseyi bulamamaktasin.»

Rivayet olunduguna göre Ömer b. Abdülaziz, yüzüğünün kasina Su ibareyi yazdirmistir: «Lâ ilahe illallahü vahdehü lâ serike leh». Baska bir rivayete göre ise sunlari yazdirmistir: «Amentü billahi.»

Vefa Aziz'in rivayetine göre Ömer b. Abdülaziz, bir gün halkin esraf ve reislerini toplayarak onlara bir nutuk irad ederek söyle demis: «Fedek hurmaligi, Rasûlullah (s.a.v.)'m elindeydi. Oranın gelirlerini Allah'in kendisine gösterdigi yerlere sarfederdi. Sonra bu hurmaligin idaresini Ebu Bekir yürüttü. Ondan sonra Ömer de ayni sekilde yürüttü.»

Ravilerden Asmaî dedi ki: "Ömer b. Abdülaziz'in, Hz. Osman hakkında ne dedigini bilmiyorum ama sonra sözünü söyle sürdürmüstü: «Mervan, o hurmaligi ikta olarak verdi ve oradan bana bir pay düstü.

Velid ile Süleyman da oradaki paylarini bana bagisladilar. Benim oradaki paylarimdan daha kiymetli birsey yoktur ki, onu da beytü'l-mala iade edeyim. Ama ben, Fedek hurmaligindaki paylarimi, Rasû-lullah (s.a.v.)'in zamanindaki uygulamaya dönülebilsin diye beytü'l-mala iade ettim.»

O zaman insanlar haksizliklardan artik emin olmuslar, kimsenin kimseye haksizlik yapacagina inanmaz hale gelmislerdi. Bundan sonra Ömer b. Abdülaziz, Ümeyye ogullarından bir cemaatin mallarının beytü'1-mala iade edilmesini emretti ve o mallara da "mezalim mallari" adini verdi. Bazilari bu uygulamadan vazgeçmesi için ricaya gittiler. Halasi Fatima binti Mervan'ı araci yaptılar. Fakat bunun bir faydasi olmadı. Ömer, onlara söyle dedi: «Ya beni bildigim gibi hareket etmem için rahat bırakırsınız, ya da Mekke'ye giderim, halifelikten vazgeçer ve bu isin en layıkma halifeligi devrederim. Allah'a yemin ederim ki, aranızda elli sene kalacak olsam bile adaletten vazgeçmeyeceğim. Ben, idareciligi elde tutmak istiyorum ama bunu da ancak insanların kalblerini yatıstırmaya kadar dünya tamahi ile birlikte yürütebiliyorum.»

Imam Ahmed b. Hanbel, Vehb b. Münebbih'in söyle dedigini rivayet etmistir: «Eger bu ümmette Mehdi varsa, o da Ömer b. Abdüla-ziz'dir.»

Katade, Said b. Müseyyeb ile birçok kisi böyle demislerdir.

Tavus dedi ki: «Ömer b. Abdülaziz, hidayete ermisti ama onun vasitasiyla insanlar hidayete ermis degildirler. O, adaleti tam olarak tatbik edemedi. Mehdi geldiginde o, kötülük yapan kimselerin üzerinde duracak, gerekeni yapacak, iyilik yapan kimseye de ihsanda bulunacak ve daha fazla iyilikte bulunacaktır. Cömert olup valilerine karsi sert, düskünlere karsi ise merhametli olacaktır.»

Malik, Said b. Müseyyeb'in söyle dedigini rivayet etmistir:

«Halifeler, Ebu Bekir ile iki Ömer'dir.» Kendisine Ebu Bekir ve Ömer'i tanıdıklarım ama ikinci Ömer'in kim oldugunu bilemediklerini söylemeleri üzerine su cevabi vermisti: «Eger yasarsanız yakinda ikinci Ömer'i de tanıyacaksınız.» Böyle demekle o, Ömer b. Abdüla-ziz'i kasdetmisti.

Baska bir rivayette anlatildigina göre o, Ömer b. Abdülaziz'den bahsederken; «O, Mervan ogullarının basi yaralisi (yüzü ak olani) dir.» demistir.

Abbad es-Semmak, Süfyan-i Sevrî'nin meclisine katilir, onun sohbetini dinlerdi. Bu zat, Süfyan-i Sevrî'nin söyle dedigini nakletmistir:

«Halifeler, su bes kisidir: Ebu Bekir, Ömer, Osman, Ali ve Ömer b. Abdülaziz.»

Halifelerin bu bes kisiden ibaret olduguna dair sözler, Ebu Bekir b Ayyaş» Şafîi ve diger birkaç kisiden de nakledilmistir. Bütün âlimler Ömer b. Abdülaziz'in adil imamlardan, rasit halifelerden ve hida-vet rehberi önderlerden biri oldugu hususunda icma etmislerdir. Haklarında sahih hadis varid olan oniki imamdan biri oldugunu da birden fazla âlim ifade etmistir. Sözü edilen sahih hadis sudur: «Aralarında oniki halife -ki hepsi de

Kureys'ten olacaktır- bulunduğu sürece bu ümmetin isi, sürekli düzenli ve müstakim olacaktır.»

Kısa olmakla birlikte halifelik süresince merhum Ömer b. Abdülaziz çok çaba harcamış, nihayet haksızlıkları önlemiş, bütün hak sahiplerine haklarını vermişti. Öyle ki, onun münadisi her gün, şöyle duyuruda bulunurmuş: «Nerede borçlular? Nerede evlenecek olanlar? Nerede düşkünler? Nerede öksüzler? Gelsinler, hepsinin ihtiyacını karşılayayım.»

Âlimler, Ömer b. Abdülaziz'in mi yoksa Muaviye b. Ebi Süyfan'ın mı daha faziletli olduğu hususunda ihtilafa düşmüşlerdir. Bazıları, yasantisinin mükemmelliğinden, adaletli olusundan, kendini zühde verisinden ve fazlaca ibadet yaptığından ötürü Ömer b. Abdülaziz'i Muaviye'den daha faziletli kabul etmişlerdir. Bazıları da ondan daha önce İslâm'a girdiğinden ve sahabe olduğundan ötürü Muaviye'yi ondan daha faziletli kabul etmişlerdir. Hatta bazıları demislerdir ki: «Muaviye'nin, Rasûlullah (s.a.v.)'la görüşmüş olduğu bir tek gün bile, Ömer b. Abdülaziz'den, onun tüm ömründen ve aile efradından daha hayirlidir.»

"Tarih" adlı eserinde İbn Asakir'in anlattığına göre Ömer b. Abdülaziz, zevcesi Fatıma binti Abdülmelik'in cariyelerinden birini çok beğenirmiş. Ömer, bu cariyeyle zevcesi Fatıma'dan ya satarak ya da hibe ederek kendisine vermesini istemiş. Ancak Fatıma, bu isteğini yerine getirmemisti. Ama halifelige geçince, Fatıma, o cariyeyle güzel giysiler giydirmiş, kokular sürmüş ve onu hibe ederek halifeye sunmuştu. Halife, cariyeyle basbasa kalınca cariye ona yönelmiş, ancak o, cariyeyle yüz çevirmisti. Cariye, ona şöyle sormuştu:

- Ey efendim, daha önce bana gösterdiğin sevgin nerede?

- Allah'a yemin ederim ki, sana olan sevgim, eskisi gibi sağlam durmaktadır. Ama artık benim kadınlara ihtiyacım yok. Öyle bir işle karşılaştım ki, artık senden ve diğer kadınlardan alakamı kesmek mecburiyetinde kaldım. Sizlerle uğrasamam. Sen nerelisin, nereden getirildin?

- Ey mü'minlerin emiri, babam Magrib ülkesinde bir suç işledi. Musa b. Nusayr onu yakalatıp sorguladı ve beni de cinayetin bedeli olarak aldı. Sonra da beni Velid'e gönderdi. Velid de kız kardeşi ve se-nim de zevcen olan Fatıma'ya hibe etti. İşte Fatıma da beni şimdi sana hediye etti.

- Doğrusu, biz, Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz. Vallahi nerede ise rezalet işleyecek ve helak olacaktık.

Böyle dedikten sonra Ömer, o cariyeyle ikramda bulunup kendi ülkesine ve ailesine gönderdi.

Ömer b. Abdülaziz'in zevcesi Fatıma, şöyle demiştir: «Bir gün yanına

girdim, namazgahında oturmuştu. Elini yanagina dayamisti. Gözleri de iki yanaginın üzerine yas akitiyordu. Kendisine: "Neyin var?" diye sordugumda bana su cevabi verdi:

"Yaziklar olsun sana ey Fatima! Ben bu ümmetin idaresinin basina geçtim. Ama bu nasil bir idaredir, biliyor musun? Aç olan fakiri zayi olan hastayi, yorgun ve bitkin düsmüs çiplagi, kalbi kirik yetimi, yalnız kalmis dudu, kahra ugramis mazlumu, garibi, esiri, yasli ve ihtiyar kimseleri, çoluk çocuğu kalabalik olan insanlari, mali mülkü az olan kimseleri ve ülkenin, beldelerin ücra köselerinde bunlara benzer kimselerin durumlarini düşündüm. Kiyamet gününde Aziz ve Celil Rabbimin bana bunlari durumunu soracagini anladim ve Muham-med (s.a.v.)'in de bunlardan yana olup bana hasim kesileceğini düşündüm. Bunlari benimle tartisacaklari ve davalasacaklari zamanda kendilerine karsi bir delil ileri süremiyecegimden korktum. Bu nedenle kendime acidim ve agladim.»

Meymun b. Mehran'dan söyle rivayet edilmistir: «Ömer b. Abdü-laziz, beni bir valilige tayin etti. Sonra bana söyle dedi: "Sana benden bir mektup gelir de bu mektup hakka uygun olmazsa onu yere çal."»

Ömer, valilerinden birine söyle bir mektup göndermistir: «Güç ve kudretin seni insanlara haksizlik yapmaya iterse, sen Allah'in senin üzerindeki güç ve kudretini, onlara yapacagin haksizligin mutlaka sona ereceğini, ama onlari senden soracaklari hesabini bakiligini hatirla.»

Abdurrahman b. Mehdi, Isa b. Asim'm söyle dedigini rivayet etmistir: «Ömer b. Abdülaziz, Adiy b. Adiy'e söyle bir mektup gönderdi:

«Dogrusu, Islâmiyet'in farzlari, sünnetleri ve prensipleri vardir. Kim bunlari tamamiyla yerine getirirse imani kemale erer, kim de bunlari tamamiyla yerine getiremezse imam kemale ermez. Eger ben yasarsam -amel etmeniz için- bunlari size açıklarim, eger ölürsem de zaten aranızda yasamaya niyetim yoktur.»

Sulî'nin anlattigina göre Ömer, valilerinden birine söyle bir mektup göndermistir:

«Allah'a karsi gelmekten sakinip takvali ol, çünkü takvadan baska birsey makbul olmaz. Ancak takva sahibi kimseler, ilahi rahmete mazhar olurlar ve yine ancak takvali olmaktan ötürü kisiye sevap yazilir. Takvali olmayi öğütleyenler çoktur ama takvali olanlar azdir.»

Su güzel sözler de onun vecizeleridir:

«Bir kimse, ancak kendi amel ettigi seyleri söyleyebileceğini bilirse konusmasi az olur, ancak kendisini ilgilendiren ve kendisine yarar glayan seyleri söyler. Bir kimse, ölümü çokça hatirlarsa dünyadan az seyle yetinir.»

«Bir kimse, söylediği sözleri kendi amelinden saymazsa hata ve günahı çoğalar. Bir kimse, Allah'a bilgisizce ibadet ederse kendisini fesada sürükleyen şeyler, kendisini İslah edecek şeylerden daha çok olur.»

Adamin birisi, bir gün Ömer b. Abdülaziz'le ileri geri konustu, nihayet onu öfkелendirdi. Ömer de onu dövmek istedi, ama sonra kendini tuttu ve adama şöyle dedi:

«Sen şeytanin bana hükümdar onuru asilayarak beni gazablan-dirmasim ve bu nedenle de yarin karsiligini benden alacagin bir haksizligi sana yapmami istedin. Haydi kalk, Allah sana afiyet versin, artik seninle konusmaya ihtiyacim yoktur.»

Ömer b. Abdülaziz'in vecizelerinden biri de sudur: «Allah katinda islerin en güzeli, normal sekilde çabalamaktır. Güçlü iken affetmektir, yönetimin basinda iken merhametli olmaktır. Bir kul, dünyada baska bir kula merhametli olursa onun karsiliginda kiyamet gününde de mutlaka Cenâb-i Allah, ona merhametle muamele eder.»

Ömer'in küçük oğlu evden çıkıp diğer çocuklarla oynarken bir çocuk gelip onun kafasını yarıdı. Saldırgan çocuğu yakalayıp Ömer'in huzuruna getirdiler. O esnada Ömer, dışarıda bir gürültü duydu, dışarı çıktı. Bir kadının: «O benim oğlumdur, o öksüzdür.» diye bağırıldığını gördü. Ömer, ona: «Kendine gel ey kadın, bu çocuğun divanda kaydı var midir? Kendisine maaş verilmekte midir?» diye sordu. Kadın da: "Hayır." diye cevap verince Ömer: «Bu çocuğu zürriyete yazın.» dedi. Bunun üzerine karisi Fatima: «Senin oğlunun basını yarıdı, bu halde bu çocuğa böyle lütufta bulunuyorsun. Allah, bunu kahretsin. Sen böyle yaparsan bir kez daha senin oğlunun basını yaracak-tır.» diye çıkıştı. Ömer de ona su cevabı verdi:

«Yazıklar olsun sana, o yetimdir, siz onu korkuttunuz.»

Malik b. Dinar dedi ki; «Bana, sen zahidsin, diyorlar. Zahidlik benim neremde? Zahid, ancak Ömer b. Abdülaziz'dir. Dünya ağzını açarak ona geldi, ama o, dünyanın tümünü terketti.»

Dediler ki: Ömer b. Abdülaziz'in sadece bir gömlegi vardı. O gömlegini de yıkadıkları zaman kuruyuncaya kadar evinde oturup beklerdi.

Bir defasında bir rahibin yanına gidip: «Ne olur bana öğüt ver.» dedi, rahib de ona şöyle cevap verdi: Sairin su sözünü tut:

«Dünyadan soyutlan, çünkü sen, dünyaya gelirken çıplaktın.» Ömer, bu beyti çok beğenir, defalarca tekrarlar ve buna göre hakkıyla amel ederdi.

Anlatıldığına göre Ömer, bir gün karisinin yanına gitmiş, karisi ondan üzüm

almak için bir dirhem veya birkaç fülüs istemisti. Ancak karisi, onun yanında hiç para bulamayınca Ömer'e söyle demisti:

- Sen halifesin, mü'minlerin emirisin, ama cebinde üzüm alacak kadar para yok. Bu nasıl istir?

- Bu halim, yarin Cehennem atesinde zincirleri ve prangalari tasimaktan daha kolaydir.

Evinin kandili, üç Kamis üzerindeydi ki, bunlari da üzerinde çamur vardi.

Bir gün kendisine kızartilmis et getirmesi için kölesini pazara göndermisti. Kölesi de alelacele ona kızartilmis et getirdi. Köleye söyle sordu:

- Bunu nerede kızarttin? -Mutfakta.

- Müslümanlari umumi mutfaginda mi?

- Evet.

- Öyleyse bunu sen ye, bu benim rizkim degildir, senin rizkindir. Umumi mutfakta Ömer için su isittilar. Ömer de bunun karsiliginda bir dirheme odun satin alarak umumi mutfaga gönderdi.

Karisi dedi ki: «Ömer, halife iken bizimle asla cinsel iliskide bulunmadigi gibi hamamci da olmadı.»

Ömer b. Abdülaziz, Ebu Selam el-Esved'in, havuzla ilgili hadisi Sevban'dan rivayet ettigini duymustu. Bunun üzerine Ömer, bir ulak göndererek onu yanma çağirtti. Ebu Selam gelince 'de Ömer, mazeret dilercesine ona söyle dedi: «Ey Ebu Selam, seni yormak istememistim. Ama bu hadisi bizzat senin agzindan duymak istedim.» Ebu Selam da söyle cevap verdi: Ben Sevban'dan duydum ki, Rasûlullah (s.a.v.), söyle buyurmustur:

«Benim havuzum, Aden ile Belka ummani arasindadir, suyu sütten beyaz, baldan tatlidir. Kupalarinin sayisi, göklerdeki yildizlar sa-yisincadir, ondan bir kez içen kimse, artık ebediyyen susamaz ve o havuzun basina gelip içecek olan ilk kimseler, Muhacirlerin fakirleridir. Baslari tozlu, elbiseleri kirli olup güzel kadınlarla evlenmezler ve dünyadaki tikanikliklar, engeller ve setler onlar için açilmazlar.» (Yani sürekli sikintida olurlar). Ömer de bunun üzerine söyle dedi: «Ama ben güzel kadınlarla evlendim. Abdülmelik'in kizi Fatima'yla evliyim ama bundan sonra basim tozlanmadıkça yıkanmayacagim, kirlennie-dikçe elbisemi çıkarmayacagim.»

Anlatildigina göre Ömer'in bir kandili vardi, o kandilin isiginda kendi isiyle ilgili notlari tutar, yazilari yazardi. Bir de beytü'l-malin bir kandili vardi ki, onun isiginda Müslümanlari maslahati ile ilgili notlari tutar ve yazilari yazardi. Sahsiyla ilgili bir tek harfi dahi o kandilin isiginda yazmazdi. Her gün sabahleyin Kur'ân okur ama okuyusunu uzatmazdi. 300 polisi, 300 de muhafizi vardi.

Ehl-i beytinden bir adam, ona bir elma hediye etmistti. Elmayı kokladıktan sonra getiren adama verip onu tekrar sahibine iade etmistti. Elmayı sahibine götüren görevliye de: Ona de ki: «Elma yerini buldu.» dedi. Görevliyse ona söyle dedi: «Ey mü'minlerin emin, Rasûlullah (s.a.v.), hediye kabul ederdi, elmayı gönderen bu adam da senin ehl-i beytindendir.» Ömer, ona su cevabi verdi: «Rasûlullah'a verilenler hediye idi. Bize gelince, bize verilenler rüsvettir.»

Anlatildigina göre Ömer b. Abdülaziz, valilerine bol miktarda nafaka verirdi. Öyle ki, valilerden birine aylık 100, 200 dinar verirdi ve bunu da su gerekçeye baglardi: «Valiler para sikintisi çekmezlerse, bütün ihtiyaçlari karsilanirsa, Müslümanların islerine kendilerim vakfederler.»

Kendisine dediler ki: «Valilerine verdigin kadar kendi çoluk çocuguna da sarfetsen olmaz mi?» Ömer, onlara su cevabi verdi: «Ben çoluk çocugumun haklarini alikoymuyorum, ama baskalarinin haklarini da onlara vermem.»

Aile efradi, büyük sikintiya düstüler. Parasiz kaldilar. Ömer, onlara daha fazla veremiyecegini, su mazereti ileri sürerek açıkladi: «Daha önce siz beytü'1-mala çok borçlandiniz. Çok masraf yaptiniz, onun için simdi size daha fazlasini veremem.»

Bir gün Hz. Ali'nin evladından bir adama söyle demisti: «Kapimda durmana ve içeri girmen için sana izin verilmemesine çok sikildim. Bundan ötürü Allah'tan utandim.» Yine Hz. Ali'nin evlatlarından bir baskasına söyle demisti: «Allah, sizi kendi katından verdigi seylerle ikrama mazhar kilmistir. O nedenle dünyalik vererek sizi dünya ile kirletmekten ötürü Allah'tan utanirim.»

Bir baska defasinda da söyle demisti: «Biz ve amcazadelerimiz Hasimiler, bazen biz bazen de onlar devran sahibi olduk. Devran onlardayken biz onlara gidip siginirdik. Devran bizdeyken de onlar ge-Hp bize siginirlardi. Nihayet risalet güneşi dogdu, münafiklar kaybettiler. Bozgunculuk yapan nifak sahipleri, konusamaz oldular. Daha Önce konusan herkes sustu.»

Ahmed b. Mervan, Muhammed b. Uyeyne'nin koyunlarini otlatan MuSa b. Eymen adındaki çobanın söyle dedigini rivayet etmistir: «Ömer b. Abdülaziz'in halifeligi zamaninda aslanlar, koyunlar ve yirtici hayvanlar ayni yerde otlanirlardi. Bir gün o dönemde sürüye bir Kurt musallat olunca ben dedim ki: «Innâ lillah ve innâ ileyhi raciün. Mutlaka su salih adam (Ömer) vefat etmis olmalı.» Hesapladim, Ömer'in o gece vefat ettigini anladim.»

Ömer b. Abdülaziz'in dualarından biri su idi:

«Allah'im, bazi adamlar vardir ki, verdigin emirlere itaat ederler yasakladigin seylerden uzak dururlar. Allah'im, senin onlari muvaffak kilisin, onların sana itaatlarından önce olmustu. Beni de muvaffak kil.»

Yine bir defasında söyle dua etmist: «Allah'im, Ömer senin rahmetine mazhar olmaya layik bir adam degildir, ama senin rahmetin Ömer'e ulasacak kadar genistir.»

Adamin birisi, Ömer'e söyle demisti:

«Yasamak senin için hayirli oldugu sürece Allah seni yasatsin ve hayatta biraksin.

- Bu bos birseydir, ama sen söyle de: «Allah, sana güzel bir hayat yasatsin ve seni iyilerle beraber vefat ettirsin.»

Adamin birisi, Ömer'e söyle sormustu: «Ey mü'minlerin emiri, nasil sabahladin?

- Vücudum agir ve karnim dolu olarak, günahlara da bulanmis halde sabahladim ama Aziz ve Celil olan Allah'tan rahmetini diliyorum.»

Adamin birisi, Ömer b. Abdülaziz'in yanina gidip söyle demisti: «Ey mü'minlerin emiri! Senden Önceki halifeler, halifelikle süslendiler ama sen halifeligi süsledin. Senin durumun, sairin su sözünde anlattigi gibidir:

«Inci, yüzlerdeki güzellikleri daha da ziynetlendirdigine göre senin yüzünün güzelligi, inci için süs oldu.»

Adamin böyle demesi üzerine Ömer, ondan yüz çevirdi.»

Reca b. Hayve dedi ki: «Bir gece Ömer b. Abdülaziz'in yaninda kaldim. Kandilinin yagi tükendi.«Ey mü'minlerin emiri, su köleyi uyandiralim da kandile yag koysun.» dedim. Ömer; «Hayir, birak uyusun, ben ona iki is yaptirmak istemiyorum.» dedi. Ben de: «Öyleyse ben kalkip kandile yag koyayim.» dedim. Ömer; «Hayir, misafiri çalistirmak mürüvvetten sayilmaz.» dedi. Sonra kendisi kalkip kandile yag koydu. Sonra gelip söyle dedi: «Ben kalkip çalistim, yine Ömer b. Abdülaziz'im. Gelip oturdum, yine Ömer b. Abdülaziz'im.»

Ömer söyle demisti: «Nimetleri çokça anin. Çünkü nimetleri anmak, onların sükrünü ifa etmektir. Ben övünmekten korktugum için nimetleri çokça zikredemiyorum.»

Dostlarından birinin ölüm haberini alan Ömer b. Abdülaziz, bassagliği dilemek için dostunun ailesine gitti. Çoluk çocuğu onun huzurunda yüksek sesle feryad-ü figan edip agladılar. Ömer, onlara söyle dedi:

«Susun bakalim. Rizkinizi veren babanız degildi. Size rizik veren, ölümsüz ve diri olan Allah'tir. Babanız sizin mezar çukurunuzu da oldurmadı. O, kendi çukurunu doldurdu. Ama sunu da bilmelisiniz ki sizden her biriniz Allah'a yemin ederim ki, kendi çukurunu mutlaka dolduracaktır. Onur ve üstünlük sahibi yüce Allah, dünyayı yaratirken onun harab olacagina ve dünyada yasayan herkesinde ölecegine hükmetmist. Bir evde tecrübe dolu

olursa, o evde mutlaka bu tecrübelerden ötürü alman ibretler de çoğalır. Bir yerde topluluk meydana gelirse, o topluluk da mutlaka dağılır. Nihayet biriken ve toplanan hersey, yeryüzüne mirasçı olan Allah'ın eline geçecektir. Siz ag-layacaksanız, kendinize aghlayın. Çünkü babanızın gittiği yere sizler de yarın mutlaka gideceksiniz.»

Meyimin b. Mehran, söyle rivayet etmistir: «Ömer'le birlikte mezarliga gittik. Bana dedi ki: «Ey Ebu Eyyüb! Bunlar, atalarım Beni Ümeyye'nin mezarlarıdır. Sanki bunlar hiç dünyadaki insanlarla aynı lezzetleri tatmamışlar ve aynı hayati sürmemişler. Görüyorsunuz, hepsi yatıyorlar. Yere düsmüşler. Üzerlerinden çeşitli azab ve iskenceler geçmiş. Bela, üzerlerinde yer yapmıştır. Öyle değil mi?» Böyle dedikten sonra agladı ve nihayet bayılıp düştü. Ayıldıktan sonra söyle dedi: «Beni alıp eve götürün. Allah'a yemin ederim ki, bu mezarlarda yatanlardan daha çok nimetlere mazhar olmuş baska kimselerin var olduklarını bilmiyorum. Bunlar, Allah'ın azabından emin olmuşlar, sevabını bekliyorlar.»

Rivayet olunduguna göre Ömer b. Abdülaziz, bir cenazeye gitmişti. Cenaze defnedildiginde arkadaşlarına söyle demisti: «Durun hele, dostlarımın mezarlarına da gideyim.» Gitti, mezar basında aghlamaya ve dua etmeye başladı. O esnada topraktan kendisine söyle bir ses geldi: «Ey Ömer, dostlarına neler yaptığını bana sormayacak misin?» Ömer de, dostlarına neler yaptığını sorunca toprak ona su cevabi vermisti: «Kefenleri parçaladım, etleri yedim, gözlerini oydum, göz çu-kurlarındaki etleri de yedim; kollarındaki elleri, pazularındaki bilekleri, omuzlarındaki dirsekleri, bellerindeki omuzları, bacaklarındaki ayak bileklerini, uyluklarındaki bacaklarını, mak'adlarındaki baldırlarım, sırtlarındaki mak'adları koparıp yedim.»

Ömer, oradan ayrılıp gideceği zaman toprak, ona yine söyle seslendi:

- Ey Ömer! Çürümeyecek kefeni sana söyleyeyim mi?

- Neymiş o?

- Allah'a karşı gelmekten sakınmak, takvali olmak ve salih amel işlemektir.

Ömer b. Abdülaziz, bir defasında meclisinde oturan arkadaşlarından birine söyle dedi:

- Dün geceyi tefekkür ederek geçirdim, hiç uyuyamadım.

- Hangi hususlarda tefekkür ettiniz, ey mü'minlerin emiri?

- Mezar ve sakini hakkında tefekkür ettim. Eger sen Ölünün üç günden sonra mezarında ne hale geldiğini görürsen, onunla dünyada uzun uzaydıya arkadaşlık etmiş olsanda onu o halde görmek istemez ve ondan uzaklaşmak istersin. Onun mezarını, içinde haserelerin dolastığı, kurtların

sagi solu parçaladigi, irinlerin aktigi bir ev olarak görürsün. Bununla birlikte onun kokusu da degismis, daha önce güzel görünümlü, hos kokulu ve ötemiz elbiseli iken kefenlerinin çürümüs olduğunu da müşahade edersin.

Böyle dedikten sonra Ömer, bir çiglik atti, bayilip yere düstü.

Mukatil b. Hayyan dedi ki: «Ömer b. Abdülaziz'in arkasında namaz kildim. Namazda su ayet-i kerimeyi okudu:

«Onlari durdurun. Çünkü kendilerinden daha da sorulacaktır.» (es-Sâffât, 24.) Bu ayet-i kerimeyi tekrarladi. Ilerisine geçemedi.»

Karisi Fatima dedi ki: «Ömer'den daha çok namaz kilan ve daha çok oruç tutan ve onun kadar Rabbinden korkan baska bir kimse görmedim. Yatsiyi kilar, sonra uyku gözlerini bürüyünceye kadar oturup aglar, sonra uyaninca yine uykudan gözleri kapanincaya kadar yeniden aglardi. Benimle birlikte yataga uzanir, ahiretle ilgili birseyi hatirlayinca serçenin sudan çikip silkinisi gibi silkinir, oturup aglamaya baslardi. Kendisine acidigim için yorgani üzerine atardim ve söyle derdim: «Keske bizimle halifelik arasında, günesin iki dogus yeri arasındaki mesafenin uzakligi kadar bir uzaklik olsaydi. Allah'a yemin ederim ki, halifelik bize geçtiginden beri sevindigimizi asla görmedim.»

Ali b. Zeyd dedi ki: «Hasan ve Ömer b. Abdülaziz gibi hiç kimseyi görmedim. Cehennem atesi sanki bunlar için yaratilmamisti.»

Ravinin biri dedi ki: «Gözlerinden kan akincaya kadar Ömer b. Abdülaziz'in agladigini gördüm.»

Anlatildigina göre Ömer b. Abdülaziz, yatagina girerken su ayet-i kerimleri okurmus:

«Rabbimiz, gökleri ve yeri alti günde yaratan Allah'tir.» (ei-A'râf, 54.)

«Kasabaların halki, geceleyin uyurlarken azabimizin kendilerine gelmesinden güvende iniydiler?» <ei-A'râf, 97.)

Her gece arkadaşlari olan fikiçiler, yanina gelip otururlar ve sadece ölümü, ahireti anarladi. Sonra da aralarında bir cenaze varmis gibi aglarlardi.

Ebu Bekir es-Sulî söyle demistir: Ömer b. Abdülaziz, sairin su sözünü kendisine nümune-i imtisal edinmisti:

«Toplayip biriktirdigi seylerden kefeni içine konulan hanut kokusundan baska birsey nasib olmadı.

Yine koku için yakılan öd agacının kokusundan baska bir azigi da olmadı ki, Bu da hangi belde de ölecegi bilinmeyen bir yolcu için az bir aziktir- Eger bunu gönüllü olarak elde etmek için gitmezse, kendisine bu serbet içirilir.»

Ömer b. Abdülaziz, bir gün bir cenaze merasimine gitmişti. Oradakilerin toza ve güneş isinlarına karşı yüzlerini perdeleyip gölgelike çekildiklerini gördü. Ağlayarak şu siiri okudu:

«Günesten veya tozdan Ötürü yüzünün lekelenmesinden ve müte-bessim çehresinin kaybolmasından korkupta yüzünün gülümserliği kalıcı olsun diye gölgeye kaçan kimse,

Yarin istemese de tozlu, ıssız, karanlık, dipsiz bir çukura, mezara gidip yerleşecek ve orada toprak altında uzun bir süre kalacaktır.

Ey nefis! O çukura düşmeden önce seni oraya götürüp rahatlık içinde barındıracak hazirlikleri yap. Çünkü sen bosuna yaratılmış değilsin.»

Bu beyitleri "Edebu n-Nüfus" adlı eserinde Acurî, ilaveler yaparak nakletmiş ve şöyle demiştir: «Ömer b. Abdülaziz, Abdülala'yı Rum azgini Ilyon'a -onu İslâm'a davet etsin diye- elçi olarak göndermek istemiş. Abdülala da ona şöyle demişti:

- Ey mu minlerin emiri, izin ver de ogullarımdan biri benimle birlikte bu yolculuğa çıksın (Abdülala'nın oğlu vardı).

- Olur, hangisini götürmek istiyorsan götürebilirsin.

- Abdullah'ı götürmek istiyorum.

- Oğlun Abdullah'ı, hosuma gitmeyen bir şekilde yürürken gördüm ve ona kızdım. Ayrıca duyduğuma göre o, siir de söylüyormuş.

- Onun yürüyüşü doğustan böyledir. Siire gelince o, kendi nefesine ağıt yakmak şeklinde siir okuyor.

- Söyle de oğlun Abdullah yanıma gelsin, sen başka bir oğlunu beraberinde götür.

Abdülala, oğlu Abdullah'ı yanına alarak Ömer b. Abdülaziz'in huzuruna girdi. Ömer, Abdullah'tan bir siir okumasını isteyince o da kendisine şu siiri okudu:

«Ey nefis! O çukura düşmeden önce seni oraya götürüp rahatlık içinde barındıracak hazirlikleri yap. Çünkü sen bosuna yaratılmış değilsin.

Sen ahirette yoksul kalacağın halde senden sonra dünyada yaşayacak olan kimseler için çalışıp çabalama, onlar için mal biriktirme. Çünkü mezar, senden sonrakilerin ve onların biriktirdikleri mallarında mirasçısı olacaktır.

Zamanın ağır ağır yürüyerek meydana getireceği hadiselerden korkuyorum. Uyan, kendine gel.

Ecelini kesecek olan bıçağı arayan kimse gibi olma, o kimse, ektiği ekini bol olarak yerden bitmiş halde gördü ama ecelinin geleceğini hatırlamadı.

Gözde pis ve güzel seylerin aynı olduğu zamanın musibetlerinden yana güvende olma ki, o hem refah içindekileri, hem de tongaya basmışları vurur.

Nice korkulu halde bulunan ümit sahipleri vardır ki, sabaha güvenle girer, ama akşamleyin basma felaketler gelir.

Günesten veya tozdan ötürü yüzünün lekelenmesinden ve müte-bessim çehresinin kaybolmasından korkup da yüzünün gülümserliği kalıcı olsun diye gölgeye kaçan kimse.

Yarin istemese de kurak, ıssız, karanlık, dipsiz bir çukura, mezara gidip yerleşecek ve orada toprak altında uzun bir süre kalacaktır.»

İbn Ebi'd-Dünya, bunu hatırlattı, Ömer de okudu. Doğrusunu, noksanlıklardan münezzehe olan yüce Allah, daha iyi bilir. Ömer, bu siirin ifade ettiği hakikatları benimser ve ağlardı.

Fadl b. Abbas el-Halebî dedi ki: Ömer b. Abdülaziz, şu aşağıdaki beyti sürekli okurdu ve ağzından düşürmezdi:

«Ahiret yurdunda Allah tarafından kendisine pay verilmemiş bir kimsenin, bu dünyadaki yasantisinde hayır yoktur.»

Baska bir ravi buna şu güzel beyti de eklemiştir:

«Dünya, her ne kadar bazı kimseleri memnun edip hosnut kılsa da o;

Az bir geçimlidir, zeval yakındır.»

Ömer b. Abdülaziz'in, İbn Cevzî tarafından nakledilen siirlerinden biri de şudur:

«Ben öleceğim. Ölümsüz olan Allah Azizdir.

Suna kesin olarak inandım ki, ben öleceğim.

Ölümün ortadan kaldırdığı hükümdarlık, hükümdarlık değildir.

Hükümdarlık, ancak ölümsüz olan Allah'ın hükümdarlığıdır.»

Abdullah b. Mübarek dedi ki: «Ömer b. Abdülaziz, şöyle bir siir söylemiştir:

«Uyuyan kimsenin rüyada gördüğü lezzetlere aldanışı gibi sen de fani olan şeyle seviniyor ve aslında ölümle ferahlanıyorsun.

Ey aldanmış kişi! Senin gündüzün dalgınlık ve gafletle geçer. Geceni de uykuyla tüketirsin. Ama mezar çukuru, seni bırakacak değildir.

Ahiretle ilgili çabalarına gelince, sen bunun akibetinden hoşlan-miyacaksın.

Dünyada senin hayatın gibi hayati hayvanlarda yasarlar.»

Muhammed b. Kesir dedi ki: «Ömer b. Abdülaziz, kendi nefsim kinayip söyle dedi:

«Sen bugün uyanik misin, yoksa uykuda misin?

Saskin ve nereye gittigini bilmeyen kimse nasıl uyuyabilir?

Eger yarınki gün için uyanıksan, o zaman bol bol akan gözyaşları senin gözlerinin kenarını yakmaliydi.

Sen, uzun bir uykuya daldin, ama çok büyük ve korkunç işler sana yaklaşıyor.

Gelecek için akibetinden hoslanmiyacagin ameller yapıyor, çabalar sarfediyorsun.

Ama dünyada senin bu hayatın gibi hayati hayvanlarda yasarlar.

Sen, uykuda iken hiçbir gün güvende değilsin.

Uyanikken de akillica davranmiyorsun.»

ibn Ebi'd-Dünya'nın rivayetine göre Fatima binti Abdülmelik, söyle demistir:

«Ömer b. Abdülaziz, bir gece uyanip söyle dedi:

- Bu gece tuhaf bir rüya gördüm.

- Rüyani bana anlat bakalım.

- Sabah olsunda o zaman anlatayım.

Sabah olunca Müslümanlara namazi kildirdikten sonra eve geldi, ben de ona rüyasini tekrar sordum. Bana söyle anlatti: «Kendimi ye-Sil bir arazi üzerine atilmis gibi gördüm. Orasi yesil bir sergiyi andiriyordu. Orada gümüsten yapilmis gibi görünen bir köşk vardı. Köskten biri disari çikip: «Muhammed b. Abdullah nerede? Allah'in Rasû-u nSrede?» diye seslendi. Rasûlullah (s.a.v.), gidip o köske girdi, son-3 yine ayni adam çikip: «Ebu Bekir es-Siddik nerede?» diye seslendi, bu Bekir de gidip köske girdi. Sonra yine ayni adam disari çikip: «mer b. Hattab nerede?» diye seslendi. Ömer de gidip köske girdi.  nra tekrar o adam disari çikip: «Osman b. Affan nerede?» diye seslendi. Osman da gidip köske girdi. Ayni adam tekrar disari çikip: «Ebu Talib oğlu Ali nerede?» diye seslendi. Ali de gidip köske girdi. Sonra ayni adam disari çikip: «Ömer b. Abdülaziz nerede?» diye seslendi. Ben de kalkip köskün yanına gittim, içeri girdim, atam Ömer b. Hattab'in yanına oturdum. O da Rasûlullah (s.a.v.)'m sol tarafında idi. Ebu Bekir ise, Rasûlullah'in sag tarafında oturmaktaydi. Onunla Rasûlullah (s.a.v.) arasında bir adam vardı. Atam Ömer'e: «Bu adam kimdir?» diye sordum. «Bu, Meryem oğlu Isa'dır.» dedi. Sonra görünmezlerden bir ses isittim, benimle o sesin geldiği yer arasında bir nur vardı, sesin sahibini göremiyordum. Söyle diyordu: «Ey Ömer b. Abdülaziz! Üzerinde

bulundugun yoldan ayrılma, sebat et.» Sonra o adamin disari çıkmama izin verdigini anladım. Disari çıktım. Disarida köskten çıkmakta olan Osman b. Affan'la karsilastım, söyle diyordu: «Bana yardım eden Rabbim Allah'a hamdolsun.» Onun pesisira Hz. Ali de: «Beni bagislayan Rabbim Allah'a hamdolsun.» diyerek disari çıktı.» [22]

Fasil

Bu kitabın "Peygamberlik Delilleri" bölümünde Ebu Davud'un kendi "Sünen"inde rivayet etmiş olduğu hadisten bahsetmistik. Ebu Davud'un rivayetine göre Rasûlullah (s.a.v.), mezkur hadisinde söyle buyurmıştır:

«Dogrusu Allah, bu ümmete her yüz senenin basında dinini yenileyecek birini gönderir.»

Ibn Cevzî ve diğerlerinin anlattıklarına göre aralarında Imam Ahmed b. Hanbel'in de bulunduğu bir ulema topluluğu demisler ki: «Ömer b. Abdülaziz, ilk yüz senenin basında gelmiştir ve o, bu tanıma girmeye en layık kisidir. Çünkü imamdı ve velayet-i âmdı. Ayrica hakkı infaz etmek için uğrasıp çaba sarfederdi. Onun uygulaması ve yasayış tarzı, Hz. Ömer'inkine çok benziyor, onu fazlasıyla andırıyordu.»

Seyh Ebu'l-Ferec b. Cevzî, Hz. Ömer'in ve Ömer V Abdülaziz'in siretlerini bir kitapta toplayıp nakletmiştir. Biz de Ömer b. Hattab'in siretini tek bir ciltte anlattık. Ömer b. Abdülaziz'in siretine gelince, biz bunun çok faydalı olan kısımlarını naklettik. Naklettiklerimiz, anlatmadıklarımızın delili ve isareti sayılır.

Ömer b. Abdülaziz, kendi beldesinde ve diğer beldelerde fıkıh talimi, ilim nesriyatı ve Kur'ân tilaveti nedeniyle mesgul oldukları için büyük camiye gelemeyen kimselere her sene beytül-maldan 100 dinar verirdi. Kendi valilerine, sünnete sarılmalarını mektuplarıyla bildirir ve: «Eğer sünnet benim valilerimi islah etmezse, Allah da onları islah etmesin.» derdi.

Diğer beldelere de mektup yazarak Yahudi, Hristiyan ve diğer dinlerden olan zimmilerin, eğer üzerine binmemelerini; kürk, tayle-saî ve salvar giymemelerini emrederdi. Deriden yapılmış zünnari bellerine bağlamadan yolda yürümelerini, bunlardan birinin evinde silah yakalanırsa alınmasını da emrederdi. Ayrica valilerin, ancak Kur'ân ehli kimseleri memuriyetlerde çalıştırmalarını da tenbihlerdi. Eğer Kur'ân ehli kimselerde hayır yoksa, baskalarında hiç olmaz, derdi. Valilerine yazdığı mektuplardan birinde söyle demisti: «Namaz vakti hiçbir işle mesgul olmayın, çünkü namazi zayi edip vaktinde kılmayan kimse, Islâm'ın diğer hükümlerini haydi haydi zayi eder.»

Bazen valilerine Öğüt dolu bir mektup yazar, vali de bu öğütlerin tesirinden dolayı valilikten ayrılır ve .diyar diyar dolasmaya baslardı. Zira öğüt, Öğüt

veren kimsenin gönlünden kopup çıkarsa, öğüt verilen kimsenin gönlüne yerlesir.

Birçok imamların açıkça ifade ettiklerine göre Ömer b. Abdüla-ziz'in valilerinin hepsi güvenilir kimselerdi.

Hasan-i Basrî, ona, çok güzel öğütler içeren bir mektup göndermisti. Eger o mektubu burada nakledecek olursak, konu fazlasiyla uzayacaktır. Biz, isaret nev'inden bazı öğütleri burada naklettik.

Ömer, valilerinin birine söyle bir mektup göndermisti: «Sabahi kıyamet olacak bir geceyi iyi düşün. O, nasıl bir gecedir, sabahi nasıl olacaktır? O gün kafirlere çok çetin bir gün olacaktır.»

Bir başka valisine de söyle bir mektup göndermisti:

«Cehennemliklerin Cehennem atesinde ebediyete kadar uzun süre uykusuz kalacaklarını düşün. Sakin Allah katındaki sevaplardan yüz çevirme. Bu durumda seninle artık görüşmem ve senden ümidimi keserim.»

Anlatıldığına göre Ömer'in kendisine mektup gönderdiği bu vali, görevden istifa ederek Ömer'in yanına gelmiş. Ömer, ona: «Neyin var?» diye sorunca vali su cevabi vermişti: «Ey mü'minleri emin, bana gönderdiğin mektup kalbimi yerinden koparıp attı. Vallahi artık ebediyyen valiliğe dönmem.» [23]

Fasil

Önceki kısımlarda da anlattığımız gibi Ömer b. Abdülaziz, bütün haksizlikleri ortadan kaldırmısti. Öyle ki, parmagındaki yüzüğün asini beytü'1-mala iade edip: «Bunu Velid bana haksiz yere vermiş demis; ayrıca yanındaki elbise, esya, yiyecek ve nimetlerin tümü- nu e*den çıkarmısti. Öyle ki, güzel karisi Fatima binti Abdülmelik'in yanına da yaklasmamış, ondan uzak durmustu. Oysa Fatima, kadınların en güz elleri ndendi. Yine anlatıldığına göre Fatima'nin çeyizini de beytü'1-mala iade etmişti. Dogrusunu Allah bilir.

Ömer b. Abdülaziz, halife olmadan önce yıllık maasi 40.000 dinardı. Bütün bunları birakti. Öyle ki, yıllık maasi sadece 400 dinar kaldi. Halifeligi müddetince hasilati 300 dirhem olmustu. Çok sayıda ogulları vardı. En büyük oğlu Abdülmelik'ti. O da babasının halifeligi zamanında vefat etti. Denildiğine göre Abdülmelik, babasından daha hayirli idi. Öldüğü zaman babası Ömer, ona üzüldüğünü belli etmedi. «Bu, Allah'ın uygun gördüğü bir hükümdür. Ben buna karsi hosnutsuzluk gösteremem.» dedi.

Halife olmadan önce kendisine cidden yumusak ve değerli kumastan yapılmış gömlek getirildiğinde: «Çok güzel bir gömlek, keske biraz sertliği

olmasaydı.» derdi. Ama halife olduktan sonra kaba kumastan yapılmış yamalı gömlek giyerdi. İyice kirlenmeden de yıkamazdı ve: «Çok güzel bir gömlek, keske biraz fazla yumusak olmasaydı.» derdi. Kaba kürk giyerdi. Kandili üç Kamis parçası üzerindeydi ki, baslarında çamur vardı. Halifeligi müddetince hiçbir inşaat yapmadı. Sahsi hizmetim bizzat kendisi yapardı ve şöyle derdi: «Dünyada her neyi terkettimse Allah, mutlaka onun yerine daha hayırlı bir-seyi bana verdi.»

Sert ve lezzetsiz şeyleri yer, lükse merak sarmaz, kendi nefsinin nevasına uymaz, nefsini de sevmezdi. Öyle ki, Ebu Süleyman ed-Da-ranî onun hakkında şöyle demisti: «Ömer b. Abdülaziz, Veysel Kara-nî'den daha zahiddi. Çünkü Ömer, dünyanın çok sevine sahip oldu, ama yine de zahidane bir hayat sürdü. Fakat Veysel Karanî'nin durumunu bilmiyoruz. Eger o, Ömer'in sahip olduğu şeylere sahip olsaydı nasıl bir hayat yasardı? Bunu bilemiyoruz. Çünkü denenen, denenmeyen gibi belli değildir.»

Önceki sayfalarda da anlattığımız gibi Malik b. Dinar: «Zahid, ancak Ömer b. Abdülaziz'di.» demistir.

Abdullah b. Dinar ise şöyle demistir: «Ömer, beytü'l-maldan hiç rızıklanmazdı. Anlatıldığına göre o, bir cariye kendisini yelpaze ile yellemesini emretmiş, cariye onu yellerken bir ara uykuya dalmıştı. Bu defa Ömer, yelpazeyi eline alarak cariyeyi yellemeye başlamış ve: «Bana dokunan sıcaklık, sana da dokundu.» demisti.

Adamin birisi, Ömer b. Abdülaziz'e: «Allah, sana İslâm'dan hayır ve mükafat versin.» deyince Ömer, ona su karşılığı vermisti: «Hayır, Allah, İslâm'a benden hayırlar nasib etsin. Beni İslâm'a yararlı kılsın.»

Anlatıldığına göre Ömer, elbisesinin altına kıldan örölme kaba bir gömlek giyer ve geceleyin namaza dururken boynuna zincir bağ-larmış, sabah olunca da o kaba gömleği ve zinciri bir yere saklayıp üzerini mühürlermiş. Kimsenin o esyalardan haberi olmamıştı. Herkes, o saklanan şeylerin para veya mücevher olduğunu, Ömer'in bu gibi şeylere tutkun olduğunu sanmıştı. Ama vefat ettiğinde sakladığı yerin kapisini açtiklarında içeride pranga ve kaba gömlek bulunduğunu görmüşlerdi.

Ömer, gözlerinden kan gelinceye kadar ağlardı. Hatta bir rivayette anlatıldığına göre o, bir damın üstünde ağlamaya başlamış ve gözyaşları damdaki oluktan yere akmıştı. Kalbini yufkalastırsın ve gözyaşlarını çoğaltsın diye mercimek yedi. Ölümü hatırladığında eklemeleri tiril tirildi. Adamin birisi, onun yanında:

«Eller boyunlarına bağlanarak, dar bir yerden atıldıkları zaman...» (el-Furkân, 13.) ayet-i kerimesini okuyunca Ömer, hiçkırâ hiçkırâ ağlamaya başlamış, sonra kalkıp evine gitmiş ve etrafındaki insanlar dağılıp

gitmislerdi.

Ömer, «Allah'im, selamete erdir, selamete erdir.» sözünü çokça söylerdi ve su duayı da yapardı:

«Allah'im, salihliginde Muhammed (s.a.v.) ümmetinin yararı bulunan kimseyi islah et. Allah'im, ölümünde Muhammed (s.a.v.) ümmetinin faydasi bulunan kimseyi de öldür.»

Onun vecizelerinden bazilari sunlardir:

«Ibadetlerin en faziletlisi, farzlari eda etmek ve haramlardan uzak durmaktır.»

«Eger kisi, iyiligi emredip kötülüğü yasaklamazsa ve böylece nefsinin emrini hakim kilarsa, insanlar hayri tevekkülle beklerlerse, o zaman iyiligi emredip kötülüğü yasaklama görevi ortadan kaybolur. Vaizler ve Allah yoluna çağirip çabalayan kimseler azalir ve öğüt verenler kitlasir.»

«Dünya, Allah dostlarinin düşmanidir. Allah düşmanlarinin da dostudur. Allah'in dostlarına gelince, dünya onlari gamlandirip kederlendirir. Allah düşmanlarına gelince, dünya onlari da aldatir. Islerini darmadagin eder ve onlari Allah'tan uzaklastirir.»

«Riyakarlıktan, öfke ve tamahtan kendini koruyan kimse, kurtulusa erer.»

Ömer b. Abdülaziz, adamin birine söyle bir soru sordu:

«- Senin kavminin efendisi kimdir?

- Benim.

- Eger sen, kavminin efendisi olsaydin böyle demezdin.» «Dünyada insanların en zahidi, Ebu Talib oğlu Ali idi.»

«Bir ihtiyaci için Rabbine çokça dilekte bulunan kimseye -bu dilegi yerine getirilse de getirilmese de- bereket ihsan edilir.» «ilmi yazarak kayda geçirin.» Ömer b. Abdülaziz, adamin birine söyle demisti:

«Ogluna en büyük fikhi, yani kanaatkarligi ve eza vermekten ka-Çınmayi öğret.»

Adamin birisi, Ömer b. Abdülaziz'in yaninda çok güzel bir konusma yapti, Ömer de: «Iste helal olan sihir budur.» dedi.

Ömer b. Abdülaziz ile Ebu Hazira arasinda geçen kissayi anlatmak çok uzun sürecektir. Ancak bunu söyle özetleyebiliriz: «Ömer b. Abdülaziz, halife olduktan bir süre sonra Ebu Hazim onun ziyaretine gelmistir. Ömer'in yüzünün kiristirdigini, halinin degistigini görünce ona söyle sormustu:

- Daha önceleri senin elbisen temiz, yüzün aydinlik, yemegin lezzetli, binegin de uysal degil miydi?

- Sen, Ebu Hüreyre'nin rivayet ettiği, Rasûlullah'm su hadisini bana anlatmamıs mıydın: «İleride sizler için çok zorlu bir geçit vardır. O geçidi ancak zayıf ve vücudu etsiz kimseler geçebilirler.» Bu hadisi okuduktan sonra Ömer, bayıncaya kadar agladı. Ayıldığında baygın halde iken kıyametin koptuğunu ve dört halifeden her birinin ayrı ayrı çağılarak Cennet'e gönderildiklerini anlattı. Kendisiyle diğer halifeler arasında bazı haller ve konuşmalar geçtiğini, onlara neler yapıldığını bilmediğini, sonra kendisinin de çağılarak Cennet'e gönderildiğini söyledi. Hakkında hüküm verildikten sonra bir adam, yine baygın olduğu esnada yanına gelmiş, durumunu sormuştu. O da durumunu anlattıktan sonra o adama kim olduğunu sormuş, adam da şöyle cevap vermişti: «Ben, Haccac b. Yusufum... Öldürdüğüm her bir adama bedel olarak Allah, beni defalarca öldürdü. İşte şimdi ben, tev-hid ehlinin beklediği akibeti beklemekteyim.»

Ömer b. Abdülaziz'in fazilet ve üstünlükleri, güzel menkıbeleri cidden çoktur. Biz burada yeterince nakilde bulunduk. Hamd ve minnet Allah'a dir. O, bize kafidir. O, ne güzel vekildir. Güç ve kuvvet ancak Allah iledir. [24]

[1] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/286-287.

[2] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/287-298.

[3] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/298-299.

[4] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/300.

[5] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/300-301.

[6] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/301.

[7] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/301.

[8] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/301.

[9] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/301-302.

[10] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/302.

[11] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/302.

[12] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/302.

[13] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/303-306.

[14] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/306-307.

[15] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/307.

[16] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/307.

[17] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/308.

[18] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/308.

- [19] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/309-310.
- [20] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/310-311.
- [21] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/311-317.
- [22] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/317-336.
- [23] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/336-337.
- [24] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/337-340.

Ömer B. Abdülaziz'in Vefat Nedeni	1
Fasil	5
Yezid B. Abdülmelik'in Halifeligi	13
Hicretin Yüzikinci Senesi	14
Mesleme'nin Irak Ve Horasan İllerindeki Valiligi	16
Türklerle Müslümanlar Arasında Cereyan Eden Bir Savas .	17
Hicretin Yüzikinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler .	17
Dahhak B. Müzahim El-Hilâlî	18
Ebu Mütevekkil En-Nacî	18
Hicretin Yüzüçüncü Senesi	18
Hicretin Yüzüçüncü Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler .	18
Yezîd B. Ebî Müslim..	18
Mücahid B. Cübeyr El-Mekkî	19
Fasil	19
Mus'ab B. Sa'd B. Ebi Vakkas .	26
Musa B. Talha B. Ubeydullah Et-Temimî	26
Hicretin Yüzdördüncü Senesi	26
Hicretin Yüzdördüncü Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler .	27
Halîd B. Sadan El-Kûlaî	27
Amir B. Sad B. Ebî Vakkas El-Leysî	27
Amir B. Surahîl Es-Sa'bî	27
Ebu Bürde B. Ebi Musa El- Es'arî	28
Ebu Kalabe El-Cürmî	28
Hicretin Yüzbesinci Senesi	28
Yezid B. Abdülmelik B. Mervan'ın Biyografisi	29
Hisam B. Abdülmelik B. Mervan'ın Halifeligi	31
Hicretin Yüzbesinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler .	31
Eban B. Osman B. Affan .	31
Hicretin Yüzaltıncı Senesi	32
Hicretin Yüzaltıncı Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler .	33
Salim B. Abdullah .	33
Tavus B. Keysan El-Yemanî	33

Ömer B. Abdülaziz'in Vefat Nedeni

Allah rahmet etsin, Ömer'in vefat nedeni verem hastalığı idi. Zayıf bir rivayette anlatıldığına göre bir kölesi, onun yemegine veya içeceğine zehir, katmisti. Bu nedenle vefat etmist. Kölesine bu işi yapması için baskaları tarafından 1.000 dinar para verilmisti. O da bu cinayeti işlemiş ve Ömer, bu nedenle vefat etmist. Ömer'e, zehirlenmiş olduğu haberi verildiğinde söyle

demisti: «Zehiri içtigim gün anladim.» Böyle dedikten sonra, zehiri kendisine içiren kölesini çağirmis ve ona söyle demisti:

- Yaziklar olsun sana! Neden böyle yaptin?
- Bana 1.000 dinar verildi de ondan yaptim.
- Git, o paralan getir.

Köle gidip o paraları getirdi. Ömer de beytü'l-mala koydu. Sonra ona: «Haydi, seni kimsenin göremeyecegi bir yere git. Yoksa seni öldürürler.» dedi.

Hastaligi esnasinda Ömer'e: «Hastaliktan kurtulmak için tedbir al.» dedilerse de Ömer, su cevabi verdi: «Allah'a yemin ederim ki, eger kulak yumusagima dokunarak veya bana getirilecek bir kokuyu koklayarak sifa bulacagimi bilsem, yine de bu çarelere basvurmam.»

Kendisine: «Su çocukların için foniki çocuğu vardı) birsey vasiyet etmiyecek misin? Onlar yoksuldurlar.» dediklerinde Ömer, su cevabi

vermist:

«"Çünkü benim dostum, kitabi indiren Allah'tir. O, iyileri dost edinir." {ei-Arâf, 196.) Vallahi, çocuklarima hiç kimsenin hakkini vermem. Çocuklarım, ya salih olurlar ya da salih olmazlar. Salih olurlarsa Allah, onların veliligini yapar, salih olmazlarsa o zaman günah islemeleri için onlara yardım edecek degilim.»

Baska bir rivayette anlatildigina göre ise çocukları için söyle demistir: «Onların hangi vadide helak olacakları umurumda degil.»

Diger bir rivayette ise Ömer'in çocukları için söyle dedigi nakledilmektedir: «Allah'a isyan etmeleri ve günah islemelerine yardımcı olacak bir mali onlara bırakayım da bu günah ve isyanlarında, ölümünden sonra yapacakları pisliklerde onların ortagi mi olayım? Hayir, ben bunu yapmam.»

Böyle dedikten sonra çocuklarını yanına çağirdi. Onlarla vedalas-ti ve onları teselli etti. Sonra da onlara bu sözleri ile vasiyetini yapıp söyle dedi: «Haydi kalkın gidin. Allah, sizi korusun ve halifeligi aranızda güzelce devam ettirsin.»

Ravi diyor ki: Ömer b. Abdülaziz'in çocuklarından birinin, Allah yolunda seksen at üzerinde yük ve silahi cepheye sevkettigini gördük. Buna karsi Süleyman b. Abdülmelik'in çocuklarından bazıları, kendilerine bol miktarda miras bırakildiği halde gelip Ömer b. Abdüîaziz'in çocuklarından dilenirlerdi. Çünkü Ömer, çocuklarını Aziz ve Celil olan Allah'a havale etmist. Süleyman ve digerleri ise, çocuklarım kendilerine bıraktıkları mirasa havale ediyorlardı. Bu nedenle onlar zayı oluyor, malları da şehvetler ugruna heba oluyordu.

Yakub b. Süfyan, Eyyüb'ün söyle dedigini rivayet etmistir: «Ömer D-Abdülaziz'e söyle denildi:

- Ey mü'minlerin emiri! Keske Medine'ye gelsen. Eger Cenâb-i Allah, sana orada ölmeyi nasib ederse Rasûlullah, Ebu Bekir ve Osman'in yanindaki dördüncü mezara defnedilirsin.

Allah'a yemin ederim ki, Allah beni her çeşit azabla azablandı- olsa bile - yalnız ates azabi hariç, çünkü ben o azaba dayanamam- Allah'in benim gönlümde Rasûlullah'in yanindaki mezara defnedilmeye ehil olduğumu düşündüğümü bilmis olmasından daha çok hosuma gider.»

Anlatildigina göre Ömer b. Abdülaziz, Humus köylerinden Deyr-ü Sem'an'da hastalandi. Yirmi gün süreyle hasta yatti. Can çekisirken: «Beni oturtun, beni oturtun.» dedi. Oturttuklarında söyle dedi: «İlahi, bana emir verdin, ama ben kusur isledim. Beni bazı şeylerden yasakladın, ama ben isyan ettim.» Bu sözü üç kez tekrarladi, sonra sözlerine söyle devam etti: «Ama Allah'tan baska ilah yoktur.» Böyle dedikten sonra basım kaldirdi. Keskin nazarlarla bakmaya basladi. Kendisine: «Ey mü'minlerin emiri, siddetli bakislarla bakiyorsun.» dediklerinde: «Ben ne ins, ne de cin olduklari belli olmayan bazı varliklari buraya geldiklerini görüyorum.» diye karsilik verdi ve o anda vefat etti.

Baska bir rivayette anlatildigina göre ölüm döşeginde iken aile efradina: «Yanimdan çikin.» demis, aile efradi da yanindan çikip gitmisler, Mesleme b. Abdülmelik ile kız kardesi Fatima, kapida oturup beklemeye baslamislardi. Onun içerde söyle dedigini isitmislerdi: «Ne insan, ne de cin yüzü olmayan su yüzlere hos geldiniz diyorum.» Böyle dedikten sonra su ayet-i kerimeyi okumustu:

«Bu ahiret yurdunu, yeryüzünde böbürlenmeyi ve bozgunculugu istemiye kimselele veririz. Sonuç, Allah'a karsi gelmekten sakinanlarindir.» (el-Kasas, 83.)

Bu ayeti okuduktan sonra sesi kesilmisti. Kapida bekleyenler içeri girdiklerinde gözlerini yummus olduğunu gördüler. Onu, kibleye dördürdüler ve o anda vefat etti.

Ebu Bekir b. Ebi Seybe, Abdülaziz b. Ebi Seleme'nin söyle dedigini rivayet etmistir:

«Ömer b. Abdülaziz, mezara konuldugunda siddetli bir rüzgar esti. Yeryüzüne çok güzel bir hatla yazilmis bir sayfa düstü. Sayfayi alip baktiklarında içinde sunlari yazili bulunduğunu gördüler:

«Rahman ve Rahim olan Allah'in adıyla.

Bu, Allah katindan Ömer b. Abdülaziz'e gönderilen bir Cehennem'den

kurtulus beraatidir.» Bu sayfayi alip Ömer b. Abdülaziz'in kefeninin içine soktular ve öylece defnettiler.»

Buna benzer bir hadise de Abdüssamed b. Ismail'in biyografisinden bahsederken Ibn Asakir tarafından rivayet edilmistir. Ibn Asa-kir, bunu Umeyr b. Habib es-Sülemî'den nakletmistir, söyle ki:

Ben ve sekiz arkadasim, Emeviler zamaninda Bizanslılara tutsak olduk. Bizans hükümdari, boyunlarimizin vurulmasini emretti. Arkadaslarim öldürüldü. Imparatorun komutanlarından biri araya girerek bagislanmami sagladi. Komutan beni alip kendi evine götürdü. Evde günes misali güzel bir kizi vardı. Islâm'dan çikip Hristiyanliga girmem sartiyla kizini bana verecegini ve sahip oldugu nimetleri benimle paylasacagini söledi. Sonra beni kiziyla basbasa birakti. Kizi, benimle olmak istedi, ama ben kabul etmedim. Bana: «Niçin kabul etmiyorsun?» diye sorunca ben: «Dinim buna engeldir. Bir kadin veya herhangi birsey için dinimi birakamam.» diye cevap verdim. Kiz: «Memleketine gitmek istiyor musun?» diye sorunca ben: «Evet.» diye cevap verdim. Kiz: «Su gördüğün yildizi takib ederek geceleri yürü, gündüzleyin saklan. Bu yildizi takib edersen memleketine ulasirsin.» dedi. Ben de o sekilde yola çiktim. Dördüncü günde gündüzleyin bir yerde gizlenmekte iken bir atlinin bana dogru geldigini gördüm. Beni yakalamak için geldiklerini sanarak korktum, ama bir de baktim ki gelenler, öldürülen arkadaslarimdir. Beraberlerinde doru atlar üzerinde baskalari da vardı. Bana: «Umeyr sen misin?» dediler. Ben de: «Evet, ben Umeyr'im.» dedim. Onlara: «Sizler öldürülmediniz mi?» diye sordugumda su cevabi verdiler: «Evet, öldürüldük, ama Aziz ve Ce-lil olan Allah, Ömer b. Abdülaziz'in cenazesine katilmalari için sehitlere izin verdi ve onlari diriltti.» dediler. Sonra aralarindaki biri: «Elini bana ver ey Umeyr.» dedi, elimi uzattim, beni alip terkisine bindirdi. Az bir miktar yol gittikten sonra terkisine bindigim adam beni Ce-zire'de evimin yakininda beni yere firlatti ama bana herhangi bir zarar dokunmadi.

Reca b. Hayve dedi ki: «Ömer b. Abdülaziz, kendisini yıkayip kefenlememi vasiyet etti. Yüzüne bakip kendisini mezara sarkitmam için kefeninin düğümünü çözdüğümde yüzünün kagit gibi bembeyaz oldugunu gördüm.»

Reca b. Hayve'nin bana anlattigina göre o, daha önceki halifelerden hangisini defnetmisse kefenlerini çözdüğünde yüzlerinin simsiyah oldugunu görmüştü.

Yusuf b. Mahik'in biyografisinden bahsederken Ibn Asakir, onun söyle dedigini rivayet etmistir:

«Ömer b. Abdülaziz'i defnedip üzerine toprak atip mezarim düzelttigimiz

esnada gökten bir sayfa düştü. Sayfada sunlar yaziliydi:

«Rahman ve Rahim olan Allah'in adıyla.

Bu, Cehennem atesinden kendisine eman verildigine dair Ömer b. Abdülaziz'e Allah katinda gönderilen bir berattir.»

Bu rivayette siddetli gariblik vardır. Dogrusunu Allah bilir. Ancak Ömer b. Abdülaziz'le ilgili olarak bazı salih rüyalar görülmüştür. Onun Ölümüne hem havas takimi, hem de avam takimi üzülmüşlerdir. Özellikle âlimler, zahidler ve abitler onun için çok hüzünlenmişlerdir. Burada, onun için agıt yakan Küseyyir Azze'nin su siirini nakletmekte yarar vardır:

«Onun yaptığı faydalı icraatlar umumi oldu, ölümü de umumi bir hüzün verdi.

Onun ölümü nedeniyle bütün insanlar üzüldükleri için sevab kazandılar.

Herkes, ona matem tutmaktadır.

Her evde onun için agıt ve hiçkırıklar, inlemeler vardır. Kendisine iyilik yapmadığın kimseler dahi ey Ömer, seni hayırla övüp yadetmektedir.

Çünkü sen, övgüye layık bir insansın.

Yaptığı icraatlar onu hayattaymış gibi gösteriyor, varlığını devam ettiriyor.

Sanki onun icraatları, ondan bir ferman gibi her tarafa yayılıyor.» Cerir de Ömer b. Abdülaziz için su agıdı yakmisti:

«Ey mü'minlerin emiri! Ey Allah'in Beyt'ini hac ve umre için ziyaret edenlerin en hayırlısı! Haberciler bize senin vefatını duyurdular.

Sen büyük bir görev yüklenmistin ve onun hakkını vermistin.

O görevi Allah'in emriyle yürüttün ey Ömer.

Günes tutulmuştur, artık dogmuyor, gecenin yıldızları ve ay, senin için ağlıyorlar.»

Muharib b. Disar da Ömer b. Abdülaziz için su agıdı yakmisti:

«Eğer ölüm, adaletli olduğundan ötürü yaratıklardan birini yakalamamak ve saygı göstermek isteseydi ey Ömer, ölüm sana isabet etmezdi.

Senin nice adilane hükmün vardı ki, o yüzden tabutun hazırlanmisti. Öldürülmek üzereydin, baskası senin yerini gözetliyordu.

Eyvah, benimle birlikte senin için üzülenlerde var, çok adil biriydin. Ama artık mezar çukuru seni içine çekiyor.

Gözlerim üç kisinin benzerini göremedi, mescitte.

Mezar çukuru onları içine aldı, kara toprak onları bağrına bastı.

Sende onların pesinden gittin, artık hak yolundan gittiğin için muhtaç ve

susuz kalmaz, yorgun d smezsin.

Eger sabah aksam ayan beyan gelen galip kaderlere g   yetirebil-seydim.

Ey iyiliklerin  mer'i, senin ölümüne engel olurdum. Deyr-i Sem'-an'da yere d s p  lmene göz yummazdim. Ne var ki, kader galip geldi, vefat ettin. 

Anlatildigina göre  mer b. Abdülaziz, hicri 102. senenin receb ayinin besinde persemb  günü (veya cuma günü) Humus toprakinda, peyr-i Sem'an denen mintikada vefat etmistir. Onun, receb ayinin bitimine iki gün kala veya on gün kala veya hicri 101. senede vefat ettigine dair  esitli rivayetler de vardir. Cenaze namazini, amcasi oglu Mesleme b. Abdülmelik kildirdi. Yezid b. Abdülmelik'in kildirdigi, oglu Abdülaziz b. Ömer b. Abdülaziz'in kildirdigi da söylenir.

Vefatinda otuzdokuz yasini birkaç ay geçmis idi. Kirk yasini birkaç ay veya bir sene veya daha fazla geçtigi de söylenir. Altmisüç sene yasadigina dair zayif bir rivayet de vardir. Otuzalti sene, otuzyedi sene, otuzsekiz sene yasadigina dair  esitli rivayetler de vardir. Otuz ile kirk sene arasinda ömür s rd  , yasinin kirk varmadigi da gelen rivayetler arasindadir.

Ahmed, Abdürrezzak tarikiyle Ma'mer'in söyle dedigini rivayet etmistir:   mer b. Abdülaziz, kirkbes yasma ayak basmisk n vefat etti.  Ibn Asakir, bunun yanlis oldugunu, sahih rivayete göre otuzdokuz sene birkaç ay yasamis oldugunu söylemistir. Ömer b. Abdülaziz'in halifeligi, iki sene bes ay dört gün sürmüstür, ya da iki sene bes ay ondört gün s rd   de söylenmistir. İki buçuk sene süreyle halifelik yaptigina dair zayif bir rivayet de vardir.

Allah rahmet etsin,  mer b. Abdülaziz, esmer tenli, ince yüzlü, yakisikli, nahif bedenli, güzel sakalli, gözleri çukurda, alninda yara izi olan, sa i agarmis, hatta saçma kina sürmüs bir insandi. Allah ona rahmet etsin. Onun semailini noksanliklardan m nezze  olan yüce Allah, elbetteki daha iyi bilir. [1]

Fasil

Halifelige geçtiginde, önünde mizrakla yürümek ve daha önceki halifelerin  detini devam ettirmek üzere gelen muhafiz komutanina  mer b. Abdülaziz:  Benimle ne isin var? Benden uzakla . Ben ancak Müslümanlardan biriyim.  dedi ve halkla birlikte mescide gidinceye kadar yürüdü. Mescide girdikteki sonra minbere  ikti. İnsanlar, onun için camide toplandilar. Ömer, onlara söyle hitab etti:

 insanlar! Benim g r s m, benim talebim ve bu hususta Müslümanlarla mesveretim olmadan bu halifelik isi bir imtihan olarak benim omuzlarima yüklendi. Bana bey'at etti inize dair sorumlulu unuzu üzerinizden

kaldırıyorum. Ben kemdimi bu isten azlettim. Siz kendiniz ve yönetiminiz için uygun gördüğünüz bir baskasını seçin.» **Öyle demesi üzerine Müslümanlar, hep birlikte çiglik atarak: «Biz hem kendimiz, hem de yönetimimiz için seni seçtik. Hepimiz buna va-z* olduk.» dediler. Sesleri kesilince bu defa Ömer, Allah'a hamd-ü senada bulunduktan sonra sözlerini söyle sürdürdü.

«Allah'a karsi takvali olmanizi size tavsiye ederim, zira Allah'a karsi takvali olmak, herseyin yerini doldurur. Ama hiçbir sey, Allah'a karsi takvali olmanın yerini dolduramaz. Ölümü çokça anın. Çünkü o, lezzetlerin yıkicisidir. Basiniza gelmeden önce Ölüm için hazirlik yapın. Dogrusu bu ümmet, ne Rabbi, ne kitabi, ne de peygamberi hususunda ayriliga düsmüs degildir. Bu ümmet, ancak dinar ve dirhem hususunda ayriliga düsmüstür. Dogrusu, ben Allah'a yemin ederim ki, hiç kimseye haksiz yere mal ve para vermem ve hiç kimsenin hakkim da vermekten geri durmam. Hiç kimseyi hakkindan mahrum birakmam.»

Sonra sesini yükselterek söyle dedi:

«Insanlar! Allah'a itaat edene itaat etmek vacib olur. Allah'a isyan edene ise itaat etmek gerekmez. Allah'a itaat ettigim sürece bana itaat edin. Allah'a isyan ettigim takdirde üzerinizde bana itaat etmeniz için hakkim kalmaz.»

Böyle dedikten sonra minberden indi, evine kapandı. Üzerine perdeler sarkitilmesini emretti. Halifelere mahsus giysilerin satilmasını buyurdu ve bunlar da satıldı. Bu paralar, beytü'1-mala konuldu. Sonra gidip öğle istirahatına çekildi. Oglu Abdülmelik, yanma giderek: «Ey mü'minlerin emin, sen ne yapmak istiyorsun?» diye sorunca istirahat etmek istedigini söyledi. Bu defa oglu: «Haksizliga ugrayanların haklarını kendilerine iade etmeden önce mi istirahata çekiliyorsun?» diye sordu. Ömer de: «Ben dün Süleyman'ın isiyle ugrastigim için uykusuz kaldım. Öğle namazını kildikten sonra hak sahiplerinin haklarını iade ederim.» dedi. Oglu da: «Ögleye kadar yasayacağını kim sana garanti ediyor?» deyince Ömer: «Yaklas bana ey oglum.» dedi. Oglu yaklasınca tutup alından öptü ve: «Zürriyetimden, dinim hususunda bana yardım edecek birini çıkaran Allah'a hamdolsun.» dedi. Sonra kalkip öğle istirahatını terkederek evden çıktı. Münadisi-ne de: «Haksizliga ugrayan her kim varsa bana müracaat etsin.» diye ilan at yaptırdı. Humuslu bir zimmi kalkip yanma gitti ve söyle dedi:

- Ey mü'minlerin emiri, senden Allah'ın kitabi ile hüküm vermeni istiyorum.
- Meselen nedir?
- Abbas b. Velid b. Abdülmelik arazimi gasbetti.

Abbas da orada oturmakta idi. Ömer b. Abdülaziz, ona söyle dedi:

- Sen ne diyorsun bu konuda ey Abbas?
- Evet, bunun arazisini mü'minlerin emiri Velid, bana ikta olarak verdi ve bu konuda bana bir ferman da yazdı.
- Sen ne diyorsun ey zimmi?
- Ey mü'minlerin emiri, senden bu hususta Allah'ın kitabı ile hüküm vermeni istiyorum.
- Evet, Allah'ın kitabı, Velid'in fermanına nisbetle uymaya daha layıktır ve ondan daha önce gelir. Ey Abbas! Kalk, su adamin arazisini kendisine geri ver.

Bu buyruk üzerine Abbas, arazisini o zimmiye iade etti. Sonra insanlar, şikayetlerini ona sunmak üzere siraya girdiler. Bütün şikayetlerin gereğini yaptı. Haksızlığa uğrayanların haklarını iade etti. Gasbedilen mallar kendisinin de baskasının da elinde olsa, bu malları sahiplerine iade etti. Nihayet Mervanilerin ve diğerlerin ellerindeki gasbedilmiş malları sahiplerine iade etti. Mervanilerden her biri, esrafa kosarak Ömer b. Abdülaziz nezdinde kendilerine sefaatçi ol-, masını istedilerse de bunun onlara hiç yararı olmadı. Nihayet halaları Fatima binti Mervan'a giderek Ömer b. Abdülaziz'den gördükleri muameleden ötürü şikayetçi oldular. Ömer'in, ellerindeki malları aldığını, onun nezdinde tahkir edildiklerini, şikayetçilerin karsısında direnmediğini söylediler. Fatima binti Mervan, izinsiz olarak halifelerin huzuruna girer ve hiçbir istegi geri çevrilmezdi. Halifeler, ona ikramda bulunup saygı gösterirdi. Halifelikten önce Ömer b. Abdülaziz de ona saygı gösterirdi. Fatima, kalkıp bineğine bindi ve Ömer'in huzuruna gitti. İçeri girince Ömer, ona saygı gösterip ikramda bulundu. Çünkü Ömer'in halasıydı. Ömer, ona bir yastık verdi. Rahatça oturmasını söyledi. Onunla sohbete başladı ama Fatima'nın anormal bir halde olduğunu ve sinirli olduğunu gördü. Ömer, ona: «Halacığım, neyin var?» diye sorunca Fatima, söyle karşılık verdi: «Kardesim Ab-dülmelik'in oğulları ve torunları senin zamanında hakarete uğruyorlar, sen ellerindeki malları alıp baskalarına veriyorsun. Senin huzurunda onlara sövüyorlar, ama sen buna karşı çıkmıyorsun. Bu nasıl istir?» Ömer, güldü ve Fatima'nın kendisine karşı kışkırtıldığını gördü. Sonra sohbete başladı, ama Fatima'nın öfkesi bir türlü dinmek bilmiyordu. Ömer, onu bu halde görünce işi ciddiye aldı ve şöyle dedi:

- Ey halacığım, sunu bilesin ki, Peygamber (s.a.v.) Efendimiz vefat edince insanları akar bir nehir üzerinde bıraktı. Sonra bir adam, hilafete geçti. O nehrin idaresini üstlendi ve ölünceye kadar o nehirde bir damla su eksilmedi. Ondaki sonra bir başka adam, o nehrin idaresini ele aldı. O da ölünceye kadar o nehrin suyundan bir damla dahi eksilmedi. Onun ölümünden sonra bir başka adam, nehrin idaresini üstlendi ama bir sakalık

suyu ondan kiraya verdi. Iste ondan sonradir ki, insanlar, o nehirden sakalarca su kiralamaya basladilar. Öyle ki, nehri kuruttular. İçinde bir damla su dahi kalmadi. Allah'a yemin ederim ki, eger Allah beni yasatacak olursa, bu nehri önceki haline getirecegim. Begenen begenir, begenmeyen begenmez. Eger haksizlik yapanlar, valinin yakinalari iseler ve vali de bu haksizligi ortadan kaldirmiyor sa, uzaktaki adamlarin basina gelecek haksizliklari nasil ortadan kaldirabilecek?

- Bari Mervanilere senin yaninda sövmesinler.

- Kim onlara sövmüs? Adamlar, onlari sikayet ediyorlar, haksizliga ugradiklarini ifade ediyorlar. Ben de Mervanilerden onlari gas-bedilmis mallarini görünce alip kendilerine iade ediyorum.

Ibn Ebi'd-Dünya, Ebu Nuaym ve digerleri bunu böyle nakletmis-lerdir. Müellif de buna gizli bir isaretle bulunmustur.

Meslenie b. Abdülmelik dedi ki: «Hastaligi zamaninda Ömer b. Abdülaziz'in ziyaretine gittim. Üzerinde kirli bir gömlek gördüm. Karisi Fatima'ya: «Mü'minlerin emirinin gömlegini yıkamiyor musun?» diye sordugumda o: «Vallahi, onun bundan baska gömlegi yoktur.» dedi. Ömer agladi. Fatinia agladi. Evdekilerin hepsi agladilar, ama bunlar niçin agladiklarini bilmiyorlardi. Gözyaslari dindiginde Fati-ma: «Ey mü'minlerin emiri, niçin agladin?» diye sorunca Ömer, su cevabi verdi: «Aziz ve Celil olan Allah'in huzurunda insanların gruplara ayrilarak bir kisminin Cennet'e, bir kisminin da Cehennem'e sevkedi-leceklerini düşündüm.» Böyle dedikten sonra çiglik atip bayildi.

Bir defasinda ona beytü'l-nialdan misk getirerek koklatmak istediler, ama o, kokunun tekrar beytü'l-mala iade edilisine kadar burnunu tikadi. Niçin böyle yaptigini sorduklarinda da: «Miskten tabii ki, çünkü onun kokusu ile yararlanilir.» dedi.

Vefat edecegi zaman çocuklarini huzuruna çağirdi. Erkek çocuklari, ondan fazla idi. Onlara bakip gözleri yasardi. Sonra: «Gençlige canim feda.» dedi.»

Ömer b. Abdülaziz, su beyitleri çok defa kendine nümune-i imtisal edinirdi: «Miskin görünür. O, kendisini mesgul eden islerden ötürü halkla konuşmak istemez.

Ilim, onu bütün cahilliklerden yana rahatsiz eder. Bir seyi bilen, bilmeyen gibi degildir.

Onlari gördüğü zaman Ömer, cahillere yüz a*sar.

Cahillere karsi gülümseyen ve sakalasan yanaklari yoktur onun.

Hayatin geri kalan kismini düşünerek ürktü.

Ahiret, onu dünya ile ugrasamaz hale getirdi.»

Ibn Ebi'd-Dünya, Meyimin b, Mehran'in söyle dedigim rivayet'et-mistir:

«Ömer b. Abdülaziz'in huzuruna girdim. Yaninda Sabik el-Ber-berî vardı, ona siir okuyordu. Siirini okurken su beyitlere geldi:

«Ölümden korkusu olmayan ve emin bir durumda bulunan nice
caghkli kimse vardı ki, geceleyin uykuya daldiktan sonra,
Ölüm ansizin ona gelir.

Ölüm ona ansizin gelince de ölümden kaçip kurtulamaz, ona karsi kendini gücüyle savunamaz.

Sabah olunca da kadinlar peçeli olarak onun üzerine aglarlar. Sesini yükseltse de seslenenin sesini duyamaz.

Mezari yaklastirilir, mezar onun istirahatgahi olur.

Dün biriktirdigi servetten, bugün el çekip ayrilir.

Ölüm, mali ve servetinden ötürü zengini birakmadigi gibi,

Ihtiyaç sahibi yoksulu da. geride birakmaz. Hepsini alip götürür.»

Reca b. Hayve dedi ki: «Mu minleri emiri Ömer b. Abdülaziz vefat edince ondan sonra Yezîd b. Abdülmelik halifelige geçti. Ömer b. Ve-lid b. Abdülmelik de yeni halife Yezid'in yanina giderek söyle dedi:

«Ey mü'minlerin emiri, su gösterisçi Ömer b. Abdülaziz, hainlik yaparak ele geçirebildigi kadar Müslümanların nefis mücevherlerini ve paha biçilmez incilerini alip iki odaya doldurdu. Onlar simdi o iki odada kilitlidir.»

Ömer b. Velid'in bu ihbari üzerine Yezid, Ömer b. Abdülaziz'in karisi ve kendisinin de kız kardesi Fatinia binti Abdülmelik'e haber göndererek söyle dedi: «Duyduguma göre Ömer, geride kilitli iki oda dolusu mücevher ve inci birakmistir.»

Fatima da haber göndererek su cevabi verdi:

«Ey kardesim, Ömer, bir tek kil birakmadigi gibi servet de birakmadi. Ancak bütün biraktigi, su mendilin içindeki esyadir.» Bu ceva-bıyla birlikte mendili ve içindeki esyalari da kardesi Yezid'e gönderdi. Yezid, agzi kapali mendili açmca içinde yamali ve kaba kumastan dokunmus bir gömlek, temiz bir aba, fersude olmus, astari çürümüs kaba kumastan dokulu bir cübbe gördü. Bunun üzerine Yezid, mendili getiren adama dedi ki: «Fatima'ya de ki: Benim ondan istedigim bu esyalar degildir. Ben ondan, o iki odadaki inci ve mücevherleri istiyorum.» Adam gidip bu buyrugu kendisine iletince Fatima, su haberi gönderdi:

«Mü'minlerin emiri Ömer b. Abdülaziz'in ölüm musibetini basima getiren

yüce Allah'a yemin ederim ki, içerisinde girmemden hoşlanmadığım bildiğim için kocam Ömer, halifelige geçtiğinden beri ben o iki odaya girmiş değilim. İşte o odaların anahtarlarını sana gönderiyorum. Gel, kendin aç, içindeki eşyaları da beytül-malma aktar.»

Yezid, Ömer b. Velid'i yanına alarak gitti. Ömer'in kilitli odaları kapisına vardı. Odalardan birini açınca içeride deri bir koltuk ve

O tuğun yanında yere dizilmiş dört tuğla, bir de bakır bir ibrik gör Ömer b. Velid: «Allah'im, beni bağışla.» dedi. Sonra Yezid, ikinci odayı da açınca içerisinde çakıl taşlarıyla döşenmiş bir mescit olduğunu, tavana asılı bir zincir bulunduğunu gördü. Zincirin ucunda insan basının girebileceği genişlikte tasmayı andıran bir halka buldu. Ömer b. Abdülaziz, ibadet esnasında uykusu bastırdığı zaman ya da bazı günahlarını hatırladığında basını o halkaya koyar, öylece dururdu. Yine orada bir sandık buldular. Sandık kilitliydi. Açtıklarında içinde sofrayı andıran bir bez buldular. Bezi açtıklarında içinde bir zirh ve diz donu gördüler. Bu zirh ve diz donu, kaba kumardan dokunmuştu. Yezid ve beraberindekiler ağladılar. Yezid: «Ey kardeşim Ömer b. Abdülaziz, Allah sana rahmet etsin. Doğrusu, senin gizliliğin de asikar-ligin de tertemizdi.» dedi. Ömer b. Velid de mahcub bir halde oradan dışarı çıkarken: «Allah'im, beni bağışla. Ben ancak bana söylenen sözleri söyledim.» dedi.»

Reca b. Hayve dedi ki: «Ömer b. Abdülaziz, can çekişirken söyle demeye başladı: «Allah'im, beni kazan ile razı et. Kaderimde de bana bereketler ve uğur nasib.et ki, hakkımda acilen verdiğin hükmün ertelenmesini veya ertelediğin hükmün çabuklaştırılmasını istemiye-yim.» Vefat edinceye kadar bu sözleri tekrarladı.»

Ömer b. Abdülaziz, söyle derdi: «Ben işlerde ve yönetimde hevesime yer bırakmadım. Ancak Allah'ın bu işlerde verdiği hükme göre hareket ettim.»

Suayb b. Safvan dedi ki: Salim b. Abdullah b. Ömer b. Hattab, halifelige geçtiği zaman Ömer b. Abdülaziz'e söyle bir mektup gönderdi:

«İmdi ey Ömer, senden önce de halifelige ve hükümdarlığa baska kimseler geçmişlerdi. Gördüğüm gibi onlar, vefat edip gittiler. Daha önce topluluk iken, etraflarında hizmetçi ve muhafızlar var iken, sonra yalnız başlarına Allah'ın huzuruna çıktılar. Kaçmakta oldukları Ölümün acılarını çektiler. Lezzetlere bakmaktan bir an dahi geri durmayan gözleri oyuldu. Şimdi onların daha önce yumuşak yastıklara dayanan, sergi ve halılara uzanan, hizmetçi ve cariyelerle desteklenen boyunları, vücutları mezara defnedildi. Türü nimetlerden, yiyeceklerden, mallardan ve paralardan doymayan karınları yarıldı. Daha önce dünya da hoş kokularla kokulanan bedenleri lese dönüştü. Hatta bu dünyada iken onların tahkir ettikleri miskinler bile şimdi onların yanında dursalar, onlardan rahatsız olurlar ve kaçıp giderler.

Halbuki daha önce o hükümdarlar ve halifeler, kendi hevesleri için güzel kokular sürünür, kıymetli ve yumusak elbiseler giyer, heva ve hevesleri ugruna israf ederek mal ve para harcarlar, ama Allah'ın hakkı ve emri geregince yapmaları gereken harcamaları kısırlardı. Simdi sen, kıyamet gününde amelleriyle basbasa bırakılan o kimselerin hapsedildiklerini görüp kendin hiçbir seye bağlı olmaksızın, hapiste olmaksızın Allah'ın huzuruna çıkmak istiyorsan, bunun gereğini simdiden yap. Allah'tan yardım dile. Güç ve kuvvet ancak Allah iledir. O, noksanlıklardan münezzeh ve yücedir.

Hiçbir hükümlanlık yoktur ki, az bir süre sonra harab olmasın. Salim kalmaz, her ne kadar muhafızları ve koyucuları çok olsa da.

Kapisi sağlam ve kapıcıları bulunan kimsenin kapıcıları, az bir süre sonra kapiyi terkedecekler.

Ölümden baskası da olsa, o kapıcılar ve yardımcıları ile dost, seni bırakıp baskalarına yönelecekler.

Öldükten sonra seni kiskanan herkes sevinecek ve arkadaşlarıyla dostların seni mezara teslim edecek.»

Baska bir rivayette anlatıldığına göre bu beyitler, Salim b. Abdullah b. Ömer b. Hattab'tan baskasına aittir.

"el-İhlas" adlı kitabta İbn Ebi'd-Dünya, Meymun b. Mehran'm söyle dedigini rivayet etmiştir:

«Ömer b. Abdülaziz, bir gün yanında kardeşlerinden bir cemaat oturmakta iken konuşmaya ve güzel öğütler vermeye başladı. Mecliste oturan ve gözleri yasaran bir adama bakınca Ömer, konuşmasına son verdi. Ben, kendisine: «Ey mü'minlerin emiri, öğüt vermene devam et. Umarım ki Allah, bu Öğütleri duyan veya duyan kimselerin kendisine ulastirdigi kimseye bu öğütler sayesinde lütufta bulunur.» deyince Ömer, bana su cevabi verdi: «Bana karisma ey Ebu Eyyüb, konuşmakta insanlara fitne vardır. Bu fitneden, konuşan kimse de kurtulamaz. Oysa konuşmak yerine icraatta bulunmak mü'mine daha yararlıdır.»

İbn Ebi'd-Dünya, Ömer b. Abdülaziz'in söyle dedigini rivayet etmiştir:

«Bazı kimseleri vali yaptık. Yönetecilige tayin ettik, onların iyi ve seçkin kimseler olduklarını sanıyorduk, ama onları tayin edince günahkar kimseler gibi amel ettiklerini gördük. Allah, onları kahretsin. Onlar, mezarların yanından geçip ibret almıyorlar mı?»

Abdürrezzak, Ma'mer'in söyle dedigini rivayet etmiştir: Ömer b. Abdülaziz - kendisinden bazı nahos şeyler duyduğu için- Adiy b. Er-tat'a söyle bir mektup gönderdi:

«İmdi senin âlimlerle oturman, basına siyah sarık takman, sanginin ucunu

arka tarafa sarkitman beni aldatmisti. Sen zahiren güzel bir davranis sergiliyordun, ben de seni iyi bir insan sanmistim ama senin yaptigin birçok islerden Allah beni haberdar kildi.»

Taberanî, Darekutnî ve birçok ilim ehli kimselerin rivayetlerine göre Ömer b. Abdülaziz, valilerinden birine söyle bir mektup göndermistir:

«Imdi ben sana takvali olmayi, Rasûlün sünnetine uymayi, onun emrinde orta yolu tutmayi, Rasûlullah'tan sonra bid'atçilarin ortaya koydugu bid'atlari terketmeyi, onun sünnetiyle savasanlarin uydurma âdetlerinden uzaklasmayi, onun getirdikleri ile yetinmeyi tavsiye ediyorum. Sonra sunu da bil ki, ortaya atilan her bid'atm asilsizligina ve batiligina dair bir delil önceden geçmistir. Sen, sünnete sarilmaya bak, bu sünneti ortaya koyan zat sunu bilmistir ki; bu sünnete muhalefet etme durumunda kayma ve sapma vardır. Hata vardır, dalalete dalma ve ahmaklik vardır. Sünnete sarilan kimseler, isleri daha saglamca kesfederler, saglam is yaparlar. Bunlarin isleri, aslanin isine benzer, eger kendi nefislerinize yüklediginiz seylerde bir fazilet varsa, onlar buna daha layiktirlar, fazilet yoluna daha çabuk kosarlar. Çünkü onlar, her hayir ve iyilige önceden kosup giderler. Eger bunlardan sonra bir bid'at ortaya çikmis diyecek olursan, sunu bil ki, bu bid'ati, mü'minlerin yolundan baska yola tabi olan, onlarin hak yolundan sapan, kendini onlardan uzaklastiran kimse ortaya koymustur. Onlar, bu sünnet hususunda yeterince konustular. Sadra sifa verecek nitelemelerde bulundular. Bunlardan geri kalan kisi taksirlidir, bunlardan daha fazlasini yapmaya kalkisan da iyi yapmis olmaz. Bazi kimseler, dinlerinde taksirat yaptilar, yalinayak kaldilar. Bunlardan baskalari da tamahkar oldular, kaybettiler.»

Allah, Ömer b. Abdülaziz'e rahmet etsin. Kalbten çıkan bu sözleri ne kadar da güzeldir. Onun kalbi, sahabelerin yoluna uyma ve onlara sevgi ile doluydu. Fikihçilardan ve digerlerinden hangisi böyle sözler söyleyebilir?

Hatib Bagdadî, Ömer b. Abdülaziz'in söyle dedigini rivayet etmistir:

«Rasûlullah (s.a.v.) ve kendisinden sonra gelen halifeleri, bazi sünnetler koydular. Bu sünnetlere sarilmak, Allah'in kitabini tasdik etniekdir, ona taatta bulunmaktır. Herhangi bir kimsenin, bu sünnetleri degistirmeye hakki yoktur. Bu sünnetlere muhalefet edenlerin görüşüne itibar edilmez. Her kim, Rasûlullah'in ve halifelerinin sünnetine uyarsa, dogru yola girer. Her kim, basiretle buna ittiba ederse, dogru yolu bulur, her kim de buna muhalefet eder ve mü'minlerden baskalarinin yollarina uyarsa, Allah, onu gitmek istedigi yola iter ve de Cehennem atesine atar, orasi ne kötü bir dönüş yeridir.»

Bir gün Ömer b. Abdülaziz, münadisine emir vererek toplanmalari için halka duyuru yapmasini istedi. Münadi de: «Namaz için toplanin.» diye

duyuruda bulundu. İnsanlar gelerek camide toplandılar.* Ömer, onlara bir hutbe irad etti. Hutbede şöyle dedi:

«Ben sizi sirf sunun için topladım: Sizlerden her kim yarin Allah'ın huzuruna çıkmayı, ahiret yurduna varılacağını tasdik eder de bunun için çalışmaz ve gerekli hazırlığı yapmazsa, ahmaktır. Bunu yalanlayan da kafirdir.» Böyle dedikten sonra su ayet-i kerimeleri okudu:

«Dikkat edin! Onlar, Rablerine kavusmaktan süphededirler. Dikkat edin, Allah süphesiz her şeyi bilgisiyle kusatandır.» (el-Fussilet, 54.)

«Onların çoğu, ortak kosmadan Allah'a inanmazlar.» (Yûsuf, 106.)

İbn Ebi'd-Dünya'dan rivayet olunduguna göre Ömer b. Abdülaziz, çocuklarını bir mürebbileri ile birlikte Taife göndermişti ki, orada niürebbi, çocuklarına bazı bilgileri öğretsin. Bir süre sonra Ömer, o mürebbiye şöyle bir mektup göndermişti:

«Çocuklara hiç de iyi öğretmemisin. Çünkü Müslümanların imanının önüne, niyeti bilmeyen bir çocuğu geçirmissin.»

İbn Ebi'd-Dünya, bunu telifi olan "Niyet" kitabında anlatmıştır.

"er-Rika ve'l-Büka" adlı kitapta yine İbn Ebi'd-Dünya, Ömer b. Abdülaziz'in azatlılarından birini anlatırken, Ömer'in ona şöyle dedigini nakletmiştir:

«Ey ogulcugum, senin sözünün dinlenmesi ve sana itaat edilmesi hayır değildir. Aslında hayır, Aziz ve Celil olan Rabbinden gafil kalıpta sonra ona itaat etmendir. Ey ogulcugum! Bu gece sabaha varıncaya ve güneş bir miktar yükselinceye kadar kimseyi yanıma sokma. Çünkü yanıma gelenlerin sözlerini anlayamamaktan ve onların da benim sözlerimi anlayamamalarından korkuyorum.»

Azatlısı ona: «Efendim, dün seni siddetli bir şekilde hiçkır hiçki-ra aglarken gördüm. Daha önce o kadar siddetli ağlamış değildin.» deyince Ömer, tekrar ağlamaya başladı, sonra şöyle dedi: «Ey ogulcugum, yarin Cenâb-i Hakk'ın divanına duracağımı hatırladım, onun için ağladım.» Böyle dedikten sonra tekrar bayılıp düştü ve güneş yükselinceye kadar ayılamadı. Artık bundan sonra vefat edinceye kadar Ömer'in gülümsedigini hiç görmedim.

Bir gün su ayet-i kerimeyi okudu: «Ey Muhammedi Ne iş yaparsan yap ve sizler ona dair Kur'ân'dan ne okursanız okuyun; ne yaparsanız yapın; yaptıklarınıza daldığınız anda, mutlaka biz sizi görürüz.» (Yûnus, 61.) Bu ayet-i kerimeyi okuduktan sonra o kadar yüksek sesle ve siddetlice ağladı ki, hane halkı onun ağlayış ve feryadını duydular. Karısı Fatima, yanına gelip oturdu. Onun ağlayışı nedeniyle kendisi de ağladı. İkisinin ağlamasını gören hane halkı da hep birlikte ağlamaya başladılar. Oğlu Abdülmelik, onlar bu halde iken yanlarına geldi, babasına: «Niçin ağlıyorsun?» diye

sorunca babasi Ömer, su cevabi verdi: «Hayirdir evladim, keske baban dünya ile tanisma-saydi. Allah'a yemin ederim ki ey ogulcugum, ben helak olmaktan, cehennemliklerden olmaktan korktum.»

Ibn Ebi'd-Dünya, Abdulala b. Ebi Abdillan el-Anberî'nin söyle dedigini rivayet etmistir:

«Ömer b. Abdülaziz'in, kirli giysilerle cuma günü evden çıktığını gördüm, arkasında bir Habesli yürümekte idi. Halkın yanma vardığında Habesli geri döndü. Ömer, iki adamin yanına vardığında: «Iste böyle, Allah size rahmet etsin.» diyordu. Böylece adamların önünden geçip camiye girdi, minbere çıkıp hutbe irad etti. Hutbede su ayetleri okudu: «Günes dörülüp isigi kalmadigi zaman...» (et-Tekvîr, i.) Evet, o zaman günesin durumu ne olacaktır? «Cehennem alevlendirildiği zaman; Cennet yaklastirildiği zaman...» (et-Tekvîr, 12-13.) Bu ayet-i kerimeleri okuduktan sonra hem kendisi agladi, hem de mescitteki cemaat agladi. Aglama ve feryat sesinden mescit sarsildi. Öyle ki, sanki mescidin duvarlarının da onunla birlikte agladığını gördüm. O esnada bedevinin biri yanına gelip ona söyle dedi:

- Ey mü'minlerin emiri, muhtaçlıktan ötürü sana geldim, artık dermanım kalmadi ve benim durumumu Allah sana soracaktır.

Adamin böyle demesi üzerine Ömer, agladi ve ona söyle sordu:

- Sen ve aile efradin kaç kisisiniz?

- Ben ve bir de üç kızım variz.

Ömer, ona 300 dirhem maas bagladi. Kizlarından herbirine de yüzer dirhem daha verdi. Ayrica kendi malından ona yüz dirhem daha vererek söyle dedi:

- Haydi git, Müslümanların maasi çıkincaya kadar bu parayi ihtiyaçlarına sarfet, maas çıkınca diger Müslümanlarla birlikte sen de alirsin.»

Azerbaycanlı bir adam, Ömer b. Abdülaziz'in yanına gelip karsisinde dikildi ve söyle dedi:

«Ey mü'minlerin emiri! Yarin sen Allah'in huzurunda nasıl dura-caksan iste ben de simdi senin huzurunda öylece duruyorum. Yarinki durumunu hatirla. Mahlukattan çok davalasan kimseler olmasına ragmen Allah, yine de seninle ugrasacaktır, o günde sen ameline gü-venemiyeceksin, günahlarından ötürü de beratin olmayacaktır. Sen ne yapacaksın o zaman?»

Adamin böyle demesi üzerine Ömer b. Abdülaziz, sarsila sarsila agladi, sonra adama söyle sordu:

- Ihtiyacini söyle?

- Azerbaycan'daki valin bana haksizlik etti. Benden 12.000 dirhem alip beytü'1-mala koydu.

Ömer, yanindaki görevlilere su talimati verdi: «Hemen o valiye mektup yazin. Su adamin parasini geri versin.» Sonra bu mektubu özel bir ulakla valiye gönderdi.

Ibn Ayyas'in azatlisi Ziyad'dan söyle rivayet edilmistir:

«Kisin çok soguk bir gecesinde Ömer b. Abdülaziz'in yanina gittim- Evindeki bir ocagin önünde isinmaya basladim. Mü'minlerin emin oldugu halde Ömer de gelip benim yanimda benimle birlikte o ocagin önünde isindi ve bana söyle dedi:

- Ey Ziyad!

- Buyur ey mü1 minlerin emiri.

- Bana kissa anlat.

- Ben kissaci degilim.

- Konus öyleyse.

- Ziyad mi senin huzurunda konusacak?

- Bunun nesi var ki?

- Eger Ziyad, Cennet'e girecek olursa, Cehennem'e girecek olanin ona zarari olmaz. Eger Ziyad, Cehennem'e girecek olursa, Cennet'e girenin ona faydasi olmaz.

- Dogru söyledin.

Böyle dedikten sonra Ömer, ocaktaki ates sönünceye kadar agladi.»

Ziyad el-Abdî, Ömer b. Abdülaziz'e söyle dedi: «Ey mü'minlerin emiri, sen kendi nefsini vasfetme, onu içine düstüğü durumdan kurtarmaya çalis. Eger vücudundaki killardan her biri, Allah'a hamde-dip sükürde bulunarak ve O'nu överek konusacak olsa, yine de içinde bulundugun durumun sirrina eremezsin.»

Sonra Ziyad, ona söyle dedi:

- Ey mü'minlerin emiri, hasmi çok çetin ve mücadelecî olan bir adamin durumu nice olur, onu bana anlat hele?

- O adamin durum çok fena olur.

- Peki, bir adamin çetin ve tartismaci iki hasmi olursa, durumu nice olur?

- Daha fena bir halde olur.

- Ya hasmi üç kisi olursa, durumu nice olur?

- O adamin yasamasinda artik hayir kalmaz.

- Allah'a yemin ederim ki ey mü'minlerin emiri, sunu bilesin ki, Muhammed (s.a.v.) ümmetinin her bir ferdi, mutlaka senin hasmindir.

Bunun üzerine Ömer, o kadar çok agladı ki, keske bunu kendisine anlatmış olmasaydım, dedim.»

Ömer b. Abdülaziz, Adiy b. Ertat'a ve Basrahlara söyle bir mektup gönderdi:

«İmdi bazı kimseler var ki, su sarap için ömürlerini tüketmiş ve ihtiyarlamışlardır. Sarap içip de akılları gittiginde yasak olan işleri yaparlar. Haram olan kani akitirler, haram olan cinsel organlara tecavüzde bulunurlar, haram mal yerler. Oysa Cenâb-i Allah, helal içecekler yaratarak sizleri sarap içmeye muhtaç bırakmamıştır. Her ne yapacak olursa, mutlaka deri tulumlar içinde yapsın ve Allah'ın helal kıldığıyla yetinip haram kıldığından uzak dursun. Allah'ın haram kıldığı içkiyi içen birini görürsek, onu siddetle cezalandırırız. Allah'ın kendisine haram kıldığı şeyi hafife alan kimseye gelince, Allah onu daha siddetli cezalandırıp azaplandıracaktır.»[2]

Yezid B. Abdülmelik'in Halifeliği

Kardesi Süleyman b. Abdühnelik'in kendisini Ömer b. Abdülaziz'den sonrası için veliaht tayin etmiş olması sesebiyle halk, halifeliği için ona bey'at etti. Bu senenin, (hicri 101. senenin) receb ayında Ömer b. Abdülaziz vefat edince halk, Yezid b. Abdülmelik'e bey'at etti. Yezid, kendisine bey'at edildiği zaman yirmidokuz yaşındaydı. Halifelige geçtikten sonra bu senenin ramazan ayında Ebu Bekir b. Muhammed b. Amr b. Hazni'i Medine valiliğinden azlederek yerine Ab-durrahman b. Dahhak b. Kays'i tayin etti. Onunla Ebu Bekir b. Hazm arasında düşmanlık ve rekabet geçti. Öyle ki, neticede ona iki had tatbik etme mecburiyeti hasil oldu.

Yine bu senede Bestam el-Harici'nin adamları olan Haricilerle Küfe askerleri arasında bir savaş cereyan etti. Haricilerin sayısı azdı. Küfe askerleri ise 10.000 süvari kadardı. Hariciler, az kalsın onları kiracak ve mağlub edeceklerdi. Nihayet Küfe askerleri, gayrete gelerek Haricilere büyük bir darbe vurdular ve onları bastan sona öldürdüler. Onlardan ayakta kalabilen bir tek kişi dahi kalmadı.

Yezid b. Mühelleb, bu yıl isyan etti. Yezid b. Abdülmelik'in halifeliğini tanımadi ve Basra'yi ele geçirdi. Uzun bir muhasaradan ve çok uzun süren savaşlardan sonra Basra'yi ele geçirebildi. Ele geçirince ahaliye adaletle hükmetti, bol para harcadı. Basra valisi Adiy b. Ertat'i hapsetti. Çünkü Adiy, daha önceleri vali iken Mühelleb'in Basra'daki adamlarını hapsettirmisti. Yezid b. Mühelleb, Ömer b. Abdülaziz'in zindanlarından kaçtıktan sonra Adiy, onun Basra'daki adamlarını yakalayıp hapse attirmisti.

Yezid b. Mühelleb, Basra'yi ele geçirdikten sonra hükümet konağına girdi ve

Adiy b. Ertat'i huzuruna getirtti. Yezid, huzuruna gülerek giren Adiy'e söyle dedi: «Gülmene sasiyorum. Çünkü sen savastan kadınlar gibi kaçmistin, şimdi de huzuruma getirilirken kölelerin sürüklenisi gibi sürüklenip getiriliyorsun.» Adiy de ona su cevabi verdi: «Ben suna gülüyorum ki, benim hayatta kalmam, senin de hayatta kalman demektir. Çünkü beni öldürecek olursan, arkamda öyle bir güç vardır ki, senin yakani bırakmayacaktır.» Yezid, o gücün ne olduğunu sorunca Adiy, su cevabi verdi: «Onlar, Sam'daki Ümeyye ogulla-

nn askerleridir, seni rahat bırakmayacaklardır. Deniz dalgalarına çarpılmadan önce kendin için tedbir al, aksi takdirde geri çekilmek istesen de yakam bırakmayacaklardır. Özür dilesen de özrünü kabul etmeyeceklerdir.» Yezid de ona cevap verdi, sonra kendi adamlarını hapse attırması gibi Adiy'i de attırdı. Yezid b. Mühelleb, Basra'ya hakim oldu. Çeşitli mintikalara ve beldelere naiblerini gönderdi. Ah-vaz'a da naib gönderdi. Kardesi Müdrük b. Mühelleb'i de Horasan na-ibliğine gönderdi. Kardesinin yanına bir savaşçı topluluğunu da katmısti.

Halife Yezid b. Abdülmelik, Yezid b. Mühelleb'in isyanı haber

almıca, kardesi oğlu Abbas b. Velid b. Abdülmelik'i, Mesleme b. Abdülmelik ordusunun öncüleri olarak 4.000 askerle birlikte Yezid b. Mühelleb'le savassınlar diye Basra'ya gönderdi. Mesleme b. Abdülmelik ise Sam ordusunda idi.

Yezid b. Mühelleb, halife ordusunun gelmekte olduğu haberini almıca Basra'dan çıktı. Basra'da kardesi Mervan b. Mühelleb'i vekil bıraktı, kendisi gidip Vasi'ta karargah kurdu. Beraberindeki komutanlara nasıl bir yol izlenmesi gerektiği hususunda danıştı, onlar da kendisine çeşitli görüşler sundular. Komutanlardan biri, dağ baslarında istihkam tedbiri alsın ve kalelere siginsin, diye Ahvaz'a gitmesini teklif etti. Yezid, bu teklifi uygun görmeyip: «Siz beni dağ basında bir kusa döndürmek mi istiyorsunuz?» dedi. Iraklılardan bazıları ise, onun Cezire'ye gitmesini ve oradaki en müstahkem kaleye yerleşmesini teklif ettiler. O zaman Cezirdiler, gelip etrafında toplanacaklar ve o da onlarla birlikte Samlılara karşı savaşacaktı.

Yezid, Vasi'ta iken bu yıl sona erdi. Sam askerleri de ona doğru gelmekteydiler.

Bu senede (hicretin 101. senesinde) Medine valisi Abdurrahman b. Dahhak b. Kays, insanlara haccettirdi. Mekke valisi, Abdülaziz b. Abdullah b. Halid b. Useyd idi. Küfe valisi, Abdülhamid b. Abdurrahman b. Zeyd b. Hattab idi. Küfe kadisi, Amir es-Sa'bî idi. Basra valisi, Yezid b. Mühelleb idi. Yezid, orayı istila etmiş ve mü'minlerin emiri Yezid b. Abdülmelik'i görevden hal'ı etmişti.

Bu senede Ömer b. Abdülaziz, Rib'i b. Hiras, Ebu Salih es-Süm-man vefat ettiler. Ebu Salih; abid, sadik ve sebatkar bir insandı. Onun biyografisini "Tekmil" adli kitabimizda nakletmisizdir. Dogrusunu Allah bilir. [3]

Hicretin Yüzikinci Senesi

Bu senede Mesleme b. Abdülmelik ile Yezid b. Mühelleb, karsi karsiya geldiler. Söyle ki: Yezid b. Mühelleb, Vasit'ta oglu Muaviye'yi

vekil birakarak askerleriyle birlikte yola çıktı. Önü sıra kardesi Ab-dülmelik b. Mühelleb vardı. Nihayet Akr denen yere vardılar.-Mesle-me b. Abdülmelik de Yezid'in karsi koyamayacagi büyük bir orduyla oraya geldi. Iki ordunun öncüleri orada karsi karsiya gelip siddetlice savastilar. Basrahlar, Samlilari yendiler, sonra Samlilar, kendi aralarinda gayrete gelerek Basrahlar üzerine hamle yaptilar, onlari bozguna ugrattilar. Basralilarm bahadirlarindan bir toplulugu öldürdüler. Bunlar arasinda Mentuf adinda ünlü bir yigit de vardı. Bu, Bekir b. Vail kabilesinin azatlilanndandi. Bu hususta sair Ferezdak söyle demistir:

«Bekir b. Vail kabilesi, Mentuf üzerine agliyor. Mesma'm ogullarina aglayanlari ise aglamaktan menediyor.»

Sevrilerin Hemedanli kölesi Ca'd b. Dirhem -ki bu adam, Cehmi, lerin ilk adamidir- ona cevap verdi. Evet, Halid b. Abdullah el-Kusa-rî, kurban bayrami gününde Ca'd'i öldürmüstü. Ca'd, Ferezdak'a verdigi cevabinda söyle demisti:

«Kavmine yardım ettiginden ötürü Mentuf a agliyoruz.

Keske ebeveyni sanli olan o ikisine de aglasak.

Bekir b. Vail, kabilenin çevresini korumak istediler.

Eger Temim kabilesi, Bekir b. Vail kabilesine darbe vursaydi yükselirdi.

Onlar, bir an dahi Allah'in rahmeti ile karsilasmasinlar.

Onlara aglayan gözler asla rahatlamasin.

Bunlarin üzerine aglarsak, bosuna ve aldanmis yere mi aglayaca^ giz?

Oysa biz dirhemlerde aldatildik.» (Dirhemler sözüyle Ca'd b. Dirhem ve adamlarim kastediyor.)

Mesleme ile kardesi oglu Abbas b. Velid, Yezid b. Mühelleb'in ordusuna yaklastiklarinda Yezid b. Mühelleb, kendi askerlerine hutbe irad etti ve onlari savasa tesvik etti. Beraberinde 120.000 asker vardı ki, hepsi de onun emrini dinlemek ve kendisine itaat etmek üzere Allah'in kitabi ve Rasûlünün sünneti üzerine bey'at etmislerdi. Yabancı askerleri, kendi ülkelerinin topraklarına bastirmayacaklarına, fasik Haccac'in devrinin geri gelmesine müsaade etmeyeceklerine söz vermislerdi. Bu hususta

kendileriyle anlasanların anasmalarına riayet edeceklerini, muhalif olanlarla ise savaacaklarını ifade etmişlerdi.

Ibn Es'as'ın zamanında uzun savaşlar cereyan ettiği ve bu nedenle çok sayıda insan öldüğü için o günlerde Hasan-i Basrî, insanları

innim

fitneye dahil olmamaya tesvik ediyor ve bu hususu siddetle yasaklıyordu. Hasan, insanlara hutbeler veriyor ve nasihatlarında bulunuyordu. Fitneden uzak durmalarını tavsiye ediyordu. Basra naibi Abdül-melik b. Mühelleb, bunu duyunca kalkıp insanlara bir hutbe irad etti. Onları ciddiyete, gayrete ve cihada tesvik etti. Savasmak üzere alarmda bulunmalarını istedi. Sonra da şöyle dedi:

«Duyduğuma göre -Hasan-i Basrî'nin adını zikretmeksizin- su sapık ve riyakar ihtiyar, insanları gayretten ve cihaddan geri durmaya çağırıyormuş. Allah'a yemin ederim ki, ya o bu davranışından vazgeçer, ya da ben ona yapacağımı bilirim.»

Böyle diyerek Hasan-i Basrî'yi, isim vermeksizin tehdit etti. Hasan-i Basrî, onun böyle dedigini duyunca: «Allah'a yemin ederim ki, onun bana hakaret etmesi ile Allah'ın bana ikramda bulunmasını üniid ederim.» dedi. Cenâb-i Allah da onların devletleri sona erinceye kadar Hasan-i Basrî'yi onlardan korudu.

İki tarafın askerleri karşı karşıya geldiklerinde göğüs göğüseye savastılar. Savaş siddetlenince Iraklılar, hızla firar ettiler, geldikleri köprünün yakıldığını duydukları için bozguna uğradılar. Yezid b. Mühelleb, daha önce böyle bir firar olayını görmediği için: «Su insanlara ne oluyor?» diye sorunca kendisine şöyle dediler: «Bunlar, bu tarafa gelirken üzerinden geçtikleri köprünün yakıldığı haberini duydular, onun için kaçıyorlar.» Yezid de: «Allah onları kahretsin.» dedi. Bundan sonra kaçanları geri getirmek istediye de bunu basaramadı. Kendi adamlarından bir cemaatla orada sebat etti, ama onlardan da bazıları birer birer kaçmaya başladılar. Nihayet yanında az sayıda bir topluluk kaldı. Bununla beraber Yezid, yürüyor, ilerliyor ve karşılastığı bütün süvarileri bozguna uğratiyordu. Onu gören Samlilar, saga sola kaçıyorlardı. Kardeşi Habib b. Mühelleb öldürülmüştü. Bunun üzerine Yezid, daha da öfkelen-di ve kızdı, doru atı üzerindeydi. Sonra Mesleme b. Abdülmelik'e doğru ilerledi, sırf onu öldürmek istiyordu. Onunla karşı karşıya geldiğinde Samli süvariler, Yezid'e saldırdılar ve onu öldürdüler. Onunla birlikte kardeşi Muhammed'i ve bahadirlardan Sümeida'yi da öldürdüler. Yezid b. Mühelleb'i, Kahl b. Ayyas adında biri öldürmüştü. Kendisi de Yezid'in yanında vurulup öldürüldü. Yezid'in kesik basını alıp Mesleme b. Abdülmelik'e götürdüler. Mesleme, o bası, Halid b. Velid b. Abdülmelik'e gönderdi. Mesleme, Yezid b. Mühelleb'in

ordugahmdaki seyleri ele geçirdi. Sonra kardesine haber göndererek o esirlere nasıl bir muamele tatbik edeceğini sordu. Kardesinden gelen cevabi mektupta esirleri öldürmesi emrediliyordu. Mesleme, yoluna devam etti ve Hire'ye gitti.

Yezid'in hezimet haberi Vasifta bulunan oğlu Muaviye'ye ulaştığında o, elindeki otuz kadar esiri öldürdü. Öldürülen esirler arasında

halife Ömer b. Abdülaziz'in naibi Adiy b. Ertat ile oğlu, Mesnia'nın oğulları Malik ile Abdülmelik ve esraftan bir cemaat da bulunuyordu. Sonra Muaviye, yoluna devam etti. Basra'ya gitti. Yanında bol miktarda mal ve hazine vardı. Onunla beraber amcası Mufaddal b. Mü-helleb de Basra'ya gelmişti.

Mühelleb ailesi, Basra'da toplandılar, gemiler hazırladılar, kaçmak için tam teşkilatlı bir hazırlığa başladılar. Sonra çoluk çocuklarını, mallarını ve yüklerini yanlarına alarak Kirman dagına gittiler ve oraya yerleştirdiler. Yezid b. Mühelleb'le beraber savasan kılıç artığı askerlerden bir grup da gelip orada Mühelleb ailesine katıldılar. Baslarına Mufaddal b. Mühelleb'i emir yaptılar. Mesleme de, Mühelleb ailesini yakalatmak için Hilal b. Macur el-Muharibî komutasında bir askeri birliği harekete geçirdi. Baska bir rivayette anlatıldığına göre Mühelleb ailesi, baslarına Müdrik b. Dabb el-Kelbî adında birini emir yapmışlardı. Hilal b. Macur el-Muharibî komutasındaki askeri birlik Kirman dagına gelerek Mühelleb ailesi ile şiddetlice savastı. Mufaddal'in adamlarından bir grup öldürüldü ve esraftan bir topluluk esir alındı. Geri kalanlar hezimete ugradılar. Sonra Hilal'in askerleri, Mufaddal'i yakalayip öldürdüler. Basını kesip Mesleme b. Abdülme-lik'e yolladılar. Aralarında Malik b. İbrahim b. Ester en-Nehaî'nin de bulunduğu Yezid b. Mühelleb taraftarlarından bir grup gidip Sam emirinden kendileri için eman aldılar. Sonra yükleri, malları, kadınları, çoluk çocuğu gönderdiler. Bunları Mesleme b. Abdülmelik'in yanına geldiler, beraberlerinde Mufaddal'in ve Abdülmelik b. Mühel-leb'in başları vardı. Mesleme, bu başları ve dokuz güzel çocuğu, kardesi Yezid'e gönderdi. O da o çocukların boyunlarının vurulmasını emretti. Boyunları vurulduktan sonra kesik başları Sam'da bazı yerlere dikildi. Sonra Yezid, bunları Haleb'e gönderdi ve orada belli başlı yerlere diktirdi.

Mesleme b. Abdülmelik, Mühelleb ailesinin zürriyetini satmaya yemin etmişti. Komutanlardan biri de onun yeminini yerine getirmiş olmak için bu çocukları 100.000 dirheme ondan satın aldı ve çocukları azad edip serbest bıraktı, ancak Mesleme o komutandan herhangi bir para almadı.

Sairler, Yezid b. Mühelleb'in ölümü dolayısıyla agitler yakmışlardı. Bu agitleri, İbn Cerir nakletmiştir. [4]

Mesleme'nin Irak Ve Horasan Illerindeki Valiliği

Mesleme, Mühelleb ailesiyle yaptigi savasi tamamladiktan sonra kardesi Yezid b. Abdülmelik, onu Küfe, Basra ve Horasan valiligine atadigini bu senede bir mektupla kendisine bildirdi. O da Küfe ve

Basra'da yerine naipbir birakti. Horasan'a da damadi Said b. Abdüla-ZIZ b. Haris b. Hakem b. Ebi'1-As'i (Huzeyme'yi) naib olarak gönderdi, oraya gitti. Horasanlılari sabir göstermeye ve secatli olmaya tesvik etti. Mühelleb ailesi adina hüküm sürmekte olan yetkilileri cezalandirdi. Onlardan bol miktarda paralar aldı, bazilari da iskençe altında can verdiler. [5]

Türklerle Müslümanlar Arasında Cereyan Eden Bir Savaş

Bu savaşın meydana gelis sebebi su idi: Türk hükümdari Büyük Hakan, Müslümanlarla savaşmak için Körsal komutasındaki bir askeri birliği Sugd'a gönderdi. O da Bahili Kasri'na gidip karargah kurdu. İçindeki Müslümanlarla birlikte Bahili Kasri'ni kusatma altına aldı. Semerkand naibi Osman b. Abdullah b. Mutarrif, 40.000 dirhem vermek sartiyla onlarla baris yaptı ve ayrıca yanında rehine bulunan onyedi Dihkani da onlara verdi. Ama bundan sonra Müslümanlari imdada çağirdi. Müseyyeb b. Bısr er-Riyahî adındaki bir Müslüman komutan, 4.000 askeriyle onun imdadına geldi. Yolda iken Müseyyeb, askerlerine hutbe irad ederek onlari savasa tesvik etti. Şehadet elde etmek maksadiyla düşman üzerine gitmekte olduğu haberini verdi. Bunun üzerine 1.000'den fazla askeri geri döndü. Sonra her konak yerinde askerlerine böyle bir nutuk irad ediyordu. Askerlerinden bazilari geri dönüyorlardı. Nihayet yanında 700 savaşçı kaldı. Onlarla birlikte yoluna devam etti ve Türk askerleriyle karşı karşıya geldi.

Türk askerleri, Bahili Kasri'ni kusatma altında tutmaktaydılar. Kaledeki Müslümanlar, kadınlarını ve çocuklarını kendi önlerinden ölüme sürmeye, sonra da kendileri kaleden inip bastan sona öldürü-lünceye kadar düşmanla savaşmaya karar vermişlerdi. Müseyyeb, onlara haber göndererek o gün sabir ve sebat göstermelerini istedi. Onlar da sebat ettiler.

Müseyyeb, şehir vaktine kadar bekledi. Şehir vakti olunca tekbir aldı. Onu duyan arkadaşları da hep birlikte tekbir almaya başladılar. Parolaları, «Ya Muhammed» olarak belirlendi. Sonra can-ü gönülden Türklere saldırdılar. Onlardan çoğunu öldürdüler, çoklarının bineklerini kestiler. Türkler de onlara karşı hücumla geçtiler ve iki taraf şiddetlice savastılar. Öyle ki, Müslümanların çoğu kaçmak mecburiyetinde kaldı. Müseyyeb, bineğine bir darbe vurulunca inmek mecburiyetinde kaldı. Diğer bahadirlar da onunla birlikte bineklerinden indiler. Yerde büyük bir savaş verdiler. Müseyyeb'in etrafını sardılar ve Cenâb-i Allah, kendilerine fethi nasib edinceye kadar sabrettiler. Fetih müyesser olunca müsrikler onların önlerinden kaçmaya başladı-

lar. Öyle gidiyorlardı ki, arkalarına hiç bakmıyorlardı.

Türklerin sayısı gerçekten çoktu. Müseyyeb'in münadisi: «Kaçan hiçbir kimseyi kovalamayın. Siz, Bahile Kasri'na ve kasırdakilere bakın.» dedi. Gidip kasırdaki mahsur kalmış Müslümanları kurtarıp getirdiler. Türklerin garnizonundaki malları ve kıymetli eşyaları da ganimet edindiler. Salimen geri döndüler. Kusatma altındaki Müslümanları da beraberlerinde götürdüler.

Ertesi gün Türkler, oraya geldiklerinde ses seda isitmediler. Hiç-birsey bulamadılar ve kendi kendilerine: «Dün burada bizimle karşılaşanlar insan değil, cin idi.» dediler. [6]

Hicretin Yüzikinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Dahhak B. Müzahim El-Hilâlî

Bu zatin künyesi, Ebu'l-Kasim idi. Ebu Muhammed de denilirdi. Horasanlıydı. Belh, Semerkand ve Nisabur'da da yaşamıştır. Kadri yüce bir tabii idi. Enes, İbn Ömer, Ebu Hüreyre ve bir tabii cemaatından hadis rivayet etmiştir. Her ne kadar İbn Abbas'la yedi sene komsuluk yaptığına dair bir rivayet varid ise de; onun sahabelerden, hatta İbn Abbas'tan hadis dinlediği sahih değildir, diyenler de vardır. Dahhak, tefsirde imamdi.

İmam Ahmed b. Hanbel, onun sika bir ravi olduğunu söylemiştir. Su'be, onun İbn Abbas'tan hadis dinlediğine dair sözleri reddetmiş ve ancak Said kanalıyla İbn Abbas'tan rivayette bulunduğunu söylemiştir. İbn Said el-Kattan ise, Dahhak'ın zayıf bir ravi olduğunu söylemiştir. İbn Hibban, onu sika raviler arasında zikretmiş ve: «Sahabelerden hiçbirinden hadis dinlemedi.» demıştır. Onun İbn Abbas ile karsılaştığını söyleyenler hata yapmıştır.

Annesi, onu iki sene karnında tasıyordu. Doğururken de dişleri vardı. Çocuklara meccanen ders verirdi.

Anlatıldığına göre o, hicretin 105. senesinde vefat etmiştir. 106. sene de vefat ettiğine dair zayıf bir rivayet de vardır. Doğrusunu Allah bilir. [7]

Ebu Mütevekkil En-Nacî

Bu zatin asıl adı, Ali b. el-Basrî'dir. Kadri yüce bir tabii olup sika ravilerdendir. Seksen yaşına geldiğinde vefat etti. Allah, ona rahmet etsin. [8]

Hicretin Yüzüçüncü Senesi

Bu senede Huzeyne İakabiyla tanınan Ömer b. Hübeyre Said, Irak valisi tarafından Horasan naibliğinden azledildi. Onun yerine halifeden izin alarak

Said b. Anir el-Cüreysî'yi tayin etti. Ömer b. Hübeyre Said, ünlü yigitlerdendi. Türkler, ondan çok korkmuşlar ve rahatsız olmuşlardı. Bu nedenle Sugd beldelerinden geriye doğru Çin taraflarına çekilmişlerdi.

Yine bu senede Yezid b. Abdülmelik, Abdurrahman b. Dahhak b. Kays'i Medine ve Mekke valiliklerine atadı. O da Abdurrahman el-Vahid b. Abdullah en-Nadrî'yi Taif naibliğine tayin etti.

Bu senede Haremeyn emin Abrurrahman b. Dahhak b. Kays, insanlara haccettirdi. Doğrusunu, noksanlıklardan münezzeh olan yüce Allah daha iyi bilir. [9]

Hicretin Yüzüçüncü Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Yezîd B. Ebi Müslim

Bu senede Yezid b. Ebi Müslim'in yani sıra Ebu'l-A'la el-Medenî, Ata b. Yesar el-Hilalî, Ebu Muhammed el-Kas el-Medenî, Meymu-ne'nin azatlısı ve Süleyman'ın kardesi Abdullah ve Abdülmelik de vefat ettiler. Bu zatların hepsi tabii idiler. Yezid b. Ebi Müslim, sahabeler cemaatından hadis rivayet etti. Hadis imamlarından birkaçı, onun sika ravilerden olduğunu söylemişlerdir. Zayıf bir rivayette anlatıldığına göre Yezid, hicretin 103. veya 104. senesinde vefat etmiştir. Onun, hicretin 100. senesinden önce Iskenderiye'de vefat ettiği de söylenir. Vefat ederken yası sekseni geçmişti. Doğrusunu, noksanlıklardan münezzeh olan yüce Allah daha iyi bilir. [10]

Mücahid B. Cübeyr El-Mekkî

Künyesi, Ebu'l-Haccac'dır. Kureysli ve Mahzumî'dir. Saib b. Ebi Said el-Mahzumî'nin azatlısı olup tabii imamlarından ve müfessirle-rindendir. İbn Abbas'ın en yakın arkadaşlarımdandı. Zamanının en bilgili müfessirlerindendi. Hatta denilir ki: Mücahid ile Tavus'tan başka, Allah rizası için ilim talep eden başka kimse görülmemistir.

Mücahid dedi ki: «İbn Ömer, atimin üzengisini tutup bana söyle dedi: Oğlum Salim ile kölem Nafi'nin sana muhafızlık etmelerini çok isterdim.»

Anlatıldığına göre o, İbn Abbas'a Kur'ân-i Kerim'i otuz kere -bas-

ka bir rivayete göre iki defa- arzedip okumustur. Okurken her ayetin sonunda durmuş ve hükmünü ona sormuştur.

Mücahid, hicretin 100. senesinde secde halindeyken vefat etti. Hicretin 101., 102., 103. veya 104. senesinde vefat ettiğine dair muhtelif rivayetler de vardır. Vefat ederken yası sekseni geçmişti. Doğrusunu Allah bilir. [11]

Fasil

Taberanî, Mücahid'in söyle dediğini rivayet etmiştir: «İbn Abbas bana dedi

ki: "Abdestsiz olarak uyuma. Uyuyacagin zaman mutlaka abdestli ol. Çünkü ruhlar ne halde kabz edilirler s e o halde de diriltirler."»

Taberanî'den rivayet olunduguna göre Mücahid, su ayet-i kerime hakkında söyle demistir: «Kötülüğü en iyi ile sav.» (ei-Mü'minûn, 96.) Yani kötülük yapan adamla karsilatigmda ona selam ver.»

Bazilari kötülük yapana iyilikle mukabele de bulunmanin onunla tokalasmak oldugunu söylemislerdir.

Amr b. Mürre'den rivayet olunduguna göre Mücahid, söyle demistir: «Cenâb-i Allah, Davud peygambere söyle vahyetti: Allah'a, karsi gelmekten ve günahkar olarak Allah'in senin canini almasindan sakin. Aksi takdirde yarin huzuruna vardiginda sana rahmet nazari ile bakmaz. Öyle bir halde vefat et ki, huzuruna vardiginda hiçbir ihtiyacin kalmasin.»

Ibn Ebi Seybe, Mücahid'in söyle dedigini rivayet etmistir:

«Medine'de muhtaç bir aile vardı. Bunların bir koyun başları vardı. Biraz para kazandılar ve: "Keske su koyun başını bizden daha muhtaç birine göndersek." dediler. Onu muhtaçlara gönderdiler, kimse onu almak istemedi. Koyun başı Medine'de dolastırıldı, tekrar kendilerine geri döndü.»

Ibn Ebi Seybe, Mücahid'in söyle dedigini rivayet etmistir:

«Bir mü'min vefat edince mutlaka yer ve gök onun üzerine kırk sabah aglar. Su halde insanlar mezarlardaki yerleri için simdiden yatak hazırlasınlar.»

Evzaî, Mücahid'in söyle dedigini rivayet etmistir:

«İsrail ogullarından 100.000 kişi hacca geldiler. Bunlar, Harem'in kaldırımlarına ulaştıklarında ayakkabılarını çıkarıp yalınayak olarak Harem'e girdiler.»

Yahya b. Said el-Kattan, Mücahid'in aşağıdaki ayet-i kerimeler hakkında söyle dedigini rivayet etmistir:

«Ey Meryem! Rabbin gönlünden boyun eğ.» (âi-i imrân, 43.) Buradaki boyun egmekten maksat, sükunet istemektir.

«Sesinle, gücünün yettğini yerinden oynat.» (ei-İsrâ, 64.) Buradaki "sesinle" kelimesi ile Davud peygamberin zurnası kastedilmiştir.

«Süphesiz katimizda onlar için ağır boyunduruklar ve Cehennem vardır,» (ei-Müzzemmi, 12.) Buradaki "boyunduruk" kelimesi ile zincir bağları ve prangalar kastedilmiştir.

«Bizimle sizin aranızda tartışılacak bir şey yoktur.» (es-Sûrâ, 15.) Burada "tartışılacak şey yoktur" derken, aramızda dava ve husumet yoktur, demek istenmiştir.

«Sonra o gün, size verilmiş olan her nimetten sorguya çekileceksiniz.» (et-Tekâsür, 8.) Yani dünyadaki her lezzetin hesabi size sorulacaktır.

Ebu Dubey, Mücahid'in söyle dedigini rivayet etmiştir:

«İblis, dört kez inledi. Lanetlendiğinde, yere indirildiğinde, Rasû-lullah (s.a.v.)'a peygamberlik verildiğinde ve "Elhamdülillahi RabbÜ âlemin" ayeti Medine'de nazil olduğunda.»

Ibn Nüceyh, Mücahid'in anılacak ayet-i kerimeleri söyle tefsir ettiğini rivayet etmiştir:

«Siz her yüksek yere koca bir bina kurup bos seyle mi ugrasirsiniz?» (es-Suarâ, 128.) Buradaki "yüksek bina" ile hamam burçları kastedilmiştir.

«Kazandıklarınızın temizlerinden infak edin.» (ei-Bakara, 267.) Buradaki "kazanç"tan maksat, ticarettir.

Leys, Mücahid'in su ayet-i kerimeyi söyle tefsir ettiğini söylemiştir:

«Rabbimiz Allah'tır deyip sonra da doğrulukta devam edenler...» (ei-Fussüet, 30.) Yani istikamet üzere olup ölünceye kadar Allah'a, ortak kosmayanlar, bu ayet-i kerimede kastedilmişlerdir.

Yahya b. Said, Mücahid'in su ayet-i kerimeyi söyle tefsir ettiğini rivayet etmiştir.

«Hiçbir şey O'na denk değildir.» (ei-îhlâs, 4.) Bu ayet-i kerimedeki "denk" kelimesi ile es kastedilmiştir.

Leys, Mücahid'in söyle dedigini rivayet etmiştir: «Süleyman peygamberle konuşan karınca büyük bir kurtçuk kadardı.»

Taberanî, Mücahid'in söyle dedigini rivayet etmiştir: «Ad kavminden bir köle vardı, 200 yasına varıncaya kadar ihtilam olmadı.»

Yine Taberanî'nin rivayetine göre Mücahid, su ayet-i kerimeleri Söyle tefsir etmiştir:

«Birisi soruyor.» (ei-Meâric, i.) Yani birisi, dua ediyor.

«Onları bu hususta denememiz için onlara bol su içirdik.» (el-Cinn, 16-17.) ki benim bu husustaki ilmime geri dönsünler.

«Hiçbir şeyi bana ortak kosmazlar.» (en-Nûr, 55.) Yani benden baska-Sini sevmezler.

«Kötülük yapmakta düzen kuranlar...» (ei-Fâtir, io.) Bunlar riyakarlardır.

«Ey Muhammedi inanmışlara de ki: Allah'ın bir milletin yaptıklarına karşılık cezalandıracağı günlerinin geleceğini ummayanları simdilik bağışlasınlar.» (ei-Câsiye, 14.) Çünkü onlar, Cenâb-i Allah'ın kendilerine nimet bahsettiğini veya etmediğini anlamazlar.

Böyle dedikten sonra da su ayet-i kerimeyi okudu:

«Allah'ın günlerini onlara hatırlat.» (ibrâhîm, 5.) Yani onlara Allah'ın nimetlerini ve cezalarını hatırlat.

«Eger bir seyde çekisirsенiz, onun hallini Allah'a ve peygambere birakin.» (en-Nisâ, 59.) Yani bir seyde ihtilafa düşerseniz, onun çözümünü Allah'ın kitabına ve -hayatta olduğu sürece- Rasûlüne havale e-din. Eger Rasûlullah, vefat etmisse onun sünnetine havale edin.

«Nimetlerini açık ve gizli olarak size bolca ihsan ettiğini görmez misiniz?» (Lokman, 20.) Allah'ın açıkça bahsettiği nimetler, İslâmiyet, Kur'ân, Rasûlullah ve nziktir. Gizlice bahsettiği seylere gelince, bunlar da örtülen ayip ve günahlardır.

Hakem, Mücahidin söyle dediğini rivayet etmiştir:

«Kadının birisi, Mekke'ye Süleyman peygamberin yanına giderken bol miktarda odun gördü. Süleyman peygamberin kölesi söyle bir soru sordu:

- Sizin efendiniz, su odunların dumanının ağırlığının ne kadar olduğunu bilir mi?

- Sen benim efendimi bırak. Ben bu odunların dumanının ağırlığını bilirim. Ben bildikten sonra efendim nasıl bilmez?

- Öyleyse söyle bakalım. Bu odunların dumanının ağırlığı ne kadardır?

- Odunlar tartılır. Sonra ateşle tutuşturulur. Yakıldıktan sonra külü tartılır. Kül ile odun arasındaki ağırlık farkına gelince bu, dumanın ağırlığıdır.»

Mücahid, su ayet-i kerimeyi söyle tefsir etmiştir: «Tevbe etmeyenler, işte onlar zalimlerdir.» (ei-Hucurât, ii.) Yani sabahladığında ve akşamladığında tevbe etmeyen kimse, zalimlerdenidir.

Dünyada sona eren her gün, mutlaka o günde Cenâb-i Allah'a hamdederek söyle der: «Beni dünyadan ve dünyalıklardan kurtarıp rahata kavuşturan Allah'a hamdolsun.» Böyle dedikten sonra o gün dürülür ve kıyamete dek açılmayacak şekilde mühürlenir. Nihayet kıyamet gününde Aziz ve Celil olan Allah, o günün mührünü açar. Mücahid, su ayet-i kerimeleri de söyle tefsir etmiştir: «Allah, hikmeti dilediğine verir.» (ei-Bakara, 269.) Yani Cenâb-i Allah, dilediği kuluna ilim ve fikh verir. Sizden olan fikhçılar, idarenin basına geçtiklerinde onlara itaat edin.

«Sizi Allah yolundan ayrı düşürecek yollara uymayın.» (ei-En'âm, 153.) Sizi Allah yolundan ayrı düşürecek yollar, bid'atlar ve süphelerdir.

İbadetlerin en faziletlisi güzel görüş, yani sünnete tabi olmaktır.

Birisi, beni İslâm yoluna kavuşturan, diğeri de heveslerden koruyan iki nimetten hangisi daha faziletlidir, bilemiyorum.

Sizden olan ulü'1-emr, (idareciler), Muhammed'in ashabidir.

Aziz ve Celil olan Allah'in dininde fazilet sahibi olan akilli kimselerin yaptıkları işler gizlidir.

«Allah, bilmediğiniz daha nice şeyleri de yaratır.» (en-Nahi, 8.) Yani elbisenizdeki bitleri de yaratır.

«Rabbim! Gerçekten kemiklerim zayıfladı.» (Meryem, 4.) Burada kemiklerim sözü ile dişler kastedilmiştir.

Abdullah b. Hanbel, Mücahid'in söyle dedigini rivayet etmiştir:

«Bir adam, Aziz ve Celil olan Allah'a taat uğruna Uhud dağı kadar para sarfetse bile israfçılardan sayılmaz.»

Mücahid, su ayet-i kerimeleri de söyle tefsir etmiştir:

«Allah, pek kuvvetli olanıdır.» (er-Ra'd, 13.) Yani, düşmanlığı pek olanıdır.

«Aralarında bir engel vardır. Birbirinin sınırını aşamazlar.» (er-Rahmân, 20.) Yani iki deniz arasında Allah tarafından konulmuş bir engel vardır. Suyu tatlı olan deniz, suyu tuzlu olan denizle karışmaz. İkisinin suları birbirlerine geçmez.

İbn Mende, A'mes'in söyle dedigini rivayet etmiştir:

«Mücahid, her nerede harika ve hayret verici bir şey bulduğunu duyarsa mutlaka gider, o şeye bakardı. Hadramut'a gidip Berhud kuyusuna baktı. Babil'e gitti. Babil'de onun dostu olan bir vali vardı. Mücahid, gidip ondan Harut ile Marufu kendisine göstermesini istedi. Vali de büyücülerden birini çağırarak ona: «Su adamı götür de kendisine Harut ile Marufu göster.» dedi. Yahudi büyücü: «Yalnız, Harut ile Marufun yanında Allah adını anmaması şartıyla kendisini götürürüm.» dedi. Mücahid, olayın bundan sonrasını söyle anlatıyor: Adam, beni bir kaleye götürdü. Oradan bir taş kesti, sonra bana: Ayagımı tut." dedi. Beni alıp içeriye götürdü. Öyle bir hal ile karşı karşıya geldim ki, Harut ile Marufu, iki büyük dağ gibi asili ve basları eğik durumda gördüm. Görünce de: «Sizi yaratan Allah, ne yücedir!» dedim. Ben böyle deyince ikisi sarsıldılar. Sanki dünyanın bütün dağları birbirlerine çarptılar. O esnada ben de Yahudi de düşüp ba-yudık. Ama daha sonra Yahudi, benden önce ayıldı ve bana: «Haydi kalk, az kalsın kendini de beni de öldürecektin.» dedi.»

İbn Fudayl, Mücahid'in söyle dedigini rivayete etmiştir:

«Kiyamet gününde biri zengin, biri hasta, biri de köle olmak üzere üç kişi hesap yerine getirilirler. Yüce Allah, zengine şöyle sorar:

- Seni yaratma amacım olan ibadetten alıkoyan şey neydi?

- Ya Rabbi, bana çok mal verdin, ben de azdım, onun için ibadet

edemedim.

Zenginın bu cevabı üzerine Süleyman peygamber, bütün mülkü ile hesap yerine getirildi ve Cenâb-i Allah, o zengin adama söyle sordu:

- Senin mi daha çok malın, daha çok mesguliyetin vardı, yoksa su Süleyman'ın mı?
- Hayır, sununki daha çoktur ya Rab.
- Bunun fazla malı, mülkü ve mesguliyeti olduğu halde yine de bana ibadette kusur etmedi.

Sonra hasta adam, huzura getirildi. Cenâb-i Allah, ona sordu:

- Seni yaratma amacım olan ibadetten alıkoyan şey neydi?
- Ya Rab, vücudumun hastalığı beni ibadetten alıkoydu.

Hastanın böyle cevap vermesi üzerine hasta haliyle Eyyüb peygamber, huzura getirilir. Bundan sonra Cenâb-i Allah, o hasta adama söyle sorar:

- Sen mi daha ağır hastaydın, yoksa su Eyyüb mü?
- Hayır ya Rab, bu benden daha ağır hastaydı.
- Ama yine de hastalığı bana ibadet etmesine engel olmadı. Bundan sonra köle, huzura getirilir. Cenâb-i Allah, ona sorar:
- Seni yaratma amacım olan ibadetten alıkoyan şey neydi?
- Ya Rab, beni birçok rablerin (efendilerin) eli altına bıraktın, onlar bana sahip oldular ve sana ibadetten beni alıkoydular.

Kölenin böyle cevap vermesi üzerine Yusuf peygamber, kölelik haliyle huzura getirilir. Cenâb-i Allah, köleye söyle sorar:

- Sen mi daha sıkı kayıtlar ve bağlar altındaki bir köleydin yoksa su Yusuf mu?
- Hayır ya Rab, Yusuf un hali, benimkinden daha zordu.
- Ama yine de köleliği ve esareti bana ibadet etmesine engel olmadı.»

Humeyd, Mücahid'in söyle dedigini rivayet etmiştir: «Yolculukta İbn Ömer'le arkadaş olurdum. Binetime binmek istediğim zaman o, binemin üzengisini tutardı. Ben binince de elbisemi üzerime örterdi. Bir defasında bu durumdan rahatsız olduğumu görünce bana: "Ey Mücahid, sen asabi bir adamsın." dedi.»

Baska bir rivayette anlatıldığına göre Mücahid, söyle demistir: «Ben, İbn Ömer'le arkadaşlık ettim, ona hizmet etmek istiyordum, ama o bana hizmet ediyordu.»

İmam Ahmed b. Hanbel, Mücahid'in söyle dedigini rivayet eder:

«Yeryüzü Azrail'e bir tas gibi kilindi. Oradan diledigini alirdi. Ona yardımcıları da verildi. Bu yardımcıları canları vefat ettirirler. Sonra o da, vefat ettirdikleri kişilerin, ruhlarını yardımcılarından teslim alirdi.

Adem peygamber, yeryüzüne indiginde Azrail, ona söyle dedi: «Harab olacak su dünya, ölüme yüz tutmuş bir çocuktur ve fani olmak üzere dogmustur.»

Kuteybe, Mücahid'in su ayet-i kerimeyi söyle tefsir ettiğini rivayet etmiştir:

«Lanetçiler onlara lanet ederler.» Yeryüzündeki hayvanlar ve Allah'ın dilediği diğer varlıklar, hatta yılan ve akreplerde isyankar Adem oğullarına lanet ederler ve: "Ademogulların günahları nedeniyle yağmurdan mahrum bırakıldık." derler.»

Baskaları dediler ki: Hasereler, mezarlarındaki isyankarlara musallat olurlar. Çünkü onlar, bu isyankarların günahları nedeniyle sıkıntıya maruz kalmışlardı. O isyankarların dünyada isledikleri ve lezzet aldıkları günahlar, mezarlarında yılan, akrep ve haserelere dönüşerek onlar için bir azap haline gelirler. Cenâb-i Allah'tan biz afiyet diliyoruz. «İnsan gerçekten Rabbine karşı pek nankördür.» (ei-Âdi-yât, 6.)

İmam Ahmed b. Hanbel, Mücahid'in söyle dedigini rivayet etmiştir: «Helalden utanmayan kişinin azığı ve yükü hafif olur. Kendi nefisini de rahatlatır.»

Amr b. Zeruk, Mücahid'in su ayet-i kerimeyi söyle tefsir ettiğini rivayet etmiştir:

«O, kendisini sıkıntıya sokmayacağımızı sanmıyordu.» (ei-Enbiyâ, 87.) Yani günahi nedeniyle kendisini cezalandırmayacağımızı sanmıyordu.

Ben, "zuhurf" kelimesinin manasını iyi bilmiyordum. Nihayet onu Abdullah'ın kiraatında altundan bir ev alarak isittim.»

Kuteybe b. Said, Mücahid'in söyle dedigini rivayet etmiştir: «Aziz ve Celil olan Allah, kişinin salih olması nedeniyle çocuğunu da salih kılar.»

Mücahid dedi ki: Duyduğuma göre İsa peygamber söyle dermiş: «Mümine ne mutlu! Cenâb-i Allah, onun geride bıraktıkları kimseler arasında hayırlı evlatlarıyla namini sürdürür.»

Fudayl b. İyaz, Mücahid'in su ayet-i kerimeyi söyle tefsir ettiğini rivayet etmiştir:

«Ve aralarındaki bağlar kopacaktır.» (ei-Bakara, 166.) Yani onlarla dünya arasındaki bağlar kopacaktır.»

Süfyan b. Uyeyne, Mücahid'in su ayet-i kerimeyi söyle tefsir ettiğini rivayet etmiştir:

«Onlar hiçbir mü'minin yakınlık veya ahdini gözetmezler.» (et-Tevbe, 10.) Bu ayet-i kerimedeki yakınlık kelimesiyle Aziz ve Celil olan Allah kastedilmiştir.

«Allah'ın sizin için geri bıraktığı daha hayırlıdır.» (Hûd, 86.) Burada Allah'ın geri bıraktığı şeyden kasıt, ona itaat etmektir.

«Rabbine karşı durmaktan korkan kimseye iki Cennet vardır.» (er-Rahman, 46.) Bu kişi, günahlara yöneldiği esnada Allah'i hatırlar ve günahlardan geri durur.»

Fudayl b. İyaz, Mücahid'in su ayet-i kerimeyi söyle tefsir ettiğini rivayet etmiştir:

«Onların alametleri yüzlerindedir.» (ei-Fetih, 29.) Yüzlerindeki alametleri, husu'dur.

«Gönülden boyun eğerek Allah için namaza durun.» (el-Bakara, 238.) "Gönülden boyun eğerek" sözü ile; Allah korkusundan dolayı sükunet, husu, gözleri kapamak ve alçak gönüllülük kastedilmiştir. Âlimlerden birisi, namaza duracağı zaman karşıya dik bakmaktan, sağa sola bakmaktan veya çakıl tanelerini secde yerinde düzeltmekten veya herhangi birşeyle oynamaktan veya dünya meseleleriyle ilgili herhangi birşeyi hatırlama getirmekten dolayı Allah'tan korkardı. Namazda durduğu sürece mutlaka husulu olurdu.»

Abdullah b. Ahmed b. Hanbel, Mücahid'in söyle dediğini rivayet etmiştir: «Ben daha önce Arapları (bedevileri) hafife alırdım. Onları dinin gerisinde sanırdım. Ama onlar namaza durduklarında gördüm ki, onlar sanki ruhsuz beden gibidirler.»

A'mes, Mücahid'in söyle dediğini rivayet etmiştir:

«Kalp, el gibidir,, bir kimse günah işlerse kalbi söyle yumulur, sonra da mühürlenir. (Böyle derken önce serçe parmağını, sonra yüzük parmağını, sonra diğer parmaklarını birer birer yumdu ve yumruk haline getirdi. Yani kalbin böylece kapanıp mühürleneceğini kas-detti.) Evet işte onlar bunun, kalbin paslanması olduğunu söylerler. Nitekim Yüce Allah da söyle buyurmıştır:

«Hayir, hayir; onların kazandıkları, kalblerini paslandırıp körletmişler.» (el-Mutaffifîn, 14.)»

Kubaysa, Mücahid'in su ayet-i kerimeyi söyle tefsir ettiğini rivayet etmiştir:

«Hayir öyle değil; kötülük işleyip suçu kendisini kusatmış olan kimseler; cehennemlikler işte onlardır.» (el-Bakara, 8i.) Günahlar, kusatma duvarı gibi kalbi kusatırlar. Kişi günah işledikçe bu duvarlar yükselir, nihayet kalbi örter ve su yumuk elim gibi yumulur. İşte kalbin paslanması bu demektir

(Mücahid, böyle derken elini yumup göstermist.).»

Su ayet-i kerimeyi tefsir ederken de söyle demisti:

«O gün, insanogluna önde ve sonda yaptigi ne varsa bildirilir.» (ei-Kiyâme, 13.) Yani kulun amelinin evveli ile sonu kendisine haber verilir.

Mücahid, su ayet-i kerimeyi de söyle tefsir etmist:

«Ve ümid edecegini yalnız Rabbinden iste.» (ei-insirâh, 8.) Yani dünya isini tamamlayip namaza durdugun zaman ragbetini Allah'a yönelt, niyetinde O'na dogru olsun.»

Mansur, Mücahid'in su ayet-i kerimeyi söyle tefsir ettigini rivayet etmistir:

«Huzur içinde olan nefis.» (el-Fecr, 27.) Huzur içinde olan nefis; Allah'in kendisine Rab olduguna kesin olarak inanan; ve O'nun emir ve taatina uymak için kendi önüne kesin bir çizgi koyan nefistir.»

Abdullah b. Mübarek, Mücahid'in söyle dedigini rivayet etmistir:

«Bir kisi öldüğü zaman mutlaka kendi meclis arkadaslari kendisine gösterilir. Eger zikir ehline zikir ehli olan arkadaslari kendisine gösterilir. Eger oyun ve eglence ehli kimselerdense oyun ve eglence ehli olan arkadaslari kendisine gösterilir.»

Imam Ahmed b. Hanbel, Mücahid'den rivayet etti ki: Iblis söyle demistir: «Ademoglu beni her konuda aciz biraksa da üç hususta asla aciz birakamaz, mali haksiz yere baskasından almak ve mali haram yere haksizca sarfetmek hususunda beni asla aciz birakamaz, maglub edemez. Mutlaka ben onu maglub ederim.»

Imam Ahmed b. Hanbel, A'mes'in söyle dedigini rivayet etmistir:

«Mücahid'i gördüğümde onun esegini kaybetmis, kederli ve üzüntülü bir kimse oldugunu sanirdim.»

Leys, Mücahid'in söyle dedigini rivayet etmistir:

«Bir kimse, kendi nefisine ikram edip onu aziz bilirse, dinini al-çaltmis olur. Bir kimse de nefisini zelil kilarsa, dinini yüceltmis olur.»

Su'be, Hakem'in söyle dedigini rivayet etmistir:

«Mücahid, bana dedi ki:

- Ey Ebu'l-Gazi, Nuh peygamber yeryüzünde ne kadar kaldı?

- 950 sene kaldı.

- Ondan bu yana insanların ömürleri, bedenleri ve ahlaklari hep eksildi.»

Ebu Bekir b. Ebu Seybe, Mücahid'in söyle dedigini rivayet etmistir:

«Alimler gittiler. Sadece öğrenmek isteyenler kaldılar. Sizin aranızdaki

müctehidler, sizden önceki insanlar arasında oyunlarla ugrasan kimseler gibidirler.»

Ibn Ebi Seybe, Mücahidin söyle dedigini rivayet etmistir:

«Kisi, Müslüman kardesinden hiçbir sey kazanmasa bile, ondan utanarak günah islemekten geri durursa, bunda da hayir vardır.»

Yine Mücahid, söyle demistir:

«Fakih, ilmi az olsa da Allah'tan korkan kimsedir. Cahil, ilmi çok olsa da Allah'a karsi gelen ve asi olan kimsedir.

Kul, kendi kalbiyle Allah'a yönelirse, Allah da bütün mü'minlerin kalbim ona yöneltir.»

Mucahid, su ayet-i kerimeleri söyle tefsir etmistir:

«Giydiklerini temiz tut.» (ei-Müddessir, 4.) Yani amelini düzelt ve salih amel isle.

«Allah'tan bol nimet isteyin.» (en-Nisâ, 32.) Yani dünya malindan ve metaindan baska nimetler isteyin.

«Gerçegi getiren ve onu dogrulayan...» (ez-Zümer, 33.) Bunlar, Kur1-ân'i getirip ona tabi olan ve ondaki hükümlerle amel eden kimselerdir.

Kur'ân, kula söyle der: «Bana tabi oldugun sürece seninle beraberim ariia sen benim hükümlerimle amel etmezsen o zaman ben sana tabi olmus sayilirim.»

Mucahid, su ayet-i kerimeyi söyle tefsir etmistir: «Dünyadaki payini da unutma.» (ei-Kasas: 77.) Ahiretin için gerekli olan seyi dünyadan al. Yani dünyadaki ömründe Aziz ve Celil olan Allah'a taatta bulunarak salih amel isle.»

Davud b. Muhber, Mücahid b. Cübeyr'in söyle dedigim rivayet etmistir:

«Ibn Ömer'e söyle bir soru sordum:

- Allah'in Beyt'ini haccedenlerin hangisi daha faziletli ve sevabi daha çoktur?

- Samimi bir niyetle ve tam bir akilla, ayrica helal bir nafaka ile hacceden kisinin fazileti daha çok, sevabi da daha boldur.

Ben onun bu cevabini Ibn Abbas'a aktardigimda o, bana söyle dedi:

- Dogru söylemis.

- Niyeti halis, nafakasi da helal olduktan sonra aklinin kitligi kendisine ne zarar verir?

- Ey Haccac'm babasi, sen, Rasûlullah (s.a.v.)'a sordugum soruyu bana sordun. Ben ona bu soruyu sordugumda söyle cevap vermisti: «Canim

kudret elinde bulunan zata yemin edekim ki kul, güzel akla sahip olmak kadar daha üstün birseyyle Allah'a taatta bulunmus degildir, akli ile çalışmadıkça kulun ne orucunu ne namazim ne de herhangi bir hayirli çalışmasını Cenâb-i Allah kabul etmez. Cahil bir kisi, kendini ibadete adanmış kimselerden daha fazla ibadet etmiş olsa bile onun bozdugu şeyler, düzelttiği şeylerden daha fazla olur.» [12]

Mus'ab B. Sa'd B. Ebi Vakkas

Kadri yüce bir tabiidir. O, bu senede (hicretin 103. senesinde) vefat etmiştir. [13]

Musa B. Talha B. Ubeydullah Et-Temimî

Salih bir kimse olduğundan dolayı "Mehdî" lakabıyla tanınırdı. Kadri yüce bir tabii olup Müslümanların önde gelen şahsiyetlerinden-di. Allah, ona rahmet etsin. [14]

Hicretin Yüzdördüncü Senesi

Bu senede Horasan naibi Said b. Amr el-Hiresî, Sugdlularla savastı. Hocent halkını kusatma altına aldı. Çok sayıda adam öldürdü. Çok miktarda malı ganimet edildi ve cidden çok sayıda insanı tutsak etti. Bu durumu Yezid b. Abdülmelik'e bir mektupla bildirdi. Çünkü onu, Horasan naibliğine tayin eden Yezid idi.

Bu senenin rebiyülevvel ayında Yezid b. Abdülmelik, Abdurrahman b. Dahhak b. Kays'i Haremeyn valiliğinden azletti. Bunun da sebebi suydı: Abdurrahman, Hüseyin'in kızı Fatima ile evlenme talebinde bulunmuş, ancak Fatima, onun bu talebini kabul etmemisti. Abdurrahman ısrar etti, evlenmediği takdirde kendisine zorluklar çıkaracağına dair tehditte bulununca Fatima, bu durumu Yezid'e bildirerek şikayette bulundu. Yezid de Taif naibi Abdülvahid b. Abdullah en-Nadrî'ye haber göndererek onu Medine'ye vali olarak gönderdi. Abdurrahman b. Dahhak b. Kays'i, kendisi Sam'da yatagında uzanmış iken sesini duyacak kadar feryad etmesine neden olacak şekilde dövmesini emretti. Ayrıca ondan 40.000 dinar almasını istedi. Abdurrahman, bu durumu haber alınca Sam'a gidip Mesleme b. Abdülmelik'e sigindi. O da kalkıp kardeşi Yezid'in yanına gitti ve şöyle dedi:

- Sana ihtiyacım var.
- Her ne istersen yapacağım. Yalnız Abdurrahman b. Dahhak'ın ismi hariç.
- Vallahi benim ihtiyacım da buydu.
- Vallahi senin bu isteğini kabul etmeyeceğim ve onu affetmeyeceğim.

Bunun üzerine Mesleme de onu Medine'ye geri gönderdi. Abdülvahid, onu

yakalayip dövdü. Malini elinden aldı. Onu sadece yün cüb-besiyle bıraktı. O da Medine'de dilencilik yapacak duruma düştü. Medine'de üç sene birkaç ay valilik yapmıstı. Zührî, ona doğru yolu göstermiş ve iyiliği tavsiye etmişti. Bir problemle karsılastığında çözümünü âlimlere sormasını teklif etmiş, ancak o, bu teklifi kabul etmemiş ve gerekeni yapmamıştı. Bu nedenle halk ona kızmış, sairler onu yermiş ve bu akibete maruz kalmıştı.

Bu senede Ömer b. Hübeyre, emrini hafife aldığından dolayı Said b. Amr el-Hiresî'yi görevden aldı ve onu huzuruna çağırttı, cezalandırdı. Ondan çok miktarda para ve mal aldı. Öldürölmesini emretti. Ama sonra da affetti. Horasan'a Müslim b. Said b. Eslem b. Zür'a el-Kilabî'yi vali olarak tayin etti. Müslim'de Horasan'a gitti. Said b. Amr el-Hiresî'nin zamanında hileli olan paraları saflastırdı.

Ermeniyeye ve Azerbaycan naibi Cerrah b. Abdullah el-Hakemî Türk diyarına gazaya gitti. Belencer'i fethetti. Türkleri hezimete uğrattı. Onları, çokluk çocuklarını suda boğdu. Onlardan çok sayıda insani tutsak etti. Belencer civarındaki kalelerin çoğunu fethetti. Oradaki insanların büyük bir kısmını sürgün etti, Türk hakamıyla karsılastı. Aralarında büyük savaşlar cereyan etti, neticede Hakan yenilgiye uğradı. Müslümanlar, onu ve askerlerini kovalamaya başladılar. Onlardan çok sayıda insan öldürdüler, sayılamıyacak derecede Türk öldürüldü.

Bu sene de Haremeyn ve Taif valisi Abdülvahid b. Abdullan en-Nadrî, insanlara haccettirdi.

Bu senede Irak valisi Ömer b. Hübeyre, onun Horasan'daki naibi de Müslim b. Said idi.

Seffah Ebu'l-Abbas Abdullah b. Muhammed b. Ali b. Abdullah b. Abbas, bu senede doğdu. Seffah lakabıyla bilinen bu zat, Abbasilerin ilk halifesidir. Iraklılardan bir topluluk, bunun babasına gizlice bey'at etmişlerdi. [15]

Hicretin Yüzdördüncü Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Halîd B. Sadan El-Külaî

Sahabeler cemaatından rivayetleri vardır. Kadri yüce bir tabii, meshur ve sayılı din âlimlerinden, imamlarındandı. Oruçlu olduğu halde her gün 40.000 defa tesbihatta bulunurdu. Humusluların imamiydi. Ramazan ayında teravih kıldırırdı. Her gece teravihte Kur'-ân'ın üçte birini okurdu. Cüzcanî, onun söyle dedigini rivayet etmiştir: «Hak yolda giden kimseyi kinamaya cüret gösteren kimse hakkında yapılan övgüleri, Cenâb-i Allah yergiye çevirir.»

Ibn Ebi'd-Dünya, onun söyle dedigini rivayet etmiştir: «Her kulun dört gözü vardır. İkisi yüzündedir ki, bunlarla dünya işlerini görür. İkisi de kalbindedir

ki, bunlarla da ahiret islerini görür. Allah, bir kula hayir diledi mi onun kalbindeki gözlerini açar. O gözleriyle ahiret islerini görür ve tabii ki, o gözleri baskalarına görünmez. Böyle olunca da görülmeyen gözlerle görünmeyen ahiretinden

emin olur. Cenâb-i Allah, bir kula da hayirdan baska birsey diledi mi, o kulun kalbini oldugu gibi birakir. Kalp gözüyle bakar, ama birsey anlamaz ve göremez. Ama hakkında hayir dilenen kul, kalp gözüyle baktigi zaman bakisindan yararlanir. Kalp gözü ahirettendir, yüzdeki gözler dünyadandır.»

Halid b. Sa'dan'in çok faziletleri vardır. Allah ona rahmet etsin. [16]

Amir B. Sad B. Ebî Vakkas El-Leysî

Babasından ve diğerlerinden çok rivayetleri vardı. Kadri yüce bir tabiidir. Meshur ve sika ravilerdendir. [17]

Amir B. Surahil Es-Sa'bî

Amir de hicretin 104. senesinde vefat eden şahsiyetlerdendir.

Bu zat, Hemedanlıdır. Künyesi Ebu Amr'dır. Küfe halkının en âlimiydi. İmam ve nafızdı. Çok çeşitli ilimlerden haberdardı. Sahabelerden bazısına yetisti. Bir tabii cemaatından rivayetlerde bulunmustur. Ebu Miclez; «Sa'bî'den daha fakih birini görmedim.» demistir. Mekhul: «Geçmiş seneleri ondan daha iyi bilen birini görmedim.» demistir. Davud el-Evdî dedi ki: «Sa'bî, bana: "Haydi kalk, yanıma gel de sana biraz ilim öğreteyim." dedi. Aslında o ilmin basıydı. Ben de kendisine: "Bana ne öğreteceksin?" diye sordugumda söyle dedi: «Bilmedigin birsey sana sorulacak olursa: "Bunu Allah daha iyi bilir." de. Çünkü böyle demek çok güzel bir ilimdir.»

Amir, söyle demisti: «Bir adam, Yemen'in en uzak mintikasından gelse ve ömrünün ileriki zamanlarında kendisine fayda verecek bir kelimeyi ezberlemese, onun bu yolculugu bosa gitmiş olmaz. Ama dünya veya şehvetler ugruna yolculuga çıkmak üzere su mescidin disına çıksa, yine de bu birkaç adimlik seferinin iskence ve bosuna harcanmış bir çaba olduğuna kaniyim. İlim, vücuttaki killar sayısından daha çoktur. Sen her ilimden en güzelini al ve öğren.» [18]

Ebu Bürde B. Ebi Musa El- Es'arî

Sa'bî'den Önce Küfe kadilagina tayin edildi. Sa'bî, Ömer b. Abdüla-ziz'in halifeligi zamanında Küfe kadiligi yapmisti. Vefat edinceye kadar o görevde kalmisti. Ebu Bürde'ye gelince o, Haccac'in zamanında kadiydi. Sonra Haccac, onu azletti. Yerine kardesi Ebu Bekir'i tayin etti. Ebu Bürde fakih, hafız ve âlimdi. Çok sayıda rivayetleri vardır. [19]

Ebu Kalabe El-Cürmî

Asil adi, Abdullah b. Yezid el-Basrî'dir. Sahabeler cemaatından ve diğerlerinden çok sayıda rivayetleri vardır. İmam ve fakihlerin büyüklerinden. Kadilığa tayin edilmesi için kendisine teklifte bulunulduğunda kaçıp gurbete gitti. Sam'a gidip Deriye'ye yerleşti. Orada vefat etti. Allah, ona rahmet etsin.

Ebu Kalabe şöyle demisti: «Cenâb-i Allah, sana ilim verirse sen de ona ibadette bulun. İnsanların dillerine doladıkları şeyler senin tasan olmasın. Belki de sen, karanlıklarda bocalamakta iken insanlar faydalanır ve müstagni olurlar. Ben, şu meclislerin ancak yorgun yatağı olduğu kanaatindeyim. Kardeşinden hoşlanmadığın bir şey sana ulaşacak olursa, sen onun bu hareketi için bir mazeret ara. Eğer sen mazeretini bulamazsan, "Belki de benim bilmediğim bir mazereti vardır kardeşimin." de.» [20]

Hicretin Yüzbesinci Senesi

Bu senede Cerrah b. Abdullah el-Hakemî, Lan ülkesine gaza yaptı. Belencer'in gerisinde bulunan çok sayıda kaleler ve çevresi geniş beldeler fethetti. Bol miktarda ganimet elde etti, Türk çocuklarından bir kısmını esir aldı.

Müslim b. Said, Türk illerinden Sugd'a bağlı büyük bir şehri kuşatma altına aldığı anda oranın valisi, çok sayıda mal ve para karşılığında kendisiyle barış antlaşması yaptı.

Said b. Abdülmelik b. Mervan bu senede Rum illerine gaza yaptı. Kendisi gitmeden önce öncü birlik olarak 1.000 süvariden oluşan bir müfreze gönderdi ama bunların hepsi öldürüldüler.

Hicri 105. senenin saban ayının bitimine beş gün kala, cuma günü, mü'minlerin emin Yezid b. Abdülmelik b. Mervan, Belka'ya bağlı İrbet kasabasında vefat etti. Vefat ederken yaşı otuz ile kırk arasındaydı. [21]

Yezid B. Abdülmelik B. Mervan'ın Biyografisi

Yezid b. Abdülmelik b. Mervan Ebu Halid el-Kuresi el-Ümevî. Mü'minlerin emiriydi. Annesi, Atika binti Yezid b. Muaviye'dir. Anlatıldığına göre o, vefat edince Atika'nın mezarına defnedilmiş tir. Bu nedenle o mahalle kendisine nisbet edilmisti. Doğrusunu Allah bilir.

Ömer b. Abdülaziz'den sonra hicretin 101. senesinin receb ayında, kardeşi Süleyman'ın veliahdi olduğundan ötürü kendisine halifelik bey'atı yapıldı. Kardeşi Süleyman, Ömer b. Abdülaziz'den sonra onun halife olmasını bir fermanla beyan etmişti. Halifelik için kendisine receb ayının bitimine beş

gün kala bey'at edilmisti.

Muhanimed b. Yahya ez-Zühelî, Zührî'nin söyle dedigini rivayet etmistir:

«Müslüman kisi kaire, kafir kisi de Müslümana Rasûlullah'm, Ebu Bekir'in, Ömer'in ve Ali'nin zamanlarında mirasçi olamazdi. Ama Muaviye halife olunca, Müslümani kaire mirasçi kildi, ama kafiri Müslümana mirasçi kilmadi. Kendisinden sonraki halifeler de onun bu hükmünü benimsediler. Ömer b. Abdülaziz, halife olunca ilk sünnete döndü. Bu hususta Yezid b. Abdülmelik de ona tabi oldu. Ancak Hisam halife olunca halifelerin sünnetine uydu. Yani Müslümani kaire mirasçi kildi.»

Velid b. Müslim, İbn Cabir'in söyle dedigini rivayet etmistir:

«Biz Mekhul'ün yanında iken Yezid b. Abdülmelik oraya geldi. Kendisine mecliste yer vermek istedik. Mekhul; «Birakin. Neresini bos bulursa oraya otursun ve tevazuu öğrensin.» dedi.»

Yezid, halife olmadan önce âlimlerin meclisine sik sik katilirdi. Halife olduktan sonra Ömer b. Abdülaziz'in yolundan gitmeye karar verdi ama kötü arkadaşlar onu rahat bırakmadılar. Zalimligi ona hos gösterdiler.

Harmele, Abdurrahman b. Zeyd b. Eslem'in söyle dedigini rivayet etmistir:

Yezid b. Abdülmelik, halifelige geçince: «Ömer'in yolundan gidin.» dedi, kirk gece böyle devam etti. Kirkinci günde ihtiyar bir adam haline geldi. Onun bu hali nedeniyle insanlar ahirette halifelerin hesap ve azab görmeyeceklerine sahadet ettiler. Bazi kimseler, onun dini yönünün zayıf ve noksan oldugunu iddia etmislerse de bu dogru degildir. Böyle olan, onun oğlu Velid b. Yezid'dir. Nitekim bu husus ileride de açıklanacaktır.

Ömer b. Abdülaziz, ona söyle bir mektup göndermisti: «Imdi ben ölümden kurtulacagimi sanmıyorum ve halifelik mutlaka sana gelecektir. Halife oldugun zaman Muhammed ümmetine kötülük yapmaktan sakın. Allah'tan kork, Allah'tan! Çünkü sen de yakin zamanda ölecek ve dünyayi, mazeretini kabul etmeyecek birine birakacaksın vesselam.»

Yezid b. Abdülmelik, kardesi Hisam'a söyle bir mektup göndermisti:

«Imdi mü'minlerin emiri duymus ki, sen onun hayatının uzadigini söylemis, onun vefatini temenni etmis ve halifelige kasdetmissin.»

Mektubunun sonuna da su siiri eklemisti:

«Bazi adamlar ölmemi istiyorlar, ben ölsem de bu yolda ölecek olan yegane kisi ben degilim.

Bildiler ki, eger yanlarında fayda verecek olursa ben öldüğüm zaman asi ve taskinlar bana karsi ebedi kalacak degiller.

Onlar da beklemedikleri bir günde ve zamanda ölümle karsilasacaklar ve yüzüstü düşüp öleceklerdir.

Geçip gidenin pesi sıra makama geçecek ve mirasçı olacak kişiye deki:

Sen de onun gibi senden sonrakine mal ve makam bırakmak için hazırlığını yap. Ecelin bitmek üzeredir.»

Hisam da ona su cevabi mektubu göndermisti: «Allah, benim ölümümü senden önce gerçekleştirsın. Çocugumu da senin çocukundan önce öldürsün. Senden sonra yaşamakta benim için hayır yoktur.»

Yezid, cariyelerinden, Habbabe diye çağrılan ve asil adi Aliye olan çok güzel bir kadına ileri derecede sevdaliydi. O cariyeyi kardesinin zamanında 4.000 dinara Osman b. Sehl b. Hanife'den satın almisti. Kardesi Süleyman, ona: «Senin eline tasla vurmak istedim.» deyince Yezid cariyeyi sattı. Halifelik makamına geçtikten sonra karisi Su'de bir gün ona söyle sordu: «Ey mü'minlerin emiri, gönlünde tatmin edilmemiş bir dünya arzusu kaldı mı?» Yezid; «Evet, Habbabe'-nin sevdası hiç gitmedi.» deyince karisi Su'de çarşıya bir adam gönderdi ve Habbabe'yi satın aldı. Su'de, eve getirilen Habbabe'ye güzel elbiseler giydirdi, süsledi ve perdenin arkasında oturttu. Yine kocasına: «Ey mü'minlerin emiri, dünya arzularından tatmin edilmeyen bir arzun kaldı mı?» diye sordu. Yezid de: «Sana daha önce söylememiş miydim?» diye karşılık verince karisi Su'de: «İste Habbabe burada.» dedi ve Habbabe'yi perdenin arkasından çıkarıp kendisine takdim etti, ikisini basbasa bıraktı. Cariye Habbabe, Yezid'in yanında kıymet gördü. Karisi Su'de de çok itibarlı oldu.

Bir gün Yezid, Habbabe'ye: «Köskte uzun bir zaman seninle basbasa kalmak istiyorum. Yanimızda hiç kimseler olmasın.» dedi ve onunla birlikte kösküne çekildi. Yanlarında kimse yoktu. Yezid için o köske türlü sergiler ve kıymetli halılar serilmisti. Eksiksiz çok nimetler hazırlanmisti. Onlar, çok mutlu ve rahat bir halde köskte bulunmaktayken önlerindeki tabaktan üzüm yiyorlardı. Yezid, gülmekte olan Habbabe'nin agzına bir üzüm tanesi attı. Fakat üzüm tanesi nefes borusuna kaçtı ve Habbabe öldü. Habbabe'nin cesedi günlerce köskte Yezid'in yanında kaldı. Yezid, onu ölü iken de öpüyor, dudaklarını emiyordu. Nihayet Habbabe'nin cesedi koktu ve Yezid, defnedilmesini emretti. Defnedildikten sonra da günlerce mezarının başında kendinden geçmiş halde bekledi. Sonra evine döndü, tekrar mezar başına gitti, orada durdu ve söyle dedi:

«Gönlüm seni unutsa veya sana olan sevdasını biraksa, bil ki, dayanıklılığımın ve sabrımın ötürü değil, ümitsizliğimden ötürü seni unutmamalıdır.

Beni ziyarete gelen her dost, mutlaka söyle dedi: Senden Ötürü bu gün

veya yarin, bu da çöllere düşüp gidecektir.»

Sonra döndü, evine kapandı, ancak tabutuyla birlikte evinden çıktı, vereme yakalanmıstı. Hicretin 105. senesinin saban ayının bitimine bes gün kala cuma günü Ürdün'ün sevadmda vefat etti.

Halifeligi, dört sene bir ay sürdü. Meshur kavle göre de böyledir. Bundan daha az süreyle halifelik yaptigina dair zayıf bir rivayet de vardır. Vefat ederken otuzüç yasındaydı. Otuzbes, otuzaltı, otuzsekiz veya otuzdokuz yasında olduğuna dair çeşitli rivayetler de vardır. Hatta kirk yasına vardigina dair bir kavil de vardır. Dogrusunu Allah bilir.

Uzun boylu, iri cüsseli, beyaz tenli, yuvarlak yüzlü, geniş agizliydi. Saçı ağarmıstı. Colon'da vefat ettiği söylenir. Havran'da vefat ettiğine dair bir rivayet de vardır. Namazım onbes yasındaki oğlu Velid b. Yezid kildirdi. Kardesi Hisam b. Abdülmelik'in kildirdiği da söylenir. Hisam, ondan sonra halife olmuştı. Yezid'in cenazesi insanların omuzunda tasındı, nihayet getirilip Sam'daki Babü'l-Cabiye ve Ba-büssagir mezarligina defnedildi. Kendisinden sonra kardesi Hisam'm halifeligini ilan etmistı. Hisam'dan sonra da kendi oğlu Velid b. Yezid'in halifeligini ilan etmistı. İnsanlar Yezid'in vefatından sonra kardesi Hisam'a bey'at ettiler. [22]

Hisam B. Abdülmelik B. Mervan'in Halifeligi

Hisam b. Abdülmelik'e, kardesi Yezid'in 105. hicri senesi saban ayının bitimine bes gün kala vefat ettiği cuma gününde bey'at edildi. Yasi otuzdörttü. Çünkü o, babası Abdülmelik'in hicri yetmisikinci senede Mus'ab b. Zübeyr'i öldürdüğü esnada dogmuştı. Babası, uğur getirsin diye ona "Mansur" adını vermisti. Sonra eve geldiginde karisinin ona kendi babasının adı Hisam'i taktiginı görmüş ve onaylamisti.

Vakidî dedi ki: Hisam, Deysune'de kendi evinde iken halifelik kendisine geldi. Ulak, ona halifelik alameti olan asayı ve yüzüğü getirdi. Halifelik selamini kendisine verdi. O da Rusafe'den Sam'a geldi. Halifelik makamına layiki veçhiyle oturdu. Bu senenin sevval ayında Ömer b. Hübeyre'yi Irak ve Horasan valiliginden azletti. Yerine Ha-lid b. Abdullah el-Kusarî'yi tayin etti. Denildigine göre Hisam, onu hicretin 106. senesinde Irak'a vali tayin etmistir, ama meshur olan birinci rivayettir.

Bu senede mü'minlerin emirinin dayisi Hisam b. Ismail el-Mah-zumî'nin oğlu Ibrahim insanlara haccettirdi. Ibrahim, Hisam b. Ab-dül Nielik'in annesi Aise binti Hisam b. Ismail'in kardesiydi. Abdülnie-lik'in ondan baska çocuğu dogmamisti. Nihayet Abdülmelik, onu bo-samisti, çünkü o, ahmak bir kadindi.

Bu senede Abbasilerin Irak'ta gizlice yaptıkları propaganda isleri kuvvetlenmistı. Propagandacılar, propaganda isinde kendilerine yarayacak

bol miktarda mal ve para saglamislardi. [23]

Hicretin Yüzbesinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Eban B. Osman B. Affan

Bu zatin vefati, hicretin seksenbesinci senesi olaylarindan bahsedilirken anlatilmisti. Tabiilerin fikihtçilarmdan ve âlimlerindendi. Amr b. Suayb: «Hadisi ve fikhi ondan daha iyi bilen baska birini görmedim.» demistir.

Yahya b. Said el-Kattan: «Medine'nin on fikihtçisi var olup sunlardir: Eban b. Osman, Harice b. Zeyd, Salim b. Abdullah, Said b. Mü-seyyeb, Süleyman b. Yesar, Ubeydullah b. Abdullah b. Utbe, Urve, Kasim, Kabise b. Züeyb ve Ebu Seleme b. Abdurrahman.» demistir.

Muhammed b. Sa'd dedi ki: "Eban b. Osman'da sagirlik ve alacalik vardi. Vefatindan bir sene önce felç oldu. Hicretin 105. senesinde vefat etti."

Bir kavle göre bu senede Ebu Reca el-Utaridî, Amir es-Sa'bî de vefat etmistir. Baska bir kavle göre Küseyyir Azze de bu sene de vefat eden meshur sahsiyetlerdendir. Zayif bir rivayette anlatildigina göre Küseyyir, hicretin 106. senesinde vefat etmistir. Nitekim bu ileride de anlatilacaktır. [24]

Hicretin Yüzaltinci Senesi

Bu senede Hisam b. Abdülmelik, Abdülvahid b. Abdullah en-Nad-rî'yi Medine, Mekke ve Taif valiliklerinden azletti, yerine dayisi oğlu Ibrahim b. Hisam b. Ismail el-Mahzumî'yi vali olarak tayin etti.

Said b. Abdülmelik, Anadolu gazvesine gitti.

Müslim b. Said, Fergana ve oraya bagli kazalara gazaya gitti. Orada Türklerle karsilasti. Iki taraf arasinda büyük muharebeler cereyan etti, bu muharebelerde Türklerin hakani ve birçok adami öldürüldü.

Cerrah el-Hakemî, Hazar diyarinin derinliklerine dogru gitti. Ha-zarlilar, onunla baris antlasmasi yaptilar. Ona cizye ve haraç ödediler.

Haccac b. Abdülmelik, Lan sehrine gazaya gitti, orada çok sayida insan öldürdü. Bol miktarda ganimet edildi ve salimen geri döndü.

Bu senede Halid b. Abdullah el-Kusarî, Müslim b. Said'i Horasan valiliginden azletti. Yerine kardesi Esed b. Abdullah el-Kusarî'yi tayin etti.

Mü'minlerin emiri Hisam b. Abdülmelik, bu senede insanlara haccettirdi. Medine'ye girmeden önce kendisini karsilamasini ve hac nienasikini kendisine yazmasini Ebu'z-Zinad'a bir mektupla emretti. O da gerekeni yapti, insanlar Medine'den çıkarak Hisam b. Abdülme-lik'i yolda karsiladilar/Karsilayanlar arasinda Ebu'z-Zinad da vardi. Kendisine verilen

emirleri yerine getirmisti. Karsilayanlar arasinda Said b. Abdullah b. Velid b. Osman b. Aifan da vardi. Said, Hisam b. Abdülmelik'e söyle dedi: «Ey mü'minlerin emiri, senin aile efradin bu mübarek yerlerde Ebu Türeb'a (Hz. Ali'ye) sürekli lanet ederler, sen de lanetle onu.» Ebu'z-Zinad'in ifadesine göre Said'in bu sözleri, Hi-sam'in çok agrina gitmis ve o: «Ben buraya herhangi bir kimseye sövmek veya kimseyi lanetlemek için gelmedim, haccetmeye geldim. Baska bir amacim yoktur.» demisti. Sonra Said'den yüz çevirmis, onunla konusmasini kesmis ve Ebu'z-Zinad'a yönelerek onunla konusmaya baslamisti.

Mekke'ye vardiginda Ibrahim b. Talha gelip Hisam'a sikayette bulunarak arazisinin haksiz yere elinden alindigini söyledi.

Hisam, ona söyle dedi:

- Bunu daha önce Abdülmelik'e söylemedin mi?
- Söyledim ama o da bana haksizlik etti.
- Velid'e söylemedin mi?
- Söyledim, ama o da bana haksizlik etti.
- Ömer b. Abdülaziz'e söylemedin mi?
- Söyledim ve arazimi bana geri verdi.
- Ya Yezid ne yapti?
- Yezid, arazimi tekrar elimden aldı, şimdi arazim senin hükmünde ve elindedir.
- Sende vurulacak yer olsaydi vururdum.
- Evet, bende kiliç ve kirbaç darbelerinin yeri vardir.

Aralarindaki bu konusmadan sonra Hisam, onun yanindan ayrildi- Ayrilirken de yanindaki adamlara: «Bundan daha fesahatli konu-San bir adam görmedim.» dedi.

Bu senede,-yani hicretin 106. senesinde Mekke, Medine ve Taif valisi Ibrahim b. Hisam b. Ismail idi. Irak ve Horasan valisi, Halid el-Kusarî idi. Dogrusunu, noksanliklardan münezzeh olan yüce Allah daha iyi bilir. [25]

Hicretin Yüzaltinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Salim B. Abdullah

Salim b. Abdullah b. Ömer b. Hattab Ebu Amr el-Fakih. Fikihçi-lardan ve âlimlerdendi. Babasindan ve baskalarindan rivayetlerde bulunmustu. Abid ve zahidlerdendi. Hisam b. Abdülmelik, haccettiginde Kabe'ye girmis ve Ka'be'nin içinde Salim b. Abdullah'la karsilasmisti. Ona söyle demisti:

- Ey Salim, benden bir dilekte bulun.
- Evindeyken, kendisinden baska birinden dilekte bulunmaktan Allah'tan utanirim.

Salim, Ka'be'den cikinca Hisani da pesi sira disari cikti ve ona söyle dedi:

- Iste simdi Allah'in evinden disari ciktin, benden bir dilekte bulunabilirsin. ,
- Dünya isleriyle ilgili mi yoksa ahiret isleriyle ilgili mi dilekte bulunayim?
- Dünya isleriyle ilgili bir dilekte bulun.
- Ben, dünyaligi dünyanın sahibinden istemedim. Dünyayi, sahibi olmayan bir kimseden nasil isteyecegim?

Salim, sikintili bir yasam sürüyordu. Kaba yünden dokunmus giysiler giyiyordu. Kendi arazisinde ziraatla ugrasir, diger isleri yapar, kendi el emegiyle geçinir, halifelerin bagislarini kabul etmezdi. Alçakgönüllüydü, dostlugu saglamdi. Zühd ve takvada ileri safhalardaydi. [26]

Tavus B. Keysan El-Yemanî

Ibn Abbas'in en önemli arkadaşlarındandı. Ibn Abbas'in arkadaşlarının biyografilerini "Tekmil" aldı kitabımızda nakletmisizdir. Bü-tün.hamdler Allah'a varir.

Tavus'un künyesi, Ebu Abdurrahman'di. Babasının adı Key-san1 di. Yemen tabiilerinin ilk tabakasındadır. Kisra'nın Yemen'e gönderdiği Farsların çocuklarındandır. Tavus, bir sahabe cemaatine kavusmuş ve onlardan rivayetlerde bulunmustur. Meshur imamlardandır, abidlik, zahidlik, faydalı ilim ve salih ameli kendi üzerinde toplamisti. Elli kadar sahabeyle görüşmüştü. Rivayetlerinin çoğu, Ibn Abbas'tandır. Tabiilerden bir grup ondan rivayetlerde bulunmustur. Ondan rivayetlerde bulunan tabiiler arasında Mücahid, Atâ, Amr b. Dinar, Ibrahim b. Meysere, Ebu Zübeyr, Muhammed b. Münkedir, Zührî, Habib b. Ebi Sabit, Leys b. Ebi Süleym, Dahhak b. Müzahim, Abdülmelik b. Meysere, Abdülkerim b. Muharik, Vehb b. Münebbih, Mugire b. Hakim es-San'anî, Abdullah b. Tavus ve digerleri de vardır.

Tavus, hac için gittigi Mekke'de vefat etti. Namazini halife Hisam b. Abdülmelik kildirdi. Mekke'ye defnedildi. Allah, ona rahmet etsin.

Imam Ahmed b. Hanbel, Abdürrezzak'tan rivayet etti ki, onun babasi söyle demistir:

«Tavus, Mekke'de vefat etti. Hisam, oglunu muhafizlarla gönde-rinceye kadar namazini kimse kildirmadi. Abdullah b. Hasen'in tabutunu kendi omuzu üzerine koydugunu gördüm. Basinin üzerindeki takkesi düsmüs, abasi arka taraftan yırtilmisti. Çünkü cemaat çoktu, kalabalik fazlaydi. Nasil

böyle olmasın ki? Zira Peygamber (s.a.v.): «İman, Yemen'dendir.» buyurmuştur (Tavus b. Keysan da Yemenliydi.). Yemen'den, sözünü ettığımız bir grup insan çıkmıştı. Aralarında Ebu Müslim, Ebu İdris, Vehb, Ka'b, Tavus ve diğer birçok insanlar vardı.»

Damüre, İbn Sevzeb'in bu hususta söyle dedigini rivayet etmiştir: «Hicretin 105. senesinde Mekke'de Tavus'un cenazesine katıldım. Ce-maattekiler, "Allah, Ebu Abdürraciman'a (Tavus'a) rahmet etsin." demeye başladılar. Tavus, kırk defa haccetmişti.»

Abdürrezzak, babasının söyle dedigini rivayet etmiştir: «Tavus, Müzdelife'de -veya Mina'da- hac amellerini ifa ederken vefat etti. Cenazesi tasinirken Abdullah b. Hasan b. Ali, tabutunun ucunu tuttu. Mezara varıncaya kadar tabutunu bırakmadı.»

İmam Ahmed b. Hanbel, Abdürrezzak'm söyle dedigini rivayet etmiştir:

«Tavus, Mekke'ye geldi. Mü'minlerin emiri Hisam da geldi. O esnada Tavus'a denildi ki: «Mü'minlerin emiri o kadar faziletlidir ki, su ve su faziletleri vardır, keske yanına gitsen.» Tavus: «Benim ona ihtiyacım yoktur.» deyince yanındakiler: «Gitmezsen sana zarar vermesinden korkuyoruz.» dediler. O zaman Tavus: «Öyleyse sizin anlattığınız gibi faziletli biri degildir.» diye karşılık verdi.»

İbn Cerir, Atâ'nın kendisine söyle dedigini rivayet etmiştir:

«Tavus, yanıma geldi ve bana söyle dedi: «Ey Atâ, kapısını senin yüzüne kapayan kimselere ihtiyacını arzetmekten sakın, suratına karşı perde sarkıtan kimselere ihtiyacını söyleme, kapısı devamlı surette kıyamet gününe kadar sana açık olan, senden kendisine ihtiyacım bildirmeni isteyen ve istegine icabet edeceğini vaad eden Allah a ihtiyacını arzet.»

İbn Cüreyc, Tavus'un su ayet-i kerimeyi tefsir ederken söyle dedigini rivayet etmiştir:

«Sanki bunlara uzak bir mesafeden sesleniliyor da anlamıyorlar.» Cel-Fussilet, 44.) Yani bunlara kalblerinden uzak bir yerden sesleniliyor da anlamıyorlar.»

Ahcerî, Leys'in söyle dedigim rivayet etmiştir:

«Tavus, bana söyle dedi: Öğrendiğin ilmi kendi nefsine öğret, çünkü insanlarda emanet ve sadakat duygusu yok olup gitmiştir.»

Abdurrahman b. Mehdî, Salt b. Rasid'in söyle dedigini rivayet etmiştir:

«Tavus'un yanındaydık. Horasan valisi Müslim b. Kuteybe b. Müslim ona geldi. Birseyler sordu, ama Tavus onu kovdu. Ben, Ta-vus'a: «Bu, Horasan valisi Müslim b. Kuteybe b. Müslim'dir.» deyince o bana: «Bu,, benim ve onun için daha kolay olan bir yoldur.» cevabını verdi.»

Adamin birisi Tavus'a: «Evin tamir edildi.» deyince, o: «Ama biz ömrümüzün aksamına vardık.» diye karsilik verdi.

Abdürrezzak, Tavus'un su ayet-i kerime hakkında söyle dedigini rivayet etmistir:

«Insan zayif yaratilmistir.» {en-Nisâ, 28.) Insan, kadınlar konusunda zayif yaratilmistir. Insan, kadınlar konusundan baska hiçbir sey de bu kadar zayif degildir.»

Ebu Bekir b. Ebi Seybe, Tavus'un söyle dedigini rivayet etmistir:

«Meryem oğlu Isa peygamber, Iblisle karsilasti. Iblis, ona söyle dedi:

- Bilmez misin ki, Allah'in senin kaderine yazdigi seyden baska hiçbir sey senin basina gelmeyecektir?

- Evet, Öyledir.

- Öyleyse su dagin tepesine çık ve kendini asagiya at, bak bakalim yasiyor musun, yoksa yasamiyor musun?

- Bilmez misin ki, Cenâb-i Allah: «Kulum beni tecrübe edemez, ben diledigimi yaparim.» diye buyurmustur.

Zühri'den gelen bir rivayette anlatildigina göre Isa peygamber, söyle demistir: «Kul, Rabbini deneyemez ama Rab, kulunu dener.»

Baska bir rivayette ise söyle denilmistir: «Kul, Rabbini imtihan edemez; ama Rab, kulunu imtihan eder.»

Böyle dedikten sonra Isa peygamber, Iblis'i maglub etmistir.» Fudayl b. Iyaz, Tavus'un söyle dedigim rivayet etmistir: «Iyi ve salih kimselerin hacci, binek üzerinde yapilir.» Imam Ahmed b. Hanbel, Ibn Ebi Davud'un söyle dedigini rivayet etmistir:

«Tavus ve arkadaslarinin, ikinci namazini kildiktan sonra kibleye yöneldiklerim, hiç kimseyle konusmadiklarini, dua ederek Allah'a niyazda bulunduklarini gördüm. Tavus, söyle demisti: «Cimrilik yap-niayan ve yetim malinin idaresini üstlenmeyen kimse, zorlu ve mesakkatli seylerle karsilasmaz, belaya ugramaz.»

Tavus, ogluna su öğüdü vermisti: «Ey ogulcugum! Akillilarla arkadaslik et, onlardan olmasan bile onlardan sayilirsin. Cahillerle arkadaslik etme. Aksi takdirde onlardan olmasan bile onlardan sayilirsin. Her bir sey in gayesi bulundugunu bil, insanin gayesi de aklinin güzel olmasidir.»

Adamin birisi, Tavus'tan birsey istedi. Tavus, onu kovdu. Adam, ona: «Ey Abdurrahman'in babasi, ben senin kardesinim.» deyince Tavus, ona su karsiligi verdi: «Bütün insanlar dururken sadece sen mi benim kardesim oluyorsun?»

Baska bir rivayette anlatildigina göre Haricilerden birisi, Tavus'tan birsey istedi, o da kendisini kovdu. Adam ona: «Ben senin kardesinim.» deyince Tavus, su karsiligi verdi: «Bütün Müslümanlar dururken sadece sen mi benim kardesim oluyorsun?»

Affan, Eyyüb'ün söyle dedigini rivayet etmistir: ,

«Adamin birisi, Tavus'tan birsey istedi. Tavus, onu azarlayip kovacagi sirada söyle dedi: «Sen benim boynuma bir ip baglamak, sonra da beni etrafta dolastirmak mi istiyorsun?»

Tavus; gözü çapakli, elbisesi kirli, miskin bir adam görünce ona söyle dedi: «Haydi oradan! Yoksulluk Allah'tan gelmistir ama suya niye yaklasmiyorsun? Su bulamiyor musun yoksa?»

Taberanî, Tavus'un söyle dedigini rivayet etmistir:

«Yapilan haksizliklari bir kismini itiraf etmek, haksizliga devam etmekten daha iyidir.» v

Abdürrezzak, Davud b. Ibrahim'in söyle dedigini rivayet etmistir:

«Hacca giden bir grup insani bir gece vakti yolda bir aslan alikoydu. Yollarini kesti, insanlar birbirlerine çarpildilar. Seher vakti olunca aslan yoldan çekilip gitti. İnsanlar, etrafa dagilarak uyumaya basladilar. Ama Tavus, kalkip namaza durdu. Adamin birisi -baska bir rivayete göre oglu- ona: «Uyumayacak misin, gece uykusuz kaldin ve yorgun düstün?» diye sorunca Tavus, su cevabi verdi: «İnsan seher vakti uyur mu hiç?» Baska bir rivayette anlatildigina göre ise su cevabi vermisti: «Seher vakti uyuyan bir kimse bulunacagini sanmiyorum.»

Taberanî, Tavus'un oglunun söyle dedigim rivayet etmistir: Babama: «Ölü için söylenecek en güzel ve en faziletli söz nedir?» diye sordugumda babam: «İstigfardir.» diye cevap verdi.

Taberanî, Numan b. Zübeyr es-San'anî'nin söyle dedigini rivayet etmistir:

«Muhammed b. Yusuf -veya Eyyüb b. Yahya- Tavus'a 700 dinar gönderdi. Parayi götüreren elçisine de söyle dedi: «Eger Tavus, bu parayi senden alirsa, emir sana güzel elbiseler giydirecek ve ihsanda bulunacaktır.» Elçi parayi alip Tavus'un yanina götürdü ve ona söyle dedi:

- Ey Abdurrahman'in babasi, emir bu nafakayi sana gönderdi.

- Benim buna ihtiyacim yoktur.

Elçi parayi almasi için çeşitli yollarla onu ikna etmeye çalıştiysa da Tavus, parayi kabul etmedi. Ama bir süre sonra Tavus'un dalgınlighından yararlanan elçi, elindeki parayi Tavus'un evinin isik penceresine birakti. Sonra dönüp emirin yanina gitti ve: «Tavus parayi aldı.» dedi. Aradan bir süre geçtikten

sonra emir, Tavs'un kendisi aleyhinde birsey söylediğini duydu ve adamlarina: «Tavs'a haber salin, paramizi bize geri versin.» dedi. Elçisi Tavs'un yanina gidip: «Emirin sana göndermis olduğu parayi bize iade edeceksin.» deyince o: «Ben onun parasini almadim ki...» diye karsilik verdi. Elçi, dönüp durumu ve Tavs'un cevabini emire ilette. Emir ve adamlari, Tavs'un dogru söylediğini anladilar ve: «Parayi ona götürmüs olan adami bulup getirin.» dediler. Parayi Tavs'a götürmüs olan adam bulundu ve tekrar Tavs'a gönderildi. Adam gidip Tavs'a: «Ey Abdurrahman'in babasi, sana getirmis olduğum paradan hiçbir sey aldin mi sen?» diye sorunca Tavs: «Hayir.» diye cevap verdi. Bunun üzerine adani parayi biraktigi isik penceresine bakti ve paranin olduğu gibi eksiksiz olarak orada bulunduğunu ve üzerinde örümceklerin ag ördüklerini gördü. Parayi alip emire götürdü.»

Süleyman b. Abdülmelik, hacca gittiginde yanindaki adamlarina: «Bana bir fakih bulup getirin ki, kendisine bazi hac menasikini sorayim.» dedi. Mabeyincisi çikip bir fakih aramaya basladi. Tavs'u görünce: «Iste bu, Tavs el-Yemani'dir.» dediler. Mabeyinci, kendisine: «Mü'minlerin emirinin çagrisina icabet et.» dedi. Tavs: «Beni bu isten affet.» dediyse de mabeyinci kabul etmedi. Onu alip Süleyman'-in huzuruna getirdi. Tavs, oradaki durumunu anlatarak söyle demisti: «Süleyman'in huzurunda durduğumda kendi kendime: "Allah, buradaki durusumun hesabini bana soracaktır." dedi.»

Evet, huzuruna girdigimde Süleyman'a söyle dedim:

- Ey mü'minlerin emiri, bir kaya parçasi Cehennem'in kenarinda duruyordu, içine yuvarlandi, yetmis sene müddetle yuvarlandiktan sonra ancak dibine varip durdu. Sen o kaya parçasini Cenâb-i Allah'in kime hazirladigini biliyor musun?

- Hayir, yaziklar olsun sana, Cenâb-i Allah, onu kim için hazirlamis? Sen söyle bakalim.

- Hükümdarlik makamina geçtigi halde insanlara zulmeden kimse için hazirlamistir.»

Zührî'den rivayet olunduguna göre Süleyman b. Abdülmelik, Ka'be'yi tavaf eden yakisikli ve kamil bir adam görünce yaninda bulunan Zührî'ye: «Bu kimdir ey Zührî?» diye sormus, Zührî de ona su cevabi vermis: «Bu, Tavs'tur, birçok sahabe ile görüşmüştür.» Bunun üzerine Süleyman, haber göndererek Tavs'u yanina çagirtti. Tavs gelince Süleyman, ona söyle dedi:

- Bize hadis okusana.

- Ebu Musa, Rasûlullah (s.a.v.)'m söyle buyurduğunu bana anlatti: «Aziz ve

Celil olan Allah'in nazarında en düşük kimse, Müslümanların yöneticiliğini yapıp da onlara adaletli davranmayandır.»

Bunun üzerine Süleyman'ın yüzünün rengi değişti. Basını uzun süre önüne eğdi. Sonra basını kaldırıp Tavus'a şöyle dedi:

- Bize hadis okusana.

- Peygamber (s.a.v.)'in ashabından biri (İbn Sıhab'ın ifadesine göre bununla Hz. Ali kastedilmiştir.) dedi ki: Rasûlullah (s.a.v.), benî Kureys meclislerinden birinde verilen bir yemeğe çağırıldı. Yemekte Rasûlullah, şöyle buyurdu: «Sizin Kureys üzerinde hakkınız vardır. Kureyslilerin de insanlar üzerinde hakları vardır. Ama kendilerinden merhamet dilenildiğinde merhamet ettikleri, hüküm verdiklerinde adil oldukları, kendilerine teslim edilen emaneti sahiplerine verdikleri sürece onların insanlar üzerinde hakları vardır. Böyle yapmayan kimsenin üzerine Allah'ın, meleklerin ve bütün insanların laneti olsun. Allah, böylelerinin farz ve nafile ibadetlerini kabul etmesin!»

Bunun üzerine Süleyman'ın yüzünün rengi değişti. Basını önüne eğdi ve uzun süre öylece bekledi, sonra basını kaldırıp Tavus'a şöyle dedi:

- Bize hadis anlatsana.

- İbn Abbas, Allah'ın kitabından en son nazıl olan ayetin sü. ayet olduğunu bana anlattı: «Allah'a döneceğiniz ve sonra haksızlığa uğramadan herkesin kazancının kendisine eksiksiz verileceği günden korkunuz.» (el-Bakara, 281.)

Abdullah b. Ahmed b. Hanbel, Ömer b. Abdülaziz'in Tavus'a şöyle dedigini rivayet etmiştir:

«ihtiyacını mü'minlerin emirine (Süleyman'a) arzetsene.

- Benim ona ihtiyacım yoktur.

Tavus'un bu cevabı karşısında Ömer b. Abdülaziz sasırmıyordu.» Süfyan dedi ki: Ka'be'nin karşısında duran İbrahim, yemin ederek bize şöyle dedi: «Su Ka'be'nin Rabbine yemin ederim ki, Tavus di-Smda herhangi bir kıftise, şerefli ile şerefsizi esit tutmazdı. Onun nazarında şerefli, şerefsiz, soylu, soysuz, herkes esitti. Süleyman b. Ab-dülmelik'in oğlu gelip Tavus'un yanında oturdu. Tavus, ona dönüp bakmadı. Tavus'a: «Mü'minlerin emiri, senin yanında oturmuş, sen ona dönüp bakmıyorsun, bu olacak şey mi?» denildiğinde o, şu cevabı verdi: «Bunlara ve bunların elinde bulunan şeye tenezzül etmeyen, itibar göstermeyen bazı Allah kullarının bulunduğunu bu ve babası bilsinler diye böyle yaptım.»

Abdullah b. Ahmed b. Hanbel, Tavus'un oğlunun şöyle dedigini rivayet etmiştir:

«Hac yolculuguna çıktık. Bir kasabada mola verdik. Valilere ve hakimlere karsi sert ve kati oldugundan ötürü babama bir zarar gelmesinden korkuyordum. O kasabada Muhammed b. Yusuf un naibi vardı. Adi Eyyüb b. Yahya idi. Eyyüb, Haccac b. Yusuf un kardesiydi. Baska bir rivayette anlatildigina göre o kasabadaki naib, Ibn Nü-ceyh'ti. Iktidar tarafından atanan valilerin en murdari, en kibirlisi ve en zorbasiydi. Mescitte sabah namazina durduk, bir de baktim ki, Ibn Nüceyh -babamin o kasabada bulundugunu duydugu için- geldi ve babamin önünde oturdu. Babama selam verdi, ama babam selamini almadı. Sonra konusmaya basladı. Babam ondan yüz çevirdi, kendisi de babamin döndüğü tarafa döndü ama bu defa babam yüzünü öbür tarafa çevirdi. Bu olup bitenleri görünce kalkip naibin yanına gittim. Elinden tutup ona söyle dedim: «Babam seni tanımadı.» Böyle dedigimi duyan babam: «Hayir, onu iyi tanıyorum.» diye araya girdi. Naib: «O beni iyi tanıyor, tanıdığı için bu gördüklerini bana yaptı.» dedi. Sonra hiçbir şey demeden sessiz sedasız çekip gitti, eve girdigimde babam bana söyle sitem etti: «Ey alçak! Baska zaman, "Su valilere ve halimlere karsi kılıçla çıkmak istiyorum." dedigin halde şimdi bunlara karsi dilini dahi tutamıyorsun.»

Ebu Abdillah es-Samî dedi ki: «Tavus'a gittim, içeri girmek için izin istedim. Kapiya oğlu çıktı, ama oğlu çok yaslı idi. Ona dedim ki:

- Sen Tavus musun?
- Hayir, ben onun ogluyum.
- Sen onun ogluysan demek ki ihtiyar baban bunamistir.
- Âlim adam bunamaz.

İçeri girdim. Tavus, bana söyle dedi:

- Sor soracagini, ama lafi fazla uzatma.
- Sözü ne kadar özlü söylesem de senin huzurunda bunu beceremem ki.
- Sen bu meclisimde Tevrat'i, Incil'i ve Furkan'i senin için bir araya getirmemi mi istiyorsun?
- Evet.
- Öyleyse Allah'tan o kadar kork ki, senin nazarında ondan daha korkulu birsey olmasın ve Allah'tan o kadar ümitvar ol ki, ona olan ümidin, ondan hissettigin korkundan daha kuvvetli olsun. Kendin için istedigini şeyi insanlar için de iste.

Kiyamet günü mal ile sahibi hesap yerine getirilir. İkisi birbirleriyle tartisirlar. Mal sahibi, mala söyle der:

- Seni su kadar günde su kadar ayda su kadar senede topladım.

- Senin ihtiyaçlarını karsılamadım mı? Ama ben ve bana olan sevgin, Allah'ın emrini yapmana engel olduk.

- İplerle bağladığımız ve sağlama almaya alıstığımız, kendimizi ugruna feda ettiğimiz mal iste budur.»

Osman b. Ebi Seybe, Habib b, Ebi Sabit'in söyle dedigini rivayet etmistir:

«Benim yanımda bes kisi toplandı- ki, bunlar gibi baska bir bes kisi benim yanımda artık toplanamazlar. O bes kisi sunlardır: Atâ, Tavus, Mücahid, Said b. Cübeyr ve Ikrimе.»

Süfyan dedi ki: Ubeydulah b. Ebi Yezid'e söyle bir soru sordum:

- Kiminle birlikte İbn Abbas'm yanına gidiyorsun?

- Atâ ve avam tabakasından bazılarıyla birlikte gidiyorum. Tavus ise, havas tabakasından bazı kimselerle birlikte gidiyor.

Habib dedi ki: Tavus bana söyle dedi: «Sana bir hadis anlattığımda onu sabit görmüş isen, artık baskasına sorma.» Baska bir rivayette anlatıldığına göre söyle demistir: «Onu benden baskasına sorma.»

Ebu Üsame, Tavus'un söyle dedigini rivayet etmistir: «Rasûlullah (s.a.v.)'m ashabından elli kişiye ulaştım.»

İmam Ahmed b. Hanbel, Tavus'un oğlunun söyle dedigini rivayet etmistir:

«Babama dedim ki:

- Falan kadınla evlenmek istiyorum.

- Git, o kadına bak.

Eve gidip düzgün ve güzel elbiselerimi giyindim. Basımı yıkadım, -yağ süründüm. Babam beni bu halde görünce:

- Otur, artık gitme, dedi.»

Tavus'un oğlu Abdullah dedi ki: «Babam Mekke'ye giderken bir ay yürüdü. Dönüşünde de bir ayda gelirdi. Kendisine bunun sebebini sordum, bana söyle açıkladı: «Bana ulaşan bir rivayette anlatıldığına göre kisi, Allah'a taat ugruna yolculuğa çıktığında evine dönünceye kadar Allah yanında sayılır.»

Hamza, Halid b. Ka'b'in söyle dedigini rivayet etmistir:

«Tavus, Yemen'den yola çıkarken su içmezdi. Ancak su cahiliye döneminden kalma eski kuyulardaki sulardan içti.»

Adamin birisi, Tavus'a: «Bana dua et. Allah'tan niyazda bulun.» deyince ona su cevabi verdi: «Sen kendi nefsin için dua et. Çünkü Cenâb-i Allah, darda kalmış kimsenin duasına icabet eder.»

Taberanî, Tavus'un söyle dedigini rivayet etmistir:

«Geçmiş zamanlarda akıllı, düşünceli bir adam vardı. Bu adam yaslandı, evine kapanıp oturmaya başladı. Bir gün oğluna: «Artık evde sıkıldım. Yanıma bazı adamlar getir ki, benimle konuşsunlar, sohbet edelim.» dedi. Oğlu gidip birkaç kişiyi topladı ve onlara: «Babamın yanına gelin ve onunla sohbet edin. Eğer nahos bir sözünü duyarsanız onu mazur görün. Çünkü o yaslanmıştır. Ama hayırlı ve güzel bir sözünü duyarsanız onu da kabul edin.» dedi. Adamlar eve gelip yaslı adamla merhabalaştılar. Onlara söylediği ilk söz şu oldu: «En akıllı kimse, takvali olan kimsedir. En aciz kimse de günahkar olan kimsedir. Adam, bir kadınla evlenecek olduğunda salih bir madenden olan (asaletli) bir kadınla evlensin. Bir kimsenin bir günahına rastla-dinizsa onu ikaz edin. Çünkü onun başka günahları da vardır.»

Seleme b. Sebib, Ömer b. Müslim el-Cirî'nin söyle dedigini rivayet etmiştir: Tavus, oğluna dedi ki: «Beni mezara defnettigin zaman mezarıma bak. Eğer beni orada bulmazsan Allah'a hanidet. Eğer beni orada bulursan, doğrusu bizler Allah'a aidiz ve ona dönücüleriz.»

Abdullah dedi ki: «Tavus'un oğullarından birisi bana, babasının mezarına baktığını, onu mezarında bulamadığını söyledi ve o çocuğun yüzünde sevinç aydınlığı görülüyordu.»

Kabise, Tavus'un söyle dua ettiğini rivayet etmiştir:

«Allah'im, beni mal ve evlat çoklугundan yoksun bırak, bana iman ve amel nasib et.»

Süfyan, Zührî'nin söyle dedigini rivayet etmiştir:

«Eğer Tavus b. Keysan'i görseydin, onun asla yalan söylemeyen bir kimse olduğunu anlardin.»

Avn b. Selam, İmran b. Halid el-Huzaî'nin söyle dedigini rivayet etmiştir:

«Atâ'nın yanında oturmaktaydım. Adamin birisi gelip ona söyle dedi: Ey Muhammed'in babası! Tavus diyor ki: «Yatsi namazını kildikten sonra iki rekat daha kılan ve bu fazla namazın birinci rekatında Secde sûresini, ikinci rekatında ise Mülk sûresini okuyan bir kimse; Arefe'de vakfe etmişçesine ve kadir gecesini ihya etmişçesine sevap yazılır.»

Ata, buna şu cevabı verdi: «Tavus, doğru söylemiştir. Ben de bu iki rekat namazı asla terketmedim.»

İbn Ebi's-Sirrî, Tavus'un söyle dedigini rivayet etmiştir:

«İsrail oğullarından bir adam vardı, delileri tedavi ederdi. Güzel bir kadın delirmisti. Kadını bu adamin yanına tedaviye getirdiler. Adam, kadından hoşlandı, onunla cinsel ilişkide bulundu ve hâmile bıraktı. Seytan gelip adama dedi ki: «Eğer bu yaptığın duyulursa rezil rüsvay olursun,

duyulmaması için bunu Öldür ve evine defnet.» Adam, kadını öldürüp kendi evine defnetti. Sonra aradan bir süre

geçti. Kadının ailesi gelip hastalarının durumunu sordular. Adam: «Hastanız öldü.» dedi. Salih ve itibarlı bir kimse olarak bilindiği için kadının sahipleri onu itham etmediler, ama şeytan onlara gidip: «Hastanız ölmedi, aksine o adam hastanızla cinsel ilişkide bulunup hamile bıraktı, öldürüp kendi evine, falanca yere defnetti.» dedi. Bunun üzerine kadının ailesi, o adama gelip: «Seni suçlamıyoruz, yalnız kadını nereye defnettığını ve seninle birlikte kimlerin de bulunduğunu bize söyle.» dediler. Adamin evini kazdılar ve kadını defnedildiği yerde buldular. Adami yakalayıp hapse attılar. Şeytan adama gelip: «Ben senin arkadaşım, dostum. Eğer su içinde bulunduğun sıkıntılı durumdan kurtulmak ve bu zindandan çıkmak istiyorsan, Allah'ı inkar et.» dedi. Adam, şeytana uyup Aziz ve Celil olan Allah'ı inkar etti. Fakat kadının sahipleri yine onu öldürdüler. O esnada şeytan da ondan uzaklastı.

Tavus dedi ki: Bildigime göre su aşağıdaki ayet-i kerimeler, o adam ve benzerleri hakkında nazil olmuştur:

«İkiyüzlülerin durumu insana: "İnkâr et!" deyip, insan da inkâr edince: "Dogrusu ben senden uzagim; âlemlerin Rabbi olan Allah'tan korkarım." diyen şeytanın durumu gibidir.» (ei-Hasr, 16.)»

Taberanî, Tavus'un söyle dedigini rivayet etmiştir:

«İsrail oğullarından bir adamin dört oğlu vardı, adam hastalandı. Oğullarından birisi, kardeşlerine söyle dedi: «Ya siz babamın bakıcılığını yaparsınız ve mirasından birsey almazsınız, ya da ben babamın bakıcılığını yaparım ve mirasından da birsey almam.» Neticede babasının bakıcılığını yaptı. Ölünce de babasını defnetti ve mirasından birsey almadı.

Bu oğlu^ yoksul ve çoluk çocuk sahibiydi. Bir rüya gördü, rüyasında kendisine söyle denildi: «Falanca yere git, orayı kaz, orada yüz dinar bulacaksın, o paraları al.» Rüyada kendisine böyle diyen adama sordu: «O parayı bereketle mi alacağım yoksa bereketsiz mi alacağım?» Adam da: «Hayir, bereketsiz alacaksın.» diye cevap verdi. Sabah olunca rüyasını karısına anlattı, karisi da: «Git, o parayı al, onun bereketi o parayla bana elbise giydirmen ve geçimimizi sağlamandır.» dedi. Adam bunu kabul etmedi ve: «İçinde bereket olmayan birseyi almam;» dedi.

;Aksam olup uykuya daldığında yine rüya gördü. Rüyada kendisine «Falanca yere git, orada on dinar bulacaksın, o paraları al.» denildi. O da: «Bereketle mi yoksa bereketsiz mi?» diye sordu. «Hayir, bereketsizdir.» diye cevap verildi. Sabah olunca rüyasını karısına anlattı. Karisi yine aynı şeyleri söyledi. O yine bu paraları almayı kabul etmedi. Üçüncü gece de

ayni rüyayı gördü. Kendisine: «Falanca yere git, orada bir dinar bulacaksın, o parayı al.» denildi. «Bereketle mi yoksa bereketsiz mi?» diye sorunca: «Bereketle.» diye cevap verildi. "İste o zaman olur." dedi.

Sabah olunca rüyada kendisine tarif edilen yere gitti, orada bir dinar buldu. Yolda iki balık götürmekte olan bir balıkçı gördü. Balıkları kaçta satacağını sorunca balıkçı, bir dinara satacağını söyledi. Adam, elindeki bir dinara o iki balığı aldı. Evine götürüp karısına teslim etti. Karısı da balıkları temizlemeye başladı. Balıklardan birinin karnini yarinca içinde değeri takdir edilemeyecek bir inci buldu. İnsanlar, o inci gibisini asla görmemişlerdi. Sonra diğer balığın karnini da yarinca onda da aynı incinin bir benzerini gördü.

Bu sırada zamanın hükümdarı bir inci almak istedi. İnciyi almalari için adamın piyasaya gönderdi, ama hükümdarın istediği inciyi bulamadılar. Neticede o adamın yanında buldular. Hükümdar, adamına: «Git, o inciyi bana getir.» dedi. Adam gidip inciyi getirdi. Hükümdar inciyi görünce Cenâb-ı Allah, o inciyi hükümdarın gözünde kıymetlendirdi ve tatlılastirdi. Hükümdar: «Bunu bana satın alın.» dedi. İncinin sahibi: «Ben bunu otuz katir yükü altından eksige vermem.» dedi. Hükümdar, «Sununla anlasın.» dedi. Çikip hazineye gittiler. Otuz katir yükünü incinin sahibine verdiler ve inciyi ondan aldılar.

Hükümdar, inciyi bakınca çok hosuna gitti ve: «Bunun bir benzerini daha bulmak gerekir. Yoksa bu yalnız basına bir ise yaramaz.» dedi. Gidip o adama: «Bu incinin bir benzeri daha var mı sende? Eger varsa sana verdiğimiz altınların bir mislini daha veririz.» dediler. Adam: «Gerçekten verir misiniz?» diye sorunca, «Elbette veririz.» dediler ve inciyi alıp hükümdara götürdüler. Hükümdar, inciyi görünce âdeta inciyi asik oldu ve: «İncinin sahibini razı edin.» dedi. Ona otuz katir yükü altın daha verdiler.» Dogrusunu Allah bilir.

Abdullah b. Mübarek, Davud b. Sabur'un söyle dedigini rivayet etmistir: Tavus'a: «Bize bazi dualar oku.» dedik. O da su cevabi verdi: «Bunun bir sevabi olacagim tahmin etmiyorum.»

Ibn Cerir, Tavus'un söyle dedigini rivayet etmistir:

«Buhl, kisinin kendi elinde bulunan seyleri vermeyip cimrilik yapmasidir. Suhh ise, kisinin insanların elinde bulunan seyleri harani yolla elde etmeyi istemesi ve kanaatsiz olmasidir. Baska bir rivayette anlatildigina göre suhh, kanaati terketmektir veya baskasinin elinde bulunan seyler hususunda cimri davranmasidir ki, bu da kalbî hastalıklardandır. Kulun kendini elden geldigince bu hastaliktan uzak tutmasi gerekir. Çünkü suhh, bize cimriligi emreder. Nitekim sahih hadiste Peygamber Efendimiz, söyle buyurmuslardir: "Suhhtan sakinin, çünkü suhh, sizden öncekileri helak etti.

Onlara cimriligi emretti, onlar da cimrilik yaptilar. Sila-i rahmi kesmelerini de emretti onu da kestiler. Iste bu, dünyaya tutkun olmak ve dünyayi sevmektir."»

Ibn Ebi Seybe, Tavus'un söyle dedigini rivayet etmistir:

«Dikkat edin, bir adam geceleyin on ayet okuyup sabahladiginda kendisine yüz veya daha fazla sevap yazilir, daha fazla okuyana daha fazla sevap yazilir.»

Kuteybe b. Said, Tavus'un söyle dedigini rivayet etmistir: «Gencin ibadeti, evlenmedikçe tamamlanmaz.»

Süfyan, Ibrahim b. Meysere'nin söyle dedigini rivayet etmistir:

«Tavus, bana söyle dedi: «Ya evlenirsin, ya da Ömer b. Hattab'm Kbu'z-Zevaid'e söyledigini ben de sana söylerim. Ömer, Ebu'z-Zeva-id'e: "Evlenmene engel olan sey ya acizligin ya da facirligindir." demisti.»

Tavus dedi ki: «Müminin dinini ancak çukuru muhafaza eder.» (Çukur kelimesiyle karisinin tenasül organi kastedilmis olmalı.)

Abdürrezzak, Mamer b. Tavus'un ve baskalarinin söyle dedigini rivayet etmistir:

«Adamin birisi, Tavus'la beraber yolda yürüyordu. Adam bir karganın öttüğünü duyunca, «Hayirdir.» dedi. Tavus da ona su cevabi verdi: «Bunda ne hayir, ne de ser var. Artik benimle arkadaslik etme ve benimle beraber yürüme.»

Bisr b. Musa, Tavus'un söyle dedigini rivayet etmistir:

«Insan, sabahladigi zaman seytan onu takib eder. Insan, evine vardiginda hane halkina selam verirse, seytan geride durur ve: "Burada bizim için istirahat yeri yoktur." der. Yemegi kendisine getirildiginde insan Besmele çekerse o zaman: "Burada bizim için ne yemek var, ne de istirahat yeri var." der. Ama insan evine girerken selam vermezse, o zaman seytan: "Burada kendimize istirahat yeri bulduk." der. Yemegi getirildigi zaman insan Besmele çekmezse, o zaman seytan: "Burada hem bize yiyecek var, hem de istirahat yeri var." der. Aksamleyin de ayni seyleri söyler. Melekler, ademoglunun namazini: "Falan adam, namazinda sunu ve sunu fazl al astirdi. Falan adam da namazinda sunu ve sunu eksiltti." diye yazarlar. Rükûda, husûda ve secde hususunda da ayni seyleri yazarlar.»

Tavus dedi ki: «Cehennem atesi yaratildiginda meleklerin yürekleri agizlarına geldi. Adem yaratildiginda ise sakinlestiler. Adem, gök gürültüsünü duyunca: "Kendisine tesbihte bulunulan Allah, noksanliklardan münezze ve yücedir." diyordu.»

Imam Ahmed b. Hanbel, Mücahid'in Tavus'a söyle dedigini rivayet etmistir:

«Ey Abdurrahman'm babasi, ben seni Ka'be'de namaz kilarken gördüm. Peygamber (s.a.v.) de kapida duruyor ve sana söyle diyordu:

«Peçeni aç ve okuyusunu belirgin, açık seçik yap.» Tavus da Mücahide: «Sus, bu sözünü kimse duymasın.» dedi. Sonra düşüncelere daldı ve nihayet konuşmaya başladı.»

Imam Ahmed b. Hanbel, Tavus'un Ebu Nüceyh'e söyle dedigini rivayet etmistir:

«Ey Ebu Nüceyh! Konusup ayni zamanda Allah'a karsi takvali olan kimse, susup ayni zamanda Allah'a karsi takvali olan kimseden daha hayirlidir.»

Mis'ar, bir adamin söyle dedigini rivayet etmistir: «Tavus, seher vakti bir adama gitti. Adamin uyumakta oldugunu söylediler, o da söyle cevap verdi: «Seher vakti uyuyan bir kimse bulunacagini sanmiyorum.»

Sevrî dedi ki: «Tavus, kendi evine kapanip oturmaya baslamisti. Kendisine bunun sebebi sorulduunda söyle cevap vermisti: «Deylet baskanlarinin zulmü ve insanlarin fesadi beni buna zorladi.»

Imam Ahmed b. Hanbel, Abdürrezzak'm söyle dedigini rivayet etmistir:

«Tavus, soguk bir kis gününün sabahinda namazini biraz gecikmis olarak kilmakta iken Yemen valisi ve Haccac b. Yusuf un kardesi Muhammed b. Yusuf yanindan geçti. Tavus, o esnada secde halindeydi. Vali ise bineginin üzerindeydi, secde halindeki Tavus'un üzerine çok pahali ve kiymetli bir sal ya da taylesan atilmasini emretti. Üzerine o sal veya taylesani attiklari halde Tavus, secdeden basini kaldirmadi. Nihayet namazini tamamlayip selam verdiginde üzerinde bir sal bulundugunu gördü. Silkinerek üzerinden atti ve hiç bakmadan geçip evine gitti. Sal, yerde kaldı.»

Nuaym b. Hammad, Tavus'tan rivayet etti ki, Ibn Abbas söyle demistir: «Ademoglunun söylediği her söz, hatta hastalik halindeki inlemesi bile defterine kaydedilir ve bu onun aleyhine olur.»

Imam Ahmed b. Hanbel, hastalandiginda inlemeye basladi. Kendisine: «Tavus, hastanin inlemesini hos karsilamazdi.» dediklerinde inlemeyi birakti.»

Ebu Bekir b. Ebi Seybe, Davud b. Sabur'un söyle dedigini rivayet etmistir:

«Adamin birisi, Tavus'a: «Bizim için Allah'a dua et.» deyince o, su karsiligi verdi: «Kalbinde Allah korkusunu göremiyorum ki, senin için dua edeyim.»

Ibn Talut, Hasan b. Ebi'l-Hüsayn el-Anberî'nin söyle dedigini rivayet etmistir:

«Tavus, kelleci dükkaninin önünden geçti. Dükkançi tezgah üzerine kelleleri dizmistir. Bunu gören Tavus bayildi.»

Baska bir rivayette anlatildigina göre Tavus, pismis kelleleri gördüğü günün aksaminda asla yemek yemezmiş.

Imam Ahmed b. Hanbel, Tavus'un söyle dedigini rivayet etmistir: «Ölüler, mezarlarında açlıkla imtihan edilirler. Imtihan edildikleri günlerde yakınlarının kendileri için hayrat yaparak yemek vermelerini çok arzularlar.»

fbn Idris, kadınlardan bahsedildiği zaman Tavus'un söyle dedigini rivayet etmistir: «Onlarda geçmişlerin ve geride kalmışların küfrü vardır.»

Ebu Asim, Tavus'un söyle dedigini rivayet etmistir: Denilir ki: «Zamanında maymuna secde et. Yani iyi hususlarda ona uy.»

Ebu Bekir b. Ebi Seybe, Tavus'un söyle dedigini rivayet etmistir:

«Kendim kadar kendi nefsimden emin ve güvende olan baska birini görmedim. Öyle bir adam gördük ki, eger bana: "Tanidikların arasında en faziletli kisi kimdir?" diye sorsalardı o adami gösterirdim. Bir süre böylece kaldım. Sonra o adam, karın sancısına yakalandı, karnı su gibi ter dökmeye başladı, istahi da açıldı, onu bir post üzerinde gördüm. O kadar çok terliyordu ki, hangi tarafından daha çok ter döküldüğünü anlayamadım. Nihayet ter içinde kalarak öldü.»

Imam Ahmed b. Hanbel, Ebu Beser'in söyle dedigini rivayet etmistir:

Tavus, yürürken salınarak giden Kureysli bir grup genci görünce onlara söyle dedi: «Babalarınızın giymediği elbiseleri giyiyorsunuz, damatların ve gerdege girenlerin begenmedikleri bir şekilde de yürüyorsunuz.»

Imam Ahmed b. Hanbel, Mamer'in söyle dedigini rivayet etmistir: «Tavus, bir yol arkadaşı hastalandığı için onunla ilgilendi ve hacı kaçırdı.»

Mis'ar b. Küdam, Tavus'tan rivayet etti ki; Ibn Abbas, söyle demistir:

Kiraati en güzel adamin hangisi olduğu sorulduğunda peygamber (s.a.v.), söyle cevap verdi: «Kiraatini isittiginde A.ziz ve Celil olan Allah'tan korktuğunu anladığın kimsedir.»

Ibn Lühey'a, Tavus'tan rivayet etti ki, Ibn Abbas, söyle demistir:

«Peygamber (s.a.v.) buyurdu ki: İnsanların kiraati en güzel olanı, Kur'ân okurken okuyusuyla hüzünlünen kimsedir.»

Tavus, Abdullah b. Amr b. As'in söyle dedigini rivayet etmistir:

«Rasûlullah (s.a.v.), üzerimde asfurla boyalı iki elbise görünce bana: «Annen mi bunları giymeni emretti?» diye sordu. Ben de: «Bunları yıkayayım mı?» diye sordum. «Hayır, birini yıka.» diye cevap verdi.»

Muhammed b. Mesleme, Tavus tariki ile Ibn Ömer'den rivayet et-to ki,

Rasûlullah (s.a.v.), söyle buyurmustur:

«Kaba ve hasin adamlarla sert muhafızlar ve zalimlerin yardımçılar, Cehennem köpekleridir.»

Taberanî, Tavus tariki ile Enes b. Malik'in söyle dedigini rivayet etmistir:

Rasûlullah (s.a.v.)'m Ebu Talib oğlu Ali'ye söyle dedigini isittim:

«Ey Ali, mü'minlerden çok kisiyi dost edin, dünyada ne kadar çok dostun olursa bu, ahirette senin için bereket olur.» Hz. Ali, bu buyrugu aldıktan sonra bir süre insanlardan karsilastigi herkesi ahiret için kendine dost edindi. Bundan sonra Rasûlullah'in yanına gitti. Rasûlullah (s.a.v.): «Ey Ali, sana verdiğim emri yerine getirdin mi?» diye sorunca o: «Evet, yerine getirdim ya Rasûlallah.» diye cevap verdi. Rasûlullah (s.a.v.) da: «Haydi git, onların haberlerini dene.» dedi. Hz. Ali gitti, sonra basını önüne egmiş olarak Rasûlullah'in yanına geldi. Rasûlullah (s.a.v.), yine: «Haydi git, onların haberlerini dene.» dedi. Hz. Ali gitti. Bu defa gülümseyerek Rasûlullah'in yanına döndü. Rasûlullah (s.a.v.), ona: «Ey Ali, öyle sanıyorum ki, sadece ahiretlik adamlar seninle dostlukta sebat ettiler.» dedi. Hz. Ali de: «Hayir, seni hak peygamber olarak gönderen Allah'a yemin ederim ki, öyle değil.» deyince Rasûlullah (s.a.v.), ona su karsiligi verdi: «O gün Allah'a karsi gelmekten sakınanlar disinda, dost olanlar birbirine düşman olurlar. Allah: "Ey kullarım! Bugün size korku yoktur." der.» (ez-Zuhruf, 67-68.) Ey Ali, sen kendi isine bak, diline sahip ol, zamanındaki insanlardan seninle muaserette bulunanları görmezden gel ki, salim ve kazançlı olasın.»

Bu rivayet, ancak bu yolla gelmiştir. Bu hususta bildigimiz budur. Dogrusunu Allah bilir. [27]

[1] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/340-345.

[2] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/345-356.

[3] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/356-357.

[4] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/357-360.

[5] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/360-361.

[6] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/361-362.

[7] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/362.

[8] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/362.

[9] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/363.

[10] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/363.

- [11] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/363-364.
- [12] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/364-372.
- [13] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/372-373.
- [14] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/373.
- [15] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/373-374.
- [16] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/374-375.
- [17] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/375.
- [18] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/375.
- [19] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/375.
- [20] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/376.
- [21] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/376.
- [22] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/376-379.
- [23] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/379-380.
- [24] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/380.
- [25] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/380-382.
- [26] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/382.
- [27] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/382-396.

Hicretin Yüzyedinci Senesi	2
Hicretin Yüzyedinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler	2
Süleyman B. Yesar	2
Ibn Abbas'ın Azatlisi Ikrim	3
Kasim B. Muhammed B. Ebu Bekir Es-Siddik	11
Meshur Sair Küseyyir Azze	11
Hicretin Yüzsekizinci Senesi	18
Hicri Yüzsekizinci Senede Vefat Eden Meshur Sahsiyetler	18
Bekir B. Abdullah El-Müzenî El-Basrî	18
Rasid B. Sa'd El-Mikrani El-Humusî	19
Muhammed B. Ka'b El-Kurazî	19
Hicretin Yüzdokuzuncu Senesi	22
Hicretin Yüzonuncu Senesi	22
Hicretin Yüzonuncu Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler	23
Sair Cerir	23
Ferezdak	29
Hasan B. Ebil-Hasan	31
Fasil	32
Hasan-i Basri	33
Muhammed B. Sirin	40

Hicretin Yüzyedinci Senesi

Bu senede Yemen'de Abbad er-Rainî adında birisi isyan ederek ortaya çıktı. İnsanları Haricilik mezhebine davet etti. Bir grup insan ona tabi oldu, çoğaldılar, etrafa saldırmaya başladılar. Bunun üzerine Yusuf b. Ömer, onlarla savastı. Abbad'i ve 300 kisi olan adamlarını öldürdü.

Sam'da siddetli bir veba salgını görüldü.

Muaviye b. Hisam, Anadolu'ya gazaya gitti. Sam ordusunun başında Meymun b. Mehran vardı. Deniz yoluyla Kıbrıs'a gittiler. Mes-leme de karada başka bir orduyla gaza yaptı.

Esed b. Abdullah el-Kusarî, Horasan'da Abbasi propagandacılarından bir grubu yakalayip teshir etti ve daragacına astı.

Esed b. Abdullah el-Kusarî, Nemrud dağları tarafına gazaya gitti. Talkan dağlarının gerisindeki Karkisyan'ı ele geçirdi. Nemrud, onunla barış antlaşması yaptı ve ona teslim oldu.

Esed, Herat dağlarına yani Our'a gaza yaptı. Gurluların mahsullerini, mallarını ve yüklerini ele geçirmek istedi. Onlar da bu mallarını geçit vermeyen sağlam bir mağaraya doldurdular. Oraya yol gitmiyordu,

gerçekten yüksek bir yerdeydi. Esed, emir vererek bazı adamlarını tabutlara koydurdu ve onları iple mağaraya sarkıtarak oradaki malları tabutlara yüklemelerini ve çıkarmalarını istedi. Bunu yaptılar, selamete mağaradan çıktılar ve ganimetleri ele geçirdiler. Bu, güzel bir görüştü.

Esed, Belh çevresindeki malların toplanmasını ve oraların ele geçirilmesini emretti. Oraya Halid b. Bermek'in babası Bermek'i naib olarak bıraktı. Bermek de Belh'i yeniden sağlam bir şekilde inşa etti. Kaleyi müstahkem hale getirdi, orayı Müslümanlar için toplanma ve akid yeri haline getirdi.

Bu senede Haremeyn emiri İbrahim b. Hisam, insanlara haccettirdi. [1]

Hicretin Yüzyedinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Süleyman B. Yesar

Tabiilerdendir. Atâ b. Yesar'm kardesidir. Çok sayıda rivayetleri vardır. Kendini ibadete vermiş kimselerdendi. İnsanların yüz ve simaca en güzellerindendi. Yetmişüç yaşında Medine'de vefat etti.

Bir gün yanma güzel suretli bir kadın girmiş, onu bastan çıkarmak istemiş, ama o bu işe yanasmamış, kadim kendi evinde terkedip kosarak evden çıkıp gitmişti. Bu olay nedeniyle rüyasında Yusuf peygamberi görmüş ve ona şöyle sormuştu:

- Sen Yusuf musun?

- Evet, ben Züleyha'ya niyetlenen Yusuf um, sen de o güzel kadına niyetlenmeyen Süleyman'sin.

Bir rivayette anlatıldığına göre bu hadise, hacıların evlerinden birinde cereyan etmişti. Yanında bir de arkadaşı vardı, arkadaşını birşeyler satın alsın diye hacılar pazarına göndermişti. İşte o esnada dağdan inen güzel bir kadın, Süleyman'ın yanına gelip çökmüş ve Süleyman'a: «Haydi gelsene!» diye seslenmiş. Süleyman da şiddetlice ağlamaya başlamıştı. Kadın, onun bu halini görünce tekrar geldiği dağa tırmanarak gitmişti. Bir süre sonra arkadaşı eve gelmiş, onun ağlamakta olduğunu görmüş ve ona şöyle sormuştu:

- Neyin var, niçin ağlıyorsun?

- Hayirdir, kötü birşey yok.

- Yoksa çocuklarından veya aile efradından birini mi hatırladın?

- Hayir.

- Vallahi ağlama sebebini bana bildireceksin.

- Nefsime hüznlenmem beni ağlattı. Eger ben senin yerinde olsaydım kendimi tutamazdım.

Böyle dedikten sonra uyudugunu, rüyada Yusuf peygamberi gördüğünü arkadasina anlatmisti. Dogrusunu Allah bilir. [2]

Ibn Abbas'in Azatlisi Ikrime

Tabiilerden, çok rivayeti olan müfessirlerden, Rabbani âlimlerden, ilim talebi ugruna memleketleri dolasan zatlardandi. Künyesi Ebu Abdillâh'ti. Birçok sahabeden rivayetlerde bulunmustur. İlim kapilarından biriydi, efendisi olan Ibn Abbas'in sagliginda fetva vermeye baslamisti.

Kendisi: «Kirk sene müddetle ilim taleb ettim.» demistir. Ikrime, beldeleri dolasmis, Ifrikiyye'ye, Yemen'e, Sam'a, Irak'a ve Horasan'a gitmisti. Oralarda ilmini yaymis, mükafatlar ve armaganlar kazanmisti. Emirler onu ödüllendirmislerdi.

Ibn Ebi Seybe, onun söyle dedigini rivayet etmistir:

«Ibn Abbas, ayagima bukagi takar ve bana Kur'ân ile sünneti öğretirdi.»

Habib b. Ebi Sabit dedi ki: «Yanimda bes kisi toplandi ki, artik onlar gibi baska bir bes kisi benim yanimda bir araya gelemmez. Onlar su zatlardi: Atâ, Tavus, Said b. Cübeyr, Ikrime ve Mücahid.»

Said ile Mücahid, îkrime'nin yanma gider, ona ayetlerin tefsirini sorarlardi. Hangi ayeti sorarlarsa sorsunlar, mutlaka onu onlara tefsir eder ve açıklardi. Sorulan tükenince de kendisi onlara: «Su ayet su konu için nazil oldu, su ayet su mesele için nazil oldu.» demeye baslardi, sonra geceleyin hamama girerlerdi.

Cabir b. Zeyd dedi ki: «Ikrime, insanların en bilgilisi idi.»

Sa'bî dedi ki: «Ikrime'den baska Allah'in kitabim çok iyi bilen bir kimse kalmadi.»

Imam Ahmed b. Hanbel, Katade'nin söyle dedigim rivayet etmistir: «Iklime, insanlar arasinda tefsiri en iyi bilendi.»

ikrime: «İki levha arasmdakini (Kur'ân'i) tefsir ettim.» demistir.

İbn Aliye, Eyyüb'ün söyle dedigini rivayet etmistir:

«Adamin birisi, bir ayet-i kerimeyi kendisine sordugunda Ikrime, su cevabi verdi: «Sordugun ayet, su dagin etegi ile ilgili olarak nazil oldu.» Böyle derken de Sel1 dagim gösterdi.»

Abdürrezzak, babasinin söyle dedigini rivayet etmistir: «Ikrime, orduya geldigi zaman Tavus, onu soylu bir deveye bindirdi ve: "Bu adamin ilmini satin aldim." demisti.»

Baska bir rivayette anlatildigina göre Tavus, onu altmis dinar degerinde soylu bir deveye bindirmis ve söyle demisti: «Bu kulun ilmini altmis dinara

satin almayalim mi?»

Ikrim'e ile sair Küseyyir Azze aynı günde vefat ettiler. Cenazeleri mezara götürüldüğünde cemaat: «İnsanların en fakihî ve insanların en sairî vefat etti.» dediler.

Ikrim'e'nin söyle dediği rivayet edilmistir: «İbn Abbas, bana dedi ki: "Haydi git bakalım, artık insanlara fetva ver, kendisini ilgilendiren şeyi sana soran adama fetvasını ver. Kendisini ilgilendirmeyen bir şeyi sana soran adama ise fetva verme. Sen, insanların üzerindeki yükün üçte ikisini kaldırmış oluyorsun."»

Süfyan, Amr'ui söyle dediğini rivayet etmiştir:

«Ikrim'e'nin savaşımlardan bahsettiğini dinlediğimde sanki o, cephedeki adamları yüksekçe bir yerden seyrediyor, ne yaptıklarını ve nasıl savastıklarını görüyordu.»

İmam Ahmed b. Hanbel, Eyyüb'ün söyle dediğini rivayet etmiştir:

«Hangi şehirde olursa olsun, Ikrim'e'nin yanına gitmek istiyordum. Bir defasında ben, Basra pazarında iken merkeb üzerinde bir adam gördüm. "İşte bu Ikrim'e'dir." dediler. İnsanlar etrafında toplandılar. Ben, ona bir şey soracak gücü kendimde bulamadım. Bütün meseleler aklımdan gitti, her şeyi unuttum. Merkebinin yambasına gidip durdum. İnsanlar ona sorular sormaya başladılar. Ben de sorduklarını ve onun verdiği cevapları aklımda tutmaya çalıştım.»

Su'be'den söyle rivayet edilmistir: Ikrim'e, kendisine soru sormakta olan bir adama: «Neyin var, aklını mı oynattın?» dedi.

Ziyad b. Ebu Eyyüb, Abdülaziz b. Ebi Ruvad'm söyle dediğini rivayet etmiştir:

«Nisabur'da Ikrim'e'ye söyle dedim: «Parmagında bir yüzük bulunan ve yüzüğünün üzerinde Allah adı yazılı bulunan bir adam, helaya gitmek isterse ne yapmalı?» Ikrim'e, bu sorumu söyle cevapladı: «Yüzüğünün kasını elinin iç tarafına doğru çevirir, sonra da yumar ve öylece helaya gider.»

İmam Ahmed b. Hanbel, Halid el-Hazza'nın söyle dediğini rivayet etmiştir:

«Herseyde Muhammed b. Sirin vardır.» Bu söz, İbn Abbas'-tan sabit olarak gelmiştir. İmam Ahmed de bunu Ikrim'e'den duymuştur. Ikrim'e de Muhtar'm zamanında Kûfe'de İbn Abbas'la karsılaşmista.»

Süfyan-i Sevrî dedi ki: «Hac menasikini ve ibadetini, Said b. Cübeyr, Mücahid ve Ikrim'e'den öğrenin.»

Yine Süfyan-i Sevrî demis ki: «Tefsiri su dört kisten, Said b. Cübeyr,

Mücahid, Ikrima ve Dahhak'tan öğrenin.»

Ikrima dedi ki: «Su mescitte Rasûlullah (s.a.v.)'in 200 sahabesine ulaştım.»

Muhammed b. Yusuf el-Meryabî, İkrîmî'nin söyle dedigini rivayet etmiştir:

«Davud oğlu Süleyman peygamberi (namazi vaktinde kilmaktan) alıkoyan atlar, 20.000 tane idiler. Süleyman peygamber onlara sopa ile vurdu.»

Ebu Bekir b. Ebi Seybe, İkrîmî'nin su ayet-i kerimeleri söyle tefsir ettiğini rivayet etmiştir:

«Allah, kötülüğü bilmeyerek yapıpda hemen tevbe edenlerin tevbesini kabul etmeyi üzerine almıştır» Dünyanın hepsi yakındır ve hepsi cahilliktir.

«Bu ahiret yurdunu, yeryüzünde böbürlenmeyi ve bozgunculugu istemeyen kimselere veririz. Sonuç, Allah'a karşı gelmekten sakınanlarındır.» (el-Kasas, 83.) Yani dünyanın sultan ve hükümdarları nezdinde böbürlenmeyi istemeyenlere, Aziz ve Celil olan Allah'a karşı masiyet işlemeyenlere ahiret yurdunu veririz. Sonuç, yani Cennet de Allah'a karşı gelmekten sakınanlarındır.

«Kendilerine yapılan öğütleri unuttunca, biz fenalikten menedenleri kurtardık ve zalimleri Allah'a karşı gelmelerinden ötürü şiddetli azaba uğrattık.» (el-A'râf, 165.) Kendilerine verilen öğütleri terkettikleri zaman onları çok şiddetli bir azab ile yakaladık.

«Kendilerine edilen yasakları asınca (yani yasakları çiğnemeye devam edip ısrarlı olmaları nedeniyle), onlara: "Asagilik (tahkir edilmiş) birer maymun olun." dedik.» (el-A'râf, 166.)

«Bunu çağdaşlarına (geçmiş ümmetlere) ve sonradan geleceklere (hem zamanlarındaki ümmetlere hemde diğerlerine) bir ceza örneği ve Allah'a karşı gelmekten sakınanlara (sirk ve masiyet işlemekten uzak duranlara) öğüt olsun diye yaptık.» (el-Bakara, 65-66.)»

İbn Abbas dedi ki: Kiyamet günü olunca Cenâb-i Allah, dünyada iken asiriliğe gidenleri diriltip hasreder, emir ve yasaklara uymayanları hesaba çekip sorgular. Onlar, dünyada iyiliği emredip kötülüğü yasaklama görevini terkettikleri için ceza olarak maymunlara dönüştürülmüşlerdi.

İkrîmî, İbn Abbas'ın söyle dedigini rivayet etmiştir: «Allah'a yemin ederim ki, o kavmin tümü helak oldu.»

İbn Abbas dedi ki: İyiliği emredip kötülüğü yasaklayanlar kurtuldular, iyiliği enretmeyip kötülüğü yasaklamayanlarsa, diğer masiyet sahibi kimseler arasında helak oldular. Bunlar, Eyle halkı idiler. Eyle, deniz kıyısında bir kasaba idi. Cenâb-i Allah, İsrailoğullarına cuma günü için isten el çekip kendilerini ibadete vermelerini emretti. Ancak onlar: «Hayir, biz cumartesi

günü kendimizi ibadete verip isten el çekeriz. Çünkü Cenâb-i Allah da yaratma isini cumartesi günü sona erdirmisti ve o günde her sey hareketsiz oldu.» dediler.

Tarihçiler ve müfessirler, cumartesi günü sahiplerinin kissasini, onlara avlanmanın yasaklanisini, balıkların gruplar halinde cumartesi günü onlara gelisini fakat diğer günlerde gelmeyisini, cumartesi günü o balıkları avlamak için tuzak kuruslarını anlatmışlardır. Ama aralarından bir grup insan, asilere: «Cumartesi günü avlanmanıza müsaade etmeyiz.» demisler ve onlara çeşitli öğütler vermişlerdi. Diğer dalkavuk bir grup gelip onlara karsi çıkarak söyle demislerdi: «Allah'in yok edeceği veya siddetli azaba ugratacağı bir millete niçin Öğüt veriyorsunuz?» Bu karsi çıkanlara, haramları yasaklayanlar su cevabi vermişlerdi: «Rabbinize, hiç değilse bir özür beyan edebilmemiz içindir. Belki Allah'a karsi gelmekten sakınırlar.» (el-A'râf, 164.) Yani böyle yaparsak, belki onlar cumartesi günü avlanmaya son verirler.

Ikime'nin anlattigina göre kendisi, bu ayet-i kerimeyi tefsir ederken Ibn Abbas'a: «Dalkavuklar ve idare-i maslahatçılar da gafillerle beraber helak oldular.» dedigini ve Ibn Abbas'in kendisine iki elbise giydirdigini söylemiştir.

Havsere, Ikime'nin söyle dedigini rivayet etmiştir:

«Israilogullarında kadılar üç tane idi. Birisi ölünce diğeri yerine geçti. Bu kadılar, Allah'in takdir ettiği bir müddetle kadılık yaptılar. Sonra Cenâb-i Allah, at.üzerinde bir melek gönderdi. Bu melek, yanında buzagisi bulunan bir ineye su vermekte olan bir adamın yanından geçti. Melek, buzagiya seslendi, buzagi da onun atının pesine takildi. Sahibi geri götürmek için buzaginın yanına geldi ve meleğe söyle dedi:

- Ey Allah'in kulu, bu benim buzagimdir, inegimin yavrusudur.
- Hayir, bu benim buzagimdir ve atimin yavrusudur.

Melek, onunla tartisti, nihayet buzaginın sahibi cevap veremez oldu, aciz kaldi, meleğe söyle dedi:

- Öyle ise kadiya gidelim de aramızda hüküm versin.
- Iste buna razı olurum.

Ikisi kadılardan birinin yanına gittiler. Önce buzaginın sahibi söze başladı ve kadiya söyle dedi:

- Bu adam at üzerinde yanımdan geçiyordu. Buzagimi çağırdi, buzagim da pesine takildi, ama geri çevirmek istemedi.

Meleğin yanında üç inci vardı. İnsanlar, o inciler gibi kıymetli inci görmüş degillerdi. Bunlardan birini kadiya verdi ve söyle dedi:

- Benim lehimde hüküm ver.

- Bu nasıl caiz olur?

- Buzagiye atın ve inegin pesine göndeririz. Hangisinin pesine ta-kihrsa onun yavrusu sayılsın.

Böyle yaptılar, buzagi atın pesine takıldı ve kadi, melegin lehinde hüküm verdi. Ancak buzaginın sahibi bunu kabul etmeyip: «Ben hükme razı olmam, gel seninle benim aramdaki meseleyi diğer kadi çözümlerin.» dedi. Öyle yaptılar. İkinci kadiya gittiler. Melek, ona incilerden ikincisini verdi, ikinci kadi da melegin lehinde hüküm verdi. Ancak buzagi sahibi, bu hükme de razı olmayınca üçüncü kadiya gittiler. Meseleyi ona anlattılar. Melek, üçüncü inciye ona vermek istedi ama kadi kabul etmedi ve: «Bugün aranızda hüküm vermeyeceğim.» dedi. Sebebini sorduklarında da âdet görmekte olduğunu söyledi. Melek: «Fesühhanallah! Erkekler hiç âdet görürler mi?» diye sorunca kadi: «Fesühhanallah! Hiç at buzagi doğurur mu?» diye cevap verdi ve inegin sahibi lehinde hüküm verdi. Bunun üzerine melek, onlara söyle dedi: «Sizler imtihan edildiniz. Allah senden razı oldu ey kadi, ama diğer iki arkadaşına da gazaplandı.»

Ebu Bekir b. Ayyas, İkrime'nin söyle dedigini rivayet etmiştir: «Hükümdarlardan birisi, memleketinde söyle bir duyuruda bulundu: «Eğer herhangi bir kimsenin sadaka verdigini görür veya duyarsam elini keserim.» Dilencinin birisi, bir kadına gitti ve söyle dedi:

- Bana bir sadaka ver.

- Sana nasıl sadaka vereyim ki, hükümdar, sadaka verenlerin elini kesiyor.

- Allah rizası için bana bir sadaka vermeni istiyorum.

Kadın, o dilenciye iki ekmek verdi. Hükümdar, bunu duyunca adamlarını gönderip kadının ellerini kestirdi. Sonra o hükümdar, annesine söyle dedi:

- Anacığım, bana güzel bir kadın bul ki evleneyim.

- Suralarda güzel bir kadın var, onun gibi güzel başka bir kadın görmedim. Yalnız bir kusuru var.

- Neymiş o kusur?

- Elleri kesiktir.

- Ona görücüler gönder.

Görücüler gidip kadına baktılar. Hükümdarın annesine götürdüler, annesi onu görünce çok begendi. Gerçekten güzel bir kadındı. Kadına söyle dedi:

- Hükümdar, seninle evlenmek istiyor.

- Olur inşaallah.

Bundan sonra hükümdar, o kadınla evlendi ve ona çok kıymet verdi.

Nihayet hükümdarin düşmanlarından biri ayaklanıp isyan etti. Hükümdar da onunla savaşmak üzere saraydan çıkıp cepheye gitti, sonra da annesine söyle bir mektup gönderdi: «Evlendim son kadına dikkat et, ona iyi davran, ona gerekli lütufta bulun.» Ulak, mektubu getirip kadının kumalarından birinin yanında misafir oldu. Kumalar, o kadını kiskaniyorlardı. Mektubu ulagin elinden alıp degistirdiler ve hükümdarin annesine su mealde bir mektup gönderdiler: «Son evlendim kadına dikkat et, duyduğuma göre bazı erkekler onun yanına geliyorlar ve onunla ilişki kuruyorlarmış. Onu evden çıkar ve ona çeşitli hakaretlerde bulun.»

Annesi, hükümdara: «Sen yalan söylüyorsun, bu dürüst ve doğru bir kadındır.» diye cevap yazdı. Bu cevabi alan elçiler, bu kadının kumalarından birinin yanına gittiler. Kumalar mektubu alıp degistirdiler ve annesinin agziyla hükümdara söyle yazdılar: «Gerçekten de son evlendim kadın facire ve günahkardır, zina yapıyor. Zinadan bir çocuğu da doğdu.»

Bunun üzerine hükümdar, annesine su mektubu gönderdi: «Evlendim o kadına dikkat et, zinadan doğan çocuğunu boynunun üzerine koy, yakasını yırt ve evden kov.» Mektup, hükümdarin annesine gelince annesi bu mektubu alıp kadına okudu ve: «Sarayı terket.» dedi. Çocuğunu da sırtına bağladı. Kadın saraydan çıkıp gitti. Bir nehir kıyısına vardı, çok susamıştı. Su içmek için nehrin kenarına çöktü. Bu sırada çocuk, sırtında idi. İçmek için eğilince çocuk suya düştü ve boğuldu. Kadın, nehir kıyısında oturup ağlamaya başladı. İki erkek, yanına geldiler ve kendisine sordular:

- Niçin ağlıyorsun?

- Oglum sırtımdaydı. Ellerim yoktu ki, avuçlayıp su içeyim. İçebilmek için ben eğilince sırtımdaki çocuğum suya düştü ve boğuldu.

- Allah'ın ellerini tekrar sana geri vermesini ister misin?

- Evet.

Adamlar, Rablerine dua ettiler, kadının elleri tekrar eskisi gibi sapa sağlam oldu. Kadına tekrar sordular:

- Bizim kim olduğumuzu biliyor musun?

- Hayır.

- Biz, sadaka olarak verdigin o iki ekmek parçasıyız.» İkrime, su ayeti kerimeleri de söyle tefsir etmiştir:

«Ebabil kulları...» Bunlar, denizden çıkan kullardı. Başları canavar başı gibiydi. Ebrehe ordusuna sürekli tas atıldılar, öyle ki, derileri kabarıp sisti, çiçek hastalığına yakalandılar. O güne kadar çiçek hastalığı görülmemişti. O kullar da ne daha önce görülmemişti, ne daha sonra görüldü.

«Vay ortak kosalara! Onlar zekat vermezler.» (ei-Fusaiiet, 6-7.) Onlar, "La ilahe illallah" demezler.

«Arinmis olan kurtulusa erecektir.» (ai-A'lâ, w.) Yani "Lâ ilahe illallah" diyen kisi kurtulusa erecektir.

«Arinmaya niyetin var mı?» (en-Nâziât, is.) "Lâ ilahe illallah" demeye niyetin var mı?

«... "Rabbimiz Allah'tır" deyip sonra da doğrulukta devam edenlere...» (el-Fussilet, 30.) Yani "Lâ ilahe illallah" şahadeti üzerinde müstakim olanlar...

«İçinizde akli basında kimse yok mudur?» (Hûd, 78) Yani içinizde "Lâ ilahe illallah" diyen kimse yok mudur?

«Dogruyu söyleyecektir.» (en-Nebe1, 38.) Yani "Lâ ilahe illallah" diyecektir.

«Sen süphesiz sözünden caymazsin.» (Âh îmrân, 194.) "Lâ ilahe illallah" diyenlere verdigin sözden caymazsan.

«Zulmedenlerden baskasına düşmanlık yoktur.» (ei-Bakara, 193.) "Lâ ilahe illallah" diyenlere düşmanlık yoktur.

«Unuttugun zaman Rabbini an.» {ei-Kehf, 24.) Yani öfkelenendigün zaman Rabbini an.

«Onlar, yüzlerindeki secde izi ile taninirlar.» (ei-fetih, 29.) Yüzlerin-deki iz, geceleyin ibadet yaptiklarindan ötürü uykusuzluk izidir.»

Ibn Abbas'm azatlisi Ikrima söyle demistir: «Seytan, günahi kula hos ve süslü gösterir, o günahi isledikten sonra seytan ondan uzaklasir. Bundan sonra kul, isledigi günahdan ötürü ağlayip Rabbine yalvarir, niyazda bulunur, miskinlesin Nihayet Cenâb-i Allah, onun isledigi o günahi ve önceki günahlarım bağislar.

Ikrima, Cebraîl (a.s.)'in söyle dedigini rivayet etmistir:

«Rabbim, birseyi yapmak üzere beni gönderir ama gittigimde o isin benden önce yapilmis oldugunu görürüm.»

Ikrima'ye "Mâûn" kelimesinin manasini sorduklarinda bunun "igreti vermek" anlamina geldigini söyledi. Ben de kendisine söyle söyledim:

- Bir kisi, bir komsusuna veya dostuna istedigü kalburu veya tencereyi veya tabagi veya ev esyalarindan herhangi birini vermezse, o cehennemlik olur mu?

- Hayir, ama o kisi, insani namazdan men eder ve de komsusunun yahut bir dostunun igreti olarak istedigü ev esyasini vermezse, iste o cehennemlik olur ama pek degersiz bir esya için bu söz konusu degildir, verilmemesi de caizdir.»

Ikrima, ayet-i kerimede geçen "Sâihûn" (seyahat edenler) kelimesi ile ilim

talebelerinin kastedildigini söylemistir.

Ikrima, su ayet-i kerimeyi tefsir ederken söyle demistir:

«Inkarcilarin kabirde bulunan kimselerden umutlarini kestikleri gibi...» (ei-Mümtahine, 13.) Yani kafirler, mezara girdiklerinde ve Allah'in kendileri için hazirladigi azabi gözleriyle müshade ettiklerinde artık Allah'in nimetinden ümitlerini keserler.

Baskalari ise bu ayet-i kerimeyi söyle tefsir etmislerdir. Yani kafirler, ölüm sonrası dirilis ve hayati inkar edip ondan ümitlerini kestiler.

ikrima söyle dedi: «Ibrahim peygambere, "misafir babasi" denilirdi. Köskünün dört kapisi vardi ki, hiçbir misafir oraya ugramadan geçmesin.»

Ikrima, ayet-i kerimede geçen "Enkâl" kelimesinin zincir, bukagi ve diger baglar manasina geldigini söylemistir.

Sebe' kahinini anlatirken de Ikrima, söyle demistir: «Sebe' kahini, kendilerine azab yaklastigi zaman kavmine söyle dedi: «Uzak ve zorlu bir sefere gitmek isteyen, Umman'a gitsin. İçki ve diger seyleri elde etmek isteyen kimse, Sam'a gitsin. Batakliklara, derin çukurlara düşmek ve mahalde ikamet etmek isteyen kimse hurmalik Yesrib'e gitsin.»

Böyle demesi üzerine bazilari Umman'a, bazilari da Sam'a gittiler. Sam'a gidenler, Gassanlilardi. Evsliler, Hazreçlüer -kî bunlar beni Ka'b b. Amr kolundan geliyorlardi- ve Huzaahlar, Yesrib'e gidip hurmalikli yerlerde konakladilar. Batn-i Mürre vardiklarinda Huzaahlar: «Iste burasi iyidir, buradan baska yere gitmek istemiyoruz.» deyip oraya yerlestiler. Bu nedenle onlara Huzaahlar denildi, çünkü onlar, kendi yol arkadaslarindan koptular. Evsliler ve Hazreçlüer ise gidip Yesrib'in içine yerlestiler.

Aziz ve Celil olan Allah, Yusuf peygambere söyle dedi: «Ey Yusuf! Kardeslerini affettigin için zikredenler arasında senin sanini yücelttim.»

Lokman (a.s.) da ogluna söyle dedi: «Ben çeşitli acilari tattim, ama fakirlikten daha aci birsey tatmis degilim. Bütün agir yükleri tasidim, ama komsunun kötülüğünden daha agir bir yük görmedim. Eger söz gümüş ise susmak altindir.»

Veki1 b. Cerrah, ikrima'nin su ayet-i kerimeleri tefsir ederken söyle dedigini rivayet etmistir:

«Attigin zaman sen atmamistin, fakat Allah atmisti.» (ei-Enfâi, 17.) Rasûlullah'm attigi taslardan her biri, müsriklerden birinin gözüne isabet etmistir.

Nün sûresinde geçen "Zanîn" kelimesi, koyunun kesik kulagi ile taninmasi gibi alçakligıyla taninan yaramaz ve adi kimse anlamina gelir.

«Allah'a ve Rasûlüne eziyet edenler.» (ei-Ahzâb, 57.) Bunlar, resim yapan kimselerdir.

«Yürekler agizlara gelmistir.» (ei-Ahzâb, 10.) yani yürekler hareket edip yerlerinden ayrilacak olsalardi, vücutlarından disari çıkarlardi. Ama bu mecazidir, aslında burada korku ve panik kastedilmistir.

«Kendinizi aldattiniz.» (ei-Hadîd, u.) Yani kendinizi sehvetlerle aldattiniz.

«Bize pusu kurdunuz.» (ei-Hadîd, 14.) Yani tevbe ile pusu kurdunuz.

«Sizi kuruntular aldatti.» yani tevbeyi ileriki zamanlara ertelemek sizi aldatti.

«Nihayet Allah'in buyrugu geldi.» Ölüm geldi.

«Çok aldatan sizi ayartti.» Seytan sizi ayartti.»

Ikrima dedi ki: «Bir kimse, Yasin sûresini okursa o gün aksama kadar sevinç içinde olur.»

Seleme b. Suayb, Eban'm babasının söyle dedigini rivayet etmistir:

«Deniz kıyısında Ikrima ile beraber oturmaktaydik. Meclisimizde bulunanlar, denizde bogulanlardan söz açtilar. Ikrima de dedi ki: «Denizde bogulanların vücutlarındaki etleri balıklar paylaşırlar, geride sadece kemikleri kalir. Nihayet o kemikler de ufalanirlar, develer gelip o kemikleri yerler. Sonra geçip gider ve bir süre sonra o kemikleri kig olarak disari atarlar. Bir müddet sonra bir grup insan gelir", o kigların bulunduğu yerde mola verir ve kigları toplayip yakarlar, sonra da küle dönüşen o kigları rüzgar gelip yeryüzünde Allah'in diledigi kara ve denizlere savururlar. Ölüm sonrası dirilis için Israfil'in sura üfleyisi esnasında küle dönüşenlerle mezardakiler aynı şekilde ayağa kalkip canlanirlar.»

Ikrima'nın söyle dedigi rivayet edilir: «Cenâb-i Allah, biri Cen-net'ten digeri Cehennem'den iki kisiyi huzuruna getirtir, cennetlik olana der ki:

- Ey kulum, istirahatgahim nasıl buldun?

- Ya Rab, çok iyidir.

Sonra Cenâb-i Allah, cehennemlik olan adama söyle der:

- Ey kulum, istirahatgahim nasıl buldun?

- Kimsenin anlatamayacağı kadar çok kötüdür ya Rab!

Böyle dedikten sonra Cehennem'deki yılan, akreb ve arılarla çeşitli azabları anlatir. Bunun üzerine Cenâb-i Allah, cehennemlik olan o adama söyle der:

- Ey kulum, eger seni Cehennem'den kurtarip affedecek olursam bana ne verirsin?

- Ey Rabbim, benim yanımda sana verecek ne vardır?

- Eger bir dag büyüklüğünce altının olsaydı seni, Cehennem'den kurtarmam için bana verir miydin?

-Evet.

- Yalan söylüyorsun, dünyada bundan daha az ve daha kolay olan birseyi senden istemistim. Bana dua edecektin, ben de duana icabet edecektim. Benden magfired dileyecektin, ben de seni bagislayacaktim. Benden isteyecektin, ben de sana verecektim ama sen bunlan yapmadin, arkani dönüp gittin.»

Ikrim'e'nin söyle dedigi rivayet edilir: «Kiyamet gününde Aziz ve Celil olan Allah'in hesap için yanina yaklastirdigi her kul, mutlaka affedilmis olarak Allah'in yanindan kalkip gider.»

«Her seyin esasi vardır. Islâm'in esasida güzel ahlaktır.»

«Peygamberlerden birisi, açlık ve çıplakligini Aziz ve Celil olan Allah'a sikayet etti. Allah da ona söyle vahyetti: Açlık ve çıplaklikten kaynaklanan serrin kapisini sana karsi kapali tutmus olmama razi olmaz misin?»

«Semada Ismail adinda bir melek vardır. Eger kulaklarindan birini açmasina Cenâb-i Allah izin verecek olursa ve Aziz ve Celil olan Allah'i tesbih ederse, gökteki ve yerdeki herkes ölürler.»

Günes, yer küreden üç kat büyüktür, ay ise yerin büyüklüğünce-dir. Günes batarken Ars-i A'la'nin altinda bulunan bir denizde batar. Cenâb-i Allah'a sabaha kadar tesbihte bulunur. Tekrar dogmamak için Allah'tan izin ister, ama Allah, ona bunun sebebini sorar -gerçi o bunun sebebini daha iyi bilir- günes de: «Senden baskasina ibadet etmemek için buradan ayrilip dünyaya dogmak istemiyorum.» der. Cenâb-i Allah'ta ona su karsiligi verir: «Dog! Bu hususta senin için bir sakınca yoktur, onlara Cehennem yeter. Cehennem'i 13.000 melek onlarin üzerine gönderecegim. Onlar da Cehennem'e gireceklerdir.»

Ancak burada anlatılanlar, sahih hadiste anlatılanlara ters düsmektedir. Çünkü sahih hadiste söyle buyurulmaktadır:

«Cehennem'i 70.000 yularla sevkederler ve ortaya getirirler. Her yulari 70.000 melek tutar.»

Mendel, ikrim'e tariki ile Ibn Abbas'tan rivayet etti ki, Rasûlullah (s.a.v.) söyle buyurmustur:

«Haksiz yere dövülen bir adamin yaninda durmayin. Çünkü böyle birinin yaninda durup da onu savunmayan kisilerin üzerine gökten lanet iner.

Haksiz yere öldürülen bir adamin da yaninda durmayin. Çünkü böyle birinin

yanında durup da onu savunmayan kimselerin üzerine gökten lanet iner.»

Su'be, Ebu Hüreyre'den rivayet ederek söyle demistir:

«Rasûlullah (s.a.v.), hapsirdigi zaman elbisesini yüzüne kapatir ve ellerini de kaslarinin üzerine koyardi.»

Bakiyye, Ebu Hüreyre'den rivayet etti ki; Peygamber (s.a.v.), söyle buyurmustur: «Yapacagini zannettigi halde bir kimseye yemin veren ama yemin verilen kimse, o yeminin gereğini yapmazsa bunun günahi, yeminin gereğini yapmayanin üzerine olur.»

Babasinin "Müsned"inde, Abdullah b. Ahmed b. Hanbel, Ikrime'den rivayet etti ki; Hz. Aise söyle demistir:

«Peygamber (s.a.v.)'in üzerinde kaba dokumadan yapilmis Katar yapisi iki aba vardi. Hz. Aise, ona dedi ki: "Ya Rasûlallah, senin su elbiselerin kaba ve serttir. Bunlarin içinde terliyorsun ve sana agir geliyor."

Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.), Sam'dan kendisine abalar getiren bir adama haber göndererek veresiye iki aba satin almak istedi. Haberci, tüccara gidip Rasûlullah (s.a.v.)'m veresiye iki aba satin almak istedigini söyleyince tüccar söyle dedi: "Vallahi, biliyorum ki Rasûlullah, benim bu elbiselerimi veresiye alacak ve borcunu ödemeyi de geciktirecektir."

Tüccarin böyle demesi üzerine haberci, Rasûlullah (s.a.v.)'a dönüp anlatti. Rasûlullah (s.a.v.) da söyle dedi:

"Yalan söylüyor. Onlar da biliyorlar ki, ben onlardan daha çok Allah'tan korkarim ve onlardan daha çok emanete riayet ederim." Ayni günde yine söyle buyurmustu: "Sizden birinizin muhtelif yerleri yamali bir elbiseyi giymesi, yamnda bulunmayan birseyi veresiye satin almak istemesinden daha hayirlidir."»

Dogrusunu, noksanliklardan münezzeh olan yüce Allah daha iyi bilir. [3]

Kasim B. Muhammed B. Ebu Bekir Es-Siddik

Meshur fikihtilardandi. Çok rivayetleri vardi. Sahabelerden ve digerlerinden rivayetlerde bulunmustu. Medine ehlinin en faziletliyelerinden ve zamanindaki insanlarin en âlimlerindendi. Kendisi küçük yastayken babasi Misir'da öldürüldü. Teyzesi onu yanina alip büyüttü. Efendi ve lider sahsiyetli bir kimse oldu. Çok menkibeleri vardir.

Bu senede vefat eden meshur sahsiyetlerden biri de Ebu Reca el-Utarid'dir. [4]

Meshur Sair Küseyyir Azze

Küseyyir b. Abdurrahman b. Esved b. Amir Ebu Sahr el-Huzai el-Hicazî. Ibn

Ebi Cum'a olarak da taninir. Hakkında gazeller söylendiği için Küseyyir, Azze'nin adıyla da tanınmıştır. Azze, Ümmü Amr'~ dir. Cemil b. Hafs'ın kizidir. Cemil, Beni Hacib b. Gifar kabilesinden-dir.

Bu sairin ism-i tasgir olarak adinin Küseyyir olarak anılması, kısa boylu ve çirkin suretli olusundan Ötürüdür. Boyunun üç karis olduğu söylenir.

Ibn Hallikan dedi ki: Küseyyir'e, ayıların sahibi denilirdi. Yürür-

ken boyunun kisaligından ötürü küçük bir adam sanilirdi. Abdülme-lik b. Mervan, huzuruna gelen Küseyyir'i görünce gülerek: «Basini eg ki, tavana degmesin ve rahatsız olmayasın.» derdi. Küseyyir, defalarca Abdülmelik'in ziyaretine gitmişti. Ömer b. Abdülaziz'in de ziyaretine gitmişti. Kendisine, Müslümanların en sairi denilirdi. Yalnız onda biraz Siilik de vardı. Hatta bazıları onu, tenasüh görüşüne men-sub saymışlardır. Eger bu konuda gelen nakiller sahih ise o, aklının kitliginden ve cahilliginden ötürü tenasüh görüşünü savunurmuş. «Ey insaoglu! Seni yaratıp sonra şekil veren, düzenleyen, mütenasip kılan, istediği şekilde seni terhib eden, çok cömert olan Rabbine karsi seni aldatan nedir?» (ei-înfitâr, 8.) Bu ayet-i kerimeyi okuyarak tenasüh görüşünü savunduğu söylenir.

Bir gün Abdülmelik'in yanına girmek için izin istedi. Huzura vardığında Abdülmelik, ona: «Muaydî'nin adini isitmen, onu görmenden daha hayirlidir.» dedi. O da bundan alinarak söyle dedi:

«Ey mü'minlerin emiri, kendine gel. Kisi, kalbi ve dili gibi iki küçük organıyla kisilik sahibi olur. Eger konursa fasih konusur, savasirsa da yüreklice savasir. Ben de söyle diyorum:

«Ben isleri denedim, isler de beni denediler. Ister benim karakterimi ortaya koydular.

Adamlar açıkça anladılar ki, ben onlarla mücadelecı ve tecrübeli bir kardesim.

Zayıf bünyeli bir adami görür, onu küçümsersin;

Ama onun giysileri içinde kükreyen bir aslan vardır.

Biyıkları yeni terlemiş bir genci görüp de begenirsin ve denersin.

Ama o biyigi yeni terlemiş genç, senin tahminlerini bosa çıkarır.

Erkeklerin baslarının süsü ve ziyneti yoktur.

Onların süs ve ziyneti dindarlık ve hayirhahhtır.

Lori kusu, boyca uzun boyludur.

Ama dogan ve sahin kadar is görmez.

Deve de büyüktür ama akilsizdir.

Büyüklüğü ve iriligi, deveye fayda sağlamaz.
Sirtina binilir, sonra uzun degneklerle vurulur.
O ne iyilikten anlar, ne de kötülükten.

Yay yapiminda kullanılan nebi' agacinin dali sürekli biter.
Ama çali diken pek uzamaz.»

Ebu'l-Ferec b. Tarrar, bu hikayenin garabetinden ve yukaridaki siirden uzun uzadiya bahsederek söyle demistir: Anlatildigina göre bir gün Küseyyir Azze, Abdülmelik b. Mervan'm yanma gitmis ve bir kaside okuyarak onu övmüştü:

«Ibn Ebi'l-Asi'nin üzerinde saglam zirhlar vardır. Dokuyucu o zirhların iplerini ve halkalarını güzel örüp ortaya koymustur.»

Abdülmelik, ona dedi ki: A'sa'nin Kays b. Madikerib'e dedigini söyleseydin ya:

«Ates koru gibi yönelen askeri birlikler geldiginde, Muhafızlar onların hamlelerinden korkarlar. Iste o esnada ben cübbe giyip kılıç kusanmadan da Öne atilirim. Onların nisanli bahadirlarını vururum.»

Küseyyir dedi ki: «Ey mü'minlerin emiri, Asa, Kays'i akilsizlikle nitelemisti. Ben seni akillilikle niteliyorum.»

Bir gün Küseyyir, Abdülmelik'in huzuruna girdi. Abdülme^k, Mus'ab b. Zübeyr'le savasmak üzere çıkmaya hazirlaniyordu. Küsey-yir'e söyle dedi: «Yazıklar olsun sana ey Küseyyir! Simdi seni siirinle hatirliyordum. Eger sen bu siirinde isabet etmis isen, sana hükmünü veririm.»

Küseyyir de ona su karsiligi verdi:

- Ey mü'minlerin emiri, sanki sen Atike binti Yezid'le vedalasi-yorsun. O senin ayrilisindan ötürü aghyor ve onun aglamasi nedeniyle hizmetkarları da agliyorlar. O, benim su siirimi hatirlamis olmalı:

«Savasa gitmeye karar verdigi zaman hiçbir sey onun azmini ki-ramaz.

At üzerindedir. Ati incilerle, gerdanliklarla süslüdür. Karisi, onu savastan menetmek istedi. Menedisine aldirmayinca da onu kinadi ve agladi.

Etrafinda bulunan herkes de onun aglayisi nedeniyle agladi.»

Bu siiri dinleyen Abdülmelik, Küseyyir'e: «Isabetli söyledin, ne istiyorsan söyle.» dedi. Küseyyir de: «Seçkin develerinden 100 tanesini istiyorum.» dedi. Abdübnelik: «Onlar senin olsun.» dedi.

Abdülmelik, Irak'a giderken bir gün Küseyyir Azze'nin düşünceli olduğunu gördü. «Onu yanima getirin.» dedi. Küseyyir, huzuruna getirildiginde Abdülmelik, ona söyle dedi:

- Ne düşünüyorsun?
- Düşündüğüm şeyi sana anlatırsam beni serbest bırakır misin?
- Evet.
- Vallahi mi? -Vallahi.

Abdûlmelik söyle dedi:

- Sen kendi kendine söyle düşünüyorsun: Su Abdûlmelik, benim mezhebimde değildir ve mezhebimde olmayan bir adamla savasmaya gidiyor. Eger bu arada bana hedefini sasırmis bir ok isabet eder de ölürsem, hem dünyayı hem de ahireti kaybederim.

- Evet, vallahi böyle düşünüyorum, ey mü'minlerin emiri.

- Öyleyse sana verdiğim hüküm sudur: Seni ailene geri gönderecek ve sana güzel armaganlar vereceğim.

Böyle dedikten sonra ona bir miktar mal ve para verdi. Ailesine dönmesine de müsaade etti.

Hammad er-Raviye, Küseyyir Azze'nin söyle dedigini rivayet etmistir:

«Ömer b. Abdülaziz, halifelige geçince ben, Ahvez ve Nasib ziyaretine gittik. Onun dostları olarak biliniyorduk. Medine'deyken yanına gidip geldik, her birimiz halifelikte bizi ortak kilacagini saniyorduk. Yolda giderken arkadaşlarımız arasında böbürleniyorduk. Ho-nasra'ya vardığımızda Ömer b. Abdülaziz'in askeri birliğinin flamalarını gördük. Mesleme b. Abdûlmelik^ bizi karşılayarak söyle dedi: «Niçin buralara geldiniz? Adaminizin siiri ve sairleri sevmedigini bilmiyor musunuz?» Bunun üzerine biz de üzölmeye başladık. Mesle-me'nin yanına konakladık. O da bize nafakamızı ve hayvanlarımızın yemini verdi, yanında dört ay müddetle ikamet ettik. Ömer b. Abdülaziz'in yanına gitmemize izin vermesi mümkün değildi. Bir cuma günü hutbesini dinlemek ve namazdan sonra da kendisine selam vermek için yanına gittim. Hutbede söyle dedigini isittim:

«Her sefer için azık gereklidir. Siz de dünyadan ahirete gitmek için takva azığı edinin ve Cenâb-i Allah'ın kendisi için hazırladığı azab ve sevabi gözüyle gören kimseler gibi olun, sevabına ragbet edin, azabından da sakının, uzun emele kapılmayın, aksi takdirde kalbleriniz katılasır. Düşmanlarınıza da teslim olup itaat edersiniz. Allah'a yemin ederim ki, sabahladikten sonra aksamlayacağını, aksamladıktan sonra da sabahlayacağını bilemeyen kimsenin emeli pek uzun mesafeli olmayacaktır. Böyleleri için ölümün gizli ve pusudaki tehlikeleri vardır. Ancak Allah'ın azabından ve kıyamet gününün korkulu hallerinden kurtulacağına kesinlikle güvenen kimse, kalp rahatlığı içinde olabilir. Dünyanın darbelerine karşı kendini koruyup tedavi olmayan kimse, başka taraflardan darbe yer. Böyle

biri nasıl kalb rahatlığı içinde olabilir? Kendi nefsimi yasakladığım bir işi emretmekten Allah'a sığınırım, aksi takdirde alıs verisim zararlı sonuçlanır. Ancak hak ve doğruluğun fayda vereceği bir günde miskinliğim açığa çıkar.»

Böyle dedikten sonra o kadar çok ağladı ki, öleceğini sandık. Ağ-

layışmdan ötürü mescit ve çevresi sarsıldı, çünkü herkes ağlayıp fer-yad-ü figan ediyordu. Bundan sonra ben arkadaşımın yanına dönüp ona söyle dedim: «Haydi gel de Ömer'e ve atalarına söyledigin siirden başka bir siir söyle. Çünkü Ömer, dünya adamı değil, ahiret adamıdır.»

Sonra cuma günü Mesleme, halifeyle görüşmemiz için randevu aldı, yanma girdiğimizde ona selam verip söyle dedim:

«Ey müminlerin emiri, senin yanında uzun süre kaldık, fayda azaldı. Arap heyetleri senin bize cefa verdiğini söylüyorlar.»

Benim böyle demem üzerine Ömer b. Abdülaziz, su karşılığı verdi:

«Zekatlar, Yoksullara ve düşkünlere sarfedilir.» (et-Tevbe, 60.) Bu ayet-i kerimeyi okuduktan sonra söyle dedi: «Eğer siz yoksullardan ve düşkünlere iseniz size zekat veririm, aksi takdirde sizin zekatta hakkınız yoktur.»

Ben de kendisine söyle dedim:

- Ey müminlerin emiri, ben düşkünüm, yolcuyum ve yolda kalmışım.
- Siz Ebu Said'in (Mesleme b. Abdülmelik'in) yanında değil misiniz?
- Evet.
- Onun yanında bulunan kimselere benim verecek birşeyim yoktur.
- Ey mü'minlerin emiri, bir siir okumama izin ver.
- Oku, ama hak bir siir olsun.

Bunun üzerine ben su kasideyi ona okudum:

«Keske suçsuz ve günahsız Ali'ye sövmeseydin, kimseyi korkut-masaydın, suçlunun isaretini kabul etmeseydin.

Ben sözümü fiilimle tasdik ettim, yaptığım işlerle de bunu doğru-ladım.

Bundan her Müslüman razı oldu.

Gencin yüksek tepede ve eğri büğrü yollardan sonra gelip tavanları sağlam bir mecliste oturması, onun için yeterlidir.

Elbisesini giyinip sana doğru kostu, dünya sana sadece el ve bilekle göründü.

Bazen hasta gözle göz kırparsın; bazen de düzgün ve iri gözlerle tebessüm

edersin.

Ondan tiksinererek yüz çevirdin.

Sanki o sana zehir ve aci seyler içirdi.

Onun tuzaklarına karsi kendini korudun.

Onun denizinde dalgaların köpükleri ile karnini doldurdun,

Sen bütün gayelere karsi tutkulu olmaya devam ettin.

Böylece sen binaların yüksek ve Ön kısmına ulastin.

Ölüm melegi sana geldiginde sen artık konusamaz ve dünyayı ta-leb edemez hale geldin.

Her ne kadar güzel görünüyorsa da fani olan dünyayı terk ettin.

Kalici olan ahireti saglam bir görüşle tercih ettin.

Fani olana zarar verdin, ilerideki ahiret günü için serli ve karanlık bir günde paçaları sivadin.

Halife olsan bile Allah'a karsi malin ve canin seni koruyamadi.

Kalbindeki düşüncen ve niyetin seni yükseklerle çıkardi, tipki merdivenlerle zirvelere çıkar gibi oldun.

Yeryüzünün dogusu ile batısı arasında fasih konusanlar ve Arap-çayı iyi bilmeyenler bile diyorlar ki:

Mü'minlerin emiri bana haksizlik etti.

Dinarimi ve dirhemimi alip bana zulmetti.

Suçsuz kimseye el uzatılmaz.

Haksiz yere bir fincan kan dahi akıtilamaz.

Eger Müslümanlar yapabilselerdi, ömürlerinin yarısını, -pisman olmaksizin- sana bagıslarlardı.

Böylece Allah'ın Ka'besine hacca giden, Makam-i Ibrahim'i ve Zemzem'i ziyaret eden kimseler bulunduğu sürece sen yasardın.

Bu alısverisinde müsteriye karsi kazançlı çıkardın, bu ne büyük bir kazanç, bu ne büyük bir kazanç, bu ne büyük bir kazanç!»

Ben siirimi tamamladıktan sonra Ömer: «Sen bununla kıyamet gününü soruyorsun.» dedi.

Sonra Ahvez izin istedi, o da baska bir kaside okudu. Kasideyi tamamladıktan sonra Ömer ona da: «Sen bununla kıyamet gününü soruyorsun.» dedi. Sonra Nasib, siir okumak için izin istedi. Ona izin vermedi. Her birimize 150'er dirhem verilmesini emretti. Nasib'i de Mercidabik'a gazaya gönderdi. Bundan sonra Küseyyir Azze, Yezid b. Abdülmelik'in

ziyaretine gitti, çeşitli kasidelerle onu methetti. Yezid de ona 700 dinar verdi.

Zübeyr b. Bekkar dedi ki: Küseyyir Azze, ric'at görüşüne sahip, murdar ve habis bir Sii idi. Tenasüh görüşüne sahip olup bu görüşüne delil olarak da su ayet-i kerimeyi ileri sürerdi: «Seni yaratıp sonra şekil veren, düzenleyen, mütenasip kılan, istediği şekilde seni terkiib eden, çok cömert olan Rabbine karşı seni aldatan nedir?» (ei-infitâr, 8.)

Musa b. Ukbe dedi ki: Küseyyir Azze, bir gece rüyasında korkulu Seyler gördü. Sabahleyin uyandığında Zübeyr ailesini övmeye ve Abdullah b. Zübeyr'e agit yakmaya başladı. Oysa daha önce Abdullah b. Zübeyr hakkında kötü konuşurdu:

«Batha (Mekke) genişliğinde o dedi ki;

Odun parçaları kendisini vurup oradan kovmadıkça orada kalacaktır.

Orada rahatlık ve güvenlik içinde sere serpe yayıldık. Bir kimse, korkulacak şeylerin kötülüğünden korkarsa musibetler ona pespese gelir.

Esma'mn oğlunun (Abdullah b. Zübeyr) suçsuz olduğuna inandım.

Daha önce onun hakkında söylediğim kötü şeylerden ötürü Allah'tan tevbe diliyorum.

O öyle bir adamdır ki, onun nedeniyle anneleri tahkir edilmez. Babaları da bizim aramızda asil ve hoş insanlardır.»

Mus'ab b. Abdullah ez-Zübeyrî'den söyle rivayet edilmistir: «Ey Küseyyir, güzellik ve cemalin yarısına sahip olmadığın halde Azze için niye bu kadar siirler söylüyorsun? Bu siirleri ben ve benim gibiler hakkında söylemiş olmalıydın. Ben, Azze'den daha şerefli, daha faziletli ve daha güzelim.»

Talha'nın kızı Aise, güzellik, cemal ve asalet bakımından kadınların çok üstündeydi. O, Küseyyir'i denemek için böyle demisti. Küseyyir de ona cevaben söyle bir siir okumustu:

«Kalbi feda oldu ya da aklını kaybetti ey Azze, Oruç tutmak isteyerek sabahladı ya da oruç yerine fidye verdi. Azze'ye asik olan nasıl oruç tutar. Bunda söylenecek söz yoktur. Kimse kendini feda edemez.

Baska bir dost kadınla karşılaşırsak ve o, Azze'yi bize unutturmak isterse, Kabul etmeyiz ve Hacibiyeli Azze daha önceliklidir, deriz. Vuslatimizi istersen seni tanıdık ve dost biliriz, bu ise seni görevlendiririz.

Keske birbirimize karşı perdeli kalsak, bu bizim için vuslattan daha hayirlidir.

Jurnalçılar ona dediler ki, ben onu terketmişim. O da bana karşı öfke ile doldu ve kızdı.»

Aise ona dedi ki: «Sen beni dost olarak niteledin ama ben senin dostun degilim. Keske Cemil'in söylediği gibi söyleseydin. Vallahi o, senden daha yüksek bir sairdir. O, bir siirinde söyle der:

«Nice güzel yanaklara, çok çabalar sonucunda ulastik. Bu çabalara aklım kaybeden asikin sözleri de karismistir.

Masuka Örttürüp kendini gizledikten sonra asikin sözlerine icabet etti.

Besine'ye olan sevgim, seninle görüşmeme engel oldu. Eger kalbimde tirnak ucu kadar bir fazilet olsaydı, Sana ulasirdim veya mektuplarım sana gelirdi.»

Bunun üzerine Küseyyir, söyle dedi: «Vallahi, Cemil'in üstünlük ve faziletini inkar etmiyorum, ben de onun güzelliklerinden bir güzelim.»

Enbarî, Küseyyir Azze'ye ait su siiri nakletmistir:

«Anam babam sana feda olsun, sen öyle bir masukasin ki, düşman sana tuzak kurdu ve durumu degistirdi.

Kadinlar, bana Azze'nin ayiplarini anlattilar, dedikodusunu yaptilar.

Allah, onların yanaklarini pabuç yapsin.

Allah bilir ya, onlar bir araya gelseler sen de orada bulunsan,

Hiç düşünmeden onun timsalini alirsin.

Eger Azze, muvaffak yanında güzellik hususunda güneş isigiyla yarisip tartisacak olursa kendisi kazanir.»

Bir baskasi da Küseyyir Azze'ye ait su siiri nakletmistir:

«Aramizdaki uzaklik ne bizi teselli etti, ne de bir araya gelisimizin uzun sürmesi bizi birbirimize kizdirdi.

Jurnalciler beni ona daha da asik yaptilar.

Beni bu asktan menedenler, askimin daha da uzun sürmesine neden oldular.

Ben ona dedim ki: Ey Azze! Bir gün sen benim yanima gelirsen, bütün musibetlere gönlüm boyun eger.

Akli gideren hastalik disinda her seyimiz, hatta irzimiz da Azze'ye feda olsun, ona afiyetler ve sefalar diliyorum.»

Küseyyir Azze, hikmet içerikli bir siirinde de söyle demistir:

«Dostunun ayiplarini görmezden gelmeyen ve ondaki kusurlarin bir kismina göz yummayan,

Dostunu ve arkadasini kinayarak ölür.

Bütün kusurlari ve hatalari görmek ve takip etmek için çaba sar-feden

kimse,

Elbette ki o, kusur ve hatalari görür ama felek de ona arkadas birakmaz.»

Anlatildigina göre Azze binti Cemil b. Hafs, Beni Hacib b. Abdullah b. Gifar kabilesindendi. Künyesi Ümmü Amr ed-Damriye idi. Ab-dülmelik b. Mervan'in yanina geldi, kendisine yapılan bir haksizligi sikayet etti. Abdülnielik'de ona söyle dedi:

- Küseyyir'in siirlerinden birini bana okumadikça senin hakkında hüküm vermeyecegim.

- Küseyyir'in siirini ezberlemis degilim, yalnız onun benim hakkimda su beyitleri söyledigini baskalarından duydum, söyle ki:

«Biliyorum ki her borçlu, borcunu alacaklisina ödemistir.

Azze ise borcunu ödemekte gecikir ve alacaklisina cefa çektirir.»

- Ben sana bunu sormadim. Sen, Küseyyir'in su siirini bana oku:

«Diyorsun ki sen, Azze'den sonra degistin. Ey Azze, degismeyen kimdir? Söyle bakalim.

Cismim degisti ama askim önceleri gördüğün gibidir, asla degismemistir. Bunu hiçbir haberci sana anlatmamistir.»

Bunun üzerine Azze utandi ve söyle dedi:

- Ben bunu ezbere bilmiyorum ama baskalarinin ondan naklettikleri bazi siirleri isitmisim, ben onun su sözünü ezberlemisim:

«Zalimliginden ötürü o yüz çevirip giderken kendisine seslendigimde sanki bir kaya parçasina sesleniyormusum gibi oluyorum.

Eger ayak bilekleri onunla yürüyecek olurlarsa kayarlar,

Dostunu birakip gider, seninle karsilastiginda (sevgiden yana) cimrice karsilasir.

Bu vuslatta kendisinden usanandan o da usanir.»

Bunun üzerine Abdülmelik, Azze'nin lehinde hüküm verdi, ihtiyacini karsiladi. Ona yapılan haksizligi giderdi ve söyle dedi: «Bunu hareme götürün ki, haremdekiler bunun edebiyatim ögrensinler.»

Arap kadınlarından birinin söyle dedigi rivayet edilmistir: «Azze, bizim yanimiza geldi, orada bulunan kadınlar onun güzelligini seyretmek için toplandilar. Onun tatli, latif ve pembe tenli oldugunu gördüler. Kadınlar, o mevkiye geldiklerinde Azze konusmaya basladi. Onun, kadınlar arasında en tatli sözlü ve en edebi konusan bir kadın oldugu görüldü. Artık gözümüzde ondan daha güzel, ondan daha tatli baska bir kadın yoktu.»

Asmaî, Süfyan b. Uyeyne'nin söyle dedigini rivayet etmistir:

«Azze, Sekine binti Hüseyin'in yanına gitti. Sekine, ona söyle dedi: "Sana birsey soracagim, ama dogru cevap ver. Küseyyir, senin için söylediği su siirinde neyi kasdetmistir:

«Her borçlu borcunu ödedi;

Azze ise alacaklisina borcunu ödemekte gecikir ve ona cefa çektirir.»

Azze dedi ki: «Ben ona bir öpücük vaad etmistim. Bu vaadimi yerine getirmekte geciktim.» Sekine ise: «Bu sözünü yerine getir, günahi bana ait olsun.» dedi. Sekine binti Hüseyin, kadınların en güzelle-rindendi. Onun güzelliği dillere destandi.

Rivayet olunduguna göre Abdülmelik b. Mervan, Küseyyir'i Azze ile evlendirmek istemis, ancak Azze buna razı olmayip: «Ey mü'min-lerin emiri, Küseyyir beni insanlar arasında rezil rüsvay edip adimi dillere düsürdükten sonra mi beni onunla evlendireceksin?» demis ve bu evliliğe yanasmamisti.

Rivayet olunduguna göre Azze, bir defasında Küseyyir'in yanından geçmis, Küseyyir onu tanıyamamisti. Azze, kiligim degistirmis, onu denemek istemisti. Onu tanıyamayan Küseyyir, ona satasmis, Azze de: «Hani Azze'ye olan askin ve sevgin nerede kaldı?» diye sormus. Küseyyir: «Ben sana kurban olayim, eger Azze benim cariyem olsaydi, onu sana hediye ederdim!» diye karsilik verince Azze söyle demisti: «Yaziklar olsun sana, böyle yapma, sen, söyle diyen adam degil miydin?

«Bir dost yanımıza gelip ayagimizi kaydirarak bu aski yok etmek istese de biz kabul etmeyiz ve Hacibiyeli Azze herkesten öncedir, deriz.»

Küseyyir ise su karsiligi vermisti:

- Anam babam sana feda olsun, su Azze'nin sözünü etme, bak sana ne diyecegim:

«Azze'yle olan bulusmamiz sadece onun asiri güzelliginden Ötürüydü.

Onunla olan vuslatimizin yerine simdi baska bir masuka ile bulusuyoruz.»

- Var misin oturup sohbet edelim?

- Bu imkani bana kim verir?

- Azze hakkında neler demistin sen?

- Önemli degil, o sözleri ters çeviririm ve onun yerine seni koyarim.

Küseyyir böyle deyince Azze, yüzündeki örtüyü kaldırıp söyle dedi:

- Ey hain, ey vefasız, ey fasik! Azze iste buradadır, ey Allah'in düşmanı!

Azze böyle deyince Küseyyir afallayip sasti, konusamadi, utandi, ne yapacağını bilemez hale geldi. Sonra Azze söyle dedi: - Allah sair Cemil'i

kahretsin, o söyle demisti:

«Yaninda dostlugun fayda vermedigi ve yüz çevirince de baglanti ipi saglam olmayan kimseyi Allah yok etsin.

O öyle bir kimsedir ki, iki yüzlüdür. Ahdine bagli kalmaz ve her türlü yemini eder.»

Bundan sonra Küseyyir, Özür dilemeye ve içine düstüğü çukurdan kurtulmaya çabaladi, çok siirler ve rivayetler nakletti.

Azze, Abdülaziz b. Mervan'ın zamanında Misir'da vefat etti. Küseyyir, onun mezarini ziyaret etti ve agit yakti. Onun ölümünden sonra Küseyyir'in siiri degisti, adamin biri ona: «Siirine ne oldu? Eskisi gibi degil ve siirinde kusurlar görüyorum?» diye sorunca Küseyyir, su cevabi verdi: «Azze öldü. Artik nese bulamıyorum, gençlik "gitti, artık zevk bulamıyorum. Abdülaziz b. Mervan vefat etti. Artik hiçbir seye ragbet etmiyorum. Siir dedigin sey, ancak bu saydigim seylerin mevcudiyetinden kaynaklanır, ortaya çıkar.»

Küseyyir ile Ikrime ayni günde vefat ettiler. Vefatları hicretin 105. senesinde vuku bulmustu. Meshur rivayete göre böyledir. Ancak seyhimiz Zehebî'nin ifadesine göre Küseyyir, hicretin 107. senesinde vefat etmistir. Dogrusunu, noksanliklardan münezzeh olan yüce Allah bilir. [5]

Hicretin Yüzsekizinci Senesi

Bu senede Mesleme b. Abdülmelik, Kayseri'yi fethetti. Ibrahim b. Hisam b. Abdülmelik'te Bizans kalelerinden birini fethetti.

Horasan valisi Üseyd b. Abdullah el-Kusarî gaza yaptı. Türkleri büyük bir bozguna ugratti.

Türk hakani Azerbaycan'a karsi savas açti. Versan sehrini kusatma altina alarak orayi manciniklarla dövdü. Bunun üzerine Mesleme b. Abdülmelik tarafından atanan Versan valisi Haris b. Amr harekete geçerek Türk hükümdari Hakan'a karsi çıktı ve onu bozguna ugratti. Askerlerinden birçoğunu öldürdü. Hakan, askerlerinden büyük bir kısmi öldürüldükten sonra kaçti. Bu savasta Haris b. Amr da sehit düstü.

Muaviye b. Hisam b. Abdülmelik, Bizans topraklarına gaza yaptı. Büyük bir ordunun üzerinde komutan olarak Battal'i Bizans'a gönderdi. Battal'da Hancere'yi fethetti. Orada çok miktarda ganimet ele geçirdi. [6]

Hicri Yüzsekizinci Senede Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Bekir B. Abdullah El-Müzenî El-Basrî

Âlim, abid, zahid, mütevazi ve az konusan bir adamdi. Sahabe grubundan, tabiin grubundan çok rivayetleri vardır.

Bu zatin güzel sözlerinden bazı örnekler nakletmek istiyorum:

«Senden daha büyük bir Müslüman gördüğün zaman, "Ben masiyet ve günahlara kosarak onu geride bıraktım. O, benden daha hayırlıdır" de.

Kardeşlerinin sana ikramda bulunup saygı gösterdiklerini görürsen: "Bu Rabbimin lütfundandır." de, eğer onların bir kusurunu görürsen: "Bu benim isledigim bir günahıtan ötürüdür." de.

Ey ademoglu! Senin durumun nedir biliyor musun? Dilediğin müddetle su ve mihrabla basbasa kal, temizlen. Aziz ve Celil olan Rabbinin huzuruna gir. Seninle onun arasında ne bir tercüman ne de bir aracı olmasın.

Kul tamahkarlık ve öfke ile ilişkisini kesmedikçe takvali olamaz.

Bir adamın kendi ayıplarını unutarak insanların ayıpları ile uğraştığını görürsen onun tuzaga düşürüldüğünü bilin.

İsrailoğullarından bir adam iyi işler yaparak, güzel ameller işleyerek salihlik mertebesine ulaştığında, insanlar arasına çıkıp yürüdüğü zaman onu bulutlar gölgelerdi.

Üzerinde kendisini gölgelendiren bulut olduğu halde salih bir adam, baskasının yanına gitti. Adam onu görünce saygı gösterdi. Allah'ın kendisine bu ikramda bulunusundan ötürü hürmet etti. Ancak üzerinde bulut bulunan kişi, kendisine saygı gösteren adamı küçüm-sedi. Cenâb-i Allah da buluta emir vererek onun üzerinden kalkıp küçümsediği adamın üzerine geçmesini istedi. Çünkü o adam, Aziz ve Celil olan Allah'ın emrine saygı göstermişti.

Ebu Bekir, çok namaz ve çok oruç ile o adamları geçemedi, ama kalbine yerleşmiş imanı ile geçip geride bıraktı.» [7]

Rasid B. Sa'd El-Mikrani El-Humûsî

Uzun bir ömür yasadı, sahabeler cemaatından rivayetlerde bulundu. Abid, salih, zahid bir insandı. Yüce Allah, ona rahmet etsin. [8]

Muhammed B. Ka'b El-Kurazî

Bir kavle göre bu senede vefat etmiştir. Künyesi Ebu Hamza'dır.

Sahabeler cemaatından çok rivayetleri vardır. Kur'ân tefsiri hususunda âlimdi. Salih amel işleyen, kendini ibadete veren bir kimseydi.

Asmaî, Hisam b. Ziyad'm söyle dedigini rivayet etmiştir:

«Muhammed b. Ka'b el-Kurazî'ye sordular:

- Allah'ın rahmetinden kopmanın alameti nedir?
- Kisinin güzel görülen şeyleri çirkin görmesi, çirkin görülen şeyleri de güzel

görmesidir.»

Abdullah b. Mübarek, Muhammed b. Ka'b el-Kurazî'nin söyle dedigini rivayet etmistir:

«Gece boyunca sabaha kadar Zilzâl ve Kâria sûrelerini okuyup üzerlerinde düşünmek, baska bir sûreyi okumamak, benim için Kur'-ân'i bastan sonra okumaktan daha hostur.»

Yine ayni zat söyle demistir: «Zikri terketme hususunda herhangi bir kimseye izin verilecek olsaydi, Zekeriya peygambere verilirdi. Yüce Allah buyurmus ki:

«Alametin, üç gün, isaretle anlasma disinda insanlarla konusa-mamandir. Rabbini çok an, aksam sabah hamd et» (Âl i imrân, 4i.) Eger zikri terketme hususunda herhangi bir kimseye izin verilecek olsaydi, Zekeriya peygambere ve Allah yolunda savasan kimselere verilirdi. Zira yüce Allah buyurmus ki:

«Ey inananlar! Bir toplulukla karsilasirsaniz dayanin. Basariya ulasabilmeniz için Allah'i çok anin.» (ei-Enfâl, 45.)

Muhammed b. Ka'b, su ayet-i kerimeden bahsederken söyle demisti:

«Sabredin, düşmanlariyzdan daha sabirli olun. Cihada hazir bulunun.» (Âi-i imrân, 200.) Dininizde sebat edin. Allah'in size verdigi vaadi beklemekte sabirli olun, gizli ve açık düşmanlariyziza karsi hazirlikli olun. Allah ile olan iliskinizde takvali olun ki, huzuruna vardiginizda kurtulusa eresiniz.»

Su ayet-i kerimleri tefsir ederken de söyle demisti:

«Rabbinden bir isaret görmeseydi...» (Yûsuf, 24.) Yani Kur'ân'in helal kildigi, haram kildigi seyleri birbirinden ayird edip anladı.

«Onlari bir kısmi hâlâ duruyor, bir kısmi ise silinip gitmistir.» (Hûd, 100.) Yerinde duran, onlari ayakta kalan binalaridir. Gidenler ise yikilip harab olan binalaridir.

«Dogrusu onun azabi sürekli ve acidir.» (ei-Furkân, 65.) Dünyada lezzetlendikleri nimetlerin bedelim borçlandilar.

Baska bir rivayette anlatildigina göre bu ayetin tefsirinden bahsederken Muhammed b. Ka'b el-Kurazî söyle demistir: «Cenâb-i Allah, dünyada kendilerine bahsettigi nimetlerin bedelini insanlardan istediginde bedelini ödeyemediler O da onlari borçlandirdi ve Cehen-nem'e soktu.»

Kuteybe b. Said, Muhammed b. Ka'b el-Kurazî'nin su ayeti tefsir ederken söyle dedigini rivayet etmistir:

«Insanlari mallari içinde artsin diye verdiginiz herhangi bir faiz, Allah katinda artmaz.» (er-Rûm, 39.) Bir kimse mislini veya daha fazlasini alsin

diye bir baskasına mal veya para verirse, bu mal veya para Allah katında artmaz ve mali ve parasi artacak olanlar, herhangi bir kimsenin mükafatını beklemeksizin Allah rızası için verenlerdir.»

Muhammed b. Ka'b el-Kurazî, su ayet-i kerimeleri tefsir ederken de şöyle demistir:

«Rabbim, beni dahil edeceğin yere hosnutluk ve esenlikle dahil et. Çıkaracağın yerden de hosnutluk ve esenlikle çıkar.» (ei-isrâ, 80.) Ey Rabbim, benim gizli halimi de asikar halimi de güzel kil. Ey Rabbim, beni salih amele güzelce sevk et. Ihlasa kavustur ve beni salim ola-rakta islerin içinden çıkar.»

«Veya hazır bulunup kulak verene ders vardır.» (ei-Kaf, 37.) Yani kalbi başka bir yerde iken Kur'ân dinleyen kimseye de ders vardır.

«Allah'i anmaya kosun.» {ei-Cuma, 9.) Kosmak, bildiğimiz anlamdaki kosmak olmayıp salih amel işlemektir.

Büyük günahlar üçtür:

- 1- Allah'in tuzagından emin olmak,
- 2- Allah'in rahmetinden ümit kesmek,
- 3- Allah'in rahmetinden ümitvar olmamak, ye'se kapılmak. Abdullah b. Mübarek, Muhammed b. Ka'b el-Kurazî'nin şöyle dedigini rivayet etmistir:

Cenâb-i Allah, bir kula hayir murad ettigi zaman onda üç özellik meydana getirir:

- 1- Onu dinde fakih kılar.
- 2- Onu dünyaya karsi zahid yapar.
- 3- Onu, kendi ayiplarini görür hale getirir.

«Dünya bir istikrarsizlik diyaridir, said kimseler, ondan yüz çevirdiler, ama o da saki kimselerin ellerinden çekilip alindi. Ona en çok ragbet edenler, insanların en sakileridir. Dünyada en fazla zahit-lik yapanlar, insanların en said ve mutlularidir. Dünya, kendisine itaat edeni çukura yuvarlar. Kendisine tabi olani mahveder, kendisine teslim olana hiyanet eder. Onun ilmi, cehalettir. Zenginligi, yoksulluktur. Fazlaligi, noksanliktir, devranina da aldanmamak gerekir. Bazen senin lehine döner, bazen baskasinin lehine döner.»

Ibn Mübarek, Muhammed b. Ka'b el-Kurazî'nin şöyle dedigini rivayet etmistir:

«Yeryüzü bir adamin kahrından aglar, bir adam için de aglar. Kendi üzerinde yasayip Allah'a taat ederek iyi amel isleyen kimse için aglar. Kendi üzerinde yasayip Allah'a isyan ederek kötü amel isleyen kimsenin de

kahrından aglar, çünkü böyle biri ona çok ağır gelir. «Gök ve yer, onlar için gözyasi dökmedi.» (ed-Duhân, 29.)

Muhammed b. Ka'b, su ayet-i kerimeleri tefsir ederken de şöyle demistir:

«Kim zerre kadar iyilik yapmissa onu görür. Kim de zerre kadar kötülük yapmissa onu görür.» (ez-Zilzâl, 78.)

Kafirlerden herhangi bir kimse zerre ağırliginca hayirli bir is yaparsa, onun mükafatini kendi sahsında, aile efradında ve malında görür. Öyle ki, bu kazancı dünyada gördüğü için ahirete sevapsiz gider mü'minlerden bir kimse de zerre ağırliginca kötülük yaparsa, bunun cezasini kendi sahsında, aile efradında ve malında görür. Öyle ki, cezasını dünyada çektiği için ahirete günahsız gider. Korkarım ki, Cenâb-i Allah, benim bazı kötülüklerime vakıf olmuş ve bana gazab-lanmış, sonra da: «Haydi git, seni bağışlamayacağım.» demistir. „

Sunu da söyleyeyim ki, Kur'ân'm bazı hayret verici ayetleri beni o kadar düşündürür ki, beni bazı işleri yapmaya sevkeder, sonra da o isimi tamamlamadan gece sona erip sabah olur.»

Ömer b. Abdülaziz, Muhammed b. Ka'b el-Kurazî'ye bir mektup yazarak kölesi Salim'i kendisine satmasını istedi. Salim; ibadet eden, zahid ve hayirli bir kimseydi. Muhammed b. Ka'b: «Ben onu müdeb-ber yaptım {Azatlığım kendi vefatıma bağladım.}.» dedi. Ömer b. Abdülaziz: «Bunu artır.» dedi. Nihayet Salim, Ömer b. Abdülaziz'in yanına gitti. Ömer, ona şöyle dedi:

- Gördüğün gibi ben halifelikle imtihan edildim. Korkarım ki, bu işi başarıyla sonuçlandıramıyacağım.

- Eger bu söylediginde samimi isen bu isten yüz akiyla çıkarsın, aksi takdirde korktugun basına gelir.

- Ey Salim, bana öğüt ver.

- Adem peygamber bir günah islediği için Cennet'ten çıkarıldı. Sizler ise birçok günah islediginiz halde Cennet'e girmeyi ümid ediyorsunuz.» Böyle dedikten sonra bir süre sustu.

Ben derim ki: Bu durum, bazı kitaplarda anlatılan su duruma benzemektedir:

"Günahlari ekiyorsunuz, sevapları umuyorsunuz, hiç dikenden üzüm elde edilebilir mi?

Günahlar pespese geliyor, siz gönül huzuru ve abidin güzel yasantisini umuyorsunuz.

Cenâb-i Allah'in, Adem peygamberi, islediği bir günah nedeniyle Cennet'ten

çikarip dünyaya gönderdigini unutuyor musunuz?»

Muhammed b. Ka'b, söyle demisti: «Kur'ân okuyan bir kimse -yasi 200'e varsa da- kendi aklından yararlanir.»

Adamin birisi, ona söyle bir soru sormustu:

- Tevbe hakkında ne dersin?
- Tevbeyi iyi bulmuyorum.
- Ne demek yani? Allah'a söz veriyorsun ki, artık ebediyyen ona karsi gelmeyecek ve isyan etmeyeceksin, bu niye iyi olmasin?
- Bu durumda senden daha büyük bir suçlu var mi? Emrini sana tatbik etmemesi için Allah'a yemin verdiriyorsun?

Hafiz Ebu'l-Kasim Süleyman b. Ahmed et-Taberanî, Muhammed b. Ka'b el-Kurazî tariki ile Ibn Abbas'tan rivayet etti ki, Rasûlullah (s.a.v.), söyle buyurmudur:

«Insanlarin en zengini olmak isteyen kimse, kendi elinde bulunan seyden ziyade Allah'in elinde bulunan seye bel baglasin, size en serlilerinizi bildireyim mi?

- Evet ya Rasûlallah.
- Yalnız basina oturan, ziyaretçisini geri çeviren, kölesini kirbaçlayan kimsedir. Size bundan daha serli bir kimseyi bildireyim mi?
- Evet ya Rasûlallah.
- Hatayi affetmeyen, özrü kabul etmeyen ve günahi da bagislamayan kimsedir. Size bundan daha serli bir kimseyi bildireyim mi?
- Evet ya Rasûlallah.
- Hayri umulmayan, serrinden emin olunmayan kimsedir.» Meryem oğlu Isa, Israilogullari arasinda ayaga kalkip bir hutbe

irad etti ve söyle dedi:

- Ey Israilogullari, cahillerin yaninda hikmeti anlatmayin. Aksi takdirde hikmete haksizlik etmis olursunuz. Ehli olan kimselerden de hikmeti alikoymayin. Bu durumda da hikmete haksizlik etmis olursunuz. Zalime zulmetmeyin, onunla boy ölçüsmeyin. Aksi takdirde Rabbinizin katinda sizin fazilet ve üstünlüğünüz bosa gider. Ey Israilogullari, isler üç türdür: Bir is ki, hükmü açıktir, dogru oldugu bellidir, o ise tabi olun. Bir is ki, sapiklik yolu oldugu bellidir, ondan da uzak durun. Bir is de vardir ki, onun hükmü hakkında ihtilaf edilmistir, siz onun hükmünü Allah'a havale edin.»

Hicretin 108. senesinde vefat eden meshur shsiyetlerden biri de Ebu Nadre Münzir b. Malik b. Kit'a el-Adî'dir. Biz bu zatlarin biyografilerini

"Tekmil" adli kitabimizda anlatmisizdir. [9]

Hicretin Yüzdokuzuncu Senesi

Bu senede Hisam b. Abdülmelik, Esed b. Abdullah el-Kusarî'yi Horasan valiliginden azlederek hacca gitmesini emretti. O da hacca gitti. Ramazan ayında yola çıktı. Yerine Horasan'a, Hakem b. Acane el-Kelbi'yi vekil birakti. Hisam b. Abdülmelik ise Horasan'a Esres b. Abdullah es-Sülemî'yi vali olarak gönderdi ve ona, Halid b. Abdullah el-Kusarî ile yazismasini emretti.

Esres, faziletli ve iyi bir insandı. Bu nedenle kendisine olgun anlamına gelen Kamil lakabi takilmisti. Bu zat, Horasan'da ilk olarak sinir muhafizlari kullanan ve bu teskilati kuran kimse oldu. Abdül-melik b. Ziyad el-Bahilî de bu teskilati devam ettirdi. Kendisi bizzat irili ufakli bütün islerle ilgilendi. Horasanlılar, onun bu tutumundan memnun oldular.

Bu senede Haremeyn valisi Ibrahim b. Hisam, insanlara haccettirdi. [10]

Hicretin Yüzonuncu Senesi

Bu senede Mesleme b. Abdülmelik, büyük Türk Hakani ile savasti. Hakan, büyük bir ordu ile Mesleme'nin üzerine geldi. İki taraf bir aya yakın karsi karsiya beklediler. Sonra Cenâb-i Allah, kis mevsiminde hakani bozguna ugratti. Mesleme de ganimet toplayarak salir men geri döndü. Sam'a dönüşünde Zülkarneyn yolundan gitti. Bu gazaya Çamur Gazvesi denildi. Çünkü geri dönüş esnasinda bataklıklardan, çamurlu yollardan gittiler. Bu nedenle birçok binek hayvani bogulup telef oldu. Askerlerin çoğuda çamurlara bulandilar. Çok siddetli, zahmetli hallere duçar olup musibetlere maruz kaldiktan sonra kurtulabildiler.

Horasan valisi Esres b. Abdullah es-Sülemî, Semerkand ve Mave-raünnehir taraflarindaki zimmüeri Islâm'a girmeye davet etti. Buna karsilik onlardan cizyeyi kaldiracagini vaad etti. Onlarda bu çağriya icabet ettiler, çoklari Müslüman oldular. Sonra Esres, yine onlardan cizye talep edince onunla savastilar. Daha sonra Esres b. Abdullah ile Türkler arasinda da çok savaslar cereyan etti.

Mü'minlerin emiri Hisam b. Ubeyde, bu senede Ifrikiyye'ye bir vali gönderdi. Vali oraya ulasinca oglunu ve kardesini bir askeri birligin basina komutan tayin ederek gazaya gönderdi. Onlarda müsriklerle savastilar, onlardan çoğunu Öldürdüler, komutanlarini esir aldilar. Geride kalanlar bozguna ugradilar, Müslümanlar, müsriklerden çok miktarda ganimet ele geçirdiler.

Muaviye b. Hisam, Bizans ülkesinde iki kale fethetti. Bol miktarda ganimet elde etti.

Ibrahim b. Hisam, insanlara haccettirdi. Irak'ta Halid el-Kusarî, Horasan'da

da Esres es-Sülemî vali olarak görev yapmaktaydılar. [11]

Hicretin Yüzonuncu Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Sair Cerir

Cerir b. Hitfî'ye Ibn Atiyye b. Hitfî de denilir. Hitfî'nin asil adi, Hüzeyfe b. Bedir b. Seleme b. Avf b. Küleyb b. Yebu' b. Hanzele b. Malik b. Zeyd Menat b. Temim b. Mürr b. Tabiha b. İlyas b. Mudar-bin Nizar Ebu Harze'dir. Basrali bir sairdir. Sam'a defalarca gelmistî. Yezid b. Muaviye'yi ve ondan sonraki halifeleri methetmisti. Ömer b. Abdülaziz'in ziyaretine gelmistî. Ferezdak ile Ahtal da çağdasi ve akrani olan sairlerdendir. Cerir ise onlardan daha usta bir sair ve daha iyi bir insandı, birçoklarının ifadesine göre bu üç kisi arasında Cerir en usta sairdir.

Ibn Düreyd, Osman el-Bünnî'nin söyle dedigini rivayet etmistir:

«Cerir'i gördüm, tesbihatta bulundugundan ötürü dudaklari kapanmiyordu. Kendisine: «Bunun sana ne yarari var?» diye sordugumda bana su cevabi verdi: «Noksanliklardan münezzehe olan yüce Allah'tir. Hamd O'nadir. O'ndan baska ilah yoktur. Allah, en büyüktür övgüler O'na mahsustur. Dogrusu, iyilikler, kötülükleri giderir. Bu, Allah'in gerçek bir vaadidir.»

Hisam b. Muhammed el-Kelbî, babasinin söyle dedigini rivayet etmistir:

«Beni Özre kabilesinden bir adam, Abdülmelik b. Mervan'm huzuruna giderek onu bir kaside ile övdü. Abdülmelik'in yanında da üç sair; Cerir, Ferezdak ve Ahtal bulunuyordu. Ancak Beni Özre kabilesinden olan bedevi adam, o sairleri taniyamamisti. Abdülmelik, ona dedi ki:

- İslâm tarihinde Araplarin söyledikleri en yergili beyti biliyor-musun?
 - Evet o, Cerir'in su beytidir: «Gözünü yum, sen Nümeyr kabile-sindensin. Ne Ka'b kabilesinin, ne de Kilab kabilesinin mertebesine ulasamadin.»
 - Güzel söyledin. Peki İslâm tarihinde söylenmis en Övgülü beyti de biliyor musun?
 - Evet o, Cerir'in su beytidir: «Siz bineklere binenlerin en hayirlilari degil misiniz? Göbegi sarkmis olup âlemlerin en cömertleri degil misiniz?»
 - Isabetli söyledin, güzel söyledin. Peki İslâm tarihinde söylenen en incelikli beyiti de biliyor musun?
 - Evet o, Cerir'in su beytidir: «Ucunda hastalik bulunan gözler bizi öldürdüler. Sonra ölülerimizi bekletmediler.
- Akil sahibi kimseleri cansiz yere düsürdüler, artık onlar, Allah'in en zayıf vücutlu yaratiklaridirlar.»
- Güzel söyledin. Peki, sen Cerir'i tanıyor musun?

- Hayir vallahi, tanimiyorum ama onu görmeyi çok arzuluyorum.
- Iste bu Cerir, bu Ferezdak, digeri de Ahtal'dir. Bunun üzerine bedevi, söyle demeye basladi:

«Allah, Ebu Hizre'yi (Cerir'i) yasatsin. Ey Ahtal, senin de burnunu yere sürsün. Ferezdak'in gayreti de bosa gitsin, helak olsun. Burun ve genizi de cendere ile inceltilsin.»

Ferezdak da ona karsi su siiri okudu:

«Senin tasidigin burnu Allah yere sürsün ey fesat, yalan ve rezalet sahibi adam.

Sen hükmüne razı olunan bir hakem olmadigin gibi asalet, güzel görüs ve mücadele sahibi de degilsin.»

Ferezdak'tan sonra Ahtal da su siiri okudu:

«Ayak üzerinde bacaklarin tasidigi ey en serli adam.

Senin söyledigin sözler gibisi, kavimler arasinda tahammül edilemez.

Hükümet ve iktidar senin babanda degildir ve senin asiretinde de degildir, çünkü senin asiretin alçaktır.»

Cerir, öfkelenerek ayaga kalkti ve söyle dedi:

«Sizden daha hayirli ve sizden daha asil bir adami beyinsizliginizden ötürü yerip kendisine söver misiniz?

Allah'a yemin ederim ki, yalan ve fesad sizdedir. Beni yüceltip sizi alçalttigi için kendisine sövdünüz. Sürekli sefalette olun, ey alçaklar.»

Bundan sonra Cerir, A'rabinin üzerine atilarak basini öptü ve Ab-dülmelik'e: «Ey müminlerin emiri, bana verdigin ödül bunun olsun.» dedi. Ödül 5.000 dirhem tutarinda bir para idi. Bunun üzerine Abdülmelik: «Hayir, senin ödülün sana olsun, bir o kadarini da su A'rabiye verecegim.» dedi. A'rabi de Ödüllerin ikisini alip oradan çikip gitti.»

Yakub b. es-Sekit'in anlattigina göre Cerir, Abdülmelik'in yanma Irak heyetiyle birlikte gitmisti. Bu heyet, Haccac tarafından ona gönderilmisti. Cerir, halife Abdülmelik'i överek söyle dedi: «Siz bineklere binenlerin en hayirlilari degil misiniz?

Alemlerin en cömerdi ve rahat karinlilari degil misiniz?»

Bu övgüsü üzerine Abdülmelik ona yüz deve; Sugd tarafından getirilen dördü nobeli, dördü de esir olmak üzere sekiz çoban verdi.

Cerir dedi ki: «Abdülmelik'in makaminda iki gümüs kase vardi. Bunlar kendisine hediye edilmisti, fakat onun bunlara pek aldiris ettigi yoktu. Elindeki kirbaçla o kaselere vuruyordu. Ben de kendisine: "Ey mü'minlerin

emiri, develeri sagacagim vakit sütü nereye koyacagini?" diye sordum. O da bana o kaselerden birini verdi.»

Cerir, Haccac'm yanina döndüğünde Halife Abdülmelik'in kendisine yaptigi ikram, Haccac'in hayretini mucip oldu. Haccac'in kendisi de ona elli deve verdi. Bununla kendi ailesine erzak tasiyordu.

Naftaveyhî'nin anlattigina göre Cerir, bir gün Bistr b. Mervan'm yanma gittimis, Bistr'in yaninda Ahtal da oturuyormus. Bistr, Cerir'e sormus:

- Sunu tanıyor musun?

- Hayir ey emir, bu kimdir? -BuAhtal'dir.

Ahtal da söze karisarak söyle dedi:

- Ben senin irzina iftira eden, geceleri uykunu kaçiran, kavmine eziyet eden adamim.

Cerir de ona söyle karsilik verdi:

- «Irzina iftira ettim» demene gelince, içine düşüp bogulmakta olan kimsenin, denize sövmesinin denize bir zarari olmaz. «Geceleri uykunu kaçırdim» demene gelince, eger biraksaydin da uyusaydim, bu senin için daha hayirli olurdu. «Kavmine eziyet ettim» demene gelince sen, kendilerine cizye ödemekte oldugun bir kavme nasil eziyet edebilirsin?

Ahtal, Hristiyan Araplardandi. Allah onu kahretsin. Onu lanetlesin ve Cehennem'in derinliklerine atsin. O, Bistr b. Mervan'a hitaben okudugu kasidesinde söyle demisti: «Bistr, kiliç kullanmaksizm ve kan akitmaksizin Irak üzerinde istiva etti.»

Cehmiye mezhebi, bu beyti delil olarak ileri sürüp Ars üzerinde istiva sözünün Ars'i istila manasina geldigini söylemişlerdir. Bu ise, sözü asli manasinda kullanmamak ve tahrif etmektir. Böyle bir Hris-tiyanm beytinde bu konuda bir hüccet ve delil yoktur. Cenâb-i Allah da kendi Ars'i üzerinde istiva edisini, Ars'i istila etme manasinda kullanmamistir. Cenâb-i Allah, Cehmiye mezhebinin ortaya atigi iddialardan uzak ve üstündür. Istiladan önce, asi olan birseye hakim olundugu zaman o seye istiva etti denilir. Bistr'in Irak'i, Abdülmelik'in de Medine'yi isyandan sonra istila edisi gibi. Ama Ars-i A'lâ, bir an dahi Cenâb-i Allah'a isyan etmemis, onun emrine karsi gelmemisti ki, "Allah, onu istiva etti" derken istila etmis oldugu manasi kastedilsin. Bu hususta Cehmiye'nin ileri sürdüğü hüccetlerden daha zayif bir hüccet bulunamaz. Nihayet hüccetsizlikleri ve hüccetten yana iflas etmiş olmaları, onlari su rezil ve lanetli Hristiyan Ahtal'm beytini delil olarak ileri sürmeye sürüklemiştir ki, bu beyitte de herhangi bir hüccet mevcut degildir. Dogrusunu Allah bilir.

Heysem b. Adiy, Avane b. Hakem'in söyle dedigini rivayet etmistir:

«Ömer b. Abdülaziz, halifelige geçince sairler onun ziyaretine geldiler. Kapisinda günlerce bekledikleri halde içeri girmelerine izin verilmedi ve Ömer de onlara iltifat etmedi. Bu, onların hosuna gitmedi. Memleketlerine dönmeye niyetlendiler. O esnada Reca b. Hayve yanlarına geldi. Cerir, ona dedi ki:

«Ey sarigim sarkitan adam,

Dem senin demindir. Huzuruna görmemiz için Ömer'den bize izin al.»

Reca, Ömer b. Abdülaziz'in huzuruna girdi. Kapida beklemekte olan sairlerden ona bahsetmedi. O esnada Adiy b. Ertat, kapida beklemekte olan sairlerin yanına geldi. Cerir, ona da söyle dedi:

«Ey binegini saliveren adam, ey süvari, \ Dem senin demindir, benim zamanım geçmiştir. Eger kendisiyle görürsen halifemize bildir ki, Ben kapi önünde zincire vurulmuş gibiyim. Allah seni bağışlasın, bizim ihtiyacımızı unutma. Çoluk çocuğumdan ve memleketimden uzun süre ayrı kalıp gurbete düştüm, burada çok bekledim.»

Adiy, Ömer b. Abdülaziz'in huzuruna girdi ve ona söyle dedi:

- Ey mü'minlerin emiri, sairler kapida beklemektedirler, onların okları zehirli, sözleri de delicidir.

- Yazıklar olsun sana ey Adiy! Benim sairlerle ne isim var?

- Ey mü'minlerin emiri, Rasûlullah (s.a.v.), siir dinler ve saire Ödül verirdi. Abbas b. Mirdas, onu övmüş, bu nedenle ona bir elbise armagan etmişti.

-Abbas b. Mirdas'in siirden bir kısmını bana nakledebilir misin?

- Evet.

Böyle dedikten sonra Adiy, ona Abbas'm su siirini okumaya başladı:

«Ey yaratıkların tümünün en hayırlısı!

Hakki getiren ve öğreten bir kitabı yaydığını gördüm. Haktan sapmamızdan ve hakkın karanlığa düşmesinden sonra bize hidayet dinini getirdin.

Karisan ve hilelerle alt üst edilen bir işi, delil ile bize aydınlattın.

Alevlenmekte olan bir atesi Kur'ân ile söndürdün.

Benden peygamber Muhammed'e selam götürün.

Herkes yaptığı işin karşılığını görür.

Ey rasûl, sen egilmesinden sonra hakk yolunu doğrulttun.

Bu yol, daha önce temeli yıkılmış bir yoldu.

Rabbimiz, Ars'in üzerinde yüceldi.

Allah'in mekani, daha yüksek ve daha uludur.»

Ömer b. Abdülaziz, Adiyy'e sordu:

- Sairlerden kapıda kimler var?

- Ömer b. Ebi Rebia var.

- O, su siirin sahibi degil midir?

«Sonra onu uyandirdim. Tomurcuk memeli kadin uyandi, bir çocuk gibiydi, sorulan seye iyi cevap veremiyordu. Bir süre bekledi sonra söyle dedi:

Vay halimize, ey sereflinin oğlu, bize çabuk geldin, ansizin geldin. Randevulasmadan akip geldin, Uyuyanların baslarının ucuna geldin, Niye yoruldun, ne istiyorsun? Yıldız gibi hasminin karsısında parlayıp durdun.»

Ömer b. Abdülaziz, Adiyy'e söyle dedi:

- Su Allah'in düşmanı günah islemesine isledi, bari günahını giz-leseydi. Vallahi o, huzuruma asla giremeyecektir. Kapıda ondan başka hangi sair var?

- Hemmam b. Galip (Ferezdak) var.

- O, su siirin sahibi degil midir?

«O ikisi beni seksen boydan aşağıya uçuruma sarkittılar, Dogan kusu gibi ki, boz renklidir. Tüyleri onu kirdılar. Ayaklarım yere değince dediler ki:

Bu diri midir yoksa ölü müdür ki, kendisinden kaçalım ve sakinalım?»

Hayir vallahi o yalancidir ve benim makamimdaki sergilerin üzerine ayak bas anlayacaktır. Kapıda ondan başka hangi sair var?

- Ahtal var.

- O, söyle diyen adam degil midir?

«Ben ramazanda gönüllü olarak oruç tutacak degilim.

Kurban eti de yiyecek degilim.

Mekke vadisine kurtulus (hac) amaciyla,

Alaca develeri de sürecek degilim ki, onlari kurban edeyim. Mekke'ye, uzakta bulunan Beyt'i de salih bir kisi olmak amaciyla, ziyaret edecek degilim.

Sabahtan az önce safak vakti esek sürüleri gibi kalkip,

Hayye alel felah diyecek de degilim.

Ama ben içkiyi sürekli içerim.

Sabah aydinlandiginda da secdeye kapanirim.»

Vallahi o benim huzuruma giremeyecektir. O kafirdir, kapıda bu

anlattıklarından başka kimse var midir?

- Evet, Ahvez vardır.

- O, söyle diyen adam değil midir?

«Benimle onun efendisinin arasında Allah vardır.

O, bu nedenle benden kaçıyor, ben de pesine düşüyorum.»

Bu da anlattıklarından geri kalan biri değildir. Kapıda başka kim var?

- Cemil b. Muammer var.

- Hani söyle diyen adam mı?

«Keske hep birlikte dirilseydik, sayet ölsek de sonrası dirilis esnasında benimle onun dirilişi aynı anda ve bir arada olsa, Ben uzun süre yaşamaya رغبت eden biri değilim. Hani beni gömmükleri zaman toprağı üzerine örtün derler.»

Allah'ın düşmanı olan bu adam, eğer dünyada iken Allah'ın huzuruna gitmeyi arzulayan biri olsaydı, salih amel işleyip tevbe ederdi, ama bunu yapmadı. O asla benim yanıma giremeyecektir. Kapıda ondan başka kim var?

- Cerir var.

- Hani söyle diyen adam mı?

«Gönül avcısı sana baktı. Bu, ziyaret esnasında olamaz. Haydi selamette geri dön.»

İlla da yanıma bir sairin girmesi gerekiyorsa Cerir'e izin ver de gelsin.

İzin verildi. Cerir, Ömer b. Abdülaziz'in huzuruna girerken söyle bir şiir okudu:

«Muhammed'i peygamber olarak gönderen Allah,
Halifeligi adil imama verdi.

Onun adalet ve vefası, bütün halkı kapsadı.

Nihayet halkına göz kulak oldu. Egilenin egriliğini düzeltti.

Ben senden acil bir iyilik ve hayır bekliyorum.

Gönül, acilen verilen şeye asiri şekilde tutkundur.»

- Ey Cerir, yazıklar olsun sana! Söylediğin sözler hususunda Allah'tan kork ve takvali ol.

Sonra Cerir, tekrar şiir okumak için Ömer'den izin istedi ama Ömer bu hususta ona ne izin verdi ne de yasakladı. Cerir de uzun bir kaside okuyarak Ömer'i övdü. Ömer, ona söyle dedi:

- Yazıklar olsun sana ey Cerir, burada sana verilmesini haketti-gin birseyi göremiyorum.

- Ben düskünüm, yolcuyum, yolda kalmışım.

- Bizim halifelige geçerken sadece 300 dirhem paramız vardı. Ümmü Abdullah ile oğlu 100'er dirhem aldılar. Geride 100 dirhem kaldı, o da senin olsun.

Cerir, huzurdan ayrılıp sairlerin yanına gitti. Sairler ona sordular:

- İçeride durumlar nasıl ey Cerir?

- Durum hoşunuza gidecek gibi değildir. Ben halifenin yanından çıkarken yoksullara yardım ediyordu, ama sairlere birsey vermiyordu. Ben yine de ondan memnunum. Seytanin tilsimlerinin onu rahatsız ettiğini görmedim. Benim seytanim, cinlerden tilsimli idi.»

Muafa b. Zekeriyya el-Cerirî'nin anlattığına göre cariyenin biri, Haccac b. Yusuf a söyle demiş:

- Su adamı (Cerir'i) yanıma göndersene.

- Onun iffetli biri olduğunu bilmiyor musun?

- Sen onu benimle basbasa bırakırsan ne yapacağını görürsün.

Önün üzerine Haccac, cariyenin Cerir'le birlikte kimsenin bulunmadığı bir yerde, ama kendisinin onları görebileceği bir yerde basbasa bırakılmalarını emretti. Böyle bir yer ayarlandı. Cariye ile Cerir basbasa bırakıldı. Haccac, onları görüyordu ama onlar Haccac'i göre-miyorlardı. Cerir'in komplotan haberi yoktu. Cariye, ona söyle dedi:

- Ey Cerir!

Cerir basım egerek cevap verdi:

- Buradayım.

- Bana falan siirini oku (Bu siirinde asktan bahsediliyordu.).

- Ezberimde değildir, ama sana falan siirimi okuyayım (Böyle diyerek Cerir konuyu değiştirmek istedi ve Haccac'i öven siirini okudu.).

- Ben bu siiri istemedim, falan siirini okumanı istemistim. , ,

Cerir konuyu değiştirdi. Ask konusunu, isteyen siirini okumadı.

Haccac'i öven siirini okuyarak oturuma son verdi. Haccac, kalkıp ona söyle dedi: «Allah hayrini versin ey Cerir. Sen kötülüğe yanasınadin, iffetli ve âlicenâb oldun.» -bmle mm aba «o saatsi

İkrime dedi ki: Bir bedeviye Cerir'in su btji ^ ^

«Gece değissin, yıldızları akıp gitmesin, Ya da uzasin. O kadar ki, yıldızların

Usayim.

vmrai lo^ra Bedevi dedi ki: Bu siir mana bakimindan güzeldir, ama siiri söylemekten Allah'a sigmin sana okuyayim:

an .sana-e bir«Bir gece ki, uyuyanlar onu kisaltmadilar.üfMi rsiaj[91IBS n983fea Sevgili ile olan vuslatimiz onu bize kisaltt^ i^hsa-^î 9Ü ihaO Güzel taneler o geçe de yaprak açtilar. ;i ,.î;.:j nilfno j7{ -üsroite Öyle ki, o bitkilerin meyveleri yakinimiza geldi ys 4f\$sjr4feo Bir lezzet meclisinde olduk, benzerini göremedik.^-islgma!) ,sr O mecliste sikayet ye günah kusuru göremedik, Bir sözle,o lezzet meclisini spna; erdirmekten

Gözler, gönüliierdeki duygularin

Ikrima diyor ki: Ben o bedeviye: «Biraz daha oku» cevabi verdi: Bu kadari sana yetmiyor mu? Ama istersen,sanathaska bir siir okuyayim:

«Bir kavimle akid yapar: anlasirsan Onlara arkadas olurum, onlardan

huyumdur, iyileri iyiUK yaptiginda ben dejiyilik y

Onlar kötülük yaptiklarinda ben kötülük nim.

Onlarin isteklerinden baska isteklerde bulunurum

Ama yeri gelince de onlarin isteklerine uyar ve kendi isteklerimden yazgeçerim.^bfıy: 4 .&*% A dK&O ,<i mnmmoH ,ibü freA

Ibn Hallikn ta ir sairdi, Öer

«Beni Teinim kabilesi sana kizacak olursa, Bütün insanlari sana kizdiklarini sanirsin.»

Adamin biri Cerir'e, insanlari en sair olaninin kim oldugunu sorunca o, adamin elinden tutarak oglunun bulundugu yere götürdü Oglu keçinin memesini agzina koymus, sütünü emiyordu. Seslenince oglu ayaga kalkti, süt çenesinin üzerine akmaktaydi. Cerir, insanlari en sairini soran adama şöyle dedi:

- Sunu görüyor musun?

- Evet.

- Taniyor musun?

- Hayir.

- Bu benim babamdır. Keçinin memesini agzina koyup sütünü içiyor ki, sagmasin ve sagarken komsulari sagma sesini duyup kendisinden süt istemesinler. Insanlari en usta sairi, bunu ileri sürerek seksen saire karsi iftihar eden ve onlari yenendir.

Cerir ile Ferezdak arasinda çok atismalar, karsilikli hicivler cere-yar etmist ki, onlari burada anlatmak uzun sürecektir.

Cerir, hicri 110. senede vefat eti. Halife b. Hayyat ile birkaç ravi böyle demislerdir. Halife'nin ifadesine göre Ferezdak'm ölümünden birkaç ay sonra Cerir'de vefat etmistir. Sali'nin ifadesine göre Cerir ile Ferezdak, hicri 111. senede vefat etmislerdir. Ferezdak, Cerir'den kirk gün önce vefat etmistir.

Kerimî, Asmaî'nin babasinin söyle dedigini rivayet etmistir:

«Adamin biri, Cerir'i ölümünden sonra rüyada görmüs ve ona söyle sormustu:

- Allah sana ne yapti?
- Beni affetti.
- Hangi sebepten ötürü affetti?
- Çölde aldigim bir tekbirden ötürü affetti.
- Ya Ferezdak'a ne yapti?
- iffetli kadınlara iftirada bulunmasi nedeniyle onu helak etti. Asmaî dedi ki: «Cerir, Ferezdak'i hayatında da ölümünden sonra da rahat birakmadi»[12]

Ferezdak

Asil adi, Hemmam b. Galib b. Sa'saa b. Naciye b. Ikal b. Muham-med b. Süfyan b. Mücasi¹ b. Darim b. Hanzele b. Zeyd b. Menat b. Mürr b. Edd b. Tabiha Ebu Firas b. Ebi Hatal et-Temimi el-Basrî'dir. Ferezdak lakabiyla tanina meshur sairdir. Dedesi Sa'saa b. Naciye, sahabedir. Dedesi, Rasûlullah (s.a.v.)'m ziyaretine gitmistir. Cahiliye döneminde diri diri topraga gömülen kizlari topraga gömülmekten kurtarir, canlarim bagislardi.

Ferezdak, babasiyla birlikte Hz. Ali'nin yanma gittigini anlatir. Hz. Ali, babasina Ferezdak'i göstererek, kim oldugunu sorunca oglu oldugunu ve ayni zamanda sair oldugunu söylemis; Hz. Ali de: «Ona kiraati öğret. Onun için kiraat, siirden daha hayirlidir.» demisti.

Ferezdak, Irak'a giderken, Hz. Ali'nin oglu Hüseyin'i görmüs ve onu dinlemisti. Ayrica Ebu Hüreyre, Ebu Said el-Hudrî, Arfece b. Es'ad, Zürare b. Kerb, Tirmah b. Adiy adındaki sairi görmüs ve dinlemis, onlardan rivayetlerde bulunmustur. Halid el-Hiza, Mervan el-Asgar, Haccac b. Haccac el-Ahvel ve bir cemaat ondan rivayetlerde bulunmuslardir. Amcasi Habbab'm mirasini istemek üzere Muaviye'-nin yanma gelmistir. Ayrica Velid b. Abdülmelik'in ve kardesinin de yanina gelmistir. Fakat bu konudaki rivayet sahih degildir.

Es'as b. Abdullah, Ferezdak'm söyle dedigini rivayet etmistir:

«Ebu Hüreyre, ayaklarima bakti ve: "Ey Ferezdak, ayaklarinin küçük olduklarini görüyorum, bunlar için Cennet'te bir yer ara." dedi. Ben de: "Günahlarım çoktur." diye cevap verince Ebu Hüreyre, su karsiligi verdi: "Zarari yok, çünkü ben, Rasûlullah (s.a.v.)'m: «Batida bir kapi vardır, bu kapi tevbe için açık bırakılmıştır. Günesin battigi yerden dogusuna kadar kilitlenmeyecektir.» diye buyurdugunu isittim.»

Muaviye b. Abdülkerim, babasinin söyle dedigini rivayet etmistir:

«Ferezdak'm yanina gittim, yerinden kimildadiginda ayaklarinda bukagi bulundugunu gördüm. Bu nedir? diye sordugumda bana su cevabi verdi: «Kur'ân'i ezberleyinceye kadar bunlari ayagimdan çıkarmamaya yemin ettim.»

Ebu Amr b. A'lâ dedi ki: «Sehirde ikamet eden bütün bedevilerin dillerinin bozulduğunu gördüm. Ancak Rü'be b. Haccac ile Ferezdak hariç. Bunlar sehirde uzun süre ikamet ettikleri halde dilleri daha da güzellesti ve keskinlesti.»

Ebu Saf el'in rivayetine göre Ferezdak, karisi Nevvar'i üç talakla bosamis, sonra o gelip Hasan-i Basrî'yi bu bosamaya sahit tutmus, ancak bir süre sonra buna pisman olmus ve su siiri okumustu:

«Eger elime ve kalbime hakim olsaydim,

Kader benim için muhayyerlik hakki birakirdi.

Sabahleyin Nevvar'i bosadigimdan ötürü,

Kuyrugunu bacak arasina vuran köpek gibi pisman oldum.

Delirmistim, bu nedenle Nevvare'nin nikahından çıktim.

Tipki seytanin Adem'i Cennet'ten çıkarisi gibi.»

Asmaî ile birden fazla ravi dediler ki: Ferezdak'in karisi Nevvar binti A'yün b. Dabia el-Mücasî' vefat ettigi zaman namazini Hasan-i Basrî'nin kildirmasini vasiyet etmistî. Cenazeye Basralîlerin esrafi da geldiler. Hasan-i Basrî, katirinin üzerinde, Ferezdak da devesinin üzerinde idi. Hasan'a dogru ilerledi. Hasan, Ferezdak'a söyle sordu:

- Su insanlar ne diyorlar?

- Bugün bu cenaze töreninde insanların en hayirlisi ve en serlisi hazır bulundu, diyorlar? En hayirlisi ile seni, en serlisi ile de beni kastediyorlar.

- Ey Ebu Firas, ben insanların en hayirlisi degilim, sen de insanların en serlisi degilsin. Sen böyle bir gün için ne hazirladin?

- Seksen seneden beri Lâ ilahe illallah sahadetini hazirladim. Hasan-i Basrî, Nevvar'in cenaze namazini kildirdikten sonra mezarin basina gittiler. Ferezdak su siiri okumaya basladi:

«Mezarın altındaki bu hatun beni affetmezse,

Korkarım ki, bu benim için mezar atesinden daha şiddetli ve daha şikici olur.

Kiyamet gününde sert bir güdücü ve şiddetli bir sürücü yanıma gelir de Ferezdak'ı ileriye sürerse korkarım.

Darım ogullarından boynu zincirli, eli kelepçeli bir kimse, Cehennem atesine doğru giderse ziyan eder.

Katrardan gömlekler ve yırtık elbiseler giyinmiş olarak Cehennem atesine sevk edilir.

İste o zaman Cehennem'de irin içerler.

irinin sıcaklığından eriyip parçalandıklarını görürsün.»

Hasan-i Basrî, toprağı islatmıcaya kadar ağladı. Sonra Ferezdak'ı kucaklayıp söyle dedi: «Daha önce insanlar arasında en çok kızdığım adam sendin, ama bugün insanlar arasında en çok sevdiğim insan sen oldun.»

Bazı kimseler Ferezdak'a söyle sordular: «İffetli ve suçsuz kadınlara iftira ederken Allah'tan korkmuyor musun?» Bu soruya Ferezdak şu cevabı verdi: «Yemin ederim ki Allah, kendileriyle çevremi görmekte olduğum gözlerimden daha çok sevdiğim bir varlıktır. O, bana nasıl azab edecektir?»

Önceki kısımlarda da anlattığımız gibi Ferezdak, hicretin 110. senesinde Cerir'in vefatından kırk gün önce (baska bir rivayete göre bir ay önce) vefat etmiştir. Doğrusunu Allah bilir.

Hasan ile İbn Sirin'e gelince, bunlardan herbirinin biyografisini "Tekmil" adlı kitabımızda detaylı olarak anlatmışızdır. Allah, bize yeter. O, ne güzel vekildir. [13]

Hasan B. Ebil-Hasan

Babasının adı Yesar idi. Ebred ise, Ebu Said ei-Basrî'dir. Bu zat, Zeyd b. Sabit'in azatlısı idi. Baska bir rivayette anlatıldığına göre Ca-bir b. Abdullah'in azatlısıydı. Baskasının azatlısı olduğunu söyleyenler de vardır. Annesi Hayyire idi. Hayyire, Ümmü Seleme'nin cariyesi idi. Ümmü Seleme'ye hizmet ederdi. Bazen onu bir iş için baska yere gönderince süt emmekte olan oğlu Hasan'ı unutturdu. Ümmü Seleme, memesini Hasan'ın ağzına koyarak onunla mesgul olur, ona süt em-dirirdi. Rivayet olunduguna göre Hasan'a bahsedilen hikmet ve ilimler iste Rasûlullah'a mensub olan o iki memeden emdiği süttten kaynaklanmaktadır. Sonra küçük yastayken annesi onu sahabelerin yanına götürür, sahabeler ona dua ederlerdi. Hz. Ömer'in kendilerine dua ettiği kimselerdendi. Hz. Ömer, ona söyle dua etmist: «Allah'im, onu dinde fakih kil ve onu insanlara sevdire.»

Bir defasında Enes b. Malik'e bir mesele sordular. O da söyle dedi: «Bunu mevlamız Hasan'dan sorun. Çünkü o da Rasûlullah'tan dinledi, biz de dinledik. O, aklında tuttu, ama biz unuttuk.»

Yine bir defasında Enes, söyle demisti: «Aralarında su iki âlim ihtiyar bulunduğu için Basralılara gipta ediyorum.» İki yasli âlim sözü ile Hasan'i ve ibn Sirin'i kasdetmisti.

Katade dedi ki: «Hangi fakih adamla aynı mecliste oturduysam, mutlaka Hasan'in ondan daha üstün olduğunu gördüm. Gözlerim Hasan'dan daha fakih birini görmüş degildir.»

Eyyüb dedi ki: «Bir adam Hasan'la birlikte üç kez hacca gidip arkadaşlık yaptığı halde onun heybetinden çekindiği için ona birsey soramazdı.»

Sa'bî, Basra'ya gelmek isteyen bir adama dedi ki: «Basralıların en yakisikli ve en heybetli adamini görürsen bil ki, o Hasan'dir ve ona benden selam söyle.»

Yunus b. Ubeyd dedi ki: «Adam, Hasan'a bakınca ondan yararlandirdi. Onun amelini görmese de, konuşmasını dinlemese de ondan istifade ederdi.»

A'mes dedi ki: «Hasan hep hikmeti ezberler ve aklında tutardı ve eninde sonunda onu anlatırdı.»

Ebu Cafer, Hasan'dan bahsedince söyle derdi: «Onun konuşması, peygamberlerin konuşmasına benzer.»

Muhammed b. Sa'd dedi ki: «Anlatıldığına göre Hasan, ilim ve ameli birleştiren ve kendinde toplayan bir kimse idi. Üstün bir âlim, fakih, mutemed, güvenilir, abid, zahid bir kimseydi. İlim ve ameli çoktu. Fesahat sahibi, yakisikli ve endami düzgün bir insandı. Mekke'ye geldi, taht üzerinde oturdu. Alimler çevresinde oturdular, insanlar gelip yanında toplandılar. Onlara faydalı şeyler anlattı.»

Tarihçiler dediler ki: Hasan, hicretin 110. senesinin receb ayında seksensekiz yaşında vefat etti. Onunla Muhammed b. Sirin'in vefatları arasında yüz günlük bir ara vardır. Muhammed b. Sirin Ebu Bekir b. Ebi Amr el-Ensârî. Enes b. Malik en-Nadrî'nin azatlisidir. Ebu Muhammed, Aynüttemr gazasında Halid b. Velid tarafından esir alınan kimselerdendir. Enes, onu satın almış, sonra belli bir bedel karşılığında azad etmişti. Daha sonra Ebu Muhammed'in hayırh çok evladi dogmustu. İlk oğlu Muhammed, onun hayırlı evlatlarından biri idi. Diğer çocukları da sunlardı: Enes, Mabed, Yahya, Hafsa ve Kerime. Hepsi güvenilir, değerli tabiilerdir. Allah, onlara rahmet etsin.

Buharî dedi ki: «Muhammed b. Sirin, Hz. Osman'in halifelığının bitimine iki

sene kala dogdu.»

Hisam b. Hassan dedi ki: «Muhammed b. Sirin, gördüğüm ve kendisine kavustugum en dogru insandi.»

Muhammed b. Sa'd dedi ki: «Muhammed b. Sirin, güvenilir, mu-temed, âlim, yüksek hasletlere sahip, fakih, imam bir kimseydi. Ilim ve takvasi çoktu. Yalniz kulagi biraz agir isitirdi.»

Müerrik el-İclî dedi ki: «İbn Sirin kadar takvasinda bilgili, bilgisinde de takvali baska bir adam görmedim.»

İbn Avn dedi ki: «Muhammed b. Sirin, bu ümmet için insanlar arasinda kendisine ümit beslenen en yüce insandır ve insanlar arasinda kendini en fazla muhafaza eden kimsedir ve yine insanlar arasinda nefsinden en çok korkan kimsedir. Irak'ta Muhammed b. Sirin, Hicaz'da Kasim b. Muhammed, Sam'da da Reca b. Hayve kadar dünyada en çok aglayan baska bir kimse göremedim.»

Insanlar, onun rivayetine göre hadisleri rivayet ederlerdi. Sa'bî, onun hakkında söyle derdi: «Su sagira bel baglayin.» Sagir kelimesi ile Muhammed b. Sirin'i kastediyordu.

Ibn Sevzeb: «Rüya tabiri hususunda Ibn Sirin'den daha cesaretli birini göremedim.» demistir. Osman el-Bünnî de: «Basra'da yargilama hususunda Ibn Sirin'den daha âlim kimse göremedim.» demistir.

Anlatildigina göre Ibn Sirin, hicri 110. senenin sevval ayinin dokuzunda Hasan'dan yüz gün sonra vefat etmistir.[14]

Fasil

Müellifin bu seçkin âlimlerin biyografilerini, Önceki sayfalarda

nakledilen sairlerin biyografilerinden önce anlatip, sonra sairlerin biyografilerini anlatmasi daha uygun olurdu. Kaldi ki müellif, sairlerin biyografilerini uzun uzadiya anlatmis, âlimlerin biyografilerini ise kısa tutmustur. Her ne kadar sairlerin biyografilerinde güzel seyler ve derli toplu hikmetler var ve buna vakif olan kimseler, bundan yarar-lanabilirlerse de âlimlerin biyografilerini uzunca anlatmasi, sairleri Övmesinden daha faydali olurdu. Özellikle Hasan'in, Ibn Sirin'in, Vehb b. Münebbih'in sözlerini nakletmekte daha büyük faydalar düşünülmektedir. Ama müellif bunlarinkini kısa tutmustur. Fakat o, bu konuda daha muktedir ve daha genis ilim sahibidir. Bu büyük âlimlerin sözleri arasina fasila koymak, hikmetlerini diger seylerle karistirmek uygun olmaz. Çünkü gönüller, bunlarin sözlerini ve hikmetlerini öğrenmeye susamis olup arzu duymaktadır. Selef âlimlerinin sözleri kalplere tesir eder.

Müellif, çoğunlukla biyografileri, "Tekmil" adli kitabinda, kisilerin adlarina

göre siralamistir. Ama biz o kitabi göremedik ve bu hususta kendilerine sorular yönelttigimiz âlimlerden yeterli bilgi alamadik. Bunu ilim sahibi bir cemaattan sorduk. Binden fazla kisi bu kitaptan haberi olmadigini söyledi. Alimler böyle dediklerine göre digerlerinin durumu nice olacaktır?

Biyografilerin çoğunda müellifin anlattiklarına bildigim ve vakif oldugum kadariyla ilaveler yaptim. Yanimda bu hususta baska kitaplar olsaydi doyurucu ifadeler kullanirdim, sözü daha da uzatirdim. Çünkü hikmet, mü'minin yitigidir. Belki de ahirete ragbeti olan, Aziz ve Celil olan Allah katındaki seylere talip olan kimse, bu anlattiklarimiza muttali olarak sonraki devirde yasayan büyüklerin biyografilerini, hükümdar ve emirlerin hayat hikayelerini okuyarak daha büyük ve daha kapsimli bir sekilde yararlanacaktır. Ibret alan ve kötülüklerden sakinan kimseler için de bu hususta faydalar vardır. Zira ölümlerinden sonra adil ve zalim hükümdarların biyografilerini an-latmaktada faydalar vardır.

Adil hükümdarların faziletleri, zalim hükümdarların da haksizli-kari anlatilince; zalim kimseler, ölümlerinden sonra unutulmayacaklarını, aksine isledikleri haksizlik ve fesadin âlimler yanındaki kitaplarda kayda geçirileceğini anlarlar ve kötülükten vazgeçerler. Adalet hayir ve salah ehli hükümdarlar da yaptıkları iyiliklerin kitaplara kaydedileceğini bilerek daha fazla iyiliklere yönelirler. Zira yüce Allah, Kur'ân-i Kerim'de hükümdarların, Firavunların, kafirlerin, fe-sad ehli kimselerin haberlerini nakletmistir ki, insanlar onların durumlarından ve yaptıkları işlerden sakinsinlar. Ayrica takva sahibi, ihsan ehli, iyi, hayirli, seçkin ve imanli kimselerin haberlerini de nakletmistir ki, insanlar onların izinde gitsinler, onlari Örnek edin-

sfinler/'Öögrusuhu, noksanlıklardan münezzeh olan yüce Allah daha ij*i bilir1.-Biz sözümüzü söyleriz, tevfik Allah'tandır. [15]

Hasan-i Basri

Ebu SâidTcünyesi ile taninir. Basralidir. Fakih ve meshur bir iüiamdîr. Tabiilerin büyüklerinden olup kiymetli bir şahsiyettir. Ilim amel ve ihlas bakımından taninan büyük bir insandır. •; Ibn Ebi'd-Dünya, onun söyle dedigini rivayet etmistir: ?]'r «Kisi, yirmi sene müddetle ibadet eder, komsusu onun farkında bile olmaz. Ama bir baska kisi de var ki, bir gece veya bir gecenin bir Kisminda ibadet eder, sabah olunca da komsusuna zulmeder. Her ne kadar millet onun etrafında toplanip zikir halkasi olustursa da, gözünden yaslar aksa da ve o yaslan elinden geldigince geri çevirmeye çalissa da arkadaşlarının yanından kalktiginda yine haksizliga devani eder.»

Bir defasında Hasan-i Basrî, söyle bir olay anlatmisti:

«Adamin biri, Ömer b. Abdülaziz'in yanında nefes aldı. Ömer, onu

yumrukladı ve: "Onun bu nefes alısında fitne vardır." dedi.»

Taberanî, Hasan-i Basrî'nin söyle dedigini rivayet etmistir:

«Magfîret ve rahmet ümidi bazı kimseleri oyaladı. Nihayet dünyadan çıkip gittiler, ama salih amelleri yoktu, onlardan biri söyle der: "Ben, Allah hakkında hüsn-ü zan sahibiyim. O'nun rahmetini ümid ederim." der, ama yalan söyler. Eger Allah hakkında hüsn-ü zan sahibi olsaydı Allah için güzel ameller islerdi. Eger Allah'ın rahmetini ümid etseydi, o rahmeti salih ameller isleyerek talep ederdi. Aziksiz ve susuz olarak çöle doğru sefere giden kimse, kısa zamanda helak o-lur.»

Ibn Ebi'd-Dünya, Hasan-i Basrî'nin söyle dedigini rivayet etmistir:

«Su kalplerle konusun, çünkü bunlar, çabucak zeval bulacaklardır. Su nefisleri de azarlayın. Çünkü bunlar kötü gayeye doğru gitmektedirler.»

Malik b. Dinar söyle bir rivayette bulunmustur:

«Hasan-i Basrî'ye sordum:

- Âlim kisi dünyayı severse cezası ne olur?

- Kalbi Ölü, âlim kisi dünyayı severse, dünyayı ahiret ameli isleyerek elde etmeye çalışır, böyle olunca da ilminin bereketi gider, sadece harfleri kalır.»

Fitenî, babasının söyle dedigini rivayet etmistir: «Hasan-i Basrî, bir hastayı ziyaret etti. İyileştigini gördü, ona söyle dedi: "Ey adam, Allah seni andı, sen de onu an, hatanı bağışladı, ona şükret. Hastahk, âlicenâb ve şerefli hükümdarın kirbaç darbesidir. Hastalanan kisi, iyileştikten sonra ya iyi kosa bir at olur, ya da hantal ve tökezleyen bir esek olur."»

Utbî, babasının söyle dedigini rivayet etmistir: Hasan-i Basrî, Ferkad'a su mealde bir mektup gönderdi:

«İmdi Allah'a karşı takvali olmanı, onun sana öğrettigi ilimle amel etmeni, onun azabına karşı hazırlıklı olmanı sana tavsiye ederim ki, onun azabını geri çevirmeye kimsenin gücü yetmez. O azab indiginde pismanlığın faydası olmaz, basındaki gafillik perdesini çıkarıp at. Cahiller uykusundan uyan, paçanı siva, zira dünya, bir yaris alanıdır. Hedef ya Cennet, ya da Cehennem'dir. Allah Teâlâ, beni ve seni bir makamda sorgulayacaktır. O makamda benden ve senden en küçük, en gizli, en büyük, en açık amellerimizi soracaktır. Benden ve senden soracağı sorular arasında kalplerin vesvesesi, gözlerin bakışları, kulakların dinleyişleri olacaktır. Bunların hesabını sağlamca vereceğimizden emin değilim.»

İbn Kuteybe'nin rivayetine göre Hasan-i Basrî, İbn Hübeyre'nin kapısına gitmiş. Fakihlerin kapıda oturmakta olduklarını görünce onlara söyle demiş: «Ayakkabılarınızı toz ve toprakla doldurdunuz, elbiselerinizi açarttınız,

sonra kosarak bunların kapılarına geldiniz, öyle mi?» Böyle dedikten sonra da arkadaşlarına söyle dedi: «Su hizadaki adamlar hakkında zannınız nedir? Bunlarla aynı mecliste oturmak, takvali kimselerin meclisinde oturmak sayılmaz. Bunların meclisleri, karşılıklı şartların ve zorba güvenlik görevlilerinin bulunduğu meclistir.»

Haraitî'den rivayet olunduguna göre Hasan-i Basrî, bir esya satın aldığı zaman o esyanın fiyatında kusur varsa, o kusurati bütünle-yerek sahibine öderdi. ,

Hasan, buçukları tamamlayarak mal sahibine parayı tam öderdi. Mesela, bir mali bir dirhemden birkaç kuruş eksigine satın alacak olursa, sahibine tam bir dirhem öderdi veya dokuz buçuk dirheme satın aldığı malı; sahibine on dirhem ödeyerek alırdı. Bunu da mürüvvet ve âlicenâblığın gereği olarak yapardı.

Abdû'l-A'lâ es-Simsar dedi ki: Hasan-i Basrî, bana söyle dedi:

- Ey Abdû'l-A'lâ, sizden biri, kardesine bir elbiseyi iki veya üç dirhem eksigine satar mı?
- Hayır, vallahi bir kuruş eksigine dahi satmaz.
- Bu ne ahlaktır? Su halde mürüvvet diye birsey kalmamış. Hasan-i Basrî, «Din, mürüvetsiz olmaz.» derdi.

Hasan-i Basrî, bir katirini satıyordu. Müsteri, ona dedi ki:

- Ey Ebu Said, fiyattan biraz indirmeyecek misin?
- Sana elli dirhem indirim yaparım, istersen fiyatı daha da indirim, ne dersin?
- Hayır, razı oldum.
- Öyleyse Allah sana mübarek etsin.

İbn Ebi'd-Dünya, Hamza el-A'ma'nın söyle dedigini rivayet etmiş tir:

«Annem, beni Hasan-i Basrî'nin yanına götürdü ve ona söyle dedi-"Ey Ebu Said, oğlumun senin yanında kalmasını istedim, umarım ki Allah, senin sayende ona faydalar verir."»

Ben de sık sık Hasan-i Basrî'nin yanına gitmeye başladım. Bir gün bana dedi ki: "Ey oğlucum, ahiretin hayri için sürekli hüzünlü ol. Böyle yaparsan belki ahiretin hayrına kavuşursun. Gecenin ve gündüzün saatlerinde ıssız yerlerde ağla, umulur ki, Mevlam senin durumuna vakıf olur. Bu nedenle akittigin gözyaşlarına acıyıp sana merhamet eder ve sen de kurtulsa erenlerden olursun."

Hasan'ın evine girdiğimde onun ağlamakta olduğunu gördüm. Bazen yanına girdiğimde namaz kılmakta olduğunu gördüm, namazda dahi

aglayip inleyisini isitirdim. Bir gün ona: "Çok aglıyorsun." dedim. Bana su karsiligi verdi: "Ey ogulcugum, mü'min kisi ag-lamayip ne yapsin? Ey ogulcugum, aglamak, Allah'in rahmetine vesile olur. Ömrün boyunca aglayabiliyorsan agla ki, Allah sana rahmet etsin. Sana rahmet edince de Cehennem atesinden kurtulursun. Kisi, mutlaka bir diyara gidecektir, ya Cennete, ya da Cehennem'e. Üçüncü bir diyar yoktur.

Duydugumuza göre Allah'tan korktugu için aglayan kimsenin gözlerinden akan her gözyasi damlasi, onun Cehennem'den azad olmasina vesile olur.

Bir adam Allah'tan korktugu için bir topluluk arasinda aglayacak olursa, o topluluktaki insanların tümü Allah'in rahmetine mazhar olurlar. Her amelin bir ölçüsü ve tartisi vardir, ancak Allah korkusundan ötürü aglamak bunun disindadir. Allah, kendisinden korkuldugu için aglayanların aglayislarina hiçbir degeri denk tutmaz. Bir kul aglayınca mutlaka kalbi onun dogruluguna ya da yalanciligina sahitlik eder."»

Ibn Ebi'd-Dünya, "Kitabu'l-Yakîn"de Hasan-i Basrî'nin su sözünü rivayet eder:

«Müslüman kisinin alametleri sunlardir: Dininde kuvvetli, yumusakliginda akilli, yakininde imanli, ilminde hikmetli, merhametinde Ölçülü, hakki vermekte eli açık, zenginlikte iktisatli, yoksullukta ta-hammüllü, güçlülükte ihsan sahibi, nasihatle birlikte itaatkar, ragbetinde ve arzularinda takvali, sikintida sabir ve iffet sahibi, arzu ve ragbetlerinin onu çukurlara yuvarlamamasi, dilinin onu kötülöklere sevketmemesi, gözünün haramlara bakmaması, tenasül organinin haramlara bulusmaması, hevesinin onu haramlara meylettirmemesi, dilinin onu rezil rüsvey etmemesi, hirsinin onu hafife almaması, niyetinin onu kusurlu kilmamasıdır.»

Yine ayni eserde Hasan-i Basrî'nin su sözü rivayet edilmistir:

«Ey Ademoglu, senin elinde bulunan seylere Allah katındaki seylerden daha fazla güvenip bel baglaman, inancinin zayıfligından dolayidir.»

Ibn Ebi'd-Dünya, Hasan-i Basrî'den rivayet etti ki; Lokman, ogluna söyle nasihat etmistir:

«Ey ogulcugum! Amel islemek, ancak yakinî inançla mümkün olur. Yakinî inanci zayıf olan kimsenin amelide zayıf olur.

Ey ogulcugum! Eger seytan, sek ve süphe tarafından sana gelirse, sen onu yakinî inanç ve nasihatla maglub et. Eger tembellik ve bikkinlik tarafından sana gelirse, sen onu kabir ve kıyameti anarak maglub et. Eger ragbet ve korku tarafından sana gelirse, sen, dünyanın terkedilecek bir yer oldugunu ona bildir.»

Hasan-i Basrî dedi ki: «Bir kul, Cennet ve Cehennem'in varligina kesin

olarak inanirsa mutlaka Allah'tan korkup solar. Istikamet üzere olur. Ölünceye kadar da iktisatli olur.»

«Cennet, yakini inanç ile talep edilir ve yine yakinî inanç sayesinde Cehennem atesinden kurtulabiliriz. Yakinî inanç ile farizalar en mükemmel şekilde eda edilir, yakini inançla hak yolda sabir ve sebat gösterilir. Allah'ın verdiği afiyette çok hayirlar vardır. Vallahi onların afiyette birbirleriyle yardımlaş tıklarini, bela inince de birbirlerinden ayrilip koptuklarını gördük.

İnsanlar afiyet zamanında esit durumdadırlar, ama bela inince, iste yigit adamlar o zaman ortaya çıkar ve belli olurlar.

Bela indiginde Allah'a ibadet edenlerle etmeyenler anlaşırlar.

Bela indiginde mü'min kimse, imanına siginir, münafik ise münafikliğine doğru gider.»

"Kur'ân'm Faziletleri" adlı eserinde Feryabî, Hasan-i Basrî'nin söyle dedigini rivayet etmiştir:

«Dogrusu su Kur'ân'i köleler ve çocuklar okudular, onların Kur'ân tesvili hakkında bilgileri yoktur. Bu isin basına daha önceleri gelmiş degiller ve buna isin basından beri el atmış degillerdir. Aziz ve Celil olan Allah, bu hususta söyle buyurmuştur: «Ey Muhammedi Sana indirdigimiz bu kitab mübarektir. Ayetlerini düşününler, akli olanlarda öğüt alsınlar.» (Sâd, 29.) Kur'ân'm ayetlerini ancak Kur'ân'a tabi olan kimseler düşünürler. Kur'ân'i düşünmek, onun harflerini ezberlemek, ya da hadlerini zayi etmekle olmaz. Hatta bazı kimseler: «Ben Kur'ân'm tümünü ezberledim, bir harfini bile düşünmedim.» derler. Allah'a yemin ederim ki öyleleri, Kur'ân'm tümünü düşünmüşlerdir.

Kur'ân, onun ahlakında ve amelinde görülmez. Bazı kimseler derler ki: «Vallahi ben Kur'ân sûrelerinden birini bir nefeste okuyorum.» Hayir vallahi o, okuyucu, kurra, âlim, hakim ve takvah bir kimse değildir. Kur'ân okumak, ne zamandan beri bu şekilde mubah olmuştur? Veya o kimse nasıl böyle birseyi söyleyebilir? Allah, böylelerini insanlar arasında çoğaltmasın.»

Hasan-i Basrî, Cündeb'in söyle dedigini rivayet etmiştir: «Hüzeyfe, bize: «Hiçbir şeyden korkmuyor musunuz?» diye sordugunda ben kendisine su cevabi verdim: «Vallahi, sen ve adamların insanlar arasında bizim için en basit kimselersiniz.» Bu cevabım üzerine söyle dedi: «Ama canım kudret elinde bulunan Allah'a yemin ederim ki, sizin basiniza bir bela gelecek olursa mutlaka bizden taraf gelecektir.»

Bununla beraber baska bir grup ortaya çıktı ki, bu ümmetin ahirinde olup Kur'ân'i okurlar. Onu, hurmaları dagitir gibi dagitirlar. Okuyuslari kürek kemiklerinden aşağı inmez, kalblerine tesir etmez. Okuyuslari imanlarını geride bırakir.»

Ibn Ebi'd-Dünya, giybeti kötölemek için Hasan-i Basrî'nin söyle dedigini rivayet etmistir:

«Vallahi, kurtçukların bedeni çürütmelerinden daha hızlı bir şekilde giybet, mü'min kimsenin dinini çürütür.»

Hasan-i Basrî, söyle derdi: «Ey ademoglu, insanlar sende bulunan bir ayibi ortaya çıkarmadıkça sen imanin gerçegine varamazsin. Sen kendindeki kusuru düzeltmeye baslamadıkça ve bu isi kendiliginden yapmadıkça yine imanin gerçegine varamazsin. Böyle yaptigin takdirde bu seni kendi nefsindeki taatla mesgul eder. Allah'in, en çok sevdiği kullar, bu halde olan kullardir.»

«Ey Ademoglu! Seninle fasik kisi arasinda hürmet yoktur.»

«Bid'atçi kimsenin kötülüklerim anlatmak, giybet sayilmaz.»

Aslet b. Tarif dedi ki: Hasan-i Basrî'ye söyle bir soru sordum:

- Günahim açıkça isleyen facir kisinin yaptiklarini baskalarına anlatmak giybet sayilir mi?

- Hayir, böyle kimselerin sayginligi ve kerameti yoktur. Bir kim, senin günahi açiga çikinca onun kötülüklerini anlatmak giybet sayilmaz. Üç kisinin giybetini yapmak haram degildir. Onlar da su kimselerdir:

1- Açıkça günah isleyen,

2- Zulmeden devlet baskam,

3- Bid'atçi kimse.

Adamin biri, Hasan-i Basrî'ye dedi ki: «Bazi kimseler, sendeki hatalari bulup aleyhine delil olarak kullanmak amaciyla senin meclisine katiliyorlar.» Hasan-i Basrî ona dedi ki:

«Yavas ol bakalim ey adam, ben kendi nefsimi canana yönelttim, o da yöneldi. Nefsimi Cehennem atesinden kurtarmak için gerekli yola yönelttim, o da yöneldi. Nefsimi insanlardan kurtulma yönüne yönelttim, ama bunun çaresini bulamadim. İnsanlar, yaraticilarından ve rezzaklarmdan memnun olmadilar. Kendileri gibi bir yaratiktan nasıl memnun olacaklar? İnsan, kendi kardesine, tevbe etmis olduğu bir suçunu nedeniyle kötöleyici ifadeler kullanirsa, kendisi de o günahi islemedikçe ölmez.»

Hasan-i Basrî, Lokman (a.s.)'m kendi ogluna söyle öğüt verdigini söylemistir:

«Ey ogulcugum! Yalandan sakın, çünkü yalan, serçe eti gibi istahli birseydir, ama az bir süre sonra sahibini ateste kavurur.»

Hasan-i Basrî dedi ki: «İnsanlari amelleriyle degerlendirin, sözlerini

önemsemeyin. Zira Aziz ve Celil olan Allah, kisinin söylediği her sözü karşılığında o sözü doğrulayan ya da yalanlayan bir amelini delil kılar. Bir kisten güzel bir söz isitirsen, hemen hükmünü verme. Eger o kisi, güzel sözünü doğrulayan bir amel islerse bu onun için güzel birsey olur. O güzel sözle güzel amel, ne güzel iki kardes olurlar. Ama kisinin sözü ameline ters düşerse, artık onun durumu sence açıktır, öyle değil mi? Ondan sakinki ademoglunun aldanisi gibi seni aldatmasın, senin de hem sözün, hem amelin olsun. Amelin sözünden daha uygun olmalıdır. Senin gizli ve açık hallerin vardır, gizli halin açık halinden daha muteberdir. Senin acil dünyan ile sonradan gelecek ahiretin olacaktır, ahiretin dünyandan daha önemlidir.»

Ibn Ebi'd-Dünya, Hasan-i Basrî'nin söyle dedigini rivayet etmistir:

«Yaslandığında beyaz saçlı, sivri dilli, keskin bakıslı, kalbi ve ameli ölü bir kimse ile karşılaşırsan, onu kendi nefsinden daha iyi görür ve tanırırsın. Onun bedeni var ama kalbi yok olarak görürsün, sesini isitirsin ama dostu va arkadasi yoktur. Dili verimlidir, kalbi ise kit verimlidir. Onlardan biri kendi malından baskasının malim yer ve amellerine aglar. Karin sancisi ve hazimsizlik rahatsızligi onu yakalayınca cariyeye veya kölesine: "Bana hazmi kolaylastirici bir ilaç getirin." der. Ey miskin, böyle yapmakla sen ancak dinini hazmedip eritiyorsun, öyle değil mi?

Elbisesi incelen kimsenin dini incelir, bedeni yağlanan ve sismanlayan kimsenin dini zayıflar, yiyeceği lezzetli olan kimsenin kazancı pis ve kokusuk olur.»

Acurî, Hasan-i Basrî'nin söyle dedigini rivayet etmistir:

«Mü'minin sermayesi dinidir. O nereye giderse dini de onunla beraber gider, onu yolda, esyalarının arasında bırakmaz; bırakmamalıdır. Dinini baskalarına emanet etmemelidir.»

Hasan-i Basrî, «Nedamet çeken nefse yemin ederim ki...» (me, 2.) ayet-i kerimesini tefsir ederken söyle demistir:

«Mü'mini gördüğünde mutlaka o kendi nefsini kinar ve: "Ben bu kelimeyi söylemek istememistim, bu yiyeceği yemek istememistim bu mecliste oturmak istememistim..." der. Facir ve günahkar kimseye gelince, o kötülüğe doğru adım adım ileri gider, ama kendi nefsini asla kinamaz.

Sabredin, azminizi bileyin, bu dünya ancak sayili birkaç gün ve geceden ibarettir. Sizlerde yakinda çağrılacak, çağrıya icabete edecek ve arkaniza dönüp bakmadan gidecek olan yolcularsiniz. Bu dünyada salih amelleri islemeye yönelin, dogrusu su hak, insanlari yordu. Onlarla şehvet ve arzularinin arasına bir engel olarak girdi, su hakka karşı ancak faziletini ve akibetini bilen kimse sabreder.

Kul, kendi nefsinden va'zu nasihat aldığı sürece hayir içindedir. Kendini muhasebeye tabi tuttukça iyiliktedir.»

Ibn Ebi'd-Dünya, nefis muhasebesi ile ilgili olarak Hasan-i Basrî'-nin söyle dedigini rivayet etmistir:

«Mü'min kisi, nefsine hakimdir. Nefsini Aziz ve Celil olan Allah için muhasebeye tabi tutar. Dünyada iken nefislerini muhasebeye tabi tutan kimselerin hesabi, kiyamet gününde hafif tutulur. Dünyada iken nefislerini muhasebeye tabi tutmayan kimselerin kiyamet gününde hesaplari zor olur. Mü'min kisi aniden gördüğü ve begendigi birseye: «Vallahi sen benim ihtiyacimsm ve sana arzu duyuyorum ama vallahi sana ulasamiyorum, ne yazik ki seninle benim aramda engel var.» der. Yine mü'min kisinin elinden birsey kaçır ve bir firsati degerlendiremezse kendi nefsine dönüp: «Allah diledigi takdirde ben bu seyi isterim.» der. Müminler, Kur'ân tarafından sikica baglanan kimselerdir. Kendileri ile helakleri arasinda engel vardır. Kur'ân sayesinde helakten korunurlar. Mü'min kisi dünyada tutsaktır, boyununu tutsaklik zincirinden kurtarmaya çalisir. Aziz ve Celil olan Allah'in huzuruna varincaya kadar hiçbir seyden emin olmaz. Zira o; gözü, kulagi, dili ve tüm azalarından ötürü sorguya çekilecegini bilir. Riza, çok zor birseydir, mü'minin dayanagi sabirdir. Ey Ademoglu, nefsini iyilik yaparak yen, eger Cehennem atesine girersen artık iflah olamazsin.»

Ibn Ebi'd-Dünya, Hasan-i Basrî'nin söyle dedigini rivayet etmistir:

«Mü'min kisi, dünyada garib insan gibidir, baskalariyla rekabete girmez, dünyanın zilletinden ötürü sabirsizlik gösterip sizlanmaz. Onun durumu ile diger insanların durumu farklıdır. İnsanlar, ondan yana rahattirlar, o kendi nefsi ile mesgul olur. Eger bela ve imtihan olmasaydi, sayili az günlerde kisiyi helak edecek seyler meydana gelmezdi.

Ben bu ümmetin ilklerini ve seçkinlerini gördüm. Onlar arasinda uzun bir ömür yasadim. Allah'a yemin ederim ki, onlar Cenab-i Al-lah'-in kendilerine helal kildigi seylerden o kadar çok çekinirlerdi ki, sizin haramlardan çekindiginizden daha fazla çekinirlerdi. Onlari, Rablerinin kitabi ile amel edip peygamberlerinin sünnetine tabi olarak gördüm. Onlardan hiçbirisi fazla bir elbiseyi dürüp bohçaya koymadi ve yer altina da birsey gizlemedi. Ailesine de yemek yapmasini emretmedi. Onlardan biri kendi evine girer, kendisine yemek takdim edilirse yer, takdim edilmezse susar ve hiç konusmazdi.

Münafik kisi namaz kilarsa, gösteris için ya da insanlardan korkup utandigi için kilar. Namaz kilarken dünya gam ve tasalarini düşünür, namazin vaktini kaçırırsa pisman olmaz, vakti kaçti diye üzülmez.»

"en-Nüket" adli kitabın sahibinin rivayetine göre Hasan-i Bas-rî söyle

demistir:

«Allah'a yaptigi hamdi, nimetler için kale ve korunak yapan; zekat ödemeyi mal için bir koruyucu duvar kilip bekçi yapan; ilmi de kendisi için rehber ve delil kilan kimse, yan yolda düşüp yigmaktan emin olur ve rütbelerin en yücesine ulasir. Mali avlayan, mali haklari ödemeyen, mali kendisini Allah'a taattan alikoyup mesgul eden kimse, kendi nefesine yazik etmis ve kendi eliyle de kalbini yaralamis olur. Ayrica Cenâb-i Allah, onu malinin üstüne yagmaci ve ihtilasçi olarak musallat kilar. Diger arzu ettigi seylere giderken yari yolda yigilip kalmaktan da emin olmaz.»

Zayif bir rivayette anlatildigina göre bu sözler, Hasan-i Basrî'den baskasina aittir. Dogrusunu Allah bilir.

Hasan-i Basrî dedi ki: «Bir kimsede su dört hususiyet bulunursa, Cenâb-i Allah, sevgisini onun üzerine birakir, rahmetini onun üzerine saçar: Kisinin ebeveynine karsi ince ve merhametli olmasi, kölesine aciyip sefkat göstermesi, öksüzü koruma altina almasi, zayifa yordimci olmasi.»

Hasan-i Basrî'ye münafikligi sordular. O da söyle tanımladi:

«Kisinin içi ile disinin ayni olmamasi, girdigi yerle çıktigi yerin farkli olmasidir. Münafiklikten ancak mü'min kisi korkar, münafiklikten ancak münafik kisi korkmaz ve emin olur. Yemin ederim ki, mü'min kisi ölse de, hayatta kalsa da münafiklikten korkar. Münafik kisi ise, ölse de hayatta kalsa da münafiklikten korkmaz.»

Ömer b. Abdülaziz, Hasan-i Basrî'ye mektup yazarak sordu:

- Dirhem ve dinarlara olan sevgin nasildir?
- Ben onlari sevmem.
- Öyleyse kadiliga geç. Çünkü sen adaletli birisin.

Ibrahim b. Isa dedi ki: «Hasan-i Basrî'den daha uzun boylu hü-zünlenen bir kimse görmedim. Onu her gördüğümde mutlaka bir musibete maruz kaldigini sandim.»

Mesma' dedi ki: «Eger Hasan-i Basrî'yi görseydin, "Bütün yaratiklari hüzünü onun üzerine saçilmistir." derdin.»

Yezid b. Havseb dedi ki: «Hasan-i Basrî ile Ömer b. Abdülaziz'den daha hüzünlü kimse görmedim. Sanki Cehennem atesi sirf o iki kisi için yaratilmisti.»

Ibn Esbat dedi ki: Hasan-i Basrî, otuz sene müddetle hiç gülmedi. Kirk sene müddetle de hiç saka yapmadi ve söyle dedi: «Yaratiklar kiyamet günü gibi aglayan bir göz ve açiga çıkan gizli yerleri duymadilar. Ey ademoglu! Yarin kiyamet gününde sen ameline bakacaksın amelinin iyisi, kötüsü

tartılacaktır. Bütün serlerden sakın, serlerden hiçbirini hafife alma- Yarın amel terazisinde o serden sakınmış olduğunu gördüğün zaman sevinirsin.

Dünya gitti, ameliniz boyunlarınızda gerdanlık gibi kaldı.

Ey ademoglu! Dünyanı verip ahiretini al, böylece hem dünyada hem ahirette karlı çıkarsın. Sakın ahiretini veripte dünyayı almaya kalkışma. Aksi takdirde hem dünyayı hem de ahireti kaybedersin.» Bu sözleri, Lokman (a.s.)'in kendi oğluna söylediği nakledilir.

Hasan-i Basrî dedi ki: «Adamin kırmızı ve beyaz elbiseler giyinmiş olduğunu ve "Gelin bana bakın." dediğini görürsün. Ey fasıkların en fasiki, seni gördük, sana ehlen ve sehlen demiyoruz. Dünya ehline gelince, onlar sana bakarak dünyalarına olan asiri tutkunlukları nedeniyle kazanç sağladılar. Karınlarında ye sirtlarında zenginliğin şehvet ve arzularına karşı cüretkar oldular. Ahiret ehline gelince onlar, senden hoslanmadılar ve sana öfke duydular. Her ne kadar beygirler onları süratle sirtlarında götürseler de katırlar onları üzerlerinde tasisalar da, adamlar peslerinden yürüyerek izlerini takip etseler de günah ve masiyetlerin zilleti onların boyunlarından ayrılmaz. Cenâb-i Allah, kendisine isyan edenleri mutlaka alçaltır.»

Ferkad dedi ki: Hasan-i Basrî, yanımıza geldi, kendisine söyle ideP dik:

Ey Ebu Said, Muhammed b. Ahtem'in durumuna sasmiyop'mu-sun?

- Ona ne olmuş ki?

- Az önce yanma gittik, can çekisiyordu. Bize: "Su sandı

kin." dedi. Böyle derken evinin bir tarafındaki sandığı zünü söyle sürdürdü: "Bu sandıkta 80.000 dinars (Veya^dirheitf^Vardir. Bunun zekatini ödemedim, bununla bir âkrabâyanyît*kte; bulunmadım, bir muhtaç da bundan asla yiyemedi: Biz de kendisine söyle dedik:

«Ey Abdullah'in babası, sen bu mali kim için biriktirdin? O da bize su cevabi verdi:

- Zamanın beklenmedik korkulu halleri, akranların para pul yarışma girmeleri ve sultanın cefası durumunda harcamak için biriktirdim.

- Bakın hele, şeytan onu hangi yoldan gelerek aldatmış. Onu zamanın beklenmedik korkulu halleriyle, akranlarının para pul yarışında bulunmalarım düşündürerek ve sultanın cefada bulunacağı ihtimalini aklına getirerek korkutmuş. Ey varis, dün iki arkadaşının yaptığı gibi sende hilekarlık yapma, sen el emegi sarfetmeksizin bu mal sana geldi, alin teri akitmadan bu mala kondun. Kimsenin el uzatamayacağı malları bulunan kimseden bu mal sana miras kaldı. Bu mali batıl yolla kazandı, biriktirdi, hakim vermedi.

Sonra Hasan-i Basrî, sözünü söyle devam ettirdi: «Dogrusu kiyamet günü

pismanliklar günüdür. Kisi mali toplar, sonra Ölüp o mali baskalarına birakir. Allah, o mirasçıya salihligi nasib eder ve o mali hayir yollarina sarfeder, malin asil sahibi olan kisi ise, kendi malini kiyamette baskasimn terazisinde görür.»

Hasan-i Basrî, günün baslangicinda su beyti okurdu:

«Dünya hiçbir diri için kalici degildir. Hiçbir diri de dünya üzerinde kalici degildir.»

Günün sonunda su beyti okurdu:

«Asil civan odur ki, daha Önce yaptigi takvali islerden ötürü memnun olur.

Kendisini öldüren hastaligi anladigi zaman.»

Hasanlı Basrî, Ömer b. Hattab'in halifeligi döneminde dogdu. Onu alip Ömer b. Hattab'a götürdüler. Ömer de onun için dua etti ve damagina tatli birseyler sürdü. Hasan-i Basrî, hicretin 110. senesinde Basra'da vefat etti. Dogrusunu, noksanliklardan münezzeh olan yüce Allah daha bilir. [16]

Muhammed B. Sirin

Ebu Bekir b. Ebi Amr el-Ensârî. Enes b. Malik en-Nadrî'nin azat-hsidir. Babasi Aynüttemr gazvesinde Halid b. Velid tarafından ele geçirilen esirlerdendir. Enes, onu satın aldı. Sonra onu belli bir bedel ödemesi sartıyla azad etti. Babasinin hayirli bir çok evladi dogdu. Bunlarin adlarini söylece siralamak mümkündür: Muhammed b. Si-

rin, Enes b. Sirin, Mabed, Yahya, Hafsa, Kerime. Hepsi de güvenilir ve kadri yüce tabiilerdir. Allah onlara rahmet etsin.

Buhari dedi ki: «Muhammed b. Sirin, Hz. Osman'in halifeliginin bitimine iki sene kala dogdu.»

Hisam b. Hassan: «Muhammed b. Sirin, gördüğüm en dogru sözlü insandi.» demistir.

Ibn Sirin'in yaninda, bir adam kötü vasiflariyla anlatilacak olursa o da, o adamin hakkında bildigi güzel sifatlari anlatirdi. Halef b. Hisam dedi ki: «Muhammed b. Sirin'e hidayet, agirbaslilik, husu ve takva verilmistir. İnsanlar onu gördüklerinde Allah'i hatirlarlardi.»

Enes b. Malik vefat edecegi zaman, kendisini Muhammed b. Sirin'in yıkamasini vasiyet etti. Ancak vefat ettiginde Muhammed hapisteydi. Gelip Enes'i yıkamasini söylediklerinde, "Ben mahpusum." dedi. "Senin hapisten çıkarilarak cenazeyi yıkaman için emirden izin istedik." dediklerinde Muhammed: "Beni emir hapsetmedi. Hak sahibi hapsetti." dedi. Bunun üzerine hak sahibi, onun hapisten çıkarilip cenazeyi yıkamasi için izin verdi. Çikip Enes'i yıkadi.

Yunus dedi ki: Muhammed b. Sirin, iki seçenikle karsilastiginda mutlaka dinen en saglam olaninin tercih ederdi.

Muhammed b. Sirin dedi ki: «Cezalandirilmama neden olan günahimi biliyorum. Birgün ben bir adama "Ey müflis!" demistim. İşte cezalandirilmama neden olan günah budur.»

Onun bu durumu Ebu Süleyman ed-Daranî'ye anlatildiginda o söyle demisti: «Onlari günahlari azdi. Bu nedenle, cezalandirilmalarına neden olan günahlarim biliyorlardi. Ama bizim gibi kimselerin günahlari çoktur. Hangi günahdan ötürü cezalandirilacagimizi, hangi suçtan Ötürü sorguya çekilecegimizi bilemiyoruz.»

Muhammed b. Sirin, bir düğün yemegine davet edildigi zaman önce kendi evine giderek hanimina: «Bana biraz bulamaç getirin.» der ve getirilen bulamaci içtikten sonra da söyle derdi: «Ben açligimi baskalarinin sofralarına ve yiyeceklerine tasimak istemiyorum.»

Muhammed b. Sirin, öğle vakti çarşıya girer, tek bir alip tesbihat-ta bulunur ve Allah'i zikredip söyle derdi: «Simdi, insanların gaflette olduklari bir demdir.»

Yine Muhammed b. Sirin'in sözlerini nakletmeye devam edelim:

«Allah, bir kula hayir murad ettigi zaman kalbini onun için vaiz kilar. Kalbi onu kötülüklerden menedip iyiliklere sevkeder.»

«Kardesinin kötülüklerini anlatip iyiliklerini gizlemen, ona haksizlik olur.»

«Uzlete çekilmek ibadettir.»

Muhammed b. Sirin'in yaninda ölümden bahsedildigi zaman o-nun bütün organlari ölü gibi olurlardi. Baska bir rivayette anlatildigina göre ise onun yaninda ölümden bahsedildigi zaman rengi degisir, bambaska bir hal alirdi. Sanki önceki durumda degildi.

Kendisine rüyanin hükmü sorulduğunda soru sahibine söyle dedi: «Uyanik iken Allah'tan kork. Ona karsi takvah ol. Rüyada gördüğün seyler seni aldatmasin.»

Adamin biri ona dedi ki:

- Rüyada zeytinin içine zeytinyagi döktüğümü gördüm

- Karinin durumunu arastir. Bilesin ki o senin annendir. Adam, karisinin durumunu arastirdi. Gerçekten annesi oldugunu

anladi. Bu olay söyle olmustu: Adam, küçük yasta esir alinarak kendi memleketinden alinip götürülmüştü. Sonra Islâm beldesinde yetisip büyüdü. Daha sonra annesi de esir alindi. Kendisi, bilmeksizin annesini satin aldi. Bu rüyüyi görüp Muhammed b. Sirin'e anlattiginda Muhammed,

bu durumu arastirmasini emretti. Arastirinca karisinin, kendi annesi oldugunu anladi.

Bir baskasi Muhammed b. Sirin'e söyle bir soru sordu:

- Rüyamda bir hurma tanesine bastigimi gördüm. Bastigim hurma tanesinden bir fare çıktı.

- Sen, salih bir kadınla evleneceksin. O kadın fasik bir kız doguracaktır.

Gerçekten öyle bir olay vukua geldi.

Bir baskasi da Muhammed b. Sirin'e gördüğü su rüyayı yorumlamasını söyledi:

- Rüyamda evimin damında birkaç arpa tanesi gördüm. Bir horoz gelip o taneleri yeyip gitti.

- Bu günlerde bir esyan çalınacak olursa, sen yanıma gel.

O adamin ailesi, kendi damlarının üzerine bir hali sermistir, ama hali çalindi. Adam, Muhammed'in yanına gidip durumu anlatti. Muhammed b. Sirin de ona: «Mahallenizin müezzine git ve halini ondan al!» dedi, hali sahibi müezzine gitti ve haliyi müezzinden aldı.

Adamin biri ona: «Rüyamda bir güvercinin yasemini gagaladigini gördüm.» deyince Muhammed: «Basra.âlimleri öldü.» diye cevap verdi.

Adamin biri Muhammed b. Sirin'e gelerek söyle dedi:

- Ben rüyamda çıplak bir adamin çöplükte durup saz çalmakta oldugunu gördüm.

- Bu rüya zamanımızda ancak Hasan-i Basrî'ye uygun düşer.

- Vallahi, rüyada gördüğüm de Hasan-i Basrî'ye benziyordu.

- Evet, çünkü rüyamda gördüğün çöplük dünyadır. Hasan, dünyayı ayaklarını altına almıştır. Çıplaklığı ise dünyadan soyutlanması demektir. Elinde çalmakta olduğu saza gelince o, insanların kulaklarına vura vura anlattığı vaazlar ve verdiği öğütlerdir.

Bir baskasi da Muhammed b. Sirin'e söyle demisti:

- Rüyamda agzimi misvakladigimi ve agzimden kan akmakta oldugunu gördüm.

- Sen; insanların irzlarına satasan, onların etlerini yiyen, evlerine girip çıkan bir kimsesin.

Adamin biri Muhammed b. Sirin'e söyle bir rüya gördüğünü anlatti:

- Rüyamda inci tanesinin çamurda oldugunu gördüm.

- Sen öyle bir adamsın ki, Kur'ân'i ve ilmi, ehli olmayan ve onlardan

yararlanmayan kimselere anlatiyorsun.

Kadinin biri Muhammed b. Sirin'e gelip söyle bir rüya gördüğünü anlatti:

- Bir sinnevrin (kedinin) basini kocamin karnina sokup karnindan bir parça çıkarip aldığını gördüm. Bunun yorumu nedir?

- Kocanın 316 dirhemi çalindi.

- Dogru söyledin, ama bunu nereden bildin?

- Sinnevr kelimesinin harflerini ebced hesabına vurarak bildim. Çünkü sin harfi 60, nûn harfi 50, vav harfi 6, ra harfi de 200 rakamini gösterir, bu da toplam olarak 316 eder.

- Rüyada gördüğüm kedi siyahti.

- Kocanın parasini çalan kisi, çevrinizdeki bir köledir. Paralari çalman aile, çevrelerinde araştırma yaptılar ve siyahı

bir köle bulup falakaya yatirdilar. O da mezkur parayi çaldığını itiraf etti.

Adamin biri Muhammed b. Sirin'e söyle dedi:

- Rüyamda sakalimin uzadığını gördüm ve uzun sakalima bakıyordum.

- Sen müezzin misin? , -Evet.

- Allah'tan kork ve cami çevresindeki evlerin içine bakma. Bir baskasi da Muhammed b. Sirin'e söyle dedi:

- Rüyamda sakalimin uzadığını gördüm. Kesip bir dokuma tezgahına koyarak sergi yaptım ve pazarda sattım.

- Allah'tan kork. Sen yalanci sahitlik yapmaktasin. Bir baskasi da söyle dedi:

- Rüyamda parmaklarimi yedigimi gördüm.

- Sen elinin kazancini yiyen bir adamsin. [17]

[1] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/396-397.

[2] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/397-398.

[3] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/398-408.

[4] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/408.

[5] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/408-418.

[6] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/418.

[7] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/419.

[8] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/419.

- [9] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/419-423.
- [10] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/423-424.
- [11] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/425.
- [12] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/425-434.
- [13] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/434-436.
- [14] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/437-438.
- [15] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/438-440.
- [16] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/440-449.
- [17] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/449-452.

Vehb B. Münebbih El-Yemanî	2
Fasil	2
Süleyman B. Sa'd.	32
Ümmü Hüzeyl	33
Aise Binti Talha B. Abdullah Et-Temîmî	33
Ubeydullah B. Said B. Cübeyr.	33
Abdurrahman B. Eban.	33
Hicretin Yüzonbirinci Senesi	33
Hicretin Yüzonikinci Senesi	34
Hicretin Yüzonikinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler.	35
Reca B. Hayve El-Kindî	35
Sehr B. Havseb El-Es'arî	35
Hicretin Yüzonüçüncü Senesi	35
Hicretin Yüzonüçüncü Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler.	36
Emir Abdülvehhab B. Buht	36
Samli Mekhul	36
Hicretin Yüzondördüncü Senesi	37
Hicretin Yüzondördüncü Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler.	37
Atâb. Ebirebah.	38
Fasil	38
Hicretin Yüzonbesinci Senesi	42
Hicretin Yüzonbesinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler.	42
Ebu Cafer El-Bakir.	42
Fasil	42

Vehb B. Münebbih El-Yemanî

Kadri yüce bir tabiidir. Evvelki ümmetlerin kitapları hakkında bilgisi vardır. Ka'bü'l-Ahbar'a benzerdi. Salih bir kimse olup ibadet

ehli idi. Kendisinden güzel sözler, hikmetler ve öğütler nakledilir. Onun biyografisini "Tekmil" adlı kitabımızda uzun uzadıya nakletmi-sizdir. Allah'a hamdolsun.

Vakidî'nin ifadesine göre Vehb, hicri 110. senede San'a sehrinde vefat etmiştir. Baskasının anlattığına göre 111. senede vefat etmiştir. Daha sonraki senelerde vefat ettiğine dair zayıf bir rivayet de vardır. Doğrusunu Allah bilir. Bazılarının iddiasına göre onun mezarı Basra'nın batısındaki Aseni kasabasıdır, ama ben bunun kaynağını göremedim. Doğrusunu Allah bilir. [1]

Fasil

Vehb b. Mühebbih, birkaç sahabeye ulasti. Ibn Abbas, Cabir ve Numan b. Besir'e senetleri ulastirarak hadisler rivayet etti. Muaz b. Cebel, Ebu Hüreyre ve Tavus'tan da rivayetlerde bulundu. Tabiilerden bazilari da kendisinden rivayetlerde bulundular.

Vehb b. Münebbih dedi ki: «Amel etmeyecegi bir ilmi öğrenen kimse, yanında sifa iksiri bulunup da onunla tedavi olmayan tabibe benzer.»

Fadl b. Ebi Ayyas'm azatlisi Münir'den söyle rivayet edilmistir: «Vehb b. Münebbih'in yanında oturmaktaydim. Adamin biri gelip ona söyle dedi: «Ben falan adamin yanindan geçiyordum. O sana sövüyordu.» Vehb öfkeleni ve: «Seytan senden baska bir elçi bulamadi mi?» dedi. O adam yanında oturmakta iken kendisine sövdüğünü iddia ettiği adam geldi. Vehb'e selam verdi. Vehb de selamini aldı. Elini uzatip onunla tokalasti ve yanibasma oturttu.»

Ibn Tavus'tan söyle rivayet edilmistir: Vehb'in söyle dedigini isittim: «Ey ademoglu, dinin için gayret sarfet. Zira rizkin sana gelecektir.»

Vehb dedi ki: «Cehennemlikler elbise giyindiler, ama çıplaklik onlar için daha hayirli idi. Yemek yediler, ama açlık onlar için daha,ha-yirh idi. Kendilerine hayat verildi- Oysa ölüm onlar, için daha hayirli idi.»

Vehb'in rivayetine göre Davud peygamber söyle demistir: «Allah'im, bir yoksul kisi bir zenginden birsey ister de zengin ona kulak vermezse, dilerim ki o zengin sana dua edip de birseyler isterse, duasina icabet etmeyesin. Senden birsey istediği zaman ona vermeye-sin.»

Vehb'den söyle rivayet edilmistir: Allah'in kitablanndan birinde Söyle bir ibare okudum: «Ey ademoglu! Bilgisizce amel etmemde senin için hayir yoktur. Bildigin seyle amel etmemende de senin için hayir yoktur. O zaman senin durumun, odun toplayip da yük yapan ve tasimaya kalktiginda bu yükü tasiyamayan, buna ragmen o yüke biraz daha odun ekleyen adama benzer.»

Vehb dedi ki: «Allah'in 18.000 âlemi vardir. Dünya, bu âlemlerden sadece biridir. Harabeler arasindaki bir mamure, çöldeki bir çadira benzer.»

Taberanî, Vehb'in söyle dedigini rivayet etmistir: «Allah'in taati ile amel etmek istediğin zaman baskalarina nasihat vermeye ve Allah rizasi için çalışmaya gayret sarfet. Çünkü baskalarinin iyiligi için nasihat vermeyen kimsenin ameli kabul edilmez. Nasihat da ancak Allah'a taatla olgunlasir. Tipki kokusu ve rengi güzel olan hos bir meyve gibidir. Allah'in taati iste böyledir. Nasihat onun kokusu, amel de tadidir. Sonra sen taatim yumusak huyluluk, akillilik, fakihlik ve amel ile süsle. Sonra da nefsinin sefihlerin ve dünya kullarinin ahlakindan yüksek tut.

Nefsinin peygamberlerin ve ilmi ile amel eden âlimlerin ahlakiyla ahlaklandir.

Hikmet sahibi kimselerin fiillerini yapmaya alistir. Kendini saki kimselerin amelini yapmaktan geri tut. Nefsini takva sahibi kimselerin yolundan yürüt; habis kimselerin yolundan uzalastir, fazla malin olursa maddeten senden düşük durumda olan kimselere yardimci ol. Maddeten senden düşük durumda olan kimselere yardimci ol ki, onlari da kendi seviyene ulastirasm.

Hikmet sahibi kimse odur ki, fazla mallarini toplar ve kendisinden düşük durumda olanlara verir. Kendisinden düşük durumda olan kimselerin eksikliklerini tesbit eder, ona takviye olur, onu ümitlendirir ve nihayet kendi seviyesine çıkarir. Eger fakihse fikhini -sayet kendisine arkadaşlık etmek ve yardimci olmak istiyorsa- ona aktarmalidir. Mali varsa mali olmayanlara vermelidir. Islah edici bir kimse ise, günahkarin günahinin bagislanmasi için magfiret diler ve tevbesini ümid eder.

Iyiliksever bir kimse ise, kendisine kötülük yapana iyilikte bulunur. Böylece sevabi hakeder. Fiili güzel oluncaya kadar söze itibar edip aldanmaz. Fiilini güzel yaptigi zaman Allah'in lütfuna ve ihsanina bakar. Birseyi yapmadan, yapacagim diye kuruntuya girmez. Allah'in taatinda belirli bir seviyeye ulastiginda ulasmis oldugu bu seviyeden Ötürü Allah'a hamdeder, sonra da ulasamadigi daha yüksek • seviyelere ulasmaya talib olur. Bir günahi hatirladiginda onu insanlardan gizler ve onu bagislamaya muktedir olan Allah'tan magfiret

diler.

Hikmetten birsey öğrenirse onunla yetinmez. Hikmet alanında daha yüksek seviyelere çıkmaya talib olur. Sonra yalana siginmaz-Yalandan yardim istemez. Çünkü yalan, bedene musallat olan kurtçuk gibidir. Kisa sürede bedeni yeyip tüketir, ya da agaca musallat olan kurtçuk gibidir. Agacin disi hos görünür, ama içi çürür, disardan görenler aldanirlar. Nihayet bir gün ağaç kirilir ve kendisine alda-nanlarda helak olur, konusurken yalan söylemek de böyledir. Sahibi hep yalana güvenip aldanir, yalanin kendisini destekleyecegini, ihtiyacini elde etme hususunda kendisine yardimci olacagini, arzuladigi seye ulasabilmek için kendisine kilavuzluk yapacagini zanneder. Nihayet onun yalanci oldugu anlasilir. Akil sahipleri onun yalanma aldandigini anlarlar. Fakihler onun içinde gizledigi seyleri açiga çıkarirlar. Bu duruma vakif olduklarinda haberini yalanlarlar, sahitligini hükümsüz kılarlar, dogrulugunu itham ederler, sanim tahkir ederler. Onun bulundugu yerde oturmaktan hoslanmazlar, gizliliklerini ondan saklarlar, ona sir vermezler. Sözlerini onun yanında konusmazlar, emanetlerini ondan baskalarına teslim ederler. Islerini ondan gizlerler, din ve dünyalari hususunda ondan sakinirlar, toplantilarina onu dahil etmezler. Onu kendilerine sirdas etmezler ve bu hususta ona güvenmezler, aralarinda geçen anlasmazliklari çözümlemek için onu hakem tayin etmezler.»

Abdlmnm b. Idris, Vehb'den rivayet etti ki; Lokman (a.s.), kendi ogluna söyle demistir: «Zikir ehli, nur gibidir. Gaflet ehli de karanlık gibidir.»

Vehb dedi ki: «Tevrat'ta pespese dört satir okudum, orada sunlar yaziliydi: Allah'in kitabini okuyup da Allah'in kendisini bagislamiyacagini zanneden kisi, Allah'in ayetleriyle alay edenlerdendir.

Basina gelen bir musibetten ötürü sikayetçi olan kisi, ancak Aziz ve Celil olan Rabbini sikayet etmis olur.

Dünyada kairdigi fırsatlardan ötürü üzülen kimse, Aziz ve Celil olan Rabbinin yargısına kizmistir.

Bir zengine yaltaklanmak için boyun egen kimsenin dininin üçte biri gider.»

Vehb dedi ki: Ben Tevrat'ta sunlari okudum: «Bir ev ki, zayıflarin emek ve gücüyle insa edilmistir. O evin akibeti harab olmaktir. Bir mal ki, helal olmayan yerden toplanmistir. O malin sahipleri çabucak yoksullasirlar.»

Abdullah b. Mübarek, Vehb b. Münebbih'in söyle dedigini rivayet etmistir:

«Bir kitabta Cenâb-i Allah'in su ayetine rastladim: "Kulum bana itaat ederse, o bana dua etmeden önce kendisine icabet ederim. O benden istemeden önce kendisine veririm. Kulum bana itaat ederse, göklerin ve yerin halki onun üzerine ullansalar bile onun için bir çikis yolu yaratirim. Ama kulum bana isyan ederse, onun sema kapilarindaki yollarini kapatirim, onu havada boslukta birakirim. Yaratiklarindan biri ona bir kötülük yapmak isterse, kendini ona karsi koruyamaz."»

Ibn Mübarek, Vehb b. Münebbih'in söyle dedigini rivayet etmistir:

«Cenâb-i Allah, Israil ogullarinin âlimlerini kinayarak onlara söyle demistir: «Siz fikhi, dini amaçtan baska amaçla greniyorsunuz. Ilmi, amel etmemek için greniyorsunuz. Ahiret ameli ile dünya satm aliyorsunuz. Kuzu postu giyiyorsunuz ama kurt sahsiyeti tasiyorsunuz. Iceginizi içerek gidalaniyor ve daglar misali haramlari yutuyorsunuz. İnsanların sirtina dag gibi dini emirleri yüklüyorsunuz. Sonra da serçe parmaginizi dahi oynatarak onlara yardimci olmuyorsunuz. Namazi uzatiyor, elbiselerinizi beyaz kumaslardan seçip giyiniyorsunuz. Bunu yaparakta yetim ve dullarin haklarini eksiltiyorsunuz. Onur ve izzetime yemin ederim ki, basiniza öyle bir fitne getiririm ki, o fitnenin içine düsen görüs sahibi kimsenin görüsü, hikmet sahibi kimsenin de hikmeti dahi dalalete dser, yolunu kaybeder.»

Taberanî, Vehb b. Münebbih'in söyle dedigini rivayet etmistir: «Dogrusu Cenâb-i Allah, herhangi bir kimseyi, kendisine yaptigi itaattan ötürü vmez ve hiçbir kimse de ilahi rahmet olmaksizin kendi isledigi amellerle Allah'tan hayra ulasamaz. Allah, insanların hayrini beklemeyecegi gibi serlerinden de korkmaz. Allah insanlara ancak kendi rahmetiyle sefkat gösterir. Ama

insanlar ona tuzak kurmak isterlerse, tuzaklarını bosa çıkarır. Ona hile yapmak isterlerse, hilelerini kendi başlarına döndürür. Ona karşı yalan uydururlarsa yalanlarını başlarına geçirir. Eğer yüz çevirirlerse köklerini kazır. Eğer kendisine yönelirlerse, yönelişlerini kabul eder.

Yaptıkları hileleri, tuzakları, aldatmaları, öfkeleri, gazapları ve bogusmaları kabul etmez. Hayır, ancak Cenâb-i Allah'ın rahmeti ile gelir. Allah'ın rahmeti cihetinden hayır talep etmeyen kimse, girebileceği herhangi bir kapıyı göremez. Cenâb-i Allah'a ancak taatta bulunarak hayrına ulaşılır. Kendisine boyun eğip ibadette bulunmalarından ötürü ancak Cenâb-i Allah, insanlara sefkat gösterir. Tazarru ve ihtiyaçlarını karşılar. Kul, Cenâb-i Allah'tan ancak bu yolla rahmet elde edebilir.

Kulların boyun eğip ibadet etmeleri ve yalvarıp yakarmaları olmadan Allah'ın rahmetine ulaşılacak bir yol yoktur. Aziz ve Celil olan Allah'ın rahmeti, onun tarafından gelecek bütün hayırların kapisidir. Bu kapının anahtarı da Aziz ve Celil olan Allah'a niyazda bulunup kulluk göstermektir. Anahtarı elde etmeyen kimseye kapı açılmaz. Anahtarı getiren kimseye kapı açılır. Kapı anahtarsız nasıl açılabilir? Bütün hayır hazineleri Allah'ındır. Bu hazinelerin kapıları ise, Allah'ın rahmetidir. Allah'ın rahmet kapısının anahtarları da; boyun eğip yalvarıp, yakarmak ve Allah'a muhtaç olduğumuzu arzet-mektir. Bu anahtarı ele geçiren kimseye hazinelerin kapıları açılır ve o kimse hazinelerin içine girer. Orada nefislerin arzuladığı, gözlerin bakmaktan hoşlandığı şeyler vardır. Oraya dilediğiniz ve istediğiniz her şey güvenli bir makamdadır. Oraya giren kimse artık çıkmaz. Oradakiler hiçbir şeyden korkmazlar, yorulmazlar. İhtiyarlamaz, inuhtaç olmaz ve ölmezler. Ebedi bir nimet, büyük bir sevap ve yüce bir ecir içerdiler ki, bu da bağışlayan ve esirgeyen Allah katından onlara sunulan bir konukluktur.»

Süfyan b. Uyeyne, Vehb'in söyle dedigini rivayet etmiştir:

«Din hususunda ahlakın insana en fazla yardımcı olanı, dünyada zahidlik yapmaktır. Dini insandan çabucak giden ahlak ise, heveslere tabi olmak, mal sevmek ve seref tutkunu olmaktır. Mal ve seref sevgisi nedeniyle insan haramları hiçe sayar. Haramları hiçe saymak, Rabbi gazablandırır. Rabbin gazabına karşı ise tedavi edici hiçbir ilaç yoktur. Cenâb-i Allah, kitaplarından birinde İsrail oğullarını kinayarak şöyle buyurmıştır:

"Bana itaat edilirse razı olurum. Razi olursam, malınıza bereket koyarım. Benim bereketimin sonu yoktur. Ama bana isyan edilirse, gazablanırım, gazablanınca da lanet ederim. Benim lanetimi, kisinin yedinci zürriyyetine kadar ulaşır."»

Yine Vehb dedi ki: «İsrailoğullarında Aziz ve Celil olan Allah'a 200 sene süreyle isyan eden bir adam vardı. Bu adam ölünce ayagından tutup cesedini bir çöplüğe attılar. Cenâb-i Allah, Musa peygambere: «Git, onun

cenaze namazim kil.» diye vahyetti. Musa peygamber ise: «Ya Rab, Israilogullari onun 200 sene müddetle sana isyan ettigine sahitlik ederler. Ben onun namazini nasil kilarim?» diye sorunca Cenâb-i Allah, söyle cevap verdi: «Evet öyle oldu, ancak o adam Tevrat'i her açip içinden Muhammed (s.a.v.)'in adini gördüğünde o' adin yazili oldugu kısmi öper ve gözlerinin üzerine koyup salavat getirirdi. Iste ben onun bu iyiligine karsi tesekkür edip günahlarini bagisladim ve ona yetmis huri verdim.»

Bu rivayette illet vardır. Böyle bir rivayet sahih olamaz. Bunun senedinde gariblik, metninde de siddetli bir münkerlik vardır.

Ibn Idris, Vehb'den rivayet etti ki, Musa (a.s.), söyle demistir:

- Ya Rab, insanların benim aleyhimde konusmalarina imkan verme, onların dillerini tut.

- Ey Musa, ben bunu kendim için yapmadim. Senin için hiç yapmam.

Yusuf (a.s.), Misir Aziz'inin huzuruna çağrıldığında kapıda durup söyle dua etti: «Dünyalık elde etmektense dinim bana yeter. Ey Rab-bim, senin sanin yücedir. Övgün yüksektir. Senden baska ilah yok-

tur.» Böyle dedikten sonra Aziz'in huzuruna girdi. Aziz, onu görünce tahtından indi ve Yusuf un önünde secdeye kapandı, sonra onu alip tahtta, yanında oturttu ve; "Bugün senin yânimizde önemli bir yerin ve güvenilir bir durumun vardır." dedi.» (Yûsuf, 54.) Yusuf da ona söyle dedi:

«Beni memleketin hazinelerine memur et. Çünkü ben korumasini ve yönetmesini bilirim.» (Yûsuf, 55.) Bu kitlik senelerini geçirmeyi ve bana emanet ettigin malları muhafaza ederim. Yanıma gelen herkesin dilinden anlarım.

Imam Ahmed b. Hanbel, Vehb b. Münebbih'in söyle dedigini rivayet etmistir:

«Cenâb-i Allah, balığa, Yunus peygambere zarar vermemesini ve onu yaralamamasini emredince söyle buyurdu:

«Eger Allah'i tesbih edenlerden (daha önce ibadet edenlerden) olmasaydı, tekrar diriltilecek güne kadar balığın karnında kalacaktı.»

(es-Sâffat, 143.)

Cenâb-i Allah, onun önceki ibadetlerini hatırladı. Yunus peygamber, denizden çikinca kıyıda uykuya daldı. Cenâb-i Allah, onun yanı-basında kabak ağacı bitirdi. Yunus uyanip o ağacın kendisini gölgelemekte olduğunu ve yemyesil olduğunu görünce hosuna gitti. Sonra tekrar uyudu. Uyandığında bu defa kabak ağacı kurumustu. Buna üzüldü. Kendisine denildi ki: «Sen onu yaratmadın, ona su vermedin, onu bitirmedin, ama kuruduğu için üzülyorsun. Oysa ben atesten 100.000 veya daha çok can

yarattim. Sonra onlara rahmet ettim, bu -durum sana agir geliyor.»

Imam Ahmed b. Hanbel, Vehb b. Münebbih'in söyle dedigini rivayet etmistir:

«Nuh peygambere her canlidan bir çifti alip gemiye koymasi emredildiginde söyle dedi:

- Ya Rab, aslanla sigiri, oglakla kurdu, esekle kediyi nasil bir arada tutacagim?

- Peki bunlari birbirine kim düsman kildi?

- Sen ya Rab.

- Öyleyse ben onlari birbirlerine isindiririm ki, birbirlerine zarar vermesinler.»

Vehb b. Münebbih, Atâ el-Horasanî'ye dedi ki:

«Yaziklar olsun sana ey Atâ. «Bana dua edin, duanizi kabul edeyim.» {ei-Gâfir, 60.) diye buyuran zatin kapisini birakip sana karsi kapisini kilitleyen, yoksullugunu izhar eden, zenginligini gizleyen kimsenin kapisina mi geliyorsun? Yaziklar olsun sana ey Atâ, sana yetecek sey, seni müstagni kiliyorsa, dünyadaki en basit ve en az sey sana yeterli olur. Ama sana yetecek kadar seyler seni müstagni etmiyorsa, o halde dünyada sana yetecek hiçbir sey yoktur. Yaziklar olsun sana ey Atâ, senin karnin ancak denizlerden bir deniz, vadilerden bir vadidir ki, onu topraktan baska hiçbir sey dolduramaz.»

Biri kunutu ve sessizligi uzun süren, digeri de secdesi uzun süren namaz kilmakta olan iki adamin durumunu ve bunlardan hangisinin daha faziletli oldugunu Vehb'e sorduklarinda su cevabi verdi: «Bunlardan hangisi Aziz ve Celil olan Allah için mü'minlere daha fazla nasihat veriyorsa o, digerinden daha faziletlidir.»

Vehb söyle demisti: «Övülmeyi sevmesi, yerilmekten de hoslanmaması münafik kimsenin huyundandir. Yani yapmadigi iyiliklerle övülmeyi sevmesi ve yaptigi kötülüklerden ötürü yerilmekten de hoslanmaması münafik kimsenin huyundandir.»

Vehb'in rivayetine göre Lokman (a.s.), kendi ogluna söyle öğüt vermistir: «Ey ogulcugum, kendini Allah'a karsi frenle. Çünkü insanlari en akillisi, kendini Allah'a karsi frenleyip haramlarini asmayan ve çignemeyendir. Dogrusu seytan, akilli kimseden kaçır ve ona tuzak kuramaz.»

Vehb, yaninda oturmakta olan meclis arkadaslarindan birine söyle dedi:

- Öğrenmekte tabiplerin zorlanmayacağı bir tibbi, öğrenmekte fi-kihçilann zorlanmayacağı bir fikhi, öğrenmekte yumusak huylu kimselerin

zorlanmayacağı bir ilmi sana öğreteyim mi?

- Evet, öğret ey Abdullah'ın babası.

- Öğrenmekte tabiplerin zorlamayacağı tıb sudur: Bir yemek yiyeceği zaman baslarken besmele çek, sonunda da Allah'a hamdet.

Öğrenmekte fikiçilerin zorlanmayacağı fiki ise sudur: Sana birsey sorarlar da o sey hakkında bilgin varsa, cevabini bildigine göre ver. Eger o hususta bilgin yoksa, «Bunun hükmünü bilmiyorum.» de.

Öğrenmekte yumusak huylu kimselerin zorlanmayacağı ilme gelince, o da sudur: Sana birsey sorulmadıkça konuşma ve suskunlugunu devam ettir.

Vehb dedi ki: «Çocukta haya ve korku gibi iki huy bulunursa, o çocuğun resit olması, yani doğru yolu bulması ümid edilir.»

«Zülkarneyn, güneşin doğduğu yere varınca orada bulunan bir hükümdar kendisine söyle dedi:

- Bana insanları anlat.

- Akilsiz kimse ile konuşma, ölümlere sarki okuman gibidir. Akilsiz kimse ile konuşman, sert kayayı yumusatman için islatmaya benzer. Akilsiz kimse ile konuşman, katik yapıp yemek amacıyla demiri pisirmeye benzer. Akilsiz kimse ile konuşman, mezardaki ölümleri için sofra kurmaya benzer. Dag baslarından tas tasiyip getirmek, akilsiz kimse ile konuşmaktan daha kolaydır.»

«Kitablardan birinde okuduguma göre her sabah dördüncü gök katında bir münadi söyle seslenirmiş:

- Ey kirkli yaslarındaki insanlar! Siz olgunlasan ekinler gibisiniz, hasad mevsimiz yaklasti. Ey ellili yaslarındaki insanlar! Bugüne kadar hangi salih amelleri islediniz? Ey altmışli yaslarındaki insanlar! Artık sizin mazeretiniz yoktur. Keske yaratıklar yaratılmış olmasalardı. Keske onlar yaratıldığında yaratılış gayelerini bilmeselerdi. Vaktiniz geldi, tedbirinizi alın.»

Vehb b. Münebbih'ten rivayet olunduguna göre Danyal (a.s.), söyle demistir: «Vah o zamana ki, salih kimseler aranacaklar, hiçbiri bulunamayacaktır. Ancak ekini biçen kimsenin arkasında rastlanılan tek tuk basaklar gibi salih kimselerde çok seyrek bulunacaktır. Ya da meyve devsiren kimselerin arkalarında kalan tek tuk meyve taneleri gibi nadiren görüleceklerdir. Onlarında yakın zamanda üzerlerine agitçileri aglayacaktır.»

Abdürrezzak, Vehb b. Münebbih'in, «Kiyamet günü doğru teraziler kurarız.» (ei-Enbiyâ, 47.) ayetiyle ilgili olarak söyle dedigini rivayet etmistir:

«Amellerin ancak hatimleri yani sonuçları tartılır. Cenâb-i Allah, bir kula

hayir dilerse, onun en son amelini hayirli kilar. Yani son nefesinde hayir amel islemesini nasib kilar. Bir kula da kötülük dilerse, onu son nefesinde kötü amel isler halde vefat ettirir.»

Vehb dedi ki: «Dogrusu, yüce Allah, yaratiklari yaratma isini tamamladiktan sonra onlara, yer üzerinde yürürlerken nazar etti ve söyle buyurdu: «Ben, kendisinden baska ilah bulunmayan Allah'im, sizi yarattim ve sizi gerçek yargim ve hükmümle yok edecegim. Yani sizi öldürdükten sonra tekrar ilk yaratilis halinize döndürecegim ve sizi yok edecegim. Nihayet yalnız basima kalacagim. Çünkü hakimiyet ve ebediyet ancak bana yarasir. Yaratiklarimi çağirir ve hükmümle onlari toplarim, düşmanlarimi hasrettigim günde onlari ö-nümde toplarim. Kalbler benim heybetimden korkup titrer. Kullarin beni birakip kendilerine taptiklari diger tanrilar uzaklasip giderler.» Vehb dedi ki: «Cenâb-i Allah, yaratiklari yaratma isini cuma gününde tamamladiktan sonra cumartesi günü kendi nefisini layiki veçhiyle övdü. Ismetini, cebbarligim, büyüklüğünü, metanetini, kudretini, hükümranlıgini ve Rabligini anlatti. Hersey onun huzurunda sustu ve boyun egdi. Sonra söyle buyurdu:

- Ben kendisinden baska hükümdar bulunmayan hükümdarim, genis rahmetin ve esma-i hüsnanm sahibiyim. Kendisinden baska ilah bulunmayan Allah'im. Serefli Ars'in ve yüce sifatlarin sahibiyim. Ben kendisinden baska ilah bulunmayan Allah'im. Büyük lütuf ve nimetlerin sahibiyim, ben kendisinden baska ilah bulunmayan Allah'im, gökleri ve yeri benzeri olmaksizin yoktan var edip yarattim, herseye ululugumu ve azametimi doldurdum. Hükümranlıgim herseyi kabzasi altına aldı, kudretim herseyi kusatti. Ilmim herseyi kapsamına aldı, rahmetim herseyi kapladı, lütfum herseye ulasti.

Ey yaratiklar toplulugu, ben Allah'im. Mekanimi bilin. Göklerde ve yerde benden baska birsey yoktur. Yaratiklarimin tümü ancak benim varligimla kaim ve daim olurlar, benim kudret pençemde dolasirlar, rizkimla yasarlar. Ölümeleri, yasamlari, beka ve yok oluslari benim elimdedir. Onlarin benden kaçmalarina imkan yoktur. Benden baska siginaklari da yoktur, bir an için onlari birakirsam hepsi harab olur ve yikilir. Ben, degismez dahil üzereyim, bu benden hiçbir seyi eksiltemez, mülkümde de birseyi noksanlastiramaz.

Ben güçlülüğün, hükümranlıgin, nurumun burhani, gücümün fazlaligi, mekanimin yüceligi, sanimin azameti ile kendime yetmekteyim ve hiçbir seye ihtavacim yoktur. Benim benzerim de mevcut degildir. Benden baska ilah yoktur. Yarattigim birseyin bana denk olması uygun olmaz ve yarattigim seylerin beni inkar etmeleri de layik olmaz. Kendi bilgimle yarattigim günde kendisini yaratmis oldugum bir varhk, nasıl olur da beni inkar eder? Hükümranlıgimin kudreti altında bulunan ve ezilen bir varhk,

nasil olur da bana karsi büyüklük taslar? Perçemi kudret elimde bulunan bir yaratik, nasil olur da beni aciz birakabilir?

Kendisini yasattigim, cismini hasta kildigim, aklini noksanlastir-digim, canini aldigim, yarattigim, eskittigim, ihtiyarlattigim ve bütün bunlara karsi bana kendini savunamayan bir varlik nasil olur da bana denk olmaya kalkisir? Böyle biri nasil olur da benim kullugumu yapmaktan geri çekinir? Kulumdur, kulumun ogludur, ya da cariyemin ogludur, bir yaraticiya mensub olmayan var midir?

Kainata benden baska varis olacak yoktur. Günlerin kendisini yıprattigi, ecelinin kendisini yok ettigi bir kul, nasil olur da benden baskasına ibadet eder? Böyle birinin ecelini gece ve gündüzün pespe-se gelisi sona erdirir. Gece ile gündüz, benim saltanatimin küçük birer subesidirler. Ey ölüm ve yok olus ehli kimseler, bana gelin, bana! Benden baskasi yoktur. Ben kullara rahmet etmeyi, kendi nefsim için bir vazife bildim. Magfiret dileyen kimselere af ve magfireti kendim için borç saydim. Benden af dileyen kimselerin irili ufakli bütün günahlarını bagislarim. Bu benim için zor ve büyük bir görev degildir. Kendinizi kendi elinizle tehlikeye atmayın.

Rahmetimden ümit kesmeyin. Çünkü rahmetim, gazabimi geride birakmistir. Bütün hayir hazineleri elimdedir. Yaratiklardan herhangi birini kendisine olan ihtiyacim nedeniyle yaratmis degilim. Aksine ben onlari, kudretimi ortaya koymak için yarattim. Bakanlar,'benim hükümranlıgima ve mülküme baksınlar. Hikmetim üzerinde düşünsünler, bana hamdederek tesbihatta bulunsunlar, bana kulluk etsinler. Hiçbir şeyi bana ortak kosmasınlar? Bütün yüzler bana boyun egsin ve bana itaat etsin.»

Esres, Vehb'den rivayet etti ki, Davud (a.s.), Rabbine söyle demistir:

- Ilahi, seni nerede bulurum?

- Benden korktuklarından ötürü kalpleri kirik kimselerin yanında bulursun.

Israilogullarından bir adam, yetmis hafta süreyle oruç tuttu. Haftada sadece bir gün orucunu açıyordu. Cenâb-i Allah'tan, seytanın insanlari nasil bastan çıkardigini kendisine göstermesini diledi. Bu dilekte bulunusundan uzun süre geçti, fakat dileğine icabet edilmedi. O zaman kendi kendine dedi ki: «Eger ben kendi günahlarima ve hatalarima baksam Rabbimle aramdaki iliskileri düzeltsem, istedigim bu seyden daha hayirli olur benim için.» Böyle dedikten sonra kendi nefesine yöneldi ve söyle dedi: «Ey nefis, dilegimin kabul edilmeyisine neden olan sey, sensin. Eger Cenâb-i Allah, bende bir hayir oldugunu bilseydi ihtiyacimi karsilar, diledigimi yerine getirirdi.» Bunun üzerine Cenâb-i Allah, onların yani Israilogullarının peygamberine su buyrugu iletisin diye bir melek gönderdi. Falan abide de ki: «Kendi nefisini horlaman ve kendi nefesine söylemis oldugun sözler daha

önce yapmış olduğun ibadetlerden daha çok hosuma gitti. Allah, senin dileğini yerine getirdi, gözünü açtı, şimdi etrafına bir bak.»

Adam etrafına bakınca iblisin tuzaklarının yeryüzünü kusatmış olduğunu gördü. Ademogullarının her birinin çevresinde kara sinekler gibi şeytanların vizildadığını gördü ve şöyle dedi:

- Ya Rab, bu şeytanlardan kim kurtulabilir?

- Sükunetli ve yumusak, kalbi selim sahibi kimseler kurtulabilir.

Vehb dedi ki: «Seyyahlardan bir adam, bir salatalık tarlasının yanından geçiyordu. Canı salatalık yemek istedi, ama nefsinin cezalındı, oracıkta üç gün süreyle namaza durdu. Yanından bir adam geçerken güneşten ve rüzgardan âdeta kavrulmuş olduğunu farkettiler, dönüp kendisine bakınca: «Fesühhanallah, sanki su adam ateste kavrulmuş gibi.» dedi. Seyyah, ona şöyle cevap verdi: «Ateş korkusu beni bu hale getirdi, ya ateşe girseydim nasıl olurdu?»

Önceki kavimlerden bir adam bir günah işledi ve: «Cehennem ateşinden berat ettiğime dair haber bana gelmedikçe Allah'a söz veriyorum ki, hiçbir damın tavam altına girmeyeceğim.» dedi. Çöle gitti, sıcak soğuk günler demeden hep çölde kaldı. Adamın biri, yanından geçerken sıkıntılı ve zor durumda olduğunu görünce: «Ey Allah'ın kulu, seni bu hale getiren şey nedir?» diye sordu. Adam da su cevabı verdi: «Cehennem'i hatırlamak beni bu hale getirdi, ya Cehennem içine düşseydim ne hale gelirdim, onu düşün.»

Vehb dedi ki: «Bosta gezen adam ve serseri olan kimse, asla hikmet sahibi olamaz. Göklerin melekutu yani yüce âlemlerde yaşayan üstün varlıklar, zinakarlar varis olmazlar.»

Vehb, bir mev'izesinde şöyle demisti: «Bugün mutlu kişi, vaaz ve Öğüt verir, akıllı kimse ondan çok faydalar sağlar. Ey ademoglu, sen bugünün faydalarını, üzerindeki cahillik zararını gidermek için top-ladın, hidayet kandilini bugünde yaktın ki, içine düştüğün durumdan ayılıp kurtulasın. Bugün gibi aydınlığını kaybeden ve sakin hale düşen bir gün görmedim. Bugünde sağlıklı kimseler tedavi ediliyor. Ey ademoglu, yaratıcıdan daha güçlü, yaratılardan daha zayıf bir kimse yoktur. Ey ademoglu, bugün artık sana geri dönmeyecek şey elinden çıkıp gitmiştir ve geçip gidici olan şey senin yanında kalmıştır. Bu kaçınılmaz duruma düştüğünden ötürü ne diye sizlanıp sabirsizlanıyorsun? Elde etmeye ümit bulunmayan şeye ne diye tamahlanıyor-sun? Elinden çıkıp gidecek olan şeyin ebedi olmasına ne diye çaba sarfediyorsun? Ey ademoglu, elde edemeyeceğin şeyin pesine düşme, ulaşamayacağın şeyi talep etmeye kalkışma, bulunmayan şeyi arama. Eşyalar senden koptuğu gibi sen de kendinden ümidi kes ve bunu da bil ki,

taleb edilen nice seyler talep eden kimse için serlidir.

Ey ademoglu, sabir ancak musibet zamanında gösterilir. Musibet karsisinda yaratiklarin kötü ahlak sergilemeleri, musibetten daha büyüktür. Ey ademoglu, zamanin hangi gününe ümit beslersin? Bazi günler olur ki, o günün bir an evvel sana gelmesini istersin, bazi günler de olur ki, bir an önce sona ermesini istersin. Öyle degil mi? Su zamana bak, zamanin üç günden ibaret oldugunu anla. Bir günün geçip gitmesinden sonra onun geri dönecegini artık ümid etmezsin, bir günün de mutlaka sana gelecegini bilirsin. Diger gününün ise gelmesinden emin olmazsin. Geçen gün senin aleyhinde sahitlik yapacak olan ve sahidligi kabul edilecek bir gündür, emaneti ödeyecek bir gündür, edebli bir hikmet sahibidir. Seni kendi nefsi ile saskina döndürdü, feci hale düştün. Hikmetini sende birakti.

Bugünün ise seninle vedalasacak olan bir dostundur. Artık seninle uzun bir süre ayrı kalacaktır, çabucak göçüp gidecektir, gidecek ve sana gelmeyecektir. Ondan önceki gün de sana karsi adil bir sahitir, o günde senin lehine bir sefaat olacaksa, sahadetlerini senin lehinde yapmalarina güvenin olsun. Ey ademoglu, dünya ehli kimseler seferidirler, bineklerinin üzerindeki yüklerinin bagini dünyadan baska bir yerde yani ahirette çözeceklerdir. Kabahat ve suçlarla yetiniyorlar, °ysa nimet sahibine sükmek ne güzeldir. Ahirete teslim olmak güzeldir.

Ey ademoglu, herseyin bir misli vardir ve bizden önce geçip gitmistir. Kökler geride kalmistir. Bizler ise o köklerin dallariyiz, kök gittikten sonra dal hiç kalir mi? Ancak kök kalınca dal da kalabilir. Ey ademoglu, yakini inanci kaybedip amelinde hata yapan kimsenin akli, büyük bir musibete maruz kalmis demektir. Ey insanlar, ebediyet ancak bu gani dünyadan sonradir. Biz yoktan var edildik, mezarlarda çürüyecek, ondan sonra yine hayata dönecegiz. Dikkat edin! Bugün kabahat islersiniz, yarin musibetle karsilasirsiniz. Dikkat edin, yakin zamanda sevablarimiz asiri bir sekilde elimizden alinip götürülecek, ya da bize bol bagista bulunulacaktır. Ayrilip gideceginiz bu dünyada iken hayirli ve salih ameller isleyin.

Ey insanlar, sizler bu dünyada ümitlerin ve arzularin kendilerine dogru yaristiklari birer hedefsiniz. Sizler bu dünyanizda musibetlerin yagmaladigi seylersiniz. Bu dünyada bir nimeti birakmadikça baska bir nimete ulasamazsiniz. Yasayan biriniz, ecelinin bir kismini tüketmeden ömür süremez, daha önceki rizkinin bir kismini sarfetmeden malini fazlalistiramaz, bir eseri ölmeden baska bir eseri vücut bulamaz. Yüce Allah'tan, bize ve size bu öğütlerden bereketler ihsan etmesini diliyoruz.»

Vehb b. Münebbih dedi ki:

«Aziz ve Celil olan Allah, hikmetinin geregi olarak yaratiklari tip ve miktar bakımından farkli yaratmistir. Yaratiklarin bir kısmi dünya durdukça var

olacaktır. Günler onlari eksiltmez, ihtiyarlatmaz, çürütmez ve öldürmez. Yaratiklari bir kısmi yemez ve riziklanmaz, yaratiklari bir kısmi yer ve riziklanirlar. Cenâb-i Allah, onlari yaratirken beraberlerinde riziklarini da yaratmistir. Sonra Cenâb-i Allah, yaratiklari bir kismini karada, bir kismini da denizde yaratmistir. Denizde ve karada yarattigi yaratiklar için riziklar da yaratmistir, ama deniz hayvanlarina, kara hayvanlarinin rizki fayda vermez. Kara hayvanlarina da deniz hayvanlarinin rizki fayda vermez. Denizdeki karaya çıkacak olursa ölür, karadaki denize girecek olursa ölür.

Riziklari taksimi ve geçimi hususunda düşünüp bu konuyla ilgilenen kimseler için Cenâb-i Allah'in karada ve denizde yarattigi hayvanlar üzerinde ibretler vardır. Ademoglu, Allah'in taksim ettigi ri-ziklardan ibret alsin. Çünkü bu riziklar, ancak yüce Allah'in kendi yaratiklari arasında taksim ettigi şekilde paylasilir. Hiçbir kimsenin bu miktarı degistirmeye ve miktarlari birbirine karistirmaya gücü yetmez. Nitekim kara hayvanlarinin, deniz hayvanlarinin erzakiyla; deniz hayvanlarinin da kara hayvanlarinin erzakiyla yaşamaya gücü yetmez. Eger bunlar birbirlerinin riziklariyla yaşamak mecburiyetinde kalirlarsa hepsi ölürler.

Kara ve deniz hayvanlarından her biri, kendisine verilen rizki normal bir şekilde elde ederse bu, onun için yararlı olur ve kendisi hayatta tutar, aynı şekilde ademogliida istikrar bulup Allah'in kendisine pay olarak verdiği rizkiyla yetinirse bu rizki onu hayatta tutar ve ona yarar sağlar. Baskasinin rizkına el uzatacak olursa, bu onun için bir noksanlık olur. Kendisine zarar verir ve rüsvay olur.»

Vehb b. Münebbih, Atâ el-Horasanî'ye söyle demisti: «Sizden önceki âlimler, baskalarinin dünyalarına ilgi göstermeyip kendi ilimleriyle basbasa oluyorlardi. Dünya ehline iltifat etmiyorlardi. Dünya ehli kimselerin ellerindeki mallara da itibar göstermiyorlar di. Dünya ehli kimseler, onlari ilmine ragbet gösterdiklerinden ötürü dünyalıklarini onlari ugruna sarfediyorlardi. Ama bugün, aramızdaki ilim ehli kimseler, dünyaya ragbetlerinden ötürü ilimlerini dünya ehli kisilerin önüne peskes çekiyorlar. Bu nedenle dünya ehli kimseler de âlimlerimizde ilmin kötü durumda olduğunu gördükleri için ilimlerine pek ragbet göstermiyorlar. Sultanlari kapilarinda bulunmaktan sakın, ey Atâ! Çünkü onlari kapilarinda, tipki develerin, çöktüğü yerlerdeki gibi fitneler vardır. Sen onlardan dünyalık olarak birsey elde edersen, onlar da senin dininden bir o kadarini elde ederler.»

Ibrahim el-Cüneyd, Vehb b. Münebbih'in söyle dedigini rivayet etmistir:

«Alimin biri, ilimde kendisinden daha üstün baska bir âlime ugradi ve ona sordu:

- Namazin nasildir?

- Cennet ve Cehennem'in adini duyup bir anini dahi namazsiz geçiren bir kimse bulunacagini sanmiyorum.

- lm anman nasildir?

- Bir ayagimi kaldirip digerini indirmeden ölecegimi dsnrm. Ya senin namazin nasildir ey adam?

- Ben namaz kilarim, gzyaslarinidan yerde ot "bitinceye dek aglarim.

- Günahlarini itiraf edip gülmen, ilminle gururlanip aglamandan daha hayirlidir. Çünkü ilmiyle gururlanan kimsenin hiçbir ameli Allah katma yükselmez.

- Bana tavsiyelerde bulun, ben seni hikmet sahibi bir adam olarak görüyorum.

- Dünyada zahid ol, dünyalik hususunda dünya ehli kimselerle ekisme. Dünyada hurma agaci gibi ol, meyven yenildiginde hosa yenilsin, birakildiginda da hosa birakilsin. Düsman zerine dsersen onu kirma. Kpegin, sahibine vefali ve samimi olusu gibi sen de Allah'a vefali ve samimi bir sekilde yaklas. Sahipleri kpegi a birakir, kovar ve döverler, ama o yine de onların çevresinde dolasir ve bekiliklerini yapar, onlar için samimi olur.»

Vehb b. Münebbih, bu hadisin anlatildigi esnada söyle dedi: «Ey ademoglu! Kpegin sahibine vefali ve samimi olmasi kadar sen Aziz ve Celil olan Allah'a vefali ve samimi olamazsan vay haline.»

Baska bir rivayette anlatildigina göre lim kisi, kendisinden daha yüksek ilimlere sahip olan adama su cevabi vermis:

- Ben ayaklarim sisinceye kadar namaz kilarim.

- Geceyi tevbe ile geçirip sabaha pismanlik ve nedametle girmen, senin için geceyi namaz ile geçirip sabaha gururlu bir sekilde girmenden daha hayirlidir.

Osman b. Ebi Seybe, Vehb'in söyle dedigini rivayet etmistir: «Adem peygamber, Cennet'ten ikarilip yeryüzüne indirildiginde

meleklerin seslerini duymadigindan ötürü yalnizlik hissetti. Cebrail

(a.s.) inip yanma gitti ve ona söyle dedi:

- Ey Adem! Sana, dünya ve ahirette yarar saglayacak birseyi greteyim mi?

- Evet, gret.

- Su duayi oku: Allah'im, nimeti benim için tamamla ki, yasamim kolay ve rahat olsun. Allah'im, son nefesimi hayirla kapat ki, günahlarini bana zarar vermesin. Allah'im, beni dünya klfetlerinden ve kiyametteki korkulu

hallerden kurtar ki, beni afiyetle Cennet'e koyasın.»

Abdürrezzak, Vehb'in söyle dedigini rivayet etmistir: «Bazi kitablarda okudum ve Cenâb-i Allah'in söyle buyurduguna rastladim: "Ey ademoglu, sen bana karsi insafli davranmadın. Beni baskalarına hatırlatıyorsun ama kendin beni unutuyorsun. İnsanları bana davet ediyorsun ama kendin benden kaçyorsun, iyiliklerim senin üzerine iniyor ama senin kötülüklerin benim huzuruma çıkıyor. Ecelini noktaliyacak kıymetli bir melek sana gelecektir. Ey ademoglu! Senin en çok hosuma giden tarafın ve seni bana en çok yaklastıran tutumun; sana taksim ettiğim rizka razı olmandır. Beni en çok kızdıran tarafın ve seni benden en çok uzaklastıran tutumun; senin için taksim ettiğim rizka kani olmayıp kızmandır. Ey ademoglu! Sana verdığım emirler hususunda bana itaat et, senin yararına olacak şeyleri bana öğretmeye kalkışma, çünkü ben yaratıklarımı bilirim. Arzettiğin ihtiyaçlarını ben senden daha iyi bilirim. Ben ancak bana ikramda bulunana ikram ederim, emirlerimi önemsemeyeni de küçümserim, kul benim hukukuma riayet etmedikçe, ben onun hukukuna riayet etmem."»

Vehb dedi ki: «Cenâb-i Allah'in kitablarından doksan küsurunu okudum. Hepsinde de su hükme rastladım: Mesiet ve irade hususunda birşeyi kendi nefsine havale eden kişi kafir olur. Yani iradeyi kendi nefsine bırakan, ilahi iradeyi itibar etmeyen kişi kafir olur.»

Yine Vehb dedi ki: «Ademoglu sakin olmuyor, oysa rizıkları farklı ve değişik miktarlarda taksim eden Allah'in kendisidir. Ademoglu, rizkini azımsarsa, Allah'a olan ragbetini daha da fazlalastırsın ve: «Eğer Allah benim durumumdan haberdar olsaydı bu miktarı degistirirdi.» demesin. Zira Cenâb-i Allah, yaratıp takdir ettiği şeye nasıl vakıf olmaz! Ademoglu, rizik taksimi dışında da insanogullarının farklı bedenlere sahip olduklarını düşünmüyor mu? Cenâb-i Allah; beden, mal, renk, akıl ve düşünce hususunda da insanları farklı yaratmıştır.

Ademoglu, baskalarına kendisinden daha fazla rizik verilmiş olmasına alınmasın. Baskalarına kendisinden daha fazla ilim, akıl, din ve düşünce verilmiş olmasına da alınmasın. Ömrünün üç zamanında kendi çaba ve kazancı olmaksızın kendisini riziklandiran zatin, ömrünün dördüncü zamanında da kendisini riziklandıracağım bilmiyor mu? Ademoglu, ömrünün ilk zamanlarında ana kanundaydı..Allah onu orada yarattı, kendi kazancı olan malla değil, başka bir malla onu riziklandirdi ki, o zaman o, sağlam bir yerde, ana rahminde bulunuyordu; sıcaklık, soğukluk, keder, üzüntü ve hiçbir şey onu rahatsız etmiyordu. Ana rahmindeyken tutan eli, yürüyen ayağı, konuşan dili yoktu; ama oradayken Cenâb-i Allah, ona rizkim eksiksizce, rahatça ve afiyetle gönderdi. Sonra Aziz ve Celil olan Allah, onu ana rahminden alıp başka bir yere sevk etmek istedi. Yani doğmasını irade

buyurdu, dogunca da ömrünün ikinci zamani baslamis oldu.

Bu ikinci zamaninda anasi vasitasiyla ona yetecek miktarda rizik verdi. Bu rizik, insanin çaba ve kuvveti, tutmasi ve yürümesi olmaksizin bilakis Allah'in lütfü olarak insana verildi.

Sonra Cenâb-i Allah, onu ikinci zamandan üçüncü zamana nakletmek istedi. Sütten kesilip diger erzakla geçinip büyümeye basladi. Bu erzaki da ebeveyninin kazanciyla temin etti. Ebeveyninin kalble-rine onun sefkatinin yerlestirdi ki; ebeveyni, onu kendi nefislerine tercih etsinler ve güçlerinin yetebildigince temin ettikleri en hos ve en lezzetli gidalarla onu beslesinler, ebeveyni onu beslerlerken kendisi hiç çalışmıyor ve hiç kazanç saglamiyordu. Nihayet insan büyüüp akillaninca rizkini kendi çabasi, gayreti ve kazanciyla temin ettigim düşünmeye basladi.

Iste ömrünün bu dördüncü zamaninda Aziz ve Celil olan Rabbine suizanda bulundu. Maisetini temin etmek, malini fazlalastirmak hususunda Allah'in emirlerini hiçe saydi, kendi benzeri olan diger insanlara bakip dünyalik talebi hususunda onlarla yarisa ve rekabete girsti. Böylece de yakini inanci ve imam zayıfladi. Kalbine yoksulluk ve diger esyalarla birlikte fakirlik korkusu girdi. Bu nedenle de kalbi öldü, aklini yitirdi, belaya ugradı.

Eger ademoglu marifet ve akilla bakip düşünecek olursa, dördüncü zamaninda da kendisini daha önceki üç zamanda riziklandirip müstagni kilan Allah'in riziklandirip müstagni kilacagini anlar, Ömrünün bu dördüncü zamaninda yaptigi hatalardan ve isledigi günahlardan ötürü kendini savunabilmesine ve mazeret beyan etmesine imkan yoktur. Meger ki Allah, ona rahmet ede. Dogrusu ademoglu çok süphelidir, bu nedenle de kendisinin hükmü ve ilmi, Allah'in hükmü ve ilmi karsisinda kisir kalir. Allah'in emirlerini düşünemez* düşünse anlar, anlasa bilir. Bilir ki, Allah'i tanitan alamet, onun yaratmis oldugu mahlukattir. Sonra onun mahrukatim riziklandirmasi-dir ve onlarin riziklarini ölçülü olarak vermesidir.»

Atâ el-Horasanî dedi ki: Yolda Vehb'e rastladim, kendisine söyle söyledim:

- Bana surada bir söz söyle ki ezberleyeyim, kafama yerlestireyim, sözü de kısa tut.

- Aziz ve Celil olan Allah, Davud (a.s.)'a söyle vahyetmisti: «Ey Davud! izzetime ve azametime yemin ederim ki, kullarimdan biri mahrukatima karsi benden yardım ister de ben bunu onun niyetinden anlarsam, yedi kat göklerle oradaki varliklar ve yedi kat yerlerle oradaki varliklar ona karsi tuzak kurmaya kalksalar bile o kulumu onlardan kurtarmak için bir çıkis yolu yaratirim. Ama yine izzetime ve celalime yemin ederim ki, kullarimdan biri benden baska bir mahluka siginacak olurda ben onun niyetini anlarsam göklerin sebeplerini onun elinden koparirim. Yeri de onun altinda

basilamiyacak kadar yumusak hale getiririm. Yürürken yere batar ve onun hangi derede öldüğüne de aldiris etmem.»

Ebu Hilal el-Es'arî, Vehb b. Münebbih'in söyle dedigini rivayet etmistir:

«Kitaplardan birinde söyle bir ibareye rastladim. Yüce Allah, buyuruyor ki: «Kulum benim taatimda olursa mali kendisine yeter, benden istemeden önce ben kendisine veririm, dua etmeden önce duasina icabet ederim, ben onun ihtiyacini kendisinden daha iyi bilirim.»

Vehb dedi ki: «Kitaplardan birinde söyle birseyi okudum: Seytanin bogusmakta en çok zorlandigi kisi akilli mü'mindir. Çünkü mü'-min kisi, akilli ve basiretli olursa sagir kayalardan olusan yüksek daglardan daha çok seytana agir gelir. Bu durumda seytan, akilli mü'minle bogusur, fakat onu maglub edemez. O zaman onu birakip cahil mü'mine yönelir. Ona emirler verir, emrini tutunca da onu hükmü altına alir ve diledigi gibi gütmeye baslar.»

Vehb dedi ki: «Musa (a.s.), ayaga kalkti. Israilogullan onu görünce kendileri de ayaga kalktilar. Onlara: "Yerinizde durun." dedi, sonra Tur dagma gitti. Dagda beyaz bir nehir gördü, nehirde kum tepelikleri iriliginde kokulu kafur gördü. Görünce çok hosuna gitti, nehi-girip yıkandı, elbiselerini de yıkadı. Sonra çikip elbiselerini kuruladi tekrar suya döndü, elbiseleri iyi kuruyuncaya kadar suda kaldi. Elbiseleri kuruduktan sonra alip giyindi. Tur'un üzerindeki diger te-oecige dogru gitti. Orada iki kisinin bir mezar kazmakta olduklarini görünce yani baslarinda durup; "Size yardim edeyim mi?" dedi. Onlar da- "Olur." dediler. Inip kazmaya basladi ve onlara söyle dedi: "Mezarini kazmakta oldugunuz adamin beden ölçüsü nasildir?" Onlar da: "Bedeni seninki kadardir." dediler. Adamlar mezarin bedene uyup uymayacagina karar versinler diye Musa (a.s.), mezarin içine uzandı. Uzaninca da toprak kendiliginden üzerine kapandı. Musa (a.s.)'in mezarini ancak bir akbaba gördü. Cenâb-i Allah da onu sagir ve dilsiz yaptı.»

Vehb'den rivayet olunduguna göre Aziz ve Celil olan Allah, söyle buyurmustur: «Eger ölülerin kokusmasına hükmetmemis olsaydim, insanlar onlari kendi evlerinde alikoyarlardi. Eger etin bozulmasına hükmetmis olmasaydim, zenginler onu yoksullara vermezler ve onlari mahrum birakirlardi.»

Vehb dedi ki: «Abidin biri, bir rahibe ugradi ve ona söyle bir soru sordu:

- Ne zamandan beri bu manastirdasin?
- Altmis seneden beri buradayim.
- Altmis sene müddetle burada nasil sabrettin?
- Zaman geçiyor, dünya da geçiyor.

- Ey rahip, ölümü anman nasildir?

- Allah'i tanıyan bir kulun üzerinden, ölümü anmadığı bir an geçmez. Ben böyle sanıyorum, ayagımı kaldırıp yere indirmeden öleceğimi sanırım, ayagımı indirip tekrar kaldırmadan öleceğimi sanırım.

Bu cevap karşısında abid kisi ağladı. Rahib, ona sordu:

- Ağlayışı gördüm, peki halvette kalınca ne yaparsın?

- İftar esnasında ağlarım, gözyaşlarımı içerek orucumu açarım, uyku beni mest edip yere yıklar, o zaman ben de yatagımı gözyaşla-nmla ıslatırım.

- Günahını itiraf ederek gülmen, isledigin salih amellerle Allah'a karşı nazlanıp ağlamandan daha hayirlidir senin için.

- Bana bir tavsiyede bulun.

- Dünyada hurma ağacı gibi ol, yenildiğinde hoşça yenilir. Birakıldığında da hoşça bırakılır, birseyin üzerine düştüğünde de ona zarar vermez. Dünyada esek gibi olma, esegin tek amacı karnini doyurmak, sonra da kendini topraga atıp yuvarlanmaktır. Köpeğin sahibine vefalı ve samimi olusu gibi Allah'a vefalı ve samimi davran, sahipleri köpeği aç bırakır ve kovarlar, ama o yine de evin önünden ayrılmaz. Sahiplerini koruyup bekler.»

Ebu Abdurrahman Esres dedi ki: «Bu hadis, kendisine anlatıldığında Tavus ağlar ve şöyle derdi: "Aziz ve Celil olan Rabbimize karşı vefa ve samimiyetimiz karşısında köpeğin kendi sahihlerine karşı daha vefalı ve samimi olması doğrusu çok agramıza gitmiştir."»

Vehb b. Münebbih dedi ki: İsa peygamberin zamanında rahibin biri, kendi manastirinde halvete girdi. İblis, onu bastan çıkarmak istedi ama beceremedi. Her ne yoldan onu aldatmayı denediyse de onunla basedemedi. İsa peygamberin kiligina bürünerek rahibin yanına geldi. Manastirin kapisi önünde ona söyle seslendi:

- Ey rahip, hele basını pencereden dışarıya uzat ki, seninle konuşayım. Ben İsa Mesih'im.

- Eger sen İsa Mesih isen sana ihtiyacım yoktur. Sen bize ibadet etmemizi emretmedin mi? Bize kıyametin kopacağı vaadinde bulunmadın mı? Haydi isine git, sana ihtiyacım yoktur.

Seytan, eli boş ve üzgün olarak oradan ayrılıp gitti. Tekrar geri dönmedi. Baska bir yolla anlatılan bu hadisede ravi şöyle demektedir: İblis, manastirinde bulunan bir rahibin yanına gitti. Kapiyi açmasını söyledi. Kahip ona sordu:

- Sen kimsin?

- Ben Mesih'im.

- Vallahi sen iblissin, seninle basbasa konusacağım, eğer sen Mesih isen bu gün sana ihtiyacım yoktur. Seninle ne iş yapacağım? Sen bize Aziz ve Celil olan Rabbinin risaletini tebliğ ettin. Biz de kabul ettik, bize bir din getirdin, biz de o dinin üzereyiz. Haydi işine git, sana kapiyi açacak değilim.

- Doğru söyledin, ben iblisim, ama bugünden sonra artık seni saptırmak istemiyorum. Sormak istediğin bir şey varsa sor, sana anlatayım.

- Sen doğru cevap verecek misin?

- Bana her ne sorarsan sor, sana mutlaka doğru cevap vereceğim.

- Ademoglunu yoldan çıkarma hususunda en çok hangi huyuna güvenirsiniz?

- Uç huyuna güveniriz: Hiddet, cimrilik ve sarhosluk.

Vehb b. Münebbih dedi ki: «Musa peygamber, Cenâb-i Allah'a söyle bir soru sordu:

- Ya Rab, en çok hangi kuluna kızarsın?

- Öğütlerin kendisine fayda vermediği, yalnız basına kalınca da beni zikretmeyen kuluma kızarım.

- İlahi, seni hem dili hem de kalbiyle anan kulunun mükafatı nedir?

- Kiyamet gününde onu Ars'imin gölgesi altında gölgelendirir ve onu himayeme alırım.»

Vehb b. Münebbih dedi ki: «Âlimin biri, ilimce kendisinden daha Üstün baska bir âlimle karsılastı, ona söyle bir soru sordu:

- Allah sana rahmet etsin, israfsız bina nedir?

- Seni güneş ışıklarına ve yağmura karşı koruyan binadır.

- Israfsız yemek nedir?

- Açlık ile tokluk arasında olan ve tekellüfsüz hazırlanan yemektir.

- Israfsız giyecek nedir?

- Ayıp yerleri örten, vücudu soğuga ve sıcaga karşı koruyan, renksiz ve çeşitleri çok olmayan giyecektir.

- Israfsız gülmek nedir?

- Yüzünü aydınlatan ve sesini baskalarına duyurmayan gülümsemedir.

- Israfsız ağlamak nedir?

- Aziz ve Celil olan Allah'tan korku duyarak ağlamaktan hiçbir zaman usanma, ama dünya için de ağlama.

- Amelimin ne kadarını gizleyeyim?

- İyi amel islemedigini baskalarına zannettirecek kadar gizle.

- Amelimin ne kadarini açığa çıkarayım?

- İyiliği emredip kötülüğü menetme amelini açığa vur. Haris bir kimsenin sana uymasını sağlayacak kadar olan amelini de açığa vur. İnsanların durumuna bakmaktan sakın. Herseyin iki ucu ve bir de ortası vardır. Uçlardan birini tutarsan diğeri eğilir, ama ortadan tutarsan dengeyi sağlarsın. Herseyin ortasını tutmaya bakın.»

Vehb dedi ki: «Tevrat'ta su dört cümleye rastladım: Baskasıyla istisare yapmayan pisman olur. Kendini muhtaç görmeyen kimsenin ihtiyacı karsılanır. Fakirlik, kızıl ölümdür, ameline göre karsılık görürsün, ticaret yapan günaha saplanır.»

Abdullah b. Mübarek, Vehb b. Münebbih'in söyle dedigini rivayet etmiştir:

«Kendi zamanında insanların en faziletlisi olan bir adam vardı. İnsanlar onu ziyarete gelirler, o da onlara öğüt verirdi. Bir gün etrafında toplandıklarında onlara şöyle dedi:

«Biz dünyadan çıktık, mal ve aile efradını, taskinlikten korktuğumuz için terkettik, ama bu durumumuzda da taskinlik ve azgınlığın, mal sahihlerinin ugradıkları beladan daha çok bize musallat olmasından korkuyoruz. Hükümdarların maruz kaldıkları belalardan daha çok belalara ugramaktan korkuyoruz. Çünkü bizlerden her bin, ihtiyacının karsılanmasını çok istiyor, birsey satın alacağı zaman dindarlığı nedeniyle kendisine ayrıcalık tanınmasını istiyor. İnsanlarla karsılastığında dindarlığından.ötürü, saygı görmek istiyor...»

Böyle diyerek âlimlerin ve abidlerin başlarına gelen afetleri saymaya başladı. Dindarlıklarını öne sürerek şeref ve saygı görmeyi arzulama belasını anlattı.

O abidin bu konuşması çevreye yayıldı. Nihayet o beldelerin hükümdarı da duydu, onu çok begendi. Devlet erkanına; «Bu adamı ziyaret etmek gerekir.» dedi. Bir gün onu ziyarete gitmek için sözleştik, sözleşilen gün gelince hükümdar, ziyaretime gidip selam vermek için o abidin bulunduğu yere doğru harekete geçti. Abid, bulunduğu mabetten basım dışarı çıkardığında aşağıdaki arazinin ziyaretçi atlarıyla ve süvarilerle tika basa dolduğunu gördü. Gerçekten ilmi güzeldi, ilmin ve amellerin afetlerini ve nefsin desiselerini bilirdi. Kalabalık ziyaretçi topluluğunu görünce: «Bu nedir?» diye sordu. Kendisine: «Hükümdar gelip sana selam vermek ve seni ziyaret etmek istiyor. Çünkü senin güzel konuşmalarım duymus.» dediler. Bunun üzerine abid: «İnnâ lillah ve innâ ileyhi râciün. Biz onunla ne yapacağız? Mahvolduk. Allah'a yemin ederim ki, bu adama karsi ilahi hüccetleri ileri sürüp kendisine telkinatta bulunmazsak, mahvolduk

demektir. O zaman kızarak yanımızdan ayrılıp gider.» dedi. Sonra hizmetçisine sordu:

- Yemek var mı?
- Evet.
- Getir sofrayı kur.
- Biraz ağaç meyvesi, biraz bakla, biraz da zeytin var.
- Getir onları buraya.

Hizmetçi yemeği getirdi, sofrayı kurdu. Abid, cemaatına emir verdi, gelip yemegin çevresinde toplandılar. Onlara su talimatı verdi: «Su hükümdar, buraya gelirse hiçbiriniz dönüp ona bakmasın, kiyamda bulunmayın, oburca yemek yeyin ve hiçbiriniz basını kaldırmayın. Böyle yaparsak belki o bize kızar ve Cenâb-i Allah da onu buradan uzaklaştırır. Çünkü buraya gelir ve bizden memnun olursa, korkarım ki fitneye maruz kalırız. Söhretimiz yayılır, kalbimiz de fitne ve söhretle dolar. O zaman da ancak Cehennem atesinde yanarak bu beladan kurtuluruz.» Bu sözlerine karşı çevresindeki adamlar ağladılar. Kendisi de ağladı. Hükümdar, bulundukları dağa yaklaşıncaya beraberindeki devlet erkamıyla birlikte atlarından indiler ve dağa tırmanmaya başladılar. Hükümdar, onların bulunduğu yere yaklaşıncaya abid ve adamları oburca yemek yemeye başladılar. Onlar bu haldeyken hükümdar yanlarına girdi, basılarını kaldırıp ona bakmadılar, o faziletli âlim de baklayı zeytinle birlikte dürüm yaparak büyük bir ekmek parçasına sardı ve agzına tikistirmeye başladı. Hükümdar, onlara selam verdi ve: «Abid hanginiz?» diye sordu. Abidi gösterdiler. Hükümdar, ona şöyle dedi:

- Bu ne hal ey adam?
- Diğer insanlar gibi bir insanım (Böyle derken oburca yemeye devam ediyordu.).
- Sende hayır yokmuş.

Böyle dedikten sonra hükümdar dönüp oradan çıktı ve giderken de: «Bu adamda ilim diye bir şey yok.» dedi. Hükümdar, dağdan aşağıya inerken abid, bulunduğu odanın penceresinden ona bakıp şöyle dedi: «Ey hükümdar, seni benden Öfkelenmiş halde buradan uzaklaştıran Allah'a hamdolsun.»

Baska bir rivayette anlatıldığına göre o abid kişi, daha Önce hü-kümdarmış, dünyadan el etek çekip hükümdarlıktan feragat etmiş. Çünkü hükümdarlığı zamanında cennetliklerin ve salih amel işleyenlerin hayatta kalanlarından birinin yanına gitmiş, ona öğüt vermişti, hükümdar da onunla arkadaş olmaya ve Cennet'te bir araya gelmeye söz vermişti. Ahiret yurdundaki mükafatlara talip olduğu için hükümdarlıktan feragat edeceğini söylemişti,

ogullarından, aile efradından ve devlet erkanından olusan bir grup onun bu kararına muvafakat ettiler. Hep birlikte saraydan ayrilip gittiler. Nereye gittiklerini kimse bilememektedir. Hükümdar, adalet ve iyilik sahibi idi. Aziz ve Celil olan Allah'tan korkardi, memleketi genisti, mal ve adamlari çoktu, saraydan çıkıp yola koyuldular. Memleketin sinirinda bir daga vardilar. Dagda çok ağaçlar ve sular vardi. Bir süre orada ikamet ettiler, adamlarina söyle dedi: «Eger burada uzun süre ikamet edersek memleketimizdeki insanlar bizim burada oldugumuzu anlar ve bizi rahat birakmazlar. Baska bir memlekete gitmeyi teklif ediyorum. Orada insanlardan uzak bir yere konaklariz. Böyle yaparsak belki biz onlardan, onlar da bizden kurtulurlar.»

O daglardan da ayrılarak bilmedikleri beldelere dogru yola çıktilar. Yabancı ülkelerden birinde insanlardan uzaktaki bir daga gittiler. Dagda çok sular ve ağaçlar vardi. Geçitleri azdi, dagin tepesinde akar su ve genis bir alan buldular, dileyen orada ekin de ekebilirdi, oraya konakladilar. Mesken ve ibadet için binalar yaptilar. O akar sudan yararlanarak katikta kullanmak için bazi tahillari ve zeytin ağaçlarini ektiler. Bakimini elleriyle yaptilar, ürünleri yediler. Ancak oraya yakin beldelerdeki insanlar, onların durumlarından haberdar oldular, gelip onlari ziyarete basladilar. Nihayet önceki sayfada nak-letigimiz sözleri, o âlim zat söyledi ve bu sözleri etrafa yayildi. Bunun üzerine hükümdar, onlari ziyarete geldi...» Dogrusunu Allah bilir.

Vehb b. Münebbih dedi ki: «Her ne kadar dünyaya karsi tutkulu ise de insanların dünyadaki en zahidi; emanetleri muhafaza etmekle birlikte sadece helal ve temiz kazanca razi olan kimsedir. Her ne kadar dünyadan yüz çevirmekte ise de insanların dünyaya en çok ragbet edeni; kazancini nereden elde ettigine, elde ettigi seylerin helal veya haram olduguna aldiris etmeyen kimsedir. İnsanlar, baska hususlarda kendisini cimri görseler de insanların dünyadaki en cömerdi; Aziz ve Celil olan Allah'in hakkini vermek hususunda cömert davranandır. Her ne kadar baska hususlarda insanlar kendisini cömert görseler de dünyada insanların en cimrisi; Aziz ve Celil olan Allah'in haklarini vermekte cimri davranandır.»

Taberanî, Vehb b. Münebbih'in söyle dedigini rivayet etmistir:

«Aziz ve Celil olan Allah, 1.000 makamda Musa (a.s.)'la konustu. Onunla konustugunda da Musa (a.s.)'m yüzünde üç gün süreyle nur görünürdü. Musa (a.s.), Aziz ve Celil olan Rabbiyle konustugundan itibaren hiçbir kadina el sürmedi.»

Osman b. Ebi Seybe, Vehb b. Münebbih'in söyle dedigini rivayet etmistir:

«Dogrusu, peygamberligin agir yükleri vardir, o yükleri ancak güçlü adamlar tasiyabilirler. Yunus b. Meta, salih bir kuldu, yalnız biraz tahammülsüzdü. Peygamberlik yükünü omuzlayınca altinda zorlandi. Tipki

devenin ağır yük altında zorlanması gibi, bu yükü bir tarafa attı ve bulunduğu yerden kaçıp gitti. Yüce Allah da Peygamber (s.a.v.) Efendimiz'e söyle buyurmıştır: «Ey Muhammed! Peygamberlerden azim sahibi olanların sabrettiği gibi sen de sabret.» {ei-Ahkâf, 35.)

«Ey Muhammed! Sen Rabbinin hükmüne kadar sabret, balık sahibi Yunus gibi olma. O, pek üzgün olarak Rabbine seslenmişti.» (ei-

Kalem, 48.)

Yunus b. Bükeyr, Vehb b. Münebbih'in söyle dedigini rivayet etmiştir:

«Cenâb-i Allah, rüzgara emir verdi ki, yeryüzündeki yaratıklardan herhangi biri birsey söylerse, o sözü mutlaka Süleyman peygamberin kulagina eritirsin. İşte bu nedenle Süleyman peygamber, karincanın konuşmasını isitti.»

Süfyan, Vehb b. Münebbih'in söyle dedigini rivayet etmiştir:

«İsrailogullarından bir adam kırk sene müddetle ibadet ederse, kendisine kesif kapıları açılır ve yaptığı amellerin kabul edildiğine dair alametler gösterilirdi. Yine İsrailogulları arasında Rebia kabilesinden bir adanı kırk sene müddetle ibadet etti. Ama birsey göremedi ve söyle dedi: "Ya Rab, ben iyilik yapmışım ama ebeveynim kötülük yapmışlarsa, benim suçum ne?" Bunun üzerine baska abidlerin gördükleri şeyler kendisine de gösterildi.»

Baska bir rivayette anlatıldığına göre o abid söyle demistir: «Ya Rab, eger ebeveynim kötü işler yapmışlarsa, benim bundaki sorumlulugum ne?»

Yine baska bir rivayette anlatıldığına göre aynı abid söyle demistir: «Ya Rab, eger ebeveynim kötülük yapmışlarsa senin ihsanından ve iyiliğinden ben niye mahrum kalayım?» Böyle demesi üzerine Cenâb-i Allah, bir bulutu göndererek o abidi gölgelendirmisti.

Abdullah b. Mübarek, Vehb b. Münebbih'in söyle dedigini rivayet etmiştir: «Dünya ile ahiret, iki kuma gibidirler. Birini razı edersen diğerini kızdırırsın.»

«Allah katında şirkten sonra günahların en büyüğü büyüclüktür.»

Abdürrezzak, Vehb'in söyle dedigini rivayet etmiştir:

«İnsan oruç tutunca gözleri kayar, ama tatlı sev^e iftar ederse tekrar eski haline döner.»

Abdullah b. Mübarek, Vehb'in söyle dedigini rivayet etmiştir: «Abid bir adam, baska bir abide ugradı, onun düşünceli olduğunu gördü ve ona söyle sordu:

- Neyin var, sana ne olmuş?

- Falan adama sasiyorum, o kadar çok ibadet yapti, sonra da dünyasi onu yoldan çıkardi.

- Yoldan çıkan kimsenin nasıl çıktigina sasma, aksine dogru yola giren kimsenin nasıl dogru yola girdigine sas!»

Abdullah b. Ahmed b. Hanbel, Vehb b. Münebbih'in söyle dedigini rivayet etmistir:

«İsrailogullarmin basina büyük bir musibet ve siddet geldi, peygamberleri söyle dedi: «Rabbimizi neyin razı edeceğim bilseydik de o şeyi yapsaydık »

Bunun üzerine Aziz ve Celil olan Allah, ona söyle vahyetti: Kavmin diyorlar ki: «Herkesin razı oldugu seye ben de raziyim. Herkesin kızdigi seye ben de kiziyorum.» (Böyle demesinler, baskalarına bakmasınlar, gerçeğe baksınlar.)

Yine Abdullah b. Ahmed b. Hanbel, Vehb'in söyle dedigini rivayet etmistir:

«İsa peygamber,-bir mezar basında durdu, beraberinde havariler veya arkadaşlarından birkaç kisi vardı. Mezara bir cenaze sarkitiliyordu. Arkadaşları mezarın darlığını ve karanlığını anlattılar. İsa peygamber onlara söyle dedi: "Siz daha önce bundan daha dar bir yerdeydiniz... annelerinizin rahimlerindeydiniz. Eger Cenâb-i Allah, genişletmek isterse genişletir."»

Abdullah b. Mübarek, Vehb b. Münebbih'in söyle dedigini rivayet etmistir:

«Seyyahlardan abid bir adamı, şeytan bastan çıkarmak istedi, şehvet, ragbet ve gazab cihetinden ona geldi, ama onu bir türlü niag-lub edemedi. Şeytan, bir yılan kiligina girdi, yanma gitti, ama o namaz kilmaktaydı; namazına devam etti, dönüp şeytana bakmadı.

Şeytan, onun ayagina sarıldı; yine ona dönüp bakmadı, elbiselerinin arasına sokuldu, yakasının ucundan basını dışarı çıkardı, abid yine ona bakmadı. Namazından da geri durmadı. Secdeye varmak istediğinde onun secde yerinde kivrılıp durdu, secde etmek için basını yere koymak istediğinde yılan agzını açtı ki, abidin basını yutsun; ama abid basını secdeye koydu; alni ile secde yerini açtı ve böylece yere secde yapma imkanı buldu. Şeytan daha sonra bir adam kiligina girerek abidin yanına gitti ve ona söyle dedi:

- Seni korkutan yılan bendim. Şehvet, gazab ve ragbet cihetinden sana geldim. Canavarlar ve yılanlar kiligina bürünerek sana gelen yine bendim, ama seni mağlub edemedim, artık seninle samimi dost olmayı uygun gördüm, bu günden sonra namaz kıldığın esnada sana gelmeyeceğim.

- Beni korkutmak istediğin günde korkmuş degildim ve bu günde senin dostluğuna ihtiyacım yoktur.

- Diledigini bana sor, sana cevabım vereyim.

- Sana ne sorayim ki?
- Malini sormayacak misin? Malini birakip geldikten sonra malina ne yapildi, malin ne oldu sormayacak misin?
- Eger malimi düşünseydim ondan el çekip ayrılmazdim.
- Aileni sormayacak misin; onlardan kim öldü, kim hayatta kaldı demeyecek misin?
- Ben onlardan önce ölmüşüm.
- İnsanları nasıl saptırdığımı bana sormayacak misin?
- Sen onları en sapıgısın, zaten. Ama ademogulları saptırma yollarından hangisine daha çok güvenirsin, onu bana söyle.
- Üç huy, ademoglunu saptırabilmem için bana çok yardımcı âlur. O huylar şunlardır: Cimrilik, hiddet ve sarhosluk. Kisi eğer cimri ise, malini gözünde azaltırız ve onu baskalarının mallarına göz diker hale getiririz. Kisi eğer sinirli ve hiddetli ise, çocukların küreği oynattıkları gibi onu da kendi aramızda elden ele oynatırız, duasıyla ölümleri diriltecek olsa bile yine de onu bastan çıkarmaktan ümidimizi kesmeyiz, onun yaptığı her şeyi yıkarız. Bizim sözümüz birdir, kisi eğer sarhos ise onu her türlü serre, rüsvaylığa, rezalete ve alçaklığa kediye kulagından tutup sürüklediğimiz gibi sürükleriz!»

Vehb b. Münebbih dedi ki: «Eyyüb peygamber, yedi sene müddetle hastalık çekti. Yusuf peygamber, yedi sene müddetle zindanda kaldı. Buhtü'n-Nasir, yedi sene müddetle canavar kılığında kaldı.»

Vehb b. Münebbih'e dinar ve dirhemleri sorduklarında su cevabı verdi: «Dirhem ve dinarlar, âlemlerin Rabbinin mühürleridir. Yeryüzü, ademoglunun geçimini sağlayacağı yerdir, orada yer ve içer. Ama yeryüzünün kendisi ne yenilir ne de içilir. Âlemlerin Rabbinin mühürleri olan dirhem ve dinarlarla nereye gidersen ihtiyacını karşılar ama dirhem ve dinarlar münafıkların yularıdır. Münafıklar, onlarla şehvetlere sevk edilirler.»

Davud b. Ömer ed-Dabbî, Vehb b. Münebbih'in söyle dedigini rivayet etmiştir: «Amelsiz dua eden kisi, kirissiz ok atan kisiye benzer.»

Abdullah b. Mübarek, Vehb'in söyle dedigini rivayet etmiştir:

«Hikmet sahiplerinden biri söyle demisti: "Sırf Cennet'i elde etmek ümidiyle Aziz ve Celil olan Allah'a ibadet etmekten utanırım. Çünkü o zaman ben kötü bir köle gibi olurum ki; korktuğunda çalışır, serbest bırakıldığında ise çalışmaz. Allah sevgisinin benden çıkardığını başka hiçbir şey benden çıkaramaz."»

Sırrî b. Yahya dedi ki: Vehb b. Münebbih, Mekhul'e söyle bir mektup

gönderdi:

«Sen insanlar nezdindeki Islâmî ilmin zahir olanini sevgi ve seref için kazandın, ama Allah katındaki Islâm ilmini Allah tarafından sevilme ve ona yakın olmak amacıyla talep et, su iki sevgiden birinin diğerine engel olduğunu da bil.»

Zafir b. Süleyman, Vehb b. Münebbih'ten rivayet etti ki, Lokman (a.s.), kendi oğluna su öğütleri vermiştir:

«Ey ogulcugum! Allah'a taati, dünya ve ahiret kazancını elde etmeye vesile olan bir ticaret edin. İman, üzerinde tasınmakta olduğun gemidir. Allah'a tevekkül, o geminin yelkenleridir, dünya senin denizindir. Günler denizdeki dalgalarıdır, salih amellerin ise onlar sayesinde kazanç umduğun ticaretidir. Bağışlar ise, keramet ve onurunu onun vasıtasıyla elde etmeyi umduğun hediyedir. Hirs ise bu kerametini elinden çıkarıp uzaklaştırır, nefsi heva ve heveslerinden menetmek, bu geminin demiridir. Ölüm ise denizin kıyısıdır. Allah, dünyanın hükümdarıdır, varacağın yer Allah katıdır. Allah katında tüccarların en saygılısı, en faziletlisi ve ona en yakın olanı; mal ve sermayesi çok, niyeti saf, gıdisatı da ihlaslı olanıdır. Allah katında en sevilmeyen tüccar ise, mal ve sermayesi az, gıdisatı bozuk, kalbi kötü olanıdır. Ticaretin güzel oldukça kazancın artar, gıdisatın halisane oldukça sereflenirsin.»

Baska bir rivayette anlatıldığına göre Lokman (a.s.), oğluna şöyle Öğüt vermiştir:

«Ey ogulcugum! Allah'a taati sermaye edin ki, her taraftan sana kazanç gelsin. Allah'a karşı takvali olmayı kendin için gemi edin, o geminin iç kısımları ve kamaraları Allah'a tevekküldür. Yelkeni Allah'a imandır. Denizin ise faydalı ilim ve salih ameldir. İşte bu yolu tutarsan belki kurtulsa erersin, ama kurtulsa ereceğini de sanmıyorum.»

Abdullah b. Mübarek, adamın birinin şöyle dediğini rivayet etmiştir: «Malın tasikinlik verisi gibi ilmin de insana tasikinlik verisi ve azdırısı vardır.»

Taberânî, Vehb b. Münebbih'in şöyle dediğini rivayet etmiştir:

«Aziz ve Celil olan Allah, sevabları insanlara sunmuştur, ama çalışmayan ve salih amel işlemeyen kimse sevabı hak etmez. Onu aramayan bulamaz, ona bakmayan onu göremez. Allah'ın taati, ragbet eden kimselere yakındır, ilgilenmeyen kimselerden ise uzaktır. Ona tutkun olan ona ulaşır. Onu sevmeyen onu bulamaz. Ona ulaşmak için çabalayan kimseyi baskaları geride bırakamaz, ama ağır davrananlarda ona ulaşamaz. Allah'ın taati, kendisini üstün tutan kimseyi sereflendirir, kendisini zayıf eden kimseyi ise küçültür. Allah'ın kitabı, ilahi taat yolunu gösterir. Allah'a iman, insani ilahi taata tesvik eder.»

Imam Ahmed b. Hanbel, Vehb b. Münebbih'ten rivayet etti ki; Davud (a.s.), söyle demistir:

- Ya Rab, kullarından en çok hangisini seversin?
- Güzel suretli, güzel amelli mü'mini severim.
- Ya Rab, kullarından en çok hangisine kızarsın?
- Güzel suretli kafiye çok kızarım, ister küfretsin ister sükretsin. Ahmed b. Hanbel'in naklettiği başka bir rivayette anlatıldığına

göre Davud (a.s.), Rabbine söyle sormustur:

- Ya Rab, kullarından en çok hangisini sevmezsin?
- Bir işi yapmak için bana istiharede bulunan ve hayırlı yolu kendisine gösterdiğim halde gösterdiğim yola razı olmayandır.

Ibrahim b. Cüneyd, Vehb b. Münebbih'in söyle dedigini rivayet etmistir:

«Allah'a ibadet eden bir abid vardi, iblis bir insan suretine bürünerek ona gitti, güya kendisi de Allah'a ibadet ediyormus gibi bir tavir takindi, kendini fazlaca ibadete verdi. Abid, onu ibadetteki gayretinden ötürü sevmeye basladi. Namazgahinda iken seytan, ona söyle bir teklifte bulundu: "Gel seninle sehre gidelim, insanlar arasina katilalim, onların eziyetlerine katlanalım, iyilikleri emredip kötülükleri menedelim. Böyle yaparsak sevabimiz daha da çoğalir." Abid, onun bu teklifine olumlu bakti ve kabul etti. Abid, ayaklarından birini bulundugu mekandan disari çıkardi ki, onunla birlikte sehre dogru gitsin. Tam disari çıkarken görünmezlerden bir sada geldi: "Bu seytandır, seni fitneye düşürmek istiyor." Abid de söyle dedi: "Allah'a isyan etmek, seytana itaatta bulunmak amaciyla bu mekandan disari çıkan bir ayagim artik bir daha benimle birlikte bu mekana geri dönmeyecektir." Böyle dedi ve tam o esnada vefat etti. Cenâb-i Allah, onun adini kitaplarından birine, "Ayak sahibi" diye geçirdi.»

Vehb b. Münebbih dedi ki: Kendi zamaninin en faziletliilerinden bir adam, insanlari domuz eti yemeye mecbur kilan ve böylece onlari fitneye düşüren bir hükümdarin yanina gitti. İnsanlar, o âlime saygi gösterdiler, onun da domuz etini yiyecegini düşünerek endiseye kapildilar. Ancak hükümdarin muhafiz kuvvetleri komutani, o âlime gizlice söyle dedi: «Ey âlim, yenmesi sana helal olan bir oğlak kes, sonra onu bana teslim et ki, onu pisireyim ve domuz eti yemen erare-dildigi zaman onu getirip senin önüne koyayim. Böylece helal et yersin, hükümdar ve insanlar da senin domuz eti yedigini sanirlar.» Âlim, bir oğlak kesti, sonra onu muhafiz kuvvetleri komutanina teslim etti. Komutan da oğlak etini mutfakçılara vererek: «Su âlime domuz eti getirin dedigimiz zaman siz kendisine su oğlacin etini getirin.» dedi.

İnsanlar toplandilar, âlimin domuz eti yeyip yemiyecegini görmek istediler

ve: «Eger o yerse biz de yeriz, yemezse biz de yemeyiz.» dediler. Hükümdar geldi, toplanan insanlara domuz eti getirilmesini emretti. Etler getirilip insanların önlerine konuldu. Alimin önüne ise, usulüne uygun kesilmiş helal oğlak eti getirilip konuldu. Cenâb-i Allah, o âlime ilhamda bulundu, kalbine ve düşüncesine hakikati yerleştirdi. Alim söyle dedi: «Peki, ben helal olduğunu bildiğim su oğlak etini yiyeceğim ama bilmeyenlere ne diyeceğim ve ne yapacağım? İnsanlar, benim yeyişime bakacaklar, beni örnek alacaklar, onlar benim domuz eti yemediğimi bilmiyorlar. Oğlak eti yedigim halde domuz eti yedigimi sanarak bana uyacaklar ve kendileri de domuz eti yiyecekler. O zaman ben kıyamet gününde bunların günahlarını da taşıyanlar arasında olacağım. Hayir vallahi, öldürülsem de, ateste yakılsam da bu eti yemeyeceğim.» Böyle dedi ve önüne konulan oğlakin etini yemedi.

Muhafiz kuvvetleri komutani ona kas göz isareti yaparak yemesini emretti ve önündeki etin oğlak eti olduğunu ima etti ama o yine de yemedi. Sonra hükümdar oii£, yemesini emretti. Ama âlim yine yemedi. Israr ettiler, ısrarlara karsi direndi. Hükümdar, muhafiz kuvvetleri, komutanına onu öldürmesini emretti. Âlimi öldürmek için alıp götürdüklerinde muhafiz kuvvetleri komutani ona söyle dedi; «Kendi kestigin ve bana teslim ettigin oğlak etini niçin yemedin? Sana baska et getirerek bana güvendiğin hususta sana ihanet edeceğimi mi sandın? Hayir vallahi, ben böyl# <%pacak biri degilim.» Âlim ona dedi ki: «Senin samimi olduğunu biliyordum. Ama insanların bana uymalarından korktum. Onlar, benim eti yememi bekliyordı, önümdeki etin domuz eti olduğunu sanıyorlardı. Oğlak eti olduğunu sadece ben biliyordum. Ben o etten yeseydim, herkes önündeki domuz etini yiyecekti ve bundan sonraki zamanlarda da herkes yiyecekti. 'Falan âlim yedi' diyerek domuz etini helal sayacaklardı. Böylece ben onlar için bir fitne sebebi olacaktım.» Böyle dedi ve sonra da öldürüldü. Allah ona rahmet etsin. Âlim kisinin kusurlardan ve ayıp seylerden sakınması, mahzurlu seylerden uzak durması gerekir. Onun hatası ve kusuru baskalarınca görülür ve cahiller ona uyarlar.»

Muaz b. Cebel dedi ki: «Hikmet sahibi kimsenin ayak sürçmesinden ve hatasından sakının.» Baskası da söyle demistir: «Âlimin hatasından sakının, çünkü o hata yaparsa, onun hatası nedeniyle büyük bir Jilem de hata yapar. Âlimin -küçük de olsa- hatayı önemsememesi uygun degildir. Âlimlerin ihtilafa düstükleri ruhsatlı isleri de yapmaması icab eder. Çünkü âlim, halk tabakasından kalp gözü kör olan kimselerin kilavuzu ve degnegidir. O degnekle hakka hücum edilir ve cahiller: "Falan âlimin söyle yaptığını gördüm.» derler. Âlim kisi, kisisel aliskanliklarından uzak durmalıdır. Çünkü o, aliskanlik nedeniyle bazı seyleri yapar, cahil kisi de onun yaptığı bu isin caiz veya sünnet veya vacib olduğunu zanneder.

Nitekim denilmiş ki: «Âlime sor, sana dogru cevap versin, ama onun garib fiillerini örnek edinme. Ona sor ki, sana dogru cevap versin, eger dindar ise.»

Zamaninin âlimlerinin çoğuna bakmakla bakisin bozuldu, bu halktan biridir, onlarla birarada oturup kalkarsan daha nasil bozulursun, bu bilinemez, ama yüce Allah, söyle buyurmudur:

«Allah'in dogru yola eristirdigi kimse hak yoldadir. Kimi de sapti-nrsa artik ona, dogru yola götürecektir bir rehber bulamazsin.» (ei-Kehf, 17.) '

Muhammed b. Abdülmelik b. Zenceveyh, Abdürrezzak'in babasi-, nin söyle dedigini rivayet etmistir: Vehb b. Münebbih'e dedim ki:

- Sen rüya görüyor ve gördüğün rüyayı bize anlatiyorsun, çok geçmeden rüyanın gerçeklestigini görüyoruz.

- Ben kadiliga geçtikten beri bendeki bu hal yok oldu. , Abdürrezzak diyor ki: Ben bunu Mamer'e anlattim. O da söyle cevap verdi: «Hasan-i Basrî kadiliga geçtikten sonra insanlar onun anlayisini övmediler. Ey sehr! Senden sonra artik âlimlere kim güvenir? Hele su zamanda dünya pislikleri içinde bogulan âlimlerin, özellikle Timurlenk fitnesinden sonraki âlimlerin durumu nasil olacaktır? Çünkü kalpler dünya sevgisiyle dolmustur. Orada ilme yer bulamazsin, onların meclislerinin baslangiç ve sonucunu görmek istiyorsan, âlimlerden dilediginin meclisine katil, gördüğün seyleri küçümseme. Çünkü isler ancak sonuçlari ile önem kazanirlar.

«Allah, kendisine karsi gelmekten sakinin kimseye kurtulus yolu saglar, ona beklemedigi yerden rizik verir. Allah'a güvenen kimseye O yeter.» (et-Talâk, 3.)

Vehb b. Münebbih dedi ki: «Bukaginın hayvana bagli olusu gibi bela da mü'mine baglidir.»

Ebu Bilal el-Es'arî, Vehb'in söyle dedigini rivayet etmistir: «Belaya ugrayan kimseyi o bela, peygamberler yoluna götürür.»

Abdullah b. Ahmed b. Hanbel, Vehb'in söyle dedigini rivayet etmistir:

«Havarilerden birinin kitabinda sunu okudum: "Bela ehlinin yoluna koyulursan rahat ol, çünkü o yol, seni peygamberlerin ve salih-lerin yoluna götürür."»

Imam Ahmed b. Hanbel, Osman b. Bezdeveyh'in söyle dedigini rivayet etmistir:

«Arefe gününde Vehb ve Said b. Cübeyr'le birlikte Ibn Amir hurmaliginin agaclarinin birinin altinda oturuyorduk. Vehb, Said'e söyle sordu:

- Ey Abdullah'in babasi! Haccac'dan korkup saklandigin günden beri ne

kadar zaman geçti?

- Karimi terkettigimde karim hamileydi, karnindaki çocuk dogdu, büyüdü, yanima geldiginde sakallari çıkmisti.

- Sizden önceki ümmetlerden birinde bir kimseye bela gelirse, o belayi bir ümit kapisi sayardi, rahatliga ve bolluga erince de onu bir bela sayardi.»

Abdullah b. Ahmed b. Hanbel, Vehb'in söyle dedigim rivayet etmistir:

«Kitaplarindan birinde Cenâb-i Allah'in söyle buyurduguna rastladim:

«Sihir yapan veya yaptiran, kahinlik yapan veya yaptiran, kuslarin uçmasindan fal tutan veya tutturan kimse, benim kullarimdan degildir. Böyle yapan kimse benden baskasına ibadet etsin, ancak o ve bütün yaratiklar benimdir. Benim yarattigim kimselerdir.»

Imam Ahmed b. Hanbel, Vehb'in söyle dedigini rivayet etmistir:

«Devenin igne deliginden geçmesi, zenginlerin Cennet'e girmelerinden daha kolaydır.»

Ben derim ki: Hesabin siddetli olusu ve zenginlerin kıyametteki sikintili yerde uzun süre bekleyecek olmalarından dolayı Vehb böyle demistir. Nitekim siddetli haller için misal verilirken de bu misal kullanilir. Dogrusunu noksanlıklardan münezzeh olan yüce Allah daha iyi bilir.

Imam Ahmed b. Hanbel, Vehb'in söyle dedigini rivayet etmistir:

«Yapılan iyilige karsilik vermemek de, ölçü ve tartiyi eksik yapmak gibidir.»

Imam Ahmed b. Hanbel, Vehb'in söyle dedigini rivayet etmistir:

«Ibadet eden kimsenin kuvveti artar, tembellik yapan kimsenin vücudundaki gevseklik artar.»

Baskasi dedi ki: «Soguk bir kis gecesinde uyumakta iken Havra adindaki kadin, rüyada gelip ona söyle dedi: "Haydi kalk namaz kil, namaz, bedenini gevseten uykudan daha hayirlidir senin için," Bu hususta bir hadis de gırdüm, ama simdi aklıma gelmiyor, ibadetin bedeni zindelestirip esnek kildigi, uykunun ise bedeni tembellestirip hantallastirdigi tecrübe ile sabit olan bir gerçektir.»

Seleften birinin anlattigina göre kendisi, Sila b. Esyem'i takib etmis, Sila geceleyin bir ormanliga girmis ve sabaha dek namaz kilmis, sabah olunca da sanki yumusak yatakta uyumuscasına vücudu zinde kalmis, kendisi ise tembelleşmiş ve vücudu gevsemis olarak sabaha girmisti. Vücudundaki tembellik ve gevsekligin derecesini ancak Aziz ve Celil olan Allah bilirdi.

Hasan-i Basrî'ye söyle bir soru soruldu:

- Ibadet eden kimselerin yüzleri neden güzel oluyor?

- Çünkü onlar, Aziz ve Celil olan Allah'la basbasa kalıyorlar. O da onlara kendi nurundan bir nur giydiriyor.

Yahya b. Ebi Kesir dedi ki: «Bir adam, kendi karisiyle gerdege girip onunla hoşça vakit geçirir ve kendini tatmin ederse elbetteki sevinir, ama onun sevinci, Rabbi ile basbasa kalıp münacatta bulunan kimsenin sevincinden daha fazla olamaz.»

Atâ el-Horasanî dedi ki: «Geceleyin namaz kılmak, bedeni canlandırır, kalbi nurlandırır, yüzü aydınlatır, gözün ferini fazlalastırır, bütün organları güçlendirir. Kisi, geceleyin namaz kıldığı takdirde sevinç ve ferah içinde sabahlar, geceleyinde gamli bir şekilde uykuya dalıp geceyi uykuyla geçirirse, sabahleyin hüznü ve kalbi kırık bir şekilde güne basar, sanki birseyini kaybetmiş gibi olur. Oysa o, kendisi için en fazla yararlı olacak şeyi kaybetmiştir.»

Ibn Ebi'd-Dünya, Bilal'den rivayet etti ki; Rasûlullah (s.a.v.), şöyle buyurmıştır:

«Geceyi namaz kılarak geçirmeye bakın. Çünkü bu, sizden önceki salih kimselerin âdetidir, geceyi namaz kılarak geçirmek,- insani yüce Allah'a yaklastırır, günahattan alıkoyar, kötülüklere kefarete olur. Seytani da bedenden uzaklastırır.»

Ebu Hüreyre'den rivayet olunduguna göre Rasûlullah (s.a.v.), şöyle buyurmıştır:

«Sizden biriniz uykuya dalarken seytan onun ensesine üç düğüm vurur, vurduğu düğümlerden her birinin üzerine: «Uzun bir gecen olsun, uyu bakalım» der. O kisi uyanıp Allah'i zikredince düğümlerden biri çözülür. Abdest aldığı anda bir düğüm daha çözülür, namaz kıldığında ise düğümlerin üçüncüsü de çözülür ve o kisi gönlü rahat ve zinde bir şekilde sabahlar. Aksi takdirde gönlü rahatsız ve tembel olarak sabaha girer.»

Cenâb-i Allah'ın bildirdigine göre Hud peygamber, kendi kavmine şöyle demistir: «Allah'a kulluk edin. O'ndan baska tanrınız yoktur.» (el-Mü'minûn, 32.) Sonra da şöyle demistir:

«...Kuvvetinize kuvvet katsın.» (Hûd, 52.) Bu kuvvet, bütün kuvvetleri kapsamına alır. Cenâb-i Allah, kendisine ibadet eden kimselerin imanlarını, yakînlerini, dinlerini ve tevekküllerini kuvvetlendirir, buna benzer daha baska kuvvetlerini de artırır; kulaklarını, gözlerini, bedenlerini, mallarını, evlatlarını ve diğer şeylerini kuvvetlendirip fazlalastırır. Doğrusunu noksanlıklardan münezze olan, yüce Allah daha iyi bilir.

Imam Ahmed b. Hanbel, Vehb b. Münebbih'in şöyle dedigini rivayet etmiştir:

«Kisi sadaka verir, bunun kendisi için önceden göndermiş olduğu bir mal olduğunu bilir. Geride bıraktığı ise kendisinin değil, başkalarının mali olur.»

Ben derim ki: Bu husus, şu hadiste de ifade buyrulmuştur:

Rasûlullah (s.a.v.), sahabelere söyle sordu:

- Hanginizin mirasçısının mali, kendi malından daha çok hosuna gider?
- Hepimiz kendi malını mirasçısının malından daha çok severiz.
- Kisinin kendi mali, Önceden gönderdiği (sağlığında sadaka olarak verdiği) malıdır. Mirasçısının mali ile (ölüm) sonrasına bıraktığı malıdır.»

Vehb b. Münebbih'in minberde söyle dedigini isittim: «Benden üç şeyi öğrenin ve bunları aklınızda tutun: Hevesinize uymayın, kötü arkadaş edinmeyin, kendi nefsinizi begenmeyin.»

İmam Ahmed b. Hanbel, Vehb'in söyle dedigini rivayet etmiştir: «Şeytanın en çok sevdiği insan, çok uyuyan ve çok yemek yiyendir.»

İmam Ahmed b. Hanbel, Vehb'in söyle dedigini rivayet etmiştir: «Aziz ve Celil olan Allah, salih kul sebebiyle insanların hükümdarlarını muhafaza eder.»

Yine İmam Ahmed b. Hanbel, Vehb b. Münebbih'in söyle dedigini rivayet etmiştir:

«İnsanlardan her birinin basına musallat olmuş bir şeytan vardır. Kâfir kişi, şeytaniyle birlikte yeyip içer, onunla birlikte yataga girer, mü'min kişi ise, şeytandan uzak durur, şeytan onun dalgınlık anını gözetler, şeytanın en çok sevdiği insan, çok uyuyan ve çok yiyendir.» Muhammed b. Galib, Vehb'in söyle dedigini rivayet etmiştir: «Peygamberlerden birine gökten inen bir kitapta şöyle bir ibareye rastladım: Yüce Allah, İbrahim peygambere şöyle sormuş:

- Biliyor musun, seni niçin halil (dost) edindim?
- Hayır ya Rab, bilmiyorum.
- Huzurumda namaza durduğunda boyun eğdiğin için seni dost edindim.»

Abdullah b. Ahmed b. Hanbel, Vehb'in söyle dedigini rivayet etmiştir:

«Davud oğlu Süleyman peygamberin 1.000 evi vardı. Bunların en yüksekteki billurdandı, en alttaki de demirdendi. Süleyman peygamber, bir gün rüzgara bindi ve bir tarla işçisinin yanından geçti. İşçi ona bakınca Süleyman peygambere verilen mülkü ve hükümdarlığı gözünde çok büyüttü ve: «Davud ailesine büyük bir mülk ve hükümlanlık verilmiştir.» dedi. Rüzgar onun bu sözünü Süleyman'a ilettil, Süleyman da rüzgara emir verdi, rüzgar durdu. Sonra inip yürüyerek tarla işçisinin yanına gitti ve ona söyle dedi: «Söylediğın sözü isittim, yürüyerek yanına geldim ki; benim güç

yetiremeyeceğim ancak Allah'ın lütuf ve ihsan olarak bana nasib olan bu mülkü temenni etme-yesin. Çünkü Cenâb-i Allah, beni bu mülkün basına geçirdi ve bu hususta bana yardım etti. Allah'a yemin ederim ki, yüce Rabbin kabul edeceği bir tesbih, Davud ailesine verilen mülk ve hükümdarlıktan daha hayirlidir. Çünkü Davud ailesine verilen mülk ve hükümlanlık fanidir, kalici olan ise tesbihtir, kalici olan sey, fani olandan daha hayirlidir.»

Bunun üzerine tarla işçisi, Süleyman peygambere: «Sen benim kederimi giderdiğin gibi Allah da senin kederini gidersin.» diye dua etti.»

Imam Ahmed b. Hanbel, Vehb b. Münebbih'in söyle dedigini rivayet etmistir:

«Aziz ve Celil olan Allah, Musa peygambere bir nur verdi. Harun ona:

«Ey Musa, bu nuru bana hibe et.» dedi. Musa da ona hibe etti. Harun, kendisine hibe edilen nuru kendi ogluna verdi.

Beyt-i Makdis'te peygamberlerin ve hükümdarların saygi gösterdikleri bir kap vardı. Harun'un ogulları, o kaptan içki içiyorlardı. Gökten bir ateş inerek Harun'un ogullarını kapıp göğe götürdü. Harun, bu durumdan korktu ve imdat dileyerek yüzünü göğe çevirdi; dua etti, niyazda bulundu, yalvarıp yakarmca Aziz ve Celil olan Allah, ona söyle vahyetti: «Ey Harun, bana taatta bulunan kimselerden biri asi olunca ona böyle yaparım, ya bana isyanda bulunanlardan biri asi olursa ne yapacağım, bunu düşün.»

Hakem b. Ebban dedi ki: San'ah bir adam yanıma konuk olarak geldi. Bana: Vehb b. Münebbih'in söyle dedigini isittim dedi: «Aziz ve Celil olan Allah'ın yedinci kat gökte beyda adında bir evi vardır, o evde mü'minlerin ruhları toplanırlar, dünyadan bir kişi ölünce ruhları onun istikbaline çıkar, onu karsılar ve ona gurbetteki kimsenin henî-serisine sordugu gibi dünya haberlerini sorarlar.»

Vehb b. Münebbih dedi ki: «Bir kimse, şehvetini ayak altına alırsa şeytan onun zulmünden korkar. Bir kimse, ilmini hevesine galip kılsa, iste galip olan âlim odur.»

Fudayl b. İyaz dedi ki: Cenâb-i Allah, peygamberlerinden birine söyle vahyetti: «Benim rizam ugruna tahammül edenler, rizamı kazanmak için zorluklara göğüs gerenler, benim gözüm önünde ve himayem altındadırlar. Hele bunlar benim diyarıma gelirler ve nimetlerimin ortasına yerlesirlerse, durumları nasıl olacak, siz düşünün. Amellerini Allah rizası için az görenler, size müjdelere olsun orada. Yakiniğinizde olan sevgilerinize bakacak ve onu seyredeceksiniz. Ben sizin amellerinizi unutur muyum sanıyorsunuz?

Ben büyük lütuf sahibiyim, benden yüz çevirenlere bile cömertçe davranırım. Bana yönelenlere nasıl muamele edeceğimi siz düşünün. Bir

günah isleyipte o günahini benim affini yanında çok büyük gören kimseye kızdığım kadar hiçbir seye kızmış değilim. Eğer bir kimseyi cezalandırmakta çabuk davranacak olsaydım veya acelecilik benim huyum olsaydı, rahmetimden ümid kesenleri acilen cezalandırırdım. Mü'min kullarım kendilerine haksızlık edenlere ceza vermemek için haksızlıklarını affetmelerini isteyişimi sonra da kendilerine Cen-net'te ebedi kalma nimetimi bahsedişimi görseler, benim lütfumu ve keremimi suçlarlar. Ben, kendisine isyan etmenin helal olmadığı hükümdarım, bana taatta bulunan, rahmetimle taatta bulunur. Huzurumda durmaktan korkan kimseyi alçaltmaya ihtiyacım yoktur. Kullarım kıyamet gününde bakanların gözlerini kamastırıp saskına döndürecek sarayları nasıl yükselttiğimi görecek olurlarsa: «Bu saraylar kim için yapılmış?» diye bana sorarlar. Ben de derim ki: Benim hatırıma bir suçu affeden ve bana isyan etmiş olmayan, rahmetimdende ümid kesmeyen kimseler içindir bu saraylar. Ben övgüye mükafat veririm. Öyleyse beni övün.»

Seleme b. Sebib, Vehb b. Münebbih'in söyle dedigini rivayet etmiştir:

«Meryem oğlu İsa, beraberinde havarilerde olduğu halde bir kasabaya uğradı. Kasabadaki ins, cin, haserat, hayvan ve kusların hepsi ölmüştü. Bir süre orada durdu, kasabayı seyretti. Sonra kendi arkadaşlarına dönüp söyle dedi: «Buradaki bütün canlılar, Allah katından gelen bir azab ile öldüler. Eğer böyle bir azab gelmeseydi, ayrı ayrı ve muhtelif zamanlarda öleceklerdi.» Daha sonra İsa peygamber, oradaki ölümlere söyle seslendi: «Ey kasaba halkı!» Ölümler arasından biri: «Buyur ey Allah'ın ruhu.» diye cevap verdi. Sonra İsa peygamber, ona sordu:

- Suçunuz ve helak sebebiniz neydi?
- Taguta ibadet etmek ve dünyayı sevmekti.
- Taguta ibadetiniz nasıl oldu?
- Masiyet ehli kimselere itaat etmek, taguta ibadet etmek demektir.
- Dünyaya olan sevginiz nasıldı?
- Çocuğun annesine olan sevgisi gibiydi. Dünya bize yöneldiğinde sevinirdik. Bize arka çevirdiğinde üzüldük. Ayrıca uzun emel sahibi olup Allah'a taattan yüz çevirdik. Onu gazablandıracak seylere yöneldik.
- Helakiniz nasıl oldu?
- Bir gece afiyetle uykuya daldık, sabahleyin Çukura yuvarlandık.
- Çukur dedigin şey nedir?
- Siccin'dir.
- Siccin nedir?

- Ates közüdür ki, dünya katlari iriligindedir. Ruhlarımız oraya defnedildi.
- Arkadaslarına ne olmus, onlar niçin konusmuyorlar?
- Konusamazlar.
- Neden?
- Çünkü onların ağızlarına atesten gemler vurulmustur.
- Peki, nasıl oldu da onlar arasında sadece sen konuşabildin benimle?
- Ben onlar arasındaydım, azab onlara isabet ettiğinde ben onlardan biri degildim. Onlar gibi kötü ameller işlemiyordum ama bela gelince beni de onlar arasına kattı. Ben azab çukurunda bir tüyle bağlıyım. Bilemiyorum zincire bağlı olarak mı yürüyeceğim, yoksa kurtulacak mıyim?

O anda İsa (a.s.), arkadaşlarına dönüp söyle dedi: «Size gerçeği söylüyorum, arpa ekmegi yeyip saf su içmek, çöplükte uyumak, bunun yanısıra dünya ve ahiret afiyetine sahip olmak, çok büyük bir nimettir.»

Taberanî, Vehb b. Münebbih'in söyle dedigini rivayet etmistir: «Kisi, Aziz ve Celil olan Allah'a itaat etmedikçe hikmet sahibi olamaz. Hikmet sahibi kimse, Allah'a isyan etmemistir. Allah'a, ahmaktan baskasi isyan etmez. Gündüz, nasıl ancak güneş isigiyla tamamlanip mükemmellesir ve gece de ancak karanlık ile tamamlanip mü-kemmellesirse, iste aynı şekilde hikmet de, ancak Aziz ve Celil olan Allah'a taatta bulunmakla tamamlanip mükemmellesir. Hikmet sahibi kisi, Allah'a isyan etmez. İki kanadı olmaksızın nasıl ki kus uça-mazsa, kanadı olmayan kus nasıl ki uçmayı beceremezse, aynı şekilde salih amel işlemeyen kimse de Allah'a itaat etmiş olmaz. Allah'a itaat etmeyen kimse, Allah için salih amel işlemeye muktedir olmaz. Nasıl ki ateş suyun içinde duramaz ve sönerse, aynı şekilde riyakarlıkla yapılan ameller de fazla kalamaz ve yok olur. Zinakarın gizlice yaptığı iş, nasıl ki açığa çıkar ve pis işi onu rüsvay ederse, aynı şekilde kendi meclisinde oturunca güzel sözler söyleyen ama o güzel sözlerle kendisi amel etmeyen kimsenin de kötü fiili ortaya çıkar ve rezil rüsvay olur. Hırsızlık yapan kimsenin ortaya sürdüğü mazeret, hırsızlığın ispatlanması halinde nasıl yalanlanırsa, Allah için yapılması gereken kiraati baska amaçla okuyan kimsenin de mazereti yalanlanır.»

Taberanî, Vehb b. Münebbih'in söyle dedigini rivayet etmistir:

«Davud ailesinin mezarında söyle bir ibareye rastladım:

«Bosta gezer adamlarla aynı mecliste oturmayip oduncuların yolundan giden kimseye ne mutlu. İmamların yoluna koyulup Rabbinin ibadetinde müstakim olan kimseye ne mutlu. Böyle biri, su kanalı üzerine dikilen ağaca benzer, sürekli diri ve yemyesil olur.»

Yine Taberanî, Vehb b. Münebbih'in söyle dedigini rivayet etmistir:

«Kiyamet koptugunda taslar, kadınlar gibi figan ederler, dikenlerden de kan damlar.»

Rivayet olunduguna göre Vehb söyle demistir: «Hersey mutlaka küçük olarak ortaya çıkar, sonra büyür, ancak musibet bunun tersinedir. O, büyük olarak ortaya çıkar, sonra küçülür.»

Rivayet olunduguna göre Vehb b. Münebbih söyle demistir: Dilencinin biri, Davud (a.s.)'un kapisinda durup söyle dedi:

- Ey peygamber ailesi, bize bir sadaka verin. Allah size kendi ailesi içinde ikamet eden tacirin rizkini versin.

Davud (a.s.), hane halkina söyle dedi:

- Suna birseyler verin, nefsim kudret elinde bulunan Allah'a yemin ederim ki, onun söylediği bu söz, Zebur'dadır.

Vehb b. Münebbih dedi ki: «Yalancilikla taninan kimsenin dogru söylediği söze de inanılmaz. Dogrulukla taninan kimsenin sözüne inanilir. Bir kimse, çokça giybet eder ve baskalarına öfke duyarsa, onun verdiği nasihatlarla güvenilmez. Bir kimse facirlik ve hilekarlikla taninirsa, mihnet aninda ona güven duyulmaz. Bir kimse, kendi boyunu asacak islere kalkisirsa, kadri ve kiymeti inkar edilir. Baskalarinda çirkin görülen seyler tabii ki sende de güzel görülmez.»

Davud b. Amr, Abdullah b. Osman b. Haysem'in söyle dedigini rivayet etmistir:

«Vehb, yanimiza, Mekke'ye geldi, hep Zemzem suyundan içip ab-dest aldı, baska suya yönelmedi. Kendisine sordular:

- Niçin baska tatli sulara yönelmiyorsun?

- Mekke'den çıkıp gidinceye kadar hep Zemzem'den içecek ve onunla abdest alacagim, baska suya yönelmeyecegim. Siz, Zemzem suyunun ne oldugunu bilmiyorsunuz. Canim kudret elinde bulunan zata yemin ederim ki, Allah'in kitabinda anlatildigina göre Zemzem suyu; aç kisinin yiyecegi, hasta kisinin de sifasidir. Bereketini elde etmek amaciyla bir kimse, Zemzem suyuna gelip kana kana içerse mutlaka vücudundaki bir hastalik gider ve ona sifa ihsan edilir. Zemzem suyuna bakmak ibadettir. O suya bakmak, insan üzerindeki günahların yere dökülmesine vesile olur.»

Vehb b. Münebbih dedi ki: «Buhtunnasr, aslan sekline döndürüldü. Bu halde iken o, yırtıcı hayvanlara hükümdar oldu, sonra kartal sekline dönüştürüldü. Bu halde iken o, kuslara hükümdar oldu, sonra sigir sekline dönüştürüldü. Bu halde iken o, diğer hayvanlara hükümdar oldu. Ama bütün bu hallerinde o, insan aklına sahip olup, insan gibi düşünüyordu. Hükümdarlığı devam ediyor ve idaresini sürdürüyordu. Sonra Cenâb-i Allah,

ona ruhunu iade etti ve insan haline döndürdü. Bundan sonra o, insanlari Allah'i birlemege davet etti ve söyle dedi: "Semadaki disinda bütün ilahlar batildir."

Vehb'e sordular:

- Buhtunnasr, mü'min olarak mi vefat etti?
- Bildigim kadanyla Ehl-i Kitap onun imani hususunda ihtilafa düsmüslerdir. Bazilari, onun ölmeden önce iman ettigini söylemişler, bazilari ise söyle demislerdir: O, peygamberleri öldürdü, kitablari yakti, Beyt-i Makdis'i yakti ve tevbesi kabul edilmezdi.»

Vehb b. Münebbih dedi ki: Misir'da bir adam vardi. Halktan üç gün süreyle yiyecek istedi, ama kimse ona yiyecek vermedi. Dördüncü günde vefat etti, onu kefenleyip defnettiler. Sabah oldugunda kefenin, mihraplarinda durdugunu ve üzerinde söyle bir yazi yazilmis oldugunu gördüler: «Siz onu diri iken öldürdünüz ama ölü iken de ona iyilik yaptiniz, iyi oldugunu söylediniz. Bu nasil istir?»

Yahya dedi ki: «Ben o adamin vefat ettigi köyü gördüm, oradaki zengin, yoksul herkesin mutlaka bir misafirhanesi vardi. O köy halki, bu hatalarim itiraf ediyorlardi. Bu nedenle yaptiklari kötülükten korktuklari için herkes kendi evinde bir misafirhane yaptirmisti.»

Abdürrezzak, Vehb'in söyle dedigini rivayet etmistir: «Hediye kapidan içeri görerse, hak da pencereden disari çıkar.»

Ibrahim b. Cüneyd, Vehb b. Münebbih'in söyle dedigini rivayet etmistir:

«Peygamberlerden biri, dagdaki bir magarada bulunan bir abide ugradi. Ona yaklasip selam verdi ve söyle sordu:

- Ey Allah'in kulu! Ne zamandan beri buradasin?
 - 300 seneden beri buradayim.
 - Geçimini nasil temin ediyorsun?
 - Agaç yapraklarini yiyerek geçiniyorum.
 - Ne içiyorsun?
 - Kaynak sularini içiyorum.
 - Kisin nerede oluyorsun?
 - Su dagin altinda oluyorum.
 - Ibadete sabrin nasildir?
 - Nasil sabretmiyeyim ki, benim günüm bu geceye kadardir, dün ise içindeki seylerle birlikte geçip gitti, yariria gelince p henüz gelmemistir.
- Peygamber, onun: «Benim bugünüm ancak geceye kadardir.» seklindeki

sözünü begenip takdir etti.»

Yine aynı senedle rivayet olunduguna göre abidlerden bir adam, kendi muallimine söyle demis:

- Ben heveslerden koptum, artık dünyaya hiç hevesim kalmadi.
- Sen ikisini bir arada gördüğünde kadınlarla hayvanlari birbirlerinden ayird edebiliyor musun?
- Evet.
- Dirhemleri, dinarlari ve çakıl tanelerini birbirlerinden ayird edebiliyor musun?
- Evet.
- Ey ogulcugum, sen heveslerden kopmus degilsin, ama heveslerini frenlemisin, sakın onlari serbest birakma.

Gavs b. Cabir b. Gaylan b. Münebbih, Vehb'in söyle dedigini rivayet etmistir:

«Dinin üç alanında çalış, zira dinin üç alanı vardır ki, bunlar sa-lih amelleri toplamak isteyen kimse için salih amellerin bir araya gelip toplandığı yerlerdir:

1- Sabah akşam gelen bulutlardan kaynaklanan çok nimetler, görünen görünmeyen lütuflar, eski yeni ihsanlar için Allah'a şükret. Çünkü mü'min kisi, bunların verilisleri nedeniyle Allah'a şükreder ve bunların tamamlanmalarını umar.

2- Pahasi biçilmeyen, benzeri olmayan Cennet'e ragbetli ol, sefih ve facir, münafik veya kafir kimseden baskası Cennet'e ragbetsizlik etmez. Onun için çalışmamazlık etmez.

3- Kimsenin katlanamayacağı, kimsenin geri çevirmeye gücünün yetmeyeceği ve onun musibeti gibi başka bir musibetin düşünölemeyeceği ve onun doguracağı hüzn gibi başka hiçbir şeyin hüzn dogu-ramıyacağı Cehennem atesinden kaçıp kurtulmak için salih amel işle. Çünkü Cehennem'in haberi büyüktür. O, çok korkuludur, ahiret hüznü gerçekten büyük bir hüznüdür. Cehennem atesinden kaçıp Allah'a sığınmak için sefih ve ahmak kimseden baskası çalışmayı ihmal etmez ve gaflete düşmez. Böyleleri ziyandadır:

«Böyleleri dünyayı da ahireti de kaybeder. İşte apaçık kayıp budur.» (el-Hacc, 11.)»

Ishak b. Rahaveyh, Muhammed b. Said b. Rumane'nin söyle dedigini rivayet etmistir:

«Babamin bana haber verdiğine göre Vehb b. Münebbih'e söyle bir soru

sorulmuş:

- Cennetin anahtarı "La ilahe illallah" sözü değil midir?

- Evet odur, ama bilirsiniz ki her anahtarın disleri vardır. Bir kimse bir kapiya elindeki bir anahtarla gelir ve anahtarın disleri kilitteki dislere uyarsa kapiyi açabilir ama elindeki anahtarın disleri kapıdaki kilidin dislerine uymazsa kişi o kapiyi açamaz.»

Muhammed, Vehb'in söyle dedigini rivayet etmiştir:

«Bir hükümdarın oğlu kendi ordusundaki askerlerden bir kısmı ile sefere çıktı. Yasi gençti, atından yere düştü, boynu kırıldı ve bir köyün yakınında öldü. Babası gazablandı ve yakınında öldüğü köy halkının tümünü bastan sona öldürmeye, onları fillerin ayakları altında çığnetmeye, geride kalanları da atların ayakları altında çığnetmeye, yine geride kalan olursa onları da erkeklerin ayakları altında çığnetmeye yemin etti. Filler ve atlara içki içirdikten sonra üzerlerine doğru yola koyuldu ve adamlarına; «Sizleri fillerin ayakları altında çığnetin. Geride kalan olursa onları da atların ayakları altında çığnetin, yine çığnenmeyen olursa onları da adamların ayakları altında çığnetin.» diye talimat verdi.

O köy halkı, bunu duyunca ve hükümdarın kendilerini yok edeceğini anlayınca hep birlikte köyden dışarıya çıktılar. Noksanlıklardan münezzeh olan yüce Allah'a yalvarıp yakardılar. O zalim hükümdarın serrini kendilerinden uzaklastırması için yalvarıp yakardılar. Hükümdar ve askerleri bu minval üzere yollarına devam etmekte ve köy halkıda yüce Allah'a niyaz edip yalvarmakta ve yakarmakta iken gökten bir süvari geldi ve hükümdarın askerleri arasına düştü. Filler kaçtılar, atlara hücum ettiler, atlar da adamlara hücum ettiler, hükümdar ve beraberindeki askerleri fillerin ve atların ayaklarının altında ezilip öldüler. Allah'ta o köy halkını hükümdar ve askerlerinin zulmünden ve serrinden kurtardı.»

Abdürrezzak, Vehb b. Münebbih'in söyle dedigini rivayet etmiştir:

«Cenâb-i Allah, Beyt-i Makdis'teki kayaya söyle dedi: "Ars'imî senin üstüne koyacağım. Halkımı senin üzerinde hasredeceğim. Davud, bir gün süvari olarak sana gelecektir."»

Semmak b. Mufaddal, Vehb'in söyle dedigini rivayet etmiştir:

«Ben ahlakıma bakıyorum, ama ahlakımda hosuma gidecek bir husus yoktur.»

Abdürrezzak, Vehb'in söyle dedigini rivayet etmiştir:

«Sabah namazını çoğu kez yatsı abdestiyle kildim.»

Bakiyye b. Velid, Vehb'in söyle dedigini rivayet etmiştir:

«Nuh peygamber, zamaninin en yakisiklilarindan idi. Basörtüsü takardi. Gemide iken aciktilar, ama Nuh peygamber onlara tecelli edince doydular.»

Vehb b. Münebbih, Isa peygamberin söyle dedigini rivayet etmistir: «Size gerçegi söylüyorum: Sizin musibetlere karsi en sabirsiz olaniniz, dünyayi en çok seveninizdir.»

Cafer b. Berkan dedi ki: Duydugumuza göre Vehb b. Münebbih söyle demis: «Baskalarinin ayibina degilde kendi ayibina bakan kimseye ne mutlu. Meskenete düsmeksizin Allah rizasi için alçakgönüllülük eden kimseye ne mutlu. Zillet ve meskenet sahiplerine acıyan, günah olmayan yollardan mal toplayip insanlara sadaka veren, ilim, hikmet ve yumusak huyluluk sahipleriyle bir arada oturan, sünnete uyup bid'atlara sapmayan kimseye ne mutlu.»

Seyyar, Vehb'in söyle dedigini rivayet etmistir:

«Davud'un Zebur'unda söyle Duyurulduğunu okudum: "Ey Davud, Sirattan en hizli geçecek insanin kim oldugunu biliyor musun? Onlar ki, benim hükmüme razı olurlar; dilleri beni zikretmekle islanir."»

Denildigine göre abidin biri, Cenâb-i Allah'a elli sene süreyle ibadet etmistir. Cenâb-i Allah, o abidin kavminin peygamberine söyle vahyetti: «Ben o abidi bagisladim.» Peygamber, Cenâb-i Allah'in bu vahyini o abide bildirdi. Abid de söyle dedi: «Ya Rab, benim hangi günahimi bagislayacaksın?» Böyle dedikten sonra bogazina bir kemik parçası sürdü ve bogazina vurdu, uyuyamadi, o kemigin verdigi agri dinmedi. O gecede de namaz kilmadi, sonra agri dindi. Bunu gidip peygambere sikayet etti ve söyle dedi: «Bogazima sürdüğüm o kemigin acisi beni rahatsiz etti, sonra dindi.» Peygamber de ona söyle cevap verdi: «Yüce Allah, senin hakkında söyle buyurdu: "Senin elli sene süreyle yaptigin ibadet, iste su agrinin dinmesi nimetine bile denk degildir."»

Vehb b. Münebbih dedi ki: «Nimetin basi üçtür; birincisi Islâm nimetidir ki, nimetler ancak onunla tamamlanir. Ikincisi afiyet nimetidir ki, hayat ancak onunla hos olur. Üçüncüsü de zenginlik nimetidir ki, hayat ancak onunla tamamlanir.»

Vehb b. Münebbih; a'ma, cüzzamli, kötürüm, çıplak ve alacali bir illetlinin yanma gitti. Illetli adam: «Nimetlerinden dolayi Allah'a hamdolsun.» diyordu. Vehb'in yanında bulunan bir adam da o illetliye söyle dedi: «Sende ne nimet kalmis ki, ondan dolayi Allah'a ham-dedesin?» Illetli adam, ona su cevabi verdi: «Gözünü su sehir halkina bir firlat bakalim, ne kadar kalabalik olduklarini gör, ben Allah'a hamdediyorum. Çünkü bu halk arasinda benden baska onu taniyan yoktur.»

Vehb dedi ki: «Mü'min kisi, ilim öğrenmek için halk arasina karisir,

belalardan kurtulmak ve salim kalmak için susar, Halka dini bilgileri öğretmek için konusur, yerinde dursun diye halvete çekilir, mü'min kişi tefekkür eder; Allah'ı zikre devam eder. Allah'ı o kadar zikreder ki, huzur ona galib olur, sakinlesir, tevazu eder. Kimseyi itham etmez. Sehvetleri ve arzuları reddeder, özgür olur. Üzerindeki hasedi atar, sevgi ona zahir olur, fani olan herşeyle alakasını keser, aklını olgunlastır*, kalıcı olan herşeye ragbet edip yönelir. Marifeti anlar, kalbi düşüncesi ile bağlantılıdır. Düşüncesi hep ahiretle ilgilidir. Dünya ehli kimseler sevindiklerinde o sevinmez, aksine sürekli hüznülüdür, baskalarının gözleri kapandığında ve herkes uykuya daldığında o, Allah'ın kitabını okur, kitabı kalbine yerleştirir. İşte o zaman sevinir, kalbi bazen ürker, gözleri bazen yasarır, gecesini Allah'ın kitabını okuyarak geçirir. Gündüzünü de halvete ve uzlete çekilerek geçirir. Hep kendi günahlarını düşünür. İstedigi salih amelleri küçümser, işte kıyamet gününde böylelerine o kadar kalabalık halk arasından söyle seslenilir: Ey şerefli adam, kalk ve Cennet'e gir.»

İbrahim b. Said, Vehb b. Münebbih'in söyle dedigini rivayet etmiştir:

«Vay sizin halinize ki, insanlar sizi salih kimseler olarak adlandırırlar ve sizi bundan ötürü sayarlar, ikramda bulunurlar.»

Taberanî, Vehb b. Münebbih'in söyle dedigini rivayet etmiştir: «Ey ogulcugum! Gizlice Allah'a ihlaslı ve samimi bir şekilde taat-ta bulun ve bunu zahiren yaptığın fiillerin doğrulasm. Zira bir kişi, hayırlı bir amel işler, sonra onu gizlice Allah'a havale ederse, yerli yerince bir iş yapmış ve o amelinin sağlam bir muhafaza teslim etmiş olur. Bir kimse sadece Allah'ın haberi olacak şekilde gizlice salih bir amel işlerse, o amelden ancak Allah haberdar olur ki, bu da ona yeter. O kişi, bu amelinin sevabını zayi etmeyecek bir muhafaza teslim etmiş olur.

Ey ogulcugum! Gizlice salih amel isteyen kimsenin sevabının Allah tarafından zayi edileceğinden ve bu amelinin haksız yere hiçe sayılacağından korkma, aleniyetin gizlilikten daha faydalı olacağına da şanma. Çünkü aleniyet ile gizlilik, ağacın yaprağı ile kökündeki damarlara benzerler. Alenilik, ağacın yaprağı, gizlilik ise kökündeki damarlarıdır. Bu damarlar yanarsa ağacın tümü yok olur. Eğer bu damarlar düzgün olurlarsa, ağaç da düzgün olur, hem meyvesi hem de yaprakları hoş olur. Zira zaman olur ki yapraklar kuruyup ufalanır

ve rüzgarlar tarafından savrulur, ama kökteki damarlar öyle değildir.

Kökteki damarlar, göze görülmeyecek şekilde toprak altında gizli olduğu sürece ağacın görünen kısmı hep sağlam durumda olur. İşte din, ilim ve amel de böyledir. Kişi gizlilikte salih ameller işler ve aleniyetteki fiilleri onun bu gizlilikteki salih amelinin doğrularsa, salih bir insan olarak kalmakta devam eder. Çünkü aleniyet, salih amellerle dolu olan gizlilikle ancak

insana fayda verir, ama gizlilikte kötü ameller islenirse aleniyetteki amellerin insana faydasi olmaz, tipki agacin kökündeki damarların dallara hayat verisi gibi ve dalların hayati da kökteki damarlara bağlıdır. Dallar, ancak o kökteki damarların süs ve zinetidir, gizlilikteki ameller, dinin kivamidir. Ancak bu kivamla beraber aleniyetteki fiiller, dini süsleyip güzelleştirir, kisi ancak bu ameliyle Aziz ve Celil olan Rabbinin rizasini amaçlarsa böyle olur.»

Heysem b. Cemil, Vehb'in söyle dedigini rivayet etmistir: Hikmette okuduk ki: «Küfrün dört rüknü vardır: Gazab, şehvet, tamah ve korku.»

Vehb dedi ki: Cenâb-i Allah, Musa peygambere söyle vahyetti: «Bana dua ettigin zaman korkulu ve ürkek ol, yanagina toprak sür, yüzünün ve ellerinin en kıymetli yerlerini topraga sürerek bana secde et, benden bir dilekte bulundugunda kalbin korkulu ve ürkek olsun, hayatın günlerinde hep benden kork. Cahillere nimetlerimi anlat. Kullarima de ki: "Azgınlık ve sapıklıkta devam etmesinler. Çünkü benim yakalamam, elem verici ve siddetlidir."»

Vehb dedi ki: «Vali zulme yönelir veya zulmederse memleketindeki ahaliye noksanlık dahil olur. Ticaret, ziraat, hayvancılık ve hayvanların memelerinde bereket azalır, memlekete kitlik girer. Cenâb-i Allah, o valinin sahsına ve mülküne zilleti sokar ama vali adalete ve iyilige yönelirse, bunun tersi olur, hayırlar çoğalır, bereket fazlala-sir.»

Vehb dedi ki: Ibrahim (a.s.)'in mushafında sunları okudum: «Ey belaya uğrayan hükümdar! Ben dünya malını üstüste koyup biriktirmen, binalar yapman için seni göndermedim. Aksine ben, mazlumin bedduasını bana iletmen için seni gönderdim. Mazlum kisi kafir de olsa onun çağirisini geri çevirmem.»

Ibn Ebi'd-Dünya, Vehb b. Münebbih'ten rivayet etti ki; Zülkar-neyn, hükümdarlardan birine söyle demistir:

- Acaba nedendir; milletiniz birlik ve beraberlik içindedir, yolunuz da dosdoğrudur?

- Çünkü biz birbirimizi aldatmayız, birbirimizin giybetini de yapmayız.

Ibn Ebi'd-Dünya, Vehb'in söyle dedigini rivayet etmistir: «Bir kimsede cömertlik, eziyetlere karsi sabir ve konusurken güzel kelimeler sarfetme hususları bulunursa, o kisi iyilige ve hayra ulasmis olur.»

Ibn Ebi'd-Dünya, Vehb'in söyle dedigini rivayet etmistir: «İsraüogullarında iki adam vardı. Bunlar, ibadetleri sayesinde su üzerinde yürüyecek hale gelmişlerdi. Bir ara deniz üzerinde yürü-mektelerken bir adamin havada yürümekte olduğunu gördüler. Ona söyle sordular:

- Ey Allah'in kulu! Ne yaptin ki, bu yüksek mertebeye ulastin?

- Az iyilik yaparak ve az kötölüğü de terkederek... yani nefsimi sehvetlerden alikoydum. Beni ilgilendirmeyen seyleri söyledim, yaraticinin beni davet ettigi seye ragbet gösterdim. Susmaya devam ettim. Iste bu sayede bu mertebeye ulastim. Allah'a yemin verecek olursam, Allah yeminimin gereğini yapar, ondan birsey istersem istedigimi bana verir.»

Ibn Ebi'd-Dünya, Ezd kabilesinden bir adamdan rivayet etti ki; Adamin biri Vehb b. Münebbih'e gelerek: «Bana öyle birsey öğret ki, Allah o sayede beni faydalandirsin.» dedi. Vehb de ona söyle karsilik verdi:

«Ölümü çokça an, emelini kisalt, birsey daha var ki, eger onu elde edersen son mertebeye ulasir ve büyük ibadeti elde edersin.» Adam, o seyin ne oldugunu sorunca Vehb: «O da tevekküldür.» diye cevap verdi. [2]

Süleyman B. Sa'd

Yakisikli, fesahatli ve Arapçayi iyi bilen bir adamdi. Salih b. Ab-durrahman el-Katib'le birlikte insanlara Arapça öğretirdi. Salih, ondan kısa bir süre sonra vefat etti. Salih de fasihi, güzel ve divani yaziyi yazmasini bilen bir kimseydi. Iraklilar, ondan divani yaziyi öğrendiler. Süleyman b. Abdülmelik, onu Irak haracini toplamakla görevlendirdi. [3]

Ümmü Hüzeyl

Oniki yasindayken Kur'ân'i okudu. Fikhi iyi bilen bilgin bir kadin olup kadinlarin seçkinlerindendi. Yetmis sene yasadi. [4]

Aise Bintî Talha B. Abdullah Et-Temîmî

Annesi, Ümmü Külsüm binti Ebû Bekir'dir. Dayisi oglu Abdullah Abdurrahman b. Ebi Bekir'le evlendi. Ondani ayrildiktan sonra Mus'ab b. Zübeyr'le evlendi. Mus'ab, ona 100.000 dinar mehir verdi, parlak bir güzelliğe sahipti. Güzelliği gerçekten muazzamdi, kendi zamaninda ondan daha güzel bir kadin yoktu. Medine'de vefat etti. [5]

Ubeydullah B. Said B. Cübeyr

Çok rivayetleri vardır. Kendi zamanindaki insanların en fazüetli-lerindendi. [6]

Abdurrahman B. Eban

Hiz. Osman'in oğludur. Sahabeler toplulugundan çok sayıda rivayetleri vardır. [7]

Hicretin Yüzonbirinci Senesi

Bu senede Muaviye b. Hisam, Anadolu kiyilarina gazaya gitti. Said b. Hisam da ayni senede İç Anadolu'ya gazaya gitti. Kayseri'ye kadar uzandi.

Hisam b. Abdülmelik, Esres b. Abdullah es-Sülemî'yi Horasan valiliginden azletti. Yerine Cüneyd b. Abdurrahman'i atadi.

Cüneyd, Horasan'a geldiginde Müslümanlari önünden kaçip bozguna ugramis olan Türk süvarileriyle karsilasti. Kendisinin etra-finda 7.000 asker vardi. İki taraf karsi karsiya geldiler, saf düzenine geçerek siddetle savastilar, kendilerine nisbetle sayilari az oldugu için Cüneyd ile beraberindeki askerleri bozguna ugratacaklarini Türkler ümid ettiler. Beraberlerinde hakanlari da vardi. Cüneyd, ölmek üzere idi. Sonra Cenâb-i Allah, onu Türklere karsi muzaffer kildi ve onlari esi görölmemis bir bozguna ugratti. Hükümdarlarinin kardesi oglunu esir alarak halifeye gönderdi.

Bu senede Haremeyn ve Taif valisi Ibrahim b. Hisam el-Mah-zumî, insanlara haccettirdi.

Bu senede Irak valisi Halid el-Kusarî, Horasan valisi de Cüneyd b. Abdurrahman el-Mürri idi. [8]

Hicretin Yüzonikinci Senesi

Bu senede Muaviye b. Hisam, Anadolu'ya gazaya gitti. Malatya taraflarinda birkaç kaleyi fethetti.

Bu senede Lan tarafindaki Türkler harekete geçtiler. Beraberindeki Samli ve Azerbaycanli askerlerle birlikte Cerrah b. Abdullah el-Hakemî onlari karsisina çıktı, takviye kuvvetleri Cerrah'a ulasmadan iki taraf savastilar. Cerrah ve beraberindeki bir cemaat, Mercier-debil'de şehid edildiler, düşman, Erdebil'i ele geçirdi. Bu haberi alan Hisam b. Abdülmelik, Said b. Amr el-Cüresî'yi askeri bir birligin basinda komutan olarak harekete geçirdi ve Türklere çabucak yetismesini emretti. Müslüman esirleri hakanlarina götürmekte olan Türkleri yakaladilar. Esirleri ve beraberlerindeki Müslüman kadinlari ve zimmileri onlari elinden kurtardilar, Türklerden çok sayida adam öldürdüler, çoğunu da esir aldilar ve onlari elleri kollari bagli olarak öldürdüler. Ancak halife bununla da yetinmedi. Nihayet kardesi Mes-leme b. Abdülmelik'i de Türklerin pesine gönderdi. Mesleme siddetli soguklari hüküm sürdüğü bir kis mevsiminde Türklere dogru harekete geçti. Babülevbab'a ulasti, orada kendi adına bir komutani vekil olarak birakti, beraberindeki diger askerlerle birlikte Türklerin ve hakanlarinin pesine düstü ve ileride anlatacagimiz savaslar iki taraf arasinda cereyan etti.

Horasan valisi de büyük bir ordu ile Türklerin takibine basladi. Belh nehrine ulasti. 18.000 askerden olusan bir müfrezeyi üzerlerine gönderdi, ayrıca sagli sollu 10.000'er kisilik gruptan olusan müfrezeleri de üzerlerine

yöneltti. Türkler de asker toplayarak Semer-kand'a geldiler. Semerkand valisi, Mesleme'ye mektup yazarak Türklerin geldigini ve Senierkand'i, onlara karsi koruyamayacagini, ayrıca beraberlerinde büyük hakanlarinin da bulunduğunu bildirdi. "Imdat imdat" dedi. Bunun üzerine Cüneyd, büyük bir ordu ile hizla Se-merkand'a yöneldi. Semerkand bogazina ulasti. Onunla Semerkand arasinda dört fersahlik mesafe kalmisti. Hakan büyük bir kalabalikla sabahleyin ona karsi hücumla geçti. Hakan, Cüneyd'in ordusunun öncü birliklerine hamle yaptı. Onlar da ordugaha dogru gerilediler. Türkler her taraftan onlari kovaladilar. Nihayet Islâm ordusuyla Türk ordusuna karsi karsiya geldi. Müslümanlar, sabah kahvaltisi yapmaktaydilar. Öncü birliklerinin bozguna ugrayip kendilerine dogru gerilemekte olduklarindan habersizdiler. Nihayet silahlarini alip menzillerinde saf tuttular. Savas alanı gerçekten genis ve görünen bir yerdeydi. İki tarafta karsi karsiya gelince Türk ordusu, Müslümanların sag cenahina hücum ettiler, o cenahta Beni Temim ve Ezd kabileleri vardı. Bunlardan ve karsi taraftan çok sayıda asker öldürüldü. Allah'ın sehitlik mertebesine yükselterek ikramına mazhar kilmak istedigini Müslümanlardan çok sayıda asker öldürüldü. Islâm ordusunun bahadirlari, Türk ordusundan karsilarina asker çıkmasını ve göğüs göğüse savasmalarini istediler. Hakan'ın münadisi Mesleme'ye söyle seslendi: «Eger yanimize gelersen seni, en büyük putu oynatan kisi yapariz ve sana ibadet ederiz.»

Mesleme de ona söyle cevap verdi: «Yazıklar olsun size! Ben sadece Allah'a ibadet edersiniz diye sizinle savasiyorum ki, onun ortagi yoktur.» Daha sonra sehid edilinceye kadar onlarla savasti. Sonra Müslümanlar hamle yaptilar. Kahramanlar ve bahadirlar, her taraftan hücumla geçtiler, sabredip dayanıklilik gösterdiler. Türklerle hep birlikte saldırdilar. Aziz ve Celil olan Allah da Türkleri bozguna ugratti ve onlardan çok sayıda adam öldürüldü. Bundan sonra Türklerde Müslümanlara hamle yaptilar ve onlardan çok sayıda adam öldürdüler. Geride sadece 2000 asker kaldi. Innâ lillah ve innâ ileyhi râci-un. O gün Sevde b. Ebcer de öldürüldü. Türkler, Müslümanlardan büyük bir çogunlugu esir aldilar ve onlari Hakan'a götürdüler. Hakan da Müslüman esirlerin bastan sona öldürülmelerini emretti, Innâ lillah ve innâ ileyhi râciun. Bu savasa "geçit" (Akabe) savasi denir. İbn Cerir, bunu gerçekten detayli bir şekilde anlatmistir. [9]

Hicretin Yüzonikinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Reca B. Hayve El-Kindî

Künyesi, Ebu Mikdam'dir. Ebu'n-Nasr oldugu da söylenir. Kadri yüce bir tabii idi. Sani büyüktü. Mutemed, faziletli ve adil bir kimse olup sika ravilerdendi. Emevi halifelerinin sadik veziri idi.

Mekhul'a soru sorulduğu zaman: «Seyhimiz ve efendimiz Reca b. Hayve'ye sorun.» derdi. Imamların bir kısmı onu övmüşler ve rivayet hususunda sika bir kisi olduğunu ifade etmişlerdir. Reca'mn güzel sözleri ve rivayetleri vardır. Allah ona rahmet etsin. [10]

Sehr B. Havseb El-Es'arî

Humusludur. Samli olduğu da söylenir. Kadri yüce bir tabii idi. Meylasi (hanimefendisi) Esmâ binti Yezid b. es-Seken'den ve diğerlerinden rivayetlerde bulunmuştur, tabiilerden bir cemaat ve diğerleri de ondan hadis rivayet etmişlerdir. Âlim, abid ve kendini ibadete vakfetmiş bir kimseydi. Ancak, veliyyü'l-emrin izni olmaksızın bey-tü'l-maldan bir harita aldığından ötürü bir grup kisi onun aleyhinde konuşmuşlardır. Bu nedenle onu ayıplamışlar ve onu aleyhinde ko<-nusulacak bir hedef haline getirmişlerdir. Hadisinin metruk olduğunu söyleyerek hakkında siirler söylemişlerdir. Onun aleyhinde konuşanlardan biri Su'be'dir. Baskaları da onun aleyhinde konuşmuştur. Anlatıldığına göre o, beytü'l-maldan harita dışında birsey çalmıştır. Doğrusunu Allah bilir ama başka bir grup, onun sika ravi olduğunu söylemiş, rivayetini kabul etmiş; ibadet, dindarlık ve içtihadından Ötürü onu övmüşler ve söyle demislerdir: «Sayet doğru olsa bile bey-tülmaldan birsey almış olması onun rivayetine kusur getirmez.» Kendisi beytü'l-mahn yöneticisi ve mutasarrifi idi. Doğrusunu Allah bilir. Vakidî dedi ki: «Sehr, hicretin 112. senesinde vefat etti.» Bundan bir sene Önce vefat ettiğini söyleyenler bulunduğu gibi hicretin 100. senesinde vefat ettiğini söyleyenler de vardır. Doğrusunu Allah bilir. [11]

Hicretin Yüzonüçüncü Senesi

Muaviye b. Hisam, Maras taraflarında gaza yaptı.

Abbasi propagandacılarından bir grup, Horasan'a giderek orada yayıldılar. Horasan valisi, bu propagandacılarından birini yakalayarak öldürdü ve diğerlerini de ölümle tehdit etti.

Mesleme b. Abdülmelik, Türk illerinin iç taraflarına doğru ilerledi. Türklerden çok sayıda adam öldürdü. O memleketlerin Belencer ili ve kazaları Mesleme'nin hükmü altına girdiler.

Ibrahim b. Hasim el-Mahzumî, insanlara haccettirdi. Doğrusunu Allah bilir. Bu senede vilayetlerin valileri önceki senelerin valileriydi. [12]

Hicretin Yüzonüçüncü Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Emir Abdülvehhab B. Buht

Bu zat, Battal Abdullah ile beraber olup Rum diyarında şehid edilmistir. Biyografisi şöyledir:

Abdülvehhab b. Buht Ebu Ubeyd. Künyesinin Ebu Bekir olduğu da söylenir. Mekkelidir. Mervan ailesinin azathsidir. Sam'a yerleşmiş, sonra Medine'ye göçmüştür. İbn Ömer, Enes, Ebu Hüreyrg ve bir tabii cemaatından rivayetlerde bulunmuştur. Aralarında Eyyüb, Malik b. Enes, Yahya b. Said el-Ensârî ve Ubeydullah el-Ömerî'nin de bulunduğu bir grup, ondan rivayetlerde bulunmuşlardır.

Enes'ten merfu olarak rivayet ettiği hadisi sudur: «Bu sözümü duyup kafasına yerleştiren, sonra baskasına teblig eden kimsenin yüzünü Allah ak etsin. Çünkü fikhi tasiyan kimselerin bazisi bunu kendisinden daha iyi anlayan birine nakleder. Üç seye hainlik girmez. Mü'min olup Allah'a ihlasla amel eden bir kalbe, ulülemre samimi ve bağlı olan kimselere ve Müslüman cemaata bağlı olan kimselere... bunların dualarını sanki arkadan kendilerini kusatır.»

Emir Abdülvehhab, Ebu Hüreyre'den rivayet etti ki; Rasûlullah (s.a.v.), söyle buyurmuştur:

«Biriniz Müslüman kardeşiyle karsilasır, ona selam versin. Eğer aralarına bir ağaç (engel olarak) girer de sonra onunla karsilasır yine ona selam versin.»

Âlimlerden bir grup, kendisinden bahsetmekte olduğumuz bu Emir Abdülvehhab'ın sika ravilerden olduğunu söylemişlerdir. İmani Malik, onun hakkında söyle demistir: «Çokça hac ve umre yapar, gazaya giderdi. Nihayet şehid oldu, yükünün içindeki esyalara arkadaşlarından ve yoldaşlarından başka hak sahibi olan kimse olmadı. Cömert ve eli açık bir kimseydi. Emir Ebu Muhammed Abdullah el-Bat-tal'la birlikte Rum illerinde şehid edildi ve oraya defnedildi. Allah ona rahmet etsin.»

Halife ile diğerlerinin ifadesine göre Emir Abdülvehhab, hicretin 113. senesinde vefat etmiştir. Vefati söyle olmuştur: Düşmanla karsilastıklarında Müslümanlardan bazıları firar etmişlerdi. Kendisi atını kosturarak düşmana doğru ilerlemiş ve söyle seslenmeye başlamıştı: «Ey Müslümanlar! Cennet'e gelin, Cennet'ten mi kaçıyorsunuz? Yazıklar olsun size! Cennet'ten mi kaçıyorsunuz? Nereye gidiyorsunuz? Yazıklar olsun size, siz dünyada kalıcı ve ebedi degilsiniz.» Böyle dedikten sonra şehid edilinceye kadar savasmıştı. Allah ona rahmet etsin. [13]

Samli Mekhul

Kadri yüce bir tabii idi. Kendi zamanında Samlilerin imamiydi. Hüzeyl kabilesinden bir kadının azatlısı idi. Said b. As ailesinden bir kadının azatlısı olduğu da söylenir. Kendisi Nobeli idi. Kabil'de esir alınanlardan biri olduğu da söylenir. Kisra sülalesinden olduğu da söylenmiştir. "Tekmil" adlı kitabımızda onun nesebini anı atmışızdır.

Muhammed b. Ishak, Mekhul'un. söyle dedigini rivayet etmistir: «İlim taleb etmek için bütün yeryüzünü dolastım.»

Zührî dedi ki: «Âlimler su dört kisidir: Hicaz'da Said b. Müseyyeb, Basra'da Hasan-i Basrî, Kûfe'de Sa'bî, Sam'da da Mekhul.»

Bazilari dediler ki: Mekhul "de" anlamına gelen "kul" sözünü iyi telaffuz edemez ve 'kül' derdi. Halk nezdinde itibarlı idi. Emrettiği hersey yapıldı.

Said b. Abdülaziz dedi ki: «Mekhul, Samlîların en fakihi idi. Zührî'den daha iyi fikh bilirdi.»

Birden fazla kisinin rivayetine göre Mekhul, hicretin 113. senesinde vefat etmistir. Bundan sonraki bir tarihte vefat ettigini söyleyenler de olmustur.

Abdülhadi, kendi el yazisi ile söyle yazmisti: «Samli mekhul, Ebu Müslim'in ogludur. Ebu Müslim'in asil adi Sehzab b. Sazel'dir.»

Ibn Ebi'd-Dünya, Mekhul'un söyle dedigini rivayet etmistir: «Elbisesini temiz tutan kisinin tasasi azalir. Kokusu güzel olan kisinin akli fazlalasir.»

Mekhul, su ayet-i kerimeyi tefsir ederken söyle demisti:

«Sonra o gün, size verilmiş olan her nimetten sorguya çekileceksiniz.» (et-Tekâsür, 8.) Evet, size bahsedilen soguk içecekler, evlerin gölgeleri, karinların toklugu, yaratilisinizin mutedil olusu ve uyku lezzeti gibi nimetlerden sorguya çekileceksiniz.»

Yine Mekhul söyle demisti: «Mücahidler, bineklerinin üzerindeki yükleri indirdikleri zaman melekler gelir ve bineklerinin sirtini sivazlar ve onlar için bereket duasi yaparlar. Sadece boynunda çan bulunan binekler için dua yapmazlar.» [14]

Hicretin Yüzondördüncü Senesi

Muaviye b. Hisam, Anadolu kiyilarina gidip gaza yaptı. Süleyman b. Hisam b. Abdülmelik de İç Anadolu'ya gidip gaza yaptı. İkisi de müminlerin emiri Hisam'm ogludurlar.

Battal Abdullah ile Bizans imparatoru Kostantin karsilastilar. Kostantin, Peygamber (s.a.v.)'in kendisine mektup yazdigi imparator Heraklius'un ogluydu. Battal, Kostantin'i esir alip Süleyman b. Hi-sam'a gönderdi. Süleyman da onu babasi Hisam'a götürdü.

Hisam, Mekke, Medine ve Taif valisi Ibrahim b. Hisam b. Ismail'i görevden alip yerine kardesi Muhammed b. Hisam'i tayin etti. Bir kavle göre o da insanlara haccettirdi.

Vakidî ile Ebu Ma'ser dediler ki: «Bu senede insanlara Halid b. Abdülmelik b. Mervan haccettirmis tir.» Dogrusunu Allah bilir. [15]

Hicretin Yüzondördüncü Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Atâb. Ebirebah

Beni Fihri kabilesindendir. Onların azatlisidir. Künyesi, Ebu Muhammed el-Mekkî'dir. Güvenilir ve kadri yüce tabiilerden biridir. Anlatıldığına göre 200 kadar sahabe ile görüşmüştür.

İbn Sa'd dedi ki: «Bazı âlimlerin Atâ hakkında söyle dediklerim isittim: Atâ; siyah tenli, tek gözlü, felçli, topal ve burun ucu asagiya uzanmış bir adamdı. Daha sonra diğer gözünü de kaybetti. Sika ravi-lerden olup fakihti. Bilgili ve çok hadis rivayet eden bir kimseydi.»

Ebu Cafer el-Bakir ile birkaç kişi söyle demislerdir: «Zamanında Atâ'dan daha iyi menasiki bilen başka bir kimse yoktu.»

Bazıları da bu söze su eklemeyi yapmışlardır: «Atâ, yüz hac yaptı ve yüz sene yasadı. Ömrünün son zamanlarında fazlaca yaslı olduğundan ve zayıf düştüğünden ötürü ramazanda oruç tutamıyor ve bu nedenle fide ödüyordu. Fide ödemesine de su ayet-i kerimeyi delil gösteriyordu:

«Oruca dayanamayanlar, bir düskünü doyuracak kadar fide verir.» (el-Bakara, 184.)

Emeviler zamanında Mina günlerinde münadi söyle seslenirdi: «Hac konusunda Atâ b. Ebi Rebah'tan baskası fetva vermesin.»

Ebu Cafer el-Bakir: «Kendisiyle karşılaştığım kimseler arasında Atâ'dan daha fakih birini görmedim.» demistir.

Evzaî: «Atâ öldüğü günde o, insanlar nezdinde yeryüzü ahalisinin en çok hosuna giden bir kimse idi.» demistir.

İbn Cüreyc: «Atâ'nın yatağı mescitte yirmi sene süreyle kaldı. O, mescitte insanların en güzel namaz kilanı idi» demistir.

Katade: «Said b. Müseyyeb, Hasan-i Basrî, İbrahim en-Nehaî ve Atâ... İşte bunlar, şehirlerin imamlarındandırlar.» demistir.

Atâ dedi ki: «Adamin biri bana bir hadisi nakleder, ben onu hiç duymamışım gibi dinlerim. Oysa o adam dogmadan önce ben o hadis duymuşumdur, ama sanki o anda ilk olarak duyuyormuşum gibi bir izlenim veriyorum ona.»

Başka bir rivayette anlatıldığına göre Atâ söyle demistir: «Ben hadisi ondan dinliyorum ama sanki onu daha önce duymamışım gibi bir izlenim veriyorum.»

Cumhura göre Atâ, hicretin 114. senesinde vefat etmiştir Allah ona rahmet etsin. Doğrusunu Allah bilir. [16]

Fasıl

Ebu Muhammed Atâ b. Ebi Rebah. Ebu Rebah'in asil adi, Es-lem'dir. Birçok sahabeden hadis rivayet etmistir. Bu sahabeler arasında; Ibn Ömer, Ibn Amr, Abdullah b. Zübeyr, Ebu Hüreyre, Zeyd b. Halid el-Cühenî ve Ebu Said vardır. Atâ, Ibn Abbas'dan ve diğerlerinden tefsir dinlemistir. Birçok tabii de kendisinden rivayetlerde bulunmuşlardır ki, bu tabiiler arasında; Zührî, Amr b. Dinar, Ebu Zübeyr, Katade, Yahya b. Kesir, Malik b. Dinar, Habib b. Ebi Sabit, A'mes, Eyyüb es-Sahtiyânî ve diğer birçok meshur imam vardır.

Ebu Hezzan dedi ki: Atâ b. Rebah'in söyle dedigini isittim: «Bir kimse zikir meclisinde otursa, onun bu mecliste oturmasını, Cenâb-i Allah, daha önce on batil mecliste oturma günahına kefaretiler kilar.»

Ebu Hezzar dedi ki: Atâ'ya söyle dedim:

- Zikir meclisi nedir?

- Helal ve haramın anlatıldığı meclistir, nasıl namaz kılacağının, nasıl oruç tutacağının, nasıl evleneceğinin, nasıl bosaacağının, nasıl sataacağının ve nasıl satın alacağının anlatıldığı meclistir.

Taberânî, Atâ b. Ebi Rebah'm su ayeti tefsir ederken söyle dedigini nakletmiş tir:

«O şehirde, yeryüzünde bozgunculuk yapan, düzeltmeye uğrasmayan dokuz kişi vardı.» (en-Neml, 48.) Dirhemlerin ucundan kesip koparırlardı.

Sevrî, Abdullah b. Velid (el-Vassafî)'nin söyle dedigini rivayet etmistir:

«Atâ'ya söyle bir soru sordum:

- Katiplik yapan bir adam hakkında ne düşünüyorsun? Eger katiplik yaparsa çokluk çocuğunu refah içinde geçindirir, ama yapmazsa yoksul düşer.

- Peki bu katibin amiri kimdir?

- Halid el-Kusarî'dir.

Atâ dedi ki: Salih kul söyle demisti: «Rabbim, bana verdigin nimete andolsun ki, suçlulara asla yardımcı olmayacağım.» (el-Kasas, 17.)

Atâ dedi ki: «Kullara Allah tarafından verilen en faziletli ve en üstün şey akıldır ki, o da dinin ta kendisidir.»

Atâ dedi ki: «Kul üç kez "Ya Rab, ya Rab, ya Rab" derse Cenâb-i Allah, mutlaka ona bakar.»

Ravi diyor ki: Ben bunu Hasan-i Basrî'ye anlattığımda o söyle cevap verdi: Siz Kur'ân'i okumuyor musunuz? Kur'ân'da söyle buyuru-luyor: «Ey Rabbimiz! Dogrusu biz, Rabbinize inanin diye bir inanmaya çağiran bir çağriciyi isittik de iman ettik. Rabbimiz! Günahlarımızı bize bağisla, kötülüklerimizi ört. Canimizi iyilerle beraber al. Rabbimiz! Peygamberlerine

vaad ettiklerini bize ver. Kiyamet günü bizi rezil etme. Sen, süphesiz sözünden caymazsın.»

Rableri dualarini kabul etti: «Birbirinizden meydana gelen sizlerden, erkek olsun kadın olsun, is yapanın isini bosa çıkarmam. Hicret edenlerin, memleketlerinden çıkarılanların, yolumda ezaya ugratılanların, savasan ve öldürülenlerin günahlarını elbette örteceğim. Andolsun ki, Allah katından bir nimet olarak onları içlerinde ırmaklar akan Cennetlere koyacağını, nimetin güzeli Allah katındadır.» (Âi-i

Imrân, 193-195.)

Abdullah b. Ahmed b. Hanbel, Atâ'nın söyle dedigini rivayet etmistir:

«Eger arefe aksami kendi nefsinle basbasa kalabiliyorsan bunu yap.»

Said b. Sellam el-Basrî, Ebu Hanife Numan b. Sabitin söyle dedigini rivayet etmistir:

Mekke'de Atâ ile karsilastim. Ona birsey sordum. O da bana söyle sordu:

- Sen nerelisin? Kimlerdensin?
- Küfe halkımdam.
- Sen, dinlerinden ayrılan ve gruplara bölünen kasabanın halkından misin?
- Evet.
- Sen hangi gruptansın?
- Selefe sövmeyen, kadere inanan ve ehli kiblede herhangi birini -islediği günahıtan ötürü- tekfir etmeyenlerdenim.
- Seni iyi tanıdım, benimle beraber ol.

Atâ dedi ki: «Ümmetin üzerinde icma ettiği şey, bizim nezdimizde senetten daha kuvvetlidir.»

Atâ'ya sordular: «Burada bir grup insan var ki, "İman ne artar ne de eksilir." diyorlar. Bu hususta senin görüşün nedir?»

Atâ söyle cevap verdi: «Yüce Allah, söyle buyurmustur: "Doğru yolu bulanların ise Allah doğruluklarını arttırır." (Muhammed, 17.) Peki bu kimselerin doğruluklarının arttığı ifade ediliyor, söyler misin, artan bu doğruluk nedir?» Ben de kendisine söyle dedim: «Sözünü ettiğimiz bu topluluk, namaz ve zekatin Allah'ın dininden olmadığını iddia ediyorlar. Sen buna ne dersin?» Atâ dedi ki: Yüce Allah söyle buyuruyor:

«Oysa onlar, doğruya yönelerek, dini yalnız Allah'a has kılarak O'na kulluk etmek, namazı kılmak ve zekatı vermekle emrolunmuşlardı. Doğru olan din de budur.» (el-Beyyine, 5.) Bakınız bu ayet-i kerimede de

görüldüğü gibi Cenâb-i Allah, namaz kilip zekat vermeyi dinin bir parçası saymıştır.»

Ya'lâ b. Ubeyd dedi ki: Muhammed b. Suka'nın yanına gittik. Bize söyle dedi: Size fayda vereceğini ümid ettiğim bir sözü nakledeyim mi? Çünkü bu söz bana fayda vermiştir. Atâ b. Ebi Rebah, bana söyle demisti: «Ey kardesimin oğlu! Sizden öncekiler fazla konuşmayı mekruh sayarlardı. Fazla sözün günah olduğuna inanırlardı. Yalnız Allah'ın kitabının okunmasını bundan ayrı tutarlardı. Ayrıca iyiliği emredip kötülüğü menetmek için söylenen sözleri veya kişinin zorunlu geçimini temin ederken ihtiyacını söylemesini fazla sözden saymazlardı. Siz bu dedigime inanmıyor musunuz? Bakın yüce Allah söyle buyurmıştır: «Oysa, yaptıklarınızı bileri, değerli yazıcılar sizi gözetlemektedirler.» <el-İnfitâr, 10-12.)

«Sagında ve solunda, onunla beraber oturan iki alici melek, yanında hazır birer gözcü olarak söylediği her sözü zaptederler.» (ei-Kâf, 17-18.) Sizden biri dolu amel sahifesi önünde açıldığında ve orada yazılı olan amellerinin çoğunun din ve dünya ile ilgisi olmadığını gördüğünde utanmayacak mı?

Atâ söyle dedi: Geceleyin sıcaktan korkarsan sunu oku: «Bismillahirrahmanirrahim - Euzübillahi minesseytanirracim.»

Taberanî ile diğerlerinin rivayetlerine göre Mescid-i Haram'daki ilim halkası İbn Abbas'a aitti. İbn Abbas vefat edince, Atâ b. Ebi Rebah, o ilim halkasına sahip oldu. İnsanlara ders verdi.»

Osman b. Ebi Seybe, Seleme b. Küheyl'in söyle dedigim rivayet etmiştir:

«İslediği salih ameli ile Allah katındaki sevapları talep eden sadece su üç kişiyi gördüm: Atâ, Tavs ve Mücahid.»

İmam Ahmed b. Hanbel, Ömer b. Zerr'in söyle dedigini rivayet etmiştir:

«Atâ gibisini asla görmedim. Atâ'nın üzerinde asla gömlek görmedim. Onun üzerinde bes dirhem değerinde bir giysi de görmedim.»

«Ya'lâ b. Ümeyye'nin sohbeti vardı. O mescitte bir müddet oturur ve o müddet zarfında itikafa niyet ederdi.»

Evzaî, Atâ'nın söyle dedigini rivayet etmiştir:

«Rasûlullah (s.a.v.)'m kızı Fatima hamur yogururdu, hamuru tamamlayınca saca vurup ekmek yapardı.»

Evzaî, Atâ'nın su ayet-i kerimeyi tefsir ederken söyle dedigini rivayet etmiştir:

«Allah'ın dini konusunda o ikisine acımayın.» (en-Nûr, 2.) Yani zina-kar erkekle kadına haddi tatbik ederken onlara acımayın.»

Evzaî'den söyle rivayet edilmistir: Ben Yemame'de iken orada insanları

Rasûlullah'in ashabına karsi mihnete sokan bir vali vardi. O münafikti, mü'min degildi. İnsanları baskı yaparak karılarını bosatma ve kölelerini azad etme tehdidi ile günah işlemiş bir kimseyi münafik olarak adlandırmalarını, onlara mü'min .adları vermemelerini isterdi. İnsanlar da bu hususta ona uydular. Dedigini yaptılar, ben daha sonra Atâ ile karsılaştım, o valinin bu uygulamasını ve onun baskısı altında kalan insanların hoş olmayan sözleri söylemelerinin hükmünü sordum. O da şöyle cevap verdi: «Baskı altında kalan insanların böyle konuşmalarının bir sakıncası yoktur. Zira yüce Allah şöyle buyurmıştır: «Ancak onlardan sakinmanız hali müstesnadır.»

(Âl-ilmrân, 28.)

İmam Ahmed b. Hanbel, İsmail b. Ümeyye'nin şöyle dedigini rivayet etmiştir:

«Atâ hep susardı, konuştuğu zaman söylediklerimizi teyid ettiğini sanırdık. Cenâb-i Allah'ın su ayet-i kerimesi hakkında şöyle dedi:

«Bunları ne ticaret ve ne de alışveriş, Allah'i anmaktan, namaz kılmaktan, zekat vermekten alıkoymaz.» (en-Nûr, 37.)

Cenâb-i Allah'ın, vaktinde eda etmelerini kendilerine farz kıldığı hukukunu yerine getirmekten alıs verisleri kendilerini alıkoymaz.»

İbn Cerir dedi ki: Atâ'nın Beyt'i tavaf etmekte olduğunu gördüm. Kendisini götürmekte olan adama şöyle dedi: «Benden su bes şeyi öğrenip aklınıza yerleştirin: Hayri ve seri, acisi ve tatlısı ile birlikte kader, Allah'tandır. Kulların kader hususunda iradeleri ve dilemleri yoktur. Ehli kiblemiz mü'mindirler. Canları ve malları (ser'i bir hak dışında) dokunulmaz ve haramdır. Asi ve azgın gruba karsi elle, ayakkabılarla, silahla savasmak gerekir. Haricilerin sapıklıkta olduklarına şahitlik etmek icab eder.»

İbn Ömer dedi ki: «Aramızda Atâ b. Ebi Rebah bulunduğu halde meselelerinizi getirip önüme mi yigiyorsunuz?»

Muaz b. Sa'd dedi ki: «Atâ'nın yanında oturmaktaydım, bir hadisi nakletti. Adamin biri onun konuşmasına itirazda bulundu. Atâ, öfkeleni ve şöyle dedi: "Bu ne ahlaktır, bu ne tabiattır? Allah'a yemin ederim ki, ben adamin sözünü dinlerim, anlattığı şeyi kendisinden daha iyi bildiğim halde bilmediğimi kendisine zannettiririm."»

Atâ şöyle derdi: «Evimde bir yastık görmektense bir şeytan görmek daha iyidir. Çünkü yastık, insani uykuya davet eder.»

Osman b. Ebi Seybe, İbn Cerir'in şöyle dedigini rivayet etmiştir:

«Atâ, yaslanıp vücudu zayıfladıktan sonra namaza durur ve kıyam halinde iken Bakara sûresinden 200 ayet okurdu, yine de yerinden kimildamaz ve

hareket etmezdi.»

Ibn Uyeyne dedi ki: Ibn Cerir'e söyle dedim:

- Senin gibi namaz kılan birini göremedim.
- Sen Atâ'yi görmeliydin.

Atâ dedi ki: "Cenâb-i Allah, şöretli bir elbiseyi giyen genci sevmez ve o elbise üzerinde olduğu müddetçe Cenâb-i Allah, ondan yüz çevirir.»

Denilir ki: Kulun hasta insan gibi olması gerekir, mutlaka birsey-ler yemesi gerekir, ama her yiyecek ona uymaz.

Beddua, hikmet sahibi kimsenin gözünü kör ettiği halde cahile ne yapar? Onu siz düşünün.

Nimet sahibi kimsenin içinde bulunduğu konforu kiskanmayın ve onun durumuna gipta etmeyin. Çünkü o kisinin ölümünden sonra ne hale geleceğini bilemezsiniz. [17]

Hicretin Yüzonbesinci Senesi

Bu senede Sam'da taun meydana geldi.

Haremeyn ve Taif valisi Muhammed b. Hisam b. Ismail, insanlara haccettirdi. Diğer beldelerdeki valiler, daha önceki senelerde adi geçen valilerdi. Doğrusunu Allah bilir. [18]

Hicretin Yüzonbesinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Ebu Cafer El-Bakir

Muhammed b. Ali b. Hüseyin b. Ali b. Ebi Talib el-Kurasi el-Hasi-mî, Ebu Cafer el-Bakir. Annesi, Ümmü Abdullah binti Hasan b. Ali'dir.

Ebu Cafer; kadri yüce, sani büyük bir tabii idi. İlim, amel, siyadet ve seref bakımından bu ümmetin Önderlerinden biri idi. Siilerin iddialarına göre oniki imamdan biridir. Ama kendisi onların yolunda ve mesleğinde değildi. Onların zihinlerindeki düşüncelere, vehim ve hayallere bağlanmamıstı. Aksine o, Ebu Bekir ve Ömer'i öne geçirenlerdendi. Bu hususta onun yanında sahih rivayetler vardı ve söyle demisti: «Ehl-i beytimden, aile efradimdan hangisini gördüysem hepsi Ebu Bekir ve Ömer'i dost bilir, onları önder sayarlardı. Allah ikisinden de razı olsun.»

Ebu Cafer el-Bakir, birden fazla sahabeden rivayetlerde bulunmustur. Tabiilerin büyüklerinden ve baskalarından olusan bir cemaat da ondan hadis rivayet etmişlerdir. Oglu Cafer es-Sadik, Hakem b. Uteybe, Rebia, A'mes, Ebu Ishak es-Sübey'î, Evzaî, A'rec -ki bu ondan daha yasli idi- İbn Cüreyc, Atâ, Amr b. Dinar ve Zührî ondan rivayette bulunan kimselerdendir.

Süfyan b. Uyeyne, Cafer es-Sadik'in söyle dedigini rivayet etmistir: Babam bana nakletti ki o, yeryüzünde o gün Muhammedilerin en hayir hsiydi.

İclî dedi ki: Ebu Cafer el-Bakir, Medinelidir. Tabiidir, sika ravi-lerdendir.

Muhammed b. Sa'd'in ifadesine göre Ebu Cafer el-Bakir, çok hadis rivayet eden sika ravilerdendir. Bir kavle göre Ebu Cafer, hicretin 115. senesinde vefat etmistir. Bir yil Önce vefat ettigine dair zayif bir rivayet mevcut oldugu gibi bir yil sonra vefat ettigine dair bir rivayet de mevcuttur. 117. ve 118. hicri senede vefat ettigi de söylenmistir. Dogrusunu Allah bilir. Vefat ederken yetmis yasini askindi, altmis yasini geçmedigine dair zayif bir rivayet de vardır. [19]

Fasil

Ebu Cafer Muhammed b. Ali b. Hüseyin b. Ali b. Ebi Talib. Babasi Ali Zeynelabidin'di. Dedesi Hüseyin'di ki, hem babasi hem dedesi Irak'ta shid edilmislerdi.

Ilimleri yarip içinden hüküm çıkardigi için kendisine Bakir (yaran) adi verilmisti. Çokça zikreden, Allah'tan korkan sabirli bir insandi.

Peygamber sülale sin dendi, nesebi yüce, soyu yüksekti. Tehlikeli seyleri bilir, çokça aglayip gözyasi döker, tartismalardan ve düşmanlardan uzak dururdu.

Ebu Bilal el-Es'arî, Ebu Cafer el-Bakir'm su ayet-i kerimeyi tefsir ederken söyle dedigini rivayet etmistir:

«Iste onlar, sabrettiklerinden ötürü odalarla mükafatlandirilirlar.» (el-Furkân, 75.) Burada ayet-i kerimede geçen "odalar" kelimesi ile Cennet kastedilmistir. Onlar, dünyada fakirlige sabrettiklerinden ötürü mükafata mazhar olacaklardir.»

Abdüsselam b. Harb, Ebu Cafer'in söyle dedigini rivayet etmistir:

«Yildirimlar, mü'mine de mü'min olmayana da isabet ederler ama zikredene isabet etmezler.»

Ben derim ki: Buna benzer bir söz, Ibn Abbas'tan da rivayet edilmistir. Buna göre Ibn Abbas, söyle demistir: «Gökten yildizlar sayisinca yildirimlar düşse de zikreden kimseye isabet etmez.»

Cabir el-Cu'fî söyle demistir: Ebu Cafer el-Bakir bana dedi ki:

- Ey Cabir, ben hüzünlüyüm, kalbim mesguldür.
- Neden dolayi hüzünleniyorsun, kalbin neden Ötürü mesguldür?
- Ey Cabir, bir kimsenin kalbine Aziz ve Celil olan Allah'in saf dini girerse, artık onun kalbi baska seyle mesgul olmaz. Ey Cabir, dünya nedir ki? O ne

olabilir ki? Dünya dedigin sey; bindigin binekten veya giydigin elbiseden veya nikahladigin kadından baska nedir? Ey Cabir, dogrusu mü'minler, dünyada ebedi kalmayacaklarini bilirler ve dünyaya bel baglamazlar. Ahiretin geleceğine de kesin olarak inanirlar. Kulaklariyla duyduklari fitneler, onlari Allah'in zikrini dinleme hususunda sagirlastirmadi. Gözleriyle gördükleri zinetler, onlari Allah'in nuru karsisinde körlestirme di. Böylece iyi kimselerin sevabini elde ettiler. Takva ehli kimseler, dünyada basit bir azikle geçinen, sana çok yardım eden, unuttugunda sana hatirlatan, hatirladiginda sana yardımcı olan, Allah'in hakkini söyleyen, onun emirlerini yerine getiren, kendilerini Aziz ve Celil olan Rablerinin muhabbetine adan, Allah'a, O'nun sevgisine kalbleriyle bakan, mahbuplarma taatta bulunduklari için dünyadan uzaklasan ve bunu yaraticilarinin emri oldugunu bilen, meliklerinin indirdigi yere dünyayi indiren, sonra onu birakip göç eden kimselerdir. Dünyayi su gözle görürler: Rüyada kavustugun ama uyandiginda elinde kalmayan bir su gibidir dünya. Allah'in dini ve hikmeti hususunda gözetmeni emrettiği seyleri gözetip muhafaza et.»

Halid b. Yezid, Ebu Cafer el-Bakir'dan rivayet etti ki, Hz. Ömer söyle demistir:

«Allah'in kitabini okuyan bir kimsenin zenginleri sevdiğini görürseniz bilin ki, o dünya sahibidir. Onun sultana baglanip onun yanından ayrilmadigini görürseniz, bilin ki o hirsizdir.»

Ebu Cafer el-Bakir, her gün ve gece farz namazlari kilardi.

Ibn Ebi'd-Dünya, önün söyle dedigini rivayet etmistir:

«Çirkin sözler, alçak kimselerin silahidir.»

Ebu'l-Ahvez, Mansur tariki ile onun söyle dedigini rivayet etmistir: «Herseyin bir afeti vardır, ilmin afeti ise unutmaktır.»

Ebu Cafer el-Bakir, ogluna söyle demisti:

«Tembellikten ve tahammülsüzlükten sakın. Çünkü bunlar, her kötülüğün anahtaridir. Zira sen tembellesirsen hakki eda etmezsin, huysuzluk yaparsan, tahammülsüz olursan, hakka karsi sabirli olamazsin.»

Ebu Cafer el-Bakir söyle demisti: «Amellerin en kuvvetlisi üçtür:

- 1- Her halükarda Allah'i zikretmek,
- 2- Nefsine haksizlik yaptigini söylemek ve onu dizginlemek,
- 3- Kardesine mali yardımda bulunmak.»

Halef b. Havseb, Ebu Cafer'in söyle dedigini rivayet etmistir:

«Iman kalpte sabittir, yakînî inanç ise kalbe gelip gider. Kalbe ugrayınca onu demir kütlesi haline getirir, kalbten çıkıp giderse kalb, çürümüş bir bez

ve paçavraya döner. Bir kulun kalbine kibir ve gururdan azıcık birsey girerse, mutlaka o kadariyla veya daha fazlasıyla aklım eksiltir.»

Ebu Cafer el-Bakir, Cabir el-Cu'fî'ye söyle demisti: Irak fakihleri su ayet-i kerime hakkında ne diyorlar: «Rabbinden bir isaret görme-seydi Yusuf da onu istiyecekti.» (Yûsuf, 24.) Yusuf, o anda babası Ya-kub'u kendi bas parmagini isirir halde gördü. Iste Irak fakihleri, bu ayet-i kerimedeki burhanin bu oldugunu söylemişlerdir.

Ebu Cafer, Cabir'e su cevabi verdi: «Hayir, babam, Hz. Ali'nin söyle dedigini rivayet etmistir: Yusuf un gördüğü burhan ve isaret suydu: Züleyha ona yönelince ve o da Züleyha'ya tamahlamınca Zü-leyha kalkip evin kösesinde bulunan inci ve yakutlarla süslenmiş olan bir putun üzerini beyaz bir örtüyle örttü ki put, onların yapacakları cinsel münasebeti ve sevismeyi görmesin. Züleyha, ondan utandığı ve çekindiği için böyle yaptı. Yusuf da ona niçin böyle yaptığım sorunca Züleyha: "Bu benim tanrimdir, beni bu halde görmesinden utanırım." diye cevap vermişti. Bunun üzerine Yusuf söyle demisti: "Sen, fayda ve zarar veremeyen, görmeyen ve isitmeyen bir puttan utaniyorsun, her nefsin üzerinde duran ve yaptıklarının karsiligini verecek olan Rabbimden ben nasıl utanmiyayım? Allah'a yemin ederim ki, sen asla benimle sevisemeyecek ve cinsel münasebette bulunamayacaksın." Iste ayet-i kerimede sözü edilen burhan ve isaret budur.»

Bisr el-Hafî, Ebu Cafer el-Bakir'm söyle dedigini rivayet etmistir:

«Zenginlik ve izzet, mü'minin kalbinde dolasirlar. İçinde tevekkül bulunan bir mekana kavustuklarında oraya yerlesirler.»

Ebu Cafer el-Bakir, söyle demisti: «Allah, bizim taraftarlarımızın kalblerine korku salar, kayyumumuz ayakta durduğunda, hükümdarımız zahir olduğunda, taraftarlarımızdan her biri aslandan daha cüretli, kılıçtan da daha keskin olur. Bizim taraftarlarımız, Aziz ve Ce-lil olan Allah'a itaat eden ve ondan sakinanlardır, düşmanlıktan ve husumetten uzak durun. Çünkü düşmanlık ve husumet, kalbi ifsad eder, münafıklığı ortaya koyar: 'Ayetlerimizi çekismeye dalanları görünce baska bir bahse geçmelerine kadar onlardan yüz çevir.' (ei-En'âm, 68.) Iste bunlar çekisen, tartisan ve husumet içinde bulunan kimselerdir.»

Urve b. Abdullah dedi ki: Ebu Cafer'e, kilici süslemenin hükmünü sordum. O da: «Bunun bir sakincasi yoktur. Çünkü Ebu Bekir es-Siddik da kilicini süslemisti.» diye cevap verdi. Ben de: «Sen Ebu Bekir'e Siddik mi dedin?» diye sordugumda yerinden sıçrayıp kibleye yöneldi, sonra söyle dedi: «Evet Siddik! Evet, Siddik diyorum. Kim ona Siddik demezse Allah, onun dünya ve ahirette sözünü tasdik etmesin.»

Cabir el-Cu'fî, Ebu Cafer'in kendisine söyle dedigini rivayet etmistir:

«Ey Cabir, duyduğuma göre Irak'ta bir topluluk varmış, bunlar bizi sevdiklerini iddia ediyorlar ama Ebu Bekir ve Ömer'e düşmanlık edip onların aleyhinde konuşuyorlarmış ve bunu kendilerine benim emrettiğimi söylüyorlarmış. Onlara de ki: «Ben onların yaptıklarından Allah'a sığınırım ve onlarla bir alakam yoktur. Canım kudret elinde bulunan Allah'a yemin ederim ki, eğer ben yönetimin basına geçecek olursam onların kanlarını akıtarak Allah'a yaklaşırim. Ebu Bekir ile Ömer için istigfarda bulunmaz ve onlara rahmet dilemezsem, Rasûlullah'ın sefaatından yoksun kalayım. Allah düşmanları, Ebu Bekir'le Ömer'in faziletlerinden ve onların İslâm'da geçmiş hizmetlerinden habersizdirler. Bunların yaptıklarıyla alakam olmadığını kendilerine bildir ve Ebu Bekir ile Ömer'den uzak duran kimselerden benim de uzak olduğumu kendilerine söyle. Çünkü Ebu Bekir ile Ömer'in faziletlerini bilmeyen kimse, sünneti bilmemiş olur.»

Ebu Cafer el-Bakir, su ayet-i kerimeyi tefsir ederken söyle demistir:

«Sizin dostunuz ancak Allah, onun peygamberi ve namaz kılan, zekat veren ve rûkû eden mü'minlerdir.» (el-Mâide, 55.) "Bu mü'minler, Muhammed (s.a.v.)'in ashabidir." Ben kendisine dedim ki: "Bu ayet-i kerimede evsafi belirtilen mü'minin Hz. Ali olduğunu söylüyorlar. Sen ne dersin?" Bana su cevabi verdi: "Ali de Rasûlullah'ın ashabin-dandır."»

Abdullah b. Atâ dedi ki: «Alimlerin Ebu Cafer yanında küçüldükleri kadar başka hiç kimse yanında küçüldüklerini görmedim. Hikmet sahibi kimseler, onun yanına gittiklerinde sanki o, onların öğretmeniydi. O benim gözümde çok büyük bir kardesimdi. Onu gözümde büyüten yani, dünyanın onun gözünde küçülme siy di.»

Cafer b. Muhammed dedi ki: Babam Ebu Cafer'in katiri kayboldu. Babam: «Eğer Allah onu bana geri gönderirse ben Rabbime, razı olacağı hamdler ile hamdeder ve onu överim.» dedi. Çok geçmeden katiri egeri ile kendisine geri geldi, üzerindeki esyalardan hiçbir şey kaybolmamısti. Kalkıp katıra bindi, üzerine oturunca elbisesini topladı ve basını semaya kaldırıp: «Elhamdülillah» dedi. Daha fazla birsey söylemedi. Kendisine bunun sebebini sorduklarında su cevabi verdi: «Eksik bıraktığım birsey oldu mu ki? Hamdın tümünü Aziz ve Celil olan Allah'a ait kıldım.»

Abdullah b. Mübarek, Ebu Cafer el-Bakir'in söyle dedigini rivayet etmistir:

«Bir kimseye güzel ahlak ve merhamet verilirse, ona hayır ve rahatlık verilmiş olur. Dünyada durumu güzellesir, ahirette de hoş olur. Ama bir kimse güzel ahlaktan ve merhametten yoksun bırakılırsa bu onun bütün ser ve belaya maruz kalmasına neden olur. Ancak Aziz ve Celil olan Allah'ın koruduğu kimse hariç.»

Ebu Cafer söyle dedi: «Sizden biri elini kardesinin cebine koyup istedigı seyi tam olarak alabilir mi? Alabiliyorsa ne âlâ. Aksi takdirde siz, iddia ettiginiz gibi kardes olamazsiniz. Kardesinin sana olan sevgisinin derecesini sen kendi kalbinde ona besledigin sevginin derecesi ile anlayabilirsin. Çünkü kalbler karsiliklidir.»

Ebu Cafer, serçelerin ötüslerini isitince: «Bunlar ne diyorlar, biliyor musun? » diye sordu. Ben de, «Hayir» diye cevap verince su karsiligi verdi: «Allah'i tesbih ediyorlar ve ondan, kendilerine günlük ri-ziklarini vermesini istiyorlar.»

Ebu Cafer söyle dedi: «Diledigin ve sevdigin sözleri söyleyerek Allah'a dua et, hosuna gitmeyen bir durum meydana gelirse onun sevdigi ve istedigı seylerde kendisine muhalefet etme.»

Ebu Cafer söyle dedi:

«Karin veya tenasül organinin iffetinden daha faziletli ve daha üstün bir ibadet yoktur. Allah'in en çok sevdigi sey, kendisinden dilekte bulunmandir. Kaza ve belayi ancak dua defeder. Hayirlarin sevabi en çabuk verileni, iyilik yapmaktır. Serlerin cezası en çabuk verileni de, taskinlik yapıp asi olmaktır. Kisiye ayip olarak/kendi yapamayacağı seyi baskalarına emretmesi, kendisinin uzak duramayacağı seylerden baskasını menetmesi, kendisini ilgilendirmeyen seylerle meclisindeki arkadaslarına eza vermesi yeter, bunlar, derli toplu sözlerdir. Efradini cami, agyarini manidir, yukaridaki yasaklari akilli bir kimsenin yapmaması gerekir.»

Ebu Cafer söyle dedi: «Kur'ân, Aziz ve Celil olan Allah'in kelamidir, mahluk degildir.»

Ebu Cafer dedi ki: Adamin biri, Mekke'ye giderken Hz, Ömer'le yoldas oldu. Sonra bu adam yolda vefat etti. Hz. Ömer durdu, onunla ilgilendi ve namazini kilip onu defnetti. Hz. Ömer'in su beyti okumadigi gün çok azdır:

«Daha asagisini ve eksigini umdugum bir is basa ulasti. Tamamini ümid ettigim bir istense geri kaldim.»

Ebu Cafer söyle dedi: «Allah'a yemin ederim ki, 1.000 abid ölmek-tense, bir âlimin Ölmesini şeytan daha çok arzular.»

Ebu Cafer dedi ki: «Bir kulun gözü yasarırsa Allah, o kulun yüzünü Cehennem atesinden korur, gözyaslari yanaklarinin üzerine akarsa yüzü tozlanip zelil olmaz. Herseyin belirli bir mükafati vardır, ancak gözyasinin mükafati hariç. Cenâb-i Allah, bir gözyası damlası karsiliginda denizler kadar günahlari affeder. Eger bir kimse Allah'tan korkarak bir ümmet için aglarsa, Allah o ümmete rahmet eder.»

Ebu Cafer dedi ki: «Zengin iken seni gözeten, fakir iken senden alakasını

kesen kardesin ne kötü kardestir.»

Ben derim ki: Su üç beyit, hikmeti ve dünyadaki zahidligi içermektedir, özellikle son kısmi daha mükemmeldir, söyle ki:

«Dünya bazı kimseleri aldatti, onlar dönüşü olmayan bir yere varip konakladilar.

Kisi birseye kizarsa o sey degismez, birseye razi olunca da o sey degisir.

Daha eksigini ve asagisini umdugum bir is basa ulasti.

Tamamini elde edecegimi umdugum bir isten de geri kaldim.» [20]

[1] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/452-453.

[2] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/453-494.

[3] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/494.

[4] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/494.

[5] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/494-495.

[6] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/495.

[7] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/495.

[8] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/495.

[9] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/495-497.

[10] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/497.

[11] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/497-498.

[12] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/498.

[13] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/498-499.

[14] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/499-500.

[15] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/500.

[16] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/500-501.

[17] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/501-505.

[18] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/505.

[19] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/506.

[20] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/507-511.

Hicretin Yüzonaltinci Senesi	1
Hicretin Yüzonyedinci Senesi	2
Hicretin Yüzonyedinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler	2
Katade B. Duame Es-Sedusî	2
Fasil	3
Ibn Ömer'in Azatlisi Nafi	9
Sair Zu Rimme.	10
Hicretin Yüzonsekizinci Senesi	10
Alî B. Abdullah B. Abbas.	11
Hicretin Yüzondokuzuncu Senesi	12
Hicretin Yüzyirminci Senesi	15
Hicretin Yüzyirmibirinci Senesi	18
Hicretin Yüzyirmibirinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler	19
Zeyd B. Ali	19
Mesleme B. Abdülmelik.	19
Nümeyr B. Kays.	21
Hicretin Yüzyirmiikinci Senesi	21
Battal Adıyla Bilinen Abdullah Ebu Yahya.	24
Hicretin Yüzyirmiikinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler	27
Îyas Ez-Zekî	27
Hicretin Yüzyirmiüçüncü Senesi	33
Hicretin Yüzyirmidördüncü Senesi	35
Hicretin Yüzyirmidördüncü Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler	36
Kasim B. Ebi Bezze.	36
Zührî	36
Fasil	41
Bilal B. Sa'd.	46
Cad B. Dirhem..	48

Hicretin Yüzonaltinci Senesi

Bu senede Muaviye b. Hisam, Anadolu'ya gazaya gitti.

Sam'da ve Irak'ta büyük bir veba görüldü. Vebanın en siddetlisi Vasifta görüldü.

Bu senenin muharrem ayında Horasan valisi Cüneyd b. Abdur-rahman el-Mirrî, karnina musallat olan bir hastalıktan dolayı vefat etti. Bu zat, Fadila binti Yezid b. Mühelleb ile evlenmişti. Mü'minle-rin emiri Hisam b, Abdülmelik ona kizmis, onu görevden azletmis, yerine Asim b. Abdullah'i Horasan valiligine tayin etmistî. Asim'a su emri de vermisti: «Eger sen Horasan'a gittiginde ölmeden Önce Cü-neyd'i ele geçirebilirsen, onun canini

sen al.» Asim b. Abdullah Horasan'a gelmeden Cüneyd, muharram ayında Merv sehrinde vefat etti.

Onun vefati ile ilgili olarak Ebu Cerir Isa b. Ismet, su agidi yakmisti:

«Cömerdlik ve Cüneyd, birlikte öldüler. Cömerdlige ve Cüneyd'e selam olsun. Dallarda güvercinler öttükleri sürece, Ikisi birlikte Merv mezarliginda kalacaklar.

Sizler kerem sahibi kimselerin kötülükten uzak, seçkin sahsiyetleri idiniz.

Sizler vefat edince cömerdlik ve keremde öldü.»

Asim, Horasan'a gelince Cüneyd'in geride biraktigi idarecileri dayaga yatirdi. Onlara çeşitli iskenceler tatbik etti, devlet malini müsadere ettiklerini ve çeşitli suçlar islediklerini ileri sürerek onlara haksizlik etti. Bu nedenle Haris b. Süreyh, ona karsi ayaklanip isyan etti ve onunla meydanda savasti. Aralarinda burada anlatimi uzun sürececek vak'alar meydana geldi., Sonra Haris b. Süreyh bozguna ugradi, Asim ona galip oldu.

Vakidî dedi ki: Bu senede Velid b. Yezid insanlara haccettirdi. O, amcasi Hisam b. Abdülmelik'ten sonra hilafete geçmisti. 'Nitekim bu husus insaallah ileride de anlatilacaktir. [1]

Hicretin Yüzonyedinci Senesi

Bu senede Muaviye b. Hisam, Anadolu kiyilarina gazaya gitti. Süleyman b. Hisam da İç Anadolu taraflarina gazaya gitti. Ikisi de mü'minlerin emiri Hisam'm oğullan idiler.

Bu senede "Esek Mervan" lakabıyla taninan ve Ermeniye'de bulunan Mervan b. Muhammed iki müfreze gönderdi. Bunlar, Lan tarafindaki sehirleri fethettiler, oradaki insanların çoğunu imana getirdiler.

Bu senede Hisam, önceki senede Cüneyd'in yerine Horasan'a tayin ettigi vali Asim b. Abdullah el-Hilalî'yi görevden azletti. Horasan'i daha önceki uygulamaların devami olarak Irak valisi Abdullah b. Halid el-Kusarî'nin uhdesine verdi. Bunu azledilmis olan Asim b. Abdullah el-Hilalî'nin bir mektubuna dayanarak yaptı. O, mü'minlerin emiri Hisam'a söyle bir mektup yazmisti: «Horasan valiligi, ancak Irak valiligi ile birlikte yürütülebilir. (Kendisi bu teklifte bulunmustu ama bu teklif kendisi için degil de baskalari için gerçeklesti.) Hisam, onun bu nasihatini kabul etmis ve Horasan'i Halid el-Kusarî'nin uhdesine tevdi etmisti. [2]

Hicretin Yüzonyedinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Katade B. Duame Es-Sedusî

Künyesi Ebu'l-Hattab el-Basrî idi, a'ma idi. Tabiin ulemasindan ve ilmiyle

amel eden imamlardandi. Aralarinda Said b. Müseyyeb, Misrî, Ebu'l-Aliye, Zûrare b. Evfa, Atâ, Mücahid, Muhammed b. Sirin, Mesruk, Ebu Miciez ve digerlerinin de bulunduğu bir tabii cemaatindan ve Enes b. Malik'ten rivayetlerde bulunmustur. Eyyüb, Ham-mad b. Mesleme, Humeyd et-Tavil, Said b. Ebu Arube, A'mes, Sube, Evzaî, Mes'er, Muammer ve Hemmam gibi büyüklerin de aralarinda bulunduğu bir cemaat da ondan hadis rivayet etmislerdir.

Said b. Müseyyeb dedi ki: «Katade'den daha faziletli baska bir Irakli bana gelmis degildir.»

Bekir el-Müzenî: «Hifzi ondan daha saglam baska birini göremedim.» demistir.

Muhammed b. Sirin: «O, insanlar arasinda hifzi en saglam olan kimse idi.» demistir.

Matar dedi ki: «Katade, bir hadisi dinledigi zaman onu ezberle-yinceye kadar, bir korku ve titreme kendisini alirdi. Nihayet o hadisi ezberlerdi.»

Zührî: «Katade, MekhuTden daha âlimdi.» demistir.

Muammer: «Zührî, Hammad ve Katade'den daha fakih birini görmedim.» demistir.

Katade dedi ki: «Duydugum herseyi kalbim hifzetti.»

Ahmed b. Hanbel dedi ki: «Katade, Basralilar arasinda hafizasi en saglam olan bir kimseydi. Duydugu herseyi ezberlerdi. Cabir, bir defasinda ona bir sayfalik yaziyi okumus, o da dinledigi o sayfadaki ifadeleri ezberlemisti. Cabir, bir gün ondan bahsetti, onun ilmini, fikhini, cedel ilmi hususundaki bilgisini, tefsire vukufunu ve diger özel-likerini övdü.»

Ebu Hatim dedi ki: «Katade, hicretin 117. senesinde Vasifta taundan Öldü. O zaman ellialti veya elliyedi yasinda idi.»

Katade dedi ki: «Bir kimse Allah'a baglanirsa, Allah onunla beraber olur. Allah'in kendisiyle beraber oldugu kimsenin yaninda yenilmeyen bir cemaat, uyumayan bir bekçi, sapmayan bir hidayet kilavuzu ve unutmayan bir âlim vardir.»

Katade dedi ki: «Cennet'te, Cehennem tarafina bakan bir pencere vardir. Cennetlikler oradan bakip söyle derler: "Su sakilere ne olmus-ki Cehennem'e girmislerdir? Bizler sizin te'dibiniz sayesinde Cennet'e girdik." Cehennemlikler söyle derler: "Evet, bizler sizi te'dip etmek için sizlere emirler verdik, ama kendimiz o emirleri yerine getirmezdik. Sizi bazi seylerden yasaklardik ama o yasaklari kendimiz çignerdik."»

Katade dedi ki: «Kisinin kendi nefsinin, dinini ve insanlari islah etmek amaciyla ilimden bir bab ezberlemesi, bir sene müddetle ibadet etmesinden

daha faziletlidir.

Eger ilimle yetinilecek olsaydi, Musa (a.s.), sahip oldugu ilimle yetinirdi. Ama o daha fazlasini istedi.»

Bu senede vefat edenler arasinda Ebu Habbab Said b. Yesar, A'rec, Ibn Ebi Müleyke, Abdullah b. Ebi Zekred el-Huzaî ve Meymun b. Mehran b. Musa b. Verdan da vardi. [3]

Fasil

Said b. Yesar'a gelince o, abid ve zahidlerdendi. Bir sahabe cemaatından rivayetlerde bulundu.

A'rec ile Ibn Ebi Müleyke de böyle idiler. Meymun b. Mehran'a gelince o, tabii âlimlerinin zahid ve abidlerinin en kıymetlilerindendi. Önde gelen imamlarmdandı. Meymun, Cezire halkının imami idi. Taberanî'nin rivayetine göre ona söyle demisler:

- Sana ne olmus ki, bir kardesin dahi senden kızarak ayrilmıyor. Meymun su cevabi vermisti:
- Ben onunla tartismam ve alis veris yapmam.»

Ömer b.Meymun dedi ki: «Babam çokça namaz kilmaz, çokça oruç tutmazdi, ama Aziz ve Celil olan Allah'a karsi gelmekten hoslanmazdi.»

Ibn Ebi Adiy, Yunus tariki ile Meymun'un söyle dedigini rivayet etmistir:

«Âlim ve cahille tartisma. Alimle tartisirsan onun ilmine ulasamazsm, cahille tartisirsan kalbin katilasir.»

Ömer b. Meymun dedi ki: «Babami bir gün elinden tutarak Basra caddelerinde gezdirdim, bir su kanalının yanına geldik. Babam orayı geçemedi, ben kanalın üzerine uzandım, sirtima basarak geçti. Sonra kalkıp tekrar elinden tuttum ve Hasan-i Basrî'nin evine gittik. Kapiya vurdum, Sedusili bir cariyeye karsimiza çıktı. Kim oldugumuzu sordu, babami göstererek: «Bu, Meymun b. Mehran'dir. Hasan'la görüşmek istiyor.» dedim. Cariye: «Ömer b. Abdülaziz'in katibi Meymun mu?» diye sorunca evet, dedim. O da babama dönüp: «Ey bahtsiz adam, ne diye su kötü zamana kadar kaldin?» dedi. Babam agladi. Hasan-i Basrî, onun aglayisini duydu, kapiya geldi. Ikisi kucaklastilar. Sonra içeri girdiler, babam ona dedi ki: «Ey Ebu Said, ben kalbimde bir katilik görüyorum, sen onu yumusat ve sükuna erdir.» Hasan, ona su ayeti okudu:

«Bana söylesene, ey Muhammedi Biz onlara yillar yili nimetler vermis olsak, sonra da tehdit edildikleri sey baslarına gelse, kendilerine verilmiş olan nimetler onlara bir fayda saglar mi?» (es-Suarâ, 205-207.) Babam bayilip yere düstü, koyun kesilirken nasil ayaklarini oynatip çirpmiyorsa

babamin da ayaklarım oynatıp çirpindigini gördüm. Uzun bir süre sonra ayaga kalktı. Sonra cariye geldi ve: «İhtiyari yordunuz, haydi kalkın evinize gidin.» dedi. Babamin elini tutup oradan ayrıldım, ona dedim ki:

- Babacığım, bu Hasan-i Basrî miydi?

- Evet.

~ Onu daha yasli sanıyordum.

Ben böyle dedikten sonra göğsüme bir yumruk vurdu, sonra şöyle dedi:

- Ey ogulcugum! O bize öyle bir ayet okudu ki, eger sen o ayeti kalbinle anlasaydm, o ayet nedeniyle kalbinde birçok yaralar görürdün.»

Taberanî'nin rivayetine göre Meymun b. Mehran, şöyle demistir:

Zevk ve safa ugruna bir dirhem verip yerine 100.000 dirhem kazanmaktansa, su ayetin kapsamına girmemeyi daha çok arzularım:

«İnsanlar arasında, bir bilgisi olmadığı halde Allah yolundan saptırmak için gerçeği boş sözlerle değişenler ve Allah yolunu alaya alanlar vardır. İşte alçaltıcı azap bunlar içindir.» (Lokman, 6.)

Cafer b. Berkan, Meymun b. Mehran'ın şöyle dedigini rivayet etmistir:

«Ömer b. Abdülaziz'in yanında oturuyordum, kalkıp oradan ayrıldığımda Ömer şöyle dedi: «Bu ve benzerleri gittikten sonra insanlar arasında sadece döküntüler kalır.»

İmam Ahmed b. Hanbel, Meymun b. Mehran'm şöyle dedigini rivayet etmistir:

«Nefsini üç şeyle ibtila etme:

1- Her ne kadar, "Ona, Allah'a taatta bulunmasını emredeceğim." desen de sultanın yanına gitme.

2- Her ne kadar, "Kendisine Allah'ın kitabını öğreteceğim" desen de bir kadının yanına gitme.

3- Heva ve heves sahibi kimsenin sözlerine kulak verme, çünkü onun sözlerinden senin kalbine nelerin takılacağım bilemezsin.»

Abdullah b. Ahmed b. Hanbel, Meymun'un su ayetler hakkında şöyle dedigini rivayet etmistir:

«Cehennem, yalnız azgınları bekleyen yerdir.» (en-Nebe1,2i.)

«Dogrusu Rabbin hep gözetlemekteydi.» (ei-Fecr, 14.) Su gözetleme yerlerinden kendiniz için bir geçit yeri arayın.

«Sakin Allah'i, zalimlerin yaptıklarından habersiz sanma.» (İbrahim, 42.)

Bu ayette zalime siddetli bir tehdit, mazluma da bir teselli vardır. Eger Kur'ân ehli kimseler salih olurlarsa, bütün insanlar salih olurlar.»

Abdullah b. Ahmed b. Hanbel, Meymun b. Mehran'in söyle dedigini rivayet etmistir:

«Dünyada sadece iki adam için hayir vardır: Günahlarından ötürü tevbe eden bir adam, bir de iyilik yolunda dereceler kazanmak için çabalayan ve salih amel isleyen bir adam... Dünyada yasayıp kalmak sadece su iki adam için hayirlidir: Keffaretler, yani günahlarının bağışlanması için amelde bulunan bir adam, bir de iyilik yolunda dereceler kazanmak için çalışıp çabalayan ve amelde bulunan bir adam... Bu iki adamdan baskasının dünyada kalması kendisi için vebal teskil eder.»

Cafer b. Berkan, Meymun b. Mehran'in söyle dedigini rivayet etmistir:

«Dogrusu su Kur'ân, birçok insanların kalbinde yaratildi, ama onlar baska sözleri arar oldular. Su ilme tabi olup bunu dünyayı elde etmek için sermaye edinen bazı kimseler vardır. Bazıları da bu ilmi bir tartisma araci edinir, bazıları ise bu ilmi öğrenir ve bununla Aziz ve Celil olan Allah'a itaat eder. Iste bu sonuncu kisim, insanların en hayirlileridir. Bir kimse, Kur'ân'a uyarsa Kur'ân onu Cennet'e sokun-caya kadar gider. Ileriye sevkeder, bir kimse de Kur'ân'i terkederse Kur'ân onu Cehennem atesine atmadan yakasını bırakmaz.»

Imam Ahmed b. Hanbel, Meymun b. Mehran'm söyle dedigini rivayet etmistir:

«Kisi kendisi ile haram arasına helaldan bir engel koymazsa, he-lala salimen ulaşamaz.»

Meymun dedi ki: «Kisi, Allah katındaki mertebesini öğrenmek isterse ameline baksın. Çünkü her ne olursa, ameli kendisini layık olduğu mertebeye götürür.»

Abdullah b. Ahmed b. Hanbel, Meymun b. Mehran'in söyle dedigini rivayet etmistir:

«Muhacirlerden biri, namazi çabuk kılan bir adama bakti ve bundan ötürü onu kinadi, namazi çabuk kılmis olan adam ise: «Namazdayken bir yitigimi hatırladım, onun için namazi acelece kildim.» diyerek kendini savunmak istediye de Muhacir ona söyle dedi: «Sen namazi acele kılmakla en büyük şeyini yitirmis oldun.»

Abdullah b. Ahmed b. Hanbel, Meymun'un söyle dedigini rivayet etmistir: «Emiri tanıma, onu tanıyanı da tanıma.»

Yine Abdullah, onun söyle dedigini rivayet etmistir: «Beytü'l-ma-hn bana tevdi edilmesine razı olurum ama bir kadının bana emanet edilmesine razı

olmam.»

Ebu Ya'lâ el-Musilî, Meymun'un söyle dedigini rivayet etmistir:

«Keske gözlerimden birini kaybetseydim de yöneticilik yapmis olmasaydim. Ben kendisine: «Ömer b. Abdülaziz'in de maiyetinde yöneticilik yapmak istemez miydin?» diye sordugumda su cevabi verdi: «Ömer b. Abdülaziz'in de maiyetinde çalışmak istemezdim. Ne onun, ne de baskasinin maiyetinde yöneticilik yapmakta hayir yoktur.»

Imam Ahmed b. Hanbel, Meymun b. Mehran'in söyle dedigini rivayet etmistir: «Sözlerimi fiiliyatima vurduğumda nefsimden mutlaka bir itirazla karsilastim.»

Taberanî, Cafer'in söyle dedigini rivayet etmistir:

«Meymun bana dedi ki: "Hosuma gitmeyen seyleri yüzüme karsi söyle, zira kisi, kardesinin hosuna gitmeyen seyleri onun yüzüne karsi söylememesi halinde onun samimi dostu olamaz."»

Abdullah b. Ahmed b. Hanbel, Meymun'un su ayet-i kerimeyi tefsir ederken söyle dedigini rivayet etmistir:

«Kimini alçaltacak ve kimini yükseltecek...» (ei-Vâkia, 3.) Cenâb-i Allah, bazi kavimleri alçaltir, bazilarini yükseltir.»

Abdullah b. Ahmed b. Hanbel, Ebu Melih'in söyle dedigini rivayet etmistir:

«Arkadaslarimdan biri bana dedi ki: Meymun'la beraber yürüyordum, bana bakti ve üzerimde keten bir elbise görünce bana söyle dedi: «Keten elbiseyi zengin veya azgin kimseden baskasinin giymeyecegini duymadin mi?»

Ayni senetle rivayet edildigine göre Meymun b. Mehran söyle demistir:

«Kendisi binek üzerinde olup yaninda yaya adam yürüten ilk kis1 Es'as b. Kays el-Kindî olmustur. Ben selefin zamanina ulastim, onlar kendisi binek üzerinde giderken yaninda yaya adani yürüten birini gördüklerinde o süvariye: «Cebbar olan Allah onu kahretsin.» derlerdi.»

Abdullah b. Ahnied b. Hanbel, Meymun'un söyle dedigini rivayet etmistir:

«Benim için Ruha ile Havran arasindaki yolda bes dirhem para bulunmasini bile istemem.»

Meymun dedi ki: Adamin biri söyle diyor: «Evinde otur, kapini üzerine kilitle ve bak bakalim rizkin sana geliyor mu?» Evet vallahi, eger onun Meryem ile Ibrahim peygamberin yakinî inanci gibi bir inanci olsa ve kapisini üzerine kilitleyip perdesini sarkitsa yine de rizki kendisine gelir. Bizden her bir insan, kazancina mukayyed olsa ve sadece temiz ve helal kazanç elde etse, mali yükümlülüklerini yerine getirirse, zenginlere muhtaç olmaz, fakirler de hiç kimseye el avuç açmazlar.»

Ebu Melih, Meymun'un söyle dedigini rivayet etmistir:

«Bir mü'min kardesimden bana bir kötülük gelirse, onun kötülüğünü hafifletmekten çok tümüyle ortadan kaldirmayi isterim. Eger; ben böyle birsey dememisim, derse "dememisim" sözü, onun aleyhinde taniklikta bulunacak sekiz sahitten daha çok hosuma gider. Eger, "dedim" der ve özür dilemezse, onu sevdiğim kadar ona kizarim da.»

Ibn Abbas'in söyle dedigini isittim: «Bir mü'min kardesimden bana bir kötülük isabet ederse, onu su üç konumdan birine koyarim:

- 1- Eger benden üstün biri ise, kadrini tanirim. Kiymetini bilirim.
- 2- Eger benim dengim ise, ona lütufta bulunur ve kusurunu görmezden gelirim.
- 3- Eger benden asagi durumdaki biri ise, onunla arkadaslik etmem ve meclisinde oturmam, benim nefsime uyguladigim gidis tarzi budur. Her kim bu gidis tarzimdan yüz çevirirse, Allah'in yeri genistir.»

Eban b. Ebi Rasid el-Kuseyrî dedi ki: «Gazaya gidecegim zaman vedalasmak için Meymun b. Mehran'm yanma gittim. Bana su iki cümleden fazla birsey söylemedi: "Allah'tan kork, tamah ve gazap seni aldatmasin."»

Ebu Melih, Meymun'un söyle dedigini rivayet etmistir:

«Her beldedeki âlimler benim yitiklerimdir. Onlar her şehirdeki dostlarimdir, kalbimi âlimlerin meclisine katilmakla islah ettim.»

Meymun b. Mehran, su ayet-i kerimeyi tefsir ederken söyle demistir:

«Yalniz sabredenlere, ecirleri sonsuz olarak ödenecektir.» (ez-Zümer, io.)
Ecirleri hiçbir sikintiya düsmeden kendilerine verilecektir.»

Meymun dedi ki: «Sagligimda bir dirhemi sadaka olarak vermem, ölümümünden sonra yüz dirhem sadaka verilmesini vasiyet etmemden daha hosuma gider.

Zikir iki türlüdür: Allah'i dil ile zikretmek. Bundan daha faziletlisi Allah'i, onun helal ve haram kildigi seylerin yanında anmak ve masiyet islenecegi zaman onu anip masiyetten geri durmaktır. Iste böyle yaparsan serefli olursun.

Üç sey var ki, bu üç seyde kafir ile mü'min esit haklara sahiptirler:

- 1- Emaneti sana birakan kimse, Müslüman da olsa kafir de olsa emanetini ona vereceksin.
- 2- Annen baban Müslüman da olsalar, kafir de olsalar onlara iyi davranacaksın.
- 3- Söz verdigin kimse mü'min de olsa kafir de olsa ona verdigin sözü yerine getireceksin.»

SafVan, Meymun'un söyle dedigini rivayet etmistir:

«Ben öyle kimselere kavustum ki, Aziz ve Celil olan Rablerinden korktuklari için gözlerini tam olarak göge dikip bakamazlardi.»

Ahmed b. Büzeyg, Harun Ebu Muhammed el-Berberî'nin söyle dedigini rivayet etmistir:

«Ömer b. Abdülaziz, Meymun b. Mehran'i Cezire'ye kadi ve haraç isleri sorumlusu olarak tayin etti. Meymun, bir süre görev yaptıktan sonra Ömer'e mektup yazarak istifasini sundu ve: «Beni üstesinden gelemeyecegim bir isle yükümlü kildin. İnsanlar arasında hüküm veriyorum, ama ben yasli, zayıf ve güçsüz bir adamım.» dedi. Ömer ona su cevabi mektubu gönderdi:

«Temiz haraci topla, insanlar arasında görüsüne göre hüküm ver, eger bir is hakkında hüküm veremez olursan, onu bana arzet. Eger insanlar yükümlü kilindiklari bir isi -üstesinden gelemeyeceklerini söyleyerek-birakirlarsa, onların ne dini de de dünyalari kalir.»

Kuteybe b. Said, Meymun b. Mehran'in söyle dedigini rivayet et-, mistir:

«Kul bir günah isledigi zaman kalbinin üzerinde siyah bir nokta meydana gelir. Tevbe edince o nokta silinir ve mü'minin kalbi ayna gibi parlamaya baslar, seytan ona hangi taraftan gelecek olursa seytani görür. Ama günah isledikçe kalbinin üzerinde bir siyah nokta meydana gelir, günah islemeye devam edince kalbi tümünden kararir ve seytanin kendisine nereden gelecegim de göremez.»

Imam Ahmed b. Hanbel, Meymun'un söyle dedigini rivayet etmistir:

«İnsanların akilli ve iyileri ne kadar da azalmis! Kisi kendi isme bakamiyormu ki, insanların durumuna ve kendisini nereye sürüklediklerine bir baksin. Kendisini dünyada hangi çukura yuvarladiklarini görsün.»

Meymun söyle derdi: «Su insanlar develer gibidirler, gamsizdirler, sadece karinlarini düşünürler. Onların gafletini görünce kendi nefsine bakar ve söyle der: «Vallahi, ben kendimi de bunların kötülük ve serleri hususunda bir deve gibi görmekteyim.»

Meymun'un söyle dedigi de ayni senetle rivayet edilmistir: «Zalim sultan karsisinda dogru sözü söylemekten daha üstün ve faziletli bir sadaka yoktur.»

«Köleye iskence etme ve isledigi her suçtan ötürü onu dövme, ama bu suçlarini aklinda tut. Aziz ve Celil olan Allah'a isyan edip günah islemesi durumunda onu bu günahi nedeniyle cezalandir ve sana karsi isledigi suçlari da kendisine hatirlat.»

Kuteybe, Meymun b. Mehran'in söyle dedigini rivayet etmistir:

«Ortagin ortagi hesaba çekmesinden daha siki bir sekilde kisi kendi nefsim hesaba çekmedikçe takvali kimselerden olamaz. Bu ki-Si, yiyeceginin ve içeceginin helalden mi yoksa haramdan mi geldigini bilmedikçe takvalilardan sayilmaz.»

Ebu Zür'a ed-Darimî, Meymun'un söyle dedigini rivayet etmistir:

«Fasik kisi canavar gibidir, onun. hakkında konusur ve onu serbest birakirsan sanki Müslümanlar arasina bir canavar birakmis gibi olursun.»

Cafer b. Berkan dedi ki: Meymun b. Mehran'a söyle dedim:

- Falan kisi seni ziyarette gecikiyor, sana sik sik ugramiyor.

- Kalblerde dostluk sabit olunca araya ne kadar uzun fasila gir-sede geç ziyaretlesmelerin bir sakincasi olmaz.

Imam Ahmed b. Hanbel, Meymun'un söyle dedigini rivayet etmistir:

«Karnin ve sirtin kadar seni rahat birakan baska bir alacakli bulamazsin.»

Imam Ahmed b. Hanbel, Habib b. Ebi Merzuk'un söyle dedigini rivayet etmistir:

«Meymun'un üzerinde elbiselerinin altina giydigi yün bir cübbe gördüm. Kendisine: "Bu nedir?" diye sordugumda su karsiligi verdi: "Evet, bunu hiç kimseye söyleme."»

Abdullah b. Ahmed b. Hanbel, Meymun'un söyle dedigini rivayet etmistir:

«Bir kimse gizlice günah islerse, gizlice tevbe etsin, bir kimse açıkça günah islerse açıkça tevbe etsin. Çünkü Cenâb-i Allah, bagislar ve utanmaz; insanlar ise utanirlar ve bagislanma dilemezler.»

Cafer, Meymun'un söyle dedigini rivayet etmistir: «Malda üç afet vardir, malin sahibi bu afetlerden birinden kurtulsa da diger ikisinden kurtulamaz. Ikisinden kurtulsa üçüncüsünden kurtulamaz. Kisinin mali, helal ve temiz olmalidir. Sizden hanginizin kazanci teiniz olur ve kazancina sadece helal ve temiz seyler girer? Eger kazanci haramlardan arinmis ise, mali yükümlülüklerini ve yoksullarin haklarini ödemesi gerekir. Bu yükümlülükleri yerine getirirse, bu defa harcamalarinda ne asiriya gitmeli, ne de kit ölçüler içinde kalmalidir.»

Cafer, Meymun'un söyle dedigini rivayet etmistir: «Orucun en kolayi, yeme ve içmeyi birakmaktır.»

Abdullah b. Ahmed b. Hanbel, Meymun b. Mehran'in söyle dedigini rivayet etmistir: «Peygamber veya baska herhangi bir kimse, büyük hayirlara ancak sabir sayesinde ulasmistir.»

Yine ayni senedle rivayet olunduguna göre Meymun, söyle demistir:

«Dünya, tatli ve yesildir, şehvetlerle çevrelenmiştir. Seytan ise hazırda bekleyen bir düşmandır, kisiye ahiretin sonradan geleceğini, dünya isinin ise acil olduğunu zannettirir.»

Yunus b. Ubeyde dedi ki: Meymun b. Mehran'ın bulunduğu beldede taun hastalığı bas gösterdi. Mektup yazarak ona ailesinin durumunu sordum, bana su cevabi mektubu gönderdi: «Mektubunu aldım, aile efradimin durumunu soruyorsun, ailemden ve yakınlarımdan on-yedi kişi öldü, basımıza geldiğinde ben beladan hoslanmam, ama bela üzerimizden kalkıp gidince 'keske olmasaydı' da demem. Sana gelince, sen Allah'ın kitabına sarıl, çünkü insanlar sasip onu unuttular ve baska adamların sözlerini tercih ettiler. Dinde gösteris yapan kimselerden uzak dur.»

Meymun b. Mehran'ın oğlu Ömer dedi ki: «Babamla beraberdim. Kabe'yi tavaf ediyorduk. Yasli bir adamla karsilasti, kucaklastilar. Yasli adamin beraberinde benim yasitim olan bir genç vardı. Babam ona sordu:

- Su genç kimdir?
- Oglumdur.
- Nasil, ondan memnun musun?
- Bütün iyilikleri kendisinde gördüm ey Eyyüb'un babasi, sadece birini göremedim.
- O neymis?
- Ölse de onun ölümü nedeniyle sabredip sevap kazanmak istiyorum.

Bu karsilikli konusmalardan sonra babam, o yasli adamin yanindan ayrildi. Babama: «Kim bu ihtiyar adam?» diye sordum. Babam da onun Mekhul olduğunu söyledi.»

Meymun b. Mehran dedi ki: «Insanların en kötüsü, baskalarını ayiplayandır. Ketten elbiseyi de ancak zengin veya yoldan çıkmis azgin kimseler giyer.»

Imam Ahmed b. Hanbel, Meymun b. Mehran'm söyle dedigini rivayet etmistir:

«Ey ademoglu, sirtindaki yükünü hafiflet, çünkü sirtin, bu yüklerin tümünü taşıyacak güçte degildir. Suna zulmediyorsun, sunun malini yiyorsun, suna haksizlik ediyorsun ve bu kötülüklerin tümünün günahini da sirtina vurup taşıyorsun, sen sirtindaki yükünü hafiflet.»

«Iyi amelleriniz azdır, bari su az amellerinizi de ihlasla yapın.»

«Bir kavmin meclisinde ve toplanti yerlerinde seriata uymayan çirkinlikler islenirse, onların helaklari haktır.»

Abdullah b. Ahmed b. Hanbel, Meymun b. Mehran'ın: «Ey suçlular, bugün mü'minlerden ayrilin.» (Yasin, 59.) mealindeki ayet-i kerimeyi okuduğunu,

sonra feryad-ü figan edip agladigim rivayet etmistir. Meymun, agladiktan sonra da söyle demisti: «Bütün yaratiklar bundan daha siddetli bir tanımlamayi duymus degildirler.»

Ebu Avane, Meymun'un söyle dedigini rivayet etmistir:

«Ali, Osman, kader ve yildizlar hakkında konusma, Islâm'dan baska adlarla adlandırılan bütün heva ve heveslerden sakinin.»

Sebabe, Firat b. Saib'in söyle dedigini rivayet etmistir:

«Meymun b. Mehran'a; «Sence Ebu Bekir ve Ömer mi yoksa Ali mi daha faziletlidir?» diye sordugumda titredi, elindeki degnegi yere düstü. Sonra söyle dedi:

«Ebu Bekir ve Ömer ile Ali'yi birbirine denk tutacak bir insanin zamanina kadar yasayabilecegimi sanmiyordum. Oysa Ebu Bekir'le Ömer, Islâm'in izar ve pes temalidirler. Islâm'in basi, cemaatin da lideridirler.» Kendisine: «Ebu Bekir mi daha önce Müslüman oldu yoksa Ali mi?» diye sordugumda su cevabi verdi: «Vallahi, Peygamber (s.a.v.), rahip Bahira'ya ugradigi zaman, Ebu Bekir kendisine iman etmistir. Ebu Bekir'in kendisi Rasûlullah'la Hatice arasinda gidip geldi. Nihayet Hatice'yi ona nikahladi. Bütün bunlar, Ali'nin dogumundan önce olmustu. Bundan önce Ebu Bekir, Rasûlullah'in arkadası ve samimi dostu idi.»

Meymun b. Mehran, Ibn Ömer'den rivayet etti ki; Rasûlullah (s.a.v.), söyle buyurmudur:

«Ahir zamanda helal dirhem veya güvenilir bir kardes az bulunacaktır.»

Meymun, yine Ibn Ömer'den rivayet etti ki; Rasûlullah (s.a.v.), söyle buyurmudur:

«Ahir zamanda malin en serlisi kölelerdir.»

Ibn Ebi'd-Dünya, Meymun'un söyle dedigini rivayet etmistir:

«Karsiliksiz olarak kardeslerin rizasini talep eden kimse mezar-dakilerle arkadaslik etsin.»

«Bir kimse, bir baskasina haksizlik eder de onun hakkini ödeyip helallesme firsatini ele geçiremez ve o mazlum kisi vefat ederse, her namazin arkasinda onun için magfiret dilesin. Böyle yaparsa onun hakkini Ödemis olur insaallah. Buna irzlar, mallar ve diger haksizliklar dahil olur.»

Meymun dedi ki: «Katil, öldürmeyi emreden, emredilen, zalim ve zulme riza gösteren kimseler günahla esittirler.»

«Sabrin en faziletlisi, nefsinin Aziz ve Celil olan Allah'a taatta zorlanmasına dayanmaktır.»

Meymun, bir sahabe cemaatından rivayette bulunmudur. Kendisi Rakka'da

ikamet etmistir. Allah ona rahmet etsin. [4]

Ibn Ömer'in Azatlisi Nafi

Ebu Abdullah el-Medenî. Asli, Magrib ülkesindendir. Nisaburlu, Kabilli olduguna dair rivayetler de vardır. Adi geçen yerlerden baska bir ülkeye niensub oldugu da söylenmistir.

Efendisi Abdullah b. Ömer'den ve bir sahabe cemaatından rivayetlerde bulunmustur. Kendilerinden rivayette bulunduğu sahabe cemaati arasında Rafi' b. Hadic, Ebu Said, Ebu Hüreyre, Aise ve Ümmü Seleme gibi şahsiyetler vardır. Tabiilerden ve diğerlerinden de bir grup, kendisinden rivayetlerde bulunmustur. Kendisi asil, sika ravi-lerden, parlak şahsiyetli imamlardandı.

Imam Buharî onun hakkında söyle demistir: «Imam Malik'in senetlerinin en sahihleri, Nafi tariki ile Ibn Ömer'den gelenlerdir.»

Baskalari dediler ki: Ömer b. Abdülaziz, Nafi'i -insanlara sünneti öğretmesi için- Misir'a gönderdi.

Imamlardan bir çoğu onu övdüler. Sika bir ravi oldugunu söylediler. Meshur rivayete göre Nafi, hicretin 117. senesinde vefat etmistir. [5]

Sair Zu Rimme

Asil adi, Gaylan b. Utbe b. Behis'tir. Beni Abdi Menat b. Ed b. Tabiha b. Ilyas b. Mudar ogullarından dir. Künyesi Ebu'l-Haris'tir. Sairlerin önde gelenlerinden biridir. Meshur divani vardır.

Meyye binti Mukatil b. Talbe b. Kays b. Asim el-Minkarî hakkında gazeller okurdu. Meyye, çok güzel bir kadindi. Ama Zu Rimme'nin kendisi çirkin suratli, siyah tenli idi. İkisi arasında fuhus ve sevisme olmamisti. Birbirlerini de görmemislerdi, sadece birbirlerinin adlarini duymuslardı.

Anlatildigina göre Meyye, Zu Rimme'yi gördüğü takdirde develer kurban edeceğini adamisti. Onu görünce: «Eyvah, ne kadar da çirkin-mis!» demisti. Zu Rimme, Meyye'nin yüzünü sadece bir defa görmüş ve söyle demisti:

«Meyye'nin yüzünde tatli bir görüntü vardır.

Eger açığa çıkacak olursa, elbiselerinin altında ar ve çirkinlik vardır.»

Onun böyle demesi üzerine Meyye soyunmus; Zu Kimine de söyle demisti:

«Görmez misin ki, her ne kadar rengi beyaz ve saf olsa da, Suyun tadi bozulabilir.»

Meyye de ona söyle demisti:

- Su suyun tadini tadmak ister misin?

- Evet, vallahi isterim.

- Sen su suyun tadim tadmadañ önce Ölümlü tadacaksın. Zu Rimme de söyle demisti:

«Geçip giden siir koyucusu (yani sair),

Meyye hakkında siir söyledi. Ben kalbimin sapitmasına engel olamadım.»

Ibn Hallikan dedi ki: Zu Rimme'nin halk dilinde dolasan siirlerinden biri de sudur:

«Rüzgarlar Meyye ailesinin bulunduğu taraftan esince, Onun esintisi ile sevkim heyecanlanır ve harekete geçer. Öyle bir ask ki, gözleri yasartır. Her nefsin hevesi, sevgilisinin bulunduğu tarafa meyleder.»

Zu Rimme, öleceği esnada da söyle demisti:

«Ey bedenindeki can çekisme esnasında ruhlari teslim alan, Ve günahlari bağışlayan! Beni Cehennem'den uzak tut.» [6]

Hicretin Yüzonsekizinci Senesi

Bu senede de mü'minlerin emiri Hisam b. Abdülmelik'in ogullari Muaviye ile Süleyman, Anadolu, taraflarina gazaya gittiler.

Bu senede Ammar b. Yezid adıyla bilinen sonra Haddas adini alan bir kisi, Horasan'a gitti ve insanlari Muhammed b. Ali b. Abdullah b. Abbas'in hilafetini kabule davet etti. Çok kimseler onun bu davetine icabet ettiler. Etrafinda toplandiklarında onlari zindika mezhebine davet etti. Kadınlarını birbirine mubah kildi ve bunu Muhamnied b. Ali'nin emri olarak onlara telkin etti. Ama onun adına yalan söylemisti. Cenâb-i Allah, onu mahkum etti. Yakalanarak Irak ve Horasan valisi olan Halid b. Abdullah el-Kusarî'nin huzuruna götürüldü. Halid, onun elinin kesilmesini, dilinin koparılmasını emretti. Sonra da astirdi.

Bu senede Medine valisi Muhammed b. Hisam b. Ismail, insanlara haccettirdi. Bir rivayette anlatıldığına göre o senede Medine valisi Halid b. Abdülmelik b.'Mervan idi. Ama sahih kavle göre o bu görevden azledilmiş, yerine Muhammed b. Hisam b. Ismail atanmisti.

Bu senede Irak valisi Halid b. Abdullah el-Kusarî idi ve bu senede Ali b. Abdullah b. Abbas vefat etti. Simdi de Ali b. Abdullah b. Abbas'in biyografisini verelim: [7]

Ali B. Abdullah B. Abbas

Ali b. Abdullah b. Abbas b. Abdülmuttalib el-Kurasi el-Hasimî. Künyesi, Ebu'l-Hasen'dir. Ebu Muhammed olduğu da söylenir. Annesi, Zür'a binti Musarraḥ b. Ma'dikerb el-Kindî'dir. Musarraḥ, Imam Ahmed b. Hanbel'in

rivayet ettigi hadiste adlari geçen dört Acem hükümdarından biridir. O dört hükümdar sunlardır: Musarrah, Hamel, Mahules ve Abdia. Bunların kız kardeşleri Amerrede idi.

Ali b. Abdullah b. Abbas, Hz. Ali'nin şehid edildiği günde doğmıstı. O günde doğduğu için babası ona Ali adını vermiş ve onu Hz. Ali'nin künyesi olan Ebu'l-Hasen künyesi ile knyelendirmişti. Baska bir rivayette anlatıldığına göre Ali b. Abdullah b. Abbas, Hz. Ali'nin sağlığında doğmuş ve Hz. Ali tarafından adı konulmuş ve kendi künyesi ile knyelendirilmiştir. Hz. Ali ona, Ebu'l-Emlak lakabını takmıştı.

Ali b. Abdullah b. Abbas, Abdülmelik b. Mervan'ın ziyaretine geldiğinde Abdülmelik onu tahtında, kendi yanına oturtmuş, adını ve künyesini sormuş, o da adını ve künyesini söyleyince Abdülmelik, ona söyle bir soru sormıstı:

- Senin ocunun var mıdır?
- Evet, benim Muhammed adında bir oğlum vardır.
- Sen. Ebu Muhammed'sin.

Böyle dedikten sonra Abdülmelik, ona bol armağanlar vermiş ve ihsanda bulunmıstı.

Ali b. Abdullah b. Abbas, çokça ibadet eden zahid, lim, ilmi ile amel eden, güzel suretli, heyeti hoş, adaletli ve sika (mutemed) bir kimse idi. Her gün ve gecede bin rekat namaz kıları.

Amr b. Ali b. Fellas dedi ki: «Ali b. Abdullah b. Abbas, insanların hayırlılarından ve seçkinlerindendi. Hicretin 118. senesinde seksen yasma yaklasmışken Belka'ya bağlı Cehme kasabasında vefat etti.»

Ibn Hallikan'ın anlattığına göre Ali b. Abdullah b. Abbas, Lbabe binti Abdullah b. Cafer'le evlenmiştir. Lbabe, daha önce Abdülmelik b. Mervan ile evliydi. Abdülmelik, onu bosanııstı. Bosama sebebi de suydu: Abdülmelik, bir elmayı isirmiş, sonra Lbabe'ye atmış, Lbabe de bıçağı alarak Abdülmelik'in dislediği yeri kesip atmıştı. Abdülmelik ona, niçin böyle yaptığını sorunca Lbabe: «zerindeki pıslığı atıyorum.» diye cevap vermişti. Abdülmelik, gerçekten ağzi çok kokan bir kimseydi. Lbabe'nin böyle bir cevap vermesi zerine Abdülmelik onu bosamıştı. Ali b. Abdullah b. Abbas, Lbabe ile evlenince, Velid b. Abdülmelik, bu nedenle ona düşman oldu ve onu kirbalattı. «Onu kirbalatmakla doğacak ve halife olacak çocuklarını alçaltmak istedim.» demişti. Halifeligin kendi ailesine nasib olacağını söylediği ve bu sözü halk arasında yayıldığı için Velid, ikinci kez onu kirbalatmıştı, ama gerçekten de halifelik onun ailesine nasib olmuştı.

Müberred'in anlattigina göre Ali b. Abdullah b. Abbas, küçük yastaki ogullari Seffah ve Mansur'la birlikte Hisam b. Abdülmelik'in yanina gitmis, Hisam ona ikramda bulunmus, onu yakininda oturtmus ve ona 130.000 dirhem bagista bulunmustu.

Ali b. Abdullah b. Abbas, ogullarina hayir ve iyiligi tavsiye eder ve: «Ogullarim halife olacaklar.» derdi.

Hisam, onun gamsizligini hayretle karsilar ve bunu onun ahmakligina yorardi. Gerçekten de halifelik onun ogullarina nasib oldu.

Dediler ki: Ali b. Abbas, son derece güzel ve endamli idi. İnsanlar arasında yürürken, sanki bir hayvan üzerine binmis gibi boyu uzundu. Ali, babasi Abdullah'in omuzlarına kadar uzundu. Abdullah da babasi Abbas'm omuzlarına kadar uzundu. Abbas ise babasi Abdül-mutalib'in omuzlarına kadar uzundu. Hicretin 118. senesinden birkaç sene Önce insanlar onun oğlu Muhanimed'in halifeligine bey'atta bulundular. O zamanlar Ali'nin kendisi de hayattaydi. Kendisi hayatta iken durumu kuvvetlenmemis ti. Vefat etmesinden sonra oğlu Abdullah Ebu'l-Abbas es-Seffah halife oldu. Otuziki yasinda ortaya çıkmisti. Nitekim bu husus ileride de anlatilacaktır.

Hicretin 118. senesinde vefat eden meshur sahsiyetler arasında Amr b. Suayb, Ubade b. Nüseyy, Ebu Sahre Cami b. Seddad ve Ebu Ayyas el-Meafirî de bulunmaktadir. [8]

Hicretin Yüzondokuzuncu Senesi

Bu senede Velid b. Ka'ka, Anadolu'ya gazaya gitti. Bu senede Esed b. Abdullah b. Kusan, Türklerin büyük hakanini öldürdü. Bunun sebebi de suydu: Esed b. Abdullah, Horasan valisi olup kardesi Halid b. Abdullah'i Irak'a naib olarak tayin etti. Sonra askerleriyle birlikte Huttel seherine gitti ve orayi fethetti. Askerleri oralarda etrafa dagilarak adam öldürmeye, esir almaya, ganimet toplamaya basladilar. Casuslar, Türk hakanina giderek Esed'in askerlerinin Huttel sehrinin çevresine dagildiklarini bildirdiler. Hakan, bu firsati degerlendirerek hemen askerlerini toplayip Esed'e dogru yola çıktı. Yanina ve askerlerinin yanina bol miktarda silah, kavurma ve tuz aldı. Son derece öfkeliydiler.

Esed, Türk Hakaninin büyük bir orduyla üzerine gelmekte oldugu haberini alinca, ona karsi hazirlik yapmaya basladi. Askerlerine haber salip onlari topladi, bazi kimseler Hakan'in Esed b. Abdullah'a hücum ettigini, onu ve adamlarim öldürdüğünü etrafa yaydilar. Bunu yapmakla Esed'in adamlarinin daha da dagilmasini ve gidip yanina toplanmasini önlemeyi amaçladilar. Ama Cenâb-i Allah, tuzaklarini baslarına geçirdi. Tedbirlerini tahribe dönüştürdü. Çünkü Müslümanlar, bu söylentiği duyunca, Islâm gayreti ile harekete geçtiler. Düşmanlarına karsi daha da öfkelenildiler.

Intikam almaya kesin karar verdiler. Esed'in bulunduğu yere yöneldiler. Onun hayatta olduğunu, her taraftan gelen askerlerin de etrafında toplanmış olduklarını gördüler.

Esed, Hakan'a doğru harekete geçti. Milh dagına gitti. Belh nehrine dalmak istedi, beraberlerinde çok miktarda ganimet vardı. Esed, bu ganimetleri arkada bırakmak istemedi, her süvariye, önüne bir, boynuna da bir koyun yüklemesini emretti. Bunu yapmayanların elinin kesileceği tehdidinde bulundu, kendisi de bir koyunu boynuna alarak nehre daldı. Nehri tam geçmeden Hakan, atlılarıyla onlara yetti. Yakaladıklarını ve karşı kıyıya geçemeyen bazı zayıf Müslüman askerleri öldürdü. Kıyıya vardıklarında durakladılar. Müslümanlar, onların nehri asip kendilerine ulaşamayacaklarını sandılar. Oysa Türkler, kıyıda kendi aralarında istisare yaptılar, sonra hep birlikte hücum etme kararına vardılar. Sayıları 50.000 idi. Nehri geçtiler, köslerini siddetle vurmaya başladılar. Öyle ki, Müslümanlar, Türklerin İslâm garnizonuna girdiğini sandılar. Sonra hep birlikte nehre atıldılar. Atları siddetle kışnemeye başladı. Türkler, Müslümanların tarafına geldiler. Müslümanlar, garnizonlarında savunmaya geçtiler. Çevrelerinde hendek kazmışlardı. Türkler, onların yanına gelemiyorlardı. İki ordu karşı karşıya geçeyi geçirdiler. Birbirlerinin yaktıkları ateşi görüyorlardı. Sabah olunca Hakan, bazı Müslüman askerlere saldırdı, bir kısmını öldürdü, bir kısmını esir aldı ve yüklerle develeri ganimet edindi.

İki ordu, ramazan bayramı gününde karşı karşıya geldiler. Esed'in askerleri, bayram namazını kılamama endişesine kapıldılar, namazı korku namazı olarak kıldılar. Sonra Esed, beraberindeki askerlerle yola koyuldu, Mercibeleh'e gidip konakladı, kisi orada geçirdi. Kurban bayramı gününde kalkıp askerlere hutbe irad etti. Merv'e mi gidelim, yoksa Hakan'la mı karşılaşılim, yahud Belh'te kendimizi savunmaya mı çalışalım? diyerek istisare yaptı. Bazıları Belh'te kendilerini savunmalarını teklif ettiler. Bazıları, Allah'a tevekkül ederek Hakan'la karşılaşmayı ileri sürdüler. Esed, bu görüşe muvafakat etti, askerleriyle birlikte Hakan'a doğru ilerledi. O esnada askerlerine uzunca iki rekat namaz kıldırıldı. Namazdan sonra uzun uzun dua etti. Duasını tamamladıktan sonra askerlerine: «İnşaallah muzaffer olacaksınız.» dedi. Sonra beraberindeki Müslümanlarla yola revan oldu. Öncü kuvvetleri, Hakan'ın öncü kuvvetleri ile karşılaştılar. Müslümanlar, Türklerden bazılarını öldürdüler. Öncü kuvvetler komutanını ve beraberindeki diğer yedi komutanı esir aldılar. Sonra Esed ilerledi, düşmanların koyunlarına ulaştı, koyun sürülerini önüne kattı. 150.000 koyun vardı. Bundan sonra Türk ordusuyla karşılaştı.

Hakan'ın beraberinde 4.000 civarında asker vardı, yanında Haris b. Süreyh

adinda emirerligi yapan bir Arap vardi. Müslümanlarin açıklarini ona bildiriyordu. İki ordu karsi karsiya gelince Türkler, her bir tarafa kaçismaya basladilar. Hakan ve beraberinde kendisini koruyan emireri Haris b. Süreyh, bozguna ugrayip kaçtilar. Esed, onlari kovaladi. Öğle vakti Hakan, 400 kadar adamiyla ortada kaldı, yüzlerinde ipek peçeler vardi. Kösleri yanlarındaydı. Müslümanlar, onlari yakalayınca köslerin siddetle vurulmasını emretti. Bu, kaçis vurusu idi, üç kez vurdular, ama kaçamadilar. Müslümanlar ilerlediler ve Türklerin ordugahini çembere aldilar, orgudahm içindeki büyük ve kıymetli esyalar, altın gümüş kaplar, kadın ve çocuklarla birlikte herseyi ellerine geçirdiler. Ganimetlerin haddi hesabi yoktu, kıymeti ve güzelliği takdir edilemiyordu. Yalnız Hakan, öleceğini anlayınca karısını hançerle vurdu. Müslümanlar, ordugaha ulastiklarında Hakan'ın karısı can çekismekteydi. Türklerin kazanlarının kaynamakta, yemeklerinin pismekte olduğunu gördüler. Hakan, beraberindekilerle birlikte kaçtı ve bir sehre girip kendini korumaya aldı. Yalnız daha önceleri Hakan, kendi komutanlarından biriyle tavla oynamış, komutan onu mağlub edince Hakan onu el kesme cezasıyla tehdit etmişti. Komutan da ona Öfkelenmiş ve kin beslemeye başlamıştı. Bu komutan, onu öldürmek için fırsat kolladı ve iste bu şehirde kendini korumaya aldığı esnada Öldürdü. Türkler de Hakan'ın ölümü üzerine saga sola kaçismaya, birbirlerinin mallarını yağmalamaya, birbirlerine saldırmaya basladilar.

Esed, kardesi Halid'e haber salarak Hakan'ı mağlub ettiklerini, mansur ve muzaffer olduklarını bildirdi. Ayrica ona Hakan'ın davullarını ve kösleri de gönderdi. Bu davulların ve köslerin sesleri, yildirimleri andiriyordu. Ayrica Hakan'ın birçok mal ve esyasını da kardesine gönderdi. Kardesi de kendisine gönderilen bu esyaları, mü'-minlerin emin Hisam'a gönderdi. Hisam buna çok sevindi, haberi ve esyaları getiren elçilere beytül-maldan bol miktarda paralar verdi. Sairlerden biri, bu kahramanlığı nedeniyle Esed'i şöyle övdü:

«Yeryüzünü enine boyuna dolasarak ölçsen bile,

Esed'den daha hayırlı ve daha hükmü sağlam bir emir ve komutan göremezsın.

Bize hayırları ve iyilikleri yagdırdı, durumumuzu toparladı, dagınlığı giderdi.

Hakan onun elinden kurtulamadı. Hakan'ın toplu askerlerini darmadagin etti.

Ey Süreyh'in oğlu Esed, sen öyle bir yararlılık gösterdin ki,

Hasta gönüllerimizin kin atesini söndürdün ve bizi rahatlattın.»

Bu senede Halid b. Abdullah el-Kusarî, Muğire b. Said ile batıl yolda

kendisine tabi olan arkadaşlarından bir grubu öldürdü. Mugire; sihirbaz, facir, Sii ve habis bir adamdı.

Ibn Cerir, Mugire b. Said'in söyle dedigini rivayet etmistir: «Ad ve Semud kavimlerini ve bunlar arasında geçen bazi nesilleri diriltmek isteseydim diriltebilirdim.»

A'mes dedi ki: «Mugire, mezarliga gider, konusur ve mezarlar üzerinde çekirge gibi seyler görünürdü.»

Ibn Cerir, onun sihirbazligini ve facirligini ispatlayan baska seylerini de anlatmistir. Halid b. Abdullah el-Kusarî, onun bu kötülüklerini duyunca huzuruna getirilmesini emretti, alti yahut yedi kisiyle huzura getirildi. Halid, emir verdi, tahti mescide götürüldü. Kamis saplari getirilmesini istedi. Mugire'ye bu saplardan birini kucaklamasini emretti. Mugire bu emri yerine getirmek istemeyince onu dövdü. Nihayet o da saplardan birini kucakladi ve basinin üzerinden نفت döküldü. Sonra atesle tutusturularak yakildi. Diger arkadaşlarına da ayni usul uygulandi.

Bu senede "Küssare" lakabiyla taninan Behlül b. Bîsr adında bir adam isyan etti. Yüze yakin Harici de ona tabi oldular. Halid el-Ku-sarî'yi öldürmeye kasedtiler. Halid, üzerlerine müfrezeler gönderdi. Bunlar, kendilerine hücum eden askerleri kirip geçirdiler. Secaath ve dayanikli olduklari için durumlari cidden kuvvetlendi. Ancak üzerlerine giden askerlerde samimi kimseler degillerdi. Bunlar silahlı, atlı ve binlerce askerden olusan birlikleri geri çevirdiler. Kendilerinin sayisi ise yüzü dahi bulmamisti. Sonra onlar halife Hisam'i öldürmek gayesi ile Sam'a yöneldiler. Cezire'de karsilarina bir askeri birlik çıktı. İki taraf siddetlice savastilar. Harici Behlül'ün adamlarinin çogu öldürüldü. Sonra Cezire'den Ebu'l-Mevt (ölüm babasi) künyesi ile taninan bir adam, Behlül'e bir darbe vurarak onu yere yikti. Behlül'ün geride kalan adamlari da dagilip gittiler. Topu topu yetmis kisiydiler. Arkadaslarından biri, onlara su agidi yakti:

«Ben Ebu Bîsr'in ölümünden sonra düşmana yardımcı olan kimseler gördüm.

Sanki dün onlar bizim dostlarımız, arkadaşlarımız degildiler. Ey göz, artık kendinden yaslar dök ve bizim için ağla. Onlar bizim için dünyanın içini ve disini bosalttilar. Ebediyyet cennetlerinde bize komsu oldular.»

Sonra onlardan bir baska grup, bazi emirlerinin etrafında toplanarak savastilar. Öldürdüler, öldürüldüler.

Halid el-Kusarî tarafından onların üzerine askerler gönderildi. Bu askerler onların kökünü kazidi, geride hiç kimseleri kalmadi.

Bu senede Esed el-Kusarî, Türk illerine gazaya gitti. Türk hükümdari Turhan, ona 1.000.000 dirhem teklif etti, ama o bunu hiç kabul etmedi.

Türk illerini zorla ele geçirdi. Turhan'i da eli kolu bağlı olarak huzurunda öldürttü. Sehrini, kalesini, mahsulünü, mallarını ve kadınlarını ganimet edindi.

Sahari b. Sebib adındaki bir Harici isyan etti. Otuz kadar kisten oluşan küçük bir grubu ona tabi oldu. Halid el-Kusarî, ona bir müfreze gönderdi. Bu müfreze onu ve tüm arkadaşlarını öldürdü. Geride bir tek adamı dahi kalmadı.

Ebu Sakir Mesleme b. Hisam b. Abdülmelik, insanlara haccettirdi. Kendisine hac menasikini öğretmek amacıyla İbn Sıhab ez-Züherî de onunla birlikte haccetti.

Mekke, Medine ve Taif valisi Muhammed b. Hisam b. İsmail idi. Irak ve doğu eyaleti ile Horasan valisi, Halid el-Kusarî idi. Onun Horasan'daki vekili, Esed b. Abdullah el-Kusarî idi. Anlatıldığına göre o, bu senede vefat etmiştir. Hicretin 120. senesinde vefat ettiğine dair zayıf bir rivayet de vardır. Doğrusunu Allah bilir.

Bu senede Ermeniyeye ve Azerbaycan valisi, "Esek Mervan" diye bilinen Mervan el-Himar'dı. Doğrusunu Allah bilir. [9]

Hicretin Yüzyirminci Senesi

Bu senede Süleyman b. Hisam, Rum illerine gaza yaptı, orada bazı kaleleri fethetti.

İshak b. Müslim el-Ukaylî, Tomansah'a gidip savastı, orayı fethetti. Arazilerini tahrib etti.

Mervan b. Muhammed de Türk illerine gaza yaptı.

Bu senede Horasan valisi Esed b. Abdullah el-Kusarî vefat etti. Vefat sebebi suydı: Onun karnında bir ur vardı, o senenin bayramı kutlandığında büyük eyaletlerin komutanları ve valileri hediyelerini getirerek Esed'e takdim etiler.

Gelen ziyaretçiler arasında Herat'in naibi ve komutanı da vardı. Komutanın adı Horasansah'tı, büyük hediyeler ve kıymetli armağanlar takdim etti. Bunlar arasında altın bir köşk, gümüş bir köşk maketi, altından ibrikler, altın ve gümüşten kaplar ve o beldenin çeşitli ve renkli, kıymetli baska eşyaları da vardı. Bütün bu armağanlarını Esed'in huzuruna bıraktı, öyle ki o meclis, getirdiği hediye ve armağanlarla dolup taşı.

Daha sonra komutan kalkıp Esed'i övmeye, onun güzel huylarını saymaya başladı. Akıllılığını, reisliliğini, önderliğini, adaletini, kendi asiretini ve hassa ordusunu ve yakın adamlarını koruduğunu, halkına az çok haksızlık etmelerine engel olduğunu, Büyük Hani mağlub ettiğini bir bir anlattı. Büyük Han'ın 100.000 askeri bulunduğunu, Esed'in bu askerleri kirip

geçirdigini ve Han'i öldürdüğünü, Esed'in kendisine getirilen mallardan ötürü sevindigini, ama bu mallari baskalarına dagitmakla daha da sevindigini ifade etti.

Esed, kendisine kıymet vererek onu yanında oturttu, sonra getirilen bütün hediye ve armaganlari oradaki komutanlara ve ekabire dagitti. Elinde hiçbir sey kalmadi. Sonra karnindaki urdan rahatsiz olarak meclisinden kalkti, bir süre sonra kendine geldi, ayildi. Kendisine hediye olarak getirilen bir sepet armudu meclisinde bulunanlara birer birer dagitti. Horasan Dihkan'ma (valisine) da bir tane verdi. Bu sirada uru patladi ve Öldü. Yerine Cafer b. Hanzele el-Behrani, vekaleten geçti. Dört ay süreyle emirlik yapti. Bundan sonra recep ayında, Nasr b. Seyyar'm valilige atandigina dair ferman geldi- Buna göre Esed'in vefati bu senenin safer ayında vuku bulmustur.

Ibn Urs el-Abdî ona su agidi yakmisti:

«Birisi Esed'in öldüğü haberini duyurdu.

Itaat edilen bu melik için kalpler hüznle doldu.

Belh'te vade erdi, eceli geldi, artık Rabbinin yargisini geri çevirecek imkan yoktur.

Ey göz! Gözyaslarini cömertçe aralıksız dök.

Toplulugun dagilmasi seni üzmedi mi?

Ölüm ona çölün ortasında geldi.

Çölde nice bahadır ve kahramanlar vardır.

Askeri kitalar münadinin çağrisina icabet ederler.

Saliverilmis, üzerinde süvarisi bulunan ve bulunmayan hizli kosan atlar ve o çağriya uyarlar.

Yagmur etrafi suladi, sen bir yagmurdun.

Faydali yerlerde sen; verimli, bereketli bir yagmur oldun.»

Bu senede Hisam, Halid b. Abdullah el-Kusarî'yi Irak valiliginden azletti. Bunun sebebi de suydu: Hisam, Halid'in kendi aleyhinde konustugunu ve kendisine "ahmakların oğlu" dedigini duymus ve ona çok kaba ifadeler içeren bir mektup göndermisti. Hisam da onun bu kaba ifadeler içeren mektubuna sert cevap vermisti.

Baska bir rivayette anlatildigina göre halife Hisam, Halid'in bol miktarda mal ve servet sahibi olmasını, gelirler elde etmesini çeke-memisti. Yine anlatildigina göre Halid'in yıllık geliri 13.000.000 dinar (veya dirhem) idi. Oğlu Yezid'in ise yıllık geliri 10.000.000 dinar (veya dirhem) idi.

Baska bir rivayette anlatildigina göre mü1 minlerin emiri Hisam'-in maiyetinde bulunan ve Ibn Amr adıyla taninan Kureysli bir adam, Halid'in

yanina gitmis, Halid ona hosgeldin dememis ve ona ilgi göstermemisti. Bunun üzerine Hisam, ona kinayici ve azarlayici bir mektup göndermistti. Mektubunda söyle diyordu: «Bu mektup sana ulasinca hemen meclisindeki adamlarla birlikte kalk, yaya olarak Ibn Amr'in kapisina git. Küçöl, zelil ol, yanina girmek için kapida durup izin iste, yaptiklarindan ötürü de özür dile. Eger içeri girmene izin verirse gir, vermezse bir sene de olsa kapisinda bekle, yerinden asla ayrilma. Senin durumun onun kararina bagli olacaktır. Isterse seni valilikten azleder, isterse yerinde birakir. Isterse seni cezalandirir, isterse affeder!»

Hisam, ayrica îbn Amr'a da bir mektup yazarak Halid'e mektup yazmis oldugunu bildirdi ve Halid'in gelip kapisinda beklemesi durumunda -eger faydali olacagini görürse- basina yirmi kirbaç vurmasini emretti.

Sonra Hisam, Halid'i görevden azletti. Bunu gizli tuttu. Yemen1-deki valisi Yusuf b. Ömer'e habercisini göndererek onu Irak valiligine tayin ettigini bildirdi. Irak'a gitmesini ve otuz süvari ile birlikte harekete geçmesini emretti. O da otuz süvari ile birlikte yola çıktı. Bir seher vakti Küfe'ye girdi. Müezzin ezan okuduktan sonra Yusuf, kamet getirmesini müezzine emretti. Ancak müezzin: «Imamin, yani Halid'in gelmesini bekliyorum.» dedi. Yusuf, onu azarladi ve kamet getirmesini emretti. Kamet getirildikten sonra Yusuf önce geçti ve cemaata namaz kildirdi. Birinci rekatta Vakia, ikinci rekatta ise Me'â-ric sûrelerini okudu.

Namazi tamamladiktan sonra Halid'e, Tarik'a ve arkadaslarına haber salarak huzuruna çağirtti. Bunlar geldikten sonra kendilerinden çok mal aldı. Halid, 100.000.000 dirhem verdi. Halid, valilige hicretin 105. senesinin sevval ayında baslamis ve 120. senesinin cemazi-yelula ayında valilikten azledilmisti. Cemaziyelula ayında Yusuf b. Ömer, Halid b. Abdullah el-Kusari'den bosalan Irak valiligine basladi. Horasan'a da Cüdey' b. Ali el-Kerranî'yi kaymakam olarak tayin etti. Esed tarafından tayin edilen kaymakam Cafer b. Hanzele'yi görevden aldı. Sonra Yusuf b. Ömer, bu senenin içinde Cüdey'i de kaymakamlıktan azledip yerine Nasr b. Seyyar'i tayin etti.

Halid b. Abdullah el-Kusarî'nin elde ettigi akar ve mülkler bir anda elinden gitti. Bazi arkadaslari, Hisam'm kendisim gözden çıkardigini duyduklarında Halid'e, mülklerinin bir kismini Hisam'a arzet-mesini, Hisam'in bunlardan diledigini almasini, diledigini birakmasini teklif ederek söyle dediler: «Mülklerinin bazisinin gitmesi, senin azledilmen ve küçük düşürölmenle birlikte tümünün gitmesinden daha iyidir.» Ancak Halid, bu teklifi kabul etmedi, dünyaya aldandi, izzeti nefsine maglub oldu. Kendini küçük düşürmek istemedi. Ne var ki azil haberi aniden geldi ve toplamis oldugu servetin tümü elinden gitti.

Yusuf b. Ömer, Irak ve Horasan valiligine basladi. Nasr b. Seyyar da Horasan'da naib olarak göreve basladi. Beldelerde düzen saglandi, kullar güven içinde oldular. Hamd ve minnet Allah'adir.

Sevvar b. Es'arî, bu hususta söyle demistir:

«Korkulu günlerden sonra Horasan her türlü cebbarin zulmünden emin hale gelmistir.

Yusuf, Horasan'in karsilastigi durumlari öğrenince Horasan a yardım olsun diye Nasr b. Seyyar'i tercih etmistir.»

Bu senede Abbasi taraftarlari, Muhammed b. Ali'nin kendilerine gönderdigi mektubun gereğini yerine getirmekte geciktiler. Muhammed b. Ali, Haddas lakabıyla taninan ve Hürrenii mezhebine mensub olan zindika uyduklarından ötürü onlari azarlayip kinamisti. Haddas, onlara çirkinlikleri helal saymis, mahremiyetleri ve hisimleri berbat edip hiçe saymisti. Önceki kisimlarda da anlatildigi gibi Halid el-Kusarî, onu öldürmüştü. Muhammed b. Ali, Haddas'i tasdik edip batil yolda ona uyduklarından ötürü Abbasi taraftarlarini kinayip azarlamisti. Mektubunun gereğini yerine getirmekte geciktiklerinden ötürü emrini onlara bildiren bir elçisini göndermistti. Onlar da ona bir elçi göndermislerdi. Elçileri geldiginde Muhammed b. Ali, onlari Hür-remi mezhebinin mensubu Haddas'a uyduklarından ötürü kinadigini bildirmisti. Sonra bu elçi ile onlara mühürlü bir mektup göndermistti. Mektubu açtiklarında içinde sadece su ibareyi görmüslerdi:

«Rahman ve Rahim olan Allah'in adıyla.

Bilesiniz ki sizi, Hürremi mezhebine mensub olan Haddas'a uymaktan ötürü azarlayip kinamistim.»

Sonra onlara bir elçi göndermistti, ancak onlardan çoğu o elçiyi tasdik etmemis ve onu öldürmeye kasdetmisler idi. Bundan sonra onlara demir ve bakir kaplamali bir degnek göndermistti. Bunun Muhammed b. Ali tarafından kendilerine gönderildigini ve kendilerini asi oldugunu ifade eden bir isaret oldugunu, renklerinin bakir ve demir renklerinin birbirinden ayri olusu gibi ihtilafa düstüklerini anlamislardi.

Ibn Cerir dedi ki: Bu senede Muhammed b. Hisam el-Mahzumî insanlara haccettirdi.

Baska bir rivayette anlatildigina göre bu sene de insanlara Süleyman b. Hisam b. Abdülmelik haccettirmistir.

Onun oğlu Yezid b. Hisam'in haccettirmis olduguna dair bir rivayet de vardir. Dogrusunu, noksanliklardan münezzeh olan yüce Allah daha iyi bilir.

[10]

Hicretin Yüzyirmibirinci Senesi

Bu senede Mesleme b. Hisam, Anadolu'ya gazaya gitti. Matamir kalesini fethetti.

Mervan b. Muhammed de Sahibüzzeheb beldesini fethetti. Kalelerini ele geçirdi, arazilerini tahrib etti. Sahibüzzeheb de her sene ona 1.000 kisilik haraç vermeyi taahhüd etti. Bu hususta ona rehine de verdi.

Bu senenin safer ayında Zeyd b. Ali b. Hüseyin b. Ali b. Ebi Talib öldürüldü. Zeydiye taifesi bu zata nisbet edilir. Vakidî böyle demistir.

Hisam el-Kelbi'nin ifadesine göre Zeyd b. Ali, hicretin 122. senesinin safer ayında öldürülmüştür. Dogrusunu Allah bilir.

Muhammed b. Cerir, Vakidî'ye uyararak onun ölüm sebebini bu sene olaylari arasinda zikretmistir. Ölüm sebebi suydur:

«Zeyd b. Ali, Yusuf b. Ömer'in ziyaretine gelerek ona: «Halid el-Kusarî, senin yanina emanet mal birakti mi?» diye sormus, Zeyd b. Ali de su cevabi vermisti: «O her cuma günü minberinde atalarima söverken nasil olur da bana emanet mal birakir?» Yusuf da ona, Ha-lid'in kendisine emanet mal birakmadigina dair yemin etmesini emretti ve yemin ettirdi. Sonra Yusuf, Halid'in zindandan çıkarilip huzura getirilmesini istedi. Halid, bir aba giyinmis olarak huzura getirildi. Yusuf ona sordu:

- Sen su Zeyd'e emanet mal biraktin mi? Biraktiysan söyle de alalim.

- Hayir, ben'her cuma günü onun atalarina sövdüğüm halde nasil olurda kendisine emanet mal birakirim?

Bunun üzerine Yusuf b. Ömer, Zeyd'i birakti ve durumu mü1-minlerin emirine bildirdi. Mü'minlerin emiri de onu affetti. Baska bir rivayette anlatildigina göre mü'minlerin emiri de onlari huzuruna çağirtmis ve onlara -aralarinda emanetlesme olmadigina dair- yemin ettirmisti.

Sonra Siilerden bir grup, Zeyd b. Ali'ye yöneldi. Bunlar 40.000 kisiydiler. Bazi samimi dostlari onu isyandan menettiler. Ona bu öğüdü verenler arasinda Muhammed b. Ömer b. Ali b. Ebi Talib de vardi. Muhammed, ona söyle öğüt verdi ve uyarida bulundu:

«Dogrusu deden senden daha hayirli idi, Iraklilardan 80.000 kisi onu bey'at ettiler, sonra onlara en fazla muhtaç oldugu anda ona ihanet ettiler. Ben Iraklilara uymaktan seni sakindiriyorum.»

Zeyd b. Ali, onun bu öğüdünü kabul etmedi, aksine gizlice Küfe'-de insanlarla bey'atlasti. Allah'in kitabi ve Rasûlünün sünneti üzerine onlardan bey'at aldı. Nihayet gizlilikte onun durumu gerçekten kuvvetlendi. Evden eve dolasiyordu. Hicretin 122. senesi baslarina kadar bu durumda çalışmalarini sürdürdü, ama 122. senede öldürüldü. Nitekim bunu yakinda anlatacagiz.

Bu senede Horasan valisi Nasr b. Seyyar, Türkler üzerine müteaddit gazalar yaptı. Hükümdarlari Körsol'u bu savaflardan birinde esir aldı. Onu tanımiyordu, tanıdıktan sonra Körsol, 1.000 Türk devesi ve 1.000 beygir vermek karşılığında kendisini serbest bırakmasını istedi. Ayrıca o, gerçekten yaslı bir adamdı. Nasr, maiyetindeki komutanlarla istisare yaptı. Kimi Körsol'u serbest bırakmasını, kimi de onu öldürmesini tavsiye ettiler. Sonra Nasr b. Seyyar, ona sordu:

- Kaç gaza yaptın?
- Yetmiş iki gaza yaptım.
- Senin gibi biri serbest bırakılmaz, sen bütün gazalara katıldıktan sonra seni nasıl serbest bırakalım?

Böyle dedi ve boynunun vurulmasını emretti. Boynu vurulduktan sonra da onu idam etti. Askerleri bunu duyunca o gece Körsol üzerine ağlayıp figan ettiler, sakallarını kestiler, saçlarını yoldular, kulaklarını kopardılar, birçok çadiri yaktilar, çok davarlarını öldürdüler. Sabah olunca Nasr, cesedini almamaları için Körsol'u yakti. Yakılması, askerlerine Körsol'un öldürölmesinden daha ağır geldi. Zıyan içinde küçölümüs ve kayba uğramış olarak geri döndüler.

Sonra Nasr, onların beldelerine yeniden hücum etti. Bir kısmını öldürdü, sayılamıyacak kadar çok kimseyi esir aldı. Huzuruna getirilenler arasında Acemlerden veya Türklerden yaslı bir kadın da vardı. Bu kadın hanedandı. Nasr b. Seyyar'a söyle dedi:

«Yanında altı şey bulunmayan kimse hükümdar olamaz. Bu altı şey söyle sıralanabilir:

- 1- Sadık bir vezir ki, insanların davalarını halleder. Hükümdarına görüs bildirir ve ona sadık olur.
- 2- Mutfakçı ki, hükümdarın arzu ettiği yemekleri pisirir.
- 3- Güzel bir kadın ki; hükümdar, kederli ve üzüntölü olarak eve gittiginde bu güzel karısına bakınca ferahlar ve kederi gider.
- 4- Sağlam ve müstahkem bir kale ki, hükümdarın halkı bir korkuya kapıldığında bu kaleye sığınir.
- 5- Bir kılıç ki, düşmanları kendisine saldırdıklarında hükümdar, kılıcının kendisine ihanet etmesinden korkmaz, onu kurtarir.
- 6- Bir azık deposu ki, hükümdar onu beraberinde tasir ve her nereye giderse o zahire ile geçimini sağlar.»

Bu senede Mekke, Medine ve Taif valisi Muhammed b. Hisam b. İsmail, insanlara haccettirdi.

Irak valisi Yusuf b. Ömer, Horasan valisi Nasr b. Seyyar, Erme-niyye valisi de Mervan b. Muhammed idi. [11]

Hicretin Yüzyirmibîrinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Zeyd B. Ali

Zeyd b. Ali b. Hüseyin b. Ali b. Ebi Talib. Meshur rivayete göre bu zat - insaallah ileride de anlatilacagi gibi- hicretin 122. semsinde vefat etmistir. [12]

Mesleme B. Abdülmelik

Mesleme b. Abdülmelik b. Mervan el-Kurasi el-Ümevî. Künyesi, Ebu Said'dir. Ebu'l-Asbag ed-Dmiiskî oldugu da söylenir.

Ibn Asakir dedi ki: Onun evi Sam'da Emevi camiinin kible kapisinin yanindaki Hacletü'l-Kabbeb'dedir. Kardesi Velid'in zamaninda insanlara haccettirdi. Hac emirligi yapti, Anadolu'ya çeşitli gazveler yapti. Kostantiniyye'yi kusatti. Kardesi Yezid, onu Irakeyn valiligine atadi, sonra onu aradan alip Ermeniyye valiligine atadi. Ömer b. Ab-dülaziz'den hadis rivayet etti. Abdülmelik b. Ebi Osman, Ubeydullah b. Kaz'a, Süfyan'in babasi Uyeyne, Ibn Ebi Imran, Muaviye b. Hadic ve Yahya b. Yahya el-Gassanî de ondan rivayetlerde bulunmuslardir.

Zübeyr b. Bekkar dedi ki: Mesleme, Emevilerin adamiydi. Cerra-detüssaфра adıyla lakaplanirdi. Çok eserleri, savaşlari, düşmani bozguna ugratisti, Rumlari maglub edisi ve diger faaliyetleri vardir.

Ben derim ki: Mesleme, Rum beldelerinde çok kaleler fethetti. Ermeniyye valiligine ataninca Türklerle gaza yapti. Babu'l-Ebvab'a ulasti, oradaki sehri yikti. Dokuz sene sonra orayi yeniden insa etti. Hicretin doksansekindinci senesinde Kostantiniyye'ye gaza yapti, orayi kusatti. Rumeli'deki Sakalibe sehrini fethetti, hükümdari Burcan'i maglub etti, sonra Kostantiniyye kusatmasina yemden döndü.

Evzâî dedi ki: Mesleme, onlarla savasirken basinda siddetli bir agri basladi. Rum hükümdari, ona bir takke gönderdi ve: «Bunu basina koy, basagrm gitsin.» dedi. O, bunda bir tuzak bulunmasindan korktu, takkeyi önce bir hayvanin basina koydu. Sonuç olarak iyilikten baska birsey görmedi. Sonra onu arkadaslarindan birinin basina koydu, yine hayir ve iyilik gördü. Bu defa basina koydugunda basag-risi gitti. Basi rahatladi. Takkeyi söktüğünde içinde yetmis satir yazi gördü, yazinin tamamı su ayetin tekrarindan ibaretti:

«Dogrusu, zeval bulmasin diye gökleri ve yeri tutan Allah'tir.» (ei-Fâtir, 41.) Bunu Ibn Asakir rivayet etmistir.

Mesleme, Kostantiniyye kusatmasında çok zorluklarla karsılastı. O esnada Müslümanlar, siddetli bir açlığa maruz kaldılar.

Ömer b. Abdülaziz hilafete geçince, onlara haberci göndererek Sam'a dönmelerini emretti. Mesleme de Kostantiniyye halkı için Kostantiniyye'de büyük bir cami inşa etmeden geri dönmemeye yemin etti. Bunun üzerine Kostantiniyyeliler orada kendisi için bir cami ve minare inşa ettiler. Cami, günümüze kadar varlığını devam ettirmekte olup Müslümanlar orada cuma namazını ve diğer vakit namazlarını cemaatla eda etmektedirler.

Ben derim ki: Orası, Müslümanların ahir zamanda Deccal'in çıkışından önce fethedecekleri son yerdir. Nitekim bu hususu bu kitabımızın melahim ve fiten bölümünde inşaallah nakledeceğiz. Bu hususta varid olan hadisleri de orada zikredeceğiz.

Özetle Mesleme'nin meshur faaliyetleri, sükranla karşılanan mesaisi, her tarafta pespese gaza ve savaşları olmuştur. Birçok kaleleri fethetmiş, kendi iradesiyle kasırları ve mintikaları ihya etmiştir. Halid b. Velid'in gazaları ve fetihleri sayısınca gazalar yapmış, fetihler gerçekleştirmiştir. Onun kadar kuvvetli bir azme, siddetli bir güce sahipti. Bunun yamsıra cömerd ve fasih bir kimse idi. Bir gün sair Na-sib'e söyle demisti:

- Benden birseyler iste.
- Hayir, istemem.
- Neden?
- Çünkü senin elin o kadar bol ikramda bulunur ki, benim dilimle istememden daha çok verir.

Bunun üzerine Mesleme, ona 1.000 dinar vermisti.

Mesleme söyle demisti: «Peygamberler, diğer insanlar gibi insicamsız konuşmazlar, hiçbir peygamber insicamsız konuşmuş değildir.»

Mesleme, malinin üçte birinin edebiyatçılara verilmesini vasiyet etmişti ve edebiyat hakkında söyle demisti: «Edebiyat, bir sanattır ki, ediplerin mallarını götürmüştür.»

Velid b. Müslim ile diğerleri dediler ki: Mesleme, hicri 121. senenin muharremin 7'sinde çarsamba günü vefat etti. Hicretin 120. senesinde vefat ettiğini söyleyenler de vardır. Hanut denen yerde vefat etmişti. Kardesinin oğlu Velid b. Yezid b. Abdülmelik, ona söyle bir agit yakmisti:

«Ben derim ki; uzaklık, ölümden başka nedir ki?

Ey Müslüman! Mesleme'den uzak durma.

Ey Mesleme, sen ülkede bir aydınlıktın.

Etrafa ışık saçıyordun, şimdi her taraf kapkaranlık oldu.

Senin ölümünü gizliyoruz, bir ölümden korkuyoruz.

Ölüm bize iri basini gösterdi.» [13]

Nümejr B. Kays

Es'arî'dir. Dimisk kadisi idi. Kadri yüce bir tabii idi. Hüzeyfe, Ebu Musa, Ebu Derda, Muaviye ve birçok tabiiden mürsel olarak rivayette bulunmustur. Birçok kimseler de ondan hadis rivayet etmişlerdir ki, bunlar arasında Evzaî, Said b. Abdülaziz ve Yahya b. Haris ez-Zimarîde vardır.

Hisam b. Abdülmelik, Abdurrahman b. Hashas el-Özrî'den sonra onu Dimisk kadiligina tayin etti. Ancak Nümejr, daha sonra bu görevden affini istedi. Hisam, onun istifasını kabul etti, yerine Yezid b. Abdurrahman b. Ebi Müleyke'yi tayin etti.

Nümejr, yemin edilmesi durumunda sahide gerek görmeksizin hükmünü verirdi ve: «Edep babalardan gelir, salihlik ise Allah'tan gelir.» derdi.

Hicretin 121. senesinde vefat etti. 122. senede veya 125. senede vefat ettiğini söyleyenler de olmuştur. 125. senede vefat ettiğini söyleyenlerin sözü gerçekten gariptir. Dogrusunu, noksanlıklardan münezzeh olan yüce Allah daha iyi bilir. [14]

Hicretin Yüzyirmiikinci Senesi

Bu senede Zeyd b. Ali b. Hüseyin b. Ali b. Ebi Talib öldürüldü. Öldürülmesinin sebebi suydu: Kendisine bey'atta bulunan Kûfelilerin bey'atini aldıktan sonra bu sene basında ayaklanmalarını ve gereken hazırlığı yapmalarını emretti. Onlar da ayaklanma için gerekli hazırlıkları yapmaya başladılar. Zeyd b. Ali'nin Süleyman b. Süraka adında bir adamı, Irak valisi Yusuf b. Ömer'e giderek ayaklanma hazırlıkları başladığını bildirdi. O zaman Yusuf, Hire'de bulunuyordu. Süleyman, ona Zeyd b. Ali ve beraberindeki Kûfelilerin durumunu anlattı. Yusuf b. Ömer de Zeyd b. Ali'yi aratmaya başladı ve yakalanmasını ısrarla istedi. Siiler bu durumdan haberdar olunca Zeyd b. Ali'nin yanında toplandılar ve ona söyle dediler:

- Allah sana rahmet etsin, sen Ebu Bekir ve Ömer hakkında ne dersin?
- Allah onları bağışlasın, ailemden onun hakkında kötü söz söyleyen birini duymadım. Ben de onlar hakkında iyilikten başka birşey söylemem.
- Su halde sen Ehl-i beytin öcünü almak istemiyorsun?
- Halifelige herkesten daha çok biz layıktık, ama o zaman insanlar Ebu Bekir ile Ömer'i bize tercih ettiler ve bizi halifelikten uzaklastırdılar. Ne var ki, Ebu Bekir ile Ömer'in küfre götürecek bir faaliyetleri olduğunu duymadık. Onlar yönetimin basına geçtiler ve adaletle hükmettiler, kitab ve sünnete göre amel ettiler.

- Su halde ne diye bunlarla savasiyorsun?

- Bunlar, onlar gibi degildirler. Bunlar, hem insanlara hem kendilerine zulmettiler. Ben insanlari Allah'in kitabina, peygamberinin sünnetine uymaya, sünnetleri ihya etmeye, bid'atlari öldürmeye davet ediyorum. Eger bu davetime icabet ederseniz, hem sizin için hem de benim için hayirli olur. Ama icabet etmezseniz, ben artik sizden sorumlu degilim.

Bunun üzerine Siiler, onu terkettiler, yanindan ayrilip gittiler, ona yaptiklari bey'ati bozdular ve onu kendi haline biraktilar. Bu nedenle o günden itibaren onlara Rafiziler; Zeyd b. Ali'ye tabi olanlara da Zeydiler denildi. Kûfelilerin çogu Rafizi, Mekkelilerin çogu da bugüne kadar Zeydiye mezhebi üz ermedirler. Zeydilerin mezhebinde gerçeklik ve hak vardır. Hak ve gerçek olan husus, Ebu Bekir ile Ömer'in hak yolda olduklarini, dogru ve dürüst kimseler olduklarini kabul etmeleridir. Ama bunun yaninda mezheplerinde batil da vardır ki, o da Hz. Ali'yi, Hz. Ebu Bekir ile Hz. Ömer'e takdim etmeleri, bunun onlardan daha üstün oldugunu söylemeleridir. Su da var ki, Hz. Ali, gerçekte onlardan daha üstün degildir. Hatta sabit olan Ehl-i sünnet mezhebinin esah kavline göre Hz. Osman'dan da üstün degildir. Bu hususu, Ebu Bekir ile Ömer'in siretlerinde de anlatmistik.

Sonra Zeyd b. Ali, yaninda kalan arkadaslariyla birlikte ayaklanmaya karar verdi. Hicretin 122. senesinin safer ayi basinda çarsamba gecesi harekete geçeceklerini söyledi. Yusuf b. Ömer, bundan haberdar oldu. Kûfe'deki kaymakami Hakem b. Salt'a haber göndererek, halkin tümünü Ulu camide toplamalarini emretti. O da muharrem ayinin son günü olan çarsamba gününde, Zeyd'in ayaklanmasina bir gün kala, halki Ulu camide topladi.

Zeyd, çarsamba gecesi, siddetli soguklarin hüküm sürdüğü bir anda harekete geçti. Adamlari, ates yakarak alevleri yükselttiler ve: «Ya Mansur, ya Mansur!» diye seslenmeye basladilar. Fecir dogdugunda onunla beraber 218 adam toplanmistti. Zeyd: «Sübhanallah! Hani insanlar nerede?» demeye basladi. Etrafindakiler de: «insanlar mescitte kusatma altindadirlar.» diye cevap verdiler. Kûfe kaymakami Hakem b. Salt, vali Yusuf a mektup yazarak Zeyd b. Ali'nin ayaklandigini bildirdi. Yusuf da Kûfe'ye bir müfreze gönderdi. Kûfe kaymakami Hakem de harekete geçti. Yusuf b. ÖmerHn kendisi de büyük bir kalabalikla oraya gitmek üzere yola çıktı. Yolda aralarinda 500 süvarinin bulundugu bir cemaatla karsilasti. Bunlar da onun birliklerine katildilar. Sonra Künase'ye geldiler. Samli bir topluluk üzerine saldirip onlari bozguna ugrattilar.

Sonra Zeyd b. Ali, tepe üzerinde durmakta olan Yusuf b. Ömer'in yanindan geçti. Zeyd'in yaninda 200 süvari vardi. Eger Yusuf b-Ömer'e hamle yapacak olsa onu öldürebilirdi. Ama o sag taraftan gitti. Hangi grupla

karsilasirsa o grubu bozguna ugratti. Arkadaslari söyle sesleniyorlardi:

«Ey Kûfeliler! Dine, onur ve üstünlüğe, dünyaya gelin, oysa su anda sizler dinde onur ve üstünlükte degilsiniz, dünyaya da hakim degilsiniz.»

Aksam olunca Kûfelilerden bir topluluk, Zeyd b. Ali'nin saflarina katildi. Günün ilk saatlerinde bazi adamlari öldürülmüstü. Ertesi gün Samlilardan bir grupla savasti, onlardan yetmis kisiyi öldürdü-Samlilar, perisan bir halde ondan kaçip kurtuldular. Aksam olunca

Yusuf b. Ömer de askerlerim güzel bir sekilde tabiye etti. Ertesi sabah olunca Zeyd'le karsi karsiya geldi. Onlari Sebha'ya kadar geri püskürttü, sonra üzerlerine hücum etti. Bu defa onlari Beni Süleym'e kadar püskürttü, sonra atli ve piyadeleriyle onlari kovaladi. Sah'a kadar gittiler, orada siddetlice savastilar. Gece karanligi bastirince, Zeyd'e bir ok firlatildi ve alninin sol tarafina isabet etti. Okun ucu beynine kadar ulasti, adamlariyla birlikte geri döndü. Samlilar ise onlari gece karanligi bastirdigindan ötürü geri döndüklerini saniyorlardi. Zeyd, Sikketü'l-Berid'de bir eve konuldu ve tabip getirildi. Alnina isabet etmis olan ok çekilip çıkarildi. Ama çok geçmeden orada vefat etti. Allah ona rahmet etsin.

Arkadaslari onu nereye defnedecekleri hususunda anlasmazliga düstüler. Bazilari: «Onu zirhina koyarak suya atin.» dedi. Bazilari: «Basim koparin, cesedini ölüler arasinda birakin.» dedi. Bunun üzerine oglu: «Hayir, Allah'a yemin ederim ki, köpekler babami yiyemiye-cektir.» dedi. Bazilari: «Onu Abbasiye'ye defnedin.» dedi. Bazilari da: «Onu çamurlu bir çukura defnedin.» dedi. Böyle yaptilar, çamurlu bir çukura defnettiler. Kabrinin üstüne de yeri bilinemesin diye su akittilar.

Adamlari gevsediler, çünkü bassiz kalmislardi. Artik emri altinda savasacaklari bir komutanlari yoktu. Fecir dogar dogmaz kendilerini harekete geçirecek bir liderleri yoktu. Yusuf b. Ömer, yaralilari arastirdi. Zeyd'i bulmak ümidiyle yaralilari kontrol etti. Zeyd'in Sindli bir azadlisi geldi. Onun nereye defnedildigini gördüğünü söyledi. Mezarini gösterdi. Bunun üzerine Yusuf, Zeyd'i mezarından çıkartti. Künase de bir agaca asilmasini emretti, beraberinde Nasr b. Huzeyme, Mua-viye b. Ishak b. Zeyd b. Harise el-Ensârî ve Ziyad el-Medinî de asildilar. Anlatildigina göre Zeyd, dört sene müddetle asili kalmis, sonra agaçtan indirilerek yakilmistir. Dogrusunu Allah bilir.

Taberî'nin anlattigina göre Yusuf b. Ömer'in daha önce Zeyd b. Ali'nin yaptiklarindan haberi yokmus. Nihayet Hisam b. Abdülmelik ona: «Senin hiçbir seyden haberin yok. Zeyd b. Ali Kûfe'de güçlenmis, halk ona bey'at ediyor. Onu ısrarla ara, ona eman ver, emani kabul etmezse onunla savas.» diye bir mektup yazdi.

Bunun üzerine Yusuf da onu aramaya basladı. Buldu ve Önceki kısımlarda anlattığımız hadiseler ikisi arasında cereyan etti. Mezarinin yerini bulunca onu çıkardı, basını koparıp Hisam'a gönderdi.

Daha sonra Velid b. Yezid tahta geçti, emir verdi; Zeyd b. Ali asili olduğu yerden indirildi ve yakıldı. Allah, Velid b. Yezid'i kahretsin.

Zeyd b. Ali'nin oğlu Yahya'ya gelince, o, Abdülmelik b. Bisr b. Mervan'dan eman diledi. Ona sigindi, Abdülmelik de Yusuf b. Ömer'i ona gönderdi, tehdit ettirdi. Nihayet o da Abdülmelik'in huzuruna gitti. Abdülmelik b. Bisr ise ona şöyle dedi: «Ben senin gibi bir adamı himayeme almam. Sen bizim düşmammizim, düşmanımızın oğlusun.» Yusuf b. Ömer de onun bu sözü söylediğini tasdik etti, aramalar gevseyince onu Horasan'a gönderdi. Yahya b. Zeyd, Zeydilerden bir topluluk arasında güçlenerek Horasan'da bir müddet ikamet etti.

Ebu Mihnef dedi ki: Zeyd öldürülünce Yusuf b. Ömer, Küfelilere bir nutuk irad etti. Onları tehdit edip korkuttu, onlara sövdü ve nutkunda şöyle dedi: «Allah'a yemin ederim ki ben, sizden bir grubu öldürmek için halifeden izin istedim. Eğer bana izin verirse, savaşçılarınızı öldürür, çocuklarınızı ve kadınlarınızı esir alırım. Ben sadece hoslanmadığınız sözleri size isittirmek için bu minbere çıktım.»

Ibn Cerir dedi ki: «Bu senede, yani hicretin 122. senesinde Abdullah el-Battal, bir Müslüman cemaati ile birlikte Anadolu'da öldürüldü.»

Ibn Cerir, bundan daha fazlasını söylememiştir. Hafız Ibn Asakir ise, "Tarih-i Kebir"inde, Abdullah el-Battal'ın biyografisini şöyle anlatmıştır: [15]

Battal Adıyla Bilinen Abdullah Ebu Yahya

Battal, Antakya'da ikamet ederdi. Ebu Mervan el-Antakî ondan nakillerde bulunmuş ve onun hayatını anlatmıştır. Sonra bir rivayette bulunarak Abdülmelik b. Mervan'ın oğlu Mesleme için bir askeri birlik hazırlayıp Anadolu'ya gazaya göndereceği zaman Cezire ve Sam reislerinin basına Battal'i komutan olarak atadığını ve oğluna şöyle dediğini anlatmıştır: «Battal'i öncü birliklerinin basına geçir, geceleyin askerleri denetlemesini ve aralarında dolasmasını emret. Çünkü o, güvenilir, atak ve cesaretli bir komutandır.»

Böyle dedikten sonra Abdülmelik'in kendisi, oğlu komutasındaki orduyu Sam kapisına kadar uğurlamıştı.

Mesleme, Battal'i 10.000 kişilik bir askeri birlikte öncü kuvvet olarak ileriye gönderdi. Battal komutasındaki bu öncü birlik, Bizanslıların İslâm ordusuna ulaşmasına engel bir kalkan görevi ifa edecekti. Muhammed b. Aiz ed-Dimiskî, Antakyalı ihtiyar bir adam olan Ebu Mervan'ın şöyle dediğini

rivayet etmistir: «Ben Battal'm saflarinda Bizanslilara karsi savasiyordum. O, Bizanslilari zillete maruz birakti ve alçaltti.»

Battal dedi ki: «Emevilerin yöneticilerinden biri onlar için yaptigim gazalarda hayret verici bir durumla karsilasip karsilasmadigimi sordu, ben de kendisine su hayret verici olayi anlattim: Bir gece bir müfreze ile birlikte yolda gidiyorduk. Bir Itöye yaklastik, arkadaslarima dedim ki: Atlarinizin gemlerini gevsetin ve herhangi bir kimseyi

öldürmeyin. Birseyi de kimildatmayin ki, bu köye rahatlikla girebilelim ve adamlariyla takismayalim. Arkadaslarim bu emrime uydular, köye girdik. Sokaklara dagildik, arkadaslarimdan birkaçi ile birlikte, içinde kandil isigi görünen bir eve yaklastim. Baktim ki bir kadin, aglamakta olan çocukunu: "Sus, yoksa seni Battal'a teslim ederim, seni alip götürür." diyerek susturmak istiyor. Çocuğu yatagindan kaldirip: "Al sunu ey Battal!" diye bagirdi. Ben de çocuğu elinden aldim.» Muhammed b. Aiz, Battal'in söyle dedigini rivayet etmistir: «Bir defasinda yalnız kaldim, yanimda askerlerden hiçbirini yoktu atimin terkisine bir yem torbasi baglamistim, içinde arpa ve bir mendilim vardi. Mendilde ekmek ve kavurma vardi. Bir ara belki bir kimse ile karsilasirim veya bir haber edinirim umuduyla yürüyordum. Kendimi bir bahçe içinde gördüm, bahçede güzel baklalar vardi. Atimdan indim, yanimdaki ekmek ve kavurmanın yani sıra o baklalardan da yedim. Fena halde ishale yakalandim. Defalarca tuvalete gittim, asiri ishalden ötürü zayıf düşmekten korktum. Atima bindim. Ama ishalim hâlâ devam ediyordu. Indigim takdirde artık ata bine-memekten korktum. Ishal asiri sekilde sürüyordu. Güçsüzlükten ötürü attan düşmekten korktum, atimin yularini tuttum ve yüz üstü uzandim. Etraftim göremiyordum, atin beni nereye götürdüğünü bilemiyordum. Nihayet atimin ayaklarinin tas dösemeler üzerinde gitmekte oldugunu hissettim. Basimi kaldirinca kendimi bir kilise içinde gördüm. Güzel bir kadinin çevresinde birkaç kadinin çıkıp yanima geldiklerini gördüm. O güzel kadin, çevresindekilere: «Bunu indirin.» dedi. Beni indirdiler, elbiselerimi yıkadilar, egerimi ve atimi temizlediler, beni bir yataga uzattilar. Sonra bana yiyecek ve içecek hazirladilar. Tastamam bir gün bir gece öylece kaldim. Sonra oradaki ika-metimi üç güne tamamladim, ancak kendime gelebildim.

Ben kilisede bu halde iken o güzel kadinla nisanli olan bir komutan oraya geldi. Güzel kadin, benim bulundugum odanın kapisina atimi getirip baglattı. Gelenin büyük bir komutan oldugunu gördüm. Komutan, o güzel kadina evlenme teklifini yapmak için gelmistir. Kilisede bulunanlardan biri, kilisede bir süvarinin bulundugunu o komutana bildirince komutan beni öldürmeye niyetlendi. Ama güzel kadin, onu bu tesebbüsten menetti ve bulundugum odanın kapisini açtiğı takdirde kendisinin evlenme teklifine

olumlu cevap vermeyeceğini kesin bir dille ifade etti. Bunun üzerine komutan bana saldırmaktan vazgeçti. Orada aksama kadar konuk kaldı, sonra arkadaşlarıyla birlikte atma binip oradan ayrıldı ve gitti. Ben de peslerine düştüm. Güzel kadın, bana bir kötülük yapmalarından korktuğu için beni yola çıkmaktan menettiye de ben onu dinlemedim, atımı sürdüm. Nihayet onlara ulastım. Komutana saldırdım, arkadaşları etrafından dagıldılar, kendisi de kaçmak istedi ama onu yakaladım, boynunu vurdum. Üzerindeki esyaları yağmaladım, basini koparıp terkimdeki yem torbasına koydum ve kiliseye döndüm.

Kadınlar beni karsılamaya geldiler. Onlara: «Atlara binin.» dedim. Oradaki bineklere bindiler. Ben de onları önüme katıp ordu komutanına götürdüm. Onları komutana arzettim. O da o kadınlar arasından dilediğimi seçmeme müsaade etti. Ben de o güzel kadını kendime aldım. İşte o, çocuklarımın anasıdır. Onun babası, Bizans'ın büyük komutanlarından biriydi.»

O kadınla evlendikten sonra Battal Gazi, kadının babasıyla mek-tuplasır ve hediyelesirdi.

Anlatıldığına göre Abdülmelik b. Mervan, Battal Gazi'yi Mesi-sa'ya vali olarak tayin ettiğinde Battal, Anadolu'ya bir müfreze göndermiş, ancak müfrezenin haberi gelmez olmuş ve ne yaptıklarını bilemez olmuştur. Bunun üzerine Battal'm kendisi yalnız basına atma binip yola koyulmuş, Ammuriye'ye gitmişti. Geceleyin şehrin kale kapisına gelmiş, kapiyi vurunca kapıcı kim olduğunu sormuş, o da: «Ben Battal'im.» diye cevap vermişti.

Olayın bundan sonrasını Battal'm kendisinden dinleyelim:

«Kapıcıya dedim ki: «Ben hükümdarın komutana gönderdiği elçisi ve celladiyim.» Ben böyle dedikten sonra bana kapiyi açtı ve beni komutana götürdü. Karargaha girdiğimde komutanın bir taht üzerinde oturmakta olduğunu gördüm, gidip tahtta yani basında oturdum, sonra ona: «Sana bir mektup getirmişim, sunlara söyle de yanımızdan ayrılınlar ve bizi yalnız biraksınlar.» dedim. Komutan da maiye-tindekilere emir verdi, yanımızdan ayrılıp gittiler ve bizi yalnız bıraktılar. Sonra komutan kalkıp kilisenin kapisini kilitledi. İkimiz içeride basbasa kaldık. Sonra gelip yanımda oturdu. Ben de kilicimi çekip: «Ben Battal'im, senin memleketine gönderdiğim müfrezenin durumunu bana doğru olarak anlat, yoksa su anda basını vururum.» dedim. Komutan da: «Onlar ülkemde âdeti kendileri için hazırlanmış olan malları yağmalıyorlar. İşte onların falan vadide olduklarına dair haber mektubu geldi, o mektubu sana gösteriyorum. Allah'a yemin ederim ki, ben sana doğruyu söylüyorum.» dedi. Ben de ona: «Öyleyse bana eman ver.» dedim. Bana eman verdi. «Bana yiyecek birşeyler getir.» dedim. Adamlarına emir verdi, bana yemek getirip önüme bıraktılar.

Yemegi yedikten sonra oradan gitmek için ayaga kalktim. Adamlarina: «Hükümdarin elçisine yol açın, onu ugurlayın.» dedi. Onlar da önümde kaçismaya başladilar. Ben de komutanin anlattigi vadiye gittim, müfrezemin orada oldugunu gördüm. Onlari alip Mesi-se'ye döndüm.»

Bu, Battal'm basindan geçtiği söylenen çok garib bir maceradir.

Velid dedi ki: Üst adlarimiz dan birinin bana anlattigina göre kendisi hacdan dönerken Battal'i görmüştü. Battal, cihadla mesgul olduğu için hacedememisti. Devamli olarak Allah'tan kendisine haccetmeyi nasib kilmadini, sonra da şehidlige mazhar olmasini diliyordu. Farz olan haccini ancak şehid edildiği senede yapma imkanini bulmustu. Yüce Allah, ona rahmet etsin. Onun şehid edilmesi söyle olmustu:

Bizans imparatoru Lion, 100.000 süvari ile birlikte Kostantiniy-ye'den yola çıkmisti. Battal'm kayinpederi olan Bizansli komutan, bu durumu Battal'a bir haberci ile iletmişti. Battal da bunu Islâm ordularinin komutanina bildirmisti. Islâm ordularinin komutam, Malik b. Sebib'ti. Malik b. Sebib, kendisine: «Strateji gereği, Harran şehrindeki kaleye istihkam kurmalı ve Islâm askerleriyle birlikte Süleyman b. Hisam'm yanimiza gelisini beklemelisin.» dedi.

Battal, bu emri uygun görmedi. Bu sirada Bizans askerleri ile aniden karsilastilar. Iki taraf siddetlice savasa tutustular. Bahadirlar, Battal'm önünde savasiyorlardi. Hiçbiri -Bizanslilarin onu tanimasindan korktuklari için- Battal adini açıkça agzina almak istemiyordu. Ama Müslüman askerlerden biri yanlislikla, "Battal!" diye seslendi. Bizans savaşıları bunu duyunca hep birlikte ona saldırdilar. Battal'i atinin üzerinden yere düşürdüler, mizrakladilar. Battal, Islâm askerlerinin bir kisminin öldürölmekte, bir kisminin da esir alınmakta oldugunu gördü. Baskomutan Malik b. Sebib de Öldürölmüştü. Müslümanlar bozguna ugramis ve harab şehire kaçmis, oradaki kaleye siginmislardi.

Bizans komutani Lion, sabah olunca savas alanina gelmis, Battal'm can çekismekte oldugunu görünce ona söyle demisti:

- Ey Battal, bu ne hal?

- Sen kahramanlari böyle öldürür müsün?

Bunun üzerine Lion, Battal'i tedavi etmeleri için hekimlerini, çağirtti. Yaranin öldürücü olduğu anlasildi. Lion ona: «Bir ihtiyacin var mi ey Battal? » diye sorunca Battal, söyle cevap verdi: «Evet, berabe-rimdeki Müslümanlara emir ver de beni yikasinlar, namazimi kilsinlar ve beni defnetsinler.»

Lion, onun bu istegini yerine getirdi. Bunun için de esir bulunan Müslümanlari serbest birakti ve kaleye sigman diğeri Müslüman askerlerin

üzerine yürüdü. Onlari kusatma altına aldı. Müslümanlar bu siddetli kusatma altında iken Süleyman b. Hisam'ın, İslâm ordusuyla oraya gelmekte olduğuna dair posta haberi ulaştı. Bunun üzerine Lion, askerleriyle birlikte korkup ülkesine kaçtı. Allah onu lanetlesin. Kaçtı, gidip Konstantiniyye'ye girdi ve orada kendini koruma altına aldı.

B. İslâm Tarihi, C. IX, F. 35

Halife b. Hayyat dedi ki: Battal Gazi, hicri 121. senede Bizans'ta öldürüldü.

Ibn Cerir dedi ki: 122. hicri senede öldürüldü.

Ibn Hassan ez-Ziyadî ise, onun hicri 113. senede öldürüldüğünü söylemiştir. Baskalarının anlattıklarına göre Battal Gazi ve Emir Abdülvehhab b. Buht, hicretin 113. senesinde öl durulmuş lerdir. Nitekim bunu daha önce de söylemistik. Doğrusunu Allah bilir. Ama Ibn Gerir, onun vefat tarihinin bu senede, yani hicri 122. senede olduğunu söylemiştir. Doğrusunu Allah bilir.

Ben derim ki: Ibn Asakir'in, Battal Gazi'nin biyografisini detayh olarak anlatması bundan ibarettir. Ama avam tabakasının anlattığı ve Delheme tarafından yazılan, "Battal Gazi Destanı" ve bu destanda anlatılan Emir Abdülvehhab ile Kadi Ukbe'nin maceraları yalandır, iftiradır, uydurmadır, cahilliktir. Böyle bir hikayeyi ancak geri zekali veya cahil biri hoş karşılar. Nitekim cahil avam tabakası, Antere el-Absî'nin uydurma hayat hikayesini de hoş karşılamaktadır. Bek-rî'-nin, Denefin ve diğerlerinin hikayeleri de böyledir. Bekrî'nin sireti hakkında uydurulan yalan hikayeler, diğerlerinden daha büyük bir suç ve daha ağır bir günahtr. Çünkü bu hikayeyi uyduran kişi, Peygamber (s.a.v.) Efendimiz'in su hadisinin kapsamına girmektedir.

«Kasitli olarak bana yalan isnad eden kimse, atesteki yerini hazırlasın.» [16]

Hicretin Yüzyirmiikinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

İyas Ez-Zekî

Iyas b. Muaviye b. Mürre b. Iyas b. Hilal b. Rebab b. Ubeyd b. Dü-reyd b. Evs b. Sevah b. Anir b. Sariye b. Sa'lebe b. Zibyan b. Salebe b. Evs b. Osman b. Amr b. Ed b. Tabiha b. Ilyas b. Mudar b. Nizar b. Maad b. Adnan.

Halife b. Hayyat, onun soy kütüğünü böyle yazmıştır. Baskaları ise daha değişik isimler nakletmişlerdir.

İyas ez-Zekî'nin künyesi, Ebu Vasile el-Müzenî'dir. Basra kadiligi yapmıştır, tabiidir, dedesi sahabelerdendir. Zekasi nedeniyle dillere destan olmuş, darb-i meselelere konu olmuştur. Haya konusunda babasından ve dedesinden merfu olarak hadis rivayet etmiştir. Enes'-ten, Said b. Cübeyr'den, Said b. Müseyyeb'ten, Nafi ve Miclez'den rivayetlerde bulunmuştur. İki Hammad ile Su'be, Asmaî ve diğerleri de kendisinden

rivayetlerde bulunmuşlardır. Muhammed b. Sirin, onun hakkında şöyle demistir: «O çok anlayışlıdır, o çok anlayışlıdır.»

Muhammed b. Sa'd, İclî, İbn Main ve Neseî, onun sika bir ravi olduğunu söylemişlerdir. İbn Sa'd ise, bu söze sunu eklemiştir: «O, zeki ve akıllı bir adamdı.» İclî ise: «O fakih ve iffetli bir kimse idi.» demistir.

Abdûlmelik b. Mervan zamanında Sam'a gelmişti. Ömer b. Abdûlaziz'in ziyaretine gitmişti. Adiy b. Ertat, onu Basra kadiligidan azledince ikinci kez Ömer b. Abdûlaziz'in yanına gitmişti.

Ebu Ubeyde ile bir baskası şöyle demistir:

«İyas, genç bir delikanlı iken yaslı bir adamla, Sam'da bulunduğu sırada Abdûlmelik b. Mervan'm kadısına giderek muhakeme olmuşlardı. Kadi ona şöyle demisti:

- Hasmin yaslı bir adamdır, sense gençsin, konuşmakta onunla esit değilsin.
- Hasmim her ne kadar yaslı ve büyük ise de hak ondan daha büyüktür.
- Sus.
- Ben susarsam benim delilimi kim dile getirecek?
- Bu mecliste bulunduğun sürece senin hakkı söyleyeceğini sanmıyorum.
- Allah'tan başka ilah bulunmadığına şahadet ediyorum.
- Senin mutlaka bu adama haksızlık ettiğini sanıyorum.
- Ben senin zannına göre evimden çıkmış değilim.

Böyle dedikten sonra kadi kalkıp Abdûlmelik'in huzuruna gitti ve İyas'ın tartışmasını anlattı. Abdûlmelik de kadiya su talimatı verdi: «İstedigini yap ve onu hemen Sam'dan çıkar ki, halkı ifsad etmesin.»

Ravinin biri der ki: Adiy b. Ertat, İyas ez-Zekî'yi Basra kadiligidan azledince İyas ondan kaçıp Ömer b. Abdûlaziz'e geldi. Ömer b. Abdûlaziz'in vefat etmiş olduğunu görünce Sam'da kaldı. Emevi camiindeki ders halkalarından birine katıldı. Bir gün Emevilerden biri, ders halkasında ileri geri konuştu. İyas, onu susturucu cevap verdi. Emevi, ona öfkelenildi. İyas da kalkıp oradan ayrıldı. Emeviye denildik ki: «Su İyas b. Muaviye el-Müzenî idi.» Ertesi gün ders halkasına geldiginde Emevi ondan özür diledi ve: «Seni tanımamıştım, halktan herhangi biri kiliginda yanımıza gelmistin, ama esraf sözlerini söyledin. Onun için sözüne tahammül edemedim.» dedi.

Yakub b\ Süfyan, Ebu Sevzeb'in şöyle dedigini rivayet etmiştir:

«Anlatıldığına göre her yüz senede bir tam akıllı adam doğarmış. İnsanlar, İyas b. Muaviye'nin bu tam akıllı adamlardan biri olduğu görüşündedirler.»

İclî dedi ki: İyas'ın yanına üç kadın geldi. Onları görünce: «Bunlardan biri çocuğunu emzirmekte olan bir kadındır, diğeri bakiredir, üçüncüsü ise duldur.» dedi. Kendisine, bunu nasıl bildiğini sordular.

O da su cevabı verdi: «Süt emzirmekte olan kadın oturduğunda memelerini eliyle tuttu, bakire olan kadın ise basını sağa sola çevirip herhangi bir kimseye bakmadı, dul kadın ise içeriye girdiğinde sağa sola göz attı.»

Yunus b. Sa'leb, İyas b. Muaviye'nin söyle dedikini rivayet etmiştir: «Doğduğum gecede annem basıma bir çanak koymuştu.»

Medainî, İyas b. Muaviye'nin kendi annesine söyle dedikini rivayet etmiştir:

- Beni karnında tasidığın zamanlarda çok gürültülü birsey duydun mu?
- Evin üst tarafından yere bir bakır tas düştü. İrkildim ve seni o saatte doğurdum.

Ebu Bekir el-Heraitî, İyas'm söyle dedikini rivayet etmiştir: «Babam Muaviye'nin duyacağı bir yalanı söylemekten hiç hoslanmam.»

Yine İyas söyle demistir: «Heva ve heves ehli kimselerden Kade-riyye mezhebi mensubları dışında, kendisi ile tartışırken tüm aklımı kullanarak tartıştığım herhangi bir kimse yoktur. Sadece, Kadercilerle tartışırken olanca aklımı kullandım, onlara sordum:

- Zulmün ne demek olduğunu bana söyleyin.
- Zulüm, insanın kendine ait olmayan birseyi olmasıdır.
- Öyleyse hersey Allah'ındır. Su halde insanların Allah'a ait şeyleri olmaları da zulümdür. Buna göre herkes zalimdir.»

Bazıları İyas'ın söyle dedikini rivayet etmişlerdir:

«Ehl-i Kitab arasında ben çocuk iken, Hristiyan çocukları Müslümanlara güler ve söyle derlerdi: "Su Müslümanlar diyorlar ki; cennetliklerin tersleri yoktur."»

Ben de bir Hristiyan din adamına söyle dedim: "Kisinin bu dünyada iken yedigi yiyeceklerin bir kısmının beden beslenmesine ve gidasına dönüştüğüne inanmıyor musun?" O da: "Evet." diye cevap verince kendisine söyle dedim: "O halde Cenâb-i Allah, Cennet'teki insanların yedikleri yiyeceklerin tümünü bedenlerinin gidasına ve beslenmesine dönüştürmesine engel olan birsey var midir?" O zaman Hristiyan din adamı bana: "Sen seytandan başka birsey degilsin." diye cevap verdi.»

İyas'm küçük yasta bir çocuk iken aklını kullanarak söylediği bu söz, sahîh hadisle de teyid edilmiştir. Nitekim bu hususu Allah dilerse, cennetliklerden bahsederken anlatacağız. Cennetliklerin yedikleri yiyecekler; gegirme, terleme ve misk kokusuna dönüşecek, karınları yağlanmayacak, göbekleri

sarkmayacaktır.

Süfyan dedi ki: İyas, Vasit'a gelince İbn Sibrime -daha önce hazırladığı birkaç mesele ile- yanma geldi ve ona söyle dedi:

- Sana bazı sorular sormama izin verir misin?
- Sor bakalım, ama sen izin isterken senden süphelendim.

İbn Sibrime, ona yetmiş soru sordu, hepsinin cevabım verdi. Ancak dört soruda anlaşılmazlığa düştüler. İyas, onu kendi sözüne döndürdü. Sonra ona söyle sordu:

- Sen Kur'ân okuyor musun?
- Evet.
- «Bugün size dininizi bütünledim.» (el-Mâide, 3.) mealindeki ayeti biliyor musun?
- Evet.
- Bu ayetin bir öncekini ve bir sonrakini de biliyor musun?
- Evet.
- Bu ayet, Sibrime ailesine ileri sürülecek bir görüş bırakıyor mu?»

Abbas, Said b. Amir b. Ömer b. Ali'nin söyle dedigini rivayet etmiştir:

«Adamin biri İyas b. Muaviye'ye söyle bir soru yöneltti:

- Ey Ebu Vasile, insanlar ne zamana kadar bu dünyada kalacaklar, doğup ölecekler?

İyas, meclisinde bulunanlara: «Buna cevap verin.» dedi, ama oradakiler verecek bir cevap bulamadılar. Bunun üzerine İyas, su cevabı verdi:

- İki sayı yani cennetliklerin sayısı ile cehennemliklerin sayısı tamamlanincaya kadar insanlar bu dünyada kalacaklardır.»

Ravinin biri dedi ki: «İyas b. Muaviye hacca gitmek üzere Sam'da bir binek kiraladı. Mahara'ya vardığında Kaderiye mezhebine men-sub Gaylan da onunla birlikte yola çıktı. İkisi birbirlerini tanımıyorlardı. Üç gün yol gittiler, henüz birbirleriyle konuşmamışlardı. Üçüncü günden sonra konuşup tanıştılar. Kader konusundaki inançlarının farklılığı nedeniyle yoldaslık ettiklerine hayret ettiler. İyas, Gaylan'a dedi ki: «Cennetlikler, Cennet'e girecekleri zaman söyle derler: "Bizi buraya eristiren Allah'a hamdolsun. Eger Allah bizi doğru yola ilet-meseydi, biz doğru yolu bulamazdık." (el-Arâf, 43.)

Cehennemlikler de Cehennem'e girerken söyle derler: «Rabbimiz! Bizi bedbahtlığımız yenmisti.» (el-Mü'minûn, 106.)

Melekler de söyle derler: «Sen münezzehsin, öğrettiginden baska

bizim bir bilgimiz yoktur.» (el-Bakara, 32.)

Bundan sonra ona Arap siirlerini, Acem mesellerini anlatarak kaderi ispatlamaya çalisti.

Sonra bir kez daha Ömer b. Abdülaziz'in huzurunda karsilastilar. Aralarinda münazara geçti. İyas, onu maglub etti. Onu sözle sikistirdi. Nihayet Gaylan acizligini itiraf etti, tevbe izhar etti, eger yalan söylüyorsa Ömer b. Abdülaziz ona beddua etti. Allah da duasini kabul etti. Bir süre sonra Gaylan öldürölüp asildi. Allah'a hamd ve minnet olsun.

Iyas'm güzel sözlerinden biri sudur: «Kisinin faaliyetlerinin sözlerinden fazla olması, sözlerinin faaliyetlerinden fazla olmasindan daha hayirlidir.»

Süfyan b. Hüseyin dedi ki: Iyas b. Muaviye'nin yanında bir adamin aleyhinde konustum. Iyas yüzüme bakip bana söyle bir soru sordu:

- Bizanslılarla savastin mi?

- Hayir.

- Sind, Hind ve Türklerle savastin mi?

- Hayir.

- Bizanslılar, Sındliler, Hindliler ve Türkler senden zarar görmediler ama Müslüman bir kardesin senden kurtulamayacak mi?

Onun bana böyle demesinden sonra artık baskasinin aleyhinde konusmadim.

Asmaî, babasinin söyle dedigini rivayet etmistir: «Iyas b. Muavi-ye'yi Sabit el-Benanî'nin evinde gördüm, kollari uzun, kendisi de pembe tenli idi. Kaba elbiseler giymisti, sarigini boyamisti ama çok konusuyordu. Sözde galip olurdu, her kim kendisiyle konusursa mutlaka konusani maglub ederdi.»

Adamin biri Iyas'a: «Fazla konusmak disinda baska bir kusurun yok.» deyince Iyas: «Gerçegi mi söylüyorum yoksa batili mi söylüyorum, onu de bakalim.» diye cevap verdi. Adam: «Gerçegi söylüyorsun.» deyince Iyas: «Hak çoğalinca bu hayirdir.» diye cevap verdi.

Adamin biri, kaba elbiseler giydiginden ötürü Iyas'i ayipladi. Iyas da ona su karsiligi verdi: «Bana hizmet edecek elbiseler giyiyorum. Ben kendisine hizmet edeceğim giysiler giymiyorum.»

Asmaî, Iyas b. Muaviye'nin söyle dedigini rivayet etmistir: «Kisinin en serefli özelligi, dogru konusmasidir. Bir kimse dogruluk faziletinden yoksun kalirsa ahlakin en üstününü yitirmis olur.»

Adamin biri Iyas'a su sorulari yöneltti:

- Nebizin hükmü nedir?

- Haramdır.
- Suyun hükmü nedir? -Helaldir.
- Mayanın hükmü nedir?
- Helaldir.
- Hurmanın hükmü nedir?
- Helaldir.
- Bunca helal şeyler bir araya gelip nebiz olduğunda ne diye haram kiliniyor?
- Su bir avuç topragi yüzüne savurursam seni incitir mi?
- Hayir.
- Su bir avuç samani yüzüne savurursam seni incitir mi?
- Hayir.
- Su bir avuç suyu yüzüne serpersem seni incitir mi?
- Hayir.
- Bu saydigim şeyleri birbirine katip yogurur, çamur haline getirir, sonra da taslasmcaya kadar birakip sertlestirsem ve yüzüne çarparsam seni incitir mi?
- Evet vallahi incitir, hem de beni öldürür.
- Iste o yukaridaki helal şeyler de bir araya gelip nebizi olusturunca nebiz haram olur.

Medainî dedi ki: Ömer b. Abdülaziz, Adiy b. Ertat'i Basra'ya vali olarak gönderdi. Ona, Iyas ile Kasim b. Rebia el-Cevsenî'yi bir araya getirmesini, denemesini, hangisi daha fakih ise onu kadiliga tayin etmesini emretti.

Kadiliga tayin edilmek istemeyen Iyas ise Adiy b. Ertat'a söyle dedi: «Ey adam, sen, Basra'nin iki fikihcisi olan Hasan-i Basrî ile Ibn Sirin'i ara ve kimi kadi tayin edecegini onlara sor.» Iyas, bu iki zatin yanina gidip gelmedigi için kendisini tavsiye etmeyeceklerini biliyordu. Bu nedenle onlari salik verdi. Kasim'a gelince o, Hasan-i Basrî ile Ibn Sirin'in yanina gidip geldiginden ötürü Adiy b. Ertat'm onlara sormasi durumunda kendisini kadiliga tavsiye edeceklerini bildiginden ötürü söyle dedi: «Ey Adiy! Kendisinden baska ilah bulunmayan Allah'a yemin ederim ki Iyas, benden daha faziletli, daha üstün, daha fakih ve kadiligi daha iyi bilen bir kimsedir. Eger bu sözümü dogru söylüyorsam sen onu kadiliga tayin et. Eger yalan söylüyorsam o zaman benim gibi bir yalanciyyi kadiliga tayin etmen uygun olmaz!»

Iyas da söyle dedi: «Bu adam, Cehennem kiyisina getirilip durduruldu.

(Kadiliga teklif edildi) yalan yere yemin ederek kendini bu agir ve tehlikeli görevden kurtardi ama bu yalan yemininden ötürü de Allah'tan magfired dileyecektir.»

Bu defa Adiy ise, Iyas'a söyle dedi: «Sen madem bu ince noktayi kavradin, ben de seni kadiliga tayin ettim.» Iyas, bir sene müddetle halk arasinda hüküm verdi, onlari baristirdi. Gerçegi görünce hüküm verdi. Sonra Ömer b. Abdülaziz'in yanina, Sam'a gitti. Kadiliktan affini istedi. Ondan sonra Adiy, Hasan-i Basrî'yi kadiliga tayin etti.

Dediler ki: Iyas, Basra kadiligina tayin edildiginde âlimler, buna çok sevindiler. Hatta Eyyüb söyle dedi: «Ona kendi tasim vurdular.» Hasan-i Basrî ile Ibn Sirin, Iyas'm yanma gidip selam verdiler. Iyas da agladi ve su hadisi onlara hatirlatti:

«Kadilar üçtür. Ikisi Cehennem'de, biri ise Cennet'tedir.»

Onun bu sözüne, Hasan-i Basrî su ayetle karsilik verdi: «Davud ve Süleyman da milletin koyunlarinin yayildigi bir ekin hakkında hüküm veriyorlarken biz onların hükmüne saiddik. Süleyman'a bu meselenin hükmünü bildirmistik, her birine hüküm ve ilim verdik.» (ei-Enbiyâ, 78-79.)

Dediler ki: Sonra Iyas mescidde oturdu ve insanların davalari kendisine getirildi. Yetmis davayi halletmeden yerinden kalkmadi. Hatta bazilari onu kadi Süreyh'e benzetirlerdi.

Rivayet olunduguna göre o, bir meselede hüküm vermekte zorlandigi zaman Muhammed b. Sirin'e haber salar ve bu meselenin hükmünü ona sorardi.

Iyas dedi ki: «Ben insanlarla konusurken aklimin yarisi ile konusurum, iki kisi karsima gelip davalastiklarinda onlar için aklimin tümünü kullanirim.»

Adamin biri ona dedi ki:

- Sen kendi görüşünü çok begeniyorsun.
- Begenmeseydim kendi görüşümle hüküm vermezdim. Bir baskasi ona söyle dedi:
- Sende hosuma gitmeyen bazi özellikler var.
- Neymis o özellik?
- Meseleyi anlamadan hükmünü veriyorsun, bir de herkesle oturup kalkmiyorsun, ayrıca kaba elbiseler giyyorsun.
- Söyle bakalim üç mü çok yoksa iki mi?
- Elbetteki üç daha çoktur.

- Ne abuk cevap verdin, meseleyi anlamadan cevap veriyorsun.

- Bunu bilmeyecek kimse var mi ki?

- Iste ben de hüküm verirken meseleyi hemen kavriyor ve cevabini veriyorum. Herkesle oturup kalkmadigimi söylüyorsun, kadrimi bilen kimselerle oturup kalkmak, benim için, kadrimi bilmeyen kimselerle oturup kalkmaktan daha hostur. Kaba elbiseler giydigimi söylüyorsun, ben vücudumu koruyacak elbiseler giyiyorum, kendisini koruyacagim elbiseler giymiyorum.

Dediler ki: İki kisi İyas'in huzuruna gelip davalastilar. Biri, digerinin yaninda emanet parasi bulunduğunu iddia etti, ama digeri inkar etti. İyas, emanet sahibine dedi ki:

- Sen emanet parayı bu adama nerede teslim ettin?

- Bahçedeki bir agacın yaninda teslim ettim.

- Hemen o agacın yanına git, orada bekle, belki hatırlarsın. Baska bir rivayette anlatildigina göre ise İyas, emanet paranın

sahibine söyle sormustu:

- Simdi o agacın yanına gidip bana o agacın bir yapragım getirebilir misin?

- Evet.

- Öyleyse git.

Davali ise muhakeme salonunda oturup beklemeye basladi. İyas da digeri dava sahihlerinin davasına bakti, onlari muhakeme etti ama yanına emanet para birakildigi iddia edilen ve bir kenarda oturup beklemekte olan adamı da göz ucuyla süzüyordu. Sonra onu yanına agirdi ve ona söyle dedi:

- Senin adamin belki simdi o agacın yanına ulasmistir, öyle degil mi?

- Hayir henüz oraya ulasabilmiş degildir. Orasi uzaktır, Allah seni islah etsin.

- Kalk ey Allah'ın dsmani, haydi adamin hakkini de, yoksa seni cezalandirir, leme ibret ederim.

Adam geldi, davali kalkti, ona parasini tümüyle ödedi. Bir baskisi İyas'ın yanına gelip söyle dedi:

- Ben falan adamin yanına bir miktar parayı emanet olarak birakmistim, ama simdi inkar ediyor.

- Simdi git, yarin bana gel.

Adam gittikten hemen sonra İyas, o inkarci adama haber salarak makamına agirtti. Gelince de ona söyle dedi:

- Yanimizda bir miktar para birikmiş, bu parayı kendisine teslim etmek için

senden baska güvendidigimiz kimse göremiyoruz. Bu parayi sana verelim de saglam bir yere koyup muhafaza et.

- Bas göz üstüne.

- Ama simdi git, yarin bana gel.

Ertesi sabah hak sahibi adam Iyas'a geldi. Iyas ona söyle dedi:

- Simdi o inkarcı adama git, ona: «Hakkimi bana öde, yoksa seni kadiya sikayet ederim.» de. Hak sahibi, parasini inkar eden adama gitti ve Iyas'in söylediklerini aynıyla söyledi. O da hakkini ödemedigi takdirde Iyas'in bunu duyacagini ve kendisine emanet birakacagi parayi birakmayacagini düşündü. Korktu, bu nedenle hak sahibine parasini tümüyle teslim etti. Hak sahibi, Iyas'in yanina döndü ve hakkini aldigini bildirdi. Ertesi sabah, o inkarcı ve hain adam, kendisine yeniden emanet para birakilacagi ümidiyle Iyas'in yanina geldi. Iyas da onu azarlayarak: «Sen hain bir adamsin.» dedi.

İki kisi, bir cariyeye konusunda davalasmak üzere Iyas'in huzuruna geldiler. Müsteri, cariyenin zayıf akıllı oldugunu iddia etti. Iyas, cariyeye söyle dedi:

- Senin ayaklarından hangisi daha uzun?

- Su daha uzundur.

- Dogdugun geceyi hatirliyor musun?

- Evet.

Bunun üzerine Iyas, satıcıya dönerek: «Malini geri al, malini geri al.» dedi.

İbn Asakir'in rivayetine göre Iyas, kendi evinde oturmakta olan bir kadının seslenmekte oldugunu duydu ve: «Bu kadın bir erkek çocuga hamiledir.» dedi. Kadın dogurunca gerçekten bir erkek çocuk dogurdu. Kendisine bunu nasıl anladigini sorduklarında su cevabi verdi: «Kadının seslenirken nefesi ile birlikte seslendigini duydum, anla-dimki hamiledir. Sesinde biraz incelik vardi, karnındaki çocugun erkek oldugunu böylelikle anladim.»

Anlatildigina göre bir süre sonra Iyas, bir mektebe ugramis, oradaki bir çocuga gözü takilinca: «Eger ben birsey biliyorsam, su çocuk o kadının ogludur.» dedi. Gerçekten de çocuk o kadının ogluydu.

Malik, Ebu Bekir'in söyle dedigini rivayet etmistir:

«Adamin biri Iyas'in yaninda sahitlik yapti. Iyas ona: "Senin adin nedir?" diye sordu. Adam: "Ebu'l-Unfur'dur." deyince, Iyas, onun sahitligini kabul etmedi.»

Sevrî, A'mes'in söyle dedigini rivayet etmistir: •«Beni, Iyas'in bulundugu bir yere davet ettiler. Gittigimde orada bir sözü bitirdikten sonra bir baska söze baslayan bir adam gördüm (İste Iyas oydu).»

Iyas dedi ki: «Kendi kusurunu bilmeyen adam ahmaktır.» Kendisine

kusurunun ne olduğunu sorduklarında çok konuşkan olduğunu söyledi.

Anlatıldığına göre annesi vefat ettiği zaman Iyas çok ağladı. Kendisine bunun sebebini sorduklarında su cevabı verdi: «Benim Cen-net'e açılan iki kapım vardı. Bunlardan biri kapandı.»

Babası onun hakkında söyle demisti: «İnsanların çocukları doğar ama Iyas'ın dogmasıyla benim için bir baba doğdu.»

Arkadaşları, Iyas'ın çevresinde otururlar ve feraseti ondan Öğrenip defterlerine yazarlardı. Onlar bu halde iken Iyas, bir adamın gelip yan taraftaki dükkanın kanapesine oturduğunu gördü. Adam, oradan geçen herkese bakmaya başladı. Sonra kalkıp bir adamın yüzüne baktı, tekrar gidip eski yerine oturdu. Bu durumu seyreden Iyas, kendi meclisindeki arkadaşlarına söyle dedi:

«Bu adam fakihdir, okur yazardır, bir kölesi kaçmıştır, kölesi tek gözlüdür. Bu, şimdi kölesini arıyor.» Arkadaşları kalkıp o adama sordular, gerçekten de Iyas'm anlattığı gibi kölesinin kaçtığını ve tek gözlü olduğunu söyledi. Bu defa dönüp Iyas'a: «Sen bu adamın durumunu nasıl anladın ve kölesinin kaçtığını, tek gözlü olduğunu nereden bildin?» diye sordular. Iyas da söyle cevap verdi: «Dükkanın kanapesine oturunca onun bir efendi olduğunu anladım, sonra durumuna baktım, kendisinin ancak bir okul öğretmeni olabileceğini düşündüm. Sonra o, yanından geçen herkese bakmaya başladı. Bir kölesini kaybettiğini anladım. Kalkıp bir adama baktığında, yüzünün bir tarafına baktığını ve böylece onun kaybolan kölesinin tek gözlü olduğunu tesbit ettim.»

Ibn Hallikan, Iyas b. Muaviye'nin biyografisinden bahsederken çok şeyler anlatmıştır. Onunla ilgili anlattığı hadiselerden biri de sudur:

«Adamın biri bir bahçeyle ilgili olarak Iyas'ın huzurunda sahitlik yapmış. Iyas ona, hakkında sahitlik yaptığı bahçede kaç ağaç bulunduğunu sormuş. Adam ise buna karşılık: "Senin senelerden beri oturup ders verdiğin su mecliste kaç ağaç vardır?" diye karşılık vermiş. Bunun üzerine Iyas: "Bilmiyorum." demiş ve adamın sahitliğini kabul etmişti.» [17]

Hicretin Yüzyirmüçüncü Senesi

Medainî'nin, kendi üstadlarından naklen anlattığına göre Türk Hakan'ı, Esed b. Abdullah el-Kusarî'nin Horasan valiliği döneminde öldürülünce Türklerin düzeni bozuldu. Birbirlerine saldırmaya, birbirlerini öldürmeye başladılar. Ülkeleri harap olmakla yüzyüze geldi. Müslümanlarla ugrasamaz oldular, kendi baslarının çaresini aramaya başladılar. İşte o esnada Sugd halkı, Horasan valisi Nasr b. Sey-yar'dan, kendilerini ülkelerine göndermesini istediler ve ona -âlimlerin hoş karşılamadığı- bazı şartlar ileri sürdüler. Bu şartlardan bazıları şunlardı:

1- Kendileri arasında Müslüman olup tekrar İslâm'dan dönerek irtidat eden bir kimseyi cezalandırmayacak.

2- Elleri içinde bulunan Müslüman esirler kendilerinden alınmayacak.

Buna benzer daha bazı şartlar da vardı. Bunların Müslümanlara fazlaca zorluk çıkardıklarını gözönüne alan Nasr, bu şartlarını kabul etmeye yanaştı, ama halk onun bu tutumunu protesto etti. Bunun üzerine Nasr, bu hususta Hisam'a mektup yazdı, kendisi biraz çekimser davrandı. Sonra Sugdluların Müslümanlara karşı inatçılıklarını sürdürmeleri halinde zararlarının daha şiddetli olacağını düşünerek isteklerini kabul etti.

Irak valisi Yusuf b. Ömer, halifeye bir heyet göndererek Horasan valiliğini de kendisinin uhdesine vermesini istedi. Halifeye giden heyet, Nasr b. Seyyar'ın aleyhinde konuştular, her ne kadar atılğan ve cesaretli bir kimse ise de onun yaşlandığını, gözünün zayıfladığını, kisiyi ancak yanına yaklaştığında sesinden tanıyabildiğini söylediler. Daha birçok sözler de sarfettiler. Ancak halife Hisam, onların bu taleplerine ilgi göstermedi. Kendilerine de aldırıs etmedi. Nasr, Horasan valiliğini sürdürdü.

İbn Cerir dedi ki: Bu sene de Yezid b. Hisam b. Abdülmelik, insanlara haccettirdi. Bu senedeki valiler, önceki senelerin valileri idiler.

Bu senede Sam halkından Rebia b. Yezid el-Kasir, Ebu Yunus Süleyman b. Cübeyr, Senimak b. Harb, Muhammed b. Vasi' b. Hay-yan vefat ettiler ki, bunların biyografilerini "Tekmil" adlı eserimizde anlatmışızdır. Hamd Allah'adır.

Muhammed b. Vasi' dedi ki: Kiyamet gününde hesaba ilk çağrılacak olanlar, kadılardır.

Bes şey kalbi öldürür:

1- Günah üstüne günah işlemek.

2- Ölülerle oturup kalkmak (kendisine ölümlerin kim olduğunu sorduklarında israfa giden ve kendini begenen zenginlerin, zalim sultanların ölümler olduklarını söylemişti).

3- Kadınlarla çokça ihtilaf edip onlara düşmanlık etmek.

4- Kadınlarla konuşmak.

5- Aile efradıyla fazlaca bir arada bulunmak.

Malik b. Dinar dedi ki: «Kendisine yetecek kadar geçimliliği bulunan ve bununla kanaat eden adama imrenirim.»

Muhammed b. Vasi' dedi ki: «Kendisine yetecek geçimliliği bulunup bununla kanaat eden kimseden daha çok imrendiğim bir kimse vardır ki, o da sabahleyin aç olarak güne başladığı halde Allah'tan razı ve hosnut olan

kimsedir.»

Muhammed b. Vasi' dedi ki: «Dünyadan ayrilisima sadece su üç seyden mahrum kalacagim için üzülrüm:

1- Egrilige saptigimda beni dogrultacak bir arkadas.

2- Cemaatla namaz kilmak ki, yanildigimda bunun sorumlulugu imama yüklenir ve cemaatin faziletilini de kazanirim.

3- Dünyada kit kanaat geçinmeme yetecek rizik. Ki bunda hiç kimsenin minneti bulunmasin ve bu hususta da Allah'in bana yükledigi agir bir sorumluluk bulunmasin.»

Davud b. er-Rebi dedi ki: Muhammed b. Vasi'i, Yezur çarsisinde bir esegini satisa çikarirken gördüm, adamin biri ona: «Su esegi bana uygun görüyormusun, almama razi olur musun?» diye sorunca söyle cevap vermisti: «Eger ben begenseydim, satisa çikarmazdim!»

Muhammed b. Vasi'in hastaligi agirlasinca insanlar onu çokça ziyaret ettiler. Arkadaslarindan biri dedi ki: Ben yanina gittigimde insanların bir kisminin onun yaninda oturmakta, bir kisminin ise -oturacak yer bulamadiklarindan ötürü- ayakta durmakta olduklarini gördüm. Muhammed b. Vasi', o esnada söyle dedi: «Yarin perçemimden ve ayaklarimdan tutulup Cehennem atesine atilacagim zaman, bu ziyaretçilerin bana ne yarari dokunacak? Bunlar beni kurtarabilirler mi?»

Halifelerden biri, yoksul halka dagitilmak üzere Basra'ya bol miktarda para gönderdi. Bu paranin Muhammed b. Vasi'e teslim edilmesini istedi, ama o kabul etmedi ve gönderilen paradan kendine hiç pay da almedi. Malik b. Dinar ise, kendisine tahsis edilen payi kabul etti. O parayla birkaç köle satin alip azad etti. Kendine hiç para ayirmadi. Muhammed b. Vasi', sultanin armaganini kabul ettiginden ötürü onu kinamak için yanina gitti ve söyle dedi:

- Ey Malik, sen sultanin armaganini kabul ettin mi?

- Ey Abdullah'in babasi, kabul ettim ama o parayi ne yaptigimi arkadaslarima sor.

Arkadaslari o parayla köleler satin alip azad ettigini kendisine söylediklerinde Muhammed b. Vasi', Malik'e dönüp söyle dedi:

- Ey Malik, sana soruyorum, Allah askina dogru söyle: Sultana olan su anki duygularin ile parayi göndermesinden önceki duygularin arasinda bir fark yok mudur?

Bunun üzerine Malik, kalkip kendi basina toprak saçti ve pismanlik getirip söyle dedi: «Allah'i ancak Muhammed b. Vasi' tanıyor, Malik esektir. Malik, esekten baska birsey degildir.»

Muhammed b. Vasi'nin gerçekten çok güzel sözleri vardır. Allah ona rahmet etsin. [18]

Hicretin Yüzyirmidördüncü Senesi

Bu senede Süleyman b. Hisam b. Abdülmelik, Anadolu'ya gazaya gitti. Bizans hükümdarı İlyon'la karsılaştı. Onunla savastı. Süleyman, ganimetler elde ederek salimen geri döndü.

Bu senede Horasan'dan Abbasi propagandacılarının bir grubu Mekke'ye doğru yola çıktılar. Kûfe'den geçerlerken Halid el-Kusa-rî'nin maiyetinde çalışmış komutanlardan ve emirlerden bir kısmının Yusuf b. Ömer tarafından hapse atıldıklarını ve halen hapiste tutulduklarını duydu. Hapiste ziyaretlerine gittiler, onları Abbasilere bey'ata davet ettiler. Onların zaten buna sempati duymakta olduklarını gördüler. Onlar da bu daveti kabul ettiler. Propagandacılar, mahkûmların yanında Ebu Müslim el-Horasanî'nin de bulunduğunu gördüler. Ebu Müslim, İsa b. Mukbil el-İclî adındaki bir mahkûma hizmet etmekteydi. Atılmağı, kuvveti ve efendisi ile birlikte bu davete icabet edisini takdir ettiler. Bekir b. Mahan, Ebu Müslim'i İsa b. Mukbû'den 400 dirheme satın aldı. Onu yanlarına alıp yola çıktılar. O da bu işe kendini verdi. Abbasi propagandacıları, onu bir iş için her nereye gönderiyorlarsa mutlaka o işi başarılar ve sonucu elde ederek dönüp geliyordu. Ebu Müslim'in yaptıklarını inşaallah ileriki sayfalarda anlatacağız.

Vakidî dedi ki: Bu senede Muhammed b. Ali b. Abdullah b. Abbas vefat etti. Abbasi propagandacıları halkı ona bey'ata davet ediyorlardı. Yerine oğlu Ebu'l-Abbas es-Seffah geçti, sahil kavle göre Muhammed b. Ali, bir sene sonra vefat etmiştir.

Vakidî ve Ebu Maser dediler ki: Bu senede Abdülaziz b. Haccac b. Abdülmelik, insanlara haccettirdi. Hacda beraberinde karısı Ümmü Müslim b. Hisam b. Abdülmelik de vardı. Baska bir rivayette anlatıldığına göre bu sene insanlara haccettiren kişi, Muhammed b. Hisam b. İsmail'dir. Vakidî böyle demistir. Birinci kavli İbn Cerir nakletmiş-tir. Doğrusunu Allah bilir.

Bu senede Hicaz valisi Muhammed b. Hisam b. İsmail'di. Bu adamı Ümmü Müslim'in kapısında durup ona hediye ve armağanlar takdim ediyor, ikramda kusur ettiklerini söyleyerek özür diliyordu, ama Ümmü Müslim ona iltifat etmiyordu.

Bu senede eyaletlerin valileri önceki senede adları anılanlardır. [19]

Hicretin Yüzyirmidördüncü Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Kasım B. Ebi Bezze

Künyesi, Ebu Abdullah el-Mekki el-Karî'dir. Abdullah b. es-Sa-ib'in azatlisidir. Kadri yüce bir tabiidir. Ebu Tufeyl Amir b. Vasi-le'den rivayette bulunmustur. Bir cemaat da ondan rivayetlerde bulunmuşlardır. İmamlar, onun sika bir ravi olduğunu ifade etmişlerdir. Sahih kavle göre bu senede vefat etmiştir. Bir sene sonra vefat ettiğine dair zayıf bir rivayet de vardır. Hicretin 114. senesinde, 115. senesinde vefat ettiğine dair başka rivayetler de vardır. Doğrusunu Allah bilir. [20]

Zührî

Muhammed b. Müslim b. Ubeydullah b. Abdullah b. Sihab b. Abdullah b. Haris b. Zühre b. Kilab b. Mürre Ebu Bekir el-Kuresi ez-Zührî. İslâm imamlarının meshurlarındandır. Kadri yüce bir tabiidir, birden fazla tabiiden ve diğerlerinden hadis dinlemistir.

Hafiz İbn Asakir, Zührî'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir: «Medineliler kitliga, siddetli bir kurakliga maruz kalmışlardı. Sam'a göçtüm, çoluk çocuğum fazlacaydı. Nüfusum kalabalıktı. Sam camiine gittim ve oradaki ders halkalarının en büyüğünde oturdum, bir adamin halife Abdülmelik'in huzurundan çıktığını gördüm. Adam: «Halife bir meselenin çözümünü arıyor. Said b. Müseyyeb'ten bir hadis duymuş ve Ömer b. Hattab tarikiyle Said'in rivayet etmiş olduğu hadiste çocuklu kadınların mirastaki payları hususunda farklı bir görüş ileri sürülmüş.» dedi. Ben de: «Said b. Müseyyeb'in Ömer b. Hattab tarikiyle rivayet ettiği hadisi biliyorum.» dedim. Bunun üzerine adam elimden tuttu ve beni halife Abdülmelik'in huzuruna götürdü. Halife, kimlerden olduğumu sorunca soyumu, sopumu anlattım; ihtiyacımı, çoluk çocuğumun kalabalık olusunu da söyledim. Kur'ân'ı ez-berlenmiş olup olmadığımı sorunca hem Kur'ân'ı, hem farzları, hem de sünnetleri ezberlemiş olduğumu söyledim. Bana bu konularda her ne sorduysa cevabını verdim. Bunun üzerine borcumu ödedi ve bana armağan verilmesini emretti. Sonra da, «İlim öğren, çünkü ben senin hifzedici gözün, zeki de bir kalbin bulunduğunu görüyorum.» dedi. Ben de Medine'ye döndüm. İlim talep etmeye ve araştırmaya başladım. Duyduğuma göre Küba'da bir kadın tuhaf bir rüya görmüştü. Yanma gidip rüyasını sordum. Kadın bana şöyle anlattı:

«Kocam kayboldu, bize geride bir hizmetçi, bir koyun ve birkaç hurma ağacı bıraktı. Koyunun sütünü içeriz; hurma ağaçlarının da meyvelerini yeriz. Bir ara ben uyku ile uyanıklık arasında iken büyük oğlumun kosarak gelip bıçağı aldığım ve koyunun kuzusunu kestğini; «Su kuzu, koyunun bize vereceği sütü azaltıyor.» dediğini, kazan kurup kuzuyu parçalayarak içine attığını, sonra tekrar bıçağı eline alıp kendisinden küçük olan kardeşini boğazladığını gördüm. Sonra da korku ve panik içinde uyandım. O esnada büyük oğlum gelip: «Süt nerede?» diye sordu. Ben de kuzunun içtiğini

söyleyince: «Zaten o bizim sütümüzü azaltıyor.» dedi. Bıçagi alip kuzuyu kesti ve kazana koydu. Ben de gördüklerimden korkarak yerimde durdum, küçük oglumu alip komsulardan birinin evine götürüp sakladim. Tekrar eve döndüm ama gördüklerimden son derece korkmustum. Gözlerim tekrar yumulmaya basladi, uyudum. Rüyada birinin bana söyle dedigini gördüm:

- Neyin var, niçin üzüntülüsün?

- Bir rüya gördüm, o rüyadan ötürü panik içindeyim ve olacaklardan da korkuyorum.

- Ey rüya, ey rüya!..

Böyle seslenmesi üzerine gerçekten çok güzel bir kadın bana dogru geldi ve sesin sahibi söyle dedi:

- Ben bu saliha kadini kasdetmemistim. O kadın da:

- Ben iyilikten baska birsey istemedim, dedi. Sonra sesin sahibi:

- Ey düsler, ey düsler! diye seslendi. Öncekine nisbetle daha az güzel olan bir kadın geldi, sesin sahibi:

- Ben bu saliha kadini kasdetmemistim, dedi. Gelen kadın da:

- Ben hayir ve iyilikten baska birsey kasdetmedim, dedi. Sonra sesin sahibi:

- Ey karisik rüyalar, ey karisik ve asilsiz rüyalar! diye seslendi. Bu defa gerçekten çirkin ve siyahi bir kadın bana dogru geldi. Sesin sahibi:

- Ben bu saliha kadim kasdetmemistim, dedi.

Kadın da:

- Bu saliha bir kadindir ve bunu su anda ona bildirmek istedim, dedi. Sonra uyandim. Oglum geldi, sofrayi kurdu. Sonra: «Kardesim nerede?» diye sordu: Ben de: «Komsulardan birinin evine gitti.» dedim. Pesine düstüm, sanki bundan haberdar olmus gibiydi. Kardesi gelince onu öpmeye basladi. Sonra hep birlikte oturup yemegimizi yedik.»

Zührî, Muaviye'nin hilafetinin son zamanlarında, hicretin ellise-kizinci senesinde dogdu. Kisa boylu, seyrek sakalli idi, uzun saçlari vardi. Sakaklarında az saç vardi.

Anlatildigina göre o, Kur'ân-i Kerim'i seksensekiz günde okumus. Said b. Müseyyeb'in meclisine katilmis, onunla diz dize oturmustur. Ubeydullah b. Abdullah'a hizmet eder, onun için tuzlu su getirirmis, hadis âlimlerinin yanina gidermis. Onlardan dinledigi hadisleri beraberinde bulundugu levhalara yazarmis. Onlardan duydugu herseyi kayda geçirir, nihayet insanların en âlimi ve kendi zamanindakilerin en bilgini olmustur.

Çagdaslari, ilimde ona muhtaç olmuslardi.

Abdürrezzak, Zührî'nin söyle dedigini rivayet etmistir: «Biz ilmi yaziya geçirmek istemiyorduk. Nihayet su emirler, bizi buna zorladilar, biz de ilmi, Müslümanlardan hiçbirinden menetmeyi uygun görmedik.»

Ebu Ishak dedi ki: Zührî, Urve'nin yanından dönüyor ve dili agir olan bir cariyesine söyle diyordu: «Urve bize falan adamin söyle dedigini nakletti.» Cariyesine, Urve'den dinledigi seyleri anlatiyordu. Cariyesi de ona: «Vallahi, senin ne dedigini anlamiyorum.» diyor, Zührî de ona söyle cevap veriyordu: «Sus ey karaktersiz! Ben seni kasdetmi-yorum, ben kendi nefsimi kastediyorum.»

Sonra daha önceki kisimlarda da anlattigimiz gibi Sam'a giderek Abdülmelik'in ziyaretine gitti. Abdülmelik, ona ikramda bulundu, borcunu ödedi, beytü'l-maldan ona maas bagladi, sonra da kendi arkadaslarinin ve meclisinde bulunanlarin arasina katti. Daha sonra Zührî, Abdülmelik'in ogullari Velid ile Süleyman'in yakininda bulundu. Ömer b. Abdülaziz'in ve Yezid b. Abdülmelik'in de meclislerine katildi. Yezid, onu Süleyman b. Habib ile birlikte kadiliga tayin etti. Böylece Zührî, Hisam'in nezdinde itibar sahibi olup yükseldi. Onunla beraber haccetti. Yezid, onu kendi çocuklarinin öğretmeni yapti. Nihayet hicretin 124. senesinde vefat etti. Vefati Hisam'dan bir sene önce vuku buldu.

Ibn Vehb, Ibn Sihab'm söyle dedigini rivayet etmistir: «Kalbime her neyi yerles tir diysem, onu mutlaka unutmusumdur.»

Ravinin anlattigina göre o, elma yemekten ve fare artigini içmekten hoslanmaz ve bunu mekruh sayarmis. Unutkan oldugunu, bal içince zekasinin açildigini söylemis. Ibn Akrem de onun bu sözlerini dogrulamis ve teyid etmistir:

«Cömert kimsenin yaninda ikamet eden Muhammed'i (Zührî'yi) ziyaret et.

Onun fazilet ve üstünlüklerini arkadaslara anlat.

Mal verip cömertlik yapanin kim oldugu soruldugunda,

Böyle birinin Muhammed b. Sihab (Zührî) oldugu söylenir.

Medainliler onun mertebesini bilirler.

Onun cömertlik bahan, bedeviler üzerinde görülür.

Büyük kaplarda yemekler verir ve nimeti herkese ulasir.

Ekmek parçalarını herkes yer; akillilar onun cömertligi karsisinda sasarlar.»

Ibn Mehdi, Malik'in söyle dedigini rivayet etmistir: «Zührî, bir gün bir hadis okudu, kalkip gidecegi zaman bineginin yularim tuttum ve ona sorular sorarak bu hadisi nasıl anladigini sordum. O da: «Sen bunu bana mi

soruyorsun? Ben hiçbir âlime sormadım. Hiçbir âlime de cevap vermedim.» dedi. Sonra Ibn Mehdi söyle diyordu: İste uzun uzadiya anlatılacak hikayeler ve savas maceralari bunlardır.»

Yakub b. Süfyan, Ibn Abdülaziz'in söyle dedigini rivayet etmistir: «Hisam b. Abdülmelik, Zührî'den kendi ogullari için bildigi hadislerden bazisini yazmasini istedi. O da kendi katibine 400 hadis yazdirdi, sonra hadis âlimlerinin yanina gitti. Bu hadisleri onlara da aktardi. Daha sonra Hisam, Zührî'ye söyle dedi: «Yazdirdigin hadislerin defteri kayboldu.» Zührî de: «Zarari yok.» dedi ve»önce yazdirmis oldugu 400 hadisi yeniden yazdirdi. Bundan sonra Hisam, önceki defteri cikardi. Bu yeni yazilanlarla mukayese etti. Bir tek harfin eksik olmadigim gördü. Aslinda Hisam, onun hafizasmi imtihan etmek istemisti.»

Ömer b. Abdülaziz: «Hadis rivayet ettigi zaman hiçbir kimsenin Zührî'den daha kolay hadis sevkettigini görmedim.» demistir.

Süfyan b. Uyeyne, Amr b. Dinar'in söyle dedigini rivayet etmistir:

«Zührî kadar hadisi dogru olarak nakleden baska bir kimse görmedim. Onun yaninda hadisler, dinarlardan ve dirhemlerden çok daha kiymetliydi. Dirhem ve dinarlar, onun gözünde ancak deve kigi mertebesinde idi.»

Amr b. Dinar dedi ki: «Cabir, Ibn Abbas, Ibn Ömer ve Ibn Zü-beyr'in meclislerine katildim, ama Zührî kadar rahatlik ve saglamlikle hadis rivayet eden baska bir kimse görmedim.»

Imam Ahmed b. Hanbel: «Insanlarin hadisi, en saglam senetli ve en güzel bir sekilde rivayet edeni Zührî'dir.» demistir.

Nescî dedi ki: «Ali b. Hüseyin, Hüseyin, Ebu Talib oğlu Ali tarikiyle Rasûlullah'tan en saglam senetle hadis rivayet eden kisi Zührî'dir.»

Said, Zührî'nin söyle dedigini rivayet etmistir:

«Kirkbes sene müddetle Hicaz'dan Sam'a, Sam'dan Hicaz'a gidip geldim. Duydugum her hadisten istifade ettim.»

Leys dedi ki: «Zührî kadar derli toplu bilgiye sahip baska bir âlim görmedim. Onun tergib ve terhib konularinda hadis rivayet ettigini gördüğümde: «Bundan daha güzeli olamaz.» derdim. Peygamberlerden ve kitab ehlinde bahsettigini gördüğümde: «Bundan daha güzeli olamaz.» derdim. Bedevilerden ve neseblerden bahsettigini gördüğümde: «Bundan daha güzeli olamaz.» derdim. Kur'ân ve sünnetten bahsettiginde de konusmasi emsalsiz ve derli toplu idi. O söyle derdi: «Allah'im, senin ilminin kusatmis oldugu bütün hayir ve iyilikleri senden diliyorum. Dünya ve ahirette senin ilminin kusattigi bütün kötülüklerden de sana siginiyorum.»

Leys dedi ki: «Zührî, gördüklerimin en cömerdi idi. Yanına gelip birsey isteyen herkese mutlaka birsey verirdi. Yanında verecek birsey kalmayınca da borç alıp isteyenlere verirdi. İnsanlara tirit yedirir, bal içirirdi. Sarapçıl原因 sarap içmeye devam edisleri gibi o da bal içmeye devam eder ve: "Bize bal içirin, bize birseyler anlatın, hadis nakledin." derdi. Meclisinde bulunanlardan biri uyuklayınca da ona: "Sen Kureys'in gece meclislerine katılmış biri degilsin." derdi.

Onun sari boyali bir kubbesi vardı. Üzerinde sari boyali bir örtüsü de vardı, kubbenin tabanına sari boyali bir sergi sermisti.»

Leys, Yahya b. Said'in söyle dedigini rivayet etmistir: «İlim, Zührî'nin yanında bulunduğu müddetçe baska kimsenin yanında bulunamaz.»

Abdürrezzak, Ömer b. Abdülaziz'in söyle dedigini rivayet etmistir:

«İbn Sihab ez-Zührî'den ayrılmayın. Çünkü geçmiş sünneti ondan daha iyi bilen baskasi kalmamistir.»

Mekhul da böyle demistir.

Eyyüb dedi ki: «Zührî'den daha âlim birini göremedim.» Kendisine: «Hasan-i Basrî, ondan daha âlim degil miydi?» diye sorduklarında su karsiligi vermisti: «Zührî'den daha âlim birini göremedim.»

Mekhul'a sordular:

- Karsilastigin kimseler arasında en âlim kisi hangisidir?
- Zührî'dir.
- Sonra kimdir?
- Zührî'dir.
- Sonra kimdir?
- Zührî'dir.

Malik dedi ki: «Zührî, Medine'ye geldiginde, o orada bulunduğu sürece baska bir kimse hadis nakledemezdi.»

Abdürrezzak, İbn Uyeyne'nin söyle dedigini rivayet etmistir:

«Hicazlıların muhaddisleri su üç kisidir: Zührî, Yahya b. Said ve İbn Cüreye.»

Ali b. el-Medinî dedi ki: «Fetva verenler dört kisidir: Zührî, Hakem, Hammad ve Katade. Zührî, bence bunların en iyi fıkıh bileni idi.»

Zührî dedi ki: «Bir kadida su üç haslet bulunursa, o gerçek kadi olamaz: Kinanmaktan hoslanmaz, övölmekten hoslanır ve azledilmekten de hoslanmazsa o gerçek kadi degildir.»

Ahmed b. Salih dedi ki: «Yasadıkları zamanın en fasih adamlarının su

kimseler olduklari söylenir: Zührî, Ömer b. Abdülaziz, Musa b. Talha ve Ubeydullah. Allah, bunlara rahmet etsin.»

Malik, Zührî'nin söyle dedigini rivayet etmistir: «Cenâb-i Allah'in Rasûlünü kendisiyle edebblendirdigi ve Rasûlünün de ümmetini edeb-lendirdigi su ilim, onu yerine tevdi etmesi için, Allah'in, Rasûlüne bir emanetidir. Her kim ilim dinlerse onu Aziz ve Celil olan Allah'la kendi arasinda uyulacak bir hüccet yapsin,

Muhammed b. Hüseyin, Zührî'nin söyle dedigini rivayet etmistir: «Sünnete sarilmek, kurtulus vesilesidir.»

Velid, Zührî'nin söyle dedigini rivayet etmistir:

«Rasûlullah (s.a.v.)'m hadislerini, varid olduklari sekli ile geçerli kilin.»

Muhammed b. Ishak, Zührî'nin söyle dedigini rivayet etmistir:

«Ilmin afeti, âlimin -ilmi kaybolup gidinceye kadar- kendi haline terkedihtir.»

Baska bir rivayette anlatildigina göre ise söyle demistir: «Ilmin afeti, kaybolup gidinceye kadar âlimin kendi ilmi ile amel etmemesidir. Yine ilmin afetlerinden biri, âlimin kendi ilminden az yararlanmasidir. Bir baska afet de unutmak ve yalan söylemektir ki, bu afet-

lerin en siddetlisidir.»

Ebu Zür'a, Zührî'nin söyle dedigini rivayet etmistir: «Âlimin yaninda okumak ve dinlemek insaallah ayni seylerdir; ayni derecede fayda verirler.»

Abdürrezzak, Zührî'nin söyle dedigini rivayet etmistir: «Bir mecliste oturum uzaymca şeytanin o mecliste pay ve nasibi olur.»

Hisam, Zührî'nin bir defa 80.000 dirhem borcunu ödemisti. Baska bir rivayette anlatildigina göre 17.000 dirhem borcunu ödemistir. Yine 20.000 dirhem tutarinda borcunu ödemis olduguna dair baska bir rivayet de vardir. Imam Safîî dedi ki: Reca b. Hayve; asiri derecede israfçı olusundan ve bu nedenle sikintiye düşüp baskalarından borç para alisından ötürü Zührî'yi kinadi ve söyle dedi: «Sen bütün isteklerini yerine getirmeye, emellerini gerçekleştirmeye yönelmiş bir adam olduğundan ötürü sana para yetmiyor. Korkarım ki su millet artık ellerindeki parayı alikoyup sana borç vermeyecektir.» Zührî, onu azarladi ve konuşmamasini istedi. Reca, bir süre sonra tekrar Zührî'ye ugradi. Zührî'nin sofrası kurup sofraya herseyden bol miktarda koy-durttugunu gördü. Reca, durup söyle dedi: «Ey Bekr'in babasi, daha önce senin yanından ayrıldığımız ve sende gördüğümüz tutumunu degistirmemissin. Bu ne haldir?»

Zührî, ona su cevabi verdi: «Haydi sofraya buyur, cömert kisiyi, tecrübeler,

cömertliginden vazgeçiremez. Sairin biri, bu manada söyle bir siir söylemiştir:

«Onun cömertlik bulutları vardır, parmaklarının ucundan cömertlik yağmurları damlar.

O yağmurlarda beyaz gümüşler ve altınlar vardır.

Sikintili durumunda der ki: İkinci bir kez elim genişleyecek olursa şimdi vermiş olduğum bağışları ve hibeleri kısarım.

Ama bolluk günleri ona tekrar dönünce görürsün ki;

Onun mali ve parası insanlar arasında yağmalanmaktadır.»

Vakidî dedi ki: Zührî, hicretin ellisekizinci senesinde doğdu. Hicretin 124. senesinde mallarının basına geçerek Sibi Zebeda'ya geldi. Burada ikamete başladı, hastalandı, vefat etti. Yol basına defnedilmesini vasiyet etti. Vefati, hicri 124. senenin ramazan ayının 17'sinde vuku buldu. Vefat ederken yetmişbeş yaşındaydı.

Anlatıldığına göre o, sika bir ravi olup çok hadis rivayet etmiş derin bir âlimdi. Rivayeti sağlam olup derli toplu fikh bilgisine sahipti.

Hüseyin b. Mütevekkil el-Askalanî dedi ki: «Zührî'nin mezarını, Filistin'in Sibi Zebeda kasabasında, kireçlenmiş ve kubbeli bir şekilde gördüm.»

Bir gün Evzaî, onun mezarının basında durmuş ve söyle demisti:

«Ey mezar, biliyor musun sende ne kadar çok ilim ve bilim vardır.

Ey mezar, biliyor musun sende ne kadar çok ilim ve cömertlik vardır.

Ey mezar, biliyor musun sen ne kadar çok rivayetleri ve hükümleri içinde bulundurmaktasın?»

Zübeyr b. Bekkar dedi ki: «Zührî, mallarının basında bulunduğu bir zamanda Sibî Zebeda'da vefat etti. Vefati hicretin 124. senesinin 17 ramazanında idi. Vefat ederken yetmişiki yaşındaydı. Gelip geçenler kendisi için dua etsinler diye yol üzerine defnedildi.»

Baska bir rivayette anlatıldığına göre o, hicretin 123. senesinde vefat etmiştir. Ebu Maser ise 125. hicri senede vefat ettiğini söylemiştir. Sahih olan birinci kavildir. Doğrusunu Allah bilir. [21]

Fasil

Taberanî, Salih b. Keysan'ın söyle dedigini rivayet etmiştir: «Zührî ile arkadaşlık ettim. Birlikte ilim tahsil ettik. Sünnetleri yazalım ve peygamberden geldiği sekliyle hadisleri kayda geçirelim, dedik. Sonra bana söyle dedi: "Gel, ahabtan gelen sözleri de yazalım, çünkü bunlar da sünnettir." Ben: "Bu sünnet değildir, yazmayız." dedimse de o, sahabelerin

sözlerini de yazdı, ama ben yazmadım. O hüccet oldu; ben heba olup gittim.»

İmam Ahmed b. Hanbel, Ma'mer'in söyle dedigini rivayet etmiştir: «Biz, Zührî'den daha çok hadis rivayet ettiğimizi sanıyorduk, ama Velid öldürüldükten sonra onun hazinesindeki defterler, bineklere yüklendi. O defterler Zührî'nin ilmini içeriyordu.»

Leys b. Sad'in söyle dedigi rivayet edilir: «Zührî'nin önüne bir tas konuldu. O hadis anlatmaya başladı. Fecir doğuncaya kadar eli tasın içinde kaldı ve rivayet ettiği hadislerin hepsi de sahihti.» Asbag b. Ferec, Zührî'nin söyle dedigini rivayet etmiştir: «Amelin vadisi vardır, o vadiye indiginde mutedil ol, vadiden çıkıncaya kadar itidalini bozma. Orta yolu takip et, çünkü o seni katet-medikçe (bitkin düşürmedikçe) sen o vadiyi katedemezsin.» Taberânî, Zührî'nin söyle dedigini rivayet etmiştir: «Ubeydullah b. Utbe'ye hizmet ettim. Hizmetçisi evden ayrılıp gittiğimden bazen: «Kapıda kim var?» diye sorar, cariyesi de: «Gozu çapaklı hizmetçin kapıda duruyor.» diye* cevap verirdi. Cariye, b|mm °" nun kölesi olduğumu sanırdı. Ben Ubeydullah'a çok hizmet ederdim.

Öyle ki, abdest suyunu da getirirdim.»

Abdullah b. Ahmed b. Hanbel, Zührî'nin söyle dedigini rivayet etmiştir:

«Said b. Müseyyeb, bir hadisi öğrenmek için üç günlük mesafeye giderdi.»

Evzaî, Zührî'nin söyle dedigini rivayet etmiştir:

«Âlimin yanına gideriz. Onun verdiği edebleri öğrenmemiz, ilmini öğrenmemizden daha çok hosumuza gider.»

Süfyan dedi ki: «Zührî, falan adam bana hadis nakletti, derdi. O ilim kaplarından bir kaptı, âlim olduğunu da söylemezdi.»

Malik dedi ki: «İlmi ilk tedvin eden kisi, İbn Sîhab ez-Zührî'dir.»

Ebu'l-Melih dedi ki: «Zührî'yi hadis yazmaya zorlayan kisi, Hisam olmuştur. Artık bundan sonra hadis yazmaya başladılar.»

Resid b. Sa'd, Zührî'nin söyle dedigini rivayet etmiştir:

«İlim hazinedir, anahtarı sorudur. Vahşi hayvanlar nasıl avlanırlarsa, ilim de soruyla avlanır.»

Zührî, bedevilerin yanına gider, ilmini unutmamak için onlara ilim öğretir ve söyle derdi: «Unutmak ve müzakereyi terketmek, ilmi yok etmektir. Su ilmi kibirlenerek elinde tutmaya çalışırsan seni mağlub eder ve ondan hiçbir şey elde edemezsin, ama sen onu günler ve gecelerle beraber yumusak bir şekilde elde etmeye çalış ki, onu elde edebilesin.

İnsanlar, fesahattan daha çok hosuma gidecek bir başka mürüvveti

meydana getirebilmiş değildirler.

İlim erkektir, onu ancak erkek adamlar sever. Erkeklerin disilige meyyal olanları ilmi sevmezler.»

Zührî, "Rasûlullah (s.a.v.) buyurdu ki," diyen Ebu Hazim'e ugradi ve söyle dedi: «Bana ne oluyor? Yularsınız, dizginsiz hadisler görmekteyim. Allah'a, ilimden daha faziletli birşey ile ibadet edilmiş değildir.»

İbn Müslim Ebu Asim, Zührî'nin söyle dediğim rivayet etmiştir:

«İnsanlar, kendi ilmiyle amel etmeyen âlimin ilmine güven duymazlar. Kendisinden hosnut olunmayan bir âlimin sözüne de inanmazlar.»

Damüre, Yunus'un söyle dediğini rivayet etmiştir:

«Zührî bana dedi ki:

- Kitapları çalmaktan sakın.
- Kitapları çalmak da ne demek?
- Onları âlimlerden menetmektir.»

İmam Safîî, Zührî'nin söyle dediğini rivayet etmiştir: «Bir mecliste kitapsız hazır bulunmak zillettir.» Asmaî, Zührî'nin söyle dediğini rivayet etmiştir: «Sa'lebe b. Ebi Main'in meclisine katıldım, bana söyle dedi:

- Görüyorum ki, ilmi seviyorsun. Öyle değil ini?
- Doğrudur.
- Öyleyse su ihtiyarın (Said b. Müseyyeb'in) yanından ayrılma.

Ben de yedi sene müddetle Said b. Müseyyeb'in yanında bulundum. Sonra Urve'nin yanına döndüm. Onun ilim denizinin ortasını fiskırttım.»

Leys, Zührî'nin söyle dediğini rivayet etmiştir:

«İlim tahsil ederken benim kadar sabir gösteren başka bir kimse yoktur ve benim kadar ilmi yayan başka bir kimse de yoktur. Urve b. Zübeyr'e gelince o, bir ilim kuyusudur ki kovalar, onun ilim suyunu bulandıranlar. Said b. Müseyyeb'e gelince o da, kendini insanlar için vakfetmiştir. Onun adı her tarafa ulaşmıştır.»

Mekki b. Abdan, Malik b. Enes'in söyle dediğini rivayet etmiştir:

«Emevilerden biri, Zührî'ye Said b. Müseyyeb'i sordu. O da onun âlimliğini ve hayırlı bir kimse olduğunu söyledi, durumunu anlattı. Said, bundan haberdar oldu. Zührî Medine'ye geldiğinde, Said'in yanına gidip selam verdi. Said, selamını almadı. Onunla konuşmadı. Said, oradan ayrılıp başka bir yere gidecek olunca Zührî pesine takıldı. Onunla birlikte yürüdükten sonra: «Bana ne olmuş? Sana selam veriyorum, sen benimle konuşmuyorsun? Benden birşey mi duydun yoksa? Oysa ben senin

hakkinda iyilikten baska birsey söylemedim.» dedi. Said ise, ona su karsiligi verdi: «Sen beni Mervan'm ogullarina mi anlattin?»

Ebu Hatim, Zührî'nin söyle anlattigini rivayet etmistir:

«Abdûlmelik b. Mervan'm zamaninda Medineliler kitliga maruz kaldilar. Kitlik, sehir halkinin tümünü etkiledi. Bizim maruz kaldigimiz kitlik kadar baska hiçbir memleketin kitliga maruz kalmadiklarini düşündüm. Ben ailemin ve halkimin durumunu iyi anliyordum, yanina gidip merhametini veya dostlugunu ümid edebilecegim bir kimse var mi acaba? diye düşündüm. Böyle biri bulunacagim sanmiyordum. Sonra: «Rizik, Aziz ve Celil olan Allah'in elindedir.» dedim. Böyle dedikten sonra Medine'den ayrilip yola çıktim. Nihayet Sam'a geldim.

Emevi camiine gittim. Gördüğüm en büyük ders halkasina gidip oturdum. Ben oturmakta iken, bir adamin halife Abdûlmelik'in yanindan çıkıp bizim tarafa geldigini gördüm. Adam, iri yari, yakisikli ve güzel görünümlü idi. Oturmakta oldugumuz meclise gelince adamlar ona yer açtilar, oturdu ve söyle dedi: «Bugün mü'minlerin emirine bir mektup geldi. Allah'in onu halife kildigi günden beri kendisine böyle bir mektup gelmis degildir.» Oradakiler mektubun mahiyetini sorduklarinda söyle cevap verdi:

«Medine valisi Hisam. b. Ismail, ona gönderdigi bir mektupta söyle diyor: Mus'ab b. Zübeyr'in cariyesinden dogup ölen bir çocugun miras payini cariyeye olan annesi talep etmis, ancak Urve b. Zübeyr, ona bu payi vermemis ve cariyenin mirasçi olamayacagini iddia etmis... Halife, bu hususta Said b. Müseyyeb'in, cariyelerin mirasi hakkında Hz. Ömer'den rivayet ettigi hayal meyal bir hadisi hatirliyor ama hadisin tam manasini hatir Uyamiyor.»

Orada bulunan Zührî: «Bu hadisin tamamim ben halifeye aktarabilirim.» deyince oraya gelen iri yari ve yakisikli Kabise adindaki adam kalkip Zührî'nin elinden tuttu ve onu saraya götürdü. Sözün burasini Zührî'nin kendisinden dinliyelim:

«Kabise, halifenin kapisina varinca: "Esselamü aleyke" dedi. Halife ona: "Ve aleykesselam" diye cevap verdi. Kabise ona: "İçeriye girelim mi?" diye sorunca halife: "Gir." dedi. Kabise, elimden tutarak beni halifenin huzuruna götürdü ve söyle dedi: "Ey mü'minlerin emiri, bu adam, senin cariyelerin mirasi hakkında Said b. Müseyyeb'ten duyduğun ama tam hatirlayamadigin hadisi sana eksiksiz olarak aktarabilecektir."

Halife: "Haydi bakalim," deyince ben kendisine söyle dedim:

- Said b. Müseyyeb'in anlattigina göre Ömer b. Hattab hazretleri, cariyelerin kendi ogullarinin mallariyla degerleri takdir edilerek azad edilmelerine karar vermistir ve halifeligin ilk zamanlarinda bunu yazili bir

fermanla herkese duyurmustur. Sonra Kureysli bir adam vefat etti. Bu adamin cariyeden dogan bir oglu vardı. Hz. Ömer, o çocuğu çok begenip takdir ederdi. Çocuk mescitte bulunan Hz. Ömer'in yanına, babasının vefatından birkaç gece sonra ugradi. Hz. Ömer, ona şöyle dedi:

- Ey yegen, annen hakkında nasıl bir muamele yaptın? .
- Ey mü'minlerin emiri, hayirli bir muamele yaptım. Annemi cariye olarak bırakmak hususunda beni serbest bıraktılar.
- Ben sana onun kıymetini adilce takdir edip azad etmeni emretmiş değil miyim? Ben nasıl bir görüş ileri sürersem veya nasıl bir emir verirsem siz mutlaka onun hakkında ileri geri konusup dedikodular yapıyor, itirazlarda bulunuyorsunuz.

Böyle dedikten sonra Hz. Ömer, minbere çıkıp oturdu, insanlar çevresinde toplandılar, epey bir kalabalığın toplandığını görünce söyle söze başladı:

«Ey insanlar! Ben daha Önce bildiginiz gibi çocuklu cariyeler hakkında bir emir vermistim. Ama aranızda bundan baska bir görüş iğneydana gelmiş. Bir adamin yanında çocuklu cariyesi varsa, kendisi yasadığı müddetçe ona sahiptir, ama kendisi vefat ettikten sonra o çocuklu cariye artık hürdür, kimse onu cariye kilamaz. Hürriyyetini elinden alamaz.»

Abdölmelik bana sordu:

- Sen kimsin?
- Ben Muhammed b. Müslim b. Ubeyd b. Sihab ez-Zührî'yim.
- Ama' vallahi senin baban fitnede çigirtkan bir kimse olup fitne esnasında bizi rahatsız etmişti.
- Ey mü'minlerin emiri, sen de salih kulun (Hz. Yusuf un) dedigini söyle: «Bugün azarlanacak degilsiniz. Allah sizi bagislar.» (Yûsuf, 92.)
- Evet, «Bugün azarlanacak degilsiniz. Allah sizi bagislar.»
- Ey mü'minlerin emiri, bana maas bagla, ben divandan herhangi birsey alamıyorum.
- Senin bulundugun sehir halkından hiçbirine.su fitne kopali beri maas baglamis degiliz.

Böyle dedikten sonra Kabise'ye bakti. Ben ve Kabise onun huzurunda ayakta duruyorduk. Sanki, «Divandan suna bir maas baglayin.» dercesine ona isaret etti. Kabise de bana dönüp söyle dedi:

- Mü'minlerin emiri sana maas baglatti.
- Vallahi, ben ailemin yanından çıkıp geldigimden beri onlar siddetli bir ihtiyaç içindedirler. Muhtaçlıklarının derecesini ancak Allah bilir. Bütün Medineliler de muhtaç hale gelmişlerdir.

- Mü'minlerin emiri sana lütufta bulundu.

- Ey mü'minlerin emiri, bize hizmet edecek bir hizmetçi de lütfet-sen olmaz mı? Çünkü ailemin -kız kardesim disinda- bir hizmetçisi yoktur. Su anda kız kardesim hem hamur yoguruyor, hem yemek yapıyor, hem de bugday öğütüyor.

- Mü'minlerin emiri, sana hizmetçi de verdi.»

Evzaî, Zührî'den rivayet etti ki, Rasûlullah (s.a.v.), söyle buyurmustur:

«Zinakar, zina ederken mü'min degildir.» Evzaî diyor ki: Ben Zührî'ye söyle sordum:

- Bu nedir, ne anlama geliyor?

- Allah ilim veriyor. Rasûlü, teblig etmekle, biz de bu bildiriye teslim olmakla yükümlüyüz. Hadisleri Rasûlullah'tan varid olduğu haliyle geçerli kilin.

Yegeni, Zührî'nin söyle dedigini rivayet etmistir: «Ömer b. Hattab Hazretleri, Lebid b. Rebia'nın su kasidesinin rivayet edilmesini emir buyururdu:

«Rabbimizden korkup ona karsi takvah olmak, nafîle ibadetlerin en hayirlisidir.

Allah'in izniyle agir davran, yerine göre de aceleci ol.

Allah'a hamdederim. O'nun dengi yoktur.

Hayir ve iyilik O'nun ellerindedir... diledigini yapar.

Kimi dogru yola iletirse o kisi hidayet bulur,

Kalbi ve fikri rahat olur. Kimi de dilerse sapiklikta birakir.»

Zührî dedi ki: Ubeydullah b. Abdullah b. Utbe'nin evine gittim, çok öfkeli oldugunu, öfkesinden solumakta oldugunu gördüm. Kendisine söyle sordum:

- Hayrola, niçin bu kadar öfkelisin?

- Az önce halifeniz Ömer b. Abdülaziz'in yanina gittim. Yaninda Abdullah b. Amr b. Osman da vardi. Ikisine selam verdim, selamimi almadilar, ben de onlara söyle dedim:

«Gururlanmayin, size gelen olunca konusun onunla. Bir millete kibirden daha büyük bir bela gelmis degildir. Yerin topragina el sürün, çünkü ondan yaratildiniz. Dönüsünüz orayadir, kiyamette orada hasredileceksiniz.»

Ben kendisine dedim ki:

- Allah sana rahmet etsin! Senin gibi fakih, senin gibi faziletli, senin gibi

yasli bir adam siir söyler mi hiç?

- Kalbi yarali kisi üfleyince rahatlar.

Yasli bir adam, Zührî'nin yanina geldi ve: «Bana hadis oku.» dedi. Zührî: «Sen lûgat bilmiyorsun.» deyince yasli adam: «Belki biliyorum.» diye cevap verdi. Zührî ona: «Sairin su sözü hakkında ne diyorsun?» diye sordu:

«İçki meclisinde bulunan kisi düsüp bayildi, içki onun basini kaldirdi.

Onun her organi ve mafsali artik ölmüştür.»

Zührî, adama sordu:

- Bu siirde geçen mafsâl kelimesi ne anlama geliyor?

- Dil anlamina geliyor.

- Öyleyse tekrar yanima gel, sana hadis okuyayim. Zührî, su beyitleri çok defa okuyup tekrarlardı:

«Ey Cuman, gençlik gitti, artik geri gelmez.

Sanki gençligi hiç görmemiş olduk.

Ey Cuman, elimi bastonun topuzuna sardim.

Ey Cuman, avuçlarimda sanki olaylar akip geçiyor.»

Zührî'nin yüzüğünün üzerinde su ibare yaziliydi: «Muhammed (Zührî), Allah'tan afiyet diliyor.»

Zührî'nin kardesi ogluna sordular:

- Amcan koku sürünür müydü?

- O kadar çok koku sürünürdü ki, binegine vurdugu kirbacindan misk kokusu saçılırdı.

Zührî dedi ki:

- Kendisine atesin dokunmayacagi seyi yaninizda çoğaltin.

- O sey nedir?

- İyiliklerdir.

Adamin biri, kendisini övünce Zührî, ona gömlegini verdi. Kendisine: «Sen, seytanin sözüne karsilik gömlegini armagan olarak mi veriyorsun?» diye sorduklarinda su cevabi verdi: «Serden sakinmak da hayri taleb etmek anlamina gelir.»

Süfyan dedi ki: Zührî'ye zahidin kim oldugunu sorduklarinda söyle dedi: «Zahid odur ki, helal seyler onun sükrüne engel olmaz. Haram seyler de onun sabrini maglup etmez.»

Süfyan dedi ki: Zührî'ye söyle dediler: «Ömrünün son deminde Medine'de

ikamet edip Rasûlullah (s.a.v.)'m mescidinde otursan, biz de gelip o mescidin direklerinden birinin yanında otursak, sen de insanlara birseyler anlatip öğretsen daha iyi olmaz mı?» Onların bu teklifine su cevabi verdi: «Eger ben bunu yapacak olursam orada benim topuklarima basilir, kalabalik çok olur. Bunu yapmamam gerekir, dünyadan uzak durmam, zahid olmam ve ahirete ragbet edip yönelmem gerekir.»

Zührî, Beyt-i Makdis daglarında yirmi küsur peygamberin vefat ettiğini, bunların açlıktan ve çalışmaktan ötürü hayatlarını kaybettiklerini, ancak helal olduğunu bildikleri şeyleri yediklerini, yine ancak helal olduğunu bildikleri şeyleri giyindiklerini anlatmıştır.

Zührî derdi ki: «İbadet, vera¹ ve zühddür. İlim, hasenedir. Sabir, zorluklara tahammül etmektir. Allah'a ve salih amele davette bulunmaktır.» [22]

Bilal B. Sa'd

Bilal b. Sa'd b. Temim es-Sekunî, Ebu Amr. Büyük zahidlerden, abidlerden, çokça oruç tutan ve çokça namaz kılanlardandı. Babasından rivayette bulunmustur. Babası sahabe idi. Ayrica Cabir, İbn Ömer, Ebu Derda ve diğerlerinden de rivayetlerde bulunmustur. Aralarında Ebu Amr el-Evzaî'nin de bulunduğu bir cemaat kendisinden rivayette bulunmustur. Evzaî, onun kissa ve vaazlarında faydalı bulduğu şeyleri yanına yazardı. Onun gibi yararlı bir vaiz görmediğim söylerdi. Yine Bilal'den ibadet hususunda öğrendiği şeyleri, başka hiç kimseden öğrenemediğini de söylemiştir. Bilal, bir gün ve bir gecede 1.000 rekat namaz kıları.

Asmaî dedi ki: «Bilal b. Sa'd, kis geceleri uyuklayınca elbisesi ile birlikte kendini sarnica atardı. Arkadaşlarından biri böyle yaptığından Ötürü onu kinadi ve Bilal, ona su cevabi verdi: «Bu dünyada sarnıç suyunun vücuduma verdiği eziyet, Cehennem atesinin azabından daha kolaydır.»

Velid b. Müslim dedi ki: Bilal b. Sa'd, mihrabda tekbir alınca sesini Kvza'dan duyarlardı.

Ben derim ki: Evza', Sam'daki Babü'l-Feradis'in disında bulunan bir mintikadır.

Ahmed b. Abdullah el-İclî, Bilal b. Sa'd'm Samli ve sika bir tabii olduğunu söylemiştir.

Ebu Zür'a ed-Dimiskî dedi ki: Bilal b. Sa'd, kissaci ve kissasi güzel olan âlimlerden biriydi. Kader hususunda Reca b. Hayve, onu itham etti. Nihayet Bilal, bir gün vaazında söyle dedi: «Nice sevinen kisi var ki, aldanmıştır. Nice aldanmış kisi vardır ki, aldandığının farkında değildir. Aldandığının farkında olmayan kimsenin vay haline, yazık ona! Yer, içer, güler, ama

Cenâb-i Allah'in onu cehennemlik kildiginin farkında degildir. Ey adam, senin ruhuna yazık, ey adam senin bedenine yazık! Agla, agla ki, baskalari da ebediyyete kadar senin için aglasinlar.»

Ibn Asakir, Bilal b. Sa'd'in te'sirli mev'izalarında bulunan bazi güzel sözlerini nakletmistir. Söyle ki:

«Kisiye günah olarak su yeterlidir ki, Cenâb-i Allah, dünyada za-hid olmamizi bize emrediyor, ama biz dünyaya yönelip ragbet ediyoruz. Zahidleriniz dünyaya ragbet gösteriyor, amel sahipleriniz cahildir, müctehitleriniz gayretlerini esirgiyorlar.

Seninle her karsilastiginda Allah katındaki payini sana hatirlatan ve kusurlarini sana bildiren kardesin, seninle her karsilastiginda avucuna bir dinar koyan kardesinden daha hayirli ve daha sevimlidir.

Aleniyyette Allah'in dostu, gizlilikte düşmani olma. Iblisin, nefsin ve sehvetlerin alenen düşmani olup da gizlilikte dostu olma. İki yüzlü ve iki dilli de olma. Zahren Allah'tan korktugunu gösteriyorsun ki, seni övsünler, ama hakikatte senin kalbin günahkar ve facirdir.

Ey insanlar! Siz yok olmak için yaratilmadiniz. Aksine siz baki kalmak için yaratildiniz. Ama bu dünyadan baska bir diyara göçeceksiniz, tipki babalarinizin sulbünden annelerinizin rahimlerine, annelerinizin rahimlerinden de dünyaya, dünyadan mezara, mezardan hasir yerine, hasir yerinden Cennet'e veya Cehennem'e göçeceginiz gibi.

Ey Rahman'm kullari, siz su dünyanın kısa günlerinde ahiretin uzun günleri için çalışiyorsunuz. Geçici bir diyarda, ebedi bir diyar için çalışiyorsunuz. Hüzün ve yorgunluk diyarında nimet ve ebediy-yet diyari için çalışiyorsunuz. Bir kimse kesin ve yakini inanç üzere çalışmazsa bu çalışmasının ve amelinin kendisine yarari olmaz.

Ey Rahman'in kullari! Geçmiş günahlarınız bagislanacak olursa sizler ileride bir mesguliyetle karsilasacaksınız. Bildiklerinizle amel edecek olursanız bu sizin için kilavuz ve sigmak olur.

Ey Rahman'm kullari! Uymakla emrolundugunuz rehberinizin e-mirlerini hiçe sayiyorsunuz. Allah'in size vermeyi garantiledigi dünyaligin pesine düşüyorsunuz. Bu, Allah'in yakini inanç sahibi kullarının sifati degildir. Nasıl oluyor da sizler, dünya isinde akilli ama ahi-ret isinde ahmakça davraniyorsunuz? Asil yaratilis amaciniza uygun hareket etmiyor, o amaci görmüyorsunuz. Dünya islerinde ise çok dikkatli davraniyorsunuz? Kendisine itaatta bulunarak Allah'in rahmetini ümid ettiginiz gibi, yasaklarini çignediginiz takdirde Allah'in azabından da korkun.

Ey Rahman'm kullari! Islediginiz amellerin bir kısmının kabul edildigini veya islediginiz günahlarınızın bir kısmının bağislandigini bildiren bir haberci mi

size geldi? «Sizi bosuna yarattigimizi ve bize döndürölmeyeceginizi mi sandiniz?» (el-Mü'minün, 115.)

Allah'a yemin ederim ki, dünyada iken amellerinizin karsiligi acilen size verilecek olsaydi, size farz kilinan seyleri az görürdünüz. Allah'a taatta bulunarak afetler diyari olan su dünyaya ragbet ediyorsunuz da yemisleri ve gölgeleri devamlı olan, genisligi göklerle yerler genisligince olan Cennet hususunda yarismiyor ve Cennet'e ragbet göstermiyor sunuz? «Bu, sakinanların elde edecegi sonuçtur, inkarcıların varacagi sonuç ise atestir.» (er-Rad, 35.)

Zikir iki türölüdür: Allah'i dil ile zikretmek hos ve güzeldir ama helal ve haram kildigi seylerle karsilasildiginda Allah'i zikretmek daha üstün ve daha faziletlidir.

Ey Rahman'm kullari! Bizlerden birine söyle sorulur:

- Ölmeyi ister misin?
- Hayir. -Neden?
- Ölmek istemiyorum ki, iyi ameller isleyeyim.
- Isle bakalim.
- Eh, ileride islerim.
- Sen ölmek istemiyorsun, iyi amel islemek de istemiyorsun!

Ashnda bu kisinin en çok sevdigi ve istedigı sey, Allah için yapılması gereken amelleri ertelemektir. Ama Allah'in, dünyadaki payini geciktirmesinden de hoslanmaz.

Ey Rahman'm kullari! Kul, Allah'in farz kildigi farizalardan birini yerine getirir ama digerlerini zayi eder. Seytanda -Allah'in ması-yetlerini islemeye devam etmesine ragmen- isledigi bu amel karsiliginda mükafat olarak Cennet'ten asagi hiçbir şeyi kabul etmemesini bir kuruntu olarak ona telkin eder ve isledigi tek ameli de ona büyük birsey yapmis gibi süsleyip gösterir.

Ey Rahman'in kullari! Siz bir amelde bulunmadan Önce onunla neyi amaçladiginiza bakın. Eger niyetiniz halis ise o ameli isleyin. Ama Allah'tan baskasinin hosnutlugunu amaçlamis iseniz, kendinizi bosuna yormayin. Çünkü Cenâb-i Allah, sirf kendi rizasi için islenmeyen amelleri kabul etmez. Zira o söyle buyurmıştır: «Güzel sözler O'na yükselir. O sözleri de yararlı is yükseltir.» (el-Fâtir, 10.)

Allah sizi çabucak azablandiracak degildir. Kendisine yönelene-nin amelini kabul eder, arka çevirip gidenleri de kendine çağırır.

Bir adamin sikinti verici, zorlayıcı, ısrar edici, tartismaci ve kendi görüşünü begenen biri olduğunu gördüğün zaman bil ki, o tamamiyle ziyandadır.»

Evzaî dedi ki: Sam'da halk yağmur duası için şehir dışına çıktı. Cemaat toplandı. Bilal b. Sa'd kalkıp cemaata hitaben şöyle dedi:

- Ey burada toplanan cemaat! Siz kötülük yaptığınızı, günah isledığınızı ikrar etmiyor musunuz?

- Evet, ikrar ediyoruz.

- Allah'im! Sen; «İyi davrananlara sorumluluk olmaz.» (et-Tevbe, 9i.) buyurmussun. Biz de günah isledigimizi ve kötülük yaptigimizi ikrar ettik. Bizi affet, günahlarımızı ve kötülüklerimizi bağışla.

O gün Cenâb-i Allah, Samlılar için yağmur yağdırdı.

Evzaî, Bilal b. Sa'd'm şöyle dedigini rivayet etmistir: «Öyle bir kavim gördüm ki, onlar gündüzleyin cephede hedefler arasında kosuyorlar, birbirlerine gülüyorlardı. Gece karanlığı çokünce de rahipler gibi ibadet ediyorlardı.»

Bilal dedi ki: «İsledigin günahın küçüklüğüne bakma. Kendisine karşı asi olduğun Allah'ın büyüklüğüne bak.

Sana önce iyilikte bulunan kişi, kendisine teşekkür etmen için seni âdeta esareti altına almış olur.

Bilal'in yaptığı dualardan biri de şuydu: «Allah'im, kalbin kötülüklere meyletmesinden, günahların sorumlulugundan, amellerin gayyasından ve gözlerin saptirmasından sana şiginiyorum.»

Evzaî, Bilal b. Sa'd'in şöyle dedigini rivayet etmistir:

«Ey Rahman'ın kulları, eğer sizler Allah'a her türlü taatta bulunur ve hiçbir taati eksik bırakmaz, yine ona karşı masiyetler ve günahların tümünden uzak durursanız ve bunun yanı sıra dünyayı severseniz, işte bu Allah katında sizin için azap nedeni olarak yçter.»

Bilal dedi ki: «Cenâb-i Allah, tevbe eden kimsenin günahını bağışlar, ama kıyamet gününde gelip amel defterinde görebilmesi için o günahı defterinden tamamiyla silmez.» [23]

Cad B. Dirhem

İlk olarak Kur'ân'm mahluk olduğunu söyleyen kişi bu olmuştur. Mervan el-Ca'dî ona nisbet edilir. Mervan el-Ca'dî, "Esek Mervan" lakabıyla tanınan kısıdır ki, Emevilerin son halifesidir. Esek Mervan'ın üstadı, Ca'd b. Dirhem'dir. Ca'd, Horasan asillidir. Mervanilerin azatlısı olduğu söylenir. Sam'a yerleştı. Kilise bitisiginde Kallasiyyin yakınında bir evi vardı. İbn Asakir böyle demistir.

Ben derim ki: Onun ikamet ettiğı yer, bu gün Kattaniyyin hamamı yanında Havasiyyin mahalle sidir. Kattaniyyin hamamina Kümes hamamı da denir.

Ibn Asakir ile digerleri dediler ki: Ca'd b. Dirhem, bu bid'atlari Beyan b. Sem'an'dan öğrenmistir. Beyan da Talut'tan öğrenmistir. Talut, Lebid b. A'sam'm bacisi ogludur ve aynı zamanda damadidir. Lebid b. Asam, Peygamber (s.a.v.) Efendimiz'e büyü yapan sihirbazdır ki, bu bid'atlari o da Yemen'deki bir Yahudiden Öğrenmistir. Ca'd, bu bid'atlari Hazarli Cehm b. Safvan'a aktardi. Cehm b. Safvan'm Tirmizli olduğu da söylenir. Belh'te ikamet etti. Mukatil b. Süleyman'la birlikte mescidinde namaz kilar ve onunla tartisirdi. Nihayet Tirmiz'e sürgün edildi. Sonra Cehm, Isfahan'da öldürüldü. Merv sehrinde öldürüldüğü de söylenir. Cehm'i, Isfahan valisi Selim b. Ahvez öldürdü. Allah, ona rahmet etsin ve ona hayir mükafat versin.

Bisr el-Merrisî de bu bid'atlari Cehm'den aldı. Ahmed b. Ebi Da-vud da bu bid'atlari ve çirkin görüşleri Bisr'den Öğrendi. Ca'd'a gelince o, Sam'da ikamet etti. Nihayet Kur'ân'in mahluk olduğu sözünü ortaya attı. Emeviler onu yakalamak için aradılar. O da kaçıp Kûfe'-ye gitti ve oraya yerleştı. Cehm b. Safvan, Kûfe'de onunla karsılastı. Kur'ân'in mahluk olduğuna dair söylediğı sözü ondan alıp benimsedi.

Sonra Halid b. Abdullah el-Kusari, bir kurban bayramı gününde Kûfe'de Ca'd b. Dirhem'i öldürdü. Bu olay şöyle gelişti: Halid, kurban bayramı sabahında halka bir hutbe irad etmiş, hutbesinde şöyle demisti:

«Ey insanlar, kurbanlarınızı kesin. Allah kabul buyursun, ben de Ca'd b. Dirhem'i kurban edeceğim. Çünkü o, Cenâb-i Allah'in Ibrahim peygamberi "Halil" (dost) edinmediğini, Musa peygamberle konuşmadığını iddia ediyor. Cenâb-i Allah, onun bu söylediklerinden yüce ve üstündür.»

Sonra minberden indi ve minberin dibinde Ca'd'i boğazladı.

Aralarında Buhari, Ibn Ebi Hatim, Beyhakî, Abdullah b. Ahmed

b. Hanbel'in bulunduğu birden fazla hadis hafızı da hadiseyi bu şekilde anlatmışlardır. Ibn Asakir de "Tarih"inde bunu böyle anlatmış ve Ca'd b. Dirhem'in Vehb b. Münebbih'in yanına gidip geldiğini de söylemiştir. Cad, onun yanına her gidişinde Vehb gusleder ve: «Aklimi toparlıyorum.» dermiş. Vehb'e, Aziz ve Celil olan Allah'in sıfatlarını sorarmış. Vehb bir gün ona ona şöyle demiş:

«Yazıklar olsun sana ey Ca'd, artık bu meseleyi konuşma. Ben senin helak olanlardan biri olacağını sanıyorum. Eger Cenâb-i Allah, kendi kitabında zatinin eli bulunduğunu söylemeseydi biz, "Eli var" demezdik. Gözü bulunduğunu söylemeseydi biz, "Gözü var" demezdik. Canı bulunduğunu söylemeseydi biz, "Canı var" demezdik. Kulagi bulunduğunu söylemeseydi biz, "Kulagi var" demezdik.» Bundar sonra da Cenâb-i Allah'in ilim, kelam ve diğer sıfatlarını anlat* Ca'd, kısa bir süre sonra asılarak idam edildi. Ibn

Asakir, bunu boy: anlatmistir.

Ibn Asakir, Ca'd'in biyografisinden bahsederken onun Haccac Yusuf a söyle dedigini nakletmistir. Aslinda bu siirin Imran b. H tan'a ait oldugu da söylenir.

«Bana karsi aslandir, ama savaslarda deve kusu gibidir. Islik çalanin isligindan ürken akbaba gibidir.

Ey Haccac, savasta Gazale'nin karsisina çiksaydin ya! Ama senin kalbin kusun iki kanadi arasindadir.» [24]

[1] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/512.

[2] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/512-513.

[3] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/513-514.

[4] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/514-523.

[5] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/523.

[6] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/523-524.

[7] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/524-525.

[8] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/525-526.

[9] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/526-530.

[10] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/531-534.

[11] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/534-536.

[12] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/536.

[13] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/536-538.

[14] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/538-539.

[15] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/539-542.

[16] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/542-546.

[17] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/546-555.

[18] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/555-557.

[19] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/557-558.

[20] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/558.

[21] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/558-565.

[22] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/565-571.

[23] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/571-575.

[24] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 9/575-576.

Hicretin Yüzyirmibesinci Senesi	2
Hisam B. Abdülmelik B. Mervan'ın Vefatı Ve Biyografisi	2
Yezid B. Abdülmelik'in Halifeliği	6
Hicretin Yüzyirmibesinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler	9
Muhammed B. Ali	9
Yahya B. Zeyd	10
Hicretin Yüzyirmialtinci Senesi	10
Velid B. Yezid B. Abdülmelikin Biyografisi	10
Velid'in Öldürülmesi Ve Devletin Yıkılması	11
Yezid B. Velid En-Nakis'in Velid B. Yezidi Öldürmesi	13
Yezid B. Velid B. Abdülmelikb. Mervan'ın Halifeliği	17
Yezid B. Velid B. Abdülmelik B. Mervan	22
Hicretin Yüzyirmialtinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler	23
Halid B. Abdullah B. Yezid	23
Hicretin Yüzyirmiyedinci Senesi	29
Mervan B. Muhammed El-Himar'ın Sam'a Girisi Ve Halifelige Geçmesi	30
Hicretin Yüzyirmisekizinci Senesi	34
Hicretin Yüzyirmidokuzuncu Senesi	37
Ebu Müslim El-Horasanînin İlk Çıkışı	38
İbn Kirmaninin Öldürülmesi	41
Hicretin Yüzotuzuncu Senesi	44
Seyban B. Seleme El-Harurînin Öldürülmesi	44
Haricî Ebu Hamza'nın Medine-i Münevvere'ye Girisi Ve Sehri İstila Edisi	44
Hicretin Yüzotuzbirinci Senesi	47

Hicretin Yüzyirmibesinci Senesi

Hafiz Ebu Bekir el-Bezzar, Rasûlullah (s.a.v.)'in söyle buyurdugunu rivayet etmistir: «Dünyanın süsü 125. senede kalkacaktır.»

Ben derim ki: Bu, garip ve münker bir hadistir.

Bu senede Numan b. Yezid b. Abdülmelik, Bizans idaresindeki Anadolu'ya gazaya gitti. Bu senenin rebiyülahir ayında mü'minlerin emiri Hisam b. Abdülmelik b. Mervan vefat etti. [1]

Hisam B. Abdülmelik B. Mervan'ın Vefati Ve Biyografisi

Hisam b. Abdülmelik b. Mervan b. Hakem b. Ebi'l-As b. Ümeyye b. Abdisems Ebü'l-Velid el-Kurasi el-Umevi ed-Dimiskî. Mü'minlerin emiriydi. Annesi, Ümmü Hisam binti Hisam b. Ismail el-Mahzumî idi. Evi Sam'da, Havvasın kapısı yanında idi. Evinin bir kısmı bugün Nuriyetu 1-Kebire denilen şehid Nureddin Medresesi olarak kullanılmaktadır ve Darü'l-Kabbabin (çadircılar evi) diye bilinmektedir. Bu mahallenin hepsi onun evi sayılırdı. Dogrusunu Allah bilir.

Kardesi Yezid b. Abdülmelik'in vefatından sonra veliahtlığı nedeniyle kendisine halife olarak bey'at[^] edildi. Bey'ati, hicretin 105. senesinin saban ayının bitimine dört gün kala cuma gününde yapıldı. O zaman kendisi otuzdört yasındaydı. Yakisikli, beyaz tenli, biraz da sasi idi. Saçım siyaha boyardı. Abdülmelik'in halifelige geçen dördüncü agluydu.

Abdülmelik, rüyasında mihraba dört kez idrarını yaptığını gör-mustu. Bunu Said b. Müseyyeb'e sordurmuş, Said de onun dört oğlu-un nanfe olacağı şeklinde yorumlamıştı ve rüyası aynıyla gerçekleş-isü. Hisam, Abdülmelik'in halifelige geçen dördüncü oğlu oldu. to ,allfe olunca işleri akıllıca idare etti. Malları ve paraları derleyip idâ adl' Hazineyi zenginleştirdi. Zeki idi. İşleri ileri görüslülükle re ederdi. Büyük küçük her işi kontrolunda tutardı. Yumusak huylu, ağırbaşlıydı.

iflr asınca esraftan bir adama sövmüş, adam da ona:

«Sen bir Allaliin yeryüzündeki vekilisın, nasıl olur da bana söver-ince Hisam utanmış ve adama söyle demisti:

rum.

Ya bunun yerine bana kısas tatbik et, yahut sen de bana söv. Sana sövecek olursam ben de senin gibi beyinsizlik yapmış olu-

- Öyleyse bunun bedelini al.
- Hayır almayacağım.
- Öyleyse Allah için terket, alma.

- O bedel önce Allah'ın sonra da senin olsun..
- Vallahi, ben de artık hiç kimseye sövmeyeceğim.

Asmaî dedi ki: Adamin biri, Hisam'a agir sözler sarfetti. Hisam da ona: «Ben senin halifen oldugum halde bana böyle sözler mi sarfe-diyorsun?» dedi.

Bir defasinda Hisam, bir adama gazaplandi ve ona söyle dedi: «Sus, yoksa seni kirbaçlarım.»

Ali b. Hüseyin, Mervan b. Hakem¹ den 4.000 dinar borç almisti. Mervan'm ogullarından hiçbirisi bu parayi ondan istemedi. Nihayet Hisam, halifelige geçince Ali b. Hüseyin'e sordu:

- Sendeki alacagimiz ne oldu?
- Tam olarak ödenmeye hazirdir ve s,e tesekkür borçluyum.
- O paralar senin olsun.

Ben derim ki: Bu rivayette şüphe vardır. Zira Ali b. Hüseyin, fi-kihçılar senesi denilen hicri doksandördüncü senede yani Hisam'm halifete geçiş senesi olan hicri 105. seneden onbir sene önce vefat etmistir.

Müellif diyor ki: «Mervan'ın halife ogullarından hiçbirisi Ali b. Hüseyin'den o parayi talep etmediler. Nihayet Hisam halifelige geçince mezkur parayi ondan talep etti.» Bu sözde şüphe vardır ve sahih degildir. Çünkü Ali b. Hüseyin, Hisam'm hilafete geçisinden Önce vefat etmistir. Dogrusunu, noksanlıklardan münezze olan yüce Allah daha iyi bilir.

Hisam, kan akitmaya, insanlar arasında en fazla karsi çıkan bir kimseydi. Kan akitmaktan hiç hoslanmazdı. Zeyd b. Ali ile oğlu Yahya'nın öldürölmesinden ötürü çok rahatsız olmuş ve söyle demisti: «Keske sahip oldugum bütün mallari verseydim de bunlar öldürölme-selerdi.»

Medainî'nin rivayetine göre bir defasinda yanında bir cariye, sarap ve bir de gitara benzeyen barbut admda bir çalgi aleti bulunan bir adam Hisam'ın huzuruna gelmistir. Hisam: «Su tamburu bu adamin basinda parçalayın.» diye emir vermis, adam da aglamaya baslamisti. Hisam, onu dövünce adam: «Beni dövdüğün için mi agladigimi saniyorsun, oysa ben barbuta tanbur adini takarak hakaret ettiginden ötürü agliyorum.» demisti.

Adamin biri, bir gün konusurken Hisam'a karsi agir sözler sarfetti. Hisam da ona: «Imamina karsi böyle konusmaya hakkin yoktur.» diye karsilik verdi.

Hisam, ogullarından birinin bir defasinda cumaya gelmedigini görünce ona haber salarak yanina çağirtti ve: «Niçin cumaya gelme-din?» diye sordu. Oğlu: «Bindigim katirim hastalandi, beni getiremedi » diye cevap verince Hisam: «Sen yürümekten de mi acizsin?» diye karsilik verdi ve onu bir yıl

müddetle binege binmekten menetti. Cumaya yaya olarak gelmesini emretti.

Medainî'nin anlattigina göre adamin biri, Hisam'a iki kus hediye etti. Elçi o kuslari evinin ortasinda, tahtinin üzerinde oturmakta olan Hisam'a getirdi. Hisam da: «Bunlari evin içine sal.» dedi. Adam salınca: «Ey mü'minlerin emiri, hani armaganim?» diye sordu. Hisam: «Yazik sana, iki kus hediye ettin diye ne armagan alacaksın? Haydi kuslarindan birini al.» dedi. Adam kuslardan birinin pesine düştü, yakalamaya çalıştı. Hisam ona: «Yazıklar olsun sana, ne yapıyorsun?» diye sorunca adani: «Kuslardan en iyisini yakalamaya çalışıyorum.» dedi. Hisam da: «İyisini yakalayacaksın, kötüsünü mü bırakacaksın?» dedi ve sonra da adama kırk veya elli dirhem verilmesini emretti.

Medainî, Yusuf b. Ömer'in katibi Mur-Trem'in söyle dedigini rivayet etmistir:

«Yusuf, beni Hisam'a kirmizi bir yakut ve inci ile gönderdi. Bu yakut ile inci, Halid b. Abdullah el-Kusarî'nin cariyesi Rebia'ya aitti. Yakut, 73.000 dinara satın alınmisti. Hisam'm huzuruna girdim. Hisam, bir kanape üzerindeydi, üst tarafında kus kanatları vardı. Kanatların yakınlığından ötürü baskı görülmüyordu. Yakutu kendisine gösterdiğimde ağırlığını sordu. Ben de: «Böyle bir yakutun misli görülmemistir ve yoktur.» dedim. O da sustu.»

Dediler ki: Hisam bir defasında, zeytin ağaçlarını salayarak zeytinleri yere döküp öylece toplayan kimseleri gördü. Onlara söyle dedi: «Ağaçları silkelemeyin, zeytinleri birer birer kopararak devsirin. Aksi takdirde budaklar körelir, dallar kırılır.»

Hisam söyle derdi: «Üç şey, şerefli kimsenin şerefini asla alçaltmaz:

- 1- İnsanlarla iyi geçinmek için biraz idare-i maslahat yapmak.
- 2- Geçimi ve maiseti islah etmek, tutumlu olmak.
- 3- Az da olsa hakkı aramak ve talep etmek.»

Ebu Bekir el-Haraitî dedi ki: Hisam'ın su beyitten başka bir siir okumadığı söyl(

lenir:

heveslerine karşı direnmezsen heveslerin seni, id dedikodu yapılacak işlere sürüklerler.»

Onun bundan başka siir söylediği de rivayet edilmistir.

Medainî, Akkal b. Sebbe'nin söyle dedigini rivayet etmistir:

«Bir defasında Hisam'm huzuruna girdim, üzerinde yeşil kürklü bir kaftan vardı. Horasan'a göndereceği için bana bazı şeyleri tavsiye ediyordu. Bense

o sirada kaftanini seyrediyordum. Hisam, bu durumu anlayip sebebim sordu, ben de: «Halife seçilmeden önce de sende böyle bir kaftan görmüstüm, su anda sirtindaki kaftanın o olup olma-1 digini düşünüyorum.» dedim. Hisam: «Kendisinden baska ilah bulunmayan Allah'a yemin ederim ki, bu o kaftandır. Bende gördüğünüz mallarin hepsini sizler için biriktiriyorum ve bunlari size bırakmak üzere koruyorum.» dedi.

Hisam, akilli ve aynı zamanda cimri bir adamdı.»

Seffah'in amcası Abdullah b. Ali dedi ki: «Emevilerin sicillerini topladım. Hisam'in sicilinden ve divanından, halka ve sultanlara daha yararlı olacak baska bir sicil ve divan göremedim.»

Medainî, Hisam b. Abdülhamid'in söyle dedigini rivayet etmistir;

«Mervanogullan arasında Hisam kadar arkadaşlarına ve divanlarına mukayyet olan, onlari daha itinali bir şekilde tetkik edip arastiran baska bir kimse göremedim.»

Kaderci Gaylan'i öldürten de Hisam¹ dir. Gaylan, huzuruna getirildiginde Hisam, ona söyle demisti: «Yaziklar olsun sana, bildiklerini söyle bakalim, görüşlerini açıkla hele! Eger görüşün haksu uyariz, ba-tilsa sen görüşünden vazgeç.»

Meymun b. Mehran, Gaylan ile münazara yapıp tartisti. Gaylani ona birseyler söyledi. Hisam da ona: «Bu, zorlanarak ve elinde olmayarak mi Allah'a isyan ediyor?» diye sordu. Gaylan susunca Hisam onu bağlattı ve öldürttü.

Asmaî, Münzir b. Übeyy'in söyle dedigini rivayet etmistir:

«Hisam'm hazinelerinde 12.000 gömlek gördük, hepsi de giyilmisti, pörsümüştü.»

Hisam, babasına üç husustan ötürü şikayetçi oldu: .

1- Minbere çıkınca irkiliyorum.

2- İstahim yok, az yemek yiyiyorum.

3- Sarayda yüz güzel cariye var ama bunlardan hiçbirisi ile yatamiyorum.

Babasi ona söyle cevap verdi:

1- Minbere çıkmaktan irkiliyorsun. Minbere çıktiginde gözlerini cemaatin en sonundaki adamlara dik, bu senin için daha rahatlatıcı ve kolay olur.

2- İstahsız olduğunu ve az yemek yedigini söylüyorsun. Mutfakçı-ya emir ver, sana yemek çeşitlerini çoğaltsın, belki her çeşitten bir lokma alarak karnini doyurursun.

3- İnce ve beyaz tenli, güzel ve göz alıcı cariyelerle yat.

Ebu Abdillâh es-Safîî dedi ki: Hisam b. Abdülmelik, Rusafe sehrini kurdugunda: «Burada bir gün yalnız basima kalmak ve bu günde bana üzücü haber gelmesin istiyorum.» dedi. Öğle vakti olmadan ser-hattan kendisine kanli bir haber geldi. «Bir gün olsun rahat etmeyecek miyim?» dedi.

Süfyan b. Uyeyne dedi ki: «Hisam'a, ölümden bahseden bir mektup asla yazilamazdı.»

Ebu Bekir b. Ebi Hayseme, Ömer b. Ali'nin söyle dedigini rivayet etmistir:

«Muhammed b. Ali b. Hüseyin b. Ali b. Ebi Talib ile birlikte hamam yanindaki evine gittim. Kendisine söyle dedim: «Hisam'in hükümdarlık ve saltanati yirmi seneye yakin bir zamandır devam ediyor, insanlar diyorlar ki; Süleyman peygamber Rabbinden, kendisinden sonra hiç kimseye verilmeyecek bir hükümrânlık istemisti. Halkin ifadesine göre Süleyman'in hükümrânligi yirmi sene sürmüştür. Buna sen ne dersin?» Muhammed b. Ali, söyle cevap verdi: «Insanlar ne derler bilmiyorum ama, babam bana atasi Ali (r.a.) tariki ile Peygamber (s.a.v.)'in söyle buyurdugunu nakletti:

«Cenâb-i Allah, bir peygamberin ümmetinden o peygamberin hüküm sürdüğünden fazla bir süre ile hiçbir hükümdari yasatmaz. Cenâb-i Allah, Peygamber (s.a.v.) Efendimiz'i onüç sene Mekke'de, onu da Medine'de olmak üzere yirmiüç sene peygamber olarak yasatti.»

Ibn Ebi Hayseme dedi ki: «Ben bu konuda bundan baska bir hadis bilmiyorum.»

Müslim b. Ibrahim, Hz. Ali'nin söyle dedigini rivayet etmistir:

«Ümeyye ogullari, sasi gözlü bir adam (Hisam) zamaninda sona erecektir.»

Ebu Bekir b. Ebi'd-Dünya, Hisam b. Abdülmelik'in katibi Salim'-in söyle dedigini rivayet etmistir:

«Hisam, bir gün üzüntülü bir sekilde yanimiza geldi. Ebres b. Ve-Hd'i çağirtti. Ebres gelince söyle dedi:

- Ey mu minlerin emiri, hayrola niçin üzüntülüsün?

- Niye üzülmüyeyim ki, ilni-i nücumdan anlayanlari iddiasina göre ben otuzüç güne kadar ölecegim.

Biz onu bir tarafa kaydettik. Otuzüçüncü gece olunca elçisi geceleyin yanima geldi ve: «Nefes darligi için ilacini hazirla. Çünkü daha Önce de bu hastaliga yakalanmisti. Bu ilaci kullaninca iyilesmisti.» dedi. Ben de nefes darligi ilacimi yanima alarak elçisiyle birlikte Hisam'in huzuruna gittim. Ilaci aldı, çok siddetli bir sanciya yakalanmisti. Gece boyunca sancisi devam etti. Sonra Hisam bana söyle dedi:

«Ey Salim, evine git, biraz rahatladım, ama ilacı yanımda bırak.» Ben de eve gittim. Eve varır varmaz saraydan agıt sesleri yükseldi. Gittim, vefat ettiğini gördüm.»

Baskalarının anlattıklarına göre Hisam, çocuklarının, çevresinde oturup ağlamakta olduklarını görünce onlara söyle demiş:

«Hisam, size dünyayı cömertçe verdi. Siz de ona cömertçe gözyaşları döküyorsunuz. O topladığı serveti size bıraktı, siz de onun amelini ona bıraktınız. Eğer Allah kendisini bağışlamazsa, Hisam'ın gideceği yer ne kötü bir yerdir.»

Hisam vefat edince, hazine görevlisi gelip esyalarını mühürledi. Saraydakiler cenazesini yıkamak için su ısıtmak istediklerinde kömür bulamadılar. Nihayet başka yerden ıgreti olarak bir miktar kömür alıp getirdiler. Hisam'ın yüzüğünde su ibare yazılıydı: «Hüküm, hikmet sahibi Hakem'e aittir.»

Hisam, hicretin 125. senesinin rebiyülahir ayının bitimine altı gün kala çarşamba günü, Rusafe'de, elli küsur yaşında vefat etti. Vefat ederken altmış yaşını geçtiği de söylenir. Cenaze namazını Velid b. Yezid b. Abdülmelik kıldırdı. Velid, ondan sonra halifelige geçti. Hisam, ondokuz sene yedi ay onbir gün süreyle halifelik yaptı. Ondo-kuz sene sekiz ay birkaç gün süreyle halifelik yaptığı da söylenir. Doğrusunu Allah bilir.

Ibn Ebi Füdeyk, Ebu Seleme b. Abdurrahman tarikiyle rivayet etti ki; Rasûlullah (s.a.v.) söyle buyurmıştır: «Hicretin 125. senesinde dünyanın zineti kalkar.»

Ibn Ebi Füdeyk dedi ki: «Bu hadiste geçen zinet kelimesi ile İslâm'ın nuru ve güzelliği kastedilmiştir.»

Baskası ise söyle dedi: «Bu hadiste geçen zinet kelimesi ile İslâm adamları kastedilmiştir.» Doğrusunu Allah bilir.

Ben derim ki: Hisam b. Abdülmelik vefat edince Emevi hükümdarlığı da Öldü. Cihad işleri geriledi, yönetim cidden sarsıldı, düzen bozuldu. Her ne kadar Hisam'dan-sonra yedi sene daha Emeviler hüküm sürdülerse de bu hakimiyetleri ihtilaf ve kargasa içinde devam etti. Nihayet Abbasiler, onlara karşı ayaklandılar, ellerindeki nimet ve hükümdarlığı yağmaladılar. Bir kısmını öldürdüler. İleride de in-saallah yeri gelince detaylı olarak anlatılacağı gibi halifeligi ellerinden aldılar. Doğrusunu, noksanlıklardan münezze olan yüce Allah daha iyi bilir. [2]

Yezid B. Abdülmelik'in Halifeligi

Vakidî dedi ki: Amcası Hisam b. Abdülmelik'in hicri 125. sene rebiyülahir ayının bitimine altı gün kala çarşamba günü vefat etmesinden sonra aynı

günde halifeligine bey'at edildi.

Hisam b. el-Kelbî dedi ki: Velid b. Yezid'e, rebiyühahir ayinin cumartesi gününde bey'at edildi. O zaman otuzdört yasındaydı. Hilafete geçiş sebebi suydu: Babası Yezid b. Abdülmelik, kendisinin vefatından sonra kardeşi Hisam'ın veliahtlığını, ondan sonra da kendi oğlu Velid'in veliahtlığını ilan etmişti.

Hisam hilafete geçince, kardeşi oğlu Velid'e kıymet gösterdi, ama bir süre sonra Velid'in içkici olduğu, kötü arkadaşlarla dolastığı, eğlence meclislerine katıldığı ortaya çıkınca, Hisam onu bu kötü huylardan vazgeçirmek istedi ve hicretin 116. senesinde onu hac emirligine tayin etti. O da amcasından gizlice av köpekleri edindi. Hatta denilir ki; o, bu köpekleri sandıklara gizlemisti. Sandıklardan biri yere düşünce köpek sesi duyulduğunda bunu develerin sesi zannetmişlerdi. Bu yaptigından ötürü dayaga yatırıldı.

Dediler ki: Velid, Ka'be büyüklüğünce bir çadır yaptırdı. Bu çadiri Ka'be'nin damına kurup arkadaşlarıyla birlikte orada oturmak ve içki içip çalgı çalarak diğer rezaletleri irtikab etmeye karar vermişti. Fakat Mekke'ye ulaştığında bu niyetini gerçekleştirmekten korktu. İnsanların karşı çıkıp protesto etmelerinden çekindi ve Ka'be'nin damına oturmaktan vazgeçti.

İçkiciliği ve kötü işlerle ugrasması amcası Hisam tarafından duyulunca, bunu yapmamasını ve bu kötü huylardan vazgeçmesini defalarca kendisine söyledi, uyandı bulundu. Ama o, bu çirkin durumunu ve alçakça işlerini sürdürdü. Amcası onu halifelikten (yani veliahtlıktan) tard etmeye karar verdi, keske de yapsaydı. Onun yerine Mesleme b. Hisam'ı tayin etmeyi düşünmüştü. Emirlerden, dayılarından, Medinelilerden ve diğer bazı kimselerden oluşan bir cemaat onun bu düşüncesini olumlu buldular. Keske bu düşüncesini pratige dönüştürseydi. Ne var ki o bunu yapamadı. Nihayet Hisam, bir gün Velid'e şöyle dedi: "Yazıklar olsun sana! Vallahi senin Müslüman olup olmadığım dahi bilmiyorum. Çünkü islemediğin bir çirkinlik kalmadı. Bütün rezaletleri alenen irtikab ediyorsun." Velid de ona şöyle bir yazı gönderdi:

"Ey dinimiz hakkında soru soran kişi;

Biz Ebu Sakir'in dini üzereyiz.

Biz içkiyi bazen katiksiz içeriz.

Bazen de sıcak veya soğuk su karıştırarak..."

Bunun üzerine Hisam, oğlu Mesleme'ye çok kızdı. Çünkü Ebu Sakir onun künyesiydi. Hisam, Mesleme'ye: "Sen Velid'e benziyorsun, oysa ben seni halifelik makamına yükseltmek istiyorum." dedi ve onu yola getirmeyi gerekli gördü. Bunun üzerine Mesleme'yi hicri 119. senede hac emiri olarak Mekke'ye gönderdi. Mesleme, yöneticiliği sırasında ibadetlerini ve

yumusakligim, ayni zamanda agirbasliligini halka izhar etti. Yine Mesleme bu sirada Mekke ve Medine'de halka cesitli mallar dagitti. Medinenlerden bir azatli, su misralari okudu:

"Ey bizim dinimizi soran kisi!

Biz Ebu Sakir'in dini uzereyiz.

O, kosu atlarim yularlariyla bagisladi.

O, ayni zamanda ne zindik ne de kafirdir."

Velid, fuhsiyat ve münkerati irtikab ettiginden otürü Hisam'la arasi çok açilmisti. Hisam onu kinamis ve onu veliahtlikten azledip yerine oglu Mesleme'yi tayin etmek istemisti. Velid kaçip sahraya gitmisti. Aralarinda çok çirkince yazismalar cereyan etmisti. Hisam onu siddetle tehdit ediyordu. Hisam vefat edinceye kadar bu hal devam etti.

Hisam'in vefati esnasinda Velid çölde idi. Vefat ettigi gecenin sabahinda haberci, hilafete tayin edildigini ona bildirdi. Ama o gece, Velid çok huzursuz olmustu. Arkadaslarindan birine: "Baksana hele, bu gece çok huzursuzum. Haydi gel, atlarimiza binip dolasalim. Belki biraz açiliriz." demis ve iki mil kadar gitmislerdi. Hisam ve onunla ilgili seylerden bahsetmislerdi. Hisam'm kendisine gönderdigi tehdit mektuplarindan söz açmislardi. Daha sonra bir gürültü duydular. Tozlarin göklere yükseldigini gördüler. Bundan sonra haberciler geldiler. Onun halife oldugunu bildiriyorlardi.

Onlari uzaktan gören Velid, arkadasina: "Bak hele! Bunlar Hisam'm elçileri! Allah'im, sen bunu hayra tebdil et." dedi. Elçi yaklasinca yere çömeldi. Gelip hilafete özgü selamini verdi. Velid sasti ve: "Ne olmus sana, yoksa Hisam mi öldü?" diye sorunca elçi: "Evet" diye cevap verdi. "Sizi kim gönderdi?" diye sorunca: "Posta divaninin sahibi Salim b. Abdurrahman gönderdi." dediler ve mektubu Velid'e uzattilar. Velid okuduktan sonra halkin durumunu ve amcasi Hisam'in nasil vefat ettigini sordu. Onlar da durumu oldugu gibi anlattilar. Velid, hemen Hisam'in Rusafe'deki mallarina ihtiyati tedbir konulmasi için bir yazi yazdi ve şöyle dedi:

"Keske Hisam yasasaydi da mühürletilmis ölçeklerini görseydi. Biz de simdi onun tarttigi Ölçek ile tartiyoruz. Ancak biz Ölçegi parmakla dokunarak bozmuyoruz. Biz bunu bir bid'at olarak ortaya koymadik. Bunlarin tümünü Kur'ân bize helal kildi."

Zührî, Velid'i veliahtlikten azletmesi için Hisam'i kiskirtiyordu. Hisam ise halkin dedikodu yapmasindan ve askerlerin gönüllerinin kendisinden sapmasindan korktugu için buna yanasmadi. Velid, Zührî'nin kiskirtmasini biliyor, bu nedenle ona öfke ve düşmanlik duyuyor, ona cesitli tehditler savuruyordu. Zührî de ona: "Ey fasik! Allah seni benim basima musallat

kilmayacaktır." diyordu.

Daha sonra Zührî, Velid'in halifelige geçmesinden önce vefat etti. Velid de amcası Hisam'dan korkup çöle kaçtı. Amcasının vefatına kadar orada kaldı. Amcası vefat edince, Velid onun mallarına ihtiyati tedbir koydurttu ve sonra da alelacele bineğine binerek çölden Sam'a doğru yola koyuldu. Valiler atadı. Çesitli beldelerden bey'at geldi. Heyetler onu ziyaret ettiler.

O zamanın Ermeniye valisi olan Mervan b. Muhammed, hilafete geçisinden ötürü onu kutladı. Hisam'm ölümü ve kendisinin Hisam'a üstün gelmesi, ayrıca Hisam'm mallarına el koyması nedeniyle onu tebrik etti. Ülkeye hakim olmasından ve Cenâb-i Allah'ın onu kullarının basına halife olarak geçirmesinden ötürü mutlulugunu dile getirdi. Ayrıca kendi vilayetindeki halkın halifeye bey'atlarını yenilediklerini, bu nedenle sevinip mutlu olduklarını bildirdi. Sinirdaki tehlikelerden korkmayacak olsa kendisinin yerine birini vekil bırakıp Sam'a geleceğini de söyledi. Çünkü kendisini görmeye arzulu, kendisiyle konuşmaya ragbetli olduğunu ifade etti.

Sonra Velid, halka güzel bir yönetim uyguladı. Kötürümlere, cüz-zamlılara, a'malara ikramda bulunulmasını, para yardımı yapılmasını, herkese bir hizmetçi verilmesini emretti. Beytü'l-maldan da Müslüman ailelere armagan ve hediyeler verilmesini buyurdu. Maasları arttırdı. Özellikle Samlilerin ve ziyaretine gelen heyetlerin bağışları-m arttırmayı emretti.

Cömert, övgüye layık, şerefli, sair bir kimseydi. Kendisinden ne istenilirse asla hayır demezdi. Su siirinde kendini cömertlikle övmüştü:

"Bana bir takım şeyler engel olmazsa,

Zararlı kişilerin sizden çekip aldıklarını size vermeyi taahhüt ediyorum.

Yakın zamanda size ek gelir ve hediyeler verilecektir.

Sizden bunları daha önce divanınız bırakmıştı.

Şimdi ise katipler bir aydır size bunları yazıp hazırlıyor."

Bu senede Velid, önce oğlu Hakem, sonra da Osman için kendisinden sonra veliaht olmaları üzere bey¹ at aldı. Bu bey'ati Irak ve Horasan valisi Yusuf b. Ömer'e gönderdi. O da Horasan'daki kaymakamı Nasr b. Seyyar'a bey'at emrini gönderdi. Nasr, bu bey'at dolayısıyla halka uzun ve belig bir hutbe irad etti. İbn Cerir, bu hutbenin tümünü eksiksiz olarak nakletmiştir.

Velid, ülkenin doğusunda ve batısında otoriteyi sağladı. Kendisinin vefatından sonrası için de ogullarının veliahtlığına çeşitli beldelerde bey'at aldirdi.

Velid, Nasr b. Seyyar'ı Horasan'ın müstakil valisi yaptı. Sonra Yusuf b. Ömer, Velid'in yanına geldi. Horasan valiliğini tekrar kendisine vermesini

istedi. O da Hisam'm zamanindaki gibi tekrar onu Horasan valiligine atadi. Nasr b. Seyyar ile kaymakamlari da Yusuf b. Ömer'in emri altina verildiler.

O esnada Yusuf b. Ömer, Nasr b. Seyyar'a mektup yazarak ailesi ve çoluk çocuğuyla halifenin ziyaretine gitmesini, giderken beraberinde bol miktarda hediye ve armagan da götürmesini emretti. Bunun üzerine Nasr b. Seyyar, at üzerinde 1.000 köle, 1.000 cariyeye, bol miktarda altın ve gümüş ibrikler ve daha baska armaganlar götürdü. Velid de ona mektup yazarak çabuk gelmesini, beraberinde tanburlar, gitari andiran barbutlar, sarkici cariyeler, sahinler, beygirler, eglence ve fisk aletleri getirmesini istedi. Halk bunu duyunca hosnutsuzluk

gösterdi.

Müneccimler, Nasr b. Seyyar'a: "Yakinda Sam'da fitne kopacaktır." dediler. O da bunun üzerine hareketini geciktirdi, yolu agirdan aldı. Yolun bir kısmında iken ulak kendisine geldi ve halife Velid'in öldürüldüğünü bildirdi. Sam'da halk arasında büyük bir fitne koptugunu anlatti. Nasr b. Seyyar da maiyetiyle birlikte baska bir sehire gitti. Orada ikamet etti. Yusuf b. Ömer'in Irak'tan kaçtigim, düzenin bozulduğunu haber aldı. Bu da ileride anlatacagimiz gibi halifenin öldürölmesi nedeniyle olmustu. Yardimi dilenilecek zat, yüce Allah'tir.

Bu senede Velid, Yusuf b. Muhammed es-Sakafî'yi Medine, Mekke ve Taif valiliklerine atadi. Hisam b. Ismail el-Mahzumî'nin ogullari Ibrahim ile Muhammed'i Medine'de horlanmış ve zillate maruz bırakılmış bir şekilde ikamete mecbur kilmakla emretti. Çünkü Ibrahim ile Muhammed, Hisam'ın dayilari idiler. Bunlari orada horlayıp küçük düşürdükten sonra Irak valisi Yusuf b. Ömer'e göndermesini ferman etti. O da bunlari Yusuf b. Ömer'e gönderdi. Yusuf da onlara eza ve iskencede bulundu. Nihayet ikisi de bu nedenle vefat ettiler. Yusuf onlardan bol miktarda para ve mal gasbetti.

Bu senede Yusuf b. Muhammed b. Yahya b. Said el-Ensarî, Medine kadiligina tayin edildi.

Bu senede Velid b. Yezid, Kibrislilara kardesi ile birlikte askeri bir birlik gönderdi ve şöyle dedi: "Onlari serbest bırak. Dileyen Kibrisli Sam'a göçer, dileyen de Bizans'a göçer." Kibrislilerin bir kısmi

Sam'da Müslümanlara komsu olmayi tercih ederken bir kısmi da Bizans'a intikal etti.

Ibn Cerir dedi ki: Bu senede Süleyman b. Kesir, Malik b. Heysem, Lahiz b. Kurayz ve Kahtabe b. Sebib geldiler. Bazi siyercilerin kavillerine göre Muhammed b. Ali ile karsilastilar ve Ebu Müslim'in serüvenini ona anlattilar. O da: "O hür müdür, değil midir?" diye sorunca, şöyle dediler: "O hür olduğunu iddia ediyor. Efendisi ise onun kendisine ait bir köle olduğunu

söylüyor." Bunun üzerine bunlar onu satın alıp azad ettiler. Muhammed b. Ali'nin kendisine 200.000 dirhem para ve 30.000 dirhem degerinde de giysi verdiler. Muhammed, onlara söyle dedi: "Belki bu seneden sonra benimle görüşemeyeceksiniz. Eger Ölürsem lideriniz Ibrahim b. Muhammed olacaktır. O benim oğlum-dur. Ona itaat etmenizi size vasiyet ediyorum."

Muhammed b. Ali, hicri 125. senenin zilkade ayinin basinda vefat etti. Babasinin vefatindan yedi sene sonra vefat etmis oldu.

Bu senede Yahya b. Zeyd b. Ali Horasan'da vefat etti.

Bu senede Mekke, Medine ve Taif valisi Yusuf b. Muhammed es-Sakafi, insanlara haccettirdi. Irak valisi Yusuf b. Ömer, Horasan valisi ise Nasr b. Seyyar idi. Nasr, halife Velid b. Yezid'e çesitli armagan ve hediyeyle ziyarete gitmeyi, planlamisti, ama bu ziyaret gerçeklesmeden önce Velid öldürüldü. [3]

Hicretin Yüzyirmibesinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler **Muhammed B. Ali**

Muhammed b. Ali b. Abdullah b. Abbas Ebu Abdillan el-Medenî. Bu zat, Seffah ve Mansur'un babalaridir. Babasindan, dedesinden, Said b. Cübeyr'den ve bir cemaattan hadis rivayet etmistir. Aralarinda halife olan iki oğlu Ebü'l-Abbas Abdullah es-Seffah ile Ebu Cafer Abdullah el-Mansur'un da bulunduğu bir cemaat ondan hadis rivayet etmistir.

Abdullah b. Muhammed b. Hanefiyye, kendisinden sonra onu li-erhk için vasiyet etmistir. Onun birçok ilimden haberi vardi. Ona: ahflik

felik, senin çocuklarinin eline geçecektir" müjdesini vermisti. K ki hicretin seksenyedinci senesinde kendisine bey'ata davet etti. uvveti gittikçe artti. Nihayet bu senede vefat etti. Bundan bir sene e vefat ettigine dair rivayetler bulunduğu gibi, bundan bir sene a vefat ettigine dair rivayetler de vardi. Vefat ederken altmisüç Isindaydi. .

9 Kil bakımından insanların en güzeli idi. Kendisinden sonra liderlik için oğlu Ibrahim'i vasiyet etti. Ama hilafet, oğlu Seffah'a nasib oldu. Ileride de anlatilacagi gibi oğlu Seffah, hicretin 132. senesinde hilafeti Emevilerin elinden almistir. [4]

Yahya B. Zeyd

Yahya b. Zeyd b. Ali b. Hüseyin b. Ali b. Ebi Talib. Babasi Zeyd, hicretin 121. senesinde öldürölünce Yahya, Horasan'da Hiris b. Amr b. Davud'un yaninda gizlendi. Hisam'm vefatina kadar Horasan'a bagli Belh sehrinde saklanmayi sürdürdü. Yusuf b. Ömer, bu durumu Nasr b. Seyyar'a bir mektupla bildirdi. Nasr b. Seyyar da, Belh kaymakamina Ukayl b. Makil el-Iclî ile bir mektup gönderdi. Kaymakam, Hiris'i huzuruna getirdi. Ona

iskence yaptı. Altiyüz kirbaç vurdu, ama Hirris, Yahya'nin yerini bildirmedi. Sonra Hirris'in oğlu geldi ve Yahya'nin gizlendiği yeri kaymakama bildirdi. Nasr b. Seyyar da bu durumu bir mektupla Yusuf a iletti. Yusuf da bunu Velid b. Ye-zid'e bildirdi. Velid, Nasr b. Seyyar'a mektup yazarak Yahya'yi zindandan çıkarmasını ve arkadaşlarının yanına salmasını, arkadaşlarıyla beraber olmasına imkan tanınmasını buyurdu. Bu buyruk üzerine Nasr, onu ve arkadaşlarını serbest bıraktı. Onları Sam'a gönderdi. Yolun bir kısmında iken Nasr, onun ihanet edeceğinden korktu, üzerine 10.000 askerden oluşan bir müfreze gönderdi. Yahya b. Zeyd, bu müfrezeyi bozguna ugrattı. Yahya'nin beraberinde sadece 70 kişi vardı. Müfrezenin komutanını öldürdü. Onlardan çok miktarda mal yağmaladı. Sonra baska bir askeri birlik geldi. Yahya'yi öldürdü. Basını kesti, arkadaşlarının da tümünü öldürdü. Allah onlara rahmet etsin. [5]

Hicretin Yüzyirmialtinci Senesi

Bu senede Halife Velid b. Yezid b. Abdülmelik öldürüldü. Simdi onun biyografisini verelim: [6]

Velid B. Yezid B. Abdülmelik'in Biyografisi

Velid b. Yezid b. Abdülmelik b. Mervan b. Hakem Ebul-Abbas el-Ümevî ed-Dimiskî. Amcası Hisam'm hicri 124. senede vefatı nedeniyle kendisine halife olarak bey'at edildi. Çünkü önceki sayfalarda da anlattığımız gibi babası onu veliaht tayin etmişti. Velid'in annesi, Ummü'l-Haccac binti Muhammed b. Yusuf es-Sakafî'dir.

Velid, hicretin doksaninci senesinde doğdu. Doksanikinci senede doğduğuna dair bir rivayet de vardır. Seksenyedinci senede doğmuş olduğunu söyleyenler de olmuştur. Hicretin 126. senesinin cemaziyelel ayının bitimine iki gece kala perşembe günü Öldürüldü. Bu nedenle halk arasında büyük bir fitne koptu. Sunu da belirtelim ki o, fa-sıklıg¹ (baska bir rivayete göre ise zindıklıgı) nedeniyle öldürülmüştü.

Imam Ahmed b. Hanbel, Hz. Ömer'in söyle dedigini rivayet etmiştir:

Peygamber (s.a.v.)'in zevcesi Ummü Seleme'nin kardesinin bir oğlu doğdu. Ona, Velid adını verdiler. Peygamber (s.a.v.) de söyle buyurdu: "Ona Firavunlari'nizin adını taktiniz. Bu ümmette Velid adında bir adam ortaya çıkacaktır ki o, Firavun'un kendi milletini fesada sürükleyisine nisbetle daha şiddetli bir derecede bu ümmeti fesada sürükleyecektir."

Beyhakî, bu hadisin mürsel ve hasen olduğunu söylemiştir.

Beyhakî, Ümmü Seleme'nin söyle dedigini rivayet etmiştir:

«Peygamber (s.a.v.) yanıma geldi. O esnada Mugire ailesinin Velid adında bir çocuğu yanımdaydı. Peygamber (s.a.v.), bana söyle sordu:

- Ey Ümmü Seleme, bu kimdir?

- Velid'dir.

- Velid'i güzel bir isim olarak kullanir oldunuz. Siz bunun adini degistirin. Çünkü bu ümmette, kendisine Velid adi verilen bir Firavun ortaya çıkacaktır.»

Ibn Asakir, Peygamber (s.a.v.)'in söyle buyurdugunu rivayet etmistir:

"Su is (hilafet) Ümeyye ogullarından biri, içinde gedik açmcağa kadar adaletle yürüyecektir." [7]

Velid'in Öldürülmesi Ve Devletin Yikilması

Bu adam günahlari açıkça irtikab ederdi. Kötü seyleri yapmakta ısrarlıydı. Aziz ve Celil olan Allah'ın haramini çigner, hiçe sayardı. Hiçbir masiyetten geri durmazdı. Bazıları onu zindiklikle itham etmişti. Dinde lakayt idi. Dogrusunu Allah bilir. Disaridan görünüsü itibari ile o asi, müstehcen bir sair ve isyankar bir kimse idi. Hiçbir günden sakınmaz ve hiç kimseden de utanmazdı. Bu hali, halifeliginden Önce de sonra da devam etmişti.

Kivayet olunduguna göre kardesi Süleyman, onu öldürmeye çaba-a-ıaiuar arasındaydı. Süleyman onun hakkında söyle demistir: "O 3 1C-KI için, fasik ve ciddiyetsiz bir adamdı. O fasik, beni de kötülü-ge siniklemek istedi."

uiafa b. Zekerıyya, Utbî'nin söyle dedigini rivayet etmistir: Süf e k- Yezid, çok güzel bir Hristiyan kadına bakti. Kadının adi,

a ic*i. Onu çok sevdi. Bastan çıkarmak istedi, ama kadın onun is-

teğine boyun egmedi. Velid pesine düştü, ona asik oldu, ama kadın ona uymadı.

Bir ara bayram münasebetiyle Hristiyanlar kiliselerinde toplanmışlardı. Velid de kilik degistirerek kilisenin bahçesine gitti. Hasta olduğu izlenimini verdi. Kilisedeki kadınlar bahçeye çıktılar. Onun hasta halde olduğunu görünce çevresini kusattılar. Süfra onunla konusup gülüştü, ama onu tanımiyordu. Böylece Velid, ona doyasiya bakti. Oradan ayrilip gittiginde Süfra'ya dediler ki: "Yazıklar olsun sana, biliyor muydun o adam kimdi?" Süfra: "Hayir." deyince, "O, Velid idi!" dediler. Süfra, gerçekten onun Velid olduğunu anlayınca asik oldu ona. Süfra, Velid'in kendisine olan askından daha fazla bir şekilde ona tutuldu. Velid de bununla ilgili olarak su beyitleri söyledi:

"Ey Velid, gönlün ferahlayıp gülsün ve senlensin. Öteden beri kalbin güzel kadınların avcısı olmuştur. Belirtileri açık, yumusak ve ince bir askin sahibisin. Bayram günü kilise tarafında karsımıza çıktı o güzel kadın.

Gözlerimle onu süzdüm ve sonra doyasiya baktim. Onun haçi öptüğünü de gördüm.

Vah benim nefsim ki, haçi mabud eden sizleri temasa ettim. Rabbimden dilerim ki onun yerinde ben olayım. O haç gibi beni öpsün.

Sonra da cehennem atesine yakit olayım."

Süfra'ya olan aski halk tarafından duyulunca, Velid su beyitleri söyledi (Baska bir rivayete göre bu hadise onun halifeliginden Önce cereyan etmistir.):

"Süfra ne hos bir kadindir. Her ne kadar deseler de ki;

Ben içki içen Hristiyan bir kadina tutuldum.

Gündüzümüzü gölgeleyip geceye çevirmek bizim için kolay olur.

O zaman biz ne öğleyi ne ikindiye kilmayız."

Kadi Ebü'l-Ferec Muafa b. Zekeriyya el-Cerirî, bu siirleri naklettikten ve yukarıdaki ask macerasini anlattıktan sonra söyle demistir:

"Velid'in dini hafife alması, ciddiyetsizliği, masiyet irtikab edisi ve günahkarlığı tamamen anlatılacak olursa bu kitaba sığmaz. Onun bozuk ifadeli siirlerinde sapıklık ve küfrünü tesbit etmiş bulunmaktayız."

Ibn Asakir'in anlattığına göre Velid, Hire'de çok saf bir sarap bulunduğunu isitmiş, oraya gidip üç ölçek sarap içmişti. Atı üzerinde durup bunca sarabi içerken beraberinde iki arkadaşı da vardı. Ora dönerken de sarapçıya 500 dinar verilmesini emretmişti.

Kadi Ebü'l-Ferec dedi ki: «Velid'le ilgili haberler çoktur. Haberciler bunları bir arada da, ayrı ayrı da derlemişlerdir. Ben onun hayatına ve haberlerine dair bazı hususları derlemişimdir. Dine aldiris etmeyip halife almasına, ciddiyetsizliğine, gevezeliğine, ahmaklık ve sefahetine, cüretkarlığına dair delil teskil edecek siirlerini de derlemişimdir. Ayrıca onun aziz Kur'ân'ı, onu gönderen ve kendisine gönderilen zatlara inkar edisini de siirleri ve sözleri ile ispatlamışimdir. Onun ciddiyetsiz siirlerine karşılık sağlam ve eksiksiz siirler koydum. Onun batılina karşı uyarıcı ve üstün hakkı koydum. Bunu yapmakla da Aziz ve Celil olan Allah'ın hosnutluluğunu ve mağfiretini ümid ettim.»

Ebu Bekir b. Ebu Hayseme, Salih b. Süleyman'ın söyle dedigini rivayet etmistir:

«Velid b. Yezid haccetmek istedi ve: "Ka'be'nin damında içki içeceğim." dedi. Halk onu orada parçalayarak öldürmeye niyetlendi. Gidip Halid b. Abdullah el-Kusari'den kendileri ile işbirliği yapmasını istediler, ama Halid bunu kabul etmedi. Bu defa halk ona: "Bari bu niyetimizi gizle." deyince o:

"İste bu olur." dedi. Sonra da Velid'in yanına gitti ve onu: "Ka'be'nin damında içki içeceğini söylemissin. Sakin bunu yapmak için ortaya çıkma. Basına bir bela gelmesinden korkuyorum." diyerek uyardı. Velid: "Bana kötülük yapmalarından korktugun insanlar kimlerdir?" diye sordu. Halid: "Onları sana söylemem." cevabını verdi. Velid: "Eğer onların kim olduklarını bana söy-lemezsən, seni Yusuf b. Ömer'e gönderirim." diyerek tehdit etti. Halid: "Beni Yusuf b. Ömer'e göndersen de bunları sana söylemeyece-gim." diye karşılık verdi. Bunun üzerine Velid, Halid'i Yusuf b. Ömer'e gönderdi. Yusuf da ona eza ve cefada bulundu. Nihayet onu böylelikle öldürdü.»

İbn Gerir'in anlattığına göre Halid, suikastçıların adlarını bildirmeye yanasmayınca, Velid onu hapse attırmış, sonra da Yusuf b. Ömer'e teslim etmiştir. Yusuf da Irak mallarını onun elinden almış ve onu öldürmüştür.

Anlatıldığına göre Yusuf, Velid'in ziyaretine geldiğinde Halid b. Abdullah el-Kusari'yi ondan kurtarmak için Halid'i 50.000.000 dirhe-1110 satın almış, fakat sonra onu öldürünceye kadar Velid ona iskence etmiştir. Bu nedenle Yemenliler gazaba gelerek Velid'e karşı ayak-ıanmışlardı.

Zübeyr b. Bekkar, Mus'ab'ın babası Abdullah'ın şöyle dediğini ri-Vayet etmiştir:

«Halife Mehdi'nin yanındaydım. Velid b. Yezid'den söz açtı. Mec-iste bulunanlardan biri: "O zindikti." deyince, Mehdi şu cevabı verdi:

"Allah'ın halifeligi o kadar yüce bir rütbedir ki, onu bir zindika vermez."

Ahmed b. Umeyr b. Havsa ed-Dimiskî, Ümmü Derda'nın şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Emevilerden genç bir halife Sam ile Irak arasında haksız yere öldürülecek olursa, artık halifelere itaat hafife alınır ve yeryüzünde haksız yere kan akıtılır." [8]

Yezid B. Velid En-Nakis'in Velid B. Yezid'i Öldürmesi

Velid b. Yezid'in bazı fasıklıklarını, laubaliliklerini, dinî hükümleri hiçe sayısını, namazı önemsemeyişini anlatmıştık. Bu tutumunu hilafetten önce de sonra da devam ettirdiğini söylemiştik.

Halife olunca serrini, eglenceye düşkünlüğünü, av merakım, içki içişini, fasıklarla içki meclisi kurmasını daha da arttırmıştı. Önceki pisliklerine, gurura kapılıp daha da devam etmişti. Komutanlar, askerler ve halk bundan çok rahatsız olmuştı. Ona şiddetli bir nefret duymaya başlamışlardı.

Kendi nefsine karşı islediği cinayetlerin en büyüğü, amcası oğulları Hisam ile Velid b. Abdülmelik'i kendine karşı cephe kurmaya yöneltmesi ve bu nedenle de kendi mahvına sebep olması olmuştur.

Yemenliler de ona karşı oluşturulan bu cepheye katılmışlardı. Onlar,

Horasan ordusunda büyük bir kalabalık teskil etmekteydiler. Yemenlilerin ona karsi cephe almalari söyle gelismisti: Velid b. Yezid, Halid b. Abdullah el-Kusarî'yi öldürtüp Irak valisi ve alacaklisi Yusuf b. Ömer'e teslim etmistî. O da Halid'e iskence yapmiş ve Halid, iskence altında ölmüştü. İste bu nedenle Yemenliler, Velid'e karsi cephe almışlar, Halid'i Öldürüsünü protesto etmişlerdi.

Ibn Cerir'in rivayetine göre Velid b. Yezid, amcası oğlu Süleyman b. Hisam'a yüz kirbaç vurdurmuş, basını tras edip sakalını yoldurmuş, onu Umman'a sürgün ettirip orada zindana attırmıştı. Velid'in ölümüne kadar orada tutuklu kalmıştı.

Süleyman b. Hisam, amcası Velid ailesine ait bir cariyeyi almıştı. Ömer b. Velid bu cariyeyi vermesini istemiş, fakat o bunu reddetmişti. Ömer, "Cariyeyi vermedigin takdirde askerlerinin etrafında süvariler çoğalır." diyerek ony tehdit etmişti.

Bu arada Efkân, Yezid b. Hisam'ı hapsetmiş, henüz buluga ermemiş oğulları Hakem ile Osman'a bey'at etmişti. Bu da halkın ağırina gitmiş, halk onu uyarmış, ancak o, bu uyarılara kulak tikamıştı. Ona bu isten vazgeçmesini söylemişlerde de öğütleri dinlememişti.

Medainî dedi ki: Halk bu durumdan rahatsız oldu. Hasimîlerle Velid oğulları, Velid b. Yezid'i kâfirlik, zindiklik ve babasının ümmü

veled cariyeleri ile cinsel ilişkide bulunmak, ayrıca homoseksüellik fiilleri ile itham ettiler ve dediler ki: "Velid b. Yezid, yüz tane pranga yaptırmış, her bir pranganın üzerine Hasimîlerden birinin adını yaz-mıştı ki, onu o prangaya bağlatıp öldürsün." Onu zindiklikle suçladılar. Onun aleyhinde en ağır sözleri söyleyen kişi, Yezid b. Velid b. Abdülmelik idi. Halk onun sözüne daha çok inanıyordu. Çünkü o, halka âbid ve mütevazî bir kimse olduğunu gösteriyordu. "Biz Velid'den memnun değiliz, olamayız da." diyordu. Nihayet halk ona karsi ayaklanıp öldürmeye kâsdetti.

Dediler ki: Kudaahlardan, Yemenlilerden, emir ve komutanların öncülerinden, Velid b. Abdülmelik ailesinden bir grup ona karsi isyan başlattı. Bu isyanın elebasılığını ve propagandacılığını da Yezid b. Velid b. Abdülmelik üstlendi. O, Emevîlerin lider şahsiyetlerinden idi. Salih, dindar ve takvali bir kimseydi. Halk da bu hususta ona bey'at etti.

Kardesi Abbas b. Velid, onu bu hareketten menetmek istedi. Ama o, kardesine kulak vermedi ve söyle dedi: "Allah'a yemin ederim ki, sana bir zarar gelmesinden korkmasaydım seni bağlar ve ona gönderirdim."

Bu sırada bir veba salgını yüzünden insanlar Sam'dan ayrıldılar. Buradan çıkanlar arasında halife Velid b. Yezid de vardı. Yaklaşık 200 kişilik bir arkadaş grubu ile Sam'ın üst taraflarında bir mintikaya gitmişti. Böylece

Yezid b. Velid'in isyan hareketi yoluna girdi. Kardesi Abbas, onu bundan siddetle menettiye de o aldiris etmedi. Abbas, bu hususta söyle bir siir söyledi:

"Daglar gibi yükselerek patlayan fitnenizden Allah'a siginirim.

Bir grup insan sizin politikanizdan bikti.

Sizler, dinin emirlerini yapip nehyettiklerinden sakinin.

Kurt insanlara kendinizi parçalatmayın.

Zira kurtlar yemeye baslayınca doymak bilmezler.

Ellerinizi karinlarinizi yarmayin.

Çare aramazsaniz üzölmek ve pisman olmak fayda vermez."

Yezid b. Velid'in isleri yoluna girip halk ona bey'at edince Sam'a yöneldi. Velid'in bulunmadigi bir sirada Sam'a girdi. Halkin çogu ge-celeym kendisine bey'at etti. Mizzelilerin kendi büyükleri Muaviye b. Musad'a bey'at ettiklerine dair haber kendisine ulasti. Yezid de bir-jtaç arkadasıyla birlikte yaya olarak Mizze'ye gitti. Yolda siddetli bir enlikeyle karsilastilar. Nihayet Mizze'ye vardilar. Muaviye'nin kapini çaldilar. Geceleyin evine girdiler. Yezid, konuyu ona açti. Muavi-Musad da ona bey'at etti. Sonra Yezid ayni gecede siyah bir merkebe binerek Kanat yolundan Sam'a döndü. Arkadaslarina, mutlaka Sam'a silahlı olarak girecegine dair yemin etti. Elbisesinin altında silah kusandi ve öylece sehre girdi.

Velid, Sam'da yerine Abdölmelik b. Muhammed b. Haccac b. Yusuf es-Sakafi'yi vekil birakmisti. Güvenlik kuvvetlerinin komutani da Ebü'1-Acc Kesir b. Abdullah es-Sülemî idi. Cuma gecesi olunca Ye-zid'in arkadaslari, Babu'l-Feradis'te yatsi namazini kilan cemaatin arasinda bir araya geldiler. Yatsi ezani okununca da mescide girdiler. Namazdan sonra mescitte kendilerinden baska kimse kalmayınca Ye-zid b. Velid'e haber saldilar, Yezid de yanlarına geldi. Babu'l-Maksu-re'ye yöneldiler. Hizmetçi kendilerine kapiyi açti, içeri girdiler. Ebü'l-Acc'm sarhos oldugunu gördüler. Beytü'1-mahn anahtarlarini alip kapiyi açtilar. Oradaki mallari teslim aldilar. Silahlari da ele geçirerek güçlendiler.

Yezid, sehir kapilarinin kilitlenmesini ve tanimadiklari kimselere açilmamasini emretti. Sabah olunca, dis mahallelerdeki halk her taraftan sehre yöneldiler. Diger kapilardan içeri girdiler. Her mahalle halki, kendi kapilarından içeri girdi. Böylece Yezid b. Velid b. Abdöl-melik'in muzaffer olması için etrafında askerler çoğalmis oldu. Hepsi onun halifeligi için kendisine bey'atta bulundular. Sairlerden biri bu hususta söyle dedi:

"Sabah olunca yardimcilari ve taraftarlari topluca kendilerine ulastilar.

Asiretler ve bahadirlar ile Kelb kabilesi de geldi. Süvarileriyle, atlariyla ve

teçhiz atlariyla geldiler.

Migferleri, pazulari ve bedenleriyle geldiler.

Onlar ne kıymetli kimsedirler. Sünnetin taraftarlari ve onu hayata ulastiranlardir.

Haramlari, inkarcılara karsi koruyanlardir.

Seyban ve Ezd kabilesi de akin akin geldiler.

Abs ve Lahn kabilesi de, koruyuculari ve muhafizlariyla geldiler.

Gassan, Hayyan, Kays ve Taglib kabileleri de ulastilar.

Zayif ve zahid olan herkes bu ayaklanmadan geri durdu.

Onlar ve memleket halki artik bütün asi ve zorbalara karsi güven içinde oldular."

Yezid b. Velid, Abdurrahman b. Musad'i, 200 süvari ile Katana'da bulunan Sam naibi Abdülmelik b. Muhammed b. Haccac'i -kendisine eman verilmiş olarak- yanma getirmeleri için gönderdi. Abdülmelik b. Muhammed, orada kendini koruma altına almış ve kaleye sığınmıstı. Abdurrahman ve arkadaşlari içeri girdiler. Abdülmelik b. Mu-

ammed'in yanında iki heybe gördüler. Heybelerden her birinde 30.000'er dinar vardı. Mizze'ye ulastiklarında Abdurrahman b. Mu-gad'm arkadaşlari: "Su parayı al. Bu, Yezid b. Velid'den daha hayirli-aiY." dedilerse de o: "Hayir. Vallahi, ben Arapların 'halifelik isine ilk tfianet eden kimse odur' demelerine fırsat vermeyeceğim." dedi. Sonra parayı Yezid b. Velid'e ulastirdi.

Yezid, bu paralarla 2.000'e yakın süvariden olusan bir askeri bir-İlk hazırladı. Bu birliği, kardesi Abdülaziz b. Velid b. Abdülmelik komutasında, Velid b. Yezid'in yakalanıp getirilmesi için takibe çıkardı. Ancak Velid'in kölelerinden biri, bir yaris atma atlayarak kosturdu ve geceleyin efendisi Veliden yanma ulasti. At, kosmaktan çatlamıstı. Köle durumu ona anlatti. Velid onun sözlerine inanmadı, dövölmesini emretti. Fakat pespese gelen haberler üzerine durumun gerçek olduğunu anladı. Arkadaslarından biri oradan kalkip Humus'a gitmesini önerdi. Humus'un müstahkem bir mevki olduğunu söyledi. Abras Sa-id b. Velid el-Kelbî: "Tedmür'e, kavminin yanma git. Orada kal." dediyse de o bu teklife sıcak bakmadı. Aksine beraberindeki 200 süvari ile yola koyularak Yezid'in adamlarina dogru gitti. Yolda bir agirlikla karsilastilar ve ele geçirdiler.

Velid, gidip Numan b. Münzir'in Bahra'daki kalesine yerlesti. Ab-bas b. Velid'in elçisi ona geldi. Velid, tahtinin çıkarılmasını emretti. Tahtim çıkardılar. Üzerine oturdu ve söyle dedi: "Ben aslanların üzerine atıldığım ve yılanların boynunu tutup siktığım halde insanlar benim üzerime mi

atilacaklar?" Abdülaziz b. Velid, beraberindeki arkadaşlarıyla geldi. 2.000 kadar olan arkadaşlarından sadece 800 kişi kalmıştı. Bunlar saf düzenine girdiler ve siddetle savastılar. Abbas'ın adamlarından da bir grup öldürüldü ve kesik başları Velid'e götürüldü. Abbas b. Velid, Velid b. Yezid'in yardımına gelmişti. Kardeşi Ab-dülaziz'e haber saldı. Onu zorla yanına getirtti. Nihayet o da kardeşi Yezid b. Velid'e bey¹ at etti. Hepsini Velid b. Yezid'e karşı savasmak üzere karar verdiler.

Halk bunların birleştğini görünce, Velid'in yanından kaçıp onların askerleri arasına katıldılar. Velid de zillette ve azınlıkta kaldı. Hemen kaleye sığındı. Bunlar kalenin etrafını her cihetten kusatma altına aldılar. Bunun üzerine Velid, kale kapısına inerek: "Aranızdan Serefli bir adam benimle konuşsun." diye seslendi. Yezid b. Anbeses es-seksekî onunla konuştu. Velid şöyle dedi: "Ölümü sizden uzaklaştır-^adım mı? Yoksullarınıza bağışta bulunmadım mı? Kadınlarınıza "izmet etmedim mi?"

Ona Şu karşılığı verdi: "Haramları hiçe sayıp içki içtiğinden, ?m ününü veled cariyelerini nikahladığından, Aziz ve Celil olan emirlerini küçümseyip hafife aldığından ötürü seninle savaşıyor." Velid, şu karşılığı verdi: "Yeter ey Seksekî kardeş! Çok konuştun ve asiri gittin. Senin anlattıklarının çoğu helaller arasındadır. Ama vallahi, eğer beni öldürecek olursanız fitneniz yatismasın, .dâğınlığınız toparlanmasın, aranızda ittifak da meydana gelmesin."

Böyle dedikten sonra köşke girip oturdu. Mushaf-i serifi önüne koyup açtı. Okumaya başladı ve: "Bugün Hz. Osman'ın şehid edilis günü gibidir." dedi. Teslim oldu. Duvardan tırmanarak yanına girdiler. Odasına giren ilk kişi, Yezid b. Anbeses oldu. Yezid, kilici yan tarafına takılı olarak ona doğru ilerledi ve: "Su mushafı bir kenara bırak." dedi. Velid de: "Eğer bununla savaşırsan baska türlü olurdu." dedi. Yezid b. Anbeses onun elinden tuttu. Onu hapsetmek istiyordu. Nihayet onu Yezid b. Velid'e götürmeye karar verdi. Ama on kadar komutan tez davranarak Velid'e saldırdılar. Basına ve yüzüne kılıç darbeleri indirerek onu öldürdüler. Sonra ayaklarından tutup sürükleyerek dışarı çıkarmak istediler. Kadınlar çığlık atınca da onu bıraktılar. Ebu Alaka el-Kudâî, basını kesti. Sonra orada bulunanları da yakalayıp on kişinin muhafazası altında Yezid'e gönderdiler. Aralarında Mansur b. Cumhur, Ruh b. Mukbil, Beni Kelb kabilesinden Kinane'nin azatlısı Bisr, "Vechülfüls" lakabıyla bilinen Abdurrahman da vardı.

Bunlar Yezid'in yanına vardıklarında, halifelige özgü selamla onu selamladılar ve Velid'in öldürüldüğü müjdesini verdiler. Bu on kişiden her birine mustuluk olarak 10.000'er dirhem para verdi. Ruh b. Bisr b. Mukbil, Yezid'e şöyle dedi: "Ey mü'minlerin emiri, sana fasik Velid'in öldürüldüğü müjdesini veriyorum." Adamin böyle demesinden sonra Yezid sükür

secdesine kapandı. Askerler de artık Yezid'in yanına döndüler. Bey'at için Yezid'in elini tutan ilk kişi, Yezid b. Anbese es-Seksekî oldu. Yezid, elini onun elinden çekip şöyle dedi: "Allah'im, eğer bunda senin rızan varsa beni bu iste muvaffak kıl ve bana yardım et."

Yezid, kendisine Velid'in kesik basını getirecek olana 100.000 dirhem vereceğini vaad etmişti. Hicretin 126. senesinin cemaziyelahir ayının bitimine iki gece kala cuma gecesi (veya çarsamba gecesi) kesik bas getirildiğinde Yezid, bu basın mızraga takılarak şehirde dolastırılmasını emretti. Kendisine: "Ancak Haricîlerin bası mızrak ucuna geçirilerek dolastırılır." dediklerinde o: "Hayır, vallahi bunun da basını mızrak ucuna geçireceğim!" dedi ve bası mızragın ucuna takip şehirde teshir ettirdi. Sonra onu bir adamın yanına bir ay müddetle emanet bıraktı. Sonra da kardeşi Süleyman b. Yezid'e gönderdi. Kesik bas götürüldüğünde kardeşi Yezid: "Sunu yanımdan uzaklaştırın." dedi ve sonra da sözünü şöyle sürdürdü: "Senin içki içen, ciddiyetsiz ve fasik bir kimse olduğuna dair şahidlik ederim. Kardeşi oldu halde su fasik beni yoldan çıkarmak istedi ve bundan da vazgeçmedi."

Anlatıldığına göre onun kesik bası Emevi caminin sahn tarafındaki doğu duvarında Emevi devletinin yıkılışına kadar asılı kalmıştır. Baska bir rivayette anlatıldığına göre onun kan izi, Emevi devletinin yıkılışına kadar o duvarda kalmıştır. Öldürüldüğü gün otuzaltı yasındaydı. Otuzbir, otuziki, otuzbes, otuzsekiz, kırkaltı yasında olduğu da söylenir. Bu hususta çeşitli rivayetler varid olmuştur. Halifeligi bir yıl altı ay sürmüştür. Meshur kavle göre böyledir. Bir yıl üç ay sürdüğü de söylenir.

İbn Cerir dedi ki: Velid çok güçlü, ayak parmakları uzun bir kimse idi. Yere bir demir kazık çakılır, o kazığın ucuna bağlanan bir ip kendisinin ayaklarına bağlanır, sonra o halde iken, elini atın bedenine degdirmeksizin sıçrayarak ata biner ve sıçramasının kuvveti nedeniyle yerdeki o demir kazık sokulurdu.» [9]

Yezid B. Velid B. Abdülmelik b. Mervan'ın Halifeligi

Bu zata "Nakis" lakabı takılmıştır. Çünkü o, Velid'in bolca verdiği bağışları kısmıştı. Velid b. Yezid, insanlara bağış ve maaşları onar onar verirdi. Fakat Yezid b. Velid bunu Hisam'ın hilafeti zamanındaki miktara indirdi. Ona ilk olarak Nakis lakabını takan kişinin Mer-van b. Muhammed olduğu söylenir. Velid b. Yezid'in Öldürülmesinden sonra halifelğine bey'at edildi. Bey'at merasimi bu senenin, (hicri 126. senenin) cemaziyelahir ayının bitimine iki gece kala cuma gecesinde yapıldı.

Yezid b. Velid, salih ve takvali bir kimseydi. İlk icraati, Velid'in artırmış olduğu asker erzakını eksiltmek oldu. Senelik olarak onar onar verdiği

erzak ve maaslari eksilttiği için kendisine Nakis lakabi verilmiştir. Darb-i meselde de söylendiği gibi, "Mervan oğullarının halifeleri arasında en adil olanlar Nakis ile yüzü ak olan (Ömer b. Abdülaziz)dir."

Ne var ki, Yezid b. Velid'in halifeligi uzun sürmedi. O, bu senenin sonunda vefat etti. İşler bozuldu. Düzen altüst oldu ve fitne yaygınlaştı. Mervan oğullarının ayrılığı ve ihtilafi fazlalardı. Süleyman b. Hisam harekete geçip ayaklandı. Bu sırada o, Umman'da Velid'in zindanında tutukluydu. Harekete geçip Velid'in mal ve ürünlerine el koydu. Sam'a yöneldi. Velid'e lanet okudu. Onun kusurlarını saydı, onu kafirlikle suçladı. Yezid de ona ikram etti. Velid'den aldığı malla-n kendisine verdi.

id, Süleyman'ın kız kardeşiyle evlendi. Bu kadının adı Ümmü

Hisam binti Hisam idi.

Bu sırada Humuslular, memleketlerinde bulunan Abbas b. Velid'in evini yıktılar. Ailesini ve çocuklarını hapsedtiler. Abbas'ın kendisi Humus'tan kaçıp Sam'da bulunan Yezid b. Velid'in yanına gitti. Humuslular, Velid b. Yezid'in intikamını almak istediklerini söylediler. Sehrin kapılarını kilitlediler. Velid'in üzerine agıt yakmaya başladılar. Intikam almak amacıyla diğer ordularla haberleşip yazıştılar. Asker toplamaya başladılar. Orduların büyük çoğunluğu onların bu çağrılarına icabet ettiler. Yalnız Hakem b. Velid b. Yezid'in halife olmasını şart koştular. O zaten veliaht idi. Naiblerini azlettiler ki o, Mervan b. Abdullah b. Abdülmelik b. Mervan idi. Sonra onu ve oğlunu öldürdüler. Başlarına, Muaviye b. Yezid b. Husayn'i emir tayin ettiler.

Humusluların yaptıkları Yezid b. Velid'e bildirilince, kendilerine,

Yakub b. Hani ile bir mektup gönderdi. Mektubun içeriği, hilafet isinin sura ile halledilmesine bir çağrıdan ibaretti. Amr b. Kays dedi ki: "Eğer durum böyleyse, biz veliahdımız Hakem b. Velid'in halife olmasına razı oluruz."

Yakub, Amr'ın sakalını tuttu ve ona şöyle dedi:

- Yazıklar olsun sana! Halife olmasını istediğin şu yetim çocuğun idaresi senin vesayetinde olsaydı ve bir miktar malı da sende bulunsaydı, senin bu malı ona teslim etmen helal olmazdı. Hal böyle iken bu ümmetin idaresini ve hilafeti bu yetim çocuğa vermek gerektiğini nasıl iddia edebiliyorsun?

Sonra Humuslular, Yezid b. Velid'in elçisi Amr b. Kays'ın üzerine atıldılar. Onu kovarak aralarından sürdüler. Ebu Muhammed es-Süfyanî onlara şöyle dedi:

- Eğer ben Sam'a gidecek olursam, orada herkes bana uyar. İki kişi dahi bana muhalif olmaz.

Böyle demesi üzerine onunla birlikte Sam'a gittiler. Süfyanî'yi başlarına emir yaptılar. Süleyman b. Hisam, büyük bir askeri birlikle karsılarına çıktı.

Yezid de onlarla birlikte silahlanmisti. Yezid, Abdü-laziz b. Velid'i 3.000 kisi ile Seniyyetü'l-Akabe'ye, Hisam b. Musad el-Mizzî'yi 1.500 kisiyle Akabetü's-Sülemî'ye gönderdi. Humuslular yola çıktılar. Süleyman b. Hisam'm sol cenah askerlerini geçip ilerlediler.

Süleyman, onların oradan geçtiklerini duyunca peslerine düştü. Süleymaniye'de onları yakaladı. Sağ taraflarında Zeytun dağı, sol taraflarında diğer dağlar, arkalarında da kabileler vardı. Kaçacak tek yönleri kalmısti. İki taraf Kubaletü'l-Har'da siddetle savastılar. İki taraftan da çok sayıda adam öldürüldü. O esnada Abdülaziz b. Velid, beraberindeki askerlerle oraya geldi, Humuslulara hücum etti. Askerlerini dağıttı. Humuslu askerlerin ortasında bulunan tepeye çıktı.

Humuslular hezimete ugradılar, dağılıp kaçtılar. Süleyman'ın ve Abdülaziz b. Velid'in askerleri onları kovalamaya başladılar. Bir kısmını öldürdüler bir kısmını da esir aldılar. Sonra da Yezid b. Velid'e bey'at etmeleri halinde onlara ilismeyeceklerini, yüksek sesle duyurdular. Aralarında Ebu Muhammed es-Süfyanî ve Yezid b. Halid b. Muavi-ye'nin de bulunduğu bir topluluğu esir aldılar.

Sonra Süleyman ile Abdülaziz, yollarına devam ettiler. Beraberlerinde askerleri ve halkın esrafi olduğu halde Azra'da konakladılar. Ayrıca yanlarında Humuslu esirler de vardı. Esarete düşmeksizin onların saflarına katılan diğer Humuslular da vardı. Ama Humusluların 300 kadar adamı öldürülmüştü. Onlar Yezid b. Velid'in huzuruna gittiler. Yezid onları karşıladı ve ihsanda bulundu. Onları affetti. Ayrıca bagista bulundu. Özellikle esrafa daha çok bagista bulundu. Başlarına emîr olarak geçirdikleri Muaviye b. Yezid b. Husayn'm emirliğini onayladı. Böylece onlar da hosnud oldular. Sam'da, onun emrini dinleyip itaatla bulunarak ikamet ettiler.

Bu senede (hicretin 126. senesinde) Filistin halkı, Yezid b. Süleyman b. Abdülmelik'e bey'at ettiler. Bu hadise şöyle gelişti:

Süleyman'ın oğullarının Filistin'de emlakı vardı. Bu emlakı Filistinlilere bırakıyordu. Filistinliler de elde ettikleri gelirleri kendilerine alıyorlardı. Bu nedenle Filistinliler onlarla komşu olmayı çok istiyorlardı. Velid b. Yezid öldürölünce Filistin reisi Said b. Ruh b. Zen-ba, Yezid b. Süleyman b. Abdülmelik'e mektup yazdı ve halkı ona bey'ata çağırmakta olduğunu, halkın da bu çağrıya icabet ettiklerini bildirdi. Ürdünlüler, Filistinlilerin bey'at ettiklerini duyunca, onlar da Muhammed b. Abdülmelik b. Mervan'a bey'at edip onu başlarına emîr yaptılar. Yezid b. Velid, bu durumdan haberdar olunca üzerlerine Samlilardan ve Süfyanî komutasındaki Humuslulardan oluşan bir askeri birliği gönderdi. Ürdünlüler, itaate dönerek bu askeri birlikle barış antlaşması yaptılar. Filistinliler de aynı yolu takip ettiler. Yezid b. Velid, Ürdün ve Filistin valiliğine kadesi İbrahim b. Velid'i

atadi. Böylece oralardaki yönetim de Yezid b. Velid'in eline geçmiş oldu.

Halife Yezid b. Velid, Sam'da halka bir hutbe irad etti. Allah'a la-yiki veçhiyle hamd-ü senada bulunduktan sonra şöyle dedi:

«İmdi ey insanlar! Ben simariklik yaparak, tekebbür taslayarak, dünyaya hirs besleyerek, mülke ragbet göstererek ortaya çıkmış degilim. Ben nefsimi simartmam. Dogrusu ben kendi nefsimi haksizlik ederim. Rabbim bana rahmet etmezse ben mahvolurum. Ama bilesiniz ki ben, Allah ve Rasûlü ile dini için gazablanarak, Allah'in kitabi-na ve Peygamberi Muhammed (s.a.v.)'in sünnetine davet ederek orta-ya çıktım. Çünkü dinin prensipleri çignenmiş, takva ehlinin nuru °nd.urulrnüs; z°rba, inatçı, her türlü harami helal sayıcı, her türlü bid'ati irtikab edici kimse (Velid) ortaya çıkmisti. Bununla beraber vallahi o, kitabi tasdik etmiyor, hesap gününe inanmıyordu. O, soy bakımından amcam ogludur. Asalet bakımından dengimdir. Ama onun bu kötü hallerini görünce onun yönetimi hususunda Allah'a istihare yaptım. Beni kendi nefsimle basbasa bırakmamasini diledim. Vilayetim halkından çağrım olumlu cevap verenlere davette bulundum. Bu hususta benimle isbirligi yapmalarini istedim, Velid'i hal' etmek için çaba sarfettim. Nihayet Cenâb-i Allah da kullari ve beldeleri ondan kurtarip rahata kavusturdu. Bu da benim gücüm ve kuvvetimle degil, Allah'in gücü ve kuvvetiyle gerçekleşti.

Ey insanlar! Sizin üzerimde hakkınız olsun ki, ben tas üstüne tas koymayacağım. Kerpiç üstüne kerpiç yerleştirmeyeceğim. Kanaldan su akıtmayacağım. Servetimi arttırmayacağım. Kanlarima ve çocuklarima mal vermeyeceğim. Bir sehirden baska bir sehire mal tasımayacağım. Ancak su memleketin sinirlarim koruyacağım. Halkimin ihtiyaç duyduğu seyleri temin edecek ve onlari muhtaçlıktan kurtaracağım. Bütün bu ihtiyaçlari karsiladiktan sonra eger mal artacak olursa, artan mali daha muhtaç olan bir beldeye göndereceğim. Sizi sinirlarda yigip bekletecek, bu nedenle fitneye düşürecek, çoluk çocuğunuzu ve ailenizi de fitneye sürükleyecek degilim.

Kapimi size karsi kilitlemeyeceğim. Güçlülerin güçsüzleri yemesine göz yummayacağım. Size cizye vermekte olanlari beldelerinden uzaklastırmayacağım. Yollarim kesmeyeceğim. Sizin, benim yanımda her sene verilecek olan bagıslariniz, her ayda teslim edilecek erzakiniz vardır. Bagis ve erzakinizi vereceğim. Böylece Müslümanların geçim tekerlegi dönecektir. En uzakta olanınız, en yakinda olanınız gibi olacaktır.

Söylediklerimi yaparsam, siz de emrimi dinleyin, itaat edin ve bana güzelce destek verin. Söylediklerimi yapmazsam beni görevden hal' etmeniz, yahut beni tevbeyle davet etmeniz gerekir. Tevbe edersem kabul edin. Salih ve dindar bir kimse varsa ve bu benim size verdiklerim kadarini veriyorsa, siz

de ona bey'at etmek istiyorsanız bilirsiniz ki ona ilk bey'at edecek ve itaati altına girecek olan sahis ben olacagim.

Ey insanlar! Yaraticiya isyan olan yerde yaratilana itaat yoktur, itaat ancak Allah'a yapilir. Bir kimse Allah'a itaatte bulunuyorsa siz de -Allah'a itaatte bulundugu sürece- ona itaat edin. Eger o, Allah'a isyan ederse veya baskalarini isyana davet ederse bilirsiniz ki o kisi, isyan edilmeye layiktir, itaat edilmeye degil. Hatta o, tahkir edilip öl-dürülmelidir. Ben bu sözümü söylüyorum. Kendim ve sizler için magfiret diliyorum.»

Bu senede Yezid b. Velid, Yemenlilere düşmanligi görüldüğü için Yusuf b. Ömer'i Irak valiliginden azletti. Yemenliler, Irak'ta bulunan ve Halid b. Abdullah el-Kusari'nin kavmi olan bir gruptu. Nihayet Velid b. Yezid öldürüldü. O, Irak'ta bulunan Yemenlilerin çogunu hapse attirmisti. Halifenin askerlerinden korktugu için sinira gözet-leyiciler koymustu.

Mü'minlerin emiri Yezid b. Velid, Yusuf b. Ömer'i azletti. Yerine Irak valiligine Mansur b. Cumhur'u tayin etti. Ayrica Sind, Sicistan ve Horasan valiliklerini de onun uhdesine verdi. Mansur b. Cumhur, kaba bir bedevi idi. Kaderci Gaylan'in mezhebine bagliydi, ama güzel eserleri de vardi. Velid b. Yezid'in öldürülmesi ugrunda çok zahmetlere katlandi. Bu nedenle Yezid b. Velid'in nazarinda itibarli oldu. Anlatildigina göre o, Velid'in öldürülmesinden sonra isini tamamlayınca Irak'a gitti ve Iraklilardan Yezid adina bey'at aldi. Memleketin çeşitli beldelerindeki vali ve naibleri yerinde birakti. Ramazan ayinin sonunda Sam'a döndü. Bu nedenle halife Yezid b. Velid, görevde bulundugu sürece onu Irak valiliginde birakti. Dogrusunu Allah bilir.

Yusuf b. Ömer'e gelince o, Irak'tan kaçti, Belka diyarina gitti. Mü'minlerin emiri Yezid emir göndererek onu huzuruna celbettirdi. Huzura gelince Yezid sakalindan tuttu. Uzun sakali vardi. Sakali göbegini geçiyordu ama kendisi kısa boyluydu. Halife Yezid onu kinadi, azarladi, sonra zindana attirdi. Zimmetine geçirdigi mal ve paralari elinden almalari için görevlilere talimat verdi.

Mansur b. Cumhur, Irak'a gidince halifenin (Velid'in öldürölüs keyfiyetine dair) mektubunu halka okudu. Cenâb-i Allah'in, Velid'i muktedir bir hükümdara yarasircasma yakaladigini ve öldürdügünü beyan etti. Halife mektubunda, Mansur b. Cumhur'u Irak valiligine tayin ettigini ifade ediyordu. Onu; yürekli, cesaretli ve savas taktiklerini bilen bir kisi oldugu için valilige nasbettigini beyan ediyordu. Iraklilar, Yezid b. Velid'e bey'at ettiler. Sind ve Sicistan halki da ayni sekilde bey'atlarini sundular.

Horasan naibi Nasr b. Seyyar'a gelince; o, Mansur b. Cumhur'a itaat etmedi. Emri altına girmeyecegini söyledi. Nasr b. Seyyar, Velid b. Yezid'e büyük hediyeler sunmus, bu nedenle görevinde kalmisti.

Bu senede Mervan el-Himar, Velid b. Yezid'in kardesi Ömer b. Yezid'e mektup yazarak onu, kardesi Velid'in intikamini almaya tesvik etti. Mervan o zaman, Azerbaycan ve Ermeniye valisi idi. Sonra Yezid b. Velid, Mansur b. Cumhur'u Irak valiligidinden azlederek yerine Abdullah b. Ömer b. Abdülaziz'i tayin etti ve ona: "Iraklılar, senin babam severler. Ben de seni oraya vali tayin ettim." dedi. Bu tayin isi bu Senenin sevval ayında olmustu.

Halife, Irak'ta bulunan Samli emirlere mektup yazarak Mansur b- Cumhur'un Irak'i Abdullah b. Ömer b. Abdülaziz'e teslim etmeyeceginden endise ettigini bildirdi ve Ömer'den yana olmalarini tavsiye etti. Fakat Mansur b. Cumhur, halifenin emrine uydu. Abdullah b Ömer b. Abdülaziz'e valiligi devretti, emrini dinleyip ona itaat etti.

Halife, Nasr b. Seyyar'a da bir mektup yazarak, kendisini Horasan özerk valiliginde biraktigim bildirdi.

Kirman'da dogdugu için kendisine Kirmanli denilen Ebu Ali Cü-dey'a b. Ali b. Sebib el-Mugnî, Nasr b. Seyyar'a isyan etti. Birçok insan da bu isyanda ona taraftar oldu. Çünkü Kirmanli, cuma namazlarına 1.500 kadar adamiyla beraber gelirdi. Nasr b. Seyyar'a selam verir, ama onun yanında oturmazdi. Nasr b. Seyyar ile emirleri onun bu tavrına sastilar, hayrete düstüler. Bir süre sonra onu zindana atmaya karar verdiler. Bir aya yakin zindanda kaldı.

Sonra Nasr onu serbest birakti. Birçok insan onun etrafında toplandı ve onunla birlikte ayaklandılar. Nasr b. Seyyar, üzerlerine bir askeri birlik gönderdi. Bu birlik ve komutani onlarla savasti. Onlari bozguna ugratti. Bir kismini öldürdü. Horasan'dan bir cemaat Nasr b. Seyyar'i küçümsedi. Saygisizlik etti, aylıklarının arttırılmasında ısrar ettiler. Ona -minber üzerinde iken- Selem b. Ahvezî aracılığıyla ağır sözler, hosuna gitmeyen kelimeler sarfettiler. Minber üzerinde hutbe ir ad ettigi esnada bey'atçılar mescidden çıktılar. Böylece halkın çoğu ondan koptu.

Nasr, bunun üzerine onlara söyle dedi: "Allah'a yemin ederim ki, sizi açtim, sonra dürdüm, sizi dürdüm, sonra açtim (yani sizi dikkatle arastirdim ama) aranızda dindar on kisi dahi göremedim. Allah'tan korkun. Allah'a yemin ederim ki, eger Süfyan sizin aranızda dolasmaya devam edecek olursa sizden her biriniz kendi malından, çocukundan ve ailesinden kopmayı, ayrılmayı temenni edecektir ve bunu görmediği halde böyle yapacaktır."

Bundan sonra Nabiga'nın su siirini okudu:

"Eger bahtsızlığınız size galib olursa Ben sizi islah etmeye gayret sarfederini."

Haris b. Abdullah b. Hasrec b. Verd "b. Mugire el-Ca'd, su siiri söyledi:

dini.

"İlkleri bana doğru yükselip yöneldiğinde,
Faydalanarak yıldızları seyretmeye başladım. Geceyi öyle geçir-
Bir fitneden dolayı ki, umumi oldu,
Ehli salah kimselerin tümünü kapsamına aldı,
Horasan, Irak ve Sam'dakileri de.
Onunla uğrasan kimseler mağlub oldular,
Kaba ve siddetli davranan beyinsiz ve sefih kimse cehaletle yürü-
Bu fitnede cahil de akıllı da aynı oldular.

İnsanlar bu fitneden ötürü simsiyah ve karanlık bir ortam içindedir *Bu nedenle akılları da tamamen karışmıştır. İnsanlar sıkıntılı bir haldedirler. Hamileler çocuklarını düşürmek üzeredirler. Fitneden ötürü kör ve belirsiz bir ortama düşmüşlerdir. Musibetler onları kuruntulara sürüklemiştir. İnsanlar akibetlerini düşünmüyor ve bakmıyorlar. Sadece söyleyeni belirsiz kimse bunu yapıyor. Bakirenin köpüklü sütü veya gebenin siglığı gibidir. Ki onun çevresini ebeler kusatırlar. Aramıza geldi, yönelisi ile tahkir etti. Onda kızıl depremler felaketler vardır."

Bu senede halife, emirlerden ve diğerlerinden, -kendisinden sonraki döneme mahsus olarak- kardeşi İbrahim b. Velid b. Abdülmelik için, ondan sonraki döneme mahsus olmak üzere de Abdülaziz b. Haccak b. Abdülmelik b. Mervan için velayetlik bey'atı aldı. Çünkü kendisi ölüm hastalığına yakalanmıştı. Bu bey'at, bu senenin zilhicce ayında gerçekleşti. Bu bey'atı alması için emirlerden, vezirlerden ve ileri gelenlerden bir grup onu tesvik etmişti.

Bu senede Yezid, Hicaz valisi Yusuf b. Muhammed es-Sakafi'yi görevden alarak yerine Abdülaziz b. Ömer b. Abdülaziz'i vali tayin etti, Abdülaziz b. Ömer, zilkade ayının sonlarına doğru Hicaz'a gitti.

Bu senede Mervan el-Himar, Yezid b. Velid'e muhalefetini açıkladı. Ermeniyeli'den çıkıp yola koyuldu. Velid b. Yezid'in intikamını alacağını söyledi. Fakat Harran'a ulaşınca, onun halifelige muvafık olduğunu ifade etti ve mü'minlerin emin Yezid b. Velid'e bey'at etti.

Bu senede İbrahim b. Muhammed b. Ali b. Abdullah b. Abbas, Jö^Hasim Bekir b. Mahan'ı Horasan diyarına gönderdi. Ebu Hasim e Merv şehrinde Horasanlılardan bazı kimselerle bir araya geldi. İbrahim b. Muhammed'in gönderdiği ve aynı zamanda kendini V+ iitad)ta Dulunan mektubunu ve vasiyetini okudu. Onlar da bu vasiyeti kabul ettiler. Yanlarındaki nafakaları Ebu Ha-9»»le birlikte gönderdiler.

(Va ,U Seiienin zilkade ayinin (veya zilhicce ayinin) sonlarına dogru hnunda, yahut kurban bayramından sonra) müminlerin emiri Yezid b. Velid vefat etti. [10]

Yezid B. Velid B. Abdülmelik B. Mervan

Yezid b. Velid b. Abdülmelik b. Mervan b. Hakem b. Ebi'l-As b Ümeyye b. Abdisems b. Abdimenaf b. Kusay Ebu Halid el-Ümevî Mü'minlerin emiriydi. İlk olarak kendisine Sam'a bagli Mizze kasabasinda bey'at edildi. Halifeligi kabul edildi. Sonra Sam'a girerek sehri ele geçirdi. Bunun ardi sıra amcası oğlu Velid b. Yezid'in üzerine asker gönderdi ve onu öldürttü. Bu senenin cemaziyelahir ayinin sonlarında halifelige tam olarak sahip oldu. Otoritesini kurdu.

Kendisine -Velid b. Yezid'in on kat arttirdigi maaslari azalttigindan ötürü-Nakis lakabi takildi. Bu lakabi ona Mervan el-Himar'm taktigi da söylenir. Mervan ona, "Nakis b. Yed" derdi.

Yezid b. Velid'in annesi: Sahferend binti Feyruz b. Yezdücürd b. Kisra'dir. Kisra hanedanmdandi.

Ibn Cerir dedi ki: Yezid b. Velid'in annesi, Sah Afezîd binti Feyruz b. Yezdücürd b. Sehriyar'dir. Kisra ailesindendir. Yezid b. Velid, siirinde şöyle demisti:

"Ben Kisra'nın oğluyum. Babam Mervan'dir. Kayser dedemdir. Baska bir dedem de Hakan'di."

Böyle demisti. Çünkü dedesi Feyruz'du. Anneannesi Kayser'in kızıydı. Annesi Sehreveyh ise Türk Hakan'ının kızıydı. Kuteybe b. Müslim, Sehreveyh ile kız kardesini bir gazada esir alarak Haccac'a göndermistı. Haccac, Sehreveyh'i Velid'e göndermis, kız kardesini kendi yanında alıkoymustu. Sehreveyh, biyografisini anlatmakta olduğumuz Yezid b. Velid en-Nakis'i dogurmustu. Kız kardesi ise Irak'ta Haccac tarafından alıkonulmustu.

Yezid b. Velid, hicretin doksaninci senesinde dogdu. Doksanalın-ci senede dogduguna dair zayıf bir rivayet de vardır. Evzaî, selem meselesini ondan rivayet etmistir. Bu senenin olaylarından bahsederken Önceki sayfalarda Yezid b. Velid'in yönetim tarzını, onun adil, dindar, hayırhah, serden kaçan, hakka yönelen bir kimse olduğunu anlatmistik.

Bu senenin ramazan bayramında namazgaha iki süvari kordonu arasında, sağında ve solunda yalın kılıçlı muhafızlar arasında gitmiş ve aynı vaziyette Hadra kösküne dönmüştü. Salih bir adamdı. Bir atasözünde şöyle denilmiştir: "Yüzü ak olan (Ömer b. Abdülaziz) ile Nakis, Mervan oğullarının en adilleridirler."

Ebu Bekir b. Ebi'd-Dünya, Yezid b. Velid en-Nakis'in söyle dedigini rivayet etmistir:

"Ey Ümeyye ogullari! Sarkilardan uzak durun. Çünkü sarki, ha-azaltir. Sehveti artirir. Mürüvveti yikar. O, içkinin yerine geçer, okuyan ve dinleyen kimse sarhosun yaptiklarini yapar. Eger sarki okuyacak veya dinleyecekseniz bunu kadınlardan uzak yerde yapin. Kadınlardan sarkiyi uzak tutun. Çünkü sarki, zinaya daV jbn Abdülhakim, Imam Safii'nin söyle dedigini rivayet etmistir: "Kendisine Nakis denilen Yezid b. Velid b. Abdülmelik, hilafete nce insanlari Kaderiyye mezhebine davet etti ve bu mezhebe inti-b etmeleri için onlari zorladi. Bu mezhebin önde gelen adami Gay-lan'i da kendine yakin kildi."

Ibn Asakir böyle demistir. Sonra Ibn Asakir, sözünü söyle sürdürüstür: "Belki de Yezid, Gaylan'in adamlarini kendine yakin kilmistir Çünkü Gaylan'i daha önce Hisam b. Abdülmelik öldürtmüstü."

Muhammed b. Mübarek dedi ki: «Yezid b. Velid en-Nakis'in son söylediği söz, "Eyvah, ne kadar da üzüntülüym. Eyvah, ne kadar da bahtsizim!" olmustur. Yüzüğünün üzerinde: "Ululuk, Allah'a mahsustur." ifadesi yaziliydi. Yakalandigi taun hastaligindan ötürü Hadra'-da vefat etti. Vefati hicri 126. senenin zilhicce ayinin 7'sinde cumartesi günü olmustu. Bu ayin kurban bayrami gününde veya bundan birkaç gün sonra veya bu ayin bitimine on gün kala veya bu ayin sonlarinda veya zilkade ayinin sonunda vefat ettigine dair çeşitli rivayetler de vardir. Vefat ettigi sirada kirkalti yasinda olduguna dair çok rivayetler vardir. Ama otuz yasinda vefat ettigini söyleyenler de vardir. Yine baska bir yasta olduguna dair zayıf bir rivayet de nakledilmistir. Dogrusunu Allah bilir.

Halifeligi en meshur kavle göre alti ay sürmüstür. Bes ay birkaç gün sürdüğü de söylenir. Cenaze namazini kardesi ve kendisinden sonraki veliaht Ibrahim b. Velid kildirdi. Allah ona rahmet etsin.

Said b. Kesîr b. Ufeyr'in anlattigina göre Yezid b. Velid, Babü'l-Cabiye ile Babu s-Sagir arasinda bir yere defnedilmis tir. Babü'l-Fera-dis'te defnedildigine dair zayıf bir rivayet de vardir. Kendisi esmer

tenli, nahif vücutlu, güzel endamli, güzel yüzlü ve yakisikli bir adamdi.

Ali b. Muhammed el-Medinî dedi ki: "Yezid, esmer tenli, uzun °°ylu, küçük basli, benli ve yakisikli bir adamdi. Agzi biraz genisti.

ma ^zla genis degildi."

Ah Bu senede insanlara Abdülaziz b. Ömer b. Abdülaziz haccettirdi, ^bdülaziz, Hicaz valisi idi. Kardesi Abdullah, Irak valisi idi. Nasr b. yyar da Horasan valisi idi.

ogrusunu, noksanliklardan münezzeh olan yüce Allah daha iyi[11]

Hicretin Yüzyirmialtinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Halid B. Abdullah B. Yezid

Halid b. Abdullah b. Yezid b. Esed b. Kürz b. Amir b. Abkarî Ebü'l-Heysem el-Becelî el-Kusarî ed-Dimiskî. Velid tarafından Mekke ve Hicaz valiligine atanmistî. Sonra halife Süleyman da onu bu görevde birakmistî. Daha sonra halife Hisam zamaninda onbes sene müddetle Irakeyn valiligi yapti.

Ibn Asakir dedi ki: "Halid b. Abdullah'in evi Sam'in Merbaatül-kaz mevkiinde idi ki, bugün Darüsserif el-Yezidî olarak bilinir. Torna kapisi dahilindeki hamam da ona nisbet edilir."

Halid b. Abdullah b. Yezid b. Esed, dedesi Esed'den rivayet etti ki; Rasûlullah (s.a.v.), ona söyle demistir:

"- Ey Esed! Cennet'i sever misin?

- Evet.

- Öyleyse kendi nefsin için sevdigin ve istedigini seyi Müslümanlar için de sev ve iste."

Halid b. Abdullah b. Yezid'den rivayette bulunanlar arasında Ismail b. Evsat, Ismail b. Ebi Halid, Habib b. Ebi Habib ve Humeyd et-Tavil de vardir. Yine onun, dedesi Esed tariki ile Rasûlullah (s.a.v.)'-tan hastaliklarin günahlara keffaret kilinacagina dair bir hadisi rivayet ettigi anlatilir. Annesi Hristiyandi. Ebu Bekir b. Ayyas, annesi Hristiyan olup esraftan olanlar arasında Halid b. Abdullah'in adini da nakletmistir.

Medainî dedi ki: Onun reisligindeki icraatlarindan biri sudur: Sam'da ati üzerinde dolasmaktayken bir çocuğu ezivermis, hemen çocuğu kaldirip atina bindirmis ve oradaki bir grup insana bu kazaya kendisinin sebebiyet verdigini, çocuğun ölmesi halinde diyetini verecegini söylemistî.

Halife Velid, onu hicretin seksendokuzuncu senesinde Hicaz valiligine tayin etmis; vefatina kadar o görevde birakmistî. Sonra halife Süleyman da onu bu görevinde birakmistî. Hicretin 106. senesinde Hisam onu Irak valiligine tayin etmis, o da bu görevini hicretin 120. senesine kadar sürdürmüs, sonra da yerine atanan Yusuf b. Ömer'e teslim etmistî. Yusuf b. Ömer, onun malini müsadere etmis, kendisine iskencede bulunmus, sonra da serbest birakmistî. O da ayni senenin muharrem ayında gidip Sam'da ikamete baslamisti.

Fakat Velid b. Yezid, daha sonra onu Yusuf b. Ömer'e teslim etmis, ondan 50.000.000 dirhem para almisti. Halid b. Abdullah, asiri iskence altında canini vermisti. Ayaklari ezilmis, bacaklari kirilmis, gon'ta da uyluk

kemiklerini bundan sonra da göğüs tahtasını kırmışlar işbu nedenle vefat etmişti. Bir tek kelime dahi konuşmamış, ah et-na'erniS' böylece ruhunu teslim etmişti. Allah ona rahmet etsin.

Leysî, babasının söyle dedigini rivayet etmiştir:

Jâlid b. Abdullah el-Kusarî, bir gün hutbe irad etmeye başlamış, ancak dili tutulmuş ve konuşamaz olmuş ve söyle demisti: "Ey insanlar t>u söz bazen insanın agzına gelir, bazen de uzaklaşır. İnsan konuşamaz hale gelir. Sebep vuku bulunca kişi konuşabilir, ama yok olunca da konuşamaz olur. Kişinin beyanı bazen meyveden sıkılan su gibi gelir ve konuşması bazen de tutulur. Arzuladığınız rahat konuşma bir gün bana tekrar nasib olacaktır ve biz arzuladığınız şekilde tekrar size hitab etme gücüne kavuşacağız."

Asmaî ile diğerleri dediler ki: Halid b. Abdullah el-Kusarî bir gün Vasi'fta hutbe irad etti. Söyle dedi: '

"Ey insanlar! Güzel huylarda ve iyiliklerde birbirinizle yarisin. Sizi manen zenginleştirecek olan manevi ganimetlere kosun. Cömertlik yaparak övülmeyi hak edin. Baskasının alacağını geciktirerek yerilmeyin. Yapmaya niyetlendiğiniz ama henüz yapamadığınız bir iyilikle Övünmeyin. Herhangi bir kimseye bir nimet verirsiniz ama sükrünü görmezseniz, bilin ki, vermiş olduğunuz o nimetin mükafatını Allah daha güzel bir şekilde size verir. Karsiliğinde daha bol bağışta bulunur. Bilesiniz ki, insanların size olan ihtiyaçları bir nimettir. Onları bikiş usandırarak bu nimeti nikmete dönüştürmeyin.

Malin en faziletlisi, sevap kazandıran ve insanın hatırasını kendisinden sonra devam ettirendir. Eğer iyiliği bir insan suretinde göre-bilseydiniz onu yakışıklı bir adam suretinde görecektiniz ki insanlar ona bakınca mutlu olur ve sevinirlerdi. O yakışıklı insan da bütün âlemlerin fevkinde olurdu. Cimriligi de bir insan suretinde görebil-seydiniz, onu çirkin bir insan suretinde görecektiniz ki kalpler ondan nefret eder, gözler onu görmek istemezdi. Doğrusu cömertlik yapan efendi olur ve yükselir. Cimrilik yapan da zelil ve alçak olur.

insanların en âlicenabi, kendisinden umulmadığı halde bağışta bulunandır. Gücü yettiği halde karsisindeki suçluyu affedendir. İnsanların en faziletlisi, kendisi ile bağlarını koparanların ziyaretine gidendir. Ekimi hoş olmayanın ürünü de temiz olmaz. Güzelce ekilen °humun dalları, budakları, iyice yeserir. Kökleri uzar."

Asmaî, ömer b. Heysem'in söyle dedigini rivayet etmiştir: Bedevi-nin "iri Halid b. Abdullah el-Kusarî'nin yanına geldi. Ona şu methi-yi okudu:

Kürz-ü Hayz'in oğlu, sana ragbet ederek yöneldim ve geldim, bana zayıf ve darmadagin olanı bildirsin.

Bütün iyilikleri sahsında toplayan serefli bir lider olan yumusak huylu ve cömert adama geldim.

Zürriyeti ve soyu bakımından Allah'in en kıymetli yaratığının (yanma geldim.

Insanlar iyiliklerini kisarlarken sen yükseldin,

Ayakta dimdik durdun. Buralarda bir yoksul dahi kalmadı senin sayende.

Ey cömertlikte deniz gibi olan kisi, insanlar senin dalgalarıiii altında kaybolurlar.

Senden iyilik istediklerinde dalgalanır ve köpük saçarsın.

Abdullah'in oğlu Halid'i her yerde sinadım.

Sahsiyet bakımından onu, insanların en hayirlisi ve en serefliisi olarak gördüm.

Eger cömertlik ve hayirhahlik nedeniyle dünyada nami ebedi kalacak biri olsaydı;

O da Halid b. Abdullah olurdu. Yani sen ebediyyete kadar namim sürdürürdün.

Senden ümid ettiğim seyden beni yoksun bırakma,

Aksi takdirde yüzüm kararır ve simsiyah hale gelir."

Halid, bu siiri ezberledi. Yanında insanlar toplandığında o bedevi kalkıp tekrar bu siiri okumak isteyince Halid daha atak davranarak ondan önce okumaya başladı ve o bedeviye: "Ey ihtiyar, biz bu siiri senden önce öğrendik." dedi. İhtiyar bedevi de dönüp disari çıktı. Halid, onun bu hususta ne diyeceğini tespit etmek için pesine adam takti. Takip eden adam, ihtiyar bedevinin su beyitleri okumaya başladığını duydu:

"Bilesiniz ki, ben Allah yolunda ümid beslemiyordum Halid'in yanında.

Fazlaca zahmetlerle de karsilasmadım bu ugrda.

Maliyla cömertlik yapan bir bagis denizinin yanma gittim.

O, övgüyü kazanmak için bol mal verir.

Ama ugursuz bahtım o adamin cömertliği hususunda bana muhalefet etti.

Ugursuzlugum yanima yaklasti. Sansim benden uzaklasti.

Eger onun yanında bir nasibim olsaydı mutlaka elde edecektim;

Ama bu da tek ve bir olan Allah'in bir emridir."

Takip eden adam, ihtiyar bedeviye yakalayip Halid'in huzuruna götürdü ve yolda söylediği siirleri ona nakletti. Halid de ihtiyar bedeviye 10.000 dirhem verilmesini emretti.

Asmaî dedi ki:

Bedevinin biri Halid b. Abdullah el-Kusarî'den dagarcigini unla doldurmasını istedi, ama Halid, dagarciginin dirhemlerle doldurulmasını emretti. Huzurdan çıkan bedeviye: "Halid sana nasıl davrandı?" diye sorduklarında bedevi su cevabi verdi: "Ben arzuladığım sevin bana verilmesini istedim, ama o kendi arzuladığı şeyin bana verilmesini emretti."

Ravinin biri dedi ki: Bir ara Halid, kendi maiyetiyle birlikte dolasmakta iken bedevinin biri karsısına çıktı ve ondan, boynunu vurmasını istedi. Halid, ona sordu:

- Neyin var, niçin bu istekte bulunuyorsun? Yol mu kestir? Asi mi oldun? Baskasını isyana mı sürükledin?

Bedevi, bütün bu sorulara, "Hayır" diye karşılık verdi. Halid ona sordu:

- Peki ne diye boynunun vurulmasını istiyorsun? -Yoksulluk ve muhtaçlığa dayanamadığını için...

- Öyleyse ihtiyacını söyle bakalım.

- Bana 30.000 dirhem lazım.

Halid, beraberindeki arkadaşlarına söyle dedi: "Bugün kazandığım kadar başka hiçbir gün kazanmamışım. Çünkü bu bedevinin benden 100.000 dirhem isteyeceğini tasarlamıştım ve 100.000 dirhemi vereceğimi de kararlaştırmıştım. Ama kendisi benden 30.000 dirhem istedi, böylece 70.000 dirhem kazanmış oldum. Haydi, bu kadar kazandığıma göre gelin geri dönelim." Böyle dedikten sonra bedeviye 30.000 dirhem verilmesini emretti.

Halid, makamında oturduğunda mal ve paralar önüne konulurdu. Kendisi de söyle derdi: "Bu mal ve paralar emanettir, hak sahiplerine dağıtılmaları gerekir."

Halid'in Rabia adındaki cariyesinin 30.000 dirhem değerindeki yüzüğü kanalizasyona düşmüştü. Rabia, yüzüğünü kanalizasyondan çıkaracak bir adam getirilmesini istedi. Fakat Halid ona: "Senin elin o kadar değerlidir ki, bu pis yere düştükten sonra o yüzüğü takmaman gerekir." dedi ve Rabia'ya yüzüğünün karşılığında 5.000 dinar verilmesini emretti. Cariye Rabia'nın büyük miktarda zinet esyaları vardı. Zinetleri arasında her biri 73.000 dinar değerinde bir yakut ve birinci vardı."

Efalü'l-Ibâd" adlı kitabında Buhari, "Kitabü's-Sünne" adlı eserinde İbn Ebi Hatim ve sünnetle ilgili kitaplar tasnif eden birçok rivayet ettiler ki; Halid b. Abdullah el-Kusarî, kurban bayra hutbe irad etti ve cemaata söyle dedi: v Asanlar! Kurbanlarınızı kesin. Allah kurbanlarınızı kabul sun- Ama ben, Ca'd

b. Dirhem'i kurban edeceğim. Çünkü o, Cenâb-i Allah'ın Ibrahim peygamberi "Halil" (dost) edinmediğini ve Musa peygamberle de Tur-i Sina'da konuşmadığını iddia ediyor. Cenâb-i Allah, onun iddialarından yüce ve büyüktür."

Böyle dedikten sonra minberden indi ve Ca'd b. Dirhem'i minberin dibinde bogazladı.

Birçok imam dediler ki: Ca'd b. Dirhem Samli idi. Mervan el-Hi-mar'ın mürebbisi idi. Bu nedenle kendisine Mervan el-Ca'dî denilmiştir. Yani Mervan, kendisini terbiye eden Ca'd'a nisbet edilmıştır. Ca'd b. Dirhem, Cehm b. Safvan'm seyhidir. Cehmiye taifesi ona nisbet edilir. Bunlar Cenâb-i Allah'ın her mekanda kendi zati ile bulunduğunu söylerler. Cenâb-i Allah, bunların söylediklerinden yüce ve uludur.

Ca'd b. Dirhem, bu pis ve murdar mezhebini Eban b. Sem'an adındaki bir adamdan almıştır. Eban da Lebid b. A'sam'm kız kardesinin oğlu Talut'tan almıştır. Lebid b. Asam, Peygamber (s.a.v.) Efen-dimiz'e büyü yapan Yahudidir. Bu Yahudi bir tarak üzerinde yaptığı büyüü Zi Evan kuyusunun dibindeki bir tasin altına gizlemisti. Bu kuyunun suyu kina sivisi renginde idi. Lebid'in Peygamber Efendimize büyü yaptıgına dair hadis, Sahihayn'da ve diğer hadis kitaplarında sabittir. Bazı hadislerde anlatıldığına göre Cenâb-i Allah bu sebeple Muavvizeteyn (Felak ve Nâs) sûrelerini inzâl buyurmustur.

Ebu^Bekir b. Ebi Hayseme, Ebu Bekir b. Ayyas'ın söyle dedigini rivayet etmiştir: Halid b. Abdullah el-Kusarî'yi, Mugire ile adamlarının kendisinin huzuruna getirildikleri esnada gördüm. Mescidde tahti kuruldu. Tahtına oturdu. Sonra Mugire'nin adamlarından birinin huzura getirilmesini emretti. Getirilen adamı öldürttü. Sonra Mugi-re'ye: "Sunu dirilt bakalım." dedi. Mugire, ölüleri dirilttığını iddia ediyormus. Ama Halid'e: "Allah seni islah etsin, vallahi ben ölüleri diriltmiyorum." dedi. Fakat Halid: "Ya diriltksin ya da senin de boynunu vurdururum!" deyince, Mugire: "Vallahi,'ben bunu yapamam." diye karsilik verdi. Sonra Halid, içi bos bir kamis çubuk getirilmesini emretti. Onun içinde ates yaktirdi. Sonra Mugire'ye: "Su atesli çubugu kucakla." dedi. Mugire kucaklamadi, ama Mugire'nin adamlarından biri ileri atildi ve alevli çubugu kucakladı. Ebu Bekir b. Ayyas diyor ki: "O adamin yanarken dahi isaret parmagini kaldırarak sahadet kelimesini getirdigini gördüm."

Bu manzarayı gören Halid b. Abdullah, Mugire'ye: "Vallahi, bu yanmakta iken dahi sahadet getiren adam reisliğe senden daha layiktir." dedi. Sonra da Mugire ile diğer adamlarını öldürttü.

Medainî dedi ki: "Küfe'de peygamberlik iddiasında bulunan bir adamı Halid b. Abdullah'ın huzuruna getirdiler. Halid, ona sordu:

- Senin peygamberlik alametin nedir?

- Bana Kur'ân nazil oluyor! Söyle ki:

"Sana su yüklü bulutlan verdik. Rabbin için namaz kil ve alenen minah isleme. Sonra her kafire ve facire uyma."

Bunun üzerine Halid, onu asmalari için adamlarina emir verdi. Daracagina astiklarında da yalanci peygamber söyle diyordu: "Sana direkleri verdik. Tekrar kilmaya niyetlenerek Rabbine namaz kil. Ama senin geri dönmeyecegine garanti veriyorum."

Müberred dedi ki: Baskalarinin evinde yakalanan ve hirsizlik yaptigi iddia edilen bir genci Halid'in huzuruna getirdiler. Halid ona bazi sorular sordu. O da suçunu itiraf etti. Bunun üzerine Halid, gencin elinin kesilmesini emretti, ama o esnada güzel bir kadın ileri atilarak söyle dedi:

"Ey Halid, vallahi sen bir hataya ayak bastin. Miskin asik bizde hirsizlik yapmis degildir. O islemedigi bir suç u itiraf etmistir.

Yalniz o, elinin kesilmesini askinin açiga çıkmasından daha kolay görmüştür."

Halid, genç ve güzel kadının babasının getirilmesini emretti, sonra da o güzel ve genç kadini, hirsizlikle itham edilen genç adamla evlendirdi. Kadın için 10.000 dirhem mehir verdi.

Asmaî dedi ki: Bedevinin biri Halid b. Abdullah'in huzuruna girdi ve söyle dedi: "Ben seni iki beyitte övdüm. Ama 10.000 dirhem ve birde hizmetçi vermezsen bu beyitleri okumayacagim"

Halid: "Evet, sana istediklerini verecegim!" deyince bedevi, su beyitleri okumaya basladi:

"Hep evet demeye alismisin. Sanki kelimeler arasında evetten baska bir sey duymus gibi degilsin.

Hayir kelimesini bilmiyorsun. Sanki sen geçmiş zamanlarda ve ümmetlerde bu kelimeyi hiç duymamis gibisin."

Halid, ona 10.000 dirhem para ve bu paralari tasiyacak bir hizmetçi verilmesini emretti.

Yine Asmaî'den söyle rivayet edilmistir: Bedevinin biri Halid'in uruna girdi. Halid, ona dedi ki:

- Söyle bakalim ihtiyacin nedir?

- Bana 100.000 dirhem para lazim.

- Çok söyledin. Biraz indir.

-90.000 dirhem indirim yapıyorum, bana 10.000 dirhem ver. Hlid adamin

bu kadar çok indirimde bulunmasına sasti, ama huz bedevi bunu söyle açıkladı:

- Ey emir, ben senin kadrim gözönüne alarak 100.000 dirhem istemistim. Ama kendi kadrimi gözönüne alarak bu kadar çok indirim yaptım.

- Sen hiçbir zaman beni yenemezsin.

Böyle dedikten sonra Halid, o bedeviye 100.000 dirhem verilmesini emretti.

Baska bir defasında yine bir bedevi, Halid'in huzuruna girdi ve söyle dedi:

- Senin hakkında bir siir yazmistim, ama onu senin serefinden daha küçük görüyorum. Sana layik degildir. Sen daha yücesin.

- Oku bakalim. Bedevi okumaya basladi:

"Cömertlikte bulunarak bana hücum ettin ve beni naas tahtasına yatirdin.

Bana o kadar bagista bulundun ki benimle oyun oynamakta oldugunu sandim.

Sen cömertsin, cömerdin oglusun, cömerdin kardesisin,

Cömerdin müttefikisin. Cömertlik senden kurtulup gidemez."

- Ihtiyacini söyle bakalim.

- Bana 50.000 dinar lazim.

- Sana o kadar para verilmesini ve bir misli daha arttirilmesini emrettim.

Böyle dedikten sonra o bedeviye 100.000 dinar verdi. Ebü't-Tîb Muhammed b. Ishak-b. Yahya el-Visayî söyle dedi: Bedevinin biri Halid b. Abdullah el-Kusarî'nin huzuruna girdi ve ona su siiri okudu:

"Sen kendi kapinin üzerine evet yazisini yazdin. O, yüzündeki peçeyi açarak insanlari sana çağiriyor.

Sen, "hayir" kelimesine dedin ki: Benden baskasinin kapisina git. Artik ebediyyen sen benim kapimda görünemiyeceksin."

Halid b. Abdullah, bu siiri okuyan bedeviye 100.000 dinar verdi.

Bu bedeviyle ilgili olarak Ibn Main demis ki: "O adam Hz. Ali'nin aleyhinde konusan biri idi."

Asmaî, babasinin söyle dedigini rivayet etmistir: "Halid b. Abdullah, Mekke'de bir kuyu kazdirdi ve bu kuyudaki suyun Zemzem'den daha faziletli ve üstün oldugunu iddia etti."

Asmaî'den gelen baska bir rivayette anlatildigina göre Halid b.

Abdullah el-Kusarî, halifeyi Rasûl'den daha üstün sayarmis ki, bu da küfürdür. Ancak o, bu sözü ile baska bir manayi kasdetmis ise onu bi-lemeni. Dogrusunu Allah bilir.

Görölüyor ki, bu sözleri Halid b. Abdullah'in söylemesi sahih denilir. Çünkü o, dalaleti bastirmek, bid'atleri yok etmek için elinden gelen çabayi sarfetmis bir kimsedir. Mesela, Ca'd b. Dirhem'i ve diger mülhidleri öldürmüştür. "el-lkd" adli eserin sahibi ona dogru olmayan bazi seyler isnad etmistir. Çünkü "el-lkd" adli eserin sahibinde çirkin bir Siilik ve asiri bir Ehl-i Bey t taraftarligi vardi. Kendisindeki Siilikten ötürü hiç kimse onun sözlerini anlayamamistir. Seyhimiz Zehebî de ona aldanmis ve onun hifzinin saglam oldugunu söyleyerek kendisini övmüştür. Baskalari da onu övmüslerdir.

Ibn Cerir, Ibn Asakir ve digerlerinin anlattiklarina göre Velid b. Yezid, halifeligi döneminde hacca gitmeye karar verdi. Mekke'ye vardiginda Ka'be'nin daminda içki içmeye niyetlenmistir. Emirlerden bir grup onun bu niyetinden haberdar olunca, onu öldürmeye ve baskasini onun yerine geçirmeye karar verdiler. Halid b. Abdullah el-Kusarî ise, ona karsi bir komitenin olusturulduğunu söyleyerek Velid'i Ka'be daminda içki içmekten menetti. Velid, bu komitedeki adamlarin adlarini kendisine söylemesini istedi. Ama o, komitedeki adamlarin adlarini vermedi. Bunun üzerine Velid, onu siddetli bir sekilde iskenceye tabi tuttu. Sonra onu Yusuf b. Ömer'e gönderdi. Yusuf da ölünceye kadar ona iskence yapti ve onu en kötü biçimde öldürdü. Bu olay hicretin 126. senesinin muharrem ayinda vuku bulmustu.

Kadi îbn Hallikan, Halid b. Abdullah'i "el-Vefeyat" adli eserinde anlatirken onun hakkında söyle demistir: «Din bakımından itham altındaydi. Kendi evinde annesine bir kilise yaptırmisti. Sairlerden biri ve "el-A'yan" adli eserin sahibi onun soyunda Yahudi bulundugunu Sikk ve Satih ile akrabaligi bulundugunu söylemislerdir. Sikk ve Sa-tih, teyze çocuklariydilar. Her biri 600 sene yasadi ve ikisi de ayni günde dogmuslardi. Tarife b. Har onlardan herbirinin agzina tükürdükten sonra vefat etmis ve söyle demisti: "Bunlar kehanette benim yerime geçeceklerdir." Böyle dedikten sonra ayni günde ölmüştü.»

Bu senede vefat edenler arasinda Cebele b. Suhaym, Derrac ^Dü's-Semh ve Said b. Mesruk da bulunmaktadir. Ayrica Sam valisi Süleyman b. Habib el-Muharibî, Imam Malik'in seyhi Abdurrahman b- Kasim, Ubeydullah b. Ebi Yezid ve Anir b. Dinar da bu senede ve-tat etmislerdir ki, bunlari biyografilerini "Tekmil" adli eserimizde anlatmisizdir. [12]

Hicretin Yüzyirmiyedinci Senesi

Bu senenin baslangicinda Ibrahim b. Velid b. Abdülmelik, kardesi Yezid en-Nakis'm vasiyeti üzerine halifelige geçti ve emirler de onun halifeligine bey'at ettiler. Bütün Sam halki da bey'at etti, ancak Humuslular bey'at

etmediler. Önceki kısımlarda da anlatıldığı gibi esek lakabıyla tanınan Mervan b. Muhammed, bu sıralarda Azerbaycan ve Ermeniye valisi idi. Buralarda daha önce babası da valilik yapmıştı. Fakat Mervan b. Muhammed, Velid b. Yezid'i Öldürdüğünden Ötürü Yezid b. Velid'e düşmanlık besliyordu. Velid'in intikamını almaya yöneldi. Harran'a geldiğinde fikir degistirdi ve Yezid b. Velid'e bey'at etti. Kısa bir süre sonra Yezid b. Velid'in vefat haberini aldı. Cezirelilerle birlikte yola koyuldu. Kinnesrin'e vardı. Halkı kusatma altına aldı. Kinnesrinliler ona boyun eğip itaat ettiler. Sonra Ab-dülaziz b. Haccac idaresindeki Humus'a yöneldi. Abdülaziz b. Haccac, halife İbrahim b. Velid tarafından Kinnesrin'e vali tayin edilmisti. Mervan b. Muhammed, bunları, yeni halife İbrahim b. Velid'e bey'at etsinler diye kustama altına aldı. Ama bunlar ona bey'at etmemekte ısrarlı davrandılar.

Abdülaziz b. Haccac, Mervan b. Muhammed'in kendi vilayetine yaklaştırmakta olduğunu duyunca oradan ayrılıp göç etti. Mervan oraya geldi. Humuslular, ona bey'at ettiler ve onunla birlikte Sam'a hareket ettiler. Beraberlerinde Cezire ve Kinnesrin ordusu da vardı. Mervan, 80.000 askerle beraber Sam'a doğru yola koyuldu.

İbrahim b. Velid b. Hisam b. Abdülmelik de 120.000 kişilik bir askeri birliği harekete geçirdi. İki ordu Buka yakınındaki Aynü'l-Cer'de karşı karşıya geldiler. Mervan onları savastan uzak durmaya ve Velid b. Yezid'in velayet oğulları Hakem ile Osman'a el sürmemeye davet etti. Yezid bunları Sam'da zindana attirmisti. Fakat İbrahim b. Velid'in gönderdiği ordu bu istekleri kabul etmeyince, iki taraf güneşin yükseldiği andan itibaren ikindiye kadar şiddetlice savastılar. Mervan da İbrahim b. Velid'in ordusunu arkadan kusatacak bir müfrezeyle harekete geçirdi ve bu harekât başarılı oldu. Müfreze arkadan tek bir alarak hücumla geçti. Karşı taraftaki askerler de bu arada İbrahim b. Velid ordusuna saldırdılar. Süleyman'ın komutasındaki İbrahim b. Velid ordusu hezimete uğradı. Humuslular onlardan çok sayıda adam öldürdüler. Garnizonları ayak altında kaldı. O gün yapılan savasta Samlilardan 17.000 veya 18.000'e yakın asker öldürüldü. Bir o kadarı da esir alındı. Mervan bunları, Velid'in velayet oğulları Hakem ile Osman'a gönderdi. İki kısımdan baska hepsi serbest bırakıldı. Yalnız Yezid b. Akkar ile Velid b. Musad tutuklu kaldılar. Bunlar Beni Kelb kabilesine verildiler. Mervan bunları huzurunda kirbaçlattı ve zindana attı. İkisi de zindanda öldüler. Çünkü bunlar, Velid b. Yezid'i Öldürülmesine bizzat iştirak etmişlerdi.

Süleyman ile geride kalan diğer adamları hezimete uğramış olarak döndüler. Sabaha doğru Sam'a ulaştılar. Mü'minlerin emiri İbrahim b. Velid, olup bitenlerden haberdar edilince aynı anda ümera ile toplantı yaptı. Toplantıya katılanlar arasında Abdülaziz b. Haccac, Yezid b. Halid b.

Abdullah el-Kusarî, Ebu Alaka es-Seksekî, Asbag b. Zuale el-Kelbî ve digerleri vardı. Toplantıda alınan karar uyarınca Velid'in veliaht oğulları Hakem ile Osman'in -halifelige geçmelerinden korkulduğu için- öldürölmeleri gerekiyordu. Bunlara Yezid b. Halid b. Abdullah el-Kusarî gönderildi. Bulûga ermislerdi. Hatta bunlardan birinin bir çocuğu da dogmustu. Direkle vurularak Öldüröldü. Onlarla birlikte zindanda bulunan Yusuf b. Ömer de Öldüröldü. Yanlarında Ebu Muhammed es-Süfyanî de vardı, ama bu kaçmış ve zindan içerisinde kapi gerisindeki bir odaya saklanmışti. Kendisini kordon altına almışlar, yine de disari çıkmamışti. Kapiyi yakmak için ates getirip tam yakacakları esnada Mervan b. Muhammed ile askerlerinin, hezimete ugrayip kaçmakta olan Samli askerleri kovalayarak Sam'a geldiklerini duyunca bunları birakip kaçtılar. [13]

Mervan B. Muhammed El-Himar'in Sam'a Girisi Ve Halifelige Geçmesi

Mervan, beraberindeki askerlerle birlikte Aynü'l-Cer'den hareket edip yola koyuldu. Sam'a yaklasti. Samlılar, dün hezimete ugrayip onun önünden kaçmışlardı. Ibrahim b. Velid de kaçtı. Süleyman b. Hisam, beytü'1-mala gitti, kapiyi açtı. İçerideki mal ve paraları arkadaşlarına ve kendisine tabi olan askerlere dağıttı. Velid b. Yezid'in azatlıları da Abdölaziz b. Haccac'in evine hücum ettiler. Onu evde öldürdüler. Malını yağmaladılar. Yezid b. Velid'i de mezardan çıkarıp °nu Cabiye kapisinde daragacına astılar.b. Muhammed, Sam'a girip üst taraflarda konakladı. Ve-i in oğulları Hakem ve Osman'in cesetleri ile Yusuf b. Ömer'in cese-cu huzuruna getirildi. Bunlar defnedildiler. Ebu Muhammed es-Süf-yam de iplere bağlı olduğu halde huzura getirildi. Mervan el-Himar'a med Selami verdi- Mervan: "Hele sunu bırak." dedi. Ebu Muham-dile eS^Süfyanî ise söyle dedi: "Su iki çocuk (Hakem ile Osman) ken- ^den sonra senin halife olmanı istiyorlardı" Böyle dedikten sonra senin halife olmanı istiyorlardı." Böyle dedikten soneni in zindanda iken söylediği su siiri okumaya başladı:

gBjnden Mervana selam söyleyin. e ier her tarafı kapladı. Kin her tarafı Örttü. Biz sefkate muhtaç

olduk ama uzun süredir sefkat görmüyoruz.

Ben zulme ugradım. Kavmim de Velid'in öldürölmesi nedeniyle bizi sorumlu tutuyor.

Eger ben ve benden sonraki veliahdım öldürölcek olursak,

Mervan mü'minlerin emiri olsun."

Bundan sonra Ebu Muhammed es-Süfyanî, Mervan'a: "Ellerini uzat." dedi ve halifeligine bey'at eden ilk şahis oldu. Ardi sıra Muavi-ye b. Yezid b. Husayn b. Nümeyr de Mervan'a bey'at etti. Daha sonra Samlılar ve

Humuslular ile diger belde halklarinin reisleri bey'at ettiler. Bey'at merasimi tamamlandiktan sonra Mervan, onlara: "Emirlerinizi seçin ki, onlari baslariniza tayin edelim." dedi. Her belde halki kendileri için bir emir seçti. Mervan da onlari kendilerine emir olarak tayin etti. Böylece Sam reislighine Zamil b. Amr el-Cibranî, Humus reislighine Abdullah b. Secere el-Kindî, Ürdün reislighine Velid b. Muavi-ye b. Mervan, Filistin reislighine Sabit b. Nuaym el-Cüzamî tayin edilmiş oldular.

Mervan b. Muhammed, Sam'da otoritesini yerlestirince Harran'a döndü. O esnada, kendisinden önceki halife Ibrahim b. Velid ile amcası oğlu Süleyman b. Hisam ondan eman istediler. O da bunlara eman verdi. Süleyman b. Hisam, Tedmür sehrinden bir heyetle gelip Mervan b. Muhammed'e bey'at etti.

Sonra Mervan, Harran'da otoriteyi saglayınca, orada üç ay süreyle ikamet etti. Ancak ondan sonra Samlılar yapmış olduklari bey'ati bozdular. Humuslular ve diger şehirlerdeki insanlar da bey'atlarını bozdular. Bunun üzerine Mervan, Humuslular üzerine bir ordu gönderdi. Hicri 127. senenin ramazan bayramı gecesinde ordu Humus'a vardı. Mervan ise bayramdan iki gün sonra oraya ulasti. Humuslular, karsilarında büyük bir ordu ile duran Mervan'ı görünce itaat ettiler. O gün Mervan'ın beraberinde, hal' edilmiş halife Ibrahim b. Velid ile Süleyman b. Hisam da bulunmaktaydı. Mervan, bunlara Özel ikramda bulunuyor, sabah ve akşam yemeklerini onlarsiz yemiyordu. Mervan, Humusluları kusatma altına alınca halk; "Biz sana itaat üzereyiz." diye ünlediler. Mervan da: "Sehrin kapılarını açın." diye emir verince kapıları açtılar. Sonra aralarında ufak tefek çatismalar oldu. Mervan, Humuslulardan 500 veya 600 kadar adam öldürdü. Öldürülenlerin şehir çevresindeki daragalarına asılmalarını emretti. Ayrıca sehrin bazı surlarının yıkılması için emir verdi.

Samlılara gelince, Sam'in Gota mintikasındaki halk, reisleri Zamil b. Amr'i kusatma altına aldılar. Baslarına Yezid b. Halid el-Kusa-rî'yi reis olarak tayin ettiler. Şehirde onun naibi sebat etti. Halife Mervan, Humus'tan ona karsi 10.000 dolayında asker gönderdi. Bun-

lar Sam'a yaklastiklarında naib, beraberindeki askerlerle karsilarına çıktı. İki taraf çarpistılar. Halifenin askerleri, Samlıları bozguna ugratti. Mizze kasabası yakıldı. Orada bulunan baska köyler de yakıldı. Yezid b. Halid el-Kusarî ile Ebu Alaka el-Kelbî, Mizze'deki Beni Lahm kabilesinden bir adam vasitasiyla eman dilediler. Zamil b. Amr, onlari öldürdü ve kesik baslarını Halife Mervan'a gönderdi. Bu sirada Mervan, Humus'ta bulunuyordu.

Sabit b. Nuaym, Filistinlilerle birlikte halifeye karsi ayaklandı. Hep birlikte Taberiye'ye gelerek orayı kusatma altına aldılar. Halife, onlara karsi asker gönderdi. Halife ordusu, asileri uzaklastirip garnizonlarını ayaklar altında

çignedi. Sabit b. Nuaym da Filistin'e kaçtı. Emir Ebü'1-Verd, onu kovaladı ve ikinci kez bozguna uğrattı. Adamlarını darmadagin etti. Ebü'1-Verd, Sabit'in üç oğlunu yaralı olarak esir aldı ve halifeye gönderdi. Halife de tedavi edilmelerini emretti. Sonra halife, Filistin naibi Romahis b. Abdülaziz el-Kinanî'ye bir mektup yazarak Sabit b. Nuaym'i her nerede olursa olsun yakalamasını emretti. Romahis de onu aramaya başladı. İki ay sonra esir olarak yakalayip halifeye gönderdi. Halife de onun el ve ayaklarının kesilmesini emretti. Beraberindeki bir topluluk da aynı şekilde ellerinden ve ayaklarından mahrum kaldılar. Halife, el ve ayakları kesilen bu topluluğu Sam'a gönderdi. Bunlar Sam mescidinin kapısında bekletildiler. Çünkü Samlilar, Sabit b. Nuaym'm Misir diyarına giderek orada isyan edip halifenin Misir'daki naibini öldürdüğünü duyurak panige kapılmışlardı. Halife, kendilerini panige sürükleyen bu iddianın asilsiz olduğunu anlasınlar diye el ve ayakları kesilen bu topluluğu Sam halkına gönderdi.

Halife Mervan, Deyr-ü Eyyüb'da bir süre daha ikamet etti. Önce oğlu Abdullah, sonra da diğer oğlu Ubeydullah için veliahtlık bey'atı aldı. Bunları Hisam'ın kızları ile evlendirdi. Gelinlerinden birinin adı Ummü Hisam, diğerinki ise Aise idi. Bu bey'at ve evlendirme töreni her ne kadar göz kamastırıcı ve kapsamlı idiyse de yine de tam manasiyle mükemmel olmamıştı. Halife, Sam'a geldi; Sabit ile adamlarının el ve ayakları kesildikten sonra şehir kapılarında daragaçlarına asılmalarını emir buyurdu. Onlar arasında Amr b. Haris el-Kelbî'den başka hiçbir hayatta bırakılmadı. Anlatıldığına göre Amr da, Sabit in yanlarına emanet mal bıraktığı bazı kimseleri biliyordu, bu nedenle öldürülmemişti.

Sam'da Mervan'ın otoritesi yerleşti. Sadece Tedmür'de kanksilik-?r devam etti. Bunun üzerine Mervan, Sam'dan yola çıktı. Humus ^ya"na bağlı Kastel'de mola verdi. Orada iken Tedmürlülerin kendi-detl "astel arasındaki su kaynaklarını körelttiklerini duydu. Side öfkelenildi. Yanında çok sayıda asker vardı. Tedmürlülerin akrabası olan Ebres b. Velid, bu hususta halife Mervan'la konuştu. İleri sürecek mazeretleri kalmasın diye halifeden önce Tedmürlülere bir elçi göndermesini istedi. Halife de Ebres'in kardeşi Amr b. Velid'i Tedmürlülere gönderdi. Amr, Tedmür'e gidince halk ona iltifat etmedi, sözünü dinlemedi. O da geri döndü. Halife, Tedmür üzerine bir ordu göndermek istedi. Ancak Ebres araya girerek, elçi olarak bizzat kendisini Tedmür'e göndermesini rica etti. Halife de elçi olarak onu Tedmür'e gönderdi. Ebres, Tedmür'e gidince halkla konuştu. Onları itaata meylettirdi. Çokları onun çağrısına icabet ettilerse de bazı kimseler icabet etmediler. O da olup bitenleri bir mektupla halifeye bildirdi. Halife ona, Tedmür'ün bazı surlarını yıkmasını emretti ve itaat edenlerin itaatim kabul etmesini ferman buyurdu. O da emrin ve fermanın gereğini yerine getirdi.

Sonra halifenin yanında ümera ve askerler toplandı. O, yanında hazır bulunanlarla birlikte karayolundan Rusafe'ye doğru yola koyuldu. Yanındaki reislerden hal1 edilmiş halife Ibrahim b. Velid, Süleyman b. Hisam, Velid'in oğulları Yezid ve Süleyman'dan oluşan bir reisler cemaati da vardı. Rusafe'de günlerce ikamet etti. Sonra çöle döndü. Süleyman b. Hisam, Rusafe'de sirt agrıları rahatlayıncaya kadar ikamet etme izni istedi. O da kendisine bu izni verdi.

Mervan, yola koyuldu. Fırat kıyısındaki Vasıfta konakladı. Orada üç gün kaldıktan sonra Karkisya'ya doğru hareket etti. İbn Hü-beyre orada bulunuyordu. Gidip onu, Dahhak b. Kays es-Seybanî adlı Haricî adamla savassın diye Irak'a göndermek istiyordu. Mervan bu işle mesgul oldu. Daha önce bazı seriyyelerle gönderdiği onbinlerce süvari yanına gelip toplandılar. Rusafe'nin yanından geçerlerken orada Süleyman b. Hisam b. Abdülmelik'le karsilastılar. Süleyman, Rusafe'de istirahat etmek için izin istemisti. Gelen seriyyenin askerleri, Süleyman'dan halife Mervan b. Muhammed'i görevden uzaklastirip onunla savasmasını ve halkı kendisine bey'ata çağırmasını istediler. Seytan da ayagını kaydirdi ve Süleyman onların bu isteklerine olumlu cevap verdi. Mervan'ı hal etti. Ordunun basında Kinnesrin'e doğru harekete geçti. Samlilarla mektuplasti. Her taraftan ona olumlu cevaplar geldi. Adamlar katildi. Süleyman, Dahhak b. Kays adındaki Haricî ile savasması için hazırlayıp harekete geçirdiği İbn Hübeyre ile de mektuplasti. Yanına gelmesini istedi. 70.000 kadar askerle gelip saflarına katildi. Mervan, onlara karşı 70.000 askerden oluşan bir ordunun basında İsa b. Müslim'i gönderdi. İki taraf Kinnesrin'de karşı karşıya geldiler ve savastılar. İki taraf savasmakta iken Mervan gelip onlarla siddetle savasti ve bozguna uğrattı.

Bu savasta Ibrahim b. Süleyman b. Hisam öldürüldü. Ibrahim, Süleyman'ın büyük oğlu idi. Süleyman b. Hisam tarafından 30.000 İcüsür asker öldürüldü. Sonra Süleyman'ın kendisi de maglup olarak cepheden döndü, Humus'a gitti. Hezimete uğrayan askerler onun etrafında toplandılar. Orada ordugah kurdular. Mervan'ın Humus'ta yiktirdiği surları onardılar. Mervan tekrar üzerlerine geldi. Onları kusatma altına aldı. Üzerlerine seksen küsur mancınıkla tas yagdırdı. Bu kusatma sekiz ay kadar sürdü, gece gündüz üzerlerine tas yagdırdı. Süleyman b. Hisam komutasındaki askerler, her gün Mervan'ın karsısına çıkıp savasiyor, sonra da geri dönüyorlardı.

Sunu da belirtelim ki, Süleyman ve beraberindeki bir grup insan Tedmür'e gittiler. Yolda Mervan'ın askerleriyle karsilastılar. Askerler onu öldürmek için saldırıya geçtiler. Mallarını yagmalamak istediler. Ama bunu basaramadılar. Mervan, onlara karşı savasmak üzere hazırlık yaptı. Cepheye gidip savasti. Fakat bunlar 900 kisi oldukları halde Mervan'ın

askerlerinden 6.000'e yakın askeri öldürdüler. Sonra Tedmür'e döndüler.

Mervan, Humus kusatmasını tam on ay sürdürdü. Üzerlerine pespese belalar gelip zillete maruz kaldıklarında, alçaklık kendilerinden ayrılmadığında Mervan'dan eman istediler. O da kendisine itaat etmeleri sartiyla eman verebileceğini söyledi. Sonra Humuslular kendisine Said b. Hisam'ı, onun iki oğlu Mervan ile Osman'ı ve onunla beraber hapiste bulunan Seksekili adami, ayrıca ona iftira edip söv-mekte olan Habesli adami teslim etmeleri sartiyla eman istediler. Mervan bu isteklerini kabul etti, onlara eman verdi. Teslim ettikleri mezkur adamları da öldürdü. Sonra Dahhak'm üzerine gitti.

Irak valisi Abdullah b. Ömer b. Abdülaziz, elinde bulunan Küfe şehri ile kasabalarını vermek sartiyla Haricî Dahhak ile barış anlaşması yapmıştı. Mervan'ın süvarileri Küfe'ye doğru geldiler. Dahhak'-m tayin ettiği Küfe valisi Melhan es-Seybanî, onları şehrin dışında karşıladı. İki taraf arasında savaş cereyan etti. Melhan es-Seybanî öldürüldü. Onun öldürülmesinden sonra Dahhak, Küfe valiliğine Beni Aîza kabilesinden Müsenna b. İmran'ı tayin etti. Kendisi de zilkade ayında Musul'a gitti. İbn Hübeyre de Küfe'ye giderek şehri Haricîlerden kurtardı. Dahhak, Küfe'ye askeri birlik gönderdi, ama birşey elde edemedi.

Bu senede (hicretin 127. senesinde) Dahhak b. Kays es-Seybanî isyan etti. İsyân sebebi suydı: Said b. Behdel adındaki bir Haricî, halkın gafletinden ve Velid b. Yezid'in öldürülmesiyle mesgul olmalarından yararlanarak fırsatı ganimet bildi. Irak'ta etrafında toplanan kir Haricî cemaati tesekkül etti. Etrafında 4.000 kadar kimse toplan-mıştı. Daha önce hiçbir Haricînin etrafında bu kadar sayıda adam toplanmamıştı. Üzerlerine ordular gönderildi. Savastılar. Bazen galip oldular, bazen mağlup oldular. Sonra taun hastalığına yakalanan Said b. Behdel vefat etti. Yerine Haricîlerin basına Dahhak b. Kays'ı halife olarak tayin etmişti. Adamları, Dahhak'ın etrafında toplandılar. Dahhak ve etrafındaki adamları çok sayıda askeri birliklerle karşılaştılar. Haricîler, üzerlerine gelen askeri birlikleri mağlup ettiler. Çok sayıda asker öldürdüler. Öldürdükleri arasında Irak valisi Abdullah b. Ömer b. Abdülaziz'in kardeşi Asim b. Ömer b. Abdülaziz de vardı. Abdullah b. Ömer b. Abdülaziz, Öldürülen kardeşi Asim için agıt yakmıştı. Sonra Dahhak, adamlarından bir grupla Mervan'm üzerine gitti. Küfe'yi geçti. Küfeliler kendisine karşı harekete geçti-lerse de onları kirip geçirdi. Küfe'ye girip şehri istila etti. Oraya kendi adamlarından Hassan'ı naib olarak bıraktı. Hassan'dan sonra, bu senenin saban ayında Melhan es-Seybanî'yi Küfe naibliğine tayin etti. Kendisi de Irak valisi Abdullah b. Ömer b. Abdülaziz'i ele geçirmek için yola koyuldu. İki taraf karşı karşıya geldiklerinde aralarında çok muharebeler patlak verdi ki bunları anlatmak

çok yer isgal edecek ve uzun sürecektir.

Bu senede Abbasi propagandacılarından bir grup, Imam Ibrahim b. Muhammed'in yanında toplandılar. Beraberlerinde Ebu Müslim el-Horasanî de vardı. Ona çok nafakalar ve paralar verdiler. Mallarının beste birini de verdiler. Ama bu senede basarılı bir iş yapamadılar. Çünkü ülkede yaygın şekilde ve çok büyük fitneler vardı. Halk arasında ihtilaflar sürüp gitmekteydi.

Bu senede Muaviye b. Abdullah b. Cafer b. Ebi Talib, Kûfe'de isyan etti. Halki kendisine bey'at etmeye çağırdı. Irak valisi Abdullah b. Ömer b. Abdülaziz'le savaşmak için harekete geçti. İki taraf arasında anlatması uzun sürecek savaşlar meydana geldi. Sonra Irak valisi onu sürgün etti. O da dağa çıkıp mütegalibe zümresine katıldı.

Bu senede Türk ülkelerine giden Haris b. Süreye isyan etti. Türklerle birlik olup Müslümanlara karşı harekete geçti, ancak Cenâb-i Allah ona hidayeti lütfetti ve doğru yolu bulmakta muvaffak kıldı. Nihayet Sam'a geldi. Bu da Yezid b. Velid'in, İslâm'a ve Müslümanlara dönmesi için kendisine yaptığı çağrı neticesinde gerçekleşmiş, o da bu çağrıya icabet etmişti. Horasan'a gitmiş, Horasan valisi Nasr b. Seyyar ona ikramda bulunmuştu. Bundan sonra Haris b. Süreye insanları kitaba, sünnete ve imama itaate davet etmeye başladı. Bu davetini sürdürdü. Nasr b. Seyyarla biraz tartışması olmuştur.

Vakidî ile Ebu Ma'ser dediler ki: Bu senede Hicaz, Mekke, Medine ve Taif valisi Abdülaziz b. Ömer b. Abdülaziz insanlara haccettirdi. Bu senede Irak valisi, Nadr b. Said el-Hiresî idi. Dahhak el-Haru-rî, ona karşı harekete geçerek ayaklanmış ve isyan bayrağını açmıştı. Yine bu senede Abdullah b. Ömer b. Abdülaziz de Irak valiliği yapmıştı. Horasan valisi ise Nasr b. Seyyar idi. Ona karşı da Kirmanlı ve Haris b. Süreye isyan etmişlerdi.

Bu senede vefat eden meşhur şahsiyetler arasında Bekr b. Esec, c 'd b. Ibrahim, Abdullah b. Dinar, Abdülmelik b. Malik el-Cezerî, Ttmeyr b. Hani, Malik b. Dinar, Vehb b. Keysan ve Ebu İshak es-Sebî de bulunmaktadır. [14]

Hicretin Yüzyirmisekizinci Senesi

Bu senede Haris b. Süreye öldürüldü. Öldürülme sebebi suydurdu: veZid b. Velid en-Nakis ona bir eman yazısı yazmıştı. O da Türk illerinde¹¹ ayrılıp Müslümanların yanına dönmüş, müsrıklarle olan dostluktan vazgeçip İslâm'a ve Müslümanlara yardımcı olmuştur. Kendisi ile Horasan valisi Nasr b. Seyyar arasında tartışma, rekabet ve düşmanlık vuku bulmuştu ki, bunu burada anlatmak uzun sürecektir.

Halifelik Mervan b. Muhammed'e nasib olunca, Haris b. Süreye bundan rahatsız oldu. İbn Hübeyre, Irak valiliğine tayin edildi. Mer-van'a bey'at edilmesine dair emir geldi. Ancak Haris, bu emri kabul etmedi,.bey'ata yanaşmadı. Mervan'm aleyhinde konustu. Güvenlik komutanı Mesleme b. Ahvez ile ordu komutanlarından ve reislerinden oluşan bir grup ona gelerek Mervan'm aleyhinde konuşmaya son vermesini, Müslümanların birliğini parçalamamasını talep ettiler; ama onların bu talebini kabul etmedi ve bir tarafa çekildi. Nasr b. Seyyar'a da çağrıda bulunarak kendisi gibi insanları kitaba ve sünnete davet etmesini istedi. Ancak Nasr ona muvafakat etmedi. İslâm'a karşı isyan bayragını açmakta devam etti. Cehmiye nrkasını kendisine nisbet edildiği Ebu Mihrez künyesi ile tanınan ve Beni Rasib kabilesinin azatlısı olan Cehm b. Safvan'a da, Haris b. Süreyc'in hayat hikayesini içeren bir kitabı insanlara okumasını emretti. Haris, "Ben siyah sancakların sahibiyim." diyordu. Nasr ona haber göndererek Söyle dedi: "Eğer sen o adam isen, ömrüme yemin ederim ki, sen ve adamların Sam surlarını yıkacak ve Emevi hakimiyetini ortadan kaldıracaksınız. Al sana benden 500 bas koyun ve 100 bas deve yardım olsun. Ama sen bu adam değil isen ve bu halde ortaya çıkmış isen, kendi asiretini ve taraftarlarını mahvedersin."

Haris de Nasr'a haber gönderip söyle dedi: "Ömrüme yemin ederim ki, ben o adamım!" Nasr da ona: "Öyleyse önce Kirmanlı adamı öldürerek işe başla. Sonra da Rey'e git. Oraya ulaştığında ben senin Saatine girerim." dedi. Sonra Nasr b. Seyyar ile Haris b. Süreye tar-hstılar. İhtilafa düştüler. Neticede Mukatil b. Hayyan ile Cehm b. Safvan'm kendilerine hakemlik yapmalarına razı oldular. Bu hakem-i Nasr b. Seyyar'ın görevden azledilmesine ve yerine seçilecek ada da sura ile seçilmesine karar verdiler.

Fakat Nasr, bu kararı tanımadı. Cehm b. Safvan'a arkadaş oldu. Ondan ayrılmadı. Haris b. Süreyc'in hayat hikayesini içeren kitabı camilerde ve yollarda okudular. Halkın çoğu ona icabet etti. O esnada Nasr b. Seyyar'm üzerine bir askeri birlik saldırdı ve onu öldürmeye kastederek savastılar. Arkadaşları onu korudular. Bu uğurda -aralarında Cehm b. Safvan'ın da bulunduğu- çok sayıda adamı öldürüldü. Düşman askerlerinden biri Cehm'in ağzına bir darbe vurarak Cehm'i öldürmüştü.

Baska bir rivayette anlatıldığına göre Cehm b. Safvan, esir alınarak Selem b. Ahvez'in huzuruna götürülmüş, Selem de öldürülmesini emretmiştir. Cehm, Selem'e: "Baban bana eman vermisti." demisse de o: "Babam sana eman vermemistir, vermemesi gerekir. Sayet ver-misse bile ben onun verdiği emani kabul etmiyor ve sana eman vermiyorum. Su entarinin içine yıldızları doldursan, Meryem oğlu İsa'yi gökten indirsen yine de kurtulamazsın! Allah'a yemin ederim ki, sen benim karnimde olsan, seni

öldürmek için karnimi yarar ve seni çıkaririm." demis, sonra da Ibn Meyser'e emir verip onu öldürtmüstü.

Sonra Haris b. Süreye ile Kirmanli adam, Nasr'a karsi ittifak edip muhalefetlerini birlikte yürüttüler. İnsanları kitaba ve sünnete davet ettiler. Hidayet rehberi imamlara, münkerati yasaklamaya ve diger ser'i emirleri tatbik etmeye çağirdilar. Ama bir süre sonra ikisi de anlasmazliga düstüler ve birbiriyile siddetlice savastilar. Kirmanli adam galip oldu. Haris b. Süreyc'in adamlari hezimete ugradilar. Haris bir katira binmistti. Inip bir atin üzerine bindi. Fakat at serkeslik yapti, yürümedi. Arkadaslari kaçip kendisini yalnız bıraktılar. Etrafinda sadece 100 adami kalmisti. Kirmanli'nin adamlari gelip onu yakaladilar. Zeytin agacinin altinda öldürdüler. Bir sedir agacinin altinda öldürülmüs olduğunu söyleyenler de vardır.

Bu hadise, hicri 128. senenin receb ayinin 6'sinda pazar günü vuku bulmustu. Harisle beraber, 100 arkadası da Öldürülmüstü. Kir/ manii, onun mallarim ve esyalarını ganimet edinmiş, arkadaslarınm-kini de ele geçirmisti. Haris'i, basi kesilmiş halde Merv kapisinda idam ettirmisti.

Nasr b. Seyyar, Haris b. Süreyc'in öldürüldüğünü duyunca söyle bir siir okumustu:

"Ey kavmini zillet ve horluga düşüren! Nice helak edici helak ile kahrolasica ve uzak olasica! Senin ugursuzlugun Mudar kabilesini tümnden helak etti. Kavmin, atin iki kürek kemigi arasindaki kemiklerle kesildi. Ezdliler ve bunun taraftarlari, ne Amr'a ne de Malik'e tamahlani-yorlar.

Ne de Sa'd ogullarina,.. Rengi karanlik gece gibi simsiyah olan bir ata gem vuruldugu vakitte."

Abbad b. Haris b. Süreye de ona su siirle karsilik verdi:

"Ey Nasr, gizlilik uzadi, temenni ve umut da fazlaca uzadi. Merv diyarında Müzenliler diledikleri gibi hükümet ediyorlar. Zalimane de olsa yargilari Mudarlilar üzerinde her hususta geçerli oluyor.

Himyer kabilesi de meclislerinde oturmaktadırlar.

Boyunlarından kan akmaktadır. Mudarlilar bu hale razı olup alçaldılar. Zillet ve bahtsizliklari da uzun sürdü.

Onlar bu konuda yorulduylarsa da askerlerinin üzerine afiyet indi."

Bu senede (hicretin 128. senesinde) Ibrahim b. Muhammed b. Ali b. Abdullah b. Abbas, Ebu Müslim el-Horasanî'yi Horasan'a gönderdi. Beraberinde, taraftarlarına su mektubu da yazip gönderdi: "Bu Ebu Müslim'dir. Emrini dinleyin ve kendisine itaat edin. Onu, Horasan'da hükmü altına aldığı yerlere vali olarak tayin ettim."

Ebu Müslim, Horasan'a gittiginde adamlarina bu mektubu okudu. Ama hiç kimse ona iltifat etmedi. Mektubun gereğini yerine getirmedi. Ondan yüz çevirdiler, kulak ardi ettiler. Ona sirtlarini döndüler. Ebu Müslim, hac mevsimi esnasinda Ibrahim b. Muhammed'e dönüp Horasanlılari sikayet etti. Gösterdikleri muhalefeti anlatti. Ibrahim b. Muhammed de ona söyle dedi: "Ey Abdurrahman! Sen bizim ehl-i beytimizden bir adamsin. Geri dön ve Yemenlilerin su kabilesine dikkat et. Onlara ikramda bulun. Aralarinda ikamet et. Çünkü Cenâb-i Allah bu isi, ancak onların yardimiyla basariya ulastiracaktir." Böyle dedikten sonra Ebu Müslim'i diger kabilelere karsi tedbirli olmaya davet etti ve ona söyle dedi: "Eger yapabileceksen, o beldelerde bir tek Arapça lisani dahi birakma. Çocuklarından boyu bes karisa ulasani suçlu görürsen hemen öldür. Su ihtiyara (yani Süleyman b. Kesir'e) karsi gelip isyan etme."

ilerideki sayfalarda inshaallah Ebu Müslim el-Horasanî'nin yapaklarini detayh olarak anlatacagiz.

Bu senede Ebu Mihnef in kavline göre Haricî Dahhak b. Kays öldürüldü. Bunun sebebi suydu: Dahhak, Vasit sehrinde Abdullah b. JJmer b. Abdülaziz'i kusatma altina aldı. Kusatmada Mansur b. Cumr da ona yardımcı olmustu. Abdullah b. Ömer b. Abdülaziz, kendi- mektup yazarak: "Beni kusatmada sana yarar yoktur. Sen Mervan b. Muhammed'in üzerine git. Eger onu Öldürürsen ben sana tabi olurum." dedi. Ikisi de halife Mervan b. Muhammed'e mahalefet etmek üzere anlastilar.

Dahhak Musul'a yaklastiginda, halk ona mektup yazdi. O da Mu-sullularla irtibat kurup sehre girdi. Valiyi öldürdü, sehri istila etti. Humus'u kusatmakta olan Mervan, bu durumdan haberdar oldu. Mervan, kusatma altinda tuttugu Humuslularla mesgul oldugundan onların kendisine bey'at etmeyislerinden ötürü oğlu Abdullah b. Mervan'a mektup yazdi. Dahhak'in etrafinda 120.000 asker toplanmisti. Bunlar Nusaybin'i de kusatma altina almislardi. Mervan, onu yakalamak üzere harekete geçti. Nusaybin'de karsilastilar. Siddetlice savastilar. Dahhak bu savasta öldürüldü. Gece karanligi iki tarafi birbirinden ayirdi. Savasa ara verildi. Dahhak'in adamlari kendisini kaybetmisler; durumundan süpheye düsmüslerdi. Nihayet biri, Dahhak'in öldürüldüğünü onlara haber verdi. Bunun üzerine adamlari Dahhak için aglayip agit yaktilar, feryad-ü figana basladilar.

Dahhak'in ölüm haberi Mervan'a geldi. O da mesaleler yaktirarak savas alanina adamlar gönderdi. Dahhak'in cenazesinin bulundugu yeri bilen birini de onlarla beraber savas alanina gönderdi. Mervan'a gelen haberde Dahhak'in Öldürüldüğü, basinda ve yüzünde yirmiye yakin darbe bulundugu söyleniyordu. Mervan'in emri üzerine Dahhak'in basi koparilarak Cezire sehirlerinde dolastirildi.

Dahhak, kendisinin öldürülmesi durumunda yerine Hayberî denen bir adamin komutan olmasini kararlasmisti. Ölümü üzerine adamlari Hayberî'nin etrafinda toplandilar. Süleyman b. Hisam b. Abdülmelik taraftarlari ve aile efradi da Hayberî'nin yaninda yer aldilar. Ayrica geçen senede halifelik hususunda Süleyman b. Hisam'a bey'at etmis, bu nedenle Mervan b. Muhamnied'i halifelikten hal' etmis bulunan askerler de bu saflarda yer aldilar. Sabah olunca bu birlesik cephe, Mervan'la savasa tutustu. 400 kadar bahadir askeri ile birlikte Hayberî, ordusunun merkez kisminda yer alan Mervan'in üzerine hücum etti. Mervan yenilerek kaçti. Bunlar onu kovaladilar. Ordu karargahi disina çıkardilar. Hayberî ve adamlari da Mervan'in karargahina girdiler. Hayberî, Mervan'in yataginın üzerine oturdu. Sunu da belirtelim ki, Mervan ordusunun oğlu Abdullah komutasindaki sag cenahi ve Ishak b. Müslim el-Ukaylî komutasindaki sol cenahi yerlerinde sebat etmis ve ayrilmamislardi. Abdullah, askerlerin Hayberî ile birlikte kaçmakta olduklarini, sag ve sol cenahların kendi cihetlerinde yerlerinde durduklarini görünce Hayberî'yi haklayabilecegim tahmin etti. Çadır direklerini ellerine alarak adamlariyla birlikte Hayberî'nin üzerine hücum edip onu oracikta öldürdüler.

Hayberî'nin öldürüldüğü haberi Mervan'a ulastiginda Mervan, dugahtan bes veya alti mil uzakta bulunuyordu. Sevinerek geri ü-ndü. Dahhak'in taraftarlari hezimete ugramis, baslarına Seyban'i v mutan tayin etmislerdi. Bundan sonra Mervan, Keradis denen yer-A Seyban'in askerlerine hücum etti ve onlari yenilgiye ugratti.

Bu senede Mervan el-Himar, Irak'taki Haricîlerle savasmasi için Yezid b. Ömer b. Hübeyre'yi Irak valiligine tayin etti.

Bu senede Medine, Mekke ve Taif valisi Abdülaziz b. Ömer b. Abdülaziz insanlara haccettirdi.

Bu senede Irak valisi Yezid b. Ömer b. Hübeyre, Horasan valisi jseNasrb. Seyyar idi.

Bu senede vefat eden meshur sahsiyetler arasında Bekr b. Seva-tje Cabir el-Cu'fî, Cehm b. Safvan (Bu öldürülmüştü.), büyük komutanlardan Haris b. Süreye (Bunun biyografisi önceki sayfalarda verii-mistir.), Asim b. Abdele, Ebu Husayn Osman b. Asim, Yezid b. Ebi Habib, Ebu Tayyah Yezid b. Muhammed, Ebu Hamza en-Nanebeî, Kbu Zübeyr el-Melekî, Ebu Imran el-Cevnî ve Ebu Kubeyl el-Maafirî bulunmaktadır. Bunların biyografilerini "Tekmil" adli eserimizde an-latniisizdir. [15]

Hicretin Yüzyirmidokuzuncu Senesi

Bu senede Hayberî'nin öldürülmesinden sonra Haricîler, Seyban b. Abdülaziz b. Halis el-Iskerî adındaki Haricînin etrafında toplandilar.

Süleyman b. Hisam onlara, Musul'da kendilerini muhafaza altına almalarını ve orayı kendileri için menzil yapmalarını tavsiye etti. Onlar da bu tavsiye üzerine Musul'a gittiler. Halife Mervan b. Muhammed de onları takip etti. Haricîler, Musul şehri dışında ordugah kurdular ve Mervan ordusu tarafına bakan kısmına hendek kazdılar. Mervan da kendi ordusunun onlardan taraftaki kısmına hendek kazdırdı. Bir sene müddetle onları kusatma altında tuttu. Her sabah akşam savaşıyorlardı. Nihayet Mervan, Süleyman b. Hisam'ın kardeşi °glu Ümeyye b. Muaviye b. Hisam'ı kendi adamlarından birinin esir alması sayesinde ele geçirdi. Emir verdi, Ümeyye'nin elleri kesildi, konra boynu vuruldu. Bu kesme ve öldürme olayı amcası Süleyman'ın ve askerlerinin gözleri önünde cereyan etmişti.

Mervan, Irak valisi Yezid b. Ömer b. Hübeyre'ye mektup yazarak ^kesindeki Haricîlerle savaşmasını emretti. Bu emir uyarınca, Yezid 5J* 9mer'le oradaki Haricîler arasında çok savaşlar cereyan etti. Yezid °; Ömer b. Hübeyre onları mağlub etti. Köklerini kazıdı. Irak'ta hiçbir Haricî kalmadı. Müsenna b. Imran el-Aizî idaresindeki Küfe şeh- de bu senenin ramazan ayında Haricîlerden kurtardı.

Mervan, Haricîlerin işini bitirdikten sonra Ammar b. Sabbare'yi kendisine takviye olarak göndermesi için Yezid b. Ömer b. Hübeyre'-ye mektup yazdı. Ammar b. Sabbare, bahadır bir komutandı. Ibn Hü-beyre de onu 7.000 veya 8.000 askerle beraber Mervan b. Muham-med'e takviye kuvvet olarak gönderdi. Ammar b. Sabbare'ye karşı 4.000 askerden oluşan bir birlik gönderildi. İki taraf yolda karşılaştılar. Ammar b. Sabbare, onları hezimete uğrattı. Komutanları Cevn b. Kilab es-Seybanî el-Haricî'yi öldürdü. Musul'a yöneldi. Haricîlere hücumla geçti.

Süleyman b. Hisam, Haricîlere, Musul'dan ayrılıp gitmelerini, artık Musul'da ikamet imkânı bulamayacaklarını, çünkü önden Mervan, arkadan da Ammar b. Sabbare'nin kiskacında olduklarını söyledi. Azıkları kesilmisti. Artık yiyecek birşey bulamıyorlardı. Bu nedenle Haricîler Musul'dan ayrılıp Hulvan yolu ile Ahvaz'a doğru hareket ettiler.

Mervan b. Muhammed, Ibn Sabbare'yi 3.000 askerle peslerine düşürdü. Ibn Sabbare, onları kovaladı, geride kalanlarını öldürdü. Çeşitli yerlerde yakalayarak onlarla savastı. Onları darmadagin edinceye kadar peslerini bırakmadı. Komutanları Seyban b. Abdülaziz el-İs-kerî'yi hicretin 130. senesinde Ahvaz'da öldürdü. Aslında komutanlarını Halid b. Mesud b. Cafer b. Haîid el-Ezdî öldürmüştü.

Süleyman b. Hisam da kendi taraftarları ve ev halkıyla birlikte gemilere binerek Sind'e gitti. Bundan sonra Mervan Musul'dan döndü. Harran'daki

menzilinde ikamet etti. Haricîleri ortadan kaldırdığına seviniyordu. Ama daha sevinci tamamlanmadan kader onun karsısına, daha güçlü ve taraftarı daha çok siddetli bir savaşçıyı çıkardı. Bu savaşçı, Abbasi devletinin propagandacısı Ebu Müslim el-Horasanî idi. [16]

Ebu Müslim El-Horasanînin İlk Çıkışı

Bu senede Abbasi imami İbrahim b. Muhammed'den bir mektup gelerek Ebu Müslim el-Horasanî'nin Horasan'dan yola çıkması emredildi. Ebu Müslim de yetmiş temsilci ile harekete geçti. Hangi sehirden geçiyorlarsa mutlaka halk onlara, nereye gittiklerini soruyor, onlar da hacca gitmekte olduklarını söylüyorlardı. Ebu Müslim, bazı kimselerde kendilerine meyil görünce, onları kendi idealleri uğruna gayret göstermeye davet etti. Onlar da bu davete icabet ettiler. Yolda iken Abbasî imami İbrahim'in Ebu Müslim'e ikinci mektubu geldi. Mektupta; "Sana zafer bayrağını gönderdim. Horasan'a dön ve davetini açıkla." diyordu. Ebu Müslim de Kahtabe b. Sebîb'e emir vererek yanındaki mal ve armaganlarla birlikte İmam İbrahim'in yanına gitmesini ve hac mevsiminde onunla buluşmasını söyledi. Ebu Müslim, îmani İbrahim'in mektubunu alarak Horasan'a döndü. Ramazanin gününde şehre girdi. Mektubu Süleyman b. Kesîr'e sundu. Mek-1 ta "Davetini açıkla ve hiç bekleme." deniliyordu. Başlarına Ebu Müslim el-Horasanî'yi Abbas ogullarının davetçisi olarak geçirdiler, tfbu Müslim de propagandacıları Horasan'ın çeşitli mintikalarına.

gönderdi.

Bu esnada Horasan valisi Nasr b. Seyyar, Kirmanlı'yi öldürmek

Seyban b. Seleme el-Harurî isini yoluna koymakla mesguldü. Durumu o kadar güçlüydü ki, adamları birçok Haricî taifeleri arasında ona halifelere Özgü selam ile selam veriyorlardı.

Ebu Müslim ortaya çıktığında her taraftan insanlar ona yöneldi. Bir günde altmış köy halkı ona yöneldi. Horasan'da kırkiki gün ikamet etti. Birçok şehir ve kasabaları fethetti. Hicri 129. senenin ramazan ayının bitimine beş gün kala perşembe gecesi olduğunda Ebu Müslim, İmam İbrahim'in kendisine gönderdiği "gölge" adlı bayrağı ondört zira' uzunluğundaki bir mizragın basına geçirdi. Yine İbrahim'in gönderdiği "bulut" adlı bayrağı da onüç zira' boyundaki bir mizragın basına geçirdi. Bu iki bayrak da siyah renkliydiler. Bütün bunları yaparken Ebu Müslim el-Horasanî şu ayet-i kerimeyi okuyordu:

"Haksızlığa uğratılarak kendilerine savaş açılan kimselerin karsı koyup savaşmasına izin verilmiştir. Allah, onlara yardım etmeye elbette kadirdir." (ei-Hac, 39.)

Ebu Müslim, Süleyman b. Kesîr ve bu ideal için kendilerine taraftar olan

kimseler, siyah elbiseler giyindiler. Siyah elbise onların sembolü oldu. Bu gecede büyük bir ateş yaktilar. Bu ateş vasitasiyla çevredeki halkı kendilerine çağirdilar. Bu, aralarında bir işaret oldu. Böylece bir araya gelip toplandilar. Bayraklardan birine "bulut" adını vermelerinin sebebi suydı: Bulut nasıl ki yeryüzünün her tarafını kaplıyorsa, Abbasiler de davetleri ile bütün yeryüzünü kaplıyorlardı, bayraklardan diğerine "gölge" adının verilmesinin sebebi suydı: Nasıl ki yerin her tarafında mutlaka gölge varsa, Abbas ogulları da yeryüzünün her tarafında bulunacaklardır.

insanlar her taraftan Ebu Müslim'e yöneldiler. Böylece askerleri çoğaldı.

i Müslim, Süleyman b. Kesir'e, ramazan bayramı gününde in-z 1 ara Dayram namazı kıldırmasını emretti. Onun için minber ha-jvj a Emevilere muhalefet edip sünnetle amel etmesini emretti. °kunaZ 1ÇIn kauia "es-Salatü camia" sözü ile duyuru yapıldı. Ezan ez Z*^1' ikamet yapılmadı. Emeviler, bayram namazı için hem cja g- . Uurlar, hem de ikamet ederlerdi. Hutbeden Önce namazı kıldırıcı rekatta Patiha'dan önce dört değil de altı tekbir; ikinci re-katta ise üç değil de beş tekbir aldı. Böyle yapmakla Emevilere muhalefet etmiş oldu. Hutbeye de zikir ve tekbirle başladı. Kur'ân ayeti okuyarak hutbeyi tamamladı. Cemaat, bayram namazından dağıldıktan sonra Ebu Müslim tarafından hazırlatılan bayram yemegini yedi.

Ebu Müslim, Nasr b. Seyyar'a bir mektup yazdı. Mektupta, önce kendi adını, sonra Nasr'inkini yazdı. Mektubu şöyleydi:

"Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla.

İmdi, Cenâb-i Allah kendi kitabında bazı kavimleri değiştirmiş ve şöyle buyurmıştır: "Kendilerine bir uyarıcı gelince, ümmetler içinde en doğru yoldan gidenlerden biri olacaklarına, andolsun ki, bütün güçleriyle Allah'a yemin etmişlerdi; fakat kendilerine uyarıcının gelmesi, yeryüzünde büyüklük taslamak ve kötü düzen kurmak ile uğraştıklarından, sadece nefretlerini arttırdı. Oysa pis pis kurulan kötü tuzaga ancak sahibi düşer. Öncekilere uygulanagelen yasayı görmezler mi? Sen Allah'ın yasasında bir değişiklik bulamazsın. Sen Allah'ın yasasında bir baskalama da bulamazsın." (ei-Fâtir, 42-43.)

Ebu Müslim'in, mektupta kendi adını önce yazmış olması, Nasr'in ağırlığına gitti. Uzun uzadıya düşündü ve: "Bu mektubu cevaplamak gerekir." dedi.

Ibn Cerir dedi ki: Nasr b. Seyyar, Ebu Müslim'le savasmaları için büyük bir süvari birliği gönderdi. Bu hadise, Ebu Müslim'in ortaya çıkisından onsekiz ay sonra olmuştı. Ebu Müslim de bu süvari ordusuna karşı Malik b. Heysem el-Huzai'yi gönderdi. İki taraf karşı karşıya geldiler. Malik, onlardan peygamber ailesinin yönetimine razı olmalarını istedi. Ancak onlar bu isteği kabul etmediler. Sabahtan ikindiye kadar saf düzeninde durdular. Malik'e

takviye kuvvet geldi. Malik güçlendi ve onlari maglub etti. Bu, Emevilerle Abbasi askerlerinin savastigi ilk savas oldu.

Bu senede Hazim b. Huzeyme, Merv-i Ruz'u ele geçirdi. Nasr b. Seyyar tarafından oraya atanan vali Bistr b. Cafer es-Sa'dî'yi öldürdü. Fetih müjdesini Ebu Müslim'e gönderdi.

Ebu Müslim, o zaman yeni yetme bir gençti. Abbasi imami Ibrahim, onu kendi propagandalarini ve davetlerini güçlendirmek için seçmisti. Çünkü Ebu Müslim atilgan, keskin zekali, iyi anlayisli bir gençti. Asli Küfe sevadmdandi. Idris b. Makil el-İclî'nin kölesiydi. Bir Abbasi propagandacisi onu 400 dirheme satm almisti. Sonra Muham-med b. Ali onu satın aldı ve böylece Abbasilerin velayeti altına girdi. Imam Ibrahim onu, Ebü'n-Necm İsmail b. İmran'm kiziyla evlendirdi. Mehrini verdi. Horasan ve Irak'taki davetçilerine de onun sözünü dinlemelerini ve emrini tutmalarini bir mektupla bildirdi. Çünkü geçen sene Abbasi propagandacilari Ebu Müslim'in -yasi küçük oldugundan ötürü- emrini dinlememislerdi. Bu sene Imam Ibrahim tekrar mektup yazarak bu emrini te'yid etti ve propagandacilarin, Ebu Müslim'e itaat etmelerini istedi. Bunda hem Ebu Müslim için hem de Abbasi propagandacilari ve davetçileri için hayir vardi. "Allah'in emri süphesiz geregi gibi yerine gelecektir." (ei-Ahzâb, 38.)

Ebu Müslim'in Horasan'da kuvveti yayilinca, oradaki Arap taifeleri onunla savasmak üzere kendi aralarinda bir anlasma yaptilar. jürmanh ile Seyban bu anlasmaya girmeye zorlanmadilar. Çünkü ikisi de Nasr ve Ebu Müslim'e karsi isyan etmislerdi. Ebu Müslim'in kendisi de Nasr'a muhalifti. Böyle olunca Kirmanli ile Seyban, kendi konumlarinda birakildilar.

Bununla beraber Nasr, Mervan el-Himar'i halifelikten hal1 etmeleri için halka çağrida bulunuyordu. Nasr, Seyhan'dan, Ebu Müslim'e karsi vermekte oldugu savasta kendisine yardimci olmasini veya bu isi tamamlayincaya kadar kendisinden uzak durmasini istedi. Ebu Müslim'i öldürdükten sonra tekrar kozlarini paylasmaya devam edecegini bildirdi. Seyban, onun bu istegine olumlu cevap verdi.

Ebu Müslim, bu durumdan haberdar olunca, Kirmanli'ya haber göndererek olup bitenleri ona bildirdi. Kirmanli da bu tutumundan ötürü Seyban'i kinadi ve onu Nasr ile yaptigi anlasmayi bozmaya çağirdi. Nasr'a yardimci olmasini engelledi.

Ebu Müslim, Herat üzerine Nadr b. Naim'i gönderdi. Nadr, Herat sehrini vali Isa b. Ukayl el-Leysi'nin elinden aldı ve bu durumu bir mektupla Ebu Müslim'e bildirdi. Herat valisi Isa ise, kaçip Nasr'in yanina gitti. Sonra Seyban, saldırmazlik anlasmasi yaparak bir sene müddetle Nasr'a hücum etmeyecegini bildirdi. Bu da Kirmanli'nin zorlamasi neticesinde olmustu. Kirmanli, Ebu Müslim'e haber salarak, Nasr'a karsi savasinda yaninda yer

alacagini bildirdi. Ebu Müslim de Kirmanlı'nın yanına gitti, ona ikramda bulundu. İkisi, Nasr'a karşı savaş ve mahalefette anlaşip ittifak yaptılar.

Ebu Müslim'in hükümdarlığı geniş bir alana yayıldı. Askeri çoğaldı, ordusu büyüdü. Tıpkı bir hükümdarın ihtiyaç duyduğu gibi güvenlik kuvvetleri, polis ve jandarma, posta teşkilatı, divan ve benzeri ualre*erin başlarına görevliler tayin etti. Nakiblerden biri olan Kasım ^_Mücasî et-Temimî'yi adalet teşkilatının başına geçirdi. Bu zat, Ebu üslir'nin namaz imamlığını da yapmaktaydı. Bazı kışlar anlatır, aSimilerin güzel hasletlerini dile getirip Emevileri yererdi, f J50111*3 ^u Müslim, alçak bir yerde bulunan Balın kasabasına git-tu R^ *?' Seyyarın ° tarafa akmakta olan suları kesmesinden kork-lj',, alin'e bu yıl içinde zilhicce ayının 6'sında gitti. Bayram namazını H,». a ^k Kasım b. Mücasî kildirdi. Nasr b. Seyyar ise bulutları anı Duyük ordusu ile Ebu Müslim'e doğru gitti. Onunla savaşmak inde idi. Yerine vekiller bıraktı. Hicretin 130. senesi olayların-

dan bahsederken, Ebu Müslim ile Nasr b. Seyyar arasındaki bu savaşları anlatacağız. [17]

Ibn Kirmanînin Öldürülmesi

Nasr b. Seyyar ile Cüdey' b. Ali el-Kirmanî arasında savaş patlak verdi. İki taraftan da çok sayıda adam öldürüldü. Ebu Müslim, her iki tarafa mektup yazarak kendi saflarına katılmalarını istiyor, Nasr ile Ibn Kirmanî'ye mektup yazıp şöyle diyordu: "İmam İbrahim size iyi davranmamı bana tavsiye etti. Sizin hakkınızda onun bana yapmış olduğu tavsiyenin dışına çıkacak değilim."

Ayrıca çeşitli şehirlere mektuplar yazarak, halkı Abbasilere davet ediyordu. Birçok kimse onun bu davetine icabet ediyordu.

Ebu Müslim, yoluna devam etti. Nasr b. Seyyarın hendegi ile Ibn Kirmanî'nin hendegi arasında bir yerde konakladı. İki taraf da ondan korktular. Nasr b. Seyyar, Mervan'a mektup yazarak Ebu Müslim'in durumunu ve beraberinde çok sayıda adatti bulunduğunu, halkı İbrahim b. Muhammed'e davet ettiğini bildirdi; ayrıca mektubunda şu siire de yer verdi:

"Küller arasında ateş korunun parlaklığını görüyorum. Korun elbetteki sülelenip ısıtması gerekir. Ateşler çubuklarla tutuşturulur. Savaşın başlangıcı da sözdür.

Saskinliğimden dedim ki: Bak hele sen! Ümeyye oğulları uyuyorlar mı, yoksa uyanık midirler?!"

Mervan ise Nasr b. Seyyar'a şu cevabî mektubu yazdı: "Hazırda bulunan kişi, hazırda bulunmayanın görmediklerini görür." Nasr ise şöyle dedi:

"Adaminiz kendisine yardım gelmedigini ve takviye kuvvetinin bulunmadigini bize haber vermistir."

Baska bir ravi ise, yukaridaki siiri daha degisik lafizlarla söyle nakletmis tir: "Küller arasında ates korunun parlakligini görüyorum. Yakinda bu kor alevlenecektir. Atesler çubuklarla tutusturulur. Savasin baslangici sözdür.

Eger kavmin akillilari bu atesi söndürmezlerse, Yakiti cesetler ve kelleler olacaktır.

Saskinlikten diyorum ki: Bak hele sen! Emeviler uyuyorlar mi, yoksa uyanik midirlar?

Eger su zamanda uyumakta iseler, De ki: Kalkin, kalkma zamani geldi."

Ibn Hallikan dedi ki: Bu sözler, Kûfeli bazi Alevilerin, Abdullah b Hüseyin'in ogullari Muhammed ile Ibrahim'in, Seffah'm kardesi Mansur'a karsi ayaklandiklarinda söyledikleri su sözlere benzemektedir:

"Yer üzerinde atesin tutusmakta oldugunu görüyorum.

Bu ates her tarafa isik saçiyor.

Abbasiler bu atesi görmeyip uyumaktadirlar.

Atesten yana geceyi güvenli bir sekilde uyuyup geçiriyorlar.

Ümeyye ogullari da bu atesi görmeyip uyuyorlar.

Sonra savunmanin fayda vermedigi bir zamanda,

Kendilerini bu atese karsi savunuyorlar."

Nasr b. Seyyar da Irak valisi Yezid b. Ömer b. Hübeyre'ye mektup yazarak yardım istedi. Mektubuna su siiri de eklemisti:

'Yezid'e sözün en hayirlisini ulastir.

Dogru söylüyorum. Yalanda hayir bulunmadigina kesinlikle inanmaktayım.

Horasan'da bir yumurta gördüm... Eger ondan yavru çıkarsa çok sasilir.

İki yillik bir yavru ama büyüdü, henüz uçmadi. Fakat tüylendi.

Eger uçarsa, ona karsi tedbir alınmazsa,

Savas alevlerini yükseltir.. Hem de ne alevler..."

İbn Hübeyre, Nasr b. Seyyar'm mektubunu Mervan'a gönderdi. Bu mektup Mervan'a ulastirildiginda ulaklar, Imam Ibrahim'in Ebu Müslim'e gönderdigi mektubu tasimakta olan elçilerin de Mervan'm yanında bulunduğunu gördüler. Imam Ibrahim, Ebu Müslim'e gönderdigi mektubunda Ebu Müslim'e hakaretler yagdiriyor, sövüyor ve *>asr b. Seyyar ile İbn Kirmanî'nin hakkından gelmesini istiyor ve güzel Arapça konusan bir tek sahsi dahi oralarda sag birakmaması gerektiğini söylüyordu.

O esnada Harran'da ikamet etmekte olan Mervan da Sam'daki bi Velid b. Muaviye b. Abdülmelik'e bir mektup yazarak Imam Ib-ariim b. Muhammed'in bulunduğu Hamime sehrine gitmesini, Imam orahim'i zincire vurarak kendisine göndermesini emretti. Sam valisi .id de Belka valisine bir emir gönderdi. Belka valisi, sehrin mesci-itie gitti. Imam Ibrahim'in orada oturmakta olduğunu gördü. Onu zincire vurup Sam'a gönderdi. Sam valisi de kendisine gönderilen Imam Ibrahim'i hemen Mervan'a gönderdi. Mervan, Imam Ibrahim'i zindana attirdi. Sonra da -ileride de anatilacagi gibi- öldürttü.

Ebu Müslim el-Horasanî'ye gelince; o, Nasr b. Seyyar ordusu ile Ibn Kirmani ordusu arasında bir yerde konaklamisti. Bu sırada Ebu Müslim, Ibn Kirmanî'ye mektup yazarak kendisiyle beraber olduğunu bildirdi. Ibn Kirmani de ona meyletti.

O esnada Nasr b. Seyyar, Ibn Kirmanî'ye mektup yazarak, "Yazıklar olsun sana! Ebu Müslim'e aldanma. O, seni ve adamlarını öldürmek istiyor. Gel de falan yerde seninle bulusalim ve silahlarımızı terkedelim." dedi. Ibn Kirmani evine girdi. Sonra yüz süvari ile çöle çıktı. Nasr b. Seyyar'a haber salarak: "Gel de seninle anlasma imzalayalım." dedi. Nasr b. Seyyar, Ibn Kirmanî'nin gafletinden yararlanarak büyük bir kalabalıkla üzerine gidip hücum etti. Onu ve adamlarından bir kısmını öldürdü.

Ibn Kirmani, bu savasta öldürölmüstü. Nasr'in adamlarından biri, onu boynundan yaralamis, Ibn Kirmani de atından düşüp ölmüstü. Sonra Nasr, onun ve adamlarından bir grubun daragacına asilmalarını emretti. Ibn Kirmanî ile birlikte aynı daragacına bir balık da asildi. Çocukları, Ebu Müslim el-Horasanî'nin yanına geldiler. Beraberlerinde Ibn Kirmanî'nin bazı adamları da vardı. Bunlar, Nasr'a karşı birlesik bir cephe olusturdular.

Ibn Cerir dedi ki: Bu senede Abdullah b. Muaviye b. Abdullah b. Cafer - anlatımı uzun süreceğ savaşlardan sonra- Fars illerine ve bağli mintikalara, Hulvan, Komes, Isfahan ve Rey'e egemen oldu. Sonra Istahr sehrinde Amir b. Dubare ile karşılasti. Amir b. Dubare, onu maglup etti. Adamlarından 40.000 kişiyi esir aldı. Esir alınanlar arasında Abdullah b. Ali b. Abdullah b. Abbas da vardı. Amir b. Dubare, ona nisbette bulunarak şöyle dedi:

- Muaviye'nin oğluyla ne diye geldin? Oysa onun halifeye muhalif olduğunu biliyordun?

- Ona borçluydum. Borcum için gelmistim.

Harb b. Katan b. Vehb el-Hilalî kalkti ve Abdullah b. Ali'nin kendisine bağislanmasını isteyip: "O bizim yegenimizdir." dedi. Ibn Dubare, onu Harb b. Katan'a bağisladi ve: "Kureys'ten bir adamin üzerine yürüyecek degilim." dedi. Sonra ondan Muaviye'nin oğlunun haberlerini sordu ve onu yerdi.

Onun ve arkadaşlarının homoseksüel olduklarını iddia etti. Sonra da esirlerden boyalı giysiler giyen yüz delikanlı getirildi. Bunlarla fuhus yaptığı söylendi. İbn Dubare, Abdullah b. Ali'yi, kendisinin İbn Muaviye hakkında söylediklerini ona haber versin diye İbn Hübeyre'nin postacisi yaptı.

Aziz ve Celil olan Allah, Emevi hakimiyetinin bu adam (yani Abdullah b. Ali b. Abdullah b. Abbas) tarafından ortadan kaldırılacağını takdir buyurmuştu. Ama bunlardan hiçbiri bunun farkında değildi.

İbn Cerir dedi ki: Bu senede Ebu Hamza el-Haricî, insanlara haccettirdi. Mervanilere muhalefetini ve tahakkümünü açığa vurdu. Onlarla ilgisi olmadığını beyan etti. Aslında bu senede hac emirliği yapması gereken Mekke, Medine ve Taif valisi Abdülvahid b. Süleyman b. Abdülmelik bunlarla mektuplastı. 'Sonra da Mina'dan dönüş gününe kadar kendisine eman vermeleri şartıyla barış antlaşması yaptı, punlar, Arafat'ta halktan ayrı bir yerde durdular. Mina dönüşünün birinci gününde Abdülvahid, tez davranarak Mekke'yi terketti. Haricîler, savasmaksızın şehre girdiler. Sairlerden biri bu konuda şöyle bir sür yazdı:

"Allah'ın dinine karşı gelen bir topluluk hac yaptı.

Abdülvahid de onlardan kaçtı.

Hanımlarını ve görevini bırakarak,

Basibos bir deve gibi kaçıp gitti.

Eğer onun babası olsaydı, damarlarından koyu kan akardı.

Damarları da akan kanın rengine bürünürdü."

Abdülvahid, Medine'ye döndüğünde Haricîlerle savaşmak üzere müfrezeler hazırlamaya başladı. Bol miktarda masraf yaptı. Askerlerin aylıklarını artırdı ve onları çabucak harekete geçirdi.

Bu senede Irak valisi Yezid b. Hübeyre, Horasan valisi de Nasr b. Seyyar idi. Ancak Ebu Müslim el-Horasanî, Nasr b. Seyyarın vilayetinin bazı mintikalarını istila etmişti.

Bu senede vefat eden meshur şahsiyetler arasında Salim Ebü'n-Nadr, Ali b. Zeyd b. Cüd'a, Yahya b. Ebi Kesir de vardı. Bunların biyografilerini "Tekmil" adlı eserimizde anlatmışızdır. Hamd Allah'adır. [18]

Hicretin Yüzotuzuncu Senesi

Bu senenin cemaziyelevvel ayının 9'unda perşembe günü Ebu Müslim el-Horasanî Merv sehrine girdi. Hükümet konagina giderek orayı Nasr b. Seyyar'm elinden aldı. Bunu Ali b. Kirmanî'nin yardımıyla yaptı. Nasr b. Seyyar, az sayıda, 3.000'e yakın adamıyla kaçtı. Beraberinde karısı Merzubane de vardı. Nihayet gidip Serahs'a vardı. Karısını geride bırakıp

kendini kurtardı. Ebu Müslim'in durumu cidden kuvvetlendi. Etrafına çok sayıda asker toplandı. [19]

Seyban B. Seleme El-Harurî'nin Öldürülmesi

Nasr b. Seyyar kaçınca, Seyban ondan yana olarak Ebu Müslim'in aleyhinde çalıştı. Ona düşman oldu. Ebu Müslim de ona elçiler göndermisti. Fakat Seyban, kendisine gelen elçileri hapsetmisti. Bunun üzerine Ebu Müslim, Beni Leys'in azatlısı Bessam b. İbrahim'e haber salarak Seyhan'ın üzerine gidip onunla savasmasını emretti.

Bessam, bu emri alır almaz harekete geçti. Seyhan'la savastı. Seyhan'ı hezimete uğrattı ve öldürdü. Adamlarını kovaladı, bir kısmını öldürdü, bir kısmını da esir aldı. Sonra Ebu Müslim, Kirmanlı'nın oğulları Ali ile Osman'ı öldürdü. Öldürdükten sonra da Ebu Davud'u Belli şehri üzerine gönderdi. Ebu Davud, Belh sehrini Ziyad b. Abdur-rahman el-Kuseyrî'nin elinden aldı. Halktan bol miktarda mal ve parayı ganimet olarak ele geçirdi. Sonra Ebu Müslim belirli bir günde Kirmanlı'nın oğlu Osman'ı Öldürme hususunda Ebu Davudla anlaştı. Aynı günde kendisi de Ali b. Cüdey' el-Kirniânî'yi öldürecekti. Bu anlaşmanın gereği yerine getirildi.

Bu senede (hicretin 130. senesinde) Ebu Müslim, Nasr b. Seyyarla savasması için Kahtabe b. Sebîb'i Nisabur'a gönderdi. Kahta-be'nin beraberinde büyük komutanlardan bir grup vardı. Bu zevat arasında Halid b. Bermek de bulunuyordu. Bunlar, babası tarafından kendileriyle savasmak üzere gönderilen Temim b. Nasr b. Seyyar'la Tus sehrinde karşılaştılar. Kahtabe, Nasr'in adamlarından 17.000 kadarını bu savasta öldürdü. Ebu Müslim, Kahtabe'ye 10.000 civarında süvariye takviye kuvveti olarak göndermisti. Bu takviye birliğinin başında Ali b. Makil bulunmaktaydı. İki taraf savasa tutustu. Ali b.

Makû komutasındaki takviye kuvveti Nasr'in adamlarından çoğunu öldürdüler. Temim b. Nasr'i de öldürdüler. Bol miktarda mal ve para-yı ganimet olarak ele geçirdiler.

Sonra Mervan tarafından Irak'a tayin edilmiş olan vali Yezid b. Ömer b. Hübeyre, Nasr b. Seyyar'a takviye için bir müfreze gönderdi. Bu senenin zilhicce ayının başında Kahtabe bir cuma gününde bu takviye birliği ile karşılaştı. İki taraf şiddetlice savastılar. Ümeyye oğullarının ordusu hezimete uğradı. Samlilardan ve diğer beldelerden gelen bu ordunun 10.000 kadar askeri öldürüldü. Öldürülenler arasında Cürcan valisi Nebeta b. Hanzale de bulunuyordu. Kahtabe, bunun başını koparıp Ebu Müslim el-Horasanî'ye gönderdi. [20]

Haricî Ebu Hamza'nın Medine-i Münevvere'ye Girişi Ve Şehri İstila Edisi

Ibn Cerir dedi ki: Bu senede Haricî Ebu Hamza, Kadid mintikasından Medine'ye geldi. Hac mevsiminin ilk günlerinde, Kureys kabilesinden Medine'de bulunan çok sayıda adamı öldürdü. Sonra sehre girdi. Medine valisi Abdülvahid b. Süleyman kaçtı. Haricî Ebu Hamza, halktan birçok kimseyi öldürdü. Bu hadise, bu senenin safer ayının 19. gününde cereyan etti. Bundan sonra Ebu Hamza, Rasûlullah (s.a.v.)'m minberine çıkarak Medinelileri azarlayıp kinadi ve söyle hi-tab etti:

«Ey Medineliler! Sasinin (Hisam b. Abdülmelik'in) zamanına yetistim. O zaman da yanınıza gelmistim. Ürünleriniz afete ugramisti da ona, sizden haraç almamasi için mektup yazmistiniz. O da bunu kabul etmisti. Zenginin zenginligi, fakirin de fakirligi artti. Ona "Allah hayrini versin." demistiniz. Allah ona hayir vermesin!..» Hutbesini, uzun bir konuşma ile sona erdirmisti.

Medine'de üç ay ikamet etti. Yani safer ayının kalan kismini ve rebiyülewel ayi ile rebiyülahir ayının tamamini ve cemaziyelevvel ayının da birkaç gününü orada geçirmisti. Vakidî ile digerleri böyle

demislerdir.

Medainî'nin rivayetine göre Haricî Ebu Hamza, bir gün Rasûlul-
iah (s.a.v.)'in minberine çıkıp söyle demisti:

«Ey Medineliler! Biliyorsunuz ki biz, ülkemizden simariklik ve aSkinlik yapmak için ya da atese girmemize neden olacak bir iktidar e devleti elde edebilmek gayesi ile çıkıp buralara gelmis degiliz. Biz ^f^teketimizden su amaçla çıkıp geldik: Hakkin kandillerinin sönuruldüğünü, hakki söyleyenin güçsüzlestirildigini, adaletle hükme-

emn öldürüldüğünü gördük. Bu nedenle bütün genisligine ragmen ryüzü bize dar geldi. Insanlari Rahman'a itaata, Kur'ân'm hükmüne uymaya davet eden bir davetçiyi isittik. Biz Allah'in davetçisine icabet ettik. "Allah'a çağiran Muhammed'e uymayan kimse bilsin ki, Allah'i yeryüzünde âciz birakamaz." (ei-Ahkâf, 32.)

Biz çeşitli kabilelerden toplanarak buraya geldik. Askerlerimiz bir deveye hem kendilerini hem esyalarını yüklerler. Yorganlarını igreti olarak birbirlerinden alıp kullanırlar. Sayılan azdır. Yeryüzünde güçsüzdürler. Ama Cenâb-i Allah bizi barındirdi. Bize kendi yardımı ile zafer nasip edip bizleri güçlendirdi. Allah'in bahsettiği nimet sayesinde bizler kardes olduk. Sonra Kadid mevkiinde adamlarinizla karsilastik. Onlari Rahman'a itaata ve Kur'ân'm hükmüne uymaya çağirdik. Onlar ise bizleri seytana itaate ve Mervan ogullarının hükmüne uymaya çağirdilar. Allah'in hayatına yemin ederim ki, sapiklikla dogru yol birbirinden ayrılmis ve belli olmustur. Sonra sendelemeye basladilar. Seytan onlara üstün geldi. Kanlarını costurdu.

Vehim ve süphelerinin dogru olduguna onlari inandirdi. Allah'in dininin yar-dimcilari grup grup ve askeri birlikler halinde keskin ve parlak kiliçlarla geldiler. Bizim degirmenimiz döndü. Onlari degirmeni ise her sapigin süphelenecegi sekilde döndü.

Ey Medineriler! Eger Mervan ve ailesine yardım ederseniz Allah kendi katından bir azapla veya bizim vasitamizla kökünüzü kazir. Mü'minlerin kalbine de sifa verir. Ey Medineliler! İlkleriniz en hayirli ilklerdi. Sonlari ise en kötü sonlar oldular.

Ey Medineliler! İnsanlar bizdendir. Biz de insanlardaniz. Ancak putperestler, ortak kosalr veya kitab ehlinden olan kâfirler, yahut zalim devlet baskanlari bizden degildir. Bizim onlarla alakamiz yoktur.

Ey Medineliler! Bir kimse Cenâb-i Allah'in insana gücünden fazla bir yükü yükledigini veya kendisine vermeyecegi seyi istedigini iddia ederse o, Allah'in düşmanidir. Ben de böyleleri ile savasirim.

Ey Medineliler! Allah, kitabinda kuvvetli-zayif herkes için sekiz hisse farz kilmadi mi? Hissesi olmayan dokuzuncu kisi geldi, Rabbine Karsi Duyuklenerek ve savasarak hissesi olmayan seyi aldı. avalid?neUler! Duydum ki, adamlarimi az, tecrübesiz, çıplak Rasûlul h(msanlar olarak görüyormussunuz. Yaziklar olsun size!

lah'ayemm HaV')inaShabl da genenl yetme de1 miydiler? Al" tülüklerd nm ' Oluar gençliklerine ragmen olgun, gözlerim kö-

Canlarim Ali fj11"611' katila gitmede ayaklari agir olan kimselerdi, kendilerin 1 y°luna vakfettiler. Ölümlü nefislerini Allah'a satarak ™p ma..1 TSÜzlestirdiler- Bütün varliklarini harcayarak üzerle-Erin£^? *f«*ler koydurdular. Gecelerinin namazlarim, gündüzlerinin orucu ile bir Kur anin cüzlerim okumak için Kuran üzerine egildüer. Sirtlari böylece kamburlasti. Korku ayetlerine gelEklerinde Cehennem korkusu ile hiçkarak agladilar. Sevk ayetleri-vardiklarinda da Cennet arzusu ile hiçkarak agladilar. Kiliçlarin kinlarindan siyrilip çekildigini, mizraklarin dikildigini, kargilarin he-ri fe atilmek üzere elde tutuldugunu, askeri birliklerin ölüm naralari tti&ini görüp duyduklarinda Allah'in Kur'ân'indaki tehditleri karsinda askeri birliklerin naralarini önemsemez oldular, hiçe saydilar. Askeri birliklerin naralarindan korkarak Allah'in tehditlerini ve va-adlerini hiçe saymadilar. Onlara ne mutlu! Onlar için güzel son var-

Hir

Allah korkusuyla gece yarilarinda yas akitan ve uzun süre aglayan nice göz vardir ki, simdi kuslari gagasiyla oyulmustur! Allah yolunda düşmanlarla uzun müddet cihad eden nice el var ki, onlar da simdi eklemlerinden kopup çürümüstür. Evet, bu ellerin sahipleri Allah'a taat için bu ellere uzun

müddet dayanmislardı. Ben bu sözümü söylüyorum ve kusurlarımdan ötürü Allah'tan mağfiret diliyorum. Başarım ancak Allah'ın yardımıylaadır.»

Medainî, Harun'un dedesinin söyle dedigini rivayet etmiştir:

«Haricî Ebu Hamza, Medinelilere iyi davrandı, Medineliler de ona yöneldiler. Nihayet itaat edip sözlerini dinlemeye başladılar. O da söyle dedi: "Zina yapan kafirdir, hirsizlik yapan kafirdir." Böyle deyince Medineliler ona kızdılar ve onu sevmekten vazgeçtiler. Medine'de ikamete devam etti.»

Nihayet Mervan el-Himar, Beni Sa'd kabilesinden biri olan Abdülmelik b. Muhammed b. Atiyye'yi, 4.000 Samli süvari ile birlikte Medine'ye gönderdi. Mervan, bu 4.000 Samli süvariye kendi ordusundan seçmişti. Askerlerden herbirine yüzer dinar, birer arap atı, yük tasımak için de birer katir vermisti. Abdülmelik b. Muhammed'e, Haricî Ebu Hamza ile savasmasını, onunla savasmadan geri dönmemesini, Yemen'de de olsa gidip onu yakalamasını, San'a valisi Abdullah b. Yahya ile de savasmasını emretmişti.

Abdülmelik b. Muhammed b. Atiyye yola koyuldu. Nihayet Vâdi'l-

Kurâ'ya varınca, Haricî Ebu Hamza orada kendisiyle karsılaştı. Ebu Hamza, Mervan'la savasmak niyetiyle Sam'a doğru gitmekteydi. İki taraf geceleyin Vâdi'l-Kurâ'da savastılar. Ebu Hamza, İbn Atiyye'ye Söyle dedi: "Yazıklar olsun sana ey İbn Atiyye! Cenâb-i Allah, geceyi

^mlenme vakti kılmıştır. Savasmayı yarına ertele." İbn Atiyye, bu e«Jifi kabul etmedi, savası durdurmadı. Onlarla savasmaya devam

"• Nihayet Ebu Hamza'nın askerlerini kirip geçirdi. Onlar da dö-

nuP kaçtılar. Kılıç artıkları Medine'ye döndü. Medineliler, Ebu Ham-

nin kılıç artığı adamlarına saldırdılar ve çoklarını öldürdüler. Böy-,e İbn Atiyye, Medine'ye girdi. Ebu Hamza'nın askerleri bozguna fanuslardı. Anlatıldığına göre İbn Atiyye, Medine'de bir ay süreyle ikamet etti. Sonra orada yerine birini vekil bıraktı. Mekke'ye de bir vekil tayin ettikten sonra Yenien'e gitti. San'a valisi Abdullah b. Yahya ona karşı çıktı. İki taraf savastılar. İbn Atiyye, San'a valisini öldürdü. Basını koparıp Mervan'a gönderdi. Mervan ona mektup göndererek bu senede, (hicretin 130. senesinde) insanlara haccettirmesini ve acilen Mekke'ye gitmesini emretti.

Bunun üzerine İbn Atiyye, ordusunu San'a'da bırakarak oniki süvari ile San'a'dan hareket edip Mekke yoluna koyuldu. Yanında, içinde 40.000 dinar bulunan bir heybe vardı. Yolda mola verdiğinde o bölgenin esrafından Cümane'nin oğulları diye bilinen iki emir yanına geldiler. Emirler onlara: "Yazıklar olsun size! Yoksa siz hirsiz misiniz?" dediler. İbn Atiyye ise: "Ben İbn Atiyye'yim. İste mü'minlerin emirinin bana gönderdiği mektup da su!

Mektubunda beni hac emin olarak tayin etmis. Hac mevsimine yetismek için acele gitmekteyiz." dediyse de Cümane'nin ogullari: "Bu uydurma bir mektuptur!" dediler. Sonra üzerlerine hücum ettiler ve Ibn Atiyye ile arkadaslarini öldürdüler. İçlerinden bir tek kisi dahi kurtulamadi. Cümane'nin ogullari, bunlarin yanlarindaki parayi aldilar.

Ebu Ma'ser dedi ki: Bu senede Muhammed b. Abdülmelik b. Mervan insanlara haccettirdi. Kendisine Medine, Mekke ve Taif valiligi verilmisti. Irak valisi Ibn Hübeyre, Horasan valisi de Nasr b. Seyyar idi. Yalniz Ebu Müslim el-Horasanî, Horasan'in birçok sehir, kasaba ve köylerini istila etmis; Nasr b. Seyyar da Ibn Hübeyre'ye haber salarak 10.000 askeri takviye olarak kendisine göndermesini istemisti. Ayrica Mervan'a da mektup yazarak yardım istemisti. Mervan, Ibn Hübeyre'ye bir mektup göndererek istedigi yardimi yola çıkardigini bildirmisti.

Bu senede vefat eden meshur sahsiyetler arasinda Suayb b. Hab-hab, Abdülaziz b. Suhayb, Abdülaziz b. Refi', Ka'b b. Alkame ve Muhammed b. Münkedir de bulunmaktadır. Dogrusunu, noksanliklardan münezze olan yüce Allah daha iyi bilir. [21]

Hicretin Yüzotuzbirinci Senesi

Bu senenin muharrem ayında Kahtabe b. Sebib, oğlu Hasan'i, Nasr b. Seyyarla savasmasi için Komes'e gönderdi. Pesi sıra takviye birlikler de gönderdi. Bunlarin bir kısmi Nasr'm üzerine yürüdüler.

Bunun üzerine Nasr, oradan ayrılarak Rey'e gitti. Burada iki gün kaldiktan sonra hastalandi. Rey'den ayrilip Hemedan'a gitti. Fakat yolda Hemedan'a yakin bir yer olan Save'ye vardiginda vefat etti. Tarih, hicri 131. senenin rebiyülevvel ayinin 12. günü idi. Nasr, vefat etsirada seksenbes yasinda bulunuyordu.

Nasr vefat edince Ebu Müslim ve adamlari Horasan'a hakim ol-i r lyiden iyiye güçlendiler. Kahtabe de Cürcan'dan hareket etti. 4U ,en Ziyad b. Zürare el-Kuseyrî'yi gönderdi. Ziyad, Ebu Müslim'e A i&una pisman olmustu. Orduyu terketti. Bir grup adamini yanina Uf ak Ibn Dubare'nin yanma gitmek üzere Isfahan yoluna koyuldu, trhtabe, onun pesine askerler gönderdi. Adamlarinin çoğunu öldür-îrler. Kahtabe'nin kendisi de pesinden geldi. Humus'a vardi. Oğlu U san'in Komes'i fethettigini gördü. Orada ikamete basladi. Oglunu k ndinden önce Rey'e gönderdi. Sonra kendisi de pesinden yola koldu Geldiginde Rey sehrinin de fethedildigini gördü. Orada ikame-t basladi ve durumu bir mektupla Ebu Müslim'e bildirdi. Ebu Müs-Vm de Merv sehrinden göçüp Nisabur'a vardi ve orada konakladi. Artık durumu güçlenmisti.

Kahtabe, Rey sehrine girdikten sonra oğlu Hasan'i kendisinden önce

Hemedan'a gönderdi. Hasan, Hemedan'a yaklastiginda Malik b. Ethem ve Samlilarla Horasanlilardan olusan bir grup asker oradan çikip gittiler, Nihavend'e yerlestiler. Hasan da Hemedan'i fethetti. Sonra onlari takib ederek Nihavend'e gitti. Babasi Kahtabe de ona takviye birlikler gönderdi. Hasan, Nihavend'i kusatma altina aldi ve nihayet orayi fethetti.

Bu senede Amir b. Dubare vefat etti.'Bunun sebebi suydu: Ibn Hübeyre ona mektup yazarak Kahtabe'nin üzerine gitmesini emretmis; ona takviye askeri birlikler göndermisti. Ibn Dubare de Kahtabe'nin üzerine gitmis ve 20.000 askeri olan Kahtabe ile karsi karsiya gelmisti. Iki taraf karsilastiklarinda Kahtabe ve adamlari Kur'ân sayfalarini bunlara karsi kaldirmis, aralarindan bir münadi bunlara Söyle seslenmisti: "Ey Samlilar! Sizi, bu1 mushafta bulunan hükme davet ediyoruz!" Ibn Hübeyre'nin askerleri bu münadiye ve Kahta-be'ye sövmeye baslamislardi. Kahtabe de adamlarina, bunlara hücum etmelerini emretmis, ancak aralarinda büyük savas olmadan Ibn Dubare'nin adamlari bozguna ugramislardi. Kahtabe'nin adamlari da ft>n Dubare'nin askerlerini kovalamislar ve çoklarini öldürmüslerdi. Yürekli bir asker oldugundan ötürü kaçmadigi için ordugahta duran °n Dubare'yi de öldürmüsler, sayilamayacak ve evsafi belirtilemeye-Ce» kadar çok mali ganimet olarak ele geçirmislerdi.

Bu seneae Kahtabe, Nihavend'i siddetli bir kusatma altina aldi.

ri[ada bulunan Samlilar, sehir halkindan kapiyi açmalarina izin ve-besini istediler. Kendilerine izin verildikten sonra kapilar açildi.

o^i ilar> Nihavend halki için Kahtabe'den eman dilediler. Kahtabe, a^a 6™an verdi.

Sehirde bulunan Horasanlilar, Samlilara dediler ki: "Ne yaptirzniz?" Samlilar da onlara: "Hem kendimiz için hem de sizin için emau aldik." diye karsilik verince Horasanlilar, güvende olduklarim sanarak kaleden disari çıktilar. Kahtabe, yanindaki komutanlara su talimati verdi: "Horasanlilardan ele geçirdiginiz esirlerin boynunu vurun ve kesik basini bize getirin." Komutanlar, talimatın gereğini yaptilar. Böylece Ebu Müslim el-Horasanî'den kaçmis olan Horasanlilardan bir tek kisi bile orada sag birakilmadi. Samlilar ise serbest birakildi-lar. Kendilerine taninan enianin geregi yapıldi. Onlara teminat veril. di. Yalniz düşmanla isbirliği yapmamalari için kendilerinden söz alindi.

Sonra Kahtabe, Ebu Avn'i.Sehr-i Zor'a gönderdi. Ebu Müslim'in emri üzerine ona 30.000 asker verdi. Ebu Avn, Sehr-i Zor'u fethetti. Vali Osman b. Süfyan'i öldürdü. Baska bir rivayette anlatildigina göre vali Osman öldürülmemis, aksine o, Musul'a ve Cezire'ye göçmüstür. Ebu Avn, bu fetih müjdesini de Kahtabe'ye bildirmisti. Kahtabe ile Ebu Müslim'in bu

yaptiklarini haber alan Mervan, Harran'dan kalkip Zad-i Ekber denen yere gitmisti.

Bu senede Kahtabe, büyük bir ordu ile Irak valisi Yezid b. Ömer b. Hübeyre'nin üzerine gitti. Yanina yaklastiginda Ibn Hübeyre, gerilemeye basladi. Gerilemeye devam etti. Nihayet Firat'i asti. Kahtabe de geldi, onu takip ederek Firat'i asti. Insaallah, hicretin 132. senesi olaylarindan bahsederken bu ikisi arasinda cereyan eden savaslari anlatacagiz. [22]

-
- [1] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/9.
- [2] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/9-14.
- [3] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/14-19.
- [4] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/19-20.
- [5] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/20.
- [6] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/20.
- [7] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/20-21.
- [8] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/21-24.
- [9] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/24-29.
- [10] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/29-35.
- [11] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/36-37.
- [12] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/38-45.
- [13] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/46-47.
- [14] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/47-53.
- [15] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/53-57.
- [16] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/57-58.
- [17] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/58-62.
- [18] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/62-65.
- [19] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/66.
- [20] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/66-67.
- [21] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/67-70.
- [22] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/70-72.

Hicretin Yüzotuzikinci Senesi	2
İmam İbrahim B. Muhammed'in Öldürülmesi	2
Ebü'l-Abbas Es-Seffah'in Halifeligi	3
Mervan B. Muhammed B. Mervan'ın Öldürülmesi	6
El-Himar'ın Biyografisi	11
Emevi Devletinin Yıkılması Ve Abbasi Devletinin Başlangıcına Dair Varid Olan Nebevi Haberler	13
Ebu'l-Abbas Es-Seffah'in Müstakil Olarak Halife Olması, Otoritesini Yerleştirmesi Ve Halka Güzel Bir Yönetim Sergilemesi	17
Hicretin Yüzotuzikinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler	21
Mervan B. Muhammed B. Mervan B. Hakem..	21
Ebu Seleme Hafs B. Süleyman.	22
Hicretin Yüzotuzüçüncü Senesi	22
Hicretin Yüzotuzdördüncü Senesi	23
Hicretin Yüzotuzbesinci Senesi	24
Hicretin Yüzotuzaltıncı Senesi	24
İlk Abbasi Halifesi Ebü'l-Abbas Es-Seffah'in Biyografisi	25
Ebu Cafer El-Mansur'un Halifeligi	29
Hicretin Yüzotuzyedinci Senesi	29
Abdullah B. Ali'nin, Kardeşinin Oğlu Ebu Cafer El-Mansura Karsi Ayaklanması	29
Ebu Müslim El-Horasanî'nin Öldürülmesi	31
Ebu Müslim El-Horasanî'nin Biyografisi	36
Hicretin Yüzotuzsekizinci Senesi	44
Hicretin Yüzotuzdokuzuncu Senesi	45
Hicretin Yüzkirkinci Senesi	46
Hicretin Yüzkirkbirinci Senesi	46
Hicretin Yüzkirkikinci Senesi	49
Hicretin Yüzkirküçüncü Senesi	52
Hicretin Yüzkirkdördüncü Senesi	52

Hicretin Yüzotuzikinci Senesi

Bu senenin muharrem ayında Kahtabe b. Sebib, piyade ve süvari askerleriyle birlikte Fırat nehrini astı. İbn Hübeyre de Feluce tarafında, Fırat kıyısında ordugah kurmustu. Çok sayıda askeri vardı. Mervan da ona çok sayıda askeri takviye olarak göndermişti. Ayrıca İbn Dubare'nin hezimete uğramış askerleri de onun birliğine katılmışlardı.

Sonra Kahtabe, Küfe'yi ele geçirmek için yöneldi. İbn Hübeyre, onun pesine takıldı. Muharrem ajanın 8'inde çarsamba gecesini iki taraf şiddetli bir savaşa tutustular. İki taraftan da çok sayıda asker öldürüldü. Sonra Samlilar hezimete uğrayarak geri döndüler. Horasanlılar onları kovaladılar. Kahtabe kayıplara karıştı. Adamin biri, askerlerine, Kahtabe'nin öldürüldüğünü

ve kendisinden sonra oğlu Hasan'ın komutan olmasını vasiyet ettiğini söyledi. Ne var ki Hasan burada değildi. Hasan adına kardeşi Humeyd b. Kahtal _ye bey'at ettiler. Haberci de, gelmesi için Hasan'a gitti.

Bu gecede bir grup komutan öldürüldü. Kahtabe'yi öldüren kişi,

Maa b. Zaide ile Yahya b. Husayn idi. Baska bir rivayette anlatildigina göre Kahtabe'yi, beraberinde bulunan ve Nasr b. Seyyarın öcünü almak isteyen bir adam öldürmüştür. Dogrusunu Allah bilir.

Kahtabe, ölüler arasında bulundu ve oraya defnedildi. Oğlu Hasan geldi. Askerleri toplayip Küfe'ye yöneldi. Küfe'de Muhammed b. Halid b. Abdullah el-Kusarî ayaklanarak halki Abbasilerden yana olmaya çağirmis, kendisi de siyahlara bürünmüştü. Ayaklanması, bu senenin muharrem ayının 10. gecesinde başlamisti. Ibn Hübeyre tarafından tayin edilen vali Ziyad b. Salih el-Harisi'yi de sehirden kovmustu. Bundan sonra Muhammed b. Halid, hükümet konagina gitmisti. Ibn Hübeyre tarafından gönderilen ve yanında 20.000 asker bulunan Havsere de oraya gelmekteydi. Küfe'ye yaklastiginda Havse-re'nin adamlari Muhammed b. Halid'e gidip Abbasogullari adına ona bey'at etmeye başladilar. Havsere, bu durumu görünce Küfe'ye girmeden Vasi'ta gitti.

Baska bir rivayette anlatildigina göre Kahtabe'nin oğlu Hasan Küfe'ye girmistir. Kahtabe, hilafet vezirliğinin Küfe'de bulunan ve Sebi el-Kûfî el-Hilal'in azatlısi olan Ebu Seleme Hafs b. Süleyman'a verilmesini vasiyet etmisti. Bunlar, Ebu Seleme'nin yanına vardiklarında Ebu Seleme, Hasan b. Kahtabe'nin bir grup komutanla Vasi'ta gidip Ibn Hübeyre ile savasmasını, Hamid b. Kahtabe'nin de Meda-in'e gitmesini tavsiye etti. Her tarafa müfrezeler göndererek fetihleri genişletti. Bunlar Basra sehrini de fethettiler. Burayı Ibn Hübeyre adına Müslim b. Kuteybe fethetmisti. Ancak Ibn Hübeyre öldürölünce, Ebu Malik Abdullah b. Üseyd el-Huzaî geldi, Basra'yi Ebu Müslim el-Horasanî için ele geçirdi.

Bu senede rebiyülahir ayının 13'ünde cuma gecesi Ebü'l-Abbas es-Seffah Abdullah b. Muhammed b. Ali b. Abdullah b. Abbas b. Abdühnuttalib adına bey'at alındı. Ebu Ma'ser ve Hisam b. Kelbî böyle demislerdir. Vakidî ise mezkur bey¹ atın bu senenin cemaziyelevvel ayında yapıldığını ifade etmistir. Dogrusunu Allah bilir. [1]

Imam Ibrahim B. Muhammed'in Öldürölmesi

Hicretin 129. senesi olaylarından bahsederken Mervan'ın, Imam Ibrahim tarafından Ebu Müslim el-Horasanî'ye gönderilen ve Horasan'da Arapça konusan herkesin öldürölmesi emrini içeren mektubu ele geçirdigini anlatmistik. Mervan, bu mektubu ele geçirince Imam *brahim'in nerede olduğunu sormus, kendisine Belka'da olduğunu !°yleniislerdi. Bunun

üzerine o da Dimisk valisine mektup yazarak İmam İbrahim'i kendisine göndermesini emretmisti. Dimisk valisi de İnani İbrahim'in eskalini belirten bir yaziyi bir ulaga verip onu hare-kete geçirmisti. Ulak, geldiginde İmam İbrahim'in kardesi Ebü'l-Ab-bas es-Seffah'i görmüs ve onu İmam İbrahim zannedip yakalamisti. Kendisine; onun İmam İbrahim olmadığını, İmam İbrahim'in kardesi olduğunu söylemişler ve onun yerini göstermişlerdi. Ulak gidip İmam İbrahim'i yakalamisti. İmam İbrahim, yanma çok sevdiği bir cariyesini almış, ayrıca kendisinden sonra kardesi Ebü'l-Abbas es-Seffah'ın halife seçilmesini yakınlarına tavsiye etmiş ve oradan kalkıp Kûfe'ye göçmelerini emretmisti. Onlar da aynı günde kalkıp Kûfe'ye göçmüşlerdi. Göçenler arasında altı amcası; Abdullah, Davud, İsa, Salih, İsmail, Abdüssamed (bunlar Ali'nin oğullarıydılar), kendisinin kardeşleri Ebü'l-Abbas es-Seffah ve Muhammed ile oğulları Muhammed ve Abdülvehhab da vardı. Ayrıca birkaç kişi daha bu Kûfe yolculuğuna katılmıştı.

Kûfe'ye vardıklarında Ebu Seleme el-Hilal bunları Hasimilerin azatlısı Velid b. Sa'd'ın evine yerleştirmisti. Kırk gece müddetle askerlerden ve komutanlardan durumlarını gizlemiş, sonra bunları başka bir yere götürmüştü. Ülke fethedilip sonra da Seffah'a bey'at edinceye kadar bunları oradan oraya taşıyarak yerlerini değistirmisti.

İmam İbrahim b. Muhammed'e gelince; onu da bu sırada Harran'da bulunan Halife Mervan b. Muhammed'e götürdüler. Halife, kendisini hapse attı ve bu seneye kadar hapiste kaldı. Safer ayında, kırkse-kız yaşında iken hapiste vefat etti. Başka bir rivayette anlatıldığına göre ellibir yaşında iken yüzünün üzerine sıcak bir yufka ekmegi koymuş ve bogularak ölmesine sebebiyet vermişti. Cenaze namazını Beh-lül b. Safvan adında bir adam kıldirmisti. Zayıf bir rivayette anlatıldığına göre, içinde bulunduğu ev üzerine yıkılmış, böylece vefat etmişti. Zehirli süt içirilerek ölümüne sebebiyet verildiği de anlatılır.

Rivayete göre İmam İbrahim, hicretin 131. senesinde hacca gitmiş, orada büyük saygı ve hürmetle karşılanmıştı. Söhreti her tarafa yayılmış, Mervan da kendisinden haberdar olmuştı. Onunla ilgili olarak Mervan'a: "Ebu Müslim el-Horasanî, insanları buna bey'ata davet ediyor ve buna halife adını veriyorlar." denilmisti. Mervan da hicretin 132. senesinin muharrem ayında pesine adam göndermiş ve onu bu senenin safer ayında öldürtmüştü. Bu rivayet, öncekilerden daha sahihtir. Başka bir rivayette anlatıldığına göre Mervan, onu Hamimetü'l-Belka'da değil de Kûfe'de yakalatmıştır. Doğrusunu Allah bilir.

İmam İbrahim; cömert, eli açık, faziletli ve üstün vasıfları olan bir kimse idi. Babasından, dedesinden, Ebu Hasim Abdulah b. Muhammed b. Hanefîyye'den hadis rivayet etmiştir. Kardeşleri Abdullah es-Seffah, Ebu

Cafer Abdullah el-Mansur ile Ebu Seleme Abdurrah-man b. Müslim el-Horasanî ve Malik b. Hasim de ondan rivayetlerde Ummuslardir. Onun güzel vecizelerinden biri sudur: "Mürüvveti ol-n olan kisi; dinini koruyan, akrabalarini ziyaret eden ve kinanma-a neden olacak islerden uzak duran kimsedir." [2]

Ebü'l-Abbas Es-Seffah'in Halifeligi

Kûfeliler, Imam Ibrahim b. Muhammed'in ölüm haberini duyduklarda Ebu Seleme el-Hallal, hilafeti Hz. Ali'nin ailesine nakletmek gtedi. Diger nakipler ve komutanlar onu alt ettiler, Ebü'l-Abbas es-Seffah'i getirdiler. Ona hilafet selamini verdiler. Bu hadise Kûfe'de cereyan etti.

Kendisine hilafet bey'ati yapildigi zaman Ebü'l-Abbas es-Seffah yirmialti yasindaydi. Ona ilk hilafet selamini veren kimse, Ebu Seleme el-Hallal oldu. Bu hadise hicretin 132. senesinin rebiyülahir ayinin 13'ünde cuma gecesi vuku buldu.

Cuma namazi vakti oldugunda Seffah, alaca bir beygire binerek namaza gitti. Etrafinda silahlı muhafızları vardı. Hükümet konagina girdikten sonra Ulu Cami'ye gitti, cemaata namaz kildirdi. Sonra minbere çıktı. Halk ona bey'at etti. Minberin üst basamagında bey'ati kabul etti. Amcası Davud b. Ali de ondan üç basamak aşağıdaydı. Seffah bir konuşma yaptı. İlk olarak şöyle dedi:

«İslâmiyet'i kendisi için bir din olarak seçen, İslâm'i yüceltip sereflendiren ve tazim eden, onu bizler için bir din olarak seçen, onu bizimle teyid eden, bizleri Müslüman kılan, bizleri İslâm'i barındırıp himaye ve müdafaa ediciler yapan, takva kelimesine bağlı kılan ve takvaya en layık kimseler yapan, bizleri Rasûlullah (s.a.v.)'in akrabılığı gibi bir rütbe ile özel kılan, bizleri ve Müslümanları yüksek bir mevkiye yerlestiren, böylece İslâm ehline okunan bir kitab indiren Allah'a hamdolsun. Yüce Allah şöyle buyuruyor:

'Ey Peygamberin ev halkı! Süphesiz Allah sizden kusuru giderip sizi tertemiz yapmak ister." (ei-Ahzâb, 33.)

Ey Muhammed! De ki: "Ben sizden buna karsi yakınlarla sevgiden baska bir ücret istemem." (es-sûrâ, 23.)

Önce en yakın hisimlerini uyar." (es-Suarâ, 214.) •

Allah'in, fethedilen memleketler halkinin mallarından Peygam-v 5*ne irdikleri; Allah, Peygamber, yakınlar, yetimler, yoksullar

ida kalmislar içindir." (ei-Hasr, 7.) bilH- ?Z VG ^e^ °*an ^lah, bizim fazilet ve üstünlüğümüzü onlara mes- Onlar üzerindeki hakkimizi ve onların bize dostluk göster- ??rekfrgini vacip kildi. Bize ikram olsun ve bizim için ayirici

bir

K-- Vas^ °Isun diye bize bol miktarda fey' ve ganimet verdi. Al-uyük lütuf sahibidir. Sapik sebeîler iddia ediyorlar ki; bizden

Ve baskalari riyaset, siyaset ve hilafete daha layik imisler! Yüzleri çirkin olsun.

Ey insanlar! Cenâb-i Allah, bizim vasitamizla insanlari sapikliklarindan sonra hidayete eristirdi. Onlara cahilliklerinden sonra yardım etti. Mahvolmalarindan sonra onlari kurtardi. Hakki bizimle açiga çıkardi. Batili bizimle yok etti. Onlardaki fesadi bizimle düzeltip islah etti. Alçaklari bizim vasitamizla yüceltti. Noksanligi tamamladi. Daginikligi toparladi. Nihayet insanlar daha önce birbirleriyle düşman olduklari halde birbirlerine sefkat göstermeye, birbirlerine iyilik yapmaya, dünyevi hususta yardımlasmaya başladilar. Ahirette birbirleriyle karsilikli divanlar üzerinde oturan kardeşler oldular.

Cenâb-i Allah, bu lütfunu bize Muhammed (s.a.v.) vasitasiyla bahsetti. Muhammed (s.a.v.)'i vefat ettirip kendi yanina aldiktan sno-ra da bu isi ashabi yürüttü. Onlari idareleri kendi aralarinda mesveret iledir. Sahabel c ümmetlerin miraslarina sahip oldular. Bu miraslarda adaletli davrandilar ve yerli yerince koydular, mirasi hak sahiplerine verdiler. Kendileri bundan hiç pay almadan aç kaldilar. Sonra Harbogullariyla Mervaniler bu mirasa atildilar. Bunu kendileri için alip götürdüler, kendi aralarinda paylastilar. Haksizlik yaptilar. Baskalarini birakip kendilerine öncelik tamdilar. Hak sahiplerine zulmettiler. Cenâb-i Allah da bir süre onlara mühlet tamdi. "Böylece bizi öfkelerendirince onlardan öc aldik." (ez-Zuhmf, 55.)

Sonra onlari ellerindekini alip bize teslim etti. Cenâb-i Allah hakkimizi bize iade etti. Ümmetimizin islerini bizim vasitamizla yoluna koydu. Idareyi bize verdi. Yeryüzünde müstaz'af kilinmislara bizim vasitamizla yardım etti. Bu Islâmiyet isini bizimle açtigi gibi bu isi yine bizimle yoluna koyup düzeltti. Size hayir gelen yerden zulüm gelmeyecegini ümid ediyorum. Size salahin geldigi yerden fesadin gelmeyecegine inanıyorum. Ey Ehl-i beyt! Bizim basarimiz ancak Allah'in yardimiyladir.

Ey Küfe halki, siz bizim sevgimizin odagisiniz. Dostlugumuzun menzilisiniz. Sizler bizim vasitamizla insanlari en mutlulari olacaksınız ve insanlar arasinda en çok size kiymet verecegiz. Bagislariniza ve ayliklariniza yüzer dirhem ilave yaptim. Hazir olun. Ben çok kan dökücüyüm ve mahvedici bir intikamciyim.»

Ebü'l-Abbas es-Seffah, hastaydi. Hastaligi daha da artti. Minbere oturdu. Bu sefer amcasi Davud minberde ayaga kalkti ve söyle hitab etti:

«Hamd Allah'a mahsustur. Düşmanlarimizi mahvedip mirasimiz1 bize geri

veren Allah'a hamdolsun.

Ey insanlar! Su anda dünyanın karanlıkları siyrildi. Üzerindeki örtü açıldı. Gök ve yer parladi. Hilafet güneşi ufkunda doğdu. Hak

verini buldu. Sefkat ve merhamet ehli olan ve sizin üzerinizde tiril tiril titreyen Peygamberimizin ailesine döndü.

Ey insanlar! Allah'a yemin ederim ki, bizler gümüş, yakut ve altın biriktirmek, nehir kazıp köşkler inşa etmek, altın ve gümüş toplamak gayesi ile bu işe soyunmadık. Biz, hakkımızın elimizden alınmaca kızararak amcazadelerimiz adına öfkelenerek Emevilerin size kötü muamele etmelerine, sizleri alçaltmalarına, ganimet ve sadakaları si-vermeyip kendilerine tahsis etmelerine dayanamayarak bu işe giristik. Allah'ın indirdiği hükümlerle size hükmetmek, Allah'ın kitabıyla muamelede bulunmak, özel genel herkese Rasûlullah'm yönetimini uygulamak hususunda size Allah'ın Rasûlünün ve Abbas'm zimmeti ile taahhütte bulunuyoruz.

Emevilerin ve Mervanîlerin kökü kazınsın! Onlar dünyayı ahire-te, fani diyari kalici diyara tercih ettiler. Günah islediler. Halka zulmettiler. Haramları irtikâb ettiler. Cürüm islediler. Yönetimlerindeki kullara zulmettiler. Ülkede onların yönetim tarzı, günahları alabildi-ince işlemekten ve yükleri ağırlastırmaktan zevk almaktı. Günahlar alanında alabildigince ilerlediler. Taskinlik meydanında at kosturdular. Cenâb-i Allah'ın kendilerine süre tanıdığının farkına varamadılar. Allah'ın kendilerini yakalayip azaba sürükleyeceğini göremeyip kör oldular. Allah'ın tuzak kurusundan emin oldular. Oysa kendileri uykudayken, geceleyin Allah'ın azabi üzerlerine geldi. Efsane oldular, paramparça hale geldiler. Zalimler topluluğu Allah'ın rahmetinden uzak olsun!

Allah, Mervanileri alçalttı, şeytan onları aldattı. Allah düşmanları, atlarının yularını salıverdiler ve atları, bu yuların genişliği sebebiyle ayaklarına takılan iplerden ötürü tökezlediler. Allah düşmanları, kendilerine hiç kimsenin hakim olamayacağını mi sandılar? Bunlar, taraftarlarını çağırdılar, askerlerini topladılar, ordularıyla vurdular. Önlerinde, arkalarında, saglarında, sollarında, üstlerinde, alt-arında Allah'ın tuzak, azap ve intikamını buldular. Bu ilahi azap on-arın batilini öldürdü, sapıklığım yok etti. Baslarına felaket indirdi, unahları kendilerini çepeçevre kusattı ve hakkımızı bize iade etti ve bize yardımcı olup bizi barındırdı.

&y insanlar! Mü'minlerin emiri -Allah ona büyük bir zaferi nasib ji ..n" CUnia namazından sonra tekrar minbere çıkacaktır. O, cuma ile nin J Onufrnasma baska sözleri katmak istemedi. Ayrıca hastalığı-enii • et*> konuşmasını tamamlamasına engel oldu. Mü'minlerin Çe *^e afiyet vermesi için Allah'a yalvarın. O'na dua edin. Çünkü sat c v"1 ^' Rahnian'm

düsmani, şeytanin halifesi, yeryüzünde fej aran ve as*a islahatta bulunmayan alçaklara tabi olan Mer-Venne; Allah'a tevekkül eden, iyi kimselere uyan, yeryüzünde

fesattan sonra hidayet isaretlerine ve takva yollarına tabi olan, hayirli kimselerin yolunda yürüyen Mütevekkil'i halife olarak verdi.»

Insanlar, halife Ebü'l-Abbas es-Seffah'a dua ettiler. Dualarından ötürü adeta bir gürültü meydana geldi.

Bundan sonra Seffah'in amcası Davud, sözünü söyle sürdürdü:

«Ey Kûfelüer, bilesiniz ki, Rasûlullah (s.a.v.)'tan sonra bu minberinize Hz. Ali'den ve su andaki halifeniz Seffah'tan baska bir halife çıkmis degildir. Sunu da bilin ki, bu hilafet isi bizde kalacak, bizde devam edecek ve nihayet bizim tarafimizdan Meryem oğlu Isa (a.s.)'a teslim edilecektir. O zamana kadar hilafet bizim ailemizin disina çıfc. mayacaktır. Bize verdiği mihnetlerden ve bizi tercih edisinden ötürü âlemlerin Rabbi Allah'a hamdolsun.»

Bundan sonra Ebü'l-Abbas es-Seffah ile amcası Davud minberden indiler. Hükümet konagina gittiler. Ondan sonra halk gidip ikindiye kadar ona bey'at etti. Ikindiden sonra da gece oluncaya kadar bey'at devam etti.

Sonra Ebü'l-Abbas es-Seffah hükümet konagından çıktı. Küfe disinda ordugah kurdu. Küfe'de yerine amcası Davud'u vekil birakti. Diger amcası Abdullah b. Ali'yi, Ebu Avn b. Ebi Yezid'e; kardesi oğlu Isa b. Musa'yi da Hasan b. Kahtabe'ye gönderdi. O zaman Hasan b. Kahtabe, Vasifta bulunuyor ve Ibn Hübeyre'yi kusatma altinda tutuyordu.

Seffah, Yahya b. Cafer b. Temmam b. < Abbasi da Hamid b. Kahta-be'nin bulundugu Medain'e gönderdi Ebu Yakzan Osman b. Urve b. Muhammed b. Ammar b. Yasir'i, Ahvaz'da bulunan Bessam b. Ibrahim b. Bessam'a gönderdi. Seleme b., Amr b. Osman'i, Malik b. Tav-vaf a gönderdi.

Seffah ise, Küfe disindaki ordugahinda birkaç ay kaldiktan sonra yola koyuldu. Hasimilerin elinde bulunan Medine'ye giderek hükümet konagina yerlesti. Hilafetin Seffah'a yani Abbasilere degil de Ali. b. Ebi Talib ogullarina daha layik oldugu düşüncesine kapılan Ebu Seleme el-Hallal'i da protesto etti. Dogrusunu, noksanliklardan münezzeh olan yüce Allah daha iyi bilir. [3]

Mervan B. Muhammed B. Mervantn Öldürülmesi

Mervan b. Muhammed b. Mervan, Emevilerin son halifesi idi. Ondan sonra halifelik, Abbasilere intikal etti. Yüce Allah, asagida nakledecegimiz ayet-i kerimelerde söyle buyurmudur:

«Allah hükümdarlığı diledigine verir.» (el-Bakara, 247.) «Ey Muhammed,

de ki: "Mülkün sahibi olan Allah'im! Sen mülkü diledigine verirsin."» (âi-i imrân, 26.)

Önceki sayfalarda da anlattığımız gibi Mervan, Ebu Müslim ile yandaşlarının haberini ve onların Horasan diyarında icra ettikleri faaliyetleri duyunca Harran'dan kalkıp yola koyuldu. Musul yakınlarında, Cezire diyarında Zap denen bir nehrin yanında konakladı. Bu arada Kûfe'de Seffah'a bey'at edildiğini, etrafında askerler toplandığını ve kuvvetinin gittikçe arttığını duyunca, çok ağırına gitti. Hemen askerlerini topladı.

Seffah'ın komutanlarından biri olan Ebu Avn b. Ebi Yezid, büyük bir ordu ile ona doğru geldi. Zap suyunun kıyısında o da ordugah kurdu. Seffah tarafından ona takviye kuvvetler geldi. Sonra Seffah kendi ailesinden olan savaşçılari savasmaya çağırdı. Abdullah b. Ali, onun bu çağrısına icabet etti. Seffah ona: "Allah'ın bereketi üzere yürü!" dedi- O da büyük bir askeri birlikle yola çıktı, Ebu Avn'ın yanına gitti. Ebu Avn, bulunduğu çardaktan aşağı inerek onu karşıladı ve ona bütün imkanlarını seferber etti. Abdullah b. Ali, kendi güvenlik kuvvetlerinin başına Hıyas b. Habib et-Taî ile Nusayr b. Muhteflz'i komutan tayin etti.

Ebü'l-Abbâs Musa b. Ka'b, bir elçi heyetinin başına reis tayin edilerek Abdullah b. Ali'ye gönderildi. Bu heyet onu Mervan'la savasmaya ve ona karşı yapılacak savası ilk olarak başlatmaya teşvik etti. Olaylar büyümeden, savaş atesi söğmeden Mervan'a saldırmalarını tavsiye etti. Abdullah b. Ali de askerleriyle geldi, Mervan ordusunun karşısına dikildi. Mervan da kendi askerleriyle ona karşı harekete geçti. İki tarafın safları sabahın ilk saatlerinde karşı karşıya durdular. Anlatıldığına göre o gün Mervan'ın maiyetinde 150.000 (veya 120.000) asker vardı. Abdullah b. Ali'nin maiyetinde ise, 20.000 asker vardı. Mervan, Abdülaziz b. Ömer b. Abdülaziz'e dedi ki: "Eğer güneş zevale erinceye kadar bunlar bizimle savasmazlarsa, biz bunları Meryem oğlu İsa'nın yanına postalarız. Ama zevelden önce bizimle savasacak olurlarsa, innâ lillâh ve innâ ileyhi râciûn."

Sonra Mervan, Abdullah b. Ali'ye haber salarak ateskes teklifinde bulundu. Abdullah b. Ali ise şöyle karşılık verdi: "İbn Züreyk'in oğlu yalan ^söylüyor. Güneş zevale ermeden atlılarımız onu inşaallah atlarının ayakları altında ezeceklerdir!" Bu karşılıklı haberleşme, bu senenin cemaziyelahir ayının 11. günü olan cumartesi gününde olmuştur.

Mervan, kendi adamlarına: "Durun bakalım. Savası önce siz başlatmayın." dedi ve güneşe bakmaya başladı. Enistesî Velid b. Muavi-yş b. Mervan, ona muhalefet ederek karşı tarafa hücumla geçti. Mercan öfkelenildi. Ona sövmeye başladı. Velid, karşı tarafın sağ cenahıyla savastı. Ebu Avn, Abdullah b. Ali'nin bulunduğu yere doğru geri çekildi. Bu defa Velid, Musa b. Ka'b ile savastı. O da Abdullah b. Ali'nin bulunduğu yere doğru geri

çekildi. Sonra Abdullah b. Ali, askerlerine, yere inmelerini emretti. Hepsi atlarından indiler, mızraklarını diktiler. Diz üstü çömelerek savastılar. Samlilar, savunma savaşı vererek geri çekildiler. Abdullah b. Ali ise, ileriye doğru yürümeye başlayıp: "Ya Rab, ne zamana kadar senin uğrunda savaşacağız." dedi. Sonra da İmam İbrahim'in parolasını Horasanlılara hatırlattı ve şöyle dedi: "Ey Horasanlılar! Parola şudur: Ya Muhammed, ya Mansur!"

Savaş iki taraf arasında cidden şiddetlendi. Mızrabın bakıra vurulması gibi sesler geliyordu. Mervan, Kudaa'ya haber salarak onların da atlarından inmelerini emretti. Kudaa, maiyetindeki askerlere: "Ey Süleyman oğulları! Atlarınızdan inin." diye emir verdi. Sonra Mervan, Seksekîlere haber salarak, onların tam aksine bineklerine binmelerini emretti. Komutanlarına: "Ey Amiroğulları! Bineklerinize binin! diye emir ver." dedi. Seksek oğullarına haber göndererek komutanlarına: "Askerlerine bineklerine binmelerini söyle." dedi. O da Gatafanlı askerlerini bineklerine bindirdi. Kendi güvenlik kuvvetlerinin komutanına da: "Bineginden yere in." dedi. Ama komutan: "Hayır vallahi, ben kendi canımı hedef kılmam. Fakat sana karşı da gelmek istemiyorum, lakin keske bunu yapabilseydim ve bineğimden inseydim." diye karşılık verdi.

Baska bir rivayette anlatıldığına göre Mervan, bu emrini İbn Hü-beyre'ye vermiştir.

Dediler ki: Sonra Samlilar hezimete uğradılar. Horasanlılar arkadan onları kovaladılar. Bir kısmını öldürüp bir kısmını da esir aldılar. Fakat Samlilerin Zap suyuna düşerek boğulanları, savaş alanında öldürülenlerinden daha fazlaydı. Boğulanlar arasında İbrahim b. Velid b. Abdülmelik de vardı. (Bu, hilafetten hal' edilmisti.)

Abdullah b. Ali, köprüünün onarılmasını ve suda boğulanların cesetlerinin çıkarılmasını emretti ve şu ayeti okumaya başladı:

"Denizi yarıp sizi kurtarmış ve gözlerinizin önünde Firavun ailesini batırmistik." (el-Bakara, 50.)

Abdullah b. Ali, savaş alanında yedi gün kaldı. Said b. As'm oğullarından biri, Mervan ve onun cepheden firarı ile ilgili olarak şöyle bir şiir okumustu:

"Kaçış olgusu Mervan'dan ayrılmamakta ısrar etti. Dedim ki ona: Zalim kişi mazlum olarak döndü. Onun tek düşüncesi kaçmaktır.

Kaçıp saltanatı terketmek nerede?

Artık yavaş ve vakarlı yürümek benden uzaklaştı

Dinin de, soyun da, sopun da yoktur artık.

Sen yumusak huyluluğu silip süpürensın ve ceza vermekte de Firavun'sun.

Sende fazilet aranmaz. Köpekten daha adi bir köpeksin!"

Abdullah b. AH, Mervan'in ordugahındaki mallari, esyalari ve paralari ele geçirdi. Ordugahta Abdullah b. Mervan'a ait bir cariyeden baska kadin görülmedi. Bu durumu ve Cenâb-i Allah'in kendisine na-sib ettigi zaferi Ebul-Abbas es-Seffah'a bir mektupla bildirdi. Elde ettigi ganimetlerin dökümünü de yaparak Seffah'a ilette. Seffah, Aziz ve Celil olan Allah'a bir sükran ifadesi olarak iki rekat namaz kildi. Savasa katılanlardan her birine 250.000'er dirhem verdi. Erzaklarini seksene çıkardi ve su ayeti okudu: «Talut, ordusuyla birlikte ayrildiktan sonra, "Dogrusu Allah sizi bir irmakla deneyecektir..." dedi.» (ei-Bakara, 249.)

Mervan hezimete ugrayinca, arkasina bakmadan geri döndü. Abdullah b. Ali ise savas alaninda yedi gün kaldi. Sonra beraberindeki askerlerle birlikte Mervan'i takibe basladi. Bunu kendisine Seffah emretmistti.

Mervan, Harran'a ugrayinca Ebu Muhammed es-Süfyanî'yi zindandan çıkardi. Harran'a, kız kardesinin oğlu ve kızı Ümmü Osman'in kocasi Eban b. Yezid'i vekil biraktiktan sonra çıkıp gitti.

Abdullah b. Ali Harran'a geldiginde Eban b. Yezid, siyahlara bürünerek onu karsiladi. Abdullah b. Ali ona eman verdi ve onu görevinde birakti. Yalnız Imam Ibrahim'in hapsedildigi zindani yikti.

Mervan ise, Humus'u hedef alarak Kinnesrin'e gitti. Kinnesrin'e vardiginda halk, çarsi pazarda onu karsiladi. Orada iki ya da üç gün kaldiktan sonra çıkıp Humus'a dogru yoluna devam etti. Bu arada Humuslular, beraberlerindeki askerlerin azligini görünce: "Bu, korkmus ve hezimete ugramistir." diyerek kendisini öldürüp yanindaki mallan yagmalamak için pesine takildilar. Bu amaçla harekete geçip Humus yakinindaki bir vadide onu ele geçirdiler. Ancak Mervan, iki komutanini onlar için pusuya yatirmisti. Humuslular oraya vardiklarinda Mervan onlara karsi hücumla geçti ve geri dönmeleri çağrısında »ulundu. Onlar bu çağriyi kabul etmeyip mutlaka savasacaklarim Eylediler, Aralarinda savas basladi. Pusuya yitirilan emirler ve komutanlar ortaya çıkarak Humuslulara arkadan saldirdilar. Böylece ttuînuslular bozguna ugradilar.

Mervan, Sam'a geldi. Sam'da kendi tayin ettigi ve damadi Velid

■ Muaviye b. Mervan vali olarak bulunuyordu. Onu orada vali olarak Irakti. Kendisi Misir diyarina dogru yoluna devam etti.

, Abdullah b. Ali, hangi beldeye ugruyorsa mutlaka oradaki halk

Pahlara bürünerek yanina geliyor, ona bey'atta bulunuyor, o da onlara eman veriyordu. Kinnesrin'e vardiginda kardesi Abdüssaitned b Ali, 4.000 askerle birlikte ona kavustu. Seffah, kardesi AbdüssamecTj ona takviye

olarak göndermisti. Sonra Abdullah b. Ali yoluna devani etti ve Humus'a vardi. Humus'tan da Baalbek'e dogru gitti. Baalbek'e vardiktan sonra da Mizze tarafindan Sam'a geldi. Orada iki ya da üç gün kaldi. Sonra kardesi Salih b. Ali, Seffah tarafindan takviye olarak kendisine gönderilen 8.000 askerle oraya vardi. Salih, Merci Az-ra'ya ordugah kurdu.

Abdullah b. Ali Sam'a gelince, dogu kapisinin yaninda ordugahini kurdu. Kardesi Salih, Cabiye kapisinda; Ebu Avn, Keysan kapisinda-Bessam, Babüssagir'de; Hamid b. Kahtabe, Torna kapisinda; Abdüs-samed, Yahya b. Safvan ve Abbas b. Yezid ise Feradis kapisinin yaninda ordugah kurdular. Sonra bunlar Sam'i kusattilar. Kusatma bu senenin ramazan ayinin 10'unda çarsamba günü basladi. Samlilardan çok sayida adam öldürüldü. Üç saat müddetle kanlari helal sayildi. Surlar yikildi.

Anlatildigina göre Abdullah b. Ali, Samlilari kusatma altina alinca onlar kendi aralarinda Abbasi ve Emevi olmak üzere ikiye ayrilip birbirlerini öldürmeye basladilar. Baslarindaki valiyi de katlettiler. Sonra sehri Abdullah b. Ali'ye teslim ettiler. Dogu kapisi tarafindan surlara ilk tirmanan adam Abdullah et-Taî, Babüssagir tarafindan Bessam b. Ibrahim oldu. Sonra üç saat müddetle Samlilarin kanlan mubah sayildi. Hatta denildigine göre bu süre zarfinda 50.000 kadar Samli öldürüldü.

Ibn Asakir, Cafer b. Ebi Talib evladindan olan Ubeyd b. Hasan el-A'rec'in biyografisini anlatirken, onun, Sam kusatmasinda Abdullah b. Ali ordusunda 5.000 kisilik bir askeri birligin komutani oldugunu söyler ve der ki: «Abdullah b. Ali ordusu, Sam'i bes ay müddetle kusatma altinda tutmustu. Yüz gün kusatma altinda tuttugu veya bir buçuk ay müddetle kusatma altinda tuttuguna dair zayif rivayetler de vardir. Mervan'm tayin ettigi vali, sehri iyice tahkim etmisti. Ne var ki Samlilar, kimi Yemenli kimi Mudarli olduklarindan ötürü kendi aralarinda ayriliga düşmüşlerdi ki, bu da fethin sebebi olmustu. Hatta Samlilar, her mescitte kible için iki mihrab yaptirmislardi. Büyük camide de iki minber yaptirmislar ve cuma günü iki imam, iki ayri minbere çıkarak kendi taraflarindaki cemaata hutbe irad ederlerdi. Böyle birsey, çok hayret verici ve ender rastlanilan garip bir olaydi. Bu da fitneye, asabiyete, heva ve hevesata neden olmustu. Cenâb-i Allah'tan selamet ve afiyet dileriz.» Ibn Asakir, bu hususta daha baska tafsilat da vermistir.

Yine Ibn Asakir, Muhammed b. Süleyman b. Abdullah en-Nevfe-lî'nin biyografisinden bahsederken onun şöyle dedigini nakletmistir:

«Sam'a ilk girdiginde Abdullah b. Ali'nin yanındaydim. Kiliç kul-*rak sehre girdi. Üç saat müddetle Samlilarin kanlarini mubah i Sam'in büyük camiini, kendi binekleri ve develeri için yetmis müddetle ahir olarak kullandi. Sonra Ümeyye ogullarinin mezar- i açtilar. Muaviye'nin mezarinda sadece toz

zerrecikleri gibi da-Jff1 siyah bir ip gördüler. Abdülmelik b. Mervan'm mezarini açtılar. O ada da bir kafatasi ve pespese sıralanmış organlar görülüyordu, vlniz Hisam b. Abdülmelik'in mezarını açtiklarında onun cesedini oasaglam gördüler. Sadece burun kemeri çürümüstü. Onu ceset ha-r de iken bile kirbaçladılar. Daragacma astılar. Cesedini günlerce daragacında bıraktılar. Sonra yakıp külünü rüzgara verip savurdular Çünkü Hisam, sağlığında Abdullah b. Ali'nin kardesi Muhammed b Ali'yi döv-müstü. Muhammed b. Ali, küçük oğlunu öldürmekle onu itham ettiği için Hisam kendisine yediyüz kırbaç vurdurmuş, sonra da onu Belka'ya bağlı Hamime köyüne sürgün etmişti.

Sonra Abdullah b. Ali, halifelerin evladını ve diğer Emevileri ta-kib ettirip yakaladı. Bir günde onlardan 92.000 kişiyi Remle nehri yanında öldürdü. Sonra üzerlerine çul serdirdi. Cesetlerin üzerinde sofra kurup yemek yemeye başladı. Cesetler onun altında ezilip ufalanıyorlardı.»

Bu, onun zalimliğinin ve zorbalığının eseri-ydi. Tabii ki Cenâb-i Allah, bu yaptıklarının cezasını ona verecektir. Zulmüne devam etti, ama bütün isteklerini gerçekleştiremedi ve beklentileri tahakkuk etmedi. Nitekim bu husus, onun biyografisinden bahsedilirken anlatılacaktır.

Hisam b. Abdülmelik'in karısı Abde binti Abdullah b. Yezid b. Muaviye'yi (Benli Abde'yi), Horasanlı birkaç asker refakatında çöl yolundan yaya olarak, yalınayak, bası açık, elbisesi parçalanmış halde sahraya gönderdi. Sonra da öldürttü. Diğer Emevilerden bulduklarını da öldürtüp cesetleri yaktırdı.

Abdullah b. Ali, Sam'da 15 gün müddetle ikamet etti. Bu arada Evzaî'yi huzuruna çağırttı. Evzaî gelip karsısında durdu. Ona söyle sordu:

- Ey Ebu Amr! Su yaptığımız icraat hakkında ne dersin?

- Bilmiyorum, yalnız Yahya b. Said el-Ensârî bana, Rasûlullah

j a-v-)in söyle buyurduğunu nakletti: "Ameller ancak niyetlere göredir."

Evzaî diyor ki: "Ben bu cevabi verirken bekliyordum ki basımı ko-PanP ayaklarımın önüne atar; ama öyle olmadı. Oradan salimen çi-

P gittim. Sonra bana yüz dinar para gönderdi." , Abdullah b. Ali, daha sonra Mervan'm pesine düştü. Kesve nehri

Isında konakladı. Yahya b. Cafer el-Hasimî'yi Sam'a vali olarak tayin etti. Sonra yoluna devam etti ve Merci Rum'a gidip konakladı Buradan da Ebu Fatres nehrine gitti. Mervan'in kaçıp gittigini gör<Ju Misir'a gitti. Bu arada Seffah'in mektubu geldi. Ona, Salih b. Ali'yi' Mervan'in pesine göndermesini, kendisinin de Sam'da naib olarak ikamet etmesini emrediyordu.

Bu emir üzerine Salih, bu senenin zilkade ayında Ebu Amr Amir b. Ismail'i de yanına alarak Mervan'ı yakalamak üzere yola koyuldu. Deniz kıyısında konakladı. Oradaki gemileri topladı. Mervan'ın per^ ma'da (veya Feyum'da) konakladığı haberini aldı. Hemen harekete geçti. Sahil seridinden yürümeye başladı. Gemiler de kendisine paralel olarak kıyıya yakın olarak geliyorlardı. Nihayet Aris'e ulaştı. Yoluna devam etti, Nil'e gelip kıyıda mola verdi. Sonra Said'e doğru ilerledi. Bu arada Mervan da Nil nehrini asarak köprüyü attırdı. Çevredeki yemleri ve yiyecekleri yaktırdı.

Salih, kendisini takibe devam etti. Yolda Mervan'ın süvarileriyle karşılaştı, onları bozguna uğrattı. Mervan'ın süvarileriyle her nerede karşılaşıyorsa onları hezimete uğratiyordu. Nihayet Mervanilerden esir aldıkları bir adama sordu. O da Mervan'ın yerini kendilerine anlattı, onun Ebu Sir kilisesinde saklandığını bildirdi. Gecenin sonunda oraya vardılar. Mervan'ı ve beraberindeki askerleri hezimete uğrattılar. Mervan, az sayıda askerle karşılarına çıkınca onu kusatılar. Basralılardan Muavved adında biri, attığı mızrakla Mervan'ı öldürdü. Askerleri onun öldürüldüğünden habersizdiler. Nihayet adamin biri: "Müminlerin emiri yere düştü, öldü!" dedi. Küfelilerden, nar satan bir adam kosarak Mervan'ın basını kopardı. Bu müfrezenin komutanı Amir b. Ismail, kesik bacağı Ebu Avn'a gönderdi. Ebu Avn, kendisine gönderilen bu kesik bacağı Salih b. Ali'ye gönderdi. Salih de Hu-zeyme b. Yezid b. Hani adındaki güvenlik komutanı ile birlikte bu kesik bacağı halife Seffah'a gönderdi.

Mervan, hicri 132. senenin zilhicce ayının bitimine üç gün kala, pazar günü öldürüldü. Zilhicce ayının 6'sında persembeye günü öldürüldüğü de söylenir. Halifeligi bes sene on ay on gün sürmüştü. Meshur olan rivayete göre hilafet müddeti bu kadardır. Öldürüldüğü sırada kaç yaşında olduğuna gelince; tarihçiler bu hususta farklı yaşlar söylemişlerdir. Kimi kırk yaşında, kimi kırkaltı yaşında, kimi ellisekiz yaşında, kimi altmış yaşında, kimi altmışiki yaşında, kimi altmışüç yaşında, kimi altmışdokuz yaşında, kimi de seksen yaşında iken öldürüldüğünü söylemişlerdir. Doğrusunu Allah bilir.

Sonra Salih b. Ali, Sam'a gitti. Ebu Avn b. Ebi Yezid'i Misir'da vekil bıraktı. Doğrusunu, noksanlıklardan münezzeh olan yüce Allah daha iyi bilir. [4]

El-Himar'ın Biyografisi

iyrervan b. Muhammed b. Mervan b. Hakem b. Ebi'l-As b. Ümeyye sî el-Ümevî Ebu Abdülmelik. Emevilerin son halifesiydi. Anei Lübabe adındaki Kürt bir cariye idi. Lübabe, İbrahim b. Ester neSNehei'ye aitti. Muhammed b. Mervan, İbrahim'i öldürdüğü zaman el'l'habe'yi ele geçirmiş, Lübabe de ona Mervan eî-Himar'ı doğurmuş-

habey gç Baska bir rivayette anlatıldığına göre Lübabe, ilk önce Mus'ab b.

/Übeyr'e ait imis.

Ibn Asakir'in ifadesine göre Mervan'ın evi Ekafiyyin çarşısında • s Velid b. Yezid'in öldürülmesinden ve Yezid b. Velid'in ölmesinden sonra halifeligine bey'at edildi. Sonra Sam'a geldi. İbrahim b. Ve-Vd'i görevden hal' etti. Hicretin 127. senesinin safer ayının ortasından itibaren yönetime geçti.

Ebu Ma'ser dedi ki: Hicretin 129. senesinin rebiyülevvel ayında halifeligine bey'at edildi. Ca'd b. Dirhem'in görüşüne mensubiyeti nedeniyle Mervan el-Ca'dî de denilirdi. Kendisine, Himar (esek) lakabı verilmisti. O, Emevilerin son halifesi idi. Halifeligi bes sene on ay on gün sürdü. Bes sene bir ay müddetle halifelik yaptigina dair zayıf bir rivayet de vardır. Seffah'a bey'at edilmesinden sonra dokuz ay müddetle görevde kalmisti. Beyaz tenli, pembe yüzlü, mavi gözlü, iri sakallı, büyük baslı, orta boylu bir kimseydi. Saçına, sakalına kına sürmezdi.

Hisam, onu hicretin 114. senesinde Azerbaycan, Ermeniye ve Cezire valiligine atamisti. Yönetimde bulunduğu süre zarfında çok sayıda beldeler ve kaleler fethetti. Allah yolunda gazadan ayrılmadı. Birçok kafir Türk, Hazar, Lan ve diğer beldelerden, ırklardan olan insanlar ile savasti. Onları kirip niaglub etti. Atılgan, bahadır, cesaretli akıllı ve ileri görüşlü bir adamdı. Ne var ki, Aziz ve Celil olan Allah'ın takdiri ve hikmeti gereği, askerleri kendisini terkettiler. Böylece hilafet onun elinden alınmış oldu. Her ne kadar cesaretli ve keskin zekalı bir kimse idiyse de, Cenâb-i Allah iktidardan düşürmek istediği bir kimseyi mutlaka düşürür. Allah'ın düşürdüğü ve tahkir ettiği kimse-yı yükseltecek ve eski itibarına kavuşturacak hiçbir kimse ve hiçbir Ü yoktur.

Zebyr b. Bekkar, amcası Mus'ab b. Abdullah'ın söyle dedigini ri-t etmistir: eviler, kendi aralarında, annesi carıye olan birinin hilafete ki Çles^ halinde hilafetin ellerinden çıkacağı görüşündeydiler. Nite-Mervan hilafete geçince halifelik, hicretin 132. senesinde onların 6IWmden çıktı."

afiz Ibn Asakir'in, Sevban'dan rivayet ettigine göre, Rasûlullah (s.a.v.) söyle buyurmustur:

"Halifelik, Umeyye ogullarında devam edecektir. Onu, çocukların küregi süratle yakalayışları gibi yakalayacaklardır. Halifelik ellerinden çıktıktan sonra artık yaşamakta hayır yoktur."

İbn Asakir bunu böyle nakletmistir. Ama bu cidden münker bij-hadistir.

Harun Resid, Ebu Bekir b. Ayyas'a söyle sormustu:

- Biz mi daha hayırlı halifeleriz, yoksa Emeviler mi daha hayırlı halifeler idiler?
- Onlar insanlara daha yararlı idiler. Siz ise namazi daha düzgün

kildiriyorsunuz.

Bu cevabi üzerine Harun Resid, Ebu Bekir b. Ayyas'a 6.000 dirhem armagan vermisti.

Anlatildigina göre Mervan el-Himar, çok mürüvvet sahibi ve çok da gururlu bir kimseydi. Eglence ve zevk-u sefa çok hosuna gidiyordu. Ama savaflardan buna fırsat bulamiyordu.

Ibn Asakir dedi ki: Mervan b. Muhammed yenik düşüp Misir'a gidisi esnasinda Remle'de biraktigi bir cariyesine su siiri yazip göndermisti:

"Gördüğüm seyler beni sabra çağiriyor hep,

Bense bu çağriya aldiris etmiyorum ve kalbimde sana karsi besledigim duygular beni alçaltiyor.

Daha önce ben sensiz yapmaya dayanamazdim. Aramızda perde kalmasına göz yumamazdim.

Ama artık sen on günden beri benden uzaksin.

Bunlardan daha kötüsü yemin ederim ki kalbimde sudur:

Sen bu on günün iki mislini arttirsan ve bir ay benden uzak dur-san iste buna hiç dayanamam.

Bundan da daha büyük musibet su ki: Zamanin sonuna dek seninle karsilasmamaktan korkuyorum.

Gözümde bir damla yas birakmamacasma senin için aglayacagim.

Sonuna kadar da olsa sabir istemeyecegim, hep aglayacagini."

Ravinin birinin anlattigina göre, kaçmakta olan Mervan, bir rahibe ugramis. Rahibe selam vermis ve söyle demis:

- Ey rahib! Sen zamandan haberdar misin? Zaman hakkında bilgin var mi?

- Evet, hem de her çesidinden bilgim var.

- Dünyada bir insanin hükümdar olduktan sonra köle olacagina dair de bir bilgin var mi?

_ Evet.

- Bu nasıl oluyor?

- Dünyayi sevmek, şehvetlere kavusmak ugruna hirsli olmak, akli bir kenara atmak ve fırsatlari degerlendirmemek... Iste bunlarla insan, hükümdar olduktan sonra tekrar köle olabilir. Sen eger dünyayi seviyorsan, bilesin ki dünyanın kölesi, onu sevendir.

_ Bu kölelikten kurtulus yolu var midir?

_ Evet. Dünyayi sevmemek ve dünyadan uzak durmakla kölelikten

kurtulabilirsin.

- Bu olmayacak bir şeydir.

- Ama benim dediklerim olacaktır. Sen dünyayı yağmalamadan önce dünyadan kaçmaya bak.

- Ey rahip, sen beni tanıyor musun?

- Evet! Sen Arapların hükümdarı Mervan'ın. Sudan diyarında Öldürülecek ve kefensiz defnedileceksin. Eger ölüm seni kovalama-saydı, kaçıp kurtulabileceğin bir yeri sana söyledim."

İnsanlardan biri dedi ki: O zamanda söyle deniliyordu: 'Abdullah b. Ali b. Abbas, Mervan b. Muhammed b. Mervan'ı öldürecektir."

Ravinin biri dedi ki: Mervan, bir gün bazı kimselerle meclisinde oturuyordu. Yanıbaşında bir hizmetçisi vardı. Mervan, sohbet arkadaşlarından birine söyle dedi: "Su içinde bulduğumuz hali görüyor musun? Anlatılamayacak nice nimetlere sahiptim. Sükrünü ifa etmediğim birçok nimet elime geçti. Fakat bana yardımı olmayan bir devletim de vardı. Bu ne haldir. Eyvah!" Hizmetçisi ona su karşılığı verdi: "Ey mü'minlerin emiri, çoğalmaya dek azı bırakan, büyüyünceye kadar küçüğü bırakan, açığa çıkıncaya kadar gizliyi bırakan ve bütün bunlara göz yuman, bugünün isini yarına erteleyen kimsenin basına senin bu anlattıklarından daha büyük musibetler gelir." Mervan, bunun üzerine söyle dedi: "Senin bu sözün, halifeligi kaybetmemden daha da çok ağırlığa gitti."

Anlatıldığına göre Mervan, hicretin 132. senesinin zilhicce ayının 13 ünde pazartesi günü öldürülmüştür. Öldürülürken altmış yaşını geçmiş, seksene yaklaşıyordu. Baska bir rivayette anlatıldığına göre o kırk sene yaşamıştır. Ama birinci kavil daha sahihtir.

Mervan, Emevilerin son halifesi idi. Onun zamanında Emevi dev-iyeti yıkıldı.
[5]

Emevi Devletinin Yıkılması Ve Abbâsî Devletinin Başlangıcına Dair Varid Olan Nebevî Haberler

Alâ b. Abdurrahman, Ebu Hüreyre'den rivayet etti ki; Rasûlullah •a-V.) söyle buyurmuştur:

"Âs oğulları kırk adama varınca, bunlar Allah'ın dinine fesat karıştırırlar. Allah'ın kullarını köle edinirler. Allah'ın malını da kendi aralarında elden ele dolayan bir nesne haline getirirler."

İbn Lehi'a, İbn Vehb'in söyle dedigini rivayet etmiştir: Ben, Mua-viye'nin yanında iken Mervan b. Hakem oraya geldi ve muhtaçlığımı dile getirerek söyle dedi: "İhtiyacımı gider. Ben on çocuğun babasıyım. On kişinin kardesiyim. On kişinin de amcasıyım."

Mervan ikip giderken Muaviye, yanibasinda tahtinda oturmakta olan Ibn Abbas'a söyle dedi:

- Sen, Raslullah (s.a.v.)'in söyle buyurdugunu biliyor musun: "Hakemogullannm sayisi otuz erkege varinca onlar Allah'in malini kendi aralarinda elden ele dolasan bir nesne haline getirirler. Allah'in kullarini köle eder ve Allah'in kitabina da süphe ve fesat karistirirlar. Sayilari 497 kisiye ulasinca da helakleri, ignenmis bir hurmadan daha çabuk olur."

- Allah için evet, ben bunu duymusum.

Mervan dönüp gittikten sonra Muaviye, Ibn Abbas'a söyle sordu:

- Ey Ibn Abbas, Allah askina söyle. Sen Raslullah (s.a.v.)'in böyle dedigini ve bunlar hakkında ayrica "dört zorbanin babasi" ifadesi kullandigini da biliyor musun?

- Allah için evet.

Ebu Davud et-Tayalisi, Yusuf b. Mazin er-Rasibi'nin söyle dedigini rivayet etmistir:

«Adamin biri Hz. Ali'nin oglu Hz. Hüseyin'e karsi dikilerek söyle dedi: "Ey mü'minlerin yüzünü karartan adam,"

Hz. Hüseyin de ona su karsiligi verdi:

"Allah sana rahmet etsin. Ey adam, beni kinama. Çünkü Raslullah (s.a.v.), Ümeyye ogullarinin kendi minberi üzerinde pespese hutbe irad ettiklerini rüyasinda görmüs ve bundan rahatsiz olmustu. Sonra Cennet'te bir nehir olan Kevser'le ilgili süre nazil olmustu. Ardindan Kadir sresi nazil olmustu. Söyle ki: "Dogrusu biz, Kur'an'i Kadir gecesinde indirimlidir. Kadir gecesinin ne oldugunu sen bilir misin? Kadir gecesi bin aydan hayirlidir." Iste bu 1.000 ay, Emevile-rin hakimiyet sresini gösterir."

Ravi diyor ki: Biz bunu hesapladi ve onların hakimiyet sresinin bu ayette belirtilenden ne fazla ne de eksik olmadigini tesbit ettik. Bu da bizim için delil olarak yeter.»

Tirmizi, bu hadisi Mahmud b. Gaylan tariki ile Ebu Davud et-Tayaisi'den rivayet etmis, sonra da: "Bu garib bir hadistir. Biz bunu sadece Kasim b. Fadl'in naklettigi hadis olarak bilmekteyiz. O da sika bir ravidir." demistir.

Ben de tefsirimde bu hadisin mnkerliginden detayli olarak bahgjjndir. Ancak Ibn Zübeyr'in dönemini ikaracak olursak, o za-Se n Emevilerin hakimiyet sresinin 1.000 ay oldugu bu hadise göre 111 bul edilebilir. Çünkü Muaviye'ye müstakil halife olarak hicretin kinci senesinde bey'at edilmisti ki, hicretin kirkinci senesi "Cema-senesi" olarak adlandirilir. O senede Hz. Ali'nin ldrlmesinden a,, ay sonra Hz. Hasan, hilafeti Muaviye'ye teslim etmis ve böylece Müslümanlar arasinda ittifak

saglanmisti. Daha sonra hilafet, hicre-. 132. senesine kadar Emevilerin elinde kalmisti. Hicretin kirkinci nesinden 132. senesine kadar geçen süre doksaniki sene eder. Ibn 7übeyr'in halifeligi bundan çıkarılırsa geriye seksenüç sene kalir.

Fakat bu, yukarida anlatilan hadise zit düsmektedir. Bu hadis, peygamber (s.a.v.) Efendimiz'e merfu olarak ulasmamistir ve onun Enievi hilafetini 1.000 ay olarak tefsir ettigi bilinmemektedir. Bu ancak bazi ravilerin ifadesidir. Biz bunu tefsirimizde uzun uzadiya an-latmisizdir. Bu konudaki deliller de önceki sayfalarda izah edilmisti. Dogrusunu Allah bilir.

Ali b. el-Medinî, Said b. Müseyyeb'den rivayet etti ki; Rasûlullah (s.a.v.) söyle buyurmudur:

"Ümeyye ogullarının minberime çıktıklarını gördüm. Bu benim çok agrima gitti ve sonra da Kadir sûresi nazil oldu." Bunda zayıflık ve mürsellik vardır.

Ebu Bekir b. Ebi Hayseme, Said b. Müseyyeb'in su ayet-i kerimeyi tefsir ederken söyle dedigini rivayet etmistir:

"Sana gösterdigimiz rüya ile sadece insanlari denedik." (ei-îsrâ, eo.)

Rasûlullah (s.a.v.), rüyasında bazi Emevilerin kendisinin minberine çıktıklarını görmüş ve bundan rahatsız olmuştur. Sonra bazi kimseler: "Ya Rasûlallah, bu, dünyalıktır. Onlara verilecektir. Ama kısa bir süre sonra ellerinden çıkıp gidecektir." deyince biraz rahatladi.

Ebu Cafer er-Razî, Rebî'in söyle dedigini rivayet etmistir: Rasûlullah (s.a.v.), Isra gecesinde bazi Emevilerin minberine çı- insanlara hutbe irad ettiklerini görünce bundan rahatsız oldu.

âb-i Allah da bunun üzerine su ayet-i kerimeyi inzal buyurdu:

mem; belki bu gecikme sizi denemek ve bir süreye kadar geçindir (el-Enbiyâ, 111.) .»

Malik b. Dinar, Ebu Cevza'nın söyle dedigini rivayet etmistir: k ij<^emin euerim ki, Cenâb-i Allah kendilerinden öncekileri aziz aigî gibi Emevilerin hakimiyetini de aziz kilip güçlendirecektir. . nra onların hakimiyetlerini - öncekilerin hakimiyetlerini alçalttı 1 . ~ a*Çaltacaktır." Böyle dedikten sonra: "Insanlar arasında su gün-, bazen lehe, bazen aleyhe döndürüp dururuz." (Âi-iimrân, uo.) ayet-i Kerimesini okudu.»

n Ebi'd-Dünya, Emevilerden bahsedilirken Said b. Müseyyeb'in

Ebu Bekir b. Süleyman b. Ebi Hayseme'ye söyle dedigini rivayet etmistir:

"Emevilerin mahvolması, kendi aralarında kaynaklanan fitneden dolayı olacaktır." Kendisine bunun nasıl olacağını sorduklarında söyle cevap vermisti: "Halifeleri ölecek, serlileri kalacak ve onlar da kendi aralarında

rekabete gireceklerdir. Sonra insanlar onlara karsi toplanip birlesecek ve onlari mahvedeceklerdir."

Yakub b. Süfyan, Ebu Hüreyre'den söyle rivayet etti:

«Rasûlullah (s.a.v.), söyle buyurmudur: "Rüyamda Hakem ogullarının veya Ebü'l-As ogullarının maymunlar gibi minberime siçradiklarını gördüm." Rasûlullah (s.a.v.)'m bu rüyayı görmesinden sonra vefatına dek güldüğünü hiç kimse görmedi.»

Ebu Muhammed Abdullah b. Abdurrahman ed-Darimî, sahabelerden Amr b. Mürre'nin söyle dedigini rivayet etmistir:

«Hakem b. Ebi'l-Âs, Rasûlullah (s.a.v.)'la görüşmek için kapisina gelip izin istedi. Rasûlullah (s.a.v.), onun sesini tamdi ve yanindakilere su buyrugu verdi:

"İçeri girmesine izin verin. Allah'in laneti onun ve sulbünden çıkacak kimselerin üzerine dökülecektir. Fakat onun sulbünden çıkacak olan müminler bu lanetin disinda kalacaktır ki, onların sayisi da azdir. Diğerleri dünyada yükselecek, ahirette ise alçalacaklardır. Onlar hile ve desise erbabidirlar. Dünyada kendilerine birseyler verilecektir, ama ahirette nasipleri yoktur."»

Ebu Bekir Hatib el-Bagdadî, Sevban'in söyle dedigini rivayet etmistir:

«Rasûlullah (s.a.v.), basini Ümmü Habibe binti Ebi Süfyan'in dizi üzerine koyup uyumaktaydi. Bir ara haykirarak uyandi. Sonra gülümsedi. Kendisine sordular: "Ya Rasûlallah, önce haykirdigini, sonra gülümsedigini gördük. Bunun sebebi nedir?" Buyurdu ki: "Ümeyye ogullarının sıra ile minberime çıktıklarını gördüm. Bu benim hosuma gitmedi. Sonra Abbasi ogullarının sıra ile minberime çıktıklarını gördüm. Bu, benim hosuma gitti."»

Yakub b. Süfyan, Utbe b. Ebi Muayt'in söyle dedigini rivayet etmistir:

«İbn Abbas, Muaviye'nin yanma geldi. Ben de orada hazır bulundum. Muaviye, ona güzel armaganlar verdi, sonra söyle dedi:

- Ey Abbas'in babasi, sizin devletiniz olacak mı?
- Ey müminlerin emiri, beni bu soruyu cevaplamaktan affet.
- Olmaz, mutlaka cevap vereceksin.
- Evet olacaktır, ey mü'minlerin emiri.
- Peki yardimcilariniz kimler olacaktır?

- Horasanlılar bize yardimci olacaklar ve Hasimiler ile Emeviler rasmda savas ve intikam kavgalari olacaktır.» 3 Minhal b. Amr, İbn Abbas'in söyle dedigini rivayet etmistir:

"Bizden Seffah, Mansur ve Mehdi olmak üzere üç Ehl-i beyt mensubu halife

olacaktır."

Ibn Ebi Hayseme, Ibn Abbas'in söyle dedigini rivayet etmistir: "Cenâb-i Allah'in, Islâmiyet'i bizim ilklerimizle baslattigi gibi bu . • yine bizlerle sonuçlandıracagini ümid ediyorum."

Beyhakî, Ebu Said'den rivayet etti ki; Rasûlullah (s.a.v.) söyle buyurmudur:

"Zamanin inkitaa ugramasi ve fitnelerin zuhuru esnasinda Ehl-i Beyt'imden Seffah denen bir adam ortaya çikaracaktır ve o, mali azar azar verecektir."

Abdürrezzak, Sevban'dan rivayet etti ki; Rasûlullah (s.a.v.) söyle buyurmudur:

"Su Harre'nizin yaninda üç kisi savasacaklardır. Üçü de halife ogludur ama hiçbirisi hilafete geçmeyecektir. Sonra bayraklar Horasan tarafından gelecek ve bayragi getirenler, misli görülmemis bir şekilde sizlerle savasacaklardır."

Ravi diyor ki: Bu arada Rasûlullah (s.a.v.), baska bir seyden bahsetti ve o seyi kastederek sözünü söyle sürdürdü: "Eger böyle olursa siz kar üzerinde sürünerek de olsanız ona gidin. Çünkü o, Allah'in halifesi Mehdi'dir."

Imam Ahmed b. Hanbel, Ebu Hüreyre'den rivayet etti ki, Rasûlullah (s.a.v.) söyle buyurmudur:

"Horasan'dan siyah bayraklar çikip gelecek ve bunlar Kudüs'e di-kilinceye kadar hiçbir sey bunlari geri çeviremeyecektir."

Beyhakî de bunu "Delâil" adli eserinde Rasid b. Sa'd el-Misrî'den nakletmistir ki Rasid, zayıf ravilerdendir.

Beyhakî, Ka'bul-Ahbar'dan rivayet etti ki; Rasûlullah (s.a.v.) söyle buyurmudur:

"Abbasogullarının siyah bayraklari ortaya çikacak ve bunlar gelip Sam'a konacaklardır. Cenâb-i Allah bunlari eliyle her zorbayi ve kendilerine düşman olan herkesi öldürtecektir."

Ibrahim b. Hüseyin'in, Ebu Hüreyre'den rivayet ettigine göre Rasûlullah (s.a.v.), Abbas (r.a.)'a söyle demistir: "Peygamberlik sizde olacaktır. Hükümdarlik sizde olacaktır."

Abdullah b. Ahmed, Hz. Abbas'in söyle dedigini rivayet etmistir:

«Ben bir gece Rasûlullah (s.a.v.)'m yanındaydim. Bana söyle dedi:

- Bak bakalim hele, gökte birsey görebiliyor musun? -Evet. .
- Ne görüyorsun?
- Süreyya yildizini görüyorum.
- Iste bu ümmete senin soyundan bu yildiz sayisınca insanlar hükümdar

olacaktır.»

Ibn Adiy, Ibn Abbas'm söyle dedigini rivayet etmistir:

«Rasûlullah (s.a.v.)'a ugradim. Yaninda Cebrail vardi, ama ben Cebrail'i Dihye el-Kelbî saniyordum. Cebrail, Rasûlullah (s.a.v.)'a söyle dedi: "Elbiseler kirlendi ve kendisinden sonra Abbas'm ogullari siyah elbiseler giyeceklerdir."»

Bu hadis münkerdir. Gerçi Abbasogullarinin siyah giysiler giymeleri bir nevi sembolleri olmustu, ama onlar bu sembolü, Rasûlullah (s.a.v.)'m fetih gününde Mekke'ye girisi esnasinda basina siyah sarik takmasindan almislardi. Evet, onlar bu siyah sarigi örnek alarak siyah giysiler giymeyi sembol haline getirdiler. Bayramlarda, cumalarda ve toplantilarda siyah giysiler giyerlerdi. Askerleri de mutlaka siyah giysiler giyinmek mecburiyetinde idiler. Hil'at giyen Abbasi komutanlari da baslarina siyah fes geçirirlerdi.

Ayni sekilde Abdullah b. Ali de Sam'a girisi esnasinda siyah giysiler giyinmisti. Kadınlar ve çocuklar, onun bu siyah giysiler giyinmesini hayretle karsilamislardi. O, Keysan kapisindan Sam'a girmis ve cuma gününde halka hutbe irad edip namazlarini kildirmisti.

Ibn Asakir, Horasanlılardan birinin söyle dedigini rivayet etmistir:

«Abdullah b. Ali, cuma günü halka namaz kildirirken benim yanimda da bir adam namaz kiliyordu. O adani söyle dedi: "Allahu Ek-ber. Ey Allah'im, sen noksanlıklardan münezzehsin, yücesin. Sana hamdediyorum. Ismin mübarektir. Gayretin yücedir. Senden baska ilah yoktur. Ey insanlar! Su Abdullah b. Ali'ye bakın hele, yüzü ne kadar çirkin, giysisi de ne kadar rezilane."»

Iste bugüne kadar Abbasiler, cuma ve bayram günlerinde insanlara hutbe irad ederlerken siyah giysiler giyerler.[6]

Ebu'l-Abbas Es-Seffah'in Müstakil Olarak Halife Olmasi, Otoritesini Yerlestirmesi Ve Halka Güzel Bir Yönetim Sergilemesi

Önceki kisimlarda da anlatildigi gibi Seffah'a rebiyülahir ayinin 12'sinde cuma günü Kûfe'de halifelik bey'ati yapildi. Zayif bir rivayette anlatildigina göre hicretin 132. senesinin basinda ona bey'at yapilmistir. Sonra Seffah, askerlerini Mervan'm üzerine gönderdi, Mer-van'i memleketten sürüp uzaklastirdi. Onu takibe devam ettiler, pesinden ayrilmadilar. Nihayet onu Misir'a bagli Sugd beldesinin Bü-vaysir mintikasında bu senenin zilhicce ayinin sonlarında öldürdüler. Iste o zaman Seffah, müstakil olarak halife oldu. Endülüs hariç; Irak,Horasan, Hicaz, Sam ve Misir diyarina tamamen hakim oldu. Yalniz hükmü Endülüs'e ulasamadi. Orayi otoritesinin

hududuna dahil edemedi. Çünkü bazı Emeviler Endülüs'e gidip orayı istila etmişler, ha-, jmiyetlerine geçirmişlerdi. Bununla ilgili açıklamalar ileride verilecektir.

Bu senede bazı gruplar Seffah'a isyan ettiler, isyancılar arasında

Kinnesrinliler de vardı. Bunlar, amcası Abdullah b. Ali aracılığı ile Seffah'a bey'at etmişlerdi. Seffah, valileri Meczee b. Kevser b. Züfer b. Haris el-Kilabi'yi baslarında vali olarak bıraktıktan sonra ona isyan ettiler. Vali Meczee, Mervan'ın adamlarından ve komutanlarından idi. Seffah'ın halifelliğini tanımadı. Beyaz elbiseler giyindi. Kinnesrinlileri de böyle yapmaya teşvik etti. Onlar da bu hususta ona muvafakat ettiler. Bu sırada Seffah, Hire'de bulunuyordu. Abdullah b. Ali de Belka ile meşgul idi. Orada Habib b. Mürre el-Mizzî ve yandaşları olan Belka, Beseniye ve Havran halkıyla savaşıyordu. Onlar Seffah'ın halifelliğini tanımiyorlardı.

Seffah, Kinnesrin halkının yaptıklarını duyunca Habib b. Mürre ile barış yaptı ve Kinnesrin üzerine yürüdü. Sam'a uğradı. Ailesi ve eşyaları oradaydı. Ebu Ganim Abdülhamid b. Rib'i el-Kinani'yi, yanına 4.000 asker verip vekil bıraktı. Sonra Humus'a vardı. Oraya vardığı sırada Samlılar, Seffah'ın halifelliğini tanımadılar, beyaz elbiseler giyinerek Osman b. Abdü'l-Alâ b. Süraka adındaki bir adamın liderliğinde ayaklandılar. Seffah tarafından tayin edilen naib Ebu Ganim'i ve askerlerinden bir kısmını öldürdüler, Abdullah b. Ali'nin eşyalarını ve mallarını yağmaladılar. Ancak ailesine ilismediler. Abdullah b. Ali'nin işi gerçekten zorlaşmıştı. Çünkü Kinnesrinliler Humuslularla haberleşmiş, işi büyütmüş ve Ebu Muhammed es-Süfyan'ın liderliğinde bir araya gelmişlerdi. Ebu Muhammed es-Süfyanî'nin asıl adı Ebu Muhammed b. Abdullah b. Yezid b. Muaviye b. Ebu Süfyan'dır. Onun halifelğine bey'at ettiler. Ebu Muhammed b. Abdullah'ın etrafında 40.000 kadar asker toplandı.

Abdullah b. Ali, bunların üzerine yürüdü. Mercî Ahrem'de karşı karşıya geldiler. Abdullah b. Ali'nin askerleri, Ebu Muhammed es-Süfyanî'nin Ebü'l-Verd komutasındaki öncü birliği ile şiddetlice şaşılar. Abdüssamed'i hezimete uğrattılar. İki taraftan da binlerce asker öldürüldü. Abdullah b. Ali, Hamid b. Kahtabe ile Ebu Muhammed es-Süfyanî'nin ordusu üzerine doğru ilerledi. Aralarında şiddetli \ Asmalar oldu. Abdullah b. Ali'nin askerleri kaçmaya başladılar. JV-^ kendisi ve Hamid b. Kahtabe, yerlerinde sebat ettiler. Nihayet u 1-Verd'in askerleri hezimete uğradılar. Ebü'l-Verd'in kendisi ise le • . arinc*an ve ailesinden oluşan 500 süvari ile sebat etti. Askerin hepsi öldürüldüler. Ebu Muhammed es-Süfyanî ve beraberindeki birkaç adam kaçtılar, Tedmür'e gittiler. Abdullah b. Ali, Kinnesrin halkına eman verince onlar da tekrar siyah elbiseler giyinerek Seffah'a bey'at ettiler ve itaata döndüler.

Sonra Abdullah b. Ali, Sam'a döndü. Kendisinin yoklugunda Samlilerin yaptiklarini haber almisti. Sam'a yaklasinca Samlilar dagildilar, iki taraf arasinda savas vuku bulmadi. Abdullah b. Ali Samlilara eman verdi. Onlar da tekrar itaat altina girdiler.

Ebu Muhammed es-Süfyanî'ye gelince; o kayiplara karisti. Köse bucak kaçti. Nihayet Hicaz'a ulasti. Ebu Cafer el-Mansur'un oradaki valisi onunla savasti ve onu Öldürüp basini kesti. Kesik basini ve esir aldigi iki oglunu halife Mansur'a gönderdi. Mansur, iki oglunu serbest birakti.

Anlatildigina göre Süfyanî olayi, hicretin 132. senesinin zilhicce ayinin son günü olan sah gününde cereyan etmistir. Dogrusunu Allah bilir.

Seffah'a baskaldiranlardan ve onun halifeligini tanimayanlardan bir baska grup Cezire halki idi. Bunlar, Kinnesrinlilerin ayaklandiklarini ve Seffah'in halifeligini tanimadiklarini duyunca, onlara uydular. Beyaz elbiseler giyinerek, Seffah tarafından atanmis olan Harran valisi Musa b. Ka'b'in üzerine hücum ettiler. Musa b. Ka'b'in yaninda 3.000 asker vardı. Harran sehrinde kendini koruma altina aldı. Kaleye sigindi. Bunlar onu iki ay süreyle kusatma altinda tuttular. Sonra Seffah, kardesi Ebu Cafer el-Mansur'u Vasifta bulunan ve Ibn Hü-beyre'yi kusatma altinda tutan askerleriyle birlikte Harran üzerine gönderdi.

Ebu Cafer, Harran'a giderken Karkisya'ya ugradi. Karkisyalilarin da beyazlar giyindiklerini ve sehrin kapilarini onlara karsi kilitlediklerini gördü. Buradan geçip Rakka'ya ugradi. Rakka'da Bekkar b. Müslim adinda bir vali vardı. Rakkalilar da ayni sekilde isyan etmislerdi. Buradan da Ishak b. Müslim komutasindaki Hacir kasabasina ugradi, onlar da isyan etmislerdi. Ishak b. Müslim'in beraberindeki isyancilarin bir kısmi Cezire halki idi. Ishak buradan kalkip Urfa'ya gitti. Musa b. Ka'b, beraberindeki Harranlı askerlerle sehir disina çıktı. Mansur onu karsiladi ve askerleri arasina kattı. Bekkar b. Müslim, Urfa'da bulunan kardesi Ishak b. Müslim'in yanma gitti. Ishak onu, Dara ve Mardin'deki Rebia toplulugu üzerine gönderdi. Re-bialilarin reisleri Haruri olup Büreyke adinda birisiydi. Dara ve Mardinliler birlesip tek grup haline geldiler. Ebu Cafer onların üzerine yürüdü. İki taraf siddetlice savastilar. Büreyke, bu savasta öldürüldü. Bekkar ise Urfa'da bulunan kardesi Ishak'm yanma kaçti. O da kendisini Urfa'da vekil birakarak askerlerinin büyük bir kısmi ile yoluna devam etti. Samsat'a gidip ordugah kurdu. Ordugahin etrafina

hendek kazdirdi.

Ebu Cafer gelip Bekkar'i, Urfa'da kusatma altina aldı. İki taraf arasinda savaslar cereyan etti.

Seffah, amcasi Abdullah b. Ali'ye mektup yazarak Samsat'a gitmesini

istedi. Ishak b. Müslim'in etrafında 60.000 Cezireli toplanmisti. Abdullah b. Ali, üzerlerine yürüdü. Ebu Cafer el-Mansur onunla birlesti. Ishak onlara mektup yazip eman istedi. Onlar da halife Sef-fah'm izni üzerine ona eman verdiler.

Seffah, kardesi Ebu Cafer el-Mansur'u Cezire, Azerbaycan ve Er-meniye valiliklerine atadi. Kardesinden sonra kendisine halifelik geçinceye kadar Ebu Cafer el-Mansur, bu yörelerin valiliklerini sürdürdü.

Anlatildigina göre Ishak b. Müslim el-Ukaylî, Mervan'in öldürüldüğünü kesin olarak anladıktan sonra eman istemisti. Bu da, kusatma altında yedi ay geçirmesinden sonra olmustu. O, Ebu Cafer el-Mansur'un dostu idi. Bunun için ona eman verildi.

Bu senede Ebu Cafer el-Mansur, kardesi Seffah'in emri üzerine, Ebu Seleme'nin Öldürülmesi konusundaki görüşünü almak için Ebu Müslim el-Horasanî'nin yanma gitti. Çünkü Ebu Seleme, Ebu Müslim el-Horasanî'nin komutani idi. Ebu Seleme, hilafeti Abbasilerin elinden almak düşüncesinde idi. Ebu Cafer el-Mansur, Ebu Müslim'den, bu fikri Ebu Seleme'ye kendisinin asilayip asilamadigini öğrenecekti. Seffah bu emri verirken yanindakiler sustular. Bunun üzerine Seffah söyle dedi: "Eger Ebu Seleme'ye bu fikri Ebu Müslim el-Horasanî asilamissa ve Allah bizi korumadigi takdirde bu bizim için büyük bir bela olacaktır!"

Ebu Cafer diyor ki: Kardesim Seffah bana dedi ki: "Senin bu husustaki görüşün nedir? Ebu Müslim el-Horasanî'ye senden daha yakın bir kimse yoktur. Git, onun bu konuda neler bildigini öğren. Eger Ebu Seleme'ye bu fikri o asilamissa hakkindan geliriz. Ama o asila-mamissa rahatlariz."

Ebu Cafer dedi ki: «Ben Ebu Müslim el-Horasanî'ye, korkulu korkulu gittim. Rey sehrine vardigimda Ebu Müslim'in Rey valisine gönderdigi mektuptan haberim oldu. Beni bir an evvel yanma gitmeye tesvik ediyordu. Korkum daha da artti. Nisabur'a vardigimda yine bir an evvel yanma ulasmam için Nisabur valisine bir mektup gönderisti. Mektubunda bir an dahi gecikmeden yanma gitmemi istiyordu Ve benim bulundugum mintikada Haricilerin bulundugunu söylüyor-*ju- Iste bu ifade beni biraz rahatlatti. Merv'e iki fersah yaklastigim-tl kendisi bir grup insanla beni karsilamaya gelmisti. Beni görür atından indi, elimi öptü. Ben de tekrar atina binmesini söyle.

Merv sehrine girdigimizde onun evine konuk oldum. Üç gün kaldim. Niçin geldigimi sormadi. Dördüncü günde gelis sebebimi sordu Ben de durumu anlattim. "Ebu Seleme mi böyle yapmis? Ben onUn hakkindan gelirim. Siz hiç yorulmayin." cevabini verdi. Merrar b Enes ed-Dabbî'yi çağirip ona söyle dedi: "Hemen Kûfe'ye git. Ebu Se-leme'yi nerede görürsen hemen boynunu vur. Bu, imamin görüşü.

dür."»

Merrar, bu emir üzerine Hasimilerin hakimiyetindeki Kûfe'ye git.

ti. Ebu Seleme, geceleyin Seffah'ın meclisinde bulunuyor, sohbet katiliyordu. Meclisten çıkar çıkmaz Merrar onu öldürdü. Ebu Selerne'yi Haricîlerin öldürdüğü sayıya yayıldı. Sehir kapıları kilitlendi. Sonra da cenaze namazını halifenin kadesi Yahya b. Hamd b. Ali kildirdi ve Ebu Seleme, Hasimiyye'ye defnedildi. Ona "Âl-i Muhammed'in veziri" deniliyordu. Ebu Müslim'e ise "Âl-i Muhammed'in emiri" deniliyordu. Sair bu hususta söyle demistir:

"Bu vezir, âl-i Muhammed'in veziri olduğı halde helak oldu, Sonra onlara bugz eden de vezir oldu."

Anlatildigina göre Ebu Cafer, Ebu Seleme'nin öldürölmesinden sonra otuz kisilik bir heyetle Ebu Müslim el-Horasanî'nin yanina gitmistir. Heyetinde Haccac b. Ertat, Ishak b. Fadl el-Hasimî ve esraftan, sadattan bazi kimseler de vardi.

Ebu Cafer, Horasan dönüşünde kadesine söyle demisti: "Ebu Müslim el-Horasanî hayatta bulunduğı müddetçe sen halife olamazsin. Tek çaren onu öldürmendir." Çünkü askerlerin Ebu Müslim'e tam itaat ettiklerini görmüştü. Seffah da kadesi Ebu Cafer'e: "Bunu kimselere söyleme ve gizli tut." demis, o da susmustu.

Sonra Seffah, kadesi Ebu Cafer'i Vasifta bulunan Ibn Hübeyre ile savasmaya gönderdi. Ebu Cafer, yolda Hasan b. Kahtabe'yi de yanma aldı. Kusatma altina aldıkları zaman Ibn Hübeyre, Muhammed b. Abdullah b. Hasan'a mektup yazarak kendisinin halifeligine bey'at edilmesini istedi. Ancak Muhammed b. Abdullah, cevabini geciktirdi-Bunun üzerine Ibn Hübeyre, Ebu Cafer'le baris yapmaya yöneldi-Ebu Cafer de baris yapması için kadesi Seffah'tan talepte bulundu. Seffah ona bu izni verdi. Bunun üzerine Ebu Cafer, Ibn Hübeyre ite baris yapabilecegine dair bir mektup yazip gönderdi.

Ibn Hübeyre, bu mektubu alinca kirk gün süreyle etrafındaki âlimlerle müsavere yaptı. Sonra Yezid b. Ömer b. Hübeyre, 1.300 Bu-harali askerle birlikte Ebu Cafer'in yanina geldi. Ebu Cafer'in otagina yaklasınca atıyla beraber otaga girmek istedi. Ancak hacib Selam ona: "Ey Halid'in babasi! Atından in." dedi. O da atından indi. Otagi*1 etrafında Horasanlı 10.000 asker vardi. Otaga girmesine izin verildi-

"Sadece ben mi yoksa maiyetimdeki adamlarla mi girecegim?" diye gorunca kendisine: "Hayir, sadece sen gireceksin." denildi. O da içeri girdi-Kendisine yastik verildi. Yastik üzerine oturdu. Ebu Cafer, bir saat kadar onunla konustu. Sonra Ibn Hübeyre oradan çikip gitti. Efcu Cafer gözleriyle

onu takip ediyordu. Sonra ertesi gün ve bir son-faki gün pespese-gelmeye basladi. İkinci gelisinde 500 süvari ve 300 piyade askerle geldi. Bu durumu Ebu Cafer'e sikayet ettiler. Ebu Cafer de, hacibine: "Ona söyle de sadece maiyetindeki adamlarla gelsin." <jedi. İbn Hübeyre de otuz kisi ile otaga geldi. Hacib ona: "Seni böbürlenil' gibi görüyorum." deyince: "Yürüyerek yanınıza gelmemi emret-geniz» yürüyerek gelirim." karsiligini verdi. Sonra üç kisiyle beraber

gelmeye basladi.

İbn Hübeyre bir gün Ebu Cafer'le konusurken Ebu Cafer söz arasında ona: "Ey adam!" dedi. Sonra dili sürçtüğü için böyle söylediğini ifade ederek özür diledi. İbn Hübeyre de özürünü kabul etti.

Seffah; Ebu Müslim el-Horasanî¹ ye mektup yazarak İbn Hübeyre ile baris hususundaki fikrini sordu.* Ebu Müslim, onu, İbn Hübeyre ile baris yapmaktan menetti. Seffah, Ebu Müslim'in fikrim almadan hiçbir iste kesin kararim vermezdi. Ebu Cafer, İbn Hübeyre ile baris antlasmasi yapınca Seffah bundan memnun olmadı ve bu isi takdir etmedi, Ebu Cafer'e mektup yazarak İbn Hübeyre'yi öldürmesini Emretti. Ebu Cafer ona defalarca itirazda bulunduysa da itirazinin faydasi olmadı. Nihayet Seffah'm, "Onu mutlaka öldüreceksin. Baska çaresi yok." mealindeki mektubu geldi. Lâ havle velâ kuvvete illâ billâ-hil aliyyil azîm. Eman veriliyor, ondan sonra eman hiçe sayiliyor. Bu nasıl istir? Zorbalar iste böyle yaparlar.

Çaresiz kalan Ebu Cafer, bir grup Horasanliyi İbn Hübeyre'nin üzerine gönderdi. Bunlar, onun bulunduğu yere girdiler. İbn Hübeyre'nin yanında oğlu Davud da vardı. Kucagında küçük bir çocuk, çevresinde ise köleleri ve hacibi vardı. Oğlu onu savundu, fakat öldürüldü. Kölelerinden bazisi da öldürüldü. Nihayet İbn Hübeyre'yi ele ge-Çİrdiler. Çocuk kucagından yere düştü, kendisi de secde halinde yere kapandı. Secdede iken öldürüldü. İnsanlar panige kapıldılar. Ebu Cafer, yüksek sesle bagirarak herkesin güvende olduğunu bildirdi. Sadece Abdülmelik b. Bisr, Halid b. Seleme el-Mahzumî ve Ömer b. ^err'in güvende olmayacaklarını söyledi. Bunun üzerine insanlar sa-kinlestüer. Sonra da onların bir kismina eman verildi, bir kısmi ise

Öldürüldü.

Bu senede Ebu Müslim el-Horasanî, Muhammed b. Es'as'i Fars'a gönderdi. Orada bulunan Ebu Seleme el-Hallal'm kölelerini yakala-^P Öldürmesini emretti. O da bu emri yerine getirdi.

Seffah, kardesi Yahya b. Muhammedi Musul vilayetine ve bağlı mintikaların valiligine atadı. Amcası Davud'u ise Mekke, Medine, Yemen ve Yemame valiliklerine atadı ve Küfe valiliğinden aldı. Küfe valiliğine İsa b. Musa'yi,

Küfe kadiligina da Ibn Ebi Leyla'yi tayin etti Basra valiligine Süfyan b. Muaviye el-Mühellebî'yi, Basra kadiligma da Haccac b. Ertat'i tayin etti. Sind valiligine Mansur b. Cumhur'u Fars valiligine Muhammed b Es'as'i, Ermeniye ile Azerbaycan ve Cezire valiliklerine de Ebu Cafer el-Mansur'u, Sam ve bagli mintikalarin valiligine Seffah'in amcası Abdullah b. Ali'yi, Misir valiligine Ebu Avn Abdülmelik b. Yezid'i, Horasan ve bagli mintikalarin valiligine Ebu Müslim el-Horasanî'yi, haraç dairesinin başkanligina Halid b. Bermek'i tayin etti.

Bu senede insanlara Davud b. Ali haccettirdi. [7]

Hicretin Yüzotuzikinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Mervan B. Muhammed B. Mervan B. Hakem

Künyesi Ebu Abdülmelik el-Ümevî'dir. Emevilerin son halifesidir. Bu senenin zilhicce ayinin son on gününden birinde öldürüldü. Nitekim bu husus önceki sayfalarda detayli olarak anlatilmistir.

Mervan'm veziri Abdülhamid b. Yahya b. Sa'd da bu senede vefat edenlerdendir. Bu zat, Beni Amir b. Lüey'yin azatlısi idi. Edebiyatı saglam bir katıptı. Edebiyatı dillere destandir. Anlatildigina göre-mektuplasmalar Abdülhamid ile baslamis ve Ibn Amid ile sona ermistir. Yazismalarda ve yazi sanatında önderdi. Uyulacak bir liderdi. Bin varak teskil eden mektuplari vardır. Asli Kisariye1 dendir. Sonradan gelip Sam'a yerlesmistir. Bu meslegi Hisam b. Abdümelik'in azatlısi Salim'den öğrenmistir. Mehdi'nin veziri Yakub b. Davud'un yanında yaziyi öğrenmistir.

Oglu Ismail b. Abdülhamid de yazismalarda ustalasmis bir kimse idi. Önceleri çocuklari egitirdi. Onlara okuma yazma öğretirdi. Sonra devran degisti, Mervan'm veziri oldu. Seffah onu öldürdü. Cesedine çeşitli iskenceler tatbik etti. Oysa Mervan'm böyle birini affetmesi daha iyi olurdu. Onun vecizelerinden bazı örnekler sunalım:

"İlim bir ağaçtır. Meyvesi kelimelerdir. Düşünce bir denizdir. Bu denizde hikmet incileri bulunur."

Güzel yazi yazmasini beceremeyen bir adami görünce ona su tavsiyede bulunmustu: "Kaleminin sivri kismini uzun yap. Ucuna yag sür. Yazarken biraz egri tut ve saga dogru yatır." Adam; "Ben onun bu tavsiyesine uyarak yazmaya basladim. Yazim gerçekten güzelles-ti." demistir.

Adamin biri ona, büyüklere kendisi için bir tavsiye mektubu yaz-m rica etmistir. O da söyle bir tavsiye mektubu yazmisti: "Bir hak benim bu mektubumu sana ulastirdi. Bu istekte bulu- ^ benim üzerimde bir hakki vardı. Seni emelini gerçek- k lk bei ele ihtiyacini karsilayacak bir merci kisinin ^e benim üzerimde bir hakki vardı. Seni emelini gerçek fttirecek bir

makam olarak, beni ele ihtiyacini karsilayacak bir merci lîrak gördü. Ben onun ihtiyacim karsiladim, sen de emelini gerçek-

Çogunlukla su siiri okurdu:

"Yazi yazildiktan sonra ok gibi vizildar, Kirislere takilan oklar gibidir kalemler." [8]

Ebu Seleme Hafs B. Süleyman

Abbasilerin ilk veziridir. Halifelige geçisinin dördüncü ayından sonra Seffah'in emri üzerine Ebu Müslim onu, Enbar sehrinde, receb ayında öldürdü. Mizahtan hoslanir, faziletli ve itibarli bir kimse idi. Seffah onunla sohbet eder, sohbetinden zevk alirdi. Ama onun Hz. Ali ailesine meylli oldugundan süphelenince Ebu Müslim'e emir verdi. Ebu Müslim de tuzak kurarak onu gafleten öldürdü. Öldürölmesi üzerine Seffah su siiri okumustu:

"O ve onun gibiler Cehennem atesine gitsinler. Ondan neyi kaybettik ki üzölelim."

Ebu Seleme'ye "AH Muhammed'in veziri" denilirdi. "Hallal" lakabiyla da taninirdi. Çünkü o Kûfe'de Hallalîn yolundaki evde ikamet ederdi. "Vezir" adim ilk olarak o aldı.

ibn Hallikan, îbn Kuteybe'nin söyle dedigini rivayet eder: «Vezir kelimesi "vizr" kökünden türetilmistir ki, "vizr" kelimesi yük" anlamina gelir. Onun görüsüne dayandigi içindir ki hükümdar Ve sultan, vezire bir nevi yük yüklemektedirler. Bu nedenle ona vezir adi verilir. Tipki korkak bir kimsenin bir daga siginmasi gibi sultan a sikistigi anda vezirinin görüsüne siginir.» [9]

Hicretin Yüzotuzüçüncü Senesi

Bu senede halife Seffah, amcasi Süleyman'i Basra, Basra'nin bag-Mintikalari, Dicle ile Bahreyn, bunlara bagli mintikalar ve Umman alisine vali olarak tayin etti. Amcasi Ismail b. Ali'yi de Ahvaz böl-gesi'ne gönderdi.

u senede Davud b. Ali, Mekke ve Medine'de bulunan Emeviiieri öldürdü.

Davud b. Ali, bu senenin rebiyülevvel ayında Medine'de vefat etti Yerine oglu Musa'yi vekil birakti. Hicaz bölgesindeki valiligi üç ay sürmüstü. Saffah onun ölüm haberini alinca Hicaz'a, dayisi Ziyad b. Ubeydullah b. Abdüddar el-Harisi'yi vali olarak atadi. Dayisinin oglu Muhammed b. Yezid b. Ubeydullah b. Abdüddar'i da Yemen'e vali tayin etti. Sam valiligini, amcalari Abdullah b. Ali ile Salih b. Ali'ye paylastirdi. Ebu Avn'i da Misir valiliginde birakti.

Bu senede Muhammed b. Es'as, Ifrikiyye'ye giderek yerlilerle siddetli

savaslar yapti ve nihayet orayi fethetti.

Süreyk b. Seyh el-Mihri, Buhara'da Ebu Müslim el-Horasanî'ye karsi ayaklandi ve söyle dedi: «Biz kan akitmalari ve insanlari öldürmeleri için Muhammed ailesine bey'at etmedik.» Bü düşüncesine 30.000 kadar adam katildi ve ona tabi oldu. Ebu Müslim el-Horasanî de onun üzerine Ziyad b. Salih el-Huzai'yi gönderdi. Ziyad, onunla savasti ve onu öldürdü;

Bu senede halife Seffah, kardesi Yahya b. Muhammed'i Musul valiliginden azletti. Yerine amcasi Ismail'i tayin etti.

Yine bu senede Seffah, Salih b. Ali b. Said b. Ubeydullah'i Anadolu'ya gazaya gitmekle görevlendirdi. O da Dervep gerisine gidip gaza yapti.

Bu senede Seffah'm dayisi Ziyad b. Ubeydullah b. Abdüddar el-Harisî insanlara haccettirdi. Bu senedeki valiler, -azledilmis olanlar hariç- önceki senelerde adlarini naklettigimiz valilerdi. [10]

Hicretin Yüzotuzdördüncü Senesi

Bu senede Bessam b. Ibrahim b. Bessam, Seffah'a karsi isyan etti. Seffah, onun üzerine Hazim b. Huzeyme'yi gönderdi. Hazini b. Hu-zeyme, onunla savasti ve adamlarinin çogunu öldürüp ordugahindaki mallarini yagmaladi. Sonra da dönüp Seffah'in dayilari olan Abdüddar kabilesine ugradi. Onlardan, halifeye yardimci olan kimseleri kendisine bildirmelerini istedi. Fakat onlar olumlu cevap vermediler, onunla alay ettiler. Bunun üzerine Hazim, boyunlarnin vurulmasini emretti. Bunlarn sayilari yirmi kadardi. Bir o kadar da azatliilari vardi.

Bu hadise üzerine Abdüddar ogullari, Hazim b. Huzeyme'ye karsi birleserek Seffah'in yanina gittiler ve: «Hazim, senin dayilarini suçsuz yere öldürdü.» diyerek sikayette bulundular. Seffah, Hazim'in öldürölmesine niyetlendi. Ancak komutanlardan birisi, Hazim'i öldürmemesini, onu zorlu bir göreve göndermesini tavsiye edip söyle dedi: «Eger gönderecegin zor isin üstesinden gelirse ne âlâ, ama öldürölür zaten senin istedigini de budur. Böylece kendisinden kurtulmus

olursun.»

Bu tavsiye üzerine Seffah, Hazim'i Umman'a gönderdi. Uminan1-da ayaklanan bir Haricî toplulugu vardi. Hazimle birlikte 700 adamini da teşhiz edip Umman'a gönderdi. Basra'da bulunan amcasi Süleyman'a da mektup yazarak müfrezeyi gemilere bindirerek Umman'a göndermesini emretti. O da bu emri yerine getirdi. Hazim komutasindaki müfreze Umman'a gidince Haricîlerle savasti ve onlari maglub etti. Oradaki beldelere hakim oldu. Haricîlerin reisi Cülendî'yi, Cülendî'nin taraftarlarindan ve arkadaslarindan 10.000'e yakin kisiyi de öldürdü. Baslarini kesip Basra'ya gönderdi. Basra

valisi de bu kesik baslari halife Seffah'a gönderdi. Bundan birkaç ay sonra Seffah, Hazim'e mektup yazarak geri dönmesini emretti. O da ganimet kazanmış ve muzaffer olarak, salimen geri döndü.

Ebu Müslim el-Horasanî, bu sene Sugd illerine gazaya gitti. Ebu Müslim'in komutanlarından biri olan Ebu Davud da Kes iline gidip gaza yaptı, çok sayıda adam öldürdü. Altın işlemeli çok sayıda Çin kaplarını ganimet olarak ele geçirdi.

Halife Seffah, Musa b. Ka'b'i, 3.000 askerle Mansur b. Cumhur'un üzerine gönderdi. Hindistan'da bulunan Mansur'un etrafında 12.000 asker vardı. Musa b. Ka'b onunla savastı, kendisini hezimete uğrattı ve ordugahındaki malları ele geçirdi.

Yemen valisi Muhammed b. Yezid b. Abdullah b. Abdüddar, bu senede vefat etti. Seffah, onun yerine dayisini vali olarak atadı. Bu vali aynı zamanda müteveffa valinin de amcası idi.

Bu senede Seffah, Hire'den Enbar'a gitti.

Küfe valisi İsa b. Musa, insanlara haccettirdi. Vilayetlerin valileri, önceki senede adları zikredilen valilerdi.

Bu senede vefat eden meshur şahsiyetler arasında Ebu Harun el-Abdi, Ammare b. Cüveyn, Yezid b. Yezid b. Cabir ed-Dimiskî bulunmaktadır. Doğrusunu Allah bilir. [11]

Hicretin Yüzotuzbesinci Senesi

Bu senede Belh nehrinin gerilerinde bulunan Ziyad b. Salih, Ebu Müslim el-Horasanî'ye karşı ayaklandı. Cenâb-i Allah da Ebu Müslim'i onlara galip kılıp muzaffer yaptı. Ebu Müslim onların topkük-anni dağıttı. Böylece o mintikalarda hakimiyeti yerleştirdi.

Bu senede Basra valisi Süleyman b. Ali insanlara haccettirdi. Bu senedeki valiler, önceki senelerde adları zikredilen valilerdi.

Bu senede vefat eden meshur şahsiyetler, Yezid b. Sinan, Ebu Yl, Zühre b. Mabed ve Atâ el-Horasanî'dir. [12]

Hicretin Yüzotuzaltıncı Senesi

Bu senede Ebu Müslim, kendisinden izin aldıktan sonra Horasan'dan halife Seffah'ın ziyaretine geldi. Halife ona, 500 askeriyle beraber gelmesini emretmişti. Ancak o, yazdığı cevabi mektupta, «Ben insanları öldürerek çiftlerini tek yaptım, 500 askerin beni korumada yeterli olmayacağından korkuyorum.» diyerek endisesini dile getirdi. Bunun üzerine Seffah ona mektup yazarak 1.000 askerle gelebileceğini bildirdi. Fakat o, 8.000 askerle yola koyuldu. Sonra yolda onları dağıttı, yanına bol miktarda hediye ve

armagan alarak hilafet merkezine geldi. Merkeze vardiginda yaninda sadece 1.000 asker vardi. Seffah'in komutan ve emirleri kendisini sehre uzak bir noktada karsiladilar. Ebu Müslim, huzura girince Seffah ona ikramda bulunup saygi ve tazim gösterdi, yakina oturttu.

Hilafet merkezinde bulunduğu müddet zarfinda Ebu Müslim, hergün halife Seffah'in ziyaretine geliyordu. Halifeden hac için izin istedi. Halife de ona bu izni verip söyle dedi: «Eger kardesim Ebu Cafer'i görevlendirmis olmasaydim seni hac eniiri tayin ederdim.»

Ebu Cafer ile Ebu Müslim arasinda düşmanlik vardi. Ebu Cafer ona öfke duyuyordu. Çünkü Seffah adina bey'at almak için Nisabur'a gittiginde, hem halife Seffah için hem de kendi veliahtligi için bey'at istemisti. Ebu Müslim de buna sasmisti. Iste bundan dolayi Ebu Cafer el-Mansur ona kin gütmeye baslamis ve onu öldürmesi için Sef-fah'a tavsiyede bulunmustu. Seffah ise kardesi Ebu Cafer'e bu düşüncesini gizlemesini emretmis ve söyle demisti:

- Sen, Ebu Müslim'in bize ne kadar hizmet ettigini ve bizim ugrumuzda ne kadar mihnetlere katlandigini biliyorsun.

Ebu Cafer de ona söyle karsilik vermisti:

- Ey mü'minlerin emiri, o, bu icraatlarini bizim devletimiz sayesinde yapmistir. Allah'a yemin ederim ki, eger sen bir kediyi dahi göndermis olsaydin halk onun emrini dinleyecek ve itaat edecekti. Eger sen Ebu Müslim'i bu aksam yemeginde yemezsen o seni yarin sabah kahvaltisinde yiyecektir.

- Peki, onu nasıl öldürecegiz?

- Huzuruna geldiginde onunla konusmaya basla, ben de arkadan gelip kiliçla onu vurayim.

- Peki, adamlarina ne yapacagiz?

- Onlar az ve zelildirler. Bir sey yapamazlar.

Bu karsilikli konusmadan sonra halife Seffah, Ebu Müslim'i Öldürmesi için kardesi Ebu Cafer'e izin verdi.

Fakat Seffah, Ebu Müslim huzuruna geldiginde, onu öldürmesi için kardesi Ebu Cafer'e izin verdigine pisman oldu ve hizmetçisini ona göndererek söyle demesini emretti: «Kardesin Seffah'la aranızda geçen konusmada vardiginiz karara kardesin pisman olmustur. Sakin o karari yerine getirme.» Hizmetçi, Ebu Cafer'in yanma vardiginda Ebu Cafer'in kilicim kusanmis oldugunu ve Ebu Müslim'i öldürmeye hazirladigini gördü. Halifenin bunu yasakladigini kendisine teblig edince Ebu Cafer çok kizdi ve öfkelendi.

Bu senede Ebu Cafer el-Mansur, kardesi halife Seffah'in emri üzerine

insanlara haccettirdi. Ebu Müslim el-Horasanî de halifenin emri üzerine Ebu Cafer'le birlikte hacca gitti. Halife onun da haccetmesine izin vermisti.

Hac dönüşünde Zat-i Irk'a vardiklarında kardesi Seffah'in ölüm haberi Ebu Cafer'e ulastirildi. Ebu Cafer, Ebu Müslim'den bir konak ileride gitmekte idi. O da bu haber üzerine Ebu Müslim'e mektup yazarak, «Bir olay meydana geldi, çabuk gel.» dedi. Ebu Müslim, halifenin ölüm haberini alinca acele edip Ebu Cafer'e yetismeye çalisti ve Kûfe'de ona ulasti.

Ebu Cafer el-Mansur'un halife olup kendisine bey'at yapılması ile ilgili bilgiler, inşaallah yakında teferruatli olarak verilecektir. Dogrusunu, noksanlıklardan münezze olan yüce Allah daha iyi bilir. [13]

İlk Abbasi Halifesi Ebü'l-Abbas Es-Seffah'in Biyografisi

Kendisine Murtaza ve ayrıca Kasim da denilen Seffah'in soy kütüğü şöyledir: Abdullah es-Seffah b. Muhammed b. Imam b. Ali es-Seccad b. Abdullah el-Hibr Ibn Abbas b. Abdülmuttalib el-Kurasi el-Hasimî. Mü'minlerin emiri idi. Annesinin adı Rayta (veya Rayita) binti Ubeydullah b. Abdullah b. Abdüddar el-Harisî'dir.

Seffah, Sam'a bağlı Belka'daki Arzü's-Serah mintikasinin Hamime kasabasında dogdu, orada yetisti. Kardesi Imam Ibrahim'in Mer-van tarafından hapsedilmesinden ve öldürölmesinden sonra Kûfe'ye göçtüler. Mervan'm saglığında, kardesi Imam Ibrahim'in öldürölmesinden sonra, hicri 132. senenin rebiyülevvel ayının 12'sinde cuma günü Kûfe'de kendisinin halifeligine bey'at edildi. Nitekim bu husus °ticeki kısımlarda da anlatılmistir.

Hicretin 136. senesinin zilhicce ayının 11'inde (veya 13'ünde) pa-^ar günü, otuz yasında, çiçek hastalığı nedeniyle Enbar sehrinde ve-fct etti. Vefat ettiğinde yasinin yirmisekiz, otuzbir, otuziki olduğuna a*r muhtelif rivayetler vardır. Dört sene dokuz ay müddetle halifelik "aPtî. Beyaz tenli, yakisikli, uzun boylu, kivircik saçlı, burun kemeri yüksek, güzel sakallı, güzel yüzlü bir kimse idi. Fasih konusur, güzel Orül ileri sürerdi. Hazir cevap ve çabuk karar verebilen bir yapıya sahipti.

Halifeliginin ilk zamanlarında Abdullah b. Hasan b. JHasan b. Ali eline mushafî alarak huzuruna geldi. Seffah'm yanında da aile efradından ve diger Hasimilerden önde gelen kimseler vardı. Abdullah b. Hasan ona söyle dedi: «Ey mü'minlerin emiri, Cenâb-i Allah'in bu rnushafta bize verdiği hakkimizi öde.»

Orada bulunanlar, Seffah'm ona hemen bir kötölük yapmasından veya cevapsiz bırakmasından, dolayisiyla ikisi aleyhine olacak bir hatiranin halk arasında yayılmasından korktular. Ama Seffah hiç öfke? lennieden ve rahatsızlanmadan ona yönejdi vs söyle dedi: «Senin deden Ali, elbette ki

benden daha hayirli ve daha adildi. Bu halifelik makamına geçti. Dedelerin Hasan ile Hüseyin'e bu hak verildi, tabii ki onlar da senden daha hayirli kimseler idiler. Sana fazlasiyla verecegim birsey, senin hakkini tam olarak ödemiş olmam demek degildir. Sana ne kadar çok sey versem bile hakkini ödeyemem.»

Onun bu sözüne Abdullah b. Hasan cevap veremedi. Orada bulunan kimseler, Seffah'm bu hazircevapligina, verdigi cevabin güzelligine ve saglamligina sastilar.

Imam Ahmed b. Hanbel, Ebu Said el-Hudri'den rivayet etti ki; Rasûlullah (s.a.v.) söyle buyurmudur:

«Zamanin inkitaa ugramasi ve fitnelerin zuhuru esnasinda Seffah denen bir adam ortaya çıkacaktır. O, insanlara mali azar azar verecektir.»

Yukaridaki hadiste adi geçen Seffah'm bu Seffah olmasi hususunda şüphe vardir. Dogrusunu Allah bilir. Emevi hakimiyetinin yikilisindan, bahsederken önceki sayfalarda bu manada bazi haber ve eserler nakletmistik.

Zübeyr b. Bekkar, Seffah'm babasi Muhammed b. Ali b. Abdullah b. Abbas'm söyle dedigini rivayet etmistir:

«Ömer b. Abdülaziz'in yanina gittim. Yaninda Hristiyanlardan biri vardi. Ömer ona söyle sordu:

- Süleyman'dan sonra kimin halife olacagina inaniyorsunuz? , - Sen halife olacaksın.

- Biraz daha açıkla bakalım.

Hristiyan, Emevi halifelerini pespese siraladi. Sonuncu halifenin de adini verdi.

Oradan ayrildiktan sonra, ben o Hristiyani zihnime yerlestirdim. Bir gün onu görünce köleme, onu alip evime getirmesini emrettim. Ben de evime gittim. Kölem onu evime getirdi. Ona Emevi halifelerinin adlarini sordum. O da o günden sonra Emevilerden kimlerin halife olacaklarini birer birer söyledi. Mervan b. Muhammed'in adini da söyledikten sonra ona sordum:

- Ondan sonra kim halife olacaktır?

- Ondan sonra Ibn Harisiye halife olacaktır ki, o da senin oglundur.

O zaman, benim oglum Ibn Harisiye, anasinin karninda idi.»

Ravi diyor ki: Medineliler, halife Seffah'm yanina gelerek elini Öpme yarisma girdiler. Yalnız Imran b. Ibrahim b. Abdullah b. Muti el-Adevî onun elini öpmedi. Sadece hilafet selami vermekle yetindi ve söyle dedi: «Ey mü'minlerin emiri; Allah'a yemin ederim ki, eger elini Öpmem senin sanini yüceltecek ve kiymetini artiracak, benim de sana yakinligimi fazlalastiracak

olsaydı el Öpme yarışında hiç kimse beni geçemezdi. Ama ben sevaba vesile olmayacak bir işi yapmaya muhtaç değin*11- Hatta böylesi işler, bizi bazen günaha da götürür.»

Böyle dedikten sonra yerine oturdu. Allah'a yemin ederim ki, onun bu davranışı ve bu sözleri Seffah'm yanındaki itibarını diğer arkadaşlarınınkinden eksiltmedi, aksine Seffah onu daha fazla sevdi.

Kadi Muafa b. Zekeriya'nın anlattığına göre Seffah, bir adamı, geceleyin gidip Mervan'm ordugahında su beyitleri okumakla görevlendirdi. O adam da geceleyin gidip su beyitleri yüksek sesle okuyup aynı gecede geri döndü:

«Ey Mervanogulları! Süphesiz Allah sizi helak edecek, Güvenliğinizi korku ve panige dönüştürecek. Allah sizin soyunuzdan hiç kimseyi yosatmasın, Sizi korku ülkelerine sürerek darmadagin etsin.»

Hatib Bağdadî'den söyle rivayet edilmistir:

«Seffah, bir gün aynaya baktı. O, gerçekten insanların en güzel yüzlülerindendi. Söyle dedi: Allah'im, ben Süleyman b. Abdülmelik'in "Ben genç halifeyim." dediği gibi demiyorum, ama ben diyorum ki: "Allah'im, beni afiyet üzere taatinde uzun bir Ömür yosat." Sözünü henüz tamamlamadan bir kölenin bir diğerine söyle dedigini isitti: Aramızdaki vade iki ay bes gündür." Onların bu konuşmasından uğursuzluk sezdi ve söyle dedi: "Allah bana kafidir. Kuvvet ancak Allah'ındır. O'na tevekkül ettim, O'ndan yardım diliyorum." Böyle dedi Ve iki ay bes gün sonra da vefat etti.»

Muhammed b. Abdullah b. Malik el-Huzaî'nin anlattığına göre

^anın Resid, oğluna, İshak b. İsa b. Ali'nin yanına gitmesini ve Sef-
anın kıssasını dinleyerek kendisine anlatmasını emretmistti. O da gi-
JP İshak b. İsa'dan, Seffah'm kıssasını anlatmasını istedi. İshak, sö-
Ze Söyle başladı:

«Babam İsa, arefe günü sabahında Seffah'm yanına gitmiş ve Un oruçlu olduğu görmüştü. Seffah, babamdan, o gün kendisiyle aksama kadar sohbet etmesini ve bunu, yanında iftar edinceye kadar sürdürmesini istemisti. Babam bana bu olayı söyle anlattı:

- Onunla sohbe başladım, bir süre sonra Seffah'm uykuya daldığını gördüm- Yanından kalkıp gidecek oldum ve kendi kendime söyle dedim: «Gidip bir süre evimde dinleneyim. Öğle uykusuna yatıp iş, tirahat edeyim, daha sonra tekrar buraya gelirim.» Evime gittim, azıcık uyudum, sonra kalkıp Seffah'm evine geldim. Kapisında bir müjdeci duruyordu. Sind'in fethedildiğini ve Sind halkının halifeye bey'at ettiklerini, Sind'deki

yönetimin halifenin vekillerine teslim edildiğini müjdeliyordu. Ben de bu müjde ile halife Seffah'm huzuruna girmeyi bana nasib ettiginden ötürü Allah'a hamdettim. Huzura girdim, orada bir baska müjdeci ile karsilastim. O da Ifrikiyye'nin fethini müjdeliyordu. Allah'a hamdettim. Seffah'm huzuruna girip bu durumları ona müjdeledim. O, abdest almış, sakalını tariyordu. Müjdeyi duyunca elindeki tarak yere düştü, sonra şöyle dedi:

- Sübhanallah! Allah'tan baska hersey helak olacaktır. Vallahi, ben bütün bunlarda öleceğime dair bir haber sezinliyorum. Imam Ibrahim, Rasûlullah (s.a.v.)'in şöyle buyurdugunu haber verdi: Rasûlul-lah (s.a.v.)'m anlattigina göre; su sehrimde bana biri Sind'den, diğeri Ifrikiyye'den olmak üzere iki heyet gelecek ve bu heyetler, ora insanların itaat altma girip bana boyun eğdiklerini ve bey'atta bulunduklarını haber verecek. Bundan üç gün sonra da ben öleceğim. Simdi iki heyet de bana geldi. Ey amca, yegenin için yaptıklarının sevabını Allah sana bolca versin.

- Hayir ey mü'minlerin emin, inshaallah.

- Evet inshaallah. Eger dünya benim sevdiğim bir şey ise, ahiret daha çok sevdiğim bir şeydir. Rabbimin huzuruna varmam benim için daha hayirlidir. Rasûlullah (s.a.v.)'tan böyle bir haberin sahih olarak rivayet edilmesi daha çok sevdiğim ve arzuladığım bir şeydir. Allah'a yemin ederim ki, bana ne yalan söylendi, ne de ben yalan söyledim. Bu rivayet gerçektir.

Böyle dedikten sonra meclisten kalktı, evine gitti. Benim oturmami emretti. Müezzin öğle vaktinin girdiğini ona bildirmek için geldiginde hizmetçisini bana göndererek namaz kildirmami bana emretti, ikindi, akşam ve yatsı namazlarını da kildirmami aynı şekilde bana emretti. Geceyi orada geçirdim. Seher vakti olunca hizmetçisi bana bir pusula getirdi, pusulada sabah ve bayram namazlarını da kildirmami emrediyor, sonra evine dönmemi istiyordu. Pusulada sunlar da yaziliydi: "Ey amca, eger ben ölürsem, ölüm haberimi su mektubumu insanlara okumadan ve içinde adı zikredilen şahsa bey'atlanm temin etmeden duyurma."

Ben cemaata namaz kildirdim. Sonra yanına döndüm, durumu

iyiydi, aksama doğru yine yanma ugradığım da aynı halde idi. Yalnız yüzünde iki kabarcık çıktı, sonra bu kabarcıklar büyüdü. Beyaz renk-jj bu kabarcıklara çiçek hastalığı deniliyordu. İkinci gün erkenden yanına gittim, tanınmaz hale gelmişti. O da beni tanıyamadı. Akşam olunca yine yanına gittigimde vücudu tulum gibi sismisti. Üçüncü günde de vefat etti. Bana emrettiği gibi ölüm haberini gizledim, cemaatin huzuruna çıktım, yazmış olduğu mektubu onlara okudum, mektupta sunlar yaziliydi:

«Mü'minlerin emiri Abdullah'tan dostlara ve Müslüman cemaata,

Size selam olsun. İmdi halifeniz, kendi vefatından sonra yerine kardesi Ebu

Cafer'i geçirmiştir. Onun emrini dinleyin ve ona itaat edin. Sayet icab ederse ondan sonrası için de İsa b. Musa'yi veliaht olarak tayin etmişimdir.»

Dinleyiciler mektupta geçen «Sayet icap ederse» sözünün ne anlama geldiği hususunda ihtilafa düştüler. Kimi, İsa b. Musa'nın halifeligi layık olursa anlamına geldiğini, kimi de sayet o zaman İsa b. Musa hayatta ise halife seçilebileceği anlamına geldiğini söylediler. Ama bu ikincisi daha doğrudur.»

İbn Asakir'in anlattığına göre tabib, Seffah'm yanına gidip elinden tutmuş ve Seffah su siiri okumaya başlamıştı:

«Sükundan sonra hareketin zayıflığına ye zilletine bak hele. Onun bu açıklaması sana, bu halin, ölümün öncüsü olduğunu haber veriyor.»

Tabib de ona: «Sen salih bir kimsesin.» dedi. Bu defa Seffah su siiri okumaya başladı:

«Tabib bana salih bir kimse olduğumu müjdeliyor. Rabbim de ona benim bu hastalığımın gizli ve derin bir hastalık olduğunu açıklıyor.

Ben kalıcı olmadığımı kesin olarak inandım.

Kesin inanç ortaya çıkınca artık şüpheye yer kalmaz.»

İlim ehlinin biri dedi ki: Seffah'm en son söylediği söz şu oldu:

«Hükümlanlık, diri ve Kayyum olan Allah'ındır, o, hükümdarla-1111 hükümdaridir. Zorbalann da hakkından gelendir.»

Yüzüğünün karşında sunlar yazılıydı: «Allah, kulunun güvencesidir.»

Seffah, çiçek hastalığından dolayı hicri 136. senenin zilhicce ayı-ta^ - 13'ünde pazar günü, eski Enbar sehrinde, otuzüç yaşında vefat etti. Meshur kavillere göre dört yıl dokuz ay müddetle halifelik yaptı.

Cenaze namazını amcası İsa b. Ali kıldırdı. Enbar hükümet köşküne defnedildi. Tereke olarak dokuz cübbe, dört gömlek, bes salvar, dört taylesan ve üç ipekli sal bıraktı. Doğrusunu Allah bilir.

Bu senede vefat eden meshur şahsiyetler arasında, Es'as b. Sivar Cafer b. Ebi Rebia, Husayn b. Abdurrahman, Rebia er-Rai, Zeyd b' Eslem, Abdülmelik b. Umeyr, Abdullah b. Ebu Cafer ve Atâ b. es-Saib bulunmaktadır. Bunların biyografilerini "Tekmil" adlı eserimizde anlatmışızdır. Hamd Allah'adır. [14]

Ebu Cafer El-Mansur'un Halifeligi

Asil adı, Abdullah b. Muhammed b. Ali b. Abdullah b. Abbas'tır. Önceki sayfalarda da anlatıldığı gibi, kardeşi Seffah'm vefatı esnasında Ebu Cafer

el-Mansur, Hicaz'da bulunuyordu. Hac dönüşünde Zati İrk mevkiinde iken Seffah'ın ölüm haberi kendisine ulasti. Yanında Ebu Müslim el-Harasanî de bulunuyordu. Ebu Müslim, acele edip Ebu Cafer'e -kardesi Seffah'm Ölümü nedeniyle- bassagligi diledi. O esnada Ebu Cafer el-Mansur agladı. Ebu Müslim ona: «Niçin aglıyorsun? Halifelik sana nasib oldu. Bu hususta inşaallah ben sana yardımcı olacağım.» dedi. Ebu Cafer buna sevindi.

Ebu Cafer el-Mansur, Ziyad b. Ubeydullah'a emir verdi ve onu Mekke'ye vali olarak gönderdi. Seffah, Ziyad'i Mekke valiliğinden azlederek yerine Abbas b. Abdullah b. Mabed b. Abbas'i tayin etmistı. Ancak Ebu Cafer, onu eski görevinde bıraktı. Diğer valiler de bu senenin sonuna kadar görev yerlerinde kaldılar.

Abdullah b. Ali, kardesinin oğlu Seffah'm yanına, Enbar sehrine gelmiş, o da kendisini Anadolu'ya gazaya gitmekle görevlendirmisti. Bunun üzerine, büyük bir ordu ile Bizans'a hareket etmistı. Yolda iken Seffah'm ölüm haberi ulasinca, Harran'a geri döndü ve halki kendisine bey'ata çağirdi. Seffah'ın, onu Sam'a gönderirken, ölümünden sonra kendisini veliaht olarak tayin etmiş olduğunu iddia etti. Bunun üzerine etrafında çok sayıda asker toplandı. İnşaallah, ileriki 'senelerin olaylarından bahsederken bu konuyu açıklayacağım. [15]

Hicretin Yüzotuzyedinci Senesi

Abdullah B. Ali'nin, Kardesinin Oğlu Ebu Cafer El-Mansura Karsi Ayaklanması

Ebu Cafer el-Mansur, kardesi Seffah'm ölümünden sonra hac dönüşünde Kûfe'ye girdi. Cuma günü halka hutbe irad etti ve namaz kildirdi. Oradan ayrilip Enbar'a gitti. Bu arada Iraklılardan, Kura-

İl ve Sam disındaki diğer beldelerden kendisine bey'at edil-

misti. Mansur'un gelisine kadar İsa b. Ali, beytü'1-maldaki paraları esyaları muhafaza altına almisti. Ebu Cafer el-Mansur gelince, yönetimi ona devretti, beytü'1-mah teslim etti.

Ebu Cafer el-Mansur, amcası Abdullah b. Ali'ye mektup yazarak Seffah'm ölüm haberini ilettil. Abdullah b. Ali, Seffah'm ölüm haberini alınca halkın camide toplanmasını emretti. Komutanlar ve halk gelip toplandılar. Abdullah b. Ali, onlara Seffah'm ölüm haberini bildirdi. Sonra bir hutbe irad etti. Kendisini Mervan'm üzerine göndermesi esnasında, sayet Mervan'i hezimete ugratacak olursa Seffah'ın kendisini velihat tayin ettiğini iddia etti. Bazı Iraklı komutanlar da onun bu iddiasının doğruluğuna sahitlik ettiler. Bunun üzerine halk kalkip ona bey'at etti. Kendisi de Harran'a döndü. Harran sehrim kırk günlük bir kusatmadan sonra Mansur'un valisinden teslim aldı. Harran valisi Mukatil el-Atikî'yi öldürdü.

Ebu Cafer el-Mansur, amcası Abdullah b. Ali'nin yaptıklarını duyunca Ebu Müslim el-Horasanî'yi birkaç komutanın emri altındaki büyük bir ordu ile Harran'a gönderdi.

Abdullah b. Ali, Harran'da gerekli istihkam tedbirlerini almış, kendini sağlama almıştı. Kendisine lazım olan yiyecek ve silahlar bol miktarda depolamıştı. Ebu Müslim el-Horasanî, öncü kuvvetlerinin komutanlığında Malik b. Heysem el-Huzaî'nin bulunduğu bir ordu ile onun üzerine hareket etti. Abdullah b. Ali, Ebu Müslim'in gelmekte olduğu haberinin kesin olarak doğru olduğunu anlayınca, Iraklı askerlerin kendisine bağlı kalmayacaklarından korktu ve onlardan 17.000 kişiyi öldürdü. Hamid b. Kahtabe'yi de öldürmek isteyince Ha-mid, hemen oradan kaçarak Ebu Müslim'in yanına gitti.

Sonra Abdullah b. Ali, Harran'dan kalkıp Nusaybin'e gitti ve orada ordugah kurdu. Ordugahın çevresine hendek kazdırdı. Bu sırada Ebu Müslim geldi. Bir tarafta ordugah kurdu ve Abdullah'a: «Ben seninle savaşmakla emrolunmadım, halife beni Sam'a vali olarak gönderdi. Biz oraya gidiyoruz.» diye bir mektup yazdı. Samlılar onun bu sözlerinden korkup: «Çoluk çocuğumuza, evlerimize; "mallarımıza zarar verilmesinden korkuyoruz. Biz Sam'a gidiyoruz. Ebu Müslim'e [^]arsı çoluk çocuğumuzu, evlerimizi ve mallarımızı savunacağız.» defler. Abdullah onlara: «Yazıklar olsun size! Vallahi, o sadece bizimle Savaşniaya gelmiştir.» dediyse de onlar kabul etmediler ve Sam'a gitmekte ısrar ettiler. Bunun üzerine Abdullah da bulunduğu yerden y.l Sam tarafına yöneldi.

Ebu Müslim ise, hemen harekete geçip Abdullah'ın yerinde ordu- kurdu. Çevredeki suları kuruttu. Abdullah'ın terkettiği ordugah,

çekten [^] kir yerde idi. Abdullah ve arkadaşları mecbur kalıp Ebu Müslim'in eski yerine giderek ordugah kurdular. Orasının iyi bir yer olmadığını gördüler. Sonra Ebu Müslim saldırıya geçip savaşı başlattı. Bu savaş beş ay müddetle devam etti. Abdullah'ın süvarilerinin komutanı, kardeşi Abdüssamed b. Ali, sağ cenah komutanı Bekkar b. Müslim el-Ukaylî, sol cenah komutanı Habib b. Süveyd el-Esedî idi. Ebu Müslim'in sağ cenah komutanı Hasan b. Kahtabe, sol cenah komutanı Ebu Nasr Hazim b. Huzeym idi. Savaşın cereyan ettiği bu uğursuz günlerde, iki taraftan da adamlar öldürüldü. Ebu Müslim saldırıya geçtiğinde şu siiri okudu:

«Kim ailesinin yanma dönmeye niyet etmişse, Bunu yapmasın. Ölümden kaçan ölüme yakalanır.»

Ebu Müslim için gölgelik altında bir taht kuruldu. Tahtına oturdu. İki ordu karsi karsiya geldiginde Ebu Müslim, kendi ordusunun saflari arasinda bir bosluk görünce hemen haber göndererek orayı düzelttiriyordu. Bu senenin cemaziyelahir ayının 7'sinde, sah ya da çarsamba günü iki taraf karsi

karsiya geldi, siddetle savastilar. Ebu Müslim onlara bir tuzak hazirladi. Sag cenah komutani Hasan b. Kahtabe'ye haber gönderip az sayidaki adami yerinde birakip diger askerlerini yanina alarak sol cenaha katilmasini emretti. Samlilar bunu görünce, kuvvetlenen sol cenah hizasindaki zayiflamis sag cenaha yüklendiler. O esnada Ebu Müslim, merkezdeki askerlerine haber gönderip sag cenahta kalan askerlerle birlikte Samlilarin sol cenahina saldirmalarini emretti. Samlilarin merkez kuvvetleri ile sag cenahlari arasinda bir karisiklik meydana geldi. Bu esnada Ebu Müslim'in askerleri, Samlilarin üzerine hamle yaptilar ve onlari tamamen bozguna ugrattilar. Abdullah b. Ali, yenilgiye ugradi. Ebu Müslim, onlari ordugahini ele geçirdi.

Ebu Müslim, askerlere eman verdi, hiçbirini öldürmedi. Ebu Cafer el-Mansur'a bir mektup yazarak zaferi bildirdi. Ebu Cafer el-Man-sur, azatlisi Ebü'l-Hasib'i, Abdullah'in ordugahinda bulunup ele geçirilen mallan saymasi için cepheye gönderdi. Ebu Müslim el-Horasanî buna kizdi.

Netice olarak ülkenin her tarafı Ebu Cafer el-Mansur'un eline geçti ve hakimiyeti güçlendi.

Abdullah b. Ali ve kardesi Abdüssamed, kendi yönlerinde ilerlediler. Rusafe'ye vardiklarinda Abdüssamed orada kaldı. Ebü'l-Hasib, görevinden dönüşünde onu orada gördü. Zincire vurup beraberinde Ebu Cafer el-Mansur'a götürdü. Ebu Cafer de onu Isa b. Musa'ya teslim etti. Ismail b. Ali onun için eman diledi. Ebu Cafer el-Mansur da ona eman verdi.

Abdullah b. Ali'ye gelince o, Basra'da bulunan kardesi Süleyman b. Ali'nm yanma, gitti. Bir süre orada kaldı. Sonra Ebu Cafer el-Man-sur, Basra'da bulundugunu haber alinca, emir göndererek onu Beni Üsame'nin evinde hapsedtirdi. Evin damina tuz serdirdi, sonra üzerine su döktürerek tuzu erittirdi. Böylece ev Abdullah'in üzerine yıkıldı ve Abdullah öldü. Bu da Ebu Cafer el-Mansur'un hilekarliginin örneklerinden biri idi. Dogrusunu, noksanliklardan münezzeh olan yüce Allah daha iyi bilir.

Abdullah b. Ali, hapiste yedi yıl kalmisti. Sonra içinde bulundugu odanın dami üzerine yıkılmış ve hayatini kaybetmisti. Nitekim bu husus inshaallah yeri geldiginde açıklanacaktır. [16]

Ebu Müslim El-Horasanî'nin Öldürülmesi

Ebu Müslim el-Horasanî, bu senede hac vazifesini ifa ettikten sonra kafilenin bir konak ilerisine gitti. Yolda iken Seffah'in ölüm haberi kendisine geldi. O da Ebu Cafer el-Mansur'a bir mektup yazarak kardesi Seffah'in ölümü nedeniyle bassagligi diledi. Ama onu, halifelige geçmesinden ötürü tebrik etmedi ve yanma da gitmedi. Ebu Cafer el-Mansur, bundan dolayı öfkelenildi. Halifelik makamına geçtikten sonra onun hakkından gelmeyi

kafasına koydu. Baska bir rivayette anlatildigina göre ise, Ebu Cafer el-Mansur'un kendisi kafileden bir konak ileriye dogru gitmis ve kardesi Seffah'in ölüm haberi ulastiginda Ebu Müslim el-Horasanî'ye mektup yazarak bir an evvel yanina gelmesini istemisti. Nitekim biz bunu önceki sayfalarda da anlatmistik.

Yukaridaki rivayete dönelim. Ebu Müslim el-Horasanî, Ebu Cafer'e yazdigi mektupta bassagligi dilemis ve onu halifelige geçisinden ötürü tebrik etmemisti. Bunun üzerine Ebu Cafer el-Mansur, Ebu Eyyüb'a: «Ebu Müslim'e sert bir mektup yaz.» dedi. Bu mektup Ebu Müslim'e ulasinca tutumundan vazgeçti ve Ebu Cafer el-Mansur'u halifelige geçisinden ötürü kutladi. Komutanlardan biri Ebu Cafer el-Mansur'a dedi ki: «Sakin ola ki, Ebu Müslim'le bir araya gelme. Çün-*.ü onun maiyetinde kendisine muhalefet etmeyen askerleri vardır-nlann üzerinde otoritesi vardır. Ona itaat hususunda çok hirslidir*" r- Senin ise beraberinde kimse yoktur.» kb Cafer el-Mansur, kendisine bu tavsiyede bulunan komutam"

uydu.

sonra Ebu Müslim, Ebu Cafer el-Mansur'a bey'at etti. Nite-

fe ?Unu önceki kismalarda da anlatmistik. Bey'attan sonra Ebu Ca-G "Mansur, onu amcası Abdullah'in üzerine gönderdi. O da gidip lh' maglub etti.

Bu esnada Hasan b. Kahtabe, Ebu Cafer el-Mansur'un mektupça suna haber göndererek, Ebu Müslim'in, Ebu Cafer el-Mansur'u saymadigini ihbar etti. Güya Ebu Cafer'in mektubu geldiginde Ebu Müslim, mektubu okurken dudaklarini büker ve mektubu Ebu Nasr'a verir, sonra ikisi alayli bir şekilde gülerlermis. Ebu Eyyüb da: «Ebu Müslim'in, bizim yanimizda bundan daha açık ve daha büyük suçları vardır.» dedi.

Ebu Cafer el-Mansur, Abdullah'in ordugahındaki mal ve kıymetli mücevherlerle diğer esyalardan ganimet olarak ele geçirilenleri sayıp teslim alması için Ebü'l-Hasib Yaktin'i savaş alanına gönderdiginde Ebu Müslim buna kızmis ve bu nedenle Ebu Cafer el-Mansur'a söverek Ebü'l-Hasib'in üzerine yürümüstü. Kendisine, Ebü'l-Hasib'in Mansur tarafından gönderilen bir elçi olduğu söylendiginde Ebu Müslim ona ilismemis ve geri dönmüstü.

Ebü'l-Hasib, döndüğünde olup bitenleri ve Ebu Müslim'in kendisini öldürmeye kastedtiginini haber verdi. Ebu Cafer el-Mansur da öfkeleni ve Ebu Müslim'in Horasan'a gitmesinden endiselendi. Orayı ele geçirmesinin zorlasacagından, çeşitli nahos hadiselerjn meydana gelmesinden korktu. Bunun üzerine kendisine yazdigi bir mektubu Ebü'l-Hasib'le gönderdi. Mektubunda şöyle diyordu:

«Seni Sam'a ve Misir'a vali olarak atadim. Sam ve Misir, Horasan'dan daha

iyidir. Diledigin kimseleri senin adına"oralari idare etmesi için Misir'a gönder ve kendin Sam'da ikamet et ki mu minlerin emirine daha yakın olasin. Seninle görüşmek istedigii zaman yakininda bulunasin.»

Ebu Müslim bu duruma öfkelenip söyle dedi: «Horasan valiligi elimde bulunduğu halde şimdi o beni Sam'a ve Misir'a vali olarak tayin ediyor. Su halde ben Horasan'a gidecegim. Sam'a ve Misir'a ise vekiller tayin edecegim.» Bu kararim bir mektupla Mansur'a bildirdi. Mansur, bundan çok huzursuz oldu. Ebu Müslim ise, Horasan'a gitmek üzere Sam'dan ayrildi. O, Ebu Cafer el-Mansur'a muhalefete karar vermisti. Mansur da Enbar'dan çıkıp Medain'e gitti. Ebu Müslim'e bir mektup yazarak Medain'e gelmesini emretti. Zap'ta bulunan Ebu Müslim ise ona bir mektup yazarak Horasan'a girmeye niyetli olduğunu bildirdi ve söyle dedi:

«Cenâb-i Allah, mü'minlerin emirinin bütün düşmanlarının hakkından geldi. Bize Sasani hanedaninin hükümdarlarından rivayet olunduguna göre, vezirlerin en tehlikeli olduğu dönemler, savasin olmadığı sakin dönemlerdir! Bu sebeple biz sana yakın olmaktan kaçiniyoruz. Vefali davrandigin sürece de sana vefa göstermeye özen gösteriyoruz. Daha selametti olması bakımından uzaktan emirlerini dinleyip itaat etmeye gayret gösteriyoruz. Eger bunlar seni hosnut eder-

se, bil ki senin en iyi kölelerin biziz. Buna karsilik yalnız nefsinin arzusuna uyarak bizi kötü görür ve yüz çevirirsen, ben de sana sağlam biçimde vermiş olduğum ahdimi bozarim. Çünkü kendimi alçaltmak-tan ve harekete ugramaktan korumaya kararlıyım.»

Bu mektup, Ebu Cafer el-Mansur'un eline geçince o da Ebu Müslim'e söyle bir mektup gönderdi:

«Mektubunu anladım. Senin özelliklerin, suçlarının çokluğu nedeniyle devletin düzen ve güvenliğini bozmak isteyen, hükümdarlarına karşı sahtekarlık yapan vezirlerin sıfatlarına uymuyor. Onların rahatı, toplumda dirlik ve düzenin bozulmasıdır. Sen niçin kendini onlarla bir tuttun? Sen, yapmakta olduğun isin zorluklarına rağmen itaat edilen ve sözü dinlenen birisin. Bununla birlikte her sözünün dinlenmesi ve her konuda sana itaat edilmesi gibi bir şart da yoktur. Mü'minlerin emiri, eger kulak verip dinlersen, rahatlaman için sana İsa b. Musa ile mektup gönderiyor. Allah'tan dilerim ki, seni seytandan ve onun aldatmasından uzak tutsun. Seytan, senin niyetini bozacak olursa, su anda açmış olduğun kapidan daha yakın ve sağlam bir

kapi bulamazsin.»

Anlatildigina göre Ebu Müslim de Ebu Cafer el-Mansur'a su cevabi mektubu göndermisti:

«Yüce Allah'ın kullarına emri gereği, bana delil olacak tam bir ilim sahibi, aynı zamanda Rasûlullah (s.a.v.)'a akraba olan birini imam edindim. Şimdi o, Allah'ın kullarının emrine verdiği az bir şeye tamahlamp Kelamullah'ı degistirerek beni Kur'ân'ı bilmemekle suçluyor. Aynen gurura kapılan kimse gibi oldu. Mazeret kabul etmeyip tökezlemeyi bağışlamayacak şekilde kilicimi çekip acımayı bırakmamı bana emretti. Sizin saltanatınızı güçlendirmek için bunları yaptım. Sonuçta Allah, bilmediğiniz kimseleri size tanıttı. Sonra Allah, benim kalbime tevbe etme fikrini attı. Eğer Allah beni affederse, bu onun bilinen ve kendisine nisbet edilen büyüklüğünden dolayıdır. Ama beni cezalandırırsa, bu da benim önceden kendi ellerimle isledigim ameller nedeniyledir. Çünkü Allah, kullarına karşı asla zulmedi-ci değildir.»

Ebu Cafer el-Mansur da ona Cerir b. Yezid b. Cerir b. Abdullah el-Beceli'yi bir grup komutanla birlikte gönderdi.

Cerir, zamanında esine az rastlanılan kimselerdendi. Giderken Cafer ona şu emri verdi: «Ebu Müslim'le, bir insanla ne kadar yumusak konuşulabiliyorsa derecede yumusak konuş. İyi davran ve ına bildir ki, ben kendisini yücelttim. Ona hiçbir kimsenin yapmadığı yiligi yaptım. Eğer düzelir ve istedigim gibi olursa, onu severim. Şu islah olmaz ve dönmezse, o zaman ona şunu söyle: Mü'minlerin ^ sana diyor ki: "Eğer düşman olarak ayrılır, bana gelmezsen ve işlerine benden baskalarını vekil tayin edersen, Abbasilerden olmayayım ve Muhammed'in Ehl-i Beyt'inden uzak olayım ki, pesine bizzat ben düşerim. Ya seni öldürürüm ya da bu uğurda canımı feda ederim." Bu sözleri ona, bize dönmesinden ümidini kesmedikçe sakın söylemeyesin. Tabii ki onun bize dönmesi daha güzeldir.»

Ebu Cafer el-Mansur'un komutanlar heyeti Hulvan'da Ebu Müslim'in yanma gittiklerinde onu, halifeye dirsek çevirmesinden, ona muhalif olmasından ötürü kinadılar ve tekrar itaata dönmeye tesvik ettiler. O da bu konuyu komutanlarıyla görüştü, fikirlerini sordu. Hepsi onu, halifeye itaata dönmekten menettiler. Rey şehrinde kalmasını tavsiye ettiler. Orada kalacak olursa Horasan'ın da kendi hakimiyeti altında bulunacağını, askerlerinin itaat altında olduklarını söylediler. Eğer halife tekrar ona karşı eski tutumuna dönüp kendini düzeltirse ne âlâ. Aksi takdirde kendisinin askerleriyle beraber güçlü konumda olacağını ve halifeyle savaşılabileceğini ifade ettiler. Bunun üzerine Ebu Müslim de, Ebu Cafer el-Mansur'un komutanlar heyetine haber salıp söyle dedi: «Adaminizin yanma dönün. Ben onun yanına gelecek değilim.»

Heyetteki komutanlar onun itaata dönmesinden ümidlerini kesince, Ebu Cafer el-Mansur'un, söylemelerini emrettiği şeyi kendisine söylediler. Ebu Müslim bu sözleri duyunca cidden kızıp öfkeleni ve: «Hemen şimdi

yanimdan kalkip gidin.» dedi.

Ebu Müslim, Horasan'da Ebu Davud Ibrahim b. Halid'i vekil bırakmıstı. Ebu Cafer el-Mansur, Ebu Müslim'in orada bulunmadığı ve suçlandığı esnada Ebu Davud'a mektup yazarak, «Orada bulunduğı sürece Horasan valiliğı senindir. Ben seni oraya tayin ettim. Ebu Müslim'i azlettim.» dedi. Bu mektubu alan Ebu Davud da, halifeye sırt çevirisi ve itaat etmeyisi haberini aldığı için Ebu Müslim'e bir mektup yazarak söyle dedi: «Bİ2im, Rasûlullah (s.a.v.)'in Ehl-i Beyt'inden olan halifelere itaati terketmemiz yakisik almaz. Sen, onun emrini dinleyip itaati altına girerek halifene dön, vesselam.»

Bu sözler, Ebu Müslim'i çok kirdi, korkuttu. Bunun üzerine, komutanlara söyle dedi: «Ben, güvendiğim adamlardan biri olan Ebu İshak'ı halifeye gönderecek ve durumu onun vasıtasıyla öğreneceğim.» Böyle dedikten sonra Ebu İshak'ı, Ebu Cafer el-Mansur'a gönderdi. Ebu Cafer el-Mansur, Ebu İshak'a ikramda bulundu ve -Ebu Müslim'i isyanından vazgeçirecek olursa- kendisini Irak valiliğine atayacağım vaad etti. Ebu İshak dönünce Ebu Müslim ona: «Ne haber?» diye sordu. Ebu İshak: «Onların sana saygı gösterdiklerini ve kıymetini bilip seni takdir ettiklerini gördüm.» diye cevap verdi. Bu cevap Ebu Müslim'i aldattı ve halifenin yanına gitmeye karar verdi. Sonra Ney-zek adındaki bir komutana daha fikrini sordu. Neyzek, onu halifenin nina gitmekten menettiye de o, gitmeye kesin olarak karar verdi. xfeyzek, onun kesin kararlı olduğunu görünce sairin su sözlerini okudu:

«Kaderin hükmü karsısında insanlar çerisizdir.

Kader, kavimlerin çarelerini bile hükümsüz bırakmıstır.»

Ardından: «Madem ki gideceksin, bari benden su tek öğüdü dinle:, Huzuruna girdiğin zaman Ebu Cafer el-Mansur'u derhal öldür. Sonra da dilediğin kimseye bey'at et. Çünkü halk sana karsi gelmez.» dedi.

Ebu Müslim, yanına gelmekte olduğunu Ebu Cafer el-Mansur'a bir mektupla bildirdi.

Ebu Cafer el-Mansur'un mektuplarını yazan Ebu Eyyüb dedi ki: «Mansur'un yanına girdim. Kıldan dokunmuş bir çadırdaki oturmaktaydı. İkinci namazını kilmisti. Önünde bir mektup vardı. Mektubu bana uzattığında, Ebu Müslim'in, gelmekte olduğunu bildiren mektubu olduğunu anladım. Sonra Mansur bana söyle dedi: «Vallahi onu görür görmez öldüreceğim!» Ben de: "İnnâ lillâh ve innâ ileyhi râ-ciun." dedim. O geceyi uykusuz geçirdim, uyuyamadım. Hep bu olayı düşündüm ve kendi kendime söyle dedim: Eger Ebu Müslim korkarak huzura girerse belki halifeye kötülüğü dokunur. Halifeye kötülüğü dokunmasın diye onun güven ve eman içinde huzura girmesinde

fayda vardır.

Sabah olunca komutanlardan birini çağırdım ve onu söyle dedim:

- Kesker sehrine vali olmak ister misin? Çünkü orası geçen sene bol ürün verdi.

- Kim beni oraya tayin ettirecek?

- Ebu Müslim'e git, onu yolda karsıla ve seni o şehre vali olarak tayin etmesini iste. Çünkü mü'minlerin emin onu vekili olarak görevlendirecek ve kendisi rahatına bakacak, onu her hususta yetkili kılacaktır.

Bu arada ben, Mansur'dan izin istedim. O komutanın Ebu Müslim'i karsılamaya gitmesini teklif ettim. Mansur da bu teklifimi kabul edip o adama, gitmesi için izin verdi ve ona: «Ebu Müslim'e selam söyle ve onu özledigimizi bildir.» dedi.

O adam da -ki, o, Seleme b. Fulan idi- Ebu Müslim'i karsılamaya

1 Karsılastıklarında, halifenin onu özledigini bildirdi. Ebu Müs- e bu habere sevindi ve rahatladı. Aslında bu sözler onu aldatmak için söylenmişti.

. Ebu Müslim bu sözleri duyar duymaz, ölümüne hızlı adımlarla etmeye başladı. Medain'e yaklaştığında halife, komutan ve emirlere °nu karsılamalarını emretti, Ebu Müslim, aksama doğru Mansur'un yanına girdi. Ebu Eyyüb, Mansur'a, onu öldürme işini ertesi gün ak sama kadar ertelemesini tavsiye etmiş, Mansur da bu tavsiyeyi kabul etmişti. Ebu Müslim, akşam vakti Mansur'un yanına girdiğinde Mahsur ona saygı ve ikramda bulundu. Sonra kendisine: «Git dinlen ve hamama gir. Yarın yanına gel.» dedi. O da Mansur'un yanından çıkıp gitti. Giderken onu görenler, kendisine selam veriyorlardı.

Ertesi gün olunca halife, komutanlardan birini yanına çağırdı ve ona söyle dedi:

- Benim için kendini ne kadar belaya atarsın?

- Yemin ederim ki ey mü'minlerin emiri, eğer intihar etmemi em-retsen bile intihar ederim.

- Ebu Müslim'i öldürmeni sana emredecek olursam bunu yapar mısın?

Adam bir süre sustu . Sonra Ebu Eyyüb ona söyle dedi:

- Neyin var, niçin konuşmuyorsun?

Adam alçak bir sesle: «Onu Öldürürüm.» dedi.

Bundan sonra Mansur, muhafızların Önde gelenlerinden dört kişiyi seçti ve onları Ebu Müslim'i öldürmeye teşvik etti. Sonra da onlara söyle dedi: «Revakların gerisinde durun. Elimi çırtığım zaman çıkın ve onu öldürün.»

Sonra Mansur, Ebu Müslim'e peşpeşe haberciler gönderdi. Ebu Müslim de geldi. Hilafet evine vardı. Mütebessim bir çehre ile halifenin huzuruna girdi. Huzura girdiğinde Mansur, önceden islediği suçlardan ötürü birer birer hesap sorup kinadi. O da bütün yaptıklarından ötürü özür diledi. Sonra şöyle dedi:

- Ey mü'minlerin emiri, artık benden hosnut olacağını üniid ediyorum.
- Ama vallahi, bütün bunlar sana olan Öfkemi daha da arttırdı.

Böyle dedikten sonra Mansur ellerini çırptı ve Osman ile arkadaşları ortaya çıktılar, Ebu Müslim'e kılıç darbeleri indirmeye başladılar. Nihayet onu öldürüp bir abaya sardılar. Sonra Mansur onun Dicle'ye atılmasını emretti. Bu, Mansur'la Ebu Müslim'in son karsılaşması oldu.

Ebu Müslim, hicri 137. senenin saban ayının bitimine dört gün kala çarşamba günü öldürüldü.

Mansur, onu sorguya çekerek şöyle azarlamıştı:

- Defalarca bana yazdığın mektuplarında önce kendi adını yazıyordun. Halani Emine ile evlenmek istediğini söyledin. Sülayt b. Ab" dullah b. Abbas'ın oğlu olduğunu iddia ettin, daha başka suçlar da isledin.
- Ey mü'minlerin emiri, bana böyle söyleme. Ben herkesin bildiği gibi sizin emrinizde çalıştım.

_ Yazıklar olsun sana! Bu işi siyahi bir cariye de yapsaydı Allah muvaffak kılardı. Çünkü o bizim gayretimiz ve himayemiz al-00 da kalacaktı. Vallahi seni öldüreceğim. tin _ gy mü'minlerin emiri, beni düşmanlarına sakla, onlarla savasa-

y1 '_ genden daha büyük düşmanım mı var?

Böyle dedikten sonra onu öldürmeleri için görevlilere emir verdi. Mitekim bunu önceki sayfalarda da anlatmıştık.

Ebu Müslim öldürüldükten sonra komutanlardan biri Ebu Cafer I-Mansur'a; «Ey mü'minlerin emiri, iste şimdi halife oldun.» demisti. Anlatıldığına göre o esnada Ebu Cafer el-Mansur da şöyle bir siir okumustu:

«Degnegini attı ve uzaklığı araya tam olarak girip, yerleştı. Tipki yolcunun seferden dönerken gözünün aydın olusu gibi.»

Ibn Hallikan'm anlattığına göre Ebu Cafer el-Mansur, Ebu Müslim'i öldürmek istediği zaman ne yapacağını bilemeyip sasirdi. Bu hususta herhangi bir kimsenin görüşüne başvurmak mı gerekir, yoksa bu iş sayı olmasın diye kendi basına karar mı versin, diye düşündü. Sonra samimi dostlarından birine fikir sordu. O dasöyle dedi: Ey mü'minlerin emiri, yüce Allah buyuruyor ki: «Eğer yerle gökte Allah'tan başka tanrılar olsaydı ikisi de

bozulurdu.» (ei-Enbiyâ, 22.)

Dostunun bu tavsiyesi üzerine Ebu Cafer el-Mansur: «Ben bu sirri dinleyen ve dinledigini hifzeden bir ulaga biraktim.» dedi. Sonra da Ebu Müslim'i öldürmeye kesin karar verdi. [17]

Ebu Müslim El-Horasanî'nin Biyografisi

Adi, Abdurrahman b. Müslim, künyesi Ebu Müslim'dir. Abbasi devletinin sahibidir. Kendisine, "Rasûlullah'in âl-i beytinin emiri" de denilir.

Hatib Bagdadî dedi ki: «Ona, Abdurrahman b. Sirun b. Isfendiyyar fibu teslim el-Mervezî derler. Abbasi devletinin sahibi idi. Ebu Zü-eyr. Sabit el-Benanî, Muhanimed b. Ali b. Abdullah b. Abbas'in ogul-n ibrahim ve Abdullah'dan rivayetlerde bulunmustur. Ibn Asakir, k°calarma Muhammed b. Ali, Abdurrahman b. Harmele ve Ibn as'in azatlisi Ikrim'e'yi de eklemistir.» bak ■ sakir dedi ki: «Ibrahim b. Meymun es-Sair, Mus'ab b. Bisr'in ^basi Bisr, Abdullah b. Sibrime, Abdullah b. Mübarek, Abdullah b. vav el-Mervezî, Ebu Müslim'in damadi Kadit b. Meni' de ondan rintlerde bulunmuslardir.»

Hatib Bagdadî dedi ki: «Ebu Müslim; öldürücü, iyi görüs sahibi akilli, tedbirli bir adamdi. Ebu Cafer el-Mansur, onu Medain'de öldürdü.»

"Isfahan Tarihi"nde Ebu Nuaym el-Isbahanî dedi ki:

«Asil adi, Abdurrahman b. Osman b. Yesar'dir. Onun Isfahan'da dogdugu, Süddî ile digerlerinden rivayetlerde bulunduğu söylenir Baska bir rivayette anlatildigina göre Ebu Müslim'in asil adi Ibrahim b. Osman b. Yesar b. Sündüs b. Hozan'dir. Büzürcümhür evladindan-dir. Künyesi Ebu Ishak idi. Küfe'de dogdu. Babasi onu Isa b. Musa es-Serrac'm vesayetine birakti. O da alip Küfe'ye götürdü. Küfe'ye götürüldüğünde yedi yasindaydi.

Imani Ibrahim b. Muhammed onu Horasan'a gönderirken, «Adini ve künyeni degistir.» dedi. O da Abdurrahman b. Müslim adini ve Ebu Müslim künyesini aldı. Onyediyasinda iken semerli bir merkebe binerek Horasan'a gitti. Imam Ibrahim b. Muhammed, ona harçlik verdi. Böylece o, merkeb üzerinde Horasan'a girdi. Sonra asamalar katedip yükseldi. Nihayet köse bucagi ile bütün Horasan onun hakimiyeti altına girdi. Anlatildigina göre Horasan'a gitmekte iken meyhanelerden birinden adamin biri çıkıp ona saldırmis ve merkebinin kuyrugunu kesmistir. Ebu Müslim, iktidara geldiginde orayi yerle bir etmis ve meyhane harabeye dönmüştü.

Ravinin birinin anlattigina göre Ebu Müslim, küçük yasta iken esir alınmis ve Abbasi propagandacılarından biri onu 400 dirheme satın almisti. Sonra Imam Ibrahim b. Muhammed o propagandaciya, Ebu Müslim'i kendisine hibe etmesi teklifinde bulunmus, propagandaci da hibe etmistir. Böylece Ebu

Müslim, İmam İbrahim'e mensub olmuştur. İmam İbrahim, onu, propagandacılarından biri olan Ebu Necm İsmail et-Taî'nin kızıyla evlendirmişti. İ_>u evlilik, onun Horasan'a gidişi esnasında olmuştur. İmam İbrahim onun için, 400 dirhem niehir vermişti. Ebu Müslim'in iki kızı doğdu. Bunlardan birinin adı Esmâ, diğeriinki ise Fatima idi. Esmâ'nin çocukları oldu. Ama Fati-ma'nin olmadı.»

Hicret'in 129. senesi olaylarından bahsederken Ebu Müslim'in Horasan'ı tek başına ele geçirisinden ve Abbasi propagandasının ne şekilde yayıldığından bahsetmistik.

Ebu Müslim; heybetli, kesin kararlı, atak ve acul bir kimse idi.

İbn Asakir'in rivayetine göre Ebu Müslim, hutbe irad etmekte iken adamin biri kalkıp ona: «Nedir su üzerindeki siyah giysiler?» demiş, Ebu Müslim de ona su cevabı vermişti: «Rasûlullah (s.a.v.), fetih gününde Mekke'ye girerken siyah bir sarığı başına takmıştı. Bu siyah giysiler, heybet ve devlet giysileridir. Ey köle! Kalk sunun boynunu vur.»

Abdullah b. Abbas'tan, Rasûlullah (s.a.v.)'in şöyle buyurduğu rivayet olunmuştur: «Kureys'in hakir olmasını isteyen bir kimseyi Ce-nâb-ı Allah hakir kılar.»

Abbâsiler için propaganda yapıldığı sıralarda İbrahim b. Meymun Sair, Ebu Müslim'in arkadaşlarından ve meclisinde bulunanlardan biri idi. Ebu Müslim, iktidara geldiğinde hadleri uygulamayacağını ona vaad etmişti. İktidara geldiğinde İbrahim b. Meymun, kendisine vaadini yerine getirmesini istemiş ve bu hususta ısrar edip onu sıkıştırmıştı- Bunun üzerine Ebu Müslim onun boynunun vurulmasını emretmişti. Boynu vurulacağı zaman ona şöyle demişti:

- Altından içki kapları yaptırıp onları Emevilere gönderen Nasr b. Seyyar'ı niçin protesto etmiyorsun, onun yaptıklarını niçin elestirmiyorsun?

- Senin beni kendine yaklaştırdığın kadar onlar beni kendilerine yaklaştırmadılar. Senin bana vaad ettiklerini onlar bana vaad etmediler. Bu nedenle onlara karşı çıkmadım. Onları elestirmedi.

Emr-i bil ma'ruf ve nehy-i anil münker konusunda sabredip tahammül gösterdiğinden ötürü sözünü ettiğimiz su İbrahim b. Meymun'un Cennet'te yüksek makamları bulunduğunu bazı kimseler rüyalarında görmüşlerdir. O, iyiliği emredip kötülükten nehyederdi. Bu görevi yerine getirirdi. Ebu Müslim onu öldürdü. Allah ona rahmet

etsin.

Ebu Müslim'in, halife Seffah'a itaatkar olduğunu, emir ve kararlarına harfiyen uyduğunu önceki sayfalarda anlatmıştık. Ancak Man-sur hilafete

geçince Ebu Müslim onu hafife alıp tahkir etti. Bununla beraber Mansur kendisini Sam'da bulunan amcası Abdullah'ın üzerine gönderdi. Ebu Müslim, Abdullah'i mağlub etti, Sam'i onun elinden alıp Mansur'un hakimiyetine teslim etti. Fakat daha sonra kendini Mansur'dan büyük gördü ve onu öldürmeye niyetlendi. Mansur ona içten içe öfke duymakla beraber bu yaptıklarını anladı. Daha önce kardeşi Seffah'tan Ebu Müslim'i öldürmesini defalarca istemiş, ancak Seffah onun istegine uymamıştı. Mansur hilafete geçtikten sonra Ebu Müslim'e sürekli tuzak kurdu. Nihayet onu huzuruna getirip öldürttü.

Kavilerden biri dedi ki: Mansur, Ebu Müslim'e şöyle mektup yazdı:

«İmdi kalpler paslanır; günah ve masiyet damgasiyla mühürlenir.

Y zorba ve haddini asan adam, kendine gel. Ey sarhos, artık ayıl. Ey uyuyan adam, artık uykundan uyan. Sen yalancı düsler ve karışık yuyalarla aldanmaktasın. Dünya berzahında bulunmaktasın. Senden

ncekiler de aldanmışlardı ve geçmiş nesiller onlara damgalarını vur-uStu. «Simdi onlardan hiçbirini duyuyor veya hiçbir sesi isitiyor musun?» (Meryem, 98.) Kaçan kimse Allah'i aciz bırakamaz, Allah yakalamak istediğini elinden kaçırmaz. Yanında bulunan taraftarlarına ve davetçilerine aldanma. Onlar, seninle beraber düşmanlarına hücum ettikleri gibi, artık şimdi sana karşı hücumla geçmişlerdir. Eger itaattan çıkar, cemaattan ayrılırsan, Cenâb-i Allah, hiç ummadığın yerden basına felaketler getirir. Yavas ol, yavas. Asilikten uzak dur ey Ebu Müslim! Haddini asıp asi olan ve mütecavizliğe yeltenenleri Genâb-i Allah yarımsız bırakır ve onu elleriyle, ağıyla yere kapaklanacak şekilde yılanlara yardımcı olur. Senden önce gelip geçmişler için bir kanun olmaktan ve senden sonra gelecekler için örnek olmaktan sakın. Aleyhine hüccet belirmiştir. Seni bu isten uzak durman hususunda ikaz etmistim. Artık mazeretin kalmadı. Bana itaat edip sana hücumla geçecekler için de haklı deliller buldum. Yüce Allah buyuruyor ki:

«Ey Muhammedi Onlara, şeytanın pesine taktığı ve kendisine verdığımız ayetlerden siyirilerek azgınlardan olan kişinin olayını anlat.» (el-A'râf, 175.)»

Ebu Müslim de ona su cevabi mektubu gönderdi: «İmdi, mektubunu okudum. Senin bu mektubunda doğruluktan uzakta olduğunu, haktan saptığını gördüm. Çünkü sen darb-i meselleri yerinde kullanmamış, ayrıca kafirler hakkında nazil olan ayetleri aleyhime delil olarak yazmışsın. Bilenlerle bilmeyenler bir olmazlar. Yemin ederim ki, ben Allah'ın ayetlerinin hükmü disina çıkmış değilim. Ama ben ey Muhammed oğlu Abdullah, size itaati vacip kılan Kur'ân ayetlerini sizin için te'vil ettim. Senden önce iki kardeşine ve onlardan sonra da sana itaat ederek görevimi

yerine getirdim. Sen onların yolundan gittin, mütedeyyin oldun. Seni, hidayete ermiş ve baskalarını da hidayete erdiren bir kimse sandım. Te'vilimde yanlış-dim. Eskiden beri te'vilciler yanlışlar. Yüce Allah buyurmuş ki:

«Ey Muhammed! Ayetlerimize inananlar sana gelince: "Size selam olsun" de. Rabbiniz, sizden kim bilmeyerek fenalık işler de arkasından tevbe eder ve nefisini düzeltirse, ona rahmet etmeyi kendi üzerine almıştır. O, bağışlar ve merhamet eder.» (ei-Enam, 54.)

Senin kardeşin Seffah, hidayete erdiren bir kimse görünümünde ortaya çıktı. Ama o sapıktı. Kilicimi çekip zan ile adam öldürmemi, şüpheye dayanarak baskalarının üzerine yürümemi, merhameti ortadan kaldırmamı ve ufak tefek hatalarını affetmemi bana emretti. Size itaat etmelerini sağlamam için insanları kirip geçirdim. İktidarınızı yerleştirdim. Nihayet sizi tanımayanları Allah size tanıttı. Sonra noksanlıklardan münezze olan yüce Allah bana pismanlık vererek hatalarımdan dönmemi nasib etti. Tevbeyi bana müyesser kılarak beni günahlarımdan kurtardı. Eğer beni affeder ve bağışlarsa şüphesiz O kendisine yönelenleri bağışlayandır. Eğer, beni azaplandıracak olursa, tabii ki bu benim günahlarım nedeniyle olacaktır. Rabbin, pullara zulmedici değildir.»

Mansur ona şu cevabi gönderdi:

«İmdi, ey günahkar asi! Kardeşim Seffah hidayet yolundaki bir adamdı. Rabbinden kendisine ulaşan bir beyyine ve delil üzerine insanları Allah'a davet ediyordu. Sana yolu açıkladı ve izah etti. Seni doğru yola sevketti. Eğer kardeşime uymuş olsaydın, hak yolunun dışına çıkmaz, seytana ve emirlerine uymazdın. Ama sen iki durumla karsılaştığında bunlardan doğru olanı bırakıp yanlış olanına uydun. Firavunlar gibi adam öldürdün. Zorbalar gibi insanların yakasına sarıldın. Fesatçılar gibi zulümle hükmettin. Mali israf ettin. Yerinde harcamadın. Müsrifler gibi davrandın. Sonra su haberi de benden al ki ey fasık; Musa b. Ka'b'i Horasan'a vali tayin ettim, ama sen ona Nisabur'da ikamet etmesini emrettin. Eğer Horasan'ı istiyorsan o, beraberindeki komutan ve taraftarlarıyla senin karsına çıkacaktır. Ben senin karsına akranlarını çıkaracağım. Bütün tuzaklarını toparla, elinden geleni yap. Ama muvaffak olamayacaksın. Mü'minlerin emirine ve ona uyan kimselere Allah yeter. O, ne güzel vekildir.»

Mansur onunla yazismaya devam etti. Bazen korkuttu, bazen ümitlendirdi. Çevresindeki komutanların ve Ebu Müslim'in kendisine gönderdiği elçilerin akillarını çeldi. Nihayet onlar da halifenin yanına gitmesinin uygun olacağını kendisine söylediler. Yalnız Neyzek, Ebu Müslim'in, halifenin yanına gitmesine muvafakat etmedi. Fakat Ebu Müslim'in halifenin yanına gitmekte kararlı olduğunu görünce şu be-yiti okudu:

«Kaderin hükmü karsimda insanlar çaresizdir,
Kader, kavimlerin çarelerini bile hükümsüz birakmistir.»

Neyzek, Ebu Müslim'e tavsiyede bulunarak Mansur'u öldürmesini, onun yerine baska bir kimseye halife olarak bey'at etmesini söyledi. Ancak Ebu Müslim bu imkani bulamadi. Medain'e vardiginda halifenin emri üzerine komutanlar onu karsiladilar. Ancak aksamleyin Medain'e ulasabildi. Halifenin mektuplarini yazan Ebu Eyyüb, Ebu Müslim'i geldigi günde öldürmemesi için halifeye tavsiyede bulundu, ^bu Müslim, halifenin huzuruna vardiginda halife Mansur ona ikamda bulundu, saygi gösterdi ve ona söyle dedi: «Bu gece git, üzerindeki yolculuk yorgunlugunu at, yarin yanima gel.»

Ertesi gün olunca halife, onu Öldürecek adamlarini gizli yerlere ^oydu. Bunlar, onu öldürmek için tetikte bekliyorlardi. Bunlardan bi-n Osman b. Nüheyk, digeri de Sebib b. Vec idi. Önceki sayfalarda anlatildigi gibi bunlar Ebu Müslim'i öldürdüler.

Baska bir rivayette anlatildigina göre Ebu Müslim, halifenin ya_ ninda birkaç gün ikamet etmist. Halife Mansur ona, ikram ve tazimde bulundu. Sonra halife, ona düşman oldugunu gösteren tavirlar sergilemeye basladi. Ebu Müslim korktu ve Isa b. Musa'dan kendisine yardimci olmasini ve eman vermesini istedi. «Halifenin beni öldürmesinden korkuyorum.» dedi. Isa b. Musa da halifenin tuzagindan haberi olmadigi için ona söyle dedi: «Hayir, sana zarar gelmeyecektir Sen git, arkan sira ben de gelmekteyim. Sen benim zimmetimdesin oraya gelisimi bekle.»

Ebu Müslim saraya gitti. Mansur'un huzuruna girmek için izin istedi. Ona: «Surada otur. Halife abdest aliyor.» dediler. O da oturdu. Halifenin gelisinin uzamasini istiyordu ki, Isa b. Musa da oraya gelebilsin. Çünkü Isa gecikmist. Nihayet halife, huzura girmesine izin verdi. İçeri girdi. Halife, yaptigi bazi islerden Ötürü onu kinamaya basladi. O da kendini olabildigince savundu. Mazeretlerini beyan etti. Sonra halife ona söyle dedi:

- Süleyman b. Kesir'i, Ibrahim b. Meymun'u, falani ve filani neden Öldürdün?

- Çünkü onlar bana isyan ettiler, emrime muhalefet ettiler. Bu cevap karsisinda halife Mansur öfkelenip söyle dedi:

- Yaziklar olsun sana! Kendine isyan edeni öldürüyorsun. Peki sen, bana isyan ettin. Ben seni öldürmeyecek miyim?

Böyle dedikten sonra ellerini birbirine vurdu. Bu, onunla pusuda yatmakta olanlar arasindaki bir isaretti. Hemen kosup geldiler. Ebu Müslim'in üzerine atildilar. Onlardan biri kilicini vurdu ve Ebu Müslim'in kiliç bagim kesti. O esnada Ebu Müslim söyle dedi:

- Ey mü'minlerin emiri, beni düşmanlarına bırak.
- Senden daha büyük düşmanım mı var ki, seni onlara bırakayım?

Sonra Mansur, adamlarına kesin talimatını verdi. Onu kılıçlayıp öldürdüler ve bir abaya sardılar. Bundan sonra İsa b. Musa huzura geldi ve şöyle sordu:

- Ey mü'minlerin emiri, bu nedir?
- Bu Ebu Müslim'dir.
- Innâ lillâh ve innâ ileyhi râciun.
- Üzerime nikmeti değil de nimeti salan Allah'a hamd ederim. Bu olayla ilgili olarak sair Ebu Dülame şöyle demistir:

«Ey Ebu Müslim! Kul kendisini degistirmedigi sürece Cenâb-i Allah kuluna verdiği nimeti degistirmez.

Ey Ebu Müslim! Öldürölmek beni korkuttu.

Beni korkuttugun için ben de kızıl aslan gibi senin üzerine hü-im ettim. Sana karsi büyüklendim.»

Ibn Cerir'in anlattigina göre Mansur, daha önce Osman b. Nü-vk Sebib b. Vec, Ebu Hanife Harb b. Kays ve diger bir muhafiza kininda bir yerde gizlenmelerini emretmisti. Ebu Müslim yanina

^lip kendisiyle konustugunda ve ellerini birbirine vurdugunda he-en yerlerinden firlayip gelmelerini ve Ebu Müslim'i öldürmelerini

tenbihlemisti. Ebu Müslim yanma geldiginde, Mansur ona söyle dedi:

- Abdullah b. Ali'den ele geçirdigin o iki kilica ne oldu?
- Iste biri budur.
- Onu bana göster bakalim.

Ebu Müslim, kilici Mansur'a verdi. Mansur, kilici alip dizinin altina koydu. Sonra ona söyle dedi:

- Ebu Abdullah es-Seffah'a mektup yazip onu ölü arazileri ihya etmekten alikoymana sebep neydi? Yoksa sen bize dinimizi mi öğretmeye niyetlendin?

- Ben ölü arazileri herhangi bir kimsenin ele geçirmesinin helal olmayacagini sandim. Mü'minlerin emirinin bu konudaki mektubu bana geldiginde, onun ve ehli beytinin ilim madeni olduklarini öğrendim.

- Hac yolunda niçin benden ileriye gidip beni geride bıraktın?

- Benim ve senin, ikimizin kafilesinin suyun basinda toplanmamalarını arzuladim. Çünkü ikimizin kafilelerinin aynı anda su kaynağı üzerinde

toplanmalari halinde bunun insanlara sikinti verecegini düşünmüstüm. İnsanlara zorluk çıkarmamak amacıyla sizi geride birakip ileriye gittim.

- Ebü'l-Abbas Seffah'm ölüm haberi sana geldiginde niçin dönüp yanima gelmedin?

- Hac yolunda insanlara izdiham vermek istemedim. Zaten ikimizin Kûfe'de bir araya gelecegini biliyordum. Benden sana karsi bir muhalefet yoktu.

- Abdullah b. Ali'nin cariyesini kendine mi almak istedin?

- Hayir, ama onun zayi olmasindan korktum. Onu çadira aldim ve basma da bir muhafiz diktim.

- Bana mektup yazarken önce kendi adini yazan ve Ali'nin kizi ne Üe evlenmek isteyen, kendini de Ibn Sulayt b. Abdullah b. Ab- aie adlandiran kisi sen degil misin?

Bütün bu karsilikli konusmalar devam ederken Mansur'un eli Dü Müslim'in elindeydi. Ebu Müslim, onun ellerini ovuyor, öpüyor e °zür diliyordu. Sonra Mansur ona söyle sordu:

- Bana ragmen Horasan'a girmenin sebebi neydi?

- Senin kalbine bana karsi nefret girmis olmasindan korktu^ Horasan'a geldim ki, oradan sana özrümü beyan eden bir mektup ya_ zayim da kalbindeki düşmanligi gidereyim.

- Süleyman b. Kesir'i neden öldürdün? O, senden önce bizini da-vetçimiz ve nakibimizdi.

- O bana muhalefet etmek istedi.

- Yaziklar olsun sana! Sen de bana muhalefet etmek istedin ve bana isyan ettin. Eger ben seni öldürmezsem Allah beni öldürsün!

Böyle dedikten sonra çadirin sütununa vurdu ve pusuda gizlenen adamlar çıkıp geldiler. Osman, Ebu Müslim'e vurdu, kilicinin bagim kopardi; Sebib de bir darbe indirerek ayagini kesti. Digerleri de kiliçlariyla ona hamle yaptılar. Bu arada Mansur da söyle seslendi: «Haydi, ne duruyorsunuz? Onu vurun. Allah elinizi koparsin!» Bundan sonra onu bogazladılar, parçalayıp lime lime etiler. Sonra da vücudunun parçaları Dicle irmagina atildi.

Rivayet olunduguna göre Mansur, onu öldürdükleri zaman yani-basinda durup söyle dedi: «Allah sana rahmet etsin ey Ebu Müslim. Bize bey'at ettin, biz de bey'atini kabul ettik. Bize söz verdin, biz de sana söz verdik. Verdigin sözü yerine getirdin, biz de verdigimiz sözü yerine getirdik. Bugünlerde bize karsi çıkan herhangi bir kimseyi mutlaka öldürecegimize dair seninle sözleşmistik. Sen bize karsi isyan ettin, biz de seni öldürdük.

Kalbinde bize karsi verdigin hükmün aynisini biz de sana verdik.»

Baska bir rivayette anlatildigina göre Mansur söyle demistir: «Ey Allah'in düşmani, senin bu gününü bize gösteren Allah'a hamdolsun.»

Ibn Cerir'in ifadesine göre o esnada Mansur söyle demistir:

«Zannettin ki borç ödenmez. Simdi kile ile öde ey suç babasi, Bir zamanlar içirdigin ve bogazda aci alkan agacindan daha da acilik birakan kadehten iste sana da içirildi.»

Ebu Müslim'in öldürölmesinden sonra Mansur, halka bir hutbe irad etti ve söyle dedi:

«Ey insanlar, sükrü terkederek nimet kuslarim nefret ettirmeyin-Aksi takdirde üzerinize azab iner. Imamlariniza hiyanet ve hileyi içinizde gizlemeyin. Sizden biri bu hususta gizli bir sey yapacak olursa, gizliliği dili ile ortaya çıkar. Yüzünün çizgilerinden anlasilir. Bakisla' rmdan bunu idrak ederiz. Hakkimizi tanidiginiz sürece biz de hakki-nizi taniriz. Fazilet ve üstünlüğümüzü takdir ettiginiz sürece, size iyilik ve ihsani unutmayiz. Bu hilafet gömlegini elimizden almaya ça' lisanin tepesine yumrugumuzu indiririz ki, adamlariniz dogru yola girsinler; valileriniz de kendilerine çeki düzen versinler.

Su içi karanlık adam, yani Ebu Müslim; bey1 atimiza hiyanet eden bize açıkça desise kuran kimselerin kanini bizim için mubah saya-V gini ve hakkindan geleceğini bize kafi sözle vaad etti. Ama kendisi hu vaadini bozdu, hiyanet eti, günah isledi, nankörlükte bulundu. Biz a ugrumuzda onun baskalarına verdiği hükmü, kendimiz için ona erdik. Ebu Müslim, ise güzelce basladi. Ama sonunda isleri bozdu. Insanlardan, bize verdiginden daha çoğunu aldı. İçinin çirkinliğini disinin güzelliğine tercih etti. Onun içinin pislik ve murdarlığını, niyetinin bozuklugunu anladik. Bizi bu hususta kinayanlar, onun niyetinin bozuklugunu bilseler bizi asla kinamazlar. Bizi kinayanlar onun içini bilseler, onu öldürdügümüzden ötürü bizi mazur sayarlar. Hatta onun öldürölmesini geciktirdigimizden ötürü bize kizarlar. Ebu Müslim, bey'atini bozdu, ahdini yerine getirmedi. Nihayet onu cezalandirmamizi helal kildi. Kanini mubah kildik. Muhalefet edenlere verdiği hükmün aynisini biz de kendisine verdik. Ona tanidigimiz hak, muhalefet etme hakkini elinden almamiza engel olmadi. Sair Nabiga ez-Zübyanî, Numan b. Münzir için ne güzel söylemistir:

"Sana itaat edene, bu itaatma karsilik sen de iyilikte bulun.

Onu menfaatlendir ve ona dogru yolu göster.

Sana karsi gelene ise, hiç merhamet etme.

Ona öyle bir ceza ver ki, zalimleri, yaptiklari zulümlerden caydir-

sin. »

Beyhakî, Hakim'in söyle dedigini rivayet etmistir: Abdullah b. Mübarek'e sordular:

- Ebu Müslim mi, yoksa Haccac mi daha iyidir?

- Ebu Müslim'in herhangi bir kimseden daha iyi oldugunu söyleyemem. Ama Haccac ondan daha kötü idi. Bazilari onun Müslüman olmadigini iddia ettiler, onu zindiklikle itham ettiler. Ama Ebu Müs-a ?e ^öyle birsey bulundugunu ispatlayan bir delil göremiyorum. Aksine o, isledigi günahlardan ötürü Allah'tan korkan kimselerdendi.

basi devletinin kurulusu esnasinda akittigi kanlardan ötürü tevbe ticine dair iddialar da vardir. Allah, isini elbette ki daha iyi bilir.» üatib Bagdadî, Ebu Müslim'in söyle dedigini rivayet etmistir: «Sabir elbisesini giyindim. Sirlari gizli tutmayi tercih ettim. Hü-te • Ve ^er^e müttefik oldum, kader ve hükümlere müsamaha gös-ti ^ p inş etmedim. Nihayet gayretim ve arzumun sonuna ulas-->> «öyle dedikten sonra da su siiri okudu:

«Merv,

^anogullan meliklerinin aciz kaldiklari seye ben, saglam ve yerj guilian meliKierinm aciz KaiaKiari s e bir görüs ve sirlarimi gizleyerek ulastim.

Onlari, kendilerinden önce hiçbir kimsenin dalmadigi, Bir uykudan, baslarina kiliçla vurarak uyandirdim. Kendi mülkleri Sam'da uykuya dalmislarken onlari kusativer-dim.

Yirtici hayvanlari çok oldugu bölgede koyunlarini otlatan çoban Uykuya dalarsa, o koyunlari aslan otlatmaya baslar.»

Ebu Müslim, hicri 137. senenin saban ayinin 7'sinde, çarsamba günü, Medain'de Öldürüldü. Saban ayinin bitimine bes gün, veya dört gün veya iki gece kala öldürüldügüne dair çeşitli rivayetler de vardir.

Ravinin biri dedi ki: Ebu Müslim'in ortaya çikisi, hicri 129. senenin ramazan ayinda olmustu. Hicri 127. senenin saban ayinda ortaya çiktigi da söylenir. Bir iddiaya göre o, hicretin 140. senesinde Bagdat'ta Öldürülmüştür. Bu yanlis bir ifadedir. Çünkü «Tarih-i Bagdat» adli eserinde Hatib Bagdadî'nin anlattigina göre o zaman Bagdat sehri henüz kurulmamisti. Bu söz merduttur.

Bundan sonra Mansur, Ebu Müslim'in adamlarina bagista bulunup kendisine ragbet ettirerek veya korkutarak yahut yöneticilikler vererek gönüllerini kazanmaya çalisti.

Ebu Müslim'in en güçlü adamlarindan ve muhafiz kuvvetleri komutam olan Ebu Ishak'i huzuruna çağirtti. Boynunu vurmak istedi. Ancak Ebu Ishak söyle dedi: «Ey mü'minlerin emiri, Allah'a yemin ederim ki, bugün hariç,

simdiye kadar kendimi asla güvende hissetmedim. Huzuruna geldigim her günde mutlaka kefenimi giyiyor ve kefenime hanut kokusu sürüyordum.» Böyle dedikten sonra iç çamasirlarini açti. Hanut kokusu sürüldüğü ve kefenlerini giydigi görüldü. Mansur ona acidi ve onu serbest birakti.

Ibn Cerir'in anlattigina göre Ebu Müslim, Abbasi devletinin kurulusu ve Abbasi hakimiyetinin yerlesmesi ugruna yaptigi savaşlarda 600.000 adam öldürmüştür. Bunlari, huzurunda eli kolu bagli olarak Öldürtmüştür. Baska sekilde öldürdükleri de hariç.

Bu yaptiklarindan ötürü kendisini kinayip azarlayan Mansur1 a da söyle demisti:

- Ey mü'minlerin emiri, bu kadar çektigim mihnetlerden ve gösterdigim yararlılıklardan sonra bana böyle seyler söylenmemeli ve azarlanmamaluyim.

- Ey kötü kadinin oglu! Eger senin yerine bir cariyeyi bile bu göreve tayin etseydim o da bu isi basariyla tamamlardi. Sen bütün yap" tiklarim bizim devletimiz ve gücümüz sayesinde yaptin. Eger bu is1 kendi gücünle yapmaya kalkissaydm bir fitil dahi elde edemezdin.

Mansur onu öldürtünce, bir abaya sarildi. Vücudu paramparça edilmisti. O esnada Isa b. Musa huzura girdi ve söyle sordu:

- Ey mü'minlerin emiri, Ebu Müslim nerede?

- Az önce buradaydi.

- Ey mü'minlerin emiri, sen onun itaatkar ligini, samimiyetini ve Imam Ibrahim'in onun hakkindaki olumlu görüşünü biliyordun. Ne diye öldürdün?

- Ey ahmak! Vallahi, yeryüzünde onun kadar sana düşman olan bir baska kimse bulundugunu bilmiyorum. Iste o surada, örtünün altindadir.

- Innâ lillah ve innâ ileyhi râciun (Dogrusu biz Allah'a aidiz ve biz O'na dönücüleriz.).

- Allah senin kalbini söküp atsin! Siz Ebu Müslim'i, yaptigi kötülüklerden alikoyabiliyor, onu iyiliklere sevkedebiliyor muydunuz? Ona karsi bir gücünüz var miydi?

Bundan sonra Mansur, komutanlarin önde gelenlerini huzura çağirdi. Ebu Müslim'in öldürölmesinden haberleri yoktu. Ebu Müslim'i öldüreyim mi öldürmeyeyim mi diye onlara danisti. Hepsi de öldürölmesini tavsiye ettiler. Hatta bazilari, söyledikleri Ebu Müslim'e ulastirilabilir korkusuyla çekinceli konustu. Ama Mansur, Ebu Müslim'i öldürdügünü onlara açıklayınca hepsi sevinç ve memnuniyetlerini açiga vurdular. Bunu beklemiyorlardi. Sonra Mansur insanlara bir hutbe irad etti, konuyu onlara anlatti. Nitekim bu

hususu önceki sayfalarda da anlatmistik.

Bundan sonra Mansur, Ebu Müslim'in mallarini ve servetlerini korumakla görevli naibine, Ebu Müslim'in adına bir mektup yazarak yanındaki bütün mallari zahire ve mücevherleri getirmesini emretti. Mektubu da Ebu Müslim'in mühürünün tamamı ile mühürledi. Yani yüzüğündeki kasın tümünü mektubun altına bastırdı. Naib, bu mektubun üzerindeki tam vurulmuş mühürü görünce şüphelendi. Çünkü daha önce Ebu Müslim ona şu uyarıda bulunmuştu: «Benim mektubum sana geldiğinde dikkatle bak. Eger yüzüğümün kasının yarisiyle mühürlenmisse, gereğini yap. Emri yerine getir, çünkü ben mektup-anı yüzüğümün kasının yarisiyle mühürlüyorum. Ama mektup, kasın umu ile mühürlenmiş olarak sana gelirse, sakın kabul etme ve gere-S11" yapma.»

Naib, bu mektubun tam mühürle mühürlendiğini görünce, Mansur'u gönderdiği mektubu kabul etmeye yanaşmadı. Bunun üzerine Mansur, bütün mal ve hasılatı alıp naibi öldürmek için adamlarını gönderdi.

a Önce Naib Müslim'in yerine kendisini tayin edeceğine dair "ulunan Mansur, Ebu Davud İbrahim b. Halid'in Horasan'a tayin edildiğine ilişkin mektubunu ona gönderdi. Bu senede Sinbaz, Ebu Müslim'in kan davasını güderek ortaya

çıktı. Sinbaz, bir Mecusi idi. Komes ve İsfahan'ı ele geçirdi. Kendisi Feyruz İsbahbaz deniliyordu. Ebu Cafer el-Mansur, 10.000 kişilik bir süvari ordusunu Cehver b. Mürrar el-İclî komutasında onun üzerine gönderdi. İki ordu Hemedan ve Rey arasındaki çölde karşılaştılar. Cehver, Sinbaz'ı hezimete uğrattı. Adamlarından 60.000'ini öldürdü. Çocuk ve kadınlarını esir aldı. Bundan sonra da Sinbaz öldürüldü. Onun hakimiyeti yetmiş gün sürmüştü. Ebu Müslim'in, Rey'de bulunan ve Sinbaz'ın eline geçen malları geri alındı.

Bu senede Mülebbed b. Harmele es-Seybanî adında biri Cezire'de 1.000 kadar Hariciyi yanına alarak ayaklandı. Mansur da onun üzerine çok sayıda asker gönderdi. Hepsisi de ondan kaçıyor ve bozguna uğruyordu. Sonra Cezire naibi Hamid b. Kahtabe onu öldürdü. Mülebbed de kendisini hezimete uğrattı. Hamid, kalelere sığındı, kendini koruma altına aldı. Fakat daha sonra Hamid b. Kahtabe, 100.000 dinar vermek şartı ile Mülebbed ile barış yapma teklifinde bulundu. Mülebbed bunu kabul etti ve ona ilismeden geri döndü.

Vakîdî'nin ifadesine göre bu senede halifenin amcası İsmail b. Ali b. Abdullah b. Abbas insanlara haccettirdi. Bu zat Musul valisi idi. Küfe valisi İsa b. Musa, Basra valisi Süleyman b. Ali, Cezire valisi Hamid b. Kahtabe, Misir valisi Salih b. Ali, Horasan valisi Ebu Davud İbrahim b. Halid, Hicaz valisi de Ziyad b. Abdullah idi.

Halifenin, Sinbaz ve diğer asillerle meşgul olusundan ötürü bu senede Anadolu gazası yapılmadı.

Önceki sayfalarda da anlatıldığı gibi bu senede vefat eden meşhur şahsiyetler arasında Ebu Müslim el-Horasanî ve Yezid b. Ebi Ziyad bulunmaktadır. Yezid, Ebu Müslim aleyhinde konusanlardan biri idi. Nitekim bunu «Tekmil» adlı eserimizde anlatmışsınız. Doğrusunu, noksanlıklardan münezze olan yüce Allah daha iyi bilir. [18]

Hicretin Yüzotuzsekizinci Senesi

Bu senede Bizans imparatoru Konstantin, zor kullanarak Malatya'ya girdi. Sehrin surlarını yıktı ve karsısına çıkan Malatyalı savaşçılardan ele geçirebildiklerini affetti.

Bu senede Misir valisi Salih b. Ali, İç Anadolu'ya gidip gaza yaptı. Bizanslıların yittikleri Malatya surlarını onardı. Kardeşi İsa b. Ali'ye 40.000 dinar verdi. Aynı şekilde kardeşi oğlu Abbas b. Muhammed b-Ali'ye de 40.000 dinar verdi.

Ebu Müslim'in mağlub ettiği, bu nedenle Basra'ya kaçarak kardeşi Süleyman b. Ali'ye sığınan Abdullah b. Ali, bu sene itaatle dönüp halifeye bey'at etti. Ama ileriki sayfalarda da anlatılacağı gibi Bağdat zindanında hapsedildi.

Bu senede Sinbaz'ı mağlub edip mallarını ele geçiren, ayrıca Ebu Müslim'in mallarına da sahip olup bu sayede kendini güçlendiren ve hiç kimsenin kendisini mağlub edemeyeceği zannına kapılan Cehver b. Mürrar el-İclî de halifeye baskaldırdı. Halife onun üzerine büyük bir ordu ile Muhammed b. Es'as el-Huzâî'yi gönderdi. İki taraf şiddetlice savastılar. Cehver, hezimete uğradı. Askerlerinin çoğu öldürüldü, yanındaki mallar, ürünler ve hazineler ganimet edildi. Sonra da yakalanıp öldürüldü.

Bu senede Harici Mülebbed, 8.000 askerle üzerine giden Hazim b. Kuzeyine tarafından öldürüldü. Mülebbed'in 1.000'den fazla adamı öldürüldü. Geri kalanlar bozguna uğrayıp kaçtılar.

Vakidî'nin ifadesine göre, bu senede Fadl b. Ali insanlara haccettirdi. Vilayetlerin valileri, önceki senelerde vali olarak adları geçen kimselerdi.

Bu senede vefat eden meşhur şahsiyetler arasında Zeyd b. Vakid, Alâ b. Abdurrahman, Leys b. Ebi Süleym de vardır.

Bu senede Emevilerin elindeki dahili hilafet Endülüs'e geçti. Bu Emevi halifesi, Abdurrahman b. Muaviye b. Hisam b. Abdülmelik b. Mervan el-Hasimî idi. Ben onun Hasimî olmadığı kanaatindeyim. O, Ümeyyeogullarındandı ve kendisine Emevi deniliyordu. Abdullah b. Ali b. Abdullah b. Abbas'tan kaçıp Magrib ülkesine girdi. Beraberindeki kaçaklarla

bfriikte oralardan da ilerilere dogru gitti. Bunlar, Ye-menlilik ve Mudarlihk asabiyeti ugruna savasiyorlardi. Abdurrahman, kölesi Bedr'i göndererek onlari kendine taraftar yapti ve ona bey'at ettiler. Sonra Endülüs ülkesine girip orayi istila ettiler. Vali Yusuf b. Abdurrahman b. Habib b. Ebi Ubeyde b. Ukbe b. Nafi el-Fih-rî'nin elinden Endülüs'ü aldilar ve vali Yusuf u öldürdüler.

Abdurrahman b Muaviye, Kurtuba'da ikamet etti. Endülüs'teki halifeligi hicretin 172. senesine kadar devam etti. O senede vefat etti. Kirküç sene birkaç ay süreyle halifelik yapti. Ondan sonra oğlu Hisam, alti yıl birkaç ay müddetle halifelik yapti. Sonra o da vefat etti. Yerine Hakem b. Hisam geçti. O da yirmialti sene birkaç ay müddetle halifelik yaptıktan sonra vefat etti. Onun ardisira oğlu Abdurrahman h- Hakem de otuzüç sene müddetle halifelik yapti ve vefat etti.

Onun ardindan Muhammed b. Abdurrahman b. Hakem de halifelige geçip yirmialti sene müddetle hüküm sürdü. Ondan sonra oğlu Münzir b. Muhammed, ardindan Abdullah b. Muhammed b. Münzir adindaki kardesi halifelige geçtiler. Abdullah b. Muhammed b. Mün-zir'üi halifeligi, hicri 300. seneden sonra kısa bir süre devam etti. Ilende de anlatacagimiz gibi, bu senelerin geçmesinden ve bu insanların dünyadan göçmesinden sonra Endülüs hilafeti de yikilip yok ohnus-tur- Onlari bu hakimiyetleri esnasinda elde ettikleri nimetler, sahip

olduklari lüks hayat ve güzel kadınlar, hep yok olup gitti. Sanki belli bir miadi bekliyormis çakina o seneler sona erdi. O senelerde yasayan insanlar da bu dünyadan ayrilip gittiler. Kuru bir yapraga dönüstüler; soldular, kurudular ve saba rüzgarlari onlari savurup götürdü. [19]

Hicretin Yüzotuzdokuzuncu Senesi

Bu senede Salih b. Ali, Malatya sehrini yeniden kurup onarma isini tamamladi. Sonra da Hades yolu ile İç Anadolu'ya gidip gaza yapti. Bizans'in içlerine dogru ilerledi. Beraberinde kız kardesleri Ali kizi Ümmü Isa ve Lübabe de gaza yapıyorlardi. Bunlar, Emevi devletinin yikilmasi durumunda bile yüce Allah ugruna cihad etmeyi adamislardi.

Bu senede Mansur'la Bizans imparatoru arasinda yapılan bir antlasma gereginde esir mübadelesi yapildi. Bazi Müslüman esirler böylece kurtuldular.

Bundan sonra hicretin 146. senesine kadar Anadolu gazvesi yapilmadi. Çünkü Mansur, Abdullah b. Hasan'in ogullariyla ugrasiyordu. Nitekim bunu ileride anlatacagiz. Ama bazilarinin anlattiklarina göre Hasan b. Kahtabe, Imam Ibrahim'in oğlu Abdülvehhab'la birlikte hicretin 140. senesinde Anadolu'ya gaza yapmistir. Dogrusunu Allah bilir.

Bu senede Mansur, Mescid-i Haram'i genişletti. Bu sene cidden bol verimli bir seneydi. Baska bir rivayette anlatildigina göre o, Mescid-i Haram'i hicretin 140. senesinde genişletmistir.

Sonra Mansur, amcasi Süleyman'i Basra valiliginden azletti. Abdullah b. Ali ile adamlari, baslarina bir kötülük gelmesinden kortuk-lari için gizlendiler. Bunun üzerine Mansur, Basra valisi Süfyan b. Muaviye'ye haber salarak Abdullah b. Ali'yi kendisine göndermesini emretti. O da Abdullah'i, adamlariyla birlikte Mansur'a gönderdi. Mansur, bunlarin bir kismini öldürdü. Amcasi Abdullah b. Ali'yi hapse atti. Diger adamlarim da Horasan valisi Ebu Davud'a gönderdi. Ebu Davud onlari Horasan'da öldürdü.

Bu senede Abbas b. Muhammed b. Ali b. Abdullah b. Abbas, insanlara haccettirdi.

Bu senede Amr b. Mücahid, Yezid b. Abdullah b. el-Had, Yunus b. Ubeyd vefat ettiler. Yunus, abidlerden biri olup Hasan-i Basrî'nin arkadasiydi. [20]

Hicretin Yüzkkirkincl Senesi

Bu senede bazi askerler Horasan valisi Ebu Davud'a karsi ayaklandilar. Evini kusatma altina aldilar. O da sesini kendi taraftarlarina duyurup yardim istemek maksadiyla dama çıktı. Kerpiçlerden birine yaslandı. Duvardaki bu kerpiç kirilince kendisi yere düştü; beli kirildi ve bu nedenle vefat etti. Güvenlik amiri Asim, onun yerine Horasan vali vekilligine geçti. Bu vekaleti, halife tarafından Horasan valiligine atanan Abdülcebbar b. Abdurrahman el-Ezdî'nin göreve gelip baslamasına kadar devam etti. Vali gelince Horasan'i ondan teslim aldı. Bazi komutanlari öldürdü. Çünkü onlar, halifeligin Hz. Ali ailesine verilmesi gerektigine dair propaganda yapmaktaydilar. Digerlerini ise hapsetti. Ebu Davud'un mallarini ele geçiren bazi komutanlari da tutuklayip sorguladi.

Bu senede halife Mansur, Hire'de ihrama girip hacca gitti. Hacci-m tamamladıktan sonra Medine'ye döndü. Oradan Kudüs'e gidip Mescid-i Aksa'yi ziyaret etti. Sonra Sam yoluna koyularak Rakka'ya gitti. Oradan da Kûfe'ye bagli Hasimiyye'ye gitti.

Bu senedeki vilayet valileri, önceki senelerde adlari geçen valilerdi. Yalnız Horasan valisi Ebu Davud vefat etmis, yerine Abdülcebbar el-Ezdî geçmişti.

Bu senede Davud b. Ebi Hind, Ebu Hazim Seleme b. Dinar, Süheyl b. Ebi Salih ve Ummare b. Gaziyye b. Kays es-Sekunî vefat ettiler. [21]

Hicretin Yüzkkirbirinci Senesi

Bu senede kendilerine Rayendiler denilen bir grup, Mansur'a karsi ayaklandilar. Ibn Cerir'in Medainî'den naklederek anlattigina göre, bunlarin asli Horasan'dandir. Bunlar Ebu Müslim el-Horasanî1-nin görüşündeki

kimselerdi, tenasüh (ruh göçü) inancına sahiptiler. Adem peygamberin ruhunun Osman b. Nüheyk'e geçtiğini iddia ediyorlardı. Kendilerine yediren ve içiren rablerinin Ebu Cafer el-Man-^ olduğunu kabul ediyorlar, Heysem b. Muaviye'nin ise Cebrail olduğunu söylüyorlardı. Allah onları kahretsin.

Ibn Cerir dedi ki; Bunlar, bir gün Mansur'un köskünün yanına geldiler. Köskü tavaf etmeye başladılar ve: «İste bu, rabbimizin kösküdür.» dediler. Mansur;da onların reislerine adanî gönderdi. Onlardan 200 kişiyi hapse attirdi. Ravendüer buna kızıp: «Onları niçin hapsediyorsun?» dediler. Sonra gidip bir bos tabut temin ettiler ve bunu omuzlarına aldılar. Sanki bir cenazeyi mezara götürüyorlarrus gibi yaparak toplandılar, hapishanenin kapisına gittiler. Tabutu bırakıp zorla hapishaneye girdiler. İçerideki taraftarlarım çıkardılar. 600 kadar kişi olduktan sonra Mansur'un üzerine gittiler. Halk bagrisma-ya başladı. Sehrin kapıları kilitlendi.

Mansur, köskünden çıkıp yaya olarak onlara doğru geldi. Binecek bir binit bulamamıstı. Sonra kendisine bir binit getirildi, bindi ve Ra-vendilere doğru geldi. Her taraftan insanlar geldiler.

Bu sırada Maan b. Zaide de gelmişti. Mansur'u görünce bineginden indi ve Mansur'un bineginin yularını tutup: «Ey mü'minlerin emiri, sen kösküne dön. Biz bunların hakkından geliriz.» dediyse de Mansur geri dönmedi. Bu arada pazardaki insanlar toplanıp geldiler ve Ravendilerle savasmaya başladılar. Askerler de gelip bunların etrafında çember oluşturdular ve Ravendileri bastan sona kirip geçirdiler. Geride bir tek adamları dahi kalmadı.

Ne var ki bunlar, Osman b. Nüheyk'in omuzları arasına bir ok isabet ettirmişlerdi. Birkaç gün hasta yattıktan sonra Osman vefat etti. Halife Mansur, cenaze namazını kıldirdi, defni tamamlanincaya kadar mezarının başında durdu. Onun için dua etti. Sonra Osman'ın kardeşi İsa b. Nüheyk'i güvenlik kuvvetlerinin başına komutan olarak tayin etti. Bütün bu hadiseler Küfe'ye bağlı Hasimiye kasabasında vuku bulmustu.

Mansur, Ravendilerle yapılan savası tamamladıktan sonra, o gün halka öğle namazını son vaktinde kıldirdi. Sonra kendisine yemek getirildi. «Maan b. Zaide nerede?» diye sordu. Maan gelinceye kadar yemeğe el uzatmadı. Maan geldikten sonra onu yanına oturttu. Sonra huzurundaki adamları yanında onun gösterdiği kahramanlıktan dolayı tesekkürlerini ifade etti. Maan da ona şöyle cevap verdi: «Allah'a yemin ederim ki ey mü'minlerin emiri, ben oraya gelirken korkuyordum, ama senin onları hiçe saydığını ve üzerlerine cesaretle geldiğini görünce kalbim kuvvetlendi, kendime güvenmeye başladım. Hiçbir kimsenin savasta böyle cesaretle olacağını sanmıyordum. Senin tutumun beni cesaretlendirdi ey mü'minlerin emiri.»

Mansur ona 10.000 dinar verilmesini emretti. Ondan hosnud oldu ve onu

Yemen valiligine atadi. Maan b. Zaide, daha önce halifeden korkup saklanmaktaydi. Çünkü o, Ibn Hübeyre'yle birlikte Müsevvi-de'ye karsi savasmisti. Iste Ravendüer savasi esnasinda o gün ortaya çıktı. Halife onun kendisine samimi olarak bagli oldugunu ve savasta yarariligini görünce hosnud oldu.

Anlatildigina göre Mansur kendi kendine söyle demistir: «Ben üç evde hata yaptim. Ebu Müslim'le savastim. Oysa ben o zaman az skere sahiptim, yanimda az sayida adam vardi. Sam'a giderken de hata yaptim. Eger Irak'ta iki kiliç karsi karsiya gelip çarpisacak olsaydi halifelik elimden giderdi. Bir de Ravendilerle yapilan savas gününde olay yerine bizzat gitmekte hata ettim. Eger o esnada hedefini sasirmis bir ok gelip bana isabet etmis olsaydi bos yere Öldürülmüs olacaktim.» Iste bu söz, onun akilli ve kesin kararli olmasinin bir göstergesidir.

Bu senede halife Mansur, kendisinden sonra hilafete geçmesi için oğlu Muhanimed'i veliaht tayin etti. Ona Mehdi adini verdi. Onu Horasan valiligine tayin etti. Horasan'daki vali Abdülcebbar b. Abdur-rahman'i görevden aldı. Çünkü o, halifenin taraftarlarindan birçok kimseleri öldürmüştü. Halife Mansur bu durumu mektuplarinin yazicisi Ebu Eyyüb'a sikayet etmis; o da kendisine söyle demisti:

«Ey mü'minlerin emiri, Bizanslilarla gaza yapmak için Horasan'dan büyük bir ordu göndermesini ona emret. Eger Horasan'dan ordu çıkıp gidecek olursa orasi güçsüz kalir. Sen de diledigin askeri birliği oraya gönderirsin ve onu Horasan'dan zelil ve küçültülmüs bir şekilde çıkartirlar.»

Mansur, bu emrini içeren bir mektubu Horasan valisi Abdülceb-bar'a gönderdi. O da halife Mansur'a gönderdigi cevabi mektupta söyle dedi:

«Horasan beldelerinde Türkler fesat çıkardilar, eger Horasan ordusu baska yere gidecek olursa korkulu durumlarla karsilariz. Horasan fesada maruz kalir.»

Mansur, onun gönderdigi cevabi Ebu Eyyüb'a gösterip: «Sen ne diyorsun bu hususta?» diye sordu. Ebu Eyyüb da söyle dedi:

«Ona yazacagimiz mektupta dersin ki: Horasan, diger sinir sehirlerine nispetle takviye kuvvete daha fazla ihtiyaci olan bir vilayettir. Ben bu amaçla Horasan'a büyük bir orduyu gönderiyorum.»

Mansur bu ifadeleri içeren mektubunu Abdülcebbar'a gönderdi. Abdülcebbar ise gönderdigi cevabi mektupta sunlari yazdi:

«Bu senede Horasan'da kitlik vardir. Eger Horasan'a takviye kuvvetler gelecek olursa is tamamen bozulur ve halk sikintiya düşer.»

Bu mektubu, halife Mansur Ebu Eyyüb'a gösterdi ve: «Peki buna ne Cevap

vereceğiz?» diye sordu. O da su cevabi verdi:

«Ey mü'minlerin emiri, bu adam niyetini açığa vurdu. Seni artık anuniyor, kendisine hiç mühlet verme.»

Bu sirada halife Mansur, oğlu Muhammed el-Mehdi'yi Rey'de ika- etmesi için gönderdi. Mehdi, Abdülcebbar'a önce Hazim b. Hüzeyme'yi gönderdi. Hazim, Abdülcebbar'i ve beraberindekileri korkuttu. Onlar da Abdülcebbar'i bırakıp kaçtilar. Hazim ve adamlari onu yakalayip bir deveye ters olarak bindirdiler. Yüzü devenin kuyruğu, na yönelikti. Onu bu sekilde sehirde dolastirdilar. Nihayet onu oğlu ve bir grup aile efradiyla birlikte halife Mansur'un huzuruna getirdiler. Mansur da onun boynunu vurdurdu. Oglunu ve beraberindekileri Yemen tarafında bir adaya sürdü. Daha sonra Hindliler onun oglunu esir aldilar, ama bir müddet sonra birisi onun fidyasını verdi ve onu kurtardı.

Mehdi, Horasan valiliğine yerleştii. Babası ona, Taberistan'a gidip gazve yapmasını, beraberindeki askerlerle Isbahbaz'a karşı savasını emretti. Ömer b. Alâ komutasındaki bir askeri birliği de yardımına gönderdi. Ömer, Taberistan savaşı esnasında insanların en bilgisi idi. Sair onun hakkında söyle demistir:

«Yanına vardığımda samimi bir şekilde -itham edilen kimsede zaten hayir yoktur- Ögüt vererek halifeye de ki:

Eğer düşmanlarla yapılacak olan savaş seni uykundan uyandırsa,

Bu savaş için Ömer'i uyandır, sonra kendin uyumana devam et.

Ömer öyle bir yigittir ki, kindarlık üzerine uyumaz ve suyu da ancak kanla içer.»

İki ordu Taberistan'da karşı karşıya geldiler. Mehdi'nin askerleri orayı fethettiler. Isbahbaz'ı çembere aldilar. Nihayet o kendi kalesine sığınmak mecburiyetinde kaldı. Kaledeki zahireleri verme karşılığında onlarla barış antlaşması yaptı. Mehdi de bu durumu babasına bir mektupla bildirdi. Isbahbaz, Deylem seherine gitti. Orada vefat etti.

Mehdi komutasındaki ordu, Masmagan adındaki Türk hükümdarım da yendi. Çoluk çocuklarından ve kadınlardan bir kısmım esir aldı. İşte bu, Taberistan'm ilk fethi oldu.

Bu senede Cibril b. Yahya el-Horasanî tarafından Masisa sehrinin kuruluşu tamamlandı.

Bu senede İmam İbrahim'in oğlu Muhammed. Malatya sehrinde gazaya devam etti.

Halife Mansur, Ziyad b. Ubeydullah'ı Hicaz valiliğinden azletti. Medine valiliğine Muhammed b. Halid el-Kusarî'yi tayin etti. O da receb ayında

Medine'ye gidip göreve basladi. Mansur, Mekke ve Taif valiliklerine, Heysem b. Muaviye el-Akkî'yi atadi.

Mansur'un güvenlik kuvvetleri komutani Musa b. Ka'b vefat etti. Misir'in valisi ise geçen senenin valisi idi, degistirilmemisti. Mansur, bundan sonra Misir'a, Muhammed b. Es'as'i vali olarak atadi. Sonra onu bu görevden alip yerine Nevfel b. Fûrat'i atadi.

Bu senede Kinnesrin, Humus ve Dimisk valisi Salih b.. Ali, insanlara haccettirdi.

Diger valiliklerin basinda adlari önceki senelerde zikredilen valiler bulunuyordu. Dogrusunu Allah bilir.

Bu senede Eban b. Taglib, "Megazi" adli eserin sahibi Musa b. Ukbe, (bir kavle göre de) Ebu Ishak es-Seybanî vefat ettiler. Dogrusunu, noksanliklardan münezzeh olan yüce Allah daha iyi bilir. [22]

Hicretin Yüzkirkikinci Senesi

Bu senede Sind valisi Uyeyne b. Musa b. Ka'b, halifeye baskaldirdi. Halife, Ömer b. Hafs b. Ebi Süfra komutasinda bir askeri birlik hazirlayarak onun üzerine gönderdi/Ayrica Ömer'i, Sind ve Hind eyaletine vali olarak atadi. Ömer b. Hafs, Uyeyne ile savasti. Onu maglub etti ve Sindi onun elinden teslim aidi.

Bu senede Taberistan¹ daki Isbahbaz, Müslümanlarla yapmis oldugu antlasmayi bozdu. Taberistan'daki Müslümanlari bir kismim öldürdü. Halife de Hazim b. Hüzeyme ve Ravh b. Hatim komutasinda bir askeri birligi hazirlayip onun üzerine gönderdi. Bunlarla beraber Mansur'un azatlisi Merzuk Ebu Hasib de vardi. Bunlar gidip Isbahbaz'i uzun bir sü*e kusatma altinda tuttular. Isbahbaz'in içinde bulunduğu kaleyi fethetmek uzaymca yoruludular. Buna bir hüe yapmak istediler. Ebu Hasib dedi ki: «Siz beni dövün, saçimi ve sakalimi tras edin.» Onlar da böyle yaptilar. O da sanki Müslümanlara kizmis gibi bir tavir takindi ve Isbahbaz'm yanina gitti. Gerçekten de Müslümanlar Ebu Hasib'i dövmüsler, sakalini tras etmislerdi.

Ebu Hasib, Isbahbaz'm bulunduğu kaleye girdi. Isbahbaz onun gelisine sevindi. Ona ikramda bulundu, yakininda yer verdi. Ebu Hasib de ona samimi bir dost gibi davrandi, hizmetinde bulundu. Nihayet bir firsatim bulup onu tuzaga düşürdü.

Ebu Hasib, Isbahbaz yaninda mevki sahibi oldu. Kaleyi açip kapamakla görevli kisiler arasina kattilar. Ebu Hasib bu göreve ataninca Müslümanlarla mektupiasarak, falan gecede kale kapisini kendilerine açacagini ve geldiklerinde kapiyi onlara açabilmesi için kapiya yakin bir yerde durmalarini bildirdi. Belirlenen gece olunca Ebu Hasib, Müslümanlara

kalenin kapisini açti, onlar da içeri girdiler, içerideki savaşıları öldürdüler. Çoluk çocuğu, kadınları esir aldılar. Is-kahbaz, o esnada kasinin altında zehir bulunan bir yüzüğü olduğu gibi yuttu ve öldü. Müslümanların o günde esir aldığı kimseler arasın-<*a Ümrnü Mansur b. Mehdi, Ümmü İbrahim b. Mehdi de bulunuyordu- Bunlar, hükümdarların güzel kızlarımdandı.

Bu senede Mansur, Basralılar için Ceban'da bir namazgah yaptırdı. Buranın insasını Firat ve Eble valisi Seleme b. Said b. Cabir üstlendi.

Mansur, ramazan ayını Basra'da geçirdi, orucunu orada tuttu. Bayram namazını o namazgahta Müslümanlara kildirdi.

Bu senede Mansur, Nevfel b. Furat'ı Misir valiliğinden azletti, yerine Hamid b. Kahtabe'yi atadı.

Bu senede İsmail b. Ali insanlara haccettirdi.

Bu senede halifenin amcası ve Basra valisi Süleyman b. Ali b. Abdullah b. Abbas vefat etti. Vefatı, cemaziyelahir ayının bitimine yedi gün kala cumartesi günü vuku buldu. Vefat ederken ellidokuz yaşındaydı. Namazını kardeşi Abdüssamed kildirdi.

Süleyman b. Ali, babasından, İkrime'den, Ebu Bürde b. Ebi Musa'dan rivayetlerde bulunmustur. Aralarında oğulları Cafer ile Mu-hammed, Zeynep ve Asmaî'nin de bulunduğu bir topluluk ondan hadis rivayet etmişlerdir.

Yirmi yaşında iken saçları sakalı ağardı, o yasta iken sakalına kına sürdü. Kerem sahibi, cömert ve övgüye layık bir kimse idi. Her sene arefe günü yüz köle azad ederdi. Hasimilerden, diğer Kureyslilerden ve Ensâr'dan olanlara 5.000.000 dirhem civarında yardımında bulunmustu.

Bir gün köskünde iken, Basra evlerinden bir evde kadınların öre-ke ile yün egirdiklerini gördü. Onlardan birinin söyle dedigini isitti: «Keske vali bize baksa da durumumuzu öğrense ve su örnekelerle yün egirme zahmetinden bizi kurtarsa.» Kadının böyle dedigini isitince hemen harekete geçti. Köskünde dolasmaya başladı, kadınlarının altın, mücevher ve diğer zinet esyalarını topladı. Hepsini büyük bir mendile doldurdu. Sonra bu mücevher dolu bohçayı o kadınların bulunduğu eve sarkitti. Üzerlerine bol miktarda dinar ve dirhem saçtı, Bu durumu gören kadınlardan biri, asiri sevincinden ötürü oracıkta oluverdi. O kadının diyetini ve eve sarkittiği mücevherlerle paralardan hissesine düşeni, mirasçılara verdi.

Seffah'ın halifeligi zamanında hac emirliği yaptı. Mansur'un zamanında Basra valiliği yaptı. Abbasogullarının seçkinlerindendi. İsmail, Davud, Salih, Abdüssained, Abdullah, İsa ve Muhammed'in kardeşi idi. Seffah ile Mansur'un da amcalarıydı.

Bu senede vefat eden meshur sahsiyetler arasinda Halid el-Hiz-za, Asim el-Ahvel ve bir kavle göre de Amr b. Ubeyd el-Kaderî vardır.

Amr b. Ubeyd'e, Ömer b. Ubeyd b. Sevban da denir. İbn Keysan diyenler de vardır. Teym kabilesindendir. Bu kabileden Ebu Osman el-Basrî'nin azatlisidir. Farslılardandır. Kaderiye ve Mutezile mez-heblerinin.üstadidir. Hasan-i Basrî, Ubeydullah b. Enes, Ebü'l-Aliye ve Ebu Kilabe'den hadis rivayet etmiştir. İki Hammad, Süfyan b. Tjyeyne ve akranlarından A'mes, Abdülvaris b. Said, Harun b. Musa, Yahya el-Kattan ve Yezid b. Zürey' de ondan hadis rivayet etmişler-

İmam Ahnied b. Hanbel onun için söyle demistir: «O, kendisinden i,adis rivayet edilmeye ehil biri degildi.» Ali b. Medinî ile Yahya b. Main: «O, hadis konusunda önemli bir kimse degildi.» demislerdir. İbn Main bu hususta onunla ilgili olarak su eklemeyi yapmistir: «O kötü bir adamdi. İnsanlarin ekinler gibi olduklarini iddia eden Dehri-lerdendi.» Fellas ise onun metruk ve bid'atçı bir kimse oldugunu ifade etmistir. Yahya el-Kattan, bize ondan hadis rivayet ederdi ama sonra onu terketti. İbn Mehdi ise,ondan hadis rivayet etmezdi. Ebu Hatim, onun metruk oldugunu söylemiştir. Neseî ise, sika (mutemed) olmadigini ifade etmistir. Su'be, Yunus b. Ubeyd'in söyle dedigini nakletmis-tir: «Amr b. Ubeyd, hadiste yalan söylerdi.» Hammad b. Seleme ise Humeyd'in kendisine söyle dedigini nakletmistir: «Ondan hadis rivayet etme, çünkü o Hasan-i Basrî'ye yalan isnad ediyordu.» Eyyüb ve Avf ile İbn Avn da böyle demislerdir. Eyyüb: «Ben onun aklinin tam olmadigini biliyorum.» demistir. Matar el-Verrak ise söyle demistir: «Vallahi, ben hiçbir hususta onu tasdik etmem.».

İbn Mübarek ise söyle demistir: «Alimler onun hadisini terketti-ler. Çünkü o Kadercilige davet ediyordu. Birçok cerh ve ta'dil imami onun zayıf oldugunu söylemişlerdir. Diğerleri ise ibadeti, zahidligi ve lüksten uzak durmasi nedeniyle onu övmüşlerdir.»

Hasan-i Basrî onun hakkında söyle demistir: «Bu, âlimlerin gençlerinin efendisidir. Ama hadis nakletmedigi müddetçe.» Dediler ki: O hadis nakletti, vallahi hem de çok nakletti.

İbn Hibban dedi ki: O, hadis nakledinceye kadar, takva ve ibadet ehli bir kimse idi. Daha sonra Hasan-i Basrî'nin yanından uzaklasti. Beraberinde bir topluluk da Hasan-i Basrî'yi terkettiler. Bunlara Mutezile adi verildi. Hadis konusunda yalan söyler ve sahabelere söverdi. Ama bunu kasden yapmazdi, yanildigindan dolayi yapardi. Onun Söyle dedigi rivayet edilmistir: «Eger Levh-i Mahfuz'da Ebu Leheb'in elleri kurumussa bu Ademogullarina karsi ondan bir hüccet sayilmaz.»

İbn Mesud'un su hadisi kendisine rivayet edilmisti: Özü sözü dogru ve söyledikleri dogrulanmis olan Rasûlullah (s.a.v.) bize buyurdu "Sizden

birinizin ana karninda yaratilisi kirk günde taniamla-ir--- Ona dört kelime emredilir (o kelimeler de sunlardir): Rizki, ece-J> anieli, saki veya said olusu.»

Ömer b. Ubeyd b. Sevban, bu rivayeti dinleyince söyle dedi: «Eger meSin bu hadisi rivayet ettigini isitseydim onu yalanlardim. Bu hadisi Zeyd b. Vehb'den isitseydim, onu sevmezdim. Ibn Mesud'tan isit. seydim, kabul etmezdim. Rasûlullah (s^a.vO'in kendisinden de isitseydim, reddederdim. Allah'in bu hadisi söyledigini isitseydim, ona derdim ki: Bu söz üzerine bizden misak (kesin söz) almadin!» Bu ifade küfrün en çirkin örneklerinden biridir. Eger böyle demisse Allah ona lanet etsin. Ama eger ona iftira edilmisse, kendisine bu iftirayi yapana Allah lanet etsin ve Allah müstehakkini versin. Abdullah b. Mübarek söyle demistir:

«Ey ilim talep eden kisi, Hammad b. Zeyd'e git. Ilmi yumusak huylulukla elde et. Sonra saglam bir kayda bagla. Amr b. Ubeyd'iri eserlerinde olan bid'atlar da terket.»

Ibn Adiy dedi ki: «Amr, insanlari zühdü ile aldatirdi. Aslinda o verilmistir. Hadisi cidden zayif olan bir kimsedir. Bid'atlar açiga vurur, ilan ederdi.»

Darekutnî, onun hadislerinin zayif oldugunu söylemistir. Hatib Bagdadî ise onun hakkında söyle demistir: «Hasan-i Bas-rî'nin meclisine katildi. Onun sohbetine istirak etmekle meshur oldu. Sonra Vasil b. Atâ, onu Ehl-i Sünnet mezhebinden ayirip uzaklastirdi. Kaderci görüse saplandi. Insanlari da bu görüse davet etti. Hadis ashabindan uzaklasti. Biraz zühdü ve lüksten kaçisi vardi. Kendim insanlara böyle gösterirdi.»

Anlatildigina göre Amr b. Ubeyd ile Vasil b. Atâ, hicri sekseninci senede dogmuslardir. Buharî'nin anlattigina göre Amr, hicri 142. veya 143. senede Mekke yolunda vefat etmistir. O, Ebu Cafer el-Man-sur katinda itibarli bir kimse idi. Mansur onu sever, ona saygi gösterirdi. Çünkü o âlimlerle birlikte Mansur'un ziyaretine gelir, Mansur onlara armaganlar verir; âlimler bu armaganlari alir, ama Amr'in kendisi Mansur'dan hiçbir sey almazdi. Mansur ona, diger arkadaslarinin kabul ettikleri gibi kendisinin de armagan kabul etmesini söylerse de o hiç kabul etmezdi. Iste onun bu tavri Mansur'u aldatmis ve Mansur katinda itibar sahibi olmasina yol açmisti. Çünkü Mansur, cimri idi. Onun bu tavrından çok hoslanirdi. Bu hususta söyle bir siir okumustu:

«Hepiniz yavas yürüyorsunuz. Ama buna ragmen av pesindesiniz. Yalniz Amr b. Ubeyd hariç.»

Eger Mansur onun iç yüzünü görseydi, yanindaki âlimlerden her birinin, yeryüzü dolusunca Amr b. Ubeyd'den daha hayirli olduklarini anlardi. Zahidlik, kisinin salih oldugunu isbatlamaya yetmez. Çünkü bazi rahipler o

kadar zahid olurlar ki, onların zahidliğine ne Amr ne de birçok Müslüman, güç getiremez.

Ismail b. Halid el-Kanebî'nin söyle dedigi rivayet edilmistir:

«Abadan'da, vefat edisinden sonra Hasan b. Cafer'i rüyada gördüm. Bana: "Eyyüb, Yunus ve İbn Avn Cennet'tedirler." dedi. Kendisine: "Ya, Amr b. Ubeyd nerede?" diye sormam üzerine, "O, Cehen-nem'dedir." dedi.»

İkinci kez rüyada görmüş, üçüncü kez görmüş, bu soruyu sordugunda hep aynı cevabi almisti. Amr b. Ubeyd hakkında kötü rüyalar görülmüştü.

Seyhimiz, «Tehzib» adli eserinde Amr b. Ubeyd'in biyografisinden uzun uzadiya bahsetmistir. Ancak biz onun biyografisini «Tekmil» adli kitabimizda özetledik. Burada ise onun halinden bir nebze bahsettik ki durumu bilinsin ve kimse ona aldanmasin. Dogruyu en iyi bilen elbette ki yüce Allah'tir. [23]

Hicretin Yüzkirküçüncü Senesi

Bu senede halife Mansur, insanlari Deylem üzerine gaza yapmaya davet etti. Çünkü Deylemliler birçok Müslümani öldürmüşlerdi. Mansur, Küfe ve Basra halkina çağrida bulunarak savasabilecek durumda olan 10.000 veya daha fazla askerin orduyla birlikte Deylem'e gitmesini istedi. Bu çağrisina büyük bir kalabalik icabet etti.

Bu senede Küfe valisi İsa b. Musa insanlara haccettirdi.

Bu senede Haccac es-Savvaf, Humeyd b. Ru'be et-Tavil ve Süleyman b. Turhan et-Teymî vefat ettiler. Bir kavle göre Amr b. Ubeyd, Sahih kavle göre Leys b. Ebi Süleym ve Yahya b. Said el-Ensârî de bu senede vefat eden şahsiyetlerdendirler. [24]

Hicretin Yüzkirkdördüncü Senesi

Bu senede Muhammed b. Ebi'l-Abbas es-Seffah, amcası Mansur -un emri üzerine Küfe, Basra, Vasit, Musul ve Cezire'den toplanan askerlerden olusan bir ordu ile Deylem ülkesine gazaya gitti.

Bu senede Muhammed b. Cafer el-Mansur el-Mehdi, Horasan'dan babasının yanma geldi. Hire'de, amcasinin kızı Rayta binti Seffah ile gerdege girdi.

Bu senede Ebu Cafer el-Mansur insanlara haccettirdi. Hire vilayetine ve askerlerin basina, Hazim b. Hüzeynie'yi komutan olarak birakti.

Muhammed b. Halid el-Kusari'yi Medine valiliginden azletti. Ye- Rebah b. Osman el-Müzenî'yi atadi.

Hicretin 144. senesinde, hacca gidisi esnasinda insanlar Mekke yolunda Ebu Cafer el-Mansur'u karsiladilar. Onu karsilayanlar arasinda Abdullah b.

Hasan b. Ali b. Ebi Talib de vardı. Mansur onu oturmakta olduğu serginin üzerine oturttu, sonra ona asiri bir değer verip saygı göstererek sohbet başladı. Öyle ki o günün sabahını onunla sohbet ederek geçirdi. Oğulları İbrahim ile Muhammed'in, niçin diğer insanlarla birlikte ziyaretine gelmediklerini sordu. Abdullah b. Hasan da yemin ederek; onların, Allah'ın dünyasında nereye git., tiklerini bilmediğini ifade etti. Gerçekten de doğru söylemişti.

Muhammed b. Abdullah b. Hasan, Mervan el-Himar'ın halifeligi, nin son döneminde Hicaz halkından bir cemaatin bey¹ atını almıştı. Ona bey'atta bulunanlar arasında Ebu Cafer el-Mansur da vardı. Bu hadise, Emevi hakimiyetinin Abbasilere geçmesinden önce vuku bulmuştu.

Halifelik Ebu Cafer el-Mansur'a geçince o, Muhammed b. Abdullah b. Hasan ile kardeşi İbrahim'den fazlaca korkmaya başladı. Çünkü Mansur, onların, Mervan'a karşı ayaklandıkları gibi kendisine karşı da mutlaka ayaklanacakları vehmine kapılmıştı. Bu düşüncesi de gerçekleşti. İkisi saharalara kaçıp gittiler. Yemen'e vardılar. Sonra Hindistan'a gidip orada gizlendiler. Hasan b. Zeyd, onların gittikleri yeri tesbit etti. Bu defa başka bir yere göçtüler. Gittikleri yeri yine tesbit edince başka bir yere göçtüler. Mansur'un katında Hasan b. Zeyd, onlara tam bir düşman kesilmişti. Hayret edilecek bir şeydir ki, o daha önce onların tabilerindendi. Mansur, onları ele geçirmek için bütün yollara başvurdu, her yöntemi kullandı, ama basaramadı.

İşte Mansur, onların nerede olduklarını babalarına sorduğunda o, Allah'ın dünyasında nereye gittiklerini bilmediğine dair bunun için yemin etti. Sonra Mansur, çocukları hususunda Abdullah'a ısrarda bulundu. Abdullah buna kızıp öfkelenmiş ve: «Allah'a yemin ederim ki, eğer oğullarım ayaklarımın altında olsalar bile yerlerini sana söylemem.» dedi. Mansur, onun bu cevabına öfkelenmiş. Zindana atılmasını, kölelerinin ve mallarının satılmasını emretti. Abdullah da bu yüzden üç sene müddetle zindanda kaldı.

Etrafındaki adamlar Mansur'a, Hasan'ın oğullarının hepsini hapse atmasını önerdiler. O da onları hapse attırıp İbrahim ile Muhammed'i ciddi bir şekilde aramaya, takip etmeye koyuldu. Bununla birlikte onlar birçok seneler hacca geliyorlar ve birçok vakitler Medine'de gizleniyorlardı; ama onları arayanlar, nerede olduklarını bilemiyorlardı. Hamd Allah'adır. Mansur, Medine valisini azlediyor, yerine bir baskasını tayin ediyor; onu, İbrahim ile Muhammed'i arastırmaya, yerlerini tesbit etmeye ve yakalamaya teşvik ediyordu. Bu hususta gerçekten çok miktarda harcama yapıyordu. Ama Aziz ve Celi* olan Allah'ın meramı gereğince kader onu aciz bırakıyordu.

İbrahim ile Muhammed'in planlarını gerçekleştirmelerine, Mar'un

komutanlarından biri olan Ebü'l-Asakir Halid b. Hassan da 6 rdimci oldu. Onlarla isbirliğine girdi. Haclarından birinde Man-

r'u Safa ile Merve arasında öldürmeye karar verdiler. Ancak Ab-s Ilah b. Hasan, Safa ve Merve arasının şerefli bir yere olmasından

'irü Orada kan akıtmaktan kendilerini menetti. Mansur onların bu v ranndan haberdar olunca, komutan Ebü'l-Asakir'i yakalattı. Ona kence yaptırarak suikasti itiraf ettirdi ve: «Beni öldürmekten sizi avdiren şey neydi?» diye sordu. Ebü'l-Asakir: «Abdullah b. Hasan, bizi bundan caydırdı.» dedi. Halife, Abdullah b. Hasan'ın yakalanmasını emretti. Fakat o, kayıplara karıştı ve su ana kadar dahi ortaya akmiş değildir.

Mansur, Abdullah b. Hasan'm oğulları İbrahim ile Muhammed hakkında, görüş sahibi komutan ve vezirleriyle istişare yaptı. Çeşitli yerlere casuslar ve arayıcılar gönderdi. Ama hiçbir haber elde edemedi. Onların ne kendilerine ne de izlerine rastlanamadı. Allah isini basa götürendir.

Muhammed b. Abdullah b. Hasan, annesinin yanına geldi ve şöyle dedi: «Anacığım, babam ve amcama kötülük yapılmasından korkuyorum. Gidip halifeye teslim olmak istiyorum ki aile efradımı rahata kavuşturayım, sen ne dersin?» Annesi zindana gitti. Babasına ve amcasına Muhammed'in söylediklerini nakletti- Onlar da su cevabı verdiler: «Hayır, kesinlikle olmaz. Teslim olmasın. Biz onun için sabredeceğiz. Belki Cenâb-i Allah, onun eliyle hayır kapılarını açacaktır. Biz, içinde bulunduğumuz hale katlanacağız. Allah dilerse bizi genişliğe kavuşturur. Biz onun için sabredeceğiz. Allah dilerse bizi genişliğe kavuşturur, dilerse bizi darda bırakır.» Hepsi Muhammed'in teslim olmaması hususunda görüşbirliği yaptılar. Allah onlara rahmet etsin.

Bu senede Hasan ailesi Medine hapsinden Irak hapsine nakledildiler. Nakil esnasında ayaklarında bukagi, boyunlarında da pranga-ar vardı. Ebu Cafer el-Mansur'un emri üzerine Rabaza'da zincire vuruldular.

Onlarla birlikte Muhammed b. Abdullah el-Osmanî de nakledildi. -Abdullah b. Hasan'ın ana bir kardeşi idi. Kızı, İbrahim b. Abdullah Uasan'ın esiydi ve kısa bir süre önce hamile kalmıştı. Halife, ken-v i?1 Uzruna getirtti ve şöyle dedi: «Kölelerimin azat edilmesine kız a^?inin bosaşmasına yemin ettim ki, sen bana hile yapma. İşte m gebedir. Eğer kocasından gebe kalmış ise, demek ki kocası-^f bugunu biliyorsun, eğer kocasından başka bir erkekten zamai demek ki sen deyyussun.»

el-Osmanî, verdiği cevapta Muhammed'in yerini bildir-unun üzerine üzerindeki elbiseler çıkarıldı. Vücudu halis gümüş gibi bembeyazdı. Sonra halifenin huzurunda kendisine yüzölü kirbaç vuruldu. Otuzu basına vuruldu. Kirbaçlardan biri gözüne isabet etti. Gözü aktı. Sonra halife onu zindana

gönderdi. Orada vücuduna vurulmuş darbelerin morartisi nedeniyle siyahi bir köle gibi olmuştur. Cildinin üzerinde kanlar yığılmıştı. Ana bir kardeşi Hasan'ın bulunduğu hücreye kapatıldı. Su istedi, kimse ona su vermeye cesaret edemedi. Nihayet orada görevli gardiyanlardan Horasanlı biri ona su verdi.

Sonra Mansur, devesinin üzerindeki mahfeline bindi. Sürgüne gönderilenler de daracık mahfellere bindirildiler. Ayaklarında bukagi, boyunlarında da prangalar vardı. Halife onları bu halde pesine takip götürürken Abdullah b. Hasan ona şöyle söylendi: «Ey Ebu Cafer, vallahi, Bedir savaşında biz sizden esir aldığımız kimselere böyle kötü muamele yapmamistik.» Bu cevap karşısında Mansur sustu, cevap vermedi ve onlardan uzaklaşıp gitti.

Irak'a vardıklarında Hasimiye'de hapsedildiler. Bunların arasında Muhammed b. İbrahim b. Abdullah b. Hasan da vardı. O, yakışıklı bir gençti. İnsanlar onun hüsn-ü cemaline bakmak için gidip seyreliyorlar ve ona «Sarı ipek» diyorlardı. Mansur, onu huzuruna celbettirdi ve: «Vallahi, hiç kimsenin görmediği bir şekilde seni öldürecekim.» dedi. Sonra onu iki sütun arasına koydurup sütunları üzerine düşürdü. Nihayet o da öldü. Mansur, hakettiği ilâhi azab ve lanete maruz kalsın!

Hasan ailesinin çoğu zindanda öldüler. Nihayet Mansur'un ölümünden sonra kalanlar kurtuldular ve genişliğe çıktılar. Zindanda ölenler arasında Abdullah b. Hasan b. Hasan b. Ali b. Ebi Talib de vardı. Baska bir rivayette anlatıldığına göre o, halifenin huzurunda eli kolu bağlı bir şekilde öldürülmüştür. Kardeşi İbrahim b. Hasan ve diğerleri de o şekilde öldürülmüşlerdir. Onlardan hapisten sağ çıkabilenlerin sayısı azdır. Mansur onları, öyle bir hapse tıkmıştı ki, orada ezan sesini duyamıyorlardı. Namaz vaktini ancak Kur'ân tilaveti ile tesbit edebiliyorlardı.

Sonra Horasanlılar, Muhammed b. Abdullah el-Ösmanî'nin kurtulması için araya sefaatçiler koydular. Bunun üzerine Mansur emir verdi, boynu vuruldu ve kesik başı Horasan'a gönderildi. Allah ona hayır ve mükafat vermesin, Muhammed b. Abdullah el-Ösmanî'ye de rahmet etsin.

Muhammed b. Abdullah'ın asıl adı şöyledir: Muhammed b. Abdullah b. Amr b. Osman b. Affan el-Ümevî. Allah ona rahmet etsin-Künyesi Ebu Abdillâh el-Medenî'dir. İpek lakabıyla tanınırdı. Çünkü yüzü çok güzeldi. Annesi, Fatima binti Hüseyin b. Ali'dir.

Babasından, annesinden, Harice b. Zeyd'den, Tavus'tan, Ebu Zinad'dan, Zühri'den, Nâfi'den ve diğerlerinden hadis rivayet etmiştir. Bir cemaat da ondan hadis rivayet etmiştir. Neseî ile İbn Hibban, onun sika bir ravi olduğu söylemişlerdir. Abdullah b. Hasan'ın anne bir kardeşi idi. Kızı Rukiyye, kardeşi oğlu İbrahim b. Abdullah'ın zevcesi idi. Rukiyye kadınların en güzellerindendi. Cafer, İbrahim'i onun sebebiyle bu senede öldürmüştü. O,

kerem sahibi, cömert ve övülen bir kimseydi.

Zübeyr b. Bekkar dedi ki: Süleyman b. Abbas es-Sa'dî, onu öven Ebu Vecre es-Sa'dî'nin su siirini bana nakletti:

«Beyaz tenli halis adamin Kureysli oldugunu gördük.

O, halife ile rasûl arasinda bir delikanli yigitti.

Ey yigit, seref sana suradan ve buradan geldi,

Sen de sellerin birbirine karistigi yerde onun için durdun.

Seref seni birakip baska bir yerde geceleyemez.

Seref seni birakip baska bir yerde istirahat edemez.

Seref senin pesindende ayrilip gitmez.

O seni birakip baskalarini kabul etmez.» [25]

[1] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/72-73.

[2] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/73-75.

[3] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/75-78.

[4] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/78-84.

[5] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/85-87.

[6] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/87-92.

[7] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/92-98.

[8] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/98-99.

[9] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/99.

[10] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/99-100.

[11] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/100-101.

[12] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/101.

[13] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/102-103.

[14] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/103-108.

[15] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/108.

[16] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/108-111.

[17] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/111-117.

[18] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/117-128.

[19] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/128-130.

[20] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/130.

[21] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/131.

[22] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/131-135.

[23] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/135-139.

[24] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/139.

[25] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/139-143.

Hicretin Yüzkirkbesinci Senesi	1
Muhammed B. Abdullah B. Hasan'in Öldürülmesi	6
Ibrahim B. Abdullah B. Hasan'in İsyani	7
Ibrahim B. Abdullah B. Hasanin Basra'da Ayaklanması	11
Hicretin Yüzkirkbesinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler	16
Abdullah B. Mukaffa	17
Hicretin Yüzkirkaltinci Senesi	18
Bagdat Sehri Hakkında Varid Olan Eser Ve Haberler	23
Bagdat Hakkında Âlimlerin Rivayetleri	24
Hicretin Yüzkirkyedinci Senesi	25
Hicretin Yüzkirksekizinci Senesi	27
Hicretin Yüzkirkdokuzuncu Senesi	27
Hicretin Yüzellinci Senesi	28
İmam Ebu Hanife	29
Hicretin Yüzellibirinci Senesi	30
Rusafe Sehrinin Kuruluşu	31
Hicretin Yüzellikinci Senesi	32
Hicretin Yüzellüçüncü Senesi	32
Hicretin Yüzellidördüncü Senesi	34
Es'ab Et-Tami	34
Ebu Amr B. Alâ	36
Hicretin Yüzellibesinci Senesi	36
Rafika Sehrinin İnsası	37
Hammad Er-Raviye	37
Hicretin Yüzellialtinci Senesi	38
Hicretin Yüzellîyedinci Senesi	39
İmam Evzaî'nin Biyografisi	40
Hicretin Yüzellisekizinci Senesi	46

Hicretin Yüzkirkbesinci Senesi

Bu senede vukubulan hadiseler arasında Muhammed b. Abdullah b. Hasan'in Medine'de, kardesi Ibrahim'in de Basra'da ayaklanması-dir. Nitekim bunu insallah ileride açıklayacağız.

Muhammed'e gelince o, Ebu Cafer el-Mansur'un kendi aile efradı olan Hasan ogullarını Medine'den Irak'a anlattığımız şekilde naklettirmesinden sonra isyana başladı. Ebu Cafer el-Mansur, onun aile efradını çok kötü bir hapis hanede hapsedti. Orası o kadar kötü şartlarda idi ki, orada ezan sesini işitemiyorlar, namaz vakitlerinin geldiğini bilemiyorlardı. Ancak zikir ve Kur'ân tilavetiyle namaz vakitlerini tesbit edebiliyorlardı. Hapse atılanların

büyüklerinin çoğu vefat etti. Allah onlara rahmet etsin.

Bütün bu olaylar cereyan ederken Ebu Cafer el-Mansur'un yakalatmak istediği ve arattığı Muhammed ise Medine'de gizlenmekteydi. Hatta bazı zamanlarda o bir kuyuya inerek gizleniyordu. Vücudunun tümünü suya sokuyor, sadece basini dışarıda tutuyordu. Kardeşi İb-rahim'le anlaşarak isyani baslatacakları vakti belirlediler. Kendisi Medine'de, kardeşi İbrahim de Basra'da isyani baslatacaklardı.

Medineli ve diğer insanlar, gizlendiğinden ve ortaya çıkmayışm- < * an ötürü Muhammed b. Abdullah'ı kınıyorlardı. Nihayet bu kinamaca dayanamayarak ortaya çıkmaya karar verdi. Saklanmanın ver- ^ gi asiri rahatsızlık ve Medine valisi Riyah'ın ısrarlı aramaları, gece gündüz pesine adam takması onu son derece zor duruma sokmıstı. İsi zorlasıp durumu sıkıntılı olunca falan gecede ortaya çıkmaya ve isyani baslatmaya arkadaşlarıyla birlikte karar verdi.

, Kararlastırılan gece geldiginde, bazı ihbarcılar Medine valisi Ri. yah'a gelerek durumu haber verdiler. O da son derece sikildi ve rahatsız oldu. Askerleriyle bineklerine binerek Medine'de devriye nöbeti tuttu. Mervan'ın evinin çevresinde dolardı, ama Muhammed üe adamları orada toplandıkları halde vali ve adamlarının bundan haberi olmadığı. Vali, konagina döndükten sonra, Hüseyin b. Ali, oğullarına haber gönderip onları huzurunda toplantıya çağırdı, geldiler. Beraberlerinde Kureys kabilesinin ve diğer kabilelerinin liderleri de vardı. Vali onlara öğüt verdi ve aynı zamanda azarlardı. Sonra şöyle dedi:

«Ey Medine halkı! Halife su adamı dogularda ve batılarda aratıyor, ama o şimdi sizin aramzdadır. Sonra halifenin emrini dinleyip kendisine itaat edeceğinize dair verdiginiz bey'at size yetmedi mi? Allah'a yemin ederim ki, Muhammed'in hanginizin yanında olduğunu duyarsam ve hanginizin onunla birlikte isyana kalktığını görürsem mutlaka boynunu vururum!»

Orada bulunanlar, Muhammed'in nerede olduğunu bilmediklerine dair beyanda bulundular. Onun hakkında haberleri olduğuna dair söylenenleri inkar ettiler ve şöyle dediler: «Senin yanına silahlı a-damlar getirelim. Eger bu hususta beklenmedik birsey olursa silahlı adamlarımız senin emrinde savassınlar.» Kalkıp gittiler ve silahlı bir grup adam getirdiler. Bunlar, valinin huzuruna girmek için izin istediler. Vali: «Onlara izin yok. Bunun bir hile olmasından korkuyorum.» dedi. Silahlı adamlar kapıda oturdular. Halk da valinin etrafında oturmuş, bekliyorlardı. Vali susmıstı, çok az konuşuyordu.

Bu halde iken gecenin bir bölümü geçti. Sonra aniden Muhammed b. Abdullah'ın adamları yüksek sesle tekbir alarak ortaya çıktılar. İnsanlar gece yarısında paniğe kapıldılar. Bazı kimseler, Hüseyin oğullarının

boyunlarının vurulmasını valiye tavsiye ettiler. Hatta onlardan biri dedi ki: «Neden, biz itaatkar kimseleriz.» dedi. Karşılaştığı beklenmedik hadise ile mesgul olduğundan ötürü vali onlara kulak vermedi. Muhammed'in adamları valinin ve yönetimdeki adamların dalgınlığını fırsat bilip hızla harekete geçtiler. Hükümet konasının duvarlarına tırmandılar ve oradaki bir çöplüğe atladılar.

Muhammed b. Abdullah b. Hüseyin, 250 kişiyle geldi ve zindana gitti. Oradaki mahpusları çıkardı. Hükümet konasına gelip kusatma altına aldı. Kapıları açtırdı. Vali Riyah b. Osman'ı yakalayıp Mervan'ın evindeki zindana attı. Onunla birlikte İbn Müslim b. Ukbe'yi de zindana attırdı. Hüseyin oğullarını, o gecenin başında öldürmesi için vali Riyah'a tavsiyede bulunan kimse o idi. Hüseyin oğulları kurtulmuş ve valiye kusatma altına almışlardı.

Muhammed b. Abdullah b. Hasan, Medine'ye hakim olup sabaha erdiğinde halk kendisine boyun eğdi. Sabah namazını kıldır ve namazda Fetih sûresini okudu. Recep ayının başındaki bu gece, artık yerini sabah aydınlığına terk ediyordu. Muhammed b. Abdullah, o gün Medine halkına bir nutuk irad etti. Abbasilerden bahsetti. Onların yerilmesine neden olacak şeyler anlattı ve onları yerdı. Hangi beldeye gitmişse halkın kendisine bey'at ettiklerini, emrini dinleyip kendisine itaatkar olacaklarını beyan ettiklerini ifade etti. Bunun üzerine çok azı dışında bütün Medine halkı ona bey'at ettiler.

İbn Cerir'in rivayetine göre İmam Malik, Muhammed'e bey'at etmeleri için halka fetva vermiştir. Kendisine: «Boynumuzda Mansur'a yaptığımız bey'at vardır.» dediklerinde o şu cevabı vermisti: «Siz zorlanarak Mansur'a bey'at etmistiniz. Zorlanan kimsenin bey'ati geçerli değildir.» İmam Malikin bu fetvası üzerine halk, Muhammed'e bey'at etti. İmam Malik, kendi evine kapandı. Disarı çıkmadı. Muhammed b. Abdullah, kendisine bey'at etmesi için İsmail b. Abdullah b. Cafer'e teklifte bulunduğu zaman, İsmail ona şöyle demisti: «Ey kardesimin oğlu, sen Öldürülmüştün (yani seni öldürecekler).» Bunun üzerine bazı kimseler Muhammed b. Abdullah'a bey'atten vazgeçtiler, ama çoğunluk ona bey'atı devam etti. Onunla beraber oldu.

Muhammed b. Abdullah, Medine'ye vali olarak Osman b. Muhammed b. Halid b. Zübeyr'i, kadi olarak Abdülaziz b. Muttalib b. Abdullah el-Mahzumî'yi, güvenlik amiri olarak Osman b. Abdullah b. Ömer b. Hattab'i, maas divanının müdürü olarak Abdullah b. Cafer b. Abdullah b. Misver b. Mahreme'yi tayin etti.

Muhammed b. Abdullah, hadislerde adı geçen Mehdi olmak arzusuyla Mehdi lakabını takındı, ama Mehdi değildi. Umdugu ve temenni ettiği şeyi elde edemedi. Innâ lillâh ve innâ ileyhi râciûn.

Muhammed b. Abdullah'in Medine'ye girdigi gecede, Medinelüer-den biri uzak mesafeler katederek yedi gecede halife Mansur'a ulasti. Bir gece vakti halifenin kösküne vardiginda, onun uyumakta oldugunu gördü. Hacibi Rebi'e dedi ki:

- Halifenin yanma girmek için izin istiyorum.
- Halife bu saatte uyandımlamaz.
- Mutlaka yanma girmem gerekir.

Bunun üzerine hacib Rebi, halifenin yanma girerek durumu anitti, sonra da çıkıp Medineliyi halife ile görüştürdü. Medineli adam huzura vardiginda halife ona sordu:

- Ne var, ne haberler getirmissin?
- Muhammed b. Abdullah b. Hasan, Medine'de isyan etti. Mansur panige kapılmadi ve hiç üzülmadi. Aksine adama söyle sordu:
- Sen onu gördün mü?
- Evet.
- Vallahi o ve beraberinde bulunup ona uyanlar helak olacaklardır.

Böyle dedikten sonra Medineli adamin zindana atilmasini emretti. Daha sonra arka arkaya onun haberini dogrulayici haberler gelince Mansur, Medineli adami serbest birakti ve hapiste kaldigi her gece için ona 1.000 dirhem verdi. Böylece toplam olarak ona 7.000 dirhem verdi.

Mansur, Muhammed'in isyaninin dogru oldugunu tesbit edince sikilmaya basladi, tedirgin oldu. Müneccimlerden biri ona söyle dedi: «Ey mü'minlerin emiri, ondan sana bir zarar gelmez. Allah'a yemin ederim ki, bütün köse bucagiyla yeryüzüne sahip olsa bile yetmis günden fazla kalmaz.»

Sonra Mansur, büyük komutanlari toplantiya çağirdi. Bunlarin hapishaneye gidip Muhammed'in babasi Abdullah b. Hasanla görüşmelerini, oglunun isyan hareketini baslattigini kendisine haber vermelerini ve bu hususta onun söyleyeceklerine kulak vermelerini emretti. Komutanlar hapishaneye gittiklerinde durumu babasi Abdullah'a bildirdiler. O da söyle dedi:

- Ibn Selame'nin (yani Mansur'un) ne yapacagini saniyorsunuz?
- Bilemiyoruz.
- Vallahi cimrilik sizin adaminizi (Mansur'u) öldürdü. Onun para sarfetmesi ve adam istihdam etmesi gerekir. Eger galib olursa yaptigi masraflari geri almasi kolaydir. Aksi takdirde adaminizin hazinelerde hiçbir mali kalmaz. Hazinelerindeki mallar baskalarinin eline geçer.

Komutanlar, halife Mansur'un yanma döndüler ve Muhammed'in babasi Abdullah b. Hasan'in söylediklerini ona iletiler. Halk da halife Mansur'a,

Abdullah b. Hasan'in söylediklerini uygulaması tavsiyesinde bulundu. O da İsa b. Musa'yi davet etti. İsa, onun davetine icabet etti. Sonra: «Ben kendisiyle savaşımadan Önce Muhammed'e bir mektup gönderip onu isyandan vazgeçmesi için uyacağım.» dedi ve ona su mektubu yazıp gönderdi:

«Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla.

Mü'minlerin emiri Abdullah b. Abdullah'tan, Muhammed b. Abdullah'a.

"Allah ve peygamberleriyle savaşanların ve yeryüzünde bozgunculukla uğraşanların cezası, öldürülmek veya asılmak yahut çapraz olarak el ve ayakları kesilmek, ya da yerlerinden sürülme'dir. Bu onlara dünyada bir rezilliktir. Onlara ahirette büyük azap vardır. Anak, onları yakalamanızdan Önce tevbe edenler bunun dışındadır. Biliniz ki Allah bağışlar ve merhamet eder." (el-Mâide, 33-34.)

Eğer itaata dönersen sana ve yandaşlarına eman vereceğime Allah'ın ahdi, misakı, zimmeti ve Rasûlünün zimmeti üzerine söz veririm. Ayrıca sana 1.000.000 dirhem vereceğim. İstedigin yerde ikamet etmene de müsaade edeceğim. Bütün ihtiyaçlarını karşılayacağımı...»

Muhammed de ona su cevabi mektubu gönderdi:

«Abdullah el-Mehdi Muhammed b. Abdullah b. Hasan'dan.

Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla.

"Ta Sin Mim, bunlar apaçık kitabın ayetleridir. Ey Muhammed! İnanan bir millet için, sana Musa ve Firavun olayını olduğu gibi anlatacağız. Firavun, memleketin başına geçti ve halkını firkalara ayırdı. İçlerinden bir topluluğu güçsüz bularak onların oğullarını boğazlıyor, kadınlarını sağ bırakıyordu; çünkü o, bozguncunun biriydi. Biz, memlekette güçsüz sayılanlara iyilikte bulunmak, onları önderler kılmak, onları varis yapmak istiyorduk." (el-Kasas, 1-5.)

Senin bana teklif ettiğin emani ben sana teklif ediyorum. Bu işe biz sizden daha layık ve ehiliz. Siz bu mertebeye ancak bizim sayemizde kavuştunuz. Çünkü Ali, vasi ve imam'dı. Oğlu hayatta iken siz onun velayetine nasıl varis oldunuz? Biz yeryüzü halkının neseb bakımından en şerefli'leriyiz. Rasûlullah (s.a.v.), insanların en hayırlısı'dır. O bizim ceddimizdir. Ninemiz Hatice'dir. O da Rasûlullah (s.a.v.)'in zevcelerinin en faziletlisi idi. Kızı Fatima, annemizdir. O, kızlarının en üstünü ve en kıymetlisiydi. Ali, Hasim'e iki yönlü akrabadır. Hasan da Muttalib'e iki yönlü akrabadır. Hasan ile kardeşi, cennetlik gençlerin efendileridir. Rasûlullah (s.a.v.), babama iki yönlü akrabadır.

Ben, Hasimoğulları arasında nesebi en yüksek, babası en belli olan kişiyim.

Acemlerle soy bagim yoktur. Ümmü veletlerin benim üzerimde analik iddialari ve çekismeleri de olmamistir. Ben Cen-net'te de derece bakımından en yüksek olanin ve ateste azabi en hafif olanin ogluyum. Bu hilafete ben senden daha layikim. Yönetim senden ziyade benim hakkimdir. Bu isi ben senden daha iyi yaparim.

Sen söz veriyorsun, ama sonra sözünü bozuyor ve yerine getirmi-yorsun. Nitekim Ibn Hübeyre'ye de böyle yapmistin. Ona söz vermis, sonra da ona hiyanet etmistin. Hain devlet baskanından daha siddetli azaba maruz kalacak bir kimse yoktur. Amcan Abdullah b. Ali'ye ve ^bu Müslim el-Horasanî'ye de böyle yapmistin. Eger dogru söylediği-£* bilseydim, çağrina icabet ederdim. Ama senin gibi birinin benim gi-1 birine verdigi sözü yerine getirmesi çok uzak bir ihtimaldir vesselam.»

Ebu Cafer el-Mansur da ona uzun bir cevabi mektup gönderdi. O mektubu söyle özetleyebiliriz:

«Imdi, ben senin mektubunu okudum. Kadınların yakınlığı ile fazla övünecek olursan, ayak takimini ve kötülüğe kusanları yoldan çıkarmış olursun. Cenâb-i Allah kadınları, analar ve babalar gibi kil-. mamistir. Onların yakınlığını, asabiyet ve velayet gibi de kabul etmemistir. Yüce Allah, su ayet-i kerimeyi inzal buyurmustu: "Önce en yakın hisimlerini uyar." (es-Suarâ, 214.)

O zaman Rasûlullah (s.a.v.)'in dört amcası vardı. İkisi onun çağrisına icabet ettiler. Icabet edenlerden biri dedemizdi. İkisi de onu inkar ettiler. Birisi senin babandı (yani deden Ebu Talib'ti). Cenâb-i Allah, onu inkar edenlerin akrabalık bağını kopardı. Böylece Rasûlullah (s.a.v.) ile senin deden arasında ahid ve eman kalmadı. Yüce Allah, Ebu Talib'in Müslüman olmadığını su ayet-i kerimeyi inzal buyurarak açıkladı: "Ey Muhammed! Sen, sevdiğini dogru yola eristire-mezsın. Ama Allah, dilediğini dogru yola eristirir." (ei-Kasas: 56.)

Sen, Ebu Talib'in torunu olmakla övünüyorsun ve onun Cehennem azabının çok hafif olacağını ifade ediyorsun. Serde hayır yoktur, mü'min kimsenin cehennemliklerle övünmesi uygun olmaz. Ali'yi, Hasim'in iki defa dünyaya getirdiğini, Hasan'i da Abdülmuttalib'in iki defa dünyaya getirdiğini söylemekle övünüyorsun. İste Rasûlullah!... Abdullah onu bir kez dünyaya getirdi. Seni cariyelerin doğurmadığını söylüyorsun. İste Rasûlullah'in oğlu İbrahim!... O, Mari-ye'den dogmustur ve senden daha hayirlidir. Hz. Hasan'in oğlu Ali de bir cariyeden dogmustur ve o da senden hayirlidir. Keza oğlu Muhammed b. Ali, torunu Cafer b. Muhammed'in de nineleri cariyedir ve onlar da senden daha hayirlidirlar. 'Rasûlullah (s.a.v.)'m ogullan' ifadesini kullanmissin, oysa yüce Allah buyuruyor ki:

"Muhammed, içinizden herhangi bir adamin babası değil, o Allah'in elçisi ve

peygamberlerin sonuncusudur." (el-Ahzâb, 40.)

Müslümanlar arasında ihtilaf edilmeyen sünnete göre; annenin, dayinin ve teyzenin babası olan dede, kişiye mirasçı olamıyor. Fatîna da hadisin nassı gereğince Rasûlullah (s.a.v.)'a mirasçı olamamıştı. Rasûlullah (s.a.v.) hastalandığında, baban orada hazır bulunuyordu, ama babana imamlık yapmasını emretmedi. Aksine, bu görevi baskalarına vermisti. Rasûlullah (s.a.v.)'ın vefatından sonra insanlar hiç kimseyi Ebu Bekir ve Ömer'e denk tutmadılar. Sonra sura ve hilafet isinde Osman'ı da deden Ali'ye tercih ettiler. Osman öldürüldükten sonra, bazıları onu Osman'ın katili olmakla itham ettiler. Bu nedenle Talha ve Zübeyr onunla savastı. Sa'd da ona bey'ata yanaşmadı. Daha sonra Muaviye de ona bey'ata yanaşmadı.

Sonra baban bey'at talebinde bulundu. Bu nedenle insanlar onun-
vastılar. Daha sonra güvendiği kimseleri hakem olarak tayin et-
ve razı oldu. Ama hakem kararına da uymadı. Sonra hilafet Ha-
01 'ın eline geçti. O da hilafeti dirhem ve paçavralar karşılığında sat-
S Hicaz'da ikamet etti. Helal olmayan yerlerden mal ve para aldı.
v'netinii ehil olmayan kimselere bıraktı. Tataftarlarımı, Ümeyye
pulları ve Muaviye'nin eline bıraktı. Eğer hilafet sizin hakkınızsa siz
°nu terkettiniz ve parayla sattınız.

° Sonra amcan Hüseyin, İbn Mercane'ye isyan etti. Halk İbn Mer-cane ile birlikte idi. Nihayet amcanı öldürdüler ve basını koparıp İbn Mercane'ye götürdüler. Sonra Ümeyye oğullarına karşı ayaklandınız. Onlar da sizi öldürdüler ve hurma ağaçlarına astılar. Sizi ateşle yaktilar, kadınlarınızı esirler gibi develere bindirerek Sam'a sevkettiler. Derken biz onlara karşı çıktık, öcünüzü aldık, kan davanızı göttük. Sizleri onların topraklarına ve diyarlarına mirasçı kıldık. Geçmişlerinizin faziletlerini andık, ama bunu bize karşı bir delil saydın. Onu Hamza, Abbas ve Cafer gibi kimselerden daha üstün ve faziletli olarak kabul edeceğimizi mi zannettin? Durum senin iddia ettiğin gibi değildir. Onlar, fitnelere bulasmadan bu dünyadan göçüp gittiler. Dünyadan darbe yemediler. Dünya onların şahsiyetlerinden ve dinlerinden hiçbir şeyi eksiltemedi ve sevaplarına tam olarak kavustular. Baban da bu işe müptela oldu. Ümeyye oğulları, kafirlerin farz namazlardan sonra lanetlenisi gibi babanı lanetlediler. Biz ise onun hatırasını yasattık, faziletini andık. Ona yaptıkları kötülüklerden Ötörü onları azarlayıp tehdit ettik.

Sen, cahiliye devrinde isimizin hacılara su dağıtmak ve Zemzen isini idare etmek olduğunu bilirsin. Biz bununla sereflenmiş tik. Rasûlullah (s.a.v.), bu görevin bizde kalmasına hükmetti. Hz. Ömer zamanında insanlar kitliğa

maruz kaldiklarinda o, babamiz Abbas'i yagmur duasina götürerek Rabbine onunla tevessül edip yagmur duasinda bulundu. Baban da orada hazirdi. Babani degil de Abbas'i ileri sürdü. Rasûlullah (s.a.v.)'tan sonra Abdülmuttalib ogullarından sadece Abbas'in sikayet görevinde kaldigini biliyorsun. Hacılar Zemzem suyu dagitmak onun görevi idi. Rasûlullah'a o varis olmustu, veraset °nun verasetidir. Halifelik onun kollanndadir. Cahiliye ve îslâ-miyet döneminde geride kalan her serefe mutlaka Abbas varis olmustur ve bu serefi kendi evlatlarına da miras olarak birakmistir...» [1]

Muhammed B. Abdullah B. Hasan'in Öldürülmesi

Bu arada Muhammed b. Abdullah b. Hasan, Samlilara bir elçi göndererek onları, kendi halifeligini kabul edip bey'at etmeye çağirdi.

Çak onlar bu çağnyı kabul etmediler ve: «Savaslardan sikildik, çarpismalardan bikip usandik.» dediler. O da Medinelilerin elebasilarini kazanmaya çalışti. Kimi onun çağrisina icabet etti, kimi etmedi. Onlardan biri kendisine söyle dedi: «Adam çalıştirmak için para harca-yamayacagin ve bulamayacagin bir halde ortaya çikmis iken ben sana nasıl bey'at ederim?» Bazıları da evlerine kapandılar. Disari çık-madılar. Muhammed'in öldürülüsünden sonra ortaya çıktılar.

Muhanimed b. Abdullah, Hüseyin b. Muaviye'yi yetmis kadar piyade ve on kadar süvari ile -eger sehre girmeyi becerebilirlerse- Mekke'ye vali olarak gönderdi. Mekkeliler onların gelmekte olduklarını duyunca, binlerce savaşçi ile onları karsiladılar. Hüseyin b. Muaviye onlara: «Niçin savasiyorsunuz? Ebu Cafer öldü.» dedi. Mekkelilerin lideri Sirri b. Abdullah, ona su cevabi verdi:

«Onun ulagi dört gece Önce bize geldi. Ben kendisine bir mektup gönderdim. Simdi dört güne kadar onun cevabının gelmesini bekleyecegim. Eger söyledikleriniz dogru ise sehri size teslim ederiz. Adamlarınızın ve atlarınızın erzak ve yemi de bana ait olsun.»

Hasan b. Muaviye, beklemeyi kabul etmedi. Mutlaka sehre girecegini bildirip: "Ya bu geceyi mutlaka Mekke'de geçiririm, ya da bu ugurda Ölüüm." dedi. Sirri'ye haber gönderip, insanların kanlarının Harem'de akmaması için Harem disina çıkmasını söyledi. Fakat, Sirri çıkmayınca, bunlar ilerlediler. Saf düzenine girdiler. Hasan ve adamları onlara hep birden saldırdılar, onları hezimete ugrattılar. İçlerinden yetmis kadar adamı öldürüp Mekke'ye girdiler. Sabah olunca, Hasan b. Muaviye, halka bir hutbe irad etti. Ebu Cafer'in öldüğünü söyleyerek onları aldatti. Onları, Muhammed b. Abdullah b. Hasan el-Mehdi'ye bey'ata davet etti. [2]

Ibrahim B. Abdullah B. Hasan'in Isyani

Bu arada Basra'da da Ibrahim b. Abdullah b. Hasan, isyan hareketini baslattı. Haberci, geceleyin onun kardeşi Muhammed'in yanına vardı, yanına girmek için izin istedi. Muhammed, Mervan'ın evinde bulunuyordu. Kapi çalındığı sırada Muhammed söyle dedi: «Allah'im, hayir haber getiren kimse disinda gece ve gündüz aniden kapiyi çalanların serrinden sana siginiyorum ya Rahman.» Böyle dedikten sonra disari çıktı. Haberciyle görüştükten sonra kardeşinin yaptıklarını arkadaşlarına bildirdi. Onlar da sevinip ferahladılar. Sabah ve akşam namazlarından sonra Muhammed, halka söyle diyordu: «Bas-rali kardeşleriniz ve Mekke'de bulunan Hüseyin b. Muaviye için Allah'a dua edin. Onu düşmanlarınıza muzaffer kilması için niyazda bulunun.»

Mansur'un faaliyetlerine gelince, o, Isa b. Musa komutasında seçbahadirlardan olusan 10.000 süvariye Muhammed b. Abdullah b. S san'ın üzerine gönderdi. Bu askeri birlikte Muhammed b. Ebü'l- es-Seffah, Cafer b. Hanzala el-Behranî ve Hamid b. Kahtabe tid Abbas es-Seffah, C

a bulunuyordu. Mensur, bu hususta ona danısmis, o da su tavsiyede İTlunmustu: «Ey müminlerin emiri, güvendiğin kölelerini çağir ve lan Vâdil-Kurâ'ya gönder. Ibrahim'e, Sam'dan gelecek aziga engel °Isunlar da o ve beraberindekiler açlıktan ölsünler. Çünkü o; mal, dam, hayvan ve silah bulunmayan bir belde de bulunuyor.»

Komutan Isa b. Musa, öncü kuvvetlerini Kesir b. Husayn el-Abdî komutasında ileriye çıkardı. Mansur, vedelasirken Isa b. Musa'ya

söyle demisti:

«Ey Isa! Seni su ikisinin yanında gönderiyorum. Eger o Ibrahim'i ele geçirir ve onu maglup edersen, kilicini kokla ve insanlara eraan verdigini duyur. Eger Ibrahim kaybolursa onu sana getirmeleri için halktan garanti al, onlari sikistir. Çünkü onlar, onun nereye gittigini

çok iyi bilirler.»

Isa'yi gönderirken onunla birlikte Kureys'in ve Ensâr'm reislerine de birer mektup gönderdi. Isa, bu mektubu onlara gizlice verecek ve onlari itaata dönmeye çağiracakti. Isa b. Musa Medine'ye yaklastiginda bu mektuplari bir adamla sehre gönderdi. Fakat onu, Muhammed b. Abdullah b. Hasan'ın muhafizlarından biri yakaladi. Mektuplari yanında buldular ve Muhammed'e teslim ettiler. O da mektupların muhatabi olanlardan olusan bir grubu huzuruna çağirdi. Onlari dayaga yatirip iskence etti. Zincirlere ve prangalara vurup bagladi. Sonra da zindana attirdi. Ardından adamlarini ve arkadaşlarını toplayip; Isa b. Musa'nin gelisine kadar Medine'de mi kalalim ve o gelip bizi burada mi kusatsin, ya da hep birlikte sehir disina çikip

Iraklılarla savasalım mı? diye fikir sordu. Kimi, Medine'de kalmasını, kimi de şehir dışına çıkmasını tavsiye etti. Sonra hep birlikte Medine'de kalmaya karar verdiler. Zira Rasûlullah (s.a.v.), Uhud savaşında şehirden çıktığına pisman olmuştur. Sonra bunlar, Ahzab savaşında Rasûlullah (s.a.v.)'m yaptığı gibi Medine çevresinde hendek kazmaya karar verdiler. Hepsi buna mutabık oldular.

Muhammed de Rasûlullah (s.a.v.)'i örnek alarak arkadaşlarıyla birlikte hendek kazmaya başladı. Rasûlullah (s.a.v.)'m kazmış olduğu hendekte bir kerpiç buldular. Buna çok sevindiler, tekbir aldılar ve ,Unun bir zafer müjdesi olduğunu kabul ettiler. Muhammed de hen-Qegin kazımı esnasında orada hazır bulunuyordu. Beyaz bir kaftan giymisti. Beline kemer bağlamisti. İri yarı, esmer tenli, büyük başlı

İsa b. Musa, A'vas'a gelip mola verdi. Medine'ye yaklaşıyordu. Muhammed b. Abdullah, o esnada minbere çıkıp halka bir hutbe irad etti. Onları cihada tesvik etti. Etrafında 100.000'e yakın adam vardı Onlara irad ettiği hutbede sunları söylemişti: «Bana yaptığınız bey'attan sizi muaf tutuyorum. Dileyen bu bey'ata bağlı kalır, dileyen bu bey'atın hükmü dışına çıkabilir...»

Bu sözleri üzerine çokları sivilisip gittiler. Yanında çok az sayıda adanı kaldı. Savaşı görmesinler diye Medinelilerin çoğu, çocuklarını yanlarına alarak dağ başlarına ve yamaçlara gittiler. Muhammed, onları şehir dışına çıkmaktan menetmesi için Ebü'l-Leys'i gönderdi, ama çoğunu geri çeviremedi. Onlar yollarına devam ettiler. Muhammed, bir adama dedi ki:

- Eline bir kılıç ve bir de mızrak alıp şu Medine'den çıkanları geri çevirebilir misin?

- Evet. Eger bana bir mızrak verirsen dağ yamaçlarındaki kimseleri vururum. Bana bir de kılıç verirsen dağ başına çıkmış olanları vururum.

Muhammed bir süre sustu. Sonra şöyle dedi:

- Yazıklar olsun sana, sen ne diyorsun? Samlılar, Iraklılar ve Horasanlılar bana uymak için siyahları çıkarıp beyazları giyindiler, ama bunun bana ne yararı olur? Ben dünyada daracık bir yerde, beyaz bir köpük gibi kalsam, hiç faydası yok. İşte İsa b. Musa, A'vas'a gelip konaklamış bile.

Sonra İsa b. Musa gelip Medine yakınında bir mil mesafedeki bir yerde ordugah kurdu. Kilavuzu İbn As'am ona dedi ki: «Onları gördüğünüz takdirde, süvariler daha onları yakalamadan çabucak ordugahlarına dönmelerinden korkuyorum.» Böyle dedikten sonra kilavuzunu oradan kaldırıp Cüruf e getirdi. Medine'ye dört mil mesafedeki Süleyman b. Abdülmelik'in su pinarına yakın bir yere ordugah kurdurdu. Bu hadise hicri 145. senenin 12 ramazanında cumartesi günü vuku bulmuştu. O esnada kilavuz şöyle demisti: «Piyade askeri kaçacak olursa iki veya üç mil

mesafeden daha fazla kosamaz. O sirada da süvariler onu yakalayabilir.»

Isa b. Musa, 500 süvariye harekete geçirdi. Mekke yolunda agacin altinda konaklamalarim emretti ve onlara söyle dedi: «Bu adam (yani Muhammed) eger kaçacak olursa Mekke'den baska gidip siginacagi bir yer yoktur. Siz onun Mekke'ye gidecek yolunu tutun ve gitmesine engel olun.»

Bundan sonra Isa, Muhammed'e elçi göndererek onu halife Man-sur'un emrini dinlemeye ve itaatma girmeye davet etti. Halife Man-sur'un -bu çağriya icabet etmesi durumunda- ona ve aile efradina eman verdigini bildirdi. Muhamed, yanina gelen elçiye: «Eger elçiler öldürölmez diye bir kural olmasaydi seni öldürürdüm.» dedi. Sonra Isa b. Musa'ya söyle haber gönderdi: «Seni Allah'in kitabina ve Rasûlünün sünnetine davet ediyorum. Bu davete sakın icabet etmemelik pma. Aksi takdirde seni çok kötü bir ölümle öldürürüm, ya da sen beni öldürürsün. O zaman da, seni Allah'a ve Rasûlüne davet eden bir kimseyi öldürmüs olursun.»

İki taraf arasında üç gün müddetle elçiler gidip gelerek mekik dokudular. Bu onu davet ediyor, o da bunu davet ediyordu.

Isa b. Musa, bu günlerin her üçünde de Sel' daginin yanindaki tepeye çıkıp Medinelilere söyle sesleniyordu:

«Ey Medineliler! Kaniniz bize haramdir, her kim bize gelir ve bayragimizin altinda durursa o güvendedir. Medine'den çıkıp giden kimse de güvendedir. Evine kapanan kimse de güvendedir. Silahim birakan kimse de güvendedir. Sizi öldürmeye kastimiz yoktur. Biz, kendisini alıp halifeye götürmek için sadece Muhammed'i istiyoruz.»

Bu çağrisindan sonra Medineliler ona ve annesine sövüyorlar, çok çirkin sözler sarfediyor ve söyle diyorlardı: «Muhammed, Rasûlullah (s.a.v.)'m ogludur. Bizimle beraberdir, biz de onunla beraberiz, onun ugruna savasacagiz.»

Üçüncü gün Isa b. Musa, atlılari ve piyadeleri ile Medinelilerin üzerine yürüdü, misli görölmemis silah ve mızraklarla gelmişti. Muhammed'e söyle seslendi:

«Ey Muhammed! Mü'minlerin emiri, seni itaata davet etmeden seninle savasmamami bana emretti. Eger itaata dönersen sana eman vermistir. Borcunu ödeyecek, sana mal ve araziler verecektir. Ama bu çağriya icabet etmezsen seninle savasirim, kaldı ki seni birçok defalar itaata çağırmistim.»

Muhammed de ona seslenerek: «Size karsi bende sadece savas vardır.» dedi.

Bundan sonra iki taraf arasında savas basladı. Isa b. Musa'nin askerleri 4.000'in üzerindeydi. Öncü kuvvetlerinin basında Hamid b. Kahtabe vardı.

Sag cenah komutani Muhammed b. Seffah, sol cenah komutam Davud b. Kerrar, artçi kuvvetlerin komutani da Heysem b. Su'be idi. Yanlarında misli görölmemis teçhizat vardı. Isa, adamlarından her bir grubu bir tarafa yerlestirdi. Muhammed ile arkadaşlarının sayısı Bedir savasma katılan Müslümanların sayısı kadardı. İki taraf siddetle savastılar. Muhammed, bineginden yere indi. Anlatildigina göre o bu savasta, Isa b. Musa'nın askerlerinden yetmiş kadar bahadiri Öldürmüştür. Bundan sonra Iraklılar onları çembere aldılar. Muhammed b. Abdullah b. Hasan'ın arkadaşlarından bir grubu öldürdüler. Kazdıkları hendegi asıp yanlarına geldiler. Deve semerleri-ni hendeye doldurarak kendilerine bir geçit yapmışlardı. Böylece iki ^n hendegi asabildiler. Doğrusunu Allah bilir.

Savas, ikinci namazına kadar devam etti. Muhammed, ikinci namazını kilitica adamlarıyla birlikte Sel' dagından akan suların toplandığı vadiye indi. Kilicinin kinim kirdi. Atım da öldürdü. Arkadaşları da aynı şeyi yaptılar. Kendilerini savasa vakfettiler. O esnada savaş cidden kızıştı. Iraklılar galebe çaldılar. Sel' dağı tepesine bayraklarını diktiler. Sonra inip Medine'ye girdiler. Rasûlullah (s.a.v.)'in mescidinin damına siyah bayrak diktiler.

Muhammed'in taraftarları bunu görünce, «Medine alındı.» dediler ve kaçıp gittiler. Muhammed'in kendisi de gerçekten çok az sayıda adamla orada kaldı, sonra yalnız basına kaldı. Elinde yalın kilici ile yanına yaklaşanları vuruyordu. Yanına yaklaşan herkesi haklıyordu. Böylece Iraklıların yigitlerinden bir grubu daha Öldürdü. Anlatildigina göre bu savasta elinde Zülfikar kilici varmış. Sonra Isa'nın adamları üzerine çullandılar. Onlardan biri onun sağ kulak yumuşağının altına kiliciyle bir darbe vurdu. Muhammed de diz üstü düştü. Kendini savunuyor ve: «Yazıklar olsun size! Peygamberinizin oğlu yaralı ve mazlumdur.» diyordu. Hamid b. Kahtabe de: «Yazıklar olsun size, bırakın, onu Öldürmeyin.» dedi. Bunun üzerine askerler onun üzerinden çekildiler. Hamid b. Kahtabe, ona doğru ilerledi. Basını keserek Isa b. Musa'ya götürdü ve önüne bıraktı. Hamid, onu nerede görürsem öldüreceğim diye yemin etmişti. Onu ancak bu halde yakalayabildi. Eğer Muhammed kendi normal durumunda ve gücünde olsaydı, ne Hamid ne de başka bir asker ona güç yetiremezdi.

Muhammed b. Abdullah b. Hasan, hicri 145. senenin ramazan ayının 14'ünde, pazartesi günü ikindiden sonra, zeytinyağı çıkarılan taşların yanında öldürüldü. Kesik başı önüne bırakıldığı zaman Isa b. Musa: «Bunun hakkında ne diyorsunuz?» diye sorunca bazıları ona sövdüler ve aleyhinde konuştular. Orada bulunan bir adam ise: «Yalan söylüyorsunuz vallahi! O oruç tutan, namaz kılan bir kimseydi. Ancak halifeye muhalefet edip Müslümanların birliğini bozdu. Bu nedenle onu Öldürdük.» deyince oradakiler sustular.

Muhammed'in kilici Zülfikar'a gelince, o elden ele Abbas ogullarının mirası oldu. Hatta biri onu denemek için bir köpege vurdu, köpek ikiye bölündü. Ibn Cerir ile diğerleri böyle demislerdi.

Bu esnada Mansur'a, «Muhammed savastan kaçtı.» diye bir haber ulaşınca Mansur şöyle demisti: «Hayir, bu olamaz. Çünkü biz öyle bir ailedeniz ki savastan kaçmayız.»

Ibn Cerir, Ebü'l-Haccac'm şöyle dedigini rivayet etmistir: «Ben Mansur'un yanibasmda duruyordum. Bana Muhammed'in isyanini sordu. O esnada Isa b. Musa'nin hezimete ugradigina dair haber kendisine ulasti. Kendisi bir yere yaslanmisti. Yanindaki bir sopayi yere vurdu ve: "Hayir, bizim taraftarlarımızın ve çocuklarımızın minberde onlarla oynamaları ve kadınların mesvereti nerede?»

«Bundan sonra ben bu iste yokum." dedi.»

Isa b. Musa, Ibn Ebi'l-Kiram'in bası ile birlikte Kasim b. Hasan'i fer müjdecisi olarak Mansur'a gönderdi. Mansur da cesedin defnini mretti. Muhammed'in cesedi Baki mezarligina gömüldü. Onunla berber öldürülen adamlarının ise asilmalarını emretti. İki saf halinde Medine disinda asıldılar. Üç gün müddetle sehpada kaldılar. Sonra Sel' dagının yanında Yahudi mezarligina atıldılar. Oradan da yakınlardaki bir hendege nakledildiler.

Mansur, Hasan ogullarının mallarım aldı. Hepsini kendine mubah saydı. Baska bir rivayette anlatildigina göre, malları onlara iade etmistir. Ibn Cerir, bu şekilde rivayet etmistir. Ayrica Medine halkı-mn emanda olduğu duyuruldu. Ondan sonra halk isine gücüne gitti, pazarlar kuruldu.

Muhammed'in öldürüldüğü gün, halkı adeta sele bogan bir yağmur yağmisti. Bunun üzerine Isa b. Musa, askerlerini Cüruf e, yukarılara götürdü. Mescide Cürüften gelmeye başladı. Ramazanin 19. gününe kadar Medine'de ikamet etti. Sonra Mekke'ye gitmek üzere Medine'den çıktı.

Mekke'de, Muhammed tarafından atanmış olan Hasan b. Muavi-ye vali idi. Hasan b. Muaviye, Muhammed'in çağrısını içeren bir mektubu alınca Mekke'den çıkarak Medine'ye yönelmistir. Yolda iken Muhammed'in ölüm haberini alınca Muhammed'in Basra'da bulunan kardeşi İbrahim b. Abdullah'in yanına kaçtı. İbrahim b. Abdullah da bu senede, Basra'da yaptığı isyandan ötürü kardeşi Muhammed¹ den sonra öldürüldü.

Muhammed b. Abdullah b. Hasanin kesik bası getirilip önüne konulduğu zaman, Mansur emir verdi ve bu kesik bas beyaz bir tabaga konularak ülkenin her tarafında dolastırıldı. Sonra Mansur, Muham-med'le birlikte isyana katılmış Medineli esrafi huzuruna çağirtti. Kimini öldürdü, kimini ağır şekilde dövdü, kimini de affetti.

İsa, Mekke'ye yöneldiği sırada Medine'de naib olarak Kesir b. Hu-sayn'i bırakmıştı. Kesir, bir ay süreyle Medine'de naib olarak görev yaptı. Sonra Mansur, Medine naibliğine Abdullah b. er-Rebi'i gönderdi. Fakat Abdullah b. er-Rebi'in askerleri, bir zaman sonra Medine'de ^argasa çıkardılar. Halktan birsey satın aldıkları zaman bedelini °demiyorlardı. Bedeli isteyen kimseyi de dövüyor ve ölümle tehdit diyorlardı. Bunun üzerine Sudanlılardan bir grup bu askerlerin üze-nne hücum ettiler. Medine'deki bütün siyahiler, ellerindeki bir bora-ana üfleyerek bir araya toplandılar, cuma namazına gitmekte olan **bduliah b. er-Rebi'in askerlerine hep birlikte saldırdılar. Bu hadise, icn 145_ senenin zilhicce ayının bitimine yedi gün kala vuku bulmustu. Baska bir rivayete göre bu senenin sevval ayının bitimine bes Tep gün kala bu hadise vuku bulmustu.

Sudanlılar, küçük mızraklar ve diğer silahlarını kullanarak valinin askerlerinden bir grubu öldürdüler. Vali Abdullah b. er-Rebi, cuma namazını bırakıp kaçtı. Sudanlıların reisleri; Vesik, Yakil, Ram-ka, Hadya, Ankud, Misar ve Ebü'n-Nar idi. Abdullah b. er-Rebi geri dönünce, askerleriyle birlikte harekete geçti ve Sudanlılarla savaşa tutustu. Sudanlılar yine onu bozguna uğrattılar ve onu Baki mezarlığına kadar gerilettiler. O da onları mesgul etmek için abasını üzerlerine savurdu. Böylece kendini ve yanında olan askerleri kurtardı. Medine'ye iki gecelik mesafede bulunan Batn-i Nahle'ye gitti. Sudanlılar, Mansur'a ait erzaki Mervan'ın evinde ele geçirdiler. Un, sevik ve diğer erzaki çok ucuz fiyata sattılar.

Bu haber Mansur'a ulaştı. Medineliler, bu isin sonundan korktular. Toplanıp bir araya geldiler. Tutuklu olup ayaklarında bukağılar bulunan İbn Ebi Sebüre, onlara bir nutuk irad etti ve onları Man-sur'un emirlerini dinlemeye, ona itaat etmeye tesvik etti. Müttefiklerinin yaptıkları kötülüğün neticesinden onları korkuttu. Onlar da müttefiklerini bu kötü hareketlerden menetmek, onların birliğini dağıtmak ve reislerine giderek onu bu hareketinden vazgeçirmek için gerekeni yapmak hususunda görüşbirliğine vardılar ve bunun gereğini yaptılar. Böylece durum sakinleşti. İnsanlar sükunete kavuştular. Serlerin alevleri söndü, Abdullah b. er-Rebi de Medine'ye döndü. İsyancıların elebasılarından Vesik, Ebü'n-Nar, Yakil ve Misar'ın ellerini kesti. [3]

İbrahim B. Abdullah B. Hasanin Basra'da Ayaklanması

İbrahim, Basra'ya kaçtı. Basra halkından Beni Dabia kabilesine mensup Haris b. İsa'nın evine konuk oldu. Gündüzleri ortalıkta görünmüyordu. Basra'ya gelisi, birçok şehri dolasmasından sonra olmuştı. O ve kardeşi korkunç durumlarla karşılaşmışlardı. Çeşitli zamanlarda ölüm tehlikeleriyle yüz yüze gelmişlerdi. Sonra hicretin 143. senesinde hac dönüşünde Basra'ya yerleşti. Baska bir rivayette anlatıldığına göre, hicri 145. senenin

ramazan ayi basinda Basra'ya gelmistir. Kardesi Muhammed, Medine'de ortaya çiktikten sonra onu Basra'ya göndermistir. Vakidî, böyle demistir.

Ravinin ifadesine göre, gizlice halki kardesine bey'ata davet ediyordu. Kardesi Muhammed öldürölünce, bu senenin sevval ayinda halki kendine bey'ata davet etmeye basladi. Meshur rivayete göre Ibrahim, kardesi Muhammed'in sagliginda Basra'ya gelmis ve halki kendisine bey'ata davet etmistir. Nitekim bunu biz daha önce de anatinistik. Dogrusunu Allah bilir.

Basra'ya geldiginde Yahya b. Ziyad b. Hassan en-Nabtî'ye konuk ldu. Orada kaldigi süre zarfinda Yahya'nin evinde gizlendi. Nihayet bu senede Ebu Ferve'nin evinde ortaya çıktı. Ona ilk bey'at edenler rasinda Nümeyle b. Mürre, Abdullah b. Süfyan, Abdülvahid b. Zi-d Ömer b. Seleme el-Hecimî, Abdullah b. Yahya b. Husayn er-Rak-j^asî bulunuyordu. Halki kendisine bey'ata çağirdi. Çok sayida insan onun çağrisina icabet edince, o da Basra'nin ortasinda bulunan Ebu Mervan'm evine intikal etti. Durumu kuvvetlendi. İnsanlar gruplar halinde gelip kendisine bey'at ettiler. Büyük bir gaile meydana gelmis oldu.

Ibrahim b. Abdullah'in yaptiklarina dair haberler Mansur'a ulasinca, Mansur'un kederine keder katti. Kardesi Muhammed yetmiyormus gibi bu defa da Ibrahim ortaya çikmistir. Çünkü Ibrahim, kardesi Muhammed'in öldürölmesinden önce ortaya çikmistir. Acele edip ortaya çikmasinin ve kardesinin öldürölmesinden önce boy göstermesinin sebebi, kardesinin kendisine gönderdigi bir mektuptan ötürüydü. Kardesinin emrine uydu ve halki kendine bey'ata davet etti. Basra'da isi yoluna girdi.

Basra valisi, Mansur tarafından atanan Süfyan b. Muaviye idi. Bu, gizliden gizliye Ibrahim'e taraftardi. Ibrahim'in yaptiklarini haber aliyor, ama gereken islemi yapmiyordu. Hatta kendisine bu konuda haber getirenleri yalanliyor ve Ibrahim'in durumunun açıklık kazanmasini istiyordu. Mansur, Horasanlilardan iki emiri ona gönderdi. Bu emirlerden her birinin komutasinda 2.000 piyade ve süvari vardi. Mansur bunlari Ibrahim'e karsi yapacagi savasta kendisine takviye olsunlar diye Süfyan'in yanina göndermistir.

Mansur, -imaretine baslanan- Bagdat'tan Kûfe'ye göçtü. Burada bulundugu sirada, Ibrahim'in isyan isiyle suçlanan bir Kûfeli olursa, geceleyin onu evinde öldürtmek üzere askerlerini gönderiyordu. Fera-tise el-îclî, Kûfe'de ayaklanmaya kalkisti, ama Mansur orada bulundugu için buna imkan bulamadi. Bu arada birçok kimse, Ibrahim'e bey'at etmek üzere her yoldan Basra'ya yöneldi. Teker teker veya cemaatlar halinde Basra'ya geliyorlardi.

Mansur, Basra'ya gitmekte olan kimselere karsi silahlî adamları-ni pusuya yatiriyor ve onlari yolda iken öldürtüyordu. Katiller, öldürdükleri adamlarin basini koparip Mansur'a getiriyorlar, o da bu kesik ^aslari, halk buna bakip

ibret alsin diye Kûfe'de astiriyordu.

Mansur, Haricilerle savsamak için Cezire'de akmcilik yapmakta olan Harb er-Ravendî'ye haber salarak Kûfe'ye gelmesini emretti. O da beraberindeki askerlerle Kûfe'ye yöneldi. İbrahim'in taraftarları-

bulunduğu bir sehirden geçiyordu. Sehirden geçerken İbrahim'in taraftarları ona: «Buradan geçmene müsaade etmeyiz. Çünkü n-sur, İbrahim'le savsamak için seni çağırmıştır.» dediler. O da: «Hav din oradan, bırakın da yoluma gideyim.» dedi. Fakat bırakmadılar Harb er-Ravendî de onlarla savasti. Onlardan 500 kişiyi öldürdü baslarını keserek Mansur'a gönderdi. Mansur: «Bu, fethin evvelidir >' dedi.

Bu senenin ramazan ayının başında pazartesi gecesini olunca, İbrahim, gece vakti on kûsur süvari ile Beni Yeskür mezarlığına gitti. Aynı gece Ebu Hammad el-Abras, 2.000 süvarisi ile Süfyan b. Muaviye'nin yanına takviye olarak geldi. Süfyan onları hükümet konasına aldı, İbrahim ve arkadaşları, saldırıya geçip bu takviye askerlerin bineklerini ve silahlarının hepsini ele geçirdiler. Böylece kuvvetlendiler. Bu, elde ettikleri ilk ganimet oldu.

Sabah olduğunda İbrahim artık kuvvetlenmişti. Halka büyük camide sabah namazını kıldırıldı. Kimi seyretmek, kimi de yardım etmek için halk onun etrafında toplandı. Halifenin tayin etmiş olduğu vali Süfyan b. Muaviye, hükümet konasında kendini koruma altına aldı. Askerlerini de içeri aldı. İbrahim onları kusattı. Süfyan b. Muaviye ondan eman istedi. İbrahim de ona eman verdi. Sonra İbrahim, hükümet konasına girdi. Eyvanın ön tarafında, üzerinde oturması için kendisine bir hasır serildi. Bu arada rüzgar esti ve hasır ters yüz oldu. İnsanlar bunu uğursuzluk alameti saydılar. İbrahim: «Biz böyle şeyleri uğursuzluk alameti saymayız.» dedi ve hasırın üzerine oturdu. Halifenin yanında suçsuz olduğu anlaşılsın diye vali Süfyan'ı zincire vurdurdu. Beytül-maldaki malları ele geçirdi. Orada 600.000 dirhem vardı. Baska bir rivayete göre ise 2.000.000 dirhem vardı. İbrahim, bu paralarla daha da güçlendi.

O sırada halife Mansur'un amcası Süleyman b. Ali'nin oğulları Cafer ile Muhammed de Basra'da bulunuyorlardı. Bunlar, 1.600 süvari ile İbrahim'in üzerine yürüdüler. İbrahim onları hezimete uğrattı-İbrahim, Meda' b. Kasim'i, onsekiz süvari ve otuz piyade ile I[^] karşı harekete geçirdi. Bunlar, Cafer ile Muhammed komutasında 600 süvariye mağlub ettiler. İbrahim, bunlardan artı kalanlara verdi.

İbrahim, Ahvaz halkına, bey¹ at etmeleri için emir gönderdi. On üzerinde kendisine bey'at edip itaati altına girdiler. Ahvaz valisinin ü Mugire komutasında 200 süvariye gönderdi. Vali Muhammed k* jç sayın ise, 4.000 süvari ile Mugire'ye karşı çıktı. Mugire onu yener ülkesini istila etti

Ibrahim, Fars ülkesine de asker gönderip orayı da ele geçir al- ^ ni şekilde Vasit, Medain ve Sevad'i da ele geçirdi. Durumu cıd kuvvetlendi. Ama kardesi Muhammed'in ölüm haberi kendisine çok kirildi. Üzüntülü bir şekilde halka bayram namazını kıldır-ı Hatta adamin biri der ki: «Halka hutbe irad ederken ve kardesi îa hanimed'in ölüm haberini bildirirken Ibrahim'in yüzünde Ölümü

dördüm.»

Ibrahim'in kuvvetlenmesi, Mansur'u öfkeden kudurttu. Askerleri-

. topiadi, harekete geçti. Basra'da Nümeyle'yi naib bıraktı, Nümeyle-f 'nin yanına oğlu Hasan'i da vekil bıraktı.

Ibrahim'in yaptıklarını haber alan Mansur, ona karşı ne yapaca-- ni bilemez oldu. Gerçekten sasırmıstı. Askerlerini ülkenin çeşitli erlerine dağıtmış olduğuna çok pısman oldu. Oğlu Mehdi ile birlikte 40 000 askeri Rey şehrine; Muhammed b. Es'as'la birlikte 40.000 askeri Ifrikiyye'ye; geri kalan askerlerini ise İsa b. Musa ile birlikte Hicaz'a göndermişti. Mansur'un yanında sadece 2.000 süvari kalmıştı. Çok miktarda ateş yakılmasını emretti. Geceleyin onun emri üzerine her tarafta ateşler yakıldı. Ateşi gören kimse orada çok miktarda asker bulunduğunu sanıyordu.

Sonra Mansur, İsa b. Musa'ya mektup yazıp şöyle dedi: «Bu mektubumu okudugun zaman hemen yanına gel ve elindeki bütün işleri bırak.» İsa b. Musa, Mansur'un mektubunu alır almaz hemen yanına geldi. Mansur, ona şöyle dedi: «Basra'daki Ibrahim'in üzerine git. Beraberindeki adamlarının çokluğu seni korkutmasın. Çünkü onlar Ha-similerin ölü develeridir. Sözümüne güven, elini uzat ve yanındaki askerlere güven, sana söylediklerimi hatırlayacaksın.» Gerçekten de sonuç, Mansur'un dediği gibi oldu.

Mansur, oğlu Mehdi'ye de mektup yazarak Hazim b. Hüzeyme'yi 4.000 askerle Ahvaz'a göndermesini emretti. Hazim de Ahvaz'a gitti ve Ibrahim tarafından oraya atanan vali Mugire'yi şehirden çıkardı. Oradaki insanların kanlarını üç gün müddetle mubah kıldı, sonra Basra'ya döndü.

al Mansur, bey'atı bozan bütün bölgelere, onları tekrar itaat altına kit ^ansur> Du sırada elli küsur gün müddetle namazga-de üstü jTmadi- Gece gündüz orada kaldı, elbiseleri kirlendi, yine fethi nasüb t?111 de^?tiriP temizlenmedi. Nihayet Cenâb-i Allah ona ginden ötür" l arada kendisine: «Kadınların, yanlarına gitmedi-adanii azarla neslerini suçluyorlar.» denildiğinde böyle diyen gr. Ya İbr v ' Manian kadınların yanına gitme zamanı de- koparıp On lın es basını önümde göreceğim, ya da benim babanım biriadSÖtÜreCeklerdir? bu İS bitmeli>>

n çoklu&vi a " <<ansur'un huzuruna gittim, meydana gelen n ÇokluğUn^dan ötürü kederli ve üzüntülüydü. Keder ve üzüntü-n>

gediklerin fazlaca açılıp yama deliginin büyümesinden ötürü kelimeleri pespese sıralayıp konuşmıyordu. Bunun] birlikte o, karşılağı işler için tedbirini almıştı, gedikleri kapamak için gerekli hazırlıkları yapmıştı. Basra, Ahvaz, Fars, Medain ve Se vad toprakları elinden çıkmıştı. Kûfe'de İbrahim'in komutasında ve lin kılıç beklemekte olan 100.000 asker vardı. Bunlar, tek bir çağrivi bekliyorlardı, İbrahim'le birlikte savaş alanına atılacaklardı. Ama buna rağmen Mansur, musibetleri göğüslüyor ve isten el çekmiyordu O tipki sairin anlattığı adam gibi olmuştı:

«Cesur, cesuru efendi yaptı, düşmana tekrar tekrar saldırıp işini bitirmeyi öğretti ve onu cesur bir hükümdar yaptı.»

İbrahim, 100.000 savaşçı ile birlikte Basra'dan çıkıp Kûfe'ye yöneldi. Mansur da ona karşı İsa b. Musa'yi 15.000 kişilik bir kuvvetle gönderdi. Öncü kuvvetlerinin başında Hamid b. Kahtabe komutan olarak bulunuyordu. Hamid'in komutasında 3.000 asker vardı. İbrahim geldi ve 100.000 kişilik askeri gücü ile Bahamra'da konakladı ve ordugahını kurdu. Komutanlardan biri ona dedi ki: «Sen Mansur'a yaklaştın. Eger bir grup askerinle onun üzerine yürüyecek olursan kafasını koparıp alırsın. Çünkü yanında kendisini savunacak askerleri yoktur.»

Baskaları da dediler ki: «Önce karşımızdaki askerlerin hakkından gelelim, sonra Mansur zaten bizim perçemimizdedir.»

İbrahim onları birinci görüşten vazgeçirdi, ama o görüşe uysaydı işi başarıyla tamamlayacaktı. Sonra biri: «Ordumuzun etrafına hendek kazalım.» dedi. Baskaları ise: «Bu ordumuzun etrafına hendek kazmaya ihtiyaç yoktur.» dediler. İbrahim de hendek kazmaktan vazgeçti. Sonra bir komutan, geceleyin İsa b. Musa ordusuna saldırma önerisinde bulundu. İbrahim ona: «Ben bu fikri uygun görmüyorum.» dedi. O, geceleyin saldırma düşüncesinden de vazgeçti. Bu arada baskaları, askerlerini bölüklere ayırmasını tavsiye ettiler ve bölüklerden biri mağlub olursa hiç değilse diğeri yerinde sebat eder, dediler.

Bazıları ise şöyle dediler: «En uygunu, saf düzeninde savaşıma-mızdır. Zira yüce Allah buyurmuş ki: "Doğrusu Allah, kendi uğrunda, kenetlenmiş bir duvar gibi, sıra halinde savaşanları sever." (ei-ne, 4.) Emir Allah'ındır o, dilediğini yapar.»

Ama İbrahim'in ordusu Kûfe'ye gitseydi ve bu ordu geceleyin si tarafa saldırsaydı, ya da ordusunu bölük düzenine koysaydı işi ®a~ sariyle sonuçlandıracaktı. Tabii ki Allah'ın takdiri ile bu olacaktı.

İki ordu karşı karşıya geldiler, Bahamra'da saf düzenine girdiler-Bahamra, Kûfe'ye on altı fersahlık mesafede bir yerdir. İki taraf or0-' da şiddetle savastılar. Hamid b. KahtabeHberaberindeki öncü kuWe i birlikte bozguna

ugradi. Isa b. Musa onlara: «Allah katma ric'at sonra saldirin.» dediye de hiç kimsa ona dönüp bakmadi. Isa b.

!r a kendi asiretinden yüz kisi ile yerinde sebat etti. Kendisine:

thS hini'in askerleri seni ezmesinler diye buradan uzaklassan iyi h bana fethi nasib edinceye veya ben buraa öldürülünceye kadar vallahi yerimden ayrılmayacagim.» dedi.

Mansur'a daha önce müneccimlerden biri söyle kehanette buluntu" "Isa b. Musa'nin etrafındaki askerler, önce dagilacak sonra Tkrar gelip onun etrafında toplanacaklar ve sonuç Isa'nin lehine tecelli edecektir."

Bozguna ugrayanlar kaçmaya devam ettiler. Nihayet iki dag aramdaki bir nehre gelip durdular. Nehre giremediler. Tekrar hep birlikte cepheye geri döndüler. İlk dönen, ilk bozguna ugramis ve kaçmis olan Hamid b. Kahtabe idi. Sonra bunlar Ibrahim'in askerleri ile siddetli bir savasa tutustular. İki taraftan da çok sayıda adam öldürüldü. Ibrahim'in adamlari bozguna ugrayip kaçtilar. Ibrahim'in kendisi 500 (veya 400 veya 90) kisiyle yerinde sebat etti. Isa b. Musa'nin adamlari galip oldular. Ibrahim ise adamlari ile birlikte öldürüldü. Kesik basi arkadaslarininki ile karisti. Hamid, kesik baslari Isa b. Musa'ya getirdi. Nihayet Ibrahim'in basini tanidilar ve onu müjdeci ile birlikte Mansur'a gönderdiler.

Müneccim Nobaht, Ibrahim'in kesik basi getirilmeden önce Man-sur'un huzuruna girmis ve Ibrahim'in öldürüldüğü haberini vermisti, ancak Mansur onun sözüne inanmamisti. Bunun üzerine Nobaht ona söyle demisti: «Ey mu minlerin emiri, eger bana inanmiyorsan beni hapsed, eger durum benim dedigim gibi degilse beni öldürürsün.» O esnada bir müjdeci gelip Ibrahim ordusunun bozguna ugradigini bildirdi.

Ibrahim'in kesik basi kendisine getirildigi zaman Mansur, Muak-kar b. Evs b. Himar el-Barikî'nin su beytini okudu:

«Asasini birakti, maksadi gerçeklesti.

Yolcunun gözleri geri dönmekten dolayi aydinlandi.»

Anlatildigina göre kendisine Ibrahim'in kesik basi getirildiginde Mansur çok üzölmüs ve o kadar çok aglamisti ki, gözyaslari yanaklarin üzerine akmisti. Sonra söyle demisti: «Vallahı, ben bunun böyle almasini istemiyordum. Ey Ibrahim, ikimiz birbirimizle imtihan edü:

sonra Mansur emir verdi ve kesik bas çarsida belirli bir li Ibrahim'in öldürüldüğü haberini veren müneccim No-a da 2.000 dönüm araziyi ikta olarak verdi.

Müneccim, bir meselede dogru söylerse de birçok meselelerde yanlis söyler. Onun yalanini dogru kabul etmek küfürdür. Mansur da bu müneccimi ile

birlikte sapiklikta idi. Hükümdarlar, müneccimle, rin sözlerine inanmayı atadan ogula bir âdet haline getirmislerdir Bu, uyulması caiz olmayan bir sapikliktir.

Mansur'un azadlisi Salih diyor ki: Ibrahim'in kesik basi kendisine getirildiğinde Mansur, genel meclisi topladı. İnsanlar yanına gelip onu tebrik ediyorlar ve Mansur'un hosnutlughunu kazanmak için Ibrahim'in aleyhinde çirkin sözler sarfediyorlardı. Mansur ise susmustu rengi sararmış, konuşmuyordu. Nihayet Cafer- b. Hanzala el-Harranî huzura geldi. Durup selam vererek şöyle dedi:

- Ey mü'minlerin emiri, amcan oğlu hakkında yaptıklarından ötürü Allah sana büyük ecirler versin ve onun, senin hakkında yapmış olduğu kusurlarını da bağışlasın.

Mansur'un rengi sarardı. Cafer'e yöneldi ve ona:

- Ey Halid'in babası merhaba, hoşgeldin. Gel, suraya otur, dedi. Oradakiler de Cafer'in bu davranışının Mansur tarafından hüsnü

kabul gördüklerini anladılar. Artık huzura gelen herkes Cafer b. Hanzala'nın dediklerini söylemeye başladı.

Ebu Nuaym Fadl b. Dükeyn dedi ki: Ibrahim, bu senenin zilhicce ayının bitimine bes gün kala, persembeye günü öldürüldü. [4]

Hicretin Yüzkirkbesinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Ehl-i Beytin önde gelen meshur şahsiyetlerinden Abdullah b. Hasan, oğulları Muhammed ile Ibrahim, kardeşi Hasan b. Hasan, ana bir kardeşi Muhammed Abdullah b. Amr b. Osman b. Affan, bu senede vefat ettiler. Muhammed b. Abdullah'in lakabı "Dibaç (Ipek)" idi. Onun biyografisini önceki sayfalarda anlattık.

Kardeşi Abdullah b. Hasan b. Hasan b. Ali b. Ebi Talib el-Kuresî el-Hasimî'ye gelince, o tabiidir. Babasından, annesi Fatima binti Hüseyin'den, Abdullah b. Cafer b. Ebi Talib'ten (ki o kadri yüce bir sahabedir) ve diğerlerinden hadis rivayet etmiştir. Aralarında Süfyan-i Sevrî, Deraverdî ve Malik'in de bulunduğu bir cemaat ondan hadis rivayet etmişlerdir. O, âlimler nezdinde yüksek bir şahsiyetti. Saygı görürdü. Kadri yüce bir abiddi. Yahya b. Main: «O, doğru sözlü ve sika bir ravi idi.» demistir.

Abdullah b. Hasan, Ömer b. Abdülaziz'in ziyaretine gelmiş, Ömer ona ikramda bulunmuştu. Seffah'in yanına gelmiş, Seffah da saygı göstermiş ve ona 1.000.000 dirhem vermişti. Mansur hilafete geçince, tam tersi bir muamelede bulunmuştu. Oğulları ve ailesi de böyle yap'

Hepsi bu dünyadan göçüp gittiler. Aziz ve Celil olan Allah tinaa karşılaştılar. Mansur, onu ve aile efradını yakalayip zincirle-ve pirangalara vurdurdu.

Tahkir edilmiş bir şekilde Medine'den tr*fe'ye bağlı Hasimiye'ye sevkettirdi. Onları dar bir zindana attırdı, orada vefat ettiler.

Abdullah b. Hasan, oğlu Muhammed'in Medine'de ayaklanmasından sonra bu zindanda ilk ölen kişi oldu. Anlatıldığına göre o, zindanda kasden öldürülmüştür. Vefatı zamanında yetmişbeş yaşındaydı. f enaze namazını ana bir kardeşi Hasan b. Hasan b. Ali kildirdi. Ondan sonra kardeşi Hasan vefat etti. Onun da cenaze namazını ana bir kardeşi Muhammed b. Abdullah b. Amr b. Osman b. Affan kildirdi. Bunlardan sonra da Muhammed b. Abdullah öldürüldü ve bası kesilip Horasan'a gönderildi.

Abdullah b. Hasan'm Medine'de ayaklanan oğlu Muhammed'e gelince o, babasından, Nafi'den, Ebu Zinad'dan, A'rec'den, Ebu Hürey-re'den, secdeye nasıl varılacağına dair hadisi rivayet etmiştir. Bir cemaat da ondan hadis rivayet etmişlerdir. Neseî ile İbri Hibban onun sika bir ravi olduğunu ifade etmişlerdir. Ancak Buhari, onun hadisîyle uygulanmayacağını söylemiştir.

Anlatıldığına göre annesi onu dört yıl karnında tasimistir. Uzun boylu, sisman, esmer tenli, iri yan, yüksek himmet sahibi, secatli, bahadır ve yüksek satvet sahibi bir kimse idi. Hicretin 145. senesinin ramazan ayının ortasında Medine'de öldürüldü. Bu sırada kırkbeş yaşındaydı. Basını keserek Mansur'a götürdüler ve bu kesik bası her tarafta dolastırıldı.

Muhammed'in kardeşi İbrahim'e gelince o, kardeşi Muhammed'in Medine'de ayaklanmasından sonra Basra'da ayaklandı. İbrahim, kardeşi Muhammed'in öldürülmesinden sonra bu senenin zilhicce ayında öldürüldü. "Kütüb-i Sitte"de rivayet ettiği bir hadis yoktur. Ebu Davut es-Sicistanî, Ebu Avane'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir: «İbrahim ile kardeşi Muhammed, Haricî idiler.» Ebu Davud ise, böyle olmadığını ve bunun, Zeydîlerin görüşü olduğunu ifade etmiştir.

Ben derim ki: İbrahim, bir âlimler ve imamlar cemaatından rivayetlerde bulunmustur. Onlar, bu iki kardeşin ayaklanmasına meyletmislerdi, onlara taraftar olmuslardı.

^ ou senede vefat eden meshur şahsiyetler arasında, adlarını saya-J^ttiiz şu kişiler de vardır: Eclah b. Abdullah, bir kavle göre Is-b- Ebi Halid, Habib b. es-Sehid, Abdülmelik b. Ebi Süleyman, nin azadlisi Amr, Yahya b. Haris ez-Zimarî, Yahya b. Said Ebu et-Teymî, Rü'be b. el-Accac (Accac onun lakabıdır, asıl adı

Ba?~Şa'sa Abdullah b. Rü'be'dir.), Ebu Muhammed et-Temimî el-n> Raciz b. Raciz (Bunlardan her birinin recez bahrinde yazılmış birer divanları vardır. Edebiyat sanatında yüksek bir mevkie bu]u. nuyorlardı, rütbeleri tartışılmazdı. Lügat ilminin âlimi idiler.). [5]

Abdullah B. Mukaffa

Meshur yazar. Seffah ve Mansur'un amcası olan İsa b. Ali vesilesi ile Müslüman olmuş, onun için kitap yazmıştır. Onun meshur risale ve yazıları vardır. Zindıklıkla itham edilmiştir. "Kelile ve Dimne" adlı kitabın yazarıdır. Baska rivayete göre o, bu kitabı Farsça'dan Arapça. ya tercüme etmiştir. Mehdi'nin ifadesine göre, zindıklık içeren her kitap mutlaka İbn Mukaffa, Muti b. İyas ve Yahya b. Ziyad'ındır. Baskaları dediler ki: Mehdi böyle derken dördüncü bir kişiyi unuttu ki o da Cahiz'dir.

Bununla beraber İbn Mukaffa, faziletli, fasih konuşan, edebi kişj. ligi yüksek bir kimseydi.

Asmaî dedi ki: «İbn Mukaffa'a sordular:

- Seni kim edepiendirdi?

- Nefsim beni edepiendirdi, baskalarında bir çirkinlik görürsem o çirkinlikten uzak duruyor, nefsimi de uzaklastırıyordum, ama bir güzellik görürsem ben de o güzelliğin aynisini yapıyordum.»

İbn Mukaffa'in söylediği sözlerden biri de sudur:

«Nutuklardan güzel kokular içtim, ama içmeye doyamadım, kurudu, sonra takti. Bunda bir düzen yoktur ve bu nizamlı birsey değildir. Bundan başka bir sözü de unutmadım.»

İbn Mukaffa, Basra valisi Süfyan b. Muaviye b. Yezid b. Mühelleb b. Ebi Süfra tarafından öldürüldü. Çünkü valiye söver, anası hakkında kötü sözler sarfeder, onu hiçe sayardı. Ona "Muallimin oğlu" adını takmıştı. Burnu büyüktü. Valinin huzuruna girdiğinde, tahkir maksadıyla: "Selam size." derdi.

Bir defasında, vali Süfyan b. Muaviye'ye: «Sustuguma hiçbir zaman pisman olmadım.» demisti. Vali ise ona su cevabı vermisti: «Dogru söyledin, senin dilsizliğin konusmandan daha hayırlıdır.»

Sonra Mansur, İbn Mukaffa'a bir sebepten Ötürü kızıp gazaplan-mis ve valisi Süfyan b. Muaviye'ye mektup yazarak onu öldürmesini emretmisti. Vali Süfyan da onu yakalamış, onun için bir tandir yaktırmış, sonra onu parça parça kesip kopararak tandira atıp tümüyle yakmıştı. Vücudunun parçalarının nasıl koparıldığını, sonra da tan-rirda nasıl yakıldığını bastan sona seyretmisti, İbn Mukaffa'in başka şekilde Öldürüldüğüne dair bir rivayet de vardır.

İbn Hallikan dedi ki: «Bazıları dediler ki: İbn Mukaffa, deriden yapılmış kulaksız zenbiller sattığından ötürü -Arapçada bu zenbille" rin adı olan kifa' kelimesine nisbetle- kendisine İbn Mukaffa denil-

istir. Sahih rivayete göre o, Mukaffa'in oğludur. Mukaffa'in künyesi Ebu Diraveyh'tir. Haccac, onu haraç işlerini yürütmekle görevlen-i- Ne var ki o

bu görevim su-i istimal etmisti. Haccac da elleri

j'rmisti- Ne var . -nceye kadar ona iskencede bulunmustu. Dogrusunu Allah bilir.»

Bu senede Babü'l-Ebvab sehrinde Türklerle Hazarhlar isyan etti-r ve Ermeniye'deki Müslümanlardan çogunu öldürdüler.

Bu senede Medine valisi Abdullah b. er-Rebi' el-Harisî, insanlara haccettirdi. Küfe valisi Isa b. Musa, Basra valisi Müslim b. Kuteybe, ftlisir valisi de Yezid b. Hatim idi. [6]

Hicretin Yüzkirkaltinci Senesi

Bu senede Bagdat (Medinetü's-Selam) sehrinin insasi tamamlandi. Mansur, bu senenin safer ayında sehre gidip yerlesti. Daha önce o, Küfe sinirindeki Hasimiye sehrinde ikamet ediyordu. Hicretin 145, senesinde Bagdat sehrinin insasina baslanmisti. Baska bir rivayete göre ise hicretin 144. senesinde baslanmistir. Dogrusunu Allah bilir.

Bagdat sehrinin insa edilmesinin sebebi suydu: Ravendiler, Kû-fe'de Mansur'a saldirdiklarinda, Allah onu onlarin serrinden korumustu. Ama yine de Kûfe'de Ravendilerin kalintilari vardi. Mansur, kendi askerlerine onlarin zarar vermelerinden korktu. Kûfe'den çıkarak yeni bir sehir kurmak için uygun yer aradi. Dolasti, Cezire'ye gitti. Su andaki Bagdat sehrinin yerinden daha uygun bir yer'göremedi. Çünkü orasi öyle bir yerdi ki, çevredeki kara ve denizlerin hayirlari, zenginlik ve ürünleri, sabah aksam oraya geliyordu. Ayrica çevresi Dicle ve Fırat nehirleriyle kusatilmisti. Köprü olmaksizin hiç kimse halifenin bulundugu yere ulasamazdi.

Mansur, sehrin insasina baslamadan önce orada birkaç gece kalmis, rüzgarların rutubetsiz ve tozsuz bir şekilde gece gündüz orada estigini görmüştü. İklimin ve havanın güzelligini farketmisti Bagdat Sehrinin yerinde Hristiyan ve diğer din mensuplarının, abidlerinin Kiliseleri ve köyleri vardi. Ibn Cerir, bu mekanların adlarını detaylı °Wak sayıp sıralamistir.

Mansur, sehir plani yapılmasını emretti. Külden bir maket yaptı-lar> yollarında ve geçitlerinde yürüdü. Bu onun çok hosuna gitti. Son-a sehrin dört kösesinden her birini bir eniire teslim ederek o köseyi nSa etme görevini verdi. Her taraftan işçiler, sanatkarlar, mühendis-'. ^r getirtti. Yanında binlerce sanatkar, mühendis ve işçi toplandı, orıa ilk kerpici kendi eliyle koydu ve şöyle dedi: «Bismillah velham-p ilah, arz Allah'ındır, oraya kullarından diledigini mirasçi kılar.

e^ akıbet, takva sahiplerininindir. Haydi, Allah'ın bereketi üzerine

i inşa etmeye başlayın.»

Sehrin daire biçiminde insasını emretti. Surların aşağıdan yük, sekliği elli

zira' idi. Yukansındaki kulelere gelince, bunlar surun normal seviyesinden yirmi zira' daha yüksek idiler. Sehre sekiz kapi yaptirdi. Hem iç surlarda hem dis surlarda sekizer kapi vardı. Fakat iç surlardaki kapilarla dis surlardaki kapilar karsi karsiya degillerdi Bunlari birbirlerinin tam hizasina gelmeyecek sekilde yaptirdi. Bu nedenle Bagdat sehrine "Zevra" adi verildi. Çünkü kapilari birbirinin tam hizasinda degildi. Baska bir rivayete göre Dicle nehrinin oradan baska yöne sapmasi nedeniyle Bagdat'a bu ad verilmistir.

Mansur, hükümet konagini sehrin tam orta yerine yaptirdi ki herkes oraya esit mesafede bulunsun. Büyük camiye hükümet konaginın yanina yaptirdi. Caminin kiblesini Haccae b. Ertat tesbit etti.

Ibn Cerir dedi ki: «Bu caminin kiblesinde biraz sapma vardır, namaz kılan kisinin orada Basra kapisina dogru hafifçe yönelmesi icab eder.» Ibn Cerir'in ifadesine göre Rusafe mescidinin kiblesi, büyük caminin kiblesine nisbetle dogruya daha yakindir. Çünkü Rusafe mescidi, hükümet konagından önce yapılmıştır. Sehrin büyük camisi ise hükümet konagından sonra inşaa edilmiştir. Bu nedenle kiblesinde biraz sapma vardır.

Ibn Cerir'in, Süleyman b. Mücalid'den rivayet ettigine göre, halife Mansur, Ebu Hanife Numan b. Sabit'ten Bagdat kadiligi görevini ifa etmesini istemiş, ancak Ebu Hanife bu görevi kabullenmemisti. Mansur, mutlaka kabul etmesi için yemin vermiş, ancak Ebu Hanife de kabul etmeyecegine dair yemin etmişti. Bunun üzerine halife Mansur onu, sehrin insasi ve kerpiçlerin dökümü islerini yürütmek ve işçi tutma isini düzenlemekle görevlendirmisti. O da sehrin hendek tarafındaki duvarının tamamlanmasına kadar bu görevi sürdürdü. Bu duvarların tamamlanması hicretin 144. senesine kadar sürmüştü. Ibn Cerir, Heysem b. Adiyy'in söyle dedigini rivayet etmiştir: «Mansur, Ebu Hanife'ye kadiligi ve haksizliga ugrayanların haklarını kendilerine teslim etme isini üstlenmesini teklif etti. Ancak Ebu Hanife bu teklifi kabul etmedi. Mansur da, Ebu Hanife kendisi için çalışmadan yakasını bırakmamaya yemin etti. Bu durum Ebu Hanife'ye haber verildi. Ebu Cafer Mansur'un yeminini yerine getirmesi istenildi. Ebu Hanife bundan sonra Bagdat'ta vefat etti.»

Anlatildigina göre, Bagdat sehrinin inşasim halife Mansur'a tavsiye eden kisi Halid b. Bermek olmuştur. O, sanatkarları bu işi güzelce yapmaya tesvik etmişti.

Mansur, Medain'deki beyaz köskün hükümet konagi olarak kurulmak amacıyla Bagdat'a taşınması hususunda ümeranın görüşüne başvurdu. Emirler ise ona muhalif görüş beyanında bulunarak söyle dediler: «Böyle yapma, çünkü beyaz kösk, dünyada bir abidedir. Oramü'mmlerin emiri Ali b. Ebi Talib'in namazgahi vardır.» Fakat 1vjanSur, onları dinlemedi ve

beyaz köskün birçok aksamini Bagdat'a gitti. Ama nakliye masrafi Bagdat'a tasinmasına degmedi. Bu nedenle tasimaktan vazgeçti. Vasit sarayinin kapilarini, Bagdat'ta ya-ilmakta olan hükümet sarayina getirip kapilara yerlestirdi.

Haccac, sehrin taslarini, Süleyman b. Davud (a.s.)'un bu bölgede vaptirdigi bir kasabadan naklettirmis ti. Süleyman b. Davud (a.s.)'un yaptirdigi kasabanin kapilarini cinler yapmislardi. Orada çok büyük taslar vardı. Bagdat çarsilarinin gürültü ve sesleri, alisveris yapanla-ın ve pazarda dolasanların çıkardıkları sesler hükümet konagından duyulabiliyordu. Bazi Hristiyan komutanları Bazan'a gönderdikleri mektuplarında bu durumu ayıplıyorlardı. Bu nedenle Mansur, Bagdat içindeki çarsıların başka bir yere nakledilmesini ve caddelerin 40x40 zira' ebadında genişletilmesini emretti. Oralarda yapılmis başka binaları da yıktırdı.

Ibn Cerir, İsa b. Mansur'un bu konuda söyle dedigini rivayet etmistir: «Mansur'un hazinelerinde rastladığım bir yazıda gördüm ki, o, Medinetü's-Selam (Bagdat) sehrinin, oradaki büyük caminin, altın köskün ve diğer çarsıların yapımına 4.883.000 dirhem sarfetmistir. İnsaat ustalarından herbirinin gündeligi bir kirat gümüş, bir sanat-, karın gündeligi ise iki veya üç habbe gümüş miktarında idi.»

Hatib Bagdadî dedi ki: «Ben bir kısım kitaplarda gördüm. Bazılarından nakledildigine göre halife Mansur, Bagdat sehrinin insasına 18.000.000 dirhem sarfetmistir.» Doğrusunu Allah bilir.

Ibn Cerir'in anlattigina göre Mansur, hükümet konagında kendisi için güzel bir oda yapan bir mühendise, aralarında anlastıkları ücretten bir dirhem eksik Ödeme yapmisti. Ayrıca yanında çalışan diğer inaatçılardan birinin onbes dirhem fazla aldığını, hesap neticesinde tesbit etmiş, o parayı iade edinceye kadar onu hapse atmisti. Mansur

Çok cimri idi.

Hatib Bagdadî dedi ki: «Mansur, Bagdat sehrini yuvarlak bir plan üzerine kurdu. Yeryüzünde Bagdat'tan başka yuvarlak planlı bir şehir bulunduğ u bilinmemektedir. Sehrin temelini, müneccim No-baht'm kendisine belirledigi bir vakitte atmisti.»

Müneccimlerden birinin anlattigina göre Mansur, kendisine Bagdat sehrinin kurulusu tamamlandıktan sonra söyle demistir: «Sehrin hangi burçtan olduğunu tesbit et bakalım.»

Müneccim, burcu tesbit etmeye baslamis. O esnada Müsteri gezegeni yay burcuna girmis olduğ undan müneccim, yıldızların kendisine gösterdikleri durumu ifade etmiş ve Bagdat'ın ömrünün uzun sürece-^ini> senliginin çoğ alacağını, bütün dünyanın oraya yöneleceğini, insanların oradaki seylere

muhtaç olacaklarını anlatmıstı. Müneccim sözün burasında söyle diyor:

«Sonra kendisine dedim ki: "Ey müminlerin emiri, sana müjdeler olsun, ebediyete kadar bu şehirde hiçbir halife ölmeyecektir." Ben böyle dedikten sonra Mansur'un gülümsediğini sonra da söyle dediği, ni gördüm: "Elhamdülillah, bu Allah'ın bir lutfudur ki dilediğine verir. Allah büyük lütuf sahibidir."»

Sairin biri Bagdat şehri hakkında söyle demistir:

«Bagdat şehrinin Rabbi hükmetti ki, o şehirde hiçbir halife ölmeyecektir.

Rab, yaratıkları üzerinde dilediği gibi hükmeder.»

Genis bir ilme sahip olmasına rağmen Hatib Bagdadî de bu yanlış inancı benimsemis, karsı çıkmamış, aksine kabullenmiş ve söyle demistir: «Bazılarının iddialarına göre Emin, Bagdat'a bağlı Enbar yolunda öldürülmüştür. Ben bunu Kadi Ebü'l-Kasim Ali b. Hasan et-, Tenuhî'ye anlattığımda o bana söyle dedi: "Muhammed el-Emin, Medine'de (yani Bagdat şehrinde) öldürülmedi. Aksine o, Dicle ırmagina açılan bir gemiye binip gezintiye çıktı, nehrin orta kısımlarında yakalanıp Öldürüldü. Solî ve diğerleri de böyle demislerdir."»

Bazı Bagdat âlimleri demisler ki; «Bagdat şehrinin genişliği 130 ceribtir. Bu da 2x2 mil ebadındaki bir alanı kapsar.»

Imam Ahmed b. Hanbel dedi ki: «Bagdat şehri Serat'tan başlayıp Babü't-Tibn'e kadar uzanır.»

Hatib Bagdadî'nin anlattığına göre, Bagdat şehrinin sekiz kapısından her iki kapısı arasında bir millik mesafe vardır. İki kapı arasındaki mesafenin bir milden daha az olduğunu söyleyenler de vardır.

Yine Hatib Bagdadî'nin anlattığına göre, hükümet konagındaki yeşil kubbe seksen zira uzunluğunda imiş. Bu kubbenin üzerinde bir at heykeli varmış. Heykelin üzerinde bir süvari, süvarinin elinde de bir mızrak bulunuyormuş. Bu heykel dönerli imiş, hangi tarafa yönelirse sultan o tarafta bir olay meydana geldiğini anlarmış ve çok geçmeden olayla ilgili haber sultana intikal edermiş. Yeşil kubbe, mahkeme eyvanının ön tarafında olup 30x20 zira1 ebadında imiş. Bu kubbe; hicri 329. senenin cemaziyelahir ayının 7'sinde çarsamba gecesi yağmurların, doluların yağdığı, simseklerin çaktığı bir sırada yıkılmış.

Hatib Bagdadî'nin anlattığına göre, halife Mansur zamanında Bagdat'ta koyun ve koçlar bir dirheme, kuzularsa dört danike satılır^{***} mis. Koyun eti satanlar, «Altmış ntil bir dirheme», sigir eti satanlar^{**} sa «Doksan ntil bir dirheme», hurma satanlar «Altmış ntil bir zeytinyağı satanlar «Onaltı ntil bir dirheme», yağ satanlar «Se-C>' til bir dirheme», bal satanlar da «On

ntil bir dirheme» diye yük-l7""eslebaginrlarmis.

Raedayat sehrindeki bu güvenlikten ve uzunluktan ötürü sehire yerler fazlalasmis, ahalinin nüfusu çoğalmis, pazarlara ve sokakla-teSe.akanlar artmisti. Asin kalabaliktan ötürü insanlar sokaklar-""a ^ye pazarlardan rahatça geçemez hale gelmisti. Pazardan dönen w emir söyle demisti: «Vallahi, bu mekanda uzun zamandan beri tavsanlann pesinden kosmus degilim.»

Hatib Bagdadî'nin anlattigina göre Mansur, bir gün köskünde turmakta iken bir gürültü, sonra bir baska gürültü, ardından da bir baska gürültü duymus ve mabeyincisi Rebi'e bunun ne oldugunu sormus. O da, bir sigimi kasabin elinden kurtulup kaçmakta oldugunu, saga sola kaçistigini söylemisti. Orada bulunan er-Rumî, Mansur'a söyle demisti: «Ey müminlerin emiri, öyle bir sehir yaptin ki, senden önce hiç kimse bu sehrin benzerini yapabilmis degildir. Ancak bu şehirde üç kusur vardır: Birincisi sudan uzak olmasi, ikincisi çarsi pa-zann sehire çok yakin bulunmasi, üçüncüsü de şehirde yesilligin olmamasidir. Oysa göz yesildir, yesili sever.» Halife Mansur basini kaldirip o adama cevap vermemis, sonra bu durumun degistirilmesini emretmisti. Emir verdikten sonra sehire sular getirilmis, çevresinde bahçeler hazirlanmis ve sehrin göbegindeki pazar yerlerini isgal eden esnaf ve sanatkarlar, Kerh mintikasina nakledilmislerdi.

Yakub b. Süfyan dedi ki: Bagdat sehiriin insaati hicri 146. senede tamamlandi. 157. senede pazarlar; Babü'1-Kerh, Babü's-Sair ve Ba-bü'1-Muhavvel yanma nakledildi. Mansur, çarsilarin 40.000 zira genisliginde olmasini emretti. Bundan iki ay sonra, Huld adi ile bilinen sarayini yaptirmaya basladi. Bu sarayin yapimi hicri 158. senede tamamlandi. Bu sarayin insasini Veddah adli bir adama görev vermisti. Aynca halk için bes vakit namazi ve cuma namazini eda etmeleri gayesiyle bir cami yaptırdi ki, halk gelip Mansur'a mahsus camiye girmesin.

Bagdat'taki Daru'l-Hilafe'ye gelince, burayi da Hasan b.Sehl yap-ir<«. Ondan sonra buranın mülkiyeti Me'mun'un zevcesi Boran'in eli-ne geçti. Daha sonra Mutedid -baska bir rivayete göre ise Mutemed-Boran'dan istedi. Boran, evet dedi ama birkaç gün onu bek1 Borandan istedi. Boran, evet dedi ama birkaç gün onu bek 1- kasinmak için süre istedi, o da Boran'a bu süreyi verdi. Fakat Gl,ari "u sure zarfinda sarayin onanlmasina, badana edilmesine, gü-mesme Ç-ahSfr- Sonra sarayi çeşitli hah ve perdelerle tefris ve K °ra^a halifelere layik cariyeler ve hizmetçiler yerlestirdi. Bu cariyeler hizmetçilere çeşitli elbiseler giydirdi. Anbarlara çeşitli yiyecek ve haddeleri doldurdu. Bazi odalara çeşitli mal ve zahireler koydu sonra sarayin anahtarini Mutedid'e (veya Mutemed'e) gönderdi. Sonra o da gelip saraya girdi ve Boran'in oraya yerlestirdigi esyalari, hizmetçileri, yiyecekleri, gida

maddelerini, ayrıca yaptigi tamiratları gördü. Bu onun için gerçekten hayret verici bir manzara oldu. Oraya giren ve üzerine sur yaptıran ilk halife o oldu. Hatib Bagdadî böyle demistir.

Taç sarayına gelince, Mükfefî onu Dicle irmaginin üzerinde yaptırdi. Çevresinde kubbeler, meclisler, meydanlar, avizeler, çeşitli yırtıcı hayvan heykelleri vardı.

Hatib Bagdadî, Muktedir Billah zamanında yapılan Dürrüssecere evsaftin, o saraydaki mefrusati, perdeleri, hizmetçileri, cariyeleri, köleleri ve öz alıcı muhtesemlikleri, zahiren görülen dünyevi güzellikleri anlatmış ve sarayda 11.000 hadim ile 700 hacibin bulunduğunu söylemiştir. Kölelere gelince, onların sayıları çok olup binlerce idiler.

Bu meseleler, sözü edilen hükümdarların devirlerinden ve yönetimlerinden bahsedilirken' detaylı olarak anlatılacaktır. Onların devirleri adeta bir düs gibi gelip geçmiştir.

Hatib Bagdadî, Muharrem'deki Darü'l-Melik'i, orada cuma namazlarının kilindiği camileri, oralarda bulunan nehirleri, bu nehirler üzerindeki köprüleri, ayrıca Mansur'un zamanında ve ondan sonra meydana gelen hadiseleri anlatmıştır.

Hatib, sairlerden birinin Bagdat'ta Dicle nehri üzerindeki köprüler hakkında söyle dedigini nakletmiştir:

«Gizli bir yaşam sürerek Dicle kıyısında yalnız basımıza bir mecliste felekten bir gün çaldık.

Hava bir isik verdi, bu isik ilerledi, ben de o mutlu zamana köle oldum.

Dicle irmagi sanki beyaz bir taylasandır, üzerindeki köprü ise siyah bir dokuma gibidir.»

Bir baska sair de söyle demisti:

«Dicle'nin sirtına vurulan köprü ne güzel bir köprü.

Saglamca yapılmış, güzel ve parlak bir köprü.

Güzeldir, göze hoş görünür, Irak için bir süs ve gezinti yeridir.

Sevkten ve zevkten yoksun kalıp yorulan kişi için bir tesellidir.

Oraya gelip baktığında ve düşündüğünde o köprüyü,

Akan bir zemin üzerine yazılmış bir satır gibi görürsün.

O köprü abanozdan yapılmış, üzerinde fildisi işlemeler vardır.

Altında civadan bir zemin bulunan filleri andırır.»

Solî'nin söyle dedigi nakledilir: Ahmed b. Ebi Tahir, "Bagdat" adlı ir'tabında şehrin iki ucu arasındaki mesafenin 53.000 cerib, doğu ci-h tinin 26.750

cerib, hamamlarinin 60.000 tane o■lugunu söylemis- Her hamamda en azindan bes hamamci neferi, bir tellak, bir güb-1 ci bir yakici, bir de sucu bulundugunu; her hamamin karsisinda h s nescid oldugunu, bunun da toplam olarak 300.000 mescid yapti-- m l*er mescitte biri imam, biri müezzin, biri kayyum, ikisi de me-mum olmak üzere bes nefer bulundugunu, fakat bunlari sayilarinin sonralari eksildigini ve düzenin yavas yavas bozulduğunu, Bagdat'in sanki maddeten ve manen harabeye dönüştüğünü ifade etmistir. Nitekim bununla ilgili açıklamalar yeri gelince verilecektir.

Hafiz Ebu Bekir el-Bagdadî dedi ki: «Kadrinin yüceligi, durumunun azameti, âlimlerinin ve meshur sahsiyetlerinin çoklugu, havas ve avaminin birbirinden ayird edilisi, kentlerinin büyüklüğü, çevresinin genisligi, binalarinin, yollarinin, menzillerinin, caddelerinin, mescid-lerinin, hamamlarinin ve hanlariinin oldugu, hayatinin güzelligi, suyunun tatliligi, gölgesinin serinligi, yaz ve kisinin mutedil olusu, bahar ve güzünün sagligi bakimindan Bagdat'in dünyada bir esi yoktur. Bu sehir, daha çok Harun Resid'in zamaninda imar görüp senlenmis ve nüfusu çoğaltmisti.»

Ben derim ki: Ama daha sonra gerilemeye baslamis ve Harun Re-sid'ten zamanimiza kadar gerileme devam etmistir. Özellikle Türk hükümdari Cengiz Han'in oğlu Hülagu'nun zamaninda bu gerileme hizlanmisti. Hülagu, bu sehrin meshur sahsiyetlerinin onurunu kirmis, halifesini ve âlimlerini öldürmüs, evlerini ve kösklerini yikmis, havas ve avam demeden herkesi öldürüp Bagdat'i helake sürüklemis; mal ve ürünleri ele geçirmis, asilleri, zürriyetleri yagmalamis, sabah aksam toplantilarinda dile dolanan bir hüznün ve kederi o sehre birakmisti. Orasini bütün sehirler için bir ibret numunesi, ders alan kimseler için bir ibret dersi, akl-i selim sahibi herkes için hüznünle hatirlanacak bir örnek haline getirmisti. Kur'ân tilavetinin yerine sarkilar ve türküler okunmaya, siirler insad edilmeye baslamisti. Daha birçok kötülükler meydana gelmisti. Peygamber hadislerinin yerine Yunan

sefesi okutulmus, kalamî meseleler yerine Karmatî yorumlari yer-e.smis, âlimlerin yerini talipler almis, Abbasi halifelerinin yerine köidareciler geçmis; reisligin ve asaletin yerine hasislik ve alçaklik

Çnus, ilim talebelerinin yerine zalimler ve dolandiricilar geçmis; five hadis ile rüya tabirlerinin yerine çeşitli türlerden siirler geç

Tabii ki bu da Bagdatlilarin günahlari nedeniyle baslarina gel.

«Rabbin, kullara karsi zalim degildir.» (ei-Fussüet, 46.) gj zamanlarda Bagdat'ta maddi manevi çirkinlikler cereyan etti-' esrar içildiği; Cenâb-i Allah'in, halkina en faziletli, en mükemmel

ve en güzel şeyi tekeffül ettiği Sam'a göçüldüğü için bu değişim meydana gelmiştir. İmam Ahmed b. Hanbel, Rasûlullah (s.a.v.)'m bu konuda söyle buyurduğunu rivayet etmiştir:

«İraklıların hayırlıları Sam'a, Samlıların da en serlileri Irak'a göçmedikçe kıyamet kopmayacaktır.» [7]

Bagdat Şehri Hakkında Varid Olan Eser Ve Haberler

Bu şehrin adıyla ilgili dört lügat vardır: Bagdat, Bagdaz, Bagdan ve Magdan.

Bagdat kelimesi Acemce bir kelime olup "bag" ve "dad" kelimelerinin bileşiminden meydana gelmiştir. Bag kelimesinin bahçe ve bostan anlamına geldiği, dad kelimesinin de bir adamin adı olduğu söylenmiştir. Bag kelimesinin bir put adı veya seytan adı olduğu, dad kelimesinin de bagis, yani putun bagisi anlamına geldiğini söyleyenler de vardır. Bu nedenle Abdullah b. Mübarek ile Asmaî ve diğerleri, bu şehire Bagdat adını vermeyi hoş görmemişler, ancak Medinetü's-Selam denilmesini uygun bulmuşlardır. Şehrin kurucusu Ebu Cafer el-Mansur da bu şehire Medinetü's-Selam adını vermiştir. Çünkü Dicle nehrine Vadi's-Selam deniliyordu. Medinetü's-Selam adı da buradan esinlenerek Bagdat şehrine verilmiştir. Bazıları da bu şehire Zevra adını takmışlardır.

Hatib Bagdadî, Cerir b. Abdullah'tan rivayet etti ki; Rasûlullah (s.a.v.) söyle buyurmıştır:

«Dicle ile Dücyel arasında, Kutribel ile Serat arasında bir şehir kurulacaktır ki, yeryüzünün hazineleri toplanıp oraya götürülecektir. O şehrin hükümdarları zordur. Demir kazığın yumusak toprağa gü-mülüp kaybolmasından daha hızlı bir şekilde bu şehir yere batacaktır.»

İmam Ahmed b. Hanbel ile Yahya bu hadisin aslinin olmadığını söylemişlerdir. Hatib Bagdadî de bu hadisin bütün rivayet yollarının illetli olduğunu ifade etmiştir.

Eski kitaplarda anlatıldığına göre bu şehrin kurucusu, Miklas ile, "Danikler sahibi" anlamına gelen Züddevanik'tir. Cimri olduğundan ötürü ona Züddevanik adı verilmisti. [8]

Bagdat Hakkında Âlimlerin Rivayetleri

Yunus b. Abdü'l-Alâ es-Sadeî dedi ki: İmam Safî bana söyle sor-- Bagdat'i hiç gördün mü?

_ Hayır.

_ Öyleyse dünyayı görmemişsin.

İmam Safî dedi ki: «Hangi beldeye gitmişsem mutlaka oraya ge-'ci bir

ugrak yeri nazariyla bakmisim, yalnız Bagdat hariç. Oraya Srdignnde orayı kendim için bir vatan saydim.»

Bazilari dedi ki: «Dünya çöldür, Bagdat ise o çölün gelismis bir sehidir.»

Ibn Aliye dedi ki: «Bagdatlılar kadar hadis talebi hususunda akilli kimse görmedim ve onlardan daha huzurlu hiç kimse göremedim.»

Ibn Mücahid dedi ki: «Ebu Amr b. A'lâ'yi rüyada gördüm. Kendisine söyle bir soru sordum:

- Sen öldükten sonra Allah sana ne yaptı?

- Bunu geç hele. Bagdat'ta Ehl-i sünnet ve'l-cemaat yolunda ikamet edip de vefat eden kimse bir Cennet'ten baska bir Cennet'e intikal eder.»

Ebu Bekir b. Ayyas dedi ki: «İslâmiyet Bagdat'tadır. Bagdat, adamları aglayan bir tuzaktır, orayı görmeyen dünyayı görmemistir.»

Ebu Muaviye; «Bagdat, dünya ve ahiret diyaridir.» demistir.

Bazilari dediler ki: «Cuma gününü Bagdat'ta geçirmek, teravih namazini Mekke'de kilmak ve bayram gününü de Tarsus'ta kutlamak İslâm'in güzelliklerindendir.»

Hatib Bagdadî dedi ki: «Cuma gününü Medinetü's-Selam'da (Bagdat'ta) geçiren kimsenin kalbinde Cenâb-i Allah, İslâmiyet'in yerini yüceltir. Çünkü üstadlarımız derlerdi ki: Cuma gününü Bagdat'ta geçirmek, diger sehirlerde bayram gününü geçirmek gibidir.»

Adamin biri dedi ki: «Ben Bagdat'taki Mansur camiinde cumalarimi kildim. Bir gün isim oldu da cuma namazini baska bir camide kildim. Gördüğüm rüyada adamin biri bana söyle dedi: Medinetü's-Selam camiinde cuma namazini kilmayı bıraktin, oysa o camide her cuma günü yetmis veli namaz kilar.»

Bir baskasi dedi ki: Bagdat'tan baska bir yere tasinmak istedim, gördüğüm rüyada adamin biri bana söyle dedi: «İçinde Aziz ve Celil olan Allah'in 10.000 velisi bulunan bir sehri bırakıp baska sehre mi göçüyorsun?»

v Adanim biri dedi ki: İki melegin Bagdad'a geldiklerini, birinin di-fe5îne' «Buranin altini üstüne getir, çünkü burası azabi haketti.» de-^ni, digerininse ona su karsiligi verdigini isittim: «Bunu nasıl ya-Parim! Bu sehirde her gece 5.000 hatim indirilmektedir.»

Ebu Mesher, Said b. Abdülaziz b. Süleyman b. Musa'nin söyle de-Sini rivayet etmistir: «Adamin ilmi Hicazî, ahlakî Irakî, namazi da ^ (yani Samlilarin kildigi gibi) olursa olgunluga ermistir.»

üb, Mansur en-Nümerî'ye söyle dedi: «Bana Bagdat'i sevdirecek bir siir

oku.» Mansur da ona Rafika'nin su siirini okudu:

«Bagdat'ta ne güzel dallar vardır, orada hem din hem de dünya için gezinti yerleri vardır.

Oranın kokusunu teneffüs etmek için dallar arasına girdiğinde Hasta kisi sifa bulup canlanır.»

Bu siiri okudugu için Zübeyde, Mansur'a 1.000 dinar Ödül verdi. Hatib Bagdadî dedi ki: Tahir b. Muzaffer b. Tahir el-Hazin'in kitabında, kendi elyazisiyle yazdığı su siiri okudum:

«Cenâb-i Allah, Kerh ile Huld ve köprü arasında bulunan Bagdat sehrinin Savbu'l-Gadiyat mahallesine rahmet sularını içirsin.

Orası güzel bir sehirdir. Ahalisi şehirlerde yasadıklarından bu yana oradan başka hiçbir şehirde göremeyecekleri Özel nimetlere kavusmuşlardır, söyle ki:

Mutedil bir hava, sağlık, su.

Öyle bir su ki, tadı saraptan daha lezzetlidir.

Oranın Dicle ırmagının iki kıyısı vardır ki> bizler için düzenlenmiş gibidir.

Her tarafında bir taç ve birer köşk var.

Dicle'yi bir misk kokusu gibi görürsün, sulan gümüş gibi parlaktır.

Çakıl taneleri de inci ve yakutları andırır.»

Hatib Bagdadî, bu konuda çok siirler nakletmiştir. Biz burada yetecek kadarını andık.

Bagdat sehrinin kuruluşu hicretin 146. senesinde tamamlandı. 148. senesinde tamamlandığına dair zayıf bir rivayet de vardır. Anlatıldığına göre sehrin hendegi ve surları, hicretin 147. senesinde tamamlanmıştır. Mansur, sehri genişletmeye, binalarını güzelleştirmeye devam etti. Son olarak da Huld Sarayı'ni inşa ettirdi. Orada ebe-diyen yaşayacağını zannetti, ya da asla yıkılmayacağını düşündü. Ne var ki, sarayın yapımı tamamlandığında kendisi vefat etti. İleride de açıklanacağı gibi Bagdat sehri defalarca tahrib edilmiştir.

Ibn Cerir dedi ki: Bu senede halife Mansur, Selem b. Kuteybeyi Basra, valiliğinden azletti, yerine Muhammed b. Süleyman b. Ahy1 vali olarak tayin etti. Bunun sebebi de suydı: Mansur, Selem'e mektup yazarak İbrahim b. Abdullah b. Hasan'a sattıkları evleri yıkmalarını emretmiş, ancak o bu emri agirdan alıp işi geciktirmisti. Bu nedenle Mansur da amcası Muhammed b. Süleyman'i oraya gönderimi' Muhammed de orada fesat çıkarmış, çok evleri yıkmisti.

Halife Mansur bu sene, Medine valisi Abdullah b. er-Rebi'i azlet.

. yerine Cafer b. Süleyman'ı tayin etmistir. Mekke valisi Sirri .

Abdullah'ı da görevden almış, yerine Abdüssamed b. Ali'yi tayin et.

Bu senede Abdülvehhab b. İbrahim b. Muhammed b. Ali, insanlara haccettirdi.

Yine bu senede Cafer b. Hanzala el-Behrânî, Anadolu gazvesine

Bu senede meshur şahsiyetlerden Es'as b. Abdülmelik, Hisam b. Said el-Kelbî, Hisam b. Urve ve bir kavle göre de Yezid b. Ebi Ubeyd vefat ettiler. [9]

Hicretin Yüzkirkyedinci Senesi

Bu senede Esterhan el-Harezmî, Türk ordusu ile Ermeniyeye taraflarına saldırdı. Tiflis'e girdi, çok sayıda adam öldürdü ve Müslümanlardan ve zimmilerden çok sayıda esir aldı.

Harbilerin kendisine mensup bulundukları Harb b. Abdullah er-Ravendî, bu yıl içerisinde Bağdat'ta öldürüldü. O, Haricilere karşı koymak için 2.000 askeri ile birlikte Musul'da ikamet etmekteydi. Ama Mansur, Ermeniyeye'deki Müslümanlara yardıma gitmesi için onu gönderdi. Harb, Cibril b. Yahya'nın askerleri arasında idi. Cibril'in ordusu bozguna uğradı, Harb'in kendisi de öldü. Allah ona rahmet etsin.

Bu senede Mansur'un amcası Abdullah b. Ali öldü. O, Sam sehrini Emevilerin elinden alan kişiydi. Seffah'ın vefatına kadar orada vali olarak görev yaptı. Seffah vefat edince, bu defa halkı kendisine bey'ata çağırdı. Bunun üzerine Mansur, Ebu Müslim el-Horasanî'yi onun üzerine gönderdi. Ebu Müslim onu bozguna uğrattı, Abdullah da kardeşi ve Basra valisi Süleyman b. Ali'nin yanına gitti. Orada bir süre gizlendi. Sonra Mansur otoritesini yerleştirdi. Onu getirtip zindana attı.

Bu senenin girişiyle Mansur, hacca gitmeye karar verdi. Yola çıkacağı esnada amcası ve -Seffah'ın vasiyeti üzerine- kendisinin veli-ai olan İsa b. Musa'yi çağırdı. Hapiste bulunan diğer amcası Ab-Uuah b. Ali'yi ona teslim etti: «Bu hem benim, hem de senin düşnia-u" °klugumda bunu öldür, sakın bu işi savsaklama.» dedi. Man-nacca gitti. Yolda iken amcası İsa b. Musa'ya mektup yazarak Ab-an D- Ali'yi öldürmesi için tesvikte bulundu. Ve: «Sana teslim etti-y ® ne yaptın?» diye sordu. Bu soruyu içeren mektupları defalarca ba \ k- Musa'ya gelince, o, ne yapacağını sasırdı. Yakınlarından ari ile bu konuyu görüşüp fikirlerini sordu. Görüş sahibi bazıları ona şu tavsiyede bulundular:

«Abdullah b. Ali'yi öldürmemen daha uygun olur, onu yanında tut, fakat öldürmüş gibi görün. Çünkü korkarız ki, sen bunu Öldür dükten sonra Mansur açıkça senden bunun kanını talep eder ve "On sen öldürdün." der.

Sonra da cellada emir vererek sana kisas tatbik ettirmek ister. Sen ona her ne kadar: "Bunu sen bana emretmistin " desen de bunu isbatlayamazsm, o da seni bu sebeple öldürür. Aslında Mansur, ikinizden de kurtulmak için, hem onu hem seni öldürmek is-tiyor.»

Isa b. Musa, bu öğüdü dinleyince durumu degisti, amcasini yaninda gizledi ve öldürmüs olduğu izlenimini verdi.

Mansur, hacdan dönünce aile efradina, yanina gelmelerini emretti ve onlara, amcasi Abdullah b. Ali için sefaatçi olmalarim tenbihle-di. Onlar da sefaatçi oldular, onu öldürmemesini ısrarla talep ettiler O da güya onların bu ısrarlarına dayanamadi, isteklerini kabul etti. Isa b. Musa'yi huzura çağirtip söyle dedi:

- Bunlar Abdullah b. Ali'yi öldürmemem için sefaatçi oldular, ben de isteklerini kabul ettim. Abdullah b. Ali'yi bunlara bagisladim.
- Abdullah nerede? Bana emir verdigin zaman onu öldürdüm.
- Ben sana böyle bir emir vermedim.

Mansur, kendisine daha önce böyle bir emir vermedigini söyleyip emrini inkar etti. Isa b. Musa da Mansur'un kendisine defalarca gönderdigi mektuplari getirdi. Fakat o, böyle bir emir vermedigini söyleyip sözlerini inkar etti. Mansur inkarında ısrar edince, Isa b. Musa da Abdullah b. Ali'yi Öldürdüm demekle ısrar etti. Bu tartismaların ardından da halife Mansur, Abdullah b. Ali'yi öldürmüs olduğundan ötürü Isa b. Musa'ya kisas tatbik edilmesi emrini verdi. Hasim ogullari, onu öldürmek için huzurdan disari çıkardılar. Kılıçlarını çekip Isa b. Musa'nin üzerine hücum ettiklerinde Isa onlara: «Beni tekrar halifeye götürün.» dedi. Onlar da kendisini halife Mansur'un huzuruna götürdüler. Isa b. Musa, ona söyle dedi:

- Amcam Abdullah b. Ali hayattadır, onu öldürmemisim.
- Getirin öyleyse.

Isa, Abdullah b. Ali'yi sakladigi yerden çıkarip huzura getirdi. Halife Mansur da artık birsey yapamadi. Abdullah b. Ali'nin, duvarlari tuz üzerine inşa edilmiş bir zindana atilmasini emretti. Gece olunca da zindanın duvarlari üzerine su döktürdü. Duvarlar çöktü ve Abdullah b. Ali, zindanda öldü.

Sonra Mansur, Isa b. Musa'yi veliahdlikten azletti, yerine kendi oğlu Mehdi'yi tayin etti. Mehdi'yi, Isa b. Musa'dan daha üst tarafta, kendi saginda oturtmaya basladi, sonra da Isa b. Musa'ya hiç dönüp bakmadi. Izin, mesveret ve yanina girip çıkma konusunda onu kum Sonra onu sürekli olarak yanından uzaklastirmaya, tehdit çiifflseetII1R durumlara dayanamayan Isa b. Musa, nihayet kendini veli-Hlktan hal' etti ve Mansur'un oğlu Mehdiye bey'at etti. Bu ferağa-A n ötürü Mansur kendisine

12.000.000 dirhem para verdi. Böyle- t a b Musa'nin ve çocuklarının durumu Mansur nezdinde düzeldi. ur daha Önceleri kendisinden yüz çevirdigi halde artık Isa b. A/fsa'ya yönelip ona iltifat etmeye basladi.

Bu konuda aralarinda çok yazismalar ve mektuplasmalar oldu. v. vatin kendi oğlu Mehdi'ye yapilmasi, Isa b. Musa'nin kendini veli-hdhktan hal etmesi konusunda çeşitli pazarliklar cereyan etti. Mansur, halkin Mehdi'yi hiç kimseye degismeyecegini, ümera ve üst bakanin da bu görüşte oldugunu bildirdi. Bu zorlamalar neticesinde Isa b. Musa da istemeyerek kendini veliahdliktan hal' etti. Mansur ona 12.000.000 dirhem verdi.

Böylece doguda, batida, yakinda, uzakta, ülkenin her tarafinda Mehdi'nin veliahdhgına bey'at edilmiş oldu. Mansur, buna çok sevindi. Halifelik onun zürriyetinde kaldı ye zamanimiza kadar devam etti. Abbasilerden gelen her halife mutlaka onun sülalesindendi. «Bu, güçlü olanin, bilenin nizamidir.» {ei-En'âm, 96.)

Bu senede vefat eden meshur eden şahsiyetler arasında Ubeydul-lah b. Ömer el-Ömerî, Hasim b. Hasim ve Hasan-i Basrî'nin arkadası Hisam b. Hasan da bulunuyordu. [10]

Hicretin Yüzkirksekîzinci Senesi

Geçen sene Tiflis beldesinde karisiklik çıkaran Türklerle savasmasi için Mansur bu senede Hamid b. Kahtabe'yi gazaya gönderdi. Ancak Hamid, Türklerden hiçbirini orada bulamadi. Çünkü hepsi kendi beldelerine çekilmişlerdi.

Bu senede Cafer b. Ebi Cafer insanlara haccettirdi.

Bu senede vilayetlerin valileri, önceki senelerde adlan bildirilen valilerdir.

Bu senede "İhtilâcü'l-A'za" adlı kitabın kendisine yalan yere is-edildiği Cafer b. Muhammed es-Sadık vefat etti. Süleyman b.

ran el-A'mes de bu senenin rebiyülevvel ayında vefat etti. Bu zat, is üstadlarından idi. seh 7 senec*e vefat edenler arasında Amr b. Haris, Avvam b. Hav-

Zebidî, Muhammed b. Abdurrahman b. Ebi Leyla ve Muhammed Acla* da vardır. [11]

Hicretin Yüzkirkdokuzuncu Senesi

Bu senede Mansur, Bağdat şehrinin surlarının ve hendeginin yapimini tamamladı.

Abbas b. Muhammed, Anadolu'ya gazaya gitti. Bizans topraklarına girdi. Beraberinde Hüseyin b. Kahtabe ile Muhammed b. Es'as da vardı.

Muhammed b. Es'as, yolda vefat etti.

Bu senede Muhammed b. Ibrahim b. Ali, insanlara haccettirdi. Halife Mansur onu, amcası Abdüssamed b. Ali'nin yerine Mekke ve Hicaz valiliğine atadı. Bu senede vilayetlerin valileri daha önceki senelerin valileri idiler.

Bu senede Zekeriya b. Ebi Zaide, Kehnes b. Hasan, Müsenna b. Sabah ve Sibeveyhî'nin üstadı, nahivci, Basralı İsa b. Ömer Ebu Amr es-Sakafî vefat ettiler.

Anlatıldığına göre İsa b. Ömer, Halid b. Velid'in azadlılarından-dir. Sakif kabilesine yerleştiği için kendisine Sakifli denilmiştir. Lü-gatta, nahivde ve kiraatta kadri yüce, büyük bir imamdi. Bu ilmi, Ubeydullah b. Kesir, İbn Muhaysin ve Abdullah b. Ebi İshak'tan Öğrendi. Hasan-i Basrî ile diğer âlimlerden de ders aldı. Halil b. Ahmed ile Asmaî ve Sibeveyhî de kendisinden ders aldılar. Sibeveyhî, onun derslerine devam etti, ondan ilim öğrenip yararlandı. "Cami" adıyla adlandırdığı kitabını ondan aldı, ilaveler yapıp genişletti. Bugün o kitap, Sibeveyhî'nin kitabı olarak bilinmektedir. Aslında bu kitap, üstadının eseridir. Sibeveyhî, zorlandığı meseleleri üstadı Halil b. Ah-med'e sorardı. Halil de İsa b. Ömer'in tasnif ettiği eserlerdeki çözemediği meseleleri ona sorardı. O, şöyle demistir: «Yetmiş küsur kitap derledi, ancak "İkmâl" adlı kitabından başka hepsi kayboldu. İkmâl da Fars diyarında derlendi. İşte ben o kitapla mesgul oluyorum. Ondaki zor meseleleri sana soruyorum.»

Halil, bir süre basını öne eğip sustu, sonra şu şiiri okudu:

«İsa b. Ömer'in tasnifatı dışında bütün nahiv ilmi kaybolup gitti.

İşte İkmâl, işte Cami adlı eserler;

Bu ikisi insanlar için güneş ve ay mesabesinde eserlerdir.»

İsa b. Ömer, gerçekten garip ifadeler kullanırdı. İfadelerinde cidden derinlere dalar, girift kelimeler kullanırdı. "Sihah" adlı eserinde Cevheri şöyle bir olayı anlatır: İsa b.. Ömer, bir gün merkebinden yere düştü, insanlar gelip etrafında toplandılar, onlara şöyle dedi:

«Size ne olmuş ki, bir delinin etrafında toplandığınız gibi etrafım" da toplanıyorsunuz? Haydi dağın bakalım.»

Baska birinin anlattığına göre onda nefes darlığı varmış. Bu nemekebinden yere düsmüş. İnsanlar onun bayıldığı, sar'aya i ndieini zannetmişler. Ziyaretine gelmişler, üzerine Kur'ân-i k okumaya başlamışlar. O da bu baygın halden ayıhp kendine îrII?- de onlara yukarıda naklettığımız sözleri sarfetmiş. Orada bu-geldiğjn ,iri ^emis ki: «Ben onun Farsça konustugunu sanıyordu»^{111*11'}

dUI1tK Hallikan'in anlattığına göre İsa b. Ömer, Ebu Amr b. Alâ'nin Tmvmis

İsa b. Ömer, gününün birinde Ebu Amr b. Alâ'ya: «Ben a d b Adnan'dan daha fasih Arapça konusurum.» demis. Ebu Amr ifona söyle bir soru yöneltmis: _ Sen su beyti nasıl okursun?

«O kadınlar tesettür için yüzlerini örtüp gizlerlerdi,

Bugün ise bakanlara kendi yüzlerini gösterip açığa vururlar.»

Sen bu siirdeki "bede'ne" kelimesini "bedeyne" seklinde mi okudun?

- Evet, "bedeyne" seklinde okudum.

- Sen yanlış okudun. Eğer "bede'ne" seklinde okusaydın yine yanlış okumuş olurdun.

Ebu Amr, aslında onu yanıltmak istemisti. Hakikatte bu kelimenin doğru okunusu, "bedevne" seklinde olmalıdır. Bu kelime, "zuhur etmek" anlamına gelen "bedâ-yebdû" kökünden türemistir. "Bede'e-yebdeu" ise, "birseye baslamak" anlamına gelir. [12]

Hicretin Yüzellinci Senesi

Bu senede Horasan diyarında Üstad Sis adında bir kafir isyan etti ve Horasan'ın birçok yerlerini istila etti. Etrafında 300.000 kadar adam topladı. Bunlar Müslümanlardan çok sayıda adam öldürdüler. Oradaki askerlerin tümünü bozguna uğrattılar, çok sayıda adamı esir aldılar. Bu nedenle orada fesat yerleşti. Durumları güçlendi, iş çığı. rında çıktı.

Mansur, Hazim b. Hüzeyme'yi, kendisini Horasan savaşına hazırlaması ve yanındaki askerleri takviye olarak vermesi için oğlu Meh-di'ye gönderdi. Mehdi, Hasimilere yarasır bir hazırlığa giristi. Komutan ve askerleri toplayıp Hazim b. Hüzeyme'nin emrine verip, Horasan'a gidip savaşmak üzere 40.000 askerle yola çıkardı.

Hazim b. Hüzeyme, Horasan'a yöneldi. Üstad Sis ve adamlarına tuzak kurdu ve onları aniden bastırarak üzerlerine hücum etti. Kılıç ve mızrak darbeleriyle karsılarına çıktı. Bunlardan 70.000 kadar adam öldürdü ve 4.000 kadarını esir aldı. Hükümdarları Üstad Sis, kaçıp bir dağa sigindi. Hazim, o dağın eteklerine geldi. Orada, eline geçen esirlerin tümünü öldürdü. Üstad Sis'i kusatma altına aldı ve kusatmayı sürdürdü. Nihayet Üstad Sis, oradaki komutanlardan birinin hakemliğine boyun eğceğini ifade etti. Hakem de onun ve aile efradının zincire vurulmasına, beraberindeki 30.000 askerinin salıverilmesine hükmetti. Hazim, bu hükmü kabul etti. Üstad Sis'in beraberindeki adamlardan herbirine iki kat elbise verdi. Kazandığı zaferi bir mektupla Mehdi'ye bildirdi. Mehdi de bu durumu babası Man-sur'a ilette.

Bu senede halife Mansur, Cafer b. Süleyman'ı Medine valiliğini; den azlederek yerine Hasan b. Zeyd b. Hasan b. Hasan b. Ali b. E^i Talib'i tayin

etti.

Bu senede halife Mansur'un amcası Abdüssamed b. Ali insanlara haccettirdi. Bu senede halife Mansur'un oğlu Cafer vefat etti. Önce Bağdat ta Beni Hasim mezarlığına defnedildi. Sonra oradan alınarak başka w yere nakledildi. . ,

Bu senede Hicazlıların imamlarından Abdülmelik b. Abdülaziz_ Cüreyc vefat etti. Anlatıldığına göre o ilk hadis toplayanlardandır, p

He vefat edenler arasında Osman b. Esved, Ömer b. Muhammed ve İmam Ebu Hanife gibi meşhur şahsiyetler de vardır. [13]

İmam Ebu Hanife

Asil adı Numan b. Sabit et-Teymî'dir. Küfelidir. Irak fakihidir. t İmam imamlarından ve meşhur sadıktandır. Bilinen en büyük İslâm âl'lerinden biridir. Dört mezhep imamlarından biridir ve onlardan önce vefat edendir. Çünkü o, sahabe asrına yetismıştır. Enes b. Malik'i görmüştür, başka sahabeyi de gördüğü söylenir. Bazılarının anlattıklarına göre o, yedi sahabeden rivayette bulunmuştur. Doğrusunu Allah bilir.

Aralarında Hakem, Hammad b. Ebi Süleyman, Seleme b. Küheyl, Amir es-Sa'bî, İkrime, Atâ, Katade, Zührî, İbn Ömer'in azadlisi Nafi, Yahya b. Said el-Ensârî ve Ebu İshak es-Sebü'nin de bulunduğu tabiiiler cemaatından rivayetlerde bulunmuştur. Aralarında oğlu Hammad, İbrahim b. Tahniyan, İshak b. Yusuf el-Ezrak, Esed b. Amr el-Kadî, Hasan b. Ziyad el-Lü'lûî, Hamza ez-Zeyyad, Davud et-Taî, Zü-fer, Abdürrezzak, Ebu Nuaym, Muhammed b. Hasan es-Seybanî, Hasim, Veki ve Kadi Ebu Yusuf un da bulunduğu bir cemaat kendisinden rivayette bulunmuşlardır.

Yahya b. Main dedi ki: «Ebu Hanife, sika bir ravi idi, güvenilir idi. Doğru söylüydü, asla yalancılıkla suçlanmamıştı. Kadi olması için İbn Hübeyre onu dövdü ama o, yine de kadi olmayı kabullenmedi.»

Yahya b. Said, fetvada onun kavlini tercih ederdi ve şöyle derdi: «Allah'a karsi yalan söylemeyiz, Ebu Hanife'den daha güzel görüşlü biri bulunduğunu duymadık ve onun kavillerinin çoğunu alıp benimsedik.»

Abdullah b. Mübarek dedi ki: «Eğer Cenâb-i Allah; Ebu Hanife ve Süfyan-ı Sevrî vasıtasıyla bana yardım etmeseydi diğer insanlar gibi olurum.»

S^fiî de onun hakkında şöyle demistir: «Eğer Ebu Hanife'nin, su direği altın yapacağını söylediğini görürsen mutlaka o konuda hüccetini ileri sürer. Fakih olmak isteyen kimseler, Ebu Hanife'nin ayalıdırler. Siyer öğrenmek isteyenlerse Muhammed b. İshak'm ayalıdır-er- Hadis öğrenmek isteyenler de Malik'in ayalıdırler. Tefsir öğren-meye gelince, onlar da Mukatil b. Süleyman'in ayalıdırler.» FK ^u^an D- Davud el-Haribî dedi ki:

«İnsanların, namaz kılarken u Hanife'ye dua etmeleri gerekir. Çünkü o insanlar için fıkıh ve süa Yetmistir.»

süfyan-i Sevrî ile Ibn Mübarek dediler ki: «Ebu Hanife, kendi zamanda yeryüzünde yaşayanların en fakihi idi.»

Ebu Nuaym dedi ki: «Ebu Hanife, meselelere derinlemesine dal bir kimseydi.»

Mekki b. İbrahim ise, «Ebu Hanife, yeryüzünde yaşayan insanın en bilgilisi idi.» demistir.

Hatib Bağdadî'nin Esed b. Amr'dan rivayet ettiğine göre Ebu Hanife, geceleyin namaz kılardı ve her gece Kur'ân-ı Kerim'i hatmederek Komsuları kendisine acıyincaya kadar ağlardı. Kırk sene müddeti sabah namazını yatsı abdestiyle kıldı. Vefat ettiği yerde Kur'ân-ı R G rim'i 70.000 defa hatnietmistir.

Ebu Hanife, bu senenin (hicri 150. senenin) receb ayında vefat etti. İbn Main'in ifadesine göre hicri 151. senede vefat etmistir. Baskaları, hicri 153. senede vefat ettiğini söylemişlerdir. Ama sahih olan birinci rivayettir, hicretin 150. senesinde vefat etmistir. Doğumu hicretin sekseninci senesinde olmuştur. Tam yetmiş yıl yaşadı. Bağdat'ta cemaatin fazlalığından ötürü cenaze namazı altı kez kılındı. Mezarı oradadır. Allah ona rahmet etsin. [14]

Hicretin Yüzzellibirinci Senesi

Bu senede halife Mansur, Ömer b. Hafs'i Sind valiliğinden azletti, yerine Hisam b. Amr et-Talibi'yi atadı. Ömer b. Hafs'i azletmesinin sebebi suydı: Muhammed b. Abdullah b. Hasan ayaklandığında, Ester İakabiyla tanınan oğlu Abdullah'i bir grup adamıyla, hediyeler ve asil atlarla birlikte Sind valisi Ömer b. Hafs'a göndermiş, o da onları ve hediyelerini kabul etmişti. Bu misafirler onu gizlice Muhammed b. Abdullah b. Hasan'ın halifelğine bey'atta bulunmaya davet etmişler, o da bunların davetine icabet etmiş ve beyaz elbiseler giyinmişti. Muhammed b. Abdullah'ın Medine'de öldürüldüğüne dair haber gelince moralleri bozuldu. Güçlerini kaybettiler. Abdullah b. Muhammed'den özür dilemeye başladılar. Abdullah da ona: «Ben, kendi basıma bir iş gelmesinden korkuyorum.» dedi. Fakat Sind valisi Ömer b. Hafs ona su öğüdü verdi:

«Seni, toprağımızın bitisiğindeki müsrık hükümdarlardan birine göndereceğim. Bu kimse, insanlar arasında Rasûlullah (s.a.v.)'a en çok saygı gösteren kimsedir. Senin, Rasûlullah sülalesinden olduğunu anladığı zaman seni sevecektir.»

Abdullah da Ömer b. Hafs'in bu teklifini kabul etti ve o müs* hükümdarın

yanina gitti. Onun yaninda güven buldu. Abdullah, Zey dilerden olusan bir grupta yola koyuldu. Büyük bir askeri birliğı11 ** fakatinde avlanmaya basladı. Etrafinda bir grup adam toplandı, ley diler cemaati çoğaldı.

Halife Mansur'a gelince o, bu yaptiklarından Ötürü Sind vali

Ömer b. Hafs'i kinadi ve kendisine bir kinama mektubu gönderdi. Komutanlardan biri Ömer b. Hafs'a dedi ki: «Beni halife Mansur'a gön-*? r bu isi bana bırak, senin namına ondan özür dileyecem. Eger Vurtulursam ne âlâ, aksi takdirde sen ve senin yanındaki komutanların canımı feda etmiş ve sizler için bir fidiye olmuş olurum.»

Ömer b. Hafs, bu adamı halife Mansur'a bu isi halletmek üzere içi olarak gönderdi. Fakat adam, halifenin huzuruna girer girmez Mansur onun boynunun vurulmasını emretti. Ömer b. Hafs'a da mektup yazarak kendisini Sind valiliğinden azlettiğini, onu Ifrikiye valisinin yerine atadığını bildirdi.

Mansur, Hisam b. Amr'i Sind valiliğine gönderirken kendisine, Abdullah b. Muhammedi ele geçirmek için isi siki tutmasını emretti. Ancak o bu emri ağırdan aldı, isi savsakladı. Mansur da onu sikistirmek için mektuplar gönderdi. Sonra tesadüfen Hisam b. Amr'in kardeşi Seyf ile Abdullah b. Muhammed bir yerde karşılaşıp savastılar. Abdullah ve adamlarının tamamı öldürüldüler. Ölüler arasında cesedi tesbit edilemedi. Böylece ele geçirilemedi.

Hisam b. Amr, bu durumu bir mektupla Mansur'a bildirdi, Abdullah b. Muhammed'in Ölüm haberini ilettili. Hisam da bundan ötürü tesekkür mektubu gönderdi. Abdullah b. Muhammed'i barındıran ve himayesine alan hükümdarlar savasını emretti. Abdullah b. Muhammed'in o müsrik hükümdarın beldesinde bir cariye ile evlendiğini ve cariyenin ona Muhammed adında bir erkek çocuk doğurduğunu da mektubuna ekledi. «Eger o hükümdarı mağlup edersen, Abdullah'in oğlunu canlı olarak muhafaza et.» dedi.

Hisam b. Amr da o müsrik hükümdara giderek kendisiyle savasti ve onu mağlup etti. Ülkesini, mallarını, ürünlerini ele geçirdi. Fetih haberi ile birlikte ganimetlerin beste birini, müsrik hükümdarı ve Abdullah b. Muhammed'in oğlunu Mansur'a gönderdi. Mansur, buna çok sevindi. Abdullah b. Muhammed'in oğlunu Medine'ye gönderdi. Ayrıca Medine valisine bir mektup yazarak o çocuğunun nesebinin sahih olduğunu bildirdi. Onu, ailesinin yaninda kalsın ve nesebi zayı olmasın diye ailesine vermesini emretti. O çocuğa Ebu 1-Hasan b. Ester deniliyordu.

Bu senede Mansur'un oğlu Mehdi, Horasandan kalkıp babasını ziyarete geldi. Babası Mansur ile komutanlar ve devlet büyükleri onu yolda

karsiladilar.

Bundan sonra beldelerin, Sam'in ve diger yerlerin naibleri Man-sur un ziyaretine geldiler. Selamet ve zaferi nedeniyle onu tebrik etti-r- Kendisine, sayilamayacak ve evsafi anlatilamayacak hediye ve armaganlar getirdiler. [15]

Rusafe Sehrinin Kurulusu

İbn Cerir dedi ki: Mansur, bu senede oğlu Mehdi'nin Horasan'dan gelmesinden sonra onun için Rusafe sehrinin insasına basladı. Rusa-fe, Bagdad'in dogu tarafındadır. Orasi için sur ve hendek yaptırdı Ayrica bir meydan ve bir bahçe hazırlattı, sonra oraya Mehdi nehrinden su getirtti.

Bu senede Mansur, kendi halifeligi, kendisinden sonra oğlu Mehdi'nin veliahdhgi, ondan sonraki dönem için de İsa b. Musa'nın veli-ahdligi için bey'ati yeniletti. Emirler ve havas takimından insanlar gelip bey'at ettiler. Mansur ile oğlu Mehdi'nin elini Öpmeye, İsa b Musa'nın ise, öpmeksizin sadece elini tutmaya basladılar.

Vakidî dedi ki: Halife Mansur, Maan b. Zaide'yi bu senede Sicis-tan'a vali olarak tayin etti.

Bu senede Mekke ve Taif valisi Muhammed b. İbrahim b. Muhammed b. Ali, insanlara haccettirdi. Medine valisi Hasan b. Zeyd Küfe valisi Muhammed b. Süleyman, Basra valisi Cabir b. Zeyd el-Kilabî, Misir valisi Yezid b. Hatim, Horasan valisi Hamid b. Kahtabe, Sicistan valisi de Maan b. Zaide idi. Bu senede Abdülvehhab b. İbrahim b. Muhammed, Anadolu gazasına gitti.

Bu senede vefat eden meshur şahsiyetler arasında Hanzale b. Ebi Süfyan, Abdullah b. Avn, Muhammed b. İshak b. Yasar da bulunuyordu. Muhammed b. İshak, Peygamber (s.a.v.)'in siretini derleyen ve bunu bir eser haline getiren, insanların uyduğu bir ilim olarak ortaya koyan bir kimsedir. Bu ilmi bir övünç vesilesi haline gelmiştir, İnsanlar onunla kendi kalplerini cilalarlar. Bu ilimde herkes Muhammed b. İshak'ın ayalı mesabesindedirler. Nitekim İmam Safî /ve diğer imamlar da böyle demislerdir. [16]

Hicretin Yüzelliikinci Senesi

Bu senede halife Mansur, Yezid b. Hatim'i Misir valiliğinden azlederek yerine Muhammed b. Said'i atadı. Ifrikiye valisine de haber göndererek huzuruna gelmesini emretti. Çünkü onun isyana girstiğini ve emrine muhalefet ettiğini duymustu. Ifrikiye valisi huzuruna girince, Mansur onun boynunun vurulmasını emretti.

Mansur, bu senede Cabir b. Zeyd el-Kilabî'yi Basra valiliğinden azlederek yerine Yezid b. Mansur'u atadı. Bu senede Hariciler, SiciS-tan valisi Maan b. Zaide'yi öldürdüler.

Bu senede vefat eden meshur sahsiyetler arasinda Abbad b. Ma*1" sur ile Yunus b. Yezid el-Eylî de bulunmaktadır. [17]

Hicretin Yüzelliüçüncü Senesi

Bu senede halife Mansur, katibi Ebu Eyyüb el-Muriyanî'ye galandi. Onu, kardesi Halid'i ve kardesinin ogullari Said, Mesud, M halled ve Muhammed'i hapse attirdi. Onlardan çok miktarda para

IS Bunun sebebi de sudur: Ibn Asakir'in anlattigina göre, Ebu Cafer 1-Mansur, gençliginde Musul'a hiçbir seyi bulur■ayan yoksul bir ki- olarak gitmis, bir kaptanın yaninda çalismis, nihayet bir miktar nara kazanarak bir kadınla evlenmisti. Sonra o kadina, kendisinin kısa zaman sonra hükümdar ailesi arasina girecegi ümidim asilamaya baslamisti. Derken kadın ondan hamile kaldi. Fakat bir süre sonra Enieviler Mansur'u aramaya basladilar. Mansur, yakalanmaktan korktugu için hamile karisini Musul'da birakip kaçti. Fakat kaçarken, karisinin yanma nesebini bildiren bir belge birakti. Kendisinin Abdullah b. Muhammed b. Ali b. Abdullah b. Abbas oldugu o belgede yaziliydi. Karisina, kendisine haber gönderdigi anda yanina gelmesini oğlan dogurmasi halinde adini Cafer koymasini emretti. Kadın, bir erkek çocuk dogurdu. Bu çocuk büyüdü, yazi öğrendi, Arapçayi ve edebiyati tahsil etti. Bu alanda çok saglam bilgilere sahip oldu.

Derken hakimiyet Abbasilerin eline geçti. Seffah basa geçince kadın onu arastirdi, kocasi olmadigini anladı. Sonra Mansur basa geçti. Bu sirada oglu Cafer, Bagdat'a gitti ve yazicilar arasina katildi. Man-sur'un yazi isleri müdürü Ebu Eyyüb el-Muriyanî, kendisini begendi. Cafer, burada kidem alip yükseldi. Bir gün Ebu Eyyüb, onu da yanina alarak halife Mansur'un huzuruna girdi. Halife, oglu Cafer'i süzmeye basladi, göz altindan onu iyiden iyiye izledi.

Halife Mansur, daha sonra bir gün, yanina bir katibin gelmesi için hizmetçisini gönderdi. Oglu Cafer huzuruna geldi. Mansur'un huzurunda Cafer yazi yazmaya basladi. Mansur ona iyiden iyiye bakti. Sonra adini sordu. Cafer oldugunu söyleyince: «Sen kimin oglusun?» diye sordu. Çocuk sustu. Mansur ona: «Neyin var, niçin konusmuyorsun?» diye sorunca Cafer: «Ey mü'minlerin emiri, benim durumum Söyle ve söyledir.» diyerek basindan geçenleri anlatti.

Halifenin yüzünün rengi degisti. Sonra annesinin adini sordu, çocuk annesinin admi ve durumunu anlatti. Halife ona Musul sehrinin burumunu sordu, çocuk da anlatmaya basladi. Halife, hayretler için-eydi, olanlara sasiyordu. Sonra onu pahali bir gerdanlik ve bol mik-arda para, bir de mektupla annesine gönderdi. Isin iç yüzünü ve oğ-Unun burumunu ona

anlatmasını söyledi. Çocuk bu gerdanlığı, para-g,ve Mektubu alarak halifenin gizli kapisından dışarı çıktı. Sonra bu Eyyüb'a ugradi. Ebu Eyyüb ona: «Halifenin huzurunda niye bu kadar uzun süre bekledin?» diye sordu. Çocuk da: «Bana çok inekte*, yazdırdı.» diye cevap verdi. Sonra aralarında tartistılar ve Cafer h öfkelenerek Ebu Eyyüb'ün yanından ayrılarak yola koyuldu. Musul' gitmek için binek kiraladı. Gidip durumu annesine anlatacak ve on çoluk çocuğuyla alıp Bagdat'a, halife babasının yanına getirecek Birkaç konaklık yolu katetti. Bu arada Ebu Eyyüb onun nereye gitti gini sordu. Kendisine, yola çıktığını söylediler. Ebu Eyyüb, Cafer'in kendisine ait sırları halifeye ifsa ettiğini ve bu nedenle kaçtığını zannetti. Pesine adam takti ve gönderdiği adama da: «Onu nerede bulursan hemen yanıma getir.» dedi. Adam onu aramaya başladı, yolda bir konakta yakaladı. Bogdu ve cesedini bir kuyuya attı. Yanındaki ger-danlığı, para ve muktubu alıp Ebu Eyyüb'ün yanına döndü. Ebu Eyyüb, halifenin mektubunu görünce yaptığina çok pisman oldu ve korkuya kapıldı.

Halife Mansur, oğlunun geciktğini görünce durumunu araştırmaya başladı. Neticede Ebu Eyyüb'ün adaminin onu yakalayıp Öldürdüğünü anladı. O zaman Ebu Eyyüb'ü huzuruna çağırdı ve ona büyük bir para cezası verdi. Sonra da iskence etmeye başladı. Nihayet bütün mal ve esyalarını elinden aldı, sonra da onu öldürdü ve: «Bu benim sevgili oğlumu Öldürdü.» dedi. Mansur oğlunu her hatırladıkça siddetli bir üzüntüye kapılırdı.

Bu senede Afrika beldelerinde Suferilerden ve diğerlerinden olan Hariciler ayaklandılar. 350.000 kadar süvari ve piyade birliği oluşturdular. Başlarında Ebu Hatim el-Enmatî ile Ebu Abbad vardı. 40.000 kişilik birliğiyle Ebu Kurra es-Suferî de bunlara katıldı. Bunlar, Ifrikiye valisiyle savastılar. Onun askerlerini bozguna uğratarak kendisini öldürdüler. Valinin adı, Ömer b. Osman b. Ebi Sufre idi. Daha önce de anlatıldığı gibi bu zat, Sind valisi idi. İste Hariciler onu öldürdüler. Allah ona rahmet etsin. Hariciler, Ifrikiye'de fesad ve karışıklığı fazlalastırdılar. Kadın, çoluk, çocuk demeden çok sayıda kimseyi öldürdüler.

Bu senede halife Mansur, halkın siyah renkli uzun külahlar giymesini mecburi kıldı. Öyle ki, insanlar bu uzun külahı tutabilmek için içerisine sopa yerleştiriyorlardı.

Sair Ebu Dülame, bu konuda şöyle bir siir söylemişti:

«Halifenin herseyi artırmasını ümid ediyorduk ama, kendisine ümid bağladığımız halife, sadece külahların uzunlugunu artırdı.

Adamların başlarındaki su uzun külahların, bornozlarla örtölmüş Yahudi küplerini andırdığını görürsün.»

Bu senede Ma'yuf b. Yahya el-Hacurî, Anadolu'ya gazaya gitti üUlnîardan

çok sayıda esir aldı. Esirlerin sayısı 6.000 küsur civarındaydı- Bol miktarda mali da ganimet olarak ele geçirdi.

Bu senede halife Mansur'un veliahdi ve oğlu insanlara haccettirdi Mekke ve Taif valisi Muhammed b. İbrahim, Medine valisi Hasan b Zeyd, Küfe valisi Muhammed b. Süleyman, Basra valisi Yezid b. Mansur ve Misir valisi Muhammed b. Said idi. Vakidî'nin anlattığına göre Yezid b. Mansur, halife Mansur tarafından Yemen valiliğine atanmıştır. Dogrusunu Allah bilir.

Bu senede vefat eden meshur şahsiyetler şunlardır: Eban b. Sam'a, Üsame b. el-Leysî, Sevr b. Yezid el-Humusî, Hasan b. Amma-re, Kutr b. Halife, Muammer, Hisam b. el-Gazi. Dogrusunu Allah bilir. [18]

Hicretin Yüzedördüncü Senesi

Bu senede halife Mansur, Sam diyarına girdi. Beyt-i Makdis'i ziyaret etti. Yezid b. Hatim'i 50.000 kişilik bir askeri birliğin başında İfrikeye'ye vali olarak gönderdi ve orada Haricilerle savaşmasını emretti. Bu orduya 360.000 dirhem civarında bir masraf yaptı. Züfer b. Asim Hilali de bu senede Anadolu gazvesine gitti.

Bu senede Muhammed b. İbrahim insanlara haccettirdi. Beldelerin ve eyaletlerin valileri daha önceki senelerde adları zikredilen valilerdi. Sadece Basra valisi değışti. Yeni vali Abdülmelik b. Eyyüb b. Zabyan idi.

Bu senede halife Mansur'un baskatibi Ebu Eyyüb ile kardeşi Ha-lid öldüler. Mansur, Ebu Eyyüb ile kardeşinin oğullarının ellerinin ve ayaklarının kesilerek boyunlarının vurulmasını emretti. Bu emri yerine getirildi.

Bu senede vefat eden meshur şahsiyetlerden biri de sudur: [19]

Es'ab Et-Tami

Es'ab b. Cübeyr. Künyesi Ebul-Alâ'dır, Ebu İshak el-Medinî olduğu da söylenir. Kendisine Ebu Humeyde de denilirdi. Babası, Zübeyr ailesinin azadlisi idi. Muhtar tarafından Öldürüldü, Vakidî'nin dayisi-dir.

Es'ab, Abdullah b. Cafer'den rivayet ederek dedi ki: «Rasûlullah (s.a.v.) yüzüğünü sağ eline takardı.»

Es'ab; Eban b. Osman ile Salim ve İkrime'den de rivayetlerde bulunmuştur. Zarif, sakacı, biraz da laubali ve tamahkar olduğundan ötürü zamanının insanları onu severlerdi. Güzel şarkı söylerdi. Velid .o. Yezid'in yanına, Dimisk'a geldi, onu ziyaret etti.

İbn Asakir, onun biyografisini anlatırken gerçekten insanı güldürecek şeyler nakletmiş tir. Ondan ayrıca iki hadis de rivayet etmiştir Rivayet olduğuna göre bir gün ona bir hadis okumasını rica etmiş-ler, o da şöyle demiş: İkrime bana İbn Abbas tariki ile Rasûlullah (s.a.v.)'m şöyle buyurmuş

oldugunu nakletti:

«İki haslet vardır ki, kisi onları yaparsa Cennet'e girer.» Böyle dedikten sonra sustu. Kendisine, o iki hasletin ne olduğunu sorduklarında söyle cevap verdi: «İkrime, bu ikisinden birini unuttu, ben de , diğerini unuttum.»

Salim b. Abdullah b. Ömer, onu hafife alır, tatlı bir insan olduğunu söyleyip güler ve onu yanına alıp ormanlığa giderdi. Ayrıca insanların önde gelen kimseleri de onunla beraber giderlerdi.

Safî dedi ki: «Çocuklar, bir gün Es'ab ile oynadılar. Es'ab onlara dedi ki: "Suracıkta ceviz dağıtan bazı kimseler var." Böyle demekle çocukları yanından defetmek istedi. Çocuklar da onun gösterdiği tarafa kosarak gittiler. Onların kosarak gittiklerini görünce de: "Belki de orada gerçekten ceviz dağıtıyorlar." dedi ve kendisi de çocukların pesine takılıp gitti.» *

Adamin biri Es'ab'a söyle bir soru sordu:

- Senin tamahkarlığın ne derecededir?

- Medine'de bir gelinin gittigini gördüğümde, o gelinin mutlaka evime gelmesini, onun evimi süpürüp kapimin önünü temizlemesini arzularım.

Bir gün bugday saplarından zenbil yapmakta olan bir adamın yanından geçerken adama söyle dedi: «Sunun çeperini bir veya iki tur daha fazlalastır, belki günün birinde bu zenbil içinde hediye sunulur-sa hediyemiz bari çok olsun.»

İbn Asakir'in rivayetine göre Es'ab bir gün Salim b. Abdullah b. Ömer'e sairlerden birinin su siirini okudu:

«Onu alıp götürdüler, dolunay onun yüzüne benzerdi.

Elbisesi temiz, dindarlığı da fazlaydı.

Temiz bir soyu, anılmış bir namusu vardı.

Bütün kötülükleri menederdi.

İrzina, namusuna hiç leke sürülmedi.

Hiçbir sair onu Allah'a karşı takvâh olmaktan saptırmadı.»

Salim ona dedi ki: «Güzel söyledin, biraz daha söyle.» Bunun üzerine o su beyitleri de yukarıdaki siire ekledi:

«Karanlık gecede o bize yöneldi,

Sanki o yağmur damlalarım üzerimize saçan bir karganın kanadı gibiydi

Dedim ki: Yoksa esansçı mı bizim kervana gelip yerleştirdi? Leyla'nın kokusunu sadece itir kokusu olarak bilirdim.»

Salim ona dedi ki: «Güzel söyledin, eger insanlar dedikodu yap-ayacak olsalardi sana bol miktarda armagan verirdim, ama sen de ^mahkarlikta ileri bir seviyedesin.»

Bu senede vefat eden meshur sahsiyetler arasinda Cafer b. Burkan, Hakem b. Eban, Abdurrahman b. Zeyd b. Cabir, Kurra b. Halid, kurra ve âlim imamlardan biri olan Ebu Amr b. Alâ da bulunmaktadir. Baska bir rivayette anlatildigina göre Ebu Amr'm asil adi Rey-van'dir. Ama dogru kavle göre adi da künyesi de Ebu Amr'dir. [20]

Ebu Amr B. Alâ

Ebu Amr b. Alâ b. Ammar b. Üryan b. Abdullah b. Husayn et-Te-mimi el-Mazini el-Basrî. Nesebinin baska sekilde oldugu da söylenir. Fikihta, nahivde, kiraat ilminde zamaninin allamesi idi. Ilmi ile amel eden büyük âlimlerdendi.

Anlatildigina göre bir ev dolusunca Arap kelimim içeren kitaplar yazmis, sonra zahidlige yönelerek bütün yazdiklarini yakmisti. Sonra tekrar eski haline dönmüstü, ama bu defa da sadece hafizasinda kalan Arap kelami ile yetinmek mecburiyetinde kalmisti. Cahiliye devri bedevilerinden çok sayida kimselerle karsilasti. Hasan-i Basrî'nin zamaninda ve ondan sonraki zamanlarda önde gelen bir sahsiyetti.

Arap lügatinda tercih edip benimsedigi tefsirlerden biri de onun, ceninle ilgili olarak söylenen "gurre" kelimesini tefsir edisi olmustur. Söyle demistir: «Ceninin öldürülmesi durumunda onun diyeti olarak ister erkek ister kadin olsun mutlaka beyaz tenli bir köle veya cariyeye verilir.» O bu tefsiri, Peygamber Efendimiz'in su hadisinden esinlenerek yapmisti: «Ceninin diyeti, bir köle veya cariyeye gurre'sidir.» Eger "eygamber Efendimiz bu diyetle herhangi bir köle veya cariyeye -verilmesini kasetmis olsaydi, "gurre" kelimesini kullanmazdi, gurre kelimesi beyazlik anlaminadir, görüsündeydi.

ibn Hallikan dedi ki: «Onun bu ifadeyi kullanmasi gariptir. Müc-, imamlardan herhangi birinin kavli onun bu sözüne mukavif mi-ir' degil midir, bilemiyorum.»

Anlatildigina göre o, ramazan ayi girince bitimine kadar bir beyit a^i siir okumazdi. Sadece Kur'ân okurdu. Hergün kendisine yeni bir ve taze reyhan satin alinirdi. Asmaî, on sene kadar onunla arka-da^kti.

Amr b. Alâ, bu senede (hicretin 154. senesinde) vefat etti.

Hicretin 156. senesinde veya 159. senesinde vefat ettigine dair baska rivayetler de vardir. Dogrusunu Allah bilir.

Vefati esnasinda doksán yasma yaklasmisti. Doksán yasini geçmis

olduguna dair zayıf bir rivayet de vardır. Doğrusunu Allah bilir. Mezarı Sam'dadır, Kûfe'de olduğuna dair bir rivayet de vardır. Bunun da doğrusunu Allah bilir.

İbn Asakir, Salih b. Ali b. Abdullah b. Abbas'ın biyografisini anlatırken merfu olarak, İbn Abbas'tan şöyle bir rivayette bulunmuştur:

«Hicretin 154. senesinden sonra birinizin köpek yavrusunu beslemesi, onun için kendi sulbünden bir çocuk beslemesinden daha hayırlıdır.» Bu cidden müker bir rivayettir. Senesinde şüphe vardır. [21]

Hicretin Yüzeilbesinci Senesi

Bu senede Yezid b. Hatim, İfrikiye'ye girdi, orayı fethetti. Oradaki Taglib kabilesinden olan Haricileri öldürdü. Komutanlarını katletti. Büyüklerini esir aldı, esrafını zelil kıldı. O belde halkının korkusunu güvenlik ve selamete, küçültülmüşlüklerini yücelige çevirdi. Yani onları hakir kılınmış iken yükseltti. Öldürdüğü emirler arasında Ebu Hatim ve Ebu Abbad adındaki Hariciler de vardı. Otoritesini yerleştirip ülkedeki işleri yoluna koyduktan sonra Kayrevan seherine girdi. Orayı da düzene soktu, ahalinin güvenliğini sağladı, işleri yoluna koydu, korkulu ve sakıncalı halleri ortadan kaldırdı. Doğrusunu, noksanlıklardan münezze olan yüce Allah daha iyi bilir. [22]

Rafika Şehrinin İnsası

Bu, meşhur bir şehirdir. Bu senede halife Mansur, Bağdat şehrinin planına benzer bir plan ile Rafika şehrinin kurulmasını emretti. Bu şehirde sur yapılmasını, çevresine duvarlar çekilmesini emretti.

Ayrıca Küfe şehrinin çevresine de hendek kazdırdı. Bu işlerin finansmanı için ahaliden kişi başına -tabii varlıklı olanlardan- kırkar dirhem topladı. Önce kişi başına beşer dirhem vergi tarhetti. Sonra bunu kırkar dirheme yükseltti. Sairlerden biri bu konuda şöyle dedi:

«Vah zavallı halkım! Mü'minlerin emin Mansur'un bize yaptığını gördünüz.

Önce beşer dirhem dağıttı, sonra vergi koyarak kırkar dirhem geri aldı.»

Bu Hicrede Yezid b. Useyd es-Sülemî, Anadolu'ya gazaya gitti. Bu senede Bizans hükümdarı, cizye ödemek şartıyla halife Man:

-dari barış talebinde bulundu. sur * Mansur, kardeşi Abbas b. Muhammed'i Cezire valiliğinden azletti

u büyük bir para cezasına çarptırdı. v6 ° Muhammed b. Süleyman b. Ali, Küfe valiliğinden azledildi. Kötü

yaptığından ve kendisine layık olmayan işlere girmesinden ötürü - Mansur'un onu azlettiği rivayet edilmiştir. Başka bir rivayete göre fU zindik olan Muhanimed b. Ebi'l-Evca'i öldürdüğünden ötürü görenden alınmıştır.

Anlatildigina göre o, Ebü'l-Evca'i öldürürken, o, 4.000 hadis uydurduğunu, bu hadislerle helali haram, harami da helal kildigini, bayram gününde insanlara oruç tutturduğunu, oruç tutulması gereken günde ise iftar ettirdigini itiraf etmistir. Halife Mansur da onun Ebü'l-Evca'i Öldürmesini suç saydi ve onu azletti. Aslında o, Muhammed b. Süleyman'in elini kolunu baglamak ve ona isten el çektirmek istemisti.

Bu konu ile ilgili olarak Isa b. Musa ona söyle dedi: «Ey mü'minlerin emiri, onu bu icraatından ötürü görevinden alma ve öldürme. Çünkü o, Ebü'l-Evca'i zindikligi nedeniyle öldürmüştür. Eger onu bu icraati nedeniyle azledersen, halk ona tesekkür eder ve seni ayiplar.» Bundan ötürü Mansur onu bir süre kendi haline birakti. Sonra azletti, ondan bosalan Küfe valiligine Amr b. Züheyr'i atadi.

Bu senede Medine valisi Hasan b. Zeyd azledildi. Yerine halife Mansur'un amcası Abdüssamed h, Ali atandı. Ayrice Mansur onun bir nevi kontrolörü olarak Felih b. Süleyman'i da görevlendirdi. Bu senede Mekke valisi Muhammed b. Ibrahim b. Muhammed, Basra valisi Heysem b. Muaviye, Misir valisi Muhammed b. Said, Ifrikiye valisi Yezid b. Hatim idi.

Bu senede Safvan b. Amr, Osman b. Ebi'l-Atike (Bu ikisi Samli idi.), Osman b. Atâ ve Mis'ar b. Küdam vefat ettiler. [23]

Hammad Er-Raviye

ibn Ebi Leyla Meysere (Meysere yerine Sabur adini kullananlar da olmustur.) b. Mübarek b. Ubeyd ed-Deylemi el-Küfî. Tay kabilesinden Bükeyr b. Zeyd el-Hayl'in azadhsidir.

Arapların savaşları, haberleri, siirleri ve lügatları konusunda insanların en bilgilisidir. Ka'be duvarına asılan "Yedi Aski (Muallaka-ji s-Seb'a)" siirlerini derleyen odur. Araplardan, çok siir rivayet ettiginden ötürü kendisine "er-Raviye" lakabi takilmistir. Halife Velid b. *ezid b. Abdülmelik onu bu konuda imtihan etmis, kendisinden nok-ali harflerle yazilmis yirmidokuz kaside okumasini ve her kasidenin e yüz beyitten mütesekkil olmasini istemis o da bu sartlara uygun kasideleri okumustu.

Siirleri baskaları tarafından ezberlenip okunmamis olan sairlerp Arap sairi demlemeyecegini iddia etmis, bunun üzerine halife Velid de ona 100.000 dirhem ödöl vermisti.

"Dürretü'l-Gavvas' adli kitabinda Ebu Muhammed el-Harirî'nin ifade ettigine göre Hisam b. Abdülmelik, Irak valisi Yusuf b. Ömer'e emir yollayarak kendisine Hanimad er-Raviye'yi göndermesini istemis. Hammad, Hisam'm huzuruna vardiginda onun, somaki mermerden, billur Ve altindan yapilmis

bir köskte oldugunu, yanında gerçekten güzel iki cariyenin oturduklarini görmüs.

Hisam ondan siirler okumasini istemis, o da okumus. Sonra Hisam ona söyle demis:

- Ihtiyacini söyle, ne istersen sana verecegim.
- Ey müminlerin emiri, ihtiyacim herhangi birsey olabilir mi? Yani her ne istersem verir misin?
- Söyle 4de vereyim, ihtiyacini anlat.
- Su iki cariyeden birini bana ver.
- Bu iki cariye, üzerlerindeki ziynetleri ile birlikte senin olsun. Böyle dedikten sonra onu, köskteki odalarından birinde cariyelerle basbasa birakti. Sonra ona 100.000 dirhem ödöl verdi.

Dogrusu ise bu halife, Velid b. Yezid idi. Çünkü Hammad, kendisini agirlayan ve kendisine ödöl veren halife ile birlikte içki içtigini söylemistir. Oysa halife Hisam içki içmezdi. Onun Irak'taki valisi de Yusuf b. Ömer degildi. Irak'taki valisi Halid b. Abdullah el-Kusarî, ondan sonraki valisi de Yusuf b. Ömer b. Abdülaziz idi. Hammad, altmis yasinda iken bu senede vefat etti.

Ibn Hallikan'in naklettigi bir rivayete göre o, hicretin 158. senesine, Mehdi'nin halifeliginin ilk zamanlarına kadar yasmistir. Dogrusunu Allah bilir.

Bu senede zindikligindan ötürü, Hammad Acred öldürüldü. Onun asil adi Hammad b. Ömer b. Yusuf b. Küleyb el-Küfî'dir. Vasitli olduğu da söylenir. Beni Sevad kabilesinin kölesidir. Nahos kelimeler kullanan, zindik, ama zarif bir sairdi. Müslüman olmamakla itham edilmistir. Hem Abbasiler, hem de Emeviler zamanina kavusmustu. Ama yalnızca Abbasiler zamaninda meshur olmustur. Onunla Bessar b. Bürd arasında çok hicivler cereyan etmistir. Bessar da zindikligi ne" deniyle öldürülmüs ve sözünü ettigimiz bu Hammad ile ayni kabre defne dilmistir.

Baska bir rivayette anlatildigina göre Hammad Acred, hicretin 158. senesinde ölmüştür. Hicretin 161. senesinde öldüğüne dair bir rivayet de vardir. Dogrusunu Allah bilir. [24]

Hicretin Yüzellialtinci Senesi

Bu senede Mansur'un Basra valisi Heysem b. Muaviye, Ibrahim Muhammed tarafından atanan Fars valisi Amr b. Seddad'i savas ticesinde maglup etti. Anlatildigina göre onun ellerini ve ayaklari-"f kesmis, sonra boynunu vurup sehpaye asmisti. n Sonra Mansur, bu isi yapan Heysem b. Muaviye'yi Basra

valili-

bkd Sonnden azlederek yerine baskadisi Suvar b. Abdullah'i vali olarak atadı. Kadilik ve namaz imamlığı görevlerini de onun uhdesine vermiş. Basra muhafız kuvvetleri komutanlığına ve milis kuvvetleri komutanlığına Said b. Da'lec'i atamıştı.

Amr b. Seddad'ın katili Heysem b. Muaviye de Bagdat'a dönmüş ve bu senede ani bir ölümle orada vefat etmişti. Kendi cariyesinin karni üzerinde iken vefat ettiği anlatılmıştır. Namazını halife Mansur kılmış ve onu Beni Hasini mezarlığına defnetmişti. Anlatıldığına göre, öldürdüğü Amr b. Seddad'ın bedduası ona isabet ettiği için ölmüştü. Kul, zulüm yapmaktan sakınsın.

Bu senede Mansur'un kardeşi Abbas b. Muhammed insanlara haccettirdi. Bu senede beldelerin valileri önceki senelerin valileri idiler. Fars, Ahvas ve Dicle mintikalarının valisi Amniare b. Hamza, Kirman ve Sind valisi ise Hisam b. Amr'di.

Bu senede bir kavle göre Hamza ez-Zeyyad vefat etmiştir. O, meshur kurrallardan ve namli âbidlerdendi. Kendisinin ortaya koyduğu bir istilah olarak tecvitdeki uzun medler ona nisbet edilir. Bu sebeple bazı âlimler onun aleyhinde konuşmuşlardır.

Bu senede Said b. Ebi Arube de vefat etmişti. O bir kavle göre sünnetleri ilk derleyen kişidir.

Bu senede vefat eden meshur şahsiyetler arasında Abdullah b. Sevzeb, Abdurrahman b. Ziya'd b. En'um el-Ifrikî ve Ömer b. Zer de bulunmaktadır. [25]

Hicretin Yüzzelliyedinci Senesi

Bu senede halife Mansur, dünyada ebedi kalmak ümidi ile Bagdat taki Huld sarayını yaptırdı. Sarayın inşaatını tamamlanınca kenisi öldü ve kendisinden sonra saray harab oldu. Orayı senlendirip amir etmek için Eban b. Saduka ile Mansur'un kölesi ve hacibi Rebi teşvikte bulundular.

Bu senede halife Mansur, Bagdat içindeki pazarları hükümet koğının yanından kaldırtarak Kerh kapisına naklettirdi. Bunun sebebi! Önceki kısımlarda anlatmıştık. Yine bu senede Bagdat caddelerine nisle turnesini emretti. Ayrıca Babü'is-Saîr yanında bir köprü yapılmasını emretti.

Bu senede Mansur, Dicle ırmağı kıyısında, kendisi kıymetli silahlar kusanmış olduğu halde, askerlerine de silahlarını kusatarak bir resmi geçit yaptırdı.

Bu senede Mansur, Sind valisi Hisam b. Amr'i görevden alıp yerine Said b. Halil'i atadı.

Bu senede Yezid b. Üseyd es-Sülemî, Anadolu'ya gazaya gitti Rum illerinin iç taraflarina dogru ilerledi. Battal'm kölesi Sinan'i öncü kuvvetlerinin basinda gönderdi. Birçok kaleler fethedip esirler aldi ve ganimetler edindi.

Bu senede Ibrahim b. Yahya b. Muhammed b. Ali, insanlara haccettirdi. Bu senedeki valiler önceki senelerin valileri idiler.

Bu senede Hüseyin b. Vakid ile büyük imam ve zamanin allanie-si, aynı zamanda Samlilarin fakih ve imami Ebu Amr Abdurrahman b. Amr el-Evzaî vefat ettiler. Samlilar ve çevredeki mintikalarinin insanlari 220 sene müddetle Evzaî mezhebine göre amel ettiler. [26]

Imam Evzaî'nin Biyografisi

Adi, Abdurrahman b. Amr b. Muhammed Ebu Amr el-Evzaî'dir. Evza', Himyer kabilesinin bir batnidir. Imam Evzaî onlardandır. Muhammed b. Sa'd böyle demistir. Baskalarinin ifadesine göre onlardan degildir. Ancak Evza' mahallesine yerlesmistir. Bu mahalle, Babü'l-Feradis disinda Sara köylerinden biridir. Imam Evzaî, Yahya b. Amr es-Seybanî'nin amcası ogludur.

Ebu Zür'a'nın ifadesine göre o, Sindli esirlerdendir. Evza' mahallesine gelip yerlesmistir. Bu nedenle kendine Evzaî denilmistir. Baskalarinin ifadesine göre o, Baalbek'te dogmus, burada yetismis, annesinin kucaginda öksüz bir çocuk olarak büyümüstür. Anası ile birlikte sehirden sehire dolasmis, kendi kendini yetistirmistir.

Hükümdarların, halifelerin, vezirlerin, tüccarların ve daha baskalarinin ogullari arasinda ondan daha akilli kimse yoktu. Onun kadar takvali, onun kadar bilgili, onun kadar fasih, onun kadar agirbasli, onun kadar yumusak huylu, onun kadar çok susan bir kimse yoktu.

Bir kelime söyleyince, onu dinleyen kisi mutlaka -çok güzel bir kelime oldugundan ötürü- onu yazardı. Yazismalari, mektuplasmalari güzelce yapardı. Bir defasinda, Yemame'ye giden bir heyetin yazicisi olarak gitmisti.

Yahya b. Ebi Kesir'in sohbetini dinledi, gönlünü ona bagladi. O da kendisine, Basra'ya gidip Hasan-i Basrî ile Ibn Sirin'den ders almasini öğütledi. Basra'ya gittiginde, Hasan'in iki ay önce vefat ettigi Sirin'in de hasta oldugunu gördü. Sik sik ziyaretine gitti. Ibn I' hastaligi siddetlendi ve vefat etti. Evzaî, ondan birsey öğren-

Sonra gelip Sam'in Babü'l-Feradis disindaki Evza' mahallesine lesti Kendi zamaninda oranın ve diger beldelerin ahalisine fikh, wlis megazi ve diger Islâmî ilimlerde üstad oldu. Kendisine uyulan bir imam haline geldi.

Tabiilerden ve digerlerinden bazilarina ulasti. Müslümanların .- ^ gelen

sahsiyetlerinden bir grup ondan hadis rivayet ettiler. Meselâ, Imam Malik b. Enes, Sevrî ve Zührî ondan hadis nakletmişlerdir. Onların üstadlarındandır. Birden fazla imam onu övmüştür. Imam Malik: «Evzaî, kendisine uyulacak bir imamdır.» -demistir.

Süfyan b. Uyeyne ve diğerleri: «Evzaî, kendi zamanındaki insanların imami idi.» demislerdir.

Bir defasında hacca gitti. Mekke'ye girerken, Süfyan-i Sevrî onun devesinin yularını tutmıyordu. Malik b. Enes de devesini arkadan güdüyordu. Sevrî, «Seyhe yol verin.» diyordu. Nihayet Sevrî ile Malik onu götürüp Ka'be'nin yanında oturttılar. Kendileri de önünde diz çöküp oturarak ondan ilim ve nasihat aldılar.

Bir defasında Imam Malik ile Imam Evzaî, öğle namazından sonra müzakereye başladılar. Müzakereleri devam etti. Nihayet ikindi namazını kıldılar. İkindiden sonra yine müzakereye başladılar. Nihayet akşam namazını kıldılar. Evzaî, meğazi hususunda onu alt ederken, Malik onu fikihta alt etti.

Evzaî ile Sevrî, Mescidü'l-Hayf'ta, rükûya gidip rükûdan kalkarken elleri kaldırma konusunda münazara yaptılar. Evzaî, Zührî tariki ile Salim'den yaptığı bir rivayeti delil olarak ileri sürdü ve şöyle dedi: «Rasûlullah (s.a.v.), rükûya varırken ve rükûdan kalkarken ellerini kaldırırdı.»

Sevrî ise buna karşı Yezid b. Ebi Ziyad'ın rivayet ettiği bir hadisi delil olarak ileri sürdü.

Bunun üzerine Evzaî öfkelenip şöyle dedi:

- Zührî'nin hadisine, zayıf bir adam olan Yezid b. Ebi Ziyad'ın rivayet ettiği hadislerle mi karşı çıkıyorsun?

Onun böyle demesi üzerine Sevrî'nin yüzü kızardı.

Evzaî de şöyle dedi:

- Her halde dediklerime kızdın?

- Evet.

- Öyleyse gel de Hacer-i Esved'in yanına gidip kimin haksız oldu-m hususunda lanetleselim.

On bu sözleri karşısında Sevrî sustu.

Hikl b. Ziyad dedi ki: «Evzaî, 70.000 mesele hakkında, hadislerle dayanarak fetva verdi.»

Ebu Zür'a dedi ki: «Evzaî'den 60.000 mesele rivayet edildi.»

Baskaları dediler ki: «Evzaî, yirmibes yaşında iken 113 mesele hakkında

fetva vermisti. Sonra suuru yerinde olarak vefat edinceye kadar fetva vermeye devam etti.»

Yahya el-Kattan, Imam Malik'in söyle dedigini rivayet etmistir:

- Evzaî, Sevrî ve Ebu Hanife benim yanimda bir araya geldiler.
- Hangisinin ilmi ve akli daha yüksekti?
- Evzaî'ninki daha yüksekti.

Muhammed b. Aclan dedi ki: «Evzaî kadar Müslümanlara çok nasihat veren baska birini görmedim.»

Baskasi dedi ki: «Evzaî'nin kahkaha ile güldüğü asla görülmemistir. O, insanlara öğüt verir ve meclisinde bulunan herkes mutlaka hem gözü hem de kalbi ile aglardi. Kendisininse meclisinde agladigini asla görmedik, ama yalnız kalinca o kadar çok aglardi ki, haline acinir di.»

Yahya b. Main dedi ki: «Alimler su dört kisidir. Sevrî, Ebu Hanife, Malik ve Evzaî.»

Ebu Hatim'in ifadesine göre Evzaî, sika bir ravi olup dinledigi na-sihatlarla uyan bir kimse idi.

Dediler ki: Evzaî, düzgün konusurdu. Konusmasinda gramer hatasi yapmazdi. Mektuplari halife Mansur'a gelir, halife Mansur mektuba bakar, üzerinde düşünür ve onun fesahatma ve ifadelerinin tatliligina hayran olurdu. Birgün halife Mansur, katiplerinin en bilgilisi olan Süleyman b. Mücalid'e dedi ki: «Evzaî'ye her zaman cevap yazmaliz ki, o da bize mektup yazsin ve mektuplarında kullandigi ifadelerden istifade ederek yabancılara yazdigimiz mektuplari düzgün bir sekilde yazabilelim. Onu ifadelerini tanımayanlara karsi fasih ifadeler kullanabilelim.»

Mansur'un bu teklifine Süleyman su cevabi vermisti: «Allah'a yemin ederim ki ey mü'minlerin emiri, yeryüzündeki insanlardan hiçbirisi Evzaî'nin ifadeleri gibi ifadeler kullanamaz. Hatta benzerini de kullanamaz.»

Velid b. Müslim dedi ki: «Evzaî, sabah namazini kildikten sonra yüce Allah'i zikretmek için oturur, zikre baslar ve bunu gün dogusuna kadar devam ettirirdi. Bu âdeti seleften almisti. Çünkü selef âlini" leri de gün dogusuna kadar zikir yaparlardı, sonra kalkip fikh ve hadis müzakeresi yaparlardı.»

Evzaî'nin söyle dedigi rivayet edilmistir; «Rüyada yüce Rabbim¹ gördüm, bana söyle buyurdu: "İyiligi emredip kötülüğü yasaklayan sen misin?" Söyle dedim: Bunu senin lütfunla yapıyorum ey Rabbim-

Ya Kab, beni Müslüman olarak vefat ettir. "Hem de sünnet üzere vefat ettireceğim." buyurdu.»

Muhammed b. Suayb b. Sabur dedi ki: «Sam camiinde bir ihtiyar

a: "Ben falan günde öleceğim." dedi. Gerçekten o gün gelince o ih-f'varin cami sahnında basına vurmakta olduğunu gördüm. Bana: »Git tabutu getir. Baskasi almadan onu benim için yanında hazır tut"" dedi. Kendisine: "Sen ne diyorsun?" diye sordugumda su cevabi verdi: "Bu, daha önce sana söylediğim seyin geregidir. Rüyada bir adamin söyle dedigini isittim: Falan adam benim ölçümdedir. Falan adam da öyledir. Osman b. Atike'ye gelince, o ne güzel bir adamdır. Ebu Anir el-Evzaî ise, yeryüzünde yürüyenlerin en hayirlisidir. Ey adam, sen de falanca gün öleceksin." Gerçekten de ögle vakti olur olmaz o adam vefat etti. Biz de ögle namazından sonra cenaze namazini kildik ve defnettik.» ibn Asakir bunu böyle anlatmistir.

Evzaî, çok ibadet eder, güzel namaz kildirdi. Takvah bir kimse olup uzun süre susar ve söyle derdi: «Gece namazinda ayakta durmayi çok uzatan kimse için Cenâb-i Allah, kiyamet günündeki o uzun bekleyisi kolaylastirir.» Evzaî, bu hükmünü su ayet-i kerimeden çıkarmisti: «Geceleyin ona secde et; onu geceleri uzun uzun tesbih et. Dogrusu insanlar, çabuk elde edilen dünya nimetlerini severler de agirligi çekilmez günü arkalarinda birakirlar.» (el-insân, 26-27.)

Velid b. Müslim dedi ki: «Ibadet hususunda Evzaî'den daha çok yorulan birini görmedim.»

Baskasi dedi ki: «Evzaî hacca gitti. Binek üzerinde asla uyumadi, o hep namazda oldu. Uykulayacagi zaman basini semere dayadi, siddetli bir husûu oldugundan ötürü a'ma gibi idi.»

Bir gün kadının biri onun zevcesinin yanina gitti. Evzaî'nin üzerinde namaz kildigi hasirin ıslak olduğu görünce: «Çocuk buraya isemis olmalı.» dedi. Karisi su cevabi verdi: «Bu ıslaklik bizim ihtiyarin secde halindeki aglayisindan mütevellit bir ıslakliktir, onun gözyasla-ridir.» Evzaî, iste her gün böyle sabahlardi.

Evzaî dedi ki: «Selefin eserlerine saril, insanlar seni yadrigasalar da böyle yap. Süslü püslü de olsa baskalarinin sözünden uzak dur. vünkü is açığa çıktiginda sen dogru yolda kalmis olursun.»

Yine söyle demisti: «Sünnet üzere olmaya sabret, âlimin durdugu yerde sen de dur, onların dediklerini sen de söyle, onların uzak durdugu seyden sen de uzak dur, onların yetindikleri seyle sen de yetin.»

Evzaî söyle demisti: «İlim, Muhammed (s.a.v.)'in ashabından ge-en seydır, onlardan gelmeyen sey ilim degildir.»

Evzaî söyle derdi: «Ali ile Osman'in sevgisi ancak mü'min kisinin bibinde bir araya gelir. Cenâb-i Allah, bir kavim için ser murad aerse onlara, tartisma ve mücadele kapisini açar. İlim ve amel kapisini onlara kapar.»

Dediler ki: «Evzaî, insanların en cömerdi idi. Beytü'l-malda halifelerin ona

ayirdigi bir miktar para vardı. Bu, Emevilerden beri devam ederdi. Enievi halifelerinden ve yakınlarından ayrıca Abbasilerden ona 70.000 dinar kadar para ulasmisti. Ancak o bu parayı almamisti. Herhangi bir mal ve akar edinmemisti. Vefat ettigi gün de sadece yedi dinar birakti ki, bu da onun cenazesinin teçhizine sarfedil-di. O, bütün mallarini Allah yolunda fakirlere ve düskünlere sarfe-derdi.»

Ümeyye ogullarini Sam'dan uzaklastiran Seffah'in amcasi Abdullah b. Ali -ki Cenâb-i Allah onun vasitasiyla Emevi hakimiyetini ortadan kaldirmisti-Sam'a girdiginde Evzaî'yi çağirtti. Evzaî üç gün müddetle ondan gizlendi. Sonra huzura vardı. Evzaî, bundan sonrasini kendi agziyla söyle anlatiyor:

«Huzuruna girdigimde o tahtinda oturmaktaydi. Elinde asasi vardı. Saginda solunda yastiklar vardı, muhafizlarin ellerinde yalin kiliçlar, demir çubuklari vardı. Ona selam verdim, selamimi almadı. Elindeki asasiyla yere vurup söyle dedi:

- Ey Evzaî! Su Emevi zalimlerini ülkeden sürüp kullarin basindan uzaklastirmamiza ne dersin? Bu cihad sayilir mi?

- Ey emir, ben Yahya b. Said el-Ensârî'den duydum ki, Ömer b. Hattab hazretleri Rasûlullah (s.a.v.)'in söyle buyurdugunu rivayet etmistir: «Ameller ancak niyetlere göredir. Her kisi için ancak niyet ettigi sey vardır. Bir kimsenin hicreti Allah ve Rasûlüne ise, onun hicreti Allah ve Rasûlünedir. Bir kimsenin hicreti, elde etmek istedigini bir dünyaliga veya evlenmek istedigini bir kadina ise, onun hicreti, hicret ettigi o seyedir.»

Bu defa اساسini öncekine nisbette daha siddetli bir sekilde yere vurdu. Çevresindeki muhafizlar da ellerini kiliçlarinin kabzaları üzerinde tuttular. Hazir vaziyete geldiler. Sonra bana söyle dedi:

- Ey Evzaî! Akittigimiz Emevi kani hakkında ne dersin?

- Rasûlullah (s.a.v.) söyle buyurmustur: «Bir Müslümanın kam ancak su üç seyden biri nedeniyle helal olur: Bir kisi baska birini ÖI-dürmüşse; dul biri zina yapmissa; bir adam dinini birakip cemaattan ayrilmis ise, (Iste bu kimselerin kanlari helal olur).»

Bu defa öncekine nisbetle daha siddetli bir sekilde اساسini yere vurdu, sonra da söyle dedi:

- Ya Emevilerin mallan hakkında ne dersin?

- Eger o mallar onların ellerinde haram idiye, senin için de haramdır. Eger ellerindeki mallar onlari için helal idiye sana ancak ser'i bir yolla helal olabilir.

Bu defa öncekine nisbetle daha siddetli bir sekilde اساسini

Sonra da söyle dedi: Seni kadiliga tayin edelim mi? Senin seleflerin bu

hususta beni zorlamadılar. Onların banalattıkları iyilik ve ihsanın tamamlanmasını istiyorum. öyle sanıyorum ki buradan çıkıp gitmek istiyorsun, öyle değil

- Arkada ailem vardır. Başlarında bulunmama, açıklarını örtmeme ihtiyaçları vardır. Benim burada bulunmam nedeniyle kalpleri mesguldür. Hep beni düşünüyorlar.

Bir süre, boynumu vuracaklar ve basım önüme düşecek diye bekledim. Ama o, huzurdan çıkıp gidebileceğimi söyledi. Çıktığımda arkadan bana gönderdiği elçisinin elinde 200 dinar vardı. Bana: "Emir bu paraları harcamanı söylüyor." dedi. Ben de o paraları, -kendilerinden korktuğum için- aldım, ama sadaka olarak dağıttım.»

Abdullah b. Ali'nin kendisini arattığı bu üç gün zarfında Evzâî hep oruçluydu. Huzura vardığında emir kendisine orucunu bozmasını teklif etmiş ama o, orucunu bozmayı kabul etmemisti.

Dediler ki: Bundan sonra Evzâî, Sam'dan göçtü, çoluk çocuğuyla birlikte Beyrut'a gidip yerleşti.

Evzâî dedi ki: «Beyrut'ta şöyle bir tuhaf olayla karşılaştım: Beyrut mezarlığına uğradığımda siyahı bir kadim orada gördüm. Kendisine şehrin hangi tarafta olduğunu sorup: "Ey kadın, evler hangi tarafta?" dedim, o bana şu cevabı verdi: "Eğer senlikli, mamure yeri soruyorsan işte burasıdır (Böyle derken mezarlığı gösterdi.) Ama harabeleri soruyorsan ileridedir (Böyle derken de şehri gösterdi.)." Ben de Beyrut'ta ikamete niyet ettim.»

Muhammed b. Kesir, Evzâî'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir:

«Bir gün çöle çıktım. Bir hirsiz gördüm, yanında da deve üzerinde oturmakta ve elinde demir bir silah tutan bir adam vardı. Hirsizin elindeki malları göstererek şöyle diyordu: "Dünya bostur...bostur, bos; dünyadaki herşey de bostur... bostur, bos."»

Evzâî dedi ki: «Bizim yanımızda bir adam vardı, cuma günleri ava çıkar ve cumayı beklemezdi. Katin ile birlikte yere battı, yer üzerinde sadece katirin kulakları kaldı.»

Evzâî, birgün Beyrut mescidinin kapısından dışarı çıktığında orada bir dükkanda helva satmakta olan bir adam gördü. Helvacinin ya-ni başında da sogan satan biri vardı. Sogancı şöyle diyordu: «Sogana ak sogana! Baldan daha tatlı, helvadan daha tatlı!» Evzâî, onun bu sözlerini duyunca şöyle dedi: «Fesühhanallah! Su adam yalanın mü-a«olan bir bölümü bulunduğunu mu sanıyor acaba? Sanki yalanın

îr ^kincisi yokmuş gibi bir düşüncesi var!»

> Evzâî'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir: «Bugünden önce

biz güler ve oynardık. Ama kendisine uyulan imam olduktan sonra gülüp oynamaya hakkımız olmadığını, kendimizi muhafaza etmemi» gerektiğini anladım.»

Evzaî, kardesine su mealde bir mektup göndermişti: «İmdi, sen her taraftan kusatılmissin. Her gün ve her gecede seni gizlice taki» edenler vardır. Allah'tan sakın, onun huzurunda duracağın günü düşün. Bu düşünce ile son nefesini ver. Vesselam.»

Ibn Ebi'd-Dünya, Evzaî'nin bir vaazında söyle dedigini nakletmiş-tir:

«Ey insanlar! İçinde bulunduğunuz bu nimetleri kullanarak Allah'ın tutusan atesinden kaçmak için kendinizi güçlendirin. O öyle bir atestir ki, yüreklere çöker. Sizler yakın bir zamanda ahiret yurduna gideceksiniz. Kısa bir zaman sonra buradan göçeceksiniz. Dünyanın güzelliklerini ve hosluklarını elde etmiş geçen nesillerden sonra siz bu dünyaya geldiniz. Onlar sizden daha akıllı idiler. Malları ve çocukları sizinkinden daha fazlaydı. Dağları yarıdılar, hendekler açtılar, kayalardan oyuklar meydana getirip vadiler yaptılar. Sehirden sehire göçtüler. Güç ve kuvvete sahip oldular. Sütunlar gibi bedenleri vardı. Fakat çok geçmeden günler ve geceler onların izlerini yok etti. Evlerini ve yurtlarını harabeye döndürdü. Anılarını unutturdu. Şimdi onlardan bir ses veya hareket duyabiliyor musun?

Onlar, uzun emellere sahip olup kendilerini güvende sanıyorlardı. Ölüm gününden habersizdiler. Ama sonra pısmır olmuştur bir kavim haline geldiler. Daha sonra sizler, bir gece vakti ansızın onların üzerine inen Allah'ın azabından haberdar oldunuz. Onların çoğu kendi diyarlarında diz üstü çökmüş halde helak oldular.

Geride kalanları, Allah'ın nimetlerine ve azabının eserlerine bakıyorlar. Kendilerinden önceki ümmetlerin sahip oldukları nimetlerin yok olmasına, onların helakına bakıp ibret alıyorlar. Onların boş ve ıssız evlerini seyreliyorlar. Daha önce o evler, san ve şerefle sarılmış, nimetlerle tanınmıştı. Kalpler oraya yönelmişti, gözler hep oraya bakardı. Ama şimdi o evler, elem verici azaptan korkan ve Allah'a karşı hasyet içinde bulunan kimseler için bir ibret numunesi haline geldi.

Onlardan sonra sizler eksik bir ecele, eksik bir dünyaya sahip oldunuz. Öyle bir zamandasınız ki; afiyet gitmiş, bolluk yok olmuştur, hayırlı şeyler ve saflık kaybolmuştur. Geride sadece ser toprağı, keder yumağı, ibret korkulan ve insanın kalbini degistiren azaplarla fitneler kalmıştır. Pespese zelzeleler geliyor, rezaletler ortaya çıkıyor. Karada ve denizde fesat zuhur etmiştir. İste bu şeyler, diyarları sıkıntılı hale getiriyor, fiyatları yükseliyor. Bu da insanların irtikab ettikleri ayıp ve çirkinliklerden ötürüdür.

Sizler, emellerine aldanmış kimselere benzemeyin, uzun ecele ü-

rnitlenenlerin benzerleri olmayin. Onlari, kuruntulari oyuncak haline getirmisti. Yüce Allah'tan, bizi ve sizi; çağirildigi zaman hemen kosan, yasaklandiginda da geri duran, akibetini düşünen ve kendisi için ahiret hazirligi yapan kimselerden kilmasini diliyoruz.»

Sam'a gelisinde Evzaî, halife Mansur ile görüştü. Ona öğüt verdi. j/lansur da onu sevdi ve ona saygi gösterdi. Yanindan ayrilip gitmek istediginde siyahlar giyinmemek için kendisine izin verilmesini istedi. Mansur, ona bu hususta izin verdi. Huzurundan ayrilip gittiginde Sansür, hacibi Rebi'e dedi ki: «Hemen ona yetis, kendisine siyah elbiseler giymekten niçin hoslanmadigini sor, ama bunu benim sana söylediğimi kendisine bildirme.»

Rebi, pesinden gitti ve Evzaî'ye dedi ki:

- Siyah elbiseler giymekten niçin hoslanmiyorsun?

- Çünkü hac için ihrama giren bir kimsenin siyah bezlere bürün-düğünü, ölen bir kimsenin siyah kefene sarildigini, gelin olan bir kadının siyah gelinlik giydigini görmedim. Bu nedenle siyah elbiseler giymekten hoslanmiyorum.

Evzaî, Sam'da hürmete layik bir sekilde yasayip saygi görüyordu. Onun verdigi emirler, Samlılara göre sultanin emrinden daha üstündü. Valilerden biri ona kötülük yapmak istemisti. Adamlari kendisine dediler ki: «Su adama sakin ilisme. Allah'a yemin ederiz ki, eger bu kisi, Samlılara seni öldürmelerini emredecek olursa seni mutlaka öldürürler.»

Evzaî vefat ettiginde valilerden biri mezarinin basinda oturup söyle dedi: «Allah sana rahmet etsin. Allah'a yemin ederim ki, beni bu göreve atayan Mansur'dan çok senden korkuyordum.»

Ibn Ebi'l-Isrin dedi ki: «Evzaî, yalnız kalip tek basma meclisinde oturduğunda ve kendisine yapılan sövgüleri kendi kulagiyla isittiginde vefat etti.»

Ebu Bekir b. Ebi Hayseme, Muhammed b. Ubeyd et-Tenafüsî'nin söyle dedigini rivayet etmistir:

«Ben Sevrî'nin yaninda oturmakta iken adamin biri ona gelip söyle dedi: "Rüyamda Magrib taraflarinda bir feslegenin kökünden sökıldüğünü gördüm." Sevrî ona su cevabi verdi: "Eger rüyan gerçek ise Evzaî ölmüs demektir."» Bu rüyanin anlatildigi günü bir tarafa yazdilar. Bilahare gelen haberlerden anlasildi ki; Evzaî ayni günde vefat etmistir.»

Ebu Mesher dedi ki: «Duyduğumuza göre Evzaî'nin ölüm nedeni suymus: Karisi hamamin kapisini üzerine kilitlemis, o da hamamda ölmüstü. Ama karisi bunu kasitli olarak yapmis degildi. Bu nedenle de Said b. Abdülaziz, karisina bir köle azad etmesini emretmistir.»

Yine Ebu Mesher'in ifadesine göre, Evzaî, vefat ettiğinde geride altın, gümüş, akar ve esya bırakmamıstı. Sadece maasından artan seksenaltı dirhem bırakmıstı. O, sahil divanında yazılı idi.

Baskalarının anlattıklarına göre, hamamcı onun üzerine hamamın kapisini kilitlemiş, bir isini görmek üzere hamamdan ayrılıp gitmişti. Döndüğünde hamamın kapisini açınca Evzaî'nin içeride ölmüş olduğunu, sağ elini yanaginın altına koyarak kibleye yönelmiş şekilde uzandığını görmüştü. Allah ona rahmet etsin.

Ben derim ki: Evzaî'nin, Beyrut'ta, dünyadanel etek çekmiş ve serhatta Müslümanların savunmasını üstlenmiş olarak vefat ettiği hususunda ihtilaf yoktur. Ancak onun hangi senede ve kaç yasında vefat ettiği hususunda ihtilaf edilmistir.

Yakub b. Süfyan, Imam Ahmed b. Hanbel'in söyle dedigini rivayet etmistir: «Ben Evzaî'yi gördüm o, hicretin 150. senesinde vefat etti.» Beyrutlu Abbas b. Velid dedi ki: «Evzaî, hicri 157. senenin safer ayinin bitimine iki gece kala pazar sabahi vefat etti.» Cumhuru ulema bu görüstedirler, sahih olan kavil de budur. Ebu Mesher, Hisam b. Ammar, sağlam rivayetlerine göre Velid b. Müslim, Yahya b. Main, Duhaym, Halife b. Hayyat, Ebu Ubeyd, Said b. Abdülaziz ve birçokları bu kavli benimsemislerdir.

Abbas b. Velid'in ifadesine göre Evzaî, yetmiş yasina varmadan vefat etmistir. Ama baskalarının ifadelerine göre vefati esnasında yetmiş yasini geride bırakmıstı. Sahih kavle göre ise altmışyedi yasında iken vefat etmistir. Çünkü o, hicretin seksensekizinci senesinde doğmıstı. Hicretin yetmişüçüncü senesinde doğduğuna dair zayıf bir rivayet de vardır.

Vefatından sonra adamin birisi Evzaî'yi rüyasında görmüş ve ona: «Beni Allah'a yaklastiracak bir ameli bana göster.» demis, Evzaî de ona su cevabi vermiş: «Cennet'te, ilmiyle amel eden âlimlerin derecesinden daha yüksek bir derece görmedim. Bunlardan sonra da hüznü ve kederli kimselerin dereceleri gelmektedir.» [27]

Hicretin Yüzellisekizinci Senesi

Bu senede Huld sarayinin insasi tamamlandı. Halife Mansur, burada az günler kaldı. Sonra ölüp sarayı baskalarına bıraktı.

Bu senede Tagiyetü'r-Rum (Rum azgini) öldü.

Bu senede Mansur, oğlu Mehdi'yi Rakka'ya gönderdi. Ona, Musa b. Ka'b'i Musul valiligidenden alıp yerine Halid b. Bermek'i atamasini emretti.

Bu olay, Yahya b. Halid'in karsilastigi garip bir nükteden sonra olmuştı. Söyle ki: Halife Mansur, Halid b. Bermek'e kızmış ve kendi-

- i 3.000.000 dirhem ödemekle cezalandırmıstı. Halid, bu parayı

s\eyemeyecek durumda olduğu için çok sikismisti. Ne parasi, ne ma-f ne de gücü kalmisti. Mansur ona üç günlük süre tanidi. Bu süre

' finda pal-ayi getirmemesi durumunda öldürülecegini ferman et-

Z '«ti Halid de oğlu Yahya'yi, tanidik arkadaşlarına ve komutanlara

dererek ö^ünç para istemisti. Bazisi ona 100.000, bazisi daha az,

bazisi daha çok vermisti.

Yahya b. Halid diyor ki: O üç günlük mehil müddeti içinde bir 2ün Bagdat köprüsünün üzerinde dolasiyor ve kederli kederli düşünüyorum. Bizden istenen parayi temin edemeyecegimizi, bunun gücümüz üstünde oldugunu kendi kendime söylemekte iken köprü yanindaki falcılardan biri hemen siçrayip yanima geldi ve beni durdurdu. Sonra da: «Sana müjdeler olsun!» dedi. Ama ben ona iltifat etmedim. Yanima yaklasti ve atimin dizginini tuttu. Sonra söyle dedi: «Sen kederlisin. Ama Cenâb-i Allah seni bu sikintidan kurtaracaktır. Yarın elinde bayrak olduğu halde buradan geçeceksin. Eger bu söylediklerim gerçekleşirse bana 5.000 dirhem verirsin... oldu mu?» Ben de, olur dedim. Eger 50.000 dirhem isteseydi yine olur diyecektim. Çünkü onun bu söyledikleri çok uzak bir ihtimaldi, geçip isime gittim. Paralari topladik, ama 300.000 dirhem eksigimiz vardı.

Iste tam bu sıralarda Mansur'a, Musul'daki halkın ayaklandigini, orada düzenin bozulduğunu, Kürtlerin oraya yayildiklarini bildiren bir haber ulasti. Mansur, komutan ve ümerayi toplayip onlara danisti, Musul'u kimin düzene sokabilecegini sordu. Komutanlardan biri bu isi ancak Halid b. Bermek halleder, diye fikir beyan etti. Mansur ona: «Kendisine bu yaptigimizdan sonra Halid hiç bu isi halleder mi?» diye sordu, komutan: «Evet halleder. Bu isi hallededecegine ben kefilim.» dedi. Bunun üzerine Mansur, Halid b. Bermek'in huzura çağiril-masini emretti. Ona bu görevi verdi. Ödeyemedigi 300.000 dirhemi de affetti. Ona bayrak verdi. Oğlu Yahya'yi da Azerbaycan valiligine atadi. İnsanlar bu ikisinin hizmetine girdiler.

Yahya diyor ki: Biz köprüden geçmekte iken, dünkü falci tekrar siçrayip yanima geldi. Kendisine vaad ettigim parayi benden istedi. Ben de ona 5.000 dirhem verilmesini emrettim, parasini görevlilerden teslim aldı.

Bu senede halife Mansur hacca gitti. Kurbanlarini önceden gönderdi. Kûfe'yi geçtikten ve birkaç konak ilerledikten sonra sancilandi ve bu nedenle vefat etti. Onun mizacinda karisiklik vardı. Sicakların Siddetinden ve ögle sicaginda binege binisinden ötürü ishal oldu ve bu nedenle bitkin düstü. Hastaligi ilerledi. Sonra Mekke'ye girdi. Bu senenin zilhicce ayinin 6'smda, cumartesi gecesi orada vefat etti. Cenaze namazi kilindi ve Mekke'nin üst tarafindaki Babü'l-Mualla yanindaki tepede bulunan Keda mezarliginda

defnedildi.

Vefatında yası altmışüçtü. Altmisdört veya altmışbes yasında ol duguna dair çeşitli rivayetler vardır. Altmissekiz yasına vardığı d söylenir. Dogrusunu Allah bilir.

Hacibi Rebi, oğlu Mehdi için komutanlardan ve Hasimilerin reis lerinden bey'at alincaya kadar onun ölümünü gizledi. Bundan sonra Mansur defnedildi. Cenaze nam- zmi Ibrahim b. Yahya b. Muharn med b. Ali kildirdi. Bu zat, o senede insanlara haccettirmiş ti. [28]

[1] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/143-149.

[2] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/149-150.

[3] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/150-156.

[4] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/156-162.

[5] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/162-164.

[6] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/164-165.

[7] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/165-172

[8] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/172.

[9] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/172-175.

[10] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/175-177.

[11] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/177.

[12] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/178-179.

[13] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/180-181.

[14] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/181-182.

[15] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/182-183.

[16] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/184.

[17] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/184.

[18] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/185-187.

[19] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/187-.

[20] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/187-189.

[21] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/189-190.

[22] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/190.

[23] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/190-191.

[24] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/191-192.

[25] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/193.

[26] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/193-194.

[27] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/194-202.

[28] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/202-204.

Mansur'un Biyografisi	1
Mansur'un Çocuklari	10
Mehdinin Halifeligi	10
Hicretin Yüzellidokuzuncu Senesi	11
Hicretin Yüzaltmisinci Senesi	13
Musa El-Hadiye Beyat Edilmesi	13
Hicretin Yüzaltmisbirinci Senesi	15
Ebu Dülame.	17
Hicretin Yüzaltmisikinci Senesi	18
Ibrahim B. Edhem..	18
Davud Et-Taî	30
Hicretin Yüzaltmisüçüncü Senesi	31
Hicretin Yüzaltmisdördüncü Senesi	32
Hicretin Yüzaltmisbesinci Senesi	32
Hicretin Yüzaltmisaltinci Senesi	33
Hicretin Yüzaltmisyedinci Senesi	35
Bessarab.Bürd.	36
Hicretin Yüzaltmissekizinci Senesi	37
Hicretin Yüzaltmisdokuzuncu Senesi	38
Mehdi B. Mansur.	38
Mehdi'nin Oglu Musa El-Hadi'nin Halifeligi	45
Hicretin Yüzyetmisinci Senesi	46
Halife Musa El-Hadi'nin Biyografisi	47
Harun Residin Halifeligi	49
Hicretin Yüzyetmisinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler	51
Halil B. Ahmed.	51
Rebi B. Süleyman.	51
Rebi B. Süleyman B. Davud.	52
Hicretin Yüzyetmisbirinci Senesi	52
Hicretin Yüzyetmisikinci Senesi	52
Hicretin Yüzyetmisüçüncü Senesi	52
Hicretin Yüzyetmisüçüncü Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler	54
Gadir.	54
Heylane.	55
Hicretin Yüzyetmisdördüncü Senesi	56
Hicretin Yüzyetmisbesinci Senesi	56
Hicretin Yüzyetmisbesinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler	56
Abide Ve Zahide Bir Hatun Olan Sa'vane.	56
Leys B. Sa'd.	57
Münzir B. Abdullah.	57

Mansur'un Biyografisi

Abdullah b. Muhanimed b. Ali b. Abdullah b. Abbas b. Abdülmüt-talib b. Hasim Ebu Cafer el-Mansur. Kardesi Ebü'l-Abbas es-Seffah'in büyüğü idi. Anasi Selame adındaki bir ümmü veled (cariye) idi. Dedesi tariki ile Ibn Abbas'tan rivayet etti ki, Rasûlullah (s.a.v.) yüzüğü sag eline takarmis.

Hicretin 136. senesinde kardesinden sonra kendisinin halifeligine bey'at edildi. O zaman kirkbir yasinda idi. Çünkü o, meshur rivayete göre hicretin doksanbesinci senesinin safer ayında Belka'ya bagli Hamime kasabasinda dogmustur. Halifeligi yirmiiki seneden birkaç gün eksik sürmüstü.

Esmer renkli, iri dudakli, hafif sakalli, genis alinli, burun kemeri yüksek ve iri gözlü bir kimse idi. Gözleri, konusan iki dil gibi idi. Hükümdarlik heybeti üzerinde görülürdü. Kalpler ona yönelir, gözler onu takip ederdi. Serefi layik olan kimselere verirdi. Yüzünde sertlik, yürüyüsünde aslan heybeti vardi. Onu görenlerden biri onu bu sekilde vafsetmistir. Sahih rivayete göre Ibn Abbas: «Seffah ile Mansur bizdendir.» demistir. Baska bir rivayete göre Ibn Abbas söyle demistir: «Halifelik bizde devam edecek, nihayet bu isi Meryem oglu Isa'ya teslim edecegiz.»

Hatib Bagdadî'nin anlattigina göre Mansur'un annesi Selame söyle demistir: «Mansur'a hamile kaldigimda sanki benden bir aslan çıktı. Önümde durup kükredi. Diger aslanlar da gelip ona temenna ettiler ve secdeye kapandilar.»

Mansur, küçüklüğünde garip bir rüya görmüstü. Rüyasini söyle anlatirdi: Aslinda bu rüya altin bir levhaya yazilmalidir ve çocukların boyunlarına asilmalidir, derdi. Söyle ki:

«Rüyada kendimi, Mescid-i Haram'da gördüm, Rasûlullah (s.a.v.); Ka'be'de duruyordu. İnsanlar, etrafında toplanmislardi. Oradan bir adam çikip yüksek sesle: "Abdullah nerede?" dedi. Kardesim Seffah kalkip adamlarin boyunlarinin üzerinden adimlarini atarak ilerledi ve Ka'be'nin kapisina vardi. Rasûlullah (s.a.v.), onun elinden tutup

*r 'be'nin içine soktu. Kisa bir süre sonra kardesim Seffah disari çık-
öioda elinde siyah renkli bir bayrak vardi. Sonra o münadi yüksek
sle: "Abdullah nerede?" dedi. Ben ve amcam Abdullah b. Ali kalkip
S ava dogru kostuk. Ben onu geride biraktim. Ondani önce Ka'be'nin
v nisina vardim ve içeri girdim. İçeride Rasûlullah (s.a.v.)'i gördüm.
Yaninda Ebu Bekir, Ömer ve Bilal vardi. Bana bir bayrak hazirlayip
erdi. Ümmetine iyi davranmamı vasiyet etti ve yirmiüç dolamli bir

sarigi basima geçirdi. Sonra da söyle buyurdu: "Sunu al; ey kıyamete kadar gelecek halifelerin babası!"»

Mansur, Emevilerin hakimiyeti zamanında zindana atılmıştı. Zindanda müneccim Nobaht onunla karşılaşmış ve onda reislik alametleri görmüş, ona söyle sormuştu:

- Sin kimlerden oluyorsun?
- Abbas oğluyum.

Nobaht, onu, nesebi ve künyesi ile tanıdıktan sonra ona söyle demisti:

- Sen yeryüzüne hakim olacak halifesin.
- Sen ne dediginin farkında mısın?
- Sana ne diyorsam o olacaktır. Yalnız su deri parçası üzerine bir yazı yaz ki, tahta oturduğun zaman bana bir ikramda bulunasm, bir-şeyler veresin.

Mansur onun için, elindeki deri parçasına birşeyler yazdı.

Mansur tahta oturduğu zaman müneccim Nobaht'a ikramda bulundu, ödülleri verdi. Daha önce Mecusi olan Nobaht, onun sayesinde Müslüman oldu. Sonra da Mansur'un en has adamları arasına katıldı.

Mansur, hicretin 140. senesinde insanlara haccettirdi. Hicretin 144., 147., 158. senelerinde de haccetti. Nihayet hicretin 158. senesinde hacda iken vefat etti. Bağdat, Rusafe, Rafika şehirleri ve Huld sarayını inşa ettirdi.

Hacib Rebi b. Yunus, Mansur'un söyle dedigini nakletmiştir: «Halifeler su dört kişidir: Ebu Bekir, Ömer, Osman ve Ali. Hükümdarlar da su dört kişidir: Muaviye, Abdülmelik b. Mervan, Hisam b. Abdülmelik ve ben.»

İbrahim Malik dedi ki: «Mansur bana söyle dedi:

- Rasûlullah (s.a.v.)'tan sonra insanların en faziletli ve en üstünleri kimlerdir?
- Ebu Bekir ile Ömer'dir.

~ Doğru söyledin. Ben de bu görüşteyim.»

İsmail el-Behrî dedi ki: Arefe gününde Mansur'un minberde söyle ir hutbe irad ettiğini işittim:

% insanlar! Ben Allah'ın yeryüzündeki sultanıyım. Onun gösterdiği yolda, onun tevfiğ ve ilhamı ile sizi idare ediyorum. Onun malının bekçisi ve hazinedariyim. Malını onun iradesiyle paylaşıyor ve onun izni ile veriyorum. Cenâb-ı Allah, beni bu mal üzerine bir İH lî yapmıştır. Beni açmak isterse; size vermek ve taksim etmek, riziklerinizi paylaşmak için

açar, beni kilitlemek isterse de kilitler.

Ey insanlar! Siz Allah'a yönelin, bu şerefli günde ondan dileyin ki, lütfunu size bahsetsin. Kitabında size bildirdiği lütuf ve fazlını size versin. Zira o söyle buyuruyor: "Bugün, size dininizi bütünledim Üzerinize olan nimetimi tamamladım. Din olarak sizin için İslâmi-yeti begendim." (ei-Mâide, 3.) Beni doğru yolda muvaffak kılmasını, doğruluğu bana ilham etmesini, size merhamet ve ihsanda bulunmayı bana ilham etmesini, size bağışta bulunmam için beni açmasını, adaletle niziklarınızı taksim etmemi müyesser kılmasını ondan diliyorum. Çünkü o, duaları isiten ve icabet edendir.»

Mansur, bir gün hutbe irad ediyordu. Aziz ve Celil olan Allah'a hamd-ü senada bulunmakta iken bir adam ona itirazda bulunarak söyle dedi: «Ey mü'minlerin emiri! Kendisini zikretmekte olduğun kimseyi zikret, yaptığın ve yapmadığın hususlarda Allah'tan kork.»

Mansur, sesini çıkarmadı, onu dinledi. Nihayet adam sözünü tamamladı. Sonra Mansur söyle dedi:

«Yüce Allah'ın haklarında söyle buyurduğu kimselerden biri olmaktan Rabbime şiginiyorum: "Ona: Allah'tan şakin' denince, gururu kendisine günah isletir." (ei-Bakara, 206.)

Zorba ve asi bir kimse olmaktan da Allah'a şiginiyorum. Ey insanlar! Öğüt, üzerimize inmistir ve bizim yanımızdan bitip yesermistir.»

Sonra o itirazcı adama söyle dedi: «Bu sözlerinde Allah rızasını kesdettiğini sanmıyorum. Yalnız sen, "Halifeye öğüt veriyor." denilmesi için bu sözleri bana şafrettin.» Sonra insanlara dönerek:

«Ey insanlar! Bu adamin yaptığı iş sizi aldatmasın, siz de bunun gibi yapmayın.» dedi ve görevlilere, o adami tutuklamalarını emretti. Kendisi hutbesini irad etmeye devam etti. Hutbesini tamamladı. Sonra yanındaki bir adamına söyle talimat verdi: «Tutukladığınız ve itirazcı adama dünyalık vermeyi teklif edin. Eger dünyalığı kabul ederse bana bildir, reddederse de bana bildir.»

Görevli gidip o adama dünyalık verme teklifinde bulundu, adam da kabul etti ve dünyaya meyletti. Onu dünyevi bir görünümde, kıymetli elbiseler giyinmiş bir kilikla halifenin huzuruna getirdiler- H#" life ona söyle dedi:

- Yazıklar olsun sana! Eger Allah rızası için ve samimi olarak ° sözleri halkın huzurunda bana söylemiş olsaydın üzerinde gördüğün*1 bu dünyalıktan hiçbirini kabul etmezdin. Ama şif «Halifeye öğüt r

a karsi çıktı» desinler diye sen bana o sözleri cemaatin huzurun-arfettin! Sonra emir verdi, adamin boynunu vurdurdu. Mansur, bir gün oğlu Mehdi'ye söyle dedi: «Halifeye ancak takva asir. Onu ancak takva düzeltir.

Sultana da ancak taat yarasir, rf u ancak taat islah eder. Reayaya gelince, o da ancak adaletle düze-v İnsanları cezalandırmaya en fazla muktedir olan kimse, onları af-f tniye en fazla layık olan kimsedir. İnsanların en akılsızı, kendisin-, aşağı durumda bulunan kimseye zulmedendir. Ey ogulcugum! Nimetini sükürle devam ettir. Gücünü baskalarını affetmekle devam ttir. Taatini, insanlara yaklaşıarak ve Allah'a yönelerek devam ettir. Zaferini tevazu ile ve insanlara acimakla devam ettir. Dünyadaki nasibini de unutma. Allah'ın rahmetindeki payını da almayı ihmal etme-»

Bir gün Mübarek b. Fudale, Mansur'un huzuruna geldi. Mansur

bir adamın boynunun vurulmasını emretmiş, bu nedenle de kılıç ve bir deri yaygı yere yayılmıştı. Mübarek, Mansur'a söyle dedi: «Kiyamet günü olduğunda bir münadi yüksek sesle söyle seslenecektir: "Sevabi Allah'a ait olan kişi ayaga kalksın." O esnada ancak baskalarını affetmiş olan kişi ayaga kalkar.»

Mübarek'in böyle demesi üzerine Mansur, o adamın affedilmesini irade buyurdu. Sonra da onun islediği kötülükleri ve irtikab ettiği büyük cürümleri meclisinde oturmakta olan adamlara sayıp sıralamaya başladı.

Asmaî dedi ki: Cezalandırması için bir suçluyu Mansur'un huzuruna getirdiler. Suçlu dedi ki: «Ey müminlerin emiri, intikam adalettir, affetmek ise fazilettir.» Halife Mansur bu iki nasipten en düşük olanına razı olamayacağını söyleyerek Allah'a sigindi. Bu iki dereceden düşük olanına kanaat etmeyeceğini ifade edip Allah'a sigindi, sonra da o suçluyu affetti.

Asmaî'nin rivayetine göre Mansur, Samlilardan birine söyle demiş: «Ey A'rabi! Bir gün zahidlerden biri Mansur'un huzuruna girdi ve ona söyle dedi: "Cenâb-i Allah, dünyayı tümüyle sana vermistir. Sen de dünyanın bir kısmını vererek kendi nefsinı satın al ve azad et. Öyle bir geceyi düşün ki, o gecede kabirde kalacaksın, ondan önce hiçbir gece kabirde kalmış değildin. Çok zorlu bir sabahi doguracak olan geceyi de düşün ki, ondan sonra başka bir geceyi görmeyeceksin." Mansur, adamın sözünü kesti ve ona bir miktar mal verilmesini ernretti. Adam da söyle dedi: "Eğer senin malına ihtiyacım olsaydı sa-na öğüt vermezdim."»

Amr b. Ubeyd el-Kaderî, halife Mansur'un huzuruna girdi. Man-SUr ona ikramda bulundu. Çoluk çocuğunu ve hallerini sordu. Sonra °na: «Bana öğüt ver.» dedi. Amr da ona Fecr sûresinin basından su ayete kadar okudu: «Dogrusu Rabbin hep gözetlemekteydi.» (ei-Pecr, i4 % Mansur, o kadar siddetlice agladı ki, sanki daha Önce bu ayeti hic duymamıştı. Sonra Amr'a: «Bana biraz daha Öğüt ver.» dedi. Amr da ona söyle dedi:

«Cenâb-i Allah sana dünyayı tümüyle vermistir. Sen de dünyanın bir

kismini vererek kendi nefsiini satin alip kurtar. Çünkü halifelik senden önce baskalarinin elindeydi. Simdi senin eline geçti. Senden sonra da baskalarinin eline geçecektir. Sabahi kiyamet günü olacak geceyi hatirla.»

Bu defa Mansur, öncekine nisbetle daha siddetle aglamaya basladi. Öyle ki, kirpikleri islandiklari için birbirine karisti. Orada bulunan Süleyman b. Mücalid, Amr'a: «Halifeye aci.» dedi. Amr da söyle dedi: «Halifeye ne olmus ki! O Aziz ve Celil olan Allah'tan korktugu için agliyor. Bunun ona ne zarari var?»

Sonra Mansur kendisine 10.000 dirhem verilmesini emretti. Ama Amr söyle dedi:

- Benim bu paraya ihtiyacim yok.
- Vallahi alacaksın!
- Vallahi almayacağım!

Orada yastiginin üzerinde oturmakta olan ve kilici da babasinin yani basinda duran Mehdi, Amr'a: «Mü'minlerin eniiri yemin ediyor, sen de mi ona karsi yemin ediyorsun?» deyince Amr, Mansur'a dönüp söyle sordu:

- Bu kimdir?
- Bu oglum ve benden sonra halifelige geçecek veliahdım Mu-hammed'dir.
- Sen buna ameline uygun olmayan bir isim vermissin. İyi ve sa-lih kimselerin giysilerini giydirmisin. Kendisine onun için öyle bir is hazirlamisin ki, durumu için daha uygun ve yararlıdır. Ama yapacağı isleri engelleyecektir.

Böyle dedikten sonra Amr, Mehdi'ye söyle dedi:

- Ey kardesimin oğlu! Baban ve amcan yemin ettiklerinde babanın yemininin bozulmasi, amcanmkinin bozulmasından daha kolaydır. Çünkü baban, amcana nisbetle keffaret Ödemeye daha muktedirdir.

Sonra Mansur dedi ki:

- Ey Ebu Osman, bir ihtiyacin var mi?
- Evet.
- Nedir?
- Ben sana gelmedikçe sen beni yanma çağirtma. Ben senden istemedikçe sen bana birsey verme.
- Vallahi, öyleyse artık birbirimizle karsilasamayacağız.
- Sen benim ihtiyacimi sordun.

Böyle dedikten sonra Mansur'la vedalararak huzurdan çıkıp gitti, nidan çıkarken Mansur onu gözüyle takip etti ve söyle dedi: «Hepi-. yavas yavas

yürüyorsunuz, ama bir av gibi takip ediliyorsunuz. Yalnız Amr b. Ubeyd hariç.»

Anlatıldığına göre Amr b. Ubeyd, Mansur'a öğüt verirken şu kasi-deyi okumusu:

«Ey emeline aldanan ve emeli ecelinin gerisinde kalan kişi.

Görmez misin ki, dünya ve süsleri, bir yere konup sonra göçen bir pervan gibidir.

Ölüm onu gözetlemektedir. Yasantisında hayır azdır, sefasi kederdir. Mertliği bulanıktır, mülkü de elden ele dolasır.

Sakinlerinin tepelerine korku tokmagi ile vurur.

Ona ne yumusaklık ne de sertlik yarıyor.

Sanki o ölüm için bir hedeftir.

Zamanın kızları ondan hep baska yere göçüp gider.

Musibetler onu kusatır, çembere alır.

Ondaki isabetli ve hatalı kimseler yine hatadadırlar.

Nefis kaçır, ölüm onu kovalar.

Kisinin bütün zorlukları onun yanında azdır, önemsizdir.

Kisi çalışıp çabalamakla kendi varisine mal toplar.

Mezar ise, kisinin kendileri için çalışıp çabaladığı kimselere varis olur.»

İtyn Düreyd, Muhammed b. Selam'm söyle dedigini rivayet etmiştir: Cariyelerinden biri Mansur'un elbisesinin yamalı olduğunu görünce şöyle dedi:

- Halife yamalı gömlek giyiyor, bu olacak şey mi? Mansur ona şu cevabi verdi:

- Yazıklar olsun sana, İbn Harem'in söyle dedigini duymadin mi:

«Abasi eski, gömleğinin bazı yerleri yamalı yigit, Seref ve yüksek mertebeye ulaşabilir.»

^ahidlerden biri Mansur'a şöyle dedi: «Kabirde geçireceğin geceyi Şun, daha Önce öyle bir geceyi geçirmis değilsin. Sabahında kiya-

günü olacak geceyi düşün, ondan sonra baska bir gece olmayacak.»

, adamin sözünü kesti ve ona bir miktar mal verilmesini retti. Zahid adam da ona şu karşılığı verdi: «Eğer malına ihtiyacım aydı sana öğüt vermezdim.»

Mansur, Ebu Müslim'i öldürmeye karar verdiği zaman şöyle ki siir okumustu:

«Görüs sahibi olduğunda hemen karar ver, Çünkü tereddüt etmek görüsü bozar.

Hainlik yapmaları için düşmanlara bir gün dahi süre verme. Yarın onlar sana aynisini yapmadan tez davranıp haklarından gel.»

Ebu Müslim'i öldürüp cesedini önünde gördüğünde şöyle demisti-

«Ü^ sey seni çepeçevre kusatti.

Bu üç sey sana kesin ölümü getirdi:

Bana muhalefet ettin, bana destek vermeye yanasmadın.

Büyük topluluklari sevk ve idare ettin.»

Mansur'un siirlerinden biri de sudur:

«Kisi uzun süre yaşamayi ümid eder.

Aslında uzun süre yaşamak ona zarar verir.

Yüzünün güleçligi çürür.

Yasantinin tatlıligından sonra aciligi kalır.

Günler ona ihanet eder, öyle ki,

Kendisine kolay olacak hiçbir seyin kalmadigini görür.

Ben öldükten sonra niceleri sevinecek;

Niceleri de "Allah hayrini versin" diyecek.»

Dediler ki: Mansur, günün ilk saatlerinde iyiligi emretmek, kötülükleri menetmek, valiliklere atama yapmak, bazı valileri azletmek ve kamu yararına olacak işlere bakmak işiyle ilgilenirdi. Öğle namazını kildikten sonra evine gider ve ikindiye kadar dinlenirdi. İkinci namazını kildikten sonra aile efradı arasında oturur ve onların özel işlerine bakar, onlarla ilgilenirdi. Yatsi namazını kildikten sonra dışarıdan ve yabancı ülkelerden gelen mektupları gözden geçirirdi. Gece sohbetine katılacak kimseler, gecenin ilk üçtebirinin sonuna kadar yanında otururlardı. Sonra kalkıp ailesinin yanına gider, yatağına uzanıp gecenin ikinci üçte bir dilimine kadar uyurdu. Sonra kalkıp abdest alır, namaza durur, fecre kadar ibadetle uğrasirdi. Fecir doğunca evden çıkar, camiye gidip cemaata namaz kildirirdi. Sonra teK rar döner ve eyvanında otururdu.

Bir valiyi bir şehire tayin etmiş, ancak valinin kendini ava vercu gini, bu iş için köpek ve sahinler hazırladigini duymuş, bunun üzen aliye şöyle bir mektup göndermistir: n& «Anan ve asiretin aglasın, yazıklar olsun sana. Biz Müslümanla-

'qleriyle ilgilenesin diye seni oraya vali tayin ettik. Çöllerde vahsi ^ anlarla uğrassın, onları avlayasın diye seni oraya göndermedik, k teslim ettiğimiz

görevi falan adama devret ve kovulmuş, yerilmiş olarak ailene dön.»

Baska bir rivayete göre, ordularini bozguna ugratan bir Harici kalanip huzuruna getirildiginde Mansur, onun boynunu vurdur-^ k istedi. Sonra vazgeçerek ona hakarete bulundu ve söyle dedi: m - Bre fahise çocuğu! Senin gibi biri nasıl olur da ordulari bozguna

ugratir!

Harici ise su karsiligi verdi:

- Yazıklar olsun sana, dün kötü bir durumdaydin. Aramızda kiliç konusuyordu. Bugün ise bana sövüp sayıyorsun ve cevap veremeyeceğimden emin bulunuyorsun. Ben hayattan ümidimi kestim. Artık bu hayati ebediyen geri çeviremezsin.

Mansur, Haricinin bu sözlerinden utandı ve onu serbest bıraktı.

Oglunu veliahd tayin ettiginde ona söyle demisti: «Ey ogulcugum! Nimeti sükürle devam ettir. Kudretini, affetmekle devam ettir. Zaferini, tevazu ile devam ettir. İnsanların kalbini kazanmayı taatla devam ettir. Dünyadaki nasibini unutma, Allah'ın rahmetindeki payını da ihmal etme.»

Mansur, yine bir gün oğluna söyle öğüt vermisti: «Ey ogulcugum! Akıllı kisi, içine düştüğü zor durumdan çıkmak için çare bulan ve o zorlu durumdan kurtulan kisi değildir. Asıl akıllı kisi, kendisine yaklaştırmakta olan kötü durumun içine düşmemek için tedbir alan kimsedir. Ey ogulcugum! Yanında sana hadis okuyacak bir hadis âlimi bulunmadığı takdirde hiçbir mecliste oturma. Çünkü Zührî, söyle demistir: "Hadis ilmi erkek isidir. Onu ancak yigit adamlar sever ve ondan ancak kadinsi erkekler hoslanmazlar." Kardesim Zührî doğru söylemistir.»

Mansur, gençliğinde ilmi, elde edebileceğini düşündüğü yerlerden talep ederdi. Hadis ve fıkhi da aynı şekilde tahsil etmek isterdi ve bu Çabasi neticesinde bu ilimlerden oldukça tahsil etti. Kendisine yete-

kd

yararlı kısımları öğrendi. Bir gün kendisine denildi ki:

"" Ey mü'minlerin emiri! Tatmadığın ve elde etmediğin bir lezzet ?

- Evet, birseyin tadını alamadım. nedir?

Ali K Unaddisin, üstadına söylediği: «Kim bunu sana anlattı? Söyle, sana rahmet etsin.» sözünün tadını alamadım. ezirleri ve katipleri gelip yanında toplandı ve çevresinde oturdular, ona söyle dediler:

- Mü'minlerin emiri, bize hadisten biraz anlatsın.

- Siz hadis ehli değilsiniz, asıl hadis ehli, elbiseleri kirlenmiş ayaklarının tabanı yarılmış, saçları uzanmış, yollar ve uzak mesafeler kateden, ülkeden

ülkeye, beldeden beldeye, bazan Irak'a, bazan Hicaz'a, bazan Sam'a, bazan da Yemen'e giden kimselerdir. Iste asil hadis nakledenler onlardır.

Mansur, bir gün oğlu Mehdi'ye söyle demisti:

- Senin yanında kaç tane binek hayvani var?
- Bilemiyorum.
- Iste bu kusurdur, sen bu durumda halifelik isini asiri sekilde zayi etmis oluyorsun. Allah'tan kork ey oglum!

Mehdi'nin gözdelelerinden Halise söyle demistir: «Bir gün Man-sur'un yanina girdim. Ellerini sakaklarına koymustu, disinin agridigini söylüyordu. Bana söyle dedi:

- Ey Halise! Yaninda ne kadar para var?
- 1.000 dirhem var.
- Elini basimin üzerine koy ve yemin et.
- Ey mü'minlerin emiri, yanimda 10.000 dinar var.,
- Haydi git, o paralari bana getir.

Ben de eve gittim, efendim Mehdi'nin huzuruna girdim. Zevcesi Hayzuran'la birlikte oturuyordu. Halifenin bana yaptigi baskidan ötürü sikayetçi oldum. O da ayagiyla beni tekmeleyip söyle dedi: «Yaziklar olsun sana! Babamda dis agrisi falan yok. Ama dün ondan biraz para istemistim, hasta imis gibi yapti. Simdi sen mutlaka onun emrini yerine getirmek mecburiye tindesin. Baska çaren yok!»

Halise, 10.000 dinari alip Mansur'a götürdü. Mansur da Mehdi'yi huzuruna çağirtip söyle dedi: «Parasizlikten yakiniyorsun, oysa bu 10.000 dinar sadece Halise'nin yanindan çıktı?!»

Mansur, hazinedarina söyle dedi: «Mehdi'nin geldigini görürsen yanima eski giysiler getir. O gelmeden önce eski giysileri bana ulastir.» Hazinedar, eski giysiler bulup Mansur'a götürdü. O esnada Mehdi de huzura girdi.'Mansur, eski püskü elbiseleri elinde evirip çeviriyordu. Mehdi de ona bakip güldü. Mansur söyle dedi:

- Ey ogulcugum, eski elbisesi olmayanin yeni elbisesi olmaz, Iste kis geldi, çoluk çocuga birseyler teinin etmemiz gerekiyor.
- Babacigim, senin ve çoluk çocugunun giysileri bana ait olsun, I?en temin edeceğim.
- Haydi, temin et bakalim.

Ibn Cerir'in Heysem'den rivayet ettigine göre, Mansur bir gün, amcalarindan birine 1.000.000 dirhem vermisti. Ayni günde aile efradina

da 10.000 dirhem vermisti. Halife Mansur'un bir günde bu k»~

Para dagittigi bilinmemektedir.

Kurralardan biri Mansur'un yaninda su ayet-i kerimeyi okudu: Onlar cimrilik ederler, insanlara cimrilik tavsiyesinde bulunurlar.»(en-Nisâ, 37.)

Mansur ona su cevabi verdi:

- Allah'a yemin ederim ki, mal ve paranin sultan için bir korunak din ve dünya için bir destek oldugunu, din ve dünyanın izzetini korudugunu bilmeseydim yanimda bir dinar veya bir dirhem bulunarak bir geceyi dahi geçirmezdin. Çünkü ben para vermenin, baskalarına ihsanda bulunmanın tadini ve lezzetini biliyorum. Para vermekle insanin ne kadar çok sevap kazanacagini da idrak etmekteyim.

Baska bir kurra da onun yaninda su ayet-i kerimeyi okumustu: «Elini boynuna baglayip cimri kesilme, büsbütün de açip tutumsuz olma.» (el-İsrâ, 29.)

Mansur ona su cevabi verdi:

- Aziz ve Celil Rabbimiz, bizi ne güzel edeplendirmis!

Mansur dedi ki: Babamin Ali b. Abdullah'tan naklen söyle dedigini isittim: «Dünyada dünya ehlinin efendileri cömertlerdir. Ahirette de ahiret ehlinin efendileri takva sahipleridir.»

Mansur, bu senede hacca gitmeye karar verince oğlu Mehdi'yi yanına çağirdi ve ona kendi sahsi, aile efradi ve diger Müslümanlara karsi iyi davranmasını, hayirli bir insan olmasını vasiyet etti. İsleri nasıl yürüteceğini, sınırları nasıl koruyacağını anlatti. Ona anlatımı burada uzun sürecek baska vasiyetlerde de bulundu. Ayrıca vefati kesinlesmedikçe Müslümanların hazinelerini açmaması için ona ısrarla tenbihte bulundu. Çünkü o hazinelerde on sene müddetle haraç toplanmasa bile Müslümanlara yetecek miktarda mal vardı. Kendisinin sahsi borcu olan 300.000 dinari da ödemesini söyledi. Eger bunu ödeyecek parayı bulamazsa beytül-maldan ödemesini tenbihledi. Mehdi, bütün bu vasiyet ve tenbihlere uydu, gereğini yaptı.

Mansur, hac ve umre için Rusafe'de ihrama girdi. Kurbanlık develerini önceden gönderdi ve söyle dedi: «Ey ogulcugum, ben zilhicce ayında doğdum ve yine zilhicce ayında öleceğim. Bana ilham edildi. İste bu senede beni hacca sevkeden sebep de budur.»

Böyle dedikten sonra oğluyla vedalasti. Yola koyuldu. Yolda iken ölüm hastalığı onu yakaladı. Mekke'ye girerken hastalığı cidden ağır-ıasrnısti. Mekke'nin alt taraflarında, konaklayacağı eve vardığında, evin kapisında söyle bir ibarenin yazılı olduğunu gördü:

«Rahman ve Rahim olan Allah'in adıyla.

Ebu Cafer! Vefat zamanin yaklasti, ömür senelerin sona erdi.

Allah'in emrinin geregi, mutlaka vuku bulacaktır.

Ey Ebu Cafer! Seni bugün ölümün sikintisinden koruyacak biy kahin ya da müneccim var midir?»

Haciblerini çağirdi. Onlara bu siiri okudu, onlar birsey göremedi ler. Ama o, ölüm haberinin kendisine verildigini ve ecelinin yaklasti gini anladı.

Dediler ki: Mansur, rüyasinda kendisine su siiri okuyan birini gördü. Baska bir rivayette anlatildigina göre ise, gaipten bir ses kendisine su siiri okumustur:

«Hareket ve sükunun Rabbine yemin ederim ki, ölümün pekçok tuzaklari vardır.

Ey nefis, yaptigin kötülükler senin aleyhinedir.

Iyi niyetle yapmis oldugun iyilikler ise senin lehinedir.

Gece ve gündüz birbirlerini kovaladıkça, gökyüzündeki yildizlar, dönüp durdukça,

Saltanat bir hükümdardan diger bir hükümdara durmadan el degistirir.

Sonunda bu is, mülk ve saltanatinda ortaksiz olan, Yeri ve gökleri, benzersiz güzellikte yaratan, daglari dimdik ayakta durduran;

Feleki döndüren Allah'a varip dayanir.»

Mansur dedi ki: «Iste ecelim gelmis, ömrüm sona ermistir.» Bundan önce Huld sarayinda iken bir rüya görmüs, panige kapilarak uyanmis ve hacibi Rebi'e söyle seslenmistti: «Yaziklar olsun sana ey Rebi! Bak hele! Beni çok korkutan bir rüya gördüm. Su köskün kapisinda birinin durup bana söyle bir siir okudugunu gördüm:

«Öyle görüyorum ki, bu köskün sahibi ölecektir. Ailesi ve oturdugu yeri, yalnız ve ıssız kalacaktır.

Bu yakisikli kösk reisi bir cesede dönüşecek ve üzerine mezar taslari yigilacaktır.»

Halife Mansur, Huld sarayinda bir seneden az bir süre ikamet etti. Sonra hac yolunda hastalandi. Agir hasta olarak Mekke'ye girdi-Bu senenin zilhicce ayinin 7'sinde veya 6'sinda cumartesi gecesi Mekke'de vefat etti. Son olarak söylediği söz su oldu: «Ey Allahim! Sana kavusmami kutlu kil.»

Baska bir rivayette anlatildigina göre ise son nefesinde söyle demistir: «Ya Rab! Eger birçok iste sana isyan etmissem de en sevdiğim hususta sana itaat etmisimdir ki, o da ıhlasli olarak Allah'tan baska bulunmadigina

sahadet edisimdir.» Böyle dedikten sonra vefat 1 ttnisti- Yüzüğünün kasinda sunlar yaziliydi: «Allah, kulunun güvenisidir, o, O'na iman eder.»

Vefat ettiginde, meshur rivayete göre yasi altmisüçtü. Ömrünün rniüki senesini halifelikte geçirdi. Mekke'nin Babü'l-Mualla mintikasina defnedildi. Allah ona rahmet etsin.

Ibn Cerir dedi ki: Sair Süllem el-Hasir, halife Mansur'a su agidi yakmisti:

«Sasiyorum Mansur'un ölüm haberini verene. Onun dudaklari bu ölüm haberini nasil söyler? Mansur öyle bir hükümdardi ki, zamana musallat oldu, ama gün geldi zaman bütün agirligiyla onun üzerine çöktü. Onun mezarina ve cesedine toprak savuran eller, Parmaklari yok olsun, emi.

Bir zamanlar onun zorlu kuvveti karsisinda ülkeler teslim oldu, Ondan korkan insanlar ve cinler gözlerini yumdu. Bagdat sehrinin kurucusu nerede? Orada yirmiiki sene hüküm sürdü. Kisi ates kivilcimlari aldigi zaman çakmak gibi yanar, Hiçbir engelleme onun arzusuna mani olamazdi. Onun ipini zihin sahibi kimseler atesleyemezdi. Hükümdarlik yularlarini eline geçirdi. Öyle ki, düşmanlarini yularsiz sevketti. Ona bakan gözler kirilip yumulurdu. Ondan korkan elleri, çenelerine dayanirdi. Ülkesinin etrafini toparladi. Sonra da onlari gerisinde kaldi, en düşüğünün de altina gitti,

topraga düstü.

Hasimilere Özgü bir gayrete sahipti, paçalari sivardi.

Onun yüklendigi agir yükleri,

Kaçan develer dahi yüklenemezdi.

Agirbasliydi, korkaklar onun için korkularim unuturlardi.

Öyle bir azim sahibi idi ki, her kalp sahibinin iradesine hakim olurdu.

Bütün nefisler ona karsi çekingen oldular.

Ne var ki ruhlari bedenlerinde kalmisti ama Ölü gibiydiler.»

Halife Mansur vefat edince Mekke'de, Babü'l-Mualla kapisinin yanina defnedildi. Mezarinin yeri ise bilinmemektedir. Çünkü yeri bi-Jininez hale getirilmisti. Hacibi Rebi, yüz mezar kazmis ve onu -yeri tünmesin diye- o mezarlardan herhangi birine gizlice defnetmisti. [1]

Mansur'un Çocuklari

Muhammed el-Mehdi: Bu, babasi Mansur'un veliahdi idi. Cafer el-Ekber: Babasinin sagliginda vefat etti. Bu ikisinin anneleri Erva binti Mansur'dur.

Isa, Yakub, Süleyman. Bu üçünün anneleri Fatima binti Muham-med'dir.

Muhammed, Talha b. Ubeydullah'm ogludur.

Cafer el-Asgar (yani küçük Cafer): Bu, Kürt bir cariyeden dogmadir.

Salih el-Miskin: Bu, Rum bir cariyeden dogmadir. Cariyeye Kali'l-ferase deniliyordu.

Kasim: Bu da bir cariyeden dogmustur.

Aliye: Bu da Emevilerden bir kadından dogmustur. [2]

Mehdinin Halifeligi

Babasi Mansur, hicretin 158. senesi zilhicce ayinin 6'sinda veya 7'sinde Mekke'de vefat edince, defnedilmeden önce Beni Hasim'in reislerinden ve Mansur'la beraber hacda bulunan komutanlardan, Mehdi için bey'at alındı. Hacib Rebi', bu bey'at haberini Bagdat'ta bulunan Mehdi'ye bir ulakla ulastirdi. Zilhicce ayinin ortasinda sali günü bu ulak Mehdi'nin huzuruna vardi. Ona halifelige mahsus selam verdi. Bey'at mektuplarini sundu. Bagdatlılar da Mehdi'ye bey'at ettiler. Bey'at emri diger vilayetlere de gitti. O vilayetlerin ahalisi de Mehdi'ye bey'atta bulundular.

Ibn Cerir'in anlattigina göre Mansur, ölümünden bir gün önce sirtini ve yanlarini yastiklara dayayarak güç bela oturmus, emir ve komutanlari huzuruna çağirmis, oğlu Mehdi için bey'ati yeniletmisti. Emir ve komutanlar da bu çağriya derhal icabet etmisler, bey'atlarini yenilemislerdi.

Bu senede Ibrahim b. Muhammed b. Ali b. Abdullah b. Abbas, amcası Mansur'un vasiyeti üzerine insanlara haccettirdi. Mansur'un cenaze namazini kildiran da bu zattir. Baska bir rivayette anlatildigina göre cenaze namazini kildiran kisi, Mehdi'nin veliahtligindan sonra veliahd olan Isa b. Mus'a'dir. Ama sahih olan birinci kavildir. Çünkü Ibrahim b. Yahya b. Muhammed, o zaman Mekke ve Taif valisi idi. Medine valisi Abdüssamed b. Ali, Küfe valisi ise halifenin muhafız kuvvetleri komutani Müseyyeb b. Züheyr'in kardesi Amr b. Zü-heyr ed-Dabbî, Horasan valisi Hamid b. Kahtabe, Basra haraç müdürü Ammare b. Hamza, Basra namaz imami ve kadisi Abdullah b. Ha-can el-Anberî, Basra milis kuvvetleri komutani Said b. Da'lec idi.

Vakidî dedi ki: Bu senede halka büyük ve siddetli bir veba salgını

abet etti. Bu yüzden çok sayıda adam öldü. Ölenler arasında Eflah îf Humeyd, Hayve b. Sureyh, Muaviye b. Salih (bu zat Mekke'de idi), 7-fer b. Hüzeyl b. Kays b. Süleym bulunuyordu. Bu zatin nesebi Mart b Adnan'a kadar ulasir. Temimi ve Anberî oldugu söylenir. Küfe-rdir Hanefi fikhçisidir. Ebu Hanife'nin arkadaşlari arasında ilk ve-f t edendir. Bunlar arasında kiyasi en çok kullanandir. Âbid bir kim-idi. Önceleri hadis ilmi ile mesgul oldu. Sonra fikh ve kiyas mera-, onu gardi. Hicretin 116. senesinde dogdu.

Rirkiki yasinda iken hic
retin 158. senesinde vefat etti. Allah ona ve bize rahmet etsin. [3]

Hicretin Yüzellidokuzuncu Senesi

Bu sene baslarken halife, Ebu Abdillan Muhammed b. Mansur el-Mehdi idi. Mehdi, sene basinda Abbas b. Muhammed'i, büyük bir ordu ile Bizans'a gazaya gönderdi. Kendisi de binegine binerek onlari yolcu etti. Bu ordu Bizans'a gitti. Bizanslilarin büyük bir sehrini fethetti. Bol miktarda ganimet elde ederek salimen geri döndü. Askerlerinden bir tane dahi kayip vermedi.

Bu senede Horasan valisi Hamid b. Kahtabe vefat etti. Mehdi onun yerine, Ebu Avn Abdülmelik b. Yezid'i tayin etti. Hamza b. Ma-lik'i Sicistan, Cibril b. Yahya'yi da Semerkand valiligine tayin etti.

Mehdi, bu senede Rusafe mescidini ve hendegini yiktirdi.

Bu senede Hindistan'a büyük bir ordu sevkettirdi. Bu ordu gelecek sene Hindistan'a ulasabildi ve ileride anlatacagimiz isleri yapti.

Bu senede Sind valisi Mabed b. Halil vefat etti. Mehdi, veziri Ebu Abdullah'in teklifi üzerine, onun yerine Ravh b. Hatim'i tayin etti.

Mehdi bu sene, kan davasindan, fesatçilikten veya baskasinin hakkini gasp ettiginden ötürü hüküm giyenler disindaki mahkumlari serbest birakti. Serbest biraktigi mahkumlar arasinda Yakub b. Davud (Beni Süleym'in azadlisi) ve Hasan b. Ibrahim b. Abdullah b. Hüseyin de vardi. Hasan'm, gözetim altinda tutulmasini saglamak için hizmetçi Nusayr'm yanma birakilmasini emretti.

Hasan, daha Önce hapiste iken kaçmaya tesebbüste bulunmus ve Yakub b. Davud, hapisten çıktıktan sonra Hasan'm kaçma tesebbüsünü halife Mehdi'ye anlatmistti. Mehdi de bunun üzerine onu bulundugu yerden baska bir yere naklettirerek gözetim altinda tutmasi 1(^n hizmetçi Nusayr'm yanma birakmistti. Yakub b. Davud, Meh-1 nin yaninda itibar kazanmis, öyle ki gece vakti bile izinsiz olarak °nun huzuruna girebilecek hale gelmistti. Mehdi, onu birçok islerde görevlendirmis ve ona 100.000 dirhem vermisti. Halifenin yaninda ibar sahibi biri olarak kalmaya devam etmistti. Nihayet Mehdi, Ha-n b. Ibrahim'i eline geçirmis, bundan sonradir ki, Yakub'un itibari düsmüstü.

Mehdi, birçok sehirlerin valilerini görevden almıs, yerlerine yeni lerini atamisti. Bu senede, (hicretin 159. senesinde) amcasi kizi Üm mü Abdullah b. Salih b. Ali ile evlenmistti. Cariyesi Hayzuran'i (ja* azad etmis, sonra onunla da evlenmistti. Hayzuran, Harun Resid'jn annesidir.

Bu senede Bagdat'ta Dicle nehrindeki gemilerde büyük bir yan gin meydana gelmistti.

Mehdi halifelige geçince, kendisinden sonra halife olacak veliahdi olan Isa b. Musa'dan, veliahdlikten feragat etmesini istemis, ancak o bu istegini kabul etmemisti. Mehdi'den, Kûfe'de kendisine ait bir çiftlikte ikamet etmesini istemis ve Mehdi ona bu izni vermisti.

Ravh b. Hatini, Kûfe'de otoritesini yerlestirmis ve Mehdi'ye söyle bir mektup yazmisti: "Isa b. Musa, senede ancak iki ay cumaya ve cemaate geliyor. Geldiginde de binegiyle birlikte mescidin avlusuna giriyor, cemaatin namaz kildigi yere onun binekleri pisliyor."

Mehdi de ona gönderdigi cevabi mektupta, insanlar ancak yaya olarak mescide gelebilsinler diye yol agizlarına tahtalar ve sütunlar çakmasını emretmisti. Isa b. Musa bunu anlayınca, cumadan önce, evi caminin bitisiginde olan Muhtar b. Ebi Ubeyde'nin evini varislerinden satın aldı. Persembe günü oraya geliyor, cuma günü olunca da bir merkebe binerek mescidin kapisina geliyor ve orada inip cemaatla birlikte cuma namazini kiliyordu. Artık ailesiyle birlikte Kûfe'de temelli olarak ikamete basladi.

Sonra Mehdi ona, veliahdlikten feragat etmesini teklif etti. Bunu yapmaması durumunda ona çok agir iskenceler yapacağını söyleyip tehdit etti. Kabul etmesi halinde ona büyük bir araziyi ikta olarak vereceğini söyledi. O da kabul etti. Ona büyük bir araziyi ikta olarak verdi. Ayrica 10.000.000 (baska bir rivayete göre 20.000.000) dirhem verdi. Bundan sonra Mehdi, kendisinden sonra oğlu Musa el-Hadi, ondan sonra da diger oğlu Harun er-Resid için veliahdlik bey'ati aldı. Nitekim bu, ileride de anlatilacaktır.

Bu senede Mehdi'nin dayisi Yezid b. Mansur insanlara haccettirdi. Yezid, Yemen valisi idi. Mehdi onu hac emirligi ile görevlendirdi-O da arzulu olarak bu görevi ifaya geldi.

Valilerin çogu Mehdi tarafından azledilmisti. Ifrikiye'de Yezid b. Hatim, Misir'da Muhammed b. Süleyman Ebu Damra, Horasan'da Ebu Avn, Sind'de Bestam b. Amr, Ahvaz ve Fars'ta Ammare b. Ham" za, Yemen'de Reca b. Reca, Yemame'de Bistr b. Münzir, Cezire'de Fadl b. Salih, Medine'de Ubeydullah b. Safvan el-Cumahî, Mekke ve Ta-if te Ibrahim b. Yahya vali olarak görev yapıyorlardı. Küfe milis k vetleri komutam Ishak b. Sabbah el-Kindî, Küfe haraç isleri

kadası Süreyk b. Abdullah en-Nehaî, Basra imhs "i. Hamza, Basra namaz Ahriul-Ebi Revvad, durrahnianj..Enes in lere b.:r arasında Abdülaziz b. Muhammed b. Ab-vieutîiii v«iui. j--" zd.it i konularda Malik'e karsi çikmis ve hadis-ilik-in oazi görüşlerini kabul etmemisti. Nitekim aiaru. Medinelilerin icmaina dayanıyordu. Malikin baz* verdigi hükümleri de benimsememisti. [4]

Hicretin Yüzaltmışıncı Senesi

Bu senede Horasan'da, Yusuf el-Berem adında bir adam, Meh-di'nin gidisatini, yönetim tarzını ve yaptığı icraatı beğenmeyerek ayaklandı. Etrafında çok sayıda adam toplandı. İs büyüdü ve isyan genişledi. Mehdi, isyancılar üzerine Yezid b. Mezyed'i gönderdi. Yezid ile Yusuf, bineklerinden inerek göğüs göğüse siddetli bir çarpışmaya tutustular. Yezid, Yusuf u ve adamlarından bir grubu esir aldı. Hepsini Mehdi'ye gönderdi. Onları gönderirken develere, yüzleri hayvanların kuyruklarına gelecek şekilde ters olarak bindirdi.

Halife Mehdi, Herseme'ye emir vererek Yusuf un el ve ayaklarının kesilmesini, sonra da adamlarıyla birlikte boyunlarının vurulmasını, hepsinin Dicle üzerindeki büyük köprüde Mehdi garnizonu tarafına asılmalarını istedi. Bu emri yerine getirildi. Allah onların isyan atesini söndürdü. Serlerinden bütün Müslümanları korudu. [5]

Musa El-Hadiye Beyat Edilmesi

Önceki sayfalarda da anlattığımız gibi halife Mehdi, İsa b. Musa'ya, kendi veliahdlığından feragat etmesi teklifinde bulunmuş, ama o bütün ısrarlara rağmen bu teklifi kabul etmemiş, Küfe'de ikamete devam etmişti.

Halife Mehdi, bunun üzerine büyük komutanlardan Ebu Hüreyre Muhammed b. Ferruh'u, İsa b. Musa'yi yakalayip yanına getirmeleri için 1.000 adamıyla birlikte gönderdi. Bu 1.000 kisten herbirinin, Küfe girişinde ellerindeki deflere vurmalarını emretti. Küfe'ye yaklaştıklarında, fecir ağarmak üzereydi. Hep birden ellerindeki deflere vurmaya başladılar. Gürültüden Küfe şehri âdeta sarsıldı. İsa b. Musa korktu. Bunlar İsa'nın yanına vardıklarında onu, halifenin yanına gitmek üzere davet ettiler. Ama o, hasta olduğunu bahane etti. Onlar bu bahaneyi kabul etmeyip kendisini yakaladılar ve muharrem ayının üçünde perşembe günü, halife Mehdi'nin yanına götürdüler.

Burada, Hasimilerin önde gelenleri, kadılar, ayan ve esraf gelerek ona, veliahdlıktan feragat etmesini söylediler. Ama o, bu söylenenleri yapmadı. Sonra birçok kimseler yanına geldiler. Kimi korkutarak, kimi özendirerek veliahdlıktan feragat etmesini istediler. İsa Musa nihayet, muharremin dördünde cuma günü ikindiden sonra liahdlıktan feragat etmeyi kabul etti. Muharrem ayının bitimine üç n kala, perşembe sabahı Mehdi, oğulları Musa ve Harun er-Resid ft_ veliahdlık bey'atı aldı. Mehdi, halifelik sarayının büyük kubbesi 1 İtında oturdu. Ümera gidip rütbelerine göre bey'atlarını sundular. a Sonra Mehdi kalkıp minbere çıktı. Oğlu Musa el-Hadi ondan bir basamak aşağıda, İsa b. Musa ise ilk basamakta oturdu. Mehdi hutbe Yad etmeye başladı. Cemaata, İsa b. Musa'nın veliahdlıktan feragat ettiğini,

halkın kendisine bey'at için yaptıkları yeminlerin çözüldüğünü ve veliahdhgın Musa el-Hadi'ye geçtiğini bildirdi. İsa b. Musa da onun bu söylediklerini tasdik etti ve Mehdi'ye bey'atını sundu. Sonra insanlar kalktılar, yaşlarına ve rütbelerine göre sırayla halife Mehdi'ye bey'atlarını sundular. İsa b. Musa'nın veliahdlikten feragat ettiğine dair; talak ve köle azad etme sözlerimle desteklenen kesin yeminleri ihtiva eden bir mektup yazarak İsa'ya verdi. Emirler, vezirler ve Hasimilerin önde gelenleriyle diğerlerinden oluşan bir cemaati da buna şahit tuttu. Ona önceki sayfalarda anla tığımız miktarda mal ve esyalarla arazileri verdi.

Bu senede Abdülmelik b. Sihab el-Mesnsaî, Hindistan'ın Barbed sehrine büyük bir orduyla girdi. Sehri kusatma altına aldı. Manciniklar dikerek sehri taşlarla dövmeye başladı. Neft dökerek halkın bir kısmını yaktı. Orayı savaş ve siddet yoluyla fethetti. Ordu geri dönmek istediğinde denizin yükselmis olması nedeniyle dönüş imkanı bulamayip orada ikamete başladılar. Ağzlarında hamamkur denen bir hastalık]^ peyda oldu. Bu yüzden 1.000 kişi öldü. Ölenler arasında Rebi b. Sabih de vardı. Denizin alçalması nedeniyle dönüş imkanı bulduklarında gemilere bindiler. Bu defa denizde fırtına esmeye başladı. Yine bir grup Müslüman askeri boguldu. Kalanları Basra'ya döndüler. Beraberlerinde çok miktarda esir de getirmişlerdi. Esirler arasında Barbed hükümdarının kızı da vardı.

Bu senede halife Mehdi, Ebu Bekre es-Sekafi'nin oğlunun nesebinin Sakif kabilesi kütüğünden silinerek Rasûlullah (s.a.v.)'in soy kütüğüne kaydedilmesine hükmetti. Bu hususta bir mektup yazarak Basra valisine gönderdi. Ebu Bekre'nin oğlunun nesebini Ziyad'ın ve Nafi'nin SOY kütüğünden sildirdi. Bu hususta sairlerden Halid en-Nec-ca*" şöyle demisti: yad, Nafi ve Ebu Bekre'nin işlerine sasiyorum. Beriki Kureys'tenim diyor, öbürü köle; bu ise Arap olduğunu iddia ediyor."

Cerir'in anlattığına göre Basra valisi, Mehdi'nin bu hükmünü infaz etmemistir.

Bu senede halife Mehdi insanlara haccettirdi. Hacda iken Bagdat'ta oğlu Musa el-Mehdi'yi halef bıraktı. Beraberinde oğlu Harun Resid ile bir grup ümera da hacca gitmişlerdi. Refakatindeki ümera arasında Yakub b. Davud da vardı. Çünkü o, halife Mehdi'nin yanında itibar ve mertebe sahibi idi. Nitekim, Hasan b. İbrahim, gözetimine bırakıldığı hizmetçi Nusayr'm yanından kaçarak Hicaz'a gittigin, de Yakub b. Davud, onun için halife Mehdi'den eman dilemiş, Mehdi de onun hatirini saymış, ona armağanlar vermişti.

Mehdi, Mekkelilere bol miktarda mal ve para dağıttı. Bagdat'tan 30.000.000 dirhem ve 100.000 elbise getirmisti. Misir'dan 300.000 dinar, Yemen'den de 200.000 dinar gelmişti. Bütün bunları Mekke ve Medine halkına dağıttı.

Hacibler, Mehdi'ye, Ka'be'nin üzerindeki örtülerin çoklugundan ötürü meydana gelen agirhk nedeniyle Ka'be'nin yıkilmasindan korktuklarini söylediler. O da Ka'be'nin üzerindeki örtülerin çıkarilmasini emretti. Örtüleri çıkarmaya başladılar. Sira Hisam b. Abdülmelik'in örtüsüne geldiginde onun gayet kalın bir ipekten yapilmis oldugunu gördüler. Mehdi, o örtünün tamamıyla çıkarilmasini emretti. Ondan önceki ve sonraki halifelerin koydurduklari örtüler kaldi. Örtüleri çıkardiktan sonra Ka'be'nin her tarafina güzel kokular sürdü. Üzerine güzel bir örtü geçirdi.

Anlatildigina göre halife Mehdi, Ka'be'yi yikarak yeniden Ibn Zü-beyr'in planina göre insa etmek için Imam Malik'ten fetva istemis, ancak Imam Malik kendisine: "Ka'be'yi bu haliyle birak. Çünkü yikip yeniden insa edecek olursan senden sonraki hükümdarların Ka'be'yi oyuncak haline getirmelerinden korkarim." demis; o da yikmayip oldugu gibi birakmisti.

Basra valisi Muhammed b. Süleyman, Mekke'ye gelirken, halife Mehdi için buz getirmisti. Böylece Mehdi, hacda iken kendisine buz getirilen ilk halife oldu.

Daha sonra Mehdi, Medine'ye girdiginde Mescid-i Nebevî'yi genisletti. Mescitte bir maksure vardi, onu yerinden kaldirdi. Muaviye b. Ebi Süfyan'm minbere yaptigi ilaveyi kaldirmak istedi. Ancak Imam Malik ona: "Bunu yaptigin takdirde minberin eski tahtalarinin sarsinti nedeniyle kirilmalarindan korkulur." demis, o da minberi mevcut haliyle birakmisti.

Mehdi, Medine'de iken Rukiye binti Amr el-Osmaniye ile evlendi-Irak'ta muhafizlik ve kendisine de yardimcilik yapsinlar diye Medine-lilerden önde gelen 500 kisiyi seçmis, onlara maaslarindan ayri ola rak bol miktarda erzak ve bazi arazileri ikta olarak vermisti.

Hicretin 160. senesinde vefat eden meshur sahsiyetler arasinda

«ebi b. Sebih, Zührî'nin arkadaslarindan Süfyan b. Hüseyin, Su'be b. 5 ccac b. Verd el-Atikî el-Ezdî Ebu Bistam el-Vasitî de bulunmakta-tT gu zat daha sonra Basra'ya intikal etmisti.

Su'be, Hasan-i Basrî'yi ve Ibn Sirin'i görmüs, tabiilerin imamla-dan rivayetlerde bulunmustu. Mesayihinden, akranlarindan ve t lâm imamlarindan bir kısmi da ondan hadis rivayet etmislerdir. O, vhü'l-muhaddisin olup hadisçiler arasinda "emirü'l-mü'minin" lakabim tasirdi. Sevrî, böyle demistir.

Yahya b. Main dedi ki: "Su'be, müttakilerin imamidir. Son derece hid, takvah, içine kapali, uzlete çekilen, hafizasi kuvvetli ve iyi yolda olan bir kimseydi."

Imam Safîî dedi ki: "Eger Su'be olmasaydi, Irak'ta hadis bilinmezdi."

Imam Ahmed b. Hanbel dedi ki: "Su'be, hadis konusunda yalnız basına bir ümmet gibiydi. Zamanında onun benzeri yoktur."

Muhammed b. Sa'd dedi ki: "Su'be, sika ve güvenilir bir kimseydi, hüccetdi, hadis sahibi idi."

Vekî' dedi ki: "Rasûlullah (s.a.v.)'in hadisini müdafaa etmiş olması nedeniyle Cenâb-i Allah'ın Cennet'te Su'be'nin derecesini yükselteceğini umarım."

Salih b. Muhammed b. Harze dedi ki: "Hadis adamları hakkında ilk konuşan kişi Su'be olmuştur. Yahya el-Kattan onu izlemiş, sonra Ahmed b. Hanbel ve Ibn Main de onu izlemistir."

Ibn Mehdi dedi ki: "İmam Malik'ten daha akıllı, Su'be'den daha zahid, bu ümmete Ibn Mübarek'ten daha çok nasihat veren ve hadisi, Sevrî'den daha fazla muhafaza edip ezberleyen başka bir kimse görmedim."

Müslim b. İbrahim dedi ki: "Namaz vaktinde Su'be'nin yanına her girdiğimde onun mutlaka namaz kıldığını gördüm. O, fakirlerin anası ve babası idi."

Nadr b. Sümeyl dedi ki: "Su'be kadar düskünlere merhamet eden başka bir kimse görmedim. O, bir düskünü gördüğü zaman, düskün gözden kayboluncaya kadar ona bakardı."

Bir baskası dedi ki: "Su'be'den daha çok ibadet eden birini görme- kadar ibadet etti ki, eti kemigine yapıştı."

el-Kattan dedi ki: "Su'be kadar düskünlere merhamet i görmedim. Düskün bir kimse onun evine girdiğinde Su'beütün imkanlarını seferber eder, neyi varsa verirdi."

Bir eHi a aininec* b. Sa'd ve baskası dedi ki: "Su'be, hicri 160. senenin a> yetmişsekiz yaşında iken Basra'da vefat etti." [6]

Hicretin Yüzaltmışbirinci Senesi

Bu senede Sümame b. Velid, Anadolu'ya gazaya gitti. Dabik mintikasında konakladı, Bizanslılar ona saldırdılar. Bu nedenle Müslümanlar Dabik seherine girme imkanını bulamadılar.

Bu senede halife Mehdi, kuyu kazılmasını, atölyeler yapılmasını ve Mekke yolunda köşkler inşa edilmesini emretti. Bu köşkerin inşaatı isine de Yaktin b. Musa'yi görevlendirdi. Yaktin, bu işle on sene kadar uğraştı. Nihayet hicretin 171. senesine kadar bu işi tamamladı. Öyle ki Irak'tan Hicaza giden yol, yolların en rahatı, en güvenlisi ve en kolayı oldu.

Bu senede halife Mehdi, Basra camini kible ve batı tarafından genişletti. Ayrıca vilayetlere mektuplar yazarak, cemaat mescitlerinde-ki maksurelerin

kaldırılmasını ve minberlerin Rasûlullah (s.a.v.)'m minberi ölçüsüne indirilmesini emretti. Bu emri bütün şehirlerde yerine getirildi.

Bu senede Mehdi'nin veziri Ebu Ubeydullah'm rütbesi düştü. Halife nezdinde hainliği ortaya çıktı. Mehdi de onu kontrol edecek birini basına tayin etti. Bu kişinin adı İsmail b. Uleyye idi. Bundan sonra Mehdi, Ebu Ubeydullah'i uzaklastırdı. Karargahi dışına çıkardı.

Bu senede Afiye b. Yezid el-Ezdî kadilığa atandı. O, İbn Ülase ile birlikte Rusafe şehrinde Mehdi'nin garnizonunda hüküm veriyordu.

Bu senede Horasan'a bağlı Merv şehrinin kasabalarından birinde Mukanna' adlı biri isyan etti. Mukanna', tenasühün (ruh göçünün) gerçek olduğunu iddia ediyordu. Birçok kimse onun "pesine takıldı ve ona uydu. Mehdi, birkaç komutanını ve kalabalık bir askeri birliği üzerine sevketti. Bu komutanlar arasında, Horasan emiri Muaz b. Müslim de vardı. İki taraf arasında, ileride anlatacağımız hadiseler cereyan etti.

Bu senede Mehdi'nin oğlu Musa el-Hadi insanlara haccettirdi.

Bu senede İsrail b. Yunus b. İshak es-Sebî, Zaide b. Kudame, Süfyan b. Said b. Mesruk es-Sevrî vefat ettiler. Sevrî, İslâm imamlarından ve abidlerinden biri idi. Kendisine uyulan bir şahsiyetti. Künyesi Ebu Abdullah'tir. Kûfelidir. Tabiilerin birkaçından rivayette bulunmuş, imamlardan ve diğerlerinden oluşan bir grup insan da ondan rivayetlerde bulunmuştur. Su'be, Ebu Asim, Süfyan b. Uyeyne, Yahya b. Main gibi birçok kimse: "Sevrî, hadiste mü'minlerin emiri idi-demislerdir.

İbn Mübarek dedi ki: "Ben, 1.100 üstadın nakillerinde bulundum ve hadis yazdım. Ama Sevrî, bunların en üstünü ve en faziletlisi idi-Eyyüb: "Sevrî'den daha faziletli bir Kûfeli görmedim." demistir. Yunus b. Ubeyd: "Ondan daha faziletli birini görmedim." demistir. Ab-

dullah: Sevrî'den daha fakih olan bir kimseyi görmedim." demistir. c;u'be: "Sevrî, takva ve ilim hususunda insanlara lider oldu." demistir-

Yine Su'be şöyle demistir: "Mezhep sahipleri su üç kisidir: Kendi

?amanında İbn Abbas, kendi zamanında Sa'bî, kendi zamanında da Sevrî."

İmam Ahmed b. Hanbel dedi ki: "Kalbimde Sevrî'den daha öncelikli biri yoktur." Böyle dedikten sonra da sözünü şöyle sürdürmüs: "İmamin kim olduğunu biliyor musun? İmam, Süfyan-i Sevrî'dir."

Abdürrazzak dedi ki: «Sevrî'nin şöyle dedigini isittim: "Kalbime her neyi yerleştirip hifzettimse, mutlaka o şey bana hiyanette bulundu. Öyle ki, ben artık bir dokumacının yanından geçerken onun sarkı söylediğini görünce, sarkisinin sözlerini ezberlemekten korktugum için kulaklarımı tikiyorum."»

Yine Sevrî söyle demistir: "Cenâb-i Allah'in beni hesaba çekecegi 10.000 dinari geride birakmaktansa, insanlara muhtaç kalmayi daha çok arzularim."

Muhammed b. Sa'd dedi ki: «Sevrî'nin, hicri 161. senede Basra'da vefat ettigi hususunda âlimler görüs birligi etmislerdir. Vefat ettigi günde altmisdört yasindaydi. Vefatindan sonra adamin biri onu rüyasinda görmüs ki; o, Cennet'te bir hurma agacindan digerine, bir agaçtan baska bir agaca uçuyormus ve uçarken su ayet-i kerimeyi okuyormus: "Bize verdigi sözde duran Allah'a hamd olsun." (ez-Zümer, 74.)»

Sevrî söyle demistir: "Kisi çabucak bas olursa ilmin çoğundan geride kalir."

Bu senede vefat eden meshur sahsiyetlerden biri de sudur: [7]

Ebu Dülame

Zeyd b. el-Cevn. Ciddiyetle sakayi birbirine karistiran bir sairidi. Zariflerden biri idi. Asli Küfedendir. Bagdat'ta ikamet etmis, Mansur un yaninda kiymet görmüstü. Çünkü Mansur'u güldürüp eglendirir, ona siirler okur ve onu medhederdi.

Mansur'un karisi ve amcasi kizi Hammad binti Isa'nin cenazesinde hazır bulunmustu. Mansur, karisinin ölümüne çok üzölmüstü, lezara gömüp üzerine toprak döktüklerinde Ebu Dülame de oradayim Mansur ona dedi ki: "Söyle bakalim ey Ebu Dülame, bugün için ne 1 a ,, in?" Ebu Dülame: "Mü'minlerin emirinin amcasi kizini hazirim, diye cevap verince Mansur katila katila gülmüs ve sirt üstü l*r? düsmüstü. Sonra da: "Yaziklar olsun sana ey Ebu Dülame, bizi

MÜSVayettin-" demiSti-iehdi bir seferden döndüğünde, Ebu Dülame huzuruna gelerek onu tebrik etmis ve ona söyle bir siir okumustu:

"Eger seni salimen dönmüs olarak ganimet elde etmis halde Irak kasabalarinda görürsem, yemin etmistim ki;

Sen, Peygamber (s.a.v.)'e salat-ü selam getirecek ve etegimi de dirhemlerle dolduracaksın."

Mehdi ona dedi ki: "Evet, Peygamber (s.a.v.)'e salat-ü selam getirecegim ama, o ikinci seyi yapmayacagim (yani etegini dirhemlerle doldurmayacagim)." Ebu Dülame: "Ey mü'minlerin emiri, bu ikisi birbirinden ayrılmayan iki kelimedir. Bunlari birbirinden ayirma " deyince Mehdi, eteginin dirhemlerle doldurulmasini emretmis, sonra ona: "Haydi, kalk bakalim." demis; o da: "Eteğim dirhemlerin agirligindan yirtilacak." demis ve etegindeki dirhemleri keselere doldurmus, sonra o keseleri sirtina vurarak kalkip gitmisti.

Ibn Hallikan'm anlattigina göre, Ebu Dülame'nin oğlu hastalanmış, bir tabip gelip oğlunu tedavi etmiş. Oğlu iyilesince tabibe söyle demiş: "Falan Yahudide bizden alacağın ücret kadar paran bulunduğunu iddia ederek bir dava aç. Ben ve oğlum, birlikte mahkemeye gelip o Yahudinin sana, iddia ettiğin miktarda borçlu olduğuna sahitlik edelim."

Tabip, Küfe kadisi Muhammed b. Abdurrahman b. Ebi Leyla'ya (veya baska bir rivayete göre Ibn Sibrime'ye) gidip falan Yahudide bir miktar alacağı bulunduğunu iddia ederek dava açmış, ancak mahkemeye gelen Yahudi böyle bir borcu bulunmadığını söyleyerek iddiayı inkar etmişti. Öte yandan Ebu Dülame ile oğlu gelip Yahudinin aleyhinde sahitlik etmişlerdi. Kadi, Ebu Dülame ile oğlunun sahidlikleri-ni reddedememiş, sabikalari olup olmadığını araştırmaktan da korkmuştu. (Çünkü bunlar halifenin yakini idiler.) Bunun üzerine kadi, tabibin alacağını iddia ettiği miktardaki parayı kendi parasından vermiş ve Yahudi'yi serbest bırakmıştı. Böylece isi sulh yoluna koymuştu.

Ebu Dülame, hicretin 161. senesinde vefat etti. Baska bir rivayette anlatıldığına göre o, hicretin 170. senesine kadar yasayarak Harun Resid'in halifeligi dönemine ulaşmıştır. Dogrusunu Allah bilir. [8]

Hicretin Yüzaltmışikinci Senesi

Bu senede Abdüsselam b. Hasim el-Yüskerî, Kinnesrin'de ayak" landi. Ona birçok kimse tabi oldu. Giderek kuvvetlendi. Mehdi'nin komutanlarından birkaçı onunla savastılar, ama onu yenemediler¹-Mehdi, onun üzerine birçok birlikler hazırlayıp sevketti. Bu askerler asraf yaptı. Abdüsselam, defalarca bunlari bozguna uğrattı. Fa-Ç° t neticede maglup oldu ve öldürüldü.

Bu senede Hasan b. Kahtabe -gönüllüler disinda- 80.000 muvaz-skerle Anadolu'ya, gazaya gitti. Bizans'i tahrip etti, çok beldeleri-Z vakip yıktı. Kadınlardan ve çocuklardan çoğunu esir aldı. 111 Yezid b. Ebi Üseyd es-Sülemî de Kalikula kapisından Bizans ül-irip gaza yaptı. Bol miktarda ganimet elde etti. Çok sayıda

alarak salimen geri döndü.

Cürcan'da, Abdülkahhar adında bir adamin etrafında çok sayıda san toplandı. Bunlar kırmızı elbiseler giyerek isyan ettiler. Amr b. Alâ Taberistan'dan hareket ederek gidip Abdülkahhar'i maglup etti ve adamlarini öldürdü.

Bu senede Mehdi, diger beldelerde ve mintikalardaki mahbusla-ra elleri kesiklere, bol miktarda erzak dagitti. Bu, büyük bir sevab ve muazzam bir ikramdı.

Bu senede Ibrahim b. Cafer b. Mansur, insanlara haccettirdi.

Bu senede vefat eden meshur sahsiyetlerden biri sudur: [9]

Ibrahim B. Edhem

Meshur âbidlerden ve büyük zahidlerdendir. Yüksek himmeti vardı. Allah ona rahmet etsin. Asil adi, Ibrahim b. Edhem b. Mansur b. Yezid b. Amir b. Ishak et-Temimî'dir. el-İclî olduğu da söylenir. Asli Belh sehrindendir. Sonralari Sam'a gidip yerlesmistir. Babasından, A'mes'ten, Ebu Hüreyre'nin arkadası Muhammed b. Ziyad'dan, Ebu Ishak es-Sebî'den ve bir grup insandan hadis rivayet etmistir. Aralarında Bakiyye, Sevrî, Ebu îshak el-Fezarî ve Muhammed b. Humeyd'-in de bulunduğu bir grup kimse de kendisinden hadis rivayet etmislerdir. Evzaî de ondan nakillerde bulunmustur.

Ibn Asakir, Ibrahim b. Edhem tariki ile Ebu Hüreyre'nin söyle dedigini rivayet etmistir:

«Rasûlullah (s.a.v.)'m huzuruna girdim. Oturarak namaz ^kilmaktaydi. Kendisine sordum:

- Ya Rasûlallah, oturarak namaz kiliyorsun, sana ne oldu?

- Bana açlık isabet etti, ey Ebu Hüreyre.

Ben agladim. Rasûlullah (s.a.v.) bana söyle buyurdu:

- Aglama. Çünkü kiyamet gününün siddeti, o kisi dünyada iken Sabretmis ise, aç kimseye isabet etmez.»

Bakiyye tariki ile Ibrahim b. Edhem, Ebu Hüreyre'den rivayet et-1 ki; Rasûlullah (s.a.v.) söyle buyurmudur:

. «Fitne gelir ve kullari kökünden kaziyip götürür. Âlimse kendi ü-mi sayesinde bundan kurtulur.»

Neseî dedi ki: "Ibrahim b. Edhem, sika bir ravi idi. Güvenilir bj>. kimseydi, zahidlerdendi."

Ebu Nuaym ile digerlerinin anlattiklarina göre Ibrahim b. Jm hem, Horasan meliklerinden bir melikin ogluydu. Av meraklisiydi Bir defasında ava çıkmis, bir tilkiyi yakalamis. O esnada bineginjn egerinin alt tarafından kendisine söyle seslenilmis: "Sen bu is için Va ratilmağın. Böyle yapmakla emrolunmadm." Ibrahim durmus ve söyle demis: "Artık buna son verdim. Artık buna son verdim. Âlemlerin rabbinden bir uyarici ve korkutucu geldi."

Bundan sonrasini Ibrahim'in kendi agzından dinleyelim: «Sonra evime döndüm. Atimi biraktim. Babamin çobanlarından birinin yanma gittim. Ondan bir aba ve giysi aldim. Elbiselerimi de ona biraktim. Sonra Irak'a yöneldim. Gittim, orada birkaç gün çalistim, ama helal kazanç elde

edemedim. Alimlerden birine, helal kazancı nerede bulabileceğimi sordum. Sam'a gitmemi tavsiye etti. Tarsus'a gittim. Orada da birkaç gün çalıştım. Bahçelere, bostanlara bakıp bekçilik yaptım, ekin biçtim. Ama helal kazanç ve rahat yasantiyi ancak Sam beldelerinde buldum. Dinimi kurtarmak amacıyla dagdan daga, tepeden tepeye kaçıp gidiyordum. Beni görenler, "Bu kisi vesveseye kapılmış." diyorlardı.»

Sonra çöle gitti. Mekke'ye vardı. Sevrî ve Fudayl b. İyaz'ın sohbetlerine katıldı. Sonra Sam'a döndü ve orada vefat etti. Sadece kendi el emeği ile elde ettiği kazancından yedi. Ekin biçer, inşaatlarda çalışır, bahçe ve bostan bekçiliği yapar, buna benzer diğer işlerle uğraşır.

Rivayet olunduguna göre İbrahim b. Edhem, çölde bir adamla karşılaşmış, o adam kendisine ism-i azamî Öğretmişti. İbrahim b. Edhem bu duayı okuyunca Hızir'i görmüştü. Hızir aleyhisselam ona söyle demisti: "Ey kardeşim, sana o ism-i a'zamî öğreten kisi, kardeşim Davud'dur." Bunu Kuseyrî ve İbn Asakir, sahih olmayan bir senedle ondan nakletmişlerdir. Bu rivayette anlatıldığına göre Hızir aleyhisselam söyle demistir: "Ey İbrahim, sana Allah'ın ism-i azamî öğreten kisi, İlyas'tır."

İbrahim dedi ki: "Ey insan! Sen yiyeceğini helal yoldan temin et. Bu sana yeter. Geceleri namaz kılmana, gündüzleri de oruç tutmana artık gerek kalmaz."

Ebu Nuaym'ın anlattığına göre İbrahim b. Edhem dua ederken şu sözünü çokça tekrar edermiş: "Alîhim, beni musibetinin zilletinden, ta-atımın izzetine naklet."

Bir gün İbrahim'e: "Et pahahlandı." demisler, o da şu cevabı vermiş: "Onu ucuzlatin." Yani eti satın almayın, o zaman kendiligineferi ucuzlar.

Av birinin anlattığına göre, gizli bir sada ona söyle demiş: «EV İbrahim! Su ayet-i kerimedeki "bosuna" kelimesinin anlamı ,. o "Sizi bosuna yarattığımızı ve bize döndürülmeyeceğinizi mi nG diniz?" (ei-Mü'minûn, 115.) Ey İbrahim, Allah'tan kork, kıyamet günü Sdn azık hazırlaman gerekir.

Bu sesi isittikten sonra İbrahim bineginden indi; dünyayı terket-ti- ahiret ameli ile uğrasmaya başladı.

*' İbn Asakir, İbrahim Edhem'in bu yola girişinin başlangıcı hakkında süpheli bir senedle bir rivayette bulunmuştur. Bu rivayete göre İbrahim söyle demistir:

«Günün birinde ben Belh'teki evimin selamlığında durmaktaydım. Güzel görünümlü, güzel sakallı, yaslı bir adamın evin gölgesinde gölgelenmekte olduğunu gördüm. Onu görünce kalbimin bütün damarları onun için atmaya başladı. Kalbime tesir etti. Kölelerimden birini çağırdım, gidip o ihtiyarı

yanima getirmesini emrettim. Gitti, ihtiyari çağirdi. İhtiyar adam yanima geldi. Yemek yemesi için teklifte bulundum. Yemek istemedi. Kendisine sordum:

- Nereden geliyorsun?
- Nehrin gerisinden geliyorum.
- Nereye gidiyorsun?
- Hacca.
- Bu vakitte mi? (O zaman zilhiccenin birinci veya ikinci günüydü, yani yedi gün zarfında yaya veya binekle Mekke'ye ulaşmanın imkanı yoktu.)
- Allah diledigini yapar.
- Seninle arkadaş olmami kabul eder misin?

- Eger benimle birlikte gelmek istiyorsan geceleyin sana ugrarım. Gece olunca adam yanima geldi ve: "Haydi, Allah'in adiyla kalk bakalım." dedi. Ben de yolculuk elbiselerimi yanima aldım. Yaya olarak yola koyulduk. Ama sanki yer ayaklarımızın altında duruluyor ve kayıyordu. Sehirden sehre ugruyorduk. Her bir sehre ugradigimizda,

Bu falan sehirdir." diyordu. Sabah olunca benden ayrıldı ve, "Geceleyin seninle bulusurum." dedi. Gece olunca tekrar yanima geldi. Yine yola kovulduk. Nihayet Peygamber (s.a.v.)'in sehri Medine'ye ulastik. Oradan da Mekke'ye gittik. Mekke'ye geceleyin vardik. İnsanlarla birlikte haccimizi ifa ettik. Sonra Sam'a döndük. Kudüs'ü ziyaret et-

Jk. Bana: "Ben Sam'a gidip yerlesmeye niyet ettim." dedi. Ben de Sehrime, (yani Belh'e) diger zayıf kimseler gibi döndüm. Ama o ihtiyarin, adini sormadım. İste, benim bu yola kovulusumun baslangici b°yle olmustur.»

, Abdullah b. Mübarek dedi ki: "İbrahim, faziletli bir adamdi. Sir-1 ve Allah ile kendisi arasında muameleleri vardı. Onun zahiren tesbihatta bulundugunu ve amel isledigini görmedim. Bir kimseyle yemek yedigı zaman sofradan elini en son çeken kisi kendisi olurdu "

Bisr b. Haris el-Hafî dedi ki: "Dört kisi vardır ki, helal yiyecekleri nedeniyle Cenâb-i Allah onların derecelerini yükseltmistir, onlar su kimselerdir: İbrahim b. Edhem, Süleyman b. Havvas, Vüheyb b. Verd ve Yusuf b.Esbat"

Ibn Asakir, Muaviye b. Hafs'in söyle dedigini rivayet etmistir:

«İbrahim b. Edhem, bir hadis dinledi, onunla amel etti ve kendi zamanın insanlarının efendisi oldu. O hadis sudur:

"Adamin biri Rasûlullah (s.a.v.)'a gelip söyle dedi:

- Ya Rasûlallah* bana öyle bir amel göster ki, onu yaptığım takdirde

Cenâb-i Allah beni sevsin, insanlar da beni sevsinler.

- Allah'in seni sevmesini istersen dünyayı sevme. İnsanların seni sevmesini istersen, yanındaki fazla dünyalığı yalın ayaklı kimselere bırak."»

Ibn Ebi'd-Dünya, İdris'in söyle dedigini rivayet etmiştir:

«İbrahim b. Edhem, âlimlerden birinin yanında oturmaktaydı. Bu âlim ve meclisinde oturan kimseler, hadis müzakere ediyorlardı. İbrahim ise susmaktaydı. Sonra İbrahim: "Mansur bize söyle bir hadis nakletti." dedi. Sustu, bir tek kelime daha söylemeden o meclisten kalkıp gitti. Arkadaşlarından biri bu yaptığından ötürü onu kinadı. İbrahim ise su cevabı verdi: "O meclisin bu güne kadar kalbime zarar vermesinden korktum. Onun için kalkıp gittim."»

Resid b. Sa'd dedi ki: «İbrahim b. Edhem, Evzaî'nin meclisine uğradı. Evzaî'nin çevresinde ilim halkası vardı. İbrahim söyle dedi: "Eğer bu ilim halkası Ebu Hüreyre'nin etrafında bulunsaydı, Ebu Hüreyre bunlardan aciz kalırdı." Onun bu sözünü duyan Evzaî kalktı ve ilim halkasını terkedip gitti.»

İbrahim b. Bessar dedi ki: «İbrahim b. Edhem'e söyle sordular:

- Hadisi niçin terkettin?

- Ben su üç seyle mesgul olduğum için hadisi terkettim: Nimetlerin sükrünü ifa etmek, günahlardan ötürü istigfarda bulunmak ve ölüme hazırlık yapmak." Böyle dedikten sonra bir çiglik attı ve bayıldı. Orada bulunanlar, gaipen bir sesin söyle dedigini isittiler: "Benimle velilerimin arasına girmeyin."»

İmam Ebu Hanife, bir gün İbrahim b. Edhem'e söyle demisti:

- Sana yeterince ibadet etmek müyesser olmuştur. Biraz da ilimle uğraş. Çünkü ilim, ibadetin bası ve dinin kıvamıdır.

İbrahim b. Edhem de söyle karşılık verdi:

- Sen de ibadetle uğraş ve ilminle amel etmeyi kendine tasa edin, aksi takdirde mahvolursun.

İbrahim b. Edhem söyle demisti: "Cenâb-i Allah, yoksullara ne iradar da nimet bahsetmiş! Kiyamet gününde onlardan ne zekat, ne , ne cihad, ne sila-ıjrahim sorusu soracaktır. Bu soruyu ancak za-vallî zenginlere soracal^ ve onları hesaba çekecektir."

İbrahim'in oğlu Sa^ik söyle demisti: «İbn Edhem'le Sam'da karşılaştık. Onu Irak'ta da görmüştüm. Onun otuz tane sagmal hayvanı vardı. Kendisine dedim; ki: "Horasan mülkünü ve hükümdarlığını bıraktın. Sahip olduğun nimetlerden ayrıldın. Niçin?" O da bana su cevabı verdi: "Sus, ben r&hat yasantiyi ancak burada gördüm. Dinimi kurtarmak için dağdan'idağa,

tepeden tepeye kaçıyorum. Beni görenler 'Bu vesveseye kapıl'mis biridir, veya hamaldir veya tayfadir.' diyorlar." Böyle dedikten sonra sözünü söyle sürdürdü: "Duyduguma göre kıyamet gününde fakir insan getirilip Allah'ın huzurunda durdurulacak. Cenâb-i Allâh kendisine söyle soracak:

- Ey kulum, niçin haccetmedin?

- Ya Rab, bana birstfy vermedin ki onunla haccedeyim.

- Kulum doğru söyledi. Onu Cennet'e götürün."» İbrahim b. Edhem'in sözlerinden bazisi sunlardır:

"Ben Sam'da yirmidört sene kaldım. Ama cihad için veya siniri korumak için değil. Oraşa helal ekmek kazanarak karnimi doyurmak

için kaldım. !

Hüzün iki çeşittir. Biri senin lehine, diğeri ise aleyhinedir. Ahiret , için hüznülenmen senin lehinedir. Dünya ve zineti için hüznülenmen

ise aleyhinedir. i

Zühd üç çeşittir: Vacip, müstehap ve selamet zühdü. Vacip olan, haramlardan uzak durmak zühdüdür. Müstehap olan, helal şehvetlerden uzak durmak zühdüdür. Selamet zühdü ise, süpheli şeylerden uzak durmak zühdüdür.";

İbrahim ile arkadaşları hamama gitmezler, soğuk su içmezler, ayakkabı giymezler, tuzlu Jarma katık katmazlardı. İbrahim, lezzetli bir yemegin bulunduğu bir sjiofrada oturduğunda lezzetli yemekleri arkadaşlarına verir, kendisi ise zeytin ekmek yerdi.

İbrahim şöyle demişti: "Hirs ve tamah azlığı, insanda doğruluk ve takvayı meydana getirir. Hirs ve tamah çokluğu ise insanda keder ve sabirsizliği meydana getirir."

Adamin biri ona söyle demişti:

- Su cübbe} ^ benden kabul buyurmanı istiyorum.

- Eger zengin isen kabul ederim. Fakir isen kabul etmem.

- Ben zenginim. \

- Yanında kaç dirhem var? ~- 2.000 dirhem var./

^ Bu 2.000 dirhemi !n 4.000 dirhem olmasını ister misin?

- Evet.

- Öyleyse sen fakirsin. Ben bu cübbeni kabul edemeyeceğim. İbrahim'e niçin evlenmediğini sorduklarında su cevabı vermisti "Eger yapabüseydim, kendi nefsimi de bosardım."

İbrahim, Mekke'de onbes gün kalmisti. Hiçbir şeyi yoktu, azık olarak hurma

helvasi ve suyu vardı. Bir abdestle onbes namaz kildi.

Bir gün Seria nehri kıyısında ekmek kirintilerini suyla islatıp ye. di. Bunu Ebu Yusuf el-Gasulî, onun önüne bırakmıstı. Yedikten sonra kalktı ve Seria ırmagından su içti. Sonra sirt! üstü yattı ve söyle dedi-"Ey Ebu Yusuf! Eger hükümdarlar ve oğulları bizim içinde bulduğumuz bu nimetlerden haberdar olsalar, su hayatımızda sahip olduğumuz lezzetli yasayışımızı elimizden almak için kılıçla saldırarak bizimle mücadele ederler." Ebu Yusuf da ona söyle demisti: "Halk, rahatlığı ve nimeti istedi ama doğru yolu kaybetti." İbrahim onun bu sözüne gülümseyip: "Bu sözleri nerede buldun?" dedi.

İbrahim b. Edhem, bir ara Masisa'da bir arkadaş topluluğu ile beraber iken bir süvari yanlarına gelip söyle sbrdu: "İbrahim b. Edhem hanginiz?" Kendisine İbrahim'i gösterdiler!. Süvari ona söyle dedi: "Efendim, ben senin kölenim. Baban vefat etti. Geride bir miktar mal bıraktı ki, mallar kadi'nin yanındadır. Belh'e dönmen için 10.000 dirhem ve bir de katir getirdim." İbrahim bir'süre sustu, sonra basını kaldırıp söyle dedi: "Eger doğru söylüyorsa)! dirhemlerle at ve katir senin olsun."

Anlatıldığına o, bundan sonra Belh sercine gitmiş, babasının bıraktığı malları kadıdan almış ve tümünü Aljah yolunda hacamıştı.

Arkadaşlarından biri İbrahim ile birlikte idi. İki ay müddetle yiyecek birşey bulamamışlardı. İbrahim, arkadaşına soğuk bir kış gününde, "Su ormanlığa gide^ " demisti. Arkadaşı bu olayı söyle anlatıyor:

"Ormanlığa girdim rTzerinde çok miktarda seftali bulunan bir ağaç gördüm. Seftalileri topladım, dagarcığımı doldurdum. Sonra ormandan çıktım. İbrahim bana sordu:

- Dagarcığında ne var?

- Seftali var.

- Ey inancı zayıf! Eger sabretseydin, ta^e hurma görecektin, tipki İmran kızı Meryem'e, hiç ummadığı yerden|nzik geldiği gibi sana da gelecekti." İ

Arkadaşlarından biri İbrahim'e açlıktarı ötürü şikayetçi oldu. İb' rahim iki rekat namaz kildi. Baktılar ki, çevresinde çok miktarda dinar var. İbrahim, arkadaşına: "Bunlardan bir dinar al." dedi. Arkadaşı alıp o bir dinarla kendileri için yiyecek satın aldı.

Anlatıldığına göre İbrahim b. Edhem; anlele olarak çalışır, sonra ücretini alıp pazara gider, yumurta ve kaymak satın alırdı. Bazan da kebab, tatlı ve hurma ezmesi satın alır, arkadaşlarına yedirirdi. Kşj de oruçlu olurdu. İftarını açtığı zaman lezzetsiz yiyecekler yer, kendini lezzetli yemeklerden yoksun bırakırdı. Bunu, insanlar etrafında toplansınlar, gönülleri ona

meyletsin, kalpleri ona isinsin ve onu sevsinler diye yapardı.

Evzaî, Ibrahim b. Edhem'i evine konuk etti. Ibrahim, az yemek yedi. Evzaî ona: "Niçin az yedin?" diye sorunca Ibrahim; "Çünkü sen az yemek yapmissin." diye cevap verdi. Bir süre sonra Ibrahim, çok miktarda yemek hazırlayıp Evzaî'yi davet etti. Evzaî ona söyle dedi: "Bunun israf olmasından korkmuyor musun?" Ibrahim su cevabi verdi: "Hayir, israf ancak Allah'a karsi masiyet islenmesi durumunda sözkonusu olur. Ama kisinin kendi kardeşlerine sarfettiği şeyler dindarlığın gereğidir."

Anlatıldığına göre Ibrahim, bir defasında yirmi dinar ücretle ekin biçti. Ücretini aldı. Bir arkadaşıyla birlikte hacamatçının yanına gitti. Hacamatçi, saçlarını tras etsin ve kendilerini, hacamat vurarak tedavi etsin diye oturdular. Ama hacamatçi onlardan sikilmiş gibi göründü, onları bırakıp baskalarıyla ilgilendi. Ibrahim'in arkadaşı bundan rahatsız oldu. Sonra hacamatçi onlara dönüp: "Ne istiyorsunuz?" diye sordu. Ibrahim de: "Saçımı tras etmeni ve bana hacamat vurmanı istiyorum." diye cevap verdi. Hacamatçi işini bitirdikten sonra Ibrahim, ona yirmi dinar verdi ve söyle dedi: "Sana yirmi dinar verdim ki, bundan sonra hiçbir yoksulu küçümsemeyesin ve hakarete bulun-mayasın."

Meda' b. İsa dedi ki: "Ibrahim, oruç ve namaz sayesinde üstün olmadı. Aksine o, doğruluk ve cömertlikle arkadaşlarından üstün oldu." Ibrahim söyle derdi: "Kükremiş aslandan kaçır gibi insanlardan kaçın. Cumadan ve cemaattan da geri durmayın."

Ibrahim, arkadaşlarından biriyle yolculuğa çıktığında onunla sohbet eder ve ona hadis okurdu. O, bir mecliste oturduğunda, oradaki insanlar, başlarının üzerinde sanki kus var da onu uçurmak ve rahatsız etmek istemiyorlar gibi davranırlardı. Çünkü hepsi Ibrahim'in heybeti karşısında susar ve ona saygı gösterirlerdi. Çogu kez soguk kis gecelerinde sabaha kadar Süfyan-i Sevrî ile sohbet ederdi. Sevrî, °nunla konuşurken ölçülü konuşurdu.

ibrahim bir adamı gördü, kendisine: "Bu senin dayının katilidir." dediler. Ibrahim .adamin yanına vardı. Ona selam verdi ve bir hediye takdim etti. Sonra da adama söyle dedi: "Duyduğuma göre kisi, düşmanı kendisinden emin olup güven duymadıkça yakini iman derecesine yükselsemez."

Adamin biri Ibrahim'e söyle demisti:

- Sana ne mutlu ki, ömrünü ibadette tükettin. Dünyayı ve hatunun terkettin.
- Senin çoluk çocuğun var mı?
- Evet.
- (Bazı zamanlarda yoksulluk korkusuyla) kisinin kendi çoluk co cuğu için

korkuya kapilmasi, su kadar çok ibadet etmekten daha fa?" letlidir.

Evzaî, Ibrahim'i sirtinda bir yük odun tasirken Beyrut'ta gördü Ona söyle dedi:

- Ey Ibrahim! Birak da biz kardeslerin senin yerine bu isi yapa hm.
- Sus ey Evzaî! Duyduguma göre, helal kazanç saglamak maksadiyla kendini alçalmis bir konuma koyan kisiye Cennet vacib olur.

Ibrahim b. Edhem, bir zaman Kudüs'ten yola çıkmisti. Yolda silahlı askerler onu yakalayip sordular:

- Sen kul musun?
- Evet.
- Kaçiyor musun? -Evet.

Böyle demesi üzerine Ibrahim'i hapse attılar. Ancak Kudüslüler onun hapse atildigim duyunca hep birden Taberiye valisine gelip söyle dediler:

- Ibrahim b. Edhem'i niçin hapse attin?
- Hapse atmadim.
- Hayir, hayir, o senin zindanindadir.

Kudüslülerin böyle demesi üzerine vali durumu arastirdi ve onu hapisten çıkartip huzuruna getirtti. Vali ona sordu:

- Niçin hapse atildin?
- Silahlı askerlerine sor.
- Sana 'kul musun?' diye sordular, sen de 'evet' dedin, öyle mi?
- Evet, öyle dedim. Ben Allah'in kuluyum. Bana kaçmakta olup olmadigimi sordular. Ben de kaçtigimi söyledim. Çünkü ben günahlarimdan kaçan bir kulum.

Böyle demesi üzerine vali, Ibrahim'i serbest birakti.

Anlatildigina göre Ibrahim arkadaslariyla birlikte yolda gitmekte iken yol üzerinde duran bir aslanla karsilasmis. Aslana yaklasarak ona söyle demis: "Ey aslan! Eger bize birsey yapmakla emrolunmus isen sana verilen emri yerine getir, yoksa geldigin yere dön." Anlatildigina göre onun böyle demesi üzerine aslan kuyrugunu yere vura vura dönüp gitmis. Sonra Ibrahim, arkadaslarinin yanina dönüp onlara söyle demis: «Söyle deyin: "Allah'im, bizi uyumayan gözünle muhafaza et. Isabet almayan himayene bizi al. Kudretinle bize merhamet et. Ey Allah'im, ey Allah'im, ey Allah'im. Sen bizim ümidimiz oldugun halde biz helak olmayalım."»

Halef b. Temim dedi ki: "Duydugumdan beri hep bu duayi okutun; karsima ne bir hirsiz, ne de baska birsey çıkmadi."

Rivayet olunduguna göre Ibrahim b. Edhem hazretleri bir gece arnaza durmus, namazda iken üç aslan yanina gelmis. Aslanlardan biri kendisine dogru biraz daha yaklasip elbisesini koklamis, sonra fferi çekilip yakininda bir yerde durmus. Ikinci aslan gelip ayni seyi . vapmis, O da geri çekilip yakininda durmus. Üçüncü aslan da ayni sekilde hareket etmis, o da geri çekilip diger aslanlarin yaninda durmus. Ibrahim de bu halde namazini kilmaya devam etmis. Seher vakti olunca aslanlara: "Eger birsey yapmakla emrolunmussaniz yaklasin. Yoksa çekin gidin." demis, aslanlar da çekip gitmisler.

Bir defasinda beraberinde bir cemaatla birlikte Mekke'de Ebu Kubeys dagina çikmis ve arkadaslarina söyle demisti: "Allah'in velilerinden biri bir daga haydi yok ol, derse o dag yok olur." Onun böyle demesi üzerine dag hareketlendi, o da ayagiyla daga vurup söyle dedi: "Yerinde dur, sakin ol, ben arkadaslarima seni örnek gösterdim."

Yine bir defasinda bir gemiye binmis, gemiyi her taraftan dalgalar sarmis, Ibrahim de bunun üzerine abasini basina örtüp uzanmis. Gemideki yolcular bagirip çagirmislar, feryad ü figan etmisler, Ibrahim'i uykusundan uyandirip: "İçinde bulundugumuz bu zorlu ve sikintili hali görmüyor musun?" demisler, o su karsiligi vermis: "Bu zor ve sikintili bir hal degildir. Asil zor ve sikintili hal, kisinin baskalarına muhtaç olmasidir." Böyle dedikten sonra: "Allah'im, bize kudretini gösterdin. Affini da göster." diye dua etmis ve deniz, sanki bir bardak zeytinyagi gibi durulup eski haline gelmis.

Gemi kaptani ondan iki dinar yolculuk ücretini vermesini ısrarla istemis, Ibrahim veremeyince onu sikistirmis, neticede Ibrahim ona: "Gel de sana iki dinarini vereyim." demis ve kaptani deniz ortasindaki bir adaya götürmüs. Orada abdest alip iki rekat namaz kildiktan sonra dua etmis. Kaptan, Ibrahim'in çevresinin dinarlarla dolup tastigini görmüs, Ibrahim ona: "Hakmini al, fazla alma ve bunu da hiç kimseye anlatma." demis.

Huzeyfe el-Marasî söyle demistir: «Ben ve Ibrahim, Kûfe'deki harabe bir mescide gidip yerlestik. Birkaç gün geçtiği halde orada yiyecek birsey bulamadik. Aç kaldik, Ibrahim bana: "Acikmissin gibi görüyorum seni." dedi. Ben de; evet, dedim. Bir deri parçası alip üzerine Söyle yazdı:

Rahman ve Rahim olan Allah'in adiyla. Ey Allah'im, sen her ha-Karda kendisine yönelinen ve her mana ile de kendisine isaret edi-len zatsm.

hamdedenim, ben zikredenim, ben sükredenim, ben açım, basım açıktır, vücudum çıplaktır.

Bu saydigim alti seydir. Bunlarin ilk üçünü yapmaya söz veriy0, , rum. Sen de son üçünü yapmayi tekeffül et, ey yaratıcı.

Senden baskasini övmem, içine daldigim bir ates korudur. Su ku lunu sen atese girmekten koru."

Böyle yazdiktan sonra Ibrahim bana dedi ki: "Su yaziyi al ve buradan cik. Kalbini noksanliklardan münezzeh olan yüce Allah'tan baskasina baglama ve bu yaziyi, karsilasacagin ilk adama ver."

Ben yaziyi alip mescitten disari çiktigimda, katir üzerinde gelmekte olan bir adamla karsilastim ve yaziyi ona verdim. Adam yaziyi okuyunca agladi ve bana 600 dinar verip yoluna devani etti. O adamin kim oldugunu sordugumda; bir Hristiyan oldugunu söylediler. Parayi alip Ibrahim'in yanma döndüm ve durumu kendisine anlattim. O da: "O adam simdi gelip Müslüman olacaktır." dedi. Kisa bir süre sonra adam geldi. Ibrahim'in önünde yere kapandi ve Müslüman oldu.»

Ibrahim söyle dedi: «Yurdumuz önümüzdedir, yani bu dünyadan sonradir. Hayatimiz ise vefatimizdan sonra baslayacaktır. Ya Cennete gidecegiz, ya da Cehennem'e. Ölüm meleginin sana yardimcilariyla birlikte geldigini gözönüne getir. Onlar senin ruhunu teslim almaya gelmisler, diye düşün; bak bakalim, o zaman ne halde olacaksin? Mezara yatirilan adama münker ile nekirin geldiklerini gözönüne getir ve düşün. Bak bakalim nasil olacaksin? Kiyameti, onun korkulu ve ürkütücü hallerini, hasri ve hesabini gözönüne getir ve düşün. Bak bakalim nasil olacaksin?» Böyle dedikten sonra Ibrahim bir çiglik atti, bayilip yere düstü.

Ibrahim, gülmekte olan arkadaslarindan birine bakti ve ona söyle dedi: "Olmayacak seye umutlanma. Olan seyi de unutma." Kendisine, "Bu nasil oluyor ey Ebu Ishak?" diye sorduklarinda su cevabi verdi: "Ölüm seni yakalamak için takip ettigi halde sen ebedi yasamaya umutlanma. Ölecek olan ve öldükten sonra Cennet'e mi yoksa Cehennem'e mi gidecegini bilmeyen kimse nasil olur da güler? Olan seyi de unutma. Sen bilemezsin, ölüm sana sabah mi, yoksa akşam mi gelecek?" Böyle dedikten sonra, "Ah ah!" dedi ve sonra düsüp bayildi.

Ibrahim b. Edhem söyle derdi: «Bize ne oluyor da yoksullugumuzu bizler gibi olan insanlara sikayet ediyor da bunu üzerimizden kaldirmasini Rabbimizden dilemiyoruz?»

«Dünyayi sevip de Mevlâ'sinin hazinelerindeki seyleri unutan ku" lun anasi aglasin.»

«Geceleri uyuyup gündüzleri basibos gezersen, günah islemeye devam edersen, senin islerinin mutasarrifi olan zati, yani Allah'i na" 6ll memnun edersin?»

Arkadaslarindan biri onu Beyrut mescidinde aglamakta ve eliyle vendi basina vurmakta iken görmüs ve ona: "Niçin agliyorsun?" diye ormus;

Ibrahim de su cevabi vermisti: "Kalblerin ve gözlerin dehsetten irkilip dönecegi ahiret gününü düşündüm de onun için agliyorum-

Yine Ibrahim söyle demisti: "Tevbe aynasina bakacak olursan gü-rah ve masiyetin çirkinligini açıkça görürsün."

Ibrahim, Sevrî'ye söyle bir mektup yazmisti: "Aradigi seyin ne oldugunu bilen kimse, o ugurda ne emek ve ne mal sarfederse kendisi için önemsiz olur. Gözünü herseye takan kimsenin üzüntüsü uzar. Emeli uzayan kimsenin ameli kötü olur. Dilini serbest birakan kimse kendi nefisini mahvetmis olur."

Valilerden biri Ibrahim b. Edhem'e söyle sormustu:

- Geçimini nereden temin ediyorsun?

Söyle cevap verdi:

«Dinimizden parçalar kopararak dünyamizi yamiyoruz. Ne dinimiz kaldi, ne de yamayacak dünyamiz.»

Ibrahim b. Edhem su beyitleri çok söylerdi:

"Dünya, kendisindeki seyleri ona gösterip tehdit edince, Dogdugu anda çocuk aglamaya baslar. Yoksa ne diye aglasin! Çünkü onun geldigi bu dünya, Eskiden bulundugu yerden, daha genis ve daha rahattir. Dünyayi görünce çocuk, sanki, ezalarla karsilasacagini önceden görüp isitiyor da agliyor."

Ibrahim b. Edhem, su beyitleri de çok okurdu:

"Günahların kalpleri öldürdüğünü gördüm.

Günahlara devam etmek, kalplerde zillet meydana getirir.

Günahlari terketmek, kalplere hayat verir

Sen nefsine karsi gelmeyi tercih et, bu senin için daha hayirlidir.

Dünyayi ancak hükümdarların ve kötü âlimlerle rahiplerin,

Hareketleri fesada götürmüştür.

Onlar nefisleri sattilar ama kazanmadilar.

Alisverislerinde paralari kazanç saglamadi.

insanlar, lesler içerisinde yayiliyor.

Akalh kimseler bu leslerin pis kokmakta oldugunu açıkça anlar."

ibrahim b. Edhem söyle demistir:

«Takva, ancak yaratiklari kendi kalbinde esit tutmanla, onların ayiplarini birakip kendi ayiplarini hatirlamanla tamam olur. Alçak mis, zelil bir kalpten, yüce ve kudretli bir Rabbe karsi güzel sözler söyle. Günahlarını

düşün, Rabbine yönelip tevbe et. İste bu, senin kalbinde takva meyvesini bitirir. Rabbinden başka hiç kimseye ümid besleme.»

Yine şöyle demistir:

«Dostunun hoslanmadığı şeyi sevmen, sevgi alametlerinden değildir. Mevlâmiz dünyayı yerdi, ama biz övdük. O, dünyadan hoslanmadı, ama biz dünyayı sevdik. O, dünyada zahid olmamızı, dünyaya ragbet etmememizi emretti, ama biz dünyayı tercih ettik ve dünyayı ele geçirmeye ragbet ettik.

Rabbiniz, dünyanın harab olacağını size bildirdi, ama siz dünyayı onarmaya çalıştınız. Sizi dünyayı talep etmekten rnenetti, ama siz talep ettiniz. Mal biriktirmekten sizi korkutup uyardı, yine de biriktirdiniz. Dünyalık sizi bu aldatici seylere çağırdı. Siz ise bu çağmaya hemen icabet ettiniz. Sizi dünyevi gururlarla aldattı. Size kuruntular asıladı, siz de dünyevi emellere ve kuruntulara boyun eğip teslim oldunuz. Dünyanın süslü püslü seyleri arasında yuvarlanıp gittiniz. Lezzetleri içinde nimetlenip yasadınız, şehvetleri arasında yuvarlanıp gittiniz. Sorumluluklarına bulastınız, hirs keseri ile dünya hazinelerini kirip mal asırdınız. Tamahkarlık kazmasıyla dünyevi seylerin madenlerini kazıdınız.»

Adamin biri, çoluk çocuğunun kalabalık olusundan ötürü İbrahim'e şikayetçi oldu. İbrahim de ona: "Çoluk çocuğun arasında rizki Allah'a ait olmayan biri varsa onu bana gönder." dedi. Adam sustu ve birsey diyemedi.

İbrahim b. Edhem dedi ki: «Bir daga gittim, dagda bir tasın üzerinde Arapça su ibarenin yazılı olduğunu gördüm:

"Her canlı ne kadar yasarsa yasasin, Sonunda hayattan uzaklasir. Bu gün çalis ve gayret sarfet. Ey bahtsiz adam ölümden sakın."

Orada ben o tasın üzerindeki yazıyı okuyup ağlamakta iken saçı bası daginik, üzeri tozlu ve kıldan hırka giymis bir adam gelip selam verdi ve niçin ağladığımı sordu. Ben de ona, kim olduğunu sordugumda, beni elimden tutarak yakın bir yere kadar götürdü. Orada büyük bir kaya parçasını gösterdi, tipki mihrabi andırıyordu. Bana: "Oku, ağla ve sakın kusur isleme." dedi. Namaza durdu.

Bu kaya parçasının üst tarafında Arapça olarak su ibarenin olduğunu gördüm:

"San ve şeref pesine düşme. Senin san ve şerefin, melikin nezdin-düştüştür. Sen san ve şerefini onarmaya bak."

j^ya parçasının sağ tarafında da su ibare yazılıydı:

"Kaza ve kadere güvenmeyen kimse, çok zarar verici kederlerle karsilasir."

Kaya parçasının sol tarafında da yine Arapça su ibare yazılıydı:

"Takva ne güzeldir, fuhus ve rezalet ne çirkindir.

Herkes yaptiginin cezasini çeker. Allah katinda ceza vardir."

Kaya parçasının alt tarafında ve yerden bir zira kadar yüksekteki bir kismda da su ibare yaziliydi:

"Kurtulus ve zenginlik, Allah'a karsi takvali olmak ve çalismaktadır."

Yaziyi okuma isini tamamladiktan sonra etrafima bakindim, o adami göremedim. Gitti mi, yoksa gözümünden mi kayboldu? Onu da anlayamadim.»

Ibrahim b. Edhem söyle demistir: «Mizanda en agir gelecek ameller, insanların bedenlerine agir gelen amellerdir. Bir kimse, amelini tam yaparsa sevabi kendisine tam verilir. Dünyada iken salih amel islemeyen kimse, ahirete göçtügünde az veya çok azik götürmemis olur.»

Sunlar da onun sözlerindendir:

«Adil olmayan her hükümdar, hirsizla ayni seviyededir. Takvali olmayan her âlim, kurtla ayni seviyededir. Allah'tan baskasına hizmet eden kimse, köpekle ayni seviyededir.»

«Taati hususunda Allah'a boyun egip zelil olan kimsenin açlık hu-. susunda Allah'tan baskasına boyun egmesi yarasmaz. Allah'in nimetleri ve verdigi yeterli ihtiyaçlari içinde ömür süren kimse nasıl olur da baskasına karsi boyun eger ve zelil olur.»

«Konusmamizi düzgün ve hatasiz yapıyoruz. Ama amellerimizi auzgün ve hatasiz yapamıyoruz.»

«Bir gencin mecliste konustugunu gördüğümüzde onun iyiligin-en ve hayrından ümid kesiyoruz.»

«insanlardan uzak durun, ama cumadan cemaatten sakın kopma-yin.»

Hafiz Ebu Bekir el-Hatib, Biser b. Haris el-Hafî tarikiyle Ibrahim b. Edhem'in söyle dedigini rivayet etmistir:

«Bir rahibin yanina gittim, bana yönelip baktiginda kendisin "Bana öğüt ver." dedim. O da söyle bir siir okudu:

"Insanlardan uzakta dur,

Ki seni rahip sansinlar.

Uzun bir ömür yasadim.

Ömrümde çok gariplikler gördüm.

Insanlari diledigin gibi evirip çevir,

Neticede onların akrepler oldugunu göreceksin."

Bisr el-Hafî diyor ki: Ben Ibrahim'e: "Bu, rahibin sana verdiği bir öğüttür. Sen kendin bana öğüt ver." dedim. Bunun üzerine Ibrahim bana söyle dedi:

"Kardeslerden uzakta dur, dost arama, dost edinme, arkadas aramaya kalkma. Adem evladından salih amel isleyen ol. Elden geldigince yalnız yasa ve insanlardan uzak ol. Kardesler, sevgi ve kardeslik bozuldu.

Sen ancak yalancilari ve içinde bulunduğu halden bikan kimseleri görürsün."

Ben dedim ki: Eger yorgun düsmüs ve hali bozulmus demeselerdi rahip olurdum.

Sirri es-Sakatî diyor ki: Ben, Bisr el-Hafî'ye söyle dedim: "Bu, Ibrahim b. Edhem'in sana verdiği bir öğüttür. Sen kendi öğüdünü ver bana." Bisr de bana söyle dedi: "Evine kapan, sesini çıkarma. Kimseler seni duymasınlar."

Ben de dedim ki: Duyduguma göre Hasan-i Basrî söyle demistir: "Eger geceler, kardeslerle karsilasmalar olmasaydi, ne zaman ölürsem öleyim umurumda olmazdi."

Bunun üzerine Bisr el-Hafî, su siiri okudu:

"Ey kardesleri görmekle sevinen kisi,

Yavas ol bakalim. Sen seytanin tuzaklarindan emin mi oldun?

Kalplerde ahiret ve ahiretin hatirlanmasi diye birsey kalmadi.

Insanlar hirs ve ziyanla mesgul oldular.

Gördüğün kimselerin meclisleri ve konusmalari hep,

Gizli seyleri açiga çıkarmak ve kalpleri öldürmekle ilgilidir."

Halebî diyor ki: Ben, Sirri es-Sakatî'ye söyle dedim: "Bu, Bisr el-Hafî'nin öğüdü idi. Sen kendin bana öğüt ver." O da: "Sesini çıkarmamaya bak." dedi. Ben de: "Bu güzel bir seydir." dedim.

üzerine o, su siiri okudu:

"Ey kendi iddiası ile sessizligi ve uzleti kasteden kisi,

Eger bu dedigin dogruysa, o zaman güzel hasletleri bulacaksın,

onlara hazirlikli ol.

Meclisleri ve zikir halkalarini terketmeye gelince ey kardesim, O zaman sen namaz için camiye çıkmayı bile hayal say. Aksine sen, halk arasında ölü gibi bir diri ol ki, Yakınların sana ulaşmayı ümid edemesinler."

Ali b. Muhammed el-Kasrî dedi ki: Ben, Halebî'ye: "Bu, Sirrî es-Sakatî'nin öğüdü idi. Sen kendin bana öğüt ver." dedim. O da bana su karsiligi verdi:

"Ey kardesim. Allah'in en çok sevdiği amel, dünyaya meyletmeyen ve

ragbet göstermeyen zahid bir kalpten çıkan ameldir. Sen dünyaya meyletme ki, Allah seni sevsin."

Böyle dedikten sonra da su siiri okumaya basladi:

"Sen, islerin daginik oldugu bir diyardasin,

Bu isleri toparlamak için hazirliga basla.

Dünyayi, sehvetlerden uzak kalip oruç tuttugun bir gün gibi say.

Iftarini da vefat günü olarak hesapla."

Ibn Harzad diyor ki: Ben Ali b. Muhammed'e: "Bu, Halebî'nin sana verdigi bir öğüttür. Sen de bana bir öğüt ver." dedim. O da bana söyle dedi: "Vaktinin kiymetini bil, Aziz ve Celil olan Allah'a karsi nefsinin feda etmekten çekinme. Esyaların kiymetini kalbinden çıkar, böylece kalbin temizlenir ve bu sayede baskaları seni hep anarlar."

Böyle dedikten sonra bana su siiri okudu:

"Hayatin, sayili nefeslerden ibarettir.

Her bir nefes verdiginde, hayatının bir bölümü eksilir.

Sabah aksam hayatından birer parça eksilir.

Sana ne olmus ki, basina gelen musibeti hissetmiyorsun?

Seni yasatan nefes her an öldürüyor, Ölüme götürüyor.

Seni sevkeden, yürüyüşünü hizlandiriyor."

Ebu Muhammed diyor ki: Ben, Ahmed'e; "Bu, Ali'nin sana verdigi Ir ^güttür. Sen de bana öğüt ver." dedim. Ahmed bana söyle dedi:

Kardesim; taate devam et, kanaat kapisindan ayrilmamaya bak.

iundugun yeri düzelt, nevana uymayi tercih etme. Ahiretini verip

6 dünyani satin alma. Seni ilgilendirmeyen seyleri birakip ilgilendiren seylerle mesgul ol." Böyle dedikten sonra bana su siiri okudu:

"Yaptiklarima çok pisman oldum, Nefsî arzulara uyan kimse pisman olur.

Ölümünüzden sonraki hayattan emin degilsiniz diye korktunuz Oysa siz asla haksizlik etmeyen adil bir Rabbin huzuruna varacaksınız.

Dünyasına aldanan kisiyi hiç kimse kötülükten menedemez. Ayaklari kaydiginda o, pisman olacaktır, bilin."

Ibn Zamin diyor ki: Ben, Ebu Muhanimed'e: "Bu, Ahmed'in sana verdigi öğüttür. Sen de bana öğüt ver." dedim. Ebu Muhammed de bana söyle dedi:

"Allah sana rahmet etsin. Bil ki Cenâb-i Allah, kullari kalplerinin bulundugu ve tasasini çektikleri yere birakir. Ona göre onlara muamelede bulunur. Bak

bakalım, senin kalbin de nereye inmiştir? Sunu bil ki, noksanlıklardan münezzeh olan yüce Allah, kendisine yakınlıkları nisbetinde kalplere yakın olur. Bak bakalım, senin kalbin Allah'a ne kadar yakındır?" Böyle dedikten sonra bana su siiri okudu:

"Adamların kalpleri perdeler ve çadırlar içine yerlesir,

Ruhları da orada konaklar.

Insanlar, Rabbinin yüceliginde, nimetler içinde yasarlar.

Aziz ve Celil olan Allah'i birleyerek vird tekrarlarlar.

Rabbin yakınlığında olurlar, ona karşı iyilik işleyerek.

Onlar bu uğurda çaba harcıyıp Rablerine yakın olmayı isterler."

Hatib dedi ki: Ben, İbn Zamin'e: "Bu, Humeydî'nin sana verdiği bir öğüttür. Sen de bana öğüt ver." dedim. O da bana söyle öğüt verdi: "Allah'a karşı takvalı ol. Ona güven, onu hiçbir şeyle itham etme. Onun senin için tercih ettiği şey, senin kendin için tercih ettiğin şeyden daha hayırlıdır."

Böyle dedikten sonra bana su siiri okudu:

"Allah'i dost edin, insanlardan uzakta dur.

İnsanları dilediğin gibi dene,

Neticede onların akrepler olduğunu görürsün."

Ebul-Ferec Gays es-Surî dedi ki: Ben, Hatib'e: "Bu, İbn Zamin'in sana verdiği bir öğüttür, sen de bana öğüt ver." dedim. O da bana söyle dedi:

"En azili düşmanın olan nefsinin heveslerine uymaktan sakın-Aksi takdirde, senin en çaresiz derdin olur. Nefsine karşı muhalefette kanarak Aziz ve Celil olan Allah'tan korkmaya bak. Nefsinin nite-rk ve evsafını kalbine defalarca anlat. Çünkü nefis, kötülüğü, fuhus

rezaleti emreder. Kendisine itaat eden kimseyi bela ve helak yerlere sürükler. Bütün işlerinde doğruluğu aramayı ilke edin, hevesle-ti uyma. Aksi takdirde heveslerin seni Allah'ın yolundan saptırır. Tenâb-i Allah, kendi heveslerine uymayan kimseyi ebedi Cennet'e yerleştireceğine söz vermiştir."

Böyle dedikten sonra su siiri okudu:

"Eğer katiksiz doğruluğu dünya ve ahiret işinde aramakta isen, Nefsinin heveslerine muhalefet et. Çünkü hevesler, bütün kötülüklerin basıdır."»

İbn Asakir dedi ki: "Sağlam yolla gelen rivayetlerden anlaşıldığına göre İbrahim b. Edhem, hicretin 162. senesinde vefat etmiştir." Baskalarının ifadelerine göre ise, hicretin 161. senesinde vefat etmiştir. 163. senede vefat ettiğini söyleyenler de vardır. Ama sahih olan, İbn Asakir'in ifadesidir.

Dogrusunu Allah bilir.

Anlatildigina göre Ibrahim b. Edhem, Rum denizinin adalarından birinde cihad için görev yapmakta iken vefat etmistir. Vefat ettigi gecede yirmi defa abdest bozmaya gelmis, her gidisinde abdestini tazelemistir. Karin sancısına yakalanmistir. Ölüm hastaligi kendisini yakalayip can çekismeye basladiginda, "Yayima kiris gerin ve bana getirin." demis, arkadaslari istedigini yapip yayina kiris baglayarak yanma getirmisler; o da yayi elinde tutup düşmana ok atmak isterken vefat etmistir. Allah ona rahmet etsin, makamini âli kilsin.

Sbu Said b. el-Arabî^ Imam Safîî'nin söyle dedigini rivayet etmistir: Süfyan, Ibrahim b. Edhem'i çok begenirdi. Onun için-söyle bir siir okumustu:

Dünya onlari aç birakti. Korktular ve bu hallerini sürdürdüler. Takva sahipleri rahat bir hayattan mahrum kaldilar. Tâî kardes Davud ve Mis'ar bunlardandi. yüheyb ile Arib ve Ibn Edhem de bu kardeslerdendir. İpn Said'de, iyiligi emredip kötülüğü yasaklama önderligi vardır. Ömer el-Faruk'ta dogruluk ve liderlik vardır. Oglu ile beraber Fudayl'in da Tay kabilesinden olması sana yeter. usuf da onlardandır. O, düşmana asla boyun egmez.

î bunlar benim dostlarım ve arkadaslarımdır. Celal ve azamet olan Allah bunlara rahmet etmistir, ^üngülerin uçları, takva sahibi kimselere zarar vermedi.

akva sahibi kimseler hep yüce ve üstün oldular.

Takvayı katiksiz yaptıkları için üstünlüğün hüsn-ü cemaline sa hip olan takvali kimseler.

Iste takva bunlarda, bu cesaretli insanlarda devam etmistir."

Buhari, Kitabü'l-Edeb'te, Ibrahim b. Edheni'den mestler üzerin mesh edilecegine dair bir hadis rivayet etmistir. Dogrusunu, noksan liklardan münezzeh olan yüce Allah daha iyi bilir. [10]

Davud Et-Taî

Hicretin 162. senesinde vefat eden meshur şahsiyetlerden biri de Kûfeli fikihi ve zahid bir kimse olan Ebu Süleyman Davud Nusayr et-Taî'dir. Bu zat, fikhi Ebu Hanife'den Öğrenmistir.

Süfyan b. Uveyne dedi ki: "Sonra Davud, fikhi birakti, ibadete yöneldi, kitaplarını yere gömdü."

Abdullah b. Mübarek dedi ki: "Asil gidilecek yol, Davud et-Taî'nin yolu idi."

İbn Main dedi ki: "Davud, sika bir ravidir, güvenilir bir kimsedir. Bağdat'ta

bulunan Mehdi'nin ziyaretine geldi. Sonra Kûfe'ye döndü."

Hatib Bagdadî, Davud b. Nusayr'ın hayatından bahsetmiş ve onun hicri 160. senede vefat ettiğini söylemiştir. Hicretin 156. senesinde vefat ettiğine dair zayıf bir rivayet de vardır. Seyhimiz Zehebî, "Tarih" adlı eserinde Ebu Süleyman Davud b. Nusayr'ın bu senede, (hicri 162. senede) vefat ettiğini söylemiştir. Dogrusunu Allah bilir. [11]

Hicretin Yüzaltmışüçüncü Senesi

Bu senede Horasan'da ortaya çıkan ve tenasühün (ruh göçü) varlığını iddia eden zindik Mukanna' kusatma altına alındı. Mukanna'm bu cahilligine ve sapıklığına; ayak takimi ve aşağı tabaVadan bazı kimseler tabi oldular. Bu senenin başında Kes kalesine sığındı. Said el-Hureysî, onu kusatma altına aldı ve kusatmayı ısrarlı bir şekilde sürdürdü. Mukanna' mağlup olacağını anlayınca zehir içti, karılarına da içirdi. Hepsî öldüler. Allah'ın laneti üzerlerine olsun.

Ölümünden sonra İslâm askerleri onun kalesine girdiler. Basim koparıp halife Mehdi'ye gönderdiler. Mehdi o sıralarda Halep'te bulunuyordu.

Ibn Hallikan dedi ki: «Mukanna'm asıl adı, Atâ idi. Hakim olduğunu söyleyenler varsa da meshur olan rivayete göre asıl adı Atâ'dır-Önceleri elbiseleri beyaza boyar ve bu işle uğraşır. Sonra rablik iddiasında bulundu. Ayrıca o, tek gözlü, çirkin görünümlü bir kimseye1-Yüzüne altın bir maske takardı. Bu cahilligine birçok kimseler d İnsanlara iki aylık bir mesafeden bir ay gösterirdi ve bu ay sonra

!f tip kaybolurdu. Bu gösterisi üzerine çok kimseler ona kuvvetli bir

açla bağlandılar ve onu silahla korumaya başladılar. Allah'ın la1ti onun üzerine olsun. Onların söylediklerinden Allah, elbette ki çok yüce ve üstündür.

İddialarına göre Cenâb-i Allah, Âdem peygamberin suretinde zuhur etmiş, bu nedenle melekler ona secde etmişlerdir. Sonra Cenâb-i Allah, Nuh peygamberin suretinde zuhur etmiş, ondan sonra da bütün peygamberlerin suretinde insanlara zuhur edip görünmüştür. En sonunda Ebu Müslim el-Horasanî'nin vücuduna, ondan sonra da kendisinin vücuduna girdiğini iddia etmişti.

Kes taraflarında, Maveraünnehir'de tamir edip yenilediği kalesinde iken Müslümanlar onu kusattılar. Bu kaleye Senam adı verilir. O sırada kendisi ve karıları zehir içtiler ve öldüler. Müslümanlar da onun mallarını ele geçirdiler.»

Bu senede halife Mehdi, Bizans'a gazaya göndermek üzere Horasan'dan ve diğer beldelerden asker toplayarak bir ordu hazırladı. Bu ordunun

baskomutanligina oglu Harun Resid'i tayin etti. Bagdat çikisinda bu orduyu kendisi de ugurladi. Birkaç konak gittikten sonra döndü. Bagdat'ta oglu Musa el-Hadi'yi vekil birakti.

Harun Resid komutasindaki orduda Hüseyin b. Kahtabe, Hacib er-Rebi, Halid b. Bermek de bulunuyordu. Halid, Harun Resid'in veziri gibi idi. Bilindigi gibi o sirada Harun Resid, Mehdi'nin veliahdi ve ogluydu. Bu orduda Harun Resid'in katibi ve vekilharci olan Yahya b. Halid de vardı. Halife Mehdi, oglu Harun Resid'i ugurladi. Onunla birlikte bir müddet yol gitti. Nihayet Harun Resid, Bizans sinirina vardı. Sinirda, Mehdiye diye adlandırılan sehre geldiler. Sonra Mehdi, Sam'a döndü. Beyt-i Makdis'i ziyaret etti.

Harun Resid, kalabalik ordusuyla Bizans'a girdi. Cenâb-i Allah, ona çok fetihler müyesser kildi. Bu ordu orada bol miktarda ganimet ele geçirdi. Halid b. Bermek'in de bu gazada büyük yararlıliklari olmustu ki, oauu yaptiklarini baskalari yapamazdi. Harun Resid, mu-^affenyec Jiujiia^u Süleyman b. Sermek ile halife Mehdi'ye ulastirdi. Mendi de âaleymdd'a ikramda bulundu ve bol miktarda armagan verdi.

Bu senede halife Ma^ii, dun^si Âbdlissamed b. Ali'yi, Cezire vali-hginden azletti. Yerine Züfer o. Asim di-Hilalî'yi atadi. Sonra onu da j^edip yerine Abdailah b Salih D Alryi .dCadi< oglu Harun Resid'i,

agrib, Azerbaycan ve Ermeniye valiliklerine atadi. Yahya b. Halid 1 eri*iek'i de yazi isleri müdürlügüne tayin etti. Ba senede bir grup yj azledip yerlerine yenilerini atadi. u Senede Mehdi'nin oglu Ali insanlara haccettirdi.

Hicri 163. senede vefat eden meshur sahsiyetler arasinda Ibr;, him b. Tahman, Hureyz b. Osman el-Humusi er-Rahabî, Musa b. AV el-Lahmi el-Misrî, Suayb b. Ebi Hamza ve Seffah'in amcası Ali b. Ak dullah b. Abbas da bulunmaktadir. Kasr-i Isa diye bilinen kösk v* Bagdat'taki Nehr-i Isa diye bilinen nehir, bu zata nisbet edilir. Yahv b. el-Maîn'in anlattigina göre bu zatin güzel bir hayat tarzi vardı v sultandan uzakta dururdu. Bu senede yetmissekiz yasinda iken vefat etti.

Bu senede vefat eden meshur sahsiyetler arasinda Hemmam b Yahya, Yahya b. Ebi Eyyüb el-Misrî ve Ubeyde binti Ebi'l-Kilâb el-Abide de bulunmaktadir. Bu hatun, Allah'in hasyeti ve korkusu nedeniyle kirk sene müddetle aglamis, nihayet gözlerini kaybetmisti. Bu hatun söyle derdi: "Ölmeyi istiyorum, çünkü yasadigim takdirde bir günah islerim de bu, kiyamet gününde-benim helak sebebim olur diye korkuyorum." [12]

Hicretin Yüzaltmisdördüncü Senesi

Bu senede Abdülkebir b. Abdülhamid b. Abdurrahman b. Zeyd b. Hattab, Bizans'a gazaya gitti. Komutan Mihail, 90.000 askeriyle onun karsisina

çikti. Mihaü'in komutasi altında Ermeni Tazaz da bulunuyordu. Abdülkebir, bunlardan korkuya kapıldı ve Müslüman askerleri savasmaktan menederek geri döndü. Bunun üzerine Mehdi onun boynunu vurdurmak istedi. Fakat Mehdi'nin huzuruna gidilerek onun için sefaatte bulunulunca, onu hapse attı.

Bu senenin zilkade ayının sonlarında çarsamba günü, Mehdi, İsa-baz'da kerpiçten bir saray yaptırdı. Sonra hacca gitmeye karar verdi. Fakat yola çıktıktan sonra hummaya yakalandığı için geri döndü. Dönüş esnasında insanlardan bazıları susuzluktan ölecek hale geldiler. Mehdi bu işlerin düzenleyicisi Yaktin'e gazaplandı ve döndüğü yerden, insanlara haccettirmesi için Mühelleb b. Salih Ebi Cafer'i hac emiri olarak görevlendirdi ve yola çıkardı. Mühelleb, bu sene insanlara haccettirdi.

Bu senede vefat eden meshur şahsiyetler arasında Seyban b. Abdurrahman en-Nahvî, Abdülaziz b. Ebi Seleme el-Macisun ve Hasan-i Basrî'nin arkadaşı Mübarek b. Fudale de bulunuyordu. [13]

Hicretin Yüzaltmışbesinci Senesi

Bu senede Mehdi, oğlu Harun Resid'i Anadolu'ya gazaya gönde di. Emrine 95.793 asker verdi. Ayrıca harçlık olarak da 194.450 dinar ve 1.414.800 dirhem para verdi. İbn Cerir böyle demistir.

Harun Resid, ordusuyla birlikte İstanbul bogazına vardı. Ö zaman Bizanslıların basında İlyon'un karısı kraliçe Augusta bulunuyordu. Augusta, ölen kocasından kalan oğlu kucagında olmak üzere Harun Resid'e gelip yıllık 700.000 dinar vermek şartıyla barış talebinde bulundu. Harun Resid bu talebini kabul etti. Ancak Harun Resid, bu olaylarda Rumlardan 54.000 kişiyi öldürüp çoluk çocuklarından ve kadınlarından 5.640 kişiyi esir aldı. Bu esirlerden de 2.000'ini, kendi önünde eli kolu bağlı vaziyette öldürttü. Semerleri, egerleri ve yular-larıyla birlikte 20.000 atı ganimet edinin 100.000 baş koyun ve sigiri bogazladı ve her tarafı yağmaladıktan sonra bans antlaşması yaptı. Bir beygir ve katir on dirhemden, bir zirh bir dirhemden, on kılıç bir dirhemden daha ucuza satılır hale geldi.

Mervan b. Ebi Hafsa, bu olaylarla ilgili olarak şöyle bir şiir söyledi:

"Bizans'ın Kostantiniye'sinde dolastın, mızrakları surlarına dayadın. Öyle ki, surlar zillete hüründüler.

Oraya mızrak atmadan kraliçe, cizye vermek vaadiyle sana geldi. O zaman savaş kazanları kaynıyordu."

Bu senede Salih b. Ebi Cafer el-Mansur, insanlara haccettirdi.

Bu senede vefat eden meshur şahsiyetler arasında Süleyman b. Mugire, Abdullah b. Alâ b. Debir, Abdurrahman b. Naib b. Sevban ile Vehb b. Halid

de bulunmaktadır. [14]

Hicretin Yüzaltmisaltinci Senesi

Bu senenin muharrem ayında Harun Resid Bizans'tan gelip büyük bir debdebe ve alayisle Bagdat'a girdi. Beraberindeki Rumlar, altın ve diğer paralardan oluşan cizyeleri taşıyorlardı.

Bu senede Mehdi, Musa el-Hadi'den sonrası için oğlu Harun Re-Sıd için veliahdhk bey'ati aldı. Harun'a, Resid lakabı verildi.

Bu senede Mehdi, Yakub b. Davud'a gazaplandı. Yakub, Mehdi'nin yanında yükselmiş, itibar sahibi olmuştı. Nihayet Mehdi onu vezir edinmişti. Vezirlikte de yükselmisti. Öyle ki Mehdi, bütün halifelik işlerini onun idaresine bırakmıştı.

Bu hususta sair Bessar b. Bürd şöyle demistir:

"Ey Ümeyye oğulları; uyanın artık, çok uzun süre uyudunuz.

Halife, Yakub b. Davud'dur.

Sizin hilafetiniz kaybolup gitti ey millet!

Allah'ın halifesini içki ve ud arasında arayın."

Fesatçılar ve jurnalcılar, Yakub b. Davud ile halifenin arasını bozmaya uğraştılar. Nihayet onu halifenin gözünden düşürdüler. p+ ne çıkardıklarında ve jurnalcılık yaptıklarında her defasında Yakub halife Mehdi'nin huzuruna çıkıyor ve durumu düzeltiyordu. Nihayet anlatacağımız bu olay meydana geldi:

Yakub b. Davud, bir gün halife Mehdi'nin huzuruna girdi. Mehdi büyük bir meclis tertiplemişti. Meclisine çeşitli sergiler ve türlü ipekler serdirmisti. Bulunduğu mekanın çevresinde çeşitli çiçeklerle donatılmış vazolar vardı. Mehdi, ona şöyle sordu:

- Ey Yakub, bu meclisimizi nasıl buldun?
- Ey mü'minlerin emiri, bundan daha güzel bir meclis görmüş değilim.
- İçindeki eşyalarla birlikte bu meclis artık senindir. Ayrıca sevincin zirveye çıksın diye bu gördüğün cariye de senin olsun. Yalnız yapmam istediğim bir isim var.
- Nedir o is, ey mü'minlerin emiri?
- Ben sana söylemeden, 'evet yapacağım' de.
- Evet. Bas üstüne, yapacağım, emrini dinleyecek ve sana itaat edeceğim.
- Vallahi, de. -Vallahi.

- Basim hakki için mi?
- Evet, basin hakki için.
- Elini basima koy ve bunlari tekrarla.

Ben de dedigini yaptim. Sonra bana söyle dedi:

- Burada Alevilerden bir adam var. Benim için onur. hakkından gelmeni istiyorum!

Açıkça anladigima göre sözünü ettiği o adam; Hasan b. ibrahim b. Abdullah b. Hasan b. Hasan b. Ali b. Ebi Talib idi. Ben:

- ~ Evet yapacagim, dedim.
- Bu isi acele yap, dedi.

Sonra o mecliste bulunan bütün kıymetli esyaların evime tasınmasını ve gösterdiği cariye ile 100.000 dirhemini bana verilmesini emretti. Ben, o günkü kadar çok hiç sevinmemiştim. Eşyalar ve o cariye evime gönderildikten sonra ben cariyeyi evin bir tarafında perdelerin arkasına koydum. O, sözünü ettiği Alevinin yanına getirilmesini adamlarıma emrettim. Alevi, yanına getirildi. Huzurumda oturdu ve konuşmaya başladı. Ondan daha akıllı ve daha anlayışlı başka bir kimse görememiştim. Sonra adam bana söyle dedi:

- Ey Yakub, ben Rasûlullah (s.a.v.)'in kızı Fatima'nın evladında-nim. Beni öldürerek Allah'ın huzuruna nasıl çıkacaksın?

vallahi seni öldürmeyeceğim, sen dilediğin yere dilediğin

- Ben falan memlekete gitmek istiyorum.
- Nasıl istiyorsan öylece git. Yalnız Mehdi seni görmesin. Aksi kdirde sen de ben de helak oluruz!

ta Adam yanımdan çıkıp gitti. Onu yolda koruyacak ve istediği nilekete ulaştıracak iki adamı da yanına kattım. Fakat Mehdi'nin ifna hediye ettiği cariyenin içeride saklı durduğu yerde, benimle o adam arasında geçen konuşmalardan haberdar olduğunu bilmiyordum- Megerse o cariye beni gözetlemekle görevli bir casusmuş. He-men kendi hizmetçisini Mehdiye göndermiş ve benimle o adam arasında cereyan eden konuşmaları kendisine bildirmişti. Bunun üzerine Mehdi o adamın gittiği yola askerlerini göndermiş, onu yakalatarak yanına celb etmişti. Adami hilafet karargahında bir odaya hapsettikten sonra ikinci gün bana haber göndermişti. Ben de yanına gittim. Aleviyi yakalattığından haberim yoktu. Huzuruna vardığımda bana söyle sordu:

- Alevi ne oldu?
- Öldü.

- Vallahi mi? -Vallahi.

- Elini basimin üzerine koy ve hayatına yemin et!

Ben de öyle yaptım. Sonra: "Ey köle, odadaki tutukluyu buraya getir!" dedi. Alevi odadan çıkıp karsıma gelince, artık kendimden geçtim ve söyleyecek bir söz bulamadım.

Mehdi bana: "Artık senin kanın bana helaldir." dedi ve bir kuyuya atılmamı emretti. Öyle bir kuyuya atıldım ki, orada ne bir ses duyabiliyordum ne de birsey görebiliyordum. Aradan bir zaman geçince gözlerimi kaybettim, saçlarım uzadı. Adeta hayvana benzedim. Üzerimden uzun zamanlar geçti. Bir gün bana seslenildiğini duydum. Kuyudan çıkarıldım, halifenin huzuruna götürüldüm. Bana: "Mü'minlerin emirine selam ver." denildi. Karsımdaki halifenin Mehdi olduğunu sanarak selam verdim. Mehdi adından söz ettiğimde karsımdaki halife; "Allah Mehdi'ye rahmet etsin." dedi. "Karsımdaki adam Hadi mi?" diye sordugumda yine halife: "Allah Hadi'ye de rahmet etsin, diye cevap verdi. Ben: "Karsımdaki halife Harun Resid midir?" iye Sordugumda su cevabi verdi:

- Evet, ben Harun Resid'im. mü'minlerin emiri! Basıma gelen musibeti, zayıflık ve hastaki1 görüyorsun. Uygun görüyorsan beni serbest bırak.

- Nereye gitmek istiyorsun?

- Mekke'ye gitmek istiyorum.

- Haydi git, yolun açık olsun.

Yakub, Mekke'ye gitti. Orada çok az bir süre ikamet ettikten sor, ra vefat etti. Allah ona rahmet etsin.

Kendisinden bahsettiğimiz Yakub b. Davud, karsısında nebiz içe halife Mehdi'ye öğüt verir, böyle yapmamasını ve sarkici kadınla», dinlememesini tavsiye ederdi. Bu yaptığından ötürü Mehdi'yi kına ve söyle derdi:

- Sen beni bu işler için vezir tayin etmedin. Bu işlerde sana arkadaşlık edeceğimi söylememistin. Mescid-i Haram'da bes vakit nama? kildikten sonra nasıl olur da içki içersin ve cariyeler senin huzurunda nasıl sarkici söylerler?

-Abdullah b. Cafer de sarkici kadınları dinlemisti.

- Bu onun iyiliklerinden sayılmıyor. Eger bu, insani Allah'a yaklastiran bir davranis olsaydi, kul buna devam ettigi sürece elbette ki daha faziletli bir is olacakti. Ama gel gör ki, is böyle degildir.

Bu konuda sairlerden biri Mehdi'yi, yaptığı ise tesvik ederek söyle demisti:

"Yakub b. Davud'u yanından uzaklastir ve bir tarafa at. Kokusu güzelce saçılan içkiye yönel."

Bu senede Mehdi, Isabaz adıyla bilinen sarayına gitti. Bu saray daha Önce kerpiçle yaptırdığı ilk sarayından sonra tuğla ile inşa edilmisti. Buraya gidip yerleştirdi ve burada dinar ve dirhem bastırdı.

Bu senede halife Mehdi, daha önce hiç kimsenin yapmadığı bir işi yaptı; Mekke ve Medine arasına posta seferleri koydurdu.

Bu senede Musa el-Hadi, Cürcan'a gitti.

Yine bu senede halife Mehdi, Ebu Hanife'nin talebesi Ebu Yusuf'u kadılığa tayin etti.

Bu senede Küfe valisi İbrahim b. Yahya b. Muhammed, insanlara haccettirdi.

Daha önce Harun Resid ile Bizanslılar arasında yapılan barış antlaşmasına uyularak bu senede Bizans'a gazaya gidilmedi.

Bu senede vefat eden meşhur şahsiyetler arasında Sadaka b. Abdullah es-Semin, Ebu'l-Eşheb el-Utaridî, Ebu Bekir en-Nehselî ve Ufeyr b. Ma'dan bulunmaktadır. [15]

Hicretin Yüzyaltmışyedinci Senesi

Bu senede halife Mehdi, oğlu Musa el-Hadi'yi misli görülmemiş büyük bir ordu ile Cürcan'a sevketti. Mektupçuluğuna Eban b. Sade'yi tayin etti.

Bu senede Mehdi'den sonraki dönem için veliahd tayin edilmiş olan İsa b. Musa vefat etti. Bu zat Küfe'de vefat edince Küfe valisi İbrahim b. Hatim onun vefatına kadiyi ve ayandan bir cemaati şahit tuttu, sonra defnetti. İsa b. Musa'nın cenaze namazını kıldirmaya yanaşmadı. Mehdi de onu şiddetle kinayan bir mektup gönderdi. Bu yaptığının hesabını vermesini emretti.

Halife Mehdi, Ebu Ubeydullah Muaviye b. Ubeydullah'ı yazışma divanının başkanlığından azletti ve yerine hacib Rebi b. Yunus'u atadı. Onun yerine ise Said b. Vakid'i vekil tayin etti. Ebu Ubeydullah, kendi mertebesine göre Mehdi'nin yanına girerdi.

Bu senede Bağdat ve Basra'da şiddetli bir öksürük salgını ve veba hastalığı görüldü. Dünya karardı, öyle ki günün ortasında bile dünya kapkaranlık oldu. Bu hadise bu senenin zilhicce ayının bitimine birkaç gün kala görülmüştü.

Bu senede Mehdi, diğer memleketlerdeki zindiklardan bir topluluğu takibe aldı. Onları yakalatarak huzuruna getirtip elleri kolları bağlı vaziyette öldürttü. Zindikleri yakalama ve cezalandırma işine, Ömer el-Kelvazî bakiyordu.

Bu senede Mehdi, Mescid-i Haram'ın genişletilmesini emretti. Bunun üzerine birçok evler Mescid-i Haram'a katıldı. Bu işi Haremeyn valisi Yaktin

b. Musa yürüttü. O, bu inaatlari Mehdi'nin vefatına kadar sürdüdü.

Bu senede Bizanslılarla Abbasiler arasındaki barış antlaşmasına uyularak Bizans gazasına gidilmedi.

Bu senede Medine valisi İbrahim b. Muhammed, insanlara hac-cetirdi. Bu görevini tamamladıktan birkaç gün sonra vefat etti. Yerine İshak b. İsa b. Ali b. Abdullah b. Abbas atandı. [16]

Bessar b. Bürd

Bu senede vefat eden meşhur şahsiyetler arasında Ukayl kabilesinin azadlisi sair Bessar b. Bürd Ebu Muaz bulunmaktadır. Bu zat ama olarak dogmustu. On yasına varmadan siir söylemeye başlamıştı- Basiret sahibi çok kimselerin akıl erdiremediği tesbihleri vardı. Asmaî, Cahiz, Ebu Temmam ve Ebu Ubeyde onu Övmüşlerdir. Ebu Ubeyde, onun 13.000 beyit siiri bulunduğunu söylemiştir. Mehdi, onun kendisini hicvettiğini duyunca ve bazı kimseler de onun zindik °lduguna şahitlik edince, dayaga yatırılmasını emretmişti. Onu dövmeye başlamışlar, nihayet dayak altında can vermişti. Vefati sırasında yetmiş küsur yasındaydı.

İbn Hallikan, "el-Vefeyât" adlı eserinde ondan bahsederken şöyle demistir:

Bessar b. Bürd b. Yercuh el-Ukaylî. Ukayl kabilesinin azadlisidir "el-Eganî" adlı eserin sahibi onun nesebinden uzun uzadıya bahsetmiştir. Basrahdır. Bağdat'a gelip yerleşmiştir. Aslı, Toharistan'dandır İri yarı bir kimseydi. Siiri, Araplar arasında doğan sairlerin ilk tabakaları arasındadır. Siirlerinden biri şu meşhur beyittir:

'Askin gerisinde bir menzil bulunduğunu biliyor musun? Ki sana yaklassın. Oysa ask beni uzaklastırmıştır."

Su da onun meşhur bir beytidir:

"Vallahi ben senin gözlerinin büyüsunü istiyorum. Asikların düşüp ölüsü gibi ölmekten korkuyorum."

Su aşağıdaki siirler de ona aittir:

"Ey insanlar! Kulagim su kabileden birine asiktir.

Bazan kulak gözden önce asik olur.

Bana, "gözlerini görmüyoruz senin" dediler; onlara dedim ki:

Kulak da göz* ^ibidir. Kalbe bir mekânî gösterir."

"Görüş mesverete ulaştığında sen,

Nasihat verenin akli veya akilli kimsenin nasihatı ile yardım ara.

Mesvereti kendin için bir zillet sayma.

Kanadin arkasındaki tüyler öndeki tüyler için kuvvettir.

Bir el M, zincirler digerini baglarsa onda hayir kalmaz.

Bir kiliç ki, kabzasiyla kuvvetlenmezse onda da hayir kalmaz."

Sair Bessar, halife Mehdiyi överdi. Nihayet vezir, Mehdiye giderek Bessar'in kendisini hicvettigini söyledi ve onda zindiklik bulundugunu iddia etti. Onun; atesin topraktan üstün oldugunu, Iblisin de Adem'e secde etmemekte mazur sayilacagini söyledigini iddia etti ve su siiri okudugunu Mehdi'ye söyledi:

"Yeryüzü karanlik, ates aydinlik verir. Yaratildigindan beri atese tapilir."

Vezirin bu iftirasi üzerine Mehdi, sair Bessar'in dayaga yatırilmasini emretti. Onu dövmeğe basladilar. Nihayet dayak altında iken can verdi. Baska bir rivayette anlatildigina göre sair Bessar suda bogulmus, sonra bu senede Basra'ya nakledilmistir.

Bu senede vefat eden meshur sahsiyetler arasında Hasan b. Salih b, Huyey, Hammad b. Seleme, Rebi b. Müslim, Said b. Abdülaziz b. flini ve Utbe el-Gulam bulunmaktadır. Utbe'nin asil adi şöyledir: in lunmaktadır. Un asil adi şöyledir:

Utbe b. Eban b. Sem'a. Meshur âbidlerden ve Allah'tan korktugu için çok aglayan kimselerden biri idi. Kanaatkar bir kimse olup kendi el emegi ile kazandigi seyleri yerdı. Zamaninin tümünü oruçlu geçirir, tuz ve ekmekle iftarini açardı.

Bu senede vefat eden diger meshur sahsiyetlerden bazilari da sunlardir: Kasim el-Hizza, Ebu Hilal Muhammed b. Süleym, Muhammed b. Talha ve Ebu Hamza el-Yüskerî, Muhammed b. Meymun. [17]

Hicretin Yüzaltmissekizinci Senesi

Bu senenin ramazan ayında Bizanslılar Müslümanlarla kendi aralarında yapılmis olan baris antlaşmasını bozdular. Bu antlaşmayı daha önce babası Mehdi'nin emri üzerine Harun Resid yapmisti. Ancak Bizanslılar bu antlaşmayı otuziki ay sürdürdüler, sonra bozdular. Bunun üzerine Cezire naibi, Bizanslılar üzerine bir süvari birliği gönderdi. Bu birlik Bizanslılar'dan bazılarını öldürdü, bazılarını esir aldı. Genimet elde ederek salimen geri döndü.

Bu senede halife Mehdi işlerin idaresiyle ilgili divanlar tuttu. Emeviler daha önce bunu bilmiyorlardı.

Bu senede, kendisine Ibn Rayta denilen Ali b. Muhammed el-Mehdi insanlara haccettirdi.

Bu senede Hasan b. Yezid b. Hasan b. Ali b. Ebi Talib vefat etti. Mansur onu Medine valiligine tayin etmistti. Bes yıl müddetle bu görevi sürdürdükten sonra Mansur ona gazaplanmis, onu dövüm, hapse attirmis ve tüm malini müsadere etmistti.

Bu senede Hammad Acrud da vefat etmistti. Hammad, zarif bir kimse olup sairdi. Ancak ciddiyetsiz seyler söylerdi. Velid b. Yezid ile muaserette bulunur, Bessar b. Bürd'ü hicvederdi. Mehdi'nin yanina gelmis, Kûfe'ye yerlesmis ve zindiklikla suçlanmistti.

"Tabakatü's-Suarâ" adli eserde Ibn Kuteybe, onunla ilgili olarak söyle demistir: «Kûfe'de üç Hammad vardir ki, bunlar zindiklikla suçlanmislardır: Hammad er-Raviye, Hammad Acrud ve Hammad b. Zibrikan en-Nahvî. Bunlar sair kimseler olup ciddiyetsizlik yaparlardi.»

Bu senede vefat edenler arasinda, Harice b. Mus'ab ile Suvar'dan sonra Basra kadiligi yapan Abdullah b. Hasan b. Husayn b. Ebi'l-Ha-san el-Basrî de bulunmaktadir. Bu zat Halid el-Hizza, Davud b. Ebi Hind ve Said el-Cerirî'den hadis dinlemistir. Ibn Mehdi de kendisinden hadis rivayet etmistti. Sika bir ravi olup fakih bir kimseydi. Seçilmis hadisleri vardir. Usul ve fûruda görülmemis meseleler ona nisbet edilir. Kendisine bir mesele soruldugunda yanlis cevap verince soru soran: "Bu meselenin hükmü söyle ve söyledir." demis. Bunun üzerine basini bir süre önüne egmis, sonra söyle cevap vermisti: "Ben söyledigim sözümünden geri dönersem küçülürüm, ama olsun. Hak yolda kuyruk olmak benim için batil yolda bas olmaktan daha hostur."

Bu senenin zilkade ayinda vefat etti. Bu seneden on sene sonra vefat etmis olduguna dair zayif bir rivayet de vardir. Dogrusunu Allah bilir.

Bu senede vefat eden meshur sahsiyetler arasinda Misir kadisi Gavs b. Süleyman b. Ziyad b. Rebia Ebu Yahya el-Cermî de vardir Bu zat seçkin âlimlerdendi. Mansur ve Mehdi'nin zamaninda üç defa Misir kadiligina atanmistti.

Bu senede vefat eden meshur sahsiyetler arasinda Fûleyh b. Süleyman, Kays b. er-Rebi, Muhammed b. Abdullah b. Ülase b. Alkame b. Malik, Ebu Yüsr el-Ukaylî de bulunmaktadir.

Ebu Yüsr, Mehdi zamaninda Bagdat'in dogu yakasinin kadisi idi. Bati yakasinin kadisi ise Afiye b. Yezid idi. ibn Ülase'ye, "Cinlerin kadisi" denilirdi. Çünkü bir kuyu vardir ki oradan su alan kimseyi cinler çarpiyorlardir. Bunun üzerine Ibn Ülase kuyuya gidip söyle seslenmistti: "Ey cinler! Geceleri bu kuyunun size ait olmasina, gündüzleri de bize ait olmasina hüküm verdik!" Onun böyle hüküm vermesinden sonra gündüzleri o kuyudan su alan kimseye cinler artik musallat olmadilar.

Ibn Main'in ifadesine göre Ibn Üläse, sika bir ravidir. Buhari'nin ifadesine göre ise, onun hafizasinda bir miktar hadis vardır. [18]

Hicretin Yüzaltmışdokuzuncu Senesi

Bu senenin muharrem ayında Hama sehrine bağlı Masebezan kasabasında halife Mehdi b. Mansur vefat etti. Bir rivayete göre zehirlendiği için vefat etmiştir. Baska bir rivayete göre ise bir at onu isirmiş¹ ve bu nedenle vefat etmiştir.

Şimdi Mehdi'nin biyografisini verelim: [19]

Mehdi B. Mansur

Muhammed b. Abdullah b. Muhammed b. Ali b. Abdullah b. Ab-bas Ebu Abdillāh el-Mehdi. Mü'minlerin emiri idi. Hadislerde sözü edilen Mehdi'nin kendisi olacağı umuduyla kendisine Mehdi lakabı verilmisti. Ancak öyle olmadı. Hadislerde kendisinden bahsedilen Mehdi ile isim ve lakab ortaklığı varsa da fiiliyatta bu ikisi tamamen ayırırlar. Hadislerde sözü edilen Mehdi, ahir zamanda gelecek, dünyanın bozuk olduğu bir zamanda ortaya çıkacak, haksızlık ve zulümle İp tasan yeryüzünü adaletle dolduracaktır. Bir rivayette anlatıldı- göre Mehdi'nin zamanında Hz. İsa Sam'a inecektir. Nitekim bu us, fiten ve melahimle ilgili hadislerde anlatılacaktır. Osman b. Affan tariki ile gelen bir hadiste anlatıldığına göre İtfehdi, Abbas ogullarındandır. Bu hadis İbn Abbas'a, Ka'bü'l-Ahbar'a mevkuf olarak dayanmıştır ki, sahih değildir. Bunun sahihliğini farz edecek olsak bile sözünü ettiğimiz Mehdi'nin bununla bizzat kastedilmiş olması gerekmez. Baska bir hadiste anlatıldığına göre Mehdi, Hz. Fatima evladındandır. Bu da o hadisle çelmektedir. Doğrusunu Allah bilir.

Mehdi b. Mansur'un annesi, Ümmü Musa binti Mansur b. Abdullah el-Himyerî'dir. Mehdi b. Mansur, babasından ve dedesi tariki ile Abdullah b. Abbas'tan söyle bir rivayette bulunmuştur: "Rasûlullah (s.a.v.), namazda besmeleyi cehren okurdu."

Dimisk kadisi Yahya b. Hamza en-Nehselî, Mehdi'den hadis rivayet etmiştir ve kendisinin Sam'a gelisi esnasında Mehdi'nin arkasında namaz kıldığını, Mehdi'nin hem Fatiha'da hem zammi sûrede besmeleyi cehren okudugunu ve bunu Rasûlullah (s.a.v.)'a dayandirdiğini anlatmıştır.

Mehdi, hicretin 127. veya 126. senesinde yahut 121. senesinde doğmuştur. Babasının vefatından sonra hicri 158. senenin zilhicce ayında halifelige geçti. O esnada otuzüç yasındaydı, Belka'ya bağlı Hamime mintikasında doğdu. Bu senenin, (hicri 169. senenin) muharrem ayında kırksekiz veya kırküç yasında vefat etti. On sene bir ay yahut bir aydan daha az bir süre halifelik yaptı. Esmer tenli, uzun boylu, kivircik saçlıydı. Gözlerinin birinin

"Ey insanlar! Bize zahiren gösterdiginiz itaati içinizde de gizleyin ki, afiyetle yasayasiniz. Sonunuz da iyi gelsin. Size adalet yagmurunu yagdirana itaat kanadinizi serin. O halife ki, üzerinizden agir yükleri kaldiriyor, üzerinize selamet rüzgarini estiriyor, Allah'in kendisine ihsan ettigi kadariyla rahat bir yasantiyi sagliyor. Allah'a yemin ederim ki, Ömrüm boyunca sizi affedecek ve cezalandirmayacagim. Kendimi size iyilik yapmaya zorlayacagim."

Böyle demesi üzerine insanlar onun hos sözlerinden ötürü sevindiler, yüzleri aydınlandı. Sonra babasının sayılamayacak derecede çok miktardaki servetini, altın ve gümüslerini ortaya koydu ve halka dağıttı. Kendi aile efradına ve azadlılarına bu servetten hiçbir şey vermedi, aksine beytü'l-maldan onlara yetecek kadar erzak verdi. Herbirine bağışlardan ayrı olarak aylık olarak 500 dirhem verdi. Babası, beytü'l-mali zenginleştirmeye hirs gösteriyordu. Senede ancak 1.000 dirhem maaş veriyordu.

Sonra Mehdi, Rusafe mescidinin yapılmasını emretti. Oraya hendek kazdırdı ve çevresine sur yaptırdı. Önceki sayfalarda anlattığımız şehirleri de yaptırdı.

Rivayet olunduguna göre kadi Süreyk b. Abdullah, Mehdi'nin arkasında namaz kilmayı caiz görmüyormuş. Mehdi onu huzuruna çağırttıktan sonra ona söz arasında, "Ey zinakar kadının oğlu!" diye hi-tab etmiş, Süreyk de ona söyle cevap vermiş:

- Sus bakalım ey mü'minlerin emiri, benim annem oruç tutan, namaz kılan bir kadındı.

- Ey zindik, seni mutlaka öldüreceğim!

Bunun üzerine Süreyk gülmüş ve söyle cevap vermişti:

- Ey mü'minlerin emiri; zindıkları belirleyici bazı alametler vardır. Örneğin içki içerler, sarkici kadınlardan ve sakilerden içki alır, sarkici dinlerler.

Bunun üzerine Mehdi basını önüne eğmiş, kadi Süreyk de huzurundan çıkıp gitmişti.

Anlatıldığına göre günün birinde şiddetli bir fırtına esmiş, Mehdi de hilafet sarayında bir odaya çekilerek yanagim topraga sürmüştü ve söyle demisti: "Allah'im, eğer bu azap ile hiç kimseyi değil, sadece beni yakalamak istiyorsan iste ben senin huzurundayım. Allah'im, çeşitli dinlere mensup düşmanlarımı bana karşı sevindirme." Fırtına dininceye kadar bu şekilde dua etmişti.

Bir gün adamın biri huzura gelmiş ve elindeki bir ayakkabıyı Mehdi'ye göstererek söyle demisti:

- Bu, Rasûlullah (s.a.v.)'in ayakkabısıdır. Bunu sana hediye ettim.

- Ver bakalım.

Adam ayakkabıyı ona sundu. O da alıp öptü ve gözlerine sürdü. Sonra ayakkabıyı getiren adama 10.000 dirhem verilmesini emretti. Adam huzurundan çıkıp gittikten sonra Mehdi söyle dedi:

- Vallahi ben biliyorum ki, Rasûlullah (s.â.v.) bu ayakkabıyı -birakiniz

giymis olsun- görmemistir bile. Ama eger bunu adama geri verseydim gidip halka: "Kendisine Rasûlullah (s.a.v.)'m ayakkabisini hediye ettim. Ama kabul etmedi, bana geri verdi." diyecekti. Sonra onun bu sözünü halk da doğrulayacakti. Çünkü halk, bunun gibi adamlara meyleder ve zalim de olsa zayıf adami kuvvetli adama karsi destekler. Iste biz 10.000 dirhem vererek bu adamin dilini satın aldık, bunun daha uygun olacagim düşündük.

Halife Mehdi'nin güvercinlerle oynamayi ve güvercinleri yaristirmayi sevdiği herkesçe biliniyordu. Bir gün aralarında Attab b. Ibrahim'in de bulunduğu bir hadisçiler cemaati Mehdi'nin huzuruna geldi ve Attab, Ebu Hüreyre'nin su hadisini ona nakletti: "Yaris ancak nal-hlar, toynaklılar ve develer arasında olur." Sonra bu hadise, "veya kanatlılar arasında da olur." sözünü ekledi. Bunun üzerine Mehdi ona 10.000 dirhem verilmesini emretti. Attab b. Ibrahim, Mehdi'nin yanından çıkıp gittikten sonra Mehdi söyle dedi: "Vallahi ben, Attab'in, Rasûlullah (s.a.v.)'in hadisine yalan kattigini biliyorum."

Bundan sonra güvercinin bogazlanmasını emretti ve artık Attab'i da anmadı.

Vakidî dedi ki: «Bir gün Mehdi'nin yanına gittim ona bazı hadisler naklettim. Naklettigim hadisleri yazdı, sonra kalkıp kadınlarından birisinin odasına girdi. Sonra öfke dolu bir halde çıkıp yanıma geldi. Kendisine dedim ki:

- Sana ne oldu ey mü'minlerin emiri?

- Hayzuran'm yanına gittim, bana diklendi. Kalkıp elbisemi paraladı ve, "Senden hiçbir hayır görmedim!" dedi. Ey Vakidî, Allah'a yemin ederim ki, ben onu köle tüccarından satın aldım, yanımda yükseldi, mertebe sahibi oldu. Benden sonra her iki oğlunu da veliahd olarak ilan etti.

- Ey mü'minlerin emiri, Rasûlullah (s.a.v.), bu gibi kadınlar hakkında söyle buyurmıştır: "Onlar, kerem sahibi kimseleri maglup ederler. Ama alçak tiynetli erkekler de onları maglup ederler." Rasûlullah (s.a.v.), baska bir hadiste de söyle buyurmıştır: "Sizin en hayirliniz, ailesine hayirli olanımdır. Ben sizin, ailesine en hayirli ola-ninizim. Dogrusu kadın, egri kaburgadan yaratılmıştır. Onu düzeltmeye kalkarsan kırarsın."

Bu konuda aklıma gelen seyleri ona söyledim. O da bana 2.000 dinar verilmesini emretti. Oradan ayrılıp evime gittigimde kapiya varir varmaz Hayzuran'm elçisi bana ulasti ve bana 1.990 dinar verdi. Yanında birkaç takım elbise de vardı. Hayzuran bu para ve elbiseleri bana bir sükran ifadesi olarak göndermistti ve beni iyilikle yad edip övmüştü.»

Anlatildigina göre Mehdi, Küfelilerden birinin kanım mubah kilmis,

öldürölmesine ferman buyurmustu. Onu yakalayip getirecek adama da 100.000 dirhem vereceğini vaad etmişti. Aranan adam kilik degistirerek Bagdat'a girdi, adamin biri onu tanidi ve yakasını tutup yüksek sesle: "İste mü'minlerin emirinin aradığı budur!" diye seslendi. Adam kaçmak istedi, ama kendim ondan bir türlü kurtaramadi. İkisi bu halde iken halk gelip etraflarında toplandı. O esnada komutanlardan Maan b. Zaide maiyetiyle birlikte oradan geçmekteydi. Yakalanan adam: "Ey Velid'in babası, ben korkuyorum, senden enian diliyorum." dedi. Maan; "Seninle bu adam arasındaki mesele ne?" diye sordu. Yakalayan adam: "Bu, mü'minlerin emirinin aradığı adamdır. Yakalayan adam için 100.000 dirhem vaad etmiştir." dedi. Maan ise ona: "Bilmiyor musun ki, ben buna enian verdim? Adami serbest bırak!" dedi. Sonra kölelerinden birine bineginden inmesini emretti. Aranan adami onun bineğine bindirerek evine götürdü. Adami yaka~ layip da Maan'in zorlaması üzerine bırakan kisi, doğruca halifeye git" ti ve durumu ona anlattı. Halife Mehdi de Maan'i huzuruna çağirtti-Maan gelip huzura girdi, selam verdi. Ancak Mehdi, selamini almadı ve ona şöyle dedi:

- Ey Maan! Bana rağmen baskasına eman verecek dereceye yükgeldinfi? b Evet.

- Evet mi?!

Evet, sizin devletinizin bekası ugruna namaz kılan 4.000 kişiyi idürdüm. Bir kisi için eman veremeyecek miyim?

Mehdi basını önüne egdi, sonra basını kaldırıp ona şöyle dedi: .

- Ey Maan, senin eman verdığın kimseye biz de eman verdik.

- Ey mü'minlerin emiri, o zayıf bir adamdır.

Maan'in böyle demesi üzerine o adama 30.000 dirhem verilmesini rnretti. Maan: "Ey mü'minlerin emiri, onun suçu büyüktür. Halifelerin armaganları da reayanın cürümleri oranında olur." dedi. Bu defa Mehdi o adama 100.000 dirhem verilmesini emretti. Bu paralar Maan'in beraberinde baskaları tarafından tasınarak o suçlu adamin evine götürüldü. Maan ona şöyle dedi: "Su paraları al ve halifeye dua et, gelecekte de niyetini düzelt. İyi niyet sahibi ol."

Bir defasında Mehdi, Basra'ya geldi. Cemaate namaz kaldırmak için mescide gitti. O esnada bir bedevi gelip: "Ey mü'minlerin emiri, sunlara emir ver de ben abdest alıncaya kadar beni beklesinler." dedi. Mehdi onu beklemeleri için (müezzinlere) emir verdi. Kendisi de mih-rabta bekledi. "İste bedevi geldi." denilinceye kadar tekbir almadı. Adam geldikten sonra tekbir alıp namaza durdu. Cemaat, Mehdi'nin yumusak huyhilugunu çok begenip takdir etti.

Bir bedevi halifelik makamına geldi, elinde mühürlü bir, mektup vardı. "Bu, mü'minlerin emirinin bana verdiği bir mektuptur. Hacib Rebi denen adam nerede?" dedi. Hacib Rebi, mektubu aldı ve halifeye götürdü. Bedevi de kapıda bekletildi. Halife Mehdi mektubu açtı, üze-nnde zayıf yazıyla yazılmış bir yazı olan deri parçasına baktı. Bedevi bu yazının halife Mehdi'ye ait olduğunu iddia ediyordu. Mehdi gülümsedi ve şöyle dedi:

- Bedevi doğru söylüyor. Bu benim yazımdır. Bir gün ava çıkmıştım, askerleri kaybettim. Gece karanlığı bastırdı. Rasûlullah'm duası-ni okuyarak Allah'a sigindim. Uzaklarda bir ateş gördüm, atese dog-gittim. Orada bir adamla karisinin çadırda oturmakta ve atesi tu-Sturmakta olduklarım gördüm. Selam verdim, selamimi aldılar. nim için yere bir yaygi serdiler. Suyla karıştırılmış süt içirdiler bari \ Un kadar güzel bir içecek içmiş değilim. O yere serilen aba üze-j « e uykuya daldım. O zamana kadar öylesine tatlı bir uyku çekmiş le H A^' ^ani kalkıp benim için kuzusunu kesti. Karisinin ona söy-aigmi isittim: "Bütün kazancını ve çokluk çocuğunun geçim kay-1 mi kesiyorsun? Hem kendini hem çokluk çocuğunu helak misin? " Adam, karisinin bu sözlerine aldirmadi. Ben uyandığımda kuzu pisirilmisti. Adama: "Yanında birşey var mı ki, senin için ^> yazı yazayım?" dedim. O zaman bana su deri parçasını getirdi. Be de kuzuyu pisirdikleri atesin külü ile verdiği bu deri parçasının üzeri ne 500.000 rakamını yazdım. Aslında 50.000 yazmak istemistim, arn ~ Allah'a yemin ederim ki, bu deri parçasının üzerine yazdığım mebla gın tümünü -beytü'l-malda bundan başka para kalmasa bile- ödeyeceğim."

Bedeviye 500.000 dirhem verilmesini emretti. Bedevi de o parayı teslim aldı. Enbar sehri taraflarında hac yolunda ikamet etti. Gelen geçen yolcuları ağırladı. Evi, mü'minlerin emiri Mehdi'nin misafirhanesi olarak bilindi.

Süvar'dan şöyle rivayet edilmistir:

«Bir gün Mehdi'nin yanından ayrılıp evime geldim. Önüme yemek konuldu ama istahim yoktu, yiyemedim. Sakin bir odaya çekilip öğle uykusuna yatayım istedim, ama uyuyamadım. Kendisiyle biraz eğleneyim diye gözdelelerinden birini çağırdım, ama yine neselenemedim. Kalktım, evden çıkıp katırma bindim. Evi bir miktar geride bıraktığım esnada adamin biri bana geldi. Yanında 2.000 dirhem vardı. Kendisine bunu nereden getirdiğini sordugumda, yeni hükümdardan getirdiğini söyledi. Onu yanıma alıp üzerimde bulunan sikintiyi atmak için Bagdat sokaklarında dolasmaya başladım. İkinci vakti oldu. Mahallelerden birinde bir mescide namaz kılmak üzere girdim. Namazdan sonra a'ma bir adam etegimin ucundan tutup bana şöyle dedi:

- Senden, gidermeni istediğim bir ihtiyacım var.
- İhtiyacın nedir?

- Ben a'ma bir adamim. Ama sendeki kokunun güzelliği burnuma gelince senin servet sahibi zengin bir adam olduğunu anladım ve ihtiyacımı sana söylemeyi uygun gördüm.

- Söyle bakalım.

- Mescidin karsisindaki su köşk babamindi. Burayı bir adama satıp beni de yanına alarak Horasan'a götürdü. Ben o zaman küçük bir çocuktum. Daha sonra orada ayrıldık. Ben kör oldum. Babamın vefatından sonra Bağdat'a döndük. Süvarin yanına gidebilmem için bana bir miktar para vermesi ve yardım etsin diye su köşkün sahibine geldim. Çünkü Suvar benim baba dostumdur. Belki Süvar'ın yanında imkanlar vardır. Bana cömertlikte bulunacaktır, diyorum.

- Baban kimdi?

Babasini anlattığında onun en yakın dostum olduğunu anladı ve kendisine söyle dedim:

- Babanın dostu Suvar benim. Seninle buluşmam için Cenâb-i M lah bugün uykuyu üzerimden kaldırdı. Evimde rahat edemedim, y

v yiyeniedim, dinlenemedim. Derken evimden çıkıp buraya geldim 1 Allah beni seninle karsi karsiya getirdi. emir verdim, yanindaki 2.000 dirhemi ona verdi ve a'ma

Ve adama söyle dedim:

- Yarın evime gel, evim falan yerdedir.

Ben de binegime bindim ve hilafet sarayına gittim. Kendi kendi-

"Bu geceki sohbet esnasında Mehdi'ye bundan daha garip bir ha-.,.' anlatacak kimse yoktur." dedim. Bu hikayeyi kendisine anlattığımda cidden hayrete kapıldı ve o a'ma adama 2.000 dinar verilmesini emretti. Sonra bana söyle sordu:

- Borcun var mı?

-Evet.

- Ne kadar?

- 50.000 dinar.

Sustu ve sonra benimle bir süre konuştu. Yanından kalkmak için izin istedim, ayrılıp evime döndüm. Eve vardığımda, halifenin adamlarının benden önce evime 50.000 dinar, o a'ma için de 2.000 dinar getirdiklerini gördüm. O gün a'manın gelmesini bekledim, gecikti. Aksam olunca tekrar Mehdi'nin huzuruna döndüm. Bana söyle dedi: "Senin durumunu düşündüm, borcunu ödediğin takdirde göndermiş olduğum 50.000 dinardan sana hiç para kalmayacak. Sana 50.000 dinar daha verilmesini görevlilere

emrettim." Üçüncü gün a'ma adam evime geldi. Kendisine: 'Allah senin sebebinle bana çok hayirlar na-sib etti.'" dedim ve halifeden gelen 2.000 dinari verdim. Ayrica kendi paramdan da 2.000 dinar daha verdim.»

Kadinin biri Mehdi'nin huzuruna gelip: "Ey Rasûlullah'in akrabasi, ihtiyacimi karsila." dedi, Mehdi, adamlarina: "Bu sözü bundan baska birinden duymadim. Ihtiyacini karsilayin ve kendisine 10.000 dirhem verin," dedi.

Ibn Hayyat, Mehdi'nin huzuruna gelerek onu övdü. Mehdi de ona 50.000 dirhem verilmesini emretti. Ibn Hayyat, bu parayi yoksullara dagitti ve su süri okumaya basladi:

Zenginligi aramak için elimle onun eline sarildim,

Ama zenginlik ve cömertligin onun elinden çiktigini anlayamadim.

Zenginler senin verdigini veremezler. Bu sözüm yanlissa, baba- oglu olmayayim.

Bana zenginligi aktardi, beni cömert kildi. Ben de yanimdaki pazari dagrttim."

i onun bu siirini duyduktan sonra ona her dirhemini karsili-
ginda bir dinar verdi.

Kisaca özetleyecek olursak deriz ki: Mehdi'nin büyük ihsanlar, güzellikleri ve hatira kalacak lütuflari vardi. Masebezan'da vefat ett' Cürcan'da bulunan oglu Hadi'yi yanina çağirtmak, onu veliahdhkt azletmek, yerine Harun Resid'i koymak niyetiyle Masebezan'a gitm ve oradan Cürcan'daki oglu Hadi'ye haber göndermisti. Ama HarT onun bu çağrisina icabet etmemisti.

Mehdi, rüyasinda kendini Bagdat'taki Kasrû's-Selame diye ad landirilan köskünde görmüstü. Köskün kapisinda bir ihtiyar adam durup söyle bir siir okumustu:

"Ben bu sarayda aile ve yakinlari ölmüs, mahallesi ve çevresindeki evler yalnizliga düsmüs,

Parlak bir hayat ve saltanattan sonra kavminin baskani ölmüs kabrinin iki ucuna mezar taslan dikilmis,

Sonra da geride kalan hanimlari tarafından gözyaslari hatiralari ile yad edilen bir kimse gibiyim."

Mehdi bundan sonra on gün daha yasadi ve vefat etti.

Rivayet olunduguna göre, rüyasinda köskünün kapisindaki ihtiyar:

"Su köskün sahiplerinin helak olduklarini, isaretlerinin ve odalarinin çürüdüklerini görür gibiyim."

deyince Mehdi ona söyle cevap vermis:

"Insanlarin isleri iste böyledir, yenileri eskir.

Her genç günün birinde öyle bir hale gelir ki, isleri yok olur, çürür.

Ihtiyar adam:

"Dünyada azik edin, çünkü öleceksin ve söyledigin sözlerden sorumlu tutulacaksın."

deyince Mehdi ona su cevabi vermisti:

n Allah haktır; diyorum, ona sahadette bulunuyorum. Bu öyle bir sözdür ki, faziletleri Sayilamayacak kadar çoktur."

Ihtiyar adam:

"Dünyada azik edin, çünkü göçeceksin. Basina gelecek is (ölüm) yaklasmaktadır."

deyince Mehdi ona su cevabi vermisti:

"Ölüm ne zaman gelecek, bana haber ver ey dogru yolu bulan adam-

O zaman ben, senin bana söyledigin seyleri çabucak yapacagim."

Ihtiyar adam ona:

"Yirmi geceden sonra üç gün bekle. Yani bu ayin sonuna kadar. Ama sen bu ayi da tamamlayacak degilsin." demisti.

Anlatildigina göre Mehdi, bu olaydan sonra sadece yirmidokuz gün yasamisti. Sonra vefat etmisti. Allah ona rahmet etsin.

Onun ölüm sebebi hususunda Ibn Cerir bazi ihtilaflar nakletmis-tir. Bir rivayette anlatildigina göre o, bir geyigin pesinde kosarken köpekleri de geyigi onun önü sıra kovaliyorlarmis. Geyik bir harabeye girmis, hemen arkasindan köpekleri de girmisler. Bunlarin arkasindan gelen Mehdi atıyla birlikte harabenin kapisindan içeri girerken sirtim kapiya çarpmis ve bu nedenle ölmüştür.

Baska bir rivayette anlatildigina göre, gözdelerinden biri kumalarından birine zehirli bir süt göndermis, sütü götüren hizmetçi Mehdi'nin yanina ugramis, Mehdi o sütü alip içince vefat etmisti.

Bir baska rivayette anlatildigina göre, bir gözdesi ona bir tepsi armut göndermisti. Armutlarin en üstünde de zehirli iri bir armut vardi. Mehdi, armut severdi. Cariye, armutlari götürdüğünde Mehdi, en üstteki zehirli armutu alip yedi ve o saatte vefat etti. Gözdesi aglayarak söyle demeye basladi: "Vah mü'minlerin emirine! Onunla bas-basa kalmak istedim ama onu kendi elimle öldürdüm."

Mehdi, hicri 169. senenin muharrem ayında -meshur rivayete göre- kirküç yasinda vefat etti. On sene bir ay ve birkaç gün süreyle halifelik yaptı.

Bu senede vefat eden meshur şahsiyetler arasında Ubeydullah b. Ziyad, Nafi b. Ömer el-Cumahî ve Nafi b. Ebi Nuaym el-Karî de bu-hinmaktadii. [20]

Mehdi'nin Oğlu Musa El-Hadi'nin Halifeliği

Babası Mehdi hicri 169. senenin evvelinde muharrem ayında ve-*fct etti. Babasından sonraki dönem için veliahd tayin edilmisti. Ancak babası, ölmeden önce kardeşi Harun Resid'i veliahdlikta ondan önceye almayı kararlaştırmisti, fakat bu kararını gerçekleştiremedi Nihayet Mehdi, Masebezan'da vefat etti. O zaman Hadi, Gürcan'da bulunuyordu. Aralarında hacib Rebi'in ve bir takım komutanların da bulunduğu bazı devlet ricali, Harun Resid'i ondan öne almaya ve Harun'a bey'ata yeltendiler. Harun Resid o esnada Bagdat'taydi. Bu dev. let ricali, Mehdi'nin de aklından geçmiş olan bu arzuyu gerçekleştirebilmek için ordudaki askerlere ulufe dağıttılar.

Hadi, babasının Ölüm haberini ve devlet ricalinin bu tesebbüsünü haber alınca, sür'atli bir şekilde Gürcan'dan Bagdat'a hareket etti Yirmi günde Bagdat'a ulasti. Sehre girdi ve halka bir nutuk irad etti Halifeliği için halktan bey'at aldı, onlar da bey'at ettiler. Hacib Rebi kayıplara karisti. Hadi onu arattı, buldurup huzuruna getirtti. Onu affetti ve ona iyi davrandı. Kendisine ihsanda bulundu ve haciblik görevinde kalmasına razı oldu. Ayrıca ona vezirlik payesi verdi ve diğer bazı yetkilerle donattı.

Hadi, ülkenin çeşitli yerlerindeki zindıkları takibat altına aldı, onlardan birçokunu öldürttü. Bu hususta babasının yolunu tuttu, onu örnek aldı.

Basbasa kaldıkları zaman Musa el-Hadi, kendi arkadaşlarıyla sa-kalasir, latifeler yapardı. İnsanlar arasındaki en mizahçı olanlardan biri de oydu. Hilafet makamına geçtikten sonra insanlar, üzerindeki heybetten ötürü ona bakamaz oldular. Yakisikli, vakur ve heybetli bir gençti.

Hicri 169. senede Hüseyin b. Ali b. Hasan b. Hasan b. Ali b. Ebi Talib, Medine'de isyan etti. Bir gün sabahleyin beyaz elbiseler giyinerek Mescid-i Nebevî'ye gidip oturmustu, İnsanlar namaza geldiklerinde onu orada görünce geri döndüler. Ama etrafında bir cemaat toplandı. Kitap, sünnet ve Ehl-i Beyti benimseme hususunda ona bey'at ettiler.

Onun isyan sebebi suydı: Medine valisi, yeni halife Musa el-Ha-di'yi tebrik etmek ve babasının vefati nedeniyle bassaglığı dilemi üzere Bagdat'a gitmisti. Bu sırada bazı olaylar cereyan etmiş ve bullar da onun isyanda bulunmasına sebep olmustu. Etrafında bir cema' at toplandı. Karargah olarak Mescid-i Nebevî'yi belirlediler. İnsanla¹¹ orada namaz kılmaktan

menettiler. Medineliler onun istegine uym^' dılar. Aksine, mescidin saygınlığını çignediginden Ötürü ona beddiJa etmeye başladılar. Hatta anlatıldigına göre Medinelilerden bazı Kir11' seler mescidin çevresinde pislemeye başlamışlardı. Siyahlar giyine'1 lerle birlikte ona karsi defalarca savasmışlar ve iki taraftan da adaf1 lar öldürülmüştü. Bundan sonra Hüseyin b. Ali Mekke'ye göçmüş ^ hac zamanına kadar orada ikamet etmişti.

Musa el-Hadi, onun üzerine bir askeri birlik göndermiş; bu İla hatci tamamlamalarından sonra onunla savasmış ve iflKaillandan bir kısmını öldürmüşlerdi. Geri kalanlar kaçarak saga .jdainsiardı. Onun bu isyan hareketi ölümüyle neticelenmiştir, dağıyd

ay gegün devam etmişti. ^a ert bir kimseydi, insanların en eli açık olanıydı. r wâin Mehdi'nin yanma gitmiş, Mehdi ona 40.000 dinar vermiş-O da bu parayı kendi aile efradına, Bagdatlı ve Kûfeli dostlarına atmıştı-Sonra Kûfe'den, üzerinde bir gömlek dahi olmaksızın çi-

dağı -*«i«ti Üzerinde sadece bir kürk vardı. Kürkün altında ise göm-kip gitm1?

Bu senede halifenin amcası Süleyman b. Ebi Cafer insanlara hac-- ttirdi-Ma'tuk b. Yahya, Derbü'r-Rahib yoluyla büyük bir askeri bir-rkle Anadolu'ya gazaya gitti. Rumlar, komutanlarıyla birlikte ona karsi gelmişler ve Hades mintikasına kadar ulaşmışlardı.

Bu senede vefat eden meshur şahsiyetler arasında Hüseyin b. Ali b Hasan b. Hasan b. Hasan b. Ali b. Ebi Talib (Bu, önceki sayfalarda da anlatıldığı gibi tesrik günlerinde öldürülmüştü.), Mansur'un azad-lisi, hacibi ve veziri Rebi b. Yunus da bulunmaktadır. Rebi, Mehdi'nin ve Hadi'nin hacibliğini yapmıştı. Bazı kimseler bunun nesebine dil uzatmışlardır. Hatib Bagdadî, bunun biyografisinden bahsederken münker olan bir hadisi rivayet ettiğini nakletmiştir. Bu hadisin sahinliğinde şüphe vardır.

Rebi b. Yunus, vefat ettikten sonra oğlu Fadl b. er-Rebi haciblik vazifesine getirilmisti. Onu bu vazifeye Hadi tayin etmişti. [21]

Hicretin Yüzyetmisinci Senesi

Bu senede halife Hadi, kardesi Harun Resid'i veliahdhktan alıp yerine oğlu Cafer'i tayin etmek istedi. Harun buna boyun egdi, karsi çıkmadı. Hadi, komutanlardan bir kısmını çağirdi, onlara bu fikrini açti. Onlar da olumlu buldular. Ancak Harun ile Hadi'nin anneleri Hayzuran buna karsi çıktı. O, oğlu Harun'a Hadi'den daha çok meyilli idi. Hadi de daha önceden annesinin idareye el koymuş olmasından ve devlet işlerinin onun eliyle yürütülmesinden hoşlanmadığı için annesinin yetkilerini kisti. "Herhangi bir emir ve komutan eğer annemin kapisına giderse, boynunu vururum ve

onun için sefaat da kabul etmem." dedi. Bunun üzerine Hayzuran da bu konuda konuşmak istemedi ve oğlu Hadi ile artık hiç konuşmamaya yemin etti. Onun evinden ayrılarak baska bir eve tasindi.

Bu olaylardan sonra Hadi, kardesi Harun'a veliahdhktan feragat etmesi için israrda bulundu. Harun'un tarafında yer alan ve büyük komutanlardan olan Yahya b. Halid b. Bermek'e haber salarak yanına çağirtti. Ona söyle sordu: "Harun'u veliahdhktan alip yerine oglum Cafer'i tayin etmeme ne diyorsun?" Halid de ona su cevabi verdi: "Böyle yaparsan, insanların ahidleri önemsememelerinden korkarım. Ama bence en uygun olan, Cafer'i Harun'dan sonraki dönem için veli-ahd tayin etmendir- Kaldi ki insanların çoğunun Cafer'in veliahdligi-na bey'at etmemelerinden korkuyorum. Çünkü o henüz bulûga ermemistir. Böyle yaparsan isler zorlasir. Fitne büyür ve insanlar ayriliga düşerler."

Yahya'nin bu cevabi karsisinde Hadi uzun bir süre basini önüne egdi, öylece durdu. Vakit, geceydi. Sonra onun hapse atilmasini emretti. Daha sonra da serbest birakti.

Bir gün kardesi Harun Resid, Hadi'nin huzuruna geldi. Hadi'nin sag tarafında ve biraz uzagında oturdu. Hadi ona uzun süre bakti, sonra söyle dedi:

- Ey Harun! Gerçekten veliahd olmayi arzuluyor musun?

- Evet, vallahi arzuluyorum. Eger veliahd olur sonra da halifelige geçersen senin münasebetini kopardigin kimselerin gönüllerini kazanirim. Kendilerine haksizlik ettigin kimselere adaletle davranirın1-Kizlarini da ogullarimla evlendiririm.

- Zaten senden bunu bekliyorum.

Hadi böyle dedikten sonra Harun, kalkip onun elini öpmek istedi. Hadi de onun tahtta yani basında oturmasi için yemin verdi. Harun, onunla beraber tahtta oturdu. Sonra Hadi ona 1.000.000 dinar verilmesini, ayrıca hazineye girip diledigini almasını istedi. Haraç mallari geldigi zaman yarisinin ona verilmesini emretti. Bütün bu söylediklerini yaptı ve Harun Resid'den memnun oldu.

Hadi, bu sulhtan sonra Hadisetü'l-Musul'a gitti. Oradan döndükten sonra bu senenin rebiyülevvel ayinin ortasında cuma gecesi Isa-bad'da vefat etti. Baska bir rivayette anlatildigina göre bu senenin sonunda vefat etmistir. Vefat ettigi zaman yirmiüç yasındaydi. Halifeligi alti ay yirmiüç gün sürmüstü. Uzun boylu, beyaz tenli, yakisikli bir kimseydi. Üst dudagi biraz kalkik ve kısa idi.

Onun vefat ettigi bu gecede bir halife ölmüs, baska bir halife (Harun Resid) tahta geçmis, bir diğeri halife de (Me'mun) dünyaya gelmistir. Hadi ile

Harun'un anneleri Hayzuran, bu gecenin ilk saatlerinde söyle demisti: "Bana ulasan bir haberde anlatildigina göre, bu gecede bir halife dogacak, baska bir halife ölecek, baska bir halife de tahta geçecektir."

Anlatildigina göre Hayzuran bu haberi Hadi'nin vefatından bir süre önce Evzaî'den dinlemis ve bunu bir sir olarak saklamistir.

Evzaî söyle demisti: "Hayzuran, oğlu Harun Resid'e kötülük yapmasından korktuğu için oğlu Hadi'yi zehirlemisti. Çünkü Hadi, halife iken annesini devlet islerinin basından uzaklastirmis, gözdelerinden Halise'yi kendi yakınma almis ve itibarli kilmisti. Dogrusunu Allah bilir." [22]

Halife Musa El-Hadi'nin Biyografisi

Musa b. Muhammed el-Mehdi b. Abdullah el-Mansur b. Muham-med b. Ali b. Abdullah b. Abbas Ebu Muhammed el-Hadi. Hicri 169. senenin muharrem ayında halifelige geçti. Hicri 170. senenin rebiyü-level ya da rebiyülahir ayinin ortasında yirmiüç veya yirmidört veya yirmialti yasinda vefat etti. Sahih kavle göre yirmiüç yasinda vefat etmistir. Anlatildigina göre ondan önce hiçbir kimse bu yasta halife olmamistir. Yakisikli, uzun boylu, beyaz tenli, güçlü, kuvvetli bir kimseydi. Üzerinde iki zirh bulunduğu halde yerden sıçrayarak bineğine binerdi. Babasi ona "Reyhanetî (Feslegenim)" adini vermisti.

Isa b. De'b dedi ki: «Bir gün halife Hadi'nin yanındaydim. Ona, içinde iki cariyenin kesik basi bulunan bir legen getirdiler. O cariyelerden daha güzel suretli insan görmemistim. Saçlari gibi güzel saçlar da görmemistim. Saçlari arasında inci ve mücevherler vardi. On-

Tbn kesir

ların kokusu kadar hos koku hissetmemistim. Halife bize dedi ki:

- Bu kesik basların sahipleri ne yapmis biliyor musunuz?

- Hayir.

-Bunlardan birinin digerinin üstüne çıkarak fuhus yaptıkları bana anlatildi. Bunları gözetlemesi için bir hizmetçimi görevlendirdim Hizmetçi bunları gözetledi, sonra yanima gelerek: "İkisi su anda fuhus yapıyorlar." dedi. Ben gittim, ikisinin aynı yatakta fuhus yaptıklarını gördüm. Boyunlarının vurulmasını emrettim.

Böyle dedikten sonra legendeki kesik basların huzurdan çıkarilip götürülmesini emretti. Sonra sanki hiçbirsey olmamis gibi eski konuşmasını sürdürdü.»

Sehamet sahibi ve hükümdarlık islerinden anlayan, tecrübeli âlicenâb ve cömert bir kimseydi.

Söyledigi güzel sözlerden biri su idi: "Suçlunun cezasini çabuk vermek ve hatalari affetmek gibi, hükümdarlığın güzelce yürütülmesine vesile olan baska hiçbir sey yoktur. Bu sayede hükümdarin tahtına göz koyamazlar."

Bir gün bir adama gazaplandı, adam kendisini bağışlamasını istedi, bağışladı ve adamdan hosnud oldu. Bunun üzerine adam ondan Özür dilemeye başladı. Hadi ona söyle dedi: "Senden hosnud olusum, özür dileme yükünden seni kurtardı."

Hadi, oğlu vefat eden bir adama bassaglığı dilerken söyle demisti: 'Sevin... Çünkü oğlun senin için bir düşman ve fitne idi. Üzül... Çünkü o senin için bir rahmet ve dua idi.'

Zübeyr b. Bekkar'm rivayetine göre Mervan b. Ebi Hafsa, Hadi'ye söyle bir kaside okumustu:

"Bir gün Hadi'nin bagisi ve cezası birbirine karisti. Kimse bilemez ki, bu ikisinden hangisi daha iyidir."

Hadi, bu kasideyi okuyan Mervan'a sordu:

- Söyle bakalım; sana pesin 30.000 dirhem vermemizi mi, yoksa divanda dolacak ve sonra verilecek 100.000 dirhem vermemizi mi istersin?

- Ey mü'minlerin emiri, bundan daha güzel birsey var, onu yapmak istemez misin?

- Neymis o sey?

- 30.000 dirhemini pesin ve divanda dolasıp sonra verilecek olan 100.000 dirhemini topluca bana verilmesi.

- Bundan daha güzel birsey var: Bu paraların tümünü sana pesin olarak vereceğim.

Böyle dedikten sonra 130.000 dirhemini pesin olarak verilmesini grevliilere emretti.

Hatib Bagdadî, Muttalib b. Ukkase el-Müzenî'nin söyle dedigini rivayet etmistir:

«Hadi'nin huzuruna, Kureysliilere söven ve Rasûlullah (s.a.v.)'m hatirasına saygisizlik eden bir adama karsi sahitler getirdik. Hadi, h'zim için bir meclis kurdu. Zamaninin fakihlerini ve kapisinda hazır bulunan fakihleri çağirdi, suçluyu da getirtti. Bizleri de huzura çağirdi Biz o adamin Kureysliilere sövdüğünü ve Rasûlullah (s.a.v.)'in hatirasına saygisizlik ettigini ifade ettik. Bunun üzerine Hadi'nin yüzünün rengi degisti, sonra basım önüne egdi. Bir süre sonra basini kaldırıp söyle dedi: «Babam Mehdi, Abdullah b. Abbas'in söyle dedigini rivayet etmistir: "Bir kimse Kureysliilere hakarete bulunursa Allah onu hakir kılar. Sen ey Allah'in düşmani! Kureysliilere eziyet etmekle

yetinmedin, Rasûlullah'in hatirasina da saygisizlik ettin, öyle mi?!» Böyle dedikten sonra görevlilere: "Sunun boynunu vurunî" diye emir verdi. Biz orada iken adamin boynu vuruldu.»

Hadi, hicri 170. senenin rebiyülevvel ayında vefat etti. Cenaze namazini kardesi Harun kildirdi. Bagdat'in dogusunda Isabad'da kendi yaptirdigi ve Beyaz Kösk adini verdigi yere defnedildi. Yedisi erkek, ikisi kız olmak üzere dokuz çocuğu vardı. Erkekler sunlardır: Cafer, Abbas, Abdullah, Ishak, Ismail, Süleyman ve a'mâ Musa. Bu, babasinin vefatından sonra dogmus ve babasinin adini almistir,

Hadi'nin kizlari da sunlardır: Ümmü Isa, Me'mun bununla evlenmistir. Ümmü Abbas, buna "Tevbe" lakabi takilmisti. [23]

Harun Residin Halifeligi

Kardesinin vefat ettigi gecede halifeligine bey'at edildi. Yani hicri 170. senenin rebiyülevvel ayinin ortasinda cuma gecesi, kendisine bey'at edildi. O esnada yirmiiki yasindaydi. Yahya b. Halid b. Bermek için haber gönderdi ve onu hapisten çıkardı. Çünkü Hadi, o gece Yahya'yi ve Harun Resid'i öldürmeye niyetlenmistir. Harun Resid onun süt oğluydu. Harun o zaman Yahya'yi vezirlige tayin etti. Yusuf b. Kasim b. Sabih'i de insa katipligine tayin etti. Yusuf b. Kasim, Harun un önünde durmus ye Isabad'da minber üzerinde onun için bey'at almisti.

Anlatildigina göre o gecede Hadi vefat edince Yahya b. Halid b. dermek, Harun Resid'in yanina gelmis, uykuda oldugunu görünce ona söyle demisti:

- Kalk ey mü'minlerin emiri.

- Beni ne kadar da korkutuyorsun! Eger o adam (Hadi) senin bu yediklerini duysaydi bu onun yaninda benim için çok büyük suç

olurdu, öyle degil mi?

- O adam öldü.

Yahya'nin böyle demesi üzerine Harun Resid kalkip oturdu ve: "Yönetim hususunda vilayetlerle ilgili olarak bana görüslerini söyle," dedi. Yahya da ülkenin vilayetlerini bir bir anlatti. Oralara kimleri tayin edecegini bildirdi. Harun'un, adini verdigi adamlari, o vilayetlerin valiliklerine atamasini istedi. Onlar bu halde konusurlarken bir baskasi geldi ve: "Müjde ey mü'minlerin emiri, su anda senin bir oglun dogdu." dedi. Harun Resid: "Onun adi Abdullah olsun. Me'mun'-duro!" dedi.

Sabah olunca kardesi Hadi'nin cenaze namazini kildirdi ve onu Isabad'da defnetti. Öğle namazini da mutlaka Bagdat'da kilacagina yemin etti. Cenaze islerini tamamladıktan sonra komutan Ebu Is-met'in boynunun vurulmasini emretti. Çünkü o, Cafer b. Hadi ile beraber olmustu. Bir

zamanlar Harun Resid köprünün üzerinden geçecek iken kalabalık meydana gelmiş, komutan Ebu İsmet ona: "Biraz bekle hele. Yerinde dur, veliahd Cafer b. Hadi geçsin." demiş; Harun Resid de ona: "Emire itaat ederim, emrini dinlerim." diye karşılık vermişti. Bunun üzerine Cafer ve Ebu İsmet köprüden geçmişler, Harun Resid de zelil ve kalbi kırık bir şekilde orada beklemişti. Nihayet Harun Resid halifelige geçince sözünü ettiğimiz Ebu İsmet'in boynunun vurulmasını emretmiş, sonra da Bağdat'a gitmişti.

Bagdat köprüsüne vardığında dalgıçları çağırarak onlara söyle demişti: "Benim burada bir yüzüğüm düşüp kayboldu. O yüzüğü babam Mehdi bana 100.000 dirheme satın almıştı. Aradan bir zaman geçtikten sonra Hadi bana haber salarak bu yüzüğü vermemi istemişti. Ben de gönderdiği elçiye teslim ettim. Elçi o yüzüğü burada düşürmüştü."

Harun Resid köprüden geçip gittikten sonra dalgıçlar nehre dalmışlar ve yüzüğünü bulmuşlardı. Harun Resid buna çok sevinmişti.

Harun Resid halifelige geçince, Yahya b. Halid'i vezirliğe tayin etti ve ona söyle dedi: "Halkın yönetim işini sana bıraktım. Bu sorumluluğu üzerimden çıkarıp senin omuzlarına yükledim. Dilediğin adamı yöneticiliğe tayin et, dilediğini de azlet."

İbrahim b. Musilî bu konuda söyle bir şiir söylemişti:

"Görmez misin ki, güneş hastalanmış ve ısı vermez olmuştur. Harun halifelige geçince güneşin ısı arttı.

Allah'ın emini ve cömert olan Harun'un bereketi ile güneşin ziyası fazlaladı.

Harun güneşin padisahi, Yahya ise veziridir."

Sonra Harun Resid, Yahya b. Halid'e, annesi Hayzuran'a danış- hiçbir konuda kesin karar vermemesini emretti. Bunun üzeri- işlerde Hayzuran'a danışılır oldu. Böylece Hayzuran'ın itine fazlaladı, kuvveti arttı. Herseyde hüküm verir oldu. Bu senede Harun Resid, Rasûlullah (s.a.v.)'in akrabalarına gani-etten düşen payın, Hasimler arasında esit miktarda dağıtılmasını

6111 Sonra Harun Resid, zindıkları sıkı takibe aldı. Onlardan çoğunu öldürttü. .

Emin Muhammed b. Resid b. Zübeyde, bu senede, (hicri 175. senede) sevval ayının 16'sında cuma gecesi doğdu.

Bu senede Türk asıllı hadim Ferec tarafından Tarsus şehrinin kuruluşu tamamlandı. Oraya insanlar yerleşti.

Bu senede mü'minlerin emiri Harun Resid insanlara haccettirdi. Mekke ve Medine ahalisine bol miktarda para verdi. Anlatıldığına göre o, bu senede gaza da yapmıştır.

Bu konuda sair Davud b. Rezin söyle bir siir söylemistir:

"Harun sayesinde her beldede nur isidi.

Onun adilane yönetimi sayesinde yol dogruldu.

O öyle bir imamdır ki, Allah'in zatiyla mesgul oldu.

En çok ilgilendigi sey, gaza ve hac oldu.

Insanların gözler onun yüzünün nuru karsısında kisir oldu.

Yüzünün güzelliği ve güleryüzlülüğü insanlara göründüğünde,

Insanlar ona karsi gözlerini kistilar.

Allah'in emin halifesi Harun, cömerttir.

Kendisinden birsey ümid edenlere ümid ettiklerinden fazlasini verir." gitti.

Bu senede Süleyman b. Abdullah el-Bekkar, Anadolu'ya gazaya[24]

Hicretin Yüzyetmisinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Halil B. Ahmed

Ahmed b. Amr b. Temim Ebu Abdirman el-Ferahidî. el- ^ ^ denilir. Ezd kabilesindendi. Nahivcilerin üstadidir. Sibe-, Nadr b. Sümeyl ve diger büyük nahivciler ondan ilim tahsil et-? erdir. Aruz ilminin mucidi de odur- Aruz ilmini bes daireye tak-etmis, bu bes daireden de onbes bahir meydana getirmiştir. Ahfes de buna bir bahir ilave etmistir ki, buna "habep bahri" denir. Sairler den biri bu hususta söyle demistir:

"Halil yaratılmadan önce insanların siirleri sahihti." Halil b. Ahmed'in nagmelerle ilgili bilgisi de vardi. Musiki ilmin vakifti. Bu konuda eserler tasnif etmistir. Lügat ilmiyle ilgili "Kita bü'l-Ayn" onundur. Bu kitabi yazmaya baslamis, ancak ömrü vefa et mediginden ötürü eseri Nadr b. Sümeyl ve arkadaslarindan kendi seviyesinde olanlar, Müric es-Sedusî ve Nasr b. Ali el-Cehdemî tamamladilar. Ibn Dürüstveyh bir kitap yazmis, bu kitabinda Halil'in kendisine yaptigi tesiri anlatmis ve faydali bilgiler vermisti.

Halil b. Ahmed; salih, akilli, vakur ve kâmil bir adamdi. Gerçekten dünyaliga önem vermezdi, az mal sahibiydi. Dar geçime, sikintili bir hayata katlanirdi ve söyle derdi: "Benim dünya ile ilgili tasalarim kapimin ötesine geçmez." Güzel ahlakli, zarif bir insandi. Anlatildigina göre zihnî kapasitesi dar olan bir adam aruz ilmini ondan öğrenmeye çalismisti. Ondan bahsederken söyle demistir:

- Ben, o adama bir gün söyle bir soru sordum:

- Sen su beyti nasıl takti edersin:

"Bir şeyi yapmayı beceremezsen onu bırak, Yapabileceğin işlere yönel."

Bu beyti kendi bilgisi nisbetinde takti' etmeye benimle birlikte başladı. Sonra yanımdan kalkıp gitti. Bir daha da yanıma gelmedi. Muhtemelen kendisine söylemek istediğimi anlamıyordu, onun için dönmedi.

Anlatıldığına göre o, Peygamber (s.a.v.)'den sonra babası hariç hiç kimseye Ahmed adını vermemiştir.

Halil b. Ahmed, hicretin 100. senesinde doğmuş, hicretin 171. senesinde Basra'da vefat etmiştir. Meshur olan rivayet böyledir, ama hicretin 160. senesinde vefat ettiği de söylenir. "Süzûrû'1-Ukûd" adlı eserinde İbn Cevzî'nin ifadesine göre Halil b. Ahmed hicretin 130. senesinde vefat etmiştir. Bu cidden garip bir ifadedir. Meshur olan birinci rivayettir. [25]

Rebi B. Süleyman

Rebi b. Süleyman b. Abdülcebbar b. Kamil el-Muradî. Murad kabilesinin azatlisidir, Misirlidir. Bilgili bir kimseydi, Safiî'den rivayetlerde bulunmuştur ve ondan rivayette bulunanların da sonuncusudur. Salih bir kimseydi. Safiî ona, Büveytî'ye, Müzenî'ye ve İbn Abî dülhakem'e ders vermiş ve bunları iyice yetistirmişti. O da hakikaten bu işte muvaffak olmuştur. Bu konuda şöyle bir siiri vardır:

"Güzelce sabredersen genişliğe çok çabuk ulaşırsın.

İşlerde Allah'ı tasdik eden ve ona karşı dürüst davranan kurtulsa erer.

Allah'tan korkan kimseye eza ve cefa ulaşmaz.

Allah hakkında güzel ümidler besleyen kimse Allah'ı umduğu gibi bulur." [26]

Rebi B. Süleyman B. Davud

Rebi b. Süleyman b. Davud el-Cizî. Bu da Safiî'den rivayetlerde bulunmuştur. Ancak bu zat, hicretin 256. senesinde vefat etmiştir. Doğrusunu Allah bilir. [27]

Hicretin Yüzyetmişbirinci Senesi

Bu senede Harun Resid, Yahya b. Halid'e vezirlik payesinin yanı sıra mührünü de verdi

Bu senede Harun Resid, Cezire valisi Muhammed b. Ferruh'u, Huld sarayında kendi huzurunda eli kolu bağlı olarak öldürttü.

Fadl b. Said el-Harurî isyan etti. Bu yüzden öldürüldü.

Ifrikiye valisi Ruh b. Hatim, halifenin ziyaretine geldi.

Halifenin annesi Hayzuran Mekke'ye gitti. Hac mevsimine kadar orada

ikamet etti, haccini da ifa etti.

Bu senede halifenin amcası Abdüssamed b. Ali, insanlara haccettirdi. [28]

Hicretin Yüzyetmisikinci Senesi

Bu senede Harun Resid, Iraklılardan ürünün yansına ek olarak alman ösür vergisini kaldırdı.

Bu senede Harun Resid Bagdat'tan çıkıp kendisine kalacak baska bir yer aradi, fakat kesin karara varamadigi için geri döndü.

Bu senede Harun Resid'in amcası Yakub b. Ebi Cafer el-Mansur, asanlara haccettirdi.

Bu senede Ishak b. Süleyman b. Ali, Anadolu'ya gazaya gitti. [29]

Hicretin Yüzyetmisüçüncü Senesi

Bu senede Muhammed b. Süleyman, Basra'da vefat etti. Harun eSjd, onun halifelere yarayacak mallarina el konulmasini emretti.

Mallari arasinda çok miktarda altin, gümüs ve diger esyalar görüldü Savaslarda ve Müslümanların yararına olan islerde kullanılmak üze re bu mallara el konuldu.

Muhammed b. Süleyman'in soy kütüğü şöyledir: Muhammed b Süleyman b. Ali b. Abdullah b. Abbas. Annesi Ümmü Hasan binti Cafer b. Hasan b. Hasan b. Ali'dir. Muhammed b. Süleyman, Kureys'in bahadirlarmdandi. Mansur tarafından Basra ve Küfe valiliklerine atanmistti. Mehdi onu, kendi kizi Abbasiye ile evlendirmis ti. Çok miktarda mali ve serveti vardı. Günlük geliri 100.000 dirhemdi. Kirmizi yakuttan, misli görölmemis bir yüzüğü vardı.

Yetimin basini arkadan ön kisma kadar sivazlamak, babasi olan çocukun ise basini ön taraftan arka kisma dogru sivazlamak gerektiğine dair merfu bir hadisi dedesi tariki ile babasından rivayet etmistir. Harun Resid'in ziyaretine gelmiş, halifeligini tebrik etmistti. Harun da ona ikramda bulunmuş, saygi göstermiş ve eski yetkisine ilave bazi yetkiler vermistti. Hilafet sarayından çıkmak istedigii zaman Harun Resid de onunla beraber çıkmış ve onu Kilvaza'ya kadar uğur-lamistti.

Muhammed b. Süleyman, bu senenin cemaziyelahir ayında ellibir yasinda iken vefat etti. Harun Resid onun gizli kalan mali arasinda hilafet makamına yarayacak olanları seçmesi için birini göndermistti. Giden görevli onun mallarının sayimini yaptığında 3.000.000 dinar altını, 6.000.000 gümüs dirhemi ve ayrıca bazi emlaki bulunduğunu tespit etmistti.

Ibn Cerir'in rivayetine göre Muhammed b. Süleyman ile Harun Resid'in annesi Hayzuran aynı günde vefat etmişlerdir.

Cariyelerinden biri Muhammed b. Süleyman'ın mezarı başında durup şöyle bir şiir okumustu:

"Ey Muhammed! Dün gece yanında kaldığın kimsenin başına toprak dökülsün.

Toprağı onun üzerine at ve ona; yasa, de.

Ey toprak, biz seni severiz ve senin üzerine saçıldığın kimseden başka bizde şeref yoktur, şeref onundur."

Bu senede halife Mehdi'nin cariyesi ve mü'minlerin emiri Musa el-Hadi ile Harun Resid'in anneleri Hayzuran vefat etti. Mehdi onu satın almış, sarayına yerleştirmişti. Mehdi'nin yanında itibar kazanınca Mehdi onu azad etmiş ve onunla evlenmişti. Hayzuran da ona iki erkek çocuk doğurmuştu ki, ikisi de halife olmuşlardır. Biri Musa el-Hadi, diğeri de Harun Resid idi. Bu şeref onun Hayzuran'dan başka bir de Abdülmelik b. Mervan'ın karısı ve Velid ile Süleyman'ın anı Vellade binti Abbas el-Absiye'ye nasib olmuştu. Bir de Sahfe-^ nd binti Feyruz b. Yezdücürd'e nasib olmuştu. Bu hatun, efendisi tr lid b. Abdülmelik'e, Mervan ve İbrahim adında iki erkek çocuk do-J j^us, bunların ikisi de halifelige geçmişlerdi.

Hayzuran, efendisi Mehdi, onun babası ve dedesi tariki ile İbn Abbas'tan rivayet etti ki; Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmuştur:

"Allah'tan korkan kimseyi her şey korur."

Hayzuran, satın alması için kendisine sunulduğunda Mehdi onu beğenmişti, ancak bacaklarının inceliğinden hoşlanmamış ve ona şöyle demişti:

- Ey cariye! Son derece hüsn-ü cemal sahibisin, yalnız su bacakların ince ve yaralı ve bereli olmasa.

- Ey mü'minlerin emiri, su bacaklardan ziyade bunların bağlı olduğu yere muhtaçsın. Bunları görniesen de olur.

Mehdi onun verdiği cevabi beğenmiş ve onu satın almış. Hayzuran onun gözdesi haline gelmiş, itibar sahibi olmuştu. Mehdi'nin sağlığında bir kez hacetmişti. Mekke'de iken Mehdi ona bir mektup göndererek yalnızlığım ve ona olan askını, özlemini su şiirle dile getirmişti:

"Biz son derece sevinç içindeyiz ama, sevincimiz ancak seninle tamamlanır.

Bir tek eksigimiz vardır ey sevgilim, siz uzakta biz buradayız. Hızla buraya doğru gelin, eğer yapabiliyorsam, Rüzgarlarla birlikte uçarak gelin."

Hayzuran, Mehdi'ye su cevabi göndermişti. Ya da yanına gelen Mehdi'nin ulagina şöyle demişti:

"Anlattığın özlemini anladık. Neredeyse uçacaktık, ama uçamadık.

Keske rüzgarlar kalbimizdeki askı ve özlemi size ulaşabilse.

Senin için hep özlem duyuyorum ama benden uzaktayken sen yine de sevinç içinde olabiliyor s an, sevincin devam etsin."

Anlatildigina göre, kendisi ile aynı günde vefat eden Basra valisi hamnied b. Süleyman, ona 100 cariye hediye etmişti. Her cariye-njn elinde miskle dolu gümüş birer kupa vardı. Bu hareketine karsi-]k Hayzuran ona söyle bir mektup yazmisti:

Eger senin hakkındaki düşüncelerimizi maddi seylerle ifade et-ek için bunlari göndermis isen bizim senin hakkında düşündükleri-lz> senin bize gönderdiklerinden çok daha yüksek ve fazladır. Sen bunun bedelini bize eksik göndermissin. Ama bize gönderdigin bu diyelerle dostluluguniuzu fa zl al astirmayi istiyorsan, dostlukta b itham etmis oldun." Böyle diyerek hediyeleri Muhammed b. rori göndermisti

iviescia-i uç. yuiuaiciimu yiuik geim i.uuü.060 dir-hemdi. Bu senenin cemaziyelahir ayinin bitimine üç gün kala, cuma gecesi B#gdat'ta ve^at etti- Ogm Harun Resid, cenazesini tesyi etmek için saraydan çıktı, tabutunun altına girdi ve mezarliga kadar götürdü. Yolda ayagi çamura batti. Mezarliga vardiginda su getirterek ayakların1 yıkadi. Mest giyip annesinin cenaze namazini kildirdi Onu mezarina yerlestirdi. Mezardan çıktiginda kendisine bir kürsü getirildi, üzerine oturdu. Fadl b. Rebi'i çağirdi. Mühürü ona verdi ve onu vekilharci yaptı.

Harun Resid, annesi Hayzuran'ın defni esnasinda sair Ibn Nü-veyre'nin Su beyitlerini okudu:

"Bizler zamanin bir kisminde Cüzeyme'nin nedimleri gibi idik. Övle beraberdik ki, artık bunlar ayrılmaz deniliyordu.

Birbirimizden ayrildigimizda ben ve Malik -uzun süre beraber kaldigimi^ halde- sanki bir gece dahi beraber olmamis gibiydik." [30]

Hicretin Yüzyetmisüçüncü Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Gadir

Gadir, Musa el-Hadi'nin cariyesi idi. Musa el-Hadi, onu gerçekten çok severdi- Gadir cidden güzel sarki söylerdi.

Günün birinde sarki söylemekte iken Musa el-Hadi ondan ayrı düşcegi günü düşündü ve yüzünün rengi degisti. Orada bulunanlardan biri' "Sana ne oldu ey mü'minlerin emin?" diye sorunca Musa el-Hadi ona Su cevabi verdi: "Ölecegimi, benden sonra Harun'un halifelige geçceğini ve bu cariyemle evleneceğini düşündüm." Meclisinde hazır bulunanlar ona: "Sana canımız feda olsun. Allah sana uzun ömürler versin." dediler. Onun için dua ettiler.

Sonra Musa el-Hadi, kardesi Harun'u yanina çağirdi. Olup biten leri ona anlatti. Harun Resid de: "Allah göstermesin." dedi. Hacu;ta lak köle a^ad etmek, yaya veya binek üzerinde gidecegi haccin Ali tarafından kabul edilmemesi gibi agir yeminler ettirerek onul1 aû ile evleneniesini istedi. Harun Resid de ona istedigini bu ye^uile yaptı Ayrica Hadi, cariyeden de bu şekilde yemin etmesini intediAe. yemin etti.

Aradan iki ay geçmeden Musa el-Hadi vefat etti. Harun Resid, caye Gadir'i çağırarak ona evlenme teklifinde bulundu. Gadir de: "Na-,xl olur, ikimiz de Musa el-Hadi'ye yemin ettik, evlenmeyeceğimizi söyledik?" dedi. Harun Resid: "Senin yemininin de kendi yeminimin de keffaretini ben ödeyeceğim." dedi.,Onunla evlendi. Gadir onun gözdesi oldu. Öyle ki, Harun'un kucagında uyumakta iken Harun onu rahatsız etmekten korktuğu için hiç kimildamazdı, hareket etmezdi.

Yine bir gece Harun'un yatagında uyumakta iken çiglik atıp ağlayarak uyandı. Harun ona: "Neyin var?" diye sorunca, Gadir şöyle dedi: "Ey mü'minlerin emin, şimdi rüyamda Hadi'yi gördüm. Bana şöyle diyordu:

Ben mezar sakinlerinin komsusu olduktan sonra bana verdiğin sözünü bozdun.

Beni unuttun. Bana ettiğin yalan ve asilsiz günah yeminleri bozdun.

İhanet ederek kardesimle evlendin. Sana Gadir (ihane eden) adını veren doğru söylemiştir.

Ben kemikleri çürümüş kimseler arasına girdim. Dünyadan ayrılıp göçmüş ölümlerden sayıldım.

Yeni arkadaşın sana mübarek olmasın. Belalar üzerinden kalkmasın.

Sabaha varmadan benim yanıma gelesin ve benim uğradığım aki-bete sen de uğrayasın!"

Harun Resid ona: "Bu karışık rüyalarından biridir." deyince, Gadir: hıÇ de Öyle de1 ey mü'minlerin emiri. Onun söylediği c uSfnkl kalbime yazıldı." dedi. Sonra sarsıldı, çirpinmaya Sabaha varmadan vefat etti. [31]

Heylane

Residin cariyesi idi- Bu kadın "Hiye liennehu: O adını vermisti" S°ZÜnü çok kullandığı için Harun Resid ona Heylane Haliki,Gy Harun Heylane'yi çok severdi. Daha önce Heyla-iJn evine jntr r? b" Bermek'in cariyesiydi. Harun Resid bir gün , Zaman Harun halife degildi. Yolda iken Heylane Ine °na SÖyle ddIne' Haliki,Gy u Heylaneyi çok severdi. Daha önce Heyla °,niJn evine jntr r? b" Bermek'in cariyesiydi. Harun Resid bir gün karŞilasti tt , Zaman Harun halife dgildi Yld ik HIne

"" Se*dlne °na SÖyle dedi:

nasibimiz olmayacak mi? Senden yararlanamayacak

- Bunun yolu nedir?

- Beni su ihtiyar Halid'ten iste, beni sana hibe etsin.

Harun, Heylane yi Yahya b. Halid'ten istedi. Yahya da Heylane'yi ona hibe etti. Heylane böylece Harun'un gözdesi haline geldi. Harun'un yanında üç sene kaldı. Sonra vefat etti. Harun onun ölümüne çok üzüldü. Onun için bir agıt yaktı:

"Üzerine toprak örttükleri ve hasretin yüregimde dolastığı zaman dedim ki: Git, Allah'ın huzuruna var. Senden sonra artık ebediyete kadar hiçbir şey beni sevindirip mutlu kılamaz."

Heylane'nin ölümü nedeniyle Abbas b. Ahnef de şöyle demisti:

"Ey ölümüyle mezarların birbirlerini mustuladığı ve sevindiği kadın.

Zaman beni üzmeyi amaçladı ve seni vurdu.

Bir dost ariyorum ama beni teselli edecek bir dost bulamıyorum.

Yalnız sağlığında seni görmüş olduğum yerlere gidip dolasiyorum.

Harun Resid, bu siirin sahibi Abbas b, Ahnef e, 40.000 dirhem verilmesini emretti. Dogrusunu Allah bilir. [32]

Hicretin Yüzyetmisördüncü Senesi

Bu yıl Sam'da bazı karışıklıklar çıktı. Yine bu yılda Harun Resid, Imam Ebu Yusuf un oğlu Yusuf u kadiliga tayin etti. Ebu Yusuf un babasi da hayattaydı.

Bu yılda Abdülmelik b. Salih, Anadolu'ya gazaya gitti. Bizans'a girdi.

Bu yılda Harun Resid insanlara haccettirdi. Mekke'ye yaklastiginda sehirde veba salgini oldugunu duydu, sehre girmedı. Vakfe zamani Arafat'ta vakfesini yaptı. Sonra Müzdelife'ye, oradan da Mi-na'ya gitti. Sonra Mekke'ye girip sa'yini yaptı. Sehirde durmayip ayrıldı ve Bagdat'a döndü. [33]

Hicretin Yüzyetmişbesinci Senesi

Bu senede Harun Resid kendisinden sonraki dönem için oğlu Mu-hammed b. Zübeyde'yi veliahd tayin etti, ona Emin adını verdi. O esnada Emin henüz bes yasındaydı. Sair Süllem el-Hasir bu konuda şöyle dedi:

"Allah halifeyi muvaffak kilsin. Çünkü o, seçkin ve parlak şahsiyetler için hilafet evini kurdu.

O halifedir, babası ve dedesi de halifedir. Bunlar görerek ve deneyerek

onun liyakatma sahitlik ettiler.

Cinler ve insanlar Mehdi el-Hüda Muhammed b. Zübeyde'ye bey'at ettiler. O ki annesi Zübeyde, Cafer'in kızıdır."

Harun Resid, Abdullah el-Me'mun'da asalet ve üstünlük görüyor ve söyle diyordu: "Vallahi, onda Mansur'un akıl ve tedbiri, Mehdi'nin nüsük ve ibadeti, Hadi'nin izzet-i nefsi vardır. Buna dördüncü bir vasif eklememi istersen bunu da yaparım. Ama Muhammed b. Zübeyde'yi veliahdlıkta ondan öne alıyorum ve biliyorum ki o, hevesine uyan biridir. Fakat bundan baskasını da yapamıyorum." Böyle dedikten sonra da su siiri okudu:

"Görüsün ve fikrin yüzü bana göründü. Yalnız ben daha akıllı olan ve tedbir gerektiren ise galib oldum.

Aramızda paylastiktan sonra sütü artık nasıl memeye geri sokarız. Artık o süt paylaşılan ve yagma edilen bir nesne haline gelmiştir.

Düzeldikten sonra islerin egrilmesinden, sağlanıl astiktan sonra yönetimin çatırdamasından korkuyorum."

Bu senede Abdülmelik b. Salih, Anadolu'ya gazaya gitti. Vakidî böyle demistir.

Bu senede Harun Resid insanlara haccettirmistir.

Yine bu senede Yahya b. Abdullah b. Hasan, Deylem'e gitmiş, orada isyan hareketini baslatmıştır. [34]

Hicretin Yüzyetmişbesinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Abide Ve Zahide Bir Hatun Olan Sa'vane

Sa'vane, siyahi bir cariyeydi, çokça ibadet ederdi. Kendisinden güzel sözler rivayet edilmistir.

Fudayl b. İyaz, ondan dua tebinde bulunmuş, o da Fudayl'a su cevabi vermisti: "Seninle Allah arasında bir vesile yok mudur ki, kendisine dua ettiginde duana icabet etsin?"

Sa'vane'nin bu cevabi karsısında Fudayl, hiçkarak yere düsmüş ve bayılmışti. [35]

Leys B. Sa'd

Leys b. Sa'd b. Abdurrahman el-Fehmî. Fehim kabilesinin azatlisi idi.

Ibn Hallikan dedi ki: "Leys, Kays b. Rufaa'nin azadhsi idi. Yarii Rufaa kabilesinden Abdurrahman b. Müsafir el-Fehmî'nin azadlisry-di. Leys, Misir diyarinin imamiydi. Bu hususta hiç ihtilaf yoktur."

Leys, Misir'a bağıli Kalkasende kasabasinda, hicretin doksandör-düncü

senesinde dogdu. Hicri 175. senenin saban ayında vefat etti Hayatinin büyük bir kismini Misir'da geçirdi.

Ibn Hallikan dedi ki: "Onun asli Kalkasende sehrindedir. Anlatildigina göre saglam bir zihni vardi. Misir'da kadiliga tayin edildi. Ama kadilik görevine basladiktan sonra zihni karisti. Hicretin 124. senesinde dogdu." Bu, cidden gariptir.

Anlatildigina göre onun senelik geliri 5.000 dinardi. Senelik gelirinin 80.000 dinar oldugunu söyleyenler de vardir. Buna ragmen zekatla mükellef olmamisti. Fikih, hadis ve Arap gramerinde imamdi.

Safiî dedi ki: "Leys, Imam Malik'ten daha fakihti. Ancak o kendi arkadaslarini kaybetti."

Imam Malik, kendi kizina çeyiz olarak vermek için Leys'ten bir miktar aspur istedi. Leys de ona hediye olarak otuz yük aspur gönderdi. Imam Malik, ihtiyaci kadar olan aspuru aldı, artanini da 500 dinara sattı. Yine de yanında bir miktar aspur kaldı.

Bir defasında hacca gittiginde Imam Malik ona bir tabak taze hurma ikram etti. O da hurmayı alıp tabagin içine 1.000 dinar koyup Imam Malik'e gönderdi.

Alim arkadaslarindan bazisina, 1.000 dinar veya buna yakin miktarda para hibe ederdi.

Arkadaslariyla birlikte gemiye binerek Iskenderiye'ye sefer yapardi. Yolculukta arkadaslariyla birlikte kendisi bir gemiye, mutfagini da erzaklariyla birlikte baska bir gemiye yüklerdi. Onun menkibeleri cidden çoktur.

Ibn Hallikan'dan nakledildigine göre Leys'in vefat ettigi günde adamin biri söyle demistir;

"Leys gitti artık. Sizin Leys'iniz (aslaniniz) yoktur. Ilim garip kaldı ve mezara gömüldü."

Leys'i defnedenler, etraflarina baktılar ve bu siiri okuyan kimseyi göremediler. [36]

Münzir B. Abdullah

Münz b. Abdullah b. Münzir el-Kuresî. Halife Mehdi ona kadilik +eklif etti- Bu görevi kabul ettigi takdirde ona beytü'l-maldan 100.000 dirhem para verecegini söyledi. Ancak Münzir söyle cevap verdi:

- Ben yönetime geçmemek için Allah'a söz vermisim. Allah'a verdigim sözünü bozmaktan Allah'a siginirim ve müminlerin emirinden de özür dilerim.

Mehdi ona söyle sordu: -Vallahimi?

- Vallahi öyle.
- Öyleyse var git, seni bu görevden affettim. [37]

Hicretin Yüzyetmisaltinci Senesi

Bu senede Yahya b. Abdullah b. Hasan b. Hasan b. Ali b.Ebi Ta-lib, Deylem diyarında isyan etti. Çok sayıda insan ve büyük kalabalıklar ona tabi oldular, kuvveti arttı. Çesitli mintikalardan ve sehirlerden insanlar göçüp yanma geldiler. Harun Resid bundan rahatsız oldu. Fadl b. Yahya b. Halid b. Bermek'i, 50.000 askerle üzerine gönderdi. Kûri Cebel, Rey, Cürcan, Taberistan, Komes ve havalisinde Fadl'i yetkili kildi. Fadl b. Yahya, büyük bir alâyisle oraya doğru yola koyuldu. Her konakta Harun Resid'in mektupları özel ulak vasıtasıyla Fadl b. Yahya'ya ulaşıyor, ayrıca Harun Resid ona çeşitli armaganlar gönderiyor, ihsanlarda bulunuyordu.

Öte yandan Harun Resid, Deylem hükümdarına mektup yazarak Yahya'nın kendilerine ulaştırılmasına yardımcı olması durumunda 1.000.000 dirhem vereceğini vaad etti. Fadl da Yahya b. Abdullah'a mektuplar yazıp kâh tehdid ederek, kâh birseyler vaad ederek kimi zaman da ümidlendirip ragbet ettirerek kendisine teslim olması durumunda Harun Resid'in yanında onu affettirme girişiminde bulunacağını söyledi. Yahya, Harun Resid'in bizzat kendi eliyle eman yazısı yazıp göndermesi durumunda ancak teslim olacağını söyledi. Fadl da bu durumu bir mektupla Harun Resid'e bildirdi. Harun Resid buna Çok sevindi. Fadl'm Harun Resid yanında itibarı yükseldi.

Harun Resid, bunun üzerine Yahya için kendi eliyle bir eman ku yazdı. Emannameye fikiçileri ve Hasimilerin önde gelenle- sahit tuttu. Sahitler arasında Abdüssamed b. Ali de vardı. Harun id bu emannamayı, birçok armaganlarla birlikte Fadl ve adamları, Yahya'ya teslim etmeleri için gönderdi. Fadl ve adamları bu görevi yerine getirdiler, emannamayı ve armaganları Yahya'ya teslim ettiler.

Sonra kendisini alıp Bagdat'a getirdiler. Harun Resid onu karşı, ladi, ona ikramda bulundu. Bol miktarda armaganlar ve bağışlar verdi.

Bermek ailesi Harun Resid'e büyük hizmetlerde bulundular. Öv İeki Yahya b. Halid: "Ben ve oğlum bizzat ona hizmette bulunduk " demistir. Yahya b. Halid'i Harun Resid'in yanına getiren Fadl'in Harun Resid yanında mevki ve itibarı yükseldi. Çünkü o böyle yapmakla Abbasilerle Fatimiler arasında bânin gerçekleşmesine çaba sarfet-misti. Mervan b. Ebi Hafsa, Fadl b. Yahya'yi bu yaptığından Ötürü sükranla anarak şöyle bir siir söylemişti:

"Muzafer oldun. Bermekilerin eli felç olmasın. Sen Hasimiler arasındaki çatlağı onarip barışı gerçekleştirdin Öyle bir zamanda ki, barışçılar bu çatlağı onarmaktan aciz kaldılar.

Geri çekildiler ve bu çatlak onarılamaz, dediler. Sen kendi ellerinle öyle bir planı gerçekleştirdin ki,

Bu seref, mevsimler boyu hatırası yad edilecek bir seref haline geldi.

Hükümlerlik çakmagi böylece hep yanar oldu.

Sizler için ki, çakmaklar hisse sahipleri için yumuldugunda sizler için açılır."

Dediler ki: Bundan sonra Harun Resid, Yahya b. Abdullah b. Ha-san'a karşı tavrı değiştirdi. Baska bir rivayette anlatıldığına göre onu hapse attırdı. Sonra Hasimilerden bir cemaat meclisinde oturmakta-larken onu huzuruna getirtti. Yahya huzura geldiğinde Harun'un kendisine göndermiş olduğu emannameyi getirip gösterdi. Harun Resid, Muhammed b. Hasan'a bu emannamenin doğru olup olmadığını sordu. O da doğru olduğunu söyleyince Harun Resid ona öfkelenildi.

Ebü'l-Bahteri dedi ki: "Ey halife, bu emanname bir şey ifade etmez. Sen bu adam hakkında dilediğin hükmü ver." Böyle dedikten sonra emannameyi parçalayarak üzerine tükürdü.

Harun Resid, Yahya b. Abdullah'a öfkeli bir şekilde gülümseyerek söyledi dedi:

- De bakalım ne diyeceksen. İnsanlar seni zehirlediğimizi söylüyorlar, öyle mi?

- Ey mü'minlerin emiri, bizimle sizin aranızda akrabalık, sila-i rahim ve hukuk vardır. Beni niçin azaplandırıp hapse atıyorsun?

Harun Resid ona acıdı, bu esnada Bekkar b. Mus'ab b. Sabit b-Abdullah b. Zübeyr araya girerek söyledi dedi: '

- Ey mü'minlerin emiri! Bu sözler seni aldatmasın. Bu adam asi sakidir. Seni aldatmak, habislik yapmak için böyle söylüyor. Bu bi-Ve bulunduğumuz şehri ifsad etti. Düzenimizi bozdu, orada isyan çıktı-

Yahya dönüp Bekkar'a söyledi dedi:

- Siz kim oluyorsunuz; Allah size afiyet versin? Senin baban be-babalarımın ve sunun babalarıyla birlikte Medine'ye hicret etti.

Bundan sonra Yahya, halife Harun Resid'e söyledi dedi:

_ Ey mü'minlerin emiri! Kardeşim Muhammed b. Abdullah öldü-öldüğü zaman bu adam bana geldi ve: "Senin kardeşini öldüren Allah lanet etsin!" dedi ve bu konuda yirmi beyit kadar şiir okudu. Sonra da söyledi dedi: "Eğer sen su ayaklanma işini başlatırsan sana ilk bey'at edecek olan benim. Biz sana destek olduğumuz halde ne diye Basra'ya gitmiyorsun?"

Yahya b. Abdullah'ın böyle demesi üzerine Harun Resid ile Bekkar b. Mus'ab ez-Zübeyrî'nin yüzlerinin rengi değişti. Bekkar, büyük yeminler ederek

Yahya'nin bu konuda yalan söyledigini iddia etti. Harun Resid de bu duruma sasti, sonra Yahya'ya söyle dedi:

- Bekkar'in o zaman sana kardesin için okudugu mersiyeden bir-seyler hatirlayabiliyor musun?

- Evet.

Böyle dedikten sonra Harun Resid'e o mersiyenin bir kismini okudu. Bekkar b. Mus'ab inkarinda devam etti. Yahya b. Abdullah ona söyle dedi:

- Eger yalan söylüyorsam, Allah'in güç ve kuvvetinden uzak olayim. Allah beni kendi gücüm ve kuvvetimle basbasa biraksin, de.

Bekkar, bu sekilde yemin etmeye yanasmadi. Harun Resid öfkelenerek mutlaka bu sekilde yemin etmesini emretti. O da yemin etti. Harun Resid'in huzurundan çıkmadan Cenâb-i Allah onu felç etti ve o saatte öldü.

Baska bir rivayette anlatildigina göre karisi onun yüzüne bir yastik bastirarak bogmak suretiyle onu öldürmüştür. Allah onu kahretsin.

Sonra Harun Resid, Yahya b. Abdullah'i serbest birakti ve ona 100.000 dinar verdi. Anlatildigina göre onu bir günden az bir süre veya baska bir rivayette ifade edildigine göre üç gün süreyle hapiste tutmustu. Harun Resid'den ona ulasan paraların toplami 400.000 di-

oldu. Bundan bir ay sonrasina kadar yasadi. Sonra vefat etti. Al-ona rahmet eylesin,

Bu senede Sam'da Nizarîler -ki bunlar Kays kabilesinden idiler- Yemanîler arasinda büyük bir fitne meydana geldi. Bu, Havran'da pydana gelen ilk asiret kavgasi oldu. Bunlar, cahiliye dönemindeki hallerine döndüler ve iki taraftan da çok sayida insan öldü. O esnada Sam bölgesinin valisi, Harun Resid'in amcası oğlu Musa b. Isa idi Abdüssamed b. Ali oldugu da söylenir. Dogrusunu Allah bilir. Diimsk sehrinin valisi ise Cafer el-Mansur'un kölelerinden Sindi b. Sehl idi

Sam valisi, Kays kabilesinin reisi Ebü'l-Heyzam el-Mizzî'nin Dimisk sehrine hakim olmasından korkarak fitne esnasinda sehrin surlarini yikti. Ebü'l-Heyzam el-Mizzî, çirkin yaratıhsli bir adamdi. Ca-hiz onun hakkında söyle demistir: «O, kervancılara, denizcilere dokumacılara yemin ettirmez ve, "Söz bunların sözüdür." derdi. Hamallar ve kitap muallimlerine gelince onların sözünün dogru olup olmadigini anlamak için istihare yapardi.»

Ebü'l-Heyzam el-Mizzî, hicretin 204. senesinde vefat etti. Fitne büyüyünce Harun Resid, Musa b. Yahya b. Halid'i komutanlardan ve reisülküttaplardan olusan bir cemaatla oraya gönderdi. Bunlar halki baristirdilar. Fitne atesi söndü, halkın isleri yoluna girdi. Bunlar fitnenin elebaslarından bir grubu alip Harun Resid'e götürdüler. Harun Resid de bunlar hakkında verilecek

hükmü Yahya b. Halid'e birakti. Yahya da onlari affedip serbest birakti. Bu hususta sairlerden biri söyle demisti:

"Sam iyiden iyiye karisti, öyle bir fitne meydana geldi ki küçük çocukların saçları üzüntüden ağardı.

Musa, süvari ve piyadeleriyle Sam'a akti.

O gelince Sam sadece onun bereketiyle itaate yanasti, boyun egdi.

Bu böyle bir cömert kisidir ki bütün cömertlikleri alt etmistir.

Babasi Yahya'nin ve dedelerinin cömertliklerini asip geride birakmistir.

Musa b. Yahya, eski yeni bütün mallarini ve paralarini vererek cömertlik yapti.

Musa cömertligin zirvesine ulasti. Cömertlik onun yataginın astandir.

Ben gerek nesir gerek manzum bütün övgülerimde sadece onu kasdettim.

Bermekilerin serefi ona raci oldu.

O, kendisine dönen bu serefle çok yüceidi.

Onlar siirin hafifine de uzununa da sahip oldular."

Bu senede Harun Resid, Gitrif b. Atâ'yi Horasan valiliginden azletti; yerine Arus lakabiyla taninan Hamza b. Malik b. Heysem el-Huzâi'yi tayin etti.

Bu senede Harun Resid, Misir valiligine birini atamasi isini, Cafer b. Yahya b. Halid'e birakti. Cafer de oraya Ömer b. Mehran'i tayin etmeyi uygun gördü ve tayin etti. Ömer b. Mehran; çirkin yaratihslı» hgi bozuk, sasi gözlü, zayıf vücutlu biri idi. Ömer'i oraya tayin et-esinin sebebi suydu: Misir valisi Musa b. Isa, Harun Resid'i tahtın-Jf n indirmeye niyetlenmistir. Bunu duyan Harun Resid: "Vallahi Mu-(vi Misir valiliginden azledecegim. Yerine insanların en güzelini ta-S. edecegim." demis ve Ömer b. Mehran'i çağırarak onu Cafer b. Yahya el-Bermekî'nin tavsiyesi üzerine Misir'a vali olarak tayin etmistir- Ömer bir katira, kölesi Ebu Dürre de baska bir katira binerek Misir'a gittiler. Sehire girdiklerinde vali Musa b. Isa'nin meclisine gittiler ve orada bulunan insanların geri tarafında oturdular. Cemaat dagildikten sonra Musa b. Isa, kim oldugunu bilmeksizin Ömer b. jyfehran'a yönelip sordu:

- Bir ihtiyacin mi var ey ihtiyar adam?

- Evet. Allah valiyi islah etsin.

Böyle dedikten sonra mektubu valiye verdi. Vali mektubu okuyunca ona söyle dedi:

- Ömer b. Mehran sen misin?

- Evet.

- "Misir hakimiyeti ve mülkü benim değil midir?" dediği zaman Allah Firavun'a lanet etsin.

Bundan sonra görevi Ömer'e devretti ve Misir'dan ayrılıp gitti. Ömer b. Mehran da isinin basına geçti. Altın, gümüş ve kumas dışında halktan hiçbir hediye kabul etmedi. Sonra kendisine sunulan bütün hediyelerin üzerine sahiplerinin adlarını yazdı. Bundan sonra halktan haracı talep etti ve bu hususta onları zorladı. Bazıları ödemeyi geciktirince yemin ederek, "Haracı ödemeyi geciktirene söyle ve söyle yaparım." diye tehditte bulundu. Bol miktarda haraç topladı. Topladığı haraçları Bağdat'a gönderdi. Haraç ödeme isini geciktireni de Bağdat'a gönderiyordu. İnsanlar onun idaresinde itaatkar oldular, edeplendiler.

Haracın ikinci taksitinin ödenme dönemi gelince halkın çoğu ödemekten aciz kaldı. O da bu kimseleri huzuruna çağırdı, daha önce kendisine sunmuş oldukları hediyeleri de getirtti. Sunulan hediye nakit ise o hediye haraca mahsub etti. Eğer sunulan hediye buğday ise, buğdayı satıp parasını haraca mahsub etti ve onlara: "Ben bu hediyeleri sizin için yanımda saklamıştım. İhtiyaç duyacağınız anda harcayacağımı karara bağlamıştım." dedi. Böylece Misir'da haraç ödeme işi mükemmel bir şekilde tamamlandı. Ondan önce hiçbir vali böyle bir uygulamayı gerçekleştirememişti.

Haraç ödeme işini tam bir şekilde tamamladıktan sonra oradan [^]İdi. Çünkü o, Misir'a atandığı zaman ülkenin düzeni sağlanıncaya ve haraç işi tamamlanıncaya kadar orada görev yapacağını, bu işi gerçekleştirdikten sonra görevden affedileceğini şart koşmuştu. Misir'da onun beraberinde asker falan yoktu. Sadece kölesi Ebu ve hacibi vardı. İşlerini o bizzat yürütürdü.

Bu senede Abdurrahman b. Abdülmelik Anadolu'ya gazaya ve bir kale fethetti.

Bu senede Harun Resid'in zevcesi Zübeyde, kardeşi ile birlikte hacetti. Hac emiri, Harun Resid'in amcası Süleyman b. Ebi Cafer el-Mansur'du. [38]

[1] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/204-215.

[2] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/216.

[3] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/216-217.

[4] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/217-219.

[5] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/220.

[6] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/220-223.

[7] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/223-225.

- [8] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çagri Yayinlari: 10/225-226.
- [9] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çagri Yayinlari: 10/226-227.
- [10] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çagri Yayinlari: 10/227-244.
- [11] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çagri Yayinlari: 10/244.
- [12] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çagri Yayinlari: 10/244-246.
- [13] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çagri Yayinlari: 10/246.
- [14] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çagri Yayinlari: 10/246-247.
- [15] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çagri Yayinlari: 10/247-250.
- [16] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çagri Yayinlari: 10/250-251.
- [17] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çagri Yayinlari: 10/251-253.
- [18] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çagri Yayinlari: 10/253-254.
- [19] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çagri Yayinlari: 10/254.
- [20] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çagri Yayinlari: 10/254-263.
- [21] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çagri Yayinlari: 10/263-265.
- [22] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çagri Yayinlari: 10/266-267.
- [23] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çagri Yayinlari: 10/267-269.
- [24] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çagri Yayinlari: 10/269-271.
- [25] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çagri Yayinlari: 10/271-272.
- [26] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çagri Yayinlari: 10/272-273.
- [27] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çagri Yayinlari: 10/273.
- [28] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çagri Yayinlari: 10/273.
- [29] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çagri Yayinlari: 10/273.
- [30] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çagri Yayinlari: 10/273-276.
- [31] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çagri Yayinlari: 10/276-277.
- [32] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çagri Yayinlari: 10/277-278.
- [33] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çagri Yayinlari: 10/278.
- [34] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çagri Yayinlari: 10/278-279.
- [35] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çagri Yayinlari: 10/279.
- [36] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çagri Yayinlari: 10/280.
- [37] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çagri Yayinlari: 10/281.
- [38] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çagri Yayinlari: 10/281-286.
-

Hicretin Yüzaltmisaltıncı Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler .	2
Ibrahim B. Salih.	2
Ibrahim B. Hereme.	3
Salih B. Besir El-Mirri	3
Müseyyeb B. Züheyr.	4
Veddah B. Abdullah.	4
Hicretin Yüzyetmisyedinci Senesi	4
Hicretin Yüzyetmissekizinci Senesi	5
Hicretin Yüzyetmisdokuzuncu Senesi	7
Hicretin Yüzyetmisdokuzuncu Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler .	7
Ismail B. Muhammed.	7
Imam Malik.	8
Hicretin Yüzsekseninci Senesi	9
Hicretin Yüzsekseninci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler .	10
Ismail B. Cafer.	10
Hassan B. Ebi Sinan.	10
Afiye B. Yezid.	10
Sibeveyhi	11
Ufeyre El-Abide.	12
Hicretin Yüzseksenbirinci Senesi	12
Hicretin Yüzseksenbirinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler .	13
Hasan B. Kahtabe.	13
Abdullah B. Mübarek.	13
Mufaddal B. Fudale.	15
Yakub Et-Taib.	15
Hicretin Yüzseksenikinci Senesi	15
Maan B. Zaide.	16
Kadi Ebu Yusuf	16
Yakub B. Davud B. Tahman.	19
Hicretin Yüzseksenüçüncü Senesi	20
Musa B. Cafer.	21
Hasim B. Besir B. Ebi Hazim..	21
Yahya B.Zekeriya.	22
Yunus B. Habib.	22
Hicretin Yüzseksendördüncü Senesi	22
Hicretin Yüzseksendördüncü Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler .	22
Ahmed B. Resid.	22
Abdulah B. Mus'ab.	23
Abdullah B. Abdülaziz El-Ömeri	24
Muhammed B. Yusuf B. Ma'dan.	24

Hicretin Yüzseksenbesinci Senesi	24
Hicretin Yüzseksenbesinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler	25
Abdüssamed B. Ali	25
Rabiatü'l-Adeviye	26
Hicretin Yüzseksenaltinci Senesi	26
Hicretin Yüzseksenaltinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler	27
Sair Süllem El-Hasir	27
Abbas B. Muhammed	28
Yaktin B. Musa	28
Hicretin Yüzseksenyedinci Senesi	29
Hicretin Yüzseksenyedinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler	35
Cafer B.Yahya	35
Garip Bir Hikaye	39
Fudayl B. İyaz	41
Hicretin Yüzseksensekizinci Senesi	42
Ebu İshak El-Fezarî	43
İbrahim El-Musilî	43
Hicretin Yüzseksendokuzuncu Senesi	44
Hicretin Yüzseksendokuzuncu Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler	45
Kisaî	45
Muhammed B. Hasan B. Züfer	46
Hicretin Yüzdoksaninci Senesi	46
Hicretin Yüzdoksaninci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler	47
Esed B. Amr B. Amir	47
Yahya B. Halid B. Bermek	48
Hicretin Yüzdoksanbirinci Senesi	50
Hicretin Yüzdoksanikinci Senesi	51
Hicretin Yüzdoksanikinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler	52
İsmail B. Cami	52
Bekir B.Nattah	53
Abdullah B. İdris	53
Sa'saab. Selam..	54
Ali B. Zibyan	55
Abbas B. Ahnef	55
İsa B. Cafer	56
Fadl B.Yahya	56
Mansur B. Zibrikan	58
Kadi Ebu Yusuf'un Oğlu Yusuf	58
Hicretin Yüzdoksanüçüncü Senesi	59
Harun Resid'in Vefati	59
Harun Resid'in Biyografisi	60
Sağlığın düşüp gitti, hastalık sana geldi.»	67
« Ben Ka'ka' b. Amr'in yanında oturan kişiydim. Onun yanında oturan kimse nasipsiz kalmaz.»	67
« Gözlerinden biri ile uyur, diğeriyle gelecek musibetleri gözetler. O, uyurken dahi uyanık durur.»	67

Hicretin Yüzaltmisaltinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Ibrahim B. Salih

Ibrahim b. Salih b. Ali b. Abdullah b. Abbas. Misir valisi idi. Bu senenin saban ayinda vefat etti. [1]

Ibrahim B. Hereme

Bu zat sairdi. Soy kütüğü şöyledir: Ibrahim b. Ali b. Seleme b. Amir b. Hereme Ebu Ishak el-Fihri el-Medenî.

Medine heyeti ile birlikte halife Mansur'un ziyaretine gelmistti. Bunlar Mansur'un karsisinde bir perde arkasinda oturtuldular. Perdenin gerisinde oturan halife halki görüyordu ama meclistekiler onu göremiyorlar di. Hacib Ebü'l-Hasib de ayakta durmus: "Ey mü'minle-rin emiri, bu falan hatiptir." diyor, halife Mansur da o hatibe, konusmasini emrediyor, hatip konusmaya basliyordu. Sonra hacib, "Ey mü'minlerin emiri, bu falan sairdir." diyor, Mansur da siir okumasini emrediyor, o da siir okumaya basliyordu. En sona kalan Ibn Hereme oldu. Ben onun söyle dedigini isittim: "Sana merhaba degil, Allah senin gözünü doyurmasin ve seni memnun etmesin." Ibn Hereme diyor ki: Ben böyle deyince artik "Ey Ibn Hereme sen öldün!" dedim. Sonra halife benden siir okumami istedi. Ben de ona su kasidemi okudum:

"Kendisine eman verdigin kimse tehlikelerden emin olur. Ama kendisini aglatmak istedigini kimse de aglar."

Halife Mansur perdenin kaldirilmasini emretti, perde kaldirildi-Yüzünün ay parçasi gibi aydinlandigini gördüm. Kasidenin gerisim okumami emretti ve bana, yanma yaklasip yakininda oturmami emretti. Sonra bana söyle dedi:

- Yaziklar olsun sana ey Ibrahim! Eger duyugum bazi günahların olmasaydi sana arkadaslarından daha çok armagan verirdim.

- Ey mü'minlerin emiri, isledigimi duyugun her günahi, eger af-tmeniis isen ben onu ikrar ediyorum.

Ben böyle deyince kirbaci aldi. Bana iki darbe vurdu, sonra da ba-10 000 dirhem ve bir kaftan verilmesini emretti. Beni affetti ve arkadaslarimin arasina katti.

Halife Mansur, ona su siirinden ötürü kizginlik duyuyordu;

"Her ne kadar onlari sevdigimden ötürü kinansam da,

Ben, Hz. Fatima evladini seviyorum.

Onlar ki, muhkem ayetleri ve Islâm dinini, ayakta duran dimdik olan bir nesebi getiren Rasûlullah'in kizinin evladidir.

Onlari sevmek bana yeter. Meralarda otlayan hayvanlari bu yüzden benden esirgeseler de umurumda degil."

Asniaî, Ibn Hereme hakkında söyle demistir: "Sairler, Ibn Hereme ile sona erdiler."

Ebü'l-Ferec Ibn Cevzî; îbn Hereme'nin hicri 176. senede vefat ettigini söylemistir.

Bu senede vefat edenler arasinda Veki b. Cerrah'in babasi Cerrah b. Melih, Said b. Abdurrahman b. Abdullah b. Cemil Ebu Abdullah el-Medinî de bulunmaktadır. Bu zat, Mehdi'nin zamaninda Bagdat'ta onyedî sene kazaskerlik yapmistir. Ibn Main ile digerleri bunun sika bir ravi oldugunu söylemislerdir. [2]

Salih B. Besir El-Mîrrî

Abid ve zahidlerdendi. Çok aglardi, Öğüt verirdi. Süfyan-i Sevrî ve diger âlimler onun meclisine katilirlardi. Süfyan: "Bu kavmin uya-ncisidir." derdi. Mehdi, meclisine gelmesi için ona haber saldi. Bir merkebe binerek Mehdi'nin yanma geldi. Halifenin oturduğu sergiye yaklasti, hâlâ bineginin üzerindeydi. Halife Mehdi, veliahdlari Musa ile Harun'a, kalkip onu karsilamalarini ve bineginden indirmelerini emretti. Onlar da hemen kalkip onu karsiladilar ve bineginden indirdiler. Bu saygi ve tazim karsisinda Salih, kendi kendine: "Eger bunlarla idare-i maslahat yapar ve bugün bu makamda hakki açıklam.azsam ziyana ugrarim." dedi. Sonra Mehdi'nin yanina oturdu, ona çok tesirli bir vaaz verdi. Nihayet onu aglattı, sonra Mehdi'ye söyle dedi:

"Bilesin ki Rasûlullah (s.a.v.), ümmeti arasinda kendisine muha-jefet eden kimselerin hasmidir. Muhammed (s.a.v.)'in hasim oldugu ^msenin Allah da hasmi olur. Sen ahirette Allah'a ve Rasûlüne karsi j^uhakeme olunacagin esnada seni kurtarmayi gerektirecek delilleri hazirla. Yoksa kendini helake teslim et. Bilesin ki, düşenler arasinda yerden en geç kalkacak olan kimse, heva ve bid'atlardan darbe yiye rek yere düşmüş olan kimsedir. Bilesin ki, Cenâb-i Allah kullarinin üzerinde kahredici güce sahiptir. İnsanlar arasinda ayagi kaymayan 1 ve çok sebat eden kimse, Allah'in kitabini ve Rasûlünün sünnetin' kabul edip bunlari hükümüne uyan kimsedir."

Daha uzun sözler sarfetti. Mehdi agladi ve bu sözlerinin kendi divanina yazilmasini görevlilere emretti.

Bu senede Abdülnielik b. Muhammed b. Muhammed b. Ebi Bekr Amr b. Hazm vefat etti. Bu zat, Irak'a kadi olarak gelmistir.

Yine bu senede Ferec b. Fudale et-Tenuhi el-Hümuşî vefat etti Bu zat Harun Resid'in halifeligi zamanında Bagdat'ta beytû'1-malm müdürü idi. Bu senede vefat etti. Hicretin seksensekizinci senesinde dogmustu. Vefat ettiğinde seksensekiz yasındaydı. Onun menkibe-lerinden biri şudur:

Halife Mansur, bir gün altın köşke gelmiş, herkes ayağa kalkmıştı. Sadece sözünü ettigimiz Ferec b; Fudale yerinde oturmuş ve kalkmamıştı. Mansur öfkelenerek: "Niçin kalkmadın?" diye sorunca Fudale şu cevabı vermişti:

"Cenâb-i Allah'ın, sana karsî kıyam etmemi ve senin de buna niçin razî olduğunu her ikimize sormasından korktum. Çünkü Rasûlul-lah (s.a.v.), insan için ayağa kalkmayı hoş görmemişti."

Onun bu cevabı karşısında Mansur ağlamaya başlamış, onu yakınına oturtmuş ve ihtiyaçlarını karşılamıştı. [3]

Müseyyeb B. Zühayr

Müseyyeb b. Zühayr b. Amr Ebu Seleme ed-Dabbî. Halife Mansur, Mehdi ve Harun Resid zamanında Bagdat'ta muhafız kuvvetleri komutanıydı. Mehdi'nin hilafeti zamanında bir ara Horasan valiliği de yapmıştı. Doksanaltı sene yaşadı. [4]

Veddah B. Abdullah

Veddah b. Abdullah Ebu Avane es-Sirrî. Simlerin azadlısı idi. Rivayet imamlarındandı. Seksen yaşını aşmış olduğu halde bu senede vefat etti. [5]

Hicretin Yüzyetmişyedinci Senesi

Bu senede Harun Resid, Cafer el-Bermekî'yi Misir valiliğinden azlederek yerine İshak b. Süleyman'ı tayin etti. Hamza b. Malik'i de Horasan valiliğinden azledip Rey ve Sicistan valiliğine Misir valiliği de ekleyerek Faal b- Yahya el-Bermekî'yi tayin etti. 111 Vakidî'nin anlattığına göre bu senede muharrem ayının sonları halk şiddetli bir fırtına ve karanlığa maruz kaldı. Bu senenin safer ayında da aynı durum meydana geldi.

Bu senede Harun Resid insanlara haccettirdi. Bu senede Kûfeli kadi Süreyk b. Abdullah en-Nehaî vefat etti. Bu t Ebu İshak'tan ve birçok kimselerden hadis dinlemiştir. Güzel bir Z rcilaması ve infazı vardı. Mahkemeye oturmadan kahvaltisini ya-ar sonra mestinin arasından bir kâğıt çıkararak kâğıdabakar, ondan sonra davacıları huzuruna alırdı.

Arkadaşlarından biri onun her gün bakmakta olduğu o kâğıtta ne vazih olduğunu merak etti. Neticede gördü ki kâğıtta şunlar yazılı: "Ey Süreyk b. Abdullah! Siratı hatırla, onun keskinliğini düşün. Ey Süreyk b. Abdullah! Aziz ve Celil olan Allah'ın huzurunda duracağın ve hesap vereceğin zamanı hatırla!"

Bu senenin zilkade ayinin basinda cumartesi günü vefat etti. Bu senede Abdülvahid b. Zeyd, Muhammed b. Müslim ve Musa b. A'yün de vefat ettiler. [6]

Hicretin Yüzyetmissekizinci Senesi

Bu senede Kays ve Kudaa kabilelerinden bir grup, Misir valisi Ishak b. Süleyman'a isyan ettiler. Onunla savastilar, büyük bir fitne meydana geldi. Harun Resid oraya Ishak'a takviye olarak Filistin valisi Herseme b. A'yün'ü birkaç komutan ve bir askeri birlikle gönderdi. Bunlar isyancılarla savastilar, nihayet onlari itaat altına aldilar. Sonra asiler, yükümlü olduklari haraci ödediler. Görevlerini ifa ettiler. Herseme, Ishak b. Süleyman'in yerine Misir'da bir ay kadar valilik yaptı. Sonra Harun Resid onu azlederek yerine Abdülmelik b. Salih'i tayin etti.

Bu senede Ifrikiye halkindan bir grup ayaklanarak Fadl b. Ravh b- Hatim'i öldürdüler. Orada bulunan Mühelleb ailesinden insanlari kovdular. Harun Resid, üzerlerine Herseme'yi gönderdi. Asiler, Herseme vasitasiyla itaat altına alindilar.

Bu senede Harun Resid, bütün hilafet islerini Yahya b. Halid b. Bermek'e birakti.

Bu senede Velid b. Tarif, Cezire'de isyan etti. Bagimsizligini ilan etti ve Cezirelilerden bir kismini öldürdü. Sonra Ermeniyeye gitti ve beride anlatacagimiz isleri yaptı.

Bu senede Fadl b. Yahya, Horasan'a gitti. Orada güzel bir yöne- sergiledi. Mescitler ve kaleler insa etti. Maveräünnehir'de gaza . Abbasiler adini verdigi Acemlerden bir grup asker aldı. Aralarında dostluk tesis etti. Bu askerlerin sayisi 500.000 kadardi. Bunlardan 20.000 askeri Bagdat'a gönderdi. Bunlar Bagdat'ta Kermeniler olarak taniniyorlardi. Sair Mervan b. Ebi Hafsa, bu konuda söyle de misti:

"Fadl, bir yıldızdır ki batisi yoktur. Savas esnasında yıldızlar batarken o batmaz. Kavmin mülkünün koruyucusudur, parlak bir yıldızdır. Atadan kalma mizraklarını ellerinde tasirlar, koruyucudurlar. Hacilara su verenlerin ogullari, yani Abbasiler.

Onun sayesinde askeri birlikler olusturdular, onun onlardan baska amaci yoktur.

Abbas ogullarinin askeri birlikleri tanindilar.

Fadl, Acemlerle Araplardan olusan askerleri bir araya getirdi.

Sayilari besyüzbini bulan askerler sebat ettiler.

Bunlar divanlarda kayitlidirlar.

Nisbette Rasûlullah'a daha yakın olan Abbasileri müdafaa ederler.

Cömerttir, Yahya'nin oğlu Fadl'dir. Onun elinde ne altın, ne de gümüş kalmaz, hep gider. Kusagim bağladığı günden beri bazı kavimler onun hibe ettiği paralarla mal sahibi oldular.

Cömertlikte çok ileri safhadadır. Gücüne diyecek yoktur.

Elde edilmek için yorgunluk ve zahmet çekilen paralar onun cömertliği sayesinde elde edilir.

Cömertçe para vermediği zaman akıl verir.

Hind yapısı kılıçlar kinlerinden çekildiğinde de geri durmaz.

Hiçbir şeye razı değildir, gayesi Allah'ın hosnutlugudur.

Haktan baskasına razı olmaz, gazabı da yoktur.

Ey Fadl, senin cömertliğin o kadar tasti ki, artık;

Ne saganak yağmurlar, ne de dalgalanan denizler denk olamazlar cömertliğine."

Horasan'a gitmezden Önce de sair Mervan onun için su siiri okumustu:

"Görmez misin ki cömertlik, Âdem'in elinden yuvarlanıp geldi,

Nihayet Fadl'in avucuna düştü.

Ebü'l-Abbas'm semasi saganak yağmur yagdirdiğinde,

Gör hele sen, o cömertlikte ne saganak yağmurlar yagdirir!"

Aynı sair yine Fadl hakkında söyle demisti:

"Çocugunun açlığı anneyi üzüp panige düşürdüğünde, Anne, çocuğu için Fadl'in adıyla dua eder, çocuk da susar. Ey Fadl, Islâmiyet seninle yasasin. Sen, Islâm'in izzetisin. Sen, küçük çocukları yasli ihtiyarlar gibi olgun olan bir kavimdensin."

Böyle dedigi için Fadl, sair Mervan'a 100.000 dirhem verilmesini görevlilere emretmisti. İbn Cerir böyle demistir.

güllem el-Hasir de Bermekiler hakkında su methiyeyi yazmisti:

"Cömertlik denizi Bermekilere komsu olan bir evde, Kisi yoksul düsmekten nasıl korkar?

Bermekiler öyle bir kavimdir ki, Fadl b. Yahya onlardandır. O medari iftihar bir kimsedir ki, iftiharda kimse ona denk olamaz.

Onun için iki gün vardır: Bir gün cömert olur, bir gün de savaşçı.

Zaman sanki bu ikisi arasında esirdir. Bermekilerden biri on yasina vardığında, Tek amacı ya emir ya da vezir olmaktır."

Fadl b. Yahya'nin Horasan'a yaptigi bu seferi esnasinda karsilastigi bazi garip haller olmustu. Oralarda çok beldeleri fethetmisti. Kabil'i ve Maverâünnehir'i ele geçirmisti. Güçlü, kuvvetli Türkleri maglup etmisti. Bu yolda gerçekten çok miktarda para sarfetmisti. Sonra Bagdat'a dönmüstü. Bagdat'a yaklastiginda Harun Resid ve esraf onu karsilamaya çıktilar. Sairler, hatipler ve insanların ileri gelenleri onun istikbaline çıktilar. Bunlardan bazısına birer milyon, bazısına da beseryüzbin dirhem para verdi. Bu ugurda sayimi yapılamayacak kadar çok para sarfetti.

.Sairlerden biri onun huzuruna girdi. Fadl'in yanmda para keseleri vardi, bunlari gelenlere dagitiyordu. Manzarayi gören sair söyle dedi:

"Bütün cimri insanların cimriliklerine karsi Cenâb-i Allah, Fadl b. Yahya b. Halid'in cömertligini ortaya koymustur."

Fadl, o saire bol miktarda para verilmesini görevlilere emretti. Bu senenin yaz mevsiminde, Muaviye b. Züfer b. Asim gazaya git-"Kis mevsiminde de Süleyman b. Rasid gazaya gitti.

Bu senede Mekke valisi Muhammed b. Ibrahim b. Muhammed b. i b. Abdullah b. Abbas insanlara haccettirdi.

senede Cafer b. Süleyman, Anter b. Kasim, Abdülmelik b. Muhammed b. Ebi Bekr b. Amr b. Hazm (Bagdat kadisi) vefat ettiler Abdülmelik'in cenaze namazini Harun Resid kildirdi ve cenaze Bagdat'ta defnedildi. Baska bir rivayette anlatildigina göre Abdülmeik b Muhammed, hicretin 177. senesinde vefat etmistir. Dogrusunu Allah bilir. [7]

Hicretin Yüzyetmisdokuzuncu Senesi

Bu senede Fadl b. Yahya, yerine Ömer b. Cemil'i vekil birakarak Horasan'dan Bagdat'a geldi. Harun Resid de oraya Mansur b. Yezid b. Mansur el-Himyeri'yi tayin etti.

Bu senede Harun Resid, Halid b. Bermek'i haciplikten azlederek yerine Fadl b. Rebi'i tayin etti.

Bu senede Horasan'da Hamza b. Etrük Sicistani isyan etti. Bununla ilgili açıklama ileride gelecektir.

Bu senede Velid b. Tarif es-Sâri, Cezire'ye döndü. Burada onun gücü artti, taraftarlari çoğaldi. Harun Resid, onun üzerine Yezid b. Mezyed es-Seybanî'yi gönderdi. Yezid bir fırsatim bularak onu öldürdü. Böylece adamlari dagilip gittiler. Faria, öldürülen kardesi Velid b. Tarif için su agidi yakmisti:

"Ey habur agaci! Sana ne olmus, yapraklarin dökülmemis? Sanki Velid'in öldürülmesine hiç üzülmemissin. O öyle bir yigitti ki, takvadan baska bir azigi sevmezdi. Mizrak ve kılıçlardan baska da bir mali sevmezdi."

Bu senede Harun Resid, Allah'a sükür ifadesi olarak Bagdat'tan umre için Mekke'ye gitti. Umresini tamamladıktan sonra hac mevsimine kadar Medine'de ikamet etti ve haccim da ifa etti. Mekke'den Mina'ya, oradan da Arafat'a yaya olarak gitti. Bütün ziyaret yerlerini ve mes'arleri yaya olarak ziyaret etti. Sonra Basra yolu üzerinden Bagdat'a döndü. [8]

Hicretin Yüzyetmisdokuzuncu Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Ismail B. Muhammed

Ismail b. Muhammed b. Yezid b. Rebia Ebu Hasim el-Himyerî. Seyyid lakabini almisti. Meshur sairlerdendi. Ama pis bir Rafizi ve murdar bir Sii idi. İçki içenlerden ve öldükten sonra tekrar dünyaya dönüleceğini iddia edenlerdendi. Günün birinde bir adama söyle demisti: "Bana bir dinar borç ver, dünyaya döndüğümüzde sana yüz di-oar ödeyeyim." Adam ona su cevabi vermisti: "Korkarım ki, sen dünyaya köpek ya da domuz olarak dönersin. O zaman da dinarım bosa gider."

Allah kahretsin onu, siirinde sahabelere söverdi. Asmaî, onun hakkında söyle demistir: "Eger bu kötülüğü olmasaydi onun sinifinda ve tabakasinda bulunanlardan hiçbirini ondan Önceye almazdim. Hiç kimseyi ona tercih etmezdim. Özellikle Ebu Bekir ve Ömer'i ve bunlarin ogullarini hedef alirdi."

İbn Cevzî, onun siirlerinden bazilarini nakle tmistir, ama siirleri çirkin ve müstehcen olduğu için nakletmeyi uygun görmedim. Öldüğü zaman, yüzü kararmis ve siddetli bir sikintiye maruz kalmisti. Sahabelere sövmüs olduğundan Ötürü kimse onu defnetmedi.

Bu senede vefat edenler arasinda hadis imamlarindan Hammad b. Zeyd, salih sahsiyetlerden Halid b. Abdullah -bu zat Müslümanlarin efendi ve lider sahsiyetlerindendi. Nefsini Allah'tan dört kez satin almisti-, Imam Malik b. Enes, Evzaî'nin arkadası Hekal b. Ziyad ve Ebu Ahves de bulunmaktadır. Bunlarin biyografilerini "Tekmil" adli eserimizde anlatmisizdir. [9]

Imam Malik

Imam Malik, bu senede vefat eden sahsiyetlerin en meshurudur. Tabileri bulunan dört mezhep imamlarindan biridir.

Soy kütüğü şöyledir: Malik b. Enes b. Malik b. Amir b. Ebi Amir b. Amr b. Haris b. Gaylan b. Hased b. Amr b. Haris. Haris'in künyesi, Zû Asbah el-Himyerî'dir.

Imam Malik'in künyesi, Ebu Abdillâh'tir. Medinelidir. Kendi zamaninda hicret diyarinin (Medine'nin) imami idi. Birden fazla tabiiden rivayetlerde bulunmustur. Bir grup imam kendisinden hadis rivayet etmislerdir.

Kendisinden hadis rivayet edenler arasında, iki Süfyan, Su'be, İbn Mübarek, Evzaî, İbn Mehdi, İbn Cüreyc, Leys, Safîî, Zührî, Yahya b. Said el-Ensârî, Yahya b. Said el-Kettan, Yahya b. Yahya el-Endülüsî, Yahya b. Yahya en-Nisaburî de bulunmaktadır.

Buharî dedi ki: "Senedlerin en sahihi, İmam Malik'in Nafî tariki ^e İbn Ömer'den yaptığı rivayetlerin senetleridir."

Süfyan b. Uyeyne dedi ki: "İmam Mâlik, hadis ricalini çok siddetli bir şekilde tenkide tabi tutardı."

Yahya b. Main dedi ki: "İmam Malik'in kendisinden rivayet ettiği her ravi sikadır. Sadece Ebu Ümeyye hariç."

Birden fazla âlim dediler ki: "İmam Malik, Nafî ile Zührî'nin arkadaşları arasında en sebatlı olanıdır."

İmam Safîî dedi ki: "Hadis konusu geldiğinde İmani Malik yıldırdı. Hadis öğrenmek isteyenler İmam Malik'in çoluk çocuğu mesabe-sindedirler."

İmam Malik'in menkıbeleri cidden çoktur. İmamlar onu o kadar övmüşler ki, onların bu övgülerini burada nakletmemize imkân yoktur.

Ebu Mus'ab dedi ki: İmam Malik'in söyle dedigini isittim: "Yetmiş kişi benim fetva vermeye ehil olduğuma şahitlik etmeden fetva vermedim."

İmani Malik, hadis okumak istediği zaman temizlenir, güzel kokular sürünür, sakalını tarar, elbiselerinin en güzelini giyinirdi. Gerçekten de güzel elbise giyinirdi. Yüzüğünün kasında, "Allah bana yeter, o ne güzel vekildir." diye yazılı idi. Evine girerken, "Allah'ın dilediği olur. Kuvvet ancak Allah iledir." derdi. Evinde çeşitli sergiler serilmisti.

Muhammed b. Abdullah b. Hasan, isyan hareketini başlattığı zaman İmam Malik kendi evine kapandı, ne taziye için ne de tebrikte bulunmak için hiç kimsenin yanına gitmedi. Cumaya ve cemaata da katılmadı ve şöyle derdi: "Kisinin bildiği her şeyi söylemesi gerekmez. Kisilerin hepsi mazeret beyan edecek güce sahip olamazlar."

Can çekişirken, "Allah'tan başka ilah bulunmadığına şahadet ederim." dedi. Sonra sözünü şöyle sürdürdü: "Bundan Önce de hüküm Allah'a aitti. Bundan sonra da ona ait olacaktır." Bu senenin safer ayının 14'ünde geceleyin vefat etti. Bu senenin rebiyül-evvel ayında vefat ettiğine dair zayıf bir rivayet de vardır. Vefat ederken seksen-bes yaşındaydı. Vakidî'nin ifadesine göre ise yetmiş yaşındaydı. Bakî' mezarlığına defnedildi.

Tirmizî, Ebu Hüreyre'nin söyle dedigini rivayet etmiştir: "Yakın zamanda insanlar ilim talep etmek için develerin cigerlerine (böğürlerine) vurarak (yolculuğa çıkacaklar) ama, Medine âliminden (İmani Malik'ten) daha âlim birini bulamayacaklardır." Daha sonra Tirmizî, bu hadisin hasen olduğunu

söylemistir.

Rivayete göre Ibn Uyeyne, bu hadiste sözü edilen Medine âliminin Imam Malik b. Enes olduğunu söylemistir. Abdürrazzak da böyle demistir. Baska bir rivayette ise Ibn Uyeyne, bu hadiste sözü edilen kisi Abdüaziz b. Abdullah eî-Ömerî'dir, demistir.

Ibn Hallikan, "el-Vefeyat" adli eserinde Imam Malik'in biyografisini uzun uzadiya anlatmis ve faydali bilgiler vermistir. [10]

Hicretin Yüzsekseninci Senesi

Bu senede Sam'da Nizarilerle Yemenliler arasında büyük bir fitne koptu. Harun Resid, bundan rahatsız oldu ve Cafer el-Bermekî'yi bu fitneyi bastirmek üzere bir grup komutan ve askerle Sam'a gönderdi. Cafer, Sam'a girdi, halk kendisine itaat etti. Halkin elindeki atlari, kiliçlari ve mizraklari topladi. Allah onun vasitasiyla fitne atesini söndürdü. Sairlerden biri bu konuda söyle demisti:

"Sam'da fitne atesleri tutusturuldu.

Iste Sam'daki bu atesin söndürölme vakti geldi.

Bermek ailesinin denizindeki dalgalar costugunda ve bu fitnenin üzerine geldiginde,

Fitne atesinin korlari ve kivilcimlari söndüröldü.

Mü'minlerin eniiri Harun, Cafer'i bu fitneyi bastirmekla görevlendirdi.

Onun sayesinde çatlaklik ve kirikliklar onarildi.

Müminlerin emiri Harun, serefli ve ugurlu Cafer'i bu ise sevketti.

Yemenlilerle Nizarhlar onun hükmüne boyun egip razi oldular."

Cafer, Sam'da yerine halef olarak Isa el-Akkî'yi biraktiktan sonra Bagdat'a döndü. Halifenin huzuruna vardiginda halife Harun ona ikramda bulundu. Onu yakininda oturttu. Cafer, Sam'da çektiği yalnizligi anlatti, sikintisini dile getirdi. Sonra da mü'minlerin emirinin yanina dönmeyi ve onun mübarek yüzünü görmeyi kendisine nasib eden ve böylece lütufta bulunan Allah'a hamdetti.

Harun Resid bu senede Horasan ve Sicistan valiliklerine birini atama yetkisini Cafer'e verdi. Cafer de oraya Muhammed b. Hasan b. Kahtabe'yi vali olarak tayin etti. Harun Resid de bundan yirmi gece sonra Cafer'i Horasan naibliginden azletti.

Harun Resid bu senede, Haricilerin çoklugu nedeniyle Musul surlarini yiktirdi. Cafer'i muhafiz kuvvetlerinin komutanligina tayin etti. Kendisi Rakka'ya gitti, orayi ikametgah edindi. Bagdat'ta, oglu ^min Muhammed'i

vekil birakti. Onu ayni zamanda Irakeyn valisi yapti. Herseme'yi de Ifrikiye valiligidinden azletti ve Bagdat'a çagirdi. Uh sonra Cafer, Herseme'yi muhafiz kuvvetlerinin basina komutan vekili olarak tayin etti.

Bu senede Misir'da Iskenderiye minaresinin uç kisminin yikilm sina neden olan, siddetli bir deprem meydana geldi.

Bu senede Cezire'de Hirase es-Seybanî ayaklandi. Müslim b. Bek-kar b. Müslim el-Ukaylî onu öldürdü.

Bu senede Cürcan'da kirmizi elbiseler giyinen ve kendilerine Mu-hammire denilen bir grup, isyan hareketi baslattilar. Artir b. Muham-med el-Amrekî adinda bir adama tabi oldular. O da zindiklardandi Harun Resid, Cürcan naibine haber gönderip Amr b. Muhammed'i öldürmesini emretti, o da öldürdü. Böylece Cenâb-i Allah, aninda onların fitne ateslerini söndürdü.

Bu senede Züfer b. Asim, Anadolu'ya gazaya gitti. Bu senede Musa b. Muhammed b. Ali b. Abdullah b. Abbas, insanlara haccettirdi. [11]

Hicretin Yüzsekseninci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Ismail B. Cafer

Ismail b. Cafer b. Ebi Kesir el-Ensârî. Medinelilerin âlimi, kurra-si ve de Bagdat'ta Ali b. el-Mehdi'nin terbiyecisi idi. Ali b. el-Mehdi de bu senede vefat etti. Defalarca hac emirligi yapmisti. Resid'den birkaç ay daha büyüktü. [12]

Hassan B. Ebi Sinan

Hassan b. Ebi Sinan b. Ebi Evfa b. Avf et-Tenuhi el-Enbarî. Hicretin altmisinci senesinde dogdu. Enes b. Malik'i gördü. Enes onun için dua etti. Onun soyundan kadilar, vezirler ve salih insanlar dünyaya geldiler. Hem Abbasi hem Emevi devletini gördü. Hristiyandi, Müslüman oldu. Islâmiyeti güzelce yasadi. Arapça, Farsça ve Sürya-nice yazmasini bilirdi. Seffah onu Enbar'a tayin ettigi zaman Rebia'-nin yaninda Arapça katiplik yapardi.

Bu senede sika ravilerden Abdülvaris b. Said el-Beyrutî de vefat etti. [13]

Afiye B. Yezîd

Afiye b. Yezid b. Kays. Halife Mehdi tarafından Ibn Ulase ile birlikte Bagdat'in dogu kismina kadi olarak tayin edilmisti. Bu ikisi safe camiinde kadilik yaparlar, hüküm verirlerdi.

buyükîBlam tarihi

jy; abid, zahid ve takvali bir kimseydi. Bir gün öğle vaktinde Mehdi'nin huzuruna girdi ve ona söyle dedi:

- Ey mü'minlerin emiri, beni affet. Bu görevden ayrılmak istiyo-

- Seni niçin bu görevden affedeyim? Yoksa emirlerden biri seni zorladi mi?

- Hayir, ama iki kisi yanima gelerek davalastilar. Onlardan biri bana taze hurma hediye etmek istedi. Taze hurmayi sevdiğimi sanki duymustu. Bana bir tabak taze hurma hediye etti, o hurmalar ancak halifemize layikti. Ama kabul etmedim, geri verdim. Sabah olunca mahkemeye gidip oturduğumda ikisi benim kalbimde ve gözümde ay-ni olamadilar. Aksine benim gönlüm, bana hurma hediye etmek tesebbüsünde bulunan adamdan yana oldu. Ben onun hurmasini kabul etmedigim halde gönlüm ondan taraf oldu. Ya kabul etseydim nasıl olurdu? Ey mü'minlerin emiri, beni kadilik görevinden affet. Allah sana afiyet versin.

Bunun üzerine Mehdi onu kadilik görevinden affetti.

Asmaî dedi ki: Bir gün Harun Resid'in huzurundaydim, yanında Afiye b. Yezid de vardı. Harun, ifadesini almak için onu yanma ça-girtmistî. Çünkü bazilari onun aleyhinde Harun Resid'in yanında jurnalcilik yapmiş ve sikâyette bulunmuşlardî. Harun Resid, hakkında söylenenleri ona soruyor, o da sorulari cevapliyordu. Oturum uzadı. O esnada halife Harun hapsirdi, herkes "Yerhamukellah: Allah sana rahmet etsin." dedi. Ama Afiye hayir duada bulunmadî. Harun Resid ona sordu:

- Niçin sen de bu adamlarla birlikte benim için hayir duada bulunmadın?

- Çünkü sen elhamdülillah demedin.

Bu sözünün hak olduğunu ispatlamak için bu konuda bir de hadis okudu. Harun Resid ona su karsiligi verdi:

- Haydi görevinin basina dön. Allah'a yemin ederim ki hakkında üeri sürülen iddialar sende mevcut degildir. Çünkü sen Allah'a hamletmedigim bir hapsirma karsiliginda benim için hayir duada bulunarak iltimasta bulunmadın. Baskalari için hiç iltimasta bulunmazsin.

Böyle dedikten sonra onu iyilikle asil görevine iade etti. [14]

Sibeveyhî

Nahiv imamlarinin âlimidir. Asil adi Amr b. Osman b. Kanber ou Bîsr'dir. Sibeveyhî lakabıyla taninir. Beni Haris b. Ka'b'in azadadir. Rebi b. Ziyad ailesinin azadlisi olduğu da söylenir. Annesi

çocuklugunda onu oynatirken kendisine sibeveyh dedigi için bu laka bi almıştır. Sibeveyh, elma kokusu anlamina gelir.

Sibeveyhî, ilim tahsiline baslarken hadisçi ve nkihçılara refakat etti. Hammad b. Seleme'den hadis ve fikh öğrendi. Bir gün hatali hadis okuyunca Hammad onun okuyusunu reddetti, kendisi bundan rahatsız oldu.

Halil b. Ahmed'in ders halkasına devam etti. Nahivde mesafeler katetti. Parlak bir seviyeye ulasti, Bagdat'a gitti. Kisaî'yi arastirdi. Sibeveyhî; yakisikli, temiz ve güzel bir gençti. Yasinin küçüklüğüne ragmen her aileden bir hisse edep ve her ilimden de bir miktar öğrendi. Nahivde öyle bir kitap tasnif etti ki, onun seviyesine ulasilamaz. Ondan sonra nahiv âlimleri onun kitabini serh ettiler denizinin derinliklerine daldilar. Denizinin derinliklerindeki incileri çıkarmaya çalıştilar, ama denizinin dibine ulasamadilar. Sa'leb'in iddiasina göre o, bu eserini yalnız basina tasnif etmemis, aksine kirk kadar kimse bu eserin hazirlanmasi için katkida bulunmuslardir. Kendisi bu kirk kisiden biriymis. Bu kitaptaki kaideler Halil'in ortaya koydugu kaidelermis ve güya Sibeveyhî bunlarin kendisine ait oldugunu söylemis. Fakat Sayrafî, "Tabakatü'n-Nühât" adli kitapta bunun asilsiz oldugunu ifade etmistir. Lügat ilmini Ebü'l-Hattab, Ahfes ve digerler âlimlerden aldigini söylemistir.

Sibeveyhî söyle derdi: "Said b. Ebi'l-Arube. Arube kelimesi cuma günü demektir. Bu kelimeyi lam-i tarifsiz olarak telaffuz eden kimse hata yapmis olur." Bunu Yunus'a anlattiklarinda Yunus: "Sibeveyhî dogru söylemistir. Allah onun hayrini versin." demisti.

Talha b. Tahir'in yaninda derece kazanmak için Horasan'a gitti. Çünkü Talha b. Tahir, nahiv ilmini severdi. Sibeveyhî orada hastalandi ve bu hastaligi sonunda vefat etti. Ölümü esnasinda su siiri okudu:

"Kendisine ebedi kalsin diye dünyayi arzuluyordu; Ama arzulayan, arzuladigi seyi elde edemedenden öldü. Kendisi için kalici olsun diye bir fidani yetistirir; Ama fidan yasar, eken Ölür."

Anlatildigina göre, can çekisirken basini kardesinin dizi üzerine koymustu. Kardesinin gözleri yasannca gözyasi Sibeveyhî'nin yüzüne damladi. Sibeveyhî uyandi, kardesinin agladigini görünce söyle dedi:

"Biz hep birlikte bir aradaydik. Zaman bizi birbirimizden ayirdi, ebede kadar, sonsuza kadar.

Kim'artik zamana güvenebilir?"

Hatib Bagdadî dedi ki: "Anlatildigina göre Sibeveyhî, vefat eder-otuziki yasindaydi." [15]

Ufeyre El-Abide

Bu hatun, hep hüznülydü, çok aglardi. Bir yakini seferden dönüp geldi. Ufeyre aglamaya basladi. Niçin agladigini kendisine sorduklarinda su cevabi verdi: "Bunun gelisi, Aziz ve Celil olan Allah'in huzuruna varacagimiz günü bana hatirlatti. Kimi sevinçli olacak, kimi de helak olacaktir o gün."

Bu senede Imam Safî'nin seyhi Müslim b. Halid ez-Zencî vefat etti. Bu zat,

Mekkeliydi. Hafızasının zayıflığından ötürü tenkide ugramistir. [16]

Hicretin Yüzseksenbirinci Senesi

Harun Resid bu senede Bizans'a gaza yaptı. Safsaf kalesini fethetti. Sair Mervan b. Ebi Hafsa bu konuda şöyle demisti:

"Müminlerin adaletli emin Safsaf kalesini yerle bir etti."

Bu senede Abdülmelik b. Salih, Bizans'a gaza yaptı. Ankara'ya kadar gitti. Matmure'yi fethetti.

Bu senede Muhammire firkası Cürcan'da ayaklandı ve sehre hakim oldu.

Bu senede Harun Resid, mektuplarının baş kısmına, Aziz ve Celil olan Allah'i övdükten sonra Rasûlullah (s.a.v.) için de salat-ü selam ibarelerinin yazılmasını emretti.

Bu senede Harun Resid, insanlara haccettirdi ve tesrik günlerinin bitmesini beklemeden acele olarak Mina'dan Mekke'ye gitti.

Yahya b. Halid, halifeden, kendisini vezirlikten affetmesini istedi. Harun Resid'in affetmesi üzerine Yahya Mekke'de ikamete başladı. [17]

Hicretin Yüzseksenbirinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Hasan B. Kahtabe

Büyük komutanlardandı.

Bu senede vefat edenler arasında Hamza b. Malik de vardı. Ha-^n Resid zamanında Horasan valiliği yaptı. Hasan b. Arefe'nin seyhi alef b. Halife de bu senede vefat etti. Vefatı sırasında kendisi 100 İsındaydı. [18]

Abdullah B. Mübarek

Künyesi Ebu Abdirrahman'dır. Mervezlidir, babası Türktü. Ben" Hanzela kabilesinden Heniedanh bir tüccarın azadlısıydı. İbn Müba rek Hemedan'a vardığında, efendilerinin çocuklarına iyilik ve ihsan da bulunurdu. Annesi Harezmlı idi. Hicretin 118. senesinde doğdu İsmail b. Halid, A'nies, Hisam b. Urve, Humeyd et-Tavil ve diğer tabii imamlarından ders aldı. Halkın çoğu da ondan hadis dinlediler, ders aldılar. Hafızasının sağlamlığı, fıkıh ilminin derinliği, Arapçaya vukufu, zahidliği, cömertliği, cesareti ve sairliği ile tanınan ve övülen bir kimseydi. Güzel eserleri vardır. Derli toplu hikmetleri içeren güzel şiirleri de vardır. Çok gaza yapar, çok haccederdi. 400.000 dinar dolayında sermayesi vardı. Çeşitli şehir ve beldelere uğrayarak ticaret yapardı. Bir âlimle karsılastığında ona iyilikte bulunurdu. Kazancı her sene 100.000 dinara ulaşırdu. Bu kazancının tümünü âbidlere zahidlere ve âlimlere sarfederdi. Bazen kendi sermayesinden de sar-fettigi olurdu.

Süfyan b. Uyeyne dedi ki: "Abdullah b. Mübarek'in yasantisina ve

sahabelerin yasantisina baktim. Onlari Rasûlullah (s.a.v.)'in sohbetinde bulunmaktan baska, Abdullah'a bir üstünlükleri bulunduğunu görmedim."

Ismail b. Ayyas dedi ki: "Yeryüzünde Abdullah b. Mübarek'in bir misli yoktur. Bildigim hayirlari Cenâb-i Allah ona vermistir. Arkadaslarinin bana anlattiklarina göre, Misir'dan Mekke'ye kadar onunla yol arkadasligi yapmislar, kendisi bütün yolculugu boyunca oruçlu olduğu halde arkadaslarima hurma tatlisi yedirmis."

Bir defasinda Abdullah b. Mübarek, Rakka'ya gelmistir. Harun Resid de oradaydi. Sehre girdiginde insanlar Abdullah'in etrafinda toplandilar. Çevresinde büyük bir kalabalik olmustu. Harun Resid'in cariyelerinden biri sarayin balkonundan kalabaliga bakti ve: "Su insanlara ne olmus?" diye sorunca kendisine söyle cevap verdiler: "Horasan'dan Abdullah b. Mübarek adinda bir âlim kisi gelmis. Insanlar onun etrafinda toplanmislar." Verilen bu cevap karsisinda cariye söyle dedi: "Hükümdar iste budur. Yoksa kirbaç, degnek, tehdit ve tesviklerle etrafinda adamlarin toplandigi Harun Resid degildir."

Abdullah b. Mübarek, bir defasinda yine arkadaslariyla birlikte hac yolculuguna çikmistir. Yolda bir sehrin yakinlarindan geçiyorlar-ken bir kuslari Öldü. Kusun ölüsünün çöplüğe atilmasini emretti. Arkadaslari kendisini geride birakip ilerlemisler; o da arkalarindan gelmekteydi. Çöplüğe vardigi sirada bir kiz çocugunun oraya yakin bir evden çikip çöplüğe geldigini ve ölü kusu oradan alarak bir beze sardigim, sonra çabucak eve götürdüğünü gördü. Abdullah b. Mübarek,

üzerine kizin evine giderek niçin böyle yaptigini sordu, çocuk böyle cevap verdi:

- Ben ve kardesim burada yalnıziz, hiçbir şeyimiz yok. Su pestamaldan baska hiçbir seye sahip degiliz. Su çöplüğe atilan şeylerden baska yiyecegimiz de yok. Birkaç günden beri çaresiz kaldigimiz için

öplüğe atilan leslerle geçiniyoruz. Babamizin mali mülkü vardi, zalimin biri ona haksizlik etti. Malini aldı ve onu öldürdü.

İbn Mübarek bunu duyunca, hemen arkadaslarina yüklerin indirilmesini emretti ve vekilharcina söyle dedi:

- Senin yaninda ne kadar para var?

- 1.000 dinar var.

- Yirmisini ayir... Onunla Merv sehrine dönelim. Gerisini de su yoksul çocuklara ver. Böyle yapmak bizim için haccetmekten daha faziletlidir.

Böyle dedi ve Merv sehrine geri döndü.

Abdullah b. Mübarek, hacetmeye niyetlendiği zaman arkadaşlarına şöyle derdi: "Sizden bu sene hacetmeye niyetlenen olursa harçlığını yanıma getirsin ki ben onun masraflarını karşılayayım." Böyle dedikten sonra arkadaşlarının harçlıklarını yanına alır, herbirinin harçlığını bir keseye koyar, kesenin üzerine sahibinin adını yazar ve bütün para keselerini bir sandıkta toplardı. Sonra hepsine rahatça yetecek azıkları ve binekleri temin ederdi, kolaylık sağlardı. Böylece yola koyulup hacca giderlerdi.

Haclarını tamamladıktan sonra arkadaşlarına: "Aileniz herhangi bir hediye almanızı size tenbihledi mi?" diye sorar ve herbirine ten-bihlenen Mekke ve Yemen mali hediyeleri veya diğer yerlerde imal edilen hediyeleri satın alırdı. Medine'ye geldiklerinde onlara Medine imalatı olan hediyeleri de satın alırdı. Memleketlerine döndüklerinde yolda iken arkadaşlarının evlerine haber salar, evleri düzeltilir, tamir edilir ve kapıları beyaza boyanırdı. Memleketlerine vardıklarında istirahattan sonra bir yemek hazırlar, arkadaşlarını çağırır. Hepsini yemeye yerler ve onlara giysiler verirdi. Bundan sonra arkadaşlarının paralarını içinde muhafaza ettiği sandığı getirmelerini ailesine emreder. Sandık getirilir, içindeki para keselerini çıkarır. Her birine üzerine adı yazılı olan para kesesini iade ederdi. Onlar da paralarını alarak kendisine bu iyiliğinden ötürü güzel övgülerde bulunup teşekkür ederek evlerine dönerlerdi.

Abdullah b. Mübarek'in sofrası bir deve üzerinde tasınırdı. Sofrasında et, tavuk, helva ve diğer çeşitli yiyecekler bulunurdu. Kendisi Sıddetli sıcaklarda bile her zaman oruçlu olduğu halde insanlara yedirirdi.

defasında dilencinin biri ondan para istedi, dilenciye bir dirhem verdi. Arkadaşlarından biri ona: "Bunlar kebab ve paluza yiyOr. lar, bir dirhemden az para da yeterdi." deyince Abdullah b. Mübarek şu cevabı verdi: "Vallahi, ben bunun sadece bakla ve ekmek yedigini sanıyordum. Ama kebab ve paluza yiyiyorsa o zaman kendisine bir dirhem de yetmez." Böyle dedikten sonra kölelerinden birine: "Git dilenciye yakala ve ona on dirhem ver." dedi.

Abdullah b. Mübarek'in fazilet ve menkıbeleri cidden çoktur. : Ebu Ömer b. Abdilberr dedi ki: 'Abdullah b. Mübarek'in heybetli

saygın, imam, adaletli ve makbul bir kişi olduğu hususunda âlimler görüş birliği etmişlerdir."

Abdullah b. Mübarek, bu senenin ramazan ayında altmışüç yaşında iken Heyt sehrinde vefat etti. [19]

Mufaddal B. Fudale

İki kez Misir kadılığına tayin edildi. Dindar ve güvenilir bir kimseydi. Cenâb-

i Allah'tan kalbindeki emeli gidermesini diledi. Allah da giderdi. Bundan sonra artık hayattan ve dünyadan hiçbir tad almadı. Yine Allah'tan kendisini eski haline döndürmesini istedi ve eski haline döndü. [20]

Yakub Et-Taib

Çokça ibadet eden bir şahsiyetti. Kûfeliydi, Ali b. Muvaffak, Man-sur b. Ammar'ın söyle dedigini rivayet etmiştir:

«Bir gece evden disari çıktım. Sabaha vardığımızı sanıyordum. Birde baktım ki vakit gecedir. Küçük bir kapının önünde oturdum. İçeride bir gencin ağlamakta olduğunu duydum, ağlayan genç şöyle diyordu:

"Ey Rabbim, senin onur ve üstünlüğüne yemin ederim ki, emirlerine muhalefet ederken sana isyan etmeyi kasdetmiş degildim. Ne var ki o muhalefetleri nefsim bana hos gösterdi. Bedbahtlığım beni maglup etti, üzerimize sarkittigin günahlari örtme perdesi beni aldatti. Simdi senin azabından beni kim kurtaracak? Eger sen benimle arandaki ipi koparırsan artık kimin ipine sanlabilirim? Geçen ömrümde Rabbime karsi isledigim günahlara, eyvah! Vay benim halime. Ne kadar da tevbe ediyorum ve günahlara tekrar dönüyorum. Artık onur ve üstünlük sahibi Rabbimden utanmamın vakti geldi."

Mansur diyor ki: Ben de eûzü besmele çekip su ayeti okudum: "Ey inananlar; kendinizi ve çoluk çocugunuzu Cehennem atesin" den koruyun. Onun yakiti, insanlar ve taslardır. Görevlileri, Allah m kendilerine verdigi emirlere baskaldirmayan, kendilerine buyurulan"lan yerine getiren pek hasin meleklerdir." (et-Tahrîm, 6.)

İçeriden bir ses ve siddetli bir sarsinti duydum. Kalkip ihtiyacimi •germeye gittim. Döndüğümde tekrar o kapının yanından geçerken aya bir cenaze konulduğunu gördüm. Cenazenin kim olduğunu sordugumda içeride ağlamakta olan genç olduğunu ve okumus olduğum ayetin tesirinden ötürü vefat ettiğini söylediler.» [21]

Hicretin Yüzseksenikinci Senesi

Bu senede Harun Resid, hacdan döndükten sonra Rakka'da kardesi Muhammed el-Emin b. Zübeyde'den sonraki dönem için oğlu Abdullah el-Me'mun için veliahdlik bey'ati alti. Oğlu Me'mun'u, Yahya b. Bermekî'nin oğlu Cafer'in yanina verdi ve onu kendi adamlarından bir grup hizmetçi ile birlikte Bagdat'a gönderdi. Onu Horasan ve bagli mintikalarina tayin etti, ona Me'mun adini verdi.

Bu senede Yahya b. Halid el-Bermekî, Mekke'den ayrilip Bagdat'a döndü.

Abdurrahman b. Abdülmelik b. Salih, Anadolu'ya gazaya gitti. Ashab-i Kehfin bulunduğu sehre kadar ilerledi.

Bizanslılar, hükümdarları Kostantin b. Ilyon'un gözüne mil çektir ler. Baslarına, annesi Augusta lakabli Irene'yi geçirdiler.

Bu senede Musa b. Isa b. Abbas, insanlara haccettirdi.

Bu senede meshurlardan Ismail b. Ayyas el-Humusî vefat etti. Bu, Samlilarin imamlarından ve meshur sahsiyetlerdendi. Hakkında bazı şeyler söylenmiştir.

Yine bu senede meshur ve meskûr sair Mervan b. Ebi Hafsa vefat etmiştir. O, halifeleri ve Bermekileri överdi. [22]

Maan B. Zaide

Çok miktarda mal biriktirdi, büyük bir servet sahibi oldu. Ama yine de insanların en cimrilerinden biri idi. Cimriliginden ötürü he-toen hemen hiç et yemezdi. Evinde kandil yakmazdı. Elbise olarak hani bezden yapılmış giysiler ve kaba kürkler giyerdi. Arkadaşı Sül-lem el-Hasir ise hilafet makamına geldiğinde bir ata biner ve 1.000 dinar değerinde bir elbise giyerdi. Elbisesinden güzel kokular saçılır-•k- Ania Maan, çok kötü ve perisan bir halde gelirdi.

Bir gün Mehdi'nin huzuruna gidecek olduğunda ailesinden bir in ona: "Eğer halife sana birşey verirse sen de bana birazcık para " dedi. Maan ona şöyle dedi: "Eğer halife bana 100.000 dirhem ve-e ben de sana bir dirhem veririm." Halife ona 60.000 dirhem yer-• Bunun üzerine Maan, kendisinden para isteyen kadına, dört danik (dirhemnin altıda biri) verdi.

Maan b. Zaide, hicretin 182. senesinde Bagdat'ta vefat etti ve Nasr b. Malik mezarlığına defnedildi. [23]

Kadi Ebu Yusuf

Asil adı Yakub b. Ibrahim b. Habib b. Sa'd b. Hasene'dir. Hasene annesinin adidir. Babası, Büceyr b. Muaviye'dir. Uhud savaşında yası küçük olduğundan ötürü savaşa alınmadı.

Ebu Yusuf, Ebu Hanife'nin arkadaşlarının en büyüğüdür. A'mes, Hemmam b. Urve, Muhammed b. Ishak, Yahya b. Said ve diğerlerinden hadis rivayet etmiştir. Muhammed b. Hasan, Ahmed b. Hanbel ve Yahya b. Main de kendisinden hadis rivayet etmişlerdir.

Ali b. el-Ca'd dedi ki: Ebu Yusuf un şöyle dedigini isittim:

«Babam vefat ettiğinde küçük bir çocuktum. Annem beni bir elbise beyazlatıcısının yanına çirak verdi. Ama ben de oradan kaçarak Ebu Hanife'nin ders halkasına katılıyordum. Annem beni takip ediyor, gelip beni orada yakalayıp elimden tutarak tekrar ustamin yanına götürüyordu. Sonra ben bu hususta anneme muhalefet ettim ve Ebu Hanife'nin yanına gittim.

Bu is uzaymca annem gelip Ebu Hani-fe'ye söyle dedi:

- Bu çocuk öksüzdür, hiçbir mali yoktur. Sadece Örekemle ördüğüm iplerle elde ettiğim ücretle birseyler alıp buna yedirebiliyorum. Ama sen bunu bana karsi kiskirttin. Emrime itaat etmez oldu.
- Sus ey akilsiz kadın, bu çocuk ilim öğreniyor. Ileride öyle bir zaman gelecek ki, firuze tabaklarda fistik yagiyla yapilmis paluze yiyecektir.
- Sen bunak bir ihtiyarsin.»

Ebu Yusuf u ilk olarak kadiliga tayin eden halife Hadi oldu. Ebu Yusuf, kadi'l-kudat lakabim alan ilk kadidir. Kendisine, dünya kadilarinin kadisi denilirdi. Çünkü o, halifenin hükmünün geçerli olduğu beldelere de kadi tayin etme yetkisine sahipti.

Ebu Yusuf diyor ki:

«Bir gün Harun Resid'in yanında iken bana firuze tabakta paluze getirildi. Halife Harun Resid bana dedi ki:

- Su tatlidan ye. Çünkü bu her zaman bizde yapilmiyor.
- Bu nedir ey mü'minlerin emiri?
- Paluzedir.

Ben gülümsedim. Bana sordu:

- Niçin gülümsüyorsun?
- Hiçbir sey yok. Allah mü'minlerin emirine uzun ömürler versin.
- Hayir, mutlaka bana bunun sebebini anlatacaksin.

Ben, Ebu Hanife'nin bir zamanlar anneme söylediği sözleri halifeye anlattım. Halife Harun bana söyle dedi:

- Ilim fayda verir, kisiyi dünya ve ahirette yüceltir. Allah Ebu Hanife'ye rahmet etsin. O, bas gözüyle görülemeyen seyleri akü gözüyle görürdü.»

Ebu Hanife, Ebu Yusuf tan bahsederken onun, kendi arkadaslarinin en bilgilisi oldugunu söylerdi. Müzeni de: "Ebu Yusuf, Ebu Hanife'nin arkadaslari arasinda hadise en çok tabi olan kimseydi." demistir. Ibn Medinî: "Ebu Yusuf, çok dogru sözlüydü." demistir. Ibn Main onun sika bir ravi oldugunu söylerken Ebu Zür'a da: "O, Cehmi-ye firkasindan salim kalmisti." demistir.

Bessar el-Heffaf dedi ki: «Ben, Kadi Ebu Yusuf un söyle dedigini isittim: "Kur'ân yaratilmistir, diyen kimseyle konuşmak haramdir. Onunla iliskiyi kesmek farzdır. Ona selam vermek de selamini almak da caiz degildir."»

Ebu Yusuf un altinla yazilmasi gereken sözlerinden biri de sudur: :

"Mali, kimya ilmi vasitasiyla elde etmek isteyen kimse iflas eder. Hadislerin

gariplerini arastiran kimse yalan söyler. Ilmi, kelim ile elde etmek isteyen kimse zindik, olur."

Ebu Yusuf ile Imam Malik, Medine'de Harun Resid'in huzurunda ölçekler ve sebzelerin zekati hakkında münazara yaptiklarinda Imani Malik, babadan dededen kendilerine intikal eden ve eskiden beri kul-lanilagelen ölçekleri ortaya koyarak bunlari delil olarak gösterdi. Ayrica hulefa-yi rasidin döneminde sebze bulunmadigindan ötürü onların zekatlarından bahsedilmemis oldugunu ifade etti. Bunun üzerine Ebu Yusuf ona su cevabi verdi: "Eger üstadim Ebu Hanife benim gördüğümü görmüs olsaydi, o da benim gibi hükmünden geri dönerdi." Bu, Ebu Yusuf un hakki kabul ettiginin ve insafli bir kimse oldugunun isbatidir.

Ebu Yusuf un mahkeme meclisine kendi siniflarina göre âlimler de katilir ve hazır bulunurlardi. Genç bir adam olan Imam Ahmed b. Hanbel, halkin arasinda onun meclisine katilir, onunla münazara yapar ve arastirmalarda bulunurdu.

Bununla beraber Ebu Yusuf adaletle hükmederdi ve söyle derdi: «Keske ben su yarginin basinda bulunmasaydim. Umuyorum ki Ce-nâb-i Allah, herhangi bir kimseye haksizlik yaptigimi veya bir kimseye meylettigimi söyleyerek beni hesaba çekmeyecektir. Sadece bir gün adamin biri yanima geldi. Bahçesinin halife tarafından zorla ele geçirilmis oldugunu iddia etti. Ben de halifenin huzuruna girdim, durumu ona anlattim. Halife söyle dedi:

- Bahçe bana aittir, Mehdi onu benim için satin almisti.
- Mü'minlerin emiri, eger mahkemeye gelmeyi uygun görüyorsa gelsin ki, kendisini dinleyeyim.

Halife, mahkemeye gitti. Mal sahibi bahçenin kendisine ait oldugunu iddia edince Ebu Yusuf ona söyle dedi:

- Ey mü'niinlerin emiri, sen bu ise ne dersin?
- Bahçe benimdir.

Ebu Yusuf, bahçe sahibine söyle dedi:

- Halifenin söylediklerini duydun.
- Yemin etsin.
- Ebu Yusuf, halifeye sordu:
- Bahçenin sana ait olduguna yemin eder misin ey mü'minlerin emiri?
- Hayir.

- Öyleyse üç kez sana yemin teklif edecegim. Eger yemin edersen bahçe senindir. Etmezsen senin aleyhinde hüküm verecegim ey mü'minlerin emiri. Ebu Yusuf diyor ki: "Ben halifeye üç kez yemin teklifinde bulundum. Yemin

etmeyince, bahçenin o adama yani davacıya ait olduğuna hükmettim. Yalnız muhakeme esnasında davanın kendiliğinden çözülmesini istiyordum ki, o davacı ile halifeyi aynı mahkeme salonunda bir arada tutmayayım."

Mahkeme sonuçlandıktan sonra Kadi Ebu Yusuf, bahçenin adama teslim edilmesi için görevlilere emir gönderdi.»

Muafa b. Zekeriya, Ebu Yusuf'un söyle dedigini rivayet etmiştir:

«Bir gece yatagimda uyumakta iken aniden halifenin elçisinin kapiyi vurmakta olduğunu isittim. Korkarak dışarı çıktım. Elçi bana: "Mü'minlerin emiri seni çağırıyor." dedi. Ben de saraya gittim. Halifenin oturmakta olduğunu, yanında da İsa b. Cafer'in bulunduğunu gördüm. Halife Harun Resid bana şöyle dedi:

- Ben bu adamdan bana bir cariye hibe etmesini istedim, ama bunu yapmadı. Satmasını istedim, onu da yapmadı. Sen şahit ol, eğer bu, benim istegimi yerine getirmezse kendisini öldüreceğim.

Ben dönüp İsa b. Cafer'e şöyle dedim:

- Halifenin istegini niçin yerine getirmiyorsun?

- Cariyemi halifeye hibe etmemeye, satmamaya talak üzerine yemin ettim. Cariyelerimin azad edilmesi ve bütün malimin da sadaka sayılması için de yemin ettim.

Harun Resid bana dedi ki:

- Bu girift meseleden kurtuluş yolu yok mudur?

- Evet vardır. Cariyesinin yarısını sana satsın, yansın da hibe etsin.

İsa b. Cafer, benim ileri sürdüğüm bu çözüm yolunu uygun bulmuş olmalı ki, cariyesinin yarısını halifeye hibe etti, diğer yarısını da dinara sattı. Halife de onun bu yaptığını kabul etti ve cariye-

huzuruna getirtti. Halife Harun, cariyeği görünce: "Ben bu gece bu y1 - veCjen yararlanabilir miyim?" diye sorunca ben şu cevabi verdim: S i cariyeğidir. Rahminin ibra edilmesi gerekir. Ya da onu azad ettik-

sonra kendisiyle evlenebilirsin. Çünkü hür kadınların rahimleri ibra edilmesine gerek yoktur." Ben böyle dedikten sonra Harun S* sid cariyeği azad etti. 20.000 dinar mehir vererek onunla evlendi. Bana da 200.000 dirhem para ve yirmi .bohça elbise verilmesini em-

tti Ayrıca cariye de bana 10.000 dinar gönderdi.»

Yahya b. Main dedi ki: «Ebu Yusuf'un yanındaydım. Ona dibekî kumasından ve vifaniland ^kokusundan ve daha birçok esyalardan bir miktar hediye getirildi. O esnada mecliste bulunan adamlardan biri şu hadisin senedini benimle müzakere etti: «Bir kimseye hediye sunulur da onun yanında

oturmakta olan bir topluluk varsa o topluluk, hediye o adamin ortaklaridirlar.» Ebu Yusuf: "Sizin naklettiginiz bu hadis çökelek, hurma ve kuru üzüm hakkındadır. Bu gördüğünüz hediyeler bu hadisin söylendiği zamanda yoktu. Ey köle, su hediyeleri ambara götür." dedi ve getirilen hediyeleri yanındaki adamlara vermedi.»

Bisr b. Gıyas el-Merisî söyle dedi: «Ebu Yusuf un söyle dedigini isittim: "On yedi sene müddetle Ebu Hanife ile arkadaşlık yaptım. Sonra onyedı sene müddetle de dünyaya daldım. Artık ecelimın yaklastigini sanıyorum." Böyle dedikten sonra ancak birkaç ay yasadı. Sonra vefat etti.»

Ebu Yusuf, bu senenin rebiyülevvel ayında altmışyedı yasında vefat etti. Kendisinden sonra oğlu Yusuf kadılık görevinde kaldı. Yusuf, babasının Bağdat'ın doğu yakasındaki vekili idi.

Bazı raviler; İmam Safiî'nin Ebu Yusuf ile görüşmüs olduğunu iddia etmişlerdir ki, bu yanlıştır. Çünkü İmam Safiî, ilk olarak hicretin 184. senesinde Bağdat'a gelmişti. O, ancak Muhammed b. Hasan es-Seybanî ile görüşmüştür. Ona ihsanda bulunmuş ve saygı göstermiştir. Aralarında asla bir düşmanlık olmamıştır. Nitekim bu hususu bilmeyen bazı kimseler böyle bir iddiada bulunmuşlardır. Doğrusunu Allh bilir. [24]

Yakub B. Davud B. Tahman

Ebu Abdillāh künyesi ile tanınırdı. Abdullah b. Hazım es-Sülemf- azadhsı idi. Mehdi, onu vezir tayin etti. Mehdi'nin gözünde büyü-u> itibar sahibi oldu. İşlerin idaresini Mehdi ona bıraktı. Bir zaman, eh<ii tarafından bir Aleviyi öldürmekle emrolundugunda o, öldürül-esi emredilen kimseyi serbest bırakmıstı. Fakat bir carıye gidip bunu Mehdi'ye ihbar etmisti. Bunun üzerine Mehdi de Yakub'u bir kuyuya atarak üzerine bir kubbe yaptırmış ve onu böylece hapsetmisti. Kuyuda saç sakalı uzamış, tipki hayvanlara benzemisti. Gözünü kaybetmisti. Baska bir rivayette anlatildigina göre gözüne perde çekilmisti. O kuyuda onbes sene kadar kaldı. Ne bir ısık görebiliyor ne de bir ses duyabiliyordu. Sadece namaz vakti geldiginde bunu kendisine bildiriyorlardı. Her gün kendisine bir parça ekmek ve bir testi su getiriyorlar, bu yiyecekleri kuyuya sarkıtiyorlardı. Bu halde kaldı Nihayet Mehdi'nin ve Hadi'nin hilafet dönemleri gelip geçti. Harun Resid'in hilafetinin de başlangıcından birkaç gün geçmisti.

Sözün burasında Yakub söyle diyor: «Ben uyumakta iken rüyamda biri gelip bana söyle dedi:

"İçinde bulunduğun sıkıntının gerisinde yakın bir genişlik bulunduğuy ümid edilmektedir.

Korkulu kimse güvene kavuşur. Sıkıntidaki kimse genişliğe kavuşur.

Uzak ve gurbette bulunan kisi, ailesinin yanına döner."

Sabah olunca bana seslenildi. Bana namaz vaktinin geldigini ikaz edildiğini sandım ve bana bir ip uzandı. Sonra da: "Su ipi beline bağla." denildi. Uzatılan ipi belime bağladım, beni dışarı çıkardılar. İsiga baktığımda birsey göremedim. Götürölüp halifenin huzuruna bırakıldım. Bana: "Mü'minlerin emirine selam ver." denildi. Karsim-dakinin Mehdi olduğunu zannederek adıyla kendisine selam verdim. Karsimdaki halifenin Mehdi olmadığı söylenilince, "Huzurunda bulduğum halife Hadi midir?" diye sordum. "O da değil." dediklerinde: "Selam sana ey mü'minlerin emiri Harun Resid." diye selam verdim. "Evet, iste odur." dediler. Sonra Harun Resid bana: "Vallahi, şimdiye kadar benim yanımda hiç kimse senin için sefaatta bulunmadı. Yalnız dün küçük bir cariyemi omuzuma aldım. Senin bir zamanlar beni omuzuna aldığını hatırladım, sonra senin içinde bulunduğun sıkıntıyı hatırlayıp sana acıdım. İşte şimdi seni kuyudan çıkarttım, dedi.»

Böyle dedikten sonra Harun Resid ona nimetler verdi, ihanda bulundu. Ne var ki, Yahya b. Halid b. Bermek, Yakub b. Davud'u kiskandı. Yerini kapacağından korktu. Tıpkı Mehdi'nin halifelığının ilk zamanlarındaki hale düşeceğini sandı. Yakub bunu anlayınca Mekke'ye gitmek için Harun Resid'den izin istedi. Harun da ona bu izni verdi. Gitti, Mekke'ye yerleşti. Nihayet bu senede orada vefat etti. Allah ona rahmet etsin.

Yakub söyle demisti: "Yahya, benim tekrar yönetime döneceğini korkuyordu. Vallahi ben asla böyle yapacak degildim. Zorla eski ma iade edilseydim bile bunu yapacak degildim."

Bu senede Yezid b. Züray' Ebu Muaviye vefat etti. Bu zat, Imam Ahmed b. Hanbel'in hadiste seyhi idi. Sika bir ravi olup âlim, abid ve vvali bir kimseydi. Basra valisi olan babası vefat etmiş, geride 500 ırrhein bırakmıştı. O, bu paradan bir dirhem dahi almamıştı. Kendi rvle zenbil yapar ve hem kendini hem çocukunu böylece geçirir rirdi- Bu senede Basra'da vefat etti. Bundan Önceki senede vefat et~ -üs olduğuna dair zayıf bir rivayet de vardır. Doğrusunu Allah bilir. [25]

Hicretin Yüzseksenüçüncü Senesi

Bu senede Hazarlılar, Ermeniyeye sınırından içeri sızarak ülkede isyan hareketi başlattılar ve çok karışıklıklar çıkardılar. Müslümanlardan ve zimmilerden 100.000 kadar kişiyi esir aldılar. Çok sayıda insan öldürdüler. Ermeniyeye valisi Said b. Müslim, bunlar karsısında bozguna uğradı. Harun Resid, Hazarlılar üzerine Hazim b. Hüzeyme ve Yezid b. Mezyed komutasında büyük bir ordu gönderdi. Bunlar o ülkede meydana gelen karışıklığı düzeltip idareyi yoluna koydular.

Bu senede Abbas b. Musa el-Hadi insanlara haccettirdi.

Bu senede vefat eden meshur şahsiyetler arasında Ali b. Fudayl b. İyaz da

vardi. Babasinin sagliginda vefat etti. Çok ibadet eden tak-vali bir kimseydi. Allah'tan korkan ve ondan çekinen bir kimseydi.

Bu senede Ibn Semmak adıyla bilinen Muhammed b. Sabih Ebü'l-Abbas da vefat etti. Bu zat, Beni İcl'in azadlisi idi. İsmail b. Ebi Ha-lid, A'mes, Sevrî, Hisam b. Urve ve diğerlerinden rivayetlerde bulundu.

Bir gün Harun Resid'in huzuruna girdi ve ona söyle dedi: "Bilesin ki, Allah'in huzurunda hesaba çekileceksin. Bak bakalım o zaman nereye kaçabileceksin? Cennet'e mi gideceksin, yoksa Cehennem'e mi?" Onun bu ikazi karsısında Harun Resid, ölecek derecede siddetlice ağladı. [26]

Musa B. Cafer

Musa b. Cafer b. Muhammed b. Ali b. Hüseyin b. Ali b. Ebi Talib Ebü'l-Hasen el-Hasimî. Kendisine Kazim da denilirdi. Hicretin 128. Veya 129. senesinde doğdu. Çokça ibadet eden, mürüvvet sahibi bir kimseydi. Kendisi tarafından eziyete ugradığım iddia eden bir kimse bulunduğunu duyarsa o adama altınlar ve armaganlar gönderirdi. &iz ve erkek olmak üzere kırk çocuğu vardı. Bir köle, bir defasında °na yağlı ekmek hediye etmişti. Bu hareketi üzerine köleyi satın al-

mis ve kölenin çalışmakta olduğu tarlayı da 1.000 dinara satın alarak köleyi azad etmiş, tarlayı da ona hibe etmişti.

Halife Mehdi onu Bağdat'a çağırmış ve gidince de onu hapse at misti. Gecenin birinde Mehdi, rüyasında Hz. Ali'yi görmüş, Hz Ar ona söyle seslenmiş: "Ya Muhsnied! Geri döerseniz yeryüzünd bozgunculuk yapmanız ve akrabalık bağlarını kesmeniz beklenmp mi Sizden?" (Miihsmed, 22.)

Bu rüyayı görünce Mehdi, panik içinde uykudan uyanmış ve Musa b. Cafer'in zindandan çıkarılmasını emretmişti. Geceleyin zindandan çıkarıldıktan sonra Musa b. Cafer'i yanına getirtip oturtmuş, onu kucaklamış ve iltifat yağdırmıştı. Yalnız, ne kendisine ne de oğullarından herhangi birine karsi baskaldırmaniası için ondan söz almıştı Musa b. Cafer de su cevabi vermişti: "Vallahi, ben bunu yapacak biri değilim, ben buna niyet etmiş de değilim." Mehdi: "Doğru söyledin." dedi ve ona 3.000 dinar verilip Medine'ye gönderilmesini emretti. Sabah olunca yola çıkarıldı. Harun Resid hilafete geçinceye kadar, Musa b. Cafer Medine'de kaldı.

Harun Resid hacca gittiği zaman, Rasûlullah (s.a.v.)'m mescidine girip mezarının yanına vardığında yanında Musa b. Cafer el-Kazim da vardı. Harun Resid, Rasûlullah (s.a.v.)'a: "Esselamü aleyke ya Ra-sûlallah! Ey amca oğlu." diye selam verdi. Musa b. Cafer de: "Selam sana ey babacığım." diye selam verdi. Bunun üzerine Harun Resid ona: "İste bu

övünmektir ey Hüseyin'in babası." dedi ve bundan sonra ona kızgınlık duymaya başladı. Nihayet hicretin 169. senesinde onu Bağdat'a çağırttı. Onun orada uzun müddetle hapse mahkum etti. Hapiste-iken Musa, Harun Resid'e .söyle bir mektup gönderdi:

"İmdi, ey mu minlerin emiri, benim üzerimden belalı bir gün geçtiğinde mutlaka ona karşılık senin üzerinden nimetli ve müreffeh bir gün geçiyor. Bu halde biz kıyamet gününe ulaşacağız. İşte o günde batıl yolda olan ve haksızlık yapanlar ziyana uğrayacaklardır."

Musa b. Cafer, bu senenin receb ayının bitimine bes gün kala, Bağdat'ta vefat etti. Mezari orada bilinen bir yerdedir. [27]

Hasim B. Besir B. Ebi Hazim

Hasim b. Besir b. Ebi Hazini el-Kasim b. Dinar. Ebu Muaviye es-Sülemi el-Vasitî. Babası, Haccac b. Yusuf es-Sakafî'nin mutfakçısı idi-Bundan sonra tarhana satmaya başladı. Oglunu, işlerinde kendisine yardımcı olsun diye ilim talep etmekten menediyordu. Ama oğlu mu laka hadis dinleyeceğini söyledi ve bunda direndi.

Bir gün hasta olunca, Vasit kadisi Ebu Seybe bir grup kinisey birlikte ziyaretine geldi. Besir bu durumu görünce sevindi ve s°v dedi: "Ey ogulcugum, sen o kadar yükselmis misin ki, kadi benim evime geliyor? Artık bugünden sonra seni hadis Öğrenmekten alıkoymayacağım."

Hasini, âlimlerin önde gelenlerindendi. imam Malik, Su'be, Sevrî, b. Hanbel ve diğer bazıları ondan hadis naklettiler. Salih kul bh Ahmed b. Hanb lardandı. Ölmeden önce on sene müddetle sabah namazını yatsı ab-destiyle kilmisti. [28]

Yahya B.Zekeriya

Yahya b. Zekeriya b. Ebi Zaide. Medain kadisi idi. Sika imamlardandı. Bu senede vefat etmiştir. [29]

Yunus B. Habib

Otoriter nahivcilerdendi. Nahiv ilmini Ebu Amr b. Alâ ve diğer üstadlardan Öğrendi. Kisaî ile Ferra da ondan bu ilmi öğrendiler. Basra'da ders halkasına ilim, edep erbabi, fasih kimseler katılırlardı. Ders halkasından yerli yabancı herkes istifade ederdi. Bu senede, yetmişsekiz yaşında vefat etti. [30]

Hicretin Yüzseksendördüncü Senesi

Harun Resid bu senede Rakka'dan Bağdat'a döndü. Halkın geri kalan haraç taksitlerini ödemelerini emretti. Bu tahsilat için bir adam görevlendirdi. Bu

tasüdar da haraç borcunu ödemeyenleri dayaga yatirip hapsetti.

Harun Resid bu senede ülkenin sinirlarini istihkam ettirdi. Valiler atadi, valiler azletti. Kimiyle iliskisini kopardi, kimiyle yeni iliskiler kurdu.

Bu senede Cezire'de Ebu Amr es-Sari ayaklandi. Harun Resid, onun üzerine Sehrizor'u gönderdi.

Bu senede Ibrahim b. Muhanimed el-Abbasî insanlara haccettirdi. [31]

Hicretin Yüzseksendördüncü Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Ahmed B. Resid

Zahid ve abid bir kimseydi. Ibadetine bagliydi. Sadece infaat isçiligi yaparak kazandigi para ile geçimini saglardi. Mal mülk olarak bir

küregi, bir de sepeti vardi. Her cuma günü bir dirhem ve bir dirhemnin altida biri degerinde olan bir danik kazanirdi. Bu parayla ertesi cumaya kadar geçinirdi. Sadece cumartesi günü çalisirdi. Sonra haftanin diger günlerinde ibadete yönelirdi.

Bazilarina göre Zübeyde'nin ogludur. Sahih kavle göre ise, onun annesini Harun Resid sevmis ve kendisiyle evlenmis, bu evlilik neticesinde ona hamile kalmisti. Sonra Harun Resid, bu kadini, kizil bir yakut ile kiymetli bazi esyalar vererek Basra'ya göndermistti. Kendisi halifelige geçtigi takdirde yanina gelmesini tenbihlemisti. Harun Resid halife olduktan sonra ne Ahmed ne de annesi Harun Resid'in yanina gelmediler, aksine gizlendiler. Harun Resid, ikisinin Öldüğü haberini almisti, ama aslında bunlar ölmemisler di. Harun Resid her ne kadar onlari arastirdiysa da haklarinda hiçbir bilgi elde edemedi.

Iste bu genç Ahmed, kendi emegiyle kazandigi para ile geçimini sagliyordu. Sonra Bagdat'a döndü, infaat isçiligi yapti. Uzun bir süre bu isçilikle elde ettigi parayla geçimini sagladi, Halifenin oğlu oldugu halde infaatlarda çalisliyordu. Halifenin oğlu oldugunu kimselere söylemiyordu. Derken çalistigi infaatta hastalandi. Ev sahibi onun tedavisiyle ilgilendi. Can çekismeye basladiginda, bir zamanlar Harun Resid'in annesine vermis oldugu yüzüğü çıkardi ve ev sahibine söyle dedi:

«Bu yüzüğü Harun Resid'e götür ve ona de ki: Su yüzüğün sahibi sana diyor ki: "Sakin ola ki, su sarhosluk halinde ölmeyesin. Bu halde ölürsen pisman olursun, ama artik o pismanlik, sahibine asla fayda vermez. Aziz ve Celil olan Allah'in huzurunda verecegin hesabi düşünüp tedbirini al. O hesap yerinden sonra iki diyardan birine gideceksin. Bu, «eninle son konusmam oluyor. Eger bu halin devam ederse gidersin ve hilafet artik senin eline geçmez, baskasina intikal eder. Zaten sen, senden öncekilerin haberlerini duymus olmalisin."»

Insaatin sahibi diyor ki: «Ahmed b. Resid vefat ettiğinde, ben onu defnettim ve halifenin huzuruna çıkma talebinde bulundum. Huzuruna vardığımda bana şöyle sordu:

- Ne ihtiyacın var?

- Su yüzüğü adamin biri bana verdi ve sana teslim etmemi söyledi. Ayrıca söylediği bazı sözleri sana aktarmamı da bana vasiyet etti.

Harun Resid yüzüğe bakınca tanıdı ve şöyle dedi:

- Yazıklar olsun sana, su yüzüğün sahibi şimdi nerede?

- Öldü ey mü'minlerin emiri.

Ahmed'in bana söylediği sözleri Harun Resid'e aktardım ve onun haftada sadece bir gün bir dirhem ve dört danıklık bir ücretle çalıştığını ve bu parayla ertesi cumaya kadar geçimini kit kanaat sağladığını m, sonra kendini ibadete verdığını anlattım.

Harun, benim bu sözlerimi dinledikten sonra ayaga kalktı, kendi ere vurarak debelendi. Sonra da şöyle dedi: "Allah'a yemin ederim n- v ogulcugum, bana nasihat verdin!" Böyle dedikten sonra agladı. c1 nra basını kaldırıp bana şöyle dedi:

- Sen oğlumun mezarının nerede olduğunu biliyor musun?

- gvet, biliyorum. Çünkü onu ben defnettim.

- Akşam olunca yanına gel.

Akşam olunca yanına gittim. Onunla birlikte oğlu Ahmed'in me-rina gittik, sabaha dek agladı. Sonra bana 10.000 dirhem para verilmesini emretti. Ayrıca benim ve çocuk için erzak verdi.» [32]

Abdullah B. Mus'ab

Abdullah b. Mus'ab b. Sabit b. Abdullah b. Zübeyr b. Avvani el-Kureysi el-Esedî. Bu zat, Bekkar'ın babasıdır. Harun Resid ona Medine valiliğini teklif etti. O da ileri sürdüğü bazı adli şartların kabul edilmesi durumunda bu görevi reddetmeyeceğini söyledi. Harun Resid, onun bu şartlarını kabul etti. Ayrıca ona Yemen valiliğini de verdi. Abdullah, en adil valilerdendi. Vali olduğunda yetmiş yasındaydı. [33]

Abdullah B. Abdülaziz El-Ömerî

Ebu Tivale'nin zamanına yetti. Babasından ve Ibrahim b. Sa'd1-dan rivayetlerde bulundu. Abid ve zahid bir kimseydi. Bir gün Harun Resid'e uzun bir vaaz verdi. Güzel ifadeler kullandı.

Bir gün Safa tepesinin üzerinde durmakta iken Harun Resid'e şöyle bir soru yöneltti:

- Su Ka'be'nin çevresinde duran insanlari görüyor musun, ne kadardirlar?
 - Çokturlar.
 - iste bunlardan her biri kiyamet gününde kendi nefsinden sorumlu tutulacak, ama sen bunlarin tümünden sorumlu tutulacaksın.
- Onun bu sözleri karsisinda Harun Resid çok agladi. Adamlari ona arka arkaya mendil getiriyorlar, bununla gözyasini kuruluyorlardi.
- Sonra Abdullah, Harun Resid'e söyle dedi:
- Ey Harun! Kisi kendi malinda israf ederse, kisitlilik altina alinca müstahak olur. Ya bütün Müslümanlarin malini israf ederse nasü olur?
- Böyle dedikten sonra oradan ayrildi. Halife Harun Resid ise, hâlâ diyordu.
- .Abdullah b. Abdülaziz el-Ömerî'nin övgüye layik daha birçok söz-n ve isleri vardi. Altmisalti yasindayken vefat etti. [34]

Muhammed B. Yusuf B. Ma'dan

Künyesi Ebu Abdillâh el-İsbahanî'dir. Tabiin devrine yetisti. Son ra ibadet ve zühd ile mesgul oldu. Abdullah b. Mübarek onu, zahidle rin damadi lakabiyla adlandirirdi. Yahya b. Said el-Kettan; "Ondan daha faziletli bir kimse görmedim." demisti.

Ibn Mehdi ise: "Onun gibisini görmedim." demisti. Ekmegi ayn ekmekçiden, sebzeyi de hep ayni bakkaldan satın almazdi. İyi bildigi kimselerden satın alirdi ve söyle derdi: "Korkarim ki, bunlar bana fiyatta iltimas ederler ve bu nedenle ben de kendi dinini vasita ederek geçimini saglayanlardan olurum." Yaz kis uzanarak uyumazdi. Vefati sirasinda yasi kirki geçmemisti. Allah ona rahmet etsin. [35]

Hicretin Yüzseksenbesinci Senesi

Taberistan halki, valileri Mehreveyh er-Razî'yi öldürdüler. Harun Resid, bunlarin üzerine vali olarak Abdullah b. Said el-Hiresî'yi tayin etti.

Abdurrahman el-Enbarî, Mercülaleka'da Harici Eban b. Kahta-be'yi öldürdü. Haraza es-Sari; Horasan'a bagli Bazgis mintikasinda isyan baslatti. Isa b. Ali b. Isa da bunun askerlerine hücum ederek 10.000 kadarini öldürdü. Sonra Hamza'nın arkasindan Kabil ve Zabilistan'a kadar gitti.

Bu senede Ebü'l-Hasib ayaklandi. Ebyord, Tus ve Nisabur sehirlerinde galebe çaldi. Merv sehrim kusatti. Kuvveti fazlalasti.

Yezid b. Mezyed, Berzea'da vefat etti. Harun Resid, onun yerine oglu Esed b. Yezid'i tayin etti.

Vezir Yahya b. Halid, Harun Resid'den ramazan ayinda umre yapmak için

izin istedi. Harun da ona bu izni verdi. Umreye gittikten sonra askerleriyle birlikte hac zamanına kadar Mekke'de kaldı.

Bu senede hac emiri, Mansur b. Muhammed b. Abdullah b. Ali b. Abdullah b. Abbas'tı. [36]

Hicretin Yüzseksenbesinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Abdüssamed B. Ali

Abdüssamed b. Ali b. Abdullah b. Abbas. Seffah ve Mansur'un amcalarıydı. Hicretin 104. senesinde dogdu. Cidden iri yari bir kimseydi. Disleri düsmemisti. Dislerinin kökü yekpare idi.

Bir gün Harun Resid'e söyle dedi: "Ey müminlerin emiri! Su mec- -• te halifenin amcası, amcasının amcası ve amcasının amcasının am-bir araya gelmişlerdir." Yani Harun Resid'in amcası Süleyman b. Fbi Cafer, Süleyman'ın amcası Abbas b. Muhammed b. Ali ve Seffah'-anicası Abdüssamed b. Ali bu mecliste bir araya gelmişlerdi. Sunu i belirtelim ki Abdüssamed, Harun Resid'in amcasının amcasının cası idi. Çünkü o, dedesinin amcasıydı. Abdüssamed, Abdullah b. Abbas'tan Peygamber (s.a.v.)'in söyle

buyurdugunu rivayet etti:

"Baskalarına iyilik yapmak ve sila-i rahimde bulunmak ömrü uzatır, yurdu senlendirir, mali fazlalastırır. Bunu yapanlar facir bir kavim olsalar bile bu seyler gerçekleşir."

Yine Abdüssamed b. Ali'nin rivayetine göre Rasûlullah (s.a.v.)

söyle buyurmustur:

"İyilik yapmak ve sila-i rahimde bulunmak, kiyamet gününde hesabi hafifletir." Böyle dedikten sonra su ayet-i kerimeyi okumustu:

"Onlar, Allah'ın birleştirelmesini emrettiği seyi birleştirirler, Rab-lerinden korkarlar, kötü hesaptan ürkerler." (er-Ra'd, 2i.)

Abdüssamed b. Ali, daha baska hadisler de rivayet etmistir.

Bu senede, "imam" diye bilinen Muhammed b. Ibrahim b. Ali b. Abdullah b. Abbas da vefat etti. Bu zat hac emirligi yapardi. Mansur'un zamanında birkaç sene müddetle sikayet görevini de ifa etmistı. Bu senenin sevval ayında Bagdat'ta vefat etti. Emin, cenaze namazini kildirdi ve Abbasiye mezarligına defnedildi.

Bu senede vefat eden meshur sahsıyetler arasında hadis seyhlerinden Temniam b. Ismail, Amr b. Ubeyd, Muttalib b. Ziyad, Muafa b. îmran, Yusuf b. Macisun, Evzaî'den sonra megazi, ilim ve ibadet hususunda Samliların imami olan Ebu Ishak el-Fezarî de bulunmaktadır. [37]

Rabiatü'l-Adeviye

Rabia binti Ismail el-Adeviye el-Basriye. Ali Atik'in azadlisidir. Meshur âbidlerdendir. Ebu Nuaym, "el-Hilye ve'r-Resaü" adli eserde; Ibn Cevzî, "Safvetü's-Safve" adli eserde, Seyh Sihabüddin es-Sühre-verdî "el-Maarif" adli eserde ondan bahsetmişlerdir. Kuseyrî de onu anlatmış ve hakkında gerekli bilgileri vermiştir. İnsanların çoğu onu övmüşlerdir.

Yalnız Ebu Davud es-Sicistanî, onun aleyhinde konuşmuş ve onu zindiklikle itham etmiştir. Belki de ondan Ebu Davud'u rahatsız edecek bazı haller sadır olmuştur, es-Sühreverdi, "el-Maarif adli eserde °nun için şu şiiri söylemiştir:

"Seni gönlüme sohbetçi olarak yerleştirdim.

Benimle sohbet meclisine oturmak isteyenlere bedenimi mubah kildim.

Benim bedenim, sohbet meclisinde oturanlara arkadaşdır. Kalbimin sevgilisi, gönlümde hemdemimdir."

Rabia hakkında güzel haller ve salih ameller nakledilmiştir. Onun gündüzleri oruçlu olup geceleri de namaz kıldığını söylemişlerdir. Onun hakkında salih rüyalar görülmüştür. Doğrusunu Allah bilir. Kudüs'te vefat etti. Mezarı, Tur dağının doğusundadır. Doğrusunu Allah bilir. [38]

Hicretin Yüzseksenaltıncı Senesi

Bu senede Ali b. İsa b. Mahan, Ebü'l-Hasib ile savaşmak üzere Merv sehrinden çıkıp Nesa'ya gitti. Burada Ebü'l-Hasib'le savastı. Çoluk çocuğunu ve kadınlarını esir aldı. Böylece Horasan'da düzen sağlandı.

Bu senede Harun Resid, oğulları Muhammed el-Emin ve Abdullah el-Emin'le birlikte insanlara haccettirdi. Mekk'e ve Medine halkına verdiği bağışların toplamı 1.000.050 dinari buldu. Söyle ki: Kendisi insanlara bağışta bulunuyor, bağış alanlar bu defa oğlu Emin'e gidiyorlar, Emin de onlara bağışta bulunuyor, sonra bu defa Me'mun'a gidiyorlar, Me'mun da onlara bağışta bulunuyordu.

Sam ve Irak'ın yönetimi Emin'e, Hemedan'dan doğu sınırına kadar olan yerlerin yönetimini de Me'mun'a verilmisti. Sonra Harun Resid bu iki oğlunun ardisıra oğlu Kasım'ı da kolladı. Ona Mü'temen lakabını verdi. Onu Cezire'ye, bazı büyük kentlere ve sınır bölgesine vali tayin etti. Onu bu işi yapmaya sevkeden sebep suydı: Oğlu Kasım, Abdülmelik b. Salih'in yanında bulunuyor ve onun tarafından yetistiriliyordu.

Harun Resid, oğlu Emin ile Me'mun için veliahdlik bey'atı alınca Kasım ona şu şiiri yazıp gönderdi:

du.

"Ey o hükümdar ki, eger kendisi yıldız olsaydı, suat yıldızı olur-

Oglun Kasım için de veliahdlik bey'atı al. Hükümdarlıkta onun için de bir çakmak çak. Allah bir ve tektir. Veliahdların sayısını da çiftten teke çıkar."

Harun Resid bu tavsiyeye uydu ve oğlu Kasım'ı da veliahd tayin di

re^ onun için de bey'at aldı. Onun bu icraatını bazı kimseler be- n(Jiler, bazıları beğenmediler. Fakat neticede Kasım, hilafete geç-di Aksine kader ve ölüm, onun bu arzusuna ulaşmasına engel olu dünyadan götürdüler dünyadan götürdüler.

îfılar. Onu

Harun Resid, haccını tamamladıktan sonra beraberindeki emir

vezirleri huzuruna çağırdı. Oğulları ve veliahdları Muhammed el-Fmin ile Abdullah el-Me'mun'u da huzuruna getirtti. Bunların veli-hdhg1113 Devat alindığına dair yazıyı yazdırdı. Oradaki emir ve vezirleri de kendi imzalarını bu belgeye atarak şahit tuttu. Sonra bu belgeyi Ka'be'nin tavanına asmak istedi. Fakat belge yere düştü. "Bu, çabucak bozulacak bir istir." denildi ve gerçekten de Öyle oldu.

İbrahim el-Musilî, Ka'be'de yapılan bu bey1 atla ilgili olarak şöyle dedi:

"İslerin sonuç bakımından en hayırlısı ve tamamlanmaya da en layık olanı, Rahman'ın kutsal beldede hükmettiği istir."

Ebu Cafer b. Cerir, bu konuda tafsilatlı bilgiler vermiştir. İbn Cevzî de "el-Muntazam" adlı eserinde onun bu yolunu tutmuştur. [39]

Hicretin Yüzseksenaltıncı Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Bu senede vefat eden meshur şahsiyetler arasında Asbag b. Ab-dülaziz b. Mervan b. Hakem Ebu Reyhan ve Kirman kadisi Hasan b. İbrahim bulunmaktadır. Asbag, bu senenin ramazan ayında vefat etti. Hassan b. İbrahim ise 100 yaşında iken bu senede vefat etti. [40]

Sair Süllem El-Hasir

Süllem b. Amir b. Hammad b. Ata. Kendisine, Hasir (ziyan eden) denilmesinin sebebi suydı: Bir mushaf-ı serif satmış ve eline geçen parayla İmrü'l-Kays'ın divanını satın almıştı. Bir başka sebep de sudur: O, edebiyat öğrenmek için 200.000 dinar harcamıştı.

Mantiga dayalı şiirlere sahip bir sairdi. Tek harfle inşa kudretine sahipti. Nitekim Musa el-Hadi hakkında şöyle bir şiiri vardır:

"Musa saganak ve sabah erken yagan bir yagmurdu. Sonra sel gibi akti. Ne kadar da ibret verici oldu. Sonra yagisi dindi. Ne kadar da ölçülü oldu.

Sonra âdilâne bir yönetimde bulunarak bagisladi, eserleri baki kaldı.

Beseriyetin en hayirlisi Mudar kabilesinin Bedir koludur.

Bunlar bakan kimsenin gözüne ilk görünen kimselerdir.

O, yanında bulunana yük, geçip gidene de iftihar vesilesidir."

Hatib'in anlattigina göre Süllem el-Hasir, laubalilik, ciddiyetsizlik ve fasikhk yaptigindan ötürü nahos bir yoldaydi. Bessar b. Bürd1-ün talebelerindendi, ama onun nazmi Bessar'mkinden daha güzeldi Örnegin Bessar, bir siirinde söyle diyordu:

"Insanlarin gözetiminden korkan kisi amacina ulasamaz.

Hos ve güzel seyleri atak davranip acele eden kimse elde eder."

Görüldüğü gibi bu siirin lafizlan agirdir. Süllem, buna karsi ayni manada ama daha kolay lafizlarla su siiri söylemisti:

"Insanlarin gözetiminden korkan kisi kederden ölür. Cesur kisi lezzete kavusur."

Bessar ona kizdi ve söyle dedi: "Benim siirimın manalarini almıs, bu manalara benimkinden daha hafif lafizlar giydirmis."

Süllem el-Hasir, halifelerden ve Bermek ailesinden 40.000.000 dinar kadar Ödül almisti. Daha fazla aldigi da söylenir. Vefat ettiginde Ebu Simr el-Gassanî'nin yanında 36.000 dinar emanet parasi vardı.

Ibrahim el-Musilî, bir gün Harun Resid'in huzurunda sarki söyledi. Harun Resid costu ve ona söyle dedi:

- Dile benden ne dilersen.

- Ey mü'minlerin emiri, senden birsey isteyecegim ki, o seyde senin hiç malin yoktur. Ondan baska senden hiçbir sey istemiyorum.

- Neymis o istedigin sey?

Ibrahim, ona, Süllem el-Hasir'in vefat ettikten sonra falan adam yanindaki emanet parasini anlatti. Ayrica Süllem'in varisi bulunmadigini da söyledi. Bunun üzerine Harun Resid, Süllem el-Hasir'in biraktigi emanet paranin Ibrahim el-Musilî'ye verilmesini emretti. Bir rivayette anlatildigina göre Süllem el-Hasir'in biraktigi emanet para, 50.000 dinardir. [41]

Abbas B. Muhammed

Abbas b, Muhammed b. Ali b. Abdullah b. Abbas. Harun Resid'in amcasiydi. Kureys'in önde gelen sahsiyetlerin den di. Harun Residi feti döneminde Cezire valiligine atandi. Harun Resid ona bir gün-5 000.000 dirhem

verdi. mezarligi, adini Abbas b. Muhammed'in adindan almaktabasi mg, Kendisi altmisbes yasinda vefat etti. Cenaze namazini Emin kilardi-Abbasiye mezarligina defnedildi. [42]

Yaktin B. Musa

Abbasi devletinin kurulmasi için propaganda yapanlardandi. Görüs sahibi dahilerdendi. Mervan el-Himar, Ibrahim b. Muhammed'i Harran'da hapsettiginde, Yaktin büyük bir hile yapmisti. Abbasiler, Ibrahim b. Muhammed'in hapsedilmesinden sonra onun yerine kimi geçireceklerine karar veremediler, sasip kaldilar. Onun öldürölmesi durumunda kime bey'at edeceklerine karar veremediler. Bunun üzerine Yaktin, Mervan el-Himar'in yanma gitti. Bir tacir kiligina bürünerek huzuruna çıktı ve söyle dedi:

- Ey mü'minlerin emiri! Ben Ibrahim b. Muhammed'e mal sattim, ama parami ondan alamadan adamlarin onu yakaladilar. Eger uygun görürsen, onunla görüşeyim ve malimi ne yaptigini sorayim, parami isteyeyim.

- Olur.

Böyle dedikten sonra Mervan, onu bir kölesiyle birlikte zindana, Ibrahim b. Muhammed'in yanma gönderdi. Ibrahim b. Muhammed'i görür görmez ona söyle dedi:

- Ey Allah'in düşmani! Yakalandiktan sonra parami bana ödemesi için kime vasiyette bulundun, söyler misin?

- Ibn Harisiye'ye (kardesim Abdullah es-Seffah'a) vasiyette bulundum.

Bu cevabi alir almaz Yaktin, Abbas ogullarinin dailerine (propagandacilarina) döndü ve Ibrahim b. Muhammed'in söylediklerini onlara bildirdi. Onlar da Seffah'a bey'at ettiler. [43]

Hicretin Yüzseksenyedinci Senesi

Bu senede Bermekiler Harun Resid tarafından öldüröldüler. Harun Resid Cafer b. Yahya b. Halid el-Bermekî'yi öldürdü, evlerini yik Eserlerini yok etti. Büyük küçük hepsi kayboldular.

Bunun sebebi hakkında çeşitli rivayetler vardır. Ibn Cerir ve digerleri bu rivayetleri nakletmislerdir. Anlatildigina göre, Harun Re-|1(*> kendi yaninda hapsetmesi için Yahya b. Abdullah b. Hasan'i Ca-r el-Bermekî'ye teslim etmistti. Yahya da, Cafer'den merhamet dile-ttle baslamis, nihayet Cafer de onu serbest birakmistti. Fadl b. Rebihi durumu Harun Resid'e ihbar etmis, Harun Resid ona: "Yaziklar olsun sana! Benimle Cafer'in arasina girme. Belki de ben farkinda olmadan bu hususta ona emir vermisim de bu nedenle onu salivermistir. " dedi. Sonra Harun Resid, bu durumu Cafer'e sordu, Cafer dogruladi. Harun ona öfkeleni ve onu öldürmeye yemin etti.

Bermekiler'e kızdı, sonra onları Öldürdü. Onlara siddetle gazaplandı. Halbuki daha önce Bermekiler, onun nazarında insanların en kıymetlileriydiler. En çok sevdiği kimseler idiler.

Cafer ile Fadl'in anneleri, Harun Resid'in süt annesiydi. Harun Resid bunlara; kendilerinden Önceki veya sonraki ekabir ve reislere nasib olmayacak miktarda çok mal ve dünyalık, yüksek payeler vermisti. Cafer bir ev yaptırmış, bu eve 20.000.000 dirhem sarfetmisti.

Baska bir rivayette anlatildigina göre Harun Resid'in onları öldürmesinin sebebi suydı: Harun hangi sehre, hangi bölgeye, hangi kasabaya, hangi çiftliğe, hangi bahçeye rastlarsa mutlaka burası Cafer'indir, deniliyordu. Yine baska bir rivayette anlatildigina göre Bermekiler, Harun Resid'in halifeligini ortadan kaldirmek ve zindikligi açığa vurmak istemislerdi de Harun bu nedenle onları Öldürmüstü.

Baska bir rivayette de anlatildigina göre Harun Resid'in kız kardesi Abbase nedeniyle Harun onları öldürmüstü. Her ne kadar Ibn Cerir bunu anlatmaktaysa da bazı âlimler bunu inkar etmişlerdir.

Ibn Cevzî'nin anlattigina göre Harun Resid'e, Bermekiler'i Öldürmesinin sebebi sorulduğunda o şu cevabi vermistir: "Eger bu sebebi gömlegimin bildigini anlasam gömlegimi yakarım!"

Cafer, izin almaksizin Harun Resid'in yanına girerdi. Öyle ki, Harun Resid gözdeleleriyle yatagında iken dahi Cafer onun yanına girebiliyordu. Bu, elbette ki büyük bir serf ve yüksek bir derece idi. İçki sofrasında Cafer, Harun Resid'in en yakın arkadasıydı. Harun Resid halifeliginin son günlerinde sarhos edici içkiler kullanmaya başlamisti. Aile efradı arasında en çok sevdiği, kız kardesi Abbase binti Mehdi ;; idi. Abbase de onun içki sofrasında hazır bulunurdu. Cafer el-Berme-kî de aynı sofrada bulunduğu için Cafer'in Abbase'ye bakmasının he- lalligim saglamak amacıyla Abbase'yi Cafer'e nikahladı. Ama Cafer'e, Abbase ile cinsel iliskide bulunmamasını şart kostu. Harun Resid ba- >. zan sofradan kalkar, Cafer ile Abbase'yi sarhos halde sofraya basında bırakırdı. Bir defasında Cafer onunla cinsel iliskide bulunmuş. Bu iliski neticesinde Abbase gebe kalmış ve bir erkek çocuk doğurmuş, bu çocuğu cariyelerinden biriyle Mekke'ye göndermiş, bakması için o-rada bir kadının yanına bırakmisti.

Ibn Hallikan'in anlattigina göre Harun Resid, kız kardesi Abbase'yi Cafer'e nikahlayınca Cafer, Abbase'ye asiri derecede bir sevgi duymaya başlamisti. Adeta ona meftun olmuştı. Onu bastan çıkarmaya çalıştı. Abbase ise Harun Resid'den korktuğu için onun bu istegine olumlu cevap vermedi. Fakat Abbase, Harun Resid'e bir hile yaptı. Söyle ki: Cafer'in annesi, her cuma gecesi bakire ve güzel bir cariyeyi Cafer'in odasına bırakırdı. Bir gün Abbase, Cafer'in annesine: "Beni bir cariyeye kiliğında Cafer'in odasına sok."

dedi. Cafer'in annesi korktu ama Abbase onu tehdit edince istegini yerine getirdi. Abbase, cariyeye kiliginda Cafer'in odasına girdiginde yüzünü ona iyice göstermedi. Cafer onunla cinsel iliskide bulunduktan sonra Cafer'e söyle dedi: "Nasil, hükümdar kızlarinin hilesini gördün mü?" Ve o gece hamile kaldı. Bunun üzerine Cafer, annesinin yanına gidip: "Vallahi, beni ucuza sattın." dedi.

Sonra Cafer'in babası Yahya b. Halid, Harun Resid ailesinin nafakasini kismaya basladı. Öyle ki Zübeyde, bu durumu defalarca Harun Resid'e sikayet etti. Sonradan Abbase'nin sirri da Harun Resid'e ifsa edildi. Harun Öfkeden kudurdu, köpürmeye basladı. Abbase, doğurdugu çocuğu Mekke'ye gönderdigini ona bildirince, Harun, o sene bu isi açığa çıkarmak ve tahkik etmek amacıyla hacca gitti.

Baska bir rivayette anlatildigina göre ise, cariyelerden biri Abbase'nin bu durumunu Harun Resid'e jurnallemis ve Cafer'le olan cinsel iliskisini ihbar etmistı. Çocugunun da Mekke'de bulunduğunu, orada ayrıca bol miktarda para, ziynet ve cariyeye de bulunduğunu söylemişlerdi. Harun Resid bunu tasdik etmemisti. Nihayet bunu öğrenmek için aynı sene hacca gitti. Orada durumu bütün çıplakligıyla açığa çıkardı.

Harun Resid'in haccettigi bu senede hac emirligim Yahya b. Halid yapmisti. O, Ka'be'nin yanında söyle dua etmeye baslamisti: "Allah'im! Eger tüm malimin, çoluk çocugumun ve aile efradimin benden alınması seni razı edecekse bunu yap. Sadece Fadl'i bana bırak." Böyle dedikten sonra Ka'be'nin yanından ayrilmisti. Mescid-i Haram'in kapisına vardiginda tekrar dönüp söyle dua etmistı: "Allah'im, dilersen Fadl'i da diğer çocuklarımla beraber al. Yeter ki, sen benden razı ol. Sen razı olursan ben de raziyim. Çocuklarımdan hiçbirini müstesna kılma."

Harun Resid hac dönüşünde Hire'ye gitti. Sonra gemiye binerek Enbar'a bağlı Gamr'a gitti. Bu senenin muharrem ayinin sonunda cumartesi gecesi, hadimi Mesrur'u Hamniad b. Salim Ebu Ismetle birlikte bir askeri birlikle yola çıkardı. Bunlar, geceleyin Cafer b. Yahya'nın etrafını kusattılar. Hadim Mesrur, sahte tabip Bahtiyesu ile birlikte sarkici Ebu Rikane el-Kelvezanî adındaki a'ma bir adamı da yanına alarak Cafer'in meclisine girdi. Cafer son derece sen, sakrak ve neseliydi. Ebu Rikane o esnada kendisine su sarkiyi okuyordu:

"Çok uzak görme, her yigidin yanına ölüm gelecektir.

Ya gece ya da sabaha karşı gün doğmadan önce ölüm gelir."

Hadim ona dedi ki: "Ey Fadl'in babası Cafer, iste ölüm geceleyin sana geldi. Halifenin çağrisına uy ve gel."

Cafer kalkıp hadimin ayaklarını öpmeye basladı. Ailesinin yanına gidip

onlara vasiyetini yapmasi ve onlarla vedalasma si için kendisine izin vermesini rica etti. Ama hadim ona su karsiligi verdi: "Ailenin yanina gitmene imkan yok, fakat vasiyetini yap."

Cafer de vasiyetim yapti. Bütün kölelerini ya da kölelerinden bir grubu azad etti. Harun Resid'in elçileri gelip bir an evvel yola koyulmasini söylediler ve onu yaka paça disari çıkarip götürdüler. Nihayet Harun Resid'in bulundu gu yere getirdiler ve esek bukagisina vurarak hapse attilar. Ona ne yapacaklarini Harun Resid'e sordular, boynunun vurulmasini emretti. Cellat, Cafer'in yanina gidip söyle dedi:

- Mü'minlerin emiri, senin basini koparmami ve kendisine götürmemi bana emretti.

- Ey Hasim'in babasi, belki de mü'minlerin emiri sarhostur. Ayil-digmda bu yaptigindan Ötürü seni kinayabilir.

Cafer'in bu uyarisi üzerine cellat tekrar dönüp Harun Resid'in yanma gitti ve Harun Resid'e söyle dedi:

- Cafer belki de senin baska seylerle mesgul oldugundan ötürü farkinda olmadan bu emri bana vermis oldugunu söylüyor.

- Ey annesinin biznni emen cellat! Haydi git, onun basini kopar ve oana getir!

Cellat ikinci kez Cafer'in yanina gitti. Ama Cafer yine ayni söz ü tekrarlayınca cellat, yine Harun Resid'in yanma döndü. Harun Resid emrini üçüncü kez tekrarlayip söyle dedi:

- Eger Cafer'in basini bana koparip getirme zsen Mehdi'nin oglu olmayayim ki hem senin hem de onun basim koparip bana getirecek bir celladi görevlendirecegim!

Bunun üzerine cellat, Cafer'in yanina gitti. Basini kesip Harun Resid'in yanina getirdi ve Önüne birakti. Harun Resid, ayni gecede adamlarini Bagdat'ta ve diger sehirlerde bulunan Bermekiler'e gönderdi. Hatta yollardaki Bermekiler'i de yakalatti. Hepsim muhafaza altina alirdi. Bermekiler'den kurtulan hiçbir i olmad i. Yahya b. Halid, kendi evinde gözetim altina alindi. Fadl b. Yahya, baska bir menzile gönderildi. Sahip olduklari bütün servetler ellerinden alindi.

Harun Resid, Cafer'in basini ve gövdesini asmalari için göndere Basi, yüksek köprü nün yaninda asildi, gövdesi ikiye bölündü. Yan: -asagi köprü nün yanma, diger yarisi ise baska bir köprü nün yata; asildi. Bundan sonra da yakildi.

Bagdat'ta; "Bermekiler'e ve onlari barindiranlara eman yoktur. Muhammed b. Yahya b. Halid bundan müstesnadir. Çünkü o, rfeye samimi

davranmıstır." diye duyuru yapıldı.

^a Cafer'in arkadasi ve zindiklikla itham edilen Enes b. Ebi Seyh, Resid'in huzuruna getirildi. Onunla Harun Resid karsilikli ko-tu Sonra Harun Resid, yataginın altından bir kiliç çıkardı ve bu n i la onun boynunun vurulmasını emretti. Harun Resid, bundan ön-10 Enes'in öldürölmesiyle ilgili olarak su siiri okudu:

Kç Enes'e olan özlemiyle zevk aldı. Kiliç göz atar, kaderler ise onu beklerler."

Enes'in boynu vuruldu. Kiliç vücuduna değer degmez kan fiskir-di Harun Resid: "Abdullah b. Musaba Allah rahmet etsin." dedi. Bu kiliç ondan kendisine miras kalmısti. Çünkü insanların anlattıklarına göre bu kiliç Zübeyr b. Avvam'a aitti.

Sonra zindanlar, Bermekikrle dolup ta^ti. Bütün malları müsadere edildi. Ellerindeki nimetler yok oldu.

Harun Resid, Cafer'i, aksamleyin öldürtmüstü. Öldürtmeden önce, ikisi birlikte bineklerine binerek sabahleyin ava çıkmışlardı. Yanlarında veliahdlar yoktu, basbasa kakmalardı. Cafer'e izzet ve ikramda bulundu. Aksam olunca Harun lieçid oaunla vedalasti ve onu bagrına basip söyle dedi: "Eger bu gece karılarımla basbasa kalacak olmasaydım senden ayrılmazdım. Haydi evine git, içkini iç, neselen. Rahat yasa ki, benim gibi olasin.'B^n ve son lozzeUa esit olalım." Cafer de ona su karsiligi verdi: "Ey mü'minleinin emiri! Vallahi seninle olmadan ben bu çilingir sofrasını kurmak istemiyorum.1' Harun Resid ona: "Hayir, mutlaka evine git." deyince Caför evine döndü. Gecenin bir kısmi geçer geçmez basma o ceza ve felaket geldi. Nitekim bunu önceki kısımlarda da anlatmıstık.

Bu hadise, bu senenin muharrem ayının son gecesi olan cumartesi gecesinde meydana gelmişti. Baska bir rivayette anlatıldığına göre u hadise bu senenin safer ayının ilk gecesinde meydana gelmiştir. Sürüldüğü sırada Cafer otuzyedi yasındaydı.

- Oglunun ölüm haberi Yahya b. Halid'e ulaştırıldığında: "Allah da run Resid'in oglunu öldürsün" diye cevap verdi Ona: "Harun se Resid'in oglunu öldürsün." diye cevap verdi. Ona: "Harun se-n evini yikti." denildiğinde: "Allah da onun evlerini yiksin." diye ce-vaP verdi.

Kin i S^digjöia göre Yahya b. Halid, evlerinin perdelerinin yırtıldı-

SafrnEklerindeki mahremiyetin çignendiğini, evlerindeki esyaların

Öa alaBfligini gördüğünde: "Kiyamet iste böyle kopar!" demistir.

a gelert bu felaketlerden ötürü arkadaşlarından biri kendisine teselli mektubu yazmısti. Kendisi de onun mektubuna yazdığı ceva ta söyle

demisti:

"Biz Allah'in hükmüne raziyiz. Onun bizim hakkimizda tercih t tigi hükmü biliyoruz. Allah, kullari ancak günahlarından sorumlu t tar. Allah kullara zulmedici degildir ve onun bagislayacagi seyler d ha çoktur. Hamd Allah'adir."

Sairler, Bermekiler'in basina gelen bu felaketler için birçok agit yakmislardi. Bu agitlardan biri Rakkasî'nin (veya Ebu Nüvas'in) asa gidaki agitidir:

"Iste simdi biz rahata kavustuk. Bineklerimiz de dinlendi. Yüksek sesle bagirip çağiran yakalandi. Bineklere de ki; artık geceleyin yürümekten kurtuldunuz. Çöllerini pespese kat etmekten, sahralara düsmekten de emin oldu-

nuz.

Ölümlere de ki; artık sen Cafer'i ele geçirdin. Ondan sonra hiçbir lideri ele geçiremeyeceksin. Bagislara de ki; Fadl'dan sonra artık durdurulacaksın. Musibetlere de de ki; artık sen her gün yenileneceksin. Senden bir kiliç Bermekiler'e ulasti ki, o keskindir. Hasimilerin keskin kiliciyla Cafer vuruldu."

Rakkasi, daragacma asili Cafer'e bakip söyle demisti:

"Vallahi, jurnalcilarm korkusu ve halifenin kapanmayan gözleri (casuslari) olmasaydi;

Senin su sehpanin çevresinde tavaf eder ve su asili oldugun agaci öperdik.

Tipki insanların Hacer-i Esved'i Öptükleri gibi.

Ey Yahya'nin oğlu Cafer, senden önce görmedim.

Bir kilici ki, kiliçlar onu vurdu.

Dünyanın tümüne ve Bermek ailesinin iktidarına selam olsun.'

Harun Resid, Rakkasî'yi huzuruna çağirtip ona söyle dedi:

- Cafer, her sene sana ne kadar para verirdi?

- O bana 1.000 dinar verirdi.

Harun Resid, ona 2.000 dinar verilmesini emretti.

Zübeyr b. Bekkar, amcası Mus'ab ez-Zübeyrî'nin söyle dedigini rivayet etmistir:

«Harun Resid, Cafer'i öldürttüğü zaman kadının biri güzel bir merkebe binmis ve fasih bir lisanla söyle demisti: "Allah'a yemin ederim ki ey Cafer, her ne kadar bugün bir ibret haline gelmissen de dana önce sen iyiliklerde zirveye ulasmistin." Böyle dedikten sonra su jiri okumaya basladi:

"Kilicin Cafer'in vücuduna değdiğini gördüğümde, halifenin mü-nactisi

Yahya ailesine yüksek sesle bagirmisti.

Iste o zaman dünyaya agladim ve sunu anladim ki;

Seçkin yigitler bir gün mutlaka dünyadan ayrilacaklardır.

Bu, nimet sahiplerine verilen bir dünyalik ve devlettir. Pespese gelir, nöbetlesedir. Belalar bunun ardisira gelir.

Kisi bu yüksek mertebelere ulastiktan ve iktidara erdikten sonra,

Bir gün son derece asagilara düşürölür."

Kadin böyle dedikten sonra merkebinin sürdü ve çekip gitti. Sanki eseri kalmayan bir rüzgardi. Nereye gittigi de bilinemedi.»

Ibn Cevzi'nin anlattigina göre Cafer'in Fetine adinda sarkici bir cariyesi vardi. Bu cariyenin dünyada bir esi daha yoktu. Cafer, bunu ve beraberindeki hizmetçilerini 100.000 dinara satin almisti. Harun Resid bu sarkici cariyeyi ondan istemis, ama o, bunu vermek istememisti.

Harun Resid, Cafer'i öldürttükten sonra bu cariyeyi yanma aldı. Bir gece içki meclisinde hazır bulundurdu. Meclisinde diğer arkadaşları ve sohbetçileri de vardi. Fetine'nin yanındaki sarkici cariyelere birer sarki okumalarını emretti. Herbiri birer sarki okudu. Sıra Feti-ne'ye gelmişti. Harun ona da bir sarki okumasini emredince gözyasını sildi ve: "Lider Cafer'den sonra mi sarki okuyacağim! Hayir, okumayacağim." dedi. Harun ona çok öfkelenildi. Meclisindeki arkadaşlarından birine bu cariyeyi alıp götürmesini emretti ve kendisine hediye ettiğini söyledi. Arkadaşı cariyeyi alıp götürürken Harun ona gizlice: "Sakin onunla cinsel iliskide bulunmayasm." diye tenbih etti. Arkadaşı da bu cariyeyi kendisine vermekle cariyenin onurunu kirmak istedigini anladı.

Bir süre sonra arkadaşısı cariyeye Fetine'yi tekrar Harun'un huzuruna getirdi. Harun ondan memnunmus gibi bir intiba sergiledi. Fetine adindaki bu cariyeye bir sarki okumasini emredince Fetine okumadi. Gözyasları bosaldi ve: "Lider Cafer'den sonra mi sarki okuyacağim? Hayir, okumayacağim." dedi. Harun bu defa öncekine nisbetle daha Çok öfkelenildi ve: "Getirin postu ve kilici!" diye emir verdi. Cellat geldi, Fetine'nin yani basinda durdu. Harun Resid ona: "Sana üç kez ettur verdigimde ve üç parmagimi yumdugumda sunun boynunu vur!" dedi. Bundan sonra da Fetine'ye: "Haydi, sarki oku!" dedi. Fetine ag-*ayip: "Lider Cafer'den sonra mi sarki okuyacağim? Hayir, okumaya-Cagim." dedi. Harun Resid serçe parmagini yumdu. Sonra ikinci kez

Fetine'ye sarki okumasini emretti, yine okumadi. Bu defa yüzük magini yumdu. Mecliste bulunanlar sarsildilar, çok korktular. ne'ye dönüp, kendisini Ölümünden kurtarmasi için sarki okumasini r' * ettiler. Halifenin

buyrugunu yerine getirmesini ısrarla istediler So ^ ra Harun Resid üçüncü kez Fetine'ye emir verdi. O da istemeye^ sarki okumaya basladi:

"Dünyanın fersude oldugunu gördüğümde; Anladim ki artık nimetler geri dönmeyecek."

Bu sarkiyi okumaya baslayınca Harun Resid onun üzerine atildi Udu elinden alip yüzüne ve basına vurup kirdi ve parçaladi. Feti-ne'nin basından kanlar akmaya basladi. Etrafindaki cariyeler saga sola kaçismaya basladilar. Nihayet Fetine'yi Harun'un huzurundan alip götürdüler. Üç gün sonra da vefat etti.

Rivayet olunduguna göre Harun Resid söyle dermis: "Beni, Ber-mekiler'e karsi kiskirtana Allah lanet etsin. Onlardan sonra artık ne lezzet gördüm, ne rahat buldum, ne de ümidim kaldi. Allah'tan isterdim ki, ömrümün ve hükümdarligimin yansim alsaydi da Bermeki-ler'i kendi hallerine biraksaydim."

Ibn Hallikan'm anlattigina göre Cafer, bir adamdan 40.000 dinara bir cariyeye satin almıs, satin alirken cariyeye satıcısına dönüp söyle demis: "Benimle arandaki ahdi unutma. Sakin benim bedelimi yeme-yesin." Cariyenin böyle demesi üzerine efendisi aglamıs ve: "Sahid olun, bu cariyeye hürdür. Ben bununla evlenmisim." dedi. Cafer de: "Ey burada bulunanlar, siz de sahit olun ki ben cariyeyi efendisine geri verdim ve ödedigim para da onların olsun." dedi. Cafer, bir valiye su mealde bir mektup yazmisti: "İmdi sikayetçilerin çoğaldi. Tesekkür edenlerin azaldi. Ya adaletli olursun, ya da görevden alınırsın."

Cafer'in, Harun Resid'in keder ve üzüntüsünü gidermek için yaptigi sakaların en güzeli sudur: Bir defasında Yahudi bir müneccim Harun Resid'in yanına gitmis ve Harun Resid'e, bu senede öleceğim bildirmisti. Bunun üzerine Harun Resid çok kederlenmis ve üzölmüstü. Cafer bir süre sonra yanına geldiginde Harun Resid'in üzüntölü oldugunu görmüs, "Ne haber?" diye sormustu. Harun Resid de Yahu-dinin sözlerini ona aktarmıs ve bu nedenle üzüntölü oldugunu bildirmisti. Bunun üzerine Cafer, Yahudi müneccimi çağırarak ona: "Senin ne kadar ömrün kalmistir?" diye sormus. Yahudi müneccim de uzun bir süre daha yasayacagini söylemisti. Bunun üzerine Cafer: "Ey mü'minlerin emiri, sunu öldür ki uzun bir süre daha yasayacagin^ dair söylediği sözün yalan oldugunu anlayasm." demisti. Harun Resid de Yahudinin öldürölmesini görevlilere emretti ve Cafer'in bu yaptigina memnun oldu.

Berniekiler'in öldürölmesinden sonra Ibrahim b. Osman b. Nü-heyk, halife Harun Resid'i öldürmeye kasedetti. Çünkü Bermekiler'in basına gelen felakete, özellikle Cafer'in Öldürölmesine çok üzölmüstü Onlar için çok agliyordu. Daha sonra aglamaktan vazgeçip onların intikamini almaya

niyetlendi. Kendi evinde içki içerken cariyesine: "Kilicimi getir." der, kilici getirilince kininden çıkarır, sonra: "Vallahi Cafer'in katilini öldürecegim." derdi. Bu sözü çok defa tekrarladi.

Oglu Osman, halifenin bu durumdan haberdar olmasından ve bu nedenle kendi ailelerini bastan sona öldürmesinden korktu, ama babasının da bu tavrından vazgeçmeyeceğini anladı. Fadl b. Rebi'in yanına gidip durumu ona anlatti. Fadl da gidip halifeye aktardı. Halife Harun, onu çağırıp: "Senin bu söylediğini doğrulayacak başka şahidin var mı?" diye sordu. O da: "Falan hizmetçi şahidimdir." dedi. Hizmetçi gelip şahidlik yapınca Harun Resid şöyle dedi: "Büyük bir komutan, sadece bir köle ve testisi buruk hizmetçinin şahitliğiyle öldürülemez. Belki bu ikisi ona karşı bir ittifakta bulunmuşlardır."

Harun Resid,, Ibrahim b, Osman b. Nüheyk'i yanına çağırdı. İçki sofrası kurdurdu. Onunla basbasa sofraya oturdu. Ona şöyle dedi:

- Bak hele sen ey Ibrahim! Benim bir sırrım var, onu sana açıklamak istiyorum. Bu sır gece gündüz rahatımı kaçıırıyor.
- O sır nedir ey mü'minlerin emiri?
- Ben Bermekiler'i öldürdüğümüne pişman oldum. Keske hükümdarlığımın yarısı, ömrümün de yarısı gitseydi de onlara bu haksızlığı yapmasaydım. Çünkü onları Öldürdükten sonra artık ne lezzet gördüm, ne de rahat buldum.
- Allah Cafer'e rahmet etsin.

Böyle dedikten sonra ağırladı ve sözünü şöyle sürdürdü:

- Allah'a yemin ederim ki ey efendim, sen Cafer'i öldürmekle hata ettin!
- Kalk, Allah sana lanet etsin!

Böyle dedikten sonra Ibrahim b. Osman'i hapsedti. Üç gün sonra da Öldürttü. Ama çoluk çocuğuna ilismedi.

Bu senede Harun Resid, halifeligi elde etmek istediğine dair haberlerini duyunca Abdülmelik b. Salih'e gazaplandı. Hapisteki Ber-inekiler'den yana olduğunu duyunca daha da gazaplandı. Sonra onu zindana attırdı. Harun Resid ölünceye kadar Abdülmelik zindanda kaldı. Emin, halifelige geçince, onu zindandan çıkardı ve Sam valiliğine atadı.

Bu senede Sam'da Mudarlılarla Nizarlılar arasında asabiyet savaşı başladı. Harun Resid bunların üzerine Muhammed b. Mansur b. Ziyad'i gönderdi ve bu iki kabileyi barıstırdı.

Bu senede Masisa'da büyük bir deprem oldu. Masisa'mn bazı surları yıkıldı, suları kurudu. Bu hadise gecenin bir saatinde meydana gelmişti.

Bu senede Harun Resid, oğlu Kasim'i Anadolu gazasına gönderdi Onu bu ise vakfetti ve bunu kendisi için bir sevap vesilesi yaptı. Ava-sima tayin etti. O da Bizans'a gidip onları kusatma altına aldı. Bizanslılar, esirlerinden bazisini kurtarmak için fidye verdiler ve Kasim'in geri dönmesini istediler. Harun Resid, bu isteklerini kabul etti

Bu senede Bizanslılar, daha önce Harun Resid'le Bizans imparatoriçesi Irene arasında yapılmış olan barış antlaşmasını bozdular Çünkü Bizanslılar, Irene'yi baslarından atıp yerine Alikoforos'u imparator yapmışlardı. Bu, yigit bir adamdı. Alicefne sülalesinden olduğu da söylenir. Bunlar Irene'yi baslarından atıp gözlerine mil çekmişlerdi. Yeni imparator Nikoforos, Harun Resid'e şöyle bir mektup yazdı:

"Bizans imparatoru Nikoforos'tan Arapların hükümdarı Harun'a: İmdi, benden önceki imparatoriçe seni satrançtaki vezir yerine, kendini de piyon yerine koymuştur. Aslında senin vermen gereken malları kendisi sana göndermiştir. Bu da kadınların zaaf ve beyinsizliğindendir. Bu mektubumu okudugunda onun sana göndermiş olduğu malları bana iade et ve kendin için de fidye öde. Aksi takdirde aramızda kılıç konuşacaktır."

Harun Resid, bu mektubu okuyunca çok öfkelenmişti. Öyle ki, yanında bulunanlardan hiç kimse onun yüzüne bakmadı, onunla konuşmadı. Öfkesinden ötürü kendisine bir zarar gelmesinden korkan arkadaşları onun için korktular. Sonra Harun Resid bir okka ve kalem getirilmesini emretti. Mektubun üzerine şu ibareyi yazdı: "Rahman ve rahim olan Allah'ın adıyla. Mü'minlerin emiri Harun'dan Bizans köpeği Nikoforos'a! Ey kafir kadının oğlu! Senin mektubunu okudum. Cevabını dinlemeyeceksin, bizzat göreceksin vesselam."

Bundan sonra hemen harekete geçip yola koyuldu. Hiraklı kapisına vardı, kapıyı açtı. Bizans imparatorunun kızını esir olarak aldı. Bol miktarda ganimet elde etti, yakıp yıktı. Nikoforos'a gelince, o da her sene Harun Resid'e belli miktarda haraç vermek şartıyla ateskes talebinde bulundu. Harun Resid onun bu talebini kabul etti.

Bu gaza dönüşünde Müslümanların ordusu Rakka'ya vardığında, kafir Nikoforos aralarındaki antlaşmayı bozdu. Ahde hiyanet etti-Ama kis iyiden iyiye bastırmış ve soğuklar siddetlenmişti. Kisin siddetinden korktukları için hiç kimse bu haberi gelip Harun Resid'e ulaştırırlardı. Nihayet kis mevsimi sona erdi. Ancak bundan sonra unlu kendisine iletiler.

Bu senede Abdullah b. Abbas b. Muhammed b. Ali, insanlara haccettirdi. [44]

Hicretin Yüzseksenyedinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Cafer B.Yahya

Cafer b. Yahya b. Halid b. Bermek, Ebü'l-Fadl el-Bermekî. Vezirdi babasi da vezirdi. Harun Resid onu Sam'a ve diger beldelere tayin etti. Havran'da Kays ve Yemenliler arasinda asiret davasi baslayip fitne koptugu zaman, Harun Resid onu Sam'a göndermisti. Bu, Islâm ülkesinde Kayslilarla Yemenliler arasinda çıkan ilk fitne atesi olmustu. Bu ates, cahiliyet zamaninda söndürülmüstü. Fakat bu iki kabile, bu sirada bu atesi yeniden esip alevlendirdi. Cafer, ordusuyla Sam'a geldiginde fitne atesini söndürdü. Sevinç ve ferah ortaya çıktı. Bu konuda güzel siirler söylendi. Ibn Asakir, Cafer b. Yahya'nin biyografisini kendi tarihinde anlatirken bu siirlerden birini Örnek olarak göstermistir:

"Sam'da fitne atesi tutusturuldu.

Iste su Sam'in zamanidir, atesi küllenecektir.

Bermek ailesinin denizinin dalgasi kosup,

Buraya geldiginde fitne atesinin alevleri ve kivilcimlari söndürüldü.

Mü'minlerin emiri Harun, bu fitne atesine Cafer'i görevlendirdi ki söndürsün.

iste onun sayesinde fitne çatlaklari onarildi ve fitne yok edildi.

O, iyilik ve takvasi ümid edilen hükümdardir.

Hücumlarına karsi kiliçlar direnemez."

Bu, uzun bir kasidedir.

Cafer b. Yahya; fesahat, belagat, zeka ve asiri bir cömertlik sahi-toydi. Babasi onu, Kadi Ebu Yusuf un yanina vermisti. Onun yaninda *iki Ögrendi. Böylece Harun Resid'in gözüne girdi. Bir gece Harun ^id' huzurunda binden fazla imza atti. Bu imzaladigi hükümler-
iri fikha aykiri degildi.

Cafer b. Yahya; babasindan, katip Abdülhamid'ten, Abdülmelik rvan'dan, vahiy katibi Zeyd b. Sabit'ten hadisler rivayet etmis-

Rasûlullah (s.a.v.)'m söyle buyurdugunu nakletmistir:

«Bismillahirrahmanirrahim ibaresini yazdigin zaman bundaki si ni iyice beyan et.»

Amr b. Bahr el-Cahiz, Cafer b. Yahya'nin Harun Resid'e söyle dedigini rivayet etmistir: '

«Ey mü'minlerin emiri, babam Yahya bana söyle demisti: "Dünya sana yönelse de fakir fukaraya ver. Dünya sana sirt çevirse de fakir fukaraya ver. Çünkü dünya kalici degildir."

Babam bana su siiri de okumustu:

"Dünya sana yöneldiği zaman cimrilik yapma. Asiri harcamalar ve israflar dünyalığı eksiltmez. Dünya senden yüz çevirse de daha fazla cömert olman gerekir. O senden yüz çevirip gittiğinde hamdedersen, verdğin malların yeri dolar."»

Hatib Bağdadî dedi ki: Cafer, kadri yüce kimselerden ve emri geçerli emirlerdendi. Mertebesi yüksekti. Harun Resid'in yanında o kadar yüksek payelere ermisti ki, onun dengi yoktu, yüksekliğinde or-taksizdi. Müsamahakardı, güler yüzlüydü. Cömertliğine, bağisinin fazlalığına gelince bunu anlatmaya gerek görmüyoruz. Çünkü bu alanda da çok tanınmış ve meshur bir kimseydi. Fesahat ve belagatta namli insanlardandı.

İbn Asakir'in rivayetine göre; Abbas b. Muhammed'in hacibi Mühezzeb, sıkıntıya maruz kalmış, borçlanmış. Alacaklıları onu sıkıstırmışlar ve borcunu ödemesini istemişler. Yanında da 1.000.000 dinar değerinde mücevherlerle süslü bir zembil varmış. Bu zembili alıp Cafer'e götürmüş, durumunu arzetmiş. Alacaklıların kendisini sıkıstırdıklarını ve bu zembilden başka bir malî bulunmadığını söylemiş. Cafer b. Yahya da ona: "Bu zembili 1.000.000 dinara senden satın aldım." demiş. Parayı vermiş ve zembili ondan teslim almıştı. Bu hadise geceleyin cereyan etmişti. Sonra 1.000.000 dinari Mühezzeb'in evine götürmesi için bir adama vermiş, Mühezzeb'i ise gece sohbetine alıkoyup yanında oturtmuştu. Mühezzeb evine döndüğünde zembilin kendisinden önce evine gittiğini görmüştü.

Sabah olunca da tesekkür için Cafer'in evine dönmüş. Onu kardeşi Fadl ile birlikte Harun Resid'in yanına girmek üzere izin almak için kapıda beklerlerken görmüştü. Cafer ona şöyle demişti: "Durumunu kardeşim Fadl'a anlattım, o da sana 1.000.000 dinar verilmesini görevlilere emretti. Öyle sanıyorum ki bu para senden önce evine gidecektir. Senin durumunu halifeye de anlatacagım." Böyle dedikten sonra Cafer ve kardeşi Fadl, halife Harun'un huzuruna girdiler. M*1 hezzeb'in durumunu ve borç altında ezildiğini anlattılar. Bunun üzerine Harun Resid ona 300.000 dinar verilmesini emretti.

Cafer, bir gece arkadaşlarıyla sohbet halindeyken domuzlan böceği geldi ve meclisteki arkadaşlarından birinin elbisesine tirmanarak üzerine çıktı. Cafer, domuzlan böceğini alıp attı ve: "İnsanlar derler ki: Bir kimsenin üzerine domuzlan böceği çıkarsa ona bir miktar para ulaşacaktır." dedi ve o adama 1.000 dinar verilmesini emretti. Sonra domuzlan böceği tekrar gelip aynı adamın üzerine tirmanınca Cafer aynı adama 1.000 dinar daha verilmesini emretti.

Cafer b. Yahya, bir defasında Harun Resid'le hacca gitmişti; Medine'de iken arkadaşlarından birine: "Burada son derece güzel, sevimli ve sevismesini iyi bilen bir cariye satın almak istiyorum." dedi. Arkadaşı da arastırdı. Onun

istedigi evsafta bir cariyeye buldu. Efendisi -Cafer'in gelip görmesi sartiyla- cariyeye için çok yüksek bir meblag istedi. Neticede Cafer, cariyenin bulunduğu eve gitti, görünce çok begendi. Cariye ona bir sarki okuyunca daha da begendi. Bundan sonra efendisi, Cafer'le pazarliga girsti. Cafer ona söyle dedi: "Bir miktar para getirdik. Kabul ediyorsan alalım, yoksa daha da artıralım." Efendisi dönüp cariyeye söyle dedi: "Simdiye kadar yanımda her türlü nimete sahiptin ve yanımda zevk ve safa içindeydin. Ama durumum kötüleştı, sıkıntıya düştüm. Seni su melike satmak istiyorum ki bundan sonra da eski günlerin gibi rahat yasantini sürdürösin."

Cariye, efendisine su cevabi verdi: "Allah'a yemin ederim ki ey efendim, senin benden elde ettigin şeyi ben senden elde etmiş olsaydım seni dünyaya ve dünya malına satmazdım. Hani bana vermiş olduğun söz? Beni satmayacaktın ve satış bedelimi yemeyecektin."

Cariyenin bu dokunaklı ifadeleri karsısında efendisi, Cafer'e ve arkadaşlarına: "Şahid olun, bu cariyeye Allah rızası için artık hürdür ve ben onu zevce edindim." dedi. Onun bu cevabi karsısında Cafer ve arkadaşları kalkıp gittiler. Arkadaşları, bu malları alıp geri götürmesini hammala emrettiler. Fakat Cafer: "Hayır, vallahi bu paralar ve inallar benimle birlikte gelmeyecektir." dedi. Sonra da cariyenin efendisine söyle dedi: "Bu paraları ve malları sana verdim. Götür, bunları ailine harca." Böyle dedikten sonra paraları ve malları o evde bırakıp gitti.

Yine de Cafer, kardeşi Fadl'a göre biraz cimriydi. Su da var ki , ondan daha zengindi. İbn Asakir'in rivayetine göre Cafer öldürüldüğü zaman bir çömleğinde 1.000 dinar bulmuşlardı. Bu dinarlardan her biri 100 dinar ağır ilgındaydı. Dinarlardan herbirinin üzerinde de Cafer yazılıydı.

"Hükümdar evinin darphanesinde vurulan san dinarlar. Üzerlerinde Cafer adı parıldar.

Her biri yüz dinardan daha ağırdır. Birini bir yoksula verirsen zengin olur."

Ahnied b. Mualla er-Raviye dedi ki: Latife'nin cariyesi Anan, Cafer'e bir mektup yazarak, babası Yahya'yi Harun Resid'in yanına göndermesini ve Harun Resid'ten, kendisini satın alması için tavsiyede bulunmasını istemisti. Ayrice, Cafer hakkında yazmış olduğu su beyitleri de mektubuna eklemisti:

"Ey cahilliginden ötürü beni kinayan, kinamadan geri durma.

Kisi askın sıcaklığına dayanır.

Ben bu heva sarabını katiksiz içtiğimde su katmam için bana israrda bulunma.

Çünkü su karıştırılarak içilen heva sarabı insani sarhos eder.

Ask beni kusattı, arkamda ask denizi vardır.

Önümde ise ask denizleri vardır.

Ask bayrakları üzerimde, altımda, çevremde, her tarafımda dalgalanırlar.

Çevremde ask askerleri vardır.

Askım dolayısıyla beni kinayanlar beni az da kinasalar çok da ki-nasalar aynidir.

Sen ey hayırların Cafer'i,

Bermek ailesinin en seçkinisin.

Vasfeden kimseler sendeki faziletleri vasfetmeye muktedir olamazlar.

Kendi amaçları için mal biriktiren kimse basarili olamaz. Cafer'in amaçları daha çoktur.

Hükümdarlığın dibacesi onun yüzünde okunur.

Onun ellerinde saganak sekinde yagan cömertlik suları vardır.

Ellerinden üzerimize sürekli olarak çil çil altınlar yağmur gibi yağdılar.

Eğer elini büyük bir kayaya sürse,

O kayadan parlak yeşil yapraklar çıkar.

Yigit adam, bağista bulunmaya, malim savurmaya karşı sabirli olamazsa,

O yigit, şerefini tamamlayamaz.

Hükümdarlık taci onun üzerinde iftiharla titresir.

Minberler onun ayakları altında sarsilir ve güzellesir.

Dolunay ortaya çıktığında onu andirir.

Yüzündeki parlaklık çiçek gibi ışı saçır.

Allah'a yemin ederim ki bilemiyorum, karanlıkların dolunayı nu onun yüzündedir, yoksa onun yüzü daha mı nurludur?

Ziyaretçilerin senden cömertlik yağmurunu bekler. Sen de ziyaretçilerine müjdelere verirsin."

Cariye, bu beyitlerin altına kendi ihtiyacını da yazdı. Bu mek-hu alır almaz Cafer, babasının yanına gitti. Onu Harun Resid'in nina gönderdi. Babası da Harun Resid'e, cariye Anan'ı satın alma-^ m tavsiye etti. Ama Harun: "Vallahi, onu satın almam." dedi.

Sairler, cariye Anan hakkında çok şiirler söylemişlerdi. Böylece durumu herkes tarafından öğrenilmiş oldu. Şöhrete kavuştu. Sair Ebu Nüvas, Anan hakkında şöyle demişti:

"Cariye Anan'ı ancak zinakar kadının oğlu. Ya da ne olduğu belirsiz kaltabanlar satın alır."

Sümame b. Esres dedi ki: Bir gece Cafer b. Yahya b. Halid'le aynı, odada yattım. Bir ara panik içinde ağlayarak uykudan uyandı. Kendisine: "Neyin var, ne oldu?" diye sorunca su cevabi verdi: Yaslı bir adam gelip su kapının iki tarafından tuttu ve şöyle dedi:

"Sanki Hacun ile Safa tepesi arasında hiçbir dost ve arkadaş yok. Ve Mekke şehrinde gece sohbeti yapan kimseler yok."

Ben de kendisine su cevabi verdim:

"Hayır, senin dedigin gibi değil. Biz Mekke halkı idik, ama gecelerin geçmesi ve çok sayıdaki dedeler bizi helak ettiler."

Sümame dedi ki: Ertesi gece olunca Harun Resid, Cafer'i öldürttü. Basım köprüünün yanında bir sütunun basına dikti. Sonra kendisi çıkıp o sütun üzerindeki kesik basa baktı. Biraz düşündü sonra su siiri okumaya başladı:

"Zaman daha önce sana verdiği borcu şimdi senden tahsil etti. Sade ve rahat yasantım bulandırdı.

Gururlanma. Çünkü zaman, birleştirdiği şeyleri mutlaka ayıracaktır."

Ben de Cafer'in kesik basına bakıp şöyle dedim: "Bugün her ne ar bir ibret haline gelmissen de daha önce cömertlik ve âlicenâb-a zirvede idin." Ben böyle deyince Harun Resid bana baktı. Tıpkı cuina geçecek bir deve gibiydi. Sonra su siiri okudu:

"Âlemin Cafer'de gördüğü ve begendigi faaliyet ve icraatlar bizini sayemizde gerçekleşmiştir.

Eğer bizler olmasaydık Cafer'in babasının ve bütün Bermekiler'in icraatları gerçekleşemezdi."

Böyle dedikten sonra atının yüzünü baska tarafa yöneltti ve oradan ayrılıp gitti.

Cafer b. Yahya, hicri 187. senenin safer ayının basında cumartesi gecesinde öldürüldü. Öldürüldüğünde otuzyedi yasındaydı. Onyediyedi sene müddetle vezirlik yaptı.

Cafer'in annesi Abbade, bir kurban bayramı gününde isinabilmek için insanlardan bir koyun postu istedi. Kendilerinden bu postu dilendigi kimseler, ona daha önce sahip olduğu nimetleri sordular. O da su cevabi verdi: "Bir zamanlar böyle bir bayram gününde ben sabaha vardığımda etrafımda 400 cariye vardı ve oğlum Cafer, bana asi olmuş, diyordum."

Hatib Bagdadî'nin rivayetine göre Süfyan b. Uyeyne, Cafer b. Yahya'nın Harun Resid tarafından öldürüldüğünü ve diğer Bermekiler'in musibete uğradıklarını duyduklarında kibleye yönelerek şöyle demiş: "Allah'im, Cafer benim dünyadaki ihtiyaçlarımı gidermişti. Sen de onun ahiretteki

ihtiyaçlarını gider." [45]

Garip Bir Hikaye

İbn Cevzî'nin, "el-Muntazam" adındaki eserinde anlattığına göre; Me'mun, bir adamın her gün Bermekiler'in mezarlığına gittiğini ve orada Bermekiler için ağlayıp figan ettiğini duymuştu. Bunu duyar duymaz o adamı bulup getirmeleri için görevlileri harekete geçirmiş, görevliler de gidip onu getirmişlerdi. Adam, halife Me'mun'un huzuruna gelirken yaşamaktan ümidini kesmişti. Halife Me'mun ona şöyle dedi:

- Yazıklar olsun ^ana! Böyle yapmana sebep nedir?

- Ey mü'minlerî;; emiri, Bermekiler bana çok iyilikte bulundular.

- Sana yaptıkla;; iyilik neydi?

- Ben, Samli Münzir b. Mugire yim.. Daha önce Sam'da büyük bir servet sahibiydim. Bolluk içinde yaşıyordum, ama servetimi kaybettim. Evimi satmak mecburiyetinde kaldım., hiçbir şeyim kalmadı. Arkadaşlarımdan biri Bagdat'ta bulunan Berm'ekHer'ID yanına gitmemi tavsiye etti. Ben de eve döndüm:.-Çoluk çocuğumu toplayıp Bagdat yoluna koyuldum. Yanımda yirî^dep fazld kudin b-alırmavordu. Bagdat'a varınca onları terkedilmiş bir menide bıraktım. Sonra namazımı kılardım diye cemaat olan bî menide yöneldim

öyle bir cemaatla karşılaştım ki, onlardan daha güzel yüzlü kimse nemistim. Yanlarında oturdum. Çoluk çocuğuma azık isteye-için cemaata ne söyleyeceğimi düşünmeye başladım. Ama di-

inek ç kmekten utandığım için birsey söyleyemiyordum.

Ben o halde iken bir hizmetçi camiye geldi. Cemaati düğüne da-+ etti. Hepsi kalktılar. Ben de onlarla birlikte kalktım. Mescid dışı-Ve çıkıp yola koyulduk. Büyük bir eve vardık. O evde vezir Yahya b. İtallid oturmakta imiş. Cemaat onun çevresine oturdu. Vezir Yahya, Aise'yi amcası oğluna nikahladı. Misk ve anber saçıldı. Sonra hizmetçiler davetlilerden herbirine, içinde 1.000 dinar bulunan birer mimüs tepsi getirip sundular. Ayrıca misk saçan birer sise de verdiler Davetliler bu armağanları alıp kalktılar. Ama ben orada oturma-devam ettim. Hizmetçilerin önüme bıraktıkları altınlarla dolu gümüş tepsi de duruyordu. Bana göre büyük birsey olduğu için o armağanı almaktan çekmiyordum. Mecliste bulunanlardan biri: "Alıp git-sene." dedi. Elimi tepsiye uzatıp aldım, içindeki altınları cebime bosalıttım. Tepsiyi de koltuğumun altına koyup kalktım. Ama benden geri alacaklarından korkuyordum. Sadece sola bakmaya başladım.

Vezir Yahya da bana bakıyormuş, ama beni gözüyle süzdüğünün farkında değildim. Kapi ağızındaki perdenin yanına vardığımda görevlilere emir verdi,

beni tekrar içeri döndürdüler. Artık o paraların benden alınacagina kesinlikle inandim ve paradan ümidimi kestim.

Yanma döndüğümde vezir Yahya bana: "Neyin var, niçin korkuyorsun?" diye sordu. Ben de durumumu kendisine anlattım, agladı. Sonra çocuklarına: "Sunu yanınıza alın." dedi. Bir hizmetçi yanına geldi. Elimdeki gümüş tepsiyi ve altınları aldı. Yanlarında on gün kaldım, her gün bir oğlunun yanında kaldım. Ama bu süre zarfında hep çoluk çoçtugumu düşünüyordum. Ama oradan ayrilip çoluk çoçugumun yanına gidemiyordum.

On günlük süre dolunes bir hizmetçi yanına gelip: "Çoluk çoçugunun yanına gitmeyecek misin?" diye sordu. Ben de: "Evet, vallahi gitmek istiyorum." diye cevap \ erdim. Hizmetçi önümde, ben arkada yürümeye başladık. Ama ne gümüş tepsiyi, ne altınları bana vermedi. Kendi kendine, "Keskö bu olup bitenler, gümüş tepsiyle altın parala-ni1 litüdtü ahnm«ifiindan önce gerçekleşmiş olsaydı. Keske çoluk ço-Lügiun bu durumu görselerdi." diye söylenmeye başladım.

Bizuietçi enden gidiyor, ben de onu takip ediyordum. Öyle bir eve P3s& ki, cnun kadar güzel bir ev görmemistim. İçeriye girdigimde çok gocugumun akinlar \e ipekler içinde debelendiklerini gördüm, ^r Yühy*, adamlariyla evime İÖÖ.000 dirhem ve 10.000 dinar gön-t erni'^ti. içinde bulundukları o güzelim evin mülkiyetini bize ait ki- iiiSi* i.'p itfi kiymetli köyün mülkiyetini bize bahsettigine dair bir senet de göndermisti.

Ben Bermekiler'in sayesinde çok güzel bir hayat sürdürdüm. Am onlar bu musibete ugradiktan sonra Amr b. Mes'ade o iki köyü ben den aldı ve o köylerin haracini Ödemekle beni yükümlü kildi. Her zaman yoksulluga düstümse Bermekiler'in evlerine ve mezarların ugrayip üzerlerine agladım.

Adamin böyle demesi üzerine halife Me'mun, iki köyün kendisin iade edilmesini emretti. Yasli adam hiçkira hiçkira aglamaya basladi Me'mun ona sordu:

- Neyin var? Sana yine ikramda bulunmadık mı?
- Evet ama, bu da Bermekiler'in bereketi sayesinde oldu.
- Haydi benim dostum oldun. Onlara olan dostlugunu da devam ettir. Vefakarlık mübarek bir huydur. Ahde vefa ve dostlugu devam ettirmek iman alametlerindendir.

Bu senede vefat edenler arasında meshur sahsiyetlerden Fudayl b. Iyaz da bulunmaktadır. [46]

Fudayl B. Iyaz

Künyesi Ebu Ali'dir. Temim kabilesindendir, abid ve zahid imamlardandır.

Alimlerden ve veli kullardandır. Horasan'a bağlı Dinever mintikasında doğdu. Küfe'ye yaslı iken geldi. Orada A'mes, Mansur b. Mutemer, Atâ b. Saib, Husayn b. Abdurrahman'dan ve diğer âlimlerden ders aldı. Sonra Mekke'ye gitti. Kendini orada ibadete verdi. Çok güzel Kur'ân okurdu. Çokça namaz kılar ve oruç tutardı. Kadri yüce, lider şahsiyetli ve mutemed bir kimse olup rivayet imamlann-dandı. Allah ona rahmet etsin ve ondan razı olsun.

Onunla Harun Resid arasında geçen uzun bir kıssa vardır. Bunu, Harun Resid'in onun evini ziyaretini anlatırken detaylı olarak nakletmistik. Fudayl b. İyaz'ın da ona söylediği sözleri, Harun Resid'in ona mal teklifinde bulunusunu, onun bu mali kabul etmeyisini uzun uzadıya anlatmistik.

Fudayl, bu senenin muharrem ayında Mekke'de vefat etti.

Fudayl b. İyaz, daha önce yaramaz bir kimse olup yol keserdi. Bir cariyeye asık olmuştı. Bir gece cariyenin evinin duvarlarına tırmanırken, bir kişinin Kur'ân okudugunu isitti. Adam şu âyet-i kerimeyi okuyordu:

«İnananların gönüllerinin Allah'i anması ve ondan inen gerçeğe içten bağlanması zamanı daha gelmedi mi?» (ei-Hadîd, ie.)

Bu ayeti duyan Fudayl, "Evet, artık zamanı geldi!" dedi. Tevbe etti ve yaptığı kötülüklerden artık vazgeçti. Bir harabeye gitti ve geceyi orada geçirdi. Bu sırada harabenin Önünden geçmekte olan bir kervandaki damların; "Tedbirli olun, ileride yolunuza Fudayl çıkacak ve yolunuza kesecektir!" dediklerini isitti. Fudayl, hemen ortaya çıkıp onlara man verdi. Kendilerine ilismeyeceğini bildirdi, tevbesini tuttu. O ka-aqx islah oldu ki, abid, zahid ve lider bir şahsiyet haline geldi. Sonra kendisine uyulan meshur bir önder oldu. Sözüne ve fiillerine bakarak insanlar doğru yola erdiler.

Fudayl şöyle demisti: "Bütün dünya helal olsa bile ben onu önemsemem. Çünkü sizden biri bir lesin yanından geçerken elbisesi ona bulasmasın diye nasıl ondan uzak durup tiksiniyorsa, ben de dünyadan uzak durup tiksiniyorum.

İnsanlar için salih amel işlemek sirktir. İnsanlardan ötürü salih amelde bulunmamak riyakârlıktır. İhlas ise Cenâb-i Allah'ın insani sirkten ve riyadan korumasıdır."

Halife Harun Resid bir gün ona şöyle demisti:

- Ey Fudayl, ne kadar da zahidsin.

- Sen benden daha çok zahidsin. Çünkü ben değeri bir sivrisineğin kanadından daha az olan dünyada zahidlik yapıyorum. Sense değeri

ölçülemeyecek kadar büyük olan ahirette zahidlik yapıyorsun. Ben fani olan bu diyarda zahidlik yapıyorum. Sen ise baki olan ahiret diyarında zahidlik yapıyorsun. Bir inciden uzak durup zahidlik yapan kisi, bir deve kigından uzak durup zahidlik yapandan daha za-hiddir.

Baska bir rivayette anlatildigina göre Ebu Hazini, bu sözleri Süleyman b. Abdülmelik'e söylemiştir.

Yine Fudayl b. İyaz söyle demiş: «Eğer kabul edilecek bir duam olsaydı, onu devlet baskanı için yapardım. Çünkü halkın salahi, devlet başkanının vasıtasıyladır. Eğer o salih olursa, kullar ve beldeler güvene kavuşur.

Ben Allah'a karşı günah işlediğimde bunu esegimin, hizmetçimin karimin ve evimdeki farelerin huyundan anlıyorum.

Yüce Allah bir ayet-i kerimede söyle buyurmuş: "Hanginizin daha güzel işleyeceğini ortaya koymak için..." Yani hanginizin daha halisane ve daha doğru işler işleyeceğini ortaya koymak için gökleri ve yeri altı günde yaratan Allah'tır.

Salih amel sırf Allah rızası için işlenmelidir. Peygamber (s.a.v.)'e uymak için işlenmelidir.»

Bu senede vefat eden meshur şahsiyetler arasında Bısr b. Mufad-

, Abdüsselam b. Harb, Abdülaziz b. Muhammed ed-Deraverdî, Ab-z el-A'ma, Ali b. İsa, (Bu zat Bizans illerinde Kasım b. Resid'le kirlilikte gaza yapmış bir komutandı.), Mutemir b. Süleyman, Ebu Su-ab el-Berranî ez-Zahid de bu senede vefat ettiler..

Ebu Suayb, Beras'ta kendi kulübesine yerleşip orada ibadet eden bir kimseydi. Reislerin kızlarından biri ona aşık oldu. Sahip oldum dünyalıktan debdebe ve ihtisamdan el çekip onunla evlendi. İbadet etmekte olduğu mağarada onunla birlikte ikamete başladı. Nihayet ikisi bu halde iken vefat ettiler. Bir rivayette anlatıldığina göre onun la evlenen reis kızının adı Cevhere'dir. [47]

Hicretin Yüzseksensekizinci Senesi

Bu senede İbrahim b. İsrail, yaz mevsiminde gazaya gitti. Safsaf yolundan giderek Bizans'a girdi. İmparator Nikoforos onun karsısına çıktı. Ama Nikoforos üç yerinden yaralandı ve bozguna uğradı. Adamlarından 40.000'den fazlası öldürüldü. Müslümanlar, Bizanslılar'dan 4.000'den fazla binegi ganimet olarak aldılar.

Bu senede Kasım b. Resid, Mercidabik'ta cihad etti.

Bu senede Harun Resid insanlara haccettirdi. Bu onun son hacı oldu.

Ebu Bekir, Harun Resid'in hac dönüşünde Kûfe'yi geçtiğini görünce: "Artık

bundan sonra Harun Resid haccedemiyecektir ve ondan sonra baska bir halife de haccetmeyecektir." dedi.

Harun Resid bu dönüşü esnasında Behlül Dana ile karsilasti. Behlül ona güzel öğütler verdi.

Hacib Fadl b. Rebi'den rivayet olunduguna göre o söyle demistir:

«Harun Resid'le birlikte haccettim. Kûfe'ye ugradik, orada Behlül Dana'nin saçmaladigini gördüm. Kendisine: "Sus, halife geliyor!" dedim, sustu. Ancak halifenin binegi onun Önünden geçerken Behlül ona söyle seslendi: "Ey mü'minlerin emiri! Kudame b. Abdullah el-Amirî söyle demis: Peygamber (s.a.v.)'i Mina'da bir deve üzerinde iken gördüm. Yaninda yaya yürümekte olan pejmürde bir adam vardi. Kovdular, geri gitmedi. Dövdüler, geri gitmedi. Her ne yaptilarsa geri gitmedi."

Ben halifeye, Behlül'ün deli oldugunu söyledim. Halife de onu tanidigini söyledi ve Behlül'e söyle dedi:

- Konusmana devam et ey Behlül!

Onun böyle demesi üzerine Behlül söyle dedi:

- Farzet ki, bütün yeryüzüne sahip oldun. Her tarafa hakim oldun. Bütün insanlar sana boyun egdiler. Söyle oldu, böyle oldu- Ania yarin nihayet mezarin içine gitmeyecek misin? Su, bu, herkes senin üzerine topragi örtmeyecek mi?

Halife ona söyle dedi:

- Güzel söyledin ey Behlül, daha söyleyeceklerin var mi?

- Evet ey mü'minlerin emiri! Cenâb-i Allah, bir kimseye mal ve

ezell verirse o kisi güzelligine iffetle sahip olur. Mali ile iyilikte h lunursa o kisi Allah divaninda iyi insanlar arasina yazilir. Halife Harun, onun birseyler istedigini sanarak söyle dedi:

- Ey Behlül, borçlarinin ödenmesini emrettik.

- Böyle yapma ey mü'minlerin emiri, borç borçla ödenmez. Hakki hiplerine ver, kendi nefsinin borcunu nefsin ile öde. Ey Behlül, sana yetecek kadar rizik verilmesini emrettik.

- Yapma ey mü'minlerin emiri, noksanliklardan münezzeh olan vüce Allah sana verir de beni unuttur mu hiç? Iste bir ömür yasadim. Bana bol rizik verilmedi, ama sen var yoluna git. Senin verecegin rizka ihtiyacim yok.

- Al sana, su 1.000 dinar senin olsun.

- Bu parayi sahiplerine ver. Böylesi senin için daha hayirli olur. Ben bu parayi ne yapacagim? Haydi yoluna devam et. Beni rahatsiz ettin ve incittin.

Harun Resid, Behlül'ün önünden geçip gitti. Dünya, Behlül'ün nazarında Önemsiz ve küçük birseydi.»

Bu senede vefat eden meshur şahsiyetler arasında su zatlar da bulunmaktadır: [48]

Ebu Ishak El-Fezarî

Ebu Ishak el-Fezarî. Ibrahim b. Muhammed b. Haris b. Ismail b. Harice. Megazi ilminde Samlîların imami idi. Diğer ilimlerde de imamdi. Sevrî, Evzâî ve daha başka âlimlerden ders aldı. Bu senede vefat etti. Bundan bir sene Önce vefat ettigine dair zayıf bir rivayet de vardır. [49]

Ibrahim El-Musilî

Harun Resid'in nedimlerinden idi. İçki meclisine katılırdı. Asıl adı İbrahim b. Mahan b. Behmen Ebu Ishak'tır. Sairlerden ve sarkicilerdendi. Harun Resid'in ve diğer halifelerin içki meclislerinde bulunurdu. Fars asillidir. Kûfe'de doğdu. Kûfeli gençlerle arkadaşlık yaptı, onlardan sarkılar öğrendi. Sonra Musul'a gitti, tekrar Kûfe'ye döndü. Bu nedenle ona Musilî demislerdir.

Daha sonra, ilki Mehdi olmak üzere halifelerle temas kurdu. Harun Resid'in yanında yükselip itibar sahibi oldu. Onun gece sohbetlerine, içki meclislerine katıldı, ona sarkılar okudu. Bu vesile ile büyük bir servet sahibi oldu. Cidden pek çok para biriktirdi. Hatta anlatıldığına göre 24.000.000 dirhem miras bırakmıştır/Fıkraları ve garip hikayeleri vardı.

İbrahim, hicretin 115. senesinde Kûfe'de doğdu. Beni in

yanında büyüdü. Onlardan ilim öğrendi, onlara mensub oldu. Fazilet H, parlak zekali, musiki sanatında deha idi. Mansur'un Zelzel lakab ile tanınan kız kardeşiyle evlendi. Zelzel, onunla birlikte def çalar kendisi de sarki okurdu. Veya kendisi sarki okur, o def çalar, böylece meclis yerinden oynardı. Sahih kavle göre bu senede vefat etmiştir

İbn Hallikan'ın "el-Vefeyat" adlı eserinde anlattığına göre; İbrahim el-Musilî, Ebü'l-Atahiye ve Ebu Amr es-Seybanî, Bağdat'ta hicretin 213. senesinde aynı günde vefat etmişlerdir. Ama birinci rivayet sahihtir.

İbrahim el-Musilî can çekilirken şöyle bir şiir söylemişti:

"Vallahi, artık tabibim de bendeki bu hastalıktan ve dertten bikip usandı.

Yakın zamanda ölüm haberim dostla düşmana ulaşacaktır."

Bu senede Cerir b. ^bdülhamid, Rûsd b. Sa'd, Abde b. Süleyman Ukbe b. Halid, İmam Ahmed b. Hanbel'in üstadlarından Ömer b. Ey-yüb el-Abid ve bir kavle göre de İsa b. Yunus vefat etmişlerdir. [50]

Hicretin Yüzseksendokuzuncu Senesi

, Bu senede halife Harun Resid hacdan döndükten sonra Rey sehrine gitti. Bazi valileri görevden aldı. Yerlerine yeni valiler atadı. Yine bu senede Ali b. Isa'yi Horasan valiliğine yeniden atadı. Beldelerin valileri hediye ve armaganlarla Harun Resid'i ziyarete geldiler. Türlü türlü hediyeler takdim ettiler.

Bundan sonra Harun Resid Bagdat'a döndü. Kurban bayramında Kasrû'l-Lusus'ta kurbanini kesti. Böylece zilhicce ayının bitimine üç gün kala Bagdat sehrine girmis oldu. Köprüden geçerken orada asili bulunan Cafer b. Yahya el-Bermekî'nin cesedinin yakilmasini ve defnedilmesini emretti. Ceset, öldürüldüğünden o güne kadar daragacında asili duruyordu.

Bundan sonra Harun Resid, yerlesmek üzere Bagdat'tan ayrilip Rakka'ya gitti. Bagdat'ın güzelliginden ayrildigina üzülyordu. Rak-ka'daki bazi bozgunculari ve müfsitleri hizaya getirmek amaciyla buraya gitmisti. Harun Resid'îe birlikte Bagdat'tan çıkislarini anlatan Abbas b. Ahnef, söyle bir siir söylemisti:

"Develerimizi çöktürmeden tekrar harekete geçtik. Mola ile harekete geçmeyi birbirinden ayird edemedik. Geldigimizde durumumuzu bize sordular.

Soru sorarak halimizi öğrenmek istemeleri ile vedalasmalari bizi tatmin etti."

Bu senede Harun Resid, Bizans'taki Müslüman esirler için fidye erdi. Anlatildigina göre orada bir tek esir dahi birakmadi. Sairlerden biri bu hususta söyle demisti:

"Senin sayende esirler saliverildiler. Baglari çözüldü. O esirler ki, zindanlarda prangalara vurulmuslardi. Bir tek dostlari dahi onlari ziyaret etmiyordu. Öyle ki, o zaman Müslümanlar onlari kurtaramaz olmuslardi ve; Müsriklerin zindanlari Müslüman esirlerin mezari oldu, demislerdi."

Bu senede Kasim b. Resid, Mercidabik'ta Bizanslilari kusatma altına aldı.

Bu senede Abbas b. Musa b. Muhammed b. AH b. Abdullah b. Abbas, insanlara haccettirdi. [51]

Hicretin Yüzseksendokuzuncu Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Kisaî

Ali b. Hamza b. Abdullah b. Feyruz, Ebü'l-Hasan el-Esedî. Esed kabilesinin azadhsi idi. Kûfeliydi, Kisaî lakabiyla taniniyordu. Ki-sa'da ihrama girdigi için kendisine bu lakab takilmisti. Baska bir rivayette anlatildigina göre Kisa'da Hamza ez-Zeyyad ile mesgul olduğu için bu lakabi almistir.

Nahivci ve lugatçı idi. Kiraat imamlarındandı. Kûfelidir. Sonra Bagdat'ı vatan edinmiştir. Harun Resid'e ve onun oğlu Emin'e müreb-bilik yapmıştır. Hamza b. Habib ez-Zeyyad'm kiraatma göre Kur'ân okumas ve bu kiraata göre ders vermiştir. Sonra kendi sahsi için bir kiraat benimsemis ve bu kiraata göre okumaya başlamıştır.

Ebu Bekir b. Ayyas, Süfyan b. Uyeyne ve diğer zatlardan hadis nvayet etmiştir. Yahya b. Ziyad el-Ferra ve Ebu Ubeyd de ondan riayetlerde bulunmuşlardır.

m Safiî: "Nahiv Öğrenmek isteyenler Kisaî'nin çocuklarıdır." *. Kisaî; nahiv ilmini Halil'den öğrenmiştir. Bir gün Halil'e: u ilmi kimden aldın?" diye sormuş, Halil de: "Hicaz vadisinde bulu-n bir adamdan aldım." diye cevap vermiştir. Kisaî de oraya gitmiş, n *** hakkında çok seyler yazmıştır. Tekrar Halil'in yanına dönmüş, ancak onun vefat ettiğini görmüştü. Onun yerinde Yunus ders vermeye başlamıştı. İkisi arasında birçok münazaralar cereyan etmişti. Bu münazaralar neticesinde Yunus onun üstünlüğünü kabul etmiş ve onu kendi yerine oturtmuştu.

Kisaî dedi ki: Bir gün Harun Resid'in önünde namaz kıldırıdım Kiraatimi beğenirdim. Bu yüzden de öyle bir hata yaptım ki, çocuk dahi o hatayı yapmazdı. Kiraati düzeltmelerini kendilerine söylemek istedim, ama sonra vazgeçtim. Belki kendiliklerinden düzeltirler, dedim. Harun Resid de bu kiraatimi düzeltme cesaretini gösteremedi Selam verdikten sonra Harun bana: "Bu hangi lügatti?" diye sordu Ben de ona su cevabi verdim: "Rahvan at da bazan tökezler." Bu cevabım karsısında Harun: "İste bu olur." dedi.

Ravinin biri diyor ki: «Kisaî'nin yanına gittim, kederliydi. Kendisine sordum:

- Neyin var?

- Yahya b. Halid bana bazı sorular yöneltmiş. Korkarım ki ona yanlış cevaplar veririm.

- Sen de dilediğin gibi cevap ver. Sen Kisaî'sin.

- Eger bilmeden cevap verirsem Allah dilimi koparsın!»

Kisaî dedi ki: «Bir gün bir marangoza: "Su iki kapi kaç?" diye sordum. O da bana su cevabi verdi: "Ey tokatlanmış adam, bunlar iki sacadır."»

Meshur rivayete göre Kisaî, bu senede yetmiş yaşında vefat etmiştir. Reyde Harun Resid'in sohbetinde bulunmuş, Rey'e bağlı bir kasabada vefat etmiştir. Muhammed b. Hasan'la aynı günde vefat etmiştir. Harun Resid şöyle diyordu: "Fikih ve Arapça ilmi Rey sehrinde defnedildi."

Ibn Hallikan dedi ki: «Bir rivayette anlatıldığına göre Kisaî, hicretin 182. senesinde Tus sehrinde vefat etmiştir.

Adamin biri Kisaî'yi rüyasında ay yüzlü bir halde iken görmüş ve ona söyle

sormus:

- Rabbin sana ne yaptı?
- Kur'ân vesilesiyle Rabbim beni bagisladi.
- Ya Hamza'ya ne yaptı?
- O, Cennet'in Illiyyin (en yüksek) tabakasindadir. Onu ancak yildizlan gördüğümüz gibi görebiliyoruz.» [52]

Muhammed B. Hasan B. Züfer

Ebu Abdillâh künyesi ile çağırılırdı. Seyban kabilesinin azadlisi-dir. Ebu Hanife'nin talebesidir. Aslı Sam'in köylerindendir. Babası Irak'a gelmişti. Kendisi hicretin 132. senesinde Vasi'te doğ-

tu, Kûfe'de yetişmiş; Ebu Hanife, Mis'ar, Sevrî, Ömer b. Zer ve Malik b. Migvel'den ders almıştır. Malik b. Enes, Evzâî ve Ebu Yusuf'tan Hanakillerde bulunmuştur. Bağdat'a yerleşmiş, orada hadis rivayet etmiştir. İmam Safîî, hicretin 184. senesinde Bağdat'a geldiğinde ondan dinlediklerini yazmıştır. Harun Resid, kendisini Rakka kadilğine tayin etmiş, daha sonra bu görevden almıştır.

Muhammed b. Hasan b. Züfer, ailesine şöyle derdi: "Dünyevi ihtiyaçlardan hiçbirini benden istemeyin. İstediginiz takdirde kalbimi mesgul ediyorsunuz. Ama malimden ve paramdan dilediginiz kadarını alın. Çünkü bu beni çok az ilgilendiriyor. Malim ve param giderse beni hemen hemen hiç etkilemiyor ve kalbim mala, paraya bağlı değildir."

İmam Safîî, onun hakkında şöyle demiştir: "Onun kadar derin bir âlim görmedim. Onun kadar hafif ruhlu, onun kadar fasih bir kimse görmedim. Kur'ân okuyuşunu dinlediğimde sanki Kur'ân onun diliyle nazil olmuş gibi bir hisse kapılıyordum. Ondan daha akıllı birini görmedim. Gözü ve gönlü doyuruyordu."

Tahavî dedi ki: «İmam Safîî, Muhammed b. Hasan'dan Siyer kitabını talep etmiş, ama Muhammed b. Hasan onun bu isteğini yerine getirmemişti. Bunun üzerine İmam Safîî ona şöyle bir yazı yazmıştı:

"Gözlerimin kendisi gibi bir baskasını görmediği adama de ki; Ta ki onu gören, ondan öncekilerini görsün. İlim, âlimleri öğrencilere ilim vermemekten meneder. Öğrencilere ilim aktarmalı ki, onlar da ehil olan kimselere aktar-sınlar."

Bu yazı üzerine Muhammed b. Hasan b. Züfer, İmam Safîî'ye, istediği kitabı hemen hediye olarak göndermişti.»

İbrahim el-Harbî dedi ki: «İmam Ahmed b. Hanbel'e şöyle bir soru sordular.

- Su ince meseleleri nereden öğrendin?

- Muhammed b. Hasan merhumun kitaplarından öğrendim.» Önceki paragraflarda da anlatıldığı gibi Muhammed b. Hasan b. Züfer ile Kisaî bu senenin içinde aynı günde vefat etmişlerdir.

Harun Resid, onun ölümü üzerine şöyle demisti: "Bugün lügat ve fikh ilimleri birlikte defnedildiler."

Vefat ettiğinde Muhammed b. Hasan b. Züfer, ellisekiz yasındaydı.[53] .

Hicretin Yüzdoksaninci Senesi

Bu senede Semerkand valisi Rafi b. Leys b. Nasr b. Sayyar, halifeye baskaldirdi ve insanları kendisine bey'ata davet etti. Kendi beldesinin ahalisi ve o niintikalardaki birçok gruplar ona tabi oldular. Böylece durumu kuvvetlendi. Bunun üzerine Horasan valisi Ali b. İsa onun üzerine gitti. Ne var ki Rafi, Ali b. İsa'yi bozguna uğrattı, böylece fitne daha da büyüdü.

Bu senenin receb ayının bitimine on gün kala, Harun Resid, Bizans'a gazaya gitti. Basına bir takke geçirmisti, Bu durumla ilgili olarak sair Ebü'l-Mualla el-Kilabî şöyle bir siir söyledi:

"Haremeyn'de veya en uzak sınırlarda seninle karsilasmak isteyen veya istemeyen,

Gerek düşman toprakında eski püskü elbiseler içinde, Gerek yüksek mintikalarda refah içindeki diyarlarda; Hiç kimse senin gibi bu sınırlara sahip olamadi.

İslerin basına geçen halifelerden hiçbiri senin gibi bu sınırları koruyamadi."

Harun Resid yoluna devam etti. Tüvane seherine vardi, orada ordugah kurdu. Bizans imparatoru Nikoforos, itaatini bildiren bir mektubu ona gönderdi. Haraç ve cizyeleri de gönderdi. Kendi oğlunun, kendisinin ve memleket ahalisinin tümünün haraçlarını gönderdi. Her sene 15.000 dinar vermeyi taahhüd etti. Ayrıca Müslümanların esir aldığı bir cariyeyi kendilerine geri göndermesini de Harun Re-sid'den istedi. Bu cariyeye, Hirakle valisinin kızı olup Nikoforos bu cariyeyi kendi oğluyla nisanlamisti. Harun Resid, cariyeyi birçok armaganla birlikte gönderdi. Yalnız, her sene kendisine 300.000 dinar göndermesini ve ayrıca Hirakle sehrini onarip senlendirmemesini şart kostu.

Bundan sonra Harun Resid geri dönüp gitti. Savas islerinin basına Ukbe b. Cafer'i tayin etti.

Bu esnada Kıbrislilar, baris antlasmasını bozdular. Ma'yuf b. Yahya, üzerlerine gidip onlarla savasti. Kıbrisliların bir kısmını esir aldı, birçoklarını öldürdü.

ru senede Abdülkays kabilesinden bir adam isyan etti. Harun . , oriU öldürecek adamlari gönderdi. Ke^ senede Isa b. Musa el-Hadi insanlara haccettirdi. [54]

Hicretin Yüzdoksaninci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Esed B. Amr B. Amir

Esed b. Amr b. Amir Ebü'l-Münzir el-Beceli el-Kûfî. Ebu Hani-f 'nin arkadasidir. Bagdat'ta ve Vasifta kadilik yapti. Gözlerini kaybedince kendisi kadilikten istifa etti.

Iniam Ahmed b. Hanbel: "O, çok dogru sözlü bir kimseydi." demistir. Ibn Main de onun sika bir ravi ve güvenilir bir kimse oldugunu ifade etmistir. Ali b. el-Medinî, Buharî ve Sa'dun el-Mecnun ise onu elestirmislerdir.

Esed b. Amr, altmis sene müddetle oruç tuttu, dimagi hafifledi. Bu nedenle insanlar onu deli diye adlandirdilar.

Bir gün Zünnun el-Misrî'nin ders halkasına gitti. Onun söylediklerini dinledi, sonra bir çiglik atip söyle dedi:

"Sikayet merciinden baskasına yapılan sikayette hayir yoktur. Sabir olmayınca sikayet kaçinilmazdır."

Asmaî dedi ki: «Esed b. Amr'a ugradim. Kendisine söven yasli bir adamin yani basinda oturmustu. Kendisine dedim ki:

- Nasil olur! Bu ihtiyarin yaninda oturuyorsun?

- Bu delidir.

- Sen mi delisin yoksa o mu?

- Hayir, o delidir. Çünkü ben Ögle ve ikinci namazini cemaatla kildim. Ama o ne cemaatla ne de yalnız basina bu namazlari kilmadi. Ayrica içki de içti, ben içki içmedim.

- Bu konuda baska birsey der misin?

- Evet.

dedikten sonra su siiri okumaya basladi:

"Nebizi ehline biraktim.

"en saf su içmeye basladim.

vünkü nebiz, yüksek sahsiyetleri alçaltir; k yüzlülerin simalarini karartir.

u her ne kadar gençlere caiz ise de;

sakali agardiktan sonra bunu içenlerin mazereti kalmaz."

Asmaî dedi ki: Ben de ona su karsiligi verdim: Dogru söyledin Sen akillisin, bu delidir.»

Bu senede vefat edenler arasında Ubeyde b. Humeyd b. Suhayb Ebu Abdirrahman et-Temimî el-Kûfî gibi meshur şahsiyetler de vardır. Bu zat, halife Emin'in egiticisi idi. A'mes'ten ve diğerlerinden rivayetlerde bulundu. İmam Ahmed b. Hanbel de kendisinden rivayetlerde bulunmuş ve onu methetmiştir. [55]

Yahya B. Halid B. Bermek

Künyesi Ebu Ali'dir. Vezirlik yapmıştır. Cafer el-Bermekî'nin babasıdır. Halife Mehdi, oğlu Resid'i onun yanına verdi. O da Resid'i terbiye edip yetistirdi. Hanımı da Resid'e süt verdi. Onu Fadl b. Yahya ile birlikte emzirdi. Resid, halifelige geçince onun hukukuna riayet etti ve Yahya b. Halid'den bahsederken: "Babam söyle dedi, babanı böyle dedi." derdi. Halifeligin işlerini ve tüm yönetimi ona bıraktı. Bermekiler gözden düşünceye kadar bu hal böyle devam etti. Nihayet bir zaman geldi ki, Cafer öldürüldü, babası Yahya da müebbed hapse mahkum edildi. Daha sonra bu senede hapiste iken vefat etti.

Yahya b. Halid, cömert, fasih, doğru görüşlü bir kimseydi. İşlerinde ve icraatlarında hayır ve salah görünürdü. Bir gün oğluna söyle dedi: "Herseyden birazını al, o konuda birseyler öğrenin. Çünkü kişi, birseyden habersiz ve cahil kalırsa ona düşman olur. Duyduğunuz şeylerin en güzelini yazın, yazdığınız şeylerin en güzelini de hafızanıza yerleştirin. Hafızanıza yerleştirdiğiniz şeylerin en güzelini baskalarına anlatın. Dünya size yöneldiğinde muhtaçlara infakta bulunun. Çünkü dünya ve dünyalık, kalıcı değildir. Dünya size dirsek çevirdiği zamanda muhtaçlara infakta bulunun. Çünkü dünya kalıcı değildir."

Kendisi binek üzerinde yolda gitmekte iken bir dilenci karsısına çıkar da ondan birsey isterse ona en azından 200 dirhem verilmesini emrederdi. Bir gün dilencinin biri ona söyle dedi:

"Ey iffetli ve Yahya adını alan kişi;

Rabbimizin lütuf ve fazlından sana iki Cennet verildi.

Her kim yolda size uğrarsa,

Ona ikiyüz dirhem verirsiniz.

Benim gibi birine ikiyüz dirhem azdır;

O para, çabuk gitmekte olan süvari içindir."

Yahya, o dilenciye: "Doğru söyledin." dedi ve görevlilere emir vererek kendisinden önce dilenciye eve götürmelerini istedi. Kendisi eve dönünce, dilencinin nerede olduğunu sordu. Baktı ki dilenci evlenniiS*'1esiyle gerdeğe girmek istiyordu. Bunun üzerine Yahya b. Halid ona 31 bir için

verdiği 4.000 dirhem yanında 4.000 dirheme bir ev, 4.000 ? henilik ev esyasi, 4.000 dirhem evlenme masrafı ve 4.000 dirhem deharçık verdi.

Bir gün adamin biri kendisine gelip birseyler isteyince, Yahya b. tr lid ona söyle dedi: "Yazıklar olsun sana. Hiç param olmadığı bir manda yanıma geldin. Ama bir arkadasım bana haber göndermiş. - çok sevdiğim birseyi bana hediye etmek istediğini bildiriyor. Duyduğuma göre sende bir cariyeye varmış. Onu satmak istiyormussun ve onu 3-000 dinara satın almissin. Simdi ben o arkadasımdan sendeki bu cariyeyi bana hediye etmesini isteyeceğim. Satın almak için sana geldiklerinde sakın 30.000 dinardan eksige satma."

Adam diyor ki: "Yanıma geldiler ve benimle pazarlığa başladılar. Cariyeyi 20.000 dinara alacaklarım söylediler. Ben 20.000 dinar sözünü duyunca dayanamadım, reddedemedim ve cariyeyi bu fiyata satmayı kabul ettim. Adam cariyeyi 20.000 dinara satın aldı ve bana bedelini ödedi. Cariyeyi alıp Yahya'ya götürdü ve ona hediye etti. Bir süre sonra Yahya ile buluştugumda bana sordu:

- Cariyeyi onlara kaçaya sattın?

- 20.000 dinara sattım.

- Sen hasis bir adamsın. Hadi cariyeni al. Yalnız Fars hükümdarı arkadasım bana haber salmış. Kendisinden birsey hediye olarak istememi söylüyor. Ben de sendeki bu cariyeyi bana hediye etmesini ondan isteyeceğim. Sakın 50.000 dinardan eksigine satmayasın.

İlgililer yanıma geldiler. Yapılan pazarlık sonunda ben 30.000 dinara onlara sattım. Bir süre sonra Yahya'nın yanına gittigimde yine beni kinadı ve cariyeyi bana geri verdi. Ben de ona söyle dedim:

"Sahid ol ki, bu cariyeye artık hüddür ve onunla evlendim. Bir cariyeye ki bana 50.000 dinar kazandırdı. Artık bugünden sonra ona haksızlık yapmayacağım ve onu küçük düşürmeyeceğim."

Hatib Bağdadî'nin anlattığına göre Harun Resid, Mansur b. Zi-yad'dan 10.000.000 dirhem para istemiş. Ancak Mansur'un yanında sadece 1.000.000 dirhem varmış. Bu nedenle Mansur sıkıntıya düşmüştü. Harun Resid bu parayı ödememesi halinde onu öldüreceğini, evini yıkacağını söyleyip tehditler savurdu. Mansur, Yahya b. Halid'e gitti. Durumunu anlattı. Yahya b. Halid de ona 5.000.000 dirhem ver-^ Ayrıca oğlu Yahya'dan da 2.000.000 dirhem alıp Mansur'a verdi. J^gluna da söyle dedi: "Ey ogulcugum, duyduğuma göre sen bu paranla bir çiftlik almak istiyormussun. Simdi Mansur'a bu parayı vermek-le geliri sükür olan ve ömür boyunca devam edecek olan bir çiftlik sa-kn almış olacaksın." Oğlu Cafer'den de 1.000.000 dirhem alıp Man-sUra verdi. Cariyesinden de değeri

100.000 dinar olan bir gerdanlık

ve ayrıca 20.000 dinar para aldı. Vergi memuruna da: "Biz bu gerdan, ligi ve 20.000 dinari sana 2.000.000 dirhem olarak saydık." dedi. Top, lanan paralar Harun Resid'e gerdanlıkla birlikte sunulduğunda Harun Resid gerdanlığı geri verdi. Çünkü gerdanlığı Yahya'nın cariyesi, ne o armagan etmişti. Armagan ettiği şeyi almak istemedi.

Prangalara vurulmuş olarak zindanda iken, ogullarından biri Yahya b. Halid'e şöyle dedi:

- Ey babacığım, iktidarda yetki sahibi olup nimetler içinde yüzerken bak hele su hale düştük.

- Ey ogulcugum! Biz farkında olmaksızın bir mazlumun bedduası geceleyin bize isabet etmiş. Demek ki Allah, o bedduadan habersiz kalmamış.

"Nice topluluklar var ki, nimet içinde yüzmüşlerdir bir zaman. Zaman çok yağmur yağdırır, susuzluğu giderir. Zaman bir süre sustu. Onlardan yana sesini çıkarmadı. Sonra konuşunca da onları, gözlerinden yas yerine kan akıtacak şekilde ağılattı."

Yahya b. Halid, Süfyan b. Uyeyne'ye her ay 1.000 dirhem para verirdi. Süfyan da her secdeye kapanışında ona dua edip şöyle derdi: "Allah'im, o benim azığımı üstlendi. Kendimi ibadete vermeme imkan verdi. Sen de onun ahiretini kendisine kazandır."

Yahya b. Halid vefat ettikten sonra arkadaşlarından biri onu rüyasında görmüş ve: "Allah sana nasıl muamele etti?" diye sorunca Yahya su cevabı vermiş: "Allah, Süfyan'm duası bereketiyle beni bağışladı."

Yahya b. Halid, Rafika sehrinde, bu senenin muharrem ayının üçünde yetmiş yaşında iken vefat etti. Cenaze namazını oğlu Fadl kildirdi ve Fırat kıyısına defnedildi.

Cebinde kendi el yazisiyle yazılmış bir mektup gördüler. Mektupta sunlar yazılıydı: "Davacı da davalı da bu dünyadan göçüp gittiler. Öyle bir hakimin huzuruna vardılar ki, o asla zulmetmeyen ve beyyi-neye de ihtiyaç duymayan adil bir hakimdir." Bu mektup Harun Resid'e götürüldü. Okuyunca o gün aksama kadar ağıladı. Üzüntüsü günlerce yüzünde görülüyordu.

Bir sair, Yahya b. Halid hakkında şöyle bir siir söylemiştir:

"Cömertliğe sordum: Sen hür müsün?

Dedi ki: Hayır, ben Yahya b. Halid'in kölesiyim.

Dedim ki: O seni satın mı aldı?

Dedi ki: Hayır, ben ona atadan ogula miras kaldım." [56]

Hicretin Yüzdoksanbirinci Senesi

Bu senede Irak Sevadi'nda, Servan b. Seyf adında bir adam isyan etti Serriden sehire dolasti. Harun Resid onun üzerine, Tavk b. Ma-l'k'i gönderdi. Tavk, onu bozguna ugratti. Servan yaralandi, arkadaşlarının çoğu öldürüldü. Tavk, fetih haberini Harun Resid'e bir mektupla bildirdi.

Bu senede Sam'da Ebü'n-Nida adında bir adam isyan etti. Harun Resid onun üzerine, Yahya b. Muaz'i gönderdi ve Yahya'yi Sam valiliğine de atadi.

Bu senede Bagdat'a kar yagdi.

Bu senede Yezid b. Muhalled el-Hübeyrî, 10.000 askerle Bizans'a gazaya gitti. Bizanslılar onu pusuya düşürdüler. Tarsus'a iki konaklık mesafedeki bir yerde, elli arkadaşı ile birlikte onu öldürdüler. Diğer arkadaşları bozguna ugrayıp kaçtılar.

Harun Resid, Bizans'a gazaya gitmek üzere Herseme b. A'yün'ü görevlendirdi. Aralarında hadim Mesrur'un da bulunduğu 30.000 askeri onun emrine verdi. Hadim Mesrur, harcama işlerinden sorumluydu.

Harun Resid de onlara yakın olmak için Hades'e gitti. Kilise ve manastırların yıkılmasını emretti. Zimmileri, Bagdat'ta ve diğer şehirlerde, Müslümanlardan ayırd edici giysiler giymekle yükümlü kildi.

Bu senede Harun Resid, Ali b. Musa'yi Horasan valiliğinden azledip yerine Herseme b. A'yün'ü atadi.

Harun Resid, sevval ayında Hirakle sehrini fethetti, orayı yakti. Ahaliyi esir aldı. Askerleri ve esirleri Bizans'a bağlı Aynizerbe'ye ve Kara Kilise'ye gönderdi. Her gün Hirakle sehrine 135.000 garip insan giriyordu. Bunlar maaşlarını devletten alıp geçiniyorlardı.

Harun Resid bu sene Humeyd b. Ma'yuf u Sam kıyılarına ve Misir'a kadar uzanan yerlere vali tayin etti. Humeyd, Kıbrıs adasına giderek ahalisini esir aldı, onları yanına alıp getirdi. Rafika sehrinde köle diye sattı. Öyle ki, bir papazi 2.000 dinara sattı. Satma işini Kadi Ebü'l-Buhtürî gerçekleştirdi.

Bu senede Fadi b. Sehl, Me'mun vasıtasıyla İslâm'a girdi. Bu senede Fadl b. Abbas b. Muhammed b. Ali el-Abbasi, insanlara haccettirdi. Fadl, Mekke vahsiydi.

Bu seneden sonra, hicretin 215. senesine kadar Müslümanlar Bizans'a gazaya gitmediler.

Bu senede vefat eden meshur şahsiyetler arasında Seleme b. Fadl

?. "®kres, fakih Abdurrahman b. Kasim da vardı. Abdurrahman, Ma-

ilç b. Yunus b. Ebi Ishak'tan rivayetlerde bulunmustu. Harun Resid'in yanına gelmiş, Harun Resid ona 50.000 dirheme yakın para verilmesini

emretmis, ama Abdurrahman bu parayi kabul etmemisti.

Bu senede, meshur sahsiyetlerden Fadl b. Musa es-Seybanî, Mu-hammed b. Seleme ile sika ravilerden, zahid insanlardan biri olan Muhammed b. Hüseyin el-Masisî de vefat etmistî. Bu zat söyle demisti: "Elli seneden beri özür dilememi gerektirecek bir tek kelime dahi konusmamisim."

Bu senede Muammer er-Rakî de vefat etmistî. [57]

Hicretin Yüzdoksanikinci Senesi

Bu senede Herseme b. A'yün, vali olarak Horasan'a gitti. Ali b. Isa'yi tutukladı. Mallarini ve servetini elinden aldı. Onu bir deveye ters vaziyette bindirerek Horasan diyarında dolastirdi. Aleyhinde duyuru yaptırdi. Bu durumu bir mektupla Harun Resid'e bildirdi. Harun Resid de bu icraatından ötürü ona tesekkür etti. Sonra Herseme, Ali b. Isa'yi Harun Resid'e gönderdi. Harun Resid de onu Bagdat'taki evinde hapsetti.

Bu senede Harun Resid, Sabit b. Nasr b. Malik'i, serhat valiligine gönderdi. O da Bizans'a girdi ve Matmure'yi fethetti.

Bu senede Sabit b. Nasr tarafından, Bizanslılarla Müslümanlar arasında baris antlasmasi gerçekleştirildi.

Bu senede Cebel ve Azerbaycan taraflarında Hürremiler ortaya çıkıp baskaldirdilar. Harun Resid de üzerlerine 10.000 süvari ile birlikte Abdullah b. Malik b. Heysem el-Huzâî'yi gönderdi. Abdullah, onların bir kismini öldürdü. Bir kismini esir aldı. Çoluk çocuklarını da esirler arasına katarak onları alıp Bagdat'a getirdi. Harun Resid; erkeklerinin öldürölmesini, esir alınan kadınlarının ve çocuklarının satılmasını emretti. Bu emir yerine getirildi. Daha önce Hürremilerle, Huzeyme b. Hazini de savasmisti.

Bu senenin rebiyülevvel ayında Harun Resid, gemiyle Rakka'dan Bagdat'a geldi. Rakka'da yerine oğlu Kasim'i vekil birakmisti. Kendisinden önce Huzeyme b. Hazini de Bagdat'a gelmisti.

Harun Resid, baskaldiran ve Semerkant ile diger birçok şehirleri istila eden Rafi b. Leys ile savasmak üzere Horasan'a gitmek istiyordu. Sonra bu senenin saban ayında Horasan yoluna koyuldu. Bagdat'ta yerine oğlu Muhammed el-Emin'i vekil birakti. Oğlu Me'mun ise, kendisiyle birlikte bu sefere katılmak için babasından izin istedi. Me'mun, kardesi Emin'in ihanetine ugramaktan korkuyordu. Babasi kendisine bu izni verince, o da babasiyla birlikte yola çıktı.

Yolda iken Harun Resid, maiyetindeki komutanlardan birine, ve-liahd olan üç oğlunun kendisinden sonra anlas anlayacaklarını ve bir-

birlerine haksizlik yapacaklarını söyleyip dert yandı. Vücutunda bir hastalık da belirmisti. Komutana söyle dedi: "Benim yanimda, oğlum Fniin, Me'mun

ve Kasim tarafından görevlendirilmis birer casus var. Ru casuslar benim nefesimi sayiyorlar. Bir gün Önce ölmemi istiyorlar Aslında bilseler, bu onlar için çok kötüdür." O komutan, Harun Resid'e dua etti. Sonra Harun Resid, isinin basına gitmesini söyleyip komutanla vedalasti. Bu, o komutanla son görüşmesi olmuştur.

Bu senede Harurilerden Servan harekete geçti. Taff-i Basra'da halifenin valisini Öldürdü.

Bu senede Harun Resid, Heysem el-Yemanî'yi öldürdü.

İsa b. Cafer de halife Harun'a ulaşmak için yola koyulmuştu. Yolda iken vefat etti.

Bu senede Abbas b. Abdullah b. Cafer b. Ebi Cafer el-Mansur, insanlara haccettirdi. [58]

Hicretin Yüzdoksanîkinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Ismail B. Cami

Ismail b. Cami b. Ismail b. Abdullah b. Muttalib b. Ebi Vedaa Ebü'l-Kasim. Sarkiciliğiyle meshur kimselerdendi. Bu konuda kendisi örnek gösterilirdi. Daha önceleri Kur'ân'i ezberlemisti. Ama bir süre sonra Kur'ân'i bırakıp kendini musikiye verdi.

"el-Eganî" adli eserin sahibi Ebü'l-Ferec b. Ali b. Hüseyin, ondan garip bir hikaye nakletmistir:

«Bir gün Harran'da, evimin balkonundan disari bakmaktaydim. Siyahi bir cariyeye su almak için testisiyle pmarbasma geliyordu. Yolda oturup testiyanına koydu ve su sarkiyi okumaya başladı:

"Onun cimriligini ve benim cömertligimi Allah'a arz edip sikayet-, te bulunuyorum.

Ben ona bal veriyorum, ama o bana aci seyleri veriyor. Gönül vurgununu bırak, onu sen öldürdün. Onu gönlü sakin ve asik halde bırakma."

Dayanamayacagim bir sarki dinlemistim. Tekrarlamasini ümid ediyordum, ama kalkip yoluna gitti. Evden asagi indim, pesine düstüm. Sarkiyi tekrarlamasini istedim. Bana: "Efendime her gün iki ^irhem haraç vermem gerekiyor. Bırak da isime gideyim." dedi. Ona Jki dirhem verdim. Sarkiyi tekrarladı, sözlerini kafama yerlestirdim. u günü o sarkiyi okuyarak geçirdim. Sabah olunca yine unuttum. Siyahi cariyeye tekrar evimize taraf geldi, sarkiyi tekrarlamasini istedim İki dirhem daha almadan tekrarlamayacagini söyledi ve bana- "rt dört dirhemi çok mu görüyorsun? Oysa ben senin bu sarki sebebiyl 4.000 dinar kazanacagini simdiden görür gibi oluyorum." dedi. Bir ? man sonra gecenin birinde bu sarkiyi Harun

Resid'e okudum. Ban 1.000 dinar verdi. Sonra tekrarlamami istedi. Üç kez okudum. Bövl ce bana 3.000 dinar vermis oldu. Gülümsedim. Niçin gülümsedigim" sorunca cariyeye ile aramda geçen hikayeyi ona anlattim. Güldü ve ba na içinde 1.000 dinar bulunan bir kese daha verdi. Sonra da: "O siya hi cariyeyi yalanci çıkarmam." dedi.»

Ebü'l-Ferec, İsmail b. Canii'in söyle bir olayini daha nakleder: «Bir gün Medine'de sabahladım. Yanımda sadece üç dirhem vardı. Yolda omuzunda testisi bulunan bir cariyeye ile karsilastim. Su almaya gidiyordu. Kosar adımlarla gidiyor ve hüzünlü bir sesle su sarkiyi mirildaniyordu:

"Dostlarımıza gecelerimizin uzunlugunu sikayet ettik.

Onlarsa; gece bizim nazarimizda çok kisadir, dediler.

Dogrudur. Çünkü uyku onların gözlerini çabucak bürür.

Bizimse gözlerimize uyku girmez.

Zararli gece, heves sahiplerine yaklastiginda;

Biz sizlaniriz; onlarsa gece yaklastiginda sevinip müjdelenirler.

Eger onlar da bizim çektigimizi çekseler;

Onlar da yataklarda bizim gibi olurlardi."

Bu sarkiyi tekrarlamasini istedim. Ona üç dirhem verdim. Cariye bana: "Bu dirhemlerden her birine karsilik 1.000'er dinar kazanacaksın." dedi. Bir gece bu sarkiyi kendisine okudugumda Harun Resid bana 3.000 dinar verdi.» [59]

Bekir B.Nattah

Bekir b. Nattah Ebu Vail el-Hanefî. Basrahdır, meshur sairlerdendir. Harun Resid zamanında Bagdat'a gelip yerlesti. Ebu Atahiye ile beraber dolasirdi.

Ebu Affan dedi ki: "Hadisçilerden, adalet sahibi olup aynı zamanda sair olan dört kisi vardır. Bunların birincisi Bekir b. Nattah'tir."

Müberred dedi ki: «Hasan b. Reca'nin söyle dedigini isittim: Sairlerden bir grup biraraya gelip toplanti yaptılar. Aralarında Bekir b. Nattah da vardı. Bunlar karsilikli bazı siirler okudular. Uzun siirleri-ni tamamladıktan sonra Bekir b. Nattah kendi kendine su siiri okumaya basladi:

"Ona zarar vermezdi, eger riza ile yazmis olsaydin.

Gözlerin kirpikleri kurudu, ya da yumuldu.

Reddedilen bir sefaat onun yanında,

Bir asik içindi. Keske o sefaat geçerli olsa, diyordu.

Ey nefis, sabret; bil ki, geçerli olan sefaat gibisini ümid ediyor on-

Kirpikler, kendisini süzen katilden ötürü hastalanmadı. Onu zorla hasta ettiler."

Mecliste bulunan sairler, kosup Bekir b. Nattah'm basını öpmeye başladılar.»

Bekir b. Nattah vefat ettiğinde Ebü'l-Atahiye ona su agiti yaktı:

"İbn Nattah Ebu Vail Bekir vefat etti. Siir artık ortaya çıktı."

Bu senede Behlül Dana diye tanınan mecnun kişi vefat etti. Küfe mezarlığına gider, orada güzel sözler söylerdi. Önceki sayfalarda da anlatıldığı gibi Harun Resid'e vaaz ve öğütler vermisti. [60]

Abdullah B. İdris

Evd kabilesindendir. Küfelidir. A'mes'ten, İbn Cüreyc'ten, Su'-be'den, Malik'ten ve diğerlerinden hadis dinlemistir. İmamlar cemaati da ondan hadis rivayet etmişlerdir. Kendisini kadılığa tayin etmek üzere Harun Resid onu huzuruna çağırmış, fakat o: "Hayır, ben bu işi yapamam." demiş. Bu görevi kabul etmeyeceğini kesinlikle ifade etmişti. Harun Resid, ondan Önce de Veki'den, kadılığı kabul etmesini istemiş, ne var ki Veki de kabul etmemişti. Hafs b. Gıyas'tan, kadılığı kabul etmesini istemiş, o kabul etmişti. Harun Resid bunlardan herbirine yolculuk masrafı olarak 5.000.000 dirhem vermiş; Veki ile İbn İdris bu parayı kabul etmemiş, Hafs ise kabul etmişti. Bunun üzerine Abdullah b. İdris, ömrü boyunca Hafs'la konuşmayacağına yemin etmişti.

Bir sene Harun Resid hacca gitmek üzere yola çıkmıştı. Küfe'nin yakınından geçmekte iken yanında Kadi Ebu Yusuf ile oğulları Emin i*6 Me'mun da vardı. Harun Resid, çocuklarına hadis okutmaları için pife'deki hadis âlimlerinin toplanmasını emretti. Âlimler toplandı-ar, sadece Abdullah b. İdris ile İsa b. Yunus bu toplantıya gelmedi-r* Emin ile Me'mun, âlimlerden hadis dinledikten sonra kalkıp Ab- İl&h b. İdris'in yanına gittiler. Abdullah onlara yüz hadis okudu.ona şöyle dedi: "Amcacığım, istersen bana okudugun bu ha-

disleri sana tekrarlayayım." Me'mun, ondan dinlediği hadisleri ezbere olarak kendisine okudu. Abdullah b. İdris, onun hafızası karşısın da hayrete düştü. Bundan sonra Me'mun, Abdullah b. İdris'e bir miktar para verilmesini görevlilere emretti. Ama Abdullah b. İdris parayı kabul etmedi.

Daha sonra Emin ile Me'mun, İsa b. Yunus'un yanına gittiler. Ondan hadis dinlediler ve dinlediklerini tekrarladılar. Me'mun ona da 10.000 dirhem verilmesini görevlilere emretti. Ama o da parayı kabul etmedi. Me'mun, parayı azımsadığını sanarak iki kat verilmesini emretti, ama o su karşılığı verdi:

"Vallahi, su mescidi yerden tavana kadar dolduracak kadar para versen dahi Rasûlullah'in hadisi karsiliginda kabul etmem."

Abdullah b. Idris can çekisirken kizi agladi. Kizma söyle dedi:

"Ne diye agliyorsun kizim? Bu evde 4.000 hatim yapilmistir." [61]

Sa'saab. Selam

Kendisine Ibn Abdillah da denilir. Künyesi Ebu Abdillah'ti. Samliydi. Sonra Endülüs'e göçerek Abdülmelik b. Muaviye ve oğlu Hisam zamaninda orada kaldi. Endülüs'e hadis ilmini ilk olarak götüren ve Evzaî'nin mezhebini Endülüs'e yayan oydu. Kurtuba'da imamlık yapti. Onun zamaninda Kurtuba'nın büyük camiine ağaçlar dikildi. Evzaî ve Samlilar, mescide ağaç dikilmesine muvafakat ederler. Ama Imam Malik ve arkadaşlari bunu mekruh sayarlardi.

Sa'saa b. Selam, Imam Malik'ten, Evzaî'den ve Said b. Abdüla-ziz'den rivayetlerde bulunmustur. Aralarında fikihi Abdülmelik b. Habib'in bulunduğu bir cemaat da ondan rivayetlerde bulunmuslardır. Abdülmelik b. Habib, onu "Kitabu l-Fukaha" adli eserinde anmis-tir. "Tarihu Misir" adli eserinde Ibn Yunus, "Tarihu Endülüs" adli eserinde de Humeydî kendisinden bahsetmislerdir. Humeydî, onun bu senede vefat ettiğini açık olarak ifade etmiş ve üstadı Ibn Hazni'-dan nakilde bulunarak Evzaî mezhebini Endülüs'e ilk sokan kisinin Sa'saa olduğunu söylemiştir.

Ibn Yunus da dedi ki: "Hadis ilmini Endülüs'e ilk götüren kisi Sa'saa'dir. Hicretin 180. senesine yakın bir zamanda vefat etti."

Ama Humeydî'nin, Sa'saa b. Selam'in bu senede vefat ettiğine dair kesin ifadesi daha doğrudur. [62]

Ali B. Zibyan

Künyesi, Ebü'l-Hasan'dir. Abs kabilesinden idi. Bagdat'in doğu yakasi kadilğını yapmıştır. Onu bu göreve Harun Resid getirmiş

Fbu Hanife'nin ashabından olup sika bir âlimdi. Sonra Harun Resid nU kadi'l-kudathga tayin etti.

Harun Resid, kendisini ziyarete geldiği zamanlarda Ali b. Zib-n'i sarayin disina kadar ugurlardi. Ali b. Zibyan, bu senede Kumeysin'de vefat etti. [63]

Abbas B. Ahnef

Abbas b. Ahnef b. Esved b. Talha. Meshur sairlerdendir. Horasan iraplarından olup Bagdat'ta yetismistir. Zarif, makbul ve latif bir kimse olup güzel siirleri vardi.

Ebü'l-Abbas dedi ki: Abdullah b. el-Mu'tez söyle demistir: Bana tanidığım

en iyi sairin kim oldugunu sorsalardi, "EbüT-Abbas'tir." derdim. Çünkü onun su güzel siirini görmüşümdür:

«Insanlar zan eteklerini üzerimize çektiler,

Insanlar bizim hakkimizda çesit çesit sözler söylediler.

Bir yalanci sizden baskasına zanla yalan okunu firlatti.

Bir dogru sözlü kisiye gelince o da dogru kisi oldugunu bilmiyor.»

Bir gece Harun Resid, onu yanina çağirttiginda korktu. Zevceleri de panige kapıldılar. Saraya vardiginda Harun Resid ona söyle dedi:

- Bak bakalim hele! Bir cariyem bir beyit söyledi, o beytin bir mislini söylemeni istiyorum.

- Ey müminlerin emiri, bu gece korktugum kadar baska hiçbir zaman korkmamistrm.

- Neden?

Abbas, muhafizların geceleyin evine geldiklerini Harun Resid'e anlatti. Sonra oturdu, korkusunu üzerinden atti ve söyle dedi:

- Ey mü'minlerin emiri, sen ne dedin? O beyit nasilmis?

«Sefkatli bir kadini gördük, onun gibi baska bir beser görmedik. Onun yüzü -daha fazla baktigin zaman- daha fazla güzellesir.»

Harun Resid ona söyle dedi:

- Daha da oku bakalim.

«Gece, karanligıyla senin üzerine dogru geldiginde ve zifiri karan-hk oldugunda;

Karanligini üzerine sarkittiginde artik fecri göremezsin. Ama o sefkatli kadın ortaya çikinca Ay'i görürsün.»

- Evet Ay'i gördük ve sana da 10.000 dirhem verilmesini emrettik.»

Abbas b. Ahnef in, asagida nakledecegimiz su siirini Bessar b Bürd, onun sairliğine delil saymis ve bu nedenle onu sairler arasina katmistir. Siir şöyledir:

«Dostluklarını bana tattıranlar beni aglattılar.

Ta ki behi uykudan kendi hevesleri için uyandırdılar, ama kendileri uyudular.

Beni uykudan kaldırdılar, kalkıp doğruldugumda; Omuzuma ağır yük vurdular, ama kendileri oturdular.»

Onun siirlerinden biri de sudur:

«Ey Sa'd, bana ondan bahsettin, cinnetimi artırdın.

Ey Sa'd, konusmana devam et, daha da konus.

Onun aski Öyle bir askti ki, gönül ondan baskasini tanimaz.

Onun ne öncesi vardır, ne sonrası.»

Asniaî dedi ki: Basra'da Abbas b. Ahnefin yanma gittim; yataginda can çekisiyor ve söyle diyordu:

"Ey vatanından uzakta olan kisi; Yalnizsin, hüzünle agliyorsun.

Bu garibin üzerine agladiginda bedenindeki hastaliklar daha da fazlalasiyor."

Bundan sonra bayildi, bir ağaç üzerinde öten bir kusun sesiyle uyandı ve söyle dedi:

"Gönül daha da hüzünlendi.

Görünmeyen bir sesin sahibi, dal üzerinde agliyor. Bana zor gelen ona da zor geldi ve agladı. Hepimiz kendi durgunlugumuza agliyoruz."

Tekrar bayildi. Ben kendisini hareket ettirmek istedim, baktim ki Ölmüs.»

Solî'nin ifadesine göre Abbas b. Ahnef, hicretin 192. senesinde vefat etmistir. Sonraki bir tarihte vefat ettigi de söylenir. Hicretin 188-senesinde vefat ettigine dair zayıf bir rivayet de vardır.

Bazi tarihçilerin iddiasına göre Abbas b. Ahnef, Harun Resid'ten sonra da yaşamıştır. [64]

Isa B. Cafer

Isa b. Cafer b. Ebi Cafer el-Mansur. Zübeyde'nin kardesidir. Ha-n Resid'in hilafeti zamanında Basra valiligi yapmış ve hicretin 192. genesinde vefat etmistir. [65]

Fadl B.Yahya

Fadl b. Yahya b. Halid b. Bermek. Cafer'in ve bacılarının kardesidir. Fadl, Harun Resid'le birlikte süt emmistir. Hayzuran, Fadl'i em-zirdi, Ünimü Fadl Zübeyde binti Berih de Harun Resid'i emzirdi. Sözünü ettigimiz bu Zübeyde, cariyeye idi. Sairlerden biri bu konuda söyle bir siir söylemişti:

«En üstün hür kadının seni ve halifeyi aynı meme ile emzirmesi, Senin için bir üstünlük olarak yeter ey Fadl. Yahya'nin babası Halid'i bütün ortamlarda süslediği gibi; Sen de baban Yahya'yi bütün ortamlarda süsledin.»

Dediler ki: Fadl, kardesi Cafer'den daha cömert ve âlicenaptı. Ama kendisinde asiri derecede kibir vardı, asik çehreliydi. Cafer ise, ondan daha güler yüzlü, ama daha az bağista bulunan bir kimseydi. Bu nedenle insanlar Fadl'a daha meyilli idiler. Çünkü cömertlik, insanın bütün çirkinliklerini örter. Nitekim cömertliği, Fadl'in kibrini ve asik çehresini örtmüştü. Fadl,

mutfakçisma 100.000 dirhem vermiş, bu nedenle babası onu kinamisti. O da babasına söyle diyerek kendini savunmustu: «Babacagım, bu adam; darlıkta ve genişlikte, bollukta ve yoksullukta benimle beraber bulunuyor. Bu halde de benimle beraber oluyor ve bana güzel arkadaşlık yapıyor.»

Sairin biri söyle demiş:

«Alicenâb kimseler, elleri genişlediği vakit;

Sakintili yerde kendilerine arkadaşlık edenleri anarlar.»

Fadl b. Yahya, bir gün sairin birine 10.000 dinar vermiş, sair ağlamıştı. Faal ona söyle sormuştu:

- Neden ağlıyorsun, yoksa bu parayı az mı buldun?

- Hayır, vallahi buna ağlamıyorum ben, toprağın senin gibi birini yiyeceğine ağlıyorum.

Ali b. el-Cehm, babasının söyle dedigini rivayet etmiştir: «Bir gün sabahladığımda hiçbir şeyim yoktu, binegimin yemi dahi yoktu. Fadl

Yahya'ya gittim, onun da bir grup maiyetiyle birlikte hilafet sarayından çıkıp gelmekte olduğunu gördüm. Beni görünce benimle babalasarak: "Haydi, benimle gel." dedi. Ben de onunla birlikte gittim. Yolda iken bir çocuğun bir cariyeyle bir evden seslendiğini duy dum. Çocuk, Fadl'in asik olduğu bir cariyenin adıyla o cariyeyle ses lenmekteydi. Bundan rahatsız oldu ve rahatsızlığını dile getirdi. Ben de: Ey Fadl, Beni Amirin kardesinin basına gelen sana da gelmiştir Beni Amir'in kardesi bir siirde söyle demiş:

"Biz Mina'mın Mescid-i Hayf inda iken bir çağırıcı seslendi, Bu seslenme gönüllerdeki hüznüleri harekete geçirdi ama ne yap. tığını bilmiyordu.

O, Leyla'nın adıyla baskasını çağırdı.

Bu çağırısıyla sanki göğsümde bir kus gibi duran Leyla'yi uçurdu,"

Fadl bana: "Su iki beyiti benim için bir kagida yaz." dedi. Ben de bir bakkala gittim, yüzüğümü rehin bıraktım, ondan bir kagit aldım ve bu beyitleri yazarak ve Fadl'a verdim. Fadl da bana: "Haydi, dogruca yoluna git." dedi. Evime döndüm, hizmetçim bana: "Yüzüğünü ver de biraz yiyecek yanında binegimize yem almak için rehine verelim." dedi. Ben de: "Yüzüğümü baskasına rehin bıraktım." diye cevap verdim. Bir süre sonra, henüz aksama varmadan Fadl bana 30.000 altın gönderdi. Ayrica 10.000 de gümüş gönderdi. Bu parayı her ay bana aylık olarak ödedi, bir ayligimi da pesin verdi.»

Büyüklerden biri, günün birinde Fadl'in yanına gitti. Fadl ona ikramda bulundu, onu oturmakta olduğu kanepede yani basına oturttu. Ziyaretine giden adam borçlu olduğunu ve bu hususta halifenin nez-dinde kendisine

yardimci olmasini istedi. Fadl da ona: «Olur, yardimci olurum, borcun ne kadar?» diye sordu. Adam da, 300.000 dirhem oldugunu söyledi ve Fadl'in yanindan -borcunu Ödemekten aciz oldugu için- üzüntülü bir halde çikip gitti. Sonra arkadaslarindan birine ugradi, yaninda biraz dinlendi, ondan sonra da evine döndü. Borçlu oldugu miktardaki paranin kendisinden önce evine gönderildigini gördü. Sairin biri bu konuda ne güzel bir siir söylemis:

«Ey Fadl b. Yahya b. Halid, fazilet senin içindir. Faziletli oldugunu iddia eden herkes faziletli degildir. Cenâb-i Allah, insanlar arasinda sende büyük bir fazilet gördü. Bu nedenle sana Fadl adini verdi, böylece hem isim hem icraat birlesti, (yani isminle müsemma oldun).»

Fadl'in, Harun Resid nezdindeki degeri Cafer'inkinden daha büyüktü. Ama Cafer, Harun Resid'in daha çok gözüne girmis ve has ^damlarindan biri olmustu. Fadl, Horasan valiligi ve diger görevler

bi büyük isler yapmisti. Harun Resid, Bermekiler'i öldürdüğünde h mlardan bir kismini hapse atmıs, Fadl'i da yüz kirbaç cezasina mahkum etmis, sonra da zindana atmisti. Nihayet Fadl, hicri 192. se-

ede zindanda iken, Harun Resid'in ölümünden bes ay önce Rakka'da vefat etti. Vefat ettigi konakta arkadaslari cenaze namazini kildilar, sonra cenazesi konaktan disari çıkarildi. Halk da cenaze namazini kildi ve Rakka'ya defnedildi. Vefati sirasinda kirkbes yasındaydi. Dilinde, persembe ve cuma günü boyunca devam eden bir agirlik meydana gelmis ve cumartesi günü sabah namazindan önce vefat etmistir. Ibn Cerir'in ifadesine göre hicri 193. senenin muharrem ayında vefat etmistir. Ibn Cevzî'nin ifadesine göre 192. senede vefat etmistir. Dogrusunu Allah bilir.

Ibn Hallikan, Fadl'in biyografisini uzun uzadiya anlatmis ve bu arada onun güzellik ve yüceliklerinin bir kismini da dile getirmiştir. Yaptigi iyiliklerden biri de suydu: Horasan valisi iken, Belh seherine gelmistir, burada Mecusilerin mabedi olan bir atesgede vardi. Dedesi Bermek o mabedin hizmetçilerindendi. Bu mabedin bir kismini yikti, fakat hepsini yıkamadi. Çünkü çok saglam bir sekilde insa edilmisti. Yiktigi kismin yerine, Allah rizasi için bir mescid yaptırdi.

Anlatildigina göre kendisi zindanda iken su beyitleri okuyup ag-larmis:

«Basimizdaki musibetten ötürü sikayetlerimizi Allah'a arz ederiz.

Sikinti ve musibeti gidermek, onun kudret elindedir.

Dünyadan çıktik biz dünya ehli iken;

Simdi ne ölüler arasmdayiz, ne de diriler arasinda.

Bir gün bir is için zindanci bize geldiginde;

Sasariz ve "Bu dünyadan bize gelmis" deriz.»

Bu senede vefat eden meshur sahsiyetler arasinda, yazar ve sair Muhammed.b. Ümeyye de vardi. O, bütün fertleri sair olan bir ailedendi. Öyle ki, bu aile fertlerinin siirleri birbirine karismistir. [66]

Mansur B. Zibrikan

Mansur b. Zibrikan b. Seleme Ebü'1-Fadl en-Nümeyrî. Sairdi, Harun Resid'i övdü. Asli Cezire'dendir. Bagdat'ta ikamet etti.

Dedesine, «Kartala koç yediren» denilirdi. Bunun sebebi suydu: Bir gün dedesi, bir topluluga ziyafet vermisti. Ziyafet esnasinda bir kartal gelip misafirlerin etrafinda uçusmaya baslamis. Dedesi de mi-

safirleri rahatsiz etmesin diye bir koç kesip kartala verilmesini emretmis ve bu emri yerine getirilmisti, iste bu olayi sairin biri söyle dile getirmisti:

«Senin deden Beni Kasit kabilesinin lideridir. Dayin da kartala koç yediren kimsedir.»

Mansur b. Zibrikan'm çok güzel siirleri vardi. Külsüm b, Amr'dan rivayette bulunurdu. Külsüm, ona musiki öğreten üstadi idi. [67]

Kadi Ebu Yusuf'un Oglu Yusuf

Yusuf, Sirri b. Yahya ve Yunus b, Ebi Ishak'tan hadis dinledi. Re'yi derinlemesine inceledi ve fakih öğrendi. Babasi Ebu Yusuf un sagliginda Bagdat'in dogu yakasinda kadilik görevine atandi. Harun Resid'in emri üzerine Mansur Camii'nde halka cuma namazi kildirdi. Bagdat kadisi iken bu senenin receb ayinda vefat etti. [68]

Hicretin Yüzdoksanüçüncü Senesi

Ibn Cerir dedi ki: Bu senenin muharrem ayinda Fadl b. Yahya vefat etti.

İbn Cevzî de söyle demistir: Fadl -önceki sayfalarda da anlatildigi gibi- hicretin 192. senesinde vefat etti.

Ibn Cerir'in sözü, dogruya daha yakindir.

Bu senede Said el-Cevherî de vefat etmistir. Yine bu senede Harun Resid, Cürcan'a gitti. Ali b. Isa'nin hazineleri kendisine sunuldu. Bu hazineler 1.500 deve üzerinde tasiniyordu. Cürcan'a gidisi, safer ayinda olmustu. Oradan da hasta halde iken Tus sehrine gitti ve orada iken vefat etti.

Irak valisi Herseme, orada Rafi b. Leys ile karsilasti. Herseme, Rafi'i yenip bozguna ugratti, Buhara'yi fethetti. Rafi'in kardesi Besir b. Leys'i esir alip yolculuga dayanamayacak duruma geldigi için Tus'-ta bulunan Harun Resid'e gönderdi.

Besir, Harun Resid'in huzuruna vardiginda ondan merhamet dilendi, ama Harun Resid onun bu dileğini kabul etmeyip söyle dedi: «Allah'a yemin

ederim ki, ömrüm sona erse de sadece senin öldürülmeni emredecek kadar dudagimi kimildatacak ömrüm kalsa, yine de seni öldürtürüm!» Böyle dedikten sonra bir kasabi huzuruna çağırttı ve Besir'i gözlerinin önünde ondört parçaya ayırttı. Bundan sonra ellerini semaya kaldırıp Besir'in kardesi Rafi'i de eline geçirmesi için Allah'a dua etti. [69]

Harun Resid'in Vefatı

Harun Resid, Kûfe'de iken bir rüya görmüş, çok korkmuş ve üzülmüştü. Cibril b. Bahtiyesu, huzuruna girdiği zaman halifeye söyle sormustu:

- Neyin var ey mü'minlerin emiri, niçin üzüntülüsün?
- Rüyada su kanepenin altından bir elin bana doğru uzandığım gördüm, avucunda kırmızı bir toprak vardı. Gaipen bir ses de: «İste bu Harun'un defnedileceği topraktır.» diyordu. Cibril, onu teselli edip söyle dedi:
- Bu, nefsinin kuruntularından ve karışık rüyalardandır. Sen bunu unutmaya çalış ey mü'minlerin emiri.

Harun Resid, Horasan'a gitmek üzere yola koyuldu. Tus sehrine uğradı. Hastalığı ağırlasmca yola devam edemez oldu. Kûfe'de görmüş olduğu rüyayı hatırladı, korkuya kapıldı ve Cibril'e söyle dedi:

- Yazıklar olsun sana ey Cibril! Sana anlatmış olduğum rüyayı hatırlamıyor musun?
- Hatırlıyorum.

Bunun üzerine Harun Resid, hizmetçisi Mesrur'u çağırdı ve ona su buyruğu verdi:

- Bana su yerin toprağından biraz getir.

Mesrur da avucunda biraz kırmızı toprak getirdi. Harun Resid onu görünce söyle dedi:

- Vallahi bu el, rüyada gördüğüm eldi, bu toprak da rüyada gördüğüm topraktı.

Cibril diyor ki: «Vallahi, üç gün geçmeden Harun vefat etti.» Harun Resid, ölmeden önce bulunduğu evde mezarının kazılmasını emretti. Tus sehrinde oturmakta olduğu ev, Hamid b. Ebi Ganim et-Taî'ye aitti. Kazdırdığı mezara bakıp söyle diyordu:

- Ey âdemoglu! İste sonunda böyle bir yere varacaksın.

Mezar kazılması bitirildikten sonra oracıkta Kur'ân okunmasını emretti. Kur'ân okudular, hatmettiler. Kendisi de mezarın yanı başında, bir çarsafa bürünmüştü. Ölümü sırasında çarsafa büründü ve can çekismeye başladı. Yataga uzanmamış, aksine oturmaktaydı.

Yanindakilerden biri:

- Biraz uzansan senin için daha iyi olur, deyince o; hasta olmayan bir adam gibi güldü, sonra şöyle dedi:

- Sen, sairin su sözünü duymamıs misin?:

«Ben öyle asil bir kavimdenim ki,

Musibetlerin siddeti onların güç ve sabırlarını daha da artırır.»

Harun Resid, hicri 193. senenin cemaziyelahir ayının başında cumartesi (veya pazar) gecesi kırkbes (veya kırkyedi) yaşında vefat etti~ Yirmi üç sene müddetle hüküm sürmüştü. [70]

Harun Resid'in Biyografisi

Harun Resid b. Mehdi Muhammed b. Mansur Ebu Cafer Abdul İlah b. Muhammed b. Ali b. Abdullah b. Abbas b. Abdülmuttalib el" Kureysi el-Hasimî. Künyesi, Ebu Muhammed idi. Ebu Cafer olduğu da söylenir. Annesi, bir cariye olan Hayzuran idi.

Harun Resid, hicretin 146., 147., 148. veya 150. senesinde sevval ayında doğmuştur. Babası Musa el-Hadi'nin hicri 170. senenin rebi-yülevvel ayında ölümünden sonra veliahdlığı nedeniyle kendisine halife olarak bey'at edildi. Babasından ve dedesinden hadis rivayet etti Mübarek b. Fudale tariki ile Enes b. Malik'ten rivayet etti ki; Rasû-lullah (s.a.v.) şöyle buyurmıştır:

«Bir hurmanın yarısını (sadaka olarak) vermekle de olsa atesten sakının.» Bu hadisi, minberde cemaate hutbe irad ederken nakletmiş-ti. Oğlu, İshak'm babası Süleyman el-Hasimî ve Nebate b. Amr da bu hadisi kendisinden rivayet etmiştir.

Harun Resid; beyaz tenli, uzun boylu, yakışıklı, birazda sisman bir adamdı.

Babasının sağlığında defalarca Bizans'a gazaya gitti. Kostanti-ne'yi kusatıktan sonra Bizanslılarla barış antlaşması yaptı. Müslümanlar, kusatma esnasında çok zahmet çektiler ve şiddetli korkuya kapıldılar. Barış antlaşmasını, İlyon'un, Augusta lakabıyla tanınan karısı ile yaptı. Bizanslılar bu antlaşma gereğince her sene Müslümanlara büyük meblağda paralar ödeyeceklerdi. Müslümanlar, bu antlaşma nedeniyle sevindiler. Yaptığı bu antlaşmadan dolayı, babası, hicretin 166. senesinde kardeşinden sonrası için onu veliahd tayin etti. Hicretin 170. senesinde halifelik kendisine geçince o, insanların en güzel davrananını, en çok gaza yapıp haccedeni oldu. Bu hususta sair Ebü's-Su'la şöyle demişti:

«Haremeyn'de veya üç bölgede, serhad boylarında kim seninle karsılaşarak savaşmak ister;

Düşman topraklarında eski püskü elbiseler içinde.

Refah bölgesinde, yüksek yerlerde de olsa kimse seninle karsilasip savasmak istemez.

Isleri yöneten halifeler arasında hiçbirisi senin kadar sinirlari muhafaza altina alamadi.»

Harun Resid, her gün kendi öz malından 1.000 dirhem sadaka ve-vdi. Hacca gittiginde de yüz kadar fikihi ve bunlari çocuklarini da beraberinde götürürdü. Haccetmedigi senelerde 300 kisiyi hacca gön-H rir bunlari harçlik ve giysilerini tam olarak verirdi. Dedesi Ebu rafer el-Mansur'a her bakimdan benzemek isterdi. Ama sadece ba-" qlar hususunda ona benzemezdi. Çünkü kendisi insanlara bolca ba-fista bulunan bir kimseydi. Fakihleri ve sairleri sever, onlara arma-? lar verirdi. Onun yaninda hiçbir iyilik ve ihsan bosa gitmezdi. Yüzüğünün kasinda "Lâ ilahe illallah" ibaresi yaziliydi.

Her gün nafile olarak üç rekat namaz kilardi. Vefat edinceye, dünyadan ayrilincaya kadar bu halini devam ettirdi. Yalniz hastalandigi günlerde bunu yapamazdi.

Ibn Ebi Meryem, onu neselendirip güldürürdü. Onun, Hicaz haberleri ve diger konularda çok bilgisi vardi. Harun Resid, onu kendi sarayina yerlestirmis, aile efradiyla bir arada oturtmustu.

Bir gün Harun Resid, onu sabah namazina uyandirmisti. Kalkip abdest almis, sonra namaza durmus olan Harun Resid'in arkasina gelip ona tabi olarak namaza durmustu, o esnada Harun Resid su ayet-i kerimeyi okuyordu:

«Beni yaratana ne diye kulluk etmeyeyim?» (Yasin, 22.)

Onun bu ayet-i kerimeyi okudugunu duyan Ibn Ebi Meryem: «Vallahi bilmiyorum.» dedi. Onun böyle demesi üzerine Harun Resid gülmeye basladi, namazini kesti, sonra dönüp onu söyle azarladi: «Yaziklar olsun sana! Namazda ve Kur'ân okunmasi esnasinda böyle sakalar yapma, baska zaman diledigin gibi konus.»

Bir gün Abbas b. Muhammed, elinde gümüşten bir kap ile Harun Resid'in huzuruna geldi. Bu kapta çok güzel bir esans vardi, degerine paha biçilemezdi. Abbas, bu kabi ve içindeki esanslari övmeye basladi, Harun Resid'ten bu hediye kabul etmesini istedi. Harun Resid onu kabul edince, bu defa Ibn Ebi Meryem: «Bu esans kutusunu bana ver ey mü'minlerin emiri.» dedi. Harun Resid de bunu ona hediye etti. Bunun üzerine Abbas, Ibn Ebi Meryem'e söyle çıkisti:

- Yaziklar olsun sana! Kendimden, çoluk çocuğumdan esirgedigim ve halifemize layik gördüğüm bu hediye getirip kendisine takdim ettim, ama sen bunu onun elinden aldın.

Bunun üzerine Ibn Ebi Meryem yemin ederek, bu esansi kendi ki-Çina süreceğini söyledi ve bir miktar esans alıp kicina sürdü. Sonra da bütün organlarına sürdü. Onu bu halde gören Harun Resid, kendini tutamayip gülmeye başladı. Sonra Ibn Ebi Meryem, huzurda duran Hakan adındaki hizmetçiye: «Kölemi çağır.» dedi. Harun Resid de hizmetçi Hakan'a:

- Kölesini çağır bakalım hele, dedi.

Kölesi huzura girince, Ibn Ebi Meryem ona su talimatı verdi:

- Esans kutusunu alıp hanımına götür ve ona bu esansi kicina sürmesini söyle ki, eve geldiğinde kendisiyle yatayım.

Bu konuşmasını duyan Harun Resid, artık kendini tutamayip katıla katıla gülmeye başladı. Sonra Ibn Ebi Meryem, Abbas b. Muham-med'e dönüp söyle dedi:

- Bu esansi getirmisin; gökler yağmur yağdırırken, yerler bitki bitirirken mutlaka halifemizden izin alırlar. Hersey onun kudret ve tasarrufu altındadır. Dahasi, ölüm melegine Allah tarafından su buyruk verilmistir: «Harun sana ne emrederse emrini yerine getir.» Sen kalkmissin, sanki kendisi bir bakkal veya firinci veya lokantaci veya hurmaciyim gibi bu esansi halifemize medhediyorsun.

Onun bu konuşması karsısında Harun Resid o kadar kahkaha ile güldü ki, nerede ise helak olacaktı. Bundan sonra halife Harun, Ibn Ebi Meryem'e 100.000 dirhem para verilmesini emretti.

Harun Resid, bir gün bir ilaç içti. Ibn Ebi Meryem, Harun Resid'-in bu ilacı içmesi neticesinde ayıp karşılanacak bir durum meydana gelirse, kendisiyle Harun Resid arasında bir sır olarak kalsın ve kimsenin bundan haberi olmasın diye, ondan bu gün için kâpicilik görevini kendisine vermesini istedi. O gün Zübeyde'den, Bermekîlerden ve diğer büyük komutanlardan birçok hediyeler getirildi. Ibn Ebi Meryem, bugün böylece 60.000 dinar kazanç sağlamış oldu. İkinci gün Harun Resid, sağladığı bu hasilattan kendisine de pay vermesini isteyince Ibn Ebi Meryem ona su karşılığı verdi: «Elde ettiğim bu hediyelerin, 10.000 elmayı sana verme karşılığında bana verilmesi için seninle anlasma yaptım.»

Gözlerini kaybetmiş bir a'ma kisi olan Ebu Muaviye Muhammed b. Hazim, Harun Resid kendisinden hadis dinlesin diye huzuruna davet edilmisti.

Ebu Muaviye diyor ki: «Onun yanında her bir hadisi okudugum esnada o, "Allah, efendimize salat-ü selam etsin." diyordu. O, bir Öğüt dinlerken, gözlerinden akan yaslar topragi islatacak sekilde agliyordu. Bir gün yanında yemek yedim, sonra ellerimi yıkamak için sofradan kalktim. Elime su döktü, ama ben onu göremiyordum. Sonra kendisi bana dedi ki:

- Ey Ebu Muaviye, ellerine su döken adamin kim oldugunu biliyor musun?
- Hayir.
- Mü'minlerin emiri Harun senin eline su döktü.
- Allah seni muradina kavustursun. Niçin böyle yaptin? Söyle cevap verdi:
- Ben ilme saygi göstermek istedim.»

Ebu Muaviye, bir gün ona, Hz. Adem ile Hz. Musa'nin tartismasi-ni anlatan bir hadisi nakletti. Orada bulunan Harun Resid'in amcası: «Bu iki peygamber nerede karsilasmislar, ey Ebu Muaviye?» diye itirazda bulundu. Harun Resid de onun bu itirazi karsisinda çok gazaptandi ve: «Sen hadise mi itiraz ediyorsun?» dedi. Sonra da amcasinin boynunu vurdurmak için kiliç ve pöstekinin getirilmesini emretti. Istedigi malzemeler hazırlandı. Orada bulunan dinleyiciler kalkip ricaci oldular, amcasini bagislamasını istediler. Harun Resid de: «Onun bu yaptigi zindiklikdir!» dedi. Sonra onun zindana atilmasını emretti ve bu itirazi ona kimin telkin ettigini kendisine bildirmemesi durumunda zindandan onu asla çıkarmamaya yemin etti. Amcası da büyük yeminler ederek bu itirazi hiç kimsenin kendisine telkin etmedigini beyan etti. Bunu sadece bir dil sürçmesi neticesinde söylemiş olduğunu ifade etti. Allah'tan magfiret dileyip tevbesini dile getirdi. Bunun üzerine Harun Resid, onu serbest bırakti.

Ravinin biri diyor ki: «Harun Resid'in huzuruna gittim, yaninda boynu vurulmus bir adam vardı. Cellat da öldürülen adamin ensesine kilicini sürerek temizliyordu. Harun Resid: «Bu adam, "Kur'ân mahluktur." dedigi için kendisini öldürttüm.» dedi. O, yüce Allah'a yakın olmak için, böyle diyen o kisiyi öldürtmüştü.»

Ilim ehlinden biri dedi ki: «Ey mü'minlerin emiri! Su Ebu Bekir ve Ömer'i seven ve onlari herkese takdim eden kimselere bak ve sultanliginin otoritesini kullanarak bunlara ikram et.» Harun Resid, bunu diyen adama su karsiligi verdi: «Ben zaten öyle biri degil miyim? Allah'a yemin ederim ki, o iki zati severim, onlari seveni de severim, onlara öfke duyanlari da cezalandiririm!»

Ibn Semmak, Harun Resid'e söyle demisti: «Allah, hiç kimseyi senin üstüne koymadi, seni herkesten üstün kildi. Sen de Öyle olmaya çalis ki, insanlar arasinda senden daha fazla Allah'a boyun egip itaat eden baska bir kimse bulunmasin.»

Harun Resid ona su karsiligi verdi: «Her ne kadar sözü kısa tut-tunsa da tesirli bir öğüt verdin.»

Fudayl b. Iyaz -veya baska biri- Harun Resid'e söyle demisti: «Ce-nâb-i Allah, dünyada senin üzerine hiç kimseyi koymamistir, seni herkesten

üstün kilmistir. Sen de öyle çalis ki, bu dünyadan sonra ahirette hiç kimse senden üstün olmasin. Nefsini çalistir ve Rabbine itaat isinde yor.»

Bir gün Ibn Semmak, Harun Resid'in huzuruna girdi. Bu sirada nin Resid, kendisine biraz içecek getirilmesini istedi. Kendisine

testi soguk su getirdiler. O esnada Ibn Semmak'a söyle dedi:

- Bana biraz öğüt ver.
- Ey mü'minlerin emiri! Eger senden esirgenecek olsaydi su soguk suyu kaçā satin alirdin?
- Hükümdarligimin yarisini vererek satin alirdim.
- Öyleyse afiyetle iç.

Harun Resid soguk suyu içtikten sonra Ibn Semmak ona söyle sordu:

- Eger içtigin bu su senin bedeninden disari çıkmayacak olsaydi bedeninden çıkarip rahata kavusman için ne kadar para verirdin?
- Hükümdarligimin ikinci yansini verirdim.
- Öyle bir hükümdarlık ki, bir içim su için yansim, bu içtigin suyu idrar olarak disanya atmak için de diger yansini veriyorsun. Iste böyle bir hükümdarlık için insanların birbirleriyle kapisip bogusma-lanna ve yansa girmelerine gerek yoktur.

Ibn Semmak'in bu öğüdü üzerine Harun Resid agladi. Ibn Kuteybe, Asmaî'nin söyle dedigini rivayet etmistir: «Bir gün Harun Resid'in huzuruna girdim, tirnaklarini kesiyordu. Günlerden de cuma idi. Neden bu günde tirnaklanni kestigini sordum. Bana su cevabi verdi:

- Persembe günü tirnak kesmek sünnettir, yalnız duyduğuma göre cuma günü kesmek, fakirliği ortadan kaldırmis.
- Ey mü'minlerin emiri, sen de mi fakirlikten korkuyorsun?
- Ey Asmaî, benim kadar fakirlikten çok korkan baska biri var mi?»

Ibn Asakir, ibrahim el-Mehdi'nin söyle dedigini rivayet etmistir: «Bir gün Harun Resid'in yanındaydim. Mutfakçisini çağirdi ve ona söyle sordu:

- Yemekte deve eti var mi?
- Hem de her çeşidinden var.
- Öyleyse sofraya deve eti de koy.

Sofra kurulduğunda önüne bir miktar deve eti konuldu. Etten bir lokmayı alip agzina koyduğunda Cafer el-Bermekî gülmeye basladi. Harun Resid lokmayı çignemeyi birakip Cafer'e döndü ve söyle sordu:

- Neden gülüyorsun?

- Hiçbir şey, ey mü'minlerin emiri, yalnız dün benimle cariyem arasında geçen bir konuşmayı hatırladım da onun için güldüm...
- Sende olan hakkım için bu gülüsünün sebebini bana anlataani istiyorum.
- Ama su lokmayı yut, ondan sonra anlatayım. Harun Resid agzındaki lokmayı çıkardı ve şöyle dedi:
- Vallahi bu gülüsünün sebebini bana anlatacaksın.
- Ey mü'minlerin emiri, sence sofradaki su deve eti kaç mal oldu dersin?
- Dört dirheme mal oldu bence.
- Hayır, vallahi durum öyle değil ey mü'minlerin emiri, bu et sana 400.000 dirheme mal olmuştur.
- Nasıl olur?

- Bundan çok uzun bir zaman Önce mutfakçıdan deve eti istemistim, ama o esnada mutfakta deve eti bulunmamıştı. Ben de mutlaka deve etinin her zaman hazır olması gerekir, diye karar verdim. O zamandan bu yana her gün halife mutfagında deve eti hazır bulunsun diye birer deve kesiyoruz. Çünkü çarsıdan deve eti satın almadi-giniiz için mutfaginiza özel olarak deve kestirmek mecburiyetinde ka-hyoruz. Bu yüzden o günden bu yana mutfakta deve eti bulundurabilmek için 400.000 dirhem para harcadık. Fakat gel gör ki, o günden bugüne kadar halifemiz deve etini hiç istemedi, sadece bugün istedi. İşte bu nedenle güldüm. Çünkü mü'minlerin emiri, bu bir lokmalık deve etini 400.000 dirheme mal etmiştir.

Bunun üzerine Harun Resid hiçkır hiçkır aklamaya başladı ve sofranın kaldırılmasını emretti, kendini suçlayıp: «Vallahi helak oldun ey Harun!» dedi. Aqlamasını sürdürdü. Nihayet müezzinler öğle ezam okuyup namaz vakti geldiğini ona bildirdiler. O da çıkıp camiye gitti ve cemaata namaz kıldırdı. Sonra evine dönüp tekrar aklamaya başladı. Nihayet müezzinler ikinci ezanını okuyup namaz vakti geldiğini kendisine bildirdiler. Mekke ve Medine fakirlerine 2.000.000, Bagdat'ın doğu ve batı yakasındaki fakirlere 2.000.000, Basra ve Kûfe'deki fakirlere de 1.000.000 dirhem sadaka verilmesini emretti. Sonra çıkıp mescide gitti, cemaata ikinci namazını kıldırdı. Tekrar evine dönüp aklamaya başladı. Akşam namazı vakti olunca çıkıp mescide gitti, cemaata namaz kıldırdıktan sonra evine döndü.

Bu sırada Kadi Ebu Yusuf, yanına geldi ve ona: «Ey mü'minlerin emiri, neyin var? Bugün hep aqlıyorsun?» diye sordu. O da basından geçenleri ve kendi arzusu uğruna harcadığı paraları anlattı. Bu aqlayışının bir lokma etten ötürü olduğunu öğrenince Ebu Yusuf, Harun Resid'e su cevabı verdi: «Ey mü'minlerin emiri, geçmiş günlerde Müs-lümanların yedigi etler için sarfettiğin paralardan ötürü Allah'ın sevabına nail olduğunu sana

müjdeliyorum. Allah'ın vermeni sana müyesser kildigi sadaka ve sana nasip ettigi bugünkü ilahi korku nedeniyle seni müjdeliyorum. Zira yüce Allah, bir ayet-i kerimede söyle Duyurmudur: «Rabbine karsi durmaktan korkan kimseye iki Cennet vardır.» (er-Rahmân, 46.).»

Bundan sonra Harun Resid, Kadi Ebu Yusuf a 400.000 dirhem verilmesini emretti. Sonra da yemeginin getirilmesini istedi. Getirile11 yemegi yedi. O gün, kusluk vakti yemegini ancak aksamleyin yi-bilmisti.»

Amr b. Bahr el-Cahiz dedi ki: «Harun Resid'de, baskasinda asla görülmeyecek sekilde saka ve ciddiyet bir arada bulunuyordu. Ebu Yusuf, onun kadisiydi, Bermekiler vezirleriydi, hacibi de Fadl b. er-Rebi idi. Fadl; insanların en uyanigi, Harun Resid'e en çok saygi göstereni idi. Harun Resid'in nedimi de Amr b. Abbas b. Muhammed idî Bu zat, Abbasiye'nin sahibiydi. Harun Resid'in sairî Mervan b. Ebi Hafsa, sarkicisi da Ibrahim el-Musilî idi. Bu sarkici kendi çağında emsalsiz bir sanatçıydı. Harun Resid'in maskarasi ise, Ibn Ebi Meryem'di. Zurnacisi Bersuma, zevcesi Ümmü Cafer (Zübeyde) idi. Zü-beyde, insanların hayra en fazla ragbet edeni, her türlü iyilige ve maruf ise kosam idi. Daha Önceleri çok zor olduğu için tesebbüs edilemeyen Harem suyu projesini gerçeklestirdi, Harem'e su getirtti. Cenâb-i Allah onun eliyle daha çok güzellikler yaratti.

Hatib Bagdadî'nin rivayetine göre Harun Resid söyle dermis: «Biz musibeti büyük olan, bi'seti güzel olan bir kavimdeniz. Rasû-lullah (s.a.v.)'a mirasçı olduk. Allah'ın hilafeti de bizde baki kaldı.»

Harun Resid, bir gün Ka'be'yi tavaf etmekte iken, adamin biri karsisina çıkıp söyle dedi:

- Ey mü'minlerin emiri, sana biraz sertçe konusacagini, kabaca sözler sarfedecegini.

- Hayir, böyle yapma, bu uygun degildir. Allah, senden çok daha hayirli birini benden daha serli birine göndermisti ve o elçiye (Musa peygambere), gidecegi benden daha serli kisiye (Firavun'a) yumusak konusmasini emretmisti. Sen de yumusak konus.

Suayb b. Harb dedi ki: «Harun Resid'i, Mekke yolunda gördüm. Kendi kendime: "Iste, iyiligi emredip kötülüğü menetmek isi sana vacip oldu." dedim. Ama, nefsim beni korkutup, "Böyle yaparsan simdi senin boynun vurulur." diye beni korkuttu. Ama ben, "Hayir, bu görevi yerine getirmem gerekir." dedim ve Harun Resid'e dönüp: "Ey Harun! İnsanlar ve hayvanlar artık yoruldu, bitkin düstüler." diye seslendim. Harun Resid: "Sunu yakalayın!" diye emir verdi. Beni yakalayip huzuruna götürdüler. Elinde küçük bir balta vardı, onunla oynuyordu. Bir kürsünün üstünde oturmaktaydı. Bana sordu:

- Ey adam, sen kimlerdensin?
- Müslümanlardan bir kisiyim.
- Anan aglasin, sen kimlerdensin?
- Enbar'danim.
- Beni kendi adimla çağırmana seni iten sebep neydi?

Daha önce hatırlamadığım birsey o anda hatırıma geldi ve kendisine su cevabi verdim:

- Ben, Cenâb-i Allah'i «Ya Allah!» diye kendi adıyla çağırıyorum, seni mi kendi adinla çağırmayacağım? Noksanlıklardan münezzehe olan yüce Allah da yaratıklarından en çok sevdiği kimseleri kendi adıyla çağırmıştır: Ey Adem! Ey Nuh! Ey Hud! Ey Salih! Ey İbrahim! Ey Musa! Ey İsa! Ey Muhammed! Halbuki, yaratıklarından en çok öfke duyduğu kimseye de künyesi ile seslenip söyle buyurmuştur: «Ebu Leheb'in elleri kurusun!»

Benim bu cevabım üzerine Harun Resid, yanındaki görevlilere: - Sunu disari çıkarın, disari çıkarın! diye emir verdi.» Bir gün İbn Semmak, Harun Resid'e söyle dedi: «Sen Ölerken yalnız öleceksin, mezara yalnız basına konulacaksın, mezardan da yalnız basına diriltilip çıkarılacaksın. Aziz ve Celil olan Allah'ın huzurunda durmaktan kork ve tedbirini al. Oradan da ya Cennet'e ya atese gideceksin. İste o zaman girtlagından yakalanacaksın, ayaklar kayacak, pısmalık meydana gelecek, tevbe kabul edilmeyecek, mazeret nazari itibara alınmayacak. Para ve mal vererek kendini kurtaramayacaksın!»

İbn Semmak'ın bu sözleri üzerine Harun Resid, hiçkırâ hiçkırâ yüksek sesle ağlamaya başladı. Yahya b. Halid de İbn Semmak'a söyle dedi: «Bu gece halifemizi çok sıkıntıya düşürdün!» Harun Resid ağlayarak oradan çıkıp gitti.

Fudayl b. İyaz, Mekke'de bir gece Harun Resid'e çok öğütler vermiş, söz arasında ona söyle demisti:

«Ey yüzü aydın kisi! Sen bütün bu nimetlerden sorumlu tutulacaksın. Bir ayet-i kerimede yüce Allah söyle buyurmuştur: «Aralarındaki bağlar kopacaktır.» (e]-Bakara, 166.)

Mücahidin ifadesine göre; yani, dünyada iken kisi ile diğer varlıklar arasındaki mevcut bağlar ahirette kopacaktır.»

Fudayl'in bu sözleri üzerine, Harun Resid hiçkırâ hiçkırâ ağlamaya başladı.

Fudayl dedi ki: «Bir gün Harun Resid, beni yanına çağırdı. Bulunduğu yeri süslemiş, çokça yiyecek ve içecekler hazırlamış, lezzetli şeyleri sofrasına koymuştu. Sonra Ebu Atahiye'yi de çağırmış ve ona söyle demisti:

İçinde bulunduğumuz su yasantiyi ve nimetleri anlat, tasvirini yap.

Ebu Atahiye ona su siiri söylemistir:

"Elimden geldiği kadar yüksek saraylarda, gölgeliklerde salimen yasa bakalım, hele.

Arzu ettiğin ve istahinin çektiği şeyler sabah akşam çabucak sana gelir.

Canlar göğüs kafesinde sıkıştıkları zamanda; iste o zaman biz kesin olarak anlarız ki,

Sen sadece aldanma ve gurur içindesin."

Ebu Atahiye'nin bu siirini dinleyen Harun Resid siddetle ağlatı] Fadl b. Yahya da Ebu Atahiye'ye: "Mü'minlerin emiri, kendisini nes ' lendifersin diye seni yanma çağırdı, ama sen onu üzdün." dedi. Hari Resid de Fadl'a: "Onu bırak, çünkü o bizim gözlerimizin köreldi&in" gördü, körlülüğün daha da fazlasını istemedi." dedi.»

Baska bir rivayette anlatıldığına göre Harun Resid, Ebu Atahiye'ye:

«Bize birkaç beyitlik veciz bir siirle öğüt ver.» demis, Ebu Ata-hiye de ona su siiri okumustu:

«Bir göz açıp kapama veya bir nefes alıp verme anında da olsa hiçbir zaman Ölümü unutma.

Etrafında muhafızlar ve mabeyinciler de bulunsalar ölümü hatirından çıkarma.

Bil ki, zirhlanan ve kendini kalkanla koruyan herkese ölüm okları isabet eder.

Sen kurtuluşu ümid ediyorsun ama kurtuluş yoluna koyusun. İmuyor.

Bilesin ki gemi karada yürümez.»

Bu siiri dinleyen Harun Resid, bayılarak yere düşüverdi.

Harun Resid, bir gün Ebu Atahiye'yi hapse attırdı, onun neler söylediğini gelip kendisine anlatması için basına da bir gözcü dikti. Ebu Atahiye'nin, bulunduğu hapishanenin duvarına söyle bir yazı yazdığı bildirildi:

«Ama vallahi, zulüm uğursuzluktur. Kötülük yapan kişi aslında kendine zulmetmektedir. Kiyamet gününün cezacisi olan Allah'ın huzuruna gideceğiz. Allah katında hasımlar bir araya gelecektir.»

Bu yazıyı yazdığını duyan Harun Resid, kendisini acilen huzuruna çağırıp hemen saliverilmesini emretti ve ona 1.000 dinar verdi.

Hasan b. Ebi Fehm, Süfyan b. Uyeyne'nin söyle dedigini rivayet etmiştir:

«Harun Resid'in yanına gittim. Bana: "Ne haber?" diye sordu. Ben de kendisine su cevabi verdim:

"Evler Allah'in gözü karsısında gizli kalamaz.

Tahammül ve susmak artık çok uzadı."

Bunun üzerine Harun Resid, yanındaki görevliye su emri verdi:

- Ey falan! Ibn Uyeyne'ye 100.000 dirhem vererek onu ve çoluk çocukunu zengin kılarısın, ama bu parayı vermekle Harun Resid'e as-la zarar veremezsin.»

Asmaî'den söyle rivayet edilmistir:

«Hac yolunda Harun Resid'le beraberdim. Bir vadinin yanından yorduk. Vadinin kenarında güzel bir kadın vardı, önünde bir ça-ak duruyordu. O çanaga para atmaları için insanlara yalvarıp yaka-n or ve dilencilik yapıyordu. Su siiri de okuyordu:

"Senelerin darbeleri bizi ezip parçaladı. Günlerin musibet okları bize isabet etti.

Size geldik, avuç açıyoruz, agzinizden ve yiyeceğinizden birseyler istiyoruz.

Ey Beyt-i Haram'm ziyaretçileri; Bize insanda bulunarak sevap talep edin. Ey beni ve yükümü gören kimseler; Garipligime ve su zelil durumuma aciyin."

Gidip kadının durumunu Harun Resid'e anlattım. Kendisi gelip kadının yanı basında durarak sarkisini dinledi, ona acıyıp agladı. Hizmetçisi Mesrur'a: "Su kadının çanagım altınla doldur." diye emir verdi. Mesrur da çanagi altınla doldurdu, öyle ki saga sola döküldü.»

Harun Resid, bir defasında hac yolunda devesini süren bir bedevinin su siiri okudugunu isitti:

«Ey içi kederle dolup tasan kisi, kederlenme* Borcunu ödeyeceksin, sitma nöbeti seni yakalayacak. Kader kaleminin mürekkebi artık kurumus iken sen nasıl sifa bulursun.

Sağlığın düşüp gitti, hastalık sana geldi.»

Harun Resid, yanında bulunan hizmetçilerden birine sordu:

- Yanında ne kadar para var?

- 400 dinar var.

- O parayı su bedeviye ver.

Bedevi o parayı alınca, yanındaki arkadaşı, eliyle omuzuna vurup Su siiri okudu:

«Ben Ka'ka' b. Amr'in yanında oturan kisiydim. Onun yanında oturan kimse nasipsiz kalmaz.»

Harun Resid, bir baska hizmetçisine emir vererek bu siiri okuyan bedevinin

arkadasina da yanindaki altinlari vermesini emretti. Hiz-6tçinin yaninda 200 dinar vardı, bu 200 dinari, o siiri okuyanin ya-ni*idakine verdi.

Ebu Ubeyd dedi ki: «Bu darbimeselin asli sudur: Bir gün Muaviye b. Ebi Süfyan'a altin kaseler hediye edilmisti. O, bu kaseleri meclisinde bulunan arkadaslarina dagitti. Yaninda da Ka'ka' b. Amr vardı Ka'ka' b. Anir'in bitisiginde de bir bedevi vardı. Bu kaselerden o bedeviye pay düşmedi. Bedevi, utandigindan ötürü basini önüne egdi Ka'ka1 ise payina düşen altin kaseyi o bedeviye verdi. Bedevi de yerinden kalkip giderken:

"Ben Ka'ka' b. Amr'in yaninda oturan kisiydim. Ka'ka'm yaninda oturan kisi nasipsiz kalmaz."

mealindeki bu siiri okudu.»

Harun Resid, bir gün karisi Zübeyde'nin yanindan çıkarken gülüyordu. Kendisine niçin güldüğünü sorduklarına su cevabi verdi:

«Bugün su kadinin yanina gittim, yaninda az bir miktar kaldiktan sonra uyudum. Uyanir uyanmaz, bir kaba bosaltılan altin seslerini duydum. "Su 300.000 dinar Misir'dan geldi." diyorlardi. Zübeyde de: "Ey amca oğlu, bu altinlari bana hibe et." dedi. Ben de: "Senin olsun." dedim. Daha sonra yanindan çıkarken bana bagirarak: "Senden ne hayir gördüm ki?" dedi.»

Harun Resid, bir defasinda Mufaddal ed-Dabbî'ye söyle dedi:

- Kurt hakkında söylenen söz ne güzeldir. Su yüzük senin olsun, bunun alis fiyatı 1.600 dinardir.

Harun Resid böyle dedikten sonra Mufaddal su siiri okudu:

«Gözlerinden biri ile uyur, diğeriyle gelecek musibetleri gözetler. O, uyurken dahi uyanik durur.»

Harun Resid:

- Su yüzüğü elimizden almak için bu siiri bize okudun, dedi. Sonra yüzüğü Mufaddal'a verdi.

Fakat Harun Resid'in karisi Zübeyde, Mufaddal'a haber göndererek 1.600 dinar ödeyip yüzüğü satın aldı ve Harun Resid'e gönderdi. Sonra da Harun'a: «Senin bu yüzüğü begendigim gördüğüm için böyle yaptım.» dedi. Ama Harun Resid, yüzüğü ve dinarlari tekrar Mufaddal'a verdi ve: «Biz hediye ettigimiz seyi geri almayiz.» dedi.

Harun Resid, bir gün Abbas b. Ahnef e söyle bir soru sordu:

- Arapların söyledikleri en güzel beyit hangisidir?

- Sair Cemil'in sevgilisi Besine hakkında söylediği su beyittir:

«Keske kör ve sagir bir kisi olsaydim da Besine beni gütseydi; Böylece onun sözlerinden hiçbirini benden gizli kalmazdi.»

- Senin su siirin Cemü'inkinden daha güzeldir:

«Ask, Allah'in bütün kullari arasinda dolasti; Nihayet gelip bende durdu.»

- Ey niü'minlerin emiri, senin su siirin de benimkinden daha güzeldir:

«Bütün insanlar bana kul olduklari halde senin bana sahip olman sana yetmiyor mu?

Sen ellerimi ve ayaklarimi kessen de sana olan askimdan derim ki: Güzel yaptin, daha da yap.»

Harun Resid güldü ve Abbas'in bu sözünü begendi. Harun Resid'in, yanindaki üç gözdesi hakkında söylediği söyle bir siiri vardır:

«Üç genç kız benim yularimi ellerine geçirdiler; Kalbimdeki bütün yerleri isgal ettiler.

Bana ne olmus ki bütün yaratiklar bana boyun egdigi halde, Ben bu gözdelere itaat ediyorum, bunlarsa bana isyandadirlar. Bunun sebebi sadece sudur ki; askin otoritesi ile bunlar, Benim saltanatimdan daha güçlü bir saltanata sahip olup güçlendiler.»

"el-Ikd" adli eserin sahibi, kitabinda Harun Resid'in su siirini nakletmistir:

«Asik olan kadin sevgisini gizler, masukundan yüz çevirdigi izlenimini verir.

Gönlü masukundan razidir, ama gözleri ona kizmis gibi görünür.»

Ibn Cerir ve digerlerinin anlattiklarina göre, Harun Resid'in sarayinda cariyeye, gözde, hizmetçi ve kendi zevcelereriyle kardeslerinin hizmetçileri olmak üzere 4.000 cariyeye varmis. Bütün bunlar bir gün Harun Resid'in huzurunda toplanmislar, mutribeler ona sarki okumuslar, o da neselenip kendinden geçmis ve para getirtip üzerlerine saçmisti. Huzurundaki cariyelerden herbirinin payina 3.000 dirhem düsmüstü, Ibn Asakir de böyle bir rivayette bulunmustur.

Rivayete göre Harun Resid, Medine'de bir cariyeye satin almis, bu cariyeyi gerçekten çok begenmisti. Yakınlarının ve onların bakmakla yükümlü olduklari kimselerin ihtiyaçlari karsilansin diye yanma getirilmelerini emretti. Seksen kisi Harun Resid'in yanina geldi. O da hacibi Fadl b. Rebi'e emir vererek onlarla görüşmesini ve ihtiyaçlarini yazmasını istedi. Bu gelenler arasinda bir genç adam vardi ki, fy[e_ dine'de ikamet ediyordu. O, cariyenin asiki idi. Cariye haber saldi O adam da geldi. Fadl ona sordu:

- Senin hitiyacin nedir?

- Ihtiyacim su ki; mü'minlerin emiri beni falan cariyeye ile ayni mecliste oturtsun, üç kase sarap içeyim, o da bana üç kez sarki okusun.

- Sen deli misin?

- Hayir, yalnız bu ihtiyacımı halifeye arz ediyorum.

Gencin bu sözünü Harun Resid'e aktardılar. O da gencin getirilmesini ve cariyeye ile birlikte kendisinin görebileceği ama onların kendisini göremeyecekleri bir yerde oturtulmasını emretti. Cariye bir kürsünün üzerine oturdu, önünde hizmetçiler vardı. Genç asik da baska bir kürsünün üzerine oturtuldu. Bir kase sarap içti ve cariyeye «Bana sarki oku.» dedi, cariyeye de ona su sarkiyi okudu:

«Ey dostlarım; dönün, Allah size bereket versin. Hind dogrudan topragimizda degilse de; Ona deyin ki: Sapiklik yanimizdan geçmedi.

Ama sizinle bulusabilmek için kasten biz sapiklikten geçip geldik.

Yarin bizden ve sizden ortaya çıkanlar çogalacak;

Benim evim de sizin diyarinizdan çok daha uzaklarda olacak.»

Cariye bu sarkiyi genç asika okuduktan sonra hizmetçiler çabucak sarap getirdiler, orada ikinci kaseyi içti ve cariyeye: «Sana kurban olayim, bana bir sarki daha oku.» dedi. Cariye su sarkiyi okudu:

«Yüzlerimizdeki gözlerimiz bizim halimizi anlatiyor. Biz susuyoruz, ask konusuyor.

Bazan öfkeli de olsak gözlerimiz memnuniyet izlenimini veriyor. Bu da bizim aramızda olan ama baskalarınca bilinmeyen bir isarettir.»

Cariye ona bu sarkiyi okuduktan sonra genç asik üçüncü kaseyi içti ve: «Allah beni sana kurban etsin, bana sarki oku.» dedi. Cariye de ona su sarkiyi okudu:

«Bizim için en iyisi ayri kalmaktır.

Zaman bize hiyanet etti, ama biz hiyanet etmedik.

Keske su felek bir defa da bizden yana olsa; Önceleri gibi tekrar bizim lehimize dönse.»

Bundan sonra genç asik kalkip oradaki bir merdivenin yukarisina çıktı, sonra da kendini bas asagi yere atti ve öldü. Harun Resid: «(Genç asik acele etti, vallahi acele etmeseydi cariyeyi ona bagislayacaktim.» dedi.

Harun Resid'in fazilet ve üstünlükleri cidden çoktur. Alimler, bu konuda çok seyler anlatmislardir. Biz de bu konuda yetecek kadar örnekler sunduk.

Fudayl b. Iyaz söyle derdi: «Harun Resid'in ölümü kadar bize çok agir gelecek baska bir ölüm yoktur. Çünkü ondan sonra bazi hadiselerin meydana gelmesinden korkuyorum. Allah'tan, ömrümden birazini alip onunkine katmasini diliyorum.»

Dediler ki: Harun Resid vefat edip ondan sonra fitneler, olaylar, ihtilaflar ve Kur'an'in mahluk olduğu iddialari ortaya çikinca Fudayl b. Iyaz'm onun

ölümünden neden korkmuş olduğunu anladık.

Harun Resid'in ölmeden önce yatağının altından kendisine bir elin uzandığını ve o elin içinde kırmızı toprak gördüğüne dair rüyasını önceki sayfalarda nakletmiştik. O rüyasında: «Bu toprak mü'minlerin emirinin gömüleceği topraktır.» diye bir ses isitmisti. Harun Resid, Tus sehrinde vefat etti.

İbn Asakir'in rivayetine göre Harun Resid, rüyasında bir adamın söyle dedigini görmüş: «Ben su köskün içindeki insanların öldüğünü görür gibi oluyorum!...» Önceki sayfalarda anlatıldığına göre bu rüyayı Harun Resid'in kardesi Musa el-Hadi ve babası Muhammed el-Ha-di görmüşlerdir. Doğrusunu Allah bilir.

Yine önceki kısımlarda,da anlatıldığı gibi, Harun Resid, bulunduğu bu evde mezarının kazılmasını, kazılan mezarının başında bir hatim indirilmesini emretmişti. Kendisi de hasta haliyle orada mezarına bakınca: «İste ey âdemoglu, buraya döneceksin.» demiş ve ağla-nustı. Mezarın göğüs hizasına gelecek kısmının genişletilmesini, ayagina gelecek kısmın da uzatılmasını emretmiş; sonra da su ayet-i kerimeyi okuyup ağlamıştı:

«Malini bana fayda vermedi, gücüm de kalmadı.» (ei-Hâkka, 28-29.)

Baska bir rivayete anlatıldığına göre Harun Resid, can çekisirken Söyle demiş: «Allah'im, bizi ihsan ile faydalandır, günahlarımızı ba-SiSla, ey ölümsüz olan zat, ölümlü olana rahmet et.»

Kan hastalığına (baska bir rivayete göre ise verem hastalığına) yakalanmıştı. Tabip Cibril, hastalığını ondan gizliyordu. Harun Resid bir adamı çağırarak idrarını bir siseye koydu ve bunu tabip Cibril'e götürüp göstermesini, idrarın kendisine ait olduğunu ona söylememesini, sayet sorarsa; «Bu yanımızdaki bir hastaya aittir.» demesini em retmişti. Tabip Cibril, idrari görüne yanındaki arkadaşına:

- Su idrar o adamınkine benziyor, demisti.

İdrar sisesini götüren adam da tabip Cibril'in bu sözle Harun Rp sid'i kasedtiğini anlamış ve ona söyle demisti:

- Allah askına, su idrarın sahibinin durumunu bana anlat. ÇUn kü benim ondan alacağım vardır. Eger iyileşmesinden ümid varsa n âlâ, yoksa gidip kendisindeki alacağımı tahsil edeyim.

Tabip Cibril de ona:

- Git ve alacağını kendisinden tahsil et. Çünkü onun sadece birkaç günlük ömrü kalmıştır, dedi.

Adam gidip durumu Harun Resid'e anlattığında Harun Resid, tabip Cibril'i yakalamaları için adamlarını göndermişti. Ama Cibril Harun Resid'in

ölümüne kadar kaçıp gizlenmisti.

Hasta halinde iken Harun Resid şöyle demisti:

«Ben Tus'ta mukimim, ama Tus'ta dostum yoktur.

Hastaligimi iyilestirmesini Rabbiniden umuyorum.

Çünkü o, bana merhamet edendir.

O'nun mutlaka uygulanacak olan hükmü beni Tus'a getirdi.

Ben de onun bu kesin yargısına ancak razı olur,

Sabir ve teslimiyet gösteririm.»

Harun Resid, hicretin 193. senesinin cemaziyelahir ayinin üçünde cumartesi günü Tus sehrinde vefat etti. Cemaziyelevvel veya rebi-yülevvel ayında vefat ettigine dair baska rivayetler de vardir. Vefat ettigi sirada kirkbes veya kirkyedi veya kirksekiz yasinda olduguna dair muhtelif rivayetler vardir. Yirmiüç sene bir ay onsekiz gün süreyle halifelik yapmis olduguna dair baska bir rivayet de vardir. Cenaze namazini oğlu Salih kildirdi ve Tus sehrine bagli Senabas köyünde defnedildi.

Ravinin biri dedi ki: Harun Resid'in ölümünden sonra insanlar Tus sehrine dönerlerken medfun oldugu Senabas köyündeki mezarinin üzerinde su yaziyi okudum:

«Askerlerin menzilleri sen ve mamurdur. Ama en büyük menzil ise terkedilmistir. Allah'in halifesi, çürüme evinde (mezarda) dir. Bedeninin üzerine, uçusan tozlar gelmektedir. Kervanlar gelir, onunla övünür. Kervanlar döner, onun üzerine aglar.»

Harun Resid'in ölümü üzerine sair Ebu Sis, su agiti yakmisti:

«Doguda bir günes batti;

O günesin yasaran iki gözü vardı.

Dogdugu yerde batan baska bir günes görmedik.»

Sairler onun ölümüne çeşitli kasidelerle agitlar yakmislardi.

Ibn Cevzî dedi ki: «Harun Resid, baska hiçbir halifenin birakamazdi miktarda çok miras birakti. Mücevher, ev esyasi, çiftlikler, evler gibi miraslar birakti ki, mücevher ve esyalarinin kiymeti 100.035.000 dinardi.»

Ibn Cerir dedi ki: «O zaman beytü'l-malda 700 küsur milyon dinar vardı.»
[71]

[1] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çagri Yayinlari: 10/286.

[2] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çagri Yayinlari: 10/286-287.

- [3] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/287-288.
- [4] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/288.
- [5] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/288.
- [6] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/288-289.
- [7] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/289-292.
- [8] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/292-293.
- [9] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/293.
- [10] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/293-294.
- [11] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/295-296.
- [12] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/296.
- [13] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/296.
- [14] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/296-297.
- [15] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/297-299.
- [16] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/299.
- [17] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/299.
- [18] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/299.
- [19] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/300-302.
- [20] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/302.
- [21] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/302-303.
- [22] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/303.
- [23] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/303-304
- [24] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/304-307.
- [25] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/307-309.
- [26] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/309.
- [27] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/309-310.
- [28] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/310-311.
- [29] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/311.
- [30] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/311.
- [31] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/311.
- [32] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/311-313.
- [33] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/313.
- [34] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/313.

- [35] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/314.
- [36] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/314.
- [37] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/314-315.
- [38] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/315-316.
- [39] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/316-317.
- [40] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/317.
- [41] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/317-318.
- [42] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/318-319.
- [43] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/319.
- [44] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/319-329.
- [45] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/329-334.
- [46] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/334-336.
- [47] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/336-338.
- [48] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/338-339.
- [49] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/339.
- [50] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/339-340.
- [51] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/340-341.
- [52] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/341-342.
- [53] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/342-344.
- [54] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/344-345.
- [55] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/345-346.
- [56] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/346-348.
- [57] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/349-350.
- [58] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/350-351.
- [59] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/351-352.
- [60] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/352-353.
- [61] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/353-354.
- [62] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/354.
- [63] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/354-355.
- [64] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/355-356.
- [65] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/357.
- [66] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/357-359.

[67] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/360.

[68] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/360.

[69] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/360.

[70] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/361-362.

[71] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/362-377.

Harun Resid'in Zevceleri, Ogullari Ve Kizlari	2
Muhammed Eminin Halifeligi	3
Emin Ile Me'mun Arasindaki Anlasmazlik	3
Hicretin Yüzdoksanüçüncü Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler	4
Ismail B. Aliyye	4
Muhammed B. Cafer	4
Ebu Bekir B. Ayyas	5
Hicretin Yüzdoksandördüncü Senesi	5
Hicretin Yüzdoksandördüncü Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler	6
Salim B. Salim Ebu Bahr El-Belhî	6
Abdülvehhab B. Abdülmecid	6
Sakif kabilesindendi. Yillik geliri 50.000 dinara yakindi. Bu gelirinin tümünü hadisçilere harcardi. Bu senede	6
Ebü'n-Nasr El-Cühenî El-Mus'ab	7
Hicretin Yüzdoksanbesinci Senesi	7
Hicretin Yüzdoksanbesinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler	8
Ishak B. Yusuf El-Ezrak	8
Bekkar B. Abdullah	9
Sair Ebu Nüvas	9
Sen beni peygamber sefaatine nail olacak kimselerden saymiyor musun?»	9
Hicretin Yüzdoksanaltinci Senesi	18
Emin'in Hilafetten Hali Ve Kardesi Me'mun'un Hilafete Geçisi	19
Kadi Hafs B. Giyas	20
Ebu Sis	21
Hicretin Yüzdoksanyedinci Senesi	21
Hicretin Yüzdoksansekizinci Senesi	23
Muhammed El-Eminin Öldürülmesi	24
Muhammed El-Emin'in Biyografisi	24
Bu bineklere binen kimseler, karada yürüdükleri gibi suda da orman aslanina binmis gibi giderler.»	25
« Reislerden birinin Kisra'ya günün birinde ihanet edisi gibi, Yerini almak için onu öldürdüler.»	25
Emin'in annesi Zübeyde'nin, Ebu Cafer kasrindan eski ikametga-	27
Harun Resid'in Oglu Abdullah El-Me'mun'un Halifeligi	27
Hicretin Yüzdoksandokuzuncu Senesi	27
Hicretin İkiyüzüncü Senesi	29
Hicretin İkiyüzbirinci Senesi	31
Bagdatlıların İbrahim B. Mehdiye Bey'at Etmeleri	31
Hicretin İkiyüzikinci Senesi	32
Hicretin İkiyüzüçüncü Senesi	34
Bagdatlıların İbrahim B. Mehdi'yi Hal' Etmeleri	34
Ali B.Musa	34

Hicretin İkiyüzdördüncü Senesi 35

İmam Safî 36

« Doğrusu Cenâb-i Allah, her yüz senenin başında bu ümmete, dini işlerini yenileyecek birini gönderir. » 38

İbn Ebi Hatim, babasının söyle dedigini nakletmiştir: « Safî, bedenî fakih, lisanen de doğru sözlüydü. » 38

İmam Safî söyle derdi: « Kur'ân, Allah kelamıdır; mahluk değildir. Mahluk olduğunu söyleyen kafirdir. » 39

Nihayet çokları Allah'ın haklarını hafife aldılar, omuzlarına almakla yükümlü kıldıkları hakkı hiçe saydılar. » 40

Hicretin İkiyüzbesinci Senesi 40

Harun Resid'in Zevceleri, Oğulları Ve Kızları

Harun Resid, hicretin 165. senesinde babası Mehdi'nin sağlığında, amcası Cafer b. Ebi Cafer el-Mansur'un kızı Ümmü Cafer (Zübeyde) ile evlendi. Zübeyde ona Muhammed el-Emin adındaki oğlunu doğurdu. Zübeyde, hicretin 216. senesinde vefat etti. Nitekim bu ilerde-de anlatılacaktır.

Harun Resid, kardeşi Musa el-Hadi'ye ait bir cariye olan Emetü'l-Aziz ile evlendi. Bu cariye ona, Ali adındaki oğlunu doğurdu.

Harun Resid, Ümmü Muhammed binti Salih el-Miskin ve amcası Süleyman b. Ebi Cafer'in kızı Abbase ile Rakka'da hicretin 187. senesinde aynı gecede evlendi ve ikisi ile aynı gecede gerdege girdi.

Harun Resid, annesi Hayzuran'ın kardeşi olan dayısının kızı Azize binti Gitrif ile evlendi.

Abdullah b. Muhammed b. Abdullah b. Amr b. Osman b. Affan el-Osmaniye ile de evlendi. Bu karısına Cüresiye deniliyordu. Çünkü bu, Yemen'e bağlı Cüres kasabasında doğmuştu.

Harun Resid, vefat ederken geride şu dört karısını bırakmıştı: Zübeyde, Abbase, İbnetü's-Salih ve Osmaniye.

Harun Resid'in gözdelelerine gelince; bunların sayısı cidden çoktu. Hatta ravinin birinin ifadesine göre Harun Resid'in sarayında 4.000 güzel cariye varmış.

Harun Resid'in erkek evladına gelince adları şöyledir:

Muhammed el-Emin. Bu, Zübeyde'nin oğludur.

Abdullah el-Me'mun. Bu, Meracil adındaki bir cariyeden doğmadır.

Muhammed Ebu İshak el-Mutasim. Bu, Mirada adlı bir cariyeden doğmadır.

Tbn kesîr

Kasim el-Mütemen. Bu, Kasr adındaki bir cariyeden doğmadır.

Ali. Bunun annesi Emetü'l-Aziz'dir.

Salih. Bu, Riem adli bir cariyeden dogmadir.
Muhammed Ebu Yakub,
Muhammed Ebu Isa,
Muhammed Ebu Abbas,
Muhammed Ebu Ali. Bunlar da cariyelerden dogmadir.
Harun Resid'in kizlarina gelince, bunlar da söyle siralanabilir:
Sekine. Bu, Kas adli cariyeden dogmadir.
Ümmü Habib. Bu, Maride adli cariyeden dogmadir.
Ervan.
Ümmü Hasen.
Ümmü Muhammed (Hamdune).
Fatima. Bunun annesi Gusas'tir.
Ümmü Seleme.
Hatice.
Ümmü Kasim Remle.
Ümmü Ali.
Ümmü Galiye.
Reyta. Bunlar da cariyelerden dogmadirlar. [1]

Muhammed Eminin Halifeligi

Hicretin 193. senesinin cemaziyelahir ayinda Harun Resid, Tus sehrinde vefat edince oglu Salih, babasindan sonraki donem için veli-ahd tayin edilmis olan kardesi Muhammed Emin b. Zübeyde'ye bir mektup yazarak babasinin vefat ettigini bildirdi ve bassagligi diledi. O esnada Muhammed Emin, E gdat'ta bulunuyordu. Hizmetçi Reca, bu mektubu ona ulastirdi. Mektupla birlikte mühür, kirbaç ve hirka da vardi.

Cemaziyelahir ayinin 14'ünde persembe günü bu mektubu alan Muhammed Emin, Huld Sarayindan çikip Bagdat kiyisinda bulunan ve Altin Sarayi denilen Ebu Cafer el-Mansur'un sarayina gitti. Cemaata namaz kildirdi, sonra minbere çikip onlara bir hutbe irad etti. Harun Resid'in vefati sebebiyle cemaata bassagligi diledi. Insanlara çokça vaadlerde bulundu, onlara ümitler verdi. Kavminin ileri gelenleri, Hasimilerin Önde gelenleri ve ümera, ona bey'atlarini sundular. Muhammed Emin, askerlerin iki senelik maaslarinin dagitilmasini emretti.

Sonra minberden inip amcasi Süleyman b. Cafer'e geri kalan cemaatin bey'atini kendisi adina kabul etmesini emretti.

Muhammed Emin'in isi yoluna girip durumu düzelince, kardesi onu kiskandi, ileride de anlatacagimiz gibi ikisi arasinda an basgösterdi. [2]

Emin ile Me'mun Arasindaki Anlasmazlik

Bu anlasmazligin sebebi suydu: Harun Resid, Horasan diyarinin topraklarina ulastiginda oradaki ürünlerin, bineklerin ve silahların tümünü oglu Me'mun'a hibe etti, sonra da onun veliahdlık bey'atini yeniledi. Emin, Harun Resid'in ölmesi durumunda ümeraya ulastirmasi için bazi gizli mektuplari Bekir b. Mutemen'e verip yollamisti. Harun Resid vefat edince bu gizli mektuplar ümeraya ve Salih b. Re-sid'e teslim edildi. Bu mektuplar arasinda Me'mun'a gönderilen bir mektup da vardi ki, Emin, bu mektubunda Me'mun'dan, kendisinin emirlerini dinlemesini ve itaat etmesini istiyordu. Salih b. Resid, Emin adina insanlardan bey'at aldi, Fadl b. Rebi de askerlerle birlikte Bagdat'a göçtü. Fakat bunlar, Me'mun için alman bey'attan ötürü rahatsiz olmuslardi. Me'mun onlara mektup yazarak kendisine bey'at etmelerini istiyordu. Onlar bu istege olumlu cevap vermediler. Bu sebeple Emin ile Me'mun arasinda hosnutsuzluk meydana geldi. Askerlerin çogu Emin'den yana oldu.

Bu sirada Me'mun, kardesi Emin'e mektup yazarak emrini dinleyecegini, saygi göstereceğini ve itaat edeceğini bildirdi. Ayrica Horasan'dan ona binek hayvani, misk kokusu ve diger hediyeler gönderdi. Çünkü kendisi o esnada Horasan valisi idi.

Emin, cuma günü bey'at aldıktan sonra cumartesi sabahi av için iki meydan yapılmasını emretti. Sairlerden biri bu hususta şöyle dedi:

«Allah'in Emin'i bir meydan yaptırdı;

Sahayi bahçe yaptı.

O meydandaki ceylanlar dan agacina döndüler.

O meydanda kendisine ceylanlar hediye edilirdi.»

Bu senenin saban ayında Zübeyde, beraberindeki hazinelerle birlikte Rakka'dan geldi. Ayrica çeşitli hediyeler ve kumaslar getirdi. Bunlar Harun Resid'den kendisine miras kalmislardi. Oglu Emin, ayan ve esrafla birlikte Enbar sehrine kadar gelerek onu karsiladi.

Emin, kardesi Me'mun'u, idaresi altinda bulunan Horasan, Rey v^ diger şehirlerin valiliginde birakti. Kardesi Kasim'i da Cezire ve sinir boylari valiliginde birakti.

Babasinin -çok azi disinda- valilerini eski beldelerindeki görevlerinde birakti.

Bu senede Bizans imparatoru Nikoforos, Bürçan tarafından öldü rüldü.

Nikorofos, dokuz sene müddetle imparatorluk yapmisti. Ondan sonra oglu Istebrok iki ay süreyle tahtta oturdu, sonra öldü. Bizansli larin basina, Nikoforos'un enistesesi Mihail geçti. Allah hepsine lanet etsin.

Bu senede Horasan valisi Herseme ile Rafi b. Leys karsi karsiya geldiler. Rafi, Türklerden yardım istedi. Türkler, önce yardımına geldiler, fakat daha sonra kaçtilar. Böylece Rafi yalnız basina kaldı durumu zayıfladı.

Bu senede Hicaz valisi Davud b. Isa b. Musa b. Muhammed b. Ali insanlara haccettirdi. [3]

Hicretin Yüzdoksanüçüncü Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Ismail B. Aliyye

Bu zat, âlimlerin ve yüksek tabakadaki muhaddislerin öncülerin-dendir. Imam Safiî ve Ahmed b. Hanbel ondan hadis rivayet ettiler. Bagdat'ta, mezalim mahkemesinin basina getirildi. Basra'da zekat islerinin hazirligini yaptı. Sika, mutemed, asaletli ve kadri yüce bir şahsiyetti. Az gülerdi. Manifaturacılık yapardı. Bu ticaretten elde ettiği gelirle çoluk çocuğunu geçindirir ve haccederdi. İki Süfyan ve diğer bazı arkadaşlarına bu kazancı ile iyilikte bulunurdu.

Harun Resid, onu kadiliga tayin etti. Abdullah b. Mübarek, onun kadiliga tayin edildiğini duyunca onu kinayan manzum ve mensur mektuplar gönderdi. O da bunun üzerine kadilikten afnm istedi. Harun Resid de onu bu görevden afetti.

Bu senenin zilkade ayında vefat etti. Abdullah b. Malik mezarligina defnedildi. [4]

Muhammed B. Cafer

Gunder lakabıyla bilinirdi. Su'be, Said b. Ebi Arube ve diğer birçok kimselerden rivayetlerde bulundu. Aralarında Ahmed b. Hanbel'-in de bulunduğu bir cemaat ondan rivayetlerde bulunmuşlardır.

Sika, kadri yüce, hafızası sağlam bir zattı. Onun, dünya işleriyle ilgilenmediğini ve dünyevi işlerden habersiz olduğunu gösteren bazı hikayeler nakledilmiştir.

Muhammed b. Cafer, bu senede Basra'da vefat etti. Bundan bir sene önce veya bir sene sonra vefat ettiğine dair zayıf rivayetler de vardır.

Mütekaddimin ve müteahhirinden bir grup âlim de bunun laka-lakaplanmıştır. [5]

Ebu Bekir B. Ayyas

İmamlardan biridir. Ebu İshak es-Sebiî, A'nies, Hisam, Hemmam D Urve ve

bir cemaattan ders almıştır. Aralarında Imam Ahmed b. Hanbel'in de bulunduğu bir grup zevat ondan hadis rivayet etmişlerdir.

Yezid b. Harun, onun hakkında şöyle demişti: «Salih bir âlimdi.

Faziletliydi, kırk sene müddetle böğrünü yere dayayıp yatmadı.»

Dediler ki: Altmış sene müddetle her gün Kur'ân'ı hatmederdi. Seksen ramazan oruç tuttu. Doksanaltı yaşında iken bu senede vefat etti. Can çekilirken, kendisi için ağlayan oğluna dönerek şöyle dedi: «Ey ogulcugum, niçin ağlıyorsun? Allah'a yemin ederim ki, senin baban asla bir fuhuş ve günah işlememiştir.» [6]

Hicretin Yüzdoksandördüncü Senesi

Bu senede Humuslular, valilerini hal' ettiler. Emin de onların bu istegi üzerine valilerini görevden aldı. Başlarına Abdullah b. Said el-Hiresi'yi atadı. O da Humusluların önde gelenlerinden bir grup insanı Öldürdü ve çevreyi yaktı. Halk ondan eman dileyince onlara eman verdi. Sonra tekrar ayaklandıklarında, birçoklarının boynunu vurdu.

Bu senede Emin, kardeşi Kasım'ı, Cezire ve sınır boyları valiliğinden azlederek yerine Huzeyme b. Hazim'ı atadı, kardeşi Kasımın da Bağdat'ta, yanında ikamet etmesini emretti.

Emin, bütün şehirlerde minberler üzerinde oğlu Musa, ondan sonra da kardeşi Me'mun, Me'mun'dan sonra da kardeşi Kasım için dua edilmesini emretti. Kendisinden sonra oğlu Musa'ya veliahd tayin etti ve onu «Hakki söyleyen» diye adlandırdı.

Emin, aralarında anlastıkları gibi kardeşlerine vefakarca davranma niyetindeydi ve bu niyetine bağlı kaldı. Fakat bir süre sonra Fadl b. Rebi, onun kardeşleri hakkındaki bu niyetini degistirdi. Fadl, Me'mun ile Kasım'ı veliahdliktan azletme işini ona güzel gösterdi, Me'mun'u onun gözünde küçük düşürdü. Fadl b. Rebi, Me'mun'dan korktuğu için halifeyi bu işe sürükledi. Me'mun halifelige geçtiği takdirde, kendisini haciblikten azledecek diye düşünüyordu. Emin de Fadl'in bu istegine uydu. Oğlu Musa için minberlerde dua edilmesini emretti ve kendisinden sonra oğlu Musa'nın veliahd olacağını ilan etti. Bu hadise bu senenin rebiyülevvel ayında vuku buldu.

Me'mun, postanın kendisinden kesildiğini, adının sikkelerde vurulmadığını duyunca Emin'ı protesto etti.

Rafi b. Leys de Me'mun'a adam göndererek eman diledi. Me'mun ona eman verince beraberindeki adamlarıyla birlikte yanına gitti Me'mun kendisine ikramda bulunup saygı gösterdi. Rafi'in ardi sıra Herseme geldi. Me'niun, onu ayan ve esrafla birlikte karşıladı ve muhafız kuvvetleri komutanlığına

tain etti.

Emin, askerlerin, kardesi Me'mun'un etrafında toplandıklarını duyunca bundan hoslanmadı ve Me'mun'a bir mektup yazdı. Büyük komutanlardan üçünü de elçi olarak gönderdi. Kendisine, oğlu Musa'yi veliahdlikta Me'mun'dan Önceye almasını onaylamasını emretti ve oğlu Musa'ya «Hakki söyleyen» adını verdiğini bildirdi.

Ancak Me'mun, bu işe muvafakat etmeyeceğini açıkladı. Emirler ve komutanlar, kardesi Emin'in bu tasarrufunu onaylaması konusunda onu yumusaltmaya çalıştılar. Fakat o kesinlikle bunu onaylamadı. Abbas b. Musa b. İsa ona söyle dedi: «Babam da kendini veliahdlikten hal' etmişti, ne oldu?» Me'mun ona: «Senin baban yaramaz bir kimseydi.» diye karşılık verdi. Sonra Me'mun, Abbas'ı ümitlendirdi, ona vaadlerde bulundu. Nihayet o da Me'mun'un halifelğine bey'at etti. Sonra Bağdat'a dönünce Emin'in durumunu bildirdi, bu hususta ona nasihat verdi.

Elçiler Emin'in yanına döndüklerinde, kardesi Me'mun'un söylediklerini ona iletiler. O esnada Fadl b. Rebi de Me'mun'u hal' etmesi için Emin'i iyiden iyiye tesvik etmekteydi. Neticede Emin, Me'mun'u hal' etti. Bütün beldelerde oğlu Musa için minberlerde dua edilmesini emretti. Ayrıca, Me'mun'un aleyhinde konuşacak ve onun kötülüklerini anlatacak bazı kimseleri görevlendirdiler. Mekke'ye adam göndererek Harun Resid'in yazıp Ka'be'ye koyduğu yazıyı aldılar. Emin, o belgeyi parçaladı. "Hakki söyleyen" adıyla adlandırdığı oğlu Musa için bey'atı te'kid ettirdi.

Böylece Emin ile Me'mun arasında, anlatımı burada uzun sürecekt bazı yazışmalar cereyan etti. İbn Cerir, bu yazışmaların tümünü "Tarih'inde anlatmıştır.

Sonra Emin ile Me'mun'dan her biri, bulundukları bölgeyi ellerinde tutmakla yetindiler. Buraları istihkam ettiler, askerlerim ve ordularını hazırlayıp teçhiz ettiler, reyayı etraflarında topladılar.

Bu senede Bizanslılar, imparatorları Mihail'e ihanet ederek suikastta bulunma teşebbüsünde bulundular. O da tahtı bıraktı ve kaçtı. Bizanslılar da ondan sonra baslarına İlyon'u imparator olarak geçirdiler.

Bu senede Hicaz valisi Davud b. İsa, insanlara haccettirdi. Haccettiren kişinin, Ali b. er-Resid olduğu da söylenir. [7]

Hicretin Yüzdoksandördüncü Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Salim B. Salim Ebu Bahr El-Belhî

Bagdat'a geldi. Orada İbrahim b. Tahman ile Sevrî'den hadis dersi aldı. Hasan b. Arefe de ondan hadis dinledi. Abid ve zahid bir kişiydi. Kirk sene müddetle yatağa uzanıp yatmadı. Bayram günleri disında bu sürenin

tümünü oruçlu geçirdi. Basini asla göge kaldırıp bakmadı. Mürcie mezhebinin propagandasini yaptı. Hadisi zayıftır, ancak o iyiligi emredip kötülüğü menetme görevini ifa etmede lider bir kimseydi. Bagdat'a gelip Harun Resid'i protesto etti, icraatini yerdi. Harun Resid de onu hapsetti ve ona oniki zincir bağladı. Ebu Mu-aviye, onun için sefaatte bulundu. Nihayet oniki bağını dörde indirdiler. Sonra o, Cenâb-i Allah'tan kendisini ailesine göndermesini dileyip dua ve niyazda bulundu.

Harun Resid vefat edince, Zübeyde onu serbest bıraktı, o da Mekke'de hac vazifesini ifa için bulunan ailesinin yanına döndü. Mekke'de hastalandı. Bir gün kar yemek istedi, o esnada gökten bir parça kar düştü ve yedi.

Bu senenin zilhicce ayında vefat etti. [8]

Abdülvehhab B. Abdülmecid

Sakif kabilesindendi. Yıllık geliri 50.000 dinara yakındı. Bu gelirinin tümünü hadisçilere harcardı. Bu senede seksendört yaşında iken vefat etti. [9]

Ebü'n-Nasr El-Cühenî El-Mus'ab

Medine-i Nebeviye'de, peygamber mescidinin kuzey duvarının bitisigindeki suffada ikamet ederdi. Uzun süre konuşmadan, sessizce dururdu. Bir soru sorulunca, güzelce cevap verirdi. Kendisinden nakledilip kayda geçirilecek ve kitaplara yazılacak faydalı sözler söylerdi. Cuma günü, vakit gelmeden önce namaza çıkardı. İnsanların toplu bulunduğu yerde durup su ayet-i kerimeleri okurdu:

"Ey insanlar! Rabbinize karsi gelmekten sakinin. Babanın ogulu, ogulun da babasi için birsey Ödeyemeyecegi günden korkun." (Lokman, 33)
"Kimsenin kimseden faydalanamayacağı, kimseden bir sefaat kabul edilmeyecegi, kimseden bir fidye alınmayacağı ve yardım görülmeyecegi günden korunun." (el-Bakara, 48.)

Bulundugu toplulukta bu ayetleri okuduktan sonra baska bir topluluğa gider, orada da bu ayetleri okur, sonra baska bir topluluğa gider ve bu ayetleri yine tekrarlar, nihayet böylece mescide varirdi Mescide vardiktan sonra cuma namazini kildirdi. Yatsi namazini da kilmadan mescitten çıkmazdi.

Bir defasında Harun Resid'e su güzel sözlerle vaaz vermisti; «Sunu bil ki, Cenâb-i Allah, peygamberinin ümmetine nasıl muamelede bulunmuş olduğunu sana soracaktır. Bunun için simdiden cevap hazırla. Unutma, Ömer b. Hattab hazretleri: "Eğer Irak'ta bir kuzu zayı olup ölürse, korkarım

ki Cenâb-i Allah o kuzunun hesabini bana sorar!" demisti.»

Harun Resid de ona su cevabi vermisti: "Ben Ömer gibi degilim zamanim da onun zamani gibi degildir." Ebü'n-Nasr, ona: "Böyle demek seni kurtarmaz!" diye karsilik verdi. Harun Resid de ona 300 dinar verilmesini görevlilere emredince söyle dedi: "Ben suffa halkından bir adamim. Emir ver de bu parayi onlara paylastirsinar. Ben onlardan sadece biriyim." [10]

Hicretin Yüzdoksanbesinci Senesi

Emin, bu senenin safer ayinda halktan, üzerlerinde kardesi Me'-mun'un adi yazili dirhem ve dinarlarla muamele yapmamalarini istedi ve Me'mun için minberlerde dua yapılmasını yasakladı. Kendisi ve kendisinden sonra oğlu için dua edilmesini emretti.

Bu senede Me'mun kendini, "Müminlerin imami" diye adlandırdı.

Bu senenin rebiyülahir ayinda Emin, Ali b. Isa b. Mahan'i; Cebel, Hemedan, Isfahan, Kum ve oralara bagli mintikaların valisi olarak tayin etti. Ona, Me'mun ile savasmasını emretti, ayrıca onunla birlikte büyük bir askeri birliği de harekete geçirdi. Bu askeri birliğe çok masraf yaptı. Ali b. Isa'ya 200.000, oğluna 50.000 dinar, 2.000 süslü kılıç, 6.000 de hil'at verdi.

Neticede Ali b. Isa b. Mahan, 40.000 süvari savaşçı ile Bagdat'tan çıktı. Yanında bir gümüş pranga vardı, bununla Me'mun'u bağlayıp getirecekti. Emin, onu ugurlamaya çıkıp onunla birlikte gitti.

Nihayet Rey sehrine vardığında, emir Tahir 4.000 askerle Ali b. Isa'nın karsısına çıktı. Karsilikli müzakereler sonucunda anlasamadılar ve savasa tutustular. Ali b. Isa öldürüldü. Arkadaşları dagilip bozguna ugrayip dagıldılar. Ali'nin bası ve gövdesi, emir Tahir'e gönderildi Emir Tahir, bu durumu Me'mun'un veziri Zürriyaseteyn'e bildirdi.

Ali b. Isa'yi, Tahir es-Sagîr adında biri öldürmüştü. Ona "İki elli anlamına gelen "Zülyemineyn" adi verildi. Çünkü o, kilici iki eliyle tutarak Ali b. Isa b. Mahan'i boğazlamisti.

Me'mun ve maiyeti, bu duruma çok sevindiler. Bu haber Dicle ir-niagında balık avlamakta iken Emin'e ulasti. Emin: "Yazıklar olsun size, birakin beni hele. Kevser iki balık avladı, ben henüz avlayama-dim!" dedi.

Insanlar, Bagdat'ta fitne çıkarıp kötü haberlere daldılar. Bu isin kötü sonla biteceginden korktular.

Muhammed el-Emin, ahdi bozduğuna ve kardesi Me'mun'u hal' ettigine üzüldü, çok pisman oldu. Meydana gelen bu feci durumdan dolayı endiseye kapildi. Bu haber kendisine bu senenin sevval ayinda ulasmisti.

Emin, Abdurrahman b. Cebele el-Enbarî'yi, 20.000 savaşçıyla Tahir b. Hüseyin b. Mus'ab ve beraberindeki Horasanlılarla savaşması için Hemedan'a gönderdi.

Abdurrahman b. Cebele ve beraberindeki savaşçılar, Tahir b. Hüseyin'e yaklastiklarında karsilikli iki cephe kuruldu ve iki taraf siddetlice savasa tutustular. Neticede her iki taraftan da çok ölü verildi. Sonra Abdurrahman b. Cebele'nin adamlari bozguna ugrayip Hemedan'a kaçtilar ve oraya sigindilar. Tahir, onlari çembere aldi. Nihayet onlar da baris talebinde bulunmak mecburiyetinde kaldilar. Tahir onlarla baris antlasmasi yapti, kendilerine eman verdi ve baris antlasmasına riayet etti.

Abdurrahman b. Cebele, Bagdat'a dönmek üzere yola koyuldu. Kimseye ilismeyecegini söyledi. Sonra Abdurrahman, Tahir'in adamlarina ihanet etti. Aniden onlarin gaflet hallerinden yararlanarak ü-zerlerine saldirdi ve bazilarini öldürdü. Onlar Abdurrahman'a karsi direndiler, sonra hücumla geçip Abdurrahman'i öldürdüler ve adamlarini bozguna ugrattilar. Abdurrâhman'm adamlari, perisan bir halde kaçmaya basladilar. Bagdat'a döndüklerinde isler alt üst oldu, çeşitli ve yalan haberler çoğaldi. Bu hadise, bu senenin zilhicce ayında meydana geldi.

Tahir, Emin'in Kazvin ve oraya bagli yerlerdeki amilini kovdu. Böylece Me'mun'un durumu o mintikalarda cidden kuvvetlendi.

Bu senenin zilhicce ayında Sam'da, Süfyanî olayi meydana geldi.

Süfyanî'nin asil adi, Ali b. Abdullah b. Halid b. Yezid b. Muaviye D. Ebi Süfyan'dir. Bu kisi Sam valisini Sam'dan azledip kovmus, insanlari kendisine bey'ata davet etmistti. Emin de onun üzerine bir askeri birlik gönderdi. Bu askeri birlik, Sam'a gelmeyip Rakka'da ikamet etti. Sonra ileride anlatacagimiz bazi olaylar meydana geldi.

Bu senede Hicaz valisi Davud b. Isa, insanlara haccettirdi. [11]

Hicretin Yüzdoksanbesinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Ishak B. Yusuf El-Ezrak

Bu zat, hadis imamlarindan dir. Imam Ahmed b. Hanbel ile baskalari kendisinden hadis rivayet etmislerdir. Ondani hadis rivayet edenler arasinda Bekkar b. Abdullah b. Mus'ab b. Sabit b. Abdullah b. Zübeyr de vardir. [12]

Bekkar B. Abdullah

Bekkar b. Abdullah b. Mus'ab b. Sabit b. Abdullah b. Zübeyr. Harun Resid tarafindan Medine valiligine atanmis; oniki sene bir ay müddetle bu görevi sürdürmüstü. Harun Resid ona, 1.200.000 dinar vererek Medine halkina dagitmasini emretmistti. Bekkar; asil, cömert ve saygin bir sahsiyetti. [13]

Sair Ebu Nüvas

Asil adi, Hasan b. Hani b. S'abbah b. Abdullah b. Cerrah b. Hün-neb b. Davud b. Ganem b. Süleym'dir. Abdullah b. Sa'd, onun soyunun Cerrah b. Abdullah el-Hikemî'ye dayandığını söylemiştir. Kendisine Ebu Nüvas el-Basrî denilirdi.

Babası Samlilardan olup Mervan b. Muhammed'in ordusunda asker idi. Sonra Ahvaz'a gitti ve Helban adındaki bir kadınla evlendi. Helban ona, Ebu Nüvas ile başka bir erkek çocuk doğurdu. Ebu Nüvas'ın bu erkek kardeşi, Ebu Muaz'di. Ebu Muaz, Basra'ya gitti, orada Ebu Zeyd ile Ebu Ubeyde'den edebiyat dersleri aldı. Sibeveyhî'nin kitabını okudu ve Halef el-Ahmer'in derslerine devam etti. Mahivci Yunus b. Habib el-Ceremî ile arkadaşlık etti.

Kadi Ibn Hallikan dedi ki: «Ebu Nüvas, Ebu Üsâme ile Ibn Hab-bab el-Kûfî'nin arkadaşı oldu. Ezher b. Sa'd, Hammad b. Zeyd, Harn-mad b. Seleme, Abdülvahid b. Ziyad, Mu'temir b. Süleyman ve Yahya el-Kettan'dan hadis rivayet etti. Muhammed b. İbrahim b. Kesir es-Sufî ve aralarında İmam Safîî, İmam Ahmed b. Hanbel ve Gunder'in de bulunduğu bir cemaat da ondan hadis rivayet etmişlerdir. Meshur âlimler de ondan rivayetlerde bulunmuşlardır. Onun meshur hadislerinden biri sudur: Rasûlullah (s.a.v.) buyurdu ki:

"Sizden biri Ölürlen mutlaka Allah'a hüsn-ü zanda bulunarak ölsün. Çünkü Allah'a hüsn-ü-zanda bulunmak, Cennet'in bedelidir."

Muhammed b. İbrahim dedi ki: "Ebu Nüvas'm ziyaretine gittik, ölmek üzereydi. Salih b. Ali el-Hasimî kendisine söyle dedi:

- Ey Ali'nin babası! Bugün sen dünyadaki günlerinin sonunda ve hirette yaşayacağın günlerin de ilkindesin. Seninle Allah arasında bazı şeyler geçmiştir (Bazı günahlar işlemişindir.). Bu yaptığın işlerden Ötörü Allah'a tevbe et.

- Beni mi korkutuyorsun? Hele Allah için beni biraz kaldırıp oturtun.

Kendisini kaldırıp oturttuk. Bize söyle dedi:

- Rasûlullah (s.a.v.), buyurdu ki:

/'Her peygamberin sefaati vardır. Ben de sefaatimi ümmetimden büyük günah işleyenler için kıyamet gününe sakladım."

Sen beni peygamber sefaatine nail olacak kimselerden saymıyor musun?»

Ebu Nüvas dedi ki: "Aralarında Hansa ve Leyla'nın da bulunduğu altmış kadından nakil yapmadan ben siir söylemedim. Bu kadar kadından siir naklettigime göre, erkeklerden ne kadarından siir nakletmiş olduğumu artık siz düşünün."

Yakub b. es-Sikkit dedi ki: "İmrü'1-Kays ve A'sa gibi cahiliye devri sairlerinden, Cerir ve Ferazdak gibi İslâm dönemi sairlerinden, muhaddislerden de Ebu Nüvas'tan siir nakledersen bu senin için yeter."

Aralarında Asmaî, Cahiz ve Nezzam'ın da bulunduğu birçok kimseler Ebu Nüvas'i övmüşlerdir.

Ebu Amr es-Seybanî dedi ki: "Eger Ebu Nüvas, siirlerini çirkin seylelerle lekelemeseydi, yani içkiciler ve tüysüz oğlanlara meyilli olmasaydı, biz onun sözlerini hüccet sayardık."

Bir grup sair, Me'mun'un yanında toplanmışlardı. Kendilerine denildi ki:

- Su siirin sahibi hanginiz:

"İçkiyi yudumladığında durduk, sanki bizler, Yeryüzünde bir ay gördük de o, yıldızlara ulasiyordu."

- Bu siirin sahibi Ebu Nüvas'tır.

- Ya su siirin sahibi kimdir?

"İçki yudumu delikanlinin küçük dilinin aşağısına inince; Kalbinde bulunan kederler, ayrılıp gideceklerini söylerler."

- Ebu Nüvas'tır.

- Demek ki Ebu Nüvas, sizden çok daha üstün bir sairmiş.

- Süfyan b. Uyeyne, İbn Münzir'e söyle demisti: "Sizin zarif sairiniz

Ebu Nüvas, su siirinde ustalığını ne kadar da mükemmel ispatlamıştı:

"Ey hilal, seni bir matemde gördüm;

Akranların arasında hüznle feryad ediyordun. -

Kapıcı ve perdecilere ragmen matem istemeyerek onu bana gösterdi.

Aglıyor, gözlerinden inciler saçıyor. İnnap ile gülü tokatlıyordu. Onun ahbaplarının âdetleridir, hep ölmek; Onu görmek de hep âdetim oldu."

İbn Arabî dedi ki: Ebu Nüvas, su siirinde insanlar arasında en yüksek sair olduğunu göstermiştir:

"Felekten bütün kanatları ile kendimi gizleyip sakladım. Gözlerim felegi görüyor ama o beni göremiyor. Eger zamana beni soracak olursan, o beni bilemez. Ben neredeyim, yerimi de bilemez."

Ebu Atahiye dedi ki: Zahitlik hakkında 20.000 beyit insad ettim. Keske o 20.000 beyit yerine Ebu Nüvas'ın su üç beyitini insad etmiş olaydım. Bu beyitler onun mezar tasma yazılmıştı:

"Ey Nüvasi, ağır ol, ister kendini degistir ister sabirli olup dayan. Eger felek sana kötülük yapmak isterse, Üzülme; çünkü feleğin sana verdiği sevinçler

daha çoktur. , Ey günahi çok adam;

Allah'in affi senin günahından daha büyüktür."

Ebu Nüvas, su siirinde emirlerden birini medhetmisti:

"Allah onu icad etti, onun benzeri yoktur. Bunu onun gibi talep eden ve onun gibi arayan yoktur. Cenâb-i Allah'in bütün âlemi bir kimsenin sahsında bir araya ge-tirn.asi olmayacak birsey degildir."

Süfyan b. Uyeyne'ye Ebu Nüvas'in su siirini okudular:

"Onun mutlaka bir sebebi vardır ki, o sebepten ortaya çıkar ve dal budak salar.

Kalbim meftun oldu ona, yüzünü peçelemisti; güzelliği peçe altında

Güzelliğin onu aldığım sandım.

Güzellik ondan seçilip ayıklanıyordu.

Etrafini o güzellikle örttü; güzelliğe hibe etmiş olduğu bazı şeyleri geri aldı.

Onun içinde olsaydım eğer;

Artık başka bir amacım kalmazdı.

Bu söylediklerim ciddidir, onunla saka etmedim.

Bazı ciddi şeyler var ki, onu oyun ve saka meydana getirir."

Ibn Uyeyne dedi ki: "Onu yaratan Allah'a iman ettim." Ibn Düreyd, Ebu Hâtim'in söyle dedigini rivayet etmistir: "Eğer bütün halk bu iki beyiti degistirmeye kalksaydı bile ben bunları altın suyu ile yazardım:

"Üzerimdeki belalardan daha fazlasını senden isteseydim, Fazılastırmaya mutlaka ihtiyacın olacaktı. Eğer benim hayatım ölümlere arzede-seydi, Benim gibi bir hayatı yaşamaları teklif edilseydi, Bu teklifi asla kabul etmezlerdi."

Ebu Nüvas, Peygamber (s.a.v.)'m su hadisini dinlemisti: "Kalpler, çeşitli gruplardaki askerlerdir. Bunlardan (âlem-i ervahta) tanışmış olanlar birbirleriyle ülfet ederler, (orada) birbirleri ile tanışmayanlar ihtilaf ederler."

Bu hadisi dinledikten sonra söyle bir kaside söylemisti:

"Kalpler, Cenâb-i Allah'in yeryüzünde çeşitli gruplara ayrılmış askerleridir. Bunlar kendi görüşleri ile tanışirlar.

Tanışmayanlar ve birbirleriyle anlaşımayanlar ihtilafa düşerler. Tanışip anlaşılanlar ise birbirleriyle ülfet ederler."

Bir gün Ebu Nüvas, bir muhaddis cemaatiyle birlikte Abdülvahid D- Ziyad'in yanına gitti. Abdülvahid onlara: "Sizden her biriniz on hadis seçsin ki, onlara bu hadisi okuyayım." dedi. Her biri on hadis seçti, sadece Ebu Nüvas seçmedi. Abdülvahid ona: "Niçin arkadaşların &ibi sen de on hadis

seçmedin?" diye sorunca Ebu Nüvas su siiri okumaya basladı:

"Biz Said'den, Katade'den, Said b. Müseyyeb'ten, sonra Sa'd b. Ubade'den, Sa'bî'den hadis rivayet ettik.

Sa'bî; dayanikli, kuvvetli, sabirli bir seyhti.

Seçkin kimselerden, ifade ehlinden de hadis naklettik. Rivayete göre asik olarak ölen kimse için sehitlik sevabi vardır "

Abdülvahid ona dedi ki: "Kalk buradan ey facir, ne sana ne de senden ötürü buradaki arkadaslarina hadis nakledecek degilim."

Abdülvahid'in bu sözünü Malik b: Enes ile Ibrahim b. Yahya duv duklarmda, söyle dediler: "Ebu Nüvas'a hadis nakletmesi daha uygun olurdu. Belki Allah onu böylece islah ederdi."

Ben derim ki: Ebu Nüvas'in insad ettigi bu siirdeki hadis, "Kamil" adli eserinde Ibn Adiy tarafından, mevkuf ve merfu olarak Ibn Abbas'tan söyle rivayet edilmistir:

"Bir kimse asik olur da bu askini gizleyip iffetli davranarak vefat ederse, sehit olarak vefat etmis olur."

Yani bir kimse kendi iradesi disinda asiklikla müptela olur da sabreder ve iffetli davranarak fuhus islemez, bu askini ifsa etmez de bu sebeple vefat ederse çok sevap kazanir. Eger bu hadis sahih ise böyle bir kisi bir nevi sehit sayilir. Dogrusunu Allah bilir.

Hatib Bagdadî'nin rivayetine göre Su'be, Ebu Nüvas'a rastlamis ve söyle demis:

- Bize kendi tarafindan bir hadis naklet. O da hiç duraksamadan söyle demisti:

- Bir kiza temiz ahlakli bir adamin gönlü baglanir da o kiz onunla vuslata erer ve bu vuslatini zakirlere yarasircasma muhafaza ederse Cennet kapisi ona açilir ve Cennet'in çiçekli bahçesinde dolasir. Bir masuk da yardimci olarak devamlı bir vuslatla asiki ile bir araya gelir ve ona cefa ederse o, Allah'in azabına düşer. Nimetler ondan uzak olsun, ona devamlı ve sonu gelmeyen bir azap olsun.

- Sen güzel ahlakli birisin, bunu senin için ümid ediyorum. Ebu Nüvas, söyle bir siir söylemist:

ren

sun.

«Ey gözleri ve gerdani büyüleyici olan ve vaadleriyle beni öldü-Bana vuslati vaad ediyorsun, sonra bu vaadini yerine getirmiyor-

Bana vaad ettigin seyi yerine getirmediğinden ötürü vay benim halime!

Muhaddis Ezrak, Sehr ile Avf tariki ile Ibn Mes'ud'tan söyle bir hadis rivayet etti bana:

'Kafir erkek ve kafir kadından baskasi, vaadine muhalefet etmez.

Öyleleri de Cehennem atesinde zincire vurulurlar!»

Ebu Nüvas'in bu siirini duyan Ishak b. Yusuf el-Ezrak: "Allah'in düşmanı Ebu Nüvas; bana, tabiilere ve Muhammed (s.a.v.)'in ashabi-na yalan isnad etmistir!" dedi.

Selim b. Mansur b. Aramar dedi ki: «Ebu Nüvas'i, babamin meclisinde gördüm. Hiçkırık hiçkırık ağlıyordu. Kendisine: "Ümid ederim ki, bu ağlayışından sonra Cenâb-i Allah seni azaplandırmayacaktır." dedim. O da su siiri okudu:

"Mansur'un meclisinde Cennet ve huri askıyla ağlamadım; me zardan ve onun korkulu hallerinden ve Sûr'a üfleneceğinden korkarak da ağlamadım Cehennem atesinden, Cehennem'in zincir ve bukagılarından vt. yalnız, yardımsız bırakılmaktan, zulme uğramaktan korkarak da ağlamadım.

Ama geyik yavrusuna ağladım. Nefsim onu her tehlikeden korumaya çalışır."

Bu siiri okuduktan sonra Ebu Nüvas bana söyle dedi: "Ben, baba nin yanibasmda oturan su tüysüz ve biyigi bitmemiş genç için ağladım."

Babamin yanında oturan genç, güzel suretli biri idi, vaaz dinliyor, Aziz ve Celil Allah'tan korktuğu için ağlıyordu.»

Ebu Nüvas dedi ki: «Dokumacılarından biri bir gün beni evine misafirlige davet etti. Israr edince davetine icabet ettim. Evine gittim, evinde anormal birşey yoktu. Dokumacı, yemeğe dokumacı arkadaşlarını da çağırmıştı. Yeyip içtik, sonra bana söyle dedi: "Efendim, isterim ki cariye hakkında siirler okuyasın."

Bir cariyesi vardı ve ona çok tutkundu. Kendisine: "Cariyeni bana göster ki, onun şekil ve güzelliğine bakarak bir nazım hazırlayayım." dedim. Cariyesinin yüzünü açtı. Allah'in yaratıkları arasında en çirkin, en korkunç suretli, siyah tenli, saçları bası dağınık, saçının bir kısmı ağarmış, ağzının salyası göğsünün üzerine akmış biri olarak gördüm. Efendisine: "Bunun adı nedir?" diye sordum. Adının Tesnim olduğunu söyleyince su siiri okumaya başladım:

'Tesnim'in askı gece uykularını kaçırdı. Öyle bir cariye ki, güzellikte baykuş gibidir. Ağzının kokusu sanki istah surubudur. Ya da bir demet sarımsaktır. Ona olan askımdan öyle bir yellendim ki, Bu yellenenmemden Bizans

imparatoru ürkütü!"

Dokumaci kalkip oynamaya ve alkis tutmaya basladi. Gününün kalan kismini öylece sevinçle geçirip söyle dedi: "Vallahi Ebu Nüvas Tesnim'i Bizans imparatoruna benzetti."»

Ebu Nüvas bir siirinde de söyle demisti:

"Insanlar güya çok günah isledigimi söyleyerek beni rahatsiz etmeye basladilar.

Ben Cehennem'de de olsam, Cennet'te de olsam; Size ne ey zinakarlarin çocuklari!"

, Hülasa, Ebu Nüvas hakkında çok seyler söylenmis, Önün laubali müstehcen ve çirkin siirler söylediği nakledilmiştir. Kötü seylere, içki ve tüysüz oğlanlara, kadınlara fena halde düskün olduğu anlatılmıştır. Bazı kimseler onu fasiklik ve fuhusla itham etmişlerdir. Bazisi zindik olduğunu söylemiştir. Bazisi ise, "O sadece kendi nefsinı harab etmiştir." demişlerdir. İçkiye, tüysüz oğlanlara ve kadınlara düskün olduğu daha doğrudur. Çünkü siirlerinde bu tür ifadelere rastlanmaktadır. Zindikliga gelince, bunun onda bulunması uzak bir ihtimaldir. Ama laubalice sözler, müstehcen bazı kelimeler kullandığı doğrudur. Gençliğinde ve ihtiyarlığında birçok çirkinlikleri ona isnad etmişlerdir. Bunun doğruluğunu Allah bilir.

Fakat su da var ki, halk tabakası onun hakkında pek çok seyler nakletmişlerdir ama bunların çoğunun aslı yoktur. Dimisk camiinin sahnında fiskiyeli bir kubbe vardır ki Dimisklilar buna, "Ebu Nüvas kubbesi" derler. Bu, onun Ölümünden 150 senelik bir süreden fazla bir zaman sonra inşa edilmiştir. Neden dolayı bunun ona nisbet edildiğini bilmiyorum. Bunun da doğrusunu Allah bilir.

Muhammed b. Ebi Ömer dedi ki: «Ebu Nüvas'ın söyle dedigini isittim: "Vallahi harama uçkur açmadım."

Harun Resid'in oğlu Muhammed el-Emin ona: "Sen zindiksin." demiş, o da su cevabi vermisti:

- Ey mü'minlerin emiri, ben zindik değilim ve ben söyle diyorum:

"Vakti gelince bes vakit namazi kılarını, boyun egerek Allah'ın birliğine şahadet ederim.

Cünüb olduğumda güzelce guslederim, düskün kimse bana geldiginde onu mahrum bırakmam.

Sakiye bey'at etmek için ondan bana bir kase gelirse, çağrisına hemen icabet ederim.

İçkiyi, oğlak veya kuzu gibi yağlı etlerin yanında katiksiz içerim.

Helva, badem ve sekere gelince, bunlar da mahmurluga fayda verir.

Raflzilerin karistirmalarına gelince bütün bunlari, Bahtiyesu'un atese gönüllü olarak üflemesi gibi sayarim."

- Yaziklar olsun sana! Bahtiyesu'un üflemesinden ne diye burada bahsettin?

- Bununla kafiye tamamlandi.

Bunun üzerine Muhammed el-Emin ona armagan verilmesini emretti. Siirde adi geçen Bahtiyesu, halifelerin tabibi idi."»

Cahiz dedi ki: Ebu Nüvas'in su siirinde kullandigi kadar güzel ve letafetli kelimeleri baska bir sairin siirinde görmedim:

"Çakmakçi hangi atesi çakti, sakaci hangi ciddiyete ulasti?

Saç bas agarmasi gibi bir vaiz ve öğütçü yoktur. Eger öğütçüler yanilirlarsa bunlardan iyi öğütçü yoktur.

Yigit ve .delikanli kimseler ancak heveslerine uyarlar. Ama yine de hak yolu onlara açık ve belirgindir.

Gözlerim, öyle kadınlara dik ki, onların mehirleri salih amel olsun.

Örtüsü ve perdesi altında gizlenen, iri gözlerinin beyazi tam beyaz, siyahi da tam siyah olan kadınlara,

Ancak terazisindeki günahlar ağır basan kimseler kem gözle bakarlar.

Allah'tan sakinan kimseye gelince; iste kazançlı tüccar bu hedefe ulasir.

Dininde sabit kadem ol, dinde yanlislik yoktur, bu gittigin yola devam et."

Ebu Affan, "Leyla'yi unutma ve Hind'e bakma" cümlesiyle başlayan kasidesini okumasini Ebu Nüvas'tan istemisti. Ebu Nüvas bu kasideyi okuyup tamamlayınca Ebu Affan ona temenna secdesinde bulundu. Ebu Nüvas da: "Vallahi, seninle asla konusmayacagim." dedi. Ebu Affan buna üzüldü. Ebu Nüvas oradan kalkip gidecek olunca Ebu Affan ona: "Seni ne zaman görebilecegim?" diye sordu. Ebu Nüvas da: "Seninle konusmamaya yemin etmedim mi?" deyince Ebu Affan su cevabi verdi: "Zaman o kadar kisadir ki, insanin insana küsmesi dogru olmaz."

Ebu Nüvas'in güzel siirlerinden bazilari da sunlardir:

"Nice yüzler toprakta eskimis, nice güzellikler toprakta incelmistir.

Nice akillar ve kuvvetler topraktadir. Nice görüşler topraga baglanmistir.

Evi yakinda olana de ki; sen çok uzak bir diyara göç edeceksin. Bütün canlıların ölecegini görüyorum; onlar da ölülerin ogullaridirlar.

Onların nesebleri ölüler arasina kök salmistir.

Akilli bir kimse dünyayi deneyecek olursa,

Dünyanın dost kiliğinde bir düşman olduğunu açığa çıkarır."

"Simarma, çünkü alçaklık ve zillet, simariktadır. Yücelik, yumusak huyluluktur; zorbalık ve sapıklıkta değildir. Ahmaklığı nedeniyle saskinlığa imrenen kimseye de ki; Saskinlikta neler olduğunu buseydin saskin olmazdin. Ahmaklık nedeniyle kisinin kendini kaybetmesi, dini fesada sürükler ve akli eksiltir;

Irzi da mahveder; uyan, kendine gel."

Ebu Atahiye Kasim b. Ismail, bir kirtasiyeci dükkanında oturdu. Bir defterin üzerine su beyitleri yazdı:

"Sasiyorum, inkarcı kisi Allah'i nasıl inkar eder ve ona nasıl isyanda bulunur?

Oysa herseyde bir alamet vardır ki; Allah'in birliğine delalet eder."

Sonra Ebu Nüvas gelip bu beyitleri okudu ve şöyle dedi: "Vallahi bunu söyleyen çok güzel söylemiş. Allah'a yemin ederim ki bütün siirlerimi söylemektense ben bu siiri söylemiş olmayı çok isterdim. Bu kimin siiridir?" Kendisine, Ebu Atahiye'nin siiri olduğunu söylemeleri üzerine o da kalkıp o siirin yanına sunları yazdı:

"Mahlukati zayıf ve güçsüz birseyden (bir damla sudan) yaratan Allah, noksanlıklardan münezzehtir.

İnsani babasının belinden anasının rahmi gibi sağlam ve muhafazalı bir yere sevkeder.

Onun yaratılışını peyderpey tamamlar. O, gözlerin görmediği perde arkasında ana rahminde gelişmeye başlar.

Derken hareketleri belirmeye başlar ve hareketsiz iken canlı bir mahluk haline gelir."

Ebu Nüvas'ın bazı güzel siirleri de sunlardır:

"Gücüm kalmadı, eglenceleri bıraktım; çünkü ihtiyarlık, basıma musibetler getirdi, eklemlerimi gevsetti.

Aklım beni yasakladı, kötülüklerden adaletle yöneldim.

Nehyedicinin sözlerinden korktum, o bana söyle diyecekti:

«Ey yanılığında ısrar eden gafil!

Ahirette gaflet sahibi kimselerin mazeretleri kabul edilmez!»

Biz kendi amellerimizle kurtulamayız o günde ki;

Sema, alınların üzerinde belirmeye başlar.

Her ne kadar günah işleyip kusurda ısrar ediyorsak da,

Allah'in güzel affini ümid ediyoruz."

"Ölüp çürüyeceğiz; yalnız günahlarımız, Biz öldükten sonra ölmeyecek ve çürümeyecektir. Nice iki gözlü kimseler var ki, gözleri kendisine hiçbir fayda vermiyor.

Kalbi kör olan bir kimseye bas gözleri ne fayda sağlar?"

"Bir göz ki, nefsi vehimlere düşürürse,

Hesap gününde o göz açılır, asla kapanamaz, korkudan.

Yüksek âlemlerin sahibi olan yüce Allah.

Hangi gecede sabah olunca kıyamet kopacak?

Allah, bütün mahlukatın ölümüne ve yokluguna hükmetti;

İnsanların kimi gelmekte, kimi de mezara gitmektedir."

Anlatıldığına göre Ebu Nüvas, hac için ihrama girerken su siiri okumustur:

"Ey Malik, sen ne kadar da adilsin! Bütün hükümdarların hükümdarisin. Buyur ey Rabbim, hamd sanadır, mülk senindir, ortagin yoktur.

Kulun senin için ihrama niyet etti. Sen onun gittiği yoldasın. Eger sen olmasaydın ya Rab, o helak olurdu. Buyur ey Rabbim, hamd sanadır.

Mülk senindir, ortagin yoktur, gece kararlığında yıldızlar gökte dolastığında, her biri kendi yörüngesine koyulduğunda, mülk yine senindir.

Bütün peygamber ve hükümdarlar, senin için ihrama niyet edenler, tesbih getirip namaz kılanlar hep senindir. Buyur ey Rabbim, hamd senindir.

Mülk senindir, ortagin yoktur. Ey günahkar kisi, sen ne kadar da cahilsin. Sana adaletle davranan, sana güç veren ve süre taniyan bir Rabbe isyan ettin.

Acele davran. Amellerine kos, ömrünü hayırlı amellerle sona er' dir. senin.

Buyur ey Rabbim, hamd senindir, mülk senindir, ortagin yoktu

Muafa b. Zekerîya el-Harîrî, Ahmed b. Yahya b. Sa'leb'in söyle dedigini rivayet etmiştir:

«Ahmed b. Hanbel'in yanına gittim. Kendi basının çaresini düşünmekte, kendi derdiyle ilgilenmekte olan bir adam gördüm. Kendisiyle çok konuşulmasını istemiyordu. Sanki Önünden ates alevleri yükseliyordu. Bir yolunu bularak yanına yaklaştım. Konuşma talebinde bulundum, Seyban kabilesinin az adlılarından olduğumu söyledim. Nihayet benimle konuştu ve bana sordu:

- Hangi ilimlerden nasib aldın?

- Lügattan ve siirden.

- Basra'da bir cemaat gördüm. Bir adamdan siirler dinleyip deftere yaziyorlardi. Bana o adamin Ebu Nüvas oldugunu söylediler. Saflari yarararak ileriye geçtim, yanina gidip oturdum. Bana su siiri yazdirdi:

"Günlerden bir gün yalnız basina kalsan da deme ki, kimseler beni görmüyor. Issiz yerde de seni gözetleyen biri vardır.

Cenâb-i Allah'i bir an dahi gafil sanma ve günah isleyen bir kimsenin günahinin gizli kalacagini da asla düşünme.

Günahlara aldiris etmedik, umursamaz olduk. Böylece, pespese günahlar üzerimizde yigildi.

Keske Cenâb-i Allah geçmiş günahlarimizi bagislasa ve tevbemi-ze izin verse de tevbe etsek."

Bazilari, Ebu Nüvas in yukaridaki beyitlerine su asagidaki beyitleri de ilave etmislerdir:

"Yollarim daraldiginda, kalbime kederler çöktüğünde ve musibetler üzerime yigildiginda derim ki:

Bütün bunlar, benim uzun süre günah islememden ve büyük gü-,, nahlari irtikab etmemden dolayidir.

Keske tevbe ugruna malimin tümünü verseydini. Çünkü ben helak oldum.

Ümidimi keserek korkular denizinde boguldum. Nefsim keske bir gün dönse de tevbe etse ve yüce Rabbin mahlu-katini affini bana hatirlatsa.

Utanim, ama onun affini ümid eder ve ona tevbe ederek dönerim.

Sözümü söylerken boyun egerim, ondan af dileyip ümid ederim-

Umarim ki, bela ve musibetleri kaldiran Allah, tevbemi kabul buyuracaktır."

Ibn Terraz el-Cerirî dedi ki: «Ben bu beyitleri rivayet ettim. Ama kime aittir? diye sordum. Ebu Nüvas'a ait oldugunu söylediler. Bu beyitler onun zühdle ilgili siirleri arasindadir. Nahivciler, birçok yerlerde onun bu beyitlerini delil olarak göstermislerdir.»

Hasan b. ed-Daye dedi ki: «Can çekismekte iken Ebu Nüvas'in yanma gittim. Kendisine: "Bana öğüt ver." dedim. O da su siiri okumaya basladi:

"Isleyebildigin kadar günah isle, ama eninde sonunda bagislayan Rabbin huzuruna çıkacaksın.

Huzuruna vardiginda afn göreceksin ve muktedir bir hükümdarla karsilasacaksın. .

O zaman ates korkusuyla islemedigin günahlardan ötürü pisman olarak ellerini isiracaksın!"

Kendisine dedim ki: "Yaziklar olsun sana! Can çekisirken dahi bana böyle

mi ögüt veriyorsun?"

Bu çıkışmam üzerine bana söyle karşılık verdi:

- Sus; Hammad b. Seleme, Sabit tariki ile Enes'ten rivayet etti ki, Peygamber (s.a.v.) söyle buyurmıştır:

"Sefaati ümmetinden büyük günah işleyenlere sakladım."

Yine Ebu Nüvas, yukarıdaki aynı senedle söyle bir hadis rivayet etmiştir:

"Sizden biri ölürken mutlaka Allah'a hüsn-ü zanda bulunarak ölsün."

Rebi' ile diğerleri Imam Safiî'nin söyle dedigini nakletmişlerdir: «Öldüğü günde Ebu Nüvas'm yanına gittik. Henüz can vermemisti, yatağında çirpmiyordu. Kendisine: "Böyle bir gün için önceden neler hazırladın?" diye sorduk. O da şu siiri okumaya başladı:

"Günahlarım bana çok büyük göründü. Ey Rabbim, o günahları senin affınla karşılaştırdığımda affın daha büyük göründü. Sen günahları hep affedersin.

Bunu kendi lütfün ve keremin olarak cömertlik yapıp affedersin. Eğer sen olmasaydın abid, iblis ile baş edemezdi.

Yoksa nasıl oldu da iblis senin seçkin kulun Adem'i bastan çıkardı?"»

İbn Asakir, bunu böyle rivayet etmiştir.

Baska bir rivayette anlatıldığına göre, Ebu Nüvas'ın baş ucunda kendi el yazisiyle yazılmış bir kâğıtta sunların olduğunu gördüler:

"Ey Rabbim! Günahlarım büyük ve çoktur. Ama bildim ki, senin affın daha büyüktür.

Ey Rabbim! Tıpkı senin emrettiğin gibi yalvararak sana dua ediyorum.

Sen ellerimi boş çevirirsen bana kim merhamet eder?

Eğer sadece iyilik sahibi kimseler senden af ümid ediyorsa,

Ya günahkar ve mücrimler kimden ümid bekleyecek?

Benim sana vesilem ancak ümittir;

Ve senin güzel affındır. Sonra ben Müslüman bir insanım."

Yusuf b. ed-Değede dedi ki: «Ebu Nüvas'ın yanına gittim, can çekisiyordu. Kendisine: "Kendim nasıl hissediyorsun?" diye sordum. O da uzun bir süre başını önüne eğdi. Sonra başını kaldırıp söyle dedi;

"Yok oluş, tepemden ve ayaklarımın altından vücuduma girmeye,

Vücudumun parça parça, organ organ ölmeye başladığını gördüm.

Geçen her anda mutlaka vücudumdan birşeyler eksiltildiğini ve koparılıp götürüldüğünü gördüm.

Gayretim, gücüm, kuvvetim ve hayatimin lezzeti gitti.

Güçsüz kaldıktan sonra Allah'a taati hatırladım.

Bütün kötülükleri isledik Allah'im, sen günahlarımızı affet. Bizi bağışla."

Böyle dedikten sonra o anda vefat etti. Allah bizi de onu da bağışlasın. Amin.»

Ebu Nüvas'ın yüzüğünün kasında "İhlasla söylüyorum ki, Allah'tan başka ilah yoktur." diye yazılı idi. Öldüğünde yıkandıktan sonra bu yüzüğü agzına koymalarını vasiyet etmişti. Bu vasiyeti yerine getirildi. Vefat ettiğinde sadece 300 dirhem parası, elbiseleri ve birkaç tane ev esyası vardı.

Bu senede Bağdat'ta vefat etti. Yahudi tepesinde Sonizi mezarlığına defnedildi. Vefatında elli yasındaydı. Altmış yaşında veya ellido-kuz yaşında olduğuna dair bazı rivayetler de vardır.

Vefat ettikten sonra arkadaşlarından biri onu rüyasında görmüş, kendisine: "Allah sana nasıl muamele etti?" diye sormuş, o da şu cevabı vermiş: «Allah, nergiz hakkında söylediğim şu beyitlerim nedeniyle beni bağışladı:

"Yeryüzünün nebatına bakıp tefekkür et ve Allah'ın yaptıklarına ve eserlerine bak.

Fal tasi gibi açılmış gümüşten gözler; Bunlar kalıba dökülmüş altınları andırır. Zeberced sapın üzerinde islenmiş şahidlerdir bunlar, Allah'ın ortadının bulunmadığına tanıklık ederler."»

Baska bir rivayette anlatıldığına göre Ebu Nüvas, kendisini rüya-, gören ve Allah'ın kendisine nasıl muamelede bulunduğunu soran arkadaşına şu cevabı vermiş: 'Allah, yastığının altındaki bazı beyitlerim nedeniyle beni bağışladı." Rühayı gören kişi, gidip onun yastığına altından kendi el yazısıyla yazdığı şu beyitleri çıkardı:

"Ya Rab, her ne kadar günahlarım çok fazla ise de; Bildim ki, senin affın daha büyüktür."

İbn Asakir'den gelen bir rivayette anlatıldığına göre adamın biri şöyle demistir:

"Ebu Nüvas'i rüyada, çok güzel bir kilikte, nimetler içinde gördüm. Kendisine sordum:

- Allah sana nasıl muamelede bulundu?

- Beni bağışladı.

- Nefsini günahlara bulastırmıştım, nasıl oldu da seni bağışladı?

- Ben bu mezarıma gömüldükten sonra, bir gece salah bir adam mezarlığına gelip abasını yere serdi ve üzerinde iki rekat namaz kıldı. Bu namazında

2.000 İhlas-i Serif okudu. Sonra bu okudugu İhlas-i Seriflerin sevabim mezarlıktaki Ölölere bagisladi. Onlarin arasinda oldugum için Allah beni de bagisladi."

Ibn Hallikan dedi ki: . Ebu Nüvas, ilk siirini, Ebu Üsame Valibe b. Habbab ile arkadaslik yaptiginda söylemisti:

"Heva ve hevesatin tasiyicisi yorgunluk yüklenir, ama bu agir yükünü nesesi hafif gösterir.

Eger aglarsa aglamasi haktır, ama bu aglamakta oyun ve eglence yoktur.

Eglenerek gülersin, asik ise inler.

v Sen benim hastaligidan hayrete düşüyorsun. Aslında benim saglikli olmam tuhaftir."

Me'mun dedi ki: Ebu Nüvas'in su siiri, ne kadar da güzeldir:

Insanlarin hepsi ölümlü ve ölenin ogludur, ^i de ölenlerin arasinda kok salmistir.

Akilli kimse dünnyayi deneyecek olursa anlar ki; Dünya, dost kiliginda bir düşmandir."

Ibn Hallikan dedi ki: Sair Ebu Nüvas, su siirinde Rabbine ne kadar çok ümid besledigini gösteriyor:

"Tasiyabildigin kadar günah yüklen, sonunda bagislayan Rabbin huzuruna varacaksın.

Huzuruna vardiginda affi göreceksin. Büyük bir hükümdari ve yüksek zati göreceksin.

O zaman Cehennem korkusuyla islemedigin günahlardan ötürü pisman olup ellerini isiracaksın!" [14]

Hicretin Yüzdoksanaltinci Senesi

Bu senede hadis âlimlerinden, sika ve meshur ravilerden biri olan ama Ebu Muaviye vefat etti. Velid b. Müslim ed-Dimiskî de vefat etti. Bu zat, Evzaî'nin talebesiydi.

Bu senede Emin, halkin yönetimini hafife aldigi, isi çocuk oyunu gibi sandigi ve kendini ava verdigi nedeniyle kendisine karsi cephe alan Esed b. Yezid'i hapsedti.

Emin bu senede Ahmed b. Yezid ile Abdullah b. Hamid b. Kahta-be'yi, Me'mun tarafından komutan olarak görevlendirilen Tahir b. Hüseyin'le savasmalari için 40.000 askerle Hulvan'a gönderdi. Bunlar Hulvan'a yaklastiklarinda Tahir, ordugahinin çevresine hendek kazdirdi. Emin'in gönderdigi iki komutan arasina fitne düşürmek için hile ve tuzak kurmaya

basladi. Bu hile ve tuzak neticesinde Emin'in iki komutani anlas mazliga düstüler. Tahir b. Hüseyin'le savas mada n geri döndüler. Tahir, Hulvan'a girdi. O es nade Me'niun'un mektubu kendisine geldi. Mektupta, eli altinda bulunan yerleri Harseme b. A'yün'e teslim etmesi ve kendisinin Ahvaz'a yönelmesi emrediliyordu. Bu emri yerine getirdi.

Bu senede Me'mun, veziri Fad b. Sehl'i yükseltti. Onu büyük islerin basina getirdi ve ona Züriyaseteyn adini verdi.

Bu senede Emin, Sam valiligine Abdülmelik' b. Salih b. Ali'yi atadi. Onu Harun Resid'in zindanindan çıkarmisti. Abdülmelik'e, Tahir ve Harseme ile savasmak üzere asker göndermesini emretmisti. Rak-ka'ya vardiginda orada ikamet etti. Sam reislerine mektuplar yazarak onlari kendinden yana olmaya ve itaati altina girmeye davet etti-Çok sayida insan gelip ona itaatlerini arz ettiler. Sonra ilki Humuslu-larla olmak üzere, bazi savaslar meydana geldi. Is büyüdü, insanla*" arasinda savaslar uzadi. Abdülmelik b. Salih, orada vefat etti. Asker-

leri ise, Hüseyin b. Ali b. Mahan komutasinda Bagdat'a döndü. Bag-jat halki onu saygi ve ikramla karsiladi. Bu hadise bu senenin receb ayinda meydana geldi.

Hüseyin b. Ali b. Mahan, Bagdat'a vardiginda Emin'in elçileri kendisine gelerek onu saraya davet ettiler. O da: "Vallahi, ben ne evlenecek, ne de gülecek durumdayim. Emin için bir is yapmadim ve mal da toplamadim. Daha ne diye bu gece beni saraya çağiriyor?" [15]

Emin'in Hilafetten Hali Ve Kardesi Me'mun'un Hilafete Geçisi

Hüseyin b. Ali b. Mahan, o gecede halife Emin'in çağrisina icabet etmeyip saraya gitmedi. Askerleriyle Sam'a geldikten sonra o gecenin sabahinda kalkip insanlara bir hutbe irad etti ve onlari Emin'e karsi kiskirtti. "Emin'in isi, eglence ve oyundan ibarettir. Ayrica birçok günahlar da irtikab ediyor. Bu durumda olan bir kimse, halifelige layik degildir. İnsanlar arasina fitne ve fesat koymak istiyor. Onlari birbirine kirdiriyor." diyerek onlari Emin'e karsi kiyama tesvik etti. Onlara, bu adama karsi ayaklanmalari için çağrida bulundu. Etrafinda çok büyük kalabaliklar meydana geldi. Muhammed el-Emin de onun üzerine süvari birlikleri gönderdi, gün boyunca savastilar. Hüseyin, adamlarina, bineklerinden inip yerde kiliç ve mizrakla savasmalarini emretti. Emin'in askerleri bozguna ugradi. Hüseyin onu hal' etti ve Abdullah el-Me'mun'un halifeligi için bey'at aldı. Bu hadise bu senenin receb ayinin onbirinde, pazar günü meydana geldi.

Sali günü olunca Emin'in sarayindan çıkıp Ebu Cafer'in Bagdat ortasindaki sarayina tasindi. Sikistirildi, zincire vuruldu. Kendisine iskence yapildi. Abbas b. Isa b. Musa, Emin'in annesi Zübeyde'ye de, bu saraya

yerlesmesini emretti. Ama o bu emre uymayınca Abbas onu kirbaçladı ve tasınmaya zorladı. O da çocuklarıyla birlikte Bagdat'ın ortasındaki Ebu Cafer sarayına tasındı.

Çarsamba sabahi Hüseyin b. Ali'den maaslarini isteyen kimseler ona karsi harekete geçtiler. Böylece Bagdatlılar iki gruba ayrıldılar. Bir grup Emin'den taraf, bir grup da ona karsi oldu. İki taraf siddetle savastılar. Halife Emin'in taraftarlari, karsilarindakileri maglup ettiler. Hüseyin b. Ali b. Isa b. Mahan'i esir alip zincire vurdular. Halife Emin'in huzuruna götürerek orada zincirlerini çözdüler. Önu tahtına, oturttular. Bu esnada halife, halktan silahsiz olan kimselerin hazineden silah almalarini emretti. Bunun üzerine insanlar, silah ambarla-nni yagmaladılar.

Emin, emir verdi; Hüseyin b. Ali b. Isa, huzuruna getirildi. Hali-*e> Hüseyin'i bu yaptiklarından ötürü kinadi, o da halifenin affinin kendisini bu ise sürükledigini söyleyerek özür diledi. Halife Emin onu bağışladı ve ona hil'at giydirdi, vezirlik verdi. Mührünü teslim etti, kapi arkasına tayin etti. Onu savas komutani yapip Hülvan'a gönderdi. Köprü yanına vardiginda maiyetiyle birlikte kaçtı. Emin, onu yakalayip geri getirmek üzere adamlarini pesine takti. Süvariler pesine düşüp onu yakaladılar. İki taraf siddetle savasti. Nihayet onu re-ceb ayinin ortasında öldürüp basini keserek Emin'in huzuruna getirdiler. Halk, cuma günü Emin'in hilafetine bey'atmi yeniledi.

Hüseyin b. Ali b. Isa Öldürülünce, hacib Fadl b. er-Rebi' kaçtı. Ta-hir b. Hüseyin de Me'mun'a ait beldelerin çoğunu istila etti. Oraya valiler atadi. Birçok beldelerin halki Emin'in halifeligini hiçe sayip Me'mun'a bey'at ettiler. Tahir de Medain'e yaklasti. Vasit sehri ve kasabalari ile birlikte buralari ele geçirdi. Hicaz, Yemen, Cezire, Musul ve diger vilayetlere kendi tarafından valiler tayin etti. Emin'in hakimiyetinde çok az sayida sehir kaldı.

Bu senenin saban ayında Emin 400 sancak hazırlatti. Bunlardan herbirini bir emire verdi ve Harseme ile savasmaya gönderdi. Ramazan ayında Harseme ile karsilastılar. Harseme, bunlari kirip geçirdi. Öncü kuvvetlerinin komutani Ali b. Muhammed b. Isa b. Nüheyk'i e-sir alip Me'mun'a gönderdi.

Tahir'in askelerinden bir grup, kaçtilar ve Emin'in yanına gittiler. Emin, onlara çok miktarda mal ve para verdi. Kendilerine ikramda bulundu, yorganlarına misk kokusu saçtı. Bu yüzdendir ki bu askerlere, miskli askerler denildi. Sonra Emin bunlan savasa çağirdi ve büyük bir ordu ile Tahir'in üzerine gönderdi. Tahir bunlari bozguna ugratti, darmadagin etti. Yanlarındaki mallari ganimet olarak aldı. Daha sonra Bagdat'a yürüyüp orayi kusatma altına aldı. Askerler arasında fitne meydana getirsinler ve onlari gruplara ayirsinlar diye casus ve fesatçılar gönderdi. Bu amaci gerçeklesti ve orduda askerler arasında anlas mazlıklar başgösterdi.

Küçükler büyüklere karsi cephe olusturdular. Zilhicce ayinin altisinda Emin'e baskaldirdilar. Bagdatlilardan biri bu konuda söyle bir siir söyledi:

"Nefsinde Allah'in Emin'ine de ki; askerlere misk kokusundan baska birsey dagitmedi.

Tahir'e nefsim feda olsun.

Elçilerine de feda olayim, onun yeteri kadar teçhizati vardir.

Bütün hakimiyet onun ellerine geçti, asi grupla savasti.

Ey ahdini bozan kisi, ayiplarin seni ele verdi, murdarligin açiga çıktı.

Bütün kuvveti ile aslan sana geldi. O aslan ki kükreyen aslana saldırdi.

Kaç, ama artık bunun gibi bir aslanin önünden de kaçamazsin; ya atese, ya da çukura gidersin!"

Emin'in askerleri dagildi, ne yapacaklarim bilemez oldular.

Tahir b. Hüseyin de ordusuyla gelerek, bu senenin zilhicce ayinin onikisinde sali gecesi, Enbar kapisinda ordugah kurdu. Halkin durumu zorlasti. Ayak takimi kimseler, salih insanlari korkuttular. Yurt, harabeye döndü. İnsanlar arasinda fitne atesleri alevlendi. Öyle ki, aorüs ayriliklari nedeniyle kardes kardesiyle, ogul da babasiyla savasti. Çok büyük kötülükler meydana geldi. Görüşler muhtelif oldu, fesat ve öldürme olaylari sehirde çoğaldi.

Bu senede insanlara, Tahir tarafından atanan Abbas b. Musa b. Isa el-Hasimi haccettirdi. Mekke ve Medine'de, insanlari Me'mun'un halifeligine bey'at etmeye davet etti. İlk olarak bu yilki hacda Me'mun'un halifeligine bey'ata davet edilmiş oldu.

Bu senede Humus halkinin imami, fakihi ve muhaddisi Bakiyye b. Velid el-Humusî vefat etti. [16]

Kadi Hafs B. Gıyas

Doksan seneden fazla yasadi. Can çekisirken, yanindaki arkadaslarindan biri aglayınca ona söyle uyarida bulunmustu: "Aglama! Allah'a yemin ederim ki, harama asla uçkur açmadim. Huzuruma iki kisi dava için geldiklerinde yakinim da olsa uzakim da olsa, hükümdar da olsa, halk tabakasindan biri de olsa; aleyhine hüküm verilmesi gereken kimsenin aleyhine hüküm verirken asla hiçbir iltimasta bulunmadim."

Bu senede vefat edenler arasinda Harun Resid'in veziri Abdullah b. Merzuk Ebu Muhammed ez-Zahid de vardı. O, vezirligi birakip kendini zahidane bir hayata verdi. Ölmeden Önce, kendisini bir çöplüğe atmalarini vasiyet etti. Allah kendisine merhamet etsin. [17]

Ebu Sis

Sairdi. Asil adi, Muhammed b. Rezzin b. Süleyman idi. Sairlerin üstadiydi. Siir insad edip nazmetmek, onun için su içmekten daha kolaydi. Ibn Hallikan ile digerleri böyle demislerdir.

Ebu Sis ile Sariülgevani lakabiyla taninan Ebu Müslim b. Velid, i Nüvas ve Da'bül bir araya toplanip karsilikli siirler okurdular.

Ebu Sis, ömrünün sonunda gözlerini kaybetti. Onun, güzel siirlerinden biri sudur:

"Askim senin bulundugun yerde durdu. Artik oradan ne ileriye geçebildim, ne de geri dönebildim.

Senin askin ugruna beni kinamalarında bir lezzet buldum.

Senin hatiran için sevinç duydum; kinayanlar, istedikleri kadar beni kinasinlar.

Senden aldığım payi kendilerinden de ildigim zaman düşmanlarımı dosta benzeterek onlari da sevmeye başladım.

Sen beni horladın. Ben de nefsimi küçültüp horladım. Senin ikram ettiğin kimse sana nasıl hakaret edebilir?" [18]

Hicretin Yüzdoksanyedinci Senesi

Bu senenin basında Tabir b. Hüseyin, Harseme b. A'yün ve beraberindeki askerler Bagdat kusatmasını sikistirdılar ve Emin'i daha da zorlamaya başladılar. Kasim b. Resid ile amcası Mansur b. Mehdi, Me'mun'un yanına gittiler. Me'mun onlara ikramda bulundu. Kardesi Kasimi Cürcan valiliğine atadı. Bagdat muhasarasi siddetlendi. Bagdat sehri üzerine mancıniklarla taslar atıldı.

Emin, çok zor durumda kalmisti. Yanında orduya sarfedecek parasi yoktu. Gümüs ve altın kaplan eriterek dirhem ve dinarlar bastirdi. Askerlerinin çoğu Tahir'in yanına kaçtılar. Bagdat halkından çoğu öldürüldü. Onlardan çok miktarda mal alındı. Emin, birçok kösklere, meshur ve süslü evler ile bazı mahallere adamlarını göndertip buralari yaktirdi. Bunu, maslahatin geregi olarak yaptirdi. Belki ölümden kurtulmak ve halifeligini devani ettirmek ümidiyle böyle yapıyordu. Ama halifeligi devam etmedi. Kendisi öldürüldü, diyari tahrip edildi. Nitekim bu husus, yakında detayli olarak anlatilacaktır.

Tahir de Emin'in yaptiklarini yaptı. Öyle ki, Bagdat tümüyle harap hale gelmisti. Sairlerden biri bu konuda söyle demisti:

"Ey Bagdat, sana kim göz degdirdi?

Sen bir zamanlar göz aydinligi degil miydin?

Sende bir kavim yurt tutmustu, meskenleri senin içindeydi. Yakınlarında çok güzel ziynetler vardı. Kargalar onların arasında ötüncü dağıldılar. İşte ayrılıktan ötürü yandıklarını gördüm.

Kendilerini andığım kavmi Allah'a emanet ediyorum. Onları andıkça gözlerimden yaşlar bosanıyor. Zaman onları ayırıp parçaladı. Zaman iki grubun arasını açtı."

Sairler, bu konuda çokça şiirler söylemişlerdi. İbn Cerir, bu konuda yeterli miktarda şiirler nakletmiştir.

Tahir, kasabalarda ve şehirlerdeki ürünleri, gelirleri ele geçirdi. jConiutan ve halk tabakası demeden herkesin malına el koydu. Onları jvle'mun'dan eman dilemeye ve onun halifelğine bey'atta bulunmaya davet etti. Hepsi de onun bu davetine icabet ettiler. Bunlar arasında Abdullah b. Hamid b. Kahtabe, Yahya b. Ali b. Manan, Muhammed b. Bbü'l-Abbas et-Tusî de vardı. Hasimilerden ve ümeradan bir grup insan bu hususta Tahir'le mektuplastılar. Gönülleri onunla beraber oldu.

Günlerden bir gün tesadüfen Emin'in askerleri, Tahir'in bazı askerlerine galip oldular. Onlardan bir kısmını Kasr-i Salih yanında öldürdüler. Emin, bu haberi duyunca sevindi. Simarmaya başladı, içki ve oyuna yöneldi. İşlerini idaresini Muhammed b. İsa b. Nüheyk'e verdi.

Fakat, daha sonra Tahir'in adamları güçlendiler. Emin'in taraftarları ise zayıfladılar. Bu durumda insanlar Tahir'in askerlerine katıldılar. Tahir'in tarafı, güvenliydi. Kimse orada hirsizlikten, yağmadan ve diğer kötülüklerden korkmuyordu.

Tahir b. Hüseyin, Bagdat'ın birçok mahallerini ve meralarını ele geçirdi. Kaptanlardan kendi muhaliflerine yiyecek tasımamalarını istedi, bunu yasakladı. Muhalifleri tarafında fiyatlar cidden yükseldi. Daha önce Bagdat'tan çıkmamış olanlar bu duruma pısmam oldular. Tahir, tüccarların Bagdat'a esya veya un getirmelerini yasaklayınca, gemiler, Basra'ya ve diğer şehirlere doğru yöneldiler.

İki taraf arasında çok savaşlar cereyan etti. Bu savaşlardan biri Darbülhicare savasıydı ki, Emin'in adamları bunda galip oldular. Bu savasta Tahir'in adamlarından bir kısmı öldürüldü. Emin'in askerlerinden olan bazı ayak takımı Bagdatlılar, çıplak olarak geliyorlar, üzerlerinde sadece ziftlenmiş bir hasır, hasirin altında da içi tas dolu bir torba bulunuyordu. Tahir'in süvarileri uzaktan onlara ok attığı zaman hasiri kalkan gibi kullanıyorlar, böylece oktan korunuyorlardı. Suvar yaklaşıncı ellerindeki sapanla tas atıyorlardı. İşte bu nedenle bu savasta Emin'in askerleri Tahir'in askerlerini bozguna ugratmışlardı.

İki taraf arasında meydana gelen savaşlardan biri de Semmasiye savasıydı.

Bu savasta Harseme b. A'yün esir düstü. Tahir buna çok üzüldü. Semmasiye'de Dicle nehri üzerine bir köprü kurulmasını emretti. Bu köprüden yanındaki adamlarıyla birlikte karsi tarafa geçti, kniin'in askerleriyle siddetlice savasti. Nihayet onlari mevzilerinden Sen püskürttü. Harseme ile beraberindeki diger esirleri kurtardi.

Muhammed el-Emin, buna çok üzüldü ve bu hususta söyle bir siir söyledi:

"Cinlerin ve insanların en yüreklişi ile imtihan edildim. Bu iş uzadığında. Ama bu kadar uzamamalıydı.

Her güç sahibi ile birlikte onun yanında bir gözetici vardır. Onu gözetir ve ne söylediğini bilir.

Hiçbir isten asla gafil olmaz; gafiller bir işi zayi ettiklerinde onun haberi olur."

Emin'in durumu cidden zayıfladı. Yanında, askerlerine ve kendine harcayarak parası kalmamıştı. Adamlarının çoğu dağılıp gittiler. Kendisi zelim ve kahra uğramış bir halde yalnız başına kaldı.

Bu sene sona ererken Bağdat'ta insanlar tedirginlik içindeydiler. Ortada çeşitli görüşler dolanıyordu. Her taraf yanıyordu, adamlar öldürölüyor, hırsızlık yapıyordu. Bağdat'ın durumu cidden kötüleşmişti. Orada her fitne zamanında olduğu gibi kimsenin kimseyi koruduğu da yoktu.

Bu senede Me'mun tarafından görevlendirilmiş olan Abbas b. Musa el-Hasimî insanlara haccettirdi.

Bu senede zahidlerden biri olan Suayb b. Harb, Misirlilerin imami Abdullah b. Vehb, Ali b. Mezher'in kardeşi Abdurrahman b. Mezher, Nafi b. Ebi Nuaym'dan rivayette bulunan meshur kurralardan Vers lakabıyla tanınan Osman b. Said, hadisçilerin önde gelenlerinden Veki' b. Cerrah er-Revasî vefat ettiler. Veki', vefatında altmışaltı

yaşındaydı. [19]

Hicretin Yüzdoksansekizinci Senesi

Bu senede Hüzeyme b. Hazini, Muhammed el-Emin'den ayrılarak Tahir'den eman aldı. Harseme b. A'yün de doğu tarafından Bağdat seherine girdi. Bu senenin muharrem ayının sekizinde çarşamda günü Hüzeyme b. Hazim ile Muhammed b. Ali b. İsa, Bağdat köprüsüne hücum ederek köprüyü ele geçirdiler. Bayraklarını köprüye diktiler. Halkı, Abdullah el-Me'mun'un halifelğine bey'ata bulunmaya ve Muhammed el-Emin'i halifelikten hal' etmeye çağırdılar. Perşembe günü de Tahir, doğu yakasından şehre girdi ve bizzat savaşa girdi. Evine kapanan kimselerin güvende olacaklarını duyurdu. Darürrekik ve Kerh mintikasında ve diğer yerlerde savaşlar cereyan etti. Ebu Cafer, Huld ve Zübeyde saraylarını kusattılar. Surlar

üzerinden ve Zübeyde kasri hizasından manciniklarla sehri dövdüler.

Emin, annesini ve oglunu yanına alarak Ebu Cafer sarayına tasindi. Yolda iken insanların çoğu ondan kaçıyordu. Kimsenin kimseye baktığı yoktu. Nihayet Emin, Ebu Cafer sarayına girdi. Daha Önceki ikametgahi olan Huld sarayına manciniklerle çok taslar yagdiril

Ötörü oradan çıkıp bu saraya tasinmisti. Huld sarayındaki invnietli esyaların, halıların yakılmasını emretti. Sonra kendisini siddetli bir kusatma altına aldılar. Bu kadar sıkıntılı bir halde bulunu-vor-ken ve kusatma altında olup ölümle yüzyüze gelmiş olduğu halde, bir gece av $iS1^{111}$ saraydan çıkıp Dicle kıyısına gitmiş, kendisine iç-iri ve cariyeye getirilmesini emretmisti. Yanına gelen cariyeye sarki okumaya baslamisti. Ama hep ayrılık ve veda sarkileriyle ölümü isteyen ifadeler kullandı. Emin ona baska sarkılar okumasını söyleyince cariyeye buna benzer baska sarkıları okuyordu. Nihayet en son su sarkiyi okumaya basladı:

"Hareket ve sükunun Rabbine yemin ederim ki,
Ölümlerin pek çok tuzagi vardır.

Gece ile gündüzün birbirlerini izlemesi ve gökteki yıldızların kendi yörüngelerinde dönmeleri ancak hakimiyetin bir sultandan baska bir sultana geçmesi ve eski sultanın hükmünün sona erip baska bir , sultanın basa geçmesi içindir.

Arsin hükümdarina gelince onun hakimiyeti ebedidir.

Fani degildir, ortagi da yoktur."

Emin, bu sarkiyi okuyan cariyeye sövdü ve onu yanından kovdu. Bu sırada bir bardak kırıldı. Emin de bunu uğursuzluk alameti saydı. Cariye gittikten sonra Emin, bir adamın yüksek sesle su ayet-i kerimeyi okudugunu isitti;

"Sordugunuz is, iste böylece kesinlesmistir." (Yûsuf, 4i.)

Emin bu ayet-i kerimeyi duyunca, yanında oturmakta olan arkadasına: 'Yazıklar olsun sana, birsey duymadin mi?' diye sordu. Aradan bir veya iki gece geçtikten sonra, bu senenin safer ayının dördünde pazar günü, Emin öldürüldü.

Emin, çok sikinti çekmisti, kusatma altında iken durumu cidden zorlasmisti. Öyle ki, yiyecek ve içeceği kalmamisti. Bir gece acıkmisti; kendisine, ancak bütün aramalardan sonra ancak bir parça ekmek ve de tavuk eti getirmişlerdi. Yemekten sonra su istemisti, ama kendisine su getirememişlerdi, o da sussuz olarak yatmisti. Sabah olunca da su içmeden öldürüldü. [20]

Muhammed El-Eminin Öldürülmesi

Emin'in durumu zorlasmca, beraberindeki komutanlari, askerleri Ve hizmetçileri toplayip içinde bulunduğu durum hakkında onlardan görüs istedi. Bazilari: 'Yaninda kalan adamlarinla birlikte Cezire'ye Veya Sam'a git. Orada haraç toplar, vergi tahsil eder, adamlari çalis-

tirirsin. Böylece güçlenirsin." dediler. Bazilari da: "Tahir'in yanina gider, ondan enian alir ve kardesin Me'mun'a bey'at edersin. Bunu yapınca kardesin sana ve ailene yetecek dünyalık verir. Senin amacin rahat ve huzurdur. Bu da tamamiyle eline geçer." dediler. Baska bir grup ise: "Harseme'nin yanina gidip ondan eman dilemen daha uygun olur. Çünkü o sizin azadlinizdir ve o sana daha çok sefkat gösterir " dedi.

Emin, bu görüseye taraftar oldu, safer ayinin dördüncü gecesi olan pazar gecesinde yatsidan sonra bulusmak üzere Harseme ile rande-vulasti. Sonra hilafet elbisesini ve salini giyerek ogullarini yanina çağirdi. Onlari koklayip bagrina basti. "Sizi Allah'a emanet ediyorum." dedi. Yeninin ucuyla gözyaslarini sildi. Sonra siyah bir ata bindi. Önünde bir mum vardi,

Harseme'nin yanina gittiginde Harseme kendisine saygi ve tazim gösterdi. Dicle kiyisindaki bir kayiga bindiler. Tahir bunu duyunca öfkeleni ve: "Bütün bu isi gerçeklestiren benim, bundan sonra Emin kalkip Harseme'nin yanina gidiyor. Bütün bu yararlılıklar Harseme'-ye mal olacak!" dedi ve gidip onlari kayikta yakaladi. Kayigi yana egdi, içindeki adamlar suya düşüp boguldular. Yalnız Emin, yüzerek karsi kiyiya geçti. Askerlerden biri onu esir aldi, gelip durumu Ta-hir'e bildirdi. O da birkaç Acem askerini göndererek Emin'in öldürölmesini emretti.

Askerler, Emin'in bulunduğu eve vardilar. İçeride Emin'in bir arkadası da vardi. Emin ona söyle diyordu: "Yanima gel hele. Bu gece siddetli bir yalnızlık ve huzursuzluk hissediyorum." Böyle dedikten sonra elbisesine sikica büründü, kalbi hızla çarpiyordu. Gögsünden disari fırlayacak gibiydi. Acem askerleri içeri girince Emin: "Dogrusu biz Allah'a aidiz ve ona dönücüleriz." dedi. Sonra askerlerden biri ileri atilip basina bir kiliç darbesi vurdu. Kendisine vururlarken Emin söyle diyordu: "Yaziklar olsun size! Ben Rasûlullah (s.a.v.)'in amcasinin ogluyum. Ben Harun Resid'in ogluyum. Ben Me'mun'un kardesiyim. Beni öldürmekten Allah'tan korkun, Allah'tan!" Askerler onun bu sözlerine aldirmadilar. Hep birlikte üzerine çullandilar. Basim kestiler. Yüz üstü yere düsmüstü. Basini alip Tahir'e götürdüler, cesedini yerde biraktilar. Sonra sabahleyin gelip onu bir at çuluna sararak alip götürdüler. Bu hadise bu senenin safer ayinin dördünde, pazar gecesi vuku bulmustu. [21]

Muhammed El-Emin'in Biyografisi

Muhammed el-Emin b. Harun er-Resid b. Muhammed el-Mehdi b. Mansur

Ebu Abdullah. Künyesinin Ebu Musa olduğu da söylenir-

fîasimî ve Abbasîdir. Annesi, Ümmü Cafer Zübeyde binti Cafer b. Ebi Cafer el-Mansur'du. Emin, hicretin 170. senesinde Rusafe'de doğmuştur.

Ebu Bekir b. Ebi'd-Dünya dedi ki: "Muhammed el-Emin b. Harun Kesid, hicretin 170. senesinin sevval ayında doğdu."

Hicretin 193. senesi cemaziyelahir ayının bitimine onüç gün kala (baska bir rivayete göre ise bu senenin muharrem ayının bitimine bes gün kala) pazar gecesi, Medinetü's-Selam (Bagdat) şehrinde kendisine halifelik geldi. Hicretin 198. senesinde öldürüldü. Kureys ed-Den-danî adındaki bir asker onu öldürdü. Basim alip Tahir b. Hüseyin'e götürdü ve kesik basini bir mizraga geçirip su ayeti okudu: «De ki: Mülkün sahibi olan Allah'im...»(ÂM imrân, 26.)

Dört sene yedi ay sekiz gün süreyle halifelik yaptı. Uzun boylu, sisman, beyaz tenli, gözleri küçük ve burun kemeri kalkık bir kimse idi. Mafsal kemikleri iri ve iki omuzurun arasındaki mesafe biraz fazla idi.

Bazıları onu çokça oyun oynamak, içki içmek ve namazı az kilmakla itham etmişlerdir.

Ibn Cerir; onun, Sudanlı ve hadim kimseleri çokça yanında bulundurmasından, onlara mal ve mücevher vermesinden, eğlence meclisleri tertiplemesinden, çeşitli beldelerdeki sarkıcıları yanına getirtmesinden, bes tane kayık yaptırmasından bahsetmiştir. Bu kayıklardan biri fil, biri aslan, biri kartal, biri yılan, biri de at şeklinde idi. Bunları yaptırmak için cidden çok para sarfetmişti.

Sair Ebu Nüvas, çok çirkin manalı bir siirle Emin'i bu yaptıklarından ötürü Övmüştü:

«Cenâb-i Allah, Emin'e öyle binekler müsahhar kildi ki, bu binekleri mihrab sahibine (Hz. Süleyman'a) müsahhar kilmamisti.

Bu bineklere binen kimseler, karada yürüdükleri gibi suda da orman aslanına binmiş gibi giderler.»

Sonra Ebu Nüvas, bu kayıklardan herbirini ayrı ayrı siirinde vas-fetmişti.

Emin, eğlenmek ve gezmek için çok muazzam binalar yaptırmaya özen göstermişti. Bu uğurda cidden çok para harcamıştı. Bu nedenle Çok defalar protesto edilmisti.

ibn Cerir'in anlattığına göre Emin, Huld Sarayı'ni yaptırmak için bol miktarda para sarfetmiş, oraya ipek halılar serdirmiş, altın ve gü-^üs kaplar yaptırmıştı. Nedimlerini meclisinde toplamış, odacısına tıa kendisi için yüz güzel cariye hazırlamasını ve onları onar onar huzura almasını, bunların sırayla gelip sarkı okumalarını, ilk gelenler

görevlerini ifa ettikten sonra diğer on cariye gelmesini ve koro halinde sarki okumalarını emretmişti. İlk on cariye gelip huzura girdiklerinde koro halinde su sarkiyi okudular:

«Reislerden birinin Kisra'ya günün birinde ihanet edisi gibi, Yerini almak için onu öldürdüler.»

Emin, bu sarkidan ötürü odacısına gazaplandı. Basına sarap bardağıyla vurdu ve adamın kendisini aslanın önüne atmasını istedi. O da kendisini aslanın önüne attı. Aslanlar onu parçalayıp yediler. Sonra on kişilik diğer cariye grubunun gelmesini emretti. Bunlar da gelip ona su sarkiyi okudular:

«Malikin öldürülmesine sevinen kimse, Güpe gündüz karılarımızın yanına gelsin.

Kanlarımızın saçı basi açık halde ona agıt döktüklerini ve sabah ağarmadan önce yüzlerini tokatladıklarını görecektir.»

Emin, bu cariyeleri de kovdu ve on kişilik başka bir grubun gelmesini emretti. Bunlar huzuruna gelir gelmez koro halinde su sarkiyi okumaya başladılar:

«Ömrün hakkı için Küleyb senden daha çok yardım edici, Suç bakımından da kanli suçlara senden daha yatkındır.»

Emin, bunları da kovdu ve hemen ayaga kalkıp oturmakta olduğu meclisin yakılıp yıkılmasını emretti.

Emin, edebiyattan iyi anlayan bir kimseydi. Fesahat sahibiydi, şiir söylerdi. Şiir için sairlere çok armağanlar verirdi. Kendisinin sairi, Ebu Nüvas idi. Onun için çok güzel medhiyeler yazmıştı. Ebu Nü-vas'ı, Harun Resid'in hapishanesinde, zindiklarla bir arada görmüş, onu huzuruna getirip serbest bırakmıştı. Ona para ve mal vermiş, nedimleri arasına katmıştı. Sonra bir defasında içki içmesi yüzünden onu hapse atmış, uzun müddet hapiste tutmuştu. Sonra serbest bırakmış ve bir daha içki içmemek üzere ondan kesin söz almış, ayrıca tüysüz oğlanlarla cinsel ilişkide bulunmaması için kati söz vermesini istemiş; o da, bu sözü vermiş ve sözünü tutmuştu. Emin'in kendisine tevbe ettirmesinden sonra Ebu Nüvas asla bu kötülükleri irtikab etmemişti.

Kisâî'den edebiyat Öğrenmiş, onun yanında Kur'ân okumustu. Hatib Bağdadî'nin rivayetine göre, Mekke'de vefat eden bir oğlu için kendisine bassaglığı dilekleri sunulduğunda şöyle demişti:

(sa.v.), bir hadisinde şöyle buyurmıştır:

«İhramh iken ölen kisi telbiye getirerek hasrolunacaktır.»

Emin ile kardeşi Me'mun arasında meydana gelen ayrılık ve ihtilafi Önceki sayfalarda anlatmıştık. Bu ihtilaf, onun hal' edilip azledilmesi ile

neticelenmistti. Sonra muhasara altina alinip sikistirilmis ve neticede öldürülmüstü. Muhasaranin son zamanlarında Harseme ile anlasmak ve eman almak mecburiyetinde kalmisti. Harseme ile birlikte bir kayikta iken suya atilmis, yüzerek karsi kiyiya geçmistti. Halktan birinin evine girmis ve saklanmistti. Orada son derece korku ve dehsete kapilmis, aç ve çıplak kalmisti. Ev sahibi, ona sabir telkin etmis, günahından ötürü magfired dilemesini tavsiye etmistti. O da gecenin bir kısmında sabir ve istigfarla mesgul olmustu.

Tahir b. Hüseyin b. Mus'ab'in askerleri onu aramaya baslamislar ve gelip bulunduğu evde yakalamislardi. Evin kapisi çok dardi. Kendini askerlere karsi elindeki yastikla korumaya çalışmistti. Ona ulasamamislar, nihayet arkadan gelerek basina veya böğrüne kiliçla vurmuslar, sonra basini kesmisler, kafasini ve gövdesini alip Tahir'e götürmüslerdi. Tahir buna çok sevinmistti. Kesik basinin bir mizraga geçirilmesini, belirli bir yere dikilmesini, sabah olunca insanların En-bar kapisi yanında onu seyretmelerini istemisti. Ona bakan kimselerin sayisi çoktu.

Sonra Tahir, Emin'in kesik basini, amcası oğlu Muhammed b. Mus'ab ile birlikte Me'mun'a göndermistti. Onunla birlikte bir aba, bir kirbaç ve bir de ayakkabi göndermistti. Bu ayakkabi, hurma yapragından ve lifinden yapılmis olup içi astarlıydi. Bunlar Zürriyaseteyn'e teslim edilmiş, o da bunlari bir kalkan içine koyarak Me'mun'un huzuruna götürmüstü. Me'mun, Emin'in kesik basini görünce secdeye kapandı ve basi getirene 1.000.000 dirhem para verilmesini emretti.

Emin'in kesik basi getirildiği zaman Zürriyaseteyn, Tahir'i kinayarak: «Biz kendisine Emin'i esir olarak getirmesini emretmisttik. Ama o Emin'i, bogazlanmış halde bize gönderdi.» demisti. Me'mun da: «Geçti, geçti.» karsiligini vermisti.

Tahir, Me'mun'a bir mektup yazarak olup biten hadiseler hakkında bilgi vermiş ve aralarındaki olaylari anlatarak onu herseyden haberdar etmistti.

Emin öldürölünce, fitne sakinleştii. Ser alevleri söndü ve halk güvene kavustu. Gönüller huzur buldu. Tahir de cuma günü Bagdat'a girdi. Halka belig bir hutbe irad etti. Bu hutbede birçok Kur'ân ayeti okudu. Cenâb-i Allah'in dilediği gibi hüküm verip dilediği isi yapacagin anlatti. Halka, cemaattan ayrilmamalarim, emir dinleyip itaat etmelerini bildirdi. Sonra ordugaha gitti ve orada ikamete basladı.

Emin'in annesi Zübeyde'nin, Ebu Cafer kasrından eski ikametga-

hi olan Huld Sarayı'na dönmesini emretti. Zübeyde de bu senenin rebiyülevvel ayinin 12'sinde cuma günü buraya gitti, Ogullan Musa ile Abdullah'i; amcalari Me'mun'un yanında kalmalari için Horasan'a gönderdi.

Böyle yapması, gerçekten isabetli olmuştur.

Emin'in öldürülmesinden bes gün sonra, bir grup asker Tahir'e karşı ayaklandılar ve ondan erzaklarını istediler. O esnada Tahir'in yanında para ve mal yoktu. Askerler gruplara ayrıldılar, çeşitli topluluklar meydana getirdiler ve Tahir'in bazı eşyalarını yağmalayarak: «Ya Musa, ya Mansur!» diye seslendiler. İsyancılar, Emin'in oğlu ve "Hakki söyleyen" lakabıyla bilinen Musa'nın orada olduğunu sandılar. Oysa Tahir, Musa'yı amcası Me'mun'a göndermişti. Tahir de beraberindeki komutanlarla bir tarafa çekildi ve bu ayaklanan askerlerle savaşmaya karar verdi. Sonra ayaklanan asiler Tahir'e dönüp özür dilediler. Pisman oldular. Tahir onlara, halktan borç almış olduğu 20.000 dinarla dört aylık maaşlarının verilmesini emretti. Böylece gönüller hoş oldu.

Sonra İbrahim b. Mehdi, Zübeyde'nin oğlu Muhammed el-Emin'in öldürülmesine acıdı ve ona agıt yaktı. Me'mun bunu duyunca, onu kinayip azarlayan bir mektup gönderdi.

İbn Cerir, halkın Emin için yaptığı bazı agıtları nakletmiş ve onu hicveden bazı sairlerin şiirlerinden de bir miktar aktarmıştır. Ayrıca Tahir b. Hüseyin'in, onu öldürürken söylemiş olduğu şu şiiri nakletmiştir:

«Zor ve güç kullanarak insanlara hakim oldun, zorbaları Öldürdün.

Halifeligi Merv tarafına Me'mun'a doğru yönlendirdin.» [22]

Harun Residin Oğlu Abdullah El-Me'mun'un Halifeliği

Kardesi Muhammed el-Emin'in, bu senenin safer ayının dördünde (baska bir rivayete göre muharrem ayında) öldürülmesi üzerine memleketin doğusunda ve batısında Me'mun'un halifelğine kesin olarak bey'at edildi. Me'mun; Hasan b. Sehl'i Irak, Fars, Ahvaz, Küfe, Basra, Hicaz ve Yemen vilayetlerine vali atamakla görevlendirdi. Hasan b. Sahi de bu vilayetlere valiler tayin edip gönderdi. Tahir b. Hüseyin'e mektup yazarak Nasr b. Sebes'le savaşması için Rakka'ya g1*" mesini emretti. Onu Cezire, Sam, Musul ve Magrib valiliklerine atadı. Harseme b. A'yün'e de bir mektup yazarak onu Horasan liliğ0 tayin ettiğini bildirdi.

Bu senede Abbas b. İsa el-Hasimî insanlara haccettirdi.

Bu senede Süfyan b. Uyeyne, Abrurrahmen b. Mehdi ve Yahya el- vefat ettiler. Bu üç kişi hadis, fıkıh ve kisilerin adları hususunda âlimlerin önde gelenleri idiler. [23]

Hicretin Yüzdoksandokuzuncu Senesi

Bu senede Me'mun tarafından vali olarak atanan Hasan b. Sehl Bağdat'a geldi. Bağdat'ın çeşitli kasabalarına kendi vekillerini gönderdi. Tahir;

Cezire, Sam, Misir ve Magrib beldelerinin valiligine; Harseme de Horasan valiligine gitti.

Geçen senenin sonlarında zilhicce ayında Hasan el-Heres ortaya çıkarak Muhammed ailesinden Riza'ya bey'at etmeleri için halka çağrıda bulunmuş ve vergiler toplamıştı. Hayvanları yağmalayıp ülkede fesad çıkarmıştı. Me'mun, onun üzerine bir grup asker gönderdi ve bu senenin muharrem ayında kendisini öldürttü.

Bu senede Kûfe'de Muhammed b. Ibrahim b. Ismail b. Ibrahim b. Hasan b. Hasan b. Ali b. Ebi Talib, cemaziyelahir ayının onunda persembeye günü ortaya çıkarak halkı Muhammed ailesinden Riza'ya bey'at etmeye, kitap ve sünnetle amelde bulunmaya davet etti. Kendisine Ibn Taba Taba deniliyordu. Ibn Taba Taba, kendi işlerinin idaresi ve savaş işlerinin yürütülmesi için Ebü's-Seraya es-Sirri b. Mansur es-Seybanî'yi görevlendirmişti. Kûfeliler, ona muvafakat ettiler. Uzaklardan gelerek etrafında toplandılar. Kûfe çevresindeki bedeviler de ona geldiler.

Kûfe'de, Hasan b. Sehl tarafından atanan naib Süleyman b. Ebi Cafer el-Mansur vardı. Hasan b. Sehl, Ibn Taba Taba'ya haber göndererek kendisini kinayip ayıpladı. Onun üzerine, Zahir b. Zübeyr b. Müseyyeb komutasında 10.000 süvari gönderdi. İki taraf Kûfe disında savastılar. Taba Taba'nın askerleri Zahir'i bozguna uğrattılar, or-dugahındaki esyaları yağmaladılar. Bu hadise bu senenin cemaziyelahir ayının sonunda, çarsamba günü meydana gelmişti. Ertesi gün Siilerin emiri Ibn Taba Taba, ani bir şekilde öldü. Bir rivayette anlatıldığına göre, Ebü's-Seraya onu zehirlemiş, yerine Muhammed b. Zeyd b. Ali b. Hüseyin b. Ali b. Ebi Talib adında genç bir delikanlıyı geçirmişti. Zahir de beraberindeki geri kalan adamlarıyla geri çekilerek İbn Hübeyre kasrına gitmişti.

Hasan b. Sehl, Abdus b. Muhammed komutasında 4.000 süvariye Fahir'e takviye kuvveti olarak gönderdi. Bu birlik, Ebü's-Seraya ile karSÜastığında Ebü's-Seraya bunları bozguna uğrattı ve Abdus'un ^damlarından bir kişi dahi kurtulamadı. Bundan sonra Talibiler bu DeWelere yayıldılar. Ebü's-Seraya, Kûfe'de kendi adına dirhem ve di-ar bastırdı, üzerine de şu ayet-i kerimeyi yazdırdı:

«Dogrusu Allah, kendi uğrunda, kenetlenmiş bir duvar gibi sıra halinde savasanları sever.» (es-Saff, 4.)

Sonra Ebü's-Seraya, askerlerini Basra, Vasit ve Medain'e gönderdi. Bu birlikler, oradaki napleri bozguna uğratarak sözü edilen şehirlere zorla girdiler. Kuvvetleri fazlalardı.

Hasan b. Sehl, bu durumdan kaygılanarak Harseme'ye bir mektup yazıp Ebü's-Seraya ile savaşmak üzere kendisinin yardıma çağırdı. Ama Harseme

önce bu çağriya icabet etmedi. Daha sonra geldi Ebü's-Seraya'nin karsisine çıktı. Ebü's-Seraya defalarca maglup oldu. Geri püskürtüldü. Nihayet Küfe'ye kadar geri gitti. Talibiler, Küfe'de-ki Abbasilerin evlerine hücum edip oralari yagmaladılar. Tarlaları ve çiftlikleri tahrib ettiler. Çok çirkin isler yaptılar.

Ebü's-Seraya, Medain halkına haber gönderip onları yardıma çağırdı. Onlar da bu çağrisına icabet ettiler.

Sonra Mekke'ye hac işlerini yürütmek üzere Hüseyin b. Hasan el-Eftas'ı gönderdi. Ama Hüseyin alenen Mekke'ye girmekten korktu. Mekke naibi Davud b. İsa b. Musa b. Ali b. Abdullah b. Abbas onun gelmekten olduğunu duyunca korkarak Mekke'den kaçıp Irak'a gitti. İnsanlar üç gün imamsız kaldılar. Müezzîn Ahmed b. Muhammed b. Velid el-Ezrakî'den imamlık yapmasını istediklerinde, o imamlık yapmaya yanaşmadı. Mekke kadisi Muhammed b. Abdurrahman el-Mah-zumî'den imamlık yapmasını istediler. O da bu isteği yerine getirmedi ve: «Kim için dua edeceğim? Artık beldelerin naibleri kaçıp gitmişler.» dedi. Bunun üzerine Mekkeliler bir adamı öne geçirdikler. O adam halka ögle ve ikinci namazlarını kildirdi.

Bu haber Hüseyin el-Eftas'a ulaştırılınca o akşam namazı vaktinden önce on adamıyla birlikte Mekke'ye girdi. Ka'be'yi tavaf etti. Sonra geceleyin Arafat'a gidip vakfe yaptı. Cemaata sabah namazını Müzdelife'de kildirdi. Hac menasikinin ifa edileceği diğer günlerde Mina'da kaldı. Halk, imamsız olarak Arafat'tan Mekke'ye döndü.

Bu senede İshak b. Süleyman, İbn Nünieyr, İbn Sabur, Muti el-Belhî'nin babası Arar el-Anbarî ve Yunus b. Bükeyr vefat ettiler. [24]

Hicretin İkiyüzüncü Senesi

Bu senenin ilk gününde Hüseyin b. Hasan el-Eftas, üçgen şeklinde yapılmış bir hasır üzerinde Makam-i İbrahim'in arkasında oturdu. jCa'be'nin üzerinde bulunan Abbasi örtülerinin çıkarılmasını emretti. «Ka'be'yi onların örtülerinden temizleyeceğiz.» dedi ve Ka'be'ye, üzerinde Ebu s-Seraya'nın adı yazılı iki sarı örtü geçirdi. Sonra Ka'be'de-

ki malları aldı.

Abbasilerin buradaki mallarını arastırdı ve ganimet kabul ederek bu mallara el koydu. Öyle ki, bazı kimselerin mallarını ellerinden alıyor ve bunların, siyah giyinen Abbasilere ait olduğunu iddia ediyordu. Halk, onun yüzünden dağlara kaçıp gitti. Sütunların tepelerindeki altın işlemeleri alarak erittirdi. Çok uğrastıktan sonra, sütunların tepesindeki altınlardan ancak az bir miktar elde edilebiliyordu. Mes-cid-i Haram'daki sebekeleri söküp ucuz fiyata sattılar. Çok kötü bir durum ortaya koydular.

Hüseyin b. Hasan el-Eftas, bu arada Ebu s-Seraya'mn öldürüldüğünü duyunca, bunu etrafındakilerden gizledi. Talibilerden yasli bir adami Mekke'ye emir tayin etti. Kötü yönetimini devam ettirdi. Sonra muharrem ayinin 16'smda Mekke'den kaçti. Bunun sebebi, Harse-me'nin Ebü's-Seraya'yi maglub etmesi, ordusunu bozguna ugratmasi onu ve beraberindeki Talibileri Kûfe'den kovmasi idi. Harseme ile Mansur b. Mehdi, Kûfe'ye girdiler. Halka eman verdiler, kimseye ilismediler,

Ebü's-Seraya, beraberindeki adamlariyla Kadisiye'ye gitmis, oradan ayrilip yola koyulduğu sirada Me'mun'un bazi askerleri karsisina çikmistilar. Bu askerler onu bozguna ugrattilar ve agir sekilde yaraladilar. Sonra bunlar Cezire'ye, Ebü's-Seraya'nin Re'sul-Ayn'daki konagina gittiler. Yine bunlarin karsilarina bazi askerler çikti ve Ebus-Seraya'yi esir alip Hasan b. Senl'in bulunduğu Nahrevan sehrine götürdüler. O da Ebü's-Seraya'mn boynunun vurulmasini emretti. Kendisinden son derece korkmustu. Kesik basi sehirde dolastirildi. Gövdesinin de ikiye bölünerek Bagdat köprülerine asilmasini emretti.

Ebü's-Seraya'nin isyan hareketini baslatmasiyla öldürölmesi arasinda on aylık bir süre geçmişti.

Hasan b. Sehl b. Muhammed, Me'mun'a Ebü's-Seraya'nin basini gönderdi. Sairin biri bu konuda söyle demisti;

«Ey mü'minlerin emiri! Hüseyin b. Sehl vurdugunu görmedin mi?senin kilicinla onu

Onun, yani Ebü's-Seraya'nin kesik basini Merv sehrinde dolastirdi ve bu, âlemler için kalici bir ibret oldu.»

Basra sehri, Talibilerden Zeyd b. Musa b. Cafer b. Muhammed b. Ali b. Hüseyin b. Ali'nin elinde bulunuyordu. Buna Zeyd en-Nar deniliyordu. Çünkü Abbasilere ait çok evleri yakmisti. Ali b. Said, onu esir aldı, kendisine eman verdi. Onu ve beraberindeki komutanlari Talibilerle savasmak üzere Yemen'e gönderdi.

Bu senede Ibrahim b. Musa b. Cafer b. Muhammed b. Ali b. Hüseyin b. Ali ortaya çikip isyan hareketini baslattı. Yemenlilerden çok kimseyi öldürdüğü için kendisine "Kasap" anlamına gelen "Cezzar" deniliyordu. Yemenlilerin mallarini ganimet edindi. Önceki sayfalar-- da da anlattigimiz gibi Ibrahim b. Musa Mekke'de kalmis, orada birçok kötölükler icra etmisti. Ebü's-Seraya'nın öldürüldüğünü duyunca Yemen'e kaçmisti. Yemen naibi onun durumunu haber alinca Ye-men'i birakarak Horasan'a gitti. Mekke'den geçerken oradaki annesini de yanina aldı. Ibrahim b. Musa, Yemen ülkesini istila etmis ve anlatimi burada uzun sürecek savaslar cereyan etmisti.

Muhammed b. Cafer el-Alevî, kendi görüşünden ve iddialarından vazgeçti.

Mekke'de iken, halifelik iddiasında bulunuyordu. İddiasından vazgeçerken söyle demisti. «Ben Me'mun'un vefat ettiğini sanıyordum. Oysa hayatta olduğu kesinlik kazanmıştır. Daha önce halifelik için iddiada bulunduğumdan ötürü Allah'tan mağfiret diliyor ve ona tevbe ediyorum. Halifeye itaate dönüyorum. Ben Müslümanlardan biriyim.»

Harseme, Ebü's-Seraya ile bareberindeki hilafet valilerinden Muhammed b. Muhammed'i bozguna uğrattığında, bazı kimseler Me'-mun'a giderek, Harseme'nin Ebü's-Saraya ile haberlestigini ve isyani baslatmasını ona kendisinin emrettiğini söyleyip iftirada bulundular. Bunun üzerine Me'mun, Harseme'yi Merv sehrine çağırdı. Görevlilere emir vererek huzurunda onu dövdürdü, sonra hapse attırdı. Bundan birkaç gün sonra da öldürttü. Bu haber tümüyle gizlendi. Böylelikle onun defteri durulmuş oldu.

Harseme'nin ölüm haberi Bagdat'a ulastığında, halk tabakası ve isyancılar, Irak naibi Hasan b. Sehl ile alay etmeye başlayarak: «Biz Harseme'ye ve onun valilerine, ülkemizde kalmaları hususunda rıza göstermiyoruz.» dediler. Yerine naib olarak İshak b. Musa el-Mehdiyi geçirdiler. Bagdat'ın iki taran da bu hususta görüş birliği yaptılar.

Hasan b. Sehl'in etrafında, ümera ve askerlerden oluşan bir ce-aat toplandı. Halkın kendilerine uyacağı komutanları halka gönde-erek onları savaşa tesvik ettirdi. Böylece bu senenin saban ayında d üç gün süreyle savaş cereyan etti. Sonra ramazan ayında ralarında üç gün rfedecekleri erzaki vermesinin vakti geldi. Fakat vermedi, zilkade ayına, hasat mevsimine kadar geciktirdi.

Zilkade ayında kendisine Zeyd en-Nar denilen ve Ebü's-Seraya'-nin kardeşi olan Zeyd b. Musa ortaya çıkıp isyan hareketini başlattı. Enbar taraflarında ortaya çıkmısti. Bagdat naibi Ali b. Hisam, onun üzerine adamlar gönderdi. Kendisini yakalatıp huzuruna getirtti. Böylece Allah onun isyan atesini söndürdü.

Halife Me'mun, bu senede geride kalmis Abbasileri aratmaya başladı. Ne kadar Abbasi bulunduğunu tesbit ettirdi. Bunların sayısı kadm erkek olmak üzere 33.000'i buluyordu.

Bu senede Bizans imparatoru İlyon Öldürüldü. İlyon, Bizanslılara yedi yıl süreyle imparatorluk yapmısti. Ölümünden sonra imparatorluga onun naibi Mihail geçti.

Bu senede Me'mun, Yahya b. Amir b. İsmail'i öldürdü. Çünkü o, Me'mun'a: «Ey kafirlerin emiri!» diye hitab etmisti. Bu nedenle eli kolu bağlı olarak Me'mun'un huzurunda Öldürüldü.

Bu senede Resid'in oğlu Muhammed b. el-Mutasim insanlara haccettirdi.

Bu senede Esbat b. Muhammed, Ebu Damre Enes b. İyaz, Müslim b.

Kuteybe, Ömer b. Abdülvahid, İbn Ebi Füdeyk, Mübessir b. İsmail, Muhammed b. Cübeyr ve Muaz b. Hisam vefat ettiler. [25]

Hicretin İkiyüzbirinci Senesi

Bu senede Bagdat halkı, Mansur b. Mehdi'ye halife olması için tesvikte bulundular, ama o buna yanasmadı. Bu defa Me'mun'un vekili olmasını ve hutbede onun için dua etmesini teklif ettiler. Bu tekliflerini kabul etti. Bagdatlılar, bu yüzden aralarında cereyan eden birçok savaflardan sonra, Hasan b. Sehl'in naibi olarak Bagdat'ta bulunan Ali b. Hisam'ı kovdular.

Bu senede hirsızlar, yankesiciler ve fasıklar Bagdat ve çevresindeki köylerde umumi bir bela haline geldiler. Bunlar, adama gelip ön-Ce kendisinden Ödünç para istiyorlar, adam vermeyince evindeki tüm 6Syalanni alıp götürüyorlardı. Bazan genç oğlanlara ve kadınlara da saldırıyorlardı. Köy halkına geliyorlar, davarlarını ve sürülerini önleme katıyorlar, begendikleri oğlan ve kadınları da alıp götürüyorlar-J- Katr-ü Bel kasabasının mallarını yağmalamışlar, geride hiçbir şey bırakmamışlardı.

Halid ed-Deryus adında bir adam, halkı bunlara karşı birlesmeye çağırdı. Horasanlılardan Sehl b. Selame Ebu Hatim el-Ensârî adında bir adam da bu iş için halka çağrıda bulundu. Bunların etrafında bir topluluk oluştu. Bu fasık, yankesici ve gaspçılarının serlerinden insanları korudular, onlarla savastılar, yeryüzünde fesat çıkarmalarına engel oldular. İşler tekrar düzeldi ve eski haline döndü. Bu hadise, bu senenin saban ve ramazan ayında vuku bulmuştu.

Bu senenin sevval ayında Hasan b. Sehl, Bagdat'a döndü, askerlerle barış yaptı. Mansur b. el Mehdi ile kendisine uyan ümera, birbirlerinden ayrıldılar.

Bu senede Me'mun, Ali er-Rıza b. Musa el-Kazım b. Cafer es-Sa-dık b. Muhammed b. Hüseyin es-Sehid b. Ali b. Ebi Talib'in kendisinden sonra veliaht olması için halktan bey'at aldı ve bu veliahdına da Âl-i Muhammed'den Rıza adını verdi. Artık siyah giysilerin»çıkarıl-masını, yerine yeşil giysilerin giyilmesini emretti. Kendisi ve askerleri de siyah giysiler yerine yeşil giysiler giydiler. Bu hükmünü bütün beldelere ve mintikalara yazdı. Veliahdına hicri 201. senenin ramazan ayının ikinci gecesinde, sahı gecesi bey'at edildi.

Me'mun, Ali er-Rıza'nın, Ehl-i Beyt'in en hayırlı kisi olduğunu anlamıştı. Abbasiler içerisinde; onun gibi liyakatlı, onun gibi salih amel işleyen, onun gibi dindar olan başka bir kimse yoktu. Bu nedenle Me'mun onu kendisinden sonrası için veliaht tayin etti. [26]

Bagdatlıların İbrahim B. Mehdiye Bey'at Etmeleri

Me'mun'un veliahd olarak Ali er-Riza için bey'at aldigina dair haberler ulasinca, halk kendi arasinda ayriliga düstü. Kimi bu habere uyup bey'at etti, kimi uymayıp bey'attan imtina etti. Abbasilerin tümü bu bey'ata yanasmadı. Bu nedenle Mehdi'nin ogullari Ibrahim ile Mansur, karsi harekete geçtiler.

Zilhicce ayinin bitimine bes gün kala sali günü, Abbasiler, Ibrahim b. Mehdiye bey'atlanni açiga vurdular ve ona "Mübarek" lakabini taktılar. Ibrahim, siyah renkliydi. Ondan sonra da kardesinin oglu Ishak b. Musa b. Mehdi'nin veliahtligina bey'at ettiler ve Me'mun'un halifeligini tanimadılar. Zilhiccenin bitimine iki gece kala cuma günü oldugunda, halk, önce Me'mun, sonra da oglu Ibrahim için dua yapmak isteyince büyük çoğunluk; «Sadece Ibrahim için dua edin.» dediler. Bu nedenle arkalarinda ihtilaf ve kararsizlik görüldü. Cuma namazi kilinmedi. İnsanlar o gün yalnız baslarına dörder rekât öğle namazi kildılar.

Bu senede Taberistan naibi, o bölgenin daglarını, Lariz ve Sirez beldelerini fethetti. Ibn Hazm'in anlattigina göre Süllem el-Hasir bu konuda bir siir söylemistir. Ibn Cevzi ile digerlerinin anlattigina göre ise Süllem bundan iki sene önce vefat etmistir. Dogrusunu Allah bilir

Bu senede Horasan, Rey ve Isfahan halki siddetli bir kitliga maruz kaldılar. Gıda maddeleri asiri sekilde pahalilandi.

Bu senede Bebek el-Hürremî harekete geçti. Asagi tabakadan ve cahillerden bir grup kendisine tabi oldular. Bunlar, ruh göçünün varligini iddia ediyorlardı. Bunun akibeti hakkında bilgiler, ilerideki sayfalarda verilecektir.

Bu senede Ishak b. Musa b. Isa el-Hasimî insanlara haccettirdi.

Bu senede meshur şahsiyetlerden Ebu Üsame Hammad b. Üsa-rae Hammad b. Mes'ade, Haresi b. Ammare, Ali b. Asim, Ebü's-Sera-. ya'nm arkadası Muhammed b. Muhammed vefat ettiler. Küfe halki, Ibn Taba Taba'dan sonra Muhammed b. Muhammed'e bey'at etmistir. [27]

Hicretin İkiyüzikinci Senesi

Bu senenin ilk gününde, Bagdat sehrinde Ibrahim b. el-Mehdi'nin halifeligine bey'at edildi ve Me'mun halifelikten hal' edildi. Muharrem ayinin besinde cuma günü, Ibrahim b. Mehdi minbere çıktı. Halk ona bey'atta bulundu ve kendisine, "Mübarek" lakabi takildi. Küfe ve Sevad topraklarına sahip oldu. Askerler kendisinden erzaklarını istediler. Biraz geciktirdi, sonra herbirine 200'er dirhem verdi. Ayrıca Se-. vad topragından da her birine birseyler verilmesine hükmetti. Bunun üzerine askerler Sevad'a giderek buldukları herseyi yağmaladılar. Çiftçilerin ürünlerini ellerinden aldılar, sultanin payına düşen ürünlere de el koydular.

Ibrahim b. Mehdi, Bagdat'in dogu yakasina Abbas b. Musa el-Ha-di'yi; bati yakasina da Ishak b. Musa el-Hadi'yi naib tayin etti.

Bu senede Mehdi b. Ulvan adinda bir Harici ortaya çıkararak isyan hareketi baslatti. Ibrahim de Harun Resid'in oglu Ebu Ishak el-Muta-sim'in komutasinda bir ümera cemaatini bir grup askerle birlikte onun üzerine gönderdi. Onu bozguna ugratti, tuzagini basina geçirdi.

Bu senede Ebü's-Seraya'nin kardesi ortaya çıktı. Kûfe'de beyaz elbiseler giydi. Ibrahim b. Mehdi, onu öldürecek birini üzerine saldı. Gönderilen bu adam, Ebu s-Seraya'nın kardesini öldürdü ve kesik ba-Smi Ibrahim'e gönderdi.

Bu senenin rebiyülahir ayinin 14. gecesinde gökte bir kirmizilik belirdi, sonra bu kirmizilik gitti. Semada gecenin sonuna kadar iki kızıl çizgi görüldü, gecenin sonunda bunlar da kayboldu.

ibrahim ile Me'mun'un askerleri arasında, Kûfe'de savaşılar cereyan etti. İki taraf siddetlice arpistılar. Ibrahim'in askerleri, siyahlar giyinmiş, Me'mun'un askerleri ise yesiller giyinmişlerdi. Aralarındaki savaş, receb ayinin sonuna kadar devam etti.

Bu senede Ibrahim b. Mehdi, Sehl b. Selanie adındaki gönüllüyü yakalatıp zindana attı. Çünkü Sehl'in etrafında iyiligi emredip kötülüğü meneden bir grup insan oluştı. Bunlar her ne kadar bu güzel görevi ifa ediyorlarsa da; hadlerini asip sultanin aleyhinde bulunmaya başlamışlar; halkı, kitap ve sünnete uyup kıyamda bulunmaya davet etmişlerdi. Sehl'in evinin kapısı, sultan kapısına dönmüştü. Kendisinin ve adamlarının üzerinde, silahlar ve hakimiyet debdebesi vardı. Sultanin askerleri onunla savastılar ve kendisi ile adamlarını kirip geçirdiler. O da silahi bıraktı, kadınlar ve seyirciler arasına kaçıp evlerden birinde gizlendi. Yakalanıp Ibrahim'in huzuruna getirildi. Ibrahim onu zindana attı. Zindanda tam bir sene kaldı.

Bu senede Me'mun, Irak'a gitmek üzere Horasan'dan yola çıktı. Bunun sebebi de suydı: Ali b. Musa er-Rıza, Me'mun'a, insanların Irak'ta fitne ve ihtilafa düştüklerini; Hasimilerin halka, Me'mun'un büyülenip zindana atıldığını bildirdiklerini, halkın Ali b. Musa'nın veliahtlığı için bey'at alınmasına karşı çıktığını ve Hasan b. Sehl ile Ibrahim b. el-Mehdi arasında savaşlar cereyan ettiğini bildirmişti. Me'mun da ümera ve yakınlarından bir grubu yanına toplantıya agırmış, bu durumu onlara sormuştu. Onlar da söylediklerinden sorumlu tutulmayacaklarına dair kendisinden söz aldıktan sonra, Ali er-Rıza'nın sözlerini doğrulamış ve söyle demişlerdi:

«Fadl b. Sehl, sana Harseme'nin öldürölmesini güzel gösterdi. -Oysa Harseme senin samimi adamındı. Şimdi sen, Fadl b. Sehl'i hemen öldür. Tahir b. Hüseyin'e gelince; o, senin halifeliğine zemin hazırlayıp ve

halifeligin tümüyle senin eline geçmesine yardımcı olmasına ragmen, sen onu Rakka'ya sürgün ettin. O da orada pasif bir şekilde oturmakta ve sen onu hiçbir işe karistirmamaktasin. Her taraf kötülük kaynıyor; fitne, memleketin her tarafina dal budak salmis!»

Me'mun, bu haberlerin dogrulanmasi üzerine, Bagdat'a hareket etmek için etrafina emir verdi.

Fadl b. Sehl, ümera ve yakınlarinin Me'mun nezdinde kendisi a-leyhinde ittifak kurduklarini anlayınca; bir kismini dayaga çekti, bir kisminin sakallarini yoldu. Me'mun da Bagdat'a gitmek üzere yola koyuldu. Serahs'a vardigi sirada, halktan bir grup, hamamda bulunan Me'mun'un veziri Fadl b. Sehl'e saldirarak kendisini kiliçla öldürdüler. Bu hadise, bu senenin sevval ayinin ikisinde, cuma günü vuku bulmustu. Fadl, öldürüldüğünde altmis yasinda idi.

Me'mun, Onu Öldürenlerin pesine adamlar takip aratmaya basladi, yakalanip getirildiler. Bunlar dört köle idi. Sonra Fadl b. Sehl'in kardesi Hasan'a mektup yazarak bassagligi dilegini ilettili ve Fadl'm verine kendisini vezirlige atadi. Me'mun, ramazan bayraminin birinci gününde Serahs'tan hareket ederek Irak yoluna koyuldu. Ibrahim b. Mehdi ise Medain'de bulunuyordu. Karsisinda, Me'mun tarafından gönderilen ve kendisiyle savasan bir askeri birlik vardi.

Bu senede Hasan b. Sehl'in kizi Boran evlendi. Ali b. Musa er-Ri-Za kizi Ümmü Habib'i gelin etti, oğlu Muhammed b. Ali b. Musa'yi da diger kizi Ümmü Fadl ile berdel yaptirarak evlendirdi.

Bu senede Ali er-Riza'nın kardesi Ibrahim b. Musa b. Cafer, insanlara haccettirdi ve Me'mun'dan sonra kardesi için dua yapti. Hac vazifesini ifa ettikten sonra Yemene döndü. Çünkü Yemen'i Han-deveyh b. Ali b. Musa b. Mahan istila etmis ve orada hakimiyetini.

ilan etmist.

Bu senede Eyyüb b. Süveyd, Damüre, Amr b. Habib, vezir Fadl b. Sehl ve Ebu Yahya el-Hammanî vefat ettiler. [28]

Hicretin İkiyüzüçüncü Senesi

Bu senede Me'mun Irak'a ulasti. Tus sehrine ugrayip orada mola verdi. Babasinin mezarı yaninda, safer ayinin birkaç gününü geçirdi.

Bu ayin sonunda, bir gün Ali b. Musa er-Riza, üzüm yerken ansizin öldü. Me'mun, cenaze namazini kildirip babasi Harun Resid'in bitisigine defnettili. Görünüste onun için çok üzüldü. Hasan b. Sehl'e mektup yazarak bassagligi diledi ve ne kadar çok üzüldüğünü anlatti. Abbasilere de mektup yazarak söyle dedi: «Benden sonraki dönem için Ali b. Musa er-Riza'yi veliaht tayin

ettigimden ötürü bana kizmistiniz. Iste simdi o vefat etti. Tekrar emrimi dinlemeye ve bana itaat etmeye dönün.»

Abbasiler de ona, bayagi bir kimseye yazilacak sekilde, en agir cevaplari içeren bir mektup yazip gönderdiler.

Bu senede bazi asiler, Hasan b. Sehl'e saldirdilar. Onu zincire vurup bir eve hapsedtiler. Emirler, bu durumu bir mektupla Me'mun'a bildirdiler. O da gönderdigi cevabi mektupta: «Su mektubumun ardi sira hemen yaniniza geliyorum.» dedi.

Daha sonra Ibrahim ile Bagdatlilar arasinda, çok savaslar cereyan etti. Bagdatlilar kendisine karsi protesto hareketleri yaptilar ve

öfke duydular.

Bu yüzden Bagdat'ta, birçok fasiklar ve yagmacilar ortaya çıktı, fitne atesleri alevlendi. Isler iyiden iyiye kötülesti. Halk cuma günü, cuma namazini degil de ögle namazini kildilar. Hutbe okumaksizm Müezzinler onlara imamlik ettiler ve dörder rekate Ögle namazim kildilar. Is cidden zorlasti, insanlar kendi aralarinda Ibrahim'in taraf-

tarlan ve Me'mun'un taraftarlari olmak üzere ikiye ayrildilar. Daha sonra Me'mun'un taraftarlari, Ibrahim'in taraftarlarina galip oldular. [29]

Bagdatlilarin Ibrahim B. Mehdi'yi Hal' Etmeleri

Bir sonraki cuma günü oldugunda, halk Me'mun'a dua etti ve Ibrahim'i halifelikten hal' etti. Humeyd b. Abdülhamid de Me'mun tarafından bir askeri birlikle gelerek Bagdat'i kusatma altina aldi. Askerlerine maaslarini verecegini söyleyerek ümitlendirdi. Onlar da emrini dinleyip Me'mun'a itaat edeceklerini söylediler.

Isa b. Muhammed b. Ebi Halid, Ibrahim b. Mehdi'nin taraftarlariyla savasti. Sonra Isa tuzak kurarak, Ibrahim'in Me'mun taraftarlarinin eline esir düşmesine zemin hazirladi. Tekrar Ibrahim bu senenin sonunda kaçip gizlendi. O, bir yıl onbir ay oniki gün süreyle hüküm sürdü. Bu esnada Me'mun da Hemedan'a geldi. Askerleri Bagdat'i kurtarmis, halkin ona itaatini saglamislardi.

Bu senede Süleyman b. Abdullah b. Süleyman b. Ali insanlara haccettirdi.

Bu senede vefat eden meshur sahsiyetler arasinda Ali b. Musa da vardi. [30]

Ali B.Musa

Ali b. Musa b. Cafer b. Muhammed b. Ali b. Hüseyin b. Ali b. Ebi Talib el-Kurasi el-Hasimi el-Alevî. Riza lakabini almisti. Me'mun, o-nun için halifelikten feragat ederek onu halifelige geçirmeye niyetlenmisti. Ama o bunu kabul etmeyince, Me'mun onu, kendisinden sonraki dönem için

veliaht tayin etmistir. Nitekim bunu önceki kısımlarda da anlatmistik.

Ali b. Musa, bu senenin safer ayında Tus sehrinde vefat etti. Babasından ve baska kimselerden hadis rivayet etti. Aralarında Me'mun, Ebü's-Salt el-Herevî, nahivci Ebu Osman el-Mazinî gibi

kimselerin bulunduğu bir cemaat da kendisinden hadis rivayet etmistir.

Nahivci Ebu Osman el-Mazinî söyle demistir:

«Ben, Ali b. Musa er-Riza'nın: "Cenâb-i Allah, kullan yapamaya-caklan işlerle yükümlü kilmayacak kadar adildir, kullar ise yapmak istediklerini yapmaktan acizdirler." dedigini rivayet ettim.»

Ali b. Musa'nın siirlerinden biri sudur:

«Hepimiz ecel çerçevesinde bir miktar emel besleriz. Ölümle emelin afetleridirler.

Asilsiz kuruntular insani aldatmasin,

Çalışmaya bak, sakatlıkları kendinden uzaklastir.

Dünya, yok olucu bir gölge gibidir.

Kisi o gölgede gelip dinlenir, sonra kalkip gider.» [31]

Hicretin İkiyüzdördüncü Senesi

Bu senede Me'mun Irak diyarına geldi. Bunun sebebi de suydı: O Gürcan'a gelmiş, orada bir ay ikamet etmiş, sonra da oradan ayrılıp yola koyulmuştu. Her bir konakta, bir iki gün dinleniyordu. Sonra Nahrevan'a geldi, orada sekiz gün ikamet etti. Rakka'da bulunan Ta-hir b. Hüseyin'e mektup yazıp Nahrevan'a, yanına gelmesini emretti' O da bu emir üzerine Nahrevan'a gitti. Kendisini, Me'mun'un ailesinin önde gelenleri, komutanlar ve kalabalık bir askeri birlik karşıladı.

Safer ayının 14'ünde cumartesi günü öğleye doğru Me'mun, debdebe ve gösteriş içinde Bağdat'a girdi. Beraberinde büyük bir ordu bulunuyordu. Kendisinin, adamlarının ve savaşçılarının üzerinde yeşil giysiler vardı. Bunun üzerine Bağdatlılar ve tüm Hasimiler, yeşil

giysiler giydiler.

Me'mun, önce Rusafe'de konakladı, daha sonra Dicle köskünde ikamet etti. Emirler ve devlet erkani, normal âdetleri üzere yanma

girip çıkıyorlardı.

Bagdatlılar, eski elbiselerini bırakıp yeşil elbiseler giymeye başladılar. Buldukları tüm siyah elbiseleri de yaktılar. Bu hal sekiz gün devam etti. Sonra Tahir b. Hüseyin, Me'mun'a ihtiyaçlarını arzetti. Ona sunduğu ilk maruzat arasında, tekrar siyah elbiselere dönülmesi isteğı vardı. Çünkü bu

elbise, peygamber mirasçisi olan babalarının devletinin bir sembolü idi.

Bunun üzerine Me'mun, safer ayının 28'inde, cumartesi günü halkın huzuruna yesil elbiselerle çıktı. Sonra siyah bir elbise getirilmesini emretti. Getirilen bu siyah elbiseyi Tahir'e giydirdi. Ondan sonra emirlerin bir kısmı siyah elbiseler giyindiler. Halk bu durumu görünce, tekrar eski âdetlerine dönerek siyah elbiseler giymeye başladılar. Me'mun, böylece halkın kendisine itaat ettiğini ve muvaffak olduğunu anladı.

Baska bir rivayette anlatıldığına göre o, Bagdat'a gelisinden sonra yirmiyedi gün müddetle yesil elbiseler giymisti. Dogrusunu Allah bilir.

Gizlendikten alti ay ve birkaç gün sonra, amcası Ibrahim b. Mehdi yanına geldiginde Me'mun ona söyle dedi: «Sen siyahların halifesinin.» Ibrahim, özür dileyip kendisini affetmesini istedi. Sonra söyle dedi: «Ey mü'minlerin emiri, ben, senin affederek kendisine lütufta bulunmus olduğun kimseyim.» Böyle dedikten sonra da ona su srrj okudu:

«Sehametli adamlara siyah elbiseler, hakaret sebebi olamaz. Bu, edepli ve dahi yigitlere de hakaret nedeni değildir. Eger siyahlıkta senin nasibin olmussa benden, Ben de senden ak bir ahlaki pay olarak aldım.»

Ibn Hallikan dedi ki: Müteahhirinden sonra Nasrullah b. Kalanis el-Iskenderî de bu anlamda su siiri nazmetmistir:

«Nice siyahlar var ki, o fiiliyyatta beyazdır. Onun yanında miski, kafur kokusu kiskanır. Gözün kara kısmı gibi ki, insanlar onu siyah sanırlar. Ama aslında o nurdur.»

Halife Me'mun, amcası Ibrahim b. Mehdi'yi öldürmek hususunda arkadaşlarından bazilarına danisti. Ahmed b. Halid adındaki sasi vezir ona söyle dedi: «Ey mü'minlerin emiri! Eger sen onu öldürürsen bu hususta muhaliflerin olacaktır, ama onu affedersen muhalifin olmayacaktır.»

Bundan sonra Me'mun, Dicle kıyısında kendi sarayının bitisiginde köşkler yaptırmaya başladı. Fitneler dindi, serler uzaklastı.

Me'mun, Sevad halkının ürünlerinin ellide birinin alınmasını emretti. Daha önce ürünlerinin yansı ellerinden alınıyordu. Çesitli bel-delerdeki haraçların çoğunu da kaldirdi. Birçok konuda halka merhametle muamelede bulundu. Kardesi Ebu Isa b. Resid'i Küfe valiligine, kardesi Salih'i Basra valiligine, Ubeydullah b. Hüseyin b. Abdullah b. Abbas b. Ali b. Ebi Talib'i Haremeyn valiligine tayin etti. Bu senede bu Haremeyn valisi insanlara haccettirmisti.

Bu senede Yahya b. Muaz, Babek el-Hürremî ile savasmis, ancak onu yenememisti.

Bu senede vefat eden meshur sahsiyetler arasında su isimler vardi: [32]

Imam Safî

"Tabakatü's-Safiiyyin" adli kitabimizin evvelinde Imam Safî'nin biyografisini uzun uzadiya anlatmistik. Burada kendisinden kisaca bahsedecegiz. Bu hususta Allah'in yardimini diliyoruz.

Muhammed b. Idris b. Abbas b. Osman b. Safii b. Saib b. Ubeyu b. Abdi Yezid b. Hasini b. Muttalib b. Abdimenaf b. Kusay el-Kurasi el-Muttalibî. Saib b. Ubeyd, Bedir savasinda Müslüman olmustu. Oglu Safii b. Saib, küçük yastaki sahabelerdendi.

Imam Safî'nin annesi Ezdiye'dir. Kendisine hamile kaldiginda, rahminden Müsteri yildizinin çıktigini ve Misir'a gidip indigini görmüstü. Sonra her beldeye onun isiklari yayilmisti.

Imam Safî, Gazze'de dogdu. Askalan'da veya Yemen'de dogduguna dair bazi rivayetler de vardır. Dogum tarihi hicretin 150. senesi-dir. Kendisi küçük yasta iken babasini kaybetti. Annesi, nesebi zayi olmasin diye onu iki yasinda iken alip Mekke'ye götürdü. Mekke'de yetisti, yedi yasinda iken Kur'ân okudu, on yasinda iken Muvatta'i ezberledi. Onbes yasinda iken fetva vermeye basladi. Baska bir rivayette anlatildigina göre ise onsekiz yasinda iken fetva vermeye baslamistir. Fetva vermesine seyhi Müslim b. Halid ez-Zencî izin vermisti.

Lügat ve siirle ilgilendi. Hüzeyl kabilesi arasinda on sene kadar kaldi. Yirmi sene kadar kalmis olduguna dair zayif bir rivayet de vardır. Hüzeyliler'den Arap lügatlerini ve fesahatini öğrendi. Seyhlerden ve imamlardan olusan bir cemaattan çok hadis dinledi. Ezberledigi "Muvatta"i Imam Malik'in huzurunda okudu. Imam Malik, onun okuyus ve gayretini begenip takdir etti.

Müslim b. Halid ez-Zencî'den sonra, Imam Malik'ten Hicazlılarm ilmini öğrendi. Birçok kimseler de kendisinden rivayetlerde bulundular ki, bunlari adlarini alfabetik siraya göre iki mertebede anlatmisiz dir.

Sebl, Ibn Kesir, Mücahid, Ibn Abbas, Übey b. Ka'b, Rasûlullah (s.a.v.), Cebrail ve yüce Allah silsilesine riayet ederek Imam Safî, Kur'ân-i Kerim'i Ismail b. Konstantin'in yaninda okudu.

Imam Safî, fikh derslerini; Müslim b. Halid, Ibn Cüreyc, Atâ, İbn Abbas, İbn Zübeyr ve bu son ikisinden baska diger bir grup sahabelerden almistir ki, bunlari arasinda Amr b. Ali, İbn Mesud, Zeyd b. Sabit yaninda diger sahabeler de vardır. Bunlari tamami, fikhi Rasûlullah (s.a.v.)'tan öğrenmislerdi. Imam Safî ayrica Imam Malik'ten ve diger üstadlarindan fikh dersleri aldı. Bir cemaat da ondan fikh dersleri aldilar ki, onlari adlarini zikretmisizdir. Onlardan sonra zamanimiza kadar birçok kimseler onun yazmis olduğu kitaplardan fikh ilmini öğrenmislerdir.

İbn Ebi Hatim'in rivayetine göre İmam Safiî, Yemen'e bağlı Nec-ran'da hakimlik yapmıştır. Sonra bazı kimseler, ona karşı taassuba yeltenerek Harun Resid'e jurnallediler ve hilafete niyeti olduğunu söylediler. Bunun üzerine zincire vuruldu ve katıra bindirilerek, hicretin 184. senesinde, otuz yaşında iken Bağdat'a, halife Harun Re-Sid'in huzuruna götürüldü.

Halifenin huzurunda Muhammed b. Hasan ile münazara yaptı. Muhammed b. Hasan, onun hakkında güzel sözler söyledi. Harun Re-sid de kendisine yapılan isnadların asılsız olduğunu anlayarak suçsuzluğuna karar verdi.

Muhammed b. Hasan, onu alıp kendi yanında konuk etti. Ebu Yusuf, bundan bir sene önce vefat etmişti. Bundan iki sene önce vefat etmiş olduğuna dair zayıf bir rivayet de vardır. Muhammed b. Hasan İmam Safiî'ye ikramda bulundu. İmam Safiî de bir deve yükü ağırlığınca ondan nakiller yazdı. Sonra Harun Resid, ona 2.000 dinar (baska bir rivayete göre ise 5.000 dinar) verdi.

Sonra İmam Safiî, Mekke'ye döndü. Elde ettiği paraları akrabalarına, amcazadelerine ve hisimlerine dağıttı. Sonra hicretin 195. senesinde Irak'a döndü.

Bu defa aralarında Ahmed b. Hanbel, Ebu Sevr, Hüseyin b. Ali el-Kerabisî, Haris b. Süreyh el-Bakkal, Ebu Abdurrahman es-Safiî, Zafe-ranî ve diğerlerinin de bulunduğu bir âlimler topluluğu etrafında toplandı. Buradan da Mekke'ye döndü. Mekke'den, hicretin 198. senesinde tekrar Bağdat'a döndü. Bağdat'tan da Misir'a intikal etti ve hicretin 204. senesinde vefat edinceye kadar Misir'da kaldı.

Misir'da, "el-Ümm" adlı kitabını tasnif etti. Bu, onun cedit kitap-larındandı. Çünkü bu kitap, Misirli Rebi' b. Süleyman'ın rivayetin-dendir. İmamü'l-Haremeyn ile diğerlerinin iddiasına göre ise bu kitap kav-l-i kadimdendir. Ama bu, doğruluktan uzak bir ifade ve yadırganacak bir iddiadır. Doğrusunu Allah bilir.

Aralarında Abdurrahman b. Mehdi'nin de bulunduğu birçok büyük imam, İmam Safiî'yi övmüşlerdir. Abdurrahman, usulle ilgili bir kitap yazmasını ondan istemiş, o da onun bu istegine uyarak "er-Ri-sale"sini yazmıştı. Abdurrahman, her namazdan sonra onun için dua ederdi.

İmam Safiî'nin üstadları şunlardır: Malik b. Enes, Kuteybe b. Sa-id (Bu, İmam Safiî'nin imam olduğunu söylerdi.), Süfyan b. Uyeyne, Yahya b. Said el-Kettan (Bu da namazlarında İmani Safiî'ye dua ederdi.), Ebu Ubeyd (Bu da; İmam Safiî'den daha fesahatli, daha tak-vah birini görmedim, demistir), Yahya b. Eksem el-Kadî, İshak b. Ra-haveyh, Muhammed b. Hasan ve daha baskaları. Üstadlarımın tümünün adını anmak, burada çok yer isgal edecektir.

Imam Ahmed b. Hanbel, kirk sene kadar bir süre namazlardan sonra Imam Safiî için dua ederdi.

Ebu Davud, Ebu Hüreyre'den rivayet etti ki; Peygamber (s.a.v.) söyle buyurmıştır:

«Dogrusu Cenâb-i Allah, her yüz senenin basında bu ümmete, dini işlerini yenileyecek birini gönderir.»

Imam Ahmed b. Hanbel, bu hadis ile ilgili yorumunda söyle demiştir- «Ömer b. Abdülaziz, ilk yüz senenin basında gönderilmisti. Safiî jSe ikinci yüz senenin basında gönderilmiştir.»

Ebu Davud et-Tayalisi, Abdullah b. Mesud'dan rivayet etti ki; Ra-sûlullah (s.a.v.) söyle buyurmıştır:

«Kureys'e sövmeyin, çünkü Kureys'in âlimi yeryüzünü ilimle dolduracaktır, Allah'im, sen Kureys'in evveline azab ve kötü akibet tattirdigina göre ahirine bagis tattir.»

Bu hadis, bu bakımdan gariptir. Hakim de "Müstedrek" aaii eserinde Ebu Hüreyre'den böyle bir hadis rivayet etmiştir.

Ebu Nuaym Abdiilmelik b. Muhammed el-Isferayinî; «Bu hadis, ancak Muhammed b. Idris es-Safiî'ye uymaktadır.» demistir. Bu rivayeti, Hatib nakletmiştir.

Yahya b. Maîn, Imam Safiî'den bahsederken; «O, çok dogru sözlü bir kimseydi. Onda sakincali hiçbir durum yoktur.» demistir.

Yine bir baska defasında Yahya b. Maîn onun hakkında söyle demistir:

«Eger yalan söylemek Imam Safiî için mutlak surette mubah olsaydi bile mürüvveti, onu yalan söylemekten menederdi.»

Ibn Ebi Hatim, babasının söyle dedigini nakletmiştir: «Safiî, bedenen fakihti, lisanen de dogru sözlüydü.»

Ravinin biri Ebu Zûr'a'nın söyle dedigini nakletmiştir: «Safiî'nin bildiklerinde, içinde yanlışlık bulunan bir hadis yoktur.»

Ebu Davud'dan da buna benzer bir söz nakledilmiştir.

Imamlar imami Muhammed b. Ishak b. Hüzeyme'ye: «Safiî'ye u-lasmayan bir sünnet var midir?» diye sorduklarında: «Hayir.» diye cevap vermisti. Bu demektir ki: Sünnet, bazen senediyle ona ulasmis; bazen mürsel olarak ulasmis, bazen de kitaplarında mevcut olduğu gibi münkati olarak ona ulasmistir. Dogrusunu Allah bilir.

Harmele, Imam Safiî'nin söyle dedigini nakletmiştir: «Bagdat'ta, sünnetin yardımcisi (Nasirus-sunne) diye adlandırildim.»

Ebu Sevr dedi ki: «Safiî'nin benzeri birini göremedik. O da kendi benzeri

birini görememistir.»

Zaferanî ile digerleri de böyle demislerdir.

imam Safiî'nin faziletleri ve üstünlükleri konusunda derlemis olduğu kitabında Davud b. Ali ez-Zahirî söyle demistir:

«Safiî'de öyle üstünlük ve faziletler vardı ki, baskalarında bu kadar üstünlük ve faziletler bir araya gelmemisti. Nesebi yüksekti, dini sahihti. İnanci sağlamdı. Nefsi cömertti. Hadisin sağlam ve sakat °lanmıJ nasihini, mensuhunu bilirdi. Kitab ve sünneti, halifelerin ya-Santılarını ezberle bilirdi. Güzel eserleri vardı. Arkadaşları ve öğrenci-leri, sağlam kimselerdendi. Mesela İmam Ahmed b. Hanbel, onun, zahidlik ve takva bakımından, sünneti uygulama cihetinden esi görölmemis derecede sağlam arkadaşlarındandı.»

Böyle dedikten sonra Davud b. Ali onun Bağdatlı ve Mısırlı arkadaşlarının adlarını sıralamıştır.

Ebu Davud, onun fıkıh öğrencileri arasında Ahmed b. Hanbel'i de zikretmiştir.

İmam Safiî, Kur'ân ve sünnetin manalarını en iyi bilenlerdendi Kur'ân ve sünnetten en iyi delil çıkaranlardandı. Doğru yol ve ihlaslı olma bakımından da insanların en ileri mertebede olanlarındandı.

Söyle derdi: «İsterdim ki, hiç bana nisbet edilmeksizin insanlar bu ilmi öğrensinler, ben bundan sevap kazanayım, ama beni övmesinler.»

Birçok kişi, onun söyle dediğini rivayet etmiştir: «Rasûlullah (s.a.v.)'m sahih hadisini gördüğünüz zaman o hadise göre amel edin ve benim kavlimi bir tarafa bırakın. Çünkü siz o sahih hadisi benden duymamış olsanız bile, ben de o hadise göre amel etmek ve ona göre konuşmak mecburiyetindeyim. Beni taklid etmeyin, kavlime iltifat etmeyin. Sahih bir hadisi gördüğünüzde, benim kavlime ters düşüyorsa kavlimi duvara çalin. Çünkü Rasûlullah in hadisine karşı benim kavlime itibar edilmez. Kulun sirk kasma dışında bütün günah çeşitleri ile Allah'ın huzuruna çıkması, onun kendi görüşüne ve hevesine uyması gibi bir kötü durumla Allah'ın huzuruna çıkmasından daha hayirlidir.»

Baska bir rivayete göre ise: «Kulun kelim ilmi ile Allah'ın huzuruna çıkmasından daha hayirlidir.» demistir.

Yine bir baska ravi tarafından anlatildigina göre İmam Safiî söyle demistir:

«Eğer insanlar kelamdaki görüşleri bilselerdi, aslandan kaçır gibi kelim ilminden kaçarlardı. Kelamcılarla ilgili olarak vereceğim hüküm şudur ki; onlar, hurma ağacının dala ile dövülsünler, kabileler arasında dolastırılarak teshir edilsinler ve onların aleyhinde yüksek sesle ilan edilerek: "Bu, kitab

ve sünneti terkedip kelama yönelen kimsenin cezasidir!" denilsin.»

Buvaytî, Safiî'nin söyle dedigini rivayet etmistir: «Hadisçilere sarilin; çünkü onlar, insanlar arasında en doğru kimselerdir. Hadisçi-lerden birini görürsen, sanki Rasûlullah'ın ashabından birini görmüş gibi olursun. Allah onlara hayır versin, onlar bizim için dinin asımı muhafaza ettiler. Onlara minnet borçluyuz.»

Imam Safiî'nin bu manada söyle bir siiri vardır:

«Kur'ân'dan başka bütün ilimler insani boş yere mesgul eder. Sadece hadis ve dinin fıkıh bilgisi hariç.

İlim dedigin; içinde "Bize rivayet etti ki..." ibaresi bulunandır. Bundan baskası şeytanların vesveseleridir.»

Imam Safiî söyle derdi: «Kur'ân, Allah kelamıdır; mahluk değildir. Mahluk olduğunu söyleyen kafirdir.»

Rebi'den ve onun Önde gelen arkadaşlarının birçokundan rivayet olunduguna göre Imam Safiî, Kur'ân-ı Kerim'de Allah'ın sıfatlarını anlatan ayetlere ve bu konuda varid olan hadislerle rastlandığında; bunları keyfiyetsiz, tesbihsiz, tarifsiz bir şekilde selef metoduna göre kabul eder, hiçbir yoruma girmezdi.

İbn Hüzeyme dedi ki: Müzeni, bana su siiri okudu ve söyle dedi: Imam Safiî, kendi nefsinı kastederek bize söyle bir siir okumustu:

«Ey Allah'im! Ben istemesem de senin istediğin olur.

Sen istemedikten sonra benim istediğim olmaz.

Kullan kendi bildiğince yarattın.

Genç ve yaşlı kişi, ilmin çerçevesinde akıp gider.

Kullardan kimi saki, kimi saiddir.

Kimi çirkin, kimi güzeldir.

Suna lütufta bulundun, sunu lütufsuz bıraktın.

Suna yardım ettin, sunu yarımsız bıraktın.»

Rebi', Imam Safiî'nin söyle dedigini rivayet etmistir: «Rasûlullah (s.a.v.)'tan sonra insanların en üstünü Ebu Bekir, ondan sonra Ömer, ondan sonra Osman, ondan sonra da Ali'dir.» Rebi1, Imam Safiî'nin kendisine su siiri okudugunu söylemiştir:

«İnsanlar eğri yola gittiler, nihayet dinde kendi görüşlerine uyup bid'atlar çıkardılar ki, peygamberler bu bid'atları getirmemişlerdi.

Nihayet çokları Allah'ın haklarını hafife aldılar, omuzlarına almakla yükümlü kıldıkları hakkı hiçe saydılar.»

"Tabakatu s-Safiiyye" adli kitabimizin bas kisminde, Imam Safiî'nin sünnetle ilgili siir, mensur, hikmet ve mev'izelerinden yeteri kadarim nakletmistik.

Imam Safii, Merttin 204. senesinin receb ayinin sonunda cuma günü (veya persembe günü) Misir'da ellidört yasinda iken vefat etti. Uzun boylu, beyaz terli heybetli bir kimseydi. Saçına sakalina kına yakardi. Siilere muhalifti. Allah ona rahmet etsin, makamini yüce kilsin.

Bu'senede Ish#k b. Fur^t Eçheb b. Abdülaziz el-Misri el-Malikî, Hasan b. Eiy\$ el-LuTiu el-Kufî el-Hanefî, "Müöned" adli eserin sahi-

bi ve hadis hafizlarından biri olan Ebu Davud Süleyman b. Davud et-Tayalisi, Ebu Bedir Süca' b. Velid, Ebu Bekir el-Hanefî, Abdülkerim Abdülvehhab b. Atâ el-Haffaf, lügat âlimlerinden Nadr b. Sümeyl ve tarih âlimlerinden Hisam b. Muhammed b. Saib el-Kelbî gibi meshur sahsiyetler vefat etmislerdir. [33]

Hicretin İkiyüzbesinci Senesi

Bu senede Me'mun, Tahir b. Hüseyin b. Mus'ab'i Bagdat, Irak Horasan ve dogudaki en uç bölgelere kadar yetkili vali olarak tayin etti. Ondan hosnud oldu, onun mertebesini yükseltti. Çünkü Hasan b. Sehl, Sevad bölgesinde hastalanmisti.

Me'mun, Tahir'in yerine Rakka ve Cezire valiliklerine Yahya b. Muaz'i atadi. Abdullah b. Tahir b. Hüseyin, bu senede Bagdat'a geldi. Babasi onu Rakka'da halef birakmis ve Nasr b. Sebes'le savasmasini kendisine emretmisti.

Me'mun, Zutlarla savasmasi için Isa b. Yezid el-Celudî'yi görevlendirdi. Isa b. Muhammed b. Ebi Halid'i de Azerbaycan valiligine atadi. Misir valisi Sirri b. Hakem, bu senede Misir'da vefat etti. Sind valisi, Davud b. Yezid idi. Me'mun, onun yerine kendisine yillik 1.000.000 dirhem haraç getirmesi sartiyla Bistr b. Davud'u atadi.

Bu senede Haremeyn valisi Ubeydullah b. Hasan, insanlara haccettirdi.

Bu senede Ishak b. Mansur es-Selulî, Bistr b. Bekr ed-Dimiskî, Ebu Amir el-Akdî, Muhammed b. Ubeyd et-Tenaftisî, Yakub el-Huda-rî, Ebu Süleyman ed-Daranî Abdurrâhman b. Atiyye gibi meshur sahsiyetler vefat ettiler. [34]

[1] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çagri Yayinlari: 10/377-378.

[2] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çagri Yayinlari: 10/378-379.

[3] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çagri Yayinlari: 10/379-380.

[4] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çagri Yayinlari: 10/380.

- [5] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/380-381.
- [6] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/381.
- [7] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/381-382.
- [8] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/383.
- [9] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/383.
- [10] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/383-384.
- [11] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/384-385.
- [12] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/386.
- [13] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/386.
- [14] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/386-400.
- [15] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/400.
- [16] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/401-403.
- [17] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/403.
- [18] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/403-404.
- [19] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/404-406.
- [20] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/406-407.
- [21] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/407-408.
- [22] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/408-412.
- [23] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/412-413.
- [24] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/413-414.
- [25] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/415-417.
- [26] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/417-418.
- [27] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/418-419.
- [28] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/419-221.
- [29] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/421-422.
- [30] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/422.
- [31] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/422-423.
- [32] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/423-424.
- [33] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/424-430.
- [34] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/430.
-

- Ebu Süleyman Ed-Daranî 2
- Cenâb-i Allah, bana göre iblis kadar zayıf bir varlığı yaratmış de- 4
- Hicretin İkiyüzaltıncı Senesi 7
- Hicretin İkiyüzyedinci Senesi 8
- Yahya B. Ziyad B. Abdullah B. Mansur . 10
- Hicretin İkiyüzsekizinci Senesi 11
- Seyyide Nefise'nin Vefati 11
- « Rasûlullah (s.a.v.), ihramlı iken hacamat yaptırdı. » . 11
- Fadl B. Er-Rebi 12
- Bir zaman ki, Yahya'nin hukukuna riayet edilemedi; Rebi' ailesinin hukukuna da riayet etmemisti. » 13
- Hicretin İkiyüzdokuzuncu Senesi 13
- Hicretin İkiyüzonuncu Senesi 13
- Me'mun'un Boranla Gerdege Girmesi 15
- Hicretin İkiyüzonbirinci Senesi 16
- Meshur Sair Ebü'l-Atahiye. 16
- « Benim hanimefendimde neler var neler! O nazlandı, nazlanması onu güzelleştirdi. » . 16
- Hicretin İkiyüzonikinci Senesi 17
- Hicretin İkiyüzonüçüncü Senesi 17
- Sair Akuk. 18
- Hamid bu dünyadan göçüp gittikten sonra artık biz de dünyaya "Selam sana deriz." » . 19
- Hicretin İkiyüzondördüncü Senesi 19
- Bu senede Ahmed b. Halid el-Mevhibî vefat etti. 19
- Ahmet B. Yusuf B. Kasim B. Sabih. 19
- Ebu Muhammed Abdullah B. A'yün . 20
- Ebu Muhammed Abdullah b. A'yün b. Leys b. Rafi el-Misrî. İmam .. 20
- Hicretin İkiyüzonbesinci Senesi 20
- Ebu Zeyd El-Ensârî 20
- Hicretin İkiyüzonaltıncı Senesi 21
- Bu senede Hibban b. Hilal; lügat, nahiv ve siirde ilim sahibi olan . 22
- Harun Resid'in Zevcesi Ve Amcası Kızı Zübeyde . 22
- Hicretin İkiyüzonyedinci Senesi 23
- Hicretin İkiyüzonsekkizinci Senesi 23
- İlk Fitne Ve İmtihan. 23
- Fasil 25
- Abdullah El-Me'mun. 26
- « Semmasiye'de at yarışları düzenleniyordu. İnsanlar bu yarışı seyretmeye gelmişti. Halkın kalabalıklığına bakan Me'mun, Yahya b. Eksem'e: "İnsanların ne kadar kalabalık olduklarını görüyor musun?" diye sordu. Sonra, Enes'ten rivayet ederek Peygamber (s.a.v.)'in söyle buyurdugunu söyledi: 27
- « O, dünyadaki nasibini zayıf etmez, dünya malı da onu dinden ah-- koymaz. » . 28
- « Akıllı kişi dünyayı denerse, dünya ona dost kiliğinde bir düşman olarak görünür. » , 29

« Melami kisi dünyaya bos verir. O, kendisini kinayanlari islah etmeye tutkundur. » . 29

« Peygamber (s.a.v.)'den sonra insanların en hayirlisi Ebu Bekir, sonra da Ömer'dir. » . 30

Me'mun söyle derdi: « Ömer b. Abdülaziz ile Abdülmelik'in mabeyincileri vardı. Ben ise halkla yüzyüzeyim. » 30

Amellerimizin yaratıcısı biziz. Kur'ân da mahluktur. » . 32

Ey cariye, sen surada söylediğin sözlerle beni öldürmeye adeta çabaladin. » . 33

« Biz öyle bir milletiz ki, savastiklarında kadınlara karsi uçkurlarını siki bağlarlar, onlarla ilgilenmezler. » 33

Mutasim Billah'in Halifeligi 34

Hicretin İkiyüzonsekizinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler . 34

Bisr El-Merisî 34

Ebu Muhammed Abdülmelik.B. Hisam.. 35

Hicretin İkiyüzondokuzuncu Senesi 35

Hicretin İkiyüzyirminci Senesi 36

Hicretin İkiyüzyirmibirinci Senesi 36

Hicretin İkiyüzyirmiikinci Senesi 37

Babek'in Yakalanması 37

Hicretin İkiyüzyirmiüçüncü Senesi 38

Ama şimdi orada darlık ve sıkıntı meydana geldi; daha önce orası bir tatlı su pinarı gibiydi. » . 39

Ebu Süleyman Ed-Daranî

Ebu Süleyman ed-Daranî'nin adinin, Abdurrâhman b. Ahmed b. Atiyye ya da Abdurrâhman b. Asker Ebu Süleyman ed-Daranî olduğuna dair çeşitli rivayetler vardır. İlmiyle amel eden imamlardan biriydi. Asli Vasit sehrindendir. Dimisk'in batısında, Dariya isminde bir kasabaya yerleşti.

Ebu Süleyman ed-Daranî, hadisi, Süfyan-i Sevrî ve baskalarından dinledi. Ahmed b. Ebi'l-Havarî ile bir topluluk da ondan rivayetlerde bulundular.

Hafiz Ibn Asakir, Ebu Süleyman ed-Daranî tariki ile Enes b..Ma-lik'ten rivayet etti ki; Rasûlullah (s.a.v.) söyle buyurmıştır:

« Bir kimse Ögle namazından önce dört rekat namaz kılarsa, Ce-nâb-i Allah onun o günkü günahlarını bağışlar. »

Ebu 1-Kasim el-Kuseyrî, Ebu Süleyman ed-Daranî'nin söyle dedigini rivayet etmiştir:

« Bir kışacımın meclisine gittim. Sözleri kalbime tesir etti. Yanından kalkıp eve döndüğümde kalbimde sözlerinin tesiri kalmadı. İkinci kez yanına gidip kendisini dinledim, sözleri kalbime tesir etti. Yanından ayrılıp eve dönerken yolda sözlerinin tesiri kalbimde kalma-jmsti. Üçüncü kez yanına gittim, sözleri kalbime tesir etti. Evime döndüğümde de bu tesir devam etti. Allah'a muhalefet aletlerini kirdim ve doğru yola koyuldum. Ben basımdan geçen bu hikayeyi Yahya b. Muaz'a anlattığımda söyle dedi: "Bir serçe, bir turnayı avlamış." »

Bu sözündeki serçe kelimesi ile kissaciyi, turna kelimesiyle de Ebu Süleyman ed-Daranî'yi kasdetmisti.

Ahmed b. Ebi'l-Havarî, Ebu Süleyman ed-Daranî'nin söyle dedigini rivayet etmistir:

«Bir kimseye birsey ilham edilir de o seyin tesirini kalbinde duymazsa, o seyle amel etmesi durumunda kendisi için bir hayir yoktur. Ama o seyin tesirini kalbinde duyarak onunla amel ederse bu, nur üzerine nur olur.»

Cüneyd, Ebu Süleyman ed-Daranî'nin söyle dedigini rivayet etmistir:

«Milletin nüktelerinden bir nükte bazen kalbime tesir eder, ama o nükteyi kitab ve sünnet gibi iki adil şahid olmadan kabul etmem.»

Ebu Süleyman ed-Daranî, söyle demisti:

«Amellerin en faziletlisi, nefsin heveslerine muhalefet etmektir.

Herseyin bilgisi vardır. Allah'tan uzaklaşmanın bilinmesi ise Allah korkusundan ötürü aklamayı terketmektir.

Herseyin bir pası vardır. Kalp nurunun pası ise karın toklugudur.

Seni Allah'tan alıkoyan aile, mal veya çocuk gibi hersey uğursuzluktur.

Bir gece mihrapta dua ediyordum. Ellerimi açıp göğün doğru çevirmistim. Üsüdüm. Ellerimden birini yumdum ve koltugumun altına koydum, diğeri ise açık kaldı. Öylece dua ettim. Dua halindeyken gözlerim kapandı, uykuya daldım. Rüyada görmediğim biri bana söyle

sesleniyordu:

- Ey Ebu Süleyman! Sana verdiğimiz bu kazancı açık duran tek eline koyduk. Diğeri de açık olsaydı, ona da bu manevi kazancı koyacaktık.

Kendi nefsimi yemin verdim. Bundan sonra sıcak veya soğuk her zaman iki elim açıkta ve göğün doğru çevrilmiş olarak dua etmeye karar verdim.

Bir gece virdimi tamamladıktan sonra uyudum. Rüyada gözleriiri ve siyah bir huri ile karsılastım. Bana söyle diyordu: "Sen uyuyorsun, ama ben su perdelerin gerisinde besyüz seneden beri senin için besleniyorum ve hazırlanıyorum."

Ahmed b. Ebi'l-Havarî, Ebu Süleyman'ın söyle dedigini rivayet etmistir:

«Cennet'te nehirler vardır. Bu nehirlerin kıyılarında kurulan çadırlarda huriler yasarlar. Cenâb-i Allah, bu hurileri çok güzel bir şekilde, eşsiz ve benzersiz olarak yaratmıştır. Bunların yaratılışları tamamlanınca melekler, üzerlerine çadırlar kurarlar. Bunlardan her birinin altından yapılmış, eni ve genişliği birer mil uzunluğunda olan kürsüler üzerinde otururlar ki, arkaları kürsünün kenarından dışarıya çıkmıştır. Cennetliklerden her biri, köşkerlerinden çıkıp su nehirlerin kıyılarında dolasırlar. Sonra dolayan

erkeklerden her biri bu hurilerin yanına giderler. Dünyada iken Cennet nehirleri kıyısında bakire hurilerle cinsel ilişkide bulunan kimsenin durumu nasıl olur?»

Ahmed b. Ebi'l-Havarî, Ebu Süleyman'ın söyle dedigini rivayet etmiştir:

«Dünya ve ahirette her hayır ve iyiliğin aslı, Aziz ve Celil olan Allah'tan korkmaktır. Dünyanın anahtarı tokluk, ahiretin anahtarı ise açlıktır. Ey Ahmed! Az bir açlık, az bir çıplaklık, az bir fakirlik, az bir sabır gerek. Bunu yaparsan dünyadaki günlerin zaten sona erer.»

Ahmed b. Ebi'l-Havarî dedi ki: «Ebu Süleyman ed-Daranî, bir gün sıcak bir ekmek ve tuz yemek istedi. Kendisine istediklerim getirdim. Ekmegin bir parçasını isirdi, sonra atıp ağılamaya başladı ve söyle dedi: "Ey Rabbim! İstahimin çektiği şeyi bu dünyada bana pesin olarak verdin. Uzun süre zahmet çektim. Sekavet içinde oldum, ben bu halimden dönecek miyim?" Böyle dedikten sonra yanındaki tuzu tatmadı ve nihayet yüce Allah'ın katına vardı.»

Onun söyle dedigini isittim: «Bir göz açıp kapayacak kadarlık bir sürede dahi nefsimden razı olmadım. Yeryüzündeki bütün insanlar beni, kendimi alçattığım kadar alçaltmak isteseler" bunu basaramazlar.

Bir kimse kendini kıymetli görürse, kıymetin tadını alamaz.

Bir kimse Allah'a hüsn-ü zanda bulunur da sonra ondan korkmaz ve itaat etmezse, o aldanmıştır.

Kulun Allah'tan korkması, Allah'a olan ümidini bastırmalıdır. Eğer ümidi korkuyu bastırarak olursa kalbi bozulur.»

Ahmed b. Ebi'l-Havarî dedi ki: «Ebu Süleyman ed-Daranî, bir gün bana söyle bir soru sordu:

- Sabirdan daha üstün bir mertebe var mıdır?
- Evet, rıza mertebesi vardır.

Benim bu cevabım üzerine bir çığlık atfı, sonra bayıldı. Bir süre sonra ayağa kalkıp söyle dedi:

- Eğer sabredenler ücretlerini (sevaplarını) hesapsız bir şekilde alırlarsa diğerlerini, yani rıza ehli kimseleri sen düşün. Onlar ki, Allah onlardan hoşnud olmuştur.»

Ebu Süleyman, söyle demistir:

«Bir göz açıp kapayacak kadar kısa bir süre dahi Allah'tan gafil olmam durumunda bütün dünya ve içindeki şeyler bastan sona be-nim olsa ve bütün bu şeyleri hayır yoluna sarfetsem, infakta bulunsam yine de hosuma gitmez.»

«Zahidin biri, bir baska zahide söyle dedi:

- Bana tavsiyede bulun.

- Allah seni yasakladigi yerde görmesin ve sana emrettiği yerde de seni bulmaması, söz konusu olmasın.

- Bana biraz daha tavsiyede bulun.

- Bende bundan baska bir tavsiye yok.» Ebu Süleyman, söyle demisti:

«Gündüz ihsanda bulunan bir kimseye, gecelerinde bunun karsiligi verilir. Gecelerinde ihsanda bulunan kimseye de gündüzlerinde bunun karsiligi verilir. Bir kimse sehveti terketme hususunda samimi ve dürüst olursa, Cenâb-i Allah, onun kalbindeki sehveti giderir. Cenâb-i Allah, kendi rizasi için terkedilen bir sehvet sebebiyle bir kalbi azaplandirmayacak kadar yücedir.

Dünya bir kalbe yerlesirse, o kalpteki ahiret göçer. Ahiret bir kalpte bulunursa, dünya gelip onu sikistirir. Dünya bir kalpte bulunursa, ahiret gelip onu sikistirmaz. Çünkü dünya alçaktır, ahiret yücedir. Yüce olanin, alçakla bir arada bulunmak için onu sikistirması uygun düşmez.»

Ahmed b. Ebi'l-Havarî dedi ki: Bir gece, Ebu Süleyman ed-Dara-nî'nin yanında kaldim. Onun söyle dedigini isittim:

«Ey Rabbim! Senin onur ve üstünlüğüne yemin ederim ki, eger günahlarım sebebiyle beni hesaba çekecek olursan, ben, affim illa da bana ver diye talepte bulunmam. Eger cimriligim sebebiyle beni hesaba çekecek olursan, ben, cömertligini illa da bana ver diye talepte bulunmam. Eger beni Cehennem'e götürmelerini emredersen, ben cehennemliklere seni sevdigimi söylerim.»

Ebu Süleyman söyle derdi:

«Eger bütün insanlar hakta şüphe etseler de ben yalnız basima Kalsam, yine de hakta şüphe etmem.

Cenâb-i Allah, bana göre iblis kadar zayıf bir varligi yaratmış de-

ir. Eger Cenâb-i Allah, iblisten kendisine siginmami bana emret- olmasaydı, asla iblisten Allah'a siginmazdim. Eger iblis bana gö- olursa yüzüne sadece bir tokat vururum.

Hirsiz, bir harabeye duvari delerek girmez. Çünkü o, harabeye diledigi yerden girme gücüne sahiptir. Hirsiz ancak sağlam evlere duvar delerek girer. Iblis de aynı şekilde, sağlam olan kalplere bir yolunu bulup girmeye, o kalbi bulundugu kürsüden indirmeye ve ondaki en kıymetli şeyi (imani) yağmalamaya çalışır.

Kul ihlasli olursa, vesveseler ve rüyalar kendisinden kesilir. (Buradaki

rüyadan kasit hamamci olmaktır.)

Yirmi sene müddetle hamamci olmadim. Bir gece tavan arasina girdim. Yatsi namazini cemaatla kilamamistun. Iste o gece hamamci oldum.

Allah'in öyle kullari vardir ki, Cennetler ve oralardaki nimetler kendilerini mesgul etmez. Böyleleri dünya ile hiç mesgul olurlar mi?

Dünya, Allah katinda bir sinek kanadindan daha az kiymetlidir. Böyle olunca dünyadaki zahidligin ne Önemi olur? Zahidlik ancak Cennetler ve iri, siyah gözlü huriler için olabilir. O kadar ileri derecede zahid olmalisin ki, Cenâb-i Allah, senin kalbinde kendinden baskasini görmemelidir.»

Cüneyd dedi ki: Ebu Süleyman ed-Daranî'den bir söz rivayet edildi. Ben onun bu sözünü çok begendim: «Kendi nefsiyle mesgul olan kimse, insanların ayiplarini göremez. Rabbi ile mesgul olan kimse ise, hem kendi nefsinin, hem de insanlari unuttur.» Ebu Süleyman söyle demisti:

«Cömertligin en hayirlisi, ihtiyaca muvafik olanidir. Dünyayi, dilencilikten kurtulmak ve insanlara muhtaç olmamak için helal yolla elde etmek isteyen kimse, kiyamet gününde yüzü dolunay gibi parlak bir sekilde Allah'in huzuruna çıkar.

Ama bir kimse de övünmek ve servet yigmak amaciyla dünyayi helal yolla elde etmek isterse, kiyamet gününde Rabbinin huzuruna vardiginda Rabbi ona çok gazab eder.»

Bu manada merfu hadisler de rivayet edilmistir. Ebu Süleyman söyle demisti:

«Bazi kimseler zenginligi, malda ve mal biriktirmekte aradilar. Fakat bu zanlarinda yanildilar. Bilesiniz ki, zenginlik ancak kanaattedir. Bazi kimseler rahatligi çoklukta aradilar. Aslinda rahatlik sadece azliktadir. Üstünlüğü halkta aradilar. Aslinda üstünlük sadece takvadadir. Lüksü ve refahi, ince ve yumusak elbiselerde, lezzetli yiyeceklerde, rahat ve yüksek evlerde aradilar. Aslinda bunlar Islâm -da, imanda, salih amelde, afiyette, Allah'in zikrinde ve kisinin kendini muhafaza etmesindedir.

Geceleri namaz kilmak olmasaydi, dünyada kalmayi istemezdim. Dünyayi ağaç dikmek, nehir yataklari kazip sular akitmak için degil» aksine öğle sicaklari oruçlu geçirmek ve geçleri namaz kilmak için seviyorum.

Taat ehli kimseler, oyun ve eglence sahiplerinin oyun ve eglencede aldiklari lezzetten daha fazlasini geceleyin ibadet ederken bulurlar.

Çogu kez sevinç ve ferah, gece yarisinda benimle karsilasir. Çogu kez kalbimin gece yansinda sevinip güldüğünü görürüm.

Kalbin öyle zamanlari olur ki, o zamanlarda sevinç ve neseden

ötürü raksa gelir.»

Ben derim ki: Eger cennetlikler bu halde iseler, demek ki onlar çok hos ve rahat bir yasanti içindedirler.

Ahmed b. Ebt'l-Havarî dedi ki: Ebu Süleyman'ın söyle dedigini isittim:

«Bir ara ben secde halinde iken uykuya daldım. Uykuda iken bir huri ayagiyla bana- vurup söyle dedi:

- Sevgilim! Gözlerin uyuyor, Allah ise uyanik duruyor, teheccüd namazi kilanlara bakıyor. Uykunun lezzetini, yüce Allah ile mûna-catta bulunmanın lezzetine tercih eden gözün vay haline! Kalk, bosalma vakti geldi. Sevgililer birbirlerine kavusuyorlar. Bu uyku da neyin nesi? Sevgilim, gözümün nuru! Gözlerin uykuya dalmis, bense su kadar zamandan beri {ferde gerisinde beslenip seni bekliyorum?

Ben panik içinde yerimden firladım. Hurinin beni azarlayip kinamasından Ötürü utanç içinde terlemistim. Onun sözlerinin ve konusmasının tatlılığı hâlâ kulaklarımnda ve kalbimdedir.»

Ahmed b. Ebil-Havarî dedi ki: Ebu Süleyman'ın yanma gittim, agliyordu, kendiline sordum;

- Neyin var? *

- Dün gece ummakta iken azarlandım.

- Kim seni azarladi?

- Dün mihral»ia.da uyumakta iken güzellikte dünyada esi bulunmaya bir cariye yaihma geldi. Elinde bir kagit vardi bana söyle dedi:

- Uyuyor musun ey ihtiyar?

- Gözlerini uyku bürüyen kimse elbette ki uyur.

- Hayir, Cennet'i isteyen kimse uyumaz. Sen okur yazar misin?

-Evet.

Ben, evet dedikten sonra elindeki kagidi aldım, baktım. Üzerinde sunlar yaziliydi: ,

«Dünyevi lezi^fti&r, seni Cennet odalarında iyi huylu güzel kadınlarla rahatça yaskpiktan' alikoydu.

Cennet'te ölüftsüz bir Sekilde ebedi yasayacaksın. Orada güzel kadınlarla lüks ve refah içinde olacaksın. Uykudan

Geceleyin teheccüd namazi kilmak ve Kur'ân okumak, uykudan daha hayirlidir.»

Ebu Süleyman dedi ki: «Sizden biri kalbinde bes dirhemlik sehvet varken üç dirhem degerinde bir aba giymekten utanmaz mı?

Bir kimsenin kalbinde dünya arzulari ve sehvetleri varken insanlara zahidlik görünümünü sergilemesi caiz olmaz. Eger kalbinde arzu ve sehvetlerden hiçbir sey kalmazsa, iste o zaman aba giyerek zahidlik görünümünü insanlara sergilemesi caiz olur. Çünkü aba giymek zahidlerin alametlerinden biridir. Bir kimsenin kendini ve za-hidligini insanlardan gizlemek için iki beyaz elbise giymesi, zahidligi-ni aba giymekten daha çok korur.

Bir sofinin yün elbiseler içinde sikliga özen gösterdiginı görürsen, bil ki o sofi degildir. Bu ümmetin hayirlilari, pamuklu elbise giyenlerdir ki, onlar da Ebu Bekir es-Siddik ile arkadaslaridir.»

Ebu Süleyman'dan baska biri dedi ki: «Fakirin isigini elbisesinde görürsen, elini onun kurtulusundan yika ve ümidini kes.»

Ebu Süleyman dedi ki: «Kardes odur ki; konusmadan önce görüntüsüyle sana öğüt verir. Ben Irak'taki arkadaslarimdan birine baktigimda, onun görüntüsünden bir ay yararlanirim. Nitekim yüce Allah söyle buyurmudur: "Ey kulum! Sen benden utandigin sürece ben senin ayiplarini insanlara unuttururum. Bütün yeryüzüne senin günahlarim unuttururum. Levh-i Mahfuz'daki hatalarini silerim ve kiyamet gününde seni hesaba çekmem."»

Imam Ahmed b. Hanbel söyle demistir: «Ebu Süleyman ed-Dara-nî'ye sabri sordum, o: "Vallahi, sen sevdiğin seylerden mahrum kalirken sabredemiyorsun. Hoslanmadigin seylerle karsilastiginda nasil sabredeceksin?" diye cevap verdi.

Bir gün onun yaninda iken sabirsiz davrandim. Bana söyle dedi: "Sen kiyamet gününde bundan Ötürü sorguya çekileceksin. Eger daha önce isledigin bir günahdan ötürü bu sekvada bulunuyorsan, sana ne mutlu. Ama elden kaçırdigin bir dünyalik veya sehvetten ötürü ise, vay senin haline."»

Ebu Süleyman ed-Daranî söyle demisti: «Döneren kisi, aslında hedefe ulasmadan yolda iken döneren kisidir. Eger bunlar Allah'a ulasmis olsalardi geri dönmezlerdi.

Asile^, Allah katinda degersiz olduklarindan Ötürü Allah'a isyan ederler, üger bunlar Allah katinda degerli kimseler olsalardi, Cenâb-i Allah bunlarin isyan etmelerine engel çıkarirdi.

Kendilerinde âlicenâbkh, yumusak huyluluk, ilim, hikmet, sev-kat, merhamet, lütuf, müsamaha, ihsan, iyilikseverlik, affedicilik ve yumusaklik bulunan kimseler; kiyamet günü Rahman'm meclisinde

oturacak kimselerdir.»

"Miheñü'l-Mesayih" adli kitapta Ebu Abdirrahman es-Sülemî'nin anlattigina göre Ebu Süleyman ed-Daranî, Sam'dan kovulmus ve Samlilar onun hakkinda: «O, güya melekleri görüp onlarla konusuyormus iddiasinda bulunuyor!» demislerdi. O da Sam'dan ayrilarak "sinir kasabalarindan birine gidip yerlesmistî. Onun gidisinden sonra Samlilardan biri rüyasinda, Ebu Süleyman kendilerine dönmemesi halinde bütün Samlilarin helak olacaklarini görmüstü. Bunun üzerine Samlilar onu aramaya gittiler. Yalvarip yakardilar, boyun egdiler. Nihayet onu Sam'a geri getirdiler.

Ebu Süleyman ed-Daranî'nin vefat tarihiyle ilgili çeşitli kaviller ileri sürülmüştür. Kimine göre hicretin 204. senesinde, kimine göre , 205. senesinde, kimine göre 215. senesinde, kimine göre 235. senesinde vefat etmistir. Bu kavillerden hangisinin dogru oldugunu ancak

Allah bilir.

Mervan et-Tanrarî, Ebu Süleyman ed-Daranî'nin vefat ettigi gün: «Onun vefati nedeniyle bütün ehl-i Islâm musibete ugradi.» demistir. Ben derim ki: Ebu Süleyman ed-Daranî, Dariya kasabasinin kible tarafina defnedildi. Mezari orada herkes tarafindan bilinmektedir., Üzerine bir de bina yapilmistir. Mezarinin kible tarafinda, emir Na-hidüddin Ömer en-Nahrevani'nin yaptirmis oldugu bir mescid vardir. Nahidüddin, onun yaninda ikamet eden kimseler için belirli bir geliri f. bulunan bir vakif kurmustu. Zamanimizda, onun mezarini da yenile-| mistir. Ibn Asakir'in, Ebu Süleyman'in defni konusuna degindigini hiç görmedim. Bu, onun için yadigaranacak bir durumdur.

Ibn Asakir'in rivayetine göre Ahmed b. Ebi'l-Havarî söyle.demistir: «Vefatindan sonra Ebu Süleyman'i rüyada görmeyi çok arzuluyordum. Ancak bir sene sonra onu rüyada görebildim. Kendisine söyle

sordum:

- Ey üstad, Allah sana nasil muamele etti?

- Ey Ahmed! Bir gün, Babü's-Sagir'den içeri girdim. Bir ihtiyarin yükünü gördüm. Yükünden bir çöp aldım. Bilemiyorum, o çöple disimi mi temizledim, yoksa attim mi? Iste ölümümden simdiye kadar

onun hesabim vermekteyim.»

Ebu Süleyman ed-Daranî'nin oglu Süleyman, babasinin vefatindan iki sene kadar sonra vefat etti. Allah ikisine de rahmet etsin. [1]

Hicretin İkiyüzaltinci Senesi

Halife Me'mun, bu senede Davud b. Mascur'u Basra, Yemame, Bahreyn ve Dicle mintikalarina vali olarak atadi. Ona, Zutlarla savasmasini emretti.

Bu senede sel baskini oldu. Sevad topragi sular.altinda kaldi. İnsanların çok malları telef oldu.

Bu senede Me'mun, Abdullah b. Tahir b. Hüseyin'i Rakka'ya vali olarak tayin etti ve ona, Nasr b. Sebes'le savasmasını emretti. Bunun sebebi suydı: Rakka valisi Yahya b. Muaz vefat etmiş, vefat ederken yerine oğlu Ahmed'i halef olarak bırakmıştı. Ama Me'mun, bunu onaylamamıştı. Onun yerine, basiretli ve sehametli olusu nedeniyle Abdullah b. Tahir'i atamış ve onu, Nasr b. Sebes'le savasmaya tesvik etmişti. Abdullah'ın babası Tahir, Horasan'dan oğluna bir mektup göndererek iyiliği emretmesini, kötülüğü yasaklamasını, kitaba ve sünnete tabi olmasını emretmişti. İbn Cerir, bu mektupta yazılı olan ifadelerin tümünü nakletmiştir. İnsanlar bu mektupta anlatılan şeyleri birbirlerine nakletmişler, güzel bulmuşlar ve mektubun suretlerini birbirlerine hediye etmişlerdi. Nihayet Me'mun da bu durumdan haberdar olunca mektubun bir suretini temin ederek huzurunda okutmuş ve cidden güzel bulmuştu. Mektubun çoğaltılarak ülkenin diğer vilayetlerine de gönderilmesini emretmişti. ;

Bu senede Haremeyn valisi Ubeydullah b. Hasan, insanlara haccettirdi.

Bu senede "el-Mübteda" adlı kitabın sahibi Ebu Huzeyfe İshak b. Bîr el-Kahilî, Haccac b. Muhammed el-A'ver, "el-Akl" adlı kitabın müellifi Davud b. Muhibir, Sebbabe b. Suvar (Sejbabe), Muhadir b. Mevrid, "el-Müsselles fî'l-Lüga" adlı eserin sahibi Kütrat, Vehb b. Cerir ve İmam Ahmed b. Hanbel'in üstadı Yezid b. Harun vefat ettiler. [2]

Hicretin İkiyüzyedinci Senesi

Bu senede Abdurrahman b. Ahmed b. Abdullah b. Muhammed b. Ömer b. Ali b. Talih, Yemen'e bağlı Akh beldelerinde ortaya çıkarak insanları Âl-i Muhammed'den Riza'ya bey'ata davet etti. Bunun sebebi de, oradaki valilerin kötü muamelede bulunmaları ve halka zulmetmeleriydi. Halk kendisine bey'at etti. Bunun üzerine Me'mun, Dinar b. Abdullah komutasında büyük bir ordu gönderdi. Dinar b. Abdullah'ın yanında Abdurrahman için eman verildiğini bildiren bir mektup vardı. Sayet emir dinleyip itaat edecek olursa hâlifenin ona eman verdiği mektupta yazılıydı. Dinar b. Abdullah komutasındaki ordu, hac vazifelerini ifa ettikten sonra Yemen'e gittiler. Halifenin mektubunu Abdurrahman'a gönderdiler. O da emri dinleyip itaat etti ve gelip Dinar b. Abdullah'la el sıkıştı. Hepsisi birlikte Bagdat'a gittiler. Oraya varınca Abdurrahman siyah elbiseler giyindi.

Bu senede Irak ve tüm Horasan'ın naibi Tahir b. Hüseyin b. Mus'ab vefat etti. Tahir, yatsı namazını kildikten sonra yatagina bürünmüş olarak ölü bulundu. Sabah namazına geçtikten gören aile efradı durumdan süphelendiler. Kardesi ile amcası, onun bulunduğu odaya girdiler. Ölü

oldugunu gördüler. Me'mun, onun ölümünü duyunca: «Onu öldüren eller, bu haberi bize getiren agiz dert görmesin. Tahir'i bizden önce öldürüp bizi ondan sonraya birakan Allah'a ham-dolsun.» dedi. Çünkü Me'mun onun bir gün hutbe irad ettigini ve minberde Me'mun'a dua etmedigini duymustu. Bununla birlikte oğlu Abdullah'i babasi Tahir'in yerine tayin etti ve ona ayrıca Cezire ve Sam valiliklerini de verdi.

Abdullah, Horasan'da, kendi adina kardesi Talha'yi naib olarak görevlendirdi. O bu görevi, yedi sene sürdürdü. Bundan sonra Talha vefat edince, Abdullah o beldelerin tümünde tek basina hüküm sürdü.

Bagdat'taki naibi Ishak b. Ibrahim idi. Bagdat ve Irak'i Emin'in elinden alip onu öldüren kisi, Tahir b. Hüseyin idi.

Bir gün Tahir, halife Me'mun'un huzuruna girdi. Bir dilekte bulundu. Me'mun da dilegini yerine getirdi. Sonra Me'mun, ona bakti ve gözleri bugulandı. Tahir ona: «Ey mü'minlerin emiri, seni aglatan nedir?» diye sorduysa da halife aglayis sebebini bildirmedi. Bunun üzerine Tahir, Hüseyin adındaki bir hizmetçiye 200.000 dirhem vererek halife Me'mun'un aglayis sebebini anlamasini ve kendisine bildirmesini istedi. O da bir ara bunu halifeye sordugunda halife Me'mun, niçin agladigini hizmetçi Hüseyin'e anlatti ve: «Sakin bunu kimseye bildirme. Yoksa seni öldürürüm! Ben, Tahir'in, kerdesim Emin'i öldürdüğünü hatirladim. Kardesim Emin'in ondan gördüğü hakaretleri animsadam. Allah'a yemin ederim ki, Tahir elimden kurtulmayacak-tir!» dedi.

Tahir, halife Me'mun'un bu söylediklerini öğrenince, hilafet merkezinden uzaklasmak için çaba sarfetti. Halife Me'mun'dan bu hususta ısrarla taleblerde bulundu. Nihayet Me'mun onu Horasan valiligine atadi. Horasan'a giderken halife Me'mun onun yanma hizmetçilerinden birini verdi ve hizmetçiye: «Eger Tahir'de süpheli bir durum görürsen onu zehirle!» dedi. Ayrıca hizmetçiye, içilmesi durumunda asla kurtulmaya imkan olmayan bir zehir verdi. Horasan'da iken Tahir bir hutbe irad ettiginde halife Me'mun için dua etmeyince, hizmetçi, istah açici bir suruba bu zehiri katip Tahir'e içirdi ve Tahir ayni gecede öldü.

Sözünü ettigimiz bu Tahir'e, "İki sag elli ve tek gözlü" denilirdi.

Onunla ilgili olarak sair Amr b. Nebate söyle demistir:

«Ey iki sag el ve tek göz sahibi! Bir an¹* nnlrRan hir- pi fn^ln » göz noksan, bir el fazla.»

Kendisi bir adama sol eliyle vurarak adami ikiye yaranisti. Bu nedenle kendisine iki sag elli denilmisti. Baska bir rivayete göre ise hem Irak hem de Horasan valiligine atandigi için kendisine iki sag elli flenilmistir. Âlicenâb, övülen, sairleri seven, onlara bol armaganlar veren bir kimseydi.

Bir gün bir gemiye bindi. Bu durumla ilgili olarak sairin biri şöyle dedi:

«Hüseyin'in oğlununun (Tahir'in) gemisine sastım. Batmasın, nasıl batmasın ki, İki deniz var. Biri üstünde, biri de altında. Bundan daha da tuhafı; o geminin direkleridir. Tahir ona elini sürdüğü halde o direk nasıl olur da yaprak vermez?»

Böyle demesi üzerine Tahir o saire 3.000 dinar verdi ve: «Eger bizi daha fazla övseydin sana daha fazla verirdik.» dedi.

Ibn Hallikan dedi ki: Deniz yolculuğu yapan reislerden biri hakkında sairin söylediği şu şiir ne kadar da güzeldir:

«Denize bindiğinde ben Allah'a yalvarıp dedim ki: Ey rüzgarları kendi lutfuyla estiren Allah;

Sen bu reisin elindeki cömertliği deniz dalgası gibi yaptın. Reisi koru ve denizin dalgasını onun eli gibi yap.»

Biyografisini anlatmakta olduğumuz Tahir b. Hüseyin, hicri 207. senenin cemaziyelahir ayının bitimine bes gün kala, cumartesi günü vefat etti. Hicretin 175. senesinde doğmuştur.

Halife Me'mun'un emri üzerine kadi Yahya b. Eksem, Rakka'da bulunan oğlu Abdullah'a giderek babasının vefatı nedeniyle bassaglığı diledi ve o beldelere vali olarak atandığından ötürü kendisini tebrik etti.

Bu senede Bagdat, Küfe ve Basra'da fiyatlar yükseldi. Öyle ki, bir ölçek bugdayın fiyatı kırk dirheme vardı.

Bu senede Me'mun'un kardeşi Ebu Ali b. Resid, insanlara haccettirdi.

Bu senede Bısr b. Ömer ez-Zehranî, Cafer b. Avn, Abdüssanied b- Abdülvaris, Kurad b. Nuh, Kesir b. Hisam, Muhammed b. Künase, Bagdat kadisi ve siyer, megazi âlimi Muhammed b. Ömer el-Vakidî, Ebü'n-Nadr Hasim b. Kasim ve çeşitli eserlerin sahibi Heysem b. Adıyy gibi meshur şahsiyetler vefat ettiler. [3]

Yahya B. Ziyad B. Abdullah B. Mansur

Ebu Zekeriya el-Kûfî. Bagdat'a yerleşmişti. Beni Sa'd kabilesinin azatlısıydı. Ferra lakabıyla meshur olmuştur. Nahivcilerin, lügatçılarının ve kurraların şeyhi idi. Kendisine "Nahivde mü'minlerin emiri"

denilirdi.

Hazim b. Hasan el-Basrî tariki ile yaptığı bir rivayette, Enes b.

Malik'in şöyle dediğini nakletmiştir:

«Rasûlullah (s.a.v.), Ebu Bekir, Ömer ve Osman, Fatiha süresindeki (Maliki yevmiddiyni) cümlesinde bulunan "malik" kelimesini, "mim" harfini

uzatarak okumusedir.» Bunu Hatib rivayet etmis ve Ebu Zekeriya'mn sika ve imam oldugunu söylemistir.

Yine Hatib'in anlattigina göre halife Me'mun, Ebu Zekeriya'ya bir nahiv kitabini yazmasini emretmis, o da bu kitabi yazmis. Bütün insanlar bu kitabini çoğaltarak birbirlerine aktarmislar, Me'mun da onun bu kitaplarinin hazinelere konmasini emretmisti. Ayrica ondan, kendisinden sonraki dönem için veliahtlari olan iki oglunu egitmesini istemisti.

Ebu Zekeriya, bir gün ayaga kalktiginda, Me'mun'un iki oğlu hemen ileriye atilmislar ve hocalarinin ayakkabilarini Önüne koymak için birbirleriyle yarismislar ve çekismislerdi. Sonra her biri onun bir ayakkabisini getirip önüne koymak üzere anlasmlardi. Babalari da, bu anlasmlari ve hocalarina gösterdikleri saygiları nedeniyle onlara 20.000, Ebu Zekeriya Ferra'ya da 10.000 dirhem vermis ve ona söyle

demisti:

«Senden daha serefli bir kimse yoktur. Çünkü ayakkabilarini, halifenin oğullari ve kendisinden sonraki dönemin veliahtlari önüne birakiyorlar.»

Bisr el-Merisî ya da Muhammed b. Hasan, Ferra'ya söyle bir soru sormustu:

«- Sehv secdesi yapmakta olan bir adamin im secdelerden birinde yanilmasi durumunda ne yapmasi gerekir? • - Bir sey yapmasi gerekmez.

-Neden?

- Zira arkadaslarimiz demisler ki: "Küçültölmüs olan daha da küçültölmez."

- Analarin senin gibisini dogurdugunu görmedim.»

Meshur rivayete göre ona bu soruyu soran kisi Muhammed b. Ha-san'dir. Çünkü o, Ferra'nm teyzesinin ogluydu.

Ebu Bekir b. Muhammed b. Muhammed b. Yahya es-Solî'nin ifadesine göre Ferra, hicretin 207. senesinde vefat etmistir.

Hatib Bagdadî, «O, Bagdat'ta vefat etti.» demistir. Mekke yolunda vefat ettigine dair zayif bir rivayet de vardir.

Âlimler, eserleri sebebiyle onu methetmis ve ona layik oldugu Övgüleri yagdirmislardir. [4]

Hicretin İkiyüzsekizinci Senesi

Bu senede Tahir'in kardesi Hasan b. Hüseyin b. Mus'ab, Horasan'dan

kaçarak Kirman'a gitti ve orada isyan etti. Ahmed b. Ebi Ha-lid, onun üzerine gitti ve onu kusatma altına aldı. Nihayet o da mecbur kalarak teslim oldu. Me'mun'un huzuruna götürüldü. Me'mun kendisini affetti. Me'mun'un bu âlicenâblığı hoş karşılandı.

Bu senede Muhammed b. Semma'a, halifeden, kadilikten affını istedi. Me'mun da onu bu görevden affedip yerine İsmail b. Hammad b. Hanife'yi tayin etti.

Me'mun, bu senenin muharrem ayında, Muhammed b. Abdurrah-man el-Mahzumî'yi, Mehdi garnizonunun kadılığına tayin etti. Fakat kısa bir süre sonra onu bu görevden aldı ve rebiyülevvel ayında Bisr b. Said b. Velid el-Kindî'yi atadı. Mahzunîî, bu konuda şöyle bir şiir söylemiştir:

«Ey Rabbini birleyen hükümdar, Senin kadilığım yapacak olan, Bisr b. Velid, esektir. Kitabın ve sünnetin emirlerine uyan kimsenin şehidliğini reddetmektedir.

Ama o, vücuduyla bütün ülkeyi kusatan bir seyh olduğunu söyleyen kimsenin adil şahid olduğunu kabul etmektedir.»

Bu senede kardeşi Me'mun'un emri üzerine Salih b. Harun Resid, insanlara haccettirdi.

Bu senede Esved b. Amir, Said b. Amir, hadis âlimlerinden Abdullah b. Bekr, Hacib Fadl b. er-Rebi¹, Muhammed b. Mus'ab, Musa b. Muhammed el-Emin gibi meshur şahsiyetler vefat ettiler.

Muhammed el-Emin, Musa'yi kendisinden sonraki dönem için veliaht olarak tayin etmiş ve onu "Hakki söyleyen" lakabıyla lakaplandırmıştı. Ama Musa, halifelige geçemedi. Nihayet babası Muhammed el-Emin öldürüldü ve Önceki sayfalarda anlattığımız hadiseler cereyan etti.

Bu senede vefat eden meshur şahsiyetler arasında ayrıca Yahya b. Ebu Bekir, Yahya b. Hassan, Yakub b. İbrahim ez-Zührî ve Yunus b. Muhammed el-Müeddeb de vardır. [5]

Seyyide Nefise'nin Vefatı

Nefise binti Ebi Muhammed el-Hasan b. Zeyd b. Hasan b. Ali b. gbi Talib el-Kurasiye el-Hasimiye. Babası, halife Mansur tarafından Medine valiliğine atanmış ve bu görevi beş yıl süreyle devam ettirmişti. Sonra Mansur, ona gazaplanarak bu görevden almış ve sahip olduğu, biriktirdiği bütün malların elinden alıp onu Bağdat'ta zindana atmıştı.

Mansur'un ölümüne kadar zindanda kalmış, Mehdi halifelige geçince onu serbest bırakmış ve elinden alınan bütün mallarını kendisine iade etmişti.

Sonra hicretin 168. senesinde onunla birlikte hacca gitmişti. Hicir'de iken seksenbes yasinda vefat etmistir.

Neseî, onun tariki ile Ibn Abbas'tan su hadisi rivayet etmistir:

«Rasûlullah (s.a.v.), ihramli iken hacamat yaptirdi.»

Ancak Ibn Maîn ile Ibn Adiy, onun zayıf ravilerden olduğunu ifade etmişlerdir. Ibn Hibban ise, onu sika raviler arasında saymıştır. Zübeyr b. Bekkar da ondan söz etmiş, reislîği ve sehameti hususunda onu övmüştür.

Hülasa olarak diyeceğimiz şudur:

Ebu Muhammed Hasan b. Zeyd'in kızı Nefise, kocası Mü'temen İshak b. Cafer'le birlikte Misir'a gitmiş ve orada ikamete başlamıştı. Servet sahibi idi. İnsanlara, cüzzamlılara, kötürümlere, hastalara ve hülasa herkese iyilikte bulunmuştu. Abide, zahide ve çok hayır yapan bir hatundu.

İmam Safîî Misir'a geldiğinde, Nefise ona da ihsanda bulunmuştu. Ramazan ayında çoğu kez onun arkasında namaz kılardı. İmam Safîî vefat edince, Nefise, onun cenazesinin evine getirilmesini istemiş, cenaze onun evine getirilmiş ve orada üzerine namaz kılmıştı. Kendisi vefat edince kocası İshak b. Cafer onu Peygamber şehri Medine'ye götürmek istemiş, ancak Misirliler onun bu istegine engel olmuşlar ve Nefise'nin Misir'da, yanlarında defnedilmesini istemişlerdi. Eskiden beri Misir ile Kahire arasında Derbû's-Siba' denilen ve kendisinin yaşadığı mahalledeki evine defnedildi. İbn Hallikan'ın anlattığına göre Seyyide Nefise, hicretin 208. senesinin ramazan ayında vefat etmiştir. Misir halkı onun, keramet sahibi bir hatun olduğuna inanmıştı.

Ben derim ki: Su ana kadar halk, Seyyide Nefise ve diğerleri hakkında cidden çok yanlış itikatlara sahip olmuşlardır. Özellikle Misir halkı, Seyyide Nefise hakkında insani küfre ve sirke kadar götürecek Çirkin ibareler kullanmışlardır. Aslında bu tür ibareleri kullanmasının caiz olmadığını bilmeleri gerekir.

Bazıları da Seyyide Nefise'nin Zeynelabidin sülalesinden olduğunu

iddia etmişlerdir; ama onun sülalesinden değildir. Onun hakkında inanılması gereken şey, diğer salih hatunlar hakkında inanılması gereken şey olmalıdır. Zâten putperestlerin putlara tapmalarının aslı, mezarlar ve mazarlarda yatan kimseler hakkında abartılı ve asılsız inançlara sahip ulamalaridir. Peygamber (s.a.v.), mezarların yerle bir edilip dümdüz hale getirilmesini emretmiştir. İnsanların olaganüstü güçlere sahip olduklarına inanıp abartılı ifadeler kullanmak haramdır. Allah'ın iradesi dışında insanın bir baskasına fayda veya zarar verdiğine inanmak sirktir. Bu inanca sahip olan kimse müsriktir. Allah Seyyide Nefise'ye rahmet etsin. Makamini yüce kılsın. [6]

Fadl B. Er-Rebi

Fadl b. er-Rebi¹ b. Yunus b. Muhammed b. Abdullah b. Ebi Ferve Keysan. Keysan, Hz. Osman'in azatlisiydi. Biyografisini anlatmakta oldugumuz Fadl, Harun Resid nezdinde itibar sahibi bir kimse idi. Bermekilerin iktidarina son veren kisi Fadl'dir. Bir müddet Harun Resid'e vezirlik de yapti. Bermekilere çok benzerdi. Onlar da ona çok benzerlerdi. Onlari yikmaya çok çalisti. Nihayet, önceki sayfalarda da anlatildigi gibi Bermekiler helak oldular.

Ibn Hallikan'in anlattigina göre Fadl b. er-Rebi', bir gün Yahya b. Halid'in yanina gitmisti Yahya'nin oğlu Cafer, babasinin önünde evraklara imza atiyordu. Fadl'm elinde ise on mesele vardı. Bunlardan hiçbirini çözümleyemediler. Fadl, bu meseleleri ihtiva eden kagitlari toplayip söyle dedi: «Ziyan ve hüsranda kalarak geri dönün.» Böyle dedikten sonra meclislerinden kalkip su siiri okudu:

«Olur, olur ki zaman bir gün yularini gevsetir, Isler baska islere dönüşür, zamanin ayagi sürçer. Biz ihtiyaçlari gideririz. Gönüllerdeki kin atesleri diner. Islerden sonra baska isler ortaya çıkar.»

Vezir Yahya b. Halid, Fadl'm böyle dedigini isitince ona: «Sana yemin verdiriyorum, yanima geri gel» dedi. Elindeki kagitlari alip imzaladi. Daha sonra Fadl onlari kuyusunu kazmaya basladi, nihayet onlari iktidarlari son verdi. Yerlerine vezirlige geçti. Sair Ebu Nüvas bu hususta söyle demisti:

«Zaman, Bermek ailesinin hukukuna riayet etmedi. Onlari i darlari feci sekilde son verdi.

Bir zaman ki, Yahya'nin hukukuna riayet edilemedi; Rebi' ailesinin hukukuna da riayet etmemisti.»

Fadl, Harun Resid'den sonra onun oğlu Emin'in de vezirliğini apti. Me'mun Bagdat'a girdiginde Fadl gizlendi. Me'mun ona eman verdigini bildiren mektubunu kendisine gönderince ortaya çıktı. Gelip Me'mun'un huzuruna çıktı. Me'mun ona eman verdi. Sonra da bu senede vefat edinceye kadar gözden düsmüs olarak yasadi. Vefati sirasinda altmissekiz yasindaydi. [7]

Hicretin İkiyüzdokuzuncu Senesi

Bu senede Abdullah b. Tahir, kendisiyle bes sene müddetle savastiktan sonra Nasr b. Sebes'i kusatma altına aldı. Onu cidden zor duruma soktu. Nihayet o da boyun egip Abdullah'tan eman diledi. Abdullah, bu durumu bir mektupla Me'mun'a bildirdi. Me'mun ona gönderdigi cevabi mektubunda Nasr b. Sebes'e eman verdigini bildirdi. O da Me'mun'un bu emri üzerine Abdullah'a bir eman mektubu yazdi. Abdullah'ta içinde kendini koruma altına aldığı- sehrin tahrip edilmesini, kendi eskerlerine emretti. Böylece

Abdullah tehlikesi ortadan kaldırılmış oldu.

Bu senede Babek el-Hürremî ile savaşlar cereyan etti. Babek, öncü askerlerin basındaki İslâm komutanlarından birini esir aldı. Bu olay, Müslümanların çok agrına gitti.

Bu senede Mekke valisi Salih b. Abbas b. Muhammed b. Ali b. Abdullah b. Abbas insanlara haccettirdi.

Bu senede Bizans imparatoru Mihail b. Nikoforos öldü. Mihail, otuz yıl müddetle imparatorluk yapmıstı. Ölümünden sonra Bizanslılar onun oğlu Tofîl b. Mihail'i baslarına imparator yaptılar.

Bu senede hadis üstadlarmdan Hasan b. Musa el-Esyeb, Ebu Ali el-Hanefî, Nisabur kadisi Hafs b. Abdullah, Osman b. Ömer b. Faris ve Ya'lâ b. Ubeyd et-Tenafüsî vefat ettiler. [8]

Hicretin İkiyüzonuncu Senesi

Bu senenin safer ayında Nasr b. Sebes, Bagdat'a girdi. Onu Abdullah b. Tahir göndermisti. Hiçbir askerle karsilasmadi. Yalnız basına sehire girdi ve Ebu Cafer sarayına yerlesti. Sonra baska bir yere intikal etti.

Bu senede Me'mun, Ibrahim b. Mehdi'ye bey'at etmis olan önde gelen şahsiyetlerden bir toplulugu ele geçirdi. Onlara iskence yaptı ve müebbet hapse mahkum etti.

Bu senenin rebiyülahir ayının 13'ünde pazar gecesi Ibrahim b. Mehdi, altı yıl ve birkaç aylık süreden beri gizlenmekte olduğu evden, kadın kiligina bürünerek kaçtı, Yanına iki hatunu aldı. Gece vakti Bagdat sokaklarından birinden geçerken bekçinin biri onları yakalayıp: «Gecenin bu saatinde nereden geliyor ve nereye gidiyorsunuz?» diye sordu. Sonra onları tutuklamak isteyince Ibrahim elindeki yakut yüzüğü ona verdi. Bekçi, yüzüğe bakınca durumlarından süphelendi ve: «Bu yüzük, sani yüce bir adamin olmalıdır.» dedi. Onları alıp gece nöbetçi amirine götürdü. Nöbetçi amiri, yüzlerini açmalarını emredince Ibrahim açmak istemedi. Ancak zorla açtiklarında, Ibrahim olduğunu gördüler ve onu köprü mintikasinin amirine teslim ettiler. O da onu bir üst amire gönderip Me'mun'un sarayına yetistirdi.

Ibrahim hilafet sarayında; halk kendisini bu şekilde görsün ve nasıl yakalandığını anlasınlar diye peçesi basında, çarsafi da üstünde olarak bekletildi. Me'mun, Ibrahim'in bir süre nöbetçi nezaretinde tutulmasını emretti. Sonra onu serbest bıraktı ve ondan razı oldu. Sunu da belirtelim ki, Ibrahim yüzünden zindana atılan bir grup insan, gardiyanları öldürmek teşebbüsünde bulunduklarından ötürü sorgulandılar ve bunlardan dördü idam edildi.

Anlatildigina göre Ibrahim, kardesi oğlu Me'mun'un huzuruna girdiginde halife Me'mun kendisini bu yaptiklarindan Ötürü azarlamisti. Ibrahim ise ondan merhamet dilemis, kendisini açindirarak söyle demisti:

- Ey mü'minlerin emin, eger beni cezalandiracak olursan bu senin hakkinoV, ama affedecek olursan bu da senin lutfun olur.

- Aksine seni affedecegim, ey Ibrahim! Çünkü muktedir olmak, tedbir almayi gereksiz hale getirir. Pisman olmak da tevbe etmek de-mektir. Bu ikisinin arasinda, Aziz ve Celil olan Allah'in affi vardır ki, o da senin istediginden çok daha büyük seydir.

Me'mun'un bu sözü üzerine Ibrahim tekbir alarak, Aziz ve Celil olan Allah'a bir sükran ifadesi olarak secdeye kapandi.

Ibrahim b. Mehdi, kardesi oğlu Me'mun'a çok tesirli ve abartili ifadeler içeren bir kaside okuyarak övgüde bulunmus, Me'mun onun bu övgüsünü dinleyince söyle cevap vermisti: Ben, Hz. Yusuf un kendi kardeşlerine söylediği su sözü söylüyorum: «Bugün siz azarlanacak degilsiniz. Allah sizi bagislar. O, merhametlilerin merhametli si dir.»

Ibn Asakir'in anlattigina göre halife Me'mun, amcasi Ibrahim'i affedince, onu zengin kilacak kadar malin kendisine verilmesini emretmisti. Ibrahim de: «Ben mali terkettim.» demis; Me'mun, illa da almasını emredince o, bir degnegi alip kucagina koymus ve söyle demisti:

«Bu durum, bir sevinç durumu ve makamidir. Evleri barklari harap olasica düşmanlarım, yalanlar uydurarak beni halife katinda jur-nallediler. Emirim de beni cezalandirdi.»

Sonra sözünü su siiri okuyarak devam ettirdi:

«Dünyadan gider oldum. Gözlerimi kaybettim.

Zaman beni egip бүктü. Gözlerimi de benden alip götürdü. . Eger ben aglayacak olursam kiymetli bir şahsiyete aglarini.

Eger onu tahkir edecek olursam, kinimden ötürü tahkir etmiş olurum.

Ben her ne kadar gözlerime kötülük yaptiysam da,

Ben Rabbime kesin olarak inaniyorum ve ona hüsn-ü zan besliyorum.

Nefsime düşmanlik ettim ama o beni affetti.

Affederek bize lütuf üstüne lutufta bulundu.»

Me'mun ona: «Gerçekten güzel söyledin.» dedi. Ibrahim, kucagindaki degnegi atti ve bu söylediklerinden ötürü korkup ayaga firlayarak yerinden kalkti.

Me'mun ise: «Sakin ol, yerinde otur. Sana hos geldin, safalar getirdin,

diyorum. Bu sözlerim korkmana sebep olmamalıdır. Allah'a yemin ederim ki, halifeligim süresince korkacak hiçbir seyle karsilasmayacaksın.» dedi. Amcasi Ibrahim'e 10.000 dinar verilmesini emretti ve ona bir kaftan giydirdi. Sonra da elinden alınan bütün mallari-ni*i, çiftliklerinin, evlerinin kendisine iade edilmesini emretti. Böylece ibrahim, halife Me'mun'un yanından, saygi görmüş ve agirlanmış olarak çıktı. [9]

Me'mun'un Boranla Gerdege Girmesi

Bu senenin ramazan ayında Me'mun, Hasan b. Sehl'in kızı Boran ile gerdege girdi. Anlatıldığına göre Me'mun, Hasan b. Sehl'in hastalıktan kurtulup iyileşmesi üzerine, bu senenin ramazan ayında, onun Femü's-Sulh mintikasında bulunan kışlasına gitmişti. Me'mun, maiyetindeki emir, reis ve Hasimilerin ileri gelenleri ile birlikte Hasan'a konuk oldu. Bu senenin sevval ayında bir gece Boranla gerdege girdi. Huzurunda anber mumları yakıldı. Boran'm bası üzerine inci ve mücevherler saçıldı. Bu inci ve mücevherler, kızıl altından örülme bir hasır içerisinde etrafa savuruldu. Bu hasırdaki incilerin sayısı bin idi. Me'mun, bu saçılan incilerin toplanıp altın bir tepsiye konulmasını emretti. Oradakiler: «Ey mü'minlerin emiri; biz, cariyeler yerden toplanmalar diye bu incileri saçtık.» dedilerse de Me'mun: «Hayir, bunların yerine cariyelere ben kendim birşeyler veririm.» dedi ve etrafa saçılan incilerin tümünü toplattı.

Gelin Boran, ninesi Zübeyde (yani Me'mun'un kardeşi Emin'in annesi) ile geldi ve Me'mun'un yanına oturdu. Me'mun da bu inci ve mücevherleri Boran'ın etegine döktü ve: «Bu benim sana bahsisim-dir. Dile benden ne dilersen.» dedi. Boran, utanarak basını önüne egdi. Ninesi Zübeyde ona dedi ki:

- Efendinle konuş ve dileğini ona söyle. Çünkü dileğini söylemeni o sana emretti.

Boran, Me'mun'a söyle dedi:

- Ey mü'minlerin emiri, amcam Ibrahim b. Mehdi'yi affetmeni ve ondan razı olup onu tekrar eski makamına iade etmeni istiyorum.

- Olur.

- Ümmü Cafer'i (Zübeyde'yi) hacca gitmesi için serbest bırak.

- Olur.

Boran'm bu sefaati üzerine Ümmü Cafer (Zübeyde) Boran'a bir emirlik hil'ati giydirdi ve ona büyük bir köy bağışladı.

Boran'ın babası Hasan b. Sehl'e gelince; o da köylerinin, çiftliklerinin ve emlakının adlarını kâğıt parçaları üzerine yazarak bu kâğıtları oradaki insanların üzerine saçtı. Her kim bu kâğıtlardan birini ele geçirdiyse Hasan

b. Sehl onu oradaki kahyalarına gönderdi ve o köy, çiftlik veya mülkü o adama teslim etti.

Hasan b. Sehl, Me'mun ve maiyetindeki askerlerin yanında ikamet ettikleri onyedı günlük süre içinde 50.000.000 dirhem kadar harcamada bulundu.

Me'mun, ayrılıp gitmek istediğinde, kendisine 10.000.000 dirhem verdi. Konuk olduğu beldeyi de ona ikta' olarak verdi. Oraya Femü's-Sulh mintikası deniliyordu. Burayı daha önce sahip olduğu ikta' ara-

zilerine ek olarak Hasan b. Sehl'e verdikten sonra, bu senenin sevval ayının sonlarına doğru Bağdat'a döndü.

Bu senede Abdullah b. Tahir, Misir'a gitti. Orayı Me'mun'un emri üzerine asi ve müteğallibeden Ubeydullah b. Sirri b. Hakem'in elinden kurtardı. Aralarında geçen uzun muharebelerden sonra orayı tekrar eski haline döndürdü.

Bu senede meshur şahsiyetlerden lügatçı Ebu Amr es-Seybanî (Ishak b. Murad), Mervan b. Muhammed et-Tatarî ve Yahya b. Ishak vefat ettiler. Doğrusunu, noksanlıklardan münezzeh olan yüce Allah daha iyi bilir. [10]

Hicretin İkiyüzonbirinci Senesi

Bu senede Ebü'l-Cevab, Talk b. Ganem, "Musannaf ve "Müsned" isimli eserlerin sahibi Abdürrezzak b. Hemmam es-San'anî ile Abdullah b. Salih el-İclî vefat ettiler. [11]

Meshur Sair Ebü'l-Atahiye

Bu zatin asıl adı şöyledir: İsmail b. Kasım b. Süveyd b. Keysan. Hicaz asillidir. Mehdi'nin Utbe adındaki bir cireyesine asik olmuş ve onu Mehdi'den defalarca istemisti. Mehdi cariyeyi ona vermeye razı olunca bu defa cariyeye ona gitmeyip halifeye: «Beni çömlek satan çirkin bir adama mi veriyorsun?» demisti. Ebü'l-Atahiye, Utbe adındaki o cariyeye asik olmustu. Aski dillere destan olmustu. Mehdi de onun bu durumunu anlamisti.

Bir zaman Mehdi, sairleri meclisine çağırmisti. Gelen sairler arasında Ebü'l-Atahiye ile a'ma bir kisi olan Bessar b. Bürd de vardı. Bessar, Ebü'l-Atahiye'nin sesini duyunca yanında oturan arkadasına; «Ebü'l-Atahiye burada mi?» diye sordu. Arkadası da «Evet» diye cevap verdi. Bunun üzerine Ebü'l-Atahiye su beyitle başlayan kasidesini okumaya başladı:

«Benim hanimefendimde neler var neler! O nazlandı, nazlanması onu güzellestirdi.»

Bessar, arkadasına: «Bundan daha cesaretli birini görmedim.» dedi. Nihayet Ebü'l-Atahiye, kasidesinin su kısmına geldi:

«Halifelik teslim olup ona geldi, eteklerini yerden sürüdü. Halifelik ancak

ona yarasir. O da ancak halifelige yarasir.

Eger ondan baskasi halifelige yönelseydi, Yer siddetle sarsilirdi.

Eger kalplerin banileri ona itaat etmezlerse, Cenâb-i Allah onun amellerini kabul etmez.»

Bessar, yanibasmda oturmakta olan arkadasina: «Bakin hele; halife, minderinden uçtu mu uçmadi mi?» diye sordu. Arkadasi da: «Allah'a yemin ederim ki, o gün sairlerden Ebü'l-Atahiye disinda hiçbirine ödöl verilmedi.» dedi.

Ibn Hallikan dedi ki: «Ebü'l-Atahiye ile Ebu Nüvas bir araya geldiler. Ikisi de ayni tabakadaki sairlerdendi. Ebü'l-Atahiye, Ebu Nu-vas'a söyle sordu:

- Günde ne kadar siir yazabiliyorsun?

- Bir ya da iki beyit.

- Ama ben günde 100-200 beyit yazabiliyorum.

- Demek ki, sen de su sözünde anlattigin gibi çalisiyorsun:

"Ey Utbe, bana ve sana ne olmus ki? Ben kim, sen kim? Keske seni görmemis olsaydim."

Eger ben de böyle çalismis olsaydim, günde 1.000-2.000 beyit yazardim. Ama ben su asagidaki sözümde anlattigim gibi çalisiyorum:

"Erkek kiligindaki ateslinin elinden ah!..

Onun iki seveni vardır: Biri homoseksüel biri zinakar!.

Eger sen de benim gibi yapmak isteseydin, zaman seni aciz birakirdi."»

Ibn Hallikan dedi ki: «Ebü'l-Atahiye'nin güzel ve letafetli siirlerinden biri de sudur:

"Sana öyle meftun oldum ki, asiri askimdan ötürü;

Yanimdaki kisi bana yaklastiginda, elbisemdeki ask kokusunu hissedebiliyor."»

Ebü'l-Atahiye, hicretin 130. senesinde dogmustu. Hicretin 211-(veya 213.) senesinin cemaziyelahir ayinin üçüncü pazartesi günü vefat etti. Bagdat'taki mezari tasina su beytin yazilmasini vasiyet etti:

«Bir hayat ki, sonu ölüm oluyor;

O hayat insani çabucak kederlendirir.» [12]

Hicretin İkiyüzonikinci Senesi

Bu senede halife Me'niun, Azerbaycan diyarindaki Babek el-Hür-remî ile savasmasi için Muhammed b. Hamid et-Tusi'yi Musul yolundan gönderdi. O da gidip Babek'in etrafindakilerden bazilarini yakalayip Me'mun'a gönderdi.

Me'mun, bu senenin rebiyülevvel ayında insanlara, birbirini bastiracak kadar çirkin iki bid'at çıkardi. Bunlardan biri Kur'ân'in mahluk olduguna, digeri de Hz. Ali'nin Rasûlullah'tan sonra insanların en faziletlisi olduguna dair iddia idi. Me'mun, bu iddialarin her ikisinde de fahis sekilde büyük bir yanilgiya düsmüs ve çok büyük günah işlemisti.

Bu senede Abdullah b. Ubeydullah b. Abbas el-Abbasî, insanlara haccettirdi.

Bu senede kendisine "Sünnetin aslanı" denilen Esed b. Musa, Hasan b. Cafer, asil adı Dahhak b. Muhalled olan Ebu Asim en-Nebil, Ebü'l-Mugire Abdülkuddüs b. Haccac es-Sami ed-Dimiskî ve Buha-rî'nin seyhi Muhammed b. Yunus el-Feryabî vefat ettiler. [13]

Hicretin İkiyüzonüçüncü Senesi

Bu senede Abdüsselam ve Ibn Celis adında iki kisi isyan ettiler. Me'mun'un halifeligini tanımadılar ve Misir'i istila ettiler. Kays ve Yemen kabilelerinden bir grup insan da bunlara tabi oldular.

Me'mun, kardesi Ebu Ishak'i Sam valiligine, oğlu Abbas'i Cezire, sinir boyları ve o mintikalardaki merkezlerin valiligine atadı. Bunlardan her biri ile Abdullah b. Tahir'e, 1.500.000 dinar verdi. O günkü kadar fazla bağista bulunduğu hiç görülmemisti. Me'mun, bu senede Sind valiligine de Hassan b. Abbad'i tayin etti. Bu sene de insanlara geçen senenin hac emiri haccettirdi.

Bu senede Abdullah b. Davud el-Cerinî, Abdullah b. Yezid el-Mukri el-Misrî, Abdullah b. Musa el-Absî, Amr b. Ebi Seleme ed-Dimiskî gibi meshur şahsiyetler vefat ettiler.

Ibn Hallikan'm anlattigina göre bazı kimseler demisler ki: Bu senede ayrıca nedimlerden Ibrahim b. Mahan el-Musilî, Ebü'l-Atahiye, nahivci Ebu Amr es-Seybanî aynı günde Bagdat'ta vefat etmislerdir. Ama Ibn Hallikan'in ifadesine göre sahih olan rivayet sudur ki, nedimlerden Ibrahim, hicretin 198. senesinde vefat etmistir.

Süheylî dedi ki: Ibn Ishak'tan siret rivayet eden Abdülmelik b. Hisam da bu senede vefat etmistir. Sahih rivayete göre o, hicretin 218. senesinde vefat etmistir ki, "Tarihu Misir" adlı eserde Ebu Said b- Yunus da bunu kafi bir dille ifade etmistir. [14]

Sair Akuk

Ebü'l-Hasan b. Ali b. Cebele el-Horasanî. Akuk lakabı ile lakap-lanmisti. Mevalidendi. A'ma olarak doğdu. Baska bir rivayette anlatildigina göre yedi yasında iken çiçek hastaligina yakalanması neticesinde gözlerini

kaybetmistir. Siyah tenli ve alaca renkli idi. Meshur sairlerdendi. Fesahat ve belagat sahibi idi.

Ölümünden sonra Cahiz onu bir siirinde övmüs ve: «Ondan daha güzel ifadeli, ne bir bedevi ne de bir kentli gördüm.» demistir.

"Babam sana feda olsun, ey beni gizlice ziyaret eden kisi; Herseyden ürkerek ve korkarak sakinan kisi. Sen beni ziyaret ettin ama güzelliğin seni ele verdi. Dogan dolunayi gece karanligi nasıl gizleyebilir? Sessizligi ve tenhaligi gözetledi, nihayet bu ortami buldu. Geceleyin oturup konusanlarin uyumalarini bekledi. Ziyaretinde korkulu hallere maruz kaldi. Sonra selam verir vermez geri döndü."

Akuk, Ebu Dülef Kasim b. Isa el-İclî hakkında da söyle demisti:

«Dünya ancak Ebu Dülef tir. Onun gazaya gidisi ile ikameti arasinda;

Ebu Dülef arkasini dönüp gidince, Dünya da onun pesine takilip gider. Yeryüzündeki bedevi ve kentli Araplarin tümü, Onun cömertliginden nasibdar olmayi umarlar. Övünecegi günde ona gelirler.»

Akuk bu beyitlere geldiginde -ki bu çok uzun bir kaside idi- sair Ebu Nüvas'a taslamada bulundu. Bunun üzerine Me'mun onu yakalatmak istedi. Fakat o saraydan kaçip gitti. Daha sonra yakalanip Me'mun'un huzuruna getirilince Me'mun ona söyle dedi:

- Yaziklar olsun sana, Kasim b. Isa'yi (Ebu Dülef i) bizden daha üstün görüyordun.

- Ey müminlerin emiri! Siz, Cenâb-i Allah'in kullari arasinda seçtigi ve kendilerine büyük bir mülk verdigi bir ailedensiniz. Ben Kasim b. Isa'yi ancak kendi emsallerine ve akranlarına nisbetle üstün saydim.

- Allah'a yemin ederim ki, sen; "Yeryüzündeki bütün kentli ve bedevi Araplar..." derken herkesi kasdetmis oldun. Bununla beraber ben bu siirinden Ötürü senin Öldürülmeni helal görmüyorum. Fakat

-u zelil kul hakkında söylediğin siirindeki sirkin ve küfrün nedeniyle genin öldürülmeni helal sayiyorum:

"Sen o kimsesin ki, günler onun menziline inerler. Sen o kimsesin ki, zamani halden hale döndürürsün. Bir kimseye bakisini uzattiginda; Mutlaka onun rizik ve eceline hüküm verirsin."

Bak iste; bu senin dedigin isleri ancak Allah yapar!*

Bundan sonra Akuk'un dilini çikarip çektiler. O da bu yüzden bu senede öldü.

O, Hamid b. Abdülhamid et-Tusî'yi su siirinde Övmüstü:

«Dünya ancak Hamid'dir, Hamid'ten ibadettir. Onun lutuflari ortada

durmaktadır.

Hamid bu dünyadan göçüp gittikten sonra artık biz de dünyaya "Selam sana deriz."»

Hamid ölünce Ebü'l-Atahiye de su siiriyle ona agit yakmisti:

«Ey Ebu Ganim (Hamid), senin saçtığın nimetler çok ve genistir. Mezarının etrafı da sağlam ve mamurdur. Bedeni içinde yıkılıp çürüdükten sonra, Mezarının mamurlugu ölüye fayda vermez.»

Ibn Hallikan, biyografisini anlatmakta olduğumuz Akuk'un çok güzel siirlerini nakletmiştir, ama biz konuyu kısa tutmak için o siirleri buraya almadık. [15]

Hicretin İkiyüzondördüncü Senesi

Bu senenin rebiyülevvel ayının bitimine bes gün kala cumartesi günü Muhammed b. Hamid ile mel'un Babek el-Hürremî karsilastılar ve savaşa tutustular. Hürremî, Muhammed b. Hamid'i ve askerlerinden birçoğuru öldürdü. Muhammed b. Hamid'in geride kalan askerleri bozguna ugradılar. Me'mun, Ishak b. Ibrahim ve Yahya b. Eksem'i, Abdullah b. Tahir'e gönderdi. Bunlar ona; Horasan, Cibal, Azerbaycan, Ermeniye valiliklerinden birini ve Babek'le savaşıma isini üstlenmeyi tercih etmesini söyledi. O da fazlaca disipline ihtiyacı olduğundan ve Haricilerin ortaya çıkmalarından korktugundan ötürü Horasan'da kalmayı tercih etti.

Bu senede Ebu Ishak b. Resid, Misir'a gitti ve orayı Abdüsselam ile Ibn Celis'in ellerinden alıp ikisini öldürdü.

Bu senede Bilal ed-Dababî adında bir adam ortaya çıkıp isyan hareketi baslattı. Me'mun da onun üzerine oğlu Abbas'i bir grup komutanla gönderdi. Bunlar Bilal'i öldürdüler ve Bagdat'a döndüler.

Bu senede Me'mun, Ali b. Hisam'i Cebel, Kum, Isfahan ve Aze-baycan valiliğine atadı.

Bu senede Ishak b. Abbas b. Muharomed b. Ali b. Abdullah b. Ab-bas insanlara haccettirdi.

Bu senede Ahmed b. Halid el-Mevhibî vefat etti. [16]

Ahmet B. Yusuf B. Kasim B. Sabih

Künyesi Ebu Cafer'di. Katiplik yapardı. Me'mun'un yazismalar divanı müdürlüğünü yaptı. Ibn Asakir, bu zatin biyografisini nakletmiş ve siirlerinden bazılarını bizlere aktarmıştır:

«Kisi kendisinden sadır olmayan bir çaba sarfetmeksizin de rizik-İlanir.

Ama çok zeki, dahi ve çalışkan kimse de bazen nzıktan mahrum kalır.

Hangi gün bana zenginlik veya yoksulluk gelmiş ise, mutlaka ona karşı ben, elhamdülillah demisimdir.»

«Bir şey evet dersin o şeyi tamamla.

Çünkü evet demek, hür kimsenin ödemesi vacib olan bir borçtur. Eğer yapmayacaksan hayır de ve böylece kurtul ki, insanlar senin yalancı olduğunu söylemesinler.»

«Kisi sirrini kendi diliyle açığa vurur;

Bu yüzden baskası da onu kinarsa o ahmaktır.

Kisi kendi sirrini saklamayıp sızıntı duyarsa,

Sirrini aktaracağı kişinin kalbi daha da dardır. O da bu sirri baskasına açıklar.»

Bu senede vefat eden meşhur şahsiyetler arasında İmam Ahmed b. Hanbel'in şeyhi Hasan b. Muhammed el-Mervezî, Mısırlı Abdullah b. Hakem ve Muaviye b. Ömer de vardır. [17]

Ebu Muhammed Abdullah B. A'yün

Ebu Muhammed Abdullah b. A'yün b. Leys b. Rafi el-Misrî. İmam jyalikin huzurunda Muvatta'i okuyanlardan biridir. Onun mezhebimin fikhini öğrenmiştir. Mısır'da saygı gören bir kimseydi. Çok servet sahibiydi. Mısır'a gelisi esnasında İmam Safî'ye 1.000 dinar vermisti. Ayrıca arkadaşlarından da 2.000 dinar toplayarak İmam Safî'ye vermisti. O, İmam Safî'nin arkadaşı Muhammed b. Abdullah b. Hakem'-jn babasıdır.

Ebu Muhammed Abdullah, bu senede vefat edince İmam Safî'nin mezarının yanına defnedildi. Oğlu Abdurrahman da vefat edince babasının yan tarafına, kible cihetine defnedildi. Bu hususta İbn Hallikan şöyle demisti: «Bunlar üç mezardır. Safî, bunların Sam'a bakan tarafındadır. İkisinin mezarı ise Safî'nin mezarının kible cihetindedir. Allah hepsine rahmet etsin.» [18]

Hicretin İkiyüzonbesinci Senesi

Me'mun, bu senenin muharrem ayının sonlarında Bizanslılarla gaza yapmak niyetiyle askerleriyle birlikte Bağdat'tan çıkıp Bizans'a yöneldi. Bağdat ve bağlı mintikalara vekil olarak İshak b. İbrahim b. Mus'ab'i bıraktı. Tikrit'e vardığında, Medine-i Nebeviyye'den gelmekte olan Muhammed b. Ali b. Hüseyin b. Ali b. Ebi Talib ile karşılaştı. Me'mun, ona kendi kızı Ümmü Fadl ile gerdege girmesine izin verdi. Muhammed ile Ümmü Fadl'm nikahları, babası Ali b. Musa'nın sağlığında kılındı ve Tikrit'te gerdege girdiler.

Sonra Muhammed b. Ali, karisi Ümmü Fadl'i alip Hicaz'a götürdü.

Me'mun, bu yolculugunda Musul'a varmadan önce, Misir'dan gelmekte olan kardesi Ebu Ishak b. Resid ile karsilasti.

Sonra Me'mun, büyük bir orduyla Tarsus'a gitti. Bu senenin cemaziyelevvel ayında oraya girdi. Oradaki kaleyi fethetti ve yıkilmasini emretti. Sonra Sam'a döndü ve orada konakladi. Kasyon daginin eteklerindeki Merrat kiliseni onardi. Sam'da bir süre ikamet etti.

Bu senede Abdullah b. Ubeydullah b. el-Abbasî insanlara haccettirdi.

Bu senede Ebu Zeyd el-Ensârî, Muhammed b. Mübarek es-Surî, Kabise b. Ukbe, Ali b. Hasan b. Sakik ve Mekki b. Ibrahim vefat ettiler. [19]

Ebu Zeyd El-Ensârî

Bu zatin asil adi Said b. Evs b. Sabit'tir. Basralidir. Lügat âlinile-rindendir. Sebatkar ve sika ravilerdendir. Anlatildigina göre o, kadir gecesini dogru olarak tesbit edermis.

Ebu Osman el-Mazinî dedi ki: Asmaî'nin, Ebu Zeyd el-Ensârî'nin yanina gelip basini öptüğünü ve huzurunda oturup kendisine söyle dedigini gördüm: «Sen elli seneden beri reisimiz ve efendimizsin.»

Ibn Hallikan dedi ki: «Ebu Zeyd'in birçok eserleri vardır. Bazilari sunlardır: "Halku'l-Insan, Kitabü'l-İbl, Kitabü'l-Miyab, Kitabü'l-Fürs ve't-Tirs."»

Ebu Zeyd, bu senede vefat etti. Bundan bir sene önce vey^ bir sene sonra vefat ettigine dair rivayetler de vardır. Vefati sirasinda doksan yasini asmisti. Yüz yasina yaklastigi da söylenmistir.

Bu senede vefat eden meshur sahsiyetlerden Ebu Süleyman'a gelince, onun biyografisini önceki sayfalarda vermistik. [20]

Hicretin İkiyüzonaltinci Senesi

Bu senede Bizans imparatoru Tofil b. Mihail, Tarsus diyarinda Müslüman cemaata saldırdı ve onlardan 1.600 kadarini öldürdü. Sonra bu durumu bir mektupla Me'mun'a bildirdi. Mektupta önce kendi adini yazdı. Me'mun, mektubunu okuyunca hemen kalkip tekrar Bizans'a döndü. Beraberinde Sam ve Misir naibi kardesi Ebu Ishak b. Resid de vardı. Bizans'ta birçok yerleri barisla veya zorla fethetti. Kardesi de otuz kaleyi fethetti. Yahya b. Eksem'i ise gizlice Tuvana'-ya gönderdi. Orada birçok beldeleri fethetti. Bazi insanlari esir aldı. Kalelerin birkaçini da yakti. Sonra garnizona döndü. Me'mun, bu senenin cemaziyelahir ayinin ortasindan saban ayinin ortasina kadar Bizans beldelerinde ikamet etti. Sonra Dimisk'a döndü.

Bu senenin saban ayında Misir'da, Abdus el-Fihri isimli bir adam ayaklandı ve Ebu Ishak b. Resid'in naiblerine galip oldu. Bu isyanda birçok kimse

kendisine tabi oldular. Me'mun, bu senenin zihicce ayının 14'ünde çarsamba günü Sam'dan çıkarak Misir'a dogru yola koyuldu ve ileride anlatacagimiz durumlar meydana geldi.

Bu senede Me'mun, Bagdat naibi Ishak b. Ibrahim'e mektup yazarak bes vakit namazdan sonra tekbir getirmeleri için insanlara emir vermesini söyledi. Bu uygulama ilk olarak ramazanın 14'ünde cuma günü Bagdat ve Rusafe camilerinde baslatildi. Söyle ki: Cemaat, namazi eda edince ayaga kalkip üç kez tekbir aliyorlardi. Bu uygulama diger namazlarda da sürdürüldü. Me'mun'un, hiçbir delile ve dayanaga istinad etmeksizin çıkardigi bu bid'ati, daha önce hiç kimse yapmamisti. Ama Ibn Abbas'tan rivayet edilen sahih bir hadiste sabit olduguna göre, Rasûlullah (s.a.v.)'in zamaninda cemaatle kilinan farz namazdan sonra insanların namazin eda edildiğini bilmeleri için yû-sek sesle zikir yapilirdi. Ibn Hazm ve diger bazi âlimler bunu müste-hab saymislardir. Ibn Battal ise: «Dört mezheb de bunun müstehab olmadigi görüsündedir.» demistir.

Nevevî de Safiî'den rivayette bulunarak söyle demistir: «Insanlar namazlardan sonra zikrin mesru oldugunu bilmeleri için böyle bir uygulama baslatilmisti. Ama bu bilindikten sonra artik cehren tekbir almanin anlami kalmamistir. Nitekim Ibn Abbas da cenaze namazinda -insanların bunu sünnet oldugunu bilmeleri için- Fatiha'yi cehren okurdu. Buna benzer baska seyler de vardir. Dogrusunu Allah bilir.

Ama Me'mun'un çıkardigi bu bid'at, seleften hiçbirinin kendisiyle amel etmedigi uydurma bir bid'attir.

Bu senede siddetli bir soguk görüldü.

Bu senede insanlara geçen senenin hac emiri haccettirdi. Baskasinin haccettirmis olduguna dair bir rivayet de vardir. Dogrusunu Allah bilir.

Bu senede Hibban b. Hilal; lügat, nahiv ve siirde ilim sahibi olan

Abdülmelik b. Karib el-Asmaî, Muhammed b. Bekkar b. Hilal ve Hev-ze b. Halife gibi meshur sahsiyetler vefat ettiler. [21]

Harun Resid'in Zevcesi Ve Amcasi Kizi Zübeyde

Zübeyde, kendisinin lakabidir. Asil adi Ümmü Aziz'dir. Soy kütüğü söyledir: Zübeyde binti Cafer b. Mansur el-Abbasiye el-Hasimiyye el-Kuresiye. Harun Resid, onu herkesten çok severdi. Göz alici bir güzellige sahipti. Temiz bir kadindi. Harun Resid'in baska gözdeleri, cariyeleri ve zevceleri de vardi. Nitekim Harun Resid'in biyografisini anlatirken bunlardan söz etmistik.

Ümmü Aziz'e Zübeyde lakabinin takilmasi su sebeptendir: Dedesi Ebu Cafer el-Mansur küçüklüğünde onunla oynar, eglenir ve onu ay-natirdi. Kendisine, bembeyaz bir tene sahib oldugundan ötürü, «Sen Zübeyde

(köpük)sin.» derdi. İste bu lakabi yerleştirdi ve böyle tanındı. Asıl adı Ümmü Aziz'dir. Zübeyde, çok güzel bir hatun olup dindar, hayırsever, çok miktarda sadaka veren ve iyilik yapan biriydi.

Hatib Bağdadînin rivayetine göre hacca gitmiş ve altmış günlük hac yolculuğu esnasında 54.000.000 dirhem harcamıştı.

Halifelige geçişi esnasında Me'mun'a tebrikini sunarken şöyle demişti: «Seni görmeden önce ben senin yerine bu iş için kendimi tebrik ettim. Her ne kadar bir halifenin iki oğlunu kaybettimse de onların yerine bir halifenin doğurmamış olduğum oğlu bana bedel olarak verilmiş oldu. Senin gibi birisi kendisine bedel olarak verilen kimse ziyanda değildir. Elini seninle dolduran bir ana ağlamasın. Elimden aldığı çocuklarımdan ötürü bana sevap vermesini ve bana verdiği çocuklarla da beni yararlandırmasını Allah'tan diliyorum.»

Zübeyde, hicretin 216. senesinin cemaziyelevvel ayında Bağdat'ta vefat etti.

Hatib Bağdadî, Abdullah b. Mübarek'in şöyle dediğini rivayet etmiştir:

«Zübeyde'yi rüyada gördüm. Kendisine sordum:

- Allah sana nasıl muamele etti?

- Mekke yolunu yaptırmak için vurduğum ilk kazma nedeniyle Allah beni bağışladı.

- Ya bu rengindeki sarılık nedir?

- Aramıza, Bîsr el-Merisî denen bir adam defnedildi. Cehennem ona öyle bir uğultu verdi ki o uğultudan Ötürü vücudum tiritildi. Vücudumdaki bu sarılık işte o uğultudan ötürü meydana geldi.»

İbn Hallikan'ın anlattığına göre Zübeyde'nin yüz cariyesi vardı ve hepsi de Kur'ân-i Azim'i ezberlemişlerdi. Bunlar onun Kur'ân okuyan cariyeleriydi. Kur'ân okumamış olanlar da vardı. Kur'ân okuyan cariyelerinin sesleri saraydan an viziltisi gibi duyulurdu. Cariyelerinden her birine Kur'ân'ın onda birini okumasını vird olarak vermişti.

Rivayet olunduğuna göre ölümünden sonra kendisini rüyada görenler onun sağlığında yaptığı iyilikleri, verdiği sadakaları ve hac yolunda harcadığı emekleri kendisine sormuşlar, o da sorulara su cevabı vermişti:

«Bütün bunların sevapları sahiblerine gitti. Bize ancak seher vaktinde kıldığımız birkaç rekat namazın faydası dokundu.»

Bu senede anlatımı burada uzun sürecektir daha birçok hadiseler meydana geldi. [22]

Hicretin İkiyüzyedinci Senesi

Bu senenin muharrem ayında Me'mun Misir'a girdi. Abdus el-Fihri'yi yakalatip huzurunda boynunu vurdurdu. Sonra Sam'a döndü.

Me'mun bu senede yine Bizans'a gitti. Lü'lüe'yi yüz gün süreyle kusatma altında tuttu. Sonra oradan ayrilip gitti. Kusatmayı sürdürmesi için Uceyf i birakti. Bizanslılar Uceyf e bir oyun oynadılar. Kurduklari komplo neticesinde onu esir aldılar. Aralarında sekiz gün kaldı. Sonra kaçip kurtuldu ve tekrar onlari kusatma altına aldı. Bizans imparatoru bizzat gelip onu arkadan kusatti. Me'mun bunu duyunca tekrar oraya gitti.

Imparator Tofil, Me'mun'un gelmekte oldugunu duyunca kaçti. Veziri Sangal'i Me'mun'a gönderdi. Ondan eman ve baris talebinde bulundu. Ama o, baris dilegini bildiren mektuba Önce kendi adini yazip Me'mun'un ismini sonraya birakti. Me'mun da onu azarlayici belig bir mektubu cevap olarak gönderdi. Mektubunda şöyle dedi: «İslâm'a girmeni kabul ederim. Yoksa aramiza kiliç girer ve seninle savasinin! Selam, hidayete tabi olanlara olsun.»

Bu senede Süleyman b. Abdullah b. Süleyman b. Ali insanlara haccettirdi.

Bu senede Haccac b. Minhal, Süreyh b. Numan, Musa b. Davud ed-Dabbî vefat ettiler. Dogrusunu, noksanliklardan münezzeh olan yüce Allah daha iyi bilir. [23]

Hicretin İkiyüzonsekizinci Senesi

Bu senenin cemaziyelevvel ayinin ilk gününde Me'mun, oğlu Ab-bas'i - Tuvane'yi onarmak ve elden geçirmek üzere- Bizans'a gönderdi. Diger mintikalara da işçi toplanip oraya gönderilmesi için emir gönderildi. Misir'dan, Sam'dan ve Irak'tan birçok işçi toplanarak oraya gönderildi. Tuvane sehrinin bir mil uzunlugunda ve bir mü genişliginde yapılmasini, surlannm da üç fersah uzunlugunda olmasini, ay-nca surlarda üç kapi açılmasini emretti. [24]

İlk Fitne Ve İmtihan

Bu senede Me'mun, Bagdat valisi Ishak b. ibrahim b. Mus'ab'a mektup yazarak kadılarla hadisçileri «Kur'ân mahluktur» dedirtmek üzere imtihan etmesini, bu sözü söylemeyenlerin de kendisine gönderilmesini emretti. Ibn Cerir'in, tümünü de naklettiği birçok mektubu Bagdat valisine pespese göndererek bu imtihani siki tutmasi için tesvikte bulundu. Bu mektuplardaki iddiası; Kur'ân'in muhdes oldugu, muhdes olan herseyin de mahluk olacagi sonucunun ortaya çıkacagi idi. Bu istidlal, birakiniz hadisçileri, kelamcilann bile uygun görmedikleri bir istidlaldi. Çünkü ihtiyarî fiilerin Cenâb-i Allah'in zati ile kaim oldugunu söyleyenler, onun mukaddes

zatiyla kaim olan fiilin mahluk olduğunu söylemezler. Bilakis onun fiili mahluk değildir. İslâm âlimleri Kur'ân'ın muhdes olduğunu, ama mahluk olmadığını söylerler. Bilakis Kur'ân, Allah'ın mukaddes zati ile kaim olan kelimedir. Onun zati ile kaim olan şey mahluk olamaz.

Yüce Allah, su ayet-i kerimelerde söyle buyurmıştır: «Rablerinden kendilerine gelen her muhdes (yeni) ihtari...» (ei-En-biyâ, 2.)

"Andolsun ki, biz sizi yarattık. Sonra şekil verdik. Sonra meleklerle 'Adem'e secde edin' dedik." (ei-Ârâf, ii.)

Bu ayet-i kerimede sözü edilen secde emri, Adem'in yaratılışından sonra Cenâb-ı Allah'tan sadır olmuştur. Allah'ın zati ile kaim olan kelim mahluk değildir. Bu konu başka bir yerde anlatılacaktır.

Buhârî, bu konuda, "Halku Efa'li'l-İbad" adını vermiş olduğu b kitap tasnif etmiştir.

Özetle diyeceğimiz şudur ki, Me'mun'un mektubu Bağdat'a ulaştığında halka okundu. Me'mun, yanına gönderilmesi için su kişilerin adlarını vermisti: Muhammed b. Sa'd (Vakîdî'nin katibi), Ebu Müslim el-Müstemlî, Yezid b. Harun, Yahya b. Mam, Ebu Hayseme Zübeyr b. Harb, İsmail b. Ebi Mesud ve Ahmed b. ed-Devrakî. Bağdat valisi bu âlimleri Rakka'ya, Me'mun'un yanına gönderdi. Me'mun da bunları "Kur'ân mahluktur" dedirtmek için imtihan etti. Bu âlimler, onun bu görüşüne icabet ettiler. Ona -istemeyerek de olsa- muvafakat ettiklerini açıkladılar. Bunun üzerine Me'mun kendilerini Bağdat'a geri gönderdi.

Bu durumun fıkıhçılar arasında duyulup yayılması işini ise Bağdat valisi İshak üstlendi. Hadis ve fıkıh âlimlerinden, cami imamlarından ve diğerlerinden bir grubu meclisinde topladı. Sonra, yukarıda adları geçen kişileri huzuruna çağırdı. Toplanan cemaata bu mu-haddislerin, Me'mun'un "Kur'ân mahluktur" görüşüne muvafakat ettiklerini anlattı. Onlar da adları geçen muhaddislerin cevabına benzer cevaplar vererek muvafakatlarını bildirdiler. Böylece insanlar arasında büyük bir fitne meydana geldi. "İnnâ lillâh ve innâ ileyhi râ-ciûn." (Doğrusu bizler Allah'a aidiz ve bizler O'na dönücüleriz.)

Bundan sonra Me'mun ikinci bir mektubunu daha Bağdat valisi İshak'a gönderdi. Bu mektubunda asılsız ve sonuçsuz bazı deliller ileri sürerek Kur'ân'ın mahluk olduğuna dair isididlalde bulundu. İleri sürdüğü deliller, mütesabih ayetlerdi. Aslında bu deliller kendisinin aleyhine olmuştur. İbn Cerir, bütün bunları anlatmıştır.

Me'mun, bu mektubunda vali İshak'a mektubunu insanlara okumasını ve onları Kur'ân'ın mahluk olduğu görüşünü kabul etmeye çağırmasını

emrediyordu. Vali Ishak da aralarında Imam Ahmed b. Hanbel, Kuteybe, Ebu Hayyan ez-Ziyadî, Bîr b. Velid el-Kindî, Ali b. Ebi Mukatil, Sadeveyh el-Vasitî, Ali b. Ca'd, Ishak b. Ebi Israil, Ibn Heres, Ibn Aliyye ve el-Ekber, Yahya b. Abdülhamid el-Ömerî, Ebu Nasr et-Temmam, Ebu Muammer el-Katî, Muhammed b. Hatim b. Meymun, Muhammed b. Nuh el-Cündisaburî el-Madrub, Ibn Ferhan, Nadr b. Sümeyl, Ebu Ali b. Asim, Ebu Avvam el-Barid, Ebu Süca', Abdurrahman b. Ishak, Hz. Ömer sülalesinden olan Rakka kadisi gibi meshur şahsiyetlerin bulunduğu bir ulema cemaatini huzuruna davet etti.

Bunlar huzuruna girdiklerinde, Ishak onlara Me'mun'un mektubunu okudu. Mektup dinlenilip muhtevasi anlasıldıktan sonra vali Ishak, Bîr b. Velid'e söyle bir soru sordu:

- Kur'ân hakkında ne diyorsun?
- O Allah kelamıdır.
- Ben sana bunu sormuyorum, Kur'ân'ın mahluk olup olmadığını soruyorum.
- Kur'ân halik (yaratıcı) değildir.
- Ben sana bunu da sormuyorum.
- Bundan daha başka bir diyeceğim yoktur. Bütün söyleyeceklerim bundan ibarettir.
- Sen Allah'tan başka ilah bulunmadığına, O'nun bir ve tek olduğuna, O'ndan önce birsey olmadığına, O'ndan sonra da birsey olmadığına, hiçbir bakımdan yaratıklarından birinin kendisine benzemediğine şahadet ediyor musun?
- Evet!

Bu karşılıklı konuşmadan sonra vali, katibe: "Bunun söylediklerini yaz." dedi. Katip de yazdı.

Sonra vali onları birer birer imtihan etti. Çoğu, Kur'ân'ın mahluk olduğunu söylemeyi kabul etmedi. Onlardan biri Kur'ân'ın mahluk olduğunu söylemeyi kabullenmeyince bu defa vali onu Bîr b. Velid el-Kindî'nin, "Yaratıklarından hiçbirisi hiçbir bakımdan Allah'a benzemez." sözünü benimseyip benimsemediğini sorarak imtihan ediyordu. O da, "Bîr'in dediğine muvafakat ediyorum." diyordu.

Sıra Imam Ahmed b. Hanbel'e geldiğinde, vali Ishak ona söyle bir soru sordu:

- Sen Kur'ân'ın mahluk olduğunu söyleyecek misin?
- Kur'ân Allah kelamıdır. Bundan fazla birsey söylemem.

- Bîsr b. Velîd'in su kagıtta yazılı sözlerine ne diyorsun?
- Ben derim ki: "O'nun benzeri hiçbir şey yoktur. O, isitendir, görendir." (es-Sûrâ, ii.) (Mutezile'den biri dedi ki: O söyle diyor: Allah kulakla isitir, gözle görür.)

Ishak bu cevabi karsısında İmam Ahmed b. Hanbel'e söyle bir soru sordu:

- Isitendir, görendir demekle neyi kastediyorsun?
- Ben bununla Cenâb-i Allah'ın kasdettiğini kastediyorum. O, kendi nefisini nitelediği gibidir. Bundan fazla bir şey söyleyecek değilim.

Vali Ishak, imtihan ettiği âlimlerden her birinin söylediği cevapları birer birer kayda geçirip Me'mun'a gönderdi. Huzurda bulunanlardan bazisi istemiyerek de olsa işi geçiştirmek için Kur'ân'ın mahluk olduğu fikrini kabul ediyordu. Çünkü Me'mun yönetimi, bu fikri benimsemeyenleri görevlerinden azlediyordu. Beytül-maldan maaş alıyorsa, maaşı kesiliyordu. Müftü ise fetva vermekten menediliyor-du. Hadis âlimi ise, hadis okumaktan ve dinlemekten alıkonuyordu. Bu nedenle büyük bir fitne, şiddetli bir mihnet ve büyük bir musibet meydana geldi. Güç ve kuvvet ancak Allah iledir. [25]

Fasil

Vali Ishak'ın gönderdiği cevaplar kendisine ulaşınca Me'mun ona, bu yaptığı işleri övücü cevabi bir mektup gönderdi. Ayrıca imtihan edilen fertlerden her birinin sözlerine cevaplar yazarak valiye, onları tekrar imtihan etmesini emretti. Kur'ân'ın mahluk olduğunu kabul edenlerin durumlarını halka duyurmasını, kabul etmeyenlerin ise zincire vurulmuş ve muhafaza altına alınmış olarak haklarında uygun göreceği cezayı vermesi için kendisine gönderilmesini bildirdi. Me'mun, Kur'ân'ın mahluk olduğunu kabul etmeyen âlimlerin boyunlarını vurmaya niyetlenmişti.

Me'mun'un bu mektubunu alan Bağdat valisi Ishak, ikinci bir oturum düzenledi. Önceki kısımda adları geçen ulemayı meclisine çağırdı. Aralarında Bîsr b. Velîd el-Kindî'nin arkadaşı İbrahim b. Mehdi de vardı. Me'mun, bunların Kur'ân'ın mahluk olduğunu benimsememeleri halinde hemen öldürölmelerini kesin bir ifade ile emretmisti.

Vali Ishak bunları imtihan edince hepsi de, "Gönlü imanla dolu olduğu halde, zor altında olan kimse müstesna..." (en-Nahi, 106.) mealindeki ayet-i kerimeyi tevîl ederek, Kur'ân'ın mahluk olması görüşünü istemeye istemeye kabul ettiler.

Yalnız su dört kişi Kur'ân'ın mahluk olduğunu kabul etmedi: Ah-med b. Hanbel, Muhammed b. Nuh, Hasan b. Hammad Seccade ve Ubeydullah b. Ömer el-Kavarîrî. Vali Ishak, halife Me'mun'a göndermek üzere bunları

zincire vurup nezarethaneye attı. Sonra ikinci gün tekrar bunları huzuruna çağırıp imtihan etti. Seccade, Kur'ân'ın mahluk olduğu görüşünü kabullendi ve serbest bırakıldı. Üçüncü gün yine bunları huzuruna çağırıp imtihan etti. Bu defa da Kavarirî bu görüşü kabullendi. O da serbest bırakıldı. Imam Ahmed b. Hanbel ile Muhammed b. Nuh el-Cündisaburi ise nezarethanede bırakıldılar. Çünkü bunlar Kur'ân'm mahluk olduğu görüşünü kabullenmemekte ısrar ettiler. Vali Ishak da bunların bağlarını pekiştirdi, prangaya vurup Tarsus'ta bulunan halife Me'mun'a gönderdi. Ayrıca, halifeye, bunlar hakkında bir mektup yazıp gönderdi. Ahmed b. Hanbel ile Muhammed b. Nuh, karşılıklı oturacak şekilde bir mahfele kurulup deveye bindirilerek yola çıkarıldılar.

Imam Ahmed b. Hanbel, kendileri ile Me'mun'u bir araya getirmemesi, kendilerini Me'mun'a göstermemesi, Me'mun'u da kendilerine göstermemesi için Aziz ve Celil olan Allah'a dua etmeye başladı.

Bu sırada Me'mun, Bagdat valisine bir mektup göndererek şöyle dedi: «Duyduğuma göre o hadisçi ve kelimciler, Kur'ân'ın mahluklu-gu görüşünü, "Gönlü imanla dolu olduğu halde zor altında olan kimse müstesna..." (en-Nahi, 106.) mealindeki ayet-i kerimeyi tevil ederek kabullenmişlerdir. Oysa onlar bu tevillerinde çok büyük hata yapmışlardır. Sen bunların tümünü bana gönder.»

Vali Ishak da bunları yanına çağırarak Tarsus'a gitmelerini emretti. Hepsini Tarsus yoluna koyuldular. Yolda iken Me'mun'un ölüm haberini aldılar. Bunun üzerine Rakka'ya döndürüldüler. Sonra da Bagdat'a dönmelerine izin verildi. Imam Ahmed b. Hanbel ve Muhammed b. Nuh el-Cündisaburî, diğer âlimlerden önce yola koyulmuşlar ve Tarsus'a yaklaşıyorlardı. Ama Me'mun'la karşı karşıya gelmemişlerdi. Onlar Tarsus'a girmeden ve Me'mun'la buluşmadan, Cenâb-i Allah, Me'mun'u öldürdü. Noksanlıklardan münezzeh olan yüce Allah, kulu ve velisi Imam Ahmed b. Hanbel'in duasına icabet etti. Onları Me'mun'a göstermedi, Me'mun'u da onlara göstermedi. Aksine bunlar Bagdat'a döndürüldüler.

Bunların, Mutasim b. Resid'in hilafetinin ilk zamanlarında karşılaştıkları sıkıntıları ve feci durumları ileriki kısımlarda detaylı olarak anlatacağız. Bu husustaki tam bilgiyi, Imam Ahmed b. Hanbel'in hicri 241. senede vefat edisini ve biyografisini anlatırken vereceğiz. Yardıma başvurulacak olan zat, yüce Allah'tır. [26]

Abdullah El-Me'mun

Abdullah el-Me'mun b. Harun er-Resid el-Abbasi el-Kurasi el-Ha-simî Ebu Cafer. Emirü'l-mü'minin idi. Annesi, Meracil el-Bazgisiye adında bir cariye idi.

Hicretin 170. senesinin rebiyülevvel ayında, amcası Hadi'nin vefat ettiği gecede doğdu. Amcası Hadi'nin vefatından sonra babası Harun Resid halifelige geçti. Amcasının ölümü ve babasının hilafete geçisi, önceki kısımlarda da anlatıldığı gibi bir cuma gecesinde olmuştur.

Ibn Asakir dedi ki: Abdullah el-Me'mun; babasından, Hasim b. Bîsr'den, a'ma Ebu Muaviye'den, Yusuf b. Kahtabe'den, Abbad b. Av-vam'dan, İsmail b. Aliyye'den ve Haccac b. Muhammed el-A'ver'den hadis rivayet etmiştir. Ebu Hüzeyfe İshak b. Bîsr -ki bu ondan daha yaşlı idi-, Yahya b. Ekseni (kadi), Fadl b. Me'mun, Muammer b. Se-bib, Ebu Yusuf (kadi), Cafer b. Ebi Osman et-Tayalisi, Ahmed b. Haris es-Sa'bî (ya da Yezidî), Amr b. Mes'ade, Abdullah b. Tahir b. Hüseyin, Muhammed b. İbrahim es-Sülemî ve Da'bül b. Ali el-Huzaî de kendisinden rivayetlerde bulunmuşlardır.

Abdullah el-Me'mun, defalarca Sam'a gelmiş ve orada bir süre ikamet etmiştir.

Ibn Asakir, Ahmed b. İbrahim el-Musilî'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir:

«Semasiye'de at yarışları düzenleniyordu. İnsanlar bu yarışı seyretmeye gelmişti. Halkın kalabalıklığına bakan Me'mun, Yahya b. Eksem'e: "İnsanların ne kadar kalabalık olduklarını görüyor musun?" diye sordu. Sonra, Enes'ten rivayet ederek Peygamber (s.a.v.)'in şöyle buyurduğunu söyledi:

"Halkın tümü Allah'ın ayalıdır, Allah'ın en çok sevdiği kişi, O'nun ayalıne en fazla faydalı olanıdır."

Me'mun, Ebu Bekre'den rivayet etti ki; Rasûlullah (s.a.v.) Şöyle buyurmuştur:

"Haya imandandır."

Cafer b. Ebi Osman et-Tayalisi'nin rivayetine göre, kendisi arefe gününde Rusafe sehrinde Me'mun'un arkasında ikinci namazını kılmış. Selam verdikten sonra cemaat tekbir almaya başlamış, o da şöyle demişti: «Gürültü etmeyin, gürültü etmeyin, yarın tekbir almak Ebû'l-Kasim (s.a.v.)'in sünnetidir.» Ertesi gün olunca minbere çıkarak tekbir aldı, sonra şöyle dedi: «Hüseym b. Besir, Ebu Bürde b. Dinar'dan rivayet etti ki; Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur:

"Bayram namazını kılmadan önce kurbanını kesen kimsenin kestigi kurban, kendi ailesine sunduğu bir ettir; ama namazdan sonra kurbanını kesen kimse, sünnetin hükmünü yerine getirmiştir."

Allah en büyüktür. O'na çok hamdler olsun. Sabah akşam O'nu tesbih ederim. Allah'im beni İslah et, beni doğru yola ilet ve ellerimi de doğru iş yapar hale getir.»

Me'mun, kardesinin hicri 198. senede öldürölmesinden sonra muharrem ayinin bitimine bes gün kala halifelige geçti. Yirmi sene bes ay müddetle halifelik yaptı. Kendisinde Siilik ve Mutezile mezhebinin görüsleri vardi, sahih sünneti bilmiyordu.

Hicretin 201. senesinde kendisinden sonraki dönem için Ali er-Ri-za b. Musa el-Kazim b. Cafer es-Sadik b. Muhammed el-Bakir b. Ali Zeynelabidin b. Hüseyin b. Ah b. Ebi Talib'in veliahtligi için bey'at aldı. Önceki kısımlarda da anlattigimiz gibi üzerindeki siyah elbiseleri çıkarip yesil elbiseler giydi. Bagdat'ta ve diger yerlerdeki Abbasiler bundan çok rahatsiz oldular, üzöldüler ve Me'mun'u hal' ederek yerine Ibrahim b. Mehdi'yi geçirdiler. Sonra Me'mun onlari yendi, tek basina halife oldu ve otoritesini yerlestirdi.

Me'mun, Bistr b. Giyas el-Merisi'nin de aralarında bulunduğu bir Mutezile cemaatiyla bir araya gelmis, bunlar onu aldatmislar, o da kendilerinden bu batil mezhebin fikirlerini öğrenmis ve onlara uymustu. Bu yüzden Mutezile mezhebi görüslerine bağlanmistir. Ilmi severdi, ama basiretsizdi. Bu nedenle batil fikirlere bulasti, bu görüslere ragbet etti. Halki da Mutezile mezhebine davet etti ve bu mezhebe uymalari için onlari zorladi. Bu hadise, onun hilafetinin sonlarında ve devletin yıkilmaya yüz tuttuğu zamanlarda olmustu.

Ibn Ebi'd-Dünya dedi ki: «Me'mun, beyaz tenli, orta boylu, güzel yüzlü bir kimseydi. Kir sakalli, san gözlü, uzun sakalli idi. Sakali biraz inceydi, alni dardi, yanaginda bir ben vardi. Annesi, Meracil adinda bir cariye idi.»

Hatib Bagdadî, Kasim b. Muhammed b. Abbad'm söyle dedigini rivayet etmistir: «Halifelerden, Osman b. Affan ile Me'mun'dan baska fCur'ân'i ezberleyen biri yoktur.» Bu, asla muvafakat edilmeyecek, cidden garip bir sözdür. Çünkü birçok halife Kur'ân'i ezberlemistir.

Denilmistir ki: Me'mun, ramazan ayında otuzüç hatim indirdi. Bir gün hadis okumak üzere oturdu. Yaninda Kadi Yahya b. Eksem ile bir cemaat toplandı. Onlara ezberindeki otuz hadisi okudu.

Çesitli ilimlerden haberdardi. Fikih, tip, siir, feraiz, kelam, nahiv, mahvin gariplikleri ve garibul-hadis hakkında bilgi sahibiydi. Ilm-i nücumdan da anlardi. Gezenlerin hareketlerinden bahseden "Zic-i Meyniuni" adli eser ona nisbet edilir. Kendi vatanında, Sincar'a, derecelerin miktarini tespit etmesini emretti. Sincar'ın yaptigi çalışmaların sonucu ile önceki fikhçilerin çalışmalarının sonuçları arasında farklılık görüldü.

Ibn Asakir'in rivayetine göre Me'mun bir gün halk için meclis kurdu. Meclisinde emirler ve âlimler de vardi. Kadının biri gelerek ona şikayette bulundu, kardesinin öldüğünü ve 600 dinar bıraktığını ama eline sadece bir dinar geçtiğini söyleyince Me'mun hiç beklemeksizin ona su cevabi verdi:

- Hakkini almissin, kardesin geride iki kiz cocugu, bir anne bir zevce, oniki erkek kardes ve bir de kiz kardes birakmistir. O bir kiz kardes de sensin. Öyle degil mi?

- Evet ey mü'minlerin emiri.

- Iki kiz cocuguna terekesinin üçte ikisi (400 dinar), annesine terekesinin altida biri (yüz dinar), zevcesine terekesinin sekizde biri (yetmisbes dinar) düşer. Geriye yirmibes dinar kalir ki, erkek kardeslerden her birine ikiser dinar, sana da bir dinar düşer.

Orada bulunan âlimler; onun zekiligine, keskin zekasına ve hazircevaplilikma hayran oldular.

Böyle bir hikaye, Hz. Ali hakkında da rivayet edilmistir.

Sairlerden biri, Me'mun'un huzuruna girdi. Onun hakkında -kendisinin çok kıymetli gördüğü- bir beyitlik siir okudu. Me'mun ona hiç iltifat etmedi. Sair, mecliste daha fazla duramadan eli bos olarak disari çıktı. Yolda yürürken baska bir sairle karsilasti. Ona dart yanarak: «Hayret etmiyor musun? Me'mun'a su beyti okudum ama, basini kaldirip bana bakmadi bile.» Karsilastigi sair ona: «Neymis senin o beytin?» diye sormus, Me'mun'un yanindan mahrum olarak çıkan sair de su beyti okumustu:

«Hidayet imami Me'mun, din ile mesgul oldu. İnsanlarsa dünya ile mesgul olmaktadırlar.»

Diger sair ona dedi ki: «Daha ne söyleyeceksin? Sen onu kendi mihrabinda oturan aciz bir adama benzetmissin. Keski Cerir'in Ab-dülaziz b. Mervan hakkında söylediği su siiri okusaydm:

«O, dünyadaki nasibini zayi etmez, dünya mali da onu dinden ah-- koymaz.»

Me'mun, bir gün meclisinde oturanlardan birine söyle dedi: - Iki saire ait iki beyit var ki, hiçbir siir bunların güzelligine ulasamaz. Bunlardan biri Ebu Nüvas'in su beytidir:

«Akilli kisi dünyayi denerse, dünya ona dost kiliginda bir düşman olarak görünür.» ,

Digeri de Sürayh'in su beytidir:

«Melami kisi dünyaya bos verir. O, kendisini kinayanları islah etmeye tutkundur.»

Me'mun demistir ki: «Bir gün, maiyetimle birlikte çarsida gitmekte iken kalabalik arasina girdim. Öyle ki, halktan olan insanlarla birbirimize karistik. Bir dükkanda bulunan eski püskü elbiseler giyinmis bir adam, bana acıyan ya da durumumu hayretle karsilayan bakisla bakti ve söyle dedi:

«Magrur olan herkesi görüyorum ki bir sene geçince nefsi ona, gelen senenin selametli olacağı kuruntusunu veriyor."»

Yahya b. Eksenî dedi ki: Me'mun'un, bir bayram günü halka hutbe irad ederken Allah'a hamd-ü senada bulunup Rasûlullah'a salat-ü selam getirdikten sonra şöyle dedigini isittim:

«Ey Allah'ın kullan! İki diyarın isî büyüdü. Alimlerin cezası yükseldi. İki firkanın müddeti uzadı Allah'a yemin ederim ki bu oyun değil, ciddi bir istîr. Yalan değil, gerçek birseydir. Bu ölümdür, ölümden sonraki dirilîstir, hesaptır, yargılamadır, mizandır, sirat köprüsüdür. Sonra ise ceza ya da mükafattır. Kiyamet gününde kurtulan kimse ebedî kurtulusa erer. O günde çukura yuvarlanan kimse ise hüsrana maruz kalır. Hayrın tümü Cennet'te, serrin de tümü Cehennem'de-dir!»

Ibn Asakir, Nadr b. Sümeylî'nin söyle dedigini rivayet etmistir: «Me'mun'un huzuruna girdim. Bana söyle sordu:

- Ey Nadr, nasıl sabahladın?
- Afiyetle sabahladım, ey mü'minlerin emiri.
- Mürcie ne demek?
- Hükümdarlara muvafakat edenin dinidir. Bunlar dünyalıklarını hükümdarlardan elde ederler, ama bu sebeple dinlerini eksiltirler.
- Doğru söyledin. Peki ey Nadr, benim bu sabah ne söyledigimi biliyor musun?
- Ben kimim ki uzaktaki gaipleri bileyim?
- Ben bu sabah şu beyitleri okudum:

«Yarın kendisine bağlı olduğumdan ötürü mazeret beyan etmeyeceğim dinim sudur:

Peygamberden sonra Ali'yi sevmektir. Ebu Bekir'e ve Ömer'e sövmem.

Sonra Osman b. Affan, iyi kimselerle birlikte Cennet'tedir. O, öldürülen ve sabreden kimseydi. Savunmasızdı.

Bakin ha! Ben Zübeyr'e ve Talha'ya da sövmüyorum. Her ne kadar baskası onların hainlik yaptıklarını söylerse de.

Ben Aise anaya da sövmem.

Ona iftira edenlerden biz uzagız. Böyleleri ile alakamız yoktur.»

Bu siirde anlatılan mezhep, Siilerin ikinci mertebesidir ki; buna göre Hz. Ali diğer sahabelerden üstün sayılır.

Selef ulemasından bir cemaat ve Darekutnî söyle demistir:

«Hz. Ali (r.a.)'yi, Hz. Osman (r.a.)'dan üstün sayan bir kisi, (Hz. Osman'i

halife olarak seçmek için üç gün ictihad etmiş olmalarından ötürü) Muhacirler ile Ensâr'a hakarete bulunmuş olur.»

Çünkü Muhacirler ve Ensâr, Hz. Ömer'in öldürülmesinden sonra Hz. Osman'i halife olarak Hz. Ali'ye tercih etmişlerdi.

Sunu da belirtelim ki, Siilikte onaltı mertebe vardır. "Kitab-i Be-lagi'l-Ekber" ve "Namusu A'zam" adlı eserlerin sahibi böyle demistir. Namusu A'zam adlı kitapta, küfrün en ileri derecesine varılmaktadır.

Biz, mü'minlerin emiri Ali b. Ebi Talib hazretlerinin söyle dedigini rivayet etmisizdir:

«Beni Ebu Bekir ve Ömer'e tercih edip onlardan üstün sayan bir kisi bana getirilirse ona, iftira etmiş kimselerin haddini uygular ve kirbaçlarım!»

Yine mütevatir bir rivayette anlatildigina göre Hz. Ali (r.a.) söyle buyurmıştır:

«Peygamber (s.a.v.)'den sonra insanların en hayirlisi Ebu Bekir, sonra da Ömer'dir.»

Hal böyle olunca; demek ki Me'mun, bütün sahabelere hatta Ebu Talib oğlu Ali hazretlerine muhalefet etmiştir.

Me'mun, Muhacirler ve Ensâr'i tahkir edici bu bid'atina baska bir bid'at ve büyük bir musibet daha eklemiştir ki, o da Kur'ân'm mahluk oldugunu iddia etmesiydi. Ayrica o, sarhos edici içkileri içmeye düskün olup daha baska birçok münkerati irtikab etmişti. Fakat onda büyük bir sehamet ve savaş tutkusu ile düşmanlari muhasara altında tutup çembere alma, Bizanslılara karsi sabırla savaşip onlari çembere alma gibi iyi yönler de vardı. Bizanslı erkekleri öldürür, kadınlarını esir alirdi.

Me'mun söyle derdi: «Ömer b. Abdülaziz ile Abdülmelik'in mabeyincileri vardı. Ben ise halkla yüzyüzeyim.»

Me'mun, adaleti araştırır, adaletin yerini bulması için çaba sarfe-der ve halkın meseleleri için bizzat hüküm verir, çözüm bulurdu. Bir zaman, zayıf bir kadın ona gelerek, oğlu Abbas'm kendisine haksızlık ettiğini şikayet etti. Halifenin oğlu Abbas da bu sırada yanibasmda duruyordu. Hemen mabeyincisine emir vererek oğlu Abbas'm elinden tutturdu ve getirip karsisinde, şikayetçi kadının yanında oturttu. Kadın ifadesini vererek Abbas'in kendisine ait bir çiftlige el koydugunu söyledi. Kadın ile Abbas bir saat tartistilar. Kadının sesi Abbas'in sesinden daha yüksekti, onun sesini bastırıyordu. Mecliste hazır bulunanlardan biri kadını azarladi. Me'mun, o adama: «Sus! Hak bu kadını konusturuyor, batil da Abbas'i susturuyor.» dedi. Sonra da kadının lehinde hüküm verdi. Hakkim teslim etti ve oğlu Abbas'm ona 10.000 dirhem vermesini emretti.

Me'mun, ümeradan birine söyle bir mektup göndermisti: «Mürüvvet; senin evinin altin ve gümüşten olması, alacaklinin çıplak, komsunun büzülmüş, yoksulun aç kalması değildir.»

Adamin biri Me'mun'un huzuruna gelip durdu. Me'mun ona söyle dedi:

- Vallahi seni öldürecegim.
- Ey rnü'minlerin emiri, acele karar verme. Merhamet, affin yansidir.
- Yazıklar olsun sana! Ben seni öldürmeye yemin ettim.
- Ey mü'minlerin emiri! Yeminini bozmuş olarak Allah'in huzuruna çıkacak olman, katil olarak onun huzuruna çıkmış olmandan daha hayirli olacaktır.

Adamin bu cevabi üzerine Me'mun onu affetti.

Me'mun söyle derdi: «Keske suçlular benim prensibimin affetmek olduğunu bilseler. Böylece korkulan gider, kalplerine sevinç girer.»

Me'mun bir gün bir gemiye bindi. Kaptanın, arkadaşlarına söyle dedigini isitti: «Su Me'mun'u görüyor musunuz, gözüme hiç de hoş görünüyor. Çünkü o, kadesi Emin'i Öldürdü.» Kaptan, Me'mun'un yakınlarda bulunduğundan habersiz olarak böyle konuşuyordu. Onu duyan Me'mun, gülümsemeye başladı ve arkadaşlarına dönüp söyle dedi: «Su adamın gözüne kadri yüce bir adam olarak görünebilmenin çaresi sizce nedir?»

Hedbe b. Halid, öğle yemegim yemek için Me'mun'un yanına geldi. Yemegi yediler. Sofra kaldırılınca Hedbe, yere düsmüş ekmek kırıntılarını bir bir alıp yemeye başladı. Me'mun ona:

- Ey ihtiyar, hâlâ doymadın mı? diye sorunca Hedbe su cevabi verdi:

- Evet doydum. Ama Hammad b. Seleme, Enes'ten rivayet etti ki; Rasûlullah (s.a.v.) söyle buyurmustur:

«Sofrasının altında kalan seyleri yiyen kimse, fakirlikten emin olur.»

Bu cevap üzerine Me'mun, Hedbe'ye 1.000 dinar verilmesini görevlilere emretti.

Ibn Asakir'in rivayetine göre Me'mun, bir gün Muhammed b. Abbad b. Mühelleb'e söyle demis:

- Ey Abdullah'in babası, sana bir milyon, bir milyon, bir milyon ve bir dinar verdim.

- Ey mü'minlerin emiri, mevcut olan şeyi esirgemek kulun mabuda su-i zanda bulunması demektir.

- Dogru söyledin ey Abdullah'in babasi! (Görevlilere dönerek söyle dedi:) Suna bir milyon, bir milyon ve bir milyon daha verin.

Me'mun, Hasan b. Sehl'in kızı Boran'la gerdege girmek istediginde, halk, Boran'm babasına kiymetli esyalari hediye olarak sunmaya basladi. Boran'm babasının deger verdigi kimseler arasında bir edip vardi. Bu kisi, Boran'in babasına iki dagarcik hediye etti. Dagarciklardan birinde iyi kaliteden tuz, digerinde de güzel bir çögen otu vardi ve ayrıca su mektubu yazdi:

«Ben, iyilikseverlerin sayfalarinin dürülmesini istemedim. Hayirhah kimselerin defterinde adimin anilmamasmdan hoslanmayacagim için bu hediyeleri gönderdim. Birincisi ki, tuzdur; bereketli ve ugurlu birsey olduğu için onu sana sundum. Ikincisi de çögen otudur ki, onu da temizligi ve kokusunun hoslugu nedeniyle sana sundum.

Sana sundugum hediyelerim himmetimden daha azdir. Malima gelince o kadar çoktur ki, himmetim ondan daha azdir. Ey efendim, tuz ve çögen otu; Emsallerimin sana sundugu hediyelerin en güzelleridir.»

Boran'm babasi Hasan b. Sehl, bu dagaciklan Me'mun'un huzuruna götürdü. Me'mun bunu yadirdi. Dagarciklarin bosaltılmasını emretti ve bosaltılan dagarciklara dinar doldurtup o garip kisiye gönderdi.

Me'mun'un oğlu Cafer dünyaya geldiginde, halk gelip kendisini çeşitli sözlerle tebrik ettiler. Sairlerden biri de huzuruna gelerek oglunun dogumu nedeniyle onu su sözlerle tebrik etti:

«Allah senin ömrünü çok uzatsın,

Öyle ki oglunun dede olduğunu göresin.

Sonra o da senin bagista bulunduğun gibi bagista bulunsun.

Tipki seni andirsin ortaya çıktığında;

Boyu posu sana benzesin.

Serefiyle agirlik kazansin ve bagislarda bulunsun.»

Me'mun bu saire 10.000 dirhem verilmesini emretti.

Me'raun, Sam'da iken parasiz kaldigi zaman durumunu kardesi Mutasim'a bildirmisti. Horasan hazinelerinden ona 30.000.000 dirhem geldi. Çikip bunlara bakti. Develer ve yükler süslenmisti. Beraberinde Kadi Yahya b. Eksem de bulunmaktaydi. Sehre girerken söyle dedi: «Halkin gözü önünde bütün bu mallara el koymamız, kimseye birsey vermememiz mürüvvet degildir.» Böyle dedikten sonra kendisine gelen bu paraların 24.000.000'unu halka dagitti. Kendisi atından inmemis, ayagi hâlâ üzengide idi.

Onun güzel siirlerinden biri sudur:

«Dilim sizin sirlarinizi saklar, kimseye birsey söylemez. Gözyaslarini ise ihbarcilik yapar, sirrimi ifsa eder. Eger gözyaslarini olmasaydi, askimi gizlerdim. Eger ask olmasaydi gözlerim yasarmazdi.»

Me'mun bir gece, kendisine bir cariyeyi getirmesi için hizmetçisini gönderdi. Cariyenin yanma giden hizmetçi çok gecikti. Cariye gelmek istemiyordu. Nihayet Me'mun'un kendisi cariyenin yanma giderek su siiri okumaya basladi:

«Ben Özlem duyarak sana haber gönderdim. Sen bir bakis kazandin. Beni gafil biraktin, ben de sana kötü zanda bulundum. Uzakta oldugun halde asikina fisildadin.

Ah keske bilseydim, sana yakin olmanin fayda vermeyecegini. Onun yüzünün güzelliklerine bir bakis firlattin. Nagmesini dinleterek kulaklarini faydalandirdin. Gözlerinde onun izini apaçik olarak görüyorum, Gözlerim onun gözlerinden güzellik çalmistir.»

Me'mun, Siilik ve Mutezililik bid'atmi ortaya koydugunda Bistr el-Merisî buna çok sevindi. Sözünü ettigimiz bu Bistr, Me'mun'un hocasiydi. Bunun üzerine Bistr su siiri okumaya baslamisti:

«Me'mun'umuz ve efendimiz öyle bir söz söyledi ki, sözü kitaplarda tasdik edilmistir:

Hasan'm babasi AH, hidayet peygamberinden sonra Ebu Bekir'den daha üstündür.

Amellerimizin yaratıcisi biziz. Kur'ân da mahluktur.»

Ehl-i Sünnet sairlerinden biri, Bistr'e su cevabi siirini okudu:

«Ey insanlar! "Allah'in kelami mahluktur" diyenin sözü ve ameli yoktur.

Ebu Bekir, Ömer ve Peygamber böyle birsey söylememislerdir.

Siddik böyle bir seyden bahsetmemistir.

Bunu, ancak Rasûlullah'a karsi bid'at uyduran kimseler söyler. Böyleleri de Allah katinda zindiktir.

Bistr, böyle söylemekle Müslümanlarin dinini yok etmek istedi.

Kendilerinin dini vallahi bostur ve batildir.

Ey millet, halifenizin akli zincire vuruldu. O, bukagılara vurulup baglanmistir.»

Bistr, Me'mun'dan bu siirin sahibini yakalatip cezalandirmasini istedi. Me'mun ona: «Yaziklar olsun sana! Eger bu bir fakih olsaydi

cezalandirirdim. Ama bu bir sairdir, ben buna karismam.» dedi.

Me'mun, son seferi olan Tarsus gazasina gidecegi zaman, çok sevdigi ve ahir ömründe satın aldığı bir cariyesini yanma çağirdi. Onu tutup bagrina basti. Cariye ise aglayip: «Ey mü'minlerin emiri, bu seferinle beni kahrettin ve öldürdün.» dedi. Sonra su siiri okudu:

«Ey Rabbim! Sana, dara düsmüs kimsenin duasryâ dua ediyorum.

Ey Rabbim! Sen dualara icabet eden ve karsilik verensin. Ey Efendim! Umarim ki Allah, savasmana gerek birakmaz ve bizi gönüllerin a~zu ettigi gibi bir araya getirir.»

Bundan sonra Me'mun onu tekrar bagrina basip su siiri okudu:

«Su güzellige bakin hele. Gözyaslari, gözündeki sürmeleri yikiyor. O kadar çok aglıyor ki, gözyaslari parmak ucundan akiyor. Sabahleyin beni kinarken söylediği sözlerle beni öldürdü.

Ey cariyeye, sen surada söylediğin sözlerle beni öldürmeye adeta çabaladin.»

Bu siiri okuduktan sonra Me'mun, hadim Mesrur'a emir vererek cariyeye iyi davranmasini ve dönüşüne kadar muhafaza etmesini istedi. Sonra da söyle dedi:

- Biz, sair Ahtal'm su siirinde anlattigi durumdayiz:

«Biz öyle bir milletiz ki, savastiklarinda kadınlara karsi uçkurlarini siki baglarlar, onlarla ilgilenmezler.»

Bundan sonra Me'mun, cariyesiyle vedalâsip yola koyuldu. Yoklugunda cariyesi hastalandi. Kendisi de bu seferde vefat etti. Cariyeye Ölüm haberi geldiginde can çekisti ve su siiri okudu;

«Zaman bize tatlılıktan sonra acilik serbetini içirdi, hemde kaselerle. Bizi kandirdi.

Bazen bize güzel günler gösterdi ve bizi güldürdü;

Sonra bizden yüz çevirdi ve bizi aglattı.

Biz Allah'a dönücüleriz. O hep bizim hakkimizda hüküm verir ve takdirde bulunur. Dünyamizi renklenirir.

Öyle bir dünya ki, tasarruflarında ne hep sefa verir ne de hep keder verir. Bazan sefa, bazan da keder gösterir.

Biz bu dünyada sanki yasarken ne ölüyüz ne de diriyiz.»

Me'mun, hicretin 218. senesinin recep ayinin bitimine onüç gece kala persembe günü öğle (ya da ikindi) vaktinde Tarsus'ta vefat etti. Vefati sirasinda kirksekiz yasındaydi. Yirmi sene birkaç ay süre halifelik yaptı.

Cenaze namazini kardesi ve kendisinden sonraki veliahd Mutasina kildirdi. Tarsus'ta Hadi b. Hakan'in evine defnedildi. Bir rivayette anlatildigina göre bu senenin çarsamba, baska bir rivayete göre ise sali günü vefat etmistir. Yine bir rivayette anlatildigina göre, Tarsus'un dört konak uzaginda iken vefat etmis, cenazesi Tarsus'a götürölüp defnedilmistir. Baska bir rivayete göre ise Adana'ya nakledilerek ramazan ayında oraya defnedilmistir. Dogrusunu Allah bilir. Sair Ebu Said el-Mahzumî söyle demisti:

«Yildizlarin Me'mun'a ya da onun bit taramis mülküne fayd digini gördün mü?

lar.»

Babasini Tus'ta biraktiklari gibi onu da Tarsus a ver arsasinda birakti.

Me'mun, kardesi Mutasim'a vasiyette bulunmustu. Bu vasiyetini jyhitasim'in ve oğlu Abbas'in ayrica orada hazir bulunan kadi, emir, vezir ve katiplerin huzurunda yapmisti.

Vasiyetinde, Kur'ân'm mahluk oldugunu söylüyor ve bundan tev-be etmiyordu. Hatta bu fikre sahip olarak öldü ve ameli kesildi. O bu fikrinden vazgeçmedi ve tevbe etmedi. Öldükten sonra cenaze namazini kildiracak kisinin cenazesi üzerine tekbir almasini vasiyet etmistir. Mutasim'a da; Allah'tan korkmasini, halka merhametli muamele etmesini, kendisinin de Kur'ân'm mahluklugu inancina baglanmasini ve halki bu inanca baglanmaya davet etmesini vasiyet etmistir. Abdullah b. Tahir, Ahmed b. Ibrahim ve Ahmed b. Ebi Davud'a iyi davranmasini, idarede bunlara danismasini, fikirlerine basvurmasini, onlardan asla ayrilmamasini da vasiyet etmistir. Yahya b. Eksem'le arkadaslik etmemesini, ondan uzak durmasini vasiyet ederek onu yermis ve söyle demisti: «O bana ihanet etti. Halki benden nefret ettirdi. Ben ondan razi degilim. Onunla iliskilerimi kopardim.» Vasiyetinin sonunda, Alevüere iyi davranmasini, onlarin iyilik yapanlarinin iyiliklerin kabul etmesini, kötülük yapanlarini bagislamasini, her sene onlara maas vermesini de vasiyet etmistir.

Ibn Cerir, Me'mun'un oldukça uzun bir biyografisini nakletmistir. Bu biyografide Ibn Asakir'in -nakilleri çok olmasina ragmen- duymadigi birçok seyleri de anlatmistir. Her bilenin üstünde daha iyi bilen biri vardir. [27]

Mutasim Billah'in Halifeligi

Mutasim Billah, Ebu Ishak b. Harun er-Resid.

Hicri 218. senenin receb ayinin 12'sinde persembe günü Tarsus'ta kardesi Me'mun'un vefat ettigi gün kendisinin halifeligine bey'at edildi. Me'mun Tarsus'ta hastalanip ölünce, cenaze namazini Mutasim Billah kildirdi. Komutanlardan bazilari Me'mun'un oğlu Abbas'in halife seçilmesi için

girisimde bulundular. Ancak Abbas onlara karsi ikarak: «Bu ne soguk muhalefettir! Ben amcam Mutasim'a bey'at ettim.» dedi. Bunun zerine insanlar sakinlestiler, fitne alevleri söndü. Posta, Mutasim'a bey'at edildiği haberini ve Me'mun'un bassagligi ile ilgili bildiriği ülkenin her tarafina ulastirdi.

Mutasim, Me'mun'un Tuvana sehrinde yaptirdigi binalarin yikilmasini ve oraya tasittigi silahlarin tekrar Müslümanlarin kalelerine aktarilmasini emretti. Iilerin kendi beldelerine dönmesine izin verdi. Sonra kendisi Me'mun'un oğlu Abbasi da yanma alarak ordusuyla Bagdat'a yöneldi. Ramazan basinda cumartesi günü büyük bir ihtisam ve debdebe ile Bagdat'a girdi.

Bu senede Hemedan, Isfahan, Masebezan ve Menrecan halkindan büyük bir kalabalik grup, Hrremilik dinine girdi. Bunlarin etrafinda çok kalabaliklar olustu. Mutasini, bunlarin üzerine birçok askeri birlikler sevketti ki, bu birliklerin sonuncusu Ishak b. Ibrahim b. Mus'ab komutasindaki büyük bir askeri birlikti.

Bunun zerine Mutasim, Ishak b. Ibrahim'i Cebel mintikasina vali tayin etti. O da bu senenin zilkade ayinda yola koyuldu. Görevlendirildiği yere gidince fetih gerekleesti. Ishak b. Ibrahim bir mektupla, terviye gününde (zilhicce ayinin sekizinci gününde) fethin gereklestirildiğini, Hrremilerin maglub edildiklerini, onlardan çok sayida adamin öldürüldüğünü, kalanlarin ise Bizans'a kaçtiklarini Mutasim'a bildirdi.

Ibrahim b. Ishak vasitasiyla, Imam Ahmed b. Hanbel'e iskence edilmiş, o büyük zat bunun huzurunda dövülmüş ve esitli eziyetlere maruz birakilmisti. Nitekim hicretin 241. senesi olaylarindan bahsedilirken Imam Ahmed b. Hanbel'in biyografisi anlatilacak ve bu husus orada teferruatli olarak aiklanacaktır. [28]

Hicretin İkiyüzonsekizinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Bisr El-Meris

Bisr b. Giyas b. Ebi Kerime Ebu Abdurrahman el-Meris. Kelam-cidir. Mutezile'nin seyhidir. Me'mun'u sapikliga srkleyenlerdendir. Bu adam önceleri biraz fikh okudu. Kadi Ebu Yusuf tan ders aldı. Ondan, Hammad b. Seleme'den, Süfyan b. Uyeyne'den ve diğerlerinden hadis rivayet etti. Ama daha sonra kelam ilmine saplandi. Imam Saf, kendisini kelam öğrenmekten, öğretmekten menetmiş, ama o buna kulak vermemisti. Imam Saf, kelam ilmiyle ilgili olarak söyle demistir: «Kulun sirk kosma disindaki bütün günahlarla Allah'in huzuruna ikmasi, bence kelam ilmi ile birlikte Allah'in huzuruna ikmasindan daha hostur!»

Bisr, Bagdat'a geldiginde Imam Safiî ile görüsmüstü.

Ibn Hallikan dedi ki: «Bisr, Kur'ân'in mahluk olduguna dair sözünü yenilemis, kendisinden çok çirkin sözler nakledilmistir.»

Bisr, Mürcie mezhebindendi. Mürcie'nin Merisiye kolu kendisine nisbet edilir. O söyle derdi: «Günese ve Ay'a secde etmek Jküfür degildir. Ancak küfür alametindendir.»

Bisr, Imam Safiî ile münazara ederdi. Nahvi iyi bilmezdi. Çok fahis hatalar yapardi. Babasinin Kûfe'de Yahudi bir boyaci oldugu söylenir. Kendisi Bagdat'in Derbü Merisi mintikasında ikamet ederdi.

Merisi, yag ve hurmayla yapılan bir yufka ekmektir.

Baska bir rivayete göre ise Meris, kisin çok soguk rüzgarların estigi Nobe beldesinin bir nahiyesidir.

Bu senede vefat etmis olan meshur şahsiyetler arasında Abdullah b. Yusuf es-Seybî, Ebu Mesher Abdüla'lâ b. Mesher el-Gassani ed-Dimiskî ve Yahya b. Abdullah el-Babiletî de bulunmaktadır. [29]

Ebu Muhammed Abdülmelik.B. Hisam

Ebu Muhammed Abdülmelik b. Hisam b. Eyyub el-Maafirî. Ziyad b. Abdullah el-Bekkaî tariki ile Ibn Ishak'tan siret rivayet etmistir. Ibn Ishak, "es-Sîret" adli eserin yazarı idi. Ancak bu eser, Ebu Muhammed Abdülmelik b. Hisam'a nisbet edilerek Ibn Hisam Sireti diye bilinmistir. Çünkü kendisi bu eseri tehzib etmis, ilaveler yapmis ve gereksiz bazı yerleri eserden çıkarmistir. Bazı yerleri düzeltilmis ve hataları telafi etmistir.

Kendisi lügatte ve nahivde büyük âlimdi. Misir'da ikamet ederdi. Misir'a geldiginde Imam Safiî ile görüsmüstü. Karsilikli olarak Arap siirleri okumuslardı. Bu senenin rebiyülahir ayının 13'ünde Misir'da vefat etti. "Tarihu Misir" adli eserinde Ibn Yunus, böyle demistir. Sü-heylî'nin iddiasına göre ise o, hicretin 213. senesinde vefat etmistir. Nitekim bu husus Önceki sayfalarda da anlatilmisti. Dogrusunu Allah bilir. [30]

Hicretin İkiyüzondokuzuncu Senesi

Bu senede Muhammed b. Kasim b. Ömer b. Ali b. Hüseyin b. Ali b. Ebi Talib, Horasan'a bağlı Talikan kasabasında ortaya çıktı ve insanları Muhammed ailesinden Riza'nın halifeligine davet etti. Etrafına çok sayıda adam topladı. Abdullah b. Tahir'in komutanlarından . birkaç defalarca onunla savastılar. Nihayet onu mağlup ettiler ve Muhammed b. Kasim kaçtı. Sonra yakalanıp Abdullah b. Tahire götürüldü. Abdullah, onu Mutasim'a gönderdi. Bu senenin rebiyülahir ayının ortasında Mutasim'in huzuruna çıkartıldı, Mutasim, onun 3x2 zira' ebadında dar bir yere

hapsedilmesini emretti. O daracık yerde üç gün kaldıktan sonra daha geniş bir mekana nakledildi. Kendisine erzak ve hizmetçi verildi. Ramazan bayramı gecesine kadar orada mahpus kaldı. Bu gece insanlar bayram hazırlığıyla mesgul iken, ışık penceresinden kendisine bir ip sarkıtılarak çıkarılıp götürüldü Nereye gittiği bilinmemektedir.

Bu senenin cemaziyelevvel ayının II'inde pazar günü I^ui- L İbrahim, Hürremilerle yaptığı savastan dönerek beraberinde ki «,birlikte Bağdat'a geldi. O, bu savasta Hürremilerden 100.000 savaşçıyı öldürmüştü.

Mutasim bu senede Uceyfi, Basra'da çok fesat çıkaran Zutlarla savaşıması için büyük bir orduyla harekete geçirdi. Zutlar, Basra'da yol kesiyor ve halkın ürünlerini yağmalıyorlardı. Uceyf, bunlarla do- kuz ay süreyle savastı ve mağlup etti. Onların serlerine engel oldu Köklerini kazıdı.

Zutların işlerini Muhamnied b. Osman adında bir adam, Semlak adlı yardımcısı ile birlikte yürütmekteydi. Semlak, Zutların seytani ve dahisi idi. Cenâb-i Allah, Müslümanları, ondan ve onun serrinden kurtardı.

Bu senede İmam Ahmed b. Hanbel'in üstadı Süleyman b. Davud el-Hasimî, "Müsned" adlı eserin sahibi ve İmam Safî'nin talebesi Abdullah b. Zübeyr el-Humeydî, Ali b. Ayyas, Buharî'nin üstadı Ebu Nuaym Fadl b. Dükeyn ve Ebu Bihar el-Hindî gibi meşhur şahsiyetler vefat ettiler. [31]

Hicretin İkiyüzüymüncü Senesi

Bu senenin asura gününde Uceyf, gemilerle Bağdat'a girdi. Beraberinde 27.000 Zutlu vardı. Bunlar eman alarak halifenin yanına gelmişlerdi. Önceleri Bağdat'ın doğu yakasına yerleştiler. Sonra Ayn-i Runie'ye sürgün edildiler. Bizanslılar bunlara hücum ettiler. Bastan sona hepsini ezdiler. Bunlardan bir kişi dahi kurtulmadı. Bu, onların Bağdat'ı son görmeleri idi.

Bu senede Mutasini, asil adı Haydar b. Kavus olan Afsin Bey'i, Babek el-Hürremî adlı lanetli ile savaşmak üzere büyük bir ordu ile harekete geçirdi. Babek'in içi gerçekten büyümüş, gücü artmış, Azerbaycan ve çevresinde tabileri etrafa yayılmıştı. O, ilk olarak hicretin 201. senesinde ortaya çıkmıştı. Büyük bir zindik ve mel'un bir seytandı.

Afsin yola koyuldu. Gözetleme, kaleleri onarma ve takviye kuvvetlerini yedekte tutma konularında usta bir savaşçı idi. Mutasini, Büyük Boga ile ona ve beraberindeki askerleriyle tabilerine bol miktarda nafaka ve harçlık gönderdi. Afsin ile Babek karşı karşıya geldiler. Aralarında şiddetli savaşlar cereyan etti. Afsin, Babek'in etrafındaki zindiklardan 100.000'den fazlasını öldürdü. Babek kendi sehrine kaçtı. Asagılanmış ve mağlup olmuş bir halde burada gizlendi. İlk olarak bu savasta Babek'in gücü kırılmıştı. Babek ile Afsin arasında, anlatımı burada uzun sürecek savaşlar olmuştur. İbn Cerir, bu savaşları teferuatı ile anlatmıştır.

Mutasim, bu senede Bagdat'tan disari çıktı. Katol'a gidip orada ikamet etti.

Bu senede Mutasim, büyük bir itibara sahip olmasına ragmen, Fadl b. Mervan'a gazaplandı. Onu vezirlikten azledip hapse attı. Mallarım elinden aldı. Yerine Muhammed b. Abdülmelik b. Zeyyad'i tayin etti.

Bu senede geçen senenin hac emiri Salih b. Ali b. Muhammed insanlara haccettirdi.

Bu senede Adem b. Ebi Iyas, Abdullah b. Reca, Affan b. Mesleme, *neshur kurrallardan Kalun ve Ebu Hüzeyfe el-Hindî gibi tanınmış Sahsiyetler vefat ettiler. [32]

Hicretin İkîyüzyirmibirinci Senesi

Bu senede Büyük Boga ile Babek arasında korkunç bir savaş cereyan etti. Babek, Büyük Boga'yi bozguna uğrattı. Adamlarından bir kısmını öldürdü. Sonra Afsin ile Babek savastılar. Afsin onu mağlup etti. Uzun süren muharebelerden sonra Babek'in adamlarından bir kısmını öldürdü. Bu savaşları, Ibn Cerir tüm teferruatıyla anlatmıştır.

Bu senede Mekke valisi Muhammed b. Davud b. Isa b. Musa el-Abbâsî insanlara haccettirdi.

Bu senede Asim b. Ali, Abdullah b. Müslim el-Ka'nebî, Abdan ve Hisam b. Ubeydullah er-Razî gibi meshur şahsiyetler vefat ettiler. [33]

Hicretin İkîyüzyirmiikinci Senesi

Bu senede Mutasim, Babek'le yaptığı savasta Afsin'e takviye olsun diye büyük bir askeri birliği hazırladı ve ona askerlerine sarfet-sin diye-30.000.000 dirhem para gönderdi. Afsin'le Babek savasta tutustular. Afsin, Babek'in şehri Bezz'i fethetti ve oradaki herşeyi yağmaladı. Bu hadise, bu senenin ramazan ayının bitimine on gün kala, cuma günü vuku buldu. Sehrin fethedilmesi; kusatmadan, korkunç muharebelerden, şiddetli çatışmalardan ve büyük çabalardan sonra gerçekleşmişti ki, Ibn Cerir bunu tüm teferruatlarıyla anlatmıştır. Özetle diyecek olursak Afsin, Bezz sehrini fethetti. Oradaki bütün malları ganimet edindi. [34]

Babek'in Yakalanması

Müslümanlar onun Bezz adıyla bilinen sehrini ele geçirdiklerinde -ki burası onun baskenti ve kuvvetlerinin bulunduğu yer idi- beraberindeki aile efradı, oğlu, annesi ve karısı ile kaçtı. Etrafında çok az kimse kalmıştı. Yiyecekleri tükenmişti. Yolda giderlerken bir çiftçiye gördüler. Kölesini çiftçiye gönderdi ve ona birkaç altın verdi. «Su adama git ve yanındaki ekmeği satın al.»

dedi. Öte yandan çiftçinin ortagi uzak bir yerden onlari seyrediyordu. Kölenin çiftçiden ekmegi aldigini görünce, gasbettigini sanarak halifenin naibi Sehl b. Sinbaz'm bulunduğu kaleye gitti. Sehl b. Sinbaz'a gidip o kölenin haddini bildirmesi için durumu anlatti. Sehl, bizzat binegine binerek olay yerine geldi. Köleyi yakaladi ve ona söyle sordu:

- Sen necisin, durumun nedir?

- Birsey yok. Sadece su çiftçiye birkaç dinar verdim ve kendisin" den ekmek satin aldim.

- Sen kimsin?

Köle, durumu gizlemeye çalisti. Sehl ısrar edince su cevabi verdi:

- Ben, Babek'in kölelerindenim.

- Babek nerede?

- Iste su ileride oturmus, yemek yiyor.

Sehl b. Sinbaz, Babek'in yanina yaklasti. Onu görünce bineginden indi ve gidip Babek'in elini Öperek söyle dedi:

- Efendim, nereye gitmek istiyorsun?

- Bizans'a gitmek istiyorum.

- Benim kalemden daha muhafazali bir yer bulamazsin. Ben de kölen olur, senin hizmetinde bulunurum.

Böyle diyerek Babek'i aldatti ve onu alip beraberinde kaleye gö- -türdü. Yaninda misafir etti. Ona çok masraflarda bulundu ve bol miktarda armaganlar sundu. Öte yandan Afsin'e bir mektup yazarak Babek'in yaninda bulunduğunu söyledi. Afsin de Babek'i yakalamalari için oraya iki komutan gönderdi. Bunlar, kaleye yakin bir yere gelip konakladilar ve Sehl b. Sihbaz'a mektup yazarak yerlerim bildirdiler. O da kendilerine; «Bizden size bir haber gelince kadar bulunduğunuz yerden ayrılmayin.» diye bildirdi. Sonra Babek'e: «Mutlaka su kalenin içinde sikümissmdir. Ben bugün ava gitmeye karar verdim. Yanimizda sahinler ve köpekler var. Eger ferahlamak ve sikintini gidermek istiyorsan bizimle gel.» dedi. Babek de "Olur" deyince, hep birlikte ava çıktilar. Sehl b. Sinbaz, Afsin'in komutanlarına haber göndererek, «Falan vakitte falan yerde olun.» dedi.

Bunlar belirtilen yere vardiklarında Afsin'in komutanlari beraberlerindeki askerlerle oraya hücum ettiler, Babek'i çembere aldilar. Sehl b. Sinbaz da kaçti. Komutanlar Babek'i görünce: «Bineginden in!» dediler. Babek: «Siz kimsiniz?» diye sorunca onlar, Afsin'in yanından geldiklerini söylediler. O zaman Babek bineginden indi. Üzerinde beyaz bir zirh, kısa bir bot ve elinde de bir sahin vardı. Sehl b. Sinbaz'a bakip söyle dedi: «Allah seni

kahretsin! Benden para isteseydin, sana bunların verdiklerinden daha fazlasını verirdim.» Komutanlar onu binege bindirip beraberlerinde Afsin'e götürdüler.

Afsin'in karargahına yaklastiklarında, Afsin disari çıktı ve etrafındaki insanlara iki saf halinde dizilmelerini emretti. Babek'e de bineginden inip yaya olarak insanların arasına katılmasını emretti. O da bu emri yerine getirdi. O gün, gerçekten görölmeye değer bir gündü. Bu hadise, bu senenin sevval ayında vuku buldu. Sonra Afsin onu muhafaza altına alıp yanında hapsedti.

Bundan sonra Afsin, durumu bir mektupla Mutasim¹ a bildirdi. O da Babek'in ve onunla birlikte yakalanan kardeşi Abdullah'in kendisine gönderilmelerini emretti. Afsin, bu senenin sonuna doğru bunlarla birlikte Bagdat yoluna koyuldu. Bagdat'a ulaşmadan bu yıl sona erdi.

Bu sene de önceki senenin hac eniiri insanlara haccettirdi.

Bu senede Ebü'l-Yeman Hakem b. Nafi, Ömer b. Hafs b. Ayyas Müslim b. Ibrahim ve Yahya b. Salih el-Vahatî gibi meshur şahsiyetler vefat ettiler. [35]

Hicretin İkiyüzirmüçüncü Senesi

Bu senenin safer ayının 3'ünde, perşembe günü Afsin, beraberinde Babek bulunmak üzere Samarra'daki Mutasim'm yanına gitti. Afsin'in beraberinde ayrıca Babek'in kardeşi de vardı. Mutasim, oğlu Harun el-Vasik'a, Afsin'i karşılamasını emretmisti. Onun haberleri her gün Mutasim'a geliyordu. Mutasim, Babek olayıyla dikkatle ilgileniyordu. Babek'in kendisine ulaşmasından iki gün önce Mutasini, ulagina emir vererek yola koyulmuş ve tanımadığı halde Babek'i görmüştü. Ona bakmış sonra geri dönmüştü. Babek yanına geldiği günde Mutasini hazırlandı. İnsanları iki saf halinde sıraya dizdi. Ve insanlar onu iyice tanısınlar diye Babek'in bir file bindirilmesini emretti. Babek'in üzerinde ipek bir kaftan ve samur kürkünden yapılmış bir takke vardı. Fili hazırlamışlar, üzerindeki eşyaları boyamışlar ve ona çok değerli eşyalar ve ipek giysiler giydirmişler di. Sairin biri bu konuda şöyle bir şiir söylemişti:

«Fili adeti üzere boyandı. Horasan şeytanını taşıyor.

Filin azalarının boyanması ancak çok büyük durumlarda olur.»

Babek, huzura getirildiğinde Mutasim onun ellerinin ve ayaklarının kesilmesini, basının koparılmasını, karnının yarılmasını emretti. Sonra da kesik basını Horasan'a gönderdi. Gövdesi de Samarra'da bir ağaca asıldı. Babek öldürüldüğü gecede, yani bu senenin rebiyülahir ayının 13'ünde perşembe gecesi içki içmişti.

Bu mel'un, ortaya çıktığından öldürüldüğü güne kadar yirmi senelik süre zarfında hep Müslümanları öldürmüştü. İbn Cerir'in ifadesine göre öldürdüğü Müslümanların sayısı 255.500 kişiyi bulmustu. Ayrıca Babek, sayılamayacak kadar çok insani esir almışti. Afsin, onun esir aldığı insanlardan 7.600 kişiyi kurtarmış; çocuklarından 17 tanesini, karılarından, gelinlerinden ve hisimlerinden da 23 kadını esir almışti. Babek'in annesi, şekli cidden çirkin ve hakir bir cariye idi. Ama kader onu bu mertebelere çıkardı. Birçok insan ve halk tabasından da büyük bir topluluk onun sebebiyle fitneye maruz kaldıktan sonra, Cenâb-i Allah, Müslümanları onun serrinden kurtardı.

Mutasini, Babek'i öldürdükten sonra Afsin'e taç giydirdi ve ona mücevherlerle islenmiş iki kemer takti. Ayrıca ona 20.000.000 dirhem verip Sind valiliğine tayin etti.

Mutasini, sairlerle de; Afsin'in yanına gitmelerini ve Müslümanlar için yaptığı yararlılıklardan ötürü onu övmelerini emretti. Babek'in Bezz adındaki sehrini yıkıp harabeye döndürmesinden ve dümdüz hale getirmesinden ötürü onu methetmelerini istedi. Sairler, bu hususta çok güzel siirler insad ettiler. Afsin'i siirleriyle öven sairlerden biri de Ebu Temmam et-Taî idi. Ebu Temmam, tamamı İbn Cerir tarafından nakledilen kasidesinde Afsin'i şöyle övmüştü:

«Bezz sehrinin celladı mağlup oldu, şimdi o defnedilmiş tir.

Bezz sehrinde sadece canavarlar ve vahşi hayvanlar kalmaktadır.

Bu kılıç, savasta bu sebatı gösterdikçe bu din yükseldi.

O daha Önce efendiliğin bakiresiydi, kılıçla bekaretini giderdi Afsin denen dogunun yigit adamı.

Orayı tekrar eski haline döndürdü. Şimdi orada tilkiler vardır.

Oysa dün orası bir aslanın iniydi.

Halkın kafataslarından duvarlar ve binalar meydana geldi. Daha önce oranın emirliği ve Önemli işleri vardı.

Orası çöle döndürülmeden önce kalbe can veren bir kan gibiydi.

Ama şimdi orada darlık ve sıkıntı meydana geldi; daha önce orası bir tatlı su pınarı gibiydi.»

Hicretin 223. senesinde Bizans imparatoru Toftı b. Mihail, Malatya ve çevresindeki Müslümanlara saldırdı. Birçok Müslümanı öldürdü, sayılamayacak kadar çok Müslümanı esir aldı. Bunlar arasında 1.000 Müslüman kadın da vardı. Esir aldığı Müslümanlara iskence yaptı. Kulaklarını ve burunlarını kesti, gözlerine mil çekti. Allah onu kahretsin. Bunun sebebi de suydı: Babek, Bezz sehrinde kusatma altına alınıp

etrafında askerler yigildığında, Bizans imparatoruna su mealde bir mektup yazıp gönderdi:

«Arapların hükümdarı, askerlerinin tümünü üzerime sevk etmiş-tir. Ülkesinin sınırlarında muhafızları kalmamıştır. Eğer ganimet elde etmek istiyorsan çevrendeki beldelere çabucak saldır ve oraları ele geçir. Çünkü bu saldırı esnasında sana karşı koyacak birini bulamayacaksın.»

Bunun üzerine Tofil, 100.000 askerle harekete geçti. Dağlara çıkan Hürremiler de ona katıldılar. İshak b. İbrahim b. Mus'ab, bunlarla savastı, ama güç yetiremedi. Çünkü onlar, dağlarda kendilerini koruma altına almışlar, gerekli istihkamları kurmuşlardı. Bizans imparatoru gelince Hürremiler Müslümanlara karşı onlarla birlik oldular.

Malatya'ya vardılar. Oradaki Müslümanların çoğunu öldürüp kadınlarını esir aldılar.

Halife Mutasini, bunu duyunca çok üzüldü, sarayda feryad ve figan etmeye başladı. Sonra hemen harekete geçti. Orduların hazırlanıp gazaya sevk edilmesini emretti. Kadiyi ve şahitleri huzuruna çağırarak sahip olduğu bütün malların üçte birini sadaka olarak bıraktığını, üçte birini oğluna verdiğini, üçte birini de kölelerine bıraktığını söyledi. Bağdat'tan yola çıktı. Bu senenin cemaziyelevvel ayının ikisinde, pazartesi günü Dicle'nin batisında ordugah kurdu. Zibatra halkına yardım için de Uceyf i, birkaç komutani ve bunların maiyetinde büyük bir askeri birliği yola çıkardı. Bunlar da çabucak oraya gittiler. Bizans hükümdarının çeşitli kötülükler yapıp kendi ülkesine döndüğünü gördüler. Her taraf harap olmuştı, telafisine de imkan yoktu. Bunlar, durumu bildirmek için geri döndüklerinde halife, emirlere-«Bizans'ın hangi beldeyi daha müstahkemdir?» diye sordu. Onlar da su cevabi verdiler: «İslâmiyet ortaya çıktığından bu yana Ammuriye seherine hiç kimse saldıramamıştır. En müstahkem yerleri Ammuriye şehridir. Bizanslılar nazarında Ammuriye, Konstantiniyye'den daha kıymetlidir.» [36]

[1] İbn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/430-437.

[2] İbn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/437-438.

[3] İbn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/438-440.

[4] İbn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/441-442.

[5] İbn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/442.

[6] İbn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/443-444.

[7] İbn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/444-445.

- [8] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/445.
- [9] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/446-447.
- [10] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/448-449.
- [11] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/449.
- [12] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/449-450.
- [13] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/451.
- [14] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/451.
- [15] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/452-453.
- [16] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/453-454.
- [17] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/454.
- [18] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/454-455.
- [19] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/455.
- [20] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/455-456.
- [21] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/456-457.
- [22] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/457-458.
- [23] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/458-459.
- [24] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/459.
- [25] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/459-461.
- [26] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/462-463.
- [27] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/463-473.
- [28] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/473-474.
- [29] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/474-475.
- [30] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/475.
- [31] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/475-476.
- [32] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/477.
- [33] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/478.
- [34] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/478.
- [35] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/478-480.
- [36] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/480-482.

- Mutasim'in Ammuriye'yi Fethetmesi 1
- Abbas B. Me'mun'un Öldürülmesi 4
- Hicretin İkiyüzyirmidördüncü Senesi 5
- Hicretin İkiyüzyirmibesinci Senesi 8
- Said B. Mes'ade. 9
- Nahivci Ceremî 10
- Hicretin İkiyüzyirmialtıncı Senesi 10
- Ebu Dülef El-İclî 10
- Sair Bekir b. en-Nattah, onun hakkında söyle bir güzel siir söylemiştir. 10
- Sonra bana: "Anladın mı?" diye sordu. Ben de anladığımı söyledim ve uykudan uyandım.» . 11
- Hicretin İkiyüzyirmiyedinci Senesi 11
- Mutasim Billah'in Biyografisi 12
- Hisam b. Kelbî dedi ki: « Mutasim'in vefatından sonra yerine oğlu Harun el-Vasik halife oldu.» 14
- Harun El-Vasik B. Mutasim'in Halifeligi 14
- Meshur Zahid Bîr El-Hafl 14
- İbn Hallikan dedi ki: « Bu zatin dedesi Abdullah el-Gayyur'du. Hz. Ali (r.a.) vasıtasıyla Müslüman oldu.» 14
- Hicretin İkiyüzyirmisekizinci Senesi 16
- Sair Ebu Temmam Et-Taî 17
- "Yüce bir kısıdır. Sen bu sözlerle onu bedevi Araplardan ayak takımlarına benzetmiş oldun." O da bir süre basını önüne egdi, sonra kaldırıp söyle dedi: 18
- Hicretin İkiyüzyirmidokuzuncu Senesi 19
- Hicretin İkiyüzotuzuncu Senesi 20
- Abdullah B. Tahir B. Hüseyin. 20

Mutasim'in Ammuriye'yi Fethetmesi

Mutasim, Babek isini tamalayip onu öldürdükten ve ülkesini ele geçirdikten sonra, ordunun yanına gelmesini istedi. Orduyu daha önce hiçbir halifenin hazırlamadığı şekilde hazırladı. Yanına misli duyulmamış şekilde ve miktarda savaş aletleri, yükler, develer, su tulumları, binekler, neft, atlar ve katırlar aldı. Dağlar misali büyük bir orduyla Ammuriye'ye doğru yola koyuldu. Afsin Haydar b. Kavus'u Suroç tarafına gönderdi. Askerlerini misli duyulmamış bir şekilde tabiye etti. Savaşçılıkta meshur komutanlarının bir kısmını kendinden önce yola çıkardı. Bu senenin receb ayında kendisi Tarsus'a yakın Li-si nehrine kadar ulaştı.

Öte yandan Bizans imparatoru da askerleriyle birlikte harekete geçerek Mutasim'a doğru geldi. İkisi birbirlerine yaklaştılar. Öyle ki, iki ordu arasında dört fersahlık bir mesafe kalmıştı. Afsin ise diğer taraftan Bizans ülkesine girdi. Bizanslılar da onun pesinden geldiler. Bu durumda Bizans

imparatoru sikintiya düsmüştü. Çünkü o halife ile uğrasacak olursa arkadan Afsin gelip onunla savaacak ve kendisi mahvolacakti. Eger biriyle uğrasir, digerini birakirsa biraktigi arkadan gelip onun hakkindan gelecekti. Nihayet Bizans imparatoru, askerlerinden az bir grupla Afsin'e dogru ilerledi. Gerideki asil ordunun basina komutan olarak yakinlarindan birini birakti. Bu senenin saban ayinin bitimine bes gün kala, persembe günü, imparatorla Afsin karsi karsiya gelip savasmaya basladilar. Afsin, sebat etti. Bizansli-lardan bir kismini öldürdü, bir kismini yaraladi. Zor durumda kalan Bizans imparatoru, bu esnada gerideki ordunun, vekil biraktigi yakininin komutasina itaat etmediklerini, dagildiklarini duydu. Acele olarak geri döndü. Ordunun disiplininin bozulduğunu, askerlerin dagildigini, düzenin kalmadigini gördü. Vekil biraktigi yakinma öfkeleni ve boynunu vurdurdu.

Bütün bu haberler Mutasim'a ulasti. Mutasini, buna sevindi ve hemen harekete geçip Ankara'ya gitti. Afsin de beraberindeki askerlerle birlikte Ankara'da Mutasim'la bulustu. Ankaralilarin kendilerinden kaçtiklarini gördüler. Yerli halkin biraktigi erzaki alarak güçlendiler.

Sonra Mutasim, askerlerini üç gruba ayirdi. Bunlardan sag cenahin basina Afsin'i, sol cenahin basina da Esnas'i komutan olarak tayin etti. Kendisi de merkez birliklerinin basinda kaldi. Ordusunun sag ve sol cenahlari ^arasinda iki fersahlik mesafe vardi. Sag ve sol cenahlardan her birinin komutanina, kendi birliklerini sag ve sol cenahlara, merkeze, öncü ve artçı gruplara ayirmasini, ugradiklari bütün köy ve kasabalari yakip yikmasini, insanlari esir edip mallarini ganimet almalarini emretti. Kendisi de askerleriyle birlikte Ammuriye'ye dogru ilerledi.

Ammuriye ile Ankara arasinda yedi konaklik mesafe vardi. Ammuriye'ye ulasan ilk askeri birlik, Esnas komutasindaki sol cenahti. Bunlar, ramazan ayinin 5'inde persembe günü, kusluk vaktinde oraya ulasmislardi. Sehrin çevresinde bir tur atmislari, sonra iki mil mesafedeki bir yere konaklamislardi. Daha sonra cuma gününün sabahinda Mutasini oraya geldi. O da sehrin etrafinda bir tur attiktan sonra yakinlarda bir yere ordugah kurdu. Ammuriyeliler, saglam istihkam tedbirleri almislari, kalelerinin burçlarini asker ve silahlarla doldurmuslardi. Burasi gerçekten büyük bir sehir olup müstahkem, surlari yüksek ve çok büyük burçlari vardi.

Mutasim, burçlari kendi komutanlari arasinda taksim etti. Her komutan, Mutasim tarafından ele geçirilmesi kendisine görev olarak verilen burcun karsisinda askerlerini tabiye etti. Mutasim'm kendisi de oradaki Müslümanlardan birinin kendisine gösterdigi yere yerlesti. O Müslüman kisi, Ammuriyeliler arasinda Hiristiyanliga girmis ve onlardan bir kadinja evlenmisti. Fakat mü'minlerin emiri Mutasim ile Müslümanlari görünce

tekrar Islâmiyet'e döndü. Halifenin yanına gelerek selam verdi. Surun bir yerinde, sel sularının yiktığı ve zayıf bir şekilde, temelsiz olarak onarılmış yeri bildirdi.

Mutasini, Ammuriye çevresine mancınıklar kurdurdu. Surlardan yıkılan ilk yer, o Müslüman esirin kendilerine göstermiş olduğu yeri. Şehir halkı hemen harekete geçerek yıkılan yeri birbirine bitişik büyük ağaçlarla kapatmaya uğraşırlarsa da mancınıklar oraya ısrarlı şekilde atışlarını sürdürdüler. Bunun üzerine Ammuriyeliler o surun üzerine mancınık taşlarının şiddetini püskürtsün diye yün keçeleri koydular, ama bunun da bir yararı olmadı. O kısımdaki surlar yıkılıp dağıldı.

Şehrin valisi Bizans imparatoruna bir mektup yazarak bu durumu bildirmek istedi. Mektubunu iki köle ile imparatora gönderdi. Bu köleler İslâm ordusunun yanından geçerken, Müslümanlar bunların durumlarından şüphelendiler ve kendilerine «Siz kimlerdensiniz?» diye sordular. Onlar da Müslüman komutanlardan birinin adını vererek onun askerleri olduklarını ifade ettiler. Mutasim'in yanına götürüldüler. Mutasim onları sorgulayınca, yanlarında Ammuriye valisi Münatis'in yazıp Bizans imparatoruna gönderdiği mektubu ele geçirdi. Bu mektupta Müslümanlar tarafından kısıtlanmakta olduklarını, her ne pahasına olursa olsun kale kapılarından kendi maiyetiyle birlikte ansizin çıkıp Müslümanlara saldıracağını ve onlarla savaşma niyeti tasadığını yazıyordu. Mutasim bu duruma vakıf olunca iki köleyle kaftan giydirilmesini ve her birine birer kese altın verilmesini emretti. Köleler de hemen Müslüman oldular. Halife Mutasim, bunların, kaftanlarını giyinmiş olarak şehir çevresinde dolandırılmasını, Münatis'in kalesinin aşağısında durdurularak üzerlerine dirhemler saçılmasını emretti. Kölelerin yanında Münatis'in imparatora gönderdiği mektup da vardı. Bu manzarayı gören Rumlar, kölelere lanet okumaya ve onlara sövmeye başladılar.

Bundan sonra Mutasim kaledeki Rumların ansizin çıkış yapmalarına mani olabilmek için ihtiyat tedbirleri alınmasını ve muhafızların değiştirilip yenilenmesini emretti. Rumlar, bu durumda çok sıkıntıya düştüler. Müslümanlar kısıtmayı sıkıca sürdürmeye devam ettiler. Mutasim, mancınıkların, dehbabelerin ve diğer savaş aletlerinin artırılmasını sağladı. Mutasim, Ammuriye çevresindeki hendegin derinliğini ve surların yüksekliğini görünce, mancınıkları surlara mukavemet edecek şekilde yerleştirdi. Yolda iken çok miktarda koyunu ganimet olarak ele geçirdi ve bunu akserlere dağıttı. Askerlerden her birinin koyunu kesip basım ve de derisine toprak doldurup getirmesini ve hendeğe atmasını emretti. Askerler böyle yapınca hendek yolla ve yerle aynı seviyeye geldi. Sonra toprak geçirildi ve bu koyun postları ile kellelerinin üzerine örtüldü. Böylece

dümdüz ve geçise hazır bir yol meydana geldi. Debbabelerin de getirilip bunların üzerine konulmasını emretti. Allah insanı böyle birşeye muhtaç kılmaz.

İnsanlar yıkık köprü üzerinde iken mancınıklar, surlardaki o gedikli yeri yıktılar. İki burç arasındaki kısımlar yıkılıp taşları yere düşünce Müslüman askerler büyük bir gürültü duydular. Bunu görmeyenler, Rumların ansizin kaleden çıkıp Müslümanlara saldırdıklarını zannettiler. Mutasim, münadisine emir vererek: "Bu gürültü, surların çökmesidir." diye duyuru yaptırdı. Müslümanlar buna çok sevindiler. Ne var ki, yıkılan yerden askerler ve atlar kaleye girme imkanı bulamamışlardı. Kusatma sıkılaştırıldı. Bizanslılar, kalelerinin burçlarından her birinin üzerine muhafaza için bir komutan tayin etmişti. Yıkılan burcun görevli komutanı, karşılaştığı muhasaraya mukavemet edemeyince vali Münatis'in yanına giderek yardım istedi. Rumlardan hiçbiri ona yardım etmek istemeyip şöyle dediler: "Biz korumakla görevli olduğumuz burcu bırakıp da sana yardıma gelemeyiz."

Komutan, yardımdan umidini kesince görüşmek üzere Mutasim'-m yanına gitti. Yanına vardığında Mutasim, surlarda yıkılan ve Rum savaşçısı kalmayan yerden içeri girmeleri için Müslüman askerlere emir verdi. Müslümanlar da oraya hücum ettiler. Rumlar, ok atıyorlarsa da kaleyi koruyamıyorlardı. Müslümanlar onlara aldiris etmediler, hep birlikte zorla şehre girdiler. Müslümanlar pespeşe şehre girerlerken tekbir alıyorlardı. Rumlar, yerlerinden dağılıp sağa sola kaçtılar. Müslümanlar onları gördükleri her yerde öldürüyorlardı. Nihayet onlar, çok muazzam yapısı olan bir kilisede toplandılar. Müslümanlar orayı zorla ele geçirdiler. Oradaki insanları da öldürdüler. Kilisenin kapısını yaktılar, sonra kilise tümüyle yandı. Oraya sığınmış olan Rumlar da yanıp kül oldular.

Ammuriye'de, sadece vali Münatis'in bulunduğu yer sağlam kalmıştı. Mutasim, atla binerek o kalenin karsısına geldi. Yüksek sesli münadisi valiye şöyle seslendi: "Yazıklar olsun sana ey Münatis! İste mü'minlerin emiri Mutasim karşında duruyor!" Kaledekiler iki kez: "Münatis burada değildir." dediler. Mutasim buna öfkelenmiş. Oradan ayrılıp döneceği esnada Münatis yüksek sesle bağırıp: "İste Münatis, iste Münatis!" dedi. Halife Mutasim oraya döndü. Kaleye çıkmak için merdivenleri dikirtti, elçiler çıkıp surların üzerinden Münatis'e şöyle seslendiler: "Yazıklar olsun sana! Mü'minlerin emirinin hükmüne boyun eğip teslim ol." Münatis teslim olmadı. Sonra kılıcını kusanarak kaleden indi. Kılıç boynunun üzerine konuldu. Sonra Mutasim'in huzuruna getirildi. Mutasim onu kirbaçladı. Basına birkaç kirbaç vurdu, sonra halifenin otagına horlanmış olarak getirilmesini emretti. Otaga getirilip bağlandı. '

Müslümanlar Ammuriye'den, miktarı ve evsafi belirtilemeyecek kadar mal

aldılar, tasiyabildikleri kadar ganimet tasidılar. Mutasim, orada kalan esyanın yakilmasini emretti. Oradaki mancinik, debbabe gibi savas aletlerinin de ileride Rumlar onlarla kuvvetlenerek Müslüinanlarla savasamasmlar diye yakilmasini emretti.

Daha sonra bu senenin sevval ayinin sonlarında halife Mutasini Tarsus taraflarina döndü. Ammuriye'de yirmibes gün kalmisti. [1]

Abbas B. Me'mun'un Öldürölmesi

Abbas b. Me'mun, Ammuriye savasinda amcasi Mutasim'in yanindaydi. Uceyf b. Anbese, kendisini, babasi Tarsus'ta vefat ettikten sonra hilafeti ele geçirmedigine pisman etmis ve amcasi Mutasim'm halifeligine bey'at ettiginden ötürü onu ayiplayip kinamisti. Ona o kadar ısrarla bu telkinlerde bulunmustu ki, nihayet o da amcasina suikastta bulunmak ve komutanlardan kendisinin halifeligi için bey'at almak yolundaki sözlerine olumlu cevap verdi.

Uceyf, Abbas'm nedimlerinden Haris es-Semerkindî adında birini harekete geçirip gönderdi. O da gizlilik içerisinde bazı komutanlardan Abbas'in halifeligi için bey'at aldı, bu hususta onlardan kesin söz ve teminat aldı. Sonra da Abbas'in, amcasini öldürmek üzere tesebbüste bulunduğunu söyledi. Abbas bu ise artık girismisti. Ankara'ya gidiyorlarken Derbürrum'a geldiklerinde -ki, Ankara'dan da Ammuriye'ye gideceklerdi- Uceyf, su daracık yerde amcasi Mutasim'in öldürmesi fikrini Abbas'a kabul ettirdi ve burada kendisinin halifeligi için komutanlardan ve askerlerden bey'at alıp Bagdat'a dönmesini söyledi. Ancak Abbas: "Ben askerleri bu gazadan alikoymak istemiyorum." dedi.

Ammuriye'yi fethedip askerler ganimet toplamakla mesgul olduklarında Uceyf, amcasi Mutasim'i öldürmesini Abbas'a tavsiye etti ve Derbürrum'dan geçerlerken, gaza dönüşünde amcasini öldürecegine dair olan sözünü kendisine hatırlattı.

Ammuriye dönüşünde Mutasini bu durumdan haberdar oldu. Abbas'in yakalanıp basına nöbetçi dikilmesini emretti. Sonra da Haris es-Semerkindî'yi huzuruna çağırıp onu sorguladı. O da bütün yaptıklarım ve adım belirlediği bir grup komutandan Abbas b. Me'mun'un halifeligi için bey'at aldığım itiraf etti. Mutasim, bey'at eden komutanların sayısının çok olduğunu gördü ve kardesinin oğlu Abbas'i huzuruna çağırdı. Onu tekrar içki meclisine davet etti. Onunla basbasa kalıp içki içirdi ve kurdugu tuzagi kendisine bastan sona anlatmasını istedi. Abbas da meseleyi olduğu gibi anlattı. Durumun, Haris es-Se-merkandî'nin anlattığı ile aynı olduğunu gördü. Sabah olunca Haris'i çağırdı. Onunla basbasa görüştü. O da meseleyi ikinci kez olduğu gibi anlattı. Daha önce anlattıklarıyla aynı

oldugunu görünce Haris'e söyle dedi:

"Yazıklar olsun sana! Ben de bu isi yaptırmak istiyordum ama buna bir yol bulamıyordum."

Sonra Mutasim, kardeşi oğlu Abbas'ın zincire vurulup Afsin'e teslim edilmesini emretti. Uceyfin ve adları verilen komutanların yakalanıp hapse atılmalarını istedi. Sonra onlara uygun gördüğü çeşitli cezaları tatbik etti. Onlardan her birini diğerinkine benzemeyen bir ölümle öldürdü. Abbas b. Me'mun da Menbiç'te öldü ve oraya defnetildi. Ölüm sebebi suydı: Mutasini onu aç bırakmıştı, çok şiddetli bir şekilde acıkmıştı. Sonra ona çok yemek getirildi. Getirilen yemekleri yedi, su istedi, ama kendisine su verilmedi. Nihayet susuzluktan öldü. Mutasim, minber üzerinde ona lanet okunmasını emretti ve ona lanetli adını verdi. Mutasim, Me'mun'un çocuklarından bir kısmını da öldürdü.

Bu senede Muhanimed b. Davud insanlara haccettirdi.

Bu senede Babek el-Hürremî (Bu Öldürölüp damgacına asılmıştı), Halid b. Harras, Leys b. Sa'd'ın katibi Abdullah b. Salih, Muhanimed b. Sinan el-Avfî ve Musa b. İsmail gibi meşhur şahsiyetler vefat ettiler. [2]

Hicretin İkiyüzirmîdördüncü Senesi

Bu senede Taberistan'a bağlı Amil mintikasında Mazyar b. Karin b. Yezdihürmüz adında bir adam ortaya çıkıp isyan etti. Bu, haraçların Horasan valisi Abdullah b. Tahir b. Hüseyin'e verilmesine razı olmayıp halifeye bizzat gönderilmesini istiyordu. Halifenin haraçları teslim alacak birisini göndermesini, sonra da Tahir'e teslim etmesini talep etmişti. Sonra neticede bu adam isyan etti. Ülkeyi istila etti ve Mutasim'a muhalif olduğunu açığa vurdu.

Mazyar, Babek el-Hürremî ile mektuplaşıyor ve ona yardımcı olacağını vaad ediyordu. Anlatıldığına göre onu bu isyana tesvik edip destekleyen kişi Afsin idi. Böylelikle Abdullah b. Tahir'in ona karşı mukavemetten aciz kalıp Mutasim'm da kendisini Abdullah b. Tahir'in yerine Horasan valiliğine tayin etmesini istiyordu. Nihayet Mutasim, Mazyar üzerine, İshak b. İbrahim'in kardeşi Muhammed b. İbrahim b. Mus'ab'î büyük bir orduyla gönderdi. İkisi arasında uzun muharebeler cereyan etti ki, bunların safahatını İbn Cerir, bütün detaylarıyla anlatmıştır. Neticede Mazyar esir alınarak Abdullah b. Tahir'e gönderildi. O da Afsin'in kendisine mektup gönderip göndermediğini sordu. Mazyar, gönderdiğini itiraf etti. Abdullah b. Tahir, onu ve halife hesabına muhafaza altına aldığı çok miktardaki mallarını, mücevher, altın ve kumaslarını Mutasim'a gönderdi.

Mazyar, halife Mutasim'in huzuruna götürüldüğünde Mutasim, Afsin'in kendisiyle mektuplastigini iddia etti, ama o bu iddialari inkar etti. Mutasini, onun ölünceye kadar kirbaçlanmasını emretti. Nihayet kirbaç altında can verdi. Bagdat köprüsü üzerinde Babek el-Hürremî'nin yanibasina asildi. Adamlarinin ve tabilerinin Önde gelenleri de öldürüldü.

Bu senede Hasan b. Afsin, Esnas'in kizi Etrece ile evlendi ve Mutasini'in Samarra'daki sarayinda cemaziyelevvel ayında gerdege girdi. Bu çok ihtisamli bir düğün olmustu. Düğünün masraflarini bizzat Mutasim üstlenmistir. Bu düğüne katılan halkin sakallari misk kokusuyla islatilmisti, denilmistir.

Bu senede Afsin'in yakınlarından Mengücür el-Esrosenî, Azerbaycan'da isyan etti ve halifeyi tanımadigini ilan etti. Bu olay şöyle gelişti: Afsin, Mengücür'ü, Babek'in isini hallettikten sonra Azerbaycan'da naib olarak bırakmistir. Mengücür de Babek'e ait bazı bel-delerdeki hazineleri ve çok mallari ele geçirip kendine mal etti ve bunlari Mutasim'dan gizledi. Abdullah b. Abdurrahman adinda bir kisi bu durumdan haberdar olarak meseleyi bir mektupla halife Mu-tasim'a bildirdi. Mengücür de halifeye bir mektup yazarak bu durumu yalanladi ve o adami öldürmek istedi. Ama bu kisi Erdebil halkina siginarak kendini koruma altına aldı. Mengücür un yalan söylediğini anlayan Mutasim onun üzerine Büyük Boga'yi gönderdi. İkisi savastilar. Mengücür, Büyük Boga'dan eman aldı. Bunun üzerine halifeye götürüldü.

Bu senede Ammuriye valisi Rum Münatis Öldü. Mutasim onu esir alip yanında götürmüş ve Samarra'da hapse atmisti. Nihayet o bu senede hapiste iken ölmüştü.

Bu senenin ramazan ayında Mutasim'm amcası Ibrahim b. Mehdi b. Mansur vefat etti. O, "İbnü Seklihi" adıyla biliniyordu. Siyah tenli, iri yari, faziletli ve fesahat sahibi biri idi.

Ibn Makula dedi ki: Ibrahim b. Mehdi, siyah tenli olduğundan dolayı kendisine "Çinli" deniliyordu. Ibn Asakir onun biyografisini uzun uzadıya anlatmış ve onun, kardeşi Resid'e niyabeten iki sene müddetle Dimisk valiligi yaptigini, sonra bu görevden azledildigini; sonra ikinci kez tekrar Dimisk valiligine atanarak orada dört yıl süreyle görev yaptigim; adaletli, keskin zekali bir kimse olduğunu yazmistir. Ayrica o, hicretin seksendördüncü senesinde insanlara haccettirmiş, sonra Dimisk'a dönmüştü.

Me'mun'un hilafetinin ilk zamaninda, yani hicretin 202. senesinde Me'mun'a halifelik bey'ati yapıldiginda, Bagdat valisi Hasan b-Sehl onunla savasmis, ama Hasan maglup olmustu. Bunun üzerine Humeyd et-Tusî onun üzerine gelince, Ibrahim bozguna ugramis ve Me'mun'un gelisi esnasinda Bagdat'ta

gizlenmis. Sonra Me'mun onu yakalatmis, sonra affetmis ve ona ikramda bulunmustu.

Ibrahim, bir yil on ay ve oniki gün süreyle halifelik yapmisti. İlk gizlenmesi, hicretin 203. senesinin zilhicce ayinin sonlarinda baslamis ve alti yil dört ay on gün müddetle gizli kalmisti.

Hatib Bagdadî dedi ki: Sözü edilen Ibrahim b. Mehdi, bol lütufta bulunan, edep sahibi, genis ahlakli, eli açık, cömert bir kimseydi. Musiki sanatıyla taninmisti, musikide mütehassisti. Halifeligi zamaninda Bagdat'ta mali sikintiya düsmüstü. Bedeviler maaslarim almak için onu sikistirmislar, o da onlara yakin bir zamanda maaslarini alma ümidi vermisti. Sonra bir kimse bedevilere giderek, halifenin parasi olmadigini söylemis, bunun üzerine bedevilerden biri söyle demisti: "Madem parasi yok, öyleyse halife yanimiza gelsin ve su taraftaki adamlara üç sarki ve su taraftaki adamlara da üç sarki okusun."

Bu olay üzerine Me'mun'un sairi Da'bül, Ibrahim b. Mehdi'yi söyle hicvetmisti:

"Ey bedevi toplulugu! Sakin yanilmayin, maaslarinizi alin ve kizmayin.

Halife ileride size nagme verecektir ki, keseye girmez ve agzi baglanmaz.

Komutanlariniza da mabedi nagmeleri verecektir ve bu sebeple de kimse sizi kiskanmayacaktır.

Iste o, adamlarina böyle erzak verir.

O öyle bir halifedir ki; mushafi, barbut çalgisidir."

Ibrahim b. Mehdi, gizlenmesi uzun sürünce, halife Me'mun'a söyle bir mektup yazdi: "Senin intikam alma hakkin kisas gereginde vardir. Ama affetmek, takvaya daha yakindir. Cenâb-i Allah, halifeyi her affin üzerine çıkarmistir. Tipki her nesebi onun asagisina koydugu gibi. Eger affedersen kendi fazlinla lütfedersin, eger cezalandiracak olursan bu senin hakkindir."

Me'mun ona su cevabi yazip gönderdi: "Muktedir olmak, tedbire gerek bırakmaz; pisman olmak da tevbe için yeterlidir. Allah'in affi her seyden daha genistir."

Me'mun'un bu cevabindan oldukça ümitlenen Ibrahim b. Mehdi, gelip onun huzuruna girdi ve su siiri okudu:

"Eger ben suç islemissem kendi payimda yanilmisim; sen de fazla azarlamaktan vazgeç.

Tipki Yusuf un Yakub ogullarina (kardeslerine) yanina geldiklerinde, "Bugün size kinama yok." deyisi gibi de."

Me'mun da ona: "Bugün kinama yok." dedi.

Hatib Bagdadî'nin rivayetine göre Ibrahim b. Mehdi, huzura geldiginde Me'raun, isledigi suçlardan ötürü onu kinamaya ve azarlamaya baslamis, o da Me'mun'a söyle cevap vermisti:

«Ey mü'minlerin emiri, senin deden olan babamin meclisinde hazir bulundugum esnada suçlu bir adam yanina getirilmisti. Onun suçu benimkinden daha büyüktü. Babam öldürölmesini emredince orada hazir bulunan Mübarek b. Fudale babama söyle demisti:

"Ey mü'minlerin emiri, eger uygun görürsen sana bir hadis oku-yuncaya dek su adamin öldürölmesini erteley."

Me'mun, babama: "Oku bakalim o hadisi." deyince babam söyle dedi: «Hasan-i Basrî, Imran b. Husayn'dan rivayet etti ki; Rasûlullah (s.a.v.) söyle buyurmudur:

"Kiyamet günü oldugunda arsin ortasından bir münadi "insanlari affeden halifeler en yüksek mükafati almak üzere ayaga kalksinlar!" diye seslenecek ve ancak affedenler o zaman ayaga kalkacaklardir.»

Bunun üzerine Me'mun, Ibrahim b. Mehdi'ye söyle dedi: "Bu hadisi kabul ettim ve amca, seni de affettim."»

Bu hadiseleri, hicretin 204. senesinden bahsederken fazlasiyla anlatmistik. Me'mun'un cidden belig siirleri vardi. Allah onu affetsin. Ibn Asakir, onun bu güzel siirlerinden bir kismini nakletmistir.

Sözünü ettigimiz Ibrahim b. Mehdi, hicretin 162. senesinin zilkade ayi basinda dogmus ve bu senenin yedinci gününde cuma günü altmisiki yasinda iken vefat etmistir.

Bu senede Said b. Ebi Meryem el-Misrî, Süleyman b. Harb, Ebu Muammer el-Muk'id, kendi zamaninda siyer imamlarından biri olan Ali b. Muhammed el-Medainî? Buharî'nin üstadı Amr b. Merzuk (bu adani bin kadınla evlenmistir); lügat, fikh, hadis, Kur'ân, haberler ve tarihle ilgili ilimlerde imam olan, ayrıca halk arasında meshur olmus eserlerin sahibi Ebu Ubeyd Kasim b. Sellam el-Bagdadî vefat etmistir. Anlatildigina göre Imam Ahmed b. Hanbel, "el-Garib" adli kitabini kendi eliyle yazmistir. Abdullah b. Tahir, Ebu Ubeyd'i kesfedince ona aylık 500 dirhem maas baglamis, ölümünden sonra da çocukuna maas vermeye devam etmistir. Ibn Hallikan'in ifadesine göre Abdullah b. Tahir, onun kitabini güzel bulmus ve söyle demistir: "Kendisini böyle bir eseri yazmaya sevkeden akla sahip bir kimseyi geçim derdine düşürmememiz gerekir." Böyle dedikten sonra ona aylık 10.000 dirhem maas baglamisti.

Muhammed b. Vehb el-Mesudî, Ebu Ubeyd'in söyle dedigini rivayet etmistir: "Bu kitabı tasnif etmeye kirk senemi harcadim."

Hilal b. Mualla, Müslümanların su dört kişiye sahip çakmaları gerektiğini söylemişti; "Safiî, fikh ve hadiste âlimdi. Ahmed b. Hanbel, bela ve mihnetlere maruz kalmisti. Yahya b. Maîn, yalani reddetmede meshur olmustu. Ebu Ubeyd de garibü'l-hadisi tefsir etmekte mahirdi. Eger bunlar olmasaydi insanlar tehlikelere maruz kalirlardi."

Ibn Hallikan dedi ki: "Ebu Ubeyd, onsekiz sene müddetle Tarsus kadiligi yapti. Çok ibadet eder, kendini fazlasiyla ibadete verirdi."

Ebu Zeyd el-Ensârî, Asmaî, Ebu Ubeyde Ma'mer b. Müsenna, Ibn Arabî, Ferra, Kisaî ve digerlerinden garip hadisler rivayet etti.

Ishak b. Rahaveyh dedi ki: "Biz Ebu Ubeyd'e ihtiyaç duyardik. Ama o bize ihtiyaç duymazdi."

Ebu Ubeyd, Bagdat'a geldi. İnsanlar kendisini dinlediler; eserlerini okudular.

Ibrahim el-Harbî dedi ki: "Ebu Ubeyd, sanki içine ruh üflenmis bir dagdi, herseyi güzel bilirdi."

Kadi Ahmed b. Kamil dedi ki: «Ebu Ubeyd; faziletli, dindar, rabbani bir âlimdi. Iman, itkan ve Islâm ehlinin ilimlerinin çoğunda mazbut bilgiye sahipti. Kur'ân, fikh, Arapça ve hadisi iyi bilirdi. Rivayeti güzel, nakli sahihti. Herhangi bir kimsenin ona, ilmine ve kitaplarına elestiri yönelttigini bilmiyorum. Onun "el-Emval", "Kitabu Fazail-i Kur'ân ve Ma'anihi" adli eserleri vardir. Müslümanların yararlandigi birçok kitaplari daha vardir. Allah ona rahmet etsin.»

Buharî'nin ifadesine göre Ebu Ubeyd, hicretin 224. senesinde vefat etmistir. Bundan bir sene Önce Mekke'de veya Medine'de vefat ettigine dair muhtelif rivayetler vardir. Vefati sirasinda altmisyedi yasindaydi. Yetmis yasini astigi da söylenir. Dogrusunu Allah bilir.

Bu senede vefat eden meshur sahsiyetler arasinda hadis âlimlerinden Muhammed b. Osman Ebü'l-Cemahir ed-Dimiski el-Kefertutî, Muhammed b. Fadl Ebu Numan es-Sedusî (Arim lakabini tasiyan bu zat Buharî'nin seyhi idi), Muhammed b. Isa b. Tabba, kendi zamaninin büyük âlimlerinden Yezid b. Abdu Rabbih el-Circisi el-Humusî de bulunmaktadir. [3]

Hicretin İkiyüzyîrmibesinci Senesi

Bu senede Büyük Boga, itaati karsiliginda kendisine eman verdigi Mengücür de yaninda olmak üzere Bagdat'a geldi.

Bu senede Mutasini, Cafer b. Dinar'i Yemen valiliginden azletti. Çünkü ona gazablanmist, yerine îtah'i tayin etti.

Bu senede Mutasini, Abdullah b. Tahir'i Mazyar'm üzerine gönderdi. O da

gidip Mazyar'i yakaladi ve semerli bir katira bindirerek Bagdat'a getirdi. Mutasim, kendi huzurunda ona 450 kirbaç vurdurdu. Mazyar su istedi, su verilmedi. Nihayet o da susuzluktan öldü. Cesedini Babek'in yanibasina astilar.

Mazyar, kirbaçlandigi esnada Afsin'in kendisiyle mektuplastigini ve halifeye isyan hususunda kendisini tesvik ettigini itiraf etti. Bunun üzerine Mutasim Afsin'e gazaplandi ve hapsedilmesini emretti. Hilafet sarayinin yaninda minare gibi bir yer yaptirarak onu orada hapsetti ki oraya "küve" deniliyordu. Sadece kendisi içine sigabiliyordu.

Bunun sebebi de suydu: Afsin'in Mutasim'a muhalefet ettigi ve ona karsi isyan etmek istedigini, ayrıca halife ve etrafina karsi asker toplamak için Hazar'a gitmeye niyetlendigi kesinlik kazanmistti. Bunun üzerine halife Mutasim, tez davranarak bu isleri yapmasindan önce onu yakalatti. Onun için bir meclis akdetti. Bu mecliste kadilik görevini Mutezile'den Ahmed b. Duad yapmaktaydi. Veziri Muham-med b. Abdühnelik b. Zeyyad, Bagdat naibi Ishak b. Ibrahim b. Mus'-ab da bu meclise katildi. Bu mecliste Afsin, kendi atalarinin dini Mecusilikte kalmakla itham edildi. Ayrıca sünnetsiz olduğu iddia edildi. Afsin de sünnet acisina dayanamadigi için kendini sünnet ettirmekten korktugunu söyleyerek savundu. Mecliste iddia makaminda bulunan vezir ona söyle karsilik verdi: "Sen savaşlarda mızraklarla düşmanlarınla vurusuyorsun ve mızrak darbesi yemekten korkmuyorsun da bedeninden sadece penisinin ucunun kesilmesinden mi korkuyorsun?"

Yine Afsin'in, bir putgedeyi yikip yerine mescid yaptıkları gerekçesi ile bir imamla müezzine biner kirbaç vurduğu; yaninda küfrü tasvir eden, altin ve mücevherlerle süslenmiş olan "Kelile ve Dimne" kitabi bulunduğui iddia edildi. O da bu kitabın atalarından miras kaldigini söyleyerek kendini savundu.

Acemlerin kendisiyle mektuplastıkları ve gönderdikleri mektuplarında kendisine hitaben, "Sen ilahlar ilahisin." dedikleri ve kendisinin de bu ifadeleri onayladigi iddia edildi. O da; Acemleri bu şekilde mektup yazmaya ve bu tür ifadeler kullanmaya babasının ve dedelerinin sürükledigini, kendisinin onları bu tür ifadeler kullanmaktan menetmekten korktugunu, aksi takdirde Acemler nezdinde itibarının kaybolacağını söyleyerek kendini savundu. Vezir, söyle cevap verdi:

"Yazıklar olsun sana! Sen o zaman, "Ben sizin en yüce rabbini-zim" diyen Firavun'a ne biraktin!"

Afsin'in; Mazyar'la niektuplasarak onun isyan hareketim baslatmasını istedigini, kendisinin sikintida olduğunu bildirdigi, eski dinleri olan Mecusilige böylece yardım etmek ve Arap dinine üstün kılmak gerektiğini ifade ettiğii,

bogulmus hayvani yemeyi bogazlanmis hayvani yemeye tercih ettigi, her çarsamba günü siyah bir koyun getirterek kılıçla ikiye yarıp bu iki parça arasında yürüdükten sonra etlerim yedigi iddia edildi. Bunun üzerine Mutasim, Büyük Boga'ya emir vererek, Afsin'i horlanmış ve zelil kılınmış bir şekilde zindana atmasını emretti. O da: "Ben de bunu sizden bekliyordum." dedi.

Bu senede Afsin'in oğlu Hasan ile zevcesi Etrece binti Esnas, Abdullah b. Tahir tarafından Samarra'ya sevkedildiler.

Bu senede Asbag b. Ferec, Sa'deveyh, Buhârî'nin seyhi Muham-med b. Selam el-Baykentî, Ebu Anir el-Ceremî, cömert emirlerden Ebu Dülef el-İclî et-Temimî gibi meshur şahsiyetler vefat ettiler. [4]

Said B. Mes'ade

Künyesi Ebu 1-Hasan eh-Ahfes el-Evsat'tir. Belhli idi, sonra Basra'ya göçtü. Nahivciydi. Nahiv ilmini Sibeveyhî'den öğrendi. Çok kitaplar tasnif etti. Bunlardan bazıları şunlardır: "el-Kitab fî Ma'ânî'l-Kur'ân", "Ritabü'l-Evsat fî'n-Nahiv".

Onun aruzla ilgili bir kitabı da vardır. Bahrü'l-habep adında bir aruz bahrini bu kitabına ilave etmiştir. Gözleri küçük ve fersiz olduğundan dolayı kendisine "Ahfes" adı verilmiştir. Dudakları dişlerini örtmediği için kendisine "Edlag" da denilirdi. "Büyük Ahfes"e nisbetle önceleri kendisine "Küçük Ahfes" denilirdi.

Bu senede Ebü'l-Hattab Abdülhamid b. Abdülmecid el-İclî de vefat etti. Bu, Sibeveyhî'nin ve Ebu Ubeyde'nin seyhleri idi. Daha sonra Ali b. Süleyman ortaya çıkınca, kendisine de "Ahfes" lakabı verildi. Bunun üzerine Said b. Mes'ade'ye "Orta Ahfes", Hicrî'ye "Büyük Ahfes", Ali b. Süleyman'a da "Küçük Ahfes" denildi. Ebü'l-Hattab Abdülhamid, bu senede vefat etti. Hicretin 221. senesinde vefat ettiğine dair bir rivayet de vardır. [5]

Nahivci Ceremî

Bu zatin asıl adı Salih b. İshak'tır. Basraliydi. Bağdat'a geldi ve orada Ferra ile münazara yaptı. Nahiv ilmini Ebu Ubeyde, Ebu Zeyd ve Asmaî'den öğrendi. Bu konuda birçok kitap tasnif etti. Kitaplarından biri "Ferah"dir. Fikihçiydi, faziletli bir nahiv âlimiydi. Parlak bir zekası vardı. Lügati bilir, lügat ilmini muhafaza ederdi. Dindar, tak-vah, hüsnü hal sahibi, sağlam itikatlı bir kimseydi. Hadis rivayet ederdi. İbn Hallikan, ondan böyle söz etmiştir. Müberred, ondan hadis rivayet etmiştir. "Tarih-i İsfahan" adlı eserinde Ebu Muaym da kendisini anlatmıştır. [6]

Hicretin İkîyüzyirmialtinci Senesi

Afsin, bu senenin saban ayında hapiste öldü. Mutasim onu astirdi, sonra yaktirip külünü Dicle nehri üzerine savurdu. Mallarina ve ürünlerine el konuldu. Terekese arasında altin ve mücevherle taçlanmis bir put gördüler. Ayrica Mecusiligin fazilet ve üstünlüklerini anlatan birkaç kitap da buldular. Onun Mecusiligine, küfür ve zindikligina delalet eden birçok sey daha buldular. Atalarinin dini Mecusilige mensubiyeti hakkında ileri sürülen iddialar iste bu sebeple kesinlik kazanmisti.

Bu senede Muhammed b. Davud insanlara haccettirdi.

Bu senede Ishak el-Kuravî? Ismail b. Ebi Evs, tefsir sahibi Muhammed b. Davud, Gassan b. er-Rebi', Müslim b. Haccac'm seyhi Yahya b. Yahya et-Temimî ve Muhammed b. Abdullah b. Tahir b, Hüseyin gibi meshur şahsiyetler vefat ettiler. [7]

Ebu Dülef El-İclî

Isa b. Idris b. Makil b. Umeyr b. Seyh b. Muaviye b. Huzai b. Ab-dülaziz b. Dülef b. Cüsem b. Kays b. Sad b. Icl b. Luhaym. Emir Ebu Dülef el-İclî. Me'mun'un ve Mutasim'in komutanlarindandi. Emir Ebu Nasr b. Makula ona nisbet edilir. "el-Ikmal" adli kitabın sahibidir. Dimisk hatibi kadi Celaledin el-Kazvinî, onun sülalesinden oldugunu, onun nesebinden geldigini söylemistir. Ebu Dülef; cömert, övgüye layik, âlicenâb bir kimse idi. Sairler her taraftan onun yanina gelmisler ve ona yönelmislerdi. Ebu Temmam et-Taî, onun etrafında bulunan ve onun bagislarini bekleyen sairlerden idi. Musiki ve edebiyatta üstünlüğü vardı. "Siyasetü'l-Mülük" adli bir kitap tasnif etmistir. Av, sahinler, silah ve diger konularda da bilgi sahibi idi.

Sair Bekir b. en-Nattah, onun hakkında söyle bir güzel siir söylemistir

"Ey kimyayi ve kimya ilmini taleb eden kisi! Ebu Dülef i övmek en büyük kimyadır.

Yeryüzünde sadece bir tek dirhem mevcut olsa;

Sen de Ebu Dülef i medhetsen, mutlaka o bir dirhem sana gelir."

Anlatildigina göre bu siirden ötürü Ebu Dülef, Bekir en-Nattah'a 10.000 dirhem vermistir.

Ebu Dülef, yürekli ve atak bir kimseydi. Borç alır ve borç verirdi. Babasi Kerh sehrinin insasina baslamisti. Ama sehir tamamlanmadan vefat etmistir. Sehrin infaatini Ebu Dülef tamamlamisti. Kendisinde biraz Siilik vardı ve söyle derdi: "Siilikte ileri derecelere gitmeyen kimse piçtir."

Oglu Dülef de ona: "Babacigim, ben senin mezhebinden degilim-" deyince Ebu Dülef, ona söyle demistir: "Vallahi, kendisini satın alniadan önce annenle cinsel iliskide bulunmustum; iste bundan dolayi sen böyle

konusuyorsun!"

Ibn Hallikan'in anlattigina göre Ebu Dülef in oğlu, babasının vefatından bir süre sonra şöyle bir rüya görmüştü:

«Adamin biri kendisine gelerek: "Emirin çağrisina icabet et." demis, ° da kalkip o adamla birlikte gitmisti. Oglu, olayin bundan sonrasini şöyle anlatiyor:

"Beni issiz, korkunç, duvarlari kara, tavani ve kapilari örtülü bir eve soktu. Sonra beni içeriden bir merdivenle yukari kata çıkardi, bir odaya soktu. Duvarlarında ates izi, tabanında da kül kalintisi vardı. Babam oradaydi. Çiplak olup basini iki dizi arasina koymustu. Bana: "Sen Dülef misin?" diye sordu, ben de: "Evet, oyum." dedim. Su siiri okumaya basladi:

"Ailemize teblig et, su daracık, bogucu yerde karsilastigimiz durumu onlardan gizleme.

Dünyada iken yaptigimiz herseyden ötürü sorgulandik, yalnızligima ve karsilastigim hale aciyin."

Bundan sonra bana: "Anladin mi?" diye sordu. Ben de: "Anladim." diye cevap verdim, sonra su siiri okumaya basladi:

"Biz daha önce; ölüp kendi halimize birakildigimiz takdirde ölüm her canlı için bir istirahat olur, diyorduk.

Ama biz ölünce diriltildik ve bundan sonra da dünyada iken yaptigimiz herseyden ötürü sorguya çekildik."

Sonra bana: "Anladin mi?" diye sordu. Ben de anladigimi söyledim ve uykudan uyandim.» [8]

Hicretin İkiyüzyirmiyedinci Senesi

Bu senede sinir boylarında, Ebu Harb el-Müberka el-Yenianî a-dında bir adam Sam'da ortaya çıkarak halifeye isyan etti. Onu tanımadigim söyledi ve halki kendisine bey'ata çağirdi.

Isyan sebebi suydu: Askerlerden biri, kendisinin yoklugu esnasında karisinin yanma girmek istemis, karisi ona karsi direnmiş, asker de eline bir darbe vurmuş, darbenin izi bileğinde kalmisti. Kocasi Ebu Harb eve dönünce kadın, askerin suikastini ona anlatmış, o da askerin yanına giderek bir punduna getirip onu öldürmüş, sonra yüzüne peçe örterek dag baslarına gidip saklanmisti.

Ebu Harb, bir kimse yanına geldiginde onu iyilik yapmaya, kötülükten menetmeye ve sultani yermeye davet ediyordu. Çiftçiler ve birçok kimse ona tabi oldu. Etrafında çok kalabalıklar meydana geldi. Bunun Sam'a malik olan mezkûr Süfyanî olduğunu söylediler. Durumu cidden kuvvetlendi,

100.000 kadar savaşı ona tabi oldu.

Mutasim, ölümüyle neticelenen hastalığı sırasında onun üzerine 100.000 kadar savaşçı gönderdi. Mutasini'm gönderdiği komutan, beraberindeki askerlerle Ebu Harb'in yanına geldiğinde, etrafında çok büyük bir kalabalığın bulunduğunu gördü. Bu durumda onunla savaştan çekindi. Çiftçilerin tarla sürme zamanına kadar bekledi. O zaman gelince, etrafındaki adamlar dağılıp kendi tarlalarına gittiler. Yanında çok az sayıda adam kaldı. İşte bu sırada Mutasim'in komutani ona saldırdı ve onu esir aldı. Etrafındaki adamları da dağılıp gittiler. Mutasim'm gönderdiği müfrezenin komutani Reza b. Eyyüb, onu alıp Mutasini'm yanına getirdi. Ebu Harb'e saldırmakta geciktirdiği için Mutasim onu kinadı, fakat komutan Reza: "Beraberinde 100.000 veya daha fazla adamı vardı, Cenâb-i Allah bana imkan verinceye kadar onu bekledim ve nihayet yakaladım." diyerek kendini savundu. Mutasim de bu yararlı faaliyetinden ötürü ona tesekkür etti.

Bu senenin rebiyülevvel ayının 18'inde perşembe günü Ebu İshak Muhammed el-Mutasim Billah b. Harun Resid b. Mehdi b. Mansur vefat etti. [9]

Mutasim Billah'in Biyografisi

Ebu İshak Muhammed el-Mutasim b. Harun er-Resid b. Mehdi b. Mansur el-Abbasi. Abbas'm sekizinci oğlu, onun soyundan gelen halifelerin sekizincisi olduğu, sekiz fetih gerçekleştirdiği, sekiz sene sekiz ay sekiz gün (veya iki gün) müddetle halifelik yaptığı, hicretin 180. senesinin sekizinci ayı olan saban ayında doğduğu, kırksekiz yaşında iken vefat ettiği, sekiz erkek ve sekiz de Juz çocuk bıraktığı, hicretin 218. senesinin sekiz ayı tamamlandıktan sonra ramazan ayında kardeşi Me'mun'un vefat etmesinden sonra Bağdat'a girdiği için kendisine "Müsenimen" (sekizlenmiş) denilirdi.

Dediler ki: Mutasim ümmi idi. Güzel yazı yazamazdı. Bunun sebebi de suydur: Okuma yazma öğrenmek için kendisiyle birlikte bir köle de arkadaş olarak katiplerin yanına giderdi. Köle vefat etmişti. Babası Harun Resid kendisine söyle sormuştu:

- Kölene ne oldu?
- Öldü ve yazı yazmaktan kurtuldu.
- Yazı yazmaktan o kadar nefret ediyorsun ki ölmeyi yazı yazmaktan âdeta bir kurtuluş olarak görüyorsun. Öyle değil mi? Allah'a yemin ederim ki ey oğlucugum, artık bugünden sonra katiplerin yanına gitmeyeceksin.

Babası onu o halde bıraktı, o da ümmi oldu. Baska bir rivayette

anlatildigina göre yazi yazmayi biraz biliyordu.

Hatib Bagdadî, onun tariki ile babalarından iki münker hadis nakletmistir ki, bunlardan biri Beni Ümeyye'nin yerilmesi ve Abbasi halifelerinin övülmesine dair; diğeri de persembe günü hacamat vurdurmaktan menedilmeye dairdir.

Yine Hatib Bagdadî'nin rivayetine göre Bizans imparatoru, Muta-sini'a bir tehdit mektubu göndermistir. Mutasim, katibine buyruk vererek şöyle dedi:

- İmparatora şöyle yaz:

"Mektubunu okudum, hitabini anladım, cevabını dinlemeyeceksin, göreceksin! Kafirler bu diyarda iyi sonucun kime ait olduğunu yakında bileceklerdir!"

Hatib dedi ki: Mutasim, hicretin 223. senesinde Bizans ülkesine gazaya gitti. Onlara çok büyük darbeler vurdu. Animuriye'yi fethetti. Ammuriyelilerden 30.000 kişi kadarını öldürüp bir o kadarını da esir aldı. Esirleri arasında altmış komutan vardı. Ammuriye'nin çeşitli yerlerini tutuşturup her tarafı yaktı. Valisini yanına alıp Irak'a götürdü. Ammuriye kapısını da beraberinde Irak'a götürmüştü. O kapı şu anda Bağdat hilafet sarayının kapılarından birine takılmıştır. Bu kapı, sarayın Büyük Camiye bakan kısmındadır.

Kadi Ahmed b. Ebi Duad, şöyle demiştir: «Mutasim, bazen bileğini çıkarır ve bana: "Ey Abdullah'ın babası, bütün gücünle isir bakayım!" derdi. Ben de: "Ey mu minlerin emiri, senin bileğini isirmek hoşuma gitmez." derdim. O ise: "Hayır, bu bana zarar vermiyor." derdi. Ben de olanca gücümle bileğini isirirdim, ama onun eline hiç tesir etmezdi.»

Mutasim, kardeşinin halifeliği zamanında bir gün askerlerin çadırları arasında dolanıyordu. Bir kadının; "Oğlum, oğlum!" diye bağırarak görünce: "Sana ne olmuş ey hatun?" diye sordu, kadın da: "Su çadırdaki asker benim oğlumu yakaladı." dedi. Çadırdaki askere gitti ve: "Su çocuğu hemen serbest bırak!" dedi. Asker bırakmak istemeyince Mutasim onun gövdesini eliyle tutup Öyle sikti ki, kemiklerinin sesi duyulmaya başladı. Sonra askeri bıraktı, ama asker cansız olarak yere düştü. Mutasim, çadırdaki çocuğun çıkarılıp annesine teslim edilmesini emretti.

Mutasim halifelige geçince, sehametli biri oldu, savaşlarda üstün gayreti görülüyordu. Kalplerde büyük bir heybet salıyordu. Onun bütün düşüncesi saray ve bina yaptırmak değil, savaş masraflarını temin etmektir.

Kadi Ahmed b. Ebi Duad dedi ki: "Halife Mutasim, benim vasıtamla mallarını dağıttı. Değeri 100.000.000 dirhem kadar olan eşyalarını hibe etti."

Baskasi dedi ki: "Mutasim gazablanınca önüne geleni öldürür ve ' aklına eseni yapardı."

Ishak b. Ibrahim el-Musilî dedi ki: «Bir gün, Mutasim'in yanına gittim. Yanında bir cariye kendisine sarap sunuyor ve sarki okuyordu. Mutasim bana sordu:

- Bunu nasıl buluyorsun?

- Görüyorum ki, onu maharetle kahrediyor, merhametle savuru-yorsun ve herseyin en güzel çıkış yolunu buluyorsun. Cariyenin sesinde altın parçacıkları var ki, gerdanlıklardaki incilerden daha güzeldir.

- Vallahi, senin bu tasvirin, cariyeden de sarkisinden da daha güzeldir!"

Böyle dedikten sonra oğlu ve kendisinden sonraki dönem için veliahdi olan Harun el-Vasit'a: "Su adamin söylediklerini iyi dinle!" dedi.»

Mutasim, Türklerden çok sayıda kimseyi hizmetinde çalıştırdı. 20.000'e yakın Türk kölesi vardı. Baska bir hükümdarin sahip olamayacağı kadar savaş aletleri ve binekleri vardı. Ölüm döşğinde can çekisirken su ayet-i kerimeyi okudu:

"Kendilerine verilene sevinince ansizin onları yakaladık da umutsuz kahverdiler." (ei-Enâm,44.)

Bu ayet-i kerimeyi okuduktan sonra da şöyle dedi: "Ömrümün kısa olduğunu bilseydim, böyle yapmazdım. Ben bu halka söylüyorum; güç gitti, çare kalmadı. Allah'im! Ben kendimden ötürü senden korkuyorum, yoksa senden ötürü senden bir korkum yok. Senden ümidim vardır, ama kendime bakınca senden ümidim yoktur."

Mutasim, hicretin 227. senesinin rebiyülevvel ayının 17'sinde, perşembe günü kusluk vakti Samarra'da vefat etti. Hicretin 180. senesinin saban ayının 10'unda pazartesi günü doğmustu. Hicretin 218. senesinin receb ayında halifelige geçmişti. Beyaz tenli, kızıl sakallı, sakalı uzun, orta boylu ve pembemsi bir renge sahipti. Annesi, Mari-de adında bir cariye idi. Harun Resid'in, her birinin adı Muhammed olan altı oğlundan biridir. Harun Resid'in Muhammed adındaki altı oğlu şunlardır: Ebu Ishak Muhammed el-Mutasim, Ebü'l-Abbâs Muhammed el-Emin, Ebu İsa Muhammed, Ebu Ahmed Muhammed, Ebu Yakub Muhammed ve Ebu Eyyüb Muhammed.

Hisam b. Kelbî dedi ki: «Mutasim'in vefatından sonra yerine oğlu Harun el-Vasik halife oldu.»

Ibn Cerir'in rivayetine göre veziri Muhammed b. Melik b. Mutasim'in ölümüne su agidi yakmıştır:

"Halk seni kaybedip de kabrinin başında eller üzerine toprak atmaya başlayınca ben şöyle dedim:

Güle güle git; çünkü sen dünyanın iyi bir muhafizi ve dinin güzel bir yardımcısı idin.

Allah senin gibi birisini kaybeden ümmetin yarasını ancak Harun gibisiyle sarar."

Ibn Ahi Hafsa denilen Mervan b. Ebi Cenüb da onun için söyle demisti:

"Ebu îshak (Mutasim) kusluk vakti vefat etti, biz de öldük. Ama Harun sebebiyle aksama dogru dirildik. Persembe günü, hosumuza gitmeyen bir durumla geldi. Ama yine ayni persembe, hosumuza giden baska bir durumla geldi."

(Yani Mutasim öldü bundan ötürü üzüldük Harun el-Vasik halife oldu. Buna da sevindik). [10]

Harun El-Vasik B. Mutasim'in Halifeligi

Babasının ölümünden önce bu senenin rebiyülevvel ayinin 8'inde çarsamba günü kendisinin halifeligine bey'at edildi. Kendisine Ebu Cafer künyesi takilmisti. Annesi, Bizansli Karatis adinda bir cariye idi. Bu hatun bu sene hac yolculuguna çıkmisti, ama Hire'de iken vefat etmisti. Kûfe'de, Davud b. Isa'nin evine defnedilmisti. Defni bu senenin zilkade ayinin dördüncü gününde olmustu.

Bu sene, Cafer b. Mutasim, insanlara haccettirdi.

Bizans Imparatoru Tofil b. Mihail, bu sene öldü. Oniki yıl süreyle imparatorluk yapmisti. Kendisinden sonra karisi Tedvire, Bizans'a hakim oldu. Oglu Mihail b. Tofil, küçük bir çocuktu.

Bu senede vefat eden meshur sahsiyetler arasinda Bistr el-Hafî de vardır. [11]

Meshur Zahid Bistr El-Hafî

Bistr b. Haris b. Abdurrahman b. Atâ b. Hilal b. Mahan b. Abdullah el-Mervezî, Ebu n-Nasr. Zahid bir kisi idi. Hafi lakabiyla taninirdi. Bagdat'a yerlesmisti.

Ibn Hallikan dedi ki: «Bu zatin dedesi Abdullah el-Gayyur'du. Hz. Ali (r.a.) vasitasiyla Müslüman oldu.»

Ben derim ki: Bistr, hicretin 150. senesinde Bagdat'ta dünyaya geldi. Orada Hammad b. Zeyd, Abdullah b. Mübarek, Ibn Mehdi, Malik, Ebu Bekir b. Ayyas ve digerlerinden ders aldı. Aralarinda Ebu Haysenie, Züheyr b. Harb, Sirri es-Sakatî, Abbas b. Abdülazim ve Muhammed b. Hatim gibi kimselerin bulunduğu bir cemaat da kendisinden ders almistir.

Muhammed b. Sa'd dedi ki: Bistr, çok seyler dinledi. Dersler aldı. Sonra

ibadetle mesgul oldu. İnsanlardan uzaklasip uzlete çekildi ve hadis dersi vermedi.

Abidligi, zahidligi, takvasi ve uzlete çekilisi nedeniyle birçok imam onu övmüştür.

Ölüm haberini duyduğu gün Imam Ahmed b. Hanbel, onun hakkında söyle demistir: "Kendisinden sonra kendisi gibi birini birakmadi."

Ibrahim el-Harbî de onun hakkında söyle demistir. "Bagdat, ondan daha akilli birini çıkarmadi. Ondani lisanî daha saglam birini de çıkarmadi. Herhangi bir Müslüman hakkında giybet yaptigi bilinmemektedir. Vücudunun her tûyünde bir akil vardi. Eger Bisr'in akli bütün Bagdat halkina paylastirilsaydi, hepsi akilli olurlardi ve onun aklindan da birsey eksiltemezlerdi."

Bisr, ilk zamanlarında yaramaz bir kimseydi. Tevbe etmesinin sebebi söyle anlatilmistir: Hamamda iken üzerinde Aziz ve Celil olan Allah'in adinin yazili oldugu bir kagit parçasi görmüs ve bu kagidi kaldırıp semaya bakarak söyle demisti: "Ey efendim! Senin adin bu hamamda ayaklar altında kalmis." Böyle dedikten sonra bir aktara gitmis ve bir dirheme misk satın alarak Allah adinin yazili oldugu o kagida sürmüs ve onu el degmeyecek bir yere koymustu. Bunun üzerine Cenâb-i Allah onun kalbini diriltmis ve ona dogru yolu göstermistir. Öyle ki, abid ve zahidlerin yoluna kovulmustu.

Bisr'in su güzel sözleri vardir: "Dünyayi seven kimse zillate hazirlansin."

Bisr, yavan ekmek yardi. Kendisine: "Senin katigin yok mu?" diye sorduklarında; "Ben afiyeti düşünüyorum ve onu kendime katik sayiyorum." derdi. Ayakkabi giymez, yalinayak yürürdü. Bir gün bir kapiya ^elip kapiyi vurdu. Kendisine: "Kim o?" diye sorduklarında, "Bisr elrHaft" (yalinayak Bisr) diye cevap verdi. Küçük bir cariyeye ona: "Sayet bir dirheme bir ayakkabi satın alsaydm yahnayakli (Hafî) âdin yok olurdu." dedi.

Dediler ki: Onun ayakkabi giymemesinin sebebi suydu: Bir defasında bir ayakkabiciya gitti. Ondani bir ayakkabi ipi istedi. Ayakkabici ona söyle dedi: "Ey yoksullar! Bize ne kadar da külfet yüklüyorsunuz?" Ayakkabicinin bu sözü üzerine elindeki ayakkabiya attı, digerini de ayagindan çıkardi ve asla ayakkabi giymemeye yemin etti.

Ibn Hallikan dedi ki: Bisr, hicretin 227. senesinde asura günü Bagdat'ta vefat etti. Baska bir rivayete göre ramazan ayında vefat etmistir. Merv sehrinde vefat ettigi de söylenir, ama sahih rivayete göre bu senede Bagdat'ta vefat etmistir. Hicretin 226. senesinde vefat ettigine dair zayıf bir rivayet de vardir, ama sahih rivayete göre 227. senesinde vefat etmistir. Dogrusunu Allah bilir.

Vefat ettiğinde, yediden yetmise bütün Bagdat halki cenazesine katilmisti.

Sabah namazından sonra defnedilmiş, ama ancak yatsıdan sonra mezarına yerleştirilebilmişti. Ali b. el-Medainî ve diğer hadis imamları onun cenaze töreninde yüksek sesle: "Vallahi bu, ahiret şerefinden önceki dünya şerefidir." diye söylemişlerdi.

Rivayet olunduguna göre cinler, onun yaşamış olduğu evde ona agıt yakmışlardı.

Vefatından sonra adamin biri onu rüyasında görmüş ve ona söyle sormustu:

- Allah sana nasıl muamele etti?

- Beni ve kıyamet gününe kadar beni sevecek olan herkesi affetti. Hatib Bağdadî'nin ifadesine göre Bisr'in; Muhha, Mudga ve Züb-

de adında üç kız kardeşi vardı. Hepsi de onun gibi abide ve zahide hatunlardı. Hatta ondan daha takvali idiler. Bunlardan biri İmam Ahmed b. Hanbel'e gidip söyle dedi:

- Bazen kandil sönüyor, ben de örekemi ay ışığında örüyorum. Ay ışığında ördüğüm iplerle kandil ışığında ördüğüm ipleri satış anında birbirinden ayırmam gerekir mi?

- Eğer iki ip arasında bir fark varsa bunu müşteriye söylemen gerekir.

Yine Bisr'in kız kardeşlerinden biri, İmam Ahmed b. Hanbel'e söyle demisti.

"Bazen Beni Tahir'in mesguliyetleri geceleyin bizi mesgul ediyor, Biz de o esnada öreke örüyoruz. Bir iki, üç topak yün örüyoruz. Bizi bu angaryadan kurtar." Ahmed b. Hanbel de ona, elindeki örekenin ve iplerin tümünü sadaka vermesini tavsiye etti. Çünkü ne kadar ip ördüğünü bilemiyordu.

Bisr'in kız kardeşi, hastanın inleyişinin şikayet olup olmadığı İmam Ahmed b. Hanbel'e sorunca imam ona şu cevabı vermişti: "Ha-yir, bu ancak Aziz ve Celil olan Allah'a durumu arzettir." Bu cevabı aldıktan sonra Bisr'in kız kardeşi, İmam Ahmed'in yanından çıkıp gitmiş, İmam Ahmed de kendi oğlu Abdullah'a şu talimatı vermişti: "Ey oğlucugum! Su hatunun pesinden git de kim olduğunu öğrenerek gel, bana bildir."

Abdullah diyor ki: "Pesinden gittim. Bisr'in evine girdiğini gördüm ve Bisr'in kız kardeşi Muhha olduğunu anladım."

Hatib Bağdadî, Bisr'in kız kardeşi Zübde'nin söyle dediğini rivayet etmiştir:

«Bir gece Bisr eve geldi. Bir ayağını kapıdan içeri attı. Diğer ayağı kapı dışında kaldı. O gece sabaha dek öylece durdu. Kendisine: "Bu gece neden o şekilde durup düşündün?" diye sorulduğunda Bisr şu cevabı verdi: "Hristiyan Bisr'i, Yahudi Bisr'i, Mecusi Bisr'i ve kendimi düşündüm. Çünkü benim adım da onların gibi Bisr'dir. Kendi kendime dedim ki: Allah'im,

onlardan önce rahmeti neden bana ulasti da onların arasından beni ayırıp Müslüman kildi? İşte Allah'ın bana olan lütfunu düşündüm ve beni İslâm'a kavuşturduğundan, doğru yola erdirdiğinden ve kendi lütfuna mazhar kıldığından, ayrıca dostlarının elbisesini bana giydirdiğinden ötürü kendisine hamdettim."»

Ibn Asakir, Bîsr'in biyografisini bikip usanmaksızın uzun uzadıya anlatmış, onun güzel şiirlerini nakletmiş ve onun çoğu kez su şiiri okuduğunu ifade etmiştir:

"Suda gördüğün pislikleri ayıklayamayınca ondan uzak duruyor ve tiksiniyorsun.

Oysa günahların havuzundan avuç avuç alıp içiyorsun. Yiyeceklerin en lezzetlisini yemeyi tercih ediyorsun; Ama seçkin ve temiz yiyeceklerin nereden kazanılacağını düşünmüyorsun.

Ey miskin, kadife döşekler üzerinde uyuyorsun. Onların içinde seni yakan ve alevlenen bir ateş vardır. Bu cahillikten ne zaman uyanacaksın? Oysa yetmiş yasma gelmissin, hâlâ dininle oynuyorsun!"

Bu senede aralarında Ahmed b. Yunus, İsmail b. Amr el-Becelî, Said b. Mansur (Bu zat, ancak çok az sayıda kişinin ortak olabildiği meşhur Sünen'in sahibidir.), Muhammed b. Sabbah ed-Dolabî (Bu-lun da Sünen'i vardır), Ebü'l-Velid et-Teyalî ve Mutezile kelamcılarının Ebu Hüzeyl el-Allaf gibi meşhur şahsiyetler vefat etmişlerdir. Doğrusunu Allah bilir. [12]

Hicretin İkiyüzyirmisekizinci Senesi

Bu senenin ramazan ayında halife Vasık, komutan Esnas'a hil'at giydirdi. Ona teveccühte bulundu. Ayrıca kendisine murassa iki kemer taktı.

Bu senede Muhammed b. Davud adındaki komutan, insanlara haccettirdi.

Mekke yolunda büyük bir pahalılık görüldü. Fiyatlar asiri derecede yükseldi. İnsanlar Arafat'ta iken, şiddetli bir sıcaklığa maruz kal-

dılar. Bunun ardından da şiddetli bir soğuk oldu ve şaganak yağmurlar görüldü. Bütün bunlar, bir saat içinde cereyan etmişti. Hacılar Mina'da iken çok yağmur yağdı. Akabe cemresi yanında, dağdan büyük bir kaya kütlesi kopup yere düştü ve hacılardan bir grup bunun

altında kalarak öldü.

Ibn Cerir dedi ki: Siyer imamlarından Ebu 1-Hasan eî-Medainî bu senede İshak b. İbrahim el-Musilî'nin evinde vefat etti. Sair Habib b. Evs et-Taî Ebu Temmam da bu senede vefat etti.

Ben derim ki: Ebü'l-Hasan el-Medainî'nin asil adı, Ali b. el-Meda-inî'dir. Siyer imamlarından ve kendi zamanındaki habercilerdendir. Onun vefatını

bundan önceki senede anlatmistik. [13]

Sair Ebu Temmam Et-Taî

Hemedan'da vezirin evinde kadınların faziletine dair derlediği "Hamaset" adlı şiir kitabının sahibidir. Asıl adı Habib b. Evs b. Haris b. Kays b. Esec b. Yahya Ebu Temmam et-Taî'dir. Edebiyatı kuvvetli

bir sairdi.

Hatib Bağdadî, Muhammed b. Yahya es-Solî'den naklederek bazı insanların onun hakkında şöyle dediklerini nakletmiştir: "Ebu Temmam Habib b. Tedrüs en-Nasranî. Babası, Tedrüs adının yerine Evs kelimesini koyarak ona Ebu Habib Evs adını vermişti."

İbn Hallikan dedi ki: "Ebu Temmam'ın aslı, Taberiye yakınındaki Ceydûr kentinin Casim köyündendir. O, Dimisk'ta bir dokumacının yanında çalışırdı. Sonra dokumacı gençliğinde onu alıp Mısır'a götürdü."

Hatib Bağdadî dedi ki: «Ebu Temmam, Sam asıllıdır. Gençliğinde Mısır'daki büyük camide su dağıtırdı. Sonra bazı ediplerin meclisine katıldı, onlardan edebiyat öğrendi. Zeki ve anlayışlı biriydi. Siiri severdi, siire tutkun oldu, onunla mesgul oldu. Nihayet şiir söylemeye ve siirini güzelleştirmeye başladı, şöhreti yayıldı. Mutasini, onun adını duyduğunda kendisini yanına davet etti. Onunla Samara'da buluştu. Ebu Temmam ona kasideler yazdı, Mutasini de ona armağanlar verdi. Onu, zamanının sairlerinin basına geçirdi. Bağdat'a gelip ediplerin meclisine katıldı. Alimlerle oturup kalkmaya başladı. Zerafetle nitelenmişti, güzel ahlak sahibiydi. Ahmed b. Ebi Tahir, ondan bazı haberler rivayet etmiştir.»

İbn Hallikan dedi ki: "Ebu Temmam, kaside, makta ve diğerleri dışında Arapların 14.000 ercüzmesini ezberlemişti."

Denilmiştir ki: "Tay kabilesinden su üç meşhur kişi çıkmıştır: Cömertliği bakımından Hatim, zahidliği bakımından Davud et-Taî ve sairliği bakımından da Ebu Temmam."

Ebu Temmam'ın zamanındaki sairlerin en meşhurları; Ebü's-Sis, Dabül, İbn Ebi Kays idi. Ebu Temmam ise, bunlar arasında diyanet, edep ve ahlak bakımından en seçkin sairdi. Onun güzel ve latif şiirlerinden biri şudur:

"Ey cömertliğin müttefiki ve eli açıklığın madeni ve ey siiri içerenlerin en hayırlısı.

Keske sitman bana bulassaydı da hastalığın sevabını sen alsay-dın.

Ben hastalan aydım da sen rahatsız olup şikayetçi olmasaydın."

Hatib Bağdadî, İbrahim b. Muhammed b. Arefe'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir:

"Ebu Temmam, hicretin 231. senesinde vefat etti." Ibn Cerir de böyle demistir. Bazilarindan hikaye olunduguna göre Ebu Temmam, hicretin 231. senesinde vefat etmistir. Hicretin 232. senesinde vefat ettigi de söylenmistir. Dogrusunu Allah bilir. Musul'da vefat etti. Mezarinin üzerine bir kubbe yapildi. Vezir Muhammed b. Abdülmelik ez-Zeyyad ona su agidi yakmisti:

"Haberlerin en büyüklerinden bir haber geldi, o esnada içi ve bagirsaklari izdirap duyan kisi aci çekti.

Dediler ki: Sevgili düsüp öldü, ben de onlara sizin siirinizle icabet ettim. Sakin onu Ebu Temmam et-Taî kilmayin."

Baskasi dedi ki:

"Hatemü's-suaranin ölümüyle siir musibete ugradi. O siir bahçesinin derinliginde sevgili Ebu Temmam et-Taî vardır. Siir ve Ebu Temmam, birlikte öldüler ve yan yana gömüldüler. Bu ikisi daha önce diriler arasinda da komsuydular."

Solî, Ebu Temmam'm siirlerini alfabetik siraya koyup derlemistir.

Ibn Hallikan dedi ki: Ahmed b. Mutasim (ona Ibn Me'mun da denilir) bir kasidesinde söyle demisti:

"Amr'm; cömertlikte Hatem'i, yumusak huylulukta Ahnef i ve zeka bakımindan.da Iyas'i geçtigi görülmüştür."

Yaninda hazır bulunanlardan biri kendisine söyle dedi: "Sen bu sözü mü'minlerin emiri için mi söylüyorsun? O, bunlardan kadri daha

"Yüce bir kisidir. Sen bu sözlerinle onu bedevi Araplardan ayak takimlarina benzetmis oldun." O da bir süre basini önüne egdi, sonra kaldirip söyle dedi:

"Benim onu kendisinden asagi durumda olanlara cömertlik ve güç bakımindan benzetmemi yadrigamayin.

Allah da kendi nuruna kandili ve gece lambasini örnek göstermistir ki, bunlar onun nurundan daha asagi derecededirler."

Ravi diyor ki: Bu kasidede, su iki beyitten baska anlamlı sözler bulamadilar. O, bunlari irticalen söylemisti. Bu kasidesini insad ettikten sonra kısa bir süre yasadi ve vefat etti.

Bir rivayette anlatildigina göre kendisini bu kasidesiyle övdüğünden ötürü halife ona Musul valiligini vermis, o da Musul'a gidip kirk gün ikamet ettikten sonra vefat etmistir. Ama bu rivayet sahih degildir, asli da yoktur. Her ne kadar Zemahserî ve digerleri böyle demis-lerse de bunun bir dayanagi yoktur.

Ibn Asakir, onun bazi siirlerini nakletmistir, söyle ki:

"Eger riziklar akla göre dagitilsaydi,

Akilsiz hayvanlar açliktan ölürlerdi.

O zaman dolasan kimse için dogu ve bati bir araya gelmezdi.

Kisinin avucunda serref ve dirhem de bir arada bulunamazdi."

. "Benim onu dikmekten baska bir gayretim yoktur. Eger ben ilim için gayretli olmazsam neye yararim. Ilim benim otuz seneden beri kalbimin tabibidir. Kederimi gideren ve gamlarimi dagitandir."

Hicretin 228. senesinde Ebu Nasr el-Farabî, Abesî, Ebu Cehm, Müsedded, Davud b. Amr ed-Dabbî ve Yahya b. Abdülhamid el-Ha-manî gibi meshur sahsiyetler vefat ettiler. [14]

Hicretin İkiyüzyirmidokuzuncu Senesi

Bu senede halife Vasik, katiplerin cezalandirilmalarini, dayaga yatirilmalarini, mallarinin müsadere edilmesini emretmisti. Çünkü onların hainlikleri ve yönetimde hadlerini asmaları açığa çıkmisti. Kimine bin kirbaç, kimine daha fazla, kimine daha az vurmustu. Kiminden 1.000.000 dinar almış, kiminden daha az miktarda para tahsil etmisti. Vezir Muhammed b. Abdülmelik de diğer muhafız komutanlarına açıkça düşmanlık etmeye başlamisti. Onlar da hapse atıl-

mislar, siddetli kötülüklerle karsilasmislar ve eziyetlere maruz kalmislardi. Ishak b. Ibrahim, bunların durumunu arastirmak üzere görevlendirilmisti. Muhafız komutanları ve katipler halk nazarında rezil rüsvay olmuslardi. Bunun sebebi de suydur:

Vasik, bir gece hilafet sarayında oturmuş, bunlar da yanına gidip sohbetine katilmislardi. Sohbet esnasında Vasik onlara söyle sormustu: "Sizlerden herhangi biri dedem Harun Resid'in Bermekileri neden cezalandirdigini biliyor mu?"

Meclisinde hazır bulunanlardan biri söyle cevap vermisti: «Evet ey mü'minlerin emiri; bunun sebebi suydur: Harun Resid'e bir cariyeye arzedilmisti. Harun Resid onun güzelliğine hayran kalmış ve onu satın almak için efendisiyle pazarlığa girismisti. Efendisi de: "Ey mü'minlerin emiri! Ben bunu 100.000 dinardan asagi fiyata satmamaya her türlü yemini etmisimdir." dedi. Harun Resid, cariyeyi 100.000 dinara ondan satın aldı ve vezir Yahya b. Halid'e haber göndererek beytü'l-maldan 100.000 dinar ödemesini emretti. Vezir Yahya da çeşitli bahaneler ileri sürerek bu paranın yanında mevcut olmadığını söyledi. Harun Resid haber salarak onu kinayip azarladi ve: "Beytü'l-malimda 100.000 dinar yok mu?" dedi. Parayı ısrarla talep etmesi üzerine vezir Yahya b. Halid, görevlilere söyle dedi: "Bu para-

lan bizzat Harun Resid'in yanına götürün ki, görsün ve ne kadar çok olduğunu anlasın. Paraları görünce belki cariyeden vazgeçer ve sahibine iade eder." Görevliler, 100.000 dinari ve dirhemleri götürüp Harun Resid'in yolu üzerine bıraktılar. O da o esnada namaz için mescide gelmekteydi. Yoldan geçerken dinar ve dirhemler yığınını görünce: "Bunlar nedir?" diye sordu. "Cariyenin bedelidir." dediklerinde bu paraların çok olduğunu gördü ve hizmetçilerinden birine bu parayı alıp hilafet sarayında bir kasada saklamasını emretti. Paraları bir fonda biriktirmeyi uygun gördü. Sonra beyt^i'l-maldaki paraların miktarını araştırmaya başladı. Bermekilerin bu paraları tükettiklerini gördü.

Halife Harun Resid, bazen Bermekileri yakalayıp cezalandırmak düşüncesine kapılıyor, bazen de bu düşüncesinden vazgeçiyordu. Nihayet gecenin birinde sohbet meclisinde Ebü'l-Ud adında bir adam güzel sohbet edince Harun Resid ona 30.000 dirhem verilmesini emretti. Ebü'l-Ud, Yahya b. Halid b. Bermek'e gidip bu parayı istedi, ama vezir onu bir süre oyaladı. Aradan birkaç gün geçtikten sonra yine gecenin birinde Harun Resid'in sohbet meclisine katılan Ebü'l-Ud bir punduna getirip sair Ömer b. Ebi Rebia'nın su siirini Harun Resid'e okudu:

"Hind bize daha önce hiç vaad etmediği birseyi vaad etmişti. Ancak tek bir gün bile bize vaad ettiğini yerine getirmedi.

Gerçekten bir sefer bir despotluk göstermişti Ancak aciz olan kimse despotluk gösterir."

Onun; "Ancak aciz olan kimse despotluk gösterir." sözünü Harun Resid tekrarlamaya başladı. Bu sözden çok hoşlandı. Sabah olunca vezir Yahya b. Halid huzura geldiğinde Harun Resid ona bu iki beyiti -çok beğendiği için- okudu. Yahya b. Halid, onun maksudını anladı ve korkuya kapılarak bu siiri Harun Resid'in huzurunda kimin okudugunu araştırdı. Kendisine siiri okuyanın Ebü'l-Ud olduğunu söylemeleri üzerine haber salıp onu yanına çağırdı ve ona 30.000 dirhem para verdi. Ayrıca kendi parasından 10.000 dirhem daha ekledi. Oğulları Fadl ile Cafer de Ebü'l-Ud'a aynı miktarda para verdiler. Kısa bir süre sonra Harun Resid Bermekilere gazaplanıp onları yakaladı ve önceki kısımlarda anlatılan cezalara çarptırdı.»

Vasık bu hikayeyi dinleyince hoşuna gitti ve sairini, "Ancak aciz olan kimse despotluk gösterir" sözünü tekrarlamaya başladı. Sonra katipleri yakalayıp cezalandırdı. Onlardan cidden çok büyük paralar tahsil etti.

Bu senede, geçen senenin ve önceki iki senenin hac emiri insanlara haccettirdi.

Bu senede meshur kurralardan Halef b. Hisam el-Bezzar, Abdullah b. Muhammed es-Sindî, daha önce Cehmiye mezhebinin büyüklerinden olup

bilahare sünnet imamlarından biri haline gelen sünen ve diğer tasnif eserleri bulunan Nuaym b. Hammad el-Huzaî, kendisine mevzu hadis kitabı nisbet edilen Bessar b. Abdullah gibi tanınmış kişiler vefat ettiler. [15]

Hicretin İkiyüzotuzuncu Senesi

Bu senenin cemaziyelevvel ayında Medine-i Nebeviyye çevresinde Süleym oğulları ayaklanarak fesat çıkardılar. Yolları korkulu hale getirdiler. Medine halkı onlarla savastı. Fakat bunlar Medine halkım bozguna ugratarak Mekke ve Medine arasındaki köyleri ve konakları istila ettiler. Halife Vasık bunların üzerine Büyük Boga Ebu Musa et-Türkî'yi bir müfreze ile gönderdi. O da bu senenin saban ayında Süleym oğullarıyla savastı. Onlardan elli süvari öldürdü, bir kısmını esir aldı, diğerleri bozguna ugradılar. Büyük Boga, onları eman almaya ve halifenin hükmüne boyun eğmeye çağırdı. Çokları onun bu çağrısına icabet ettiler, p da bunlarla birlikte Medine'ye geldi. Elebasılarını Yezid b. Muaviye'nin evinde hapsetti. Kendisi de bu senede hacca gitti. Beraberinde Irak valisi İshak b. İbrahim b. Mus'ab da haccetti.

Bu senede Muhammed b. Davud insanlara haccettirdi.

Bu senede Abdullah b. Tahir b. Hüseyin, vefat etti. [16]

Abdullah B. Tahir B. Hüseyin

Horasan ve çevre kasabalarının valisi idi. Yıllık olarak elinde 48.000.000 dirhem haraç toplanırdı. Vefatı üzerine halife Vasık onun yerine oğlu Tahir'i atadı. Abdullah b. Tahir'den dokuz gün Önce ve bu senenin rebiyülevvel ayının onbirinde pazartesi günü Esnas et-Türkî de vefat etti.

İbn Hallikan dedi ki: «O, hicretin 228. senesinde Merv sehrinde vefat etti. Nisabur'da vefat ettigine dair bir rivayet de vardır. Abdullah b. Tahir; kerem sahibi, cömert bir kimseydi, güzel şiirleri vardı. Hicretin 220. senesinden sonra Misir valiliği yaptı. Vezir Ebü'l-Kasım b. Maazzî'nin anlattığına göre Misir'da yetisen Abdelavi karpuzu, Abdullah b. Tahir'e nispet edilir. Adını onun adından alır.»

İbn Hallikan'm ifadesine göre Abdullah b. Tahir bu karpuz türünü beğenmemiş, yalnız önce kendisi bu karpuzu Misir'da ektiginden ötürü adını kendisinin adından almıştır. Doğrusunu Allah bilir.

Abdullah b. Tahir'in bazı güzel şiirlerine örnekler verelim:

"Hatami bağışla ki, benden tesekkür lutfuna kavuşasın; mükafatımı da kaçırma."

Beni mazeret dilemek mecburiyetinde bırakma, belki de mazeret beyan etmesini beceremem."

"Biz öyle bir milletiz ki, yanaklar ve gerdanlar bizi yumuşatır, oysa biz

demiri yumusatiriz.

Gözler bizim ellerimizi gönüllü olarak avladi.

Oysa biz aslani avlayacak durumdayiz.

Biz mülke sahibiz; ama beyaz ve aydinlik gözlerle yanaklar da bize sahip olurlar.

Aslanlar bizim gazabimizdan sakinirlar; oysa bi2,

Oturdugunu gösterdiginde yere düşen geyik yavrusundan korkariz.

Savaslarda bizi hür kimseler olarak görürsün;

Ama barista biz cariyelerin kullari olarak görünürüz."

Ibn Hallikan dedi ki: «Abdullah b. Tahir, Huzaali biriydi. Talha-tu't-Tulaha el-Huzaî'nin azatlılarmdandi. Ebu Temmam onu överdi. Bir defasında Hemedan'da iken yanma gittiginde ona konukluk olarak tuz ikram etti. O da kadinlarindan birinin yaninda onun için "Hamaset" kitabini tasnif etti.

Me'mun onu, Sam ve Misir valiliklerine atadigi zaman oraya gitti. Misir diyarmdaki gelirlerin miktarı ona bildirilmisti.

Yolda iken kendisine 3.000.000 dinar getirildi. O da bu paraların tümünü aynı mecliste iken dagitti. Kendisi Misir'a giderken orayı gördü, küçümsedi ve şöyle dedi: «Allah Firavunu kahretsin, o ne kadar da hasis ve zayıf himmetli bir kimseymiş ki, o zaman su kasabanın hakimiyeti ile övünüp gururlanmisti ve; "Ben sizin en büyük rab-binizim, Misir mülkü benim değil mi?" demisti. Eger Bagdat'i ve diğer şehirleri görmüş olsaydı acaba ne yapar ve ne söylerdi?»

Hicretin 230. senesinde Ali b. Ca'd el-Cevherî, Vakidî'nin katibi ve "Kitabu't-Tabakat" ile diğer bazı eserlerin müellifi Muhammed b. Sa'd ve Said b. Muhammed el-Ceremî gibi meshur şahsiyetler vefat ettiler. [17]

[1] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/482-486.

[2] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/486-487.

[3] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/487-491.

[4] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/491-493.

[5] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/493.

[6] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/493.

[7] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/493-494.

[8] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/494-495.

[9] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/495-496.

- [10] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/496-499.
- [11] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/499.
- [12] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/499-502.
- [13] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/502-503.
- [14] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/503-505.
- [15] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/505-507.
- [16] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/508.
- [17] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/508-509.

Hicretin İkiyüzotuzbirinci Senesi	1
Hicretin İkiyüzotuzikinci Senesi	6
Mütevekkil Alallah Cafer B. Mutasim'in Halifeligi	9
Hicretin İkiyüzotuzüçüncü Senesi	10
Hicretin İkiyüzotuzdördüncü Senesi	11
Hicretin İkiyüzotuzbesinci Senesi	12
Ishak B. Mahan.	14
Hicretin İkiyüzotuzaltıncı Senesi	14
Hicretin İkiyüzotuzyedinci Senesi	15
Hicretin İkiyüzotuzsekizinci Senesi	17
Hicretin İkiyüzotuzdokuzuncu Senesi	17
Ahmed B. Asim El-Antakî	18
Hicretin İkiyüzkırkinci Senesi	19
Ahmed B. Ebi Duad.	19
Sahnun El-Malikî	24

Hicretin İkiyüzotuzbirinci Senesi

Bu senenin muharrem ayında Rumların elinde bulunan Müslüman esirlerin fidyeleri hadim Emir Hakan tarafından ödendi ve 4.362 Müslüman esir kurtarıldı.

Bu senede Ahmed b. Nasr el-Huzaî öldürüldü. Allah ona rahmet etsin ve makamim yüce kilsin. Öldürülmesinin sebebi suydı:

Ahmed b. Nasr'm dedesi Malik b. Heysem, Abbasilerin devletlerinin kurulması için propaganda yapanların en önde gelenlerindendi. Abbasiler, onun bu oğlunu öldürdüler Ahmed b. Nasr; itibarlı bir lider, şahsiyetli bir kimseydi. Babası Nasr b. Malik'in yanına hadis ehli kimseler gelirlerdi. Hicretin 201. senesinde Me'mun'un Bagdat'tan uzaklaşmış olduğu esnada, hirsiz ve yankesicilerle yol kesenlerin çoğaldığı ortamda iyiliği emredip kötülüğü menetmesi için halk ona bey'at etmişti. Bunun adına Bagdat'ta, Nasr pazarı diye bir pazar kurulmuştu.

Ahmed b. Nasr; ilim, diyanet, salih amel ve hayır ehli kimselerdendi. İyiliği emredip kötülüğü meneden sünnet imamlarındandı. Allah'ın indirilen kelamının gayri mahluk olduğunu söylemeleri için halka çağrıda bulunanlardandı.

Halife Vasık ise insanları, "Kur'ân mahluktur" demeye çağırıyor ve bu konuda siddet kullanıyordu. Bu çağrısını gece gündüz, gizli asıkar, her zaman yapıyordu. Daha önce babasının ve amcası Me'mun'un delilsiz, bürhansız, hüccetsiz, beyansız, sünnetsiz, Kur'ân'la alakasız olan bu

iddialarina dayanarak kendisi de ayni iddiaya sahip " çıktı, Ahmed b. Nasr ise, insanlari Allah'a imana, iyiligi emredip kötülüğü menetmeye ve Allah'in indirilen kelami Kur'ân'in mahluk olmadigini söylemeye ve daha birçok iyiliklere davet etti. Bagdat halkından ve digerlerinden birçok kisi onun etrafında birleştiler. Ebu Harun es-Serrac, Bagdat'in dogu yakasındaki insanlari; Talib de bati yakasındaki insanlari Ahmed b. Nasr'in yanında toplanmaya davet ettiler. Böylece etrafında binlerce insan toplandı. Büyük bir cemaat meydana geldi.

Bu senenin saban ayında, iyiligi emredip kötülüğü menetmek üzere; bid'atçılığı ve insanlari Kur'ân'in mahluk oldugunu söylemeye davet edisi nedeniyle insanlari sultana baskaldirmaya gizlice davet eden Ahmed b. Nasr el-Huzai'ye bey'at edildi. Çünkü sultan ve komutanlariyla maiyeti; masiyet isliyor, fuhsiyati irtikab ediyor ve daha birçok kötülükler isliyorlardı.

Ahmed b. Nasr'in cemaati, bu senenin saban ayinin üçüncü gecesinde, yani cuma gecesi karanlıkta def çalmak ve randevulastıkları yerde toplanmak üzere sözleştiler. Bunların dinar dagittigi kimseler arasında Beni Esres kabilesinden içkici iki adam da vardı. Persembe gecesi olunca onlar kendi arkadaşlarıyla içki içtiler ve sözleşilen gecenin o gece oldugunu sandılar. Oysa cuma gecesi toplanmaları gerekiyordu. Bunlar persembe gecesi arkadaşlarıyla içki içtikten sonra insanların toplanmaları için kalkip geceleyin def çalmaya başladılar. Hiç kimse onların bu gürültüsüne gelmedi, düzen bozuldu. Emniyet görevlileri durumdan haberdar olarak saltanat naibi Muhammed b.

Ibrahim b. Mus'ab'i bilgilendirdiler. O, kardesi Ishak b. Ibrahim'in yerine vekalet ediyordu. Kardesi Bagdat disındaydı. İnsanlar saga sola kaçismaya başladılar. Saltanat naibi, o iki kisinin huzura getirilmesini emretti. Onları iskenceye tabi tutunca, Ahmed b. Nasr'in adamları olduklarını itiraf ettiler. O da Ahmed b. Nasr'i arattı. Onun bir hizmetçisini yakalattı. Hizmetçi de o iki kisi gibi ayni ikrarda bulundu.

Saban ayinin sonunda, Ahmed b. Nasr ile taraftarlarının elebas-larından bir grup, Samarra'da bulunan halifeye gönderildiler. Halife, onları sorgulayacağı meclise ayandan bir cemaati getirtip onları da hazır bulundurdu. Mutezile mezhebinden Kadi Ahmed b. Ebi Duad da bu mecliste hazır bulundu.

Ahmed b. Nasr, huzura getirildiginde; bu yaptıklarından ve iyiligi emredip kötülüğü menetmek hususunda halktan bey'at alisından Ötörü halife Vasik onu hiç azarlamadı. Bütün bunları bir tarafa birakip ona söyle bir soru yöneltti:

- Sen Kur'ân hakkında ne diyorsun?

- O Allah kelimidir. .
- Kur'ân mahluk mudur?.
- O Allah kelimidir.

Ahmed b. Nasr ölmek istiyordu. Kendini feda etmisti, ölmeyi göze alarak vücuduna hanut kokusu ve nevre sürüp avret mahallerini örtecek giysiyi de sikica bağlayarak gelmisti.

Halife Vasik ona bu defa söyle bir soru yöneltti.

- Sen Rabbin hakkında ne diyorsun, kıyamet günü onu görecek misin?

- Ey mu minlerin emiri, onu görecegimi Kur'ân ve hadisler söylüyor. Bir ayet-i kerimede yüce Allah söyle buyurmus: "O gün bir takım yüzler Rablerine bakıp parlayacaktır." (ei-Kiyâme, 23.) Rasûlullah (s.a.v.) da bir hadis-i serifinde söyle buyurmustur: "Sizler bu Ay'i gördüğünüz gibi Rabbinizi göreceksiniz. O'nu görürken de sikisikliga maruz kalmayacaksınız." Bizler Kur'ân ve hadisin haberlerine bagliyiz.

Hatib Bagdadî'nin rivayetine göre halife Vasik ona söyle demis:

- Yaziklar olsun sana! Allah, sekli semaili belirli cisim suretinde hiç görülebilir mi? O bir mekana sigar mi? Gören gözler onu göz çerçevesinde müşahede edebilir mi? Senin anlattigin nitelikteki bir Rab-be ben inanmiyorum!

Ben derim ki: Vasik'in söyledikleri, caiz olmayan sözlerdir. Bu sözler karsi tarafi ilzam edici sözler degildir ve onun bu sözleriyle sahih hadis reddedilemez. Dogrusunu Allah bilir.

Sonra Ahmed b. Nasr, Vasik'a söyle cevap vermisti: «Süfyan, bana su merfu hadisi nakletti: "Ademoglunun kalbi Allah'in parmaklarından iki parmak arasindadir. Allah o kalbi diledigi gibi evirip çevirir." Peygamber (s.a.v.) de bir duasinda Cenâb-i Allah'a hitaben söyle diyor: "Ey kalbleri evirip çeviren! Kalbimi bu dinin üzere sabit kil."

Orada bulunan Ishak b. Ibrahim, Ahmed b. Nasr'a dönüp söyle dedi: "Yaziklar olsun sana, söylediklerine dikkat et!" Ahmed b. Nasr da ona: "Böyle söylememi sen bana emretmistin." deyince Ishak bundan korktu ve: "Ben mi sana emretmistim?" diye sordu. O da su cevabi verdi: "Evet, sen bana, Vasik'a ögüt vermemi emretmistin."

Vasik, çevresinde bulunan adamlara: "Sunun hakkında ne diyorsunuz?" diye sordu. Orada bulunanlar, onun hakkında çok seyler söylediler. Bagdat'in batı yakasinin kadiliginı yapmakta olan ve azledilen ve daha önceleri Ahmed b. Nasr'i seven bir kimse olan Abdurrah-man b. Ishak,

halife Vasik'a: "Ey mü'minlerin emiri, bunun kani helaldir!" dedi. Ahmed b. Ebi Duad'ın arkadaşı Ebu Abdillâh el-Ermenî de halifeye: "Ey mü'minlerin emiri, bana sunun kanını içir." dedi. Halife Vasik: "İstedigin kanın mutlaka akıtılması gerekir." dedi. İbn Ebi Duad ise: "Bu kafirdir, tevbe etmesi istenilsin, belki kendisinde bir hastalık veya akıl noksanlığı vardır." dedi.

Vasik: "Üzerine gitmek için yerimden kalktığımı görürseniz hiç kimse kalkıp da bana müdahale etmesin. Ben adımlarımı hesaplıyorum." dedi. Sonra halifeligi zamanında Musa el-Hadi'ye hediye edilmiş, alt tarafı çivili, büyüğü ve enli bir kılıç olan Amr b. Madikerib ez-Zübeydî'nin kilici Samsama'ya elini uzattı. Kilici eline alıp Ahmed b. Nasr'ın omuzuna, sonra basına, sonra karnına üç darbe vurdu. İplere bağlanmış ve deri bir yaygi üzerinde bulunan Ahmed, can verip yere düştü. Allah ona rahmet etsin. Doğrusu bizler Allah'a aidiz ve ona dönücüleriz. Allah, Ahmed'e rahmet etsin, onu bağışlasın.

Sonra Sima ed-Dimiskî kilicini alıp Ahmed'in boynuna vurarak basını kesti. Gövdesini alıp Babek el-Hürremî'nin asıldığı bahçeye götürdü ve orada astı. Ayaklarında çiftte bukagi, üzerinde bir gömlek ve salvar vardı.

Kesik bası Bağdat'a götürülerek doğu yakasında birkaç gün, batı yakasında da birkaç gün mızrak üzerine dikildi. Kesik basının yanında gece gündüz bekçiler vardı. Kulagina, su ifadelerin yazılı olduğu bir kâğıt asılmıştı:

"Bu kafir, müsrîk, sapık Ahmed b. Nasr el-Huzaî'nin basıdır. Abdullah Harun, mü'minlerin emiri Vasik Billah'ın öldürdüğü bir kimsedir. Halife, kendisine karşı Kur'ân'ın mahlukluğu, Allah'ı birşeye benzetmenin imkansızlığı hususunda hüccet beyan ederek tevbe teklif edip hakka dönme fırsatı vermesine rağmen kendisi inad edip küfrünü açıkça beyan ettikten sonra Öldürülmüştür, Onu Cehennem'e ve elem verici azaba çabucak sevkeden ve küfrü nedeniyle azaplandırıran

Allah'a hamdolsun. Böylece onun kani mü'minlerin emirine helal oldu. Allah ona lanet etsin."

Bundan sonra halife Vasik, Ahmed b. Nasr'ın adamlarının önde gelenlerini ve reislerini takip ettirdi. Onlardan yirmidokuz kadar kişiyi yakalattı ve bunları zindana attırdı. Kendilerine, zalimler adım verdi. İnsanların onları ziyaret etmeleri yasaklandı, demir prangalara ve zincirlere vuruldular. Mahkumlara verilen erzak onlara verilmedi. Bu da büyük bir haksızlık ve zulümdü.

Kendisinden bahsettiğimiz Ahmed b. Nasr; iyiliği emredip kötülüğü meneden, ilmiyle amel eden büyük âlimlerdendi. Hammad b. Zeyd, Süfyan b. Uyeyne ve Hasim b. Besir'den hadis dinledi. Yanında Hasim'in bütün eserleri vardı.- İmam Malik b. Enes'ten sahîh hadisler dinledi, ama onun

hadislerinin çoğunu nakletmedi.

Ahmed b. Ibrahim ed-Devrakî ile kardesi. Yakub b. Ibrahim ve Yahya b. Maîn de kendisinden hadis rivayet ettiler. Yahya b. Maîn, bir gün Ahmed b. Nasr'i andi, ona rahmet okudu ve: "Allah onun son nefesini sehatlik mertebesiyle birlikte aldı." dedi. Ahmed b. Nasr, hadis nakletmez ve: "Ben buna ehil degilim." derdi. Yahya b. Maîn onu çok övmüştü. Imam Ahmed b. Hanbel bir gün onu andi ve söyle dedi: "Allah, Ahmed b. Nasr'a rahmet etsin. O, kendini Allah'a feda etti. Nefsini feda etmekle büyük bir cömertlik yaptı."

Cafer b. Muhammed es-Saig dedi ki: "Gözlerimle gördüm. Yalan söylüyorsam gözlerim çıksin. Kulaklarım la duydu m, yalan söylüyorsam kulaklarım sagir olsun ki, boynu vuruldu gu zaman Ahmed b. Nasr el-Huzai'nin kesik basi "Lâ ilahe illallah" diyordu. Kendisi agaca asili iken seyrine giden bazi kimseler onun kesik basinin su ayet-i kerimeyi okudugunu duymuslard i:

«Elif, Lâm, Mim. Andolsun, biz kendilerinden öncekileri de denem isken insanlar "inandik" deyince, denenmeden birakilacak larini mi sanarlar?» (ei-Ankebût, i.) Bunun üzerine benim tüylerim ürperdi.»

Öldürölmesinden bir süre sonra adamin biri onu rüyasinda görmüs ve ona: "Ey Ahmed, Rabbin sana nas il muamele etti?" diye sormus, Ahmed b. Nasr da ona su cevabi vermisti: "Benim öldürölmem sanki hafif bir uykuya dalmak gibiydi. Sonunda Aziz ve Celil olan Allah'in huzuruna vardim. O da bana bak ip güldü."

Adamin biri rüyasinda Rasûlullah (s.a.v.), Ebu Bekir ve Ömer'le birlikte Ahmed b. Nasr'm kesik basinin asili oldu gu agacin yanindan geçerlerken Rasûlullah (s.a.v.)'m, mübarek yüzünü ondan baska tarafa çevirdigini görmüs. Bunun üzerine kendisine: "Ya Rasûlallah, neden yüzünü Ahmed b. Nasr'dan öte yana çevirdin?" diye sorduk larinda Rasûlullah (s.a.v.) su cevabi vermis: "Ehl-i beytimden oldugunu iddia eden bir adam onu öldürdüğü için kendisinden utanip yüzümü baska tarafa çevirdim."

Ahmed b. Nasr'in kesik basi, hicretin 231. senesinin saban ayinin 28'i olan persembe gününden, hicretin 237. senesinin ramazan bayraminin bir iki gün sonrasina kadar asili kalmisti. Sonra basi ile gövdesi bir araya getirilerek Bagdat'in dogu yakasinda Malikiye adıyla bilinen mezarliga defnedildi. Allah ona rahmet etsin.

Bu is, kardesi Vasik'tan sonra halifelige geçen Mütevekkil Alal-lah'in emri üzerine olmustu. "Kitabü'l-Hayde" adli eserin sahibi Ab-dülaziz b. Yahya el-Kettanî, halifelerin en hayirlilarindan Mütevekkil'in yanma gitti. Mütevekkil'e, halifelerin en hayirlilarindan dedik; çünkü o, kardesi Vasik'm,

babasi Mutasim'in ve amcası Me'mun'un aksine Ehl-i Sünnet'e çok iyi davrandı. Oysa ki Vasık; babası Muta-sım, amcası Me'mun, Ehl-i Sünnet'e çok kötülüklerde bulunmuşlar, bid'atçı ve sapık Mutezililerle diğerlerini kendilerine yakın tutmuşlardı, Abdülaziz, Mütevekkil'in yanına gidip bu konuyu anlatınca Mütevekkil, Ahmed b. Nasr'in asili duran gövdesinin ve kesik basının indirilip defnedilmesini emretti. Bu emri yerine getirildi. Mütevekkil, İmam Ahmed b. Hanbel'e fazlasıyla ikramda bulunurdu. Nitekim bu mesele, yeri gelince de anlatılacaktır.

Kasaca diyeceğimiz şudur: "Kitabü'l-Hayde" adlı eserin sahibi Abdülaziz, halife Mütevekkil'e söyle demisti: "Ey mü'minlerin emiri! Va-sık'ın, Ahmed b. Nasr'i öldürmesinden daha acaip bir olay görmedim. Çünkü Ahmed defnedilinceye kadar onun lisanı Kur'ân okuyordu."

Mütevekkil, Abdülaziz'in bu sözlerinden korktu. Kardesi Vasık hakkında duyduğu şeylerden ötürü üzüldü. Vezir Muhammed b. Ab-dülmelik b. Zeyyad, huzuruna geldiğinde ona söyle dedi:

- Ahmed b. Nasr'in öldürülmesi hususunda kalbimde bir şüphe var.
- Ey mü'minlerin emiri! Vasık onu kafir olarak öldürdü. Eğer yalan söylüyorsam Allah beni ateste yaksın!

Bundan sonra Herseme huzura geldi. Halife Mütevekkil ona da söyle sordu:

- Ahmed b. Nasr'in Öldürülmesi hususunda kalbimde bir şüphe var.
- Eğer o kafir olarak öldürülmemisse Allah beni paramparça etsin!

Bundan sonra Kadi Ahmed b. Ebi Duad huzura girdi. Halife Mütevekkil ona da aynı şeyi sorunca o şu cevabı verdi:

- Eğer Vasık onu kafir olarak öldürmemisse Allah beni felç etsin! Mütevekkil diyor ki: «İbn Zeyyad'ı ben ateste yaktım. Harseme'ye

geline o kaçıp gitti. Huzaa kabilesinin yanından geçerken kabileden bir adam onu tanıyıp çevresindekilere söyle seslendi: "Ey Huzaa topluluğu! Bu, amcanız oğlu Ahmed b. Nasr'i öldüren adamdır!" Adamin bu çağrısı üzerine kabilenin adamları gelip onu parçaladılar, lime lime ettiler. Kadi İbn Ebi Duad'a gelince, Cenâb-i Allah, onu kendi cildine hapsetti. Yani onu felç etti. Allah, onu ölümünden dört yıl önce bu felç illetine mübtela kıldı.»

İleride de anlatılacağı üzere, onun çok miktarda malına el konuldu.

"Kitabu 1-Mesail" adlı kısımda Ebu Davud, Ahmed b. İbrahim ed-

Devrakî tariki ile Ahmed b. Nasr'in söyle tledigini rivayet etmistir:

«"Kalpler Allah'ın parmaklarından iki parmak arasındadır. Allah, pazarlarda kendisini ananlara güler." Bu hadisi Süfyan b. Uyeyne'ye sordugumda bana söyle dedi: "Siz bu hadisi hiç yorumlamadan olduğu gibi rivayet edin."»

Halife Vasik bu senede hacca gitmeye niyetlendi. Hazirliga basladi. Ama yolda suyun az oldugu kendisine söylenince bu sene haccetmekten vazgeçti.

Bu senede Cafer b. Dinar, Yemen valiligine atandi. O da 4.000 süvari ile oraya gitti.

Bu senede halktan bazi kimseler beytü'1-mala saldirdilar. Oradaki altin ve gümüslerden birazini aldilar. Bu kimseler yakalanip zindana atildi.

Bu senede Rebia diyarinda bir Harici ortaya çikip isyan hareketi baslatti. Musul valisi onunla savasarak maglup etti, adamlarini bozguna ugratti.

Bu senede hadim Vasif, yollarda fesat çikarip yolkesicük yapan 500 kadar Kürdü zincire vurup getirdi. Bu yararli faaliyetinden ötürü halife ona 75.000 dinar verdi. Ayrica ona bir kaftan giydirdi.

Bu senede hadim Hakan, Bizans'tan geldi. Bizanslılarla baris anlasmasi yapmis ve esirlerin mübadelesi hususunda onlarla anlasmistti. Ayrica beraberinde sinir boylarinin reislerinden bir grubu da getirmisti. Halife Vasik, Kur'ân'in mahluk oldugu ve Cenâb-i Allah'in ahirette görülmeyecegi hususunda bunlarin imtihan edilmelerini emretti. Bunlarin dördü disinda hepsi halifenin görüşüne göre cevap verdiler. Onun görüşüne icabet etmeyen dört kisinin, "Kur'ân mahluktur ve Allah ahirette görülmeyecektir." dememeleri halinde boyunlarinin vurulmasini emretti.

Halife Vasik ayrica Frank esirleriyle mübadele yapilmasi hususunda anlasmaya varilan Müslüman esirlerin de Kur'ân'in mahluklu-gu ve Allah'in ahirette görülmeyecegi hususunda imtihan edilmelerini, bunlardan "Kur'ân mahluktur ve Allah ahirette görülmeyecektir," diyenlerin fidyelerinin verilmesini, aksi takdirde kafirlerin ellerinde birakilmasini emretti. Bu da bombos, kirli, körü körüne, sagir; kitap ve sünnetten, saglam akildan dayanagi olmayan bir bid'atti. Aksine kitap, sünnet, saglam akil, bunun hilannadir. Nitekim yeri gelince bu husus anlatilacaktır. Yardimina basvurulacak olan yüce zat Allah'tir. Esir mübadelesi veya esirlerin fidyelerinin ödenmesi isi Tarsus yakinindaki Selükiye yaninda akan Lames nehri kiyisinda gerçekleşti. Her bir Müslüman erkek veya kadin esir karsiliginda Müslümanlarin elinde bulunan Rum ve zimmi bir erkek veya kadin verilecekti. Her iki taraf da nehir üzerinde ayri ayri birer köprü kurdular. Rumlar bir Müslüman kadin veya erkek esiri kendi köprülerine saliyor, bu esir Müslümanlarin yanina ulastiginda tekbir aliyor, onunla birlikte diger Müslümanlar da tekbir aliyorlardi. Bundan sonra Müslümanlar ona karsilik olmak üzere kendi köprülerine Rumlardan bir esiri saliyorlardi. Esir, Rumlarin yanina ulastiginda onlar da tekbiri andiran bir seyler söylüyorlardi. Bu karsilikli esir degisimi dört gün sürdü. Yine de hadim Hakan'in yaninda bir grup Rum esir kalmisti. O da Rumlara bir iyilik ve

ihşan ölsün diye bu esirleri serbest birakti. Ibn Cerir dedi ki: «Bu senenin ramazan ayında Taberistan'da Ta-hir'in kardesi Hasan b. Hüseyin, Hattab b. Vechülfüls, saban ayinin 13' nde çarsamba günü, seksen yasındaki Ebu Abdillah b. Arabi er-Raviye, Ali b. Musa er-Riza'mn kız kardesi  mm  Ebiha binti Musa, Muharik el-Mugn , Asma 'nin ravisi Ebu Nasr Ahmed b. Hatim, Amr b. Ebi Amr es-Seyban  ve nahivci Muhanimed b. Sa'dan gibi meshur sahsiyetler vefat ettiler.»

Ben derim ki: Bu senede ayrıca Ahmed b. Nasr el-Huza , Ibrahim b. Muhammed b. Arare, Ümeyye b. Bestan, bir kavle göre Ebu Tem-mam et-Ta , Kamil b. Talha, Muhammed b. Sellam el-Cumah , bunun kardesi Abdurrahman, a'ma Muhammed b. Minhal (Haccac'in kardesi), Harun b. Maruf, Imam Safi 'nin arkadaşı ve Kur' n'in mahluk oldugunu söylemeye yanasmadigindan ötürü zincire- bagli olarak zindanda vefat eden B veyt  ve Imam Malik'ten "Muvatta" adli eserin ravisi Yahya b. Bükeyr gibi meshur sahsiyetler de vefat ettiler. [1]

Hicretin İkiy zotuzikinci Senesi

Bu senede Yemame'de, Beni Nümeyr kabilesi büyük bir karisiklik  ikardi. Vasik, Hicaz'da ikamet eden Büyük Boga'ya mektup yazarak bunlarin üzerine gitmesini emretti. O da üzerlerine gidip savasti ve onlardan bir toplulugu öldürdü. Digerlerinden bazisini esir aldı, bazisi da bozguna ugrayip kaçtı. Sonra maiyetindeki 2.000 süvari ile Beni Temim kabilesinden 3.000 kisilik bir savaşçı grubuyla karsilasti. Aralarinda muharebeler cereyan etti. Sonra Büyük Boga onlari maglub etti. Bu hadise, cemaziyelahir ayinin ortalarında vuku bulmustu. Bundan sonra maglup ettiklerinin elebasilarini reis ve ayanlarını zincire vurup esir alarak beraberinde Bagdat'a götürdü. Savaşlarda bu asi kabilelerin ayan tabakasından 2.000 kisi kadar  ld r lm st . Bu 2.000 kisinin bir kısmi Beni Süleym, Beni Nümeyr, Beni Mürre, Beni Kilab, Beni Fezare, Beni Salebe, Beni Tay, Beni Temim kabilelerinden, bir kısmi da diger kabilelerdendi.

Bu senede hac d n sleri esnasında hacilar siddetli bir susuzluga maruz kaldilar. Öyle ki, bir içimlik su birçok dinara satilir oldu. Insanlardan  ogu susuzluktan  ld ler.

Bu senede halife Vasik, denizlerde seyreden gemilerden onda birlik tahsilatin alınmamasini emretti.

Bu senede halife Vasik b. Muhammed el-Mutasim b. Harun er-Resid, Ebu Cafer Harun el-Vasik, zilhicce ayında istiska hastaligindan öldü. Bayram namazina gidemedi. Bayram namazini kildirmek üzere yerine Mutezile mezhebinden olan kadisi Ahmed b. Ebi Duad el-Eyadi'yi vekil tayin etti. Zilhicce ayinin bitimine alti gün kala vefat etti. Hastaligi siddetlenince

sancilari dinsic diye isitilmis bir tandira oturtuldu. Böyle yapilınca sancilari azıcık dindi. Ertesi gün üzerine oturmakta olduğu tandirin daha fazla isitilmesini emretti. Üzerine oturtuldu, sonra çıkarilip bir mahfeye yerlestirildi. Mahfesi, tandirin üzerine konuldu. Etrafinda emirler, vezirler ile kadisi da vardı. Mahfeye oturtulmuş halde iken vefat etti. Basi mahfenin kenarina çarpmadan öldüğünü anlamamislardı. Basi yana düşüp mahfenin kenarina çarptığında Ölmüş olduğunu anladılar. Kadi gözlerini yumdu. Cenazesini yıkayıp namazını kildirdi ve onu Hadi Sarayı'na defnetti. Allah, onun da Hadi'nin de müstahakkim versin.

. Vasik, beyaz tenli idi, ama biraz pembemsi rengi vardı. Güzel görünümlyüdü, ama kalbi murdardı. Cismi güzeldi ama içi bozuktı. Sol gözü kızarıktı, içinde beyaz bir nokta vardı.

Vasik, hicretin 196. senesinde Mekke yolunda doğdu. Otuzaltı yasındayken öldü. Bes sene dokuz ay bes gün süreyle halifelik yaptı. Halifelik süresinin bes sene dokuz ay yedi gün ve oniki saat olduğuna dair bir rivayet de vardır. Zulüm, fesat ve bid'at ehli kimselerin ömrü

iste böyle kısa olur.

Hastalımı siddetlendiği zaman Vasik, müneccimleri yanında toplantıya çağırmısti. Ahmed b. Nasr el-Huzaî'yi öldürdükten sonra hastalığı siddetlenmisti. Vasik, müneccimlere, kendisinin doğum tarihine bakmalarını ve astroloji ilmine göre halifelik süresinin ne kadar süreceğini tesbit etmelerini emretti. Aralarında Hasan b. Sehl, Fadl b. İshak el-Hasimî, İsmail b. Nobaht, Mecusi Muhammed b. Musa el-Harezmi el-Katrubelî, Muhammed b. Heysem'in arkadaşı Sind ve diğer bazı müneccimlerin de bulunduğu bir grup Vasik'm yanında toplandılar. Doğum tarihine baktılar. Kendilerine göre durumun icabını tesbit ettiler. Neticede onun bir süre halife olarak yaşayacağı görüşünde karar kildılar ve elli sene daha halifelik yapacağını takdir ettiler. Su basiretsizlerin hallerine bir bakın hele! Oysa Vasik onların böyle demelerinden sonra ancak on gün daha yaşayabildi ve sonra öldü, İmam Ebu Cafer b. Cerir et-Taberî bunu böyle anlatmıstır. Allah ona rahmet etsin.

Ibn Cerir dedi ki: «Mutasım'm vefatından birkaç gün sonra, Va-sik'in düzenlediği ilk oturumda hazır bulunmuş olan Hüseyin b. Dah-hak dedi ki; Bu oturumda ilk olarak İbrahim b. Mehdi'nin cariyesi Sariye su sarkiyi okumustu:

"Bu nasi tasiyanlar farkında değillerdi;

Onu ölüme mi, yoksa ebedi hayat sürmeye mi götürüyorlar.

Senin için ağlayan agitçi kadınlar,

Sabah akşam agit yaksınlar ve dilediklerini söylesinler."

Sariye'nin bu sarkisi üzerine hem Vasik hem de biz aglamaya basladik. Öyle ki, aglamaktan ötürü içinde bulundugumuz hallerin tümünü unuttuk. Sonra mecliste bulunanlardan biri su sarkiyi okumaya basladi:

"Hüreyre ile vedalas. Çünkü kervan göçmek üzeredir. Ey adam, sen vedalasacak güce sahip inisin?"

Bu sarkiyi dinleyince Vasik daha da agladi ve söyle dedi:

"Bugünkü gibi bir bassagligi mesaji dinlememistim. Babamin Ölümünden ötürü nefis azdi." Böyle dedikten sonra meclisi dagitti.»

Hatib Bagdadî'nin rivayetine göre sair Dabül b. Ali, Vasik'm hilafete geçmesi zamaninda birkaç tomari eline alip üzerine beyitler yazdi. Sonra hacibe gidip siirlerin yazili oldugu o tomarlari teslim etti ve söyle dedi: Mü'minlerin emirine selam söyle ve ona de ki: "Bu beyitle-riyle Dabül seni methetti."

Vasik o tomarlari açip baktiginda üzerlerinde sunlar yaziliydi:

"Allah'a hamdolsun, ne sabra gerek var ne de mukavemete. Bas-sagiligina da ihtiyaç yok, heva ve heves sahipleri mezara yattiklarin-da; .

Bir halife öldü, kimse onun için üzülmeydi.

Bir baskasi hilafete geçti, kimse de bu nedenle sevinmedi.

Su gitti; ugursuzluk da pesi sıra gitti.

Bu geldi; bununla beraber sikinti ve rezaletler de boy gösterdi."

Bunun üzerine Vasik, olanca gücüyle onu arattirdi, ama ölünceye kadar onu yakalatamadi.

Baska bir rivayette anlatildigina göre Vasik, Ebu Duad'i bayram gününde namaz kildirmekla görevlendirdiginde, namazi kildirdikten sonra Vasik'in yanina dönünce ona söyle sormustu:

- Ey Abdullah'in babasi, bayraminiz nasil oldu?

- Biz günesi olmayan bir gündeyiz.

- Ey Abdullah'in babasi, ben de seni dogruluyorum, sana katiliyorum (Böyle diyerek güldü).

Hatib Bagdadî dedi ki: Ibn Ebi Duad, Vasik'in üzerinde otorite kurdu ve onu Kur'ân'm mahluk oldugunu benimsemeleri için insanlara zor kullanmaya tesvik etti. Anlatildigina göre Vasik, ölmeden önce bu görüşünden vazgeçmisti. Abdullah b. Ebi'l-Feth'in Mehdi'den rivayet ettigine göre Vasik, Kur'ân'm mahluk oldugu konusundaki sözlerinden tevbe etmis olarak öldü.

Bir rivayette anlatildigina göre bir gün hocasi, Vasik'in huzuruna girmis, Vasik ona çok ikramda bulunmustu. Niçin bu kadar ikrama mazhar kildigini

sorduklarında su cevabi vermisti: "Bu adam dilimi ilk olarak Allah'in zikri ile açan ve beni Allah'in rahmetine yaklastiran kisidir."

Sairlerden biri Vasik'a su siiri yazip göndermisti:

"Nefsin daileri beni zenginligi talep etmeye çekti ama ben ona, "Önemsiz seyi talep etmekten kendini uzak tut" dedim.

Çünkü mü'minlerin emiri degirmen tasi gibidir ki, riziklar her zaman onun elinden insanların üzerine akar."

Vasik, bu siirin yazili oldugu kagidin üzerinde saire su cevabi yazdi: "Nefsin seni, kendini horlamandan uzak tuttu ve seni nefsini korumaya davet etti. Sen de nefsinin istedigü dünya malini bolca alabilirsin." Böyle dedikten sonra o saire bolca armagan verdi.

Vasik'in siirlerine su örnekleri verebiliriz:

"Kaderler kendi yörüngelerinde akip giderler. Sabret, kaderler için hiç bir halde sabir olmaz."

"Çirkinden uzak dur, onu isteme.

Bir kimseye ihsan edersen, bu ihsani ve iyiligi fazlalastir.

Bu iyiligin ve ihsanin, seni düşmaninin bütün tuzaklarından korur.

Düşmanın tuzak kurup sen kurmadigin zaman korunursun."

Kadi Yahya b. Eksem dedi ki: Abbasi halifeleri, Ebu Talib ailesine ne kadar da iyi davraniyorlardi. Vasik da onlara iyilikte bulunmustu. O vefat ederken Ebu Talib ailesinden bir tek fakir kisi yoktu. Vasik vefat ederken su iki beyiti tekrarliyordu:

"Ölüm, insanlar arasinda ortak bir özelliktir. Ondani ne halktan biri ne de hükümdar kurtulabilir. Yokluk çekenlerin fakirlikleri, onlara bir zarar vermemistir. Zenginlerin de mallari onlari ölümden kurtaramamistir."

Su siiri okuduktan sonra altindaki yatagin dürülmesini emretti. Yatagi dürölüp kaldırildi, sonra yanagini yere koyup söyle dua etti;

"Ey hükümranlıgına zeval olmayan yüce Allah! Hükümranlıgı zeval bulana merhamet et."

Vasik'in ölümü esnasında mecliste hazır bulunanlardan biri söyle demistir:

«Vasik can çekisirken biz etrafında oturmustuk. Bayildi, aramızdan biri bir digerine dedi ki: "Bakin bakalim hele öldü mü?" Ben kalkip yanina yaklastim. Ölüp ölmedigini anlamak istedim. Gözlerini açti, bana bakti. Ben de korkuyla gerisin geri döndüm. Kilicimin ucu elbiseme takildi. Ben de neredeyse ölecektim. Kısa bir süre sonra Vasik öldü. İçinde bulunduğü

odanın kapisi üzerine kilitlendi. Cesedi içeride tek basına kaldı. İnsanlar, kardesi Cafer el-Mütevekkil'e bey'at ile mesgul oldukları için onun cenazesini hazırlamayı biraz ertelediler. Ben kapıda nöbetçilik yapıyordum. O esnada içeriden bir sesler duydum. Odaya girdiğimde kocaman bir tarla faresinin, Vasik'in az önce bana baktığı gözünü ve iki yanagini yemekte olduğunu gördüm.»

Vasik, Samarra'daki ikametgahi olan Kasr-i Haruni'de hicretin 232. senesinin zilhicce ayının bitimine altı gün kala, çarsamba günü vefat etti. Vefat ederken otuzaltı yasındaydı. Otuziki yasındayken vefat ettiğine dair baska bir rivayet de vardır. Bes sene dokuz ay bes gün süreyle halifelik yaptı. Bes sene iki ay yirmibir gün süreyle halifelik yapmış olduğuna dair baska bir rivayet de vardır. Cenaze namazını kardesi Cafer el-Mütevekkil Alallah kıldırdı. Doğrusunu Allah bilir. [2]

Mütevekkil Alallah Cafer B. Mutasim'in Halifeligi

Kardesi Vasik'in zilhicce ayının bitimine altı gün kala çarsamba günü zeval vaktinde ölümünden sonra kendisinin halifeligine bey'at edildi. Türkler, daha önce Vasik'in oğlu Muhammed'i hilafete geçirmeye niyetlenmişler, ama yasını küçük gördükleri için onu bırakıp Cafer'i halifelige geçirmeye yöneldiler. Mütevekkil Alallah Cafer, halifelige geçtiğinde yirmialtı yasındaydı. Kendisine halifelik kaftanını giydiren kişi, Kadi Ahmed b. Ebi Duad idi ve o, kendisine ilk halifelik selamını verdi. Sonra havas ve avam tabakası ona bey'atlarını sundular. Kendisine cuma günü sabahında Muntasir Billah adını vermeyi kararlattırdılar. Sonra Ibn Ebi Duad dedi ki: "Ben halifeye Mütevekkil Alallah lakabının verilmesini uygun gördüm." Onun böyle demesi üzerine hepsi, halifeye Mütevekkil Alallah lakabını vermek hususunda görüş birliği yaptılar. Bu haber İslâm ülkesinin her tarafına ulaştırıldı. Halife Mütevekkil, askerlerden sakirîlere sekiz aylık, magrib-lîlere dört aylık, diğerlerine de üç aylık bahsis verilmesini emretti. Onun hilafetine halk çok sevindi.

Mütevekkil, kardesi Harun Vasik'in sağlığında şöyle bir rüya görmüştü: Gökten üzerinde "Cafer Mütevekkil Alallah" yazılı bir şey inmiş. Bu rüyasını yakınlarına anlattığında bunun halifelige isaret olduğunu kendisine söylemişlerdi. Kardesi Vasik bu olayı duyunca Mü-tevekkil'i bir süre hapse atmış, fakat daha sonra serbest bırakmıştı.

Bu senede hac emiri Muhammed b. Davud insanlara haccettirdi.

Bu senede Hakem b. Musa, Amr b. Muhammed en-Nakid gibi meshur şahsiyetler vefat ettiler. [3]

Hicretin İkiyüzotuzüçüncü Senesi

Bu senenin safer ayinin yedisinde çarsamba günü halife Mütevekkil Alallah, Vasik'in veziri Muhammed b. Abdülmelik b. Zeyyad'm yakalanmasini emretti. Mütevekkil, bazi sebeplerden ötürü ona öfke duyuyordu. Söyle ki: Kardesi Vasik halife iken, bazen Mütevekkil'e gazaplanır, Ibn Zeyyad da onun bu gazabini artirmaya çalisirdi. Bundan ötürü Mütevekkil ona kizgindi. Sonra Vasik'i kendisine karsi yumusatan kisi de Kadi Ahmed b. Ebi Duad idi. Bu sebepledir ki, Kadi Ahmed, Mütevekkil'in halifeligi zamaninda yükseldi ve itibarina itibar katti.

Ibn Zeyyad, babasinin ölümünden sonra Vasik'in halifeligini tavsiye etmis ve bu fikrini birçok kimseler benimsemisti. Mütevekkil ise hilafet sarayinin yambasinda ikamet etmekteydi, ama ona iltifat edilmedi. Cafer Mütevekkil Alallah, Ibn Zeyyad'a ragmen halife oldu. Bu nedenle onun çabucak yakalanmasini emretti ve onu arattirdi.

Ibn Zeyyad, sabah kahvaltisini yaptıktan sonra halifenin kendisine davetiye gönderdigini sanarak yola koyuldu. Görevliler kendisini muhafiz kuvvetleri komutani Itah'in evine götürdüler. Orada etrafi kusatildi, zincire vuruldu ve derhal evine adamlar gönderilerek evindeki paralar, inciler, mücevherler, cariyeler ve diger esyalar müsadere edildi. Kendisinin hususi meclisinde de içki malzemeleri ve esyalari görüldü. Mütevekkil ayrica onun Samarra'daki mallarina el koydurmak için görevlilere haber gönderdi. Oradaki mal ve esyalarina da el konuldu. Ifadesi alınmaksizin iskence edilmesi emredildi. Kendisi uyumak istedigini anda demir çubuklarla vücuduna vuruluyor ve uyu-masina izin verilmiyordu. Bundan sonra tabani tahta dösemeli ve üzeri çivili Bir tandira konuldu. Orada hapsedildi, oturmasına ve uyumasina müsaade edilmedi. Bu sekilde günlerce orada kaldı. Nihayet bu halde iken Öldü

Baska bir rivayette anlatildigina göre, tandirdan çıkarilirken neredeyse ölmek üzereydi. Karnina ve sirtina darbeler vuruldu, dayak altında öldü.

Yine bir rivayette anlatildigina göre vücudu yakilmis, sonra evladina teslim edilmisti, evladi da onu defhetmisti. Köpekler, üzerine sürülmüs, vücudunda kalan et ve derileri yemislerdi. Bu senenin rebi-yülevvel ayinin onbirinde Öldü. El konulan mîtiimn kiymeti 90.000 dinar tutarındaydı.

Önceki kisimlarda da anlattigimiz gibi halife Mütevekkil ona Ahmed b. Nasr el-Huzâî'nin Öldürölmesini sormus, o da su cevabi vermisti: "Ey mü'minlerin emiri, eger Vasik onu kafir olarak öldürme-misse Allah beni ateste yaksin!"

Mütevekkil demis ki: "Ben, Ibri Zeyyad'i ateste yaktim." Bu senenin ceniaziyelevvel ayında Ibn Zeyyad'm Öldürölmesinden sonra Mutezile'den Kadi Ahmed b. Ebi Duad felç oldu. Felç olduktan dört sene sonra da hasta halde öldü. Zaten Mütevekkil ona Ahmed b. Nasr'm öldürölmesini sordugunda o, kendi sahsina beddua ederek felç olmasini istemisti.

Bundan sonra Mütevekkil, bir grup katib ve amile gazaplandı. Onlardan bol miktarda mal ve para aldı.

Bu senede halife Mütevekkil, oğlu Muhammed el-Muntasir'i Hicaz ve Yemen valiliğine tayin etti, Bu senenin ramazan ayında onun için bir sancak hazırladı ve fermanını imzaladı.

Bu senede Bizans imparatoru Mihail b. Tofil, annesi Tedvire'nin hapse atılmasını emretti. Onu güneş altında bekletip iskence ettirdi ve sonra kiliseye kapattı. Annesi ile fuhus yaptığı iddia edilen adamı da öldürdü. Mihail, altı yıl süreyle imparatorluk yapmıştı.

Bu senede Mekke emiri Muhammed b. Davud, insanlara haccettirdi.

Bu senede İbrahim b. Haccac es-Samî, Hayyan b. Musa el-Arabî, Süleyman b. Abdurrahman ed-Dimiskî, Sehl b. Osman el-Askerî, Kadi Muhammed b. Semma'a, Muhammed b. Aiz ed-Dimiskî (Megazi adlı eserin sahibidir), Yahya el-Makabirî, cerh ve ta'dil ilminin imamlarından Yahya b. Maîn gibi meshur şahsiyetler vefat ettiler. Yahya, kendi zamanında cerh ve ta'dilin üstadlarındandı. [4]

Hicretin İkiyüzotuzdördüncü Senesi

Bu senede Azerbaycan'da Muhammed b. Buays b. Halbes, Mütevekkil'in öldüğünü söyleyerek isyan etti. O mintikaların ahalisinden bir cemaat etrafında toplandı. Sonra kaçarak Merend seherine sığındı, orada istihkam tedbirleri aldı. Mütevekkil, onun üzerine arka arkaya askeri müfrezeler sevketti. Bulunduğu sehrin üzerine her taraftan mancınıklarla taş yağdırdı. Büyük bir kusatma altına aldı. O da kendisine hücum eden askeri birliklerle korkunç bir şekilde savastı, kendisi ve adamları gerçekten büyük sabir gösterip direndiler. Boga es-Sa-rabî, onu kusatmaya gelmişti. Nihayet onu ele geçirdi, haremde-ki kadınları esir aldı ve mallarını yağmaladı. Adamlarının elebasılarından bir kısmını öldürdü, bir kısmını esir aldı. Böylece İbn Buays meselesi ortadan kaldırılmış oldu.

Bu senenin cemaziyelevvel ayında Mütevekkil Medain'e gitti. Bu senede Mekke valisi ve büyük komutanlardan biri olan İtah, insanlara haccettirdi. Kendisi için minberlerde dua edildi. İtah, Hazarlı idi. Daha önce aşçıydı ve Sellam el-Ebras adındaki bir adamın kölesiydi. Mutasini, hicretin 199. senesinde onu efendisinden satın aldı, kendisine kıymet verdi. Zamanla Mutasim'in yanında itibar sahibi oldu. Mutasim'dan sonra Vasik'in zamanında da rütbesinin yükselmesi devam etti. Vasik ona eski görevlerine ek birçok görevler de verdi. Mütevekkil de bahadırlığından, yigıtlığından ötürü onu maiyetinde çalıştırdı.

Bu senede bir gece Mütevekkille İtah birlikte içki içtiler. Mütevekkil ona

hakaretler yagdirdi. Itah da onu Öldürmeye niyetlendi. Sabah olunca Mütevekkil ondan özür diledi. O da Mütevekkile: "Sen benim babamsin, beni sen yetistirdin." dedi sonra Mütevekkil bazi adanilan araya koyarak Itah'a gönderdi. Itah'a, hacca gitmek için Mütevekkilden izin almasini söylediler. O da gidip halife Mütevekkilden hac izni istedi. Mütevekkil ona bu izni verdi ve ugrayacagi her beldeye onu emir tayin ettigini bildiren bir ferman yazdi. Komutanlar da yola çıktigi andan itibaren hac yolunda ona hizmetçi olarak görevlendirildiler. Mütevekkil, Itah'in yerine hacib olarak hadim Vasif i görevlendirdi.

Bu senede önceki iki senenin de hac emiri ve aynı zamanda Mekke valisi olan Muhammed b. Davud insanlara haccettirdi.

Bu senede Ebu Hayseme Züheyr b. Harb, hafizlardan Süleyman

b. Davud es-Sarkanî, Abdullah b. Muhammed en-Nüfeylî, Ebu Rebi' ez-Zehranî, hadis ilminde Buharî'nin seyhi olan Ali b. Abdullah b. Cafer el-Medinî, Muhammed b. Abdullah b. Nümeyr, Muhammed b. Ebi Bekr el-Makdemî, Muafa er-Resinî, Imam Malik'ten Muvatta'i rivayet eden Yahya b. Yahya el-Leysî gibi meshur sahsiyetler vefat ettiler. [5]

Hicretin İkiyüzotuzbesinci Senesi

Bu senenin cemaziyelahir ayında Itah zindanda can verdi, îtah, hacdan dönerken halife ona hediyelerini gönderdi. Samar-ra'ya yaklastiginda -ki Mütevekkil orada bulunuyordu- Bagdat valisi Ishak b. Ibrahim, halifenin emri üzerine ona haber göndererek Bagdat'a gelmesini ve Hasimilerle halkın önde gelenlerinin onu karsilayacaklarini söyledi. O da bu çağri üzerine büyük bir debdebe ve gösterisle Bagdat'a girdi. Ishak b. Ibrahim onu, ogullari Muzaffer ile Man-sur'u, katipleri Süleyman b. Vehb ile Kudame b. Ziyad en-Nasranî'yi yakaladi. Iskenceye tabi tutulan Itah, nihayet can verdi. Susuzluktan ölmüştü. Bir süre aç birakilmis, sonra kendisine çok yemek verilmiş, bu verilen yemeklerin tümünü yedikten sonra su istemis, ama kendisine su vermemislerdi. Bu senenin cemaziyelahir ayinin besinde çarsamba gecesi susuzluktan öldü. Ogullari, halife Mütevekkilin hilafeti müddetince zindanda tutuldular. Mütevekkil'in oğlu Muntasir halifelige geçince ogullarini zindandan çıkardi.

Bu senenin sevval ayında Boga, beraberinde Muhammed b. Bu-ays, kardesleri Sakar ile Halit, naibi Alâ ve ayrıca onların liderlerinden olan bir grupta -ki bunlar 180 kisi kadardılar- Samarra'ya girdi. Bunlar halk tarafından görülsünler diye develere bindirilerek sehre sokuldular.

Muhammed b. Buays, halife Mütevekkil'in huzuruna çıkartildiginda Mütevekkil, onun boynunun vurulmasini emretti. Kiliç ve deri yavgi getirildi. Cellatlar gelip Muhammed b. Buays'm çevresinde durdular.

Mütevekkil, Muhammed'e söyle sordu: "Yazıklar olsun sana, bu işleri yapmaya seni sevkeden sebep neydi?" Mütevekkil'in bu sorusunu Muhammed söyle cevaplamisti: "Bedbahtlığım beni bu işe sevketti ey mü'minlerin emiri, sen Allah ile kulları arasına uzatılmış bir ipisin ve ben senin hakkında iki zanna sahibim. Bunlardan ilki ve öncelikli olanı daha evvelden kalbime yerlesmistir ki, o da senin affedici olmandır."

Böyle dedikten sonra Muhammed irticalen su siiri okumaya başladı:

"Herkes bugün beni senin öldüreceğini sanıyor. Fakat hidayetini ve affini önderi bir kimse için affetmek daha güzeldir.

Eğer ben günahattan bir dağ isem, Senin affin da nübüvvet nurundan yogrulmustur. Sen hayır yapanların en zirvede olanısın. Süphesiz ki hayır yapanların en iyisisin."

Onun bu sözleri üzerine Mütevekkil: "Bu adamin edebiyatı güçlüdür." demis, sonra onu affetmisti.

Baska bir rivayette anlatildigina göre Mütevekkil'in oğlu Mutez onun için ricaci olmus, Mütevekkil de oğlunun bu ricasini kabul ederek Muhammed b. Buays'i affetmisti. -

Anlatildigina göre Muhammed b. Buays, zincirlere vurulmuş olarak zindana atılmış ve firar edinceye kadar zincirlere bağlı olarak zindanda kalmisti. Firar ederken de su siiri okumustu:

"Baskalarının ihmali ettiğim nice işleri tamamladım, onları susarak paraları elde etmişlerdi.

Bana yararlı olmayan işleri yapmadığımdan Ötörü beni kinama; Bana ilisme, kader kalemi ilahi takdiri yazmıştır. Darlıkta da genişlikte de mali telef ederim. Cömert kisi odur ki, yoklukta da verir."

Bu senede halife Mütevekkil zimmilere emir vererek giysileri, sarıkları ve elbiseleri bakımından Müslümanlardan farklı giyinmelerini, bal rengi başlıklar takmalarını, sarıkları üzerinde elbiselerinin renginden farklı ve önlü arkalı yamalar bulunmasını, elbiselerini siki bağlayacak çiftçi kemeri gibi zunnarlar bağlamalarını, boyunlarına tahtadan saçlar asmalarını, ata binmemelerini, eğerlerinin tahtadan yapılmış olmasını ve buna benzer onları tahkir edici diğer bazı hususlara riayet etmelerini; Müslümanlara tahakküm edemesinler diye resmi dairelerde çalıştırılmamalarını, yapılan kiliselerinin yıkılmasını, geniş evlerinin daraltılmasını, bu evlerinden ösür alınmasını, evlerinin geniş kısımlarının yıkılıp mescid yapılmasını, mezarlarının yerle bir edilmesini istedi ve bu hükmünü İslâm ülkesinin her tarafına, her beldeye ve her mintikaya ulaştırdı.

Bu senede Mahmud b. Ferec en-Nisaburî adında bir adam ortaya çıkarak

isyan hareketi baslatti. O, Babek'in asili bulundugu agacin yanma gider, Samarra'daki hilafet sarayinin yakinindaki bu agacin yaninda otururdu. Kendisinin peygamber oldugunu iddia ederdi. "Ben Zülkarneyn'im." diyordu. Bu sapikligina ve cahilligine az sayida insanlardan olusan bir topluluk muvafakat etti. Etrafinda toplanan adamlarin sayisi yirmi dokuzdu. Kendine ait bir mushafta, cemaati için bazi sözler düzenlemisti. Allah onu kahretsin. Iddiasina göre bu mushafim Allah katından kendisine Cebrail getirmisti.

Mahmud yakalandi, durumu Mütevekkil'e bildirildi. Halife, onun huzuruna getirilip kirbaçlatilmasmi emretti. Kirbaçlandıktan sonra, mensub olduğu davanin ve bagli olduğu yolun mevcudiyetini itiraf etti, ama güya bütün bunlardan vazgeçip tevbe ettiği izlenimini verdi. Halife Mütevekkil de ona tabi olan yirmidokuz kisiden her birine onu tokatlamalarını emretti. Onlar da ona onar tokat vurdular. Yerin ve göklerin Rabbinin laneti onun ve adamlarının üzerine olsun. Sonra o, bu senenin zilhicce ayinin üçünde çarsamba günü öldü.

Bu senenin zilhicce ayinin bitimine üç gün kala cumartesi günü halife Mütevekkil Alallah kendisinden sonraki dönem için ogullari Muhammed el^Muntasir, Ebu Abdillah el-Mutez (bunun adi Muham-med'di, Zübeyr olduğu da söylenir), Müeyyed Billah (bunun da adi Ibrahim'di) için veliahtlik bey'ati aldı. Ama bunlardan Müeyyed Billah Ibrahim, halifelige geçemedi.

Halife Mütevekkil, ogullarından herbirine, valilik yapacaklari birer mintika verdi. Bunlar vali olduklari mintikalarda kendi adlarına para bastirdilar.

Ibn Cerir, onun ogullarından her birinin nerelerde valilik yaptiklarini saymistir.

Halife Mütevekkil, ogullarından her biri için, biri veliahtlik için olmak üzere siyah, biri de valilik için olmak üzere iki sancak hazirlatip teslim etti. Kendilerinden razi ve hosnud olduğuna, ümeranın çoğunun onların veliahtliklarına bey'at etmis olduklarına dair bir ferman yazdı. Bu, görülmesi gereken büyük bir gündü.

Bu senenin zilhicce ayında Dicle nehrinin suyu üç gün süreyle sari renge büründü. Sonra da bal tortusu rengine bürünmüstü ki, halk bundan oldukça korkmustu.

Bu senede ülkenin uzak bir yerinde bulunan Yahya b. Ömer b. Zeyd b. Ali b. Hüseyin b. Ali b. Ebi Talib, halife Mütevekkil'in huzuruna getirildi. Bunun etrafında Siîlerden bir grup olusmustu. Mütevekkil, onun dövülmesini emretti. Kendisine onsekiz degnek vuruldu. Sonra müebbed hapse mahkum edildi.

Bu senede Muhammed b. Davud insanlara haccettirdi. Ibn Cerir dedi ki:

«Bu senede zilhicce iyyinin bitimine yedi gün kala çarsamba günü Bagdat valisi Ishak b. Ibrahim vefat etti. Yerine oğlu Muhammedi tayin etti. Ona bes hil'at giydirildi ve kiliç kusatildi.»

Ben derim ki: Sözüünü ettigimiz Ishak b. Ibrahim, Momun'un zaplanından beri Irak valiligi yapmaktaydi. O, büyüklerine ve efendilerine uymalari için halka davette bulunuyor ve Kur'ân'in mahluk olduğu fikrini insanlara zorla kabul ettirmeye çalışiyordu. Efendilerine uyuyordu. Oysa yüce Allah bir ayet-i kerimede böyle kimseler hakkında söyle buyurmudur:

"Rabbimiz! Biz yöneticilerimize ve büyüklerimize itaat etmistik. Fakat onlar bizi yoldan saptirdilar." (ei-Ahzâb, 67.)

Ishak b. Ibrahim, Kur'ân'in mahluk olup olmadigini söylemeleri hususunda insanlari imtihan ediyor, sonra da onlari halife Memun'a gönderiyordu.

Bu senede vefat eden meshur sahsiyetler arasında Ishak b. Ma-han da bulunmaktaydi: [6]

Ishak B. Mahan

Ishak b. Mahan el-Musilî. Edebiyatçıydı, babası da edebiyatçıydı. Kendi zamanlarında emsallerine az rastlanırdı. Halifenin içki sofrasının müdavimlerindendi. Bütün ilimlerden haberdardı. Zamanındaki insanlar onu bu yönüyle tanırlardı. Fikih, hadis, cedel, kelam, lügat ve siirden yana nasibini almisti. Ama musiki ile daha çok şöhet bulmustu. Musikide dünyada onun bir benzeri yoktu.

Mutasim dedi ki: "Ishak sarki okudugu zaman, sanki mülküme mülk katilmis oldugunu hayal ediyorum."

Memun da söyle demisti: "Musiki ile meshur, olmasaydi; iffet, ne-zahet ve güvenirligini bildigimden ötürü onu kadiliga tayin ederdim."

Ishak'ın güzel siirleri ve "Divan-i Kebir"i vardır. Her ilimle ilgili birçok kitaplari vardır. Bu senede vefat etti. Bundan bir sene önce veya bir sene sonra vefat ettigine dair muhtelif rivayetler de vardır.

Ibn Asakir, onun biyografisini genis bir şekilde anlatmis, onun hakkında güzel seyler, parlak siirler, dehset verici hikayeler naklet-mistir ki, bunlariin tümünü burada anlatmak çok yer isgal edecektir.

Bunlariin en garibi sudur: Ishak, bir gün Yahya b. Halid b. Ber-mek'in huzurunda bir sarki okumus, Yahya da ona 1.000.000 dirhem vermisti. Yahya'nin ogullari Cafer ile Fadl da ona birer milyon dirhem vermislerdi. Bunun uzun bir hikayesi vardır.

Bu senede vefat eden meshur sahsiyetler arasında Süreyh b. Yunus, Seyban b. Ferruh, Ubeydullah b. Ömer el-Kavarirî, Ebu Bekir b. Ebu Seybe

de vardır. Ebu Bekir; önder şahsiyetlerden, İslâm imamlarından ve çeşitli eserlerin sahiplerindendir ki, onun eserleri gibi kıymetli kitapları, kendisinden önce ve sonra tasnif edebilen bir kimseye rastlanılmamıştır. [7]

Hicretin İkiyüzotuzaltıncı Senesi

Bu senede halife Mütevekkil, Hüseyin b. Ali b. Ebi Talib'in mezarının ve çevresindeki evlerin yıkılmasını emretti. Halka: "Üç günden sonra burada bir kimse kalmasin, burada üç günden sonra bir kimseye rastlayacak olursak onu yeraltı zindanına götürürüz!" diye duyuru yapıldı. Bu duyuru üzerine herkes oradan uzaklaştı. Orada kimse kalmadı. Orası, ekilen biçilen bir tarla haline getirildi.

Bu senede Mütevekkil'in oğlu Muhammed b. Muntasir insanlara haccettirdi.

Bu senede Muhammed b. İbrahim b. Mus'ab vefat etti. Onu kardesi oğlu Muhammed b. Mus'ab b. İbrahim zehirlemişti. Muhammed b. İbrahim, büyük komutanlardandı.

Bu senede vezir Hasan b. Sehl vefat etti. Bu, Memun'un zevcesi Boranın babasıydı. Değerli yöneticilerdendi. Anlatıldığına göre musiki üstadlarından İshak b. İbrahim de bu senede vefat etmiştir. Doğrusunu Allah bilir.

Bu senede Ebu Said Muhammed b. Yusuf el-Mervezî, ani bir şekilde öldü. Yerine, oğlu Yusuf vekaleten Ermeniyeye valiliğine geçti.

Bu senede İbrahim b. Münzir el-Hirabî, Mus'ab b. Abdullah ez-Zübeyrî, Hedbe b. Halid el-Kaysî ve zayıf ravilerden biri olan Ebu Salt el-Herevî gibi tanınmış kişiler de vefat ettiler. [8]

Hicretin İkiyüzotuzyedinci Senesi

Bu senede Ermeniyeye valisi Yusuf b. Muhammed b. Yusuf, oradaki büyük Ermeni komutanını yakalayıp halifenin naibine gönderdi. Onu yakalayıp gönderdikten sonra o bölgelere çok kar yağdı. Halk, toplanıp geldiler ve Yusuf'un bulunduğu beldeyi kumsattılar. Yusuf, savaştak için karsılarına çıkınca, onu ve beraberindeki Müslümanlardan büyük bir topluluğu öldürdüler. İnsanların çoğu sığınan şiddetinden telef oldular.

Mütevekkil, meydana gelen bu feci durumdan haberdar olunca o mintikaların ahalisi üzerine Büyük Boga'ya muazzam bir orduyla sevketti. Büyük Boga oraya gitti ve Yusuf'un bulunduğu şehri kumsatan ahaliden 30.000 kadarını öldürdü, bir kısmını da esir aldı. Sonra Bos-ferrecan'a bağlı Elbak mintikasına gitti. Birçok bölgeleri katettikten sonra ülkeyi itaat altına aldı.

Bu senenin safer ayında halife Mütevekkil, mazlumların davalarına bakan Mutezile mezhebine mensub Kadi İbn Ebi Duad'a gazaplandı. Onu bu

görevden azletti. Yahya b. Eksem'i çağirdi. Onu baska-diliga ve haksizliga ugrayanlarin davalarini halletme isine (mezalim mahkemesi) bakan mahkemenin reisligine atadi.

Bu senenin rebiyülevvel ayinda halife Mütevekkil, Kadi Ibn Ebi Duad'm mallarina el konulmasini emretti. Oglu Ebü'l-Velid Muham-med'i de, bu senenin rebiyülahir ayinin üçünde cumartesi günü hapse atti. Mallarinin müsadere edilmesini emretti. 120.000.000 dinari ayrica yirmi dinar degerindeki nefis mücevherleri müsadere edildi. Sonra 16.000.000 dirhem vermesi hakkında kendisiyle anlasma cihetine

gidildi.

Önceki kisimlarda da anlattigimiz gibi Kadi Ibn Ebi Duad, felç olmustu. Sonra ailesi horlanarak Samarra'dan Bagdat'a sürgün edildi.

Ibn Cerir'in rivayetine göre sair Ebü'l-Atahiye bu konuda söyle bir siir söylemistir:

"Eger dogru görüse mensub isen, azmin de saglam ise basari yolundasın.

Fikih sana yeterlidir, eger onunla kanaat edersen, Allah'in kitabi

mahluktur demene gerek kalmaz.

Bu seni ne ilgilendirir! Teferruatla ilgili hükümleri dinin asli bir araya getiriyor ki, o da fikihtir; ama cahillik ve ahmaklik olmasa!"

Bu senenin ramazan bayraminda halife Mütevekkil, idam edilen Ahmed b. Nasr el-Huzaî'nin kesik basi ile gövdesinin bir araya getirilerek akrabalarına teslim edilmesini emretti. Bu olay üzerine insanlar çok sevindiler. Ahmed'in cenazesine büyük bir kalabalik istirak etti. Tabutunun tahtalarına el sürüyorlardı. Bu, cidden görülmesi gereken büyük bir gündü. Sonra insanlar, onun asili bulundugu agacin yanina gittiler, bu agaca da el sürmeye başladılar. Halk büyük bir heyecana kapildi. Ayni zamanda çok sevinip mutlu oldular. Halife Mütevekkil, naibine mektup yazarak halki bir insan için bu kadar asiri derecede saygi göstermekten menetmesini istedi.

Daha sonra Mütevekkil, ülkenin her tarafina mektup göndererek kelim konularina dalmaktan ve Kur'ân'm mahluk olduğunu söylemekten insanların mene dilmelerini istedi. Kelam ilmini öğrenen kimselerin bu konuda konusmamalarını emretti. Sayet kelimden bahse-dilirse, edenlerin Ölünceye kadar zindana mahkum edileceklerini bildirdi. İnsanların ancak kitap ve sünnetle mesgul olmalarını, baska şeylerle mesgul olmamalarını emretti.

Sonra Mütevekkil, Imam Ahmed b. Hanbel'e saygi ve ikramini izhar etti. Bagdat'tan yanma gelmesini istedi. O da gidip halifeyle görüştü. Mütevekkil kendisine ikramda bulundu. Kıymetli armağanlar verilmesini görevlilere

emretti, ama Imam Ahmed bunlari kabul etmedi. Ona kendi kaftanlarından kıymetli bir kaftan giydirdi. İmani

Ahmed utandığı için giydi, ama kendi evine gidince siddetli bir şekilde üzerinden çıkarıp attı, aglamaya başladı. Allah ona rahmet etsin.

Halife Mütevekkil ona kendi özel yemeginden her gün gönderiyor ve Imam Ahmed'in bunlari yedigini saniyordu. Oysa Imam Ahmed yemek yemiyor, aksine o günlerde aç olarak visal orucu tutuyordu. Çünkü helal olduğuna inandığı bir yiyecek bulamıyordu. Fakat oğlu Salih ile Abdullah, kendisinin haberi olmadan gönderilen armaganlari kabul ediyorlardı. Eger Bagdat'a çabuk dönmemis olsalardı, Imam Ahmed'in açlıktan ölmesinden korkulurdu.

Mütevekkil'in halifeligi zamanında sünnetin sani gerçekten yükseldi. Allah onu affetsin. Imam Ahmed'e danismadan hiçbir yöneticiyi tayin etmiyordu. İbn Ebi Duad'in yerine Yahya b. Eksem'i baskadili-ga tayin ederken de Imam Ahmed'e danismis ve onun olumlu görüşünü almisti.

Yahya b. Ekseni, sünnet imamlarından ve insanların âlimlerin-dendi. Fikhi ve hadisi tazim eder, sahabelerin kavline uyardı. Kendisi de Hibban b. Bisr'i Bagdad'm dogu yakasi kadiligina; Süvvar b. Abdullah'i ise batı yakasi kadiligina tayin etmistı. Bu ikisi de tek gözlü idiler. İbn Ebi Duad'in arkadaşlarından biri bu hususta şöyle bir siir söylemistı:

"Büyük acaipliklerden sayılan iki kadi gördüm ki; Her biri dünyanın bir tarafında masaldı. Onların her biri körlüğü yarı yarıya paylasmisti; Aynen ülkenin iki tarafının kadiligini paylastıkları gibi. Her birinin miras taksimi ve dinde hüküm vermek için, Basim (bilgisizlikten) salladığını görürsün. Onların her ikisi kaza işlerini iki tek gözlü ile açan, Yahya'nın ölümü ile başlayan zamanın fallaridir."

Bu senenin yaz mevsiminde Ali b. Yahya el-Ermeni, gazaya gitti. Bu senede Hicaz valisi Ali b. İsa b. Cafer b. Ebi Cafer el-Mansur, insanlara haccettirdi.

Bu senede Hatim el-Asam, Abdüla'lâ b. Hammad, Ubeydullah b. Muaz el-Anberî, Ebu Kamil Fudayl b. Hasan el-Cahderî gibi meshur şahsiyetler vefat ettiler. [9]

Hicretin İkiyüzotuzsekizinci Senesi

Bu senenin rebiyülevvel ayında Büyük Boga, Tiflis sehrini kusatma altına aldı. Öncü kuvvetlerinin başında Zeyrek et-Türkî vardı. Tiflis valisi İshak b. İsmail karşı çıkıp onunla savastı. Boga, onu esir aldı, boynunun vurulmasını ve sehpaye asılmasını emretti. Ayrıca neftli bezlere ateş vererek şehrin birçok tarafını yaktı. Tiflis'in binalarının çoğu, çam ağacından yapılmış ahsap binalardı. Bu sebeple şehrin birçok yerleri yandı. 50.000 kadar insan

ateste yanarak can verdi. Bundan iki gün sonra yangin söndürülebildi. Çünkü çam atesi kalıcı olmaz. Bundan sonra Boga'nın askerleri sehre girdiler. Hayatta kalanlari esir aldilar, mallarini ve davarlarini yagmaladilar. Bundan sonra Boga, Tiflislilerle isbirligi içinde bulunan diger sehirlerin üzerine gitti. Ermeniye valisi Yusuf b. Muhammed b. Yusuf u öldürenlerden intikam aldı. Bu ise cür'et edenleri siddetle cezalandirdi.

Bu senede 300 kadar süvari Frank askeri, Dimyat tarafından Misir'a hücum edip ansizin sehre girdiler. Halkin bir kismini öldürdüler. Büyük Cami'yi ve minberini yaktilar. 600 kadar kadini esir aldilar. Bu kadınlardan 125'i Müslüman, digerleri ise Kipti idi. Cidden çok miktarda mal, esya ve silah aldilar. Halk, bunlarin karsisinda çil yavrusu gibi dagilip çeşitli yerlere gittiler. Bunlarin esir aldiklarindan daha fazla sayida insan Tenis gölünde boguldu. Franklar daha sonra Hamiye'ye döndüler.-Karsilarina çıkan kimse olmadı. Nihayet kendi ülkelerine döndüler. Allah onlara lanet etsin.

Bu senede Ali b. Yahya el-Ermenî, Bizans'a, gazaya gitti. Daha önceki senenin hac emiri, bu yıl da insanlara haccettirdi.

Bu senede büyük İslâm âlimlerinden ve meshur müctehidlerden-biri olan Ishak b. Raheveyh, Hanefi fikhçisi Bistr b. Velid, Talun b. Abbad, Muhammed b. Bekkar b. Zeyyad, Muhammed b. Cürcanî ve Muhammed b. Ebi Sirri el-Askalanî gibi meshur şahsiyetler vefat ettiler. [10]

Hicretin İkiyüzotuzdokuzuncu Senesi

Bu senenin muharrem ayında halife Mütevekkil, farklı giysiler giymeleri hususunda zimmilere daha ağır ve siddetli davrandı. İslâm döneminde yapılan kiliselerinin yıkilmasini emretti.

Bu senede halife Mütevekkil, Ali b. Cehm'i Horasan'a sürgün etti.

Bu senede Hristiyanların paskalyadan önceki pazar günü saa-neyn denilen ve Hz. İsa (a.s.)'nm Kudüs'e girisinin anıldığı bayramlari ile nevruz günü aynı güne tesadüf etti. Bu iki bayram bu senenin zilkade ayinin 20. pazar gününe denk geldi. Hristiyanlar, İslâm tarihinde bu seneden baska bu iki bayramin aynı günde bir araya gelmedigini iddia ettiler.

Ali b. Yahya el-Ermenî, bu sene de Bizans'a gazaya gitti. Bu senede yine Mekke valisi Abdullah b. Muhammed b. Davud insanlara haccettirdi.

Ibn Cerir dedi ki: «Bu senede Ebü'l-Velid Muhammed b. Kadi Ah-med b. Ebi Duad el-Eyadi el-Mutezilî vefat etti.»

Ben derim ki: Bu senede vefat eden meshur şahsiyetler arasında Davud b. Resid, Samlilarin müezzini Safvan b. Salih, Maliki fikhçisi ve meshur âlimlerden biri olan Abdülmelik b. Habib, tefsir ve meshur "Müsned"ın sahibi Osman b. Ebi Seybe, Muhammed b. Mehran er-Razî, Mahmud b.

Gaylan ve Vehb b. Nüfeyh de vardır.

Bu senede vefat eden meshur şahsiyetler içerisinde Ahmed b. Asim el-Antakî de vardır: [11]

Ahmed B. Asim El-Antakî

Ahmed b. Asim el-Antaki Ebu Ali. Vaizdi, zahidti. Büyük abid ve zahidlerden biriydi. Zühdle ilgili güzel sözleri vardır. Kalplerin muamelesine dair güzel açıklamaları olmuştur, Ebu Abdirrahman es-Sü-lemî'nin ifadesine göre Ahmed b. Asim; Haris el-Muhasibî ve Bîr el-Hafî gibi zahidlerin sınıfındandır. Ebu Süleyman ed-Daranî, ferasetinin keskinliğinden ötürü ona, "Kalplerin casusu" demisti.

Ahmed b. Asim, âmâ Ebu Muaviye'den rivayetlerde bulunmuş olup onun sınıfındadır. Ahmed b. Ebi'l-Havari, Mahmud b. Halid, Ebu Zûr'a ed-Dimiskî ve diğerleri de kendisinden rivayetlerde bulunmuşlardır.

Ahmed b. Ebi'l-Havari'nin rivayetine göre Ahmed b. Asim el-Antakî, Hisani b. Hassan'm şöyle dedigini nakletmis tir:

«Hasan-i Basrî'nin yanina gittim. Oturmaktaydi, vakit seher vaktiydi. Kendisine söyle dedim: "Ey Said'in babasi! Senin gibi biri bu vakitte ne diye otursun?" Hasan-i Basrî bana su cevabi verdi: "Abdest aldım, namaz kılmak istedim, ama nefsim bana karsi geldi. İlla da uyumak istedi. Ben de uyumamaya çalışıyorum, iste onun için oturuyorum."»

Ahmed b. Asim'in su güzel sözlerini de nakletmekte yarar görüyorum:

"Kalbini düzeltmek istersen, önce organlarını muhafaza et.

Gönlü serinleten ganimetlerden biri sudur ki, baki kalan ömrünü düzelt, geçen günahlarını böylece affettir.

Azıcık yakini bir inanç, kalpteki bütün süpheleri çıkarıp atar. Azıcık bir şüphe, kalpteki bütün yakini inancı söküp atar.

Allah'a karsi içi karanlık olandan daha korkunç birini bilmiyorum.

Dünyanda senin en hayirli arkadaşın kederdir, o seni dünyadan koparıp ahiretine kavuşturur."

Ahmed b. Asim'in su güzel şiirleri de vardır:

"Niyetlendim ama azmetmedim; eger doğru biri olsaydım, Azmederdim, fakat sütün kesilmek çocuga zor gelir. Aklim ve kesin bir inancım olsaydı, Doğru yoldan sapmazdım.

Eger doğru yola koyulmaktan baska bir arzum olsaydı, Sağlam inancım ve aklim olduğunda yine doğru yoldan sapmazdım.

Ama kaderlerden nasıl uzaklaşabilirim?"

"Saskin ve mütereddit halde kaldik.
Dogrulugu istiyoruz ama onun yolunu bulamiyoruz.
Heveslere muhalefet etmek bize zor geliyor.
Birçok yerde dogruluk kayboldu.
Öyle ki, bugün dogrulugu tasvir etmek için bile bir delil bulamiyoruz.
Korkulu bir kimseyi göremiyoruz, korku ise bizden ayrılmıyor.
Söyledigi söze gerçekten sahip çıkan dogru bir kimseyi de göremiyoruz."
"Rahat ol, kederlenme; her isin bir sonu vardır.
Üzerindeki keder bulutlarını bırak, onlar açılıp gider.
Her kederin sonunda bir rahatlama vardır.
Her sıkıntı daraldıkça genişler.
Bela her ne kadar uzun sürse bile;
Ölüm onu keser ya da kendiliginden kopup gider."
Hafız Ibn Asakir, Ahmed b. Asim el-Antaki'nin biyografisini uzun uzadıya anlatmış, ama vefat tarihini bildirmemiştir. Ben onun vefat tarihini burada yaklaşık bir şekilde anlattım. Dogrusunu Allah bilir. [12]

Hicretin İkiyüzkırkinci Senesi

Bu senede Humuslular, esraftan bir adami öldürdüğünden ötürü valileri Ebü'l-Gays Musa b. İbrahim er-Rafikî'ye karsi saldiriya geçtiler. Adamlarından bir kısmını öldürerek valiyi Humus disina çıkardılar. Mütevekkil de Humuslulara yeni bir vali gönderdi. Valinin beraberindeki elçiye: "Eger kabul ederlerse ne âlâ. Aksi takdirde durumu bana bildir." dedi. Humuslular, atanan yeni valiyi kabul ettiler. O da onlara hayret verici muamelelerde bulundu ve onları son derece tahkir etti.

Bu senede halife Mütevekkil, Yahya b. Eksem'i baskadılıktan azlederek 80.000 dinar tutarındaki malına el koydu. Ayrica Basra'daki birçok arazilerini de elinden aldı. Yerine baskadiliga (kadi'l-kudatli-ga) Cafer b. Abdülvahid b. Cafer b. Süleyman b. Ali'yi tayin etti.

Ibn Cerir dedi ki: «Bu senenin muharrem ayında Ahmed b. Ebi Duad, oglundan yirmi gün sonra vefat etti.» Simdi onun biyografisini verelim: [13]

Ahmed B. Ebi Duad

Babasi Ebu Duad'in asil adi Ferec'di. Da'mi olduğu da söylenir. Sahih rivayete göre Ebu Duad, onun hem adi hem de künyesiydi. İyad kabilesindendi. Mutezile mezhebine mensuptu.

Ibn Hallikan, onun nesebini söyle nakletmiştir: Ebu Abdillah Ahmed b. Ebi

Duad Ferec b. Cerir b. Malik b. Abdullah b. Abbad b. Sel-lam b. Abdi Hind b. Abdi Necm b. Malik b. Feyz b. Men'a b. Bürçan b. Devs el-Hüzeli b. Ümeyye b. Huzeyfe b. Züheyr b. İyad b. Ed b. Maad b. Adnan.

Hatib Bağdadî dedi ki: «İbn Ebi Duad, Mutasini'm, sonra Vasik'in zamanlarında kadi'l-kudatlık yaptı. Cömertlik ve eli açıklıkla nitelenmişti. Güzel ahlak sahibiydi, edepli bir insandı. Su var ki o, Cehmiye mezhebine mensub olduğunu ilan etti. Sultan onu, Kur'ân'ın mahluk olduğu ve Allah'ın ahirette görülmeyeceği hususunda insanları imtihan etmekle görevlendirdi.»

Solî dedi ki: «Bermekilerden sonra onun kadar halife tarafından ikram gören başka bir kimse yoktu. İnsanları Kur'ân'ın mahlukluğu ve Allah'ın ahirette görülmeyeceği safsatasında sıkıntıya sokmuş olmasaydı, bütün insanlar onun etrafında toplanırlardı.»

Anlatıldığına göre Ahmed b. Ebi Duad hicretin 160. senesinde doğmuştur. Yahya b. Eksem'den yirmi yaş daha büyüktü.

İbn Hallikan'ın ifadesine göre Kinnesrin sehrindendir. Babası tacirdi, Sam'a gelip giderdi. Sonra Irak'a ugramaya başladı. Oğlu Ah-med'i beraberinde Irak'a götürdü. Orada ilimle meşgul oldu. Vasil b. Ata'nın arkadaşlarından Heyyac b. Alâ es-Sülemî'nin sohbetine katıldı. Ondan dersler almaya başladı. İşte böylece Mutezile mezhebinin esaslarını ondan aldı. Anlatıldığına göre o, Kadi Yahya b. Eksem'le de bir arada bulunur, ondan ilim tahsil ederdi.

İbn Hallikan, "el-Vefeyat" adlı kitabında onun biyografisini uzun uzadıya nakletmiştir.

Sairlerden biri Ahmed b. Ebi Duad'i Överek onun hakkında şöyle demistir:

"Rasûlullah ve halifeler bizdendir, Ahmed b. Ebi Duad da bizdendir."

Bir başka Sair de ona su reddiyeyi yazmisti:

"Nizarlılara karşı övünenlere de ki: Onlar yeryüzünde kulların efendileridirler.

Rasûlullah ve halifeler bizdendir. Beni İyad'ın veledi zinalarından uzagiz. Ahmed b. Ebi Duad'ın fikirlerini benimserlerse, İşte o zaman İyad bizden değildir."

Kadi Ahmed b. Ebi Duad, bu sairin kendisini hicvettigini duyunca: "Eğer cezalandırmayı nahos bir hareket olarak görmüş olmasaydım bu sairi, hiç kimsenin şimdiye kadar cezalandırmadığı bir şekilde cezalandırırdım." dedi ve sairi affetti.

Hatib Bagdadî, Cerir b. Ahmed b. Ebu Malik'in söyle dedigini rivayet etmistir:

«Ahmed b. Ebi Duad, namaz kilacagi zaman ellerini semaya kaldirip Rabbino hitab eder ve söyle derdi:

"Sen zayif bir sebep degilsin,

Isler ancak kuvvetli sebeplerle basarilir.

Bu gün sana ihtiyacimiz vardir.

Tabip ancak sancili saatlerde davet edilir."»

Tbnkesîr

Hatib Bagdadî'nin rivayetine göre sair Ebu Temraam, bir gün Ah-med b. Ebi Duad'in yanma gitmisti. Ahmed ona söyle demisti: -- Öyle saniyorum ki beni kinayacaksin.

- Kisi ancak bir tek ferdi kinayabilir, oysa sen bütün insanliksin.

- Bunu da nereden çikariyorsun?

- Sair Ebu Nevvas'in su sözünden çikariyorum:

"Bütün âlemi bir kisinin vücudunda toparlamak ve bir araya getirmek Allah'in yapamayacagi bir is degildir."

Yine sair Ebu Temmam, bir gün Ahmed b. Ebi Duad'i su sözlerle övmüstü:

"Ahmed b. Ebi Duad'in iyilik, ve ihsanlari,

Zamanin bütün üzüntülerini ve kötülüklerini unutturdu.

Ülkenin her neresine sefer yapacak olursam,

Ey Ahmed, binelimdeki aziklarin senin cömertliginin sayesinde elde edilmistir.

Senin hakkında çok güzel zanlarim ve ümitlerim vardir. Her ne kadar muzdarip ve mütereddid bir sekilde ülkenin bazi yerlerine yolculuga çiksam da..."

Ahmed b. Ebi Duad, Sair Ebu Temmam'a bu siiriyle ilgili olarak "Bunu sen kendi düşüncenin ürünü olarak mi söyledin, yoksa baskasindan mi esinlendin?" diye sordu. Ebu Temmam söyle dedi: "Bu siir tamamen bana aittir. Yalniz Ebu Nüvas'in su sözlerinden esinlendim:

"Sayet bir gün sürç-i lisan ederek bir baskasini övecek olursam; Bilesin ki, övmek istedigim, sensin."

Muhammed b. Solî dedi ki: Sair Ebu Temniam'm, Ahmed b. Ebi Duad'a yaptigi methiyelerin en seçkinlerinden biri de sudur:

"Ey Ahmed! Hasedçiler çoktur,

Alicenâb kimselerin sayımı yapılacak olursa senin bir benzerin ve dengin yoktur.

Öyle bir makama oturdun ki; faziletlisin, herkesten öndesin, serefe ve çok eskiye dayalı övünce sahip olan gururlu birisin.

Bütün zengin veya yoksul herkes göge yükselseler bile sana muhtaçtılar.

Her taraftan seref gelip sende son bulur, senin bir adım dahi ötene gidemez.

Sen İyad kabilesinin dolunayisin, bunu onlar da inkar etmiyorlar. İyad kabilesinin fertleri de halk için birer dolunaydırlar. Tevazuundan ötürü sana emir denilmesini istemedin; Oysa emir diye çağırılanların emirisin sen. Bütün eller sana açılıp bir şeyler ister senden. Bütün yükseklikler de hep seni gösterir."

Ben derim ki: Sair, bu beyitlerde çok büyük hatalar yapmış, asin mübalagalara yönelmiştir. Bu sair böylesine zayıf, miskin, sapık ve saptirici bir mahluk hakkında ancak makam olarak Cehennem'i düşünmeliydi.

İbn Ebi Duad, bir gün adamin birine söyle demiş:

- Niçin benden birsey istemiyorsun?
- Eger senden birsey isteyecek olsaydım sana bu dostluğun bedelini de ödemem gerekirdi.
- Doğru söyledin.

Böyle dedikten sonra Ahmed b. Ebi Duad o adama 5.000 dirhem para göndermişti.

İbn Arabî dedi ki: «Adamin biri Ahmed b. Ebi Duad'dan kendisini bir binege bindirmesini istemiş, Ahmed de kölesine su emri vermişti: "Ey köle; su adama bir deve, bir katir, bir beygir, bir at ve bir de cariyeye ver." Kölesine bu emri verdikten sonra kendisinden deve isteyen adama söyle demisti: "Eger sana verilmesini emrettiğim bu hayvanlardan baska bir binek çesidi bulunduğunu bilseydim onu da sana verirdim."»

Hatib Bağdadî, Ahmed b. Ebi Duad'ın cömertliğine, fesahatma, edebiyatına, yumusak huyluluguna ve ihtiyaç sahiplerinin ihtiyaçlarını karsılamada gayretli ve çabuk davranışına, halifeler nezdindeki makamının yüksekliğine delâlet eden haberleri, bir cemaatten senetleriyle birlikte rivayet etmiştir.

Muhammed el-Mehdi b. Vasik'tan rivayet olunduguna göre; adamin biri bir gün Vasik'in huzuruna girip selam vermiş, Vasik ise selamini almamış, aksine ona söyle demisti:

- Allah seni salim kilmasin.
- Ey müminlerin emiri! Hocan seni ne kötü terbiye etmiş? Yüce Allah bir

ayet-i kerimede söyle buyurmus: "Size bir selam verildiği zaman, ondan daha iyisiyle selam verin veya aynıyla ona mukabele edin." (en-Nisâ, 86.) Sen bana selamimdan daha güzeli ile mukabele etmedigin gibi aynıyla da mukabelede bulunmadın.

Orada hazır bulunan Kadi Ahmed b. Ebi Duad, halife Vasik'a:

- Ey mü'minlerin emiri, bu adam kelamcidir, deyince Vasik:
- Onunla münazara yap, dedi.

Ahmed b. Ebi Duad, o adama söyle sordu:

- Ey seyh, Kur'ân hakkında ne dersin? Kur'ân mahluk mudur değil midir?
- Sen bana insafli davranmadın. Benim sana sormam gerekir.
- Sor bakalım.
- Senin bu söylediğin şey hakkında Rasûlullah, Ebu Bekir, Ömer, Osman ve Ali de bilgi sahibiydiler. Onlar senin bu dedigini bilmiyorlar mıydı yoksa?
- Evet bilmiyorlardı.
- Demek ki, sen onların bilmediklerini biliyorsun öyle mi? Adamin bu cevabi karsisinda Kadi Ahmed.b. Ebi Duad utandı ve

sustu. Sonra da söyle dedi:

- Beni affet. Gerçekten onlar biliyorlardı.
- Peki, senin insanları Kur'ân'ın mahluklugunu kabule davet ettiğin gibi onlar niye davette bulunmadılar? Yoksa onlara yeterli olan bilgi sana yeterli olmadı mı?

Kadi Ahmed utandı, sustu. Halife Vasik o adama 400 dinar kadar ödül verilmesini görevlilere emretti- Fakat adam, verilen bu ödülü kabul etmedi.

Mehdi dedi ki: «Babam eve geldi. Sirtüstü uzandı ve o adamin söylediği; "Onlara yeterli olan bilgi sana yeterli olmadı mı?" sözü kendi kendine tekrarlamaya başladı. Sonra adami serbest bıraktı, ona 400 dinar para verip kendi memleketine gönderdi. Bundan sonra Kadi Ahmed b. Ebi Duad, babamin gözünden düştü. Artık onu bu konuda baskalarını imtihan etmekle görevlendirmedim.»

Sa'leb, Ebu Haccac el-Arabî'nin Kadi Ahmed b. Ebi Duad hakkında söyle bir siir söylediğini rivayet etmiştir:

"Ey Ibn Ebi Duad, dini basasagi çevirdin.

Sana uyanlar niürted oldular.

Rabbinin kelaminin mahluk oldugunu iddia ettin.

Senin Rabbin nezdinde bulusacagin bir gün yok mudur?

Kur'ân, Allah'in kelamidir. Onu kendi ilmi ile;
Cebrail vasitasi ile kullarin en hayirlisina indirdi.
Senin kapina konuk olan kisi,
Çölde aziksiz olarak mola veren kisi gibidir.
Ey Ibn Ebi Duad!

"Ben İyadli bir adamim" demekle ahmaklik ettin."

Hatib Bagdadî, Muhammed b. Yahya es-Solî'den rivayet etti ki; sairin biri Ahmed b. Ebi Duad'i su siiriyle hicvetmistir:

"Eger sen dogru bir görüŖe sahip olsaydin, Azmin de saglam olsaydi basarili olurdun..."

Bu siir, önceki kisimlarda da nakledilmisti.

Hatib Bagdadî, Ahmed b. Muvaffak'tan Yahya el-Cela'in söyle dedigini rivayet etmistir:

«Vakifilerden bir adam, Kur'ân'in mahluk olup olmadigi hususunda benimle münazara yapti. Hosuma gitmeyen sözler sarfetti. Aksam olunca karimin yanina gittim. Önüme aksam yemegi koydu, ama bir-sey yiyemedim, sonra uyudum. Rüyamda Rasûlullah (s.a.v.)'i, Büyük Canii'de gördüm. İçeride iki ders halkasi vardi. Birinde Ahmed b. Hanbel ile arkadaslari, digerinde de Kadi Ahmed b. Ebi Duad ders veriyorladi. Rasûlullah, Kadi Ahmed b. Ebi Duad'm halkasini göstererek: "Kafirler onlari inkar ederlerse..." ayetini okudu. Sonra Imam Ahmed b. Hanbel ve arkadaslarinin bulundugu ders halkasini göstererek: "Inkar etmeyecek bir milleti onlara vekil kilariz." (ei-Enâm, 89.) ayet-i kerimesini okudu.»

Adamin biri dedi ki: «Rüyada bir kimsenin: "Bu gece Kadi Ahmed b. Ebi Duad öldü!" dedigini gördüm. Kendisine: "Onun ölüm sebebi neydi?" diye sordugumda bana su cevabi verdi: "Cenâb-i Allah'i kızdiracak bir is yapti ve Cenâb-i Allah da yedi kat gögün üzerinden ona gazaplandi!"»

Bir baskasi dedi ki: «Ahmed b. Ebi Duad'm öldüğü gecede büyük bir atesin uguldadigini ve o atesten alev çıktigini gördüm. Bu nedir, diye sordum. Bana: "Bu ates, Kadi Ahmed b. Ebi Duad için tutusturuldu" denildi.»

Kadi Ahmed b. Ebi Duad, bu senenin muharrem ayinin bitimine yedi gün kala cumartesi günü Öldü. Cenaze namazini oglu Abbas kildirdi. Bagdat'taki evine defnedildi. Seksen yasındaydi. Ölmeden dört sene önce Cenâb-i Allah onu felç hastaligiyla müptela kildi. Ölünceye kadar kimildayamayacak sekilde yataginda kaldı. Yiyecek ve içeceklerin lezzetinden, cinsel iliskinin tadından ve diger bazi arzulardan

mahrum kaldı.

Hasta yatıyorken adamin biri yanma gitti. Ona; "Vallahi seni ziyarete gelmedim, yalnız gebereceğin için seni teselli etmeye geldim ve hapis cezasından daha ağır bir ceza olan vücudun krmildayamaz hale gelisi gibi bir hastalığa seni müptela kıldığından ötürü Allah'a hamd ediyorum." dedi. Sonra beddua ederek Allah'ın, onun hastalığını arttırmasını ve içinde bulunduğu kötü durumu hafifletmemesini dileyerek yanından çıkıp gitti. Bu da onun hastalığı daha da arttırdı.

Ölmesinden bir sene önce, kendisinden çok miktarda para alınıp müsadere edildi. Sayet iskenceye dayanabilecek durumu olsaydı hali-

fe Mütevekkil ona iskence de edecekti.

Ibn Hallikan dedi ki: «Ahmed b. Ebi Duad, hicretin 160. senesinde doğdu.»

Ben derim ki: Bu duruma göre Ahmed b. Ebi Duad, Imam Ahmed b. Hanbel'den de Yahya b. Eksem'den de yaşıdır. Yahya b. Eksem ki, Ibn Hallikan'ın ifadesine göre onu halife Me'mun ile tanıştırmış, böylece o, Me'mun'un yanında itibar sahibi olmuştur. Me'mun, onu kardeşi Mutasim'a tavsiye etmiş, bu tavsiye üzerine Mutasim de onu kadılığa ve haksızlığa uğratan insanların haklarını teslim eden mahkemenin reisliğine atamıştı. Vezir Ibn Zeyyad ona öfke duyardı. İkisinin arasında rekabet ve hıncılaşma cereyan etmişti. Halife ona danışmadan hiçbir işe kesin karar vermezdi. Ibn Eksem, kadılıktan azledildi. Yerine Ahmed b. Ebi Duad atandı. İşte bundan sonra Kadi Ahmed b. Ebi Duad, insanlara zulümler yaptı. Fitne kapılarının açılmasına neden oldu.

Sonra Ibn Hallikan, Kadi Ahmed b. Ebi Duad'ın felç olduğunu ve kendisinden epey miktarda mal ve paranın müsadere edildiğini, oğlu Ebü'l-Velid ftluhammed'den de 1.200.000 dinarın müsadere edildiğini ve onun, babasından bir ay önce vefat ettiğini anlatmıştır.

Ibn Asakir'e gelince; o, Kadi Ahmed b. Ebi Duad'ın biyografisini bütün tafsilatıyla uzun uzadıya anlatmış ve güzel açıklamalarda bulunmuştur. Ahmed b. Ebi Duad; edebiyatçı, fesahattî, âlicenâb, cömert, övgüye layık bir kimse olup, vermeyi vermemeye tercih ederdi. Mal dağıtmayı biriktirmeye yeglerdi.

Ibn Asakir'in rivayetine göre Ahmed b. Ebi Duad, bir gün bazı arkadaşlarıyla oturarak halife Vasik'in gelmesini bekliyormuş. O esnada Ahmed b. Ebi Duad şöyle demiş:

- Su iki beyit benim çok hosuma gidiyor;

"Benim öyle bir bakışım var ki, eğer bakış nedeniyle dişiler gebe kalsalardı benim bu bakışımın ötürü bir kadın benden gebe kalırdı.

Ve o kadın dokuz ay sonra bir çocuk doğursaydı, bilirsiniz ki o çocuk benim sulbümünden olacaktı!"

Bu senede vefat eden meshur şahsiyetler arasında tanınmış fıkıh-çılardan Ebu Sevr İbrahim b. Halid el-Keibî vardı. İmam Ahmed b. Hanbel: "Bizim nazarımızda o, Sevrî'nin derecesinde bir fıkıhçıdır." demistir.

Bu senede tarih âlimlerinden Halife b. Hayyat, Süveyd b. Sa'd el-Hadnanî, Süveyd b. Nasr, tanınmış Maliki fıkıhçılarından ve Sahnun lakabıyla bilinen Ebü's-Selam b. Said, Abdülvahid b. Gıyas, imamların ve sünnetin seyhi Kuteybe b. Said, Abdullah b. Tahir'in katibi ve sairî olup lügat ilminden iyi anlayan, lügatla ilgili çeşitli eserleri bulunan Ebu Umeysil Abdullah b. Halid gibi meshur şahsiyetler de bu senede vefat ettiler.

Ebu Umeysil, Abdullah b. Tahir'i şu siirinde övmüştü:

"Ey sıfatlarının Abdullah'in sıfatları gibi olması için uğras veren kişi, sus ve dinle:

Sana bazı hususlarda öğüt vereceğim ki, o öğütlere meraklıları yönelirler. Bunlara kulak ver ya da bir tarafa at:

Doğru sözlü ol, iffetli ol, iyiliksever ol, sabirli ol, mütehammil ol.

Bagıslayıcı ol, iyilige karşı iyilikle mukabelede bulun, insanlara idare-i maslahatla muamele et, yumusak huylu ol, secaatli ol.

Lütufkar ol, yumusak davran, insanlara süre tani, merhametli ol ve ağırbaşlı davran.

Akıllı ol, ciddiyetli davran, himayekar ol, baskalarının yükünü omuzlan ve baskalarını savun.

Sana nasihat verdim, eğer kabul edersen.

Böylece geniş ve doğru yola kavuşmuş olursun." [14]

Sahnun El-Malikî

Adı, Ebu Said Abdüsselam b. Said b. Cündeb b. Hassan b. Hilal b. Bekkar b. Rebia et-Tenühî olup "Müdevvene" adlı eserin sahibidir. Asli Humus sehrindendir. Babası, askerleriyle birlikte onu Magrib ülkesine götürdü. Orada ikamet etti. Magrib ülkesinde Maliki mezhebinin reisliği kendisinin eline geçti. Ali b. el-Kasim'dan fıkıh öğrendi. Söyle ki: İmam Malik'in arkadaşı Esed b. Furat, Arap beldelerinden Misir ülkesine geldi. Orada Abdurrahman b. Kasim'i bulup ona birçok sorular sordu. O da bu sorularını cevapladı. Bu cevapları aklında tutup Magrib ülkesine gitti, Sahnun da bu cevapları ondan alıp istinsah etti. Sonra Misir'a, İbn Kasim'm yanına geldi. Ona tekrar bazı sorular sordu, sorularının üzerine ilaveler yaptı. Eski sorularından bazılarını yinelemedi. Yeni bilgiler alarak geri döndü. Sahnun,

bunlari da bir tertip halinde kayda geçirdi. Magrib ülkesine döndü. Onunla birlikte Ibn Kasim, Esed b. Furat'a bir mektup yazarak bu nüshasının Sahnun'unki ile karsilastirmasini, bazi düzeltmeler yapmasini istedi, ama Esed bunu kabul etmedi. Bu nedenle Ibn Kasim, Esed b. Furat'a beddua etti. O da bu kitabından yararlanamadi. Sonra Sah-nun'un yanina gitti. O, "Müdevvene" adli eserini hazirladi. Zamaninin ahalisinin reisi oldu. Kayrevan'da kadilik makamina geçti ve bu senede seksen yasinda vefat edinceye kadar kadilik görevinde kaldı. Allah ona ve bize rahmet etsin. [15]

-
- [1] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/509-516.
[2] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/516-520.
[3] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/520-521.
[4] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/521-523.
[5] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/523-524.
[6] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/524-527.
[7] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/527-528.
[8] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/528.
[9] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/528-530.
[10] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/530-531.
[11] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/531-532.
[12] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/532-533.
[13] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/534.
[14] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/534-541.
[15] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/541.

Hicretin İkiyüzkirkbirinci Senesi	1
İmam Ahmed B. Hanbel	3
İmam Ahmed B. Hanbel'in Takvasi, Zühdü Ve Uzleti	6
Mülk, 30.)».	8
İmam Ahmed B. Hanbel'in Ugradığı Mihnetler	9
Begavî dedi ki: Bu sözleri dinleyen İmam Ahmed'in söyle dedigini isittim: "Allah'im, bizden razı ol."»	10
İmam Ahmed B. Hanbel'in Mutasim'in Huzurunda Dövülmesi	12
Diğer İmamların İmam Ahmed B. Hanbel'e Övgüleri	16
Mihnetten Sonra İmam Ahmed B.Hanbel'in Durumu	17
İmam Ahmed B. Hanbel'in Vefatı	22
İmam Ahmed B. Hanbel Hakkında Görülen Rüyalara	24
Sahih hadiste söyle buyurulmuştur:	24
Hicretin İkiyüzkirkikinci Senesi	25
Ebu Hassan El-Ziyadî	26

Hicretin İkiyüzkirkbirinci Senesi

Bu senenin cemaziyelevvel ya da cemaziyelahir ayında Humuslu-lar yine valileri Muhammed b. Abdeveyh'e saldırdılar. Onu öldürmek istediler. Humuslu Hristiyanlar da bu hususta Müslüman halka destek verdiler. Vali, bu durumu bir mektupla halifeye bildirdi. Halife de ona yazdığı cevabi mektubunda asilere karsi direnmesini emretti. Ayrıca Dimisk valisine bir mektup yazarak, kendi askerlerinden bir kısmını Humus valisine takviye olarak göndermesini emretti. Humus valisine yazdığı mektubunda; Humuslulardan ser ve fesatlarıyla meshur olmuş üç kişinin ölünceye kadar kirbaçlatılmasını^ sonra şehrin kapılarında asılmalarını, yirmi Humuslunun da üçyüzer kirbaç vurularak cezalandırılmalarını ve zincirlere vurularak Samarra'ya gönderilmelerini, Humus'taki bütün Hristiyanların da sürgün edilmelerini, Büyük Cami bitişigindeki büyük kiliselerinin yıkılıp camiye katılmasını emretti. Valiye, 50.000 dirhem, kendisine destek veren komutanlara da kıymetli armağanlar verilmesini emretti. Vali, halifenin bu husustaki emirlerini yerine getirdi.

Bu senede halife Mütevekkil Alallah, Bağdat esrafından. İsa b. Cafer b. Muhammed b. Asim adında birine, Öldürücü darbeler vurulmasını emretti. Adam, 1.000 kirbaç yiyince can verdi. Bunun sebebi de suydı: Onyedî kişi, Bağdat'ın doğu yakasının kadisi nezdinde şahitlik yaparak İsa b. Cafer'in; Hz. Ebu Bekir, Ömer, Aise ve Hafsa'ya sövdüğünü söylediler. İsa'nın durumu halifeye arz edildiğinde halife, Bağdat valisi Muhammed b. Abdullah b. Tahir b. Hüseyin'e mektup yazarak İsa b. Cafer'e halkın huzurunda

sövme haddinin tatbik edilmesini, sonra ölünceye kadar onun kirbaçlatılmasını, öldükten sonra cenaze namazi kılınmaksızın Dicle nehrine atılmasını emretti ki, inat ve ilhad ehli kafirler bu durumu görüp kötülüklerinden ve küfürlerinden caysınlar. Vali de halifenin bu emrini İsa b. Cafer'e tatbik etti. Allah İsa'yi kahretsin ve ona lanet etsin. Böyle biri eğer Hz. Aise'ye iftirada bulunmussa kafir olur. Bu hususta icma vardır. Fakat Peygamber Efendimizin diğer zevcelerine iftirada bulunmussa kafir olup olmadığı hususunda iki kavil ileri sürülmüştür. Sahih kavle göre yine kafirdir. Çünkü iftira ettiği hatunlar, Rasûlullah (s.a.v.)'in zevceleridir ki, Allah onlardan razı olsun.

Ibn Cerir dedi ki: «Bu senenin cemaziyelahir ayının birinci gecesi olan persembeye gecesinde Bağdat'ta, yıldızların saga sola kaydıkları görüldü.»

Yine bu senenin agustos ayında Bağdat'ta siddetli şekilde şaganak yağmurları yağdı.

Bu senede birçok hayvan, özellikle sigirlar öldü.

Bu senede Bizanslılar, Ayn-i Zerde'ye hücum edip oradaki Zutları esir aldılar. Kadınlarını, çocuklarını ve bineklerini ele geçirdiler.

Bu senede Tarsus'ta, kadi'l-kudat Cafer b. Abdülvahid'in huzurunda, halifenin bu konudaki iznine dayanılarak Müslümanlar ile Bizanslılar arasında esir değişimi yapıldı. Halife bu iş için İbn Ebi's-Se-varib'i görevlendirmisti. Bizanslıların elinde 785 erkek ve 125 kadın esir vardı. İmparatorun mel'un annesi Tedvire, elinde bulunan ve sayıları 20.000'i bulan Müslüman esirlere Hristiyanlık dinini teklif etmiş, kabul etmeyen Müslüman esirleri öldüreceğini söylemişti. Bunlardan 12.000'ini öldürdü. Bir kısmı da Hristiyanlık dinini kabul etti. Geride, kadın erkek olarak 900 kadar Müslüman esir kalmisti.

Bu senede Becceliler, Misir'daki Müslümanlara hücum ettiler. Bu güne kadar Becceliler Müslümanlara saldırmamışlardı. Çünkü iki taraf arasında ateskes antlaşması vardı. Fakat bu sene antlaşmayı bozdular ve muhalefetlerini açığa vurdular.

Becceliler, Magrib ülkesindeki Sudanlılardan bir gruptur. No-beliler, Senunlular, Zagrirliler, Yeksumlular da böyleydiler. Bunların ülkelerinde altın madenleri ve mücevher yatakları vardı. Bunlar, her sene Misir'a bu madenlerden bir miktar verirlerdi. Fakat halife Mütevekkil basa geçince bunlar, vermekle yükümlü oldukları altın ve mücevherleri birkaç sene müddetle ödemediler. Misir valisi ve Kavse-re adıyla tanınan aynı zamanda Hadi'nin azatlısı olan Yakup b. İbrahim el-Bazgisî, bu durumu halife Mutevekkil'e bir mektupla bildirdi.

Halife Mütevekkil, buna çok öfkeleni ve durum hakkında ümera ile

müsavere yaptı. Komutanlardan biri söyle dedi: "Ey mü'minlerin emiri! Becceliler deve sahibi ve çölde yaşayan kimselerdir. Ülkeleri de bizden çok uzakta ve susuz bir yerdir. Oraya gidecek askerlerin orada kalabilmeleri için beraberlerinde yiyecek ve su götürmeleri zorunludur." Adamin bu sözleri, halifeyi oraya asker sevk etmekten vaz-geçirdi. Daha sonra halife, Beccelilerin Said taraflarina hücum ettiklerini duydu. Misirlilar, çoluk çocuklarına bunların zarar vermelerinden korktular. Bunun üzerine halife Mütevekkil, oraya göndermek üzere Muhammed b. Abdullah el-Kummî'ye bir askeri birlik hazırladı. Onu, Beccelilerin diyarina komsu olan mintikaların valiligine atadı. Sonra Misir'da görevli valilere mektuplar yazarak Muhammed b. Abdullah'in ihtiyaç duyduğu yiyecek ve diğer şeylerin temin edilmesini emretti.

Yapılan hazırlıklar tamamlandıktan sonra Muhammed b. Abdullah el-Kummî, 20.000 süvari ve piyadeyle Becce ülkesine girdi. Erzakini da beraberindeki yedi gemiyle oraya götürdü. Muhammed b. Abdullah, orada bulunan Müslüman askerlere, kendisinin Becce ülkesinin ortalarına ulaşması anında yanına gelmelerini emretti. Sonra ül-kelerine girdi. Maden yataklarının yanından geçti. O esnada askerleri, Muhammed b. Abdullah'mkinden kat kat fazla olan Becce hükümdarı Ali Baba, putperest askerleriyle birlikte Muhammed'in karsısına çıktı.

Hükümdar Ali Baba, erzakları tükensin sonra da Müslümanları elleriyle yakalasın diye oyaladı. Müslümanların erzakları tükenince, Sudanlılar onlara galip gelecekleri umuduna kapıldılar, ama -kendisine hamdolsun-yüce Allah, erzak gemilerinin o esnada Müslümanlara ulaşmasını müyesser kıldı. Gemilerde gıda maddeleri, hurma ve zeytinyağı ile diğer ihtiyaç maddeleri vardı. Komutan Muhammed b. Abdullah, bu erzaki askerlere paylastırıp ihtiyaçlarını karşıladı.

Bunun üzerine Sudanlılar, Müslümanların açlıktan öleceklerine olan ümitlerini yitirdiler. Artık Müslümanlarla savaşma hazırlığına başladılar. Binek develeri, hecin cinsindendi. Az tüylü ve çok kosa cins develere biniyorlardı. Bunlar bir ses duyunca veya birşey görünce hemen kaçarlardı. Savaş günü olunca Müslümanların komutanı, yanlarındaki bütün çanların, atların boyunlarına takılmasını emretti. Savaş başlayınca Müslümanlar hep birlikte saldırıya geçtiler. Atlarının boynlarındaki çanların sesini duyan develer kaçmaya başladılar. Saga sola kaçtılar. Müslümanlarda onları kovalamaya ve dilediklerini öldürmeye başladılar. Hiç kimse onlara karşı koyamıyordu. Müslümanların öldürdüğü müsrik askerlerin sayısını ancak yüce Allah bilir.

Sabah olunca Müslümanlar piyade olarak toplandılar. Muhammed b. Abdullah el-Kummî, düşmanı tahmin etmedikleri bir yerden kistirip hücumla

geçti ve geride kalanlarının hepsini de öldürdü. Hükümdarlari eman diledi. Üzerindeki herseyi Müslümanlara verdi. Yakalanıp esir olarak halifeye götürüldü.

Bu savas, bu senenin ilk savasiydi. Halife, bu savasin komutam Muhammed b. Abdillah el-Kummî'yi, o mintikaların valiligine tayin etti. Hamd ve minnet Allah'a'dir.

Ibn Cerir dedi ki: Bu senenin cemaziyelahir ayında Kavsure adıyla bilinen Yakub b. Ibrahim vefat etti.

Ben derim ki: Bu adam, halife Mütevekkil tarafından atanan Misir valisi idi.

Bu senede Abdullah b. Mahr b. Davud insanlara haccettirdi.

Mekke yolunun emniyet ve idaresinden, ayni zamanda hac mevsimindeki islerin yürütülmesinden sorumlu Cafer b. Dinar da bu senede hacca gitti.

Ibn Cerir, bu senede muhaddislerden herhangi birinin vefat ettigini söylememistir.

Bu senede meshur sahsiyetlerden Imam Ahmed b. Hanbel, Cebbare b. Mugassil el-Hammanî, Ebu Sevbe el-Halebî, Isa b. Hammad Seccade ve Yakup b. Humeyd b. Kasib de vefat ettiler. [1]

Imam Ahmed B. Hanbel

Allah'tan yardım dileyerek söze baslariz.

Imam Ahmed'in soy kütüğü şöyledir: Ahmed b. Muhammed b. Hanbel b. Hilal b. Esed b. Idris b. Abdullah b. Hayyan b. Abdullah b. Enes b. Avf b. Kasit b. Mazin b. Seyban b. Zühl b. Salebe b. Akkabe b. Sa'b b. Ali b. Bekr b. Vail b. Kasit b. Huneb b. Aksa b. Duma b. Cedile b. Esed b. Rebia b. Nizar b. Maad b. Adnan b. Ed b. Eded b. Hümeysa b. Hamel b. Nebt b. Kayzar b. Ismail b. Ibrahim Halil Ebu Abdillah es-Seybani el-Mervezî el-Bagdadî. Hafiz Ebu Bekir el-Beyhakî, üstadî hafiz Ebu Abdillah Hakim (Müstedrek adli eserin sahibi)'den nakilde bulunarak Imam Ahmed'in menkıbelerine dair yazmis oldugu kitabinda Imam Ahmed'in soy kütüğünü böyle nakletmistir.

Imam Ahmed b. Hanbel'in oğlu Salih'in söyle dedigi rivayet edilmistir:

«Babam bu soy kütüğünü bana ait bir kitapta görünce: "Sen bununla ne yapacaksın?" diye sordu, ama nesebi inkar etmedi.»

Dediler ki: Imam, Ahmed b. Hanbel, annesinin rahminde iken babasi, onun annesini Merv sehrinden alip Bagdat'a getirdi. Annesi de hicri 164. senenin rebiyülevvel ayında onu Bagdat'ta dogurdu. Kendisi üç yasindayken babasi vefat etti. Annesi onun yetistirilmesiyle ilgilendi.

Salih, babasi Imam Ahmed b. Hanbel'in söyle dedigini rivayet etmistir:

«Küçüklüğümde annem kulaklarımı deldi ve kulaklarima iki inci takti. Ben büyüyünce bu incileri bana verdi. Ben de onları otuz dirheme sattım.»

Ebu Abdillah Ahmed b. Hanbel, hicretin 241. senesinin rebiyülevvel ayının 12'sinde cuma günü, yetmişyedi yaşında iken vefat etti. Allah ona rahmet etsin.

Gençliğinde Kadi Ebu Yusuf'un meclisine devam ederdi. Sonra o meclisi terkedip hadis dinlemeye yöneldi. İlk olarak hicretin 187. senesinde üstadlarından hadis dinlemeye başladı. O zaman onaltı yaşındaydı. İlk defa hicretin 187. senesinde, sonra 191. senesinde haccetti., O senede Velid b. Müslim de haccetmişti. Sonra 196. senede hacca gitti ve 197. senede de mücavir olarak Mekke'de kaldı. Hicretin 198. senesinde de hacca gitti. Hicretin 199. senesinde de mücavir olarak Mekke'de kaldı. Oradan da Yemen'e, Abdürrezzak'ın yanına gitti. Ondan hadis dinleyip yazdı. Yahya b. Ma'in ile Ishak b. Raheveyh de onunla ilim arkadaşlığı yaptılar.

Imani Ahmed b. Hanbel dedi ki: «Bes kez hacca gittim. Üçünde yaya gitmistim, bu haclarımdan birinde otuz dirhem harcadım. Bir defasında yaya olarak gitmekteyken yolumu kaybettim, "Ey Allah'ın kulları, bana hac yolunu gösterin." demeye başladım. Sonra bu sözü tekrarlaya tekrarlaya doğru yolu buldum. Kûfe'ye gitmistim. Öyle bir evdeydim ki, basımın altına yastık olarak bir kerpiç koymuştum. Yanımda doksan dirhem para olsaydı Rey şehrinde bulunan Cerir b. Ab-dülhamid'in yanına giderdim. Arkadaşlarımdan bazıları oraya gittiler, ama yanımda param olmadığı için ben gitme imkanını bulamamıştım.»

Ibn Ebi Hatim, Imam Safiî'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Ahmed b. Hanbel, Mısır'a gelmek üzere bana söz vermişti, ama gelmedi."

Imam Ahmed b. Hanbel, birçok ülkeleri ve beldeleri dolasmış, asrının âlimlerinden dersler almıştı. Âlimler ona saygı ve tazim gösterirler. Kendisi onlardan ders aldığı halde ona hürmet gösterirlerdi.

Seyhimiz, Imam Ahmed b. Hanbel'in üstadlarının adlarını alfabetik siraya göre iki sıra halinde tertiplemiştir. Onun ravilerini de bu şekilde sıralamıştır.

Beyhakî, Imam Ahmed b. Hanbel'in üstadlarından bir kısmının adlarını sıraladıktan sonra der ki: «Ahmed b. Hanbel, Müsned'inde ve diğer eserlerinde Safiî'den rivayetlerde bulunmuş, Kureys'in neseplerine dair bazı sözlerini nakletmiş, fikihta da onun meshur kavillerini bizlere aktarmıştır. Imam Ahmed b. Hanbel vefat ettiği zaman, onun terekesinde, Imam Safiî'nin kadim ve cedit risalelerini bulmuşlardı.» Ben derim ki: Imam Ahmed b. Hanbel'in, Imam Safiî'den naklettiği hadislerin sayısı yirmiye bulmaz. Onun Imam Safiî'den rivayet ettiği hadislerin en güzellerinden biri sudur: _ Rasûlullah (s.a.v.), şöyle buyurmıştır:

"Mü'minin ruhu, Cennet ağaçlarına konan bir kustur. Nihayet o ruh, hasr gününde cesedinin sahibine dönecektir."

Hicretin 190. senesinde Imam Safiî, Bagdat'a ikinci gelisinde otuz küsur yasinda olan Imam Ahmed b. Hanbel'e söyle demisti: "Ey Abdullah'in babasi! Sizin yaninizda bulunan sahih bir hadis varsa onu bana bildirin ki, ona göre hareket edeyim ve ona uyayim. Bunu sana nakleden kisi ister Hicazli olsun, ister Samli olsun, ister Irakli olsun, ister Yemenli olsun, farketmez."

Yani Imam Safiî, Hicazlilardan baskalarinin rivayetlerini kabul etmeyen Hicaz fikhçilarinm görüşünde degildi. Çünkü Hicaz fikhçi-ian, kendilerinden baskalari tarafından rivayet edilen hadisleri Ehl-i Kitab'in sözleri seviyesine indiriyorlardi.

Imam Safiî'nin Imam Ahmed b. Hanbel'e söylediği bu söz, Imam

Ahmed'e tazimde bulunup kiymet vermesi demektir. Imam Ahmed b. Hanbel de gerçekten âlimler ve imamlar nezdinde bu mertebede yüksek bir kimseydi. Ümmetin âlimleri ve imamlari onun ilim ve hadiste yüksek mevki sahibi oldugunu itiraf ediyorlardi. Kendi zamaninda ünü her tarafa yayilmis, gençliginde adi Islâm ülkesinin her tarafina ulasmisti.

Beyhakî, Imam Ahmed b. Hanbel'in iman hakkındaki sözlerini nakletmis; imanin hem söz hem amel oldugunu, artip eksildigini ifade ettigini bildirmistir. Kur'ân'in Allah kelami oldugunu ve mahluk olmadigini söylediğini iletmiştir. Kur'ân'in mahluk oldugunu söyleyenleri Imam Ahmed reddederdi. Ancak Kur'ân'm lafzinin muhdes yani mahluk oldugunu kabul ederdi ve buna delil olarak da su ayet-i kerimeyi gösterirdi: "Saginda ve solunda onunla beraber oturan iki alici melek, yaninda hazir birer gözcü olarak söylediği her sözü zapte-derler." (Kaf, 17-18.) Lafiz, insanların agzından çıkan kelimelerdir. Tabii ki mahluktur.

Baskalarından rivayet olunduguna göre Imam Ahmed b. Hanbel Kur'ân hakkında söyle demistir:

"Kur'ân'in kelimeleri üzerinde her ne kadar tasarrufta bulunulsa da o mahluk degildir. Bizim fiillerimize gelince, onlar mahlukturlar." Ben derim ki: Kullarin fiilleri ile ilgili olarak Buharî de bu manayi kabul etmis ve "Sahih"inde böyle demistir. Bu görüşüne takviye olarak Peygamber (s.a.v.)'m su hadisini delil göstermistir: "Kur'ân'i seslerinizle zinetlendirin." Birçok imam da demisler ki: "Kelam, yara-'tacinin kelamidir. Ses ise okuyucunun sesidir." Beyhakî de bu görüşü benimsemistir.

Beyhakî, Imam Ahmed b. Hanbel'in söyle dedigini rivayet etmistir: "Kur'ân'in muhdes oldugunu söyleyen kafirdir."

Ebü'l-Hasan el-Meymunî'nin rivayetine göre Ahmed b. Hanbel, kendisine:

"Rablerinden kendilerine gelen her yeni ihtari mutlaka gönülleri gaflet içinde eglenerek dinlerler." (ei-Enbiya, 2.) ayetini okuyup delil olarak ileri süren Cehmiye mezhebi mensublarına söyle cevap vermisti: "Kur'ân'm bize indirilmesinin muhdes olması mümkündür. Kur'ân'in bizzat kendisi muhdes degildir."

Imam Ahmed b. Hanbel'in söyle dedigi rivayet edilmistir: "Yukaridaki ayet-i kerimede geçen ihtar kelimesiyle Kur'ân'dan baska bir ihtarın kastedilmiş olması muhtemeldir ki, o da Rasûlullah (s.a.v.)'m Ihtan veya vaazidir."

Sonra Beyhakî, Imam Ahmed b. Hanbel'in ahiret diyarında Ce-nâb-i Allah'in görülecegine dair sözlerini nakletmis ve Suhayb'in rû -yetle ilgili hadisini delil olarak ileri sürmüştür. Onun, tesbihin reddi, kelamla ilgili konulara dalmanın terkedilmesi, kitap ve sünnetle

amel edilmesi, Rasûlullah'in ashabinin sözlerine bağlanması gerektiğine dair tavsiyelerini de nakletmistir.

Beyhakî, Imam Ahmed b. Hanbel'in, su ayet-i kerimeyi söyle yorumladığını nakletmistir: "Rabbin geldi." (ei-Fecr, 22.) Yani, Rabbinin sevabi geldi."

Imam Ahmed b. Hanbel, Abdullah b. Mesud'un: "Müslümanların güzel gördükleri sey, Allah katında da güzeldir. Onların çirkin gördükleri sey de Allah katında çirkindir." dedigini rivayet edip söyle demistir: Bütün sahabeler, Hz. Ebu Bekir (r.a.)'i halife seçmeyi uygun gördüler.»

Ben derim ki: Bu rivayetle ilgili bir hikaye vardır ki, sahabelerin Hz. Ebu Bekir'i hilafette diğerlerine öne geçirmeleri hususunda icma akdedilmiştir. Durum, Ibn Mesud'un dedigi gibidir. Birçok imam da bunu kesin ifade ile belirtmiştir.

Imam Ahmed b. Hanbel, mihnet zamanında Me'mun'un yanına götürülürken Humus'tan geçtiği esnada Amr b. Osman el-Humusî onun yanına gitmiş ve: "Halifelik hakkında ne diyorsun?" diye sormuş. O da Amr'a su cevabi vermisti: "Hilafette önce Ebu Bekir, sonra Ömer, sonra Osman, sonra da Ali'dir. Her kim Ali'yi Osman'a takdim ederse sura ashabına hakaret etmiş olur. Çünkü sura ashabi, hilafette Hz. Osman'i Hz. Ali'den Önceye almışlardır." [2]

Imam Ahmed B. Hanbel'in Takvasi, Zühdü Ve Uzleti

Beyhakî, Müzenî'nin söyle dedigini rivayet etmistir: «Imam Safîî, Harun Resid'e: "Yemen'e bir kadi tayin etmek gerekiyor." demiş. Harun Resid de ona: "Bir adam seç de oraya kadi tayin edelim." demisti. Bunun üzerine Imam Safîî, ders alan diğer arkadaşlarıyla birlikte yanına gidip gelmekte olan Imam Ahmed b. Hanbel'e: "Yemen kadilığını kabul eder misin?" diye sormuş, Imam Ahmed de bunu kesinlikle reddetmiş ve Imam Safîî'ye söyle

demisti: "Ben insani dünyada zahid kilan ilmi öğrenmek üzere senin yanma gelip gidiyorum. Sen de kalkmis, benim kadiliga tayin olmayi kabul etmemi tavsiye ediyorsun. Bu nasil istir? Eger ilim tahsil etmek ihtiyacim olmasaydi, bu günden sonra seninle hiç konusmazdim." Onun bu cevabi karsisinda Imam Safiî utanmistti.»

Sultanin armaganlarini kabul ettikleri için Imam Ahmed b. Hanbel, amcasi Ishak ile amcasi ogullariyla konusmaz ve arkalarinda namaz kilmazmis.

Bir defasinda üç gün aç kalmis, yiyecek birsey bulamamis, nihayet arkadaslarindan birine haber göndererek bir miktar un ödünç almisti. Bunun üzerine ailesi de onun aciktigindan ve yemek ihtiyacindan haberdar olunca acele davranarak hamur yogurmuslar ve çabucak ekmek pisirmislerdi. Bu durumu gören Imam Ahmed b. Hanbel: "Bu ne aceledir, ekmegi nasil pisirdiniz?" diye sormus, ailesi de: "Oglun Salih'in tandirinin yanmakta oldugunu gördük. Ekmegini sana orada pisirdik." dediklerinde Imam Ahmed: "Haydi bu ekmegi kaldirin." demis ve yememisti. Sonra da kendi evinden Salih'in evine açilan kapinin kapatilmasini emretmistti. Beyhakî'nin rivayetine göre oğlu Salih, halife Mütevekkil Alallah'in armaganini kabul ettigi için Imam Ahmed b. Hanbel onun tandirinda pisirilen ekmegi yememisti.

Imam Ahmed b. Hanbel'in oğlu Abdullah dedi ki: "Babam orduda, halifenin yaninda onatti gün kaldi. Orada sadece dört avuç un yedi. Her üç günden sonra iftarini hurma lifinden örülmüş bir sofraya üzerinde açıyordu. Nihayet evine döndü. Fakat ancak alti ay sonra kendini toparlayabildi. Gözlerinin açliktan ötürü çukurlastigini gördüm."

Beyhakî dedi ki: "Halife, Imam Ahmed b. Hanbel'e içinde çeşitli yiyecekler bulunan bir sofraya gönderirdi, ama Imam Ahmed o sofradaki yiyeceklerden hiçbirini yemezdi.

Me'mun, bir defasinda hadis âlimlerine paylastirilmek üzere bir miktar altin gönderdi. Bütün hadisçiler paylarına düşen altinlari aldilar. Sadece Imam Ahmed b. Hanbel almadi."

Süleyman es-Sazkonî dedi ki: «Imam Ahmed b. Hanbel'i gördüm. Bir kovalasini Yemen'deki bir rehinciye birakmistti. Kovalasini rehinden kurtarmaya geldiginde rehinci ona iki kova gösterdi ve: "Hangisi se-ninse onu al." dedi. Imam Ahmed, kovalardan hangisinin kendisine ait oldugunu bilemedi ve rehinciye: "Kovam sana helal olsun, onu geri almayacagim." deyip gitti.»

Imam Ahmed b. Hanbel'in oğlu Abdullah dedi ki: «Halife Vasik'm zamaninda siddetli bir geçim sikintisina düştük. Adamin biri bu arada babama söyle bir mektup gönderdi: "Yanimda babamdan miras olarak bana intikal etmis 4.000 dirhem para var. Bu para ne sadakadir ne de zekattir.

Bunu kabul etmeyi uygun görüyorsan sana vereyim." Babam o paraları kabul etmedi. Adam teklifini tekrarladi, babam yine kabul etmedi. Bir süre sonra bu durumu babama hatırlattığımızda babam bize söyle dedi: "Bakin, o paraları o zaman almış olsaydık şimdi çoktan tüketmiştik. Yeyip bitirmistik."

Tüccarlardan biri babama, kendi adına yaptığı ticaretten kazanç olarak sağladığı 10.000 dirhemi vermeyi teklif etti. Ama babam kabul etmedi ve söyle dedi: "Biz ihtiyacımızı yeterince karşılamışız. Allah, bu hayırlı niyetinden ötürü sana mükafatını versin."

Baska bir tüccar da babama 3.000 dinar para vermeyi teklif etti babam onun bu teklifini kabul etmedi ve meclisinden kalkıp gitti.»

Yemen'de bulunuyorken, Imam Ahmed b. Hanbel'in harçlığı kalmamıstı. Üstadi Abdürrezzak ona bir avuç dolusu dinar vermeyi teklif etti, ama Imam Ahmed: "Bizim ihtiyacımız yeterince karşılanmıştır." dedi ve dinarları almayı kabul etmedi.

Yemen'de iken elbiseleri çalındı. Evine kapanıp oturdu, kapıyı üzerine kilitledi. Arkadaşları onu göremeyince evine geldiler. Durumunu sordular, o da elbiselerinin çalındığını söyledi. Ona altın vermeyi teklif ettiler, ama kabul etmedi. Sadece kâğıt kalem alıp kendilerine gerekli dersleri yazabilmek için bir dinar aldı. Allah ona rahmet etsin.

Ebu Davud dedi ki: "Ahmed b. Hanbel'in meclisi, ahiret meclisleri gibiydi. Bu meclislerde, dünya işlerinden hiç bahsedilmezdi. Ahmed b. Hanbel'in dünyadan bahsettiğini hiç görmedim."

Beyhakî'nin ifadesine göre Imam Ahmed b. Hanbel'e tevekkülün manasını sormuşlar, o da söyle cevap vermiş: "İnsanlara ihtiyacı bil-dirmemek ve onlardan ümidi kesmektir." Kendisine: "Bu hususta bir delilin var mı?" diye sormuşlar, o da su cevabı vermişti: "Evet, bu hususta delilim vardır. Söyle ki: İbrahim (a.s.), mancınikle atese atılırken Cebrail yanına gelmiş ve: "Bir ihtiyacın var mı?" diye sormuş. O da: "Sana ihtiyacım yok." diye cevap vermiş, bunun üzerine Cebrail: "Bana yoksa, kime varsa ona ihtiyacını arzet." deyince İbrahim (a.s.) söyle demisti: "Kendisine ihtiyacım olan Allah benim hakkımda su iki şeyden hangisini istiyorsa ben de onu isterim."

Ebu Cafer Muhammed b. Yakub es-Saffar söyle demistir: «İmam Ahmed b. Hanbel'in yanında oturuyorduk. Yanımızda baska kimseler yoktu. Kendisine: "Bizim için Allah'a dua et." dedik. O da söyle dua etti: "Allah'im, sen de biliyorsun ki, sen; bizim isteyip arzuladıklarımızdan daha fazlasına sahipsın. Sen, devamlı sevdiğin şeylerin üzerinde bizi bulundur." Böyle dedikten sonra sustu. Kendisine: "Bizim için daha da dua et." dedigimizde söyle dedi: "Allah'im, göklere ve yere dediğin kudretini senden istiyoruz,

hani onlara söyle demistin: "İsteyerek veya istemeyerek buyruguma gelin." dedi. ikisi de: "İsteyerek geldik." dediler." (ei-Fussilet, ii.) Allah'im, bizleri rizana uygun isler yapmaya muvaffak kil. Allah'im, fakirlikten sadece sana siginiyoruz. Zilletten sadece sana siginiyoruz. Allah'im, bize fazla mal verme ki, si-marmayalım. Bizi yoksul kilma ki, unutulmayalım. Kendi rahmetinden ve bol rizkindan dünyamıza yetecek kadarini bize ver. Kendi lüt-funun zenginliginden bize bagista bulun."»

Hafiz Beyhakî dedi ki: Ebü'1-Fadl et-Temimi'den rivayet olunduguna göre Imam Ahmed b. Hanbel secde halinde Allah'a söyle niyazda bulunurmus:

"Allah'im, bu ümmetten olup da hak yolda oldugunu zanneden ama hak yolda olmayan kimseleri hak yola ilet ki, hak ehli kimselerden olsunlar. Allah'im, Muhammed ümmetinin asilerinin kurtulmasi için fidye verilmesini kabul edecek olursan beni onların kurtulmasi için fidye olarak kabul buyur."

Imam Ahmed b. Hanbel'in oğlu Salih dedi ki: «Babam, abdest almak için kendisinden su isteyen herkes için mutlaka kuyudan su çekerdi. Bu isi bizzat yapardi. Kuyudan çektiği kova suyla dolu olarak çıktığında, "Elhamdülillah." derdi. Kendisine: "Babacigim, bunun ne faydasi var?" diye sordugumda söyle cevap verirdi: "Ey ogulcugum! Sen Aziz ve Celil olan Allah'in su buyrugunu duymadin mi: "Suyunuz yere batarsa söyleyin, size kim bir temiz su kaynagi getirebilir?" (el-

Mülk, 30.)»

Bu konudaki haberler cidden pek çoktur. Ayrica, Imam Ahmed b. Hanbel, zühdle ilgili büyük bir kitap tasnif etmistir. Bu kitap gibi bir kitap, önceleri yazilmadigi gibi ondan sonra da yazilamamistir. Öyle sanıyorum ki, hatta kesin olarak inanıyorum ki o, bu kitapta yazili zühd kurallarına imkani nisbetinde riayet ederdi. Allah ona rahmet etsin.

Ismail b. Ishak es-Serrac dedi ki: «İmani Ahmed b. Hanbel bana: "Senin evine geldiği zaman, Haris-i Muhasibi'yi bana gösterebilir misin?" diye sordu. Ben de ona: "Evet." diye cevap verdim ve buna sevindim. Sonra Haris'in yanına gittim: "Bu gece arkadaşların ile birlikte evime gelmeni çok arzuluyorum." dedim. O da: "Olur, ama arkadaşlarım çoktur, onlar için hurma hazırla." dedi. Akşamla yatsı arasında geldiler. Imam Ahmed b. Hanbel, onlardan önce gelmiş ve kendilerini göreceği, sözlerini duyabileceği, ama onların kendisini göremeyecekleri bir odaya oturmustu. Yatsı namazını kildikten sonra başka bir namaz kilmadılar. Gelip Haris'in önünde baslarını egmiş olarak oturdular. Sanki baslarının üzerinde rahatsız etmek istemedikleri bir kus vardı. Gece yansına yaklaşıldığı sırada adamın biri Haris'e bir mesele sordu. Haris de o meseleyi açıkladı. O meseleyle ilgili zühd, takva ve öğütleri dile getirdi. Bunun üzerine soruyu soran adam aqlamaya başladı. Ardından oradakilerin kimi aqladı, kimi hiçkirdi, kimi

inledi. Sonra Imam Ahmed b. Hanbel'in bulunduğu odaya çıktım. Onun da bayılacak derecede ağlamakta olduğunu gördüm. Bu hal sabaha kadar devam etti. Haris-i Muhasibi ve arkadaşları, evinden kalkıp gitmek istedikleri zaman Imam Ahmed'e: "Ey Abdullah'ın babası! Bunları nasıl buldun?" diye sordum. O da şu cevabı verdi: "Haris kadar zühdle ilgili güzel konuşan birini görmedim ve arkadaşları gibi başka hoş insanlar da görmedim. Ama, yine de bunlarla aynı mecliste bulunmam uygun görmüyorum."»

Beyhakî dedi ki: "Haris-i Muhasibi, her ne kadar zahitse de biraz kelam ilmiyle mesgul olduğu için Imam Ahmed b. Hanbel, İsmail b.

Işhak er-Serrac'ın onunla aynı mecliste bulunmasını hoş görmemisti. Ya da Haris'in yolundan gidecek güce sahip olamadığı ve onların zühdüne ve takvasına ulaşamayacağı için İsmail b. Işhak'ın onlarla aynı mecliste bulunmasını hoş görmemisti."

Ben derim ki: Imam Ahmed ^ ^anbel'in, İsmail b. Işhak'ın onlarla aynı mecliste bulunmasını hoş görmeyişinin sebebi bence şuydu: Haris-i Muhasibi ve arkadaşlarının konuşmalarında asiri şekilde uzlete çekilmek, seriatin istemediği ve uygun görmediği zahmetli bir hayat tarzı vardı. Kendilerini o kadar ince bir hesaba ve araştırmaya tabi tutuyorlardı ki, bunu hiç kimse kendi nefesine uygulayamaz. Bu nedenledir ki Ebu Zür'a er-Razî, Haris'in "er-Riaye" isimli kitabına baktığında; "Bu bid'attır." demiş, sonra da o kitabı kendisine getiren adama söyle demişti: "Sen Imam Malik'in, Sevrî'nin, Evzâî'nin ve Leys'in yoluna tabi ol. Şunu bir tarafa bırak, çünkü bu bid'attır!"

İbrahim el-Harbî, Imam Ahmed b. Hanbel'in şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Cenab-ı Allah'ın hoşuna gidecek şekilde sana olan muamelesini devamlı kılmasını istiyorsan, sen de onun hoşuna gidecek muamelelerini devamlı kıl.

Fakirliğe sabretmek, ancak büyük insanların ulaşabileceği bir mertebedir.

Fakirlik zenginlikten daha sereflidir. Çünkü fakirliğe sabretmek acıdır, fakirliğin verdiği sıkıntı ve rahatsızlık, sükürden daha muazzam ve yüce bir haldir.

Fakirliğin faziletine denk olacak fazilete sahip başka bir şey yoktur.

Kulun ümitsizlikten sonra rizka yönelmesi gerekir. Bir tamahkarlıktan veya baskasının avucuna göz diktikten sonra rizki kabul etmesi uygun olmaz."

Imam Ahmed b. Hanbel, ahiretteki hesabının hafif tutulması için, dünyada az mala sahip olmayı severdi.

İbrahim dedi ki: 'Adamin biri Imam Ahmed b. Hanbel'e söyle bir soru

sordu:

- Sen bu ilmi Allah rizasi için mi öğrendin?

- Bu dedigin sart çok agir bir sarttir, ama ilim biraz hosuma gitti. Onun için ilmi nefsimde topladim."

Baska bir rivayette anlatildigina göre Imam Ahmed b. Hanbel, kendisine bu soruyu yönelten adama söyle cevap vermis: "Ilmi Allah rizasi için tahsil etmek çok zor bir sarttir. Ama ilim biraz hosuma gitti. Onun için ilmi nefsimde topladim."

Beyhakî'nin rivayetine göre adamin biri Imam Ahmed b. Hanbel'e gelerek söyle demis:

"Annem, yirmi seneden beri kötürümdür. Onun için dua etmeni isteyerek beni sana gönderdi." Imam Ahmed b. Hanbel, adamin bu sözüne biraz kizdi ve söyle dedi: "Aslinda bizim kendisine dua etmemizden çok onun bize dua etmesine muhtaciz." Böyle dedikten sonra o kötürüm kadın için Aziz ve Celil olan Allah'a dua etti. Adam da annesinin yanina döndü, kapiya vurdu. Annesi ayaklariyla yürüyerek kapiya gelip söyle dedi: 'Allah bana afiyet ihsan etti!'"

Rivayete göre dilencinin biri Imam Ahmed b. Hanbel'den birsey-ler istedi. Imam Ahmed b. Hanbel de dilenciye bir dirhemden az eksik bir gümüş parçası verdi. Daha sonra orada bulunan bir baskası kalkip o dilenciye söyle dedi: "Bana su gümüş parçasini ver de karsiliginda sana tam bir dirhem vereyim." Dilenci o gümüş parçasini vermedi. Adam bedelini elli dirheme yükseltti. Dilenci, gümüşü yine vermedi ve adama söyle dedi: "Senin kadar, ben de bu gümüş parçasinin bereketini umuyorum." [3]

Imam Ahmed B. Hanbel'in Ugradigi Mihnetler

Beyhakî'nin ifadesine göre Imam Ahmed b. Hanbel, Kur'ân-i Kerim sebebiyle Me'mun'un, ondan sonra Mutasim'in, onun ardi sira da Vasik'in halifelikleri dönemlerinde büyük mihnetlere maruz kalmisti. Uzun süre hapis yatmis, siddetli dayaklara, ölüm tehditlerine maruz kalmisti. Agir iskencelere ve büyük cezalara tabi tutulmustu. Ama o bütün bunlara aldiris etmemis, sabirli olmus, bagli olduğu dosdogru dine ve sirat-i müstakime daha da sarilmisti. Kendi durumunu andiran ayetlerden ve sahih haberlerden malumati vardi. Uyku ve uyaniklik halinde kendisine yapılan tavsiyeleri almisi, ugradigi akibete razi olmus, imanina iman katmis, sabredip ecrini Allah'tan bekle mis, dünyanın hayirlarini, ahiretin de nimetlerini elde etmist i. Iskenceler nedeniyle basina gelen hallerden ötürü Cenâb-i Allah, veli kullarindan belaya ugrayanlarin en yüksek mertebelerine onu hazirlamisti. Allah'in ikramina mazhar oldugundan Ötürü dostlarinin yanina kavusmustu. Cenâb-i Allah, dilerse bazi kullarini belaya

ugratmaksizin da bu yüce makamlara eristirir. Tevfik ve muhafaza Allah'tandır. Yüce Allah, bu konuyla ilgili olarak bazı ayet-i kerimelerinde söyle buyurmıştır:

"Elif, Lam, Mim. Andolsun, biz kendilerinden öncekileri de denemiskem, insanlar, "Inandik." deyince, denenmeden birakilacaklarini mi saniyorlar? Allah, elbette dogrulari ortaya koyacak ve elbette yalancilari da ortaya çıkaracaktır." (el-Ankebût, 1-3.)

"Basina gelene sabret. Dogrusu bu, azmedilmeye deger seylerdendir." (Lokman, 17.)

Bu anlattigimiz manada baska ayet-i kerimeler de vardir. Mihnetlere ugrayan Imam Ahmed b. Hanbel, "Müsned" adli eserinde Sa'd'in söyle dedigini rivayet etmistir:

«Rasûlullah (s.a.v.)'a: "Insanlarin hangileri daha siddetli belalara maruz kalirlar?" diye sordum; Rasûlullah (s.a.v.): "Önce peygamberler, sonra sirasiyla durumlarina göre mü'minler. Cenâb-i Allah, kisiyi dindarligi oraninda belaya ugratir. Eger dinî yönü zayıfsa az miktarda belaya ugratir; dinî yönü saglanisa çok miktarda belaya ugratir. Kisi o kadar belaya ugrar ki, nihayet yer üzerinde günahsiz olarak yürüyecek hale gelir." cevabini verdi.»

Müslim'in "Sahih" isimli eserinde, Enes'ten rivayet ettigine göre Rasûlullah (s.a.v.), söyle buyurmıştır:

"Bir kimsede su üç haslet varsa o kisi imanin tadini alir. Söyle ki: Bir kimseye Allah ve Rasûlu, o ikisinden baska herseyden daha sevimli ise, kisi bir baskasini sirf Allah rizasi için severse ve Cenâb-i Allah'in kendisini kurtarmasindan sonra küfre dönnektense atese atilmayi daha çok severse, iste o kisi imanin tadini alir."

Ebü'l-Kasim el-Begavî dedi ki: Ahmed'b. Hanbel, Asim b. Hu-meyd m söyle dedigini rivayet etmistir:

«Muaz b. Cebel'in söyle dedigini isittim: "Siz bela ve fitneden baska birsey görmediniz. Is, daha da siddetlenecektir, nefisler daha da cimrilesecektir."

Yine Muaz dedi ki: "Imamlardan sadece sertlik göreceksiniz. Sizi korkutan ve size zor gelen bir is gördüğünüzde ondan sonra mutlaka daha zor ve siddetli olani gelecektir."

Begavî dedi ki: Bu sözleri dinleyen Imam Ahmed'in söyle dedigini isittim: "Allah'im, bizden razi ol."»

Beyhakî, Rebi'in söyle dedigini rivayet etmistir:

«Imam Safiî, beni bir mektupla Misir'dan Ahmed b. Hanbel'e gönderdi. Ben de Ahmed'in yanma gittim. Sabah namazim henüz kilmisti. Mektubu

kendisine verdim. Bana: "Sen bu mektubu okudun, mu?" diye sordu. Ben: "Hayir." diye cevap verince mektubu aldı. Okumaya basladı. Gözleri yasardı. Ben de kendisine: "Ey Abdullah'in babasi, bu mektupta neler var?" diye sordugumda su cevabi verdi:

"Imam Safiî, bu mektubunda diyor ki: Ben Rasûlullah (s.a.v.)'i rüyada gördüm. Bana su talimati verdi: "Allah'in kulu Ahmed b. Hanbel'e bir mektup yaz ve benden ona selam söyle. Sonra da ona de ki: "Sen mihnete ugrayacak ve Kur'ân'in mahluk oldugunu söylemeye davet edileceksin. Sakin onların bu davetine icabet etme. Cenâb-i Allah, senin bayragini kiyamet gününe kadar yükseklerde tutacaktır!"

Rebi' diyor ki: «Ben ona: "Iste bu. tatli bir müjdedir." dedim. Bunun üzerine o da iç fanilasini çıkarıp bana verdi. Ben alıp Imam Safiî'nin yanina döndüm, durumu anlattim. O da: "Bu gömlegi elinden alıp seni üzecek degilim ama, hiç degilse bu gömlegi biraz suyla islatıp bana ver ki onu teberrüken vücuduma ve yüzüme süreyim." dedi.»

Önceki kısımlarda da anlattigimiz gibi Mutezile mezhebinden bir grup, halife Me'mun'u tesirleri altina alarak onu hak yoldan saptirip batila yönelttiler. Kur'ân'in mahluk oldugunu söylemeyi ve Allah'in sifatlarini nefyetmeyi ona hos gösterdiler.

Beyhakî dedi ki: "Me'mun'dan önce Emevilerden ve Abbasilerden hiçbir halife yoktu ki, Selefiye mezhebinden olmasin ve onların yolundan yürümesin. Ama Me'mun halifelige geçince, Mutezile mezhebinden bir grup onun etrafim sardilar. Onu bu yanlis yola sevkedip bu kötü fikirleri kendisine hos gösterdiler. O da Bizanslılarla savasmak üzere Tarsus'a giderken Bagdat valisi Ishak b. Ibrahim b. Mus'ab'a bir mektup yazarak insanlari Kur'ân'in mahluk oldugunu söylemeye davet etmesini emretti. Bu hadise ölümünden birkaç ay önce hicretin 218. senesinde meydana gelmistir.

Mektup valiye ulasinca, vali Ishak, hadis imamlarından bir grubu huzuruna çağirdi. Onlari Kur'ân'in mahluk oldugunu söylemeye davet etti, ama onlar bunu söylemeye yanasmadilar. Onlari dayak ve yiyeceklerinin kesilmesi ile tehdit etti. Bunun üzerine birçoğu istemi-yerek bu davete icabet edip Kur'ân'in mahluk oldugunu söylediler. Fakat Imam Ahmed b. Hanbel ve Muhammed b. Nuh Cündisaburî, bu davete icabet etmediler, Kur'ân'in mahluk oldugunu söylememekte ısrar ettiler. Bunun üzerine ikisi de zincire vurularak mahfe üzerine karsi karsiya oturtulup bir deveye bindirildiler. Yola çıkarildilar.

Rahbe sehrine geldiklerinde, bedevilerden Cabir b. Amir adında biri gelip Imam Ahmed b. Hanbel'e selam verdi ve şöyle dedi:

"Ey adam! Sen insanların elçisisin. Onlar için uğursuzluk yapma. Sen, bugün insanların reisisin; sakın ola ki halifenin; "Kur'ân mahluktur." sözünü benimsemeye sin! Sen benimsersen diğer insanlar da bu görüşü kabul edecekler ve kıyamet gününe kadar onların günahlarını omuzunda taşıyacaksın. Eğer Allah'ı seviyorsan, içinde bulunduğun sıkıntılı hale sabret. Çünkü seninle Cennet arasında öldürülmen vardır. Eğer öldürülmesen de bir gün öleceksin; ama yasarsan Övgüye layık olarak yasa."

İmam Ahmed b. Hanbel diyor ki: «Cabir b. Amir'in bu sözleri azmimi kuvvetlendirdi. Onların "Kur'ân mahluktur" sözünü söylemek için bana yaptıkları çağrıya karşı direnme gücümü arttırdı.»

İmam Ahmed b. Hanbel ile arkadaşı, halife ordusuna yaklaştıklarında bir konaklık mesafede bir yerde mola verdikleri esnada bir hizmetçi, yeninin ucuyla gözyaşlarını silerek geldi ve şöyle dedi: "Ey Abdullah'ın babası, çok ağırıma gidiyor. Çünkü Me'mun daha önce ki nindan siyirmadığı bir kilici kininden siyirmiş ve Rasûlullah'a olan akrabalığına yemin ederek diyor ki; eğer sen Kur'ân'ın mahluk olduğu sözünü söylemezsen o bu kiliciyle seni öldürecekmiş!"

İmam Ahmed b. Hanbel diz üstü yere çöktü. Gözlerini semaya dikip şöyle dedi: "Ey efendim! Senin yumusak huyluluğun bu facir Me'mun'u aldatmış ve ona senin velilerini dövüp Öldürme cesaretini vermiştir. Allah'im, eğer senin kelamin Kur'ân mahluk değil ise, bizi Me'mun'un serrinden koru."

Henüz o konaklama yerinde bulunuyorlarken, gecenin son üçte birlik kısmında feryatlar duyuldu ve Me'mun'un öldüğü duyuruldu. İmam Ahmed b. Hanbel, bu duruma sevindi. Ama sonradan gelen bir haberde anlatıldığına göre, Me'mun'un yerine Mutasim halifelige geçmiş ve Ahmed b. Ebi Duad da onun yanında yer almış, işler daha da zorlaşmıştı.

İmam Ahmed b. Hanbel diyor ki: "Bazı esirlerle birlikte Bağdat'a gönderildik. Onlardan çok eziyetler gördüm. Ayaklarımda bukagılar vardı. Arkadaşım Muhammed b. Nuh, yolda vefat etti. Cenaze namazım kildim. Bağdat'a ramazan ayında ulaştım. Tekrar zindana atıldım. Orada yirmisekiz ay mahpus kaldım."

Hapiste, otuz küsur ay kaldığı da söylenir. Sonra Mutasim'in huzuruna çıkarılarak dayaga yatırıldı. İmam Ahmed b. Hanbel hapisteyken, ayakları bukagili olarak mahpuslara namaz kildirirdi. [4]

İmam Ahmed B. Hanbel'in Mutasim'in Huzurunda Dövülmesi

Mutasim onu zindandan çıkarıp huzuruna getirdiğinde zincirlerini ve bağlarını daha da fazlalastırdı.

Imam Ahmed diyor ki: "Bu zincirlerin ve bukagilarin agirligindan ve sikiligindan ötürü yürüyemez hale geldim. Zincirlerin bir ucunu uçkuruma baglayip elimle tuttum. Sonra beni bir binege bindirdiler. Prangalarin agirligindan ötürü neredeyse yüzüstü yere düşüyordum. Yanimda beni tutacak bir kimse de yoktu. Allah beni korudu, nihayet Mutasim'in sarayina geldik. Bir odaya konuldum, kapi üzerime kilitlendi. Yanimda kandil yoktu. Abdest almak istedim. Elimi uzattim; baktim ki, bir kapta su var. O suyla abdest aldim. Sonra kalkip namaza durdum. Ama kiblenin hangi taraf oldugunu bilmiyordum. Öy- . lece namaz kildim. Sabah oldugunda namaz kildigim tarafin kible oldugunu anladim. Allah'a hamdolsun, sonra beni çağirdilar. Muta-sim'in huzuruna götürüldüm. Bana bakti, yaninda Ibn Ebi Duad vardi. Bakinca: "Bunun genç oldugunu söylememis miydiniz? Oysa bu yasli bir adam." dedi. Ben yanma yaklastigimda selam verdim. Bana:

"Yakinima gel." dedi. Yaklastim, yakinina kadar gittim. Sonra bana: "Otur!" dedi, oturdum. Prangalarin agirliklari beni adeta eziyordu. Bir süre durdum, sonra söyle dedim:

- Ey mü'minlerin emiri! Amcan oğlu Rasûlullah (s.a.v.), insanlari neye davet etti?

- Allah'tan baska ilah bulunmadigina sahadet etmeye davet etti.

- Iste b.en de Allah'tan baska ilah bulunmadigina sahadet ediyorum.

Böyle dedikten sonra ona Abdülkays heyetiyle ilgili olarak Ibn Abbas'm naklettigi hadisi okudum. Sonra: "Iste, Rasûlullah (s.a.v.)'in davet ettigi sey'buydu." dedim. Bu sirada îbn Ebi Duad, anlamadigim birseyler söyledi. Ben onun sözlerini anlamiyordum. O zaman Mutasim söyle dedi: "Eger benden önceki halife seni tutuklamis olmasaydi ben sana ilismeyecektim."

Bundan sonra da Abdurrahman'a söyle dedi: "Ey Abdurrahman! Ben, eziyet ve iskenceleri ortadan kaldirmanı sana emretmemis miydim?" Ben: "Allahü ekber! Iste bu Müslümanlari genislige kavusmalaridir." dedim.

Sonra Mutasim, Abdurrahman'a: "Bununla konus bakalim, kendisiyle münazara yap." dedi. Abdurrahman bana: "Kur'ân hakkında ne diyorsun?" diye sordu. Ona cevap vermedim. Mutasim: "Ona cevap ver." deyince ben, Abdurrahman'a: "Ilm hakkında ne diyorsun?" diye sordum. Abdurrahman sustu. Ben: "Kur'ân, Allah'in ilmindendir. Her kim Allah'in ilminin mahluk oldugunu iddia ederse Allah'i inkar etmis olur." dedim. Abdurrahman sustu. Sonra halife Mutasim'la aralarinda söyle konustular: "Ey mü'minlerin emiri, bu adam hem seni hem de bizi tekfir etti." Ama Mutasim, onun bu sözüne iltifat etmedi. Abdurrahman: "Allah varken Kur'ân yoktu." dedi. Ben de: "Allah vardi da o zaman ilm yok muydu?" diye sordum. Abdurrahman sustu. Suradan buradan konusanlar oldu. Ben de: "Ey mü'minlerin emiri,

bana Allah'in kitabından veya Rasûlû'nün sünnetinden bir kitab verin ki, onunla konuşayım." dedim. Ibn Ebi Duad: "Sen ancak Allah'in kitabından ve Rasûlünün sünnetinden mi bahsedersin?" deyince ben ona su karsiligi verdim: "Bu ikisi olmadan Islâmiyet ayakta durabilir mi?!"

Aralarında uzun münazaralar cereyan etti. Halifenin adanılan, Ahmed b. Hanbel'e karsi su ayetleri delil olarak ileri sürdüler:

"Rablerinden kendilerine gelen her yeni Ihtan mutlaka gönülleri gaflet içinde, eglenerek dinlerler." (el-Enbiyâ, 2.)

"Herseyi yaratan Allah'tir." <er-Ra'd, 16.)

Imam Ahmed b. Hanbel ise özetle, bu ayetlerin umumi olduklarini ve su asagida nakledecegimiz ayet-i kerime ile tahsis edildiklerini

Tbn kesir

ifade etti: "Rabbin, buyrugu ile herseyi yok eder." (ei-Ahkâf, 25.)

Ibn Ebi Duad dedi ki: "Ey mü'minlerin emiri, Allah'a yemin ederim ki bu adam sapiktir, saptiricidir, bid'atçidir. Iste, burada kadilarin ve fikihtilerin var. Onlara sor bu konuyu." Mutasini onlara: "Siz ne diyorsunuz?" diye sordu. Onlar da Ibn Ebi Duad gibi cevap verdiler.

Mutasim, ikinci gün de onlari huzurunda topladi. Yine Imam Ahmed b. Hanbel'le münazara ettiler. Üçüncü gün de bu münazaralar devam etti. Bütün bu münazaralar esnasında Imam Ahmed b. Hanbel'in sesi onlarmkinden daha yüksekti. Delili onların delillerini alt .->diyordu. Sustuklarında Ibn Ebi Duad konuşmayı baslatiyordu. O, arkadaşları arasında ilimden ye kelamdan yana en cahil olandı. Çesitli meselelerde tartistilar. Nakil bilgileri yoktu, eserleri inkar etmeye ve onlarla ihticac edilemeyecegini söylemeye basladilar.

Imam Ahmed b. Hanbel diyor ki: «Herhangi bir kimsenin söyleyecegini zannetmedigim sözleri onlardan duydum. Ibn Gavs, benimle uzun uzadiya konustu. Cisimden ve diger seylerden, fayda vermeyecek sekilde sözetti. Kendisine: "Ne dedigini anlamıyorum; yalnız sunu biliyorum ki, Cenâb-i Allah birdir. Hiçbir seye muhtaç degildir, her-sey ona muhtaçtır. Onun misli yoktur." dedim. O da sustu. Bana bir-sey diyemedi. Ahirette Cenâb-i Allah'in görülecegine dair hadisi onlara naklettim. Bu hadisin senedinin zayıf oldugunu ispatlamaya çalıştilar. Bazi hadisçilerin sözlerinden alıntilar yaparak bu hadisi çürütmek istediler, ama ne gezer. Bunu yapamadilar. Mizraklarını uzak yerlerden hedefe nasıl ulastiracaklardı?»

Bu esnada halife Mutasini, Imam Ahmed b. Hanbel'e lütufkar davranıyor ve ona: "Ey Ahmed! Bu hususta bana icabet et ki, seni has adamlarım ve meclisimde bulunan arkadaşlarımla arasına katayım." diyordu. Imam

Ahmed b. Hanbel de ona su karsiligi veriyordu: "Ey mü'minlerin emiri, bana bu hususta Allah'in kitabından veya Rasû-lullah (s.a.v.)'in sünnetinden deliller getirsinler ki görüşlerine muvafakat edeyim."

Onlar eserleri inkar ettikleri zaman, Imam Ahmed onlara karsi su ayet-i kerimeleri delil olarak ileri sürdü:

"Babacigim! Isitmeyen, görmeyen ve sana faydasi olmayan birse-ye niçin tapiyorsun?" {Meryem, 42.)

"Allah, Musa'ya hitab etmistii." (en-Nisâ, 164.)

"Süphesiz ben Allah'im. Benden baska tanri yoktur. Bana kulluk et." (Tâ-Hâ, 14.)

Karsisindakilerin artik ileri süreceklere delilleri kalmayinca, bu defa halifenin otoritesini kullanmaya yönelip dediler ki: "Ey mü'minlerin emiri! Bu adam kafir, sapik ve saptiricidir."

Bagdat valisi Ishak b. Ibrahim de halifeye söyle dedi: "Ey mü'minlerin emiri! Bu adami serbest birakip da iki halifeyi maglup etmesine müsaade etmen, halifeligin tedbirinden degildir." Onun bu sözü üzerine halife hamiyete gelip siddetle gazaptandi. Oysa halife onlar arasinda en yumusak huylu biriydi. Kendini birsey bilen ve dogru yolda oldugunu zanneden biriydi. O zaman halife, Imam Ahmed'e: "Allah sana lanet etsin. Bana icabet edecegini ummustum. Ama icabet etmedin." dedi. Sonra da görevlilere: "Sunu yakalayin, elbiselerini çikarin ve sürüyüp götürün!" diye emir verdi.

Imam Ahmed b. Hanbel, olayin bundan sonrasini söyle anlatiyor: «Yakalanip elbiselerim çikarildi ve beni sürüyüp götürdüler. Sonra iskenceciler ve kirbaççilar geldi. Ben onlara bakiyordum, yanimda elbisemin bir tarafina gizlenmis Peygamber Efendimizin vücudunun birkaç tüyü vardı. Elbiselerimi çikardilar, iskencecilerin önüne birakildim.

Dedim ki: "Ey mü'minlerin emiri; Allah'tan kork, Allah'tan! Zira Rasûlullah (s.a.v.) buyuruyor ki: "Allah'tan baska ilah bulunmadigina sahadet eden Müslüman bir kisinin kani ancak su üç seyden biri nedeniyle helal olur." Bu hadisin tamamim kendisine okudum sonra yine dedim ki: Ey mü'minlerin emiri, Rasûlullah (s.a.v.) bir baska hadisinde de söyle buyuruyor: "Allah'tan baska ilah yoktur deyinceye kadar insanlarla savasmakla emrolundum. Eger bu kelimeyi söylerlerse kanlarini ve mallarini benden korurlar." Simdi sen, bu islerden birini islemedigim halde ne diye benim kanimi mubah kiliyorsun? Ey mü'minlerin emiri, benim simdi senin huzurunda durusum gibi senin de yarin Allah divaninda duracagini düşün!"

Ben böyle dedikten sonra biraz çekinir gibi oldu. Sonra etrafindakiler ısrarla ona: "Ey mü'minlerin emiri! Bu sapik, saptirici bir kafirdir." dediler. O da

emir verdi, beni iskencecilerin önüne götürdüler. Bir kürsü getirildi ve kürsünün üzerine oturtuldum. Iskencecilerden biri ellerimle iki tahtadan birini tutmami bana emretti. Bunun sebebini anlamadim. Elbiselerimi çıkardılar. Kirbaççılar, kirbaçlarıyla geldiler. Onlardan biri bana iki kirbaç vurunca halife Mutasim ona: "Siddetle vur! Allah senin elini koparsın!" dedi. Bir baskasi geldi, o da bana iki kirbaç vurdu. Sonra bir baskasi geldi, o da ayni sekilde beni kirbaçladı. Bana birkaç kirbaç vurmalarından sonra bayıldım. Aklımı defalarca kaybettim. Dayak durunca aklım basıma geliyordu. Mutasim kalkıp yanıma geliyor ve adamlarının fikirlerini kabul etmemi istiyordu. Ben ise kabul etmiyordum. Onlar: "Yazıklar olsun sana, halife senin yanibasmda duruyor!" demeye başladılar. Ben yine kabul etmeyince beni yine dövmeye başladılar. Halife Mutasim, tekrar yanıma geldi. Bu fikirleri kabul etmemi istedi. Ben kabul etmedim. Yine

dövmeye başladılar. Üçüncü kez halife yanıma geldi. Beni bu fikirleri kabul etmeye davet etti. Ama dayagin siddetinden onun dediklerini anlayamıyordum. Tekrar beni dövmeye başladılar. Aklım gitti, artık dayagin siddetini hisse demiyordum. Siddetli derecede dayak yedigimden ötürü artık hissimi ve korkularımı kaybetmistim. Halife Muta-sim emir verdi. Beni serbest bıraktılar. Ama hiçbir şeyin farkında degildim. Sonra evimin bir odasında olduğumu gördüm. Ayaklarımdaki bağlar çözülmüştü. Bu hadise, hicretin 221. senesinin ramazan ayının 25. gününde vuku bulmustu.»

Sonra halife onun, ailesine verilmesini emretti. Ona toplam olarak 300 küsur kirbaç vurulmustu. Seksen kirbaç vuruldugu da söylenir. Ama çok siddetli darbeler yemisti.

Imam Ahmed b. Hanbel; uzun boylu, ince endamli, esmer tenli, çok mütevazi bir kimseydi. Allah ona rahmet etsin.

Ahmed b. Hanbel, hilafet sarayından Ishak b. Ibrahim'in makamına götürülürken oruçluydu. Kendisine iftar etmesi için un bulamacı getirdiler, ama orucunu bozmadı ve vaktine kadar tamamladı. Namaz vakti geldiginde onlarla beraber öğle namazını kıldı. Kadi Ibn Semma'a ona: "Sen kanlı kanlı mi namaz kildin?!" deyince; "Hz. Ömer de yarasından kan sizdigi halde namaz kildi." dedi. Kadi Ibn Semma'a, onun bu cevabi karsisinde sustu.

Rivayet olunduguna göre dayaga çekilmek üzere yerinden kaldırıldığında salvarinin uçkuru kopmustu. O da salvarinin düşmesinden ve avretinin açılmasından korktuğu için dudaklarını hareket ettirerek Allah'a dua etmistı ve salvari eski haline dönmüş, sapsağlam olmustu. Baska bir rivayette anlatıldigina göre o esnada Allah'a söyle niyazda bulunmustu: "Ey imdat dileyenlerin imdadına yetisen! Ey âlemlerin ilahi! Eger senin rızan için bu işi yaptigimi biliyorsan avretimi açığa çıkarma ve beni rüsvay etme."

Evine döndükten sonra cerrah ve pansumancılar gelip vücudundaki ölü bir

parça eti kopardılar. Onu tedavi etmeye başladılar. Vali de her zaman gelip durumunu soruyordu. Çünkü halife Muta «un ona yaptigina çok pisman olmustu. Halife Mutasini onun durumunu vali Ishak'tan soruyor, vali Ishak da durumunu halifeye bildiriyordu. Sifa bulduktan sonra halife Mutasini ve diger Müslümanlar çok sevindiler. Allah kendisine sifa ihsan ettikten sonra bir süre daha ellerinin basparmaklari soguktan rahatsiz oluyordu.

Kendisine eziyet eden herkese hakkini helal etti. Sadece bid'atçı-lari bagislamadi. Bu hususta da su ayet-i kerimeyi okuyordu: "Affetsinler, geçsinler." (en-Nûr, 22.)

Ve söyle diyordu: "Müslüman kardesin senin sebebinle azap görürse bunun sana ne yarari olur? Oysa yüce Allah bir ayet-i kerimede

söyle buyuruyor: «Ama kim affeder ve barisirsa onun eciri Allah'a aittir. Dogrusu o, zulmedenleri sevmez.» (es-Sûrâ; 40)

«Kiyamet günü, bir münadi söyle seslenecektir: "Sevabi Allah'a ait olan kimse ayaga kalksin!" Bu durumda ancak affedenler ayaga kalkacaklardir.»

Sahih-i Müslim'de Ebu Hüreyre'den rivayet olunan bir hadis-i serifte Rasûlullah (s.a.v.) söyle buyurmudur:

"Ben üç seye yemin ederim: Mal, sadaka vermekle eksilmez; bir baskasini affetmesi nedeniyle kulun Cenâb-i Allah ancak izzetini fazlalastirir, her kim Allah için tevazu gösterirse Allah onu yüceltir."

Kur'ân'in mahluk olduguna ve ahirette Cenâb-i Allah'in görülme-,yecegine dair sapik fikirleri kabule yanasmayan kimseler sunlardi:

1- Imam Ahmed b. Hanbel. Bu, bid'atçılara karsi direnenlerin reisi idi.

2- Muhammed b. Nuh b. Meyimin Cündisaburî. Bu zat, yoldayken vefat etmistî.

3- Nuaym b. Hammad el-Huzaî. Bu zat da zindanda vefat etmistî.

4- Ebu Yakub el-Buyeytî. Bu zat Vasik'in zindaninda vefat etmistî. Kur'ân'in mahluk oldugunu söylemediginden dolayi hapse atilmisti. Üzerinde çok agir prangalar vardi.

5- Ahmed b. Nasr el-Huzaî. Bu zatin nasil öldürüldüğünü önceki kisimlarda anlatmistik. [5]

Diger Imamlarin Imam Ahmed B. Hanbel'e Övgüleri

Buharî dedi ki: Ahmed b. Hanbel, iskence maksadiyla dövüldüğünde biz Basra'daydik. Ebu Velid et-Tayalisi'nin söyle dedigini isittim: "Eger Ahmed b. Hanbel, Israilogullan arasinda olsaydi efsane olurdu!"

Ismail b. Halil dedi ki: "Eger Ahmed b. Hanbel, Israilogullan arasinda

olsaydi peygamber olurdu!"

Müzeni dedi ki: "Ahmed b. Hanbel, mihnet gününde; Ebu Bekir, irtidat savasında; Hz. Ömer, Ensâr'm Sakif ogulları yurdunda Hz. Ebu Bekir'e bey'at ettikleri günde; Hz. Osman, evinde şehid edildiği günde; Hz. Ali de Cemel ve Sifî'n savaslarında birer kahramandılar."

Harmele, Imam Safî'nin söyle dedigini rivayet etmistir:

"Irak'tan çikip gittigimde orada Ahmed b. Hanbel'den daha faziletli, daha bilgili, daha vera'li, daha takvali bir kimse birakmadim."

Seyh Ahmed Yahya b. Said el-Kattan dedi ki: "Bagdat'a, Ahmed b. Hanbel'den daha çok sevdigim biri gelmedi."

Kuteybe dedi ki: "Süfyan-i Sevrî öldü, takva da öldü. Safî öldü, sünnetler de öldü. Ahmed b. Hanbel ölür, bid'atlar ortaya çıkar. Ahmed b. Hanbel, bu ümmette peygamberlik makamına oturdu."

Beyhakî, bu son cümleyi söyle yorumlamistir: "Yani Allah yolunda ugradigi eziyetlere peygamberler gibi sabretti."

Bir gün Imam Ahmed b. Hanbel'den bahsediliyorken Ebu Ömer b. Nahhas söyle dedi: "Allah ona rahmet etsin. Dinde ne kadar basiretliydi, dünyaya karsi ne kadar sabirliydi, zühdde ne kadar tecrübeliydi. Salihlerden hiçbirisi ona yetisemedi, geçmişlerden hiçbirisi ona benzemedi. Dünya kendisine sunuldu da reddetti. Bid'atlar kendisine teklif edildi, geri çevirdi."

Imam Ahmed b. Hanbel iskence edilip dövüldükten sonra, Bîr el-Hafî söyle demisti: "Ahmed b. Hanbel körüğe konuldu, çil altin olarak disari çıktı."

Meymunî dedi ki: «Ahmed b. Hanbel mihnete ugrayip iskence gördükten sonra -ya da bundan önce- Ali b. el-Medinî bana söyle dedi: "Ey Meymun! Islâmiyette Ahmed b. Hanbel'in yapabildigim hiç kimse yapamadi!" Ben, onun bu sözüne çok hayret ettim. Ebu Ubeyd Kasim b. Sellam'm yanina gittim. Ali b. el-Medinî'nin sözlerini naklettim. O da söyle dedi: "Dogru söylemistir, irtidat savasi esnasinda Ebu Bekir (r.a.), yardimci ve destekçiler gördü. Ahmed b. Hanbel ise bu mihnetinde yardimci ve destekçiler görememisti." Böyle dedikten sonra Ebu Ubeyd, Ahmed b. Hanbel'i övmeye basladi ve: "Islâmiyette onun misli bir kimsenin bulunduğunu bilmiyorum." dedi.»

Ishak b. Raheveyh dedi ki: "Ahmed b. Hanbel, Cenâb-i Allah'in yerinde kendisiyle kullari arasinda bir hüccettir."

Ali b. el-Medinî dedi ki; «Ben bir mihnete ugradigimda durumumu Ahmed b. Hanbel'e anlatiyordum. O da: "Sen Rabbinin huzuruna vardiktan sonra bu dünyada nasil olmus, neler olmus, önemli degil." diye teselli veriyordu. Ben Ahmed b. Hanbel'i, kendimle Aziz ve Celil olan Allah arasinda bir

hüccet edindim. Onun dayanabildiği mihnetlere kim dayanabilir?»

Yahya b. Maîn dedi ki: "Ahmed b. Hanbel'de öyle özellikler vardı ki, o özellikleri hiçbir âlimde görmedim: O hadisçiydi, hafızdı, âlimdi, takvahydi, zahiddi, akıllıydı. İnsanlar bizden onun gibi olmamızı istediler. Vallahi, biz onun gibi olamayız, onun yolundan gidemeyiz, buna güç de yetiremeyiz."

Zühelî dedi ki: "Ahmed b. Hanbel'i, kendimle Allah arasında bir hüccet edindim."

Hilal b. Mualla er-Rakkî dedi ki: "Cenâb-i Allah, bu ümmete su dört kişiyi göndererek lütufta bulundu: Safîî'yi gönderdi. O, hadisleri anlayıp tefsir etti. Mücmelini mufasssalından ayırd etti. Hâsini artımından, nasihini mensûhundan seçti.

Ebu Ubeyd'i de göndererek hadislerin garip olanlarını açıklığa kavuşturdu.

Yahya b. Maîn'i de gönderdi. O, yalan hadisleri sahih hadislerden ayırıp reddetti.

Ahmed b. Hanbel'i de gönderdi. O, mihnette sebat etti, iskenceye direndi. Eger bu dört zat olmasaydı insanlar helak olurlardı."

Ebu Bekir b. Ebi Davud dedi ki: "Ahmed b. Hanbel, kendi asrında kalem ve okka tutan âlimlerin önündeydi."

Ebu Bekir Muhammed b. Reca dedi ki: "Ahmed b. Hanbel gibisini görmedim. Onun gibi birini göreni de görmedim."

Ebu Zûr'a er-Razî dedi ki: "Arkadaşlarımız arasında onun kadar lider sahsiyetli, onun kadar fikhî iyi bilen biri bulunduğunu bilmiyorum."

Beyhakî dedi ki: "Ebu Abdullah el-Pusendî, Imam Ahmed b. Hanbel hakkında bize şu siiri söyledi:

"Eger soracak olursan imamımız Ahmed b. Hanbel'dir. Halk arasında imamlar ona sarılırlar. Allah'tan sonra insanlar Muhammed'e bağlandılar, Ondan sonra da halifelerin pesinden gittiler ve helak oldular; Ayakkabî bağının birbirine bağlı olması gibi.

İnsanlar eger doğru yoldan gitmek istiyor ve hakkı tutmak diliyorlarsa ancak Ahmed b. Hanbel gibi birinin pesinden gitmelidir."

Sahih bir hadiste sabit olduğuna göre Rasûlullah (s.a.v.) söyle buyurmuştur:

"Ümmetimden bir grup sürekli hak yolda olacaktır. Hakkı tutacaktır. Kendilerim yordimsiz birakanlar ve kendilerine muhalefet edenler onlara zarar vermeyecektir. Nihayet onlar bu halde iken Allah'ın emri (kiyamet) gelecektir."

Begavî, Rasûlullah (s.a.v.)'m söyle buyurduğunu rivayet etmiştir:

"Bu ilmi adaletli olan herkes sirtinda tasiyacak ve asiri gidenlerin tahriflerini, batila sapanlari uyduurmalarini ve cahillerin tevillerini bu ilimden uzaklastiracaktir."

Bu hadis mürseldir. Senesinde zayiflik vardır. Ancak hayret verici olan husus sudur ki, Ibn Abdilberr bunu sahih görmüş ve ilmi tasiyan herkesin adaletli olduguna bunu bir delil olarak ileri sürmüştür.

Imam Ahmed b. Hanbel de ilim ehlinin imamlarindandi. Allah ona rahmet etsin ve makamini yüce kilsin. [6]

Mihnetten Sonra Imam Ahmed B.Hanbel'in Durumu

Imam Ahmed, hilafet sarayindan çıkıp evine gittiginde iyilesinceye kadar orada kaldı, Allah'a hamdolsun. Evine kapandı. Cumaya ve cemaate gitmiyordu. Hadis okumaktan vazgeçti. Aylık geliri, kendine ait bir mülkten elde ettiği onyedi dirhemdi ki, bunu çoluk çocuğuna kanaatle sarfeder ve bununla yetinirdi. Allah ona rahmet etsin. Allah'tan sevabini bekler, bu sikiintili hayata sabrederdi.

Mutasim'm ve Mutasim'in oğlu Muhammed el-Vasik'in hilafetleri müddetince bu hali devam etti. Mütevekkil Alallah halifelige geçince, insanlar onun basa gelmesine sevindiler. Çünkü o, sünneti ve sünnet ehlini seven bir kimseydi. İnsanların tabi tutuldukları bu iskencelere son verdi. Memleketin her tarafına mektuplar yazarak, artık kimsenin Kur'ân'ın mahluk olduğunu söylememesini emretti. Sonra Bagdat valisi Ishak b. Ibrahim'e mektup yazarak kendisine Ahmed b. Han-bel'i göndermesini emretti. Ishak da Imam Ahmed b. Hanbel'i yanına davet etti. Ona saygi gösterip ikramda bulundu. Zira halifenin de ona saygi göstereceğini biliyordu.

Vali, Imam Ahmed ile basbasa kalinca ona Kur'ân'i sordu. Imam Ahmed de ona: "Senin bu sorun inat ve zorlama sorusu mudur, yoksa bilgi edinme sorusu mudur?" diye sordu. O da: "Hayir, bilgi edinmek için soruyorum?" dedi. Bunun üzerine Imam Ahmed ona: "Kur'ân, Allah'ın indirilmiş kelimidir. Mahluk degildir." dedi. O da bu cevaba kani oldu. Sonra onu hazirlayıp Samarra'ya, halifenin yanına gönderdi. Ama kendisi tez davranarak ondan önce halifeye ulasti. Vali Ishak, oğlu Muhamnied'in yanından geçerken selam vermediği için çok öfkelenmiş ve Ahmed b. Hanbel'i halifeye sikayet etmistı. Halife Mütevekkil de: "Eger o gelse de huzurumdaki halılara ayagini bassa bile geri çevrilecek!" demisti. Imam Ahmed b. Hanbel, yoldan, Bagdat'a geri dönmüştü. Halifenin yanına gitmekten hoslanmiyordu. Fakat insanların çoğu buna aldirmadi. Ama o, kendisinin iskenceye ugramasına sebep olan Ishak b. Ibrahim'in sözünden ötürü geri dönmüştü. Sonra Ibn Belhî adında bir bid'atçı, halifeye gidip

Imam Ahmed b. Hanbel'i jurnalledi ve söyle dedi: "Alevilerden birisi, Ahmed b. Han-bel'in evinde gizlenmis, orada gizlice halki kendisine bey'ata davet ediyor!"

Bunun üzerine halife, Bagdat valisine emir vererek geceleyin Imam Ahmed'in evinin basilmasini istedi. Geceleyin kimse farkinda olmadan aniden Imam Ahmed'in evi her taraftan kusatma altina alindi. Askerler evinin damina kadar ciktilar. Etrafta mesaleler yaniyordu. Ahmed b. Hanbel'in kendi evinde coluk cocugu ile birlikte oturmakta oldugunu gorduler. Ona Aleviyi sordular. O da: "Benim bu konuda bir bilgim yok. Benim bu isle alakam yok ve benim böyle bir niyetim de yok. Ben, gizli asikar her zaman, sikintida ve darlikta, kivançta ve tasada halifeye itaat edilmesini uygun gören biriyim ve onu kendime tercih ediyorum. Onu dogru yola iletip gece gündüz muvaffak kilmasini Allah'tan diliyorum." dedi ve daha birçok sözler ekledi. Kütüphanesini, kadınlarının odalarını, tavan aralarını ve evinin her tarafını aradılar; birsey bulamadılar.

Halife Mütevekkil bu durumdan haberdar olunca, onun kendisine yapılan isnadlardan uzak oldugunu anladı ve ona iftirada bulunduklarını öğrendi. Bunun üzerine haciblerinden Kavsara lakabıyla bilinen Yakup b. Ibrahim'e 10.000 dirhem vererek kendi adına Ahmed b. Hanbel'e gönderdi ve; "Halifenin sana selami var. Bu parayı harcamanı istiyor." demesini söyledi. Ancak Imam Ahmed b. Hanbel, bu parayı kabul etmedi. Hacib Kavsara ona söyle dedi: "Ey Abdullah'in babası! Bu parayı kabul etmezsen seninle halife arasına bir sogukluk gireceginden korkuyorum. Bu parayı kabul etmen daha uygun olacaktır." Böyle dedikten sonra parayı Imam Ahmed'in yanına bırakıp gitti.

Gecenin son kismina varildiginda Imam Ahmed b. Hanbel, aile efradini, amcazadelerini yanına çağırarak: "Bende bu para varken bu gece uyuyamam. Nitekim uyuyamadım da." dedi. Bunun üzerine onlar yanına oturdular, hadis ehlinden ayrıca bazı Bagdatlı ve Basralı muhtaçların adlarını yazıp bir liste hazırladılar. Sabah olunca 250 kadar muhtaca o parayı dagittılar. Yanlarında bir dirhem dahi kalmadı. Imam Ahmed, o paradan Ebu Eyyüb ile Ebu Said el-Esecc'e de birer pay verdi. Parayı muhafaza eden keseyi de sadaka olarak verdi. O paradan kendi aile efradına hiçbir sey vermedi. Oysa kendileri son derece muhtaç idiler. Torunlarından biri gelip: "Bana bir dirhem ver." dedi. Imam Ahmed, oglu Salih'e bakti. Salih de o kesenin bir parçasını koparıp cocuga verdi. Imam Ahmed sesini çıkarmadı.

Halife, gönderilen paraları hatta keseyi Imam Ahmed'in sadaka olarak dagittığını duyunca Ali b. el-Cehm ona söyle dedi:

- Ey mu minlerin emiri! Ahmed b. Hanbel gönderdiğin parayı kabul etti,

ama sevabi sana ulassin diye sadaka olarak dagitti. Ahmed parayi ne yapsin? Ona bir parça ekmek de yeter.

- Dogru söyledin.

Ishak b. Ibrahim ile oğlu Muhammed öldüklerinde aralarında sadece yakınları vardı. Bagdat valiligine Abdullah b. Ishak geçti. Mütevekkil ona mektup yazarak Imam Ahmed'i kendisine göndermesini¹ emretti. Vali Abdullah da bu durumu Imam Ahmed'e bildirince Imam Ahmed: "Ben yasli ve zayıf bir adamım." dedi. Vali Abdullah bu cevabi halifeye ilette. Fakat halife Mütevekkil, mutlaka kendisine Ahmed b. Hanbel'i göndermesini ısrarla istedi ve ayrıca Imam Ahmed'e de: "Sana yakın olmak ve sana bakmakla ünsiyet elde etmek, seninle arkadaş olmak ve duanın bereketine nail olmak istiyorum." diye mektup yazdı. Bunun üzerine Imam Ahmed b. Hanbel, hasta olduğu halde oğulları ve aile efradından bazılarıyla birlikte yola koyuldu. Müte-vekkil'in bulunduğu garnizona yaklaştığında hadim Vasif büyük bir kafiye ile onu karşıladı. Hadim Vasif ona selam verdi. Imam Ahmed de selamını aldı. Vasif ona: "Allah seni düşmanın İbn Ebi Duad'dan kurtardı." deyince Imam Ahmed ona cevap vermedi. Oğlu da halifeye ve Vasif a dua etmeye başladı.

Samarra'daki askerlerin garnizonuna vardıklarında Imam Ahmed, İtah'in evine konuk oldu. İtah bundan haberdar olunca oradan göçtü ve Imam Ahmed için başka bir evin kiralanmasını istedi. Emirlerin ve komutanların reisleri her gün Imam Ahmed'in yanına geliyorlar ve ona halifenin selamını tebliğ ediyorlardı. Üzerlerindeki zi-net ve silahları çıkarmadan yanına girmiyorlardı. Halife, ona kıymetli halılar ve büyük evlere yarasan bazı eşyalar gönderdi. Daha önceki mihnet ve sıkıntı günlerinde çektiği iskemcelere ve elden kaçırdığı rahat yasantiya bedel olsun diye orada kalarak insanlara hadis okumasını ve uzun seneler ikamet etmesini istedi. Ancak Imam Ahmed hasta ve zayıf olduğunu, dişlerinin titreyip birbirine çarptığını, bu nedenle hadis dersi veremeyeceğini söyleyip mazeret diledi.

Halife, her gün ona içinde türlü yemekler meyveler ve buz bulunan ve pahası 120 dirhemi bulan bir sofrayı gönderiyordu. Imam Ahmed b. Hanbel'in bu yemekleri ve meyveleri yediğini sanıyordu. Ama Imam Ahmed b. Hanbel, bu yemeklere ve meyvelere kesinlikle el sürmüyordu. Aksine o, aç olarak orucunu devam ettiriyordu. Sekiz gün süreyle hiçbir şey yemedi. Hasta olduğu halde yiyeceklere el sürmedi. Sonra oğlu kendisine yemin verdirerek azıcık un bulamacı içmesini istedi.

Ubeydullah b. Yahya b. Hakan, ona halifenin armaganı olarak, çok miktarda para getirdi. Fakat o, bu armaganları kabul etmedi. Emir bunları kabul etmesini ısrarla istedi, ama yine de kabul etmedi. Bu defa emir, o armaganı alıp Ahmed'in oğullarına ve aile efradına gitti. "Bunları halifeye geri

götürmek mümkün degildir." dedi.

Halife, onun aile efradina ve çocuklarına aylık 4.000 dirhem maas bagladi. Imam Ahmed b. Hanbel buna karsi çıktıysa da halife; "Bu zorunlu bir istir. Bu sadece senin evladina mahsustur." dedi. Bunun üzerine Imam Ahmed direnmekten vazgeçti. Ama çoluk çocukunu, aile efradini ve amcasini kinamaya basladi. Onlara: "Bizim bu dünyada az günlerimiz kaldı. Ölüm üzerimize hemen hemen inmek üzeredir. Öldükten sonra ya Cennet'e ya da Cehennem'e gidecegiz. "Dünyadan çıkarken karınlarımızda bu adamlarin mali bulunmasin." dedi ve daha birçok sözler söyleyerek aile efradina öğütler verdi. Onlar da kendisine karsi su sahih hadisi okuyarak delil ileri sürdüler:

"Sen kendin dilenmeden ve gözünü dikip bakmadan sana gelen bu mali al." Ibn Ömer'le Ibn Abbas'in, sultanların armaganlarını kabul ettiklerini de sözlerine eklediler. Imam Ahmed ise: "Bununla o aynı degildir. Eger bu malın zulmetmeksizin, haksızlık yapılmaksizin elde edilmiş olduğunu bilseydim buna karsi çıkmaz ve alıp almadığınıza da aldirip etmezdim." dedi.

Imam Ahmed'in zaafiyeti ve nekahati uzun sürünce Mütevekkil onu tedavi etmesi için tabip Ibn Maseveyh'i gönderdi. Ibn Maseveyh onu muayene ettikten sonra Mütevekkile söyle dedi: "Ey mü'minlerin emiri! Ahmed'in bedeninde bir illet yoktur. Onun hastalığı az yemek yemesinden, çok oruç tutup fazla ibadet etmesindendir." Mütevekkil sustu, birsey demedi. Sonra halifenin annesi, oğlu Mütevekkil'den, gidip Imam Ahmed b. Hanbel'i görmesine izin vermesini istedi.

Bundan sonra Mütevekkil, Imam Ahmed'e haber salarak gelip oğlu Mutez ile görüşmesini, ona dua etmesini ve onu yetistirmesini istedi. Imam Ahmed, Önce bunu kabul etmedi. Sonra da kendisini bir an önce Bagdat'a, ailesinin yanına göndereceklerini ümid ederek bu

teklifi kabul etti.

Halife ona kıymetli bir hil'at ve kendi bineklerinden bir binek gönderdi. Binegin üzerinde kaplan derisinden eger bulunduğu için imam Ahmed ona binmeye yanasmaı. Sonra tüccarlardan birinin bir katiri getirildi. Ona binip Mutez'in meclisine gitti. Halife Mütevekkil ile annesi, o meclisin bir kösesinde ince bir perdenin arkasında oturmuşlardı. Imam Ahmed meclise geldiginde "Selamun aleyküm." dedi. halifelere mahsus selami vermedi. Halifenin annesi, oğlu Mütevet kil'e söyle dedi: "Allah Allah, ey oğlum; su adama bak hele! Halifenin evine geliyor ve böyle davranıyor. Demek ki bu adam, sizin içinde bulunduğunuz dünyalığa talib olmayanlardandır."

Mütevekkil, Imam Ahmed'i görünce annesine söyle dedi: "Ey anacığım, iste

simdi evimiz senlendi ve mamur oldu."

Hizmetçi, yanında astarlı kıymetli bir kaftan, elbise, takke ve taylesan getirmisti. Bunları kendi eliyle Imam Ahmed'e giydirdi. Fakat Imam Ahmed hiç kimildamiyordu.

Imam Ahmed dedi ki: «Mutez'in yanına gidip oturduğumda mü-rebbisi ona şöyle dedi:

- Allah emri islah etsin. İste bu gelen Imam Ahmed senin müed-dibin ve hocan olacaktır. Halifenin bu hususta emri vardır.

- Eger bana birsey öğretecek olursa öğrenirim.»

Imam Ahmed diyor ki: "Ben onun o küçük yaşında bu yüksek zekasına hayret ettim. Çünkü cidden çok küçüktü." Imam Ahmed b. Hanbel, o meclisten çıkarken Allah'tan mağfiret diliyor, gazabından ve öfkesinden Allah'a sığınıyordu.

Aradan birkaç gün geçtikten sonra halife, onun Bağdat'a gitmesine izin verdi. Onun için bir gemi hazırladı. Fakat Imam Ahmed gemiye binmeyi kabul etmedi, basit bir kayığa bindi ve gizlice Bağdat'a girdi. Kendisine armağan edilen hil'atın satılmasını, parasının yoksullara ve düşkünlere dağıtılmasını emretti. Halife ve ailesiyle görüştüğünden Ötürü günlerce acı çekti. Sıkıntı duydu ve şöyle dedi: "Ömrüm boyunca onlardan uzak durdum, ama ahir Ömrümde onlarla görüşme belasına maruz kaldım."

Imam Ahmed, halifenin yakınında bulunurken çok açlık çekmişti. Öyle ki açlık, onu neredeyse öldürecekti. Emirlerden biri halife Müte-vekkil'e şöyle demişti: "Ahmed b. Hanbel senin yemegini yemiyor, içeceğini içmiyor, senin halılarının üzerinde de oturmuyor. Senin içtiğin şeylerden kendini mahrum bırakıyor." Halife Mütevekkil de kendisine böyle diyen emire şöyle demişti: "Allah'a yemin ederim ki, Mutasını bile Ahmed hakkında benimle böyle konuşsaydı, sözünü kabul etmezdim."

Halifenin elçileri her gün Imam Ahmed'in ziyaretine geliyor, durumunu ve keyfiyetini öğreniyorlardı. Hal ve hatirini sorup gidiyorlardı. Halife de Kadi Ahmed b. Ebi Duad'ın müsadere edilen malları hakkında nasıl bir işlem yapacağını ona soruyor, o ise hiçbir cevap vermiyordu. Bundan sonra halife Mütevekkil, Kadi Ahmed b. Ebi Du-ad'ı Samarra'daki zindandan çıkarttı ve mallarını, mülklerini, çiftliklerini sattığına dair bizzat kendisinin sahitlik beyanını aldıktan sonra onu Bağdat'a gönderdi.

Imam Ahmed b. Hanbel'in oğlu Abdullah dedi ki: "Babam Samar-ra'dan döndükten sonra gözlerinin çukura gömüldüğünü gördük. Altı ay sonra ancak kendini toparlayabildi. Akrabalarının evlerine ya da akrabalarının bulunduğu bir eve gitmekten uzak durdu. Onların sahip oldukları hiçbir şeyden yararlanmadı. Çünkü onlar sultanın verdiği paraları ve armağanları

kabul ediyorlardı."

Imam Ahmed b. Hanbel'in halife Mütevekkil'e götürülmesi, hicretin 237. senesinde olmuştur. Sonra vefatına kadar zayıf ve bitap halde kaldı. Halife Mütevekkil her gün ona adam göndererek halini hatırını sorduruyordu. Yapacağı işler hakkında fikrini alıyor, karşılaştığı işlerde de ona danışıyordu. Mütevekkil, Bağdat'a dönüşünden, sonra İbn Hakan'ı Ahmed b. Hanbel'e gönderdi. İbn Hakan'ın ona getirdiği para 1.000 dinardı. Bu parayı İmani Ahmed, dilediği ve uygun gördüğü kimselere dağıtacakti. Ama İmam Ahmed bu paraları kabul etmeye yanaşmadı ve: "Halife, beni hoşlanmadığım işleri yapmaktan atfetmiştir." dedi. Parayı geri çevirdi.

Adamın biri mektup yazarak Mütevekkil'e gönderdi. Mektubunda "Ey mü'minlerin emiri! İmam Ahmed senin atalarına sövüyor ve onları zindanla suçluyor!" dedi. Mütevekkil de ona su cevabi mektubu gönderdi: "Me'mun; işleri karıştırdı, birçok haltlar işledi. İnsanları kendi nefesine musallat kıldı. Babam Mutasini savaşçı bir adamdı. Kelam hakkında derin bir görüşü yoktu. Kardeşim Vasik'a gelince o, hakkında söylenen sözleri niüstehaktır." Sonra o iftiracı adamı getirtti ve ona ikiyüz kırbağı vurulmasını emretti. Abdullah b. İshak b. İbrahim kırbağı eline alarak ona besyüz kırbağı vurdu. Halife Mütevekkil, Abdullah'a: "Ona niçin besyüz kırbağı vurdun?" diye sorunca Abdullah b. İshak su cevabi verdi: "İki yüz kırbağı senin emrine itaat etmek için vurdum. İkiyüz kırbağı Allah'a itaat etmek için vurdum. Yüz kırbağı da su salih ihtiyar ve âlim Ahmed b. Hanbel'e iftira ettiği için vurdum."

Mütevekkil, Ahmed b. Hanbel'e mektup yazarak Kur'ân hakkında imtihan, inat ve zorluk çıkarma şeklinde değil de yararlanıp bilgi edinme mahiyetinde bazı sualler sordu. İmam Ahmed de ona sahabelerden ve diğerlerinden eserler, nakiller, merfu hadisler içeren bir risale yazdı. Oğlu Salih, bu risaleyi İmam Ahmed'in mihnetinden bahsederken nakletmiş tir. Bu, ondan rivayet edilmistir. Baska hadis hafızları da bunu nakletmişlerdir. [7]

İmam Ahmed B. Hanbel'in Vefatı

Oğlu Salih dedi ki: «Babam, hicretin 241. senesinin rebiyülevvel ayı basında hastalandı. Rebiyülevvel ayının ikisinde, çarşamba günü yanma gittim. Atesler içinde yaniyor ve derinden soluyordu. Çok zayıf düsmüştü. Kendisine: "Babacığım sen ne yiyorsun, gıdan nedir?" diye sordum. O da: "Bakla suyu." diye cevap verdi.»

Sonra oğlu Salih birçok insanın, ileri gelenlerin ve avam tabakasından kişilerin onu ziyarete geldiklerini, evinde büyük bir kalabalık teşkil ettiklerini anlatmıştır. İmam Ahmed'in bir kesesi vardı. Kesesinde bozuk

paralan vardi. Bu paralarla ihtiyacini karsilardi. Oglu Abdullah'a, kiracilannndan kira paralarini tahsil etmesini ve üzerindeki bir yemin keffaretini ödemesini emretti. O da bu kira paralarından bir miktanni tahsil edip birazcik hurma satın aldı ve babasının yemin keffaretini ödedi. Geriye üç dirhem arttı.

Imam Ahmed b. Hanbel vasiyetini şöyle yazmisti:

"Rahman ve Rahim olan Allah'in adıyla.

Bu, Ahmed b. Hanbel'in vasiyetidir. Allah'tan baska ilah bulunmadigina, onun birligine, ortaksiz olduguna, Muhammed'in de onun kulu ve elçisi olduguna; Muhammedi, hidayet ve hak din ile gönderdigine, müsrıklar hoslanmasalar da Islâmiyeti diger bütün dinlere üstün kılmak için onunla gönderdigine sahadet ederim. Ailemin ve

akrabamin, diger abidler gibi Allah'a ibadet etmelerini, diger hamdenlerle birlikte Allah'a hamdetmelerini, Müslüman cemaata nasihat vermelerini vasiyet ederim. Allah'i Rab olarak benimsedigime, Islâ-miyeti din, Muhammed'i de peygamber olarak seçtigime dair vasiye-timdir.

Boran adıyla bilinen Abdullah b. Muhanimed'e elli dinar verilmesini vasiyet ederim. Bu parayla borcum insaallah ödenecektir. Param arttigi takdirde oglum Salih'in kadinli erkekli her çocuguna da onar dirhem verilmesini vasiyet ederim."

Bundan sonra Imam Ahmed b. Hanbel, varislerinden olan çocuklarini yanina çağirdi. Onlar için dua etmeye basladi. Ölümünden elli gün önce bir oglu dogdu. Ona Said adini verdi. Muhammed adinda bir baska oglu da vardi ki, kendisi hastalandiginda o henüz yürümeye yeni baslamisti. Onu yanina çağirdi. Bagirma basip öptü, sonra: "Bu yasli halde ben çocugu ne yapayim?" dedi. Kendisine: "Zürriyetin senden sonra senin için dua edecektir." denildi. O da: "Eh, böyle olursa güzel olur." dedi ve Cenâb-i Allah'a hamdetmeye basladi.

Hastaligi esnasinda duydu ki; Tavus, hasta kisinin inlemesini mekruh sayiyormus. Bunu duyunca inlemeyi birakti. Sabahinda vefat edecegi geceye kadar hiç inlemedi. Ancak o gecede inlemeye basladi. Vefati, rebiyülevvel ayinin 12'sinde cuma gecesi vukubuldu. Ölüm sancilan siddetlenince inlemeye basladi.

Rivayete göre oglu Abdullah ve Salih şöyle demislerdir: «Babamiz can çekismeye baslayınca: "Hayir, bundan sonra olmaz, bundan sonra olmaz!" sözünü sik sik tekrarlamaya basladi. Kendisine: "Ey babacigim, bu saatte diline doladigin bu söz nedir, anlami nedir?" diye sordugumuzda su cevabi verdi: "Ey ogullarim! Iblis su evin bir kösesinde durmus bekliyor, parmagini isiriyor ve, "Fitneye düs ey Ahmed." diyor. Ben de, "Hayir, bundan sonra

olmaz, bundan sonra olmaz." diyomm.»

Yani, ruhu cesedinden ayrilincaya kadar tevhid üzere kaldı. Nitekim bazı hadislerde anlatildigina göre Iblis, Cenâb-i Allah'a söyle demis: "Ya Rab, senin izzetine ve celaline yemin ederim ki, ruhlari cesetlerinde bulunduğu sürece kullarini saptirmaya çalisacagim!" Cenâb-i Allah da ona söyle karsilik vermis: "İzzetime ve celalime yemin ederim ki, onlar benden magfiret diledikleri sürece ben de onlari hep bagislayacagim!"

Bundan daha da güzeli suydu: Imam Ahmed b. Hanbel, kendi ailesine emrederek kendisine abdest aldirmalarini söyledi. Onlar da ona abdest aldirmaya basladilar. Parmaklarini hilallemelerini emretti, onu da yaptilar. Hep bu halde iken Aziz ve Celil olan Allah'i zikrediyordu0. Abdestini tamamladiklarinda vefat etti. Allah ona rahmet etsin ve ondan razi olsun.

Vefati, cuma gününün ikinci saatinin sonunda vuku bulmustu. Halk, caddelerde ve sokaklarda toplanip büyük bir kalabalik teskil etti. Hacib Muhammed b. Tahir, köleleriyle birlikte oraya geldi. Kölelerin ellerinde kefen bohçalari vardi. Muhammed b. Tahir: "Bunlari halifeye vekaleten getirdim. Eger kendisi burada olsaydi, bu kefenleri o getirecekti." dedi. Imam Ahmed'in çocuklari, hacib Muhammed'e haber gönderip söyle dediler: "Mü'minlerin emiri, babamizi hayatin-dayken hoslanmadigi isleri yapmaktan affetmisti ve o, bu kefenlerle gömülmekten hoslanmazdi." Baska bez getirdiler, Imam Ahmed'i o bezle kefenlediler. Bu bezi cariyesi örmüştü. Ayrica bir miktar sargi bezi ve hanut kokusu ve yikanmasina yetecek kadar su satin aldilar. Onu, kendi evlerinin suyuyla yikamaya razi olmamislardi. Zira Imam Ahmed, sagliginda ogullarinin evlerinden uzaklasmisti. Orada yemek yemiyor, onlari esyalarini ödünç olarak dahi almiyordu. Beytü'l-maldan kendilerine baglanan maaslari aldiklari için onlara kizmistı. Aylık olarak her biri 4.000 dirhem maas aliyordu. Aileleri çok kalabalikti, yoksul idiler.

Cenazenin yikanmasina Hasimilerden, hilafet hanedanından yüz kisi kadar katildi. Cenazenin gözlerini öpmeye, ona dua etmeye ve rahmet dilemeye basladilar. Allah ona rahmet etsin. Tabutunu bütün halk omuzladi. Çevresinde kadın erkek o kadar kalabalik bir cemaat vardi ki, sayilarini ancak Allah bilir. Beldenin valisi Muhammed b. Abdullah b. Tahir de cemaatin arasındaydi. Sonra ileriye geçti. Imam Ahmed'in ogullarina bassagligi diledi. Cenaze namazini kendisi kildirdi. Mezarın yanında da definden sonra yine cenaze namazi kilindi. Imam Ahmed ancak ikinci namazından sonra mezarina yerlestirile-bildi. Çünkü kalabalik çok fazlaydi.

Beyhakî ile digerlerinin rivayetlerine göre vali Muhammed b. Tahir, cenazeye katılanların sayilmasini emretti. Sayim neticesinde- cemaatin 1.300.000 kisi olduğu anlasildi. Baska bir rivayette anlatildigina göre,

gemidekiler disinda karada 700.000 kisi vardi.

Ibn Ebi Hatim dedi ki: «EbuZür'a'nin söyle dedigini isittim: Duyduguma göre halife Mütevekkil, Imam Ahmed b. Hanbel'in cenaze namazini kilan cemaatin kapladigi alanin ölçülmesini emretmis, ölçüm neticesinde 1.500.000 zira' oldugu anlasilmisti.»

Beyhakî, Abdülvehhab el-Verrak'm söyle dedigini rivayet etmistir:

"Ne cahiliyet döneminde ne de Islâmiyet döneminde Imam Ahmed b. Hanbel'in cenazesine katilan cemaat kadar büyük bir cemaatin herhangi bir kimsenin cenazesine katildigini duymadik."

Abdurrahman b. Ebi Hatim, Imam Ahmed b. Hanbel'in komsusu Verkanî'nin söyle dedigini rivayet etmistir:

«Imani Ahmed'in vefat ettigi günde Yahudi, Hristiyan ve Mecusi-lerden 20.000 kisi Müslüman oldu." Baska nüshalarda anlatildigina göre o gün, 10.000 kisi Müslüman olmustur.» Dogrusunu Allah bilir.

Darekutnî, Imam Ahmed'in oğlu Abdullah'in söyle dedigini rivayet etmistir:

«Babamin söyle dedigini isittim: "Bid'at ehli kimselere deyin ki: Geçip gittiği esnada bizimle sizin aranızda cenazeler vardır.»

Cenâb-i Allah, Imam Ahmed b. Hanbel'in bu konudaki sözünü tasdik etmistir. O kendi zamanında sünnetin imami idi. Onun muhaliflerinin basta geleni, dünya kadilarinin kadisi Ahmed b. Ebi Duad idi ki, onun cenazesine hiç kimse katilmamisti ve ona iltifat eden de olmamisti. Öldüğünde sultanin yakinlari disinda hiç kimse onun cenazesine katilmamisti.

Haris b. Esed el-Muhasibî de zahid ve takvali, ayni zamanda nefsinin bütün hareketlerinde ve bakislarinda hesaba çeken bir kimse oldugu halde cenaze namazina ancak üç dört kisi katilmisti. Bîr b. Gi-yas el-Merisî'nin cenaze namazini da gerçekten çok az kisi kilmisti. Bundan önce de bundan sonra da emir Allah'indir.

Beyhakî, sair Haccac b. Muhammed'in söyle dedigini rivayet etmistir:

"Imam Ahmed b. Hanbel'in cenaze namazim kilmadan önce Allah yolunda da olsa öldürülmeyi istemiyordum."

Imam Ahmed b. Hanbel'in defnedildiği gün, ilim ehlinden bir zatin söyle dedigi rivayet edilmistir:

"Bugün bes kisinin altincisi defnedildi, o bes kisi sunlardir: "Ebu Bekir, Ömer, Osman, Ali ve Ömer b. Abdülaziz. Tabii ki Imam Ahmed bunlarin altincisi idi."

Imam Ahmed b. Hanbel vefat ederken yetmisyyedi yasini birkaç gün geçmisti. Bu birkaç gün, bir aydan daha azdi. Allah ona rahmet etsin. [8]

Imam Ahmed B. Hanbel Hakkında Görülen Rüyalar

Sahih hadiste söyle buyurulmustur:

"Peygamberlikten ancak müjdeleyici (rüyalar) kaldı." Baska bir rivayette ise söyle buyurulmustur; "Peygamberlikten ancak salih rüya kaldı, mü'min onu görür veya ona gösterilir." Beyhakî, Seleme b. Sebib'in söyle dedigini rivayet etmistir: «Ahmed b. Hanbel'in yanındaydik. O esnada eli bastonlu ihtiyar bir adam oraya gelip selam verdi ve oturdu. Sonra: "Hanginiz Ahmed b. Hanbel?" deyince adam su cevabi verdi: "400 fersahlik yoldan sana geldim. Rüyada Hızır'i gördüm, bana dedi ki: Ahmed b. Hanbel'e git, onu sor ve ona de ki: "Arsin sakini ve melekler, Aziz ve Celil olan Allah için nefsim iskencelere karsi sabirle mukavemet ettirdiginden ötürü senden razidirlar.»

Ebu Abdillan Muhammed b. Hüzeyme el-Iskenderanî dedi ki: «Ahmed b. Hanbel vefat edince çok kederlendim. Rüyada onu gördüm, salinarak yürüyordu. Kendisine: "Ey Abdullah'in babasi, bu ne biçim yürüyüs?" diye sordum. O da: "Cennet'te hizmetçilerin yürüyüsü böyle olur." diye cevap verdi. Kendisine: "Allah, sana nasıl muamele etti?" diye sordugumda su cevabi verdi: "Allah beni bagisladi, bana taç giydirdi. Bana altindan iki ayakkabi verdi ve dedi ki: "Ey Ahmed! Kur'ân'm benim kelimim oldugunu söylediğin için sana bu ikrami yaptim. Ey Ahmed, dünyada iken hep tekrarladiğin Süfyan-i Sevrî'-nin duasiyla bana dua et ve beni öyle çağir." Ben de dedim ki: "Ya Rab, hersey senin kudretin altindadir, sen herseye güç yetirebilirsin. Bütün hatalarimi bagisla. Öyle ki, bana hiçbir soru sormayasm." Ben böyle dedikten sonra yüce Allah söyle buyurdu: "Ey Ahmed! Iste Cennet., kalk ve oraya gir!" Ben de Cennet'e girdim. Orada Süfyan-i Sev-rî'nin iki yesil kanadiyla bir hurma agacindan bir baska hurma agacina, bir agaçtan baska bir agaca uçup kondugunu ve su ayeti okudugunu gördüm:

"Bize verdigi sözde duran ve bizi bu yere varis kilan Allah'a ham-dolsun. Cennet'te istedigimiz yerde oturabiliriz. Yararli is isleyenlerin ecri ne güzelmis!" (ez-Zümer, 74.)»

Ravi diyor ki: «Ben Imam Ahmed'e sordum: "Ya Bîsr-i Hafî'ye nasıl bir muamele uygulandı?" Imam Ahmed bana su cevabi verdi: "Ne mutlu ona, ne mutlu ona! Onun gibi baska biri var mi ki? Ben onu Aziz ve Celil olan Allah'in huzurunda biraktim. Önünde yemek sofrasi vardi. Yüce Allah ona yönelip bakiyor ve ona söyle diyordu: "Ey dünyada iken bir sey yemeyen adam, simdi ye. Ey dünyada iken bir sey içmeyen adam, simdi iç. Ey dünyada iken nimet yüzü göremeyen adam, simdi nimetlen."»

Ebu Muhammed b. Ebi Hatim, Muhammed b. Müslim b. Vare'nin söyle

dedigini rivayet etmistir:

«Ebu Zür'a vefat ettikten sonra onu rüyada gördüm ve ona su soruyu sordum: "Allah sana nasıl muamelede bulundu?" Dedi ki: "Allah buyurdu ki: "Sunu Abdullah'in babasının yanma, Abdullah'in babasının yanma, Abdullah'in babasının yanma katin. (Yani Imam Ma-lik'in, Imam Safî'nin ve Imam Ahmed b. Hanbel'in yanma katin.)."»

Ahmed b. Harrizad el-Antakî dedi ki: «Rüyada kiyametın koptugunu gördüm. Yüce Allah hüküm vermek için ortaya çıkmisti. Arsin alt tarafından bir münadi çıkıp.söyle sesleniyordu: "Abdullah'in babasim, Abdullah'in babasini, Abdullah'in babasini ve Abdullah'in babasini Cennet'e koyun." Yanibasimda duran bir melege: "Su Abdullahla-rin babasi kim?" diye sordum. O da söyle cevap verdi: "Imam Malik, Imam Sevrî, Imam Safî ve Imam Ahmed b. Hanbeldir."

Ebu Bekir b. Ebi Hayseme, Yahya b. Eyyüb el-Makdisî'nin söyle dedigini rivayet etmistir:

«Rasûlullah (s.a.v.)'i rüyada gördüm. Uyuyordu. Üzerine bir örtü örtülmüştü. Ahmed b. Hanbel ile Yahya b. Maîn de üzerine gelen sinekleri kovuyorlar ve onu koruyorlardı.»

Önceki sayfalarda Kadi Ahmed b. Ebi Duad'm biyografisinden bahsederken Yahya el-Cela'm söyle bir rüya gördüğünü nakletmistik:

Ahmed b. Hanbel, Büyük Camii'nin bir tarafında bir ders halkasında bulunuyor, Kadi Ahmed b. Ebi Duad ise baska bir ders halkasında bulunuyormus. Rasûlullah (s.a.v.) da bu iki ders halkasi arasında bir yerde durup Ahmed b. Ebi Duad'm ders halkasini göstererek; "Kafirler onlari inkar ederlerse." (el-En'âm, 89.) ayet-i kerimesini; Imam Ahmed b. Hanbel'in ve arkadaslarinin bulundugu ders halkasini göstererek ise ayet-i kerimenin geri kalan kismini okumustu: "Inkar etmeyecek bir milleti onlara vekil kilariz.""[9]

Hicretin İkiyüzkirkikinci Senesi

Bu senede ülkenin bir kisim yerlerinde korkunç depremler meydana geldi. Bunlardan biri de Komes sehrindeki depremdi ki, bu yüzden orada birçok ev yıkildi. Komesliler'den 45.096 kisi öldü. Yine Yemen, Horasan, Fars, Sam ve diger beldelerde de korkunç depremler meydana geldi.

Bu senede Bizanslılar Cezire'ye hücum ettiler. Birçok mallari yagmaladilar. Çoluk çocuk demeden 10.000 kadar insani esir aldilar. "Dogrusu, bizler Allah'a aidiz ve ona dönücüleriz."

Bu senede Mekke valisi Abdüssamed b. Musa b. Imam Ibrahim b. Muhammed b. Ali, insanlara haccettirdi.

Bu senede Mansur tarafından Medine'ye kadi olarak tayin edilen Hasan b. Ali b. Ca'd ve diger bazi meshur sahsiyetler vefat ettiler. Vefat edenler arasinda Ebu Hassan ez-Ziyadî de vardi. [10]

Ebu Hassan El-Ziyadî

Bagdat'in dogu yakasinin kadisiydi. Asil adi Hasan b. Osman b. Hammad b. Hassan b. Abdurrahman b. Yezid el-Bagdadî idi. Velid b. Müslim, Veki' b. Cerrah, Vakidî ve diger bazi üstadlardan ders aldi. Ebu Bekir b. Ebi'd-Dünya, Ali b. Abdullah el-Ferganî ve birçok kimse de kendisinden ders aldi. Ali b. Abdullah el-Ferganî, "Tifil" adıyla bilinen hadis hafizi idi.

Ibn Asakir, Ebu Hassan ez-Ziyadî'nin biyografisini "Tarih"inde anlatmis ve söyle demistir: "Ebu Hassan ez-Ziyadî, Ziyad b. Ebihi'nin sülalesinden degildir, ancak Ebu Hassan'in dedelerinden biri, Ziyad'a ait bir cariye ile evlendigi için kendisine Ziyadî denildi."

İbn Asakir böyle dedikten sonra onun Cabir (r.a.)'den senediyle birlikte rivayet ettigi su hadisi nakletmistir: "Helal açıktir, haram da açıktir."

Hatib Bagdadî'nin Ebu Hassan ez-Ziyadî hakkında söyle dedigi rivayet edilmistir: ,

"Faziletli âlimlerdendi, marifet ehli kimselerdendi, sika ve güvenilir bir ravi idi. Mütevekkil'in halifeligi zamaninda Bagdat'in dogu yakasinin kadiligini yapti. Geçmiş seneleri anlatan bir tarihi vardi. Çok sayida hadis rivayet etmistir."

Baskalarinin anlattigina göre de Ebu Hassan, salih ve dindar bir kimse olup kitapla amel ederdi. Tarih hakkında güzel bilgisi vardi. Kendisi de güzel bir tarih yazmisti. Alicenâb ve faziletli bir insandi. Ibn Asakir, onun hakkında çok güzel seyler nakletmistir. Mesela, arkadaslarindan biri bir bayram günü Ebu Hassan'a gelip mali sikintiya düstüğünü anlatmisti. Ebu Hassan'in da yaninda sadece 100 dinar vardi. O da bu parayi içinde bulunduгу keseyle birlikte arkadasina verdi. Arkadasi parayi alip gittikten sonra, ikisinin müsterek dostu olan bir baskasi, parayi alan adama gidip mali sikintida bulunduğunu söylemiş ve adam, Ebu Hassan ez-Ziyadî'den almış olduğu 100 dinari, kesesiyle birlikte ona vermisti. Öte yandan Ebu Hassan ez-Ziyadî bu ikinci sahsa haber salarak -ama durumdan hiç haberi olmaksizin- mali sikintiya düstüğünü söylemiş ve bir miktar ödünç para istemisti. O da birinci adamdan aldığı 100 dinari ayni kesesiyle birlikte Ebu Hassan'a göndermisti. Ebu Hassan ez-Ziyadî, bu parayi ve keseyi görünce hayret etmiş ve kalkip parayi gönderen adama gidip durumun içyüzünü sorup öğrenmisti. Adam meseleyi olduğu gibi anlatınca üç arkadas bir araya gelerek o 100 dinari paylasmislardi. Allah onlara rahmet etsin ve mertliklerinin hayirli karsiligini kendilerine versin.

Ayrıca, imam Malik'ten "Muvatta" adlı eseri rivayet edenlerden biri olan Ebu Mus'ab ez-Zührî, meşhur kurrâlardan Abdullah b. Zek-van, Muhammed b. Eslem et-Tusî, Muhammed b. Rumh, cerh ve tadil âlimlerinden Muhammed b. Abdullah b. Ammar el-Musilî ve Kadi Yahya b. Ekseni gibi meşhur şahsiyetler de bu senede vefat ettiler. [11]

-
- [1] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/542-545.
[2] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/545-548.
[3] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/548-553.
[4] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/553-556.
[5] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/556-561.
[6] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/561-563.
[7] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/563-569.
[8] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/569-572.
[9] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/572-574.
[10] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/574.
[11] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 10/574-575.

Hicretin İkiyüzkirküçüncü Senesi	2
Ibrahim B. Abbas.	2
Hicretin İkiyüzkirkdördüncü Senesi	3
Hicretin İkiyüzkirkbesinci Senesi	3
Ibn Ravendi	4
Zünnun El-Misrî	5
Hicretin İkiyüzkirkaltıncı Senesi	5
Dabûl B. Alî	5
Ahmed B. Ebî'l-Havarî	6
Hicretin İkiyüzkirkyedinci Senesi	8
Mütevekkil Alallah'ın Biyografisi	8
Muhammed El-Muntasir B. Mütevekkil'in Halifeligi	11
Nahivci Ebu Osman El-Mazîni	11
Hicretin İkiyüzkirksekizinci Senesi	12
Müstain Billah'ın Halifeligi	14
Hicretin İkiyüzkirkdokuzuncu Senesi	15
Ali B. El-Cehm..	16
Hicretin İkiyüzellinci Senesi	17
Hicretin İkiyüzellibirinci Senesi	19
Hicretin İkiyüzellilikinci Senesi Müstain'den Sonra Mütevekkil Alallah'ın Oğlu Mutez Billahtn Hilafete Geçmesi	23
Müstain'in Öldürülmesi	24
Hicretin İkiyüzellüçüncü Senesi	25
Sirri Es-Sakatî	26
Hicretin İki Yüzelî Dördüncü Senesi	29
Ebü'l-Hasan Ali El-Hadi	29
Hicretin İkiyüzellibesinci Senesi	30
Halife Mutez'in Ölümü.	30
Mühtedi Billahtn Hilafeti	32
Ehl-i Beyt'ten Oldugunu İddia Eden Baska Bir Haricinin Basra'da İsyan Etmesi	33
Hicretin İkiyüzellibesinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler.	35
Mutezile'den Kelamci Cahiz.	35
Muhammed B. Kerram..	35
Hicretin İkiyüzellialtıncı Senesi	36
Mühtedi Billah'ın Hal' Edilmesi Ve Mutemid Ahmed B. Mütevekkilin Hilafete Geçisi	37
Mutemid Alallah'ın Halifeligi	40

Hicretin İkiyüzkirküçüncü Senesi

Bu senenin zilkade ayında, halife Mütevekkil Alallah, ikamet etmek üzere Irak'tan Sam'a gitti. Sam'da iken kurban bayramı vakti oldu. Iraklılar,

halifenin kendi aralarından ikip gitmesine çok zldler.

Bununla ilgili olarak Yezid b. Muhammed el-Mhelleb, söyle bir siir söylemistir:

"yle saniyorum ki Sam sehri Irak'a karsi yürek sogutup sevindi, halifenin Irak'tan ayrilip Sam'a gelisi nedeniyle.

Eger halife Irak'i ve sakinlerini terkederse, iste o zaman güzel ve zarif Irak, bosanmis kadin gibi olur, belaya ugrar."

Bu senede daha önceki senenin hac emiri ve ayni zamanda Mekke valisi olan zat insanlara haccettirdi.

Ibn Cerir'in de dedigi gibi bu senede vefat eden meshur sahsiyetler arasinda Ibrahim b. Abbas da vardir. [1]

Ibrahim B. Abbas

Bu zat, köy divanlarinin mütevellisi idi.

Asil adi söyledir: Ibrahim b. Abbas b. Muhammed b. Sol es-Sol. Sair ve katipti. Muhammed b. Yahya es-Sol'nin amcasiydi. Dedesi Sol Bekir, Gürcan meliki idi. Aslen oralidir. Sonradan Mecusi olmustu. Daha sonra da Yezid b. Mühelleb b. Ebi Sfra vasitasiyla Müslüman oldu.

Ibrahim b. Abbas'm bir siir divani vardir. bn Hallikan bunu söylemis və bu divanindan bazi siirleri güzel bulup seçmistir:

"Nice musibetler var k, yigit adam o musibetler karsisinda sikintiya dser. Oysa Allah katinda o sikintilar için kurtulus vardir.

Sikildika sikilir, halkalari daraldika da genisler. Ben o sikintilarin genislige ailacagini hiç sanmazdim."

Sen benim gözlerimin siyahi idin, bakan kisi sana agladi.

Senden sonra dileyen ölsün, ama ben senin için tedbirli davranip herseyden sakiniyordum."

Ibrahim'in güzel siirlerinden biri de vezir Mutasini Muhammed b. Abdülmelik b. Zeyyad'a yazdigi su siiridir:

"Sen benim bu zamana göre kardesim oldun. Zaman benden yüz çevirince sen de bana karsi düsman oldun, savasmaya basladin.

Daha önce zamani sana karsi yeri-yordum. Ama simdi seni zamana karsi yeri-yorum.

Daha önce seni musibetler zamaninda siginilacak biri olarak görüyordum.

Iste simdi senden aman dilemeye basladim."

"Yasantinin huzur içinde ve dingin olmasi, aileye ve vatana nefsimi

meylettirmekten seni alikoymasin.

Indigin zaman her beldede ailene bedel baska bir aile, vatanina bedel baska bir vatan bulursun."

Ibrahim b. Abbas, bu senenin saban ayinin ortasinda Samarra'da vefat etti. Hassan b. Muhalled b. Cerrah, Halife Ibrahim b. Saban ve Hasim b. Feycur da bu senenin zilhicce ayinda vefat ettiler.

Ben derim ki: Ahmed b. Said er-Ribatî, sofilerin liderlerinden Haris b. Esed el-Muhasibî, Imam Safîi'nin arkadaslarindan Harmele b. Yahya et-Tecibî, Abdullah b. Muaviye el-Cumahî, Muhammed b. Ömer el-Adenî, Harun b. Abdullah el-Hammanî ve Hennad b. Sirrî de bu senede vefat ettiler. [2]

Hicretin İkiyüzkirkdördüncü Senesi

Halife Mütevekkil bu senenin safer ayinda halifelik debdebesi ile Dimisk sehrine girdi. Bu, görülecek bir gündü. Dimisk'ta ikamete niyetlenmisti. Hükümdarlik divanlarinin oraya tasinmasini, orada saraylar yapılmasini emretti. Kendisi için Dariya yolunda bir saray yapıldi. Orada bir müddet ikamet etti. Fakat daha sonra soguk ve rutubetli oldugu için bu ülkenin havasini begenmedi. Suyunun Irak suyuna, havasinin Irak havasina nisbetle agir oldugunu hissetti. Yazın zevalden sonra rüzgarların çıktigini, sonra gittikçe siddetlenip havanın tozlandigini ve gecenin üçte birine kadar bunun devam ettigini gördü. Orada pirelerin de çok oldugunu farkettil. Kis mevsiminde çok miktarda yagmur ve sasirtici derecede kar yagdigini gördü. Maiyetinin kalabalik olusu sebebiyle fiyatlar yükseldi; yagmur ve karin çoklugundan ötürü üreticiler ürünlerini pazara getiremez oldular. Bu durumlardan dolayi halife çok sikildi. Sonra Büyük Boga'yi Bizans'a gazaya gönderdi. Dimisk'ta iki ay on gün müddetle ikamet edisinin ardından, sene sonunda Samarra'ya döndü. Bagdatlılar buna çok sevindiler.

Bu senede, Rasûlullah (a.a.v.)'in önünde tasinmakta olan mizrak

getirilip halife Mütevekkile sunuldu. O da buna çok sevindi. Bu mizrak, bayramlarda ve önemli günlerde Rasûlullah (s.a.v.)'m önünde tutulup götürülürdü. Daha önce bu mizrak, Necasi'nin idi. O, bunu Zü-beyr b. Avvam'a hediye etmist. Zübeyr de Rasûlullah (s.a.v.)'a hibe etmist. Halife Mütevekkil, muhafiz kuvvetleri komutanina emir vererek bu mizragin, Rasûlullah (s.a.v.)'m Önü sıra dikilip götürülüşü gibi kendisinin de önünde götürülmesini istedi.

Bu senede halife Mütevekkil, tabip Bahtiyasu'a gazablandı. Onu sürgün etti, malini müsadere etti.

Bu senede kendisinden daha önce bahsedilen Abdüssamed, insanlara haccettirdi.

Bu senede Müslümanların kurban bayramıyla Hristiyanların paskalyası ve Yahudilerin de fitir bayramı aynı güne rastladı. Bu da çok hayret verici bir durumdu.

Bu senede Ahmed b. Meni', İshak b. Musa el-Hutemî, Hamid b. Mes'ade, Abdülhamid b. Sinan, Ali b. Hicr, vezir Muhammed b. Abdülmelik ez-Zeyyad, "İslahu'l-Mantik" adlı eserin sahibi Yakup b. es-Sekkit gibi meşhur şahsiyetler vefat ettiler. [3]

Hicretin İkiyüzkirkbesinci Senesi

Bu senede halife Mütevekkil, Mahuze şehrinin insasını ve nehrinin kazılmasını emretti. Anlatıldığına göre, bu şehir ile orada Lü'lüe adıyla yapılan hilafet sarayının insasına 2.000.000 dinar sarfetmiştir.

Bu senede ülkenin çeşitli yerlerinde çok miktarda deprem görüldü. Mesela, Antakya'da meydana gelen depremden ötürü 1.500 ev yıkıldı. Antakya surlarındaki burçlardan doksan küsuru da yıkıldı. Çeşitli mintikalarından ürkütücü sesler duyuldu. İnsanlar hemen evlerinden çıkıp kaçtılar. Antakya yakınında Akra adıyla bilinen dağ parçalanıp denize gömüldü. Deniz suları kabardı. Pis kokulu ve siyah bir duman göklere yükseldi. Antakya'ya bir fersahlik mesafedeki nehrin suları kurudu. Nereye gittiği bilinemedi.

Ebu Cafer b. Cerir'in anlattığına göre, bu senede Tenis halkı da gürültülü sesler duymuşlar ve birçok insan ölmüştü.

Ayrıca bu senede Urfa, Rakka, Harran, Re'sü'l-Ayn, Humus, Di-mişik, Tarsus, Masisa, Adana ve Sam sahillerinde de depremler meydana gelmişti. Lazkiye şehri de sarsılmış, oradaki evlerin tümü sakinlerinin üzerine çökmüştü. Orada çok az sayıda insan kalmıştı. Cebele mintikası da ahalisiyle birlikte yere göçmüştü.

Bu senede Mekke'deki Misas pınarının suyu kurumuş; öyle ki, Mekke'de bir kirba suyun fiyatı seksen dirheme kadar yükselmisti. Sonra halife Mütevekkil oraya bol miktarda para göndererek pınarı kazdırmış ve su çıkarmıştı.

Bu senede İshak b. Ebi İsrail, kadi Süvvar b. Abdullah ve Hilal er-Razî gibi meşhur şahsiyetler vefat ettiler.

Bu senede Necah b. Seleme vefat etti. Bu zat, tevki divanının reisliğini yapmaktaydı. Bu divan, vali ve diğer görevlilerin hesaplarına bakardı. Necah, Mütevekkil'in yanında yükselip itibar sahibi olmuştü. Fakat sonradan bir işe bulamamış ve bu nedenle Mütevekkil onun mallarını, mülklerini müsadere etti. İbn Cerir, bunun hikayesini uzun uzadıya anlatmaktadır.

Bu senede Ahmed b. Abde ed-Dabbî, Mekke kurrası Ebü'l-Hays el-Kavvas, Ahmed b. Nasr el-Nisaburî, İshak b. Ebi İsrail, İsmail b. Musa b. bintü's-

Süddî, Zünnun el-Misrî, Abdurrahman b. Ibrahim Duhaym, Muhammed b. Rafi', Hisam b, Ammar ve Ebu Tûrab en-Nahsebî gibi meshur sahsiyetler de vefat ettiler. [4]

Ibn Ravendi

Zindik bir kimseydi. Asil adi, Ahmed b. Yahya b. Ishak Ebü'l-Hü-seyin b. Ravendi idi. Ravend, Kasan beldesine bagli bir köyün adidir. Ibn Ravendi, daha sonra Bagdat'a geldi ve orada yetisti. Bagdat'ta zindikliga dair kitaplar tasnif ederdi. Fazilet ve üstünlüğü vardı, ama bu faziletini kendisine dünya ve ahirette fayda vermeyecek, bilakis zarar verecek yollarda kullandı.

Hicretin 298. senesi olaylarından bahsederken Ibn Cevzî'nin anlattigina bakarak bu kisinin biyografisini uzun uzadiya anlattik. Ama burada da bundan söz ettik. Çünkü Ibn Hallikan, bunun bu senede vefat ettigini söylemistir. O, bu kisinin hakkındaki bilgileri karistirmis, bunu bir tenkide tabi tutmamis, bilakis Övüp söyle demistir:

«Bu, Ebü'l-Hasan Ahmed b, Ishak er-Ravendî'dir. Meshur âlimdir. Ilmi kelama dair makalesi vardır. Kendi çağındaki faziletli insanlardan biriydi. 114 kadar eseri vardır. Bunlardan biri Mutezilîleri yeren "Fadihatu'l-Mutezile"dir. "Kitabü't-Taç, Kitabuz-Zümrüde, Kita-bü'l-Kaseb" ve diger eserleri de vardır. Kalam âlimlerinden bir topluluga yaptigi konusmalar ve güzel sözleri vardır. Kelamcilarin kendisinden naklettiklerine göre, kendi sahsina münhasir bir kalam mezhebi vardır.

Ibn Ravendi, hicretin 245. senesinde Malik b. Tavk el-Taglibî'nin evinde vefat etti. Bagdat'ta öldüğü de söylenir.»

Ben bu sözleri harfi harfine Ibn Hallikan'dan naklettim; ki, bunlar yanlistir. Ibn Cevzî, bunun hicretin 298. senesinde vefat ettigini söylemistir. Nitekim bunun uzun bir biyografisini ileride anlatacagiz. [5]

Zünnun El-Misrî

Asil adi, Sevban b. Ibrahim'dir. Sevban b. Feyz b. Ibrahim olduğu da söylenir. Künyesi Ebü'l-Feyz'dir. Misirlidir. Meshur mesayih'tendir. İbn Hallikan, onun biyografisini "el-Vefeyat" adli eserinde anlatmistir. Onun faziletlerine ve bazi durumlarına dair açıklamalarda bulunmus, bu senede vefat ettigini bildirmistir. Bundan bir sene sonra vefat ettigine dair bir rivayet de vardır. Hicretin 248. senesinde vefat etmis olduğuna dair zayıf bir rivayet daha vardır. Dogrusunu Allah bilir.

Kendisi, Imam Malik'ten "Muvatta"i rivayet edenler arasında sayilmaktadır. Ibn Yunus, "Tarihu Misir" adli eserinde bundan bahsetmistir. Babasi Nobeli idi. Ahmim halkından olduğu da söylenir. Hikmet sahibi, fesahatli bir

kisiydi.

Anlatildigina göre tevbe edisinin sebebi kendisine sorulduğunda şöyle demistir: "Bir gün; kör bir toygara kusunun yuvasından yere indigini, yerin yarılarak biri altın, diğeri gümüş iki kabin ortaya çıktığını, bu kaplardan birinde susam diğeri de su bulunduğunu ve o kusun susamı yeyip suyu içtiğini gördüm. Bu nedenle tevbe ettim."

Bir defasında onu halife Mütevekkil'e şikayet etmişlerdi. Mütevekkil de onu Misir'dan Irak'a çağırdı. Huzuruna getirtti. Yanma girdiginde Mütevekkil'e vaaz verdi. O kadar tesirli sözler söyledi ki, Mü-tevekkil'i ağılattı. Bunun üzerine halife Mütevekkil de ona ikramda bulunarak memleketine geri gönderdi. [6]

Hicretin İkîyüzkirkaltıncı Senesi

Bu senenin asura gününde halife Mütevekkil, Mahuza seherine girdi. Oradaki hilafet köşküne yerleşti. Önce kurraları çağırdı, sonra ses sanatçılarını çağırdı, bunlara bağışlarda bulundu, sonra kendilerini gönderdi. Bu, görülecek bir gündü.

Bu senenin safer ayında Müslüman esirlerle Bizanslı esirler için fidyeler ödendi. Esirler serbest bırakıldı. 4.000 kadar Müslüman esir, fidyeleri verilerek kurtarıldı.

^ Bu senenin saban ayında Bağdat'ta yirmibir gün süren şiddetli yağmurlar görüldü. Belh diyarına, içinde taze kan görülen yağmurlar

yağdı. Bu senede Muhammed b. Süleyman ez-Zenibî insanlara haccettirdi. Yine bu senede Muhammed b. Abdullah b. Tahir, ayanla birlikte haccetti ve hac işlerini yürüttü.

Bu senede Ahmed b. İbrahim ed-Devrakî, Hüseyin b. Ebi Hasan el-Mervezî, meshur kurralardan Ebu Amr ed-Durî ve Muhammed b. Musaffa el-Humusî gibi meshur şahsiyetler vefat ettiler. [7]

Dabül B. Alî

Dabül b. Ali b. Rezin b. Süleyman el-Huzaî. Huzaahların azatlısı idi. Ciddiyetsiz ifadeler içeren, ama belagatli ve mübalagali methiyeler yazan, hicivde daha çok sert ifadeler kullanan bir şairdi.

Bir gün, cimri bir kişi olarak tanınan katip Sehl b. Harun'un yanma gitmişti. Sehl, adamlarına öğle yemeginin getirilmesini emretti. Bir tabakta bir horoz getirdiler. Fakat horoz çok sertti. Çok şiddetli bastırıldığı takdirde ancak bıçak onu kesebiliyordu. Ete dis geçmiyordu. Önüne koyduklarında horozun bası yoktu.

Sehl, aşçıya kızarak şöyle dedi:

- Sen ne yaptin, bunun basi nerede?
- Yemeyecegini sandigim için attim.
- Yaziklar olsun sana! Ben bunun ayaklarini atanlara kiziyorum, basini atana nasil kizmayacagim! Basinda dört duyu organi vardır. Basindaki dili ile öter. Gözlerinin güzelliğine bak hele! Onlarla ilgili darbimeseller vardır. İbige ile uğur elde edilir. Onun kemigi diğer kemiklerden daha hostur. Eger sen yememissen getir buraya.
- Nerede oldugunu bilmiyorum.
- Ben biliyorum, horozun basi senin kanundadır. Allah seni kahretsin!

Bu manzarayı gören Dabül, katip Sehl b. Harun'u birkaç beyitle hicvetmiş ve bu hicviyesinde onun cimriligini anlatmıştır. [8]

Ahmed B. Ebi'l-Havarî

Ahmed b. Ebi'l-Havarî, Abdullah b. Meymun b. Ayyas b. Haris Ebü'l-Hasan et-Taglibi el-Gatafanî. Meshur zahid âlimlerden, namli âbidlerden ve iyiligi sükranla karsilanan salih halli kimselerdendi. Açıkça görülen kerametleri vardı.

Aslen Kûfeliydi. Sam'a gelip yerleştı. Ebu Süleyman ed-Dara-nî'-den ders alarak icazet aldı. Hadisleri, Süfyan b. Uyeyne, Veki' ve Ebu Usame ile diğer bazı kimselerden rivayet etti. Ebu Davud, İbn Mace, Ebu Hatim, Ebu Zür'a ed-Dimiskî, Ebu Zür'a er-Razî ve diğer birçok kimseler de kendisinden rivayetlerde bulundular.

Ebu Hatim, ondan bahsetmiş ve onu övmüştür. Yahya b. Maîn onun hakkında söyle demistir: "Öyle sanıyorum ki, Cenâb-i Allah, onun yüzü suyu hürmetine Samlilara yağmur yagdiriyor."

Cüneyd b. Muhammed de onun için söyle demistir: "O, Samliların feslegeni idi."

İbn Asakir'in rivayetine göre Ahmed b. Ebi'l-Havarî, Ebu Süleyman ed-Daranî'ye söz vererek ona asla muhalefet etmeyecegini ve onu kizdirmayacagini söylemişti. Bir gün geldiginde Ebu Süleyman'in insanlara hadis okudugunu görmüş ve ona: "Ey efendim, iste tandiri yaktilar, ne emredersin?" diye sormuş, Ebu Süleyman insanlarla mesgul olduğu için ona cevap vermemiş, Ahmed bu sorusunu ikinci kez tekrarlamış; cevap alamayınca üçüncü kez tekrarladiginde Ebu Süleyman ona: "Git tandirda otur!" demis, sonra Ebu Süleyman hadis okumaya devam ederek insanlarla mesgul olmuştı. Bir süre sonra ne dediginin farkına varmış ve yaninda bulunanlara söyle demisti: "Ben demin Ahmed'e "git ve tandirda otur." dedim. Korkarim ki, gidip öyle yapmistir. Haydi oraya gidelim." Böyle

dedikten sonra kalkip yanındaki adamlarla birlikte tandirin yanma gitmis. Ahmed'in tandirda oturmakta oldugunu ve vücudunun bir tek kilinin dahi yanmadigini

görmüsler.

Baska bir rivayette anlatildigina göre, Ahmed b. Ebi'l-Havarî'nin bir gün bir çocuğu dogmus, ama çocuğa yedirecek ve giydirecek bir şeyi yoktu. Hizmetçisine: "Git de bizim için biraz un ödünç al ve getir." demis. O esnada adamin biri 200 dirhem para getirerek Ahmed'in önüne bırakmis. Tam bu sırada bir baskasi gelip: "Ey Ahmed, bu gece benim bir çocuğum dünyaya geldi, ama hiç param yok." demisti. Ahmed gözlerini semaya dikip: "Ey Rabbim, ey Mevlam, bu kadar da acele olur mu?" demis ve o adama: "Su dirhemleri al da git." demis ve dirhemlerin hepsini o adama vermis, kendisine bir dirhem dahi bırakmamisti. Ailesi için unu ödünç almisti.

Hizmetçisinin rivayetine göre Ahmed b. Ebi'l-Havarî, cihad için serhadde gitmis, onun gidisinden sonra günün erken saatinden zeval vaktine kadar hediyeler pespese evine gelmisti. Sonra o gelen hediyeleri gurup vaktine kadar insanlara dagitmis, sonra da söyle demisti: iste böyle ol. Allah'in gönderdiklerini reddetme, ama kendine de bir Sey saklama!"

Me'mun'un zamaninda Kur'ân'in mahluk oldugunu söylemeleri *Çm Sam'da insanlar imtihana tabi tutulduklarinda Ahmed b. Ebi'l-Havarî, Hisam b. Ammar, Süleyman b. Abdurrahman ve Abdullah b. ^ekvan da, ifadeleri alınmak üzere vilayete çağrilmislardi. Ahmed b. ^Dil-Havarî disindaki herkes Kur'ân'in mahluk oldugunu kabul etmisti. Ahmed kabul etmedigi için tas ocagina hapsedilmis, sonra

ölümle tehdit edilmisti. O da tevriye sanatini kullanarak onlari aldatip cevap vermisti. Bundan sonra serbest bırakilmisti. Allah ona rahmet etsin.

Bir gece, sinirda nöbet tutarken, "Allah'im! Ancak sana kulluk eder ve yalnız senden yardım dileriz." mealindeki ayeti sabaha dek tekrarlamisti. Kitaplarinin tümünü denize atmış ve söyle demisti:

"Ey kitaplarım, sizler Allah'i ve ona giden yolu bulmam için bana güzel birer delil idiniz. Ama aranilani (medlulü) bulduktan sonra delil ile mesgul olmak o zaman aranilana ulasmayı engeller."

Ahmed'in su güzel sözleri de vardır:

«Allah'i bulmak için Allah'tan baska delil yoktur.

İlim, hizmet âdabını öğrenmek için tahsil edilir.

Dünyayı tanıyan kisi dünyada zahid olur. Ahireti tanıyan kisi de ahirete ragbet eder. Allah'i tanıyan kisi de onun hosnutluk ve rızasını tercih eder.

Dünyaya irade ve sevgi ile bakan kimsenin kalbindeki zühd ve yakın nurunu Cenâb-i Allah çıkarıp atar.»

Ahmed b. Ebi'l-Havarî diyor ki: «Bu yola erismemin ilk zamanında Ebu Süleyman ed-Daranî'ye dedim ki:

- Bana bazı tavsiyelerde bulun.

- Sen mi tavsiye istiyorsun?

- Evet, inşaallah.

- Bütün istekleri hususunda nefisine muhalefet et. Çünkü nefis, kötülükleri emredicidir. Müslüman kardeşlerini horlamaktan uzak dur. Allah'ın taatini kendin için bir örtü yap. Ondakorkmayi da kendine prensip edin. Ona karsi ihlasli olmayi azim edin. Dogruluk, güzel birseydir. Benden su tek cümleyi al, sakın bu cümleden ayrılma ve gafil kalma: "Bütün vakitlerinde, hallerinde ve fiillerinde Allah'tan utanan kimseyi, Allah, kendi veli kullarının makamına yükseltir."

Ben bu kelimeleri bütün vakitlerde hatırlar, tekrarlar ve gereğini yapmasını da nefsimden talep ederdim.»

Sahih rivayete göre Ahmed b. Ebi'l-Havarî bu senede vefat etmiştir. Hicretin 230. senesinde vefat ettiğine dair bir rivayet bulunduğugibi, baska bir senede vefat ettiğine dair zayıf bir rivayet daha vardır. Doğrusunu Allah bilir. [9]

Hicretin İkiyüzkirkyedinci Senesi

Bu senenin sevval ayında halife Mütevekkil Alallah, oğlu ve veliahdi olan Abdullah el-Mutez'e, cuma günü halka hutbe irad etmesini emretti. O da tesirli ve muazzam bir hutbe irad etti. Muntasir, bundan olumsuz yönde etkilendi, babasına ve kardeşine öfkelenildi. Bunu duyan babası da onu huzura alıp hakaret etti. Basına ve yüzüne darbeler vurulmasını emretti. Kardeşi Mutez'den sonraki dönem için olan veliahdlikten da onu azlettigini açıkça ilan etti. Bunun üzerine Muntasir'in öfkesi öncekine nispetle daha da siddetlendi.

Ramazan bayramı günü gelince Mütevekkil Alallah, insanlara hutbe irad etti. Hastalığından ötürü vücudunda zafiyet vardı. Sonra saraydan dört mil ötede kendisi için hazırlanan çadırına gitti ve oraya yerleşti. Bayramın üçüncü gününde gece sohbeti ve içki meclisi için âdeti üzere nedimlerini huzuruna davet etti. Bundan sonra oğlu Muntasir ile bir grup komutan ona suikast yaptılar. Sevval ayının dördünde çarsamba gecesi çadırına girdiğinde oğlu Muntasir, babasını öldürdü. Bir rivayete göre ise, onu bu senenin saban ayında öldürmüşlerdir. Deri postu üstünde iken hep birden üzerine saldırarak kılıç darbeleriyle onu öldürmüşler, sonra da yerine oğlu

Muntasir'i halifelige nasbetmislerdi. [10]

Mütevekkil Alallah'ın Biyografisi

Mütevekkil Alallah'ın asil adı, Cafer b. Mutasini b. Resid b. Mu-hammed el-Mehdi b. Mansur el-Abbasi'dir. Mütevekkilin annesi, Sü-ca adındaki bir cariye olup akıl ve ızan bakımından kadınların en yüksek derecelisi idi.

Mütevekkil Alallah, hicretin 207. senesinde Femüssulh'ta doğdu. Kardeşi Vasik'tan sonra hicretin 232. senesinin zilhicce ayının bitimine altı gün kala çarsamba günü halifeligine bey'at edildi.

Hatib Bağdadî, onun tariki ile Abdullah'tan rivayet etti ki; Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmıştır:

"Merhametten yoksun olan hayirdan da yoksun olur."

Sonra Mütevekkil su siiri de okudu:

"Yumusak huyluluk ve merhamet ugurdur. Ağırbaşlılık mutluluktur. Sen yumusak huylulukta ve merhamette devam et, basariya ulaşırsın.

Rivayetsiz akılda da hayir yoktur. Süphe, gevsekliktir. Eger serbestlik ve rahatı istiyorsan bu böyledir."

Ibn Asakir, "Tarih'mde dedi ki: "Mütevekkil Alallah, babası Mu-tasim'dan ve Kadi Yahya b. Eksem'den hadis rivayet etmiştir. Kendisinden de Sair Ali b. Cehm ve Hisani b. Ammar ed-Dimiskî hadis rivayet etmişlerdir! Halifeligi zamanında Mütevekkil Sam'a gelmiş ve Hanya'da bir saray inşa ettirmiştir.

Günün birinde Mütevekkil, adamin birine şöyle demisti:

"Kendisine itaat etmeleri için halifeler halka gazaplamrlar. Ben ise, beni sevmeleri ve bana itaat etmeleri için halka yumusak davraniyorum."

Ahmed b. Mervan el-Malikî, Ahmed b. Ali el-Basrî'nin şöyle dedigini rivayet etmiştir:

«Mütevekkil, Ahmed b. Mazil ile diğer âlimlere haber göndererek onları yanına davet etti, onları kendi sarayında topladı. Sonra hususi odasından çıkıp yanlarına gelince hepsi ayakta kalktılar. Ahmed b. Mazil ise kalkmadı. Bunun üzerine halife, yanında bulunan Ubeydullah'a: "Herhalde bu bize bey'at etmeyi uygun görmüyor, öyle değil mi?" diye sordu. Ubeydullah da: "Ey mü'minlerin emiri, öyle ama gözünde biraz zayıflık var. Belki de seni göremedi." deyince Ahmed b. Mazil şu cevabı verdi:

- Ey mü'minlerin emiri, benim gözümde zayıflık yoktur. Ben seni Allah'ın azabından kurtarmak istedim. Zira, Peygamber (s.a.v.) Efendimiz şöyle buyurmuşlardır:

"Adamların kendisine saygı için kıyam etmelerini isteyen kimse

Cehennem'deki yerini hazirlasin!"

Ahmed'in bu cevabi üzerine Mütevekkil, gelip yaninda oturdu.» Hatib Bagdadî'nin rivayetine göre sair Ali b. Cehm, halife Müte-vekkil'in huzuruna geldiginde Mütevekkil'in elinde iki tane inci vardi, bunlari evirip çeviriyordu. Sair Ali de su kasidesini okudu:

"Urve'nin kuyusuna ugradiginda onun suyundan çekip iç."

Mütevekkil de 100 dinar degerinde olan sag elindeki inciye ona verdi. Sonra sair Ali, su siirini okudu:

"Samarra'da bir emir var;

Denizler onun denizinden su alirlar.

Her olayda onun gazabindan korkulur ve onun yardimi umulur.

Sanki o Cennet ve Cehennem'dir.

Hükümdarlik onda ve onun ogullarinda olacaktir,

Geceler ve gündüzler devam ettigi sürece.

Her iki eli cömertlikte birbirinin kumasi gibidir.

Cömertlik hususunda ellerinden biri digerini kiskanir;

Sag eli ne verirse,

Sol eli de onu verir."

Bunun üzerine Mütevekkil, sol elindeki inciye de ona verdi. Ibn Asakir, Ali b. el-Cehmin söyle dedigini rivayet etmistir: «Mütevekkil'in gözdelerinden Fethiye, yanagina misk kokusuyla Mütevekkilin asil adi olan "Cafer" adim yazip huzuruna girmisti. Bunu gören Mütevekkil, biraz düşündükten sonra su siiri okumustu:

"Yanaginın üzerine misk kokusuyla Cafer adini yazan,

Misk kokusunu kalbime en tesirli sekilde yerlestirdi.

Sen misk kokusu ile yanaginın üzerine bir satir yazdin;

Ben de kalbimin üzerine birkaç satir yazdim.

Ey gizlilikte ümidi ve arzusu Cafer olan;

Allah, dislerinin arasindan sana Cafer suyunu içirsin.

Ey hükümdarin mülkiyetinde bulunan;

Sen ona gizli asikâr her zaman itaat edensin."

Sonra Mütevekkil, yanindaki araba emir verdi o da bu siiri besteleyip kendisine okudu.»

Fetih b. Hakan dedi ki: «Bir gün Mütevekkil'in yanina gittim. Basini önüne

egmis, düşünüyordu. Kendisine söyle dedim:

- Ey mü'minlerin emiri, neyin var, niçin düşüncelisin? Allah'a yemin ederim ki, dünyada senden daha rahat yasayan senden daha sakın kafalı olan biri yoktur.

- Nasıl yokmus! Geniş bir evi, salih bir zevcesi ve hazırda geçimligi bulunan, bizi tanımayan, kendisine eziyet vermedigimiz, bize ihtiyaci olmayan, kendisini horlamadigimiz bir kisi benden daha rahat bir yasanti içindedir.»

Mütevekkil, halki tarafından sevilen, sünnet âlimlerinin yardımına kosan bir kimseydi. Bazıları mürtedler tarafından öldürüldüğü için onu Ebu Bekir es-Siddik (r.a.)'a benzetmişlerdi. Çünkü o, hakka yardım eder ve dine dönünceye kadar insanları zorlardı. Emevilerin haksizliklerini telafi edip hak sahiplerine haklarını iade ettiği için de bazıları onu Ömer b. Abdülaziz'e benzetmişlerdi. O; sünneti ortaya koymus, bid'ati yok etmeye çalışmisti. Bid'atçıların ateşlerini söndürmüştü. Bid'atlar yayılıp meshur olduktan sonra onun zamanında geçersiz kılınmış ve yok edilmeye çalışılmışti. Allah ona rahmet etsin.

Vefatından sonra adamin biri onu rüyasında görmüştü. Nur içinde oturuyordu. Adam diyor ki:

«Kendisine söyle sordum:

- Sen Mütevekkil misin?

- Evet Mütevekkilim.

Rabbin sana nasıl muamele etti?

- Beni bağışladı.

- Ne sebeple bağışladı?

7- Azıcık ihya ettiğim sünnet nedeniyle beni bağışladı.»

imed b. Hanbelin oğlu Salih'ten rivayet olunduguna göre o, Mütevekkil'in vefat ettiği gecede adamin birinin semaya yükselerek söyle dedigini nakletmiş:

"Bir hükümdar, adil hükümdar olan Allah'ın yanına sevk edildi.

O hükümdar faziletli olup atfederek insanlara lutufta bulundu, zulm etmedi."

Amr b. Seyban el-Halebî dedi ki: Mütevekkil'in öldüğü gecede birinin söyle dedigini isittim:

"Ey cesetler diyarında gözleri uyuyan;

Gözyaslarını dök ey Amr b. Seyban.

Su pislikler grubunu görüyor musun ki onlar,
Hasimi sülalesinden gelen Feth b. Hakan'a neler yaptılar, görüyor musun?
Mazlum olarak Allah'ın huzuruna vardı, bütün sema halkı onun için üzüldü.
Ondan sonra üzerimize fitneler gelecek.
Bekleyin o fitneleri ki, görün nasıl fitnelerdir!
Cafer'e aglayın, halifenize aglayın.
Bütün insanlar ile cinler de onun için agladılar."

Sabah olunca gördüğüm bu rüyayı halka anlattım. Nitekim Mütevekkil'in ölüm haberi bize ulasti. O gecede öldüğü söylendi. Ondan bir ay sonra kendisini rüyada gördüm. Aziz ve Celü olan Allah'ın huzurunda duruyordu.

Kendisine sordum:

- Rabbin sana nasıl muamele etti?
- Beni bagisladi.
- Neden ötürü bagisladi?
- Azicik ihya ettigim sünnetten ötürü bagisladi.
- Simdi burada ne yapiyorsun?
- Oglum Muhammed'in buraya gelmesini bekliyorum ki, yumusak huylu, ulu ve yüce Allah'ın huzurunda onunla davalasayim!"

Önceki sayfalarda Mütevekkil'in nasıl öldürüldüğünü, ayrıca onun bu senenin, yani hicri 247. senenin sevval ayinin dördünde çarsamba gecesi Mütevekkiliye'de (Mahuza'da) öldürüldüğünü anlatmistik. Cenaze namazi çarsamba günü kilindi. Caferiye'ye defnedildi. Öldürüldüğünde kirk yasındaydi. Ondört sene on ay üç gün süreyle halifelik yaptı. Esmer tenli, güzel gözlü, nahif bedenli, hafif sakakli, boyu kisaya yakin bir kimseydi. Dogrusunu, noksanliklardan münezzeh olan yüce Allah daha iyi bilir. [11]

Muhammed El-Muntasir B. Mütevekkil'in Halifeliği

Önceki sayfalarda da anlatildigi gibi Muhammed el-Muntasir ve bir grub ümera, halife Mütevekkil'e suikast tertib ettiler. Babasi Mütevekkil öldürölünce geceleyin Muhammed el-Muntasir'in halifeligine bey'at edildi. Çarsamba sabahi yani sevval ayinin dördüncü gününde de halktan kendisinin halifeliği için bey'at alındı.

Muhammed el-Muntasir, kardesi Mutez'e haber gönderip huzuruna getirtti. Mutez de ona bey'at etti. Mutez, babasından sonraki dönemin veliahdi idi. Ama Muhammed el-Muntasir onu sikistirdi ve korkuttu. Bunun üzerine el-Mutez de ona halifelik selami verip bey'at etti. Muhammed el-Muntasir ondan bey'at alınca, ona ilk söylediği sey, babasının öldürölmesi isinde Feth

b. Hakan'i suçlamasi oldu. Feth'i de öldürdü. Sonra memleketin her tarafina, kendisine bey'at edilmesi için emir gönderdi.

Halifeliginin ikinci gününde Ebu Amre Ahmed b. Said'i, haksizliklarin halledilecegi mahkemenin (mezalim mahkemesinin) reisligine atadi. Sairin biri, bu konuda söyle dedi:

"Ey Islâm ülkesi, siz zayi oldunuz. Halkin mezalim mahkemesinin basina Ebu Amre tayin edildiginde; O bu ümmetin emin kisisi oldu. Oysa ona, bir deve kigi bile emanet edilemez!"

Muhammed el-Muntasir'a Mütevekkiliye'de bey'at edildi. Orada on gün kaldi. Sonra bütün komutanlari ve maiyetiyle birlikte Samar-ra'ya döndü.

Bu senenin zilhicce ayında Muhammed el-Muntasir, amcasi Ali b. Mutasini'i vali tayin ederek Samarra'dan Bagdat'a gönderdi.

Bu senede Muhammed b. Süleyman ez-Zeynebî, insanlara haccettirdi.

Bu senede Ibrahim b. Said el-Cevheri, Süfyan b. Veki' b. Cerrah ve Seleme b. Sebib gibi meshur sahsiyetler vefat ettiler. [12]

Nahivci Ebu Osman El-Mazinî

Asil adi, Bekr b. Muhammed b. Osman el-Basrî idi. Zamanindaki nahivciîlerin üstadi idi. Bu ilmi Ebu Ubeyde, Asmaî, Ebu Zeyd el-En-sârî ve diger âlimlerden öğrendi. Ebu 1-Abbas el-Müberred de bu ilmi ondan öğrendi ve kendisinden birçok rivayetlerde bulundu. Nahivle ilili olarak Mazinî'nin pek çok eserleri vardır.

Takva, zühd, mutemedlik ve güvenilir olmak bakımından fikhçi-lara benzerdi.

Müberred'in rivayetine göre zimmilerden biri, Ebu Osman'a yüz dinar verip bu para karsiliginda Sibeveyhî'nin kitabini kendisine o-kumasini istemisti. Ama Ebu Osman bunu kabul etmemisti. Bazilari bu parayi kabul etmeyisinden ötürü onu kinamislardi. Ama o söyle cevap vermisti: "Kitapta Allah'in bazi ayetleri bulundugundan Ötürü onu okuma karsiliginda ücret almayi kabul etmedim."

Bundan bir süre sonra cariyenin biri Vasik'in huzurunda su siiri okumustu:

"Ey zulümkar, sizin zulmünüze ugrayan bir adamdir. Selama merhaba ile karsilik vermek zulümdür."

Vasik'in huzurunda bulunan nahivciler, bu beytin irabinda çeşitli fikirler ileri sürdüler. Siirde geçen "recül" kelimesinin merfu veya mansub olacagini hususunda ihtilaf ettiler. Mansub ise hangi amille mansub edildigini sordular. Bunun isim mi yoksa baska bir sey mi oldugunu belirleyemediler. Siiri okuyan cariyeye ise, Mazin'in siiri kendisine bu sekilde ezberlettiginde

israr etti. Bunun üzerine halife Vasik, Ebu Osman el-Mazinî'ye haber gönderip yanına çağirtti.

Huzuruna vardığında Vasik ona şöyle sordu:

- Sen Mazinli misin?

- Evet.

- Temimlilerin Mazin'inden mi, Rebialîların Mazin'inden mi, yoksa Kayslîann Mazin'inden misin?

- Rebialîların Mazin'indenim."

Ebu Osman diyor ki: «Sonra halife Vasik, kendi lüğatımla benimle konuşmaya başladı. Bana: "Besmüke? (Senin adın ne?)" diye sordu. Rebiah Mazinliler, "be" harfini "mim"e, "mim" harfini de "be"ye çevirerek konusurlardı. Adım Bekir olduğuna göre bu isimdeki "be" harfini "mim"e çevirerek adimin "Mekr" olduğunu söylemekten hoslanmadım. Ona: "Adım Bekir'dir" diye cevap verdim. "Bekir" kelimesindeki "be" harfini "mim"e çevirmeden düzgün olarak telaffuz ettiğime sasti, ama ne demek istediğimi anlamisti. Bana şöyle sordu:

- Yukarıdaki siirde geçen "recül" kelimesi hangi amil ile nasb edilmistir?

-a, "Recül" kelimesi, masdar olan "musab" kelimesinin mamulüdür. Bu nedenle mansub olmustur.»

Orada bulunan Yezidî, Ebu Osman el-Mazinî'ye satasti, ama Ma-zinî onu maglup etti. Deliller ileri sürerek onu susturdu. Bunun üzerine halife Vasik ona 1.000 dinar verdi ve onu saygi ve hürmetle ailesine gönderdi. Yüce Allah, Sibeveyhî'nin Kur'ân ayetleri içeren kitabini 100 dinar karsiliginda zimmiye okumadigindan ötürü, 100 dinar verine ona 1.000 dinar verdi. Bire on kazanmis oldu.

Müberred, Ebu Osman'in söyle dedigini rivayet etmistir: «Bir adama Sibeveyhî'nin kitabim basindan sonuna kadar okuttum. Kitabın sonuna geldigimizde adam bana söyle dedi: "Ey üstad, Allah sana hayir ve mükafat versin. Bana gelince; vallahi ben bu kitaptan bir harf dahi anlamadim!"»

Ebu Osman, bu senede vefat etti. Fakat 248. senede vefat ettigine dair bir rivayet de vardır. [13]

Hicretin İkiyüzkirksekizinci Senesi

Muntasir, Vasif et-Türkî'yi Bizanslılarla savasmak üzere Anadolu'ya gönderdi. Bunun sebebi suydu: Bizans imparatoru Sam'a yönelmisti. Bunun için Muntasir, Vasifi hazirlamis; ona bol miktarda asker, teçhizat ve para vermisti. Ayrica Bizanslılarla savasi sona erdirdikten sonra sinirda dört yıl müddetle ikamet etmesini emretmisti. Irak valisi Muhammed b. Abdullah,

büyük bir kitap yazarak ona göndermisti ki, bu kitabinda insanlari savasa tesvik edip ragbetlendiren birçok ayetler vardi.

Bu senenin safer ayinin bitimine yedi gün kala cumartesi gecesi Muntasir, Abdullah el-Mutez ile Müeyyed Ibrahim'i veliahtlikten azletti. Kendilerini bu muameleye sahit tuttu. Halifelik yapmaktan aciz olduklarina dair ikrarlarini aldi. Müslümanlari kendilerine yapmis olduklari veliahdlik bey'atmdan sorumlu olmadiklarina dair ifade verdiler. Ama bundan önce Muntasir, kendilerini tehdit edip ölümle korkutmustu. Onlar çaresiz kaldiklari için bu ikrarda bulunmuslardi.

Muntasir'in amaci, bazi Türk komutanlari tavsiyesi üzerine oglu Abdülvehhab'i veliahdliga geçirmekti. Halkm, ayanin, kadilarin, komutanlari ve kabile reislerinin huzurunda oglunu veliahd tayin ettigine dair bir nutuk irad etti. Oglu Abdülvehhab'i veliahtliga tayin ettigini bildiren mektuplarini, halk öğrensin diye memleketin her tarafina gönderdi. Bu olayin minberler üzerinden halka duyurulmasini, ilan yerlerine yazilmasini emretti. Allah, isini basa çıkarir.

Halife Muntasir, veliahdligi kardeslerinin elinden alip kendi ogluna vermek istemisti ama, kader ona muhalefet etti ve onu yalanladi. Çünkü babasinin öldürölmesinden sonra kendisi ancak alti ay yasayabildi. Bu senenin safer ayinin sonlarina dogru bir hastaliga yakalandi ve sonunda öldü.

Muntasir, rüyasinda bir merdivene çıktigim, merdivenin yirmibe-Sinci basamagina vardigini görmüstü. Bu rüyasini bir yorumcuya an-

latmis, o da kendisine: "Yirmibes sene müddetle halifelik yapacaksin." demisti, ama ömrü bu senede sona erdi.

Adamin biri dedi ki: «Bir gün Muntasir'in huzuruna vardigimizda onun siddetle aglayip inledigini gördüm. Arkadaslarindan biri niçin agladigini sorunca söyle dedi: "Rüyada babam Mütevekkil'i gördüm. Bana söyle diyordu: "Yaziklar olsun sana ey Muhammed! Beni öldürdün. Bana zulmettin, hakkimi gasbettin. Halifeligi zorla elimden al-din. Allah'a yemin ederim ki, benden sonra çok az günler yasayacak, sonra Cehennem'e gideceksin!" Iste bu rüyayi gördükten sonra göz-yaslanmi tutamiyorum, rahat olamiyorum."

Insanlari kandirip onlari fitneye düşüren arkadaslarindan biri bu rüya sebebiyle ona dedi ki: "Bu bir rüyadir. Dogru da olabilir, yalan da olabilir. Kalk, içki sofrasina oturalim ki, hüçün ve kederin gitsin." Muntasir da içki sofrasi kurulmasini emretti. Sofra kuruldu, nedimler geldi, içki içmeye basladilar. Ama onun artik gücü ve sevki kirilmisti. Ölünceye kadar donuk ve sevsiz oldu, kendini bir türlü to-parlayamamisti.»

Ölümüne neden olan hastaligin ne olduğunu kesin olarak söyle-yemediler.

Kimi basinda bir hastalik peyda oldugunu, kulagina yag damlatildigini, bu yagin dimagina ulasmasi nedeniyle ölümünün ça-buklastigim söyledi. Kimi de midesinin sistigini, siskinligin kalbine de sirayet ettigini, bu nedenle vefat ettigini söyledi. Kimi bogazinda bir yara meydana geldigini, on gün süren bu hastaliktan sonra öldüğünü söylemistir. Kimi ise, hacamatçinin zehirli bir nesterle kanini aldigini ve bu nedenle ayni günde vefat ettigini söylemistir.

ibn Cerir dedi ki: «Arkadaslarimizdan birinin anlattigina göre o hacamatçi evine döndüğünde vücudunda ates meydana gelmis, talebelerinden birini yanina çağirarak vücudundan kan almasini emretmis. Talebesi de üstadinin makasini alarak onunla vücudundan kan almisti. Üstadi isin farkinda degildi. Allah hacamatçiye bu durumu unutturmustu, hatirlayamadi. Sonra Muntasir'dan kan alirken kullandigi zehirli nesterle kendisinden kan alindigini gördü. Ama artik is isten geçmis; zehir, vücuduna sirayet etmistir. Öürken bu suçunu itiraf etmistir, zaten kendisi de ayni gün ölmüstü.»

Ibn Cerir'in anlattigina göre halife Muntasir'in annesi ölüm hastaliginda yatmakta olan oglunun yanina gitmis ve: "Durumun nasil?" diye sormus, oğlu da: "Dünyam da ahiretim de gitti." demisti.

Anlatildigina göre Muntasir, hayattan ümidini kesip çevresinde ziyaretçilerin kendisini kusattiklarini görünce su siiri okumustu:

'Elde ettigim dünyaliga nefsim sevinmedi; Ama ben yüce Rabbin huzuruna gider oldum."

Halife Muntasir, hicretin 248. senesinin rebiyülahir ayinin bitimine bes gün kala pazar günü ikindi vakti yirmibes yasinda vefat etti Yirmialtinci seneden alti ay yasadigi da söylenir. Ama sadece alti ay halifelik yaptigi hususunda ihtilaf yoktur.

Ibn Cerir'in kendi arkadaslarindan birinden naklettigine göre halife Muntasir hilafete geçtiginde halk: "O, halifelikte alti aydan fazla kalmayacak." diyormus. Bu süre, babasini halifelik için öldüren kisinin halifelik süresi idi. Nitekim Sireveyh b. Kisra da hükümdar olmak için babasini öldürdükten sonra ancak alti ay hükümdarlik yapmis ve sonra da ölmüstü.

Muntasir, iri gözlü, burun kemeri yüksek, kısa boylu, heybetli ve güzel bedenli idi. Annesi Habesiye er-Rumiye'nin tavsiyesi üzerine o, Abbasilerden mezari belli olan ilk halife oldu.

Onun güzel sözlerinden biri sudur:

"Allah'a yemin ederim ki, batil yolda olan kisi asla yücelmez. Ay onun alnindan dogsa bile yükselemez. Hakli kisi de bütün dünya ona karsi birlesip cephe kursa bile asla alçalmaz ve zelil olmaz." [14]

Müstain Billah'in Halifeligi

Ebü'l-Abbas Ahmed b. Muhammed el-Mutasim. Muntasir'in vefat ettiği günde kendisinin halifeligine bey'at edildi. Bütün halk kendisine bey'atini sunduktan sonra Türklerden az sayıda kimselerden oluşan bir grup çıkıp: "Ya Mutez, ya Mansur!" demeye başladılar. Bunların etrafında bir grup halk toplandı. Ordunun büyük bir kısmı Müs-tain'den yana olup olaya müdahale etti. İki taraf birkaç gün süreyle şiddetlice savastılar. Sonra da her iki gruptan adamlar öldürüldü. Bağdat'ın birçok yerleri yağmalandı cidden çok ve yaygın fitneler cereyan etti. Sonra Müstain düzeni sağlayıp otoritesini kurdu. Bazı görevlileri azledip yerlerine yeni görevliler tayin etti. Bazı kimselerle münasebetlerine son verip bazı kimselerle deyen münasebetler kurdu. Emirler ve yasaklar verdi. Fakat bu hal birkaç gün sürdü. Uzun müddet devam etmedi.

Bu senenin cemaziyelahir ayında Büyük Boga öldü. Müstain Bil-lah, onun yerine oğlu Musa b. Boga'yi tayin etti. Büyük Boga'nın çok yararlı faaliyetleri, kıymetli eserleri, yüksek himmeti görülmüştü. Doguda ve batıda pespese gazalar yapmıştı. Kıymeti 10.000 dinari bulan esyaları ve emtiası miras kalmıştı. Kıymeti 3.000 dinari bulan on tane mücevher de bırakmıştı. Ayrıca halis altın ve gümüşle süslenmiş üç cübbesi vardı.

Bu senede Humuslular, valilerine karşı ayaklandılar ve saldırıya geçtiler. Onu Humus'tan sürdüler. Halife Müstain de Humusluların önde gelenlerinden yüz kişiyi yakaladı, sonra da şehrin surlarının yıkılmasını emretti.

Bu senede Muhammed b. Süleyman ez-Zeynebî, insanlara haccettirdi.

Bu senede Ahmed b. Salih, Hüseyin b. Ali el-Kerabisî, Abdülceb-bar b. Alâ, Abdülmelik b. Suayb, İsa b. Hamniad, Muhammed b. Hu-meyd er-Razî, Ebu Küreyb, Muhammed b. Yezid Ebu Hisam er-Rifaî gibi meşhur şahsiyetler vefat ettiler.

Muhammed b. Yezid'in dedesi Ebu Hisam'ın asıl adı Ebu Hatim Sehl b. Muhammed b. Osman b. Yezid el-Cüsernî'dir. Bu zat, nahivci ve lügatçi olup çok sayıda eseri vardı. Lügat ilminde parlak bir sima idi. Ebu Ubeyd ile Asmaî, onunla ilgilendiler. Fakat o, daha ziyade Ebu Zeyd el-Ensârî'den rivayetlerde bulunmuştur. Müberred, İbn Dü-reyd ve diğerleri de kendisinden ilim tahsil ettiler. Salih bir kimse olup çok sadaka verirdi. Kur'ân-i Kerim'i çok okurdu. Her gün bir dinar sadaka verir, her hafta bir hatim indirirdi. Çok şiirleri vardı. Şiirlerinden biri sudur:

"Onun güzel yüzünü açığa çıkardılar. Ona meftun olanları ayıplayıp kinadılar.

Eğer beni korumak isteselerdi onun güzel yüzünü örterlerdi."

Bu zat, bu senenin muharrem ayında vefat etmistir. Receb ayında vefat ettigine dair zayif bir rivayet de vardir. [15]

Hicretin İkiyüzkirkdokuzuncu Senesi

Bu senenin receb ayinin ortasinda cuma günü Müslümanlarla Rumlar Malatya yakninda karsi karsiya geldiler. Siddetli bir savasa tutustular. Bu savasta her iki taraftan da çok sayida insan öldürüldü. Müslümanların komutani Ömer b. Abdullah b. Akta, beraberinde 1.000 kadar Müslüman savaşıyla birlikte öldürüldü. Aynı şekilde islâm ordusundaki komutanlardan biri olan Ali b. Yahya el-Ermenî de öldürülmüştü. Innâ lillâh ve innâ ileyhi râciûn (Dogrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz.)

Bu iki komutan Islâm'a yardimci olanlarının en büyüklerinden idiler.

Bu senenin safer ayinin ilk gününde, Bagdat'ta büyük bir fitne koptu. Söyle ki: Halk, hilafet isine el koyan ve Mütevekkil'i öldüren; Muntasir'i, ondan sonra da Müstain'i pençelerine alan bir grup komutandan rahatsiz olmus, onlara karsi ayaklanmisti. Hapishaneye hücum ederek oradaki mahkumlari çıkarmislar, iki köprüden birine gizidip birini yikmislar, digerini de atese vermislerdi. Halkin tümünün ayaklanması için çağrida bulunmuslar, bu çağri neticesinde etraflarinda büyük bir kalabalik toplanmis ve gidip birçok yerleri yagmala-mislardi. Bu olaylar Bagdat'in dogu tarafinda cereyan etmistir. Sonra varlikli kimseler, Bagdatlilardan çok miktarda mal ve para toplayarak Müslümanlari öldüren düşmanlara karsi savasmlari için sinira gidecek askerlerin ihtiyaçlarını karsilama isine koyuldular. Cibali, Ahvas, Fars ve diger yerlerden insanlar, Rumlarla savasmak üzere sidip toplandilar. Çünkü halife ve askerleri Bizans'la savasmaya, Islâm düşmanlarını öldürmeye asla tesebbüs etmemislerdi. Hilafet tarafı zayıflamis, halife ve askerleri sarkici cariyeleri dinlemek ve eglenceye dalmakla mesgul olmuslardı. İste halk buna öfkelenmis ve yukarıda anlattığımız isyan hareketini baslatmisti.

Bu senenin rebiyülevvel ayinin bitimine dokuz gün kala Samarra halkı zindana hücum ederek oradaki hükümlüleri çıkarıp serbest bırakmışlardı. Onlar da Bagdatlılar gibi isyana girmişlerdi. Kendilerine "Zürafa" denilen bir grup asker isyancıları bastırmak üzere hücumla geçince halk onları bozguna ugratmisti. İste o esnada Vasif, Küçük Boga ve bütün Türk komutanlar isyancıların üzerine hücumla geçmiş ve halktan çok sayida insan öldürmüşlerdi. Uzun süren fitneler cereyan etmiş, neticede fitne alevleri sönmüş, kargasa dinmisti.

Bu senenin rebiyülahir ayinin ortalarında Türkler arasında da bir fitne koptu. Söyle ki: Halife Müstain, hilafet işlerinin idaresini ve beytülmañ paralarının harcanmasını üç kişinin eline bırakmisti. Bunlar da su kişilerdi:

Türk Atamis, bu halifenin en has adamlarından olup vezir makamındaydı. Halife Müstain'in oğlu Abbas da bunun yanında eğitim görüyor ve Farsça öğreniyordu. İkincisi de Sahek adındaki hadimdi. Üçüncüsü ise halifenin annesiydi. Halife, annesinin her istediğini veriyordu. Annesinin Seleme b. Said adında Hristi-yan bir katibi vardı.

Atamis, israfa başladı. Beytülmaldaki paraların çoğunu harcadı. Neticede beytülmalda hiçbir şey kalmadı. Türkler buna kızdılar. Onu kışkırdılar. Müstain'in yanındayken onu hilafet sarayında çembere alıp hücumla geçtiler. Müstain, Atamis'i onlara karşı koruyamadı. Türkler de onu horlayıp küçülterek yakaladılar, Öldürdüler. Mallarını, eşyalarını ve evlerini yağmaladılar. Halife Müstain de Atamis'tan sonra yerine Ebu Salih Abdullah b. Muhammed b. Yezdad'i vezirliğe tayin etti. Küçük Boga'yi Filistin'e, hadim Vasifi ise Ahvaz'a vali tayin etti. Çok kargasalar ve fitneler cereyan etti. Halifenin gücü azaldı, zayıfladı.

Bu senenin cemaziyelahir ayının üçünde perşembe günü, Samar-ra daki Magribliler harekete geçtiler. Toplanıp bir araya geldiler,ama sonra dağıldılar.

Bu senenin cemaziyevvel ayının bitimine beş gün kala cuma günü (6 Temmuz) Samarra'da şiddetli şaganak yağmurlar yağdı. Şimşekler çaktı, şespesi yıldırımlar düştü, etrafı kara bulutlar kapladı. Yağmurlar şabahtan, akşam güneşin sararmasına kadar aralıksız yağdı.

Bu senenin zilhicce ayında Rey şehrinde şiddetli bir deprem meydana geldi. Bu depremin ardı sıra meydana gelen korkunç şarsinti nedeniyle evler yıkıldı. Çok sayıda insan Öldü. Reylişlerin hayatta kalanları da çöle çıktılar.

Bu senede Mekke valisi Abdüssamed b. Musa b. Muhammed b. İmam İbrahim insanlara haccettirdi.

Bu senede Eyyüb b. Muhammed el-Vezzan, "Sünen" kitabının sahibi Hasan b. Sabbah el-Bazzar, Hafız Reca b. Merca, "Tefsir-i Ke-bir"ın sahibi Abd b. Humeyd ve Amr b. Ali el-Fellas gibi meşur şahsiyetler vefat ettiler. [16]

Ali B. El-Cehm

Ali b. el-Cehm b. Bedr b. Mesud b. Esed el-Kurasi es-Samî. Same b. Lüey el-Horasanî evladındandır. Same b. Lüey, aslen Horasanlıdır, ama sonraları gelip Bağdat'a yerleşmiştir.

Ali b. el-Cehm meşur şairlerden, muteber diyanet ehli kimselerdendir. Çok güzel şiirler ihtiva eden bir şiir divanı vardır. Ancak bu şiirlerinde Hz. Ali'ye haksız hücumlarda bulunmuştur. Mütevekkil'in has adamlarındandı, ama Mütevekkil daha sonra ona gazablanarak Horasan'a sürgün etti ve Horasan valisine de onu soyduktan sonra kirbaçlamasını emretti. Vali de bu emri

yerine getirdi.

Ali b. Cehm'in güzel siirlerine su örneği verebiliriz:

"Öyle bir belâ ki hiçbir belâ ona denk olamaz.

Öyle bir düşmanlık ki, asaletli ve dindar kimseler bu düşmanlığı gösteremez.

Koruyamadığı irzini sana mubah kılar.

Ve seni korunmuş bir irzin bahçesinde de otlatır."

Kendisini yerdığı zaman Mervan b. Hafsa onun yergisi ile ilgili olarak söyle demisti:

"Senin ömrüne yemin ederim ki Cehm b. Bedr sair degildir. O, siirden uzak olduğu halde sairlik iddiasında bulunuyor. Ama benim babam onun annesinin komsusu idi.

:tslam taht

Bu, sairlik iddiasında bulununca ben onun hakkında şüpheye kapıldım."

Ali b Cehm önceleri Sam'a gelmiş, sonra Irak'a gitmişti. Haleb'i cti&inde Beni Kelb kabilesinden bazı kimseler ona saldırmışlar, o IL onlarla boğuşmuş ve ağır yaralanmıştı ki, bu yaralanma neticesinde ölmüştü. Cebinde su siirin yazılı olduğu bir kâğıt görmüşlerdi:

"Uzak diyardaki garibe aciyin. O kendi nefesine ne yapabildi ki? Dostlarından ayrıldı. Ondan sonra dostları hayattan yararlanıp fayda göremediler."

Ali b. Cehm, bu senede kendisine yapılan saldırı nedeniyle vefat etmişti. [17]

Hicretin İkiyüzellinci Senesi

Bu senede Ebü'l-Hüseyin Yahya b. Ömer b. Yahya b. Hüseyin b. Zeyd b. Ali b. Hüseyin b. Ali b. Ebi Talib isyan etti. Ebü'l-Hüseyin Yahya'nın annesi, Ümmü Hüseyin Fatima binti Hüseyin b. Abdullah b. İsmail b. Abdullah b. Cafer b. Ebi Talib idi. Bu isyan hareketinin nedeni suydı:

Ebü'l-Hüseyin Yahya, siddetli bir yoksulluğa maruz kalmıştı, Fakr-u zaruret içindeydi. Saniarra'ya giderek Vasıftan kendisine erzak vermesini istedi. Ne var ki Vasif ona çok ağır sözler söyledi. O da Küfe'ye döndü.

Burada bedevilerden bir grup etrafına toplandı, Küfelilerden de bir grup insan gelip onun yanında yer aldı. Feluce'ye gidip konakladı. Etrafindaki insanların sayısı orada daha da çoğaldı.

Bunun üzerine Irak valisi Muhammed b. Abdullah b. Tahir, Küfe'deki naibi Ebu Eyyüb b. Hasan b. Musa b. Cafer b. Süleyman'a mektup yazarak Ebü'l-Hüseyin Yahya ile savaştığını emretti. Fakat bundan önce Ebü'l-Hüseyin

Yahya b. Ömer, adamlarından bir grupla birlikte Küfe'ye girdi. Beytûlmali teslim aldı. Fakat orada 2.000 dinar ve 70.000 dirhemden baska para bulamadi. Bu paraları aldı. Küfe'de durumu gittikçe kuvvetlendi. Oradaki iki zindani açip mahkumlari serbest birakti. Halifenin naiblerini de Küfe'den kovdu. Mallarini ellerinden aldı.

Ebü'l-Hüseyin Yahya'nin durumu, Küfe'de cidden güçlendi. Etrafinda Zeydilerden ve digerlerinden bir grup tesekkül etti. Sonra sehirden çıkıp Küfe sevadina gitti. Daha sonra tekrar Küfe'ye döndü. Vechülfüls lakabiyla bilinen Abdurrahman b. Hattab onunla karsilasti. Siddetli bir sekilde savasa tutustu. Neticede Vechülfüls hezimete ugradi. Ebü'l-Hüseyin Yahya b. Ömer, Küfe'ye girdi ve halki, âl-i Mu-hammed'den Rizaya bey'at etmeye çağirdi. Durumu cidden kuvvetlendi. Küfelilerden çok sayida insan gelip etrafında toplandı. Ayrica Bagdat halkından ve digerlerinden olan Siiler de onu lider kabul ettiler. Ehl-i Beyt'ten olup ortaya çıkan ve daha önce isyan edenlerden daha fazla sevdiler onu.

O da silah, savas aleti ve savasçi toplamaya basladi. Küfe naibi sehirden kaçip gitti. Fakat disarida bir yerde bekledi. Bu esnada halife tarafından, Muhammed b. Abdullah b. Tahir komutasında büyük bir askeri birlik takviye olarak geldi. Bunlar dinlendiler, atlarini topladılar.

Receb ayinin 12. gününde, bazi görüşü kit kimseler, Ebü'l-Hüseyin Yahya b. Ömer'e, askerleriyle birlikte çıkıp Hüseyin b. Ismail'le savasmasını ve askerlerini bozguna ugratmasını tavsiye ettiler. O da kalabalik bir askeri birliğin basında yola koyuldu. Ordusunda çok sayida süvari ve piyade vardı. Küfelilerden bazi silahsız kimseleri de ordusuna katmisti. Yahya b. Ömer, Hüseyin b. Ismail'in üzerine gitti. İki taraf gecenin sonunda, zifiri karanlıkta siddetli bir sekilde savasa tutustular. Safak dogdugu sirada Ebü'l-Hüseyin Yahya b. Ömer'in adamlari bozguna ugramislardi. Ati kendisini sirtından yere atti, sonra sirtına birkaç çifte yurdu. Yere düştü. Yakalayip basini keserek emire gönderdiler. Emir Ibn Tahir de ertesi sabah onun kesik basini Abdurrahman b. Hattab'm kardesi Ömer b. Hattab ile halifeye gönderdi. Kesik basi gündüzün bir saatinde Samarra'da bir yere dikildi. Sonra Bagdat'a gönderildi. Orada da köprü yanında bir direge geçirildi. Ama kalabalik çok oldugundan ötürü kesik basi ortalarda birakil-mayip sütunun üzerinden alinip silah ambarına konuldu.

Ebü'l-Hüseyin Yahya b. Ömer'in kesik basi Muhammed b. Abdullah b. Tahir'in yanına götürüldüğünde halk fetih ve zaferinden ötürü onu tebrike gitmeye basladi. O esnada Ebu Hasim Davud b. Heysem el-Caferî de Muhammed b. Abdullah b. Tahir'e gidip şöyle dedi:

- Ey Emir! Sen öyle bir adamin Öldürülmesi nedeniyle tebrik ediliyorsun ki, sayet Rasûlullah (s.a.v.) hayatta olsaydi, bu adamin öldürülmesi nedeniyle

insanlar ona bassagligi dileyceklerdi!

Muhammed b. Abdullah b. Tahir, bu sözleri karsisinda Ebu Hasim Davud'a cevap vermedi. Sonra Ebu Hasim Davud el-Caferî, su siiri okuyarak huzurdan çikip gitti:

"Ey Beni Tahir, Ebü'l-Hüseyin Yahya'nin cesedinin etini yeyin ama onun eti hastaliklidir.

Peygamber (s.a.v.)'in evladinin eti, afiyetle yenilecek bir et degildir.

Öyle bir intikam ki talibi Allah ola;

O intikam mutlaka tam bir sekilde alinacaktir, alınmasi da layiktir."

Hanfe, Küfe naibi Hüseyin b. Ismail'e bir komutanini gönderdi. Ebü'l-Hüseyin Yahya b. Ömer öldürüldükten sonra bunlar Küfe'ye girdiler. Komutan, Küfelilerin boyunlarini kiliçla vurmak istedi, ama useyin b. Ismail ona engel oldu. Siyah, beyaz, herkes ölümden kur-

tulup güvene kavustu ve Cenâb-i Allah bu fitne atesini söndürdü.

Bu senenin ramazan ayında Hasan b. Zeyd b. Muhammed b. Ismail b. Hüseyin b. Zeyd b. Hasan b. Ali b. Ebi Talib, Taberistan taraflarinda isyan etti.

Isyan sebebi suydu: Yahya b. Ömer öldürölünce Halife Müstain, Taberistan'm bir mintikasini Muhammed b. Abdullah b. Tahir'e ikta' olarak vermisti. Muhammed b. Abdullah b. Tahir de Cabir b. Harun adindaki Hristiyan bir katibini o ikta' arazileri kendisi adina teslim almak üzere Taberistan'a göndermisti. Cabir b. Harun Taberistan'a varinca, halk buna cidden üzüldü ve Hasan b. Zeyd'e haber salarak duruma el koymak üzere gelmesini istediler. Hasan b. Zeyd, Taberistan'a gelince kendisine bey'at ettiler. Etrafinda Deylemlilerden bir cemaat ve o mintikalarin komutanlarından bir grup toplandi. Daha sonra Hasan b. Zeyd, maiyetini ardina katarak Taberistan'in Amil sehrine gitti, orayi zorla ele geçirdi. Haracini topladi. Durumu cidden kuvvetlendi.

Bir zaman sonra oradan çıkarak bölgenin emiri Süleyman b. Abdullah'la savasmaya gitti. Ikisi karsi karsiya geldiler. Aralarında birçok çarpisma cereyan etti. Neticede Süleyman, misli görölmemis bir sekilde bozguna ugradi. Ailesini ve malini terkedip gitti. Cürcan'a dönmedi. Hasan b. Zeyd, Sariye sehrine girdi. Oradaki mallari ve esyaları ganimet edindi. Süleyman'in çoluk çocugunu ve aile efradini da bineklere bindirerek izzet ve ikram ile yola koydu. Böylece Hasan b. Zeyd, Taberistan'in tümüne hakim oldu. Sonra Rey'e asker gönderdi. Orayi da ele geçirdi. Oradaki Tahirileri sehirden kovdu. Sonra Heme-dan askerine de haber saldi. Halife Müstain bu durumdan haberdar olunca -ki o zaman onun hilafet islerini Vasif et-

Türkî yürütüyordu-çok kederlenip üzüldü. Hasan b. Zeyd ile savasmak üzere ordu hazırlanması için çalışmaları başlattı.

Bu senenin arefe gününde Rey şehrinde Ahmed b. İsa b. Hüseyin es-Sagır b. Ali b. Hüseyin b. Ali b. Ebi Talib ve İdris b. Musa b. Abdullah b. Musa b. Hasan b. Hasan b. Ali b. Ebi Talib isyan ettiler.

Bayram gününde Ahmed b. İsa insanlara bayram namazını kıldirdi ve halkı âl-i Muhammed'den Rıza'ya bey'ata davet etti. Muhammed b. Ali b. Tahir onunla savastı. Ahmed b. İsa onu mağlub etti ve durumu cidden kuvvetlendi.

Bu senede Humuslular, valileri Fadl b. Karin'e karşı hücumla geçtiler ve receb ayında onu öldürdüler. Halife Müstain de Humuslular üzerine Büyük Boga'nın oğlu Musa'ya sevketti. Musa, Resten mintikasında onlarla savastı. Humuslular bozguna uğrattı ve halkın bir kısmını öldürdü. Birçok yerleri yaktd. Önde gelenleri esir aldı.

Bu senede Fars diyarında Sakiriler ve askerler ayaklandılar. Abi, b. İshak b. İbrahim'e karşı hücumla geçtiler. Abdullah, onlardan kaçıp gitti. Kendisi kaçınca evi yağmalandı. Ayaklananlar, Muhammed b. Hasan b. Karin'i de öldürdüler.

Bu senede Halife Müstain, Cafer b. Abdülvahid'e gazablanarak onu Basra'ya sürgün etti.

Bu senede hilafet merkezindeki Emevilerden bir kısmının rütbeleri düştü.

Bu senede Mekke emiri Cafer b. Fadl insanlara haccettirdi.

Bu senede Ebu Tahir Ahmed b. Amr b. Serh, meshur kurralardan Bezzî, Haris b. Miskın, Ebu Hatim es-Sicistanî, İyad b. Yakub er-Re-vacî, "Kelam" adlı eserin ve diğer bazı eserlerin sahibi Amr b. Bahr el-Cahiz, Kesir b. Ubeyd el-Humusî ve Nasr b. Ali el-Cehdemî gibi meshur şahsiyetler vefat ettiler. [18]

Hicretin İkiyüzlübirinci Senesi

Bu senede Müstain ile Küçük Boga ve Vasif, Bagir et-Türkî'yi Öldürmeye karar verdiler. Bagir et-Türkî, Mütevekkil'i bizzat öldüren büyük komutanlardandı. Mütevekkil'i öldürdüğünden ötürü ikta arazileri çoğaltılmış, yetkileri artırılmıştı. Bagir et-Türkî öldürülmüş, katibi Hristiyan Delil b. Yakub'un evi yağmalanmış, kendisinin de mallarına ve mahsûllerine el konulmuştu. Halife Müstain bir gemiye binerek Samarra'dan Bağdat'a hareket etti. Onun oradan ayrılması nedeniyle işler bozuldu, düzen alt üst oldu. Bu hadise bu senenin muharrem ayında vuku bulmuştu. Halife gidip Muhammed b. Abdullah b. Tahir'in evine konuk oldu.

Bu senede Bağdat askerleriyle Samarra askerleri arasında çok çirkin

hadiseler ve fitneler cereyan etti. Samarra halki Mutez'e bey'ata davet edildi. Bagdatlılar, Müstain'in yönetimi altında düzen kurdular. İşler yoluna girdi.

Mutez ile kardeşi Müeyyed, zindanlardaki hükümlüleri serbest bıraktılar. Samarra halkı Mutez'e bey'at etti. O da Samarra'daki bey-tülmalda bulunan 500.000 dinari aldı. Müstain'in annesinin hazine-sindeki 1.000.000 dinara da el koydu. Abbas b. Müstain'in 600.000 dinarını ele geçirdi. Mutezin Samarra'da durumu cidden kuvvetlendi.

Müstain, Muhammed b. Abdullah b. Tahir'e, Bagdat'ı istihkam etmesini, iki surda ve hendekte tedbirler almasını emretti. Bu işler !Çm 330.000 dinar harcadı. Her kapiya bir muhafız koydu. Surların ezerine bes adet mancınık diktirdi. Bunlardan biri "Gadban" adındaki mancınıktı ki, cidden çok büyüktü. Ayrıca altı arrade de koydurdu. (Arradeler mancınıkları andıran savaş aletleriydi.) Birçok silah ve hazırlandı. Düşman askerleri Bagdat'a giremesinler diye her taraftaki köprüler atıldı.

Mutez, Muhammed b. Abdullah b. Tahir'e mektup yazarak onu kendisi yanında yer almaya davet etti. Babası Mütevekkil'in ondan aldığı kesin söz ve teminatları ve babasından sonra kendisinin veliahtlığına dair bey'atı hatırlattı, ama Muhammed b. Abdullah ona iltifat etmedi, teklifini geri çevirdi. Anlatımı burada uzun sürecek bir çok delil ileri sürdü.

Müstain ile Mutez'den her biri ayrı ayrı Büyük Boga'nın oğlu Musa'ya mektuplar göndererek onu kendi taraflarına davet ettiler. Musa o zaman, Huniuslularla savaşmak için Sam taraflarında bulunuyordu. Müstain ile Mutez'in her biri onu, kendi seçkin adamlarına mahsus sancaklarla onurlandırdılar. Müstain ona mektup yazarak hemen yerine bir vekil bırakarak Bagdat'a yanma gelmesini istedi. O da hemen bineğine binerek Samarra'ya gitti ve Müstain'e karşı Mutez'in cephesinde yer aldı. Aynı şekilde Küçük Boga'nın oğlu Abdullah da babasının yanından, Bagdat'tan kalkıp Mutez'in yanına gitti. Diğer komutanlar ve Türkler de aynı yolu izlediler.

Mutez, kardeşi Ebu Ahmed b. Mütevekkil'i Müstain'le savaşma işinde görevlendirdi. Bu iş için ona büyük bir askeri birlik verdi. O da 5.000 kişiden oluşan Türkler ve diğerleri ile Bagdat tarafına gitti. Cuma günü Akbera'da namazı kıldı, kardeşi Mutez'in başarısı için dua etti. Sonra bu senenin safer ayının 7'sinde pazar gecesi Bagdat'a ulaştı. Askerler orada toplandılar. Ebu Ahmed'in ordusunda bulunan Bazincana adındaki biri bu durumla ilgili olarak şöyle bir şiir söylemişti:

"Ey Tahir'in oğulları! Allah'ın askerleridir bunlar; Ölüm bunlar arasında yaygındır.

Önlerindeki askerlere gelince liderleri Ebu Ahmed'dir. O ne güzel Mevlâ ve ne güzel yardımcıdır!"

Sonra aralarında çok uzun süren savaşlar ve cidden korkunç fitneler cereyan etti. Ibn Cerir bunları uzun uzadıya anlatmıştır. Bundan sonra Mutez, Musa b. Arsina's'la birlikte 3.000 askeri, kardeşi Ebu Ahmed'e takviye olarak gönderdi. Bu takviye birlik, rebiyülevvel ayının bitimine bir gece kala Ebu Ahmed'e ulaştı. Bunlar Bağdat'ın batı tarafında Katrubel yanında durdular. Ebu Ahmed ile adamları ise Babü's-Semmasiye yanında durmaktaydılar. Savaş alevleri sön-meksizin yanıyor, çarpışmalar cidden zorlu bir şekilde devam ediyordu. İki taraftan da adamlar ölüyordu.

Ibn Cerir dedi ki: Anlatıldığına göre Mutez, kardeşi Ebu Ahmed'e bir mektup yazarak Bağdatlılarla yapmakta olduğu savasta pasif davrandığından ötürü onu şöyle kinamıştı:

"Ölüm işi için üzerimizde yol vardır.

Zamanda da bizim için bazen genişlik, bazen darlık vardır.

Günlerimiz halk için ibrettir.

Bu günlerden bazısında sabahleyin, bazısında geceleyin baskın yaparız.

Bu günlerden bazıları bizler için musibettir. Bu musibet nedeniyle küçük çocuklar dahi ihtiyarlarlar.

Bu zorlu günlerde dost dostu bırakıp gider.

Geniş bir sür ki, onun zirvesi vardır. Gözler ona bakamazlar.

Engin bir deniz ki, yine gözler onu tam göremezler.

Helak edici bir savaş ve öldürmeye hazır bir kılıç,

Siddetli bir korku ve müstahkem bir kale.

Sabahleyin uzun uzadıya bir ünleyici "Silah basına, silah basına!.." diye ünler, ama kimse uykudan uyanamaz.

Neticede biri yere düşer, biri yaralanır, biri yanar, biri de boğulur.

Biri ölür, biri cansız yere düşer, diğerini de mancınıklar tirmalarlar.

İşte burada gasplar var, burada yağmalar;

Burada daha önce mamur olan evler harap hale gelir.

Bizi bir yola sevkettiklerinde,

O yolun bize karşı kapatıldığını görürüz.

Allah'a yemin ederim ki, ey kardeşim, umduğum amaca ulaşacağız.

Allah'a yemin ederim ki, onun sayesinde bizler gücümüzün üstündeki işleri

de basaracagiz."

İb'n Cerir dedi ki: "Bu siir, hal' edilen Emin ve Memun fitnesi ile ilgili olarak Ali b. Ümeyye tarafından söylenmiştir diye bir rivayet vardır." Bagdat'ta Mutez'in kardesi Ebu Ahmed ile Müstain'in vekili Muhammed b. Abdullah b. Tahir arasında fitne ve savaş devam etti. Bu senenin geride kalan ayları boyunca Bagdat şiddetli bir sıkıntı ve aman vermez bir kusatma altında kalmıştı. İki taraftan da müteaddit çarpışmalarda ve uğursuz günlerde çok sayıda adam ölmüştü. Bazen kbu Ahmed'in tarafı galib geliyor, şehrin bazı kapılarını ele geçiriyorlar; bunlara karşı Tahinler yani Muhammed b. Abdullah b. Tahir'in askerleri hücumla geçiyor ve onları kapıların yanından uzaklaştırıyor-ardı. Onlardan bazı askerleri öldürdükten sonra mevzilerine dönü-onlara karşı büyük bir sabırla savunma savaşı veriyorlardı.

azıklarının azalması ve şehir dahiline kervanların seyrekleşmesi

olarak gelmesi nedeniyle Bagdatlılar zayıflamaya başladılar. Güçleri gittikçe azaldı.

Ayrıca bu sıralarda halk arasında, bu senenin sonunda, Muhammed b. Abdullah b. Tahir'in Müstain'i halifelikten hal' edip Mutez'e bey'at etmek istediğine dair bir söylenti yayıldı. Ama Muhammed b. Abdullah b. Tahir, kendisinin asla böyle bir niyeti olmadığını söyleyerek Halife Müstain'den ve halktan özür diledi. Bu işle alakası olmadığını çok ağır yeminler etti. Halk onun suçsuz olduğuna bir türlü inanmadı. Ayak takiminden bazı kişiler İbn Tahir'in evinin etrafında toplandılar. Halife de orada bulunuyordu. Halifeden kendilerine görünmesini istediler ve ona İbn Tahir'den razı olup olmadığını soracaklarını söylediler. Gürültüler çok yükseldi. Nihayet halife, kalabalığın bulunduğu yerin üst tarafındaki bir pencereden peygamber hirkasını giymiş ve kirbaci da eline almış olarak karşılarına çıktı ve onlara şöyle hitab etti:

"Üzerimdeki su hirkanın ve elimdeki su kirbacın sahibinin hakkı için evlerinize geri dönmenizi ve İbn Tahir'den memnun olmanızı yemin ederek sizden istiyorum. Çünkü o benim nazarımda suçsuzdur!"

Halifenin bu konuşması üzerine gürültü dindi. Halk dönüp evlerine gittiler. Sonra halife, İbn Tahir'in evinden hadim Rizk'in evine geçti. Bu hadise zilhicce ayının başlarında vuku bulmuştu. Kurban bayramı gününde halife, İbn Tahir'in evinin karşısındaki Cezire'de halka bayram namazı kıldırıldı. Halife o gün insanların huzuruna çıktı. Önünde mizraklı muhafızlar üzerinde Peygamber hirkası, elinde de kirbaci vardı. Bagdat'ta yaşanan o gün, görülmesi gereken bir gündü. Halk cidden çok sıkıntıya düşmüştü. Kusatma altında kalmış, fiyatlar yükselmiş, kitlik başgöstermişti. Halk hem korku, hem de açlık tehlikesinin baskısı altındaydı. Cenâb-i Allah'tan dünya ve ahiret-te afiyet diliyoruz.

İsler gittikçe tehlikeli boyutlar aldı, durum siddetlendi. Çoluk çocuk aç kalıp erkekler güçlerini yitirdi. Artık başka çare kalmadığını anlayınca İbn Tahir, halife Müstain'i hal' etme niyetini açığa vurdu. Her ne kadar ona bu niyetini sarahaten söylemiyorsa da imali konuşmaya başladı. Bundan sonra da açıkça yüzüne karsi bu niyetini dile getirdi. Onunla tartismaya başladı ve şöyle dedi:

"Pesin olarak alacagin bir miktar mal ve para karsiliginda ayrıca her sene ihtiyacin ve benimsedigin miktarda sana haraç verilmesi mukabilinde halifelikten feragat etmen maslahat geregidir."

Nihayet zirvede bu tartismalar devam etti. Neticede Müstain, Muhammed b. Abdullah b. Tahir'in önerisine olumlu cevap verdi. O da kendisini halifelikten hal' ettigine dair fermani yazdı. Zilhicce ayinin bitimine on gün kala cumartesi günü Muhammed b. Abdullah b. Tahir? Rusafe'ye gitti. Kadıları, fikiçileri topladı. Müstain'in, Mu-haninied b. Abdullah b. Tahir'e vekâlet verdigine şahid olsunlar diye nları gruplar halinde Müstain'in huzuruna soktu. Hacıpler ve hiz-tçiler ^e huzura girip şahid oldular. Sonra Muhammed b. Abdullah b. Tahir, Müstain'den hilafet cevherini teslim aldı. Gecenin bir kismına kadar onun yanında kaldı. Sabah olunca insanlar çeşit çeşit fitnekârlıklar ve fesat içeren sözler söylemeye başladılar. İbn Tahir'e gelince o da Müstain'in yazmış olduğu mektubu bir ümera topluluguyla Samarra'da bulunan Mutez'e gönderdi. Bu cemaat, Mutez'in yanma vardiginda Mutez kendilerine ikramda bulunup hil'atler giydirdi, kıymetli armaganlar verdi.

Bu senenin rebiyülevvel ayında Kazvin ve Zencan diyarında Ehl-i Beyt'ten Hüseyin b. Ahmed b. İsmail b. Muhammed b. İsmail el-Er-kat b. Muhammed b. Ali b. Hüseyin b. Ali b. Ebi Talib (Kevkebî diye taninirdi) isyan etti.

Bu senede Musa b. Ubeydullah el-Hasenî'nin ablasinin oğlu İsmail b. Yusuf el-Alevî de isyan etti. Bu isyancılarla ilgili açıklamalar ileride gelecektir.

Bu senede yine Talibilerden Hüseyin b. Muhammed b. Hamza b. Abdullah b. Hüseyin b. Ali b. Hüseyin b. Ali b. Ebi Talib de Kûfe'de isyan etti. Halife Müstain bunun üzerine Müzahim b. Hakan'i sevketti. Yapılan savaş neticesinde Talibilerden olan Alevi Hüseyin bozguna uğradı ve adamlarından çoğu öldürüldü.

Müzahim, Kûfe'ye girdiginde orada 1.000 kadar evi yaktı. Isyancıların mallarım yağmaladı. Isyancı Hüseyin b. Muhammed'in bazı cariyelerini sattı. Bunlar azad olmuşlardı.

Bu senede İsmail b. Yusuf b. İbrahim b. Abdullah b. Hasan b. Hüseyin b. Ali b. Ebi Talib Mekke'de isyan etti. Mekke valisi Cafer b. Fadl b. İsa b. Musa,

sehir disina kaçti. Evi yagmalandi. Arkadaslarinin evleri de talan edildi. Askerlerden ve diger Mekkelilerden bir grup öldürüldü.

ismail b. Yusuf, Ka'be'deki altin, gümüs, esans ve örtüleri aldı. Halktan da 200.000 dinar aldıktan sonra Medinetü'l-Nebeviyye'ye gitti. Medine valisi Ali b. Hüseyin b. Ali b. Ismail, onun önünden ka-Çip gitti. Daha sonra Ismail b. Yusuf bu senenin receb ayında Mekke'ye döndü. Halki muhasara altına aldı. Öyle ki halk, açlıktan ve susuzluktan ötürü helak oldu. Üç okka ekmek bir dirheme, bir ritil (460 gr-) et dört dirheme, bir içim su üç dirheme satılmaya başladı. Mekikler onun yüzünden çok belalara maruz kaldılar.

ismail b. Yusuf, Mekke'de elli yedi gün ikamet ettikten sonra Cid-

ye geçti. Oradaki tüccarların mallarını yağmaladı ve bineklere el °yau. Mekkelilere gönderilen azıkları kesti. Sonra Mekke'ye döndü.

Müslümanlara bu yaptığı zulüm nedeniyle Allah ona hayır mükâfat vermesin.

Arefe günü olunca insanlar ne gece ne de gündüz vakti arefede vakfe yapma imkânını bulamadılar. Ismail b. Yusuf hacılardan 1.100 kişiyi öldürdü, mallarını yağmaladı. O sene arefede ondan ve beraberindeki haramilerden baskası vakfe yapamadı. Allah onların yaptığı farz ve nafile ibadetlerden hiçbirini kabul buyurmasın. Bu senede hilafet otoritesi cidden zayıfladı.

Bu senede Ishak b. Mansür el-Gönenç, Hamid b. Zenceveyh, Arar b. Osman b. Kesir b. Dinar el-Humusî ve Ebü'l-Beka Hisam b. Abdül-melik el-Yezenî gibi meshur şahsiyetler vefat ettiler. [19]

Hicretin İkiyüzelliikinci Senesi Müstain'den Sonra Mütevekkil Alallah'in Oğlu Mutez Billahtn Hilafete Geçmesi

Bu senenin başında halifelik Ebu Abdullah Muhammed el-Mutez b. Cafer el-Mütevekkil b. Muhammed el-Mutasim b. Harun er-Re-sid'in eline geçti. Mutez'in asıl adının Ahmed olduğu söylenir. Zübeyr olduğuna dair bir rivayet de vardır.

Müstain kendini hilafetten hal' edip Mutez'in hilafetine bey'at edince, bu senenin muharrem ayının 4'ünde cuma günü hatipler Bağdat camilerinde minberler üzerinde halkı Mutez Billah'in halifelğine bey'ata davet ettiler. Müstain de Rusafe'den kalkıp aile efradı ve cari-yeleriyle birlikte Hasan b. Sehl'in köşküne tasındı. Bu esnada Said b. Reça, maiyetindeki bir grup insanla yanma giderek Müstain'den peygamber hirkasını ve kurbacı alıp Mutez'e gönderdi. Sonra Mutez, Müstain'e haber göndererek yanında bulunan kıymetli mücevherden imal edilmiş iki yüzüğü istedi. Bu yüzüklerden birine "Burç" diğeri de "Cebel" deniliyordu. Müstain bunları

Mutez'e gönderdi. Sonra Müstain, Mekke'ye gitmek istedi, ama buna imkân bulamadı. Basra'ya gitmek istedi. Kendisine: "Basra mintikası vebalidir." denildi. O da, "Halifeligi bırakmak daha siddetli bir vebadır." diye cevap verdi. Sonra Vasit'a gitmesine izin verildi. 400 kadar muhafız refakatinde Vasit'a gitti.

Halife Mutez, Ahmed b. Ebi Israil'i vezirliğe tayin etti. Ona kaftan giydirdi, basına da taç koydu.

Bagdat'ta düzen sağlanıp halife Mutez'e tamamen bey'at edilip halk itaat altına alınınca her taraftan oraya azık gelmeye başladı. Halkın erzak ve yiyeceği bolladı. Ebu Ahmed de muharrem ayının 12'sinde cumartesi günü oradan ayrılıp Samarra'ya gitti. Yola çıkarken Muhammed b. Abdullah b. Tahir, büyük komutan ve emirlerle onu uğurladı. Ebu Ahmed de ona bes hu"at ve bir kılıç armağan edip Bagdat'a geri gönderdi.

Ibn Cerir, sairlerin Mutez için yazdıkları övgüleri ve hal' edilmesinden sonra Müstain'e yazdıkları hicviyeleri nakletmiştir. Meselâ Muhammed b. Mervan b. Ebi'l-Cenub b. Mervan, sairlerin âdeti olduğu üzere su siirinde Mutez'i övmüş, Müstain'i de yermiştir:

"Yönetim Mutez'in eline geçti, Müstain de eski haline döndü.

O da hakimiyetin kendisine ait olmadığını ve kendi kendini aldattığını biliyordu.

Mülkün sahibi olan Allah ona hükümdarlığı verdi, sonra da elinden aldı.

Ey Müstain! Allah sana bir mülk verdi, ama bu mülkü yine senin elinden aldı.

Halifelik Müstain'e uygun değildi.

O evli olup da bir başka kadınla müt'a nikâhli yapan birine benziyordu.

İnsanlar nazarında ona yapılan bey'at ne çirkin bir bey'atti.

Onun hal' edildiğini söyleyen insanların sözü en güzel sözdü.

Keske gemiler onun gövdesini taşırlarken denize atsalardı onu.

Onu denize atan kaptana canım feda olsun.

Senden önce nice hükümdarlar insanları yönettiler.

Onlar ne kadar eğri yola gittilerse de senin kadar gitmediler.

Senin yüzünden insanlar sıkıntıya düştüler, ama senden sonra genişliğe kavustular.

Cenâb-i Allah, darlıktan sonra genişlik yaratır.

Senden sonra üzerimizdeki kötülükleri gideren hükümdarın,

Üzerindeki kötülükleri Allah gidersin ve onu korusun."

Halife Mutez, Samarra'dan Bagdat valisi Muhammed b. Abdullah b. Tahir'e bir mektup göndererek Vasif ile Boga'nin ve onların maiyetinde yer alan kimselerin adlarının divandan düşürülmesini emretti ve bu ikisini öldürmeye karar verdi. Sonra onlar gelip Mutez'in gönlünü aldılar. O da onları affetti ve onlardan hosnud oldu.

Bu senenin receb ayında Mutez, Müeyyed lakabıyla tanınan kardeşi İbrahim'i veliahdlikten hal' edip kendisine kırk kırbaç vurdurduktan sonra hapse attı. Kardeşi Ebu Ahmed'i de hapse attı. Cuma günü olunca da Müeyyed'i hal' ettiğini hutbede insanlara duyurdu, na, kendini veliahtlıktan hal' ettiğine dair bir yazı yazmasını emretti. Müeyyed bundan onbes gün sonra da vefat etmişti. Bir rivayette atıldığına göre Müeyyed bir samur kürküne konularak kürkün iki tarafı bağlanmış ve Müeyyed sıkıntidan ölmüştü.

- Baska bir rivayette anlatıldığına göre Müeyyed basına vurulan kar topaklarından Ötörü donup ölmüştü. Zindandan çıkarılarak kendisine böyle bir iskence türü tatbik edilmisti. Üzerinde kar topaklarının darbe izi görülmemiş, kadılar ve ayan tabakasından bazı kimseler getirilerek vücudunda darbe izi bulunmadığına şahit tutulmuş, sebepsiz ve darbesiz öldüğüne dair imzaları alınmış, sonra kefenine sarılıp bir merkebe bindirilerek annesine gönderilmiş, annesi de onu defnetmistti. [20]

Müstain'in Öldürülmesi

Bu senenin sevval ayında Mutez, valisi Muhammed b. Abdullah b. Tahir'e mektup göndererek Müstain'in üzerine gönderilmek üzere bir askeri birlik hazırlamasını emretmistti. Vali de Ahmed b. Tolon et-Türkî'yi bu işle görevlendirmiş ve Müstain'e göndermistti. Ahmed b. Tolon, ramazanın bitimine altı gün kala yola koyulup Müstain'in yanına gitmiş ve sevvalın 3'ünde onu alıp Katol'a götürmüş, sonra da öldürmüştü. Baska bir rivayette anlatıldığına göre, ölünceye kadar dövülmüş ve dayak altında can vermistti. Dicle ırmağına atılarak boğulmak suretiyle öldüğü veya boynuna vurularak öldüğü yolunda çeşitli rivayetler vardır.

İbn Cerir'in anlattığına göre Müstain, kendisini öldürmek istediği zaman Said b. Salih et-Türkî'den iki rekat namaz kılmak için izin istemiş, o da kendisine bu izni vermistti. Namazın son secdesinde iken onu secde halinde öldürmüş ve cesedini namaz kıldığı yere defnetmistti. Mezarının yeri gizlenmiş, kimseye söylenmemiş, kesik bası Mu-tez'e gönderilmisti. Mutez, satranç oynamaktayken Müstain'in kesik bası huzuruna götürülmüş ve kendisine: "Bu hal' edilenin kesik basıdır." denilmiş, o da: "Bir kenara bırakın, oyunumu tamamladıktan sonra bakacağım." demisti. Oyununu tamamladıktan sonra kesik basa bakmış ve defnedilmesini emretmistti.

Sonra da onu öldüren Said b. Salih'e 50.000 dirhem verilmesini emretmiş ve Salih'i Basra yardım isleri müdürlüğüne tayin etmişti.

Bu senede Mekke'de isyan hareketi baslatan, Harem'de dinsizlik faaliyetleri icra etmiş olan Alevi İsmail b. Yusuf Ölmüştü. Allah onu bu senede acil olarak helak etmiş ve ona asla mühlet vermemisti.

Önceki kısımlarda da anlatıldığı gibi bu senede Ahmed b. Muhammed el-Mutasim (yani Müstain) öldü.

Bu senede İshak b. Behlül, Ziyad b. Eyyüb, Muhammed b. Bes-sar, Gunder, Musa b. Müsennâ ez-Zemin, bir de Yakub b. İbrahim ed-Devrakî gibi meshur şahsiyetler vefat ettiler. [21]

Hicretin İkiyüzelliüçüncü Senesi

Bu senenin receb ayında Mutez, Hemedan taraflarında bulunan ^bdülaziz b. Ebi Dülef ile savaştırmak üzere yola koyulması için Büyük Boga'nın oğlu Musa'yi 4.000 kişilik bir askeri birliğin başında yola çıkardı. Abdülaziz b. Ebi Dülef isyan etmiş ve halifeye baskaldırmıştı. Etrafında Hemedanlılardan 20.000 kadar adam vardı. Neticede Musa ve ordusu, bu senenin sonunda Abdülaziz b. Ebi Dülef i feci bir şekilde bozguna uğrattılar. Bu senenin ramazan ayında Kereç mintikasında aralarında ikinci bir savaş cereyan etti. Abdülaziz b. Ebi Dülef yine bozguna uğradı. Adamlarından çoğu öldürüldü ve kadınlarından, çocuklarından çoğu esir alındı.

Müslümanlar, Abdülaziz b. Ebi Dülefin annesini de esir alarak Mutez'e yetmiş yük kesik bas ve çok sayıda bayrak gönderdiler. Abdülaziz b. Ebi Dülef ten, istila etmiş olduğu birçok beldeleri geri aldılar.

Bu senenin ramazan ayında halife Mutez, Boga es-Serabî'ye kaftan giydirdi. Basına taç koydu ve iki nisan takti.

Bu senenin ramazan bayramında Bevazie denen yerde büyük bir savaş vuku buldu. Söyle ki: Müsavir b. Abdülhamid, Bevazic'de hakimiyetini ilan etti. Etrafında 70 kadar Harici toplandı. Bendar et-Ta-berî adında bir adam da 300 kadar askeriyle ona karşı hücumla geçti. İki taraf siddetle savastılar, elli kadar Harici öldürüldü. Bendar'ın da 200 adamı öldürüldü. 50 adamı öldürüldüğü yolunda zayıf bir rivayet de vardır. Bendar da ölümler arasındaydı. Allah ona rahmet etsin. Sonra Müsavir, Hülvan'a yöneldi. Gidip Hülvanîlerle savastı. Horasanlı hacılar da Hülvanlılara yardım ettiler. Müsavir onlardan 400 kadar kişiyi öldürdü. Allah ona lanet etsin ve onu kahretsin. Kendisinin de birçok adamı öldürüldü.

Bu senenin sevval ayının bitimine üç gün kala Vasif et-Türkî öldürüldü. Halk onun Samarra'daki evini ve çocuklarının evlerini yağmalamak istedi, ama bunlara imkân verilmedi. Halife ona ait şeyleri Boga es-Serabî'ye verdi.

Bu senenin zilkade ayinin 14. gecesinde ay tutulmasi görüldü. Öyle ki aym çoğu görünmez oldu. Isigi söndü. Ay tutulmasi sona erince Bagdat'ta bulunan Irak valisi Muhammed b. Abdullah b. Tahir öldü. Ölüm sebebi, basinda ve bogazinda çıkan çibanlardı. Bu yüzden Ölmüstü.

Cenaze namazi kilinmak üzere cesedi getirildiginde oğlu Tahir ile kardesi Ubeydullah ihtilafa düstüler. Namazi kimin kildiracagi hususunda anlasamadilar. Nihayet kiliçlar çekildi, halk birbirini taslamaya basladi. Gürültüler yükseldi. "Ya Tahir, ya Mansur!" diye bagirip

çagirmaya basladilar. Ubeydullah, etrafinda önde gelenler ve halkin ekâbiri bulunduğu halde dogru tarafina yöneldi, evine gitti. Cenaze namazini Muhammed b. Abdullah b. Tahir'in oğlu Tahir kildirdi. Zaten cenaze namazini kildirmasini babasi ona vasiyet etmistti. Mutez, olup bitenlerden haberdar olunca hil'atleri ve valilik yetkisini Ubeydullah b. Abdullah b. Tahir'e gönderdi. Ubeydullah kendisini hi'atle-: ri getiren adama 50.000 dirhem armagan verdi. - :

Bu senede Halife Mutez, kardesi Ebu Ahmed'i Rey sehrinden önce Vasita, sonra Basra'ya sürgün etti. Sonra da Bagdat'a getirtti. -

Bu senenin zilkade ayinin sonunda pazartesi günü Büyük Boga'nin oğlu Musa ile hicretin 251. senesinde ortaya çıkıp o zamandan beri isyan hareketini sürdürmekte olan Hüseyin b. Ahmed eî-Kevkebi et-Talibî, Kazvin'de karsilastilar. Siddetli bir savasa tutustular. Sonra Kevkebî bozguna ugradı. Musa, Kazvin sehrini geri aldı. Kevkebî de Deylem sehrine kaçti.

Ibn Cerir'in bu svasa katılan bir sahistan naklederek anlattigina göre Kevkebî, Musa ordusuyla karsi karsiya geldiginde adamlarina tahtasi olmayan deri kalkanlari kendilerine siper etmelerini emretmistti. Mizraklar bu deri kalkanlara tesir etmiyordu. Büyük Boga'nin oğlu Musa da kendi adamlarina, yanlarinda bulunan nefti yere döküp savasa devam etmelerini, bir süre sonra karsi tarafa, bozguna ugramis izlenimi vermelerini emretti. Onlar da bu emri aldilar. Bir süre savastiktan sonra bozguna ugramis gibi geriye dogru kaçmaya basladilar. Kevkebî'nin adamlari da bunlari kovalamak üzere peslerine düstüler. Neftin dökülmüs olduğu yerin ortalarına geldiklerinde Musa kendi adamlarina nefte ates verip tutusturmalarini emretti. Onlar da atesi tutusturdular. Kevkebî'nin adamlari kısa bir süre sonra yanmaya ve hizla geriye dogru kaçmaya basladilar. Musa ve askerleri onların üzerine hücuma geçtiler. Onlardan çok sayida adam öldürdüler. Kevkebî'nin kendisi de Deylem'e kaçti. Musa, Kazvin sehrini teslim aldı.

Bu senede Abdullah b. Muhammed b. Süleyman ez-Zeynebî insanlara haccettirdi.

Bu senede Ebü'l-Es'as ve Ahmed b. Said eeUDariinî gibi meshur sahsiyetler vefat ettiler. [22]

Sirri Es-Sakâtî

Büyük mutasavviflardandır. Maruf el-Kerhî'nin talebesidir. Ha-sirn, Ebu Bekir b. Ayyas, Ali b. Arab, Yahya b. Yeman, Yezid b. Harun'dan ve diğerlerinden hadis nakletti. Ablasinin oğlu Cüneyd b. Muhammed, Ebü'l-Hasan en-Nevrî, Muhammed b. Fadl b. Cabir es Sakati ve bir grup kendisinden rivayetlerde bulunmuşlardır.

Ticaret yaptığı bir dükkânî vardı. Bir cariye oraya ugradı. O cari-ve efendilerine bir şey satın alıp içine koymak üzere yanında getirmiş olduğu bir kabi kirmisti. Agliyordu. Sirri ona kirdigi kabin yerine baska bir kab alması için bir miktar para verdi. Üstadı Maruf, onun bu cariyeye yaptığı iyiliği gördü ve kendisine: "Allah dünyayı sana sevimsiz kildi." dedi ve Sirri o günden itibaren zahid oldu.

Sirri dedi ki: «Bir bayram günü, üstadım Marufla karsilastim. Yanında üstü basi perisan, küçük bir çocuk vardı. Yoksul olduğu her halinden belliydi. Üstadıma sordum:

- Üstadım; bu kimdir, neyin nesidir?

- Bu çocuk, ceviz oynamakta olan bir grup çocuğun yanında duruyordu. Kendi kendine bir köseye çekilip düşüncelere dalmisti. Ona dedim ki: Ey çocuk! Niçin sen de bunlar gibi oynamıyorsun? Bana: "Ben yetimim. Oynamak için ceviz satın alacak param yok." diye cevap verdi. Ben de onu yanıma alıp getirdim ki, ceviz satın alacak kadar bir şeyler kendisine toplayayım ve böylece sevin sin.

Ben, üstadım Marufa dedim ki:

- Kendisine bir şeyler giydireyim ve ceviz satın alacak kadar biraz da para vereyim; olmaz mı?

- Sen bunu yapar misin?

- Evet.

- Öyleyse al, çocuk sende kalsin. Allah kalbini zengin kilsin.» Sirri dedi ki: Dünya benim gözümde o kadar küçülmüştür ki, o, benim gözümde en küçük şeydir."

Bir defasında Sirri'nin dükkânında bir miktar badem vardı. Adamin biri gelip pazarlık yaptı ve bademin Ölçegini 63 dinara satın aldı. Sonra adam bademi alıp gitti. Fakat baska yerlerde bademin ölçeginin 90 dinara satıldığını gördü. Gelip Sirri'ye: "Ben bademi senden 90 dinara satın alacağım." dedi. Sirri ise ona su karsiligi verdi:

- Ben ölçegini 63 dinara satmak için seninle pazarlık yaptım ve anlaştık. Şimdi daha fazlasına satamam.
- Ben senden 90 dinara satın almak istiyorum.
- Hayır 63 dinardan fazlasına satamam.

Akıllılığın ve dürüstlüğün gereği olarak ben bu bademin ölçegini 90 dinara senden satın almalıyım."

Sirri, 63 dinardan fazla bir fiyatla satmamakta kararlı görülünce, adam bademi satın almadan gitti.

Ünün birinde bir kadın Sirri'nin yanına gelip söyle dedi: Muhafızlar oğlumu alıp götürdüler. Senden ricam sudur ki; mu z kuvvetleri komutanına haber salsan da oğlumu dövmemesi için ^adabuhmsan."

Kadının bu ricası üzerine Sirri kalkıp namaza durdu. Namazı uzattı, fakat kadının içi yanıyordu. Sirri, namazını tamamladıktan sonra kadın ona: "Allah rızası için oğluma yardımcı ol." dedi. Sirri de ona: "Zaten ben de senin işinle ilgileniyordum." diye cevap verdi. Henüz namaz kıldığı yerden kalkmamısti ki, başka bir kadın, oğlu tutuklanan kadının yanına geldi ve ona: "Müjdeler olsun sana! Oğlun serbest bırakıldı. Şimdi evde seni bekliyor." dedi. Kadın da oradan ayrılıp gitti.

Sirri dedi ki: "Allah'a karşı günah işlemeyeceğim ve hiç kimsenin de bana minnetinin olmayacağı bir yiyecek yemek istiyorum. Ama böyle bir yiyecek de bulamıyorum."

Başka bir rivayette anlatıldığına göre Sirri söyle demistir: "Otuz seneden beri canım bakla yemek istiyor, ama bulamıyorum."

Sirri dedi ki: «Dükkânımın bulunduğu çarsıda bir yangın çıktı. Dükkânımın bulunduğu tarafa kosmaya başladım. Yoldayken adamın biri bana rastladı ve: "Müjdeler olsun sana! Dükkânına ateş düşmemiş, dükkânın hasar görmemiş." dedi. Ben de: "Elhamdülillah" dedim. Fakat daha sonra o hamdimi düşünmeye başladım. Çünkü ben dünyalığımı kurtardığım için Allah'a hamdetmistim. O esnada bulundukları sıkıntılı halde dükkânı yanan kimselere yardımcı olmamıstım. İşte otuz seneden beri bu günahım için Allah'tan mağfiret diliyorum.»

Sirri dedi ki: «Bir gece virdimi okuyup namazımı kıldım. Sonra mihrapta ayaklarımı uzattım. Bu sırada bana: "Ey Sirri! Hükümdarların karsisinde da böyle oturabiliyor musun?!" diye seslenildi. Ben de ayaklarımı toplayıp: "Senin ululuguna ve üstünlüğüne yemin ederim ki ey Rabbim, bundan sonra artık ayaklarımı ebediyen uzatmayacağım!" dedim.»

Cüneyd-i Bağdadî söyle demisti: «Sirri es-Sakatî'den daha âbid birini göremedim. Doksansekiz yasma kadar uzanıp uyuduğunu görmedim.

Ancak Ölüm hastalığında iken ayaklarım uzatmıstı. Hastalığı esnasında ziyaretine gittim, "Kendini nasıl hissediyorsun?" diye sordum. Bana su cevabi verdi:

"Hastaligimi tabibime nasıl şikâyet ederim? Bana gelen, tabibimden gelmistir!"

Kendisini rüzgârlandırmak için yelpazeyi elime aldım ve sallamaya başladım. Bana söyle dedi: "İçim yanmaktayken bu yelpazenin serinliğini nasıl hissederim?!" Böyle dedikten sonra su siiri okumaya başladı:

"Kalbim yaniyor, gözyaslarını akiyor.

Sıkıntı zerimde toplanıyor, ama sabrım dağılıp gidiyor.

Kararı olmayan kimsenin istikrari nasıl olur?

Hevesim bana karşı cinayet isledi. Sevkim bende istirap meydana getirdi.

Ya Rab! Eger beni genişliğe kavuşturup rahatlatacak bir şey varsa

Ruhum bedenimde bulundukça bana bu lutfunu bahset."

Kendisine: "Bana tavsiye de bulun." dedim. O da su tavsiyelerde bulundu: "Serli kimselerle arkadaşlık etme. İyi ve hayırlı kimselerin meclislerine katılmakla da sakın ola ki Allah'ı zikirden uzak durma."

Hatib Bağdadî'nin anlattığına göre Sirri es-Sakatî, hicretin 253. senesinin ramazan ayının 6'sında salı günü sabah ezanından sonra vefat etmiş ve aynı günün ikindi namazından sonra vefat etmiş ve aynı günün ikindi namazından sonra Süveynezi mezarlığına defnedil-miştir. Mezari herkesçe bilinen ve tanınan bir yerdedir. Cüneyd-i Bağdadî'nin mezari da onunkinin yambasmdadır.

Ebu Ubeyde b. Haryobe'den rivayet olunduguna göre o şöyle demistir:

"Rüyada Sirri'yi gördüm. Kendisine dedim ki:

- Allah sana nasıl muamele etti?
- Beni ve cenazeme katılan herkesi bağışladı.
- Ben de senin cenazene katılan ve namazını kılan kimselerdendim.

Cebinden bir liste çıkardı, baktı ama, orada adımı göremedi. Ben de kendisine dedim ki:

- Hayır, ben senin cenazene katıldım, iyi bak. Listenin alt tarafına baktı, adımı hasiye kısmında gördü."

İbn Hallikan'm naklettiği bir kavle göre Sirri es-Sakatî, hicretin 251.

senesinde vefat etmistir. Hicretin 256. senesinde vefat ettigine dair zayıf bir rivayette vardır. Doğrusunu Allah bilir.

Ibn Hallikan dedi ki: Sirri es-Sakatî, çok siir söylerdi:

Sevdigimi iddia ettim. O zaman sevgi bana dedi ki: Sen beni yalanladın. Bakiyorum ki vücudunun bütün organları et dokudur.

Deri, bağırsaklara ve iç organlara yapışmadıkça sevgi iddiasında bulunulamaz.

Vücut zayıflayıp çağıranın çağrisına icabet edecek gücü bulmadıkça, Asik olduğunu kimse söyleyemez." [23]

Hicretin İki Yüzelî Dördüncü Senesi

Bu senede halife Mutez, Boga es-Serabî'nin öldürülmesini emretti. Basini önce Samarra'da, sonra da Bagdat'ta sütun üzerine dikip teshir etti, cesedini yaktı. Mallarına ve ürünlerine el koydu.

Bu senede halife Mutez, Ahmed b. Tolon'u Misir valiliğine tayin etti. Ahmed, Misir'daki meshur caminin banisidir.

Bu senede Ali b. Hüseyin b. İsmail b. Abbas b. Muhammed insanlara haccettirdi.

Bu senede Ziyad b. Eyyüb el-Hisyanî ve Ali b. Muhammed b. Musa er-Riza gibi meshur şahsiyetler vefat ettiler. Ali b. Muhammed b. Musa er-Riza, cemaziyelahir ayının bitimine dört gün kala pazartesi günü Bagdat'ta vefat etti. Ebu Ahmed el-Mütevekkil onun cenaze namazını kendi adıyla bilinen Ebu Ahmed caddesinde kildirdi ve Ali, Bagdat'taki evine defnedildi.

Bu senede veat eden meshur şahsiyetler arasında Muhammed b. Abdullah el-Mahremî ve Mevhil b. İhab da bulunmaktadır. [24]

Ebü'l-Hasan Ali El-Hadi

Ebul-Hasan Ali el-Hadi b. Muhammed el-Cevad b. Ali er-Riza b. Musa el-Kazim b. Cafer es-Sadık b. Muhammed el-Bakir b. Ali Zeyne-labidin b. Hüseyin es-Sehid b. Ali b. Ebi Talib. Oniki imamdan biridir. Hasan b. Ali el-Askerî'nin babasıdır. Cahil, yalancı, günahkâr ve sapık fırka tarafından ortaya çıkması beklenmektedir.

Abid ve zahid bir kimseydi. Mütevekkil onu Samarra'ya nakletti. Orada yirmi sene ve birkaç ay müddetle ikamet etti ve bu sene orada vefat etti.

Bir zaman Mütevekkile, Ebü'l-Hasan Ali'nin evinde silahlar ve birçok kimselerden gelen çok sayıda mektuplar bulunduğu ihbar edildi. Bunun üzerine Mütevekkil oraya bir grup asker gönderdi. Ansizin evine baskın yapan askerler onun yün bir hırka giyinmiş olarak kuru toprak üzerinde

oturmus ve kibleye yönelmiş olduğunu gördüler. Onu bu halde alıp Mütevekkil'in huzuruna götürdüler. Mütevekkil içki sofrasında idi. Ebü'l-Hasan Ali, huzurunda durdurulunca Mütevekkil ona saygı göstermiş, ikramda bulunmuş, yanibasında oturmuş, elindeki içki bardagını ona sunmuştu. Ebü'l-Hasan Ali ise, su karsılığı vermişti: "Ey mü'minlerin eniiri! Bu içki denen şey karnima girmemiş, etime ve kanima karismamistir. Beni bundan affet." Mütevekkil de onu içki içmekten muaf tutmuş, sonra ona: "Bana bir siir oku." demiş. O da su siiri okumuştur:

"Dagların tepelerinde gecelediler, güçlü adamlar onları korudular. Fakat dağların zirveleri onlara yarar sağlamadı. Onları belalardan kurtaramadı.

Onur ve sereften sonra onlar bulundukları saraylarından yere indirildiler. Bir çukura konuldular. Konuldukları yer, ne kötü bir yerdir.

Mezara defnedilmelerinden sonra bir ünleyici onlara söyle seslendi:

Nerede taşlar, nerede zinetler, nerede has adamlar!...

Nerede üzerlerine perde çekilen, başlarına taç konulan o parlak yüzler.

İçlerine konuldukları zamanda mezarlar o parlak yüzlerin üzerine kurtları saldılar. Kurtlar onları yeyip tüketmek için birbirleriyle savastılar.

Onlar dünyada iken uzun bir süre yedikten sonra mezara konuldular ve bu uzun hayattan sonra yenilmeye başladılar."

Ebü'l-Hasan'ın bu siirinden sonra Mütevekkil toprağı islatacak derecede agladı. Çevresinde bulunanlar da agladılar. İçki sofrasının kaldırılmasını emretti, Ebü'l-Hasan'a 4.000 dinar verilmesini görevlilere emretti. Ondan helallik diledi ve onu saygı, ikram ve izzet içinde evine gönderdi. Allah Ebü'l-Hasan'a rahmet etsin. [25]

Hicretin İkiyüzellibesinci Senesi

Bu senede Müillih ile Hasan b. Zeyd et-Talibî arasında bir savaş cereyan etti. Müflih, Hasan'ı bozguna uğratıp Taberistan'ı Amül şehrine girdi. Hasan b. Zeyd'in evlerini yaktı. Sonra pesisira Dey-lem'e gitti. ; ;

Bu senede Yakub b. Leys ile Ali b. Hüseyin b. Kureys b. Sebel arasında da şiddetli bir savaş vuku buldu. Ali b. Hüseyin, kendi tarafından Tavk b. Mugalles adında birini Hüseyin b. Kureys'in üzerine gönderdi. Tavk, bir-aydan fazla süreyle onu şikistirdi. Fakat daha sonra Yakub, Tavk'ı mağlup edip esir aldı. Adamlarının önde gelenlerini de esir aldı. Sonra Ali b. Hüseyin'in yanına gitti ve onu esir aldı. Beldesi olan Kirman şehrini de hükmü altına alarak elinde bulunan Horasan'a bağlı Sicistan beldesine kattı.

Sonra Yakub b. Leys, Mutez'e kıymetli hediyeler gönderdi. Binek hayvanları, şahinler ve kıymetli elbiseleri hediye olarak ona sundu.

Bu senenin rebiyülevvel ayında halife, Süleyman b. Abdullah b. Tahir'i Bagdat ve Sevad valiliklerine atadı.

Senede Salih b. Vasif, Mutez'in katibi Ahmed b. Israil'i, Mutez'in annesi Kabiha'nin katibi Hasan b. Muhalled'i ve Ebu Nuh Isa b. Ibrahim'i yakaladı. Bunlar beytülmañ paralarını yemek hususunda anlaşılmışlardı. Bunlar divanda çalışan kimseler idiler. Salih b. Vasif bunları yakaladı ve kendisine bol para ödemekle yükümlü olduklarına dair yazılarını ve imzalarını aldı. Bu da Mutez'in rizası dışında oluyordu. Salih bunların mallarını, mahsüllerini ve çiftliklerini ihtiyati tedbir altına aldı. Onlara hain katipler denildi. Halife Mutez de istemeyerek bunların yerlerine baskalarını tayin etti.

Bu senenin receb ayında Isa b. Cafer ile Ali b. Zeyd el-Haseniyan Kûfe'de ayaklandılar. Orada Abdullah b. Muhammed b. Davud b. Isa'yi öldürdüler. Kûfe'de durumları cidden kuvvetlendi. [26]

Halife Mutez'in Ölümü

Bu senenin receb ayının bitimine üç gün kala halife Mutez Billah hal' edildi. Saban ayının ikinci gecesinde de öldüğü açıklandı. Hal' sebebi suydı: Askerler toplanarak kendisinden erzaklarını talep ettiler, ama onlara verecek bir şeyi yoktu. Askerlere vermek üzere baskalarından ödünç para istedi, ama kimse vermedi. O da yanında para bulunmadığını askerlere açıkladı. Türkler onu hal' etme hususunda ittifak ettiler. Huzurlarına çıkması için kendisine haber gönderdiler. Mutez, ilaç içtiğini ve huzurlarına çıkamayacağını, vücudunda zafiyet bulunduğunu söyleyerek özür beyan etti. Kendisini görmek isteyenlerin yanına gelmelerini istedi. Bazı ümera, huzuruna gittiler. Gürzlerle ona vurmaya başladılar. Ayaklarından tutarak onu sürüyüp dışarı çıkardılar. Üzerinde kana bulanmış yırtık bir gömlek vardı. Mutez'i, bu şiddetli sıcaklarda hilafet sarayının ortasında durdurdular. Öyle ki, şiddetli sıcaktan dolayı altına etmeye başladı. Pisliği ayaklarının arasında görüldü. Bazıları onu tokatlıyor, o da ağlıyordu. Kendisini döven adam ise: "Hilafetten feragat et!" diyordu. Halk toplanmıştı.

Daha sonra onu çok dar bir hücreye soktular. Çeşitli iskenceler tatbik ettiler. Nihayet o da hilafetten feragat etti. Kendisinden sonra Mühtedi Billah hilafete geçti. Nitekim bu husus ileride de anlatılacaktır. Sonra onu, kendisine çeşitli iskenceler tatbik edecek cellatlara teslim ettiler. Üç gün süreyle aç ve susuz bıraktılar. Sonra kuyu suyundan bir içimlik istedi, ama kendisine su verilmedi. Daha sonra onu kireç içinde bulunan bir bodruma soktular. Kireç batagina bastırdılar. Böylece can verip öldü, ama cesedinde darbe izi bulunmaksızın onu kireçten çıkardılar. Ayan ve esraftan bir grup adamı, vücudunda darbe izi bulunmaksızın öldüğüne şahid tuttular. Bu hadise bu senenin saban ayının ikisinde cumartesi günü vuku bulmuştı.

Cenaze namazini Mühtedi Billah kildirdi. Kardesi Muntasir'la birlikte Kasrû's-Savami' yanına defnedildi. Vefatında yirmidört yasındaydı. Dört sene altı ay yirmiüç gün süreyle halifelik yaptı. Uzun boylu, iri yari, ölçülü endamli, burun kemeri kalkık, yuvarlak yüzlü, yakisikli, güleç simalı, beyaz tenli, siyah ve kıvrık saçlı, gür sakallı, güzel gözlü, dar kaslı, pembe yüzlü biri idi.

İmam Ahmed b. Hanbel, onun yüksek zekâli, iyi anlayışlı biri olduğunu söyleyerek övmüştür. Babasının sağlığında iken yanına geldiğinde ona ders verip eğitmisti. Nitekim bu hususu İmam Ahmed b. Hanbel'in biyografisini anlatırken açıklamistik.

Hatib Bağdadî, Ali b. Harb'm söyle dedigini rivayet etmiştir: «Mutez'in huzuruna girdim. Ondan daha güzel yüzlü bir halife görmedim. Onu gördüğümde secdeye kapandım. Bana: "Ey ihtiyar! Sen Allah'tan baskasına mı secde ediyorsun?!" diye sordu. Ben de ona su cevabi verdim: Ebu Asim Dahhâk b. Muhalled en-Nebil, Ebu Bek-re'nin söyle dedigini rivayet etmiştir: "Rasûlullah (s.a.v.) kendisini sevindiren bir şey gördüğü veya hosuna gidecek bir müjde aldığı zaman Aziz ve Celil olan Allah'a sükür için secde ederdi."»

Zübeyr b. Bekkâr dedi ki: "Mutez'in yanına gittim. O zaman halife idi. Gittigimi duyunca acelece çıkarak geldi ve beni karşıladı. Ayagi sürçtü. Bunun üzerine söyle bir siir okudu:

"Yigit adam dilinin sürçmesi nedeniyle ölür, ama kisi, ayagının sürçmesi nedeniyle ölmez.

Agzından çıkan bir sürçme, basına isabet eder.

Ama ayagındaki sürçme kısa bir süre sonra iyilesir."

İbn Asakir'in anlattigina göre halife Mutez, babası Mütevekkil'in sağlığında Kur'ân-i Kerim okumayı iyice öğrenince babası, emirler, ileri gelenler ve reisler gizlice bir toplantı yaptılar. Çocuk yastayken minbere oturup babasına hilafet selamı verip hutbe irâd edince hilafet sarayında havas ve avam tabakalarına altın, gümüş ve mücevherler saçıldı. O zaman etrafa savrulan mücevherlerin kıymeti 100.000 dinardı. Bir o kadar da altın saçılmisti. Ayrıca 1.000.000 dirhem saçılmisti. Sonra çeşitli kaftanlar, sergiler ve kumaslar hediye olarak dağıtılmisti ki, bunların sayısını bilmek imkânsızdır. O, görülmeye değer bir vakitti. Hilafet sarayında ondan daha güzel ve göz alıcı bir eğlence tertiplenmemisti. Halife, oğlu Mutez'in annesi Kabiha'ya kıymetli kaftanlar giydirmiş, ona bol miktarda armaganlar ve bahsisler vermisti. Ayrıca oğlunun eğitmen Muhammed b. İmran'a da cidden Çok miktarda mücevher, altın, gümüş ve kumas vermisti. Doğrusunu, noksanlıklardan münezze olan yüce Allah daha iyi bilir. [27]

Mühtedi Billahtn Hilafeti

Mühtedi Billah Ebu Muhammed Abdullah Muhammed b. Vasik b. Mutasim b. Harun. Mutez'in, kendisinin huzurunda hilafetten feragat etmesinden ve hilafet görevini yürütmekten aciz olduğuna dair ikrarda bulunmasından sonra bu senenin receb ayının bitimine bir gece kala çarsamba günü halifeligine bey'at edildi. Kendisi halifelik yükünü omuzlamaya arzulu olduğunu açıkladı. Asil adi Muhammed b. Vasik Billah'tir. Sonra elini uzattı, bütün halk onun halifeligine bey'at etti. Bundan sonra havas tabakası da onun halifeligine bey'at etti. Havastan sonra avam tabakası da minber üzerinde ona bey'atla-rini sundular. Mutez bir yazı yazarak, hilafetten feragat ettiğine, bu isı yürütmekten aciz olduğuna ve Mühtedi'ye bey'atını sunduğuna şahadet ettiğine dair beyanda bulundu.

Bu senenin receb ayının sonunda Bagdat'ta korkunç bir fitne meydana geldi. Halk, Bagdat valisi Süleyman b. Abdullah b. Tahir'e hücum etti. Samarra'da Mühtedi'nin hilafetine bey'at edildiğinden haberleri olmadığı için de Mutez'in kardesi Ahmed b. Mütevekkilin hilafetine bey'at etmeleri için herkese çağrıda bulundular. Bu fitne nedeniyle Bagdatlılardan çok sayıda adam öldürüldü, çoğu da suda boğuldu. Daha sonra Mühtedi'nin hilafetine bey'at edildiğine dair haber kendilerine ulaşınca sakinleştiler. Ancak bu haber saban ayının 7'sinde kendilerine ulaşmıstı. Bundan sonra düzen saglandı ve Mühtedi'nin hilafet isı yerine oturdu.

Bu senenin ramazan ayında Mutez'in annesi Kabiha'nin yanında bol miktarda para ve kıymetli mücevher bulunduğuy görüldü. Bunların miktarı 1.000.000 dinar civarındaydı. Ayrıca yanında misli görülmemis, bir su taşı iriliginde zümrüt ile ölçekler dolusu emsalsiz kızıl yakut görülmüştü.

Komutanlar, Mutez'den maaşlarının Ödenmesi ve erzaklarının temin edilmesi için 50.000 dinar istemisler ve Salih b. Vasif i öldürmeyi kendisine garantilemişlerdi. Fakat Mutez'in yanında onlara verecek para yoktu. Annesi Kabiha'dan -ki Allah onu kahretsin- ödünç para istemis, fakat annesi ona ödünç para vermemis, yoksul olduğunu söyleyip cimrilik yapmıstı. Fakat daha sonra oğlu Mutez öldürölüp çeşitli nahos hareketler cereyan ettiğinde, yukarıda bahsettığımız mallar yanında ortaya çıktı. Çok miktarda altın, gümüş ve kapları vardı. Yıllık geliri 10.000 dinar civarındaydı. Önceleri oğlunun düşmanı Salih b. Vasifin yanında gizleniyordu. Daha sonra bu adamla evlendi. Salih'e söyle beddua ediyordu:

'Allah'im! Salih b. Vasifi rezil rüsvay eyle. O benim sırlarımı açığa vurdu. İrzimi payımal etti, oğlumu öldürdü, düzenimi altüst etti, aldı. Beni memleketimden uzaklara gurbete düşürdü. Bana çok kötölükler yaptı."

Sonra Mühtedi Billah'in halifeliğı yerleştı. Allah'a hamdolsun ki bu, düzgün

bir hilafetti.

' Mühtedi, bir gün komutanlara ve ümeraya şöyle dedi:

'Yıllık geliri 10.000 dinari bulan bir annem yoktur. Onu anne olarak kabul etmiyorum. Ben sadece bana yetecek kadar azık istiyorum. Daha fazlasını istemiyorum. İstedigim, kardeşlerim içindir. Çünkü onlar gerçekten fakr-ü zaruret içindedirler."

Bu senenin ramazan ayının bitimine üç gün kala persembe günü Salih b. Vasif, vezir Ahmed b. Israil'in ve daha Önce Hristiyan olup Müslüman olduğunu söyleyen ve Kabiha'nın katibi olan Ebu Nuh İsa b. İbrahim'in dövülmesini emretti. Malları elinden alındıktan sonra bunlardan her birine besyüzer kirbaç vuruldu. Sonra da katıra ters bindirilerek şehirde dolastırıldılar. Bu halde iken Öldüler. Bu icraat, Mühtedi'nin rizası dismdıydı. Ama o, isin basında bulunan Salih b. Vasif a karşı koyamıyor ve zayıf olduğu için ise el atamıyordu.

Bu senenin ramazan ayında yine Bağdat'ta Muhammed b. Evs'in taraftarları olan Sakiriler ve diğer askerlerle halk arasında bir fitne meydana geldi. Halktan 100.000 kadar kişi toplandı. İki taraf arasında kirbaçlamalar, mızraklaşmalar ve ok atışmaları cereyan etti. Çok sayıda adam öldürüldü. Sonra Muhammed b. Evs ile adamları bozguna uğradılar. Halk, onlardan ele geçirdikleri ve 2.000.000 frank civarında bir değer ifade eden mallarını yağmaladı. Sonra Muhammed b. Evs, Bağdat'tan dilediği bir yere gitmek üzere çıkarıldı. Korku içinde Bağdat'tan kovulmuş olarak çıkıp gitti. Çünkü halk onun gidasından memnun değildi. Zorba ve inatçı bir kimseydi. Zorluk çıkaran bir şeytan olup habıs bir kimseydi, fasik ve despot idi.

Halife; sarkıcıların ve çalgıcıların Samarra'dan sürgün edilmelerini, sultanın sarayındaki aslanların, kaplanların, yırtıcı hayvanların, av için beslenen köpeklerin öldürülmesini, eğlence toplantılarının iptal edilmesini, haksızlığa uğrayanların haklarının iade edilmesini, iyiliğin emredilip kötülüğün yasaklanmasını emretti ve halkın huzurunda meclis düzenledi. Hükümrânlığı Sam'in ve diğer beldelerin her tarafında cari oldu.

Sonra halife, yanında bulunan Türk görevli ve askerlere karşı

£üç kazanmak amacıyla Büyük Boga'nın oğlu Musa'yi yanına çağırdı.

öylece hilafetin sağlamlaşmasını düşünüyordu. Ancak Musa, bulunduğu yerlerde cihadla meşgul olduğundan ötürü bu çağrıya icabet edemeyeceğini söyleyerek mazeret beyan etti. [28]

Ehl-i Beyt'ten Olduğunu İddia Eden Baska Bir Haricinin Basra'da İsyan Etmesi

Bu senenin sevval ayının ortasında Basra disında Ali b. Muham-med b.

Ahmed b. Isa b. Zeyd b. Ali b. Hüseyin b. Ali b. Ebi Talib olduğunu iddia eden ama aslında doğru söylemeyen, Abdülkays kabilesinin ücretli bir işçisi olan ve gerçek adı Ali b. Muhammed b. Abdurrahman, annesi de Kurra binti Ali b. Rahib b. Muhammed b. Hakim el-Esedî olan, Hüzeyme kabilesine mensup olup Rey şehrinin köylerinden olan bir kişi Basra'da ortaya çıkıp isyan etti. İbn Cerir böyle demistir.

Yine aynı zat şöyle demistir: «Bu adam, hicretin 249. senesinde de Necdeyn'de ortaya çıkmış ve kendisinin Ali b. Muhammed b. Fadl b. Hüseyin b. Abdullah b. Abbas b. Ali b. Ebi Talib olduğunu iddia etmişti. Hecer mintikasında halkı kendisine itaata davet etmiş ve He-cerlilerden bir cemaat kendisine tabi olmuştur. Bu sebeple çok savaşlar ve büyük fitneler vuku bulmuştur.

Bu ikinci isyanında etrafına Basra dışında çorak ve kurak arazilerde ikamet eden bir grup zenci toplandı. Onları alıp Dicle'den karşı kıyıya geçirerek Dinari'de konakladı. Beraberindekilerden bazılarını kendisinin Küfe taraflarında öldürülen Hüseyin'in babası Yahya b. Ömer olduğunu söylüyordu. Kur'ân'dan İsra, Kehf, Sâd ve Nebe' sûrelerini bir saatte ezberlediğini, baskalarının bu sûreleri uzun bir sürede dahi ezberleyemediklerini iddia etmişti.

Bir gün, çölde nereye gideceğini düşünmekte iken, bulutlardan kendisine seslenilerek Basra'ya gitmesi gerektiğini söylendiğini, kendisinin de bu sese kulak vererek Basra'ya yöneldiğini söylemişti. Basra'ya yaklaştığında, halkın Sadiye ve Bilaliye olarak iki gruba ayrıldıklarını görmüş, bir tarafı diğerine karşı kullanabilmek için, bunlardan bir tarafa yamanmaya niyetlenmişti, ama bunu yapamamıştı. Daha sonra Bağdat'a göçmüş ve orada bir sene ikamet etmiş, Muhammed b. Ahmed b. Isa b. Zeyd'e mensub olmuştur.

O, adamlarının kalplerindeki düşünceleri ve niyetleri bildiğini, bunu Cenâb-ı Allah'ın kendisine bildirdiğini iddia ediyordu. Bazı basit, cahil ve ayak takımı kimseler ona tabi olmuşlardı.

Sonra ramazan ayında Basra'ya dönmüş, etrafında çok sayıda adam toplanmıştı, ama bu adamları arasında savaşacak kabiliyette kimseler yoktu. Basra taraflarından kendilerine asker geldi. Hep birlikte toplanarak savaştılar. Bu Haricinin ordusunda sadece üç kılıç vardı, karşılarındaki orduda ise çok sayıda teçhizat, asker ve aletler vardı. Bununla birlikte bu Haricinin adamları o askerleri mağlub ettiler. Karşı taraftaki askerler 4.000 savaşçı idiler.

Bundan sonra Harici ve adamları Basra'ya gittiler. Ciba halkından bir adam ona bir at hediye etti, ama atın üzerine koyacak bir eger ve agzına takacak bir gem bulamadı. Atın boynuna bir ip takarak sırtına bindi, ağız lifle

bagladi. Sonra bir adami ölümle tehdit ederek ondan 150 dinar ve 1.000 dirhem aldı. Bu onun bu belde de yaptığı ilk yagma idi. Sonra diğer bir adamdan üç beygir aldı. Baska bir yere giderek oradan da silah ve esya gasbetti. Sonra az sayıda silaha ve ata sahip ordusuyla yola koyuldu. Bunun ardışira kendisiyle Basra valisi arasında müteaddit savaşlar cereyan etti. Basra valisini ve askerlerini bozguna ugratti. Böylece gücü arttı, adamları çoğaldı. Otoritesi yayıldı, askerleri fazlalasti. Bununla beraber halkın malına taarruz etmiyor, kimseye eziyet vermiyordu. O sadece sultanın malını almak istiyordu.

Savaşlarından birinde adamları müthiş bir hezimete ugradılar, sonra gelip etrafında toplandılar. Toparlandıktan sonra da Basralı-ra yeniden hücum ettiler. Onları bozguna ugrattılar. Bir kısmını öldürüp bir kısmını esir aldılar. Yanma getirilen her esiri mutlaka öldürüyordu.

Zamanla durumu kuvvetlendi. Basralılar ondan korkmaya başladılar. Halife, bu zencilerin lideri Harici ile savaşmaları için Basra'ya takviye kuvvetleri gönderdi. Sonra adamlarından biri, beraberindeki askerlerle birlikte Basra'ya hücum etmesini, zor kullanarak şehire girmesini kendisine tavsiye edince o, adamlarının görüşlerini zayıf bulup şöyle dedi: "Şehrin yakınında duralım. Onlar bizim şehire girmemizi talep etsinler ve bizi çağırsınlar."»

Bununla Basralılar arasında cereyan eden hadiseleri ve savaşları inşaallah önümüzdeki sene olaylarından bahsederken anlatacağız.

Bu senede Ali b. Hüseyin b. İsmail b. Muhammed b. Abdullah b. Abbas insanlara haccettirdi. [29]

Hicretin İkiyüzellibesinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Mutezile'den Kelamci Cahiz

Gözleri pırtlak olduğu için, pırtlak gözlüler anlamına gelen Cahilye fırkası kendisine nispet edilir.- Kendisine Hadekî de denilirdi.

Virkin görünümlü, itikadi bozuk bir kimse olup ona birtakim bid'atr ve dalâletler nispet edilirdi. İnancı çok zayıftı. Hatta onun adına

i darb-i meseller söylenmiştir. Parlak zekası ve üstün yönleri varıçok ilimleri iyice Öğrenmiş, derli toplu bilgiler içeren, zihninin Vetine tasarrufunun sağlamlığına delâlet eden birçok kitaplaryazmisti. En kıymetli kitaplarının başında "Kitabü'l-Hayevan, Kita-bü'1-Beyan ve't-Tebyîn" gibi eserleri gelmektedir.

İbn Hallikan dedi ki: "Bu iki eser, onun en güzel eserleridir." Böyle dedikten sonra İbn Hallikan onun biyografisini, kendisinden naklettigi hikâyelerle uzun uzadıya anlatmıştır. Ahir ömründe felç olduğunu ve kendisinin şöyle dediğini nakletmiştir: "Sol tarafım felç olmuştur. Sol tarafımı makaslarla

kesecek olsalar dahi duymam. Sag tarafim ise artik çürümek üzeredir. Üzerine bir sinek konsa dahi bana aci verir. İçimde taslar var. Üzerimden doksanalti sene geçti. Bu çok siddetli bir hastaliktir." Böyle dedikten sonra da su siiri okudu:

"Yasli iken sen gençlik günlerindeki gibi zinde olmayi mi umuyorsun?!

Nefsin seni yalanladi. Eskimis ve çürümüs bir elbise, yeni elbise gibi degildir."

Bu senede Abdullah b. Abdurrahman Ebu Muhammed ed-Darimî, Abdullah b. Hasim et-Tusî, halife Ebu Abdillâh Mutez b. Mütevekkil, Saika lakabiyla taninan Muhammed b. Abdürrahim gibi meshur sahsiyetler vefat ettiler. [30]

Muhammed B. Kerram

Kerramiye firkasi kendisine nisbet edilir. Peygamber (s.a.v.) ile ashabi ve digerleri adina hadis uydurmayi caiz saydigi söylenir. Asil adi Muhammed b. Kerram b. Arraf b. Hüzame b. Berra, Ebu Abdillâh es-Sicistanî el-Abid'dir. Beni Tûrab kabilesinden oldugu söylenir. Adinin Muhammed b. Kirram oldugu da söylenir. Ölünceye kadar Beyt-i Makdis'te ikamet etmistir. Baska birisi ise bunun Nisaburlu bir seyh oldugunu söylemistir. Ama Ebu Abdillâh el-Hakim ile Ibn Asakir'in sözlerinden anlasildigina göre, dogrusu bu ikisi de ayni kimsedir.

Ibn Kerram; Ali b. Hacred ve Ali b. Ishak el-Hanzali es-Semer-kandi'den rivayetlerde bulunmustur. Muhammed b. Mervan, Ibrahim b. Yusuf el-Makinanî, Melek b. Süleyman el-Herevî, Ahmed b. Harb, Atik b. Muhammed el-Cisrî, Ahmed b. Ezher en-Nisaburî, Ahmed b. Abdullah el-Hasarî, Muhammed b. Temim el-Karyanî kendisinden tefsir dinlemislerdi. Ahmed b. Abdullah el-Hasarî ile Muhammed b. Temim el-Karyanî, yalanci ve hadis uydurmacisidirlar.

Muhammed b. Ismail b. Ishak, Ebu Ishak b. Süfyan, Abdullah b. Muhammed el-Kiratî, Ibrahim b. Haccac en-Nisaburî de kendisinden rivayetlerde bulunmuslardir.

Hakim'in anlattigina göre Muhammed b. Karram, Tahir b. Ab-

dullah'in zindaninda hapsedilmisti. Kendisini serbest biraktiklarinda Sam'in sinir bölgesine gitmis, sonra Nisabur'a dönmüstü. Muhammed b. Tahir b. Abdullah, kendisini hapse atmıs ve uzun süre hapiste tutmustu. Cuma namazina gitmeye hazirlanir, gardiyana gidip: "Birak da cumaya gideyim." der, ancak gardiyan ona izin vermeyip söyle derdi: "Biliyorsun ki seni burada alikoymak, baskasinin emridir."

Baskasinin anlattigina göre Muhammed b. Kerram, Beyt-i Makdis'te dört

sene müddetle ikamet etmistir. Isa peygamberin meshedi yanindaki diregin bitisiginde vaaz vermek üzere oturur, etrafında çok sayıda cemaat toplanir, sonra onlara söyle derdi: "îman, amelsiz bir kavildir." Böyle demesi üzerine cemaat onu terketti. Beyt-i Makdis valisi de onu Zagr mintikasına sürgün etti, orada öldü. Cesedi Beyt-i Makdis'e nakledildi. Bu senenin safer ayında ölmüştü. Hakim'in ifadesine göre Ibn Kerram, Beyt-i Makdis'te geceleyin ölmüş ve peygamberlerin mezari yanında Eriha kapısında defhedilmisti. Beyt-i Makdis'te 20.000 kadar arkadasi vardı. Dogrusunu Allah bilir. [31]

Hicretin İkiyüzellialtinci Senesi

Bu senenin muharrem ayinin 12'sinde pazartesi günü sabahleyin Büyük Boga'nin oğlu Musa, Samarra'ya geldi. Muazzam bir ordu ile sehre girdi. Ordusunu merkez, sag ve sol cenah seklinde tabiye etmistir. Bunlar, Mühtedi'nin haksizliklari giderip hak sahiplerine haklarini vermek için kurdugu meclisin bulunduğu hilafet sarayina geldiler, halifenin huzuruna girmek için izin istediler. İznin gelmesi bir saat kadar gecikti. Bunlar da halife Mühtedi'nin kendilerine bir tuzak kurmak ve Salih b. Vasif i üzerlerine musallat kilmak amaciyla kendilerini Samarra'ya çağirdigini sandilar. Hücum ederek içeri girdiler ve yabancı dille (Türkçe) hitap etmeye basladilar. Sonra daha da ileri giderek halife Mühtedi'yi alip horlayarak baska bir saraya götürdüler, mallarini yagmaladilar. Bu esnada Mühtedi, Büyük Boga'nin oğlu Musa'ya: "Neyin var? Yaziklar olsun sana! Ben seninle güçlenip Salih b. Vasila karsi koruyabilmek için buraya gelmem istemistim." dedi. Musa da ona: "Sana bir zarar gelmeyecek. Yalniz bu tutumunun aksine kötü bir niyetin olmadigim yemin ederek bana söyle." dedi. Halife Mühtedi de ona yemin etti. Herkes rahatladı. İkinci kez sifahi olarak ona bey'atlarim sundular. Salih'le isbirliği yaparak kendilerine bir kötülük yapmayacagina dair ondan kesin söz aldilar ve böylece anlastilar.

Sonra Mutez'in durumunu ve Salih b. Vasif in öldürdüğü kâtip-r e diger adamlarin durumlarini görüşmek, bu konuda tartismak ^aciyla gelmesi için Salih b. Vasif a haber gönderdiler. O da yanlarına gelecegine dair söz verdi. Sonra adamlarından bir grup emir ile toplanti yaptı. Halife Mühtedi'ye ve Musa'ya karsi asker toplama hazirligina basladi ve o gece gizlendi. O anda nereye gittigi bilinemedi. Memleketin her tarafında münadiler ona seslendiler. Onu gizleyenleri tehdit ettiler. Ama o, ileride de anlatacagimiz gibi safer ayinin sonuna kadar gizlenmeye devam etti.

Bu senede Süleyman b. Abdullah b. Tahir, Bagdat naibligine iade edildi. Vezir Abdullah b. Muhammed b. Yezdad, Hasan b. Muhalled'e teslim edildi. Salih b. Vasif onu bu iki adamla birlikte öldürmek istemisti. O, vezirliğe dönünceye kadar zindanda kaldı.

Büyük Boga'nin oğlu Musa'ya ve adamlarina, Salih b. Vasifin nerede

bulundugu hususundaki haberin gelmesi gecikince birbirlerine: "Su adami (yani halifeyi) hal' edelim." dediler. Ama aralarindan bazilari: "Siz oruç tutan, namaz kilan, içki içmeyen, fuhus islemeyen bir adami mi öldüreceksiniz?! Vallahi bu diger halifeler gibi degildir. Buna yapacaginiz kötölük hususunda halk size uymayacaktır." dediler. Aralarında bu tür konusmalar geçtigini duyan halife Mühtedi halkin huzuruna çıktı. Kilicini kusanmisti, tahta oturdu. Büyük Boga'nin oğlu Musa'yi ve adamlarim huzuruna çağirtip onlara söyle dedi:

«Bana karsi suikast yapmak hususunda ittifak ettiginizi duydum. Allah'a yemin ederim ki karsiniza, ölümlere sürülen hanut kokusunu sürünerek, ölüme hazirlanarak çikip geldim. Ogluma iyi bakmasini kardesime vasiyet ettim. Iste kilicim! Vallahi kabzasini elimle tuttugum sürece karsima çikani vuracagim. Yemin ederim ki vücudumdan bir tüy koparilacak olursa onun karsiliginda sizden biri ölecektir! Ya da çoğunuz öldürülecektir.

Dininiz yok mu sizin? Utanmiyor musunuz? Hayatiniz da mi yok? Halifelere karsi bu hücum, Aziz ve Celil olan Allah'a karsi bu cür'et daha ne zamana kadar devam edecek? Basiretiniz yok mu sizin? Dogru dürüst bir sekilde hükmünü yürütmek isteyen ve size güzel bir gidisat sergileyen bir kimse ile batmanlarca sarap içip, aranızda sarhos olan kimse sizin nazarinizda aynidir ve siz içkililere karsi tavir koymuyorsunuz. Böyleleri sizden ve zayıflardan mallarinizi aliyorlar. Iste evim! Gidin bakin. Benim kardeslerimin ve benimle akrabaligi olan kimselerin evinde hilafet aletlerinden, sergilerinden, halilarindan herhangi bir sey görebilecek misiniz acaba?! Bizim evlerimizde, halktan herhangi birinin evinde bulunabilecek seylerden baska bir sey bulamazsiniz. Siz benim Salih b. Vasiftan haberim oldugunu iddia ediyorsunuz. O da sizlerden biri idi. Gidin arastirin, öğrenin, hakkindan gelin. Bana gelince ben onun hakkinda bilgi sahibi degilim. Nerede oldugunu bilmiyorum.»

Asiler: "Öyleyse bu hususta bize yemin et." deyince halife Mühtedi onlara su karsiligi verdi: "Tamam, size yemin edecegim. Ama Hasi-jüilerin, kadilarin, adalet sahibi kimselerin, rütbelilerin huzurunda vann cuma namazi kilinirken size yemin edecegim."

Asiler onun bu konusmasina biraz memnun olup yumusar gibi oldular. Bu senenin safer ayinin bitimine sekiz gün kala pazar günü Salih b. Vasifi yakalayip öldürdüler ve kesik basini Mühtedi Billah'a getirdiler. O da akşam namazini henüz kilmisti. Sadece, "Onu defnedin." demekle yetindi. Sonra tesbihine ve zikrine devam etti.

Pazartesi sabahi Salih b. Vasifin kesik basi bir mizraga geçirildi ve sehrin her tarafinda dolastirilarak yüksek sesle: "Bu, efendisini öldürenin cezasidir." denildi. Isler gittikçe bozuldu, fitne büyüdü. Nihayet halife

Mühtedi hal' edilip öldürüldü. Allah ona rahmet etsin. [32]

Mühtedi Billah'in Hal' Edilmesi Ve Mutemid Ahmed B. Mütevekkilin Hilafete Geçisi

Büyük Boga'nın oğlu Musa, Müsavir es-Sari'nin o taraflarda fesat çıkardığını duyunca yanına Müflih ile Türk Bayik Bey'i alarak büyük bir ordu ile yola koyuldu. Harici Müsavirle savasti. Ancak onu ele geçiremediler. Müsavir onlara yakalanmadan kaçıp gitmişti. Onlar gelmeden Önce orada çok çirkin işler yapmıştı. Geldiklerinde ise onu yakalayamamışlardı .

Halife, Türkleri birbirine düşürmek istedi. Bayik Bey'e mektup yazarak ordunun komutasını Büyük Boga'nın oğlu Musa'dan devralıp kendisinin komuta etmesini ve orduyu Samarra'ya getirmesini emretti. Halifenin mektubu kendisine ulaştığında Bayik Bey bu mektubu Büyük Boga'nın oğlu Musa'ya okuması; Musa, halife Mühtedi'ye siddetli bir öfke duymaya başlamıştı.

Bayik Beyle Musa, görevlerini bırakıp halifeye karşı bir ittifak kurdular ve Samarra'da bulunan halifenin yanına gitmek üzere yola çıktılar. Halife Mühtedi, onların gelmekte olduklarını duyunca Mag-riblilerden, Ferganalılardan, Esrasyelilerden, Erzeksiyelilerden ve Türklerden bir ordu teşkil etti. Ordunun başına geçerek onlara karşı yola koyuldu. Halifenin gelmekte olduğunu duyunca Büyük Boga'nın oğlu Musa, Horasan yoluna saptı. Bayik Bey de halifeye itaat edip enirini dinleyeceğini izhar etti. Receb ayının 12'sinde halifenin huzu-una girip emrini dinleyeceğini, ona itaat edeceğini söyledi.

Huzura çıktığında, halifenin çevresinde komutanlar ve Hasimilein önde gelenleri bulunuyordu. Bayik Bey'i öldürmek hususundaki fikirlerini sordu. Salih b. Ali b. Yakub b. Ebi Cafer el-Mansur, halife-

Söyle dedi: "Ey mü'minlerin emiri, halifelerden hiçbirisi senin secaatine ulaşamadı. Ebu Müslim el-Horasanî, bu adamdan daha serli ve askerleri de bununkinden daha çok biri idi. Mansur onu öldürdüğünde fitne dinmiş, taraftarlarının sesi de kısılmıştı."

Salih'in bu konuşmasından sonra Mühtedi, Bayik Bey'in boynunun vurulmasını emretti. Sonra başını kestirip Türklerin üzerine attı. Türkler bu durumu görünce bunu büyük bir hakaret ve zulüm saydılar. Ertesi gün Bayik Bey'in kardeşi Tagotyan'ın etrafında toplandılar. Halife de beraberindeki askerleriyle onların üzerine yürüdü. Karşı karşıya geldiklerinde halifenin etrafında bulunan Türkler, karşı taraftaki arkadaşlarının ve arkadaşlarının saflarına katılarak halifeye karşı birleşik bir cephe oluşturdular. Halife Mühtedi onlara saldırdı ve 4.000 kadar kimseyi öldürdü. Sonra onlar halifeye saldırarak onu ve beraberindeki askerleri bozguna uğrattılar. Halife, yenilmek üzere bulunduğu sırada, elinde

yalmkilici olarak söyle sesleniyordu: "Ey insanlar! Halifenize bakın!"

Mühtedi, yardım islerinden sorumlu Ahmed b. Cemil'in evine gitti ve silahını orada bıraktı. Beyazlar giyindikten sonra gidip gizlenmek istedi. Ama Ahmed b. Hakan daha atik davranarak onu yakaladı ve kaçmasına fırsat vermedi. Mizrakladı, böğrüne bir kargı vurdu. Sonra onu bir binege bindirdi. Yanında bir güdücü vardı. Üzerinde gömlek ve salvari vardı. Onu bu halde iken Ahmed b. Hakan'ın evine soktular. Orada bulunanlar, suratını tokatlayıp yüzüne tükürmeye başladılar. Üzerindeki 600.000 dinari alıp onu bir adama teslim ettiler. Adam da testislerine basıp ezmeye başladı. Nihayet orada can verdi. Allah rahmet etsin. Halife Mühtedi, bu senenin receb ayının bitimine oniki gün kala, persembeye öldürülmüştü.

Bir seneden bes gün eksik müddetle halifelik yaptı. Hicretin 219. senesinde dogmustu. Hicretin 215. senesinde dogduguna dair baska bir rivayet de vardır.

Halife Mühtedi, esmer tenli, nahif bedenli, biraz kamburumsu, güzel sakallı bir kimseydi. Künyesi, Ebu Abdillah idi. Öldürüldükten sonra cenaze namazını Cafer b. Abdülvahid kildirdi ve cesedi, Munta-sir b. Mütevekkil mezarlığına defnedildi.

Hatib Bagdadî dedi ki: Mühtedi, halifeler arasında gidisati en güzel olan, en sağlam yolda bulunan, en takvali, en âbid, en zahid bir kimseydi. Bir tek hadis rivayet etmiştir ki, o da İbn Abbas'tan nakledilmiştir. Söyle ki: «Abbas (r.a.) dedi ki:

- Ya Rasûlallah, su iste (İslâmiyet'te) bizim için ne vardır?

- Benim için peygamberlik, sizin için de halifelik vardır, bu is sizinle açıldı, sizinle kapanacaktır.»

Rasûlullah (s.a.v.), Abbas (r.a.)'a ayrıca söyle demisti: "Seni seven sefaatima nail olur, sana bugz eden sefaatima nail olmasın!"

Hatib Bagdadînin rivayetine göre adamin biri kendi hasmına karsi yardımını istemek üzere halife Mühtedi'ye basvurmuş; o da iki hasim arasında adaletle hükmedince, yardım için basvuran adam su siiri okumaya baslamisti:

"Onu, aranızda hükmetsin diye hakem kildiniz, O aym ondördü gibi güler yüzlü ve parlaktır. Hükümünde asla rüsvet kabul etmez. Cezalandirilacak kimsenin de gözyasina bakmaz."

Mühtedi, o adama söyle dedi: «Ey adam! Allah senin sözünü gü-zellestirdi. Güzel söz söyledin ama senin söylediklerine aldanacak degilim. Ben bir hüküm vermek üzere meclisime oturmadan önce mutlaka su ayet-i kerimeyi okurum: "Kiyamet günü dogru teraziler kurariz. Hiçbir kimse

hiçbir haksizliga ugratilmaz. Hardal tanesi kadar olsa bile yapilani ortaya koyariz. Hesap gören olarak biz yeteriz." (ei-Enbiyâ,47.).»

Bu konusmasindan sonra çevresinde bulunan insanlar aglamaya basladilar. O günkü kadar çok sayida adamin agladigi hiç görülmemisti.

Ravinin biri dedi ki: "Halife Mühtedi, hilafete geçtiginden öldürüldüğü güne kadar visal orucu tutardi. Allah ona rahmet etsin."

Mühtedi, Emevi halifelerinden Ömer b. Abdülaziz'in hilafeti döneminde izledigi takvan yolu izlemeyi çok severdi. Onun gibi dünyadan el etek çekmekten, kendini çokça ibadete vermekten, asiri bir ihtiyat yolunu takib etmekten hoslanirdi. Sayet yasasaydi ve kendisine yardimcilar bulsaydi, o da mümkün oldugu kadariyla Ömer b. Abdü-laziz gibi halifelik yapacakti. Halifeleri tahkir edip zelil kilan Türkleri yok etmek niyetini tasliyordu. Çünkü onlar hilafet makamının saygınlığını yok etmişlerdi.

Ahmed b. Said el-Ümevî dedi ki; «Biz Mekke'de bir mecliste oturmaktaydik. Yanimda bir cemaat vardi. Nahiv ilminden ve Arapların siirlerinden bahsediyorduk. O esnada deli oldugunu sandigimiz bir adam gelip bize su siiri okudu:

Ey nahiv ilminin kaynagi olan sizler! Hiç utanmıyor musunuz?! Siz bu isle mesgul oluyorsunuz ama halk daha büyük bir isle mesgul oluyor. imaminiz (halifeniz) öldürüldü, cesedi yerde yatiyor.

islâm'ın düzeni alt üst oldu.Sizlerse siir ve nahiv üzerine egilmektesiniz.Güzel yolda yüksek sesle çigirtkanlik yapiyorsunuz!"

Deli sandigimiz adamin gelip bize bu siiri okudugu günün tarihini bir tarafa kaydettik. Sonradan öğrendigimize göre halife Mühtedi o günde öldürülmüştü. O gün, hicri 256. senenin receb ayinin bitimine ondört gün kala pazartesi günüydü.» [33]

Mutemid Alallah'in Halifeliği

Asil adi, Ahmed b. Mütevekkil Alallah'tir. Ibn Fütvan diye de taninir. Bu senenin receb ayinin 13'ünde sali günü Emir Yarçuh'un evinde Mühtedi'nin hal'inden birkaç gün önce kendisinin halifeligine bey'at edildi. Sonra recebin 8'inde pazartesi günü umumi bir bey'at yapildi. Recebin bitimine yirmi gün kala Büyük Boga'nin oğlu Musa ile Müflih, Samarra'ya gelip ona bey'at ettiler. Sonra Musa gidip kendi evine yerlesti. Böylece oradaki fitne atesi söndü.

Alevi oldugunu iddia eden zenci lidere gelince, o, Basra'da kusatma altina alinmisti. Halifenin askerleri onu çember altinda tutuyorlardi. O her gün Basrahlara eziyet ediyor, mallarini ganimet olarak aliyor, kendilerine

gemilerle gelen yiyeceklere ve gıda maddelerine el koyuyordu. Bundan sonra Übülle, Abadan ve diğer beldeleri istila etti. Basralılar ondan çok korktular. Kuvveti gittikçe fazlalasti. Bu gücünü ve durumunu sene sonuna kadar devam ettirdi.

Bu senede Ali b. Zeyd et-Talibî adında bir adam Kûfe'de isyan etti. Halifenin askerleri üzerine geldiler. Ali b. Zeyd onları bozguna uğrattı. Kûfe'de durumu kuvvetlendi, fitne büyüdü.

Bu senede Muhammed b. Vasil et-Temimî, Ahvaz valisi Haris b. Sima es-Serabî'ye saldırdı. Onu öldürdü ve Ahvaz sehrini istilâ etti.

Bu senenin ramazan ayında Hasan b. Zeyd et-Talibî, Rey sehrine ve bağlı kasabalara hakim oldu. Büyük Boga'nın oğlu Musa, sevval ayında bunun üzerine gitti. Yola çıkan Musa'yi halife de uğurladı.

Bu senede Dimisk kapısında vali Amacur ile Ibn Isa b. es-Seyh arasında büyük bir savaş cereyan etti. Dimisk valisi Amacur'un yanında ancak 400 kadar süvari vardı. Ibn Isa'nın ise 20.000'e yakın askeri vardı. Amacur bunu mağlub etti. Halife, Sam mintikasını terket-sin diye onu Ermeniyeye taraflarına vali tayin etti. Halifenin bu görevlendirmesini kabul edip Sam'dan ayrıldı ve gitti.

Bu senede Muhammed b. Ahmed b. Isa b. Mansur insanlara haccettirdi. Hacılar arasında Ebu Ahmed b. Mütevekkil de vardı. Yalnız bu biraz acele edip Samarra'ya döndü. Zilhicce ayının bitimine üç gün kala çarsamba gecesi sehre girdi.

Bu senede halife Mühtedi vefat etti. Allah ona rahmet etsin.

Diğer vefat eden meshur şahsiyetler de şunlardır: [34]

[1] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/9.

[2] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/9-10.

[3] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/10-11.

[4] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/11-12.

[5] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/12-13.

[6] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/13.

[7] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/13-14.

[8] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/14.

[9] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/14-16.

[10] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/16-17.

[11] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/17-21.

- [12] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/21.
- [13] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/21-23.
- [14] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/23-25.
- [15] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/25-26.
- [16] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/26-28.
- [17] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/28-29.
- [18] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/30-33.
- [19] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/33-38.
- [20] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/38-40.
- [21] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/40.
- [22] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/41-42.
- [23] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/42-45.
- [24] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/46.
- [25] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/46-47.
- [26] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/47-48.
- [27] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/48-49.
- [28] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/50-51.
- [29] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/52-53.
- [30] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/53-54.
- [31] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/54-55.
- [32] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/55-57.
- [33] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/57-60.
- [34] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/60.

Zübeyr B. Bekkar .	2
İmam Buhari	2
Hicretin İkiyüzelliyedinci Senesi	6
Hicretin İkiyüzelliyedinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler .	8
Hasan B. Arefe B. Yezid .	8
Hicretin İkiyüzellisekizinci Senesi	8
Hicretin İkiyüzellidokuzuncu Senesi	9
Hicretin İkiyüzaltmisinci Senesi	10
Hicretin İkiyüzaltmisbirinci Senesi	11
İmam Müslim'in Biyografisi	12
Bayezid-I Bestamî	14
Hicretin İki Yüz Altmis İkinci Senesi	14
Hicretin İkiyüzaltmisüçüncü Senesi	15
Hicretin İkiyüzaltmisdördüncü Senesi	16
Ebu Zür'a.	16
Hicretin İkiyüzaltmisbesinci Senesi	17
Yakub B. Leys Es-Saffar .	18
Hicretin İkiyüzaltmisaltıncı Senesi	18
Hicretin İkiyüzaltmisyedinci Senesi	20
Ebu Ahmed El-Muvaffak'in Zenci Liderinin Sehrini İstila Etmesi	21
Hicretin İkiyüzaltmissekizinci Senesi	22
Hicretin İkiyüzaltmisdokuzuncu Senesi	23
Hicretin İkiyüzetmisinci Senesi	24
Ahmed B. Tolon .	26
Hasan B. Zeyd El-Alevî	28
Davud B. Ali	29
İbn Kuteybe Ed-Dineverî	30
Hicretin İkiyüzetmisbîrinci Senesi	30
Boran .	31
Hicretin İkiyüzetmisîkinci Senesi	32
Müneccim Ebu Ma'ser .	33
Hicretin İkiyüzetmisüçüncü Senesi	33
Hicretin İkiyüzetmisüçüncü Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler .	33
Muhammed B. Abdurrahman B. Hakem El-Ümevî	34
Halef B. Ahmed B. Halid .	34
Kazvinli İbn Mace .	34
Hicretin İkiyüzetmisdördüncü Senesi	35
Hicretin İkiyüzetmisbesinci Senesi	36
Hicretin İkiyüzetmisbesinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler .	37
Ebu Bekir Ahmed B. Muhammed El-Haccac .	37

Ahmed B. Muhammed B. Galib. 37

Ahmed B.Mûlaib. 37

Ebu Said Hasan B. Hüseyin. 38

Ishak B. Ibrahim B. Hami 38

Abdullah B. Yakub B. Ishak Et-Temimî 38

Ebu Davud Es-Sicistanî 38

Hicretin İkiyüzyetmisaltinci Senesi 39

Baki B. Mahled. 40

Zübeyr B. Bekkar

Zübeyr b. Bekkar b. Abdullah b. Mus'ab b. Sabit b. Abdullah b. Zübeyr b. Avvam el-Kuresi ez-Zübeyrî.

Mekke kadisiydi. Bagdat'a geldi, orada hadis rivayet etti. Kureys ensabi hakkında bir kitabı vardır. Neseb ilmini iyi bilirdi. Bu ilimle ilgili çok hacimli eserleri vardır. İbn Mace ile baskaları ondan hadis rivayet etmişlerdir. Darekutnî ve Hatib Bagdadî, onun sika bir ravi olduğunu söylemişlerdir. Hatib, onu ve kitabını övmüştür. Zübeyr, bu senenin zilkade ayında Mekke'de seksendört yaşında vefat etti. [1]

İmam Buhari

İmam Muhammed b. İsmail el-Buharî, "Sahih-i Buharî" diye bilinen eserin sahibidir. Biyografisini, onun Sahih'ini serhederken bas taraflarda teferruatlı bir şekilde anlatmistik. Burada biyografisinden bir nebze bahsedecemiz. Söyle ki: Muhammed b. İsmail b. Ibrahim b. Mugire b. Bezdehbeh el-Cûft, Cûfîlerin mevlasıdır. Künyesi, Ebu Ab-dillah'tir. Buharalıdır. Hadis hafizidir. Kendi zamanındaki hadisçile-rin imamıdır. O zamanda bu ilimde kendisine uyulan bir kimseydi. Benzerlerinden ve akranlarından önde idi. "Sahih-i Buhari" adlı eserini okumakla bulutlardan, yağmur yağdırmaları dilenilir. Alimler onun eserindeki hadislerin sahihliği ve makbul olusu hususunda icma etmişlerdir. Bütün Müslümanlar da bu doğrultuda fikir beyan etmişlerdir.

İmam Buhari, hicri 194. senenin sevval ayının 13'ünde cuma gecesi dogmustur. Kendisi küçük yasta iken babası vefat etmistir. Annesi tarafından yetistirilmistir. Mahalle mektebinde iken annesi ona hadis ezberleme fikrini asılamisti. Onaltı yasinda iken meshur kitapları okudu. Hatta denilir ki; o henüz çocuk yasta iken 1.000 hadis ezberlemis ve bunları pespese duraksamadan okurmus.

Onsekiz yasindayken hacca gitmis, Mekke'de ikamet ederek hadis toplamaya baslamisti. Bundan sonra gidebildigi memleketlere seyahat ederek oradaki hadis âlimleriyle görüşmüs ve binden fazla hadis âliminden hadis rivayet etmistir. Birçok kimseler de kendisinden rivayetlerde

bulunmuslardır.

Hatib Bagdadî, Ferberî'nin söyle dedigini rivayet etmistir: "Benimle birlikte Sahih'i Imam Buhari¹ den 70.000 kadar kisi dinlemisti, ama onlardan geriye sadece ben hayatta kaldim." . .buhari, Ferberî tariki ile hadis rivayet etmistir. Nitekim, bugündü insanlar da onun tariki ile Hammad b. Sakir, Ibrahim b. Ma'kil ve ahir b. Muhalled'den rivayetlerde bulunmuslardır.

Imam Buhari'den hadis rivayet eden bir baska âlim de Ebu Talha Mansur b. Muhammed b. Ali el-Berdi en-Nesefî'dir. Neselî, hicretin 329. senesinde vefat etmistir. Emir Ebu Nasr b. Makula, onun sika bir ravi oldugunu söylemistir. "Sahih-i Müslim" adli eseri disinda Müslim de Buhari'den hadis rivayet edenler arasindadir. Müslim, onun Öğrencisi oldugunu söyler ve ona saygi gösterirdi. Tirmizî de "Cami" adli eserinde ondan hadis rivayet etmistir. Bazilarinin ifadesine göre "Sünen" adli eserinde Neseî de ondan rivayette bulunmustur.

Imam Buhari, Bagdat'a sekiz defa gelmistir. Her defasinda Imam Ahmed b. Hanbel'le görüşür, Imam Ahmed onu Bagdat'ta kalmaya tesvik eder, Horasan'da ikamet edisinden ötürü onu kinardi.

Buhari, geceleyin uykudan uyanir, kandili yakar ve aklina gelen faydali bir seyi yazip kayda geçirir, sonra kandilini söndürüp tekrar uykuya dalardi. Bir daha uyanip kalkar, bir daha uyanip kalkardi. Öyle ki bir gecede yirmi kez kadar uyandigi ve aklina gelen seyi yazip tekrar uyudugu vakidir. Küçük yasta iken gözlerine bir hastalik isabet etmistir. Annesi rüyada Ibrahim Peygamberi (a.s.)'i görmüs, Ibrahim peygamber (a.s.) ona söyle demisti: "Ey kadin! Kendisi için çok dua ettiginden (veya çok agladigindan) ötürü Cenâb-i Allah, ogluna gözlerini geri verdi!" Annesi sabahleyin uyandiginda oglunun gözlerinin açilmis oldugunu gördü.

Imam Buhari dedi ki: "Dün düşünmeye baslamistim; baktim ki, 200.000 senetli hadis yazmisim."

Imam Buhari, eserlerinde geçen bu hadislerin tümünü ezbere bilirdi. Bir defasinda Semerkand'a gitmis, orada 400 kadar hadis âli-miyle görüşmüstü. Onlar, hadislerin senetlerini birbirine karistirmislar, Samlilarin senetlerini Iraklilarin senetleri ile karistirmislar, senetlerde adi geçen adamlari birbirine karistirmislar, hadislerin metinlerini baska senetlere yamamislardi. Sonra bu karisik senetli hadisleri Buhari'ye okumuslar, Buhari de o hadislerin senetlerini seçip ayirmis ve o karisik senetli hadisleri düzeltmistir. Semerkand hadisçi-leri de ona itiraz etmemisler ve senet veya metin hususunda bir yanlisini bulamamislardi. Sonra ayni seyi Bagdat hadisçilerine karsi da yapmistir. Anlatildigina göre Imam Buhari, bir kitaba bir defa bakinca onu hemen ezberlermis. Bu konuda birçok haberler varid olmustur. Zamaninin âlimleri, seyhleri ve akranlari onu övmüslerdir.

Imam Ahmed b. Hanbel, "Horasan onun gibisini çıkarmadı." demistir.

Ali b. el-Medinî: "Buharî, kendi gibi birini görmemistir." demistir.

îshak b. Raheveyh: "Eger Buharî, Hasan-i Basrî'nin zamanında yarasaydı; insanlar hadiste, marifetinde ve fikhinde ona muhtaç oluriardı." demistir.

Ebu Bekir b. Ebu Seybe ve Muhammed b. Abdullah b. Nümeyr:

"Onun mislini görmedik." demislerdir.

AH b. Hacer: "Onun misli bulunduğunu bilmiyorum." demistir. Mahmud b. en-Nazr b. Sehl es-Safîî söyle demistir: "Basra'ya, Sam'a, Hicaz'a ve Kûfe'ye gittim. Buralarin âlimlerini gördüm. Muhammed b. Ismail el-Buharî'den bahsedildiğinde bu âlimler onu kendilerinden üstün görürlerdi."

Ebul-Abbas ed-Daulî, söyle demistir: «Bagdatlılar, Imam Buha-e söyle bir siir yazıp gönderdiler:

"Kendileri için yasadigin müddetçe Müslümanlar hayir içindedirler.

Sen yok olduktan sonra artık hayir yoktur."» Fellas: "Buharî'nin bilmedigi hadis, hadis degildir." demistir. Ebu Nuaym Ahmed b. Hammad: "O, bu ümmetin fakihi idi." demistir. Yakub b. Ibrahim ed-Devrekî de böyle demistir.

Bazilari onu fikh ve hadiste Imam Ahmed b. Hanbel ile Ishak b. Raheveyh'ten üstün görmüslerdir.

Kuteybe b. Said: "Yeryüzünün dogusundan ve batisından birçok kimseler yanima geldi. Ama Muhammed b. Ismail el-Buharî gibisi yanima gelmedi." demistir.

Mürecca b. Reca ise söyle demistir: "Buharî'nin âlimlere üstünlüğü, erkeklerin kadınlara olan üstünlüğü gibidir. Yani o kendi zamanındaki âlimlere nisbetle bu kadar üstündü. Kendisinden önceki sa-habi ve tabîi âlimlerine gelince, tabii ki onlardan üstün degildi. O, Cenâb-i Allah'ın yeryüzünde yürüyen ayetlerinden (mucizelerinden)

biri idi."

Ebu Muhammed Abdullah b. Abdurrahman ed-Darimî: "Muhammed b. Ismail el-Buharî; bizden daha fakihi, bizden daha âlim idi. Ilme bizden daha çok dalmisti. Bizden daha çok ilim tahsil etmisti." demistir.

Ishak b. Raheveyh: "O, benden daha ileri görüslü ve basiretli idi." demistir.

Ebu Hatim er-Razî: "Muhammed b. Ismail, Irak'a girenlerin en âlimi idi." demistir.

Abdullah el-İclî dedi ki: "Ebu Hatim ile Ebu Zür'a'mn onun yani-

"5 S[^]ip oturduklarini ve onun söylediklerini dinlediklerini gördüm. Müslim, onun mertebesine ulasmamisti. O, Muhammed b. Yahya ez-ühelî den su kadar ve su kadar daha fazla bilgili idi. Utangaç ve fa-ziletli idi, herseyi güzel bilirdi."

Baskasi dedi ki: "Muhammed b. Yahya ez-Zühelî'nin, bazi isimle-ve illetleri Imam Buharî'ye sordugunu gördüm. O bu hususlarda ok gibi delici bir bilgiye sahipti. Sanki İhlas-i Serifi okur gibi bu sorulari kolayca cevapliyordu."

Ahmed b. Hamdun el-Kassar dedi ki: «Müslim b. Haccac'in Buha-rî'nin yanina gelip gözlerini öptüğünü ve söyle dedigini gördüm: "Birak, ayaklarini da öpeyim ey üstatlarin üstadı, mühaddislerin seyyidi ve hadislerin seyyidi ve hadis illetlerinin tabibi."

Böyle dedikten sonra keffaret-i meclisle ilgili hadisteki illeti ona sordu. Buharî de bu hadisteki illeti ona anlatti. Sözünü tamamladiktan sonra Müslim ona: "Seni ancak hasetçi kimse sevmez, dünyada senin gibi baska büyük bir âlim bulunmadigina taniklik ederim."»

Tirmizî söyle demistir: «Irak'ta ve Horasan'da hadislerdeki illetin manasini, tarihini, senet bilgisini Buharî'den daha iyi bilen birini görmedim. Bir gün Abdullah b. Münir'in yanindaydik. Buharî'ye: "Allah seni bu ümmetin süsü kildi." dedi. Bu fikrini orada bulunanlar da kabul ettiler.»

Ibn Hüzeyme dedi ki: "Gök kubbenin altinda Rasûlullah (s.a.v.)'m hadisini, Muhammed b. Ismail el-Buharî'den daha iyi bilip daha iyi muhafaza eden baska birini görmedim."

Hafizasinin saglamligi, âlimligi, fakihligi, takvasi, zahidligi, abid-ligi hususunda âlimlerin Imam Buharî'ye yaptiklari övgüleri burada tümüyle anlatmaya çalisirsak konu uzayacaktır. Biz kronolojik hadiseleri bir an evvel anlatmak ihtiyacinda olduğumuzdan ötürü bunu kısa kestik. Yardimina basvurulan zât, noksanliklardan münezze olan yüce Allah'tir.

Imam Buharî, son derece utangaç, secaatli, cömert, takvali, fani bir diyar olan dünyadan el etek çeken, ama baki bir diyar olan ahire-te yönelip ragbet eden zahid bir kimseydi.

Imam Buharî dedi ki: "Allah'in huzuruna çıkarken giybetini yaptigimi iddia eden ve bu hususta benden hakkini isteyen bir kimse bulunmayacagini ümid ediyorum."

"Tarih" adli eserden ve onda anlattigi cerh, ta'dil ve diger seylerden soruldugunda kendisi söyle cevap vermisti: «Bunun digerleri ile ilgisi yoktur. Peygamber (s.a.v.) efendimiz, sahabelerden birinin, yanina gelmek için izin istemesi aninda söyle demisti: "Ona izin verin. O ne kötü bir asiret

kardesidir." Biz bunlari rivayet olarak naklettik. Kendi kafamizdan nakletmis degiliz.»

Allah rahmet etsin, Imam Buharî her gece onüç rekat namaz kilardi. Ramazan ayinda her gece bir hatim indirirdi. Gayretli bir kimse olup helal mali vardi. Bu malini gizli, asikâr infak ederdi. Gece gündüz çok sadaka verirdi. Duasi müstecapti. Dogru yoldaydi. Onurlu bir kisiligi vardi.

Sultanlardan biri, çocuklarına ders vermesi için onu kendi sarayı-

na çağırmisti, ama saraya gitmemis ve sultana su haberi göndermisti: "İlim de, hilini de bulundugu yerde kalir. Taliplisi oraya gelir." Yani siz ilim öğrenmek istiyorsanız yanima gelin.

Sultan Halid b. Ahmed ez-Zühelî, Buhara'da Zahirîlerin naibi idi. İniam Buharî'nin bu sözüne alınmisti. Ayrıca bu sirada Muhammed b Yahya ez-Zühelî, sultana bir mektup göndererek güya Buharî'nin Kur'ân-i Kerim'in mahluk oldugunu iddia ettigini söylemisti. Daha önce Muhammed b. Yahya ez-Zühelî ile Imam Buharî arasında bu konuda tartisma cereyan etmisti. Imam Buharî bununla ilgili olarak "Kitabü Ef ali'1-Ibad" adli eserini tasnif etmisti. İste Muhammed b. Yahya ez-Zühelî'nin gönderdigi mektubu da bahane eden sultan, halki Imam Buharî'yi dinlemekten menetti. Ama halk ona çok saygi gösteriyordu. Imam Buharî, kendi ailesinin yanma gelmek üzere Buha-ra'ya girdigi günde halk onu karsilamaya çıkmis, üzerine altın ve gümüş saçmislardi. Hadis imla etmek ve okumak için özel bir meclisi vardi. Burada hadis dersleri verirdi. Onu dinlemekten menedilen halk, sultanin bu yasagina uymadi. Bunun üzerine sultan onu Buha-ra'dan sürgün etme emrini verdi. Imam Buharî de memleketini ter-kedip gitti. Sultan Halid b. Ahmed'e beddua etti. Bir ay geçmeden İbn Tahir, sultan Halid b. Ahmed'in katir üzerinde Bagdat'a getirilmesini görevlilere emretti. Böylece sultan Halid'in hükümranlıgi sona erdi. Bagdat'ta zindana atildi. Ölünceye kadar orada kaldı ve bu hususta sultandan yana olan herkes mutlaka siddetli bir belâya maruz kalmisti.

Imam Buharî, kendi beldesinden uzaklasip gitmis, Semerkand'a iki fersah mesafede Horteng beldesine yerlesmisti. Orada bir yakim vardi, onun yanında kaldı. Dinde fitneleri gördüğü zaman Cenâb-i Allah'tan canim almasını diliyordu. Zira bir hadis-i serifte söyle buyu-rulmustur: "Bir kavme fitne düşürmek istedigın zaman ey Rabbim, bizleri fitneye bulasmadan vefat ettir."

Horteng'e yerlestikten sonra hastalandı ve ramazan bayrami gecesinde - cumartesi gecesi- yatsi vaktinde vefat etti. Bayram günü öğle namazından sonra cenaze namazi kilindi. Yani hicretin 256. senesinde vefat etti. Gömleksiz, sariksiz, üç beyaz beze sarılarak kefenlendi. Bu şekilde kefenlenmesi için vasiyeti vardi. Defnedildigi zaman mezarından misk

kokusundan daha güzel bir koku saçıldı ve bu günlerce böyle devam etti. Sonra da mezarının hizasında beyaz haleler görülmeye başlandı. Vefatında altmışiki yasındaydı. Allah rahmet etsin.

Kendisinden sonra bütün Müslümanlar için faydalı bir ilim bi-Kti. Biraktığı ilim kesintiye ugramadan zamanımıza kadar ulaş-Stir. Bu da onun hayatta iken yaptığı iyi işlerden ve salih amellerden Ötürüydü. Zira Rasûlullah (s.a.v.) bir hadis-i şerifinde şöyle buyurmıştır:

"Ademoglu öldüğünde ameli kesilir ancak su üç şey hariç: Bunlardan biri, kendisinden yararlanılan ilimdir..."

Bu hadisi Müslim rivayet etmiştir.

Fasih sairlerden biri onun hakkında ne güzel söylemiş:

"Sahih-i Buhârî var ya;

Eğer hakkını verecek olurlarsa mutlaka altın suyu ile yazılması gerekir.

O, hidayetle körlüğü birbirinden ayırır.

O, yok olmaya ve helak olmaya karşı bir seddir.

Ondaki senetler gökteki yıldızlar gibidir. *

Senetleri hadis metni önünde yıldız koru gibidir.

O eser sayesinde Rasûlullah'ın dininin terazisi doğruldu.*

Araplardan sonra Acemler ona uydular.

Süphesiz o atese karşı bir perdedir.

Rıza ile gazabı birbirinden ayırdeder.

Mustafa'ya bir ince perdedir.

Süpheleri açığa çıkaran vazih bir nastir.

Ey âlim! Bilesin ki bütün âlimler,

Onun eserinin rütbesini, diğer bütün rütbelerden üstün kılmakta ittifak etmişlerdir.

Ey Buhârî! Topladığın hadislerle bütün hadis âlimlerini geride bıraktın;

Ve yarısı sen kazandın.

Ravilerden zayıf olanları reddettin, yalancılıkla itham edilenlerin rivayetlerini kabul etmedin.

Hadisleri sıralamada çok güzel bir yol takip ettin; bablara ayırmakta da hayret verici bir sanat gösterdin.

Arzu ettiğin şeyi Mevlân sana verdi.

Bagısında senin payını yüksek tuttu." [2]

Hicretin İkiyüzelliyedinci Senesi

Halife Mutemid bu senede Yakub b. Leys'i; Belh, Toharistan, buraya bağlı Kirman, Sicistan ve Sind gibi yerlere vali olarak tayin etti.

Bu senenin safer ayında halife Mutemid, kardesi Ebu Ahmed'i Küfe, Mekke, Medine, Yemen, oraya bağlı mintikaların ve Mekke yolunun kontrolünden sorumlu kildi ve buralara vali tayin etme yetkisini verdi. Bu senenin ramazan ayında Bagdat, Irak sevadi, Vasit, Dicle mintikası, Basra, Ahvaz ve Fars'a vali atama yetkisini kendisi ne devretti.

Bu senede hacib Said ile zencilerin basına geçen Alevi, Basra diyarında karsilastilar. Hacib Said, onun hezimete ugratti. Elindeki esirleri kurtardi ve bol miktarda mal ve parayı ondan geri aldı. Etraflıda toplanan zencileri de son derece tahkir etti. Sonra zenciler geceleyin Said'e baskin yaptılar. Askerlerinden çoğunu öldürdüler. Bir rivayette anlatildigina göre Said b. Salih'in kendisi de bu vak'ada öldürülmüştür. Sonra bu zenciler, Mansur b. Cafer el-Hayyat ve maiyetindeki büyük bir ordu ile savastilar. Liderleri olan ve Talibi oldugunu iddia eden ama aslında yalan söyleyen kisi Mansur'un ordusunu

maglub etti.

İbn Cerir dedi ki: Bu senede Bagdat'ta Bereketü'z-Zelzel denen mahallede çok miktarda kadim bogarak Öldüren bir adam yakalandi. Bu önce kadınlarla ilişki kuruyor, sonra onları boguyor, üzerlerindeki zinet esyalarını ve paralarını yagmaliyordu. Yakalanıp Mutemid'in huzuruna götürüldü. Orada kendisine 2.400 kirbaç vuruldu. Cellatlar testislerine, kendilerine özgü bir degnekle vurmadan canını vermedi. Sert ağaçtan yapılmış degnekle testislerine vurduklarında Ölmüştü, Sonra Bagdat'a götürülerek orada asılmış, bir müddet asılı durduktan sonra cesedi indirilip yakılmısti.

Bu senenin sevval ayının 14. gecesinde ay tutuldu. Ayın çoğu görünmez oldu. O günün sabahında, habis zencinin adamları zorla Basra'ya girdiler, ahalinin çoğunu Öldürdüler. Basra valisi Bugrak ve beraberindekiler kaçıp gittiler. Zenci, Basra camiini ve birçok evleri yakti. Askerleri, oradaki mal ve esyaları yagmaladılar. Bundan sonra zenci ve Haricinin adamlarından İbrahim b. Mühellebî: "Eman isteyen kimse buraya gelsin!" diye yüksek sesle bir duyuru yaptı. Etrafında Basralılardan çok kimseler toplandılar. Bunu bir fırsat bildi. Hiyanet etti ve onların Öldürülmesini emretti. Tek tük adamlar kur-tulabildüer, ama çokları öldürüldü. Zenci, Basralılardan bir grubu çembere almısti. Bu sırada birbirlerine, sunu öldürelim diye isarete bulunuyorlar ve kılıçlarına el atıyorlardi. Ama zenci, Öldürülmekte olan kimselerin kelime-i sahadetlerine ve zenci adamlarının da gülüşüp bağrismalarına baktığı için bunların yaptıklarını görmüyordu. "Doğrusu

bizler Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz."

Asiler, birkaç gün müddetle Basra'nin her tarafında bu kötü icra-atlarını sergilediler. Bu günler çok uğursuz günlerdi. Halk onların önünden sağa sola kaçışır oldu. Her biri bir tarafa gitti. Zorbalar dağ-*ar arasına doldurdukları ekinleri ve diğer otları ateşe verdiler. Hayvan, insan ve diğer her ne varsa Basralılara ait bütün eşyalar bu ateste yanıp kül oldu. Büyük Camii de yakmışlardı. Ayandan, edip-fâraen, fazil kimselerden, hadisçi ve âlimlerden çok sayıda insan öl-

dürmüşlerdi. Innâ lillâh ve innâ ileyhi râciûn. '

Bu murdar adam Fars halkına da büyük belâlar götürdü. Sonra Basralılara bol miktarda erzak geldiğini duydu. Basrahlar önceleri erzak sıkıntısı çekmekte iken artık rahatlığa kavuşmuşlardı. Kendilerine erzak geldiğini duyunca onları kışkırttı.

İbn Cerir'in rivayetine göre kendisini duyan bir adam, o Harici zencinin söyle dediğini nakletmiştir: «Basralılara beddua ettim. Bana gelen, ama sahibi görünmeyen bir ses söyle demisti: "Basrahlar senin için kenarından kopan yiyeceğin bir ekmek gibidirler. Eğer ekmegin yarısı kırılırsa Basra harab olur." İşte ben bu sesi duyduktan sonra ekmegin ay, kırılmasının da tutulma olduğunu tevîl ettim.» Onun bu sözleri adamlarının dilinde doluyordu. Nihayet onun dediği gibi gerçekten ay tutuldu. Şüphesiz onun bir cini vardı. Kendisine bu tür şeyleri haber veriyordu. Nitekim Müseylemetü'l-Kezzab'ın da böyle bir cini vardı.

Zencilerin, Basralılara hücumu esnasında bu murdar Harici, maiyetindeki adamlarına söyle demisti: "Bu sabah Cenâb-i Allah'a yalva-rarak Basralılara beddua ettim. Basra şehri gök ile yer arasında orta bir yere yükseltilerek bana gösterildi. Ben de Basralıların savastıklarını ve meleklerin benim adamlarımın yanında onlara karşı yer aldıklarını, benim Basralılara karşı muzaffer olduğumu, meleklerin benimle birlikte savastıklarını, askerlerimin sebat edip savaşlarımda beni desteklediklerini gördüm!"

Basra'daki Aleviler yanma geldiklerinde, kendisini o zaman Yahya b. Zeyd'e nisbet etti. Ama Yahya b. Zeyd'in nesebinden geldiğine dair sözleri kesinlikle yalandır. Zira Yahya b. Zeyd'in kendisinden sonra, süt emmekte olan küçük bir kızdan başka bir kimsesi hayatta kalmamıştı. Cenâb-i Allah, bu lanetli Hariciyi kahretsin. Bu ne kadar da yalancı, facir ve haindir!

Bu senenin zilkade ayının başında halife, Müvelled adıyla bilinen Emir Muhammed komutasında büyük bir askeri birliği zencilerin lideri Harici ile savaşmak üzere harekete geçirdi. Emir Muhammed yolda giderken Betaih diyarına korku salan, oraları hükmü altına alan, yolları korkulu hale getiren Sa'd b. Ahmed el-Bahilî'yi yakaladı. Bu senede Muhammed b. Vasil, Fars

diyarında halifeye muhalefet ederek oralari istilâ etti.

Bu senede Besil el-Saklabi denen bir Rum, Bizans imparatoru Mihail b. Tofü'e suikast yaptı. Onu öldürdü ve Bizans'i istilâ etti. Mi-hail, Bizans'ta yirniidört yıl müddetle imparatorluk yapmıstı. Bu senede Fadl b. Ishak el-Abbasî insanlara haccettirdi. [3]

Hicretin İkiyüzelliyedinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Hasan B. Arefe B. Yezid

Bu, rivayet edilen meshur cüz'ün sahibidir. Vefat ederken 110 yasındaydı. 107 yasında vefat ettigine dair baska bir rivayet de vardır. On oğlu vardı ki, onlari Asere-i Mübessere'nin adlariyla adlandırmıstı. Yahya b. Main ile digerleri onun sika bir ravi oldugunu söylemişlerdir. Hicretin 150. senesinde Imam Ahmed b. Hanbel'in ders meclisine devam etti. Bu senede 107 yasında iken vefat etti.

Zenciler, Ebu Said el-Esecc ile Yezid b. Ahrem et-Taî ve Revasî'yi, Basralılarla birlikte öldürmüşlerdi.

Bu senede vefat eden meshur sahsiyetlerden biri de Müslim'in üstadlarından biri olan Ali b. Hasrem'dir. Müslim, bu zattan çok hadis rivayet etmiştir.

Nahiv ve lügat âlimi Abbas b. Ferec Ebü'l-Fadl er-Riyasî de bu senede vefat eden meshur sahsiyetlerdendir. Bu zat Arapların tarihini, savaşlarını ve siyeri bilirdi. Birçok ilimlere vakıf olup sika ve âlim bir kimseydi. Asmaî'den, Ebu Ubeyde ve digerlerinden rivayetlerde bulundu. Ibrahim el-Harbî, Ebu Bekir b. Ebi'd-Dünya ve digerleri de kendisinden rivayetlerde bulundular. Bu senede zenciler tarafından Basra'da Öldürüldü. Ibn Hallikan, "el-Vefeyât" adli eserinde bu zattan bahsetmiştir.

Asmaî'nin rivayetine göre Abbas b. Ferec şöyle demistir:

«Bir a'rabi yanımıza ugradi, kaybolan oglunu ariyordu. Kendisine: "Oglunun evsafini bize anlat." dedik, o da: "Yüzü altin gibi parlak bir çocuktur." dedi. Biz de: "Onu görmedik." diye cevap verdik. Az sonra omuzuna bir çocuk almış olarak yanımıza geldi. Çocuk kazan dibi gibi simsiyahti. Adama: "Eger bize bunu sormuş olsaydin sana yerini gösterirdik. Çünkü bu çocuk sabahtan beri suracıkta çocuklarla oynuyordu." dedik. Sonra Asmaî şöyle bir siir okudu:

"Seher vakti gece soguyunca ve de sapasaglam kisi soguktan titreyince o zaman delikanlinin yatagi ne güzel olur.

Cenâb-i Allah, babanın gözüne çocugunu hos gösterdigi gibi öyle bir yatagi gönüle hos gösterir."» [4]

Hicretin İkiyüzellisekizinci Senesi

Senenin rebiyülevvel ayının bitimine on gün kala pazartesi ü halife, kardesi Ebu Ahmed'i, Misir, Kinnesrin ve Avasim bölgesine tayin etti. Rebiyülahir ayının basında persembe günü cülus yaptı. Kardesine ve Müflih'e kaftan giydirdi. Bu ikisini büyük bir ordu ile Basra'ya sevketti. Ordunun askerleri fazla ve teçhizatı da yeterince idi. Bu iki komutan zencilerle siddetlice savastılar. Cemaziyelevvel ayının ortasında Müflih öldürüldü. Baslıksız bir ok göğsüne isabet etmiş ve cansız düsmüştü. Cenazesi Samarra'ya götürölüp oraya defne-dilmisti.

Bu senede Yahya b. Muhammed el-Bahranî adındaki bir komutan, zencilerin büyük liderini esir alıp Samarra'ya götürdü. Burada halife Mutemid'in huzurunda dayaga yatırıldı ve kendisine 200 kirbaç vuruldu. Sonra da elleri ve ayakları çaprazlama kesildi, kılıç darbesi ile bogazlandı, sonra da yakıldı. Zencilerle yapılan korkunç bir savasta Ebu Ahmed'in askerleri onu esir almışlardı. Allah onları kahretsin.

Zencilerin lideri, onun durumundan haberdar olunca çok üzüldü ve sonra söyle dedi: «Onunla ilgili olarak bana söyle hitab edilmisti: "Onun öldürölmesi senin için daha hayirlidir." Çünkü o simarik bir kimseydi. Ganimet mallarının seçkinlerini kendisine ayirip sakliyordu.»

Zencilerin lideri, kendi adamlarına söyle diyordu: "Bana peygamberlik teklif edildi. Ancak bu görevi hakkiyla ifa edememekten korktum ve bu nedenle kabul etmedim."

Bu senenin rebiyülahir ayında Said b. Ahmed el-Bahilî, halifenin huzuruna vardı. Orada kendisine yediyüz kirbaç vuruldu. Kirbaç altında can verdi. Sonra daragacına asıldı.

Bu senede zenci liderin adamlarından yirmidört kisi ve bir kadi, Samarra'da Babü'1-Amme yanında öldürüldü.

Bu senede Muhammed b. Vasil, sultana itaate döndü. Fars diyarının haracini getirip ödedi. Böylece isler yoluna girdi.

Bu senenin receb ayi sonlarında Ebu Ahmed ile zenciler arasında büyük bir savas cerayan etti, bu savasta iki taraftan da çok kimseler Öldürüldü.

Sonra Ebu Ahmed, bulunduğu yerin havasim begenmedi. Vasit'a gidip saban ayının baslarında oraya yerleştı. Bu sırada orada siddetli bir deprem meydana geldi. Birçok evler yıkıldı. 20.000'den fazla adam öldü.

Bu senede Bagdat, Samarra, Vasit ve diğer şehirlerde halk arasında büyük bir veba salgım ve ölüm görüldü. Bagdat'ta kifa' denile-en bir hastalık belirdi.

Bu senenin ramazan ayının 7'sinde persembe günü Samarra'da Babü'1-

Amme yanında sefeye söven bir adam yakalandi. Kendisine 1.000 kirbaç vuruldu ve kirbaç altinda can verdi.

Bu senenin ramazan ayinin 8' inde Emir Yaruh vefat etti. Cena-namazini halifenin kardesi Ebu Isa kildirdi. Cafer b, Mutemid Alallah aa onun cenazesinde hazır bulundu.

Bu senede Horasan'da, Büyük Boga'nin oglu Musa ile Hüseyin b. 7eyd'in adamlari arasinda korkunç bir savas cereyan etti. Musa, onlara feci bir maglubiyeti tattirdi.

Bu senede Mesrur el-Belh ile Harici Müsavir arasinda bir savas meydana geldi. Mesrur, Müsavir'i bozguna ugratti. Adamlarindan ogunu esir aldı.

Bu senede önceki senelerdeki gibi, Fadl b. shak insanlara haccettirdi.

Bu senede meshur sahsiyetlerden Ahmed b. Büdeyl, Ahmed b.

Hafs, Ahmed b. Sinan el-Kattan, Muhammed b. Yahya ez-Zhel ve Yahya b. Muaz er-Raz vefat ettiler. [5]

Hicretin kiyzelli dokuzuncu Senesi

Bu senenin rebiyülahir ayinin bitimine dört gün kala cuma günü Ebu Ahmed b. Mütevekkil, Vasit sehrinden Samarra'ya döndü. Zencilerle savasi sürdürmesi için Müvelled lakabıyla taninan Muhammed'i yerine halef birakti. Muhammed, secaa ve sehamet sahibi bir kimseydi.

Bu senede halife, Kfe naibine bir grup asker gönderdi. Bunlar gidip onu bogazladilar ve mallarina el koydular. 40.000 dinar parasini aldilar.

Bu senede Serkebul-Cemal denilen bir adam, Merv sehrim istila etti, orayi yagmaladi, durumu kuvvetlendi, oradaki tabileri de güçlendiler.

Bu senenin zilkade ayinin bitimine onüç gün kala Büyük Boga'nin oglu Musa, zencilerle savasa giristi. Mutemid onu ugurlamaya ikti ve kendisine kaftan giydirdi.

Abdurrahman b. Müflih, vali olarak Ahvaz seherine gitti. Ayrica Büyük Boga'nin oglu Musa'ya, pis zenci lideri ile yapılacak savasta yardimci olmakla da görevlendirildi. Abdurrahman b. Müflih, zenci li-en habisi bozguna ugratti. Birçok zenciyi öldürdü. Onlardan ogunu ua esir aldı. Ilerine yle büyük bir korku saldi ki, bir daha onun karsisine çikma cesareti gösteremediler. Habis, adamlarini olanca gücüyle savasa tesvik ettiyse de bu tesvikin bir yarari olmadı. Sonra Abdurrahman b. Müflih, zenci lideri habisin öncü birliklerinin komu-ani Ali b. Eban el-Mhelleb il karsilasti. Ikisi arasinda anlatimi ZUn sürecek savaslar cereyan etti. Sonunda zenciler bozguna ugra-^ar. Allah'a hamdolsun.

Ali b. Eban, lideri habisin yanina, maglup ve ezilmis olarak geri döndü.

Abdurrahman da esirleri Samarra'ya gönderdi. Halk, bunlari halifeye ulasmalarindan Önce yakalayip öldürdü. Mallarini yagmaladi.

Bu senede Bizans imparatoru, Sumaysat sehrine, oradan da Malatya'ya gitti. Buralarin halki onunla savastilar ve onu bozguna ugrattilar. Büyük komutanlarindan birini de öldürdüler. Imparator hüsrân içinde memleketine döndü.

Bu senede Yakub b. Leys, Nisabur'a girdi. Herat'ta halifelik iddiasinda bulunan ve bu iddiasini otuz seneden beri sürdüren Hariciyi maglub edip yakaladi, öldürdü. Kesik basini bir mizraga geçirip ülkenin her tarafinda dolastirdi. Kesik basinin yaninda bir de durumunu anlatan bir yazi vardi.

Bu senede Ibrahim b. Muhammed b. Ismail b. Ibrahim b. Yakub b. Süleyman b. Ishak b. Ali b. Abdullah b. Abbas, insanlara haccettirdi.

Bu senede, aralarinda Ibrahim b. Yakub b. Ishak Ebu Ishak el-Cürcanî'nin de bulunduğu bazi meshur sahsiyetler vefat ettiler. Bu zat, Dimisk'in hatibi ve imami ve büyük âlimi idi. Faydali ve meshur eserleri vardi. Eserlerinden biri "el-Mütercem"dir ki, bunda çok derin ilimler ve faydali bilgiler vardir. [6]

Hicretin İkiyüzaltmisinci Senesi

Bu senede İslâm ülkelerinde siddetli bir kitlik görüldü. Öyle ki birçok sehirlerin ahalisi baska yerlere göçtüler. Mekke'de mücavirlerden hiçbir kalmadi. Hepsi Medine'ye ve diger sehirlerle göçtüler. Mekke valisi de sehri terkedip gitti. Bagdat'ta bir ölçek bugdayin fiyatı 120 dinara kadar yükseldi ve bu durum aylarca devam etti.

Bu senede zencilerin lideri, Küfe valisi Ali b. Zeyd'i öldürdü.

Bu senede Rumlar, Müslümanların elinden Lü'lüe kalesini aldilar.

Bu senede Ibrahim b. Muhammed b. Ismail insanlara haccettirdi.

Bu senede meshur sahsiyetlerden Hasan b. Muhammed ez-Zafe-ranî, Abdurrahman b. Seref, kendisine nispet edilen Rahbe adli arazinin sahibi Malik b. Talk, Oklides'in kitabini Arapçaya tercüme edip Sabit b. Kurra'dan sonra onu düzelten Huneyn b. Ishak el-Abbadî vefat ettiler. Huneyn, ayrıca "el-Macestî" kitabini ve diger bazi tibbi eserleri Yunancadan Arapçaya tercüme etmistî. Me'mun, bu ise çok önem veriyordu. Memun'dan önce Cafer el-Bermekî de bu ise titizlikle egilmisti. Huneyn'in tipla ilgili birçok eserleri vardi. "Mesail-i Huneyn" adli eser kendisine nispet edilir. Kendi bransinda cidden parlak bir sahsiyetti. Bu senenin safer ayinin 6'smda sali günü vefat etti. İbn Hallikan böyle demistir. [7]

Hicretin İkiyüzaltmisibirinci Senesi

Bu senede Hasan b. Zeyd, Deylem'den Taberistan'a yöneldi. Ya-kub b.

Leys'le isbirligi yaparak kendisine karsi cephe aldiklarindan ötürü Salos sehrini yakti.

Bu senede Harici Müsavir, Horasan yolunun emniyetim saglamakla görevli Yahya b. Hafs'i Horasan'da cemaziyelahir ayında öldürdü. Mesrur el-Belhî bunun üzerine gitti. Sonra ardindan Ebu Ah- b. Mütevekkil gidince Müsavir kaçti ve yakalanamadi. Bu senede Fars diyarini istila eden Ibn Vasil ile Abdurrahman b. fh arasinda bir çarpisma meydana geldi. Ibn Vasil, Abdurrah-i maglup edip yakaladi. Tasdemir de onun maiyetindeki askerle öldürdü. Sadece birkaç asker hayatini kurtarabildi. Sonra Ibn Vasil, Büyük Boga'nin oğlu Musa ile savasmak üzere Vasi't'a gitti. Musa, halifenin oradaki valisine müracaat ederek fitneler nedeniyle kendisini dogu eyaletinin valiliginden affetmesini istedigini halifeye iletmesini söyledi. Halife de onu bu görevden azletti. Yerine kardesi Ebu Ahmed'i tayin etti.

Bu senede Ebü's-Sâc, zencilerle savasmak üzere harekete geçti. Iki taraf siddetlice savastilar. Zenciler Ebü's-Sâc'i ve beraberindeki askerleri maglub ettiler. Ahvaz seherine girdiler. Ahalinin bir kismim öldürdüler, birçok evleri yaktilar. Sonra Ebü's-Sâc, Ahvaz valiliginden azledildi. Zenciler orayi tahrib ettiler. Halife de Ibrahim b. Si-ma'i, Ahvaz valiligine tayin etti.

Bu senede Mesrur el-Belhî? zencilerle savasmak üzere görevlendirildi.

Bu senede halife, Nasr b. Ahmed b. Esed el-Lübanî'yi Maverâün-nehr, Belh taraflarina tayin etti ve ramazan ayında bu husustaki fermanini yazip gönderdi.

Bu senenin sevval ayında Yakub b. Leys, İbn Vasil ile savasmak üzere harekete geçti. Iki taraf zilkade ayında savasa tutustular. Yakub, İbn Vasil'i hezimete ugratti. Askerlerini yakaladi. Adamlarini ve hareminden bazi kadinlari esir aldı. 40.000.000 dirhem degerinde mallarim aldı. Ayrica o beldelerin ahalisinden olup kendisine yardimci olan ve kendisiyle isbirligi yapanlari da öldürdü. Cenâb-i Allah böylece onun vasitasiyla o mintikalardaki fitneyi sona erdirdi ve durumu düzelttirdi.

Bu senenin sevval ayinin 12'sinde Mutemid Alallah, oğlu Cafer'i kendisinden sonraki dönem için veliaht tayin etti ve ona Mufavviz İlaallah adini verdi. Onu Magrib diyarina tayin etti. Musa b. Boga'yi da ona yardimci olarak görevlendirdi. Ifrikiyye, Misir, Sam, Cezire, Musul, Ermeniyeye valiliklerine ve Horasan yolunun emniyetine adamlar tayin etme isini ona birakti.

Halife, oğlu Cafer Mufavviz İlaîlah'dan sonraki dönem için Ebu Ahmed el-Mütevekkil'i tayin etti ve ona Muvaffak Billah lakabini takti. Dogu eyaletinin yönetimini ona birakti. Mesrur el-Belhî'yi ona yardimci olarak görevlendirdi. Bagdat, Sevad, Küfe, Mekke, Medine, Yemen, Kesker, Dicle, Ahvaz, Fars, Isfahan, Kerh, Dinever, Rey, Zen-can, Sind valiliklerine ve Mekke yolunun

emniyetine görevliler tayin etme yetkisini kendisine verdi. Bu husustaki fermanini yazdirip ülkenin her tarafında okuttu. Fermanın bir nüshası da Ka'be'ye asıldı.

Bu senede Fadl b. İshak insanlara haccettirdi.

Bu senede meshur şahsiyetlerden Ahmed b. Süleyman er-Ruhavî, Ahmed b. Abdullah el-İclî, Hasan b. Ebi's-Sevarib (bu Mekke'de vefat etmistî), Davud b. Süleyman el-Caferî, Suayb b. Eyyüb, Mühtedi Bil-tariht

Vm kardesi Abdullah b. Vasik, Ebu Suayb es-Susî, büyük mutasav-1 flardan Ebu Yezid el-Bestamî, Ali b. İskâb, kardesi Ebu Muham-d "Sahih-i Müslim" adli eserin sahibi Müslim b. Haccac vefat ettim[8]

İmam Müslim'in Biyografisi

Ebü'l-Hüseyin el-Kuseyri en-Nisaburî. Büyük hadis imamlarından ve hafızlarındandır. Birçok âlimlere göre "Sahih-i Buharî"den sonra gelen en büyük hadis kitabı olan "Sahih-i Müslim" adli eserin sahibidir. Magriblilere ve dogu eyaletinden Ebu Ali en-Nisaburî'ye göre Sahih-i Müslim, Sahih-i Buharî'den daha üstündür. Eger -azi müstesna olmak üzere- Sahih-i Müslim'de taliklerin bulunmadığını ve Müslim'in aynı konudaki hadislerin tümünü serdettiğini, Buha-rî'deki gibi hadisleri çeşitli bablara bölmediğini söyleyerek Sahih-i Müslim'in Sahih-i Buharî'den üstün olduğunu ifade etmek istemisler-se bu kadari da Buharî'nin senetlerinin kuvvetliliğine ve onun kendi Cami'inde ravilerin kendi seyhine muasir olup ondan hadis dinlediklerini şart kosarak naklettikleri sahih hadisleri seçmiş olmasına denk bir özellik olamaz. Çünkü Müslim, kitabında bu ikinci sarta riayet etmemistir. Oysa bu ikinci şart, hadis ilimlerinde uyulması gereken bir şart olarak yer almıştır. Ben bunu Buharî'nin serhinin ilk kısımlarında detaylı olarak anlatmıstım.

Özetle diyecek olursak Müslim; Irak, Hicaz, Sam ve Misir'a gitti, birçok topluluklardan hadis dinledi. Kimlerden hadis dinlediğini seyhimiz Hafız el-Mizzî, "et-Tehzib" adli eserinde mu'cem harflerine gö-reiki mertebe halinde sıralamıştır.

Birçok topluluklar Müslim'den hadis rivayet etmişlerdir. Tirmizî, kendi "Cami" adli eserinde ondan bir hadis rivayet etmiştir ki, o hadis de Muhammed b. Amr, Ebu Seleme, Ebu Hüreyre tarikiyle Rasûlullah (s.a.v.)'tan rivayet edilen su hadis-i seriftir: "Ramazan ayı için saban hilalini gün sayarak belirleyin."

Ayrica Salih b. Muhammed, Abdurrahman b. Ebi Hatim, İbn Hu~ zeyme, İbn Said ve Ebu Avane el-İsferayinî de ondan hadis nakletmişlerdir.

Hatib Bagdadî dedi ki: Ibn Yakub'un bana naklettigine göre Mûs-

d. Haccac, "Sahih" adli eseriyle ilgili olarak söyle demistir: Ben bu sahih müsnedimi, baskalari tarafından da dinlenmis hadisten meydana getirip tasnif ettim."

Hatib Bagdadî'nin rivayetine göre Ebu Ali Hüseyin b. Ali en-Ni-r[^]urî söyle demistir: "Gök kubbenin altında hadis ilmi konusunda Uslim b. Haccac'in kitabından daha sahih bir eser yoktur."

Müslim'den Ishak b. Raheveyh'in yanında bahsedilmiş, o da Müslim'i överek söyle demisti: "Bu nasıl bir adammiş böyle!"

Ishak b. Mansur, Müslim'e söyle demisti: "Allah seni Müslümanlar için hayatta bıraktığı müddetçe hayirdan yoksun kalmayacagiz."

Hadisçilerden ve diğerlerinden bir grup ulema cemaati Müslim'i övmüslerdir.

Ebu Abdillâh Muhammed b. Yakub el-Ahrem söyle demistir: "Hadiste sabit olan seylerden Buhari ile Müslim'in farkina varmadıkları çok nadir olmustur."

Hatib Bagdadî, Ebu Amr Muhammed b. Hamdan el-Hirî'nin söyle dedigini rivayet etmistir:

«Ebü'l-Abbas Ahmed b. Said b. Ukde el-Hafiz'a, Buharî ve Müslim'den hangisinin daha âlim oldugunu sordum. Bana su cevabi verdi: "Buhari de âlimdi, Müslim de âlimdi." Bu soruyu defalarca ona sordum, o da bana ayni cevabi verdi. Sonra söyle dedi: "Ey Ebu Amr! Samlilarla ilgili olarak Buharî bazan yanilmistir. Söyle ki: O; Samlilarin kitaplarini alip bakmis, bazan onlardan birini künyesi ile zikretmis, sonra baska bir yerde ayni adami asil adıyla zikretmis, böylece ayni adamin iki kisi oldugu zanni meydana gelmistir. Müslim'e gelince, onun bu tür yanlışlıklari yaptığı çok nadirdir, çünkü o maktula-ri da mürselleri de yazmistir."»

Hatib Bagdadî dedi ki: "Müslim ancak Buharî'nin yolunda durmus, onun ilmine bakmis ve onun hizasına gelmistir."

Buharî, son zamanlarında Nisabur'a geldiginde Müslim ona arkadaşlık etmis, sık sık yanma gidip gelmistir.

Abdullah b. Ahmed b. Osman es-Sayrafî bana dedi ki: «Ebu Hasan ed-Darekutnî'nin söyle dedigini isittim: "Eger Buharî olmasaydi Müslim ne giderdi ne de gelirdi (yani onun adından söz edilmezdi).»

Hatib Bagdadî, Ebu Hamid Ahmed b. Hamdan el-Kassar'm söyle dedigini rivayet etmistir:

«Duydum ki Müslim b. Haccac, Muhammed b. Ismail el-Buha-rî'nin yanma

gelmiş, iki gözünün arasını öpüp söyle demiş: "Birak, ayaklarını da öpeyim ey üstadların üstadı ve hadisçilerin efendisi ve de illetleri hususunda hadisin tabibi! Muhammed b. Selam, Ebu Hü-reyre tariki ile Peygamber (s.a.v.)'den meclisin keffaretine dair bir hadis rivayet etmiştir. Bu hadisin illeti nedir?"

Buharî, Müslim'e cevaben söyle demisti: "Bu, güzel bir hadistir. Ancak dünyada bu konuda bundan baska bir hadis bilmiyorum. Yalnız bu illetlidir."»

Ben derim ki: Ben bu hadisi olduğu gibi rivayet ettim. Bunun rivayet tarihlerini, lafızlarını, metinlerini ve illetlerini de zikrettim.

Hatib Bagdadî dedi ki: «Müslim, İmam Buharî'yi savunurdu. Son-

ra Buharî ile Muhammed b. Yahya ez-Zühelî arasında Kur'ân'ın lafzî-nin da kadim olup olmadığı hususunda ihtilaf meydana geldi. Buharî aleyhinde Nisabur'da bu konuda ileri geri konuşuldu. Bir gün Zühelî, meclisinde Müslim b. Haccac'ın da bulunduğu bir esnada etrafındaki arkadaşlarına söyle dedi: "Kur'ân'ın lafzî konusunda Buharî'nin sözlerine uyan kimse varsa meclisimizden ayrılıp gitsin." O esnada Müslim hemen kalkıp meclisi terketti. Sonra Zühelî'den dinlediği hadisleri topladı ve ona iade etti. Zühelî'den asla rivayette bulunmadı. Ne Sahih'inde ne de diğer eserlerinde Zühelî'den hadis rivayet etmiş değildir. Aralarındaki soğukluk kuvvetlendi. Sunu da belirtelim ki, Buharî'nin kendisi Muhammed b. Yahya ez-Zühelî'yi terketmemiş, aksine hem Sahih'inde hem de diğer eserlerinde ondan hadis rivayet etmiş, onu mazur görmüştür. Allah ona rahmet etsin.» Hatib Bagdadî, Müslim'in Ölüm sebebini söyle anlatır: «Hadis müzakeresi için bir oturum düzenlendi. Bir gün o mecliste kendisine bir hadis soruldu. Hadisi bilemedi ve cevap veremedi. Kalkıp evine döndü. Kandili yaktı ve aile etradına: "Bu gece yanıma hiç kimse gelmesin." dedi. Kendisine bir sepet hurma hediye edilmisti. Hurmalar yanındaydı. Bir hurmayı alıp yiyor, bir hadisi keşfediyordu. Sonra bir hurma daha alıp yiyor, bir hadis daha keşfediyordu. Sabaha kadar böylece hurmaları yemeye ve hadislerin manasını çözmeye çalıştı. Sabah olduğunda, farkında olmaksızın hurmaların tümünü yemisti. Bu sebeple vücudunda biraz ağırlık ve hastalık meydana geldi. Pazar akşamı vefat etti. Hicretin 261. senesinin receb ayının bitimine beş gün kala, pazartesi günü Nisabur'da defnedildi. İmam Safî'nin vefat ettiği senede, hicretin 204. senesinde doğmuştu. Vefatında elliye yedi yaşındaydı. Allah ona rahmet etsin.» [9]

Bayezid-I Bestamî

Asil adı Tayfur b. İsa b. Ali'dir. Sofiye mesayinindendir. Dedesi Mecusiydi, Müslüman oldu. Bayezid'in salih ve âbid kârdesleri vardı ki, kendisi onların

en üstünü idi. Kendisine; "Marifete neyle ulastin?" diye sorulduğunda: "Aç karin ve çıplak bedenle ulastim." diye cevap vermisti.

Bayezid söyle derdi: "Nefsimi Allah'a itaata davet ettim, ama o benim davetime icabet etmedi. Onu bir sene susuz biraktim."

Bayezid bir defasında söyle demisti: "Bir adamin havada uçacak „ ac*ar keramet sahibi oldugunu görseniz bile, iyiligi emredip kötülü-&1 yasaklamak, ser'i hadleri korumak ve ser'i ölçülere uymak husu-n(*a nasıl oldugunu görmeden ona aldanmayin,"

Hallikan dedi ki: "Bayezid-i Bestamî'nin meshur makamati, mücahedeleri ve zahir kerametleri vardi. Hicretin 261. senesinde vefat etti."

Ben derim ki: Kendisinden, asli manasından uzaklastirilmis, nakis birtakim sözler nakledilmistir. Fikihçilerin ve sofilerin çoğu bu sözlerini yorumlamislar ve onu çok uzak manalara hamletmislerdir. Bazilari da onun bu sözleri cezbe ya da sekerat halinde söylediğini ifade etmislerdir. Bazi âlimlerse onu bid'atçı ve hatali olarak görmüslerdir. Onun en büyük bid'atlari ortaya attigim ve bunun da kendisinin fasid bir itikada sahib oldugunu gösterdigini söylemislerdir. Güya onun kalbinde gizli olan fasid bir inanç varmis, bu da bazi vakitlerde ortaya çıkarmis. Dogrusunu Allah bilir. [10]

Hicretin İki Yüz Altmis İkinci Senesi

Bu senede Yakub b. Leys, büyük bir askeri birlikle geldi. Zor kullanarak Vasit seherine girdi. Halife Mutemid de bizzat onunla savasmak için Samarra'dan yola çıktı. Bagdat ile Vasit arasında orta bir yerde iken kardesi Ebu Ahmed el-Muvaffak onun imdadina yetisti. Ebu Ahmed'in komutasinda büyük bir ordu vardi. Bu ordunun sag cenah komutani Büyük Boga'nin oğlu Musa, sol cenah komutani da Mesrur el-Belhî idi. İki taraf, bu senenin receb ayında günlerce savastilar. Aralarinda büyük bir savas cereyan etti. Sonra Yakub ile adamlari maglub oldular. Bu maglubiyet Hristiyanlari Saaneyn bayraminda olmustu. Bu savasta çok sayıda adam öldürüldü. Ebu Ahmed, Yakub b. Leys'in mallarindan bol miktarda altin, gümüs, misk ve binek hayvanim ganimet olarak aldı. Anlatildigina göre halife ve ordusu, Yakub b. Leys'in ordusunda, üzerinde iki haç bulunan bayraklar görmüslerdi.

Bundan sonra Mutemid, Medain'e döndü. Muhammed b. Tahir'i Bagdat valiligine iade etti ve ona 500.000 dirhem verilmesini emretti.

Bu senede Yakub b. Leys, Fars diyarini istila etti, orada vali olarak bulunan İbn Vasil kaçip gitti.

Bu senede zencilerin lideri ile halife ordusu arasında çok sayıda savaşlar cereyan etti.

Bu senede Ali b. Muhammed b. Ebi's-Sevarib kadiliga atandı.

Bagdat'in iki yakasinin kadiligi Kadi Ismail b. Ishak'a verildi.

Bu senede Fadl b. Ishak el-Abbasî insanlara haccettirdi.

Ibn Cerir dedi ki: Bu senede Mekke'de terzilerle boncukçular arasında kavga meydana geldi. İki taraf, terviye gününde veya ondan bir gün önce kavgaya tutustular ve onyedı kadar kisi öldü. Halk bu kavga nedeniyle haccedememekten korktu. Sonra iki taraf, hac sonrası devam ettirmek üzere kavgaya ara verdiler.

Bu senede meshur şahsiyetlerden Salih b. Ali b. Yakub b. Mansur (rebiyühahir ayında), Ömer b. Sebbe en-Nümeyrî, Muhammed b. Asim, meshur hadislerle dolu "Müsned"ın sahibi Yakub b. Seybe vefat ettiler. Dogrusunu Allah bilir. [11]

Hicretin İkiyüzaltmışüçüncü Senesi

Bu senede çeşitli beldelerde birçok savaşlar cereyan etti. Bu savaşlardan biri de zencilerle yapılmıstı. Allah onlara lanet etsin. Halifenin komutanlarından bazıları bunları çeşitli yerlerde kusatma altına aldılar. Geride kalan zencileri de bastan sona öldürdüler.

Bu senede Sakalibe (Slavlar), Lü'lüe kalesini Bizans azginına "teslim ettiler.

Bu senede Serkebü'l-Cemal'in kadesi, Nisabur'u istila etti ve oradaki vali Hüseyin b. Tahir'i kovdu. Halktan mallarının üçte birini zorla aldı. Allah onu kahretsin.

Bu senede Fadl b. Ishak el-Abbasî insanlara haccettirdi.

Bu senede meshur şahsiyetlerden Müsavir b. Abdülhamid es-Sarî adındaki Harici öldü. Meshur yigitlerden ve bahadırlardandı. Bedevilerden ve diğerlerinden çok kimseler gelip etrafında toplanmışlardı. Uzun süre hükmünü icra etti. Nihayet Allah onun canını aldı.

Bu senede meshur şahsiyetlerden hilafet veziri olan Ubeydullah b. Yahya b. Hakan da vefat etti. Kendisini (Samarra sehrinin) Meydan (mahallesinde) Resik adında bir hizmetçi vurmuş, bineginden tepe üstü yere düsmüş, beyni kulaklarından ve burnundan fırlamış, üç saat sonra da vefat etmişti. Cenaze namazını Mütevekkil'in oğlu Ebu Ahmed el-Muvaffak kildirmiş ve mezarliga kadar yaya gitmişti. Bu hadise bu senenin zilkade ayının 10'unda cuma günü vukubulmustu. Ertesi gün vezirlige Hasan b. Muhalled geçmek istemiş, ama Büyük Boga'nın oğlu Musa, Samarra'dan gelerek onu azletmiş, yerine Süleyman b. Vehb'i atamıştı. Müteveffa vezir Ubeydullah b.

Yahya b. Hakan'in evini de Kayighg adıyla bilinen komutana teslim etmistî. Bu senede Ahmed b. Ezher, Hasan b. Ebi'r-Rebi ve Muaviye b. Salih el-Es'arî gibi meshur sahsiyetler de vefat ettiler. [12]

Hicretin İkiyüzaltmışdördüncü Senesi

Bu senenin muharrem ayında Ebu Ahmed ile Büyük Boga'nin oğlu Musa, Samarra'da askeri birliklerini teşhiz ettiler ve safer ayinin ikisinde geceleyin yola çıktılar. Halife Mutemid de onlari ugurlamak üzere şehir disina kadar çıktı. Bunlar Bagdat yoluna koyuldular. Bagdat'a ulaştıkları sırada Büyük Boga'nin oğlu Musa vefat etti. Genazesî oradan Samarra'ya getirilip defnedildi.

Bu senede Muhanimed b. Müvelied, Süleyman b. Cami ile savasmak üzere Vasit mintikasina atandı. Süleyman, Vasit seherine zencilerin lideri tarafından vali olarak atanmistî. İbn Müvelled uzun süren savaşlardan sonra onu hezimete ugrattı.

Bu senede İbn ed-Deyranî, Dinever seherine gitti. Dülef b. Abdüla-ziz b. Ebi Dülef ile İbn İyaz ona karsi birleştiler ve kendisini hezimete ugrattılar. Mallarini yağmaladılar. O da zincirlere vurulmuş olarak yerine geri döndü.

Büyük Boga'nin oğlu Musa vefat edince halife, onun tarafından atanan vezir Süleyman b. Harb'i (Vehb'i) görevden azletti. Prangaya vurdurarak hapse attı. Kendisinin ve yakınlarının evlerinin yağmalanmasını emretti. Hasan b. Muhalled'i de vezirlige iade etti. Bagdat'ta bulunan Ebu Ahmed bu durumdan haberdar olunca beraberindeki askerlerle Samarra'ya geldi. Orada bulunan kardesi Mutemid, sehrin batî yakasında istihkam tedbirleri aldı. Terviye gününde Ebu Ahmed'in askerleri, Mutemid'in bulunduğu tarafa geçtiler. Ancak iki taraf arasında çarpışma meydana gelmedi. Süleyman b. Vehb'in vezirlige iade edilmesi sartiyla anlaştılar. Hasan b. Muhalled, Samar-ra'dan kaçtı. Mallari yağmalandı. Mütevekkil'in oğlu Ebu İsa önce gizlendi, sonra ortaya çıktı. Ebu Ahmed'den korktukları için bazı emirler de Samarra disina kaçtılar.

Bu senede Harun b. Muhammed b. İshak b. Musa b. İsa el-Hasi-mi el-Kufî insanlara haccettirdi.

Bu senede meshur sahsiyetlerden Ahmed b. Abdurrahman b. Vehb ve Safiî'den hadis rivayet eden Misirli İsmail b. Yahya el-Müzenî vefat ettiler. Bu zatin biyografisini "Tabakatu's-Safiyyin" adli eserde anlatmışsınız. [13]

Ebu Zür'a

Bu senede vefat eden meshur sahsiyetler arasında bulunan Ebu Züra'mn asil adi Ubeydullah b. Abdülkerim er-Razî'dir. Meshur hadis hafızlarmdandır. Anlatıldığına göre o, 700.000 hadis ezberlemistir. Fakih ve

takvali bir kimseydi. Zühd, tevazu ve husu ehli insanlardandı. Kendi zamanının insanları, onun dindarlık ve muhafazakarlığını söyleyerek onu övmüşler ve akranlarından Önde olduğuna şahadet etmişlerdi. Gençliğinde, Imam Ahmed b. Hanbel'le buluştuğunda, imam Ahmed b. Hanbel onunla müzakere yapmakla yetindiğinden Ötörü sadece farz namazları kılar, mendupları kılmazdı.

Ebu Zür'a, bu senenin zilhicce ayının sonunda pazartesi günü vefat etti. Hicretin 200. senesinde doğmuştur. 190. senede doğduğuna dair zayıf bir rivayet de vardır. Bu zatın biyografisini "et-Tekmü" adlı eserimizde teferruatlı olarak anlatmışsınız.

Bu senede meshur şahsiyetlerden Dimisk kadisi İsmail b. Aliyye, Imam Safii'den rivayette bulunanlardan Mısırlı Yunus b. Abdülalâ eS-Sadaî de vefat ettiler. Bu zatın biyografisini "et-Tekmü" adlı eserimizde ve "Tabakat" adlı eserimizde anlatmışsınız.

Bu senede Mütevekkil Allah'ın gözdelelerinden Ümmü Mutez Ka-biha da vefat etti. Baska gözdelelerde görülmemiş derecede çok ve kıymetli mücevherler, inciler, altınlar ve takılar toplamıştı. Sonra oğlu Mutez öldürülmüş ve bu mücevherlerinin tümü elinden alınıp yağmalanmış ve asker nafakası olarak dağıtılmıştı. Oğlu Mutez kendisinden 50.000 dinar istemiş, ancak o cimrilik yaparak bu parayı vermemişti. Ama sonra da bütün malları yağmalanmıştı. Ümmü Mutez Ka-biha, bu senenin rebiyülevvel ayında vefat etti. [14]

Hicretin İkiyüzaltmışbesinci Senesi

Bu senede Ebu Ahmed tarafından atanmış İbn Leyseveyh ile Süleyman b. Cami arasında bir savaş cereyan etti. İbn Leyseveyh, zenci lideri tarafından atanan İbn Cami'i mağlub etti. Adamlarından bir kısmını öldürdü, 47 adamını da esir aldı. Birçok gemileri yaktı. Bol miktarda mallarını da ganimet edindi.

Bu senenin muharrem ayında Mısır diyarının valisi Ahmed b. To-îon, Antakya sehrini kuşatma altına aldı. Antakya'da Sima et-Tavil adında bir vali vardı. Ahmed b. Tolon şehri bu validen zorla aldı. Kendisine Bizans imparatorundan hediyeler geldi. Gelen hediyeler arasında bazı Müslüman esirler de vardı. Her bir esirin yanında bir mushaf vardı. Bunlar arasında, daha önce sinir boylarının valisi olan Abdullah b. Resid b. Kâvus da vardı. Böylece bütün Sam mintikasının hakimiyeti Mısır diyarıyla birlikte Ahmed b. Tolon'un eline geçti. Zira Dimisk valisi İmahor vefat edince Ahmed b. Tolon Mısır'dan oraya doğru yola koyuldu. İmahor'un oğlu, Remle'ye kadar gelerek onu karşıladı. Ahmed b. Tolon da onu Dimisk'ta bıraktı. Sonra Dimisk'a gitti. Şehirde bir müddet kaldıktan sonra Humus'a geçti. Orayı da

teslim aldıktan sonra Haleb'e gitti, orayı da eline geçirdi. Halep'ten sonra Antakya'ya gitti ve sehri Sima et-Tavil'in elinden aldı.

Misir'da, yerine oğlu Abbas'i vekil bırakmıstı. Abbas, babasının Sam'dan Misir'a doğru gelmekte olduğunu duyunca beytûlmaldaki »ütûn paraları aldı. Bu hususta birkaç kişi de kendisine yardımcı oldu. Sonra Abbas babasının itaatından çıkarak Rakka'ya gitti. Adam-anni da yanına aldı. Babası onu, horlanmış ve tahkir edilmiş olarak yakalayacak bazı kimseleri pesine gönderdi. Görevliler onu yakalayıp Misir'a getirdiler. Babası onu hapsedti, arkadaşlarından bir kısmını da öldürdü.

Bu senede Kasım b. Mahat adında biri, Dülef b. Abdülaziz b. Ebi Dülef el-İclî'nin üzerine gitti. Onu öldürerek İsfahan'ı istilâ etti. Fakat daha sonra Dülef'in adamları kuvvetlenerek hücumla geçtiler ve Kasım'ı Öldürüp başlarına Ahmed b. Abdülaziz'i geçirdiler.

Bu senede Muhammed el-Müvelled, muharrem ayında Yakub b. Leys'in üzerine gitti. Onu yakaladı. Halife de Yakub'un mallarının, ürünlerinin ve emlâkinin yağmalanmasını emretti.

Bu senede zenciler Numaniye'ye girdiler; insanları öldürdüler her tarafı yaktilar. Sonra Cercera'ya gittiler. Halk onlardan rahatsız oldu. Sevad halkı Bağdat'a girdi.

Bu senede Ebu Ahmed Amr b. Leys, Horasan, Fars, İsfahan, Si-cistan, Kirman ve Sind şehirlerinin valiliğine atandı. Buna dair ferman ve kaftan ile armağanlar kendisine gönderildi.

Bu senede zenciler Tüster sehrini kusattılar. Neredeyse şehri ele geçireceklerdi. O esnada Tekin el-Buharî üzerlerine yürüdü. Henüz sefer elbisesini üzerinden çıkarmamıştı. Zencilerle savastı. Onlardan bir kısmını öldürdü. Onlara esi görülmemiş bir hezimetini tattırdı. Zencilerin komutanı Ali b. Eban el-Mühellebî, yenik düşerek kaçtı.

İbn Cerir dedi ki: "Bu savaş, meshur Gevdek Kapisi savaşidir."

Sonra Ali b. Eban el-Mühellebî, Tekin el-Buharî ile mektuplaşmaya başladı. Kendisine ve zencilerin liderine meyilli olduğunu bildirdi. Tekin de onun çağrısına icabet etti. Haberi Mesrur el-Belhî'ye ulaştınca, o da ona doğru yürüdü. Kendisine eman verdiğini açıkladı. Nihayet onu yakalayıp zincire vurdu. Etrafindaki askerleri dağıldı. Bir kısmı zencilerin tarafına, bir kısmı da Muhammed b. Ubeydullah el-Kürdî tarafına gitti. Bir başka grup da kendilerine eman vermesinden sonra Mesrur el-Belhî'nin askerleri arasına katıldı. Onun yerine valiliğe, Agartmis adında bir adam atandı.

Bu senede Harun b. Muhammed b. İshak b. Musa el-Abbâsî insanlara haccettirdi.

Bu senede meshur sahsiyetlerden Ahmed b. Mansur er-Remadî vefat etti. Abdürrezzak'm ravisi idi. Imam Ahmed b. Hanbel'le arkadaslik etmistî. Abdallardan sayilirdi. Altmisüç yasinda vefat etti.

Bu senede vefat eden meshur sahsiyetler arasinda Sâdân b. Nasr, Abdullah b. Muhammed el-Mahzumî, Ali b. Harb et-Tâi el-Musilî, Ebu Hafs en-Nisaburî, Ali b. Muvaffak ez-Zahid ve Muhammed b-Sahnun da bulunmaktadir.

"el-Kâmil fi't-Tarih" adli eserinde Ibnü'1-Esir dedi ki:

«Bu senede Ebu Ubeyde'nin arkadasî Ebü'1-Fadl Abbas b. Ferec er-Riyasî ile Asmaî, Basra'da zenciler tarafından öldürüldüler.» [15]

Yakub B. Leys Es-Saffar

Akilli bahadirlardan ve hükümdarlardan biriydi. Birçok beldeler fethetti. Zencilerin liderinin bulunduğu Recah sehrini de fethetmistî. Zenci lider, oniki kisinin tasidigi altin bir taht üzerinde oturarak tasinirdi. "Mekke" diye adlandirdigi yüksek bir dagin tepesinde bir evi vardı. Nihayet Yakub onu yakalayip öldürdü, sehrini ele geçirdi. Böylece sehir halki da teslim oldu. Ama sonralari Yakub, halifenin itaati disina çikinca Ebu Ahmed el-Muvaffak onunla savasti.

Yakub vefat edince, kardesi Amr b. Leys'i, Bagdat ve Samarra muhafiz kuvvetlerinin komutanligi ile birlikte onun görevine tayin ettiler. Nitekim bu husus ileride de anlatilacaktır. [16]

Hicretin İkiyüzaltmisaltinci Senesi

Bu senenin safer ayında Isa Tekin, Rey sehrini ele geçirdi. Sehrin valisini sinir disi etti. Sonra Kazvin'e geçti. Kazvinliler onunla baris anlasmasi yaptilar. O da sehre girdi ve onlardan bol miktarda mal aldı. Sonra Rey'e döndü. Rey halki onu sehre girmekten menettilerse de o, halka karsi zor kullanarak sehre girdi.

Bu senede Bizans'in bir askeri birligi, Rebia diyarinin bir tarafina hücum ederek bazi insanlari öldürdüler. Bir kismini esir alip onlara iskence yaptilar. 250 kadar kisiyi esir aldilar. Çinliler ve Musullular harekete geçerek üzerlerine yürüyünce Bizanslılar onlardan kaçip kendi ülkelerine döndüler.

Bu senede Amr b. Leys, Ubeydullah b. Tahir'in yönetiminde bulunan Bagdat ve Samarra sehirlerinin muhafiz kuvvetleri komutanligina atandı. Ebu Ahmed, ona kaftan gönderdi. Amr b. Leys de ona kaftan gönderdi. Ayrica iki altin sütun hediye etti. Kendisi, müteveffa kardesi Yakub'un yetkili oldugu yerlerde görev yapacakti.

Bu senede Agartmis, Tüster'de bulunan Ali b. Eban el-Mühellebî ile savasmak üzere harekete geçti. Ali b. Eban el-Mühellebî'nin taraftari olup zindanda bulunan komutanlari yakalatip öldürttü. Sonra Ali b. Eban'in üzerine gitti. İki taraf defalarca ve siddetlice savastılar. Neticede Ali b. Eban el-Mühellebî galip geldi ve Agartmis'in adamlarından birçokunu öldürdü, bazılarını esir aldı, onları da öldürdü. Kesik baslarını zenci liderine gönderdi. Bu kesik baslar, zenci liderinin sehrinde mızraklara geçirildi. Allah, zenci liderini de, Ali b. Eban'i da kahretsin.

Bu senede Humuslular, valileri İsa el-Kerhî'ye saldırarak sevval ayında onu öldürdüler.

Bu senede Hasan b. Muhammed b. Cafer b. Abdullah b. Hüseyin el-Asgar el-Ukaylî, Taberistan halkını kendisine bey'ata çağırdı. Onlara Hüseyin b. Zeyd'in esir alındığını söyleyerek, artık kendisinden başka bu hilafet işini yürütecek bir kimsenin kalmadığını bildirdi. Halk da ona bey'at etti. Hüseyin b. Zeyd bu durumdan haberdar olunca üzerine yürüdü ve onunla savasti. Neticede onu öldürüp hem kendisinin hem de taraftarlarının mallarını yağmaladı, evlerini yaktı.

Bu senede Medine ve çevresinde Caferilerle Aleviler arasında fitne koptu. Sehire Ehl-i Beyt'ten ve Taberistan'ı istilâ eden Hasan b. Zeyd'in sülalesinden bir adam hakim oldu. Caferilerle Alevilerin savasması nedeniyle Medine'de çok kötülükler cereyan etti ki, bunların anlatımı burada çok uzun sürer.

Bu senede bedevilerden bir grup, Ka'be'nin Örtüsüne saldırıp yağmaladılar. Bazıları zenci liderine gittiler. Hacılar bunlardan çok bela ve sıkıntılar, nahos hareketler gördüler.

Bu senede Bizanslılar, Rebia diyarına yine hücum ettiler.

Bu senede zenci lideri, Rânehürmüz seherine girdi. Zenciler uzun süren savastan sonra orayı fethettiler.

Bu senede İbn Ebi's-Sâc, Mekke'ye girdi. Mahzumî onunla savasti. Ancak İbn Ebi's-Sâc onu mağlub etti, evini yaktı, mallarını yağmaladı. Bu hadise, bu senenin terviye gününde cereyan etmişti. Sonra Haremeyn'in yönetimi halife tarafından İbn Ebi's-Sâc'a tevcih edildi.

Bu senede Harun b. Muhammed insanlara haccettirdi.

Bu senede Endülüs ve Magrib ülkesinin halifesi olan Muhammed b. Abdurrahman, askerleri Atlas Okyanusu'na açılırlar ve çevredeki bazı ülkelere gidip savassınlar diye Kurtuba nehrinde gemiler yapılmasını emretmişti. Ancak yapılan gemiler Atlas Okyanusu'na açıldıklarında kırılıp parçalandı. Gemideki askerlerden çok azı kurtula-bildi, çoğu boğuldu.

Bu senede Müslümanların ve Bizanslıların donanmaları, Sicilya adası yakınlarında karşılaştılar ve savaşa tutuştular, Müslümanlardan çoğu bu savasta öldürüldü. Innâ lillâh ve innâ ileyhi râciûn.

Bu senede İbn Tolon'un kölesi Lü'lü', Musa b. Atamisla savasti. Lü'lü'1 onu mağlub edip esir aldı ve efendisi Ahmed b. Tolon'a gönderdi. O zamanlar Ahmed b. Tolon, Sam, Misir ve Ifrikiye valisi idi. Halife onu bu bölgelere vali olarak atamisti. Sonra sözü edilen Lü'lü'1 ile bir grup Bizanslı savastılar. Lü'lü', Bizanslılardan çoğunu öldürdü.

İbn Esir dedi ki: «Bu senede fitnelerin ve savaşların çokluğu, hilafet makamının zayıflaması sebebiyle komutanların ve askerlerin birçok beldeleri istila etmeleri, halifenin kadesi Ebu Ahmed'in de zencilerle yapılan savaşla mesgul olması sebebiyle halk çok büyük sıkıntılara düştü.»

Bu senede tesrinisani (kasım) ayında cidden şiddetli bir sıcaklık görüldü. Sonra da şiddetli bir soğuk meydana geldi. Öyle ki, bütün sular dondu.

Bu senede İbrahim b. Rume, İsfahan kadisi Salih b. Ahmed b. Hanbel, Cehmiye mezhebinin abidlerinden Muhammed b. Sücâ' el-Belhî ve Muhammed b. Abdülmelik ed-Dakikî gibi meshur şahsiyetler vefat ettiler. [17]

Hicretin İkiyüzaltmışyedinci Senesi

Bu senede Ebul-Ahmed el-Muvaffak, oğlu Ebü'l-Abbâs'ı 10.000 kadar süvari ve piyadeden olusan, giysileri ve üniformaları çok güzel ve mükemmel olan bir askeri birliğin başında zencilerle savaşa gönderdi. İki taraf arasında çeşitli zamanlarda ve gerçekten şöhretli olan savaşlar cereyan etti ki, bu savaşların anlatımı burada uzun sürecektir. İbn Cerir, bu savaşları kendi tarihinde uzun uzadıya anlatmıştır.

Özetle diyecek olursak, neticede Ebü'l-Abbâs b. Muvaffak, galib geldi ve zencilerin istila ettiği Vasit şehri ile Dicle arazilerini geri aldı. Kendisi genç yastaydı. Henüz savaş tecrübesi yoktu, ama Cenâb-î Allah onu korudu, ona ganimet ihsan etti, muzaffer kıldı. Kelimesini yüceltti. Attığı hedefine ulaştırdı, duasına icabet etti. Onun eliyle fethi gerçekleştirdi. Nimetini üzerine tam yağdırdı. İste bu genç, ileride halifelige geçecekti. Amcası Mutemid'den sonra hilafet makamına oturacaktı. Nitekim bu husus ileride anlatılacaktır.

Sonra Allah'ın dininin yardımcıları Ebu Ahmed el-Muvaffak, bu senenin safer ayında büyük bir orduyla Bağdat'tan çıkıp yola koyuldu. Rebiyülevvel ayında Vasit şehrine girdi. Oğlu onu karşıladı ve beraberindeki askerlerin durumunu anlattı. Askerlerin kendisine samimi davranışlarını, cihad yükünü yüklediklerini söyledi. O da askerlerin ve komutanlarının tümüne kıymetli kaftanlar giydirdi. Sonra bütün askerlerle birlikte, kendisinin inşaa

edip Menia adini verdigi sehirde bulunan zenci liderinin üzerine yürüdü. Zenciler liderlerini savunmak için siddetlice savastilar, ama Ebu Ahmed onlari maglub etti. Sehirlerine zorla girdi. Onlar da kaçip gittiler. Peslerine adamlar takti. Onlari Bataih'a kadar kovalayip yakaladilar. Kimini öldürdüler, kimini de esir aldilar.

Ebu Ahmed, Menia sehrinde çok ganimetler ele geçirdi. Esir ahn-fftis 5.000 kadar Müslüman kadini kurtardi. Bu kadınların Vasiftaki akrabalarına gönderilmelerini emretti. Sehrin surlarının yıkilmasini, hendeginin doldurulmasini da emretti. Daha önceleri bir ser odagi °lan bu yerleri bir çöl haline getirdi.

Sonra Muvaffak, zenci liderine ait Mansura sehrine yürüdü. Ora-1a Süleyman b. Cami vardi. Muvaffak ve askerleri orayi kusattilar.

Sehir halki savunma savasi verdi, iki taraftan çok adam öldürüldü. Ebü'l-Abbas b. Muvaffak, Ahmed b. Hindî'nin mizragini zenci liderinin komutanlarından birine firlatti. Beyninden vurup onu öldürdü. Öldürülen komutan, zenci liderinin en büyük komutanlarindandi. Bu durum zencilerin çok agirina gitti.

Muvaffak'in askerleri, bu senenin rebiyülahir ayinin bitimine üç gün kala cumartesi günü sabahleyin zenci liderinin sehrini kusattilar. Askerleri çok güzel sekilde tabiye edilmisti. Muvaffak, askerlerin önüne çıktı. Dört rekat namaz kildi. Cenâb-i Allah'a yalvarip yakardi. Sonra kusatmayi siddetlendirdi. Cenâb-i Allah, zencileri hezimete ugratti ve Muvaffak hendege ulasti. Oranın çok müstahkem sekilde muhafaza altina alinmis oldugunu gördü. Sehrin çevresine bes hendek kazmis, bes sur yapmislardi. Her bir suru astiginda diger surun üzerinde bulunan zenciler surlari savunmaya basladilar. Muvaffak ve askerleri onlari maglub edip diger sura geçiyordu. Böylece sehre ulastilar. Zencilerden çogunu öldürdüler, kalanlari kaçip gittiler. Süleyman b. Cami ve akrabalarinin zenci kadınlarını ve çocuklarını esir aldilar. Elllerinde bulunan Müslüman kadın ve çocuk esirleri kurtardilar. Bu esirler, Basra ve Küfe halkından olup 10.000 kadar idiler. Bunlari kurtarip ailelerine gönderdi. Allah ona hayir mükâfat versin.

Sonra sehrin hanlariinin, surlarının yıkilmasini, hendeklerinin ve nehir yataklarının doldurulup tikanmasini emretti. Orada onyedi gün kaldi. Kaçan askerlerin pesini takip için kendi askerlerini gönderdi. Yakalanip getirilen zenciler mutlaka yumusak bir lisanla hakka davet ediliyordu. Bu davete icabet eden askerler Müslüman komutanlardan birinin emrine veriliyordu. Maksat, bunlari dine ve hakka döndürmektir. Davete icabet etmeyen, hapsedilip öldürölüyordu.

Daha sonra Muvaffak, Ahvaz'a gitti. Halki sehirden uzaklastirdi, esraftan çogunu öldürdü. Bunlar arasinda Ebu Isa Muhammed b. Ibrahim el-Basrî de

vardi. Bu, halkin kendisine itaat ettigi bir reisti. Muvaffak bunlarin mallarinin çogunu ganimet olarak aldı. Lanetli zenci liderine mektup göndererek, onu yaptigi kötülüklerden, isledigi zulümlerden, peygamberlik ve risalet iddiasından, sehir tahrib etme cürmünden, haram tenasül organlarini helal sayma sirretinden vazgeçip tevbeyle davet etti. Hakka dönmesi durumunda ona eman verecegini bildirdi. Ama zenci lideri onun bu çağrisina cevap vermedi. [18]

Ebu Ahmed El-Muvaffak'in Zenci Liderinin Sehrini Istila Etmesi

Ebu Ahmed el-Muvaffak, zenci liderine mektup yazip onu hakka davet ettigi halde onun Ebu Ahmed'i küçümseyip davetine icabet et-

"büyük îslâm tarihi

memesi üzerine Ebu Ahmed hemen büyük bir askeri birlikle yola koyuldu. Askeri birliği 50.000 savaşçi kopardi. Zenci liderinin bulunduğu Muhtare seherine yöneldi. Sehrin son derece muhkem olduğunu gördü. Etrafi çok miktarda kusatma aletleriyle çevriliydi. Zenci liderinin etrafında 300.000 kadar kiliçli, mizrakli, sapanlı savaşçi toplanmış ti.

Muvaffak, oğlu Abbas'ı öne geçirdi. Ebü'l-Abbas ilerledi, nihayet

hükümdar köskünün alt tarafına gidip durdu. Orayı siddetli bir kusatma altına aldı. Zenciler onun cesareti karşısında saskına döndüler. Sonra zenciler her taraftan gelip onun üzerine çullananak hücum ettiler. Ama Ebü'l-Abbas onları hezimete uğrattı. Zenci liderinin büyük komutanlarından Behbuz'u mizrak ve tas atarak yerinde durdurdu, ileri atılamaz hale getirdi. Bundan sonra zenci liderinin komutanlarından bir grup Muvaffak'ın tarafına geçti. Muvaffak onlara ikramda bulundu, kıymetli kaftanlar verdi.

Sonra Muvaffak, eman verecegini bildirerek zencilerden çoklarını kendi tarafına geçmeye tesvik etti. Zencilerin lideri buna meyletmedi, fakat askerlerinden çoğu Muvaffak'ın tarafına geçti. Muvaffak da zenci liderinin sehrinin karşısında bir sehir kurdu ve Muvaffakiye adını verdi. Eşyaların, tüccarların oraya taşınmasını emretti. Muvaffakiye seherine çeşitli eşyalar yığıldı, öyle ki daha önce hiçbir şehirde bu kadar mal ve eşya bir araya gelmemişti. Sehrin sani yüceldi. Orada çeşitli erzak, ticaret, meslek ve diğer maset aletleri doldu. Muvaffak bu şehri zenci lideriyle yapacağı savasta kendisine faydası olsun diye inşa etti. Sonra iki taraf arasında büyük savaşlar cereyan etti. Savaş atesleri yanmaya devam etti. Nihayet bu sene sona erdiği hal-de-Muvaffak ve askerleri murdar zenci liderini ve sehrini kusatma altında tutmaya devam ettiler. Daha önce beraberinde bulundukları halde zenci liderinin çok sayıda adamları kendisine karşı cephe aldılar. Komutan, asker ve hassa kullarından 50.000 kadarı Muvaffak'ın tarafına geçtiler. Muvaffak ve adamları gittikçe kuvvetlenip artıyor, zafere

yaklaşıyorlardı. Nihayet muzaffer oldular.

Bu senede Harun b. Muhammed el-Hasimî, insanlara haccettirdi.

Bu senode Ismail b. Sibeveyh, Ishak b. Ibrahim b. Sazan, Yahya b. Nasr el-Holanî, Abbas et-Tarkafî, Halef b. Hisam el-Bezzar'ın arkadaşı Muhammed b. Hammad b. Bekr b. Hammad Ebu Bekr el-Makar-rî (rebiyülevvel ayında Bagdat'ta vefat etti), Muhammed b. Aziz el-%lî, Yahya b. Muhammed b. Yahya ez-Zühelî Hankân, Yunus b. Ha-"ID gibi meshur şahsiyetler vefat ettiler. Adı geçen Yunus, Ebu Da-vud et-Teyalisi'nin "Müsned"ini kendisinden rivayet etmiştir. [19]

Hicretin İkiyüzaltmışsekizinci Senesi

Bu senenin muharrem ayında, Seccan lakabıyla tanınan ve zenci liderinin büyük komutanlarından olup zenciler tarafından mutemed biri olarak kabul edilen Cafer b. Ibrahim eman diledi. Muvaffak da ona eman verdi. Kendisine sığınmış olmasına sevindi, ona kaftan giydirdi. Sonra da emir vererek harekete geçirdi. Cafer, gemiye binerek zenci liderinin köskünün karsısına geçip durdu. Halka yüksek sesle seslenerek zenci liderinin yalancı ve facir olduğunu, onun boş bir gurura kapıldığını, maiyetindekileri aldattığını bildirdi. Bu sebeple zencilerden çoğu gelip eman dilediler. Böylece zenci savaşının ateşi sönmeye yüz tuttu, rebiyülahir ayında bu savaş harareti söndü.

Bu esnada Muvaffak, adamlarına, surları kusatmalarını ve surları geçtikten sonra kendisinden emir almadan şehre girmemelerini emretti. Surları deldiler, gedik açtılar. Ama emri beklemeden acele şehre girdiler. Zenciler de onlarla savaşmaya başladılar. Müslümanlar onları bozguna uğratıp şehrin ortasına kadar ilerlediler, ama o esnada pusularda gizlenmiş olan ve Müslümanların kendilerinden habersiz olduğu bazı savaşçılar her taraftan ortaya çıkıp geldiler. Müslümanlardan çoğunu öldürdüler. Üzerlerindeki esyaları yağmaladılar. Geri kalan Müslümanlar firar ettiler. Muvaffak da emrini dinlemeyip acelece şehre girmiş olmalarından ötürü askerleri kinadi. Öldürülen askerlerin çoluk çocuklarına erzak dağıttı. Bu da halkın çok hosuna gitti. Ebü'l-Abbas b. Muvaffak, zencilere erzak getiren bir grup bedeviyi yakaladı ve öldürdü. Ayrıca Behbuz b. Abdullah b. Ab-dülvehhab'ı da yakalayıp öldürdü. Behbuz, büyük komutanlardan biri olduğu için Müslümanlar onun öldürülmesini çok büyük bir fetih alameti saydılar. Zenciler için de bu büyük bir musibet oldu.

Amr b. Leys, Ebu Ahmed el-Muvaffak'a 300.000 dinar para, 50 ölçek misk, 50 ölçek anber, 200 ölçek öd ağacı, 1.000 dinar kıymetinde gümüş, çeşitli elbiseler ve çok sayıda köleler gönderdi.

Bu senede İbn Saklebiye adıyla bilinen Bizans imparatoru Malatya sehrini

kusatti. Bu esnada Maraslılar Malatyalılara yardım ettiler. Bunun üzerine murdar imparator ziyan ve hüsrân içinde kaçıp gitti.

Ibn Tolon'un valisi, Anadolu sınırlarına hücum etti ve Rumlardan 17.000 kisiyi öldürdü.

Bu senede Harun insanlara haccettirdi.

Yine bu senede Ahmed b. Abdullah el-Hacistanî Öldürüldü.

Bu senede meshur şahsiyetlerden Ahmed b. Seyyar, Ahmed b. Seyban, Ahmed b. Yunus ed-Dabbî, İsa b. Ahmed el-Belhî, Maliki fi-kihçisi Mısırlı Muhammed b. Abdullah b. Abdülhakem vefat etti. Bu zât, İmam Safî ile arkadaşlık etmiş ve ondan rivayetlerde bulunmustur. [20]

Hicretin İkîyüzaltmışdokuzuncu Senesi

Bu senede Muvaffak Billah, zenci liderinin sehrini tahrib etmeye çok çaba harcadı. Sehrin pek çok yerlerini tahrib etti. Askerleri şehre geçme imkânını buldular. Ancak bu esnada, Kartas adındaki bir Ru-mun eliyle atılan bir ok Muvaffak'ın göğsüne isabet etti. Bu ok onu neredeyse öldürecekti. Durum sarsıldı, ama kendisi yine dayanıp sebat etti, askerlerini savasa tesvik etti. Sonra kendi yaptırdığı Muvaf-fakiye sehrinde günlerce kalıp tedavi gördü. Bu arada durum alt üst oldu. Halk, zenci liderinden korkmaya başladı. Muvaffak'a, Bağdat'a dönmesini tavsiye ettiler, ama o bunu kabul etmedi. Hastalığı şiddetlendi. Sonra Cenâb-i Allah, saban ayında ona afiyet ihsan etti ve şifa buldu. Müslümanlar bu duruma çok sevindiler.

Muvaffak, iyilesir iyilesmez hemen kosup kusatmaya devam etti. Murdar zenci liderinin, Müslümanlarca tahrib edilen surları onardı-gini gördüler. Muvaffak bu surların ve çevresinin yeniden tahrib edilip yıkılmasını emretti. Kusatmaya devam etti. Nihayet sehrin batı tarafı ele geçirildi. Zenci liderinin köşkleri ve komutanlarının evleri tahrib edildi. Mallarından çok miktarda esya ganimet edildi ki, bunun evsafi anlatılamaz. Zencilerin kadınları esir alındı. Ellerindeki esir Müslüman kadın ve çocuklardan çoğu kurtarıldı. Muvaffak bunların izzet ve ikram içinde ailelerine gönderilmesini emretti. Zenci lideri, sehrin batı yakası Müslümanların eline geçtikten sonra sehrin doğu tarafına geçti. Gemilerin kendi tarafına ulaşmalarına engel olması için köprüler yaptırdı. Muvaffak, bu köprülerin tahrib edilmesini emretti.

Bu senenin sonuna kadar kusatma devam etti. Nihayet sehrin doğu kısmı da teslim alındı, malları ve esyaları ele geçirildi. Murdar zenci lideri, arkasına bakmadan kaçıp gitti. Çocuklarını, kadınlarını ve esyalarını bıraktı. Muvaffak da orayı ele geçirdi. Bunun anlatımı cidden uzun sürecektir. İbn Cerir, bu olayları teferruatlı olarak anlatmış, İbn Esir ise özetlemistir. İbn Kesir de bunu kısaca anlatmıştır. Doğrusunu Allah bilir ve insani doğruya

muvaffak kilan Allah'tir. Dönüs O'nadır.

Halife Mutemid, kardesi Ebu Ahmed'in hilafet islerine el koydugunu, hüküm verip emir ve yasaklar vaz'ettigini, heyetlerin ona gittiklerini, mallarin ve haracin ona gönderildigini, valileri onun tayin edip azlettigini görünce Ahmed b. Tolon'a mektup yazarak bu durumdan sikâyetçi oldu. Ahmed b. Tolon da halife Mutemid'e mektup yaza-

rak kalkip Misir'a yanina gelmesini söyledi. Misir'a gelmesi durumunda ona yardımci olacagim, onunla birlikte hareket edeceğini söyledi. Mutemid de kardesi Muvaffak'in yoklugunu fırsat bilerek cema-ziyelevvel ayında bir grup komutanla birlikte yola koyuldu.

Ibn Tolon, halifeyi karsilamak için Rakka'ya bir grup asker göndermistti. Halife, Musul ve Cezire mintikasinin valisi Ishak b. Kün-dac'in sinirlarina girince Kündac, onu Ibn Tolon'a gitmekten menedip yaninda hapsetti. Beraberindeki komutanlara oyun oynadi. Halife de bu yaptigindan ötürü onu siddetle kinadi. Fakat neticede Kündac onu ve beraberindeki komutanlari Samarra'ya dönmek mecburiyetinde birakti. Onlar da horlanmis ve alçalmis bir halde oraya geri döndüler. Muvaffak, bu durumdan haberdar olunca Ishak b. Kündac'a tesekkür etti ve onu Ahmed b. Tolon'un yetkili oldugu yerlerle birlikte Ifrikiye'nin uç kismina kadar yetkili vali olarak tayin etti. Kardesine de mektup yazarak halka umumi hutbe irad ettigi esnada Ibn Tolon'u lanetlemesini istedi. Mutemid onun bu istegine gönülsüz de olsa uymak mecburiyetinde kaldi. Çünkü Ibn Tolon hutbelerde Muvaffakin adinin anilmasini yasaklamis ve onun adini hutbelerden çıkarmisti.

Bu senenin zilkade ayında Mekke'de Muvaffak'in adamlariyla Ibn Tolon'un adamlari arasinda çarpisma meydana geldi, Ibn Tolon'un 200 adami Öldürüldü, digerleri kaçtilar. Muvaffak'in adamlari onlarin esyalarindan cogunu yagmaladilar.

Bu senede bedeviler hacilarin yolunu kestiler. Onlardan yükleriyle birlikte 5.000 deveyi gasbettiler.

Bu senede meshur sahsiyetlerden Ibrahim b. Munkiz el-Kinanî, Mutasim'in azatlisi olup Cafer b. Maser el-Mutezilî'den ders alan ve Mutezile mezhebinin propagandacilarindan olan Ahmed b. Hallad, Bisr el-Merisî'nin arkadası Süleyman b. Hafs el-Mutezilî, Ebü'l-Hü-zeyl el-AUaf, Ermeniye ve Diyarbekir valisi Isa b. Seyh b. Selil es-Seybanî, zayıf ravilerden biri olan Ebu Ferve Yezid b. Muhammed er-Ruhavî vefat ettiler. [21]

Hicretin İkiyüzyetmisinci Senesi

Bu senede zenci liçleri öldürüldü. Allah onu kahretsin. Öldürülmesi söyle olmustu:

Muvaffak, zenci liderinin sehri Muhtare'yi fethedip oradaki mallari ganimet edindikten, erkeklerini öldürdükten, kadınlarını ve çocuklarını esir aldıktan sonra zenci lideri, savasın ve kavganın ortasından kaçıp gitti. Kaçak, kovulmuş ve kötü bir halde bir memlekete gitti. Muvaffak da zafer ve galibiyet havası içinde Muvaffakiye seherine döndü.

Ahmed b. Tolon'un kölesi Lü'lüe, efendisini terkedip itaat beyan ederek Muvaffak'ın yanına geldi. Bu senenin muharrem ayının üçünde huzuruna vardığında Muvaffak ona ikramda bulundu ve saygı gösterdi. Bagista bulundu. Kaftan giydirdi ve ihsan bulunarak onu kendisinden önce zenci lideri ile savasmak üzere harekete geçirdi. Muvaffak'ın kendisi de büyük bir orduyla pesi sıra yola kofuldu. Murdar zenci liderinin üzerine gittiler. O, baska bir yerde kendini gizlemiş ve bulunduğu yerde istihkam tedbirleri almıştı. Ama Muvaffak, onu kusatma altına aldı. Nihayet horlanmış olarak bulunduğu yerden kovdu, orasını istila etti. Mal ve ganimetleri ele geçirdi. Sonra müfrezelerini ve askerlerini zenci liderinin pesine takti. Askerleri, zenci liderinin maiyetindeki hassaları, cemaatleri ve çok sayıda askerleri esir aldılar. Esir almanlar arasında Süleyman b. Cami de vardı. Bunun esir alınmasına insanlar çok sevinip Allah'a hamd-ü senada bulundular, tekbir getirdiler. Zafer ve fetih sebebiyle Allah'ın sâhini yücelttiler.

Muvaffak, beraberindeki askerleriyle birlikte murdar zenci liderine büyük bir saldırı gerçekleştirdi. Adamlarının çoğunu öldürdü. Savas henüz sona ermeden müjdecî, savas anında zenci liderinin Öldürüldüğü haberini getirdi. Ayrıca Ibn Tolon'un kölesi Lü'lüe ile birlikte zenci liderinin kesik basını da getirdi. Bu kesik basın, maiyetindeki komutanların şahadetiyle zenci liderine ait olduğu kesinlik kazanınca Muvaffak, Cenâb-i Allah'a sükür secdesine kapandı. Sonra dönüp Muvaffakiye seherine gitti. Murdar zenci liderinin kesik bası da beraberinde idi. Süleyman b. Cami de yanında esir idi. Bu halde sehre gir-1 ki bu, görülmesi gereken güzel bir gündü. İslâm ülkelerinin doğu-unda ve batısındaki Müslümanlar bu zafere sevindiler.

Sonra zenci liderin oğlu Anklayi ile bu savas atesini tutusturan Eban b. Ali el-Mühellebî esir alınmış olarak Muvaffak'm huzuruna getirildiler. Beraberlerinde 5.000'e yakın esir de vardı. Müslümanların sevinci doruga çıktı. Muvaffak'm göğsüne bir mızrak fırlatan Kar-tas da Râmeürmüz seherine kaçmıştı. Orada yakalanarak Muvaffak'ın yanına gönderildi. Muvaffak'm oğlu Ebü'l-Abbas Ahmed de onu öldürdü. Zenci liderinin hayatta kalan adamlarının tevbe etmeleri istenildi. Tevbe ettiklerinde Muvaffak onlara eman verdi ve güvende oldukları insanlara duyuruldu. Zenciler nedeniyle memleketini terke-den kimselerin memleketlerine dönmeleri ilan edildi. Sonra Muvaffak Bagdat'a gitti. Oğlu Ebü'l-Abbas, insanlar görsünler diye murdar zenci liderinin kesik basını ondan önce

Bagdat'a götürmüştü. Muvaffak bu senenin cemaziyelevvel ayinin bitimine oniki gece kala Bagdat'a girdi. Bu, görülmesi gereken güzel bir gündü. Böylece yalanci zenci liderinin iktidari sona ermis oldu. Allah onu kahretsin.

Murdar zenci lideri, hicretin 255. senesi ramazan ayinin bitimine dört gün kala çarsamba günü ortaya çıkmisti. Hicretin 270. senesinin safer ayinin ikisinde, cumartesi günü öldürüldü. Ondört sene dört ay alti gün süreyle hüküm sürmüştü. Hamd ve minnet Allah'adir.

Zenci hakimiyetinin sona ermesi ve onlara karsi kazanilan zaferlerle ilgili olarak çok siirler söylenmistir. Bunlardan biri de Yahya b. Muhammed el-Eslemî'nin su siiridir:

"Ben derim ki, müjdeciler öyle bir savasin zafer haberini getirdi ki bu haberde anlatilan zafer, İslâm'ın çöken kuvvetini yükseltti.

Müslümanların memleketi istila edildikten sonra oralari düşmanlarından kurtaran komutana Allah en hayirli mükafatları versin.

O esnada Allah'ın dinine kimse yardım etmezken o komutan yalnız başına yardım etti, dinin çürüyen kısımlarını yeniledi.

Gevseyen hilafeti güçlendirdi. Hilafet ki, izzetten sonra çökmüştü. İşte o komutan düşmanları helak eden bir öcünü aldı.

Tahrib edilip ortadan kaldırılan memleketleri tekrar senlendirdi.

Daha önce kesintiye uğrayan ganimetleri tekrar elde etti.

Yagmalanan ve yakılan şehirler, defalarca tahrib edilen beldeler geri geldi. Kuvveti tekrar eski haline döndü.

Bu zaferle Müslümanların gönlündeki intikam hissi yatıştırıldı.

Böylece ağlayan gözler dinip aydınlandı.

Bu vesileyle Allah'ın kitabı bütün mescitlerde okunmaya başladı. Talibilerin duası ise müstecap olmadı.

O, kendi dostlarından ve nimetlerinden yüz çevirdi. Dünya lezzetlerine boş verdi ve gazi oldu."

Bu senede Rumlar, 100.000 savaşçıyla harekete geçtiler. Tarsus yakınlarına gelip ordugah kurdular. Müslümanlar onlara karşı çıkarak geceleyin üzerlerine baskın yaptılar ve bir gecede sabaha kadar 70.000 kadar Rumu öldürdüler. Allah'a hamdolsun. Rumların başındaki baskomutan öldürüldü. Geride kalanların çoğu yaralandı. Müslümanlar onlardan altın ve gümüş haçlar elde ettiler. En büyük haçları som altındandı. Mücevherlerle taçlanmistir. Ganimetler arasında dört altın koltuk, ikiyüz gümüş kürsü ve çok sayıda kaplar vardı. Ayrıca onbinlerce ibrisim sancak vardı. Müslümanlar bol miktarda ipek ve para elde ettiler. 15.000

binek, eger, silah, kiliç da ganimetler arasındaydı. Kiliçlar altın ve gümüşle süslüydüler. Hamd Allah'adır.

Bu senede vefat eden mehur şahsiyeterden bazıları şunlardır: [22]

Ahmed B. Tolon

Künyesi, Ebü'l-Abbas'tır. Misir diyarının emiriydi. Orada kendi adıyla bilinen Tolon Camii'nin banisidir. Bu camii Ahmed b. Tolon'un kendisi yaptırmıştı. Dimisk, Avasim ve sinir boylarında uzun süre hüküm sürdü. Babası Tolon, Buhara valisi Esed es-Samanî'nin hicri 200. senede halife Me'mun'a hediye ettiği Türklerdendi. Baska bir rivayette anlatıldığına göre babası, hicretin 190. senesinde Harun Re-sid'e hediye edilmisti.

Ahmed, hicretin 214. senesinde doğdu. Babası Tolon, hicretin 230. senesinde vefat etti. Hicretin 240. senesinde vefat ettiğine dair zayıf bir rivayet de vardır. İbn Hallikan'ın anlattığına göre Ahmed, Tolon'un oğlu değildir. Ancak Tolon onu evlatlık edinmişti. Doğrusunu Allah bilir.

İbn Asakir'in anlattığına göre Ahmed, Hasim adındaki Türk bir cariyeden doğmadır. Kendisi iffet, riyaset, Kur'ân dersleri almak, kötülüklerden korunmak havası içinde yetistirildi. Sesi güzeldi. Harami ve münkerati irtikab ettiklerinden ötürü Türk çocuklarını ayıplardı. Annesi Hasim adında bir cariyeydi.

Yine İbn Asakir'in naklettğine göre bazı Misirli âlimler, Tolon'un, Ahmed'in babası olmadığını söylemişlerdir. Tolon, onu evlad-lik edinmişti. Çünkü Ahmed son derece dindar ve güzel sesle Kur'ân okuyan bir kimse idi. Asaleti ve kötülüklerden uzak duruşu, küçüklüğünde belli idi.

Bir defasında Tolon, Ahmed'i hükümet konagina bir iş için göndermişti. Ahmed hükümet konagina vardığında, orada bulunan To-°n'un cariyelerinden birinin bir hizmetçiyle fuhuş halinde olduğunu sordu. İşini görür görmez hemen Tolon'un yanına döndü ve konakta gördüğü fuhuş halinden bahsetmedi. Ancak konakta fuhuş isteyen cariyeyi, Ahmed'in, gördüğü durumu Tolon'a anlatacağından şüphelenip korktu ve Tolon'a gidip şöyle dedi: "Az Önce falan mekanda iken Ah-med bana geldi, beni bastan çıkarmak istedi. Ben de ondan kaçıp köşküme gittim!"

Tolon, cariyenin doğru söylediğine inandı. Ahmed'i çağırdı ve bir mektup yazıp mühürlendi. Mektubu komutanlardan birine götürmesini emretti. Yüzüne karşı bir şey söylemedi. Cariyenin anlattıklarından da ona bahsetmedi. Mektupta şöyle yazılıydı: "Hamili mektup sana gelir gelmez boynunu vur, kesik basını bana hemen gönder!"

Ahmed mektubu alır almaz Tolon'un yanından çıkıp gitti. Mektupta neler yazılı olduğunu bilmiyordu. Yolda gitmekte iken fuhuş yapan o cariyeyi

kendisini yanına çağirdi. Ahmed, görevi ile mesgul oldugunu söyledi. Mektubu bir komutana götüreceğini ifade ettiyse de cariyeye: "Hele yanima gel, seninle görülecek bir isim var." dedi. Tolon'a anlattığı şeylerin nasıl karsilandığını kesin olarak anlamak istiyordu. Tolon'a bir mektup yazsin diye Ahmed'i yanında alıyordu. Sonra Ah-med'den, yanındaki mektubu gideceği yere göndermek üzere istedi. Ahmed de mektubu verdi. Cariye o mektubu kendisiyle fuhus yapan hizmetçiye teslim ederek bahsedilen komutana götürmesini söyledi. Cariye mektupta, bir Ödül verilmesi emri bulunduğunu sanmistı ve kendisiyle fuhus yapan o hizmetçinin bu ödülü almasını istiyordu. Hizmetçi mektubu alıp o komutana götürdü. Komutan mektubu okur okumaz hizmetçinin boynunun vurulmasını görevlilere emretti ve kesik basını Tolon'a gönderdi. Tolon bu duruma sasti ve: "Ahmed nerede?" diye sordu. Onu arattı. Ahmed huzuruna varınca Tolon kendisine söyle sordu: "Vay sana! Az önce yanımdan çıkıp gittikten sonra neler yaptın, mektubu ne yaptın?" Ahmed de karsilastığı olayı olduğu gibi anlatti.

Fuhus yapan cariyeye, kendisiyle fuhus yapan hizmetçinin kesik basının Tolon'a gönderildiğini duyunca korkuya kapıldı ve Tolon'un durumu anladığından korktu. Hemen gidip özür diledi, bağışlanmasını istedi. Hizmetçi ile islediği fuhustan ötürü kendisini affetmesini talep etti. Gerçeği itiraf etti. Ahmed'e isnad ettiği suçun asılsız olduğunu anlatti. Böylece Ahmed, Tolon'un nazarında itibar kazandı.

Tolon, kendisinden sonra Ahmed'in makamına geçmesini vasiyet etti. Sonra Misir diyarının naibliği Mutez'e verildi. Mutez, hicri 254. senenin ramazan ayının bitimine yedi gün kala çarsamba günü Misir'a girdi. Halka ihsanda bulundu. Beytülmal dan ve zekat paralarından onlara harcadı. Bazi senelerde Misir diyarından 4.000 dinar gelir elde edildi.

Misir'daki Büyük Cami, Mutez tarafından inşa edildi. Mutez, o caminin inşaatına 120.000 dinar sarfetti. İnşaat, hicri 257. senede tamamlandı. Hicri 256. senede tamamlandığına dair zayıf bir rivayet de vardır.

Ahmed b. Tolon'un, havas ve avam tabakasının katıldığı ve her gün kurulan bir sofrası vardı. Kendi öz malından her ay 1.000 dinari sadaka verirdi. Vekili bir gün ona söyle demisti: "Yanima, üzerinde çarsafi, güzel elbiseleri ve güzel görünümü olan bir kadın gelip dileniyor, ben de ona veriyorum. Sen buna ne dersin?" Ahmed ona: "Elini sana açan herkese ver." diye cevap vermisti.

Ahmed, sağlam Kur'ân hafızlarındandı. Güzel sesi vardı.

Ibn Hallikan'ın anlattığına göre o, 18.000'den fazla adamı huzurunda eli

kolu bagli olarak öldürtmüstür. Dogrusunu Allah bilir.

60.000 dinar harcayarak bir timarhane yaptirmisti. Meydan için de 150.000 dinar sarfetmisti. Cidden bol miktarda sadaka verirdi. Fazlasiyla ihsanda bulunurdu. Emir Mahor'dan sonra hicretin 264. senesinde Sam'a hâkim oldu. Samlilara çok isanda bulundu.

Kendisi Sam'da iken, Meryem Kilisesi yaninda bir yangin meydana gelmis, bizzat oraya gitmisti. Beraberinde Ebu Zür'a Abdurrah-man b. Amr el-Hafiz ed-Dimiskî, kâtibi Ebu Abdillâh Ahmed b. Mu-hammed el-Vasitî de vardi. Kâtibine kendi öz parasindan 70.000 dinari, evi ve esyasi yanan kimselere sarfetmesini emretti. Kâtip de onlara para yardiminda bulundu. Geride 14.000 dinar kaldi. Bu paranin da hisseleri oraninda felaketzedelere dagitilmesini emretti. Sonra bütün Sam ve Sam'a bagli mmtikalardaki yoksullara bol miktarda para yardimi yapılmasını emretti. Bir fakirin payina en azindan bir dinar düsmüstü. Allah ona rahmet etsin.

Sonra Antakya'ya gitti. Orayi kusatma altina aldi. Antakya valisi Sima'yi öldürdü ve sehri -önceki sayfalarda anlattigimiz gibi- ele geçirdi.

Bu senenin zilkade ayi basinda Misir'da vefat etti. Manda yogurdu yediginden ötürü vücudunda bir hastalik meydana gelmistti. Manda yogurdunu çok severdi. Bu sebeple bogazinda bir ur meydana geldi. Hekimler uru dagladilar ve bu yogurdu yememesini tavsiye ettiler. Ama bu tavsiyeyi dinlemedi, gizlice manda yogurdu yemeye devam etti. Bu yüzden vefat etti. Allah ona rahmet etsin.

Geride cidden çok miktarda mal, esya ve binek birakti. 10.000 dinar ve bol miktarda gümüs birakmisti. Otuz çocuğu vardi. Bunlardan onyedisi erkekti. Kendisinden sonra yerine oglu Humaraveyh geçti. Nitekim onun yönetimiyle ilgili açıklamalar ileride verilecektir. Ah-^ed b. Tolon'un 7.000 kölesi vardi. Katir, at, deve gibi 7.000 hayvani v&rdi. Daha fazla miktarda oldugu da söylenir.

Ibn Hallikan dedi ki: "Muvaffak b. Mütevekkil, zenci lideriyle yaptigj savasla mesgul oldugundan ötürü Ahmed b. Tolon ülkeye ha-

kim oldu. Muvaffak, kardesi halife Mutemid'in naibi idi."

Bu senede meshur sahsiyetlerden "Kitabü'l-Harac" adli eserin sahibi Ahmed b. Abdülkerim b. Sehl, Ahmed b. Abdullah b. el-Berkî Üseyd b. Asim el-Cemal (zilhicce ayinda), Bekkâr b. Kuteybe el-Misrî vefat ettiler. [23]

Hasan B. Zeyd El-Alevî

Taberistan valisi idi. Bu senenin receb ayinda vefat etti. Ondokuz sene, sekiz ay, alti gün müddetle valilik yaptı. Kendisinden sonra yönetimin basina kardesi Muhammed b. Zeyd geçti.

Hasan b. Zeyd; cömert, eli açık, fikh ve Arapçayı iyi bilen bir kimseydi. Bir defasında sairin biri ona yazdığı bir methiyede su cümleyi kullanmıstı:

'Allah bir, Ibn Zeyd de bir'dir.'

Hasan b. Zeyd ona su cevabı vermıstı: "Sus, Allah senın agzını kapatsın. Öyle diyeceğine söyle demeliydin:

"Allah birdir, Ibn Zeyd de kuldur."

Böyle dedikten sonra tahtından indi. Allah'ın huzurunda secdeye kapandı. Yüzünü topraga sürdü ve o saire armagan vermedi.

Sairlerden biri onu övmüs ve kasidesinin basında söyle demıstı:

"Bir müjde deme, lakin iki müjde vardır. Biri davetçının parlak alnı, diğeri de mihrican günüdür."

Hasan b. Zeyd, ona Öyle demıstı:

- Birincisiyle değil de ikinci misra ile siirine baslamis olsaydin daha güzel olacaktı ve siirine "lâ" harfiyle baslaman senin için uygun değildir.
- Dünyada lâ ilahe illallah sözünden kıymetli bir söz yoktur ve o söz de "lâ" harfiyle baslamaktadır.
- Dogru söyledin.

Böyle dedikten sonra o saire kıymetli bir armagan verilmesini emretti.

Bu senede vefat eden meshur şahsiyetler arasında Hasan b. Ali b. Affan el-Amirî de vardır. [24]

Davud B. Ali

Aslen Isfahanlıdır. Sonra Bagdat'a yerleşmiştir. Zahirî nkiçisidir. Zahirîlerin imamıdır. Ebu Sevr, Ibrahim b. Halid, Ishak b. Raheveyh, Süleyman b. Harb, Abdullah b. Seleme el-Ka'nebî, Müsedded b. Mü-serhed ve daha baska birçok âlimlerden rivayetlerde bulunmustur. Oglu fakih Ebu Bekir ve Zekeriya b. Yahya es-Sâcî de kendisinden rivayetlerde bulunmuşlardır.

Hatib Bagdadî dedi ki: "Davud b. Ali, fikhçi ve zahid bir kimseydi. Kitaplarında çok hadis vardır. Bu da onun ilmini gösterir. Bu senede Bagdat'ta vefat etti. Hicretin 200. senesinde dogmustu."

Ebu Ishak es-Seyranî, "Tabakat" adlı eserinde der ki: «Davud b. Ali, Isfahan asillidir, ama Kûfe'de dogmuş, Bagdat'ta yetismistir. Bagdat'ta ilmi reislik payesi kendisine verildi. Meclisine 400 yeşil sarıklı âlim katılırdı. Imam Safî'ye asiri tutkundu. Onun menkıbelerini tasnif etti.»

Baskası dedi ki: "Davud b. Ali, çok güzel namaz kılardı. Namazında son derece husulu ve tevazulu idi."

Ezdî dedi ki: "Onun rivayet ettiği hadisler metruktür." Ama bu sözünde Ezdî'ye uyulmamıştır.

Ama rivayete göre Imam Ahmed b. Hanbel, onun Kur'ân hakkındaki sözleri ve Kur'ân'm mahluk olduğuna dair sarfettiği ifadeleri nedeniyle onu eleştirmiştir ve bunu da Imam Buharî'ye nisbet etmiştir. Allah ikisine de rahmet etsin.

Ben derim ki: Davud b. Ali, meshur fikiçilardandı, ama sahih kıyası reddettiginden ötürü kendini dar bir çerçeveye soktu. Sıkıntıya düştü. Fikih birçok konularında çıkış yolu bulamadı. Kesin sözler söylemek ve nassın manasını anlamaksızın mücerred ifadeler kullanmak mecburiyetinde kaldı. Çünkü zahire uyuyordu. Kıyasçı fikiçiler ondan sonra kendisine muhalefet hususunda çeşitli görüşler ileri sürdüler. Onun muhalif olduğu bir konuda icmain gerçekleşip gerçekleşmeyeceğini tartıştılar. Bu hususta çeşitli kaviller ileri sürdüler. O kavilleri burada anlatmaya gerek yoktur.

Bu senede meshur şahsiyetlerden Imam Safî'nin arkadaşı Süleyman el-Muradî'nin oğlu Rebi vefat etti. Onun biyografisini Tabaka-tü's-Safîye'de anlatmıştık.

Mısır'da hicretin 246. senesinden bu seneye kadar hakimlik yapan Bekkâr b. Kuteybe de vefat etti. Ahmed b. Tolon'un zindanında iken bu senede vefat etmişti. Bu zat, Muvaffak'ın hal'ini kabul etmediğinden ötürü Ahmed b. Tolon tarafından hapse atılmıştı. Âlim, âbid ve zahid bir kimseydi. Çok Kur'ân okur, nefsinı sorgulardı. Vefatından sonra Mısır'da kadılık makamı üç yıl süreyle boş kaldı. [25]

İbn Kuteybe Ed-Dineverî

Abdullah b. Müslim b. Kuteybe ed-Dineverî. Dinever kadisi idi.

ahivci ve lügatçiydi. Esi olmayan eserlerin sahibiydi. Faydalı ve birçok ilimleri içeren eserleri vardı. Bağdat'ta çalıştı. Orada İshak b. Raevayh ile onun tabakasındaki âlimlerden hadis dinledi. Ebu Hatim es-Sicistanî ile arkadaşlarından lügat ilmini Öğrendi. Eserler yazdı, te'lifatta bulundu. Eserleri arasında "Kitabü'l-Maârif", Ebu Muhammed b. Seyyid el-Batalıyevsî'nin serhettiği "Edebü'l-Kâtib", "Müskilü'l-Kur'ân ve'l-Hadis", "Garîbü'l-Kur'ân ve'l-Hadis", "Uyûnü'l-Ahbar", "İslahu'l-Galat", "Kitabü'l-Hayl", "Kitabü'l-Envar", "Kitabü'l-Müselles ve'l-Cevabat", "Kitabü'l-Meysir ve'l-Kidah" gösterilebilir. Bu senede vefat etti. Bundan bir sene önce vefat ettiğine dair zayıf bir rivayet de vardır. Hicretin 213. senesinde doğdu. Altmış yaşını geçmeden vefat etti. Oğlu Ahmed onun bütün eserlerini nakletmiştir. Hicretin 321. senesinde oğlu Ahmed Mısır kadılığına atanmıştı ve bir sene sonra da orada vefat etmişti. Allah ikisine de rahmet etsin.

Bu senede meshur sahsiyetlerden Muhammed b. Ishak b. Cafer es-Seffar, Muhammed b. Eslem b. Vare, Cüneyd'in arkadaşlarından Mus'ab b. Ahmed Ebu Ahmed es-Sofi vefat ettiler. Bu senede lanetli ve Ibn Saklebiye diye bilinen Bizans imparatoru öldü.

Bu senede Ismail b. Musa, Endülüs'ün Laride sehrini inşaa etti. [26]

Hicretin İkîyüzyetmişbirinci Senesi

Bu senede halife, Amr b. Leys'i Horasan valiliğinden azletti ve minberlerden lanetlenmesini emretti. Horasan valiliğini Muhammed b. Tahir'e verdi. Ayrica Amr b. Leys'in üzerine bir askeri birlik gönderdi. Fakat Amr, bu birliği hezimete uğrattı.

Bu senede Ebü'l-Abbas Mutedid b. Muvaffak Ebu Ahmed ile Ahmed b. Tolon'un oğlu Humaraveyh arasında bir savaş cereyan etti. Söyle ki: Humaraveyh, babası Ahmed'in vefatından sonra Misir ve Sam yönetimi ele alınca, halife tarafından üzerine, Cezire valisi Ishak b. Kündac ile Ibn Ebi's-Sâc komutasında bir askeri birlik gönderildi. İki taraf savastı. Fakat Humaraveyh, Sam sehrini onlara teslim etmedi. Onlar da Ebü'l-Abbas b. Muvaffak'tan yardım istediler. Ebü'l-Abbas yardıma geldi, Humaraveyh'i mağlup etti. Dimisk sehrini teslim aldı. Sonra Remle'de bulunan Humaraveyh'in pesine gitti. Onu Tavahin suyu yakınında yakaladı ve savastılar. Bu nedenle bu savaşa Tavahin Savası denilmiştir. İlk basta zafer Ebü'l-Abbas'tan tarafta görüldü. Humaraveyh yenilmeye yüz tuttu. Savaş maydanm-dan kaçtı, ardına bakmadan gitti. Misir diyarına girdi. Ebü'l-Abbas ile adamları, onun ordugahında bıraktığı malları yağmalamakla meşgul iken, Humaraveyh'in pusuda yatmakta olan bir askeri müfrezesi gelip saldırdı. Misirli askerler kılıçla üzerlerine saldırarak onlardan çoğunu öldürdüler. Ebü'l-Abbas'ın birliği hezimete uğradı. Ebü'l-Abbas el-Mutedid de kaçtı, Sam'a gitti. Samlılar ona sehrin kapısını açmadılar. O da dönüp Tarsus'a gitti. Misir ve Irak orduları komutansız olarak birbirleriyle savaşa devam ettiler. Sonra Misirliler muzaffer oldular. Çünkü onlar Humaraveyh'in kardeşi Ebü'l-Asair'i başlarına komutan yapmışlardı. Dimisk'a ve Sam'in diğer bölgelerine hakim oldular. Bu da en tuhaf savaşlardan biri idi.

Bu senede Magrib ülkelerinden Endülüs'te çok savaşlar cereyan

Bu senede Hüseyin b. Cafer b. Musa b. Cafer b. Muhammed b. Ali b. Hüseyin b. Ali b. Ebi Talib'in oğulları Muhammed ile Ali, Medine'-Ve girdiler, Medinelerden bir kısmını öldürdüler. Çok miktarda mali ganimet olarak ele geçirdiler. Peygamber Mescidi'nde dört hafta cuma namazı kılınmadı. İnsanlar cemaata gelemediler. Dogrusu bizler Allah'a aidiz ve ona dönücüleriz.

Mekke'de bir başka fitne meydana geldi. İnsanlar Mescid-i Ha-ram'ın kapısı

önünde birbirleriyle savastılar.

Bu senede Harun b. Musa insanlara haccettirdi.

Bu senede Ibn Main'in ve diger cerh ve ta'dil imamlarinin talebesi Abbas b. Muhammed ed-Dineverî, Abdurrahman b. Muhammed b. Mansur el-Basrî, Muhammed b. Hammad et-Tahranî, Muhammed b. Sinan el-Avfî ve Yusuf b. Müslim gibi meshur sahsiyetler vefat ettiler. Vefat eden meshur sahsiyetler arasinda Me'mun'un zevcesi Boran da vardi: [27]

Boran

Me'mun'un zevcesi idi. Asil adinin Hatice oldugu, Boran'in ise ona bir lakab olarak takildigi söylenir. Ama sahih kavle göre asil adi Boran'dir.

Me'mun, hicretin 206. senesinde Femüssulh sehrinde kendisiyle gerdege girdi. Bu sirada Boran on yasindaydi. Babasi, Boran'in ve düğüne katilan kimselerin üzerine bir kagit üzerine koymus oldugu misk küreleri saçti. Her küre üzerinde bir köyün veya bir cariye'nin veya bir kölenin veya bir atin adi yaziliydi. Her kim bu kürelerden hangisini ele geçirirse o kürenin üzerinde yazili olan sey kendisine verildi. Bunlar, düğüne katilan herkesin üzerine saçildi. Ayrica dinarlar ve misk siseleri de dagitildi. Misk ve anber kokulari her tarafa saçildi. Me'mun'a ve askerlerine Femüssulh'ta ikamet ettikleri müd-«et zarfinda 5.000.000 dirhem sarfedildi.

Me niun, buradan ayrilip gidecegi esnada Boran'in babasi kendire dirhem para ve ayrica Femüssulh'u ikta' olarak verdi.

raege girdiklerinde Boran on yasindaydi. Me'mun tahta oturdu-

mü a,°nun IÇ*11 altin bir hasir serdiler. Ayaklarinin üzerine 1.000

svher tanesi döktüler. Orada bir içecek kabi vardi. Altindan olan

bu kapta kirk ölçek agirliginca anber kokusu vardi. Me'mun: "Bu israftir." dedi. Fakat mücevher tanelerinin isidiklarini görünce söyle dedi: "Allah, Ebu Nüvas'i kahretsin. Çünkü o sarabi vafederken söyle demis:

"Sarabin üzerindeki irili ufakli kabarciklar;

Sanki yer üzerindeki altindan çakil taneleri gibidirler."

Böyle dedikten sonra Me'mun, gelin Boranin kucagina inci konulmasini emretti ve: "Bu benim sana hediye'mdir, simdi dilegini söyle." dedi. Boran'in ninesi de gelin Boran'a: "Efendine dilegini söyle. O, konusmani istiyor." deyince Boran dedi ki: "Mü'minlerin emirinden, amcasi Ibrahim b. Mehdi'yi affetmesini istiyorum." Me'mun da amcasi Ibrahim'i affetti. Sonra Me'mun onunla cinsel iliskide bulunmak isteyince Boran'in âdet halinde oldugu görüldü.

Bu hadise ramazan ayinda meydana gelmistir.Boran, hicretin 271.

senesinde seksen yasinda vefat etti. [28]

Hicretin İkiyüz yetmiş ikinci Senesi

Bu senenin cemaziyelevvel ayında Kazvin valisi Ezgütekin, 4.000 savaşçının basında Taberistan valisi Muhammed b. Zeyd el-Alevî'nin üzerine yürüdü. Daha önce kardesi Hasan b. Zeyd ile de savasmisti. Muhammed b. Zeyd, Rey sehrinde bulunuyordu. Etrafında Deylemlilerden ve diğer kabilelerden çok sayıda asker vardı. İki taraf şiddetli bir savaşa tutustular. Ezgütekin, Muhammed b. Zeyd'i mağlub etti. Ordugahındaki esyaları ganimet edindi. 6.000 askerini öldürdü. Rey seherine girdi. Sehri ele geçirdi. Halkın 100.000 dinarına el koydu. Sehrin çeşitli mintikalarına naiblerini tayin etti.

Bu senede Ebü'l-Abbas b. Muvaffak ile Tarsus sınır sehrinin valisi hadım Yazman arasında bir savaş meydana geldi. Tarsuslular Ebü'l-Abbas'a saldırarak onu sehirden uzaklastırdılar. O da Bagdat'a döndü.

Bu senede Hamdan b. Hamdun ile Harun es-Sarî, Musul seherine girdiler. Harun es-Sarî, Musul'un Büyük Camii'nde onlara namaz kıldirdi.

Bu senede zencilerin geride kalanları Basra sehrinde harekete geçerek: "Ey Anklayi, ey Masur!" diye yüksek sesle çağırmaya başladılar. Anklayi, zenci liderinin oğluydu. Zencilerin önde gelenlerinden Süleyman b. Cami, Eban b. Ali el-Mühellebî ve bir grup asker Muvaf-fak'm ordusunda bulunmaktaydılar. Muvaffak bunları Basra'daki asi zencilerin üzerine sevketti. Bunlar gidip onları öldürdüler. Kesik başlarını alıp Bagdat'a götürdüler. Bedenleri de asıldı. Böylece serleri sona erdi, fitneleri dindi.

Bu senede Medine'de düzen sağlandı. Halk tekrar sehre döndü.

Bu senede Endülüs'te çok savaşlar cereyan etti. Rumlar, Endülüs'teki Müslümanların ellerinden iki büyük sehri aldılar. İnnâ lillâh ve innâ ileyhi râciûn.

Bu senede yazar Said b. Mahled, Fars diyarından Vasit seherine geldi. Muvaffak, komutanlara onu karşılamalarını emretti. Said, büyük bir gösterişle sehre girdi. Ama kendisinde saskinlik ve asiri bir hayret hali görüldü. Muvaffak, kısa bir süre sonra onun, ailesinin ve yakınlarının yakalanmasını, mallarına el konulmasını emretti. Yerine kâtib olarak Ebü's-Sakar İsmail b. Bülbülü tayin etti.

Bu senede Harun b. Muhammed b. İshak, insanlara haccettirdi. Bu zat, uzun süreden beri hac emirliğini sürdürüyordu.

Bu senede meshur şahsiyetlerden İbrahim b. Velid b. Hashas, "Siref'i Yunus b. Bükeyr tarikiyle İbn İshak b. Yesar'dan ve diğerlerinden nakleden Ahmed b. Abdülcabbar b. Muhammed b. Utarid el-Utaridi et-Temimî, Ebu Anbe el-Hicazî, Süleyman b. Seyf, Muvaf-fak'ın zindanında bulunan veziri Süleyman

b. Vehb, Ibn Asim en-Ne-bil'den rivayette bulunan Sube b. Bekkâr, Mekhale lakabıyla bilinen ve Yahya b. Main'in talebelerinden olan Muhammed b. Salih b. Ab-durrahman el-Emmatî, Muhammed b. Abdülvehhab el-Ferrâ, Muhammed b. Ubeyd el-Münadî ve Muhammed b. Avf el-Humusî vefat ettiler. Bu sene vefat edenler arasında, Ebu Ma'ser adındaki müneccim de vardı: [29]

Müneccim Ebu Ma'ser

Asil adi, Cafer b. Muhammed el-Belhî'dir. Astroloji sanatında çağının üstadı idi. Astroloji ile ilgili meshur eserleri vardır. "Medhal", Zeyc", "Ülûf" ve diğer bazı meshur eserler onundur. Teysir ve ahkâmla ilgili açıklamaları da vardır.

ibn Hailikali dedi ki: Onun hayret verici derecede isabetli bazı sözleri vardır. Onun isabetli remillerinden biri şöyle idi: Hükümdarlardan biri bir adama yakalamak için aratmaya başlamıştı, adama öldürmek istiyordu. Adam korkusundan kaçıp gizlendi. Yalnız, Ebu Ma ser'in remil atarak yerini tesbit etmesinden korkuyordu. Bir lege-kan doldurdu. Legenin ortasına altundan bir havan yerleştirdi. vanin üzerine de kendisi oturdu. Hükümdar, Ebu Ma'ser'i huzuru-Çagirdi. Saklanan bu adamin yerini bulmasını ona emretti. Ebu Ser remil atıp arastirdikten sonra: "Bu gerçekten sasilacak bir du-m-Bu adam, altundan bir dag üzerine oturmus. Dag da bir kan denizinin tam ortasindadir. Dünyada da böyle bir yer yok." dedi. Sonra tekrar remil atti, ayni durumu gördü. Hükümdar da bu duruma sasti. Memlekette duyuru yaptirarak kaçak adamin güvende olacagini kendisine eman verildigini bildirdi. Adam hükümdarin huzuruna gidince hükümdar ona: "Nerede saklandin?" diye sordu. Adam da yaptigi oyunu anlatti. Herkes hayret içinde kaldı.

Su da var ki; recez ilmine, söz san'atina ve azaların ihtilacina dair yazılan ve Cafer b. Muhammed es-Sadik'a nisbet edilen eserler, aslında sözünü ettigimiz Cafer b. Ebi Ma'ser'e aittir. Cafer-i Sadik'a ait oldugunu söyleyenler yanılmaktadırlar. Dogrusunu Allah bilir. [30]

Hicretin İkiyüzyetmişüçüncü Senesi

Bu senede, daha önce müttefik olan Musul valisi Ishak b. Kündac ile Kinnesrin ve havalisinin valisi Ibn Ebi's-Sâc arasında ihtilaf meydana geldi. Ibn Ebi's-Sâc, Misir valisi Humaraveyh'le mektuplastı. Ülkesinde onun adına hutbe irad ettirdi. Humareveyh de Sam'a geldi. Ibn Ebi's-Sâc onunla buluştu. Sonra Ishak b. Kündac üzerine yürüdü. İki taraf karşı karşıya gelince savasmaya başladılar. Ishak b. Kündac hezimete uğrayınca Mardin kalesine kaçtı. Karşı taraf onu kovaladı ve gelip Mardin'de onu kusatma altına aldı. Sonra Ibn Ebi's-Sâc galip oldu. Musul, Cezire ve çevresini istila

etti. Humaraveyh adina buralarda hutbe okuttu. Durumu cidden kuvvetlendi.

Bu senede Muvaffak, Ahmed b. Tolon'un kölesi Lü'lü'ü yakaladı. Onu 400.000 dinar para cezasına çarptırdı ve parayı tahsil etti. Sonra onu zindana attı. Lü'lü: "Benim zenginlikten baska suçum yok." dedi. Daha sonra horlanmış ve yoksul olarak zindandan çıkarıldı. Harun b. Humaraveyh'in zamanında Misir'a döndü. Beraberinde sadece bir köle vardı. Beygire binmiş olarak Misir'a girdi. İşte bu, efendisinin nimetine nankörlük eden kimsenin cezasidir.

Bu senede Bizans imparatorunun çocukları, babalarına suikast yaparak öldürdüler. Yerine ogullarından birini imparatorluk makamına geçirdiler. [31]

Hicretin İkiyüzyetmişüçüncü Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Muhammed B. Abdurrahman B. Hakem El-Ümevî

Endülüs'ün sahibiydi. Altmışbes yasında vefat etti. Otuzdört sene, onbir ay müddetle hükümdarlık yaptı. Beyaz tenli, pembemsi yüze sahip, orta boylu, kısa boyunlu, kına ve mersin yapragına benze-

yen keten bitkisini karıştırıp saçını boyayan, akıllı, benzer seyleri birbirinden ayırdedebilen bir kimseydi. Otuzüç erkek evlad bıraktı. Kendisinden sonra oğlu Münzir tahta geçti. Münzir, halka iyi davrandı, halk da onu sevdi. [32]

Halef B. Ahmed B. Halid

Mutemid'in zamanında Horasan emiriydi. Imam Muhammed b. Ismail el-Buharî'yi Buhara'dan kovup süren iste buydu. Imam Buhari, kendisine beddua etmiş, bu da asla iflah olmamisti. Valilikte bir aydan daha az bir süre kalmış, sonra kendisi, mali ve esyasi ablukaya alınarak bir merkebe bindirilmiş, memleketinde dolastırılarak teshir edilmiş, sonra da zindana atılmışti. Uzun süre zindanda kalmış, nihayet bu senede Ölmüstü. Hadis ve sünnet ehli kimselere satasanın

cezası budur.

Bu senede ayrıca Ishak b. Yesar, Imam Ahmed b. Hanbel'in amcası olan Hanbel b. Ishak gibi meshur sahsiyetler de vefat ettiler. Kendisi, Imam Ahmed b. Hanbel'den rivayette bulunan meshur ravi-lerdendir. Ancak bu zat, bazı nakil ve rivayetleri hususunda itham edilmistir. Tarsuslu Ebu Ümeyye, sofiye mesayihinden Ebü'l-Feth b. Sahref de bu senede vefat ettiler. Ebü'l-Feth; faydalı sözlerin, harika hallerin ve kerametlerin sahibiydi.

Ibnü'l-Esir, "el-Kâmü" adli eserinde: "Sünen sahibi Ebu Davud da bu

senede vefat etti." derken yanilmistir. Çünkü Ebu Davud, ileride de anlatilacagi gibi hicretin 275. senesinde vefat etmistir. Bu senede ayrica Ibn Mace de vefat etmistir: [33]

Kazvinli Ibn Mace

Bu zat "Sünen" adli hadis kitabinin sahibidir. Ebu Abdillan Muhammed b. Yezid b. Mace adıyla bilinir.

Meshur "Sünen" adli hadis kitabinin sahibidir. Bu kitabi onun ilmine, ameline, hadis ilminde ileri derecede olduguna, kesiflerinin çokluguna, usûl ve fûruda sünnete uyduuna delâlet etmektedir.

Eseri, otuz iki kitap (bölüm) ve 1.500 babdır. 4.000 kadar hadis ihtiva eden kitabındaki hadislerin hemen hemen tümü sağlam senetlidir. Rivayet olunduguna göre Ebu Zûr'a er-Razî, onun eserinde sadece on kûsur hadisi tenkid etmistir. Bunların mevzu veya mûnker olduğu da söylenebilir. Ibn Mace'nin ilimle yüklü bir tefsiri ve sahabeler döneminden kendi çağına kadarki olayları anlatan bir tarihi de vardır.

Kazvinli Ebu Yala Halil b. Abdullah dedi ki: "Ebu Abdillan Muhammed b. Yezid b. Mace, Rebia kabilesinin müttefikidir. Hadiste âlimdi. Çesitli eserleri vardı. Tarih ve Sünen gibi meshur eserleri bilinmektedir. Irakeyn'e, Misir ve Sam'a hadis ilmi için seyahatlerde bulundu." Böyle dedikten sonra Ebu Ya'lâ, Ibn Mace'nin hocalarından da bazılarının adlarını anmistir ki, onların biyografilerini "et-Tekmü" adli eserimizde anlatmisizdir. Hamd ve minnet Allah'adir.

Ibn Sibeveyh, Muhammed b. Isa es-Seffar, Ishak b. Muhammed, Ali b. Ibrahim b. Seleme el-Kattan, dedem Ahmed b. Ibrahim, Süleyman b. Yezid gibi büyük mütekaddimin ulemasi, Ibn Mace'den rivayetlerde bulunmuslardır.

Baskaları dediler ki: "Ibn Mace, hicretin'273. senesinin ramazan ayının bitimine sekiz gün kala pazartesi günü altmışdört yasında vefat etti. Sah günü de defnedildi. Cenaze namazını kardesi Ebu Bekir kildirdi ve diğer kardesi Ebu Abdillan, oğlu Abdullah b. Muhammed b. Yezid'le birlikte definisini üstlendi. Allah ona rahmet etsin. [34]

Hicretin İkiyüzyetmişdördüncü Senesi

Bu senede Fars diyarında Ebu Ahmed el-Muvaffak ile Amr b. Leys arasında savaş ilanı yapıldı. Ebu Ahmed onun üzerine yürüdü, ancak Amr, onun önünden şehir şehir, belde belde kaçtı. Ebu Ahmed onu kovaladı. Ancak karsi karsiya gelemedikleri için aralarında herhangi bir savaş meydana gelmedi. Amr b. Leys'in öncü birlikleri komutanı Ebu Talha Serkebü'l-Cemal, Ebu Ahmed el-Muvaffak'm safları arasına girdi. Sonra geri dönmek

istedi. Fakat Ebu Ahmed onu tutukladı. Mallarini oglu Ebü'l-Abbas el-Mutedid'e mubah kilip verdi. Bu hadise, Siraz'a yakin bir yerde cereyan etti.

Bu senede Tarsus valisi hadim Yazman, Bizans topraklarina girip gaza yapti. Bizans'in derinliklerine dogru ilerledi. Çoklarini öldürdü. Bol miktarda ganimet elde ederek salimen geri döndü.

Bu senede Ferganah Siddik, Samarra sehrine girdi, oradaki tüccarlarin evlerini yagmaladi ve geri döndü. Bu adam daha önce yollarin emnietini saglamakla görevliyken tam tersine yol kesicilik yapmaya basladi. Samarra'daki askerler ona karsi direnemediler.

Bu senede meshur sahsiyetlerden Ibrahim b. Ahmed b. Yahya Ebu Ishak vefat etti. "el-Muntazam" adli eserinde Ibnü'l-Cevzî ondan bahsederek söyle demistir: "Ibrahim b. Ahmed, hafiz ve fazil bir kimseydi. Harmele'den ve digerlerinden rivayetlerde bulundu. Bu senenin cemaziyelahir ayinda vefat etti."

Bu senede meshur sahsiyetlerden Ishak b. Ibrahim b. Ziyad Ebu Yakub el-Mukrî (rebiyülevvel ayinda); Adem b. Iyas'tan, Ibn Said'den ve Ibn Semmak'tan rivayetlerde bulunup sika bir ravi olan Eyyüb b.

Süleyman (ramazan ayinda); Affan'dan, Ebü'n-Nadr'dan, Yezid b. Harun'dan ve digerlerinden rivayetlerde bulunup Mehamilî, Ibn Mahled ve Buharî'nin de kendisinden rivayetlerde bulunduklari sika bir ravi olan Hasan b. Mükrim b. Hassan b. Ali el-Bezzar yetmisüç yasinda ramazan ayinda; Yezid b. Harun ile digerlerinden rivayetlerde bulunup Mehamilî ile Ibn Mahled'in de kendisinden rivayetlerde bulunduklari Halef b. Muhammed b. Isa Ebü'l-Hüseyin el-Vasitî vefat ettiler. Bu zat, Kerdus'ta vefat etmistti. Ibn Ebi Hatim, bu zatin dogru sözlü; Darekutnî de sika bir ravi oldugunu söylemislerdir. Bu senenin zilhicce ayinda seksen küsur yasinda vefat etti.

Bu senede vefat eden meshur sahsiyetler arasinda Sebabe, Yezid b. Harun gibi kisilerden rivayetlerde bulunup Mehamilî, Ibn Sem-mâk ve Ebu Bekir es-Safunin de kendisinden rivayetlerde bulunduklari sika ravilerden Abdullah b. Ruh b. Ubeydullah b. Ebu Muhammed el-Medainî, cemaziyelahir ayinda vefat etti. Bu zat, Ayderus lakabiyla taniniyordu.

Abdullah b. Ebu Said Ebu Muhammed el-Verrak da bu senede vefat etti. Bu zat aslen Belh sehrinden olup Bagdat'a yerlesmistti. Sü-reyh b. Yunus, Affan, Ali b. Ca'd ve diger hadisçilerden rivayetlerde bulundu. Ibn Ebi'd-Dünya, Bagavî ve Mehamilî de kendisinden rivayetlerde bulunmustur. Sika bir ravi olup ahbara dair bilgisi olan, edip ve güzel hususiyetleri bulunan bir zat idi. Bu senenin cemaziyelahir ayinda Vasifta, yetmisyyedi yasinda vefat etti.

Muhammed b. Ismail b. Ziyad Ebu Abdillâh da bu senede vefat eden meshur şahsiyetler arasındadır. Künyesinin Ebu Bekir ed-Dola-bî olduğu da söylenir. Ebü'n-Nadr, Ebü'l-Yeman ve Ebu Mesher'den dersler aldı, rivayetlerde bulundu. Hüseyin el-Münadî, Muhammed b. Mahled ve İbn Semmak da kendisinden rivayetlerde bulunmuşlardır. Sika bir ravi idi. [35]

Hicretin İkiyüzütmisbesinci Senesi

Bu senenin muharrem ayında İbn Ebi's-Sâc ile Humaraveyh arasında Dimisk'in doğusunda Seniyyetü'l-Ukab yanında şiddetli bir savaş cereyan etti. Humaraveyh, İbn Ebi's-Sâc'ı mağlub edip hezimete uğrattı. İbn Ebi's-Sâc'm Humus'ta malları ve eşyaları vardı. Humaraveyh ondan önce bazı adamlarını Humus'a gönderdi. Orada İbn Ebi's-ac'a ait malları ele geçirdi ve İbn Ebi's-Sâc'm Humus'a girmesini engelledi. Bunun üzerine İbn Ebi's-Sâc, Haleb'e gitti. Fakat Humara-J^h onu Haleb'e girmekten de engelleyince bu defa Rakka'ya gitti, urnalaveyh onu izledi. Sonra Musul'a gitti. Orada Humaraveyh'in busundan ötürü gizlenmeye başladı. Fakat Humaraveyh pesisira

m

Musul'a da geldi. İbn Ebi's-Sâc orada ayakları çok uzun bir taht yaptırdı. O tahtı Fırat nehrine yerleştirip üzerinde oturdu.

Bu sırada İbn Kündac, kendisini yakalamaya ümitlendi. Yakalayıp mallarını ganimet edinmek için pesine düştü. Fakat bunu yapamadı. Bazı günler karsi karsiya geldiler. İbn Ebi's-Sâc, ona karsi muazzam bir dayanıklılık gösterip sabretti. Sonra İbn Kündac dönüp Bagdat'a, Muvaffak'm yanına gitti. Muvaffak ona ikramda bulundu ve kaftan giydirdi. Birlikte Cebel'e gidip sohbet ettiler. Bundan sonra İshak b. Kündac, Cezire'den Diyarbekir'e döndü.

Bu senenin sevval ayında Ebu Ahmed el-Muvaffak, oğlu Ebü'l-Abbâs el-Mutedid'i hükümet konagina hapsetti. Bunun sebebi de suydı: Ebu Ahmed onu bir yerlere göndermek istemis. O ise amcası Mu-temed tarafından atandığı Sam'dan başka bir yere gitmeye razı olmamıştı. Oğlu Mutedid gitmeyince, Ebu Ahmed onun zindana atılmasını emretti. Ebü'l-Abbâs'm zindana atılması üzerine bazı komutanlar ayaklandılar. Bagdat'ta düzen bozuldu. Muvaffak da Bagdat'a giderek halka şöyle dedi: "Siz ogluma, benden daha sefkatli olduğunuzu mu sanıyorsunuz?" Onun böyle demesi üzerine halk sakinleşti, sonra kalabalık dağılıp gitti.

Bu senede Rafi, Muhammed b. Zeyd el-Alevî'nin üzerine gitti. Cürcan şehrini elinden aldı. Muhammed b. Zeyd el-Alevî de Estera-bad'a kaçtı. Rafi gidip onu orada senelerce kusatma altına aldı. Orada kitlik basgösterdi. Fiyatlar yükseldi. Öyle ki, bir dirhem ağırlığındaki tuz iki dirhem paraya

satilir oldu. Muhammed b. Zeyd, Estera-bad'dan geceleyin Sariye'ye kaçti. Rafi, uzun süren savaşlardan sonra birçok şehirleri onun elinden aldı.

Bu senenin muharrem ya da safer ayında Endülüs emiri Münzir b. Muhammed b. Abdurrahman el-Ümevî, altmışdört yaşında iken vefat etti. Bir yıl, onbir ay müddetle Endülüs'te hüküm sürmüştü. Esmer tenli, uzun boylu bir kimse olup yüzünde çiçek hastalığının izleri vardı. Cömert, övgüye layık, sairleri seven, onlara bol para armagani veren bir kimseydi. Ölümünden sonra yerine kardesi Muhammed geçti. Muhammed'in zamanında Endülüs ülkesi fitne ve serre boguldu. Nihayet üzerinde de anlatılacağı üzere helak oldu. [36]

Hicretin İkiyüzyetmişbesinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Ebu Bekir Ahmed B. Muhammed El-Haccac

Mervez sehrindendi. Imam Ahmed b. Hanbel'in arkadaşiydi. Zeki kimselerdendi. Imam Ahmed onu diğer arkadaşlarının tümünden önde tutardı. Bir işi olunca onu gönderir ve: "Dilediğin gibi konuşabilirsin." derdi. Imam Ahmed vefat ettiğinde gözlerini kapayan kişi bu zat olmuştı. Ayrıca Imam Ahmed'i yıkayanlar arasında da bulunmuştu. Imam Ahmed'den birçok meseleler nakletti. Samarra'ya çağrıldığında Imam Ahmed'le birlikte onun için büyük bir şeref hasil olmuştı. Kendisine 50.000 dinar verilmiş, fakat o bu parayı kabul etmemiştir. [37]

Ahmed B. Muhammed B. Galib

Gulam-i Halil diye tanınan Ahmed b. Muhammed b. Galib b. Huld b. Mirdas Ebu Abdillah el-Bahilî. Basralidir ama Bağdat'a gidip yerleşmişti. Süleyman b. Davud es-Sazkonî, Seyban b. Ferruh, Kurrâ b. Habib'ten ve diğerlerinden rivayetlerde bulundu. İbn Semmak, İbn Mahled ve baskaları da kendisinden rivayetlerde bulundular. Belirsiz seyhlerden münker hadisler rivayet ettiğinden ötürü Ebu Hatim ve baskaları onu münker saymışlardır.

Ebu Hatim: "O, hadis uyduranlardan değildi. Salih bir adamdı." demistir. Ebu Davud ile birden fazla hadisçi onu yalancı saymışlardır. İbn Adiy'in rivayetine göre, Ebu Bekir Ahmed b. Haccac, insanların kalplerini yufkalastirmek amacıyla hadis uydurduğunu itiraf ettiğini söylemiştir. Ebu Bekir b. Muhammed; âbid ve zahid bir kimseydi. Sırf bakla yiyerek geçinirdi, Vefat ettiği zaman Bağdat çarşısında-ki dükkanların tümü kapatılmış ve halk onun namazını kılmaya ve cenazesini defnetmeye gitmişti. Sonra bir kayığa bindirilerek Basra'ya uğurlanmış ve bu senenin receb ayında Basra'da defnedilmişti. [38]

Ahmed B.Mülaib

Yahya b. Main'den ve diğerlerinden hadis rivayet etti. Sika bir ravi olup

dindar, âlim ve faziletli bir kimseydi. Onun sayesinde çok hadis yayıldı. [39]

Ebu Said Hasan B. Hüseyin

Ebu Said Hasan b. Hüseyin b. Abdullah b. es-Sükkerî. Nahivci ve lügatçiydi. Çesitli eserleri vardır. [40]

Ishak B. Ibrahim B. Hami

Kî, . ^Unyesi Ebu Yakub'dur. Nisaburludur. Imam Ahmed b. Hanimien yakın arkadaşlarındandır. Mihnet zamanında Imam Ahmed Hanbel onun yanında gizlenmişti. [41]

Abdullah B. Yakub B. Ishak Et-Temimî

Musulluydu. Aktarlık yapardı. Ibnü'l-Esir dedi ki: "Abdullah b. Yakub, çok hadis rivayet eden ve Hakim'e göre adaletli bir ravi idi."

Bu senede vefat eden meshur şahsiyetler arasında Yahya b. Ebi Talib de bulunmaktadır. [42]

Ebu Davud Es-Sicistanî

"Sünen" adlı hadis kitabının sahibidir. Asıl adı Süleyman b. Es'as b. Ishak b. Besir b. Seddad b. Yahya b. Imran Ebu Davud es-Sicista-nî'dir.

Hadis ilmini öğrenmek ve hadis toplamak amacıyla çeşitli memleketlere seyahat eden hadis imamlarından biridir. Hadis topladı, tasnif etti. Sahih senetlerle nakletti, telif etti. Sam'da, Misir'da, Cezi-re'de, Irak'ta, Horasan'da ve daha başka birçok şehirlerde hadis âlimlerinden dersler aldı. Hadis dinledi. Ulema arasında elden ele dolayan meshur "Sünen"i vardır. Ebu Hamid el-Gazalî, onun Sünen'iyle ilgili olarak: "Bir müçtehid bu eseri tanımakla yeteri kadar Peygamber hadisini öğrenmiş ve elde etmiş olur." demistir. Aralarında Ebu Bekir Abdullullah, Ebu Abdurrahman en-Neseî ve Ahmed b. Süleyman en-Neccar gibi kimselerin bulunduğu bir cemaat ondan hadis rivayet etmiştir. Ahmed b. Süleyman en-Neccar dünyada ondan en son rivayette bulunan kimsedir.

Ebu Davud Basra'da yasadı. Bagdat'a defalarca geldi. Orada Sünen adlı kitabını yazdı. Başka bir rivayette anlatıldığına göre bu kitabım Bagdat'ta tasnif etmiş, Imam Ahmed b. Hanbel'e arz etmiş, o da kitabım beğenmiş ve makbul bir eser saymıştır.

Hatib Bagdadî, Ebu Davud'un şöyle dediğini rivayet etmiştir:

«Rasûlullah (s.a.v.)'in 500.000 hadisini yazdım. Bunlardan Sünen adlı kitabıma yerleştirdiklerimi seçtim. Bu kitabımda 4.800 hadisi bir araya getirdim. Hadislerin sahih olanlarını, sahiha benzer ve yakın olanlarını kitabıma aldım. Kisinin dini için bunlardan su dört hadis yeterlidir:

"Ammeller ancak niyetlere göredir."

"Kisinin kendisini ilgilendirmeyen seyleri bırakması iyi Müslüman olduğunu gösterir."

"Kisi kendi nefsi için istediğini kardeşi için de istemedikçe mümin olamaz."

"Helal da açıktır haramda açıktır. Bu ikisi arasında bazı karışık ve süpheli şeyler vardır."»

Ebu Bekir el-Hallal dedi ki: "Ebu Davud Süleyman b. Es'as es-TOyüktslâm tarihi

Sicistanî, kendi zamanında önce gelen bir imamdi. İlimleri kaynaklarından çıkarmak ve görmek yerli yerine koymak hususunda, kimseler onu geçememislerdi. Takvali bir kimse idi. İmani Ahmed b. Hanbel ondan bir hadis dinledi. Ebu Davud o hadisi hatırlıyordu. Ebu Bekir el-İsfahanî ile Ebu Bekir b. Saduka, onun saninin yüce olduğunu söylerler ve kendi zamanında hiç kimse için söylemedikleri güzel hususiyetleri onun için söylerlerdi."

Ben derim ki: İmam Ahmed b. Hanbel'in Ebu Davud'dan dinlediği hadis, Hammad b. Seleme tariki ile Ebu Ma'ser ed-Darimî'nin babasından rivayet edilen su hadistir;

"Rasûlullah (s.a.v.)'a, atire kurbanını hükmünü sordular, o da bunu güzel ve müstahsen saydı."

İbrahim el-Harbî ile diğerleri dediler ki: "Demir nasıl Davud peygambere yumusatıldı ise, hadis de Ebu Davud'a öylece yumusatıldı."

Baskasi dedi ki: "Ebu Davud, İslâmiyet'in hadis hafızlarından biridir. Hadisin illetlerini ve senetlerini iyi bilen kimselerdendir, İbadetin, iffetin, salıhlığın, takvanın en yüksek derecesinde bulunuyordu. Hadisin önde gelen büyük âlimlerindendi."

Baskasi dedi ki: "İbn Mesud hazretleri, davranışı ve hareketleri hususunda Peygamber (s.a.v.)'e benzerdi. Alkame de bu hususta İbn Mesud'a benzerdi. İbrahim de Alkame'ye benzerdi, Mansur da İbrahim'e benzerdi. Süfyan da Mansur'a benzerdi. Veki' de Süfyan'a benzerdi. Ahmed de Veki'e benzerdi. Ebu Davud da Ahmed (b. Hanbel'e benzerdi."

Muhammed b. Bekr b. Abdürrezzak dedi ki: «Ebu Davud'un elbisesinin bir yeni geniş, bir yeni dardı. Kendisine: "Bu nedir, Allah sana rahmet etsin?" diye sorduklarında: "Su geniş benim kitaplar içindir, diğer yenimin geniş olmasına ihtiyaç yoktur." cevabını verirdi.»

Ebu Davud, hicretin 202. senesinde doğdu. Hicretin 275. senesinin sevval ayının bitimine ondört gün kala cuma günü Basra'da yet-misûc yasında vefat etti. Süfyan-i Sevrî'nin mezarının yanına defnedildi. Biyofrafisini,

"et-Tekmil" adli eserimizde anlatmis ve âlimlerin onu Övdüklerini nakletmisizdir.

Bu senede sair Muhammed b. Ishak b. Ibrahim b. Anbes ed-Da-rcurî vefat etti. Bu zat, çok güzel hususiyetleri bulunan dindar bir Kimseydi. Hicivciydi. Güzel siirlerinden biri sudur:

Nice ümitsiz hasta vardir ki onu tedavi eden tabibin ve ziyaretçi-enmn vefatından sonra bir müddet daha yasar.

Kusa tuzak kurulur ama çabucak kaçip kurtulur. Belâ, avcinin »asina çöker!" [43]

Hicretin İkiyüzyetmisaltinci Senesi

Bu senenin muharrem ayında Amr b. Leys, Bagdat muhafiz kuvvetleri komutanligina iade edildi. Ismi halilarin, kürsülerin, perdelerin, yatakların üzerine yazildi. Daha sonra silindi ve görevinden alındı. Yerine Ubeydullah b. Tahir atandı.

Bu senede Muvaffak, Ibn Ebi's-Sâc'i, Azerbaycan valiligine atadı.

Bu senede Harun es-Sarî adındaki Harici, Musul sehrine yöneldi. Sehrin dogusuna ordugah kurdu. Musul'u kusatma altına aldı. Halk yanına gidip eman diledi. O da Musul'u birakip geri döndü.

Bu senede Haremeyn ve Taif valisi Harun b. Muhammed el-Ab-basî insanlara haccettirdi. Yemen hacilari dönüş esnasında bir yerde mola vermekte iken farkında olmadıkları anda bir sel gelip onları bogdu. İçlerinden kurtulan olmadı. Innâ lillâh ve innâ ileyhi râciûn (Dogrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz).

Ibnü'l-Esir'in "el-Kâmil"; Ibnü'l-Cevzî'nin de "el-Muntazam" adli eserlerinde anlattıklarına göre; bu senede Basra'da Beni Sakik tepesi diye bilinen bir tepenin üzerinden bir kaya parçası koparak nehre yuvarlanmış ve düştüğü yerde havuz misali yedi mezari ortaya çıkarmisti. Bu mezarlarda yedi sağlam ceset görülmüş. Kefenleri miski andiran bir koku saçmisti. Cesetlerden biri gençti ve omuzlarına,kadar uzanan saçları sapasaglam duruyordu. Az önce su içmiş gibi dudagının üzerinde ıslaklık vardı. Gözleri sürmelenmiş gibiydi. Böğründe bir darbe izi vardı. Seyircilerden biri onun saçından biraz almak istemisti. Fakat saç sanki diri insanmki gibi sağlamdı. O cesetleri oldukları gibi yerlerinde bırakmışlar ve üzerlerini kapatmışlar.

Bu senede vefat etmiş olan meshur şahsiyetler arasında tanınmış "Müsned"in sahibi Hafız Ahmed b. Hazim b. Ebi Üzre de vardır. Bu zat, çok hadis nakletmistir. Rivayeti yüksektir.

Bakî b. Mahled de bu senede vefat eden meshur şahsiyetler arasındaydı: [44]

Bakî B. Mahled

Künyesi, Ebu Abdurrahman'dir. Endülüslüdür. Büyük hadis hafizidir. Fıkha göre bablanmış bir hadis Müsned'i vardır. Bu eserinde 1.600 sahabeden rivayette bulunmustur. Ibn Hazm, onun Müsned'ini Imam Ahmed b. Hanbel'in Müsned'inden üstün görmüştür. Bence bu, üzerinde tartisilacak bir husustur. Kuvvetli görüŖe göre Imam Ah-med'in kitabı onunkinden daha sağlam senetli ve daha derli topludur.

Bakî b. Mahled, Irak'a göçtü, Imam Ahmed'den ve Irak'taki diğeri hadis imamlarından hadis dinledi. Baska yerlerdeki imamlardan da hadis dersleri aldı. 234'ü askin üstadı vardır. Baska eserleri de bulunmaktadır. Salih, âbid, zahid ve duası müstecab bir kimseydi.

Kadının biri ona gelip söyle demisti:

- Franklar oglum esir aldılar. Ona olan özlemimden ötürü geceleri uyuyamıyorum. Onu esaretten kurtarmak için, birkaç evim var onları satmak istiyorum. Istersen bu evlerimi satmak için bazı kimselerle görüş ki, evimi satayım, elde ettiğim parayı oglumun esaret fidyesi olarak ödeyeyim de oglumu kurtarayım. Çünkü ne gecem kaldı ne gündüzüm. Ne uyuyabiliyorum ne sabredebiliyorum. Ne rahatım kaldı, ne de kararım.

- Olur, hele git, inşaallah senin isinle ilgileneceğim.

Kadın gitti. Bakî, basını önüne eğip dudaklarını hareket ettirerek kadının Frankların elinde tutsak bulunan oğlu kurtulsun diye Aziz ve Celil olan Allah'a dua etti.

Kadın gittikten pek az sonra oğluyla birlikte Bakî b. Mahled'in yanına döndü ve söyle dedi: "Allah sana rahmet etsin, oglumun haberini kendisinden dinle."

Bakî, kadının oğluna: "Senin durumun nasıldı?" diye sordu, o da söyle anlatti:

«Ben, hükümdara hizmet eden kişiler arasındaydım. Zincire vurulmustum. Bir ara yürümekte iken ayaklarımdaki zincirler kopup düşüverdi. Görevli gardiyan üzerime yürüdü, bana sövdü ve: "Ayagındaki zincirleri niye çıkardın?" diye sordu. Ben de: "Vallahi farkında değilim, ama zincir ayagımdan düştü. Ben de hiç duymadım." diye cevap verdim. Demirciyi getirdiler. Zinciri tekrar sağlamlastirdılar, çivisini pekestirdiler ve eski haline getirdiler. Kalkıp yürümeye başladım. Zincir ayagımdan yine düştü, yine onarip eski haline getirdiler, sağlamlastirdılar. Yürümeye başladığımda yine ayagımdan düştü. Bu durumu rahiplerine sordular ve rahip: "Onun annesi var mı?" diye sordu. Ben de: "Evet" dedim. Rahip: "Annen sana dua etmiş,

duasi kabul edilmiş." dedi ve görevlilere beni serbest bırakmalarım söyledi. Onlar da beni serbest bıraktılar. İslâm ülkesine gelinceye kadar da beni bir muhafızla gönderdiler.»

Bakî b. Mahled, kadının oğluna, ayagındaki zincirlerin ne zaman Çözülüp düştüğünü sordu. Çocugun anlattığına göre, Bakî onun için

t ettiği esnada ayagındaki zincirler çözülüp düsmüştü. Bu senede vefat eden meshur şahsiyetler arasında Said b. Mah-

adındaki bir kâtip de vardır. Bu zat çok sadaka verir, çok namaz

irdi. Ebü'l-Ferec b. Cevzî onu övmüştür. İbnü'l-Esir, "el-Kâmil" ad-tarihinde onun aleyhinde konuşmuş, onun bunak ve ahmak olduğu-u söylemiştir. Bir kimsenin hem bunak olup hem de çok namaz kilip v°k sadaka vermesi mümkündür. Bu senede vefat eden meshur şahsiyetler arasında Abdullah b. Müslim b. Kuteybe ed-Dineverî de vardır. Bu zat, daha sonra Bağdat'a yerleşti. Âlim, edip, hafız ve zeki kimselerdendi. Biyografisini önceki kısımlarda anlatmışızdır. Sika bir ravi olup asaletti bir kimseydi. İlim ehli kimseler, evinde İbn Kuteybe'nin eserlerinden biri bulunmayan kimsenin ilimden nasibi olmadığını söylemişlerdir.

İbn Kuteybe'nin Ölüm sebebi suydı: Sıcak bir lokma helva yemiş helvanın çok sıcak olduğunu görünce siddetli bir çiglik atmış, sonra bayılıp yere düsmüş, öğle vaktine kadar baygın kalmış, sonra ayılmış ve habire kelime-i şahadet getirmeye başlamış. Sonra da bu senenin receb ayının ilk gecesinde seher vakti vefat etmişti. Son nefesini verinceye kadar kelime-i şahadet getirmişti. Baska bir rivayette anlatıldığına göre İbn Kuteybe, hicretin 270. senesinde vefat etmiştir, ama sahih rivayete göre bu senede vefat etmiştir.

Bu senede vefat eden meshur şahsiyetler arasında, hadis hafızlarından Abdülmelik b. Muhammed b. Abdullah Ebu Kalabe er-Riyasî de vardır. Ebu Muhammed künyesi ile çağırılırdı, ama Ebu Kalabe lakabı daha çok kullanılıyordu. Yezid b. Harun'dan, Ruh b. Ubade'den, Ebu Davud et-Teyalisi'den ve diğerlerinden hadis dinledi. İbn Said, Mehamilî, Buhari, Ebu Bekir es-Saffî ve daha baskaları da kendisinden hadis dinlediler. Doğru sözlü, âbid bir kimseydi. Her gün 400 rekat namaz kılardı. 60.000 hadisi ezbere rivayet etmişti. Bazılarında kasit olmayan yanlışlıklar vardı. Bu senenin sevval ayında, seksenaltı yaşında vefat etti.

Bu senede vefat eden meshur şahsiyetler arasında Muhammed b. Ahmed b. Ebi'l-Avvam, Muhammed b. İsmail es-Sayig, Yezid b. Ab-düssamed, müezzin Ebü'r-Redad Abdullah b. Abdüsselam b. Ubeyd de vardır. Bu, Misir'da vefat etti. Ölçek sahibi idi. Kendisine ve zürri-yetine teslim edilen bu ölçek günümüze kadar mevcudiyetini devam ettirmiştir. İbn Hallikan

böyle demistir. Dogrusunu Allah bilir. [45]

- [1] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/61.
- [2] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/61-66.
- [3] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/66-68.
- [4] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/69.
- [5] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/69-71.
- [6] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/71-72.
- [7] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/73.
- [8] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/73-75.
- [9] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/75-77.
- [10] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/77-78.
- [11] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/78-79.
- [12] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/79.
- [13] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/79-80.
- [14] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/80-81.
- [15] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/81-82.
- [16] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/83.
- [17] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/83-85.
- [18] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/85-86.
- [19] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/86-87.
- [20] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/88-89.
- [21] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/89-90.
- [22] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/91-93.
- [23] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/93-96.
- [24] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/96.
- [25] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/96-97.
- [26] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/97-98.
- [27] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/98-99.
- [28] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/99-100.
- [29] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/100-101.
- [30] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/101-102.

- [31] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/102.
- [32] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/102-103.
- [33] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/103.
- [34] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/103-104.
- [35] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/104-105.
- [36] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/105-106.
- [37] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/106-107.
- [38] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/107.
- [39] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/107.
- [40] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/107.
- [41] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/107.
- [42] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/108.
- [43] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/109.
- [44] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/110.
- [45] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/110-112.

Hicretin İkiyüzyetmisyedinci Senesi	2
Ahmed B. İsa.	2
Ebu Hatim Er-Razî	3
Muhammed B. Hasan B. Musa.	4
Muhammed B. Sa'dân.	4
Yakub B. Süfyan B. Harran.	4
Arib El-Me'muniye.	5
Hicretin İkiyüzyetmissekizinci Senesi	7
Ebu Ahmed El-Muvaffak'ın Biyografisi	9
Hicretin İkiyüzyetmisdokuzuncu Senesi	10
Mutemid Alallahtn Biyografisi	11
Tarihçi Belazurî	11
Mutedid'in Halifeligi	12
Tirmizî	13
Hicretin İkiyüzsekseninci Senesi	14
Bu Senede Bagdat'ta Hilafet Sarayinin Yapilmasi	15
Ahmed B. Muhammed B. İsa B. Ezher.	16
Nahivcilerin Üstadi Sibeveyhî	16
Hicretin İkiyüzseksenbirinci Senesi	17
İshak B.İbrahim..	18
Ebu Bekir Abdullah B. Ebi'd-Dünya El-Kuresî	18
Hicretin İkiyüzseksenikinci Senesi	19
İsmail B. İshak.	19
Humaraveyh B. Ahmed B. Tolon.	20
Ebu Muhammed Es-Sa'ranî	20
Muhammed B. Kasim B. Hallad.	20
Hicretin İkiyüzseksenüçüncü Senesi	21
Sair İbn Er-Rumî	22
Sair Buhtürî	24
Hicretin İkiyüzseksendördüncü Senesi	24
Hicretin İkiyüzseksendördüncü Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler.	26
Ahmed B. Mübarek Ebu Amr El-Müstemlî	26
İshakb. Hasan.	26
Hicretin İkiyüzseksenbesinci Senesi	27
Hicretin İkiyüzseksenbesinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler.	28
İbrahim B. İshak.	28
Nahivci Müberred.	28
Hicretin İkiyüzseksenaltıncı Senesi	29
Karmatîlerin Basi Ebu Said El-Cenabî'nin Ortaya Çikisi	30
İshak B. Muhammed B. Ahmed B. Eban.	31

Bakî B. Mahled.	31
Hasan B. Bessar.	32
Muhammed B. Ibrahim..	32
Muhammed B. Yunus.	32
Yakub B. Ishak.	32
Hicretin İkiyüzseksenyedinci Senesi	33
Muhammed B. Zeyd El-Alevî	33
Ahmed B. Amr B. Ebu Asim Ed-Dahhak.	34
Hicretin İkiyüzseksensekizinci Senesi	35
Hicretin İkiyüzseksensekizinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler	35
Bisr B. Musa B. Salih.	35
Sabit B.Kurra.	35
Hasan B. Amr B. Cehm..	36
Ubeydullah B. Süleyman B. Vehb.	36
Hicretin İkiyüzseksendokuzuncu Senesi	36
Halife Mutedid Billah.	37

Hicretin İkiyüzyetmisyedinci Senesi

Bu senede Tarsus valisi Yazman, Humaraveyh adina hutbe okuttu. Ona bol miktarda altın ve muazzam armaganlar hediye ettiğini bildirdi.

Bu senede Humaraveyh'in adamlarından bir heyet Bagdat'a geldi.

Bu senede Bagdat mezalim mahkemesinin basına Yusuf b. Yakub atandı ve halka duyuru yapılarak, hasmi, emir Nasir Lidinillah el-Muvaffak da olsa veya herhangi bir kimse de olsa haksizliga ugrayan kim varsa bu mahkemeye gelmesi istenildi. Yusuf b. Yakub, insanlara güzel muamelede bulundu. Misli görülmemiş derecede kesin bir Kararlilik gösterdi.

Bu senede ismi önceki senelerde de anılan hac emiri insanlara haccettirdi.

Bu senede meshur sahsiyetlerden ibrahim b. Sara Ishak b. Ebi'l-Ayneyn, Ibn Semmaa'dan sonra Bagdat kadiligina geçen Ebu Ishak el-Kûfî vefat ettiler. Bu zat, Mualla b. Ubeyd ile digerlerinden hadis dinlemisti. Ibn Ebi'd-Dünya ile baskalari da kendisinden hadis dinlemislerdi. Vefati sirasinda doksanüç yasındaydi. Sika bir ravi olup faziletli, dindar ve salih bir kimseydi. [1]

Ahmed B. Isa

Künyesi Ebu Said el-Harraz'di. İbadeti, mücahedesı vera¹ ve murakabesi ile meshur sofilerden biriydi. Bu konuda eserleri vardı. Sikintili hallere dayanıklılığı, harika halleri ve kerametleri vardı. İbrahim b. Edhem'in arkadaşı İbrahim b. Bessar'dan ve digerlerinden rivayetlerde bulundu. Ali b. Muhammed el-Misrî ve bir cemaat da ondan rivayetlerde bulunmuşlardır. Onun bazı güzel sözlerini nakletmek istiyorum, söyle ki:

"Allah'tan korkan kimselerin gözleri yasadiginda onlar, gözyaslari ile Allah'la yazismis olurlar."

"Afiyet halinde iyi ve kötü kimse belli olmaz, ama bela inince o zaman kimin iyi kimin kötü olduğu belli olur."

"Dis durumla muhalif olan her iç durum, batildir."

"Geçmiş vakitle mesgul olmak, içinde bulunulan vakti zayi etmek demektir."

"İyi kimselerin sevap getirecek iyi isleri, Allah'a çok yakın olan mukarreb kimseler için günah sayilir."

"Kazadan öne riza, tefviz yani kisinin isini Allah'a havale etmesi demektir. Ama kaza vukuu aninda riza göstermek teslimiyettir."

Beyhakî'nin rivayetine göre, Peygamber'imizin (s.a.v.): "Kalpler kendisine ihsanda bulunan kimseyi sevmek dogrultusunda yaratilmislardir." hadisini kendisine sorduklarinda Ahmed b. Isa söyle demisti: "Hayret ediyorum o kimseye ki Allah'tan baska kendisine ihsan edici bir zati görmedigi halde nasıl olur da ona tamamiyle meyletmez?"

Ben derim ki: Bu hadis, sahih degildir, ama ifade ettigi manalar, en güzel manalardir.

Ahmed b. Isa'nin oğlu Said dedi ki: Babamdan bir danik (dirhe-in altida biri) gümüş istedim. Babam bana dedi ki: "Ey ogulcugum, ret. Eger baban, hükümdarlarin kendisinin kapisina gelmelerini

B. Islâm Tarihi, C. XI, F. 8

isteseydi hükümdarlar buna karsi çıkmaz, mutlaka babanın kapisina gelirlerdi. Ama baban bunu istemedi (dünyaliga meyletmedi)." Ibn Asakir'in rivayetine göre Ahmed b. Isa söyle demistir: «Bir defasinda siddetli derecede aciktım. Allah'tan yemek isteyeyim, dedim. Ama sonra kendi kendime: "Bu, tevekküle aykiridir." dedim. Allah'tan sabir istemeye azmettim, ama o esnada görünmezlerden bir ses bana söyle dedi:

"O, bize yakın oldugunu, kendisine gidenleri zayi etmeyecegini söylüyor.

Sikinti halinde sabir gösterip bizden konukluk istiyor.

O bizi görmedigi gibi sanki biz de kendisini görmüyormusuz!"

Kalkip yürümeye basladim ve aziksiz olarak fersahlarca yol ka-t ettim.»

"Seven kimse, sevgilisinin herseyi ile yetinip teselli bulur, ama onu takib eder. Haberlerini sormamazhk etmez. Ondan haberdar olmadan teselli bulmaz."

Böyle dedikten sonra da su siiri okudu:

"Size onu soruyorum, haber veren var mı?

Sevgilim Numan'm Mekke'den sonra nereye gittigini bilmiyorum. Ailesinin nerede çadır kurdugunu, Allah'in hangi beldesine yöne-lip göçtüklerini bilseydim;

O zaman rüzgarın pesine takılarak bulunduğu yere giderdim. Yıldızların yanında da olsa pesine düsmekten vazgeçmezdim."

Ahmed b. İsa, bu senede vefat etti. Hicretin 274. senesinde, 286. senesinde vefat ettigine dair muhtelif rivayetler de vardır. Ama sahih olan birinci rivayettir.

Bu senede meshur şahsiyetlerden Hafız İsa b. Abdullah b. Sinan b. Zekveyh b. Musa et-Teyalîsî vefat etti. Bu zat, Ruab İakabîyla tanınırdı. Affan'dan ve Ebu Nuaym'dan hadis dinledi. Ebu Bekir es-Safî ile diğerleri de kendisinden hadis dinlediler. Darekutnî, onun sika bir ravi olduğunu söylemiştir. Bu senenin sevval ayında, seksendört yaşında vefat etti. [2]

Ebu Hatim Er-Razî

Muhammed b. İdris b. Münzir b. Davud b. Mehran Ebu Hatim el-Hanzeî er-Razî. Hadisin illetlerini, cerh ve ta'dili bilen, sebatkâr hadis imamlarından ve hafızlarındandır. Ebu Zür'a'nın çağdasi ve akra Allah ikisine de rahmet etsin. Birçok kimselerden hadis dinle-, ülkeleri ve şehirleri dolastı. Büyük hadis âlimlerinden rivayetler-ap bulundu. Aralarında Rebi b. Süleyman ile Yunus b. Abdûlâlâ'nın , bulunduğu bir grup ondan hadis rivayet ettiler. Bağdat'a geldi. Orada hadis nesretti. Bağdatlılardan İbrahim el-Harbî, İbn Ebi'd-Dünya, Mehamilî ve diğerleri kendisinden rivayetlerde bulundular.

Ebu Hatim, oğlu Abdurrahman'a söyle demisti: "Ey ogulcugum, ben hadis taleb etmek için yaya olarak 1.000 fersahtan fazla yol yürüdüm."

Anlatildigina göre bazı zamanlarda o harcayacak para bulamaz-

niis- Bir zaman üç gün aç kalmış, yiyecek bir şey bulamamış, nihayet arkadaşlarından birinden yarı dinar ödünç almıştı.

Âlim ve fıkıhçılardan birçoğu onu övmüşlerdir. Meclisine katılan hadis hafızlarına ve diğerlerine meydan okur ve şöyle derdi:

"Bilmediğim sahih bir hadisi bana nakleden kimseye bir dirhem vereceğim. Benim amacım, bilmediğim bir hadisi dinlemektir." Bu şekilde meydan okudugu halde bilmediği bir hadisi kendisine söyleyen kimse çıkmazdı. Meclisinde hazır bulunanlardan biri de Ebu Zür'a er-Razî idi.

İbn Ebi Hatim, bu senenin saban ayında vefat etti. [3]

Muhammed B. Hasan B. Musa

Muhammed b. Hasan b. Musa b. Hasen Ebu Cafer el-Küfî el-Har-raz. Cündî

lakabıyla tanınırdı. Büyük bir "Müsned"i vardır. Ubeydul-lah b. Musa, Ka'nebî, Ebu Nuaym ve diğer bazı hadis âlimlerinden rivayetlerde bulunmuştur. İbn Said, Mehamilî ve İbn Semmak da kendisinden rivayetlerde bulunmuşlardır. Sika bir ravi olup doğru sözlü bir kimseydi. [4]

Muhammed B. Sa'dân

Muhammed b. Sa'dân Ebu Cafer er-Razî. 500'den fazla hadis âliminden hadis dinledi, ama kendisi az sayıda hadis nakletti. Bu senenin saban ayında vefat etti.

İbnü'l-Cevzî'nin ifade ettiğine göre; iki Muhammed b. Sa'dân var-
r; bunlardan biri Muhammed b. Sa'dân el-Bezzar'dır ki, meshur degildir. Diğer ise nahivci Muhammed b. Sa'dân'dır ve bu zat neshur-ur. Hicretin 201. senesinde vefat etmişti.

el-Kâmü" adlı eserinde İbnu 1-Esir dedi ki:

y «Sülerden İmam Fesevî diye bilinen Yakub b. Süfyan b. Harran, mevâlin azatlısı Yakub b. Yusuf b. Ma'kü, bu senede vefat ettiler.

Bu zat, Ebü'l-Abbas Ahmed b. el-Asamm'in babasıdır. Bu senede ayrıca Me'mun'un meclisinde sarkî okuyan Arib de vefat etti. Bir rivayette anlatıldığına göre sözü edilen Arib, Cafer b. Yahya el-Bermekî'nin kızıdır.» [5]

Yakub B. Süfyan B. Harran

Yakub b. Süfyan b. Harran Ebu Yusuf b. Ebi Muaviye el-Farisi el-Fesevî. Çok hadis dinledi. 1.000'den fazla sika hadis seyhinden rivayetlerde bulundu. Kendilerinden hadis rivayet ettiği üstadları arasında Hisam b. Ammar, Duhaym, Ebü'l-Mücahir, Süleyman b. Abdur-rahman (Bu son iki zât Dimisklidir), Said b. Mansur, Ebu Asim, Mek-ki b. İbrahim, Süleyman b. Harb, Muhammed b. Kesir, Ubeydullah b. Musa ve Ka'nebî vardır.

"Sünen" adlı eserinde Neseî, Ebu Bekir b. Ebu Davud, Hasan b. Süfyan, İbn Harras, İbn Hüzeyme, Ebu Avane el-İsferayinî ve diğerleri de kendisinden hadis rivayet ettiler.

Yakub, "Tarih ve Marifet" kitabım ve diğer faydalı kitapları tasnif etmiştir. Hadis talebi uğruna çok uzak beldelere seyahat etmiştir. Bu uğurda otuz yıl müddetle kendi vatanından uzakta gurbet hayatı yaşamıştır.

İbn Asakir, onun şöyle dedigini rivayet etmiştir:

«Gurbete düştüğüm zamanlarda idi, bir gece kandil isiginda hadis yazmaktayken gözüme bir şey degdi. Artık kandilin isiginda dahi önümü göremez oldum. Gözümü kaybettigime, bu nedenle artık hadis yazamayacagima, gurbetteki sikintilarima aqladim. Sonra uyku bastirdi,

uyudum. Rüyada Rasûlullah (s.a.v.)'i gördüm. "Sana ne olmuş?" diye sordu. Ben de gurbetteki halimi, artık hadis yazamayacağımı söyleyerek kendisine şikâyetimi arzettim. Bana: 'Tanima yaklas.'" dedi, ben de yaklastim. Elini gözlerimin üzerine koydu ve sanki Kur'-ân'dan bir ayet okumaya basladi. Sonra uyandigimda görmeye basladim. Oturup Cenâb-i Allah'i tesbih ettim.»

Ebu Zür'a ed-Dimiskî, Hakim Abdullah en-Nisaburî, onu övmüsler ve: "O, Fars diyarinda hadis ehlinin imamidir." demislerdir.

Yakub b. Süfyan, Nisabur'a geldi. Üstadlarimiz ondan hadis dinlediler. Bazilari onun Sii oldugunu söylediler.

Ibn Asakir'in anlattigina göre Fars valisi Yakub b. Leys, Yakub b-Süfyan'in Osman b. Affan aleyhinde konustugunu duymus ve onun huzuruna getirilmesini emretmisti. Huzuruna getirildiginde veziri ona söyle demisti:

"Ey emir! Bu adani bizim seyhimiz Osman b. Affan es-Secezî aleyhinde degil, sahabe Osman b. Affan aleyhinde konusuyor " Vezirin bu

^|amasi üzerine vali: "öyleyse birakin bunu, benim sahabelerle ne im var. Sahabeden bana ne. Ben seyhimiz Osman b. Affan es-Secezî 1 leyhinde konustugunu sanmistim da bu sebeple onu buraya getirtmistim." dedi.

Ben derim ki: Yakub b. Süfyan'in Hz. Osman aleyhinde konustuguna dair bu iddianin sahih oldugunu sanmiyorum. Çünkü Yakub b. Süfyan, kadri yüce bir muhaddis ve imamdi. Ebu Hatim'den bir ay önce receb ayında Basra'da vefat etti. Allah ona rahmet etsin.

Adamin biri vefatindan sonra onu rüyasinda görmüs ve: "Rabbin sana nasil muamelede bulundu?" diye sormus, Yakub da su cevabi vermis: "Beni bagisladi ve yeryüzünde yazdigim gibi semada da hadis yazmami emretti. Ben de dördüncü sema katinda oturdum. Aralarinda Cebrail (a.s.)'in de bulunduгу bir melek cemaati etrafimda oturdular, benim okudugum hadisleri altin kalemlerle yaziyorlar." [6]

Arib El-Me'muniye

Ibn Asakir, "Tarih"inde bunun biyografisini anlatmistir. Bazilarindan naklen anlatildigina göre Arib, Cafer el-Bermekî'nin kizidir. Bermekî iktidarinin yikilmasi esnasinda kendisi küçük yasta oldugundan otürü çalinip götürülmüs, sonralari Me'mun b. Resid'e satilmisti.

Hammad b. Ishak'in rivayetine göre Arib'in babasi söyle demistir:

"Ondan daha güzel yüzlü, ondan daha edepli, daha güzel sesli, daha güzel siir okuyan, daha güzel satranç oynayan, daha iyi tavla bilen bir kadin görmedim. Bir kadinda görmek istedigin parlak ve zarif hususiyeti onda mutlaka görürsün."

Arib, muktedir bir sairdi. Belagat ve fesahat sahibiydi. Me'mun ona asikti. Me'mun'dan sonra Mutasim da ona tutuldu. Fakat kendisi, Muhammed b. Hammad adinda bir adama asikti. Bazan onu hilafet sarayina gizlice sokar ve onunla bulusurdu. Allah onu lanetlesin.

ibn Asakir, onun bazi çirkin hallerini anlatmistir. Arib daha sonra Salih el-Münzir'e asik olmus, onunla gizlice evlenmistir. Salih hakkında siirler söylerdi. Bir defasinda halife Mütevekkil'in huzurunda Siirlerinde Salih'ten bahsetmistir, ama Mütevekkil onun kim oldugunu bilmiyordu. Cariyeleri ona gülüyorlardi. Mütevekkil de onlari ki-nayarak söyle diyordu: "Ey birbirleriyle flört yapan cariyeler, bunun yaptigi sizinkinden daha iyidir."

Ibn Asakir, Arib'in birçok siirlerini nakletmistir. Siirlerinden biri, ummaya yakalanan Mütevekkili ziyaretine gittiginde okudugu su Siiridir; "Yanima geldiler, halifenin hasta oldugunu söylediler. Ben de-"Ask atesi gögsümde tutusuyor" dedim.

Keske halife Cafer'in (Mütevekkil'in) hummasi bende olsaydi.

Ben hummaya yakalansaydim, bu hastaliktan ötürü kazanacagim sevap da halifeye verilseydi.

Halifenin hummaya yakalandiginin söylenmesi benim için hüznün olarak yeter. Ben hüzünden ölmedim, ama bundan sonra sabredecegim.

Halife Cafer'e feda olayim.

Bu da halifeye sundugum azicik bir sükrandır."

Halife Mütevekkil sifa bulunca, Arib tekrar ziyaretine gitti ve ona su siiri okudu:

"Hastaliktan kurtarip sana sifa ihsan eden Allah'in nimetlerine sükürler olsun. Artik sifa bulusun devamlı olsun.

Senin sifa bulmanla günler tekrar eski güzelliğine kavustular.

Cömertlik ve kerem bahçesinin bitkileri canlandilar.

Bugüne kadar senden daha saglikli ve halkin hukukuna daha fazla riayet eden baska bir halife görülmemistir Islâm tarihinde.

Cenâb-i Allah, Cafer'i aramızda uzun süre yasatsin.

Onun yanaginın aydinligıyla gece karanlıgi giderilir. Bu da bizim için isik olarak yeter."

Halife Mütevekkil'in sifa bulmasiyla ilgili olarak Arib su siiri de söylemistir:

"Sapiklik ve küfür üstadlarına ragmen halife Cafer'e (Mütevek-kil'e) sifâ ihsan eden Allah'a hamdettik.

O, dolunay gibidir, bir süre tutuldu sonra kurtulup açığa çıktı.

Onun selamete kavusmasi, dinimiz için izzet ve kuvvettir.

Onun hastalanmasi ise dinimiz için bel kirici bir felakettir.

Sen hastalanınca bütün halk hastalandi.

Siddetli panikten ötürü sehirler kapkaranlik oldu.

Halk senin ayilip kendine geldigini görünce;

Onlar da ayilip kendilerine geldiler. Sanki ates koru üzerinde uyumaktaydilar.

Cafer selamette olunca dünyamız da selamette olur.

Zamanin sonuna kadar Cafer selamette ve afiyette olsun.

O öyle bir devlet baskanidir ki, halka lütuf ve ihsanda bulundu, cömertlik yapti.

Takvaya yakin, yalandan ve günahdan da uzaktır."

Arib'in çok parlak siirleri vardır. Hicretin 181. senesinde dogmus-Hicretin 277. senesinde doksanalti yasinda Samarra'da vefat etti. [7]

Hicretin İkiyüzyetmissekizinci Senesi

Ibn Cevzî dedi ki: Bu senenin muharrem ayinda kuyruklu yildiz

Bu senede Nil nehrinin suyu çekildi. Bu daha önce hiç görülmemisti. Geçmiş zamanların haberleri arasında da böyle bir seye rastlamadik. Bu nedenle fiyatlar cidden çok yükseldi.

Bu senede Abdullah b. Süleyman'a, vezirlik kaftani giydirildi.

Bu senenin muharrem ayinda Muvaffak, gazadan döndü. Halk onu karsilamak için Nahrevan'a kadar gitti. Fakat Muvaffak, nikris hastaligina yakalanmis olarak Bagdat'a geldi. Safer ayinin ilk günlerinde evinde kaldi. Birkaç gün sonra da vefat etti.

Bu senede Karmatîler harekete geçtiler. Bunlar dinsiz, Fars felsefecilerinin tabileri olup Zerdüst ile Mazdek'in peygamberligine inanan zindik bir firka idi. Zerdüst ile Mazdek, bazi haram seyleri mubah sayiyorlardi. Bundan sonra her fitne çigirtkaninin pesine adamlari takilip batil yola gittiler.

Bunlar, daha çok Rafizilere musallat oluyor, onlari ifsad ediyor ve kendi taraflarina, batil yola çekiyorlardi. Çünkü Rafiziler insanların en kit akillilari idiler. Kendilerine îsmailîler deniliyordu. Çünkü onlar Cafer es-Sadik'in oğlu Ismail el-A'rec'e mensub idiler. Kendilerine Karmatîler de deniliyordu. Karmat b. Es'as el-Bakkâr'a nisbeten bu adi aliyorlardi.

Anlatildigina göre reisleri, davetinin baslangici sirasinda kendisine uyan kimselere, kurmakta olduğu hile ve tuzaklardan haberdar olamasmlar diye

günde elli vakit namaz kilmalarını emrediyordu. Bundan sonra reisleri on iki nakip seçti. Tabileri için uyacakları bir metod ve davet tarzı belirledi. Halkı Ehl-i Beyt'in imamına bey'ata davet etti.

Baska bir rivayette anlatıldığına göre, katiksiz küfrü kalplerinde gizleyip Rafiziliklerini izhar ettikleri için kendilerine Batinî denilmisir- Ayrica, Babek el-Hürremî'ye mensubiyetleri nedeniyle Hürremî

Ve Babekî de demliyordu. Babek, Mutasim'in hilafeti zamanında ortaya çıkmış ve öldürülmüştü. Abbasilere benzemek ve bir bakıma dallara muhalefet etmek için kendi alametleri olan kırmızı renkli elbi-

er giydiklerinden ötürü kendilerine Muhammire de denilmisti. Ab-siire renk bakımından muhalefet etmişlerdi. Çünkü Abbasiler siyah elbiseler giyerlerdi.

unlara, Imam el-Masum'dan bazı şeyleri öğrendikleri sebebiyle,

Talimiye de denilir. Bunlar re'yi terketmiş, aklın icablarını bir tarafa bırakmışlardı. Yedi gezegenin bu âlemin idaresini yürüttüğünü söylediklerinden ötürü kendilerine (yediciler anlamına gelen) Seb'iye de denilmektedir. Bu yedi gezegen şunlardır: Birinci gök tabakasında Ay, ikinci gök tabakasındaki Utarit, üçüncü gök tabakasındaki Züh-re, dördüncü gök tabakasındaki Güneş, beşinci gök tabakasındaki Merih, altıncı gök tabakasındaki Müsteri ve yedinci gök tabakasındaki Zuhal.

Ibn Cevzî dedi ki: «Babekîlerden bir topluluk var ki, anlatıldığına göre bunlar her sene bir gece, kadınli erkekli bir araya gelip toplanırlar. Sonra isigi söndürür ve kadınları kapmaya baslarlar. Bir erkek hangi kadını yakalarsa o kadın kendisine helal olur ve: "Bu, Cenâb-i Allah'ın bize mubah kıldığı bir avdır." derlerdi. Allah onlara lanet etsin.»

Ibn Cevzî, bunların sözlerini ve fikirlerini detaylı olarak açıklamıştır. Ondan önce, meshur kelimci Ebu Bekir el-Bakillanî, Batinîle-re reddiye olarak "Hetkü'l-Esrar ve Kesfü'l-Esrar" adlı kitabını yazmış ve onların Misir'da Fatimiler zamanındaki kadılarından birinin yazdığı, "el-Belagü'l-A'zam ve Namusü'l-Ekber" adını verdiği kitabı tenkid etmiştir. Adı geçen kitap, onaltı dereceye ayrılmıştır. Birinci dereceye göre Batinî kişi, kendisiyle görüşen kişinin Ehl-i Sünnet olması durumunda, önce Hz. Ali'nin Hz. Osman'dan üstün ve faziletli olduğunu söylemelidir. Eğer kendisiyle görüşen Ehl-i Sünnet kişi bu görüşe muvafakat ederse sonra Hz. Ali'nin Hz. Ebu Bekir ile Hz. Ömer'den de üstün olduğunu söylemelidir. Eğer Ehl-i Sünnetten olan adam bunu da kabul ederse bu defa Hz. Ali'ye ve Ehl-i Beyt'e haksızlık ettiklerinden ötürü Hz, Ebu Bekir'le Hz. Ömer'e sövmelidir. Bundan sonraki aşamada da bütün İslâm ümmetini bu fikre muvafakat ettiklerinden ötürü cahil ve hatalı saymalıdır. Artık bundan sonra da açıktan açığa İslâm dinine

tenkid oklarım yöneltmeli ve Islâmiyet'i elestirmelidir.

Bahsedilen kadi, kitabında Batînî kimsenin görüştüğü Ehl-i Sünnet kimselere konuşma esnasında bazı şüphe ve dalâletleri ileri sürmesini söylemektedir ki, bu tür şüphe ve dalâletleri ancak çok cahil, geri zekali, bahtsız kimseler makbul sayarlar. Nitekim yüce Allah, bununla ilgili olarak şöyle buyurmıştır:

"İçinde yörüngeler bulunan göge andolsun ki, ey inkarcılar; siz, şüphesiz aykiri görüstediniz. Bundan dönebilecek kimseler döndürülür." (ez-Zâriyat, 7-9.) Yani ancak sapık olan kimseler, sizin ileri süreceğiniz bu şüphe ve dalâletlerle sapıklığa sürüklenirler.

"Sizler ve taptığınız şeyler, Cehennem'e girecek kimseden baskasını Allah'a karşı azdirci degilsiniz." (es-Sâffat, 16-63.)

"Aldatmak için birbirlerine cazip sözler fisildayan cin ve insan şeytanlarını her peygambere düşman yaptık. Bu şeytanlar, ahirete inanmayanların kalplerinin o sözlerle yönelmesi, ondan hosnud olması ve kendilerinin isledikleri suçları işlemeleri için böyle yaparlar. Rabbin dileseydi bunu yapamazlardı. Sen onları iftiralari ile bas basa bırak." (el-Enâm, 112-113.)

Bunlarda ve bunlara benzer diğer bazı ayetlerde anlatıldığına göre batıla, cehalete, sapıklığa, masiyetlere ancak insanların serlileri uyarlar. Nitekim sairin biri şöyle demiş:

"O hiç kimseye hükmedip istilâ edemez.

Ancak zayıf ve mecnun kimselere hükmedebilir."

Bundan sonra onların küfür, zindiklik, zayıflık gibi bazı makamları vardır. Akli kit, dini yönü zayıf olan kimselerin bu gibi şeyleri düşünülmesi halinden kendi nefsinin uzak tutması gerekir. Çünkü bu, iblisin onlara karşı açtığı küfür ve cehalet türleridir. İblis onlardan bazılarına daha önce bilmediği bazı şeyleri ifade etmiştir. Nitekim sairin biri şöyle demistir:

"Ben kısa bir zaman İblisin askeri oldum. Sonra İblis benim askerlerim arasına katıldı."

Kısaca diyeceğimiz şudur ki, bu grup, bu senede harekete geçti. Sonra durumları kuvvetlendi. Onların yüzünden işler gittikçe bozuldu. Neticede Mescid-i Haram'a girdiler. Hacıların kanlarını Mescid-i Haram'ın ortasında Ka'be'nin çevresinde akıttılar. Hacer-i Esved'i kirip yerinden söktüler ve hicretin 317. senesinde kendi memleketlerine götürdüler. Hicretin 339. senesine kadar yanlarında kaldı. Bu mübarek tas, yirmiiki sene müddetle Ka'be'deki yerinden uzakta kaldı. Innâ lillâh ve innâ ileyhi râciûn (Dogrusu bizler Allah'a aidiz ve ona dönücüleriz).

Bütün bunlar halifenin gevsekliğinden, Türklerin hilafet maka-niini oyuncak

haline getirmelerinden, Islâm ülkesini istila etmelerinden ve islerin alt üst olmasından ötürüydü.

Bu senede iki mühim olay meydana geldi. Bunlardan biri Karma-tilerin harekete geçmesi; diğeri de Islâm pehlivani, Allah dinin yardımcısı Ebu Ahmed el-Muvaffak'ın vefatıydı. Allah ona rahmet etsin, kendisinden sonra Cenâb-i Allah, oğlu Ebul-Abbas Ahmed'i Müslümanlar için hayatta bıraktı. Ebü'l-Abbas'm lakabı Mutedid idi. Seha-mtli ve secatli bir kimse idi. [8]

Ebu Ahmed El-Muvaffak'ın Biyografisi

Kendisine "Allah'ın dininin yardımcısı" anlamına gelen, emir Nasir Lidinillah deniliyordu. Ayrica Muvaffak lakabı da vardı. Talha b. Mütevekkil Alallah Cafer b. Muhammed el-Mutasim b. Harun er-Re-sid de deniliyordu. Hicretin 229. senesinin rebiyülevvel ayının ikisinde çarsamba günü doğdu. Kardeşi Mutemid halife olunca, kardeşi Cafer'den sonra onu veliahd tayin etti ve ona Muvaffak Billah lakabını verdi. Bu zat, zenci liderini öldürüp askerlerini dağıttıktan sonra, "Allah'ın dininin yardımcısı" anlamına gelen, Nasir Dinillah lakabını aldı. Kendisine akd ve hail heyetinin başkanlığı, vali atama ve azletme yetkisi verildi. Haraçlar toplanıp kendisine teslim edilirdi. "Allahim, emir Nasir Lidinillah Ebu Ahmed el-Muvaffak Billah'i islah et ki; o, Müslümanlığın veliahdı ve mü'minlerin emirinin kardesidir."

Fakat kardeşi Mutemid'den altı ay önce vefat etti. Derin bir akıl sahibi ve iyi bir idareciydi. Kadıları yanında oturtur ve halkın şikâyetlerini dinlerdi. Mazlûmun hakkını zalimden alırdı. Edebiyatı, ne-seb ilmini, fikhî, devlet yönetimini ve diğeri ilimleri bilirdi. Cidden çok büyük eserleri ve güzelliği vardı.

Ölüm sebebi, sefer esnasında nikris hastalığına yakalanmasıydı. Bağdat'a hasta halde geldi. Safer ayının başlarında evinde kaldı. Hastalığı arttı, ayakları sisti. Ayakları asiri derecede büyüdü. Üzerine kar ve benzeri sogutucu şeyler konuluyordu. Hareket edemediği için baskaları onu tahtırın üzerine oturtuyorlardı. Nöbetlese kırk kişi onun vücudunu kaldırıp indirmekle meşgul oluyordu. Bir gün onlara şöyle dedi: "Muhakkak benden usandığınızı biliyorum. Keske ben de sizlerden biri gibi yeyip içsem, rahatça uyuyabilseydim. Benim divanimda 100.000 rizik bekleyen vardır. Bunlar benim verdiğim paralarla geçimlerini sağlıyorlar. Ama bunların arasında benden daha perisan halde biri yoktur!"

Sonra bu senenin safer ayının bitimine sekiz gün kala persembeye gecesi Hüseyin Kasri'nde vefat etti. İbn Cevzi'nin ifadesine göre vefat ederken yaşı, kırkyedi seneden bir ay ve birkaç gün noksandı.

Ebu Ahmed el-Muvaffak vefat edince, komutanlar ondan sonraki dönem için oğlu Ebul-Abbas Ahmed'e bey'at için bir araya gelip toplandılar. Mutemid,

babasından sonraki dönemin veliahdı olduğundan ötürü bey'at aldı. Minberler üzerinde onun adına hutbe okundu. Babasının sahip olduğu vali atama ve azletme, işleri halledip çözme yetkisi kendisine verildi ve Mutedid Billah lakabını aldı.

Bu senede İdris b. Süleym el-Fak'asi el-Musilî vefat etti. İbnü'l-Esir'in ifadesine göre bu zat, çok hadis rivayet eden salih bir kimsedir.

Bu senede Cezire valisi İshak b. Kündac da vefat etti. Bu, görüs sahibi bir kimseydi. Vefat edince oğlu Muhammed onun makamına atandı.

Bu senede Tarsus naibi Yazman, Bizans'ta kusatma altında tuttuğu bir beldeden kendisine mancınla atılan bir tasla yaralanarak receb ayında vefat etti. Tarsus'a defnedildi. Kendisinden sonra yerine sinir boyu valiliğine Humaraveyh b. Ahmed b. Tolon'un emri üzerine Ahmed el-Cuaytî atandı. Humaraveyh, kısa bir süre sonra onu bu görevden azlederek yerine amcası oğlu Musa b. Tolon'u atadı.

Bu senede Abduh b. Abdurrahim Öldü. Allah onu kahretsin. İbn Cevzî'nin ifadesine göre bu adam, saki biri olup Bizans illerinde çok gaza yapmıştı. Gazanın birinde Müslümanlar Bizans ülkesinin bir beldesini kusatma altında tutmakta iken bu saki, Rum kadınlarından birine gözü takılmış, kaledeki bu kadına tutulmuş, onunla haberlese-rek kendisine nasıl kavusabileceğini sormuş, kadın da: "Eger Hristi-yan olup yanıma gelersen senin olurum." demiş, o da kadının bu istegini yerine getirmişti. Müslümanlar bir de ne baksınlar, bu saki Ab-duh'un Rum kadınının yanında olduğunu görmüşler. Bu sebeple çok kederlenip üzülmüşler ve asiri derecede eseflenmişlerdi. Bir süre sonra kalede o kadınla birlikte iken Müslümanlar yanına ugramışlar ve ona söyle sormuşlar: "Ey adam! Kur'ân'ın ne oldu, ilmin ne oldu, orucun ne oldu, cihadın ne oldu, namazın ne oldu?!" O da söyle cevap vermiş: «Bilesiniz ki, Kur'ân'ın su ayeti disında tümünü unuttum:

"İnkâr edenler, keske Müslüman olsaydık temennisinde bulunacaklardır. Birak onları yesinler, zevk alsınlar; ümid onları avundursun; ileride öğrenecekler." (el-Hicr, 2-3.) Artık, benim Rumlar arasında malim ve çocuklarım vardır.» [9]

Hicretin İkiyüzyetmişdokuzuncu Senesi

Bu senenin muharrem ayının sonlarında Cafer el-Müfevviz veli-ahdlıktan hal' edildi. Mutemid'den sonraki dönem için Ebul-Abbas Mutedid b. Muvaffak müstakil veliahd tayin edildi. Sahitlerin huzurunda onun adına hutbe okundu. Mutedid'i tebrik eden Yahya b. Ali, bu konuda söyle bir siir söyledi:

"Tercih edildiğın yeni akidle seni tekrik ediyorum.

Seni faziletini daha iyi bilen Rabb sevmistir.

Sen bu gün veliahd olduysan;

Yarin bizim büyük önderimizsin.

Seni veliahd yapana minnet duyariz.

Sana düşmanlık eden kirilir ve burnu yere sürtölür.

Dinin direğinde biraz egrilik vardı.

Bu göreve atanmanla bu egrilik düzeltildi.

Ülkenin yüzü güldü ve sevindi.

Karanlıklar bu görevle aydınlandı.

Sahib olduğun göreve simsiki saril.

Çünkü sen insanlar için bu görevde sağlam birisin."

Bu senede Bağdat'ta duyuru yapılarak kissaciların, tarikatçıların, astrologların ve benzerlerinin mescitlerde, yollarda oturmalarına izin verilmeyeceği bildirildi. Kelam, felsefe ve cedel ilmiyle ilgili kitapların halk arasında satılmasının yasaklandığı ilan edildi. Bu da İslâm sultani Ebü'l-Abbas Mutedid'in himmet ve gayretiyle oldu.

Bu senede Harun es-Sarî ile Beni Seyban arasında Musul'da bir savaş cereyan etti. İbnü'l-Esir bu savaşı "el-Kâmil" adlı eserinde teferruatlı olarak anlatmıştır.

Bu senenin receb ayının 19'unda pazartesi gecesi Mutemid Alal-lah vefat etti. [10]

Mutemid Alallahtn Biyografisi

Mü'minlerin emiri Mutemid b. Mütevekkil b. Mutasini b. Resid. Mutemid'in asıl adı Ahmed'dir. Babası Mütevekkil'in adı da Cafer'dir. Dedesi Mutasim'in adı ise Muhammed'dir. Mutemid Alallah, yirmiüç sene altı gün müddetle halifelik yaptı. Vefatında elli yasını birkaç ay geçmişti. Kardeşi Muvaffak'tan altı ay büyüktü. Kardeşinin ölümünden sonra bir senelik bir zamanı doldurmadan vefat etti.

Kendisi ve kardeşinin, halife oldukları halde yönetimde pek etkileri yoktu. Öyle ki, bir gün Mutemid 300 dinar istemisti, ama bu para kendisine verilmemisti. Sairin biri bu konuda şöyle demisti:

"Hayret ki hayret! Halifelige bak. Az bir şeyi dahi halifeye vermiyorlar.

Oysa onun adıyla dünyalar alınıyor. Fakat elinde bundan hiçbir şey yoktur.

Bütün mallar kendisine getirilir ama,

Kendisine getirilen seylerin az bir kısmı dahi eline geçmiyor!"

Mutemid, Samarra'dan Bagdat'a tasınan ilk halifedir. Artık ondan sonra halifelerden hiçbiri Samarra'ya dönmediler, Bagdat'ta ikamet ettiler.

Ibnü'l-Esir'in anlattığına göre Mutemid'in ölüm sebebi, vefat ettiği gecede çok sarap içmiş ve asiri derecede yemek yemiş olmasıydı.

Bagdat'ın Hüseyin Kasrı'nda vefat etmişti. Vefatı sırasında Mutedid, kadıları, ayan ve esrafi saraya çağırmış, kardeşi Mutemid'in normal bir ölümle vefat ettiğine onları şahid tutmuş, sonra yıkayıp kefenlemiş ve cenaze namazını kıldarmıştı. Namazı kildirildikten sonra Samarra'ya götürülüp defnedülmüştü. Ertesi sabah da Mutedid'e bey'at edildi.

Bu senede tarihçi Belazurî de vefat etti: [11]

Tarihçi Belazurî

Asıl adı Ahmed b. Yahya b. Cabir b, Davud Ebü'l-Hasan'dır. Künyesinin Ebu Cafer, Ebu Bekir el-Bagdadî el-Belazurî olduğuna dair çeşitli rivayetler vardır. Kendisine nisbet edilen tarih kitabının yazandır. Hisam b. Anrîar, Ebu Ubeyd Kasım b. Sellam, Ebu Rebi ez-Zehranî ve bir cemaattan ders almıştır. Yahya b. Nedim, Ahmed b. Ammar, Ebu Yusuf Yakub b. Nuaym b. Karkara el-Ezdî de kendisinden rivayetlerde bulunmuşlardır.

Ibn Asakir dedi ki: "Belazurî, edip bir kimseydi. Güzel eserler meydana getirdi. Me'mun'a birçok methiyeler yazdı. Mütevekkü'nün meclislerinde hazır bulundu. Mutemid'in zamanında vefat etti. Ömrünün son zamanlarında hevesleri ve vesveseleri meydana geldi."

Ibn Asakir'in rivayetine göre Belazurî şöyle demistir:

«Mahmud el-Verrak bana dedi ki: "Öyle bir şiir oku ki, senin adını devam ettirsin ve günahı da senden kalkıp gitsin."

Onun bu teklifi üzerine ben şu şiiri okudum:

"Ey nefis, ölüme hazırlan, kurtulşa kos. Akıllı kişi hazırlıklı olandır.

Sen ancak igreti bir malsin ve kısa bir süre sonra sahibine iade edileceksin.

Çünkü igreti mallar sahiplerine iade edilirler.

Sen gaflete dalıyorsun; oysa hadiseler gaflete dalmazlar.

Sen eglenceye dalıyorsun, oysa ölümler hazırlanıyor.

Payı mezar olan kişinin yeryüzünde ne şansı, ne payı, ne hükmü vardır?

Ölüm kaynağında ebediyeti umma.

Sana ölümü mutlaka getirecek olan bir diyarda daimi kalmayı ümid etme.

Nefeslerin sayılı olduğu günlerde, kişi nasıl olur da lezzet bulabi.[12]

Mutedid'in Halifeliği

Mü'minlerin emiri Ebü'l-Abbas Ahmed b. Ahmed el-Muvaffak b. Cafer el-Mütevekkil. Abbasilerin seçkin halifelerinden ve büyük devlet a damlari-
dan di. Receb ayinin bitimine on gün kala Mutemid'in öldüğü gecenin
sabahinda kendisinin halifeligine bey'at edildi. Halifelik makami sarsilmis ve
çürümeye yüz tutmustu. Ama Cenâb-i Allah onun vasitasiyla, onun adaleti,
sehameti ve cüreti sayesinde halifelige canlilik verdi.

Mutedid, Ubeydullah b. Süleyman b. Vehb'i vezirlige atadi. Azatlisi Bedri de
Bagdat muhafiz kuvvetleri komutanligina getirdi. Bu sirada Amr b. Leys'in
hediyeleri geldi. Amr, kendisini Horasan valiligi-ne atamasini istedi. O da
bu istegi yerine getirdi. Ona kaftan, sancak ve benzeri valilik nisanlarini
gönderdi. Amr bunlari üç gün müddetle evine dikti, çok sevinmistti.

Mutedid, Rafi b. Herseme'yi Horasan valiliginden azletti. Sonra Amr b. Leys
oraya gitti. Rafi'i sehir sehir takip etmeye ve kovalamaya basladi. Nihayet
ileride de anlatilacagi gibi onu hicretin 283. senesinde öldürdü ve kesik
basini Mutedid'e gönderdi. Böylece Horasan valiligi müstakil olarak Amr'm
eline geçmiş oldu.

Bu senede Cessas lakabiyla taninan Hüseyin b. Abdullah, Misir'dan
Mutedid'e Humaraveyh'in gönderdigi muazzam hediyeleri getirdi. Mutedid
de Humaraveyh'in kiziyla evlendi. Babasi, bu kiza misli duyulmamis bir
çeyiz hazirladi. Hatta denildigine göre çeyizinde 100 altin havan vardi.
Bütün bunlar Misir'dan Bagdat'taki hilafet sarayina gelinle birlikte getirildi.
Bu, gerçekten görölmesi gereken bir gündü.

Bu senede Ahmed b. Isa b. Seyh, Mardin kalesini ele geçirdi. Burasi daha
Önce Ishak b. Kündac'm hakimiyeti altindaydi.

Bu senede Harun b. Muhammed el-Abbasî insanlara haccettirdi. Bu hac,
onun insanlara yaptirdigi en son hac olmustu. Bu zat hicretin 264.
senesinden beri hac emirligi yapmaktaydi.

Bu senede meshur sahsiyetlerden emirü'l-mü'minin Ahmed el-Mutemid,
Ebu Bekir b. Ebu Hayseme, "Tarih" ve diger eserlerin sahibi Ahmed b.
Züheyr b. Hayseme vefat ettiler. Bu zat, Ebu Nuaym'dan ve Affan'dan ders
almisti. Hadis ilmini Ahmed b. Hanbel ve Yahya b. Main'den öğrenmistti.
Neseb ilmini Mus'ab ez-Zübeyrî'den, tarihi Ebul-Hasan Ali b. Muhammed el-
Medainî'den, edebiyati Muhammed b. Selam el-Cumahî'den öğrenmistti.
Sika, hafiz, zapti saglam, meshur bir kimseydi, "Tarih"inde çok faydalar ve
essiz bilgiler vardir. Begavî, Ibn Said, Ibn Ebi Davud, Ibn Münadî gibi
sahislar kendisinden rivayetlerde bulunmuslardir. Ahmed b. Züheyr,
hicretin 279. senesinin cemaziyelevvel ayinda doksandört yasinda vefat
etti.

Bu senede Ebu Abdillâh es-Sofî de vefat etmistî. Bu zatin birçok harika halleri ve kerametleri vardı. [13]

Tirmizî

Asil adi, Muhammed b. İsa b. Sevre b. Musa b. Dahhâk'tir. Asil adinin, Muhammed b. İsa b. Yezid b. Sevre b. es-Seken veya Muhammed b. İsa b. Sevre b. Seddad b. İsa es-Sülemi et-Tirniizî olduğu da söylenir. Âmâ idi. Bir rivayette anlatıldığına göre âmâ olarak doğmuştur. Kendi zamanında hadis ilminin imamlarındandı. Meshur olmuş birçok eseri vardır. "el-Cami", "es-Semâü", "Esmâü's-Sahabe" ve benzeri eserler onundur. Birçok ülkelerde âlimlerin müracaat kaynağı olan ve Kütüb-ü Sitte'den biri kabul edilen "el-Cami" adlı hadis kitabı da ona aittir.

İbn Hazm'in, Ebu İsa et-Tirniizî'yi tanımaması, Tirmizî'ye zarar vermez. Zira İbn Hazm, "Muhalla" adlı eserinde "Muhammed b. İsa b. Sevre et-Tirmizî de kimmiş?!" demistir. Onun Tirmizî'yi tanımaması, Tirmizî'nin kadrini düşürmez. İlim ehli onu büyük bir âlim olarak bilirler. Aksine bu ifadeyi kullanması, İbn Hazm'm hadis hafızları na-zarındaki mertebesini düşürmüştür.

"Gündüzü ispatlamak için delile ihtiyaç duyulursa, o zaman zihinlerde birsey nasıl sahil olur?"

"et-Tekmil" adlı eserimizde Tirmizî'nin üstadlarım anlatmistik. Aralarında Muhammed b. İsmail el-Buhârî, "Müsned" adlı eserin sahibi Heysem b. Küleyb es-Sâsî, Muhammed b. Mahbub el-Mahbubî, Muhammed b. Münzir b. Sükr gibi şahsiyetlerin de bulunduğı birçok âlim kendisinden rivayetlerde bulunmuşlardır.

"Ulumü'l-Hadis" adlı kitabında Ebu Ya'lâ Halil b. Abdullah el-Halili el-Kazvinî dedi ki:

"Hafiz Muhammed b. İsa b. Sevre b. Seddad. Kendisinin hadis hafızı olduğu hususunda ulema ittifak etmiştir. Onun "Sünen"i ve Cerh ve Ta'dil" kitabı vardır. Ebu Mahbub ile birçok değerli âlim kendisinden rivayetlerde bulunmuşlardır. Emaneti, imameti ve âlimliğiyle meshurdur. Hicretin 280. senesinden sonra vefat etmiştir."

Hafiz Ebu Abdullah Muhammed b. Ahmed b. Süleyman el-Gun-Car, "Buhara Tarihi" adlı eserinde dedi ki:

«Hafiz Muhammed b. İsa b. Sevre b. Musa b. Dahhâk es-Sülemi et-Tirmizî. Buhara'ya geldi, orada hadis ilmi öğrendi. "Cami" ve "Ta-r adlı eserlerin sahibidir. Hicretin 279. senesinin receb ayının 10. gecesinde pazartesi gecesi Tirmiz'de vefat etti.»

Hafiz Ebu Hatim b. Hayyan, Tirmizî'yi sika raviler arasında saymış ve: "O, hadis toplayan, tasnif eden, hifzedenden ve iyi hatırlayan bir kimseydi." demistir.

Tirmizî dedi ki: «Buharî, Atiye'nin Ebu Said kanaliyla rivayet ettiği su hadisi benden dinleyip yazdı: Rasûlullah (s.a.v), Hz. Ali'ye söyle demistir: "Benden ve senden baskasına bu mescitte cünüp olarak durmak helâl olmaz."»

Ibn Yakaza, "Takyid" adlı eserinde Tirmizî'nin söyle dedigini rivayet etmistir:

"Ben bu müsnedimi sahih hadislerden tasnif ettim. Hicaz âlimlerine sundum; begendiler. Irak âlimlerine sundum; begendiler. Horasan âlimlerine sundum; onlar da begendiler. Bir kimsenin evinde bu kitap varsa sanki evinde konusan bir peygamber vardır."

Dediler ki: «Tirmizî'nin "Cami" adlı eseri 151 bölümden (kitaptan) ibarettir. "İlel" adlı kitabını Semerkand'da tasnif etti. Bu kitabını hicretin 270. senesinin kurban bayramında tamamladı.»

Ibn Atiyye söyle demistir «Muhammed b. Tahir el-Makdisî bana dedi ki:

«Ebu İsmail Abdullah b. Muhammed el-Ensârî'nin; "Tirmizî'nin kitabı bence Buharî'nin ve Müslim'in kitaplarından daha nurludur ve aydınlık saçıcıdır." dedigini duydum. Kendisine, niçin böyle dedigini sordugumda su cevabı verdi: "Çünkü Buharî'nin ve Müslim'in kitaplarından tam olarak yararlanabilmek için kişinin hadis ilmini tam olarak bilmesi gerekir. Tirmizî'nin kitabına gelince o, kitabındaki hadisleri serhedip açıklamıştır. Bu nedenle fikihçi olsun hadisçi olsun baskası olsun herkes bu kitaptan yararlanabilir."»

Ben derim ki: Tirmizî'nin durumundan öyle anlasiliyor ki o, hadis ilmini öğrenmek, hadis toplamak için seyahatlar yapıp hadis dinledikten, yazdıktan, müzakere yapıp tartismalarda bulunduktan ve tasnifat yaptıktan sonra gözlerini kaybetmistir. Sahih ve meshur rivayete göre o bu senenin receb ayında, kendi sehri olan Tirmiz'de vefat etmistir. Dogrusunu Allah bilir. [14]

Hicretin İkiyüzsekseninci Senesi

Bu senenin muharrem ayında Mutedid, kendisine siginip eman almış zenci komutanlarından birini öldürdü. Bunun adı Seleme olarak biliniyordu. Anlatildigina göre Seleme, kendisinin dahi tanımadığı bir adam için halkı bey'ata davet etmiş, toplumu fesada sürüklemişti. Hilafet makamına çağrılmış ve suçunu ikrar etmesi, kendisi için bey'at aldığı adamin adını vermesi istenilmiş. Fakat suçunu ikrar etmemiş ve adını söylemesini

istedikleri adami tanitmamis, sonra da: "Eger o adam simdi ayaklarimin altinda gizli olsa bile yine de adini size aciklamam." demisti. Bunun üzerine Mutedid emir vermis, bir direge baglanmis, sonra ateste vücudu kizartilmis, nihayet derisi dökülmüştü. Bundan sonra boynunun vurulmasini ve agaca asilmasini ferman buyurmustu. Bu hadise, muharrem ayinin 7'sinde cereyan etmistti.

Safer ayinin basinda Mutedid, Bagdat'tan harekete geçerek Musul'da bulunan Beni Seyban kabilesinin üzerine gitti. Nobaz dagi yaninda onlari siddetli bir tazyik altina aldi. Onlari kirip geçirdi. Mute-did'in yaninda, sarki söyleyerek develeri neseyle yürüten bir adam vardı ki, bu sefer esnasinda gecenin birinde Mutedid'e söyle bir sarki okumustu:

"Nobaz dagi yanindaki savasi gördüğümde aglamak istedim. Beni gördüğü zaman Rahman'a tekbir ve tehlil getirdim. Dedim ki: Senin gölgende, güven ve rahatlik içinde kendilerine ahitte bulundugun kimseler nerede?

Dedi ki: Gittiler, beni yerlerinde biraktilar.

Gece ve gündüzün akıp gitmesine karsi kim ebedi kalabilir?!"

Bu senede Mutedid, Hulvan geçidinin genisletilip kolay geçit verir bir hale getirilmesini emretti. Bu is için 20.000 dinar harcandi. İnsanlar o geçitten geçerken çok sikinti çekiyor ve zorlaniyorlardi.

Bu senede Mutedid, Mansur Camii'nin Mansur Köskü'yle birlestirilerek genisletilmesini emretti. Bu is için de 20.000 dinar harcadi. Mansur Köskü, daha önce bu Mansur Camii'nin kible tarafinda bulu-nuyordu. Bu iki bina arasinda onyedi kapi açti. Camiin kiblesinde bulunsun diye minber ve mihrabi mescide yöneltti.

Hatib Bagdadî dedi ki: «Mutedid'in azatlisi Bedir, Bedriye diye bilinen Mansur Köskü'nün gölgeliklerini genisletti.» [15]

Bu Senede Bagdat'ta Hilafet Sarayinin Yapilmasi

Bagdat'ta bu senede hilafet sarayini ilk olarak insa ettiren Mute-did oldu. Abbasi hilafetinin sonuna kadar bu köskte ilk ikamet eden de kendisi oldu. Bu kösk daha Önce Hasan b. Sehl'e aitti ve Haseni Kasri adıyla biliniyordu. Daha sonra Hasan'm kizi Boran'in mülkiyetine geçti, Bu hatun, Me'mun'un esiydi. Boran burayi tamir ettirdi. Mutedid, bu köskten ayrilmasini kendisine söyledi. O da bu istegi yerine getirdi. Boran, bu köskün dagilip pörsüyen ve çatlayan kisimlarini onardi. Çesitli sergiler tefris etti. Kendisine uygun cariye ve hizmetçileri yerlestirdi. Orada zamana göre depolanmasi uygun görülen istah çekici yiyecekleri hazirlatti. Sonra köskün anahtarlarini Mute-did'e gönderdi.

Mutedid köske girdiginde, gördüğü bu ihtisam karsisinda dehsete kapildi.

Sonra kendisi de köskü genişletti. İlaveler yaptı. Çevresine sur çekti. Köskün alanı, Siraz sehrinin yüzölçümü kadardı. Mutedid meydana yaptırdı. Sonra Dicle kıyısında bir kösk inşa ettirdi. Bilahare Müktefî de o köskün giriş kapısı üzerine muhtesem bir taç figürü yaptırdı. Muktedir hilafete geçince bu köske çok büyük ilaveler yaptırdı. Ama bütün bunlardan sonra kösk yıkılıp harabeye döndü. Sanki orada kimseler yaşamamıştı. Köskün kalıntıları meydana ve Bağdat'ı tahrib eden Tatarların zamanına kadar kaldı. Tatarlar, Bağdat'taki hür kadınları ve erkekleri esir aldılar. Bu husus hicretin 656. senesi olaylarından bahsedilirken anlatılacaktır.

Hatib Bağdadî dedi ki: «Öyle anlaşıyor ki Boran, bu köskünü Mutedid'e değil de Mutemid'e hibe etmiştir. Çünkü Boran, Mutedid'in zamanına kadar yaşamamıştır. Ne zaman vefat ettiği önceki sayfalarda anlatılmıştı.»

Bu senede Erdebil'de altı kez deprem meydana geldi. Sehrin evleri yıkıldı. Yüz ev bile ayakta kalmadı. Yikintılar altında 150.000 kişi can verdi. Innâ lillâh ve innâ ileyhi râciûn (Dogrusu bizler Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz).

Bu senede Rey ve Taberistan şehirlerinin kaynak suları kurudu. Oyle ki, üç ölçek su bir dirheme satılır oldu. Fiyatlar cidden yükseldi.

Bu senede İsmail b. Ahmed es-Samanî, Türk illerine gaza yaptı. Türklerin hükümdarının bulunduğu şehri fethetti. Aralarında karısı ve babasının da bulunduğu 10.000 kadar kişiyi esir aldı. Çok miktarda binek, esya ve malları ganimet edildi. Her süvarinin payına 1.000 hera ganimet düştü.

Bu senede Ebu Bekr Muhammed b. Harun b. İshak el-Abbâsî insanlara haccettirdi.

Bu senede meshur şahsiyetlerden Safîî fıkıhçisi ve ibadeti, zahid-V&i ile tanınmış Ahmed b. Seyyar b. Eyyüb, Bağdatlı Ahmed b. Ebi fniran, Musa b. İsa Ebu Cafer vefat ettiler. Ahmed b. İmran, Hanefî-i rin büyük âlimlerinden. Ebu Cafer et-Tahavî'nin hocası Muham-med b. Semmaa'dan fıkıh öğrendi. Âmâ idi. Ali b. Ca'd'dan ve diğerlerinden hadis dinledi. Mısır'a geldi. Ezberlediği hadisleri orada okudu. Bu senenin Muharrem ayında Mısır'da vefat etti. "Tarih-i Mısır" adlı eserde İbn Yunus, onun sika bir ravi olduğunu söylemiştir. [16]

Ahmed B. Muhammed B. İsa B. Ezher

Vasit kadisi idi. "Müsned" adlı eserin sahibidir. Müslim b. İbrahim, Ebu Seleme et-Tebuzekî, Ebu Naim ve Ebu Velid'den ve başka birçok kimselerden rivayetlerde bulunmuştur. Sebatkâr, sika bir ravi idi. Muhammed b. Hasan'ın arkadaşı Ebu Süleyman el-Cüzcanî'den fıkıh öğrendi. Mutez'in hilafeti zamanında Bağdat'ın doğu yakasında kadılık yaptı.

Muvaffak hilafete geçince, ondan ve Kadi İsmail'den, ellerinde vakif olarak bulunan yetim mallarını kendisine vermelerini istedi. Kadi İsmail bu emri hemen yerine getirdi, fakat Ahmed b. Muhammed b. İsa emri hemen yerine getirmede. Yanında bulunan malları, resid olduğu kanaatine vardığı yetimlere teslim etti. Sonra bu mallar kendisinden yine istenilince: "Benim yanımda yetim mali yoktur. Bütün malları sahiplerine teslim ettim." dedi. Bunun üzerine kadılıktan azledildi. O da evine kapandı. Bu senenin zilhicce ayında vefat edinceye kadar evinde ibadetle meşgul oldu. Vefatından sonra adamın biri kendisini rüyasında görmüştü. Söyle ki: O, Rasûlullah (s.a.v.)'in huzuruna girmiş, Rasûlullah (s.a.v.) kalkıp onunla musafaha yapmış ve gözlerinin arasını öpmüş ve: "Sünnetim ve eserimle amel eden kimseye merhaba!" demişti.

Bu senede babasının gece meclisinde bulunan Cafer b. Mutedid, Muvaffak'ın azatlısı Rasid (Dinever sehrinde vefat etti, cenazesi Bağdat'a getirildi.), Bîr el-Merisî'nin Cehmiye mezhebine ait tevilleri ve ^d'atlarına reddiye olarak bir eser yazan ve "Tabakatü's-Safiyye" adlı kitapta kendisinden bahsettiğimiz Osman b. Said el-Darimî, büyük ^°mutanlardan hadim Mesrur, yine bu senenin ramazan ayında Mu-âd b. İsmail et-Tirmizî (Güzel eserlerin sahibiydi.), seyhimiz meşhur hadisçi Hilal b. Mualla vefat ettiler. Hilal'in rivayet i hadislerden bazıları bize ulaşmıştır. [17]

Nahivcilerin Üstadı Sibeveyhî

Bir rivayette anlatıldığına göre o, hicretin 277. senesinde vefat etmiştir. Hicretin 288., 261. ve 274. senesinde vefat ettiğine dair muhtelif rivayetler vardır. Dogrusunu Allah bilir.

Sibeveyhî'nin asıl adı, Ebu Bîr Ömer b. Osman b. Kanber'dir. Beni Haris b. Ka'b kabilesinin müttefikidir. Rebi b. Ziyad el-Harisi el-Basrî'nin müttefiki olduğu da söylenir. Yakışıklılığı, yanaklarının pembeligi nedeniyle kendisine Sibeveyhî adı verilmisti. Yanakları elmayı andırıyordu. "Sibeveyh" kelimesi de Farsçada "elma kokusu" demektir. Sibeveyh, meşhur ve büyük âlimlerdendir. Kendi zamanından günümüze kadar nahivcilerin üstadıdır. Bütün insanlar onun nahiv ilmine dair yazdığı meşhur kitabından yararlanırlar. Bu kitabı birçok kimse tarafından serhedilmiştir, ama onu bütün incelikleriyle anlayanlar çok azdır.

Sibeveyhî, bu ilmi Halil b. Ahmed'den öğrendi. Onun derslerine devam etti. O derse gelirken, Halil: "Bikmayan ziyaretçiye merhaba." derdi. Sibeveyhî ayrıca İsa b. Ömer, Yunus b. Habib, Ebu Zeyd el-Ensârî, Ebü'l-Hattab el-Ahfes el-Kebir'den ve daha baskalarından da dersler aldı.

Kisâî'nin, Harun Resid'in oğlu Emin'e hocalık yaptığı zamanda Basra'dan Bağdat'a geldi. Halife onları bir araya getirdi. Nahiv meselelerinden bazıları

üzerinde tartistilar. Neticede Kisaî söyle demisti: «Arapların söyle bir sözü vardır: "Ben zenburun bal arisından daha siddetli isirdigini zannederdim ama, sonunda anladim ki zenbur ile bal arisi ayni seylermis."»

Sibeveyhî dedi ki: "Benimle bedeviler arasında öyle münasebetler ve benzerlikler meydana geldi ki, Arap olmayip da Araplar arasına katılan kimselerden hiçbirisi için bu gerçekleşemez."

Emin, üstadı Kisaî'ye yardımcı olmak istedi. Bu hususu bedevilerden birine sordu. O da Sibeveyhî'nin dediklerini doğruladı. Emin bu durumdan hoslanmadı ve Sibeveyhî'ye dedi ki: "Kisaî, senin aksini söylüyor." Sibeveyhî de: "Dilim, onun dediklerini söylemek hususunda bana itaat etmiyor." dedi. Emin dedi ki: "Gelip Kisaî'nin sözünü doğrulamani istiyorum." Sibeveyhî ona itaat etti. Oturum, Kisaî'nin doğru söylediğine dair bedevinin sahitlik etmesiyle son buldu.

Sibeveyhî, hatayı kendinde buldu ve onların kendisine karşı cephe aldıklarını anladı. Bağdat'tan göçtü, Siraz'a bağlı Beyda köyünde vefat etti. Zayıf bir rivayette anlatıldığına göre o bu köyde dogmuş ve bu senede Sare sehrinde vefat etmiştir. Hicretin 277. senesinde, 288. senesinde, 291. senesinde, 294. senesinde vefat ettiğine dair muhtelif rivayetler de vardır. Dogrusunu Allah bilir. Vefatı sırasında kırk kü-

sur yasındaydı. Otuziki sene. yasadığına dair zayıf bir rivayet daha vardır. Dogrusunu Allah bilir.

Mezarının üzerinde su beyitlerin yazılı olduğu rivayet edilmiştir:

"Uzun süren ziyaretlerden sonra dostlar gittiler, ziyaretgah uzakta kaldı. Seni mezara teslim ettiler ve dağılıp gittiler. Seni en ıssız çölde yalnız basına bıraktılar.

Seninle dostluk ve arkadaşlık yapmadılar, sıkıntını gidermediler. Allah'ın hükmü yerine geldi; sen de mezara gömüldün. Dostların senden yüz çevirip gittiler." [18]

Hicretin İkiyüzseksenbirinci Senesi

Bu senede Müslümanlar, Bizans'a girdiler. Ganimetler elde ederek salimen geri döndüler.

Bu senede Rey ve Taberistan'daki suların çekilmesi son safhaya geldi. Buralarda fiyatlar cidden yükseldi. İnsanlar kitliga düştüler. Öyle ki birbirlerini yemeye başladılar. Kisi kendi oğlunu ve kızını yemek mecburiyetinde kalıyordu. İnnâ lillah ve innâ ileyhi râciün (Dogrusu bizler Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz.).

Bu senede Mutedid, Hamdan b. Hamdun'un elinde bulunan Mardin kalesini kusatıp zorla fethetti. Oradaki esyaları ganimet edildi. Sonra tahrib

edilmesini emretti ve yiktirdi.

Bu senede Misir diyarının sultani Humaraveyh'in kızı Katr  ne-d  , b  y  k bir alayla ve beraberinde getirmis olduğu çok miktardaki  eyizle Bagdat'a geldi. Anlatildigina göre  eyizinde g m sten, kumastan ve diğer sayılamayacak seylerden ayrı olarak 100 altın havan vardı; Bütün bunlardan baska babası, Misir'da bulunmayıp Irak'ta bulunan ve ihtiyaç duyduğu seyleri satın alması için 1.500.000 dinar

gondei inisti.

Bu senede Mutedid, Cebel ülkesine gitti. Oglu Ali el-Müktefi'yi Rey, Kazvin, Azerbaycan, Hemedan ve Dinever valiliklerine atadı. K tipligine ae Ahmed b. Asbag'i verdi. Ömer b. Abdülaziz b. Ebi D -lefi de Isfahan, Nihavend ve Kerh valiligine atadı. Sonra Bagdat'a

döndü.

Bu senede Muhammed b, Harun b. Ishak, insanlara haccettirdi.

Ecfer mintikasında hacılar siddetli bir yagmura yakalandılar ve çokları boguldu. Öyle ki bir kisi, kumlar içinde boguluyor, hiç kimse onu kurtaramıyordu.

Bu senede meshur sahsiyetlerden Ibrahim b. Hasan b. Düzeyi ve-at etti. Hadis hafizi ve  esitli kitapların müellifi idi. Bu kitaplarm-aii kiri, Siffin Savasim anlatan hacimli bir kitaptır. Ahmed b. Muhammed et-T   de cemaziyelevvel ayında K fe sehrinde vefat etti.

Bu senede vefat eden meshur sahsiyetler arasında Ishak b. Ibrahim de vardı: [19]

Ishak B.Ibrahim

Ibn C  l  adıyla tanınır. Hadis dersleri aldı. İnsanlara hadislerle fetva verirdi. Zek  ve hafıza sa amlılı ıyla nitelenirdi.

Bu senede Ebu Bekir b. Ebi'd-Dünya da vefat etmişti. [20]

Ebu Bekir Abdullah B. Ebi'd-Dünya El-Kures 

Beni Ümeyye'nin azatlisidir. Asil adı, Abdullah b. Muhammed b. Ubeyd b. Süfyan b. Kays Ebu Bekir b. Ebi'd-Dünya'dır.

Hadis hafizidir. Her ilimde eseri vardır. Faydalı, yaygın ve meshur birçok eserleri bulunmaktadır. Eserlerinin sayısı 100'  geçmektedir. Hatta 300'e yakın eser verdiği söylenmiştir. Daha fazla sayıda veya daha az sayıda eseri olduğuna dair  esitli rivayetler vardır. Ibrahim b. Münzir el-Hizam , Halid b. Harras, Ali b. el-Ca'd'dan ve diğer bazı kimselerden ders aldı. Mutedid'in e itmeni idi. Mutedid'in oğlu ve Müktefi Billah lakabını alan

Ali'nin de egitmeni idi. Günlük onbes dinar ücret alirdi. Dogru sözlü, mürüvvet sahibi, hafizasi saglam bir hadis hafızı idi. Lâkin Salih b. Muhammed Hazre, onu su sözleriyle elestirmistir: "O, Muhammed b. Ishak el-Belhî denen adamdan rivayetlerde bulunmustur. Oysa Muhammed b. Ishak yalancidir. Meshur sahsiyetlere isnadda bulunur, sözler uydurur ve münker hadisler rivayet eder."

Ibn Ebi'd-Dünya siir de yazardi. Bir gün arkadaşlari, yanlarına gelmesi için onu beklemekteydiler. Fakat yagmur yagdi, gidisine engel oldu. O da onlara su satirlari yazip gönderdi:

"Ey dostlarim; gözüme ve kulagima yemin ederim ki sizi görmeyi arzuluyorum.

Sizi nasil unutabilirim. Kalbim sizin yaninizdadir ama su yagmur aramiza bir engel olarak girdi."

Ebu Bekir Abdullah b. Ebi'd-Dünya, bu senenin cemaziyelevvel ayında yetmis yasinda vefat etti. Kadi Yusuf b. Yakub, cenaze namazini kildirdi. Saniziye'de defnedildi. Allah ona rahmet etsin

Bu senede vefat eden meshur sahsiyetler arasinda Abdurrahman b. Amr ile Ebu Zür'a el-Basri ed-Dimiskî de bulunmaktadır. Ebu Zür'a, büyük bir hadis hafiziydi. Ibnü'l-Mevaz adiyla meshur olmus-

tu- Malikî fikhçisiydi. Malikî mezhebine dair ihtiyarati vardir. Bunlardin biri, namaz kilarken Rasûlullah (s.a.v.)'a salat-ü selam getirmenin vacip olduguna dair görüsüdür. [21]

Hicretin İkiyüzseksenikinci Senesi

Bu senenin rebiyülevvel ayinin 5'inde, sah günü Mutedid, zevcesi Humaraveyh'in kizi Katrünnedâ ile gerdege girdi. Katrunnedâ, Bagdat'a amcasi ve Ibnü'l-Cessas ile birlikte gelmistî. Halife Mutedid o zaman Bagdat'ta degildi. Daha sonra gelip onunla gerdege girdi. Bu gün, görülmeye deger bir gündü. Kalabaligin çoklugundan ötürü insanlar sokaklardan geçmekten menedilmislerdi.

Bu senede Mutedid, daha önce nevruz günlerinde ates yakmalarina, su dökmelerine gibi Mecusilerin davranislarina benzer davranislarda bulunmalarina müsaade edilen halki bu tür davranislarda bulunmaktan menetti. Çiftçilerin hediyelelerinin bu gün çalismayan kimselere verilmesini menetti ve bu isi haziranin II'ine erteledi. Haziranin II'ine bu nedenle "Mutedid'in nevruzu" denildi. Bu karar bütün beldelere mektupla bildirildi.

Bu senenin zilhicce ayında Ibrahim b. Ahmed el-Mazeraî, Dimisk'tan Bagdat'a geldi. Halifeye, Humaraveyh'in, hizmetçileri tarafından yataginda boğazlandigini ve yerine oglu Hanes'i geçirildigini, sonra onu da öldürüp

evini yagmaladiklarini bildirdi. Hanes'ten sonra da Humaraveyh'in diger oglu Harun'u geçirdiklerini, Harun'un her sene halifeye 1.500.000 dinar vermeyi taahhüd ettigini söyledi. Mutedid de bunu tasdik etti.

Müktefi hilafete geçince, Harun'u azletti. Yerine Muhammed b. Süleyman el Vasikî'yi atadi. Tolonilerin mallarini tasfiye etti. Bu da

onların son dönemi oldu.

Bu senede Ahmed b. Tolon'un kölesi Lü'lü1 hapisten saliverildi. Bir zaman insanların en zengini, en sereflisi, en itibarlısı iken çok al-, çalmis ve zelil olmus bir halde Misir'a döndü.

Bu senede insanlara önceki senelerin hac emiri haccettirdi.

Bu senede meshur sahsiyetlerden Ahmed b. Davud Ebu Hanife ed-Dineverî vefat etti. Lügat âlimiydi. "Kitabun-Nebat" adlı eserin sahibidir.

Bu senede Ismail b. Ishak da vefat etti. [22]

Ismail B. Ishak

Ismail b. Ishak b. Ismail b. Hammad b. Zeyd Ebu Ishak el-Ezdî. Kd idi. Basralı idi, ama Bagdat'ta büyüdü. Müslim b. Ibrahim,

Muhammed b. Abdullah el-Ensârî, Ka'nebî ayrıca Ali b. el-Medinî'den dersler aldı. Hafiz, fakih bir kimse olup Malikî mezhebine mensuptu. Eserler derleyip tasnif etti. Tefsir, hadis, fikh ve diger ilimlerle ilgili birçok eserleri de serhetti.

Mütevekkil'in hilafeti zamanında Suvar b. Abdullah'tan sonra kadiliga tayin edildi. Sonra azledildi. Bir süre sonra tekrar kadiliga iade edildi ve kadıların lideri oldu. Bu senenin zilhicce ayının bitimine sekiz gün kala, çarsamba gecesini ani bir ölümle vefat etti. Seksen yasini asmisti. Allah ona rahmet etsin.

Bu senede vefat eden tanınmis sahsiyetler arasında meshur "Müsned'm sahibi Haris b. Muhammed b. Ebi Üsame ve Humara-veyh b. Ahmed b. Tolon da vardı. [23]

Humaraveyh B. Ahmed B. Tolon

Babası Ahmed'den sonra hicretin 271. senesinde Misir diyarının yönetimine geçti. Muvaffak'm zamanında Mutedid onunla Remle'de savasmisti. Said mintikasında savasmis olduğu da söylenir. Bu husus önceki kısımlarda anlatılmisti. Daha sonra Mutedid halifelige geçince Humaraveyh'in kızıyla evlendi ve ikisi dost oldular. Bu senenin zilhicce ayında hadim hizmetçilerden biri Humaraveyh'e suikast yaptı. Onu yatagında bogazladı. Çünkü Humaraveyh onu kendi cariyelerinden biriyle fuhus yapmakla itham etmistti. Böylece Humaraveyh otu-ziki yasında vefat etti. Kendisinden sonra

yerine oğlu Harun b. Humaraveyh geçti. Tolonî sülalesinin sonuncu hükümdarı oldu.

Ibnü'l-Esir'in anlattığına göre Osman b. Said b. Halid Ebu Said ed-Darimî, bu senede vefat etmiştir. Bu zat Safî mezhebine mensuptu. İmam Safî'nin arkadaşı Buvaytî'den fıkıh öğrendi. Doğrusunu Allah bilir.

Yemen hükümdarı Fadl b. Yahya b. Muhammed b. Müseyyeb b. Musa b. Züheyr b. Yezid b. Keysan b. Badam'ın bu senede vefat ettiğini önceki sayfalarda anlatmışızdır. Badam, Peygamber (s.a.v.)'in sağlığında Müslüman olmuştur.

Bu senede Ebu Muhammed es-Sa'ranî de vefat etti: [24]

Ebu Muhammed Es-Sa'ranî

Edebiyatçıydı, fakihdi, âbid ve hafız bir kimseydi. Hadis ilmini öğrenmek için çeşitli yerlere seyahatlar yaptı. Yahya b. Main'in Öğrencisiydi. Cerh ve ta'dil ile diğer konularda kendisinden faydalı bilgiler nakletti. Ahmed b. Hanbel, Ali b. el-Medinî, Halef b. Hisam el-Bezzar'dan da ilim tahsil etti. Lügat ilmini İbn Arabî'den öğrendi. Sika bir ravi idi. Güvenilir büyük bir şahsiyetti.

Bu senede vefat eden meshur şahsiyetler arasında Muhammed b. Jâsım da bulunmaktadır: [25]

Muhammed B. Kasım B. Hallad

Muhammed b. Kasım b. Hallad Ebü'l-Aynâ el-Basrî. Âmâ idi. Sair edip, belagath bir âlim kisiydi. Lügatçıydı. Asmaî'nin talebesiydi. Künyesi, Ebu Abdillah idi. Kendisine Ebü'l-Aynâ denilmesinin sebebi suydur: "Ayna" kelimesinin ismi tasgiri sorulduğunda: "Bunun ismi tasgiri, Uyeyna'dır." demisti. Edebiyat, hikâyeler ve güzel vecizelerle ilgili tam bir bilgisi vardı. Hadise gelince, bu hususta az bir bilgiye sahipti. [26]

Hicretin İkiyüzseksenüçüncü Senesi

Bu senenin muharrem ayında Mutedid, Harici Harun es-Sarî ile savaşmak üzere Bağdat'tan çıkıp Musul'a gitti. Yapılan savasta Harun'u ele geçirdi ve adamlarını bozguna uğrattı. Bu durumu Bağdat'a bir mektupla bildirdi. Halife Mutedid Bağdat'a döndüğünde Harun es-Sarî'nin idam edilmesini emretti. O, Sufrilerdendi. İdam edilirken Harun şöyle demisti: "Müşrikler hoşlanmasalar da hüküm ancak Allah'ındır."

Hasan b. Hamdan, bu savasta halifenin safları arasında Haricilere karşı savastı. Halife de babası Hamdan b. Hamdun'u -Mardin kalesini zaptetmesinden bu yana zindanda tuttuğu halde- zindandan salıverdi ve ona kaftan giydirdi, ihsanda bulundu.

Bu senede halife Mutedid, memleketin her bir yanma ferman gönderdi, Kadi Ebu Hazim'in fetvasina dayanarak miras taksimatinda farz sahiplerinden arta kalan malin, ölünün asabesi olmaması durumunda zevilerhama verilmesini bildirdi. Ebu Hazim, fetvasında Söyle demisti: "Bu hüküm, Zeyd b. Sabit dışında bütün sahabelerin ittifaki ile verilen bir hükümdür. Ancak Zeyd b. Sabit, bu durumda arta kalan mirasin beytülmalâ verilmesi gerektiği görüşüne kail olmuştur."

Bu fetvasında Kadi Ebu Hazim'e, Ali b. Muhammed b. Ebi's-Se-varib de muvafakat etmişti. Kadi Yusuf b. Yakub ise her ikisine muhalefet etmiş ve Zeyd b. Sabit'in görüşünü benimsemişti. Fakat halife Mutedid, Kadi Yusuf b. Yakub'a iltifat etmedi ve bu sözünü nazar-i kibara almayıp Ebu Hazim'in fetvasını geçerli kıldı. Ama bununla be-faber, Yusuf b. Yakub'u Bagdat'ın doğu yakası kadilğine atadı. Ona ^i kaftanlar giydirdi. Ibn Ebi's-Sevarib'e muvafakat ettiginden ötürü Ebu Hazim'i birçok yerlerin kadiliklarına tayin etti ve kıymetli kaftanlar giydirdi.

Bu senede Müslümanlarla Bizanslılar arasında esir değişimi yapıldı. Böylece Bizanslıların elinde bulunan 2.504 esir kurtarıldı.

Bu senede Slavlar, Rumlari Konstantiniye'de kusatma altına aldılar. Bizans imparatoru, elinde bulunan Müslüman esirlerden yardım istedi. Onlara çok miktarda silah verdi. Müslüman esirler onlarla birlikte Slavlara karşı savaşa çıktılar ve Slavlari hezimete uğrattılar. Sonra Bizans imparatoru elinde bulunan bu Müslüman esirlerin suikastından korktu. Onlari çeşitli memleketlere gönderip dağıttı.

Bu senede Amr b. Leys, bazı işleri için Nisabur'dan çıktı. Yerine Rafi' b. Herseme'yi vekil bıraktı. Rafi1 de Nisabur camilerinin minberlerinde halkı, Muhammed b. Zeyd el-Muttalibi'ye, ondan sonraki dönem için de oğlunun veliahtlığına bey'ata davet etti. Amr, geri döndü ve onu Nisabur'da kusatma altına aldı. Kusatmayı sürdürdü. Nihayet onu Nisabur'dan çıkardı ve şehir kapısında öldürdü.

Bu senede halife Mutedid, Ömer b. Abdülaziz b. Ebi Dülef le savaşıması için veziri Ubeydullah b. Süleyman'ı harekete geçirdi. Vezir, Ömer b. Abdülaziz'e ulaşınca Ömer kendisinden eman diledi. Vezir aman verdi ve onu yakalayıp beraberinde halifeye götürdü. Komutanlar kendisini karşıladılar, halife de kaftan giydirip ihsanda bulundu.

Bu senede meshur şahsiyetlerden İbrahim b. Mehran Ebu İshak es-Sakafi es-Sirac en-Nisaburî vefat etti. İmam Ahmed b. Hanbel, bu zatin evine gidip gelirdi. Kendisi Bagdat'ın batı yakasında Katiatür-rebi mintikasında ikamet ederdi. İmam Ahmed b. Hanbel'e hali serer, yanında iftar ettirirdi. Güvenilir, âbid, âlim ve sika şahsiyetlerdendi. Bu senenin safer ayında vefat etti.

Bu senede vefat eden meshur sahsiyetler arasında îshak b. Ibrahim b. Muhammed b. Hazim Ebü'l-Kasim el-Cîlî de bulunmaktadır. Bu, daha önceki senelerde adi geçen Ishak b. Ibrahim'den baska bir sahistir. Davud b. Amr'dan, Ali b. Ca'd'dan ve birçok kimselerden ders adi. Darekutnî, onu gevsek buldu ve: "Bu, kuvvetli biri degildir." dedi. Bu senede seksen yasina ayak basmak üzereyken vefat etti.

Bu senede vefat eden meshur sahsiyetler arasında Ebu Muhammed Sehl b. Abdullah b. Yunus et-Tüsterî de bulunmaktadır. Bu zat, mutasavvif imamlardandi. Zünnun el-Misrî ile görüştü. Bunun güzel sözlerinden biri sudur:

"Dün öldü, bugün can çekisiyor, yarin ise henüz dogmamistir."

Sairlerden biri de buna benzer söyle bir söz söylemistir:

"Geçen geçmistir artik, beklenen ise henüz gelmemistir. Sadece içinde bulunduğun su an, senin için önemlidir."

Sehl, Muhammed b. Suvar'dan ders aldı. Anlatildigina göre Sehl, hicretin 273. senesinde vefat etmistir. Dogrusunu Allah bilir.

Bu senede vefat eden meshur sahsiyetler arasında hadis ilmini öğrenmek için çeşitli yerlere seyahatlerde bulunan Abdurrahman b. Yusuf b. Said b. Harras Ebu Muhammed Hafiz el-Mervezî de bulunmaktadır. Bu zat hadis hafizlarından, cerh ve ta'dilde söz sahibi olanlardandi. Kendisinde biraz Siilik bulunduğ u söylenir. Dogrusunu Allah bilir. . -

Hatib Bagdadî, onun söyle dedigini rivayet etmistir: "ilim tahsili için yaptığım seyahatlarm bazisinde çok susadığımdan ötürü bes kez idrarimi içmek zorunda kaldım."

Bu senede vefat eden meshur sahsiyetler arasında Ali b. Muhammed b. Ebi's-Sevarib ile Samarra kadisi Basrali Abdülmelik el-Ümevî de bulunmaktadır. Abdülmelik, bir süre kadi'l-kudatlık görevini de yürütmüştü. Ebü'l-Velid'den, Ebu Amr'dan ve Havsî'den dersler aldı. Neccad, Ibn Said ve Ibn Kani' de kendisinden ders alıp hadis dinlediler. İnsanlar ondan çok bilgiler naklettiler. [27]

Sair Ibn Er-Rumî

Bir siir divani vardır. Asil adi, Ali b. Abbas b. Cüreyc Ebü'l-Ha-san'dir. Fakat Ibn er-Rumî mahlasıyla taninmistir. Abdullah b. Cafer'in azatlisidir. Meshur sairlerdendir. Siirinden bazi örnekler sunalım:

"Cimrileri övdüğün zaman sen baskalarında bulunan fazileti onlara hatırlatmış oluyorsun.

Böylece onlara uzun bir keder ve hasreti hediye etmiş oluyorsun. Bu

durumda sana azik vermeseler yeridir."

"Zaman sana saglik salvarini giydirirse,

Lezzetli ve tatli gidalardan da mahrum kalmazsan,

Artik lüks içinde yasayanlara imrenme.

Çünkü zaman onlara ne kadar giydiriyorsa bir o kadarini da çe-
ahyor onlardan."

Senin ne kadar dostun varsa o kadar da dushmanin vardır. Su

çok fazla dost edinme. Hastaligin ve dertlerin çogu, demekten veya içmekten olur. Yarın dostun apaçık bir dushmana dönüşürse, "Unu yadigama, çünkü isler devamlı degisir.

Eger çok sey senin hosuna gidiyorsa,

Çoklariyla dostluk yapmak, dogruluktandır.

Ama senin çok gördüğün sey nadirdir.

Mutlaka elbise giyiniş kurtlarla karsilasirsin.

Su halde çoklarından uzak dur.

Nice çoklar var ki insani tiksindirir.

Nice az da var ki insanin hosuna gider.

Büyük su gölleri ayıplanacak bir sey degildir.

Ama az ve tatli su ile de insan susuzlugunu giderebilir."

"Atadan gelme asaletin bir faydasi yoktur. Kisi ancak kazandigi seyle asalet sahibi olur.

Beni ancak yaptigim islerden ötürü cezalandir.

Ama serefin soy gibi atadan ogula geldigini de sanma.

Kisi ancak yaptigi iyi seylerle lider ve efendi olabilir.

Aksi takdirde birçok serefli ve asil babalarini, dedelerini saysa da o asil olamaz.

Dal, her ne kadar meyve veren bir kökten gelmekteyse de meyvesi yoksa, İnsanlar onu odun sayarlar.

Serefli kimseler, yüksek şahsiyetleri ile seref elde edebilirler.

Yoksa annelerini ve babalarini söyleyerek serefli olamazlar."

"Kalbim hasta tarafından, sikâyetçi ve hastadır.

Kendisine sikâyetle bulundugum zat merhametli ise kalbimin hastaligini söylüyorum ona.

Onun yüzünde ebedi bir parlak gündüz vardır.
Onun saçlarında da kapkaranlık bir gece vardır.
O yönelip geldiğinde sanki dolunay parlıyor.
Yürürken de sanki dal saga sola salmıyor.
Seslenince de geyik gibi seslenir.
Gözlerim onunla mutlu oldu ve tatlılığı uzadı.
Nice azap ve iskence var ki onu mutlu kimseler işlerler.
Baktın, gönüle yöneldin, okunu gönüle vurdun.
Sonra o ok benim tarafıma yöneldi, nerdeyse can verecektim.
Vay halime, bir bakarsa eger yüzünü çevirip gittiğinde oklar isabet ederler.
Onların darbeleri çok acı verir.
Ey kanimi mubah sayan ve bana acımayı yasaklayan;
Senin mubah kilisin ve yasaklayışın adilane değildir."
"Görüşleriniz, yüzleriniz, kılıçlarınız,
Olaylarda söz sahibidirler; yıldızlar menettikleri zaman.
Bunların hidayet yolu için bir nevi işaret oldukları biliniyor. Bunlar kandildir,
karanlığı aydınlatırlar. Diğerleri ise şeytanlara atılan taşlardır."
Anlatıldığına göre İbnü'r-Rumî, hicretin 221. senesinde doğmuş ve bu senede vefat etmiştir. Bundan bir sene sonra veya, hicretin 276. senesinde vefat ettiğine dair muhtelif rivayetler vardır.
Ölüm sebebinin su olduğu anlatılır: Mutedid'in veziri Kasım b. Abdullah, bunun hicvinden ve dilinden korkuyordu. Adamin birine tenbihleyerek huzurunda ona zehirli bir şey yedirmesini istedi. İb-nü'r-Rumî, zehirli nesneyi yeyince zehirlendiğini anladı, meclisi ter-ketmek üzere kalktı. Vezir Kasım: "Nereye gidiyorsun?" diye sorunca: "Beni gönderdiğin yere gidiyorum." cevabım verdi. Vezir Kasım: "Babama selam söyle." deyince İbnü'r-Rumî: "Ben, Cehennem'e gitmiyorum; orada isim yok." diye karşılık verdi.
Bu senede vefat eden meshur şahsiyetler arasında Muhammed b. Süleyman b. Harb Ebu Bekir el-Bagendi el-Vasitî de vardır. Bu zat, hadis hanzlarındandı. Ebu Davud kendisine hadis sorardı. Buna rağmen onu eleştirmişler, zayıf bir hadisçi olduğunu söylemişlerdir.
Bu senede vefat eden meshur şahsiyetlerden biri de Muhammed b. Galib b. Harb Ebu Cafer ed-Dabbî'dir. Bu zat, Tenham lakabıyla tanınırdı. Süfyan'dan, Kebisa'dan ve Ka'nebi'den hadis dinledi. Sika ravilerdendir. Darekutnî, onun bazan hata yaptığını söylemiştir. Bu senenin ramazan

ayında, doksan yasında vefat etti. [28]

Sair Buhtürî

Meshur divanın sahibidir. Asil adi, Velid b. Ubade'dir ya da Ibn Ubeyd b. Yahya Ebu Abbad et-Tâî olduğu söylenir. Asli Menbic'ten-dir. Bagdat'a geldi. Halife Mütevekkil'i ve reisleri övdü. Medhiyeleri-nin mersiyelerinden daha iyi olduğu söylenir. Bunun sebebi kendisine sorulduğunda söyle cevap vermisti: "Medhiye, bir seyler ümid et-mek üzere yazilir. Mersiye ise vefa borcunu ödemek üzere yazilir ki ikisi arasında çok fark vardır."

Siirlerini Müberred, Ibn Dürüstveyh ve Ibn Merzüban rivayet etmişlerdir. Kendisine: "Ebu Temam'm senden daha yüksek bir sair olduğunu söylüyorlar." dediklerinde: "Ebu Temmam olmasaydı ben ekmek yiyemezdim. Ebu Temmam bizim üstadımızdır." demisti.

Buhtürî; güçlü, fasih ve belagat sahibi bir sairdi. Asil memleketi an Menbic'e döndü ve bu senede orada vefat etti. Bundan sonraki enede vefat ettiğine dair zayıf bir rivayet de vardır. Vefatında sekse yasındaydı. [29]

Hicretin İkiyüzseksendördüncü Senesi

Bu senenin muharrem ayında Rafi b. Herseme'nin kesik bisi Bagdat'a getirildi. Halife, bu kesik basin Bagdat'ın doğu yakasında Ögleye kadar, batı yakasında da geceye kadar bir sütuna dikilmesini emretti.

Bu senenin rebiyülevvel ayında halife, Muhammed b. Yusuf b. Yakub'a kaftan giydirdi ve Ibn Ebi's-Sevaribm ölümünden bes ay ve birkaç gün sonra onun yerine kadi olarak tayin etti. Bu bes aylık süre zarfında Ebu Cafer el-Mansur sehrinin kadılığı boş kalmisti.

Bu senenin rebiyülahir ayında Misir'da siddetli bir karanlık oldu, ufukta da bir kızarıklık görüldü. Öyle ki, kisi, arkadaşının yüzüne bakıyor, yüzünün asiri derecede kırmızı renge büründüğünü görüyordu. Duvarlar da aynı şekilde kırmızı renge bürünmüşlerdi. O gün ikindiden geceye kadar o halde beklediler. Sonra çöle çıkarak Allah'a yalvarıp yakarmaya başladılar. Nihayet Cenâb-i Allah bu karanlığı ve kızarıklığı üzerlerinden giderdi.

Bu senede halife Mutedid, Ebu Süfyan oğlu Muaviye'nin minberlerde lanetlenmesine karar verdi. Veziri Abdullah b. Vehb onu bundan sakindirdi ve şöyle dedi: "Halk ona rahmet dilerken ve sokaklarında, pazarlarında camilerinde ondan memnuniyetlerim dile getirirken böyle yapacak olursan kalben bunu protesto ederler."

Mutedid onun bu uyarısına iltifat etmedi ve bu emri verdi. Fermanın altını imzalayıp Muaviye'yi lanetlemeleri için hatiplere gönderdi. Bu fermanında Muaviye'nin ve oğlu Yezid'in kötülüklerini anlattı. Emevilerden bir grubu da verdi. Bu hususta bazı uydurma hadisler nakletti. Bu fermanı Bagdat'ın iki

tarafinda da okundu. Halk, Muaviye'ye rahmet okumaktan ve ondan memnuniyetlerini dile getirmekten menedildi.

Fakat vezir Abdullah b. Vehb, Mutedid'i bu yaptigindan sakindir-maya yine devam etti ve söz arasinda ona söyle dedi: "Ey mü'minlerin emiri, senin bu yaptigini önceki halifelerden hiçbir yapmamistir." Vezir, halki Talibilere ragbet ettirenlerdendi. Onlar için davetin kabul edilmesini isteyenlerdendi. Halife Mutedid, tahtina zarar gelmesinden korktugu için kızarak da olsa bu isten vazgeçti. Cenâb-i Allah, bu vezirin Hz. Ali'yi kafir sayan Nasibîlerden biri olmasını mukadder kilmisti. Bu da Mutedid'in hatalarından biri olmustu.

Halkin, kissacilarin, müneccimlerin, cedelcilerin etrafinda toplanmamalarına dair bir emir yayinladi ve bu hususta halka duyuru yapildi. Nevruz kutlamalarına dair hazirliklara girismemeleri emredildi. Ama daha sonra bu kutlamalar serbest birakildi. Halk, gelip geçenlerin üzerine su dökmeye basladi. Bu isi daha da ilerletip asiribklar yeltendiler. Öyle ki, askerlerin ve muhafizların bile üzerlerine su dökmeye basladilar. Bu da Mutedid'in hatalarından biri olmustu.

Ibn Cevzî dedi ki: Bu senede müneccimler kis mevsiminde yagacak olan çok miktardaki yagmurlardan, akacak sellerden ve nehirlerin kabarmasından ötürü ülkenin birçok yerlerinin sular altında kalacagini söyleyerek halki korkuttular. Halk da bundan korktugu için dag baslarında kendilerine birer mağara edindiler. Ama Cenâb-i Allah müneccimleri yalanci çıkardi ve bu sene çok az yagmur yagdi. Bu sene kadar az yagmur yagmis baska bir sene yoktu. Su kaynaklarındaki sular dibe çekildi, kurumaya yüz tuttu. Her tarafta insanlar kitliga maruz kaldilar. Öyle ki, Bagdat'ta ve diger beldelerdeki insanlar defalarca yagmur duasina çıktilar.

Bu senede hilafet sarayinda yalinkiliç bir adam geceleyin ortaya çıktı. Onu yakalamak istediklerinde kaçarak sarayin bazi yerlerine, ekinlerin, ağaçların ve burgaçların arasına sapip gitti. Yakalanamadigi için durumu anlasilamadi. Mutedid bundan çok rahatsiz oldu ve hilafet sarayinin surlarının yenilenmesini, surlara bekçiler konulmasını istedi. Muhafizların her tarafta dikkatli olmalarını emretti. Ama bunun bir yarari olmadı. Sonra büyücüler, büyü ilmiyle uğrasanları, astrologları huzuruna çağirdi. Kaçan adamın yerini tesbit etmelerim istedi. Bunlar her ne kadar uğrastilarsa da bir yarar saglayamadilar. Adami bulamadilar.

Fakat aradan bir süre geçtikten sonra onu ele geçirdiler. Bu kisinin, Mutedid'in gözdelelerinden bir cariyeye asik olan buruk testisli bir hizmetçi olduğunu gördüler. Gözde cariyeye o kadar güzeldi ki, ona ulasilamazdi. Uzaktan dahi ona bakilamazdi. Meger, çeşitli renklerden takma sakallar yapan bu hizmetçi, her gece bir sakal takip ürkütücü giysiler giyinerek korku verici bir şekilde ortaya çıkıyor, cariyeleri paniğe uğratiyormus.

Hizmetçiler de korktukları için hep birlikte onun üzerine saldırmışlar, yakalanmak üzere iken daracık burgaçlardan birine sapıp kaçmıştı. Herkes eline, yeline veya bu iş için hazırladığı yerlerde sakladığı şeyleri alıp üzerine atıyordu. Böylece onun, bu işi ortaya çıkarmak için görevlendirilen hizmetçilerden biri olduğu anlaşıldı. Arkadaşlarına, suna buna: "Ne haber?" diye soruyor, elinde kilici ile güya o kaçağı yakalamak ister gibi yapıyor ve panige kapıl-mişçasına davranıyordu. Gözdeleler bir araya gelip toplandıklarında masukasına bakıyor, ona kas göz isareti yapıyor; masukası da ona **arSi isaretler veriyordu. Bu durumu halife Muktedir'in zamanına kadar devam ettirdi. Muktedir onu bir müfreze ile Tarsus'a gönderdiğinde masukası olan cariye kendisini jurnalleyince durumu ortaya ^kt. Allah onu helak etsin.

Bu senede Misir ordusu, Harun b. Humaraveyh'e karşı ayaklanıp ihtilal yaptı. Harun, durumu düzeltmesi için babasının komutanlarından biri olan Ebu Gafer b. Eban'ı isin basına geçirdi. Daha önceleri babasının zamanında da dokuz ay müddetle bey'at etmeyip isyan eden Dimisk şehri üzerine Bedir el-Hamniâmî ve Hasan b. Ahmed el-Mazeraî komutasında büyük bir ordu gönderdi. Bunlar Dimisk'i düzene soktular. Valilige Tafh b. Hif fi tayin edip Misir'a döndüler. İşler cidden karıştı. [30]

Hicretin İkiyüzseksendördüncü Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Ahmed B. Mübarek Ebu Amr El-Müstemlî

Nisaburlu idi. Zahiddi. Hakemveyh el-Abid lakabıyla tanınırdı. Kuteybe'den, Ahmed'den, İshak'dan ve diğerlerinden ders aldı. Ellial-ti üstadından hadis dinleyip yazdı.

Yoksul birisiydi. Eski püskü elbiseler giyerdi. Fakat zahiddi. Bir gün müzakere meclisinde bulunan Ebu Osman Said b. İsmail'in yanına gitti. Ebu Osman onu görünce ağladı ve meclisinde bulunanlara söyle dedi: "İlim ehlinden büyük bir adamın elbiselerinin eski püskü-lüğü beni aglattı. Sözünü ettiğim zat o kadar büyüktür ki, ben burada onun adını anamayacağım."

Ebu Osman'ın bu konuşması üzerine meclisinde bulunanlar yüzüklerini, dirhemlerini, elbiselerini ortaya atıp yığdılar. Öyle ki, Ebu Osman'ın önünde çok miktarda mal, esya ve para toplandı. O esnada Ebu Amr el-Müstemlî ayaga kalkıp meclistekilere söyle dedi: "Ey insanlar! Seyh Ebu Osman'ın kastedtiği adam benim. Eger ben günahla itham edilmekten korkmasaydım onun gizlediği adı (kendimi) ben de gizlerdim."

Seyh Ebu Osman, onun bu ihlasi karşısında hayrete düştü. Sonra Ebu Amr, toplanan mal, para ve esyaları aldı. Mescidin kapısından henüz dışarı

çikmamisti ki, o mal ve paralarin tümünü yoksullara ve muhtaçlara sadaka olarak dagitti.

Bu senenin cemaziyelahir ayinda vefat etti. [31]

Ishakb. Hasan

Ishak b. Hasan b. Meymun b. Sa'd Ebu Yakub el-Harbî. Affan'-dan, Ebu Nuaym'dan ve daha baskalarından ders aldı. Ibrahim el-Harbî'den üç yas büyüktü. Ishak vefat edince vefat haberi sehirde duyuruldu. Halk, cenaze namazini kilmak için evine yöneldi. Halktan bazi kimseler vefat edenin Ibrahim el-Harbî oldugunu sandilar ve Ibkhnin evine yöneldiler. Ibrahim ise: "Burası sizin gitmek istedigı-r. yer degildir, ama kısa bir süre sonra buraya da geleceksiniz." de-!r Gerçekten de Ibrahim ondan sonra bir sene kadar dahi yasamadan vefat etti.

Bu senede vefat eden meshur sahsiyetler arasında sika ve salih h'r zat olan Ishak b. Muhammed b. Yakub ez-Zührî de vardi. Doksan vasında vefat etmistı.

Ishak b. Musa b. Imran el-Fakih Ebu Yakub el-Isfarayinî es-Safiî •ie Abdullah b. Ali b. Hasan b. Ismail Ebu 1-Abbas el-Hasimî de bu seledede vefat eden meshur sahsiyetlerdendir. Abdullah b. Ali, Bagdat nuihtesipligi ve Rusafe Camii imamligi gibi görevleri de yürütüyordu.

Basrali Attab b. Üseyd'in evladından Abdülaziz b. Muavîye el-Attabî de bu senede vefat etmistı. Bu zat, Bagdat'a gelmis ve Ezher es-Sümman ile Ebu Asim en-Nebîl'den hadis dersi almisti.

"Bad" lakabiyla taninan Yezid b. Heysem b. Tahman Ebu Halid ed-Dahhak da bu senede vefat etti. İbnü'l-Cevzî dedi ki: «Buna "Bad" degil de "Bâdî" demek daha uygun olur. Çünkü bu, kardesiyle ikiz dogmus ama kardesinden önce dünyaya gelmistı. Bu sebeple kendisine "Bâdî" demek gerekir.» Bad, Yahya b. Main ile digerlerinden rivayetlerde bulundu. Sika bir ravi olup salih bir insandı. [32]

Hicretin İkiyüzseksenbesinci Senesi

Bu senede Salih b. Müdrik et-Tâî, Ecfer mintikasında hacılara saldırdı. Mallarını ve kadınlarını ellerinden aldı. Anlatildigına göre hacılardan 1.000.000 dinar degerinde esya gaspetmistı.

Bu senenin rebiyülevvel ayının bitimine on gün kala pazar günü Küfe taraflarında, gökte siddetli bir karanlık belirdi. Sonra yıldırımlar ve simseklerle birlikte esi görülmemiş bir yagmur yagdı. Bazi köylere yagmurla birlikte siyah ve beyaz taslar da düstü. Tanelerinin ağırligi 150 dirhem olan dolular yagmaya basladı. Rüzgârlar, Dicle çevresindeki hurma ağaçlarıyla diger ağaçları söktü. Dicle'nin suyu asiri derecede kabardı, öyle

ki, Bagdat'in bile sular altında kalmasından korkuldu.

Bu senede Muvaffak'in azatlısi hadim Ragib, Bizans'a gaza yaptı. Birçok kaleler fethetti; kadın, çoluk çocuk birçok kimseleri esir aldı. Esir aldığı erkeklerden de 3.000'ini öldürdü. Sonra muzaffer ve man-sur olarak salimen geri döndü.

Bu senede Muhammed b. Abdullah b. Davud el-Hasimî, insanlara haccettirdi.

Bu senede meshur şahsiyetlerden Amid valisi Ahmed b. Isa b. 9eyh vefat etti. Kendisinden sonra yerine Muhammed geçti. Mutedid,oglu Muhammed el-Müktefi Billah ile birlikte Amid'e, Muhammed'in üzerine yürüdü ve onu kusatma altına aldı. Muhammed de emir dinleyip itaat ederek onun huzuruna vardı. Mutedid, kendisinden sehri teslim aldı. Ona kaftan giydirip aile efradına ikramda bulundu. Sonra oğlunu Amid'de vekil bırakarak Kinnesrin'e ve Avasim'a yürüdü Harun b. Humaraveyh'in kendisine gönderdiği mektuba dayanarak şehirleri teslim aldı. Harun, ona bu hususta izin vermiş ve anlasma yapmıstı.

Bu senede Ibnu 1-Ihsid, Tarsus halkı ile birlikte Bizanslılara karsi gazaya giristi. Cenâb-i Allah, onun vasitasiyla birçok kalelerin fethini Müslümanlara müyesser kildi. Allah'a hamdolsun. [33]

Hicretin İkîyüzseksenbesinci Senesinde Vefat Eden Meshur Şahsiyetler

Ibrahim B. Ishak

Ibrahim b. Ishak b. Besir b. Abdullah b. Rüstem, Ebu Ishak el-Harbî. Fikih, hadis ve diğer ilimlerde önde gelen imamlardan biri idi. Zahid ve âbid bir kişiydi. Imam Ahmed b. Hanbel'den ders aldı ve ondan birçok rivayetlerde bulundu.

Darekutnî dedi ki; «Ibrahim b. Ishak el-Harbî, her ilim dalında eser vermiş, her ilimde parlak bir şahsiyet haline gelmişti. Doğru sözlüydü. Zühdü, takvası ve ilmi hususunda Ahmed b. Hanbel'le mukayese edilirdi.»

Ibrahim b. Ishak'in güzel sözlerinden bazı örnekler verelim:

"Her ümmetin akıllıları su görüşte karar kıldılar: Kaderle birlikte gitmeyen kişi yasantisinden memnun olmaz."

"Kisi odur ki, kederini kalbinde gizler ve çoluk çocuğuna açıklamaz. Bende kirk seneden beri basagrisi var ama bunu hiç kimseye söylemedim. Yirmi seneden beri tek gözümle görebiliyorum ama bunu da hiç kimseye bildirmedi."

Rivayet edildiğine göre Ibrahim b. Ishak el-Harbî, yetmiş küsur sene yaşamış, bu müddet zarfında aile efradından ne sabah ne de akşam yemeği

istememisti. Aksine kendisine birsey getirilirse yet, yoksa ertesi geceye kadar aç kalirdi. Anlatildigina göre, bazi ramazanlarda kendi nefesine ve çoluk çocuguna sadece bir dirhem ve dört buçuk danik (dirhemin altida biri) harcardi. Onun nefis yiyeceklerden pek haberi yoktu. Sadece ateste pisirilmis patlican veya turp ezmesi ve benzeri seyler yardi. Mü'minlerin emiri Mutedid ona bazan 10.000 dirhem para gönderir, ama o bu parayi kabul etmeyip geri çevirirdi-Elçi parayi tekrar kendisine getirip: "Halife diyor ki: Bu parayi tarndik1 yoksul komsularina dagitsin." deyince Ibrahim su cevabi verirdi: "Biz bu parayi toplamadik. Bunun toplanmasinin hesabi da bize sorulmayacaktır. Böyle olunca dagitimindan da sorumlu olmayacagiz. Müminlerin emirine de ki: Ya bizi kendi halimize biraksin, ya da biz Oliun memleketinden göç ederiz."

Can çekistigi sirada arkadaslarindan bazilari onu ziyarete geldiler. Kizi kalkip içinde bulunduklari sikinti ve yoksullugu sikâyet etti. Rvde yiyecek olarak sadece kuru ekmekle tuz bulundugunu söyledi. Bazan tuzu bile bulamadiklarini ifade etti. Bunun üzerine Ibrahim, kizma söyle dedi: "Ey kizcagizim! Sen yoksulluktan mi korkuyorsun? Su köseye bak, surada yazmis oldugum 12.000 cüz vardir. Her gün bunlardan birini bir dirheme satabilirsin. 12.000 dirhemi bulunan kimse yoksul degildir."

Ibrahim b. Ishak el-Harbî, bu senenin zilhicce ayinin bitimine yedi gün kala vefat etti. Cenaze namazim Kadi Yusuf b. Yakub, Enbar kapısında kildirdi. Cemaati cidden çoktu. [34]

Nahivci Müberred

Muhammed b. Yezid b. Abdülekber Ebü'l-Abbas el-Ezdî es-Süma-lî. Nahivci Müberred diye de taninir. Basrahdır. Lügatta ve Arap edebiyatında büyük bir âlimdi. Bu ilmi, Mazinî'den ve Ebu Hatim es-Si-cistanî'den öğrendi. Sebatkâr ve sika bir ravi idi. Sa'leb'e düşmandi. Edebiyatla ilgili "el-Kâmil fi'l-Edeb" adli bir eseri vardı. Validen kaçip Ebu Hatim'in yanında çöpler içerisinde gizlendiği için kendisine Müberred adi verilmisti.

Müberred demistir ki:

«Bir gün, Rakka'da arkadaslarimla birlikte akil hastalarinin ziyaretine gittik. Aralarında yeni yetme bir genç vardı. Üzerinde kiymetli giyecekler vardı. Bizi görünce: "Allah sizi yasatsin, siz kimlerdensiniz?" diye sordu. Biz Irakli oldugumuzu söyleyince: "Babam Irak'a ve Iraklılara feda olsun. Ya siz bana bir siir okuyun, ya da ben size okuyayim." dedi. Kendisine: "Sen bize oku." deyince akil hastasi genç bize su siiri okumaya basladi:

Allah biliyor ki ben üzüntülüym. Üzüntümü dagitacak bir vesile bulamiyorum. Benim iki ruhum vardır; biri bir şehirde, digeri baska bir şehirde, ikametın ruhuma fayda verdiğini sanmiyorum. Sabir buna fayda

vermiyor, dayanıklılık da buna güç vermiyor. Uzakta olan ruhumun buradaki ruhum gibi olduğunu sanıyorum. O ruhum da, buradaki ruhumun hissettiklerini hissediyor."

Kendisine: "Vallahi, bu siirin güzeldir. Bize biraz daha siir oku." dedim. Genç su siiri okumaya başladı:

"Sabaha yakın kervanlarını çöktürdüklerinde;

Kervanlarına yük yüklediklerinde, deve benim hevesimi ve askimi harekete geçirdi.

Perde gerisinden ona bakmaya başladım.

O da bakışlarım üzerimde tuttu. Bakarken gözlerinden yaşlar ba-sanıyordu. Kızıl dudaklı anem ağacının dallarını andıran parmakları ile benimle vedalaştı.

Ben de kendisine söyle seslendim: Ey deve, ayakların sevgiliyi taşıyip götürmesin.

Vay gurbeteki halime! Bana ve onlara nasıl bir felaket geldi.

Bu gurbet diyarında uzaklık aramıza girdi, onlar göçüp gittiler.

Ey deveye binen sevgili! Çabuk ol ki, onlarla vedalasayım.

Ey deveye binen göçücü, senin su göçüsünde ecel vardır.

Ben ahdime sadıkım, dostluklarımı bozmadım.

Ah, keske su uzun ahid olmasaydı ve onlar gurbete gitmeselerdi."

Benimle birlikte olan öfkeli adamlardan biri o gence: "Onlar Öldüler." deyince genç: "Öyleyse, ben de ölürüm." dedi. Arkadaşım: "Sen bilirsin." deyince genç gerindi, oradaki sütunlardan birine yaslandı ve vefat etti. Biz kendisini defnetmeden oradan ayrılmadık. Allah ona rahmet etsin.»

Müberra, yetmiş yaşını aşmış iken vefat etti. [35]

Hicretin İkiyüzseksenaltıncı Senesi

Bu senenin rebiyülahir ayında Amid şehri İbnü's-Seyh'in elinden teslim alındı. Amid'de ordugah kurmuş olan Mutedid'e Harun b. Ah-med b. Tolon'un Mısır'dan gönderdiği mektup ulaştı. Mektupta kendisinin Mısır diyarının emirliğinde bırakılması karşılığında Kinnesrin ve Avasim şehirlerinin de Mutedid'e teslim edileceği bildiriliyordu. Mutedid bunu kabul etti. Sonra Irak'a gitmek üzere Amid'den ayrıldı ve Amid surlarının yıkılmasını emretti. Bazı kısımlar yıkıldı, ama tamamı yıkılamadı.

İbn Mutez, Amid'i fethedisi nedeniyle Mutedid'i tebrik edip söyle bir siir okumustu:

"Selamette ol ey mü'minlerin emiri. Hep kiskanilacak ve imrenilecek halde ol. Zaferin kutlu olsun.

Nice hadiseler için ayaga kalktin, ilerledin, zaman geride kaldı. Sen öyle bir aslansin ki, avların da aslandır. Senin pençen hep nların vücuduna takıldığı için tırnakların kana bulanmıştır, muzaffersin."

Halife Mutedid, Bagdat'a döndüğü sırada kendisine Nisabur'dan Amr b. Leys'in hediyeleri geldi. Halife, bu senenin cemaziyelahir ayının bitimine sekiz gün kala persembe günü Bagdat'a ulasmisti. Nisa-bur'dan gelen bu hediyeler 4.000.000 dirhem kıymetindeydi. Ayrıca binekler, egerler, silahlar ve diğer esyalar da vardı.

Bu senede İsmail b. Ahmed es-Samanî ile Amr b. Leys savastılar. Savasın nedeni suydı: Amr b. Leys, Rafi b. Herseme'yi öldürüp kesik basını halifeye gönderdiğinde halifeden elinde bulunan Horasan valiliğine ek olarak Maverâünnehir valiliğini de kendisine vermesini istedi. Halife de bu istegini yerine getirdi. İste Maverâünnehir valisi İsmail b. Ahmed es-Samanî buna kızdı ve rahatsız oldu. Durumu bir mektupla halifeye bildirdi: "Sen geniş bir dünyaya hükümdar oldun, elimde bulunan su Maverâünnehir vilayetini bana bırak."

Halife, onun bu dileğini kabul etmeyince, İsmail b. Ahmed büyük bir ordu ile halifenin üzerine yürüdü. İki taraf Belh şehri yanında karşı karşıya geldiler. Aralarındaki savasta Anir'm adamları hezimete uğradılar, kendisi de esir düştü. İsmail b. Ahmed'in huzuruna getirildiğinde İsmail ayaga kalktı, gözlerini öptü. Basını yikatıp kaftan giydirdi. Kendisine eman verdi ve bu durumu bir mektupla halifeye bildirerek, ne yapması gerektiğini sordu. Halife, gönderdiği cevabi mektupta, Amr b. Leys'in esyalarını ve mallarını teslim almasını ve bunların kendisine bırakılacağını söyledi. Daha önceleri Amr'in sadece mutfak takımı 600 deve ile taşınırken sonunda kendisi zincirlere vurulup zindana atıldı. Daha da tuhafı, Amr'in beraberinde 50.000 savaşçı vardı. Bu savaşçılardan hiçbiri yaralanmadı ve esir düşmedi, sadece kendisi esir düştü. İste bu da tamahkarlığına mağlub olan kimsenin cezasıdır. Hirsi onu ileriye sevk etmiş, nihayet yoksulluğun zilletine düşürmüştü. Bu, Cenâb-i Allah'ın her tamahkar kişiye uyguladığı yasasıdır. Hakkı olmayan seye tamahlanan kimse bu yasaya tabi olur. Dünyalığın daha fazlasını isteyen kimsenin akıbeti budur. [36]

Karmatîlerin Basi Ebu Said El-Cenabî'nin Ortaya Çıkışı

Karmatîler, zencilerden daha murdar ve daha fesatçı idiler. Ebu aid el-Cenabî bu senenin cemaziyelahir ayında Basra taraflarında rt çıktı. Etrafında bedevilerden ve baska kimselerden çok sayıda insan toplandı. Kuvveti ve sevketi cidden arttı. Çevresindeki köy ve kasaba insanlarını

öldürdü. Sonra Basra'ya yakın Katif e vararak sehre girmeye niyetlendi. Halife Mutedid de Katif naibine mektup ya_ zarak sehrin surlarini saglamlastirmasini emretti. Onlar da surlari onarip burçlari yenilediler ve saglamlastirdilar. Bu is için 4.000 dinar kadar para sarfettiler. Katif ve Basra, böylece Karmatîlere karsi korunmus oldu.

Ebu Said el-Cenabî ve beraberindeki Karmatîler, Hecer ve çevresindeki mintikalara galib olup oralari istila ettiler. O mintikalarda çok bozgunculuk yaptilar.

Ebu Said el-Cenabî, aslen gida maddesi simsari idi. Gida maddesi satar ve halkin paralarim hesaplardi. Hicretin 281. senesinde kendisine, Yahya b. el-Mehdi adinda bir adam geldi ve Katif halkim Meh-di'ye bey'ata davet etti. Ali b. Alâ b. Hamdan ez-Ziyadî adinda bir adam onun bu davetine icabet etti. Halkin Mehdi'ye bey'at etmesi için yaptigi davet hususunda ona yardimci oldu ve destek verdi. Katif teki Sîileri toplantiya çağirdi. Onlar da bu çağriya icabet edip toplandilar. Çağriya icabet edenler arasinda mel'un Ebu Said ei-Cenabî de vardi. Daha sonra güçlendiler. Bunlarin aralarindan da Karmatîler ortaya çıktilar. Onun çağrisina icabet edip etrafinda kenetlendiler. O da baslarina emir oldu. Bu iste danisilan bir lider haline geldi. Asli, bu bölgede bulunan Cenaba beldesindendir. Ileride kendisinin ve adamlarinin durumu hakkında bilgi verilecektir.

"el-Muntazam" adli eserin sahibi (İbnü'l-Cevzî) der ki:

«Bu senede meydana gelen acaip olaylardan biri sudur ki; kadının biri Rey sehri kadısına gelip kocasında 500 dinar mehir alacağı bulunduğunu idda etti. Kocası ise böyle bir borcunun bulunmadığını söyledi. Kadın kendisini doğrulayan beyyineyi ortaya koyunca, kadi: "Yüzünü aç ki, senin bu adamın zevcesi olup olmadığını anlayalım." dedi. Kadi bu talebinde ısrar edince, karısının yüzü açılıp baskaları tarafından bakılmasını diye koca: "Hayır, yüzünü açmayın; karım bu iddiasında haklıdır, doğru söylüyor." dedi ve karısının iddia ettiği gibi, 500 dinar mehir borcu bulunduğunu ikrar etti.

Kocasının bu sözleri üzerine kadın, sırf yüzüne yabancı erkekler tarafından bakılmasını diye bu borcu kabullendiğini anladı ve: "Kocam, dünyada ve ahirette benim borcumdan beraat etmiştir." dedi.»

Bu senede vefat eden meshur şahsiyetler arasında seyhimiz ez-Zehebî'nin de anlattığına göre Ahmed b. İsa Ebu Said el-Harraz bulunmaktadır. İbnü'l-Cevzî, onun hicri 277. senede vefat ettiğini söylemiştir. Doğrusunu Allah bilir. [37]

Ishak B. Muhammed B. Ahmed B. Eban

Künyesi Ebu Yakub en-Nehai el-Ahmer'dir. Sia'nin Ishakiye kolu

kendisine nisbet edilir.

Ibn Nobahtî, Hatib Bagdadî ve Ibnü'l-Cevzî'nin anlattıklarına göre bu adam Hz. Ali'nin ilahlığa ve ilahlığın kendisinden sonra Hz. jâsan'a, ondan sonra da Hz. Hüseyin'e intikal ettiğine inanmış. Onun inancına göre bu ilahlık, her vakitte ortaya çıkarmış. Bu kâfi-rane inancına kizillardan bazıları uymuşlardı. Allah, ona da tabileri-

ne de lanet etsin.

Baska bir rivayette anlatıldığına göre ona Ahmer (Kızıl) denmesinin sebebi suymuş: Kendisi alacalı olduğundan Ötürü bu alaca rengini degistirecek ilaçları tenine sürermiş.

Nobahtî, onun küfre dair büyük sözlerini nakletmiştir. Allah, ona lanet etsin. Mazinî'den, onun ve tabakasının durumlarını anlatan bazı hikâyeler nakledilmiştir. Bu gibi hikâyeler, nakledilmeyecek kadar basit ve değersiz şeylerdir. Ancak, onu kinamak ve yermek için anla-tilabilir. [38]

Bakî B. Mahled

Bakî b. Mahled b. Yezid Ebu Abdurrahman el-Endelüsî. Hadis hafızlarındandı. Garp ulemasından dir. Tefsir'i, Müsned'i ve Sünen'i vardır. Ibn Hazm tarafından; Ibn Cerir'in Tefsir'ine, Ahmed b. Han-bel'in Müsned'ine ve Ibn Ebi Seybe'nin Musannaf'ına tercih edilen bazı eserlerin sahibidir. Ancak Ibn Hazm'in bu görüşü, tartışılabilir bir görüştür.

Hafız Ibn Asakir, "Tarih"inde, Bakî b. Mahled'den övgüyle bahsetmiş, iyiliklerini anlatmış, kendisini hafızasının sağlamlığı ve niuh-kemliği ile nitelemiştir. Duasının müstecab olduğunu söylemiştir. Allah ona rahmet etsin. Bu senede, yetmişbeş yaşında vefat ettiğini kaydetmiştir. [39]

Hasan B. Bessar

Künyesi, Ebu Ali el-Hayyat idi. Ebu Bilal el-Es'arî'den rivayetlerde bulundu. Ebu Bekir es-Safî de kendisinden rivayetlerde bulundu, öika bir ravi idi. Bir zaman hasta olmuş idi. Rüyasında adamın birisinin kendisine söyle dedikini gördü: «"Lâ"yi ye ve "Lâ"yi sürün.» Bu özleri su ayet-i kerime ile tefsir etmişti:

«Bu, ne yalnız doguda ve de yalnız batıda bulunan bereketli zey-In ağacından...» (en-Nûr, 35.)

Bu tefsiri yaptıktan sonra hastalığına ilaç olsun diye zeytin yedi ve zeytinyağı içti ve bu hastalığından sifa bulup kurtuldu. [40]

Muhammed B. Ibrahim

Muhammed b. Ibrahim Ebu Cafer el-Enmatî. Murabba diye taninirdi. Yahya b. Main'in Öğrencisiydi. Sika bir ravi idi. Hadis nafizi idi.

Bu senede vefat eden meshur şahsiyetler arasında; Abdürrahim er-Rakkî, musannif Muhammed b. Vaddah, "Müsned" adli eserin sahibi Ali b. Abdülaziz el-Bagavî ve Muhammed b. Yunus da bulunmaktadır: [41]

Muhammed B. Yunus

Muhammed b. Yunus b. Musa b. Süleyman b. Ubeyd b. Rabia b. Kedim Ebü'l-Abbas el-Kurasi el-Basrî el-Kedimî. Nuh b. Ubade'nin karisinin oğluydu. Hicretin 183. senesinde doğdu. Abdullah b. Davud el-Harbî, Muhammed b. Abdullah el-Ensârî, Ebu Davud et-Teyalisi, Asmaî ve diğer bazı kimselerden ders aldı. Ibn Semmak ile Neccad da kendisinden ders alıp rivayetlerde bulundular. Kendisinden en son hadis nakleden kişi, Ebu Bekir b. Malik el-Katifi'dir.

Çok garip hadis rivayet eden bir hadis hafizi idi. Rivayetlerinde garip hadisler bulundugundan ötürü bazı kimseler onu elestirdiler. Biyografisini "Tekmil" adli eserimizde anlatmışızdır.

Bu senenin cemaziyelahir ayinin ortasında, cuma günü, namazdan Önce, 100 yasim askin bir halde vefat etti. Cenaze namazini Kadi Yusuf b. Yakub kildirdi. [42]

Yakub B. Ishak

Yakub b. Ishak b. Nahbe Ebu Yusuf el-Vasitî. Yezid b. Harun'dan hadis dinledi. Bagdat'a geldi. Orada dört hadis nakletti. Halka, ertesi gün hadis okuyacagini vaad etti ama o gece 112 yasinda vefat etti.

Zehebî'nin anlattigina göre Velid Ebu Ubade el-Buhtürî de bu senede vefat etmiş meshur şahsiyetlerdendir. Bu zattan, hicri 283. senenin olaylarından bahsederken söz etmistik. Nitekim Ibnu'l-Cevzî de vefatini böyle demistir. Dogrusunu Allah bilir. [43]

Hicretin İkiyüzseksenyedinci Senesi

Bu senenin rebiyülevvel ayında Ebu Said ei-Cenabî komutasındaki Karmatîler'in durumu güçlendi. Adam öldürüp esir aldılar. Hecer Ülkesini alt üst edip fesat çıkardılar. Halife de üzerine Abbas b. Amr el-Ganevî komutasında büyük bir ordu gönderdi. Abbas'i, sözünü ettigimiz Ebu Said el-Cenabî ile savaşması için Yemame ve Bahreyn'e eniir tayin etti. İki taraf burada karsilastılar. Abbas'in 10.000 savaşıci vardı. Ebu Said, hepsini esir aldı. Bu ordudan sadece komutan Abbas kurtuldu. Diğer askerler ise tamamiyle onun huzurunda eli kolu bagli olarak öldürüldüler. Allah onu kahretsin. Bu cidden hayret verici bir durumdu. Amr b. Leys ile yapılan

savastaki durumun tam tersi idi. Çünkü Amr b. Leys, sayıları 50.000 olan adamları arasında sadece kendisi esir alınmış, diğerleri ise kurtulmuşlardı.

Anlatıldığına göre Abbas, adamları Ebu Said tarafından öldürülürken kendisi seyirci olarak bakıyordu. Esir almanlar arasında Ebu Said'in yanında günlerce tutuklu kaldı. Sonra Ebu Said onu serbest bıraktı, binege bindirdi ve: "Adamina (halifeye) git ve bu gördüklerini

ona anlat." dedi.

Bu hadise, bu senenin saban ayının sonlarında cereyan etmişti. Halk bu duruma gerçekten çok üzüldü, terdirgin oldu. Basralılar Ebu Said'in üzerine gitmeye kalkıştıysa da Basra valisi Ahnied el-Vasikî onları bundan alıkoymuştu.

Bu senede Bizanslılar, Tarsus'a hücum ettiler. Tarsus valisi Ib-nü'l-Ihsid vefat etmiş, geçen sene sınırları muhafaza etmekle Ebu Sabiti görevlendirmişti. Bizanslılar o tarafa hücum etmeye tamahlandılar ve askerlerini o tarafa yığdılar. Ebu Sabit onlara karşı çıktıysa da direnme gücü gösteremedi. Bizanslılar onun adamlarından bir kısmını öldürdüler. Kendisini de diğer esirlerle birlikte tutsak aldılar. Sınır boyundaki halk, Ibnü'l-Arabi'ye giderek onu başlarına emir tayin ettiler. Bu hadise bu senenin rebiyülahir ayında vuku bulmuştu.

Bu senede Muhammed b. Zeyd el-Alevî de öldürülmüştü: [44]

Muhammed B. Zeyd El-Alevî

Taberistan ve Deylem vahsiydi. Öldürülme sebebi suydı: İsmail ss-Semanî, Amr b. Leys'i mağlup edip muzaffer olduğunda Muhani-n*ed b. Zeyd, İsmail'in kendi sınırlarını asmayacağını, Horasan'ın kendisine kalacağını sanarak Horasan'a gitmek üzere vilayetini bırakıp yola koyuldu. İsmail, kendisinden önce Horasan'a gitti ve ona yazdığı mektupta; vilayetine sahip olmasını, başka yerlere tecavüz etmemesini bildirdi. Fakat Muhammed b. Zeyd, bu uyarıyı kabul etmedi ve İsmail'in üzerine Rafi b. Herseme'ye niyabet eden Muhammed b. Ha-run komutasında bir askeri birlik gönderdi. İki ordu karşı karşıya geldiklerinde Muhammed b. Harun, hile yaparak İsmail'den kaçtı. İsmail'in askerleri de onun pesine düşüp yakalamaya çalıştılar. Muhammed b. Harun'un askerleri geri döndüler, hezimete uğradılar. İsmail, onların ordugâhında bulunan esyaları yağmaladı. Muhammed b. Zeyd de ağır yaralar aldı. Bu sebeple birkaç gün sonra vefat etti. Oğlu Zeyd, esir alındı, İsmail b. Ahmed'e gönderildi. İsmail ona ikramda bulundu ve armağan verilmesini emretti.

Kendisinden söz ettiğimiz Muhammed b. Zeyd, faziletli, dindar bir kimse olup yönettiği ülkede güzel bir yönetim tarzı sergiliyordu. Fakat kendisinde şilik vardı.

Bir gün birinin adi Muaviye, digerininki de Ali olan iki hasim huzuruna çıktılar. Muhammed b. Zeyd onlara: "Aranızda verilecek hüküm bellidir." dedi. Muaviye de ona su karsiligi verdi: "Ey emir, bizim isimlerimize aldanma. Benim babam Siilerin önde gelenlerinden ve büyüklerinden idi. Memleketimizdeki Ehl-i Sünnet ile geçinmek için bana Muaviye adini verdi. Su hasmim da Hz. Ali'nin en büyük düşmanlarından birinin ogludur. Babasi size karsi takiyye yapmak için kendisine Ali adini vermistir."

Muhammed b. Zeyd, bu cevap karsisinda gülümsedi, her ikisine de ihsanda bulundu.

"el-Kâmil" adli eserinde Ibnü'1-Esir dedi ki: «Bu senede vefat eden meshur sahsiyetler arasinda Ishak b. Yakub b. Ömer b. Hattab b. el-Adevî de vardir. Bu zat, Cezire'de Diyar-i Rabia'nin emiri idi. Yerine oglu Abdullah b. Heysem b. Abdullah b. Mutemir geçti.

Bu senede vefat eden meshur sahsiyetlerden biri de Ali b. Abdü-laziz el-Bagavî'dir. Bu zat, Ebu Ubeyd Kasim b. Sellam'm arkadasiydi.

Mehdi b. Ahmed b. Mehdi el-Ezdî el-Musilî de ayandan olup bu senede vefat etmistî.»

Ibnü'1-Esir ile Ebü'l-Ferec Ibnü'l-Cevzî'nin anlattiklarina göre, Mutedid'in zevcesi Katrünneda bintü Humaraveyh b. Ahmed b. Tolon da bu senede vefat etmistir. Ibnü'l-Cevzî'nin ifadesine göre Katrünneda, bu senenin receb ayinin yedisinde vefat etmis ve Rusafe'de, sarayin içinde defnedilmistir.

Yakub b. Yusuf b. Eyyüb b. Ebu Bekir el-Mutavvaî de bu senede vefat eden meshur sahsiyetlerdendir. Bu zat, Ahmed b. Hanbel'den ve Ali b. el-Medinî'den hadis dinledi. Neccad ile Huldî de kendisinden hadis dinleyip rivayet ettiler. Her gün Ihlâs sûresini otuzbin yahut kirkbin kere okumayi vird edinmistî.

Ben derim ki: Bu senede vefat eden meshur sahsiyetler arasinda sünnetin ve çeşitli eserlerin sahibi Ebu Bekir b. Ebi Asim da bulunmaktadır. Bu zatin biyografisini söylece anlatabiliriz: [45]

Ahmed B. Amr B. Ebu Asim Ed-Dahhak

Dedesi Dahhak, Nebil'in ogludur. Ahmed b. Amr'm künyesi Ebu Bekir'dir. Hadisle ilgili birçok eserleri vardir. Bunlardan biri, Selef metoduna göre yazilmis bulunan «Kitabü's-Sünne fi Ahadi's-Sifat»tir. Kendisi hadis hafizi idi. Salih b. Ahmed'den sonra Isfahan kadiligina atandi. Daha önce hadis ilmini öğrenmek ve hadis toplamak için çeşitli memleketlere gidip dolasmisti. Ebu Türeb en-Nahsebî ile diger sofiye mesayihine arkadaslik etmistî. Bir defasinda söyle muazzam bir keramet göstermistî:

Kendisi ve iki büyük salih insan, bir yolculuğa çıkmislardi. Beyaz bir kum

yigininin yanma gelip mola vermislerdi. Ebu Bekir Ahmed, bu beyaz kumlari eliyle tutup öpmüs ve söyle demisti: "Allah'im, bize su kumlarin beyazliginda bembeyaz bir helva nasib et." Kisa bir süre sonra bedevinin biri elinde o kumlarin beyazligi renginde bir tabak dolusu helva getirmisti. Ebu Bekir Ahmed ve arkadaslari da o helvayi yemislerdi.

Ebu Bekir Ahmed b. Amr, söyle derdi:

«Meclisime bid'atçı, iddiaci, elestirici, dil uzatici, lânetleyici, kötü sözler söyleyen, hayâsiz, Safiî'den ve hadis ashabından sapan kimseler gelmesin.»

Ebu Bekir Ahmed b. Amr, bu senede Isfahan'da vefat etti. Vefatından sonra adamin birisi onu rüyasında, namaz kılarken görmüstü. Namazini tamamladıktan sonra adam ona: "Rabbin sana nasıl muamele etti?" diye sormus, o da su cevabi vermisti: "Aziz ve Celil olan Rabbim, benimle ünsiyet kurup arkadaşlık ediyor." [46]

Hicretin İkiyüzseksensekizinci Senesi

Bu senede üst üste birçok âfet ve musibetler meydana geldi. Söyle ki: Rumlar, kara ve deniz askerlerinden oluşan büyük bir ordu ile Rakka'ya hücumla geçtiler. Birçok kimseleri öldürdüler ve 15.000 kadar kadin ve çocuklari esir aldılar.

Azerbaycan'da siddetli bir veba salgini görüldü. Öyle ki, kimse kimseyi defnedemeyecek hale geldi. Ölüler defnedilmeksizin yollarda birakildilar.

Bu senede Erdebil'de, ikinci vaktinden sonra baslayip gecenin ilk uçte birlik dilimine kadar devam eden siddetli bir firtina meydana geldi. Firtinadan sonra da kuvvetli bir deprem oldu. Bu hal Erde-biî de günlerce devam etti. Evler ve binalar yıkildi, kimi de yer altina göçtü. Yikintilar altinda ölenlerin sayisi 150.000 kisiyi buldu. Innâ Ulah ve innâ ileyhi râciün.

Bu senede Karmatîler Basra'ya yaklastilar. Halk, onlardan çok korktu. Basra'dan göç etmeye kalkistilar. Ama vali, sehri terketmele-rine izin vermedi. [47]

Hicretin İkiyüzseksensekizinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Bisr B. Musa B. Salih

Esed kabilesindendir. Künyesi, Ebu Ali'dir. Hicretin 190. senesinde dogdu.

Ravh b. Ubade'den bir hadis diledi. Hevde b. Halife, Hasan b. Musa el-Esyeb, Ebu Nuaym, Ali b. el-Ca'd, Asmaî ve digerlerinden çok hadis dinledi. İbnü'l-Münadî, İbn Muhalled, İbn Said, Neccad, Ebu Amr ez-Zahid, Huldî, es-Sülemî, Ebu Bekir es-Safiî, İbnü's-Sav-vaf ve daha baskalari da kendisinden hadis dinleyip rivayet ettiler.

Bisr; sika, güvenilir bir hadis hafizi ve ravisi idi. Gece yataga yatarken bile aklında hep hadis vardı. Imam Ahmed b. Hanbel, ona ikramda bulunurdu.

Bisr'in siirlerinden biri sudur:

"Zayıfladım, sekseni asan kimse zayıflar. Daha önce normal karşılanan filleri artık yadırganır. Zincire vurulmuş esir gibi ağır ağır yürür. Prangalara vurulmuş kimse gibi adımlarını ufak atar." [48]

Sabit B.Kurra

Sabit b. Kurra b. Harun (ya da Zahrun) b. Sabit b. Küdam b. İbrahim es-Sabü. Harranh filozoftur.

Çesitli eserleri vardır. Bunlardan biri de yazmış olduğu "Öklides" kitaplarıdır ki, Huneyn b. İshak el-Abbadî bunu Arapçaya tercüme etmiştir. Aslen sofî biri idi. Fakat daha sonra sofîliği bırakıp felsefe ile meşgul olmuş ve felsefede yüksek mevkilere ulaşmıştır. Bağdat'a gelmiş ve orada ün salmıştır. Müneccimlerle birlikte halifenin huzuruna Sabîlik dinine bağlı olarak girerdi.

Torunu Sabit b. Sinan'ın da güzel yazılmış bir tarihi vardır. Kendisi belagat sahibi, maharetli bir âlimdi.

Amcası İbrahim b. Sabit b. Kurra da parlak bir tabip idi. İrfan sahibiydi. Kadi İbn Hallikan, bunların tümünün biyografisini bu senede anlatmıştır. [49]

Hasan B. Amr B. Cehm

Künyesi, Ebü'l-Hasan'di. Siî idi. Rafîzilerden değil de Mansur'un taraftarı olan Siîlerden idi. Ali b. el-Medinî, Bisr el-Hafî gibi zatlardan hadis dinleyip rivayet etti. Ebu Amr b. Semmak da kendisinden rivayetlerde bulunmuştur. [50]

Ubeydullah B. Süleyman B. Vehb

Halife Mutedid'in veziri idi. Onun nazarında itibar sahibi idi. Ölümü, Mutedid'i çok sarstı. Yerine kimi tayin edeceğini derin derin düşünmeye başladı. Başlarına gelen olayın acısını hafifletmek ve teselli etmek için yerine oğlu Kasım b. Ubeydullah'i tayin etti.

Bu senede vefat eden meshur şahsiyetler arasında büyük Safîî ulemasından Enmatî lakabıyla tanınan Ebu 1-Kasım Osman b. Said b. Bessar da vardı. Bu zati, "Tabakatü's-Safiyye"de anlatmışlardır.

Bu senede Harun b. Muhammed b. İshak b. Musa b. İsa Ebu Musa el-Hasimî de vefat etmişti. Bu zat, uzun seneler hac emirliği yapmıştı. Hadis dinledi, hadis rivayet etti. Bu senenin ramazan ayında Mısır'da vefat etti.

[51]

Hicretin İkiyüzseksendokuzuncu Senesi

Bu senede Küfe sevadında Karmatîler fesad çıkardılar. Bazı valiler, bunları mağlup edip reisleri Ebü'l-Fevaris'i yakalayarak Mute-did'e gönderdiler. Ebü'l-Fevaris, halife Mutedid'in huzurunda Abbas'a sövdü. Mutedid de dislerinin sökölmesini, kollarının kesilmesini emretti. Sonra her iki kolu ayaklariyla birlikte kesildi, böylece öldüröldükten sonra Bagdat'ta asıldı.

Bu senede Karmatiler büyük bir grup halinde Dimisk'a saldırdılar. Harun b. Humaraveyh tarafından atanmış olan Dimisk valisi To-gaç b. Cef bunlarla savastı. Ancak bunlar onu defalarca bozguna ugrattılar. Fesatlari gittikçe büyüdü. Bu, Karmatiler nezdinde kendisinin Muhammed b. Abdullah b. İsmail b. Cafer b. Muhammed b. Ali b. Hüseyin b. Ali b. Ebi Talib olduğunu iddia eden Yahya b. Zikreveyh »Behreveyh'in liderliğinde yapılan bir hareketti. Ancak o, bu iddiasında yalan söylüyordu. Bu iste kendisine 100.000 kisinin tabi oldu-ETunu, devesinin manen güdüldüğünü, hangi tarafa yönelirse o taraftaki insanlara karşı muzaffer olacağım iddia etmişti. Bu iddiasını taraftarları doğru saymışlar ve ona "Seyh" lakabını takmışlardı. Beni Asbag kabilesinden, Fatimiler adını alan bir grup da kendisine tabi °l*nuslardı. Halife bunların üzerine büyük bir ordu sevketti. Bunlar,

özerlerine gönderilen orduyu bozguna ugrattılar. Sonra Rusafe'ye geçtiler. Rusafe Camii'ni yaktılar, geçtikleri her köyü ve kasabayı yağmaladılar. Bu halde Dimisk'a kadar ulastılar. Dimisk valisi onlarla savastıysa da valiyi defalarca hezimete ugrattılar. Adamlarından çoğunu öldürdüler. Çok miktarda mallarını yağmaladılar. Innâ lillâh ve innâ ileyhi râciûun (Dogrusu bizler Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz.).

İste bu siddetli ve sıkıntılı halde halife Mutedid bu senenin rebi-yülevvel ayında vefat etti. [52]

Halife Mutedid Billah

Ahmed b. el-Emir Ebu Ahmed el-Muvaffak. Nasir Lidinillah lakabını almıştı. Babası, Ebu Ahmed'in asıl adı Muhammed idi; Talha olduğu da söylenir. Talha, Mütevekkil Alallah lakabını alan Cafer'in oğluydu. Cafer Mutasim'm, Mutasini da Harun Resid'in oğluydu. Mu-tedid'in künyesi Ebü'l-Abbas'tı. Hicretin 242. senesinde doğdu. 243. senede doğduğuna dair zayıf bir rivayet de vardır. Annesi bir cariye idi.

Mutedid, esmer tenli, nahif bedenli, endami düzgün, kir saçlı, sakalının ön tarafı uzun, başında da beyaz ben bulunan bir kimseydi. Hicretin 279. senesinin receb ayının bitimine onbir gün kala, pazartesi sabahında halifelğine bey'at edildi. Bey'at edildikten sonra kendisi, Abdullah b. Uzheb

b. Süleyman'i vezirlige, Ismail b. Ishak'i kadiliga tayin etti. Yusuf b. Yakub ile Ibn Ebi's-Sevarib'i de kadiliklara tayin etmist.

Amcası Mutemid'in zamanında, hilafet makamının gücü azalmıstı. Mutedid bu makama geçince halifelik makamını güçlendirdi. Nüfuzunu yüceltti. Aydınlik saçan fenerini yükseltti. Kureys adamlarından, akil, cesaret, atılganlık, tedbir, secaat ve fazilet bakımından önde biri idi. Babası da öyleydi.

Ibn Cevzî'nin rivayetine göre Mutedid, seferlerinden birinde içinde hiyar tarlası bulunan bir köyden geçmekte iken tarla sahibi halifeden imdat dileyerek yüksek sesle çığlık attı. Halife Mutedid, o kimseyi huzuruna çağırdı ve durumu sordu. Adam şöyle dedi:

- Askerlerden bazıları tarlamdan hiyar alıp götürdüler.
- Sen onları tanıyor musun?
- Evet.

Halife askerlerinin hepsini ona gösterdi. Askerlerden üçünü tanıdı. Halife de bu üç askerın zincire vurulup hapsedilmelerini emretti. Sabah olunca askerler, üç kişinin yol ortasında asılı olduklarını gördü. Ordudaki herkes bu durumu kinadı ve ayıpladı. Halifenin böyle yapmaması gerektiğini söylediler. Hiyar aldıkları için su üç kişi öldürölür mü? diye itirazda bulunmaya başladılar. Kısa bir süre sonra halife Mutedid, gece sohbetlerinde bulunan Havas'a, bu durumu emirlerin hazır bulundukları esnada nazık bir lisanla kinamasını emretti. Havas, bu emir üzerine gece vakti halifenin huzuruna girdi. Ümera, mecliste toplantı halindeydi. Halife, Havas'm ne demek istediğini anlamıstı, ona şöyle dedi:

- Ey Havas, söylemek istediğin şeylerin ne olduğunu biliyorum. .__Ey müminlerin emiri, bana eman ver ki konuşayım.
- Sen emandasm.
- İnsanlar kan akıtma hususunda senin çok çabuk karar verdiğini söyleyerek seni kinıyorlar.
- Vallahi, ben halifelige geçtiğimden beri haksız yere asla kan akıtmadım.
- Senin hizmetçin olan ve hainliği asla görölmeyen Ahmed b.

Tayyib'i niçin öldürdün?

- Yazıklar olsun sana! O beni, ikimiz basbasa bulduğumuz bir sırada dinsizlige ve Allah'i inkara davet etti. Bana bu daveti yaparken kendisine: "Ey adam, ben bu seriatin sahibinin amcası ogluyum ve ben onun hilafet makamında bulunuyorum. Eger kafir olursam onun kabilesinin disına

çikarim!" dedim ve kafirligi, zindikligi nedeniyle onu öldürdüm.

- Peki tarladan hiyar çaldıkları için o üç kisiyi ne diye Öldürdün?

- Vallahi Öldürdüğüm o üç kisi, hiyar hirsizligi yapanlar degildi. Öldürdüğüm üç kisi hirsizdilar. Adam öldürmüşler, baskalarinin mallarini gasbetmişlerdi. Ölümü haketmişlerdi. Ben de bu yüzden zindanciya emir gönderdim, onlari zindandan getirtip öldürdüm. Ama baskalarinin tarlalarına zarar vermesinler, halka tecavüzde bulunmasinlar, eziyet vermekten sakinsinlar diye askerleri korkutmak için öldürdüğüm üç kisinin hiyar hirsizi olduklari izlenimini verdim.

Bu karsilikli konusmadan sonra halife Mutedid, hiyar hirsizligi yapan o üç kisinin zindandan çikarilmasini emretti. Tевbe ettirdikten, kendilerine kaftan giydirdikten, erzaklarini tekrar kendilerine verdikten sonra onlari serbest birakti.

Ibnü'l-Cevzî dedi ki: Mutedid bir gün sefere çıktı. Babü's-Semma-Siye de ordugah kurdu. Askerlere, halkin bahçelerinden herhangi bir-Sey almamalarini siki sikiya tenbihledi. O esnada siyahi bir adam bir s&lkim hurma çaldigi gerekçesiyle huzuruna getirildi. Mutedid uzun uzadiya düşündükten sonra siyahi adamin boynunun vurulmasini

diretti. Sonra oradaki ümeraya dönüp söyle dedi: «Halk benim bu yaptigimi kiniyor ve diyorlar ki: Rasûlullah (s.a.v), "Meyve ve hurma Irsizhgi yapma nedeniyle el kesme cezası yoktur." demis. Evet, Rasûlullah (s.a.v) bu hirsizligi yapanlarin ellerini kesmekle yetinmemis, aksine onlari Öldürmüştür. Ben bu adami hirsizlik yaptigi nedeniyle Öldürmedim. Aksine bu, zencilerden biri olup babamin sagligin» da eman almıs biri idi. Müslümanlardan biriyle agiz münakasasi yapmis, sonra vurup Müslümanın elini kesmis ve o adam da bu yüzden ölmüştü. Ama babam, zencileri bizlere isindirmek, gönülllerini kazanmak için, ölen o Müslümanın kanım talep etmemisti. Iste ben de eger iktidara gelirsem bu adami mutlaka öldürmeye yemin etmistim. Bunu ancak su anda ele geçirebildim ve ölen Müslümanın kanina bedel olarak bunu öldürdüm.»

Ebu Bekir el-Hatib, Kadi Ismail b. Ishak'in söyle dedigini rivayet etmistir:

«Mutedid'in yanina gittim. Yanibasmda parlak yüzlü Rum gençleri vardı. Onlara baktim. Mutedid onlara baktigimi gördü. Yanından kalkmak istedigimde oturmami isaret etti. Bir süre daha oturdum. Etrafinda kimse kalmayınca bana söyle dedi: "Ey Kadi! Allah'a yemin ederim ki, uçkurumu asla harama açmadım."»

Beyhakî, Kadi Ismail b. Ishak'in söyle dedigini rivayet etmistir:

«Bir gün Mutedid'in yanına gittim. Bana bir kitap verdi. Kitabi okudugumda içinde bir adamin derlediği ruhsatlarin bulunduğunu göldüm. Bu ruhsatlar,

âlimlerin hataen vermiş oldukları ruhsatlardı.

Kendisine dedim ki:

- Ey mü'minlerin emiri, bu derlemeyi ancak zindik bir kimse yapmıştır.

- Nasıl?

- Mut'a nikahını mubah kılan kişi, sarkı okumayı mubah kılma-mıdır. Sarkı okumayı mubah kılan kişi de bu sarkının çalgı aletleri eşliğinde okunmaması şartını koştur. Âlimlerin hatalarını derleyip toparlayan sonra bunlara göre amel eden kimsenin dini ^gider.

Benim böyle demem üzerine halife Mutedid o kitabın yakılmasını emretti.

Hatib Bağdadî, hadim Safi el-Ceremî'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir:

«Mutedid'le birlikte, ben önde, o arkada yürüyerek dağın ve düzensiz bir eve gittik. O evde Mutedid'in oğlu Muktedir Cafer oturuyordu. Etrafında da on kadar cariye ve kendi yastığı olan arkadaşları vardı. Önünde de içinde bir salkım üzüm bulunan gümüş bir tabak vardı. Üzüm o zaman az bulunduğu için çok kıymetliydi. Salkımdan bir tane koparıp yiyor, sonra etrafındaki arkadaşlarına da birer tane verip yedirdiyordu. Mutedid, onu orada bıraktı. Evin bir tarafına çekilip kederli bir şekilde oturdu. Kendisine dedim ki:

- Neyin var ey mü'minlerin emiri?

- Allah'a yemin ederim ki, utanmak ve cehennem ateşi olmasaydı ben bu çocuğu öldürürdüm. Çünkü bunun öldürülmesinde ümmetin çıkarı vardır.

- Allah korusun ey mü'minlerin emiri, sakın böyle birşey yapma-

Yazıklar olsun sanse'ey Safi! Su çocuk gördüğüm kadarıyla di-g.er çocuklara cömert davranıyor. Çocukların karakterinde cimrilik vardır, cömertliğe yasmazlar, oysa bu son derece cömert davranıyor. İnsanlar benden sonra başlarına benim çocuklarımı geçireceklerdir. Benden sonra hilafete oğlum Müktefi geçecek. Onun, hastalıklı olması sebebiyle hilafetteki günleri uzun sürmeyecektir. Onda domuz hastalığı vardır, kısa bir süre sonra ölecek, yerine iste su oğlum Cafer geçecektir. Bu ise hilafete geçince, beytülmaldaki paraların tümünü, kendilerine tutkun olduğundan ötürü gözdelere ve yastıkları olduğu için arkadaşlarına dağıtacak. Müslümanların işleri zayıf olacak. Sınırlar muhafızsız kalacak. Fitne, anarşi, kötülük ve serler; bir de Hariciler çöğalacaktır!»

Safi dedi ki: "Vallahi, ben Mutedid'in bu söylediklerini harfi harfine müşahade ettim."

Ibnü'l-Cevzî, Mutedid'in hizmetçilerinden birinin şöyle dediğini rivayet etmiştir:

«Mutedid bir gün öğle vakti uyumaktaydı, biz de tahtının çevresinde

oturuyorduk. Aniden panik içinde uyandı, sonra bize seslendi. Hemen yanına gittik.

Bize dedi ki: "Yazıklar olsun size! Haydi, Dicle kıyısına gidin,1 orada bekleyin. Size doğru gelen ilk bos tekneyi durdurun, kaptanini alıp yanima getirin ve tekneyi de koruma altında tutun."

Hemen Dicle kıyısına gittik, küçük bir teknenin bize doğru geldigini ve bos oldugunu gördük. Kaptanim tutuklayıp halifenin huzuruna getirdik. Kaptan, halifeyi görünce neredeyse ölecek gibi oldu. Halife ona bagirinca cani çıkacak gibi oldu. Halife ona dedi ki:

"Yazıklar olsun sana ey mel'un! Bugün öldürdüğün kadınla arars-da geçeni bana dogruca anlat. Yoksa boynunu vururum!"

Kaptan biraz tereddüt geçirdikten sonra söyle dedi:

"Evet, ey mü'minlerin emiri, bugün seher vakti siralarında, teknemde iken bir kadın yanima geldi. Onun gibi güzel bir kadın görme-mistim. Üzerinde çok kıymetli elbiseler, bol miktarda mücevher ve zi-netler vardı. Ona meylettim, üzerine çullandım, agzini kapattım ve °nu suda bogdum. Üzerindeki bütün zinetleri ve kumaslari aldım. akat yagmaladığım esyalari evime götürmekten korktum. Zira gö-ürdüğüm takdirde kadının durumunun açığa çıkacagini düşündüm. Syalari Vasit'a götürmek istedim. Iste o esnada bu hizmetçin karsima çıktı. Arkadaslariyla birlikte beni yakaladi."

Mutedid: "Kadının zinetleri nerede?" diye sorunca kaptan: "Teknenin gögsündeki kamis hasirin altında." dedi.

Halife bize, gidip zinetleri getirmemizi emretti. Zinetleri getirdik Gerçekten büyük paralara tekabül eden bol miktarda zinetler vardı Halife, kadini bogdugu yerde kaptanın bogulmasini emretti. Kadının ailesine de gelip mallarini teslim almalari için duyuru yaptirdi. Bag-dat caddelerinde ve sokaklarında üç gün süreyle bu hususta duyuru yapildi. Bu üç günden sonra kadının ailesi geldi. Kadının zinetleri ve paralan kendilerine eksiksiz olarak teslim edildi.

Sonra hizmetçileri, halife Mutedid'e: "Ey mü'minlerin emiri, sen bu durumu nasıl bildin?" diye sordular. O da su cevabi verdi:

"Surada uyumakta iken rüyamda beyaz saçli, beyaz sakalli ve beyaz giysili yasli bir adamin söyle seslendigini duydum: "Ey Ahnied, ey Ahmed! Bu saatte Dicle kıyısında bu tarafa gelmekte olan ilk teknenin kaptanini yakala ve ona; bugün öldürdüğü ve üzerindeki esyalari yagmaladigi kadının durumunu sor ve kendisine haddi tatbik et." Iste bu gördüğünüz hadise, bu rüya üzerine cereyan etti ve siz de olanlari gördünüz."»

Mutedid'in hacibi Semerkandh Cuayf dedi ki: "Bir av partisinde efendim Mutedid'Je beraberdim. Askerlerden uzaklasmisti, yaninda benden baska kimse yoktu. O esnada bir arslan karsimiza çıktı. Bizim tarafa yöneldi. Mutedid bana dedi ki:

- Ey Cuayf, bugün bir yararlılık gösterebilecek misin? -- Hayir, vallahi gösteremem.

- Öyleyse atimi tut da ineyim.

- Olur.

Ben böyle dedikten sonra atini tuttum. O da indi eteginin ucunu kemerine soktu. Kilicim çekti. Kinini aslanin tarafina fırlatti. Aslan, kinin üzerine atildi. Mutedid ona bir kiliç darbesi vurarak ön ayaklarından birini uçurdu. Aslan, ayaginın acisiyla ugrasirken Mutedid onun kafasına ikinci bir kiliç darbesi vurdu. Kafasını yarıdı. Arslan yere düşüp öldü. Mutedid aslanın lesine yaklasti, kilicinin kinini aslanın tüyleriyle sildi. Sonra bana dogru geldi. Kilicini kinina soktu. Atma bindi. Birlikte askerlerin yanına döndük. Vefatına kadar beraberinde bulundum. Bu olayı hiçbir kimseye anlattığını duymadım. Onun hangi Özelligine hayran kalacağımı bilemiyorum. Secaatma mı, yoksa bu yaptığı cesaretle ise aldirmayisma mı ve bunu hiç kimseye anlatmayısına mı, yoksa o gün kendisinin yerine aslana karşı çıkmayıp korkaklık gösterdiğime mi sasayım? Ben o gün canımın kıymetini düşünerek korkaklık gösterdim ama, vallahi o bu yüzden beni hiçbir zaman kinamadi."

Ibn Asakir'in rivayetine göre, Ebu Hüseyin en-Nevrî bir tekneye binmis? tekne de içki varmış. Kaptana: "Bu nedir ve kimindir?" diye sorunca kaptan: "Bu Mutedid'in içkisidir." demiş. Ebü'l-Hüseyin kalkıp içki küplerini elindeki degnekle kırmaya başlamış, hepsini kır-mış, sadece bir küpü sağlam bırakmış. Kaptan, "İmdat!" diye feryad etmiş, askerler yardıma gelip Ebü'l-Hüseyin'i tutuklamışlar ve Mutedid'in huzuruna götürmüşler.

Mutedid ona şöyle sorar:

- Sen kimsin, necisin?

- Ben muhtesibim (emniyet müdürüyüm). __Seni bu göreve kim atadı?

- Ey mü'minlerin emiri, seni halifelige atayan beni bu göreve atadı!

Halife Mutedid basını önüne eğer, sonra kaldırıp şöyle der:

- Seni bu işi yapmaya sevkeden sebep neydi?

- Sana zarar gelmesini istemediğim ve sana acıdığım için böyle yaptım.

Mutedid basini önüne eger, sonra kaldirip söyle der:

- Peki bütün küpleri kirdin da ne diye birini kirmadin?
- Önceki küplerin hepsini yüce Allah'in sanini yüceltmek ve emirlerine saygi göstermek için cesaret gösterip kirdim ve bu hususta hiç kimseye de aldiris etmedim. Sonuncu küpü kirmaya geldigimde, içime bir kendimi begenmislik duygusu girdi. Senin gibi bir hükümdara karsi koydugumu düşünerek böbürlenmeye basladim. Iste o yüzden sonuncu küpü kirmadim.
- Haydi git, seni serbest biraktim. Bundan sonra diledigin çirkinligi menetme hakkina ve yetkisine sahip kildim seni.
- Iste su andan itibaren kötülükleri degistirme azmim gevsedi.
- Neden?
- Çünkü daha önce ben sirf Allah rizasi için kötülükleri degistirip engellemeye çalisiyordum. Simdi ise artik bir nevi görevli kilindigim için kötülükleri degistirmek ve engellemekle kendimi yükümlü görüyorum.
- Ihtiyacini söyle.
- Beni buradan salimen çıkar ve gitmek istedigim yere gönder.. Halife Mutedid görevlilere emir verdi. Onu Basra'ya gönderdi.

Fakat Basra'da, halkin, Mutedid'in nezdinde ihtiyaçlari oldugu zaman kendisini ortaya koymalarindan korktugu için gizlendi. Mutedid vefat edince Bagdat'a döndü.

Kadi Ebü'l-Hasan Muhammed b. Abdülvahid el-Hasimî, yasli bir tüccarin söyle dedigini nakletmisti:

«Emirlerden birinde alacagim vardi. Hakkimi ödemeyi geciktirdi.

Vermek istemedi. Her istedigimde de karsima çikmiyor, kölelerine emir veriyor, bana eziyet ettiriyordu. Kendisini vezire sikayet ettim. Onlar da hakkimi kendisinden alamadilar. Daha fazla inkar etti ve ödemekten kaçindi. Ben de kendisindeki alacagimdan ümidimi kestim. Bu yüzden üzöldüm. Onu kime sikayet edeceğimi saskin halde düşünmekte iken, adamin biri bana dedi ki: "Su mescidin imami olan falan terziye gitsen o senin hakkini tahsil eder." (Mescidin imami, imamliginin yanisira terzilik de yapiyormus.) Kendisine dedim ki: "Su terzi adam. su zalime karsi ne yapabilir! Devlet ricali bile ondan hakkini alamadiktan sonra su terzi mi alacak?" Adam bana dedi ki: "O terzi, borçlunu kendilerine sikayet ettigin bütün devlet ricalinden daha fazla onun nazarinda korkulu ve kesin hüküm sahibi biridir. Haydi sen o terziye git. Belki o seni bu sikintidan kurtarir."

Ben terziyi önemsemedim, ama yine de yanma gittim; durumumu, ihtiyacimi ve o zalim borçludan gördüğüm haksizligi kendisine anlattim.

Terzi benimle birlikte borçlunun yanına geldi. Borçlu emir onu görünce ayakta kalktı. Ona saygı gösterip ikramda bulundu ve alacağım parayı hemen gidip getirdi, eksiksizce ödedi. Terzi ona hiç baskı yapmamıştı. Yalnız ona şöyle demişti: "Bu adamın hakkını öde, yoksa ezan okurum!" Terzinin böyle demesi üzerine, borçlu emirin yüzünün rengi değişti ve hakkımı bana hemen ödedi.

Ben o terzinin eski püskü elbiseler giymiş olmasına, bünyesinin zayıflığına rağmen borçlu emirin kendisine nasıl itaat gösterdiğine şaşırdım. Alacağımı tahsil ettikten sonra kendisine bir miktar para vermeyi teklif ettim, ama kabul etmedi ve şöyle dedi: "Eğer ben bunu isteseydim sayılamayacak kadar malım ve param olurdu." Kendisine durumunu sordum ve begendikimi söyledim. Durumunu anlatması için ısrar ettim, o da şöyle dedi:

"Benim bu kadar tesirli oluşumun sebebi şuydu: Bu çevrede komşumuz olan ve devletin yüksek makamlarından birinde görev yapan yakışıklı genç bir Türk emir vardı. Bir gün evinin önünden hamamdan' çıkmış, kıymetli ve güzel elbiseler giyinmiş güzel bir kadın geçti. Kalkıp kadını yakalamak istedi. Sarhoştur, kadının pesine düştü. Onunla muradına ermek için kadını zorla evine sokmak istedi, ama kadın onun istegine olumlu cevap vermedi. Aksine olanca sesiyle bağırıp şöyle dedi: "Ey Müslümanlar! Ben evli bir kadıyım, bu adam da beni zorla evine sokup benimle yatmak istiyor. Oysa kocam, kendisinin evinden başka bir evde geceyi geçirmem halinde beni boşamaya yemin etmiştir. Eğer ben burada geceleyecek olursam kocamdan boşanırım ve bu nedenle de günlerin, zamanın temizleyemeyeceği, göz-yaslarının yıkayamayacağı bir utanç lekesi bana bulasır!"

İşte ben de hemen gidip o Türk emirinin yanına vardım. Kadını onun elinden kurtarmak istedim. Elindeki bir debbusla basıma vurdu ve kafamı kirdi, kadını eline geçirip zorla evine soktu. Ben de eve döndüm, basımdaki kanları yıkadım ve yaraları sardım. Cemaata yatsı namazını kıldırımdı, sonra onlara dedim ki: "Bu adam, bildiginiz kötü işi işledi. Haydi benimle gelin de kendisini bu yaptığı kötülüğün vazgeçirelim. Kadını da elinden kurtaralım."

Cemaat benimle birlikte kalkıp o Türk emirin evine geldi. Evine hücum ettik. Bir grup kölesi, ellerindeki değnek ve debbuslarla üzerimize hücum ettiler. Cemaati dövmeye başladılar. Kendisi de kölelerinin arasından çıkıp üzerime geldi. Beni şiddetle dövdü, vücudumdan kanlar akıttı. Biz son derece horlanmış, ezilmiş olarak evinden çıktık.

Evime döndüm. Vücudumdaki ağrıların şiddetinden, akan kanların çokluğundan ötürü yolu bulamayacak hale gelmişim. Nihayet eve girip yatağıma uzandım, ama bir türlü uyuyamadım. Kadının geceleyin onun elinden kurtarip evine göndermek ve kocasının evinde geceyi geçirmesini

saglamak, bosanmasina engel olmak için ne yapabilecegimi düsündüm. Ama saskin haldeydim. O esnada emirin fecrin dogdugunu zannetmesi, böylece evinden çikip gitmesi, kadının da firsattan istifade oradan ayrilip kocasinin evine gitmesini temin etmek için hemen kalkip -vakti gelmedigi halde- sabah ezanini okumayi düsündüm. Minareye çiktim. Hem Türk emirinin kapisina bakiyor, hem de ezan Öncesi âdetime göre konusuyordum. Kadının o evden çikip çikmadigini görmek istiyordum. Sonra ezan okumaya basladim. Ka-din disari çikmedi. Sonra eger kadın bu ezam duyup da disan çikmasa bile sabahin kesinlikle girdigi zannetmeleri için namaza durmaya karar verdim. O esnada etrafima bakinmakta ve kadının çikip çikmadigini gözlemekte iken caminin yanindaki yolun süvarilerle doldugunu, piyade askerlerin geldigini gördüm. Askerler: "Bu saatte*. ezan okuyan adam nerede?" diye soruyorlardi. Ben: "Iste, ben buradayim!" dedim. O zalim emire karsi bana yardımcı olmalarini istiyordum. Bana: "In" dediler, ben de minareden indim. "Mü'minlerin emirinin huzuruna gel!" dediler. Beni yakalayip halifenin huzuruna götürdüler. Kendimi savunamadim, nihayet alip beni huzura soktular. Halifenin hilafet makaminda oturduğunu görünce korkudan sarsildim ve siddetli bir panige kapildim. Halife: "Yaklas!" dedi, yaklastim. Bana: Korkularin dinsin, kalbin sakinlessin." dedi. Çok lütufkar davrandi. Nihayet sakinlestim, korkularim gitti. Sonra söyle sordu:

- Su saatte ezan okuyan sen misin?
- Evet, ey mü'minlerin emiri.
- Su saatte ezan okumaya seni sevkeden sebep neydi? Oysa ge-eenin daha yaridan azi bile geçmemis. Senin bu saatte ezan okumandan ötürü oruçlular, misafirler, namaz kilanlar ve digerleri vakti sasirirlar.
- Ey mü'minlerin emiri, eger bana eman verecek olursan durumumu anlatirim.
- Sen güvendesin, sana eman verdim.

Ben de ona durumumu anlattim. Anlattiktan sonra halife siddetlice gazaplandi ve o Türk emiri ile evinde alikoydugu kadının hemen her ne halde olurlarsa olsunlar huzura getirilmelerini emretti. Ikisi çarçabuk huzura getirildiler. Kadını güvendigi kadınlarına ve muhafızlarına teslim ederek evine gönderdi ve kocasına, kadını affedip bağışlamasını, ona iyi davranmasını, kadının zorlanarak baskasının evinde alikonulduğunun kendisine bildirilmesini emretti. Sonra o genç Türk emirine dönüp söyle dedi:

- Senin ne kadar erzakin var, yaninda ne kadar para var, ne kadar cariyelerin ve zevcelerin var?

Türk emiri de büyük rakamlar verdi. Sonra Mutedid ona söyle sordu:

- Yazıklar olsun sana! Allah'ın sana bahsettiği nimetler sana yetmiyor muydu ki Allah'ın yasakladığı şeylere riayet etmedin? Hududunu astın. Sultana karsi cür'etkar davrandım. Yine bütün bunlar sana yetmiyor muydu ki, seni kötülükten meneden ve sana ijâligi tavsiye eden'bir terziye kötü davrandım, onu dövdün, horladın, vücudundan kanlar akittin?!

Türk emir, verecek cevap bulamadi. Halife, onun ayaklarının zincire vurulmasını, boynuna pranga takılmasını, sonra da çuvala konulmasını emretti ve huzurunda siddetlice debbus darbeleri ile dövdürdü. Öyle ki onun öleceğinden korktum. Sonra onu bu halde Dicle nehrine atmalarını emretti. Bu artık onun hayatının sonu oldu.

Daha sonra halife, muhafiz kuvvetleri komutanı Bedr'e, o Türk emirinin evindeki malların, paraların alınıp beytü'l-mala konulmasını emretti ve o terziye de söyle dedi: "Bundan böyle büyük küçük her ne kötülük görürsen su adam (Böyle derken muhafiz kuvvetleri komutanını gösterdi.) işlese bile bütün kötülükleri bana bildireceksin, tabi eğer fırsat bulup benimle görüşme imkanın olursa bana bildirirsin, ama görüşme imkanını bulamazsan seninle aramızdaki isaret ezan olsun. Su andaki gibi olsa bile, dilediğin anda ezan oku."

Terzi diyor ki: "İşte bu nedenledir ki, ben devlet ricalinden herhangi birine ne emir veririm mutlaka enirimi yerine getirirler, onlara neyi yasaklarsam mutlaka -Mutedid'in korkusundan ötürü- o yasaya uyarlar. Fakat o zamandan su ana kadar öyle bir saatte ezan okumaya ihti\ aç duymadım."»

Vezir Ubeydullah b. Süleyman b. Vehb dedi ki: "Bir gün Mutedidin yanındaydım, hizmetçilerden biri onun yanibasında durmuş, elindeki yelpaze ile onu serinletiyor, sinekleri kovuyordu. Fakat bir ara yelpaze, halifenin takkesine değdi, takke basından yere düştü, gen bu durumdan cidden korktum, ama halife buna aldiris etmedi, ^sine takkesini alıp basına koydu. Sonra oradaki görevlilerden birine dedi ki: "Su zavalliya deyin, gidip istirahat etsin. Çünkü uyuklamaya başlamış. Ayrıca, yelpaze ile beni serinletip sinekleri kovacak olan görevlilerin sayısını da arttırın."

Vezir, bu olay üzerine dedi ki: "Yumusak huyluhigu nedeniyle halifeyi övdük ve kendisine sükranlarımızı sunduk, ama o söyle dedi: "Bu zavallı kasitli olarak yelpazeyi takkeme vrrmadi ki, bu uyukla-niisti. Ancak kasitli davranan kimse kinanip cezalandirilir, yanılan ve dalginliga düşen kimse kinanmaz ve cezalandirilmaz."

Semer kandli hacib Cuayf dedi ki: "Halife Mutedid'e, veziri Ubeydullah b. Süleyman'ın ölüm haberi gelince secdeye kapandı ve uzun bir süre secde

halinde kaldı. Kendisine: "Ey mü'minlerin emiri, vezirin Ubeydullah sana hizmet eder, samimi olarak sana yardımcı olurdu. Ölüm haberini duyunca neden secdeye kapandın?" diye sordular. O da su cevabi verdi:

"Onu vezirlikten azletmedigim ve kendisine eziyetle bulunmadigimdan ötürü sükür için Allah'a secde ettim."

Ubeydullah b. Süleyman; iyi görüşlü, kuvvetli bir zekaya sahip biri idi. Mutedid onun yerine Ahmed b. Muhammed b. Furat'i vezir tayin etmek istedi. Ancak muhafız kuvvetleri komutani Bedr onu bu kararından vazgeçirdi. Yerine oğlu Kasim b. Ubeydullah'i tayin etme-sini tavsiye etti. Bu tavsiyesinde ısrar edince, Mutedid, Kasim'i vezirliğe tayin etti. Tayin haberini göndermekle birlikte babasının ölümü nedeniyle onu teselli etti. Bassağılı diledi ve yeni görevi olan vezirliğini kutladı.

Kasim b. Ubeydullah, vezirlik makamına geçti. Aradan rok geçmeden Müktefî, babası Mutedid'den sonra halifelik makamına geçti. Bedr'i öldürdü. Mutedid, bu ikisi arasındaki düşmanlığı ince bir perde gerisinden seyrediyordu. Bu da onun kuvvetli bir feraseti ve büyük bir önsezisi idi.

Muhafız kuvvetleri komutani Bedr, bir gün topluca masiyet işlemiş bir grubu halife Mutedid'in huzuruna getirdi. Mutedid bunlara nasıl bir ceza vereceği hususunda vezirine danıştı. Veziri de: "Bunların bir kısmının asılması, bir kısmının da yakılması gerekir." deyince Mutedid şöyle dedi: "Yazıklar olsun sana, bunlara karşı katilini görünce gazabım sögudu. Bilmez misin ki halk, Allah tarafından sultana verilen bir emanettir, Allah bunların hakkını sultandan soracaktır?" Sonra bu kimselere vereceği ceza hakkında vezirin tavsiyesine uymadı.

Bu iyi niyetinden dolayıdır ki halife Mutedid, halifelige geçtiğinde beytü'lmalda bir kuruş para yoktu. Memleketin durumu bozulmuştu, Araplar her tarafta fesat çıkarıyorlardı. Ama o doğru görüşü ve iyi niyeti ile bu işleri düzene soktu. Beytü'l-mal para ile doldu memleketin her tarafında düzen sağlandı.

Halife Mutedid, vefat eden bir cariyesine çok üzüldüğü için şöyle bir şiir söylemişti:

"Ey sevgili,

Sen öyle bir sevgiliydin ki, artık senden sonra sevgilim olmayacaktır.

Gözümden uzaktasın ama kalbime yakınsın.

Senden sonra artık eğlencelerden hiç payım olmayacaktır.

Her ne kadar uzakta olsan da kalbimin sana olan duygusunu denetlemek için yine kalbim görevlendirilmiştir.

Kaybolduğundan beri hayatım,

Tatsiz hale gelmistir.

Senden sonra görmelisin beni, nasil feryad edip agit yakiyorum.

Gönlümün içinde alevlenen bir hüznün yangini vardır.

Hayattayken her ne kadar hos hale getirmis idiyse de şimdi nefsimin rahat ve hos oldugunu göremiyorum.

Bana isyan edecek gözyasini kalmadi.

Emrime uyacak sabrim da kalmadi."

Yine ayni cariyeye için söyle bir siir daha söylemisti:

"Saray için aglamiyorum ama bir defa bu sarayda ikamet etmis ola& (sevgili) için agliyorum.

Onu kaybetmekle felek bana ihanet etti. Daha önce ben ona inanmistim. . Sabrimla vedalastim. Artik onunla beraber kalbim de göçüp gitti."

Ibnü'l-Mutez, mezkûr cariyenin vefati nedeniyle Mutedid'e bir teselli ve bassagligi siiri yazmisti:

"Ey hidayet imami, hayatın uzun olsun. Saglikli bir ömür yasa.

Sen nimetlere sükretmeyi, musibetler aninda teslimiyet göstermeyi bize öğretmistin.

Geçip gidenlerden Ötürü teselli bul.

Daha önce sevinç kaynagi olan sey artik şimdi büyük bir sevaba dönüştü.

Kendimiz ölüp de senin yasamana raziyiz.

Ve bu hususta ben kendimi büyük bir sans sahibi görürüm.

Mevlasina itaat halinde iken ölen kimse,

Büyük bir kurtulus elde etmis ve sereflice ölmüştür."

Mutedid'in vefati nedeniyle Ebü'l-Abbas Abdullah b. el-Mutez el-Abbasî su güzel agidi yakmisti:

"Ey felek yuh sana! Sen hiçbir dostu benim için hayatta birakmadin.

Sen yavrusunu yiyen kötü bir annesin.

Allah'tan magfiret diliyorum, bütün bunlar kaderdir.

Hiçbir seye muhtaç olmayan, herseyin kendisine muhtaç oldugu bir ve tek Rab olan Allah'a razi oldum.

Ey karanlik toprakta, diyardan uzakta ve Zahiriye mezarliginda yalnız basina kalan!

Daha önce bir araya getirip sevkettigin ordular nerede?

Sayilamayacak kadar çok olan hazineler nerede?

Heybetinle doldurdugun ve görenlerin sarsintiya kapildigi saltanat tahti nerede?

Saglamca insha ettigin ve som altin sütunlarin parladigi, isik saçtigi saraylar nerede?

O askerlerin ki; seri ve büyük yanaklarından köpük saçılan erkek develeri kostura kostura yormuslardi.

Kuvvetlerini kirdigin düşmanlar nerede?

Zayıflattigin, onlari bir deri bir kemige dönüştürdüğün aslanlar nerede?

Kapinda beklesen heyetler nerede?

O heyetler ki, kuslar gibi kapma gelip dolasirlar ve kovulurlardi.

Rütbelerine göre kapinda duran adamlarin nerede?

Onlardan kimi çekip gitti, devesine atlayip göçtü ve mutlu oldu.

Ayaklarini kana buladigin rahvan atlar nerede?

O atlar ki, senin erkek aslanlarini sirtlarinda tasirlardi seferlere.

Kendilerine beyin yedirdigin kargi ve mizraklar nerede?

Sen öldükten beri o mizraklar ne bir kalbe ne de bir cigere saplandilar.

Firlatilan kiliçlar ve oklar nerede?

Onlar ki yakin veya uzak, diledigin kimselere isabet ederlerdi.

Sapasaglam ve güzel surlari yikan, yerle bir eden sel misali manciniklar nerede?

Icat ettigin o isler nerede?

Affin asla fayda vermedigini kabul etmezdin sen.

Nerede o bahçelerin ki, arklarinda sular akar ve öten kuslar o bahçelere gelirdi?

Ceylan gibi güzel kokular saçan o cariyeler nerede?

Yollarda akip gider ve süslü püslü elbiselerle görünürlerdi.

Nerede eglence meclisleri, nerede yakutu andiran gümüş işlemeli kaselerdeki içkiler?

Bozulduğunda Abbasogullarinin hükümrانligini düzeltmek üzere düşmanlara saldirmek nerede kaldı?

Düşmanlari her defasinda kahreder, zorba ve asileri ezip geçerdin.

Ama sonra yok olup gittin, artık geride izin dahi kalmadi. Kimse seni göremez oldu.

Sanki bu dünyada hiç yaşamamis gibi oldun.

Yapmis oldugun iyiliklerden baska hiçbir sey geride kalmadi.

Insanoglunun hakimiyeti devam etmez, ebedi kalmaz."

Ibn Asakir'in tarihinde söyle bir olay anlatilir:

«Bir gece Mutedid'in yaninda nedimleri toplandilar. Eglence sona erip Mutedid gözdelerinin yanina gittikten ve eglenceye katilanlar uykuya daldiktan sonra hizmetçinin biri onlari uykularindan uyandirip söyle dedi: Mü'minlerin emiri size diyor ki, kendisi eglence meclisi sona erdikten sonra uyuyamaz olmus. Bir beyit yazmis ama ikincisini yazamamis, zorlanmis. Kim bu ikinci beyiti yazar ve birinciye uydu-rursa ona armagan verecek. Birinci beyit sudur:

"Sirayet eden hayal için uyandigimizda gördük ki, Orasi çorak bir yerdir, mezar da uzaktadır."

Eglence meclisine katilmis olup uykuya dalanlar kalkarak yataklarinin üzerinde oturdular, ikinci beyiti ne sekilde yazacaklarini düşünmeye basladilar. Onlardan biri hemen ortaya atilip söyle dedi:

"Gözüme dedim ki, uykuya alis ve yat; Belki geceleyin bir hayal sana dönüp gelir."

Hizmetçi bu beyiti alip Mutedid'e götürdüğünde, bunun yerli yerinde yazilmis güzel bir beyit oldugunu gördü ve sahibine kiymetli armagan verilmesini emretti.»

Mutedid bir gün sairlerden birine, Basrali Hasan b. Münir el-Ma-zinî'nin su siirinin muazzam oldugunu söyledi:

"Uykuyu kaçirip beni uyuyamaz hale getirene yaniyorum.

Kalbimin acilarina aci katti.

Günes sanki onun yanlarindan dogup ortaya güzelce çıktı.

Ya da ay onun yenlerinden parlayip çıktı.

Yüzünde bir maske var ki, kötülüğünü ve çirkinligini yok ediyor.

Kalbler de itibar sahibi yapıyor onu, her nerede ortaya çıkarsa."

Bu senenin rebiyülevvel ayında Mutedid'in sancilari siddetlendi. Hadim Yunus ve diğer büyük emirler, vezir Kasim b. Ubeydullah'm aninda toplandilar. Halkin Mutedid Billah'in oğlu Müktefi Billah'm halifeligine bey'atlerini yenilemeleri hususunda istisare yaptilar ve bunu kararlastirdilar. Sonra Müktefi Billah'a yapılan bey'at te'kid edildi, kesinlestirildi ve bunda da çok hayirlar oldu.

Mutedid can çekisirken kendi kendine su siiri okumustu:

"Dünyadan istifade et, çünkü çekip gideceksin.

Neseli ve hos oldugu sürece onun bu taraflarini al ve gerisini birak.
Sakin zamana da güvenme, çünkü ben ona güvenmistim.
Zaman bende bir güç birakmadigi gibi her türlü hakkimi da alip götürdü.
Ben erkeklerin ileri gelenlerini öldürdüm.
Hiçbir düşmani affetmeyip hiç kimsenin de isyanina göz yummadim.
Saltanat sarayini her türlü isyancidan temizledim.
Onlarin bir kismini doguya, bir kismini da batiya gönderdim ve dagittim.
Belirli bir süre sonra izzet ve serefe kavustum.
Böylece halk tümüyle bana boyun egip itaat etti.
Topladigim bütün bu mal mülk bana hiç yarar vermedi.
Su mülk sahipleri ve hayatta kalanlar için hiç de güzel bir akibet görmüyorum.
Ölümünden sonra Rahman'in nimetlerine mi kavusacagim,
Yoksa O'nun atesine mi atilacagim, iste bunu bilmiyorum."
Halife Mutedid, bu senenin rebiyülevvel ayinin bitimine sekiz ü kala, pazartesi gecesi vefat etti. Henüz elli yasina varmamisti, z sene, dokuz ay, onüç gün süreyle halifelik yapti. Ali el-Mükte- Cafer el-Muktedir ve Harun adinda üç erkek evlat ve onbir kız ev- birakti. Kizlarinin sayisinin onyedi oldugu da söylenir. Beytü'l-d 17.000.000 dinar birakmisti. Lüzumsuz yere para sarfetmezdi. nedenle bazilari onu cimri saymislardi. Bazi kimselerse onu Cabir
b. Seniüre'nin rivayet ettigi hadiste geçen rasid halifelerden lardir. Dogrusunu Allah bilir. [53]

-
- [1] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/112-113.
[2] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/113-114.
[3] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/114.
[4] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/115.
[5] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/115-116.
[6] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/116-117.
[7] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/117-119.
[8] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/119-121.
[9] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/122-123.
[10] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/123-124.

- [11] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/124-125.
- [12] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/125.
- [13] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/126-127.
- [14] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/127-128.
- [15] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/129-130.
- [16] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/130-131.
- [17] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/131.
- [18] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/132-133.
- [19] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/133-134.
- [20] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/134.
- [21] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/134-135.
- [22] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/135.
- [23] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/135-136.
- [24] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/136.
- [25] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/136-137.
- [26] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/137.
- [27] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/137-139.
- [28] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/139-141.
- [29] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/141.
- [30] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/142-144.
- [31] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/144.
- [32] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/144-145.
- [33] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/145-146.
- [34] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/146-147.
- [35] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/147-148.
- [36] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/148-149.
- [37] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/149-150.
- [38] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/151.
- [39] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/151.
- [40] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/151-152.
- [41] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/152.
- [42] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/152.

- [43] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/152.
- [44] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/152-153.
- [45] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/153-154.
- [46] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/155.
- [47] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/155-156.
- [48] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/156.
- [49] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/156.
- [50] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/157.
- [51] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/157.
- [52] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/157-158.
- [53] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/158-172.

Müktefi Billah Ebu Muhammed'in Halifeligi	3
Bedir.	4
Hicretin İkiyüzseksendokuzuncu Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler .	4
Hüseyin B. Muhammed.	4
Ammare B. Vesime.	4
Harun B. Leys.	5
Hicretin İkiyüzdoksaninci Senesi	5
Hicretin İkiyüzdoksaninci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler .	6
İmam Ahmed B. Hanbel'in Oğlu Abdullah .	6
Muhammed B. Abdullah Ebu Bekir Ed-Dakkak .	6
Hicretin İkiyüzdoksanbirinci Senesi	7
Hicretin İkiyüzdoksanbirinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler .	8
Ahmed B. Yahya B. Zeyd B. Seyyar .	8
Hicretin İkiyüzdoksanikinci Senesi	9
Hicretin İkiyüzdoksanikinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler .	9
İbrahim B. Abdullah B. Müslim El-Keccî	9
Hicretin İkiyüzdoksanüçüncüsbisi	10
Hicretin İkiyüzdoksanüçüncü Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler .	11
Sair Ebü'l-Abbas En-Nasi	11
Ubeyd B. Muhammed B. Halef	11
Nasr B. Ahmed B. Abdülaziz.	11
Hicretin İkiyüzdoksandördüncü Senesi	12
Lanetli Zikreveyh'in Öldürülmesi	12
Hicretin İkiyüzdoksanüçüncü Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler .	12
Hüseyin B. Muhammed B. Hatim..	12
Salih B. Muhammed B. Amr.	12
Muhammed B. İsa B. Muhammed.	12
Muhammed B. İmam B. İshak B. Raheveyh .	12
Muhammed B. Nasr Ebu Abdillâh El-Mervezî	12
Musa B. Harun B. Abdillâh.	13
Hicretin İkiyüzdoksanbesinci Senesi	14
Halife Müktefi Billah'in Biyografisi Ve Vefati	14
Hafiz El-Muammerî	15
Abdullah B. Hasan.	16
Ebu Cafer Et-Tirmizî	16
Hicretin İkiyüzdoksanaltıncı Senesi	16
Hicretin İkiyüzdoksanaltıncı Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler .	17
Hafiz Ahmed B. Muhammed B. Zekeriyya .	17
Ebu Bekir El-Esrem..	18
Halef B. Amr B. Abdurrahman B. İsa .	18

Halife Ve Sair Ibn Mutez .	18
Muhammed B. Hüseyin B. Habib .	20
Muhammed B. Davud B. Cerrah .	20
Hicretin İkiyüzdoksanyedinci Senesi	20
Hicretin İkiyüzdoksanyedinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler .	21
Muhammed B. Davud B. Ali	21
Muhammed B. Osman B. Ebi Seybe .	22
Muhammed B. Tahir B. Abdullah .	22
Musa B. İshak .	22
Yusuf B. Yakub .	22
Hicretin İkiyüzdoksansekizinci Senesi	23
Hicretin İkiyüzdoksansekizinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler .	23
Ibn Ravendi	23
Cüneyd B. Muhammed B. Cüneyd (Cüneyd-İ Bağdadi)	25
Vaiz Saîd B. İsmail B. Saîd B. Mansur Ebu Osman .	26
Semnun B. Hamza .	27
Safî El-Harbî	27
İshak B. Huneyn B. İshak .	27
Hüseyin B. Ahmed B. Muhammed B. Zekeriya .	28
Hicretin İkiyüzdoksandokuzuncu Senesi	28
Hicretin İkiyüzdoksandokuzuncu Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler .	29
Ahmed B. Nasr B. İbrahim Ebu Amr El-Haffaf	29
Behlül B. İshakb. Behlül	29
Hüseyin B. Abdullah .	29
Muhammed B. İsmail	29
Muhammed B. Ebi Bekr .	30
Nahiyçi Muhammed B. Ahmed B. Keysan .	30
Muhammed B. Yahya .	30
Fatima El-Kahramane .	31
Hicretin Üçyüzüncü Senesi	31
Hicretin Üçyüzüncü Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler .	31
Ahves B. Fadl	31
Ubeydullah B. Abdullah B. Tahir .	31
Sair Sınavberî	32
İbrahim B. Ahmed .	33
Hicretin Üçyüzbirinci Senesi	33
Hicretin Üçyüzbirinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler .	35
İbrahim B. Halid Es-Safî	35
Cafer B. Muhammed .	35
Ebu Said El-Cenabi El-Karmatî	35
Ali B. Ahmed Er-Rasibî	35
Muhammed B. Abdullah B. Ali	35
Hicretin Üçyüzikinci Senesi	36
Hicretin Üçyüzikinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler .	36

Bisr B. Nasr B. Mansur .	36
Cariye Bed'a .	36
Kadi Ebu Zür'a Muhammed B. Osman Es-Safiî	36
Hicretin Üçyüzüçüncü Senesi	37
Hicretin Üçyüzüçüncü Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler .	37
Neseiahmed B.Ali	37
Hasan B.Süfyan.	39
Rüveyr B. Ahmed.	40
Züheyr B. Salih.	40
Ebu Ali El-Cübbâî	40
Sair Ebu Hasan B. Bessamî	40
Hicretin Üçyüzdördüncü Senesi	41
Hicretin Üçyüzdördüncü Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler .	42
Lebid B. Muhammed.	42
Yusuf B. Hüseyin B. Ali	42
Yemut B. Müzri1 B. Yemut	42
Hicretin Üçyüzbesinci Senesi	43
Hicretin Üçyüzbesinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler .	44
Muhammed B. Ahmed Ebu Musa.	44
Hicretin Üçyüzaltıncı Senesi	44
Hicretin Üçyüzaltıncı Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler .	45
Ibrahim B. Ahmed B. Haris.	45
Ahmed B. Ömer B. Seric.	45
Ahmed B. Yahya.	45
Hasan B. Yusuf B. İsmail	45
Abdullah B. Ahmed B. Musa.	46
Muhammed B. Babsaz.	46

Müktefi Billah Ebu Muhammed'in Halifeligi

Müktefî Billah'in asil adi Ali'dir. Mü'niinlerin emiri Mutedid BiJJ lah'in ogluydu. Babasi Mutedid'in bu senenin rebiyülevvel ayında ve fatından sonra halifeligine bey'at edildi. Kendisinden ve Hz. Ali b Ebi Talib'den baska Ali adında bir halife yoktur. Ebu Muhammed künyesini de sadece kendisi, Hz. Hasan ve Hadi ile el-Müstedi Billah almislardi. Müktefî Billah halifelige geçtiginde, fitneler çoğaldi ve ülkenin her tarafına yayildi.

Bu senenin receb ayında ülkede çok siddetli bir deprem meydana geldi. Bu senenin ramazan ayında seher vakti, gökten çok sayıda yıldızlar düştü. Gün doğuncaya kadar bu durum devam etti.

Halifelik kendisine geçtiginde Müktefî Billah, Rakka'da bulunu-! yordu. Vezir ve ümeranın büyükleri, kendisine bu hususta bir yazı yazdılar. Bu yazıyı alır almaz Bagdat yoluna koyuldu ve halkın kendisini karsiladigi muazzam bir günde Bagdat'a girdi. Bu senenin ce-l niaziyelevvel ayinin sekizinci,

pazartesi günüydü. Bugün Amr b. Leys es-Seffar'ın öldürölmesini emretti. Amr, onun babasının zindanında tutuklu bulunuyordu. Babasının hükümlüler için yaptırdığı zindanların yıkılmasını ve yerine bir cami yapılmasını ferman buyurdu. Aynı günde vezir Kasim b. Ubeydullah b. Süleyman'a altı hil'at giydirdi ve kiliç kusandirdi. Halifelige geçtiğinde yirmialtı yasından birkaç ay almisti.

Bu senede Karmatiler, ülkenin bazı taraflarına yayildilar. Hacilarin yollarini kestiler, bazilari kendilerine emirü'l-mü'minin unvanini taktilar. Mük tefi üzerlerine büyük bir ordu gönderdi ve onların itaat altına alınmaları için çok para harcadı. Cenâb-i Allah, böylece onların serlerinin bir kısmını söndürdü.

Bu senede Muhammed b. Harun, Ismail b. Ahmed es-Samanî'nin itaatmdan çıktı. Onun öldürölmesinden sonra Rey halkı Muhammed b. Zeyd et-Talibî ile yazisma yaptı. Muhammed onlara ısrar edince sehri ona teslim ettiler. O da gelip Rey sehrini istila etti. Ismail b. Ahmed es-Samanî de büyük bir orduyla Muhammed b. Zeyd'in üzerine yürüdü, onu maglub etti. Kovulmuş ve yerilmiş olarak Rey sehrinden çıkardı.

"el-Muntazam" adli eserde İbnü'l-Cevzî dedi ki: "Bu senenin zü-hicce ayinin 9'unda halk ikinci namazini kiliyorlardi. Yaz mevsiminde idiler ve üzerlerinde yazlik giysiler vardı. O sirada cidden soguk bir rüzgar esti. Öyle ki, insanlar atesle ısınmak ihtiyacim duydular-

ve kaim elbiseler giydiler. Tipki kis mevsiminde olduğu gibi dondu."

İbnü'l-Esir dedi ki: "Humus sehrinde de böyle bir durum meydana-eldi. Basra'da fırtına esti. Çok hurma ağaçlarını kökünden söktü, yerde çöküntü meydana geldi ve bu çöküntünün altında 7.000 kişi İbnü'l-Cevzî ile İbnü'l-Esir dediler ki: «Bu senenin receb ayında Bagdat'ta pespese depremler meydana geldi. Sonra şehir sakinleştı.»

Bu senede Fadl b. Abdülmelik insanlara haccettirdi.

Bu senede büyük mutasavvıflardan İbrahim b. Muhammed b. İbrahim vefat etti. İbnul-Esir'in ifadesine göre bu zat, Sirri es-Sakatî'-nin akranlarındanmış. Bir defasında söyle demis: "Keder ve üzüntünün bir zerresini Allah'a arzetmen, senin için güneşin üzerine doğduğu şeyden, yani bütün dünyadan daha hayirlidir."

Bu senede fazlaca cinsel iliskide bulunmasından ötürü vücudunda kuruluk ve mizaç bozukluğu meydana gelen Ahmed b. Muhammed el-Mutedid Billah, vefat etti. Tabipler, bedenini nemlendirecek ve yumusatacak bir reçeteyi kendisine tavsiye ettilerse de o bunun tam tersini yaptı ve kuvvetini kaybetti, neticede vefat etti.

Mutedid'in kölesi ve ordu komutani Bedir. [1]

Bedir

Vezir Kasim, halifeligi Mutedid'in evlatlarından baskasına geçirmeye azmetmiş, bu niyetini Bedir'e de açmisti. Ama Bedir buna yanasmamisti.

Mutedid'in oğlu Müktefi halifelige geçince, vezir Kasini, Bedir'in basina bir gaile açmaya yemin etti ve Bedir'in öldürülmesi isini Mük-tefi'ye hos gösterdi. Müktefi de bunu kabul etti ve görevlileri göndererek Bedir'in mallarina ve ürünlerine el koydurdu. Bedir, Vasifta bulunuyordu. Vezir Kasim da ona eman gönderdi ve gelmesini istedi. Bedir bu emana inanarak geldiginde vezir Kasim, bu senenin ramazan ayinin altisinde cuma günü, kendisini Öldürecek cellatlari üzeri-ne gönderdi ve onu öldürttü. Sonra basini kestirdi, cesedi ise yerde kaldı.

Ailesi gelip cesedini aldılar ve bir tabuta koyarak Mekke'ye götü-% defnettiler. Çünkü o, kendisinin Mekke'ye defnedilmesini vasiyet ti. Vefatından önce, bütün kölelerini azat etmistı. Kendisini ölek istediklerinde iki rekat namaz kilmisti. Allah ona rahmet etsin. [2]

Hicretin İkiyüzseksendokuzuncu Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Hüseyin B. Muhammed

Hüseyin b. Muhammed b. Abdurrahman b. Fehm b. Muhriz b Ih rahim el-Hafiz el-Bagdadî. Halef b. Hisam'dan, Yahya b. Mani'den" Muhammed b. Sa'd'dan ve digerlerinden ders aldı, rivayetlerde bulundu. Hanetî ve Tomarî de kendisinden rivayetlerde bulundular. Beraberinde bulunmayan, derslerine devam etmeyen kimselere hadis nakletmezdi. Hadis nakletmede çok zorluk çıkarirdi. Haberler, nesepler, siirler ve hadis ricalinin isimleri hususunda derin bilgisi vardı Fikihta Iraklıların mezhebine meyilliydi. Darekutnî, onun kuvvetli bir ravi olmadigini söylemistir. [3]

Ammare B. Vesime

Ammare b. Vesime b. Musa Ebu Rifaa el-Farisî. "et-Tarih Ale's-Sünen" adli eserin sahibidir. Misir'da doğdu, Leys'in kâtibi Ebu Salih'ten ve digerlerinden hadis rivayet etti. [4]

Harun B. Leys

Harun b. Leys es-Seffar. Büyük ümeradandı. Müktefi Billah'in Bagdat'a ilk gelisi esnasında zindanda öldürüldü. [5]

Hicretin İkiyüzdoksaninci Senesi

Bu senede "Seyh" lakabıyla tanınan Yahya b. Zikreveyh b. Behre-veyh Ebu Kasim el-Karmatî, büyük bir taraftar grubuyla Rakka'ya geldi. Oralarda bozganculuk yaptı. Halife de 20.000 süvariden olusan büyük bir askeri

birliği onun üzerine sevketti.

Bu senede halife, Bagdat'tan ikamet amaciyla Samarra'ya gitmek üzere harekete geçti. Ancak vezir, onu bu görüşünden vazgeçirdi. O da Bagdat'a döndü.

Bu senede Magriblilerden Zerka adında bir adam, atesli bir ok fırlatarak Dimisk kapisinda Yahya b. Zikreveyh'i öldürdü. Onun öldürülmesine halk sevindi. Atesli ok vücuduna isabet edip onu yakarak öldürmüştü. Magribli adam Misir askerleri arasında idi.

Yahya b. Zikreveyh'in öldürülmesinden sonra, yerine kardesi Hüseyin geçerek Karmatîlerin idaresini ele aldı. O kendine Ahmed adini, Ebü'l-Abbas künyesini ve Emirü'l-Mü'minin lakabim takmis, Kar-matîler de ona itaat etmislerdi. Dimisk'i kusatma altına aldı. Belirli miktarda mal ve para vermek üzere Dimisklilar onunla baris antlasmasi yaptilar. Bundan sonra Humus'a gitti, orayi fethetti, Humus minberlerinde onun adına hutbe okundu. Bundan sonra Hama'ya ve Maarratu n-Numan'a gitti. Oralardaki halki maglup etti. Mallarini ve kadinlarini ele geçirip kendine mubah saydi. Binekleri ve mektepler-deki çocuklari öldürüyor, beraberindeki askerlerin o yöredeki kadinlarla cinsel iliskide bulunmasini mubah kiliyordu. Öyle ki bir kadinla birçok adami zina yapıyordu. Kadin çocuk dogurunca da o zinakar erkeklerden her biri digerini babalikla kutluyordu.

Sam halki, bu mel'undan çektikleri eza ve cefayi bir mektupla halifeye bildirdi. Halife de bunlarin üzerine kalabalik bir askeri birliği sevketti. Bu askeri birliğe bol miktarda para harcadı. Kendisi de ramazan ayında yola koyuldu, Rakka'ya geldi. Askerleri, Karmatîlerle savasmlari için her bir tarafa yaydı.

Karmatîlerin lideri, kendi adamlarina söyle mektup yaziyordu:

"Abdullah el-Mehdi Ahmed b. Abdullah el-Mehdi el-Mansur en-Nasir Lidinillah el-Kaim Biemrillah el-Hakim Bihükmillah ed-Dai Ila Kitabillah ez-Zab an Harimillah el-Muhtar min Veledi Rasûlillah.Hidayete erdirenen Allah kulu Mansur'un oglu Allah'in dininin yardimcisi, Allah'in emrini yerine getiren, Allah'in hükmüyle hükmeden Allah'in kitabina davet eden, Allah'in sinirini koruyan ve Rasûlul-lah'in seçkin evladi, hidayete erdirici Allah kulu Ahmed'den....)."

Kendisinin Hz. Ali'nin ve Fatima'nın zürriyetinden geldigini iddia ediyordu, ama yalan söylüyordu. Allah onu kahretsin. Uyduruk-çuydu o. Önce Kureys'e, sonra da Hasimogullarma en azili bir düşmandi. Silmiye'ye girdi. Orada Hasimilerden hiçbirini hayatta bırakmadı. Onlari ve çocuklarini öldürdü. Kadinlarini askerlerine peskes çekti.

Bu senede sinir boyu halkinin sikayetleri üzerine Muzaffer b. Cenah, yerine

Ebu Amir Ahmed b. Nasr, Tarsus sinirini muhafaza etmekle görevlendirildi. Bu senede Fadl b. Muhammed el-Abbasî insanlara hacettirdi. [6]

Hicretin İkiyüzdoksaninci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Imam Ahmed B. Hanbel'in Oglu Abdullah

Künyesi, Ebu Abdirrahman es-Seybanî idi. Imam, hafız, zapti sağlam, babasından ve diğer hadisçilerden çok hadis rivayet eden sika bir ravi idi. Ibn Münadi'nin ifadesine göre babası Imam Ahmed b. Hanbel'den onun kadar çok hadis rivayet eden başka biri yoktur. Babasının "Müsned" adlı eserinden 30.000, tefsirinden 120.000 hadis rivayet etmiştir. Bu hadislerden bazılarını sema, bazılarını icazet yoluyla nakletmiştir. Rivayetlerinin toplandığı eserlerden bazıları şunlardır: "en-Nâsih ve'l-Mensûh, el-Mukaddem ve'l-Muahhar fî Kitabil-lah ve't-Tarih, Hadisi Seb'a ve Karâmat-i Kurrâ, el-Menâsiku 1-Kebir, el-Menasikü's-Sagir, Hadisu s-Süyûh."

Büyük üstadlarımız Abdullah b. Imam Ahmed b. Hanbel'in lehinde sahadette bulunduklarını hep görürdük. Onun hadis ricalini, hadis illetlerini, isim ve künyeleri iyi bildiğini söylerlerdi. Irak'ta ve diğer yerlerde hadis aramaya devam ettiğini, seleflerinin de bu hususta onun lehinde ikrarda bulunduğunu söylerlerdi. Hatta bazıları, onun babasından daha fazla hadis bildiğini ve hadisi daha çok isittığını söyleyerek onu asiri bir şekilde övmüşlerdir.

Abdullah hastalandığında kendisine: "Nereye defnedilmek istiyorsun?" diye sormuşlardı. O da şu cevabı vermisti: "Benim aklımda bulunan sahih bir hadise göre Katiye'de bir peygamber medfunmuş. Bir peygamberin civarına defnedilmek, benim için babamın civarına defnedilmekten daha hostur."

Bu senenin cemaziyelahir ayında, yetmişyedi yaşında vefat etti.

Tslitekim babası da aynı yasta vefat etmişti. Cenazesine büyük bir halk kitlesi katılmıştı. Cenaze namazını kardeşi oğlu Züheyir kıldırma ve Babü't-Tîn mezarlığına defnedilmisti. Yüce Allah ona rahmet

Bu senede vefat eden meshur sahsiyetlerden bazılarında şunlardır:

Abdullah b. Ahmed b. Said Ebu Bahr er-Ribati el-Mervezî. Ebu Türeb en-Nahsebî ile arkadaşlık etti. Cüneyd-i Bağdadî onu överdi.

Ömer b. İbrahim Ebu Bekir el-Hafız. Ebü'l-Ezan adıyla tanınırdı. Sika, zapti sağlam ve sebatkar bir ravi idi.

Muhammed b. Hüseyin b. Ferec Ebu Meysere el-Hemedanî, "Müsned" adlı eserin sahibidir. Meshur sika ravilerden ve musanniflerden idi. [7]

Muhammed B. Abdullah Ebu Bekir Ed-Dakkak

Büyük mutasavvıflardan ve sofi abidlerindendi.

Rivayete göre Cüneyd-i Bagdadî, onun hakkında şöyle demistir:

«Rüyada iblisi gördüm, çıplak gibiydi. Kendisine: "Insanlardan utanmıyor musun, ne diye çıplak dolasiyorsun?" diye sordum, o da et-rafindakileri insan kabul etmeyerek şöyle cevap verdi: "Eger bunlar insan olsalardi çocukların topla oynadıkları gibi ben de bunlarla oynamazdim. İnsan dediklerin bunlardan baska bir topluluktur." Ben kendisine: "Peki, o dedigin insanlar nerede?" diye sordugumda Iblis su cevabi verdi: "Iste gerçek insanlar, Sanizi Mescidi'nde bulunmaktadırlar. Onlar kalbimi hasta edip acittilar. Bedenimi yordular, her saldırdıgımda onlar Aziz ve Celil olan Allah'a yöneldiler. Ben de neredeyse yanacaktım!"

Ben uykudan uyanır uyanmaz elbiselerimi giyip Sanizi Mescidi'-ne gittim. Orada üç kisinin oturmakta olduklarım ve baslarım yamalı cübbelerinin içine soktuklarını gördüm. Onlardan biri basını kaldırıp bana bakti ve şöyle dedi: "Ey Ebul-Kasım, o habis Iblis'in sözlerine aldanma, sana her söylenen sözü kabul edecek misin sen?"

Baktim ki onlar su zatlardı: Ebu Bekir ed-Dakkak, Ebü'l-Hüseyin en-Nurî ve Ebu Hamza Muhammed b. Ali b. Aleviye b. Abdullah el-Cürcanî.»

Bunların sonuncusu, Safiî fikhçisi olup Müzenî'nin talebesi idi. İbnü'l-Esir böyle demistir. [8]

Hicretin İkiyüzdoksanbirinci Senesi

Bu senede Karmatîlerle halife ordusu arasında büyük bir savaş Cereyan etti. Halife ordusu Karmatîleri hezimete uğrattı, reisleri

B. İslâm Tarihi, C. XI, F. 12

Benli Hasan b. Zikreveyh'i esir aldılar. Adamlarının önde gelenlerinden büyük bir grupta birlikte halifeye gönderildi. Meshur bir file bindirilerek Bagdat'a sokuldu. Halife de yüksek bir davul yapılmasını emretti. Bu davula oturtularak adamlarıyla birlikte halifenin huzuruna getirildi. Halifenin gözleri önünde boynları vuruldu. Agzına enli bir tahta konulmuş ve bu tahtanın iki ucu ensesine atılan bir ipe siki sikiya bağlanmıstı. Sonra oturmakta olduğu davuldan yere indirildi. Kendisine ikiyüz kırbaç vuruldu. Sonra da elleri ve ayakları kesilip daglandı. Daha sonra yakıldı, başı koparılıp bir degnegin ucuna geçirilerek Bagdat'ın her tarafında dolastırıldı. Bu hadise, bu senenin rebiyülevvel ayında vukubulmustu.

Bu senede Türkler büyük bir orduyla Maverâünnehir beldelerine hücum ettiler. Müslümanlar geceleyin onlara baskın yaptılar. Çok adamlarını öldürdüler. Sayılamayacak derecede esirler aldılar.

"Allah inkar edenleri kinleri ile geri çevirdi, bir hayra ulasamadilar." (el-Ahzâb, 25.)

Bu senede Bizans imparatoru, her birinin arkasında 10.000 asker bulunan on haçi İslâm ülkesinin üzerine sevketti. Bu ordu İslâm ülkesinin sınırlarına saldırdı. Çok sayıda Müslümani öldürdüler. Kadınları, çoluk çocuğu esir aldılar.

Bu senede Tarsus valisi, Bizans ülkesine hücum etti. Antakya sehrini fethetti. Burası deniz kıyısında büyük bir şehir olup Rumlar nazarında İstanbul'a esdegerdi.

Tarsus valisi, Bizanslıların elinde esir bulunan 5.000 Müslümani kurtardı. Bizanslıların almış gemisini ele geçirdi. Bol miktarda ganimet elde etti. Gazilerden her birine 1.000'er dinar ganimet düştü.

Bu senede Fadl b. Abdülmelik el-Hasimî insanlara haccettirdi. [9]

Hicretin İkiyüzdoksanbirinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Ahmed B. Yahya B. Zeyd B. Seyyar

Künyesi Ebu 1-Abbas es-Seybanî idi. Seyban kabilesinin müttefiki idi. Saleb lakabını almıştı. Nahiv ve lügatte Kûfelilerin imâmı idi. Hicretin 200. senesinde doğdu. Muhammed b. Ziyad el-Arabî, Zübeyr b. Bekkar, Kavarirî ve diğer bazı şahsiyetlerden ders aldı. İbnü'l-En-barî, İbn Arefe ve Ebu Amr ez-Zahid de kendisinden ders aldılar; rivayetlerde bulundular. Sika, hüccet, dindar, sahîh, doğruluğu ve hafî-za sağlamlığıyla meshur bir kimse idi. Anlatıldığına göre o, Kava-rirî'den 100.000 hadis dinlemiştir.

Bu senenin cemaziyelevvel ayının bitimine onüç gün kala cumartesi günü, doksanbir yaşında vefat etti.

İbn Hallikan dedi ki: «Onun ölüm sebebi suydı: Camiden çıkarken elinde bakmakta olduğu bir kitap vardı. Kendisinde şiddetli bir sahrılık vardı. Kitaba bakmaktayken bir at kendisine çarptı ve derin tırnak çukura düşürdü. Beyni sarsıldı ve ertesi gün vefat etti. Allah ona rahmet etsin.»

Ahmed b. Yahya, "el-Fasih" adlı kitabın müellifidir. Bu, hacimce küçük ama faydaca büyük bir eserdir. "el-Musavver" adlı kitap da onundur. "İhtilâfti'n-Nahviyyîn, Maânî'l-Kur'ân, Kitabu 1-Kiraat, Ma-âni's-Si'r" ve diğer bazı eserler de ona aittir. Su şiirin onun olduğu söylenir:

"Nefse yem olduktan sonra onu terkedersen,

Yemi olduğun ve kendisini terkettiğin nefis artık ne kadar yaşayabilir?

O, otun suda kaldığı bir süre kadar kalabilir, ya da suyun devamlı akışı yanında onun sesi ne kadar çıkabilirse o kadar yaşayabilir.

Benim kendimi zorlayarak sabretmiş olduğumu söyleyerek seni aldattı.

Nefiste, beni ve seni öldürecek seyler vardır.

Eger bendeki dertler kayalarda olsaydı, kayalar sarsılırdı.

Rüzgarlarda olsaydı rüzgarlar esmezdi, sıkıntılı yaşam uzardı.

Sabret, belki Allah bizi bir araya getirir.

O zaman ben senden gördüğüm kederlerin şikayetçisi olurum."

Bu senede vezir Kasım b. Ubeydullah b. Süleyman b. Vehb vefat etti. Bu, Mutedid'in hilafetinin son günlerinde babasının vefatından sonra vezirliğe geçmişti. Sonra da Mutedid'in vefati nedeniyle oğlu Müktefi'ye vezirlik yapmıştı. Bu senenin ramazan ayında hastalanınca zindana emir gönderdi ve oradaki Muttalibileri serbest bıraktı. Kendisi de zilkade ayında vefat etti. Vefat ederken otuzüç yasma yaklaştı. Halifenin nazarında kıymetli ve itibarlı bir kimseydi. 700.000 dinar değerinde mal bırakmıştı.

Bu senede vefat eden diğer meshur şahsiyetlerden bazıları şunlardır:

Muhammed b. Muhammed b. İsmail b. Seddad Ebu Abdillah el-üasrî el-Kadî, Vasit kadılığı yapmıştı. Cebruî lakabı ile tanınmıştı. Müsedded'ten, Ali b. el-Medinî'den, İbn Nümeyr'den ve diğerlerinden ^adis rivayet etti. Sika ravilerden, adil ve güvenilir kadılardandı.

Muhammed b. İbrahim el-Bosencî, Muhammed b. Ali es-Sayig,

meshur kurralardan ve büyük âlimlerden Kunbül de bu senede vefat ettiler.

[10]

Hicretin İkiyüzdoksanıncı Senesi

Bu senede Harun b. Humaraveyh ile savaşmak üzere halife Mük-tefi tarafından gönderilen Muhammed b. Süleyman, 10.000 savaşçı ile birlikte Misir'a girdi. Harun, karsısına çıktı ve savastılar. Muhammed b. Süleyman onu mağlub etti. Tolonogulları ailesinden onyedî erkeği topladı ve onları öldürdü, mallarına ve mülklerine el koydu. Böylece Misir diyarında Toloni devleti sona erdi. Muhammed b. Süleyman, fetih haberini Müktefi'ye bir mektupla bildirdi.

Bu senede geçmiş yıllardan beri hac emirliği görevini yürüten Fadl b. Abdülmelik el-Hasimî insanlara hacçetirdi. [11]

Hicretin İkiyüzdoksanıncı Senesinde Vefat Eden Meshur Şahsiyetler

İbrahim B. Abdullah B. Müslim El-Keccî

Uzun bir ömür yaşayan niasayih'ten biri idi. Meclisine gözlüklüler dışında mürekkep okkasını beraberinde getiren 50.000 kişi katılırdı. Onun okuduğu hadisleri yedi kişi yüksek sesle tekrarlayarak etrafındaki insanlara duyurur, böylece hadisleri yazdırırlardı. Bazı kimse-lerse oturmak için yer

bulamadıklarından ötürü ayakta durarak hadis yazarlardı. Her 10.000 hadis okudukça bir sadaka verirdi. Hadisleri okuma işini tamamladıktan sonra 1.000 dinar masrafla gerçekleştirdiği sofrasını kurar ve şöyle derdi: "Bugün Rasûlullah (s.a.v.)'a sahitlik yaptım, sadece benim sahidliğim kabul edildi. Aziz ve Celil olan Allah'a sükûr için bu sofrayı kurmam gerekmez mi?"

Ibnü'l-Cevzî ile Hatib Bağdadî, Ebu Müslim el-Keccî'nin şöyle dedigini rivayet etmişlerdir:

«Bir gece evden çıktım. Bir hamama ugradım. Cünûp idim. İçeri girdim. Hamamcıya: "Henüz içeriye girmiş bir kimse var mı?" diye sordum. Hamamci: "Hayir" diye cevap verince hamama girdim. Kapiyi açınca içeriden birinin: "Ey Ebu Müslim, Müslüman ol selamet bul." dedigini sonra da su siiri okudugunu duydum:

"Ey Rabbim, bahsettigin bir nimetten ya da defettigin bir azaptan ve beladan ötürü sana hamdolsun.

Dilersin, diledigini yaparsın ve kimsenin duymadığı yerlerde sen sesleri duyarsın."

Ben bunu duyar duymaz hemen geri döndüm ve hamamcıya: "Hani henüz içeri kimse girmediğini söylemistin!" dedim. O da: "Evet, ne var?" diye sorunca, ben: "İçeriden birinin söyle ve söyle dedigini isittim." dedim. Hamamci: "Sen onu duydun mu?" diye sordu. Ben de: "Evet" diye cevap verdim. Bunun üzerine hamamci şöyle dedi: "Efendim, sözünü ettiğin, cinlerden biridir. Bazan bize görünür, güzel sözler, öğüt içeren kelimeler söyler ve siirler okur." Ben: "Onun ezberinde kalan bir siiri var mı?" diye sordum, o da: "Evet" dedi. Sonra onun siirlerinden birini okudu:

"Ey asiri derecede günah isleyen kişi, yavas ol bakalım.

Ne zamana kadar bilmeden günah işlemeye devam edeceksin?

Çirkin fiiller isleyerek ama aslında iyi yaptığını sanarak Aziz ve Celil olan Allah'ı daha ne kadar gazablandıracaksın?

Ars'm üzerindeki Rabbin, kendisinden razı olup olmadığını bilmeyen kişinin gözleri nasıl rahatça kapanıp uykuya dalar?"

Bu senede vefat eden meshur şahsiyetler arasında, Hanefi kadisi Abdülhamid b. Abdülaziz Ebu Hatim de bulunmaktadır. Seçkin kadılardan ve meshur nkihçîlardandı. Önde gelen büyük âlimlerden biriydi. Takva sahibi, nezih, dindar, güvenilir ve kendini günahlardan çok koruyan bir müslümandı. Ibnü'l-Cevzî'nin "el-Muntazam" adlı eserinde anlattığına göre, bu zatin güzel fiilleri ve güzel eserleri vardır. Allah ona rahmet etsin. [12]

Bu senede Karmatîler, Fırat yolunda Benli Hu-teinin kardesinin etrafında toplandılar. Bilindigi üzer; !:i3eyin matî, önceki senede öldürülmüstü. Bunlar mem'.o'v yaptılar. Fesat çıkardılar, sonra Taberiye'ye yöne!;, ki bunların sehre girmelerine engel olmaya çalış::!: kullanarak sehre girdiler, oradaki erkeklerin çor;; miktarda mali gasp ettiler. Sonra çöllere dönd;'.-. baska grup da Heyt seherine girdiler, azi müstesn:: yi Öldürdüler. 3.000 deveyle tasidıkları bol miktar: Halife Müktefi, bunların üzerine asker gönderdi, :e ve boynunu vurdurdu.

Yemen'de Karmatîler'den Daiye adında biri :. kazandı. San'a sehrini kusatma altına aldı, zor ku. di. Ahalinin bir kısmını öldürdü. Sonra Yemen:: üzerine yürüdü, çokça fesat çıkardı. İnsanlardan San'alılar onunla savastılar. Onu mağlub edip! Kendisi kaçıp Yemen'in diğer bazı şehirlerine saya naib olarak Muzaffer b. Haccac'i gönderdi. Muzaffer oraya gitti ama Daiye, Ölünceye kadar orada kaldı.

Bu senenin kurban bayramında, Karmatîlerden bir grup Kûfe'ye girerek önceki sene Bağdat'ta idam edilen Hüseyin'i kastederek: "Hüseyin'in öcünü alacağız!" diye yüksek sesle bağurdılar. Parolaları da Hüseyin'le birlikte öldürülenlerin adları "Ya Ahmed, ya Muhammed" idi. Halk bunların pesisıra musalladan Kûfe'ye girdiler. Bunları taslamaya başladılar. Bunlardan yirmi kadar kişiyi öldürdüler. Diğerleri de alçalmis olarak geri döndüler.

Bu senede Misir'da Halicî adında bir adam ortaya çıktı. Halifeye isyan etti. Askerlerden bir kısmı da etrafında toplandılar. Halife, Dimisk valisi Ahmed b. Kayıglığ'a emir gönderdi. Bu işi halletmesini istedi. Ahmed de bunun üzerine gitti. İkisi Misir dışında savastılar. Halicî, Ahmed b. Kayıglığ'ı esi görülmemiş bir hezimete ugrattı. Bunun üzerine halife, Halicî'nin üzerine ikinci bir ordu gönderdi. Bu ordu, Halicî'yi bozguna ugratıp yakaladı ve halifenin yetkili kıldığı emi-re teslim etti. Böylece Halicî'nin çirasi söndü. Askerler, Misir diyarının idaresiyle mesgul olmaya başladılar.

Karmatîler, çocuklara muallimlik yapan Abdullah b. Said komutasında baska bir askeri birliği Basra'ya gönderdiler. Abdullah b. Said, Basra'ya, Ezriat'a ve Besni'ye yöneldi. Buraların ahalisiyle savastı, sonra onlara eman verdi. Onlar kendisine güvindikten sonra, savaşçılarını öldürdü; çoluk çocuklarını, kadınlarını esir aldı. Dimisk'a girmeye niyetlenerek oraya yöneldi. Dimisk valisi Ahmed b. Kayıg-lığ'ın vekili Salih b. Fadl, onunla savastı. Fakat Karmatî, onu hezimete ugrattı ve Salih'i, diğer askerlerle birlikte öldürdü. Dimisk'i kusatma altına aldı, ama fethetme imkanı bulamadı.

Oradan Taberiye'ye döndü. Taberiye halkının çoğunu öldürdü. Bol miktarda mali gasbedip yagmaladı. Sonra Karmatîler Heyt seherine doğru yürüdüler ve orada önceki sayfalarda anlattığımız işleri yaptılar. Heyt'ten sonra

kurban bayramında Kûfe'ye gittiler.

Bütün bunlari, kendi beldesinde Karmatîler kavmi arasinda gizlenen Zikreveyh b. Mehreveyh'in tavsiyesi ve isareti üzerine yaptılar. Zikreveyh'i aramaya basladiklarinda o gizlenmek için hazirlattigi bir kuyuya indi. Kuyunun kapisinda bir tandir yaptirdi. Oraya bir kadini görevlendirdi. Kadın tandiri yakip ekmek yapmaya basladi. Kimse onun orada oldugunu asla hissedemedi ve Zikreveyh'in nerede oldugunu hiç kimse bilemedi.

Halife, onun üzerine bir askeri birliği sevketti. Zikreveyh bunlarla bizzat savasti. Kendisine itaat eden kimseler de onun yanında yer alarak halifenin askerleriyle savastilar ve hezimete ugrattilar, çok mallarini ganimet edindiler. Böylece Zikreveyh'in durumu güçlendi ve kuvveti artti. Halife, üzerine baska bir askeri birlik gönderme çağrisinda bulundu ve ileride anlatacagimiz olaylar meydana geldi.

Bu senede Horasan ve Maverâünnehir valisi Ismail b. Ahmed es-Samanî, Türk illerinden bir çogunu tahrib etti.

Bu senede Bizanslılar, Halep'in bazi kazalarına hücum ettiler. Oradaki ahalinin bir kismini öldürdüler, mallarim yagmaladilar, bazi kimseleri de esir aldilar.

Bu senede Fadl b. Abdülmelik el-Hasimî insanlara haccettirdi. [13]

Hicretin İkiyüzdoksanüçüncü Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Sair Ebü'l-Abbas En-Nasi

Asil adi, Abdullah b. Muhammed'dir. Ebü'l-Abbas, onun künyesi-dir. Mutezile mezhebine mensuptur. Aslen Enbarlıdır. Bir müddet Bagdat'ta ikamet etmis, sonra Misir'a göçmüs ve orada vefat etmistir. Sağlam bir zihni vardı. Sairlere, mantikçılara ve faraziyecilere karsilik verirdi. Güçlü bir sairdi, yalnız heveskar biriydi. Rasûlullah (s.a.v.)'in nesebine dair güzel bir kasidesi vardır ki, bunu "Siref'te anlatmistik.

Ibn Hallikan dedi ki: "Aralarında mantik ilmi de olmak üzere bu çok ilimde âlimdi. Çesitli ilimlere dair bir kasidesi vardır ki, bu kaside 4.000 beyiti içermektedir. Çesitli eserleri ve çok miktarda siirleri vardır." [14]

Ubeyd B. Muhammed B. Halef

Künyesi, Ebu Muhammed el-Bezzar'dir. Ebu Sevr'in arkadaslarindan olan bir fikhçidir. Ebu Sevr'in fikhini iyi bilirdi. Güvenilir, sika ve yüksek sahsiyetlerdendi[15]

Nasr B. Ahmed B. Abdülaziz

Künyesi, Ebu Muhammed el-Kindî'dir. Nasrek adıyla bilinen meshur bir

hadis hafizi idi. Buhara valisi emir Halid b. Ahmed ez-Zü-helî, onu yanına almisti. Nasr da onun için "Müsned" adli hadis eserini tasnif etmistir. Bu senede Buhara'da vefat etti. [16]

Hicretin İkiyüzdoksandördüncü Senesi

Zikreveyh, bu senenin muharrem ayında adamlariyla birlikte yo-(Bu Bölüm Eksiktir.) [17]

Lanetli Zikreveyh'in Öldürülmesi

(Bu Bölüm Eksiktir.) [18]

Hicretin İkiyüzdoksanüçüncü Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

(Bu Bölüm Eksiktir.) [19]

Hüseyin B.Muhammed B.Hatim

(Bu Bölüm Eksiktir.) [20]

Salih B.Muhammed B.Amr

(Bu Bölüm Eksiktir.) [21]

Muhammed B.Isa B.Muhammed

(Bu Bölüm Eksiktir.) [22]

Muhammed B.Imam B.Ishak B.Raheveyh

(Bu Bölüm Eksiktir.) [23]

Muhammed B. Nasr Ebu Abdillah El-Mervezi

Bagdat'ta dogdu, Nisabur'da büyüdü, Semerkand'i vatan edindi Sahabe ve tabiilerin ihtilaflari hususunda insanların en bilgilisi idi Sahabe ve tabiilerden sonra Islâm imamlarından biri idi. Ahkami iyi bilen biriydi. Çesitli memleketlere seyahatlerde bulundu. Fayda verici çok mesayihden ders alip hadis dinledi. Yüklü bilgilerle dolu, faydalı kitaplar tasnif etti. İnsanların en güzel namaz kilanı ve namazda en çok husulu olanıydı. Namaza dair büyük bir kitap tasnif etmistir.

Hatib Bagdadî, onun söyle dedigini rivayet etmistir:

«Mekke'ye gitmek üzere Misir'dan çikip yola koyuldum. Bir gemiye bindim. Yanımda bir cariyeye vardı. Gemi battı, esyalarım zayı oldu. Zayı olan esyalarım arasında 1.000 cüzüm vardı. Ama ben ve cariyeye kurtulduk. Bir adaya sigindik. Orada su aradık ama bulamadık. Basimi cariyenin dizi üzerine koyup uzandım, Hayattan ümidimi kestim. Biz o halde iken, elinde su testisi bulunan bir adam bize doğru geldi ve: "Al, iç" dedi. Testiyi alıp içtim. Sonra cariyeye de içirdim. Testi sahibi adam sonra gitti. Ama nereden geldigini ve nereye gittigini anlayamadım. Daha sonra yüce Allah bize yardım etti. Bizi o sikintili halden kurtardı.»

Muhammed b. Nasr, insanların en âlicenabi ve en cömerti idi. İsmail b. Ahmed, her sene ona 4.000, kardeşi İshak b. Ahmed 4.000, Se-merkand halkı da 4.000 dinar para yardımında bulunurlardı, ama o bütün bu paraları Allah yolunda infak ederdi. Kendisine: "Su paralardan birazını basına gelebilecek beklenmedik durumlar için sakla-san olmaz mı?" dediklerinde su cevabı vermedi: "Sübhanallah! Ben Misir'da iken yıllık yirmi dirhem harcama yapardım, öyle zaman ol-duki bu parayı da bulamadım. Artık şimdi ne diye bunları infak etmeyeyim?"

Muhammed b. Nasr el-Mervezî, İsmail b. Ahmed es-Samanî'nin yanına gittiğinde, İsmail kalkıp ona ikramda bulunurdu. İsmail'in kardeşi İshak, onu bu asiri saygısından ötürü ayıplayarak: "Sen Horasan hükümdarı olarak hüküm meclisinde oturmaktayken, su adam için ayaga mı kalkıyorsun?" demisti.

İsmail b. Ahmed diyor ki: "O gece uyudum, ama kardeşimin bana söyledikleri kalbimi mesgul etmişti. Rüya da Rasûlullah (s.a.v.)'i gördüm. Bana dedi ki: "Ey İsmail! Muhammed b. Nasr'a saygı gösterdiğinden ötürü senin ve evladının hükümdarlığı kalıcı ve sabit olacak, ama Muhammed b. Nasr'ı küçümsediği için de kardeşinin hükümdarlığı yıkılacaktır."

Muhammed b. Nasr, Muhammed b. Cerir et-Taberî ve Muhammed b. Münzir, Misir diyarında bir evde oturup hadis yazıyorlardı. O gün yiyecek birşeyleri yoktu. Disarı çıkıp kendilerine yiyecek getirecek olan birini tesbit etmek için aralarında kur'a çektiler. Kur'a, Muhammed b. Nasr'a çıktı. O da kalkıp namaza durdu. Aziz ve Celil olan Allah'a dua etti. Vakit, Öğle istirahati vaktiydi. O esnada Misir valisi Tolon'a (ya da Tolon'un oğlu Ahmed) rüyasında Rasûlullah (s.a.v.) söyle demisti: "O muhaddislere yetis! Çünkü onların yanında yiyecek birşeyleri yoktur!" Misir valisi hemen uyanmış ve: "Buralarda hangi hadisçiler var?" diye sormuş, kendisine mezkûr üç hadisçinin adını vermişler. O da hemen onlara 1.000 dinar göndermişti. Görevli memur bu parayı hemen götürüp onlara teslim etmiş, böylece Cenâb-i Allah sükintilerini gidermiş, işlerini kolaylaştırmıştı. Daha sonra To-lon, onların çalıştıkları evi satın alıp orada bir mescid inşa etmiş ve orayı hadisçilere tahsis etmiş, oraya bol gelir getiren bir vakıf kurmuştu.

Biyografisini nakletmekte olduğumuz Muhammed b. Nasr, yaşlanmıyordu, ama çocuğu yoktu. Cenâb-i Allah'tan kendisine bir evlat na-sib etmesini dilemişti. Bir gün adamın biri kendisine gelerek bir oğlu olacağını müjdelemişti. O da ellerini kaldırıp Allah'a hamd-ü senada bulunduktan sonra su ayet-i kerimeyi okumuştu:

«Kocamışken, bana İsmail'i veren Allah'a hamdolsun.» (İbrahim, 39.)

Yanında bulunan kimseler onun bu ayeti okuyusundan su faide-leri elde etmişlerdi:

a- Yaslanip Aziz ve Celil olan Allah'a dua ettikten sonra onun için bir erkek evlat dogacakti.

b- Tipki Rasûlullah (s.a.v.)'m, oğlu Ibrahim'e dogumunun yedinci gününü beklemeden dogdugu günde Ibrahim adini taktigi gibi, kendisi de bu ogluna dogdugu günde Ismail adini vermisti.

c- Ibrahim Halilullah'a uyarak, onu örnek alarak dogan ilk ogluna Ismail adini vermisti. [24]

Musa B. Harun B. Abdillah

Künyesi Ebu Imran'dir. Babasi Hammal lakabıyla meshur olmustu. Hicretin 214. senesinde dogmustur. Imam Ahmed b. Hanbel ile Yahya b. Maîn'den ve digerlerinden hadis dinlemisti. Hadis hifzi ve hadis ricalini tanima hususunda asrinin imami idi. Son derece takvami, heybetli, sika bir ravi olup saglam senetle rivayette bulunurdu. Misirli Hafiz Abdûlgani b. Said, onun hakkında söyle demistir: "Hadis konusunda insanlarin en güzel ve en Övgüye layik konusanlari Ali b. el-Medinî, sonra Musa b. Harun, sonra da Darekutnî1-dir." [25]

Hicretin İkiyüzdoksanbesinci Senesi

Bu senede Müslümanlarla Rumlar arasinda esir mübadelesi yapildi. Kurtarilan Müslüman esirlerin sayisi, kadinli ve erkekli olmak üzere 3.000'e yakindi.

Bu senenin safer ayinin ortasinda, Horasan ve Maverâünnehir valisi Ismail b. Ahmed es-Samanî vefat etti. Bu zat akilli, adaletli, halkina iyi muamele eden, yumusak huylu, âlicenâb bir sahsiyetti. Muhammed b. Nasr el-Mervezî'ye ihsanda bulunur, saygi gösterir, kendi hükümdarlik meclisinde oturmaktayken gelisi esnasinda ona kiyamda bulunurdu. Vefat ettikten sonra yerine oğlu Ahmed geçti. Halife, ona bir tebrik gönderdi.

Bir gün Ismail b. Ahmed, halktan bazi kimselerle oturmakta iken neseplerle övünmekten bahsedildi. Kendisi ise söyle dedi: «Övünmek ancak amellerle olur. Kisinin babasi, dedesi ve memleketi ile degil de bizzat kendi sahsinin yaptigi islerle övünmesi gerekir. Nitekim sairin biri söyle demistir:

"Ben dedelerimle degil kendi gayretimle yükseldim."

Bir baska sair ise söyle demistir:

"Benim ahlakim ve edebim benim için bir övünç vesilesi olarak yeter. Ben ne Hasimilerdenim ne de Araplardanım.

Yigit odur ki; "Iste ben buyum" der, yoksa "Babam söyleydi, böyleydi" diyen yigit degildir."»

Bu senenin zilkade ayında halife Müktefi Billah Ebu Muhammed b. Mutedid vefat etti. [26]

Halife Müktefi Billah'in Biyografisi Ve Vefati

Mü'minlerin emiri Müktefi Billah b. Mutedid b. Emir Ebi Ahmed el-Muvaffak b. Mütevekkil Alallah. Önceki sayfalarda da anlattığımız gibi halifeler arasında Hz. Ali (r.a.)'den ve bundan başka Ali adını taşıyan biri yoktur. Yine halifeler arasında Hz. Hasan'dan ve kendisinden başka Ebu Muhammed künyesini taşıyan da yoktur. Kendisi hicretin 264. senesinin receb ayında doğdu.

Hicretin 289. senesinin rebiyülahir ayının bitimine onbir gece kala, cuma günü, babasından sonra ve babasının sağlığında kendisinin halifeliğine bey'at edildi. O zaman kendisi yirmibes yaşındaydı.

Orta boylu, yakışıklı, ince yüzlü, güzel saçlı, uzun ve aynı zamanda geniş sakallı biri idi. Babası Mutedid vefat edip kendisi halifelige geçince, sairlerden biri huzuruna giderek ona şu siiri okumustu:

"Musibetlerin en büyüğü bir halifenin ölmesidir.

Bağışların en yükseği de onun yerine bir halifenin geçmesidir.

Ölen halife kendi vücudu ile bulutları suladı.

Ona devamlı saygı ve selamlar olsun.

Onun yerine geçen halifenin varlığını Allah devam ettirsin. Sonsuz bağışlarını da arttırıp sürekli kılsın.

Yeni halife sayesinde emeller gerçekleşir ve ondan faydalar, sürekli ve kesintisiz olarak gelip tamamlanır.

Yeni halife Müktefi Billah'tir, ihtiyacı olan kişi kendisine yöneldiğinde ihtiyacımı karşılar."

Müktefi Billah, bu siiri okuyan saire kıymetli bir armağan verilmesini emretti. Kendisi de siir söylerdi. Siirlerinden biri şudur:

"Keske yoluma çıkacak şeyleri bilsem, kim bendeki askı ve tutkunluğu bilebilir?

Asık olduğum daha önce benim kölemdi, ama ona olan askım beni ona köle yaptı.

Azad etmek benim huyumdur ama,

Ona olan askımdan ötürü onu azad edemiyorum."

Müktefi Billah'ın yüzüğünün kasında "Ali el-Mütevekkil Alâ Rab-bih (Rabbine tevekkül eden AH)" diye yazılı idi. Oğulları şunlardı:

Muhammed, Cafer, Abdüssamed, Musa, Abdullah, Harun, Fadl, İsa, Abbas

ve Abdülmelik.

Onun zamanında Antakya sehri fethedildi. Burada çok sayıda Müslüman esir vardı.

Müktefi Billah, hastalanıp ölüm döşegine yattığı zaman kardesi Ebu Fadl Cafer b. Mutedid'i sordu. Duyduguna göre kardesi buluga ermisti. Bu nedenle, bu senenin zilkade ayının onbirinde cuma günü onu huzuruna getirtti. Kadilari da huzura aldı ve onları kendine şahit tutarak hilafet isini kendisinden sonra kardesine devrettiğini beyan etti ve ona Muktedir Billah lakabini takti. Kendisi de üç gün sonra veya başka bir rivayete göre cumartesi günü aksam namazından sonra vefat etti. Öğle ile ikindi arasında vefat ettiğine dair başka bir rivayet de vardır. Vefati, bu senenin zilkade ayının onikisinde vuku-bulmustu. Muhammed b. Abdullah b. Tahir'in evine defnedildi. Vefat ederken otuziki yada otuzüç yasındaydı. Altı sene altı ay ondokuz gün süreyle halifelik yaptı. Kendi öz malından 600.000 dinarin sadaka olarak verilmesini vasiyet etti. Bu paraları küçük yasta toplamış-h-Domuz hastalığına yakalanmış ve bu nedenle vefat etmişti. Allah ına rahmet etsin.

Ismail b. Ahmed vefat edip vefat haberi halife Müktefî'ye ulaştırıldığında Müktefi, Ebu Nuvas'm su siirini okudu:

"Zaman onun gibilerini asla hayatta bırakmıyor. Heyhat, heyhat onun durumu gerçekten acıptı." [27]

Hafız El-Muammerî

"Amelü'1-Yevm ve'1-Leyle" adlı eserin sahibidir. Asıl adı Hasan b. AH b. Sebib Ebu Ali el-Muammerî'dir. Hadis hafizi idi. Hadis Öğrenmek ve toplamak için çeşitli şehirlere seyahatlerde bulundu. Hadis üstadlarından ders alıp hadis dinledi. Aralarında Ali b. el-Medinî, Yahya b. Maîn gibi üstadların bulunduğu bir grup hadis hafizina yetisti. Ibn Saib, Neccad ve Cüledî gibi şahıslar da kendisinden hadis rivayet ettiler.

ilimde derya idi. Büyük hadis hafızlarındandı. Doğru sözlü, sebatkar bir kimseydi. Yaşı ilerledikinden, sekseni astığından ötürü dislerini altın tellerle bağlatmıştı. Önceleri kendisine Ebü'l-Kasim künyesi ile hitab edilirdi. Ama daha sonra Ebu Ali künyesi ile hitab edilmeye başladı.

Berti tarafından Kasr şehrinin ve bağlı kazaların kadılığına tayin edildi. Annesi Ümmü Hasan binti Ebu Süfyan, Muammer b. Rasid'in zevcesi olduğundan ötürü kendisine Muammeri lakabı takıldı.

Muammeri, "Amelü'1-Yevm ve'1-Leyle" adında güzel bir kitap tasnif etmiştir. Bu senenin muharröm ayının bitimine onbir gece kala, cuma gecesi vefat etti. [28]

Abdullah B. Hasan

Abdullah b. Hasan b. Ahmed b. Ebi Suayb (Ebu Suayb'in asil adi Abdullah'dir.) b. Müslim el-Ümevi el-Harranî.

Abdullah b. Hasan, müeddep bir kisi olup hadisçiydi. Babasi da hadisçiydi. Hicretin 286. senesinde dogdu. Babasından, dedesinden, Affan b. Müslim'den ve Ebu Hayseme'den hadis dinledi. Dogru sözlü, sika ve güvenilir bir ravi idi. Bu senenin zilhicce ayında vefat etti.

Önceki sayfalarda kendisinden bahsedilen Ali b. Ahmed el-Mük-tefi Billah da bu senede vefat etti. [29]

Ebu Cafer Et-Tirmizî

Asil adi Muhammed b. Muhammed b. Nasr Ebu Cafer et-Tirmi-zî'dir. Safîi fikihiçisiydi. Ilim ve zühd erbabından idi. Darekutnî, onun sika bîr ravi oldugunu söylemistir. Ibadetine düskün, güvenilir bir kimse idi. Kadi Ahmed b. Kamil, onun hakkında söyle demisti: "Safîi aShabından Irak'ta ondan daha tesirli, daha takvali biri yoktur."

Yoksul bir kimse olup, çok az yemek yendi. Takvaliydi, sabirliydi. Her ay dört dinar nafakasi vardı. Kimseden birsey istemezdi. Ömrünün son deminde bunamisti ve bu senenin muharrem ayında vefat etti. [30]

Hicretin İkiyüzdoksanaltinci Senesi

Bu senenin rebiyülevvel ayında komutanlardan, askerlerden ve ümeradan bir grup toplanarak Muktedir'i halifelikten hal' edip yerine Abdullah b. el-Mutez'i hilafete geçirme karari aldilar. Muktedir de, kendisi sebebiyle kan akitilmasin düşüncesiyle onların bu kararına uydu. Muktedir, çelik çomak oynamakta oldugu bir sirada, Hasan b. Hamdan, suikast amaciyla onun üzerine yürüdü. Muktedir, çigligi duyunca hilafet sarayina kosup kapiyi askerlerin yüzüne kapadi ve kilitledi. Ümera, ayan ve kadilar, Muharremi'nin evinde toplanip Abdullah b. el-Mutez'e bey'at ettiler ve kendisine hilafet unvaniyla hitab edildi. Murtaza Billah lakabini aldı.

Solî dedi ki: "Ona, Murtaza Billah degil de Muntasif Billah lakabini taktilar."

Ibn Mutez, Ebu Ubeydullah Muhammed b. Davud'u vezirliğe tayin etti. Muktedir'e, hilafet sarayından çikip Ibn Tatar'in evine tasinmasina dair emrini gönderdi. Muktedir de onun emrini dinleyip itaat etti. Hasan b. Hamdan, ertesi gün -teslim almak için- hilafet sarayina gitti ve sarayi Muktedir'den teslim almak istedi. Ama oradaki hizmetçiler ve maiyet erkani onunla savastilar, sarayi teslim etmediler. Sonunda Muktedir'i yenik düşürdüler. O da kendi ailesini, malini uzun çabalar neticesinde kurtarabildi. Ardından Musul'a göçtü.

Fakat, Ibn Mutez'in ve grubunun düzeni bozuldu. Ibn Mutez, yerleşmek amacıyla Samarra'ya taşınmak istedi. Ama ümeradan hiç biri bu kararında kendisine uymadı. O da Ibn Cessas'ın evine girdi, ondan eman diledi. Ibn Cessas, ona eman verdi. Şehirde yağmalamalar meydana geldi, insanlar düzen tanımaz oldular.

Muktedir, İbn Mutez'in adamlarına askerler göndererek onları tutuklattı. Çoklarını öldürdü. İbn Furat'ı vezirliğe iade etti. Muktedir'in halifelğine yeniden bey'at edildi. Muktedir, İbn Cessas'ın evine görevlileri göndererek orayı teslim aldı. İbn Mutez ile İbn Cessas'ı huzuruna getirtti. İbn Cessas'tan çok miktarda parayı alıp müsadere etti. Müsadere ettiği paralar 16.000.000 dirhem civarındaydı. Sonra onu serbest bıraktı. İbn el-Mutez'i tutukladı. Rebiyülahir ayının ikinci gecesinde İbn el-Mutez'in ölüm haberi halka duyuruldu. Cenazesi çıkarıldı, ailesine teslim edildi ve defnedildi. Muktedir, bu fitneyi çıkarmaya çalışan diğer şahısları, insanların niyetleri bozulmasını düşüncesiyle affetti.

İbnü'l-Cevzî dedi ki: "Emin ile Muktedir dışında, halifelikten hal' edildikten sonra tekrar halifelğe iade edilen başka bir halife bulunmamaktadır."

Bu senenin rebiyülevvel ayının bitimine dört gün kala, cumartesi günü Bağdat'a çok miktarda kar yağdı. Öyle ki, damların üzerinde dört parmak kadar kar yükseldi. Bu da Bağdat'ta cidden görülmemiş büyük bir olaydı. Bu sene nihayete ermeden halk, yağmurların normal zamanından sonraya ertelenip gecikmesi nedeniyle yağmur duasına çıktılar.

Bu senenin saban ayında hadim Yunus'a hil'at giydirildi ve Rumlarla savaşması için Tarsus'a gitmesi emredildi.

Bu senede Muktedir, Yahudi ve Hristiyanlardan hiç kimsenin hükümet dairelerinde çahstirilmamalarını, evlerine kapanmakla yükümlü kılınmalarını, bornozu andıran kendilerine mahsus kisveyi giymelerini, omuzları arasına tanınmalarını sağlayıcı yamaları koymalarını emretti. Her nerede görülürlerse zillet ve alçaklığa maruz bırakılmalarını da buyurdu.

Bu senede Fadl b. Abdülmelik el-Hasimî, insanlara haccettirdi. Hacı adaylarının çoğu, yollardaki su kitliğinden ötürü hacca gideme-den geri döndüler. [31]

Hicretin İkiyüzdoksanaltıncı Senesinde Vefat Eden Meshur Şahsiyetler

Hafız Ahmed B. Muhammed B. Zekerriya

Hafız Ahmed b. Muhammed b. Zekerriya b. Ebi Attab Ebu Bekir el-Bagdadî. Ahu Meyimin diye de bilinir. Nasr b. Ali el-Cehdem ile diğerlerinden rivayetlerde bulundu. Taberanî de kendisinden rivayetlerde bulunmuştur. Hadis nakletmekten imtina ederdi. Ancak müzakereler esnasında

kendisinden hadis dinlenirdi. Bu senenin sevval ayında vefat etti. [32]

Ebu Bekir El-Esrem

Ahmed b. Muhammed b. Hani et-Taî el-Esrem. Imam Ahmed b. Hanbel'in talebesiydi. Affan'dan, Ebu Velid'den, Ka'nebî'den, Ebu Nu-aym'dan ve birçok kimselerden ders alıp hadis dinledi. Hafız, doğru

sözlü, hafızası sağlam bir kimseydi. Hafızasının sağlamlığı ve çabuk kavrayışı nedeniyle İbn Maîn, onun ebeveyninden birinin cinlerden olduğunu söylemiştir.

Hadis illetleri, nasih ve mensuhla ilgili kitapları vardır. İlimde derya şahsiyetlerden idi, [33]

Halef B. Amr B. Abdurrahman B. İsa

Künyesi, Ebu Muhammed el-Ekberî idi. Hadis dinledi. Zerafet sahibi bir kimseydi. Otuz yüzüğü, otuz da bastonu vardı. Ayın her gününde ayrı bir yüzük takar ve ayrı bir bastonu kullanırdı. İkinci ayda da yine aynı şekilde sırayla bu nesneleri kullanırdı. Evinde asılı bir kılıcı vardı. Bunu niçin astığını kendisine sorduklarında: "Çocuk çocuğu korkutmak için." diye cevap verirdi. [34]

Halife Ve Sair İbn Mutez

Abdullah b. Mutez Billah Muhammed b. Mütevekkil Alallah Cafer b. Mutasini Billah Muhammed b. Resid. Künyesi Ebü'l-Abbas'ti. Hasimi ve Abbasi sülalesindendi. Güçlü bir sairdi. Fesahat ve belagat sahibiydi. İyiliği sağlama, serri defetme hususunda insanların önderi idi. Müberred'den ve Sa'leb'den hadis dinledi. Hikmet, edebiyat konusunda kendisinden çok şeyler nakledilmiştir. Su sözler ona aittir:

«Yılanın nefesleri günahlardır.

Dünya ehli kimseler, bir kervan gibidirler ki, uykuda oldukları halde kendileri yürütülüp sevk edilirler. Çoğu kez tamahkarlık yaparlar, ama bir şey elde edemezler.

Su için kişi bazan suya kanmadan boğazına takılır.

Kanaat sinirini asan kimseye çok mal fayda vermez.

Fazla mal elde etmek için rekabete giren kimsenin zenginlik düzeyi yükseldikçe bela ve musibeti de artar.

Hirs, bir kimseyi mal toplamak tutkusuyla harekete geçirirse, bu ugrasması onu yorar ve hasta kılar.

Hirs; insanın kadrini eksiltir, payını da artırmaz.

Insanların en bedbahtı, sultana en yakın olanıdır. Nitekim atese en yakın olan şey yanmaya en yakın olan şeydir.

Dünya izzeti hususunda sultana ortak olan kimse, ahiret zilletinde de ona ortak olur.

Hasetçinin senin sevindiğin zamanda kederlenmesi, intikam olana sana yeter.

Fırsat çabucak elden kaçır, ama geri dönmesi çok uzak bir ihtifaldır.

Sırların bırakıldığı yerler çoğalınca zayı olma ihtimali de artar.

Azledilmek, yöneticilerin ne kadar sakin oldukları hususunda senin için bir öğüttür.

Sabirsizlanmak, sabretmekten daha yorucudur.

Affin yüzünü, affettiğin kimseyi kinayarak lekeleme.

Ölünün terekesi, varisleri için bir izzettir, ama kendisi için zillemdir.»

Onun bu manaya uygun siirlerinden bazıları da şunlardır:

"İster malinin üzerine kos ve elinde topla, istersen saç. Kisi dünyada kalıcı değildir.

Nice mal toplayıp keselerinin ağzını bağlayan kişi var ki, O malları miras terazisine konulmuştur."

"Ey zenginlik ve kahredici iktidar sahibi, emri kesin geçerli devlet erkani!

Ey Adeniogulların şeytanları! Ey günah yolunda kullanılan şehvetin köleleri! Bekleyin, dünyayı görün; işte o, yüz çevirip gitmektedir. Az bir süre sonra ahiret doğacaktır."

"Ey nefis ağla ve ölmeyden önce tevbe et.

Felek bizi birbirimizden ayırmadan ve aramıza mesafe koymadan tevbeni yap.

Ben ölüp de ardım sıra agitçılarım matem tuttıkları zaman bana ihanet etme.

Ahdime vefa gösteren kişi odur ki,

Ben öldükten sonra bana vefakarlık gösterendir."

Solî dedi ki: «İbn Mutez, babası halifenin sağlığında bir cariyeye baktı, onu çok begendi ve ona olan askından ötürü hastalandı. Babası ziyaretine gelince ona: "Kendini nasıl hissediyorsun?" diye sordu. O da su siiri okumaya başladı:

"Ey kinayanlar, beni kinamayın.

Sevgilimin güzel yüzüne bakın, bana hak vereceksiniz.

Bakin bakalım hele; ondan daha güzel birini görebilecek misiniz?

Eger onun bir benzerini görürseniz o zaman beni kinayın."

Halife, bu hikayenin aslını arastirdi. Cariyenin durumunu öğrendi, sonra efendisine haber saldı. Huzuruna getirtti, cariye 7.000 dinara ondan satın alıp oğluna gönderdi.»

Önceki sayfalarda da anlatıldığı gibi bu senenin rebiyülevvel ayında Muktedir'i hilafetten azledip yerine Abdullah b. el-Mutez'i halifelige geçirmek amacıyla ümera ve kadılar toplandılar. Abdullah b. Mutez'e bey'at edip ona Murtaza ve Muntasif Billah lakabini taktılar. O halifelikte, ancak bir gün ya da bir günden az bir süre kalabildi. Sonra Muktedir galip oldu ve kendisine karşı isyan edenlerin çoğunu öldürdü. Ibn Mutez'i de yanında sarayda tutukladı ve basına hadim Yunus'u nöbetçi olarak dikti. Ibn Mutez, bu senenin rebiyülahir ayının ikisinde öldürüldü. Anlatıldığına göre o ömrünün son gününde iken hasta halde şu siiri insad etmiştir:

"Ey nefis, sabret; belki akibetin hayrolur.

Dünyamı uzun süren bir güvenlikten sonra sana ihanet etti.

Seher vakti bir kus yanımdan geçti, kendisine dedim ki:

Sana ne mutlu, keske senin yerinde ben olaydım, sana ne mutlu.

Eger doğruya doğru gidiyorsan, Serat kıyısına selam söyle, eger oraya gidiyorsan.

Ölüm bağlarına bağlanmış ve kurtuluşuna imkan olmayan selamımı oraya ulaştır.

Kan ağlıyor bu eli kolu bağlı kimse.

Nice kimseler güvendedir, ama ölüm onlara gelir.

Nice kimseler bağlardan kurtulur ama yine tuzaga düşer.

Öyle sanıyorum ki, bugün ömrümün son günüdür.

Yakında agıtlar benim ölümüne ağlayacaklardır."

Öldürülmek için infaz yerine getirildiğinde şu siiri okumaya başladı:

"Öldürülmemize sevinenlere de ki; yavas olun. Sizin de önünüzde musibet ve felaketler vardır. Bu felektir, mutlaka sizin de ondan alacağınız felaket payı vardır."

Ibn Mutez'in öldürüldüğü, bu senenin rebiyülahir ayının ikinci gecesinde ortaya çıktı.

Ibn Hallikan, onun birçok eserleri bulunduğunu söylemiş ve "Ta-bakatü's-Suara, Kitabü Es'ari'l-Mülük, Kitabı 1-Âdab, Kitabü'l- Bedi', Kitab fi'1-Ginâ" gibi eserlerin ona ait olduğunu bildirmiştir. Yine onun anlattığına göre,

ümeradan bir grup Muktedir'i hal' edip Ibn Mutez'in halifeligine bey'at etmişler ve Ibn Mutez, bir gün bir gece halifelikte dalmış, sonra durumu sarsılmış, düzen bozulmuştur. Kendisi, Ibn Cessas el-Cevherî'nin evinde gizlenmiş. Daha sonra ortaya çıkarılıp öldürülmüş ve Ibn Cessas, 2.000 dinar para cezasına çarptırılmıştır. Bundan sonra Ibn Cessas'ın geride 600.000 dinari kalmıştır.

Ibn Mutez, esmer renkli, yuvarlak yüzlü bir kimse olup saçını siyaha boyardı. Elli sene yaşadı. Onun bazı hikmetli sözlerinin ve sür_ lerinin mevcut olduğu söylenir. Allah ona rahmet etsin. [35]

Muhammed B. Hüseyin B. Habib

Künyesi Ebu Hüseyin el-Vadiî'dir. Kadılık yapmış olup "Müsned" adlı hadis kitabının sahibidir. Küfe halkındandır. Bağdat'a gelmiş orada Ahmed b. Yebuî, Yahya b. Abdülhamid, Cendel b. Valik gibi âlimlerden hadis dersi almıştır. Ibn Saib, en-Neccad ve el-Mehamilî de ondan hadis dinleyip rivayetlerde bulunmuşlardır. Darekutnî onun sika bir ravi olduğunu ve Küfe'de vefat ettiğini söylemiştir. [36]

Muhammed B. Davud B. Cerrah

Künyesi Ebu Abdillah'tır. Katiplik yapmıştır. Vezir Ali b. İsa'nın amcasıdır. Halifelerin yasantisına ve tarihe dair bilgisi çoktu. Bu hususta insanların en bilgilisi idi. Bu konularda eserleri vardır. Ömer b. Seybe'den ve diğerlerinden rivayetlerde bulunmuştur. Bu senenin re-biyülevvel ayında elliüç yaşında vefat etmiştir. [37]

Hicretin İkiyüzdoksanyedinci Senesi

Bu senede Kasım b. Sima, yaz mevsiminde Anadolu tarafına gazaya gitti. Hadım Yunus, Bizanslıların elinde bulunan Müslüman esirlerin fidyelerini verip kurtardı.

Ibn Cevzî'nin Sabit b. Sima'dan naklettigine göre o, Muktedir'in halifeliği zamanında Bağdat'ta pazuları ve bilekleri olmayan, elleri omuzlarına bitişik olan bir kadın görmüştü. Bu kadın, omuzlarına bitişik olan elleriyle bir iş işleyemiyordu. Ancak diğer kadınların elleriyle işledikleri ip örme, saç tarama ve benzeri işleri ayaklarıyla yapıyordu.

Bu senede Bağdat'ta yağmurların yağması gecikti. Bu nedenle fiyatlar yükseldi. Gelen haberlere göre bu senede Mekke'de büyük bir sel baskını meydana gelmiş, evlerin duvarları sular altında kalmış, Zemzem kuyusu tasmıştı. Böyle bir durum bundan önce hiç görülmemişti.

Bu senede Fadl el-Hasimî insanlara haccettirdi. [38]

Hicretin İkiyüzdoksanyedinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Muhammed B. Davud B. Ali

Künyesi, Ebu Bekir'dir. Fikihçidir. Babasi da fikhçiydi. Zahirî mezhebine mensuptu. Âlim, parlak zekali, edip, sair ve maharetli bir fikhçiydi. "Kitabü'z-Zühre" adli eser ona aittir. Babasinin rahle-i tedrisinde okudu. Onun mezhebine ve yoluna tabi oldu. Onun gidisatini benimsedi. Babasi da onu çok sever, yakininda tutardi.

Rüveyym b. Muhammed dedi ki: «Bir gün Davud'un yamndaydik, sözünü ettigimiz bu oğlu aglayarak yanina geldi. Babasi: "Neyin var?" diye sorunca oğlu Muhammed: "Çocuklar bana çalikusu adini takiyorlar!" dedi. Bunun üzerine babasi güldü, ama Muhammed daha da öfkelendi ve babasına: "Sen bana bu adi takan çocuklardan daha zararlisin." dedi. Babasi onu bagrina basip söyle dedi: "Lâ ilahe illallah. Lakaplar ancak semadan gelir ey oglum, sen ancak bir çalikusu-sun."»

Babasi vefat edince onun yerinde oturdu ve ders vermeye basladi. Ama insanlar onu bu isi yapamayacak kadar küçük gördüler. Adamin biri bir gün, içki haddini sorunca su cevabi verdi: "Kisi içki nedeniyle anlayisini kaybeder ve gizli sirrini açıklarsa iste o zaman sarhos sayilir. İçki haddine tabi tutulur."

Meclisinde hazir bulunanlar onun bu cevabini güzel buldular ve bu nedenle o, halkin nazarinda büyüdü.

"el-Muntazam" adli eserinde Ibnü'l-Cevzî dedi ki: «Muhammed b. Davud, Muhammed b. Cami ya da baska bir rivayete gere Muhammed b. Zuhurf adinda bir çocuğu sevmekle mübtela oldu, ama bu sevgisinde ve askinda iffeti ve dini elden birakmadi. Fakat bu sevgisi ve aski böylece devam etti. Nihayet bu sebeple vefat etti.»

Ben derim ki: O, bu haliyle Ibn Abbas'tan rivayet edilen su hadisin kapsamina girmistir:

"Bir kimse asik olur da askini gizler, iffetli davranir ve bu halde ölürse shid olarak ölmüs olur."

Anlatildigina göre o, iffetli olmak sartiyla aski mubah sayarmis. Bizzat kendi ifadesiyle o, katipler sinifina girdiginden beri asik olmus Ve küçük yasta bu konuda "Kitabü'z-Zühre" adli eseri tasnif etmistir. Babasinin bu hususta kendisinden süphelenmesi üzerine o asik oldugunu inkar etmistir.

O ve Ebü'l-Abbas b. Süreyh, Kadi Ebu Ömer Muhammed b. Yusuf un huzurunda çok tartisir ve münazara yaparlarmis. Halk bunla-ri*i ikisinin tartismalarini ve münazaralarini güzel bulurmus. Bir gün tartisma ve münazara esnasinda îbn Süreyh ona söyle demis:

- Sen Kitabü'z-Zühre'yi yazdin ama, ben bu hususta sende daha

söhretliyim.

- Sen Kitabü'z-Zühre'yi öne sürerek beni ayıplıyorsun, ama sen bırak onu güzelce okumayı, onun kokusunu bile alamıyorsun. Çünkü biz onu saka olsun diye derledik. Ama sen ciddiyetle onun gibi bir kitabı derle de görelim seni.

Kadi Ebu Ömer dedi ki: «Bir gün, ben ve Ebu Bekir b. Davud, binek üzerinde dolasmakta iken cariye'nin biri onun siirlerinden birini okuyarak karsımıza çıktı. Siir söyle idi:

"Hasta kimsenin kendisini teselli eden dostuna ve sevgilisine yaptığı şikayet gibi, ben de senin telef ettiğin bir gönlü sana şikayet ediyorum.

Hastalığım günler ilerledikçe fazlalıyor.

Sense benim karşılaştığım büyük musibeti azımsıyorsun.

Allah bana acıyarak ask yolunda öldürülmemi haram kıldı.

Ey benim katılım olan sen! Beni zulmen öldürmeyi helal sayıyorsun."

Ebu Bekir dedi ki: "Onu geri getirmenin yolu nedir?" Ben de: "Heyhat, artık kervanlar onu alıp götürdüler." dedim.»

Muhammed b. Davud, bu senenin ramazan ayında vefat etti. Allah ona rahmet etsin.

Ibn Süreyh, onun için sunulan bassaglığı dileklerini kabul etmek üzere meclis kurup oturdu ve söyle dedi: "Merhum Muhammed b. Davud'un dilini yiyen topraktan başka hiçbir şeyi övmeyeceğim." [39]

Muhammed B. Osman B. Ebi Seybe

Künyesi Ebu Cafer'di. Yahya b. Mani'den, Ali b. el-Medinî'den ve diğer bazı kimselerden hadis rivayet etti. Ibn Said, Huldî, Bagendî ve diğerleri de kendisinden rivayetlerde bulundular. Tarihe ve diğer ilimlere dair çeşitli eserleri vardır.

Salih b. Muhammed Cezre ve baskaları, onun sika bir ravi olduğunu söylemişlerdir. Imam Ahmed b. Hanbel'in oğlu Abdullah ise onun yalancı olduğunu bildirmiş ve: "O, apaçık bir yalancıdır." demiş ve ondan rivayetlerde bulunan kimselerin nasıl bu rivayetleri yaptıklarına şastığını belirtmiştir.

Muhammed b. Osman, bu senenin rebiyülevvel ayında vefat etti. [40]

Muhammed B. Tahir B. Abdullah

Muhammed b. Tahir b. Abdullah b. Hasan b. Mus'ab. Emirlik ve ihtisam hanedanındandı. Önce bir müddet Irak valiliğini yürüttü, sonra Horasan valiliğine atandı. Yakub b. Leys, hicretin 258. senesinde onunla savastı ve

kendisini maglub edip esir aldı. Dört sene müddetle, gittiği her tarafa onu beraberinde götürüp dolastırdı. Sonra savaşımlardan birinde Muhammed b. Tahir ondan kurtuldu. Kaçıp gitti. Bu senede vefat edinceye kadar Bagdat'ta ikamet etti. [41]

Musa B. Ishak

Musa b. Ishak b. Musa b. Abdullah Ebu Bekir el-Ensârî el-Huta-nî. Hicretin 210. senesinde doğdu. Babasından, İmam Ahmed b. Hanbel'den, Ali b. el-Ca'd'dan ve diğerlerinden hadis dinledi. Kendisi genç yasta iken, bazı kimseler ondan hadis dinlediler ve huzurunda Kur'ân okudular. Safî mezhebine mensuptu. Ahvaz kadilığına tayin edildi. Sika bir ravi olup faziletli, iffetli, fesahatti ve çok hadis rivayet eden bir kimseydi. Bu senenin muharrem ayında vefat etti. [42]

Yusuf B. Yakub

Yusuf b. Yakub b. İsmail b. Hammad b. Zeyd. Hallac-i Mansur'u öldüren Kadi Ebu Ömer'in babasıdır. Âlimlerin büyüklerinden ve önde gelenlerindendi. Hicretin 208. senesinde doğdu. Süleyman b. Harb, Amr b. Merzuk, Hedbe ve Müsedded'den ders aldı. Sika bir ravi idi. Basra, Vasif ve Bagdat'ın doğu yakasının kadilığını yaptı. İffetli, nezih ve son derece hürmetkar bir kimseydi.

Günün birinde halife Mutedid'in hizmetçilerinden biri yanma geldi. Bir davası vardı, ama hasminin üst tarafında oturdu. Kadının mübasiri ona, hasmi ile aynı seviyede bulunmasını söyleyince hizmetçi, halife nezdindeki itibarına güvenerek nazlandı. Ama kadi onu azarladi ve: "Bana üvendireyi getirin ki su köleyi satayım, bedelini de halifeye göndereyim!" dedi. Kadının mübasiri gelip elinden tuttu ve onu hasmıyla aynı yere oturttu. Muhakeme sona erince hizmetçi, halife Mutedid'in yanına döndü. Huzurunda agladı. Mutedid ona: "Neyin var?" diye sordu. O da durumu anlatti. Kadının kendisini satmak istediğini söyledi. Halife Mutedid de şöyle dedi: "Vallahi, eğer seni satacak olsaydı satış muamelesini onaylardım ve seni asla geri istemezdim. Çünkü senin, benim nazarımda seriatin mertebesini yok edecek bir özelliğin yok. Seriat, saltanatın direği ve dinlerin de kıvamıdır."

Yusuf b. Yakub, bu senenin ramazan ayında vefat etti. [43]

Hicretin İkiyüzdoksansekizinci Senesi

Bu senede Kasım b. Sima, Rum illerinden gelip Bagdat'a girdi Beraberinde esirler ve kafirler vardı. Getirdiği esirlerin ellerinde altın haçlarla işlenmiş bayraklar vardı.

Bu senede Horasan naibi Ahmed b. İsmail b. Ahmed es-Sanî

hediyeleriyle birlikte Bagdat'a geldi. Getirdigi hediyeler arasinda 120 köle vardı ki, kölelerin ellerinde mızrakları, silahları ve savaş için ihtiyaç duydukları teçhizatları, ayrıca elli şahin, elli de deve vardı ve bu develer kıymetli kumalarla yüklüydü. Getirilen hediyeler arasında elli batman misk ve diğer kokular vardı.

Bu senede Kadi Abdullah b. Ali b. Muhammed b. Abdülmelik b. Ebi's-Sevarib, felç oldu. Yerine, Bagdat'ın doğu yakası ve Kerh kadilığına oğlu Muhammed atandı.

Bu senenin saban ayında biri Ebü'l-Kebire, diğeri de Sümerî diye bilinen iki kişi yakalandı ki, bunların rablik iddiasında bulunan Muhammed b. Bîsr'in adamları olduğu söyleniyordu.

Bu senede Rumların Lazkiye seherine saldırdıklarına dair haberler geldi. Ayrıca Musul civarında, sarımtırak renkte şiddetli bir rüzgar estigine ve bu rüzgarın sıcaklığı nedeniyle çok sayıda insanın öldüğüne dair haberler geldi.

Bu senede Fadl el-Hasimî insanlara haccettirdi. [44]

Hicretin İkiyüzdoksansekizinci Senesinde Vefat Eden Meshur Şahsiyetler

Ibn Ravendi

Meshur zindıklardan biriydi. Babası Yahudiydi. Müslüman olduğunu izhar etti. Anlatıldığına göre babası, tipki oğlunun Kur'ân'a düşmanlık gösterip inkar ettiği gibi Tevrat'ı tahrif etmişti. Kur'ân'a reddiye olsun diye "Damig" adlı bir kitap tasnif etmişti. "Zümrüde" diye adlandırdığı, seriata itiraz ve reddiye kitabını yazmıştı. Yine bu konuda, "et-Tac" adında bir kitap daha yazmıştı. "Kitabü'l-Ferid, Ki-tabü Imametü Mafdul el-Fadil" diye bilinen eserler de ona aittir.

Onun bu kitaplarına reddiye olarak bazı kimseler eserler yazdılar. Bunlar arasında kendi zamanında Mutezile mezhebinin şeyhi olan Ebu Ali Muhammed b. Abdülvehhab el-Cübbâî de bulunmaktadır. O bu hususta çok güzel ve faydalı bir eser yazmıştı. Oğlu Ebu Hasim Abdüsselam b. Ebi Ali de bu hususta reddiyeler yazmıştı.

Seyh Ebu Ali dedi ki:

"Bu beyinsiz, cahil, mülhîd Ibn Ravendî'nin kitabını okudum. Ki-tabında beyinsizlikten, yalandan ve iftiradan başka birşey görmedim. Âlemin kadımlığı, şâhinin reddedilmesi, Dehriye mezhebinin doğruluğu, tevhid ehline reddiye, Hz. Muhammed (s.a.v.)'in rasûllüğünün redde-dilisine dair onyedî konuda kitaplar yazmıştı. Peygamber Efendimizin risaletinin asılsızlığını söylemiş, Kur'ân'a dil uzatmıştı. Yahudi ve Hristiyanlara dair bir kitap yazmış, onların dinlerini Müslümanlara Ve İslâm'a daha üstün görmüştü. Bu eserlerinde Muhammed (s.a.v.)'-in peygamberliğinin iptali

hususunda Yahudi ve Hristiyanlari destekleyici deliller ileri sürmüstü. Ayrica Islâm'dan çıktigina dair kesin ifadeler içeren kitaplar da telif etmistî. Ibn Cevzî, ondan bu tür nakillerde bulunmustur."

"el-Mrntazam" adli eserinde Ibnü'l-Cevzî, onun zindikligina, ayetlere ve seriat hükümlerine dil uzatisina dair bazi sözlerini aktarmis ve bu hususta ona reddiyeler yazmisti. Ama onun eserleri o kadar basit ve degersizdir ki bakmaya bile degmez. Cahilligine, sözlerinin saçmaliklarina, beyinsizligine, hakki batil gösterisine bakmak ve bunlara karsi deliller ileri sürmek hiç de degecek seyler degildir.

Küfrü, günahların büyüklerini isleyisi, hakki hafife alması ve komik ifadeler kullandigina dair bazi hikayeler kendisine isnad edilir ki, bunların bir kısmi bizzat kendisine aittir, bir kısmi da kendisi gibi kimselerin ona isnad ettikleri seylerdir. Onun yolunda ve mesleginde bulunan, onun gibi kafir olan, kalpleri küfük ve zindiklikla dolu bazi kimselerin gülünç kalıplarla ifade ederek ona isnad ettikleri bazi seyler de vardır. Aslında münafik olduğu halde Müslüman olduğunu iddia eden kimseler arasında böyleleri çoktur ki, bunlar, Rasûlullah'ı, onun dinini ve kitabini alaya alırlar. Yüce Allah bunlar hakkında söyle buyurmıştır:

«Onlara soracak olursan, "Biz andolsun ki eğlenip oynuyorduk." diyecekler. De ki: "Allah'la, ayetleriyle, Peygamberiyle mi alay ediyordunuz? Özür beyan etmeyin, inandıktan sonra inkar ettiniz." (et-Tevbe,65-66.)

Ebu İsa el-Verrak, İbn Ravendî'nin arkadaşısıydı. Allah ikisine de lanet etsin. Halk bunların durumlarını Öğrenince sultan, Ebu İsa'yi yakalattırdı ve onu zindana attırdı. Ölünceye kadar zindanda kaldı. İbn Ravendî'ye gelince o, kaçıp Yahudi İbn Lavi'ye sığındı. Yanında kaldığı müddet zarfında onun için "ed Damig li'l-Kur'an" adlı kitabını yazdı. Bu kitabı tamamladıktan sonra birkaç gün yasadı. Sonra öldü. Allah ona lanet etsin. Bir rivayette anlatıldığına göre o yakalanıp idam edilmştir.

Ebü'l-Vefa b. Akil dedi ki: "Güvenilir bir kitapta okuduguma göre °» otuzaltı sene yaşamıştır. Bununla birlikte, bu kısa ömründe rezaletlere dalmis, çok çirkin işler irtikab etmiştir. Allah ona lanet etsin, onu kahretsin, kemiklerine de rahmet etmesin."

"el-Vefayet" adli eserinde İbn Hallikan ondan bahsetmiş, ama kö-tülüklerini söylememiş, bu hususa hiç temas etmemişti. Sanki onun bu seylerden hiç haberi yoktu. İbn Hallikan'ın âdeti; sairlerin biyog-rafiilerini uzun uzadıya anlatmak, âlimlerin biyografilerini ise kısa tutmaktır. Zindiklara gelince, onların zindikliklarından bahsetmez.

İbn Hallikan, İbn Ravendî'nin hicri 245. senede öldüğünü söylemiştir. Fakat bu fahis bir hatadır. Sahih rivayete göre o bu senede ölmüştür. Nitekim İbn

Cevzî ile digerleri de böyle demislerdir. [45]

Cüneyd B. Muhammed B. Cüneyd (Cüneyd-i Bağdadî)

Künyesi Ebu Kasım el-Hazzaz'dır. Kendisine el-Kavarîrî denildiği de söylenir. Aslen Nihavendlidir. Bağdat'ta doğmuş, orada büyümeş olup Hüseyin b. Arefe'den hadis dinlemiş, Ebu Sevr İbrahim b. Halid el-Kelbî'den de fıkıh dersleri almıştır. Kendisi yirmi yaşında iken Ebu Sevr'in huzurunda fetva verirmiş.

Cüneyd'in biyografisini "Tabakatü's-Safiye"de anlatmışlardır. Haris el-Muhasibî ile dayisi Sirri es-Sakatî'nin arkadaşı olmakla meşhur olmuştur. Kendini ibadete vermisti. Bu sebeple Cenâb-i Allah, ona birçok ilimlerin kapılarını açtı. Sofiye mesleğinden bahsetti. Her gün üçyüz rekat namaz kılmayı ve 30.000 tesbih getirmeyi kendine vird edindi. Kırk sene müddetle yataga uzanmadı. Kendi zamanında baskalarına nasib olmayacak kadar derin ilme sahip oldu. Faydalı ilimler Öğrendi. Salih ameller isledi.

Çesitli ilimlerden haberdardı. Kendisine bir soru yöneltildiğinde asla duraklamaz ve verdiği cevapta da yanılmaz, hata etmezdi. Hatta bir meselede çesitli vecihlerle cevap verirdi ki, bu cevaplar diger âlimlerin aklından bile geçmezdi. Tasavvufta ve diger fenlerde de aynı şekilde derin vukufu vardı.

Ölüm hastalığına yakalandığında bile namaz kılmaya, Kur'ân okumaya devam etti. Kendisine: "Bu halde bari kendine acı, kendini yorma." dediklerinde; "Su anda bu ise benden daha muhtaç biri yoktur. Artık amel defterimin dürölmesi zamanı gelmiştir." diye cevap vermisti.

İbn Hallikan dedi ki: "Cüneyd, fıkıh ilmini Ebu Sevrî'den öğrendi." Anlatıldığına göre o, Süfyan-i Sevrî'nin mezhebine salık olmuştur.

İbn Serih, ona arkadaşlık eder ve yanından ayrılmazdı. Hatta baskalarının aklından geçmeyecek fikhi bilgileri ondan öğrendi. Anlatıldığına göre bir defasında ona bir soru sorulmuş, o da bu soruya çesitli yönlerden birçok cevaplar vermisti.

İbn Serih ona: "Ey Ebü'l-Kasım, ben bu sorunun sadece üç cevabını anlayabildim, sen verdiğin diger cevapları da yeniden bana tekrarla." demiş, o da verdiği cevapları başka cevaplar ekleyerek tekrarlamisti. İbn Serih: "Vallahi, ben bugüne kadar bu cevapları duymamistim. Sen yine tekrarla." deyince Cüneyd, yeniden başka cevaplar ekleyerek eskilerini tekrarladi. Bu defa İbn Serih: "Ben böyle cevapları duymamışım, sen bunları bana tekrar oku ki, yazayım." deyince Cüneyd ona şöyle demisti: "Eğer tekrar sana söyleyebilecek olsam ben kendim yazarım." Yani, bunları kalbime ilham eden ve dilimle telaffuz ettiren Cenâb-i Allah'tır. Yoksa ben bunları baskalarından ders alarak veya kitaplardan okuyarak öğrenmiş

degilim. Bu, Aziz ve Celil olan Allah'in bana bir lütfudur ki, bana ilham ediyor ve dilime getiriyor.

Ibn Serih ona: "Sen bu ilmi .nereden öğrendin?" diye sorunca Cüneyd su cevabi vermisti: "Yüce Allah'in huzurunda kirk sene müddetle oturduğumdan ötürü bu ilmi öğrendim."

Sahih rivayete göre Cüneyd, Süfyan-i Sevrî'nin mezhebine salik olmus, onun yolundan gitmistir. Dogrusunu Allah bilir.

Cüneyd'e, arifin kim oldugunu sorduklarında su cevabi vermisti: "Sustugun halde senin sirrini söyleyebilen kimsedir."

Cüneyd söyle demisti: "Bizim su mezhebimiz kitap ve sünnetle mukayyedtir. Bir kimse Kur'ân okumayip hadis yazarsa bu mezhebimizde ve yolumuzda ona uyulmaz."

Adamin biri Cüneyd'in elinde saga sola sallayip oynattigi bir tesbih görmüs ve ona: "Bu kadar serefli oldugun halde tesbihle mi oynu-yorsun?" diye sormus. Cüneyd de su cevabi vermisti: "Ben bu tesbih ile Allah'a ulastim, artik bu yoldan ayrilmam."

Dayisi Sirri ona: "Insanlara vaaz ver, onlarla konus." demis, ancak o kendini buna ehil görmemisti. Rüyada Rasûlullah (s.a.v.)'in kendisine, "Insanlara vaaz ver." dedigini duyunca, ertesi sabah dayisinin yanma gitti, vaaz verebilecegini söyledi. Dayisi Sirri ona: "Rasûlullah (s.a.v) sana emir vermeden bu hususta beni dinlememistin." diye karsilik verdi. Cüneyd de artik o günden sonra halka vaaz vermeye basladi.

Bir gün Hristiyan bir genç Müslüman kiligina bürünerek yanina geldi ve ona: "Ey Ebü'l-Kasim; Rasûlullah (s.a.v.)'m su hadisinin manasi nedir?" diye sordu. Hristiyan gencin manasini sordugu hadis Suydu:

«Mü'minin ferasetinden sakinin, çünkü o Allah'in nuru ile bakar.» Cüneyd basini önüne egdi, sonra kaldirip söyle dedi: "Müslüman °1> artik Müslüman olmanin vakti gelmistir!" Bunun üzerine o Hristiyan genç hemen Müslüman oldu.

Cüneyd dedi ki: «Bir odada oturmakta olan bir cariyeden duyduğum su beyitlerden yararlandigim kadar baska hiçbir seyden yararlanmis degilim. Cariyenin okudugu beyitler sunlardı;

«"Ayrilik bana bela elbiselerini hediye etti" dedigimde sen diyorsun ki; "Eger ayrilik olmasaydi ask hos olmazdi."

Ben; "Ask atesi bu gönlümü yakti!" dedigimde sen bana diyorsun ki: "Ask atesi gönlün serefidir."

Ben: "Ne günah isledim ki?" dedigimde sen bana cevaben diyorsun ki: "Senin hayatın günahdır, Öyle bir günah ki baska günahlarla mukayese

edilemez.»

Evet, cariyeden bu beyitleri dinleyince çiglik atıp yere düştüm ve bayıldım. Ev sahibi yanıma geldi, ayıldığımda bana: "Ey efendim, sana ne oldu?" diye sordu. Ben de: "Cariyeden dinlediğim beyitler beni bu hale getirdi." diye cevap verdim. Ev sahibi: "Cariye benden sana armagan olsun." deyince ben: "Armaganini kabul ettim. O, Allah rizasi için hürdür." dedim. Sonra cariyeyi alıp bir erkekle evlendirdim. O erkege öyle salih bir evlat doğurdu ki, o oğlu, otuz kez yaya olarak Mekke'ye gidip haccetti.» [46]

Vaiz Sâid B. İsmail B. Saîd B. Mansur Ebu Osman

Rey sehrinde doğdu, orada yetisti. Sonra Nisabur'a tasındı. Vefatına kadar orada kaldı. Bağdat'a da gitmişti. Anlatıldığına göre duası müstecab olan bir kimseymiş.

Hatib Bağdadî dedi ki: «Abdülkerim b. Hevazin'in bize naklettigine göre Ebu Osman söyle demiş: "Kirk seneden beri Cenâb-i Allah hoslanmadığım bir hale beni sokmadı ve kızacağım bir duruma da intikal ettirmedi."»

Ebu Osman su siiri okurmuş:

"Kötü yaptım, iyi yapmadım, günah isledim, sevap isledim, kaçıp sana geldim.

Kulun efendisinin elinden kaçıp gidebileceği bir yer var mı ki? Kul bağışlanmayı ümid eder, eğer bu ümidi bosa çıkarsa, Yeryüzünde ondan daha ziyana uğramış biri yoktur."

Hatib Bağdadî'nin rivayetine göre Said b. İsmail'e: "Sence sevap kazanman hususunda sana en fazla ümit veren amelin hangisidir?" diye sormuşlar. O da su cevabı vermiş:

«Rey'de iken yetişip delikanlılık çağıma geldiğimde ailem beni ev-

lendirmek istedi, ama ben onların bu isteklerine icabet etmedim. O sıralarda bir kadın bana gelip söyle dedi: "Ey Ebu Osman, sana o ka-a&x asik olmusum ki, artık uykularım kaçtı, rahatım kalmadı. Kalpleri elinde tutan Allah rizasi için benimle evlenmeni istiyorum."

Ben ona: "Senin baban var mı?" diye sordum, o da: "Evet" diye cevap verdi. Babasının yanına gittim, kızıyla evlenme talebinde bulundum. Sahitleri çağırdı, sahitle huzurunda kızıyla evlendim. Gerdege girdiğimde kadının tek gözlü, topal, çirkin ve biçimsiz bir yaratılışı olduğunu gördüm ve: "Allah'im, bana takdir ettiğin bu esten ötürü sana hanidolsun." dedim. Ailem, o kadınla evlendiğimden Ötürü beni ki-niyordu. Ama ben, ona fazlasıyla ihsan ve ikramda bulunuyordum. Hatta esim bazan beni yanında alıkoyuyor ve bazı meclislere gitmeme engel oluyordu. Dahası, bazan kendimi ates közü üzerindeymişim gibi hissediyordum. Ama bu durumumu

ona açıklamıyordum. Bu hal onbes sene kadar devam etti. Onu kalbinde bana olan sevgisinden daha kıymetli tuttum, hukukuna riayet ettim. İste bu yaptığım isten büyük sevap kazanacağımı ümid ediyorum.» [47]

Semnun B. Hamza

Babasının Abdullah olduğu da söylenir. Sofi mesayihindendi. Her gün ve gecede 500 rekat namaz kılmayı kendine vird edinmisti. Su siirinden ötürü kendine yalancı Semnun adını takmisti:

"Senden baskasında payım yoktur.

Nasıl dilersen dile, beni öylece imtihan et."

Küçük abdestini yapmakta zorlanıyordu. Okullara ugrar ve küçük çocuklara: "Amcanız Semnun'a yalancı diye bağın!" derdi.

"Kelam Metin fî'1-Mahabbe" adlı eser ona aittir. Ahir ömründe vesveseye yakalandı. "Kelam fî'1-Mahabbe Müstakim" adlı eser de ona aittir. [48]

Safi El-Harbî

Abbasi devletinin büyük ümerasından biriydi. Hastalandığında kölesi Kasımın yanında birseyi bulunmadığına dair vasiyette bulundu. Ama vefat edince kölesi Kasım, ona ait 100.000 dinar para ile altınla islenmiş 720 kemeri götürüp vezire teslim etti. Bunu yaptığından dolayı, kölesi Kasım'ı emirlikte bıraktılar, eski itibarına sahip kıldılar. [49]

Ishak B. Huneyn B. Ishak

Künyesi Ebu Yakub'tur. Abbadi kabilesine mensuptur. Bu kabile Cezire taraflarındaki kabilelerdendir. Hem kendisi hem de babası tabipti. Kendisine ve babasına ait tıbbi eserler vardır. Babası, Aristoto-les'in ve diğer Yunan filozoflarının eserlerini Arapçaya tercüme ediyordu.

Ishak, bu senede vefat etti. [50]

Hüseyin B. Ahmed B. Muhammed B. Zekeriya

Künyesi Ebu Abdullah'tır. Siidir, Mehdi Abdullah b. Meymun için propaganda yapmisti. Halkı ona bey'ata davet etmisti. Hüseyin, Fati-müerden olduğunu iddia ediyordu, ama tarihçilerin birçoğu onun Sü-lemiy'e'de boyacı bir Yahudi olduğunu söylemişlerdir. Kısaca diyeceğimiz sudur ki; Hüseyin Ebu Abdillan es-Siî, yoksul bir halde malsiz, taraftarsız ve adamsız olarak Ifrikiye'ye gitti. Tuzaklar kurmaya başladı. Nihayet hükümdarlığı Ebu Nasr Ziyadetullah'in elinden aldı. Ebu Nasr, Ifrikiye'de Aglebi hanedanının son hükümdarı idi.

Hüseyin b. Abdullah hükümdarlığı ele geçince, doğu illerinde bulunan hizmetçisi Mehdi'yi yanına çağırdı. Mehdi yanına gitti, ama çok uzun süren

zahmetlerden sonra ona ulaşabildi. Yolda iken hapsedildi, ama bu Sii Hüseyin onu kurtardı. Kardeşi Ahmed onu bu yaptığından ötürü kinadı ve: "Sen ne yaptın? Bu adamı ortak etmeden hükümdarlığı yalnız basına eline geçirseydin daha iyi olmaz mıydı?" dedi. Onu bu yaptığına pisman edince, Hüseyin, Mebdi'ye tuzak kurmaya çalıştı. Mehdi bunun farkına varınca bu senede Kayrevan'a bağlı Rukade sehrinde ikisini öldürttü.

Ibn Hallikan, bu hususta özetle böyle demistir. [51]

Hicretin İkiyüzdoksandokuzuncu Senesi

Ibnü'l-Cevzî dedi ki: "Bu senede üç kuyruklu yıldız görüldü. Bunlardan biri ramazan ayında, ikisi de zilkade ayında görüldüler. Günlerce gökte görüldükten sonra yok oldular."

Bu senede Fars diyarında veba salgını görüldü. Bu nedenle 7.000 kişi öldü.

Bu senede halife, vezir Ali b. Muhammed b. Furat'a gazaplandı; onu vezirlikten azletti, evinin yağmalanmasını buyurdu. Ibn Furat'ın evi çok çirkin bir şekilde yağmlandı. Halife, Ebu Ali Muhammed b-Abdullah b. Yahya b. Hakan'ı vezirliğe tayin etti. Ebu Ali Muhammed, Mutedid'in bir cariyesine 100.000 dinar vaat etmişti. Cariye de

onun vezirliğe atanmasına çalıştı.

Bu senede halifeye, Misir diyarından, Horasan'dan ve diğer şehirlerden çok miktarda hediyeler geldi. Hediyelerden bir kısmı şunlardı: Misir'dan 500.000 dinar. Bu para, oradaki bir hazineden çıkarılıp getirilmisti. Buna herhangi bir mani çıkmamisti, ama bazı cahil halk ve beyinsizler ortalığı karistirmek, bu hususta tamahkarlık gösterenlerin ve basit kimselerin mallarını yemek için; bu paranın Misir'dan hile ve tuzak kurularak alınıp zorla getirildiğini iddia etmişlerdi. Bu Misir hazinesinde, dört karis uzunlugunda, bir karis genişliginde bir insan kaburga kemigi de görülmüştü. Anlatıldığına göre bu kaburga kemigi, Âd kavmi insanlarına aitmiş. Doğrusunu Allah bilir. Misir'dan getirilen hediyeler arasında, memesi süt veren bir keçi timsali de varmış. Ayrıca Ibn Ebi's-Sac'in gönderdiği bir hali varmış ki, uzunluğu yetmiş zira, genişliği altmış zira imiş. Bu hali on senede dokunmuştu. Çok kıymetliydi

Horasan'dan gönderilen hediyeleri ise Ahmed b. İsmail b. Ahmed es-Samanî göndermişti. Bunların da kıymeti ve miktarı cidden çoktu.

Bu senede uzun süreden beri hac emirliği yapmakta olan Fadl b. Abdülmelik el-Abbasi insanlara haccettirdi. [52]

Hicretin İkiyüzdoksandokuzuncu Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Ahmed B. Nasr B. İbrahim Ebu Amr El-Haffaf

Hadis hafizi idi. 100.000 hadis müzakere ederdi. Ishak b. Rahe-veyh ile onun sinifindaki hadisçilerden ders aldı, hadis dinledi. Otuz küsur sene müddetle çok oruç tuttu. Çok sadaka verirdi. Dilencinin biri ondan para isteyince ona iki dirhem verir, dilenci Allah'a hamde-dince bu defa bes dirhem verir, dilenci yine Allah'a hamdedince bu defa sadakayı on dirheme çıkarirdi. Dilenci Allah'a hamdettikçe o sadakanın miktarını yükseltir, nihayet yüz dirheme çıkarirdi. Dilenci ona: "Allah seni korusun ve uzun ömürlü kilsin." deyince, o da su cevabi verirdi: "Allah'a yemin ederim ki, sen hamdine devam ettiğin sürece ben -10.000 dirhemi de bulsa- senin sadakam artıracagım!" [53]

Behlül B. İshakb. Behlül

Behlül b. Ishak b. Behlül b. Hassan b. Sinan Ebu Muhammed et-Tenuhî. Ismail b. Ebi Üveys'ten, Said b. Mansur'dan, Mus'ab ez-Zü-beyrî'den ve diğerlerinden hadis dinledi, ders aldı. Sonuncuları Hafız Eb Bekir el-İsmaili el-Cürcanî olmak üzere bir cemaat da ondan rivayetlerde bulundular. Sika, zabti sağlam, hitabelerinde belagat ve fesahat ile konusan bir hadis hafizi idi. Bu senede doksanbes yasinda vefat etti. [54]

Hüseyin B. Abdullah

Hüseyin b. Abdullah b. Ahmed Ebu Ali el-Hirakî. Fikihta "el-Muhtasar" adli eserin sahibidir. Imam Ahmed b. Hanbel'in mezhebine mensuptur. Mervezî'nin halifesi idi. Bu senenin ramazan bayrami gününde vefat etti. Imam Ahmed b. Hanbel'in mezarinin yanina defnedildi. [55]

Muhammed B. Ismail

Muhammed b. Ismail Ebu Abdillâh el-Magribî. 97 kere yaya olarak hacca gitti. Karanlık gecede bile, tıpkı gündüz vakti yürüyen bir kimse gibi yalinayak yürürdü. Yola gidenler ona tabi olurlar, pesinden giderlerdi. Onlara yolda kılavuzluk yapardı. Söyle demisti: "Uzun senelerden beri asla bir karanlık görmedim." Çokça yaya yürümesine ragmen ayaklari sanki bakimli bir gelinin ayaklari gibiydi. Faydali, güzel sözleri vardı. Vefat ederken seyhi Ali b. Rezî'nin yanibasina defnedilmeyi vasiyet etti. Ikisi de Tur dagmdadirlar.

Ebu Nuaym dedi ki: "Ebu Abdillâh el-Magribî, uzun bir ömür ya-sayanlardandi. 120 yasinda vefat etti. Mezari, üstadi Ali b. Rezî'nin mezarinin bitisiginde, Tur-i Sina dagindadir."

Ebu Abdillâh Muhammed b. Ismail dedi ki:

"Amellerin en faziletlisi, vakiflari yasadmaktır."

"Fakir o kimsedir ki, kainatta hiçbir dayanağı olmayip bir mesnede

basvurmaz. Ancak, kendisinden yardım istemesi ve kendisinin de ona yardım etmesi için onu fakir kılan Allah'a iltica etmesi bundan müstesnadır. Nitekim Allah, onu kendisine muhtaç kılmakla azarla-mistir."

"İnsanların en alçığı, zengine dalkavukluk eden ve ona mütevazî görünendir. İnsanların en üstünü de bir yoksula karşı tevazu gösteren, ya da ona olan hürmetini muhafaza edendir." [56]

Muhammed B. Ebi Bekr

Muhammed b. Ebi Bekr b. Ebi Hayseme Ebu Abdillah. Kendisi de babası da hadis hafızı idiler. Tarih derleme hususunda babası ondan yardım görüyordu. Keskin bir anlayışa ve zekaya sahipti. Mütehassis bir hadis hafızı idi. Bu senenin zilkade ayında vefat etti. [57]

Nahiyeci Muhammed B. Ahmed B. Keysan

Çok rivayetlerde bulunan hadis hafızlarından biridir. Hem Küfe-İllerin hem de Basralıların nahivdeki metodunu bilirdi. İbn Mücahid onun hakkında şöyle demistir: "İbn Keysan, nahiv üstadları Müber-red ile Sa'leb'den daha iyi nahiv bilirdi." [58]

Muhammed B. Yahya

Künyesi Ebu Said idi. Dimisk'ta yasadı. İbrahim b. Said el-Cev-herî'den, Ahmed b. Menî'den, İbn Ebi Seybe'den ve diğerlerinden rivayetlerde bulundu. Ebu Bekr en-Nakkas ile diğerleri de ondan rivayetlerde bulundular. Bu zat hakkında "kefenini taşıyan" denilirdi. Bu husus, Hatib Bağdadî'nin şu sözlerinden anlaşılmaktadır: «Duyduğuma göre Muhammed b. Yahya vefat etti. Cenazesi yıkanıp kefenlendi. Namazı kılınıp defnedildi. Gece vakti olunca bir kefen hirsizi gelip mezarını açtı. Kefenin bacağı çözünce Muhammed b. Yahya kalkıp oturdu. Hirsiz de korkarak kaçıp gitti. Muhammed b. Yahya kalkıp kefenini aldı. Mezardan çıkıp kendi evine yöneldi. Kapiya vardığında aile efradının ağlamakta olduklarını duydu. Kapiyi çaldı. "Kim o?" diye sorduklarında, "Ben falanım." diye cevap verdi. İçeridekiler: "Ey adam, bizi daha fazla üzmen doğru değil. Buna hakkın yok." dedilerse de o yine: "Kapiyi açın, vallahi ben Muhammed b. Yahya'yım!" dedi. İçeridekiler sesini tamdılar. Kapiyi açıp onu gördüklerinde büyük bir sevince kapıldılar. Allah, üzüntülerini sevince dönüştürdü. Sonra Muhammed b. Yahya, basından geçenleri ve kefen hirsizinin gelip mezarı açtığını kendilerine anlattı. Demek ki, ona bir kalp sektesi isabet etmiş, hakikaten ölmemişti. Cenâb-ı Allah, kendi güç ve kuvveti ile, o kefen hirsizini ona göndermiş; hirsiz, mezarını açmış; bu da onun hayata dönmesine sebep olmuştur. Bu olaydan sonra birkaç sene daha yaşamış ve bu senede vefat etmiştir.» [59]

Fatima El-Kahramane

Halife Muktedir, bir defasında ona gazablanmış ve malına, mülküne el koymustu. Ondan 200.000 dinar para almisti.

Fatima, bu senede, kendisine ait bir tekmeden nehre düşerek bogulmustu. [60]

Hicretin Üçyüzüncü Senesi

Bu senede Dicle nehrinin suyu çoğaldi. Bagdat'a çok fazla yağmur düştü.

Cenaziyelahir ayinin bitimine yedi gün kala, çarsamba gecesi çok sayıda yıldız saga sola kaydi.

Bagdat'ta hastalıklar çoğaldi. Köpekler, hatta kurtlar çölde ku-durdular, kuduz oldular. Gündüz vakti insanlara saldırıyorlardi. Isirdiklerini da kuduz ediyorlardi.

Dinever'de, Tel diye bilinen bir dag yana kaydi. Altından çok miktarda su çıktı. Birçok köy sular altında kaldi.

Lübnan daginin bir parçası kopup denize düştü.

Bu senede bir katir gebe kaldi ve bir yavru dogurdu.

Bu senede Hallaç Hüseyin b. Mansur asildi. Dört gün süreyle ipten canlı kaldi. Bagdat'in dogu yakasında iki gün, bati yakasında da iki gün asili kaldi.

Bu hadise bu senenin rebiyülevvel ayında vuku buldu.

Bu senede uzun senelerden beri hac emirligi yapmakta olan Fadl b. Abdülmelik el-Hasimi el-Abbasi insanlara haccettirdi. Allah sevabini versin ve haclarini kabul buyursun. [61]

Hicretin Üçyüzüncü Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Ahves B. Fadl

Ahves b. Fadl b. Muaviye b. Halid b. Gassan Ebu Ümeyye el-Gila-bi. Basra'da ve diger yerlerde kadilik yapti.

Babasından tarih rivayet etti. Bir defasında Ibn Furat'in yanında gizlendi. Vezirlige iade edildiginde Ibn Furat onu Basra, Ahvaz ve Vasit kadiligina tayin etti. İffetli, nezih bir kimseydi.

Ibn Furat iktidardan düşünce, Basra valisi onu yakalayip zindana attirdi. Vefat edinceye kadar zindanda kaldi.

Ibnü'l-Cevzi dedi ki: "Ahves b. Fadl'dan baska zindanda ölen bir kadi bulunduğunu bilmiyoruz." [62]

Ubeydullah B. Abdullah B. Tahir

Ubeydullah b. Abdullah b. Tahir b. Hüseyin b. Mus'ab Ebî Ah-îlîed el-Huzaî. Bagdat valiligine atandı. Zübeyir b. Bekkar'dan hadis rivayet etti. Solî ile Taberanî de ondan hadis rivayet ettiler. Edip ve fazil bir kimseydi. Siirlerinden biri sudur:

"Asiklar arasindaki uzaklik ve gurbet hakki için,

Mektuplasmalar uzakligin gözlerini isitir.

Yakinlikta ömür tükenmez.

Karsilikli ziyaretlesmeler kalpteki ask atesini söndürür."

Ubeydullah'm gözde cariyelerinden biri hastalanmisti. Cani kar yemek arzulamisti. Fakat bütün aramalara ragmen sadece bir kisinin yaninda kar bulmuslardi. Ubeydullah'm vekilharci gidip o adamlar pazarlik yapti. Bir ölçeğini ancak 5.000 dirheme vereceğini söyledi. Çünkü onların kara ihtiyaçları olduğunu biliyordu. Vekilharç, fikrini sormak için Ubeydullah'm yanına döndü. Adamın bir ölçek kari 5.000 dirhemden asagiya vermedigini söyleyince Ubeydullah: "Yaziklar olsun sana! Ne kadar para istiyorsa ver ve kari satin alip getir!" dedi. Vekilharç, kar sahibinin yanina döndü. Bu defa adam: "Hayir, bir ölçek kari ancak 10.000 dirheme satarim." dedi. Vekilharç bir ölçek kari 10.000 dirheme satin aldı. Getirip cariyeye yedirdiler. Sonra cariyeye bir miktar daha kar yemeyi arzuladi. Bu defa vekilharç dönüp 10.000 dirheme bir ölçek daha satin aldı. Daha sonra üçüncü kez gidip bir ölçek daha satin aldı. Kar sahibinin yaninda ancak iki ölçek kar kalmisti. Kendisi de, "10.000 dirheme bir ölçek kar yedim." demek için iki Ölçekten birini yedi. Yaninda sadece bir ölçek kaldi. Ubeydullah'm vekilharci tekrar geldi. Bu defa o bir ölçeklik kari ancak 30.000 dirheme satabileceğini söyledi. Vekilharç son ölçeği de ondan 30.000 dirheme satin alip götürdü, cariyeye yedirdi. Cariye iyilesip sifa buldu ve bol miktarda parayi sadaka olarak dagitti. Efendisi Ubeydullah da kendilerine kar satan adami çağirdi ve bu sadakalardan ona bol miktarda para verdi. Bundan sonra o karci adam zengin oldu. Ubeydullah da onu yaninda çalıştirdi. Dogrusunu Allah bilir. [63]

Sair Sinavberî

Muhammed b. Ahmed b. Muhammed b. Furat Ebu Bekr ed-Dabbi es-Sinavberî el-Hanbelî. Hafiz Ibn Asakir, onun güzel siir yazan bir Sair olduğunu, Ali b. Süleyman el-Ahfes'ten nakillerde bulunduğunu söylemistir. Sonra onun güzel siirlerine su örneği vermistir:

"Ne uyumayi ne de uyanik kalmayi istiyorum.

Vücudumda can bulunan kimse bu iki seyle bilinir.

Uzun süre aglayıp gözyası döktüğümünden dolayı,
Artık gözyası dökemiyorum.

Benim bir melegim var ama sureti görünmüyor.

Ancak gözlerim onun için tuzak kurup beklerse görebilir.

Onun yanaklarındaki atesli pariltiyi öpmeye niyetlendim.

Ama kendisine yaklasırsam yanmaktan korktum."

Su siir de ona aittir:

"Öyle bir günes ki, kainatin günesine benziyor. Yanagındaki parilti günesin isigi gibidir. Günes onun agzında batıyor, ama o, Bundan sonra onun yanaklarında dogacaktır."

Hafız el-Beyhakî, seyhi Hakim tarikiyle Ebü'l-Fadl Nasr b. Mu-hanimes et-Tusî'nin söyle dedigini rivayet etmistir: «Sair Ebu Bekir es-Sinevberî, bize su siiri okudu:

"Gençligin ve sarkici cariyelerin yaptiklarini, ihtiyarlik yikti. Agaran saçlari boya ile örttü.

Abanoz, fildisine dönüştü, gözler ve kalpler de dönüşüm sergilediler.

Güzel olduğu halde sahine kizmak ve kargaya sevgi duymak, bozuk bir düşüncedir."»

Ibn Asakir'in rivayetine göre su siir de Sinevberî'ye aittir. Sinev-berî'nin küçük yastaki bir çocuğu süten kesilmiş ve çocuk annesinin memesine hasret kaldigından ötürü aglamaya başlamış, Sinevberî de onun için su siiri dile getirmisti:

"Annesinden, babasından ve bütün insanlardan daha çok sevdiği şeyden onu yoksun bıraktılar.

Gidasından onu mahrum ettiler. Oysa daha önce bu süt onun için mubahti, elinin altında idi.

Hayret ki, yasi küçük olduğu halde aski biliyor.

Ayrilik ona yol gösterdi." [64]

Ibrahim B.Ahmed

Ibrahim b. Ahmed b. Muhammed b. Mevlid Ebu Ishak es-Sofî.

Yüksek derecedeki vaizlerdendi. Hadis âlimlerindendi. Hadis rivayet etti. Dimiskli Ebu Abdillâh b. Cela, Cüneyd ve diğer bazı hadisçilerle arkadaşlık etti. Temmam b. Muhammed, Ebu Abdirrahman es-Sülenî gibi şahsiyetler de ondan hadis rivayet ettiler. Ibn Asakir onun su siirlerini nakletmistir:

"Aramızdaki mesafeler uzak da olsa benim sana vereceğim bir

pay vardır.

Bu paya yakında olmasına rağmen başka bir sevgili kavusamaz.

Gözlerim senden baskasına karşı perdelenmiş tir.

Senden baskasına kalbim asık olamaz, çünkü rakibi ve onu kontrol edeni vardır.

Senin askın gözlerime ve kalbime hoş gösterilmiştir.

Askta parlaklık ve hile karisimi vardır.

Tabibin yakında olması hastaya ne yarar verir.

Çünkü onu sen hasta ettin, tabib de sensin."

Su siir de ona aittir:

"Susmak insani bütün belalardan korur.

Bir kimse susma nimetine kavusursa ganimetlerin en üstününe kavusmuş demektir.

Evet, kelimesini söylemek kadar kisilerin basına büyük bir bela gelmiş değildir.

Su dil sürçmesi var ya, insani mahveder.

Dil sürçmesi ayak sürçmesinden daha tehlikelidir.

Dilini tut ki telef olmayasın.

Nice sözler var ki yüksek şahsiyetleri alçaltır." [65]

Hicretin Üçyüzbirinci Senesi

Bu senede Hüseyin b. Hamdan, Anadolu'ya gazaya gitti. Bizans'ın birçok beldelerini, kalelerini fethetti. Sayılamayacak kadar Rum öldürdü.

Bu senede Muktedir, Muhammed b. Abdullah'i vezirlikten azletti. Yerine İsa b. Ali'yi atadı. İsa, seçkin vezirlerden, adalet ve ihsana meyilli, doğru yoldaki insanlardan, hakka yönelen şahsiyetlerdendi.

Bu senede Bağdat'ta temmuz ve agustos aylarında kan hastalıkları çoğaldı. Bu nedenle Bağdatlıların birçoğu vefat etti.

Umman valisinin hediyeleri Bağdat'a ulaştı. Gönderilen hediyeler arasında beyaz bir katir ve siyah bir ceylan vardı.

Saban ayında, Muktedir ata binerek Semmâsiye kapısına kadar gitti. Sonra Dicle kıyısındaki evine döndü. Bu, onun halkın gözü önünde ata ilk binisi oldu.

Bu senede vezir Ali b. İsa, Karnatîlerin reisi Ebu Said Hasan b. Behram el-Cenabî ile mektuplaşmak için halife Muktedir'den izin istedi. Halife de bu

hususta ona izin verince vezir, Ebu Said'e uzun bir mektup yazdı. Mektubunda onu emir dinleyip itaat etmeye çağırdı. Namaz ve zekatı terketmesi, münker fiilleri irtikab etmesi; Allah'i zikreden tesbih ve tahmidde bulunan kimseleri horlaması, dinle alay etmesi, hür kimseleri köle edinmesi nedeniyle onu kinadı. Bu yaptıklarından vazgeçmemesi durumunda onunla savaacağını bildirdi ve onu ölümle tehdit etti. Mektubu ona gönderdi.

Ancak bu mektup ona ulaşmadan önce hizmetçilerinden biri Ebu Said'i öldürdü. Kendisinden sonra yerine oğlu Said'in geçmesini vasiyet etti, ancak diğer oğlu Ebu Tahir Süleyman, kardeşi Said'i niaglub ederek zorla tahta geçti.

Ebu Tahir Süleyman, vezirin gönderdiği mektubu okuyunca şu cevabı verdi:

"Bize isnad ettiğiniz şeylerden hiçbirisi bizde mevcut değildir. Ancak bizi sevmeyenler bu hususta bize iftirada bulunmuşlardır. Eğer halife Allah'i inkar ettiğimizi iddia ediyorsa, ne diye bizi emrini dinlemeye ve kendisine itaate davet ediyor?"

Bu senede Hallaç Hüseyin b. Mansur, kendisi bir deveye, kölesi de başka bir deveye bindirilerek teshir maksadıyla Bağdat'a getirildi. Yanında bulunan dinleyicilerden biri: "İşte bu Karmatîlerin dailerinden (propagandacılarından) biridir. Kendisini iyi tanıyın!" diye duyuru yapıyordu.

Sonra hapsedildi. Bir süre sonra vezirin meclisine getirildi. Vezir onunla tartıştı. Bir de ne görsünler, Hallaç Kur'ân okumuyor, hadisi bilmiyor, fikihten hiç anlamıyor, lügattan, haberlerden, tarihten, siirden hiç bilgisi yok!

Ona yapılan isnadlardan biri suyu: Yapılan aramalarda üzerinde yazılı bir kâğıt görmüşler, bu kâğıtları okuyarak çeşitli rumuzlarla insanları sapıklığa, cehalete davet ediyormuş. Mektuplastığı kimselerin çoğuna mektubunun başında: "Tebareke zünnur es sa'saani" (İşigi her tarafa saçılan nurun sahibi mübarek ve kutludur.) diye yazıyordu. Vezir ona dedi ki: "Temizlenme ve taharet hükümlerini ve farzları öğrenmen, senin için, ne demek olduğu anlaşılmayan mektupları yazmandan daha uygun olur. Senin edebiyata ne ihtiyacın var?"

Bundan sonra vezir emir verdi. Onu diri diri sehpaye astılar. Bu asmaktaki maksat onu öldürmek değil, teshir etmektir. Bir süre sonra sehpadan indirilip hilafet sarayına götürüldü. Orada oturtuldu. Hilafet makamına, kendisinin sünnete bağlı zahid bir kimse olduğu görüntüsünü verdi. Nihayet hizmetçiler ve diğer hilafet sarayında çalışan bazı cahiller ona aldandılar. Öyle ki, onun elbiselerine el ve yüz sürüp ondan uğur kapmaya çalışır

oldular. Neticede fukaha ve mutasavvıfların çoğunun icmai ile öldürülmesine hüküm verildi ve öldürüldü.

Senenin son günlerinde Bagdat'ta siddetli bir veba salgını meydana geldi. Bu yüzden çok sayıda insan öldü. Özellikle Harbiye mintikasında bu hastalık daha siddetli bir etki meydana getirdi. Herkes evinin kapısını kilitletti.

Bu senede önceki senelerin hac emiri insanlara haccettirdi. [66]

Hicretin Üçyüzbirinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Ibrahim B. Halid Es-Safî

Ebu Bekir el-İsmailî'nin talebelerindendir. Zahid bir insandı, oldukça ilim sahibi biriydi. [67]

Cafer B. Muhammed

Cafer b. Muhammed b. Hüseyin b. Mustafa Ebu Bekir el-Feryabî. Dinever kadisi idi. İlim tahsili için birçok yerleri dolasti. Çok sayıda üstadlardan ders aldı. Kuteybe, Ebu Küreyb, Ali b. el-Medinî gibi âlimlerden ders aldı. Ebu Hüseyin b. Münada, Neccad, Ebu Bekr es-Safî ve diğer bazı kimseler de ondan ders alıp rivayetlerde bulundular.

Bagdat'ı vatan edindi. Sika, hüccet ve hafız idi. Meclisine katılanların sayısı 30.000 kadardı. Kendisinden hadis dinleyip yazanlar ise 300'den fazlaydı. Kendisinden hadis dinleyenler ve sohbetine katılanlar 10.000 kişi kadardı. Bu senenin muharrem ayında doksandört yaşında vefat etti.

Vefatından bes sene önce kendi şahsi için bir mezar kazmı. Ölmeden önce bu mezarının yanına gelip dururdu. Ama vefat ettikten sonra o mezara değil de başka bir yere defnedildi. Her nerede ise Allah ona rahmet etsin. [68]

Ebu Said El-Cenabi El-Karmatî

Asil adı Hasan b. Behram'dır. Karmatîlerin reisidir. Allah onu kahretsin. Bahreyn ve bağlı mintikalarda sözü geçerdi. [69]

Ali B. Ahmed Er-Rasibî

Vasit, Sehrizor ve diğer mintikalari yönetiyordu. Vefat edince geride 1.000.000 dinar, 100.000 dinar değerinde altın ve gümüş kaplar 1.000 sigir, 1.000 baş kadar at, katir ve deve bıraktı. [70]

Muhammed B. Abdullah B. Ali

Muhammed b. Abdullah b. Ali b. Muhammed b. Ebi's-Sevarib. Ahmed lakabıyla tanınırdı.

Kardesi felç olunca, onun yerine vekalet ederek Mansur sehrinin kadiliginı yürüttü. Bu senenin cemaziyeleyvel ayında vefat etti. Babası da bu senenin receb ayında vefat etti. İkinin vefatları arasında yetmişüç gün vardı ve aynı yere defnedildiler.

Ebu Bekir Muhammed b. Harun el-Berdai el-Hafız b. Naciye de bu senede vefat etti. Doğrusunu, noksanlıklardan münezze olan yüce Allah daha iyi bilir. [71]

Hicretin Üçyüzikinci Senesi

Bu senede hadim Munis'in, Rumlara şiddetli bir darbe vurduğuna dair mektubu geldi. Rumlardan 150 komutam esir almıştı. Müslümanlar buna çok sevindiler.

Bu senede halife Muktedir beş çocuğunu sünnet ettirdi. Bu sünnet düğününe 600.000 dinar harcadı. Onlardan önce ve onlarla beraber birçok öksüz çocuğu da sünnet ettirdi. Onlara para ve giysi vererek ihsanda bulundu. Bu da güzel ve hayırlı bir şeydi.

Halife Muktedir, Ebu Ali b. el-Cessas'a 16.000.000 dinar para cezası verdi. Ayrıca ondan kıymetli kaplar ve elbiseler de aldı.

Halife, çocuklarını mektebe gönderdi. Bu, cidden görülmesi gereken güzel bir gündü.

Bu senede vezir, Bağdat'ın Harbiye mintikasında bir akıl hasta-hanesi yaptırdı ve bu binanın inşaatına çok para sarfetti. Allah hayrını kabul etsin ve ona mükafatını versin.

Bu senede Fadl el-Hasimî insanlara haccettirdi.

Bedeviler ve Karmatîlerin bir grubu hacdan dönen hacıların yollarını kestiler. Onlardan çok miktarda para gasbettiler. Bir kısmını öldürdüler. 200'den fazla hür kadını esir aldılar. Innâ lillâh ve innâ ileyhi râciûn (Doğrusu bizler Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz.). [72]

Hicretin Üçyüzikinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Bisr B. Nasr B. Mansur

Künyesi Ebü'l-Kasim'dir. Safîî fıkıhçılarından. Mısırlı olup Arek'in kölesi diye bilinirdi. Arek, sultanın posta işlerine bakan hizmetçisinin adidir. Bisr'i beraberinde Mısır'a getirmiş, orada vefat edinceye kadar ikamet ettirmişti. [73]

Cariye Bed'a

Güzel şarki söyleyen bir cariye idi. Kendisini satın almak için halifelerden biri onun hanımefendisine 120.000 dinar teklif etmişti. Ancak kendisi

hanimefendisinden ayrılmak istememisti. Bu nedenle hanimefendisi vefat ederken kendisini azad etmistir. Kendisi de bu senede vefat etmistir. Vefat ettiginde bir erkegin sahip olamayacagi kadar çok mal ve mülk birakmisti. [74]

Kadi Ebu Zür'a Muhammed B. Osman Es-Safî

Önce Misir'da, sonra Dimisk'ta kadilik yapti. Sam'da ilk olarak Safî mezhebine göre hüküm veren kadi kendisidir. Bu mezhebi Sam'da yayan da odur. Çünkü Samlilar, Evzaî'nin vefatından bu seneye kadar Evzaî mezhebine göre hareket ediyorlardi. Yine de Evzaî'nin mezhebinden ayrılmayan, onun mezhebinde sebat eden birçok Samli vardı.

Kadi Ebu Zür'a; sika, güvenilir, adaletli, önde gelen kadilardandi. Aslen Yahudi idi, sonradan Müslüman olmus ve bu mertebeye yükselmisti. Onun biyografisini "Tabakatu s-Safiye"de de anlatmisizdir. [75]

Hicretin Üçyüzüçüncü Senesi

Bu senede Muktedir Billah, Haremeyn-i Serifeyn (Kabe-i Muazzama ile Mescid-i Nebevi) için çok miktarda mal ve mülk vakfetti. Vakfettigine şahid olsunlar diye huzuruna kadilari ve ayandan bazı kimseleri getirdi.

Bu senede hacılara yolda tecavüz etmis, mallarini gasbetmis olan bazı bedeviler esir alınarak Bagdat'a getirildiler. Halk, kendini tutamayip bunlara saldırdi ve bunlari öldürdü. Bir kısmi yakalanip cezalandirildi. Çünkü onlar sultana karsi bir nevi baskaldirmalardı.

Bu senede Bagdat'taki marangozlar çarsisinde büyük bir yangin meydana geldi. Çarsinin tümü yandı.

Bu senenin zilhicce ayında Muktedir, onüç gün süreyle hasta yatti. Uzun süren halifeliği boyunca, bundan başka bir hastalığa yaka-lanmamisti.

Bu senede Fadl el-Hasimî insanlara haccettirdi.

Vezir, hacılara kötülüklerinin dokunmasından korktuğu için oyalamak amacıyla Karmatîlere bir mektup yazdı. Bazı katipler, Karma-tüerle yazistiginden ötürü veziri itham ettiler. Ama durum açıklığa kavusunca ve amacı belli olunca, vezirin halk nazarında itibari cidden yükseldi. [76]

Hicretin Üçyüzüçüncü Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Neseiahmed B.Ali

Ahmed b. Ali b. Suayb b. Ali b. Sinan b. Bahr b. Dinar Ebu Abdir-rahman en-Neseî. "Sünen" adli hadis kitabının sahibidir.

Kendi çağında imamdi. Emsallerinden önde gelirdi. Zamaninin faziletli âlimlerinden ve şahsiyetlerinden daha üstündü. İlim tahsil etmek ve hadis

toplamak için çeşitli şehirlere seyahat etti, Mütahas-sis imamlarla görüştü. Onlardan hadis dinledi. Kendilerinden sıfahi olarak rivayette bulunduğu üstadlarının ders halkalarına katıldı. Onun üstadlarını "Tekmil" adlı kitabımızda sıralamış ve onların da biyografilerini anlatmışızdır. Birçok kimseler de kendisinden rivayetlerde bulunmuştur.

Çok sayıda hadis içeren "Sünen-i Kebir"i derlemiş ve hacimce ondan defalarca daha küçük olan kitabını onun içinden seçip telif etmişti ki, ben bu iki kitabı da dinlemişimdir. Bu Sünen'ini tasnif ederken, isî son derece itina ile yürütmüş; sadakattan, imandan, ilim ve irfandan asla ayrılmamıştır. Hafızası sağlam bir zattı.

Darekutnî'nin onun hakkında söyle dedigini Hakim bize nakleder: "Ebu Abdurrahman en-Neseî, kendi çağdaşlarından, hadis ilmi ile meshur olan kimselerden önde gelir. Kendi hadis kitabına "Sahih" adını verirdi."

Ebu Ali el-Hafiz da Neseî için söyle demistir: "Hadis ricalini seçme hususunda Neseî'nin, Müslim b. Haccac'inkinden daha zor şartları vardı. O İslâm âleminin hadis imamlarındandı. O, tartısmasız büyük bir hadis imamıdır."

Ebu Hüseyin Muhammed b. Muhafiz el-Hafiz, Neseî hakkında söyle demistir: "Misir'daki seyhlerimizin Neseî'nin önceliği ve imamlığı hususunda itirafta bulunduklarını isittim. Onu, gece gündüz iba-

TAJttım

eden, hac ve cihada aralıksız devam eden bir kimse olarak niteliyorlardı."

Neseî hakkında başka biri söyle demistir: "Bir gün oruç tutar, bir gün iftar ederdi. Dört zevcesi ve iki cariyesi vardı, çokça cinsel ilişkide bulunurdu. Güzel yüzlü, parlak renkli idi."

Anlatıldığına göre Neseî, hür zevceleri için nasıl birer gece ayırmış ise cariyeleri için de birer gece ayırırdı.

Darekutnî dedi ki: «Ebu Bekir b. Haddad, çok hadis rivayet eden bir kimsedir, ancak Neseî'den başka birinden hadis rivayet etmemiştir ve Neseî hakkında: "Kendimle Aziz ve Celil olan Allah arasında ben onu hüccet olarak benimsedim." demistir.»

Ibn Yunus dedi ki: "Neseî, hadiste imamdı. Sika, güvenilir, hafızası sağlam, sebatkar bir kimseydi. Hicretin 302. senesinde Misir'dan

çıktı."

Ibn Adıy dedi ki: «Fakih Mansur ile Ahmed b. Muhammed b. Se-lame et-Tahavî'nin söyle dediklerini isittim: "Abdurrahman en-Neseî, Müslümanların imamlarından biridir."»

Imamlarin birçoğu da aynı şekilde Neseî'yi övmüşler, onun faziletli ve hadis ilminde önde gelen bir üstad olduğuna tanıklık etmişlerdir. Humus sehrinde hakimlik yaptı. Ben bunu, "Mu'cemu'l-Evsat" adlı eserinde Taberanî'nin rivayetine dayanarak seyhimiz Mizzî'den duydum. Çünkü Taberanî, Mu'cemu'l-Evsat adlı eserinde Neseî'den bir rivayette bulunurken şöyle demistir: "Humus hakimi Ahmed b. Suayb (yani Neseî) bize rivayette bulundu ki..."

Anlatıldığına göre Neseî'nin dört karisi varmış. Kendisi son derece yakışıklıymış. Yüzü kandil gibi parlakmış. Her gün bir horoz yer, üzerine helal olan kuru üzümünden yapılan naki (bir mesrubat) içermiş. Anlatıldığına göre o, biraz Siilige meyilli imiş. Denilir ki: Neseî, Dimisk'a gitmiş. Ahali, kendilerine Muaviye'nin fazilet ve üstünlükleri konusunda birseyler anlatmasını istemiş, ama o şöyle demiş: "Muavi-ye kendim kurtarsır hele bakalım! Bir de onun hakkındaki fazilet ve üstünlüklerden mi bahsedeceğim?" Böyle demesi üzerine halk kalkıp onun testislerine vurmaya başlamış. Nihayet onu, büyük camiden çıkıp kaçmak mecburiyetinde bırakmışlar. Bunun üzerine Dimisk'tan ayrılıp Mekke'ye gitmiş ve bu senede vefat etmiştir. Mezari Mekke'dedir. Hakim, Muhammed b, İshak el-İsafahanî tariki ile onun üstadla-nndan böyle nakilde bulunmuştur.

Darekutnî, Neseî hakkında şöyle demistir: "O, kendi çağında Mısır mesayihinin fikhi en iyi bileniydi. Sahih hadisi sahih olmayandan en iyi seçen oydu. Hadis ricalini en iyi tanıyan da oydu. Bu mertebeye yükseldiğinde onu çekemediler. O da çıkıp Remle'ye gitti. Kendisine Muaviye'nin faziletleri sorulduğunda cevap vermedi. Bunun üzerine

halk onu büyük camide dövdü. Kendisi de, "Beni Mekke'ye götürün." dedi. Hasta halde onu Mekke'ye götürdüler ve orada maktul ve şehid olarak vefat etti. Ahir ömründe kendisine şehitlik fazileti ve üstünlüğü nasib olmuştur. Hicretin 303. senesinde Mekke'de vefat etti."

Hafız Ebu Bekir Muhammed b. Abdülgani b. Nokta'nın kendi el yazısı ile yazmış olduğu "Takyid" adlı eserinde ve Hafız Ebu Amir Muhammed b. Sadun el-Abderî'nin de kendi eliyle yazmış olduğu yazısında şöyle denilmektedir: "Ebu Abdurrahman en-Neseî, Filistin'in Remle sehrinde hicri 303. senenin safer ayının onüçünde, pazartesi günü vefat etti ve Beyt-i Makdis'e defnedildi."

Ibn Hallikan'm ifadesine göre Neseî, bu senenin saban ayında vefat etmiştir. Hz. Ali'nin ve Ehl-i Beyt'in faziletlerine dair "el-Hasais" adlı kitabı tasnif etmiştir. Çünkü o Dimisk'a geldiğinde, halkın Hz. Ali (r.a.)'den nefret ettiğini görmüştü. Halk kendisine Muaviye'nin faziletlerini anlatmasını teklif edince o, ağızına geleni söylemiş; bu nedenle halk onun testislerine vurmuş,

o da bu yüzden vefat etmistir."

Ibn Yunus ile Ebu Cafer et-Tahavî de böyle diyerek onun bu senenin safer ayında Filistin'de vefat ettiğini bildirmişlerdir.

Neseî, yaklaşık hicri 214. ya da 215. senede doğmuştur. Seksen-sekiz sene yaşamıştır. [77]

Hasan B.Süfyan

Hasan b. Süfyan b. Amir b. Abdülaziz b. Numan b. Ata Ebü'l-Ab-bas es-Seybani en-Nesevî. Horasan muhaddisi idi. Hadiste ve fikihta meshur bir âlimdi. İlim tahsili uğruna çeşitli şehirlere seyahat etti. Ebu Sevr'den fikh öğrendi. Onun mezhebinde fetva vermeye başladı. Nadr b. Sümeyl'in arkadaşlarından edebiyatı öğrendi. Kendisi Horasan'da bulunduğu esnada baskaları onun yanına gelirler, ondan ders alarlardı.

Basından geçen garip hadiselerden biri şudur: Kendisi ve bazı arkadaşları, hadis toplamak için Mısır'a seyahat ederlerken sıkıntıya düşmüşler, yiyecekleri kalmamıştı. Öyle ki, üç gün aç kalmışlar, yiyecek birşey veya erzak satın almak için para bulamamışlardı. Dilenmek mecburiyetinde kalmışlardı, fakat iffetleri buna müsaade etmemişti. Ama erzak elde etmek için dilenmek mecburiyeti ile karşı karşıya gelmişlerdi. Bu işi hangisi üstlenecek diye kendi aralarında kur'a çekmişlerdi. Kur'a kendisine düşmüştü. Kalkmış, mescidin bir kösesine çekilmiş, uzun süren iki rekât namaz kılmış, sonra Aziz ve Celil olan Allah'a yalvarıp medet dilemiş, onun büyük isimlerini söyleyerek lutfunu dilemişti. Namazını tamamlar tamamlamaz mescide güzel görünümlü, parlak yüzlü bir genç girmiş ve: "Hasan b. Süfyan

nerede?" diye sormuş, o da: "Benim!" diye cevap verince genç şöyle demişti: "Emir Tolon size selam söylüyor. Sizi ihmal ettiği, kusurlu davrandığı için sizden Özür dileyerek herbirinize su yüzer dinari gönderdi."

Hasan b. Süfyan diyor ki: Kendisine; "Emiri bize bu parayı göndermeye sevkeden sebep nedir?" diye sorduk, genç su cevabı verdi: "Emir bugün halvete çekilmek istedi. Az önce kendisi uyumakta iken elinde mızrak bulunan bir süvari gökten inip evine girmiş ve mızragın ucu ile boğruüne dürtüp: "Kalk! Hasan b. Süfyan ile arkadaşlarına kos. Kalk, onlara kos! Kalk, onlara kos! Onlar, üç günden beri falan mescitte aç durmaktadırlar!" Emir Tolon o süvariye: "Sen kimsin?" diye sorunca: "Ben, Cennet hazini Ridvan'im!" diye cevap vermiş. Emir Tolon da hemen uykudan uyanmış. Boğurleri şiddetlice ağırıyordu ve hemen bu parayı size benimle gönderdi."

Parayı gönderdikten sonra Emir Tolon da Hasan b. Süfyan ve arkadaşlarını ziyarete gelmiş, bulundukları mescidin çevresini satın alıp oraya gelecek hadis ehli kimseler için vakfetmişti. Allah hayrim kabul buyursun,

mükafatini versin.

Hasan b. Süfyan hazretleri, hadis ilminde imamdi. Hafizdi. Aralarında Ibn Cerir et-Taberî ile diğerlerinin de bulunduğu bazı hadis hafızları onun ders halkasına katılmışlardı. Huzurunda hadis okurlarken, onun hadis ilminin derecesini ölçmek için, senetleri ters çevirerek okuyorlardı. Ama onlar yanlış okudukça Hasan b. Süfyan, yanlışlarını düzeltiyor ve doğruyu gösteriyordu.

O zaman kendisi yetmiş yaşındaydı. Yetmiş yaşına vardığı halde hafızası sağlamdı. Hadislerinden hiçbirisi saiz değildir. Hadis ricalinden bahsederken Abesî'nin Küfeli, Aysî'nin Basralı, Anesî'nin de Misirli olduğunu söylemişti. [78]

Rüveyr B. Ahmed

Ibn Muhammed b. Rüveyr b. Yezid olduğu da söylenir. Künyesi Ebü'l-Hasan'dı. Ebu Muhammed olduğu da söylenir. Tasavvuf imam-larındandı. Kur'ân'ı ve manalarını iyi bilen bir âlimdi. Davud b. Ali ez-Zahirî'nin mezhebine mensuptu.

Bazıları dediler ki: «Rüveyr, dünya sevgisini içinde kırk sene gizledi, yani o kırk sene müddetle kendini tasavvufa verdi, sonra İsmail "İshak, Bağdat kadilığına tayin edilince onu kendi kapisına vekil tayin etti. Rüveyr de tasavvufu bırakıp kasab, dibeki ve benzeri cinsten ipekli elbiseler giydi. Ata bindi, güzel yiyecekler yedi, evler inşa etti.» [79]

Züheyr B. Salih

Züheyr b. Salih b. İmam Ahmed b. Hanbel.

Babasından hadis rivayet etti. Ebu Bekir Ahmed b. Süleyman en-Neccad da kendisinden hadis rivayet etti. Sika bir ravi idi. Genç yasta vefat etti. Darekutnî böyle demistir. [80]

Ebu Ali El-Cübbâî

Mutezilîlerin seyhidir. Asil adı, Muhammed b. Abdülvehhab Ebu Ali el-Cübbâî'dir. Kendi zamanında Mutezile fırkasının seyihi idi. Ebü'l-Hasan el-Es'arî onun yanında ders gördü, ama sonra ondan ayrıldı. Cübbâî'nin çok büyük ve hacimce geniş bir tefsiri vardır. Tefsirinde garip yorumları bulunmaktadır. İmam Es'arî, bu hususta ona reddiye yazmış ve söyle demistir: "Kur'ân, sanki Cübbâîlerin diline göre mi nazil olmuş?"

Ebu Ali, hicri 235. senede doğdu ve hicri 303. senede vefat etti. [81]

Sair Ebu Hasan B. Bessamî

Asil adı, Ali b. Ahmed b. Mansur b. Nasr b. Bessam el-Bessamî'-dir. Hicivde

büyük bir sairdi. Hicvetmedigi kimse kalmamisti. Öyle ki babasini, annesi Ümame binti Hamdun en-Nedim'i bile hicvetmisti.

Ibn Hallikan, onun birçok siirlerini nakletmistir. Siirlerinden biri, halife Mütevekkil'in Hz. Hüseyin'in mezarini tahrib etmesine ve mezar yerine ekin ekilmesine, mezarinin izinin silinmesine dair emir verisine dairdir. Ebu Hasan, Hz. Ali (r.a.)'ye ve onun ogluna karsi gayretli bir savunucu idi. Hz. Hüseyin'in hicri 236. senede mezarinin tahrib edilmesi vak'asi vuku bulunca su siiri söylemisti:

"Allah'a yemin ederim ki, Emeviler kendi peygamberlerinin kizinin oglunu haksiz yere öldürmüşlerdir.

Ama Hz. Hüseyin'in babasinin soyundan gelenler de ayni seyi yaptilar. Iste Hüseyin'in kabri yıkılmistir.

Abbasiler, Hz. Hüseyin'i öldürme isinde Emevilere ortak olamadiklarina üzülmüşler ve vücudu çürüdükten sonra dahi onu rahat birakmamislardir." [82]

Hicretin Üçyüzdördüncü Senesi

Bu senede halife Muktedir, veziri Ebu Hüseyin Ali b. Isa b. Cer-rah'i azletti. Çünkü bu vezir ile Ümmü Musa el-Kahramane arasinda

siddetli bir nefret meydana gelmistir. Bunun üzerine vezir, görevden affini istedi. Muktedir de onu azletti. Ama malina, mülküne dokunulmadi. Ebü'l-Hasan b. Furat, vezirlik talebinde bulundu. Azledildikten bes sene sonra vezirlige iade edildi. Halife Muktedir de bu senenin terviye gününde ona yedi hil'at giydirdi. 300.000 dirhem para, ayrica on takim elbise, at, katir, deve gibi birçok binekler verdi. Harim mm-tikasindaki evi ona verdi. O da gidip oraya yerlesti. Vezirlige atandigi gecede bir ziyafet verdi. Bu ziyafette 40.000 ritl (bir ritl 460 gr) kar, serbetlere konularak sarfedildi.

Bu senenin ortalarında Bagdat'ta zerneb denilen bir hayvanin ortaya çıktigi, geceleyin sehri dolasip küçük çocuklari yedigi, uyumakta olan kimselere saldirip bazi erkeklerin ellerini, kadinlari memelerini kopardigina dair haberler yayildi. İnsanlar da korkularindan damlara çikip tunç havanlari ve diger bazi nesneleri birbirine vurarak o hayvani ürkütmek istediler. Öyle ki, geceleyin Bagdat'in dogusundan batisina kadar her tarafinda gürültü patirti sesleri gelmeye basladi. Halk, kendi çocuklari için hurma agacinin dallarindan mahfazalar yaptilar. Hirsizlar bu kargasayi fırsat bildiler, duvarlari delip evlere girerek mal ve para çaldilar. Halife, insanlar bunu görüp sakinlessin-ler diye su sigirlarindan birinin yakalanip köprü üzerine asilmasini emretti, emir yerine getirildi. Halk bunu görünce sakinlesti. Artık evlerine döndüler ve bu kargasadan kurtulup rahatlarını buldular.

Bu senede tabib Sabit b. Sinan, Bagdat'taki akıl hastahanelerinin idaresini yürütme görevine atandı. O zaman Bagdat'ta bes akıl hasta-hanesi vardı. Bu tabip, aynı zamanda tarihçiydi.

Bu senede Horasan'dan halifeye bir mektup geldi. Mektupta anlatıldığına göre Horasanlılar, hicri yetmişinci senede öldürülen şehitlerin mezarlarını bulduklarını söylüyorlardı. Bu şehitlerin adları, kulaklarına takılmış kâğıt parçaları üzerine yazılıydı. Cesetleri de şehid edildikleri gündeki gibi hâlâ taptaze vaziyette idi. Allah onlardan razı olsun. [83]

Hicretin Üçyüzdördüncü Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler
Lebid B. Muhammed

Lebid b. Muhammed b. Ahmed b. Heysem b. Salih b. Abdullah b. Husayn b. Alkame b. Nuaym b. Utarid b. Hacib. Künyesi, Ebü'l-Hasan et-Temimî idi. Lakabı Ferruce idi, Bagdat'a geldi ve orada yetisti. Sika ve güvenilir bir hadis hafızı idi. [84]

Yusuf B. Hüseyin B. Ali

Künyesi Ebu Yakub er-Razî'dir. İmam Ahmed b. Hanbel'den hadis dinledi. Zünnun ile arkadaşlık etti. Bu zat, Zünnun'un İsnî-j A'zam'i ezberlemiş olduğunu duydu. Kendisine de öğretmesi için yanına gitti. Olayın bundan sonrasını kendisinden dinleyelim:

«Yanına gittigimde Zünnun beni küçümsedi, sakalım çok uzundu. Yanımda uzunca bir su tulumu da vardı. Bir gün adamın biri Zünnun'un yanına geldi. Onunla tartı. Zünnun'u susturdu. Ben de o adama: "Seyhi bırak, bana bak, benimle tart." dedim. Adam bana yöneldi, onunla tarttım ve onu susturdum. Bunun üzerine Zünnun gelip önümde oturdu. O yaşlı bir adam, bense genç biriydim. Benden özür diledi, bir sene müddetle kendisine hizmet ettim. Sonra bana İsm-i A'zam'i öğretmesini istedim, benden kaçmadı ve bana öğreteceğine söz verdi. Bundan sonra yanına altı ay daha kaldım. Sonra üstü kapalı bir tabağı bana verdi, tabağın üzerinde ayrıca bir mendil vardı ve bana: "Su tabağı falan arkadaşına götür." dedi. Yolda giderken, su tabağın içinde ne var? diye düşünmeye başladım. Köprüye ulaştığımda kapasını açtım. Bir de ne göreyim, tabakta bir fare vardı. Kapak açılınca fare kaçıp gitti, çok Öfkelen dim ve: "Zünnun benimle alay etti." dedim. Öfke ile yanına döndüm, o da bana söyle dedi: "Yazıklar olsun sana! Ben seni denemek istemistim. Bir fareyi muhafaza etme hususunda güvenilir bir kimse olmadığina göre İsm-i A'zam'i muhafaza hususunda asla güvenilir olamazsın. Haydi yanımdan git, artık seni görmeyeyim."»

Kendisinden bahsetmekte olduğumuz Yusuf b. Hüseyin er-Razî, vefat ettikten bir süre sonra bir arkadaşı tarafından rüyada görülmüş. Arkadaşı

ona: "Allah sana nasıl muamele etti?" diye sordugunda Yusuf su cevabi vermis: "Ölecegim esnada; Allah'im ben insanlara nasihat verdim ama kendim o nasihatlar uymadim, dedigim için Allah beni bagisladi. Nefsim fiilen bana hainlik etmis olsa da o hainligi baskalarına sözlü nasihat verdigime bagisladi." [85]

Yemut B. Müzri1 B. Yemut

Künyesi Ebu Bekir el-Abdî'dir. Abdülkays kabilesindendir. Sevrî mezhebine mensuptur. Cahiz'in kız kardesinin ogludur. Bagdat'a geldi, orada Ebu Osman el-Mazini'den, Ebu Hatim es-Sicistani'den ve Ebu Fadl er-Riyazî'den hadis dinledi. Tarihten, edebiyattan ve hikmetli sözlerden haberdardi. Adini Muhammed olarak degistirdi, ama ilk adi daha çok kullanildi. Bir hastayi ziyarete gidip kapisini çaldiginda içeridekiler, "Kim o?" diye sorduklarında, asil adi olan Yemut ani "Ölüyor" kelimesinden ugursuzluk kapmasinlar diye adini söylemez, sadece "Müzri'nin ogluyum." derdi. [86]

Hicretin Üçyüzbesinci Senesi

Bu senede Bizans imparatorunun elçisi esir degisimi ve baris takibinde bulunmak üzere Bagdat'a geldi. Elçi genç bir adamdi. Beraberinde yasli biri de vardi. Yirmi köle onlara refakat etmekteydi. Bagdat'a geldiginde cidden büyük bir olayla karsilasti. Söyle ki: Halife düşmanlarini ne kadar korkuttugunu elçiye göstermek amaciyla askerlerin ve halkin toplanmasini emretmisti. Askerlerden 160.000 kisi toplanmisti. Bunlarin kimisi süvari, kimisi piyade idi. Halifenin bunlardan baska, diger sehirlerde komutanlariyla birlikte bulunan askerleri de vardi. Bunlar silahlarini ve teçhizatlarini tam olarak kusanip ortaya çıkmislardi. Halifenin 4.000'i beyaz tenli, 3.000'i de siyah tenli olmak üzere 7.000 kölesi vardi. Son derece kıymetli ve güzel elbiseler giyinmisler, zinetlerini takinmislardi. O gün halifenin 700 hacibi vardi. Dicle nehrinde teyarat, zayarib, zemriyat adıyla adlandırilan çok sayıda süslü kayiklar vardi.

Elçi, hilafet sarayina girdiginde dehsetli ve göz alici bir manzarayla karsilasti. Gözleri kamastiran süsleri ve ihtisami müşahade etti. Hacibin yanina vardiginda onu halife zannetti, ama kendisine onun hacib oldugu söylendi. Vezirin yanina vardiginda son derece heybetli oldugunu gördü, onu halife zannetti. Fakat onun da vezir oldugu kendisine söylendi. Hilafet sarayi, misli duyulmamis bir şekilde süslenmisti. Sarayda o gün 38.000 perde vardi, bunlarin 10.500 tanesi altin yaldizliydi. Sarayda 22.000 hali serilmisti ki, bunlarin misli görülmemisti. Insanlara alismis, evcillesmis vahsi hayvanlar vardi. Öyle ki, insanların ellerinden yiyecekleri alip yiyorlardi. 100 tane yirtici canavar vardi.

Bundan sonra elçi, ağaç adasına girdi. Burasi bir su gölü gibi olup suyun

ortasında altın ve gümüşten imal edilmiş, onsekiz dali bulunan bir ağaç vardı. Bu dalların çoğu altından yapılmıştı. Dallarda, budakları altın ve gümüş ile inci ve yakuttan yapılmış renkli yapraklar vardı. Bu yaprakların ve dalların üzerine su akıtıldığı için çeşitli sesler çıkıyordu. Ağaç tümüyle diğer canlı ağaçlar gibi acayip hareketlerle sağa sola eğiliyor ve göreni dehşete düşürüyordu.

Elçi, bundan sonra firdevs diye bilinen mekana götürüldü. Orada ^a çeşitli mefrusat ve hadsiz hesapsız aletler vardı ki, bunların güzelliklerini tasvir etmek imkansızdır. Sarayın dehlizlerinde 18.000 altın JSİemeli zırh vardı. Elçi bunların yanından geçtikçe ve çeşitli mekanlara uğradıkça irkiliyor, gözleri kamasıyordu.

Nihayet halife Muktedir Billah'ın bulunduğu mekana ulaştı.

Halife Muktedir, abanozdan yapılmış bir taht üzerinde oturmaktaydı. Ayaklarının altına, altın ipler üzerine işlenmiş bir sergi serilmisti. Tahtın sağ ve sol tarafına yediser mücevherden ibaret salkımlar asılmisti ve bunlar en kıymetli mücevherlerden yapılmisti. Her mücevher tanesinin isigi gündüz isigi gibi etrafa saçılıyordu. Bunlardan bir tanesinin dahi kıymetini kimseler takdir edemez ve bedelini hiç kimse ödeyemezdi.

Elçi ve beraberindeki heyet, halifenin tahtına yüz zira mesafede durduruldu. Vezir Ali b. Muhammed b. Furat, halifenin Önünde ayakta duruyordu. Tercüman ise vezirin biraz aşağısında durmaktaydı. Vezir, tercümana hitab ediyor, tercüman ise vezire ve halifeye hitab ediyordu. İşleri bittikten sonra halife, vezir ile tercümana, her birinin içinde 5.000 dirhem bulunan elli kese bahsis verdi ve onlara hil'at giydirdi.

Sonra elçiler halifenin huzurundan alınıp sarayın diğer yerlerinde gezdirildiler. Dicle kıyısında fil, zürafa, yırtıcı hayvan ve kaplan şeklinde yapılmış çeşitli kayıklar vardı. Dicle ırmağı hilafet sarayının ortasından geçiyordu. Bu da bu senede meydana gelen en garip olaylardan biridir.

Bu senede Fadl el-Hasimî insanlara haccettirdi. [87]

Hicretin Üçyüzbesinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Muhammed B. Ahmed Ebu Musa

Nahivciydi, Kûfeliydi. Cahiz adıyla bilinirdi. Sa'leb ile arkadaşlık etti. Bu arkadaşlık kırk sene sürdü. Sa'leb'in vefatından sonra onun ders halkasını devam ettirdi.

"Garibü'l-Hadis" adlı eseri tasnif etti. "Halku'l-İnsan", "Vuhus", "Nebat" gibi eserler de ona aittir. Dindar ve salih bir kimseydi. Ebu Amr ez-Zahid ondan rivayetlerde bulunmuştur. Bu senenin zilhicce ayında Bağdat'ta vefat etti. Babü't-Tibn'e defnedildi.

Bu senede vefat eden meshur sahsiyetler arasında Hafız Abdullah Bisreveyh, Imran b. Mücasî, Ebu Halife Fadl b. Habbab, Kasim b. Zekerîya b. Yahya el-Mutarriz de bulunmaktadır. Bu, sika ve sebatkar ravilerden biri olup kurra idi. Ebu Küreyb'ten ve Süveyd b. Sa-id'den rivayetlerde bulundu. Huldî ve Ebü'l-Cuanî de kendisinden rivayetlerde bulundular. Bagdat'ta vefat etti. [88]

Hicretin Üçyüzaltıncı Senesi

Bu senenin muharrem ayının ilk gününde Muktedir'in annesinin yaptırdığı akıl hastahanesinin açılışı yapıldı. Buraya yönetici olarak Sinan b. Ebet tayin edildi. Ayrıca buraya doktorlar, hizmetçi ve kay-vunlar atandı. Bu hastahane aylik masrafı 600 dinardı. Sinan, halifeye bir akıl hastahanesi yapılmasını tavsiye etmiş, o da bu tavsiyeye uyup hastahaneyi inşa etmiş ve "Muktediri Akıl Hastahanesi" adını vermişti.

Bu senede Anadolu'ya gazaya gitmiş komutanların, Bizans'ta birçok kaleleri fethettiklerine dair haberler geldi.

Bu senede Muktedir'in Öldüğü sayısal yayılarak halk panigine kapıldı. O da bunu yalanlamak için büyük bir heyetle saraydan çıkıp bineğine bindi ve Süreyya mintikasına kadar gitti. Babü'l-Amme'den geri dönüp geldi. Halk kendisini görsün diye çok uzun bir süre oralarda durdu. Sonra tekrar Semmasiye kapısına kadar gitti. Oradan da Dicle'deki hilafet sarayına döndü. Böylece fitne dindi.

Bu senede halife Muktedir, Hamid b. Abbas'ı vezirliğe tayin etti. Ona hil'at giydirdi. Hamid, kendi sahsına ait 400 kölesini arkasına katarak saraydan çıktı ve yerine gitti. Birkaç gün sonra onun vezirlik yapamayacağı anlaşıldı. Kendisine işleri yürütsün ve emirleri infaz edip gerekli yardımı sağlasın diye Ali b. İsa yardımcı olarak verildi. Ebu Ali b. Mukle de Hamid b. Abbas'ın yanında katiplik yapanlardan biri idi. Sonra bütün yetki Ali b. İsa'ya devredildi ve ertesi sene o müstakil bir vezir oldu.

Bu senede Muktedir'in annesi Seyyide, ev işlerinin idaresini yürüten Bitemli adındaki kadına, Rusafe'de yaptırmış olduğu türbede her cuma günü oturmasını ve kendisine aktarılan şikayetlerle ilgilenmesini, meclisine kadıların ve fıkıhçıların gelip olmalarını emretti.

Bu senede yine Fadl el-Hasimî insanlara haccettirdi. [89]

Hicretin Üçyüzaltıncı Senesinde Vefat Eden Meshur Sabsiyetler

İbrahim B. Ahmed B. Haris

Künyesi Ebü'l-Kasim el-Kilabî'dir. Safiî mezhebine mensuptur. Haris b. Miskin'den ve diğerlerinden hadis dinledi. Salih bir adamdı. Safiî mezhebine

intisab etti. Uzlete çekilmekten ve içine kapanık bir hayat yaşamaktan hoslanırdı. Bu senenin saban ayında vefat etti.

Uzun bir ömür süren ve çok hadis rivayet eden tasavvuf seyhlerinden Ahmed b. Hasan da bu senede vefat eden meshur şahsiyetlerdendir. [90]

Ahmed B. Ömer B. Seric

Künyesi Ebü'l-Abbas'tır. Siraz kadılığı yaptı. 400 kadar eser tasnif etti. Safiî mezhebi inamlarındandı. Kendisine, Bazü'l-Esheb (Bozdoğan) lakabı takılmıştı. Ebü'l-Kasini el-Enmatî'den, Müzeni ve diğer Safiî ashabından fikh öğrendi. Onun vasıtasıyla Safiî mezhebi, İslâm ülkesinin birçok yerlerine yayıldı. Bu zatın biyografisini "Tabakatü's-Safiiyye"de anlatmışızdır. Bu senenin cemazıyelevvel ayında elliye yasından altı ay almış olarak vefat etti.

Ibn Hallikan dedi ki: «Ahmed b. Ömer, rebiyülevvel ayının yirmi-besinde pazartesi günü vefat etti. Vefat ederken elliye yasından üç ay almıştı. Mezari, ziyaret edilen bir yerdir.» [91]

Ahmed B. Yahya

Künyesi Ebu Abdillah el-Cellad'dır. Bağdatlıdır. Ama Sam'a gidip yerleşti. Ebu Türeb en-Nahsebî, Zünnun el-Misrî gibi zatlarla arkadaşlık etti. Ebu Nuaym'dan senetleriyle hadis rivayet etti.

Ahmed b. Yahya dedi ki: «Ben, genç yaşlarımda annemle babama dedim ki: "Beni Aziz ve Celil olan Allah'a hibe etmenizi istiyorum." Onlar da: "Seni Allah'a hibe ettik." dediler. Yanlarından ayrılıp gittim, uzun bir süre onlardan uzak kaldım. Sonra aydınlık ve mehtaplı bir gecede, yatsı vakti evimize döndüm. Kapiya geldim. Kapiyi vurdum. Annemle babam içeriden: "Kim o?" diye seslendiler. Ben de: "Ben oğlunuz falanım!" dedim, ama onlar: "Bizim bir oğlumuz vardı. Onu Aziz ve Celil olan Allah'a hibe etmistik. Biz Arabız, hibe ettiğimizi geri almayız." dediler ve bana kapiyi açmadılar.» [92]

Hasan B. Yusuf B. İsmail

Hasan b. Yusuf b. İsmail b. Hammad b. Zeyd. Kadılık yapmıştır. Künyesi Ebu Yala idi. Kadi Ebu Ömer Muhammad b. Yusuf un kardeşidir. Ürdün'de kadj tayin etme yetkisi de kendisine verilmisti. [93]

Abdullah B. Ahmed B. Musa

Abdullah b. Ahmed b. Musa b. Ziyad. Künyesi, Ebu Muhammed el-Cevalikî'dir. Kadılık yapmıştır. Abdan lakabıyla tanınır. Ahvazh'dir. Hicretin

216. senesinde dogdu.

Hafizasi saglam, hadis hafizlarindandir. 100.000 hadis ezberlemistir. "el-Mesayih ve'l-Ebvab" adli eseri derlemistir. Hedbe'den, Ka-H b. Talha'dan ve digerlerinden rivayetlerde bulunmustur. Ibn Sa-id Mehamilî ve baskalari da kendisinden rivayetlerde bulunmuslardir. [94]

Muhammed B. Babsaz

Künyesi, Ebu Ubeydullah'tir. Basralidir, Bagdat'a gidip yerlesti. Orada Ubeydullah b. Muaz el-Anberî'den, Bîsr b. Muaz el-Ikdî'den ve digerlerinden hadis dinledi. Rivayet ettigi hadisler arasinda garip ve rnünker hadisler de vardir. Bu senenin sevval ayinda vefat etti. [95]

[1] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/172-173.

[2] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/173.

[3] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/174.

[4] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/174.

[5] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/174.

[6] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/175-176.

[7] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/176-177.

[8] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/177.

[9] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/177-178.

[10] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/178-179.

[11] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/180.

[12] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/180-181.

[13] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/181-183.

[14] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/183.

[15] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/183.

[16] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/183.

[17] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/183-184.

[18] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/184.

[19] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/185.

[20] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/185.

[21] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/185.

[22] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/185.

- [23] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/185.
- [24] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/186-187.
- [25] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/187.
- [26] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/188.
- [27] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/188-189.
- [28] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/192.
- [29] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/192.
- [30] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/192-193.
- [31] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/193-194.
- [32] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/194.
- [33] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/194-195.
- [34] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/195.
- [35] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/195-198.
- [36] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/198.
- [37] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/198.
- [38] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/198.
- [39] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/199-200.
- [40] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/200.
- [41] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/201.
- [42] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/201.
- [43] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/201.
- [44] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/202.
- [45] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/200-204.
- [46] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/204-206.
- [47] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/206-207.
- [48] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/207.
- [49] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/208.
- [50] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/208.
- [51] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/208.
- [52] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/208-209.
- [53] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/209.
- [54] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/209-210.

- [55] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/210.
- [56] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/210.
- [57] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/210.
- [58] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/211.
- [59] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/211.
- [60] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/211.
- [61] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/212.
- [62] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/212.
- [63] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/213.
- [64] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/213-214.
- [65] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/214-215.
- [66] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/215-217.
- [67] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/217.
- [68] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/217.
- [69] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/217.
- [70] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/218.
- [71] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/218.
- [72] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/218.
- [73] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/219.
- [74] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/219.
- [75] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/219.
- [76] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/219.
- [77] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/219-220.
- [78] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/220-222.
- [79] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/222-223.
- [80] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/224.
- [81] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/224.
- [82] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/224.
- [83] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/224-225.
- [84] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/225.
- [85] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/226.
- [86] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/226-227.

[87] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/227-228.

[88] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/228.

[89] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/229.

[90] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/229-230.

[91] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/230.

[92] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/230.

[93] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/230.

[94] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/230-231.

[95] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/231.

Muhammed B. Hüseyin B. Sehriyar .	2
Muhammed B. Halef B. Hayyan .	2
Mansur B. İsmail B. Ömer .	2
Ebu Nasr El-Muhib .	2
Hicretin Üçyüzyedinci Senesi	2
Hicretin Üçyüzyedinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler .	3
Ahmed B. Ali B. Müsenna .	3
İshak B. Abdullah B. İbrahim..	3
Zekeriya B. Yahya Es-Sacî	3
Ali B. Sehl B. Ezher .	3
Hicretin Üçyüzsekizinci Senesi	4
Hicretin Üçyüzsekizinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler .	4
İbrahim B. Süfyan .	4
Ahmed B. Es-Salt	4
Abdullah B. Sabit B. Yakub .	4
Hicretin Üçyüzdokuzuncu Senesi	5
Hallacın Biyografisi	5
Hallacın Hilelerine Örnekler .	9
Hallacın Öldürülmesi	14
Hicretin Üçyüzdokuzuncu Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler .	20
Büyük Mutassavvıflardan Ebü'l-Abbas B. Atâ .	20
Hicretin Üçyüzonuncu Senesi	20
Ebu Bisr Ed-Dolabî	21
Taberî	21
Hicretin Üçyüzonbirinci Senesi	24
Hicretin Üçyüzonbirinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler .	25
Hallal Ahmed B. Muhammed B. Havin .	25
Ebu Muhammed El-Cerirî	25
Maânî'l-Kur'ân Adli Eserin Sahibi Zeccac .	25
Mutedid'in Azatlisi Bedr .	26
Hamid B. Abbas .	26
İbn Huzeyme .	26
Hicretin Üçyüzonikinci Senesi	27
Hicretin Üçyüzonikinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler .	28
İbrahim B. Hamis .	28
Ali B. Muhammed B. Furat	29
Muhammed B. Muhammed B. Süleyman B. Haris B. Abdırrahman .	30
Hicretin Üçyüzonüçüncü Senesi	30
Hicretin Üçyüzonüçüncü Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler .	31
Ali B. Abdülhamid B. Abdullah B. Süleyman .	31

Hafiz Ebü'l-Abbas Es-Serrac.	31
Hicretin Üçyüzondördüncü Senesi	32
Hicretin Üçyüzonbesinci Senesi	33
Hicretin Üçyüzonbesinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler .	35
Ibn Cessas El-Cevherî	35
Abdullah B. Muhammed El-Kazvinî	36
Ali B. Süleyman B. Mufaddal	36
Hicretin Üçyüzonaltıncı Senesi	36
Hicretin Üçyüzonaltıncı Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler .	38
Benan B. Muhammed.	38
Hicretin Üçyüzonyedinci Senesi	38
Karmatîlerin Hacer-î Esved'i Alarak Kendi Memleketlerine Götürmeleri	40

Muhammed B. Hüseyin B. Sehriyar

Künyesi Ebu Bekir el-Kattan'dır. Aslen Belhlidir. Fellas'tan ve Bîsr b. Muaz'dan rivayetlerde bulundu. Ebu Bekir es-Safiî ve Muhammed b. Ömer b. el-Ciabî de kendisinden rivayetlerde bulundular. Ibn Naciye, onun yalancı olduğunu söylemiştir. Darekutnî ise: "Onda sakıncalı bir durum yoktur." demistir. [1]

Muhammed B. Halef B. Hayyan

Muhammed b. Halef b. Havyan b. Saduka b. Ziyad. Künyesi, Ebu Bekir ed-Dabbî idi. Kadılık yapmıştır. Veki' adıyla tanınır. Âlim, fazıl bir zat olup tarih bilgisi vardı. Nahivci, kurra ve fakih idi.

Çeşitli eserleri vardır. "Kitabu Adedi Âyil Kur'ân" (Kur'ân ayetlerinin sayısı) adlı eser ona aittir. Ahvaz kadılığı yaptı. Hasan b. Are-fe'den, Zübeyir b. Bekkar'dan ve diğerlerinden hadis rivayet etti. Ahmed b. Kamil, Ebu Ali es-Savvaf ve diğerleri kendisinden rivayetlerde bulundular. Onun güzel siirlerinden biri sudur:

"İlim talebesi günün birinde kitaplarda ebedi kalacak birseyi ilimden isterse,

Ben önler için paçaları sivayıp gayretle çalışırını; okkam kula-fcm, defteri de kalbim olur," [2]

Mansur B. İsmail B. Ömer

Künyesi, Ebü'l-Hasan el-Fakir idi. Safiî imamlarındandı. Bu mezheple ilgili çeşitli eserleri vardır. Güzel siir yazardı.

Ibnü'l-Cevzî dedi ki: "Onun siirlerinde Siilik kokusu vardır." Askerlik yapardı. Fakat bir zaman sonra gözlerini kaybedince Remle'yG gidip yerleştirdi. Daha sonra Misir'a geldi, orada vefat etti. [3]

Ebu Nasr El-Muhib

Sofi seyhlerin dendi. Kerem sahibi, cömert ve mürüvvetli bir kimseydi. Bir dilencinin: "Rasûlullah'm hatirina bana birseyler verin " dedigini isitince, izarini ortadan yardi ve yarisini dilenciye verdi. Iki adim attiktan sonra tekrar dilenciye döndü ve izarinin ikinci yansini da ona verdi ve: "Bu, çok birsey degildir." dedi. [4]

Hicretin Üçyüzyedinci Senesi

Bu senenin safer ayinda Kerh mintikasinda büyük bir yangin meydana geldi. Bu yangin nedeniyle çok sayida insan Öldü.

Bu senenin rebiyülahir ayinda 150 kadar müslüman esir Bagdat'in Kerh mintikasina getirildi. Bunlari emir Bedir el-Hamnanî kurtarmisti.

Bu senenin zilkade ayinda çok parlak isiklar saçan büyük bir yildiz üç parçaya bölünerek düştü. Düşmesinden sonra havada bulut bulunmadigi halde siddetli bir yildirim sesi duyuldu. Ibn Cevzî, böyle demistir.

Bu senede Karmatiler Basra'ya girdiler, orada çok bozgunculuk yaptilar.

Bu senede Hamid b. Abbas vezirlikten azledildi. Yerine üçüncü kez Ebü'l-Hasan b. Furat vezirliğe iade edildi.

Bu senede halk zindanlarin kapilarini kirdi ve oradaki mahkumlari çıkardi. Güvenlik kuvvetleri, mahkumlari yakalayip tekrar zindana attilar. Kurtulan mahkum olmadı.

Bu senede Ümmü Musa el-Kahramane'nin kardesi Ahmed b. Abbas, insanlara haccettirdi. [5]

Hicretin Üçyüzyedinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Ahmed B. Ali B. Müsenna

Künyesi, Ebu Ya'lâ'dir. Musulludur. Meshur "Müsned"ın sahibidir. Imam Ahmed b. Hanbel'den ve onun tabakasındaki hadisçilerden hadis dinledi. Seçkin bir hadis hafizi idi. Güzel tasnif edilmiş eserleri vardır. Rivayetlerinde adildir, zapti sağlamdır. [6]

Ishak B. Abdullah B. Ibrahim

Adi, Ishak b. Abdullah b. Ibrahim b. Abdullah b. Seleme'dir. Künyesi, Ebu Yakub el-Bazzar'dir. Kûfelidir. Sam'a ve Misir'a seyahatlerde bulundu. Çok sayida kitap yazdı. "Müsned" adli hadis kitabini tasnif etti. Bagdat'a yerlesti. Sika ravilerdendir. Hafiz Ibn Muzaffer ondan hadis rivayet etmistir. Bagdat'a geldi. Taberanî, Ezdî ve diger hadis hafizlari kendisinden rivayetlerde bulundular. Kendisi de sika ve arif bir hadis hafizi idi. Hicretin 307. senesinde Halep'te vefat etti. [7]

Zekeriya B. Yahya Es-Sacî

Fikihçidir, muhaddistir. Sünnet ve hadiste Ebü'l-Hasan el-Es'a-rî'nin seyhidir. [8]

Ali B. Sehl B. Ezher

Künyesi, Ebü'l-Hasan'dir. İsfahanlıdır. Daha Önceleri lüks bir hayat yasardı, ama sonraları abid ve zahid bir kimse oldu. Günlerce bir-sey yemediği vakidir. Söyle derdi:

"Allah aski beni yemekten ve içmekten alıkoydu."

"Ben baskalarının hastalık ve marazları. ölmeleri gibi ölmem. Benim ölümüm, bir çağrıya icabet nedeniyle olacaktır. Çağrılacağım, ben de o çağrıya icabet edip gideceğim."

Gerçekten de ölümü kendisinin dediği gibi oldu. Bir ara bir cemaatle oturmakta iken, ansızın "lebbeyk!" (Buyur Allah'im!) dedi ve cansız yere düştü.

Bu senede vefat eden meshur şahsiyetler arasında "Müsned" sahibi Muhammed b. Harun er-Rüyanî, İbn Düreyc el-Akberî ve Heysem b. Halef de bulunmaktadır. [9]

Hicretin Üçyüzsekizinci Senesi

Bu senede Bağdat'ta fiyatlar yükseldi, pahalılık meydana geldi. Halk huzursuz oldu. Ayaklanarak vezir Hamid b. Abbas'ın köşküne yürüdü. Çünkü halife, oadaki verimli arazileri vezir Hamid'e iltizam olarak vermisti. Yani oralari işleterek gelirini vezirin kendisi elde edecekti. Fiyatlar iste bu nedenle yükselmiş, pahalılık meydana gelmişti. Halk, ayaklandığı cuma gününde hatibe saldırdı, onu hutbe okumaktan menetti. Minberler kırıldı, güvenlik görevlileri öldürüldü. Çok sayıda köprüler yakıldı. Bunun üzerine halife, ayaklanan halk ile savasılmasını askerlere emretti. Sonra da Hamid b. Abbas'a yapılan iltizam fermanım bozdu. Böylece fiyatlar düştü. Bir ölçek bugday bes dinardan eksige satılır oldu. Halkın gönlü rahatladi ve fitne din-di. Herkes sakinleştı.

Bu senenin temmuz ayında siddetli bir dolu yağdı. Öyle ki, insanlar damların üzerinden inip evlerin içine kapandılar, yorganlara bürünerek ısınmaya çalıştılar. Bu senenin kis mevsiminde insanlarda asiri şekilde balgam meydana geldi ve siddetli soguklar görüldü. Öyle ki, bazı hurmalıklar bundan zarar gördü.

Bu senede Kahramane'nin kadesi Ahmed b. Abbas, insanlara haccettirdi. [10]

Hicretin Üçyüzsekizinci Senesinde Vefat Eden Meshur Şahsiyetler
İbrahim B. Süfyan

Bu zat, fikihiçi idi. Haccac b. Müslim'den, "Sahih-i MüslinTi rivayet etmistir. [11]

Ahmed B. Es-Salt

Ahmed b. es-Salt b. Mugallez Ebü'l-Abbas el-Hamanî. Hadis uyduranlardan biridir. Dayisi Cebbare b. Mugallez, Ebu Nuaym, Müslim b. Ibrahim, Ebu Bekir b. Ebi Seybe, Ebu Ubeyd Kasim b. Sel-lam'dan ve digerlerinden hadis rivayet etmistir. Ancak kendisi, Ebu Hanife ve diger zatlar hakkında hadisler uydurmudur. Yahya b. Marn, Ali b. el-Medinî, Bistr b. el-Haris'ten de tümü yalan olan haberler nakletmistir. Ebul-Ferec Ibnü'l-Cevzî dedi ki: «Muhammed b. Ebü'l-Fevaris bana: "Ahmed b. es-Salt, hadis uydururdu." dedi.»

îshak b. Ahmed el-Huzaî, Mufaddal el-Cündî ve Abdullah b. Muhammed b. Vehb ed-Dineverî de bu senede vefat eden meshur sahsiyetler arasindadir. [12]

Abdullah B. Sabit B. Yakub

Künyesi, Ebu Abdillan'tir. Kurra ve nahivciydi. Tuz sehrindendir. Ama sonralari Bagdat'a gelip yerlesmistir. Amr b. Sebbe'den rivayetlerde bulunmudur. Ebu Amr b. es-Semmak da kendisinden rivayetlerde bulunmudur. Abdullah'in güzel siirlerinden biri sudur:

"Eger hafizan saglam degil, bilinçli biri de degilsen, O zaman Beyt hakkındaki ilminin faydasi olmaz.

Cehaletle, bilgisizce meclise gelip katiliyorsun. Ama senin kitaplardaki ilmin emanettir, igretidir. Bir kimse kendi zamaninda böyle olursa, Onun zamani geriye dogru gider." [13]

Hicretin Üçyüzdokuzuncu Senesi

Bu senede Bagdat'ta bir zindikin öldürölmesi nedeniyle birçok mahallelerde yanginlar meydana geldi. Öldüröl zindikin taraftarlari, çok yerleri atese verdiler. Bu nedenle halkin çogu öldü.

Bu senenin cemaziyelevvel ayinda halife Muktedir, hadim Mu-nis'i Misir ve Sam valiliklerine atadi. Ona Muzaffer lakabini takti ve bu hususu ülkenin bütün sehirlerine mektuplarla duyurdu.

Bu senenin zilkade ayinda Ebu Cafer Muhammed b. Cerir et-Ta-berî, kendisine elestiri alarak yönelttikleri bazi hususlarda Hanbeli-lerle tartismak üzere, vezir Isa b. Ali'nin evine getirildi. Fakat Han-beliler, münazara için oraya gelmediler.

Bu senede vezir Hamid b. Abbas, kiymeti 100.000 dinar olan ve Naura

adini taktığı bir bahçeyi halifeye takdim etti. Oradaki meskenlere çok kıymetli halılar serdi.

Bu senede Hallaç diye bilinen Hüseyin b. Mansur Öldürüldü. Asagida onun biyografisini, yasayisini ve ne sekilde öldürüldüğünü, haksizlik yapmadan, ilaveler yapmadan, kendi arzularimiza kapilmadan, insaf ve adaletle kisaca anlatacagiz. [14]

Hallacın Biyografisi

Onun söylemediği sözleri ona isnad etmekten, sözleri ve fiillerinde ona iftira etmekten Allah'a signarak deriz ki:

Hallacın asil adi, Hüseyin b. Mansur b. Muhamma el-Hallac'dir. Künyesi, Ebu Mugis'tir. Ebu Abdillâh olduğu da söylenir. Dedesi, Fars'ın Beyda kentinden Muhamma adında Mecusi bir kimsedir. Vasıfta yetisti. Tüster'de yetistigi de söylenir. Ama daha sonra Bagdat'a geldi. Mekke'ye gidip geldi, yazın ve kışın orada mescidin ortasında mücavir olarak yasadı. Çeşitli senelerde bu halde yasayisini sürdürdü. Nefsiyls mücahede edip zahmetlere katlanırdı. Mescid-i Haram'ın ortasında gök kubbenin altında otururdu. Tam bir sene boyunca iftar vakitlerinde bir parça ekmek yeyip azıcık su içerek gidasini temin ederdi. Yazın siddetli sıcaklarda Ebu Kubeys dağında bir kayanın üzerine otururdu. Cüneyd b. Muhammed, Amr b. Osman el-Mekkî ve Ebu Hüseyin en-Nurî gibi, sofilerin önde gelen simalarıyla arkadaşlık etti.

Hatib Bagdadî dedi ki: «Sofiler, onun hakkında farklı görüşler ileri sürerek ihtilafa düsmüslerdir. Çoklari Hallac'm kendilerinden olduğunu kabul etmemislerdir; ama önde gelenleri Ebü'l-Abbâs b. Atâ el-Bagdadî, Muhammed b. Hafif es-Sirazî ve İbrahim b. Muhammed en-Nasrabazî en-Nisaburî gibi bazı sofiler ise onu kendilerinden saymışlardır. Durumunu makbul görmüşler, sözlerini bir araya getirin derlemişlerdir. Hatta İbn Hafif demiş ki: "Hüseyin b. Mansur el-Hal-lac, Rabbani bir âlimdi."»

Asil adi Muhammed b. Hüseyin olan Ebu Abdırrahman es-Sülemî ise söyle demistir: «Ruhla ilgili olarak Hallac'm bir sözünü nakleden ve bu sözünü nedeniyle onu kinayan bir adama, İbrahim b. Muhammed en-Nasrabazî'nin söyle dedigini isittim: "Eger peygamberlerden ve siddiklerden sonra tevhid ehli bir kisi varsa o da Hallac'dir."»

Ebu Abdırrahman, Mansur b. Abdullah'in söyle dedigini rivayet etmistir:

«Sibî'nin söyle dedigini duydum: "Ben ve Hüseyin b. Mansur aynı seydik. Yalnız o açığa vurdu, bense gizledim." Baska bir rivayette anlatildigina göre Hallac'm idam edildigini gören Sibî, onun cesedine hitaben: "Ben seni âlemlerden nehyetmemiş miydin?" demistir.»

Hatib Bagdadî dedi ki: "Onu kendilerinden saymayan sofiler, onu -yaptığı

bazi islerde- gözbagciligina ve inanci hususunda da zindikliga nisbet etmislerdir. Onun su ana kadar yasayan bazi arkadaslari vardir ki, onu mübalagali bir sekilde yüksek bir adam olarak göstermekte ve yapmadigi bazi isleri ona nisbet etmektedirler. Aslinda Hallaç, tatli konusan biri idi, tarikata meyilli siirleri vardi."

Ben derim ki: Öldürülüsünden bu yana insanlar Hallac'm durumu hakkında çeşitli fikirler ileri sürmüşlerdir. Fikihçilerin birçoğu, âlimler ve imamlarin onu öldürmek gerektiği ve onun kafir olarak Öldürüldüğü, yalanci, hakki batil gösteren, gözbagcilik yapan biri oldugu hususunda icma ettiklerini bildirmislerdir. Sofilerin çoğu da bu görüstedirler. Ama yukarida da anlatildigi gibi sofilerin bir kısmi onun hakkında güzel sözler söylemişlerdir. Ne var ki, dis görünümü onlari aldatmistir. Onun iç kismina ve sözünün gerçek anlamina vakif olamamislardir. Hallaç, ilk zamanlarda kendini ibadete veren Rabbani bir kimse idi. Ama ilimden nasibi yoktu, kendi durumunu ve yasantisini Allah'in rizasina ve takvaya dayandirmamis ti. Bu nedenledir ki, islah ettiginden çok ifsad ettigi gerçektir.

Süfyan b. Uyeyne dedi ki: Bozulan âlimlerimizde Yahudilere benzerlik vardir. Bozulan âbidlerimizde de Hristiyanlara benzerlik vardir. Bu nedenledir ki Hallac'm kafasina hulul (yani ilahin insaninin içine girmesi) ve ilah ile insanin birlesmesi (vahdet-i vücud) inanci girmisti. Bu nedenle çözüntüye ugrayan sapik kimselerden biri oldu.

Baska yollardan gelen bir rivayette anlatildigina göre Hallac'in durucu altüst olmus, çeşitli sehirlere seyahatlerde bulunmus, bütün bu seyahatlerinde halka, kendisinin Aziz ve Celil olan Allah'a davet eden biri oldugunu göstermistir.

Sahih bir rivayette anlatildigina göre o, Hindistan'a gitmis ve rada büyüçülüğü öğrenmistir. "Ben, büyü ile insanlari Allah'a davet diyorum." demisti. Hindistanlilar ona mektup yazarlarken, Mugis diye hitap ediyorlardi. Mugis, insanin imdadina kosan zat demektir. Serkisanlilar ise ona mektup yazarlarken Mukit, adıyla hitap ediyorlardi. Mukit; her canliya azigini veren zat demektir. Horasanlilar onunla mektuplasirken kendisine Mümeyyiz adıyla hitap ediyorlardi. Farshlar onunla mektuplasirlarken kendisine Abdullah ez-Zahid lakabiyla hitap ediyorlardi. Huzistanlilar onunla mektuplasirlarken kendisine Ebu Abdillan ez-Zahid Hallacu'l-Esrar diye hitab ediyorlardi. Bazi Bagdatlilar, yanlarinda bulundugu esnada kendisine Musta-lim (kesici) diyorlardi. Basralilar ise, ona Muhayyir diye hitab ediyorlardi. Muhayyir, insani saskina çeviren demektir. Ahvazlilarin ona Hallaç adini takmalarinin sebebi, onun kalblerindeki düşünceleri kesfetmesi idi ya da su sebepten ötürü ona Hallaç adini takmislardi: Bir defasinda o, pamuk diden bir halaca giderek söyle demisti:

- Su isimi görmek için falan yere gider misin?
- Gördüğün gibi ben burada pamuk ditmekle mesgulüm.
- Sen isimi görmeye git de, ben senin yerine pamuklari diderim. Adam Hallacın isini görmeye gitmisti, ama çabucak geri döndüğünde ambardaki bütün pamukların didilmiş olduğunu gördü!

Anlatıldığına göre Hallaç, elindeki sopa ile pamuklara isaret etmiş ve pamuklar kozalarından ayıklanmisti.

Bu hikayenin doğruluğu ve Hallac'a nisbeti hususunda şüphe vardır. Her ne kadar o böyle şeyleri yapmış da bu hikayenin ona ait olduğu şüphelidir. Çünkü şeytanlar kendi adamlarına yardım eder, onların hizmetlerini görürler. Baska bir rivayette anlatıldığına göre, babası da hallaçlık yapmış olduğundan ötürü Hallaç Mansur, o pamuklari kısa bir sürede ditmisti.

Onun, isin başlangıcında hulul itikadına sahip olduğunu gösteren birçok deliller vardır. Bu delillerden bazıları onun şu şiirleridir:

"Yumusak ve hoş misk kokusu ile anberin birleştirilerek yaratı-hslari gibi senin ruhun da benim ruhumla birleştirilerek yaratıldı.

Sana bir şey dokunursa bana da dokunur, ben de onu hissedirim, sen ve ben diye ayrılamayız."

"Senin ruhun, sarabın berrak suyla karıştırılması gibi benim ruhumla karıştırıldı.

Sana birşey dokunursa bana da dokunur, her halde ben ve sen ayniyiz." etti.

"Seni kendi içinde kendi sirrında tahkik ettim, lisanım sana hitab

Bazı manalarda birleştik, bazı manalarda ayrıldık. Saygınlığın seni gözlerin görmesinden perdelemişse de; Sana olan askım seni iç organlarıma kadar yaklaştırmıştır."

Hallac'm şu şiirim İbn Atâ'ya okumuşlardı:

"Ben seni istiyorum ama sevap için değil

Ben seni azap için istiyorum.

Ben bütün maksatlarıma kavuştum.

Sadece azaptan duyacağım lezzetli vecdi elde edemedim."

Bu şiiri dinledikten sonra İbn Atâ şöyle demişti: "İste bununla askın acısı, külfetlerin ağırlığı, esefin yangını artar. Bu netlesip hakkın tatlı ask sarabına ulaşınca işte o zaman gözden devamlı surette yaşlar akar."

Hallac'ın şu şiiri Ebu Abdillâh b. Hafife okunmuştu:

"Maddi âlemlerini izhar eden Allah, noksanlıklardan münezze ve yücedir.

Onun lahutî sirri yükseldi ve parlak isiklar saçıp âlemi deldi.

Sonra halki ve yaratıkları içinde zahiren göründü, tipki yiyen ve içen insanlar suretinde göründü.

Öyle ki, yaratıkları onu gözleriyle gördüler, kas göz arasında bir anda görünür gibi oldu."

Bu siiri dinledikten sonra Ebu Abdillâh b. Hafif dedi ki: "Böyle diyen kimseye Allah lanet etsin!" Kendisine bunun Hallac'a ait bir siir olduğu söylenince o: "Hayir, bu ona nisbet edilmiş bir siir olmalıdır." dedi.

Su siir de ona nisbet edilmistir: .

"Yakinda benden hal hatir soracaksın, senden sonra karsilastigim keder ve hüzünleri öğreneceksin.

Ben ne halde olduğumu biliyorsam eger, yok olayım. Nasıl olmadigimi da biliyorsam yine yok olayım."

Ibn Hallikan dedi ki: "Bu siirin Hallac'a değil de Semnun'a ait olduğu rivayet edilir."

Su siir de Hallac'a aittir:

"Gözlerim senden baskasinin askina uykusuz kalir veya aglarsa; O zaman gözlerime umdugu ve ümid ettigi seyler verilmesin. Eger kalbimde senden baskasinin aski gizliyse nefsim temizlenmesin.

Arzu ve emellerin bahçesi senin yanaklarında parildamakta ve görünmektedir."

Su asagidaki siir de Hallac'a aittir:

"Dünya beni aldatiyor, sanki onun halini bilmiyormusum gibi. Hükümdar kendi sınırlarina yaklasilmasini yasakladı. Ben de onun helal kildigi, serbest biraktigi yerlere yaklasamaz oldum. Onun muhtaç olduğunu gördüm, lezzetini ona bagisladim."

Hallaç, çeşitli elbiseler giyerdi; bazen sofi elbisesi, bazan pejmürde elbiseler, bazan asker elbisesi giyerdi. Zenginlerin, hükümdarların ve askerlerin çocuklariyla arkadaşlık ederdi. Arkadaslarından biri onu bir defa eski püskü elbiseler içinde görmüştü. Elinde bir baston ve bir de su tulumu vardı. Seyahate çıkmaktaydi. Arkadası ona: "Ey Hallaç, bu ne hal?!" diye sorunca, Hallaç su siiri okumaya baslamisti:

"Dün yoksullarin elbisesini giyinerek aksamlamistim, ama o elbiseler hür ve cömert bir kimsenin üzerinde çürüyüp gittiler.

Bir hali eski haline göre degismis olarak görürsen sakın aldan-mayasm.

Benim helak olan ya da yükselen bir nefsim vardır, senin ömrüne yemin

ederim ki, ben çok büyük bir ise dogru gitmekteyim."

Simdi de Hallac'm güzel sözlerinden bazi örnekler verelim:

Adamin birisi gelerek, Allah kendisine fayda versin diye ondan bir tavsiyede bulunmasini istemisti. Hallaç da ona su tavsiyede bulunmustu:

"Nefsine dikkat et, eger sen onu hak ile mesgul etmezsen o seni haktan alikoyup oyalar."

Adamin biri de ona söyle demisti:

- Bana Öğüt ver.

- Vacip kildiginin hükmü ile, hakla beraber ol."

Hatib Bagdadî'nin rivayetine göre Hallaç söyle demistir:

"Öncekilerin ve sonrakilerin ilimleri su dört cümleye dayanir:

1- Yüce Allah'i sevmek,

2- Az seyi sevmemek,

3- Allah katından indirilen Kur'ân'a tabi olmak,

4- İyi halden kötü hale döndürülmekten korkmak."

Ben derim ki: Hallaç, bunlardan üçüncü ve dördüncü makamlarda sapmistir. Çünkü o Kur'ân'a tabi olmamis ve istikamet üzerede olmamistir. Aksine o, iyi halden sapip egrilige, bid'ata ve sapikliga yönelmistir. Allah'tan afiyet diliyoruz.

Ebu Abdurrahman es-Sülemî, Amr b. Osman el-Mekkî'nin söyle dedigim rivayet etmistir:

«Mekke sokaklarından birinde Hallaçla beraber yürümekte ve Kur'ân okumaktaydim. O, benim okuyusumu duyunca: "Ben de buna benzer sözler söyleyebilirim!" dedi. Bunu duyunca hemen kendisinden ayrilip gittim.»

Hatib Bagdadî, Ebu Zür'a et-Taberî'nin söyle dedigini rivayet etmistir: "Insanlar Hüseyin b. Mansur eî-Hallac hakkında iki kisma ayrilmislardir. Kimi onu kabul etmis, kimi de reddetmistir. Ama Mu-hammed b. Yahya er-Razî'nin söyle dedigini isittim: "Ben, Amr b. Osman'in Hallac'i lanetledigim ve: "Eger gücüm yetseydi onu ellerimle öldürürdüm!" dedigini isittim. Kendisine: "Ey seyh, sen Hallac'in aleyhinde bir delile rastladin mi?" diye sordugumda o söyle cevap verdi: "Ben Allah'in kitabından bir ayet okudum. Bunu duyan Hallaç: "Ben de bunun gibi bir telifte bulunabilir ve bunun gibi sözler söyleyebilirim!" dedi.»

Ebu Zür'a et-Taberî, Ebu Yakub el-Akta'in söyle dedigini rivayet etmistir: «Kizimi Hüseyin el-Hallac'la evlendirdim. Çünkü Hallac'in iyi yolda olup kendini ibadete veren bir kimse oldugunu zannetmistim. Ama biraz zaman

geçtikten sonra onun hilekar, büyücü, murdar ve kafir biri olduğunu anladım!»

Ben derim ki: Ebu Yakub el-Akta, kızını Mekke'de Hallaç ile evlendirmisti. Kızı Ümmü Hüseyin binti Ebi Yakub el-Akta'dir. Hal-lac'la evlenen kızı Ahmed adında bir çocuk dünyaya getirdi.

Ebul-Kasim el-Kuseyrî, "er-Risale" isimli eserinde, "Mesayihin Kalplerinin Hifzi" adli babda şöyle demistir:

«Amr b. Osman, Mekke'de iken Hallac'in yanina gitmisti. Hallaç elindeki bir kagida bir seyler yazmaktaydi. Amr kendisine: "Ne yaziyorsun?" diye sordugunda Hallaç: "Iste Kur'ân'a karsi bir seyler yaziyorum." demis, Amr da ona beddua etmisti. Hallaç, ondan sonra iflah olmamisti. Amr, kızını Hallaçla evlendirdiginden ötürü Ebu Yakub el-Akta'i kinamis ve protesto etmisti. Memleketin birçok yerlerine mektuplar yazarak Hallac'i lanetlemis ve insanlari ondan sakinmaya çağirmisti. Hallaç, Islâm ülkesinin çeşitli beldelerine basibos bir hal-je gitmis, serserice dolasmis, sagi ve solu fesada vermisti. Kendisinin, insanlari Allah'a davet eden bir kimse olduğu izlenimini vermis e çeşitli hilelere basvurmustu. Bu yaramaz tavrini devam ettirmis, nihayet Cenâb-i Allah, suçlular toplulugunun üzerinden geri çevrile-meyen azabini onun tepesine indirmisti. Ancak bir zmdikm omuzlari arasma inen seriat kilici ile öldürülmüştü. Cenâb-i Allah bu seriat kilicini siddik bir kimseye musallat etmeyecek kadar adildir. Kaldi ki Hallaç, Kur'ân-i Azim'e saldirmis, Beled-i Haram'da Cebrail (a.s.)'in onu inzal ettigi yerde yani Mekke'de Kur'ân'a muarazada bulunmak istemisti. Oysa Cenâb-i Allah bir ayet-i kerimede şöyle buyurmustur:

"Ve orada (Mescid-i Haram'da) zulni ile yanlis yola saptirmek isteyeniyi, can yakici bir azaba ugratiriz." (el-Hac, 25.)

Tabii ki onun yaptigindan büyük bir saptirma düşünülemez.

Hallaç, inatçiligi hususunda Kureys kafirlerine benzetilmistir. Nitekim yüce Allah, Kureys kafirlerinden bahsederken şöyle buyurmustur:

«Ayetlerimiz kendilerine okundugu zaman onlar: "Isittik, isittik! Istesek biz de aynini söyleyebiliriz; bu sadece eskilerin masallaridir" derlerdi.» (el-Enfâl, 3i.).» [15]

Hallacin Hilelerine Örnekler

Hatib Bagdadî, şöyle rivayet etmistir:

«Hallaç, kendi has adamlarından birini, Cebel beldesine gidip orada halka kendini âbid, salih ve zahid bir kimse olarak göstermesini emretti. Halk, onun âbid, salih ve zahid bir kimse olduğunu görüp kendisine yönelerek onu severek bağlandığında, onlara, aniden gözlerinin kör olduğunu

söylemesini ve gözünü yummasını; aradan birkaç gün daha geçtikten sonrada kötürüm olduğunu söylemesini ve kesinlikle ayaga kalkmamasını, onu tedavi etmeye çabalamaları halinde ise onlara söyle demesini emretti: "Ey iyiliksever cemaat! Bu yaptıklarınızın bana hiç faydası olmayacaktır." Böyle dedikten sonra aradan birkaç gün geçince onlara, Rasûlullah (s.a.v.)'i rüyasında gördüğünü ve kendisine Rasûlullah (s.a.v.)'in söyle buyurdugunu söylemesini tembihledi: "Senin sifa bulman, ancak kutubun elleri ile mümkün olacaktır ve kutub, falan ayın falan gününde sana gelecektir, °nun evsafi söyle söyler."

Hallaç, yola çıkardığı adamına, falan ayın falan gününde onun bulunduğu sehre geleceğini de bildirdi. Adam kendisine emredilen Shi gitti. Orada ikamete başladı. Kendini ibadete verdi. Salih bir olduğunu halka gösterdi. Kur'ân okumaya başladı. Bir müddet bu halde ikamet ettikten sonra halk onun veli bir kisi olduğuna inanıp onu sevdi. Bir süre sonra onlara gözlerini kaybettiğini söyledi gözlerini kapattı. Bir süre böylece kaldı. Aradan bir müddet geçtikten sonra da kötürüm olduğunu söyleyip yere çöktü ve hiç kalkmadı. Bütün imkanları seferber ederek onu tedavi etmeye çalışılsa da bundan hiçbir fayda elde edilemedi. Adam onlara dedi ki: "Ey iyiliksever cemaat! Sizin bu yaptıklarınızın bana hiçbir faydası dokunmayacaktır ve bu hiçbir sonuç vermeyecektir. Çünkü ben rüyada Rasûlullah (s.a.v.)'i gördüm. Bana: "Senin afiyete erip sifa bulman ancak kutub sayesinde mümkün olacaktır. O falan ayın falan gününde sana gelecektir." dedi.»

Önceleri elinden tutarak onu mescide götürüyorlardı, ama daha sonra kötürüm olunca onu sırtlarına alıp taşıyarak götürmeye başladılar. Kendisine ikram ettiler. Derken, söylediği vakit gelip çattı. Zaten o zamani, Hallaçla aralarında kararlaştırmışlardı.

Hallaç, gizlice bu sehre geldi. Üzerinde beyaz yün elbiseler vardı. Mescide girdi. Bir sütunun yanına çöküp kendini ibadete verdi. Hiç kimseye bakmıyordu. Halk, o hasta kişinin kendilerine anlattığı evsafa bakarak Hallac'ı tamdılar. Hemen kosup selam verdiler, etegine el, yüz sürdüler. Sonra o afiyet ve sifa beklemekte olan kötürüm adamın yanına gittiler, yabancı birinin mescide geldiğini bildirdiler. Hasta adam: "Evsafını bana söyleyin." deyince Hallac'ın evsafını anlattılar. Hasta adam söyle dedi: "İste, Rasûlullah (s.a.v.)'m rüyamda bana anlattığı ve kendisinin elinden sifa bulacağımı söylediği adam odur! Beni hemen ona götürün."

Hasta adamı alıp mescide, Hallac'ın yanına götürdüler. Birbirlerini tamdılar, konuştular. Hasta rolü yapan adam Hallac'a: "Ey Abdullah'ın babası! Ben rüyada Rasûlullah (s.a.v.)'i gördüm..." dedi ve güya görmüş olduğu rüyayı ona anlattı. Hallaç da ellerini semaya kaldırıp onun için dua etti, sonra kendi avucuna biraz tükürüp eliyle hasta adamın gözlerine sürdü. Gözleri

hemen açıldı. Sanki daha Önce gözleri hiç kör olmamış ve hastalanmamış gibi görmeye başladı. Sonra tükürüğünden birazını alıp kötürüm olan ayaklarına sürdü, adam hemen ayaga kalkıp yürümeye başladı. Sanki hiç kötürüm olmamış gibiydi. Herkes onu seyrediyordu. Sehrin ümera ve büyükleri de oradaydılar. Büyük bir kalabalık ve gürültü meydana geldi. Cemaat tekbir getirip tesbihde bulundular. Hallac'a da, kendilerine gösterdiği yalan ve batıl kerametinden dolayı büyük bir saygı gösterdiler.

Hallaç, bir müddet yanlarında kaldı. Ona ikram ve saygı gösterdiler. Kendi mallarından ne isterse ona vereceklerini söylediler ve kendilerinden mallarını istemesini de gönülden arzuladılar. Hallaç o sehirden ayrılıp gitmek istediğinde ona çok miktarda para toplayıp vermek istedilerse de o; "Benim dünyaya ihtiyacım yoktur. Ben bu mertebeye dünyayı terketmekle ulaşabildim. Fakat, su hasta adaminizin Tarsus sinirinde cihadda olan abdal kardes ile ashabi vardır, onlar hacca gitmek, sadaka vermek isteyebilirler. Bu parayı onlara gönderin. Belki bu paranızla güçlenip bazı hayırlı işler yaparlar, dedi. Kötürüm rolü yapan adamı da: "Seyh efendi doğru söylüyor. Cenâb-i Allah, gözlerimi bana geri verdi ve afiyet ihsan etti. Artık kalan ömrümü Allah yolunda cihad etmek ve abdal, salih kardeşlerimizle birlikte Allah'ın beytini hacetmek yolunda sarfedeceğim." dedi. Sonra da gönüllerinden koparak topladıkları o paraları Hallac'a vermeleri için onları tesvik etti. Fakat Hallaç aralarından çıkıp gitti, o kötürüm rolü yapan adamı ise aralarında bir müddet daha kaldı. Nihayet binlerce altın ve gümüşten mütesekkil çok miktarda mal ve parayı toplayıp ona verdiler. O da bu paraları alınca vedalararak sehri terketti ve Hallacın yanına gitti. İkisi bu mal ve paraları kendi aralarında paylastılar.»

Adamin birinin söyle dediği rivayet edilir:

«Hallac-i Mansur'un, birçok harika hallerinin olduğunu duyuyordum. Kendisini bu hususta denemek istedim. Yanına gittim, selam verdim. Bana: "Su anda canın birşey yemek istiyor mu?" diye sordu. Ben de: "Taze bir balık yemek istiyorum." dedim. Hemen evine girdi. Bir saat kadar kayboldu, sonra yanıma geldi. Elinde taze bir balık vardı. Balık canlıydı, elinde çirpiniyordu. Kendisinin ayakları ise ça-murlanmıştı. Bana: "Allah'a dua ettim, bana su balığı getirebilmem için derin vadilere gitmemi emretti. Ben de derin vadilere daldım, ayaklanmda gördüğün çamur iste ondan Ötürüdür." dedi. Kendisine dedim ki: "Eğer sana kesin olarak inanmamı istiyorsan, izin ver de evinin iç kısımlarını kontrol edeyim. Eğer benim içeriye girmiş olduğum su kapıdan baska disariya açılan bir kapı veya pencere gibi bir geçit yoksa, mesele yok, sana inanırım. Aksi takdirde inanmam."

Hallaç, bana: "İçeri gir ve kontrol et." dedi. İçeriye girdim, kapıyı kilitleti

ve beni gözetlemeye başladı. Evi dolastım, başka bir yere veya disariya açılan herhangi bir geçit göremedim. Balığı nasıl getirdiğine sardım. Sonra bir baktım ki, karsi tarafta bir perde var! Perdeyi oynattım, aralandı. Perdenin gerisinde bir geçit gördüm. İçeriye girdiğimde muazzam bir bostana vardım. Orada eski yeni, çeşitli meyveler ve mahsûller vardı. Ama bütün bu meyveleri ve ürünleri güzelce ttiuhafaza etmesini bilmisti. Orada yenmeye hazır birçok seyler gördüm. Ayrıca büyük bir su sarnici gördüm ki, içinde irili ufaklı çok miktarda balık vardı! Sarnica girip bir balık çıkardım. Tıpkı Hallac'ın ayaklan gibi benim de ayaklarım çamurlandı. Balığı aldım ve Hallacın yanına döndüm. Kendisine: "Kapiyi aç da yanına geleyim, çünkü artık sana inandım." dedim. Ama, kendisi gibi ayaklarım lanmış ve elimde bir balıkla görünce, beni öldürmek üzere kosarak pesimden geldi. Elimdeki balığı yüzüne çarpıp kaçtım ve şöyle dedim: "Ey Allah'ın düşmanı! Sen beni bu hususta bugün çok yordun." Kendisinden kurtulup gittim.

Aradan birkaç gün geçtikten sonra Hallaç, yine benimle karsilasti. Gülererek bana: "Sakin gördüklerini kimseye söylemeyesin, yoksa yatagında bile olsan, seni öldürecek birini sana gönderirim." dedi. Ben de sirrini ifsa ettigim takdirde beni öldürecegine inandım. Dolayisiyla kendisi idam edilinceye kadar bu olayi kimselere anlatmadım.»

Günün birinde Hallaç, bir adama şöyle dedi: "Bana iman et ki, sana bir serçe göndereyim. Öyle bir serçe ki, onun bir habbe agirligindaki tersini bir men (180-280 miskal arasındaki bir ölçek) bakir üzerine koyduğunda o bakir, altına dönüşür." Adam da ona su cevabi verdi: "Sen bana iman et de sana bir fil göndereyim, o fil sirtüstü uzandığında ayaklari semaya kadar uzansin, onu saklamak istediginde de alip gözlerinden birinin içine koyup saklayabilirsin!" Hallaç, adamin bu cevabi karsisinde sasti, donup kaldı, bir cevap veremedi.

Hallaç, Bagdat'a geldiginde halki kendisine inanmaya davet etti. Onlara seytani halleri, gözbagciligini ve bazi olaganüstü fiilleri gösterdi. Çogunlukla ona Rafiziler inanıyorlardı. Çünkü onların akıllari kitti. Ayırım güçleri zayıftı, hak ile batili birbirinden ayırd edemiyorlar dı.

Günün birinde Rafizilerin reislerinden birini yanına çağırdı ve onu kendisine imana davet etti. Rafizi reis de ona şöyle dedi: "Ben kadınlari seven bir adamım, ama basım keldir, kalan saçlarım da agarmistir. Eger bendeki bu kusuru giderebilirsen sana iman ederim ve senin masum imam olduğuna inanırım. Dilersen peygamber olduğunu, dilersen de Allah olduğunu bile söylerim!" Adamin bu cevabi karsisinde Hallaç saskına döndü ve cevap veremedi.

Seyh Ebü'l-Ferec b. Cevzî dedi ki: "Hallaç, kilikten kiliga girerdi. Bazan ferace giyer, bazan kaftan giyer, bazan da bornoz giyerdi. Hangi topluluğun

yanma giderse onlara göre elbise giyerdi. Gittigi kimseler Ehl-i Sünnet iseler onlara göre; Rafizi veya Mutezili iseler onlara göre; sofi iseler onlara göre, fasik kimseler iseler de onlara göre elbiseler giyerdi. Ahvaz'da ikamet ettiginde kudret dirhemleri dedigi bazi dirhemler sarfetmeye basladi. Bunu Seyh Ebu Ali el-Cübbâ'ye sorduklarinda o su cevabi vermisti: "Bütün bunlar insanin hile ile elde edebilecegi birtakim seylerdir. Ama onu hiçbir yere geçit vermeyen kapali bir eve koyun, sonra da ondan iki demet diken bulup getirmesini isteyin. Bakin bakalim bunu yapabiliyor mu?" Hallaç bunu duyunca Ahvaz'dan ayrilip gitti.»

Hatib Bagdadî, "Tarih"inde Ismail b. Ali el-Hatib'in söyle dedigini rivayet etmistir:

«Hallaç Hüseyin b. Mansur adinda bir adamin adi duyulmaya basladi. O, aleyhinde yapilan bir jurnal nedeniyle sultanin hapsin-devdi. Ali b. Isa'nin birinci vezirliги zamaninda hapsedilmis idi. Hal-lac'in çeşitli zindakliklari ve hilekarliklari anlatiliyordu. İnsanlari saptirdigi söyleniyordu. İnsanlari büyücülük, göz bagciligina benzer seylerle aldatiyor, peygamber oldugunu iddia ediyordu.

Yakalandigi zaman vezir Ali b. Isa, onun durumunu belirledi. Onunla ilgili malumati halife Muktedir Billah'a aktardi. Fakat Hallaç kendisine yapilan isnatlari kabullenmedi. Halife de onu Rahbe-tü'1-Cisr'de günlerce iskenceye maruz birakti. Her gün sabahleyin onu diri diri agaca asiyor, sonra indiriyor ve hakkında söylenenleri halka duyuruyordu. Asildigi ağaçtan indirildikten sonra tekrar zindana gönderiliyordu.

Uzun seneler zindanda kaldi. Ama bir zindandan diger bir zindana naklediliyordu. Çünkü bir zindanda uzun süre kalmasi halinde, mahkumlari saptirmasindan korkuluyordu. Nihayet son olarak sultanin sarayinda hapsedildi. Bu sirada sultanin kölelerinden bir grubu bastan çıkardi. Onlara kötü fikirler asiladi, çeşitli hilelerle onlari kendine meylettirdi. Neticede onlar da kendisini himaye edip savunmaya ve güzel yiyecekler getirerek onu beslemeye basladilar. Sonra katiplerden ve diger görevlilerden bir gruba haber gönderdi, onlar da onun çağrisina icabet ettiler. Durumu güçlendi. Nihayet rablik iddiasinda bulundu. Adamlarindan bir grup sultana jurnallendi. Bunun üzerine yakalandilar. İçerinden birisinin yaninda söylenenlerin dogrulugunu tasdik edici mahiyette mektuplar bulundu. Onlar da bunu dilleriyle itiraf ettiler.

Hallac'm haberi her tarafa yayildi. İnsanlar onun öldürölmesi gerektiğini söylediler. Halife, onun vezir Hamid b. Abbas'a teslim edilmesini; vezire de onu kadilarin, âlimlerin huzuruna getirip durumunu açiga çıkarmasını, adamlarla yüzlestirilmesini emretti. Bu hususta uzun uzaciya karsilikli konusmalar cereyan etti. Sonra halife onun durumunu iyice anladı.

Hakkında söylenenlerin doğruluğuna kanaat getirdi. Bu husus, kadıların huzurunda tesbit edildi. Alimler onun Öldürülmesi gerektiğine dair fetva verdiler. Halife, öldürölüp ateste yakılmasını emretti. Hicretin 309. senesinin zilkade ayının bitimine do-^uz gün kala, salı günü, Bagdat'ın batı yakasındaki emniyet dairesi-ne getirildi. Orada kendisine 1.000 kırbaç vuruldu. Sonra elleri ve ayakları kesildi. Boynu vuruldu. Cesedi ateste yakıldı. Kesik basi ye-n* köprünün surları üzerine dikildi. Elleri ve ayakları da asıldı.»

Ebu Abdurrahman b. Hasan es-Sülemî, Ebu Bekir b. Memsaz'm söyle dedigini rivayet etmistir:

«Dinever'de bir adam yanımıza geldi, yanında bir dagarcık vardı Gece gündüz bu dagarcigini yanından ayırmıyordu. Arkadaşlarımız onun bu durumundan kuskulandılar. Dagarcigini açıp baktılar, içinde Hallac'a ait bir mektup buldular. Mektubun bas kısmında söyle yazılıydı: "Rahman ve rahimden falan oğlu falana."

Mektupta Hallaç, onu dalalete ve kendisine iman etmeye davet ediyordu.

Bu mektup Bagdat'a gönderildi. Mektuptaki ifadeler Hallac'a soruldu. O da kendisinin yazmış olduğunu itiraf etti.

Kendisine söyle dediler:

- Sen daha önce peygamberlik iddia ediyordun, şimdi de ilahlik ve rabiiik mi iddia ediyorsun?
- Hayır, ama bu ifadeler bizce vahdet-i vücudun ta kendisidir yazan ancak Allah'tır. Ben ve elim ise onun birer aletiyiz!
- Senin bu görüşünü paylasan birileri var mı?
- Evet, İbn Atâ, Ebu Muhammed el-Harirî ve Ebu Bekir es-Siblî de benim görüşümü paylaşıyorlar.

Bu durum Ebu Muhammed el-Harirî'ye sorulduğunda o: "Böyle diyen kafirdir." dedi. Ebu Bekir es-Siblî'ye sordular, o da: "Böyle diyen bir adam konuşmaktan menedilir." dedi. İbn Atâ'ya sorduklarında ise o su karşılığı verdi: "Hallac'ın bu konuda söyledikleri doğrudur." Böyle demesi üzerine kendisine iskence edildi, nihayet bu yüzden Öldü.»

Ebu Abdurrahman es-Sülemî, Muhammed b. Abdurrahman er-Ra-zî'nin söyle dedigini rivayet etmistir:

«Vezir Hamid b. Abbas, Hallac'ı huzuruna getirdiğinde ona itikadını sordu, o da itikadını içeren ifadeleri yazılı olarak verdi. Vezir bunu Bagdat nkihçilarına sordu. Onlar bunu protesto ettiler. Bu inanca sahip olan bir kimsenin kafir olacağım söylediler. Vezir de söyle dedi: "Ebü'l-Abbas b. Atâ da öyle diyor." deyince fikiçilar: "Öyle diyen bir kimse kafirdir." diye

karsilik verdiler.

Sonra vezir, Ibn Atâ'yi kendi makamına çağirdi, Ibn Atâ gelip vezirin makamında bas kösede oturdu. Vezir ona Hallac'in demin nakletmiş olduğumuz sözlerinin hükmünü sordu. O da su cevabi verdi: "Böyle demeyen kimse itikadsizdir!" Vezir ona su karsiligi verdi: "Yazıklar olsun sana! Sen böyle sözleri ve böyle bir inanci tasvip mi ediyorsun?" Ibn Atâ, onun bu sorusunu söyle cevapladı: "Sen bunlardan ne anlarsin, sen ancak insanların mallarini gasbedip onlara zulmeder ve onlari öldürürsün. Sen nerede, bu efendilerin ve velilerin sözlerini anlamak nerede!"

Bunun üzerine vezir, Ibn Atâ'nin yüzünün tokatlanmasını, ayak-kabilar çıkarılmasını ve kafasına vurulmasını emretti. Görevliler bu emri yerine getirdiler. Nihayet Ibn Atâ'nın burun deliklerinden kan aktı. Vezir onun zindana atılmasını emretti. Kendisine: "Senin bu muameleni halk tasvib etmez, bundan rahatsız olurlar." demeleri üzerine İbn Atâ evine gönderildi. Ibn Atâ da: "Allah'im, veziri öldür, Ilerini ve ayaklarını kestir!" diye beddua etti. Yedi gün sonra Ibn Atâ Öldü. Bir süre sonra da vezir çok feci bir şekilde öldürüldü. Elleri '

ayakları kesildi, evi yakıldı. Halk, vezirin Öldürülmesinin kendi "nañlarına göre Ibn Atâ'nın bedduası nedeniyle olduğuna kanaat getirdi. Sevdikleri bir kimseye eziyet edilmesinin buna neden olacağını söylediler. Hatta bazı ilim cemaatleri de Ibn Arabi'ye veya Hüseyin el-Hallac'a ve diğerlerine eziyet etmenin buna yol açtığını söylediler ki bu da falan adamın günahi nedeniyle olmuştur diye beyanda bulundular. Bagdat âlimleri, Hallac'in kafirligine ve zindikligina ve bu sebeple öldürölüp asilmasına ittifakla karar verdiler ki, o zamanın Bagdat âlimleri, dünyada sayilir kimselerdi.»

Ebu Bekir Muhammed b. Davud ez-Zahirî dedi ki: «Ebu Bekir'in Öldürölmesinden önce, Hallaç ilk defa yakalandığında kendisine Ebu Bekir'in durumunu sordular, o da su cevabi verdi: "Eger Allah'in peygamberi (s.a.v.)'ne indirdigi Kur'ân ve onun getirdigi seriat hak ise, Hallac'in söyledikleri batildir." Ebu Bekir Muhammed, Hallac'a karsi siddetli tavir takinanlardandi.»

Ebu Bekir es-Solî dedi ki: «Hallac'i gördüm, onunla konustum. Onun ukalalık yapan bir cahil, mübalaga yapan bir geri zekali, iddiaci bir habis, zahidlik görüntüsü sergileyen ama dünyaya ragbet eden, facir ama ibadet ediyormuş izlenimi veren biri olduğunu gördüm."

Hallaç, ilk defasında asilip dört gün müddetle sehpa da kaldığında ve durumu halka ilan edildiğinde bazıları onun bir sigira bindirilmiş olarak sehpanin yanına getirildiğini görmüşler ve onun: "Ben Hallaç degilim. Ona benzetüdigim için ben yakalandim, ama o kaçip gitti." dedigini söylemişlerdir.

Daragacımın yanına getirildiğinde asilacağı esnada şöyle dediği rivayet edilir:

"Ey yardım edici Allah'im. Aramızdaki dostluk nedeniyle bana yardım et. Aramızdaki dostluk nedeniyle bana yardım et."

Asili iken de şöyle dediğini bazıları naklederler: "İlahi, ben ragbetler diyarmdayım. Su tuhafliklara bak! İlahi, sana eziyet edenleri sevdiğine göre, senin yolunda eziyet görenleri kim bilir ne kadar seversin!" [16]

Hallacın Öldürülmesi

Hatib Bağdadî ve diğerleri dediler ki: Hallaç, Bağdat'a son gelisinde sofilerle arkadaşlık etti ve sofiliğe intisab etti. O zaman, Hanaid b. Abbas vezir idi. Hallacın saray erkanından, haciblerden bazılarını dalalete sürüklediğini, hacib Nasr el-Kasverî'nin bir kısım kölelerini de yoldan çıkardığını duydu. Güya Hallaç onlara, ölüleri dirilttiğini cinlerin kendisine hizmet ettiklerini, dilediği ve arzuladığı şeyleri kendisine getirdiklerini iddia etmiş ve birkaç ölü kusu dirilttiğini söylemişti.

Muhammed b. Ali el-Kinaî adındaki bir katibin Hallac'a ibadet ettiğini ve insanları Hallac'm itaatma davet ettiğini duyan vezir Ha-mid, o adamı arattırdı, yerini tesbit etti. Evini kusatma altına alıp onu yakaladı. Adam, Hallac'ın müridlerinden olduğunu itiraf etti. Evinde yapılan aramalarda Hallac'm kendi eliyle yazdığı yazıların ipek sayfalar üzerine altın yaldızla yazılmış ve çok kıymetli ciltle ciltlenmiş olduğunu gördüler. Bu evde ayrıca, içinde Hallac'm tersi, sidigi, bazı esyaları ve yedigi ekmekten bir parçanın da bulunduğu bir kap gördüler. Vezir Hamid, Muktedir'den Hallaçla ilgili olarak konuşma müsaadesi istedi. Muktedir de ona bu izni verdi ve Hallac'ın isini halletmesini emretti.

Vezir Hamid, Hallac'm taraftarlarından bir grubu makamına çağırarak onları korkutup tehdit etti. Onlar da kendi inançlarına göre Hallac'm, Allah'la beraber bir ilah olup Ölüleri dirilttiğini itiraf ettiler. Kendileri Hallaçla bu konuları tartistiklerini, bunu onun yüzüne karşı anlattıklarını, ancak Hallac'm bütün bunları inkar edip kendilerini yalanladığını ve şöyle dediğini de naklettiler: "Rablik veya peygamberlik iddiasında bulunmaktan Allah'a siginirim. Ben ancak Allah'a ibadet eden, onun için çok oruç tutan, çok namaz kılan ve hayırlı işler yapan bir kimseyim. Bundan başka bir iş yaptığımı asla kabul etmiyorum."

Hallac'm sirtında siyah bir zirh, ayaklarında da on üç zincir bağı vardı. Zirh ve zincir bağları, dizlerine kadar uzanmıştı. Bununla beraber her gün ve gecede 1.000 rekat namaz kiliyordu.

Vezir Hamid b. Abbas'ın yakalamasından önce Hallaç, hacib Nasir el-

Kasverî'nin evinde bulunuyordu. İnsanların onunla görüşmesine engel çıkarılmıyordu. Kendine bazen Hüseyin b. Mansur, bazen de Muhammed b. Ahmed el-Farîsî adını takıyordu. Hacıb Nasr ona al-danmış ve onun salih bir kimse olduğunu sanmıştı. Bir defasında onu halife Muktedir Billah'ın yanına götürmüş ve Hallaç, Muktedirdeki bir sancı için okuyup üflemiş, Muktedir de tesadüfen iyileşmişti. Aynı şekilde Muktedir'in annesi Seyyide hastalandığında Hallaç, ona da okuyup üflemiş ve Seyyide iyileşmişti. Böylece Hallacın işleri yoluna girmiş, artık sultanın sarayında itibar kazanmıştı. Aleyhindeki konuşmalar etrafa yayılınca Muktedir onu vezir Hamid b. Abbas'a teslim etti. O da ayaklarına zincirler vurarak onu hapsedti. Onun aleyhinde fetva vermeleri için fıkıhçılar toplantıya çağırdı. Onlar da Hal-lac'ın kafirliği, zindıklığı, sihirbazlığı, uydurukçu biri olduğu hususunda ittifak ettiler.

Hallac'a tabi olmuş ve ona inanmış iki salih adam bilahare ondan koptular. Bunlardan biri Ebu Ali Harun b. Abdülaziz el-Uracî, diğeri de ed-Debbas adıyla bilinen biri idi. Bunlar onun rezaletlerini ve insanları davet ettiği yalan, günah, büyü ve uyduruk birçok şeyleri anlattılar. Aynı şekilde Hallac'ın oğlu Süleyman'ın zevcesi de vezirin huzuruna çağırıldığında o da Hallac'ın birçok rüsvaylıkları dile getirdi. Gelininin anlattığına göre, bir defasında kendisi uyumakta iken Hallaç onun üzerine atılmıştı, gelin uyanır uyanmaz Hallaç ona: "Haydi namaza kalk." demişti, ama aslında geliniyle cinsel ilişkide bulunmak istemişti.

Yine bir defasında kendi kızına, kendisine secde etmesini emretmiş, kızı da: "Hiç insan insana secde eder mi?" deyince Hallaç: "Evet, gökte bir ilah bulunduğu gibi yerde de bir ilah vardır." demiş, sonra da ona oturmakta olduğu hasırın altından dilediği bir şeyi çıkarıp almasını söylemişti. Kızı hasiri kaldırıncı altında keseler dolusu dinarlar görmüştü.

Hallaç, vezir Hamid b. Abbas'ın evinde tutuklu iken kendisine vermek için kölenin biri elinde bir tabak yemekle yanma gitmişti. Fakat Hallac'ın gövdesinin büyüyerek evin içini doldurduğunu ve tabandan tavana kadar uzadığını görmüş ve korkup siddetli bir panige kapılmış, elindeki yemeği düşürmüş ve adeta sitmaya yakalanmış gibi olup geri dönmüş, birkaç gün de hasta yatmıştı.

Hallac'm hakkında karar vermek için yapılan duruşmaların sonucunda Kadi Ebu Ömer Muhammed b. Yusuf hazır bulunmuş, Hallac'i huzuruna getirmiş ve adamlarından bazılarının evlerinde yapılan aramalarda ele geçirilen bir mektubu kendisine göstermişti. Mektupta Hallaç sunları yazmıştı:

"Bir kimse hacca gitmek ister de buna imkan bulamazsa kendi evinin içinde bir beyt yaptırın. Ancak ona pislik değmesin ve baskalarının oraya

girmesine imkan verilmesin. Hac mevsimi oldugunda o adam üç gün oruç tutsun ve o beyti tipki Allah'in Beyti'ni tavaf eder gibi tavaf etsin. Sonra hacilarin Mekke'de yaptiklari isleri kendi evinde yapsin. Bundan sonra otuz öksüz çocuğu çağirip onlara yemek yenirsin, onlara bizzat hizmette bulunsun. Sonra her birine birer gömlek giydirsin. Her birine yedi (ya da üç) dirhem versin. Bunu yaptigi takdirde tipki hacetmis gibi olur."

"Yine bir kimse üç gün oruç tutar da sadece dördüncü günde hindiba yapragi ile iftar ederse, ramazan ayinin tümünü oruçlu geçirmis gibi olur."

"Bir kimse gecenin basindan sonuna kadarki süre içinde iki rekat namaz kilar, gece boyunca namaz kilmis gibi olur."

"Bir kimse sehitlerin ve Kureyslilerin mezarlarinin yaninda on gün kalip namaz kilar, dua eder, oruç tutar, sonra da orucunu arpa ekmegi ve tuz ile açarsa, bundan sonra ömrü boyunca ibadet etmesine gerek kalmaz."

Kadi Ebu Ömer, bu mektubu gösterdikten sonra Hallac'a söyle sordu:

- Sen bunlari nereden çıkariyorsun?

- Hasan-i Basrî'nin "el-Ihlas" adli kitabindan çıkardim.

- Yalan söylüyorsun ey öldürölmesi helal olan kisi! Seni Öldürmek helaldir. Çünkü biz Hasan-i Basrî'nin Mekke'de el-Ihlas adli kitabim duyduk, ama onun kitabinda böyle birseyler yoktur.

Bundan sonra vezir Hamid, Kadi Ebu Ömer'e dönüp söyle dedi: "Sen bu adama: "Ey öldürölmesi helal olan! Seni öldürmek helaldir." dedin, bu ifadeni su kagida yaz." Böyle dedikten sonra ısrar etti. Ona kalem ve kagit verdi. O da ayni ifadeleri kagida geçirdi. Vezir Hamid, durusmada hazır bulunan digerlerinin de ifadelerini kagida geçirdi ve bunlari halife Muktedir'e onaylatmak için gönderdi.

Hallaç, durusmada hazır bulunanlara söyle diyordu: "Benim sirtim, Allah'in koruma altina aldıgi bir candir, kanım haramdır. Kanımı mubah kılmak için çeşitli tevillerde bulunmaya hakkınız yoktur. Bu helal degildir, benim itikadım İslâm'dır, Ehl-i Sünnet mezhebin-denim. Ebu Bekir, Ömer'e; Ömer, Osman'a; Osman, Ali'ye; Ali, Tal-ha'ya; Talha, Zübeyr'e; Zübeyr, Sa'd'a, Sa'd, Said'e; Said, Abdurrah-man b. Avf a; Abdurrahman b. Avf, Ebu Ubeyde b. Cerraha nisbetle daha üstündür. Kagitlar üzerine yazi yazan kimseler nezdinde benim sünnetle ilgili kitaplarım vardır. Kanımı akitmaktan Allah'tan korkun, Allah'tan!"

Fakat, onun bu söylediklerine hiç aldiris etmiyorlardi. O, sözlerini tekrarlıyor, ama onlar kendi yazilarini yazmakla mesgul oluyorlardi. Sonra Hallaç, zindana geri gönderildi.

Muktedir'in onayi, üç gün gecikti. Nihayet vezir Hamid bu hususta kötü

zanna kapildi. Halifeye bir mektup yazarak: "Hallac'm durumu her tarafa yayildi. Herkes onun halki fitneye sürüklediği hususunda ittifak etmistir." dedi. Gelen cevapta Hallac'i, güvenlik kuvvetleri komutam Muhammed b. Abdüssamed'e teslim etmesi ve komutanin ona 1.000 kirbaç vurmasi emrediliyordu. Ölürse ne alâ. Ölmediği takdirde de boynunun vurulmasi emir buyuruluyordu.

Vezir Hamid, buna sevindi. Güvenlik kuvvetleri komutanini çağirip Hallac'i ona teslim etti. Kendisini Bagdat'in batı yakasında bulunan güvenlik kuvvetleri komutanligi karargahina götürüp teslim etsinler ve bu arada ellerinden kaçip kurtulanlasin diye, refakatine bir grup k°'le verdi. Hallac'i teslim etme isi bu senenin zilkade ayinin bitimine altı gün kala, salı günü yatsidan sonra olmustu. Hallaç, sekerli bir katira bindirilmis, etrafina güvenlik görevlilerinden bir grup siralanmistı. Nihayet götürölüp aynı gecede güvenlik kuvvetleri komutaninin karargahina teslim edildi. Anlatildigina göre o geceyi namaz kilip dua etmekle geçirmisti.

Ebu Abdirrahman es-Sülemî, Ebu Hadid el-Misrî'nin söyle dedigini rivayet etmistir:

«Hallaç, öldürüleceği gece kalkip namaza durdu ve Allah'in dilediği miktarda namaz kildi. Gecenin sonu olunca ayaga kalkip abasına büründü. Ellerini kibleye doğru uzatarak, ezberlenmesi caiz olan bazı sözler söyledi ki, aklımda kaldığı kadariyla söyledikleri sunlardı:

"Biz senin akisleriniz, sahitleriniz. Eger izzetini bizim üzerimize sarkıtacak olsaydin dilediğin kadar senin sanin ve mesietin zuhur ederdi. Sen gökte de ilahsin, yerde de ilahsin. Diledigine tecelli edersin. Mesietinde en güzel surette görünür ve tecelli edersin. Tecellin-deki surette, konuşan bir ruh vardır. O ruh; ilim, beyan ve kudrette konusur. Sonra senin sahidine doğru yolu buldum. Çünkü ben senin zatındaki askım. Sen nasilsin, onu bilirim. Zatin zatıma hulul ederek temessül ettiğinde seni bilirim. Kendi zatımla yine kendi zatıma insanları davet ettim, ilimlerimin ve mucizelerimin hakikatlerini izhar ettim. Miraçlarımda yaratıklarımdan yüz çevirip ezeliyatimin arslarına yükseldim. Ben şimdi mahkeme huzuruna getirildim, öldürüldüm, idam edildim, yakıldım, küllerim çöllere ve nehirlerle savruldu. Buhur ağacının bir dalı benim teceligahımm helak yeri olacaktır ki, orası dağlardan daha büyük olacaktır benim için."

Böyle dedikten sonra da su siiri okumaya başladı:

"Ölen bazı nefislerin ölüm haberlerini sana veriyorum ki, onların sahitleri, mekanin gerisindedir. Hatta ezeldedir.

Bazı kalplerin ölüm haberlerini veriyorum ki, uzun süre üzerlerine vahiy yağmurları yağdı ve hikmet denizlerine dönüştüler.

Senden gelen hakikatleri aktaran dilin ölümünü sana haber veriyorum.

Geçip gitti, ama hatirasi vehimlerde tipki yok olus gibi oldu.

Sana bir beyanın ölüm haberini veriyorum ki, bütün fesahat sahiplerinin sözleri onun karsısında hareket edemez ve sözleri anlasilamaz oldu.

Sana akılların isaretlerinin ölüm haberini veriyorum ki, onlardan geride sadece çürümüş bilgiler kaldı.

Seni sevenin ve huyu güzel olanın ölüm haberini veriyorum sana

Onun binegi öfkeyi yutmada idi.

Hepsi geçip gittiler. Geride ne kendileri ne de izleri kaldı.

Hepsi geçip gittiler. Yok oldular, irem bahçelerine döndüler.

Geride giysilerini giyen bazı toplulukları bıraktılar.

Ama o topluluklar da hayvanlardan hatta davarlardan daha ködürler."»

Dediler ki: Hallaç, geceyi geçirdiği evden çıkarılıp öldürülmeye götürülürken su siiri okudu:

"Her yerde ikametgah aradım,

Ama hiçbir yerde rahat bir ikametgah bulamadım.

Zamandan bazı şeyler tattım, zaman da benden bazı şeyler tattı.

Zamandan tattığım şeylerin kimi acı, kimi tatlıydı.

Tamahima uydum, tamahkârlığım beni kendime köle yaptı.

Eğer kanaatkar olsaydım hür yazardım."

Anlatıldığına göre Hallaç bu siiri, daragacma götürüldüğünde söylemiştir. Meshur rivayete göre ise evden çıkarılırken söylemiştir.

Onu asmak için daragacına götürdüklerinde, ayaklarında onüç bukagi bulunduğu halde salınarak yürüdü. Saga sola salınıp su siiri okumaya başladı:

"İçki sofrasındaki arkadaşım asla zulmetmiş değildir ve zulümle alakası yoktur.

O, misafirin ev sahibiyle içki içisi gibi içer.

İçki kasesi aralarında dolastığında adam öldürmek için kullanılan deri pöstekeyi ve kilici hemen getirtilir.

İste ejderha ile yazın içki içen kişinin durumu böyledir."

Bu siiri okuduktan sonra da su ayet-i kerimeyi okudu:

"Ona inanmayanlar, acele olmasını beklerler; inananlar ise korku ile titrerler ve onun gerçek olduğunu bilirler." (es-Sûrâ, is.)

Bundan sona hiç konusmadi ve kendisine yapılanlar yapildi.

Dediler ki: Sonra huzura getirildi. Kendisine 1.000 kirbaç vurulduktan sonra elleri ve ayakları kesildi. Kendisine bütün bunlar yapılmakta iken bir tek kelime dahi konusmadi. Yüzünün rengi bile degismedi. Anlatildigina göre kendisine her bir kirbaç vurulurken o, "Pir, bir!" (Ahad, ahad!) diyormus.

Ebu Abdirrahman, Isa el-Kassar'in söyle dedigini rivayet etmistir:

«Öldürölürken son olarak su sözü söyledi: "Tek olana, tek olani birlemek yeter." Onun bu sözünü duyan âlimler ona çok acidilar ve bu sözünü güzel buldular.»

Sülemî, Hallac'm arkadasi Ebu Fatik el-Bagdadî'nin söyle dedigini rivayet etmistir:

«Hallac'm öldürölmesinden üç gün sonra rüyada kendimi Aziz ve Celü olan Allah'in huzurunda duruyor gördüm. O esnada Rabbime: "Yâ Rab, Hüseyin b. Mansur el-Hallac'a ne oldu?" diye sordum. Rab-bim de bana su cevabi verdi: "Onu manen kesfettim, halki kendisine davet etti. Ben de onu gördüğün su mertebeye getirdim."»

Bazilarinin anlattiklarina göre Hallaç öldürölürken çok sizlanmis ve çok aglamisti. Dogrusunu Allah bilir.

Hatib Bagdadî, Ebu Ömer b. Hayeviye'nin söyle dedigini rivayet etmistir:

«Hüseyin b. Mansur el-Hallac, öldürölmek üzere bulunduğu yerden çıkarilip götürölldüğü sirada ben de halkla birlikte pesine takildim, araya sokuldum. Nihayet onu görebildim, yanina yaklastim. O esnada kendi adamlarina: "Bu durumdan korkmayin. Çünkü ben otuz gün sonra size tekrar dönecegim." diyordu. Öldürölldü, ama geri dönmedi.»

Hatib Bagdadî'nin anlattigina göre, Hallaç kirbaçlanmakta iken güvenlik kuvvetleri komutani Muhammed b. Abdüssamed'e söyle demisti: "Birak da sana Istanbul'un fethi degerinde bir ögüt vereyim." Komutan ona su cevabi vermisti: "Senin buna benzer baska sözler söyledigin bana anlatilmistir ama seni dayaktan kurtarmamin hiç çaresi yoktur."

Böyle dedikten sonra elleri ve ayaklari kesildi, basi koparildi, cesedi yakildi ve külü Dicle nehrine atildi. Kesik basi Bagdat'ta, köprü üzerinde iki gün süreyle bir diregin üzerine geçirildi. Sonra alinip Horasan'a götürölldü ve oralarda dolastirilip teshir edildi. Adamlari onun otuz gün sonra kendilerine dönecegini saniyorlardi.

Bir iddiaya göre adamin biri, öldürölldüğü günün aksaminda Hal-lac'i

Nahrevan yolunda bir merkebe binmis giderken görmüş ve Hallaç o adama söyle demiş: "Su adamlar benim kirbaçlanıp öldürüldüğümü sanıyorlar. Oysa ben ne kirbaçlandım, ne de öldürüldüm. Sadece bana benzer bir adami yakaladılar ve kendisine gördüğünüz iskenceleri yaptılar."

Adamları, cahilliklerinden ötürü: "Hallaç değil de onun düşmanlarından biri öldürüldü!" diyorlardı. Bu sözler, zamanın âlimlerinden birine nakledildiğinde o söyle demisti: "Hallac'i Nahrevan yolunda merkeb üzerinde gördüğünü söyleyen adamin sözü doğru olsa bile ona görünen Hallaç değildir, aksine insanları bu vesile ile saptırmaları için Hallaç kiliginda şeytan ona görünmüştür. Nitekim Hristi-yanlar da İsa peygamberin benzeri birini çarمیha germiş oldukları halde İsa peygamberi çarمیha gerdiklerini sanarak sapıklığa sürüklenmişlerdi."

Hatib Bagdadî dedi ki: «Hallac'm öldürölüp külünün Dicle'ye sa-vurulduğu senede Dicle nehrinin suyu fazlasıyla yükseldi. Taraftarları: "Hallac'm yakılan bedeninin külü sulara karıştığı için Dicle nehrinin suyu kabardı." dediler. Halk tabakası, öteden beri buna benzer saçmalıkları ifade ederler.

Bagdat'ta, öldürölmesinden sonra, "Hallac'm kitapları alınıp satılmasın!" diye bir duyuru yapıldı.

Hallaç, hicri 309. senenin zilkade ayının bitimine altı gün kala salı günü Bagdat'ta öldürölüdü.»

İbn Hallikan, "el-Vefeyat" adlı eserinde Hallac'tan bahsetmiş, insanların onun hakkında ihtilafa düşüp farklı görüşler ileri sürdüğünü nakletmiştir. Gazalî'nin de "Miskâtü'l-Envâr" adlı eserde ondan bahsettiğim, sözlerini tevîl edip uygun manaya yorumladığını ifade etmiştir. Sonra da İmamü'l-Haremeyn'den nakiller yaparak onun Hallacı yerdığını ve Hallaç ile Cenabî ve İbn Mukaffa'm, insanların inançlarını bozma hususunda ittifak ettiklerini, bu üçünün çeşitli yerlere dağılıp gittiklerini, Cenabî'nin Hecer ve Bahreyn'de ifsad faaliyetlerini sürdürdüğünü, İbn Mukaffa'm Türk illerine gidip ifsad faaliyetlerini sürdürdüğünü, Hallac'm ise Irak'a gittğini söylediğini anlatmıştır. Iraklıların batıla aldanmayışlarından ötürü İbn Mukaffa ile Cenabî'nin Hallaç aleyhinde ölüm hükmünü verdiklerini de İmamü'l-Haremeyn'in söylediğini İbn Hallikan rivayet etmiştir. Ancak İbn Hallikan, bunun doğru olmadığını, çünkü İbn Mukaffa'm halife Seffah ile Mansur zamanlarında, Hallac'dan çok önceleri, yani hicri 245. senede veya daha önce Öldüğünü söylemiştir.

Belki de İmamü'l-Haremeyn, asıl adı Atâ olduğu halde Ömer adını kullanan İbn Mukaffa el-Horasanî'nin Hallaçla ittifak ettiğini kas-detmiştir. Bu Horasanlı İbn Mukaffa, rablik iddiasında bulunmuş ve hicretin 163. senesinde kendini zehirleyerek ölmüştür ki, bunun da Hallac'la aynı zamanda yaşamış ve bir araya gelmiş olması mümkün değildir.

İmamü'l-Haremeyn'in sözünü tashih etmek istersek deriz ki: Aynı zamanda bir araya gelip insanların akidelerini bozmak ve onları dalâlete sürüklemek hususunda ittifak etmiş olan üç kişi; Hüseyin b. Mansur el-Hallac, Ebu Cafer Muhammed b. Ali (İbn Sem'anî) ve Haccac tarafından öldürülen Ebu Tahir Süleyman b. Ebi Said el-Hasan b. gehram el-Cenabî el-Karniatî'dir. Bunların sonuncusu, Hacer-i Es-ved'i Ka'be'den almış, Zemzem kuyusunu köreltmış, Ka'be'nin örtülerini alıp yağmalamıştı. Bunların; daha önceleri de teferruatlı olarak anlattığımız ve İbn Hallikan'm ise özetle anlattığı gibi aynı zamanda bir araya gelmiş olmaları mümkündür. [17]

Hicretin Üçyüzdokuzuncu Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Büyük Mutassavviflardan Ebü'l-Abbas B. Atâ

Asil adı, Ahmed b. Muhammed b. Atâ el-Edmî'dir. Yusuf b. Musa el-Kattan'dan, Mufaddal b. Ziyad'dan ve diğerlerinden rivayetlerde bulundu. Sapıklık hususunda bazı itikadlarında Hallac'a muvafikti.

Sözünü ettığımız Ebü'l-Abbas, her gün bir hatim indirirdi. Ramazan ayı geldiğinde her gün ve gecede üç hatim indirirdi. Ayrıca Kur'-ân-i Kerim'i bastan sona doğru okuyarak ayetlerin manalarını düşünür ve araştırirdi. Ama Kur'-ân'i bu şekilde onyediyedi sene okuduğu halde sonuna ulaşip hatmini tamamlayamamış ve vefat etmişti.

Bu adam, bazı görüşlerinde Hallac'la benzerlik arz ettiginden, ona muvafakatini izhar ettiginden ötürü, vezir Hamid b. Abbas kendisini siddetle dövmüş, yüzünü tokatlamış, ayak kabalarını çıkararak basına vurmıştı. Öyle ki, burun deliklerinden kan akmış ve yedi gün sonra da bu sebeple vefat etmişti. Vezir Hamid'e, elleri ve ayakları kesilip feci bir şekilde öldürülmesi için beddua etmişti. Bir süre sonra da vezir Hamid bu şekilde öldürülmüştü.

Bu senede Ebu İshak İbrahim b. Harun adındaki Harranlı tabip ve Ebu Muhammed Abdullah b. Hamdun en-Nedim gibi meshur şahsiyetler de vefat ettiler. [18]

Hicretin Üçyüzonuncu Senesi

Bu senede Yusuf b. Ebi's-Sâc, tutuklu bulunduğu zindandan salıverildi. Malları kendisine geri verilip eski görevine iade edildi. Ayrıca başka bazı şehirler de onun yönetimine bırakıldı. Her sene beytü'l-mala 500.000 dinar ödemekle yükümlü kılındı.

Görevine iade edildikten sonra hadim Munis'e haber göndererek, Ebu Bekr b. Edmî adındaki kurramn yakalanıp kendisine gönderilmesini istedi. Bu zat, Yusufun zindana atıldığı hicri 261. senede gidip karsisinde su ayeti okumustu:

"Allah, kasabaların zalim halkını yakalayınca, iste böyle yakalar." (Hûd, 102.)

Arandığını duyan Ebu Bekir, Yusuf b. Ebi's-Sâc'in iskence yapmasından korktu. Hadim Munis'ten kendisini yakalamamasını ve ona göndermemesini rica etti. Hadim Munis, ona kormamasını söyleyerek: "Git, alacağın ödüle ben de ortak olacağım." dedi.

Ebu Bekir, Yusuf b. Ebi's-Sâc'm huzuruna gittiğinde ona su ayeti okudu:

«Hükümdar: "Onu bana getirin yanıma alayım." dedi.» (Yûsuf, 54.) Bu ayeti okumasından sonra Yusuf b. Ebi's-Sâc ona söyle dedi: «Zindana atıldığın ve teshir edildiğin zaman okumus olduğun su ayeti okumanı daha çok istiyorum: "Allah, kasabaların zalim halkını yakalayınca, böyle yakalar." (Hûd, 102.) Çünkü okumus olduğun o ayet, benim tevbe etmeme ve Aziz ve Celil olan Allah'a yönelmeme sebep oldu. İste karsında beni bu halimle görüyorsun.»

Böyle dedikten sonra Ebu Bekir'e bol miktarda para verilmesini emretti ve ona ihsanda bulundu.

Bu senede vezir Ali b. İsa hastalandı, Muktedir'in oğlu Harun onu ziyarete geldi. Babasının selamını teblig etti. Vezir de onun geleceği yola hali dösettirdi. Muktedir'in oğlu evine yaklaşıncaya karşılamaya gitti. Harun da ona babasının selamını teblig etti. Hadim Munis de halifenin oğlu Harun'la birlikte gelmişti. Daha sonra gelen haberde, halife Muktedir'in de bizzat onu ziyarete gelmek üzere olduğu bildirildi. Fakat vezir, hadim Munis'ten rica etti. Halifenin zahmet edip gelmemesini istedi. Daha sonra kendisi büyük mesakatlara katlanarak yola çıktı ve gidip halifeye selam verdi.

Bu senede Musa'nın annesi Kahramane yakalandı. Taraftarları da tevkif edildiler. Kendisinden 1.000.000 dinar para alınıp beytül-mala konuldu.

Bu senenin rebiyülahir ayının bitimine on gün kala persembе günü halife Muktedir, İbn Esnanî lakabıyla tanınan hadis hafızlarından ve fıkıhçılardan Ebu Hüseyin Ömer b. Hüseyin b. Ali es-Seybanî'yi kadılığa atadı. Ama üç gün sonra da azletti. Bu zat daha önce Bağdat muhtesibi idi.

Bu senede Bağdat güvenlik kuvvetleri komutanı Muhammed b. Abdüssamed azledildi. Yerine Nazûk atandı ve kendisine hil'at giydirildi.

Bu senenin cemaziyelahir ayında basak burcunda, kuyruğu iki zira uzunluğunda bir kuyruklu yıldız görüldü.

Bu senenin saban ayında Misir valisi Hüseyin b. el-Mardanî'nin hediyeleri Bağdat'a ulaştı. Bu gelen hediyeler arasında süt emen yavrusu bulunan bir dişi katır ve dili burnunun ucuna uzanan bir köle vardı.

Bu senede Müslümanların Bizans ülkesinde bazı yerleri fethettiklerine dair mektuplar minberlerde okundu.

Bu senede Vasit şehrinin onyedî mintikasında yerin varıldığı haberi geldi. Bu yarıkların en büyüğünün 1.000 zira, en küçüğünün ise 200 zira uzunluğunda olduğu ve büyük köylerden 1.300'ünün sular altında kaldığı gelen haberler arasındaydı.

Bu senede İshak b. Abdülmelik el-Hasimî insanlara haccettirdi.

Bu senede vefat eden meshur şahsiyetler arasında Ebu Bisr ed-Dolabî de bulunmaktadır: [19]

Ebu Bisr Ed-Dolabî

Muhammed b. Ahmed b. Hammad Ebu Said Ebu Bisr ed-Dolabî. Ensâr'ın azatlısı idi. Verrak lakabıyla tanınırdı. Hadis hafızlarının önde gelenlerindendir. Tarihe ve diğer ilimlere dair güzel tasnifleri vardır. Birçok kimseden rivayetlerde bulunmuştur. İbn Yunus, onun Çiglik atıp bayıldığını söylemiştir.

Ebu Bisr, hac için gittiği Mekke ile Medine arasında Arek mintikasında bu senenin zilkade ayında vefat etti. [20]

Taberî

İmam Muhammed b. Cerir b. Yezid b. Kesir b. Galib Ebu Cafer et-Taberî. Hicretin 224. senesinde doğdu. Esmer tenli, iri gözlü, uzun D°ylü, fasih dilli bir zattı. Büyük bir topluluktan hadis rivayet etti.

Hadis öğrenmek ve toplamak amacıyla çeşitli şehirlere seyahatlerde bulundu. Önemli bilgilerle dolu "Tarih"ini tasnif etti. Benzeri bulunmayan mükemmel bir eser olan "Taberî Tefsiri" de ona aittir. Usul ve fûru ile ilgili başka birçok yararlı eserleri de vardır. Bunların en güzeli "Tehzîbü'l-Âsâr"dır ki, tamamlanmış olsaydı artık başka bir kitaba ihtiyaç duyulmayacaktı. Bu kitapta faydalı birçok bilgiler vardır ama tamamlanmamıştır.

Rivayet olunduğuna göre kırk sene müddetle her gün kırk varak yazı yazdığını bizzat kendisi ifade etmiştir.

Hatib Bağdadî dedi ki: «İbn Cerir, Bağdat'ı yurt edindi ve Ölünceye kadar orada kaldı. Önde gelen büyük âlimlerden biriydi. Sözü ile früküm verilir; onun marifetine, bilgisine ve faziletine başvurulurdu. Çağdaşlarından hiçbirinin ortak olamayacağı kadar çok ilimleri toplamıştı. Allah'ın kitabını ezberlemiş olup bütün kiraatları bilirdi. Kur'ân'ın derin manalarını görürdü. Ahkâmı fakih, sünende âlimdi. Sünnetin rivayet yollarım, hangisinin sahih, hangisinin illetli, hangisinin nasih, hangisinin mensuh olduğunu bilirdi. Sahabelerin, tabiilerin ve onlardan sonra gelen kusakların

kavillerinden, tarihten, insanların savaşlarından ve haberlerinden bilgisi vardı.

"Tarihü'l-Ümem ve'l-Mülûk" adlı meshur tarih kitabı, hiç kimsenin benzerini tasnif edemediği tefsir ve konusunda ondan başka doyurucu bir kitap göremediğim "Tehzîbü'l-Asâr" ona aittir. Ancak Tehzîbü'l-Asâr adlı eserini tamamlayamamıştır. Usulü fikha ve fikhi teferruata dair çok kitapları ve benimsenecek kavilleri vardır. Kendisinden ezberlediğim bazı meseleleri var ki, ondan baskısı bu konuda hüküm vermemiştir.»

Hatib Bağdadî, İsfereyînlî fıkıhçı Seyh Ebu Hamid Ahmed b. Ebi Tahir'in söyle dedigini rivayet etmiştir:

"Bir adam, İbn Cerir et-Taberî'nin tefsirini görmek için Çin'e gitse bile yeridir."

Hatib Bağdadî, imamlar imami Ebu Bekir b. Huzeyme'nin, İbn Cerir et-Taberî'nin tefsirini birkaç sene içinde bastan sonra mütalaa ettikten sonra söyle dedigini rivayet etmiştir: "Yeryüzünde İbn Cerir'den daha âlim biri bulunduğunu bilmiyorum. Hanbelîler ona haksızlık etmişlerdir."

Hadis âlimlerinden hadis dinleyip defterine yazmak üzere Bağdat'a giden bir adam -ki Hanbelîler kimsenin kendisiyle görüşmesini istemedikleri için bu adamın İbn Cerir et-Taberî ile görüşme imkânı olmamıştı- söyle demişti: "Eğer İbn Cerir'den hadis dinleyip yazarsan diğer âlimlerin tümünden hadis dinleyip yazmandan senin için daha hayırlı olur."

Ben derim ki: İbadette, zahidlikte, takvada ve hakkı yerine getirefje hiçbir kinayıcımın kinamasına aldiris etmezdi. Güzel sesli olup n-i Kerim'i usulünce okurdu. Ayrıca kiraat ilminde mükemmel

bilgi vardı. Büyük ve salih kimselerdendi. İbn Tolon'un zamanında Mısır'da bir araya gelen Muhammed b. İshak b. Huzeyme, Muhammed b. Nasr el-Mervezî, Muhammed b. Harun er-Ruyanî gibi meshur muhaddisler arasında İbn Cerir de bulunmaktadır. Bunların biyografilerini Muhammed b. Nasr el-Mervezî'den bahsederken anlatmıştık. Bunlar kalkıp namaza durmuşlardı. Allah kendilerine riziklarını göndermişti.

Günün birinde halife Muktedir, üzerinde bütün âlimlerin ittifak edebileceği şartlarda bir vakfiye yazdırmak istemişti kendisine böyle bir vakfiyeyi ancak Muhammed b. Cerir et-Taberî'nin yazabileceğini söylemeleri üzerine o, Taberî'yi yanına çağırmış ve bu vakfiyeyi yazmasını istemiş, o da yazmıştı. Bunun üzerine halife, kendisini yakınına oturtmuş ve ona kıymet verip söyle demişti:

- Bir ihtiyacını bana söyle ki karşılayayım.

- Benim herhangi bir ihtiyacım yoktur.

- Bana mutlaka bir ihtiyacini söylemeli veya bir sey istemelisin.

- Mü'minlerin emirinden dileğim sudur ki; güvenlik kuvvetleri komutanına emir versin de cuma günü dilencilerin camideki maksureye girmeleri engellensin.

Halife onun istegi dogrultusunda güvenlik kuvvetlerine gerekli emri verdi.

Ibn Cerir, babasının Taberistan'da kendisine miras olarak biraktigi bir köyün geliri ile geçiniyordu. Onun güzel siirlerinden biri sudur:

"Mali sikintiya düstüğümde bunu arkadaşım bile farkedemez .

Kendimi zengin gösteririm. Böylece dostum da kendini zengin gösterir.

Utanmam, yüz suyumu dökmeme manidir.

Alacagimi talep etme hususunda da arkadaşima yumusak davranırım.

Eger yüz suyumu dökmekten çekinmeseydim, Zenginlige daha kolay yoldan ulaşabilirdim."

Su siir de ona aittir:

iki huy var ki onlari hiç begenmiyorum: Biri zenginin simarıkligi» diğeri de yoksulun alçalisidir. Zengin olduğunda simarma, Yoksul düstüğünde de zamana hayret et."

Ibn Cerir et-Taberî, hicri 310. senenin sevval ayinin bitimine iki gün kala, pazar aksami, seksenbes ya da seksenalti yasinda iken vefat etti. Basinda ve sakalinda çok miktarda siyah killar vardı. Kendi evine defnedildi. Çünkü bazı Hanbelî avami ve ayak takimi, onun gündüz vakti defnedilmesini engellemisler ve onu Rafizilikle suçlamislardi. Bazi cahillerse onu dinsizlikle itham etmislerdi. Hasa, o bütün bu isnad ve ithamlardan uzaktır. Aksine o Allah'in kitabı ve Ra-sûlullah'in sünnetini bilmek ve amel etmek hususunda büyük Islâm imamlarından biridir. Ancak ayak takiminden bazı Hanbelîler, Zahirî fikhçisi Ebu Bekir Muhammed b. Davud'un onu büyük günahlarla suçlayip Rafizilikle itham etmesi dogrultusunda hareket etmislerdir. Vefati esnasında çeşitli beldelerden ve şehirlerden insanlar Bagdat'a gelmişler ve onu kendi evine defnetmişlerdi. İnsanlar, vefatından aylarca sonrasına kadar mezarını ziyarete gelip üzerine cenaze namazını kıldılar.

Gadir-i Hum mintikasında Rasûlullah (s.a.v.)'in söylediği sözlerini iki büyük ciltte bir araya getirip derlemisti. Ayrıca Hadisü't-tayr derlemesi de ona aittir. Abdest alırken ayakları yıkamayip da sadece meshetmenin caiz olduğuna dair kavli ona nisbet ederler. Ona göre güya ayakları yıkamak vacip degilmiş. Böyle bir kavil ondan meshur olarak nakledilmiştir. Bazi âlimlerse iki tane Ibn Cerir bulunduğunu, bunlardan birinin Sii olup ayak meshine, dair mezkûr kavlin buna ait olduğunu, ama biyografisini anlatmakta olduğumuz Ibn Ceririn bu türlü niteliklerden münezzehtir.

oldugunu iddia etmislerdir. Bu iddiayi ileri süren âlimlere göre tefsirde sözü esas alınan ve biyografisini anlatmakta olduğumuz Ibn Cerir et-Taberî, ayakların abdest esnasında yıkanmasının ve yıkanmakla birlikte ovalanmasının vacip olduğunu söylemiştir. Yalnız o, ovalamak kelimesi ile meshi kastedmiş-tir. İnsanların çoğu onun maksadını anlayamamışlardır. Maksadını anlayanlarsa onun ayakları yıkamakla birlikte meshi yani ovalamayı kastedtiğini bildirmişlerdir. Doğrusunu Allah bilir.

Vefatı nedeniyle Ibn Cerir'in üzerine çok agıt yakan âlimler olmuştur ki, bunlardan biri de Ibn Arabî'dir. Bu zat, Ibn Cerir için şöyle bir agıt yakmıştı: "Büyük bir olay, çok önemli bir hadise ki, çok sabredicilerin sabırlarını kırmıştır.

İlimlerin öldüğü duyuruldu. Muhammed b. Cerir'in ölüm haberi geldi.

Yıldızlar kaydı. Öyle yıldızlar ki, onlar parlaktılar. Sekilleri fani olup gittiler.

Isıkları parlak olup karanlık gecenin örtüsünü aralıyorlardı.

Parlak aydınlıkları ezilip yok oldu.

Sonra ovaları sarp ve geçit vermez yerler haline geldiler.

Ey Ebu Cafer (Taberî), sen övgüye layık bir halde bu dünyadan göçüp gittin.

Ciddiyet ve gayrette hiç gevsemedin, gevseklik göstermedin.

Çalışıp çabalamanın ücretini bolca alacaksın.

Takva için çabaladın, çaban meskûr olsun.

Bu çaban sayesinde Cennet-i Adn'da gibta ve sevinç içinde ebedi kalmayı hak ettin."

Ibn Cerir et-Taberî için Ebu Bekir b. Düreyd de uzun bir mersiye yazmış ve bu mersiye Hatib Bağdadî tamamiyle nakletmiştir. Doğrusunu, noksanlıklardan münezze olan yüce Allah daha iyi bilir. [21]

Hicretin Üçyüzonbirinci Senesi

Bu senede Karmatîlerin emiri Ebu Tahir Süleyman b. Ebi Said el-Cenabî, geceleyin 1.700 süvari ile Basra'ya girdi. Kıldan örülme merdivenleri şehrin surlarına atarak surlara tırmandı ve şehre zorla girip kapıları açtı. Karsılastığı adamların tümünü öldürdü. İnsanların çoğu ondan kaçtılar. Kendilerini suya attılar. Çokları suda boğuldu. Ebu Tahir, Basra'da onyedinci gün kaldı. İnsanların bir kısmını öldürdü, Kadınları ve çocukları esir aldı. Begendiği malları da gasbetti. Sonra kendi memleketi olan Hecer'e döndü. Halife, onun üzerine her asker gönderdiğinde Ebu Tahir kaçıyor ve bulunduğu şehri bos olarak terk ediyordu. Innâ lillâh ve innâ ileyhi râciun

(Dogrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz.).

Halife Muktedir, bu senede Hamid b. Abbas ile Ali b. Isa'yi vezirlikten azledip Ebu Hasan b. Furat'i üçüncü kez vezirliğe iade etti. Hamid ile Ali b. Abbasi da ona teslim etti. Hamid'e gelince; yeni vezirin yani Ebu Hasan b. Furat'in oğlu Muhsin, Muktedir'e giderek 500.000.000 dinari kendisinden tahsil etmeyi tekeffül edeceğini söyledi ve Hamid'i kendisine teslim etmesini istedi. Halife Muktedir de Hamid'i ona teslim etti. Muhsin, Hamid'e çeşitli iskenceler tatbik etti. Ondan sayilamiyacak derecede çok miktarda para ve mal aldı. Konra onu, mallarina el koysunlar diye bazı görevlilerle birlikte Va-sita gönderdi. Yolda gitmekte iken ona zehir içirmelerini emretti. Görevliler de Hamid'in kendilerinden istediği rafadan bir yumurtayı zehirleyerek kendisine yedirdiler. O da bu yüzden bu senenin ramazan ayında öldü.

Ali b. Isa'ya gelince, ondan 300.000 dinar para cezası tahsil edil-öi. Ayrıca kendi katiplerinden bir kısmından da para cezası alındı.

Bunlardan ve Kahramane'den müsadere edilen altınların miktarı tir) den çok olup milyonları geçti. Ayrıca bazı esyalar, mülkler, binekle altın ve gümüş kaplar da bunlardan zorla alındı.

Vezir Ibn Furat, halife Muktedir Billah'a hadim Munis'i yani dan uzaklastirip Sam'a göndermesini tavsiye etti. Hadim Munis " had için gittiği Bizans'tan yeni gelmişti. Oralarda birçok kaleleri v" şehirleri fethetmiş, cidden çok miktarda ganimetler getirmisti Ts^ var ki halife, vezirin bu tavsiyesine uymustu. Hadim Munis, halife den, ramazan ayi çıkincaya kadar kedisine Bagdat'ta kalma müsaadesini vermesini istemisti. Hadim Munis, halifeye, vezirin oğlunun insanlara iskence ettigini, mallarina el koydugunu bildirmisti. Fakat yine de halife, hadim Munis'e Bagdat'tan çikip Sam'a gitmesini emretti.

Bu senede çekirgeler çoğaldi ve birçok ekinleri bozdu.

Bu senenin ramazan ayında halife, miras taksimatında arta kalan kısmın zevi'l-erhama verilmesini emretti.

Bu senenin ramazan ayında Babü'l-Amme'de zindikların 204 çuval dolusu kitapları yakildi. Yakılan kitaplar arasında Hallac'in ve diğerlerinin tasnif ettikleri eserler de vardı. Bu yakma sırasında, kitapların süslenmesinde ve tezhibinde kullanılmış çok miktarda altın zayi oldu.

Bu senede vezir Ebü'l-Hasan b. Furat, Derbil Fadl mintikasında bir akıl hastahanesi yaptırdı. Bu hastahaneye her ay kendi parasından 200 dinar harcıyordu. [22]

Hicretin Üçyüzonbirinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Hallal Ahmed B. Muhammed B. Havin

Bu zatin künyesi, Ebu Bekir el-Hallal'dir. "el-Kitabü'l-Cami li Ulûm-i Imam Ahmed" adli kitabın yazarıdır. Imam Ahmed b. Han-bel'in mezhebiyle ilgili olarak bunun gibi başka bir kitap tasnif edilmemiştir. Hallal, Hasan b. Arefe'den, Sa'dan b. Nasr'dan ve diğerlerinden hadis dinlemiştir. Bu senenin ikinci gününde, cuma günü namazdan önce vefat etmiştir. [23]

Ebu Muhammed El-Cerirî

Mutasavvif imamlardan biridir. Asil adı, Ahmed b. Muhammed b. Hüseyin Ebu Muhammed el-Cerirî'dir. Büyük sofilerdendir. Sırr-i es-Sakatî ile arkadaşlık etmiştir. Cüneyd-i Bağdadî de ona saygı gösterir ve ikramda bulunurdu. Cüneyd can çekisirken, Cerirî'nin gelip yanında oturmasını istedi. Cerirî, Hallac-i Mansur'un durumu hakkınca kesin birsey söyleyememiş, ancak onun hakkında iyi ifadeler kullanmıştır. Su da var ki Cerirî, salıhlığı, dindarlığı ve güzel edebi ile yad edilen bir kimsedir. [24]

Maânî'l-Kur'ân Adli Eserin Sahibi Zeccac

Asil adı İbrahim b. Sirri b. Sehl Ebu İshak ez-Zeccac'dır. Faziletli, dindar ve güzel akide sahibi bir kimseydi. Güzel eserler vermiştir. "Ma'âni'l-Kur'ân" aldı kitap ve birçok faydalı eserler ona aittir. İlk zamanlarında camcilik yapardı. Sonra nahiv ilmine sempati duydu. Müberred'in yanına gitti. Üstadı Müberred'e her gün bir dirhem veriyordu. Sonra Zeccac zenginleşti, malî çoğaldı. Müberred'e verdiği günlük bir dirhemi vefat edinceye kadar kesmedi.

Zeccac, Kasım b. Ubeydullah'ı da eğitmiş ve yetistirmişti. Kasım vezirliğe nasbedilince, insanlar Zeccac'ın yanına geliyorlar ve vezir Kasım'a sunması için ona bazı isteklerini içeren pusulalar veriyorlardı. Bu sebeple onun yanında 40.000 dinardan fazla para birikti. Hicri 311. senenin cemaziyelevvel ayında vefat etti.

Ebu Ali el-Farisi, kendisinden nahiv dersleri aldı. İbn Kasım b. Abdurrahman b. İshak ez-Zeccacî de kendisinden nahiv dersi aldığından ötürü Zeccacî adıyla anılmıştı. Bu zat "el-Cümel fi'n-Nahv" adli kitabın sahibidir. [25]

Mutedid'in Azatlısı Bedr

Asil adı, Bedr el-Hammamî'dir. Kendisine Büyük Bedir de denilirdi. Son zamanlarında Fars valiliği yaptı. Kendisinden sonra oraya oğlu Muhammed vali olarak atandı. [26]

Hamid B. Abbas

Vezirlik yapmıştı. Muktedir, hicretin 306. senesinde onu vezirliğe nasbetti.

Çok mali ve köleleri vardı. Fazla masraf yapardı. Cömertti, eli açıktı, mürüvveti boldu. Fazla savurgan olup yoksullara bol armaganlar verdiğine dair hikayeler nakledilmektedir. Bununla beraber yine de çok büyük bir servet biriktirmisti. Kendisine ait bir bodrumda binlerce altın bulunmustu. Oraya her gün girdiginde 1.000 dinar bırakırdı. Bodrum dinarla dolunca üzerini kapattı. Kendisi gözden düşüp malına el konulduğunda, bodrumda para sakladığına dair ihbarlar yapıldı. Görevliler orayı açtiklarında, cidden çok miktarda dinar buldular ve çıkardılar.

Hakkında nakledilen menkibelerin en önemlisi, onun, Hallac-i Mansur'un öldürölmesi hususunda ihbarcilik yapanlardan biri olduğudur.

Vezir Hamid b. Abbas, bu senenin ramazan ayında zehirlenerek öldürölldü.

Bu senede "Sahih" adli kitabın sahibi Ömer b. Muhammed Bah-ter el-Bahterî de vefat etti. [27]

Ibn Huzeyme

Asil adi Muhammed b. Ishak b. Huzeyme b. Mugire b. Salih b Bekr es-Sülemî'dir. Muhsin b. Müzahim'in azadlisidir. Künyesi, Ebu Bekir b. Huzeyme'dir. Imamlar imami lakabini almistir.

Çesitli ilimlerde derya idi. Birçok sehri dolasti, çesitli memleketlere seyahatlerde bulunarak hadis toplamaya ve ilim tahsil etmeye gayret sarfetti. Çok kitaplar yazıp tasnif etti, derledi. "Sahih" adli kitabı, kitapların en kıymetlilerinden ve en faydalılarından dır. İctihad sahibi müctehitlerden biridir. Seyh Ebu Ishak es-Sirazî, "Tabakatü's-Safiiyye" adli kitapta onun söyle dedigini nakletmistir: "Onalti yasima vardigimdan bu yana hiçbir kimseyi taklit etmedim."

Tabakatü's-Safiiyye adli kitabımızda, Ibn Huzeyme'nin biyografisini uzun uzadiya anlattik. O, Misir'da aç kalan iki Muhammed'den biridir ki, Allah, kildıkları namazın bereketine kendilerine rizik ihsan etmistı. Diğer Muhammed ise, Muhammed b. Nasr el-Mervezî idi. Bunların basından geçen bu hadiseye benzer başka bir hadiseyi de Hasan b. Süfyan'ın biyografisinden bahsederken anlatmistik.

Bu senede tipla ilgili "el-Musannefü'1-Kebir" adli kitabın sahibi tabib Muhammed b. Zekeriya da vefat etti. [28]

Hicretin Üçyüzonikinci Senesi

Bu senenin muharrem ayında Karmatîlerin reisi melun Ebu Ta-hir el-Hüseyn b. Ebi Said el-Cenabî, Allah'ın Beyt-i Harani'mi tavaf edip geri dönen hacılara saldırdı, yollarını kesti, onlar da savunmak için kendisiyle savastılar. Mallarını, canlarını ve irzlerini korumaya çalıştılar. Ama Karmatî Ebu Tahir, onlardan çoğunu Öldürölldü. Öldürölldüğü adamların sayısını ancak

Allah bilir. Kadınlarını ve çocuklarını da esir aldı. Dilediği mallarım da kendine ayırdı. Gasbettığı malların değeri 1.000.000 dinari bulmaktaydı. Bir o kadar da ticaret esya ve emtiası gasbetmisti. Hacıların bineklerini, azıklarını, mallarını, kadınlarını ve çocuklarını, bu uzak çölde ellerinden aldıktan sonra onları susuz, azıksız ve bineksiz olarak kendi hallerine bırakmisti. Bunla-n Küfe valisi Ebü'l-Heyca Abdullah b. Hamdan müdafaa etmeye çalışmıssa da Karmatî Ebu Tahir, onu bozguna ugratıp esir almisti. Innâ lillâh ve innâ ileyhi râciun: (Dogrusu bizler Allah'a aidiz ve ona dönücüleriz.). Karmatî Ebu Tahir'in maiyetinde 800 savaşçı vardı. O zaman kendisi onyediyasındaydı. Allah onu kahretsin.

Bu hacıların soygun ve katliam haberleri Bagdat'a ulastığında; kadınları, aileleri ve yakınları kalkıp feryad-ü figan etmeye, saçlarını baslarını yolmaya, yüzlerini tokatlamaya başladılar. Vezirin ve oğlunun zulmü neticesinde zillate maruz kalan kimselerin kadınları da bunlara katıldılar. O gün Bagdat'ta son derece feci bir gün yasandı.

Halife bu durumu sorunca, kendisine, feryad-ü figan edenlerin; yolda soyguna ugrayıp öldürülen hacıların kadınları ile Ibn Furat tarafından malları müsadere edilen kimselerin kadınları olduğu söylendi. Hacib Nasr Ibnu 1-Kasverî, halifeye gelip vezirin aleyhinde konusarak şöyle dedi: "Ey mü'minlerin emiri, sen muzaffer bir komutan olan hadim Munis'i yanından uzaklastırdığından ötürü cesaretlenen bu Karmatî lider ayaklandı ve buraları ele geçirmeye tamahlandı. Hadim Munis'i buradan uzaklastırmanı sana tavsiye eden de vezir Ibn Furat'tır."

Bunun üzerine halife, Ibn Furat'a şöyle haber gönderdi: "İnsanlar, bana samimi davrandığın halde senin aleyhinde konuşuyorlar." Böyle dedi ve gönlünü hoş etmek için yanına gelmesini söyledi. Ogluyla birlikte bineklerine binerek halifenin yanına gittiler ve huzura girdiler. Halife onlara ikramda bulundu, gönüllerini hoş tuttu. Halifenin yanından çıktılarında hacib Nasr onlara çok hakaretlerde bulundu. Diğer büyük komutanlar da aynı şekilde onlara harakette bulundular. Vezir, normal âdeti üzere kendi makamına gidip oturdu. Halkın idaresiyle ugrastı. Gerekli hükümleri verdi, ama o geceyi kendi durumunu düşünerek geçirdi. Sabahleyin de düşünceli halde güne başladı ve şu siiri okudu:

"Açıkgöz ve basiretli de olsa, Sabahlamış da olsa ne olacağını bilmez.

Hayir önünde mi çıkacak, yoksa arkasında mı olacak? İste bunu bilemez."

Sonra aynı günde halife tarafından gönderilen iki komutan gelip evinin haremlik kısmına girdiler, onu bası açık, zelil, küçültülmüş ve utanılacak bir halde horlanmış olarak evden çıkararak bir kayığa bindirip Bagdat'ın öbür tarafına götürdüler. İnsanlar bu durumu anlayınca, vezir Ibn Furat'ı tugla parçalarıyla tasladılar. Camiler kapandı. Mabedlerin çoğu tahrip edildi.

Insanlar cuma namazini kilmadilar. Vezir Ibn Furat'tan 2.000.000 dinar, oglundan da 3.000.000 di nar devlete borçlu olduklarina dair yazili ifade alindi. Ikisi güvenlik kuvvetleri komutani Nazük'e teslim edildiler. Bu miktardaki paralar kendilerinden alindikdan sonra tutuklandilar. Daha sonra halife ha dim Munis'e haber gönderdi. Hadim Munis Bagdat'a geldiginde vezir Ibn Furat ile oğlu ona teslim edildiler. O da ikisine son derece hakaretlerde bulundu, dövdü. Onu ve asla iyilik yapmamis olan suçlu oglunu cezalandirdi. Bundan sonra ikisi de öldürüldü.

Daha sonra Abdullah b. Muhammed b. Abdullah b. Muhanimed b. Yahya b. Hakan Ebü'l-Kasim, bu senenin rebiyülevvel ayinin dokuzunda vezirliğe atandi.

Hadim Munis Bagdat'a girdiginde, büyük bir alâyisle girmisti Yeni vezir Ibn Hakan'a ricada bulunarak, kovulmus halde San'a'ya sürülen Ali b. Isa'nin geri getirilmesini istedi. Bundan sonra hadim Munis, Mekke'ye döndü. Yeni vezir Ibn Hakan, ona haber göndererek Sam'in ve Misir'in durumuna bakmasını istedi.

Bu arada halife, hadim Munis'e, Karmatîlerle savasmak üzere Küfe'ye hareket etmesini emretti. Gitmesi ve gerekli masraflari yapmasi için de ona 1.000.000 dinar gönderdi. Öte yandan Karmatî, esir aldigi hacilari serbest birakti. Bunlar 2.000 erkek ve 500 kadindi. Bunlarla birlikte Küfe valisi Ebü'l-Heyca da esirlikten affedilerek serbest bırakildi. Halifeye mektup yazarak Basra ve Ahvaz yönetiminin kendisine verilmesini istedi, ancak halife onun bu istegini kabul etmedi. Hadim Munis büyük bir askeri birlikle Küfe tarafina gitti. Orada durum sakinlesti. Küfe'den kalkip Vasis'te gitti. Küfe'de yerine vekil olarak hadim Yakut'u birakti. Neticede isler yoluna girdi ve düzen saglandi.

Bu senede Küfe ile Bagdat arasında bir adam ortaya çıkarak kendisinin Muhammed b. Ismail b. Muhammed b. Muhammed b. Hüseyin b. Ali b. Ebi Talib olduğunu iddia etti. Bedevilerden ve ayak takimindan bazi kimseler de onun bu iddiasini dogruladilar, etrafında toplandilar. Böylece bu senenin sevval ayında durumu kuvvetlendi. Vezir, onun üzerine bir askeri birlik sevketti. Bu askerler onunla yaptiklari savasta kendisini bozguna ugrattilar, adamlarından bir kismini öldürdüler. Geride kalanlar ise dagilip gittiler. Sözü edilen bu iddiaci kisi, Ismailiye mezhebinin reislerinin ilki idi.

Bagdat güvenlik kuvvetleri komutani Nazük, Hallacin arkadaslarından Haydere, Sa'ranî ve Ibn Mansur adındaki üç kisiyi yakaladi. Bunlardan, sahip olduklari görüs ve itikadlarmdan geri dönmelerim talep etti, ancak bunlar vazgeçmeyince, Nazük boyunlarini vurdu ve onlari Bagdat'in dogru yakasinda idam etti.

Bu senede halkin Karmatîlerden çok korkmalari nedeniyle Iraklilardan hiç

kimse hacca gitmedi. [29]

Hicretin Üçyüzonikinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

İbrahim B. Hamis

Künyesi Ebu İshak'tir. Vaiz ve zahid bir kimseydi. İnsanlara öğüt verirdi. Onun güzel sözlerinden biri sudur: "Sakinmaya karsi Allah'in kazasi güler. Emele karsi ecel güler. Tedbire karsi takdir güler. Ugrasip yorulmaya karsi da kismet güler." [30]

Ali B. Muhammed B. Furat

Halife Muktedir onu vezirliğe tayin etti. Sonra azletti, yine tayin etti, yine azletti, yine tayin etti, yine azletti, yine tayin etti. Sonra onu bu senede öldürdü. Oglunu da öldürdü. Çok büyük bir servete sahipti. 10.000.000 dinari vardı. Çiftliklerinden her sene 1.000.000 dinar kazanırdı. 5.000 kadar âbid ve âlim kisiye, her ay kendilerine yetecek miktarda nafaka verirdi.

Vezirlikten ve hesap ilminden iyi anlardı. Anlatıldığına göre o bir günde 1.000 mektuba gözetmiş 1.000 evrak imzalamıştı. Bunu görenler hayrete düsmüşlerdi. Son derece mürüvvet sahibi ve cömert bir kimseydi. Maiyetinde çalışanlara güzel muamelede bulunurdu. Ancak bunun yamsıra bazı kimselere haksızlık eder ve mallarını zorla alırdı. Allah da, zalim olan kasaba halklarını aziz ve muktedir bir kimsenin yakalayısı gibi onu yakaladı.

Eli açık bir kimseydi. Bol ihsanlarda bulunur, muhtaçlara harçlık verirdi. Bir gece muhaddisler, sofiler, edebiyatçılar, onun yanında müzakerede bulunmuşlardı. Bu gruplardan her birine 20.000 dinar vermisti.

Adamin biri onun adına bir mektup yazarak Misir valisine götürmeye hazırlanmıştı. Mektupta Misir valisine, haniil-i mektuba iyilik ve ihsanda bulunması emrediliyordu. Ancak bu mektup adamin üzerinde yakalandı. Vezir onun sahte mektup yazdığını bildiği için, meclisinde hazır bulunan kimselere, kendisi adına mektup yazan bu adama nasıl bir muamele yapılması gerektiğini sordu. Bazıları elinin kesilmesini, bazıları bas parmeginin kesilmesini, bazıları çok siddetlice dövülmesini tavsiye ettiler. Vezirin kendisi ise: "Bütün bu tekliflerinizden daha iyi bir yol yok mudur?" dedi. Sonra mektubu alıp üzerine: "Evet, bu yazı bana aittir. Hamil-i mektup da en has arkadaşlarımdandır. Yapabileceğin bütün iyilikleri mutlaka kendisine yap." <jj_ ye yazdı. Mektup Misir valisine ulaşınca, vali, mektubu getirene büyük ihsanlarda bulundu ve 20.000 dinar kadar para verdi.

Vezir Ibn Furat, bir gün katiplerinden birini huzuruna çağırarak söyle dedi: "Yazıklar olsun sana. Ben senin hakkında çok kötü düşünüyorum. Her vakit

seni yakalamak ve malına el koymak istiyorum, ama rüyada bir parça ekmekle karsıma çıkıp beni bu icraatımdan vazge-çirdiğini görüyorum. Birkaç geceden beri rüyamda seni yakalamak istediğim halde bu ekmeği bana göstererek kendini koruduğunu görüyorum. Askerlere seni öldürmeleri için emir veriyorum, sana her mızrak atışlarında veya bir darbe vurduklarında elindeki ekmek parçasını kalkan olarak onlara karşı kullandığını ve darbelerden etkilenmediğini görüyorum. Bu ekmegin hikayesini bana anlat hele."

Katip dedi ki: "Ey vezir, küçüklüğümde beri annem her gece yastığının altına bir parça ekmek koyardı, sabah olunca o ekmeği basımın sadakası olarak bir yoksula verirdim. Annem vefat edinceye kadar bu hal böyle devam etti. O vefat ettikten sonra bu defa ben kendim her gece yatarken yastığının altına bir ekmek parçası koyuyor, sabah olunca da o ekmeği alıp bir yoksula sadaka olarak veriyorum." Vezir, onun bu durumunu beğenip takdir etti ve şöyle dedi: "Vallahi, bugünden sonra asla sana kötülüğüm dokunmayacaktır. Artık senin hakkında iyi niyet sahibi oldum, seni sevmeye başladım."

İbn Hallikan, vezir Ali b. Muhammed b. Furat'ın biyografisini uzun uzadıya anlatmış ve bizim onun hakkında anlattığımız şeylerin bir kısmını da nakletmiştir. [31]

Muhammed B. Muhammed B. Süleyman B. Haris B. Abdurrahman

Künyesi, Ebu Bekir el-Ezdî'dir. Vasit sehrindendir. Bagendî lakabıyla tanınırdı. Muhammed b. Abdullah b. Nümejr'den, İbn Ebi Sey-be'den, Seyban b. Ferruh'tan, Ali b. el-Medinî'den, Samli, Misirli, Kû-feli, Basralı ve Bağdatlı birçok kimselerden hadis dinlemiştir. Hadis öğrenmek uğruna uzak memleketlere seyahatlerde bulunmuş ve kendini ilim tahsiline vakfetmiş, bu hususta çok çabalar sarfetmişti. Hatta anlatıldığına göre o, namazda ve uykuda, farkında olmaksızın bazı hadisleri senetleriyle okumuş. Namazda böyle yaparken yanında bulunanlar "Sübhanallah" diyerek onu uyarırlarmış ve o da namazda olduğunu anlarmış.

Söyle dermiş: "Ben hadisten 300.000 meseleye cevap verdim ve başka meseleye de geçmedim."

Muhammed b. Muhammed b. Süleyman, Rasûlullah (s.a.v.)'i rüyasında görmüş ve ona şöyle demişti:

- Ya Rasûlallah! Hadislerde Mansur mu yoksa A'mes mi daha sebatlı bir ravidir?

- Mansur..."

Muhammed b. Muhammed b. Süleyman, hadislerde tedlis (hadislerin

senetlerini birbirine karistirma ve sabit olmayan asilsiz senetleri nakletmek) ile ayiplaniyordu. Öyle ki Darekutnî: "O, çok tedlis yanan biri idi. Duymadigini rivayet ederdi. Hatta bazi hadisleri de çalmistir." demistir. Dogrusunu Allah bilir. [32]

Hicretin Üçyüzonüçüncü Senesi

Ibn Cevzî dedi ki: «Bu senenin muharrem ayinin bitimine bir gece kala Bagdat'in güneyinden kuzeyine dogru günesin batisindan önce bir yildiz kaydi. Kainat aydinlandi. Öyle ki, yildirim sesini andiran bir gürültü meydana geldi.»

Bu senenin safer ayindan halife, Rafizilerden bir cemaatin Berasi Mescidi'nde toplandiklarini, bunlarin sahabilere sövdüklerini, cumayi kilmadiklarim, Karmatîlerle yazistiklarini, Küfe ile Bagdat arasinda bir yerde ortaya çikan Muhammed t*. Ismail'e bey'ata davet ettiklerini, onun Mehdi oldugunu söylediklerini, Muktedir'den ve ona tabi olanlardan uzak bulunduklarina dair ifadeler kullandiklarini haber aldı. Bunlar için gerekli tedbirlerin alınmasini emretti ve âlimlere mezkûr mescid hakkindaki fetvalarini sordu. Bunlar da orasininm Mescid-i Dirar olduguna dair fetva verdiler. Rafizilerden ele geçirilen-ler, siddetle dövüldüler. Bunlarin durumları halka ilan edildi. Mezkûr Berasi Mescidi'nin yikilmesi emredildi ve Nazûk tarafından yikildi. Vezir Hakanî de emir verdi. Yikilan o mescidin yeri mezarlik haline getirildi. Orada mevaliden bir cemaat defnedildi.

Insanlar bu senenin zilkade ayinda hacca gitmek üzere yola koyulduklarinda Karmatî lider Ebu Tahir Süleyman b. Ebi Said el-Ce-nabî yollarim kesti. Hacı adaylarinin çogu memleketlerine geri döndüler. Anlatildigina göre bazilari ondan eman dilediler. O da hacca gitmeleri için onlara eman verdi.

Halifenin askerleri, onunla ne kadar savastilarsa da, çok güçlü oldugundan ve inatçı bir yapıya sahip bulundugundan ötürü bu savaşlarin bir yarari olmadı. Bagdatlılar da bundan rahatsız oldular. Bagdat'in bati yakasinda yasayanlar, bunlardan korktuklari için dogu yakasina tasindilar. Karmatî, Küfe seherine girdi. Orada bir ay ikamet etti. Halkin hosuna giden mal ve kadınlarini gasbetti.

Ibn Cevzî dedi ki: Bu senede Bagdat'ta hurma ürünü çoğaldı. Öyle ki, sekiz ntl (yaklasik 4 kg.) hurma, bir habbe gümüşe satilir oldu. Hurmanın bir kısmi kurutuldu ve Basra'ya sevk edildi.

Bu senede halife Muktedir, veziri Hakanî'yi, bir sene alti ay iki gün görevde biraktiktan sonra azletti. Yerine Ebu Kasim Ahmed b Ubeydullah b. Ahmed b, Hatib el-Hasibî'yi atadı. Çünkü bu zat, Hasan b. Furat'm zevcelerinden birinin malini dağıtip harcamisti. Bu mal 700.000 dinadı. Hasibî, Ali b.

İsa'ya Misir ve Sam mintikalarının yönetimini üstlenmesini emretti. O, Mekke'de ikamet etmekte idi. Bazan Misir ve Sam taraflarına gidiyor ve gerekli düzenlemeleri yapıyor, sonra Mekke'ye dönüyordu. İşleri bu yolla idare ediyordu. [33]

Hicretin Üçyüzonüçüncü Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Ali B. Abdülhamid B. Abdullah B. Süleyman

Künyesi Ebü'l-Hasan el-Gadairî'dir. Kavarirî'den ve Abbas el-Anberî'den hadis dinledi. Güvenilir ve sika abidlerdendi.

Söyle demisti: «Bir gün Sirri es-Sakatî'ye gittim, kapisini vurdum. Kapiya çıktı. Ellerini kapının iki tarafına dayayarak söyle dedi: "Allahini, beni senin ibadetinden alıkoyan kimseyi mesgul et." Onun bu duası sayesinde berekete nail oldum. Halep'ten Mekke'ye kırk kez yaya olarak gidip haccettim ve yine yaya olarak geri döndüm.» [34]

Hafız Ebü'l-Abbas Es-Serrac

Muhammied b. İshak b. İbrahim b. Mehran b. Abdullah es-Sakatî. Sakif kabilesinin azathsidir. Künyesi, Ebü'l-Abbas es-Serrac'tir.

Sika hadis imamlarından ve hafızlarındandır. Hicretin 218. senesinde doğdu. Kuteybe'den, İshak b. Raheveyh'den, çok sayıda Horasanlı, Bağdatlı, Kûfeli, Basralı ve Hicazlılardan hadis dinledi. Kendisinden daha önce doğmuş, daha önce vefat etmiş ve yaşça kendisinden daha büyük oldukları halde Buharî ile Müslim de kendisinden hadis rivayet etmişlerdir.

Cidden faydalı birçok eserleri vardır. Duası müstecap olan kimselerdendi. Rüyasında bir merdivene tirmandığını ve doksandokuz basamak çıktığını görmüştü. Bu rüyasını her kime tabir ettirmisse hepsi de kendisine, doksandokuz sene yaşayacağım söylemişlerdi. Gerçekten de o kadar yaşamıştı. Kendisi seksenüç yaşındayken oğlu Ebu Amr dünyaya gelmişti.

Hakim, oğlu Ebu Amr'ın söyle dedigini rivayet etmiştir:

«Mescide babamın yanına gittigimde insanlar onun çevresinde oturmaktaydılar, onlara söyle diyordu: "Ben seksenüç yaşındayken bir gecede iste bu oglumu kazandım."» [35]

Hicretin Üçyüzondördüncü Senesi

Bu senede Bizans imparatoru Domestikos, sınırlarda yaşayan Müslüman halka mektuplar yazarak kendisine haraç ödemelerini istedi. Müslümanlar onun bu istegini kabul etmeyince bu senenin başında askerleriyle birlikte üzerlerine yürüdü ve ülkede bozgunculuk yaptı. Malatya şehrine girdi. Halkın bir kısmını öldürdü, bir kısmını esir aldı. Orada onaltı gün müddetle

ikamet etti. Malatyalılar Bagdat'a gelerek halifeden Domestikos'a karsi yardım istediler.

Bagdat'in iki mintikasinda yangin meydana geldi. Bu yüzden iki yangin yerinde de çok sayida insan öldü. Yangin yerlerinden birinde 1.000 ev ve dükkân yandı. Sonra Imparator Domestikos'un ölüm haberi geldi. Bu mektup minberler üzerinde okundu. Ayrıca Mekke'den de bir mektup geldi. Bu mektupta halkın, Karmatîlerin kendilerine yaklasmaları nedeniyle son derece huzursuz olduğu anlatiliyordu. Halk bu yüzden Mekke'yi bırakıp Taife ve çevredeki diğer yerlesim alanlarına göçmüştü.

Bu senede Nusaybin'de büyük bir firtina esti. Bu yüzden çok sayida ağaç kökünden söküldü ve evler yıkıldı.

Ibnü'l-Cevzî dedi ki: Bu senenin sevval ayinin sekizinde (kanun-i evvelin 7'sinde) pazar günü Bagdat'ta çok miktarda kar yağdı. Bu nedenle siddetli bir soguk meydana geldi. Öyle ki, hurma ağaçlarının ve diğer çeşitli ağaçların çoğu telef oldu. Yağlar, hatta içecekler dondu. Gülsulan, sirkeler, haliçlerdeki sular ve Dicle ırmagının suyu da dondu. Bazı hadis âlimleri, Dicle nehrinde donan sular üzerinde hadis okumak için oturma düzenlediler. Orada hadis okuyup yazdılar. Sonra yagan yağmurlar nedeniyle sogugun siddeti kırıldı ve bütün soguklar, karlar, buzlar yokoldu Allah'a hamdolsun.

Bu senede hacılar Horasan'dan Bagdat'a geldiler. Hadim Munis, Karmatîlerin Mekke'ye hücum ettiklerini gerekçe olarak ileri sürüp mazeret beyat etti. Hacca gitmemelerini söyledi. Onlar da geri döndü-te. Bu senede Irak tarafından hacca giden olmadı. Gitme imkanı bu-

Bu senenin zilkade ayında halife, veziri Ebü'l-Abbas el-Hasibî'yi bir yıl iki ay vezirlik yaptıktan sonra azletti. Yakalanıp hapse atilmasını emretti. Çünkü vezir Ebü'l-Abbas görevini ihmal etmiş, vezirlik feriyile ilgilenmemiş, halkın yararına olan işlere bakmamıştı. Zira o, Per gece içki içmekle mesgul oluyor, sabaha mahmur olarak baslıyor, ayi ile kötüyü birbirinden ayırd edemiyordu. Devlet işlerim vekillerine bırakmış, onlar da kendisine ihanet edip kendi çıkarları doğrultu, sunda çalışmışlardı. Halife onu azlettikten sonra vezirliğe atayacağı Ali b. İsa gelinceye kadar vekaleten Ebü'l-Kasim Ubeydullah b. Mu-hanimed el-Kelvezanî'yi vezirliğe atadı. Sonra Dimisk'ta bulunan Ali b. İsa'nın getirilmesini emretti. O da büyük bir gösterişle Bagdat'a geldi. Genel ve özel bütün faydalı işleri, maslahatları yürütmeye başladı, işleri yoluna koydu. Düzen sağlandı. Ali b. İsa, Hasibî'yi çağırıp onu tehdit etti, kinadı ve Aziz ve Celil olan Allah'a karsi gelip hususi hayatini kötü yaşamastan, halkın idaresini kötüye sevkettiginden ötürü onu kadıların ve ayandan olan zevatin huzurunda yerdi. Onunla münakasa etti. Sonra onu zindana gönderdi.

Bu senede Said lakabıyla tanınan Nasr b. Ahmed es-Sam'anî, Rey mintikasını ele geçirdi. Orada hicretin 316. senesine kadar ikamet etti.

Said, bu senenin yaz mevsiminde Tarsus'tan Bizans'a doğru gazaya gitti. Ganimetler elde edip askerleriyle birlikte salimen geri döndü.

Bu senede Iraklılar Karmatîlerin hücumu korkusundan ötürü hacca gitmediler.

Bu senede meshur şahsiyetlerden Bağdat halife sarayının yakınındaki Babü'n-Nobî kapısının muhafızı Sa'd en-Nobî, safer ayında vefat etti. Onun yerine kardeşi aynı kapının muhafızlığına tayin edildi ve bunlardan sonra bu kapi onların adıyla anılır oldu.

Bu senede Muhammed b. Muhammed el-Bahilî, Muhammed b. Ömer b. Lübabe el-Karmatî, Hanefî mezhebine göre feraiz ilmini iyi bilen Nasr b. Kasim Ebü'l-Leys vefat ettiler. Nasr; Kavariî'den hadis dinlemiş, ders almıştı. Sika bir ravi olup Ebu Hanife hazretlerinin mezhebine göre feraizi iyi bilirdi. Allah'a yakın, kadri yüce bir zattı. [36]

Hicretin Üçyüzonbesinci Senesi

Bu senenin safer ayında yeni vezir Ali b. İsa, Dimisk'tan Bağdat'a geldi. Halk kendisini yolda karşıladı. Bir kısmı onu karşılamak için Enbar'a kadar gitti. Bir kısmı daha yakınlarda durdu. Halifenin huzuruna girdiğinde halife onunla güzelce konuştu. Sonra vezir kendi makamına döndü. Halife ardından, ona halılar, kumaslar, çeşitli sergiler ve 20.000 dinar para gönderdi. Ertesi gün de saraya gelmesini emretti. Saraya vardığında halife ona hü'at giydirdi. AH b. İsa, hil'ati giydikten sonra şu siiri okudu:

"İnsanlar ancak dünya ile ve dünyanın sahibi ile beraber olurlar. Dünya bir kimseden yüz çevirince onlar da o kimseden yüz çevirir. Dünyanın kardeşini (dünyalığı olanı) tazim edip sayarlar. Ama bir gün dünya o kimseye hoslanmadığı bir şekilde saldırırsa omar da o kimseye saldırırlar."

Bu senede Bağdat'a, Bizanslıların Samsat'a girip oradaki bütün malları yağmaladıklarına ve oraya imparatorun otagını kurduklarına büyük camide çan çaldıklarına dair bir mektup geldi. Halife de hadim Munis'e, askerleri hazırlayıp oraya sefere gitmesini emretti ve ona kıymetli hü'atlar giydirdi. Bir süre sonra Müslümanların, Samsat'a saldıran Rumlara karşı hücumla geçip onların çoğunu öldürdüklerine dair mektup geldi. Hamd ve minnet Allah'adır.

Hadim Munis, harekete geçmek üzere hazırlandığında, hizmetçilerden biri yanına gelip halifenin -vedalamak üzere saraya gitmesi anında- onu yakalatmaya niyetlendiğini bildirdi. Sarayda, kendisinin içine düşmesi için bir çukur kazıldığı ve çukurun, üzerine bir hali serilerek gizlendiği anlatıldı.

O da saraya gitmekten vazgeçti. Her taraftan komutanlar yanma geldiler ve halifeye karsi onunla birlik oldular. Halife de ona kendi el yazisi ile bir mektup göndererek duyugu bu haberin dogru olmadigina dair yemin etti. Bunun üzerine hadim Munis'in gönlü hos oldu ve köleleriyle birlikte saraya gitti.

Saraya girdiginde, halife onunla güzelce konustu, onu sanina yarasir bir sekilde karsiladi. Kendisine karsi gönlünün hos olduguna, kalbinde ona karsi asla kötü bir niyet bulunmadigina, kendisine karsi bildigi eski safiyane düşünceleri muhafaza ettigine yemin etti. Bundan sonra hadim Munis saygi ve ikram görmüs olarak saraydan çıktı. Halifenin oğlu Abbas, vezir, hacib Nasr hizmetçileriyle birlikte onu ugurlamaya çıktilar. Ümera ve komutanlar, maiyet erleri gibi onun önünde tekbirler getirdiler. Yola çıkis günü, cidden görölmeye deger muazzam bir gündü. Bizanslılarla savasmak üzere sinir boyuna yöneldi.

Bu senenin cemaziyelevvel ayında, birçok kadinari bogarak öldüren bir adam yakalandi. Bu adam astrolog oldugunu, gaipden haber verdigini ileri sürüyordu. Bu özelligi nedeniyle kadinar ona yöneldiler. Bir kadinda yalnız basina tenhada bulusunca, onunla fuhus yapıyor, sonra da elindeki bir kislele onu boguyordu. Bu islerde karisi da kendisine yardımcı olmustu. Bogup öldürdüğü kadinari kendi evinde kazdigi bir çukura defnediyordu. O çukur dolunca, baska bir eve ta-Smmis, orada da ayni isi yürütmeye devam etmistti. Son olarak ikamet etmekte oldugu evde yakalandiginda, bu evde onyeddi kadini bogup defnettigi ortaya çıkarildi. Daha önce ikamet etmis oldugu evler de arastirilinca çok sayıda kadini öldürüp oralara defnettigi tesbit edildi. Kendisine bu yüzden 1.000 kirbaç vuruldu, sonra da bogularak öldürüldü.

Bu senede Rey beldelerinde, Deylemliler ortaya çıktilar. Allah onlari kahretsin. Bunlari bir reisi vardı. Idarelerini ele almisti. Kendisine Merdavic deniliyordu. Altından bir taht üzerine oturmus, önünde de gümüşten bir taht vardı ve: "Ben, Davud oğlu Süleyman'im." diyordu. Reyliere, Kazvinliere ve Isfahanlılara cidden çok kötü muamelelerde bulunmustu. Kadinari ve besikteki çocuklari öldürüyor halkin mallarini gasbediyordu. Son derece zorba olup yüce Allah'in yasaklarına karsi da cür'etkar biriydi. Türkler onu öldürdüler. Allah Müslümanlari onun serrinden böylece korudu ve Müslümanlari rahata kavusturdu.

Bu senede Yusuf b. Ebi's-Sâc ile Ebu Tahir el-Karmatî arasında Küfe şehri yakınlarında bir savas cereyan etmistti. Ebu Tahir, Yusuf tan önce oraya gitmis ve Yusuf ona: "Emir dinle ve itaat et. Yoksa sevval ayinin 9'unda cumartesi günü savasa hazır ol!" mealinde bir mektup yazdi. Ebu Tahir de: "Haydi gel öyleyse!" diye cevap yazdi. Yusuf onun üzerine dogru yürüdü.

İki ordu karsi karsiya geldiklerinde Yusuf, Karmatî ordusunu küçük gördü. Yusuf b. Ebi's-Sâc'm maiyetinde 20.000 asker bulunuyordu. Karmatî'nin ise 1.000 süvari ve 500 piyade askeri vardı. Yusuf: "Su köpeklerin degeri ne ki!" diyerek onlari küçümsedi ve hemen katibe, -savas henüz başlamadan önce- fetih müjdesini bir mektupla halifeye bildirmesini emretti. Fakat iki taraf savasa tutusunca Karma-tîler büyük bir sebat gösterdiler. Karmatî, bineginden inip adamlarini savasa tesvik etti. Yusuf un maiyetindeki halife ordusunu hezimete ugrattilar ve komutan Yusuf b. Ebi's-Sâc'i esir aldilar. Halifenin ordusundaki askerlerin çogunu öldürdüler. Kûfe'yi de istila ettiler.

Bu haberler Bagdat'a ulasti. Halk arasinda, Karmatîlerin Bagdat'i ele geçirmek istediklerine dair haberler yayildi. Bagdatlılar bundan son derece tedirgin oldular ve bunun gerçek olduguna inanarak halifenin huzuruna varip söyle dediler:

"Ey mü'minlerin emiri! Mal, ancak Allah düşmanlariyla savasmak hususunda kullanilmak için biriktirilir ve saklanir. Böyle bir durum sahabelerin zamanindan sonra asla meydana gelmemisti ve bundan daha feci bir halle karsilasilmamistir. Su kafir Karmatî, hacilarin yolunu kesmis, insanların hacca gitmelerine engel olmustur. Defalarca Müslümanlari öldürmüştür. Beytü'l-malda da para yoktur. Ey mü'minlerin emiri, Allah'tan kork ve hanimefendiyle (annenle) görüs-Belki musibetler için biriktirdigi parasi vardır. İste simdi o paralari kullanmanin tam zamanidir."

Bundan sonra halife, annesinin yanina gitti. Annesi önce söze basladi ve halife talepte bulunmadan önce kendisine 500.000 dinar verdi- Beytü'l-malda da bir o kadar vardı. Halife bunlari Kar-rnatîlerle savasacak ordunun teçhizinde kullanmasi için vezire teslim ptti. Bundan sonra vezir, komutan Büleyk idaresinde 40.000 kisilik Djr ordu teçhiz etti. Karmatîler bunu duyunca Bagdat'in yollarini kestiler. Bagdat'a girmek istediler, ama bu imkani bulamadilar. Nihayet Büleyk onlarla karsilasti. Fakat kısa sürede Büleyk ve askerleri hezimete ugradilar. Innâ lillah ve innâ ileyhi râciün (Dogrusu bizler Allah'a aidiz ve biz O'na dönücüleriz.)

Bu arada Yusuf b. Ebi's-Sâc da Karmatîlerin yaninda zincire vurulmus olarak çadirda tutuluyordu. Savas alanim seyrediyordu. Karmatî lider Ebu Tahir çadira döndüğünde Yusuf a: "Sen kaçmak mi istedin?" dedi ve emir verip Yusuf un boynunu vurdurdu.

Karmatîler, Bagdat tarafından Enbar'a döndüler. Sonra Heyt'e dogru gittiler. Bagdatlılar onlardan kurtulduklari için çokça sadaka verdiler. Halife, halifenin annesi ve vezir, Karmatîleri üzerlerinden savan Allah'a şükrettiler.

Fatimî oldugunu iddia eden Mehdi, Magrib beldelerinde oglu Ebü'l-Kasim'i bir orduyla harekete geçirdi. Ama askerleri hezimete ugradi. Adamlarindan çogu öldürüldü.

Yukarıda adı geçen Mehdi, kendi sehri Mehdiye'yi bu senede kurdu.

Bu senede Abdurrahman b. ed-Dahil, Endülüs'ün Tuleytula sehrini kusatma altına aldı. Bu sehrin halkı Müslümandı ama ahidlerini bozmuslardı. Abdurrahman, orayı zor kullanarak fethetti ve ahalinin bir kısmını öldürdü. [37]

Hicretin Üçyüzonbesinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Ibn Cessas El-Cevherî

Asil adı, Hüseyin b. Abdullah b. Cessas el-Cevherî, Ebu Abdil-lah'tir. Bağdatlıdır. Büyük bir servete sahipti. Bu servetinin kaynağı Ahmed b. Tolon ailesinden gelmektedir. Ahmed onu mücevherci yaptırdı. Mısır'da eline geçen kıymetli mücevherleri satar ve pazarlardı, «öylece cidden büyük bir kazanç sağladı.

Ibn Cessas dedi ki: "Bir gün Ibn Tolon'un kapısında duruyordum, ^hramane dışarı çıktı. Eline, üzerinde 100 mücevher tanesi buluta*1 bir gerdanlık almıştı. Bu mücevherlerden her biri 2.000 dinar değerliydi, Kahramane bana dedi ki: "Su gerdanlığı almanı ve hac-im ufaltmanı istiyorum. Çünkü bu istenilenden daha büyük ve göze hoş görünmüyor." Gerdanlığı elinden alıp evime götürdüm. Üzerinde-ki büyük mücevherleri onda. bir kıymetine indirecek şekilde küçülttüm ve götürüp Kahramane'ye teslim ettim. Böylece ben de büyük bir kazanç sağladım. Aslında o bunları küçülttürürken mücevher kirintilerini telef etmek istiyordu. Mücevherlerin değeri 200.000 dinar tuta-rındaydı."

Günün birinde halife Muktedir zamanında, Ibn Cessas büyük bir para cezasına çarptırıldı. Kendisinden 16.000.000 dinar alındı, ama yine de geride büyük bir serveti kalmıştı. Tüccarlardan biri onun bu durumunu şöyle anlatıyor:

"Yanma gittim. Evin içinde deli gibi dolastığım gördüm. Kendisine sordum:

- Sana ne olmuş, neyin var?

- Yazıklar olsun sana! Benden su kadar ve su kadar para aldılar, canımın çıktığını hissediyorum adeta.

Kendisini azarladım. Teselli etmeye başladım ve ona şöyle dedim:

- Geride kalan evlerin, bahçelerinin, çiftliklerin 700.000 dinar tutarındadır. Ayrıca yanında ne kadar mücevher ve esya var; onu da bana doğru söyle bakalım.

Yapılan tesbit sonunda 300.000 dinar mali olduğunu gördüm. Ayrıca sikkeli altın ve gümüşleri de bundan hariçti. Kendisine dedim ki:

- Bağdat'taki tüccarlardan hiçbiri senin kadar zengin değildir. Ayrıca devlet

erkani nazarında da, halk nazarında da büyük bir itibara sahiptir!

Bu sözlerim karşısında biraz teselli buldu ve rahatladi. Yemek yemeğe başladı. Çünkü üç günden beri hiçbir şey yememisti."

Ibn Cessas, Muktedir'in annesi Seyyide'nin aracılığı sayesinde Muktedir'in kendisine verdiği para cezasından kurtuluşunu şöyle anlatır:

"Sarayda yüz çuvala baktım. Misir'dan getirilmiş hurda, eski püs-kü esyalar vardı bu çuvalların içinde. Bunlar sarayın ardiyesine bırakılmıştı. Bunların arasında bulunan bir çuvalda Misir'dan getirilmiş 1.000 dinarım vardı ki, kimse bunun farkında değildi. Bunu Muktedir'in annesinden istemiş, bana hibe etmesini arz etmişim. O da bu hususta oğlu Muktedirle konuştu, Muktedir de bunu bana verdi. Teslim aldığımda içindeki altınlardan bir tanesinin dahi eksik olmadığını gördüm."

Bununla birlikte Ibn Cessas, sözlerinde ve fiillerinde son derece aptal biriydi. Aptallığını ispatlayan birçok sözleri ve hareketleri nakledilmiştir. Anlatıldığına göre o, kendisine aptal denilsin diye kasıtlı olarak böyle davranırmış. Baska bir rivayette anlatıldığına göre o, olsun diye böyle davranırmış. Doğrusunu, noksanlıklardan münezzeh olan yüce Allah daha iyi bilir. [38]

Abdullah B. Muhammed El-Kazvinî

Abdullah b. Muhammed el-Kazvinî bu senede vefat eden meshur şahsiyetlerden biridir. [39]

Ali B. Süleyman B. Mufaddal

Künyesi, Ebü'l-Hasan el-Ahfes'tir. Müberred'den, Sa'leb'den, Ye-zi-dî'den ve diğerlerinden hadis rivayet etmiştir. Rüyanî, Muafa ve diğerleri de kendisinden rivayetlerde bulunmuşlardır. Nakillerinde son derece güvenilir, sika bir ravi idi. Mali durumu zayıftı. Ebu Ali b. Mukle'nin aracılığına başvurdu. Ebu Ali gidip kendisine maaş bağlaması için vezir Ali b. İsa'dan ricada bulundu, ancak vezir onun bu talebini uygun bulmadı. Ali b. Süleyman, son derece mali sıkıntıya düştü. Öyle ki, çig lahana yemeye başladı. Bu senenin saban ayında çokça çig lahana yediginden ötürü ani bir ölümle öldü.

Kendisinden bahsettiğimiz bu zat, Küçük Ahfes'tir. Ortanca Ah-fes'e gelince o, Sibeveyhî'nin öğrencisi Said b. Mes'ade'dir. Büyük Ah-fes ise, Ebü'l-Hattab Abdülhamid b. Abdülmecid'dir ki, o da Hecerli-dir. Bu zat, Sibeveyhî'nin, Ebu Ubeyd'in ve diğerlerinin üstadidir.

Baska bir rivayette anlatıldığına göre "el-Usûl fi'n-Nahv" adlı kitabın sahibi nahivci Ebu Bekr Muhammed b. Sirri es-Sirac bu senede vefat etmiştir. İbnü'l-Esir böyle demistir. Muhammed b. el-Müseyyeb ei-Ergiyanî de bu

senede vefat eden meshur sahsiyetlerdendir. [40]

Hicretin Üçyüzonaltıncı Senesi

Bu senede Karmatüerin lideri Ebu Tahir Süleyman b. Ebi Said el-Cenabî, ülkede fesat çıkardı. Rahbe'yi kusatıp oraya zorla girdi ve ahalinin bir kısmını öldürdü. Karkisyalılar ondan eman dilediler. Onlara enian verdi. Müfrezelerini çevredeki bedevilere gönderdi ve onlardan bir kısmını öldürdü. Öyle oldu ki, insanlar onun namini duyar duymaz kaçıyorlardı. Bedevilere bir vergi tarhetti. Bu vergiyi her sene Hecer'e göndereceklerdi. Kisi basına iki dinar bas vergisi ödemekle yükümlü kilindılar.

Karmatî lideri, Musul çevresinde de fesat çıkardı. Sancar ve ahalisini fesada bogdu. Bu mintikalari tahrib etti, insanlari öldürdü, ballarini yagmalayıp talan eti. Hadim Munis, onun üzerine yürüdü. * akat ikisi karsi karsiya gelediler.

Karmatî lider Ebu Tahir, kendi memleketi olan Hecer'e döndü ve orada Dar-i Hicret adini verdigi bir saray yaptırdı. İnsanlari, Magrih ülkesinin Mehdiye sehrinde bulunan Mehdi adina bey'ata çağırdı Durumu güçlendi. Taraftarlari çoğaldı. Bunlar Irak sevadmdaki köy lere ve kasabalara baskin yapıyor, ahaliyi öldürüyor ve mallarini ya& malıyorlardı. Küfeye girmeye niyetlendi. Orayi ele geçirmek istedi ama bunu basaramadı. Vezir Ali b. Isa, bu Karmatî liderin Islâm ül' kesinde yaptığı isleri görüp ona karsi koyacak gücü kendisinde bulamayınca vezirlikten istifa etti. Çünkü halife ve ordusunun bu adama karsi koyamayacak kadar zayıf oldugunu görüyordu. Bu nedenle vezirlikten istifa etti.

Bu sirada meshur katip Ali b. Mukle, vezirliğe atanmak için çaba sarfetti. Nasr el-Hacib ile Abdullah el-Beridî'nin tavsiyesi üzerine vezirliğe tayin edildi. Sonra halife, hadim Munis komutasında büyük bir orduyu Karmatîlerin üzerine sevketti. Bu ordu, Karmatîlerle yaptığı savasta çok sayıda adam öldürdü. Önde gelenlerinden birçok Kar-matîyi de esir aidi. Hadim Munis, onlari Bagdat'a getirdi. Bayraklari yere yatırılmış ve üzerlerine de su ayet yazılmısti:

"Biz, memlekette güçsüz sayılanlara iyilikte bulunmak istiyorduk." (el-Kasas, 5.)

Halk, Karmatîlerin öldürölüp bir kısmının esir alınmasına çok sevindi. Bagdatlılar bundan çok memnun oldular. Irak diyarında güçlenip etrafa yayılan Karmatîler, artık kirilmiş ve bozguna ugramislardı.

Bundan sonra Karmatîler, baslarına Hirris b. Mesud'u lider yaptılar. Fatimilerin atasi olan ve Magrib ülkesinde ortaya çıkan Meh-di'ye bey'atta bulunmaya insanlari davet ettiler. Bunlar, yalanci da-vetçilerdi. Nitekim âlimlerden bir kısmi da böyle demislerdir. Bununla ilgili detaylı açıklamalar

yeri geldiginde verilecektir.

Bu senede hadim Munis ile halife Muktedir arasinda bir sogukluk meydana geldi. Çünkü güvenlik kuvvetleri komutani Nazük ile Muktedirin dayisi oğlu Harun b. Arib arasinda bir çatisma meydana gelmistir. Harun, Nazük'ü maglub etmis ve halk arasinda Harun'un emirü'l-ümera olacagina dair bir haber yayilmisti. Hadim Munis, bunu duyunca, acele olarak Rakka'dan Bagdat'a döndü. Halife ile görüştü ve neticede anlastilar. Sonra halife, Harun'u, hilafet sarayina nakletti. Böylece halife ile hadim Munis arasindaki sogukluk daha da artti. Komutanlari bir kısmi, bu yüzden hadim Munis'in tarafina geçtiler. Hadim Munis ile halife arasinda elçiler gidip geldi. Bu senenin sonu, bu vaziyette geldi. Bütün bu olup bitenler, yönetimin zayıfligindan, düzenin bozuklugundan, fitnenin artmis olup memleketin her tarafina yayilisindan ötürü meydana gelmistir.

Bu senede Alevi davetçilerinden Rey valisi Hüseyin b. Kasim, peyleni valisi tarafından öldürüldü. Bunlari sultani da mücrim ve günahkar Merdavic idi. Allah onu kahretsin. [41]

Hicretin Üçyüzonaltinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Benan B. Muhammed

Benan b. Muhammed b. Hamdan b. Said. Künyesi, Ebü'l-Hasan¹-dir. Zahid bir kimseydi. Hammal diye bilinirdi. Çok kerametleri vardır. Halk nazarinda büyük bir mertebesi vardı. Sultanin verdiği hiçbir şeyi kabul etmezdi.

Bir gün, Ibn Tolon'un kötülüklerini sayarak kinadi ve ona iyilikleri emretti. Ibn Tolon da bu yüzden gazablanarak, görevlilere onu aslanin Önüne atmalarini emretti. Fakat aslan gelip onu kokluyor ve geri çekiliyordu. Bundan sonra Ibn Tolon, aslanin önünden kaldırilmasini görevlilere emretti. Bu yüzden halk ona saygi göstermeye basladi. Bazi kimseler, aslanin önüne atildigi zamanki halini ona sorduklarinda söyle anlatmisti: "O sirada hiçbir sikintim olmadı. Yalnızca, yırtıcı hayvanlari artiklarini, bu artiklari temiz mi yoksa necis mi olduğu hususunda âlimlerin ihtilaflari düşünüm."

Anlatildigina göre adamin biri yanma gelerek ona: "Bir adamdan 100 dinar alacagim vardır. Ancak ona bu parayı verdigime ilişkin vesikayı kaybettim. Korkarım ki adam da bana olan borcunu inkar edecektir. Vesikayı bana geri göndermesi için Allah'a dua etmeni senden diliyorum." dedi. Benan da o adama su cevabi verdi: "Ben yaslanmış, kemikleri incelmis bir adamım. Helva seviyorum. Haydi git bana bir ölçek helva satın al ve getir ki senin için dua edeyim." Adam gidip bir ölçek helva satın aldı. Sonra Benan'a getirdi. Benan, içinde helvanin bulunduğu kagidi açınca o adamin kaybettigi borç vesikası olduğu görüldü. Adama: "Vesikan bu mu?" diye sorunca adam: "Evet" diye cevap verdi. Benan da ona söyle dedi: "Haydi, borç

vesikani al. Helvayi da götür. Çocuklarına yedir."

Vefat ettiği vakit bütün Misirliler ona olan saygılarından ve ikramlarından ötürü cenazesine katılmışlardı.

Bu senede vefat eden meshur şahsiyetler arasında Muhammed b. Akil el-Belhî, Ebu Bekir b. Ebu Bekir es-Sicistanî (Bunun hem kendisi hem de babası hadis hafızı idiler.), Müslim üzerine müstahrec olarak "Sahih" adlı hadis kitabını yazan Ebu Avane Yakub b. İshak b. İbrahim el-İsferayinî bulunmaktadır. Bu zat, çok hadis rivayet eden hadis hafızlarından ve meshur imamlardandı.

Hacib Nasr da bu senede vefat etmişti. Bu zat seçkin emirlerden biri olup akıllı ve dindar bir kimseydi. Karmatîlerle yapılan savaşta kendi malından 100.000 dinar harcamıştı. Sevabını Allah'tan umarak bizzat kendisi de bu savaşa katılmış ve bu senede yolda iken vefat etmişti. Halife Muktedir'in hacibi idi. [42]

Hicretin Üçyüzyedinci Senesi

Bu senede halife Muktedir hilafetten hal' edildi. Yerine Kahir Muhammed b. Mutedid Billah geçti.

Bu senenin muharrem ayında hadim Munis ile Muktedir Billah arasındaki soğukluk fazlaladı. İslam büyüdü. Neticede Muktedir hilafetten hal' edildi. Yerine Kahir Muhammed b. Mutedid geçirildi. Kahir Muhammed'e halifelik bey'atı yapıldı, ona halife olarak selam verildi ve kendisine Kahir Billah lakabı takıldı. Bu hadise bu senenin muharrem ayının ortasında, cumartesi gecesi vukubuldu.

Hilafete geçen Kahir Billah, vezirliğe Ali b. Mukle'yi atadı. Muktedir'in evini yağmalattı ve oradan birçok şey gasbettirdi. Muktedir'in annesine ait olup türbesinde gömülmüş olan 500.000 dinari de alarak beytü'l-mala götürdüler. Hilafet sarayı kusatma altına alınıp Muktedir ile annesi, teyzesi, has adamları ve carieleri saraydan dışarı çıkarıldılar. Oradaki hacipler ve hizmetçiler kaçıp gittiler.

Nazûk, güvenlik kuvvetleri komutanlığına ek olarak hacipliğe de atandı. Muktediri, halifelikten feragat ettigine dair bir yazı yazmaya zorladı. Bu yazıyı yazdırırken Muktedir'e, ümera ve ayandan bir cemaati şahid tuttu. Yazılan feragat yazısı Kadi Ebu Ömer Muhammed b. Yusuf'a teslim edildi. Kadi, aldığı bu yazıyı oğlu Hüseyin'e verip: "Bu yazıyı muhafaza et ve Allah'ın yaratıklarından hiç kimseye gösterme." dedi.

Muktedir, iki gün sonra halifelige dönünce kadi bu yazıyı ona iade etti. Muktedir de bu yararlılığından ötürü ona tesekkür etti ve onu kadi'l-kudatlığa tayin etti.

Muharrem ayinin 16'sinda pazar günü, Kahir Billah halifelik makamına oturdu. Vezir Ebu Ali b. Mukle, gelip önünde oturdu. Ülkenin vilayetlerindeki valilere, Muktedir'in yerine Kahir'in hilafete geçtigine dair mektuplar yazdı. Ali b. Isa'yi zindandan salıverdi. Kendisine yardım eden ümera topluluğunun ikta' arazilerini fazlalastırdı. Bunlar arasında Ebü'l-Heyca b. Hamdan da vardı.

Pazartesi günü olunca askerler gelip erzaklarını istediler, kargasa çıkardılar. Gidip Nazük'ü yakalayıp öldürdüler. Nazük bu esnada sarhosluktan henüz ayılmamıştı. Öldürüp sonra da ağaca astılar. Vezir Ibn Mukle, kaçıp gitti. Hacılar da "Ya Muktedir! Ya Mansur!" diye ünleyerek kaçıp gittiler. O gün Munis burada değildi. Askerler, jyiunis'in kapisına gelerek ondan Muktedir'i kendisine teslim etmesini istediler. O da kapiyi kilitledi ve hizmetçileri ile birlikte askerlere İcarsi onu korumaya çalıştılar. Munis, Muktedir'i onlara teslim etmenin artık kaçınılmaz olduğunu görünce; Muktedir'e, evinden çıkmasını söyledi. Muktedir ise bunun kendisine karşı kurulmuş bir tuzak olmasından korktu. Sonra kendini toparlayarak cesaretini toplayıp evden dışarı çıktı. Adamları onu omuzlarına alıp hilafet sarayına götürdüler.

Saraya geldiklerinde Muktedir, kendileri için bir eman yazısı yazdırmak üzere kardeşi Kahiri ve Ebü'l-Heyca b. Hamdan'ı sordu. Kısa bir süre sonra Hadim, yanına geldi. Beraberinde Ebü'l-Heyca'nın kesik bası da vardı. Ebü'l-Heyca'nın bası vücudundan kopartılmıştı. Kardeşi Kahir'i huzuruna çağırttı, onu Önünde oturttu. Gözlerini öptü ve: "Kardesim, senin bir suçun yok. Senin bu işe zorlanarak sürüklendiğini biliyorum." dedi. Kahir: "Ey mu minlerin emiri, Allah rızası için canımı bağışla." deyince Muktedir: "Korkma, Rasûlullah (s.a.v.)'-in hakkı için benden sana asla bir kötülük ulaşmayacaktır." karşılığını verdi.

Bu arada Ibn Mukle, vezirliğe dönerek bütün memleketlere mektup yazıp Muktedir'in hilafete döndüğünü, işlerin tekrar eskisi gibi düzeldiğini bildirdi. Nazük ile Ebu 1-Heyca'nın kesik başları her tarafta dolastırılarak, "Bu, efendisine isyan edenin basıdır." denildi. Ebü's-Seraya b. Hamdan da Musul'a kaçtı.

İbnü'n-Nefis, Muktedir'e karşı en amansız düşmanlardan biriydi. Muktedir halifelige dönünce, İbnü'n-Nefis kilik değiştirerek hemen Bağdat'tan çıkıp gitti ve Musul'a vardı. Oradan da Ermeniyye'ye gitti, sonra Konstantiyye'ye gidip orada ailesiyle birlikte Hristiyanlığa geçti.

Munis'e gelince o, Muktedir'e kalben düşman değildi, ancak zorlandığı için asi ümeraya uymuştu. Bu nedenle Muktedir onun evinde iken bir zulüm görmemişti. Muktedir'e haksızlık yapmamış, aksine gönlünü hoş tutmuştu. Dileseydi, evindeyken askerler onu istediklerinde öldürebilirdi. Bu nedendir ki Muktedir, halifelige döndüğünde Munis'in evine gitti ve geceyi

orada onun yanında geçirdi. Zira Muktedir kendisine çok güveniyordu. Sonra Ebu Ali b. Mukle'yi vezirlikte bıraktı. Muhammed b. Yusufu kadi'l-kudatliga tayin etti. Kardesi Muhammed'i (Kahir'i), annesinin yanında göz hapsinde tuttu. Ona son derece iyi davranıyordu, ikramda kusur etmiyor ve ona cariyeler satın alıyordu. [43]

Karmatîlerin Hacer-İ Esved'i Alarak Kendi Memleketlerine Götürmeleri

Bu senede Irak kafilesi, emirleri Mansur ed-Deylemî maiyetinde hac için yola çıktılar ve salimen Mekke'ye ulaştılar. Her taraftan ve her yoldan gelmiş olan hacı kafileleri Mekke'de bir araya geldiler.

Bu sırada Karmatî lideri Ebu Tahir, terviye gününde (yani zilhicce ayının sekizinde) ansizin çıkıp oraya geldi, hacıların mallarını yağmaladı, kanlarını mubah sayıp akitti. Mekke'de, çevresinde, mahallelerinde, Mescid-i Haram'da ve Ka'be'nin içinde çok sayıda hacı öldürüldü.

Karmatîlerin mel'un lideri Ebu Tahir, Ka'be'nin kapisinde oturdu. İnsanlar, onun çevresinde yere yatırılıp öldürülüyordu. Kılıçla haram ayda, Mescid-i Haram'da terviye gününde insanların vücutlarını kesip biçiyordu ki, terviye günü günlerin en şerefliisidir. Bu esnada Karmatî lideri: "Ben Allah'im, ben Allah ileyim, yaratan benim, yaratıkları yok eden de benim!" diyordu. İnsanlar kaçıp Ka'be'nin örtüsüne yapışıyorlardı, ama bu da onları ölümden kurtarmıyordu. Aksine onlar bu halde iken de öldürülüyorlardı. Hacılar tavaf ediyorlar, tavaf halinde iken de öldürülüyorlardı. O gün, hadis ehli âlimlerden biri Ka'be'yi tavaf ediyordu. Tavafını tamamladıktan sonra kılıçlara yakalandı. Öldürülüp yere düştüğü esnada da su siiri okuyordu:

"Sevenleri, kendi diyarlarında öldürülüp yere yikilmiş vaziyette görürsün.

Tipki ashab-i kehf gibi, onlar mağarada ne kadar kaldıkları bilmiyorlar."

Karmatî lideri -Allah ona lanet etsin- işini tamamlayıp hacılara yaptığı kötülükleri yaptıktan sonra, ölümlerin Zemzem kuyusuna defnedilmesini emretti. Çokları da düşüp öldükleri yerde Harem'in, Mescid-i Haram'ın her neresinde iseler oraya defnedildiler. Onlar ne güzel ölümlerdi. Onlar ne güzel yatıp uyumuslardı. O defnedildikleri yer ve mekan ne güzel bir mekandı. Bununla beraber ölümler yikanmadan defnedildiler. Üzerlerine cenaze namazı da kilinmedi. Çünkü onlar ihramlıydılar. Hakikatte de şehid idiler.

Zemzem kuyusunun üzerindeki kubbe yıkıldı. Karmatî lideri, Ka'be kapisinin sökölmesini, Ka'be örtüsünün çıkarılmasını, parçalara ayrılarak oradaki askerlere dağıtılmasını emretti. Ayrıca bir adama Ka'be'nin damına çıkıp altın olugu da sökmesini emretti. Ama adam tepeüstü yere düşüp öldü ve Cehennem'e gitti. Bunun üzerine mel'un Karmatî lideri, altın olugu sökmekten vazgeçti. Sonra Hacer-i esved'in sökölmesini emretti. Bir adam gelip elindeki balyozla Hacer-i Esved'e vurdu ve: "Ebabil kulları nerede ?!

Ebrehe askerlerine atılan sert taslar nerede ?!" dedi. Sonra Hacer-i Esved'i söktü. Memleketlerine giderlerken beraberlerinde götürdüler. Bu tas 22 sene müddetle yanlarında kaldı. Sonra geri getirildi. Nitekim bu hususu, hicretin 339- senesi olaylarından bahsederken ileride anlatacağız. Innâ lillâh ve innâ ileyhi râciûn (Dogrusu bizler Allah'a aidiz ve biz O'na dönücüleriz.).

Karmatî lideri, memleketine dönerken Hacer-i Esved'i de beraberinde götürmüştü. Mekke emiri, kendi aile efradı ve askerleriyle birlikte pesine takılmış ve Ka'be'deki yerine koymak üzere Hacer-i Esved'i geri vermesini rica etmiş, bunun için de yanındaki bütün mal ve paraları ona vermişti. Ama Karmatî lideri, onun bu istegine olumlu cevap vermemisti. Bu nedenle Mekke emiri onunla savaştı, ancak Karmatî lideri onu ve aile efradından çoğunu, ayrıca Mekkelileri ve askerlerini de öldürmüştü. Sonrada Hacer-i Esved'i ve gasbettigi haci mallarini yanına alıp memleketine dogru yoluna devam etmistti.

Bu mel'un, Mescid-i Haram'da öyle bir dinsizlik yapmisti ki, daha önce hiç kimse onun bu yaptigini yapmadigi gibi, daha sonralari da hiç kimse onun bu yaptigini yapmamisti. Tıpkı su ayette anlatildigi gibi: "O gün hiç kimse Allah'in azab ettigi gibi azab edemez. Hiç kimse O'nun vurdugu bag gibisini baglayamaz." (ei-Fecr, 25-26.)

Kafir ve zindik olduklarından ötürü bu çirkin isleri yapmışlardı. Bunlar, bu senede Magrib'te, Ifrikiyye ülkesinde ortaya çıkan Fatimi-ler ile işbirliği içinde olup onlardan yana idiler. Fatimilerin liderine, Mehdi lakabı takılmıştı. Asıl adı, Ebu Muhammed Ubeydullah b. Meymun el-Kaddah'tı. Mehdi, daha önce Süleniye'de Yahudi bir boyacı idi. Müslüman olduğunu iddia etti. Sonra Sülemiye'den kalkıp If-rikiyye'ye gitti. Orada kendisinin Fatimi sülalesine mensup bir şerif olduğunu ileri sürdü. Berberilerden ve diğer bazı cahillerden çok sayıda cemaatler de onun bu iddiasını tasdik ettiler. Böylece onun bir devleti oldu. Sicilmase şehrine hakim oldu. Sonra yeni bir şehir kurdu ve bu şehire "Mehdiye" adını verdi. Baskent olarak burayı kabul etti. Karmatiler, işte onunla haberleşiyorlar ve insanları onun halifelğine bey'ata davet ediyorlardı. Baska bir rivayette anlatildigina göre onlar bunu, siyaset ve hakikati olmayan bir devlet için yapıyorlardı.

Ibnü'l-Esir'in anlattigina göre sözünü ettiğimiz Mehdi, Mekke'de yaptığı işlerden ötürü Ebu Tahir'e kinayıcı bir mektup göndermiştir. Zira Karmatilerin yaptığı bu kötü işlerden ötürü halk onların aleyhlerinde konuşmaya başlamış ve içlerinde gizledikleri çirkin niyetleri ve sırları açığa çıkmıştı. Bu nedenle Mehdi, Ebu Tahir'e; Mekke'den aldığı Hacer-i Esved ile diğer malları iade etmesini emretti. Ebu Tahir de onun emrini dinleyip itaat edeceğine ve tavsiyelerini yerine ge. tireceğine dair bir mektup yazıp

gönderdi.

Hadis âlimlerinden biri, Karmatîlerin eline esir düsmüs ve bir süre yanlarında kalmisti. Sonra Cenâb-i Allah onu kurtarip genislige kavusturmustu. Bu hadis âlimi, onların akıllarının kitligina ve dinsizliklerine dair acaip seyler anlatmistir. Elinde esir olarak bulundugu kimse ise kendisine son derece büyük saygi gösteriyor ve hizmette bulunuyordu ama sarhos olunca da arbede çıkariyordu. Hadis âlimi diyor ki:

«Bir gece o, sarhos iken bana: "Muhammed'iniz hakkında ne diyorsun?" diye sordu. Ben: "Bilmiyorum." cevabini verince o: "Muham-med iyi bir siyasetçiydi." diye cevap verdi. Sonra: "Ebu Bekir hakkında ne diyorsun?" diye sordu. Ben de: "Bilmiyorum." diye cevap verdiğimde o, "Ebu Bekir, zayıf ve hakir biriydi. Ömer ise kaba ve sertti. Osman'a gelince, o ahmak bir cahil idi. Ali'ye gelince, o budala biriydi. Kalbinde ilim bulunduguna dair iddiasini hiç kimse doğru bulmamaktadır. O bunu bir kelime, sunu bir kelime olarak bilme imkanına sahip değil miydi?" dedi. Sonra da: "Bütün bunlar budala idiler." dedi. Ertesi sabah olunca bana: "Bu söylediklerimi sakın hiç kimseye bil-dirmeyesin!" dedi.»

Ibnü'l-Cevzî, bunu "el-Muntazam" adli eserinde anlatmistir.

Ravinin biri der ki: «Ben terviye günü tavaf mahallinde Mescid-i Haram'da bulunuyordum. Adamin biri yanibasimda duruyordu. Kar-matîler ona saldirip öldürdüler. Sonra yüksek sesle bagirarak: "Ey esek! Su Beyt'imize giren güvendedir, demiyor musunuz? Hani güven nerede?" diye sordu. Ben kendisine: "Cevabimi dinle hele." dedim. O da: "Haydi söyle bakalim." deyince ben: "Bu adamin öldürülmesini Allah murad etti." dedim. Sonra o adama eman verdiler. Atinin basini egip gitti.

Bazilari burada bir sual sordular. O ravi dedi ki: "Cenâb-i Allah, Hristiyan olan Ashab-i Fil'e Mekke'de adam öldürmelerini helal kildi, ama onlar bile bu Karmatîlerin Mekke'de yaptiklarini yapmamislardi."»

Bilindigi gibi Karmatîler, Yahudilerden de Hristiyanlardan da Mecusilerden de putperestlerden de daha serlidirler. Onlar Mekke'de hiç kimsenin yapmadiklarini yaptilar. Ashab-i Fil'e çabucak ceza verildigi halde bunlara ne diye çabucak ceza verilmedi?

Buna cevaben denilir ki: Ashab-i Fil, Beyt'in serefini ortaya koymak için çabucak cezalandirildilar. Zira Beyt-i Haram'm bulundugu belde olan Mekke'de yüce bir peygamber ortaya çıkarilarak Ka'be'nin yüksek serefi açıklanmak istenildi. Ashab-i Fil bu mukaddes beldeyi tahkir etmek istediklerinde -ki Cenâb-i Allah orayı sereflendirmek ve orada yüce Peygamberi ortaya çıkarmak istemisti- onlari acilen helak etti. Çünkü önceki seriatler oranin faziletini isbatlayan hükümler ortaya koymamislardi.

Ama Ashab-i Fil, Mekke'ye girip orayı harap edecek olsalardı, kalpler oranın faziletli bir yer olduğunu kabul etmeyecekti.

Fakat su Karmatîlere gelince; bunlar, seriatların Mekke'nin saygınlığını kabul etmelerinden ve bu hususta kaideleri yerleştirmelerinden sonra bu çirkin işleri icra etmişlerdi. Mekke'nin ve Ka'be'nin şerefli bir yer olduğu zarurat-i diniyyeden olarak bilinmektedir. Her mümin de biliyor ki, su Karmatîler Harem-i Serifte büyük cürümler işlemişler ve son derece dinsizlik yapmışlardı ve onlar mülhid ve kafirlerin en büyüklerindendi. Nitekim bu husus Allah'ın kitabında ve Rasûlünün sünnetinde de açıklanmaktadır. İşte bu nedenle Karmatîlerin acilen azaplandırılmalarına gerek kalmamış, bilakis yüce Rab onların azabını gözlerin faltası gibi açılıp donakalacağı kıyamet gününe ertelemiştir. Noksanlıklardan münezze olan yüce Allah, zalim ve kafirlere süre tanır, onları istidrac yollarına koyar, sonra da Aziz ve Muktedir bir zata yarasırcasına onları yakalar.

Nitekim Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmuştur:

"Dogrusu Cenâb-i Allah, zalime süre tanır. Sonra onu yakaladı mı artık onu hiç bırakmaz."

Böyle dedikten sonra su ayet-i kerimeleri okudu:

"Sakin Allah'i, zalimlerin yaptıklarından habersiz sanma. Gözlerin dışarı fırlayacağı bir güne kadar onları ertelemektedir." (İbrahim, 42.)

"İnkâr edenlerin diyar diyar gezip refah içinde dolması sakın ey Muhammed seni aldatmasın. Az bir faydalanmadan sonra onların varacakları yer Cehennem'dir. O ne kötü duraktır." (Âi-i imrân, 196-197.)

"Onları az bir süre geçindiririz, sonra da ağır bir azaba sürükleriz." (Lokman, 24.)

"Onlar için dünyada bir müddet geçinme vardır. Sonra dönüşleri bizedir. İnkârlarına karşılık onlara çetin azap tattıracağız." (Yûnus, 70.)

Bu senede Bağdat'ta Ebu Bekir el-Mervezi el-Hanbelî ile avam tabakasından bir grup arasında fitne meydana geldi. Bunlar su ayet-i kerimenin tefsiri üzerinde anlaşmazlığa düşmüşlerdi:

"Belki de Rabbin seni övülecek bir makama yükseltir (ya Muhammed)." (el-İsrâ, 79.)

Hanbelîler, burada "övülecek makam" diye Türkçeye çevirdiğimiz Makam-i Mahmud'un şöyle açıklanabileceğini söylemişlerdi: "Cenâb-i Allah, hesap yerinde Peygamber (s.a.v.)'i yanında oturtacaktır."

Diğerleri dediler ki: "Makam-i Mahmud'dan kasıt, büyük sefaat makamıdır."

İşte iki taraf bu nedenle anlaşmazlığa düştüler ve birbirlerinden siradam

öldürdüler. Innâ lillâh ve innâ ileyhi râciûn (Dogrusu bizler Allah'a aidiz ve biz O'na dönücüleriz.).

Sahih-i Buharî'de de anlatildigi gibi Makam-i Mahmud'dan kasit büyük sefaat makamidir. Yani Peygamber (s.a.v.) Efendimiz, ahirette Cenâb-i Allah'in kullar arasinda hüküm vermesi esnasinda sefaatta bulunacaktır ki, bütün mahlukatin hatta Ibrahim peygamberin bile yönelip ragbet edecegi bir makamdir bu. Öncekiler ve sonrakiler de bu makama yönelip birseyler dileyceklerdir.

Bu senede Musul'da geçimle ilgili olarak halk arasinda fitne meydana geldi. Fitne her tarafa yayildi. Musul'da çok kötülükler ortaya çıktı. Sonra bu fitne atesi söndü.

Bu senede Horasan'da, Sasaniler ile Said lakabini tasiyan emirleri Nasr b. Ahmed arasinda fitne meydana geldi.

Bu senenin saban yaninda Musul'da bir Harici ortaya çıkıp isyan etti. Bir baska Harici de Bevaric mintikasinda ortaya çıktı. Bu mintikaların ahalisi bu Haricilerle savastilar. Nihayet serleri dindi, taraftarlari dagildi.

Bu senede Müflih es-Sâci ile Bizans imparatoru Domestikos karsilastilar. Yapilan savasta Müflih onu hezimete ugratti ve onu Bizans'a kadar kovaladi. Müflih, Bizanslılardan çok sayida adam öldürdü.

Bu senede Bagdat'ta siddetli bir firtina esti. Bu firtina, Hicaz kumlarini andiran kizil bir kül getiriyordu. Bagdat'taki evler bu külle doldu. [44]

[1] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çagri Yayinlari: 11/231.

[2] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çagri Yayinlari: 11/231.

[3] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çagri Yayinlari: 11/231.

[4] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çagri Yayinlari: 11/231-232.

[5] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çagri Yayinlari: 11/232.

[6] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çagri Yayinlari: 11/232.

[7] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çagri Yayinlari: 11/232.

[8] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çagri Yayinlari: 11/233.

[9] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çagri Yayinlari: 11/233.

[10] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çagri Yayinlari: 11/233.

[11] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çagri Yayinlari: 11/233-234.

[12] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çagri Yayinlari: 11/234.

[13] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çagri Yayinlari: 11/234-235.

- [14] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/235.
- [15] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/235-241.
- [16] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/241-257.
- [17] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/248-255.
- [18] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/255.
- [19] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/256-257.
- [20] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/257.
- [21] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/257-261.
- [22] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/261-262.
- [23] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/262.
- [24] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/262-263.
- [25] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/263.
- [26] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/263.
- [27] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/263-264.
- [28] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/264.
- [29] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/264-267.
- [30] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/267.
- [31] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/267-268.
- [32] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/268-269.
- [33] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/269-270.
- [34] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/270.
- [35] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/270-271.
- [36] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/271-272.
- [37] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/272-275.
- [38] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/275-277.
- [39] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/277.
- [40] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/277.
- [41] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/277-279.
- [42] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/279-280.
- [43] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/280-281.
- [44] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/282-286.
-

Hicretin Üçyüzonyedinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler .	3
Ahmed B. Hasan B. Ferec .	3
Ahmed B. Mehdi B. Remîm ..	3
Bedr B. Heysem ..	3
Abdullah B. Muhammed B. Abdülaziz .	3
Muhammed B. Ebi'l-Hüseyin .	4
Tarihi Kelamci Kabi	4
Hicretin Üçyüzonsekizinci Senesi	5
Hicretin Üçyüzonsekizinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler .	6
Ahmed B. Ishak .	6
Yahya B. Muhammed B. Said .	6
Hasan B. Ali B. Ahmed .	7
Hicretin Üçyüzondokuzuncu Senesi	7
Hicretin Üçyüzondokuzuncu Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler .	8
Hüseyin B. Abdurrahman El-Antakî	8
Ali B. Hüseyin B. Harb B. Isa .	8
Muhammed B. Fadl B. Abbas .	9
Muhammed B. Sa'd .	9
Yahya B. Abdullah .	9
Hicretin Üçyüzyirminci Senesi	9
Muktedir Billah'ın Biyografisi	11
Kahirin Halifeligi	12
Hicretin Üçyüzyirminci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler .	13
Ahmed B. Umeyr B. Cevsa .	13
Ibrahim B. Muhammed B. Ali	13
Ebu Ali B. Hayzuran .	14
Abdülmelik B. Muhammed B. Adiy .	14
Maliki Kadisi Ebu Ömer Muhammed B. Yusuf	14
Hicretin Üçyüzyirmibirinci Senesi	15
Büveyh Ogullari Devletinin Ortaya Çikisi	16
Hicretin Üçyüzyirmibirinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler .	17
Ahmed.B. Muhammed B. Selame .	17
Ahmed B. Muhammed B. Musa .	18
Muktedir Billah'ın Seyyide Lakabıyla Taninan Annesi Sugeb .	19
Abdüsselam B. Muhammed .	19
Ahmed B. Hasan B. Düreyd B. Atahiye .	20
Hicretin Üçyüzyirmiikinci Senesi	20
Kahirin Hal1 Edilmesi, Gözlerini Mil Çekilip Iskenceye Tabi Tutulmasi	21
Radi Billah Ebü'l-Abbastn Halifeligi	22
Ifrikiyye Hakimi Mehdi'nin Ölümü .	23

Hicretin Üçyüzyirmiikinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler . 25

Ahmed B. Abdullah B. Müslim B. Kuteybe . 25

Muhammed B. Ahmed B. Kasim Ruzbarî 25

Muhammed B. Ismail 26

Hicretin Üçyüzyirmiüçüncü Senesi 26

Hicretin Üçyüzyirmiüçüncü Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler . 28

Nahivci Nefteveyh. 28

Abdullah B. Abdüssamed B. Mühtedi Eillah . 28

Abdülmelikb. Muhammed B. Adîy . 29

Ali B. Fadl B. Tahir . 29

Muhammed B. Ahmed B. Esed . 29

Hicretin Üçyüzyirmidördüncü Senesi 29

Hicretin Üçyüzyirmidördüncü Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler . 30

Kurra Ibn Mücahid. 30

Sair Cahze El-Bermekî 31

Hicretin Üçyüzyonyedinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Ahmed B. Hasan B. Ferec

Ahmed b. Hasan b. Ferec b. Süfyan Ebu Bekir. Nahivciydi. Nahivde Kûfelilerin ilmini iyi bilirdi. Nahivle ilgili eserleri vardır. [1]

Ahmed B. Mehdi B. Remîm

Abid ve zahid bir şahsiyetti. İlim tahsili uğruna 300.000 dirhem harcadı. Kırk sene müddetle yataga uzanıp yatmadı.

Hafız Ebu Nuaym'in anlattığına göre, Ahmed b. Mehdiye gecenin birinde bir kadın gelip söyle demiş: "Basima bir bela geldi. Zinaya zorlandım, benimle zina ettiler ve zina neticesinde hamile kaldım. Ama karnimdaki çocuğun senden olduğunu söyledim ve senin kocanı olduğunu halka anlattım. Senden hamile kaldığımı bildirdim. Şimdi

Sen benim ayıbımı ört ki Allah da senin ayıplarını Örtsün. Beni rezil rüsvay etme."

Olayın bundan sonrasını Ahmed b. Mehdi'nin kendisinden dinleyelim:

«O kadının böyle demesi üzerine sesimi çıkarmadım, sustum, lümselere birsey söylemedim. Bir süre sonra kadın doğurunca mahalleliler ve mahalle mescidinin imami gelip -oglum doğduğu için- be-ni tebrik ettiler. Ben de sevindigimi onlara gösterdim. Müjdeyi getirdikleri için iki dinara tatlı alıp tebrikime gelenlere yedirdim. Ayrıca mahalle imami ile her ay o kadına -çocuga sarfetsin diye- iki dinar gönderiyor ve söyle diyordum: "Benden hatuna selam söyle. Yalnız, ayrılmamıza neden olan bir hadise vukubuldugu için şimdi ayrı yaşıyoruz." Bu durum iki sene böyle devam etti. Sonra çocuk öldü. Mahalleli gelip bassaglığı diledi. Ben de üzülür gibi

davrandim. Bir süre sonra çocuğun annesi daha Önce kendisine göndermiş olduğum nafaka paralarını bana getirdi. Bu paraları bir kesede toplamıstı. Bana dedi ki: "Allah senin ayıplarını örtsün ve sana hayır mükafat versin. İste bana göndermiş olduğun dinarları da getirdim." Ben de kadına su cevabı verdim: "Ben o paraları çocuğa yardım olsun diye gönderi-yordum. O şimdi öldü ama, sen onun yasını tutuyorsun. Paralar senin olsun. Bunları dilediğin gibi harca." Ben böyle dedim halde kadın paraları bırakıp gitti.» [2]

Bedr B. Heysem

Bedr b. Heysem b. Halef b. Halid b. Rasid b. Dahhak b. Numan b. Muhrik b. Numan b. Münzir. Künyesi, Ebü'l-Kasim el-Belhî'dir. Kû-feli bir kadıdır. Bagdat'a gelip yerleştı. Orada Ebu Küreyb'den ve diğerlerinden hadis dinledi. Kırk yasım astıktan sonra hadis dinlemeye ve toplamaya başladı. Asil ve sika bir ravidir. 107 yıl yasadı ve bu senenin sevval ayında Kûfe'de vefat etti. [3]

Abdullah B. Muhammed B. Abdülaziz

Abdullah b. Muhammed b. Abdülaziz b. Merzüban b. Sabur b. Sa-hinsah. Künyesi, Ebü'l-Kasim el-Bagavî'dir. İbn binti Meniy diye takinir. Hicretin 213. ya da 214. senesinde doğdu.

Ebu Ubeyd Kasim b. Sellam'ı gördü, ama ondan hadis dinlemedi. Ahmed b. Hanbel'den, Ali b. el-Medinî'den, Yahya b. Maîn'den, i b. Ca'd'dan, Halef b. Hisam el-Bezzar'dan ve birçok üstadlardan hadis dinledi. Beraberinde İbn Maîn'den dinlemis olup yazdığı hadis-* içeren bir cüz vardı. Hafız Musa b. Harun, bu cüzü ahp Dicle'ye attı ve: "Üçünü bir araya getirmek istiyor." dedi.

Abdullah b. Muhammed, seksen yedi üstad dan hadis dinledi. Güvenilir, zaptı sağlam, hafız bir hadisçiydi. Hadis hafızlarından rivayetlerde bulundu. Çesitli eserleri vardır.

Hafız Musa b. Harun dedi ki: "İbn binti Meniy (yani Abdullah b Muhammed) sika ve doğru sözlü bir ravi idi."

Hafız Musa'ya: "İyi ama, burada onun aleyhinde konusan bazı kimseler var." dediklerinde o şöyle cevap vermisti: "Onu çekemiyorlar. İbn binti Meniy haktan baska hiçbir şey söylemezdi."

İbn Ebi Hatim ile diğerleri dediler ki: "Abdullah b. Muhammed'in hadisleri sahih kapsamına girer."

Darekutnî dedi ki: "Bagavî (Abdullah b. Muhammed), hadis konusunda az konusurdu ama konustugunda da sözü saca çakılan çivi gibi yerine otururdu."

Ibn Adiy, ondan "Kamil" adli eserinde bahsetmis ve söyle demistir: "Onun yadigamis oldugum bazi sözleri vardir. Münker saydigim bazi hadisler rivayet etmistir, ama bununla beraber biraz hadis bilgisi ve tasnifatı vardir."

Ibnu 1-Cevzî de bu sözü nedeniyle Ibn Adiy'yi elestirmis ve Abdullah b. Muhammed'in, bu senenin ramazan bayrami gecesinde 103 yasim birkaç ay geçmis ömrünü noktalayip vefat ettigini söylemistir. Bu yasina ragmen onun hafizasi, isitmesi, gözü ve disleri saglam, ayni zamanda cariyelerle cinsel iliskide bulunabilen bir kimse oldugunu ifade etmistir. Abdullah b. Muhammed, bu senede Bagdat'ta vefat etti. Babu t-Tibn mezarligina defnedildi. Allah ona rahmet etsin, makamini yüce kilsin. [4]

Muhammed B. Ebi'l-Hüseyin

Muhammed b. Ebi'l-Hüseyin b. Muhammed b. Osman. Sehid oldu. Hadis hafizi idi. Künyesi Ebul-Fadl el-Herevî'dir. İbn Ebi Sa'd diye taninir.

Bagdat'a geldi. Orada Muhammed b. Abdullah el-Ensârî'den hadis dinledi. Hafiz Ibn Muzaffer de kendisinden hadis rivayet etti. Mu-hamed b. Ebi'l-Hüseyin; sebatkâr, güvenilir, isini saglam yapan, sika bir hadis hafizi idi. Sahih-i Müslim'deki on kûsur hadis üzerine münakasaları vardir.

Karmatîler, bu senede Mekke'de terviye gününde öldürdükleri kimselerle birlikte onu da öldürdüler. Allah onu rahmetiyle yarliga-sin ve makamini yüce kilsin. [5]

Tarihi Kelamci Kabi

Ebü'l-Kasim Abdullah b. Ahmed b. Mahmud el-Belhi el-Ka'bî. Ke-lamci idi. Beni Ka'b kabilesine mensuptur. Mutezile âlimlerindendir. Ka'biye taifesi kendisine nisbet edilir.

Ibn Hallikan dedi ki: «Ka'bî, büyük kelamcılardandi. İlmî Kelama dair seçkin eserleri vardir. O, Cenâb-i Allah'ın fiillerinin Allah'ın ihtiyari ve mesieti olmaksizin meydana geldigini iddia ederdi.»

Ben derim ki: Ka'bî, birkaç yerde Kur'ân nassina muhalefet etmistir. Oysa yüce Allah söyle buyurmudur:

"Rabbin diledigini yaratir ve seçer." (el-Kasas, 68.)

"Rabbin dileseydi bunu yapamazlardı." {ei-Enâm, 112.)

"Biz dilesek herkese hidayet verirdik." (es-Secde, 13.)

"Bir sehri yok etmek istedigimiz zaman, simarik varliklilarina, yola gelmelerini emrederiz." (el-isrâ, 16.)

Bunlara benzer daha birçok akli ve nakli sarih deliller ve zarure-ten bilinen

bazi veriler vardır. [6]

Hicretin Üçyüzonsekizinci Senesi

Bu senede halife Muktedir, veziri Ebu Ali b. Mukle'yi azletti. Ebu Ali, iki sene dört ay üç gün müddetle vezirlik yapmisti. Azledildikten sonra yerine Süleyman b. Hasan b. Muhammed tayin edildi. Ali b. Isa da onunla beraber nazir oldu.

Bu senenin cemaziyelevvel ayında Ebu Ali b. Mukle'nin evi yandi. Ebu Ali, o evi yaptırmak için 100.000 dinar harcamisti. Yangin sirasinda halk evindeki tahtalari, demirleri, kursunlari ve diger esyalari yagmaladilar. Halife de ayrica ona 200.000 dinar para cezasi verdi.

Bu senede halife, Bagdat'ta hilafet sarayinda bulunan piyade askerleri kovdu. Çünkü Muktedir düşürüldükten birkaç gün sonra tekrar halifelige döndüğünde bunlar, onun aleyhinde ileri geri konusmaya basladilar ve: "Bir kimse bir zalime yardimci olursa Cenâb-i Allah o zalimi kendisine musallat kilar, bir kimse esegi dama çıkarırsa artık indiremez." dediler. Bunun üzerine halife Muktedir, bunların saraydan çıkarılmalarını, hatta Bagdat'tan sürgün edilmelerini emretti. Bagdat'ta ikamet eden piyadeleri cezanlandiracagini bildirdi. Bunların birçok yakınlarının evleri yakildi. Bazi kadınlari ve çocuklari da yandilar. Son derece horlanmis ve tahkir edilmiş vaziyette Bagdat'tan çıkıp gittiler, Vasi'ta yerleştiler. Ama orada da asilik yaptılar. Vasi'ta valisini sehirden kovdular. Hadim Munis üzerlerine giderek onlara siddetli bir azap tattirdi. Birçoklarını öldürdü. Artık bundan sonra kendilerine gelemediler.

Bu senenin rebiyülevvel ayında halife, Musul valisi Nasiru'd-Dev-le b. Hamdan'i azletti. Yerine amcalari Said ile Nasr b. Hamdan'i tayin etti. Onu da Diyar-i Rebia'ya, Nusaybin'e, Sincar'a, Habur ve Ra'sü'l-Ayn'a tayin etti. Ayrica Meyyafarikin ile Erzen'i de onun hakimiyetine birakti. O, her sene halifeye verecegi belirli miktardaki para karsiliginda bu görevlere atandi. Bu parayi verecegini taahhüd etti

Bu senenin cemaziyelevvel ayında Bevaric mintikasında Salih b Mahmud adında bir kisi isyan etti. Beni Malik kabilesinden bir grup etrafında toplandı. Sonra Sincar'a giderek orayı kusatti. Sehire zorla girdi. Halkın mallarının çoğunu gasbetti. Orada bir hutbe irad etti Vaaz ve nasihatta bulundu. Söyledigi sözler arasında sunlar da vardı* "Ebu Bekir ile Osman'i veli taniriz. Hüseyin'le alakamız yoktur Mestler üzerine meshi caiz görmüyoruz." Sonra yoluna devat etti ve Islâm ülkesinde fesat çıkardi. Nasr b. Hamdan, onun üzerine yürüdü. Yapılan savasta iki ogluyla birlikte onu esir alip Bagdat'a götürdü. Çok feci hallerle karsilasti ve ünü her tarafa yayildi.

Musul mintikasında da bir baska asi ortaya çıktı. Kendisine 1000 kisi tabi oldu. Nusaybinlileri kusatma altına aldı. Halk ona karsi çıktı ve onunla savasti. Ama asi, onlardan 100 kisiyi öldürdü. 1.000 kisiyi de esir aldı. Sonra onlari kendine köle yaptı. Ahaliden 400.000 dirhem parayı zorla aldı. Nasirü'd-Devle onun üzerine yürüdü. Kendisiyle savasarak maglup etti ve esir aldı. Onu da diger asi gibi Bagdat'a gönderdi.

Bu senede halife, oğlu Harun'a hil'at giydirdi, vezirler ve askerler de onu ugurladılar. Halife onu Fars, Kirman, Sicistan valiliklerine atadı ve ikramlarda bulundu. Diger oğlu Ebü'l-Abbas er-Razî'ye de hii'at giydirdi. Magrib, Misir ve Sam vilayetlerini de ona verdi. Hadim Munis'i de ona yardımci olarak tayin etti.

Bu senede Abdüssemi b. Eyyüb b. Abdülaziz el-Hasimî insanlara haccettirdi. Hacilar, gidis ve dönüste Karmatî saldirilarından zarar görmesinler diye Gifaretü Bedraka yolundan gittiler. [7]

Hicretin Üçyüzonsekizinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Ahmed B. Ishak

Ahmed b. Ishak b. Behlül b. Hasan b. Ebi Sinan Ebu Cafer et-Te-nuhî. Hanefi mezhebine mensub bir kadi idi. Sika ve adil ravilerden-di. Herkesin begendigi meshur bir fikihiçi idi. Çok hadis dinledi. Ebu Küreyb'den sadece bir hadis rivayet etti. Nahiv âlimiydi. Ibaresi fasih, siiri güzel ve ahkâm hususunda da övülen bir kimseydi.

Bir zaman, halife Muktedirin annesi Seyyide bir vakif tesis et-; . bunun vakfiyesini Ahmed b. Ishak'ın yanında tescil ettirmisti, b. Ishak da bu vakfiyenin bir nüshasını kendi yanındaki mah-CTnîe kararlarinin muhafaza edildiği sepete bırakmisti. Sonra Seyyi-JL vakfi bozmak istemis ve Kadi Ahmed b. Ishak'tan, elinden alıp yok tmek düşüncesiyle, vakif senedini kendisine getirmesini istemisti. Kadi Ahmed b. Ishak, perdenin arkasına geldiğinde Seyyide'nin makami anladı ve ona: "Bu mümkün degildir. Çünkü ben Müslümanlari hazinedariyim. Ya beni kadilikten azleder yerime baska birini ta-vin edersiniz, ya da bu yapmak istediginizi yapmaktan vazgeçersiniz. Ben hakim iken bunu yapmanızin imkani yoktur." dedi.

Seyyide de Ahmed b. Ishak'i, oğlu Muktedir'e sikayet etti. Muktedir annesinin istegini yerine getirmesi için Kadi Ahmed b. Ishak'tan ricada bulundu, ama Kadi Ahmed ona durumu anlatınca Muktedir de annesinin yanına dönüp söyle dedi: "Anacigim, bu adam kolay kolay gözden çıkarilacak biri degildir. Azledilmesine ve oyuncak haline getirilmesine de imkan yoktur." Seyyide, Kadi Ahmed'den memnun oldu ve böyle yaptigindan ötürü ona tesekkür mesajı gönderdi. Kadi Ahmed de bunun üzerine söyle dedi: "Bir kimse Allah'ın emrini kullarin emrinin üstünde

tutarsa, Allah, kullarin serrinden onu korur ve kullarin hayirlarini, iyiliklerini ona nasib eder."

Ahmed b. Ishak, bu senede seksen yasini asmis iken vefat etti. [8]

Yahya B. Muhammed B. Said

Künyesi, Ebu Muhammed'dir. Ebu Cafer el-Mansur'un kölesiydi. Hadis dinlemek ve toplamak için çeşitli yerlere seyahatlerde bulundu. Hadis dinledi. Hafizasina yerlestirdi ve yazdı. Büyük hadis hafizlarından ve rivayet seyhlerindendir. Büyük âlimlerden bir topluluk, ondan hadis dinleyip yazdılar. Hafizasinin, fikhinin, kavrayisinin derinligine ve saglamligina delalet eden eserleri vardır. Yetmis yasinda iken bu senede Kûfe'de vefat etti. [9]

Hasan B. Ali B. Ahmed

Hasan b. Ali b. Ahmed b. Bessar b. Ziyad.

Ibn Allaf ed-Darir en-Nahrevanî diye bilinir. Meshur sairdir. Mu-tedid'in gece sohbetlerine katılanlardan biridir. Bir kedisi vardı. Bu kedi, komsularinin güvercinlerini yuvalarından çıkarıp yemisti. Bu Sebeple komsusu kediyi Öldürünce kedisi için meshur bir mersiye yaz-ÎUiSti. Bu mersiyede incelikler, edebi sanatlar vardı. Anlatildigina gö-re o, bu kedisini öldüren Ibn Mutez'i kasdetmisti, ama halife Muktedir'den korktugu için mersiyei ona nisbet etmeye cesaret gösteren^ misti. Zira kedisini öldüren kisi Ibn Mutez'di. Altmisbes beyitlik mer" siyenin bas kısmi şöyledir:

"Ey kedi, bizden ayrildin artık geri gelmedin. Sen benim nazarımda evlat gibiydin." [10]

Hicretin Üçyüzondokuzuncu Senesi

Bu senenin muharrem ayında hacilar Bagdat'a döndüler. Hadim Munis de büyük bir askeri birlikle hacca gitmisti. Karmatîlerden korktugu için bu askerleri korumaci olarak beraberinde götürmüstü Müslümanlar buna çok sevindiler. O gün Bagdat'i süslediler. Hadim Munis için çadırlar ve otaglar kuruldu. Munis yolda iken, Karmatîle-rin az ileride olduklari haberini alinca beraberindekilerle birlikte ana yoldan ayrildi. Bogazlara, vadilere daldı. Günlerce sapa yollardan gitti. Beraberindeki hacilar o sapa yollardan ve ıssız yerlerden geçmekte iken çok acaip seyler, görülmemis bazi varliklar ve son derece iri kemikler gördüler. Ayrica taslasmis bazi insanlar da gördüler. Bir kadının, içinde ekmek pismekte olan bir tandir üzerinde durdugunu ve böylece tasa dönüştüğünü, tandirin da taslastigini gördüler. Hadim Munis, anlatacagi seylere halife de inansin ve onu tasdik etsin diye bu gördüğü seylerden bazilarini alip halifeye götürdü.

Ibnü'l-Cevzî, "eî-Muntazam" adli eserinde böyle der.

Anlatildigina göre, hadim Munis ve beraberindeki hacilarin gördükleri bu taslasmis insanlar Ad kavminden veya Suayb kavminden yahud Semud kavminden idiler. Dogrusunu Allah bilir.

Bu senede halife Muktedir, veziri Süleyman b. Hasan'i bir yil iki ay dokuz gün vezirlik yaptıktan sonra azletti. Yerine Ebu 1-Kasim Abdullah b. Muhammed el-Kelvezanî'yi vezir tayin etti. Onu da iki ay üç gün sonra azletti. Yerine Hüseyin b. Kasim'i tayin etti. Bir süre sonra onu da görevden aldı.

Bu senede halife ile hadim Munis arasında bir darginlik meydana geldi. Çünkü halife, Muhammed b. Yakut adındaki güvenlik kuvvetleri komutanini muhtesiblige tayin etmistti. Hadim Munis ona: "Muh-tesiblige ancak kadilar ve adil kimseler tayin edilebilir. Bu adam bu göreve uygun degildir." dedi. Bu görüşünde halifeye ısrar etti. Nihayet halife de Muhammed b. Yakut'u hem muhtesiblikten, hem de güvenlik küvetleri komutanligından azletti. Durum böylece düzeldi. Ikisi baristilar. Ama bu senenin zilhicce ayında yine birbirlerine küstüler. Bu küskünlük giderek artti. Nihayet ileride de anlatilacagi i halife Muktedirin öldürölmesiyle sonuçlandı.

Bu senede Tarsus valisi Sümel, Rumlara büyük bir baskin yaptı. Onlardan çok kimseyi öldürdü. 3.000 kadar Rumu esir aldı. Cidden ok miktarda altın, gümüş ve ipek ganimet elde etti. Bundan bir süre qonra ikinci kez onlara baskin yaptı.

Ermeni Ibn ed-Deyranî, Rumlara mektup yazarak, onlari Islâm -İkesine girmeye tesvik etti. Müslümanlara karsi onlara yardım vaadinde bulundu. Bunun üzerine Rumlar, büyük bir orduyla Islâm ülkesine hücum edip girdiler. Ermeniler de onlara katildilar. Bunun -zerine zamanin Azerbaycan valisi ve Yusuf b. Ebi's-Sac'in kölesi Münih, bunlarin üzerine yürüdü. Kendisine katılan gönüllü birçok skerle birlikte îbn ed-Deyranî'mn memleketine hücum etti. 100.000 kadar Ermeniye öldürdü, çok sayıda esir aldı. Bol miktarda mali ganimet edildi. Ibn ed-Deyranî, oralardaki bir kaleye siginarak kendini koruma altına aldı. Bu durumu bir mektupla Rumlara bildirerek imdat istedi. Rumlar, Sumaysat'a varip orayi kusatma altına aldilar. Sumaysatlüar &a Musul valisi Said b. Hamdan'a haber gönderip yardım istediler. Vali, çabucak onlarin yardımına geldi, Rumlarin Su-maysat'i fethetmek üzere olduklarini gördü. Rumlar onun gelisini duyunca hemen Sumaysat'tan kaçip Malatya'ya gittiler. Orayi yagmaladilar. Sonra da ziyan içinde kendi ülkelerine döndüler. Beraberlerinde Hristiyanhga geçmiş Bagdatli Ibnü'n-Nefis de vardı. Ibn Hamdan, peslerine düstü. Bizans sinirlarina girdi. Çok sayıda Rumu öldürdü. Çok esir aldı. Bol miktarda esyayi ganimet edildi.

Ibnü'l-Esir dedi ki: Bu senenin sevval ayında Tikrit sehrinde büyük bir sel baskını görüldü. Bu 400 ev sular altında kaldı. Sayılarını ancak Cenâb-i Allah'ın bildiği kadar çok insan boğuldu. Birbirlerinden ayırd edilemediklerinden ötürü Müslümanlarla Hristiyanlar bir arada defnedildiler. Bu senede Musul'da ortalığı kırmızı renge bürüyen şiddetli bir rüzgar esti. Sonra ortalık siyaha büründü. Öyle ki gündüzleyin insanlar birbirlerini göremez oldular ve kıyametin koptuğunu sandılar. Sonra Cenâb-i Allah'ın Musul üzerine gönderdiği bir yağmur ile ortalık açıldı. Aydınlik meydana geldi. [11]

Hicretin Üçyüzondokuzuncu Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Hüseyin B. Abdurrahman El-Antakî

Hüseyin b. Abdurrahman Ebu Abdillâh el-Antakî. Sam sınır boylarının kadisi idi. İbnü's-Sabunî diye tanınır. Meshur ve güvenilir bir hadîs ravisi idi. Bağdat'a geldi. Orada hadis topladı. [12]

Ali B. Hüseyin B. Harb B. İsa

Uzun bir süre Misir kadılığı yaptı. Güvenilir, âlim bir kimseydi Kadıların seçkinlerinden ve âdiUerindendi. Ebu Sevr'in mezhebin göre fıkıh öğrenmiş idi. "Tabakatü's-Safiye" adlı eserinde kendisinden bahsetmişizdir. Kadılıktan affını istedi. Hicretin 311. senesinde bu istifası kabul edildi ve Bağdat'a döndü. Bu senenin safer ayında vefat edinceye kadar burada ikamete devam etti. Cenaze namazını Ebu Sa'id el-İstahrî kıldirdi. Kendi evine defnedildi.

Darekutnî dedi ki: «Sahih adli eserinde Ebu Abdurrahman en-Ne-seî, Ali b. Hüseyin'den hadis rivayet etmiştir. Belki de o kendisinden yirmi sene kadar Önce vefat etmişti. Neseî, onun üstünlük ve faziletlerini anlatmıştır. Allah ona rahmet eylesin.» [13]

Muhammed B. Fadl B. Abbas

Muhammed b. Fadl b. Abbas Ebu Abdillâh el-Belhî. Zahid bir kimseydi. Anlatıldığına göre o, kırk sene müddetle kendi nefsi arzuları uğruna bir tek adım dahi atmamıştır. Aziz ve Celil olan Allah'tan utandığı için, birşeye bakıp da beğenmişlik yapmamıştır. Otuz sene müddetle omuzundaki meleklerle, kendi amel defterine çirkin bir amel yazdırmamıştır. [14]

Muhammed B. Sa'd

Muhammed b. Sa'd b. Ebu Hüseyin el-Verrak. Ebu Osman en-Ni-saburî'nin arkadaşısıydı. Fıkıhçıydı. Muamelat üzerinde konuşurdu. Onun güzel

sözlerinden biri sudur:

"Gözünü Allah'ın haram kildigi seylere karsi yuman kimsenin dilinde Cenâb-i Alah bir hikmet meydana getirir ve o hikmetli sözü dinleyen kimse hidayete kavusur. Süpheli seylere karsi gözünü yuman kimsenin kalbini Cenâb-i Allah bir nurla aydinlatir ve o nur sayesinde kendisi Allah'ın razi olacagi yollara koyulur." [15]

Yahya B. Abdullah

Yahya b. Abdullah b. Musa Ebu Zekeriya el-Farisî. Misir'da b. Süleyman'dan hadis dinleyip yazdi. Güvenilir, adil bir hadis ravisi idi. Hakimler nezdinde dogru sözlü biriydi. [16]

Hicretin Üçyüzyirminci Senesi

Bu senede halife Muktedir Billah öldürüldü. Bunun sebebi suydu:

Hadim Munis, bu senenin muharrem ayında, halifeye kızarak köleleri ve maiyetiyle beraber Bagdat'tan çikip Musul yoluna koyuldu. Yolda iken kölesini, halifenin yanında neler olup bittigini Öğrenmesi için Bagdat'a gönderdi. Kölesiyle birlikte halifeye, "Ey mü'minlerin emiri..." diye hitap ettigi bir mektup gönderdi.

Köle Bagdat'a ulasinca, vezir Hüseyin b. Kasim -ki o, Munis'in en büyük düşmanlarından idi- mektubu kendisine vermesini köleye emretti. Ama köle, mektubu ona vermedi ve sadece halifeye verebilecegini söyledi. Vezir köleyi huzuruna aldı ve halifeye söylemesi gerekenleri kendisine söylemesini buyurdu. Köle yine: "Efendim Munis bana böyle emretmedi." deyince vezir ona ve efendisi Munis'e sövdü. Dövülmesini ve 300.000 dinar para cezasına çarptirilmesini emretti. Bu husustaki yazili ifadesini aldı. Hadim Munis'in evinin yagmalanmasını da emretti. Ayrıca hadim Munis'in ikta arazilerinin, mal ve mülkünün de müsadere edilmesini emretti. Böylece büyük miktarda bir servet meydana geldi.

Bu yüzden vezirin, halife Muktedir nezdinde itibari artti. Halife ona Amidü'd-Devle lakabini takti, adini dirhemlerin ve dinarların üzerine yazdirdi. Böylece vezir cidden büyük imkanlara kavustu. Bazi görevliler tayin etti, bazi görevlileri ise azletti, bagladi kesti, çeşitli isler yaptı. Ama bu durum çok kısa sürdü. Halifenin kendisinden hosnutlugu kısa oldu, Harun b. Arib'e ve Muhammed b. Yakut'a haber göndererek, hadim Munis'in yerine onlari huzura çağirdi. Hadim Munis, yoluna devam etti. Nihayet Musul'a girdi. Arap emirlerine: "Halife beni, Musul'a ve Diyar-i Rebia'ya tayin etti." dedi. Etrafinda çok sayıda adam toplandı. Onlara bol miktarda para sarfetti. Daha önce de onlara ihsanlari çok olmustu.

Bu durumu haber alan vezir, Musul ve çevresinin yöneticileri olan Hamdan

ailesine mektup yazarak onunla savasmlarini emretti. Onlar da 30.000 süvari ile harekete geçerek Munis'in üzerine yürüdüler. Munis ise 800 köle ve hizmetçisi ile karsilarina çıktı ve onlari hezimete ugratti. Onlardan sadece Davud adinda en bahadir bir adami öldürdü. Hadim Munis, onu küçükliğünde beslemisti. Sonra Munis

Musul'a girdi. Her taraftan askerler gelip ona itaatlerini arzettüer Çünkü hadim Munis daha önce onlara ihsanda bulunmustu. Bagdatli, Samli, Misirli ve bedevi askerler gelip ona itaatlerini arzettüer. Nihayet maiyetinde büyük bir ordu meydana geldi.

Adi geçen vezire gelince, onun hainlik ve acizligi ortaya çıktı. Bu yüzden bu senenin rebiyülahir ayında Muktedir onu azletti. Yerine Fadl b. Cafer b. Muhammed b. Furat'i tayin etti. Bu, Muktedir'in son veziri idi.

Hadim Munis, Musul'da dokuz ay kaldi. Sonra bu senenin sevval ayında halife Muktedir'den, askerlerin erzakini istemek ve onlara insafli davranmasini talep etmek için ordusuyla birlikte Bagdat'a yöneldi. Ilerledi, önce kesif kuvvetlerini gönderdi. Sonra gelip Bagdat'in Semmasiye kapisinda konakladi. Ibn Yakut ile Harun b. Arib, zorlama neticesinde istemeyerek ona karsi geldiler. Öte yandan halifeden annesinden ödünç para alip askerlerin erzakim dagitmasi için talepte bulunuldu. Fakat halife: "Annemin yanında para kalmadi." dedi ve Vasi'ta kaçmaya niyetlendi. Bagdat'i Munis'e birakmayi, durum düzeldikten sonra oraya geri dönmeyi planladi. Ibn Yakut, kendisini bu planindan vazgeçirdi ve Munis ile askerlerinin karsisina çıkmasini tavsiye etti. Onlari halifeyi görmeleri halinde tümünün Munis'i birakip yanina geleceklerini söyledi.

Halife de istemeyerek binegine bindi. Munis'i karsilamaya geldi. Önünde fikiçiler ve ellerinde açilmis Kur'ân sayfeleri vardi. Halife, Peygamber Efendimiz (s.a.v.)'in hirkasini giymisti. Etrafinda insanlar vardi. Savaş alanindan uzakta yüksek bir tepe üzerinde durdu ve halka su duyuru yapıldi: "Kim Munis'in askerlerinden birinin basini getirirse ona bes dinar verilecektir. Kim bir esir getirecek olursa ona on dinar verilecektir."

Sonra halifenin komutanlari savaş alanina gelmesini istediler; ama o bir türlü savaş alanina gelmeye yanasmadi. Yapilan ısrarlar neticesinde -her ne kadar siddetle reddettiye de- savaş alanina geldi. Gelir gelmez askerler hezimete ugrayip geri döndüler, ona bakmadilar. Onu ilk karsilayan kisi, hadim Munis'in komutanlarından Ali b. Büleyk oldu. Kendisini görür görmez bineginden indi. Huzurunda yeri öptü ve: "Allah seni bu günde buraya gelmeye tesvik edenleri lanetlesin." dedi. Sonra halifeyi Magribli Berberilerden bir grubun korumasina verdi.

Ali b. Büleyk, halifeyi onlara birakip gittikten sonra Berberiler silahlarını çektiler. Halife : "Yaziklar olsun size, ben halifeyim, beni tanimiyor

musunuz?" dedi. Berberiler: "Ey alçak, seni tanıyoruz, sen ancak iblisin halifesisin. Bizlerden birinin kesik basım getiren askere bes dinar vereceğine ilişkin duyuru yaptırmadin mı?" dediler. Onlardan biri kiliciyle halifenin omuzuna vurdu. Halife bu darbe ile yere düştü. Bir baskası da onu boğazladı. Cesedini ise oracakta bıraktılar. Üzerindeki herseyi, hatta donunu bile yagmaladılar. Yerde yatmış, avret yeri açık vaziyette kalmıstı. Nihayet adamin biri gelip avretini otla örttükten sonra oraya defnetti. Izini kaybettı.

Magribliler, Muktedir'in kesik basını bir direğin ucuna takip yukarı kaldırdılar. Ona lanet okudular. Onu hadım Munis'e götördüklerinde -hadım Munis o vakada hazır bulunmamıstı- kesik basa baktı ve kendi yüzünü, basını tokatlayıp: "Yazıklar olsun size, vallahi böyle yapmanızı emretmemistim. Allah sizi lanetlesin, vallahi tümümüz öldürüleceğiz!" dedi. Sonra bineğine binip gitti. Burası yagmalanmasın diye, hilafet sarayının yanında durdu. Abdülvahid b. Muktedir, Harun b. Arib, Raik'in oğulları hep Medain'e kaçtılar.

Munis'in bu hareketi, etraftaki hükümdarların İslâm halifesine saldırı hususunda tamahlanmalarına, hilafet otoritesinin zayıflamasına yol açtı. Fakat su da var ki, Muktedir, asiri para harcıyor, israfta bulunuyor, kadınlara itaat edip vezirleri azlediyordu. Onun bu davranışları hilafet otoritesinin zayıflamasına sebep olmuştı. Hatta denilir ki o, 80.000.000 dinara yakın parayı fasit amaçlar için sarfetmiştir. [17]

Muktedir Billah'in Biyografisi

Soy kütüğü şöyledir: Cafer b. Ahmed el-Mutedid Billah Ahmed b. Ebi Ahmed el-Muvaffak b. Cafer el-Mütevekkil Alallah b. Muhammed el-Mutasım b. Harun er-Resid. Künyesi, Ebu Fadl idi. Abbasi halifele-rindendi. Hicretin 282. senesinin ramazan ayının bitimine sekiz gece kala, cuma gecesinde doğdu. Annesi Sugeb adında bir cariye idi. Oğlunun halifeligi zamanında Seyyide lakabıyla lakaplandı.

Muktedir Billah, kardesi Müktefi'den sonra hicretin 295. senesinin zilkade ayının 14'ünde, pazar günü halifelik bey'atı aldı. O zaman kendisi onüç yasından bir ay ve birkaç gün almıstı. Bu nedenle askerler hicri 296. senenin rebiyülevvel ayında küçüklüğünü ve bulûga er-ttiyesini ileri sürerek onu hal' etmek ve yerine Abdullah b. el-Mutez'i halifelige geçirmek istediler, ama bunu basaramadılar. Bu is -önceki kısımlarda da anlattığımız gibi- ikinci günde bozuldu. Sonra onu hicri 317. senenin muharrem ayında hal' ettiler. Yerine kardesi Muhammed el-Kahir'i halife yaptılar. Ama o da ancak iki gün halifelikte kalabildi. Sonra Muktedir Billah yine halifelige döndü.

Muktedir Billah; orta boylu, güzel yüzlü, güzel gözlü, omuzlarının arası geniş, güzel saçlı, yuvarlak yüzlü, pembe tenli, güzel huylu, saçları Sakakları ağarmış, eli açık, cömert bir adamdı. İyi bir akli, geniş "ir zekası, sağlam bir zihni vardı. Nafakaları bol verirdi. Hilafet ve riyaset işlerindeki rüsumatı fazlalastırdı. Birsey ne kadar fazlalasır sa fazlalassın, sonunda mutlaka eksilir.

Muktedir Billah'ın sarayında 11.000 hadim hizmetçi vardı. Ayr, ca Saklebilerden, Farslardan, Rumlardan ve Sudanlılardan da birçok hizmetçiler vardı. Sarayında, ağaç evi denen bir bölüm vardı ki, ora da cidden çok esya ve emtia vardı. Hicretin 305. senesi olaylarından bahsederken Bizans hükümdarının Bağdat'a gelisindeki hadiseleri anlatırken bu bölümden de bahsetmistik.

Halife Muktedir Billah, bir gün bir gemiye bindi. Sik sik yemek yedi. Yemegin çabucak getirilmesini istedi. Fakat yemek gecikince kaptana: "Baksana! Senin yanında yiyecek birsey var midir?" diye sordu. Kaptan: "Evet." diye cevap verdi, sonra biraz oğlak eti ile güzel pisirilmiş yufka ekmegi ve baska yiyecekler getirdi. Halife bu yemegi begendi. Sonra kaptanı çağirdi ve: "Yanında helva var mı? Çünkü ben yemekten sonra helva yemeden doyduğumu hissedemiyorum." dedi. Kaptan: "Ey mü'minlerin emiri, bizim helvamiz hurma ve yağ usare-sidir." diye cevap verdi. Muktedir: "Ben bunu yiyemem." dedi. Sonra kendisine istemiş olduğu yemek getirildi, bunları da yedi. Helva getirildi, helvayı da yedi. Artani tayfalara verdi. Ardından, sayet günün birinde gemiye binecek olursa o yemekten yesin, binmese de tayfalar yesin diye her gün 200 dirhem sarfedilerek yemek yapılmasını emretti. Bundan sonra kaptan, her gün 200 dirhem masraf ederek yemek yaptırıyordu. Bu hal birkaç sene böyle devam etti. Ama Muktedir, o günden sonra gemiye bir daha binmedi.

Muktedir'in has adamlarından biri, oğlunu sünnet ettirmeye karar verdi. Çok muazzam hazirliklar yaptı. Güzel seyler hazirladi. Sonra halifenin annesinden, düğünde davetlilere göstermek üzere, gümüşten yapılmış bir köy maketini istedi. Muktedir'in annesi de oğlunun yanında lütufta bulunarak bu gümüş köy maketini o adama tümüyle hediye etti. Bu maketteki bütün evler, yollar, sigirlar, develer, binekler, kuslar, atlar, ekinler, meyveler, ağaçlar, nehirler; bir köyde bulunması gereken her türlü seyler, hep nakisli gümüşten yapılmisti. Halife, sofrasının o adamın evine taşınmasını ve taze balıktan baska bir yemegin yapılmamasını emretti. Düğün sahibi de 300 dinara taze balık satın aldı ve Muktedirin sofrasına 1.500 dinar para harcadı. Bu masrafların tümünü Muktedir'in kendisi karsiladi.

Halife Muktedir, Mekke ve Medine halkına, memurlara, işçilere bolca sadaka

verip ihsanda bulunur, çokça nafile namaz kilip oruç tutar ve ibadette bulunurdu. Ama o, yine de kendi arzu ve sehvetlerim herseye tercih ediyor, cinsel arzularinin emri disina çikmiyordu.

Birçok görevliler tayin ediyor, birçogunu da azlediyordu. Renkten renge bürünüyordu. Nihayet hadim Munis'in kölesi tarafından Öldülünceye kadar bu tutumu devam etti. Hicri 320. senenin sevval ayinin bitimine iki gece kala, Bagdat'in Semmasiye kapisi yaninda öldü-rüldü. Bu sirada otuzsekiz yasindaydi. Yirmidört sene onbir ay ve on-dört gün müddetle halifelik yapti. Kendisinden önceki halifelere nis-betle, en fazla hilafet makaminda kalan oydu. [18]

Kahirin Halifeliği

Muktedir Billah öldürölünce, hadim Munis, Muktedir'in annesinin gönlü hos olsun diye, Muktedir oğlu Ebü'l-Abbas'i halifelige geçirmeye niyetlendi. Ancak hazirda bulunan ümera toplulugu onu bu niyetinden vazgeçirdiler. Ebu Yakub Ishak b. Ismail en-Nobahtî dedi ki: "Bu kadar yorulduktan ve çaba sarfettikten sonra, annesi ve dayilari olan, her hususta onlara itaat edip onlara danisacak olan bir çocuk halifeye mi bey'at edecegiz?" Böyle dedikten sonra Muktedir'in kardesi Muhammed b. el-Mutedid'i getirdiler. Kadilar, emirler ve vezirler onun halifeligine bey'at ettiler. Ona Kahir Billah lakabim taktilar. Bu hadise, bu senenin sevval ayinin bitimine iki gece kala, persembе günü seher vaktinde vuku buldu.

Kahir Billah, Ebu Ali b. Mukle'yi vezirlige tayin etti. Sonra Ebu Cafer Muhammed b. Kasim b. Abdullah'i, ondan sonra Ebu 1-Abbas'i, ondan sonra da Hasibî'yi vezirlige tayin etti. Muktedir'in adamlarinin mallarim müsadere etmeye, çocuklarim aratmaya basladi.

Muktedir'in annesi Seyyide'yi, istiska hastaligina yakalanmis ve oglunun öldürölüp avret yeri açık bir halde yatmakta oldugu haberini aldigindan ötürü sancilari daha da fazlalasmis oldugu halde makamina çağirtti. Seyyide, günlerce hiçbir sey yememisti. Ancak kadınlar ona öğüt verince azicik tuz ekmek yemisti. Bütün bunlara ragmen yine de Kahir Billah, Seyyide'yi makamina çağirtti, ne kadar mali olduguna dair ikrarini aldı. Kadın da hanimlara mahsus zinet esyalarini, takilarini ve giysilerini söyledi. Fakat paralardan ve mücevherlerden bahsetmedi. Bu hususta ikrarda bulunmayip: "Eger para ve mücevherlerim olsaydi ogluma bile teslim etmezdim." dedi. Kahir Billah, dövölmesini emretti; dövüldü. Ayaklarindan asildi ve siddetli iskenceler yapildi. Nihayet o, emlakini sattigina dair ifade verdi ve bu ifadesine baskalari da sahit oldular. Askerler alacakli bulunduklari maaslarina karsilik emlakine el koydular. Kahir Billah vakiflarini satmasini istedi, ama Seyyide buna yanasmadi. Kesinlikle

satmayacağını söyledi. Sonra Kahir Billah, aralarında Ebü'l-Abbas, Harun, Ab-t>as, Ali, Fadl ve Ibrahim'in de bulunduğu Muktedir'in çocuklarından bir gurubu makamına çağırttı. Mallarının müsadere edilip hapse atılmalarını emretti ve onları hacibi Ali b. Büleyk'e teslim etti.

Vezir Ali b. Mukle, güçlendi. Görevlere adam atadı. Bazı görevlileri azletti, bir müddet görevden uzaklaştırıp yine geri verdi. Beridi" leri de valilikten azletti. [19]

Hicretin Üçyüzüymüncü Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Ahmed B. Umeyr B. Cevsa

Künyesi Ebu 1-Hasan'dır. Samlidir. Hadis hanzlarındandır. Zeki hadis ravilerindendir. [20]

Ibrahim B. Muhammed B. Ali

Ibrahim b. Muhammed b. Ali b. Betha b. Ali b. Mukle. Künyesi Ebu Ishak et-Temimî'dir. Bagdat muhtesibliği yapmıştır. Abbas ed-Durî'den, Ali b. Harb'den ve diğerlerinden hadis rivayet etmiştir. Faziletli ve sika bir ravidir.

Bir gün Kadi Ebu Ömer Muhammed b. Yusuf un evinin önünden geçerken davacılarla davalıların onun kapısında beklesmekte olduklarını, güneşin de üzerlerinde epeyce yükselmiş olduğunu gördü ve hacibini kadiya göndererek ona söyle demesini emretti: "Ya bu adamların yanma gelip davalarını halledersen, ya da -eger mazeretin varsa- çıkıp baska bir vakitte muhakeme için senin yanma gelsinler diye kendilerine mazeretini anlattırın." [21]

Ebu Ali B. Hayzuran

Safîî fikhçisi idi. Safîî mezhebinin imamlarından biridir. Asil adı, Hüseyin b. Salih b. Hayran'dır. Takvali ve büyük bir fikhçidir. Kadılık makamı kendisine teklif edildi ama kabul etmedi. Bunun üzerine vezir Ali b. Isa, onun kapısını onaltı gün müddetle mühürledi. Öyle ki, ailesi içecek suyu ancak komşu evlerden temin edebildi. Çünkü dışarı çıkamıyorlardı. Buna rağmen yine de kadılık makamını kabul etmedi. Vezir de söyle dedi: "Biz böyle yapmakla insanların sunu anlamasını istedik ki; memleketimizde, kendisine doguda ve batıda dünya kadılığı tekif edildiği halde bu makamı kabul etmeyen kimseler vardır."

Ebu Ali, bu senenin zilhicce ayında vefat etti. Biyografisini "Ta-bakatü's-Safîye" adlı eserinde yeterince anlatmıştır. [22]

Abdülmelik B. Muhammed B. Adiy

Esterabadh fikhçidir. Islâm ümmetinin imamlarından ve hadis

hafizlarindandır. Bu zatin da biyografisini "Tabakatü's-Safîye" adli eserde anlatmı sizdir. [23]

Maliki Kadisi Ebu Ömer Muhammed B. Yusuf

Ebu Ömer Muhammed b. Yusuf b. Ismail b. Hammad b. Zeyd. Ebu Ömer onun künyesidir. Bagdat'ta ve oraya bağlı mintikalarda kadılık yaptı. İslâm ümmetinin, marifet, fesahat, belagat, akıl ve riyaset hususunda önde gelen imamlarmdandı. Öyle ki, onun akli örnek gösterilirdi. Birçok üstadlardan hadis rivayet etti. Darekutnî ve diğer hadis hafızları da ondan hadis rivayet ettiler. İnsanlar fıkıh ve hadis hussunda ondan birçok ilim elde ettiler.

Hicretin 317. senesinde kadi'l-kudatlığa tayin edildi. Çok sayıda eserleri vardır. Hacimli bir hadis müsnedi derlemistir. Hadis okumak üzere meclise oturduğunda babası yasındaki Ebu 1-Kasım el-Bagavî sağ tarafına, İbn Said sol tarafına, Ebu Bekir en-Nisaburî önüne ve diğer hadis hafızları da kürsüsünün çevresinde oturlardı. Anlatıldığına göre, onun verdiği hükümlerden hatalı bulunan ve elestiriye tabi tutulan hüküm görülmemistir.

Ben derim ki: Onun en doğru hükmü, hicretin 309. senesinde Hüseyin b. Mansur el-Hallac'ı öldürmesi olmuştur. Nitekim bu husus Önceki sayfalarda anlatılmıştır.

Kadi Ebu Ömer, güzel huylu, iyi geçimli bir kimse idi. Bir gün arkadaşları yanında toplanmışlardı. Kendisine satm alması için elli dinar fiyatında bir kumas getirildi. Yanında oturanların bu kuması çok beğenmeleri üzerine, takke yapan bir adamı yanına çağırıp ona bu kuması, meclisinde oturmakta olan adamlardan herbirine bir takke çıkacak şekilde kesmesini emretti.

Onun gerçekten güzel menkıbeleri vardır. Allah rahmet eylesin. Bu senenin ramazan ayında yetmişsekiz yasında vefat etti. Vefatından sonra adamin biri onu rüyasında görmüş ve: "Rabbin sana nasıl muamele etti?" diye sormuş, o da kendisine şu cevabı vermişti: "Rab-kim, salih kişi İbrahim el-Harbî'nin duası bereketi ile beni bağışladı." [24]

Hicretin Üçyüzyirmibirinci Senesi

Bu senenin safer ayında halife Kahir, yol kesen bir adamı yakala-txP huzuruna getirtmiş ve huzurunda ona 1.000 kirbaç attırmış, son-ra da boynunu vurdurmuştu, adamlarının da ellerini ve ayaklarını kestirmişti. Bu senede halife Kahir, içki içilmesini, sarkıcıların sarkî okumalarını yasaklamış, sarkî okuyan cariyelerin ucuz fiyata satılmalarını ve bunların kalitesiz sarkıcılar olduklarının söylenmesini emretmişti.

İbnü'l-Esir dedi ki: "O böyle yaptı, çünkü sarkî dinlemeyi çok seviyordu. Böyle yaparak sarkıcıları ucuza almak istemisti. Böyle bir ahlaktan Allah'a

siginiriz."

Bu senede halk arasindaki bir sayiaya göre hacib Ali b. Büleyk'in minberler üzerinde Muaviye'ye lanet okunmasini isteyecegi söyleniyordu. Hacib bunu duyunca Hanbelilerin reisi Berbehar  Ebu Mu-hammed adindaki vaize, bu istegini yerine getirmesi için haber saldı. Ancak Berbehar  kaçıp gizlendi. Hacib Ali de onun adamlarının yakalanıp Basra'ya sürgün edilmelerini emretti.

Bu senede halife, veziri Ali b. Mukle'yi tazim ederek kendisine "Muhterem" ve "Mükerrem" lakablariyla hitab etti. Sonra vezir ile hadim Munis, Ali b. Büleyk ve bir grup ümera, halife Muktedir'i hal' edip yerine Ebu Ahmed el-Müktefi'yi geçirmek hususunda danisarak müsavere yaptılar ve Ebu Ahmed'e kendi aralarında gizlice bey'at ettiler. Kahir Billah'in ve maiyetinin erzakini kistılar ve onu çabucak yakalamak istediler. Halife Kahir de Tarif el-Isker  aracılığıyla bu durumdan haberdar oldu ve bunları yakalamak için büyük bir çaba içine girdi. Muzaffer komutan hadim Munis, onun pençesine d st . Onu görmeden hapse atilmesini, evlerine ve emlakine el konulmasını emretti. Hadim Munis'te, biraz acelecilik, cür'et, fevrilik, cehalet ve ahmaklık vardı. Halife Kahir onun yerine Tarif el-Isker 'yi emir 'l-ümeraliga ve ordu komutanlığına tayin etti. Tarif daha önce de hadim Munis'in d smanlarından biriydi. Halife Kahir ayrıca Ali b. B -leyk'i de yakaladı. Vezir Ibn Mukle kaçtı. Onun yerine Ebu Cafer Mu-hammed b. Kasim b. Ubeydullah, bu senenin saban ayi basında vezirliğe atandı. Halife ona hil'at giydirdi. Ibn Mukle'nin evinin yakılmasını emretti. Bagdat'ta talan ve yagma meydana geldi, fitne koptu. Halife Kahir, Ebu Ahmed el-Müktefi'nin iki duvar arasına konulup üzerinin kireç ve tugla ile örülmesini emretti. Ebu Ahmed, diri diri bu daracık yere konuldu ve nihayet orada öldü. Kaçıp gizlenenler için tellal su duyuruyu yaptı: "Bunları evinde gizleyip saklayan kimse de öldürülecek ve evi yikilacaktır!"

Ali b. Büleyk de yakalandı. Halifenin huzurunda koyun gibi bogazlandı. Basi alınıp bir legene konuldu ve halife Kahir onu alıp babası Büleyk'in yanına götürdü.  n ne birakti. Babası Büleyk oğlu Ali'nin kesik basını görünce agladı ve öpmeye başladı. Halife Kahir, Büleyk'in de oğlu gibi bogazlanmasını emretti. O da bogazlandı. Sonra iki kesik basi bir legene koyup hadim Munis'in yanına götürdü.

Hadim Munis o iki kesik basi görünce kehme-i sahadet getirdi ve katillerine lanet okudu. Halife Kahir: "Su k pegi de ayaklarından tutup s r y n!" dedi. Hadim Munis'i yakalayıp bogazladılar. Kesik basını alıp legene koydular. Bu üç kesik bas, Bagdat sehrinde dolastırılıp teshir edildi ve su duyuru yapıldı: "Bu, imama ihanet eden ve devlette fesadlık yapanların cezasıdır!" Sonra kesik baslar silah deposuna götürüldü.

Bu senenin zilkade ayında halife Kahir, vezir Ebu Cafer Muhani- b. Kasim'i tutuklayip zindana attirdi. Vezirin kulunç agrisi var-d! Onsekiz gün zindanda kaldiktan sonra vefat etti. Vezirliği üç ay, oniki gün sürmüstü. Halife onun yerine Ebü'l-Abbas Ahmed b. Abdullah b. Süleyman el-Hasibi'yi vezirliğe tayin etti. Sonra hadim Munis ile Ibn Büleyk'a karsi halifeye yardımcı olan Tarif el-Iskerî'yi de tutuklayip zindana attirdi. Bu nedenledir ki, "Bir kimse bir zalime yardımcı olursa Allah o zalimi de kendisine musallat kılar." denilmiştir. el-Iskerî, Kahir'in hal' edilisine kadar zindanda kaldı.

Bu senede Misir valisinin öldüğü ve yerine oğlu Muhammed'in geçtiğine dair bir haber Bagdat'a geldi. Halife Kahir, valiliğini onayladığına bir alamet olsun diye ona hil'at gönderdi. [25]

Büveyh Ogullari Devletinin Ortaya Çıkışı

Bunlar üç kardestiler: İmadü'd-Devle Ebu Ali el-Hasan, Rüknu'd-Devle Ebu Ali el-Hüseyin ve Muizzu d-Devle Ebu 1-Hüseyin Ahmed. Bunlar Ebu Süca'm ogullariydılar. Ebu Süca'in seceresi ise şöyledir: Ebu Süca Büveyh b. Kabahüsrev b. Temmam b. Kum b. Sirzil el-As-gar b. Sirgideh b. Sirgil b. Sisan b. Behramgur el-Melik b. Yezdücürd el-Melik b. Sabur Zilektaf el-Farisî. Emir Ebu Nasr b. Makula da kendi kitabında bunların neseplerini böyle bildirmiştir.

Bunlar, Deylem'e komşu olduklarından ötürü kendilerine Dey-lemliiler de denilmiştir. Bir zamanlar Deylemliilerin arasında yaşamışlardır.

Babaları Ebu Süca Büveyh, yoksul bir balıkçı idi. Balık avlar, ogullari da odun toplarlardı. Karisi vefat edince bu üç oğlu öksüz kaldılar, hem ölen karisi hem de öksüz kalan bu çocukları için çok üzüldü. Bir ara arkadaşı Sehriyar b. Rüstem ed-Deylemî'nin yanında oturmakta iken müneccimin biri geçiyordu. Çağırıp ona söyle dedi: "Çok garip bir rüya gördüm. Bu rüyayı bana tabir etmeni istiyorum. Söyle ki: Küçük abdestimi yapıyordum, penisimin ucundan büyük bir ates çıktı. Öyle ki neredeyse göklerin ucuna kadar ulasiyordu. Sonra bu ates üç kola ayrıldı, her koldan da etrafa kivilcimlar saçıldı. Öyle ki birçok kivilcimlar meydana geldi. Bütün dünya bu atesle aydınlandı. Memleketlerin ve kulların bu atese boyun eğip teslimiyet arzettik-lerini gördüm!"

Müneccim ona dedi ki: "Bu çok büyük bir rüyadır. Bunu ancak bol para karsiliğinde sana tabir ederim." Ebu Süca: "Vallahi yanımda sana verecek bir şey yoktur. Sadece su ata sahibim. Al, senin olsun " deyince Müneccim ona rüyasını söyle tabir etti: "Bu rüya gösteriyor ki, senin sulbünden üç hükümdar çıkacaktır. Sonra bu hükümdarlardan her birinin sülalesinden de çok sayıda hükümdarlar ortaya çıkacaktır." Böyle tabir edince Ebu Süca

müneccime: "Yazıklar olsun sana! Sen benimle alay mı ediyorsun?!" diyerek çıkıstı ve ogullarına ona tokatlamalarını emretti. Sonra da ona on dirhem verdi. Müneccim de onlara: "Bunu, siz hükümdar iken yanınıza geleceğim zaman hatırlayın." dedi ve onları bırakıp gitti. Bu da tuhaf bir durumdu.

Bu üç kardeş Taberistan'da Mekan b. Kani adındaki bir hükümdarın yanında idiler. Merdavic, bu kişiye musallat oldu ve hükümdarın gücü zayıfladı. Bunlar hükümdarın yanından ayrılıp gitmek ve onu kendi akıbeti ile basbasa bırakmak hususunda aralarında müsavere yaptılar. Neticede yanından bir grup ümera ile birlikte çıkıp gittiler, Merdavic'in maiyetine girdiler.

Merdavic, onlara ikramda bulundu ve onları çeşitli illere vali olarak tayin etti. İmadü'd-Devle Ali Büveyh'e Kerh naibliğini verdi. O da orada güzel bir yönetimde bulundu. İnsanlar etrafında toplandılar, onu sevdiler. Kerh valisi onunla savastı, İmadü'd-Devle onu görülmemiş bir şekilde hezimete uğrattı ve İsfahan'ı istila etti. Beraberinde sadece 700 süvari vardı. İsfahan'da 10.000 süvariye mağlup etti. Halkın gözünde büyüdü.

Merdavic, bunu duyunca ondan korkup tedirgin olmaya başladı. Üzerine bir askeri birlik sevketti. Onu İsfahan'dan çıkardılar. Bunun üzerine İmadü'd-Devle, Azerbaycan üzerine yürüdü ve orayı valisinin elinden aldı. Cidden çok miktarda mal ve para elde etti. Sonra birçok şehirleri ele geçirdi. Meshur oldu, namı her tarafa yayıldı. Güzel bir idare ile memleketi idare etti, insanlar sevgi ve tazim ile ona yöneldiler. Etrafında cidden çok büyük sayıda asker toplandı. Dünya makamlarını katederek yükselmeye devam etti. Nihayet kardeşleriyle birlikte Bağdat'ı Abbasi halifelerinin elinden aldılar ve orada hüküm sahibi oldular. Yöneticilerin atama ve azil işlerini ellerine aldılar. Vergiler onlara Ödendi, her hususta onların hakemliğine başvuruldu. Nitekim bu hususu ileride detaylı olarak anlatacağız. Yardımina başvurulacak olan zat yüce Allah'tır. [26]

Hicretin Üçyüzirmibirinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Ahmed.B. Muhammed B. Selame

Ahmed b. Muhammed b. Selame b. Seleme b. Abdülmelik Ebu Cafer et-Tahavî. Hanefi fikhçisiydi. Faydalı eserlerin sahibidir. Sika ve sebatkar hadis ravilerindendir. Derin bir ilme sahip hadis hafizi idi- Mensub olduğu Taha köyü Misir'dadır. Kendisi Müzenî'nin kız kardeşinin oğludur. Bu senenin zilkade ayı basında sekseniki yasında vefat etti. Ebu Said es-Semnanî'nin anlattığına göre, o hicretin 229. senesinde doğmuştur. Buna göre vefat ederken doksan yasını asmış olması gerekir. Doğrusunu Allah bilir.

Ibn Hallikan'm e^Vefeyat adli eserinde anlattigina göre bu zatin, dayisi Müzenî'nin mezhebinden çıkıp Ebu Hanife'nin mezhebine geçiş sebebi sudur: Dayisi bir gün ona: "Vallahi senden hiçbir şey olmaz!" demis. O da kızıp dayisini bırakmış ve Hanefi âlimlerinden Ebu Cafer b. Ebi Imran'ın yanına gidip ilim tahsil etmeye başlamış. Nihayet Hanefi fikhini iyice öğrenmiş, yüksek bir şahsiyet haline gelmiş. Zamanının âlimlerinin üstünce bir seviyeye çıkmış, çok sayıda kitaplar tasnif etmiştir. Bunlar arasında "Ahkâmü'l-Kur'ân", "Ihtilafli 1-Ule-ma", "Ma'âni'1-Âsar" ve "Tarih-i Kebir" vardır. Şartlarla ilgili bir kitap daha yazmıştır. Hanefi fikhinde yüksek bir şahsiyetti. Kadi Ebu Abdullah Muhammed b. Abdullah'ın katipliğini yapmış, Kadi Ebu Ubeyd b. Harbeveyh onu adil bir şahıs olarak kabul etmiştir. O şöyle derdi: "Allah dayım Müzenî'ye rahmet etsin, eğer hayatta olsaydı benden bir şey olmayacağına dair yaptığı yemin için keffaret öderdi."

Ahmed b. Muhammed b. Selame, bu senenin zilkade ayının başında vefat etti ve Karafe'ye defnedildi. Mezarı orada herkesçe bilinmektedir. Allah ona rahmet etsin. Ibn Asakir, onun biyografisini anlatmış; hicri 268. senede Dimisk'a geldiğini, Dimisk kadisi Ebu Ha-zim'den fikh öğrendiğini söylemiştir. [27]

Ahmed B. Muhammed B. Musa

Ahmed b. Muhammed b. Musa b. Nadr b. Hakim b. Ali b. Zürbi Ebu Bekir. Ibn Ebi Hamid adıyla bilinir. Beytûlmal müdürlüğü yapmıştır. Abbas ed-Durî'den ve birçok kimselerden hadis dinleyip rivayet etmiş. Darekutnî ile diğerleri de ondan rivayetlerde bulunmuşlar-<*ir. Sika, doğru sözlü bir ravi, cömert ve övülen bir kimse idi.

Günün birinde ilim ehli bir adam, çok büyük borç altında kaldığından ötürü asiri bir sevgiyle tutkun olduğu cariyesini satmak mecburiyetinde kalmış. Fakat cariye satın parasını aldıktan sonra cariyeden ayrıldığına son derece pısmır olmuş ve ne yapacağını bilemez hale gelmişti. Sonra cariye sattığı adam da onu bir baskasına satmış ve neticede cariye, kendisinden bahsetmekte olduğumuz Ibn Ebi Hamid'in eline geçmişti, Ibn Ebi Hamid, beytûlmahn idaresine bakmaktaydı. Cariye, borç yükü altında ezildiğinden ötürü satan ilk sahibi, bazı dostlarını araya koyarak Ibn Ebi Hamid'den cariye geri vermesini rica etmiş ve cariye çok sevdiğini, kendisinin de ilim ehli bir insan olduğunu, ödeyemeyecek kadar borç yükü altında kaldığından ötürü cariye satın mecburiyetinde kaldığını söylemişti.

Bu sözleri söyledikten sonra Ibn Ebi Hamid adeta suyunu yitirmişti. Çünkü karısı bu cariye kendisinin bilgisi olmadan satın almış ve istibrasmi beklemişti ki, kocası İbni Ebi Hamid'e hediye olarak takdim etsin. O gün de cariyenin istibrasmm (rahminin temizlenmesinin) son günüydü. Karısı, o

cariyeye güzel elbiseler giydirmiş, zi-netler takip süslemiş ve kocası için hazırlamıştı. Cariye adeta bir ay parçası haline gelmişti, çok güzeldi.

Arkadaşı, cariyeyi geri vermesi için ona rica edip durumunu anlattığında meseleden haberi olmadığı için İbn Ebi Hamid adeta saskına dönmüş, sonra durumu öğrenmek için karısının yanına dönmüştü. Eve girdiğinde cariyenin kendisi için h; zırlanmış olduğunu gördü. Onu bu halde görünce çok sevinmişti. Çünkü onun bu halde süslenmesini, ilk efendisine vermek için uygun görmüştü. Süslenen cariyeyi yanına alıp götürdü. Karısı ise cariyeyi - cinsel ilişkide bulunmak amacıyla- beraberinde götürdüğünü sanmıştı. Cariyeyi bu haliyle ilk efendisine götürdü ve ona: "Bu senin cariyen mi?" diye sordu. Kocası onu bu göz alıcı güzelliği ve süslü haliyle görünce dili titremeye, kelimeleri karıstırmaya, aklım adeta oynatmaya başladı. Çünkü cariye çok güzel görünümlü idi. "Evet, cariye benimdir." deyince İbn Ebi Hamid: "Al, Allah sana mübarek etsin." dedi.

Adam buna çok sevindi ve: "Efendim, bir adami benimle gönder de cariyenin bedelini ona teslim edeyim." dedi. İbn Ebi Hamid: "Hayir, onun bedelini almaya ihtiyacımız yoktur. Cariye sana helal olsun. Bedelini kendine ve ona harca. Çünkü bedelini verdigin takdirde yine yoksul düsmenden ve borç altında kaldigindan ötürü onu tekrar sana geri vermeyecek birine satmandan korkuyorum." dedi. Adam: "Efendim, cariyenin üzerindeki su zinetleri ve takilari ne yapacagiz?" diye sorunca İbn Ebi Hamid: "Bunlari ona hediye ettik, bu hediyeler artık bize geri gelmez. Bunu istemeyiz." dedi ve ona dua etti. Adam buna cidden çok sevinip cariyesini aldı.

Kendisiyle vedalasmak istedigı zaman İbn Ebi Hamid, cariyeye: "Simdi beni mi yoksa su efendini mi daha çok seviyorsun?" diye sor-

du. Cariye de su cevabi verdi: "Siz bana iyilikte bulunup ihsan ettiniz. Bana yardimci oldunuz. Allah size hayir mükafat versin. Ama su efendime gelince, eger onun benden elde ettigini ben ondan elde etmis olsaydim onu büyük paralar karsiliginda bile satmazdim ve onun hakkında asla kusur islemezdim." Orada bulunanlar küçük yastaki bu cariyenin böyle güzel konusmasini begenip takdir ettiler. [28]

Muktedir Billah'in Seyyide Lakabiyla Taninan Annesi Sugeb

Emlakinden yıllık 1.000.000 dinar gelir saglardi. Bundan daha fazlasini hacıların yiyecek ve içeceklerine, hacılara refakat eden taliplere, yolların ve geçiş yerlerinin kolaylaştırılmasına harcardı. Oğlunun hilafeti zamanında son derece ihtisamlı ve sözü geçerliydi. Oğlu öldürüldüğünde kendisi hastaydı. Oğlunun öldürülmesi, hastalığını daha da fazlalastırdı. Kocası Mutedid'in oğlu ve kendi oğlu Mukte-dir'in kardesi Kahir hilafete

yerlestiginde -ki o, Kahir'i annesi öldükten sonra yanina alip beslemisti- Muktedir için ricada bulunmus ve yanma almisti. Ona ikramda bulunuyor ve onun için cariyeler satin aliyordu.

Kahir, oğlu Öldürölüp yerine geçtiginde, Sugeb hasta oldugu halde onu büyük iskencelere maruz bırakmis, nihayet onu basasagi vaziyette ayaklarından asmisti. Bu halde iken idrari geliyor ve idrari yüzüne gözüne bulasiyordu. Mallarinin ne kadar oldugunu ikrar etsin diye kendisine bu iskence yapilmisti. Ama buna ragmen sandiklarinda elbiselerinden, zinet ve takilarından baska hiçbir sey bulunamamisti. Bulunan bu esyalari da 130.000 dinar degerindeydi. Bundan baska emlaki de vardi. Bunlarin satilmasini Kahir emretmis ve satilmasi hususunda vekalet verdigine dair sehadette bulunsunlar diye bazi kimseleri sahitlik için getirtmisti. Ama o bu halde iken sahidler onun yüzüne bakmaya ve eskal tesbiti yapmaya yanasmamislardi.

Halifenin emri ile perde kaldırilmis ve sahitler gelerek ona: "Sen Mutedid'in cariyesi ve Muktedirin annesi Sugeb misin?" diye sormuslar, o da uzun uzadiya agladiktan sonra; "Evet" diye cevap vermisti. Sehitler de onun eskalini: "Siyah tenli, dar alinli, ihtiyar bir kadın." diye yazmislar. Sonra da aglamaya baslayarak; zamanin insani nasil degistirdigini, devranin nasil döndüğünü, dünyanın imtihan ve bela yeri oldugunu, dünyadan ümid edilen seylerin korkulan seylere karsi denk olamayacagini, dogan dünyaligin batmaktan kurtulamayacagi-ni, dünyaya yönelen kimseyi dünyanın kendi atesiyle yakacagim dü-Sünmeye basladilar.

Kahir ise bu hatunun daha Önce kendisine yaptigi iyilikleri hiç hatirlamadi. Allah bu hatuna rahmet etsin ve günahlarini affetsin Bu hatun yani Sugeb, bu senenin cemaziyelevvel ayında vefat etti ve Rusafe'ye defnedildi. [29]

Abdüsselam B. Muhammed

Abdüsselam b. Muhammed b. Abdülvehhab b. Sellam b. Halid b Himran b. Eban. Osman b. Affan'm azathsidir. Künyesi, Ebu Hasini b. Ebi Ali el-Cübbai'dir. Kendisi kelama, babasi da kelama idi. Kendisi de, babasi da Mutezilî idiler. Mutezile'nin Hasimiye taifesi kendisine nisbet edilir. Babasinin bazi eserleri oldugu gibi kendisinin de Mutezililige dair eserleri vardir. Hicretin 247. senesinde dogdu, 321. senesinin saban ayında vefat etti.

Ibn Hallikan dedi ki: «Onun Ebu Ali adinda bir oğlu vardi ki bir gün Sahib b. Abbad'in yanina gitti. Sahib ona ikramda bulunup saygi gösterdi ve ona bazi meseleleri sordu. O da: "Bilmiyorum demek, ilmin yarisidir." diye cevap verdi. Sahib ona su karsiligi verdi: "Dogru söyledin, baban da senden

önce böyle diyerek ilmin yansim bilmedigini söylemisti."» [30]

Ahmed B. Hasan B. Düreyd B. Atahiye

Künyesi, Ebu Bekir b. Düreyd'dir. Ekd kabilesine mensuptur. Lügat ve nahiv âlimiydi. Maksure adli siirin sahibidir. Meshur bir sairdir. Hicretin 223. senesinde Basra'da dogdu, ilim tahsili ve edebiyat öğrenmek için çeşitli sehirlere seyahatlerde bulundu. Babasi varlikli kimselerdendi. Orada yaslamncaya kadar ikamet etti. Nihayet bu senede Bagdat'da vefat etti.

Abdurrahman b. Ahi'l-Asmaî'den, Ebu Hatim'den ve Riyasî'den rivayetlerde bulundu. Ebu Said es-Sayrafî, Ebu Bekir b. Sazan, Ebu Ubeydullah b. Merzüban ve digerleri de kendisinden rivayetlerde bulundular. Anlatildigina göre bu sair, âlimlerden daha bilgili idi. Ancak asiri sekilde sarap içerd.

Ebu Mansur el-Ezherî dedi ki: "Yanma gittim, sarhos oldugunu gördüm, bir daha da ziyaretine gitmedim."

Darekutnî'ye onun hakkında sorduklarinda: "Onun aleyhinde konusmuslardir." dedi.

Ibn Sahin dedi ki: "Yanina giderdik, evinin duvarlarina astigi ud-lari, eglence aletlerini, saf sarabi görünce utanirdik. O zaman kendisi doksani asip 100 yasina yaklasmisti."

Ahmed b. Hasan bu senenin saban ayinin bitimine oniki gün kala çarsamba günü vefat etti. Ayni günde Mutezilî Ebu Hasim b. Ebi Ali el-Cübbai de vefat etmis, ikisinin üzerine cenaze namazi kilinmis ve Hayzuran mezarligina defnedilmislerdi. O zaman insanlar: "Bugün, lügat âlimi ile kelam âlimi öldü." demislerdi. O gün, çok yagmurlu bir Ibn Düreyd'in eserleri, yirmi ciltlik bir eser olan "el-Cemhere fi'l-Lüga", "Kitabü'l-Matar", "Maksure"dir. Ayrica Maksur ve memduda dair baska bir kaside ve diger eserler. Allah onu affetsin. [31]

Hicretin Üçyüzyirmiikinci Senesi

Bu senede Bizans imparatoru 50.000 askeriyle birlikte Malatya'ya hücum etti. Sehri kusatma altina aldi, sonra halka eman verdi. Sehire girdikten sonrada çogunu öldürdü ve sayilamayacak derecede çok sayida insani esir aldi. Innâ lillâh ve innâ ileyhi râciün. (Dogrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz).

Bu senede gelen haberler arasinda Merdavic'in Isfahan'i Ali b. Büveyh'in elinden aldigi, Ali b. Büveyh'in Errecan'a gittigi ve orayi ele geçirdigi vardi. Ibn Büveyh, halifeye haber göndererek itaatini ve ona yardimci olacagini, sayet imkan bulursa hilafet sarayinin serefli esigini öpecegini, izin verildigi takdirde halifenin huzuruna çıkacagini, sonra da Siraz'a gidip Ibn Yakut'la beraber olacagini bildirdi. Bundan sonra Siraz'a gitti ve orasini vali Ibn

Yakut'la siddetle savastiktan sonra ele geçirdi.

Bu savasta Ibn Büveyh, Ibn Yakut ve adamlarini maglub etti. Onlardan bir kismini öldürdü, bir kismini esir aldı. Güçlenince esirleri serbest birakti, onlara ihsanda bulundu, hil'at giydirdi. Halka adaletle davrandi. Yaninda çok miktarda mal ve para vardi ki, bunlari Isfahan, Kerh, Hemedan ve diger mintikalardan elde etmistti. Alice-nâb, cömert bir adamdi, etrafında bulunan askerlere bol maas verirdi. Sonra o Siraz'da iken bir zaman yoksul düstü. Askerler ondan erzaklarini talep ettiler. O da hakimiyet ve nizaminin çözüntüye ugramasından korktu. Bir gün, akibetini ve içinde bulunduğu durumu düşünerek sirt üstü uzanmistti. Böyle uzanmış iken tavandaki yarıklardan birinden bir yılanın çıktığını ve baska bir yarığa girdiğini gördü. Tavandaki yarıkların kapatılmasını emretti. Adamlari bu işle ugrasirlarken, tavanda çok miktarda yaklaşık 500.000 dinar kadar altın buldular. Bu paraların bir kismini askerlere sarfetti. Yine de yaninda Çok miktarda para kaldi.

Yine bir gün sehrin çevresinde dolasmaya çıkmisti. Geçmiş ihsanların yaptıkları binalara bakmak ve onlardan ibret almak istiyordu. Dolasmakta iken atının bastığı yer çöktü. Oranın kazılmasını emretti ve kazıldığında orada da çok miktarda para buldular.

Bir terziye, kendisine bir elbise yapsın diye kumas vermisti. Ania terzi elbisenin dikimini geciktirince huzuruna getirilmesini emretti Terzi huzura gelip durduğunda onu tehdit etmeye başladı. Ama terzi sagirdi, iyi duyamiyordu ve kendisine söyle hitab etti: "Allah'a yemin ederim ki ey hükümdar; Ibn Yakut'a ait sadece yanımda oniki sandık vardır, ama sandıkların içinde ne bulunduğunu bilmiyorum."

Ibn Büveyh, sandıkların getirilmesini emretti. Getirilen sandıklar açıldığında içlerinde 300.000 dinara yakın para bulunduğunu gördüler. Ayrica Yakub b. Leys'e ait birçok emanet mallari da buldu ki bu mallar arasında sayılamayacak ve evsafi belirtilemeyecek kadar çok kıymetli şeyler vardı.

Böylece Ibn Büveyh'in durumu kuvvetlendi, hakimiyeti büyüdü. Bütün bunlar, Cenâb-i Allah'ın -açlık ve yokluktan sonra- onun için murad ettiği ve takdir kıldığı dünyevi saadetle ilgili şeylerdi.

"Rabbin dilediğini yaratır ve seçer." (el-Kasas, 68.)

Veziri Ibn Mukle, Radi'ye mektup yazarak mintikasımdaki arazileri senelik 1.000.000 dinara ikta olarak kendisine vereceğini bildirdi. Radi de buna olumlu cevap vererek kabul etti. O da Radi'ye hil'atlar, sancak ve hükümdarlık nisanları gönderdi.

Bu senede halife Kahir, Ishak b. Ismail en-Nobahtî ile Ebü's-Se-rama b. Hamdan adındaki iki büyük komutani öldürdü. Ishak, ümeraya Kahir'in

halifelige geçirilmesini daha önceleri tavsiye eden kisiydi. Ebü's-Seraya ise babasının en küçük oğlu idi. Kahir'in bunları öldürmesinin sebebi suydı: Bunlar daha önceleri iki sarkici cariyenin pa-zarlanması esnasında Kahir'e nisbetle sarkicılara daha fazla para vereceklerini söyleyerek pazarlığı kizistirmisiardı. Kahir de bu yüzden onlara öfkelenmişti. Onları bir gece sohbetine davet etti. Güzel kokular sürünerek huzuruna geldiler. Fakat Kahir onların sohbet meclisi yakınındaki bir kuyuya atılmalarını emretti. Kendisine her ne kadar yalvarıp yakardılarsa da Kahir onlara merhamet etmedi. Onları kuyuya atıp kuyunun agzını kapattırdı. [32]

Kahirin Hal1 Edilmesi, Gözlerini Mil Çekilip Iskenceye Tabi Tutulması

Bunun sebebi suydı: Vezir Ali b. Mukle, hadim Munis'in yakalanması esnasında kaçarak kendi evinde gizlenmişti. Askerlerle gizlice mektuplaşıyor, haberleşiyor ve onları Kahir'e karşı kışkırtıyordu. Ayrıca onları Kahir'in zulmünden, safvetinden, cüretkarlığından, insanları amansız yakalayışından ötürü korkutuyordu. Kahir'in kendi hilafet sarayında büyük komutanları yakalayıp içine atmak için hücreler hazırladığını, öldürmek içinde içine yuvarlayacağı tehlikeli yerler yaptırdığını bildirdi ve bu hususta bazı örnekler verdi. Onları Ka-jür'i yakalamaya tesvik etti.

Büyük komutanlar bunun üzerine bir araya gelip toplandılar ve hemen Kahir'in hakkından gelmek hususunda görüş birliği yaptılar. Sima adıyla bilinen komutanla birlikte harekete geçerek hilafet sarayına yürüdüler, kusatma altına aldılar. Sonra diğer kapılardan içeri hücum ederek mahmur vaziyette ve hamamın damında gizlenen Ka-hir'i yakaladılar. Tarif el-Iskerî'nin makamında hapsettiler. Tarifi de zindandan çıkardılar. Vezir Hasibî ise, kadın kılığına bürünerek çıkıp gitti. Bağdat şehrinin düzeni bozuldu. Her taraf yağmalandı. Bu hadise bu senenin cemaziyelevvel ayının üçünde, cumartesi günü vuku-bulniustu ki, bu ayda Muktedir'in annesi Sugeb de vefat etmişti. Su-geb'in vefatı ile Kahir'in yakalanıp gözlerine mil çekilmesi ve çeşitli iskencelere maruz bırakılması arasında sadece bir senelik bir süre geçmişti. Cenâb-i Allah, böylece Sugeb'in intikamını ondan aldı.

Sonra komutanlar, Kahir'in huzura getirilmesini emrettiler. Huzura getirildiğinde gözlerine mil çektiler. Öyle ki gözleri yanaklarının üzerine akti. Böylece İslâm tarihinde misli isitilmemiş büyük bir hadise meydana gelmiş oldu. Gözlerine mil çektikten sonra komutanlar onu serbest bıraktılar. Bazan hapsediliyor, hazan saliveriliyordu. Hicretin 333. senesine kadar yasadıktan sonra öldü. Yoksul düsmüstü. Hatta bir gün Mansur Camii'nde kalkıp dilenmişti. Cemaattan biri ona 500 dinar vermisti. Anlatıldığına göre o, kendisine böyle yapanları çirkin göstermek için dilenmişti. Onun biyografisini ölümünden bahsederken anlatacağız. [33]

Radi Billah Ebü'l-Abbastn Halifeligi

Radi Billah Ebü'l-Abbas Muhammed b. el-Muktedir Billah. Askerler Kahiri hal' edip gözlerine mil çektiklerinde Ebü'l-Abbas Muhammed b. Muktedir Billah'i huzura getirip hilafet bey'atında bulundular ve ona Radi Billah lakabini taktılar. Ebu Bekir es-Solî ona, Mardi Billah lakabının takilmasini tavsiye ettiyse de bunu kabul etmediler, Radi Billah'a bu senenin cemaziyelevvel ayinin altisinda çar* samba günü bey'at edildi. Âmâ olan Kahir'i getirdiler, Gözlerine mil çekilmisti. Radî'nîn huzurunda durdu. Ona hilafet selamim verdi. Hilafet alametlerini ona teslim etti. Radi de hilafet yükünü omuzladi. Radi -ileride de anlatilacagi gibi- seçkin halifelerden biri oldu.

Radi, Ebu Ali b. Mukle'yi huzuruna getirtti. Onu vezirlige tayin etti. Ali b. Isa'yi da onunla beraber nazirliga atadi. Kahir tarafından hapse atilan bütün mahkumlari serbest birakti. Kahir'in tabibi isa'yi huzuruna getirtti ve onu 200.000 dinar para cezasina çarptirdi ve Kahir'in ona biraktigi emanetleri teslim aldi. Bu emanetler çok miktar da, altin, gümüs ve kiymetli mücevherlerden ibaretti.

Bu senede Isfahan'da Merdavic'in durumu kuvvetlendi. İnsanlar onun Bagdat'i almak istedigini, Bahreyn valisi ve Karmatîlerin reisi ile isbirligi içinde oldugunu, bu ikisi ile devleti Araplardan alarak Acemlere teslim etmek hususunda bir ittifakta bulunduklarini söylediler.

Merdavic kendi reayasina, özellikle has adamlarina kötü muamelede bulunuyordu. Onlar da kendisine karsi cephe olusturdular ve onu öldürdüler. Öldürme isini en has adamlarından ve kölelerinden Yahküm üstlenmisti. Allah, onun yüzünü ak etsin. Yahküm, Hacer-i Esved'i Karmatîlerin elinden kurtaran kisidir. Bu mübarek tasi onlardan 50.000 dinara satin almıs ve Ka'be'deki yerine koymustu. Emir Yahküm, Merdavic'i öldürünce Ali b. Büveyh'in durumu kuvvetlendi. İnsanlar nazarında kadri yüceldi. Onun akibeti ile ilgili açıklama ileride verilecektir.

Kahir hal' edilip hilafete Radi geçince, Muktedir'in dayisi oğlu ve Mah, Küfe, Dinever ile Masebazan valisi olan Harun b. Arib hilafete göz dikti. İnsanlari kendisine bey'ata davet etti. Etrafinda çok sayıda asker ve komutan toplandı. Mal topladi, durumu kuvvetlendi. Bagdat'a yöneldi. Haciblerin reisleri, bütün Bagdat askerleri ile birlikte ona karsi çıktı. İki taraf savasti. Savasin devam ettigi günlerden birinde Harun b. Arib, Muhammed b. Yakut'u esir düşürmek için bir tuzak kurmak amacıyla etrafi dolasmaya çıkmisti. Ati sirtini kam-burlastirip adeta kendini bir köprü sekline sokarak onu nehire atti. Kölesi de onu vurup öldürdü, basini koparip Muhammed b. Yakut'a götürdü. Adamlari hezimete uğradilar, Muhammed b. Yakut, dönüp

Bagdat'a girdi. Harun b. Arib'in kesik basi bir mizragin ucuna geçirilmisti. İnsanlar bu durumu görünce çok sevindiler. O gün cidden görülmesi gereken muhtesem bir gündü.

Bu senede Bagdat'ta Ebu Cafer Muhammed b. Ali es-Selmeganî adında bir adam ortaya çıktı. Kendisine Ibnü'l-Arefe de deniliyordu. Anlatıldığına göre o, Hallac-i Mansur'un iddia ettiği uluhiyyet davasında bulunuyordu. Muktedir'in halifeligi zamanında da Hamid b. Abbas'm nezdinde onu yakalamışlardı. Tenasüh inancına sahip olduğunu söyleyerek onu itham ettiler, ama o bunu kabul etmemisti.

Bu defa Radi Billah, onu huzuruna çağırttı ve halkın anlattığı şeylerin doğru olup olmadığını sordu. O da bir kısmını inkar etti, sonra bir kısmını da ikrar etti. Ulema cemaati, bu sözlerinden vazgeçip tevbe etmemesi durumunda kaninin helal olacağına dair fetva verdiler, ama o tevbeye yanaşmadı. Kendisine seksen kırbaç vuruldu. Sonra boynu vuruldu ve Hallacın gittiği yere gönderildi. Kendisiyle beraarkadas Ibn Ebi Avn da öldürüldü. Allah ona lanet etsin.

Bu mel'un, Selmeganî'nin iddia ettiği küfür hususunda onu tasdik eden ve ona tabi olan kimseler arasındaydı. Ibnü'l-Esir, "el-Ka-mil" adlı eserinde bu kafirlerin mezheplerini detaylı ve güzel bir şekilde açıklamış ve mezheplerini Nusayriye mezhebine benzetmiştir.

Sas mintikasında peygamberlik iddiasında bulunup harikalar ortaya koyan ve birçok hileler izhar eden bir adam ortaya çıkmış, askerler gelip onu öldürmüşlerdi. Böylece çıkardığı fitne sönmüştü. [34]

Ifrikiyye Hakimi Mehdi'nin Ölümü

Bu senede Ifrikiyye hakimi ve yalancı Fatimi halifelerinin ilki Mehdi Ebu Muhammed Ubeydullah öldü. Alevi olduğunu iddia ediyor ve Mehdi lakabını kullanıyordu. Mehdiye sehrini inşa etmiş ve orada bu senede altmışüç yaşında ölmüştü. Rukade'ye girdiğinden ve imamlık iddiasında bulundugundan ölümüne kadar hakimiyeti yirmidört sene bir ay yirmi gün sürmüştü. Sehametli ve yürekli bir adamdı. Kendisine muhalif olan, kendisine düşmanlık eden ve kendisiyle savasan bir cemaati mağlub etmişti.

Kendisi öldükten sonra hilafet isini oğlu Ebü'l-Kasim üstlenmişti. Ebü'l-Kasim, Kaimbiemrillah lakabını almıştı. Babası öldüğünde, işleri yoluna koyuncaya kadar ölümünü halktan gizlemiş, işler tam istediği gibi rayına oturduktan sonra açıklamıştı. Bundan sonra insanlar da ona bassaglıgi dileklerini sunmuşlardı. O da babası gibi sehametli ve yürekli bir adamdı. Ülkeler fethetmiş, müfrezelerini Bizans'a kadar göndermişti. Misir diyarını ele geçirmeye niyetlenmiş, ama bunu basaramamıştı. Misir diyarını ancak

torunu ve Kahire sehrinin banisi Muiz el-Fatimî ele geçirmisti. Nitekim Allah dilerse bunu ileride anlatacagiz.

Ibn Hallikan, "el-Vefeyat" adli eserinde dedi ki: «Sözünü ettigimiz bu Mehdi'nin nesebi hususunda cidden çok ihtilaflar vardır. "Kayre-van Tarihi" adli eserin sahibi demis ki: "Onun soy kütüğü şöyledir: Ubeydullah b. Hasan b. Muhammed b. Ali b. Musa b. Cafer b. Muhammed b. Ali b. Hüseyin b. Ali b. Ebi Talib."

Baskalari ise onun soy kütüğünü söyle belirtmislerdir: "Ubeydul-!ah b. Taki Hüseyin b. Vefi b. Ahmed b. Radi Abdullah b. Muhammed b. Muhammed b. Ismail b. Cafer es-Sadik."»

Soy kütüğünün daha baska isimlerden olustugunu söyleyenler de vardır.

Muhakkikler, nesebi hakkında ileri sürdüğü iddialari reddetmektedirler.

Ben derim ki: Aralarinda Isferayinî, Kadi Bakillanî ve Kudurî'nin

de bulunduğ u birkaç imam, bunların iddia ettikleri gibi neseplerinin sahih olmadığını söylemişlerdir. Ubeydullah el-Mehdi'nin babasi Sü-lemiye'de Yahudi bir kuyumcu idi. Adinin Sa'd olduğu söylenir. Kendisine Ubeydullah lakabini takan kisi, üvey babasi Hüseyin b. Ahmed b. Muhammed b. Abdullah b. Meymun el-Kaddah'tir. Kaddah denilmesinin sebebi, gözleri güzellestiren bir sürmeci olusundan ötürüdür. Önceki kısımlarda da anlattığımız gibi bu beldelerde onun için zemin hazırlayan kisi, Siî Ebu Abdillâh'tir. Sonra onu buralara çağırmisti, o da dogu tarafından buraya geldiginde Sicilmase valisinin pençesine düsmüs, vali kendisini zindana attirmisti. Siî Ebu Abdil-îah, onun için çok çaba sarfetmiş, nihayet onu valinin elinden kurtarmış ve yönetimi teslim etmist i. Fakat daha sonra Siî Ebu Abdillâh yönetimi ona verdigine pisman olmuş ve onu Öldürmek istemisti. Ubeydullah onun bu niyetini anlayınca Siî Ebu Abdillâh'a katilleri göndermiş ve kardesiyle birlikte onu Öldürtmüstü.

Baska bir rivayette anlatildigina göre Siî Ebu Abdillâh, Ubeydullah Mehdi'nin bulunduğ u zindana girdiginde Sicilmase valisinin onu öldürdüğ ünü görmüş ve zindanda tanınmayan baska bir mahkumla karsılaşmış, onu alarak insanların huzuruna çıkarmisti. Çünkü o, insanlara Mehdi'nin Sicilmase zindanında mahpus olduğunu ve onun ugruna savastigini söylemişti. Onu insanların huzuruna çıkardiginda: "Iste Mehdi budur!" demisti. O adama da kendisine tenbihledigi şeylerden baska bir söz söylememesini, aksi takdirde onu öldüreceğini bildirmisti. Böylece insanlar onu Mehdi diye kabul ettiler. Durumu kuvvetlendi. Iste Mehdi kissasi budur. Bunlar da onun sülalesinden-dirler. Dogrusunu Allah bilir.

Sözünü ettigimiz bu Mehdi, hicretin 260. senesinde dogmustur. Daha önce veya daha sonra dogduğ uına dair zayıf rivayetler de vardır. Dogum yeri

Sülemiye'dir. Kûfe'de dogduguna dair zayıf bir rivayet de vardır, dogrusunu Allah bilir. Sicilmase dönüşünde Rukade ve Kayre-van şehirlerindeki camilerin minberlerinde hicri 297. senenin rebiyü-lahir ayının bitimine yedi gün kala cuma gününde ilk olarak onun için dua edildi. Geçen Senede yani hicri 296, sinenin zilhicce ayında orada ortaya çıktığında o yörelerdeki Abbasi hakimiyeti de sona ermişti. Mehdi ve sülalesinin hakimiyeti hicri 567, senede Adid'in hükümdarlığa geçisine kadar devam etmişti.

Mehdi, kendi kurduğu Mehdiye sehrinde bu senede meshur rivayete göre altmış yaşını aşmış olarak rebiyülevvel ayının ortasında vefat etti. Cenâb-i Allah, insanların mezarlarında dirilip hasir yerine gittikleri kıyamet gününde amir ile memur arasında hükmünü verecektir. [35]

Hicretin Üçyüzyirmikinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Ahmed B. Abdullah B. Müslim B. Kuteybe

Bu zat Dinever sehrindendir. Misir kadılığı yapmıştır. Babasından naklettiği hadisleri meshur kitaplarına derlemiştir. Kendisi bu senenin rebiyülevvel ayında Misir kadisi iken vefat etmiştir. [36]

Muhammed B. Ahmed B. Kasim Ruzbarî

Muhammed b. Ahmed b. Kasim Ebu Ali er-Ruzbarî. Adının Ahmed b. Muhammed olduğu veya Hüseyin b. Hemmam olduğu hususunda çeşitli rivayetler varsa da sahih olan rivayete göre asıl adı Ahmed b. Muhammed'dir. Bağdat asilli olup Misir'a yerleşmiştir. Reislerin, vezirlerin ve divan kâtiplerinin soyundan gelmektedir. Cüneyd-i Bağdadî ile arkadaşlık etmiş, ondan hadis dinlemiş ve birçok hadisi hafızasına yerleştirmiştir. İbrahim el-Harbi'den fikh, Sa'leb'den de nahiv ilmini öğrenmiştir. Çok sadaka verir, yoksullara ihsanda bulunurdu. Yoksul birine birsey vermek istediği zaman o şeyi avucuna koyar ve yoksulun elinin alt tarafına götürürdü. Sonra yoksul o şeyi onun elinden alırdı. Böyle yapmakla, yoksulun elinin kendisinin elinin altında olmamasını isterdi.

Ebu Nuaym dedi ki: Ebu Ali er-Ruzbarî'ye, sarkî ve eğlence sözlerini dinleyip kendisinin durumların değışikliği ile etkilenmeyen bir mertebeye ulaştığını iddia eden bir kimsenin durumunu sorduklarında şu cevabı vermisti: "Evet, o bir mertebeye ulaşmıştır ama Cehen-nem'in Sakar tabakasına ulaşmıştır!"

Ebu Ali er-Ruzbarî dedi ki: "İsaret açıklamak demektir. Onda isaret edilenden gelen vecd vardır, başka şey yoktur. Hakikatte illetler, isareti tashih ederler, illetler hakikat olmayan şeylerden uzaktırlar.

Kötülük yaptığın halde sana iyilik yapılması, aldanmışlığını gösterir, O gâman sen Allah'a yörieüp tevbe etmezim. Zannedersin ki, hatalarım

bagislanmis ve hakikatler de sana açıklanmistir,

Gönüller, hakki müşahede etme arzusuna kapıldılar ve gönüllere hakkın isimleri bırakıldı. Tecelli zamanına kadar gönüller hakkın zatını bırakıp isimlere yöneldiler. İste su ayetin sirri da budur:

"En güzel isimler Allah'ındır. O'na o isimlerle dua edin." (ei-A'râf,180.)

İste gönüller bu isimlerle oyalandılar ve hakki idrak edemediler. Cenâb-i Allah, isimlerini ortaya koyup halka açıkladı ki, asıklarının Sevki onunla dinsin. Ariflerin kalpleri onunla ünsiyet peyda etsinler.

Sabretmeyen kimsenin rizası da olmaz. Sükretmeyen kimsenin kemali olmaz. Arifler, Allah ile onun muhabbetine kavustular, nimetlerine şükrettiler. Allah'a müstak olanlar, asklarının tadını mükasef esnasında tadarlar. Allah'ın yakınlığına visal ruhu ile kavusmak bal dan daha tatlıdır.

Üç şey kendisine nasib olan kimse, âfetlerden korunmuş demektir: Kanaatkar bir kalp ile birlikte aç bir karna sahip olmak, hazırda bulunan bir zahidlikle birlikte sürekli yoksulluk, devamlı bir kanaatle birlikte eksiksiz bir sabir.

Dünyayı kazanmakta nefislerin zilleti; ahireti kazanmakta ise nefislerin izzeti vardır. Fani dünyayı elde etmek için alçalmayı, baki olan ahireti elde etmek yolunda yükselise ve izzete tercih eden kimseye çok sasiyorum.

"Herseyimi kaybetsem dahi hiç hayret etmem. Bende kalan bazı şeylerin nasıl bende kaldığına sasiyorum. Telef olan canının geri kısmını tutmaya bak;

Canın bedeninden ayrılmadan önce kalan kısmına sahip ol, iste bu son nefes demidir," [37]

Muhammed B. İsmail

"Dokumacıların hayırlısı" anlamına gelen "Hayrû'n-nessac" Ebü'l-Hasan es-Sofî diye tanınırdı. Salih hallerin sahibi, meshur kerametleri ortaya koyan büyük seyhlerdendir. Sirri es-Sakatî ve diğer mesa-yih ile arkadaşlık etmiştir. 120 sene yaşamıştır. Vefat edeceği zaman evinin kösesine bakıp: "Allah sana rahmet etsin; sen de emir kulusun, ben de emir kuluyum. Bana verilen emir mutlaka yerine gelecektir. Ama benim vereceğim emir yerine gelmeyebilir de." dedikten sonra kalkıp abdest almış, namaza durmuş, namazını uzatmış ve vefat etmiştir. Allah ona rahmet etsin. Vefatından sonra adamin biri onu rüyasında görmüş ve: "Allah sana nasıl muamele etti?" diye sormuş; o da su cevabı vermişti: "Çekilmez olan dünyanızdan kurtulup rahatımızı bulduk." [38]

Hicretin Üçyüzirmüçüncü Senesi

Bu senede Ibn Senbuz adındaki kurra, vezir Ali b. Mukle'nin huzuruna getirildi. Bazi saz kiraatlerde bulundugundan ötürü fikihiçilar ve kurralardan bir cemaat onu suçladilar. O da bu suçlamaların bir kısmını kabul etti, bir kısmını kabul etmedi. Tевbe etmesi istenildi ve yaptiklarından vazgeçtigine dair yazili ifade verdi. Kendisine vezirli b. Mukle'nin emri üzerine yedi kirbaç vuruldu. Sonra Basra'ya sürgün edildi. Ibn Senbuz vezire: "Elleri kopsun, düzeni bogulsun." diye beddua etti ve bu bedduasi kısa zamanda gerçekleştirdi.

Bu senenin cemaziyelahir ayında Bagdat'in dogu ve bati yakasinin güvenlik kuvvetleri komutani Ibnu 1-Haresî; Hanbeli vaizlerinden Ebu Muhammed el-Berberharî taraftarlarından iki kişinin dahi bir araya gelmemesi için duyuruda bulundu ve onun adamlarından bir kısmını hapse attirdi. Ibn Berberharî, bir süre gizlendi ve ortaya çıkmadi.

"el-Muntazam" adli eserinde Ibnü'l-Cevzî dedi ki: "Bu senenin mayis ayında bulutlar yigildi. Sicaklik cidden siddetlendi ve mayis ayinin son gününde (cemaziyelahirin yirmibesinde) siddetli bir firtina esti. Dünya karardi ve bu karanlik ikindi sonrasina kadar devam etti. Daha sonra biraz hafifledi, yatsidan sonra ise eski normal haline döndü.

Bu senede askerler erzaklarının geç verildiginden sikayetçi olarak vezir Ali b. Mukle'nin evine hücum ettiler. Duvarlarını delerek anbarlardaki erzaki aldilar. Mevazün yolunda yangin çıktı. Halkin birçok esyasi yandi. Halife Radi, onların zayi olan mallarının bedelini verdi.

Bu senenin ramazan ayında bir ümera grubu toplanarak Cafer b. Müktefi'ye bey'at ettiler. Vezir, durumlarından haberdar olup Cafer'i hapse atti, evini yağmalatti. Ona bey'at eden ümera cemaatini hapse atti, böylece bu fitne atesi söndü.

Bu senede hacilar Emir Lülü himayesinde hacca gittiler. Yolda Ebu Tahir el-Karmatî karsilarina çıktı. Çoklarını öldürdü, onlardan hezimete ugrayanlar da Bagdat'a döndüler. Bu senede Irak yolundan hacca gidis iptal edildi.

Ibnü'l-Cevzî dedi ki: «Bu senede Bagdat ve Kûfe'ye misli görülmemis miktarda çok yıldiz düştü. Daha önce buna yakin sayida bile yıldiz düşmemisti.»

Bu senede pahalilik görüldü, öyle ki bir ölçek bugday 120 dinara kadar satilir oldu.

Sahih rivayetlere göre, bu senede Merdavic b. Ziyad ed-Deylemî öldürüldü. Allah onu kahretsin. Hem kalbi hem de gıdisati bozuk bir kimseydi.

Süleyman (a.s.)'in ruhunun kendisine hulul ettiğini iddia ederdi. Altından bir tahti vardı, üzerinde oturur, Türkleri karsısında durdururdu. Onların Süleyman peygamberin emrine girmiş cinler olduklarını söylerdi. Askerlerine fena muamelede bulunur, onlara son derece hakaret ederdi. Askerleri fırsat bulup onu hamamda feci bi-Çİmde öldürünceye kadar bu tutumunu devam ettirdi. Kölesi Türk Yahküm onu öldürdü. Rüknu'd-Devle b. Büveyh onun yanında rehine

idi. Öldürülünce serbest bırakıldı. Yahküm, rehine ve tutukluları ha lifenin izni ile zindandan çıkarıp Bagdat'a götürdü, sonra bunlar Bas" ra'ya gidip oraya yerleştiler.

Deylemlilere gelince, onlar Merdavic'in kardeşi Semgir'e haber göndererek yanlarına gelmesini istediler, Gittiginde kendisini yalına yak yolda karşıladılar. Mülkleri ve hakimiyetleri yok olmasın diye onu baslarına hükümdar yaptılar. Semgir'e karşı Horasan ve Hora-san'a bağlı mintikaların valisi Melik Said Nasr b. Ahmed es-Samanî karşı çıktı. Onunla savasti, çok sayıda beldeyi onun elinden aldı.

Bu senede halife Kaim Biemrillah el-Fatimî, bir orduyu Ifrikiy-ye'den deniz yoluyla Frank taraflarına sevketti. Bu ordu Cenova sehrini fethetti. Bol miktarda ganimet elde edip salimen geri döndü.

Bu senede İmadü'd-Devle, İsfahan'a asker sevketti ve istila etti Cebel mintikasını da ele geçirdi. Memleketi cidden genişledi.

Bu senede Horasan'da şiddetli bir kitlik meydana geldi. Çok sayıda insan öldü, öyle ki ölüleri defnetme işinin üstesinden gelemediler. Bunu kara kara düşünmeye başladılar.

Bu senede Musul valisi Nasiru d-Devle Ebu 1-Hasan b. Hamdan, amcası Ebü'1-Alâ Said b. Hamdan'ı öldürdü. Çünkü amcası Musul'u onun elinden almak istiyordu. Halife de ona karşı veziri Ali b. Muk-le'yi büyük bir orduyla sevketti. Nasirü'd-Devle kaçtı. Vezir İbn Muk-le'nin Musul'da ikameti uzun sürüp Nasirü'd-Devle'yi ele geçireme-yince bu defa Bagdat'a geri döndü. Böylece Musul şehri Nasiru d-Dev-le'nin elinde kaldı. Halifeye haber göndererek o mintikayı kendisine bırakmasını teklif etti. Bu teklifi kabul edildi ve durum eskisi gibi devam etti.

Bu senede hacılar yola çıktılar. Karmatî, yollarını kesti, onlarla savasti, mağlub etti. Hacılar ondan eman dilediler. O da Bagdat'a geri dönmeleri koşuluyla onlara eman verdi ve geri döndüler. Bu sene bütün hacı adayları hacca gidemediler. [39]

Hicretin Üçyüzirmüçüncü Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Nahivci Nefteveyh

Asil adi, Ibrahim b. Muhammed b; Arefe b. Süleyman b. Mugire b. Habib b. Mühelleb b. Ebi Süfra el-Ezdf dir. Künyesi, Ebu Abdillâh el-Atikî'dir. Nahivci Nefteveyh diye tanınır. Nahiv ilmine dair eserleri vardır. Hadis dinlemiş ve hadis ulemasından rivayetlerde bulunmuş, sika raviler de kendisinden hadis rivayet etmişlerdir. Doğru sözlü bir zattı. Güzel şiirleri vardır.

Hatib Bağdadî der ki: «Nefteveyh bir bakkala ugramış ve: "Ey ih-Hvar Derbürresin'e nereden gidilir?" diye sormuş, ancak 'Derbürre-flin¹ derken 'Derburrevasi'ni kasdetmişti. Bakkal komsusuna dönüp «öyle demiş: "Allah oglumu kahretsin, pancar almaya gitti, ama gecikti. Şimdi pancar yanımda olsaydı pancar demetiyle su adamın suratına vururdum!"

Bakkal böyle deyince Nefteveyh ona cevap vermeyip hemen dükkanın önünden çekip gitmişti.

Nefteveyh, bu senenin safer ayında seksenüç yaşında vefat etti. Hanbelilerin reisi Berbeharî cenaze namazını kıldı ve Dar-i Küfe mezarlığına defnedildi. Ebu Ali el-Kalî, "el-Emalî" adlı eserde onun için şu sürî okumuştur:

"Senin iki yanagından Ötörü kalbim yufkaldı. Benim gönlüm senin kirpiklerinin kuvveti karsısında çok zayıf düsmüştür.

Kendi nefesine iskence edene niçin acımiyorsun.

O, kendine haksız yere zulmediyor, arzusu ise sana yöneliyor."»

Ibn Hallikan dedi ki: «Nefteveyh'in hakkında el-İmâme, l'cazül-Kur'ân ve diğer kitapların sahibi meshur kelimci Ebu Muhammed Abdullah b. Zeyd b. Ali b. Hüseyin el-Vasitî demiş ki: "Bir fasiki görmek istemeyen kimse Nefteveyh'i görmemeye gayret sarfetsin. Allah onu, kendi adının yarısı (neft) ile yaksın, geride kalan yarısı (veyh) ile de kendine İmdat!' diye bağirtsin."»

Saalibî dedi ki: "Çok çirkin olduğundan ötörü ona Nefteveyh adı verilmistir."

Ibn Haîfeveyh dedi ki: "Nefteveyh'den başka adı Ibrahim ve künyesi de Ebu Abdillâh olarak bilinen başka bir kimse yoktur." [40]

Abdullah B. Abdüssamed B. Mühtedi Eillah

Abdullah b. Abdüssamed b. el-Mühtedi Billah el-Hasimi el-Abba-sî- Bessar b. Nasr el-Halebî'den ve diğerlerinden hadis rivayet etti.

Darekutnî ile diğerleri de ondan hadis rivayet ettiler. Sika ve faziletli bir Safîî fikhçisi idi. [41]

Abdülmelikb. Muhammed B. Adîy

Künyesi, Ebu Nuaym el-Esterabadî'dir. Bu da hem muhaddis de Safîî fikhçisi idi. Bu senede seksenüç yasinda vefat etti. [42]

Ali B. Fadl B. Tahir

Ali b. Fadl b. Tahir b. Nasr b. Muhammed Ebü'l-Hasan ed-Delhî Hadis toplamak ugruna çok yerlere seyahatlerde bulundu. Güvenili bir hadis hafizi idi. Ebu Hasim er-Razî ile digerlerinden hadis dinle di. Darekutnî ile digerleri de ondan hadis dinleyip rivayet ettiler[43]

Muhammed B. Ahmed B. Esed

Muhammed b. Ahmed b. Esed Ebu Bekir el-Hafiz. Ibn Bestibnan adiyla bilinir. Zübeyr b. Bekkar ile digerlerinden hadis rivayet etti Darekutnî ile digerleri de ondan rivayetlerde bulundular. Bu senede seksen yasini asmis olarak vefat etti. [44]

Hicretin Üçyüzyirmidördüncü Senesi

Bu senede askerler gelip hilafet sarayini çembere aldilar ve: "Halife Radi bizzat disari çıksin, yanimiza gelsin ve cemaata namaz kildirsin." dediler. Halife de çikip onlara namaz kaldirip hutbe irad etti.

Köleler, vezir Ibn Mukle'yi yakaladilar ve halifeden, onun yerine baska birini vezirlige tayin etmesini istediler. Halife seçimi onlara birakinca, Ali b. Isa'yi seçtiler. Ama halife onu vezirlige atamayi kabul etmedi. Kardesi Abdurrahman b. Isa'yi tavsiye etti ve onu vezirlige atadi. Ibn Mukle'nin evi yakildi. Kendisi de Abdurrahman b. Isa'ya teslim edildi ve siddetli bir dayaga yatirildi. 1.000.000 dinar para cezasini kabul ettigine dair yazili ifadesi alindi.

Sonra Abdurrahman b. Isa vezirlikte aciz kaldi, elli gün görevde kaldiktan sonra azledildi. Vezirlige Ebu Cafer b. Kasim el-Kerhî atandi. Ali b. Isa'dan 100.000 dinar müsadere etti. Kardesi Abdurrahman b. Isa'dan da 70.000 dinar müsadere etti. Kendisi de üçbuçuk ay sonra vezirlikten azledildi. Yerine Süleyman b. Hüseyin atandi. Sonra o da azledilerek yerine Ebu Fadl b. Cafer b. Furat atandi. Bir sene önce Ibn Mukle'nin evini yaktigi gibi kendisinin de bir sene sonra ayni günde evi yakildi. Bütün bunlar Türklerin ve kölelerin isi karistirmalarindan ötürü meydana gelmist.

ibn Mukle'nin bu senede evi yakildiginda adamin biri onun evinin duvarina su siiri yazmisti:

"Günler hakkında hüsn-ü zanda bulundun, o günler güzel olduklarinda.

Ama hiçbir gün, kaderin sana neler getirecegini düşünerek kork-madin.

Günlerin selametle geçiyordu ama sen o günlere aldandin. Gecelerin safi olduğu zaman bulaniklik meydana gelir."

Bu senede hilafet otoritesi cidden zayıfladı. Halife Radi, Vasıfta bulunan Muhammed b. Raik'a haber göndererek kendisine Bagdat pnrirligini vermek üzere yanına gelmesini istedi. Ayrıca haraç işlerini ve bütün memlekette, resmi dairelerde gelirler idaresini yürütmesini istedi- Onun için bütün minberler üzerinde adına hutbe okunmasını emretti ve ona hil'at verdi. Ibn Raik de bütün bu olumlu teklifler üzerine Bagdat'a Merdavic'in kölesi Türk Yahkûn adındaki komutanla birlikte geldi. Merdavic'in öldürülmesine o yardım etmişti.

Ibn Raik, bütün Irak mal ve mülkûn idaresini eline aldı. Beytül-mahn paralarını kendi evine tasidi. Vezirin hemen hemen hiç yetkisi kalmadı. Hilafet otoritesi cidden zayıfladı, çevre vilayetlerin valileri bağımsızca hareket etmeye başladılar. Bagdat ve Bagdat'ın kazaları dışında halifenin hiç hakimiyeti kalmadı. Ibn Raik görevde iken halife hiçbir şeye nüfuz edemiyor, bir işe tek başına karar veremiyor ve sözü de dinlenmiyordu. Ibn Raik ona ancak ihtiyaç duyduğu para, nafaka ve diğer şeyleri gönderiyordu.

Ibn Raik'ten sonra gelen bütün büyük komutanların da durumu böyle oldu. Halifeye baskaldırmıyorlardı ama diğer vilayetlerle Basra Ibn Raik'in emrinde idi. Oralara dilediği kimseleri tayin ediyordu. Huzistan vilayeti Ebu Abdillah el-Beridî'nin emrinde idi. Ibn Yakut da bu senede elinde bulunan Tüster ve diğer şehirlere hakim oldu. Buraların mal ve ürünlerine el koydu. Fars vilayeti, İmadü'd-Devle b. Büveyh'in elindeydi, ama Merdavic'in kardeşi Semgir onunla çekisiyor ve yönetimi elinden almaya çalışıyordu. Kirman vilayeti Ebu Ali Muhammed b. İlyas b. el-Yesa'in; Musul, Cezire, Diyarbakır, Mudar-i Rebia şehirleri Beni Hamdan'in; Misir ve Sam Muhammed b. To-gac'in; Ifrikiye ve Magrib vilayetleri, Kaim Biemrillah b. Mehdi el-Fatimî'nin elindeydi. Bu, "Emirü'l-mü'minin" lakabını kullanıyordu. Endülüs ülkesi Abdurrahman b. Muhammed'in elindeydi. Bu da "Na-sirü'l-Ümevî" lakabını taşıyordu, Horasan ve Maverâünnehir, Said Nasr b. Ahmed es-Samanî'nin; Taberistan ve Cürcan şehirleri ise ^eylemlilerin elinde idi. Bahreyn, Yemame ve Hecer de Ebu Tahir Süleyman b. Ebi Said el-Cenabî el-Karmatî'nin hakimiyetinde bulunuyordu.

.. Bu senede Bagdat'ta büyük bir kitlik ve yokluk meydana geldi. Öyle ki, bes gün müddetle yenecek ekmek bulunamadı. Bu yüzden Ç°k sayıda Bagdatlı öldü. Ölenlerin çoğu da zayıf kimselerdi. Ölüler atılıyorlar, onları defnedecek kimse bulunamıyordu. Bir tabuta

cenaze yükleniyordu. Bazan ikisinin arasına bir çocuk ölüsü de konuluyordu. Bir mezar kazıldığı ve içinin genişletilerek birçok ölü konulduğu da vaki idi. İsfahanlılardan 200.000'e yakın kişi öldü.

Bu senede Umman'da bir yangın meydana geldi. Bu yangında 1.000 siyahi ve beyazlardan da çok sayıda insan yandı. Bu yangında telef olan mallar

arasinda 400 yük kafur yanmisti.

Halife, Ahmed b. Kayiglig'i Sam naibliginden azletti. Buranın yönetimini Misir naibi Ibn Togac'a verdi.

Bu senede Adüdü'd-Devle Ebu Süca' Fena Hüsrev b. Rüknü'd-Devle b. Büveyh, Isfahan'da dogdu. [45]

Hicretin Üçyüzirmidördüncü Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Kurra Ibn Mücahid

Ebu Bekir Ahmed b. Musa b. Abbas b. Mücahid. Kurra idi. Kiraat imamlarından biridir. Birçok kimselerden hadis rivayet etti. Dare-kutnî ile baskalari da ondan rivayetlerde bulundular. Güvenilir, sika bir ravi idi. Bagdat'in dogu yakasinda yasadi. Saleb dedi ki: "Asrimizda Allah'in kitabini ondan daha iyi bilen biri hayatta kalmadi."

Bu senenin saban ayinin bitimine on gün kala çarsamba günü vefat etti. Persembe günü defnedildi.

Vefatından sonra adamin biri onu rüyasinda Kur'ân okurken görmüs ve ona: "Sen ölmedin mi?" diye sormus o da su cevabi vermisti: "Evet, öldüm. Ama dünyada iken, her hatimin sonunda beni mezarimda Kur'ân okuyan kimselerden biri kilsin diye Allah'a dua ediyordum. İşte ben bu yüzdendir ki mezarimda Kur'ân okuyan kimselerden biri olmusum."

Allah ona rahmet etsin. [46]

Sair Cahze El-Bermekî

Ahmed b. Cafer b. Musa b. Yahya b. Halid b. Bermek el-Bermekî. Künyesi, Ebü'l-Hasan en-Nedim'dir. Sair Cahze diye taninir.

Usta bir edebiyatçı ve tarihçiydi. Çesitli ilimlere vakif olup az bilinen seylerden haberdardi. Güzel sarki okurdu. Onun siirlerinden örnekler verelim:

"Dünya kendi kendine söyle seslendi, ama âlemde duyan biri varsa eger:

Nice emel sahibi kimse var ki onun emelleri bosa çıktı.

Nice mal toplayan kimse var ki topladıkları darmadagin oldu."

Hükümdarlardan biri onun sahsina ödeme yapılmasi için bir sarrafa bir pusula yazip gönderdi. Fakat sair Cahze bu parayi tahsil ede-nieyince hükümdara bir mektup yazarak durumu söyle anlatti:

"Sizin bagislariniz parmak uçlari ve ellerle yazilan pusulalar ile oluyorsa,

Bu pusulaların bana hiçbir faydasi olmuyor.

Ben de "bir milyon dirhem al" diye yazıyorum sana iste."

Sair Cahze, çok cimri ve haris bir kimse olan arkadaşlarından birini kinayip söyle hicvetmisti:

"Bizim bir arkadaşımız var; cimrilikte insanların en zirvede olanidir.

Kendisine Fadl adi verilmistir, ama o faziletli degildir.

Dostun dostunu davet edisi gibi beni de davet etti.

Bir dostun bir dosta gidisi gibi ben de onun yanma gittim.

Yemege oturduğumuzda gördüm ki o,

Sanki onun vücudunun organlarından birini yiyecekmişim gibi bana bakıyor.

Bazen öfkeleniyor bazen kölesine sövüyordu.

Ben de sirf benim yüzümden ötürü öfkelenip sövdüğünü anlıyordum.

Bir lokma yiyebilmek için elimi sofraya gizlice uzatıyordum.

Ama bana öfkeyle baktığını görünce sebzelerle oynayip vakit geçiriyordum.

Derken elim bir suç isledi, (yani bir lokma yedim).

Bu da açlığın aklımı gidermesinden ötürü olmustu.

Elim bir tavugun buduna uzandı.

O daha tez davranarak budu kendine çekti, ellerim de benim ayagımı çekti."

Onun kuvvetli siirlerinden biri de sudur:

"Göçüp gittiniz, nice inlemelerden ve sizlanmalardan sonra insanlar sizin için üzüldüğümü açıkça anladılar.

Daha önce kirpiklerimi aglamaktan azad etmistim.

Ama şimdi size olan özlemim, onlari yine köleliğe döndürdü."

İbn Hallikan, onun su güzel ve parlak siirini de nakletmistir: "Sevgiliye dedim ki: Uyanık iken bana cimri davrandın;

Bari asıkma rüyada cömert davran.

Sevgilim de bana dedi ki: Sen de uyuyacaksın ve rüyada seni ziyaret edeceğimi mi umuyorsun?"

Ona Cahze lakabım takan kisi, Abdullah b. el-Mutez'dir. Çünkü onun gözleri çok çirkindi.

Cahze'yi yerenlerden biri söyle demistir:

"Cahze uyurken satrançtaki filden ve yengeçten daha fazla bir şekilde gözleri dışarıya doğru fırlar.

Onun gece içki sofrasına oturanlar, size acıyorum!

Kulaklariinizi lezzetlendirmek için gözlerinizin rahatsızlanmasına katlanın artık."

Cahze, hicretin 326. senesinde Vasıfta vefat etti. Hicretin 324. senesinde vefat ettiğine dair bir rivayet de vardır. [47]

-
- [1] İbn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/286.
- [2] İbn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/286-287.
- [3] İbn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/287.
- [4] İbn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/287-288.
- [5] İbn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/288.
- [6] İbn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/289.
- [7] İbn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/289-290.
- [8] İbn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/290-291.
- [9] İbn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/291.
- [10] İbn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/291-292.
- [11] İbn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/292-293.
- [12] İbn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/293.
- [13] İbn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/294.
- [14] İbn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/294.
- [15] İbn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/294.
- [16] İbn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/294.
- [17] İbn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/295-297.
- [18] İbn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/297-299.
- [19] İbn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/299-300.
- [20] İbn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/300.
- [21] İbn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/300.
- [22] İbn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/300.
- [23] İbn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/301.
- [24] İbn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/301.
- [25] İbn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/301-303.
- [26] İbn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/303-304.
- [27] İbn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/305.

- [28] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/305-307.
- [29] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/307-308.
- [30] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/308.
- [31] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/308-309.
- [32] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/309-310.
- [33] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/310-311.
- [34] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/311-313.
- [35] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/313-314.
- [36] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/315.
- [37] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/315-316.
- [38] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/316.
- [39] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/316-318.
- [40] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/318-319.
- [41] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/319.
- [42] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/319.
- [43] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/320.
- [44] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/320.
- [45] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/320-322.
- [46] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/322.
- [47] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/322-324.

Zahirî Fikihçisi Ibn Mugalles .	3
Ebu Bekir B. Ziyad En-Nisaburî	3
Affan B. Süleyman.	3
Ebü'l-Hasan El-Es'arî	4
Muhammed B. Fadl B. Abdullah.	4
Harun B. Muktedir.	4
Hicretin Üçyüzyirmibesinci Senesi	4
Hicretin Üçyüzyirmibesinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler .	5
Ahmed B. Muhammed B. Hasan .	5
Abdullah B. Muhammed B. Süfyan .	5
Muhammed B. Ishak B. Yahya.	5
Muhammed B. Harun El-Askerî	5
Hicretin Üçyüzyirmialtinci Senesi	5
Hicretin Üçyüzyirmiyedinci Senesi	7
Hicretin Üçyüzyirmiyedinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler .	8
Hasan B. Kasim B. Cafer B. Rahim..	8
Hüseyin B. Kasim B. Cafer .	8
Osman B. Hattab.	8
Muhammed B. Cafer.	9
Hafiz Ebu Muhammed Abdurrahman B. Ebi Hatim..	9
Hicretin Üçyüzyirmisekizinci Senesi	9
Hicretin Üçyüzyirmisekizinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler .	11
Ebu Muhammed Cafer El-Mürteis.	11
Ebu Said El-İstahrî	11
Ali B. Muhammed Ebü'l-Hasan El-Müzeyyen Es-Sagir .	12
Ahmed B. Abdürabbîh.	12
Ömer B. Ebi Ömer Muhammed B. Yusuf B. Yakub .	13
Kurra Ibn Senbuz.	13
Muhammed B. Ali B. Hasan B. Abdullah .	14
Ebu Bekir İbn Enbarî	15
Ümmü İsa.	15
Hicretin Üçyüzyirmidokuzuncu Senesi	16
Hicretin Üçyüzyirmidokuzuncu Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler .	20
Ahmed B. İbrahim..	20
Beckem Et-Türkî	20
Ebu Muhammed El-Berbehari	20
Yusuf B. Yakub.	21
Hicretin Üçyüzotuzuncu Senesi	21
Hicretin Üçyüzotuzuncu Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler .	24
Ishak B. Muhammed.	24

Hüseyin B. İsmail B. Muhammed.	24
Ali B. Muhammed B. Sehl	25
Seyh Ebu Salih Müflih El-Hanbelî	25
Hicretin Üçyüzotuzbirinci Senesi	26
Hicretin Üçyüzotuzbirinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler	27
Sabit B. Sinan B. Kurra Es-Sabî	27
Muhammed B. Ahmed B. Yakub.	28
Muhammed B. Muhalled B. Cafer.	28
Mecnun El-Bagdadî	28
Hicretin Üçyüzotuzikinci Senesi	29
Ahmed B. Muhammed B. Said.	31
Ahmed B. Amir El-Merveruzî	31
Hicretin Üçyüzotuzüçüncü Senesi	31
Müstekfi Billah Abdullah B. Müktefi B. Mutedidin Halifeliği	32
Hicretin Üçyüzotuzdördüncü Senesi	33
Büveyh Ogulları Devletinin İlk Asaması Ve Bagdat'a Hakim Olmaları	34
Halife Müstekfi Billahın Yakalanıp Hal' Edilmesi	34
Muti Lillahın Halifeliği	34
Hicretin Üçyüzotuzdördüncü Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler	36
Ömer B. Hüseyin.	36
Muhammed B. İsa.	37
Muhammed B. Muhammed B. Abdullah.	37
İhsid Muhammed B. Abdullah B. Togaç.	38
Ebu Bekir Es-Sibî	38
Hicretin Üçyüzotuzbesinci Senesi	39
Hicretin Üçyüzotuzbesinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler	40
Hasan B. Hamaveyh B. Hüseyin.	40
Abdurrahman B. Ahmed B. Abdullah.	40
Abdülislam B. Ragban.	40
Ali B. İsa B. Davud B. Cerrah.	40
Muhammed B. İsmail	42
Harun B. Muhammed.	42
Ebü'l-İbbas B. Kadi Ahmed.	42
Hicretin Üçyüzotuzaltıncı Senesi	42
Hicretin Üçyüzotuzaltıncı Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler	43
Ebü'l-Hüseyin B. Münadî	43
Solî Muhammed B. Abdullah B. Abbas.	43
İbnetüs-Seyh Ebü'z-Zahid El-Mekkî	44
Hicretin Üçyüzotuzyedinci Senesi	44
Hicretin Üçyüzotuzyedinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler	45
Abdullah B. Muhammed B. Hamdeveyh.	45
Meshur Katip Kudame.	45
Muhammed B. Ali B. Ömer.	45
Muhammed B. Mutahhar B. Abdullah.	45

Hicretin Üçyüzotuzsekizinci Senesi	45
Ebü'l-Hasan Ali B. Büveyh'in Biyografisi	46
Hicretin Üçyüzotuzsekizinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler	46
Ahmed B. Muhammed B. Ismail B. Yunus	46
Müstekfi Billah	47
Ali B. Memsad B. Sahnun B. Nasr	47
Ali B. Muhammed B. Ahmed B. Hasan	47
Hicretin Üçyüzotuzdokuzuncu Senesi	48
Hicretin Üçyüzotuzdokuzuncu Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler	48
Hasan B. Davud B. Babsâz	48
Halife Kahir Billah	49
Muhammed B. Abdullah B. Ahmed	49
Farabî	49
Hicretin Üçyüzkirkinci Senesi	49
Hicretin Üçyüzkirkinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler	50
Esheb B. Abdülaziz	50
Ebü'l-Hasan El-Kerhî	50
Muhammed B. Salih B. Yezid	51
Mansur B. Karatekin	51
Hicretin Üçyüzkirkbirinci Senesi	51
Hicretin Üçyüzkirkbirinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler	52
Mansur El-Fatimî	52

Zahirî Fikihçisi Ibn Mugalles

Meshur fikiçilerdendir. Kendi mezhebinde yararlı eserleri vardır. Ebu Bekir b. Davud'dan fikiç Öğrendi. Abdullah b. Ahmed b. Hanbel ile Ali b. Davud el-Kanterî, Ebu Kalabe er-Riyasî ve diğersahsiyetlerden hadis rivayet etti. Sika bir ravi idi. Fikiç ve faziletli bir insandı. Davud ez-Zahirî'nin ilmini, bulunduğumintikalara yayan kisi odur. Sekte'de vefat etti. [1]

Ebu Bekir B. Zîyad En-Nisaburî

Abdullah b. Muhammed b. Ziyad b. Vasil b. Meymun. Ebu Bekir, onun künyesidir. Safî fikiçisidir, NisaburludurT'Eban b. Osman'in azatlisidir. Irak, Sam ve Misir'a seyahatlerde bulundu. Bagdat'a yerleştii. Muhammed b. Yahya ez-Zühelî'den, Abbas ed-Durî'den ve diğerbazikimselerden hadis rivayet etti. Darekutnî ile birden fazla hadis hafızları da ondan rivayetlerde bulundular.

Darekutnî dedi ki: "Seyhlerimiz arasında hadislerin senet ve metinlerini ondan daha iyi hifzeden biri görülmemiştir. Seyhlerimizin en fakihi idi. Müzeni ve Rebi ile arkadaşlık etti."

Abdullah b. Batte dedi ki: "İbn Ziyad'ın meclisinde hazır bulunurduk. Onun meclisine 30.000 kadar kisi mürekkep okkasi ile gelirlerdi."

Hatib Bagdadî, Ebu Bekir b. Ziyad en-Nisaburî'nin söyle dedigini rivayet etmistir:

"Ben kirk sene müddetle ancak diz üstü çömelerek uyuyan birini biliyorum. O, her gün bes bugday tanesi ile karnini doyururdu ve yatsi abdesti ile sabah namazini kildirdi." Böyle dedikten sonra sözünü söyle sürdürdü: "Ben Ümmü Abdurrahman'i (kendi cariyesini) tanımadan önce bütün bunlari yapıyordum. Ah, beni evlendiren adama ne diyeyim ki!" Bundan sonra da söyle dedi: "Ama beni evlendiren kisi bana iyilik yapmak istemisti."

Ebu Bekir b. Ziyad bu senede seksenalti yasinda vefat etti. [2]

Affan B. Süleyman

Affan b. Süleyman b. Eyyüb Ebü'l-Hasan et-Tacir. Misir'da ikamet etti ve orada geliri hadisçilere harcanmak üzere bir vakif tesis etti. Bu vakfin gelirlerinden Asere-i Mübessere'nin soyundan gelen kimseler de yararlanacaklardı. Allah onlardan razı olsun. Dünyaligi bol olan bir tüccardı. Hakimler nezdinde sahadeti makbuldü.

Bu senenin saban ayında vefat etti. [3]

Ebü'l-Hasan El-Es'arî

Bagdat'a geldi. Zekeriya b. Yahya es-Sâcî'den hadis, İbn Sü-reyc'den de fikh öğrendi. Onun biyografisini "Tabakatü's-Safiyye" adli eserde anlatmisizdir. İbn Hallikan'in anlattigina göre Ebü'l-Hasan el-Es'arî, Seyh Ebu Ishak el-Mervezî'nin ders halkasına katilir, onun derslerini dinlermis. Es'arî, önceleri Mutezilî idi. Ama Basra'da minber üzerinde bu mezhepten ayrildigini ve tevbe ettigini söyledi. Sonra da Mutezilîlerin rezalet ve çirkinliklerini ortaya koydu. "el-Mu-ciz" ve diger bazi kitaplar ona aittir.

Rivayete göre İbn Hazm söyle demistir: "Es'arî'nin yazmis olduğu ellibes eser vardır. Yillik geliri 17.000 dirhemdi. O, insanların en sakacisi idi. Hicretin 270. senesinde doğdu."

Hicretin 260. senesinde doğduğuna dair zayıf bir rivayet de vardır. Hicretin 324. senesinde vefat etmistir. Hicretin 330. senesinde vefat ettigine dair bir rivayet de vardır. Hicretin 330. senesinden sonraki birkaç sene içinde vefat ettigine dair zayıf bir rivayet de bulunmaktadır. Doğrusunu Allah bilir. [4]

Muhammed B. Fadl B. Abdullah

Künyesi, Ebu Zer et-Temimî'dir. Cürcan reisidir. Çok hadis dinlemistir, Safî mezhebine mensubtur. Evi, âlimlerin toplantı yeri idi, kendi zamanındaki ilim talebelerine çok lütuflarda bulunmustur. [5]

Harun B. Muktedir

Halife Radi'nin kardesidir. Bu senenin rebiyülevvel ayında vefat etti. Kardesi Radi kendisi için çok hüzünlendi ve onu tedavi edemeyen tabip Bahtiyesu b. Yahya'nin Enbar'a sürgün edilmesini emretti Çünkü Bahtiyesu'un onu kasitli olarak iyi tedavi etmedigine dair suçlamalar vardı. Sonra Radi'nin annesi onun için sefaatçi oldu. Radi de onu sürgünden geri getirdi. [6]

Hicretin Üçyüzirmibesinci Senesi

Bu senenin muharrem ayında halife Radi ve emirü'l-ümera Mu-hamnied b. Raik, Ahvaz valisi Ebu Abdillan el-Beridî ile savasmak üzere Vasit'a yöneldiler. Ebu Abdillan, Ahvaz'a musallat olmus, haraci ödememeye baslamisti. Ibn Raik, Vasit'a ulastiginda Hucariye askerleri isyan ettiler. Onunla savastilar, Ibn Raik de üzerlerine Bec-kem'i musallat kildi. Beckem, onlari ezdi, bir kısmi Öldü. Kiliç artiklari da Bagdat'a geri döndüler. Güvenlik güçleri komutani Lü'lü, onların karsisine çıktı. Çoklarını kusatma altına aldı, evlerini yağmaladı. Artık onlardan baskaldıran bir kimse kalmadı. Bunların beytül-malden alacakları maası tümüyle kesti. Halife ile Ibn Raik, Ebu Abdillan el-Beridî'ye tehdit mektupları gönderdiler. Bunun üzerine her sene 360.000 dinar ödemeyi kabul etti ve Adüdü'd-Devle b. Büveyh ile savasmak için asker hazırladığını bildirdi.

Fakat halife döndükten sonra Ebu Abdillan el-Beridî, hiçbir şey göndermedi. Ibn Raik de Beckem ile Bedir el-Hüseynî'yi onunla savasmak üzere harekete geçirdi. İki taraf arasında, anlatımı burada uzun sürecek savaşlar ve olaylar cereyan etti. Sonra Ebu Abdillan el-Beridî, İmadü'd-Devle'ye sigindi. Ondan eman diledi. Beckem de Ahvaz mintikasını istila etti. Bunun üzerine Ibn Raik, oranın haracını idare isini ona verdi. Sözünü ettigimiz Beckem, öldürücü bir yigitti.

Bu senenin rebiyülevvel ayında halife, Beckem'e hil'at giydirdi ve Bagdat'ta ona emirlik payesi verdi. Onu Mesrik'den Horasan'a kadar olan mintikaların valiligine tayin etti, [7]

Hicretin Üçyüzirmibesinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Ahmed B. Muhammed B. Hasan

Künyesi, Ebu Hamid es-Sarkî'dir. Hicretin 240. senesinde doğdu. Hafızası sağlam, ezberinde çok hadis bulunan, kadri yüce ve çok kez

haccetmiş olan büyük bir hadis hafızı idi. Hadis toplamak maksadıyla çeşitli şehirlere seyahatlerde bulundu. Birçok yerleri dolasti. Büyük hadis âlimlerinden hadis dinledi.

Bir gün Ibn Kuzeyine, ona bakarak söyle dedi: "Ebu Hamid'in hayatta olması, insanların Rasûlullah (s.a.v.)'a yalan isnad etmelerine engeldir." [8]

Abdullah B. Muhammed B. Süfyan

Künyesi, Ebü'l-Hasanel-Hazzaz'dir. Nahivciydi. Müberred ve Sa'-leb'den hadis dinledi. Sika bir ravidir. Kur'ân ilimlerine dair çok faydalı eserleri vardır. [9]

Muhammed B. Ishak B. Yahya

Künyesi, Ebü't-Tib'dir. Nahivcidir. Ebü'l-Vefa, onun tarihe dair çok güzel eserleri bulunduğunu söylemiştir. Haris b. Ebi'l-Müber-red'den, Üsame'den, Sa'leb'den ve diğerlerinden hadis rivayet etmiştir. [10]

Muhammed B. Harun El-Askerî

Künyesi, Ebu Bekir'dir. Ebu Sevr'in mezhebinin fikhini öğrenmiş ve bu mezhebe bağlı bir fakih olmuştur. Hasan b. Arefe'den, Abbas ed-Durî'den, Darekutnî'den, Acurî'den ve diğerlerinden hadis rivayet etmiştir. Doğrusunu Allah bilir. [11]

Hicretin Üçyüzyirmialtinci Senesi

Bu senede Bizans imparatorundan halife Radi'ye bir mektup geldi. Mektubun aslı Rumca yazılmıştı, Arapça açıklaması da vardı. Rumca kısım altın yaldızla, Arapça kısım ise gümüş yaldızla yazılmıştı. Özeti, imparatorun Radi ile mütareke istegi idi. Bu mektupla birlikte çok miktarda kıymetli hediyeler de göndermişti. Halife, onun bu istegine olumlu cevap verdi. 6.000 kadar kadim-erkek Müslüman esir Bedenden nehri üzerinde serbest bırakıldı.

Bu senede vezir Ebü'l-Feth b. Furat, Bağdat'tan Sam'a göçtü, vezirliği bıraktı. Yerine Ebu Ali b. Mukle atandı. Ebü'l-Feth'in yönetimi °idden zayıftı. İbn Raik'le birlikte iken onun sözü hiç geçmiyordu, İbn Raik'den kendisi için emlakinden feragat etmesini talep etmiş ancak İbn Raik onun bu istegini yerine getirmekte ağır davranmıştı. O da bunun üzerine Beckem'e mektup yazarak onu Bağdat'a tamahlandırmış ve İbn Raik'in yerine geçmesini teklif etmişti. İbn Mukle ise hali. fe'ye mektup yazarak İbn Raik ile İbn Mukatîl'i kendisine teslim etmesini istemiş ve onlar için 2.000 dinar vereceğini taahhüd etmişti. Bu haber İbn Raik'e ulaşınca onu yakalayıp elini kesti ve: "Bu, yeryüzün de bozgunculuk yaptı." dedi.

Sonra İbn Mukle, halife Radi'ye kendisini vezirliğe tayin etmesini tavsiye etti, elinin kesilmiş olmasının yazı yazmaya engel olmayacağını, kendisinin kalemi kesik olan sağ eline bağlayarak yazı yazabildiğini bildirdi. İbn Raik, İbn Mukle'nin yukarıdaki satırlarda naklettığımız mektubunu Beckem'e yazdığını ve İbn Mukle'nin kendisine beddua ettiğini duydu. Bunun için yakalayıp dilini keserek onu dar bir yerde hapsetti. Yanında hizmetçisi bile yoktu. Suyu kendisi bizzat kuyudan çekiyordu. Kovayı sol eliyle tutuyor,

agzina götürüyor ve disleriyle kovanin kenarından tutup su içiyordu. Çok sikinti ve zahmetlerle karsilasti. Bu hapishanede yalnız basina vefat etti ve hapsedildiği yere defnedildi. Sonra ailesi onun cenazesini istedi ve defnedildiği yerden çıkarılarak kendi evine götürölüp defnedildi. Daha sonra oradan da alınarak baska bir yere nakledildi.

Ibn Mukle çok garip seylerle karsilasmisti. Söyle ki: Üç kez vezirlik yapmis, üç kez azledilmisti. Üç halifeye vezirlik yapmisti. Üç yere defnedilmis, üç kez sefere çıkmisti. Ikisinde sürgün olarak bir defasında da görevli olarak gitmisti. Görevli iken Musul'a gönderilmisti.

Bu senede Beckem, Bagdat'a geldi. Radi ona emirü'l-ümeralik unvanini verdi ve onu Ibn Raik'in yerine geçirdi. Sözüünü ettigimiz Beckem, Makan b. Kali ed-Deylemî'nin veziri Ebu Ali el-Ariz'm kölelerin-dendir. Makan, onu veziri Ebu Ali el-Ariz'dan istemis, vezir de ona Beckem'i hibe etmisti. Bundan sonra Beckem, Makan'dan ayrılmis, Merdavic'in yanina gitmisti ve önceki kısımlarda da anlattigimiz gibi Merdavic'i öldürenler arasina katilmisti.

Halife, emirul-ümeraliga tayin ettiginde onu hadim Munis'in konagina yerlestirmisti. Durumu cidden kuvvetlenmis, itibari yükselmisti. Böylece o Ibn Raik'ten de ayrılmis oldu. Onun görevi bir sene on ay ve onalti gün sürmüstü.

Bu senede Imadud-Devle b. Büveyh, kardesi Muizzü'd-Devle'yi harekete geçirmis, o da Ebu Abdillan el-Beridî'ye ait olup Beckem tarafından istila edilmiş olan Ahvaz'i geri alarak Ebu Abdillan el-Beridî'ye teslim etti.

Bu senede Vesmgir ed-Deylemî'nin komutanlarından olan Leske-rî, Azerbaycan'ı istila edip Rüstem b. Ibrahim el-Kürdî'nin elinden aldı. Rüstem, Ibn Ebi's-Sâc'in adamlarındandı. Leskerî, uzun süren bir savastan sonra Azerbaycan'ı ele geçirdi.

Bu senede Karmatîlerin durumu cidden bozuldu. Birbirlerini öldürmeye başladılar. Bu nedenle de yeryüzünde fesad çıkaramadılar. Kendi halleriyle basbasa kaldılar. Ülkeleri olan Hecer'e kapandılar, baska bir yere gidemediler. Hamd ve minnet Allah'adır.

Bu senede meshur şahsiyetlerden Ahmed b. Ziyad b. Abdurrah-man el-Endülüsî vefat etti. Babası Imam Malik'in arkadaşlarındandı. Iniam Malik'in fikhim ilk olarak Endülüs'e sokan zat budur. Kendisine kadilik teklif edilmisti, ama kabul etmemisti. [12]

Hicretin Üçyüzirmiyedinci Senesi

Bu senenin muharrem ayında halife Radi, Musul valisi Nasirü'd-Devle Hasan b. Abdullah b. Hamdan ile savasmak için Musul yoluna koyuldu. Önden de

emirul-ümera Beckem'i yola çıkarmisti. Ayrica kadi'l-kudat Ebü'l-Hüseyin Ömer b. Muhammed b. Yusuf u da Bec-kem'le birlikte göndermisti. Kadi'l-kudat Ebü'l-Hüseyin, halifenin emri üzerine Bagdat'ta yerine oğlu kadi Ebu Nasr Yusuf b. Ömer'i vekil birakmisti. Faziletli ve âlim bir sahsiyetti. Beckem, Musul'a ulastiginda Hasan b. Abdullah b. Hamdan ile savasmaya basladi ve onu maglup etti. Halife de Musul ve Cezire'yi ona birakti ve Beckem, orada valilige basladi.

Muhammed b. Raik'e gelince o, halifenin Bagdat'ta bulunmayisini fırsat bilerek 1.000 kadar Karmatî ile isbirligi yapip Bagdat'a girdi ve orada çok bozgunculuk yapti, yalniz hilafet sarayina ilismedi. Sonra halifeye haber salarak ondan baris ve kendi isledigi suçlar için de af talebinde bulundu. Halife onun bu talebini uygun karsiladi. Ona kadi'l-kudat Ebu Hüseyin Ömer b. Yusufu gönderdi. Ibn Raik de Bagdat'tan göçtü. Halife, cemaziyelevvel ayinda Bagdat'a girdi, Müslümanlar buna çok sevindiler.

Bu senenin cemaziyelevvel ayinda (1 martta) bol miktarda yagmur ve iri taneli dolular yagdi ki, dolulardan her biri iki okkaya yakin agirliktaydi. Yagislar bir müddet devam etti. Bu yüzden Bagdat'ta birçok ev yikildi.

Bu senede Bagdat'ta çok miktarda çekirge görüldü.

Hicretin 317. senesinden bu seneye kadar hac seferleri, Irak yolundan yapilmiyordu. Serif Ebu Ali Muhammed b. Yahya el-Alevî, Karmatîler nezdinde insanların hacca gitmeleri için ricada bulundu. Karmatîler, yürekliliginden ve âlicenâb bir kimse oldugundan ötürü onu çok seviyorlardi. O, Karmatîlere, haci adaylarinin herbirinin bir deve için bes dinar, mahfeli develer için de yediser dinar parayi vermesini teklif etti, onlar da bu sarti kabul ettiler. Bu senede hacilar, bu sarta riayet ederek hac seferine çıktilar. Hacca gitmek için yola koyulanlar arasinda Seyh Ebu Ali b. Ebi Hüreyre de vardi. Bu zat Safîî imamlarindandi. Karmatîlerin yanindan geçerken Karmatîler ondan bir nevi bekçilik parasi olan ücreti istediler. O da devesinin basini geri çevirerek Bagdat'a döndü ve: "Ben cimrilik yaptigim için degil, bu toprak basti parasi talep edilince hac vecibesi benden sakit oldugu için geri döndüm." dedi.

Bu senede Endülüs'te fitne meydana geldi. Endülüs hükümdari ve Nasir Lidinillah lakabim tasiyan Abdurrahman ei-Emevî, veziri Ahmed'i öldürdü. Buna çok kizan Senterin sehrinin valisi, Ahmed'in kardesi Ümeyye b. Ishak irtidad etti. Hristiyan ülkesine girdi, onların hükümdari Rodmir ile görüştü. Müslümanların sınırlarindaki gedikleri ve açık yerleri onlara bildirdi. Büyük bir Galiçya ordusuyla Müslümanların üzerine yürüdü.

Abdurrahman, bunların karsilarina çıktı ve siddetli hücumlar yaparak Galiçya askerlerinden çogunu öldürdü. Sonra Franklar, Müslümanlara karsi saldırilarini tekrarladilar. Kendi zayıatlarına yakin sayida Müslüman askeri

öldürdüler. Ardından Müslümanlar Gaüç-ya'ya pespese saldirilarda bulundular ve onlardan sayilamayacak kadar çok asker öldürdüler.

Daha sonra Ümeyye b. Ishak bu yaptigina pisman oldu ve Abdurrahman'dan eman diledi. Abdurrahman da ona eman verdigine dair mektubunu gönderdi. Ümeyye geldiginde Abdurrahman onu kabul etti ve kendisine saygi gösterdi. [13]

Hicretin Üçyüzyirmiyedinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Hasan B. Kasim B. Cafer B. Rahim

Künyesi, Ebu Ali ed-Dimiskî'dir. Babasi muhaddisti. Kendisi tarihçiydi ve tarihe dair eserleri vardir. Abbas b. Valid el-Beyrutî'den ve digerlerinden hadis rivayet etmistir. Bu senenin muharrem ayında Misir'da, seksen küsur yasinda vefat etti. [14]

Hüseyin B. Kasim B. Cafer

Hüseyin b. Kasim b. Cafer b. Muhammed b. Halid b. Bisir Ebu Ali el-Kevkebî.

Katiplik yapmistir. Tarihçi ve edebiyatçı bir kisi idi. Ahmed b. Ebi Hayseme'den, Ebü'l-Ayna'dan ve Ibn E bi'd-Dünya'd an rivayetlerde bulundu. Darekutnî ile digerleri de kendisinden rivayetlerde bulundular. [15]

Osman B. Hattab

Osman b. Hattab b. Abdillahir Ebu Amr el-Belevi el-Magribî el-Esec. Ebü'd-Dünya diye bilinir.

Bu zat, hicretin 300. senesinden sonra Bagdat'a geldi ve kendisinin Hz. Ebu Bekir es-Siddik'm hilafetinin ilk zamaninda Magrib'te dogdugunu iddia etti. Babasiyla birlikte Hz. Ali'nin ziyaretine gittigini yolda asiri derecede susadiklarini, babasi için su aramaya gittiginde bir su kaynagi görüp oradan su içip yikandigini, sonra su içirmek için babasinin yanma gittiginde babasinin vefat ettigini gördüğünü anlatti. Sonra kendisinin yalnız basina Hz. Ali'nin yanina gittigini, onun dizini Öpmek istedigii sirada dizinin basina çarpıp basini yaraladigini ve bu nedenle kendisine Esec (yaralı) dendigini söyledi.

Insanların bir kısmi, bu husustaki iddialarının dogru oldugunu söylediler ve içinde Hz. Ali'nin hadislerinin rivayet edildiği bir nüshayi kendisinden rivayet ettiler. Bu rivayetlerin dogruluğu hususunda Hafiz Muhammed b. Ahmed b. Müfid de onu tasdik etti ve bunlari kendisinden rivayet etti. Ama Hafiz Muhammed b. Ahmed'in dedesi VEüfid, Siîlikle itham edilen bir kimsedir. Kendisinin de Hz. Ali'ye in-;isabi sebebiyle, bu iddialarında onu müsamaha ile karsilamistir. Onun disındaki eski-yeni bütün muhaddisler

toplulugu, bu hususta onu yalanlamislar ve bu iddialarini reddedip rivayet ettigi hadis nüshasinin uydurma oldugunu kesin ifade ile bildirmislerdir. Bunlarin arasinda Ebu Tahir Ahmed b. Muhammed es-Selefi ile su hadis üstadlarimiz da bulunmaktadır: Zamanin otoritesi Seyhü'l-Islam Ebü'l-Abbas Ibn Teymiye, Ebü'l-Haccac el-Mizzî, Islâm tarihçisi Hafiz Ebu Abdillâh ez-Zehebî. Ben bu hususu "Tekmil" adli kitabimda açıkça ifade ettim. Hamd ve minnet Allah'adir.

Müfid dedi ki: "Esec, bu senede (hicretin 327. senesi) kendi beldesine dönerken vefat etmistir." Dogrusunu Allah bilir. [16]

Muhammed B. Cafer

Muhammed b. Cafer b. Muhammed b. Sehl Ebu Bekir el-Haraitî. "Makamat" adli eserin sahibidir. Aslen Samarralidir, ama sonralari Sam'a gelip yerlesmis ve orada hadis ilmini yaymistir. [17]

Hafiz Ebu Muhammed Abdurrahman B. Ebi Hatim

Bu senede vefat eden meshur sahsiyetlerden biri de, hadis hafizi Ebu Muhammed Abdurrahman b. Ebi Hatim Muhammed b. er-Razi'-dir. "Kitabü'l-Cerh ve't-Ta'dil" adli eserin sahibidir ki, bu eser hadis ilminde yazilan en kiymetli kitaplardan biridir. Bütün nakillleri toplayan önemli tefsir de ona aittir ki, ilimde Ibn Cerir et-Taberî ile diger müfessirlerin tefsirlerine üstün gelmistir ve üstünlüğü zamanimize kadar devam etmistir. Fikih kitaplarına göre siralanmis "Kitabü'l-Ilel" de ona aittir. Ayrica birçok faydali eserleri daha vardır. Abid za-hid, takvali çok kerametleri olan, hafizasi saglam büyük bir zatti. Allah ona rahmet etsin.

Bir defasinda namaz kildirmisti, selam verdiginde cemaattan biri ona: "Namazi çok uzattin, ben secdede yetmis kez tesbih getirdim." deyince Abdurrahman ona su cevabi vermisti: "Ama vallahi, ben secde halinde sadece üç tesbih getirdim."

Bir defasinda sinir boyundaki bir sehrin surlari yikilmisti. Abdurrahman b. Ebi Hatim, insanlara: "Bunu onarmayacak misiniz?" demis ve onlari, suru onarmaya tesvik etmistir. Ama onlarin isi agirdan aldiklarini görünce: "Kim bu suru onarirsa ben Allah'in onu Cen-net'e sokacagina dair garanti vereyim?!" demisti. Orada bulunan bir tüccar kalkip: "Bu garantiyi verdigine dair bana bir yazi yaz, suru onarmak için sana iste su 1.000 dinari vereyim." demisti. Abdurrahman da ona bu garantiyi verdigine dair bir yazi yazip vermisti. Sur o parayla onarilmisti. Bir süre sonra o tüccar adam vefat etmistir. İnsanlar onun cenaze törenine geldiklerinde kefeninin içinden bir kagit parçasi uçmustu. Kagidi alip baktiklerinde Abdurrahman b. Ebi Ha-tim'in ona yazdiği garanti yazisi oldugunu ve arkasinda da su ibare-

nin yazilmis oldugunu gördüler: "Senin bu garantini onayladik ama bir daha böyle yapma," Dogrusunu, noksanliklardan münezzehe olan yüce Allah daha iyi bilir. [18]

Hicretin Üçyüzyirmisekizinci Senesi

"el-Muntazam" adli eserinde İbnü'l-Cevzî dedi ki: «Bu senenin muharrem ayinin basinda, Bagdat'in kuzey ve batı taraflarında havada siddetli derecede bir kizariklik ve bu kizariklik içinde, çok sayıda beyaz ve uzun isik sütunları görüldü.»

Bu senede Bagdat'a, Rüknu'd-Devle Ebu Ali Hasan b. Büveyh'in Vasit'a ulastigina dair haber geldi. Halife ile Beckem kendisiyle savasmak üzere Vasit'a dogru yola koyuldular. Rüknu'd-Devle onlardan korkup Ahvaz'a döndü, onlar da Bagdat'a geri döndüler.

Bu senede Rüknu'd-Devle b. Büveyh, Isfahan sehrini Merdavic'in kardesi Vesmgir'in elinden aldı. Oraya hakim oldu. Çünkü o zamanlarda Vesmgir'in askerleri çok azdı.

Bu senenin saban ayında Dicle'nin suları cidden fazlalasti ve Bagdat'din batı tarafına yayıldı. Çok sayıda ev yıkıldı. Enbar tarafında da Dicle'nin suları etrafı istila etti ve çok sayıda köy, sular altında kaldı. Bu nedenle çölde de çok sayıda hayvan ve canavar öldü.

Bu senede Beckem, Abdullah el-Beridî'nin kızı Sara ile evlendi. O zaman vezir Muhammed b. Ahmed b. Yakub, Bagdat'ta bulunuyordu. Sonra vezaretten ayrilip yerine Süleyman b. Hasan atandı. Beridî de Vasit ve kazalarının 600.000 dinar yıllık haraç ödeme karsiligında kendisine birakilmesini istedi.

Bu senede Kadi'l-kudat Ebu Hasan Ömer b. Muhammed b. Yusuf vefat etti. Yerine oğlu Ebu Nasr Yusuf b. Ömer b. Muhammed b. Yusuf atandı. Halife Radi, bu senenin saban ayinin bitimine bes gün kala persembe günü ona hu"at giydirdi.

Ebu Abdillan el-Beridî, Vasit'a gittiginde Beckem'e bir mektup yazarak onu, Cebel mintikasını fethetmeye ve Ahvaz'ı da İmadü'd-Devle b. Büveyh'in elinden almak için kendisine yardımcı olmaya tesvik etti. Ama onun yegane amacı, Beckem'i Bagdat'tan uzaklastirmak ve orayı onun elinden almaktı. Beckem, askerleriyle Bagdat'tan ayrilip gittiginde Beridî'nin kendisine kurduğu tuzaktan haberdar oldu ve hemen Bagdat'a döndü. Büyük bir orduyla Beridî'nin üzerine yürüdü. Onu ansizin yakalamak için bütün yolları kesti.

Beckem, bir kayığa binmis, katibi de yanında duruyordu. Aniden bir güvercin onların bulundukları kayığa düştü. Kuyruğunda bir mektup

bulunuyordu. Beckem alip okudugunda mektubun, yaninda bulunan katip tarafından komutan Beckem'in durumunu anlatmak üzere Beridî'nin adamlarina yazilmis oldugunu ve gördü. Beckem katibe: "Yaziklar olsun sana, bu senin yazin degil mi?" dedi. Katip inkar edemeyip: "Evet." diye cevap verdi. Beckem de onun öldürölmesini emretti. Katip öldürölldü ve cesedi Dicle'ye atildi.

Beridî, Beckem'in gelmekte oldugunu duyunca hemen Basra'ya kaçti. Orada da durmayarak baska yere gitti. Beckem, Vasit'i istila ettigi sirada Deylem, onun Cebel'de geride biraktigi askerlere musallat oldu. Onlar da çabucak Bagdat'a dönüp kaçtilar.

Bu senede Muhammed b. Raik, Sam'i istila etti. Önce Humus'a girdi, sehri ele geçirdi. Sonra Sam'a geldi. Orada Bedir b. Abdullah el-Ihsid vardı. Bu zat Bedir el-Ihsidî diye taniniyordu. Asil adi Muhammed b. Togaç'di. Ibn Raik onu zorla Sam'dan çikarip kovdu. Sehi-re hakim oldu. Sonra da askerleriyle birlikte Remle'ye yürüdü. Orayi da ele geçirdi. Remle'den sonra Misir'in Aris bölgesine gitti. Oraya girmek istedi, ancak Muhammed b. Togaç el-Ihsidî onun karsisine çıktı. Orada iki taraf savasti. Ibn Raik, Muhammed b. Togaç'i hezimete ugratti. Adamlari yagma ile mesgul oldular. Misirlilarin çadirlarina girdiler, Misirlilarsa onlara hücum ederek onlardan çok sayida askeri öldürölldü. Ibn Raik yetmis kadar adami ile kaçti. Perisan halde Dimisk'a girdi. Muhammed b. Togaç onun üzerine kardesi Nasr b. To-gaç'i bir ordu ile gönderdi. Zilhicce ayinin dördünde Lecun mintikasında savastilar. Ibn Raik, Misirlilari hezimete ugratti. Öldürölldüğü adamlar arasında Ihsid'in kardesi Nasr b. Togaç da vardı. Ibn Raik onu yikayip kefenledi ve Misir'a kardesinin yanma gönderdi. Onunla birlikte oglunu da göndermistti. Ona yazdigi mektupta Nasr'i öldüröllemek istemedigine dair yemin etmis ve Nasr'in öldürölmesinin kendisine çok zor geldigini bildirmisti ve mektubunda: "Iste oglumu sana gönderiyorum, istersen kardesinin öldürölmesi karsiliginda ogluma kisas tatbik et." demisti. Ihsid Muhammed b. Togaç da Ibn Raik'in ogluna ikramda bulunmus ve Remle ile Misir arasındaki kisimlerin Ihsid'e ait olması, Ihsid'in de her sene Ibn Raik'e 140.000 dinar göndermesi, Remle'den Dimisk'a kadar olan kisimlarsa Ibn Raik'e ait olması hususunda baris antlasmasi yaptı. [19]

Hicretin Üçyüzirmisekizinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Ebu Muhammed Cafer El-Mürteis

Sofiye mesayihindendir. Hatib Bagdadî böyle demistir.

Ebu Abdirrahman es-Süiemî dedi ki: «Ebu Muhammed Cafer el-Mürteis'in asil adi, Abdullah b. Muhammed Ebu Muhammed en-Nisaburi'dir. Servet sahibi bir kimse idi. Ama servetini ve malini birakip Cüneyd-i Bagdadî, Ebu

Hafs ve Ebu Osman'la arkadaşlık etti. Bagdat'ta ikamette bulundu, nihayet sofiye mesayihinden biri oldu. Bagdat'ın acaipliklerinin sunlar olduğu söylenir: Sibli'nin isaretleri, Mürteis'in nükteleri ve Cafer el-Havas'm hikayeleri.»

Ebu Cafer es-Saig, Mürteis'in söyle dedigini rivayet etmistir:

«Bir kimse kendi amellerinin kendisini Cehennem atesinden kurtaracagini veya kendisini ilahi rizaya kavusturacagini zannederse, kendi nefsi ve amelleri için tehlike teskil etmis olur. Bir kimse Allah'in lutfuna güvenirse Allah onu ilahi riza mertebelerinin en yüksegine ulastirir.»

Mürteis'e; "Falan adam su üzerinde yürüyor!" denildiginde o su cevabi vermisti: "Nefsin heveslerine muhalefet etmek, su üzerinde yürümekten ve havada uçmaktan daha büyük bir keramettir."

Mürteis, Soniziye Mescidi'nde hastalanip ölmek üzere can çekisirken borcunu hesapladilar ve onyedi dirhem borçlu oldugunu tesbit ettiler. Yanindakilere söyle dedi: "Su eski püskü elbiselerimi satin ve bunun parasiyla borcumu ödeyin. Cenâb-i Allah'tan bana kefen nasib etmesini umuyorum. Ben yüce Allah'tan su üç seyi dilemistim: Beni yoksul olarak vefat ettirmesini, içinde bulundugum su mescitte ruhumu almasini, -çünkü bu mescitte birçok insanla arkadaşlık kurdu- vefat ederken de yanimda sevip kendisiyle ünsiyet kurabilecegim insanlari bulundurmasini diledim."

Böyle dedikten sonra gözlerini yumdu ve ruhunu teslim etti. [20]

Ebu Said El-Istahrî

Ebu Said el-Istahrî Hasan b. Ahmed b. Yezid b. Isa b. Fadl b. Ye-sar. Ebu Said el-Istahrî, onun künyesidir. Safiî imamlanndandır. Za-hid nazik ve âbid bir kimseydi. Kum sehrinde kadilik yapti. Sonra Bagdat muhtesipligine atandi, Bagdat sehrinde dolasir ve sokaklar arasinda dolasmakta iken katiri üzerinde namazini kilardi. Cidden az seyle kanaat eden bir insandi. Biyografisini, "Tabakatü's-Safiiye" adli eserde anlatmisiz dir. "Kitabü'1-Kada" adli eseri vardir ki, bu konuda benzeri bir eser tasnif edilmemistir. Doksan yasma yaklasimis iken vefat etti. Allah ona rahmet etsin. [21]

Ali B. Muhammed Ebü'l-Hasan El-Müzeyyen Es-Sagir

Sofiye mesayihindendir. Aslen Bagdatlidir. Cüneyd-i Bagdadî ve Sehi et-Tüsterî ile arkadaşlık etti. Bu senede vefat edinceye kadar Mekke'de mücavir olarak kaldı.

Kendi sahsindan bahsederken söyle demistir: «Tebük mintikasında bir kuyuya vardim. Kuyuya yaklastigimda ayagim kaydi ve içine düstüm. Beni gören bir kimse yoktu. Kuyunun dibinde, üzerinde du-, rabilecegim yüksekçe bir çıkıntı gördüm. Oraya tutunup "Eger ölürsem, bari insanların

içtiği suyu kirletmeyeyim." dedim ve kendimi teskin edip ölümü hoş görmeye başladım. O halde iken bir yılan çıktı, üzerime sarktı, kuyrugunu vücuduma doladı, sonra beni çekip kuyudan çıkardı. Sonra kendisi süzülüp gitti. Ama nereye gittiğini bilemiyorum, nerden geldiğini de anlamamıştım.»

Sofiye mesayihî arasında Ebu Cafer el-Müzeyyen el-Kebir adında biri daha vardır ki, o da Mekke'de mücavir olarak yaşamış ve orada vefat etmiştir. O zat da âbid kimselerdendi.

Hatib Bağdadî, Cafer el-Hindî'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir:

«Haclarımdan birinde Müzeyyen el-Kebir ile vedalaştığım sırada kendisine: "Bana manevî azık ver." dedim. O da bana şöyle cevap verdi: "Birseyi kaybettığın zaman de ki; ey insanları geleceğinde şüphe bulunmayan kıyamet gününde bir araya getirip toplayacak olan yüce Rabbim! Sen vaadine muhalefet etmezsın. Bana kaybetmiş olduğum falan şeyi buldur." Sen böyle dersin Allah, kaybettığın o şeyi sana buldurur."

Kettanî'nin de yanma gittim. Onunla da vedalaştım ve bana manevî azık vermesini istedim. O da bana, kasi üzerinde nakis bulunan bir yüzüğü verdi ve şöyle dedi: "Kederlendığın zaman su yüzüğün kasına baktığın takdirde kederin gider."

Ben, Müzeyyen el-Kebir'in bana öğrettiği duayı her ne zaman okuduysam duam kabul buyuruldu. Kettanî'nin verdiği yüzüğün kasına da her ne zaman baktıysam, kederim gitti. Bir gün, Semriye'de iken şiddetli bir fırtına esti. Bakmak için yüzüğü çıkardım, ama kaybettim, nereye gittiğini anlayamadım. Allah bana, kaybetmiş olduğum yüzüğü buldursun diye Müzeyyen el-Kebir'in bana öğrettiği yitik bulma duasını okudum. Duayı okuduktan sonra evime döndüğümde eşyalarımı arastırdım ve yüzüğün elbiselerim arasında olduğunu gördüm.» [22]

Ahmed B. Abdürabbîh

Bu zatin seceresi şöyledir: Ahmed b. Abdürabbîh b. Habib b. Ce-rir b. Salim Ebu Ömer el-Kurtubî. Hisam b. Abdurrahman b. Muavi-ye b. Hisam b. Abdülmelik b. Mervan b. Hakim el-Ümevî'nin azatlısıdır. Çok hadis rivayet eden faziletli insanlardan, önceki ve sonraki nesillerin haberlerini bilen âlimlerdendir. "el-İkdu 1-Ferid" adlı kitabın sahibidir. Onun bu kitabı, birçok faziletlere yol göstermekte ve birçok mühim bilgileri içermektedir. Yalnız birçok sözleri, kendisinde Siîlik bulunduguna delalet etmektedir. Emevilere karşı allerjisi olduğu görülmektedir ki, bu, onun için yadigarlanacak bir haldir. Çünkü o, Emevilerin azathlarındandı. Kendisinden beklenen şey, onlara düşmanlık etmek değil, dostluk beslemektir.

Ibn Hallikan'm ifadesine göre Ahmed b. Abdurabbîh'in güzel şiirler içeren

bir divani vardır. İbn Hallikan, onun tüysüz oğlanlara ve kadınlara tutkun olduğunu gösteren birçok siirler nakletmiştir. Ahmed b. Abdürabbih, hicretin 246. senesinin ramazan ayında doğdu ve bu senenin cemaziyelevvel ayının 18'inde pazar günü, Kurtuba'da vefat etti. [23]

Ömer B. Ebi Ömer Muhammed B. Yusuf B. Yakub

Bu zatin seceresi şöyledir: Ömer b. Ebi Ömer Muhammed b. Yusuf b. Yakub b. Hammad b. Zeyd b. Dirhem Ebü'l-Hüseyin el-Ezdî. Malikî fakihî ve kadisi idi. Yirmi yasında iken babasından niyabet aldı. Kur'ân ve hadis hafizi idi. Malikî mezhebine göre fıkıh ve feraiz öğrenmişti. Hesap, lügat, nahiv ve siir bilgisi vardı. "Müsned" adlı eseri tasnif etti. Bu yüzden kendisine anlayış kuvveti, zeka güzelliği ve ahlak üstünlüğü nasib oldu. Gerçekten yüksek dereceli ve güzel siirleri vardır. Kadilikta sükranla karşılanacak bir tutum sergilemişti. Adaletli ve güvenilir bir imamdi.

Hatib Bağdadî, Muafa b. Zekerîya el-Cerîrî'nin şöyle dedigini rivayet etmiştir:

Biz, Kadi Ebu Hüseyin hazretlerinin meclisinde hazır bulunuyorduk. Bir gün meclisine gelip normal âdet üzere kendisini beklemeye koyulduk. Kapisinin önünde oturuyorduk. O esnada bir bedevinin de kapıda oturmakta olduğunu gördük. Sanki bir ihtiyacı varmış gibiydi. Biz oturmakta iken, bir karga gelip avludaki hurma ağacının üzerine konup öttü, sonra uçup gitti. Bedevî dedi ki: "Su karga, bu ev sahibinin yedi gün sonra vefat edeceğini bildiriyor." Böyle demesi üzerine bedeviyi oradan kovduk. O da kalkıp gitti.

Sonra kadidan izin geldi, içeri girmemize müsaade edildi. Girdigimizde, kadi'mn yüzünün renginin değişmiş olduğunu ve kederlendiğini gördük. Kendisine: "Ne haber?" diye sordugumuzda su cevabı verdi: "Dün rüyada bir sahsin şöyle dedigini gördüm:

«Hammad b. Zeyd ailesinin evlerine git,

Ehline ve nimetlere selam olsun.»

Bu rüyadan Ötörü biraz sikildim."

Biz de kendisi için dua edip meclisinden ayrıldık. Bundan yedi gün sonra, yani bu senenin saban ayının 17'sinde perşembe günü, otuzdokuz yasında vefat etti ve defnedildi. Cenaze namazını oğlu Ebu Nasr kildirdi. Babasından sonra kadilığa da o geçti."

Solî dedi ki: «Kadi Ebü'l-Hüseyin, genç yasta olmasına rağmen büyük bir ilmi mertebeye yükseldi. Vefat ederken halife Radi onun için ağladı ve bizi de ağlamaya teşvik edip şöyle dedi: "Ben, herhangi bir şeyden dolayı sikildigimde o beni teselli ederdi. Vallahi, ondan sonra artık benim için hayatın tadı kalmamıştır." Halife Radi de ondan sonra bu senenin

rebiyülevvel ayi ortasında vefat etti. Allah, ikisine de rahmet etsin. Halife Radi de genç yasta vefat etmistî.» [24]

Kurra Ibn Senbuz

Seceresi şöyledir: Muhammed b. Ahmed b. Eyyüb b. Salt Ebü'l-Hasan. Ibn Senbuz adıyla bilinirdi. Ebu Müslim el-Keccî'den, Bîsr b. Musa'dan ve birçok kimselerden rivayette bulundu. Kur'ân kiraatin-da bazı okuyus çeşitleri seçti ki, bu okuyusu reddedilmistî. Ebu Bekir el-Enbarî, onun hakkında bir reddiye yazmistî ve vezir ibn Mukle'nin sarayında onun için bir muhakeme meclisi akdedildigini, onun dayaga yatırildigini ve nihayet bazı okuyus şekillerinden vazgeçtigini anlatmistî. Kendisinin kiraati sazdi ki, çağdasi olan bazı kurralar onun bu kiraatini reddetmislerdir. Ibn Senbuz, bu senenin safer ayında vefat etti. Dövülmesini emrettiği zaman o, vezir Ibn Mukle'ye beddua etmistî. Ondan sonra Ibn Mukle de iflah olmadı O da çeşitli iskencelere maruz bırakıldı. Eli ve dili koparıldı. Hapse atıldı. Nihayet Ibn Senbuz'un öldüğü bu senede o da öldü.

Simdi de meshur yazarlardan vezir Ibn Mukle'nin biyografisini verelim: [25]

Muhammed B. Ali B. Hasan B. Abdullah

Künyesi Ebu Ali'dir. Vezir Ibn Mukle diye meshur olmustur. Ömrünün ilk zamanlarında durumu zayıf ve mali az bir kimseydi. Derken zamanla vezirliğe geçti ve üç halifeye; Muktedî'ye, Kahir'e ve Ra-dî'ye vezirlik yaptı. Üç kez de vezirlikten azledildi.

Ahir ömründe eli ve dili koparıldı ve hapse atıldı. Suyu sol eli ve dişleri ile içiyordu. Sol eliyle kâbi agzına götürüyor, su kabinin kenarını dişleriyle tutuyor ve suyu öylece içebiliyordu. Bununla beraber kesik olmasına rağmen sağ eliyle yazı yazabiliyordu. Tıpkı eli sağlam bir kimse gibi yazıyordu. Yazısı çok güzel ve sağlamdı. Nitekim yazısının düzgünlüğü ile meshur olmustur. Vezirliği zamanında onun için bir sara^ yapılmıştı. Sarayın temelini atılacağı esnada bir grup müneccimi inşaat alanına getirmişti. Müneccimler temel in falanca vakitte atılmasını tavsiye etmişlerdi. Yine onların tavsiyelerine uyularak sarayın duvarları iki yatsı arasında örülmeye başlanmıştı. Sarayın inşası tamamlandıktan kısa bir süre sonra saray harab oldu ve enkaz haline geldi. Nitekim bu durumu önceki kısımlarda anlatmıştık ve yıkılan sarayın duvarları üzerine yazılan yazılardan da söz etmiştik.

Vezir Ibn Mukle'nin cidden büyük bir bahçesi vardı. Birkaç fidanlık alana sahip olan bu bahçenin tümü, ibrisim sebeke ile örülmüştü. Bahçede kumru, papagan, bülbül, tavus, kanarya ve diğer birçok kus çeşidi vardı. Ayrıca arazisinde ceylanlar, yaban sığırları, devekusları ve diğer birçok

hayvanlar vardı. Bu bahçesi ve emlaki, güzellik ve parlaklığını, kıymetini kısa bir süre sonra kaybederek zayi oldu. İste bu, Cenâb-i Allah'ın, fani diyar olan dünyaya ve gurura meyleden al-danmış cahillere uyguladığı kanunudur. İbn Mukle, sarayını ve bahçesini inşa edip oraya bol miktarda dünya metami yerleştirdiği zaman sairin biri bu hususta şöyle bir şiir söylemişti:

"İbn Mukle'ye de ki: Aceleci olma, sabırlı ol, sen batıl ve boş rüyalar içindesin.

Çalışıp çabalayarak insanların evlerinin taslarıyla bir saray inşa ediyorsun ama bu saray birkaç gün sonra ele geçirilip yıkılacaktır.

Sen müşteri yıldızının saadetini tercih etmeye devam ediyorsun, bu saray için,

Oysa hükümdar Behram'ın uğursuzluğu gibi nice uğursuzluklar sana da gelebilir.

Kur'ân ve Batlamyus, işi sağlama bağlama ve ahde vefa konusunda asla bir araya gelmiş degillerdir."

İbn Mukle, nihayet Bağdat vezirliğinden azledildi, evi tahrip edildi. Bahçesindeki ağaçlar söküldü. Eli kesildi, sonra da dili koparıldı ve kendisine 1.000.000 dinar para cezası verildi. Bundan sonra da yalnız basına zindana atıldı. Yaşı ilerlemiş, vücudu zayıflamış, bazı organlarını kaybetmiş ve sıkıntıya uğramış olmasına rağmen yanında kendisine hizmet edecek bir kimse yoktu. Öyle ki, içebilmek için suyu derin kuyudan bizzat kendisi çekiyordu. Kovanın ipini sol eliyle tutup ağzına götürüyor ve kovanın kenarını ağızla tutup içiyordu. Konforlu bir hayatın tadını aldıktan sonra çok sıkıntı ve zahmetlere katlandı.

Elinin kesilmesi ile ilgili olarak şu şiiri söylemişti:

"Hayattan usanmadım ama yeminlerine güvendim. Fakat gel gör ki sağ elim kesildi.

Dünyayı verip onlardan dinimi satın aldım, nihayet onlar;

Beni dinimden mahrum bıraktıktan sonra dünyalarından da mahrum bıraktılar.

Elimden geldigince onların canlarını muhafaza etmeye çalıştım, fakat;

Gel gör ki onlar beni korumadılar.

Sağ el gittikten sonra hayatın tadı yoktur.

Ey hayat; sağ elim kesildi sen de kesil."

Elinin kesilmesinden ötürü çok ağlıyor ve şöyle diyordu: "Ben sağ elimle Kur'ân'ı iki kez yazdım ve yine sağ elimle halifeye hizmet ettim. Ama sonra

hirsizların eli kesilir gibi benim elim kesildi." Böyle dedikten sonra da su siiri okuyordu:

"Ey insan! Vücudunun bir kısmı öldükten sonra geri kalan kısmının öleceğini düşünerek ağla.

Çünkü bir kısmı öldükten sonra geri kalan kısmının da ölmesi yakın olur."

Vezir İbn Mukle -Allah onu affetsin- sultanın sarayındaki hapis, hanesinde Öldü ve oraya defnedildi. Sonra oğlu Ebül-Hüseyn, babasının kendi evine nakledilmesini istedi. Mezarını açıp cesedini çıkardılar ve oğlu onu götürüp kendi evine defnetti. Sonra Dinariye adıyla bilinen zevcesi onu kendi evine götürüp defnetmek istedi. Bu istegi kabul edildi. İbn Mukle, mezarından ikinci kez çıkarıldı ve zevcesinin evine götürülüp defnedildi. Böylece üçüncü kez defnedilmiş oldu. Elli-altı yaşında iken vefat etmişti. [26]

Ebu Bekir İbn Enbarî

u zatin seceresi şöyledir: Muhammed b. Kasım b. Muhammed b. Bisar b. Hasan b. Beyan b. Semmaa b. Ferve b. Katan b. Duame Ebu Bekir el-Enbarî. "Kitabü'l-Vakf ve'l-İbtida" adlı eserin sahibidir. Bundan başka birçok faydalı eserleri daha vardır. Arap dilinde, tefsirde, hadiste ve diğer birçok ilimde derya idi. Kedimî'den, Kadi İsmail'den, Sa'leb'den ve diğerlerinden ders aldı.

Güvenilir, doğru sözlü ve edip bir kimseydi. Dinî yönü kuvvetli, faziletli ve Ehl-i Sünnet'ten bir insandı. Nahivde ve edebiyatta çok bilgiliydi. İnsanlar arasında hafızası en sağlam olandı. Nahve ve edebiyata dair ezberlediği bilgiler birçok ciltleri içeriyordu. Öyle ki, hafızasında bulunan bilgiler, develer yükünce kitaplar kadardı. Zihnini ve hafızasını korumak için ceviz, badem, fındık gibi şeylerden başka birşey yemez, suyu da ancak ikindiye yakın bir zamanda içerdi. Anlatıldığına göre o yüzyirmi tefsiri ezberlemiş ve rüya tabirini de bir gecede ezberlemişti. Cumadan cumaya 10.000 varaklık yazıyı ezberlerdi. Bu senenin kurban bayramı gecesinde vefat etti. [27]

Ümmü İsa

Ümmü İsa binti İbrahim el-Harbî. Âlim ve faziletli bir kadındı. Fikihta fetva verirdi. Bu senenin receb ayında vefat etti ve babasının mezarının yanına defnedildi. Yüce Allah ona rahmet etsin. [28]

Hicretin Üçyüzyirmidokuzuncu Senesi

Bu senenin rebiyülevvel ayının ortasında halife Radi Billah Ebü'l-Abbâs Ahmed b. Muktedir Billah Cafer b. Mutedid Billah Ah-med b. Muvaffak b. Mütevekkil b. Mutasım b. Resid el-Abbâsî vefat etti. Bu zat, 6 cemaziyelevvel hicri 322. senede amcası Kahir'den sonra halifelige geçti.

Annesi Zalum adında Rum bir cariyeye idi.

Radi Billah, hicretin 297. senesinin receb ayında doğdu. Alti yıl, on ay, on gün süreyle halifelik yaptı. Vefat ettiğinde otuzbir sene ve on aylık ömrünü noktaladı. Esmer tenli, siyah saçlı, kısa boylu, nahif bedenli bir kimse idi. Saçları düzdü, yüzü biraz uzuncaydı. Sakalının on kısmı sikti. Saçlarında incelik vardı. Kendisini görenlerden biri onu böyle vasfetmiştir.

Hatib Bağdadî dedi ki: «Radi Billah'ın birçok faziletleri vardı. Birkaç hususta kendisinden önceki halifelerin özelliklerine son verdi. Söyle ki: O, siir okuyan en son halife oldu. Ordunun ve beytülmalin idaresini düzgün yürüten ve bu işlerle ilgilenen en son halife o oldu. Cuma günü minber üzerinde hutbe irad eden en son halife o oldu. Meclis kurup nedimleri ile sohbet eden en son halife o oldu. Nafakası, armaganları, bağışları, hazineleri, mutfakları, meclisleri, hizmetçileri, arkadaşları ve tüm yönetimi kendisinden Önceki halifelerin belirlediği tarzda yürüten en son halife de o oldu."

Baskası dedi ki: Radi Billah, fesahatli, belagatli, cömert, övgüye layık bir kimse idi. Muhammed b. Yahya es-Solî'nin kendisinden duymuş olduğu en güzel sözlerinden biri sudur:

"Allah için bazı kavimler var ki onlar hayır anahtarlarıdır. Yine bazı kavimler de var ki onlar ser anahtarlarıdır. Allah bir kimseye hayır dilerse onu hayır ehli kimselere yöneltir ve onu bize ulaşma vesilesi kılar. Biz de o kimsenin ihtiyacını karşılarız ve o kişi kazandığımız sevaba ve sükrana ortak olur. Allah bir kimseye de ser dilerse o kimseyi bizden baskasına yöneltir ve o kişi ser isleyenlerin günahına . ortak olur. Her durumda yardımına başvurulacak olan zat, yüce Allah'tır."

Radi Billah'ın, kardeşi Müttaki'ye, okulda iken yapmış olduğu en güzel mazeret yazılarından biri sudur: Müttaki, okulda iken Radi Bil-lah'a haksızlık etmişti. Oysa Radi, yaşça ondan daha büyüktü. Bunun üzerine Radi, ona söyle bir özür mektubu yazmıştı:

«Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla. Ben sana köle olduğumu zorunlu olarak itiraf ediyorum. Sen de kardeşim olduğuna lütfen kabul ediyorsun. Köle suç işler, efendi affeder. Zira sairin biri söyle demistir:

"Ey sebepsiz yere gazablanan,

Kına bakalım hele, senin kinaman da benim hosuma gider.

Bana haksızlık ettiğin halde,

Yine de sen Allah'ın bütün kullarına göre benim için en kıymetli olansın."»

Bu mektubu aldıktan sonra kardeşi Müttaki, yanına gelip üzerine kapanmış,

ellerini öpmüs, sonra ikisi kucaklasip barismislardi.

Ibnü'l-Esir'in, "el-Kamil fi't-Tarih" adli eserinde naklettigi su gti-zel siir de Radi Billah'a aittir:

"Gözlerim onu ucuyla süzdüğünde benim yüzüm sararir onunsa utançtan yüzü kızarir

Sanki onun yanaginda benim vücudumdan nakledilmis kan vardır.

Radi Billah vefat ettiginde babasi Muktedir ona su agidi yakmi<

"Eger diri bir insan bir ölüye mezar olabilseydi,

Iç organlarimi onun kemikleri için mezar ederdim.

Eger ömrüm benim diledigimce uzun olsaydi ve kader de bana yardimci olsaydi ben ömrümü onunla paylasirdim.

Nefesimi ona verir ve kemikleri çürüten mezarda onunla yanyana yatardim.

Ve vücudum senin vücudunu yagmurlara, aslanlara karsi korur ve seni dolunay altinda mehtapta beklerdim."

"el-Muntazam" adli eserinde Ibnü'l-Cevzî de onun için su siiri yazmisti:

"Israfçiligindan ötürü beni çok kinama. Övgülerin kâri serefli kimselerin ticaret malidir. Âlicenapliklari getirdigi seylere önceden sahip oldum. Seleflerimin tesis ettigi binayi daha da saglamlastirdim. Ben o kimselerdenim ki, onların avuçlari, Yokluga ve mahrumiyete aliskindir."

Hatib Bagdadî'nin Ebu Bekir Muhamnied b. Yahya es-Solî tariki ile rivayet etmis oldugu su siir de Radi Billah'a aittir:

"Bütün berrakliklar bulanikliga gider.

Bütün güvenlikler tehlikeli hallere gider.

Gençligin akibeti ölüm ya da ihtiyarliktir.

Ihtiyarlik ise insanlari uyarip korkutan bir vaizdir.

Ey gurur dalgaları arasinda sasirip yolunu kaybeden emel sahibi!

Bizden öncekiler hani nerede? Altinlari, gümüsleri, mallan mülkleri çürüyüp yok oldu, izleri silindi.

Bütün ömrü tehlikelerle geçen kimseyi ahiret günü hesap yerinde göreceksin.

Ey Rabbim! Ben senin nezdinde sevaplari biriktirdim.

Senin yanindaki birikimin kiymetli oldugunu biliyorum ve ümidim de odur.

Ey Rabbim ben, vahyin surelerde açıkladiklarina inanmisim.

Faydali seyleri terkettigimi ve zararli seyleri tercih ettigimi kabulleniyorum.

Ey Rabbim, ey bagislayicilarin en hayirlisi! Günahlarimi bagisla."

Radi Billah, bu senenin rebiyülevvel ayinin onaltıncı gecesinde is-tiska hastaligından öldü. Ölmeden önce, Vasıfta bulunan Beckem'e haber salarak küçük oğlu Ebü'l-Fadl'i veliahd tayin etmesini istedi. Ancak bu istegi yerine gelmedi, vefatından sonra insanlar onun kardesi Müttaki Billah Ibrahim b. Muktedir'e halife olarak bey'at ettiler. Allah'in emri, takdir edilmiş bir kaderdir. Müttaki'nin kardesi Radi vefat edince kadılar ve ayandan olan kimseler Beckem'in evinde toplanarak kimi hilafete geçirecekleri hususunda müsavereye başladılar. Hepsi de Müttaki'yi halife seçmek hususunda görüş birliği ettiler ve onu hilafet sarayına getirip ona bey'at etmek istediler. O da yerde iki rekat istihare namazi kildi. Sonra kürsüye çıktı, oradan da tahta çıktı. İnsanlar, bu senenin rebiyülevvel ayinin bitimine on gün kala, çar-samba günü ona bey'at ettiler.

Muttaki, halife olduktan sonra hiç kimseye değişik bir muamelede bulunmadı. Herhangi bir kimseye haksızlık etmedi. Hiçbir şeyi degistirmedi. Adi gibi Muttaki oldu. Çok oruç tuttu ve çok namaz kildi. Kendini ibadete verdi. "Sohbet meclislerime ve eglence toplantılarına kimsenin gelmesini istemiyorum. Arkadas olarak bana Mushaf-i Serif yeter. Ondan baska bir sohbet arkadası istemiyorum." dedi. Bu yüzden eglence meclislerinin müdavimleri, sairler, vezirler ondan koptular ve emir Beckem'in etrafında kenetlendiler. Beckem, onlarla oturup sohbet ediyor, bunlar da onun yanında siirler söylüyorlardı. Beckem, Acem olduğundan ötürü sairlerin siirlerinin çoğunu da anlamı-yordu. Meclistekilerin arasında Sinan b. Sabit es-Sabîi adında bir hekim vardı. Beckem, kendisindeki asiri öfkeyi ona anlatarak sikayette bulundu. Sinan da Beckem'in bu gazabını dindirmeye ve ahlakını güzelleştirmeye çalıştı. Bazan onun kan akıtmasına böylelikle engel oluyor, kendisini sakinleştirip nefsinı terbiye ediyordu.

Muttaki Billah, güzel yüzlü, mutedil yaratılıslı, kısa burunlu, beyaz tenli, birazda pembemsi renge sahip bir kimseydi. Saçı kumral ve kıvırcıktı. Sakalı sık, gözleri sehla idi. İffetli kimseydi. Asla içki ve içmedi. Adi gibi takvalı oldu. Allah'a hamdolsun.

Muttaki, hilafete geçtikten sonra Vasıfta bulunmakta olan Bec-

ti'e hü'at gönderdi. Kendisini yetkili kildigina dair fermanını ülkenin her tarafına ulastirdi.

Bu senede Ahvaz tarafında Ebu Abdillahir el-Beridî ile Beckem savastılar. Bu savasta Beridî onu niaglub etti ve öldürdü. Durumu sag-lamlasti. Halife de Beckem'in mallarına el koydu. El koydugu mallar arasında 1.100.000 dinar para da vardı. Beckem, Bagdat'ta iki sene sekiz ay dokuz gün süreyle hüküm sürmüstü. Sonra Beridî, Bagdat'i ele geçirmeye tamahlandı. Halife Muttaki de onu bu niyetinden vazgeçirmeleri için askerlere bol miktarda

para verdi ve kendisi de bizzat ona karsi harekete geçti. Bagdat'a girmesine engel olmak için yola çıktı. Beridî onu dinlemedi ve ramazan ayinin ikisinde Bagdat'a girdi. Sefi mintikasında konakladı.

Muttaki, onun durumunun kesinlik kazandigini görünce onu tebrike adam gönderdi. Ayrica yiyecek ve erzak da gönderdi. Ona emi-rü'1-ümera unvaniyla degil de vezir unvaniyla hitab etti. Beridî de ona haber salarak 500.000 dinar vermesini istedi. Halife vermek istemeyince Beridî onu tehdit etti ve Muiz'e, Müstain'e, Mühtedi'ye ve Kahir'e yaptiklarini hatirlatti. Aralarında elçiler gidip geldiler. Neticede halife Muttaki istemeyerek de olsa ona bu parayı gönderdi.

Beridî, Bagdat'ta iken halife onunla görüşmedi. Nihayet Beridî oradan çıkıp Vasi't'a gitti. Vasi't'a gidis sebebi de suydu: Deylemliler ona karsi harekete geçmişler ve liderleri Gürtekin'in etrafında toplanıp kenetlenmişler ve evini yakmaya niyetlenmişlerdi. Bu arada Beridî'nin askerlerinin bir kısmi kendisini bırakıp firar etmişlerdi ki, onlara Beckemiye deniliyordu. Zira Beridî, halifeden para almış, ama bu paradan o askerlere hiçbir pay vermemisti. Beckemîlerden bir baska grup da ona muhalefet etmişler ve Deylemlilerle birleserek iki grup haline gelmişlerdi. Neticede Deylemlilerin etrafında toplanıp kenetlenmişler, birlesik bir cephe meydana getirmişlerdi. Bu yüzdendir ki Beridî ramazanin son gününde Bagdat'tan hezimete ugramis olarak çıkıp gitti.

Gürtekin, Bagdat idaresini ele aldı. Halife Müttaki'nin huzuruna girdi. Halife de ona emirü'l-ümeralik unvanini verdi. Ona hil'at giydirdi. Halife Muttaki, Ali b. Isa ile kardesi Abdurrahman'i huzuruna çağirdi. Islerin idaresini - vezirlik unvani vermeksizin- ona birakti. Sonra Gürtekin, Türklerin reisi ve Beckem'in kölesi Bekbek'i yakalayip bogdu. Sonra halk Deylemlilerden sikayetçi olup yakınmaya başladılar. Çünkü Deylemliler, onların evlerini ellerinden alıyorlardı-Halk bu durumu Gürtekin'e sikayet etti, ama Gürtekin onların sikayetlerini dikkate almadı. Bunun üzerine halk, hatipleri camilerde na-maz kildirmaktan menettiler. Deylemlilerle halk savasti. İki taraf-tanda çok sayıda adam öldü.

Öte yandan halife Muttaki, Sam valisi Ebu Bekir Muhanimed b.

Raik'e haber salarak gelip kendisini hem Deylemlilerden hem de Beridî'den kurtarmasını istedi. O da ramazan ayinin yirmisinde büyük bir orduyla Bagdat'a hareket etti. Beckemiye Türklerinden bir grup da ona iltihak etti. Musul'a ulastiginda, Nasirü'd-Devle b. Hamdan onun yolundan sapti. İkisi arasında elçiler gidip geldi, sonra ba-nstılar. Ibn Hamdan ona 100.000 dinar verdi. Ibn Raik Bagdat'a yaklastiginda kendisiyle savasmak üzere Gürtekin, askerleriyle birlikte ona karsi çıktı. Ibn Raik batı tarafından Bagdat seherine girdi. Gürtekin de askerleriyle geri döndü ve sehrin

dogusundan Bagdat'a girdi. Sonra ikisi savasmak üzere Bagdat sehrinde karsi karsiya geldiler. Halk, Gürtekin'e karsi Ibn Raik'e destek verdi. Deylemliler hezimete ugradilar, onlardan çok sayida insan öldürüldü. Gürtekin de kaçip gizlendi. Böylece Ibn Raik duruma hakim oldu. Halife ona hii'at giydirdi, ikisi birlikte Dicle'ye taraf harekete geçtiler. Ibn Raik, Gürtekin'i yakaladi ve onu hilafet sarayindaki zindana attı.

Ibnül-Cevzî dedi ki: Bu senenin cemaziyelevvel ayinin onikisinde cuma günü halk Berasi Camii'nde cuma namazi kilmak üzere toplandi. Halife Muktedir kendi zamanında bu camiye baskin yaptirarak orada karsitlarina sövmek ve küfretmek üzere toplanan bir Siî cemaati görmüs ve camii yaktirmisti. Cami harap halde kalmisti, nihayet halife Radi'nin zamanında Beckem orayi onarmisti. Sonra halife Muttaki, üzerinde Resid yazili olan bir minberi oraya koydu ve insanlar orada cuma namazini kildilar ve hicretin 450. senesinden sonrasina kadar da orada cuma namazlari kilindi.

Bu senenin cemaziyelahir ayinin yedinci gecesinde çok siddetli bir soguk meydana geldi. Simsekler çakti. Mansur sarayinin yesil kubbesi çöktü. Bu kubbe Bagdat'in taci ve Abbasilerin büyük bir eseri idi. Bunu ilk hükümdarlari insa ettirmisti. Yapilisi ile çöküsü arasında 187 senelik bir zaman geçmisti.

Bu senenin ekim, kasim, aralik ve ocak aylarında sadece bir defa yagmur yagmisti. O da topragi islatmamisti. Bu yüzden Bagdat'ta kitlik meydana geldi. Öyle ki, bir ölçek bugday 130 dinara kadar satilir oldu. Halk kitliga maruz kaldi. Açlıktan ölmeye basladilar. Ölenler Çok idi. Bu yüzden birçok cesed ayni mezara; yikanmadan ve üzerlerine namaz kilinmadan defnediliyorlardi. Akarlar ve ev esyalari en ucuz fiyata satilmaya basladi. Öyle ki, bir dinar degerindeki bir esya bir dirheme satilir oldu. Bir kadın, rüyasında Rasûlullah (s.a.v.)'i görmüstü. Rasûlullah (s.a.v.) o kadına, insanların yagmur duasına çıkmalarını ve bu amaçla sahrada istiska namazini kilmalarım söylemesi için gerekli emri vermisti. Halife de bu emre uyulmasi hususunda gerekli fermani yayinladi, insanlar istiska namazini kildilar. Yagmur yagmasi için dua ettiler. Bundan sonra yagmur yagdi. Fırat nehrinin suyu daha önce misli görülmemis sekilde kabardi. Abbasiye mezarligi sular altında kaldi. Sular Bagdat'in caddelerini doldurdu, eski ve yeni köprüler yıkildi. Kürtler, bir grup Horasanli kafilenin yolunu kestiler. Onlardan 3.000 dinar degerinde esyayi gasbettiler. Bunların çoğu Beckem et-Türkî'nin maliydi.

Bu senede insanlar hac yoluna koyuldular, sonra Medine-i Mü-nevvere'deki Alevilerden bir adamin isyan edip insanlari kendisine bey'ata davet etmesi sebebiyle yoldan döndüler. [29]

Hicretin Üçyüzyirmîdokuzuncu Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Ahmed B. Ibrahim

Ahmed b. Ibrahim b. Tezmürd. Ibn Süreyc'in arkadaşlarından bir fakihti. Bir zaman hamama gitmişti. Hamamdan çıktıktan hemen sonra hamamin damı çökmüş, ona birsey olmamıştı. Fakat daha sonra kendisi de eceli gelip normal Ölümle vefat etmişti. [30]

Beckem Et-Türkî

Bagdat emirü'l-ümerasi idi. Büveyh ogullarından önce Bagdat'ta emirlik yapmıştı. Akıllı bir kimseydi. Arapçayı anlar ama konuşamazdı ve: "Arapça konuştugum takdirde hata yapmaktan korkuyorum. Reis bir adamın hata yapması ise çok çirkin olur." derdi. Bununla beraber ilmi ve âlimleri severdi, servet sahibi bir kimseydi, çok sadaka verirdi. Bagdat sehrinde bir akıl hastahanesi inşa etmeye başladı. Ama bu inşaat tamamlanmadı. Kendisinden sonra Adüdud-Devle b. Büveyh inşaatı devam ettirdi.

Beckem şöyle derdi: "Adalet, sultanın dünya ve ahiretteki kazancıdır."

Beckem, çok zaman parasını çölde, yer altına gömüp saklardı. Vefat ettikten sonra o paraların nereye gittiği bilinmemektedir. Ra-di'nin nedimleri, Vasıfta iken Beckem'in etrafında toplanmışlardı. Beckem, Vasi sehrinin gelirlerini 800.000 dinar karşılığında halifeden almıştı. Nedimleri onun etrafında toplanırlar, tipki bir halifey-miscesine onun gece sohbetlerine katılırlardı. Ama onların söylediklerinin çoğunu anlamazdı. Tabip Sinan b. Sabit es-Sabîi onun huyunu yumuşatmıştı. Öyle ki, ahlaki güzelleşmiş, zorbalığı azalmıştı, ama bundan sonra da çok kısa bir süre yaşamıştı.

Bir defasında adamın biri onun huzuruna girmiş, ona öğüt vermiş ve onu ağlatmıştı. Bunun üzerine Beckem ona 100.000 dirhem verilmesini görevlilere emretmişti. Görevli o parayı alıp adama götürmüştü. O esnada Beckem de meclisinde bulunan adamlara şöyle de-inmişti: "Adamın bu parayı kabul edeceğini sanmıyorum, o bu parayı istemiyor. Bu adam dünyayı ne yapsın? Bu, ibadetle meşgul olan bir adamdır, dirhemleri ne yapsın?" Kısa bir süre sonra görevli köle geri döndü. Yanında götürdüğü para yoktu. Beckem ona: "Adam parayı kabul etti mi?" diye sordu, köle: "Evet." diye cevap verince Beckem şöyle dedi: "Biz avciyiz ama olta değişik."

Beckem, bu senenin receb ayının bitimine yedi gün kala vefat etti. Ölüm sebebi de suydı: Avlanmak için çöle çıkmıştı. Bir Kürt grubuyla karşılaşmış, onları horlamıştı. Onlar da kendisi ile vurusmaya başlamışlar ve Kürdün biri onu öldürmüştü.

Beckem, Bagdat'ta iki sene, sekiz ay, dokuz gün süreyle emirlik yapmıştı. Ölümünden sonra 2.000.000 kûsur dinar bırakmıştı. Muttaki Lillah, bu

paraların tümünü almisti. [31]

Ebu Muhammed El-Berbehari

Hanbeli mezhebine mensup âlim, zahid, fakih ve vaiz bir kimse idi. Mervezî ile Sehl el-Tüsterî'nin arkadasiydi. Hoslanmadigi bir sebepten ötürü babasinin 70.000 dinar tutarindaki mirasini kabul etmemisti. Bid'atçılara ve masiyet ehli kimselere karsi amansiz bir düşmandi. Kadri yüce bir kimseydi. Havas ve avam tabakasi ona saygi gösterirdi.

Bir gün, vaaz vermekte iken hapsirmca cemaat onun için hayir duada bulunarak: "Allah sana rahmet etsin." dedi. Cemaati duyan diger kimseler de ona bu duayi yaptilar. Nihayet bütün Bagdat halki ona bu duayi tekrarlayip okudular. Bu, hayir duada bulunan insanların sesleri nihayet hilafet sarayina ulasinca, halife onu kiskandi. Devlet erkanindan bir grup insan ise halife nezdinde onun aleyhinde konustular. Halife, onu yakalamalari için görevlileri harekete geçirdi. O da Boran'm kız kardesinin yaninda bir ay kadar gizlendi. Daha sonra bir hastaliga yakalandi ve gizlendiği yerde vefat etti. Boran'm kız kardesi, hizmetçisine emir vererek onun için cenaze namazini kildirdi. Namaz kilman evde beyaz giysili adamlar dolup tastilar ve Berbehari o eve defnedildi. Sonra Boran'm kız kardesi de öldükten sonra onun yanina defnedilmeyi vasiyet etti. Berbehari, vefat ederken doksanalı yasındaydı. Allah rahmet etsin. [32]

Yusuf B. Yakub

Yusuf b. Yakub b. Ishak b. Behlül Ebu Bekir el-Ezrak. Mavi gözlü olduğu için kendisine Ezrak denilmisti. Tenüh kabilesindendi. Katip, lik yapmistir. Dedesinden, Zübeyr b. Bekkar'dan, Hüseyin b. Are-fe'den ve digerlerinden rivayetlerde bulunmustur. Kanaatkarane bir yasantisi vardi. Çok sadaka verirdi. Anlatildigina göre o, 100.000 dinar sadaka vermistir. İyiligi emredip kötülüğü nehyeden bir kinisev di.

Darekutnî ve diger hadis hafizlari ondan rivayetlerde bulunmuslardir. Sika ve adaletli bir ravi idi. Bu senenin zilhicce ayında doksa-niki yasinda vefat etti. Yüce Allah rahmet etsin. [33]

Hicretin Üçyüzotuzuncu Senesi

İbnü'l-Cevzî dedi ki: «Bu senenin muharrem ayında bas tarafı batıya, kuyruğu da doguya yönelik bir kuyruklu yıldız görüldü. Bu, cidden büyük bir yıldızdı. Kuyruğu da saçaklı idi. Onüç gün semada kaldıktan sonra kayboldu.»

Bu senenin rebiyülevvel ayının ortasında bir ölçek bugdayın fiyatı 200 dinara kadar yükseldi. Yoksullar les yemeye başladılar. Kitlik devam etti,

çok sayıda insan öldü, yollar kesildi, insanlar hastalık ve yoksullukla mesgul oldular, ölüleri defnedemez oldular, eğlencelerden ve oyunlardan uzak kaldılar, sonra kirbadan bosalırcasma saganak yağmurlar yağdı, Dicle'nin suyu 20.3 zira kadar yükseldi.

"el-Kamil" adlı eserinde İbnü'l-Esir'in anlattığına göre; bu senede Muhammed b. Raik ile Beridî arasında sogukluk meydana geldi. Çünkü Beridî, Vasit şehrinin haracını ödememisti. Bunun üzerine İbn Raik onun yanındaki malları teslim almak üzere Vasit'a doğru yola çıktı. Neticede ikisi arasında anlaşma yapıldı ve İbn Raik Bağdat'a döndü. Askerler erzaklarını talep ettiler, ama o cidden mali sıkıntı içinde idi. Bir kısım Türk cemaati de onu bırakıp Beridî'nin saflarına iltihak ettiler. Bu nedenle İbn Raik'in tarafı zayıfladı. Önceden Beridî'ye Bağdat'ta vezir unvanıyla yazılar yazıyordu. Sonra onun vezirlik unvanını iptal etti. Böylece Beridî ona karşı daha da öfkelenildi ve Bağdat'ı ele geçirmeye niyetlendi ve kardeşi Ebü'l-Hüseyin'i bir ordu ile Bağdat'a sevketti. İbn Raik, halife ile birlikte hilafet sarayına sigindılar ve orada kendilerini koruma altına aldılar. Büyük ve küçük mancinikler hilafet sarayını dövmeye başladı. Dicle de bu manciniklerin atış alanı içinde bulunuyordu. Bağdat halkı tedirgin oldu. İnsanlar gece gündüz birbirlerinin mallarını yağmalamaya başladılar. Ebu Abdullah el-Beridî'nin kardeşi Ebü'l-Hüseyin de ordusuyla birlikte Bağdat'a geldi, Bağdatlılar, karada ve Dicle'de onunla savastılar. İş cidden büyüdü. Bu arada halk kitlik, veba ve ölümle yüzyüze gelmişti. Innâ lillâh ve innâ ileyhi râciün (Dogrusu biz Allah'a aidiz ye O'na dönücüleriz.).

Sonra halife ve İbn Raik -beraberlerinde halifenin oğlu Mansur da olmak üzere- cemaziyelahir ayında hezimete uğradılar ve yirmi kadar süvari ile Musul'a yöneldiler.

Ebü'l-Hüseyin el-Beridî, hilafet sarayını işgal etti. Oradaki maiyet erkanını öldürdü. Malları yağmaladı. Öyle ki, yağmalama işi harem kısmına kadar uzandı. Ama âmâ olan Kahir'e ilismediler. Gürte-kin'i hapisten çıkardılar. Ebü'l-Hüseyin, onu kardeşi Beridî'ye gönderdi. Bu onun hayatının sonu oldu. Kendisi de İbn Raik'in oturduğu hadim Munis'in evine yerleşti. Askerleri Bağdat'ı açıkça talan ettiler Bunlar evlere baskın yapıyorlar ve oralarda buldukları malları gasbe-diyorlardı. Zulüm çoğaldı, kitlik bas gösterdi. Fiyatlarda cidden büyük bir pahalılık meydana geldi. Ebü'l-Hüseyin, bugday ve arpaya vergi tarh etti. Bağdat halkı -daha önce yaptıklarından ötürü- açlık ve korku acısını tattılar.

Ebü'l-Hüseyin el-Beridî'nin beraberindeki Karmatilerden de büyük bir topluluk vardı. Bunlar şehirde büyük bir bozgun meydana getirdiler. Onlarla Türkler arasında uzun süren savaşlar cereyan etti. Türkler onları mağlub edip Bağdat'tan çıkardılar, halkla Ebü'l-Hüseyin'in askerleri olan

Deylemliler arasında savaş cereyan etti.

Bu senenin saban ayında durum vahimleştirdi, meskenler yağmalandı, gece gündüz halk yağmaya maruz kaldı, Beridî'nin askerleri yollara çıkıp köylerden getirilen ürünlere ve hayvanlara el koydular. Misli duyulmamış bir zulüm cereyan etti.

Ibnü'l-Esir dedi ki: "Biz bunları anlattık ki zalimler, çirkin haberlerinin nakledileceğini ve kendilerinden sonra da yeryüzünde ve kitaplarda baki kalacağını, kendilerinin bu kötü haberlerle yad edilip ayıplanacaklarını ve kinanacaklarını bilsinler. Bu onlar için dünyada bir rüsvaylıktır. Ahirette de haklarında verilecek hüküm Allah'a aittir. Bunları anlattık ki, zalimler, sayet Allah için olmasa bile bu kötü hatıralarla yad edilmemek için zulmü terketsinler."

Halife Bağdat'ta iken Musul valisi Nasirü'd-Devle b. Hamdan'a haber salarak takviye kuvvet istedi ve onu Beridî'ye karşı kışkırttı. Nasirü'd-Devle de takviye kuvvet olarak büyük bir orduyla kardeşi Seyfü'd-Devle Ali'yi gönderdi. Seyfü'd-Devle, Tikrit'e vardığında halife ile Ibn Raik'in Bağdat'tan kaçıp oraya geldiklerini gördü ve onlarla birlikte kardeşinin yanına geri döndü.

Seyfü'd-Devle, halifeye çok hizmetlerde bulundu. Musul'a ulaştıklarında Nasirü'd-Devle şehirden çıktı ve şehrin doğusuna yerleşti. Halifeye armağanlar ve yiyecekler gönderdi. Ama Ibn Raik'in kendisine bir komplo kurmasından korktuğu için halifenin yanına gelmedi. Halife de oğlu Ebu Mansur'u ve Ibn Raik'i selam için kendisine gönderdi. Bu ikisi Nasirü'd-Devle'nin yanına vardıkları zaman Nasirü'd-Devle, görevlilerine halifenin oğlu Ebu Mansur'un başına altın ve gümüş saçmalarını emretti. Ebu Mansur'la Ibn Raik onun yanında bir saat kadar oturduktan sonra kalkıp geri döndüler. Halifenin oğlu bineline bindiğinde Ibn Raik de onunla birlikte binmek istedi. Nasirü'd-Devle ise ona: "Bugün yanımda kal da ne yapacağımız hakkında düşünüp karar verelim." dedi. Ibn Raik özür dileyip halifenin oğluyla geri döneceğini söyledi. Çünkü Nasirü'd-Devle'nin kendisine bir kötülük yapmasından kuskulanıp korkmuştu.

Ancak Nasirü'd-Devle Ibn Hamdan, onun yanından tuttu. Ibn Raik geri çekilince yeni koptu, acele ile bineline binip kaçmak isteyince atından yere düştü. Nasirü'd-Devle, onun öldürülmesini emretti ve öldürüldü. Bu hadise, bu senenin receb ayının bitimine yedi gün kala pazartesi günü vukubulmuştu. Halife de Nasirü'd-Devle Ibn Hamdan'a haber göndererek yanına çağırttı. Hil'at giydiren o gün kendisine Nasirü'd-Devle lakabını takti ve emirü'l-ümerâliğine tayin etti. Kardeşi Ebu'l-Hasan'a da hil'at giydirdi. Ona da o gün, Seyfü'd-Devle lakabını takti.

Ibn Raik öldürülüp ölüm haberi Misir İhsidi Muhammed b. To-ğaç'a ulaştınca

Muhammed b. Togaç Dimisk'a hareket etti ve orayı Ibn Raik'in naibi Muhammed b. Yezdad'ın elinden aldı. Dimisk'ta böylece iki teke boynuzlaşmamış oldu. Ibn Raik'in ölüm haberi Bagdat'a ulaşınca Türklerin çoğu -kötü muamelesinden ve bozuk niyetinden ötürü- Ebü'l-Hüseyin el-Beridî'yi terketti. Allah onu kahretsin.

Ayrılan bu Türkler, halifenin ve Ibn Hamdan'ın yanına gittiler. Böylece halife onlar sayesinde kuvvetlendi. Halife ile Ibn Hamdan, Bagdat'a hareket ettiler. Sehre yaklaştıklarında Ebu Abdillâh el-Beridî'nin kardeşi Ebü'l-Hüseyin korkup kaçtı. Halife Muttaki -beraberinde Ibn Hamdan olmak üzere- büyük bir orduyla bu senenin sevval ayında Bagdat sehrine girdi. Müslümanlar buna çok sevindiler.

Halife, Ebü'l-Hüseyin tarafından Samarra'ya sürgün edilmiş olan Bagdatlılara haber gönderip geri getirtti. Bagdatlıların önde gelenleri daha önce terketmiş oldukları şehirlerine geri döndüler. Halife, Ebu İshak el-Fezarî'yi vezirliğe iade etti. Tüzün'ü de Bagdat'ın doğu yakası güvenlik kuvvetleri komutanlığına tayin etti.

Nasirü'd-Devle, kardeşi Seyfü'd-Devle'yi bir askeri birlikle Ebü'l-Hüseyin el-Beridî'nin pesine takarak onu kovalattı. Seyfü'd-Devle onu Medain yakınında yakaladı. İkisi uğursuz günlerde şiddetlice savastılar. Neticede Ebü'l-Hüseyin, kardeşi Beridî'nin yanına, Vasit'a gitti. Nasirü'd-Devle, bizzat kendisi takibe koyulup Medain'e gitti ve kardeşi Seyfu d-Devle'ye destek verdi. Ama Seyfü'd-Devle, bir kez daha Beridî'nin kardeşi Ebü'l-Hüseyin tarafından hezimete uğratıldı. Nasirü'd-Devle ona tekrar takviye askerler verdi. Nihayet Beridî'yi bozguna uğrattı ve adamlarının önde gelenlerinden bir grubu esir aldı. Çoklarını da öldürdü. Sonra Ebu Abdillâh el-Beridî ile savaşı için kardeşi Seyfü'd-Devle'yi Vasit'a gönderdi. Beridî, böylece hezimete uğradı. Kardeşi Basra'ya gitti. Seyfü'd-Devle, Vasit sehrini teslim aldı. Bundan sonra ne yaptığı hususunda gelecek sene olaylarından bahsederken gerekli açıklamalarda bulunacağız.

Nasirü'd-Devle'ye gelince; Bagdat'a geri döndü ve zilhicce ayının onüçünde sehre girdi. Önünde develere bindirilmiş esirler vardı. Müslümanlar bu durum karşısında sevinip sükun buldular, rahatladılar Nasiru d-Devle de halkın idaresi ile mesgul oldu. Dinarin ayarını düzeltti. Çünkü dinarin önceki ayarının bozulduğunu görmüştü. İbrizi-ye adını verdiği dinarları bastırdı. Bir dinar onüç dirheme satılır oldu. Oysa daha önce bir dinar on dirheme satılıyordu.

Halife, Bedir el-Harsenî'yi haciblikten azledip yerine Selame et-Toloni'yi tayin etti. Bedir'i, Fırat yolunun korumasıyla görevlendirdi. Bunun üzerine o da Misir İhsid'inin yanına gitti, İhsid ona ikramda bulundu ve Dimisk valiliğine atadı. Nihayet orada vefat etti.

Bu senede Rumlar Halep yakınma kadar geldiler. Bir kısım insanları Öldürdüler, 15.000'e yakın kişiyi esir aldılar. Innâ lillâh ve in-na ileyhi râciûn (Dogrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz).

Bu senede Tarsus valisi Rum ülkesine girdi. Bir kısım Rumu öldürdü, bir kısmını esir aldı. Ganimet elde ederek salimen geri döndü. Onların bazı meshur komutanlarını ve birçok askerlerini esir almıştı. Allah'a hamdolsun. [34]

Hicretin Üçyüzotuzuncu Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Ishak B. Muhammed

Ishak b. Muhammed b. Yakub en-Nehrecorî. Sofiye mesayihin-dendir. Cüneyd b. Muhammed ve diğer sofiye önderleriyle arkadaşlık etmiş ve Mekke'de vefat edinceye kadar mücavir olarak yaşamıştır. Onun güzel sözlerinden biri sudur:

"Dünyanın çölleri ayaklarla katedilir, ahiret çölleri ise gönüllerle katedilir." [35]

Hüseyin B. İsmail B. Muhammed

Hüseyin b. İsmail b. Muhammed b. İsmail b. Sard b. Eban Ebu Abdiüah ed-Dabbî el-Kadi el-Mehamilî. Safîî fikhîşisidir, muhaddis-tir, çok hadis dinlemiştir. İbn Uyeyne'nin yetmiş kadar arkadaşına ulaşmıştır.

İmamlardan bir cemaatten rivayetlerde bulunmuş, Darekutnî ile bazı raviler de ondan rivayetlerde bulunmuşlardır. Meclisine 10.000 kadar kişi katılırdı. Doğru sözlü, dindar, fakih ve muhaddisti. Altmış sene müddetle Küfe kadılığı yaptı. Fars ve bağlı mintikaların kadılığı da ona tevdi edildi. Sonra bütün bu görevlerden istifa edip evine kapandı. Sadece hadis dinlemeye ve dinletmeye kendini vakfetti. Bu senenin rebiyülahir ayında doksanbes yaşında vefat etti.

Bir büyüğün huzurunda, bir Sî ile münazara yapmıştı. Sî; Bedir, Uhud, Hendek, Hayber ve Huneyn savaşlarında Hz. Ali'nin konumunu ve cesaretini anlatmaya başladı. Sonra Mehamilî'ye: "Sen Hz. Ali'yi tanıyor musun?" diye sordu. Mehamilî de su cevabi verdi: "Evet, tanıyorum ama Bedir savaşında sen Ebu Bekir es-Siddik'in nerede olduğunu biliyor musun? O, gölgelikte reis makamında Rasûlullah'ın yanında bulunuyordu ve onu koruyordu. Hz. Ali ise cephede savaşıyordu. Faraza Hz. Ali öldürülseydi, onun öldürülmesi sebebiyle ordu bozguna ugramazdı. Ama Ebu Bekir öldürülseydi ordu bozguna ugrardı. Bu nedenle Ebu Bekir, Rasûlullah'ın yanında reis makamında bulunuyor, Ali ise cephede savaşıyordu." Bu cevap karşısında Sî sustu. Mehamilî, sözünü söyle sürdürdü:

"Rasûlullah'tan sonra namazi, zekati, abdesti rivayet eden bizler; mali, kölesi ve asireti olmayan Ebu Bekir'i Ali'ye tercih ettik. Çünkü Ebu Bekir, Rasûlullah (s.a.v.)'i koruyor, onun uğrunda kendini siper ediyordu. Sahabeler, Ebu Bekir'in kendilerinin en hayirlisi oldugunu bildikleri için onu Ali'ye takdim ettiler." Bu cevap karsısında da Sîi susmus, birsey diyememisti. [36]

Ali B. Muhammed B. Sehl

Künyesi Ebü'l-Hasan es-Saig'dir. Zahid, âbid ve keramet sahibi bir kimse idi. Rivayete göre Memsad ed-Dineverî, onu çölde siddetli sicaklarda namaz kılarken, bir kartalin sicagin siddetine karsi korumak için kanadini üstüne gerip onu gölgeledigini görmüstü.

Ibnü'l-Esir dedi ki: «Bu senede, meshur kelimci Ebü'l-Hasan Ali b. Ismail el-Es'arî vefat etti. O, hicretin 260. senesinde dogmustu. Ebu Musa el-Es'arî evladmdandır.»

Ben derim ki: Sahih rivayete göre, Es'ari hicretin 224. senesinde vefat etmistir.

Bu senede Muhammed b. Yusuf b. Nadr el-Herevî de vefat etti. Safiî fikhçisi idi. Hicretin 229. senesinde dogmustu. Imam Safiî'nin ashabından Rebi b. Süleyman'dan ders almisti.

Ben derim ki: Bu senede Ebu Hamid b. Bilal, Zekeriya b. Ahmed el-Belhî, Hafiz Abdülgafir b. Seleme, Bagdat emiri Muhammed b. Ra-ik gibi meshur sahsiyetler de vefat ettiler. [37]

Seyh Ebu Salih Müflih El-Hanbelî

Dimisk'in dogu kapisinin disında bulunan Ebu Salih Mescidi'ni vakfeden kimseydi. Kerametleri, harika halleri ve makamati vardi Asil adi, Müflih b. Abdullah Ebu Salih el-Müteabbid'dir.

Seyh Ebu Bekir b. Said Hamdune ed-Dimiskî ile arkadaslik etmis, ondan terbiye almistir. Muvahhid b. Ishak b. Berrî, Ebu Hasan Ali b. el-Acce (mescidin kayyimi idi), Ebu Bekir b. Davud ed-Dineveri ed-Dakkî kendisinden rivayetlerde bulundular.

Hafiz Ibn Asakir, Seyh Ebu Salih'in söyle dedigini rivayet etmistir:

«Rûkam daginin çevresinde dolanip kullari ariyordum. Bir kayanın üzerine oturmus, basini Önüne egmis bir adama rastladim. Kendisine: "Burada ne yapıyorsun?" diye sordum. O adam ise: "Bak ve gözet." diye cevap verdi. "Yanında bakıp gözeteceğim sadece su sopa ve taslar var." dedigimde su cevabi verdi: "Hayir, sunlara degil, kalbimden geçenlere bak ve Rabbimin emirlerini gözet. Yoksa seni yanima gönderene yemin ederim ki, gözünü benden baska tarafa çevir." Kendisine dedim ki: "Olur, ama bana

yararlanacagim bir öğüt ver de seni birakip gideyim." O da bana su Öğüdü verdi:

"Birinin kapisina baglanan kisi o kapinin sahibine hizmette sebat eder. Ölümü çokça anan kisi çokça pisman olur. Baskalarına degil de Allah'a güvenen ve Allah'tan dileyen kisi yokluktan emin olur." Böyle dedikten sonra o adam beni birakip gitti.»

Ebu Salih dedi ki: «Alti veya yedi gün kadar hiçbir sey yemeyip içmedim. Siddetlice susadim. Mescidin arkasindaki irmaga gittim, suya baktim ve Rabbimin: "Onun Ars'i su üzerinde idi." (Hûd, 7.) mealindeki ayet-i celilesini hatirladim, susuzlugum gitti. Öylece on günü tamamladim.»

Yine Ebu Salih dedi ki: «Kirk gün müddetle su içmedim. Kirk günü tamamladiktan sonra içtim. Yanimda duran bir adam, artigimi alip karisina götürdü ve ona: "Kirk gün müddetle su içmeyen ve kirk günü tamamladiktan sonra su içen bir adamin artigini al ve iç." dedi. Bu durumu yüce Allah'tan baska bilen olmamisti.»

Yine Ebu Salih dedi ki: «Dünya kalblere haramdir, nefislere helaldir. Bas gözü ile bakman helal olan her seye kalb gözünle bakman haram olur. Beden, kalbin örtüsüdür, kalb gönlün örtüsüdür, gönül vicdanin örtüsüdür, vicdan sirrin örtüsüdür, sir Allah'i bilip tanimanin örtüsüdür.»

Ebu Salih'in çok menkibeleri vardir, Allah ona rahmet etsin. Bu senenin cemaziyelevvel ayında vefat etti. Dogrusunu, noksanliklardan münezzeh olan yüce Allah daha iyi bilir. [38]

Hicretin Üçyüzotuzbirinci Senesi

Bu senede Seyfü'd-Devle, Vasit sehrine girdi. Beridî ve kardesi Ebu 1-Huseyin, onun karsisinda yenik düsmüslerdi. Sonra Türkler geyfu d-Devle'ye muhalefet ettiler. O da Vasiftan kaçip Bagdat'a gitti Kardesi emirü'l-ümera onun durumundan haberdar olunca Bagdat'tan çikip Musul'a gitti. Bu sirada evi yagmalandi. Bagdat'ta onüç bes gün süreyle hüküm sürmüstü. Kardesi Seyyidü'd-Devle ise, o-nun Bagdat'tan çikisindan sonra Bagdat'a gelmis ve Babüharp'te konaklamis, halifeden de Tüzün'le savasmak için kendisine destek olacak mali yardimda bulunmasi talebinde bulunmustu. Halife kendisine bu amaçla 400.000 dirhem gönderdi. Bu paralari kendi adamlarina dagitti. Sonra Tüzün'ün gelmekte oldugunu duyunca Bagdat'tan çikti.

Tüzün, bu senenin ramazan ayinin 25'inde Bagdat'a girdi. Halife ona hil'at giydirdi ve onu emiru 1-ümeraliga tayin etti. Böylece Tüzün Bagdat'a hakim olmus oldu. Bu sirada Beridî de Vasit sehrine geri döndü. Tüzün'ün oradaki adamlarini sehir disina çıkardi. Tüzün'ün esirleri arasinda Seyfud-Devle'nin Sümal adindaki kölesi de vardir. Tüzün -durumunu ona anlatsin ve Hamdan

ailesinin yanında itibari yükselsin diye- Sümal'i, efendisi Seyfû'd-Devle'ye gönderdi.

Bu senede Nese' mintikasında büyük bir deprem meydana geldi. Çok sayıda binalar yıkıldı. Çok sayıda insan öldü.

Ibnü'l-Cevzî dedi ki: Bu senenin eylül ve ekim aylarında Bagdat'ta, nefes kesecek derecede şiddetli sıcaklar görüldü. Bu senenin safer ayında Rumların Erzen ve Meyyâfarikin'e (Silvan'a) geldiklerine dair haberler ulaştı. Rumların o mmtikalardaki insanları esir aldıkları da gelen haberler arasındaydı.

Bu senenin rebiyülahir ayında halife Müttaki'nin oğlu Ebu Man-sur İshak, 100.000 dinar ve 1.000.000 dirhem mehirle Nasiru d-Devle b. Hamdan'ın kızı Ulviye ile nikah akdi yaptı. Bu nikahta Nasiru d-Devle'nin kendisi hazır bulunmamış, kendisine vekaleten Ebu Abdil-lah Muhammed b. Ebi Musa el-Hasimî hazır bulunmuştu.

Nasirud-Devle, üzerinde Nasiru d-Devle Abd-i Ali Muhammed ibaresi yazılan para bastırmıştı.

Ibnü'l-Cevzî dedi ki: «Bu senede kitlik meydana geldi. Pahalılık başgösterdi. Öyle ki, insanlar köpek eti yemek mecburiyetinde kaldılar. İnsanlar büyük belaya maruz kaldılar. Sonra cidden çok miktarda çekirge görüldü. Öyle ki, elli ritl (23 kg) çekirge bir dirheme satılır oldu. İnsanlar bu kitlik esnasında çekirgeden yararlanarak sıkıntılarını bir nebzecek olsun hafiflettiler.»

Bu senede Bizans imparatoru halifeye bir mektup göndererek Urfa Kilisesi'nde bulunan ve Hz. İsa'ya ait olan mendili kendisine göndermesini istedi. Mektupta anlatıldığına göre bu mendil ile İsa pey. gambir yüzünü silmiş ve yüzünün sureti mendil üzerindeymiş. Bu mendil kendisine gönderildiği takdirde çok sayıda Müslüman esiri salıvereceğini bildirdi. Halife de âlimleri toplantıya çağırdı ve bu hususu onlarla görüştü. Kimi: "Biz İsa'ya ve onun hatıralarına onlardan daha layıkız. İsa peygamberin mendilinin Bizans imparatoruna gönderilmesi Müslümanlar için bir zillet ve dinde bir gevsemedir," dedi.

Vezir Ali b. İsa ise şöyle dedi: "Ey mü'minlerin emiri, Müslüman esirleri kafirlerin elinden kurtarmak, bu mendilin Urfa Kilisesi'nde kalmasına nisbetle Müslümanlar için daha yararlı ve hayirlidir."

Bunun üzerine halife İsa peygamberin mendilinin Bizanslılara gönderilmesini ve Müslüman esirlerin Bizanslıların elinden kurtarılması için gerekenin yapılmasını emretti.

Solî dedi ki: «Bu senede Bagdat'a ulaşan haberlerde Karmatî'nin bir çocuğunun doğduğu ve Ebu Abdillâh el-Beridî'nin ona çok hediyeler sunduğu, hediyeler arasında mücevherle işlenmiş altın bir besik bulunduğu

anlatiliyordu. Bu besigin yatagi altin ve yakutlarla dokunup islenmist, daha baska hediyeler de vardi.»

Bu senede Bagdat'ta protestolar çogaldi ve sahabeleri kötü biçimde anlatan ve yad eden kimselerin basinin belaya girecegi ilan edildi.

Halife, Imadu d-Devle b. Büveyh'e hil'atler gönderdi. O da bu hil'-atleri kabul edip kadi ve ayanin huzurunda giydi.

Bu senede Horasan ve Maveraynnahir valisi Said Nasr b. Ahmed b. Ismail es-Saman vefat etti. Bu zat ölümünden onüç ay önce verem hastaligina yakalanmist. Kendi evinde ibadet evi diye adlandirdigi bir oda hazirlamisti. Temiz giysilerini giyip yalinayak o ibadet yerine gidip namaz kilar, Allah'a yalvarip yakanr, niyazda bulunur ve çokça namaz kildirdi. Vefat edinceye kadar günahlardan ve çirkinliklerden uzak durdu. Allah ona rahmet etsin. Ondan sonra yerine oglu Nuh b. Nasr es-Saman geçti ve Emir'l-Hamid lakabini aldı.

Muhammed b. Ahmed en-Nesef de bu senede öldürüldü. Kendisi, Nuh b. Nasr'in huzurunda elestiride bulunduğu için idam edilmisti. [39]

Hicretin yzotuzbirinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Sabit B. Sinan B. Kurra Es-Sab

Künyesi, Ebu Said'dir. Tabiplik yapmistir. Kahir Billah'in huzurunda Müslüman olmus, ama ne kendisinin oglu ne de aile efradindan hiç kimse Müslüman olmamisti. Kendisi tipta ve birçok ilimlerde ileri merhalelere ulasmisti. Bu senenin zilkade ayında midesindeki hazimsizlik hastaligindan vefat etti. Tabipligi ona yarar saglamadi ve ölüm ona da geldi. Sair bu konuda ne güzel söylemis:

"Eliyle ilaç yapana de ki:

Basina geldigi zaman takdiri geri evriebilir misin?! Tedavi eden de, tedavi edilen de, ilaci kendi eliyle yapan da, ilaci Satm alan da hep öldüler."

"el-Muntazam" adli eserinde Ibnü'l-Cevz, Es'ar'nin bu senede vefat ettigini anlatmis, onun aleyhinde konusmus ve onu elestirmistir. Nitekim bütün Hanbeliler, öteden beri Es'arlerin aleyhinde konusurlar. Bu onlar için bir det olagelmistir. Yine Ibnü'l-Cevz'nin mezkr eserde anlattigina göre Es'ar, hicretin 260. senesinde dogmus ve hicretin 331. senesinde vefat etmis, Cbba ile kirk sene arkadaslik ettikten sonra ondan ayrilmis, Bagdat'ta vefat etmis ve Mesra-atssirvani mezarligina defnedilmis tir. [40]

Muhammed B. Ahmed B. Yakub

Muhammed b. Ahmed b. Yakub b. Seybe b. Salt es-Sedus. Sedus kabilesinin mevlasidir. Künyesi Ebu Bekir'dir. Dedesinden, Abbas ed-

Durî'den ve diğerlerinden hadis dinleyip rivayet etmiştir. Ebu Bekir b. Mehdi de kendisinden rivayetlerde bulunmuştur. Sika bir ravidir.

Hatib Bağdadî'nin anlattığına göre Muhammed b. Ahmed b. Ya-kub'un babası, oğlunun doğduğu zamanda müneccimlere burcunu tesbit ettirmiş ve ne kadar yaşayacağını hesaplatmış, onlar da: "Su kadar sene yaşayacak." demişlerdi. Babası da onun için bir kuyu hazırlamış ve kuyuya müneccimlerin bildirdiği Ömrünün günleri sayısınca birer dinar atmış. Kuyu dolunca başka bir kuyu kazmış, onu da aynı şekilde doldurmuş. Sonra üçüncü kuyuyu hazırlamış ve oraya da her gün oğlunun ömrünün günleri sayısınca üçer dinar bırakmış. Fakat buna rağmen o paraların oğluna bir yararı olmamış, yoksul düşmüş ve insanlardan dilenmeye başlamış. O, hadis dinleme meclisine Pestemal sarınmaksızın sadece bir aba giyinerek gelir ve meclisteki-le*" ona azığını temin etmesi için sadaka verirlerdi. Mutlu kisi, yüce Allah'ın mutlu kıldığı insandır. [41]

Muhammed B. Muhalled B. Cafer

Künyesi Ebu Ömer ed-Durî'dir. Aktarlık yapardı. Bağdat'ın va-r°Slarındaki Dur mahallesinde yasardı. Hasan b.

Bekkar, Müslim b. Haccac ve diğer şahıslardan hadis dinleyip rivayet etti. Darekutnî ile bir cemaat de ondan hadis rivayet ettiler. Sika bir ravi idi. Keskin zekalı, çok rivayetli, diyaneti sükranla karsılanacak bir dindar ve ibadetiyle meşhur olmuş bir kişiydi Bu senenin cemazi-yelevvel ayında vefat etti. Vefat ederken yetmişyedi seneyi tamamlamış ayrıca sekiz ay ve onbir gün yaşamıştı. [42]

Mecnun El-Bagdadî

İbn Cevzî, Ebu Bekir es-Sibî'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir: «Mecnunu Rusafe Camii'nin yanında çıplak halde gördüm. Halka şöyle diyordu: "Ben Allah'ın divanesiyim. Ben Allah'ın divanesiyim." Kendisine dedim ki: "Niçin üzerine bir şeyler örtünüp camiye girmiyor ve namaz kilmiyorsun?" Benim bu soruma karşı şu siiri okudu:

"Bizi ziyaret et, hukukumuzun gereğini yerine getir, diyorlar; oysa benim durumum onların bendeki haklarını düşürmüştür.

Onlar durumumu görüp de benden bıkmadılar, halimden tiksınmediler.

Ama ben onları kendimden bıkip usandırdım." [43]

Hicretin Üçyüzotuzikinci Senesi

Bu senede halife Muttaki, Tüzün'e gazablanarak Bağdat'tan çıkıp Musul'a gitti. O esnada Tüzün Vasıfta bulunuyordu. O, kızını Ebu Abdillâh el-Beridî ile evlendirmiş ve onunla birlik olup halifeye karşı bir güç oluşturmıştı.

Sonra da Ibn Sirzad'i 300 askerle Bagdat'a göndermiş, Ibn Sirzad orada bozgunculuk yapmış, çeşitli ilişkileri koparmış, kendince yeni ilişkiler kurmuştu. Halife Müttaki'ye müracaat etmeksizin kendi basına hüküm sürmüştü. Halife Muttaki de bunlara gazablandığı için; aile efradını, çocuklarını, vezirini ve kendisine tabi olan emirleri pesine takarak Beni Hamdan ailesinin yanına, Musul'a gitmişti. Seyfü'd-Devle halifeyi Tikrit'te karşılamıştı. Sonra Nasirü'd-Devle de Tikrit'e, onun yanına gelmişti.

Halife Muttaki Bagdat'tan çıktığı esnada, Ibn Sirzad orada çok karışıklıklar meydana getirmiş, halka zulmetmiş ve mallarına el koymuştu. Bu yaptıklarını da Tüzün'e bildirmişti. Sonra çabucak Tikrit'e yönelmiş, orada Seyfü'd-Devle'yi e savasmış ve onu mağlup etmiş» onun ve kardeşi Nasirü'd-Devle'nin de ordugahını ele geçirmişti. Sonra Seyfü'd-Devle, Tüzün'e tekrar saldırmış, ama Tüzün onu yine hezimete uğratmıştı. Halife Muttaki ile Nasirü'd-Devle ve Seyfü'd-Devle de mağlubiyete uğramaları üzerine Musul'dan çikip Nusaybin'e git"

mişlerdi. Tüzün de arkalarından gelerek Musul sehrine girmiş ve halifeye haber göndererek rızasını talep etmişti. Halife de ona gönderdiği cevapta: "Beni Hamdan'la barışmadıkça benim rızamı elde edemezsin." demesi üzerine Tüzün onlarla barış yapmıştı. Nasirü'd-Devle, halifeden 3.600.000 dinar karşılığında Musul sehrini iltizam olarak almıştı- Tüzün b. Büveyh Bagdat'a dönmüş; halife ise, Beni Hamdan'ın yanında ikamete devam etmişti.

Bu sırada Tüzün'ün yoklугundan istifade eden Muizzü'd-Devle b. Büveyh, birçok Deylemli askerle birlikte Vasi sehrine gelmişti. Tüzün de acelece olarak Vasi'te dönmüş ve on günden fazla bir süreyle Muizzü'd-Devle'yle savaşıyordu. Neticede Muizzü'd-Devle bozguna uğramış, malları yağmalanmış, askerlerinin çoğu öldürülmüş, adamlarının önde gelenlerinden bir kısmı da esir alınmıştı. Sonra Tüzün daha önce yakalanmış olduğu sar'a hastalığı ile yeniden karşılaşmış ve kendi canının derdine düşerek Bagdat'a dönmüştü.

Bu senede Ebu Abdillāh el-Beridī, kardeşi Ebu Yusuf u öldürdü. Bunun sebebi suydı: Beridī'nin elinde bulunan mallar ve paralar azalmış, kardeşi Ebu Yusuf tan ödünç istemiş ve Yusuf da ona azıcık ödünç vermiş, sonra onu kinamış ve askerlerin parasını iyi tasarruf edemediğinden ötürü onu ayıplamıştı. Neticede askerler Ebu Yusuf un tarafına meylenmişler, Ebu Yusuf da onların birçoğunu kardeşinden koparmıştı. Ebu Abdillāh el-Beridī, askerlerinin Ebu Yusuf a bey'at etmelerinden korktu ve kölelerinden bir kısmını Ebu Yusuf a göndererek onu bir suikast neticesinde öldürttü. Bundan sonra Ebu Abdillāh el-Beridī, kardeşi Ebu Yusuf un evine gitmiş, onun bütün mallarını ve eşyalarını almıştı. Aldığı malların ve eşyaların

degeri takriben 300.000.000 dinardi. Ama kendisi de bundan sonra ancak sekiz ay yasadi. Sonra siddetli bir humma hastaligina yakalandi ve bu senenin sevval ayinda vefat etti.

Yerine kardesi Ebü'l-Hüseyin geçti. Allah onu kahretsin. O, kendi adamlarina kötü muamelede bulundu. Bunun üzerine adamlari ona karsi ayaklandilar. O da Karmatîlere sigindi ve onlardan eman diledi. Allah onlari da kahretsin. Kendisinden sonra yerine Vasisit, Basra ve buralara bagli Ahvaz sehri ile diger yerlere hükmetmek üzere Ebü'l-Kasim b. Ebi Abdillan el-Beridî geçti.

Halife Muttaki Lillah'a gelince o, Beni Hamdan'in yaninda Musul'da ikamet ederken Beni Hamdan ailesi kendisinden sikildiklarini ye onun buradan ayrilip gitmesini istediklerini ağıktan açiga duyurdular. O da Tüzün'e mektup yazarak sulh yapmak istedigini bildirdi. Tüzün, kadi ve ileri gelenleri ile bir toplantı yaptı. Bunlar halifenin Mektubunu okuduklarında, onun emrini dinleyip kendisine itaat ede-Cegini bildirdi. Kendisine ve beraberlerindekiilere saygi ve ikram gös-

terecegine dair bir yazı yazıp yemin etti. Önümüzdeki sene olayların, dan bahsederken, halifenin Bagdat'a girişinden bahsedecegiz.

Bu senede bir grup Rus askeri deniz yoluyla Azerbaycan taraflarina geldiler. Berdaa'ya hücum edip kusatma altına aldılar ve mağlub ettikten sonra bastan sona Öldürdüler. Mallarini ganimet edindiler Güzel bulduklari kadınlari da esir aldılar. Sonra Meraga'ya yöneldiler. Orada çok miktarda meyve ve ürün buldular ve yediler. Fakat siddetli bir vebaya yakalandılar. Bu yüzden çoklari öldü. Bir Rus askeri öldüğünde onu elbisesi ve silahı ile gömüyorlardı. Müslümanlar da onun giysi ve silahını alıyorlardı. Sonra Merzüban b. Muhammed üzerlerine hücum etti ve onlardan bir kısmını öldürdü.

Bu senenin rebiyülevvel ayında Rum hükümdari Domestikos Re'sü'l-Ayn'a 80.000 askerle geldi. Sehire zorla girdi, oradaki mallari yağmaladı. Müslümanlari öldürdü, 15.000 kadar kişiyi esir aldı, orada üç gün müddetle ikamet etti. Her taraftan Araplar oraya hücum ettiler. Onunla siddetlice savastılar, nihayet o da Re'sü'l-Ayn'dan geri çekildi.

Bu senenin cemaziyelevvel ayında Bagdat'ta fiyatlar asiri şekilde yükseldi. Sonra o kadar çok yağmur yağdı ki, bazı binalar yıkıldı, yıkıntılar altında çok sayıda insan öldü. Hamamların, mescitlerin çoğu insan azlığından ötürü kapandı. Akarın kıymeti azaldı, Öyle ki bir dinar değerindeki akar bir dirheme satılır oldu. Evler bosaldı. Tellallar evlerde oturacak kimselere, harab olmaktan korumaları için üstelik ücret veriyorlardı. Geceleyin hırsızlar evlere baskınlar yapmaya başladılar. Öyle ki insanlar davul ve zurnalarla evleri beklemek mecburiyetinde kaldılar, Her tarafta fitneler

çoğaldı. Innâ lillâh ve innâ ileyhi râciûn (Dogrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz). Nefislerimizin serlerinden, amellerimizin kötülüklerinden Allah'a siginiriz.

Bu senenin ramazan ayında Ebu Tahir Süleyman b. Ebi Said Hasan el-Cenabi el-Heceri el-Karmatî öldü. Bu, Karmatîlerin reisi idi. Allah onu kahretsin. Ka'be'nin içinde ve çevresinde bulunan hacilari öldüren, Ka'be'nin örtüsünü yagmalayan, kapisini ve zinetlerini alip götüreren, Hacer-i Esved'i bulunduğu yerden çıkarip Hacer sehrine götüreren kisi budur. Hacer-i Esved, ondokuz sene müddetle yanında kalmisti. Allah onu kahretsin.

Bu Karmatî reisi öldükten sonra yerine üç kardesi Ebü'l-Abbas el-Fadl, Ebul-Kasim Said ve Ebu Yakub Yusuf geçtiler, Ebü'l-Abbas, zayıf bedenli bir kimse olup kitap okumaya meyilli idi. Ebu Yakub oyun ve eglenceye meyilli idi. Bununla beraber bu üç kardesin görüşleri, fikirleri aynıydı ve hiçbir hususta anlaşmazlığa düşmüyorlardı. Yedi vezirleri vardı, bu vezirleri de ittifak içindeydiler.

Bu senenin sevval ayi içinde Ebu Abdillâh el-Beridî öldü. Müslümanlar diğerinden kurtulup rahatlarını buldukları gibi bundan da kurtularak rahatlarını buldular.

Bu senede meshur şahsiyetlerden Hafız Ebü'l-Abbas b. Ukde de vefat etti. [44]

Ahmed B. Muhammed B. Said

Ahmed b. Muhammed b. Said b. Abdurrahman Ebü'l-Abbas el-Kû-fî, Ibn Ukde adıyla meshurdur. Sarf ve nahivde ibareleri zorlastırdığı ve zor ibareler kullandığı için kendisine bu lakabı vermişlerdi. Takva ve ibadette de son derece titiz bir kimseydi. Büyük hadis hafızların-dandı. Çok hadis dinlemiş ve hadis toplamak amacıyla çeşitli yerlere seyahatlerde bulunmuş, birçok hadis âliminden hadis dinlemişti. Ta-beranî, Darekutnî, Ibn Cuabi, Ibn Adiy, Ibn Muzaffer ve Ibn Sahin de ondan hadis dinlediler.

Darekutnî dedi ki: "Kûfeliler, Ibn Mesud'un zamanından Ibn Uk-de'nin zamanına kadar gelen kimseler arasında Ibn Ukde'den daha çok hadis hifzedenden birinin görülmediği hususunda ittifak etmişlerdir. Anlatıldığına göre o, 600.000 kadar hadis ezberlemiştir. Bunlardan 300.000'i Ehl-i Beyt'in faziletleri ile ilgilidir ki, bunlar arasında kimi sahih kimi de zayıftır. Kitapları 600 deve yükü kadardı. Bununla beraber onda Sîlige ve Galiye mezhebine meyil olduğu söylenir. İyi bir adam degildi."

Ibn Adiy, onun hadis nüshalarını hazırlayıp hadis seyhlerine vermiş ve bu nüshalardaki hadisleri rivayet etmelerini onlara tavsiye etmiştir.

Hatib Bagdadî, Ebu Ömer b. Hayeviye'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir:

"İbn Ukde, Rafizilerin bulunduğu Berasi Camii'nde oturur, sahabelerin (ya da Hz. Ebu Bekir ile Hz. Ömer'in) aleyhinde konuşurdu. Bu yüzden ondan hadis rivayetini terkettim. Ondan hiç hadis nakletmedim."

Ben derim ki: İbn Ukde ile ilgili olarak "et-Tekmil" adlı kitabımızda yeterli bilgileri vermişimdir. O, hicri 332. senenin zilkade ayında vefat etti. [45]

Ahmed B. Amir El-Merveruzî

Ahmed b. Amir b. Bîr b. Hamid el-Merveruzî. Merveruz'a mensuptur. "Ruz" bir nehir adıdır. Safîî fıkıhçisi idi. Ebu İshak el-Merve-zînin talebesi idi. Ebu İshak da Mervezî Sahvan'a mensuptur ki, ora-Si bu mintikalarda en büyük kent durumundadır.

Ahmed b. Amir'in "Muhtasar-i Müzeni" üzerine bir serhi ve "el. Cami' fi'l-Mezheb" adlı kitabı vardır. Usul-ü fikha dair eser tasnif etmiştir. Geniş ilme sahip bir imamdı. Bu senede vefat etti. Allah ona rahmet etsin. [46]

Hicretin Üçyüzotuzüçüncü Senesi

Bu senede halife Muttaki, Bağdat'a döndü. Hilafetten hal' edildi ve gözlerine mil çekildi.

Halife, Musul'da ikamet etmekte iken Mısır ve Sam beldelerinin hükümdarı İhsid Muhammed b. Togaç'a haber salarak yanına gelmesini emretti. İhsid Muhammed b. Togaç da bu senenin muharrem ayının ortasında yanına geldi. Ona son derece hürmetkar davrandı. Huzurunda köleler gibi hareket ediyordu. Halife, binetine binerek gitmekte iken o, yaya olarak halifenin yanına yürüyordu. Sonra halifeye, kendisiyle birlikte Mısır'a gelmesini veya Sam'da ikamet etmesini teklif etti. Keske bu teklifi kabul etseydi, ama ne yazık ki halife bu teklifi kabul etmedi. Bunun üzerine halifeye Musul'da kalmasını, Tü-zün'ün yanına gitmemesini önerdi. Tüzün'ün hile ve tuzagina yakalanmaması için ona uyarıda bulundu. Fakat halife onun bu uyarısını da kabul etmedi. Sonra veziri Ebu Hüseyin b. Mukle de ona aynı teklifte bulundu, fakat onun teklifini de dinlemedi.

İbn Togaç, halifeye çok miktarda kıymetli armağanlar sundu. Emir ve vezirlere de aynı şekilde armağanlar sundu. Sonra memleketine döndü. Halep'ten geçerken Halep valisi Ebu Abdillâh b. Said b. Hamdan şehirden çıkıp bir kenara çekildi. İbn Mukatil orada bulunuyordu. Dönüşüne kadar İhsid onu Mısır'da vekil bırakmıyordu.

Halifeye gelince; o Rakka'dan çıkıp Dicle nehrinden Bağdat'a gitti. Tüzün'e haber salarak yaptığı yemine bağlı olup olmadığını öğrenmek istedi. O da yeminini tekrarlayıp tekid etti. Bağdat'a yaklaştığında Tüzün askerleriyle birlikte onu karşılamaya çıktı. Halifeyi görür görmez huzurunda eğilip yeri öptü ve ona yaptığı yemine sadık olduğunu gösterdi. Onu kendi yanına

getirdi. Fakat bunun ardından, halifenin maiyetinde bulunan büyük emirleri etkisiz hale getirdi ve halifenin gözlerine mil çekilmesini emretti. Halifenin gözlerine mil çekildi. Mil çekilirken, halife öyle büyük bir çiglık attı ki, haremde-ki kadınlar bunu duydular. Yüksek sesle çağrısıp aqlasmaya başladılar. Tüzün, haremdeki kadınlar halifenin çigligim duymasınlar diye debdebelerin (davul gibi yüksek ses ve gürültü çıkaran aletlerin) çalınmasını emretti. Bundan sonra acele olarak Bagdat'a döndü ve Müstekfi'ye bey'at etti.

Muttaki; üç sene, bes ay, yirmi gün süreyle halifelik yaptı. Baska bir rivayete göre üç sene, onbir ay müddetle halifelik yapmıştır. Onun biyografisini vefatından bahsederken anlatacağız. [47]

Müsteekfi Billah Abdullah B. Müktefi B. Mutedidin Halifeligi

Müttaki'nin gözlerine mil çektiirdikten sonra Bagdat'a dönen Tüzün, Müstekfi'yi yanma çağırdı. Ona bey'at etti ve Müstekfi Billah lakabını taktı. Müstekfi'nin asil adı, Abdullah'ti. Kendisine bu senenin safer ayının son on günü içerisinde bey'at edildi. Tüzün, onun önünde oturdu, Müstekfi de ona hil'at giydirdi. Müstekfi; güzel suretli, orta boylu, endami ve yüzü güzel, pembe tenli, burun kemeri kalkık, sa-kaklarındaki tüyleri az olan bir kimse idi. Kendisine halifelik bey'atı yapıldığı gün kırkbir yasında idi. Sonra Müttaki'yi huzuruna çağırdı. Muttaki ona bey'atım sundu, yeni halife aba ve kirbaci kendisinden teslim aldı. Ebu 1-Ferec Muhammed b. Ali es-Samiri'yi vezirliğe atadı. Ama bu vezirin yetkisi yoktu, aslında işleri idare eden İbn Sirzad idi. Muttaki de hapse atıldı.

Müsteekfi, Ebu Kasım Fadl b. Muktedir'i aratmaya başladı. Ebü'l-Kasım, Müstekfi'den sonra hilafete geçen kısıdır ve lakabı da Muti Billah'tir. Müstekfi onu arattı, ama o gizlendi ve Müstekfi'nin halifeligi müddetince ortaya çıkmadı. Müstekfi de onun Dicle kıyısındaki evinin yıkılmasını emretti.

Bu senede, Kaim el-Fatimî öldü, yerine oğlu Mansur İsmail geçti. O da babasının ölümünü bir süre gizledi, nihayet durum açığa çıkınca durumu açıkladı. Sahih rivayete göre ise Kaim, bundan bir sene sonra vefat etmiştir. Ebu Yezid el-Haricî bu senede onlarla savasmış ve onların elindeki birçok büyük şehirleri almış; onlar da Ebu Yezid'i defalarca hezimete uğratmışlardı. Ama o bir süre sonra tekrar adamlarını toplayıp karsılarına çikip savasıyordu. Bizzat Mansur da onunla savaşırlara gıristi. Anlatımı burada uzun süreceğ savaşlar bu iki taraf arasında cereyan etti. İbnü'1-Esir, bu savaşların safahatını "el-Kâmil" adlı eserinde teferruatlı olarak anlatmıştır.

Bir zaman Mansur'un ordusu bozguna uğramış ve yanında sadece yirmi

asker kalmisti. Ama Mansur yine bizzat çarpismaya girismisti. Kendisini neredeyse öldürecek iken o Ebu Yezid'i hezimete ugratmis ve büyük bir sebat göstermis, böylece halkin nazarinda büyümüs, saygi ve heybeti artmisti. Kayrevan mintikasini Ebu Yezid'in elinden kurtarmisti. Bıkmadan savasa devam etmis, nihayet onu ele geçirip öldürmüstü. Ebu Yezid'in kesik basi kendisine getirildiginde Mansur, Allah'a sükür için secdeye kapanmisti. Sözüünü ettigimiz Haricî Ebu Yezid; çok çirkin suretli, topal, kısa boylu ve Islâm milletine karsi son derece düsman azili bir kafir^idi.

Bu senenin zilhicce ayinda Ebü'l-Hüseyin el-Beridî öldürüldü sonra daragacma asildi ve ondan sonra da yakildi. Çünkü o Bagdat'a gelip Tüzün ile Ebu Cafer b. Sirzad'dan kendi kardesi ogluna karsi yardım istemis, onlar da kendisine yardım edeceklerine dair söz vermislerdi. Bundan sonra da Tüzün ile Ibn Sirzad'in arasini açmak için ugrasmaya baslamisti, ibn Sirzad bu durumu öğrenince, onu zindana attirip dayaga yatirdi. Sonra bazi fikiçilar onun kaninin helal olduguna dair fetva verince Ibn Sirzad onun öldürölmesini, daragacma asilmasini emretti, sonra da onu yakti. Böylece Beridîlerin devrani sona erdi, hakimiyetleri yok oldu.

Bu senede Müstekfi'nin annesi, daha önce halife olan Kahir'in saraydan çıkarilmasini ve Ibn Tahir'in evine konulmasini emretti. Kahir yoksul düsmüs, öyle ki yaninda örtünecegi bir abadan baska giysisi, ayaginda da tahta bir takunyadan baska bir esyasi kalmamisti.

Bu senede hem sicaklar hem de soguklar siddetli olmustu.

Bu senenin receb ayinda Muizzü'd-Devle, Vasit sehrine gitmisti. Tüzün ondan haberdar olunca, Müstekfi ile birlikte pesine takilmislardi. Muizzü'd-Devle de onların gelmekte olduklarım duyunca kendi memleketine döndü. Halife, Vasit'i teslim aldı ve onu Ebu 1-Kasim b. Ebi Abdillahir'a ikta olarak verdi. Ardından Tüzün ile halife, bu senenin sevval ayinda Bagdat'a döndüler.

Bu senede Seyfü'd-Devle Ali b. Ebü'l-Heyca Abdullah b. Hamdan Halep'e gitti ve orayı Yenes el-Munisî'den teslim aldı. Daha sonra, Humus'a gitti. Orasını da ele geçirmek istiyordu. Ama Ihsid Muham-med b. Togaç'ın askerleri, Ihsid'in kölesi Kâfur komutasında oraya geldiler ve Kinnesrin'de savastılar. İki taraftan biri diğerini maglub edemedi ve Seyfü'd-Devle Cezire'ye döndü. Sonra Halep'e gitti ve hakimiyetini orada yerlestirdi. Rumlar, büyük bir orduyla üzerine geldiler. Yapılan savasta Seyfü'd-Devle galip oldu ve Rumlardan çoğunu öldürdü. [48]

Hicretin Üçyüzotuzdördüncü Senesi

Bu senenin muharrem ayinda, halife Müstekfi Billah, kendi lakabına "İmamü'l-Hak" lakabını ekledi ve bunu tedavülde olan paralar üzerine de

yazdirdi. Hatipler cuma günleri minberler üzerinde onun için dua ettiler.

Bu senenin yine muharrem ayında Türk Tüzün, Bagdat'taki evinde vefat etti. İki sene dört ay on gün müddetle emirlik yapmisti. İbn Sirzad da onun kâtibi idi. Ancak İbn Sirzad, mallarini tasfiye etmek için Heyt sehrinde bulunuyordu. Tüzün'ün ölüm haberini duyunca Nasiru d-Devle b. Hamdan'a bey'at etmek istedi. Askerler kazan kaldırıp isyan ettiler ve İbn Sirzad'in baslarına emir olması için akid yaptılar. O da safer ayının basında Bagdat'a gelip Harp kapisinde karargah kurdu. Bütün askerler yanına gittiler. Onu emir tanidiklarına dair yemin ettiler. Halife, kadılar ve ayan da ona bu hususta yemin verdiler. Sonra İbn Sirzad halifenin yanına gitti. Halife ona "Emirü'l-Ümera" unvaniyla hitab etti. Askerlerin erzakini artirdi. Nasirü'd-Devle'ye de haber salarak haraç ödemesini istedi. Nasirü'd-Devle ona 500.000 dirhem para ve ayrıca halka dagitmak üzerede erzak gönderdi. İbn Sirzad basa geçince bazi emirler verdi, yasaklamalarda bulundu, bazilarini azletti, atamalar yaptı, bazi eski ilişkileri koparip yeni ilişkiler tesis etti. Üç ay yirmi gün süreyle mutlu yasadi. Sonra Muiz-zü1 d-Devle b. Büveyh'in, askerleriyle birlikte Bagdat'a gelmekte oldugu haberini alinca halife ile gizlendi. Nasirü'd-Devle b. Hamdan'la birlikte olmak için askerler de Bagdat'i birakip Musul'a gittiler. [49]

Büveyh Oğullari Devletin İlk Asamasi Ve Bagdat'a Hakim Oluslari

Muizzü'd-Devle Ahmed b. Hasan b. Büveyh, büyük bir ordu ile Bagdat'a dogru yürüdü. Sehre yaklastiginda halife Müstekfi Billah ona hediyeler ve armaganlar gönderdi. Elçiye: "Kendisinden memnun olduğumu ve Musul'a giden Türklerin serrinden korktugum için gizlendiğimi kendisine söyleyin." dedi. Muizzud-Devle'ye hil'at ve armaganlar gönderdi.

Muizzü'd-Devle, bu senenin cemaziyelevvel ayında Bagdat'a girdi. Semmasiye kapisı yaninda karargah kurdu. Ertesi gün halifenin huzuruna girip bey'atini sundu. Müstekfi billah; ona Muizzü'd-Devle, kardesi Ebü'l-Hasan'a Imadu d-Devle, kardesi Ebu Ali el-Hasan'a da Rüknu'd-Devle lakabini verdi ve lakaplarini dirhemlerle dinarlar üzerine yazdirdi. Muizzu d-Devle'nin kendisi hadim Munis'in evine, Dey-lemlilerden olusan adamlari da halkin evlerine yerlestiler. Halk onlardan çok sikinti çekti. Muizzü'd-Devle, İbn Sirzad'a eman verdi. İbn Sirzad ortaya çikinca, onu haraç islerinin basina getirdi. Halifeye de nafakalari için günlük 5.000 dirhem para bagladi. İsler bu nizam üzere yoluna girdi. Dogrusunu Allah bilir. [50]

Halife Müstekfi Billahtn Yakalanip Hal' Edilmesi

Bu senenin cemaziyelahir ayinin yirmiikinci gününde Muizzü'd-Devle hilafet sarayina girdi, halifenin tahti önünde oturdu. Deylemli-lerden iki kisi gelip ellerini halifeye uzatip yakaladilar ve onu kürsüsünden indirdiler. Sonra onu

yerde sürükleyerek çektiler. Sarigi boynuna takildi. Muizzü'd-Devle ayaga kalkti ve hilafet sarayi altüst oldu. Bu hercümerc, harem kismina kadar uzandi. Is cidden büyüdü Halife, yaya olarak Muizzü'd-Devle'nin evine götürölüp orada hapsedildi. Sonra Ebü'l-Kasim b. Muktedir getirilip kendisine hilafet bey'a-ti yapıldi. Müstekfi Billah'in gözlerine mil çekildi ve zindana atildi Ileride biyografisinden bahsedilirken anlatilacagi gibi, hicretin 338 senesinde vefat edinceye kadar zindanda kaldı. [51]

Muti Lillahtn Halifeligi

Muizzü'd-Devle Bagdat'a gelip Müstekfi'yi tutukladiginda ve gözlerine mil çektiirdiginde Muktedir Billah'in oğlu Ebü'l-Kasim el-Fadl'i yanina çağirtti. Ebü'l-Kasim, Müstekfi'den kaçip gizlenmistı. Müstekfi onu aratıyor ve yakalatmak istiyordu, ancak onu ele geçirmeyi basaramamıstı.

Anlatıldigina göre Ebü'l-Kasim el-Fadl, gizlice Muizzü'd-Devle ile görüşmüs ve onu Müstekfi'ye karsi kiskirtmis, neticede is kendisinin halifelige geçmesi ile sona ermisti. Müstekfi'nin gözlerine mil çekildikten sonra Muizzü'd-Devle, Ebü'l-Kasim el-Fadl'i yanina çağirmis ona hilafet bey'atini sunmus ve Muti Lillah lakabini takmistı. Sonra emirler, ayan ve halk da bey'atlarını sundular.

Hilafet otoritesi cidden zayıflamis, artık halifenin emir verme ve yasaklama yetkisi kalmamıstı. Veziri dahi yoktu, sadece ikta arazilerinin isleri ile ilgilenen bir kâtibi vardı. Devlet ve memleket isleri gelir ve giderler hep Muizzü'd-Devle'nin kontrolünde idi.

Çünkü Büveyh ogulları ve beraberlerindeki Deylemliler, son derece zalim idiler. Abbasilerin yönetimi, Alevilerden gasbettigine inanıyorlardı. Hatta Muizzü'd-Devle, halifeligi Abbasilerden alıp Alevile-re intikal ettirmeye niyetlenmistı. Bu hususta arkadaşları ile istisareler yapmistı. Hepsi de onun bu fikrini desteklemislerdi. Ancak bir adam -ki bu onlar arasında görüşü en doğru olandı- ona: "Bunu yapmanı uygun görmüyorum." deyince Muizzü'd-Devle: "Neden?" diye sormus, adam da su cevabı vermisti:

"Çünkü bu, senin ve taraftarlarının sahih bir şekilde basa geçtigine inanmadiginiz bir halifedir. Böyle olunca, eger sen adamlarına bunu öldürmelerini emredecek olursan öldürürler. Ama Alevilerden bir adamı halifelige geçirecek olursan, sen ve adamların onun halifeliginin sahih olduğuna inanırsınız. Sayet adamlarına o Alevi halifeyi Öldürmelerini emredecek olursan senin bu emrine itaat etmezler. Buna karsilik o halife senin öldürölmenı emredecek olursa adamların seni öldürürler!"

Muizzü'd-Devle, bu isin inceligini anlayınca ilk kararından vazgeçti ve halife Muti Lillah'i hal1 edip halifeligi Alevilere intikal ettirmekten Allah için değil de dünyalık için vazgeçti.

Sonra Nasirü'd-Devle b. Hamdan ile Muizzü'd-Devle b. Büveyh arasında savaş meydana geldi. Nasirü'd-Devle, Muizzü'd-Devle ile halifenin Akbera'ya gitmelerinden sonra gelip Bagdat'a girdi. Sehrin önce doğu yakasını, sonra da batı yakasını ele geçirdi. Muizzü'd-Devle ile beraberindeki Deylemlilerin durumu cidden zayıfladı. Sonra Muizzü'd-Devle, Nasirü'd-Devle'ye bir tuzak kurup onu mağlub etti, adamlarını da hezimete uğrattı. Bagdat sehrini yağmaladı. Şehirde tüccarlara ve diğerlerine ait malları ele geçirdi. Gasbettigi malların kıymeti yaklaşık 10.000.000 dinar tutarında idi. Bunun arkasından Nasirü'd-Devle ile Muizzü'd-Devle arasında barış anlaşması yapıldı. Nasirü'd-Devle İbn Hamdan, kendi şehri olan Musul'a döndü.

Muizzü'd-Devle, Bagdat'ta otoritesini kurdu. Sonra haberlerini kardeşi Rüknu'd-Devle'ye ulaştırmak için postalar kullanmaya başladı. Halk bu işe kendini iyiden iyiye verdi ve çocuklarını postacılık sanatını öğrenme hususunda teşvik ettiler. Hatta bazı kimseler bir günde otuz kûsur fersahlık mesafeyi katediyordu. Yarışçılar, pehlivan ve dövüşçüler buna sasiyorlardı. Diğer mürüvveti bozuk, akli kit olan kimselerden baskasınin yarar göremediği bu tür bazı sanat erbabi da buna hayret ettiler. Halk, çocuklarına yüzme ve benzeri spor dallarını da öğretmeye başladı. Muizzü'd-Devle'nin huzurunda davullar çalınıyor, pehlivanlar güreliyordu. Kendisinin bulunduğu ikametgahın çevresinde bu çeşit eğlenceler sürekli olarak tertipleniyordu. Bütün bunlar cahillik, akilsizlik ve laubalilikten başka bir şey değildi. Bir zaman sonra Muizzü'd-Devle, askerlerin erzakım temin etmede sıkıntılarla karşılaşmıştı. Onlara maaş yerine bazı arazileri iktâ olarak verdi ki, bu da ülkenin harab olmasına ve ihya edilmemesine yol açtı. Sadece bazı itibarlı kimselerin ellerindeki bir kısım araziler mamur halde kalmıştı.

Bu senede Bagdat'ta şiddetli bir kitlik meydana geldi. Öyle ki, insanlar lesleri, kedi ve köpekleri yer oldular. Bazı kimseler çocukları çalıp boğazlıyor, pisirip etlerini yiyorlardı. Bu nedenle de halk arasında salgın hastalıklar çoğaldı. Kimse kimseyi defnedemez oldu. Ölüler yollarda bırakılıyor, çoklarını köpekler yiyorlardı. Evler ve akarlar ekmek karşılığında satılıyor. İnsanlar Bagdat'ı bırakıp Basra'ya göçtüler. Bunların kimisi yolda öldü, kimisi de Basra'ya ulaştıktan kısa bir süre sonra öldü.

Bu senede Kaim b. Emrillah Ebü'l-Kasım Muhammed b. Abdullah el-Mehdi vefat etti. Kendisinden sonra yerine oğlu Mansur İsmail geçti. Mansur İsmail; akıllı, fikri sağlam, cesaretli bir kimse idi. Nitekim, önceki sene hadiselerinden bahsederken söz etmiştik. O, bu senenin sevval ayında vefat etti. Sahih rivayet budur.

Bu senede Misir ve Sani valisi İhsid Muhammed b. Toğaç, altmış kûsur

yasinda Dimisk'ta vefat etti. Yerine oğlu Ebü'l-Kasim Ebu Cür geçti. Ancak yasi küçük olduğundan Kâfur Ihsid'i atabek, yaptı. Ata bek bütün memleketin idaresini, bütün isleri kontrolünde tutuyordu Misir'a doğru gitti. Seyfû'd-Devle b. Hamdan ise, ardından Dimisk'a hücum etti ve orayı Ihsid'in adamlarının elinden aldı. Buna çok sevindi. Dimisk'ta bulunan Türk feylesofu Muhammed b. Muhammed b. Nasr el-Farabî ile görüştü.

Seyfû'd-Devle, bir gün Serif el-Ukaylî ile birlikte Dimisk'in çevresinde dolasiyordu. Dimisk'in Gota mintikasına baktı ve: "Bütün buraların sultan divanına ait olması gerekir." dedi. Böyle demekle sanki o buraları sahiplerinin elinden alacağını ima etmiş oldu. Bu söz, Ukay-lî'nin kalbinde bir öfke meydana getirdi ve gidip bunları Dimisklilere ilettiler. Onlar da Kâfur el-Ihsid'e mektup yazarak yardım istediler. Kâfur Ihsid, büyük bir ordu ile oraya geldi. Seyfû'd-Devle'yi Dimisk'tan sonra da Halep'ten kovdu. Kendi yerine Halep'te bir naib bırakarak Dimisk'a döndü. Orada da Bedr el-Ihsid'i naib bıraktı. Kâfur el-Ihsid, Misir'a döndüğünde Seyfû'd-Devle tekrar Halep'e hücum ederek orayı ele geçirdi, ama Dimisk'ta onun tamahlanacağı bir şey kalmadığı için Dimisk'a hücum etmedi. Sözünü ettiğimiz Kâfur el-Ihsid'i, Mütenebbî hem hicvetmiş, hem de medhetmişti. [52]

Hicretin Üçyüzotuzdördüncü Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Ömer B. Hüseyin

Imam Ahmed b. Hanbel'in mezhebine göre yazılan "el-Muhtasar fi'l-Fikh" adlı eserin sahibidir. Bu eseri, Kadi Ebu Ya'lâ b. Ferra ile Seyh Muvaffakuddin b. Kudame el-Makdisî serhetmişlerdir.

Ömer b. Hüseyin el-Hirakî, fakihlerin ve âbidlerin önde gelenle-rindendi. Çok faziletli ve çokça ibadet eden bir kimseydi. Sehirde çok kötülükler meydana geldiği ve sahabelere sövüldüğü için Bagdat'i terkedip başka yere hicret etmişti. Kitaplarını da Bagdat'ta bırakmıştı. Ancak kitaplarının bulunduğu ev yakılınca bütün eserleri de yanmıştı. Kendisi Dimisk'a gitmiş ve bu senede vefat edinceye kadar Dimisk'ta kalmıştı. Mezari, Babü's-Sagir'de olup şehitlerin mezarına yakın bir yerdedir, ziyaret edilmektedir.

el-Muhtasar fi'l-Fikh adlı eserinin hac bölümünde der ki: "Hacca giden kişi Ka'be'yi tavaf ederken Hacer-i Esved'in bulunduğu yere ge"

lir, sayet yerinde ise Hacer-i Esved'i Öper." Böyle demisti; çünkü bu kitabını yazarken Hacer-i Esved'i Karmatîler hicretin 327. senesinde Spedip memleketlerine götürmüşlerdi ve bu mübarek tas ancak hicretin 337. senesinde yerine iade edilmistir. Nitekim bu husus ilerice yeri gelince anlatılacaktır.

Hatib Bagdadî, Kadi Ebu Ya'lâ'nin kendisine söyle dedigini nak-

letmistir:

"Ömer b. Hüseyin el-Hirakî'nin çok eserleri vardı. Hanbeli mez-hebiyle ilgili çok rivayetlerde bulunmustu. Ancak bu eserleri ve riva-vetleri ortaya çıkmadı. Çünkü o, şehirde sahabelere çok sövüldüğü için Bagdat'i bırakıp başka yere hicret etmiş ve kitaplarını Bagdat'ta bırakmıştı. Kitaplarının bulunduğu ev yakılınca kitapları da yanmış ve kendisinden sonra Bagdat disina çıkıp yayılamamışlardı."

Hatib Bagdadî, Ömer b. Hüseyin el-Hirakî'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir:

«Mü'minlerin emiri Hz. Ali (r.a.)'i rüyada gördüm. Bana dedi ki:

- Zenginlerin fakirlere tevazu göstermeleri ne kadar da güzeldir!

- Ey mü'minlerin emiri, bana biraz daha söyle.

- Bundan daha güzeli, fakirlerin zenginlere karşı tekebbür göstermeleridir."

Böyle dedikten sonra Hz. Ali (r.a.), elini kaldırdı. Avucunda sun-lann yazılı olduğunu gördüm:

"Daha önce ölü idin, dirildin. Yakında yine Öleceksin. Ebediyet yurdu için bir ev yap Fani diyarda da bir ev bırak."»

Ibn Batte dedi ki: "Ömer b. Hüseyin el-Hirakî, Dimisk'ta hicretin 334. senesinde vefat etti. Mezarını ziyaret ettim. Allah ona rahmet etsin." [53]

Muhammed B. Isa

Künyesi, Ebu Abdillah'tır. Hanefî fikhçisi olup kendi zamanında Iraklıların önde gelen büyük imamlarındandı. Bagdat'ta halife Muttakî, sonra da Müstekfi'nin zamanlarında kadılık yaptı. Sika ve faziletli bir kimseydi. Servet sahibi biri olduğunu zannederek hirsizlar evine baskın yaptılar. Hirsizlardan biri ona öldürücü bir darbe vurunca acının siddetinden kendini yere attı, sonra vefat etti. Allah ona rahmet etsin. Vefatı bu senenin rebiyülevvel ayında vuku buldu. [54]

Muhammed B. Muhammed B. Abdullah

Künyesi Ebü'l-Fadl es-Sülemî'dir. Vezirlik yapmış; fakih, muhad-dis v© sair bir şahsiyetti. Çok miktarda hadis dinlemiş, derlemiş ve tasnif etmişti. Pazartesi ve perşembe günleri oruç tutardı, teheccüd namazını ve eser yazmayı asla terketmezdi. Cenâb-i Allah'tan kendisine şehitliği nasib etmesini çok isterdi. Sultanin vezirliğine tayin edildi, askerler onun makamına giderek erzaklarını istediler, kapısında çok sayıda asker toplanmıştı. Berberi çağırdı, basını tras ettirdi, koku süründü. Kefenini giyip namaza durdu. Askerler içeri girdiler. Secde halinde iken onu öldürdüler. Allah ona rahmet etsin. Vefatı bu senenin rebiyülahir ayında vuku buldu.

[55]

Ihsid Muhammed B. Abdullah B. Togaç

Künyesi, Ebu Bekir'dir. Ihsid; kendisinin lakabidir ki, hükümdarlar hükümdari anlamına gelir. Ona bu lakabı, Halife Radi takmisti, çünkü o Fergana meliki idi. Oraya hükmeden her hükümdara Ihsid adi verilirdi. Aynı şekilde Usrusiye hükümdarlarına Afsin, Harezm hükümdarlarına Harzemsah, Cürcan hükümdarlarına Sevük, Azerbaycan hükümdarlarına Isbahan, Taberistan hükümdarlarına da Aslan adi verilirdi.

"el-Muntazam" adli eserinde Ibnu 1-Cevzî, Süheylî'nin söyle dedigini nakleder:

«Araplar, Cezire ile birlikte Sam hükümdarlarına -eger kafir ise-Kayser adini verirlerdi, Fars hükümdarlarına da Kisra, Yemen hükümdarlarına Tübbâ, Habes hükümdarlarına Necasi, Hindistan hükümdarlarına Batlemyus, Misir hükümdarlarına Firavun, Iskenderiye hükümdarlarına Mukavkis adini verirlerdi.»

Ihsid Muhammed b. Abdullah b. Togaz Dimisk'ta vefat etti Cenazesi Beytu 1-Makdis'e götürölüp defnedildi. Allah ona rahmet etsin. [56]

Ebu Bekir Es-Siblî

Sofiye mesayihindendir. Asil adi hususunda ihtilaf edilmistir. Kimi Dülef b. Cafer, kimi Dülef b. Cahder, kimi ise Cafer b. Yunus oldugunu söylemislerdir. Asli, Horasan'in Usrusiye seherine bagli Seble köyündendir. Samarra'da dogmustur. Babasi halife Muvaffakin bas hacibi, dayisi da Iskenderiye naibi idi. Hayrü'n-Nessac'm tesviki ile tevbe etmistî. Hayrü'n-Nessac, ona öğüt verir, vaazda bulunurdu. Sözleri onun kalbine tesir etmis ve hemen tevbe etmistî. Sonra dervis ve seyhlerle arkadaslik etmis, önde gelenlerinden biri olmustu.

Cüneyd-i Bagdadî: "Siblî, bunlarin tacidir." demistir.

Hatib Bagdadî, Ali b. Müsennâ et-Temimî'nin söyle dedigini rivayet etmistir:

"Bir gün Siblî'nin evin© gittim, heyecanlıydi. Söyle bir siir okuyordu:

"Senden uzak kalmaya sabredüemez, daha önce sana yakin olmaya aliskin olan kisi buna katlanamaz.

Daha önce askina müptela olan kimse senden ayri kalmaya dayanamaz».

Göz seni görmese de kalp seni görür."

Onun harika halleri ve kerametleri oldugu anlatilmistir. Önceki kisimlarda da anlattigimiz gibi a, Hallac'a isnad edilen bazi sözlerle ilgili olarak üzerinde hiç düşünmeksizin süpheye katılanlardandi. Hallac'm ilhad ve

ittihada dair sözleri, onu kendisi hakkında kuskulandırmıstı.

Vefat edeceği zaman can çekisirken hizmetçisine söyle demıstı "Zimmetime geçmiş bazı dirhemler oldu ama ben o dirhemlerin sahibi yerine sadakalar verdim. Fakat yine de bu benim kalbimi mesgul ediyor, bundan başka bir şey düşünemez hale geldim."

Böyle dedikten sonra hizmetçisine, kendisine abdest aldirmasini emretmis; hizmetçisi ona abdest aldirmıstı; ama sakalini hilâlleme-mıstı. Bunun üzerine Sıblî, -dili tutulmuş olarak- elini kaldırdı ve sakalini hilâllemeye başladı.

Ibn Hallikan, "el-Vefeyat" adlı eserinde ondan bahsetmiş ve onun bir gün Cüneyd'in yanına gidip huzurunda durduğunu, ellerini birbirine çarpıp su siiri okuduğunu hikaye etmiştir:

"Beni vuslata alistirdılar, vuslat tatlı bir şeydir.

Sonra beni yârdan uzaklastırma darbesine çarptırdılar. Uzaklaşmak çok zordur.

Beni kinarken suçumun asiri sevgi ve ask olduğunu söylediler. Bu ise suç değildir.

Hayır, yâr ile karsılama ve vuslat anındaki boyun egme hakkı için derim ki;

Asikin mükâfati ancak sevilmesidir."

Rivayete göre Ebu Bekir es-Sıblî söyle demistir: «Cuma günü Ru-safe Camii'nin kapısında çıplak bir deli gördüm, söyle diyordu: "Ben Allah'ın divanesiyim!" Kendisine: "Niçin örtünüp camiye girmiyor ve °rada cuma namazi kilmiyorsun?" dediminde su siiri okudu:

"Diyorlar ki; bizi ziyaret et ve hakkimizin gereğini yerine getir. Oysa benim durumum onların bendeki haklarım düşürmüştür. Halimi görüp de benden ve halimden tiksınmezlerse , Ben onları kendimden tiksindiririm."

Hatib Bagdadî, "Tarih"inde anlattığına göre Ebu Bekir es-Sıblî su siiri kendi nefsine hitaben okumustur:

"Gençlik gitti, onunla birlikte sevgili de gitti. Kirpiklerde birbiriyle bogusan iki damla gözyası meydana geldi.

Olaylar bana insafli davranmadılar. İki veda edici seyle bana darbelerini vurdular, oysa benim iki kalbim yok ki!"

Ebu Bekir es-Sıblî, bu senenin bitimine iki gece kala, bir cuma gecesi vefat etti. Seksenbes yasındaydı. Bagdat'ın Hayzuran mezarlığına defnedildi. Allah ona rahmet etsin. Dogrusunu Allah bilir. [57]

Bu senede Halife Muti Lillah, hilafet sarayına yerleştı. Muizzü'd-Devle b. Büveyh ile Nasirü'd-Devle b. Hamdan bu hususta anlastılar.

Nasirü'd-Devle ile Tekin et-Türkî savastılar, defalarca çarpistılar. Nasirü'd-Deyle, Tekin'i ele geçirdi ve huzurunda gözlerine mil çekti. Böylece Musul ve Cezire'de hakimiyeti güçlendi. Rüknu'd-Devle ise Rey sehrini istila edip orayı Horasanlıların elinden aldı. Büveyh ogullarının hakimiyet alanı cidden genişledi. Böylece Rey, Cebel, İsfahan, Fars, Ahvaz ve Irak memleketleri ellerine geçmiş oldu. Musul ve Cezire'ye bağlı Diyar-i Rebia ile diğer yerlerin iktâ gelirleri kendilerine gönderilir oldu. Sonra Muizzü'd-Devle ile Ebü'l-Kasım el-Beridî'nin askerleri savastılar. Beridî'nin taraftarları bozguna ugradılar. İleri gelen şahsiyetlerinden çok kişi esir alındı.

Bu senede sınır boylarının Seyfü'd-Devle b. Hamdan'a bağlı emiri Nasir el-Müstemlî vasıtası ile Bizanslılarla Müslümanlar arasında, esir mübadelesi yapıldı. Böylece 2.500 kadar Müslüman esir kurtarılmış oldu. Hamd ve minnet Allah'adır. [58]

Hicretin Üçyüzotuzbesinci Senesinde Vefat Eden Meshur Şahsiyetler

Hasan B. Hamaveyh B. Hüseyin

Esterabadh kadidir. Çok hadis rivayet etmiş ve baskalarına hadis okumustur. Hadis yazdırmak için kendisine ait bir meclisi vardı. Kendi beldeşi olan Esterabad'da uzun süre kadilik yaptı. Şehir vakitlerinde çokça ibadet edenlerdendi. Zerafet ve sakacılık hususunda kendisi örnek gösterilirdi. Cariyesinin kucagında anı bir ölümle Öldü. [59]

Abdurrahman B. Ahmed B. Abdullah

Künyesi, Ebu Abdullah el-Hateli'dir. İbn Ebi'd-Dünya ile diğerlerinden hadis dinleyip rivayet etti. Darekutnî ile diğerleri de kendisinden rivayetlerde bulundular. Sika ve asil bir hadis hafızı idi. 50.000 kadar hadis ezberleyip rivayet etmiştir. [60]

Abdüselam B. Ragban

Abdüselam b. Ragban b. Abdüselam b. Habib b. Abdullah b. Ragban b. Feyd b. Temim. Künyesi Ebu Muhammed el-Kelbî'dir. Cinlerin horozu anlamına gelen "Dîkülcin" lakabıyla lakaplanmıştır. Sairdi, ciddiyetsiz sözler sarfetmiştir. Siydi. Anlatıldığına göre o, Beni Temim kabilesinin azathsıdır. Sarap ve başka şeylerle ilgili kuvvetli şiirleri vardır. Ebu Nüvas, onun sarapla ilgili şiirlerini güzel bulmuştur. [61]

Ali B. İsa B. Davud B. Cerrah

Künyesi, Ebü'l-Hasan'dır. Halife Muktedir ile Halife Kahir'in vezirliklerini

yapmistir. Hicretin 245. senesinde dogdu. Çok hadis dinledi. Taberanî ile digerleri de kendisinden hadis dinleyip rivayet ettiler. Güvenilir, asil, faziletli ve iffetli bir ravi idi. Çokça Kur'ân okur, oruç tutar ve namaz kildirdi. Ilim ehlini sever, onlarla çok oturup kalkardi. Aslen Farsliydi. Hallac-i Mansur'a karsi kiyam edenlerin, aleyhinde bulunanların en büyüklerindendi. Rivayete göre o söyle demistir: "700.000 dinar kazandim ama, bunun 680.000'ini hayir yoluna harcadim."

Bagdat'tan sürgün edilip Mekke'ye gittiginde Ka'be'yi tavaf etti. Safa ve Merva arasında sa'y yaptı. Siddetli sicaklar esnasında bu ibadetleri yaptıktan sonra evine gitti. Kendini yere atıp: "Allah için karlı bir serbet arzuluyorum." dedi. Arkadaslarından biri kendisine: "Burada karlı serbet bulunmaz." deyince o söyle dedi: "Biliyorum, ama in-saallah Allah bunu bize gönderir. Aksama kadar sabredecegim."

Bunun ardından henüz tam aksam olmadan, gündüz vakti bulutlar gelip gökyüzünde yigildilar. Yagmur ve çok miktarda dolu yagdi. Arkadası onun için doluları bol miktarda toplayip sakladi. Çünkü ve-

zir Ali b. Isa oruçluydu. Aksam olunca topladigi doluları kendisine getirdi. Mescide geldiginde arkadası ona karlı, çeşit çeşit serbetler getirdi. Vezir Ali b. Isa, bu serbetleri çevresindeki sofi ve mücavirlere içirmeye basladi. Kendisi hiç içmedi. Evine döndüğünde arkadası, kendisi için saklamis olduğu karlı serbetleri sundu ve içmesi için yemin verdi. Uzun çabalamalardan ve ısrarlardan sonra ancak içirebil-diler. Bu olay üzerine: "Magfiret temenni etseydim keske." dedi. Allah ona rahmet etsin ve onu bagislasin. Onun güzel siirlerinden biri sudur:

"Basima gelen musibetlere sevinerek bana durumumu soran veya sormadan da bu musibetlerime sevinen kimseye gelince bilsin ki;

Bu musibetler benim sahsımda bu depremlerin korkunçluguna karsi çok sabreden hür bir kadının oğlu gibi bir sahsiyet meydana getirmiştir."

Ebü'l-Kasim Ali b. Hasan et-Tenuhî, babası tariki ile bir cemaatin söyle dediklerini rivayet etmistir:

«Kerhli bir aktar vardı. Bu adam, sünnete baglılığı ile tanınmisti. Bir zaman 400 dinar kadar borçlandı. Dükkanını kapatti, çalışamaz duruma geldi. Gidip evine kapandı, çok uzun geceler Allah'a yalvarıp yakardı, niyazda bulundu, namaz kildi. O gecelerden birinde Rasûlul-lah (s.a.v.)'i rüyasında gördü. Rasûlullah ona söyle diyordu: "Vezir Ali b. Isa'ya git, sana 400 dinar vermesini kendisine emrettim."

Sabah olunca aktar, vezirin kapisına gitti. Ama kapidakiler onu tanımiyorlardı, Oturup beklemeye basladi. Belki biri onun vezirin yanına girmesine izin verir ümidiyle bekliyordu. Uzun süre bekledikten sonra

oradan ayrılmaya karar verdi. Sonra kapıcılardan birine dedi ki: "Vezire git söyle de: Ben Rasûlullah (s.a.v.)'i rüyada gören bir adamım, gidip bu rüyamı vezire anlatmak istiyorum." Kapıcı ona: "Rüya sahibi sen misin? Vezir de seni bulmaları için birçok adamını etrafa gönderdi." dedi. Sonra kapıcı içeriye girip durumu vezire anlattı. Vezir de: "Onu hemen yanıma getir." dedi. Aktar içeri girdi. Vezir onu karşıladı; durumunu, adını, eskalını, evini sordu. Aktar da bu soruların hepsini cevapladıktan sonra vezir ona şöyle dedi.

- Ben de Rasûlullah (s.a.v.)'i gördüm. Sana 400 dinar vermemi emretti. Ama seni kime soracağımı bilemiyordum. Seni tanımiyordum, nerede bulunduğunu da bilmiyordum. Su ana kadar seni aramaları için birçok adamımı etrafa gönderdim. Kendin yanıma geldiğin için Allah sana hayır ve mükâfat versin."

Böyle dedikten sonra vezir, adamlarına hemen 1.000 dinar getirmelerini emretti ve aktara dönüp söyle dedi: "Su 400 dinari, Rasûlullah (s.a.v.) emrettiği için sana veriyorum, su 600 dinari da hibe olarak veriyorum."

Aktar: "Olmaz, Rasûlullah (s.a.v.)'in bana emrettiği 400 dinardan fazlasını almam, çünkü ben onun emrettiği bu 400 dinarda hayır ve bereket olacağını ümid ediyorum." dedi. Sonra Vezirden 400 dinari aldı. Vezir de: "İste, sadakat ve kesin inanç budur." dedi.

400 dinari alıp gittikten sonra alacaklılarına paralarını ödemeyi teklif etti, ancak onlar: "Sana üç sene daha mühlet tanıyoruz. Bu para ile dükkanını aç ve çalışıp kazanmaya devam et." dedilerse de o mutlaka bu paranın bir kısmını onlara vermekte ısrar etti. Kendilerine 200 dinar verdi, kalan 200 dinarla da dükkânını açtı, çalışmasına devam etti. Bir sene geçmeden 1.000 dinar kazandı.»

Vezir Ali b. İsa'yla ilgili çok salihane ve ihlash haberler vardır. Bu senede doksan yaşında vefat etti. Bundan bir sene önce vefat ettigine dair rivayetler de vardır, doğrusunu Allah bilir. [62]

Muhammed B. İsmail

Muhammed b. İsmail b. İshak b. Bahr Ebu Abdillâh el-Farîsî. Safîî fikhçisi idi. Sika, sebatkar ve faziletli bir zattı. Ebu Zûr'a ed-Dî-nîskî ile diğerlerinden hadis rivayet etti. Darekutnî ile baskaları da ondan rivayetlerde bulundular. Kendisinden en son rivayet eden kişi Ebu Ömer b. Mehdi'dir. Muhammed b. İsmail bu senenin sevval ayında vefat etti. [63]

Harun B. Muhammed

Harun b. Muhammed b. Harun b. Ali b. Musa b. Amr b. Cabir b. Yezid b. Cabir b. Amir b. Üseyd b. Temim b. Sabh b. Zühel b. Malik b. Said b.

Habne Ebu Cafer. Kadi Ebu Abdillâh Harun b. Hasan'in babasıdır. Dedeleri, eski zamanlarda Umman hükümdarları idiler.

Dedesi Yezid b. Cabir, İslâmiyet dönemine yetisti. Müslüman oldu ve İslâmiyeti güzelce yasadi. Kendisinden bahsettigimiz bu Harun, ailesinden ayrilip Umman'dan Bagdat'a gelen ilk kisi olmustur. Bagdat'ta hadis rivayet etmis, babasından da rivayetlerde bulunmustur. Faziletli ve her ilme fazlasiyla vakif bir zatti. Evi, çeşitli günlerde âlimlerin toplandigi bir yerdi. Paralarını âlimlere sarfederdi. Bagdat sehrinde yüksek bir mertebesi ve saygınligi vardı. Darekutnî, onu Çok övmüş ve onun hakkında söyle demistir: "Nahivde, lüğatte, siirde, ttiaanil Kur'ân'da ve ilm-i kelimada meshur bir şahsiyettir."

Ibnü'l-Esir dedi ki: «Bu senede meshur şahsiyetlerden Ebu Bekir Muhammed b. Abdillâh b. Abbas b. Sol es-Solî de vefat etti. Bu zat, edebiyata ve tarihe vakif bir kimse idi.»

Ibnü'l-Cevzî, bundan bir sene sonra vefat ettiğini söylemiştir. [64]

Ebü'l-Abbas B. Kadi Ahmed

Ebü'l-Abbas b. Kadi Ahmed b. Ebi Ahmed et-Taberî. Safîî fikihc siydi. Ibn Süreyc'in talebesidir. "et-Telhis ve Kitabü'l-Miftah" ona ait" tir. Bu, muhtasar bir eser olup Ebu Abdillâh el-Hüseyin tarafından serhedilmistir. Ebu Abdillâh es-Sencî de bu eseri serhetmiştir. Babası, insanlara haberleri ve eserleri anlatirdi. Kendisi Tarsus kadiligi yaptı. İnsanlara öğüt verirdi. Bir defasında husua kapildi ve bayilip yere düştü. Bu senede vefat etti. [65]

Hicretin Üçyüzotuzaltinci Senesi

Bu senede Muizzü'd-Devle, halife Muti Lillah'i da yanma alarak Bagdat'tan çıktı ve Basra'ya gitti. Basra'yi, Ebü'l-Kasim b. Beridî'nin elinden kurtardi. Ebü'l-Kasim ile adamlarının çoğu oradan kaçtilar. Muizzü'd-Devle, sehri istila etti. Karmatîlere haber salarak memleketlerini ellerinden alacağını söyleyip onlari tehdit etti. Halifenin ik-tama bazi çiftlikleri de ilave etti. Yillik 200.000 dinar vereceğini söyledi. Bundan sonra Muizzü'd-Devle, Ahvaz'da bulunan kardesi Ima-dü'd-Devle ile görüşmek isteyerek yanina gitti, Huzuruna vardiginda yeri öptü ve karsisinda uzun bir süre ayakta durdu. Kardesi oturmasını söylediye de oturmadi. Sonra halifenin beraberinde bulunmak için Bagdat'a döndü. Isler iyice yoluna girdi.

Bu senede Rüknü'd-Devle, Taberistan ve Cürcan şehirlerini Dey-* Iem hükümdari Merdavic In kardesi Vesmgir'in elinden aldı. Vesmgir de Horasan'a gidip Horasan valisinden yardım istedi. Bununla ilgili açıklama ileride verilecektir. [66]

Hicretin Üçyüzotuzaltinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Ebü'l-Hüseyin B. Münadî

Adi, Ahmed b. Cafer b. Muhammed b. Ubeydullah b. Yezid'dir.

Dedesinden, Abbas ed-Durî'den, Muhammed b. Ishak es-Saga-nî'den hadis dinleyip rivayet etti. Güvenilir, sika, hüccet ve dogru sözlü bir ravi idi. Çok eserleri vardır. Birçok ilimle ilgili kitaplar derlemistir, ama insanlar ondan çok az sey dinlemislerdir. Çünkü sert ahlakli biri idi. Kendisinden en son rivayette bulunan kisi Muhanimed b. Faris el-Lügavî'dir. Ibnü'l-Cevzî, Ebu Yusuf el-Kaddusî'-nin söyle dedigini rivayet etmistir:

«Ebü'l-Hüseyin b. Münadî, Kur'ân ilimlerine dair 440 küsur kitap tasnif etmistir. Sözlerinde lüzumsuz ve anlamsiz kelimeler yoktu. Aksine o kelimeleri seçerek konusurdu. Rivayet ve dirayet ilmini bir araya getirmisti.»

İbnu 1-Cevzî dedi ki; «Onun tasnifatina bakan kimse, ilminin fazlaligini, derin ilme sahip oldugunu anlar ve kitaplarında, baska eserlerde görülmeyen faydali bilgiler elde eder.»

Ebü'l-Hüseyin, bu senenin muharrem ayında seksen yasinda vefat etti. [67]

Solî Muhammed B. Abdullah B. Abbas

Muhammed b. Abdullah b. Abbas b. Muhammed Sol Ebu Bekir es-Solî. Edebiyat âlimlerindendir. Hükümdarların haberleri hakkında güzel bilgileri vardı. Halifelerin devirleri, esrafin haberleri, sairlerin sinif ve tabakaları hakkında da güzel bir bilgiye sahipti. Ebu Da-vud es-Sicistanî'den, Müberred'den, Sa'leb'den, Ebü'l-Ayna1 dan ve digerlerinden rivayetlerde bulundu. Çok rivayetleri vardı. Hafızası saglam ve kitap tasnifatında da maharetli bir âlimdi. Korkunç denecek kadar çok kitapları vardı. Birkaç halifenin mescidinde bulunup sohbetlerine katildi ve yanlarında itibar sahibi oldu. Dedesi Sol'un ailesi de Gürcan'ın hükümdarları idiler. Sonra onun ogulları büyük yazarlardan oldular. Sözünü ettigimiz Solî'nin itikadi saglam, gidisati güzeldi. İyi siir yazardı. Darekutnî ile diger hadis hafızları kendisinden rivayetlerde bulundular. Onun güzel siirlerinden biri sudur:

"Onun hatirina, ona benzeyen kimseleri de sevdim. Masukun her parçası benim için masuktur. Öyle ki cismime onun gözlerinden akan yaşları anlattım. Sanki benim hastalığım onun gözlerinden çalınmistir."

Solî, Bagdat'tan bir iş için çıkıp Basra'ya gitti ve bu senede orada vefat etti. [68]

İbnetüs-Seyh Ebü'z-Zahid El-Mekkî

Bu hatun, Mekke'de ikamet eden ve kendini ibadete veren âbid-lerdendi. Babasının zenbil örerek kazandığı paralardan her sene kendisine gönderdiği

otuz dirhem ile nafakasini temin ederdi. Bir defasinda babasi ona bu parayi kendi arkadaslarindan biriyle göndermistti. Parayi götürren, bu hatunun nafakasina destek olmak amaciyla kendi parasindan da yirmi dirhem ekleyerek ona elli dirhem vermisti. Kadincagiz bu durumdan süphelenince adama söyle sormustu:

- Babamin gönderdigi paraya kendi parandan ekledin mi? Rizasini kazanmak için haccetmekte oldugun zatin hakki için bana dogruyu söyle.

- Evet, yirmi dirhem ekledim.

- Parani al ve götür. Benim buna ihtiyacim yoktur. Eger bunu hayir yapmak amaciyla eklemis olmasaydin sana beddua ederdim. Çünkü sen beni bu sene aç biraktin ve seneye kadar benim çöplüklerden baska bir yerde rizkini kalmamistir.

- Babanin sana göndermis oldugu su otuz dirhemi al. Benim yirmi dirhemimi kabul etmeyebilirsin.

- Hayir, babamin gönderdigi para senin paranla karismistir ve senin paranin helal mi yoksa haram mi oldugunu bilmiyorum.

Adam diyor ki: «Ben o parayi babasina geri götürdüm. Ama babasi da kabul etmedi ve bana söyle dedi: "Ey adam, bana karsi geldin ve tavsiyeme uymadin, kizimi da zorda biraktin. Sü parayi al ve sadaka olarak dagit."» [69]

Hicretin Üçyüzotuzyedinci Senesi

Bu senede Muizzü'd-Devle Bagdat'tan Musul'a hareket etti. Nasi-rü'd-Devle onun önünden kaçip Nusaybin'e gitti. Muizzü'd-Devle b. Büveyh bu senenin ramazan ayında Musul'u ele geçirdi. Halka zulüm yaptı, mallarini gasbetti. Halk ona çok beddua etti. Sonra memleketin tümünü Nasirü'd-Devle b. Hamdan'in elinden almaya karar verdi. O esnada kardesi Rüknü'd-Devle, Horasanlıların kendisine yaptığı saldiriya karsi yardım etmesi için ona haber gönderdi. O da Nasirü'd-Devle ile baris yaparak Cezire ve Sam mintikalarının gelirlerinden her sene kendisine 8.000.000 dirhem verilmesini ve memleketin bütün camilerinin minberlerinde kendisi ile kardesleri Imadü'd-Devle ve Rüknü'd-Devle adina hutbe okutmasını sart kostu. Bu sartlar yerine getirildi. Muizzü'd-Devle Bagdat'a geri döndü. Kardesine büyük bir orduyu takviye olarak gönderdi ve halifeden de onu Horasan valiligine tayin ettigine dair bir ferman alip ulastirdi.

Bu senede Halep valisi Seyfü'd-Devle b. Hamdan, Bizans sınırlarina girdi. Büyük bir Bizans ordusuyla karsilasti. İki taraf siddetlice savastilar. Seyfü'd-Devle hezimete ugradi. Bizanslılar onun ve adamlarının mallarim yağmaladilar. Tarsus halkina da çok eziyetlerde bulundular. Innâ lillâh ve

innâ ileyhi râciûn (Dogrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz).

Ibnü'l-Cevzî dedi ki: «Bu senenin ramazan ayında Dicle ırmagının suyu, 21,3 zira kadar yükseldi.» [70]

Hicretin Üçyüzotuzyedinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Abdullah B. Muhammed B. Hamdeveyh

Abdullah b. Muhammed b. Hamdeveyh b. Nuaym b. Hakem Ebu jyhihammed el-Bey'. Bu zat, Hakim Ebu Abdillâh en-Nisaburî'nin babasıdır. Altmisüç sene müddetle müezzinlik yaptı ve yirmiiki gazveye katıldı. Âlimlere 100.000 dirhem harcadı. Geceleri çok namaz kılar, çokça sadaka verirdi. Abdullah b. Ahmed b. Hanbel ile Müslim b. Haccac'ın sohbetinde bulundu. İbn Huzeyme ile diğerlerinden rivayetlerde bulundu. Bu senede doksanüç yaşında vefat etti. [71]

Meshur Katip Kudame

Kudame b. Cafer b. Kudame Ebü'l-Ferec. Büyük bir yazardı. Haraca ve yazı sanatına dair eserleri vardır. Bu konuda âlimler onu örnek aldılar. Bazı konularda Sa'leb'den sorular sordu. [72]

Muhammed B. Ali B. Ömer

Muhammed b. Ali b. Ömer Ebu Ali el-Müzekkir. Nisabur'da vaizlik yaptı. Kendileriyle karşılaşmadığı bazı hadis âlimlerinden hadisler rivayet etti, ama bunları tedlis etti; bir şeyler karıştırdı. Bu senede 107 yaşında vefat etti. Allah onu affetsin. [73]

Muhammed B. Mutahhar B. Abdullah

Künyesi Ebü'l-Menca idi. Maliki mezhebine dair feraiz fakihi idi. Maliki mezhebinin fikhına dair bir kitap yazmıştır. Ayrıca benzeri az feraiz eserleri yazmıştır. Edebiyatçıydı. Doğru sözlü ve faziletli bir imamdı. Allah ona rahmet etsin. [74]

Hicretin Üçyüzotuzsekizinci Senesi

Bu senenin rebiyülevvel ayında Sîîlerle Ehl-i Sünnet arasında fitne meydana geldi. Kerh mintikası yağmalandı.

Bu senenin cemaziyelahir ayında Ebü's-Saib Utbe b. Ubeydullah el-Hemedanî, kadi'l-kudatlığa atandı.

Bu senede bazı suçlardan ötürü cezaya çarptırılmış olan İmran Sahin adındaki birisi isyan ederek halifeden kaçıp Betaih mintikası na gitti. Bu kişi, avladığı balık ve kuşları yiyerek ağızlarını tekinin ediyordu. Zamanla etrafında avcılardan ve yol kesicilerden bir grup toplandı. Böylece güçlendi.

Ebü'l-Kasim b. Beridî de onu bu mintikalara vali tayin etti. Muizzü'd-Devle b. Büveyh, veziri Ebu Cafer b. Büveyh ed-Damirî komutasında onun üzerine bir askeri birlik gönderdi. Ancak bu avcı Imran onu mağlup etti ve askerlerin mallarını ganimet edindi. Böylece avcı Imran b. Sahin'in gücü fazlalasti. Bu arada vezir ansizin Imadü'd-Devle b. Büveyh'in ölümü ile karsilasti ve saskinliga ugradi. [75]

Ebü'l-Hasan Ali B. Büveyh'in Biyografisi

Büveyhogullarının en büyüğü olup onlardan hükümdarlığa geçen ilk şahıs idi. Akıllı, maharetli ve gıdisatı güzel bir kimse olup lider şahsiyetli idi. Önceki kısımlarda da anlattığımız gibi ilk olarak hicretin 322. senesinde ortaya çıkmıştı. Ama bu senede hastalığı ilerledi, acıları fazlalasti. Öleceğini anladı. Sahip olduğu servet, hakimiyet, mal ve adam çokluğu ona fayda vermedi ve Allah'ın onun hakkında takdir ettiği Ölümü de kendisinden uzaklaştırmada. Deylemlî Türk ve Acem askerleri de ona yardımcı olmadılar. Aksine kendilerine en fazla muhtaç olduğu bir zamanda etrafindan uzaklaştılar. Herşeye muktedir, herşeyi kahredici ve herşeyi bilen Allah, noksanlıklardan münezze ve yüce bir hükümdardır.

Ebü'l-Hasan Ali b. Büveyh'in erkek evladi yoktu. Kardeşi Rük-nü'd-Devle'ye haber salıp oğlu Adüdü'd-Devle ile birlikte yanma gelmelerini ve kendisinden sonra onu veliaht tayin etmeyi istediğini bildirdi. Kardeşi yanma geldiğinde çok sevindi ve bütün askerleriyle onu karşılamaya çıktı. Kardeşini hükümet konagina getirdiğinde tahtına oturttu. Kendisi de komutanlardan biri gibi karsısında durdu ki kardeşinin kendisinin emirleri, vezirleri ve yardımcıları nezdinde şanı yücelsin. Sonra sahip olduğu beldeler ve mallar hususunda onun için bey'atta bulundu. Memleketini ve halkını idare etme hakkını ona verdi. Bu adamları arasında önde gelen komutanlar da vardı. Böyle yapmakla kardeşinin itibarını yükseltmek istemişti. Kardeşi de önde gelen bazı kimseleri yakalamaya başladı. Adüdü'd-Devle'nin hakimiyeti sağlansın ve işler onun namı hesabına yoluna girsin diye bunların kimini öldürdü, kimini de hapse attirdi.

Sonra Imadü'd-Devle, bu senede elli yedi yaşında iken Siraz'da vefat etti. Onaltı sene müddetle hüküm sürmüştü. Kendi zamanındaki hükümdarların en hayırlısı idi. Akranlarına nisbetle ilerideydi. Yarım kazanmıştı. Emirü'l-ümera idi. Halifeler ona bu unvanıyla mektup yazarlardı. Kardeşi Muizzü'd-Devle'ye gelince, onun namına Irak ve gevad mintikasında hüküm sürüyordu.

Imadü'd-Devle yani Ebü'l-Hasan Ali b. Büveyh vefat edince vezir Ebu Cafer ed-Damirî, avcı Imran b. Sahin ile savaşmaktan vazgeçti. Muizzü'd-Devle ona mektup yazarak Siraz'a gitmesini ve oranın yönetimini ele almasını

emretti. Zayıflayıp gücünü kaybettikten sonra İmran böylece yeniden güçlendi. Onun durumunu yeri gelince teferruatli olarak anlatacağız. «[76]

Hicretin Üçyüzotuzsekizinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Ahmed B. Muhammed B. İsmail B. Yunus

Künyesi, Ebu Cafer el-Muradî'dir. Misirlidir. Nahiv âlimi idi. Nahhas lakabıyla tanınır. Lügatçi, tefsirci ve edebiyatçıydı. Tefsire ve diğer ilimlere dair çok eserleri vardır. Hadis dinleyip rivayet etti. Mü-berred'in arkadaşlarıyla karşılaştı. Bu senenin zilhicce ayında vefat etti.

İbn Hallikan dedi ki: «Ahmed b. Muhammed b. İsmail, bu senenin zilhicce ayının besinde cumartesi günü vefat etti. Ölüm sebebi suydı: Ölçeğin yanında oturmuş, birseyler kesip biçiyorken oradan geçmekte olan vatandaşın biri onun Nil nehrine büyü yapmakta olduğunu sanarak ayagıyla ona bir tekme vurdu. Bu yüzden o da suya düşüp boğuldu ve cesedinin nereye gittiği bilinemedi.»

Nahiv ilmini; Ali b. Süleyman el-Ahvez, Ebu Bekir el-Enbarî, Ebu İshak ez-Zeccac, Naftaveyhî ve diğerlerinden öğrendi. Faydalı eserleri vardır. "Tefsirul-Kur'ân", "en-Nasih ve'l-Mensuh", "Serhu Ebyât-i Si-beveyh" gibi eserler ona aittir. "Serhu Ebyât-i Sibeveyh" gibi bir eser baskalarınca tasnif edilmiş değildir. "Serhul-Muallakat ve'd-Devavin el-Asere" ve diğer bazı eserler de ona aittir. Neseî'den hadis rivayet etmiştir. Cidden cimri bir kimseydi, ama insanlar onun ilminden yararlandılar. [77]

Müstekfi Billah

Halife Müstekfi Billah Abdullah b. Ali el-Müktefi Lillah. Bir sene, dört ay, iki gün süreyle halifelik yaptı. Sonra hal' edilerek gözlerine niü çekildi. Bu senede kendi evinde tutuklu iken vefat etti. Vefati sırasında kırkaltı yasından iki ay almıştı. [78]

Ali B. Memsad B, Sahnun B. Nasr

Künyesi Ebü'l-Madil'dir. Kendi zamanında Nisabur'un muhaddiai idi. Birçok şehirlere seyahatlerde bulundu. Çok âlimlerden ders aldı Hadis dinledi, Kendisi de hadis rivayet etti. 400 cüzden oluşan "Müs-ned" adlı eseri tasnif etti. İisini son derece muhkem yapmak, hafızası sağlam olmak, çokça ibadette bulunmak, haramlardan fazlasıyla sakınmak, Allah'tan korkan bir kimseydi. Baska eserleri de vardı. Ravi. nin biri diyor ki: "Seferde ve hazarda onunla arkadaşlık ettim, meleklerin onun aleyhinde bir günahi kayda geçirdiklerini bilmiyorum."

Onun 200 kûsur cüzden olusan bir tefsiri vardır. Hiçbir hastalığı yok iken, hamama gitmiş ve orada ansizin vefat etmişti. Vefati bu seninin sevval ayının ondördünde cuma günü vuku bulmustu. Allah ona rahmet etsin. [79]

Ali B. Muhammed B. Ahmed B. Hasan

Künyesi, Ebü'l-Hasan'dır. Bağdatlı vaizdir. Misir'a göçmüş, orada ikamet etmiş ve nihayet Misirli olarak tanınmıştır. Çok hadis dinleyip toplamıştır. Darekutnî ile diğerleri de kendisinden rivayetlerde bulunmuşlardır. Vaaz meclisi vardı. Bu meclise kadınlar ve erkekler gelirlerdi. Kadınlar, yüzünün güzelliğini görmesinler diye yüzüne peçe takip konusurdu. Ebu Bekir en-Nakkas, onun vaaz meclisine gelmiş ama bir tarafta gizlenmişti. Konuşmasını dinledikten sonra kalkıp kendini göstermiş ve ona hitaben: "Senden sonra baskasının kissa anlatması haramdır." demiştir.

Hatib Bağdadî dedi ki: "Ali b. Muhammed, sika, güvenilir, arif bir ravi idi. Leys ile Ibn Lehiya'nın hadislerini derledi. Onun zühde dair çok kitapları vardı. Bu senenin zilkade ayında, seksenyedi yasında iken vefat etti. Doğrusunu Allah bilir." [80]

Hicretin Üçyüzotuzdokuzuncu Senesi

Bu mübarek senenin zilkade ayında Hacer-i Esved, Ka'be'deki yerine iade edildi. Bilindiği gibi, Karmatiler hicretin 317. senesinde onu Ka'be'deki yerinden alıp götürmüşlerdi. O zamanda Karmatîlerin hükümdarı Ebu Tahir Süleyman b. Ebi Said Hüseyin el-Cenabî idi. Bu hadise meydana geldiğinde Müslümanlar bunu büyük bir musibet saydılar. Emir Beckem et-Türkî, Hacer-i Esved'i Ka'be'deki yerine koymaları için Karmatîlere 50.000 dinar vermeyi teklif etti, ama onlar yine de o mübarek tasi yerine iade etmediler ve: "Biz onu emirle aldık, yine ancak o emri bize veren zat ikinci bir emir verirse yerine iade ederiz." dediler. Hicretin 317. senesinde onu Ka'be'deki yerinden alıp Kûfe'ye götürdüler ve Kûfe Camii'nin yedinci sütununun üzerine astılar ki, herkes onu orada görebilsin, Ebu Tahir'in kardesi de üzerine su yazıyı yazdı: "Biz bu tasi emirle Ka'be'den alıp getirdik ve sonra da insanların, hacları ve menasikleri tamamlansın diye emir üzerine yerine iade ettik." Sonra o mübarek tasi çıplak bir devenin sırtına koyarak Mekke'ye gönderdiler. Zilkade ayında, bu mübarek tas Ka'be'deki yerine ulaştı. Hamd ve minnet Allah'adır.

Bu mübarek Hacer-i Esved, yirmiiki sene süreyle Ka'be'deki yerinden ayrı kalmıştı. Yerine getirilmesine Müslümanlar çok sevindiler. Karmatîlerden birçoğunun anlattıklarına göre; o tasi Ka'be'den alıp Kûfe'ye götürürlerken birkaç deveye yüklemişlerdi. Ancak develer o mübarek tasın altında çöküp yere yığılmış ve hörgüçleri yara bere içinde kalmıştı. Ama Ka'be'ye geri gönderdiklerinde onu bir deve yavrusuna yüklemişlerdi ve o yavru hiç de

zorlanmamisti.

Bu senede Seyfû'd-Devle b. Hamdan, 30.000 kadar askerden olusan büyük bir orduyla Bizans üzerine yürüdü. Sinirlari asip ülkenin derinliklerine ve uzak mesafelere gitti. Bir çok kaleler fethetti. Bazi rumlari öldürdü. Bazilarini esir aldı. Çok miktarda ganimet elde ettikten sonra geri döndü. Rumlar onun çıkis yolunu tuttular. Beraberindeki askerlerden çoğunun öldürdüler ve kalanlari da esir aldilar. Edindigi ganimetleri geri aldilar. Seyfû'd-Devle'nin kendisi ise az sayida ki birkaç arkadasiyla kurtuldu.

Bu senede vezir Ebu Cafer ed-Damiri vefat etti. Muizzu d-Devle, onun yerine Ebu Muhammed Hüseyin b. Muhammed el-Mühellebi'yi cemaziyelevvel ayında vezirliğe tayin etti.

Yine bu senede İmran b. Sahin adındaki avci âsinin durumu kuvvetlendi. Muizzü'd-Devle onun üzerine pespese ordular sevketti, ancak birbiri ardinca bozguna ugradilar. Sonra Muizzü'd-Devle onunla baris yapmaya ve onu bulundugu yerlere vali tayin etmeye yöneldi ve ileride de anlatacagimiz bazi durumlar meydana geldi. [81]

Hicretin Üçyüzotuzdokuzuncu Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Hasan B. Davud B. Babsâz

Künyesi Ebü'l-Hasan'dir. Misirliydi. Bagdat'a geldi. İnsanların en faziletlerinden ve âlimlerinden oldu. Hanefî mezhebine mensuptu. Genis bir zekâsi, kuvvetli bir kavrayisi vardı. Hadis yazdı. Sika bir ravi idi. Bu senede Bagdat'ta vefat etti. Soniziye mezarlığına defnedildi. Henüz kirk yasina varmamisti. [82]

Halife Kahir Billah

Muhammed Kahir Billah b. Mutedid Billah. Bir sene altı ay yedi gün süreyle halifelik yaptı. Zorba ve çabuk intikam alan bir kimseydi Veziri Ebu Ali b. Mukle, ondan korkup gizlendi ve Türklerin yanında onun aleyhinde faaliyetlerde bulunmaya başladı. Bunun üzerine Türkler onu hal' edip gözlerine mil çektiler. Bir süre hilafet sarayına bırakıldı. Sonra hicretin 330. senesinde oradan alinip Ibn Kahir'in evine götürüldü. Yoksul düsmüs, siddetli derecede muhtaç olmustu Hatta bazi günlerde dilendigi de vakidir. Bu senede elliiki yasinda vefat etti ve babasi Mutedid'in mezarinin yanına defnedildi. [83]

Muhammed B. Abdullah B. Ahmed

Künyesi, Ebu Abdillan es-Seffar'dir. Isfahanlıdır. Kendi çağında Horasan'ın muhaddisi idi. Çok hadis dinledi. Ibn Ebi Dünya'dan bazi hadisleri rivayet edip kendi kitaplarına nakletti. Duasi müstecap bir insandı. Kirk küsur sene

müddetle basini göge hiç kaldırmadı. Bunu da utandığından dolayı böyle yapıyordu ve şöyle diyordu: "Adım Muhammed, babamın adı Abdullah, annemin adı Amine'dir." Kendisinin adının Peygamber Efendimizinkine, babasının adının Peygamber Efendimizin babasının adına, annesinin adının da Peygamber Efendimizin annesinin adına muvafık olması nedeniyle çok sevinirdi. [84]

Farabî

Künyesi Ebu Nasr'dır. Türk filozofudur. Musikiye dair bilgisi herkesten daha fazlaydı. Öyle ki, musiki sanatı sayesinde dinleyicilere ulaşabiliyor, onları etki altına alabiliyordu. Dilerse ağlayan veya gülen veya uyuyan kimseyi harekete geçirirdi. Felsefede ustaydı. "Te-fakkuhu Ibn Sina" isimli eser, onun kitapları arasında yer alır.

Farabî, insanların bedenleri değil de ruhları hasrolunacaklarına inanırdı ve ancak âlim ruhlarının hasredileceklerini, cahil ruhlarının ise hasredilmeyeceklerini söylerdi. Onun bu hususta Müslümanlara ve kendisinden önceki felsefecilere aykırı bir inancı ve metodu vardı. Eğer bu inançla ölmüş ise, Alemlerin Rabbinin laneti onun üzerine olsun.

İbnü'l-Esir'in "el-Kâmil" adlı eserinde ifade ettiğine göre Farabî, Dimişk'ta ölmüştür. Kokusmuş ve manen çirkin bir kimse olduğundan ötürüdür ki İbn Asakir, "Tarih"inde ondan bahsetmemiştir. Doğrusunu Allah bilir. [85]

Hicretin Üçyüzkırkinci Senesi

Bu senede Umman valisi birçok gemi dolusu askerle hücumla geçerek Basra'ya ele geçirmek istedi. Ebu Yakub el-Hecrî de onun yardımına gelmişti. Ancak vezir Ebu Muhammed el-Mühellebî, karsı koyarak onu Basra'dan geri çevirdi. Adamlarından bir kısmını esir aldı. Birçok gemilerini ganimet edindi ve bu gemileri, içindeki esirlerle birlikte önüne katip Dicle ırmagından getirdi. Büyük bir alayla bu ganimetlerle beraber Bağdat'a girdi. Allah'a hamdolsun.

Bu senede, tıpkı Hallac-i Mansur gibi zindanlığından ötürü öldürülen Ebu Cafer b. Ebî'l-İz'in adamlarından biri yakalanıp vezir Ebu Muhammed el-Mühellebî'nin huzuruna çıkarıldı. Bu adam Ebu Cafer b. Ebî'l-İz'in ileri sürdüğü iddiaları sürdürüyordu. Bağdatlı bazı cahiller de ona uymuşlar ve onun rablik iddiasını doğrulamışlardı. İddiasına göre peygamberlerle siddikların ruhları göya kendilerine intikal ediyormuş. Evinde onun bu iddialarını içeren bazı kitaplar da bulundu.

Fakat bu adam, öleceğini anlayınca -Muizzu d-Devle b. Büveyh'in huzuruna götürülmesini sağlamak amacıyla- Sîi olduğunu iddia etti. Çünkü Muizzü'd-Devle b. Büveyh, Raflzileri severdi. Allah onu kahretsin. Böyle dedikinden

ötürü vezir, Muizzü'd-D evle'den korktuğu ve Siilerin kendisine karsi ayaklanacagindan endise ettigi için ona bir sey yapamadi. Innâ lillah ve innâ ileyhi râciûn (Dogrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz.) Kendisine birsey yapmadi ama onun ve taraftarlarinin mallarina el koydu ve bu mallara; "Bunlar zindiklarin mallaridir." dedi.

Ibnü'l-Cevzî dedi ki: "Bu senenin Ramazan ayinda mezhep nedeniyle büyük bir fitne koptu." [86]

Hicretin Üçyüzkirkinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Esheb B. Abdülaziz

Esheb b. Abdülaziz b. Ebi Davud b. Ibrahim Ebu Ömer el-Amirî. Ömer b. Rüey'ye nisbet edildiginden ötürü kendisine Ebu Ömer el-

Amirî denilmistir. Meshur fakihlerdendi. Bu senenin saban ayinda vefat etti. [87]

Ebü'l-Hasan El-Kerhî

Meshur Hanefi imamlarmdandir. Hicretin 260. senesinde Bagdat'ta dogdu. Ebu Hanife'nin fikhini okudu. Ülkede Hanefi'lerin reisligi makamina yükseldi. Kendini ibadete vakfeden, çok namaz kilan çok oruç tutan, yoksulluga sabreden ve insanların ellerinde bulunan mallara ragbet etmeyen bir kimseydi. Ayrica Mutezilelikte de reis durumundaydi. Ismail b. Ishak el-Kadi'den hadis dinledi. Hayve ile Ibn Sahin de ondan hadis rivayet ettiler.

Ömrünün sonlarinda felç oldu. Arkadaslarinin bir kısmi toplandilar ve - hastaliginda kendisine yardimci olsun, mali destekte bulunsun diye- durumunu Seyfü'd-Devle b. Hamdan'a mektupla bildirmek hususunda aralarinda müsavere ettiler. Ebü'l-Hasan, arkadaslarinin bu niyetlerini anlayinca basini göge kaldırıp söyle dedi: "Allah'im, rizkimi ancak daha önce bana alistirdigin yerlerden gönder. Baskasina muhtaç etme beni." Böyle dedikten sonra Seyfü'd-Devle'nin gönderdigi para kendisine ulasmadan vefat etti. Seyfü'd-Devle ona 10.000 dirhem göndermisti. Ancak bu para onun vefatindan sonra geldi ve arkadaslari bu senenin saban ayinda o parayi sadaka olarak dagittilar. Kendisi seksen yasinda vefat etmisti. Cenaze namazini arkadası Ebu Temmam Hasan b. Muhammed ez-Zeynebî kildirdi. Vasililer nehri kiyisinda Derbi Ebi Zeyd mezarligina defnedildi. [88]

Muhammed B. Salih B. Yezid

Künyesi, Ebu Cafer el-Verrak'tir. Çok hadis dinledi. Saglam bir zekasi ve hafizasi vardi. Sika ve zahid bir kimseydi. Ancak kendi el emegiyle

kazandigi parayi verdi. Gece namazini asla terketmezdi. Arkadaslarindan biri söyle demistir: "Birçok seneler onunla arkadaslik ettim, Aziz ve Celil olan Allah'i razi edecek islerden baska bir is yaptigini görmedim. Kendisine soru sorulmadan konusmazdi. Gecenin çogunu namazla geçirirdi." [89]

Mansur B. Karatekin

Emir Nuh es-Samanî tarafından Horasan ordularinin komutanligina tayin edilmisti. Yakalandigi bir hastaliktan kurtulamayip bu senede vefat etti. Baska bir rivayette anlatildigina göre o pespese, günlerce içki içmis ve bu sebeple ölmüştür.

Kendisinden sonra ordu komutanligina Ebu Ali el-Muhtac ez-Zü-cacî atanmisti. Bu zat, "el-Cümel" adli nahiv kitabinin musannifidir. Künyesi, Ebu 1-Kasim Abdurrahmaii b. Ishak'tir. Nahivci ve lügatçiy-di. Aslen Bagdatlidir. Sonra Dimisk'a yerlesmistir. el-Cümel adli çok faydalar içeren nahiv kitabinin musannifidir. Bu kitabi Mekke'de yazmistir. Kitabın her bir babini yazdiktan sonra Ka'be'yi tavaf eder ve insanların bu kitaptan faydalanmalari için dua ederdi. Nahiv ilmini önce Muhammed b. Abbas el-Yezidî'den, sonra Ebu Bekir b. Dü-reyd ve Ibnü'l-Enbarî'den öğrendi. Hicretin 337. senesinin receb ayında Dimisk'ta vefat etti. 339. senede veya 340. senede vefat ettigine dair çeşitli rivayetler de vardır. Taberiye'de vefat ettigine dair baska bir rivayet de bulunmaktadır. el-Cümel kitabının üzerine birçok serhler yazilmistir ki bunların en güzeli ve en derli toplusu Ibn Ufur tarafından yazilmis olanidir. Dogrusunu Allah bilir. [90]

Hicretin Üçyüzkirkbirinci Senesi

Bu senede Bizanslılar Suruç'u ele geçirmisler, halkini öldürüp mescidlerini yakmislardi.

Ibnü'l-Esir dedi ki: «Bu senede Umman valisi Musa b. Vecih Basra'ya hücum etti, ancak önceki kısımlarda da anlatildigi gibi vezir Mühellebî ona karsi koydu ve sehre girmesine engel oldu.»

Bu senede Muizzü'd-Devle, vezirini cezalandirdi ve ona yüzelli kirbaç vurdurdu. Ancak onu azletmedi, aksine hapse atip kapisina nöbetçi diktirdi.

Bu senede Misirlılarla Iraklılar Mekke'de çatistilar ve Misir valisi adına hutbe okuttular. Sonra Iraklılar onlari maglub ederek Rük-nü'd-Devle b. Büveyh adına hutbe okuttular. [91]

Hicretin Üçyüzkirkbirinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Mansur El-Fatimî

Ebu Tahir Ismail b. Kaim Biemrillah Ebü'l-Kasim Muhammed b. Ubeydullah

el-Mehdi. Magrib ülkesinin hükümdarıydı. Otuzdokuz yasında vefat etti. Yedi sene ve onaltı gün müddetle halifelik yapmıstı. Akıllı, cesaretli, atılgan bir kimseydi. Cesareti, atılganlığı ve metaneti hususunda kendisiyle boy ölçüsemeyecek olan Ebu Yezid el-Hari-cî'yi maglup etti. Fesahat ve belagat sahibi bir kimseydi. İrticalen hutbe okurdu.

Ibnü'l-Esir'in "el-Kâmil" adlı eserinde anlattığı gibi, ölüm sebebi vücudundaki hararet azlığı idi. Tabipler onun tedavisi hususunda ihtilafa düsmüşler ve çaresiz kalmışlardı. Kendisinden sonraki dönem için Muiz el-Fatimî'yi veliaht tayin etti. Muiz, ileride de açıklaması ve adı verilecek olan Muizziye Kahiresinin banisi idi. O zaman kendisi yirmidört yasındaydı. O da yürekli, akıllı ve ileri görüşlü bir kimseydi. Berberilerden ve o çevredeki mintikaların ahalisinden olan kimselerin çoğu ona itaat ettiler. O da kölesi Cevher el-Kaid'i gönderdi ve Cevher onun adına Misir'a sinirdas olan Kahire'yi inşa etti ve orada onun için bir hükümet konagi insâ etti. İki bloktan oluşan bu konak ileride de anlatılacağı gibi hicretin 364. senesinde inşa edilmisti. [92]

[1] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/324.

[2] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/324-325.

[3] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/325.

[4] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/325.

[5] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/325.

[6] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/326.

[7] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/326.

[8] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/326-327.

[9] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/327.

[10] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/327.

[11] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/327.

[12] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/327-329.

[13] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/329-330.

[14] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/330.

[15] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/330.

[16] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/331.

[17] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/331.

[18] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/331-332.

- [19] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/332-334.
- [20] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/334-335.
- [21] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/335.
- [22] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/335-336.
- [23] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/336.
- [24] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/336-337.
- [25] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/337-338.
- [26] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/338-340.
- [27] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/340.
- [28] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/340.
- [29] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/340-346.
- [30] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/346.
- [31] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/346-347.
- [32] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/347.
- [33] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/347-348.
- [34] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/349-352.
- [35] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/352.
- [36] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/352-353.
- [37] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/353.
- [38] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/354.
- [39] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/355-356.
- [40] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/356-357.
- [41] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/357.
- [42] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/357-358.
- [43] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/358.
- [44] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/358-361.
- [45] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/361.
- [46] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/361-362.
- [47] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/362-363.
- [48] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/364-365.
- [49] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/365.
- [50] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/365.

- [51] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/365-366.
- [52] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/366-368.
- [53] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/368-369.
- [54] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/369.
- [55] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/370.
- [56] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/370.
- [57] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/370-372.
- [58] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/372.
- [59] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/372-373.
- [60] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/373.
- [61] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/373.
- [62] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/373-375.
- [63] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/375.
- [64] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/375-376.
- [65] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/376.
- [66] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/376.
- [67] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/376-377.
- [68] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/377.
- [69] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/377-378.
- [70] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/378-379.
- [71] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/379.
- [72] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/379.
- [73] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/379.
- [74] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/379.
- [75] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/379-380.
- [76] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/380-381.
- [77] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/381.
- [78] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/381.
- [79] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/382.
- [80] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/382.
- [81] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/382-383.
- [82] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/383.

- [83] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/384.
- [84] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/384.
- [85] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/384.
- [86] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/385.
- [87] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/385-386.
- [88] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/386.
- [89] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/386.
- [90] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/386-387.
- [91] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/387.
- [92] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/387-388.
-

Ismail B. Muhammed B. Ismail B. Salih .	2
Ahmed B. Muhammed B. Ziyad .	2
Ismail B. Kaim B. Mehdi .	2
Hicretin Üçyüzkirkikinci Senesi .	3
Hicretin Üçyüzkirkikinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler .	4
Ali B. Muhammed B. Ebil-Fehm ..	4
Muhammed B. Ibrahim ..	4
Muhammed B. Musa B. Yakub .	4
Hicretin Üçyüzkirküçüncü Senesi .	4
Hicretin Üçyüzkirküçüncü Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler .	5
Hasan B. Ahmed .	5
Ali B. Muhammed B. Ukbe B. Hümam ..	5
Muhammed B. Ali B. Ahmed .	5
Ebü'l-Hayr Et-Tinanî .	6
Hicretin Üçyüzkirkdördüncü Senesi .	6
Hicretin Üçyüzkirkdördüncü Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler .	6
Osman B. Ahmed .	6
Muhammed B. Ahmed B. Muhammed B. Ahmed .	6
Muhammed B. Ahmed B. Batte B. Ishak El-Isfahanî .	7
Muhammed B. Muhammed B. Yusuf B. Haccac .	7
Ebu Bekir B. Haddad .	7
Ebu Yakub El-Ezraî .	7
Hicretin Üçyüzkirkbesinci Senesi .	8
Hicretin Üçyüzkirkbesinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler .	9
Gulam-I Sa'leb .	9
Muhammed B. Ali B. Ahmed B. Rüstem ..	9
Ahmed B. Muhammed B. Ismail .	10
Hicretin Üçyüzkirkaltinci Senesi .	10
Hicretin Üçyüzkirkaltinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler .	11
Ahmed B. Abdullah B. Hüseyin .	11
Hasan B. Halef B. Sâzan .	11
Ebü'l-Abbas El-Asam ..	11
Hicretin Üçyüzkirkyedinci Senesi .	11
Hicretin Üçyüzkirkyedinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler .	12
Zübeyr B. Abdurrahman .	12
Ebu Said B. Yunus .	12
Nahivci Ibn Dürüstveyh .	12
Muhammed B. Hasan .	13
Muhammed B. Ali .	13
Hicretin Üçyüzkirksekizinci Senesi .	13

[Hicretin Üçyüzkirksekizinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler . 13](#)

[Ibrahim B. Seyban El-Karmikî 13](#)

[Ebu Bekir En-Neccad. 13](#)

[Cafer B. Muhammed B. Nusayr B. Kasim.. 14](#)

[Muhammed B. Ibrahim B. Yusuf B. Muhammed. 14](#)

[Muhammed B. Cafer B. Muhammed B. Fudale. 14](#)

[Ebu Muhammed Abdillâh B. Ahmed. 15](#)

[Hicretin Üçyüzkirkdokuzuncu Senesi 15](#)

[Hicretin Üçyüzkirkdokuzuncu Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler . 16](#)

[Kâtip Cafer B. Harb. 16](#)

[Hafiz Ebu Ali 16](#)

[Hassan B. Muhammed B. Ahmed B. Mervan. 16](#)

[Hamd B. Ibrahim B. Hattab. 17](#)

[Abdülvahid B. Ömer B. Muhammed B. Ebi Hasim.. 17](#)

[Ebu Ahmed El-Assal 17](#)

[Hicretin Üçyüzellinci Senesi 17](#)

[Hicretin Üçyüzellinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler . 18](#)

[Nuh B. Abdülmelik Es-Samanî 18](#)

[Endülüs Hükümdari Abdurrahman El-Ümevî 18](#)

[Ebu Sehl B. Ziyad El-Kattan. 19](#)

[Ismail B. Ali B. Ismail 19](#)

[Ahmed B. Muhammed B. Said. 19](#)

[Temmam B. Muhammed B. Abbas. 19](#)

[Hüseyin B. Kasim.. 19](#)

[Abdullah B. Ismail B. Ibrahim.. 20](#)

[Utbe B. Abdullah. 20](#)

[Muhammed B. Ahmed B. Hayyan. 20](#)

[Ebu aliel-Hazin. 20](#)

[Hicretin Üçyüzellibirinci Senesi 20](#)

[Hicretin Üçyüzellibirinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler . 23](#)

[Hasan B. Muhammed B. Harun. 23](#)

[Da'lec B. Ahmed B. Da'lec B. Abdurrahman. 23](#)

[Abdûlbaki B. Kani' 24](#)

[Tefsirci Ebu Bekir En-Nakkas. 24](#)

[Ebu Bekir El-Harbî 25](#)

[Hicretin Üçyüzellikinci Senesi 25](#)

[Ermeni Hükümdari Nikofo \(Domestikos\)'Un Biyografisi 25](#)

[Hicretin Üçyüzellüçüncü Senesi 36](#)

Ismail B. Muhammed B. Ismail B. Salih

Künyesi Ebu Ali es-Seffar'dir. Muhaddislerdendir. Müberred ile karsilasti ve onunla arkadaslik ederek tanindi. Hicretin 247. senesinde dogdu. Hasan b. Arefe'den, Abbas ed-Durî'den ve digerlerinden hadis dinledi. Aralarinda Darekutnî'nin de bulunduğu bir cemaat kendisinden rivayetlerde bulundu.

Seksendört sene ramazan orucunu tuttu. Bu senede doksandört yasinda vefat etti. Yüce Allah ona rahmet etsin. [1]

Ahmed B. Muhammed B. Ziyad

Ahmed b. Muhammed b. Ziyad b. Yunus b. Dirhem Ebu Said b. el-Arabî. Mekke'de yasadi. Harem seyhi oldu. Cüneyd b. Muhammed, en-Nurî ve digerleriyle arkadaslik etti. Hadis müsnedi ve sofiye ile ilgili kitaplar tasnif etti. [2]

Ismail B. Kaim B. Mehdi

Mansur el-Ubeydî lakabıyla lakaplandi. Fatimî oldugunu iddia etti. Magrib ülkesinin hükümdarligim yapti. Kahire sehrinin kurucusu Muiz'in babasidir. Kendisi de Magrib ülkesinde Mansuriye sehrini kurmustur.

Onunla ilgili olarak Ebu Cafer el-Mervezî söyle demistir: «Ebu Yezid el-Haricî'yi bozguna ugrattigi seferine ben de kendisiyle birlikte çıkmistim. Yolda gitmekte iken bir ara mizragi yere düstü. Inip yerden kaldirdim ve ona uzattim. Sonra yolda giderken sairin su sözünü okuyarak onunla sakalastim:

'Asasini yere birakti ve orada ikamet etti. Tipki yolcunun dönüs esnasinda gözünün aydinlanisi gibi rahatladı."

O da bana söyle dedi: "Niçin Cenâb-i Allah'in buyurdugu ayet-i kerimeyi okumadin? Sunu okusaydin daha iyi olurdu:

"Biz de Musa'ya: "Asam koyuver" dedik, o da koyuverdi: Hemen onlarin uydurduklarini yutmaya basladi. Hak tahakkuk etti. Onlarin yaptiklari bosa gitti. Iste orada yenildiler, küçük düstüler." (ei-A'râf, 117-120.)

Ben kendisine dedim ki:

- Sen Rasûlullah (s.a.v.)'in kizinin oglusun. Bildigin seylerin sadece bir kismini söyledin. Bense bildiklerimin en üstününü söyledim.

Ibn Hallikan dedi ki: «Böyle bir hadise, Abdülmelik b. Mervan hakkında da cereyan etmist. O, Haccac-i Zalim'e, Mescid-i Aksa için bir kapi insa etmesini ve üzerine de kendi adini yazmasını emretmist. Bu emir üzerine Haccac onun için bir kapi insa etmis, sonra da kendi adina da bir kapi insa ettirmisti. Kapi insaati tamamlandiktan sona Abdülmelik'in adina yaptirilan kapinin üzerine bir yildirim düsmüs ve kapiyi yakmisti. Bunun üzerine Abdülmelik Irak'ta bulunan Haccac'a bir mektup yazarak bu konuda ne düşündüğünü sormus, Haccac da ona su cevabi göndermist:

"Ben ve senin durumu yüce Allah'in su ayet-i kerimesinde verdigi misale benzemektedir:

"Ey Muhammed! Onlara, Adem'in iki oğlunun kissasini dogru olarak anlat:

Ikisi birer kurban sunmuslar, birininki kabul edilmiş, digerininki kabul edilmemisti. Kabul edilmeyen; Andolsun seni öldürecegim' deyince kardesi: Allah ancak sakinanların takdimesini kabul eder¹ demisti." (ei-Mâide, 27.)

Halife, bu cevabi üzerine Haccac'dan memnun ve hosnud olmustu.»

Mansur, bu sene görülen siddetli soguklardan ötürü ölmüştür. Dogrusunu Allah bilir. [3]

Hicretin Üçyüzkirkikinci Senesi

Bu senede Halep valisi Seyfü'd-Devle, Bizans topraklarına girdi. Bizanslılardan çok sayıda adam öldürdü. Bir kısmım da esir aldı. Bol miktarda ganimet elde edip salimen geri döndü.

Bu senede Mekke'de hacılar arasında anlaşılmazlık meydana geldi. Ibn Togac'm adamlarıyla Muizzü'd-Devle'nin adamları arasında çarpışmalar cereyan etti. Iraklılar, Ibn Togac taraftarlarını mağlub edip Muizzü'd-Devle adına hutbe okuttular. Haccin tamamlanmasından sonra yine ihtilafa düştüler. Iraklılar, yine Ibn Togac'in adamlarını mağlub ettiler. Horasanlılarla Samaniler arasında çok savaşlar cere-

yan etti ki "el-Kâmü" adlı eserinde İbnü'l-Esir bu savaşları bütün sayfalarıyla detaylı olarak anlatmaktadır. [4]

Hicretin Üçyüzkirkikinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Ali B. Muhammed B. Ebil-Fehm

Künyesi Ebü'l-Kasim'dir. Tenuh kabilesindendir. Kadi Ebü'l-Kasim et-Tenuhî'nin dedesidir. Hatib Bağdadî'nin seyhidir. Antakya'da doğdu. Bağdat'a geldi ve orada Ebu Hanife'nin mezhebine göre fıkıh öğrendi. Mutezile ekolüne göre kelamı bilirdi. İlm-i nücumu da bilir, şiir okurdu. Ahvaz'da ve diğer şehirlerde kadılık yaptı. Bağavî'den ve diğerlerinden hadis dinledi.

Zeki, kavrayışlı, hafızası sağlam bir kimseydi. Henüz onbes yaşında iken, sair Da'bül'ün kasidesini bir gecede ezberledi ki, bu kaside 600 beyit idi. Ertesi sabah kasideyi ezbere okuyunca babası kalkıp onu kucakladı. Gözlerinin ortasından öptü ve şöyle dedi: "Ey oğlucugum, bu uzun kasideyi bir gecede ezberlediğini sakın kimseye söyleme ki sana nazar degmesin."

Ibn Hallikan'ın anlattığına göre Ali b. Muhamed, vezir Mühelle-bî'nin nedimi idi. Seyfü'd-Devle b. Hamdan'm ziyaretine gitti. Sey-fü'd-Devle ona ikram ve ihsanda bulundu. O da Seyfü'd-Devle'ye kendi güzel şiirlerinden bazılarını okudu. Okuduğu şiirlerinden biri sarapla ilgili şu şiiri idi:

"Sana gelen sanki güneşten yaratılmış ve gündüzleğin bir bardak içinde zuhur etmiştir.

Havadır ama kurudur, sudur ama akar degildir.

O kaseyi elinde dolastiran kisi sanki gunesin zevale veya gündüze meyledisi gibi bir parlaklik saçar.

Yasemin zirhina bürünmüs ve yeniden sanki nar çiçeği rengine bürünmüştür." [5]

Muhammed B. Ibrahim

Muhammed b. Ibrahim b. Hüseyin b. Hasan b. Abdülhailak Ebü'l-Ferec el-Bagdadî. Safiî fikhçisiydi. Ibn Sekre adıyla taninirdi. Misir'a yerlesti, orada hadis rivayet etti. Ebü'l-Feth b. Mesrur, ondan hadis rivayet etmis ve kendisinde biraz gevseklik (leyyin) bulunduğunu söylemistir. [6]

Muhammed B. Musa B. Yakub

Muhammed b. Musa b. Yakub b. Me'mun b. Harun Resid. Künyesi, Ebu Bekir'di. Hicretin 268. senesinde Mekke valiligine tayin edildi. Sonra Misir'a geldi. Orada Ali b. Abdülaziz el-Bagavî'den, Imam IVtalik'in "Muvatta" adli hadis kitabini okudu ve rivayet etti. Güvenilir bir ravi idi. Bu senenin zilhicce ayında Misir'da vefat etti. [7]

Hicretin Üçyüzkirküçüncü Senesi

Bu senede Seyfü'd-Devle b. Hamdan ile Domestikos arasında bir savas meydana geldi. Domestikos'un adamlarından bir kısmi öldürüldü. Aralarında büyük komutanların bulunduğu bir grup adamı da esir alındı. Öldürülenler arasında Domestikos'un oğlu Konstantin de vardı. Bu savas bu senenin rebiyülevvel ayında yapıldı.

Sonra Domestikos çok asker topladı ve bu senenin saban ayında Seyfü'd-Devle ile tekrar karsi karsiya geldi. Aralarında büyük savaslar ve siddetli çarpismalar cereyan etti. Zafer Müslümanların oldu. Cenâb-i Allah, kafirleri yordimsiz birakip hezimete ugratti. Onlardan çok sayıda adam öldürüldü ve reislerinden bir grup esir alındı. Esir almanlar arasında Domestikos'un damadı ve kızinin oğlu da vardı.

Bu senede insanlar çeşitli çok hastalıklara hammaya ve bogaz agrilarına müptela oldular.

Bu senede Horasan ve Maveräünnehir valisi Emir Hamid b. Nuh b. Nasr es-Samanî vefat etti. Kendisinden sonra yerine oğlu Abdül-melik geçti. [8]

Hicretin Üçyüzkirküçüncü Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Hasan B. Ahmed

Künyesi Ebu Ali'dir. Katiplik yapmistir. Misirlidir. Ebu Ali er-Ruzbarî ve

digerleriyle arkadaslik yapmistir. Osman el-Magribî onun büyük bir insan oldugunu ifade edip söyle derdi: "Katip Ebu Ali, Allah yolunun yolcularindandir."

Hasan b. Ahmed'in Ebu Abdirrahman es-Sülemî tarafından nakledilen güzel sözlerinden biri sudur:

"Sevgi rüzgarlarinin kokusu, gizleseler bile sevenlerin üzerinden etrafa saçilir, her ne kadar bunu gizleseler de bunun delilleri ortaya çıkar. Her ne kadar üzerini perdeleseler de açiga çıkar."

Böyle dedikten sonra da su siiri okudu:

"Insanlarin nefisleri onun zikrini bir sir olarak gizleseler de,

Onun kokusu, konustuklarında ortaya çıkar.

Nefesleri o güzel kokuyu çıkarip ortaya çıkar.

Misk kokusunun sirri rüzgara birakildiginda hiç gizlenir mi?" [9]

Ali B. Muhammed B. Ukbe B. Hümam

Künyesi Ebü'l-Hasan es-Seybanî'dir. Kûfelidir. Bagdat'a geldi ve orada bir cemaatten hadis dinledi. Darekutnî de kendisinden hadis dinleyip rivayet etti. Sika ve adaletli bir ravi idi. Çok Kur'ân okuyan fakih bir kimseydi. Yetmişüç sene müddetle hakimlerin huzurunda sahidlik yaptı. Sahadeti hakimler nezdinde makbuldü. Hamza ez-Zeyyad Camii'nde yetmiş küsur sene müezzinlik yaptı. Daha önce babasi da ayni şekilde orada bir o kadar süreyle müezzinlik yapmisti. [10]

Muhammed B. Ali B. Ahmed

Muhammed b. Ali b. Ahmed b. Abbas el-Kerhî. Edip bir kimseydi. Âlim, zahid ve takvaliydi. Her gün Kur'ân'i hatmederdi. Devamli oruç tutardi. Abdan'dan ve akranlarından hadis dinleyip rivayet etti. [11]

Ebü'l-Hayr Et-Tinanî

Abid ve zahid bir kimseydi. Arap asillidir. Antakya'nin kazalarına bagli Tinan köyünde ikamet ederdi. Eli kesik olduğu için kendisine "Akta" (kesik) denilirdi. Daha önce Cenâb-i Allah'a bir söz vermis, ama bu sözünü bozmustu. Bir zaman tesadüfen çölde dolasmakta, tenhalarda ibadet etmekte iken bir hirsiz topluluguyla birlikte yakalandi ve onlarla beraber eli kesildi. Harika halleri ve kerametleri vardi. Saglam olan tek eliyle zenbil dokurdu. Adamin biri yanina gitmis ve onun bu durumunu görünce hayatta olduğu müddetçe bu durumunu kimseye anlatmaması için ondan söz almisti. Adam da ona bu hususta kesin söz vermis ve sözüne bagli kalmisti. [12]

Hicretin Üçyüzkirkdördüncü Senesi

Ibnü'l-Cevzî dedi ki: Bu senede Bagdat, Vasi, Isfahan ve Ahvaz şehirlerinde kan, safra ve vebadan olusan bir hastalik salgın halinde insanlara musallat oldu. Bu yüzden birçok insan öldü. Öyle ki her gün 1.000'e yakın kisi topraga veriliyordu.

Bu senede çok miktarda çekirge baskini oldu. Bunlar sebzeleri, meyveleri ve ağaçlardaki yaprakları yeyip tükettiler.

Muharrem ayında Muizzü'd-Devle, kendisinden sonra emirü'l-umera olması için oğlu Ebu Mansur Bahtiyar'ı veliaht tayin etti.

Bu senede Azerbaycan taraflarında bir adam ortaya çıkıp gaybi bildigini iddia etti. Bu kisi, et yemeyi ve hayvani ürünleri haram kiliyordu. Bir defasında adamin biri onu evine konuk etti ve ona iç yagi karistirilmis bir tarhana çorbasi takdim etti. O da bu çorbayı yedi. Ev sahibi, sofrada bulunanların tümünün huzurunda ona dedi ki: "Sen gaybi bildigini iddia ediyorsun, ama bu çorba senin haram kildigin iç yagi ile yapılmıştır. Bunu neden bilemedin?!" Bundan sonra insanlar onun etrafından dagilip gittiler.

Bu senede Muiz el-Fatimî ile Endülüs hükümdari Abdurrahman Nasir el-Ümevî arasında çok savaşlar cereyan etti. Bu savaşların tüm safahatini İbnü'l-Esir anlatmıştır. [13]

Hicretin Üçyüzkirkdördüncü Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler Osman B. Ahmed

Osman b. Ahmed b. Abdullah b. Yezid Ebu Amr ed-Dakkak. İbn Semmak adıyla bilinirdi. Hanbel b. İshak ile diğerlerinden hadis rivayet etti. Darekutnî ile diğerleri de kendisinden rivayetlerde bulundular. Sika ve sebatkâr bir ravi idi. Kendi eliyle birçok eserler yazdı. Bu senenin rebiyülevvel ayında vefat etti ve Babü't-Tibn mezarligina defnedildi. Cenazesine 50,000 kisi katilmisti. [14]

Muhammed B. Ahmed B. Muhammed B. Ahmed

Künyesi Ebu Cafer es-Sümmanî'dir. Kadilik yapmıştır. Hicretin 361. senesinde doğdu. Bagdat'a yerleşt ve orada hadis rivayet etti. Güvenilir, cömert, güzel sözlü ve âlim bir kişiydi. Iraklıların mezhebine tabiydi. Evi âlimlerin toplantı yeri idi. Sonra Musul kadiliginde tayin edildi ve bu senenin rebiyülevvel ayında orada vefat etti. [15]

Muhammed B. Ahmed B. Batte B. İshak El-İsfahanî

Künyesi, Ebu Abdillah'tir. Nisabur'a gidip yerleşt. Sonra İsfahan'a döndü. Burada sözünü ettigimiz bu zat, Abdullah b. Batte el-Akberî değildir. Çünkü Abdullah b. Batte el-Akberî, bu kisiden önce yaşamış olup Taberanî'nin

seyhidir. Ama kendisinden bahsetmekte oldugumuz ikinci Ibn Batte ise Taberani'den rivayette bulunmustur ve

Hanbelî fakihidir. Dedesi Ibn Batte b. Ishak Ebu Said de muhaddis-lerden idi. Ibnü'l-Cevzî, "el Muntazam" adli eserinde ondan bahsetmistir. [16]

Muhammed B. Muhammed B. Yusuf B. Haccac

Künyesi, Ebü'n-Nadr'dir. Fakihtir. Tus sehrindendir. Âlim, güvenilir ve abid bir şahsiyettir. Gündüzleri oruç tutar, geceleri namaz kılardı. Azigından fazlasını sadaka olarak verirdi. İyiliği emredip kötülüğü yasaklardı. Hadis toplamak amacıyla uzak iklimlere ve beldelere seyahatlerde bulundu. Geceyi üç kısıma ayırmıştı. Bir kısmı uyku, bir kısmı eser yazmak, bir kısmı da okumak içindi. Vefatından sonra adamin bir onu rüyasında görmüş ve oria: "Amacına ulaşabildin mi?" diye sormuş o da su cevabi vermişti: "Evet, vallahi Rasûlullah (s.a.v.)'m yanındayız. Hadisle ilgili eserlerimi ona arzettim. O da kabul etti." [17]

Ebu Bekir B. Haddad

Safiî fikihiçisidir. Asil adı Muhammed b. Ahined b. Muhammed Ebu Bekir b. Haddad'dir. Safiî imamlarındandır. Neseî'den rivayetlerde bulunmuş ve: "Ben onu kendimle Aziz ve Celil olan Allah arasında bir hüccet olarak benimseyip kabul ettim." demistir. Ibn Had-dad, fûruatla ilgilenen bir fakihti. Muhaddis, nahivci, ibaresi fasih, görüşü keskin ve fûruata dikkatle nazar eden bir zattı. Fûruatla ilgili benzersiz bir eseri vardır. Ebu Ubeyd b. Harbeveyh'e vekaleten Misir kadiligi yaptı. "Tabakatü's-Safiyye" adli kitapta kendisinden bahsetmişizdir. [18]

Ebu Yakub El-Ezraî

Ishak b. Ibrahim b. Hasim b. Yakub en-Nehdî.

Ibn Asakir dedi ki: «Ebu Yakub el-Ezraî yani Ishak b. Ibrahim, Ezruat haklımdandır. Ezruat, Belka'ya bağlı bir şehirdir. Sika raviler-den ve Allah'ın salih kullarındandır. Hadis toplamak amacıyla çeşitli memleketlere seyahatlerde bulundu. Hadis toplayıp rivayet etti. Dimisk'in en önde gelen şahsiyetlerinden, abidlerinden ve âlimlerinden bir cemaat da kendisinden hadis rivayet etti.»

Ibn Asakir, onun salihliğine ve harikulade bir şahsiyet olduğuna delalet eden bazı durumlarını ve sözlerini nakletmiştir. Onun sözlerinden biri şudur:

"Cenâb-i Allah'tan gözlerimi almasını diledim. İste kör oldum, abdest alırken sıkıntı çektiğimde Cenâb-i Allah'tan gözlerimi bana tekrar geri vermesini diledim. İste gözlerimi bana tekrar verdi."

Ebu Yakub el-Ezraî, bu senede Dimisk'ta vefat etti. Ibn Asakir de bunun sahih oldugunu söylemistir. Vefat ederken doksan kûsur yasındaydi. [19]

Hicretin Üçyüzkirkbesinci Senesi

Bu senede Ruzbihan, Muizzü'd-Devle'ye baskaldirdi, Ahvaz taraflarina çekildi. Daha Önce kendisiyle savasmakta olan Mühellebî'nin maiyetindeki bir grup asker de bu isyanciya iltihak ettiler.

Muizzü'd-Devle bunu duyunca bir türlü inanamadi. Çünkü o Ruzbihan'a iyilikte bulunmus, zelil olduktan sonra kendisinin kadrini yüceltmisti. Ama daha sonra durumun gerçek oldugunu anlayınca onunla savasmak üzere yola çıktı. Halife Muti Lillah da, Nasirü'd-Devle b. Hamdan'dan korktugu için onun pesine takildi. Onun, oğlu Ebu 1-Merca Cabir'le birlikte bir ordu hazirlayip harekete geçirdigini ve ele geçirmek üzere Bagdat'a sevkettigini duymustu.

Muizzü'd-Devle, hacibi Sebüktekin'i Bagdat'a gönderdi. Kendisi de Ruzbihan'm üzerine hücum etti. Ikisi siddetle savastilar. Muizzü'd-Devle, Ruzbihan'i hezimete ugratti. Adamlari darmadagin oldu ve Ruzbihan'in kendisi, Muizzü'd-Devle tarafından esir alinip Bagdat'a getirilerek zindana atildi. Sonra da geceleyin onu zindandan çıkarip bogdurdu. Çünkü Deylemliler onu zorla zindandan çıkarmaya kasdetniislerdi. Böylece Ruzbihan ile kardeslerinin adi sani yokoldu. Daha önce o ates gibi parlamis ve etrafa ün salmisti.

Türkler, Muizzü'd-Devle'nin yaninda itibar sahibi oldular. Dey-lemlilerse itibarlarini yitirdiler. Çünkü Ruzbihan ile kardesleri meselesinde Deylemlilerin hainlikleri ortaya çıkmsiti. Muizzü'd-Devle bunu anladigi için onlari gözden çıkardi.

Bu senede Seyfü'd-Devle Bizans'a girdi. Birçok Bizansliyi öldürdü. Bir kismini esir alip Halep'e döndü. Bizanslılar buna çok öfkelenidiler. Asker toplayip Meyyafarikin'e (Silvan'a) hücum ettiler. Bir kisim halki öldürüp bir kismini esir aldilar. Evleri yakarak geri döndüler. Deniz yoluyla Tarsus'a dogru gittiler. Orada ahaliden 1.800 kisiyi öldürdüler. Bir kismim esir alip köylerin çogunu yaktilar.

Bu senede Hemedan'da siddetli bir deprem meydana geldi. Bu yüzden evler yıkildi. Kasr-i Sirin, bir yildirim nedeniyle ikiye bölündü. Yikintilar altinda çok sayida insan öldü.

İsfahanlılarla Kumlular arasinda Kumlularin sahabelere sövmeleri nedeniyle büyük bir fitne meydana geldi. İsfahanlılar, Kumlularin üzerine hücum ederek onlardan çogunu öldürdüler. Tüccarların mallarini yagmaladilar. Rüknu'd-Devle de Kumlulara karsi gazaba geldi. Çünkü kendisi Sii idi. İsfahan halki Kumlularin çok miktardaki malina el koydular. [20]

Hicretin Üçyüzkirkbesinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Gulam-I Sa'leb

Asil adi, Muhammed b. Abdülvahid b. Ebi Hasim, Ebu Amr ez-Zahid Gulam-i Sa'leb'dir. Kedimî'den, Musa b. Selh el-Vessa'dan ve diger kimselerden hadis rivayet etti. Bir cemat de kendisinden rivayetlerde bulundu. Kendisinden en son rivayette bulunan zat, Kbu Ali b. Sazan'dir.

Gulam-i Sa'leb, çok ilim sahibi, zahid, hafizasi saglam, güçlü bir kimseydi. Ezberledigi hadislerin çoğunu kendisi yazdi, ezberlediklerini hafizasinda saglam bir sekilde muhafaza etti. Çok garip hadisler rivayet ettiginden ötürü bazi raviler onu yalancilikla itham ettiler.

Kadi Ebu Ömer'in çocuğunu terbiye edip egitiyordu. Onunla kadi arasinda söyle bir hikaye geçmisti:

Gulam-i Sa'leb Ebu Amr, ezberindeki otuz meseleyi sahidleri ve Arap edebiyatindaki delilleri ile yazdiriyordu. Bu meselelerden bazisi için cidden garip karsilanan iki beyiti sahid olarak gösterdi. Kadi Ebu Ömer, bu beyiti, Ali b. Düreyd ile İbnü'l-Enbarî ve Ibn Muksim'e okudu. Ama onlar da bu iki beyitten hiçbir sey anlamadilar. Hatta Ibn Düreyd: "Bunu Ebu Amr kendi kafasindan uydurmudur." dedi.

Ebu Amr geldiginde Kadi Ebu Ömer, Ibn Düreyd'in kendisi hakkında söylediklerini ona nakletti. Ebu Amr, kadidan Arap divanlarına dair kitaplarını kendisine getirmesini istedi. Söz konusu otuz meseleyi arastirdi ve bunlardan her biri için Arap edebiyatindan birer sahid buldu. Sonra dedi ki: "O iki garip beyite gelince, efendim Sa'leb senin de hazır bulunduğun bir mecliste bize okumustu. Babam o beyitleri senin falanca defterine yazmisti." Kadi Ebu Ömer, o defteri getirtti. Açıp baktiklerinde o iki beyiti defterde gördüler. Ibn Düreyd bundan haberdar olunca artık zahid bir sahsiyet olan Ebu Amr'a dil uzatmedi. Ölünceye kadar onun adini dahi agzina almedi.

Ebu Amr (Gulam-i Sa'leb) bu senenin zilkade ayinin onüçür.de pazar günü vefat etti, pazartesi günü defnedildi. Maruf el-Kerhî'nin Bagdat'taki mezarinin karsi tarafindaki siraya defnedilmisti. h ona rahmet etsin. [21]

Muhammed B. Ali B. Ahmed B. Rüstem

Künyesi, Ebu Bekir el-Madraî'dir. Katiplik yapmistir. Hicretin 255. senesinde Irak'ta dogdu. Babasi ve kardesi Ahmed'le birlikte Misir'a gitti. Humaraveyh b. Ahmed b. Tolon'un haraç isleri müdürlüğünü yaptı. Daha sonra bu zat, insanların önde gelenlerinden ve büyüklerinden biri oldu. Ahmed b. Abdülcebbar ile onun tabakasinda bulunan kimselerden hadis dinledi.

Hatib Bagdadî, onun söyle dedigini rivayet etmistir:

«Banim kapimda katiplerden yasli bir adam vardi. Kendisi artik emekli olmus, vazife yapmiyordu. Bir gün rüyamda babami gördüm. Bana söyle diyordu: "Ey ogulcugum, sen Allah'tan korkmuyor musun? Sen kendi keyfine bakiyor, lezzetlerinle mesgul oluyorsun. İnsanlarsa senin kapinda açlıktan ve çıplaklıktan ötürü adeta helak olmak üzeredirler. Iste falan adam var ya, onun salvari parçalanmistir. Yenisini alacak güçte degildir. Sen onun durumunu ihmal etme. Onunla ilgilen."

Uykudan panik içinde uyandim. O yasli adama iyilikte bulunmaya niyetlendim. Sonra tekrar uykuya daldim.

Görmüs oldugum rüyayi artik unutmustum. Bir ara ben hükümet konagina gitmekte iken babamin rüyada bana hatirlattigi o adamin zayif bir binege binmis oldugunu gördüm. Adam beni görünce bineginden inmek istedi. Fakat salvari yirtik oldugundan ötürü baldirini gördüm. Salvarsiz bir mest giymisti. Bu durumunu görünce rüyayi hatirladim. Adami yanima çağirdim ve ona 1.000 dinar ve biraz da giyecek verdim. Ayrica vazifesi karsiliginda ona 200 dinar aylık bagladim. Ileride de ona ayrica iyilikte bulunacagima dair kendisine söz verdim.» [22]

Ahmed B. Muhammed B. Ismail

Ahmed b. Muhammed b. Ismail b. Ibrahim Tabataba b. Ismail b. Ibrahim b. Hasan b. Hasan b. Ali-b. Ebi Talib es-Serif el-Haseni er-Ressi Ebü'l-Kasim el-Misrî. Sairdi. Misir'daki Talibilerin nakibi idi. Onun siirlerinden biri sudur:

"Kadin bir hayal esintisine dedi ki: Beni ziyaret etti ve geçip gitti. Allah için onun evsafini ver; ne eksik söyle ne de fazlalastir.

Ben de dedim ki: Onu gördüm, keske susuzluktan ölseydi ve bana Söyle dedi: Dur, su suya gelme.

Kadin dedi ki: Dogru söyledin. Sevginin ve askin vefasi onun adetidir. "Ey cigerimin üzerine" diyene su serin su verilseydi."

Ahmed b. Muhammed, bu senenin bitimine bes gün kala sah cesi vefat etti. [23]

Hicretin Üçyüzkirkaltinci Senesi

Bu senede sahabelere sövdükleri için Karmatîlerle Ehl-i Sünnet arasında fitne meydana geldi. İki taraftan da çok sayıda adam öldürüldü.

Bu senede deniz suyu seksen zira', baska bir rivayete göre bir kulaç kadar alçaıdı. Daha önce görülmeyen bazi daglar ve adalar ortaya çıktı.

Bu senede Irak'ta, Rey'de, Cebel'de, Kum'da ve benzeri yerlerde pespese devam eden birçok depremler meydana geldi ve bunlar kirk gün kadar

devam etti. Bir ara sakinlesiyor sonra yeniden sarsinti meydana geliyordu. Bu sebeple birçok binalar yıkıldı, çok sular yeraltına çekildi. Çok insan canından oldu.

Bu senede Muizzü'd-Devle b. Büveyh, Musul'daki Nasirü'd-Devle b. Hamdan ile savasmak üzere hazirliga giristi. Nasirü'd-Devle kendisine mektup yazarak her sene belli miktarda mal ve para vermeyi taahhüt etti. Muizzü'd-Devle sustu. Ama Nasirü'd-Devle bu kadar ta-ahhüd altına girmiş iken Muizzü'd-Devle ondan vazgeçmedi. Ileride de anlatilacagi gibi ertesi sene onun üzerine tekrar hücumla geçti.

Bu senenin ekim ayında insanların vücutlarının muhtelif yerlerinde siskinlikler, burunlarında ve boğazlarında hastalıklar ve ani ölümler meydana geldi. Öyle ki bir hirsiz, bir eve girmek için duvardan bir gedik açmış, bu gedikte ölmüştü. Yine bir kadı, cübbesini giyip mahkemeye çıkmak üzereyken mestlerinden birini giymiş, diğerini daha giyemeden bulunduğı yerde yigilivermiş ve ölmüştü. [24]

Hicretin Üçyüzkirkaltinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Ahmed B. Abdullah B. Hüseyin

Künyesi Ebu Hüreyre el-Özrî'dir. Hadis seyhlerinin huzurunda hadis yazardı. Ebu Müslim el-Keccî'den ve diğerlerinden hadis dinleyip yazmıştır. Güvenilir bir ravidir. Bu senenin rebiyülevvel ayında vefat etti. [25]

Hasan B. Halef B. Sâzan

Künyesi, Ebu Ali el-Vasitî'dir. Ishak el-Ezrak'dan, Yezid b. Harun'dan ve diğerlerinden hadis rivayet etti. Buhari, Sahih'inde ondan hadis rivayet etmiştir. Hasan b. Halef, bu senede vefat etti.

İbnü'l-Cevzî'nin, "el-Muntazam" adlı eserinde bu senede vefat eden kimselerden bahsederken ondan böyle söz ettiğini gördüm. Doğrusunu Allah bilir. [26]

Ebü'l-Abbas El-Asam

Asil adı, Muhammed b. Yakub b. Yusuf b. Makil b. Sinan b. Ab-dillatwel-Ümevî'dir. Emevilerin azatlisidir. Künyesi Ebü'l-Abbas el-Asam'dir. Hicretin 247. senesinde doğdu. Zühelî'yi gördü, ama ondan hadis dinleyemedi.

Babası kendisini İsfahan'a, Mekke'ye Misir'a, Sam'a, Cezire'ye, Bağdat'a ve diğer şehirlere götürdü. Oralarda birçok hadis âliminden hadis dinledi. Sonra otuz yaşında Horasan'a döndü. Büyük bir mu-haddis oldu, ancak daha sonra kulagi sağırlaştı. Bu hastalığı siddetlendi. Öyle ki yanında bir esek anırsa bile duyamazdı. Mescidinde otuz sene müddetle müezzinlik yaptı. Yetmişaltı sene müddetle hadis nakletti. Hadisçilerin dedeleriyle

torunlarini bir araya getirdi. Sika, dogru sözlü, güvenilir, zapti saglam bir hadisçiydi. Vefatından bir ay Önce gözlerini kaybetti. Ezbere 14.000 hadis ve 7.000 hikaye bilirdi. Doksandokuz yasinda iken vefat etti. [27]

Hicretin Üçyüzkirkyedinci Senesi

Bu senenin nisan ayında Bagdat'ta ve diger dogu illerinde deprem meydana geldi. Bu yüzden çok insan öldü. Çok evler yıkıldı. Nisan ayinin sonu ile mayis ayında çok miktarda çekirge ortaya çıktı. Bunlar yaz ürünlerini ve meyvelerini telef ettiler.

Bu senede Bizanslılar Diyarbakir ve Silvan sehirlerine girdiler. 1500 kisiyi öldürdüler. Samsat sehrini alip tahrib ettiler.

Bu senenin muharrem ayında Muizzü'd-Devle Musul'a giderek orayı Nasirü'd-Devle'nin elinden aldı. Nasirü'd-Devle pesinden gitti. O da kardesi Seyfü'd-Devle'nin yanına Halep'e gitti. Sonra Seyfü'd-Devle, Muizzü'd-Devle'ye haber salarak kendisi ile kardesi arasında bir baris yapılmasını istedi. Nasirü'd-Devle'nin yıllık 2.900.000 dinar vermesi şartıyla aralarında baris antlaşması yapıldı. Antlaşma yapıldıktan sonra Muizzü'd-Devle Bagdat'a döndü.

Ülkenin her tarafında Rafizilik yayılmış, Büveyh ogullarıyla Beni Hamdan ve Fatimiler, sahabilere söver olmuşlardı. Bütün Misir, Sam, Irak, Horasan ve diger memleketlerin hükümdarları Rafizi olmuşlardı. Hicaz ve diger ülkelerle Magrib ülkesi ahalisinin büyük bir kısmı da Rafizi olmuşlardı. Bunların halklarının çoğu sahabilere sövüyor ve onları tekfir ediyorlardı.

Bu senede Muiz el-Fatimî, azatlısı komutan Ebü'l-Hasan Cevher'i büyük bir orduyla harekete geçirdi. Beraberinde Ziri b. Inad es-Sinhacî de vardı. Bunlar Magrib ülkesinin uç taraflarında birçok yerleri fethettiler ve nihayet Atlas Okyanusu'na kadar vardılar. Komutan Cevher, kendisi için okyanustan bir balık avlanmasını emretti Yakalanan balık bir su testisinin içine konularak Muiz el-Fatimî'ye gönderildi. Komutan Cevher, bundan sonra onun nezdinde itibar sahibi oldu ve kıymeti arttı. Vezir mertebesine yükseldi. [28]

Hicretin Üçyüzkirkyedinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Zübeyr B. Abdurrahman

Zübeyr b. Abdurrahman b. Muhammed b. Zekeriya b. Salih b. Ibrahim. Künyesi, Ebu Abdillâh'tir. Esterabadlıdır. Hadis toplamak için çeşitli yerlere seyahatlerde bulundu, hadis dinledi. Hasan b. Süf-yan'dan, İbn Huzeyme'den, Ebu Ya'lâ'dan ve diger bazı kimselerden, hadis dinledi.

Hafızası sağlam, dogru sözlü bir hadis hafızı idi. Serhler ve bab-lar tasnif

etti. [29]

Ebu Said B. Yunus

"Tarihu Misir" adli kitabın sahibidir. Asil adı Abdurrahman b. Yunus b. Abdu 1-A'lâ es-Sadeî'dir. Misirlidir. Tarihçidir.

Çok hadis rivayet eden bir hadis hafizidir. İnsanların günlerini, savaşlarını ve tarihlerini iyi bilen bir kişiydi. Misirliler ve Misir'a gelen kimseler için cidden faydalı bir tarihi vardır.

Ebü'l-Hasan Ali adında bir oğlu vardı. Bu oğlu müneccimdi. Yıldızların hareketlerini gösteren bir cetveli (zeyc) vardı ki, bu ilimle uğrasan kimseler bu cetvele müracaat ederlerdi. Tıpkı hadisçilerin de onun babasının kavillerine, tarihine müracaat ettikleri gibi.

Ebu Said b. Yunus, hicretin 281. senesinde doğdu ve bu senenin cemaziyelahir ayının 26'sında pazartesi günü Kahire'de vefat etti. [30]

Nahivci Ibn Dürüstveyh

Abdullah b. Cafer b. Dürüstveyh b. Merzüban Ebu Muhammed el-Farisi. Nahivciydi. Bağdat'a yerleşti. Abbas ed-Dürî'den, Ibn Kuteybe'den ve Müberred'den ders aldı. Darekutnî ve diğer hadis hafız-ları ondan hadis dinlediler. Birçok kimseler onu Övdüler. Onu övenler arasında Ebu Abdillâh b. Mende de vardır.

Ibn Dürüstveyh, bu senenin safer ayında vefat etti. Ibn Hallikan, onun faydalı birçok eseri bulunduğunu ve bu eserlerin Arap edebiyatına, nahiv ilmine ve diğer ilimlere dair olduğunu söylemiştir. [31]

Muhammed B. Hasan

Miahammed b. Hasan b. Abdullah b. Ali b. Muhammed b. Abdül-melik b. Ebi's-Sevarib. Ebü'l-Hasan el-Kurasi el-Ümevî. Bağdat kadisi idi. Güzel ahlaklı bir kimse olup çokça hadis toplamak uğruna büyük bir gayret sarfetmiştir. Bununla birlikte, idarecilik ve hakimlik yaparken rüşvet aldığı söylenmiştir. Allah rahmet eylesin. [32]

Muhammed B. Ali

Künyesi, Ebu Abdillâh el-Hasimî'dir. Dimiskh olup hatiplik yapmıştır. Öyle sanıyorum ki Dimisk'in Babu s-Sagir tarafındaki Hare-tü'l-Hatip mintikası ona nisbet edilir. İhsid'in döneminde Dimisk hatipliği yaptı. Genç, güzel yüzlü, endami hoş, ahlâki olgun bir kimseydi. Bu senenin rebiyülevvel ayının 27'sinde cuma günü vefat etti. Cenazesine saltanat naibi ve sayılamayacak derecede çok insanlar katıldılar. Babu s-Sagir mezarlığına defnedildi. Ibn Asakir böyle demistir. [33]

Hicretin Üçyüzkirksekizinci Senesi

Bu senede Rafizilerle Ehl-i Sünnet arasında fitne koptu ve bu yüzden çok sayıda insan öldü. Babu t-Tâk'da yangın meydana geldi. Dicle'de Musul hacılarından çoğu boğuldu. Boğulanlar 600 kişi kadardırlar.

Bu senede Bizanslılar, Tarsus, Urfa ve çevre mintikalara hücum ettiler. Çok kimseleri öldürüp çok kimseleri de esir aldılar. Malları ganimet olarak alıp geri döndüler.

Bu senede çok az yağmur yağdı. Kitlik meydana geldi. Fiyatlar yükseldi. İnsanlar yağmur duasına çıktılar ama yağmur yağmadı. Mart ayında çok miktarda çekirge sürüsü ortaya çıktı. Bunlar sebzeleri yeyip tükettiler. Halkın durumu cidden zorlastı. Allah'ın dilediği olur, dilemediği olmaz.

Bu senede Muizzü'd-Devle, Musul'dan Bağdat'a döndü. Kızını kardeşi oğlu Müeyyedü'd-Devle ile evlendirdi ve onu beraberinde Bağdat'a götürdü. [34]

Hicretin Üçyüzkirksekizinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Ibrahim B. Seyban El-Karmikî

Cebel mintikasında sofiye seyhi idi. Ebu Abdillâh el-Magribî ile arkadaşlık etti. Onun güzel sözlerinden biri şudur: "Korku, kalbe girip yerlesirse kalpteki şehvet yerlerini yakar ve kalbin dünyaya ragbetini kovar." [35]

Ebu Bekir En-Neccad

Ahmed b. Süleyman b. Hasan b. Israil b. Yunus Ebu Bekir el-Neccad. Fakihî. Hanbelî imamlarındandı. Hicretin 253. senesinde doğdu. Abdullah b. Ahmed, Ebu Davud, Bagendî, Ibn Ebî'd-Dünya ve daha birçok kimselerden ders aldı.

Hadis toplamak amacıyla çeşitli yerlere yalınayak ve yaya olarak seyahatlerde bulundu. "Müsned" adlı hadis kitabını derledi. Sünenle ilgili büyük bir kitap tasnif etti.

Mansur Camii'nde iki ders halkası vardı. Biri fıkıh dersi için, diğeri de hadis yazdırmak içindi. Darekutnî, Ibn Rizkaveyh, Ibn Sahin, Ebu Bekir b. Malik el-Katî ve diğerkileri ondan hadis rivayet ettiler.

Senenin tümünü oruçlu geçirir, her gece iftarını bir parça ekmekle açar ve bir lokmayı ayırıp bir tarafa bırakırdı. Cuma gecesi olunca, biriktirdiği bu lokmaları yer ve o gecenin ekmegini de sadaka olarak yoksullara verirdi. Bu senenin zilhicce ayının 20'sinde cuma gecesi doksanbes yaşında vefat etti. Bîr el-Hafî'nin mezarının yanına defnedildi. Allah ona rahmet etsin. [36]

Cafer B. Muhammed B. Nusayr B. Kasim

Künyesi Ebu Muhammed el-Havvas'tır. Huldî lakabıyla tanınırdı. Çok hadis

dinledi. Çok hadis rivayet etti. Altmis defa hacca gitti. Güvenilir, dogru sözlü, dindar bir kimse idi. [37]

Muhammed B. Ibrahim B. Yusuf B. Muhammed

Künyesi Ebu Ömer ez-Zeccac'dir. Nisaburludur. Ebu Osman, Cü-neyd-i Bagdadî, en-Nurî, Havvas ve diger bazi zatlarla arkadaslik yapti. Mekke'de ikamet etti. Sofiye seyhi oldu. Altmis defa haccetti. Anlatildigina göre o, Mekke'de, kirk sene müddetle büyük ve küçük abdestini mutlaka Harem disina çıkarak bozardi. [38]

Muhammed B. Cafer B. Muhammed B. Fudale

Muhammed b. Cafer b. Muhammed b. Fudale b. Yezid b. Abdil- Ebu Bekir el-Edmî. Sarki sözleri yazaridir. Güzel sesliydi. Kur'ân-i Kerim'i güzel okurdu. Kur'ân okudugunda sesi geceleyin çok uzaklardan duyulurdu.

Bir defasinda Ebü'l-Kasim el-Bagavî ile birlikte hacca gitti. Medine'de iken Mescid-i Nebeviye'ye girdiler. Orada yasli ve âma ve bir adamin cemaata yalan ve uydurma haberler anlattigini gördüler. Bagairî: "Bu adamin sözlerini inkâr etmek gerekir." dedi. Arkadaslarindan biri kendisine söyle dedi: "Su anda sen Bagdat'ta degilsin ki bu adamin sözlerini inkâr ettigin zaman insanlar senin sözlerini kabul etsinler ve seni tanisinlar. Burada seni çok az kimse tanir. Oysa bu adami dinleyen cemaat kalabaliktir, ama kanaatinica Ebu Bekir el-Edmî'ye söyle de o Kur'ân okusun. Böylesi daha iyi olur."

Ebü'l-Kasim, Ebu Bekir el-Edmî'ye Kur'ân okumasini söyledi, o da okumaya basladi. Daha Euzü Besmele'yi tamamlamadan insanlar o yasli ve kör adamin etrafindan dagilip Ebu Bekir'in yanina geldiler, onu dinlemeye basladilar; adamin yaninda hiç kimse kalmadi. O da güdücüsünün elinden tutup: "Beni buradan götür. Nimetler iste böylece ortadan yok olurlar." dedi.

Ebu Bekir el-Edmî, bu senenin rebiyülevvel ayinin bitimine iki gece kala çarsamba günü vefat etti. Vefat ederken seksensekiz yasindaydi.

Vefatindan sonra adamin biri onu rüyasinda görmüs ve ona: "Allah sana nasil muamele etti?" diye sormus, o da su cevabi vermisti.

- Beni huzurunda durdurdu, çok zorlu durumlarla karsilastim.
- Dünyada iken güzel sesle Kur'ân okudugun halde orada zorlu durumlarla mi karsilastin?
- Güzel sesle Kur'ân okumak kadar bana zarar veren baska bir sey olmadı. Çünkü ben onu dünyalik için okumustum.
- Peki akibetin nice oldu?

- Yüce Allah bana hitaben buyurdu ki: "Ben seksenli yaşlara ulaşmış kimseleri azaplandırmamak için kendi nefsimi yemin ettim." [39]

Ebu Muhammed Abdillâh B. Ahmed

Ebu Muhammed Abdillâh b. Ahmed b. Ali b. Hasan b. İbrahim b. Tabataba b. İsmail b. İbrahim b. Hasan b. Hasan b. Ali b. Ebi Talib el-Hasimi el-Misrî. Misirlilerin önde gelen büyük şahsiyetlerindendi. Evinde sürekli helva yapılırdı. Bir adam da helva için orada hep badem kırmakla meşgul olurdu. İnsanlar onun evinden belli miktarda helva alma hakkına sahiptiler. Kimine hergün, kimine cumadan cumaya, kimine de aydan aya helva gönderilirdi. Kâfur İhsid'in her gün ondan iki kâse helva ve bir yufka ekmek alma hakkı vardı.

Muiz el-Fatimî, Kahire'ye gelip kendisiyle karşılaştığında ona şöyle sormuştu:

- Efendimiz hangi aileye mensuptur?
- Şehir halkına mensubum!

Saraya girdiğinde esrafi topladı ve kılıcını yarısına kadar kininden çekerek: "İşte benim nesebim budur." dedi. Sonra esrafin üzerine altın saçtı ve: "İşte, soyum budur." dedi. Onlar da: "Duyduk ve itaat ettik." dediler.

Sahih rivayete göre Muiz'e bu sözleri söyleyen kişi bu zatın oğludur ya da başka bir seriftir. Doğrusunu Allah bilir. Çünkü bu zat bu senede altmışiki yaşında vefat etti. Muiz ise Mısır'a ancak hicretin 362. senesinde gelmişti. Nitekim bu husus ileride de anlatılacaktır. [40]

Hicretin Üçyüzkirkdokuzuncu Senesi

Bu senede İsa b. Müktefî'nin oğullarından biri Azerbaycan'da ortaya çıktı ve Müstecir Billah lakabını alarak Âl-i Muhammed'den Ri-za'ya bey'at çağrısında bulundu. Çünkü o zaman Merzuban'ın devletinde düzen altüst olmuştur. İki taraf şiddetlice savastıktan sonra Müstecir'in taraftarları bozguna uğradılar. Kendisi de esir alındı ve öldü. Böylece onun ismi sona ermiş oldu.

Bu senede Seyfû'd-Devle b. Hamdan, Bizans sınırlarına girerek çok sayıda Bizanslıyı öldürdü, birçok kaleleri fethetti ve birçok şehri yaktı. Bazı kimseleri esir aldı. Bir miktar ganimet elde ettikten sonra geri döndü. Bizanslılar onun yolunu kestiler ve geri dönmesine engel oldular. Adamlarını kılıçtan geçirdiler. Kendisi ancak büyük mücadelelerden sonra 300 kadar süvarisi ile birlikte kurtulabildi.

Bu senede Bağdat'ta Rafizilerle, Ehl-i Sünnet arasında büyük bir fitne koptu. Bu yüzden çok insan öldü. Bu senenin sonunda Mısır Hakimî İhsid'in

oglu Atogur vefat etti. Ondan sonra yerine kardesi Ali geçti.

Bu senede Ahvaz ile Vasit şehirlerinin hakimi Ebü'l-Kasim Abdullah b. Ebi Abdillan el-Beridî vefat etti.

Bu senede Misir hacilari Mekke'den dönerlerken bir vadiye konakladıkları bir sırada aniden sel gelip onları yakaladı ve hepsini denize döktü.

Bu senede 200.000 kadar Türk Müslümanlığı kabul etti ve bunlara "Türkiman" (Türk+iman) denildi. Sonra bu bileşik kelime hafifletilerek "Türkman" şeklinde telaffuz edildi. [41]

Hicretin Üçyüzkirkdokuzuncu Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Kâtip Cafer B. Harb

Büyük bir serveti vardı. Vezirlik makamına yakın bir mertebede idi. Bir gün bineğine binmiş ve mayetiyle yoldan geçmekte iken bir adamın su ayet-i kerimeyi okudugunu işitti:

"İnananların gönüllerinin Allah'ı anması ve ondan inen gerçeğe içten bağlanması zamanı daha gelmedi mi?" (ei-Hadid, 16.)

Bu ayeti duyunca: "Allah'im, evet zamanı geldi!" diye çığlık attı. Bu çığlığı tekrarlardı. Sonra ağılamaya başladı. Bineğinden indi. Elbiselerini üzerinden çıkarıp bir tarafa attı. Dicle suyuna girdi. Vücudunu suyun içinde gizledi. Haksız yere baskalarından gasbetmiş olduğu malları tümüyle hak sahiplerine dağıttı. Artanı da sadaka olarak verdi. Öyle ki, üzerinde hiçbir şey kalmadı. Oradan geçmekte olan bir adam ona iki elbiseyi sadaka olarak verdi. O da o sadaka elbiselerini giyinip nehirden çıktı. Kendini ölünceye kadar ilim ve ibadete vakfetti. Allah rahmet etsin. [42]

Hafız Ebu Ali

Hafız Ebu Ali b. Ali b. Yezid b. Davud en-Nisaburî. Sağlam hadis hafızlarından ve güzel eserler veren hadis imanilarındandı.

Darekutnî: "O, müzehhep bir hadis imamiydi." demistir.

Ibn Ukde, ona gösterdiği kadar başka bir kimseye tevazu göstermezdi. Hafız Ebu Ali, bu senenin cemaziyelahir ayında elliiki yaşında vefat etti. [43]

Hassan B. Muhammed B. Ahmed B. Mervan

Künyesi, Ebü'l-Velid'dir. Kureyslidir. Safiî mezhebine mensuptur. Kendi zamanında Horasan'da hadis ehlinin imamiydi. Onların en zahidi ve en atıdiydi. Fikih ilmini Ibn Süreyc'den öğrendi. Hadisi de Hasan b. Süfyan'dan ve diğerlerinden öğrendi. Faydalı eserleri vardır. Biyografisini "Tabakatü's-Safiye" adlı eserde anlatmışlardır. Bu senenin rebiyülevvel ayının besinde, cuma gecesi yetmişiki yaşında vefat etti. [44]

Hamd B. Ibrahim B. Hattab

Künyesi, Ebu Süleyman el-Hattabî'dir. Çok hadis dinleyip rivayet etti. Güzel eserler hazırladı. Bunlardan biri "Me'alim" adlı eseridir Bu eserinde Ebu Davud'un Sünen'ini serhetmiştir. Buharî'nin serhini yaptığı "el-A'lâm" adlı eser ile "Garibü'l-Hadis" adlı eser de ona aittir Güzel bir zekâsi, derin bir ilmi vardı. Arap edebiyatını, nia'aniyi ve fikhi iyi bilirdi. Onun güzel siirlerinden biri sudur:

"Hayatta olduğun sürece bütün insanlarla iyi geçin, çünkü sen idaret etme dünyasındasın.

Baskalariyla iyi geçinen kimse rahat yasar, iyi geçinmeyen kimse ise kısa bir süre sonra pismanliklara arkadas olur."

Ebü'l-Ferec Ibn Cevzî de onun biyografisini harfi harfine böyle anlatmıştır. [45]

Abdülvahid B. Ömer B. Muhammed B. Ebi Hasim

Kiraat ilmini en iyi bilenlerdendi. Bu hususta tasnifatı vardır. Güvenilir ve sika ravilerdendi. Ibn Mücahid'den, Ebu Bekir b. Ebi Davud'dan rivayetlerde bulundu. Ebü'l-Hasan el-Hammanî de ondan rivayetlerde bulunmustur. Bu senenin sevval ayında vefat etti ve Hayzuran mezarligina defnedildi. [46]

Ebu Ahmed El-Assal

Hafiz Muhammed b. Ahmed b. Ibrahim b. Süleyman b. Muham-med. Ebu Ahmed el-Assal el-Isfahanî. Büyük hadis hafizlarından, imamlarından ve önde gelen ulemadandır. Hadis dinleyip rivayet etti, baskalari da ondan hadis dinleyip rivayet ettiler. Ibn Mendeş dedi ki: "Dün hadis âliminden hadis dinleyip yazdim ama onun kadar zeki, onun kadar isini muhkem yapan baska birini görmedim."

Ebu Ahmed es-Assal, bu senenin ramazan ayında vefat etti. Allah ona rahmet etsin. Dogrusunu, noksanliklardan münezzeh olan yüce Allah daha iyi bilir. [47]

Hicretin Üçyüzellinci Senesi

Bu senenin muharrem ayında Muizzü'd-Devle b. Büveyh, idrarini yapmama hastaligina yakalandi. Bundan çok rahatsız olup izdirap çekti. Arkadası Sebüktekin ile veziri Mühellebî'yi bir araya getirdi. Onlari baristirdi ve oglu Bahtiyara iyi davranmalarini vasiyet etti.

Sonra bu hastaliktan sifa buldu ve Ahvaz'a gitmeye niyetlendi. Çünkü bu hastaliginin Bagdat'taki hava ve sudan kaynaklandigina inanliyordu. Kendisine Ahvaz'da ikamet etmesini ve havasinin temiz ve suyunun berrak olduğu yüksek yerinde bir saray inşaa etmesini tavsiye ettiler.

Bunun üzerine Muizzü'd-Devle, 13.000.000 dirhem harcayarak bir saray inşa ettirdi. İnşaat masraflarını karşılamak için bazı adamlarından para alma ihtiyacını hissetti. Anlatıldığına göre toplam masraf 2.000.000 dinari bulmustu. İnşaat henüz devam etmekte iken ve kendisi oraya yerleşmeden vefat etti. Bu sarayın insası için Bağdat'taki hilafet alametlerinden, köşklerinden çoğunu yaktı. Yıkılanlar arasında Samarra'daki Masuk Sarayı da vardı. Mansur ve Rusafe şehirlerindeki köşkları ve demir kapıları söktürdü. Bu demir kapıları Ahvaz'daki kendi sarayına taşıttı. Ama sevinci tamamlanmadan öldü. O, murdar bir Rafizi idi.

Bu senede Kadi Ebü's-Saib Utbe b. Abdullah öldü. Emlakine el konuldu. Kendisinden sonra yerine oğlu Ebu Abdillâh Hüseyin b. Ebi's-Sevarib kadi olarak atandı. Yeni kadi Ebu Abdullah, bu görev karşılığında her sene Muizzü'd-Devle'ye 200.000 dirhem vermeyi taahhüd etti. Muizzü'd-Devle de ona hil'at giydirdi. Kadi, beraberine debbâbeler ve borazanlar olarak konagina gitti. Kadılığı harç karşılığında devletten ilk alan ve bu görevde rüşvet kabul eden ilk kişi o oldu. Doğrusunu Allah bilir. Bu sebepten ötürü halife Muti Lillâh, onun huzuruna girmesine ve heyetle birlikte gelmesine izin vermedi. Sonra Muizzü'd-Devle, güvenlik kuvvetleri komutanlığını ve muhte-sipliği de harç karşılığında baskalarına verdi.

Bu senede Antakya'dan bir kâfile harekete geçerek Tarsus'u ele geçirmek istedi. Aralarında Antakya valisi de bulunuyordu. Franklar onlara karşı hücumla geçtiler ve onları bastan sona kılıçtan geçirdiler. Sadece vali, bedeninin birkaç yerinden yara alarak kurtulabildi.

Bu senede Seyfû'd-Devle'nin kölesi Neca, Bizans ülkesine girdi. Bir kısım Rumu öldürdü, bir kısmını esir aldı. Ganimet elde ederek salimen geri döndü. [48]

Hicretin Üçyüzellinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler **Nuh B. Abdülmelik Es-Samanî**

Horasan, Gazne ve Maverâünnehir valisi idi. Atından düştü ve öldü. Kendisinden sonra yönetime kardeşi Mansur b. Nuh es-Samanî geçti. [49]

Endülüs Hükümdarı Abdurrahman El-Ümevî

Lakabı, Nasir Lidinillâh idi. Elli sene, altı ay müddetle halifelik yaptı. Vefat ederken yetmişüç yaşındaydı. Geride onbir çocuk bıraktı.

Beyaz tenli, güzel yüzlü, iri bedenli, gövdesi uzun, bacakları kısa bir kimseydi. Magrib ülkesine giren Emevi evladından ilk olarak "Emirü'l-Mü'minin" lakabını alan kişi o oldu. Irak'taki halifelerin zayıfladıklarını, Fatiniilerin yönetime zorbalıkla el koyduklarını görünce Magrib'e, oradan da Endülüs'e geçti. Vefatından yirmiüç sene önce Emirü'l-Mü'minin lakabını

aldi. Vefat ettiğinde kendisinden sonra yerine oğlu Hakem geçti ve Muntasir lakabını aldı.

Nasir Lidinillah Abdurrahman, Safiî mezhebine mensup, ibadete yönelen, sair bir kimseydi. Onun kadar uzun süre halifelik yapan başka biri bilinmemektedir. Elli sene müddetle halifelik yapmıstı. Ancak Misir hükümdarı Müstansir b. Hakim el-Fatimî ondan daha uzun süre hüküm sürmüştür. Onun hakimiyet süresi -ileride de anlatılacağı gibi- altmış sene sürmüştü. [50]

Ebu Sehl B. Ziyad El-Kattan

Ahmed b. Muhammed b. Abdullah b. Ziyad Ebu Sehl el-Kattan. Sika ve güvenilir bir hadis hafizi idi. Çokça Kur'ân okurdu. Kur'ân'ın manalarını çok güzel çıkarırdı. Meselâ, su aşağıda nakledeceğimiz ayet-i kerimeyi delil olarak Mutezilîlerin kafir olduklarını iddia etmişti:

«Ey inananlar! Yolculuğa çıkan veya savaşa giden kardeşleri hakkında: "Onlar yanımızda olsalardı ölmezler ve öldürülmezlerdi" diyen inkarcılar gibi olmayın ki, Allah bunu onların kalblerinde bir hasret olarak biraksın. Diriltiden de öldüren de Allah'tır.» (Âi-i imrân, 156.) [51]

Ismail B. Ali B. Ismail

Ismail b. Ali b. Ismail b. Beyan. Ebu Muhammed el-Hatebî. İbn Ebi Üsâme'den Abdullah b. Ahmed'den, Kevkebî'den ve diğerlerinden hadis dinleyip rivayet etti. Darekutnî ile baskası da ondan rivayetlerde bulundular. Sika, faziletli, asaletti, insanların savaşlarını, tarihlerini bilen bir hadis hafizi idi. Senelere göre sıralanmış kronolojik bir tarihi vardır. Edebiyatçı, akıllı, zeki, doğru sözlü bir kimseydi. Bu senenin cemaziyelahir ayında seksenbir yaşında vefat etti. [52]

Ahmed B. Muhammed B. Said

Ahmed b. Muhammed b. Said b. Ubeydullah b. Ahmed b. Said b. Ebi Meryem Ebu Bekir el-Kurasi el-Verrak. İbn Fatis adıyla da bilinir. Güzel yazı yazmakla şöret bulmuştu. İbn Cevsa için hadis yazardı. İbn Asakir, onun biyografisini anlatmış ve bu senenin sevval ayının 25'inde vefat ettiğini bildirmiştir. [53]

Temmam B. Muhammed B. Abbas

Temmam b. Muhammed b. Abbas b. Abdülmuttalib Ebu Bekir el-Hasimi el-Abbasî. Abdullah b. Ahmed'den hadis rivayet etti. İbn Riz-kaveyh de ondan hadis rivayet etmiştir. Bu senede seksenbir yaşında vefat etti. [54]

Hüseyin B. Kasim

Künyesi, Ebu Ali et-Taberî'dir. Safiî fikhçisidir. Ihtilaf hususunda fikirlerini yazan imamlardan biridir ve bu hususta ilk eser veren de kensidir. "el-İzah fi'1-Mezheb", "Kitab fil-Cedel", "Usulü'1-Fikh" ve benzeri eserleri vardır. Biyografisini "Tabakat" adli kitapta anlatmı-sızdır. [55]

Abdullah B. Ismail B. Ibrahim

Abdullah b. Ismail b. Ibrahim b. Isa b. Cafer b. Ebi Cafer el-Man-sur el-Hasimî. Imamdî. Ibn Büveyh adıyla bilinirdi. Hicretin 263. senesinde doğdu. Ibn Ebi'd-Dünya'dan ve diğerlerinden hadis rivayet etti. Ibn Rizkaveyh de kendisinden hadis rivayet etti. Mansur Ca-mii'nde uzun süre hatiplik yaptı. O camide, hicretin 330. senesinde ve ondan bir önceki senede bütün yıl olmak üzere hatiplik yaptı. Sonra o camide 330. senede Vasik hutbe irad etti. İkisi de Mansur'a neseb ba-

kiminden esit olarak ulaşılır. Abdullah b. Ismail, bu senenin safer ayında vefat etti. [56]

Utbe B. Abdullah

Utbe b. Abdullah b. Musa b. Abdullah Ebü's-Saib. Heniedanhdır Safiî mezhebine mensubtur. Kadılık yapmıştır. Faziletli ve yüksek bir şahsiyete sahipti. Bazı işleri karıştırırdı. Vefatından sonra adamin biri onu rüyasında görmüş ve kendisine: «Allah sana nasıl muamele etti?» diye sormuş, o da su cevabi vermişti: «Rabbim beni bağışladı ve bazı işleri karıştırdığımdan ötürü affedip beni Cennet'e gönderdi. Sonra da bana: "Ben 80'li yaşlarda ölen kimseleri azaplandır-mamak için kendime söz verdim." buyurdu.»

Bu zat Safiîlerden Bağdat kadi'l-kudathgim yapan ilk şahistir. Doğrusunu Allah bilir. [57]

Muhammed B. Ahmed B. Hayyan

Künyesi Ebu Bekir'dir. Dihkanlık¹ yapmıştır. Bağdatlıdır. Ama sonra Buhara'ya gidip yerleşmiş ve orada Yahya b. Ebi Talib'den, Hasan b. Mükerrrem'den ve diğerlerinden hadis rivayet etmiştir. Bu senede seksen yedi yaşında vefat etti. [58]

Ebualiel-Hazin

Bu senenin saban ayında vefat etti ve evinden defineler bulundu. Baskalarının yanında da emanet paraları ve malları görüldü. Servetinin toplam değeri takriben 400.000 dinardı. Doğrusunu Allah bilir. [59]

Hicretin Üçyüzellibirinci Senesi

Bu senede Bizanslılar, Domestikos komutasında 200.000 savaşçıyla Halep'e girdiler. Bunun sebebi suydı: Bizanslılar, Halep'e ansizin hücum etmişler,

Seyf 'd-Devle b. Hamdan da maiyetinde hazır bulunan savaşçılarla ona karşı koymuş, ancak Domestikos'un askerleri çok olduğundan ötürü ona karşı direnememisti. Seyf 'd-Devle'nin askerlerinden çogu  ld r lm st . Seyf 'd-Devle, sabırsız bir kimse olduğundan beraberindeki az sayıda askerle geri dönüp kaçmisti.

Domestikos, ilk olarak Seyf 'd-Devle'nin Halep şehri disındaki evini istila etti. Allah onu kahretsin. O evdeki sayılamayacak kadar çok mal ve esyalarla savaş aletlerini, te izatlarını ele geçirdi. Ora-(1) Dihkan: Köy reisi, Belediye reisi, vali gibi muhtelif manalar ifade eder.daki kadınları, çocukları ve diğerlerini esir aldı. Sonra Halep kalesini kusatma altına aldı. Şehir halkı ona karşı büyük bir savaş verdi. Rumlardan çok sayıda asker öldürdüler.

Bir ara Rumlar, Halep surlarında büyük bir gedik açtılar. Sonra bu gedigin üzerine güçlerini yigarak hücum ettiler. Müslümanlar da onlara karşı saldırıya geçtiler ve onları gedikten uzaklastırdılar. Gece karanlığı bastırınca Müslümanlar o gedigi kapattılar ve sabah olunca eski haline döndürdüler. Surları kuvvetle muhafaza ettiler.

Sonra Müslümanlar, bazı emniyet görevlilerinin ve serseri taki-minm^ehir içinde bozgunculuk yapıp evleri yağmaladıklarını duyunca evlerine döndüler ve karşılastıkları bozguncuları öldürdüler. Bu tür serseri takimi ve emniyet görevlileri, Müslüman halktan çok sayıda adam öldürdüler. Mallarını yağmaladılar. Kadınları ve çocukları esir aldılar. Ayrıca Müslümanların ellerinde esir bulunan Rumları da kurtardılar ki, bunlar 1.400 kadar kişiydiler.

Esir Rumlar, kılıçlarını alıp Müslümanlara karşı hücuma geçtiler ve hücuma gelen Bizanslı Rumlardan daha fazla Müslümanlara zarar verdiler. 10.000 kadar erkekli, kızlı, çocuğu ve çok sayıda kadını esir aldılar. 2.000 kadar genç delikanlıyı da esirler arasına katıp mescitleri yakıp yıktılar. Petrol kuyularına su döküp petrolün yeryüzüne tasmasına yola tılar. Ele geçirebildikleri herşeyi mahvettiler. Ele g i-remediklerini de yaktilar. Şehirde dokuz gün kaldılar. Orada çok berbat işler yaptılar. Bütün bunlara da şehirdeki emniyet görevlileriyle serseri takimi sebebiyet vermisti. Allah onları kahretsin.

Hükümdarları Ibn Hamdan, Rafizi olup S ileri sever ve Ehl-i Sünnete bugzederdi. Böylece Halepliler,  esitli musibetlere maruz kaldılar.

Sonra Domestikos, Seyf 'd-Devle'den korktuğu için Halep'den ayrılmaya niyetlendi. Kardeşi oğlu ona: "Kaleyi ve insanların mallarını bırakıp nereye gidiyorsun? Kaldi ki, kaledeki insanların çogu da kadındır." dedi. Domestikos: "Umdugumuzdan fazlasını elde ettik. Kalede savaşçılar ve muharip erkekler vardır." deyince kardeşi oğlu: "Oraya mutlaka gitmemiz

gerekir." diye cevap verdi. Bunun üzerine Domestikos: "Öyleyse kaleye sen git." dedi.

Domestikos'un kardesi oğlu bir askeri birlikle kusatmak için kaleye tirmandi, oradaki Müslümanlar onu tasladılar ve askerlerin arasında onu o anda öldürdüler. Bunun üzerine Domestikos gazablandı ve elindeki Müslüman esirlerin -ki sayılan 2.000'e yakındı- huzuruna getirilmesini emretti ve boyunlarını vurdurdu. Allah ona lanet etsin.

Bundan sonra geri döndü ve daha önce bu senenin muharrem ayında Ayn-ü Zerbe'ye girdiler. Halk ondan eman dileyince onlara eman verdi. Ardından halkın hepsinin mescide girmesini emretti.

Evinde kalanların öldürüleceğini bildirdi. Halk da tümüyle mescide girdi. Sonra Domestikos onlara: "Bugün herkes dilediği yere gidebilir Burada kalanlar öldürülür!" dedi. İnsanlar korku içerisinde mescid-den çıkmak için birbirlerini sikistirdiler ve izdiham meydana geldi Sikisiklikten Ötörü çok sayıda adam Öldü. Şehir dışına çıkıp nereye gideceklerini bilemediler. Halkın çoğu yollarda Öldü. Sonra cami yıkıldı. Minber kırıldı. Şehrin çevresindeki 40.000 kadar hurma ağacı kesildi. Şehrin surları ve az önce sözü edilen evler yıkıldı. Şehir çevresinde bulunan 54 kale fethedildi. Bunların kimi kiliç zoruyla, kimi de aman verilerek ele geçirildi.

Melun Domestikos, çok sayıda Müslüman Öldürdü. Esir alınanlar arasında Münbic valisi Ebu Firas b. Said b. Hamdan da vardı. Sey-fü'd-Devle tarafından atanmış olan bu vali, meshur bir sairdi. Güzel bir siir divanı vardı. Domestikos Ayn-ü Zerbe'de yirmibir gün kaldı. Sonra Kayseri'ye gitti. Tarsuslulardan 4.000 kişi, valileri İbn Zeyyad komutasında ona karşı koydular. Domestikos da onların çoğunu öldürdü. Bu arada Hristiyanların oruç mevsimi gelip çattı. Oruçla mesgul olunca seferlerine ara verdi. Oruç mevsimi sona erdikten sonra yine ansizin Halep'e saldırdı ve olup bitenler meydana geldi ki, bunları önceki kısımda anlatmıştık.

Bu senede Rafizilerin avam tabakası mescitlerin kapılarına Mua-viye b. Ebi Süfyan (r.a)'m lanetlenmesi ile ilgili yazılar yazdılar. Ayrıca şu yazıları da yazmışlardı: «Fatima'dan hakkını gasbedene (ona Fedek arazisini vermeyen Ebu Bekir'e) Allah lanet etsin. Hz. Abbas'ı sura meclisinden çıkarana (Hz. Ömer'e) Ebu Zer el-Gifarî'yi sürgün edene (Hz. Osman'a) Allah lanet etsin.» Allah sahabelerden razı olsun, onları lanetleyenleri de lanetlesin.

Hız. Hasan'ı dedesinin yanına defnetmeye müsaade etmeyen Mer-van b. Hakem'e de lanet ibaresi yazdılar. Bütün bunlardan haberdar olan Muizzu d-Devle, bu tür yazıların yazılmasına karşı çıkmadı. Bu yazıları degistirmede. Sonra Ehl-i Sünnet'in bu yazıları sildiklerini ve yerine «Allah, Muhammed ailesine zulmedenleri bastan sona lanetlesin.» ibaresini yazdıklarını ve Muaviye'nin adını açıkça zikredip lanetlediklerini duydu. Bu

tür yazilarin yazilmasini kendisi emretmisti. Allah onu kahretsin. Onun taraftarlari olan Rafizüeri de kahretsin, süphesiz bunlar yardım görmeyeceklerdir.

Ayni sekilde Seyfü'd-Devle b. Hamdan da Halep'te bu tür yazilarin yazilmasina taraftar oldu. Çünkü kendisinde Sîlik ve Rafizilige meyil vardi. Süphesiz Cenâb-i Allah, bu gibilerine yardım etmeyecektir. Aksine - heveslerine tabi olduklarindan, efendilerini, büyüklerini, babalarini taklid edip peygamberlerini ve âlimlerini terket tiklerin den Ötürü- düşmanlarini kendilerine musallat edip onlara galip kilacaktır. Bu nedenledir ki Fatimîler -ki aralarinda Rafiziler ve digerleri de vardir- Misir ve Sam diyarini hakim olduklarinda Franklar da Sam sahillerine ve Sam mintikasinin tümüne hatta Kudüs'e gelip istilâ ettiler.

Müslümanlarin hakimiyetinde Halep, Humus, Hama, Dimisk ve buralara bagli bazi kazalardan baska bir yer kalmamisti. Bütün sahil boyu ve diger yerler Franklarin eline geçmisti. Hristiyan çani ve Incil sembolleri kalelerin zirvesine naksedildi ve takildi. Mescidlerdeki Imam mekânlar ve diger serefli mevkiler Örtölüp kapatildi. Bunlarla birlikte4nsanlar büyük bir kusatma ve dinî bir baski altina alindilar. Müslümanlarin elindeki bu sehirlerin ahalisi, gece ve gündüz Franklardan yana siddetli bir korku içindeydiler. Innâ lillah ve innâ ileyhi râciün (Dogrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz.) Bütün bu belalar, günah islemenin bir cezası idi. Peygamberlerden sonra mahlu-katin en hayirlisiolan sahabelere açıkça sövmenin belâsi idi.

Bu senede sahabelere sövme nedeniyle Basra halki arasinda da büyük bir fitne meydana geldi. Bu yüzden çok sayida insan öldürüldü.

Bu senede Seyfü'd-Devle b. Hamdan, Ayn-ü Zerbe sehrini yeniden tamir edip kurdu. Kölesi Necca'yi harekete geçirdi. O da Bizans sinirlarini açti ve orada Bizanslilardan çok sayida adam öldürdü ve büyük bir kalabaligi esir aldı. Ganimet elde edip salimen geri döndü. Hacibi-ni de bir askeri birlikte Tarsus'a sevketti. Bunlar da Bizans sinirlarina girdiler. Ganimet ve esir elde ederek salimen geri döndüler.

Bu senede Muiz el-Fatimî, Magrib ülkesindeki Tabermin kalesini fethetti. Burasi, Frank ülkesinin en müstahkem mevkii idi. Yedi buçuk ay süren kusatma sonucunda burayi ele geçirdi. Sonra Franklar Girit adasına yöneldiler. Girit ahalisi Muiz'den yardım istedi. Muiz de onlara bir askeri birlik göndedi. Giritliler, bu askeri birligin takviyesi sayesinde Franklar karsisinda galip oldular. Hamd ve minnet Allah'adir. [60]

Hicretin Üçyüzellibirinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Hasan B. Muhammed B. Harun

Hasan b. Muhammed b. Harun el-Mühellebî. Muizzud-Devle b. Büveyh'in veziriydi. Ona onüç sene müddetle vezirlik yaptı. Yumusak huylu, âlicenâb ve vakur bir kimseydi.

Ebu Ishak es-Sadî, söyle anlatmıstır:

«Bir gün onun yanındaydım. Kendisi için yapılmış ve üzerleri gayet güzel süslenmiş bir mürekkep okkasi ve sehpa getirildi. Orada bulunan Ebu Muhammed Fadl b. Abdullah es-Sirazî, gizlice bana söyle dedi: "Benim buna çok ihtiyacım var. Keske bunu bana verse de satsam ve parasiyla yararlınsam." Ben de ona: "Peki, bunu sana verse kendisi ne ile yazacak?" dedim. O da: "Hazinesine gidersen orada ne kadar çok okka bulunduğunu görürsün." dedi. Vezir, bize kulak verdiği için sözlerimizi duymuş. Ama biz farkında değildik. Aksam olunca mürekkep okkasini ve sehpasını Ebu Muhammed es-Sirazî'ye gönderdi. Ayrica on takım elbise ve 5.000 dirhem de para göndermiş, baska hediyeler de eklemisti.

Baska bir gün yine vezir Hasan b. Muhammed'in yanındaydik. Yeni okkasina kalemını batınp evrakları imzalıyordu. Bu sırada bize bakıp: "Bu yeni okkayı hanginiz istersiniz?" dedi. Biz de utandık. O gün kendi aramızda konuştugumuz şeyleri duyduğunu anladık ve dedik ki: "Allah vezire bu okkadan hayır göstere sin ve bize bunun bir benzerini hibe edebilmesi için Allah veziri hayatta bıraksın."»

Hasan b. Muhammed el-Mühellebî, bu senede altmışdört yasında vefat etti. [61]

Da'lec B. Ahmed B. Da'lec B. Abdurrahman

Künyesi, Ebu Muhammed es-Sicistanî'dir. Horasan, Hülvan, Bagdat, Basra, Küfe ve Mekke'de hadis âlimlerini dinledi. Varlıklı kimselerden olup baskalarına iyilik ve ihsanda bulunmakla şöret bulmustu. Sadaka-i cariyeleri, hadisçiler için Bagdat ve Sicistan'da tahsis ettiği vakıfları vardı. Bagdat'ta büyük bir evi vardı. Söyle derdi: "Dünyada Bagdat gibi güzel bir şehir, Bagdat'ta da Katia gibi güzel bir semt, Katia'da da Ebu Halefin evi gibi güzel bir ev yoktur. Ama Ebu Halefin evi benim evim gibi olamaz."

Darekutnî, onun müsnedini tasnif etmiştir. Bir hadisten süphelendiğinde onu tümüyle terkederdi. Darekutnî söyle demistir:

«Üstadlarımız arasında ondan daha sebatkâr biri yoktur. İlim erbabına ve ihtiyaç sahiplerine cidden çok miktarda para verirdi. Tüccarlardan biri ondan 10.000 dinar borç aldı. O parayla ticaret yaptı. Üç sene içinde o paradan 30.000 dinar kazandı. Da'lec'in 10.000 dinarını alıp cebine koydu ve Da'lec'in yanına geldi. Da'lec ona güzel bir ikramda bulundu. Yemek verdi. İkram isı sona erdikten sonra Da'lec ona: "Hayrola, niçin geldin?" diye sorunca; borçlu tüccar: "Bana lütfedip vermiş olduğun 10.000 dinarını

sana getirdim." dedi. Da'lec ona su cevabi verdi:

- Sübhanallah, ben o parayi bana geri getirmen için vermedim. Git ailene harca.
- Ben vermis oldugun 10.000 dinarla 30.000 dinar para kazandim ve bu parayi o kazancimdan alip sana getirdim.
- Git, Allah bu 10.000 dinari sana mübarek kilsin.
- Malin bu kadar iyilik yapmana nasil imkân veriyor. Sen bu parayi nereden kazandin?
- Ben gençligimde hadis toplamakla mesgul iken denizci bir tüccar yanima gelip bana 1.000.000 dirhem verdi ve söyle dedi: "Bu parayla ticaret yap, ne kazanirsan seninle paylasirim, ama zarar edecek olursan zarari sadece ben karsilayacagim. Allah adina bana söz veresin ki eger bir ihtiyaç sahibi veya kapatilmasi gereken bir ihtiyaç gördüğün takdirde o ihtiyaci sadece benim paramla karsilamalism. Simdi ben bir deniz seferine gidecegim. Eger ölürsem param senin yaninda kalsin ve sana kostugum sartlara riayet etmelisin ve hayatta bulundugum sürece bunu sakin kimseye de söyleme." Ben o adam hayatta oldugu sürece bu durumu kimselere anlatmadim.»

Da'lec, bu senenin cemaziyelahir ayında doksandört veya doksan-bes yasinda vefat etti. Allah rahmet etsin. [62]

Abdülbaki B. Kani'

Abdülbaki b. Kani' b. Merzuk. Ebü'l-Hasan el-Ümevî. Emevilerin azathsidir. Haris b. Üsame'den hadis dinleyip rivayet etti. Darekutnî ve digerleri de kendisinden rivayette bulundular. Güvenilir bir hadis hafizi idi ama ömrünün sonunda degisti.

Darekutnî dedi ki: «Abdülbaki, hata yapar ve hatasinda da ısrar ederdi.» Bu senenin sevval ayında vefat etti. [63]

Tefsirci Ebu Bekir En-Nakkas

Muhammed b. Hasan b. Muhammed b. Ziyad b. Harun b. Cafer, Ebu Bekir en-Nakkas. Tefsirci ve kurrâ idi. Ebu Dücane Simak b. Harese'nin azathsidir. Aslen Musulludur. Tefsir ve kiraat ilminde derin bilgisi vardi. Çesitli memleketlere giderek birçok üstadlardan hadis dinledi. Ebu Bekir b. Mücahid, Huldî, Ibn Sahin, Ibn Rizkaveyh ve diger bazilari kendisinden hadis rivayet ettiler. Kendisinden en son hadis rivayet eden kisi Ibn Sazan'dir.

Ebu Bekir en-Nakkas, kendi basina, münker bazi hadisler rivayet 6tmistir. Hatasinin çokluguna ragmen Darekutnî onu sika bir ravi saymistir. Ancak sonralari bu görüşünden vazgeçmistir. Bazilari ise Nakkas'in yalan

söyledigini açıkça ifade etmişlerdir. Dogrusunu Allah bilir.

"Sifaü's-Sudur" adim verdigi bir tefsiri vardır. Bazıları bu tefsire, Sikamu's-Sudur adini vermişlerdir.

Ebu Bekir en-Nakkas, sahis olarak abid, salih ve ibadetlerine önem veren bir kimseydi. Can çekisirken yanında bulunan bir kimse onun bir dua okudugunu, sonra sesini yükselterek su ayet-i kerimeyi üç kez tekrarlادigini söylemiştir:

"Çalışanlar bunun için çalışsin." (es-Sâffât, 6i.)

Bu ayet-i kerimeyi üç kez tekrarladıktan sona ruhunu teslim etti. Allah ona rahmet etsin.

Ebu Bekir en-Nakkas, bu senenin sevval ayinin ikisinde sali günü vefat etti. Darekutn semtinde bulunan evine defnedildi. [64]

Ebu Bekir El-Harbî

Asil adi, Muhammed b. Said'dir. Zahid bir kimseydi. Ibn Darir adıyla da taninir. Güvenilir, salih ve abid bir kimseydi. Onun güzel sözlerinden biri sudur:

"Sehvetlere karsi direndim. Nihayet kendi sehvetimde diger sehvetlere karsi direnir oldu." [65]

Hicretin Üçyüzelliikinci Senesi

Bu senenin muharrem ayinin 10'unda, Muizzud-Devle b. Büveyh; dükkanların kapatilmasini, kadınların kildan örölme kaba elbiseler giyinerek sokaklara çıkmalarını, yüzlerini açmalarini, saçlarını dagitmalarını, yüzlerini tokatlamalarını, Hz. Hüseyin için agit yakmalarini emretti. Siilerin çoklugu ve sultanin da onlarla birlikte olusu nedeniyle Ehl-i Sünnet bunlara karsi koymadi.

Bu senenin zilhicce ayinin 10'unda Muizzud-Devle b. Büveyh, Bagdat'in süslenmesini, çarsi pazarların bayramlardaki gibi geceleyin de açilmasını, mancinikların kurulmasını, borazanların çalinmasını, ümera kapisinda ates yakilmasını, emniyet yanında da mesaleler kurulmasını ve Gadir-i Hum gününün bayram gibi sevinçle kutlanmasını emretti. Bu, cidden görölmesi gereken muhtesem bir gündü. Ancak açıkça çirkin ve münker bir bid'atti.

Bu senede Bizanslılar Urfa'ya saldırdılar. Ahalinin bir kismini Öldürüp bir kismini esir aldılar. Yüklü ganimetler elde ederek geri döndüler. Sonra Bizanslılar hükümdarlarına suikast yaptılar. Onu öldürüp yerine baskasını geçirdiler.

Ermeni hükümdari ve asil adi Nikofor olan Domestikos öldü. Bu, Halep'i ele

geçiren ve orada çirkinlikler icra eden kisiydi. Bunun yerine de baskasını geçirdiler. [66]

Ermeni Hükümdarı Nikofor (Domestikos)'Un Biyografisi

Hicretin 356. senesinde ölmüştü. 355. veya 352. senede öldüğüne dair zayıf rivayetler de vardır. Allah kendisine rahmet etmesin.

Bu mel'un, hükümdarların en kati kalplisi, en azili kafiri, en güçlüsü ve aynı zamanda en sevkettisiydi. Kendi zamanında Müslümanlarla en çok savasan ve Müslümanlardan en fazla adam öldüren kisi de oydu. Allah ona lanet etsin.

Hükümdarlığı zamanında Müslümanların sahil memleketlerinin çoğunu istilâ etmiş ve çoğunu da zorla almıştı. Ele geçirdiği bu Müslüman kentlerini Bizans hakimiyetine katmıştı. Çünkü o zamanın Müslüman yöneticileri kusurluydular. Aralarında çirkin bid'atlar vardı. Havas ve avamdan olanların isyanları ortaya çıkmış, bid'atlar her tarafa yayılmış, Rafizilik ve Siîlik çoğalmış, Müslümanlar arasında Ehl-i Sünnet'ten olanlar kahra uğramışlardı. İşte bu sebeptendir ki, düşmanlar Müslümanları mağlup etmişler ve ellerindeki ülkeleri zorla ele geçirmişlerdi. Ülkeden ülkeye firar etmiş olan Müslümanlar siddetli bir korkuya kapılmış, siktintili bir hayata maruz kalmışlardı. Düşmanların baskınından korkmadıkları bir geceleri yoktu. Yardıma başvurulacak olan zat, yüce Allah'tır.

Nikofor (Domestikos), 200.000 savaşçıyla hicretin 351. senesinde ansizin Halep'e baskın yapmış, şehir içinde dolasmıştı, Halep valisi Seyfu d-Devle onun önünden kaçıp gitmiş, o lânetli de şehri zorla ele geçirmişti. Ahaliden kadın erkek, ancak sayılarını Allah'ın bildiği miktarda insan öldürmüştü. Seyfu d-Devle'nin Halep şehri dışındaki evini yıkmış, mallarını, esyalarını, teçhizatlarını ganimet edinmiş ve Halep'te güç bulmuştu. Innâ lillâh ve innâ ileyhi râciûn (Dogrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz).

Nikofor, Müslümanlarla ve Islâmiyetle savasmakta asiri gitmiş, bu uğurda çok çabalar harcamıştı. Hüküm yüce ve ulu Allah'a aittir. Mel'un Nikofor, hangi şehre giriyorsa oradaki savaşçılar ve diğer adamları öldürüyor, kadınları ve çocukları esir alıyor, şehrin camisini kendi atları için tavlâ ediniyor, camideki minberi kiriyor, minareyi yikiyordu. Bütün bunları süvari, piyade ve diğer askerleriyle yapıyordu. Bunu âdet haline getirmişti. Nihayet Cenâb-i Allah, karısını ona musallat etti. Karısı onu, evinin ortasında kendi cariyeleriyle işbirliği yaparak öldürdü. Böylece Cenâb-i Allah, Islâmiyeti ve Müslümanları onun belâsından kurtarıp rahata kavuşturdu. Müslümanların üzerindeki belâ bulutlarını giderdi. Domestikos'un düzenini altüst etti. Nimet ve lütuf sahibi olan Allah'tır. Her halükârda hamd Allah'a aittir.

Bu senede Konstantiniye hükümdari ile Domestikos öldü. Böylece Müslümanların sevinci doruga ulasti. Güvenlik meydana geldi. Ni-meti ile salih amellerin tamamlandığı ve kötülüklerin yok olduğu Allah'a hamdolsun ki, onun rahmeti sayesinde günahlar bağışlanır.

Kısaca demek istediğimiz şudur ki: Bu lanetli Nikofor denen ve Domestikos lakabını alan Ermeni hükümdari, halife Muti Lillah'a bir kaside göndermişti. Bu kasideyi ona katiplerinden biri yazmıştı. O katip, Allah'ın zelil kılıp alçalttığı ve yarımsız bıraktığı; kalbini, kulagını mühürlediği, gözüne perde çektiği, İslâm'dan ve İslâm'ın aslından uzaklastırdığı kimselerdendi. Bu lânetli Nikofor sözünü ettiğimiz kaside ile övünüyor, Müslümanlara ve İslâmiyete sövüyor, İslâm ülkesinde yaşayan kimseleri, memleketlerini tümüyle, hatta Harem-i Serifi kısa sürede ele geçireceğini söylemekle tehdit ediyordu. Oysa kendisi hayvanlardan daha aşağı, daha sapık, daha zelil biriydi. Kendisi iffetli Meryem'in oğlu İsa peygamberin dinine yardım etmekte olduğu iddiasındaydı. Bu kasidesinde Rabbinin yüksek ikram ve selamlarına mazhar olan Rasûlullah (s.a.v.)'a da satıyordu. Rasûlullah (s.a.v.)'a ahirete dek salat-ü selam olsun.

Ben o zamanın insanlarından birinin bu kasideye cevap verdiğini duymadım. Ya bu kaside meshur değildi, ya da yazarı cevap verilmeye değmez biriydi. Çünkü o, inatçı ve inkarcı biriydi. Manzumesi, kendisinin inatçı bir şeytan olduğunu ispatlıyordu. Ancak bundan bir süre sonra Ebu Muhammed b. Hazm ez-Zahirî ona faydalı ve güzel bir cevap verme şerefine mazhar olmuştur. O bu kasidenin asılsız olan bütün bölümlerine, batıl olan bütün sözlerine doğru cevaplar vermişti. Allah rahmetini Ebu Muhammed'in mezarına yagdırsın. Makamı ve son duragını Cennet kilsin.

O Ermeni mel'unun kasidesini burada nakledecek, ondan sona da muzaffer ve mübarek İslâmî kasideyi ona cevap olarak aktaracağım. Ermeni kâfir, kendi hükümdarının dili ile aşağıdaki kasideyi dile getirmişti. Allah ikisine de dindaslarına da tümüyle lanet etsin. Âmin, ey âlemlerin Rabbi.

Ben, İbn Asakir'in el yazısı ile kagida geçirmiş olduğu o kasideyi size naklediyorum. O da bu kasideyi Ferganî'nin "Silatü's-Sila" adlı kitabından aktarmıştır:

"Mesihî ve temiz hükümdardan Hasimi ailesinden olan hükümdarların sonuncusuna,

Faziletli ve itaatkâr hükümdara ve müsküller için büyük çözümleri umana,
Duymadın mı benim ne yapacağımı?

Ama gevseklik musibeti, akıllıca iş yapmana engel oldu,
Üstlendiğin görevi terkedip uykuya dalmış isen,

Ben üzerime düşen görevi yaparken uyumam.
Sinirlarinizda -gevseklik ve zaafinizdan ötürü- sadece isaretler kalmistir.
Ermeni sinirlarinin tümünü sadakatli ve aslanlari andiran yigitlerimizle fethettik.
Atlarimizi, gemlerini sakiz gibi çigner halde biraktik.
Onlar Cezire'deki bütün sinirlara ve Kin nesrin'deki ordulara, Avasim'a, Malatya'ya,
Samsat'a, Gerger'e hücum etmeye aliskindirlar.
Denizjerde de sinirdaki yerleri fazlasiyla fethetmislerdir.
Kizil toprakli Hades'te askerlerim dolasti.
Caferi'den sonra Keysum'u bütün sinirlariyla ele geçirdik.
Oradaki nice aziz ahaliyi zelil kildik;
Onlarin kimi köle, kimi hizmetçi oldu.
Suruç setlerini topluluklarımızla tahrip ettik.
Bütün ayaklar üzerinde duran ve yücelen bir rütbemiz vardır.
Urfalilar da bize sigindilar. Bölük pörçük oldular. İnsani vasfe-den bir topluluk olarak mendil çekip teslim oldular
Re'sü'1-Ayn, sabahleyin migferlerini taktirarak askerlerini bize sevketti. Biz de kafalarına vurarak savastik.
Dara'yi, Silvan'i, Erzen'i, kusatma altina aldik.
Atlarimizla onlara acilar tattirdik.
Girit'e de gemilerimiz ulasti. Köpüklü ve dalgali denizin sirtina binerek oraya vardik.
Ahalisini esir aldik; yumusak ve uzun saçlarini saliveren kadınlarını da önümüze kattik.
Burada da Ayn-i Zerbe'yi zorla fethettik.
Evet, bütün zorba ve zalimleri helak ettik.
Halep'e uzandik, onun içine girdik; yıkici savaşılarımızın tümü oranın surlarını yikti.
Kadınları, sonra kızları alip önümüze kattik. Çocuklarını da hizmetçi köleler gibi esir aldik.
Seyfu d-Devle ile Nasir Lidinillah denen valileriniz oradan kaçip yüz üstü süründüler
Akillica Tarsus'a da meylettik. Oradakilere aciyi, boğazlarının sonuna kadar

tattirdik.

Nice hür ve izzetli yüce kimseler -ki, etraflarında nimetler vardı-onlari da esir aldık.

Boyun egdirip basi açık bir şekilde mehir vermeksizin onlari haremimize kattık. Hakimin hükmü olmadan onlari es edindik.

Nice lesi yerde uzanmış halde bıraktık; kan akıtiyorlardı. Dilleriyle boğazları arasından kan geliyordu.

Yolda, nice savaşlarda bahadırlarınız yok oldu.

Onlari da hayvanlari sürer gibi zorla önümüze katip sürdük.

Eryah sehrinize, onun içine hücum ettik. Asik suratlı talazların altında oraları ezip geçtik.

Yüksek yerlerini alçalttık, seklini degistirdik. Daha Önce nimetler içindeki insanlarını ve hayvanlarını bambaska bir hale döndürdük.

Orada baykuslar öter oldu, sesleri yankılandı.

Baharda o sadanın pesi sıra güvercin agıtları duyuldu.

Antakya da benden uzak değildir.

Orayı da bir gün haremimi çigneyerek fethedeceğim,

Atalarimin meskeni Dimisk'tir. Ben oraya hakimiyetimizi kendi mührümle döndüreceğim.

Misir'i da zor kullanarak kilicimla fethedeceğim.

Oradaki mallanmi ve hayvanlarimi alacagim.

Kâfura hak ettiği cezayı, tarak makas ve kan alıcı kupalar kurarak vereceğim.

Ey Hamdan ailesi, paçalarınızı sivayın!

Bulutları andıran Rum orduları üzerinize gelmektedir.

Kaçarsanız kana susayan hükümdardan onurluca kurtulursunuz.

Nusaybin'i, Musul'u, atalarimin vatani Cezire'yi de fethedeceğim, orası bizim cetlerimizin mülküdür

Samarra'yi, Kûsâ'yi, Akbara'yi, Tikrit'i, Mardin'i, Avasim'i fethedeceğim.

Oradaki erkekleri tümüyle öldürecek, oradaki malları ve kadınları ganimet edineceğim.

Ey Bagdatlılar; vay halinize, siz de paçaları sivayın!

Tümünüz müstaz'afsmız, hiçbir hedefiniz yoktur.

Deylemî'nin hakimiyetine ve Rafiziligine razı oldunuz.

Deylemli kölelere kul oldunuz.

Ey Remle sakinleri; vay halinize! Hayvan otlatmak üzere San'a diyarina geri dönün.

Alçalmis olarak, Hicaz topragina dönen Bizans topraklarini faziletli ve âlicenap kimselere birakip gidin.

Bagdat'a dogru askerlerimi sevkedecek, onlar da çok bagista bulunan efendilerin diyari olan Babü Tâk'a varacaklardır.

Ben oranın üst tarafini yakacak, surlarini yıkacak, istemeyenlere ragmen çoluk çocuklarini esir alacagim.

Oradaki mallan ganimet edinecek, insanlarim esir alacagim.

Oradakileri intikam kiliciyla öldürecegim!

Askerlerimle acelece Ahvaz'a yürüyecegim ki,

Orada bulunan ipekleri ve sıcak günlerde yüzü yakan ibrisimleri elde edeyim.

Oralari talan edip atese verecek, kösklerini yıkacagim.

Öncekilerin yaptigi gibi çoluk çocuklarini ve kadinlarini esir alacagim.

Oradan da Siraz'a ve Rey'e gidecegim. Bunu bilin!

Horasan benim sarayimdir..Askerleri de haremimdir.

Sâs'a, Belh'e gidecegim; Havat'a, Fergana'ya, Merv'e, Mehazim'e ugrayacagim.

Sâbur'u ve kalelerini yıkacagim.

Yüzü sicaktan yakan bir günde oraya ugrayacagim.

Kirjnani ve Sicistan'i unutmuyorum

Uzaktaki Kabil'i ve Acemlerin mülkünü de ele geçirecegim.

Askerlerimle birlikte Basra'ya da yürüyecegim.

Oranın, gemilerin hareketinden ötürü gürültüsü ve göz alici bir parlakligi vardır.

Oradan da Irak'in ortasindaki Vasi't'a ve Küfe'ye ugrayacagim.

Askerlerimizin azimli oldugu bir günde oralari ele geçirecegim.

Oradan çıkıp acelece Mekke'ye gidecegim.

Kesif karanligi olan, geceleri andiran askerlerimle Mekke'ye girecegim!

Orayi bir zaman teslim alip muktedirce ele geçirecek ve orada bütün âlem için hakki tatbik eden bir kürsüde oturacagim.

Necid'i tümüyle Tihame'yi, Mezhic'i, Kahtan'i hakimiyetim alanina alacagim.

Yemen'in tümüne gaza yapacak; Zübeyd'i, San'a'yi, Sâda'yi ve Te-haim'i ele geçireceğim.

Oralari insansız, nimetler içinde yüzen ahaliden yoksun ve harap halde bırakacağım.

Yemenlilerin bütün malına ve Karmatilerin mahrumiyet günlerinde yigdiklari mallara sahip olacağım.

Bizimle sereflenen Kudüs'a döneceğim.

Orasi yüce bir mekandır. Asli aabît ve kaimdir, dimdik ayakta duruyor.

Tazim amaciyla secdeye kapanmak için tahtima çıkacağım.

O zaman yeryüzündeki bütün hükümdarlar karsimda hizmetçiler gibi kalacaklardır.

Orada bütün yeryüzü Müslümanlardan temizlenecek ve bizim gibi temiz dinli lider kimselere kalacaktır. Anlayissizlardan dünya kurtulacaktır.

Yöneticileriniz zulmettiklerinde ve siz büyük günahlari açıkça islediginizde size karsi bize zafer ihsan edildi.

Kadilariniz dinlerini satarak makam satin aldilar.

Yakub'un oğlu Yusuf un ucuz bir fiyata satilisi gibi dinlerini ucuz bir kadilik makami karsisinda sattilar.

Size düşman olanlar zahiren yalanci sahitlikte bulunup iftira attilar. Rüşvet karsiliginda yalan söylediler. Size karsi güçlü olanlari yanında yer aldilar

Allah'in yerini dogusuyla batisiyla fethedecek ve haçin dinini keskin kilicimin yardimiyla her tarafa yayacağım.

Isa göklerin üzerinde yüceldi, tahti semâvatm üstündedir.

Kiyamet gününde onu dost edinen kimseler kurtulusa ereceklerdir.

Sizin adaminiz da topraga düşecek, üzerine toprak saçacağım... halifenizi öldüreceğim!

O, toprak içinde çürümüş bir vücuda dönecektir.

Siz taraftarlari da ölümünden sonra ona sövecek, iftirada bulunacak ve sayginligini hiçe sayacaksınız."

Evet, kaside bu cümlelerle sona eriyor. Allah bunu yazani lanetlesin ve Cehennem'e atsin.

«O gün zalimlere, özür beyan etmeleri fayda vermez, lanet onlaradir. Yurdun kötüsü de onlaradir.» (ei-Mü'min, 52.)

Bu kasideyi yazan kisi kiyamet gününde ölmeyi isteyecek ve çilgin alevli Cehennem atesine bırakılacaktır.

«O gün zalim kimse ellerini isirip: "Keski Peygamberle beraber bir yol tutsaydım. Vay basıma gelene! Keske falancayı dost edinnie-seydim. Andolsun ki beni, bana gelen Kur'ân'dan o saptırdı. Seytan insani yalnız ve yardımcısiz bırakıyor." der.» (ei-Furkân, 27-29.)

Bu durumdaki kişi eğer bu halde ölürse kâfir olarak ölür.

Şimdi bu kasideye, Endülüslü Zahirî fıkıhçisi Ebu Muhammed b. Hazm'in irticalen verdiği cevabi aktaracağız. Onu görenlerin dediklerine göre, kâfirin kasidesini duyduğunda Allah, Rasûlü ve dini hesabına öfkelenerek irticalen bu kasidesini söylemişti. Allah'ın rahmeti onun üzerine olsun, makamım âli kilsin. Günahlarını bağışlasın. Kasidesi şudur:

"Âlemlerin Rabbi Allah'a ve Hasimi iulâlesinden olan Ranûlul-lah'in dinin©
sığınip Allah'tan himaye bekleyenden,

Hadi Billah Muhammed et-Taki'den,

Doğru yolu bulup İslâmiyeti en güzel bir şekilde ayakta tutandan, ki Allah'ın selameti onun üzerine pespese gelsin ve bu selamet bütün âlemlerin hasrolunacağı güne kadar devam etsin.

Muhammed el-Hadi'den, sapıklık ve iftira ile konusan Acemlerin iftiracisi Nikofo'ra!

Öyle bir halifeye çağrıda bulundun ki, onun komutanları, avucunda tozlanmış resimler gibidirler.

Musibetler hilafeti döneminde basına çöktüler.

Nitekim ondan önceki hükümdarların da başlarına musibetler yağdılar.

Bu nikbetten ve musibetten ötürü âlicenap ve gayretli, aynı zamanda asillerin oğlunun payına musibetler düştü.

Eğer o önceki durumunda ve atalarının zamanındaki gücünde olsaydı,
Size kâselerle zehir içirirdi.

Umulur ki Cenâb-i Allah, kendi dininin insanlarına sefkat gösterir de;

Bu yüzden ülkenin çürümüş yerleri yenilenir.

O zaman siz yere yüzüstü kap aklanır dmiz ve hakikaten bu, Allah'ın lutfuyla olurdu. O hakimler hakimidir.

O zaman onu andığınızda sizi bir utanç bürür,

Sizden tartismaci her ağız susar, konuşamaz olur.

Hücum ederek mallarınızı yağmaladık. Siz de hücumumuzdan ansizin kaçıp kurtuldunuz. Zayıf azimli kimseler gibi davrandınız.

O esnada sevinç ve nese içinde âdeta uçtunuz.

Prensipleri eksik ve horlanmış kimseler gibi davrandınız.

Bu durum ancak aklında zayıflık bulunan kimselerde görülür.

Zaman boylelerindeki güzellikleri de baska tarafa çevirir.

İsleri tartistigimizda güçsüz kalirsiniz.

Cahillere zalimin devleti yarasir.

İhtilaflar aramızda fitne ateslerini, onların Türkleri ve Deylenili-leri ile birlikte köleleri hesabına alevlendirdi;

Nankörlük edip hak tanımaz oldular. Kendilerini hayvanların durumlarından yükselere çıkaranların iyiligini unuttular.

Ev sahibinin uykuya dalisini fırsat bilen hirsizlar gibi siz o zaman etrafimiza hücum edip saldirdiniz.

Bütün Sam mintikasini amansiz bir darbe ve en büyük bir güçle elinizden çekip almadik mi?

Misir'i, Kayrevan diyarini, Endülüs'ü kafalarınıza vura vura zorla almadik mi?

Durumunuz zayıfken dalgali denizlerdeki Sicilya adasını da elinizden almadik mi?

İstemediginiz halde, size rağmen mukaddes yerlerinizi, evlerinizi alip elde etmedik mi?

Beytilahm'i, Kumame'yi ele geçirdik. Simdi oralar büyük Müslüman liderlerin ellerindedir.

İskenderiye diyarındaki serkisiniz, Kudüs'teki kürsünüz zorla, hosunuza gitmemesine rağmen elimize geçti. Konstantiniye kürsüsü de yoklara karisti.

Elde ettiginiz bütün diyarlari tümüyle geri almamız ve sereflice izzetle elde etmemiz kaçınılmazdır,

Yezid, sizin diyarinizin ortasına Konstantiniye kapisina keskin kılıçlarıyla inmedi mi?

Mesleme de ondan sonra aslanlar gibi kükreyen bahadır akserle-riyle oralari ayak altında çignetmedi mi?

Sizi Konstantiniye'de geçen asırda insâ ettirdigi mescidimizde al-çaltip köleler gibi çalıştırmadi mi?

O mescit ki, hükümdarinizin sarayinin bitisigindeydi.

Bilesiniz ki bu, keskin kılıçlara sahip bahadırların hakkıdır.

Hükümdariniz, Harun Resid'e; mağluplara özgü vergiyi ve borçlular gibi

cizye vermedi mi?

Misir'da sizi görölmeye deger gücünüzle yagmalayip talan ettik.

Orada Rahman olan Allah, büyük merhametiyle bizleri kayirdi.

Beyti Yakub'a, Dume sahiplerine oradan da Atlas Okyanusu'na varip denizlerin dalgalarına kadar uzandik.

Siz hiçbir cuma bizim topragimiza hücum edebildiniz mi?

Cenâb-i Allah bunu yapmaniza engel oldu, ey hezimete ugrayanlarin kalintilari!

Sizin sadece kuruntulariniz vardir ve ahmakça düslerinizden, uykuda uyuyanlarin rüyalarından baska bir seyiniz de yoktur

Yavas olun bakalim. Hilafetten sonra artik nur kalmaz. Sadece ezenlerin yüzlerini tozlandiran bir sefer kalir.

Iste o zaman kahraman baskincilarin atlari sizi ezdiginde nereye varacaginizi görürsünüz.

Geçmişlerin âdetlerince karanlık gecelerde sizler bizim için ganimetler sinifina gireceksiniz.

Sizler bizden parmakla sayilabilecek miktarda esirler aldiniz, ama sizin elimizde bulunan esirlerini» bulutlardan in©n yagmur damlalari sayisineadir.

Sayet elimizde bulunan esirlerinizi birisi saymaya kalkisacak olursa aciz kalir.

Yagmur serpintilerini kimler sayabilir?

Hamdan'm oğlu Nasir ile Seyfü'd-Devle ve Kâfur sayesinde sizler,

En rezil, en pis amaçlara ulastiniz ve küçük yerleri elde ettiniz.

Soysuz ve hacamatçinin ogullarina hücum ettiniz.

Ama onların itibari ancak kan emen sivrisineginki kadardir.

Fakat bundan önce Dimyane'ye veya aslanlar gibi atici olan Er-bat mintikasina gitseydiniz ya!

Cürcan reisleri, sizleri geceler boyunca önlerine kattilar ve size acilari içirdiler.

Prenslerinizi kızlar gibi esir alip önlerine kattilar, tipki ağaçlikli kumsallardaki geyikler gibi.

Ama bizi Heraklius'a ve ikramda bulunan yüksek hükümdarlara sorun.

Tenuh, Kayser ve diğeri bizi size anlatacaklardır.

Nice yüksek tabakadaki kadınları esir aldığımızı da sizlere bildireceklerdir.

Ne kadar müstahkem kaleler fethettigimi ve sizi ne kadar yaslara bogdugumuzu da söyleyeceklerdir

Hakir ve iftiracilari birak. Onlari lider sayma, onların Öne çıkma iddialari da olamaz.

Heyhat! Samarra ve Tikrit elinizden çıktı.

Cebel mintikasini da yitirdiniz. Artık oralar sizin için bos kuruntulardan baska bir sey degildir.

Oralari artık zayıf kimselerin temenni edecegi yerlerdir. Artık oralari düşündükçe bogaziniz sikilacaktır.

Bagdat'i yeni bir pazar olarak ele geçirmek istiyorsunuz. Orasi damizlik develer için bile bir aylık yoldur ki, o develer güçlü olup karsilastiklari herseyi ezerler.

Bagdat, zühd, ilim ve takva ehlinin mahallidir.

Orasi her âlim kisinin seçtiği bir menzildir.

Sarap rengini andiran kumsali birakin, artık orasi parlak ve mukavemetli Müslümanların elindedir.

Sam'dan da vazgeçin. Orada büyük bir Islâm ordusu vardır.

O ordunun askerleri, uçan kusların içinden uçup geçtikleri bulutlar gibidir. Sanki onlar ayakları üzerinde uzaklaşırlar. * Öyle bir darbe ki, küfre bütün mezelletleri indirir.

Sikkecinin beyaz dirhemlere damga vurusu gibi, küfre de zillet damgasi vurur.

Hicaz taraflarında isa, bulutlardan inen sicim gibi yagmurlari andiran büyük ordular vardır.

O ordularda Adnan ogullarından cömert, âlicenap ve bahadır askerler vardır.

Kahtan boyundan da atalari asil olan kimseler vardır.

Kudaalîlardan bir cemaatla karsilasirsaniz, kupkuru seyleri bile paralayan aslanlar görmüş gibi olursunuz.

Sabahladiginizda size daha önce beraber iken karsilastiklari sıcak dostlugu hatirlatirlar.

Bir zamanlar onlar asil atlari sizin tarafınıza dogru sürüyorlardi.

Sizler de sanki ganimetler içinde, garantide imiscesine geldiniz.

Yakinda size öyle topluluklar gelecek ki,

Kentleri elde etme hatiralarini size unutturacaklardir.

Mallarınız ve canlarınız onlara helaldir.

Ancak kaninizi akitmak ve malinizi ganimet edinmekle göğüslerdeki hararet diner.

Arazileriniz onlar için hak olacak ve o hakkı kendi aralarında paylasacaklardır.

Nitekim bir zamanlar adil ölçülerle onlar bunu yapmışlardı.

Horasan'dan bir cemaat ansizin üzerinize gelirse;

Siraz'dan, Rey'den ayakları sağlam basan askerler size hücum ederse;

O zaman sizin yapacağınız tek şey vardır ki, onu da size hatırlatıyoruz: Zillet ve korkudan parmakları isirmek!

Uzun süre sizi diyarınızda ziyaret etmişlerdi, bir yıllık yoldan çarpıcı atlarıyla gelmişlerdi.

Sicistan ve Kirman'a gelince; buralar öncelikle geri alınacaktır.

Kabil ve Hülvan ise zayıf kişilerin bile elde edebileceği yerlerdir.

Fars'ta ve Sus'ta büyük ve kalabalık ordular vardır.

İsfahan'da sel gibi akan parlak simalı askerler vardır.

Eğer bunların hepsi size gelecek olurlarsa,

Hayvanatın reisleri olan aslanların avına dönersiniz.

Parlak Basra'da ve yükselen Kûfe'de bir de Vasıfta büyük askeri birlikler vardır.

Buralarda sayı ve teçhizat çokluğu bakımından kumsallardaki kum taneleriyle boy ölçülebilecek kalabalık ordular vardır.

Bunlara düşmanlık eden kimse artık rahatını bulamaz.

Allah'ın Mekke'deki Beytine gelince; Allah orayı kayırmış, sereflendirmiş, bütün mahlukat için onurlu bir yer kılmıştır.

Bütün yeryüzü ahalisi inanarak orayı kutsal bir yer sayar.

Yeryüzünü bir yüzük sayarsanız, orası yüzüğün kasi gibidir.

Rahman olan Allah orayı hakkıyla savunur.

Oraya yan gözle bakmak bile mümkün değildir.

Habeslilerin askerleri orada, filleriyle birlikte Ebabil kuslarının çakıl taşlarıyla helak oldular.

Öyle ki, Ebrehe'nin askerleri orada sel gibi akan büyük bir kalabalık teskil etmekteydiler,

Ama Harem-i Serif ve Batha'dakî binalar korundular.

Mustafa (a.s.)'m kabr-i serifi, hos kokulu bir ortamdadir.

Orayi karanlik geceleri andiran büyük bir askeri kitle korumaktadır.

O kitleyi yüksek melek ordulari komutalari altina alip savunmaktadirlar; onlar namaz kilan, oruç tutan her Müslümani müdafaa ederler.

Karsiniza çıkacak olursak; asirlarin canlilarin kemiklerini darmadagin edisi gibi, biz de sizi çürümüs kemiklere döndürürüz.

Müstahkem mevki olan Yemen'de hücum edici bahadirlar vardır.

Karsiniza çıkacak olurlarsa sizi lokma lokma yutarlar.

Yemame diyarinin iki tarafinda, ellerinde hüccet bulunan boylu, boslu, güçlü bir topluluk vardır.

Sizi ve güçlü Karmatileri; akilli ve ugurlu bir devlet sayesinde mahvettik.

O devletin basinda hakkin halifesi Nasirüddin vardı.

O Allah yolunda kinayicilarin kinamasindan çekinmezdi.

Onun atalari Hz. Abbas'in evladina kadar uzanir.

Onlarin tümünde genel bir övünç kaynagi vardır; o övünç onlarda köpüklü bir dalga gibidir ve yumusaktır.

Onlar öyle hükümdarlardir ki, sanslari hep zaferle yar olmustur.

Onlarin geçmişlerine de geleceklerine de "Hos geldiniz" diyoruz.

Onlarin mahalli, Kudüs mescidinde veya Bagdat menzillerinde âlicenap kimselerin mahallidir.

Adiy ve Teym kabilesi de Esedogullari'nin yüksek tabakalarindan olan bu yüksek ve salih kimselere de "Hos geldiniz" diyoruz.

Yine onlara: "Siz, ne hos insanlarsiniz." diyoruz.

Onlarin geçmisteki hayirli kimselerine de merhabalar diyoruz.

Onlar ki, Islama kötlü bir zaferle yardım ettiler.

Istemeyenlere ragmen onlar beldeleri fethettiler.

Yavas olun bakalim, Allah'in vaadi gerçeklesecektir.

Küfür ehlini paramparça olmaya, lokmalar haline gelmeye mecbur edecektir
Konstantiniye ve komsu bölgeleri fethedilecek ve sizi parçalayici kartalların pençesine düşüreceğiz.

Çin ve Hind'i, Türk ve Hazar mintikasinin askerleriyle zor kullanip fethedeceğiz.

Rahman'in bize verdiği sözler gerçektir.

Hasta akillilerin emelleri gibi degildir.

Sizin diyarinizin ve beldelerinizin en uç noktalarına kadar sahip olacak ve size delici mizrakların zilletini arkadas kilacagiz,

Neticede islâmiyet'in hükmünün, vurucu askerleriyle haryere yayildigi görülecektir.

Ey teslis inancina ve dinine bagli kimse! Ey yardimdan mahrum kalmis kisi!
Ey akildan ve makul seylerden uzak insan!

Sen, günahi apaçik olan seylerle Islâmiyet'i mukayese mi ediyorsun?

Baskasinin emrine giren bir mahlukun dinine baglaniyorsun, öyle mi?

Vay senin haline! Senin helakin dünyalara gizli degildir.

Incilleriniz uydurmadir. Bu Indilerde öncekilerin sözleri karmakarisik hale gelmis ve onlar büyük günahlar islemislerdir.

Haça her zaman secde ediyorsunuz, ey hayvan akilli kimseler!

Tanriniz diye iddia ettiginiz Isa'yi sapikliginiz nedeniyle çarmiha gerdiniz.

Bunu en rezil ve en günahkâr Yahudilerin elleriyle yaptirdiniz.

Biz Islâm dinine bagli olup Rabbimizin bir olduguna inaniriz.

Baska hiçbir din sahibinin dini, Islâm'a mukavemet edemez.

Muhammed (s.a.v.)'in hidayet getiren risaleti,

Haksizliklari ortadan kaldirmakla gerçeklesmis ve dogrulugu anlasilmistir.

Hükümdarlar onun bütün mevsimlerde temiz ve gerçek olan burhanini, delilini görünce;

Gönüllü olarak onun dinine baglandilar.

Nitekim San'a'daki devlet hakimi ve güçlü adamlarin bulundugu Amman halki da Islâm'a teslim oldular.

Diger Yemenli hükümdarlar da teslim olup Islâm'a girdiler.

Bahreyn beldesindeki Lehazim kavmi de Müslüman oldular.

Korkudan veya bir menfaat ummaktan dolayi degil; bunlar ihlas-la Allah'in dinine icabet ettiler.

Yoksa bunlar, yoksul kimsenin avucuna girecek bir menfaate de göz dikmis degillerdi.

Gönüllü ve kendi ragbetleriyle yakîni inanca sahip oldular; karsitlari susturan.

Burhanlara kesin inanarak taçlari baslanna koydular.

Islâm'in ilâhi da güçlü bir zaferle dinimizi korudu.

Islâm düşmanlarini da develerin tabanlari altinda ezdirdi. *

İslâm peygamberi fakir olup yalnızdı; bir asiret ona yardımcı ol-
Ona laf atan v© onun sikintili haline sevinen kimseler© karsi da hiçbir topluluk onu savunmadı.
Onun yanında, kendisine yardımcı olan kimseye verilecek bir mal da yoktu.
Ne korkan kisinin savunması, ne de teslimiyet vardı onda.
Kendisine yardımcı olan kimselere özel olarak bir mal vermeyi de vaad etmedi.
Aksine o, en güçlü koruyucu tarafından korunmustu.
Güçlü ve esir alıcı kimselerin kuvveti,
Onu hakki söylemekten alıkoymadı ve hiçbir zalimin eli de onun cismine zarar veremedi.
Ama sizin peygamberiniz İsa'ya iftira ettiler, yalan söyleyip sapıkhkta bulundular.
Her tokat vuran kisi onun yüzünü tokatladi.
Oysa siz onun sizin Rabbiniz olduğunu iddia etmistiniz.
Vay sizin bu sapıkliginiza! Kiyamette kör olacaksınız.
Cenâb-i Allah, kendisinin bir esi ve oğlu olacağını kabul etmedi.
Neticede küfrün propagandacıları pismanlık içinde olacaktı.
Bunlara rağmen İsa, Allah'ın kulu, peygamber ve şerefli bir kimsedir.
Allah'ın yarattığı bir varlıktır. İddiacıların sözlerine inanılmaz.
Hiç Rabbin (İsa'nın) yüzü tokatlanır mı?
Sizin bu dininiz yok olsun!
Siz böyle demekle bütün zalimlerin üstüne çıkarak daha zalim oldunuz.
Peygamber Muhammed (s.a.v.), nice mucizeler ortaya koydu.
Onun ortaya koyduğu bilgiler sirki ezip geçti.
Bütün insanlar onun hakkını desteklemekte esittirler.
Hayır, herkese bağışta o adeta hizmetçi gibiydi.
Araplar, Habesler, Farslar, Berberiler, Kürtler...
Bütün bunlar onun rahmet kadehini ele geçirdiler.
Kiptiler, Enbatiler, Hazarlılar, Deylemliler,
Rumlar; onun ugruna fırtinalara ve belalara katlandılar.
Geçmişlerinin küfrünü kabul etmediler.
Kalıcı bir saadet sansini elde ettiler.

Bu saadet sayesinde hak dine tümüyle girdiler.

İlâhin ahkâmına boyun egdiler.

Ondan önce Danyal'm gördüğü rüyanın yorumu böylece doğrulanmış oldu ve bu kaçınılmaz idi.

Hintliler, Sindiler, Müslüman olup hidayet dinine girdiler.

Acemlerin dinini reddettiler.

Göklerdeki ay bir mucize olarak onun emri ile ikiye bölündü.

Elindeki bir ölçek bugdayla bütün bir cemaatin karni doydu.

Avucunun ortasından pınar gibi su aktı.

O su ile büyük bir kalabalık olan askerlerini suya kandirdi.

Akillarin tasdikini gerektiren seyleri mucize olarak ortaya koydu.

Ayakli hayvanlari iddiası gibi bos iddialarda bulunmadı.

Güneş doğduğu ve karanlık gecelerde onun pesinden geldiği sürece Allah'ın selami onun üzerine olsun.

Ounun delilleri ve burhanları güneş gibidir; sizin sözlerinize benzemez.

Sizler cevher ile teslisin unsurlarını birbirine karıştırdınız,

Bizim kadim ve hadis olan herşey hakkında bilgimiz vardır.

Sizlerse yuları açıkça görünen eseklersiniz.

Siz anlamlı zayıf, nazmi gevsek, soğuk ama yutagi geniş bir sür ortaya koydunuz.

Ama bizimkisi, içinde zümrütler, inciler, yakutlar bulunan ve usta bir sanatkâr tarafından işlenen bir gerdanlık gibidir."

Bu senede (hicretin 352. senesinde), İbn Ebi's-Sevarib kadiliktan azledildi. Sicilleri bozuldu. Kadiligi zamanında verdiği hükümler iptal edildi. Yerine Ebu Bisr Ömer b. Ektem b. Rızk atandı. İbn Ebi's-Sevarib'in her sene verdiği harçtan kendisi muaf tutuldu.

Bu senenin zilhicce ayında yağmurlar geciktiginden ötürü insanlar yağmur duasına çıktılar, ama yağmur yağmadı.

"el-Muntazarr" adlı eserinde İbnü'l-Cevzî, tarihçi Sabit b. Sinan'ın söyle dedigini rivayet etmiştir:

«Kendilerine güvendiğim bir cemaatin bana anlattığına göre bazı Ermeni komutanları, hicretin 352. senesinde Nasirü'd-Devle b. Hani-dan'a, yaşları yirmibes olan iki Ermeni'yi babalarıyla birlikte göndermişlerdi. Bu adamların iki göbekleri, iki karınları, iki mideleri vardı; ama doymaları ve suya kanmaları değişik orandaydı. Bunlardan biri kadınlara diğeri ise oğlan

çocuklarına meylederdi. Bu nedenle aralarında anlaşmazlık ve tartışma meydana geliyordu. Hatta bazen Öyle oluyordu ki, bunlardan biri diğeri ile konuşmamaya yemin ediyor, günlerce küssülü kalıyorlar, sonra barışıyorlardı. Nasirü'd-Devle bunlara 2.000 dirhem para verdi. Kendilerine hil'atlar giydirdi ve onları İslâm'a davet etti. Rivayete göre bunların ikisi de Müslüman olmuşlardır.

Nasirü'd-Devle, insanlar onları görsünler diye bu ikisini Bağdat'a göndermek istedi. Ama bu niyetinden vazgeçti. Daha sonra bu ikisi babalarıyla birlikte memleketlerine döndüler, Biri hastalanıp öldü, kokustu, diğeri hayatta kaldı; ama bir türlü ölen kardesinden kurtulması mümkün olmadı. İkisi böğürlerinden birbirlerine yapışık idiler. Nasirü'd-Devle bunları birbirinden ayırmayı düşündü. Bu amaçla tabipleri topladı, fakat bu mümkün olmadı. Biri Ölünce, babaları diğeri ondan ayırmak hususunda sasti, ne yapacağım bilemedi. Bir müddet sonra, Ölenin acısına dayanamayıp kederlenen diğeri de hastalandı ve öldü. İkisi bir mezara defnedildiler.»

Bu senede vefat eden meshur şahsiyetler arasında Ömer b. Ek-sem b. Ahmed b. Hayyan b. Bîr Ebu Bîr el-Esedî de vardır. Bu zat, hicretin 284. senesinde doğdu. Halife Muti zamanında Ebü's-Saib Ut-be b. Ubeydullah'ın yerine vekâleten kadılığa atandı. Sonra kadi'1-ku-datlık mertebesine terfi etti. Safîilerden Ebü's-Saib'den sonra, kadi'l-kudatlığa sadece o atanmıştı. Kadilikta çok iyi bir gidisati vardı. Bu senenin rebiyülevvel ayında vefat etti. [67]

Hicretin Üçyüzelliüçüncü Senesi

Bu senenin muharrem ayının ortasında Rafiziler -önceki senelerde de yaptıkları gibi- Hz. Hüseyin'in matemini tuttular. Bu nedenle Rafizilerle, Ehl-i Sünnet arasında şiddetli bir çarpışma meydana geldi, mallar yağmalandı.

Bu senede Seyfû'd-Devle'nin kölesi Neca, kendisine karşı isyan etti. Söyle ki: Neca, geçen sene, Harranlılara baskın yaparak mallarını gasbetmiş, onlardan çok miktarda mal ve para almış, isyan bayragını çekip Azerbaycan'a doğru yürümüş, oranın bir kısmını Ebü'l-Verd adındaki bir a'rabinin elinden almış, Ebü'l-Verd'i öldürmüş ve onun mallarının çoğunu gasbetmişti. Böylece gücü fazlalasmıştı. Sey-fü'd-Devle, onun üzerine yürüdü ve kendisini yakaladı, öldürülmesini emretti. Görevliler tarafından Seyfû'd-Devle'nin huzurunda öldürülerek cesedi pisliklerin arasına atıldı.

Bu senede Domestikos, Misis'e gelip şehri kışattı. Surları deldi. Şehir halkı ona karşı memleketlerini savundular. Domestikos da oraya bağlı büyük bir köyü yaktı, çevresinde bulunan ahaliden 15.000 kişiyi öldürdü. Askerleri

Adana ve Tarsus şehirlerinde büyük bir fesat çıkardılar. Kendisi de ülkesine geri döndü.

Bu senede Muizzü'd-Devle, Musul'a ve Cezire-i îbn Ömer'e hücum etti. Musul'u ele geçirdi. Orada bir müddet ikamet etti. Musul valisi ona haber salarak barismak istedigini bildirdi. Valinin kendisine her sene bir miktar mal ve para vermesi, ayrıca Nasirü'd-Dev-le'nin oğlu Ebu Taglib'in kendisinden sonraki dönem için veliahd olması sartiyla baris antlasmasi yaptılar. Bundan sonra Muizzü'd-Devle, Ibnü'l-Esir'in detayli olarak anlattigi birçok islerin yapılmasindan sonra Bagdat'a göndü.

Bu senede Deylem ülkesinde Hz, Hüseyin evladından olup Ibnü'r-Rai adıyla meshur olan Ebu Abdillah Muhammed b. Hüseyin isyan etti. Etrafinda çok sayıda adam toplandı, insanlari kendisine bey'ata çağirdi ve Mehdi lakabini aldı. Aslen Bagdatlıydi, ama Deylem ülkesinde nami yükseldi. Ibn Nasir el-Alevî ondan kaçtı.

Bu senede Ermeni hükümdari Domestikos'la birlikte Bizans imparatoru Tarsus'a hücum etti. Sehri bir süre kusatma altında tuttular. Bu yüzden burada pahalilik basgösterdi. Halk vebaya yakalandi ve çoklari öldü. Bundan sonra kusatmacılar da geri döndüler.

"Allah, inkâr edenleri kinleriyle geri çevirdi, bir hayra ulasamadılar. Savasta; inananlara Allah'in yardimi yetti. Allah, kuvvetli olandir, güçlü olandir." (ei-Ahzâb, 25.)

Bunlar Islâm ülkesini tümüyle istilâ etme azmindeydiler. Çünkü Islâm ülkesinin hükümdari ve yöneticileri iyi kimseler degillerdi. Sa-

habeler hakkında kötü düşünceleri vardı, ama Cenâb-i Allah Islara ülkesini korudu, Rumlar da ziyan içinde geri döndüler.

Bu senede Sicilya'da Muhtar savaşı meydana geldi. Söyle ki: 100.000'e yakın Frank ve Rum askerleri Sicilya'ya hücum ettiler. Sicilyalılar da Muiz el-Fatimî'ye haber salarak ondan yardım istediler. O da bir filo ile üzerlerine takviye askeri gönderdi. Bu adada Müslümanlarla müsrikler arasında büyük bir savaş cerayan etti. İki. taraf da sabahtan ikindiye kadar dayanıklilik gösterdiler. Sonra Rum komutani Moil Öldürüldü. Bu yüzden Rum askerleri cepheden firar edip hezimete ugradılar. Müslümanlar onlardan çok sayıda asker öldürdü. Franklar derin bir su vadisine düstüler. Çoklari boguldu. Geri kalanlarda gemilere bindiler ve döndüler, Sicilya valisi Ahmed, peslerine gemileri takti. Onlari denizde yakaladi ve yakaladiklarini öldürdü. Müslümanlar bu savasta çok mal, esya, silah ve hayvani ganimet olarak elde ettiler. Ganimetler arasında üzerinde su ibarenin yazili oldugu bir kılıç bulunmaktaydi: "Bu Hind kilicinin ağırligi 170 miskaldir. Bununla Rasûlullah (s.a.v.)'m huzurunda uzun süre savasilmistir." Bu kilici da armağanlar

arasina katarak Ifrikiye'ye Muiz el-Fatimi'ye gönderdiler.

Bu senede Karmatiler, Taberiye'yi Misir ve Sam hakimi Ihsid'in elinden almak için hücum ettiler. Bu arada Seyfû'd-Devle'den -silah yapiminda kullanmak üzere- kendilerine demir yardiminda bulunmasini istediler. O da Rakka sehrinin çelikten mamul kapilarini söktü. Ayrica, pazarlarda ve satıcıların ellerinde bulunan okkalari da topladi ve bütün bunlari Karmatilere gönderdi. Onlar da, "Bu kadari bize yeter." diye bildirdiler.

Bu senede Muizzü'd-Devle, halifeden izin isteyerek hilafet sarayini gezip dolasmak istedi. Halife kendisine bu izni verdikten sonra saraya girip dolasmaya basladi. Halife de hizmetçisini ve muhafizini onunla birlikte saraya gönderdi. Sarayin içinde dolasmaya basladilar. Fakat Muizzü'd-Devle, bir ara korkuya kapildi ve isi bir an evvel bitirmek için çabucak dolasmaya basladi. Kendisine bir suikast yapılmasindan ve sarayin dehlizlerinde öldürölmekten korkmustu. Derken hemen saraydan çıktı ve salimen kurtuldugundan ötürü Allah'a sükür için 10.000 dirhem sadaka verdi. O günden itibaren halife Mu-ti'e olan sevgisi daha da fazlalasti. Sarayda gördüğü hayret verici seylerden biri, cidden güzel bir kadın suretinde yapılmis olan bir heykeldi ki, tunçtan yapılan bu heykelin çevresinde hizmetçi kiliginda küçücük heykelcikler vardi. Bunlar Muktedir'in zamaninda halifeye getirilmis ve cariyeler ve kadınlar buna bakıp eglensinler diye saraya konulmustu. Muizzü'd-Devle, bunu halifeden istemeye niyetlendi ama, sonra baska düşüncelerle bundan vazgeçti.

Bu senenin zilhicce ayında Kûfe'de bir adam ortaya çıkıp isyanda bulundu ve kendisinin Alevi oldugunu iddia etti. Yüzüne peçe takiyordu. Bu yüzden kendisine peçeli anlamına gelen «Müteberki¹» adi verildi. Fitnesi büyüdü, nami her tarafa yayildi. Onun bu isyani, Mu-Izzü'd-Devle'nin Bagdat'ta bulunmadigi ve Musul isiyle ugrastigi bir zamana denk geldi. Muizzü'd-Devle Bagdat'a dönünce Müteberki' saklandı ve baska yerlere gitti. Bundan sonra basarili bir sonuç elde edemedi. [68]

[1] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/388.

[2] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/388.

[3] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/388-389.

[4] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/389-390.

[5] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/390.

[6] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/390.

[7] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/391.

[8] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/391.

- [9] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/391-392.
- [10] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/392.
- [11] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/392.
- [12] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/392.
- [13] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/393.
- [14] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/393.
- [15] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/393-394.
- [16] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/394.
- [17] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/394.
- [18] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/394.
- [19] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/394-395.
- [20] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/395-396.
- [21] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/396.
- [22] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/397.
- [23] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/397-398.
- [24] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/398.
- [25] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/398.
- [26] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/398-399.
- [27] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/399.
- [28] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/399-400.
- [29] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/400.
- [30] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/400.
- [31] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/400-401.
- [32] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/401.
- [33] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/401.
- [34] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/401.
- [35] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/402.
- [36] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/402.
- [37] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/402.
- [38] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/402.
- [39] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/403.
- [40] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/403-404.

- [41] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/404.
- [42] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/405.
- [43] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/405.
- [44] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/405.
- [45] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/405-406.
- [46] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/406.
- [47] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/406.
- [48] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/407-408.
- [49] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/408.
- [50] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/408.
- [51] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/408.
- [52] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/409.
- [53] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/409.
- [54] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/409.
- [55] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/409.
- [56] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/409-410.
- [57] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/410.
- [58] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/410.
- [59] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/410.
- [60] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/410-413.
- [61] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/413-414.
- [62] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/414-415.
- [63] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/415.
- [64] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/415-415.
- [65] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/416.
- [66] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/416.
- [67] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/417-430.
- [68] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/431-433.

Hicretin Üçyüzelliüçüncü Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler .	2
Bekkâr B. Ahmed .	2
Ebu Ishak El-Cehmî	3
Hicretin Üçyüzellidördüncü Senesi	3
Hicretin Üçyüzellidördüncü Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler .	5
Meshur Sair Mütenebbî	5
Muhammed B. Hibban .	8
Muhammed B. Hasan B. Yakub .	9
Muhammed B. Abdullah B. Ibrahim..	9
Hicretin Üçyüzellibesincî Senesi	9
Hicretin Üçyüzellibesinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler .	10
Hasan B. Davud .	10
Muhammed B. Hüseyin .	11
Ebu Bekir B.Ciabî	11
Hicretin Üçyüzellialtinci Senesi	12
Muizzü'd-Devle B. Büveyh'in Vefati	12
Hicretin Üçyüzellialtinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler .	13
Ebü'l-Ferec El-İsfahanî	13
Süyfü'd-Devle .	14
Ihsid Kafur .	14
Ebu Ali El-Kalî	15
Hicretin Üçyüzelliyedinci Senesi	15
Hicretin Üçyüzelliyedinci Senesinde Vefat Eden Diger Meshur Sahsiyetler .	16
Ömer B. Cafer B. Abdillâh .	16
Muhammed B. Ahmed B. Ali B. Muhalled .	16
Kâfur B. Abdullah El-Ihsidî	17
Hicretin Üçyüzellisekizinci Senesi	17
Hicretin Üçyüzellidokuzuncu Senesi	18
Hicretin Üçyüzellidokuzuncu Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler .	20
Muhammed B. Ahmed B. Hüseyin .	20
Muharib B. Muhammed B. Muharib .	20
Ebü'l-Hüseyin Ahmed B. Muhammed .	21
Hicretin Üçyüzaltmisinci Senesi	21
Hicretin Üçyüzaltmisinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler .	22
Süleyman B. Ahmed B. Eyyüb .	22
Sair Refa Ahmed B. Sirri Ebü'l-Hasan .	22
Muhammed B. Cafer .	22
Muhammed B. Hasan B. Abdillâh El-Acurî	22
Muhammed B. Cafer B. Muhammed .	23
Muhammed B. Davud Ebu Bekir Es-Sofî	23

Muhammed B. Ferhanî	23
Ahmed B.Feth.	23
Hicretin Üçyüzaltmisbirinci Senesi	24
Hicretin Üçyüzaltmisbirinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler	25
Said B. Ebi Said El Cenabi	25
Osman B. Ömer B. Hafif	25
Ali B. Ishak B. Halef	25
Ahmed B. Sehl	25
Hicretin Üçyüzaltmisikinci Senesi	25
Hicretin Üçyüzaltmisikinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler	27
Sirri B. Ahmed B. Ebi's-Sirrî	27
Muhammed B. Hanî	27
Ibrahim B. Muhammed.	28
Said B. Kasim..	28
Muhammed B. Hasan B. Kevser B. Ali	28
Hicretin Üçyüzaltmisüçüncü Senesi	28
Mutinîn Hal' Edilip Tai'in Halifelige Geçmesi	29
Muiz El-Fatimî ile Hüseyin Arasındaki Savaş.	30
Muiz El-Fatimî'nin, Dimisk'i Karmatîlerin Elinden Kurtarması	31
Fasil	31
Hicretin Üçyüzaltmisüçüncü Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler	32
Abbas B. Hüseyin.	32
Ebu Bekir Abdülazîz B. Cafer.	32
Ali B. Muhammed.	32
Sair Ebu Firas B. Hamdan	33
Hicretin Üçyüzaltmisdördüncü Senesi	33
Dimisk Sehrinin Fatimîlerin Elinden Alınması	35
Hicretin Üçyüzaltmisdördüncü Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler	37
Türkhacib Sebüktekin.	37
Hicretin Üçyüzaltmisbesinci Senesi	37
Hicretin Üçyüzaltmisbesinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler	38
Ahmed B. Cafer B Muhammed B. Selem..	38
Sabit B.Sinan.	38
Hüseyin B. Muhammed B. Ahmed.	38
Ebu Ahmed B. Adiy El-Hafiz.	39
Muiz El-Fatimî	39
Hicretin Üçyüzaltmisaltinci Senesi	40
Sebüktekin'in Hakimiyetinin Başlangıcı	42
Hicretin Üçyüzaltmisaltinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler	42
Ebu Yakub Yusuf	42
Hüseyin B. Ahmed.	42
İsmail B. Nüceyd.	44
Hasan B.Büveyh.	44
Muhammed B. Ishak.	44

Muhammed B. Hasan. 44

Kadi Münzir El-Belûtî 45

Ebü'l-Hasan Ali B. Ahmed. 46

Hicretin Üçyüzaltmışyedinci Senesi 46

Hicretin Üçyüzelliüçüncü Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler Bekkâr B. Ahmed

Bekkâr b. Ahmed b. Bekkâr b. Beyan b. Bekkâr b. Dürüstveyh b. Isa. Kurra idi. Abdullah b. Ahmed'den hadis rivayet etti, Ebu 1-Hasan el-Hammanî de kendisinden rivayet etti. Güvenilir bir ravidir. Altmis seneden fazla bir süreyle Kur'ân okuttu. Allah ona rahmet etsin. Bu senenin rebiyülevvel ayında yetmiş yasini asip seksen yasma yaklasmis iken vefat etti. Hayzuran mezarligina Ebu Hanife'nin mezarinin yanina defnedildi. [1]

Ebu Ishak El-Cehmî

Hicretin 250. senesinde dogdu. Hadis dinleyip rivayet etti. Kendisine hadis okumasi teklif edildiginde, 100 yasini asmadikça hadis okumayacagina yemin ederdi. Allah, onun bu yeminini yerine getirdi. 100 yasini astiktan sonra hadis okumaya ve rivayet etmeye basladi. 103 yasinda bu senede vefat etti. Allah ona rahmet etsin. [2]

Hicretin Üçyüzellidördüncü Senesi

Bu senenin muharrem ayinin 10'unda Siiler, önceki âdetlerini devam ettirerek Hz. Hüseyin'in matemini tuttular. Dükkanlar kapatildi, etrafa mendiller asildi. Kadınlar saçlarını baslarını açıp sokaklara çıktılar. Agitlar yakip çarsida pazarda Hz. Hüseyin için yüzlerini tokatladılar. Oysa bu, Islâmiyette hiç de ihtiyaç duyulmayan bir zorlama idi. Eger bu övünülecek bir is olsaydi, bu ümmetin ilkleri ve hayirlilari bunu yaparlardi. Kaldi ki, onlar bunlara nisbetle bu ise daha lâîk idiler.

«Eger hayirli bir is olsaydi bu hususta onlar bizden öne geçemezlerdi.» (el-Ahkâf, 11.)

Ehl-i Sünnet, Islâm büyüklerine uyar ve asla bid'at çıkarmaz. Sonra Ehl-i Sünnet bu yüzden Rafizilere hücum etti. Rafizilerin yuvasi olan Berasa Mescidi'ne baskin yapti. Ve orada bulunan bazi Rafizi -leri Öldürdüler.

Bu senenin receb ayında Bizans imparatoru büyük bir orduyla Misis'e geldi. Zor kullanarak orayı ile geçirdi. Halkın bir kısmını öldürdü. Geride kalanları esir aldı, önüne katarak götürdü. Bunlar 200.000'e yakın kişiydiler. Innâ lillâh ve innâ ileyhi râciün (Dogrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz.)

Bundan sonra imparator Tarsus'a geldi. Halk kendisinden eman diledi. Onlara eman verdi. Ancak Tarsus'u terkedip gitmelerini, baska yere tasimmalarini emretti. Tarsus'un Büyük Camii'ni kendi atları için tavlâ

edindi. Minberi yakti. Caminin kandillerini kendi memleketinin kiliselerine tasitti. Tarsuslularinin bir kısmi onun yanina katilip Hristiyanliga geçtiler. Allah ona lanet etsin. Tarsuslularla Misis-lilere daha önce büyük bir belâ ve kitlik ile siddetli bir veba isabet etmistî. Öyle ki, onlardan günde 800 kisi ölüyordu. Bu da yetmezmiş gibi Bizans imparatorunun hücumu karsisinde daha büyük bir musibete maruz kaldilar. Yagmurdan kaçarken doluya yakalandilar. Bizans imparatoru, Islâm ülkesine daha yakin olabilmek amaciyla Tarsus'ta ikamete niyetlendi. Sonra bu is kendisi için zor gelince, Konstantini-ye'ye gitti. Beraberinde ve hizmetinde Ermeni hükümdari mel'un Do-mestikos da vardı.

Bu senede hacilarin kafilé baskanligi, Talibilerin nakibi Ebu Ah-med Hasan b. Musa el- Musevî'ye verildi. O, Razi ile Murtaza'nın babasidir. Nakiblik ve hac emirligine atandigina dair ferman yazilip kendisine verildi.

Bu senede Muizzü'd-Devle'nin kiz kadesi vefat etti. Halife de bir gemiye binerek bassagligi için Muizzü'd-Devle'nin yanina geldi. Muiz-zü'd-Devle onun huzurunda yeri öptü. Gelisinden ötürü ona sükranlarini sundu. Bu sadakat ve samimiyetinden ötürü ona tesekkürlerini bildirdi.

Bu senenin zilhicce ayinin 12'sinde Rafiziler -Önceki sayfalarda da anlatildigi gibi- âdet üzere Gadir-i Hum bayramini kutladilar.

Bu senede Ibnü'l-Ahvazî adindaki bir adamin destegi ile Resik en-Nesimî Antakya'yi istila etti. Resik, degirmen kiralayip çalistiran bir kimseydi. Ibnü'l-Ahvazî, Antakya'yi almasi için onu tamahlandir-di ve bu ugrda ona çok mal verdi. Seyfü'd-Devle'nin Meyyafarikin isiyle ugrasmakta oldugunu, Halep'e dönemeyecegini söyledi. Sonra ikisi birlikte Antakya'yi aldiktan sonra ordularıyla Halep üzerine yürüdüler. Kendileri ile Seyfü'd-Devle'nin Halep vali vekili arasinda büyük savaslar cereyan etti. Resik, sehri ele geçirdi. Vali vekili kaleye sigindi. Sonra Seyfü'd-Devle'nin, Bessare adindaki kölesi komutasinda gönderdigi takviye kuvvet, vali vekiline ulasti. Resik bozguna ugradi. Atindan düstü. Bedevilerden biri tez davranarak onu öldürdü. Basini koparip Halep'e götürdü. Bundan sonra Ibnü'l-Ahvazî yalnız basina Antakya'ya döndü. Halep'te emir olarak Rumlardan Dezber adinda birini, daha sonra halife kilmak amaciyla da "Üstad" adini verdigi bir Aleviyi birakti. Ancak Halep vali vekili Kar'uye bunlarin amiri pozisyonunundaki Ibnü'l-Ahvazî'nin üzerine hücum etti. Ikisi siddetlice savastilar. Ibnü'l-Ahvazî onu maglup etti ve Antakya'da hakimiyetini kurdu. Seyfü'd-Devle Halep'e döner dönmez orada sadece bir gece kaldi. Sonra Antakya üzerine yürüdü. Ibnü'l-Ahvazî onun karsisina çıktı. Ikisi siddetle savastilar. Dezber ile Ibnü'l-Ahvazî bozguna ugradilar. Esir alindilar ve Seyfü'd-Devle ikisini de öldürdü.

Bu senede Karmatîlerden Mervan adinda bir adam -ki bu, Seyfü'd-Devle

tarafından atanan ve yolların muhafızlığını yapıp güvenliğini sağlayan bir kimseydi- Humus'ta ayaklandı. Orayı ve çevresini ele geçirdi. Halep'ten Emir Bedir komutasında bir ordu onun üzerine hücumla geçti. İki taraf savastılar. Bedir ona zehirli bir ok atarak okunu isabet ettirdi. Fakat o esnada Mervan'm adamlarında Bedir'i esir aldılar. Mervan huzurunda onu eli kolu bağı vaziyette öldürttü. Ama bundan bir kaç gün sonra da Mervan'm kendisi de öldü. Adamları dağıldılar.

Bu senede Sicistan halkı, valileri Halef b. Ahmed'e isyan ettiler. Söyle ki: Vali Halef b. Ahmed, hicretin 353. senesinde hacca gittiğinde yerine vekil olarak Tahir b. Hüseyin'i bırakmıstı. Ancak Tahir ondan sonra valiliğe göz dikti ve halkla ittifak kurdu. Asil vali Halef b. Ahmed, hacdan döndüğünde Tahir b. Hüseyin sehri ona teslim etmedi ve asi oldu. Halef b. Ahmed bunun üzerine Buhara'ya, Emir Mansur b. Nuh es-Samanî'nin yanına gidip ondan yardım istedi. Emir Mansur, onunla birlikte bir askeri birliği Sicistan'a gönderdi. Bu askeri birliğin komutanı Sicistan sehrini Tahirin elinden kurtarıp vali Halef b. Ahmed'e teslim etti. Halef b. Ahmed, âlimleri seven ve kendisi de âlim olan bir kimseydi. Ancak Tahir b. Hüseyin, gidip asker topladı ve tekrar gelip Halef b. Ahmed'i muhasara altına alarak Sicistan'ı onun elinden aldı. Halef b. Ahmed de tekrar Emir Mansur es-Samanî'nin yanına döndü. Emir Mansur, sehri ikinci kez geri alacak bir komutanı ve askeri birliği Sicistan'a gönderdi. Sehri tekrar kurtarıp Halef b. Ahmed'e teslim ettiler.

Halef b. Ahmed, Sicistan'da hakimiyetini kurduktan sonra Buhara emiri Mansur'a gönderilmesi gereken hediyeler ve armağanlarla hü'atları göndermedi. Emir Mansur da onun üzerine asker sevketti. Halef bir kaleye sigindi. Buna Irak kalesi deniliyordu. Dokuz sene süreyle askerler onu kusatma altında tuttıkları halde onu ele geçire-mediler. Çünkü kale son derece müstahkem, geçit vermez, yüksek ve çevresindeki hendekleri de derin olan bir kaleydi. Halef b. Ahmed'in bundan sonraki durumu, ileriki kısımlarda anlatılacaktır.

Bu senede Türklerden bir grup Hazar ülkesine hücum etti. Hazarlılar onlara karşı Harezmlilerden yardım istediler. Harezmliler de* "Eğer Müslüman olursanız size yardım ederiz." dediler. Hükümdarları hariç olmak üzere Hazarlıların tümü Müslüman oldular. Harezmliler de onlarla birlik olup Türklerle karşı savastılar. Türkleri oradan uzaklastırdılar. Bundan sonra Hazar hükümdarı da Müslüman oldu. Hamd ve minnet Allah'adır. [3]

Hicretin Üçyüzellidördüncü Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Meshur Sair Mütenebbî

Ahmed b. Hüseyin b. Abdüssamed Ebü't-Tîb el-Cu'fî. Mütenebbî adıyla

taninan meshur sairdir. Babasi îdanüssaka adıyla taninirdi. Babasi Mekkelilere kendi devesi üzerinde su tasirdi. Yasli bir adamdi. Ibn Makula ve Hatib'e göre babasinin adi Idan'dir. Ama baska bir rivayete göre ise Aydan'dir. Dogrusunu Allah bilir.

Mütenebbî, 306. hicri senede Kûfe'de dogdu. Sam'in Badiye mintikasında büyüdü. Edebiyat öğrendi. Edebiyatta kendi çağdaslarinin fevkine çıktı. Seyfû'd-Devle b. Hamdan'm yanma gitti. Onu övdü, onun yanında degeri yükseldi. Sonra Misir'a gitti, Ihsid'i övdü. Sonra da onu yerip yanından kaçti. Bagdat'a geldi. Bazi Bagdatlılari övdü. Sonra Kûfeye geldi, Ibnü'l-Amid'i övdü. Ibnu 1-Amid ona 30.000 dinar armagan verdi. Sonra Mütenebbî Fars ülkesine gitti. Adüdü'd-Devle b. Büveyh'i övdü. Adüdü'd-Devle de ona 200.000 dinara yakin armagan verdi. Baska bir rivayetle anlatildigina göre Adüdü'd-Devle ona 30.000 dinar kadar armagan vermis, sonra ona söyle bir tuzak kurmustu: "Adüdü'd-Devle b. Büveyh'in mi, yoksa Seyfû'd-Devle b. Ham-dan'in mi armaganlari daha güzeldir?" diye kendisine bir soru soruldu. O da su cevabi verdi: "Adüdü'd-Devle'nin armagani daha çoktur, ama o bu armagani verirken kendini zorlayip yapmacik hareketler yapiyor. Fakat Seyfu d-Devle'ninki her ne kadar daha az ise de o gönül hosluguyla veriyor. O, armagan verme tabiatina sahiptir. Fakat bu, yapmaciklik içinde armagan veriyor, bununkisi sunidir."

Bu cevabi Adüdu d-Devle'ye aktarildiginda öfkelenildi. Ona bedevilerden bir grubu musallat etti. Onlar da kendisi Bagdat'a dönmekte iken yolda karsisina çıktilar.

Baska bir rivayette anlatildigina göre Mütenebbî, karsisina çıkan bedevilerin lideri îbn Fatik el-Esedî'yi hicvetmisti. O bedeviler yol ke-sicilik yapiyorlardi. Bu nedenle Adüdü'd-Devle onlara, Mütenebbî'nin yolunu kesmelerini, onu öldürmelerini ve beraberindeki mallarini almalarini tenbihlemisti. Onlar da bu senenin ramazan ayinin bitimine Üç gün kala çarsamba günü, baska bir rivayete göre ramazimn bitimine bes gün kala çarsamba günü, diger bir rivayete göre saban ayinda altmis süvari ile yoluna çıktilar. Kendisi bir armut agacinin altinda mola verip dinlenmekteydi. Yemek için sofrasini kurmustu. Yaninda oglu Muhsin ile onbes kölesi de vardi. Baskincilari görünce onlara: "Ey Araplarin esrafi, buyurun yemege!" dedi. Kendisiyle konusmadiklarini görünce kötülük yapacaklarim hissetti. Silahina ve atma kostu. Atina binip silahini eline aldı. Bir saat kadar çarpistilar. Çarpisma esnasinda oglu Muhsin ve bazi köleleri Öldürüldü. Kendisi kaçmak isteyince kölelerinden biri ona söyle çıkisti:

- Nereye gidiyorsun? Oysa bir zamanlar sen söyle demistin: "At, gece ve sahra beni tanir. Vurmak, darbe atmak, kagit ve kalem de beni tanir."
- Yaziklar olsun sana. Sen beni öldürdün (ölümüme sebebiyet veriyorsun).

Böyle dedikten sonra geri döndü. Ancak baskincilarin lideri boynuna bir mizrak fırlatıp onu öldürdü. Sonra baskincilar üzerine geldiler ve onu cani çikincaya kadar mizrakladılar. Sonra da beraberindeki mal ve esyalari alıp götürdüler. Bu hadise, Numaniye'ye yakin bir yerde cereyan etmistir. Mütenebbî o zaman Bagdat'a dönmekteydi. Numaniye'ye defnedildi. Ölümünde kirksekiz yasindaydi.

Ibn Asakir'in anlattigina göre Mütenebbî öldürüldüğü konaktan bir konak önceki mevkide iken, bedevilerden bazilari kendilerine elli dirhem verdigi takdirde kendisini gizleyeceklerini söylemişler; ancak cimriligi, kibri ve yigitlik iddiasinda bulunusu bu parayi onlara vermesine mani olmustu.

Mütenebbî'nin nesebi Cu'fî idi, onlari sulbünden geliyordu. Ama Semave'ye Humus'a yakin bir yerde Beni Kelb kabilesinin yanmday-ken Alevi oldugunu iddia etmiş. Daha sonra kendisine vahiy indirilen bir peygamber oldugu iddiasinda bulunmuş, o kabilenin cahillerinden ve asagi tabakasindan bir topluluk ona tabi olmustu. Kendisine Kur'-ân nazil oldugunu ileri sürmüş ve su örneği onlara göstermişti:

"Gezen yildiza, dolasan felege, geceye ve gündüze yemin ederim ki kâfir ziyandadır. Sen kendi yoluna devam et ve senden Önceki Rasûllerin izini takib et. Çünkü Cenâb-i Allah, kendi dininden çıkan kimselerin kökünü senin vasitanla kaziyacaktır. Onun yolundan sa-sanlari senin araciligina yok edecektir."

Bu da onun saçmaliklarinin, ziyaninin ve kaybının çokluguna bir örnektir. Eger bir kafiyeyle bagli kalsaydi münafik onu nifakla; hicivci de onu yalancilik ve bahtsizlikle överdi ve kendisi de sairlerin en büyüğü, fasihlerin en fasihi olurdu. Ama o cahilligi ve kit akli ile hareket ederek âlemlerin Rabbinin sözüne benzer sözler söylemeye yeltendi. Oysa cinler, insanlar ve bütün yaratiklar âlemlerin Rabbinin kitabindaki sûrelerden en kisinin benzerini ortaya koymaya çalissalar bile bunu beceremezler.

Onun Semave'de ortaya çiktigina ve bazi geri zekâlilarin onun etrafinda toplandiklarina dair haber etrafa yayilince, Ihsid ogullari tarafından atanan Humur valisi Lü'lü' -Allah onun yüzünü ak etsin-karsisina çıktı ve onunla savasti, toplulugunu dagitti. Onu horlanmış ve kovulmuş olarak esir aldı. Uzun bir süre zindanda tuttu. Bu yüzden Mütenebbî zindanda hastalandi. Neredeyse helak olacakti. O zaman vali onu huzuruna çağirdi ve tevbe etmesini istedi. Iddia ettigi peygamberliginin asilsizligini itiraf ettigine, bütün bunlardan ötürü tevbe edip Islâm dinine döndüğüne dair bir yazı yazdirdi. Imzasini aldı. Bundan sonra onu serbest birakti.

Daha sonralari bu durumlar kendisine hatirlatildiginda, imkânî varsa bunu inkâr ediyor, yoksa Özür dileyip mahçub oluyordu. Kendisi, yalanciligina ve ortaya attigi iddialarin iftira ve bühtan olduguna delalet eden "Mütenebbî"

(yalanci peygamber) adıyla meshur olmustu. Bu da onun yalanciligini gösteren en büyük delildi. Hamd ve minnet Allah'adir.

Sairin biri onu hicvederek söyle demistir:

"Sabah aksam insanlardan fazilet taleb eden bir sair için daha nasil bir fazilet olsun ki,

Bir zamanlar Kûfe'de su satarak yasadi, bir zamanlar da yüz suyunu satarak yasadi."

Mütenebbî'nin meshur bir divani vardir. Bu divaninda parlak ve manali siirler vardir ki, daha önce bunlarin benzerleri görülmemistir. Bunlar gerçekten orijinal ve sahika eserlerdir. Mütenebbî, zamanimiz sairleri arasinda tipki eski sairler arasindaki Imrû'ül-Kays gibidir. Anlatildigi gibi o benim nazarimda bu isten, yani siirden iyi anlayan uzman bir kisidir.

Ebul-Ferec Ibnul-Cevzî, "el-Muntazam" adli eserinde Müteneb-bî'ye ait güzel buldugu bazi siirleri nakletmistir. Kendi mintikasinin seyhi Hafiz Ibn Asakir de onun güzel buldugu bazi siirlerini nakletmistir. Meselâ İbnü'l-Cevzî, onun su siirini çok güzel bulmustur:

"Hastaligi kin ve düşmanlik olan aziz kisi hastaligina esir düstü. Öyle bir hastalik ki, o yüzden daha önceleri asiklar da öldüler. Bakmak isteyen bana baksin. Benim görüntüm askin kolay oldugunu sananlar için bir uyaricidir.

Onun aski benim damarlarimda kan gibi dolasti.

Ve beni hiçbir seyle ilgilenmez hale getirdi.

Hastalik benim cesedimde hiçbir tüy birakmadi ki,

O tüyün üzerinde mutlaka hastaligi gösteren bir fiil vardir.

Sanki senden taraf bir gözetici benim kulaklarimi tikadi.

Ve kinamalarin sesi kulaklarima asla girmez.

Sffhki gecenin uykusuzlugu benim gözlerimi asik kiliyor.

Ikisinin arasinda her ayrilikta bizim için vuslat vardir."

"Onun siirinden üç öregi çözdüm.

Geceleyin bana gecelerimi dört olarak gösterdi.

Semadaki aya yüzüyle bakti.

Sanki ayni zamanda bir arada bulunan iki ayi bana gösterdi."

"Bütün cahüiye devri insanlari,

Benim siirime ulasamadilar ve Babil benim sinirimi duymadi.

Nakis bir insan senin yaninda beni yerecek olursa;

Bilesin ki onun bu yermesi, benim olgun bir insan olduguma tanikliktir.

Konusmayi iyi beceremedigi halde fasih biri kabul ettikleri kimsenin çagindaki bu insanlar, beni ve siirimi nasıl anlayacaklar?!"

"Hür kimsenin, dostlugu ve sadakati zorunlu olan kimseyi kendisi için düşman olarak görmesi, dünyanın belâsındandır."

"Nefisler büyüklük taslayacak olurlarsa,

Bedenler onların maksadini anlamakta zorluk çeker ve yorulurlar."

"Bir kimse dünya ile uzun süre arkadaşlık ederse gözleri esyayı ters görmeye baslar,

Öyle ki, dünyanın dogrusunu yalan görür,"

"Gördüğünü al ama duyduğunu bırak.

Çünkü güneşin dogması, seni bulutlardan müstagni kılar."

Mütenebbî, hükümdarlardan birin överken söyle demisti: yor

"Yıldızlar geçip gidiyor; gözler de onlara bakıp faltası gibi açih-

O yıldızlar uğurlu hükümdara dogru uçup gidiyor.

Tacında ay, zirhinde aslan bulunan bir beser için hüzünlendiler o yıldızlar. Hükümdarin zirhindeki aslanın tırnaklarında kan vardır.

Huyu tatlıdır gerçekleri katidir.

Veryüzündeki çakıl taneleri sayılabilir belki, ama onun iyilikleri sayılamaz."

"Ey ümid ettiğim seyler hususunda kendisine sigındığım ve korktugum seylerden de kendisine iltica ettiğim hükümdar! Senin kirdiğin bir kemigi insanlar onaramazlar Senin onardığın bir kemigi de insanlar kıramazlar."

Duyduguma göre seyhimiz allame Seyhülslâm Ahmed b. Tey-miye -Allah ona rahmet etsin- Mütenebbî'nin bir mahluk için bu kadar abartılı ifadeler kullanmasını hoş görmez ve söyle dermis: "Bu gibi ifadeler ancak noksanlıklardan münezze olan yüce Allah için kullanılabilir."

Allame Semsü'd-Din b. Kayyim -Allah ona rahmet etsin- Takiy-yü'd-Din'in söyle dedigini duyduğunu bana haber verdi: "Ben bu iki beyiti bazan secdede okudum ve bunların içerdikleri zillet ve teslimiyet manaları ile Allah'a yalvarıp niyazda bulundum."

Ibn Asakir, Mütenebbî'nin biyografisinden bahsederken onun su siirlerini nakletmistir:

"Beni sana muhtaç biriymisim gibi mi gördün ki, Beni horladın ve can alacak yerimden vurdun beni. Sen kinanacak değilsin, kinanan benim. Çünkü ben emellerimi yaraticıdan baskasına arzettim."

Ibn Hallikan dedi ki: "Bu iki beyit Mütenebbî'nin divanında mevcut değildir. Hafız el-Kindî, bunları sahih bir senedle ona nisbet etmistir."

Su siirler de Mütenebbî'ye aittir:

"Baskalari tarafından elde edilmek istenilen bir serefe sahip oldugunda;
Yildizlarin mertebesindeki bir sereften daha asagi bir serefe kanaat etme.
Basit bir is için de yüksek bir is için de ölümün tadi aynidir."

"Ben ask için rüsvet taleb eden biri degilim.

Çirkin bir ask için de mükâfat ümid edilir.

Ben senin sevgine kavusacak olursam artik hersey benim için kolaydir.

Çünkü topragin üzerinde bulunan her sey eninde sonunda toprak olacaktır."

Önceki kisimlarda da anlatildigi gibi Mütenebbî, hicretin 306. senesinde Kûfe'de dogmus ve 354. senesinin ramazan ayinda öldürülmüştür.

Ibn Haîlikan dedi ki: "Mütenebbî, hicretin 354. senesinde Seyfü'd-Devle b. Hamdan'm yanindan ayrildi. Çünkü Ibn Haleveyh elindeki bir anahtarla onun yüzüne vurmus ve yüzünü kanatmisti. Kâfur Ih-sid'i övmüs ve yaninda dört sene müddetle kalmisti. Mütenebbî, kendi kölelerinden bir toplulukla birlikte kafil halinde binegine binip dolasirdi. Kâfur onun kendisine bir suikast yapmasindan vehimlendi. Mütenebbî de bu yüzden korkup Misir'dan kaçti. Kâfur onu yakalatmak istedi ama bunu basaramadi. Kâfur'a: "Bu kimdir ki, kendisinden korkuyorsun?" denildiginde su cevabi vermisti: "Mütenebbî, Mu-hammed (s.a.v.)'den sonra peygamber olmak isteyen bir adamdir. Bu kimsenin kalkip Misir diyarinin hükümdari olmayi arzulamayacagi ne malum? Çünkü hükümdarlik peygamberlikten daha asagi ve daha küçük bir mertebedir."

Bundan sonra Mütenebbî, Adüdü'd-Devle'nin yanina gitti. Onu övdü. Adüdü'd-Devle de ona bol miktarda para ve mal verdi. Daha sonra onun yanindan ayrilip gitti. Yolda Fatik b. Ebi Cehl el-Esedî karsisina çikti. Onu, oğlu Muhsin'i, kölesi Münih'i bu senenin ramazan ayinin bitimine alti gece kala (baska bir rivayete göre ise iki gece kala) çarsamba günü Bagdat sevadinda öldürdü. Sairler onun için agit yaktilar. Alimler onun siir divanim ve lügatim ele alarak üzerine altmis tane veciz ve kolay serhler yaptilar. [4]

Muhammed B. Hibban

"Sahih" adli eserin sahibidir. Soy kütüğü şöyledir: Muhammed b. Hibban b. Ahmed b. Hibban b. Muaz b. Mabel Ebu Hatim el-Bestî. "el-Envâ ve't-Takasim" adli eserin sahibidir. İctihadda bulunan, çeşitli eserleri olan büyük hadis hafizlardandır. Çok memleketlere seyahatlerde bulundu, birçok üstaddan ders aldı. Sonra kendi beldesinin kadiligina tayin edildi ve bu senede vefat etti. "Peygamberlik kesbidir (yani kazanilarak elde edilen bir mertebedir)." dedigi için ve bazi görüşleri yüzünden onu elestirmislerdir.

Ancak bu iddia felsefi bir saçmalıktır. Fakat bu sözün ona ait olup olmadığım Allah bilir. Ben, Ta-bakatü's-Safiyye adli eserde kendisinden bahsetmişimdir. [5]

Muhammed B. Hasan B. Yakub

Muhammed b. Hasan b. Yakub b. Hasan b. Hüseyin b. Muksirn Ebu Bekir b. Muksim. Kurra idi. Hicretin 205. senesinde doğdu. Birçok üstadlardan hadis dinleyip rivayet etti. Darekutnî ve diğerleri de kendisinden rivayetlerde bulundular. Kiraat ilmini en iyi bilenlerden biridir. Kûfelilerin metoduna göre yazılmış bir nahiv kitabı vardır ki, buna "el-Envar" adını vermiştir.

Îbnü'l-Cevzî dedi ki: «Onun gibisini görmedim. Onun bundan başka eserleri de vardır. Ancak herkes nezdinde caiz olmayan kiraatlerde bulunduğu sebebiyle bazı kimseler onu eleştirmişlerdir. O, Kur'-ân'ın yazılına ters düşmeyen ve mana bakımından da uygun olan her kiraatin caiz olacağı görüşündeydi. Örnek olarak, su ayet-i kerimeyi göstermişti:

"Ümitsizliğe düşünce, konuşmak üzere bir kenara çekildiler." (Yusuf, 80.)

Bu ayet-i kerimede geçen "neciyyâ" kelimesi, kimselerin kendi aralarında fışıldasarak konuşmaları anlamına gelir. Ancak bu hususta Muhammed b. Hasan şöyle demişti: «Ayetteki "neciyyâ" kelimesi "ne-cibâ" şeklinde okunacak olursa bu, necabetten gelir ki daha güçlü ve daha kuvvetli bir mana verir."

Fakat bilahare bu gibi düşüncelerinden vazgeçtiği hususunda bazı iddialar ve yazılar vardır, ama bununla birlikte o ölünceye kadar bu düşüncelerinden vazgeçmemiştir.» İbnü'l-Cevzî böyle demistir. [6]

Muhammed B. Abdullah B. İbrahim

Muhammed b. Abdullah b. İbrahim b. Abdurabbih b. Musa Ebu Bekir es-Safiî. Hicretin 260. senesinde Cebelan'da doğdu. Çok hadis dinledi.

Bagdat'ta yasadı. Sika, sebatkâr ve çok rivayetlerde bulunan bir hadisçiydi, Darekutnî ve diğer hadis hafızları ondan ders aldılar. Deylemliler, sahabelerin faziletlerinin anlatılmasını açıkça yasakla^diklari zaman kendisi onlara muhalefet ederek Mansur sehrindeki camide sahabelerin faziletlerine dair hadisleri okuyordu. Babü's-Sani Mescidi'nde de aynı şekilde sahabelerin faziletlerinden bahsediyordu. Bu senede doksandört yaşında vefat etti. Allah rahmet etsin. [7]

Hicretin Üçyüzellibesincî Senesi

Bu senenin muharrem ayının 10'unda Rafiziler âdetleri üzere Bagdat'ta çirkin bid'atlarını ve apaçık dalaletlerini icra ederek matem tuttular.

Bu senede Karniatîler, Hecerlileri Umman'dan kovdular.

Bu senede Rumlar Diyarbakir'a hücum ettiler, orayı kusatma altına aldılar ama şehri ele geçiremediler. Şehir halkından 300 kişiyi öldürdüler, 400 kişiyi de esir aldılar, sonra Nusaybin'e gittiler.

Çu senede Seyfü'd-Devle, Araplarla birlikte bulunduğu yerden kaçmaya niyetlendi. Ancak sonra Rumların gelisi gecikince yerinde sebat etti. Fakat ne de olsa dehşetli bir korkuya kapılmıştı, büyük bir sarsıntı geçirmekteydi.

Bu senede 10.000 küsur Horasanlı asker, Rumlarla gaza yapmak istediklerini söyleyerek Rüknu'd-Devle'nin yanına geldiler. Rüknu'd-Devle b. Büveyh onlara ikramda bulundu. Onlara inandı. Fakat onlar bir fırsatını bularak kendisine karşı hücumla geçtiler. Deylemlileri ele geçirdiler. Rüknu'd-Devle, onlarla savastı ve onları mağlup etti. Çünkü azan belasini bulur. Çocukları kaçıp gittiler.

Bu senede Muizzü d-Devle durumu kuvvetlendiği zaman İmran b. Şahin'le savaşmak üzere Bağdat'tan çıkıp Vasi'ta gitti. Gerçekten de o zaman o mintikalarda İmran b. Şahin'in adı yayılmıştı. Fakat Muizzü'd-Devle'nin hastalığı fazlaladı. Savaşmak üzere yerine birini vekil bırakıp kendisi Bağdat'a döndü ve ileriki kısımlarda da anlatılacağı gibi bir sene sonra Bağdat'ta vefat etti.

Bu senede Deylem diyarından Ebu Abdillâh b. ed-Dâî'nin durumu kuvvetlendi. Abid ve nazik bir kimse olduğu izlenimini yarattı. Yün elbiseler giydi. Bütün memleketlere hatta Bağdat'a mektuplar göndererek insanları, Rasûlullah (s.a.v.)'in ashabına sovenlere karşı Allah yolunda cihada davet etti.

Bu senenin cemaziyelahir ayında, miras hesaplarında kalan fazlalıkların beytûlmaldan Önce zevilerhama verilmesi gerektiğine dair duyuru yapıldı.

Bu senede Seyfü'd-Devle ile Bizanslılar arasında esir değişimi yapıldı. Böylece Rumların elinde bulunan çok sayıda egir kurtarıldı ki, bu esirler arasında Seyfü'd-Devle'nin amcası oğlu Ebu Firas b. Said b. Hamdan, Kadi Ebül-Heysem b. Hisn da vardı. Esir değişimi bu senenin receb ayında yapılmıştı.

Bu senede Muizzü1 d-Devle b. Büveyh, bir hastane yaptırmaya teşebbüs etti ve inşaatı başlattı. Bu binanın sürekli olması için çok miktarda vakıflar tesis etti.

Bu senede Beni Süleym kabilesi Samli, Mısırlı, Magribli hacılarının yollarını kestiler, onlardan yükleriyle birlikte 20.000 deveyi gasb ettiler ki, bu develerin üzerinde değeri takdir edilemeyecek kadar çok mallar ve eşyalar vardı. Tarsus kadisi İbn Havatimî de bunlar arasındaydı ki, onun 120.000 dinar altını vardı, bu altınlar da gasbedildi. O, hac dönüşünde Sam'dan Irak'a taşınmaya niyetlenmişti. Halkın çoğu da böyle bir niyeti taşıyordu.

Beni Süleym kabilesi bunların develerini ellerinden aldıktan sonra onları çölde malsiz, mülksüz, parasız olarak açıkta bıraktılar. Bunlardan kurtulan çok az oldu. Çogu yollarda yigilip kaldı. Innâ lillah ve innâ ileyhi râciûn.

Bu senede Irak tarafındaki hacılara Talibilerin nakibi Ebu Ah-med haccettirdi. [8]

Hicretin Üçyüzellibesinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Hasan B. Davud

Hasan b. Davud b. Ali b. Isa b. Muhammed b. Kasim b. Hasan b. Zeyd b. Hüseyin b. Ali b. Ebi Talib Ebu Abdillâh el-Alevî el-Hasenî.

Hakim dedi ki: «Ebu Abdillâh, kendi zamanında Horasan'da Ra~ sülullâh (s.a.v.) ailesinin seyhi ve yine kendi döneminde âlimlerin Önderiydi. Çokça namaz kılar, sadaka verir, sahabeleri severdi. Bir süre onunla arkadaşlık ettim. Hz. Osman'ı her anısında mutlaka ondan "şehid" diye söz eder ve ağlardı. Hz. Aise'yi de her anısında mutlaka: "Siddik'in kızı Siddika'dır, Allah sevgilisinin sevgilisidir." der ve ağlardı, İbn Huzeyme'den ve onun tabakasındaki hadisçilerden hadis dinledi. Ecdadi, Horasan'da ve oraya bağlı diğer yerlerde yaşamış olup asil ve necip kimselerdi.»

"Rasûlullâh (s.a.v.)'m Ehl-i Beyt'indendirler. Bu, onlar için bir lu-tuftur. Beni Maad kabilesinin boyunları onlara karşı eğiktir." [9]

Muhammed B. Hüseyin

Muhammed b. Hüseyin b. Ali b. Hasan b. Yahya b. Hasan b. Vad-dah Ebu Abdillâh el-Enbarî. Sairdi. Vaddahî lakabıyla meshur olmuştı. Kendisi Mehamilî'den, İbn Muhalled'den ve Ebu Ravh'dan hadis dinlediğini söylemiştir. Hakim, onun siirlerinden bir kısmını rivayet etmiştir. Zamanındaki sairlerin en üst tabasmdaydı. Onun siirlerinden biri sudur:

"Cenâb-i Allah, Kerh kapısı mahallesinin evlerine, menzillerine ve sakinlerine bulutlardan saganak yağmurları yağdırıp içirsin.

Kûva'daki Dimnetü't-Dâr'm ağılayıcısı ve onun Me'seb'deki komsusu Ümmü Rebab,

Eğer Kerh mahallesinin arsalarını veya oraya konup yerleşmiş olanları görseydiler;

Dehul ile Havmel mintikalarını anmaktan vazgeçerlerdi." [10]

Ebu Bekir B.Ciabî

Muhammed b. Ömer b. Selem b. Bera b. Sebure b. Seyyar Ebu Bekir^el-Ciabî. Musul kadisi idi. Hicretin 284. senesinin safer ayında doğdu. Çok üstadlardan hadis dinledi. Ebü'l-Abbâs b. Ukde'nin yanında okudu ve hadis

ilmini ondan öğrendi. Ondan ayrıca biraz da Sîlik kaptı. Çok rivayetlerde bulunan bir hadis hafizi idi.

Anlatıldığına göre o, 400.000 hadisi sened ve metinleriyle ezberlemisti. 600.000 hadisi de müzakere ederdi. Mürsel, maktu birçok hadisleri ezberinde tutardı. Bir bu kadar hikayeyi de ezberlemisti. Hadis ricalinin adlarını, cerh ve tadillerini, ölüm tarihlerini, mezheplerini ezbere bilirdi. Öyle ki, bu hususta kendi zamanının insanlarını geride bırakmış, akranlarının üzerine çıkmisti. Hadis yazdırmak için oturum düzenler ve insanlar onun evinin yanında büyük bir kalabalık teskil ederlerdi. Hadislerin senet ve metinlerini ezbere yazdırırdı, ama cidden sağlam ve doğru olarak yazdırırdı. Üstadı İbn Ukde gibi Sîliğe meyilli olduğu söylenirdi. Babu 1-Basra'da Siilerin mahallesinde otururdu. Darekutnî'ye onu sorduklarında: "Ebu Bekir isî karıstırdı." demisti. Ebu Bekir el-Berkanî de onun hakkında söyle demistir: "Garip hadisler rivayet etmistir. Onun Sîliğe mensub olduğu da bilinmektedir." Böyle dedikten baska, onun dini yönünün zayıf olduğunu, içki içtiğini ifade etmistir. Doğrusunu Allah bilir.

Ebu Bekir b. Ciabî, can çekistigi esnada kitaplarının yakılmasını vasiyet etmiş ve bu vasiyeti uyarınca kitapları yakılmisti. Kendi kitaplarının yanı sıra halkın onun yanında emanet bulunan birçok kitapları da yakılmisti. Bu yaptığı da kötü bir işti. Cenazesi evinden çıkarıldığı zaman Rafizilerden agitçi Sekine onun cenazesi üzerine agit yakmaya başlamisti. [11]

Hicretin Üçyüzellaltıncı Senesi

Bu senenin başında halife Muti Lillah'ti. Sultan da Muizzü'd-Devle b. Büveyh ed-Deylemî idi. Rafiziler, asure gününde icad ettikleri agit ve matem bid'atlarını Hz. Hüseyin için icra ettiler. Nitekim bu husus önceki kısımlarda da anlatılmisti. [12]

Muizzü'd-Devle B. Büveyh'in Vefatı

Bu senenin rebiyülevvel ayının 13'ünde Ebü'l-Hasan Ahmed b. Büveyh ed-Deylemî vefat etti. Kendisine Muizzü'd-Devle deniliyordu Rafiziliğini izhar etmistir. Mide hastalığından ötürü ölmüştü. Yedigi içtiği hiçbir şey midesinde kalmıyordu. Öleceğini hissedince tevbe edip Aziz ve Celil olan Allah'a yöneldi. Yaptığı haksizliklerin çoğundan pisman oldu. Gasbettigi malları ve hakları sahiplerine iade etti Malından çok miktarda sadaka verdi. Kölelerinden büyük birçoğun-lugu azad etti. Oğlu Bahtiyar İzzü'd-Devle'yi de veliaht tayin etti.

Bir âlimle görüşmüştü. Alim ona sünnetten bahsetmiş ve Hz. Ali'nin kendi kızı Ummü Külsüm'ü Hz. Ömer'le evlendirdiğini söylemistir. Muizzü'd-Devle de: "Vallahi, ben bunu hiç duymamistim." dedi ve sünnete döndü. Sünnete

tabi oldu. Namaz vakti geldiginde o âlim kisi yanindan ayrilip gidecegi esnada Muizzü'd-Devle ona söyle sordu:

- Nereye gidiyorsun?
- Namaza gidiyorum.
- Niçin burada kilmiyorsun?
- Hayir.
- Neden?
- Çünkü senin bu evin baskalarinin mali idi ve sen burayi gas-bettin!

Muizzü'd-Devle onun bu cevabini güzel buldu.

Muizzü'd-Devle, yumusak huylu, âlicenap ve akilli bir kimseydi. Ellerinden biri kesikti. Siraz'da bulunan kardesi Rüknu'd-Devle ile hizlica haberlesebilmek için çok kosan postacilari ilk çalistiran ve bu teskilati ilk kuran devlet adami Muizzü'd-Devle olmustu. Bu çeşit postacilar onun âdeta gözdeleleri haline gelmisti. Bagdat'ta yaninda iki usta ve hizli kosucu postaci vardi ki, bunlardan biri Fadl, diger de Bargus adinda idi. Ehl-i Sünnet'in tuttugu Fadl, Siilerin tuttugu da Bargus idi. Bunlarin çeşitli yararliliklari olmustu.

Muizzü'd-Devle vefat edince Kureys mezarliginin bulundugu Ba-bü't-Tin'e defnedildi. Oglu, taziye için oturdu, ama bu üç gün zarfinda yagmurlar ardi arkasi kesilmeksizin yagmaya devam etti. Izzü'd-Dev-le, emirlerin reislerine bu müddet zarfinda bol miktarda mal ve para gönderdi ki, devlet erkâni kendisine bey'at sunulup otoritesi saglanincaya kadar kendisine karsi muhalefette el birligi yapmasinlar. Bu da onun dahiliginin bir isaretiydi.

Muizzü'd-Devle, elliüç sene yasadi. Yirmibir sene, onbir ay, iki gün süreyle hüküm sürdü. Hakimiyeti döneminde; miras hesaplarindan arta kalan mal ve paralarin, beytûlmalden Önce zevi'l-erhama verilmesine dair bir duyuru yaptirmisti.

Muizzü'd-Devle'nin vefat ettigi gecede halktan biri, görünmezlerden gelen bir sesin söyle dedigini duymustu:

"Nefsinin talep ve muradini Ebü'l-Hüseyn'e teblig ettiginde, Gecelerin olaylarindan emin olup musibetlere karsi hüccetlere karsi hüccet edindigin zaman,

Alçagin eli sana uzandi ve seni rütbelerin arasindan çekip aldı."

Muizzü'd-Devle vefat edip yerine oglu Izzü'd-Devle geçtikten sonra Izzi&l-Devle oyuna, eglenceye yöneldi. Kadınlarla fazlaca mesgul oldu. Böylece düzeni bozuldu. Ona karsi muhalif sesler yükselmeye basladi. Horasan

valisi Mansur b. Nuh es-Samanî, bu durumda Büveyh ogullarının hakimiyet sahalarına göz dikti. İzzü'd-Devle'nin üze-jrine Vesmgir komutasında büyük bir askeri birlik sevketti.

Rüknü'd-Devle b. Büveyh bunu öğrenince oğlu Adüdü'd-Devle'ye 've kardesi oğlu İzzü'd-Devle'ye haber salarak Vesmgir'e karşı çıkmalarını ve bu hususta kendisine askeri destek vermelerini istedi. Onlar da Vesmgir üzerine çok sayıda asker sevkettiler. Rüknü'd-Devle de Vesmgir'e karşı harekete geçti. Ancak Vesmgir, ona tehdit haberleri gönderdi ve: "Eğer seni ele geçirirsem sana ve adamlarına söyle ve söyle yapacağım!" dedi. Rüknü'd-Devle ise, gönderdiği cevabi mektupta: "Ama ben seni ele geçirirsem sana ihsanda bulunur ve suçlarını bağışlarım." dedi. Neticede Rüknü'd-Devle galip oldu, Cenâb-i Allah Vesmgir'in serrini ondan uzaklastırdı. Söyle ki: Vesmgir serkes bir ata binerek avlanmaya çıkmıştı. Bir domuz ona hücum edince at ürküp kaçtı ve üzerinde bulunan Vesmgir'i yere fırlattı. Vesmgir'in kulaklarından kan aktı ve o anda öldü. Askerleri de dağıldı.

Vesmgir'in oğlu Rüknü'd-Devle'ye haber salarak eman diledi. Ayrıca mal ve adamlarda gönderdi. Rüknü'd-Devle söylemiş olduğu iyilikleri ve ihsanati gerçekten yaptı. Vaadim yerine getirdi. Cenâb-i Allah, Samanîlerin tuzaklarını bosa çıkardı ve kendisini kurtardı. Bu da Rüknü'd-Devle'nin niyetinin temiz ve iyi olması sebebiyle idi. Dogrusunu Allah bilir. [13]

Hicretin Üçyüzellialtıncı Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Ebü'l-Ferec El-İsfahanî

"el-Eganî" adlı kitabın sahibidir. Soy kütüğü şöyledir: Ali b. Hüseyin b. Muhammed b. Ahmed b. Heysem b. Abdurrahman b. Mervan b. Muhammed b. Mervan b. Hakem el-Ümevî. "el-Eganî" ve "Eyyamü'l-Arab" gibi kitapların sahibidir. Eyyamu 1-Arab adlı kitabında Arapların 1.700 kadar savaşından bahsetmiştir. Güzel yazan, edip ve sair bir kimseydi. İnsanların tarihini ve savaşlarını bilirdi. Fakat kendisinde biraz Siîlik vardı.

Ibnü'l-Cevzî: "Onun gibisine güvenilmez. Çünkü o kitaplarında aski gerekli bir seymis gibi gösteren ve içki içmenin basit bir iş olduğunu bildiren açık ifadeler kullanmış ve bizzat kendisinin de bu gibi işler içinde olduğunu anlatmıştır. Onun el-Eganî kitabını inceleyen bir kimse, her türlü çirkinlik ve münkerati görebilir." demistir.

Ebü'l-Ferec, Muhammed b. Abdullah b. Butayn'den ve baska birçok kimselerden hadis rivayet etmiştir. Darekutnî ve diğerleri de kendisinden rivayetlerde bulunmuşlardır. Ebü'l-Ferec, bu senenin zilhicce ayında vefat etti. Hicretin 284. senesinde dogmustu. O senede sair Buhtürî de vefat etmişti. Ibn Hallikan, onun birçok eserleri bulunduğunu söylemiş ve el-

Eganî, el-Müzarat ve Eyyamü'l-Arab gibi eserlerini de örnek olarak zikretmiştir. [14]

Süfî'd-Devle

Kendisinde biraz Sîlik bulunmakla birlikte secaatli kumandanlardan ve çok; ihsanları olan hükümdarlardan biriydi. Birkaç sene müddetle Dimisk'ta hüküm sürdü. Onunla ilgili söyle gariplikler vardır: Hatibi, "el-Hutebu'n-Nebatiye" adlı kitabın musannıfıydı ki, bela-gatli ve fesih edebiyatçılardan biriydi. Sairi Mütenebbî idi. Çalgıcısı ve müzisyeni Ebu Nasr el-Farabî idi. Seyfû'd-devle, âlicenâb, cömert ve bol bagista bulunan bir kimseydi. Kardesi, Musul valisi Nasirü'd-Devle için su siiri yazmisti:

"Sana üst makami hibe ettim sen de bunun ehliydin, İnsanlara: "Agabeyimle aramda fark vardır" dedin Bende bu görev için bir eksiklik yoktur. Ama hakkımdan feragat ettim, görev sana kaldı. Benim ikinci gelmeme rıza göstermez misin? Senin yarısı kazanmana rıza göstersem?"

Su siir de Seyfû'd-Devle'ye aittir:

"Onun gözlerinden yas yerine kan aktı.

Bana "Sen ona daha ne kadar zulmedeceksin?" dedi.

Gözünü ondan çevirip sana baktı, sen de;

Bakis oklarınla onu yaraladin.

Vehimlerin üzdüğü kimse, bu acılara nasıl dayanabilir?"

Seyfû'd-Devle felç olduğundan ötürü öldü. Baska bir rivayete göre idrarını yapamadığından ötürü ölmüştür. Halep'te vefat etti. Tabutu Silvan'a götürüldü ve oraya defnedildi. Elliüç yasinda vefat etmistı.

Ondan sonra oğlu Seyfû'd-Devle Ebü'l-Mealî es-Serif, Halep'e sa-hib oldu. Bir süre sonra babasının kölesi, Ebu 1-Mealî'ye karsi harekete geçti. Onu etkisiz hale getirip Halep'ten kovarak Silvan'a annesinin yanına gönderdi. Fakat Ebü'l-Mealî es-Serif-ileride anlatılacağı gibi- bir süre sonra tekrar Halep'e dönmüştür.

Ibn Hallikan, Seyfû'd-Devle'nin birçok sözlerini nakletmiş ve hakkında söylenen bazı seyleri de aktarmıştır. Ibn Hallikan'ın ifadesine göre, Seyfû'd-Devle'nin kapisindeki kadar baska hiçbir hükümdarın kapisinda bu kadar çok sayıda sair toplanmamıştır. Seyfû'd-Devle, sairlere çeşitli armaganlar vermiştir.

Ibn Hallikan'a göre Seyfû'd-Devle, hicretin 303. senesinde dogmustur. 301. senesinde dogduguna dair zayıf bir rivayet de vardır, Kendisi hicretin 330. senesinden sonra Halep'e sahip olmuştur. Bundan önce de geniş bir mintikaya hakimdi. Ancak durumlar değişti. Nihayet Halep'i de mülküne

katti. Orayi Ihsid'in tayin ettigi vali Ah-med b. Said el-Kilabî'nin elinden almisti.

Seyfû'd-Devle bir gün yanindakilere söyle demisti:

- Hanginiz benim sözümü onaylayacak? Ama su sözümü onaylayacak birinizin bulunacagini sanmiyorum: "Cismim sana olsun ona pespese içir ama kanimi helal kilmazsin degil mi?"

Kardesi Bedih'e Ebu Firas su cevabi vermisti:

- Sen bütün yönetime hakim olsan bile su hükümdarlar Rafizi-dirler ve bu sözlerin en çirkinidir." [15]

Ihsid Kafur

Muhammed b. Togaç el-Ihsidî'nin kölesidir.

Muhammed b. Togaç'm vefatından sonra, oğlunun yasi çok küçük olduğu için, onun yerine Ihsid Kâfur, Misir ve Dimisk valiligini ele aldı ve buralari Seyfû'd-Devle ve ondan sonraki diğer hükümdarlar adina yönetti.

Muhammed b. Togaç el-Ihsidî'nin mezarinin üzerine su ibare yazilmisti:

"Su günlerin akisina bak, neler yaptı. Yasayan nicelerini yok etti. Kendisi de yok oldu. Saltanat günlerinde dünyalari güldü. Yok olup gittiklerinde hep aglayip sızladı." [16]

Ebu Ali El-Kalî

"el-Emalî" adli eserin sahibidir. Soy kütüğü şöyledir: Ismail b. Kasim b. Abdun b. Harun b. Isa b. Muhammed b. Süleyman.

Künyesi, Ebu Ali'dir. Kadılık yapmistir. Lügatçi bir kisiydi. Eme-vilerin azatligidir. Abdülmelik b. Mervan'in azatlisiydi. Kalî kelimesi de onun Kula'ya mensubiyetini ifade eder. Silvan'da dogdu. Burasi Diyarbakir'a bagli bir mintikadir. Hadisi Ebu Ya'lâ el-Musilî'den ve diğerlerinden öğrendi. Nahiv ve lügat ilmini îbn Düreyd, Ebu Bekir el-Enbarî, Nefteveyh ve diğerlerinden öğrendi. Meshur bir eser olan el-Emalî'yi tasnif etti. Alfabetik siraya göre 5.000 varak üzerine yazdigi bir tarihi ve lügata dair baska eserleri vardır. Bagdat'a geldi orada ders aldı. Sonra Kurtuba'ya göçtü. Bu senede altmissekiz yasinda vefat edinceye kadar orada birçok kitaplar tasnif etti. Ibn Halli-kan böyle demistir.

Bu senede vefat eden meshur şahsiyetler arasında Ebu Ali Muhammed b. Ilyas da vardır. Bu zat; Kirman sehrinin ve oraya bagli kazaların valisi idi. Adüdü'd-Devle b. Rüknu'd-Devle, Kirman sehrini Muhammed b. Ilyas'in el-Yesa', Ilyas ve Süleyman adındaki üç oğlunun elinden aldı. Büyük hükümdar -önceki kısımlarda da anlattigimiz gibi- Vesmgir idi.

Bu senede hükümdarlardanda Hasan b. Firuzan vefat etti. Bu sene gerçekten de hükümdarların ölüm senesi olmuştur. Çünkü bu senede Muizzü d-Devle, Kâfur ve Seyfud-Devle vefat ettiler.

İbnü'l-Esir dedi ki: "Bu senede Ermenistan hükümdarı Nikoforos ve Bizans imparatoru Domestikos da öldüler." Bu husus, daha önceki sayfalarda da anlatılmışti. [17]

Hicretin Üçyüzelliyedinci Senesi

Bu senede Bağdat'ta ve diğer mintikalarda çıkan bir haberlerde, Muhammed b. Abdullah adını taşıyan ve Mehdi lakabını takıan sonra da kendisinin, beklenen Mehdi olduğu iddiasında bulunan bir adamın ortaya çıktığı anlatılıyordu. Güya bu adam insanları iyiliğe davet ediyor, kötülükten sakındırıyordu. Sîilerden bazı kimseler de onun propagandasını yapıarak halkı ona bey'ata çağırıyor ve: "Bu bizim sia-mizdan, grubumuzdan bir Alevidir." diyorlardı.

Bu adam, o zaman Misir'da, Kâfur el-Ihsidî'nin yanında bulunuyordu. Kâfur el-Ihsidî, ona ikramda bulunuyordu. Ona iyi davrananlardan ve ikramda bulunanlardan biri de hacib Sebüktekin idi. Se-büktekin Sîi idi ve onun Alevi olduğunu zannediyordu. Bağdat'a gelmesi ve ülkeyi onun adına ele geçirmesi için bir mektup yazdı. O da Irak'a yönelerek Misir'dan ayrıldı.

Hacib Sebüktekin, Enbar yakınında onu karşıladı. Fakat kendisini görünce, Muhammed b. Müstekfi Billah el-Abbasi olduğunu anladı. Alevi değil de Abbasi olduğu kesinlik kazanınca onun hakkında tasimakta olduğu düşüncelerden vazgeçti. Böylece onun durumu sarsıldı. Planı bozuldu. Adamları da her bir tarafa dağılıp gittiler. Bunun üzerine Muizzü'd-Devle'nin yanına gitti. Muizzü'd-Devle ona eman verdi ve sonra onu Muti Lillah'a teslim etti. Muti Lillah da burnunu kesti. Böylece onun haberi söndü. Hiçbir tarafta bundan sonra ondan bahsedilmedi.

Bu Senede bir grup Antakya'ya hücum etti. Oraya gelen bazı kimseleri öldürdüler. Ayrıca ahaliden de 12.000 kişiyi öldürüp memleketlerine döndüler, hiç kimse karşılarına çıkamadı.

Bu senenin asura gününde Rafiziler Hz. Hüseyin'in matemini tuttular. Gadir-i Hum gününü de bayram olarak kutlayıp sevinç ve neselerini izhar ettiler.

Bu senenin ekim ayında insanlarda masiri denen bir hastalık görüldü ve bu yüzden çok insan öldü.

Bu senede hacıların develerinin çoğu susuzluktan yolda öldü. Develerin çok az bir kısmı Mekke'ye ulaşabildi. Hatta ulaşan develerin çoğu da hacdan sonra öldüler.

Bu senede Seyfu d-Devle'nin oğlu Ebü'l-Mealî Serif, dayisi ve babasının amcası oğlu Ebu Firas ile savasti.

Ibnü'1-Esir bu hususta şöyle dedi: "Dogrusu hükümdarlık kisirdir." diyen çok dogru söylemiş.

Bu senede vefat eden meshur sahsiyetler orasında Ibrahim el-Muttaki Lillah da vardır. Bu zat halife oldu. Sonra hicretin 330. senesinde hal' edildi. Bu seneye kadar evine kapanmış halde yasadı ve bu senede vefat etti. Altmış yasında hayata gözlerini yumdu. Kendi evine defnedildi. [18]

Hicretin Üçyüzlüyedinci Senesinde Vefat Eden Diğer Meshur Sahsiyetler

Ömer B. Cafer B. Abdillâh

Ömer b. Cafer b. Abdillâh b. Ebi's-Sirrî. Künyesi, Ebu Cafer'dir. Basrah'dır. Hadis hafizidir. Hicretin 280. senesinde doğdu. Ebü'1-Fadl b. Habbab'tan ve diğerlerinden hadis rivayet etti. Uydurduğu 100 hadis elestiriye tabi tutulmuştur. Darekutnî dedi ki: "Onun elestiriye tabi tutulan hadislerine baktım; onun söylediklerinin dogru olduğunu gördüm." [19]

Muhammed B. Ahmed B. Ali B. Muhalled

Künyesi, Ebu Abdillâh'tır. Soyca Cevherî'dir. Kendisi, Ibnü'1-Mu-harrem adıyla meshur olmuştur. Ibn Cerir et-Taberî'nin arkadaşla-rındandır. Kedimî'den ve diğerlerinden rivayetlerde bulunmuştur.

Evlenip gerdege girdiginde, bir tarafa oturup hadis yazmaya başlamıştı. Kayınvalidesi gerdek odasına gelerek önündeki mürekkep okkasını alıp bir tarafa fırlatmış ve şöyle demişti: "Bu, kızım için yüz kumadan daha zararlıdır!"

Muhammed b. Ahmed b. Ali bu senede doksanüç yasında vefat etti. Hadiste zayıf bir ravidir. [20]

Kâfur B. Abdullah El-Ihsidî

Sultan Muhammed b. Togaç'ın kölesiydi. Muhammed b. Togaç onu bir Misirlidan onsekiz dinara satın almış, sonra onu gözdesi kilip yanında tutmuştu. Diğer köleleri arasında onu seçmiş ve has adamı kılmıştı. Sonra ogulları yönetime geçtiklerinde onu Atabek kılmıştı. Ogullarının ölümünden sonra hicretin 355. senesinde yalnız basına yönetime geçti. Memleket onun hakimiyetine geçti. Misir, Sam ve Hicaz diyarlarında minberler üzerinde ona dua edildi.

Sehametli, secaatli, zeki ve güzel yönetim sergileyen bir kimseydi. Sairler onu övdüler. Onu öven sairler arasında Mütenebbî de vardı. Böylelikle Mütenebbî ondan armağanlar elde etti, servet sahibi oldu. Daha sonra Kâfur ona gazaplandı. Mütenebbî de onu hicvederek yanından ayrılıp

Adüdü'd-Devle'nin yanma gitti. Kâfur, Misir'daki meshur türbesine defnedildi. Kendisinden sonra yerine oğlu Ebü'l-Hasan Ali b. Ihsid geçti. Hz. Fatima evladi olduklarini iddia eden Fa-timiler -ileride de anlatilacagi gibi- Misir ülkesini onun elinden aldilar. Kâfur, iki sene üç ay müddetle hakimiyet sürmüstü. [21]

Hicretin Üçyüzellisekizinci Senesi

Bu senenin asura gününde Rafiziler, Hz. Hüseyin'e matem tutma ve Gadir-i Hum gününde sevinç ve sürür içinde kutlamalarda bulunma bid'atlarini icra ettiler.

Bu senede büyük bir kitlik meydana geldi. Neredeyse ekmek hiç bulunamaz hale gelmişti. İnsanlar ölmek üzereydiler.

Bu senede Rumlar memlekette çok fesat çıkardilar. Humus'u yaktilar. Orada bütün mintikayi fesada sürüklediler. Ve Müslümanlardan 100.000'e yakin kisiyi esir aldilar. Innâ lillah ve Innâ ileyhi râciûn (Dogrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz.)

Bu senede Rum komutani, Ebü'l-Hüseyin Cevher Muiz el-Fatimî tarafından harekete geçirilerek büyük bir orduyla saban ayinin bitimine onüç gün kala sali günü Misir'a girdi. Cuma günü oldugunda Misir'da ve oraya bagli mintikalarda minberler üzerinde Muiz el-Fa-timî adina hutbe okundu.

Komutan Cevher, müezzinlere ezan okurlarken "Hayye âlâ hayrû amel" (haydin hayirli amele) demelerini ve imamlarin da birinci selami yüksek sesle telaffuz etmelerini emretti. Bütün bunlar, Kâfur'un ölümünden sonra Misir'da halkin etrafinda toplanabilecegi bir lideri kalmamasindan ve onlari zayif düşüren siddetli bir kitligin meydana gelisinden ötürü olmustu.

Bütün bu olup bitenlerden Kâfur'un taraftarlari haberdar olduklarinda komutan Cevher'in Misir'a girmesinden önce Misir'dan kaçip gittiler. O da herhangi bir kimseyle vurusmaksizin, savasmaksizm ve bir savunmayla karsilasmaksizm Misir'a girdi. Böylece Fatimiler, Misir diyarina hakim oldular.

Bu senede komutan Cevher, Muizziye Kahiresini insa etti. Orada ileride de anlatacagimiz gibi iki sarayi da insa ettirdi ve bu senede efendisi Muiz el-Fatimî adina imamliklara atamalar yaptirdi.

Sonra komutan Cevher, Cafer b. Felah'i büyük bir orduyla Sam'a sevketti. Bunlar orada siddetlice savastilar. Dimis'ta vali olarak Serif Ebü'l-Kasim b. Ya'lâ el-Hasimî bulunuyordu. Samlilar buna itaat ediyorlardi. Serif Ebü'l-Kasim, Abbasileri uzun süre savundu. Neticede Sam'da da Muiz adina hutbeler okundu. Serif Ebü'l-Kasim da Misir diyarina hücum etti. Hasan b. Toğaç'i ve ümeradan bir topluqu esir aldi. Bunlari Ifrikiye'de bulunan Muiz'e

gönderdi.

Böylece Fatimiler hicretin 360. senesinde Dimisk'a hakim oldular. Orada yüz seneden fazla bir süreyle ezanda "Hayye alâ hayril amel" (haydin hayirli amele) diye okundu. Ayrica Hz. Ebu Bekir'le Hz. Ömer'e lanet ifade eden yazilar, oralardaki camilerin kapilarina yazildi. Innâ lillah ve innâ ileyhi râciûn.

Bu durum böylece bir süre devam etti. Nihayet Türklerin ve Kürtlerin devleti ve komutanlari Nureddin es-Sehid ile Selahaddin b. Eyyübî buna son verdiler.

Bu senede Rumlar Humus'a girdiler. Halkin çoğunun sehirden kaçip gittiklerini gördüler. Sehri yaktilar. Orada ve çevre mintikalarda kalan 100.000'e yakin insani esir aldilar. Innâ lillah ve innâ ileyhi râciûn. (Dogrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz.)

Bu senenin zilhicce ayinda Izzü'd-Devle, babasi Muizzu d-Devle b. Büveyh'i evinden alip Kureys mezarligindaki türbesine tasidi. [22]

Hicretin Üçyüzellidokuzuncu Senesi

Bu senenin muharrem ayinin 10'unda Rafiziler yine çirkin bid'at-larini icra ettiler. Hz. Hüseyin'in yasini tuttular. Dükkânlar ve çarsilar kapatildi. Hayat durdu. Kadınlar saçlarini baslarini açip çarsi pazarlarda dolastilar. Hz. Hüseyin'e agit yakarak yüzlerini tokatladilar. Dükkânların ve çarsilerin muhtelif yerlerine mendiller asildi. Ortaliga samanlar döküldü.

Bu senede Rumlar Antakya'ya girdiler. Yasli veya genç halki öldürdüler. 200.000'e yakin çocuk ve genci esir aldilar. Innâ lillah ve innâ ileyhi râciûn (Dogrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz). Bütün bunlari melun Ermeni hükümdari Nikofor düzenlemisti. Ama bunun sorumlusu da ülkeye hakim olan ve ülkede fesad çikaran Rafi-zi hükümdarlardi. Allah onlari kahretsin.

Ibnü'l-Cevzî dedi ki: «Ermeni hükümdari Nikofor isi azitti. Taskinliga basladi. Bu murdar heTif, kendisinden önceki hükümdarin karisiyla evlenmisti. Bu kadının da önceki kocasından dogmus iki oglu vardi. Nikofor bunlari hadim edip daha sonra hükümdar olamasmlar diye kiliseye hapsetmek istedi. Anneleri bu durumdan haberdar olunca Nikofor'un aleyhinde çalismaya basladi. Ümerayi ona musallat kildi. Ümera da kendi aralarinda birleserek uyumakta iken onu öldürdüler ve baslarina önceki hükümdarin iki oglundan büyük olanini geçirdiler.»

Bu senenin rebiyülevvel ayinda Ebu Bekir Ahmed b. Seyyar kadilikten ayrildi. Yerine eski kadilardan Ebu Muhammed b. Maruf yeniden atandi.

Ibnü'l-Cevzî dedi ki: "Bu senede Dicle'nin suyu azaldi. Kuyularin sulari da

kurudu."

Bu sene de Serif Ebu Ahnied adındaki nakib insanlara haccettirdi.

Bu senenin zilhicce ayinHa bir yildiz düstü, yeryüzünün her tarafını aydınlatı. Günes gibi ortalıga isik saçtı. Sonra da yıldırım gibi bir ses duyuldu.

Ibnü'1-Esir dedi ki: Bu senenin muharrem ayında Dimisk'ta, Misir'i ele geçirdikten sonra komutan Cevher'in gönderdiği Cafer b. Fe-lah'in emri üzerine Muiz el-Fatimî adına hutbe okundu. Ebu Muhammed Hasan b. Abdillâh b. Togaç, Remle'de Cafer b. Felah'la savasmiş, Cafer b. Felah, kendisini maglup ederek esir almış ve komutan Cev-her'e göndermişti. Komutan Cevher de onu Ifrikiye'de bulunan Mu-iz'ze göndermişti.

Bu senede Nasirü'd-Devle b. Hamdan ile oğlu Ebu Taglib arasında bir kîrginlik meydana gelmişti. Bunun sebebi de suydı: Muizzü'd-Devle b. Büveyh öldüğünde Ebu Taglib ve taraftarları Bağdat'i ele geçirmeye niyetlenmişlerdi. Fakat Ebu Taglib'in babası Nasirü'd-Devle ona söyle demisti: "Muizzü'd-Devle, oğlu İzzü'd-Devle'ye bol miktarda mal ve para bırakmistir. Bu mal ve para onun elinde bulunduğu sürece ona güç yetiremezsiniz. Bu serveti tüketmesine kadar bekleyin. Çünkü o savurgan biridir. İflas ettiği zaman üzerine yürürseniz onu niaglub edersiniz." Bu sözü nedeniyle oğlu Ebu Taglib kendisine kızıp düşmanca duygular beslemeye başladı. Babasının aleyhinde bulundu. Nihayet onu kalede zindana attı.

riasiru d-Devle'nin oğulları kendi aralarında ihtilafa düşüp gruplara ayrıldılar ve ellerinde bulunan toprakları korumakta zayıf kaldılar. Bunun üzerine Ebu Taglib, İzzü'd-Devle'ye haber göndererek, yıllık 1.000.000 dinar verme karşılığında Musul'u kendisine bırakmasını istedi. Babası Nasirü'd-Devle de bu senede vefat edince artık Ebu Taglib, Musul'da müstakil hükümdar olarak oraya sahip oldu. Ancak kardeşleriyle aralarında muhalefet ve muharebeler devam etti.

Bu senede Rum hükümdarı Trablus'a girdi. Sehrin birçok yerlerini yaktı ve ahalinin bir kısmını öldürdü. Trablus valisi bu hükümdarın siddetli bir zalim olduğunu bildiğinden ötürü ahaliyi sehirden çıkarmı. Rumlar valiyi esir aldılar. Bütün malına ve mülküne el koydular. Cidden büyük bir servet sahibiydi. Trablus'tan sonra kıyı serindeki şehirlere hücum ettiler. Köyler hariç onsekiz şehri ele geçirdiler. Oradaki Müslüman halkın çoğu onların baskısıyla Hristiyan-ha geçti. Innâ Hilâli ve innâ ileyhi râciün (Dogrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz.)

Rumlar daha sonra, Humus'a geldiler. Sehri yakıp mal ve mülkü yağmaladılar. Ahaliyi esir aldılar. İki ay kadar Humus'ta kaldılar. İstedikleri

sehri ele geçiriyor, yakalayabildikleri kadar insani esir aliyorlardi. Bunlarin heybet ve korkusu insanların kalplerine yerlesti. Daha sonra Rum hükümdari beraberinde çoluk çocuk 200.000 kadar esiri de alarak memleketine döndü. Dönüs sebebi; askerlerinin arasinda hastaliklarin çoğalması ve askerlerinin çoluk çocuklarını Özle-mesiydi. Cezireye bir müfreze gönderdi. Bu müfreze oralari yağmaladi ve halkin bir kismim esir aldı.

Seyfu d-Devle'nin kölesi Karguveyh, Halep'i istila etmis ve üstadinin oğlu Serifi kovmustu. O da hakimiyeti altında bulunan Tarife gitmis, ancak ahali onun sehre girmesine müsaade etmeyince bu defa Silvan'a, annesinin yanina gitmistti. Annesi, Said b. Hamdan'in kızıydı. Bir süre yaninda kaldı. Tekrar Hama'ya döndü ve orayı ele geçirdi. Oradan da iki yıl aradan sonra Halep'e döndü. Rumlar, bu senede Sam'da fesat çıkarınca Halep'i vermek üzere Karguveyh onlarla anlasma yaptı. Onlara bir miktar para ve armaganlar gönderdi. Bundan

sonra Rumlar Antakya'ya döndüler, orayı ele geçirdiler. Ahalinin büyük bir kismini öldürdüler. Geride kalanların çoğunu da esir alarak Halep'e hücum ettiler. O esnada Ebü'l-Mealî Serif, Halep'te bulunan Karguveyh'i kusatma altına almisti. Ebü'l-Mealî Serif, Rumlardan korkup kaçtı. Rumlar, Halep'i kusatarak sehri ele geçirdiler. Kaledeki askerler ise burasını Rumlara karsi savundular. Sonra her sene kendilerine verilecek belirli miktardaki mal, para ve hediyeler karsiliginda Karguveyh ile baris antlaşması yapılar. Sehri ona teslim edip geri döndüler.

Bu senede Ifrikiye'de bulunan Muiz el-Fatimî'ye, Ebu Hazar adında biri isyan etti. Muiz de askerleriyle birlikte bizzat kendisi ona karsi harekete geçti, onu kovdu. Sonra Ebu Hazar gelip ondan eman diledi. Muiz de eman verdi ve onu bağsladi.

Bu senede komutan Cevher'in elçisi Muiz'in yanina gelerek Misir'in fethedildiği ve onun adına hutbe okundugu müjdesini verdi ve onun Misir'a davet edildiğini bildirdi. Muiz buna çok sevindi. Sairler onu övdüler. Övenler arasında sair Muhammed b. Hani de vardı. Mu-hammed b. Hanî, onu su beyitle baslayan kasidesinde şöyle övmüstü:

"AbbasoguHari Misir'in fethedildiğini söylüyorlar. Abbasogullarina de ki, is artık tamamlandı."

Bu senede Bagdat valisi Izzü'd-Devle, avci Imran b. Sahin'i kusatmaya azmetti, ama bunu basaramadi. Neticede onunla baristi ve Bagdat'a döndü.

Bu senede Karguveyh ile Serif Ebü'l-Mealî baristilar. Karguveyh Halep'te, oraya bağlı mintikalarda -ki daha Önce oralarda Muiz el-Fatimî adına hutbe okunuyordu-, Humus'ta ve Dimisk'ta onun adına hutbe okuttu. Mekke'de

Muti Lillah ile Karmatiler adina, Medine'de Muiz el-Fatimî adina hutbe okunuyordu. Ebu Ahmed el-Musevî de Medine disinda Muti adina hutbe okutuyordu.

Ibnü'l-Esir'in anlattigina göre Nikoforos bu senede öldü. Ondan sonra Bizans imparatorluguna kendisinden önceki hükümdarin oğlu geçti. Önceki hükümdarin adi Domestikos'tu.

Domestikos, bir Müslüman çocukuydu. Babasi Tarsus'un seçkin Müslümanların dan biri olup Ibnü'l-Fukas adıyla taninirdi. Fakat Domestikos Hristiyanliga geçmişti. Hristiyanlar nezdinde itibari yükseldi ve neticede imparator oldu. Müslümanlara karsi en azili, en siddetli düşmanlardandi. Birçok sehri savasarak Müslümanların elinden almisti. Aldigi şehirlerin bazilari sunlardi: Tarsus, Adana, Ayn-i Zerbe, Misis... Sayilarini ancak Allah'in bildigi miktarda Müslüman Öldürdü ve esir aldı. [23]

Hicretin Üçyüzellidokuzuncu Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Muhammed B. Ahmed B. Hüseyin

Muhammed b. Ahmed b. Hüseyin b. Ishak b. Ibrahim b. Abdillahir Ebu Ali es-Sevvaf. Abdullah b. Ahmed b. Hanbel'den ve onun tabakasindaki kimselerden hadis rivayet etti. Darekutnî'nin de aralarında bulunduğu bir grup hadisçi ondan rivayetlerde bulundular. Darekut-nî: gözlerim, sağlam rivayet ve dindarlık hususunda Muhammed b. Ahmed gibisini görmedi." demistir. Muhammed b. Ahmed, bu senede seksendokuz yasinda vefat etti. Allah rahmet etsin. [24]

Muharib B. Muhammed B. Muharib

Künyesi, Ebü'l-Alâ idi. Muharib b. Dessar soyundan gelen Safiî fi-kihçisiydi. Sika, güvenilir ve âlim bir şahsiyetti. Cafer el-Feryabî'den ve diğerlerinden rivayetlerde bulundu. [25]

Ebü'l-Hüseyin Ahmed B. Muhammed

Ibnü'l-Kattan adıyla meshur olmustur. Safiî imamlarindandır.

Ibn Süreyc'den, ondan sonra da Seyh Ebu 1-Ishak es-Sirazî'den fikh dersleri aldı. Ebü'l-Kasim ed-Daranî'nin ölümünden sonra yalnız basina mezhep reislighi yaptı. Usul-ü fikha ve fûruata dair eserler tasnif etti. Bagdat'a göçtü. Orada incelemeler yaptı. Ders verdi. Çok sayıda kitaplar yazdı. Bu senenin cemaziyelevvel ayında vefat etti. [26]

Hicretin Üçyüzaltmışinci Senesi

Bu senenin muharrem ayinin 10'u olan asura gününde Rafiziler, geçmiş âdetlerine uyarak Hz. Hüseyin'e yas tutma gibi haram bid'at-larini icra

ettiler.

Bu senenin zilkade ayında Karmatîler Dimisk'i ele geçirdiler. Dimisk valisi Cafer b. Felah'i öldürdüler. Karmatîlerin reis ve emiri, Hüseyin b. Ahmed b. Behram'di. Bagdat'ta bulunan Izzud-Devle ona çok miktarda silah ve teçhizat yardımında bulunmustu. Sonra Karmatîler, Remle'ye giderek orasını ele geçirdiler. Orada muhafız olarak bulunan Magribliler kaleye sığınip istihkam tedbirleri aldılar. Karmatîler, onları kusatma altında tutacak bir miktar askerlerini bırakıp ârabilerden, İhsidlerden ve Kâfurilerden büyük bir askeri birlikle Kahire'ye doğru ilerlediler. Aynü's-Sems'e vardıklarında komutan Cevher'in askerleriye şiddetli bir savaşa tutustular ve muzafer oldular. Magriblileri büyük bir kusatma altına aldılar. Bundan sonraki günlerden birinde Magribliler Karmatî ordusunun sağ cenahına saldırarak kendilerini bozguna uğrattılar. Karmatîler de Sam'a giderek orada bulunan Magriblileri siki şekilde kusatma altına aldılar. Komutan Cevher, kendi taraftarlarına onbes gemi ile erzak gönderdi. Karmatîler bu gemilerin onunu ele geçirdiler. İkisini de Franklar ele geçirmişlerdi. Aralarında çok olaylar cereyan etti.

Karmatîlerin emiri Hüseyin b. Ahmed b. Behram, bu konuda şöyle bir şiir söylemişti:

"Magribli adamlar kendilerinden korktuğumu iddia ettiler. Su halde onlarla yapılacak savasta benim kanım akacaktır. Ey Misir diyari! Eğer senin toprağım kendi kanımla sulamazsani, Nil'in suyu bana haram olsun."

Bu senede Ebu Taglib b. Hamdan, otuz yaşında iken Bahtiyar İz-zü'd-Devle'nin kızıyla evlendi. Ona 100.000 dinar mehir verdi ve nikah, bu senenin safer ayında kiyildi.

Bu senede Müeyyedü'd-Devle b. Rüknu'd-Devle, Sahib Ebü'l-Ka-sim b. Abbad'i vezirliğe tayin etti. Sahib Ebü'l-Kasim da memleket işlerini güzelce idare etti.

Bu senede Dimisk'ta ve diğer Sam mintikalarında ezanda "Hayye alâ hayril amel" (haydin hayirli amele) ibaresi okundu.

Dimisk valisi Cafer b. Felah'm biyografisinden bahseden İbn Asa-kir şöyle demistir:

«Fatimîlerden emirlige geçen ilk kisi odur. Ebu Muhammedel-Ekfanî, Ebu Bekir Ahmed b. Muhammed b. Siram'in şöyle dediğini nakletmistir: Hicri 360. senenin safer ayinin besinde persembeye günü Dimisk Camii'nde ve şehrin diğer minarelerinde müezzinler, ezanda hayye ale'l-felah cümlesinden sonra hayye alâ hayril amel cümlesini de okudular. Bunu onlara, Cafer b. Felah emretmistî. Onlar da emrine karsi gelememisler, korkmalarından dolayı bu emre icabet zorunluluğu duymuslardı.

Cemaziyelahir ayinin sekizinde cuma günü ise, müezzinler ezan ve ikamette tekbirleri ikiser ikiser olmak üzere dört defa okudular. Ikamet esnasında da hayye alâ hayril amel cümlesini okumakla em-rolunmuşlardı. Halk bunu hiç de hoş karşılamadı, ama Allah'ın hükmüne karşı sabrettiler.»

Hicretin Üçyüzaltmışıncı Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Süleyman B. Ahmed B. Eyyüb

Künyesi, Ebü'l-Kasim et-Taberanî'dir. Büyük hadis hafizi olup Kebir, Evsat ve Sagir adli üç mu'cemin sahibidir. Kitabü's-Sünne, Kitabi Müsned-i Samiyyin ve diğer faydalı eserler ona aittir. 100 sene yaşadı Bu senede İsfahan'da vefat etti. İsfahan kapisında Humme-tü's-Sahabi mezarligina defnedildi. Ebü'l-Ferec İbnü'l-Cevzî böyle demistir.

Ibn Hallikan dedi ki: «Ebü'l-Kasim et-Taberanî, 1.000 hadis üstadından ders aldı ve hadis dinledi. Bu senenin zilkade ayinin bitimine iki gece kala cumartesi günü vefat etti. Bu senenin sevval ayında vefat ettigime dair zayıf bir rivayet de vardır. Hicretin 260. senesinde doğdu, bu senede 100 yasındayken vefat etti.» [27]

Sair Refa Ahmed B. Sirri Ebü'l-Hasan

Kinde kabilesine mensup olup Musullu bir sairdir.

İbnü'l-Esir, onun bu senede Bağdat sehrinde vefat ettiğini söylemiştir. İbnü'l-Cevzî'nin ifadesine göre ise sair Refa, hicretin 362. senesinde vefat etmiştir. Nitekim bu husus ileride de anlatılacaktır. [28]

Muhammed B. Cafer

Muhammed b. Cafer b. Muhammed b. Heysem b. İmran b. Yezid Ebu Bekir b. Münzir. Aslen Enbarlıdır. Ahmed b. Halil b. Bercalî'den, Muhammed b. Avam er-Riyahî'den, Cafer b. Muhammed es-Saig'den ve Ebu İsmail et-Tirmizî'den hadis dinledi. İbnü'l-Cevzî dedi ki: Muhammed b. Cafer, bunlardan en son rivayette bulunan kisidir.

Anlatıldığına göre Muhammed b. Cafer'in dedeleri iyi insanlar-mis. Bu husus babasının yazısı ve sahih bir şekilde duyduğu bilgilerle sabittir. Ebu Amr el-Basrî ondan naklettigi hadisleri seçmiştir. Muhammed b. Cafer, doksan yasını asmış olarak bu senenin asura gününde ani bir ölümle vefat etmiştir. [29]

Muhammed B. Hasan B. Abdillan El-Acurî

Muhammed b. Hasan b. Abdillan Ebu Bekir el-Acurî. Cafer el-Feryabî'den, Ebu Suayb el-Harranî'den, Ebu Müslim el-Keccî'den ve diğer bazı üstaplardan hadis dinledi. Sika, doğru sözlü, dindar bir zattı. Faydalı birçok

eserleri vardır. "el-Erbaun el-Acuriye" adlı eser onun bu faydalı eserlerinden biridir. Hicretin 330. senesinden önce Bağdat'ta yaşadı. Sonra Mekke'ye tasınarak orada otuz sene ikamet ettikten sonra bu senede vefat etti. Allah rahmet etsin. [30]

Muhammed B. Cafer B. Muhammed

Künyesi, Ebu Amr'dır. Zahid bir kimseydi. Çok hadis dinledi. Bu uğurda uzak memleketlere seyahatlerde bulundu. Büyük hadis hafızları da kendisinden hadis dinlediler.

Az şeylerle yetinen fakir bir kimseydi. Fakirlerin mezarları için kerpiç dökerdi. Bir ekmek, bir turp veya soganla karnim doyururdu. Gecenin tümünü namaz kılarak geçirirdi. Doksanbes yaşında iken bu senenin cemaziyelahir ayında vefat etti. [31]

Muhammed B. Davud Ebu Bekir Es-Sofi

Dakkî adıyla meshur olmuş olup aslen Dineverlidir.

Bagdat'ta ikamet etmiş, sonra oradan ayrılıp Dimisk'a göçmüştür. Ali b. Cahid'in yanında kiraat ilmini öğrenmiş, Muhammed b. Cafer el-Harai-tî'den (bu zat İbnü'l-Cela'in arkadaşısıdır) ve Dak-kak'dan hadis dinlemiştir. Bu senede 100 yaşını aşmış olarak vefat etti. [32]

Muhammed B. Ferhanî

Muhammed b. Ferhan b. Zerviye el-Mervezî. Tabipti. Bağdat'a geldi. Orada babasından münker hadisler rivayet etti. Cüneyd'den ve İbn Merzuk'dan rivayetlerde bulundu. İbnü'l-Cevzî dedi ki: "Zarif ve yakışıklı bir kimseydi. Yalnız onun hadis uydurduğu iddia edilmiş ve bu hususta suçlanmıştır." [33]

Ahmed B.Feth

Kendisine İbn Ebi'l-Feth el-Hakanî de denilir. Künyesi, Ebü'l-Ab-bas en-Neccad idi. Dimisk Camii'nin imamiydi.

İbn Asakir dedi ki: «O, âbid ve salih bir kimseydi. Anlatıldığına göre bir cemaat onu ziyarete gelmiş, içeride onun bir sancıdan Ötürü ah çektiğini duymuş ve bu durumunu yadırgamışlardı. İçeriden çıkıp ziyaretçilerin yanına geldiğinde onlara şöyle demisti: "Ah kelimesi kendisinden feyiz ve ruhaniyet talep edilen yüce zâtin adıdır." Bu sözü, onu ziyaretçilerin gözünde daha da büyütmüştü.»

Ben derim ki: Onun bu söylediği söz gerçekten onun tarafından söylenilmiş midir, değil midir? Bu bilinmemektedir. Aksine bu hususta masum kimseden, Rasûlullah'tan gelen sahih bir hadise ihtiyaç vardır. Zira yüce Allah'ın adları sahih kavle göre tevkifidir. Rastgele kelimeler ona isim olarak

takilamaz. [34]

Hicretin Üçyüzaltmışbirinci Senesi

Bu senenin muharrem ayının 10'unda Rafiziler yine o çirkin bid'-atlarını icra ederek Hz. Hüseyin'in matemini tuttular.

Bu senenin muharrem ayında Rumlar Cezire ve Diyarbakir'a baskın düzenlediler. Urfahların bir kısmını öldürdüler. Nusaybin'e varıncaya kadar o bölgelerde kimi insanları öldürüp kimilerini esir aldılar, birçok malları ganimet olarak ele geçirdiler. Buraların valisi Ebu Taglib b. Hamdan, hiç karsi koymadı, memleketi savunmadı. Zaten buna gücü de yoktu. Bu esnada Cezireliler Bagdat'a gittiler. Halife Muti Lillah ile diğer devlet büyüklerinin yanına gitmek, yardımlarını istemek ve imdat dilemek istediler. Bagdatlılar onlar için agıt yaktılar, onlarla birlikte halifenin yanına geldiler, ama görüşme imkânını bulamadılar. Bahtiyar b. Muizzü'd-Devle de avla mesgul oldu, bunlarla görüşmedi. Elçiler pesine gittiler ama o, insanları dağıtması için hacib Sebüktekin'i gönderdi. Bunun üzerine halktan büyük bir çoğunluk savaş için hazırlığa başladı. Ebu Taglib'e mektup yazarak askerler için azık hazırlamasını istedi. O da sevindigini bildirdi. Halk savaş için hazırlandığında Rafizilerle Ehl-i Sünnet arasında siddetli bir fitne koptu. Ehl-i Sünnet, Rafizilerin Kerh niintikasındaki evlerini yakarak, "Bütün kötülük sizden kaynaklanıyor!" dediler. Hirsizlerle yağmacılar da Bagdat'a hücum ederek halkın mallarını yağmaladılar. Nakib Ebu Ahmed el-Musevî ile vezir Ebu Fadl es-Sirazî de birbirlerine ters düstüler.

Bahtiyar b. Muizzü'd-Devle, halifeye haber göndererek bu savasta kullanmak üzere bir miktar para göndermesini talep etti. Halife şöyle cevap verdi:

"Haraç gelirleri eğer bana gelseydi ben Müslümanların ihtiyaç duydukları parayı verirdim. Ama sen o haraç gelirlerini Müslümanların zaruret duymadıkları yerlere harcıyorsun. Benimse sana gönderecek param yok."

Aralarında elçiler gidip geldiler. Bahtiyar, halifeye ağır sözler sarfedip onu tehdit etti. Neticede halife ona bir şeyler göndermek ihtiyacını hissetti. Kendi giydiği bazı elbiseleri ve ev eşyalarını sattı. Sarayının tavanındaki bazı süsleri söküp sattı. Böylece 400.000 dirhem elde etti. Bu paraları gönderince Bahtiyar aldı ve kendi ihtiyaçlarına sarfetti. Savası da iptal etti. Bunun üzerine halk halifeye kızdı. Rafizi İbn Büveyh'in halifeden parayı alıp cihadi terketmesine çok üzüldüler. Allah, Müslümanlar için yaptığı şeyden ötürü ona hayır mükâfat vermesin.

Bu senede Ebu Taglib b. Hamdan, Mardin kalesini teslim aldı. Oradaki malları Musul'a nakletti.

Bu senede Horasan valisi Mansur b. Nuh es-Samanî, Rüknu'd-Devle b.

Büveyh ve oğlu Adüdü'd-Devle ile baris anlasmasi yapti ve her sene bu ikisinin kendisine 150.000 dinar göndermelerini sart kostu. Rüknü'd-Devle'nin kiziyla da evlendi. Kendisine sayilamayacak kadar çok hediye ve armaganlar gönderdi.

Bu senenin sevval ayinda Muiz el-Fatimî; aile efradi, maiyeti ve askerleri ile birlikte Misir'a gitmek üzere Magrib diyarmdaki Mansur sehrinden ayrildi. Tabii daha önce komutani Cevher onun için orada isleri yoluna koyup zemin hazirlamis ve köskünü insa ettirmisti.

Muiz, Magrib diyarina, oralara bagli mintikalara, Sicilya'ya ve oraya bagli yörelere vekil olarak bazi görevlileri birakti. Sairi Mu-hammed b. Hani el-Endülü'sî'yi de yanma alarak Misir yoluna koyuldu. Ancak sairî yolda iken vefat etti. Muiz, gelecek senenin ramazan ayinda Kahire'ye ulasti.

Bu senede Serif Ebu Ahmed el-Musevî insanlara haccettirdi. Bu zat, bütün Talibilerin nakibi idi. [35]

Hicretin Üçyüzaltmışbirinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Said B. Ebi Said El Cenabi

Künyesi, Ebü'l-Kasim'di. Karmatîlerden olup Hecerlidir. Kendisinden sonra Karmatîlerin reisligine kardesi Ebu Yakub Yusuf geçti. Çünkü o sülalede kardesinden baska biri hayatta kalmamisti. [36]

Osman B. Ömer B. Haffif

Künyesi, Ebu Ömer'dir. Kurrâdir. Derrac lakabiyla meshur olmustu. Ebu Bekir b. Ebi Davud'dan rivayette bulunmustur. Kiraat, fikh, dirayet ve diyanet ehli bir kimse olup güzel bir yasayisi vardi. Salih ve âbid kimselerden sayilirdi. Bu senenin ramazan ayinda bir cuma günü vefat etti. [37]

Ali B. Ishak B. Halef

Künyesi, Ebü'l-Hüseyin el-Kattan'dir. Merahi mahlasıyla taninan bir sairidir. Siirlerinden biri sudur:

"Kalk, onlar asiktirlar, bir araya geldiler.

Ayriliktan sonra birlestiler. Çünkü ayrilik musibetine maruz kalmislardi.

Tekrar sevince döndüler, belalardan emin olarak. Onlarda bir ruh vardir, ama o ruh iki bedene girmistir." [38]

Ahmed B. Sehl

Ahmed b. Sehl b. Seddad Ebu Bekir el-Mahremî. Ebu Halife'den, Cafer el-Feryabî'den, ibn Ebi'l-Fevaris'ten, Ibn Cerir'den ve digerlerinden hadis

dinledi. Darekutnî, Ibn Rizkaveyh ve Ebu Nuaym da kendisinden rivayette bulundular. Berkanî, Ibnü'l-Cevzî ve digerleri onun zayıf bir ravi olduğunu söylemişlerdir. [39]

Hicretin Üçyüzaltmışikinci Senesi

Bu senenin muharrem ayının 10'unda Rafiziler yine Hz. Hüseyin'e agıt yakarak matem tuttular. Dükkânlara, çarşı ve pazarlara mendiller asıldı. Dükkânlar kapatıldı.

Bu senede fakih Ebu Bekir er-Razî el-Hanefî ile Ebü'l-Hasan Ali b. İsa er-Rummanî ve Ibn Dakkak el-Hanbelî, İzzü'd-Devle Bahtiyar b. Büveyh'in yanında toplandılar. Onu Rumlarla savasmaya tesvik ettiler. O da Rumlarla savasmak için bir orduyu harekete geçirdi. Ce-nâb-i Allah, o orduyu muzaffer kıldı, Rumlardan çok sayıda adam öldürdüler. Kesik baslarını Bagdat'a gönderdiler. Böylece insanların gönülleri rahatladı.

Bu senede Rumlar, hükümdarlarıyla birlikte Diyarbakır'ı kusatmak üzere harekete geçtiler. Diyarbakır'da vali olarak Ebü'l-Heyca b. Hamdan'm kölesi Hezermert bulunuyordu. Vali, Ebu Taglib'e mektup yazarak yardım istedi. Ebu Taglib de ona kardeşi Ebü'l-Kasım Hibe-tullah Nasirü'd-Devle b. Hamdan'ı gönderdi. Bu ikisi birleserek ramazan ayının son gününde, daracık bir yerde, atların hareket etmesine imkân olmayacak bir alanda Rumlarla siddetlice savastılar. Rumlar kaçmaya yöneldiler, ama kaçamadılar. Rumların çok sayıda askerlerini öldürdüler. Domestikos esir alınarak zindana atıldı. Ertesi sene hastalanıp ölünceye kadar zindanda kaldı. Ebu Taglib tedavi etmek için tabipleri topladıysa da Domestikos'a bir fayda sağlayamadı.

Bu senede Bagdat'ın Kerh mintikasında yangın çıktı. Bunun sebebi suydı: Zekât toplama memurlarından biri halktan bir adamı vurup öldürmüştü. Halk da Türklerden bir cemaatle birleserek zekât memurunun pesine düsmüslerdi, ama memur onlardan kaçıp bir eve sığınmişti. Onu evden çıkarıp öldürmüşler ve evi yakmışlardı. Bunun üzerine sünnete taassup derecesinde bağlı olan vezir Ebü'l-Fadl es-Sirazî, hacibini Kerh mintikasımdaki halkın üzerine göndermiş, o da onların evlerine ateş bırakmış ve oradaki birçok evler, mallar, 300 dükkân, otuzüç mescit, 17.000 insan yanmıştı!

Bunun üzerine Bahtiyar, kendisini vezirlikten azlederek yerine Muhammed b. Bakiyye'yi tayin etmiş. Halk, bu duruma çok sasmışlardı. Çünkü bu adam, onlar nazarında düşük biri olup hiç saygınlığı yoktu. Babası Kusa köyünde bir çiftçi idi. Kendisi İzzü'd-Devle'ye hizmet edenlerden biriydi. Yemegini takdim eder, yemek sonrasında elini yıkarken havlusunu tutardı. Böylelikle sonunda vezirlik makamına tayin edildi. O, kendisinden öncekine

nisbetle halka daha çok zulüm eden bir,, vezir oldu. Zamanında Bagdat'ta hirsizlar çoğaldi, isler bozuldu.

Bu senede İzzü'd-Devle ile hacibi Sebüktekin arasında anlaşılmazlık meydana geldi. Fakat daha sonra kinleri kalplerinde kaldığı halde yine de barıştılar.

Bu senede Muiz el-Fatimî, Misir diyarına girdi. Beraberinde atalarının tabutları da vardı. Saban ayında İskenderiye'ye ulaştı. Onu orada Misir'in önde gelen şahsiyetleri karşıladılar. Halka irticalen belig bir hutbe irad etti. Misirlilerin fazilet ve şereflerini anlattı. Fakat yalan ifadeler kullandı. Çünkü hutbesinde, "Dogrusu Cenâb-i Allah, halka, kendileri ve devletleri sayesinde yardım etti." demisti. Ya-nibasmda oturmakta olan Misir diyarının kadisinin anlattığına göre Muiz el-Fatimî kendisine şöyle bir soru yöneltmişti:

- Benden daha üstün bir halife gördün mü?
- Ey mü'minlerin emiri, sen hariç bu kadar faziletli ve üstün başka bir halife görmedim.
- Sen haccettin mi?
- Evet.
- Rasûlullah.fs.a.v.yin mezarını ziyaret ettin mi?
- Evet.
- Ebu Bekirle Ömer'in mezarlarını da ziyaret ettin mi?

Kadi diyor ki: «Kendisine ne cevap vereceğimi bilemedim. Baktım ki oğlu Aziz de büyük komutanlarla beraber duruyor. Dedim ki:

- Mü'minlerin emiri (yani sen) nasıl ki, senden sonraki dönemin veliahdı olan oğluna selam vermekten beni alıkoymussa aynı şekilde Rasûlullah (s.a.v.)'in mezarını ziyaret etmek de beni Ebu Bekir'le Ömer'in mezarını ziyaret etmekten alıkoymuştu.

Bu cevabi verdikten sonra kalkıp selam verdim ve meclisten ayrılıp gittim. Böylece meclis; benim ayrılmamla baskalarının gelip oturabilmesi için genişlemiş oldu.»

Bundan sonra Muiz el-Fatimî, İskenderiye'den ayrılıp Misir'a gitti. Ramazan ayının besinde Misir'a girdi, Kasreyn'e konakladı. Anlatıldığına göre o mülkünün ilk mahalline girdiğinde Aziz ve Celil olan Allah'a bir şükran ifadesi olarak secdeye kapanmıştı.

Muiz el-Fatimî'nin Misir'da verdiği ilk hüküm şöyle olmuştı:

Kâfur el-Ihsidî'nin karısı, altınla dokunmuş, incilerle süslenmiş bir kabani Yahudi bir kuyumcuya emanet olarak bıraktığını, ancak kuyumcunun bu

emaneti inkâr ettiğini söylemişti. Muiz de o kuyumcuyu huzuruna çağırarak ve durumu sormuştu. Fakat kuyumcu, yine inkârında devam edince, evinin kazılmasını ve oradaki eşyaların çıkarılmasını emretmişti. Evini kazdıklarında mezkûr kabani, bir çömleğe konulmuş olarak yer altına gömülmüş vaziyette buldular. Muiz, bu kabani kadına teslim etti. Kabana hiç ilismeksizin sahibine kolaylıkla teslim edilmesini sağladı. Fakat bilahare kadın o kabani getirip kendisine takdim etmek istedi, ama o kabul etmedi. Halk da onun bu davranışını güzel buldu.

Sahih hadiste sabit olduğuna göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: "Dogrusu Cenâb-i Allah bu dini, facir bir adamla da kuvvetlendirir." [40]

Hicretin Üçyüzaltmışikinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Sirri B. Ahmed B. Ebi's-Sirrî

Künyesi, Ebü'l-Hasan el-Kindî'dir. Musulludur. er-Reffa mahla-sıyla tanınan bir sairdir. Seyfû'd-Devle b. Hamdan'î, diğer hükümdar ve ümerayı methetmiştir, Bagdat'a gelip yerleşti ve bu senede orada vefat etti. Hicretin 346., 345. veya 344. senesinde vefat ettiğine dair zayıf bir takım rivayetler de vardır. Onunla Muhammed b. Said arasında düşmanlık vardı. Muhammed b. Said'in kendisinin şiirlerini çaldığını iddia ederdi. Sair Sacim gibi bir divani vardı ve sarki okurdu. Divanının hacmi büyük olsun diye Halidilerin şiirlerinin bir kısmını da bu divanına eklemişti.

Ibn Hallikan dedi ki: «Sirri er-Reffa'nın cidden büyük bir şiir divanı vardır. Siirlerinden biri sudur:

"Aydınlık ve, ince bir yüzle kiragi yağdırır. İki topluluk karşı karşıya gelince çok cesaretli olur. Evleri -içinde ikamet ettiği sürece- çok genistir. Ama ordusuyla birlikte oralardan ayrılıp gittiğinde çöl dahi insana daracık olur."» [41]

Muhammed B. Hanî

Endülüslü sairlerdendir. Muiz el-Fatimî Misir'a gelirken kendisini Kayrevan'dan yanına almıştı. Ancak yolda iken ölmüştü. Deniz kıyısında, bu senenin receb ayında ölü olarak görüldü. Nazmi kuvvetli bir sairdi, ancak yaratıkları mübalagali bir şekilde övdüğünden ötürü birçok âlim onu tekfir etmişlerdir. Muiz'i metheden şiirlerinden biri şöyledir:

"Senin dilediğin olur, kaderlerin dilediği değil. Hüküm ver. Kahredici ve bir olan sadece sensin."

Bu, küfrün en büyüğüdür. Allah onu kahretsin. Rezil rüsvay eylesin. O bir şiirinde de şöyle demişti:

"Uzun bir süre onun üzenliğinin altında Cibril sıkışmıştı." Onun şiirlerinden

biri de sudur. Ancak Ibnü'l-Esir, bu siiri onun divanında görmediğini söylemiştir:

büyüdüler, azametli oldular.

Yüksekliklerin sahibi Allah da onun sayesinde yücelti. Ondan başka her şey bir rüzgar gibidir."

Bazı taraftarları, ona bağlılıklarından vazgeçtiklerini söyleyerek Özür dilemişlerdir.

Ben derim ki: Sayet gerçekten böyle bir ifade kullanmışsa ne dünya da ne de ahirette onun kurtuluşu ve mazereti yoktur. [42]

Ibrahim B. Muhammed

Ibrahim b. Muhammed b. Secnune b. Abdillâh el-Müzekkî. Hadis hafızlarından biridir. Hadis ilmine ve kendi aile efradına bol miktarda para harcadı. Rivayet ettiği hadisleri insanlara duyurdu. Hadis yazdırmak için Nisabur'da bir meclis hazırladı. Doguda ve batıdaki birçok hadis üstadına ugrayarak onlardan hadis dinledi. Üstâdları arasında Ibn Cerir ile Ibn Ebi Hatim de vardı.

Ibrahim b. Muhammed'in meclisine büyük hadisçilerden çoğu katılırdı. Buraya katılanlar arasında, Ebü'l-Abbâs el-Asamm ve emsalleri vardı. Ibrahim b. Muhammed, bu senede altmışyedi yaşında vefat etti. [43]

Said B. Kasim

Said b. Kasim b. Halid. Künyesi, Ebu Amr el-Berdaî idi. Hadis hafızlarından biridir. Darekutnî ve diğerleri kendisinden hadis rivayet ettiler. [44]

Muhammed B. Hasan B. Kevser B. Ali

Künyesi, Ebu Bahr el-Berbehârî'dir. Ibrahim el-Harbî, Temmam, Bagendî, Kedimî ve diğerlerinden hadisler rivayet etti. Ibn Rizkaveyh ve Ebu Nuaym gibi kimseler de ondan hadis rivayet ettiler.

Darekutnî, onun bazı hadislerini seçerek rivayet etti ve: "Benim kendisinden rivayet ettiğim hadisleri ile yetinin. Başka hadislerini nakletmeyin. Çünkü onun dinlediği hadislerin bir kısmı sahih, bir kısmı ise fasiddir." dedi.

Kendi zamanının hadis hafızlarının birkaçı; hadislerin sahih ve fasidini birbirine karıştırmaları, dalgınlığı nedeniyle onu eleştirmişlerdir. Hatta bazıları onu yalancılıkla da itham etmişlerdir.

"O fazlasıyla azametli oldu. İsa, Âdem ve Nuh da onun sayesinde[45]

Hicretin Üçyüzaltmışüçüncü Senesi

Bu senenin Asura gününde Rafiziler yine çirkin bid'atlarını icra edip Hz. Hüseyin yasım tuttular. Bagdat'ta, Ehl-i Sünnet ile Rafiziler arasında büyük bir fitne koptu. İki taraf da kit akıllı ya da akılsız idiler. Doğruluktan uzaktaydılar. Çünkü Ehl-i Sünnet'ten bir grup, bir kadını bir deveye bindirerek ona Aise adını verdiler. Kendilerinden bazıları da Talha, Zübeyr gibi adları takındılar ve, 'Ali'nin taraftarlarıyla savaşıyoruz." dediler. Bu sebeple iki taraftan çok sayıda adam öldürüldü. Hirsizlar ve yankesiciler şehri fesada boğdular. Mallar yağmalandı. Sonra bunlardan bir grup yakalandı, öldürölüp idam edildi ve fitne atesi söndü.

Bu senede Bahtiyar b. Muizzü'd-Devle, Musul'u ele geçirdi. Kızını da Ebu Taglib b. Hamdan'm oğluyla evlendirdi.

Bu senede Basra'da Deylemliler ile Türkler arasında fitne koptu. Deylemliler, iktidar kendi ellerinde olduğundan dolayı Türkleri niag-lub ettiler. Onlardan çok sayıda adam öldürdüler. Elebasılarını hapsedip mallarının çoğunu yağmaladılar.

Izzü'd-Devle, ailesine mektup yazarak: "Ben yanınıza geleceğime dair size bir mektup göndereceğim. Mektubum ulaştığında matem tutmuş gibi görünün ve taziye kabul etmek için de meclis kurup oturun. Taziyelerini bildirmek üzere Sebüktekin yanınıza geldiğinde onu hemen yakalayın. Çünkü o, Türklerin basidir." dedi.

Mektup Bagdat'a geldiğinde Izzü'd-Devle'nin aile efradı matem tutar gibi gölündüler ve taziye kabulü içinde meclis kurup oturdular. Ancak Sebüktekin bunun bir tuzak olduğunu anladı ve onlara yaklaştı. Böylece onunla Izzü'd-Devle arasındaki düşmanlık artık gün yüzüne çıktı. Bundan hemen sonra Türkleri etrafına alarak Izzü'd-Devle'nin evini iki gün süreyle kusatma altına aldı. Sonra Izzü'd-Devle'nin aile efradı köşkten indiler. Sebüktekin de oradaki malları yağmaladı ve onları Dicle'ye ve Vasi'ta sürgüne gönderdi. Halife Muti'i de onlarla birlikte göndermeye karar vermişti. Ancak halife araya ricacılar soktu. Ricacıların ısrarı üzerine halifeyi affetti ve onu sarayında bıraktı.

Böylece Sebüktekin ve Türkler Bagdat'ta güçlendiler. Türkler, Deylemlilerin evlerini yağmaladılar. Sebüktekin halkın liderlerine hü'at giydirdi. Çünkü onlar Deylemlilere karşı onun yanında yer almışlardı. Ehl-i Sünnet, Siilere karşı kuvvetlendi. Kerh mahallesini ikinci kez yaktdılar. Çünkü orası Rafizi mahallesi idi. Sünnet-i seniy-ye, Türkler vasıtasıyla kuvvetlendi. Muti hilafetten hal' edildi. Yerine oğlu geçti. Bunu inşaallah ileride anlatacağız. [46]

Mutinîn Hal' Edilip Tai'in Halifelige Geçmesi

Ibnü'l-Esir'e göre zilkade ayının 13'ünde, Ibnü'l-Cevzî'ye göre zilkade ayının

19'unda sali günü Muti Lillah felç olup dili ağırlastığın-dan Ötürü halifelikten hal' edildi. Sebüktekin ona halifelikten feragat etmesini, yerinede oğlu Tai'i geçirmesini söyledi. O da bunu kabul etti. Hilafet sarayında hacib Sebüktekin'in eliyle Tai'in halifeligine bey1 at edildi. Babası yirmidokuz sene halifelik yaptıktan sonra halifelikten hal' edilmiş ama yerine oğlu halife olmuş oldu.

Tai'in adı, Ebu Bekir Abdülkerim b. Muti Ebü'l-Kasim'di. Abdül-kerim adında ondan başka biri halife olmuş değildir ve yine ondan başka babası hayatta iken halifelige geçen biri daha yoktur. Ondandır ve Hz. Ebu Bekir es-Siddik'tan başka Ebu Bekir künyesini taşıyan bir halife de yoktur. Abbas oğulları arasında ondan daha yaşlı biri halifelige geçmemiştir. Halifelige geçtiği sırada kırksekiz yaşındaydı. Annesi, Gays adında bir cariye idi. Kendisi halifelige geçtiğinde annesi hayattaydı.

Tai', halifelik bey'atını Peygamber Efendimizin hirkasını giyinmiş, atma binmiş ve önünde de Sebüktekin ile ordu hazır vaziyette beklerken kabul etti. Ertesi gün de Sebüktekin'e hükümdar hil'atını giydirdi, ona Nasirü'd-Devle lakabını takti ve emirlik filaması verdi. Kurban bayramı günü olunca da Tai1 siyahlar giyinerek bineğine binip mescide gitti. Bayram namazından sonra halka güzel ifadeler içeren kısa bir hutbe irad etti. İbnü'l-Cevzi'nin el-Muntazam adlı eserinde anlattığına göre halife Muti Lillah, hilafetten hal' edildikten sonra "seyhü'l-fazü" unvanını aldı. [47]

Muiz El-Fatimî ile Hüseyin Arasındaki Savaş

Muiz el-Fatimî, Mısır diyarında otoritesini kurduktan, orada Kahire ve Kasreyn şehirlerini inşa edip hakimiyetini güçlendirdikten sonra Hüseyin b. Ahmed el-Karmatî büyük bir taraftar kitlesiyle Ah-sa'dan hareket ederek onun üzerine yürüdü. Sam mintikasından geçerken Arap emiri Hassan b. Cerrah et-Taî de bütün Samli Araplarla birlikte onun saflarına katıldı.

Muiz el-Fatimî, bu durumu duyunca hasimlerinin çokluğu ve kalabalık olması sebebiyle korkuya kapıldı. Ne yapacağını bilemedi. Karmatî'ye mektup yazarak gönlünü kazanmak istedi ve ona şöyle dedi: "Senin babaların, öteden beri babalarımın iyiliğine çalıştılar ve halkı onların yanında yer almaya çağırdılar. Davetimiz birdir. İkimiz de aynı yolun yolcularıyız." Mektubunda ayrıca onun ve atalarının faziletlerini saymaya başladı. Karmatî lideri de ona şu cevabı gönderdi:

"Çokça faziletlerden bahseden ama sonucu çok az olan mektubun, bize ulaştı. Mektubunun ardisına biz de sana doğru geliyoruz, vesselam!"

Karmatîler ve onlara katılan Samli Araplar Mısır diyarına vardıklarında orada çok fesat çıkardılar. Adam öldürdüler. Bozgunculuk yağma ve talan yaptılar. Muiz el-Fatimî ne yapacağını bilemedi. Saskina döndü. Askerleri

de onlara karsi direnemedi. Zayif kaldi. Bunun üzerine hile ve tuzak kurmaya yeltendi. Arap emiri Hassan b. Cer-rah'a haber salip ona vaatlerde bulundu. Eger karsismdakileri birbi^ rinden ayirip onlari parçalayacak olursa kendisine 100.000 dinar verecegini söyledi. Hassan da ona haber göndererek: "Vaad ettigin parayi bana gönder, sen de maiyetindeki adamlarla buraya gel. Geldigin zaman ben komutamdaki adamlarımla Karmatîlerden ayrilirim. Böylece Karmatîlerin gücü kalmaz. Sen de onu diledigin gibi onlari e-sir alirsin." dedi.

Muiz ona keseler içinde 100.000 dinar gönderdi. Ama bunların çoğu sahteydi. Dinarları bakirdan yaptırmış, altın suyuna batırmıştı ve bu sahte dinarları keselerin alt taraflarına yerleştirmiş, üst taraflarına ise halis dinarlar koymuştu. Parayı gönderdikten hemen sonra kendisi de askerleriyle birlikte oraya gitti. İki taraf karsi karsiya geldiklerinde Hassan, maiyetindeki adamlarıyla birlikte gruptan ayrıldı. Böylece Karmatîlerin tarafı zayıfladı. Muiz el-Fatimî ona karsi güçlendi ve onu kiliçtan geçirdi. Karmatîler hezimete ugradılar. Çok perisan ve zelil halde Ezriat'a döndüler. Muiz de peslerine 10.000 süvari ile, Karmatîlerin kökünü kazisin ve ateslerini söndürsün diye komutan Ebu Mahmud b. Ibrahim'i takti. [48]

Muiz El-Fatimî'nin, Dimisk'i Karmatîlerin Elinden Kurtarması

Karmatîler hezimete ugradıktan sonra Muiz el-Fatimî bir müfrezeyi Zalim b. Mevhub b. el-Ukaylî komutasında Dimisk'a sevketti. Bu müfreze şehri siddetli bir kusatmadan sonra Karmatîlerin ©Ünden teslim aldı. Vali Ebü'l-Heyca el-Karmatî ve oğlu tutuklandılar. Ayrıca Fatimîler aleyhinde konuşan ve: "On okum olsa bunlardan birini Rumlara, dokuzunu da Fatimîlere atarım!" diyen Nabluslu Ebu Bekir adında biri de tutuklandı, Muiz'in huzurunda öldürölüp derisi yüzölldü ve içine saman dolduruldu. Sonra da gövdesi asıldı.

Komutan Ebu Mahmud, Karmatîlerle yaptığı savası tamamladıktan sonra Dimisk'a geldi. Zalim b. Mevhub onu şehir disında karsilayip ikramda bulundu ve Dimisk'in dis tarafında konaklattı. Ancak adamları Dimisk'in Gota mintikasını yağmaladılar. Fesad çıkardılar,

çiftçilerin mallarını talan ettiler ve yolları kestiler. Gota mintikasının ahalisi de yağmaların çoğalmasından ötürü şehir içine tasindılar, bir grup cenazeyi getirip şehre bıraktılar. İzdiham meydana geldi. Çarsılar kapandı. Halk bunlarla savasmaya hazırlandı. Magriblilerle karsi karsiya geldiler. İki taraftan da bir grup insan öldürölldü. Halk defalarca hezimete ugradı. Magribliler, Babü'l-Feradis mahallesini yaktilar. Çok miktarda mal ve ev yandı. Aralarındaki bu savaş hicretin 364. senesine kadar sürdü. Zalim b. Mevhub'un azledilip Ebu Mah-mud'un kız kardesinin oğlu Ceys b. Samsama'nın valiliğe atanmasına kadar^ehir defalarca yakıldı. Kanallar

kesildi. Sehire gelen su yollar tahrib edildi. Açlıktan ve susuzluktan birçok fukara yollarda öldüler. Valilige Muiz el-Fatimî tarafından hadim Reyryan et-Tavasî atanincaya kadar bu durum devam etti. Bu kisi valilige atanınca gönüller rahatladı. Allah'a hamdolsun. [49]

Fasil

Türkler Bagdat'ta güçlenince Ahvaz'da ikamet etmekte olup Bagdat'a giremeyen Bahtiyar b. Muizzü'd-Devle ne yapacağını sasirdi. Amcası Rüknu'd-D evle'ye haber salarak yardım istedi. O da veziri Ebü'l-Feth b. Amid komutasında bir askeri birliği ona takviye olarak yola çıkardı. Bahtiyar, amcası Rüknu'd-Devle'ye yardım için haber salmış, ancak bu askeri birliğin gelmesi gecikmişti. Bunun üzerine Imran b. Sahin'e haber salmış, o, yardım çağrısına icabet etmemisti, Ebu Taglib b. Hamdan'a haber salmış, o, yardım edeceğini söylemişti, ama içinde Bagdat'i ele geçirme niyeti vardı.

Türkler, büyük bir kalabalık halinde halife Muti ve babası da beraberlerinde olmak üzere Bagdat'tan çıktılar. Vasit'a vardıklarında Muti vefat etti. Birkaç gün sonra Sebüktekin'de vefat etti. Bunların cenazeleri Bagdat'a gönderildi. Türkler, Alptekin adındaki bir komutanın etrafında toplandılar. Durumları kuvvetlenmişti. Bahtiyar'la karsi karsiya geldiler. Bahtiyar'ın durumu cidden zayıflamisti. Amcası oğlu Adüdü'd-Devle ona karsi güçlenmiş, Irak'ı elinden almış ve düzenini alt-üst etmişti..

Bu senede Mekke ve Medine'de Muiz el-Fatimî adına hutbe okundu.

Bu senede Beni Hilal kabilesinden ve Araplardan bir grup, hacıların yolunu kestiler. Çok sayıda hacı öldürdüler ve kurtulan hacı adayları da hacca gidemediler.

Bu senede Sabit b. Sinan b. Sabit b. Kurra'nın tarihi tamamlandı. Bu tarih kitabı, hicretin 295. senesinden itibaren baslıyordu ki, bu sene, Muktedir'in hilafete geçtiği ilk seneydi.

Bu senede Vasit sehrinde siddetli bir deprem meydana geldi.

Bu senede Serif Ebu Ahmed el-Musevî insanlara haccettirdi. Ancak kendisiyle birlikte Irak tarafından gelen kimselerden baskası bu senede hacedememisti. Çünkü Medine yolu kesilmisti. [50]

Hicretin Üçyüzaltmışüçüncü Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Abbas B. Hüseyin

Künyesi, Ebu 1-Fadl es-Siracî'dir. İzzü'd-Devle Bahtiyar b. Muiz-zü'd-Devle b. Büveyh'in veziridir. Sünnet-i seniyyeyi muhafaza eden ve ona yardım eden bir kimseydi. Efendisi İzzü'd-Devle ile ters düştü. Bunun üzerine

Izzü'd-Devle onu vezirlikten azledip yerine Muham-nied b. Bakiyye el-Baba'yi atadi ve Abbas'i hapsedti. Abbas bu senenin rebiyülahir ayında ellidokuz yasinda hapiste öldürüldü. Kendisine çok zulüm yapılmisti. Dogrusunu Allah bilir. [51]

Ebu Bekir Abdülazîz B. Cafer

Gulam lakabıyla taninan meshur Hanbelî fikhçisidir. Hanbelî mezhebinin önde gelen sahsiyetlerindendi. Çesitli eserleri, derlemeleri ve münazaraları vardır. Ebü'l-Kasim el-Bagavî'den ve onun tabakasındaki hadisçilerden hadis dinledi. Seksen yasini asmis olarak vefat etti. Ibnü'l-Cevzî'nin ifadesine göre onun 100 cüzden mütesekkil "el-Mukanna"; seksen cüzden mütesekkil "es-Safi" adli eserleri vardır. Imam Safî ile seyahatlerde bulunmus, ona muhalefet etmistir. Ayrica "Kitabü'l-Kavleyn", "Muhtasarü's-Sünne" gibi eserler ile tefsire, usule dair diger eserler vermistir. [52]

Ali B. Muhammed

Künyesi, Ebü'l-Feth'dir. Best sehrindendir. Meshur sairdir. Güçlü ve saglam siirler içeren bir divani vardır. Tibak ve cinas sanatlarında meshurdu. Orijinal siirleri vardır. el-Muntazam adli eserinde Ibnü'l-Cevzî, alfabetik siraya göre yazilmis siirlerinden bazi örnekler vermistir:

"Az bir rizikle kanaat edersen,

Insanlar arasinda kendisine öfke duyulmayan hür bir kimse olarak yasayabilirsin.

Ey günlük azigim, diger günlerimin de azigi senden sonra gelecek olursa,
Artik ben inci ve yakutlara sahip olamadigimdan ötürü üzölmem."
dur.

"Ey benim gittigim yola tabi olmak için mezhebimi soran kisi! Bilesin ki, benim yolum hak yoludur; hevesleri söküp atma yolu-

Simdi benim bu yoluma girecek bir kimse var midir dersin?"

"Morgun tabiatini gayret içinde olarak dinlendir ve onu biraz da latifelerle teselli et.

Ama latife yapacak olursan, yemege ne kadar tuz konuluyorsa latifeler de o kadarcik olsun." [53]

Sair Ebu Firas B. Hamdan .

Meshur bir siir divani vardır. Kardesi Seyfü'd-Devle onu Harran ve Münbic naipliklerine atadi. Bir defasinda Rumlarla savasti. Rumlar onu esir aldilar, sonra Seyfü'd-Devle onu esaretten kurtardi. Bu senede kirksekiz yasinda vefat etti. Güzel manalar içeren siirleri vardır. Ölümünden sonra kardesi

Seyf 'd-Devle ona su agidi yakmisti:

"Kisi musibetlere maruzdur. Bedeni mezara g m lmedik e musibetler sona ermezler.

Uzun süre yasayan kisi ailesi arasinda kiymetten d ser.  abuk  len kisi de, eziyetleri nefsinde bulur."

Bu siiri okudugu esnada yaninda bir Arap vardi. Arab'a; "Sen de bu anlamda ama baska kelimelerden olusan bir siir söyle." deyince a'rabi söyle bir siir okudu:

"Uzun süre yasamayi temenni eden kisi, Dostlarini kaybetmek hususunda sabirli olsun. Yasayan kimse, d smanlari için istedigii seyi kendi nefsinde görür."

Ibnü's-Sai, bu beyitlerin Seyf 'd-Devle tarafindan kardesi Ebu Fi-ras için s ylendigini ifade etmistir. Ibnü'l-Cevz  ise bunlari Ebu Fi-ras'in kendisine ait oldugunu, a'rabinin de her ikisi vefat ettikten sonra bu sonuncu beyitleri söyledigini ifade etmistir.

Ebu Firas'm su siirleri de çok dikkat çekicidir:

"Gayretleri zirveye ulastiginda kavmim beni kaybedecektin Karanlik gecede dolunay kaybolur. Doganin yaninda yumusak huylu kartal ve yapabilir. Keske benim yaptiklarimi baskasi da yapsaydi da kavmim onunla yetinselerdi."

"Aslanlarina köpeklerin hakim oldugu bir menzilde bulundugumuzdan ötürü durumumuzu Allah'a sikayet ediyorum.

Ey Rabbim, keske sen bana tatli davransan da, hayat varsin aci olsun.

Keske sen benden hosnud olsanda varsin bütün halk bana düsman olsun.

Keske benimle senin arandaki iliskiler düzgün olsun da, Benimle dünyalar arasindaki iliskiler varsin bozuk olsun." [54]

Hicretin   y zaltmisd rd nc  Senesi

Bu senede Ad d 'd-Devle b. R kn 'd-Devle b. Büveyh, babasinin veziri Eb 'l-Feth b. Amid'le birlikte Vasi'ta geldi. Alptekin, maiyetindeki Türklerle onun önünden ka ip Bagdat'a gitti. Ad d 'd-Devle, Türklerin pesine takildi ve Bagdat'in dogu yakasina gelip konakladi. Bahtiyar'a da Bagdat'in bati yakasinda konaklamasini emretti. Türkleri siddetli bir kusatma altina aldi. Arap emirlerine de sehrin etrafi-ni kusatmalarini, Bagdat'a azik gelmesine engel olmalarini emretti. Fiyatlar yükseldi, pahalilik bas gösterdi. Hirsizlari ve yagmacilari  ogalmasindan ötürü insanlar yasayamaz hale geldiler. Alptekin de yiyecek elde etmek için onlara baskin yapti. Isler cidden zorlasti. Sonra Türkler'le Ad d 'd-Devle karsi karsiya geldiler. Ad d 'd-

Devle onlari kirip geçirdi. Türkler Tikrit'e kaçtilar. Adüdü'd-Devle Bagdat'i ve oraya bagli mintikalari istila etti. Türkler Tikrit'e kaçarlarken halifeyi de Bagdat'tan alip götürmüslerdi. Adüdü'd-Devle onu hilafet sarayina geri getirdi ve ona ikramda bulundu. Kendisi de hükümet sarayina yerlesti.

Bahtiyar'in durumu cidden zayıfladi. Yaninda hemen hemen hiçbir sey kalmamisti. Kapisini kilitledi, hacibleri ve katipleri kapisindan kovdu. Kendisi de emirlikten istifa etti. Bunu Adüdü'd-Devle ile görüsüp anlastiktan sonra yapti. Görünürde Adüdü'd-Devle onun göreve gelmesini istedi. Fakat gizlice bunu kabul etmemesini tavsiye etti. O da görevi kabul etmedi. Aralarinda elçiler gidip geldi. Bahtiyar görünürde görevi kabul etmemeye kesin kararli idi. Fakat Adüdü'd-Devle, halka, Bahtiyar'in acizlikten ve yönetim yükünü omuzlayama-maktan Ötürü görevi kabul etmedigini bildirerek onu zor durumda birakti. Bahtiyar'm, aile efradinin ve kardeslerinin tutuklanmalarini emretti. Halife Tai' de buna çok sevindi. Adüdü'd-Devle, pörsüyen hilafet makamina saygi gösterdi. Hilafet sarayini onardi. Öyle ki sarayda her yer senlendi. Halifeye mallar, paralar, kiymetli ve güzel esyalar gönderdi. Asiri giden, baskaldiran fesatçı Türkleri, hirsizlarla yankesicileri öldürdü.

Ibnü'l-Cevzî dedi ki: Bu senede Bagdat sehri hirsizlar ve yankesiciler nedeniyle büyük bir belaya ugradi. Bunlar Babü's-Sair çarsisini yaktilar, çok miktarda mal elde ettiler. Atlara binerek komutan la-kapiarini takindilar. Pazarlarda ve yollarda güvenligi ihlal ettiler. Onlar nedeniyle gerçekten büyük bir bela meydana geldi. Güçlenmislerdi. Öyle ki, onlardan biri olup daha önce zayıf ve güçsüz biri olan siyahi bir kisi ortaya çıktı. Güçlendi, servet sahibi oldu; bir cariyeyi 1.000 dinara satın aldı. Cariyeyi evine götürdükten sonra onunla cinsel iliski kurmak istedi. Cariye onun bu istegine boyun egmedi. Cariyeye şöyle sordu:

- Benim neyimden hoslanmiyorsun?
- Senin her tarafindan tiksiniyorum.
- Peki ne yapmami istiyorsun?
- Beni sat.
- Bundan daha iyi bir yol yok mu?

Böyle dedikten sonra cariyeyi alip kadi'nin yanina götürdü, onu azad etti ve ayrica ona 1.000 dinar para verip serbest birakti. Halk, güçlülüğü ve fasikligi ile birlikte onun bu kadar yumusak huylu ve cömert olusuna sasti.

Bu senenin muharrem ayında Bagdat'a, Mekke ve Medine'de hac mevsimi esnasinda Muiz el-Fatimî adina hutbe okunup Tai' adina okunmadigina dair haberler ulasti.

Bu senenin receb ayında Bagdat'ta pahalilik bas gösterdi. Fiyatlar yükseldi, öyle ki seker 170 kûsur dinara satilir oldu.

Bu senede Adüdü'd-Devle b. Büveyh'in durumu sarsildi. Askerleri dagildi, elinde Bagdat sehrinden baska bir yer kalmadi. Babasina haber salarak bu durumdan sikayetçi oldu. Babasi da gönderdigi cevapta amcasi oglu Bahtiyar'a ihanet ettiginden ötürü onu kinadi, Bunun üzerine mektubu alinca, amcasi oglunu zindandan çıkardi, ona hil'at giydirdi. Onu eski görevine iade etti. Ayrica Irak'ta kendisi adina naiplik yapip onun için hutbe okunmasini sart kostu. Kendisiyle birlikte kardesi Ebu Ishak'i ordu komutanligina tayin etti. Çünkü Bahtiyar isleri idare edemeyecek kadar zayif biri idi. Sonra kendisi Bagdat'tan çıkıp Fars diyarina gitti. Bütün bunlari babasinin emri üzerine yapti. Çünkü amcasi ogluna ihanet ettiginden ötürü babasi ona çok kizmisti. Bu hususta ona defalarca mektup yazmisti.

Adüdü'd-Devle, Bagdat'tan çıkıp Fars diyarina gittiginde babasinin veziri Ebü'l-Feth b. Amid'i terketti. Izzü'd-Devle Bahtiyar, Bagdat'ta otoritesini kurup Irak'a hakim olduktan sonra amcasinin oglu Adüdü'd-Devle'ye verdigi sözleri unuttu, taahhütlerini yerine getirmedi. Aksine eski sapikligini sürdürdü, Rafizilik ve diger pis yollari terke tme di.

Bu senenin zilkade ayinin onunda persembe günü halife Tai' Iz-zü'd-Devle'nin kizi Sahbaz ile evlendi. Ona 100.000 dinar mehir verdi.

Bu senenin zilkade ayinin sonunda Kadi Ebü'l-Hasan Muham-med b. Salih b. Ümmü Seyban görevden azledildi. Yerine Ebu Mu-hammed Maruf atandi.

Bu senede hac emiri Fatimîlerdendi. Haremeyn'de (Mekke ve Medine'de) halife Tai' adina degil de hac emiri adina hutbe okundu. Dogrusunu, noksanliklardan münezzeh olan yüce Allah daha iyi bilir. [55]

Dimisk Sehrinin Fatimîlerin Elinden Alinmasi

Ibnü'l-Esir'in el-Kamil adli eserinde anlattigina göre; Muizzü'd-Devle'nin kölesi Alptekin, efendisine isyan etmis, etrafinda Deylemli-lerden, Türklerden ve bedevilerden birçok asker toplanmisti. Sözü edilen Alptekin, bu sene Dimisk'a gelmisti. Dimisk'ta Fatimîlerin valisi hadim Reyryan bulunuyordu. Alptekin Dimisk'in disari mintikasina konakladiginda Dimisk'in büyükleri, yaslilari ve esrafi onun yanina geldiler. Fatimîlerden çektikleri zulmü, baskiyi, muhalif itikadi ona anlattilar. Dimisk'i Fatimîlerin elinden kurtarmak için olanca çabayi göstermesini istediler. O zaman Alptekin sehiri ele geçirmeye kesin karar verdi, ugrasisini devam ettirdi. Nihayet hadim Reyryan'i Dimisk'tan çıkardi. Oradaki ser erbabim kirip geçirdi. Iyilik ve hayir ehli kimselerin sanim yüceltti. Halka adaletle hükmetti, oyun ve eglence erbabinin kökünü kazidi. Daha önce şehirde fesat çıkaran Merc ve

Gota halkinin mallarini yagmalayan, onlari haraca baglayan bedevilerin ellerini baglayip kötölüklerine engel oldu.

Isler Alptekin vasitasiyla yoluna girip Samlilarin idaresi düzelince, Muiz el-Fatimî ona bir mektup göndererek bu çabasini sükranla karsiladigim bildirdi. Kendisine hil'at giydirmek ve kendi tarafindan onu naib olarak atamak üzere yanina gelmesini talep etti. Ancak Alptekin bu çağriya olumlu cevap vermedi. Aksine Muiz adina Sam'da hutbe okunmasına son verdi. Tai' el-Abbasî adina hutbe okutmaya basladi. Sonra Sayda seherine gitti. Orada Ibnü's-Seyh yönetiminde Magriblilerden bir grup halk vardi. Aralarinda Mevhub el-Ukaylî'nin oğlu Zalim de vardi. Zalim, daha önce Muiz el-Fatimî tarafından atanmis Sam valisiydi. Ancak halka adil bir muamelede bulunmamis ve valilik görevinden düsmüstü.

Alptekin, Sayda halkini kusatma altina aldi. Sehri ele geçirinceye kadar kusatmayi sürdürdü. Onlardan 4.000 kadar esrafi öldürdü. Sonra Taberiye'ye gitti, oraya da ayni muameleyi tatbik etti. O esnada Muiz el-Fatimî, Alptekin'in yanina gitmeye karar verdi. Bu is için asker toplamakta iken Muiz -ileride de anlatilacagi gibi- hicretin 365. senesinde vefat etti. Kendisinden sonra yerine oğlu Aziz geçti. Böylece Alptekin Sam'da Muiz gaillesinden kurtularak rahatladı. Durumu kuvvetlendi, otoritesi güçlendi.

Sonra Misirlilar, Alptekin'le"savasmak ve Sam'i onun elinden almasi için komutan Cevher'i üzerine göndermeye karar verdiler. Iste o zaman Samlilar Alptekin'e yemin ederek Fatimîlere karsi yaninda yer alacaklarini söylediler. Kendisine samimi davranacaklarini, onu terketmeyeceklerini bildirdiler. Komutan Cevher gelip Sam'i yedi ay süreyle siddetli bir kusatma altina aldi. Alptekin'in göz kamastiran kahramanligim gördü. Is uzayınca bazi Dimisklilar Alptekin'e, Ah-sa'da bulunan Hüseyin b. Ahmed el-Karmatî'ye mektup yazip yardimina gelmesi talebinde bulunmasını tavsiye ettiler. Alptekin, Hüseyin b. Ahmed el-Karmatî'ye mektup yazınca Hüseyin onun yardimina geldi. Cevher ise, onun geldigini duyunca, artik biri sehir içinde digeri de sehir disindaki iki düşman arasinda kalamayacagini anladı. Remle'ye yönelerek Sam'i terketti.

Alptekin ve Hüseyin b. Ahmed el-Karmatî, 50.000 kadar askerle pesine düstüler. Remle'ye üç fersahlik mesafede Tavvahin nehri yakinda karsilastilar. Cevher'i Remle'de kusatma altina aldilar. Yiyecek ve içecek azligi nedeniyle Cevher'in durumu cidden zorlasti. Öyle ki kendisi ve beraberindekiler neredeyse öleceklerdi. Cevher, Alptekin'den at üzerinde bir araya gelip görüşmek istedigini bildirdi. Alptekin onun bu istegini kabul etti. Gevher adamlariyla birlikte üstadinin yanma dönmesine müsaade edilmesi için çok rica etti. Kendisinin ve adamlarinin dönmelerine müsaade edilmesi durumunda Alptekin'i üstadinin yaninda iyilikle anacagini bildirdi.

Ancak bu sözlerini Kar-matî'ye duyurmadi. Cevher, dahi bir kisiydi. Alptekin, onun bu istegini kabul etti. Ancak Karmatî onu bu fikrinden dolayı pisman etti ve söyle dedi: "Dogru görüs sudur ki; bastan sona ölmelerine dek bunlari kusatma altında tutalim. Bunu biraktigimiz takdirde üstadinin yanina gidecek, sonra da asker toplayip tekrar üzerimize gelecektir. O zaman kendilerine güç yetiremeyiz."

Gerçekten de Hüseyin el-Karmatî'nin dedigi gibi oldu. Çünkü Alptekin, onu kusatma çemberinden çıkarip üstadi Aziz'in yanina gidince; üstadini, bizzat gelerek Alptekin'le savasmasi için tesvik etti.

Bu ısrarini sürdürünce Aziz, daglar misali büyük bir ordu ile harekete geçti. Askerleri, teçhizatı, ağırlık ve malları çoktu. Bu ordunun öncü birliğinin komutani da Cevher'di. Öte yandan Alptekin ile Hüseyin el-Karmatî de askerleri ve bedevi savaşçılari toplayip Remle'ye doğru yürüdüler. Hicretin 367. senesinin muharrem ayında savasmaya başladılar.

İki taraf karsi karsiya geldiklerinde Aziz el-Fatimî, Alptekin'in göz kamastiran secatini gördü. Bunun üzerine ona haber salarak sayet kendisine itaat edip yanina dönecek olursa onu askerlerinin baskomutani yapacagini, ona son derece iyilik ve ihsanda bulunacagini bildirdi. Alptekin de iki saf arasında atından inip Aziz'e doğru yöneldi ve yeri öptü, sonra da ona su haberi gönderdi: "Eger bu sözü bu durumdan önce söylemiş olsaydin, hemen kabul eder ve itaatina girerdim, ama bundan sonra bu sözü kabul etmeme imkan yoktur." Böyle dedikten sonra atına bindi ve Aziz'in ordusunun sol kanadina saldırdı, orayı dagitti. Süvari ve piyadeler darmadagin oldular. O esnada Aziz, ordunun merkezinden çıkıp ortaya geçti, sağ kanada emir verdi. Bu kanat, Alptekin ve Hüseyin el-Karmatî'nin birlesik ordusuna siddetli bir saldırı gerçeklestirince Karmatî tarafı bozguna ugradı. Diğer Samlilar da onların akıbetlerine ugradılar. Magribliler bunların peslerine düstüler. Kimini öldürüyor, kimini esir alıyorlardı.

Aziz, bulunduğu yerden ayrilip beraberindeki askerleriyle birlikte Samlilerin çadırlarina geldi. Kaçanların peslerine müfrezelerini takti. Bir esir getirildiginde onu getirene mutlaka hil'at giydiriyordu. Ayrıca Alptekin'i getirecek olana da 100.000 dinar vereceğini vaad etti. Derken Alptekin siddetle susadı, arkadası .Müferrec b. Dagfel'e ugradı, ondan su istedi, Müferrec ona su verdi ve onu evine konuk etti. Öte yandan gizlice Aziz'e haber salarak aradığı adamın yanında olduğunu ve 100,000 dinari göndermesini, gelip aradığı adamı götürmesini istedi. Aziz ona 100.000 dinar para ve bir de Alptekin'i teslim alacak görevlileri gönderdi.

Alptekin kusatma altına alinca mutlaka öldürüleceğini anladı. Ama bir anda kendisini Aziz'in huzurunda gördü. Aziz ona son derece ikramda bulundu. Mallarını ve paralarını tamamiyle ona iade etti. Malından ve

parasından hiçbir şey eksilmemisti. Ayrica Alptekin'i en has arkadas ve komutanlari arasina kattı. Onu evinin bitisigindeki bir eve yerlestirdi. Misir'a saygi ve ikram içinde geri götürdü. Orada kendisine bol miktarda ikta araziler verdi. Ayrica Hüseyin el-Karmatî'ye de haber salarak yanına gelmesi durumunda Alptekin'e yaptigi gibi ona da ikramda bulunacağını bildirdi. Ancak Hüseyin korktu ve Misir'a gitmedi. Ama Aziz ona, kendisinin serrinden kurtulmak için 20.000 dinar para gönderdi ve her sene bu kadar para göndereceğini bildirdi.

Alptekin, Aziz'in yanında saygi ve ikram görerek yasadı. Nihayet onunla vezir İbn Kils arasında anlaşmazlık meydana geldi. Vezir ona düşman oldu, zehir içirdi ve bunun üzerine Alptekin vefat etti. Aziz bu durumu Öğrenince vezire öfkeleni ve onu kırk küsur gün hapiste tuttu. Ayrica ondan 500.000 dinar para cezası tahsil etti. Ama onsuz idareyi yürütemeyeceğini anlayınca tekrar vezirliğe iade etti.

İbnü'l-Esir'in anlattıklarının hulasası budur. [56]

Hicretin Üçyüzaltmışdördüncü Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Türkhacib Sebüktekin

Muiz ed-Deylemi'nin azatlısı ve hacibi iken onun yanında mertebesi yükseldi. Nihayet halife Tai' onu emirlige tayin etti. Ona hil'at giydirdi ve onun için bir sancak yaptırdı. Ona, Nurü'd-Devle lakabını taktı. Bu makamda iki ay, onüç gün süreyle kaldı. Vefat edince Bagdat'a defnedildi. Evi Bagdat'taki Darü'l-Mülk Sarayı'dır. Burası cidden büyük bir saraydır.

Bir defasında Sebüktekin attan yere düşmüş, beli kırılmıştı. Tabip onu tedavi etmiş, nihayet belini düzeltmişti. Namaz kılabilirdi, ancak rüküa egilemiyordu. Kendisini tedavi eden tabibe çok para vermiş ve ona söyle demisti: "Ağrılarımı, sizilerimi ve senin beni tedavi edisini hatırlayınca sana mükafat vermemeye imkan yok. Ama ayaklarını sırtımın üzerine koyup bastırmasını hatırladığımda da sana çok öfkeleniyorum.

Sebüktekin, bu senenin muharrem ayının bitimine yedi gün kala salı gecesi vefat etti. Çok miktarda servet bıraktı: 1.000.000 dinar, 10.000.000 dirhem, iki sandık dolusu mücevher, onbes sandık dolusu billur, kırkbes sandık dolusu altın kap, 130 altın yıldız -ki bunlardan her biri 1.000 dinar ağırlımdaydı-, 600 gümüş kürsü, 4.000 ipek elbise, 10.000 attabi ve dibeki giysisi, 300 çuval yatak, 3.000 at, 1.000 deve, 300 köle, kırk hizmetçi ve ayrıca arkadaşı Ebu Bekir el-Bezzar'm yanına emanet olarak bıraktığı paralar... [57]

Hicretin Üçyüzaltmışbesinci Senesi

Bu senede Rüknu'd-Devle b. Büveyh yaslandığı için ülkesini oğullarına

paylastirdi. Fars, Kirman ve Errecan vilayetlerini oglu Adü-du d-Devle'ye, Rey ve Isfahan vilayetlerini oglu Müeyyedü'd-Devle'ye, Hemedan ve Dinever vilayetlerini oglu Fahrü'd-Devle'ye birakti. Oglu Ebü'l-Abbas'i da diger oglu Adüdü'd-Devle'nin himayesine verdi ve ona iyi davranmasini vasiyyet etti.

Bu senede Kadi'l-Kudat Ebu Muhammed b. Maruf, Bagdat'ta Iz-zü'd-Devle'nin sarayinda -Izzü'd-Devle'nin emri üzerine- halkin davalarini halletmek üzere meclis kurdu. Izzü'd-Devle'nin huzurunda davacilar arasinda hüküm verdi.

Bu senede Aziz el-Fatimî tarafından atanan Misir emin; Mekkeli-leri kusatma altina alip onlari siddetli bir muhasara altinda tuttu. Oralarda fiyatlarin cidden yükselmesine neden olduktan sonra insanlara haccettirdi.

Ibnu l-Esir'in anlattigina göre bu senede Muiz el-Fatimî'nin Ifri-kiye valisi Yusuf Belikkin, Septe sehrine gidip yüksek bir dagdan se-hiri gözetlemis, sehiri hangi taraftan kusatacagini düşünmeye baslamis, neticede yarim gün süreyle sehri kusatma altina almis, halka çok siddetli ve korkulu anlar yasattiktan sonra oradan ayrilip Magrib diyarinda Basra adinda bir sehre hücum etmis, oralarin yikilip yagmalanmasini emretmis, sonra Berguvata sehrine dogru yürümüstü. Bergüvata'da, Isa b. Ümmü'l-Ensar adinda bir hükümdar bulunuyordu. Büyücü ve göz bagci bir adam oldugundan ötürü çok zorlu anlar yasatti. Peygamber oldugunu iddia etti. Halk da ona itaat etti. Uymalari için onlara bir seriat vaz' etti. Yusuf Belikkin onlarla savasti, onlari bozguna ugratti ve o faciri öldürdü. Mallarini yagmaladi, kadinlarini ve çoluk çocuklarini esir aldi. O zamanda o mintikalarin insanlarinin anlattiklarina göre, oralarda esir alman kadinlardan daha güzel kadin görülmemistir. [58]

Hicretin Üçyüzaltmisbesinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Ahmed B. Cafer B Muhammed B. Selem

Künyesi Ebu Bekir el-Hanbelî'dir. Büyük bir "Müsned"i vardır. Abdullah b. Ahmed b. Hanbel'den, Ebu Muhammed el-Keccî'den ve diger bazi kimselerden hadis rivayet etti. Darekutnî ve digerleri de kendisinden rivayetlerde bulundular. Sika bir ravi idi. Doksan yasina merdiven dayamis iken bu senede vefat etti. [59]

Sabit B.Sinan

Sabit b. Sinan b. Sabit b. Kurra es-Sabiî. Ibnü'l-Esir'in el-Kamil adli eserinde anlattigina göre tarihçidir. Bu senede vefat etmistir. [60]

Hüseyin B. Muhammed B. Ahmed

Künyesi, Ebu Ali el-Masercesî'dir. Hadis hafizidir. Hadis toplama ugruna birçok yerlere seyahatlerde bulundu. Çok üstadlardan hadis dinledi. 1.300 cüzden mütesekkil bir "Müsned" tasnif etti. Bu müsne-dinde hadislerin rivayet yollarini ve illetlerini anlatti. "el-Megazi ve'l-Kabail" adli eseri vardır. Sahih'ten ve digerlerinden rivayetlerde bulundu. Ibnü'l-Cevzi'nin ifadesine göre; onun ailesinden ve selefinden ondokuz muhaddis vardır. Bu senenin receb ayında vefat etti. [61]

Ebu Ahmed B. Adiy El-Hafiz

Ebu Abdillâh b. Muhammed b. Ebi Ahmed el-Cürcanî Ebu Ahmed b. Adiy. Büyük ve faydalı eserler veren bir hadis hafiziydi. Bilgili, cevval, çok nakilde bulunan, birçok yerlere hadis toplamak için seyahatlerde bulunan bir imamdi. "Kitabü'l-Kamil fi'l-Cerh ve't-Ta'dü" adli eser ona aittir. Buna benzer daha önce böyle bir kitap yazılmamisti ve bu şekilde bir kitap bilahare de yazılmış degildir. Hamza, bu hususta Darekutnî'nin söyle dedigini rivayet etmistir: "O kitapta fazla degil, insana yetecek bilgiler vardır."

Ebu Ahmed b. Adiy, Ebu Hatim er-Razî'nin vefat ettigi senede, yani hicretin 277. senesinde dogdu ve bu senenin cemaziyelahir ayında vefat etti. [62]

Muiz El-Fatimî

Kahire sehrinin kurucusu Maad b. Ismail b. Said b. Abdillâh Ebu Temim. Hz. Fatima soyundan geldigini iddia ederdi. Misir diyarinin hakimi, ve oraya hakim olan ilk Fatimîdir. Ifrikiye ve oraya bagli Magrib diyarina ilk hükümdar olan kisidir. Hicretin 358. senesinde komutan Cevher'i, önu sıra Misir'a göndermistî. Cevher, Misir diyarini, uzun süren savaşlardan sonra Kâfur el-îhsidî'nin elinden aldı. Böylece Fatimîlerin Misir'da hakimiyeti kuruldu. Komutan Cevher, Muiz el-Fatimî için Kahire sehrini ve payitaht olan Kasran'i inşâ etti. Sonrada hicretin 362. senesinde Muiz adına hutbe okuttu.

Bütün bunlardan sonra Muiz büyük bir orduyla Misir'a geldi. Beraberinde Magrib'in büyük komutanlari da vardı. Iskenderiye sehrine indiginde halkın esrafi onu karsılamaya çıktılar. Orada onlara belig bir hutbe irad etti. Hutbesinde mazlûmun zalimdeki hakkini alacagini, mazluma yardımcı olacagini iddia etti. Nesebiyle övündü. Cenâb-i Allah'in kendileri vasitasiyla bu ümmete rahmet ettigini ifade etti. Bununla beraber o zahiren ve batinen Rafizilik mezhebine mensuptu.

Nitekim Kadi Bakillanî, onların mezheplerinin sirf küfür oldugunu ifade etmistir. Itikadlari Rafizilikti. Devlet erkani, ona itaat edip yardımcı olanlar da aynı durumdadırlar. Allah onlari ve Muiz'i kahretsin. Muiz, büyük bir abid

ve muttaki kisi olan Ebu Bekir en-Nab-lusî'yi huzuruna çağırmıstı. Zahid ve takvalı olan bir kisi olan Ebu Bekir huzura vardığında Muiz ona söyle demıstı: "Duyduguma göre sen demıssın ki; yanımda on ok olsa bunların dokuzunu Rumlara birini de Misirlılara atardım."

Ebu Bekir "Ben böyle demedim," deyince Muiz onun sözünden vazgeçtiğini sanmış ve: "Ya ne dedin?" diye sormuş, Ebu Bekir de su cevabı vermişti: "Ben söyle dedim: On okun dokuzunu size, birini de Rumlara atmak gerekir!" Muiz: "Neden böyle dedin?" diye sorunca Ebu Bekir su karşılığı vermişti:

"Çünkü sizler bu ümmetin dinini değistirdiniz, salih kimseleri Öldürdünüz, ilahî nuru söndürdünüz, size ait olmayan seylere sahiplik iddiasında bulundunuz!"

Bunun üzerine Muiz onun birinci günde teshir edilmesini, ikinci günde şiddetli kırbaç darbeleriyle dövölmesini, üçüncü günde ise derisinin yüzölmesini emretti. Bir Yahudi getirildi. Derisini yüzmeye başladı, ama Ebu Bekir, Kur'ân okuyordu. Yahudi demis ki: "Ona acımaya başladım. Derisini yüzerken kalbinin hizasına geldigimde kalbine bir bıçak sapladım ve öldü." Allah ona rahmet etsin. Ona şehid deniliyordu. Bugüne kadar Nabluslular'da şehid oğulları ailesi vardır ki onun soyundan gelirler. Bu ailede hâlâ hayır kalıntıları vardır.

Allah kahretsin; Muiz, cesaretli, güçlü, akıllı, azimli, siyasetçi bir kimseydi. Adaletli olduğunu ve hakka yardımcı olduğunu söylerdi. Bununla birlikte onun, yıldızların hareketlerine dayanarak işlerini programlayan, buna inanan bir müneccimi vardı. Müneccimi kendisine söyle demıstı: "Bu senede senin basından korkulu bir hal geçecek. Bunun için yeryüzünün altına inip gizlen ki, bu sene rahatlık ve belâsızca senin üzerinden geçsin."

Müneccimin böyle demesi üzerine Muiz yeraltında kendisi için bir bodrum yaptırdı. Ümerayı huzuruna çağırıp oğlu Nizar'a itaat etmelerini vasiyet etti. Oğluna Aziz lakabını taktı, yeraltından çıkıp kendilerine dönünceye kadar yönetimi oğluna bıraktı. Ümera da bu hususta oğluna bey'at ettiler. Bundan sonra Muiz bodruma indi. Bir sene kadar orada gizlendi. Magribliler gökte bir bulut gördüklerinde sayet binek üzerindeyseler bineklerinden inip bulutu selamlardı. Çünkü o bulutun içinde Muiz'in bulunduğunu zannediyorlardı.

"Firavun, milletini küçümsedi, ama onlar kendisine yine de itaat ettiler. Doğrusu onlar yoldan çıkmış bir millettir." (ez-Zuhruf, 54.)

Muiz, bir sene sonra yeryüzüne çıktı. Hükümdarlık makamında oturdu ve eski âdetine göre bir süre daha hakimiyet sürdü. Ama bu hakimiyeti uzun sürmedi, aksine gelisi kesin olan ilahî takdir onu hemen yakaladı. Kendisi için taksim edilen rizkına (ölümüne) kavuştu. Bu senede vefat etti.

Misir'dan önceki Magrib hakimiyeti ile Misir hakimiyeti, toplam olarak yirmiüç sene, bes ay, on gün sürmüştü. Bu, hükümdarlığının iki sene dokuz ayi Misir'da, gerisi de Magrib diyarında geçmişti. Toplam olarak kırkbes sene, altı ay yaşamışti, Çünkü o, tfrikiye'de hicretin 319. senesinin ramazan ayinin onunda dogmus ve hicretin 365, senesinin rebiyülahir ayinin ondokuzunda Misir'da ölmüştü. [63]

Hicretin Üçyüzaltmışaltıncı Senesi

Bu senede Rüknu'd-Devle b. Ali b. Büveyh, doksan yasini asmis olarak vefat etti. Kırk küsur sene süreyle hüküm sürmüştü. Ölümünden bir sene önce memleketini ogullarina paylastirmis ti. Nitekim bunu önceki sayfalarda da anlatmistik.

Bir defasinda Ibnü'1-Amid kendi sarayinda bir ziyafet vermisti. Saray, misafirlerle dolup tasmaktaydi. O ziyafete Rüknu'd-Devle, ogullari ve devlet erkânî da gelmistti. Rüknu'd-Devle iste o ziyafet esnasinda oglu Adüdü'd-Devle'yi veliaht tayin etti. Adüdü'd-Devle de D eylemlilerin âdeti icabi kardeslerine ve diger ümeraya hu" at ve giysiler giydirdi. Onlar da kendi âdetleri icabi onun etrafina feslegenler saçtilar. Bu, cidden görülmesi gereken muazzam bir gündü.

Rüknu'd-Devle'nin artık yasi ilerlemisti. Bu ziyafetten sonra bir sene geçmeden vefat etti. Yumusak huylu, agirbasli, çok sadaka veren, âlimleri seven, iyilik sever, cömert ve baskalarini kendi nefsine tercih eden, iyi geçimli karizmatik bir liderdi. Halkina ve akrabalarina sefkatliydi.

Oglu Adüdü'd-Devle iktidara geçince, orayi amcasi oglu Bahti-yar'm elinden almak için Irak'a yöneldi. Çünkü kendisi kötü niyetli ve muamelesi bozuk biriydi. Ikisi bu senede Ahvaz'da karsi karsiya gelip savasmaya basladilar. Adüdü'd-Devle, Bahtiyar'i bozguna ugratti; mallarini, mülklerini elinden aldı. Basra'ya da asker gönderip orayi ele geçirdi ve Basra'nin Rebia ve Mudar kabilelerinden olusan ahalisinin arasini düzeltti. Çünkü bu iki kabile arasinda 120 sene kadar önceden baslayan bir anlasmazlik vardi. Mudarlilar Adüdü'd-Devle'den taraf idiler. Rebialilar ise ona karsiydilar. Sonra iki kabile onun gölgesi altında birlesip uzlasmaya vardilar. Kuvveti çoğaldi. Bahtiyar gücünü yitirdi. Veziri Ibn Bakiyye tutuklandi. Çünkü o, Bahtiyar'i bir tarafa birakip kendisi yönetime âdeta el koymustu. Mallari kendi hazinesinde toplamisti. Adüdü'd-Devle de Ibn Bakiyye'nin hazinesinde buldugu mallari ve esyalari aldı. Orada hiçbir sey birakmadi. Ayni sekilde Rüknu'd-Devle de babasinin veziri Ebü'l-Feth b. Amid'i tutukladı. Ona daha önceden kin besliyordu. Bunun hikayesi önceki sayfalarda anlatilmisti. Ibn Amid'in de yeryüzünde hiçbir mali, mülkü, parasi kalmadi. Büyükler ve devlet erkani ondan korkarlardi. İbnü'1-Amid,

son derece fasik ve asi bir kimseydi. Kader ona ihanet etti. Onu sultanin gazabina maruz birakti. Biz ise Rah-man'in gazabindan sakiniriz.

Bu senenin sevval ayi ortasinda Horasan ve Buhara emiri Man-sur b. Nuh es-Samanî vefat etti. Bu zat, onbes sene süreyle valilik yapmisti. Kendisinden sonra yerine Ebü'l-Kasim Nuh geçti. O esnada Ebül-Kasim onüç yasindaydi ve Mansur lakabini aldı.

Bu senede Hakim Mustansir Billah b. Nasir Lidinillah Abdurrah-man el-Ümevî vefat etti. Bu zat, hayirli ve bilgili hükümdarlardandi. Fikih, kelam ve tarih bilgisi vardi. Alimleri sever, onlara ihsanda bulunurdu. Vefatinda yasi, altmisüç seneyi yedi ay geçiyordu. Ömrünün onbes sene, bes ayini halifelikte geçirmisti.

Hakim Mustansir Billah'in vefatindan sonra yerine yirmi yasinda olan Hisam adindaki oğlu geçti ve Müeyyed Billah lakabini aidi. Zamaninda ihtilaflar basgösterdi. Halk isyana kalkisti ve onu bir süre hapse attilar ve sonra hapisten çıkarilip tekrar halifelige getirildi. Yönetimi, hacibi Mansur Ebu Amir Muhammed b. Ebi Amir el-Meafi-rî, ogullari Muzaffer ve Nasir üstlendiler. Halka güzel muamelede bulundular. Adaletli davrandilar. Düşmanlarla savastilar. Bu hal yir-mialti sene kadar böylece sürdü. Ibnu 1-Esir bu meyanda onların bazi haberlerini uzun uzadiya nakletmistir.

Bu senede Halep, Ebü'l-Mealî Serif b. Seyfü'd-Devle b. Hamdan'm eline geçti. Babasi vefat ettiginde o yönetimin basina geçti. Ama köleleri Karguveyh ona baskaldirdi. Yönetimi ele geçirdi ve onu ülke disina çıkardi. Ondan korktuğu için onu hep kontrol altında tutuyordu. Ama bir süre sonra Ebü'l-Mealî, Hama'ya gelip yerlesti. Rumlar Hu-mus'u tahrib ettiler. Orayi onarmaya ve düzeltmeye çalışti. Sonra oraya yerlesti. Bilahare Karguveyh'in basi sikisınca halk ona karsi ayaklandi ve Halep halki Ebü'l-Mealî'ye bir mektup göndererek Hu-mus'tan Halep'e gelmesini istedi. O da Halep'e gitti. Sehri dört ay süreyle kusatma altında tuttuktan sonra fethetti. Ancak Halep kalesin-deki askerler ona karsi direndiler. Bekcür oraya siginmis ve kendini korumak için gerekli istihkam tedbirlerini almisti. Sonra kendisine eman vermesi ve Humus'a tayin etmesi sartıyla Ebü'l-Mealî ile bir baris anlasmasi yapti. Bunun üzerine Dimisk naipligine tayin edildi. Kasr-i Bekcürî diye bilinen, Dimisk disindaki çiftlik ona nisbet edilir. [64]

Sebüktekin'in Hakimiyetinin Baslangici

Sebüktekin, Gazne hükümdari Mahmud'un babasidir. Ebu Ishak b. Alptekin'in azatlisiydi. Gazne ordusunun ve oraya bagli Samanile-rin komutanıydı. Bu, Muizzü'd-Devle'nin hacibi degildir. Çünkü Mu-izzü'd-Devle'nin hacibi olan diger Sebüktekin, bundan bir sene önce vefat etmistir. Nitekim bu husus önceleri de anlatilmistir. Ikinci Sebüktekin'e gelince;

efendisi vefat ettiginde kendisinden sonra ne ogullarından ne de kavminden hükümdarlığa elverişli birini bırakmamıstı. Bunun üzerine askerler - hükümdarlığa elverişli, hayırlı ve güzel yasantısı olduğundan ötürü- Sebüktekin'e bey'at etme hususunda anlastılar. Çünkü Sebüktekin, akıllı, yürekli, dindar bir kimseydi. Hakimiyet onun eline geçti ve otoritesini kurdu. Hakimiyet ondan sonra oğlu Said Mahmud b. Sebüktekin'in elinde devam etti. Sebüktekin Hindistan'la da savastı. O ülkenin birçok kalelerini fethedip bol miktarda ganimet elde etti. Çok sayıda putlarını ve ibadet vasıtalarını kirdi. Maiyetindeki ordusuyla büyük savaşlar gerçekleştirdi. Hindistan'ın hükümdarı Caybal onun üzerine yürüdü. Caybal'ın askerleri, dağları ve ovaları dolduruyordu. Sebüktekin onu iki kez bozguna uğratarak perisan bir halde ülkelerine dönmek mecburiyetinde bıraktı.

Ibnü'l-Esir'in el-Kamil adlı eserinde anlattığına göre Sebüktekin, savaşlardan birinde Hindistan'ın büyük hükümdarı Caybal ile karşılaştığında yakınlarında Bagurek bogazında bir pınar vardı. Hintlilerin âdet ve inanışlarına göre o pinara bir pislik düştüğü zaman gök kararır, simsekler çakar ve yağmurlar yağardı. Bu hal, pınarın o pislikten temizlenişine kadar devam ederdi. Sebüktekin o pinara bir pislik atılmasını emretti. Pınar düşmana daha yakındı. Pislik atılınca gök karardı, simsekler çaktı, yağmurlar yağdı. Nihayet Hintliler, ziyan içinde ülkelerine geri dönmek mecburiyetinde kaldılar. Hindistan hükümdarı, Sebüktekin'e haber göndererek barışmak istediğini bildirdi. Sebüktekin, oğlu Mahmud'un karşı koymasına rağmen kendilerine verilecek bol miktarda para, birçok beldeler ile birlikte elli fû ve kavmin esrafından da bazı kimselerin rehine olarak teslimi karşılığında bant yapabileceğini bildirdi. [65]

Hicretin Üçyüzaltımsıaltıncı Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Ebu Yakub Yusuf

Ebu Yakub Yusuf b. Hüseyin el-Cenabî. Hecer ülkesinin hakimi ve Karmatîlerin lideriydi. Vefatından sonra kavminden altı kişi onun yerine geçtiler. Onlara "sadat" adı veriliyordu. Bunlar Ebu Yakub'urî-ölümünden sonra ülke idaresinde bir uzlaşma içinde oldular. İhtilafa düşmediler, yönetimi rahatlıkla sürdürdüler. [66]

Hüseyin B. Ahmed

Hüseyin b. Ahmed b. Ebi Said el-Cenabi Ebu Muhammed el-Kar-matî.

Ibn Asakir onun hakkında dedi ki: Ebu Said'in asıl adı Hüseyin b. Behram'dır. Hüseyin b. Ahmed olduğu da söylenir. Aslen Farshdir.

Hüseyin b. Ahmed, hicretin 357. senesinde Sam'i ele geçirdi. Bir sene sonra Ahsa'ya döndü. Hicretin 360. senesinde tekrar Sam'a döndü ve Cafer b.

Felah'in askerlerini kirip geçirdi. Cafer, Muiz el-Fatimî tarafından Sam'a tayin edilen ilk vali idi. Hüseyin b. Ahmed onu öldürdükten sonra Misir'a yöneldi. Hicretin 361. senesinin rebiyülevvel ayı basında Misir'i kusatma altına aldı. Bu kusatmayı aylarca sürdürdü. Sam'da, Zalim b. Mevhub'u halef bırakmısti. Sonra Ahsa'ya gitmisti. Oradan Remle'ye dönmüs ve bu senede orada ölmüstü. Doksan yasini geride bırakmisti. O, zahiren Abdülkerim Tai1 Lillah el-Ab-basî'ye itaat ediyordu. Ibn Asakir, onun parlak ve derin manalar içeren bazı siirlerini nakletmistir. Bu siirlerinden biri aralarında savas patlak vermeden Cafer b. Felah'a yazdigi su siirdir ki, bu derin manalar içeren güzel bir siirdi:

"Mektuplar mazereti ortadan kaldırır, elçiler haber verir, hakka uyulur, hayir ise övülen bir seydır.

Savas sakindir, at rahvandır, iyi cinstendir, baris, adi ve müpte-zel bir seydır, gölge ise uzamistir.

Dönüp gelerseniz dönüşünüz kabul edilir, ama bunu yanasmazsaniz iste su semer artık bağlanmistir ölümünün üzerine.

Ya da Dimisk'i bize verirler, kapi kapalıdır geri çevrilirler.

Ben öyle bir adamim ki davullara, deflere neylere ve udlara önem vermem.

İçki ve uyusturucu maddeler üzerine sofrı kurmam.

Güzel gözlü kadınlara ve içki sofrasına da düskün degilim.

Karni tok olarak gecelemem.

Aç karinli, yorgun ve bitkin kimse benim arkadasimdir.

Dünya beni tamahkarliga bir gün olsun sürükleyememistir.

Vaadler de beni aldatmamistir."

Su siir de ona aittir:

"Ey serefli beldede yasayan kisi.

Bu sehrin kalelerine, magaralarına güvenen kisi.

Bunlarla övünme; yüce kisi ancak kendi nefsiyle, atlariyla, piyade ve kiliçlariyla övünsün, sereflensin.

En yüksek çadırların üzerine kurulan beyaz çadırlarla Övünsün. Komsulan ve agirladigi misafirleriyle övünsün.

Biz öyle bir kavimdeniz ki, savas alevleri tutustugunda darbe ve hücumlarıyla gönüllere su serperiz.

Eski serefi kendimize mal etmeyiz, ancak ona yeni serefler katarsak övünürüz."

Bu senede Kabus b. Vesmgir; Cürcan'i, Taberistan'i ve buralara bağlı

mintikalari ele geçirdi.

Bu senede halife Tai', İzzü'd-Devle b. Büveyh'in kızı Sehbaz ile gerdege girdi. Cidden görkemli bir düğün yapılmıstı.

Bu senede Nasirü'd-Devle b. Hamdan'm kızı Cemile büyük bir alayla hacca gitti. Bu hacci darbimesel haline gelmişti. Giderken 400 mahfe yaptırmış ve kendisinin hangi mahfenin içinde olduğu biline-memisti. Kabe-i Muazzama'ya vardığında yoksullara ve mücavirlere 10.000 dinar para saçtı. Mücavirlere, Haremeyn'deki yoksullara elbiseler giydirdi. Gidisinde ve dönüşünde çok paralar harcadı.

Bu senede Irak hacılarına Serif Ahmed b. Hüseyin b. Muhammed el-Alevî haccettirdi. Bu zat, hicretin 380. senesine kadar hac emirliği yaptı. Bu senede Mekke ile Medine'de Abbasiler adına değil de, Misir hakimiyetini ellerinde bulunduran Fatimîler adına hutbe okundu. [67]

İsmail B. Nüceyd

İsmail b. Nüceyd b. Ahmed b. Yusuf Ebu Amr es-Sülemî.

Cüneyd-i Bağdadî ve diğerleriyle arkadaşlık etti. Hadis rivayet etti, sika bir ravi idi. Güzel sözlerinden biri sudur: "Kendisini gördüğün takdirde seni doğru yola iletmeyen kimse, ahlaklı ve iyi bir kimse değildir."

Seyhi Ebu Osman, bir ara muhtaç düştü. İhtiyacım gidermeleri için arkadaşlarına ricada bulundu. Ama İbn Nüceyd ona, içinde 1.000 dirhem bulunan bir kese getirdi. Seyhi Ebu Osman o keseyi aldı ve etrafında bulunan arkadaşlarına tesekkür etti. İbn Nüceyd seyhine söyle dedi: "Ey efendim; sana vermiş olduğum bu para annemindi, gönlü razı olmadığı halde bu parayı ondan alıp sâna getirdim. Şimdi senden bu parayı bana geri vermeni istiyorum, götürüp anneme teslim edeyim." Ebu Osman, parayı İbn Nüceyd'e teslim etti. Ama gece olunca parayı tekrar seyhi Ebu Osman'a getirdi ve: "Bu parayı kendi ihtiyacını gidermen için sarfetmeni ve hiç kimseye de bundan bahsetmemeni istiyorum." dedi.

Ebu Osman söyle derdi: "Ben, Ebu Amr b. Nüceyd'in himmet ağacının meyvelerini devsiriyorum." Yüce Allah hepsine rahmet etsin. [68]

Hasan B.Büveyh

Hasan b. Büveyh Ebu Ali Rüknü'd-Devle. Mide hastalığına yaka-landı. Bu senenin muharrem ayının yirmisekizinde cumartesi gecesi vefat etti. Kırdört sene, bir ay, dokuz gün süreyle hüküm sürdü. Vefatında yetmişsekiz yasındaydı. Yumusak huylu, âlicenab biriydi. [69]

Muhammed B. İshak

Muhammed b. İshak b. İbrahim b. Eflah b. Rafi b. Rafi b. İbrahim b. Eflah

b. Abdurrahman b. Rufaa b. Rafi Ebü'l-Hasan el-Ensârî ez-Zurkî. Ensâr'in nakibi idi. Ebü'l-Kasim el-Bagavî'den ve digerlerinden hadis dinledi. Sika bir ravi idi, Ensâr'in tarihini, savaslarini ve menkibelerini bilirdi. Bu senenin cemaziyelahir ayında vefat etti.

Muhammed B. Hasan

Muhammed b. Hasan b. Ahmed b. Ismail Ebü'l-Hasan es-Serrac. Kadi Yusuf b. Yakub'dan ve digerlerinden hadis dinledi. Kendini ibadete vermis bir kimseydi. Kötürüm oluncaya kadar namaz kildi. Gözlerini yitirinceye dek agladi. Bu senenin asura gününde vefat etti. [70]

Kadi Münzir El-Belütî

Allah ona rahmet etsin. Endülüs kadi'l-kudati idi. Imam, âlim, fe-sahatli, hatip, sair, edip ve faziletli bir kimseydi. Çesitli hayirlari, takva ve zühdü nefsinde toplamisti. Çok güzel eserleri ve güzel sözleri vardi. Bîr defasinda söyle demisti: "Adem peygamberin içinde yasadigi sonra oradan düstüğü cennet, yeryüzündedir, Oenâb-i Allah'in ahirette kullan için hazirladigi cennet, o cennet degildir." Kadi Mün-zir'in bu hususta müstakil bir eseri vardir.

Nefislere tesir eden tatli sözler söylerdi. Bir gün Nasir Lidinülah Abdurrahman el-Ümevî'nin huzuruna gitti. Nasir, Medinetü'z-Zeh-ra'yi ve oradaki saraylari insa etmistir. Kendisi için de orada muazzam ve görkemli bir saray yaptirmisti. Sarayini gül desenleriyle, perdelerle, çesitli zinetlerle süslemisti. Yaninda devlet erkani ve ümerasi da toplanmistir. Kadi Münzir gelip yanibasma oturdu. Meclistekiler

oturmakta olduklari sarayin yapisini övmeye basladilar. Kadi Münzir ise susmustu, konusmuyordu. Hükümdar ona dönüp: "Ey Ebü'l-Ha-kem, sen ne diyorsun?" diye sordu. Kadi aglamaya basladi, gözyaslari sakalinin üzerine kadar akti ve söyle cevap verdi:

«Öyle sanıyorum ki, Cenâb-i Allah seytani bile senin kadar rezil rüsvay etmemistir. İçinde bulundugun bu durum seni dünyada da ahirette de helak etmistir. Allah sana bu kadar ihsanda bulunmus ve seni halkin çoğuna üstün kilmis iken yine de seytana uydun ve seytan seni kafirlerin, fasiklari durumuna soktu. Oysa yüce Allah bir ayet4 kerimede söyle buyuruyor:

"Eger bütün insanlar (küfre meyledip) tek bir ümmet olma durumuna gelmeyecek olsaydi, Rahman olan Allah'i inkar edenlerin evlerinin tavanlarini, üzerinde yükseldikleri merdivenleri, evlerinin kapilarini, izerine yaslanacaklari kerevitleri gümünden yapar ve altin bezeklerle Islerdik." (ez-Zuhruf, 33-34.).»

Bu ayeti okumasindan sonra hükümdar hüzünlenip basini önüne egdi,

aglamaya basladi ve: "Allah sana hayir versin ve Müslümanlar arasinda senin gibileri çoğaltsin." dedi.

Senelerden birinde kitlik meydana gelmistir. Yagmur yagmiyordu, hükümdar yagmur duasina gelmesi için Kadi Münzir'e haber saldi. Ulak mektubu kendisine getirdiginde: "Sen gelirken hükümdar ne durumdaydi?" diye sordu. Ulak: "Ben gelirken o son derece husulu, Allah'a çok yalvarip yakarir bir durumdaydi." cevabini verdi. Kadi Münzir de: "Öyleyse, vallahi size yagmur yagacak. Çünkü yeryüzündeki zorbalari boyun egip teslim olduklarinda gökyüzündeki güçlü Allah merhamete gelir." dedi. Sonra da kölesine: "Halki namaza çağir." diye emir verdi. Halk yagmur duasinin yapilacagi yere geldi. Kadi Münzir de gelip minbere çıktı. Halk onu seyrediyor ve söylediklerine kulak veriyordu. Onlara yöneldiginde ilk olarak su ayet-i kerimeyi okuyarak hitab etti:

"Size selam olsun. Rabbiniz, sizden kim bilmeyerek fenalik islerde arkasindan tevbe eder ve nefsini düzeltirse, ona rahmet etmeyi kendi üzerine almistir. O, bagislar ve merhamet eder." (öi-Bn'am, 54,)

Bu ayeti defalarca tekrarladi. Cemaat da aglamaya ve feryad etmeye, tevb© idip Allah'a yönelmeye basladi. Yalvaris ve yakarislari devam ettirdiler. Nihayet yagmur yagdi. Evlerine dönerlerken ayaklari sulara batiyordu, [71]

Ebü'l-Hasan Ali B. Ahmed

Ebü'l-Hasan Ali b. Ahmed b. Merzüban. Safiî fikhçisiydi. Ebu 1-Hüseyn b. I^attan'dan fikh öğrendi. Seyh Ebu Hamid el-Isferayinî de ondan fikh Öğrendi.

Ibn Hallikan dedi ki: «Ebü'l-Hasan Ali; takvali ve zahid bir kimseydi. Üzerinde hiçbir kul hakki yoktu. Mezhepte itibar sahibiydi. Bagdat'ta ders verirdi. Bu senenin receb ayında vefat etti.» [72]

Hicretin Üçyüzaltmisyedinci Senesi

Bu senede Adüdü'd-Devle Bagdat'a girdi. Izzü'd-Devle Bahtiyar da oradan çikip gitti. Adüdü'd-Devle onu takip etmek üzere pesine takildi. Halifeyi de beraberine almak istedi. Halife gitmek istemeyince onu yerinde birakti. Adüdü'd-Devle, Izzü'd-Devle Bahtiyar'in pesinden gitti. Onu yakalayip esir aldi, sonra da hemen öldürdü. Böylece Izzü'd-Devle Bahtiyar'in hakimiyeti yıkildi. Devleti son buldu. Adüdü'd-Devle Bagdat'a hakim oldu. Orada otoritesini kurdu. Halife kendisine kiymetli hil'atler, bilezik ve takilar verdi. Ayrica biri gümüs, diger de altin sirmali iki sancak verdi. Bunlar ancak veliahtlara Özgü seylerdi. Halife ona ayrica kiymetli armaganlar da göndermistir. Adüdü'd-Devle de buna karsilik halifeye bol miktarda altin ve

gümüs gönderdi. Bagdat'a ve çevresindeki beldelere hakim oldu.

Bu senede Bagdat sehri defalarca sarsildi. Deprem geçirdi, Dicle suyu çok fazlalasti. Bu yüzden çok sayıda insan öldü.

Adüdü'd-Devle'ye denildi ki: "Bagdatlılar, taun hastaligi ve Rafî-zilerle Ehl-i Sünnet arasindaki savaclar, ayrıca meydana gelen yangin ve sel felaketindeki bogulmalar nedeniyle azaldilar."

Adüdü'd-Devle de söyle dedi: "Halk arasindaki fitneyi su kissaci-lar ve vaizler alevlendiriyorlar!" Bundan sonra bir ferman yayinlayarak hiç kimsenin kissa anlatmamasini, vaaz vermemesini, sahabelerden birinin adini vererek hiç kimsenin dilenmemesini emretti. "Kisi Kur'ân okuyabilir, ona bu nedenle herhangi bir kimse bahsis verirse alır, ama kendisi isteyemez." dedi ve bu ferman hükümleri Bagdat'ta ve çevresinde uygulandi.

Sonra Adüdü'd-Devle'ye bildirildi ki; vaiz Ebü'l-Hüseyin b. Se-mun -ki o salih insanlardan biriydi- fermana uymamis, vaazi terket-memis, eski âdetini sürdürmektedir. Adüdü'd-Devle onu yakalayip huzuruna getirecek bir görevliyi gönderdi. Kendisi de devlet erkani arasinda vaiz Ebü'l-Hüseyin'den hoslanmayacagi bir sey duymamak için yalnız basina kaldi. Etrafindakilerin meclisten ayrilmalarini emretti. Öte yandan saraya gelen vaiz Ebü'l-Hüseyin b. Semun'a da: "Hükümdarin huzuruna vardiginda mütevazice konus ve huzurunda yeriöp." denildi. O da hükümdarin huzuruna girdiginde onun yalnız basina oturmakta oldugunu gördü. Tabii daha önce hacib içeriye girmis, vaizin huzura alınmasi için izin istemisti. Bundan sonra vaiz Ebü'l-Hüseyin b. Semun içeri girmis ve okuyusunu su ayet-i kerimeyle baslatmisti:

"Allah, kasabaların zalim halkini yakalayınca böyle yakalar."(Hûd, 102.)

Bundan sonra vaiz yüzünü İzzü'd-Devle Bahtiyar'ın sarayinin bulundugu tarafa çevirdi ve su ayet-i kerimeyi okudu:

"Sonra onların ardından, nasıl davranacagınıza bakmak için sizi yeryüzünde onların yerine geçirdik." (Yûnus, 14.)

Bundan sonra Adüdü'd-Devle'ye öğüt verdi. Onunla konustu. Adüdür'd-Devle de çok agladi ve ona sükranlarini sundu. Vaiz onun yanindan çıkıp gittiginde Adüdü'd-Devle, hacibine dedi ki: "Git, 3.000 dirhem para, on kat elbise al ve vaize ver, eger kabul ederse o zaman basini vurup bana getir!"

Hacib diyor ki: «Paralari ve elbiseleri alip vaize götürdüm. Kendisine: "Bunlari hükümdar sana gönderdi." dedim. O da su cevabi verdi: "Benim bunlara ihtiyacim yoktur. İste su üzerimdekini, insanların karsisina çıkarken giyerim. Eve dönerken dürüp bir tarafa birakirim. Bir evim vardır, babadan kalmaz. Onu kiraya vererek geçimimi sağliyorum. Hükümdarin bana

gönderdiği bu armaganlara da ihtiyacim yoktur."

"Bunlari kendi ailenin yoksullarina dagit." dediysem de o bunu kabul etmeyip su karsiligi verdi: "Hükümdarin ailesinin fakirleri benim ailemin fakirlerine nazaran bu paraya daha çok layik ve müsta-haktirlar."

Hükümdara döndüm, vaizin söylediklerini ona aktardim. Ne yapacagimi söylemesini istedim. O da bir süre sustu. Sonra: "Onu bizden kurtaran ve bizi de ondan kurtaran Allah'a hamdolsun." dedi.»

Daha sonra Adüdü'd-Devle, Izzü'd-Devle Bahtiyar'in veziri Ibn Bakiyye'yi yakaladi. Onun bir filin altina yatırilmasini emretti. Fil de onu ayaklayarak ezip öldürdü. Sonra Ibn Bakiyye bu senenin sevval ayında Bagdat'in köprü basinda idam edildi, Ebü'l-Hüseyin b. Enbarî ona su agiti yakti:

"Hayattayken de öldükten sonra da yüce olmak; senin hakkina yemin ederim ki bu mucizelerden biridir.

Sanki insanlar bagista bulunduğun zamanlarda heyetler halinde gelip senin yanında durmus gibidirler.

Sanki sen onlara hutbe irad ediyorsun.

Onlar da namaza durmak üzeredirler.

Ellerini bos olarak onlara uzattin.

Tipki onlara bagis verirken elini uzattigin günlerdeki gibi..." [73]

[1] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/433.

[2] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/433.

[3] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/433-436.

[4] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/436-441.

[5] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/441-442.

[6] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/442.

[7] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/442.

[8] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/443-444.

[9] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/444.

[10] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/444-445.

[11] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/445.

[12] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/445.

[13] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/446-447.

[14] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/447-448.

- [15] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/448-449.
- [16] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/449.
- [17] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/450.
- [18] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/450-451.
- [19] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/451.
- [20] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/452.
- [21] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/452.
- [22] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/452-453.
- [23] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/454-456.
- [24] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/457.
- [25] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/457.
- [26] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/457.
- [27] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/458-459.
- [28] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/459.
- [29] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/459.
- [30] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/460.
- [31] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/460.
- [32] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/460.
- [33] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/461.
- [34] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/461.
- [35] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/461-462.
- [36] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/463.
- [37] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/463.
- [38] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/463.
- [39] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/463.
- [40] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/463-465.
- [41] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/465.
- [42] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/466-467.
- [43] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/467.
- [44] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/467.
- [45] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/467.
- [46] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/468.

- [47] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/469.
- [48] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/469-470.
- [49] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/470-471.
- [50] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/471-472.
- [51] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/472.
- [52] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/472.
- [53] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/472-473.
- [54] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/473-474.
- [55] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/474-476.
- [56] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/476-479.
- [57] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/479.
- [58] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/479-480.
- [59] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/480.
- [60] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/480.
- [61] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/481.
- [62] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/481.
- [63] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/481-483.
- [64] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/483-484.
- [65] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/485.
- [66] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/485-486.
- [67] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/486-487.
- [68] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/487-488.
- [69] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/488.
- [70] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/488.
- [71] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/488-489.
- [72] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/489-490.
- [73] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/490-491.

Izzü'd-Devle Bahtiyar'ın Öldürülmesi	3
Hicretin Üçyüzaltmisyedinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler	4
Bahtiyar B. Büveyh Ed-Deylemî	4
Muhammed B. Abdurrahman	5
Hicretin Üçyüzaltmissekizinci Senesi	5
Kassamût-Türab Dimisk'i Ele Geçiriyor	5
Hicretin Üçyüzaltmissekizinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler	6
Akikî	6
Ahmed B. Cafer	6
Temim B. Muiz El-Fatimî	7
Ebu Said Es-Sayrafi	7
Abdullah B. Ibrahim..	8
Abdullah B. Muhammed B. Verka	8
Muhammed B. Isa	8
Hicretin Üçyüzaltmisdokuzuncu Senesi	8
Hicretin Üçyüzaltmisdokuzuncu Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler	10
Ahmed B. Zekeriya	10
Ahmed B. Atâ B. Ahmed	10
Abdullah B. Ibrahim..	11
Muhammed B. Salih	11
Hicretin Üçyüzyetmisinci Senesi	11
Hicretin Üçyüzyetmisinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler	11
Ebu Bekir Er-Razî	11
Muhammed B. Cafer	12
Ibn Haleveyh	12
Hicretin Üçyüzyetmisbirinci Senesi	12
Hicretin Üçyüzyetmisbirinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler	12
İsmâîlî	12
Hasan B. Salih	13
Hasan B. Ali B. Hasan	13
Abdullah B. Hüseyin	13
Abdülaziz B. Haris	13
Ali B. Ibrahim..	14
Ali B. Muhammed El-Ahdeb El-Müzevvir	14
Seyh Ebu Zeyd El-Mervezî	14
Muhammed B. Hafif	14
Hicretin Üçyüzyetmisikinci Senesi	15
Adüdü'd-Devle ile ilgili Bazi Haberler	15
Muhammed B. Cafer	17
Hicretin Üçyüzyetmisüçüncü Senesi	18

Hicretin Üçyüzyetmisüçüncü Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler .	18
Büveyh Müeyyedü'd-Devle.	18
Belkin B. Ziri B. Münadî	18
Saîd B. Selam..	18
Abdullah B. Muhammed.	19
Hicretin Üçyüzyetmisdördüncü Senesi	19
Hicretin Üçyüzyetmisdördüncü Senesinde Vefat1 Eden Meshur Sahsiyetler .	19
Hafiz Ebü'l-Feth.	19
Hatip B. Nebate El-Hazza.	19
Hicretin Üçyüzyetmisbesinci Senesi	20
Hicretin Üçyüzyetmisbesinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler .	20
Seyh Ebu Ali B. Ebu Hüreyre.	20
Hüseyin B. Ali	21
Ebü'l-Kasim Ed-Darikî	21
Muhammed B. Ahmed B. Muhammed B. Hasneveyh.	21
Muhammed B. Abdullah B. Muhammed B. Salih .	22
Hicretin Üçyüzyetmisaltıncı Senesi	22
Hicretin Üçyüzyetmisyedinci Senesi	22
Hicretin Üçyüzyetmisyedinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler .	23
Ahmed B. Hüseyin B. Ali	23
Ishak B. Muktedir Billah.	23
Cafer B. Müktefi Billah.	23
Ebu Ali El-Farisî	23
Steyte.	24
Hicretin Üçyüzyetmissekizinci Senesi	24
Hicretin Üçyüzyetmissekizinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler .	24
Hasan B. Ali B. Sabit	24
Kadi Halil B. Ahmed.	24
Ziyad B. Muhammed.	25
Hicretin Üçyüzyetmisdokuzuncu Senesi	25
Hicretin Üçyüzyetmisdokuzuncu Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler .	26
Serefü'd-Devle.	26
Muhammed B. Cafer B. Abbas.	26
Abdülkerim B. Abdülkerim..	26
Muhammed B. Mutarrif	26
Hicretin Üçyüzsekseninci Senesi	27
Hicretin Üçyüzsekseninci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler .	27
Yakup B. Yusuf	27
Hicretin Üçyüzseksenbirinci Senesi	27
Hicretin Üçyüzseksenbirinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler .	29
Ahmed B. Hasan B. Mehran.	29
Abdullah B. Ahmed B. Maruf	29
Cevher B. Abdullah.	29
Hicretin Üçyüzseksenikinci Senesi	30

Hicretin Üçyüzseksenikinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler .	31
Muhammed B. Abbas.	31
Ebu Ahmed El-Askerî	31
Hicretin Üçyüzseksenüçüncü Senesi	31
Hicretin Üçyüzseksenüçüncü Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler .	32
Ahmed B. Ibrahim..	32
Hicretin Üçyüzseksendördüncü Senesi	32
Hicretin Üçyüzseksendördüncü Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler .	33
Ibrahim B. Hilal	33
Abdullah B. Muhammed.	33
Ali B. Isa B. Ubeydullah.	34
Muhammed B. Abbas B. Ahmed B. Kazzaz.	34
Muhammed B. Imran B. Musa B. Ubeydullah.	34
Hicretin Üçyüzseksenbesinci Senesi	35
Hicretin Üçyüzseksenbesinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler .	35
Sahib B. Abbad.	35
Hasan B Hamid.	37
Vaiz Ibn Sahin.	37
Hafiz Darekutnî	37
Abbad B. Abbas B. Abbad.	39
Ukayl B. Muhammed B. Abdülvahid.	39
Muhammed B. Abdullah B. Sekre.	40
Yusuf B. Ömer B. Mesrur.	40
Yusuf B. Ebi Said.	40
Hicretin Üçyüzseksenaltinci Senesi	40
Hicretin Üçyüzseksenaltinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler .	41
Ahmed B. Ibrahim..	41
Ebu Talib El-Mekkî	41
Misir Hükümdari Aziz.	42
Hicretin Üçyüzseksenyedinci Senesi	42
Hicretin Üçyüzseksenyedinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler .	42
Hasan B. Ubeydullah.	42
Abdullah B. Muhammed B. Abdullah.	43
Ibn Zevlak.	44
Ibn Batte Ubeydullah B. Muhammed.	44
Ali B. Abdülaziz B. Müdrik.	45
Fahrü'd-Devle B. Büveyh.	45
Vaiz Ibn Semun.	46
Samanilerin Son Hükümdari Nuh B. Mansur.	47
Ebü't-Tîb Sehl B. Muhammed.	47
Hicretin Üçyüzseksensekizinci Senesi	47
Hicretin Üçyüzseksensekizinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler .	47
Hattabî	48
Hüseyin B. Ahmed B. Abdullah.	48

Samsametü'd-Devle. 48

Abdülaziz B. Yusuf El-Hattan. 49

Muhammed B. Ahmed. 49

Hicretin Üçyüzseksendokuzuncu Senesi 49

Hicretin Üçyüzseksendokuzuncu Senesinde ' Vefat Eden Meshur Sahsiyetler. 50

Zahid B. Abdullah. 50

Abdullah B. Muhammed B. Ishak. 50

Izzü'd-Devle Bahtiyar'ın Öldürülmesi

Adüdü'd-Devle Bagdat'a girip sehri teslim aldığında, Izzü'd-Devle Bahtiyar; alçalmis ve kovulmus olarak bir grup kiliç artigi insanla birlikte Bagdat'tan çikip gitti. Sam'a gidip orayi ele geçirmeyi planliyordu. Adüdü'd-Devle ise - aralarindaki dostluk ve haberlesmelerden dolayi- Ebu Taglib'e ilismemesi için Izzü'd-Devle'ye yemin ettirmisti. Izzü'd-Devle, Bagdat'tan çikip giderken beraberinde Hamdan b. Nasi-rü'd-Devle b. Hamdan da vardi. Hamdan, Izzü'd-Devle'ye Musul sehrini Ebu Taglib'in elinden almasini hos gösterdi. Ebu Taglib bunu duyunca Izzu d-Devle'ye su haberi gönderdi: "Eger kardesim oglu Hamdan b. Nasirü'd-Devle'yi bana gönderecek olursan sahsim ve askerlerimle seni memnun ederim. Öyle ki, Bagdat'i bile Adüdü'd-Devle'den alip sana veririm." Bunun üzerine Bahtiyar Izzü'd-Devle, Hamdan'i yakalayip amcasi Ebu Taglib'e gönderdi. Ebu Taglib de onu kalelerden birinde zindana atti.

Daha sonra Adüdü'd-Devle Bahtiyar, Izzü'd-Devle ve Ebu Taglib'in kendisiyle savasmak üzere ittifak kurduklarini duydu. Ordusunu harekete geçirerek bizzat üzerlerine geldi. Gelirken halife Tai'i de yanina almak istedi, ancak halife kendisini bundan affetmesini istedi. O da halifeyi yerinde birakip yalnız kendisi düşmanlarinin üzerine yürüdü. İki taraf karsi karsiya gelince onlarla savasti. Ebu Taglib ile Bahtiyar Izzü'd-Devle'yi kirip geçirdi. Hezimete ugratti, Bahtiyari yakalayip esir aldi ve hemen öldürdü, Musul ve kazalarini ele geçirdi. Beraberinde çok miktarda erzak da getirmisti. Ebi Taglib'i belde belde, sehir sehir kovaladi. Pesine her tarafta müfrezeler takti. Kendisi de hicretin 368. senesinin sonuna kadar Musul'da ikamet etti. Silvan, Diyarbekir ile Rebia beldelerini de fethetti. Mudar beldelerini de Ebu Taglib'in valilerinin elinden aldi, Rahbe'yi de onlardan aldi. Geri kalan mintikalari da Halep hükümdari Sa'dü'd-Devle b. Seyfü'd-Dev-le'ye verdi. Kendisi de Sa'du d-Devle'ye musallat oldu. Musul'dan ayrilisinda oraya Ebul-Vefa'yi naib olarak birakti, Kendisi Bagdat'a döndü. Halife ve esraf onu sehir disinda karsiladilar. Bu, cidden görülmesi gereken muazzam bir gündü.

Bu senede meydana gelen önemli olaylardan biri de Aziz b, Muiz el-Fatimî ile Dimisk valisi Muizzü'd-Devle'nin kölesi Alptekin arasinda meydana gelen

savastir. Aziz b. Muiz el-Patimî, Alptekin'i maglup edip esir almıs ve beraberinde izzet ve ikram içinde Misir'a götürmüstü. Aziz, Dimisk sehrini ve kazalarını ele geçirmisti. Bununla ilgili teferruatlı açıklama hicretin 364. senesi olaylarından bahsedilirken verilmiştir.

Bu senede Kadi Abdülcebbar b. Ahmed el-Mutezilî, Rey sehrinin ve Müeyyedü'd-Devle b. Rüknu'd-Devle'nin hakimiyeti altında bulunan yerlerin kadi'l-kudatlıgma atanarak kendisine hil'at giydirildi. Bu zatin güzel eserleri vardı. "Delâilü'n-Nübüvve, Umudü'l-Edille" ve diğer bazı eserleri bunlardandır.

Bu senede Misirlilerin naibi ve Yusuf b. Belikkin'in kardesi emir Badis b. Zirî insanlara haccettirdi. Bu zat, Mekke'ye girdiginde, hirsizlar toplanip yanina gittiler ve bu sene kendisine diledigi miktarda para vermeleri sartıyla hac mevsiminde dilediklerince hirsizlik yapmalarina göz yummasını istediler. O da bu isteklerini kabul eder gibi görüldü ve: "Hepiniz, eksiksiz olarak toplanip yanima gelin ki, size bu hususta garanti vereyim." dedi. Otuz küsur hirsiz toplanip yanma geldiler. Onlara: "Gelmeyeniniz kaldi mi?" diye sorunca onlar: "Vallahi, gelmeyenimiz kalmadi." diye yemin ettiler. O da hemen hirsizların tutuklanmalarini ve hepsinin ellerinin kesilmesini emretti. Gerçekten çok güzel yapmisti.

Bu senede Hicaz'da artık Abbasiler adina degil de Fatimîler adina hutbe okundu. [1]

Hicretin Üçyüzaltmışyedinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler Bahtiyar B. Büveyh Ed-Deylemî

Babasının ölümünden sonra yirmi yasini azıcık geride bırakmis iken hükümdarlığa geçti. Endami güzel, güçlü, yürekli bir kimseydi. Anlatildigina göre o, güçlü bir sigiri ayagından yakalar ve hiç kimsenin yardimi olmaksizin kaldırıp yere vururdu. Aslanların inlerine hücum ederdi, ama oyuna, eglenceye, lezzetlere yönelmeye çok düşküdü. Amcasi oglu onu Ahvaz'da maglup ettiginde kendisinden aldigi seylerden biri de çok sevdiği tüysüz genç bir kölesiydi. Bahtiyar onsuz yasayamaz hale gelmişti. O olmadan hayattan tad almıyordu. Amcasi ogluna haber salarak bu kölesini kendisine geri vermesi için ricada bulunmustu. Ayrica bu istegini yerine getirmesi için de ona bol miktarda para, armagan ile kiymetleri takdir edilemeyecek iki ud çalan carıye göndermistı. Amcasi oglu da mezkur köleyi kendisine geri göndermistı. Ama bunun üzerine halk kendisini çok kinadı, gözlerindeki itibari düştü, Çünkü kendisi şöyle diyordu: "Su köleyi kaybedisim, Bagdat'i hatta bütün Irak diyarini kaybedisimden daha çok agırima gitmiştir!"

Nitekim bundan sonra amcasi oglu onu tekrar yakalayip esir aldı ve hemen

öldürdü. Bahtiyar topu topu otuzaltı sene yaşamısti. Ömrünün onbir sene ve birkaç aylık kısmını da hükümdarlıkta geçirmisti.

O, Bagdat'ta Rafiziligi ortaya çıkaran kısıdır ve bu nedenle orada bir çok fitneler, serler cereyan etmisti. Nitekim bu husus Önceki kısımlarda da anlatılmıstır. [2]

Muhammed B. Abdurrahman

Künyesi Ebu Bekir'dir. Kadılık yapmıstır. İbn Karia adıyla meshur olmuştur. Sindiye kadılığı yapmıstır. Fesahatli bir kimseydi.

dur:

"Koguculuk yapan kimse hakkında benim bir çarem vardır, ama yalancı kimseye karşı çarem yoktur.

Uydurma sözler sarfeden kimseye karşı çarem çok azdır."

Beraberce yürüdüklerinde arkadaşına söyle derdi: "Seni geride bırakıp öne geçecek olursam bilesin ki ben hacibin gibiyim. Ama geride kalacak olursam, bu zaten vaciptir. Böyle olması gerekir."

Bu senenin cemaziyelahir ayının bitimine on gün kala cumartesi günü vefat etti. [3]

Hicretin Üçyüzaltmışsekizinci Senesi

Bu senenin saban ayında Tai' Lillah, halifeden sonra Bagdat'ta minberlerde Adüdü'd-Devle için dua edilmesini, fecir vaktinde, akşam ve yatsı vakitlerinde de kapisında davul çalınmasını emretti. İb-nu 1-Cevzî'nin ifadesine göre bu olay Büveyh ogullarından bir baskası için de yapılmıştır. Muizzü'd-Devle, halifeden kendi kapisında da davul çalınmasını istedi, ancak halife bu hususta ona izin vermedi. Bu senede Musul'da ikamet etmekte olan İzzü'd-Devle, Amid, Rahbe ve Ebu Taglib b. Hamdan'ın diğer beldelerini fethetti. Sonra zilkade ayının sonunda Bagdat'a girdi. Halife ve ayan onu yolda karşıladılar. [4]

Kassamüt-Türab Dimisk'i Ele Geçiriyor

Alptekin Misir diyarına gittiginde Dimisklilardan Kassamu t-Tü-rab adında biri harekete geçip isyan etti. Alptekin daha önceleri onu meclisine yakın kılmiş, onu sirlarina ortak etmişti. Ama Kassamu t-Türab Dimisk'i istila etti. Halk ona boyun eğdi. Misir'dan Aziz'in askerleri gelip onu kusatma altına aldılar. Ama ele geçiremediler. Ebu Taglib b. Nasirü'd-Devle b. Hamdan gelip onu kusatma altına aldı, ama Dimisk sehrini ele geçiremedi. Kayba uğramış halde Taberiye'ye döndü. Onunla Beni Ukayl ve diğer Arap kabileleri arasında uzun savaşlar cereyan etti. Neticede Ebu Taglib öldürüldü. Beraberinde kız kadesi ve karisi Cemile bintü Seyfü'd-Devle de

vardi. Bu iki kadin Halep'te bulunan Sa'dü'd-Devle b. Seyfü'd-Devle'ye gönderildiler, Sa'dü'd-Devle kız kardesini yanina aldı, Cemüe'yi Bagdat'a gönderdi, Orada hapse atildi ve kendisinden büyük miktarda para alındı, Kas-samü't-Türab'a gelince -o Yemen'den Beni Harîb b. Ka'b kabilesin-dendi- Sam'da ikamet etti. Yikilan surlari onardi ve birkaç sene müd-detl# sehrin idaresini yürüttü. Camide oturma düzenler, halk gelip yaninda toplanirdi. Onlara iyilikleri emreder, kötülükleri yasaklardi. Halk da onun emirlerine ve yasaklarına riayet ederdi.

Ibn Asakir'in ifadesine göre; Kassam aslen Telfîta köyünden bir çiftçi idi.

Ben derim ki: Halk ona Kasimü'l-Zebbal adini verirdi, o paylastirici idi. Çöpçü gübresi degildi. Aksine Menin köyünün yakinindaki Telfîta köyünden olup çiftçiydi. Baslangiçta o Ahmed b. Mestan adinda bir Samlinin adamlarindan ve taraftarlarindandi. Sonra güçlendi, vali ve ümeraya galebe çaldi. Nihayet hicri 376. senenin muharrem ayinin onyedisinde persembegünü Misir'dan Türk Beliktekin geldi. Onu yakalamak istedi. Sam'i ele geçirdi. Kendisi de bir süre gizlendi, sonra ortaya çikinca Beliktekin onu esir alip zincirlere vurarak Misir'a gönderdi. Sonra onu serbest birakti. Ona ihsanda bulundu ve Kassam, Misir'da saygin bir halde ikamete devam etti. [5]

Hicretin Üçyüzaltmissekizinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Akikî

Dimisk'in Babü'l-Berid mahallesinde bulunan ve kendisine nisbet edilen hamam ile külliye'nin sahibidir. Asil adi Ahmed b. Hasan b. Akiki b. Da'kin b. Abdillâh b. Hüseyin el-Asgar b. Ali b. Hasan b. Ali b. Ebi Talib es-Serif Ebü'l-Kasim Hüseyin el-Akikî'dir.

Ibn Asakir dedi ki: «Akikî, Dimisk'taki esrafin önde gelenlerin-dendi. Babü'l-Berid mahallesindeki külliye ve hamam ona nisbet edilir. Anlatildigina göre o bu senenin cemaziyelevvel ayinin dördünde sali günü vefat etmis ve ertesi gün defne dilmistir. Cenazesi nedeniyle sehirdeki bütün isyerleri kapanmistir. Cenazesine Dimisk naibi Bek-cür ve adamlari da katilmis, Babü's-Sagir disina defnedilmisti.»

Ben derim ki: Melik Zahir Baybars, onun evini satin almis, bir medrese ve hadis evi haline getirmisti. Mezarini da orada bir türbe halinde insha etmistir. Bu hadise ileride de anlatilacagi gibi hicretin 670. senesi sonlarinda vuku bulmustu[6]

Ahmed B. Cafer

Ahmed b. Cafer b. Malik b. Sebîb b. Abdillâh Ebu Bekir b. Malik el-Katî. Bagdat'in Katiatü't-Dakik semtin dendir. Imam Ahmed b. Hanbel'in

Müsned'i ile diğer eserlerini, oğlu Abdullah'tan rivayet etmiştir. Daha başka üstadlardan da hadis rivayet etmiştir. Çok hadis rivayet eden sika bir ravi idi. Darekutnî, İbn Sahin, Berkanî, Ebu Nuaym ve Hakim de ondan hadis rivayet etmişlerdir. Hiç kimse ondan hadis rivayet etmekten imtina etmemiştir. Bazıları onu eleştir-mislerse de bu eleştirilere kulak verilmemiştir. Çünkü onun kitapları, Katia semti siyah sular altında kalıp her tarafı sel götürdüğü zaman yokolmuşlardı. Bazıları onun hadislerini diğer nüshalardan nak-letmişlerdir. Bu onun için bir kusur değildir. Çünkü sular altında kalan kitaplarına diğer nakiller belki ters düşebilirler. Doğrusunu Allah bilir. Anlatıldığına göre o ahir ömründe bir değişikliğe uğramış ve basından neler geçtiğini anlayamaz hale gelmiştir. Vefat ederken doksan yasını geride bırakmıştı. [7]

Temim B. Muiz El-Fatimî

Ebu Temim künyesini taşıdı. Babasının ve kardeşi Aziz'in kurduğu devletin en büyük komutanlarından idi. Basından şöyle garip bir hadise geçmişti: Bagdat'a adam göndermiş ve gönderdiği adam onun için büyük parayla sarkici bir cariye satın almıştı. Cariye huzuruna getirildiğinde Temim, arkadaşlarını konagina misafir etmiş, sonra getirilen cariye sarkici okumasını emretmişti. Bagdat'ta bir adamı seven ve ona asik olan cariye su sarkici okudu:

"Hevesin intikalinden sonra ona isiklari buralarda parıldayan bir simsek görüldü.

Sancagin yakınlarında ve çevresinde o isiklardan ötürü ele geçirilmesi zor zerrecikler görüldü.

Nasıl isildadığını görmek istedi ama o simsege bakamaz hale geldi. Hüznü ona siddetlice vurdu.

Gözyaşları da onun kipriğinin açılmasına müsaade etmedi."

Cariye ona daha başka sarkılar da okudu. Temim'in nesesini ayyuka çıkı ve cariye: "Mutlaka benden bir dilekte bulun." dedi. Cariye de: "Beni Bagdat'a göndermeni diliyorum, orada da bu beyitleri okuyayım." dedi. Temim buna çok üzüldü ama verdiği sözü yerine getirmekten ve cariyenin dileğini kabul etmekten başka bir çare bulamadı. Cariyeyi adamlarından biriyle Bagdat'a gönderdi. Adam cariye muhafaza ile görevlendirilmişti. Irak yolundan onu Bagdat'a götürdü. Sabahleyin Bagdat'a girecekleri sırada karanlıklar içinde cariye kayıplara karıştı. Adam onun nereye gittiğini anlayamadı. Temim durumdan haberdar olunca çok üzüldü ve bu durum ağına gitti. Pismanlığın fayda vermediği bir sırada çok pisman oldu. [8]

Ebu Said Es-Sayrafi

Nahivciydi. Asil adi, Hasan b. Abdullah b. Merzüban'dir. Kadilik yapmıştır. Bagdat'ta yaşamış ve kadi vekilliği yapmıştır. Sibevey-hî'nin kitabını serhetmiş, "Tabakatü Nühât" adlı eseri telif etmiştir. Ebu Bekir b. Düreyd'den ve diğerlerinden rivayetlerde bulunmuştur. Babası Mecusi idi. Ebu Said; Arap edebiyatını, nahvi, kiraat ilmini, feraizi, hesabi ve diğer ilimleri bilirdi. Zahid bir kimseydi. Kendi el emeğiyle elde ettiğinden başka birsey yemezdi. Her gün on varaki on dirheme yazar ve geçimini böylece sağlardı. Basrali nahivcilerin ilimlerini çok iyi bilirdi. Fikihta da Iraklıların mezhebine mensuptu. Kiraati İbn Mücahid'in kiraatına göre okurdu. Lügatta İbn Düreyd'e bağlıydı, nahivde İbn Serrac ile İbn Merzüban'a bağlıydı. Bazıları onun Mutezilî olduğunu söylemişlerse de baskaları onun böyle bir fikri olmadığını söylemişlerdir. Bu senenin recep ayında seksendört yaşında vefat etti ve Hayzuran mezarlığına defnedildi. [9]

Abdullah B. İbrahim

Abdullah b. İbrahim b. Ebi'l-Kasim er-Reyhânî. Endeberî diye de bilinir. Hadis toplamak amacıyla çeşitli memleketlere seyahatlerde bulundu. Bu seyahatlerinden birinde İbn Adiy ile karşılaştı. Sonra Bagdat'a yerleşti. Orada Ebu Ya'lâ'dan, Hasan b. Süfyan'dan İbn Hu-zeyme'den ve diğerlerinden hadis rivayet etti. Sebatkar ve sika bir ra-vi olup eserleri vardır. Berkanî ondan rivayetlerde bulunmuş, onu hayırla yadedip övmüştür. Zahid bir kimseydi. Berkanî'nin ifadesine göre, Abdullah b. İbrahim'in hane halkının katığı bakla çorbası ve ekmekten ibaretti. Berkanî onun kit kanaat geçindiğini, zahid ve takva-li biri olduğunu söylemiştir. Bu senede doksanbes yaşında vefat etti. [10]

Abdullah B. Muhammed B. Verka

Künyesi, Ebu Ahmed es-Seybanî'dir. Emirlik yapmıştır. Hanefî. İslâm Tarihi, C. XI, F. 32

dandandır. Doksan sene yasadı, İbn Arabî, onun kadınları tavsif ederken şöyle bir siir okudüğünü söylemiştir:

"Kadın eğri kaburgalardan ibarettir. Onu doğrultamazsın, eğri kaburgayı doğrultmak demek onu kırmaktır.

Bunlar genç adama hem zayıflığı hem iktidarı verebilirler mi? Bunların zayıflık ve iktidarlara hayret verici bir şey değil midir?"

Ben derim ki: Abdullah b. Muhammed, süründeki bu manayı su sahîh hadisten almıştır:

"Kadın, eğri kaburgadan yaratılmıştır, kaburga kemiklerinin en eğrisi en üstte bulunanıdır. Onu doğrultmaya kalkarsan kırarsın. Ondan yararlanmak istersen eğri haliyle yararlanırsın." [11]

Muhammed B. Isa

Muhammed b. Isa b. Amreveyh el-Celudî. Sahih-i Müslim'i Ibrahim b. Muhammed b. Süfyan el-Fakih tariki ile Müslim b. Haccac'dan rivayet etmistir. Zahid kimselerdendi. Kitap istinsahi ile elde ettigi paralarla geçimini saglardi. Seksen yasma varmis iken bu senede vefat etti. [12]

Hicretin Üçyüzaltmışdokuzuncu Senesi

Bu senenin muharrem ayında kirk seneden beri Batiha diyarinin hükümdarligini yürütmekte olan emir Ömer b. Sahin vefat etti. O bu ülkeyi gücüyle ele geçirmisti. Emirler, melikler, halifeler onun karsisinda aciz kalmislardi. Askerleri, müfrezeleri defalarca üzerine göndermisler, ama bütün bu hücumlari püskürtmüs, askerleri kirip geçirmisti. Gün be gün kuvveti artmisti. Kirk sene müddetle hakimiyetini böylece sürdürmüstü. Bütün bunlara ragmen yataginda normal bir ölümle dünyadan ayrilmisti. Korkaklarin gözleri kapanmasin! Vefatindan sonra yerine oglu Hasan geçti. Adüdü'd-Devle, Batiha diyarini onun elinden almaya kasdetti. Üzerine muazzam teçhizat ve silahlarla donatilmis müfrezeler sevketti, ama Hasan b. Ömer b. Sahin bu müfrezeyi de yendi. Neredeyse tümünü telef edecekti, ama son anda Adüdü'd-Devle haber gönderip her sene ona bir miktar para vermek sartiyla baris yapti. Bu da çok acaip hallerdendir.

Bu senenin safer ayında uzun senelerden beri hac emirligi yapmakta olan Serif Ebu Ahmed Hasan b. Musa el-Musevî -Talibilerin nakibi idi- yakalandi. Sirlari ifsa etmekle ve Izzü'd-Devle tarafından kendisine kiymetli bir gerdanlik emanet olarak birakilmakla itham edildi. Izzü'd-Devle'ye sirlari bildirmek için el yazisi ile yazmis oldugu mektubu yaninda buldular. Ama o, kendi yazisi olmadigini, uydurma oldugunu iddia etti. Gerdanligi ise Izzü'd-Devle'nin kendisine verdigini itiraf etti. Gerdanlik ve mektup elinden alindi. Nakiplikten azledildi, yerine baskasi atandi. Mazlum bir kimseydi.

Yine bu senenin safer ayında Adüdü'd-Devle, Kadi'l-kudat Ebu Muhammed b. Marufu azledip yerine baskasini atadi.

Bu senenin saban ayında Misir'dan özel ulak vasitasiyla birçok mektuplar geldi. Adüdü'd-Devle bu mektuplara karsi iyi niyetli ve samimi olduguna dair ifadeler içeren cevaplar gönderdi. Sonra Adüdü'd-Devle, halife Tai'den kendisine yeniden hil'at giydirilmesini, mücevherler verilmesini, yazismalarda unvanina Tacü'd-Devle ibaresinin eklenmesini istedi. Halife Tai' de onun bu istegini kabul etti. Daha Önce baskalarına verilmemis çeşitli hil'atleri kendisine giydirdi. Halifenin huzurunda Adüdü'd-Devle'nin yeri öpmesine müsaade edildi. Ayrica halifenin özel kalemindeki isleri yürütme, yeryüzünün dogusunda ve batisindaki Müslümanlarin çıkarlarini gözetme, idarelerini yürütme yetkisi de verildi. Bu merasime ayandan çok kimseler

katilmisti. Bu cidden görölmesi gereken muazzam bir gündü.

Bu senenin ramazan ayında Beni Seyban ve diger kabilelerden olan bedevilere asker sevk edildi. Bu bedeviler bozguna ugratildilar. Baslarinda komutan olarak Münebbih b. Muhammed el-Esedî vardı. Bu komutan otuz küsur seneden beri Aynü't-Temr kalesinde kendisini koruma altına almisti. Ülkeleri ve mallari ganimet edildi.

Bu senenin zilkade ayinin bitimine yedi gün kala sali günü, halife Tai' Lidinillah, Adüdü'd-Devle'nin büyük kiziyla evlendi. 100.000 dinar tutarindaki bir mehirle ayanin huzurunda nikah yapildi. Adüdü'd-Devle'nin nikahtaki vekili el-İzah ve't-Tekmile adli eserin sahibi, nahiv âlimi Ebu Ali Hüseyin b. Ahmed el-Farisî idi. Nikah akdindeki hutbeyi Kadi Ebu Ali Hasan b. Ali et-Tenuhî irad etti.

Ibnü'l-Esir dedi ki: Bu senede Adüdü'd-Devle Bagdat'i yeniden onarip güzellestirdi. Mescitleri ve sahnelerle toplanti yerlerini yeniledi. Fikiçılara, muhaddislere, tabiplere, hesapçılara ve digerlerine bol miktarda erzak verdi. Aile reislerine, hanedandan olan serefli kimselere ikramda bulundu; yardım etti. Mülk sahiplerine de evlerini ve hanelerini tamir etmelerini emretti. Yollari düzeltti. Hacilarin Bagdat'tan Mekke'ye gittikleri yolu onardi. Yol harçlarini kaldirdi. Mekke ve Medine'de mücavir olarak yasayan kimselere yardım gönderdi. Veziri Hristiyan Nasr b. Harun'a da kilise ve havralari onarmasi için izin verdi. Hristiyan yoksullarina da bol miktarda para yardiminda bulundu.

Bu senede Hasneveyh b. Hüseyin el-Kürdî vefat etti. Bu zat, elli sene müddetle Dinever, Hemedan ve Nihavend taraflarini hakimiyeti altında tutmustu. Güzel bir yönetim sergilemisti, Mekke'de, Medine'de ve diger yerlerdeki fakirlere bol miktarda sadaka verirdi. Vefat ettiginde kendisinden sonra ogullari arasında ihtilaf basgösterdi. Düzenleri bozuldu. Adüdü'd-Devle onların birçok beldelerini ele geçirdi, O mmtikalardaki gücü artti.

Bu senede Adüdü'd-Devle büyük bir orduyla kardesi Fahrü'd-Devle'nin ülkesine hücum etti. Çünkü o, Fahrü'd-Devle'nin, İzzü'd-Devle ile kendisine karsi ittifak kurduklarini haber almisti. Kardesi Fahrü'd-Devle'nin ülkesini, Hemedan ile Rey sehirlerini ve bu ikisi arasindaki beldeleri ele geçirdi. Bunlari diger kardesi Müeyyedü'd-Devle'ye teslim etti. Onu kendi adina naib tayin etti. Sonra Hasne-veyh el-Kürdî'nin memleketine gitti. Oralari teslim aldı Hasneveyh'in mallarini, zahirelerini ele geçirdi. Mal ve zahireleri cidden çoktu. Hasneveyh'in bazi çocuklarini hapsetti. Bazilarini esir aldı.

Hakkari Kürtleri üzerine de asker sevketti. Oralarin bir kismini ele geçirdi. Sani yüceldi, şöreti yükseldi. Ancak bu seferinde basagi-risi hastaligina

yakalanmisti. Daha Önce Musul'dayken de bu hastalikla karsilasmisti. Bunu bir süre gizlemisti. Ama nihayet asiri derecede unutkan oldu ve bazı hadiseleri ancak fazlaca kafa yorduktan sonra hatirlayabiliyordu. Dünyanın insana verdigi sevinç, verdigi zarardan daha azdir:

"Dünya öyle bir diyardir ki, bugün seni güldürecek olursa; Yarın mutlaka aglatir. Böylesi bir diyar yok olsun." [13]

Hicretin Üçyüzaltmışdokuzuncu Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Ahmed B. Zekeriya

Ahmed b. Zekeriya Ebü'l-Hasan. Lügatçıydı. Lügat konusunda, "Kitabü'l-Mücmel" ve diğer eserlerin sahibidir. Vefatından iki gün önce şöyle bir şiir okumustu:

"Ya Rab! Günahlarımı, beni ve açığa vurdugum herseyi ilminle kusatmissin. Ben tevhid ehliyim, lakin günahlarımı da ikrar ediyorum.

Tevhid ehli olusuma ve günahlarımı ikrar edisime bakarak beni bagisla." [14]

Ahmed B. Atâ B. Ahmed

Künyesi, Ebu Abdillah'tır. Rüzbarıdır. Ebu Ali er-Rüzbarî'nin kız kardesinin ogludur. Hadisleri senetleriyle rivayet etmistir. Sofiye mezhebini elestirirdi. Bagdat'tan Sur'a intikal etti ve bu senede orada vefat etti. Ahmed b. Atâ şöyle demisti:

«Rüyada bir adamin bana söyle dedigini gördüm: "Namazda en sahih olan sey nedir?" Ben de ona: "Niyetin sahih olmasidir." dedim. Bir baskasini söyle derken isittim: "Kastedilen sey görmek, kasti görmekle tam olarak sakit olur."»

Ahmed b. Atâ şöyle demistir: «Zit kimselerle ayni mecliste oturmak, insanin ruhunu eritir. Ayni evsaftaki kimselerle ayni mecliste oturmak akillara fikir asisi yapar. Ama mecliste kendisiyle oturmakta oldugun herkes, arkadasliga münasip degildir. Arkadasliga münasip olan herkese de sirlar verilemez. Sirlar ancak çok güvenilir, emir kimselere verilebilir.

Namazda husu sahibi olmak kurtulusun amelidir. Zira yüce Allah söyle buyurmustur: "Mü'minler saadete ermislerdir. Onlar namazda husu içindedirler." (ei-Müminûn, 1-2)

Namazda husûu terketmek, münafikligin ve kalbin harab olusunun alametidir. Zira yüce Allah söyle buyurmustur:

"Inkarcilar elbette kurtulamazlar." (el-Mü'mînûn, 117.).» [15]

Abdullah B. Ibrahim

Abdullah b. Ibrahim b. Eyyüb b. Masi Ebu Muhammed el-Bezzaz. Hadisleri senedleriyle rivayet etti. Bu şekilde rivayet ettiği hadisler çoktur. Doksanbes sene yasadi. Sika ve sebatkar bir ravidir. Bu senenin receb ayında vefat etti. [16]

Muhammed B. Salih

Muhammed b. Salih b. Ali b. Yahya Ebu Â-Hasan el-Hasimî. Ibn Ümmü Seyban diye bilinir. Alim ve faziletli bir kimseydi. Çeşitli eserleri vardır. Çok eskilerden beri Bagdat kadılığı yapagelmisti. Yasayisi sağlamdı. Bu senede yasi yetmisi asmis seksene yaklasmis iken vefat etti. [17]

Hicretin Üçyüzyetmisinci Senesi

Bu senede Müeyyedü'd-Devle, kardesi Adüdü'd-Devle'ye Sahib b. Abbad'i gönderdi. Adüdü'd-Devle onu sehir disinda karsiladi, ikramda bulundu. Ileri gelenlere, ona saygi göstermelerini emretti. Sahib'e hil'at giydirdi. Iktalarim artirdi. Onunla birlikte kardesi Müeyyed'e çok miktarda hediyeler gönderdi.

Bu senenin cemaziyelahir ayında Adüdü'd-Devle Bagdat'a döndü. Halife Tai' onu karsiladi. Onun için çadırlar kurdurdu. Çarsi pazari süsletti.

Yine bu ayda Yemen hükümdarının Adüdü'd-Devle'ye gönderdiği hediyeler Bagdat'a ulasti. Bu senede Mekke ve Medine'de hutbeler Misir hakimi Aziz b. Muiz el-Fatimî adına okunuyordu. [18]

Hicretin Üçyüzyetmisinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Ebu Bekir Er-Razî

Asil adi, Ahmed b. Ali'dir. Ebu Bekir onun künyesidir. Hanefî fi-kihçisidir. Razî, onun nisbetidir. Imam Ebu Hanife'nin ashabından-dir. "Kitabü Ahkâmî'l-Kur'ân" adli eserin ve diger faydali eserlerin sahibidir. Ebü'l-Hasan el-Kerhî'nin talebisidir. Abid, zahid ve takvah bir kimseydi. Kendi zamanında Hanefî mezhebinin reisligini yapmisti. Çeşitli memleketlerden talebeler yanina gelip kendisinden ders aldilar. Ebü'l-Abbas el-Asamm'dan, Ebü'l-Kasim et-Taberanî'den hadis dinledi. Halife Tai', onu kadiliga atamak istedi, ama bu görevi kabul etmedi. Bu senenin zilhicce ayında vefat etti. Cenaze namazini Ebu Bekir Muhammed b. Musa el-Harezmi kildirdi. [19]

Muhammed B. Cafer

Muhammed b. Cafer b. Muhammed b. Zekeriya Ebu Bekir el-Ver-rak. Gunder lakabini tasiyordu. Cevval ve ilim ugruna çeşitli memleketlere seyahatlerde bulunan bir kimseydi. Fars ve Horasan diyarlarında çok hadis dinledi. Bagendî'den, Ibn Said'den, Ibn Düreyd'den ve digerlerinden hadis

dinleyip rivayet etti. Hafız Ebu Nuaym el-îsfaha-nî de kendisinden hadis rivayet etti. Sika bir hadî» hafızı idi. [20]

Ibn Haleveyh

Asil adi, Hüseyin b. Ahmed b. Haleveyh'dir. Ebu Abdullah onun künyesidir. Nahivci ve lügatçiydi. Eserleri vardır. Aslen Hemedanli-dir, sonra Bagdat'a gelip orada hadis âlimlerinden ders almıştır. îbn Düreyd, Ibn Mücahid, Ebu Ömer ez-Zahid gibi zatlardan hadis dinle-mi^, Ebu Said es-Sayrafi'den ders almıştır. Sonra Halep'e gitmiş ve orada Hamdan ailesinin yanında itibar kazanmıştı. Seyfü'd-Devle onu meclisinde bulundurur ve ona ikramda kusur etmezdi. Ibn Hale-veyh'in Mütenebbî ile münazaraları vardır. Ibn Hallikan, onun birçok eserleri bulunduğunu söylemiş ve adlarını sıralamıştır. Eserleri arasında "Kitabü Leyse fi Kelami'1-Arab" adlı bir kitap vardır. Bu kitaba böyle bir ad verilmesinin sebebi; kitabında, "Arap edebiyatında böyle bir söz yoktur." sözünü çokça söylemiş olmasıdır. Ayrıca "Kitabü Âl" diye bir eseri de vardır. Bu kitabında oniki imamin biyografisini anlatmıştır. Kur'ân-ı Kerim'in otuz sûresinin irabim yapmıştır. Bürey-diye mezhebiyle ilgili açıklamalar, serhler yapmış ve diğer eserler de vermiştir. Güzel siiri vardı. Vefatına bir hastalığı sebep olmuştur. [21]

Hicretin Üçyüzyetmişbirinci Senesi

Bu senenin rebiyülevvel ayında Bagdat'ın Kerh mintikasında bir yangın meydana geldi.

Bu senede Adüdü'd-Devle'nin çok kıymetli bir esyasi çalındı. Halk Adüdü d-Devle'nin siddetli bir heybete sahip olmasına rağmen onun bu esyasını çalan hirsizin cür'eti karsısında saskına dönmüştü. Sonra bununla birlikte hirsizi arastırmışlar, ama bulamamışlardı.

Anlatıldığına göre Misir hükümdarı, Adüdü d-Devle'nin o kıymetli esyasını çalan hirsizi bizzat göndermişti. Doğrusunu Allah bilir. [22]

Hicretin Üçyüzyetmişbirinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

İsmâîlî

Ahmed b. İbrahim b. İsmail b. Abbas Ebu Bekir el-İsmaili el-Cür-canî. Büyük bir hadis hafızı idi. Hadis toplamak amacıyla çeşitli memleketlere seyahatlerde bulundu. Çok hadis dinledi; rivayet etti, hadislerin tahricini yaptı, eser tasnif etti. Faydalı ve güzel eserler ortaya koydu. Güzel tenkitler yaptı. İtikadi sağlam bir kimseydi. Çok faydalar içeren ve Buharî'nin Sahih'i üzerine bir kitap tasnif etti. Bu kitabında önemli bilgiler vardır.

Darekutnî dedi ki: "Birçok defalar onun yanına gitmeye niyetlendim, ama nasib olmadı."

Ismailî, yetmisdört yasındayken bu senenin receb ayının onunda cumartesi günü vefat etti. Allah ona rahmet etsin. [23]

Hasan B. Salih

Künyesi Ebu Muhammed es-Sebiî'dir. Ibn Cerir'den, Kasim'dan, Muterrez'den ve diğerlerinden hadis dinledi. Darekutnî ve Berkanî de kendisinden hadis rivayet ettiler. Güvenilir, çok hadis rivayet eden bir hadis hafizi idi. Rivayeti güçlü, sağlam olmayan hadisleri rivayet etmezdi. [24]

Hasan B. Ali B. Hasan

Hasan b. Ali b. Hasan b. Heysem b. Tahman Ebu Abdillâh es-Sa-hid. Badi lakabıyla meshurdur. Hadis dinledi, sika bir ravi idi. Dok-sanyedi sene yasadi. Ömrünün onbes senesini, baskasi tarafından güdülen bir âmâ olarak yasadi. [25]

Abdullah B. Hüseyin

Abdullah b. Hüseyin b. Ismail b. Muhammed Ebu Bekir ed-Dab-bî. Bagdat'ta kadilik yapti. İffetli, nezih ve dindar bir kimseydi. [26]

Abdülaziz B. Haris

Abdülaziz b. Haris b. Esed b. Leys Ebü'l-Hasan et-Temimî. Han-belî fikihiçisiydi. İlmi kelama dair eserleri vardır. Hadis dinledi, birçok kimselerden rivayetlerde bulundu. Hatib Bagdadî onun hadis uydurduğunu söylemiştir. Ancak İbnü'l-Cevzî, bunu reddedip söyle demistir: "Hatib Bagdadî, Ahmed b. Hanbel'in taraftarları ve arkadaşları hakkında hep böyle der. Hatib'in bu sözleri kendisinden naklettigi üstadı Ebu 1-Kasim Abdülvahid b. Esed el-Akberî'dir ki, sözüne güvenilmez. Çünkü o Mutezilî idi. Hadis ehlinden değildi ve o kisi, kafirlerin Cehennem'de ebedi kalmayacaklarını söylerdi."

Ben derim ki: Bu garip bir sözdür. Çünkü Mutezilîler; kafirlerin, hatta büyük günah isleyen kimselerin de Cehennem'de ebedi kalacaklarını söylerler.

Ibn Batte de Abdülaziz b. Haris'in kelam ilmine dair bazı sözlerini nakletmiştir. [27]

Ali B. İbrahim

Ali b. İbrahim Ebü'l-Hasan el-Husuri es-Sofî. Bagdat'ta mutasavvıfların seyhi idi. Vaizlik yaptı. Asli Basra'dandır. Siblî ve diğerleriyle arkadaşlık yapmıştır. Camide halka vaaz verirdi. Yaslandığında Mansur Camii'nin karsisinde onun için bir konak yapıldı. Sonra arkadaşı Mervezî ile tanındı. Ancak cumadan cumaya camiye gelir oldu. Tasavvufa dair güzel sözleri vardır. İbnü'l-Cevzî'nin rivayetine göre o şöyle demistir:

"Benden bana ne var? Bende benim için ne var ki korkayım ya da umayım? Allah eger (bana) merhamet edecek olursa kendi malına merhamet etmiş olur, eger azab edecek olursa yine kendi malına azab etmiş olur."

Ali b. Ibrahim, seksen küsur yasinda iken bu senenin zilhicce ayinda vefat etti. Bagdat'in Dar-i Harb mezarligina defnedildi. [28]

Ali B. Muhammed El-Ahdeb El-Müzevvir

Güzel yazi yazardi. Baskasinin yazisini ve imzasini aslindan farkedilmeyecek sekilde taklid edebilirdi. Birisinin yazisini veya imzasini taklid ettiginde o kisi bunun kendisine ait oldugundan hiç şüphe etmezdi. Bu yüzden insanlar büyük belalarla karsilastilar. Sultan defalarca onun elini mühürletti. Fakat yine de onunla basedilemedi. Yazi ve imza taklit ederdi. Bu senede vefat etti. [29]

Seyh Ebu Zeyd El-Mervezî

Muhammed b. Ahmed b. Abdullah b. Muhammed Ebu Zeyd el-Mervezî. Zamaninda Safiîlerin seyhi idi. Çağdaslarinin fikh, zühd, ibadet ve takva hususunda imami ve önderi idi. Hadis dinledi. Bagdat'a geldi, orada hadis rivayet etti. Darekutnî ve digerleri ondan hadis dinlediler.

Ebu Bekir el-Bezzar dedi ki: "Hac yolunda Ebu Zeyd'le karsilastim. Meleklerin onun aleyhinde amel defterine bir günah yazdiklarini sanmiyorum."

Seyh Ebu Zeyd'in biyografisini Tabakatu s-Safiiyye adli eserde tamamen anlatmisimdir.

Seyh Ebu Nuaym dedi ki: "Seyh Ebu Zeyd el-Mervezî, bu senenin recep ayinin onüçünde cuma günü Merv sehrinde vefat etti." [30]

Muhammed B. Hafif

Künyesi, Ebu Abdillan es-Sirazî'dir. Meshur sofilerdendir. Cerirî, Ibn Atâ ve digerleriyle arkadaslik etti.

Ibnü'l-Cevzî dedi ki: "Telbisü Iblis adli kitapta onun Ibahiye mezhebine mensub oldugunu isbatlayan bazi hikayeler nakletmisimdir." [31]

Hicretin Üçyüzyetmisikinci Senesi

Ibnü'l-Cevzî dedi ki: "Bu senenin muharrem ayinda Adüdü'd-Dev-le'nin kendi evine ve bahçesine çektiirdigi su akmaya basladi."

Bu senenin safer ayinda Adüdü'd-Devle'nin Bagdat'in bati yakasinda inşaat ettirdigi hastahanenin açilisi yapildi. Adüdü'd-Devle, buraya tabib ve

hizmetçiler atadi. Ayrica çok miktarda ilaç, surup ve bitkiler getirildi.

Bu senede Adüdü'd-Devle vefat etti. Adamlari onun oğlu Samsa-me gelinceye kadar vefatini gizlediler. Samsame geldikten sonra vefatini açıkladilar ve onu yerine geçirdiler. Halifeye de bu durumu haber verdiler. Bunun üzerine halife, Samsame'ye hil'at ve atama fermanini gönderdi. [32]

Adüdü'd-Devle Ile Ilgili Bazi Haberler

Ebu Süca b. Rüknu'd-Devle Ebu Ali Hüseyin b. Büveyh ed-Deyle-mî. Bagdat'in ve diger sehirlerin emiriydi. İlk olarak " Sahinsah" unvanini alan o idi. Sahinsah, hükümdarlar hükümdari anlamina gelir. Sahih hadiste Peygamberimizin (s.a.v.) söyle buyurdugu sabittir:

"Allah katinda en alçak isim, "hükümdarlar hükümdari" adini alan kisinin ismidir."

Baska bir rivayette anlatildigina göre Peygamber (s.a.v.) efendimiz söyle buyurmudur:

"Hükümdarlar hükümdari, hüküm ancak kendisinin olan Aziz ve CelilAllah'dir!"

Bagdat'ta kendisi için davul çalınan ve hutbelerde halifenin adinin yani sıra adi okunan ilk kisi, Adüdü'd-Devle'dir. Ibn Hallikan'in anlattigina göre sairler, Adüdü'd-Devle'yi muazzam övgülerle övmüşlerdir. Onu öven sairler arasında Mütenebbî de vardır.

Ebü'l-Hasan Muhammed b. Abdullah es-Selamî, bir kasidesinde Adüdü'd-Devle'yi söyle övmüştür:

"Yeryüzünün bütün genişligi senin için düdüldü.

Dürülen mesafeler kisaldi ve konagin her taraftan görölür oldu.

Ben karanliklarda kesin olarak suna azmettim;

Tipki kartalların toplanip bir araya gelisi gibi üç seye azmettim:

Emellerimi bir hükümdarlıkla müjdeledim ki, o hükümdarlık bütün halki gölgesi altına almisti.

Emellerimi bir diyarla müjdelemistim ki, orasi da dünyadır.

Emellerimi bir gün ile müjdelemistim ki, o da bütün zamani içine alır."

Mütenebbî söyle demisti: â

"O en son amaçtır, emel seni görmektir. Dünya senin menzildir. Sense bütün mahlukat gibisin."

Ebu Bekir Ahmed el-Errecanî bir kasidesinde onu söyle övmüştü:

"Onu gördüm, sanki bütün insanligi bir adamin sahsinda görmüş gibi

oldum.

Bütün zaman bir saate sigdinlmisti. Bütün yeryüzü de bir eve sigdirilmisti." Kardesinin kölesi Alptekin ona mektup yazarak Fatimîlerle sava-sabilmesi için Dimisk'a kendisine takviye askeri birlikler göndermesini istemisti. Adüdü'd-Devle de ona söyle bir mektup yazdi: "Onurun seni aldatti. Bütün gayretin bu oldu. Asiri fiillerden sakin. Belki böylece dogru yolu bulup sakinlesirsin."

Ibn Hallikan dedi ki: "Adüdü'd-Devle bu mektubunda bedii sanatları olanca gücüyle kullanmisti."

Daha önce hiç kimseye nasip olmayacak şekilde halife ona tazimde bulunmustu. Adüdü'd-Devle, Bagdat'i ve yolları onardi. Düşkünlere ve muhtaçlara bol miktarda nafaka verdi. Nehirler açtirdi. Adüdi hastahanesini inşa ettirdi. Rasûlullah (s.a.v.)'in şehri Medine'nin etrafını, surlarla ördürdü. Bütün bunları bes senelik Irak hakimiyeti esnasında gerçekleştirdi. Akıllı, faziletli, heybetli, himmetli ve iyi bir siyasetçi idi. Ancak ser'i işlerin idaresinde haddi asardı. Bir cariyeye asikti. Cariye onu memleket idaresinden aciz koydu. Bunun üzerine cariyenin bogulmasını emretti. Bir kölesinin bir adamın karpuzunu gasbettigini duyunca kölesini bir kılıç darbesiyle ikiye böldü. Bu gerçekten bir mübalagadır. Ölüm sebebi sar'a hastalığıydı. Ölüm hastalığına yakalandığında sadece su ayet-i kerimeyi okudu ve baska birsey söylemedi:

"Malim bana fayda vermedi, gücüm de kalmadı." (ei-Hâkka, 28.)

Ölünceye kadar hep bunu okudu.

Ibnü'l-Cevzî'nin anlattigina göre; Adüdü'd-Devle, ilim ve fazileti severdi. Yanında Öklides'in kitabı ve Ebu Ali el-Farisi'nin "el-İzah ve't-Tekmile" adlı nahiv kitabı okunurdu. Ebu Ali, bu kitabı onun için yazmisti.

Adüdü'd-Devle bir defasında bahçesine gitmiş ve: "Keske yağmur yagsaydı." demiş ve yağmur yağmaya başlayınca o da su siiri okumustu:

"Sarap ancak yağmur yağarken içilir. Cariyeler ancak şehir vaktinde sarkı okurlar.

O sarkı okuyucular ki, bütün yasakları ortadan kaldırirlar.

Çalginin tellerine yumusak yumusak vururlar.

Oynar, çiçek gibi saçılırlar, gözleri de iridir.

Çesitli giysiler giyinirler ve eteklerini yerden sürürler.

İnsani vecde getirirler nagmeleriyle,

Kederleri kaldırıp yok ederler, düşünceliye ümit asırlarlar.

Kaseleri doğdukları yerden çıkarıp getirirler.

içkiyi fevkalbeser kimselere içirirler.

Adüdü'd-Devle, bu ülkenin temellerini kurdu.

Hükümdarlar hükümdaridir, kadere galip gelmiştir!

Allah onu yeryüzünün hükümdarları karsısında muzafer kilsin.

Zaferi de ay doğduğu sürece kolaylastırsın.

Çocuklarına da hayır göstere.

Hükümdarlık giysisi gururla üzerlerinde dursun."

Allah onu da, siirini de, çocuklarını da kahretsin. Çünkü o bu beyitlerinde Allah'a karşı cüretli ifadeler kullandı. Sonra da iflah olmadı. Anlatıldığına göre o "kadere galip gelmiştir!" sözünü sarfederken Cenâb-i Allah canını alıp öldürmüştür.

Baska bir rivayette anlatıldığına göre, yukarıdaki beyitler onun huzurunda okunmuş, sonra da kendisi ölüp gitmiştir.

Adüdü'd-Devle bu senenin sevval ayında kırkyedi veya kırksekiz yaşında ölmüş. Cenazesi Meshed-i Ali'ye götürülmüş ve orada defne-dilmiştir. Kendisinde Rafizilik ve Sîlik vardı. Meshed-i Ali'deki mezarının üzerine su ibare yazılmıştı:

"Burasi, memleketin taci, Adüdü'd-Devle Ebu Süca b. Rüknu'd-Devle'nin mezaridir. Ahirette halasa ümitlendiği için su muttaki imamin yani basına defnedilmeyi istemistir."

"O gün, herkesin kendi derdine düşüp çabalayacağı ve herkesin islediginin haksizliga ugratilmadan kendisine ödenecegi bir gündür." (en-Nahl, iii.) Allah'a hamdolsun. Muhammed'e ve onun temiz nesline de salat-ü selamlar olsun.

Adüdü'd-Devle öldüğü esnada Kasim b. Ubeydullah'm su siirini okumustu:

"Koca adamlari öldürdüm, hiçbir düşmani hayatta bırakmadım. Onun yolunda ve inancında olan hiç kimseye mühlet tanımadım. Memleketi savurganlarla müptezel kimselerden arındırdım. Onlari doguya ve batıya dagıtıp sevkettim. Onur ve yükseklikte yıldızlar mertebesine vardığımda, Bütün halk bana boyun eğip köle olduğunda, O Ölüm bana bir ok fırlattı ve kuvvetimi, atesimi söndürdü.

Iste şimdi çukurumda atıl vaziyette bırakılmış bulunmaktayım. Dinimi ve dünyami sefahat ugrunda tükettim. Simdi bu mezarda benden daha bahtsiz kim vardır?"

Sonra bu beyitlerle su ayeti tekrarlamaya başladı. Nihayet vefat etti: "Malim bana fayda vermedi, gücüm de kalmadı." (el-Hâkka, 28.)

Oglu Samsame, siyah elbiseler giyinmis olarak yerde oturup taziyeleeri kabul etmeye basladi. Halife de taziyelerini bildirmek üzere oraya geldi. Kadınlar günlerce çarsi pazar ve sokaklarda saçlarını baslarını açıp ona agıt yaktılar. Taziyeler sona erdiğinde oglu Samsame hilafet sarayına gitti. Halife ona yedi hu"at, tac, bilezikler ve benzeri nisanlar takti. Ona Semsü'd-Devle lakabını verdi. Babasının görevine atadı. O gün, görülmesi gereken cidden muazzam bir gündü. [33]

Muhammed B. Cafer

Muhammed b. Cafer b. Ahmed b. Cafer b. Hasan b. Vehb Ebu Bekir el-Cerirî. Zevcu 1-Hurre adıyla meshurdur. İbn Cerir'den, Baga-vî'den, İbn Ebi Davud'dan ve diğerlerinden hadis dinledi. İbn Rizka-veyh, İbn Sahin ve Berkanî de kendisinden hadis dinleyip rivayet ettiler. Adaletli, kadri yüce, sika ve güvenilir ravilerdendi.

İbnü'l-Cevzî ile Hatib Bağdadî'nin anlattıklarına göre; Muhammed b. Cafer'e Zevcul-Hurre adının verilmesi su sebebe dayanmaktadır: Muhammed b. Cafer, babasının çalıştığı ve Muktedir Billah'm zevcesine ait mutfaga gider, orada çalışırdı. Muktedir Billah vefat ettiğinde karısı, para cezalarından ve diğer cezalardan salim kaldı. Rahat yasadı. Büyük bir serveti vardı.

Muhammed b. Cafer ise genç ve yakışıklı biriydi. Mutfak malzemelerinden bir kısmını alıp basının üzerine koyar ve diğer hizmetçilerle birlikte mutfaga gidip çalışırdı. Hareketli ve göz alıcı güzelliğe sahip biriydi. Kahramane ile anlaştı, nihayet Kahramane onu mutfak katipliğine terfi ettirdi. Sonra da hanimefendinin çiftliklerine vekil tayin edildi. Çiftliklere bakar, malların kontrolünü yapardı. Derken hanimefendi perde gerisinden onunla konuşmaya başladı. Gönlü ona takıldı. Sevdı, asık oldu. Kendisiyle evlenmesini istedi. Ama Muham-med b. Cafer kendini ona denk göremedi, mertebeye ondan düşük olduğunu gördü. Bunun kötü sonucundan korktu. Ancak hanimefendi onu cesaretlendirdi. Kendisiyle evlenme seviyesine gelecek münasip bir es olabilmesi için hizmetçiler ve usaklar tutup çalıştırsın diye ona bol miktarda para verdi. Bundan sonra da kadılara ve ileri gelenlere hediyeler vererek onu gözlerinde yükseltti ve evlenmeye münasip bir es haline getirdi. Sonra da onunla evlenmeye karar verdi. Kadıların huzurunda onunla evlenmeye razı olduğunu bildirdi. Fakat hanimefendinin velileri buna itiraz ettiler. Hanimefendi ise onlara hediyeler vererek gönüllerini kazandı ve bu ise razı etti. Nihayet Muhammed b. Cafer'le gerdege girdi. Uzun bir süre onunla evlilik hayatı yasadı. Fakat Muhammed'den önce vefat etti.

Muhammed b. Cafer, ondan 300.000 dinar kadar miras elde etti. Haniminin ölümünden sonra uzun bir süre yasadı. Nihayet bu senede o da vefat etti.

Dogrusunu Allah bilir. [34]

Hicretin Üçyüzyetmisüçüncü Senesi

Bu senede Bagdat'ta pahalilik bas gösterdi, fiyatlar çok yükseldi. Öyle ki, bir kürr[35] bugday 4.800 dirheme satilir oldu. İnsanların çoğu açlıktan öldüler. Yollar bu yüzden ölen kimselerle doldu. Cesetler her tarafı, yolları ve sokakları kaplamisti. Fakat zilhicce ayi gelince hayat biraz kolaylasti. Bu sırada Müeyyedü'd-Devle b. Rüknü'd-D evle'-nin ölüm haberi geldi. Vezir Ebü'l-Kasim b. Abbad, Müeyyedü'd-Devle'nin kardesi Fahrü'd-Devle'ye durumu bildirdi ve onu kardesi Müeyyedü'd-Devle'nin yerine hükümdarliga geçirdi. Fahrü'd-Devle de Ebü'l-Kasim'i yine vezirlikte birakti. Karmatiler Adüdü'd-Devle'nin ölüm haberini duyunca Küfe ile birlikte Basra'yi ele geçirmek üzere hücum ettiler, ama basaramadilar. Fakat bol miktarda mal ve para alip baris anlasmasi yaptilar ve memleketlerine geri döndüler. [36]

Hicretin Üçyüzyetmisüçüncü Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Büveyh Müeyyedü'd-Devle

Büveyh Müeyyedü'd-Devle b. Rüknü'd-Devle. Babasının sahip olduğu ülkenin bir kısmına hakimdi. Ebü'l-Kasim b. Abbad veziri idi.

Müeyyedü'd-Devle, amcası Muizzü'd-Devle'nin kızıyla evlenmis ve bu evlilik için 700.000 dinar para harcamisti. Bu cidden bir israfti. [37]

Belkin B. Ziri B. Münadî

Himyerli ve Sinhaci kabilesindendir. Yusuf adini da tasirdi. Muiz el-Fatimî'nin büyük komutanlarindandı. Muiz, Kahire'ye giderken If-rikiye'de onu halef bırakmistı. Güzel bir idare tarzi ve yasayisi vardı. 400 cariyeye sahipti. Bir gecede ondokuz çocuğu doğduguna dair kendiline müjde verilmisti. Kendisi, Badis el-Magribî'nin dedesidir. [38]

Saîd B. Selam

Künyesi, Ebu Osman el-Magribî'dir. Aslen KayreVanlıdır. Sam'a gelmis, Ebu Hayr el-Akta ile arkadaşlık etmis, birkaç sene de Mekke'de mücavir olarak yaşamisti. Hac mevsimlerinde pek göze çarp-mazdı. Kerametleri vardı. Ebu Süleyman el-Hattabî ve diğerleri onu övmüşlerdir. Güzel ve salih halleri olduğuna dair rivayetler vardır. Yüce Allah rahmet etsin. [39]

Abdullah B. Muhammed

Abdullah b. Muhammed b. Abdullah b. Osman b. Muhtar b. Muhammed el-Mirri el-Vasitî. Ibn Saka diye taninirdi. Abdan'dan, Ebu Ya'lâ el-Musilî'den, Ibn Ebi Davud'dan ve Bagavî'den hadis rivayet etti. Sağlam bir hafizası ve zekası olan bir hadis hafizidir. Bagdat'a geldi orada bir çok meclislerde

ezbere hadis rivayet etti. Darekutnî ve diğer bazı hadis hafızları onun meclisine katılırlar, rivayet ettiği hadisleri reddetmezlerdi. Yalnız bir defasında Ebu Ya'lâ'dan rivayet ettiği bir hadisi reddettiler. Sonra o hadisi Dabbî'nin el yazısı ile gördüler ve tipki onun rivayet ettiği şekilde olduğunu tesbit ettiler. Böylece Abdullah b. Muhammed ithamdan kurtuldu. [40]

Hicretin Üçyüzyetmisdördüncü Senesi

Bu senede Samsame ile amcası Fahrü'd-Devle arasında bir barış anlaşması yapıldı. Halife, Fahrü'd-Devle'ye hü'at ve armağanlar gönderdi.

Ibnü'l-Cevzî dedi ki: «Bu senenin receb ayında Derbiriya'da bir düğün yapıldı. Düğün sırasında evin tamam davetlilerin üzerine çöktü. Oradaki kadınların çoğu öldü. Yikintılar altından çok sayıda ceset çıkarıldı, büyük bir musibet oldu.» [41]

Hicretin Üçyüzyetmisdördüncü Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Hafız Ebü'l-Feth

Hafız Ebü'l-Feth Muhammed b. Hasan b. Ahmed b. Hüseyin el-Ezdî. Musullu idi. Cerh ve ta'dille ilgili eser tasnif etti. Ebu Ya'lâ'dan ve onun tabakasındaki hadisçilerden rivayetlerde bulundu. Zamanındaki hadis hafızlarının çoğu onun zayıf bir ravi olduğunu söylemişler. Bazıları ise onun Bağdat'a geldiğinde, Ibn Büveyh'ten rivayet ettiği iddiasıyla hadis uydurduğunu söylemişlerdir. Bu hadisi senedi ile Peygamberimizi (s.a.v.) ulaştırarak söyle demisti: "Cebrail (a.s.), bu emirin (Ibn Büveyh'in) kiligina bürünerek Peygamber efendimize gelirdi." Bu hadisi uydurduğu için Ibn Büveyh ona birçok armağanlar ve çok sayıda dirhemler vermişti.

Sasılacak durum sudur ki, eğer bu hadis sahih olarak söylenmiş ise en az miktarda akıl ve anlayışı olan kimseler dahi bunu nasıl olmuş da kabul etmişlerdir?! Ibnü'l-Cevzî, onun bu senede vefat ettiğini söylemiştir. Hicretin 369. senesinde vefat ettiğine dair zayıf bir rivayet de vardır. [42]

Hatip B. Nebate El-Hazza

Kudaa kabilesinin batımdan gelmektedir. Bir rivayette anlatıldığına göre Seyfû'd-Devle b. Hamdan'ın zamanında Halep hatipliğini, İyad el-Farikî yapmıştır. Bu nedenle hutbe divanımdaki hutbelerinin çoğu cihdla ilgilidir. Daha önce onun bu divanı gibi başka bir divan yazılmış olmadığı gibi inşaallah daha sonra da onun bu eserine benzer bir eser yazılamayacaktır. Meger ki Allah yazılmasını dilemiş olsun. Çünkü Hatip b. Nebate fesahatli, belagatli, dindar ve takvali bir kimseydi. Seyh Tacüddin el-Kindî'nin rivayetine göre Hatip b. Nebate bir cuma günü riya hutbesini irad etmiş, sonra cumartesi gecesi Ra-sûlullah (s.a.v.)'i mezarlıkta ashabından bir grupla birlikte görmüştü. Rasûlullah (s.a.v.) kendisine taraf gelmiş ve:

"Hatipler hatibine merhaba" demis. Sonra da oradaki mezarlari isaret ederek Ibn Nebate'ye söyle demisti: "Sanki bunlar göz aydinligi olmadilar ve hiç yasamadilar. Kendilerini yaratan Allah öldürdü. Kendilerini konusturan Allah susturdu. Ama onlari daha önce yarattigi gibi yeniden yaratacaktir. Dagittigi gibi yeniden toparlayacaktır." Rasûlullah (s.a.v.)'m bu sözünü Ibn Nebate tamamlamis, nihayet su ayet-i kerimeye gelmisti:

"Böylece sizi insanlara sahid ve örnek olmaniz için tam ortada bulunan bir ümmet kildik (Ibn Nebate bu cümleyi okurken sahabeleri göstermisti) Peygamber de size sahit ve örnektir. (Böyle derken de Rasûlullah (s.a.v.)'i göstermisti)." (el-Bakara, 143.) Bu ayeti okumasindan sonra Rasûlullah (s.a.v.), Ibn Nebate'ye: "Güzel söyledin, güzel söyledin, yaklas bakalim, yaklas bakalim." demis; yüzünü öpmüs, agzina tükürmüs ve: "Allah seni muvaffak kilsin." demisti. Ibn Nebate de büyük bir sevinçle uykudan uyanmisti. Yüzünde nur ve heybet vardi. Bu rüyayi gördükten sonra ancak onyedı gün yasamisti. Bu süre zarfinda hiçbir sey yememisti. Ölünceye kadar kendisinden misk kokusu gibi güzel bir koku saçiliyordu. Allah rahmet etsin.

rfİbn Ezrak el-Farikî dedi ki: "Ibn Nebate, hicretin 335. senesinde dogdu. Hicretin 374. senesinde vefat etti." [43]

Hicretin Üçyüzyetmisbesinci Senesi

Bu senede halife, Samsame'ye emirlik unvanini verdi. Koluna ve gögsüne nisanlar takti, altin eger üzerinde oturttu.

Bu senede Karmatîlerin Ishak ve Cafer adında iki komutaninin büyük bir askeri birlikle Küfe'ye girdiklerine, halki rahatsiz ettiklerine dair haberler geldi. Çünkü bunlar çok belali ve saldirgan kimselerdi. Adüdü'd-Devle cesaretli bir kisi oldugu halde isi geçistirmeye çalışiliyordu. Vasit sehrinin arazilerinden bir kismini bunlara ikta olarak vermisti. Ondan önce İzzü'd-Devle de bu yola basvurmustu. Samsame ise bunlarin üzerine asker sevketti ve çokça fesat çıkardiklari o yöreden kendilerini uzaklastirdi. Halkin onlara karsi yüreklerinde tasidiklari korku silindi.

Bu senede Samsametü'd-Devle, ibrisim elbise giyenlerden vergi alınmasini kararlattirdi. İnsanlar Mansur Camii'nde toplanarak cuma gününün tatil edilmesini istediler. Neredeyse aralarında fitne kopacakti. Bundan affedildiler.

Bu senenin zilhicce ayında Müeyyedü'd-Devle'nin ölüm haberi geldi. Samsame taziye için meclis kurup oturdu. Halife gelip taziyelerini bildirdi. Samsame, halifenin huzurunda kiyam edip yeri öptü ve ikisi taziye hususunda güzel sözler sarfettiler. [44]

Hicretin Üçyüzyetmişbesinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Seyh Ebu Ali B. Ebu Hüreyre

Asil adi Hasan b. Hüseyin'dir. Safiî mesayihindendir. Safiî mez-hebiyle ilgili garip seçmeleri çoktur. Biyografisini Tabakatü's-Safiiye adli kitapta anlatmisiz dir. [45]

Hüseyin B. Ali

Hüseyin b. Ali b. Muhammed b. Yahya Ebu Ahmed en-Nisaburî. Hasnek adıyla meshur olmustu. Ibn Huzeyme'nin yanında talebelik etmis ve ondan terbiye almisti. İbn Huzeyme onu kendi çocuklarından önde tutar, baskalarına vermedigi kiymeti ona verirdi. Ibn Huzeyme sultanin meclislerine katilmadigi zaman Hasnek'i kendi yerine vekil olarak gönderirdi.

Ibn Huzeyme vefat ettiginde Hasnek yirmiüç yasindaydi. Ondan sonra uzun bir ömür sürdü. İbadet ve Kur'ân okuma hususunda insanların en gayret göstereni idi. İkamet halinde de yolculuk halinde de gece namazim asla terketmezdi. Çok sadaka verir, çok namaz kildirdi. Ibn Huzeyme'nin abdestini ve kildigi namazlari anlatirdi. Zenginler arasinda ondan daha güzel namaz kilan biri yoktu. Allah rahmet etsin. Vefat ettiginde cenaze namazini Hafiz Ebu Ahmed en-Ni-saburî kildirdi. [46]

Ebü'l-Kasim Ed-Darikî

Abdülaziz b. Abdullah b. Muhammed Ebü'l-Kasim ed-Darikî. Kendi zamaninda Safiî imamlarindan biriydi. Nisabur'a geldi. Sonra gidip Bagdat'a yerlesti. Vefat edinceye kadar orada kaldı, Seyh Ebu Hamid el-İsferayinî: "Ebü'l-Kasim'dan daha fakih birini görmedim." demistir.

Hatib Bagdadî'nin ifadesine göre Ebü'l-Kasim'a bir fetva sorulduğunda o, uzun uzadiya düşündükten sonra cevap verirmis. Verdigi fetvalar bazen Safiî veya Hanefîlerin hükümlerine ters düstüğünde kendisine niçin böyle fetva verdigini sorarlar, o da şöyle cevap verirmis: "Vay halinize! Falan zat falanca zatin araciligiyla rivayet etti ki; Rasûlullah (s.a.v.)'m sözünü tutmak, Safiî ve Hanefî mezheplerinin içtihadlarma uymaktan daha evladir. Safiî ve Hanefî mezheplerine muhalefet etmek, hadise muhalefet etmekten daha kolaydir."

Ibn Hallikan dedi ki: «Safiî mezhebinde onun ilminin metanetine ve saglamligina delalet eden çok saglam vecihleri ve kavilleri vardır. Mutezilîlikle itham edilirdi. İlmî Seyh Ebu Ishak el-Mervezi'den, hadisi ana tarafından dedesi Hasan b. Muhammed ed-Darikî'den öğrendi. Hasan b. Muhammed, Ebu Hamid el-İsferayinî nin üstadlarmdan biridir. Bagdat'in ve diger memleketlerin âlimlerinin çogu ondan ilim tahsil etmislerdir.»

Ebü'l-Kasim ed-Darikî, bu senenin sevval ayında vefat etti. Zilkade ayında vefat ettigine dair zayıf bir rivayet de vardır. Vefat ederken yetmiş küsur yasındaydı. Allah rahmet etsin. [47]

Muhammed B. Ahmed B. Muhammed B. Hasneveyh

Künyesi, Ebu Sehl'dir. Nisaburludur. Hasnevî adıyla bilinir. Safîî fikhçisidir, edebiyatçı ve muhaddistir. Kendisini ilgilendirmeyen şeylerle alakadar olmaz ve kendi nefsiyle mesgul olurdu. [48]

Muhammed B. Abdullah B. Muhammed B. Salih

Künyesi Ebu Bekir'dir. Malikî fikhçisidir. İbn Ebi Amreveyh'ten, Bağ^ndî'den, Ebu Bekir b. Ebi Davud'dan ve diğerlerinden hadis dinleyip rivayet etti. Berkanî de kendisinden rivayetlerde bulunmuştur. Malikî mezhebiyle ilgili açıklamaları içeren eserleri vardır. Malikî mezhebinin reislğini yapmıştır. Kendisine kadılık görevi teklif edilmiş ama o bunu kabul etmemiştir. Ebu Bekir er-Razi el-Hanefî'ye bu görevin verilmesini tavsiye etmişti. Ama o da bu görevi kabul etmemiştir.

Muhammed b. Abdullah, bu senenin sevval ayında seksenaltı yaşında vefat etti. Yüce Allah rahmet etsin. [49]

Hicretin Üçyüz yetmişaltıncı Senesi

İbnü'l-Cevzî dedi ki: «Bu senenin muharrem ayında Bağdat'ta yılanlar çoğaldı. Bu nedenle birçok kimse öldü.»

Bu senenin rebiyülevvel ayının yedisinde (20 temmuz) çok miktarda yağmur yağdı, simsekler çaktı.

Bu senenin receb ayında fiyatlar asiri derecede yükseldi. Musul'da büyük bir depremin meydana geldiği ve bu sebeple birçok binanın yıkıldığı, ahaliden çok kimselerin hayatını kaybettiğine dair haber geldi.

Bu senede Samsametü'd-Devle ile kardeşi Serefü'd-Devle karşı karşıya gelip savastılar. Serefü'd-Devle galip gelerek Bağdat'a girdi. Halife kendisini karşıladı ve selamette olmasını dileyip onu tebrik etti. Sonra Serefü'd-Devle, Samsametü'd-Devle'nin gözüne mil çekmek için bir fırça getirilmesini istedi. O esnada Samsametü'd-Devle vefat etti. Serefü'd-Devle yine de vefatından sonra gözlerine mil çektirdi. Bu da cidden garip bir olaydır.

Bu senenin zilhicce ayında Kadi'l-kudat Ebu Muhammed b. Maruf, Kadi Hafız Ebu Hasan ed-Darekutnî ile Ebu Muhammed b. Uk-be'nin sahitliklerini kabul etti. Anlatıldığına göre Darekutnî bu duruma pisman olmuş ve şöyle demiştir: "Daha önceleri Ebu Muhammed b. Maruf, Rasûlullah (s.a.v.)'in bir hadisini okuduğumda benim sahitliğimi yalnız olarak kabul ederdi. Ama

daha sonra hadis nakletmemle birlikte yanımda bir baskası da olmadıkça şahidliğimi kabul etmez oldu." [50]

Hicretin Üçyüzyetmişyedinci Senesi

Bu senenin safer ayında halifenin huzurunda kadi ve devlet erkanının da hazır bulunduğu bir meclis düzenlendi ve bu mecliste halife Tai' ile Serefü'd-Devle b. Adüdü'd-Devle arasındaki bey'at yenilendi. Bu görülmesi gereken cidden muazzam bir gündü.

Bu senenin rebiyülevvel ayında Serefü'd-Devle evinden çıkıp hilafet sarayına gitti. Sehri süsledi, davullar, defler ve borazanlar çaldırdı. Halife ona hil'at giydirdi. Koluna serit takti ve yanındaki iki sancagi kendisine verdi. Ayrıca onu sarayın idaresiyle de görevlendirdi.

Serefü'd-Devle ile birlikte saraya gelenler arasında Kadi Ebu Muhammed Ubeydullah b. Ahmed b. Maruf da vardı. Halife, onu görün' ce şöyle dedi:

"Gelen dostlara merhaba,

Bizimle ünsiyet kurdukları vuslattan, bizi yoksun bırakıp, yalnız basımıza terketmişlerdi."

Kadi Ebu Muhammed de halifenin huzurunda yeri öptü. Bey'at işi tamamlanınca Serefü'd-Devle, kız kardesi ve halifenin zevcesinin yanına gitti. İkinciye kadar yanında kaldı. Cemaat onu bekliyordu, sonra dışarı çıktı ve tebrikleri kabul etmek için kendi evine gitti.

Bu senede Bağdat'ta şiddetli bir kitlik meydana geldi. Bunun pesi sıra çok sayıda insan öldü.

Bu senede Serefü'd-Devle'nin Türk bir cariye olan annesi vefat etti. Halife gelip ona taziyelerini sundu.

Bu senede Serefü'd-Devle'nin ikiz oğulları doğdu. [51]

Hicretin Üçyüzyetmişyedinci Senesinde Vefat Eden Meshur Şahsiyetler

Ahmed B. Hüseyin B. Ali

Künyesi Ebu Hamid el-Mervezî'dir. İbn Taberî diye bilinir. Hadis hafızıydı. Çokça ibadet ederdi. İşini sağlam yapan, hadis hakkında iyi bilgisi olan Hanefi bir fıkıhçıydı. Ebu Hüseyin el-Kerhî'den ders aldı. Fıkıh ve tarihle ilgili kitaplar yazdı.

Horasan kadi'l-kudatlığı yaptı, daha sonra Bağdat'a geldi. O zaman yası çok ilerlemişti. Halka hadis nakletti. İnsanlar ondan hadis dinleyip gazdılar. Onu dinleyip hadis yazanlar arasında Darekutnî de vardı. [52]

Ishak B. Muktedir Billah

Bu senenin zilhicce ayinin onyedisinde cuma gecesi altmis yasinda vefat etti. Cenaze namazini oğlu Kadir Billah kildirdi. O zaman o halifeydi. Ninesi ve Muktedir'in annesi Sugeb'in türbesine defnedildi. Cenazesine halife ve Serefü'd-Devle'nin önde gelen adamlari ve emirler katildilar. Serefü'd-Devle, halifenin taziyelerini ilette ve hastaligidan ötürü gelemeyecegini bildirip özür diledi. [53]

Cafer B. Müktefi Billah

Bu zat faziletli bir kimseydi. Bu senede vefat eden meshur sahsiyetlerden biridir. [54]

Ebu Ali El-Farisi

Nahivciydi. "el-Izah" adli eserin ve diger birçok eserlerin sahibidir. Fars diyarinda dogdu. Sonra Bagdat'a geldi. Hükümdarlara hizmet etti. Adüdü'd-Devle1 nin nezdinde itibar sahibi olup yükseldi. Öyle ki, Adüdü1 d-Devle: "Ben nahiv ilminde Ebu Ali'nin kölesiyim." derdi.

Bu zat, büyük bir servet elde etti. Bazilari onu Muteziillikle itham etmislerdir, ama kendi taraftarlarindan bir grup onu Müber-red'den daha üstün saymislardır. Kendisinden ders alanlar arasinda Ebu Osman b. Cinnî ve digerleri de vardir. Bu senede doksán kúsur yasinda iken vefat etti. [55]

Steyte

Steyte binti Kadi Ebu Abdillan Hüseyin b. Ismail el-Mahamilî. Ümmü Abdüvahid künyesini tasirdi.

Kur'ân okudu, fikiñ, feraiz, hesap, nahiv ve diger ilimleri de hafizasina yerlestirdi. Kendi zamaninda Safiî mezhebini en iyi bilenlerden biri ydi. Seyñ Ebu Ali b. Ebi Hüreyre ile birlikte Safiî mezhebine göre fetva verirdi.

Sahsi itibariyle faziletli bir hatun olup çokça sadaka verir, hayirli islere kosardi. Hadis de dinledi. Bu senenin receb ayinda doksán kúsur yasinda vefat etti. [56]

Hicretin Üçyüzyetmissekizinci Senesi

Bu senenin muharrem ayinda Bagdat'ta çok miktarda insanin Ölmesine neden olan büyük bir kitlik meydana geldi ve saban ayina kadar devam etti. Firtinalar ve kasirgalar habire esiyordu. Öyle ki, bu yüzden çok sayida ev yıkildi, birçok gemi batti. Dahasi Coñ mintikasında dalgalar nedeniyle birçok tekneler karaya vurdu. Bu, umumi bir musibet ve korkunç; bir olaydi. O esnada Basrahlar ise siddetli bir sicakliga maruz kaldilar. Öyle ki, sicaklara dayanamayan birçok insan Basra yollarinda yigilip kalmis ve canlarini vermislerdi. [57]

Hicretin Üçyüzyetmissekizinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Hasan B. Ali B. Sabit

Künyesi, Ebu Abdullah'tir. Kurra'*dir. Âmâ olarak dogdu. İbnü'l-Enbarî'nin meclisine gelir, onun söylediklerini dinleyip hafızasına yerleştirdi. Baskalarına yazdirdigi hadisleri kendisi ezberlerdi. Güzel giyinen, zarif bir kimseydi. Kiraati seb'a ile ilgili olarak yazdigi bir kasidesinde Satibî'yi geride birakmistir. Nakkas, bunu gördüğü zaman çok begenmisti. O zamanin kiraat seyhleri de kasidesini ele alip incelemislerdi. [58]

Kadi Halil B. Ahmed

Kendi zamaninda Hanefîlerin seyhî idi. Fikih ve hadiste önderdi. İbn Cerir'den, Bagavî'den, İbn Said'den ve digerlerinden hadis dinledi. Bu nedenle meshur nahivci Halil b. Ahmed'in adini aldı. [59]

Ziyad B. Muhammed

Ziyad b. Muhammed b. Ziyad b. Heysem Ebü'l-Abbas el-Hurhanî. Hurhan, Komes'e bagli bir köyün adidir. Cürcan ise oraya bagli bir cemaatin adidir. Hurcanî de Komes'e bagli bir baska köyün adidir. "el-Muntazam" adli eserinde İbnü'l-Cevzî, bu köylerin adlarini zikretmistir. [60]

Hicretin Üçyüzyetmisdokuzuncu Senesi

Bu senede Serefü d-Devle b. Adüdu d-Devle b. Büveyh ed-Deyîemî vefat etti. Hastaligi agir olup siddetli sancilar çektiginden ötürü Sere-

fü'd-Devle, tabiplerin tavsiyesi üzerine saglikli bir havasi olan Muiz-zü'd-Devle'nin sarayina tasinmisti. Bu senenin cemaziyelevvel ayında hastaligi fazlalasti ve vefat etti. Kendisinden sonra oglu Ebu Nasr'i veliaht tayin etti.

Halife Tai1 Lillah, bir tekneye binerek babasinin ölümü nedeniyle Ebu Nasr'a taziyelerini bildirmeye geldi. Ebu Nasr, Türkler ve Dey-lemli1er halifeyi karsiladilar. Ebu Nasr, halifenin huzurunda yeri Öptü. Diger askerler de ayni seyi yaptilar. Halife, teknesinde durmakta, . karsilayicilar onun tarafina yönelerek yeri öpmekteydiler. Reis Ebü'l-Hüsey1n Ali b. Abdülaziz, halifenin yanindan kalkip Ebu Nasr'in yanina geldi ve babasinin ölümü nedeniyle halifenin ona taziyelerini sundugunu bildirdi. Ebu Nasr da halifenin huzurunda yeri ikinci kez öptü. Elçi Ebü'l-Hüseyin de halifeye dönüp Ebu Nasr'in tesekkürlerini arzetti. Tekrar halifenin yanindan kalkip Ebu Nasr'in yanina geldi ve halifenin vedalastigim bildirdi. Ebu Nasr da üçüncü kez yeri öptü ve halife dönüp gitti.

Cemaziyelevvel ayanin onaltismda Emir Ebu Nasr, halife Tai' Lil-lah'in huzuruna çıktı. Beraberinde esraf, ayan, kadilar ve emirler de vardi. Halife revakta oturdu. Emir Ebu Nasr yanina vardiginda halife ona yedi hil'at giydirdi. En üstteki hil'at, siyah renkliydi. Basina siyah bir sarik, boynuna

bir nisan, eline de iki bilezik takti. Hacıbiler ellerinde kılıçlar ve kemerlerle önünde yürüdüler. Ebu Nasr yeri ikinci kez öptü. Kendisi için bir kürsü getirildi, üzerine oturdu. Reis Ebü'l-Hasan da Ebu Nasr'ın yeni görevine atandığını bildiren fermanı okudu. Halife Tai'e bir sancak sunuldu. O da eliyle sancagin ucunu bağladı ve onu Bahaü'd-Devle ve Ziyaü'l-Mille lakabını takti.

Sonra Ebu Nasr askerlerle birlikte halifenin sarayından çıkıp hükümet konagina döndü. Vezir Ebu Mansur b. Salih'i görevinde bıraktı. Ona kaftan giydirdi.

Bu senede Bagdat'ın batı yakasında Katiatü Ümmü Cafer semtinde büyük bir cami inşa edildi. Bu caminin yapılış hikayesi şöyledir:

Bir kadın rüyasında Rasûlullah (s.a.v.)'i bu caminin yerinde namaz kılarken görmüştü. Rasûlullah (s.a.v.) namaz kılarken elini oradaki bir duvara dayamıştı. Sabah olup kadın uyanınca rüyayı hatırlamış, bunu etrafındakilere anlatmış, onlar da Rasûlullah (s.a.v.)'m mübarek elinin izini o duvarda görmüşlerdi. Kadın bu nedenle orada bir mescidin temelini attı. Fakat aynı günde vefat etti. Serif Ebu Ahmed el-Musevî, o mescidi yenileyip büyük bir cami haline getirdi ve insanlar bu senede orada namaz kıldılar. [61]

Hicretin Üçyüzyetmişdokuzuncu Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Serefü'd-Devle

Serefü'd-Devle b. Adüdü'd-Devle b. Rüknü'd-Devle b. Büveyh ed-Deylemî. Babasından sonra Bagdat'a hakim oldu. Hayri sever, serden tiksiniyordu. İnsanlara ağır para cezası verilmemesini emretti. Istiska hastalığına yakalandı, bu hastalığı ilerledi. Nihayet bu senenin cemaziyelahir ayının ikisinde cuma gecesi yirmidokuz yasından bes ay almış iken vefat etti. İki sene sekiz ay süreyle hakimiyet sürdü. Tabutu babasının Meshed-i Ali'deki türbesine götürüldü. Bunların hepsinde Siîlik ve Rafizilik vardı. [62]

Muhammed B. Cafer B. Abbas

Künyesi Ebu Cafer idi. Ebu Bekir en-Neccar künyesini de taşırdı. Hunder lakabını da almıştı. Ebu Bekir en-Nisaburî'den ve onun tabakasındaki hadisçilerden rivayetlerde bulundu. Kur'ân'ın manalarını güzelce anlardı, güvenilir insanlardandı. [63]

Abdülkerim B. Abdülkerim

Abdülkerim b. Abdülkerim b. Büdeyl Ebü'l-Fadl el-Huzai el-Cür-canî. Bagdat'a geldi ve orada hadis rivayet etti.

Hatib Bagdadî dedi ki: "Abdülkerim, kiraat ilmi ile ilgilenirdi ve hadislerin

senedlenne dair eser tasnif etti. Sonra anlatildigina göre o bunlari karistirir hale gelmis ve rivayetlerinde güvenilirliğini yitirmisti. Harflerle ilgili bir kitap uydurmus ve bunu Ebu Hanife'ye nis-bet etmistti. Darekutnî ile bir cemaatin yazili ifadelerinden anlasildigina göre bu kitap uydurmadir, asilsizdir."

Bundan sonra Abdülkerim'in iç yüzü açiga çıktı. Bagdat'tan ayrilip Cebel'e gitti orada da durumu herkes tarafından anlasildi ve evi kusatma altına alındı. Daha Önce kendine Cemil adim vermisti ama sonralari Muhammed adini kullanmaya basladi. [64]

Muhammed B. Mutarrif

Muhammed b. Mutarrif b. Musa b. Isa b. Muhammed b. Abdillah b. Seleme b. İyaz Ebü'l-Hüseyin el-B.ezzar. Hadis hafizi idi. Hicretin 300. senesinin muharrem ayında dogdu. Çesitli memleketlere seya-hatlarda bulundu. İbn Cerir'den, Bagavî'den ve birçok kimselerden rivayetlerde bulundu. Aralarında Darekutnî'nin de bulunduğu birçok hadis hafizi da kendisinden rivayetlerde bulundular.

Darekutnî, ona çok saygi gösterir ve huzurunda herhangi bir yere yaslanmazdı.

Muhammed b. Mutarrif, güvenilir ve sebatkar bir hadisçiydi. Bu ilimde kidemi olup hadis âlimlerinin bir kismini elestirirdi. Sonra bu senede vefat etti ve cemaziyelevvei (yahut cemaziyelahir) ayinin üçünde cumartesi günü defnedildi. [65]

Hicretin Üçyüzsekseninci Senesi

Bu senede Serif Ebu Ahmed Hasan b. Musa el-Musevî, Talibilerin nakibül-esrafligina, mezalim divani başkanligina ve hac emirligine tayin edildi. Bu hususta fermani yazildi. O da ogullari Murtaza Ebü'l-Kasim ile Riza Ebu Hüseyin'i nakipliklere vekaleten tayin etti, kendilerine hil'at giydirdi.

Bu senede Bagdat'ta hirsizlar büyük bir bela haline geldiler. İnsanlar her mahallede bir komutanin emrinde bölükler halinde teskilatlandilar ve bunlarla savasmaya basladilar. Servetler gasbedildi, pespese evlere baskınlar yapıldı. Büyük evler yakıldı, gündüzleyin Dücac nehrinde bir yangin meydana geldi ve bu sebeple halkin çok miktarda mali yandı. Dogrusunu Allah bilir. [66]

Hicretin Üçyüzsekseninci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Yakup B. Yusuf

Künyesi, Ebu 1-Futuh'tu. Dedesinin adi Keles'tir. Misir hakimi Aziz'in veziri idi. Sehametli, himmetli, idareci, sözü geçerli, keskin zekali bir kimseydi.

Hizmetçileri onun emrini mutlaka yerine getirirlerdi. Misir Aziz'i onu memleketin idaresinin basına vezir olarak atadı. Hastalandığında Aziz onu ziyarete geldi. Vezir ona memleketin idaresi hususunda vasiyette bulundu. Ölüncü onu sarayına defnetti ve defin isini bizzat kendi eliyle yaptı. Ona çok hüznüldü. Ona olan asiri üzüntüsü nedeniyle divanini günlerce kapalı tuttu. [67]

Hicretin Üçyüzseksenbirinci Senesi

Bu senenin saban ayının ondokuzunda cumartesi günü halife Tai' Liilah yakalandı. Yerine Kadir Billah Ebü'l-Abbas Ahmed b. Emir Is-hak b. Muktedir Billah halifelige geçti. Söyle ki: Halife Tai' Liilah kendi âdeti üzere halifelerin karsılandığı revakta oturdu. Melik Ba-haü'd-Devle de tahta oturdu. Sonra halifeyi kilicinin kemerinden tutup tahttan indirecek görevlileri gönderdi. Görevliler gidip onu kilicinin kemesinden yakalayip tahttan indirdiler. Bir örtüye sarıp hükümet konasının ambarına indirdiler. O esnada halk yagma ile mesgul iken bu hadise cereyan etti. Meydana gelen olayın ne olduğunu, nelerin cereyan ettiğini çokları anlamadılar. Öyle ki insanlar yakalana-nan kimsenin memleket büyüğü Bahaü'd-Devle olduğunu sandılar. Hazineleler yagmalandı, hilafet sarayının birçok esyasi talan edildi. Ayanın, kadıların, önde gelen şahsiyetlerin elbiselerine kadar yagmalandı. O gün cidden büyük bir hadise meydana geldi. Bahaü'd-Devle kendi konagina döndü. Halife Tai'e bir mektup yazarak hilafetten hâl' edildiğini bildirdi ve onun kendiliğinden halifelikten feragat ettiğine, esrafi ve diğerlerini şahid tuttu. Sonra da halifeligi Kadir Bil-lah'a teslim etti. Bu durum çarşılarda, pazarlarda insanlara duyuruldu. Deylemlilerle Türkler tez davranıp bey'at merasimi talebinde bulundular. Bahaü'd-Devle ile bu hususta haberleştiler. Bu is cuma gününe kadar uzandı. Bunlar minberlerde Bahaü'd-Devle'nin adına hutbe okunmasına engel oldular, aksine söyle dua edilmesini sagladılar: "Allah'im, kulun ve halifen Kadir Billah'i islah et."

Bundan sonra Bahaü'd-Devle Türklerle Deylemlilerin önde gelenlerini razı etti. Kendisi için bey'at aldirdi. Böylece isler yoluna girip ittifak saglandı. Bahaü'd-Devle, hilafet sarayındaki kapların, esyaların ve diğer malzemelerin kendi konagina tasınmasını emretti ve hilafet sarayı herkese serbest olarak açıldı. Dileyen dilediğini alıp götürdü. Sarayın bazı yerlerini tahrib ettiler. Bazı esyalarını, zinetleri-ni söküp aldılar.

Sunu da belirtelim ki halife Kadir, Batiha diyarına önceki halife Tai'in önünden kaçıp gitmişti. Bagdat'a dönüşünde Deylemliler kendilerine bey'at fermanı gelmedikçe onun içeri girmesine engel olacaklarını söylediler. Aralarında uzun maceralar meydana geldi. Sonra halife Kadirin sehre girmesine razı oldular. O da Bagdat'a girdi. Daha önceki halife Tai'in elinden kaçıp gittiği Batiha'da üç sene kalmisti. Bagdat'a gelisinin ikinci

gününde tebrikleri kabul etmek için makamına oturdu. Methiyeleri ve kasideleri dinledi. Bu hadise sevval ayinin son kirk gününde vukubulmustu. Bundan sonra Bahaü'd-Dev-le'ye, kaftan giydirdi ve özel kalemiyle ilgili isleri ona havale etti.

Halife Kadir Billah, halifelerin hayirlilarindan, âlimlerin önde gelenlerinden biriydi. Çokça sadaka veren ve güzel itikad sahibi bir kimseydi. Sahabelerin faziletleri ile diger bazi iyilikleri içeren bir kaside yazdi. Bu kasidesi, hadisçiler arasında Mehdi Camii'nde her cuma günü okunurdu. Halifeligi süresince o kasideyi dinlemek için Mehdi Camii'nde toplanirlardi.

Sabik el-Berberi'ye ait su beyitleri halife Kadir, çok zamanlar terennüm ederdi:

"Allah'a yemin ederim ki, olacak seylerle ilgili olarak Cenâb-iAllah'in takdiri önceden hükme baglanmistir. Ey kisi! Senin rizkin da garanti altina alinmistir.

Sana verilecek olan rizik için çok ugrasiyorsun ama senden sorulacak seyleri bir tarafa birakiyorsun.

Sanki sen hadiselerden emin gibisin.

Görmez misin ki, dünya yok olacak ve orada yasayanlar da ölüyorlar.

Bu dünyadan ayrilacagin gün için gerekli salih amelleri isle ey hain.

Ve muhakkak surette sunu bil ki; sen, yigdigin mallari baskalari için depoluyorsun.

Ey dünyayi senlendiren kisi! Ölümün hiç kimseyi birakmayacagi bir diyari mi senlendiriyorsun sen?

Ölüm öyle bir seydur ki, sen de onun hak ve gerçek oldugunu biliyorsun.

Ama onu hatirlayip da önemsemiyorsun.

Dogrusu su ki; ölüm bir kimseye gelecegi zaman ondan fikir sormaz ve ondan izin de istemez!"

Bu senenin zilhicce ayinin 13'ünde (Gadir-i Hum) gününde Rafi-zilerle Sünniler arasında çarpisma meydana geldi. Iki taraftan da çok sayida adam öldü.

Basralilar da ayaklanarak sultanin bayragini yaktilar. Bu suçta istirak etmekle suçlanan bir topluluk bu yüzden öldürüldü ve baskalarina caydirici bir ceza olsun diye köprüler üzerine asildilar.

Bu senede Mekke emiri Ebü'l-Fütuh Hüseyin b. Cafer el-Alevî ayaklanarak halife oldugunu iddia etti. Kendine Rasid Billah adini takti. Mekkeliler onun etrafinda toplandilar, kendisine destek verdiler. Bu is için vasiyette bulunan bir adamin mallari ve mülkleri kendisine verildi. Böylece isi yoluna girdi. Bir

kiliç kusandi ve kusandigi kilicin Zülfikar oldugunu söyledi. Eline bir kirbaç aldı ve bunun da Rasûlullah (s.a.v.)'a ait oldugunu söyledi.

Daha sonra, Sam Araplannin da yardimini saglamak için Remle diyarina yöneldi. Onu Rahbe'de karsiladilar. Huzurunda yeri öptüler ve, "Emirül-Mü'minin" unvanini kullanarak selam verdiler, iyiligi emredip kötülükleri yasakladi. Hadleri tatbik etti.

Bu senede Misir valisi Hakim -ki bu, babasi Aziz'den sonra tahta geçmisti- Sam Araplarina çeşitli armaganlar göndererek gönüllerini kazandi, ayrıca onlara yüzlerce, binlerce altin gönderecegini de söyledi. Aynı seyi Hicaz Araplarina da yapti. Onlarin da gönüllerini kazandi ve Mekke'ye bir emir tayin etti. O emire de 50.000 dinar gönderdi. Böylece Misir valisi Hakim'in durumu düzeldi, kuvvetlendi. Rasid'in isleri bozuldu. Bunun üzerine ise basladigi yer olan kendi ülkesine geri döndü. Oradan çıktigi gibi oraya avdet etmis oldu. Durumu gerçekten zayıfladi, düzeni bozuldu. Neticede adamlari da etrafından dagilip gittiler. [68]

Hicretin Üçyüzseksenbirinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Ahmed B. Hasan B. Mehran

Künyesi Ebu Bekir'dir. Kurradır. Bu senenin sevval ayında sek-senalti yasinda vefat etti. Vefat ettigi bu günde feylesof Ebü'l-Hasan el-Amirî de vefat etmisti. Salih kimselerden biri vefatından sonra Ah-med b. Hasan b, Mehran'i rüyasinda görmüs ve ona: "Allah sana nasıl muamele etti?" diye sormus, o da su cevabi vermisti: «Cenâb-i Allah bana sual sorarken Ebu Hasan el-Amirî yanibasimda idi ve ayaga kalkti. Bana: "Iste Cehennem'e senin yerine bu girecektir. Bu, senin için feda olacaktır!" denildi.» [69]

Abdullah B. Ahmed B. Maruf

Künyesi, Ebu Muhammed'dir. Bagdat kadi'l-kudati idi. Ibn Sa-id'den rivayetlerde bulundu. Hallal, Ezherî ve digerleri de kendisinden rivayetlerde bulundular. Sika, akilli ve zeki âlimlerdendi. Endami güzel, giysisi düzgün, mal ve para karsisinda iffetli bir kimseydi. Yetmisbes yasinda vefat etti. Cenaze namazim Ebu Ahmed el-Musevî bes tekbir ile kildirdi. Sonra oglu, Mansur Camii'nde cenaze namazini kildirdi. Namaz kildirirken dört tekbir aldı. Abdullah b. Ahmed daha sonra kendi evine defnedildi. Allah onu affetsin. [70]

Cevher B. Abdullah

Büyük komutanlardandır. Kahire'nin kurucusudur. Aslen Erme-nidir. Katip diye bilinir. Kâfur el-Ihsidî'nin Ölümünden sonra Misir'i ele geçirdi. Efendisi Aziz el-Fatimî onu hicretin 358. senesinin rebiyü-levvel ayında Misir'a doğru

yola koymustu. O da o senenin saban ayinda 100.000 savaşı ile Misir'a ulasti. Beraberinde Kahire'nin imari için sarfetmek üzere getirdigi 200 sandik dolusu para da vardı. Ihsidlilerle yapılan savasta onlari yendi. Misirlilara yeniden eman verdi. Kendisi de saban ayinin 18'inde sali günü sehre girdi. Misir'i boydan boya yarip geçti ve Kahire'nin bugünkü mahalline gelerek ordugah kurdu. Ayni gece Kasreyn'i insa etti ve bir cuma sonra efendisi adina hutbe okuttu. Abbasiler adina hutbe okunmasına son verdi. Hutbesinde oniki imamdan bahsetti. Ezanda, "Hayye alâ hayril amel" cümlesinin de okunmasını müezzinlere emretti. Halka çok iyi davrandi. Her cumartesi günü vezir Ibn Furat ve kadi ile meclis kuruyordu. Kahire şehrinin tamamlanması için çok çaba sarfetti. Kisa sürede Ez-her Camii'nin inaatini tamamladi ve hicretin 361. senesinde orada hutbe okuttu. Oraya Camiul-Ezher deniliyordu. Sonra Cafer b. Fe-lah'i Sam'a gönderdi. Cafer, Sam'i ele geçirdi.

Sonra hicretin 362. senesinde efendisi Muiz geldi, Kasreyn'e yerlesti. Cevher'in mertebesi, efendisi Muiz'in yanında gün be gün yükselmisti. Fakat bu senede vefat etti. Yerine baskomutanliga Hüseyin geçti ki o, Hakim'in en büyük komutanlardandı. Ama daha sonra hicretin 401. senesinde onun eliyle öldürüldü. Enistesesi Kadi Abdüla-ziz b. Numan da öldürüldü. Öyle sanıyorum ki, bu kadi, "Belagü'l-Ek-ber ve Namusu A'zam" adli kitabi tasnif eden kisidir. Bu kitapta iblisin bile yapamadigi küfür ifadelerini kullanip kafiligini izhar etmistir. Ebu Bekir el-Bakillanî, -Allah kendisine rahmet etsin- bu kitaba karsi bir reddiye yazmisti. [71]

Hicretin Üçyüzseksenikinci Senesi

Bu senenin muharrem ayinin onunda vezir Ebu Hasan Ali b. Mu-hammed el-Kevkebî -bu, Ibn Muallim diye biliniyordu ve sultana karsi otoriter olup onu pençesine almisti- Kerh halkina ve Babü't-Tak'ta yasayan Rafizilere, asura gününde icra ettikleri bid'atlari bir daha yapmamalarini emretti. Hz. Hüseyin'in yasini tutmak amaciyla dükkanlari üzerine mendiller asmak, çarsiye pazari kapatmak, kepenk indirmek, agit yakmak gibi bid'atlari bir daha uygulamamalarim kesinlikle emretti. Onlar da artik buna son verdiler. Allah'a hamdolsun.

Bu vezir, Ehl-i Sünnet'ten idi. Ancak tamahkardi. Adaleti hususunda sabikali olan sahitlerin sahitliklerini kabul etmeyecegine dair bir karar çıkardi. Yalniz Ibn Marufun sahitligini kabul edecegini bildirdi. Bu insanlar, sahitliklerinin kabul edilmesi için çok paralar sar-fettiler. Neticede vezir Ebü'l-Hasan için bir miktar para topladilar ve kendisine rüsvet olarak verdiler. O da bu kimselerin sahitliklerinin kabulüne devam karari verdi.

Bu senenin cemaziyelahir ayinda Deylemlilerle Türkler, Ibn Mu-allim'in

(vezir Ebu Hasan'm) aleyhinde harekete geçtiler. Çadırlarından çıkıp Babü's-Semmasiye'ye geldiler. Orada Bahaü'd-Devle'ye haber gönderip Ibn Muallim'i kendilerine teslim etmesini istediler. Kendilerine kötü muamelede bulundugunu söylediler. Bahaü'd-Devle de onu günlerce savundu, koruma altında tuttu. Deylemliler ve Türkler ısrarla onu istemeye devam ettiler. Nihayet Bahaü'd-Devle onu bir iple bogdu. Ibn Muallim can verdi ve muharrem ayında defnedildi.

Bu senenin receb ayında halifelikten hal' edilen Tai' Lillah, halife Kadir'e teslim edildi. Halife Kadir de onun hilafet sarayında bir odaya konulmasını, kendisine hediye ve armaganlar verilmesini, ayrıca bol miktarda erzak götürülmesini emretti. Halifelikte iken giydiği elbiselerin, süründüğü kokuların, yedigi yemeklerin kendisine temin edilmesini de istedi ve onu koruma altına aldı. Hizmetçiler tahsis etti. Sabık halife Tai', sanki halifelikte imişçesine; yemekte, giymekte, faalife Kadir'i sikintiya sokuyor, ondan çok seyler istiyordu. Halife Kadir de ona her türlü yiyecek ve giyecegi temin etti. Zindanda vefat edinceye kadar bu hal devam etti.

Bu senenin sevval ayında halife Kadir'in bir erkek çocuğu dünyaya geldi. Buna Ebü'l-Fadl Muhammed b. Kadir Billah adını verdiler. Kendisinden sonraki dönem için onu veliahtlığa tayin etti ve ona Galip Billah lakabını takti. Ancak o, halifelige geçemedi.

Bu esnada Bagdat'ta pahalilik bas gösterdi. Öyle ki, bir ritl (460 gr.) ekmek kırk dirheme, bir turp bir dirheme satılır oldu.

Bu senenin zilkade ayında Sahibü's-Sefra el-Arabî ayaklandı ve gidislerinde dönüşlerinde hacıların korumasını üstlendi. Yemame'de, Bahreyn'de, Kûfe'de halife Kadir adına hutbe okunacağını taahhüt etti. İstedigi kabul edildi. Halife ona kaftan, para, kap ve diğer esyalar gönderdi. [72]

Hicretin Üçyüzseksenikinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Muhammed B. Abbas

Muhammed b. Abbas b. Muhammed b. Muhammed b. Zekeriya, b. Yahya b. Muaz Ebu Ömer el-Kazzaz.

İbn Hayve diye meshur olmuştur. Bagavî'den, Bagendî'den, İbn Said'den ve birçok kimselerden hadis dinledi, Darekutnî onu elestirdi. Önde gelen bazı şahsiyetler, kendisinden hadis dinleyip rivayet ettiler. Sika, güvenilir, dindar, müteyakkız, mürüvvet sahibi bir kimseydi. Birçok büyük kitabı kendi eliyle yazdı. Doksan yasına yaklaşıp iken bu senenin rebiyülahir ayında vefat etti. [73]

Ebu Ahmed El-Askerî

Hasan b. Abdullah b. Said. Ebu Ahmed onun künyesidir. Arap di-

li ve edebiyatında, nahivde ve az elde edilir bilgilerde Önder bir kimseydi. Bu ilimlerde faydalı eserler tasnif etmiştir. "Tasnif adlı eser ve diğer bazı eserler ona aittir.

Sahib b. Abbad, onunla buluşmuş; o, Sahib'e ikramda bulunmuş ve karşılıklı şiirler okumuşlardı. Ebu Ahmed, doksan yaşında bu senede vefat etti. Ibn Hallikan böyle demistir.

Ibnü'l-Cevzî ise onu hicretin 387. senesinde vefat eden tanınmış kişiler arasında anmıştır. Nitekim bu husus ileride de anlatılacaktır. [74]

Hicretin Üçyüzseksenüçüncü Senesi

Bu senede halife Kadir Billah, Harbiye Mescidi'nin tamir edilip içine hah döşenmesini, hutbelerde ve diğer hususlarda diğer camilerle aynı statüye kavuşturulmasını -âlimlere danışıp uygun fetva aldıktan sonra- emretti.

Hatib Bağdatî dedi ki: "Cuma günü Bağdat'a gittimde şehrin Medine, Rusafe, hilafet sarayı, Berase, Kafiatü Ümmü Cafer ve Harbiye Mescitlerinde cuma namazı kıldığını gördüm. Bu durum hicretin 451. senesine kadar devam etti. Sonra Berase mescidinde cuma kılınmaz oldu.

Bu senenin cemaziyevvel ayında Mesraatül Kattanin semtinde Bahaü'd-Devle'nin inşa ettirdiği köprü tamamlandı. Kendisi bizzat köprünün üzerinden geçerek açılışı yaptı. O mekanları süsletmişti.

Bu senenin cemaziyelahir ayında Beled tarafındaki Türklerle Deylemliler, erzakları ve maaşları geciktirginden ve fiyatlardaki pahalılık asiri derecede yükseldiginden ötürü ayaklandılar. Bu durumu Bahau d-Devle'ye bildirdiler. O da ihtiyaçlarını gidererek olayları yatıstırdı.

Bu senenin zilkade ayının ikinci persembeye gününde halife Kadir Billah, Bahaü'd-Devle'nin kızı Sekine için 100.000 dinar mehir vererek evlendi. Bahaü'd-Devle'nin vekili Serif Ebu Ahmed el-Musevî idi. Ancak halife gerdege girmeden gelin hanım vefat etti.

Bu senede vezir Ebu Nasr Sabur b. Ezdesir, Kerh'teki bir evi satın alıp tamir ettirdi. Oraya birçok kitaplar getirtti ve bu kütüphaneyi Darü'l-İlim adını vererek fikhçılara vakfetti. Öyle sanıyorum ki burası fikhçılar için vakfedilen ilk medresedir. Burasının tesisi Nizamiye Medresesi'nden çok önceleri olmuştur.

Bu senenin sonlarına doğru fiyatlar yükseldi. Pahalılık basgöster-di, geçim zorlastı ve çocuk aç kaldı. [75]

Hicretin Üçyüzseksenüçüncü Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Ahmed B. İbrahim

Ahmed b. İbrahim b. Hasan b. Sazan b. Harb b. Mehran Ebu Bekir el-

Bezzar. Bagavî'den, Ibn Said'den Ibn Ebi Davud'dan, Ibn Dü-reyd'den çok hadis dinleyip rivayet etti. Darekutnî, Berkanî, Ezherî ve diğerleri de kendisinden rivayetlerde bulundular. Dinleyisi sağlam, sebatkar, çok hadis rivayet eden, araştırmacı, takvali bir kimseydi. Bu senede seksenbes yasında vefat etti. Allah, ona rahmet etsin. [76]

Hicretin Üçyüzseksendördüncü Senesi

Bu senede Bagdat'ta hirsizlar, yagmacilar, yankesiciler, Bagdat'i büyük bir fesada bogdular. Halkin mallarini, kiymetli esyalarim gece gündüz yagmaladilar. Çok yerleri yaktilar, esnaftan haraç toplamaya basladilar. Askerler bunlarin peslerine takildilar ama bunun bir faydasi olmadı. Bu soyguncular devleti hiç hesaba katmadilar, yagmaciliklarini devam ettirdiler. İnsanları öldürdüler, kadınları, çocukları, her tarafta korkutup ürküttüler. Bunlar gemi aziya alınca sultan Ba~ haü'd-Devle, bunları siki takibe basladı. Bunun üzerine Bahaü'd-Devle'nin ve görevlilerin önünden kaçmaya basladilar, Halk da bunların serlerinden kurtulup rahata erdi. Öyle saniyorum ki, bazı kimseler bu hikayeleri Ahmed ed-Denef tariki ile anlatmışlardır ya da bu hirsizlık olaylarına karisanların bizzat kendilerinden nakletmişlerdir. Dogrusunu Allah bilir.

Bu senenin zilkade ayında Serif el-Musevî ile iki oğlu Talibilerin nakibliginden azledildiler.

Bu senede Irak haci adaylarının kafilesi hac vakti geçtikten sonra yoldan geri döndüler. Çünkü Useyfir el-Arabî (hacilarin güvenliğini üstlendiği halde) yolda karsilarına çıkmis ve haci adaylarına, hilafet sarayından kendisi için bastirilip gönderilen dinarların sahte olduğunu, kaplamasının altin olup içinin baska madenden ibaret olduğunu söyledi ve bu sahte dinarların yerine haci adaylarının kendisine gerçek dinarlar vermelerini istedi. Aksi takdirde onların hacca gidemeyeceklerini bildirdi. Haci adayları da ona bu parayı vermediler. Hacca gitmelerine imkan tanimasi gerektigini söylediler. Fakat o,, yola devam edemeyeceklerini bildirdi, onlara engel oldu. Nihayet hac vakti geçti. Artık hacca ulaşamayacakları dar bir zamana girdiler ve memleketlerine geri döndüler. Bunlardan hiçbiri hacca gidemedi.

Aynı şekilde Sam ve Yemen kafîlelerindeki haci adaylarından dâ" hiçbiri haccedemedi. Sadece Misirlîlerle, Magribliler haccetme imkani buldular. Arefe gününde Serif Ebü'l-Hüseyin ez-Zeynebi Muhammed b. Ali b. Ebi Temmani ez-Zeynebî, Abbasilerin nakibligine tayin edildi. Tayin fermânı, kadi ve ayanın hazır bulunduğu bir mecliste halifenin huzurunda okundu. [77]

Hicretin Üçyüzseksendördüncü Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Ibrahim B. Hilal

Çesitli eserlerin sahibi meshur yazar ve Sabitlerin önde gelenlerinden olan bu zatin soy kütüğü şöyledir: Ibrahim b. Hilal b. Ibrahim b. Zehrun b. Habun Ebu Ishak el-Harranî. Halifenin ve Muizzü'd-Devle b. Büveyh'in mektuplarini yazardi. Vefat edinceye kadar Sabîî dininden ayrilmadi. Bununla beraber ramazanda oruç tutar ve Kur'ân'i ezbere okurdu. Cidden güzel bir sekilde ezberlemisti. Mektuplarında Kur'ân ayetlerini de yazdigi olurdu. Müslüman olması için onu her ne kadar tesvik ettilerse de Müslüman olmadı. Güzel siir yazardi. Yetmis yasini asmis iken bu senenin sevval ayında vefat etti. Serif Riza onun için bir agit yakti ve söyle dedi: "Onun faziletleri için agit yaktim, ama aslında onun faziletleri yoktur. Fazilete ehil de degildir. Keramet ve kiymeti olmayan bir kimsedir." [78]

Abdullah B. Muhammed

Abdullah b. Muhammed b. Nafî b. Mükerrrem Ebü'l-Abbas el-Bes-tî. Zahid bir kimseydi, atalarından kendisine büyük bir servet miras kaldı. Ama bütün bunları iyilik ve hayir yoluna sarfetti. Çokça ibadet eden bir kimseydi. Anlatildigina göre o yetmis sene müddetle ne bir duvara, ne de herhangi bir seye yaslanmamis, yastiga dayanmamis-tir. Nisabur'dan yalinayak ve yaya olarak hacca gelmisti. Sam'a gelmis ve Beytu 1-Makdis'te aylarca ikamet etmis, sonra Misir'a ve Mag-rib ülkesine gitmis, oradan hacca gitmis, sonra da kendi memleketi olan Best'e geri dönmüstü. Memleketinde bir miktar mali mülkü kalmisti, onları da sadaka olarak dagitip tüketti. Can çekisirken sancılanmaya basladı. Kendisine niçin bu sancılara sabredemeyip dayanamadigini sorduklarında söyle cevap vermisti: "İleride büyük ve korkunç durumlarla karsilasacagimi simdiden görüyorum, o korkulu hallerden nasıl kurtulacagimi bilemiyorum!"

Bu senenin muharrem ayında seksenbes yasinda vefat etti. Onun vefat ettigi gecede bir kadın, ölmüs olan annesini rüyasında süslenmis ve güzel elbiseler giyinmis olarak görmüs ve annesine söyle sormus: 'Anacigim, niçin bu kadar süslenmissin?' Annesi ona su cevabi vermis: "Abdullah b. Muhammed adında Bestli zahid yanımıza gelecegi için bayram hazirligi içindeyiz." Yüce Allah ona rahmet etsin. [79]

Ali B. Isa B. Ubeydullah

Künyesi, Ebü'l-Hasan'dır. Nahivcidir. Rummanî adıyla meshur olmustur. Ibn Düreyd'den rivayetlerde bulunmustur. Nahiv, Arap dili ve edebiyati, mantik ve kelimada deha idi. Büyük bir tefsiri vardır. Kadi fbn Marufun yanında sahidlik yapmis, Ibn Maruf onun sahidli-gini kabul etmistı. Tenuhî ile Cevheri kendisinden rivayetlerde bulunmustur.

Ibn Hallikan dedi ki: "Bu zata Rummanî adi verilmesinin sebebi ya nar

(rumman) satmasından ötürüdür, ya da Vasıftaki Kasru'-r-Rumman'dan geldiği içindir."

Ali b. İsa, bu senede seksensekiz yasında vefat etti. Saniziye mezarlığında Ebu Ali el-Farisi'nin mezarının yanına defnedildi. [80]

Muhammed B. Abbas B. Ahmed B. Kazzaz

Künyesi, Ebü'l-Hasan'dır. Yazar, muhaddis ve güvenilir bir ravi-dir.

Hatib Bağdadî dedi ki: "O sika bir ravi idi. Çok eser yazdı, kendi zamanında hiç kimsenin derleyemediği kadar eser derledi. Duyduğuma göre o 100 tefsir ve 100 de tarih yazmış ve onsekiz sandık dolusu kitap bırakmıştır ki, bunların çoğu kendi el yazması kitaplardır. Çalınanlar da hariç. Hafızası son derece sağlamdı. Yine de ezberlerini kitapla karşılastıran bir cariyesi vardı." Yüce Allah ona rahmet etsin. [81]

Muhammed B. İmran B. Musa B. Ubeydullah

Künyesi Ebu Abdillah'tır. İbn Merzüban lakabıyla meshur bir katiptir. Bagavî'den, İbn Düreyd'den ve diğerlerinden rivayetlerde bulundu. Seçkin sözlerin ve edebi eserlerin sahibidir. Güzel ilimlere dair eserler tasnif etti. "Kitabü Tafdili'l-Kilâb alâ Kesirin Mimmen Le-bise's-Siyab" (Köpeklerin elbise giyen birçok kimselerden üstün* olduğuna dair kitap) adlı eserin sahibidir.

Üstadları ve diğer kimseler onun meclisine katılırlar, geceyi onun evinde geçirirler, onun verdiği yataklarda uyurlar, ikram ettiği yemeği yerlerdi. Adü'd-d-Devle onun evinin Önünden geçerken mutlaka

ona selam verir, Öyle geçerdi ve içeriden çıkışına kadar kapısında beklerdi. Ebu Ali el-Farisi onun hakkında şöyle demistir: "Muham-med b. İmran, dünyanın güzelliklerindendi."

Akikî, "O sika bir raviydi." demiş, buna karşı Ezherî ise: "O sika değildi." demistir. İbnü'l-Cevzî ise onun hakkında şöyle bir ifade kullanmıştır: "Muhammed b. İmran, yalancılardan değildi. Ancak kendisinde Siilik ve Mutezililik vardı. Hadis rivayet metodlarından sima' ile icazeti birbirine karıştırırdı." Muhammed b. İmran, seksen yasını asmış iken bu senede vefat etti. Yüce Allah ona rahmet etsin. [82]

Hicretin Üçyüzseksenbesinci Senesi

Bu senede Rüknü'd-Devle b. Büveyh'in oğlu, Kafi lakabını taşıyan Ebü'l-Abbas Ahmed b. İbrahim ed-Dabbî'yi, Sahib İsmail b. Abbad'ın vefatından sonra vezirliğe tayin etti. Bu, meshur vezirlerdendi.

Bu senede Bahaüddeve, Kadi Abdülcebbar'ı tutukladı ve onu büyük bir para cezasına çarptırdı, müsadere edilen ve satılan malları arasında 1000

taylesan ve 1000 madeni elbise vardı.

Bu senede, bundan önceki ve sonraki senede Irak kafilesi haccetmedi. Mekke ve Medine'de Fatimîler adına hutbe okundu. [83]

Hicretin Üçyüzseksenbesinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Sahib B. Abbad

Ismail b. Abbad b. Abbas b. Abbad b. Ahmed b. Idris et-Talekanî. Künyesi, Ebü'l-Kasim'di. Kafi'l-Küfat lakabıyla meshur bir vezirdi. Müeyyedü'd-Devle b. Rüknu'd-Devle b. Büveyh'in vezirliğini yaptı. İlim, fazilet, cömertlik, âlimlere ve yoksullara ihsanda bulunmak bakımından çok büyük bir şahsiyetti. Her sene ilim ehline harcanmak üzere Bagdat'a 5.000.000 dinar gönderirdi. Edebiyatta otoriteydi. Çesitli ilimlere dair eserleri vardı. Çok miktarda kitap biriktirdi. Kütüphanesindeki kitaplar 400 deve ile tasınırdı. Büveyh ogullarının vezirlerinden-onun kadar faziletli baska bir kimse yoktur. Büveyhogulları devleti 120 sene birkaç ay müddetle yasadı. Sahib b. Abbad, efendisi Müeyyedü'd-Devle ile onun oğlu Fahu d-Devle'nin hizmetinde bulunurken keskin zekası ve iyi idaresi sayesinde elli kale fethetti. Ser'i ilimleri sever, felsefeden ve ona benzer olan ilm-i kelandan, bid'at ürünü görüşlerden hiç hoşlanmazdı. Bir defasında ishale yakalandı. Tuvalet her gittiginde çıkarken oraya on dinar bırakırdı ki temizlikçiler bu hastalığından ötürü rahatsız olmasınlar. Bu para sayesinde ki temizlikçiler onun bu hastalığının uzun sürmesini istemislerdi. Sifa bulduğunda evindeki bütün esyaları yoksullara mubah kıldı. İsteyenin istediği esyayı alıp götürmesine izin verdi. Evinde 50.000 dinar kadar değerinde esya vardı.

Büyük üstadlardan, âli senetli hadisleri dinleyip rivayet etti. Bir zamanlar hadis yazdırmak için bir meclis düzenledi. İnsanlar gelerek hadis dinlediler ve yazdılar. Bu meclise önde gelen ümera da katılmıstı. Kendisi hadis dinleyip yazmak için gelen misafirlerin huzuruna çıktığında fakihlere özgü kisveyi giydi. Sultan adına yaptığı işlerde isledigi hatalardan ötürü tevbe edip artık Allah'a yönelmiş olduğuna cemaati şahit tuttu. Yetişip kendini bildiği günden bugüne kadar babasının ve dedesinin bıraktıkları mirasla geçimini sağladığını halka anlattı. Ama sultanların isledikleri hatalardan ötürü kendisi pismanlık duyup tevbe etmiş halde iken sultanların huzuruna girerdi. Kendi evinde tevbe yeri diye adlandırdığı bir odası vardı. Âlimler de onun sağlam bir şekilde tevbe ettiğine dair yazılı tanıklıkta bulundular. Hadis yazdırırken meclisine çok sayıda insanlar katılırdı. Kendisinden hadis dinleyip yazanlar arasında o gün Kadi Abdülcebbar el-Hemedanî ve benzeri büyükler, faziletli kimseler, önde gelen fikihi ve muhaddisler de vardı. Kazvin kadisi ona çok kıymetli kitapları hediye olarak gönderdi. Bu hediyeleriyle birlikte su siiri de bir kagida yazıp göndermişti:

"Amidî, Kafi11-Küfat'in (Sahib Abbad'in) kulu ve kölesidir. Çünkü o Önde gelen kadıların en akıllisidir.

Yüksek meclise kıymetli kitaplar ve güzelliklerle dolu eserlerle hizmet etti."

Bu hediyeler kendisine ulaştığında Sahib Abbad bunlardan sadece bir kitabı alıp kabul etti. Gerisini iade etti. Mektubunun altına da şu beyitleri yazdı:

"Gönderilen hediyeler arasında sadece bir kitabı kabul ettik. Gerisini aynen iade ettik.

Ben çok malları ganimet edinecek biri değilim. Benim tabiatım "ver" demek değil, "al" demektir."

Bir defasında içki meclisinde oturdu. Saki ona bir kâse sundu, içmek istediğinde hizmetçilerinden biri: "Elindeki su sarap zehirlidir." dedi. O da: "Senin bu sözünü doğrulayacak bir şahit var mı?" diye sorunca hizmetçi: "Deneyebilirsin." diye cevap verdi. Kimin üzerinde bunu deneyebileceğini sorunca hizmetçi: "Saki üzerinde dene." diye karşılık verdi. Sahib Abbad: "Yazıklar olsun sana, ben böyle bir şeyi helal görmüyorum. Saki üzerinde bunu denemek caiz olmaz." dedi. Hizmetçi: "Öyleyse bir tavuk üzerinde dene." diye karşılık verince Sahib Abbad: "Hayır, hayvana iskence yapmak da caiz olmaz." dedi. Sonra bardakta bulunan içkinin yere dökülmesini emretti ve sakiye: "Bugünden sonra konagıma girme!" dedi, ama ona yaptığı yardımları da kesmedi.

Vezir Ebü'l-Feth İbn Zilkifayeteyn onun aleyhinde girişimlerde bulundu. Nihayet Müeyyedü'd-Devle onu vezirlikten azletti. Ebü'l-Feth de hemen onun yerine geçti. Bu bir süre böyle devam etti. Bir gece arkadaşları Ebü'l-Feth'in meclisinde toplanıp eğlenmekte iken o, sevincinin doruğuna ulaşmıştı. Meclisinde her türlü lezzet ve zevk onun için hazırlanmıştı. Bazı beyitler nazmetti. Sarkıcılar o yazdığı beyitleri kendisine okudular. Çok sevindi. Neselendi ve kendinden geçti. Beyitler sunlardı:

"İlahimiza dua ettim, yüce şahsiyetlere çağrıda bulundum. Onlar bu duama ve çağrıma icabet ettiklerinde kadehi istedim.

Ve gençliğimin en güçlü demlerinde "İste bu sevinmek anı ve zamanıdır" dedim.

Kisi kendi arzu ve emellerine kavuşunca;

Artık onun gideceği başka bir yol kalmaz."

Bundan sonra arkadaşlarına: "Yarın sabah yine içki içmeye yanıma gelin." dedi. Kalkıp yatak odasına geçti, sabah olmadan Müeyyedü'd-Devle onu tutukladı, evindeki bütün mâî ve esyaları müsadere etti. Ebü'l-Feth'e, insanlara ibret olacak muamelede bulundu ve Sahib b. Abbad'i, vezirliğe yemden atadı.

Ibnü'l-Cevzî'nin anlattığına göre Sahib b. Abbad can çekisirken hükümdar Fahrü'd-Devle b. Müeyyedü'd-Devle, bazı hususlarda kendisinin tavsiyelerini almak üzere onu ziyarete geldi. Sahib b. Abbad ona su tavsiyeleri verdi:

"Yaptığım işleri aynı şekilde devam ettirmeni, hiçbir değişikliğe gitmemeni sana tavsiye ediyorum. Eğer benim yaptığım işleri aynıyla devam ettirecek olursan bu işler bastan sona sana nisbet edilir, ama degistirecek olursan Önceki iyilikler sana değil de bana nisbet edilir. Ama iyiliklerin hep sana nisbet edilmesini arzuluyorum. Her ne kadar bunları sana öneren ben isem de bu iyiliklerin sana mal edilmesini istiyorum."

Bu sözleri Fahrü'd-Devle'nin hosuna gitti ve Sahib b. Abbad'ın tavsiyelerine uydu. Sahib b. Abbad, bu senenin safer ayının bitimine altı gün kala, cuma günü, yatsı vaktinde vefat etti.

Ibn Hallikan dedi ki: "Kendisi, 'Sahib' unvanını alan ilk vezirdir. Ondan sonraki vezirlere de bu unvan verildi. Ebü'l-Fadl b. Aniid'le çokça arkadaşlık ettiginden ötürü ona bu ad verildi ve vezirliği boyunca bu unvanı kullandı."

"en-Naci" adlı kitabında Sabî dedi ki: "Ona, Sahib unvanını takan kişi Müeyyedü'd-Devle'dir. Çünkü o küçük yastan beri onun arkadaşı (sahibi) idi. O zamandan beri ona sahip unvanını takardı. Hükümdarlığa geçtiğinde onu vezirliğe tayin etti ve yine bu adını kullandı. Bu ad böylece kullanılmaya devam etti ve bu adla meshur oldu. Kendisinden sonraki vezirlerde de bu unvan verildi"

Buildan sonra Ibn Hallikan, Sahib b. Abbad'ın iyilik, fazilet ve üstünlüklerinden bir nebzecek nakletmiş, insanların onu övdüklerini söylemiş ve onun birçok eserlerini saymıştır. Eserleri arasında "el-Muhit fi'l-Luga" adlı yedi ciltlik bir kitap vardır ki, lügatların çoğunu ihtiva eder. Ibn Hallikan, onun sarapla ilgili bazı şiirlerim de nakletmiştir:

"Cam kâse inceldi, sarap berraklastı; İkisi birbirine benzediler, işler karıştı. Sanki bu saraptır, cam kâse değildir. Sanki bu da cam kâsedir, içinde sarap yoktur."

Ibn Hallikan dedi ki: "Sahib b. Abbad, bu senede altmış yaşına yaklaşmış iken Rey şehrinde vefat etti. Cenazesi İsfahan'a taşındı. Allah ona rahmet etsin." [84]

Hasan B Hamid

Künyesi, Ebu Muhammed'di. Edebiyatçıydı, sairdi. Yüksek hasletleri çok olan cevval bir kimseydi. Ali b. Muhammed b. Said el-Mu-silî'den rivayetlerde bulundu. Surî de kendisinden rivayetlerde bulundu. Doğru

sözlü ve samimi bir kimseydi. Bagdat'a gelisinde Müte-nebbî onu evinde misafir etmiş, iyilik ve ihsanda bulunmuş. Öyle ki, Mütenebbî ona: "Eğer tacir bir büyücü olsaydım seni överdim." demisti. Ebu Muhammed (Hasan b. Hamid) usta bir sairdi. Onun güzel siirlerinden biri sudur:

"Kesadi, revaci beklemeksizin yükseklikleri içtim param çoğaldığında eksilttim.

Ben kazanç sahiplerinden değilim, param her çoğaldığında mutlaka harcadım." [85]

Vaiz Ibn Sahin

Ömer b. Ahmed b. Osman b. Muhammed b. Eyyüb b. Zazan. Künyesi, Ebu Hafs'tir. Bu künyesi ile meshur olan bir vaizdir. Çok hadis dinledi. Bagendî'den, Ebu Bekir b. Ebi Davud'dan, Bagavî'den, Ibn Said'den ve baska bazı üstadlardan hadis dinleyip rivayet etti. Güvenilir ve sika bir ravi idi. Bagdat'ın dogu yakasında yasardi. Birçok eseri vardır. Anlatildigina göre o, 330 kitap tasnif etmistir. Bu eserleri arasında 1.000 cüzlük bir tefsiri, 1.500 cüzlük bir hadis müsnedi, 150 cüzlük bir tarihi, 100 cüzlük bir zühd kitabı vardır. Bu senenin zilhicce ayında doksan yasinda yaklasmiss iken vefat etti. Allah rahmet etsin. [86]

Hafiz Darekutnî

Ali b. Ömer b. Ahmed b. Mehdi b. Mesud b. Dinar b. Abdillan. Büyük hadis hafizi ve bu meslegin üstadı idi.

Kendisinden kısa bir süre öncesine ve ondan da zamanimize kadar böyle büyük bir hadis hafizi yoktur. Birçok üstadlardan hadis dinleyerek derledi, kitaplar tasnif etti, telif etti; güzel ve faydalı eserler meydana getirdi. Hadisleri ve hadis ricalini iyice gözden geçirdi. İletlerini arastirdi, tenkidini yaptı.

İtikadi sağlam bir kimseydi. Zamaninin nadir insanlarindandı. Nev'i sahsına münhasır bir kimseydi. Hadis ricalinin adları, hadis rivayet sanatı, illet, cerh, ta'dil, güzel eser tasnif etme, telif etme, geniş rivayet ve dirayete de tam muttali olmak hususunda zamaninin imami ve önderiydi.

Kendi alanında en güzel eserlerden biri olan meshur kitabı vardır. Onun gibisi daha önce yazılmamıştır. Ancak onun ilim deryasından istifade eden, onun gibi çalışan kimseler, o kitabın sekline benzer kitaplar meydana getirebilirler.

Hafiz Darekutnî'nin "el-İlel" adlı kitabı vardır. Bu kitabında neyin doğru neyin yanlış, neyin sevap neyin fasit, neyin muttasıl neyin mürsel, neyin münkati neyin mu'dal olduğunu açıklamıştır. Onun "el-İfrad" adlı kitabı da vardır ki, birakin onun gibisini telif etmeyi, ancak sahalarında bir ve tek

olan eleştirici, otoriter hadis imamları ancak onu anlayabilirler. Onun daha başka eserleri de vardır ki, bu eserleri gerdanlıklara takılan zinetler gibidir.

Küçüklüğünden beri göz kamastıran bir hafızaya, delici bir zekaya, denizi andıran bir bilgi birikimine sahip olmakla nitelenirdi. Bir defasında halka hadis yazdıran İsmail es-Seffar'ın meclisine katıldı. Kendisi de bir hadis cüzünü istinsah ediyordu. O mecliste bulunan hadisçilerden biri ona: "Sen kitap istinsahi yapıyorsun, su anda hadis dinlemen sağlıklı olamaz." deyince Darekutnî ona: "Benim yazdırılan hadisleri anlamam, senin anlamandan daha güzel ve daha sağlamdır." dedi. Sonra o adam Darekutnî'ye: "Su mecliste bu üstadın yazdırdığı hadisleri ezbere okuyalım mı?" diye sordu. Darekutnî su karşılığı verdi: "Üstad, su ana kadar onsekiz hadis yazdırdı. Bunlardan ilki falan ve falan tarikiyle rivayet edilen hadisti."

Bundan sonra Darekutnî, orada yazdırılan onsekiz hadisi, eksiksiz olarak senet ve lafızlarıyla okudu. O mecliste bulunan insanlar da buna hayret ettiler.

Hakim Ebu Abdillâh en-Nisaburî: "Darekutnî gibi biri görülmemistir." dedi.

İbnü'l-Cevzî de şöyle demiştir: "Hadis bilgisi, karaat ilmi, nahiv, fıkıh, siir, adalet, inanç sağlamlığı, imamlık gibi hasletleri sahsında toplamıştı."

Bu senenin zilkade ayının yedisinde salı günü yetmişyedi yaşından iki gün daha fazla yaşamış iken vefat etti. Ertesi gün Maruf el-Kerhî mezarlığına defnedildi. Allah rahmet etsin.

İbn Hallikan dedi ki: "Darekutnî Mısır'a göçtü, orada Kâfur el-İh-sidî'nin veziri Ebü'l-Fadl Cafer b. Hunzabe ve Hafız Abdülganî -Müs-ned'ini tamamlaması için- kendisine yardım ettiler. Ayrıca Ebü'l-Fadl Cafer çok ikramda bulundu. Böylece büyük bir servete sahip oldu.

Darekutnî adı, Bağdat'ın büyük bir mahalesi olan Darü'l-Kutn'-dan gelmektedir. (Hafız Darekutnî orada yasardı.)

Abdülganî b. Said ed-Darîr dedi ki: "Hadis sahasında kendi zamanında Ali b. el-Medinî, kendi zamanında Musa b. Harun ve yine kendi zamanında Darekutnî gibi otoriter olarak konuşan başka kimseler görülmemistir."

Darekutnî'nin kendisine sordular: "Kendin gibi birini görebildin mi?" Söyle cevap verdi: "Bir tek ilim sahasında kendimden daha üstün birini görmüşümdür, ama benim vakıf olduğum birkaç ilim sahasında benden daha bilgili ve üstün birini görmedim."

Hatib Bağdadî, Emir Ebu Nasr Hibetullah b. Makula'nın şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Rüyada Ebü'l-Hasan ed-Darekutnî'nin halini ve ahiretteki akibetini sordum. Bana su cevap verildi: "Ona cennette de imam deniliyor ve bu adla çağrılıyor." [87]

Abbad B. Abbas B. Abbad

Künyesi, Ebü'l-Hasan et-Talekanî'dir. Geçen sayfalarda kendisinden bahsedilen vezir Ismail b. Abbad'm babasıdır. Ebu Halife Fadl b. Habbab'tan ve diğer Bagdatlı, İsfahanlı, Razlilardan hadis dinledi, oğlu vezir Ebü'l-Fadl el-Kasim ve Ebu Bekir b. Merdeveyh de kendisinden hadis rivayet ettiler. Abbad'in ahkâmü'l-Kur'ân'a dair kitabı

vardır. Kendisi ve oğlu bu senede vefat ettiler. Allah rahmet etsin. [88]

Ukayl B. Muhammed B. Abdülvahid

Ebü'l-Hasan el-Ahnef el-Ekberî. Meshur sairdir. Bir divanı vardır. Essiz güzelliğindedir, İbnü'l-Cevzî, el-Muntazam adlı eserinde onun güzel şiirlerinden sunu nakletmiş tir:

"Kinayicinin kinaması benim için ölümden de zordur. Kinayicinin kinamasından daha zor olan şey, yanıma gelmiş iken dostun benden yüz çevirip gitmesidir.

Bu ikisinden de zor olan şey, alçaklardan nevale istemektir."

Su şiir de Akil b. Muhammed'e aittir:

"Uzun süren kederden kurtulup izzet ve rahatlığı isteyen kişi,

İnsanlardan ayrılıp yalnız yarasın ve az seye razı olsun.

Az seyi kendine yeterli görsün.

Akıllılık da, fazla şeyleri terketmektir. Bunu böyle görsün.

Yalnızlık hastalığını güzel bir sabırla tedavi etsin.

Yasadığı sürece dedikodular hususunda kimseyle tartışmasın, dedikodulara da katılmasın.

Susmayı tercih etsin, çünkü susmak, akılları süsleyen bir şeydir.

Büyükmeyi kibirli kimselere biraksın, kendisi şöhretten uzak, kendi halinde yaşamaya razı olsun.

Bu nasıl bir hayattır ki;

Alçakça bir halde kişi sabahlıyor.

Düşmanın hücumu bir tarafta, cahillerle işi idare ile geçistirmek başka bir tarafta,

Dostlardan sıkıntı ve hastalıklar geliyor.

Öte yandan bıkınlık ve usanç meyveleri devsiriliyor.

Kötü zarlardan sakınmak gerekiyor.

Bir yandan da kinayiciler kınıyor.

Düşmanların kahri çekiliyor.

Ağır sıkıntılar altına giriliyor.

Her ne yoldan ne olursa olsun insanları tanıdığımı öf diyorum.

Sonuç olarak diyorum ki:

Cimriden cömertlik ve müsamaha beklenmez.

Sayet ondan cömertlik görülürse bu, çok kalın ve rahatlatıcı bir gölge olur." [89]

Muhammed B. Abdullah B. Sekre

Ebü'l-Hüseyn el-Hasimî. Ali b. Mehdi'nin oğullarındandır. Zarif ve sakacı sairlerdendir. Hasimîlerin nakipligine vekalet ediyordu. Ali adında bir erkek ve Aize adında bir kadın huzuruna gelerek davalas-tilar. Dava konusu bir deve idi. Muhammed b. Abdullah onlara su cevabi verdi: "İsin sonu hileye varmasın diye ben bu mesele hakkında hüküm vermeyeceğim." Onun siirlerinden örnekler sunalım:

"Bir insan suretindedir, ona dört şeyi sıfat olarak verdim ki bunlar baskalarında bir arada bulunmazlar: ' Yüzü dolunaydır, sakaklarından misk kokusu saçılıyor. Tükürüğü saraptır, gerdani ise kar gibi beyazdır."

Muhammed b. Abdullah hamama gitmişti. Ayakkabıları çalındı, yalınayak evine döndü ve şöyle dedi:

"Kokusu ve sıcaklığı her ne kadar çok fazlaysa da Ibn Musa'nın hamamını sana şikayet edip yeriyorum.

Hirsizler orada çoğaldılar. Öyle ki, orada dolayan kimseler ve yıkananlar ya ayakkabılarını kaybedip yalınayak kalırlar, ya da elbiselerini kaybedip çıplak kalırlar.

Ben orada elbisemi kaybetmedim, ama Muhammed olarak hamama girdim, beser olarak çıktım." [90]

Yusuf B. Ömer B. Mesrur

Künyesi Ebü'l-Feth el-Kawas'tır. Bağavî'den, Ibn Ebi Davud'dan, Ibn Said'den ve diğerlerinden hadis dinleyip rivayet etti. Hallal, Es'arîj Bağdadî, Tenuhî ve diğerleri de kendisinden rivayetlerde bulundular. Sika ve sebatkar bir ravi idi. Abdallardan sayılırdı.

Darekutnî dedi ki: "Küçük yastayken de onun vesilesiyle uğur ve bereket arardık."

Yusuf b. Ömer, bu senenin rebiyülahir ayının bitimine üç gün kala seksenbes yaşında vefat etti. Babi Harb mezarlığına defnedildi. [91]

Yusuf B. Ebi Said

Yusuf b. Ebi Said es-Sayrafî. Künyesi, Ebu Muhammed'dir. Nahiv âlimiydi, babasının Sibeveyhî'nin kitabı üzerine yaptığı serhi tamamladı. İlim ve diyanette merci idi, kendisine basvurulurdu. Bu senenin rebiyülevvel ayında ellibes yaşında vefat etti. [92]

Hicretin Üçyüzseksenaltıncı Senesi

Bu senenin muharrem ayında Basralılar eski bir mezari açtılar. Mezarda elbisesi ve kilici ile taptaze bir ölü gördüler. Bu cesedin Zü-beyr b. Avvam'a ait olduğunu zannedip çıkardılar. Kefenleyip yeniden defnettiler. Mezarının yanında bir mescit inşa ettiler. Burası için çok vakıflar tesis edildi. Türbenin içi serildi, aydınlatıldı. Hizmetçi ve kayyumlar tayin edildi.

Bu senede Hakim el-Ubeydî, babası Aziz b. Muiz el-Fatimî'den sonra Misir diyarına hakim oldu, ama o zaman kendisi oniki yasından altı ay almıştı. Memleketi, hadim Ercuvan ile devlet sekreteri Hasan b. Ammar idare ettiler. Hakim biraz daha büyüüp idareye hakim olunca bu ikisini öldürdü, yerlerine baskalarını tayin etti. Sonra birkaç kişiyi daha öldürdü. Nihayet otoriteyi ele geçirdi. Nitekim bu hususu ileride de anlatacağız.

Bu senede Misirliler tarafından tayin edilen hac emiri insanlara haccettirdi ve onlar adına hutbe okundu. [93]

Hicretin Üçyüzseksenaltıncı Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Ahmed B. İbrahim

Ahmed b. İbrahim b. Muhammed b. Yahya b. Sahreveyh Ebu Ha-mid b. İshak el-Müzekki en-Nisaburî. Asam'dan ve onun sınıfındaki kimselerden hadis dinledi. Küçüklüğünden beri çok ibadet ederdi. Ömründe yirmidokuz sene peşpeşe aralıksız oruç tuttu. Hakim dedi ki: "Bence melekler onun aleyhinde defterine hiçbir günah yazmamışlardır."

Bu senenin saban ayında altmışüç yaşında vefat etti. [94]

Ebu Talib El-Mekkî

"Kütü'l-Kulüb" adlı kitabın sahibidir. Asıl adı Muhammed b. Ali b. Atiye Ebu Talib el-Mekkî'dir. İnsanlara dinin hükümlerini hatırlatan bir vaizdi. Zahid, kendini ibadete veren, salih bir adamdı. Çok kimselerden hadis dinleyip rivayet etti. Atabekî dedi ki: "Ebu Talib, salih bir kimse olup kendini ibadete vermisti. Kütü'l-Kulüb adını verdiği bir kitap tasnif etti. Bu kitabında aslı olmayan hadisler nakletti. Bağdat Camii'nde insanlara vaaz verirdi."

İbnü'l-Cevzî'nin anlattığına göre; Ebu Talib aslen Cebellidir, ama Mekke'de yetismiş, sonra babası Ebü'l-Hasan b. Salim vefat edince

Basra'ya gelmiş, daha sonra da Bağdat'a gitmiştir. İnsanlar etrafında

toplanmışlar, kendisinin vaaz vermesi için bir meclis düzenlemişlerdi. Bir konuşmasında hata yapmış ve insanların kendisini terketme-lerine neden olmuştur. Konuşmasında şöyle demişti: "Mahluklara yaraticıdan daha zararlı biri yoktur." Böyle demesi üzerine insanlar onu terketmiş, bid'atçı olduğunu söylemişlerdi. Kendisi de artık halka vaaz vermekten vazgeçmişti.

Ebu Talib, semai mubah sayardı. Bundan ötürü Abdüssamed b. Ali onun aleyhinde bulunmuş, yanma gitmiş, bu görüşünden ötürü onu kinamış ama Ebu Talib ona su siiri okumustu:

"Ey gece; sende yorucu şeyler ne kadar çoktur.

Ey sabah, keske yaklaşmasan."

Abdüssamed öfkelenerek yanından çıkıp gitmişti.

Ebü'l-Kasim b. Serat dedi ki: "Ölmek üzere iken şeyhimiz Ebu Talib el-Mekkî'nin yanma gittim. Kendisine şöyle dedim:

- Bana vasiyette bulun.

- Eger son nefesimde durumum hayırla neticelenirse cenazemin üzerine badem ve seker saç.

- Durumunun hayırla neticelendiğini nasıl anlayacağım?

- Yanımda otursun, seninle el ele tutuşuruz, eger elim elinde iken ruhumu teslim edersem, bilesin ki durumum hayırla neticelenmiştir.

Bu dedigini yaptım. Vefat anı yaklaşıncı elimi siddetle sikti ve öylece ruhunu teslim etti. Cenazesi kaldırıldığında naasmm üzerine badem ve seker saçtım."

Ibnul-Cevzî dedi ki: "Ebu Talib, bu senenin cemaziyelahir ayında vefat etti, mezarı Rusafe Camii'nin avlusundadır." [95]

Mısır Hükümdarı Aziz

Nizar b. Muiz Maad Ebi Temim. Nizar, Ebu Mansur künyesini, Aziz lakabını taşırdı. Kirkiki yaşında vefat etti. Babasından sonra yirmibir sene bes ay on gün süreyle hükümdarlık yaptı. Kendisinden sonra da; -Allah kahretsin-oglu Hakim, yönetimin başına geçti. Sapık, saptırıcı, zindik Hakimiyeye firkasının kendisine nisbet edildiği kişi iste bu Hakim'dir. Dürzilerden olup Hestker'in tabileri olan Vadi't-Teym ahalisi de ona nisbet edilirler. Hestker, Hakim'in kolesiydi. Hakim onu Vadi't-Teym ahalisine göndermiş, o da o ahaliyi yalın bir küfre davet etmiş, ahali onun bu davetine icabet etmişti. Allah'ın laneti hepsinin üzerine olsun. Aziz'e gelince; o, Isa b. Nastoros adında bir Hristiyanı ve Misa adında bir Yahudiyi vezirliklere atadı. O zamanda bu vezirler sayesinde Hristiyan ve Yahudiler, Müslümanlar

karsısında güçlendiler. Öyle ki kadının biri bir ihtiyacı hususunda Aziz'e

söyle bir mektup yazmisti:

"İsa b. Nastoros vasitasiyla Hristiyanlari ve Misa vasitasiyla da Yahudileri güçlendirip bu iki vezir sebebiyle Müslümanlari zillete düşüren ey emir! Benim bu sikintimi ve ugradigim haksizligi ortadan kaldir."

Iste o zaman Aziz, o iki veziri tutukladi. Hristiyanlardan- da 300.000 dinar para cezasi tahsil etti.

Bu senede Adüdü'd-Devle'nin kizi ve halife Tai'in zevcesi vefat etti. Terekesi, kardesinin oğlu Bahaü'd-Devle'ye gönderildi. Terekede çok miktarda mücevher vardı. Dogrusunu Allah bilir. [96]

Hicretin Üçyüzseksenyedinci Senesi

Bu senede Fahrü'd-Devle Ebul-Hasan Ali b. Rüknu'd-Devle b. Büveyh vefat etti. Yerine dört yasindaki oğlu Rüstem hükümdarliga geçirildi. Ancak oglunun yasi küçük oldugundan ötürü memleket idaresini Fahrü'd-Devle'nin has adamlari yürüttüler.

Bu senede vefat eden meshur sahsiyetler arasinda lügatçi Ebu Ahmed el-Askerî de bulunmaktadır. [97]

Hicretin Üçyüzseksenyedinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Hasan B. Ubeydullah

Hasan b. Ubeydullah b. Said b. Ahmed el-Askerî. Lügatçiydi, kendi bransinda ve hazirladigi eserlerde allame idi. Lügat alaninda faydali eserler verdi. Anlatildigina göre, Mutezile mezhebine egilimi vardı. Sahib b. Abbad ve Fahrü'd-Devle onun bulundugu beldeye geldiklerinde kendisi çok yaslanmisti. Sahib, ona su beyitlerin yazili oldugu bir mektup gönderdi:

"Bizi ziyarete yanasmadiginiz ve 'Artik zayıfladık, yalnız basimiza gelemeyiz" dediginiz zamanda biz,

Uzak diyarlardan sizi ziyarete geldik.

içinde bakireler ve bekaretini kaybetmis olan kadınların bulundugu nice menzillerimiz vardır.

Soruyoruz size, bizi ağırlayacak yeriniz var midir?

Uzunca bir süre kaldigimiz halde bizden usanmayacaginiz ve uyuklayarak bikkilik göstermeyecegi bir eviniz var midir?

Ibn Resid'in kizini tekeffül ettim. Sanki o beni kendisine benzetmeye ve beni sikintili hale koymaya kasdetmistir.

Akillica bir ise niyetlendim ama buna güç yetiremiyorum. Kervan ile hareketin arasina engel olmustur."

Bu mektubu okuduktan sonra Hasan b. Ubeydullah, katirina zorlukla bindi ve Sahib b. Abbad'm bulunduğu yere gitti. Onu kendi çadırında vezirlik işleriyle mesgul halde gördü. Bir tepeye çıktı, sonra olanca sesiyle söyle bagirdi:

"Güzel kokular saçan çadırın bana kapalı olduğunu görüyorum.

Uzun süreden beri o kapının kilidini açamadım.

Sanki arası, arzedilen bir firdevs cennetidir.

Ama benim temiz bir amelim yok ki oraya girebileyim."

Sahib onu duyunca: "Ey Ebu Ahmed! Bu cennete girebilirsin. Çünkü senin daha önce isledigin temiz amellerin vardır." dedi. Hasan b. Ubeydullah çadıra girdiginde Sahib ona ihsanda bulundu.

Hasan b. Ubeydullah, bu senenin terviye (8 zilhicce) gününde vefat etti.

Ibn Hallikan dedi ki: "Hasan b. Ubeydullah, hicri 293. senenin sevval ayının onaltısında persembe günü doğmuş ve hicretin 382. senesinin zilhicce ayının yedisinde cuma günü vefat etmiştir." [98]

Abdullah B. Muhammed B. Abdullah

Abdullah b. Muhammed b. Abdullah b. Ibrahim b. Ubeydullah b. Ziyad b. Mehram. Künyesi Ebü'l-Kasim'di. Sairdi Ibn Sellac diye tanınır, çünkü dedesi halifelerden birine kar hediye etmiş, o halifenin nezdinde itibar sahibi olmuş ve karci anlamına gelen Sellac adıyla meshur olmuştur.

Sözünü ettigimiz Ebü'l-Kasim Abdullah b. Muhammed, Baga-vî'den ve Ibn Said ile Ebu Davud'dan hadis dinledi. Tenuhî, Ezherî, Akikî ve diğer hadis hafızlarından rivayetlerde bulundu.

Ibnü'l-Cevzî dedi ki: "Aralarında Darekutnî'nin de bulunduğu bazı muhaddisler onu itham etmişler ve onun senetler terkiib edip kisiler adına hadis uydurduğunu söylemişlerdir."

Abdullah b. Muhammed, bu senenin rebiyülevvel ayında ani bir ölümle vefat etti. [99]

Ibn Zevlak

Hasan b. Ibrahim b. Hüseyin b. Hasan b. Ali b. Huld b. Rasid b.

Ubeydullah b. Süleyman b. Zevlak. Künyesi, Ebu Muhammed el-Mis-rî'dir. Hadis hafizidir. Misir kadilariyle ilgili, Ebu Ömer Muhammed b. Yusuf b. Yakub el-Kindî'nin kitabının zeyli olarak bir kitap tasnif etti. Bu eserim hicretin 246. senesine kadar tamamladı. Ibn Zevlak, Kadi Bekkar'in eserine de bir zeyl yazdı ve bunu hicretin 386. senesine kadar tamamladı ki bu zaman Muhammed b. Numan'm zamaniydi. Bu zat Fatimîlerin kadisi idi.

"el-Belag" adli eserin musannifidir. Bu eserinde Kadi Bakillanî'ye reddiyelerde bulunmustu. O, Abdülaziz b. Numan'm kardesidir. Dogrusunu Allah bilir.

Ibn Zevlak, bu senenin zilkade ayinin sonlarinda seksenbir yasinda vefat etti. [100]

Ibn Batte Ubeydullah B. Muhammed

Ibn Batte Ubeydullah b. Muhammed b. Himran. Künyesi Ebu Ab-dillah el-Akberî'dir. Ibn Batte namiyla meshur olmustur. Hanbeli âlimlerindendir. Çesitli ilimlere dair yüklü bilgilerle mücehhez birçok eserin sahibidir. Bagavî'den, Ebu Bekir en-Nisaburî'den, Ibn Said'den ve çesitli memleketlerdeki birçok âlimden hadis dinledi. Aralarinda bulundugu bir hadis hafizlari toplulugu da kendisinden rivayetlerde bulundular. Birçok imam onu övdü. Iyiligi emredip kötülüğü yasaklayan kimselerdendi.

Adamin biri rüyada Rasûlullah (s.a.v.)'i görmüs ve söyle demis:

- Ey Allah'in Rasûlu, mezhepleri karistirdim. Hangisine girecegimi bilemez hale geldim ne yapayim?

- Ebu Abdillah Ibn Batte'nin yoluna koyul!

Sabah olunca adam bu rüyasini kendisine müjdelemek için Ibn Batte'nin yanina gitti. Ibn Batte, adami görünce gülümseyerek daha adam konusmadan kendisine üç kez: "Rasûlullah (s.a.v.) dogru söylemistir." dedi.

Hatib Bagdadî, Ibn Burhan el-Lugavî adıyla meshur üstadı Ab-dülvahid b. Ali el-Esedî'nin Ibn Batte'yi elestiren ve onu cerheden bazi sözleri nedeniyle kendisi de Ibn Batte'yi elestirmis, onun aleyhinde konusmustur. Öte yandan Ibn Cevzî de Ibn Batte'yi savunmak için bazi üstadlanna dayanarak Hatib Bagdadî'nin elestirisini yapmistir. Ibn Ebi'l-Vefa b. Ukayl'in ifadesine göre Ibn Burhan, Mürcie'den ve Mutezile'den biridir. Ona göre kafirler Cehennem'de ebedi kalmayacaklardir. Mürcie ve Mutezile mezhebinin mensuplari böyle demislerdir. Ancak bu görüslerine sebep olan husus sudur: Cehennem'de ebedi kalmanın manasi azablandirmak degil, intikam almak olur. Bunun ise ilahi adaletle uyusan bir anlami yoktur. Kaldi ki Cenâb-i Allah; kendisinin bagislayici, esirgeyici ve merhamet edenlerin en fazla merhamet edeni oldugunu söylemistir. Bundan sonra Ibn Ukayl b. Burhan'a reddiyelerde bulunmaya basladi.

Ibnü'l-Cevzî dedi ki: "Böyle birini cerhetmek nasil kabul edilebilir?" Böyle dedikten sonra Ibnü'l-Cevzî, senediyle birlikte Ibn Bat-te'den rivayette bulunarak onun Mucem'i, Bagavî'den duyduğunu söylemis, ayrica ispat edenin inkar edene nispetle öncelikli oldugunu

bildirmistir.

Hatib Bagdadî dedi ki: Abdülvahid b. Burhan Ibn Batte tariki ile Enes'ten rivayet etti ki; Rasûlullah (s.a.v.) söyle buyurmudur:

"İlim taleb etmek her müslümana farzdir."

Hatib dedi ki: «Bu, Imam Malik'in rivayet ettigi hadise göre batildir ve Ibn Batte'ye nisbet edilir.»

4 Ibnü'l-Cevzî dedi ki: «Buna iki vecihle cevap verilebilir: Birincisi su ki; bu hadis Ibn Burhan'in el yazisi ile görülmüştür. el-Kidh adli eserde Hatib der ki: "Kendisi baslangıçta üstadim olan Ibn Batte'den ilim öğrenmistir."

İkinci veçhe göre; İbn Burhan, icmaa muhalif sekilde eleştiride bulunmuş ve Ibn Batte'yi tenkid etmistir. Büyük âlimlerden nakledildigine göre salih ve duasi müstecap olan bir kimse hakkında eleştiride bulunmak nasıl kabul edilebilir? Hevesimize esir olmaktan Allah'a şiginiriz.» [101]

Ali B. Abdülaziz B. Müdrık

Künyesi Ebü'l-Hasan el-Berdaî'dir. Ebu Hatim'den ve digerlerinden rivayetlerde bulundu. Büyük serveti vardı, ama dünyayı terketti, ahirete yöneldi. Mescidde itikafa girdi. Çok namaz kılan ve ibadet eden bir kimseydi. [102]

Fahrü'd-Devle B. Büveyh

Fahrü'd-Devle b. Büveyh Ali b. Rüknu'd-Devle Ebu Ali Hasan b. Büveyh ed-Deylemî. Rey sehrine ve oraya bagli mintikalara hakim oldu. Kardesi Müeyyedü'd-Devle vefat ettiginde vezir Ibn Abbad ona mektup yazarak idare merkezine çabucak gelmesini istedi. O da oraya hemen gitti. Vezir Ibn Abbad, kardesinin vefatından sonra onu hemen hükümdarliga geçirdi. Fahrü'd-Devle de Ibn Abbad'i vezirlikte birakti.

Fahrü'd-Devle, kirkalti yasinda vefat etti. Bu ömrünün onüç sene on ay yedi gününü hükümdarlikta geçirdi. Büyük bir servet birakti. Altınlar 3.000.000 dinara yakindi. Biraktigi mücevherler 15.000 parça kadardi ve degeri 3.000.000 altin dinara yakindi. Ayrica 1.000.000 dinar agirliğinda altin kaplar, 3.000.000 dirhem agirliğinda gümüş kaplar, 3.000 yük kumas ve elbise, 1.000 yük agirliğinda silah, 1.500 yük agirliğinda hah ve mefrusat ve de sayilamayacak derecede hükümdarlara layik çeşitli esyalar birakti.

Bununla beraber öldüğü gece malini elde edemediler. Kefenini dahi ancak mescitte mücavir olarak bulunan bir adamin elbisesinden kesip biçerek hazirladilar. Onu bir tarafa birakip yeni hükümdari isbasina geçirmekle mesgul oldular. Nihayet kendisinden sonra oğlu Rüstem hükümdarliga geçti. Bu arada onun cenazesi kokustu. Kimse onun yanma artık

yaklasamadi. Onu iplerle baglayip kalenin merdivenlerinden sürüdüler. Blöylece vücudu paramparça oldu. Bu da onun için tam bir ceza idi. [103]

Vaiz Ibn Semun

Muhammed b. Ahmed b. Ismail Ebu Hüseyin b. Semun. Salih ve âlimlerden biri olup vaizlik yapardi. Kendisine; hikmetle konusan adam denilirdi. Ebu Bekir b. Davud'dan ve onun tabakasindaki kimselerden rivayetlerde bulundu. Vaaz ve muamelat hususunda derin vukufu vardi. Keramet ve kesifleri görülmüstür.

Bir gün minberde vaaz verirken alt tarafta Ebu 1-Feth b. Kavvas bulunuyordu ki, o da meshur salih insanlardandi. Ebü'1-Feth bir ara uyuklayınca Ibn Semun vaazina ara verdi. Nihayet Ebü'1-Feth uyandi, uyandiginda Ibn Semun ona söyle sordu:

- Rüyada Rasûlullah (s.a.v.) mi gördün?

- Evet.

- Iste ben de seni uykundan uyandirmamak için konusmama ara verdim.

Bir adamin kizi hastalanmisti, ölmek üzereydi. Rüyada Rasûlullah (s.a.v.)'i gördü. Rasûlullah (s.a.v.) ona söyle dedi: "Ibn Semun'un yanma git, evine gelsin, kizin için dua etsin. Allah'in izniyle kizin sifa bulacaktır."

Sabah olunca adam, Ibn Semun'un evine gitti. Ibn Semun onu görür görmez ayaga kalkti. Elbiselerini giydi ve onunla birlikte evden disari çıktı. Adam onun vaaz meclisine gitmekte oldugunu saniyordu. Kendi kendine: "Bu davetimi yoldayken kendisine söylerim, evime gelmesini söylerim." diyordu. Ibn Semun, adamin evinin önünden geçerken kapiyi açıp içeri girdi. Hasta kizin getirilmesini istedi. Dua etti ve evden ayrilip gitti. Kiz da hemen o anda sifa buldu.

Halife Tai' Lillah, bir gün Ibn Semun'a gazablanmis ve onu yakalayip huzuruna getirmelerini emretmisti. Ibn Semun'un basina bir felaket gelmesinden korkuldu. Fakat Ibn Semun huzura varir varmaz oturdu ve vaaza basladi. Çogunlukla Hz. Ali'nin sözlerim nakletti. Halife agladi, öyle ki hiçkiriklari baskalari tarafından duyuldu. Sonra Ibn Semun, ikram görmüs olarak halifenin huzurundan ayrilip gitti. Sonra halifeye; "Onu çağirdiginda gazablanmis oldugunu görmüstük." dediler. Halife su karsiligi verdi:

"Onun, Hz. Ali aleyhinde konustugunu duymustum ve cezalandirmak istemistim. Ama yanima geldiginde en fazla Hz. Ali'den bahsetti onun sözlerini nakletti. Onun muvaffak bir kimse oldugunu anladim. Bana yeterince vaaz verdi, kalbimde ona karsi duyugum kini yatistirdi."

Adamin biri rüyasinda Rasûlullah (s.a.v.)'i ve yani basinda Meryem oğlu Isa (a.s.)'i görmüştü. Isa (a.s.) Rasûlullah (s.a.v.)'a: "Benim /ümmetimde derin âlimler yok mudur? Benim ümmetimde manastir sahipleri yok mudur?" diyordu. O böyle demekle iken, bir ara vaiz Ibn Semun da yanlarına gelmişti. Rasûlullah (s.a.v.), onu görür görmez Isa (a.s.)'a: "Senin ümmetinde böyle biri var midir?" diye sordu. Isa (a.s.) da sustu.

Ibn Semun hicretin 300. senesinde doğdu ve bu senenin zilkade ayinin ondördünde persembe günü vefat etti. Kendi evine defnedildi.

Ibnü'l-Cevzî dedi ki: "Defnedilisinden iki sene sonra bulunduğu yerden çıkarılıp Ahmed b. Hanbel mezarlığına nakledildi. İki sene sonra evindeki mezarından çıkarıldığında kefenleri henüz çürüme-misti. Allah rahmet etsin. [104]

Samanilerin Son Hükümdarı Nuh B. Mansur

Adı, Nuh b. Mansur b. Nuh b. Nasr b. Ahmed b. İsmail'dir. Künyesi, Ebul-Kasim es-Samanî'dir. Horasan, Gazne ve Maverâünnehir'e hakim oldu. Onüç yasındayken hükümdarlığa geçti. Ömrünün yirmi-bir sene dokuz ayını hükümdarlıkta geçirdi. Sonra has adamları onu yakalayıp yerine kardeşi Abdülmelik'i geçirdiler. Sonra da Mahmud b. Sebüktekin, onlara hücum etti ve hükümdarlığı ellerinden aldı.

Samani sülalesi 160 sene müddetle hüküm sürdü, ama bu senede hakimiyetleri yıkıldı. İki, bundan önce de bundan sonra da Allah'ın elindedir; O'na aittir. [105]

Ebü't-Tîb Sehl B. Muhammed

Ebü't-Tîb Sehl b. Muhammed b. Süleyman b. Muhammed b. Süleyman es-Sa'lukî. Safîî fikhçisiydi. Nisaburluların imami ve o mintikaların seyhi idi. Meclisine 500 kişi gelirdi ki, bunların ellerinde mürekkep okkalari vardı. Gelenler yazı yazmak için mürekkep okkalari getirirlerdi. Ebü't-Tîb, meshur rivayete göre bu senede vefat etmiştir. Hafız Ebu Ya'lâ el-Halilî, "el-Irsad" adlı eserinde dedi ki: "Ebü't-Tîb hicretin 460. senesinde vefat etmiştir." Doğrusunu Allah bilir.[106]

Hicretin Üçyüzseksenekizinci Senesi

Ibnü'l-Cevzî dedi ki: "Bu senenin zilhicce ayında Bağdat'ta çok miktarda dolu yağdı. Öyle ki; hamamdaki sular bile dondu. Hayvanların sidikleri yollarda dondu."

Bu senede Ebu Talib Fahrü'd-Devle'nin halifeye bey'at ettiği, gelen elçiler vasıtasıyla halifeye arzedildi. Halife de bey'atını kabul etti ve ona Mecdü'd-

Devle ve Kehfü'1-Ümme lakabini takarak Rey mintikasinin emirligine tayin etti. Ayrica kaftanlar ve sancaklar gönderdi. Aym sekilde Bedir b. Hasneveyh'in de bey'atini kabul etti. Ona Nasi-rüddin ve'd-Devle lakabim takti. Çok sadaka veren bir kimseydi.

Bu senede Ibn Vessab adıyla bilinen ve dedesi Tai'e nisbet edilen Ebu Abdillah b. Cafer, hilafet sarayındaki zindandan kaçıp Batiha'ya gitti. Batiha valisi Mühezzebü'd-Devle onu himaye etti. Sonra Kadir Billah onun gönderilmesini emretti. Zincirlere vurulmuş olarak Bagdat'a getirildi ve zindana atıldı. Zindandan tekrar kaçıp Geylan'a gitti. Orada kendisinin Tai' Lillah olduğunu iddia etti. Halk onun sözüne inanıp bey'at ettiler ve Ösürleri ödediler. Diğer hilafet haklarını da yerine getirdiler. Fakat bir ara Geylanlılardan bir kişi Bagdat'a geldi. Durumu sorup onun Tai' olmadığını anladı. Geylan'a döndüğünde durumu anlattı. Böylece Ebu Abdillah'ın durumu bozuldu. Halk onu ter-ketti. O da Geylan'dan ayrılmak mecburiyetinde kaldı.

Bu senede Misirlilerin emiri insanlara haccettirdi. Mekke ve Medine'de Hakim Ubeydî adına hutbe okundu. Allah onu kahretsin. [107]

Hicretin Üçyüzseksenekizinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Hattabî

Ebu Süleyman Hamed (veya Ahmed) b. Muhammed b. Ibrahim b. Hattab el-Hattabî el-Bestî. Önde gelen meshur şahsiyetlerden ve çok hadis rivayet eden müctehid fakihlerden biridir. "Ma'alimü's-Sünen", "Serhü'l-Buhari" ve benzeri eserleri vardır. Güzel siirleri vardır. Siirlerinden biri sudur:

"Hayatta olduğun müddetçe bütün insanlarla iyi geçin, idare et; çünkü sen ancak idare etme diyarin dansin.

Baskalariyla işi geçistirip idare eden kimse rahatını bulur. Idare etmeyen işe kısa süre sonra pısmanlıklarla arkadaş olur."

Hattabî, bu senenin rebiyülevvel ayında Best sehrinde vefat etti. Ibn Hallikan böyle demistir. [108]

Hüseyin B. Ahmed B. Abdullah

Hüseyin b. Ahmed b. Abdullah b. Abdurrahman b. Bekir b. Abdullah es-Sayrafî. Büyük hadis hafizidir. İsmail es-Saffar'dan, Ibn Semmak'dan, Neccad'dan Haldî'den ve Ebu Bekir es-Sasî'den hadis dinledi. Ibn Sahin, Ezherî ve Tenuhî de kendisinden hadis dinleyip rivayet ettiler. Ezherî'nin ifadesine göre kendisi; Hüseyin b. Ahmed'in yanına gitmiş, önünde büyük hadis cüzleri görmüştü. "Bir senedi okuyacağı zaman ezbere okurdu. Bir metni okuyacağı zaman da senediyle birlikte ezbere okurdu ve ben bu

durumunu defalarca gördüm." demistir.

Bütün rivayet ettigi hadisleri sened ve metinleriyle kitaplarında oldugu gibi eksiksizce ezbere okumustur.

Sika bir ravi idi. Onu çekemeyenler, onun aleyhinde konustular.

Hatib Bagdadî'nin ifadesine göre; Ibn Fevaris onu, hadis üstadla-rından dinlediği hadislere ilave yapmakla ve hadislere senet kısmında bazı kisilerin adlarını eklemekle, maktu hadisleri muttasilmis gibi göstermekle itham etmistir. Bu senenin rebiyülevvel ayında yetmis-bir yasinda vefat etti. [109]

Samsametü'd-Devle

Samsametü'd-Devle b. Adüdü'd-Devle. Fars diyarının valisi idi. Amcasi oğlu Ebu Nasr b. Bahtiyar ona karsi harekete geçip ayaklandı. Samsametü'd-Devle, amcasi oğlunun önünden kaçip bir Kürt cemaatina sigindi. Bunlar onu alip beldelerine götürürlerken hazinesine el koydular, esyalarını elinden aldılar. Sonra Ebu Nasr b. Bahti-yar'ın adamları gelip onu yakalayarak öldürdüler. Basini kestiler ve Ebu Nasr'a götürdüler. Ebu Nasr, huzuruna onun kesik basini koyduklarında, bu kesik basina bakarak: "Bu, senin babanın açtığı bir çigirdir." dedi.

Bu hadise, bu senenin zilhicce ayında meydana geldi. Samsa-me'nin basi kesildiginde kendisi otuzbes yasındaydı. Ömrünün dokuz sene birkaç ayını hükümdarlıkta geçirmisti. [110]

Abdülaziz B. Yusuf El-Hattan

Künyesi Ebü'l-Kasim'dir. Adüdü'd-Devle'nin inşaa katipliğini yapmış, sonra onun oğlu Bahaü'd-Devle'ye bes ay müddetle vezirlik yapmıştır. Konusması siir gibiydi. Bu senenin saban ayında vefat etti. [111]

Muhammed B. Ahmed

Muhammed b. Ahmed b. Ibrahim Ebü'l-Feth. Gulam es-Senbuzî diye bilinir. Kiraat âlimi olup tefsiri iyi bilirdi. Anlatıldığına göre o, 50.000 beyit siir ezberlemistir. Kur'ân'dan delil niteliğinde birçok ayetleri de ezberinde tutardı. Bununla beraber onun Ebü'l-Hüseyin b. Senbuz'dan yaptığı rivayetlerinde kusurlar bulunduğunu söyleyerek kendisini elestirmislerdir. Darekutnî, onun aleyhinde konuşmüstür.

Muhammed b. Ahmed, bu senenin safer ayında vefat etti. Hicretin 331. senesinde dogmustu. [112]

Hicretin Üçyüzseksendokuzuncu Senesi

Bu senede Mahmud b. Sebüktekin, Horasan ülkesine hücum etti. Hükümdarlığı Samanilerin elinden aldı. Bu senede ve bundan önceki

senelerde onlarla defalarca savasti. Nihayet onların adlarını ve cisimlerini o bölgeden tümüyle silip yok etti. Samani hakimiyeti sona erdi. Bundan sonra Mahmud b. Sebüktekin, Maverâünnehir'deki büyük Türk hakani Faik'in ölümünden sonra Türk hükümdarı ile savasmaya azmetti. İkisi arasında çeşitli hadiseler ve savaşlar cereyan etti.

Bu senede Bahaü'd-Devle, Fars ve Huzistan'ı istila etti.

Bu senede Siiler, kendi iddialarına göre zilhicce ayının onsekizin-ci günü olan Gadir-i Hum gününde etrafı süsleyerek bayram kutlamaları yapmak istediler. Ancak öte taraftan Ehl-i Sünnet'e mensub bazı cahil gruplar da onlarla savastılar ve bu günde Peygamber (s.a.v.) ile Ebu Bekir hazretlerinin hicret yolunda magarada kusatma altına alınmış olduklarını iddia ettiler. Bunlarinki de cahillikti. Çünkü Peygamber (s.a.v.) Efendimiz ile Hz. Ebu Bekir (r.a.) hicret senesinin rebiyülevvel ayında o magarada üç gün müddetle ikamet etmişlerdi. Oradan çıktıktan sonra Medine yoluna koyulmuşlar ve sekiz gün sonra Medine'ye girmişlerdi. Medine'ye girişleri ise rebiyülevvel ayının onikisindeydi. Bu kesin olarak bilinen bir husustur. Siiler, asura gününde Hz. Hüseyin'in matemini tutmak istediklerinde yine Ehl-i Sünnete mensub cahil bir grup onlara karşılık verdiler ve muharremin onikinci gününde Mus'ab b. Zübeyr'in öldürüldüğünü iddia ederek Siilerin Hz. Hüseyin'e yaptıkları gibi onlar da Mus'ab b. Zübeyr'e matem tuttular. Siilerin Hz. Hüseyin'in mezarını ziyaret edisleri gibi bunlar da Mus'ab b. Zübeyr'in mezarını ziyaret ettiler. Bu da bid'ata bid'atla karşılık vermektir. Oysa bid'at ancak sahîh sünnetle ortadan kaldırılabilir.

Bu senede semayı kalın bulutlar kapladı. Fırtınalar esti. Sıddetli şekilde dolular yağdı. Öyle ki, Bağdat'ın birçok hurmalıkları telef oldu ve bu hurmalıklar ancak iki sene sonra normal ürün verebildiler.

Bu senede Irak kafilesini Serif Rıza ile Murtaza hacca götürdüler. Ancak Arabilerin emiri İbn Cerrah onları tutukladı. Onlar da kendi paralarından 9.000 dinar fidye vererek kendilerini kurtardılar. [113]

Hicretin Üçyüzseksendokuzuncu Senesinde ' Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Zahid B. Abdullah

Zahid b. Abdullah b. Ahmed b. Muhammed b. İsa es-Serahsî.

Kurra, fakih ve muhaddisti. Horasan'da kendi asrının seyhi idi. İbn Mücahid'in kiraatına göre okudu.

Safîilerin imami Ebu İshak el-Mervezî'den fikh Öğrendi. Ebu Bekir b. el-Enbarî'den lügat, edebiyat ve nahiv öğrendi. Bu senenin rebiyülahir ayında doksanaltı yaşında vefat etti. [114]

Abdullah B. Muhammed B. İshak

Abdullah b. Muhammed b. Ishak b. Süleyman b. Muhalled b. Ibrahim b. Mervez Ebü'l-Kasim. Ibn Habbabe adıyla meshur olmustur.

Bagavî'den, Ebu Bekir b. Ebi Davud'dan ve bunların tabakasındaki kimselerden rivayetlerde bulunmustur. Sika, güvenilir ve sened-leri sağlam olan bir ravi idi.

Hicretin 299. senesinde Bagdat'ta doğdu ve bu senenin cemaziye-levvel ayında, doksan yasinda vefat etti. Cenaze namazini Safiîlerin seyhi Ebu Hamid el-Isferayinî kildirdi. Mansur Camii mezarligina defnedildi. [115]

[1] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/492-493.

[2] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/493-494.

[3] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/494.

[4] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/494.

[5] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/494-495.

[6] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/495-496.

[7] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/496.

[8] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/496-497.

[9] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/497.

[10] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/497.

[11] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/497-498.

[12] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/498.

[13] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/498-500.

[14] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/500.

[15] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/501.

[16] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/501.

[17] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/501.

[18] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/502.

[19] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/502.

[20] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/502-503.

[21] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/503.

[22] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/503.

[23] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/503-504.

[24] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/504.

- [25] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/504.
- [26] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/504.
- [27] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/504-505.
- [28] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/505.
- [29] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/505.
- [30] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/505.
- [31] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/506.
- [32] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/506.
- [33] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/506-509.
- [34] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/509-510.
- [35] Kürr: Irak bölgesine ait bir ölçek. Altı esek yükü kadardır. (Çeviren)
- [36] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/510.
- [37] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/510-511.
- [38] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/511.
- [39] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/511.
- [40] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/511.
- [41] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/511.
- [42] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/512.
- [43] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/512-513.
- [44] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/513.
- [45] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/513.
- [46] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/514.
- [47] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/514.
- [48] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/515.
- [49] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/515.
- [50] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/515-516.
- [51] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/516.
- [52] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/516-517.
- [53] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/517.
- [54] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/517.
- [55] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/517.
- [56] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/517.

- [57] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/518.
- [58] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/518.
- [59] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/518.
- [60] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/518.
- [61] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/519.
- [62] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/520.
- [63] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/520.
- [64] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/520.
- [65] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/520-521.
- [66] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/522.
- [67] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/522.
- [68] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/522-525.
- [69] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/525.
- [70] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/525.
- [71] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/525-526.
- [72] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/526-527.
- [73] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/527.
- [74] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/527-528.
- [75] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/528.
- [76] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/529.
- [77] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/529-530.
- [78] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/530.
- [79] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/530-531.
- [80] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/531.
- [81] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/531.
- [82] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/531-532.
- [83] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/532.
- [84] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/532-535.
- [85] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/535.
- [86] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/536.
- [87] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/536-537.
- [88] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/537-538.

- [89] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/538.
- [90] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/539.
- [91] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/539.
- [92] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/539.
- [93] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/540.
- [94] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/540.
- [95] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/540-541.
- [96] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/541-542.
- [97] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/542.
- [98] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/542-543.
- [99] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/543.
- [100] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/543-544.
- [101] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/544-545.
- [102] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/545.
- [103] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/545-546.
- [104] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/546-547.
- [105] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/547.
- [106] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/547-548.
- [107] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/548.
- [108] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/548-549.
- [109] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/549.
- [110] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/549.
- [111] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/550.
- [112] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/550.
- [113] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/550-551.
- [114] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/551.
- [115] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 11/551.

Hicretin Üçyüzdoksaninci Senesi	4
Hicretin Üçyüzdoksaninci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler	. 4
Ahmed B. Muhammed.	4
Ubeydullah B. Osman B. Yahya.	4
Hüseyin B. Muhammed B. Halef	4
Abdullah B. Ahmed.	4
Ömer B. Ibrahim..	5
Muhammed B. Abdullah B. Hüseyin.	5
Muhammed B. Ömer B. Yahya.	5
Üstad Ebü'l-Fütuh Bürcuvan.	5
Cerirî	5
I bn Faris.	6
Ümmü Selame.	6
Hicretin Üçyüzdoksanbirinci Senesi	6
Hicretin Üçyüzdoksanbirinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler	. 7
Cafer B. Fadl B. Cafer.	7
Sair Ibn Haccac.	8
Abdülaziz B. Ahmed B. Hasan El-Cezerî	8
Isa B. Vezir Ali B. Isa.	8
Hicretin Üçyüzdoksanikinci Senesi	9
Hicretin Üçyüzdoksanikinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler	. 9
I bn Cinnî	9
Ali B. Abdülaziz.	10
Hicretin Üçyüzdoksanüçüncü Senesi	11
Hicretin Üçyüzdoksanüçüncü Senesinde Vefat Meshur Sahsiyetler.	11
Ibrahim B. Ahmed B. Muhammed.	11
Tâîl Lillah Abdülkerîm B. Muti	11
Muhammed B. Abdurrahman B. Abbas B. Zekeriya.	12
Muhammed B. Abdullah.	12
Meymune.	12
Hicretin Üçyüzdoksandördüncü Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler	. 14
Ebualiel-İskâfî	14
Hicretin Üçyüzdoksanbesinci Senesi	14
Hicretin Üçyüzdoksanbesinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler	. 14
Muhammed B. Ahmed B. Musa B. Cafer.	14
Muhammed B. Ebi İsmail	14
Ebu Hüseyin Ahmed B. Faris.	15
Hicretin Üçyüzdoksanaltıncı Senesi	15
Hicretin Üçyüzdoksanaltıncı Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler	. 16
Ebu Said El-İsmailî	16

Muhammed B. Ahmed.	16
Ebu Abdillāh B. Mendeḥ.	16
Hicretin Üçyüzdoksanyedinci Senesi	17
Hicretin Üçyüzdoksanyedinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler .	18
Abdüssamed B. Ömer B. İshak.	18
Ebü'l-Abbas B. Vasil	18
Hicretin Üçyüzdoksansekizinci Senesi	19
İbn Mes'ud'un Mushafinin Yakılması	19
Komame Kilisesi'nin Tahrib Edilmesi	20
Hicretin Üçyüzdoksansekizinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler .	20
Ebu Muhammed El-Bacî	20
Abdullah B. Ahmed.	21
Sair Beḡga.	21
Muhammed B. Yahya.	21
Bedüzzaman.	21
Hicretin Üçyüzdoksandokuzuncu Senesi	21
Hicretin Üçyüzdoksandokuzuncu Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler .	22
Abdullah B. Bekr B. Muhammed B. Hüseyin .	22
Muhammed B. Ali B. Hüseyin.	22
Ebü'l-Hasan Ali B. Ebi Said.	23
Halife Kadir Bîllāh'ın Annesi Temenna .	23
Hicretin Dört yüzüncü Senesi	23
Hicretin Dört yüzüncü Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler .	24
Nakip Ebu Ahmed El-Musevî	24
Haccac B. Hürmüz Ebu Cafer .	24
Ebu Abdillāh El-Kummî	25
Ebü'l-Hüseyinb.Refa.	25
Hicretin Dört yüzbirinci Senesi	25
Hicretin Dört yüzbirinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler .	25
İbrahim B. Muhammed B. Ubeyd.	26
Vezir Amidü'l-Cüyus.	26
Halef El-Vasitî	26
Ebu Ubeyd El-Herevî	26
Ali B. Muhammed B. Hüseyin.	27
Hicretin Dört yüzikinci Senesi	27
Bagdat İmamları Ve Âlimlerinin Fatimilerin Nesebini Elestirmeleri	28
Hicretin Dört yüzikinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler .	29
Hasan B. Hasan B. Ali	29
Osman B. İsa Ebu Amr El-Bakillanî	30
Muhammed B. Cafer B. Muhammed.	30
Ebü't-Tib Sehl B. Muhammed.	30
Hicretin Dört yüzüçüncü Senesi	30
Hicretin Dört yüzüçüncü Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler .	32
Ahmed B. Ali Ebül-Hasan El-Leysî	32

Hasan B. Hamid.	32
Hüseyin B. Hasan.	32
Feyruz Ebu Nasr.	33
Kabus B. Vesmgir.	33
Kadi Ebu Bekir El-Bakillanî	33
Muhammed B. Musa B. Muhammed.	34
Hafiz Ebü'l-Hasan Ali B. Muhammed.	34
Hafiz Ibn Farazî	35
Hicretin Dörtüzdördüncü Senesi	35
Hicretin Dörtüzdördüncü Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler .	36
Hasan B. Ahmed.	36
Ali B. Said El Istahrî	36
Hicretin Dörtüzbisinci Senesi	36
Hicretin Dörtüzbisinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler .	37
Bekir B. Sazan B. Bekir.	37
Bedir B. Hasneveyh B. Hüseyin.	38
Hasan B. Hüseyin B. Hamkân.	39
Abdullah B. Muhammed B. Abdullah B. Ibrahim..	39
Abdurrahman B. Muhammed.	39
Ebu Nasr Abdülaziz.	39
Abdülaziz B. Ömer.	39
Hakim En-Nisaburî	40
Hicretin Dörtüzüaltinci Senesi	41
Hicretin Dörtüzüaltinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler .	41
Seyh Ebu Hamid El-Isferayinî	41
Ebu Ahmed El-Farazî	42
Serif Riza.	42
Badis B. Mansur El-Himyerî	43
Hicretin Dörtüzyedinci Senesi	43
Hicretin Dörtüzyedinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler .	44
Ahmed B. Yusuf B. Dost	44
Vezir Fahrü'l-Mülk.	44
Hicretin Dörtüzüsekizinci Senesi	45
Hicretin Dörtüzüsekizinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler .	46
Sebasî Ebu Nasr.	46
Hicretin Dörtüzdokuzuncu Senesi	46
Hicretin Dörtüzdokuzuncu Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler .	46
Recâ B. Isa B. Muhammed.	46
Abdullah B. Muhammed B. Ebi Allan.	47

Hicretin Üçyüzdoksaninci Senesi

«enede Sicistan diyarında bir altın madeni bulundu. Bu ma- v!,v«lar gibi çukurlar kazıyorlar ve som altın çıkariyorlardı.

bu denede Fars diyarının emiri Ebu Nasr b. Bahtiyar öldürüldü. un ilkevi

Bahaud-Devle istila etti.

R i lenede halife Kadir Billah, Vasit sehrinin ve kazalarinin kadi-- Fbu Hazim Muhammed b. Hasan el-Vasitî'yi tayin etti. Tayin f fmatii hilafet sarayinda okundu. Halife Kadir Billah ona uzun ve riizel bir tavsiye yazisi yazdi. Bu tavsiyeyi el-Muntazam adli eserinde ftmu 1-Cevzî nakletmistir ki, bu tavsiyede öğütler, emirler, yasaklar vardi ve bunlar cidden güzel seylerdi. [1]

Hicretin Üçyüzdoksaninci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Ahmed B. Muhammed

Ahmed b. Muhammed b. Ebi Musa Ebu Bekir el-Hasimî. Malikî nkihçisiydi. Medain'de ve diger sehirlerde kadilik yapti. Mansur Camiinde hatiplik yapti. Çok hadis dinledi. Büyük bir cemaat kendisinden rivayetlerde bulundu. Darekutnî de ondan rivayetlerde bulunmustur, iffetli, nezih, sika, dindar bir kimseydi. Bu senenin muharrem ayinda yetmisbes basinda vefat etti. [2]

Ubeydullah B. Osman B. Yahya

Künyesi, Ebü'l-Kasim ed-Dakkak'tir. Ibn Hanifa diye bilinir.

Allame Kadi Ebu Ya'lâ b. Ferrâ dedi ki: "Hanifa onun dedesinin adidir. Hanifa degil de Halifa seklinde rivayet edenler de olmustur. Çağlam bir sema' (isitme) yoluyla hadis dinlemistir. el-Ezherî de kenesinden rivayetlerde bulunmustur. Sika, güvenilir, güzel ahlakli bir seydi. Onun gibi birini göremedik." [3]

Hüseyin B. Muhammed B. Halef

Hüseyin b. Muhammed b. Halef b. Ferrâ. Kadi Ebu Ya'lâ'nin babasidir. Salih ve fakih bir kimseydi. Ebu Hanife mezhebine mensuptu. Hadisi senetleriyle rivayet etti. Oglu Ebu Hazim Muhammed b. Hüseyin de kendisinden rivayetlerde bulunmustur. [4]

Abdullah B. Ahmed

Abdullah b. Ahmed b. Ali b. Ebi Talib el-Bagdadî. Misir'a gitti. Orada hadis rivayet etti. Hafiz Abdülgani b. Said el-Misrî kendisinden hadis dinledi. [5]

Ömer B. Ibrahim

Ömer b. Ibrahim b. Ahmed Ebu Nasr. Kettanî adıyla meshur olmustur. Kurradir. Hicretin 300. senesinde dogdu. Bagavî'den, Ibn Mücahid'den ve Ibn Said'den rivayetlerde bulundu. Ezherî ve digerleri de kendisinden rivayetlerde bulundular. Sika, güvenilir ve salih bir kimseydi. [6]

Muhammed B. Abdullah B. Hüseyin

Muhammed b. Abdullah b. Hüseyin b. Abdullah b. Harun. Künyesi, Ebu Hüseyin ed-Dakkak'ti. İbn Ahi Mimi diye meshur olmustur. Bagavî'den ve digerlerinden hadis dinledi. Bir cemaat da kendisinden hadis dinleyip rivayet etmistir. İhtiyar biri olmakla birlikte doksan yasinda vefat edinceye kadar hadis yazmaya devam etti. Sika, güvenilir, dindar, faziletli ve güzel ahlakli bir kimseydi. Bu senenin saban ayinin yirmisekizinde cuma gecesi vefat etti. [7]

Muhammed B. Ömer B. Yahya

Muhammed b. Ömer b. Yahya b. Hüseyin b. Zeyd b. Ali b. Hüseyin b. Ali b. Ebi Talib. Alevilerin serifi Ebu 1-Hüseyin diye bilinir. Kû-felidir.

Hicretin 315. senesinde dogdu. Ebü'l-Abbas b. Ukde'den ve digerlerinden hadis dinledi. Bagdat'a yerlesti. Çok mali, çiftligi, büyük bir geliri ve hizmetçileri vardı. Yüksek himmet sahibi bir kimseydi. Zamanında Talibilerin lideriydi.

Adüdü'd-Devle, bir zamanlar onun malini müsadere etti. Mallarının büyük bir kısmına el koydu ve onu zindana attı. Sonra Serefü'd- b Adüdü'd-Devle serbest bıraktı. Daha sonra Bahaü'd-Devle ^ f 000 000 dinar para cezasına çarptırdı ve zindana attırdı. Arka-olU\ qerbest bırakıp Bagdat naipligine atadı. Anlatıldığına göre, Sin med b. Ömer'in geliri yıllık 2.000.000 dinar tutarında idi. Cid-K^ bir itibar sahibi idi. [8]

Üstad Ebü'l-Fütuh Bürcuvan

Fatimîlerden Aziz Hakim'in iktidari döneminde Misir yönetimde tir Kahire'deki Harret-ü Bürcuvan ona nisbet edilir.

h leri Aziz b. Muiz'in kölesiydi. Sonra Hakim'in yanında sözü ge-rlf emri dinlenen bir devlet büyüğü haline geldi. Daha sonra öldü-Ç"lmesi emredildi. Sarayda Emir Reydan tarafından öldürüldü. Ba-bu 1-Fütuh disındaki Reydaniye bu emire nisbet edilir. Emir Reydan, karnına bir bıçak saplayarak onu öldürmüştü. Ebü'l-Fütuh Bürcuvan çok miktarda esya ve kumasi tereke olarak bıraktı. Terekesi arasında 1 000 tane beydaki kumasından yapılmis salvar ve 1.000 ipek uçkur vardı. İbn Hallikan böyle demistir. Hakim, onun Öldürülmesinden sonra yerine komutan Cevher'in oğlu Hüseyin'i atadı. [9]

Cerirî

Muafa b. Zekeriya b. Yahya b. Hamid b. Hammad b. Davud Ebu Ferec en-Nahrevanî. Kadilik yapmistir. İbn Tarrar el-Cerirî diye bilinir. Çünkü İbn Cerir et-Taberî'nin talebesidir. Onun mezhebine, mesrebine tabi olmustur. Ona nisbet edilir. Bagavî'den, İbn Said'den ve baskalarından hadis dinledi.

Bir cemaat da kendisinden rivayette bulundu. Sika, güvenilir, âlim, faziletli, çok edebli ve çeşitli ilimlerden haberdar bir kimseydi. Birçok eserleri vardır. "el-Müsemma bi'l-Celis ve'l-Enis" adlı kitap ona aittir. Bu kitabında faydalı birçok bilgiler vardır.

Safîî imamlarından Seyh Ebu Muhammed el-Bakillanî şöyle derdi: Muafa bir meclise gelince bütün ilimler de oraya gelmiş olur. Bir iSi mahnm üçte birinin insanların en âlimine verilmesini vasiyet ederse, o malın Muafa'ya verilmesi vacip olur."

Bir baskası dedi ki: «Faziletli insanlardan olusan bir cemaat, re-i birinin evinde toplandılar, aralarında Muafa da vardı. "İlim-den biri üzerine müzakere yapalım mı?" diye birbirlerine sordular. ^unun üzerine Muafa, kütüphanesinde çok kitaplar bulunan ev sayı-ne: Kölene söyle de falan falan kitapları bize getirsin, o kitaplar ... e müzakere yapalım." dedi. Mecliste hazır bulunanlar onun S ilimlere vakif olduğunu görünce hayret ettiler.»

Hatib Bagdadî dedi ki: «Seyh Ebu Tîb et-Taberî, bize su siiri okudu ve bunun Muafa tarafından kendi nefesine hitaben söylendiğini bildirdi:

"Bak hele sen, beni kiskanana de ki:

Kime karsi edepsizlik ettiğini biliyor musun sen?

Sen, noksanlıklardan münezzeh olan yüce Allah'a karsi edepsizlik ettin!

Çünkü sen onun bana bahsettiği seye razı olmuyorsun.

Beni kiskandığın için bana daha fazla vererek beni mükafatlandırdı.

Ve hayir taleb etmenin yollarım sana karsi kapattı."»

Cerirî, bu senenin zilhicce ayında, seksenbes yasinda vefat etti. Allah rahmet etsin. [10]

Ibn Faris

"el-Mücmel" adlı eserin sahibidir. Bu senede vefat etmiştir. Baska bir rivayette anlatıldığına göre o hicretin 395. senesinde vefat etmiştir. Nitekim bu husus ileride de anlatılacaktır. [11]

Ümmü Selame

Kadi Ebu Bekir Ahmed b. Kamil b. Halef b. Senhara'mn kizidir. Ümmü Feth künyesini de tasir. Muhammed b. Ismail en-Naslanî'den ve diğerlerinden hadis dinledi. Ezherî, Tenuhî, Ebu Ya'lâ b. Ferrâ ve diğerleri de kendisinden hadis dinleyip rivayet ettiler. Dindarlığı, fazileti ve hanimefendiliği hususunda birçok kimseler onu övdüler. Hicretin 298. senesinin receb ayında doğdu. Bu senenin yine receb ayında doksaniki yasinda vefat etti.

Yüce Allah rahmet etsin. [12]

Hicretin Üçyüzdoksanbirinci Senesi

Bu senede halife Kadir Billah, kendisinden sonraki dönem için oğlu Ebü'l-Fadl'i veliaht tayin etti ve onun için veliahdlik bey'ati aldı. Ayrıca minberlerde, kendisinden sonra oğlu Ebü'l-Fadl'a da dua edildi. Ebü'l-Fadl'a Galip Bîlah lakabı takıldı. Veliahd tayin edildiğinde Galip Billah sekiz sene birkaç aylık yaşma henüz ulaşmıştı. Ama halifelige geçemedi.

Bunun sebebi de şuydu: Abdullah b. Osman el-Vakifî adında biri, Türk illerinin bazı mintikalarına gitti. Kadir Billah'ın kendisini velitayin ettiğini iddia etti. O mintikalarda onun adına hutbe

her neyse başladılar. Halife Kadir Billah, bu durumdan haberdar Abdullah b. Osman'ı yakalatmak istedi. Bunun için adamlar

- 'derdi. O da çeşitli yerlere kaçtı. Artık hükmü geçmez oldu. Sonra

fkümdarlardan biri onu yakalayip bir kalede zindana attı ve ölün-kadar orada kaldı. Bu nedenle halife Kadir Billah oğlu Ebü'l-Fadl'a veliahdlik bey'ati aldirdi. Bu senenin zilkade ayının onsekizin-

12, a Dersinibe günü Emir Ebu Cafer Abdullah b. Kadir Billah doğdu. Te halifelik ileride buna nasip olacaktı. Bu, halife Kaim Biemril-Bu senede Emir Hüsamü d-Devle, Enbar şehrinde Mukalled b. Müseyyeb'i bir suikast yaparak öldürdü. O beldelerde namı yayıldı, şanı yücelti. Memlekette söz sahibi oldu. Ama kaçınılmaz kader gelip çattı ve Türk kölelerinden biri onu öldürdü. Kendisinden sonra yerine oğlu Karvas geçti.

Bu senede insanlara Misirliler haccettirdiler. [13]

Hicretin Üçyüzdoksanbirinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Cafer B. Fadl B. Cafer

Cafer b. Fadl b. Cafer b. Muhammed b. Furat Ebul-Fadl. İbn Hanzabe diye bilinir. Vezirlik yapmıştır. Hicretin 308. senesinde Bağdat'ta doğdu. Mısır'a gidip yerleşti. Orada Kâfur el-İhsid'e vezirlik yaptı. Babası da Muktedire vezirlik yapmıştı. Muhammed b. Harun el-Harezni'den ve onun tabakasındaki Bağdatlılardan hadis dinledi. Bağavî'nin rivayet ettiği hadisleri isitti, ama onun yanında bulunamadı. Onun rivayet ettiği hadisleri bana ulaştırani zengin ederim." dedi. Mısır'da hadis yazdırmak için bir meclis düzenlemişti. Bu ne-

enledir ki, Darekutnî Mısır'a gitmiş, onun yanında konuk olmuş ve onun için Müsned hazırlamıştı. Böylece büyük bir servet sahibi oldu.

arekutnî ve diğer büyük hadisçiler kendisinden rivayetlerde bulun-

u ar. Cafer b. Fadl'in güzel siirlerinden biri sudur:

n ersini zelil kilan, aslında ona hayat verir, neselendirir, geceyi ona kızarak geçirmis olmaz. Rüzgarların esintisi siddetlenince; adece ağaçların tepelerine vurur."

fat ntiHallikan dedi ki: "Cafer b. Fadl, bu senenin safer ayında ve Bu senenin rebiyülevvel ayında sekseniki yasında vefat etti. Ku-rafe mezarlığına defnedildi, veya kendi evine defnedildi diyenler de vardır. Medine-i Nebeviye'de kendisi için bir ev satın aldığı ve arasının kendisine bir türbe olarak hazırlandığına dair zayıf bir rivayet de vardır. Oraya nakledildiğinde daha önce hayatta iken kendilerine ihsanda bulunmuş olduğundan ötürü esraf, cenazesini karsılamaya geldi. Cenazesini, Ka'be'nin etrafında dolastırarak tavaf ettiler, sonra Arafat'a götürerek vakfe yaptırdılar. Daha sonra Medine'ye geri getirip türbesine defnettiler. [14]

Sair Ibn Haccac

Hüseyin b. Ahmed b. Haccac Ebu Abdillah. Sakaci ve müstehcen kelimeler kullanan bir sairdi. İnsanın dili onun siirlerini telaffuz etmekten, kulakları da dinlemekten haya ediyor.

Babası büyük amillerdendi. Kendisi de İzzü'd-Devîe'nin zamanında Bagdat muhtesipliği yaptı. Bu muhtesiplik için altı vekil tayin etti. Kendisi müstehcen siirler yazmakla meşgul oldu. Yalnız sunu belirtelim ki; lafız bakımından siiri sağlamdır. Son derece rezil-rüsvay manalar içeren kelimeleri dizme hususunda büyük kabiliyeti olduğunu siirleri gösteriyor. Bir defasında Misir hükümdarını övmüş, hükümdar ona 1.000 dinar armağan göndermişti.

Ibn Hallikan, onun Bagdat muhtesipliğinden azledilerek yerine Ebu Said el-Istahrî'nin atandığını söylemekteyse de bu, itibar edilmeyecek zayıf bir kavildir. Çünkü Ebu Said, hicretin 328. senesinde vefat etmiş bir kimsedir. Hal böyle olunca nasıl olur da Ibn Haccac muhtesiplikten azledilir de yerine Ebu Said el-Istahrî atanır? Bu, ortaya atılması imkânsız bir iddiadır. Ayrıca da var ki, Ibn Haîli-kan'm kendisi sair Ibn Haccac'ın bu senede; Istahrî'nin de hicri 328. senede vefat ettiğini söyleyen kisidir.

Serif Rıza, Ibn Haccac'ın güzel siirlerini bir divanda toplamıştır. Vefat ettiğinde o ve diğer sairler Ibn Haccac için ağıt yakmışlardı. [15]

Abdülaziz B. Ahmed B. Hasan El-Cezerî

Harem kadisi idi. Hilafet sarayında ve diğer yerlerde de kadılık yaptı. Davud'un mezhebine Zahirîliğe mensup bir kimseydi.

Latifeci bir kimseydi. Bir zaman iki vekil mahkeme için huzuruna

gelmişlerdi. Durusma esnasında vekillerden biri agladı. Kadi ona: "Bana vekaletnameyi göster." dedi. Adam vekaletnameyi verdi. Kadi alıp okudu. Sonra vekile: "Müvekkilin kendisi adına aglama yetkisini sana vermemiş!" deyince mahkemede kiiler güldüler. Vekil de utanarak mahkeme salonundan çıkıp gitti. [16]

İsa B. Vezir Ali B. İsa

b Vezir Ali b. İsa b. Dayud b. Cerrah. Künyesi, Ebü'l-Kasim'-Raedathdır. Babası Ali b. İsa, büyük vezirlerdendi. Kendisi de d"rf Taî'ye kâtiplik yaptı. Çok hadis dinledi. Sema'i (hadis dinle-vfsahihti. Çok ilimlere vakıftı. Mantiki, felsefeyi ve ilahiyati iyi ^l Felsefecilerin yolundan gittiği için onu itham ettiler. Güzel biri sudur:

"Nice ölü vardır ki, ilim sayesinde diri kaldı.

Hayatta kalan nice kişi vardır ki, cahillik ve azgınlık nedeniyle ölü gibidir.

Ebediyete kavusmak için ilim elde edin. Cahilce bir hayatı Önemsemeyin."

İsa hicretin 302. senesinde doğdu ve bu senede seksendokuz yaşında vefat etti. Bağdat'taki evine defnedildi. [17]

Hicretin Üçyüzdoksanıncı Senesi

Bu senenin muharrem ayında Yemimi'd-Devle Mahmud b. Se-büktekin, Hind ülkesine gazaya gitti. Hindistan hükümdarı Caybol büyük bir orduyla Yemimi'd-Devle Mahmud'un üzerine yürüdü. İki taraf şiddetlice savastılar. Cenâb-i Hak, Müslümanlara fethi nasib etti. Hintliler hezimete uğradılar. Hükümdarları Caybol esir düştü. Müslümanlar onun boynundan 80.000 dinar değerindeki gerdanlığı aldılar. Ayrıca onlardan çok miktarda ganimet elde ettiler. Birçok beldeleri de fethettiler. Sonra Müslümanların sultanı Yemimi'd-Devle Mahmud b. Sebüktekin, onu daha da tahkir etmek ve horlamak amacıyla memleketinin ahalisi ve diğer insanlar onu zelil halde görsünler diye Hint hükümdarı Caybol'i serbest bıraktı. Caybol, kendi ülkesine döndüğünde tapmakta oldukları ateşin içine kendini attı ve yandı. Allah ona lanet etsin.

Bu senenin rebiyülevvel ayında Bağdat halkı Hristiyanlara hücum ettiler. Kiliselerini yağmaladılar. Katıatu t-Dakik mmtikasma-Ki bu kiliselerini yaktılar. Kilisenin duvarları halkın üzerine yıkıldı. Müslüman kadın erkek ve çocuklardan bir kısmı duvar altında kalarak öldüler.

Bu senenin ramazan ayında Bağdat'ta hırsızlar çoğaldı. Vurgun-r> y^alar> hırsızlık olayları başladı. Fitne yayıldı.

bnü'1-Cezvî dedi ki: «Bu senenin zilkade ayının üçünde pazartesi cesi

gökten bir yıldız düştü, etrafı gece boyunca ay gibi aydınlatıldı.

Sonra isigi gitti, ama cirmi 2x2 zira' boyutunda göze görünür şekilde dalgalandı. Bir saat sonra da kayboldu."

Bu ayda Horasan hacıları, Hicaz'a gitmek üzere Bağdat'a geldiler. Ancak, bedevilerin o mintikalarda fesad çıkardıklarını duydular. Yardımcıları, işlerini yürütecek nazırları olmadığı için geri döndüler. Bu senede doğu eyaletinden hiç kimse hacca gidemedi.

Bu senenin arefe gününde Bahaü'd-Devle'nin ikiz oğulları doğdu. Bunlardan biri yedi sene sonra öldü. Diğer, babasından sonra tahta geçti ve Serefü'd-Devle lakabını aldı.

Bu senede Mısırlılar insanlara haccettirdiler. [18]

Hicretin Üçyüzdoksanıncı Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Ibn Cinnî

Ebü'l-Feth Osman b. Cinnî el-Musilî. Nahivci ve lügatçiydi. Nahiv ve lügat ilmine dair elde dolayan kıymetli eserlerin sahibidir. Cinnî, Rum bir köle idi. Süleyman b. Fehd b. Ahmed el-Ezdi el-Musilî'nin kölesiydi. Onun nesebiyle ilgili şiirlerinden biri şudur:

"Ben nesebsiz de olsam halk arasında ilmim bana bir neseptir.

Kaldı ki ben büyük efendi, asil şahsiyetlere mensubum, nesebim onlardan geliyor.

Onlar Kayserlerdir; konuştuklarında, hadiseler meydana getiren zamanı kahredip çürütürler.

Peygamber onlar için dua etmiştir. Peygamberin duası onlar için şeref olarak yeter."

Ibn Cinnî, Bağdat'ta ikamet etti. Safer ayının ikinci gecesini olan cuma gecesinde vefat edinceye kadar orada ilim dersleri verdi.

Ibn Hallikan dedi ki: «Anlatıldığına göre o, tek gözlü imiş. Bu hususta da şöyle bir şiiri vardır:

"Benden vazgeç, artık benim günahım yoktur. Kötü niyetli olduğumu ispatlayacak bir suçum yoktur. Senin ömrüne yemin ediyorum ki ağlayışım, Diğer gözümü de kaybetme endişesinden Ötürüdür. Seni görmeme korkusu olmasaydı, diğer gözümün de açık kalmasında bir fayda olmazdı."

Bu beyitlerin baskasına ait olduğu, ancak Ibn Cinnî tarafından

pti rivayet edilir. Yine onun güzel şairi ama tek gözlü bir kö-Okvkinda şöyle güzel bir şiiri vardır: IG h^Onun bir gözü var ki, bütün gözlere değer.

R r gözü var ki, diğer gözler tarafından nazara ugramıştır."»

senede vefat eden meshur sahsiyetler arasinda taninmis usta . ^ü'1-Hasan el-Cürcanî de vardır. [19]

Ali B. Abdülaziz

Rev kadisi idi. Hadis dinledi. Çesitli ilimlerde terakki etti. Niha-et insanlar onun ilimde tek oldugunu ikrar ettiler. Onun güzel siirleri de vardır. Siirlerinden bazi örnekler sunalım:

"Bana diyorlar ki, sende tutukluk ve inkibaz vardır.

Onlar sadece zillet ve alçaklik durumundan geri duran bir adami görüyorlar.

Insanlari görüyorum ki, kendilerine yaklasan kimse onlari yaninda küçülüyor.

Izzeti nefsi kendisine ikramda bulunan kisi; ikram görür, sayginlik kazanir.

Ilmin hakkini veremedim. Her bir tamah ortaya çıktiginda;

Ben o tamahkarligi kendim için merdiven yaptim.

Bana bu tamahkarliktir denildigi zaman dedim ki:

Gördüm ama sicakligin kendisi susuzlugu tasiyip getiriyor.

ilme hizmet hususunda ruhumu müptezel hale getirmedim;

Ki karsilastigim herkese hizmet edeyim.

Hayir, kendim hizmet görmek için böyle yaptim.

Ben ruhumu bir fidan gibi dikip onu zillet içinde devsirmek bahtsizligina düşmem.

O zaman cahillige uymak, daha akillica bir is olur.

Eger ilim ehli kimseler ilmi korusalardi, ilim de onlari korurdu.

kger ilmi halk sirasinda yüceltselerdi, kendileri de yücelirlerdi, j, Ama umi tahkir ettiler. Ilim hakaret görüp küçüldü. Tamahkar-iariyla ilmin hayat bulacagi yerleri de kirlettiler. Nihayet ilim onla-ra surat asti."

lezzetini eve kapanip kitaplarla arkadas oluncaya kadar

damadim.genini nazarimda ilimden daha lezzetli birsey yoktur, ndan baska bir arkadas da aramiyorum."

"Darlik zamaninda nefsin sehvetlerine harcamak üzere mal ve para borç almak istersen;

Kendi nefsinden, depoladigi sabri sana harcamasini iste ve genislik zamanini bekle.

Eger böyle yaparsan zengin olursun.

Ama bunu yapmaya yanasmazsan,

Bundan sonra elde edemeyecegin hersey için genis bir mazeretle karsilasirsin."

Ali b. Abdülaziz, bu senede vefat etti. Allah rahmet etsin. Tabutu Cürcan'a tasindi. Orada defnedildi. [20]

Hicretin Üçyüzdoksanüçüncü Senesi

Ilerride de anlatilacagi gibi bu senede Tai' Lillah vefat etti.

Bu senede Amidü'l-Cüyus, Siileri asura gününde Hz. Hüseyin'in matemim tutmaktan; Babü'l-Basra ile Babü's-Sair mintikalarında oturmakta olan cahil Sünnileri de bundan sekiz gün sonra yaptıkları Mus'ab b. Zübeyr'in matemini tutmaktan menetti. İki taraf da bu yasaga riayet ettiler. Hamd ve minnet Allah'adır.

Muharrem ayının sonlarında Bahaü'd-Devle, veziri Ebu Galib Muhammed b. Halefi vezirlikten azletti. Ona 100.000 kasani dinari tutarında para cezası verdi.

Bu senenin safer ayının başlarında Bağdat'ta fiyatlar cidden yükseldi. Bugday bulunamaz oldu. Öyle ki, bir ölçek bugday 120 dinara satılır oldu.

Bu senede Amidü'l-Cüyus, Samarra'ya gitti ve Seyyidü'd-Devle Ebu Hasan Ali b. Mezyed'i huzuruna çağırdı. Senelik 40.000 dinar para vermesini şart kostu. O da bu sarta uyacağını bildirdi ve kendi memleketinin başında kaldı.

Bu senede Mecdü'd-Devle b. Fahrü'd-Devle'nin veziri Ebü'l-Abbas ed-Dabbî, Rey sehrinden kaçarak Bedir b. Hasneveyh'in yanına gitti. Bedir ona ikramda bulundu. Ebü'l-Abbas'ın kaçışından sonra Mecdü'd-Devle, vezirliğe Ebu Ali el-Hatîr'i atadı.

Bu senede Misir Aziz'i Hakim, Diniask ve Sam ordularının başına Ebu Muhammed el-Esved'i naib olarak atadı. Fakat daha sonra bu naibin Hz. Ebu Bekir ile Hz. Ömer'e söven Magribli bir adamı cezalandırdığını ve onu şehirde teshir etmek amacıyla dolastırdığını duydu. Bunun kötü sonucundan korktu ve haber gönderip onu naiblikten azletti. Bir hile ile onu naiblik görevinden uzaklaştırmış oldu.

Bedevilerin yol kesmesi ve hacılara saldırıp mallarını yağmalamaları nedeniyle bu senede Irak'tan kimse hacca gitmedi. [21]

Hicretin Üçyüzdoksanüçüncü Senesinde Vefat Meshur Sahsiyetler

İbrahim B. Ahmed B. Muhammed

İbrahim b. Ahmed b. Muhammed Ebu îshak et-Taberî. Maliki fi-vdi Bağdat'taki cerh ve ta'dil ehlinin öncülerinden ve kurralatadlarındandı. Çok

hadis dinledi ve rivayet etti. Darekutnî on-?n 500 cüz dolusu hadis rivayet etmiştir. Alicenâb ve faziletli bir kimse olup ilim ehlinin önde gelenlerinden di. [22]

Tâîl Lillah Abdülkerîm B. Muti

Bunun hal' edilisi önceki kısımlarda anlatılmış, basından geçenler açıklanmıştır. Bu senenin ramazan bayramı gecesinde yetmişbeş veya yetmişaltı yaşında vefat etti. Ömrünün onyedî sene, altı ay ve beş gününü halifelikte geçirdi. Vefat edince cenaze namazını halife Kadir kildirdi. Namazını kildirirken beş tekbir aldı. Memleketin büyükleri cenazeye katıldılar. Cenazesi Rusafe'ye defnedildi. [23]

Muhammed B. Abdurrahman B. Abbas B. Zekeriya

Künyesi, Ebu Tahir el-Muhlis'tir. Büyük rivayet seyhidir. Baga-vî'den, İbn Said'den ve birçok kimselerden hadis dinleyip rivayet etmiştir. Berkanî, Ezherî, Hallal ve Tenuhî de kendisinden rivayetlerde bulunmuşlardır. Sika ve salih kimselerdendi. Bu senenin ramazan ayında seksensekiz yaşında vefat etti. Allah rahmet etsin. [24]

Muhammed B. Abdullah

Ünyesi' Ebüi-Hasan es-Sülemî'dir. Yüksek tabakadan bir sair-ir' MeShur siirleri, Adüdü/d-Devle ve bazilarına medhiyeleri vardır. [25]

Meymune

Kur'ân hafizi ve vaizedir. Bir gün vaaz verir- i elbiseyi göstererek bu elbisesini kırkyedi seneden be- Y6 k'ç degistirmedigini, kumasinin da annesi tarafından ed"U' k"ISI üzerindeki elbiseyi giyinmis olarak Allah'a isyan

!gi takdirde o elbisenin çabucak eskimeyecegini söyledi. E U Abdüssanied> Söyle bir olay anlatir:

unizin duvari yıkılmak üzereydi. Anneme: "Bir usta çağırallm da su duvari onarsin." dedim. Annem de bir kagit parçası alıp üzerine bir seyler yazdı. Sonra o kagidi duvarin bir yerine yerlestirmemi emretti. Ben de kagidi alıp o duvarin bir deligine yerlestirdim. Kagit orada yirmi sene kaldı. Annem vefat edince kagidin üzerine neler yazdigini öğrenmek istedim. Kagidi delikten çıkarıp bakmak istedigimde yere düştü. Kaldırıp baktım, sunlar yaziliydi: "Dogrusu, zeval bulmasin diye gökleri ve yeri tutan Allah'tir." (ei-Fatir, 4i.) Ey gökleri ve yeri tutan Allah'im, su duvari da yıkilmasin diye yerinde tut."»

Bu senede Bahaü'd-Devle, Serif Ebu Ahmed el-Hüseyn b. Ahmed b. Musa el-Musevî'yi kadilkudatlığa, hac emirliğine ve mezalim mahkemesinin

baskanligi ile Talibilerin nakibligine atadi. Kendisine Ta-hirü'l-Evhad Zevî'l-Menakib lakabini takti. Bu atama isi Sirac kentinde yapilmisti. Atanmayla ilgili yazi Bagdat'a ulastiginda halife Kadir onun kadilkudatliga atanmasina izin vermedi. Bu nedenle de serif Ebu Ahmed'in kadilkudatligi askida kaldı.

Bu senede Melik Ebü'l-Abbas b. Vasil, Batiha diyarina hakim oldu. Mühezzebü'd-Devle'yi oradan çıkarıp kovdu. Sehri elinden almak için Zaimü'l-Cüyus onun üzerine yürüdü, ancak Ibn Vasil, Zaimü'l-Cüyus'u hezimete ugratti. Mallarini ve esyalarini yagmaladi. Onun hazine çadirinda ele geçirdigi mallar arasinda 30.000 dinar ve 50.000 dirhem para da vardi.

Bu senede Irak kafilesi büyük bir sasaa ve sayilamayacak kadar bir kalabalik halinde Hicaz yoluna koyuldu. Ancak yolda Bedevilerin emiri Usayfir karsilarina çıktı, yollarim kesti. Yanina cidden güzel Kur'ân okuyan iki genç gönderdiler. Bunlardan birinin adi Ebü'l-Ha-san er-Refa, digerininiki ise Ebu Abdillah b. ez-Zücacî idi. Bunlar cidden güzel Kur'ân okuyan kimseler idiler. Hacilardan ne kadar yol baci alacagi hususunda kendisiyle konusmak ve hacca gitmelerine izin vermesi için rizasini almak amaciyla Usayfir'in yanma gönderildiler. Huzuruna varip oturduklarinda ikisi birlikte yüksek ve insani kendinden geçiren bir sesle asir okudular. Usayfir onlarin okuyusu karsisinda dehsete kapildi. Okuyuslarini çok begendi ve onlara şöyle dedi:

- Bagdat'taki geçiminiz nasildir?

- Iyidir. İnsanlar bize hep ikramda bulunur, bize altin gümüş ve armaganlar gönderirler.

- Size bir günde 1.000.000 dinar veren oldu mu hiç?

- Hayir, 1.000 dirhem bile veren olmadı.

- Öyleyse su anda herbirinize 1.000.000 dinar veriyorum ve beraberinizde gelen bütün hacilarin da Mekke'ye gitmelerine izin ve-
sizler olmasaydiniz onlardan 1.000.000 dinar bile al-gitmelerine izin vermezdim.

fir o iki Kur'ân okuyucusu nedeniyle hacilarin gitmelerine H verdi ve Bedevilerden hiçbir i hacılara satasmadi. İnsanlar a hacca gittiler ve o iki okuyucuya sükranlarini sundular. Her-°T fat'ta vakfe yaparlarken o iki okuyucu Cebelü'r-Rahme üze-j uazzam bir edâ ile Kur'ân-i Kerim okudular. Diger memleket-" >i cilarinin da oraya akin etmesiyle büyük bir izdiham meydana 'eli!r nsanlar aglayip feryad ve figan ettiler. Bu gelenler Iraklılara a\' ki' "Bu iki adami ayni seferde beraberinizde getirmeniz dogru i 1 Çünkü bir taarruz karsisinda ikisinin de Ölmesi muhtemeldir. R^vüzden bunlardan birini beraberinizde getirip digerini de memlekette birakmaniz gerekir ki, sayet yolda biri öldürülecek olursa digeri hayatta kalsin."

Önceki senelerde de olduğu gibi bu senede hac emirligini Misirlilar yaptılar ve hutbeleri onlar okuttular. Irak emiri bedevilerin baskinından ve yagma hareketlerinin çoklugundan korkarak Medine'ye ugramadan acilen Bagdat'a dönmeye karar verdi. Fakat bu, hacilarin çok agirina gitti. O iki okuyucu, Medine-i Nebevî yoluna dönülen cadde üzerinde durarak su ayet-i kerimeleri okumaya basladilar:

"Medinelilere ve çevrelerinde bulunan bedevilere, savasta Allah'in peygamberinden geri kalmak, kendilerini ona tercih etmek yarasmaz. "(et-Tevbe, 120.)

Insanlar bunlarin okuyusu üzerine yüksek sesle feryad edip aglamaya basladilar. Ortaligi velveleye verdiler. Develer boyunlarini bu iki Kur'ân okuyucusuna dogru uzattilar. Insanlar hep birden, baslarinda emirleri de olmak üzere Medine-i Nebevî yoluna koyuldular. Gidip Peygamber Efendimizin kabrini ziyaret ettiler ve salimen memleketlerine geri döndüler. Hamd ve minnet Allah'adir.

..., Ilci Kur'ân okuyucusu, memleketlerine döndüklerinde veliy-bir k^ VG gÜZel Mr Kuran okuyucusu olan Ebu Bekir b. Behlül ile ir ikte kendilerini ramazanda teravih kildirmekle görevlendirdi, oku enilide namaz kilan cemaat çoğaldi. Gerçekten de güzel Kur'ân piytfi ^rdl" Namazi fazlasiyla uzatıyorlardi. Imamligi nöbetlese ya-vihi ar ü rekatta otuz kadar ayet okuyorlardi. Cemaatleri tera-kisrni ° . J>ecen'n ük üçte biri sona erdiginde, ya da yariya yakin bir geçtiginde tamamlayabiliyorlardi.

gun ^n Behlül, Mansur Camiinde su ayet-i kerimeyi okudu: gönüllerinin Allah i anmasi ve O ndan inen gerçege zamani daha gelmedi mi?" (ei-Hadid, 16.) Saga sola yal-diye snrXLaOlan bir sofi ibn Benlül'e dogru uzanarak: "Nasil dedin?" i- Ibn Behlül, ayet-i kerimeyi tekrarlayinca sofi: "Evet, vallahi zamani geldi artik!" dedi ve düsüp Öldü. Allah rahmet eylesin.

Ibnü'l-Cevzî dedi ki: «Böyle bir hadise, Ibn Refa'mn seyhi Ebü'l-Hasen b. Hassab'in basindan da geçmistir. O Ebu Bekir b. Ademî'nin. talebesiydi. Ibn Hassab, cidden güzel Kur'ân okuyan bir kimseydi. Su ayeti Rusafe Camii'nde okudu:

"Inananlarin gönülerinin Allah'i anmasi ve O'ndan inen gerçege içten baglanmasi zamani gelmedi mi?" (ei-Hadîd, 16.)

Orada bulunan bir sofi vecde geldi ve: "Vallahi zamani geldi!" dedi. Oturup bunun üzerine agladi, sonra da sesi kesildi. Baktiklarinda ölmüstü! Allah rahmet etsin.» [26]

Hicretin Üçyüzdoksandördüncü Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Ebualiel-Iskâfî

Muvaffak lakabini tasirdi. Bahaü'd-Devle nezdinde itibarli bir kimseydi. Bahaü'd-Devle onu Bagdat'a naib tayin etti. O da Yahudilerden çok miktarda mal aldı. Sonra Batiha'ya kaçtı. Orada iki sene müddetle ikamet etti. Tekrar Bagdat'a geldi. Bahaü'd-Devle kendisini vezirlige tayin etti. Savasta yürekli, muzaffer bir kimseydi. Fakat bir müddet sonra Bahaü'd-Devle onu cezalandirdi ve bu senede öldürttü. Ölümünde kırkdokuz yasındaydı. [27]

Hicretin Üçyüzdoksanbesinci Senesi

Bu senede Mühezzebü'd-Devle Batiha'ya döndü. Ibn Vasil ona engel olmadı. Ancak her sene Bahaü'd-Devle'ye 50.000 dinar vermesini sart kostu.

Bu senede Ifrikiye'de büyük bir kitlik meydana geldi. Öyle ki, bir kısmı yokluktan baska yerlere göçtü, bir kısmı da kitligin siddetinden ötürü öldüler. Cenâb-i Allah'tan afiyet ve mutlu son diliyoruz. Amin.

Bu senede yolda hacılara siddetli bir susuzluk isabet etti. Öyle ki hacıların çoğu öldüler. Bu senede Mekke ve Medine'de hutbeler Misirlılar adına okunuyordu. [28]

Hicretin Üçyüzdoksanbesinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Muhammed B. Ahmed B. Musa B. Cafer

Künyesi, Ebu Nasir'dir. Buharahdır. Melahimî diye bilinir. Hadis ricat harindandır. Bagdat'a geldi.

M hmud b. Ishak tariki ile Buharî'den rivayetlerde bulundu. AyS vsem b. Küleyb ile digerlerinden de rivayetlerde bulundu, kendisinden hadis rivayet etti. Hadis ashabinin önde ge-di. Bu senenin saban ayında seksen yasini asmis iken Bu-vefat etti. [29]

Muhammed B. Ebi Ismail

Muhammed b. Ebi Ismail Ali b. Hüseyin b. Hasan b. Kasim Ebu-el-Alevî. Hemedan'da dogdu. Bagdat'ta yetisti. Cafer el-Huldî digerlerinden hadis yazdı. Nisabur'da da Asamm'dan ve digerle-

nden hadis dinledi. Ali b. Hüreyre'den Safîi fikhim öğrendi. Sonra

Sam'a gitti. Sofilerle arkadaslik etti. Onların büyüklerinden biri oldu.

Defalarca yalnız basına hacca gitti. Bu senenin, muharrem ayında vefat etti. [30]

Ebu Hüseyin Ahmed B. Faris

Ebu Hüseyin Ahmed b. Faris b. Zekeriya b. Muhammed b. Habib.

Lügatçıydı. Râz sehrindendir. "el-Mücmel fi'l-Lüga" adli eserin sahibidir. Hemedan'da ikamet ederdi. Güzel risaleleri vardır. "el-Maka-mat" adli eserin sahibi, bedi' ilmini ondan öğrendi. Ebu Hüseyin'in güzel siirlerinden biri sudur:

"Güçlü bir sıcak rüzgar bizim tarafa esti. O sevgili Türktür. Türk bir erkege mensubtur.

Insani bastan çıkaran kirpik gözünün ucuyla uzun uzadiya bize bakar.

O göz, nahivcinin hüccetinden daha güçlüdür." Sü siir de Ebu Hüseyin'e aittir:

.«n zorunlu olan ve altından kalkacağını sanmadığın bir i^aciru gidermek için birini gönderecek olursan,

ir hekimi oraya gönder ve ona bir tavsiyede de bulunma. nekim var ya, dirhemini ta kendisidir."

Senelbn Hallikan dedi ki: "Ebu Hüseyin Ahmed b. Faris, hicretin 396. bjr esirtde Vefat etti. Hicretin 395. senesinde vefat ettigine dair zayıf ayet de vardır. Ama meshur olan, birinci rivayettir." [31]

Hicretin Üçyüzdoksanaltıncı Senesi

Ibnü'l-Cevzî dedi ki: "Bu senenin saban ayının başında bir cuma gecesi büyüklük ve fazla ısı saçı olması bakımından Zühre yıldızını andıran bir yıldız kible cihetinin sol tarafında dalgalı bir halde doğdu. Ay gibi yeryüzünü aydınlattı ve zilkade ayının ortalarına kadar gökte görüldü. Sonra kayboldu."

Bu senede Muhammed b. Ekfanî, Bağdat kadılığına atandı. Bu senede Halife Kadir Billah, Karvas b. Ebi Hasan'ı Küfe emirliğinde bıraktı ve ona Mutemedü'd-Devle lakabını taktı.

Bu senede Serif Rıza, Talibilerin nakipliğine atandı ve Rıza, Zü'l-Hüsneyeyn lakabını aldı. Kardeşi Murtaza da Zü'l-Mecdeyn lakabını aldı.

Bu senede Yeminü'd-Devle Mahmud b. Sebüktekin, Hindistan'a gazaya gitti. Oradaki büyük şehirleri fethetti. Bol miktarda ganimet elde etti. Hükümdarlardan Kirasî'yi fetih esnasında kaçarken yakalayıp esir aldı. Putlarını kirdi. Karsı koymasına rağmen beline bir kemer bağlayıp sikti. Serçe parmağını kesti. Sonra da onu tahkir etmek, İslâm'ın ve Müslümanların azametini açıklamak maksadıyla serbest bıraktı.

O senede hutbeler Hakim el-Ubeydî adına okunuyordu. Hutbede yeni bir uygulamaya gidilerek hatip, Hakim'in adını okurken insanların tümü saygı için ayaga kalkıyorlardı. Mısır'da da bu uygulamaya gidildi. Ayrıca Hakim için cemaat secdeye kapanıyordu. Hakim'in adı geçerken camide namaz

kılanlar ve sokakta dolasanlar secdeye kapanıyorlardı. Allah onu lanetlesin ve kahretsin. [32]

Hicretin Üçyüzdoksanaltıncı Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Ebu Said El-İsmailî

İbrahim b. İsmail Ebu Said el-Cürcanî. İsmailî lakabıyla meshur olmuştur. Bağdat'a geldiğinde Darekutnî hayattaydı. Babası Ebu Bekir el-İsmailî'den ve Asamm b. Adiy'den hadis rivayet etti. Hallal ve Tenuhî de kendisinden hadis rivayet ettiler. Sika, faziletli ve Safî mezhebinin fakihî olup Arapçayı iyi bilen, ilim ehline cömertçe davranıp bagislarda bulunan, takvali ve kendi memleketinde reis bir kimseydi. Kendisinden sonra reislik çocuklarına intikal etti.

Hatib Bağdadî, Seyh Ebu Tîb'in onun hakkında söyle dedigini rivayet etmiştir:

"Ebu Said el-İsmailî Bağdat'a geldiğinde fikihçılar onun için iki düzenlediler. Bu oturumlardan birini Ebu Hamid el-İsfera-i ise Ebu Muhammed el-Bacî yönetti. Bacî, Kadi Muafa b. ei-Cerin'ye haber salarak bu meclise gelip şeref vermesini % Mektubu oğlu Ebü'l-Fadl ile göndermiş ve elinin üzerine de su iti yazmisti:

"Yüce kadi dostuna ve arkadaşına ikramda bulunursa, tesekkür için bir yer bulacaktır.

Benim bir ihtiyacım var... oğlum gelip onu anlatacak ve bu ihtiya-! gidermeye lütfetmesini dileycektir."

Cerirî de Bacî'nin oğlu ile Bacî'ye su cevabi göndermisti:

"Sözü dinlenip emrine itaat edilen seyh bizi davet etti. Biz de gönüllü olarak itaat edip ona geleceğiz çünkü o, merasimler hazirliyor.

Iste ben yarin onun evine taraf geleceğim. Onun belirttiği yere süratle kosup geleceğim."

Ebu Said el-İsmailî, bu senenin rebiyülahir ayında Cürcan'da aksam namazım mihrapta kilmakta iken ani bir ölümle vefat etti. Fati-ha'nin "İyyâke na'büdü ve iyyâke nestâin" ayetlerini okurken ruhunu teslim edip vefat etti. Allah rahmet etsin. [33]

Muhammed B. Ahmed

Muhammed b. Ahmed b. Muhammed b. Cafer b. Muhammed b. Muhammed b. Buhayr Ebu Amr el-Müzekkî. Hadis hafizi idi. Nisa-burludur. Hîrî lakabıyla meshur olmuştur. İlim tahsili için çeşitli memleketlere seyahatlerde bulundu. Müzakeresi sağlam, sika, sebatkâr bir ravi idi. Bağdat'ta ve diğer şehirlerde hadis rivayet etti. Bu senenin saban ayında yetmişüç yasında

vefat etti. [34]

Ebu Abdillâh B. Mendeh

Muhammed b. Ishak b. Muhammed b. Yahya b. Mendeh u Akdillâh el-İsfahanî. Hadis rivayeti hususunda sebatkâr ve hafî-S^'saglam bir kimseydi. Uzak diyarlara gitti. Hadis dinledi. Tarih zJ*i- en-Nasih ve'1-Mensuh" adli eseri vardır. Ebul-Abbâs Cafer b. narnmded- Mendeh'ten hafızası daha sağlam bir kimse

Abdillâh, bu senenin safer ayında İsfahan'da vefat etti. [35]

Hicretin Üçyüzdoksanyedinci Senesi

Bu senede Ebu Rekve, Misir Azizi Hakim el-Ubeydî'ye karsî ayaklandı. Bu ayaklanma hikâyesinin Özeti sudur:

Ebu Rekve, Hisam b. Abdülmelik b. Mervan el-Ümevî'nin sülâlesinden olup asil adı Velid idi. Seferlerinde sofilere uyarak beraberinde küçük bir sulumu (rekve) tasidigindan ötürü kendisine Ebu Rekve lakabî takilmisti. Misir'da hadis dinleyip derledi. Sonra Mekke'ye gidip ikamet etti. Oradan da Yemen'e göç etti. Daha sonra Sam'a gitti. Bu esnada kendisine uyan kimselerden gayretli ve him-metli olduğunu ve Hisam sülâlesine destek vermeye müsait olduğunu gördüğü kimselerden de bey'at aliyordu. Daha sonra Misir'in, Arapların yasadığı mintikalarından birinde ikamet ederek takva ve ibadet ehli bir kimse olduğu görünümünü verip çocuklara ders vermeye ve bazı gayb haberlerini bildirmeye başladı. Öyle ki, halk ona boyun eğip cidden saygı gösterdi.

Daha sonra insanları kendi sahsına bey'ata davet etti ve kendisinin Emevî olup hilafetine davet edilen bir kimse olduğunu söyleyerek halkı bey'ata çağirdi. Halk da onun çağrisına icabet edip ona "Emî-rü'1-Mü'minin" diye hitab etmeye başladı. Sair bi Emrillâh el-Munta-sir min Adâillâh lakabını aldı. Büyük bir kalabalıkla Rakka'ya gitti. Rakka halkı onun için 200.000 dinar kadar para topladı. Sonra bazı emanetleri inkar etmekle suçlanan bir Yahudi'yi yakalayip ondan da 200.000 dinar para aldı. Rakkahlar onun adına dirhem ve dinar bastırdılar. Cuma günü insanlara hutbe irad etti. Hutbesinde Misir Azizi Hakim'i lanetledi. Bunu çok güzel yapmisti.

Ebu Rekve'nin etrafında 16.000 kadar asker toplandı. Hakim, onun durumunu ve etrafında toplanan askerleri duyunca Ebu Rekve'nin öncü kuvvetleri komutani Fadl b. Abdullah'a 500.000 dinar ve 5,000 elbise göndererek gönlünü kazanmaya ve onu Ebu Rekve'nin safından ayirmaya çalışti. Bu para ve mallar Ebu Fadl'a ulastiginda o, Ebu Rekve'nin safından ayrıldı ve Ebu Rekve'ye: "Biz Misir Aziz'i Hakim'e güç yetiremeyiz. Sen aramızda bulunduğun müddetçe de senin yüzünden bizi heD

kovalayacaktır. İyisi mi sen kendine bir yer seç." dedi. Ebu Rekve de kendisini iki süvari refakatinde Nobe'ye göndermesini istedi. Nobe hükümdarı ile dostluğu ve arkadaşlığı bulunduğunu anlattı. Ebu Fadl, onu iki süvari refakatinde Nobe yoluna koydu. Ama daha sonra pesine adam takarak onu Misir Azizi Hakim'e gönderdi. Ebu Rekve, Hakim'in huzuruna vardığında Hakim onu bir deveye bindirip şehirde dolastırarak teshir etti ve ikinci gün de öldürdü. Bundan sonra Hakim, Ebu Fadl'a ikramda bulundu. Ona birçok arazileri ikta olarak verdi. Ebu Fadl hastalandığında Hakim onu

kez ziyaret etti. İyilesince de onu öldürdü ve arkadaşı Ebu ettigi yere sevketti. Bu, timsahın mükaflatıdır. Rek ri ^n ramazan ayında Karvas görevden azledildi. Yerine ^^j n Aij b. Yezid atandı. Ona, Senedü'd-Devle lakabı verildi. r enede Yemimi'd-Devle Mahmud b. Sebüktekin, Türk hüküm-Horasan diyarından mağlub bir şekilde kovdu ve Türklerden v kimseyi öldürdü.

Bu senede Ebu 1-Abbas b. Vasil Öldürölüp basi Bahaü'd-Devle'ye derildi. Sonra Horasan ve Fars'da dolastırılıp teshir edildi. ?on r> senede hacca gitmekte olan kimselere yolda cidden karanlık 'vah bir fırtına musallat oldu. Ayrice Bedevilerin emiri Ibn Cer-V h da yollarını keserek onları hacca gitmekten menetti. Bu sebeple hacca gidemediler, memleketlerine geri döndüler. Terviye gününde (8 zilhicce) memleketlerine ulaştılar. Bu senede Mekke ve Medine'de Misir hükümdarı adına hutbe okundu. [36]

Hicretin Üçyüzdoksanyedinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Abdüssamed B. Ömer B. İshak

Ebü'l-Kasim ed-Dineverî. Vaiz ve zahid bir kimseydi. Kur'ân okurdu. Ebu Said el-İstahrî'den Safîi fikhini öğrendi. Neccad'dan hadis dinledi. Saymerî de kendisinden rivayette bulundu. Sika ve salih bir kimseydi. Nefis mücahadesi, doğruluk, iffet, takva ve zühd konusunda kendisi örnek gösterilirdi. Emri bi'l ma'ruf nehy-i anil münker-de öncülerdendi. Güzel vaaz vermek ve vaazinin kalplere tesir edisi hususunda da ideal bir örnek olmuştı. Bir gün adamin biri ona 100 dinar getirip vermek istemis, fakat o: "Benim buna ihtiyacım yok." demisti. Adam da: "Öyleyse, al da arkadaşlarına dağıt." deyince Ab-üssamed: "Yere bırak." demisti. Adam yere birakinca meclisinde bu-unan adamlara Abdüssamed: "Her biriniz ihtiyacı kadarını alsın." tük^rT Oradakiler de ihtiyaçları kadar aldılar. Nihayet 100 dinar old e? bundan kısa bir süre sonra oğlu gelip evde bazı ihtiyaçları ugunu söyleyip yakindi. Abdüssamed de oğluna: "Bakkala git ve Wyrek ntl (115 gr) hurma al." dedi.

sa arnin biri onun bir tavuk ve helva satin aldigim görmüs, buna süz coS V^,tak*k etmeye baslamisti. Fakat onun aldigi bu esyalari ök-

Abdh buınun dul bir kadina teslim ettigini görmüstü, vün Essamed b-Ömer, ücret karsiliginda aktarlar için topalak otu basl r? " Ve k°ylece geçimini saglardi. Can çekisirken söyle deme-1: 'Efendim, iste seni bu an için sakladim."

Bu senenin zilhicce ayinin bitimine yedi gün kala sali günü vefat etti. Mansur Camii'nde cenaze namazi kilindi ve Imam Ahnied Me-zarhgi'na defnedildi. [37]

Ebü'l-Abbas B. Vasil

Seyraf ve Basra valilikleri yapmistir. Daha önceleri Kerh'te hizmet, ederdi. Kendisinin ileride hükümdar olacagini söyler, bu yüzden arkadaslari onunla alay ederlerdi. İçlerinden biri; "Hükümdar olursan bana ne vereceksin?" diye sorar, baskasi: "Hükümdar olursan beni bir göreve tayin et." der, bir baskasi: "Beni hizmetçin olarak çalistir." der, bir digeri de: "Hükümdar olursan bana hil'at giydir." derdi. Kaderin cilvesi olarak durumlar degisti. Nihayet o, Seyraf ile Basra hükümdarligina geçti. Mühezzebü'd-Devle'nin elinden Batiha ülkesini aldı. Onu ülke disina sürdü. Öyle ki, Mühezzebü'd-Devle giderken bir inege binmek mecburiyetinde kalmisti. Ebü'l-Abbas b. Vasil o mintikalari istila etti. Ahvaz sehri üzerine yürüdü. B ah aü'd-D evle'yi hezimete ugratti. Fakat daha sonra Bahaü'd-Devle onu ele geçirip saban ayında Öldürdü. Kesik basini ülkede dolastirdi. [38]

Hicretin Üçyüzdoksansekizinci Senesi

Bu senede Yeminü'd-Devle Mahmud b. Sebüktekin Hindistan'a gazaya gitti. Birçok kaleleri fethetti, bol miktarda mal ve kiymetli mücevherleri ganimet edindi. Elde ettigi ganimetler arasinda otuz zira' uzunlugunda onbes zira' genisliginde içi gümüsle dolu bir mahzen de vardi. Gazne'ye döndüğünde bu ganimetleri kendi evinin sahninda sergiledi ve hükümdarin elçilerine, oraya girmeleri için izin verdi. Elçiler içeri girip o ganimetleri görünce sasarak hayret içinde kaldilar.

Bu senenin rebiyülahir ayinin onbirinde çarsamba gecesi Bagdat'a çok miktarda kar yagdi. Öyle ki kar kalinligi bir buçuk zira'i buldu ve bu karlar haftalarca kaldi. Sonra eridi. Ayrica Tikrit, Küfe, Abadan ve Nehrevan sehirlerine de kar yagmisti.

Yine bu senenin rebiyülahir ayında çok sayida hirsizlik vakalari meydana geldi. Öyle ki mescitlerden ve müzelerden de hirsizlik yapildi. Sonra güvenlik görevlileri bu hirsizlerin çoğunu yakalayip ellerini kestiler, gözlerine de mil çektiler. [39]

Ibn Mes'ud'un Mushafinin Yakılması

"el-Muntazam" adlı eserinde İbnü'l-Cevzî'nin anlattığına göre; Seyh Ebu Hamid el-İsferayînî'nin fetvasına dayanılarak İbn Mesuderinin mushafı yakılmıştır.

pnin receb ayının onunda Ehl-i Sünnet ile Rafiziler arasın-"~ "t bir kavga meydana geldi. Bunun sebebi de suydı: Hasimi-da büyü ^n Muallim lakabıyla meşhur olan Sîilerin fakihî Ebu

lerden jy£unainmed b. Numan'a, Derb-ü Rebah'taki mescidinde hü-f 'sler ona sövüp hakaretlerde bulunmuşlardı. Bunun üzerine M İlim'in taraftarları ayaklanmışlar, Kerh mahallesinin halkı tete geçmiş ve hep birlikte Kadi Ebu Muhammed el-Ekfânî vñ Ebu Hamid el-İsferayînî'nin evlerine hücum etmişler, böyle-ile !?ey ^ ^ büyük kavgalar cereyan etmişti. Sîiler Abdullah b. Me-06 rT olduğunu iddia ettikleri, ama diğer bütün mushaflara aykırı Şr bir mushafı getirmişlerdi. Esraf, kadılar ve fakihler receb ayının bitimine bir gece kala cuma gecesi toplanmışlar ve bu mushaf kendilerine arzedilmisti. Seyh Ebu Hamid el-İsferayînî ile fikiheçiler bu mushafm yakılmasını tavsiye etmişler ve bu tavsiye hepsinin huzurunda yerine getirilerek Abdullah b. Mesud'a ait olduğu iddia edilen mushaf yakılmıştı. Sîiler buna çok öfkelenmişler ve saban ayının on-besinci gecesi olan berat gecesinde bu işi yapanlara beddua edip söv-müşlerdi. Sîi gençlerinden bir grup da kendisine eziyet etmek maksadıyla Seyh Ebu Hamid'in evine hücum ettiler. O da evinden çıkıp Da-rü'l- Katan'a göçmüştü. Bu gençler "Yâ Hakim, yâ Mansur!" diye naralar atmaya başlamışlardı. Halife bunu duyunca gazaba gelmiş ve Ehl-i Sünnete yardımcı olsunlar diye adamlarını göndermişti. Sîilerin birçok evleri yakıldı ve sert hareketler cereyan etti. Amidul-Cüyus, Sîilerin fakihî İbn Muallim'i sürgün etmek için Bağdat'a gönderildi. O da gidip İbn Muallim'i Bağdat'tan ihraç etti. Sonra oraya sefaatçiler girdiler. Affedilmesini sağladılar. Kissacılar da Hz. Ebu Bekir, Hz. Ömer ve Hz. Ali adına sualler ve cevaplara değinmekten menedildi-ler. Seyh Ebu Hamid eskiden olduğu gibi kendi evine döndü.

Bu senenin saban ayında Dinever'de şiddetli bir deprem meydana geldi ve bu yüzden çok evler yıkıldı. Halkın birçok esya ve emtiası te-O t i v' Dakukî' Tikrit ve Siraz'da ortalığı karartan bir fırtına esti. Çok karardı- Birçok evler, hurmalıklar ve zeytinlikler telef oldu. dü A a a insan Öldü. Siraz şehrinin bir kısmı yıkılıp harabeye dön- Aynca aynı şehirde bir sarsıntı meydana geldi. Bu yüzden deniz-gemilerin çoğu battı. Vasit şehrinde de tanesi 106 dirhem ağırlı-dolular yağdı. Bu senenin ramazan (mayıs) ayında dam-ukları akitacak derecede Bağdat'a yağmur yağdı. [40]

Komame Kilisesi'nin Tahrib Edilmesi

enede Hakim, Kudüs'te bulunan Hristiyanlara ait Koniame Kilisesi'nin tahrip edilmesini emretti ve halkın oradaki malları, esyaları alabileceğini söyleyip yağmalamalarına müsaade etti. Bunun sebebi de Hristiyanların Hz. İsa'nın Ölümünden dirilip kalkacağı gün diye kutladıkları bayram gününde halkı aldatmak için yaptıkları atesti. Onlar bu atesin gökten indigini cahillerine yutturuyorlardı. Aslında bu ates ibrisim iplerine mercimek yağı sürülmesi ve kibrit ile diğer şeylere yağ sürülmesi neticesinde yakılan bir atesti. Bunu gayet ustalıkla yaparak halk tabakasına ve cahil kimselere yutturuyorlardı. Su zamana kadar da o kilisenin yerinde aynı atesi yakarlar.

Aynı şekilde bu senede Mısır'da da birkaç kilise yıkıldı ve Hristiyanlara da su çağır yapıldı: "İslama girmek isteyeniniz girsin. Girmek istemeyeniniz ise Bizans'a güven içerisinde geri dönsün. Ama burada kendi dinine bağlı olarak kalmak isteyeniniz olursa o da bazı şartlara tabi olacaktır. Örneğin göğsüne haç asarak dolasacak ve bu haç tahtadan olup dört ritl (460 gr.) ağırlığında olacaktır. Yahudilere gelince onlardan da kendi dinine bağlı olarak Mısır'da kalmak isteyenler altı ritl ağırlığında bir buzagi basi heykelini göğüslerinde taşıyacaklardır. Hamamlarda da bunlardan herbirinin boynunda bes ritl ağırlığında bir su kirbasi, ayrıca çanlar da bulunacaktır ve bunlar asla ata binemeyeceklerdir..."

Bütün bunlardan sonra Hakim, yıktığı kiliselerin yeniden inşa edilmesini emretti ve gayri müslimlerden İslama girmiş olanların da tekrar eski dinlerine dönmelerine izin verdi ve şöyle dedi: "Biz mescitlerimizi, kalbi ve niyeti bilinmeyen kimselerin içeri girip ibadet etmelerinden arındırıyoruz." Allah onu kahretsin, [41]

Hicretin Üçyüzdoksansekizinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Ebu Muhammed El-Bacî

Asil adı Abdullah b. Muhammed el-Bacî'dir. Buharalı ve Harezm-lidir. Safîî imamlarındandır. Ebü'l-Kasim ed-Darikî'den fıkıh Öğrendi ve onun yerine ders verdi. Edebiyat, fesahat ve siiri çok güzel bilirdi. Bir defasında ziyaret için arkadaşlarından birinin evine gitti. Arkadasını evde bulamayınca su beyitleri yazdı:

"Evine geldik ama buluşma isini tamamlayamadık. Bu ayrılıktan dolayı Cenâb-ı Allah'tan hayır diliyoruz.

Sen kaybolmadığında ben kayboluyorum. Ben kaybolmadığımda da sen kayboluyorsun.

Sanki ayrılığımız baskaları tarafından ayarlanmış gibidir."

Mammed bu senenin muharrem ayında vefat etti. Biyog-EbUTabakatu s-Safiiyye adlı eserinde anlatmışlardır. [42]

Abdullah B. Ahmed

Hah b Ahnied b. Ali b. Hüseyin. Künyesi, Ebu'l-Kasim'dir.lakabıyla meshurdur. Ibn Said'den en son hadis rivayet Saydelani a ravjierdendir. Ezherî de kendisinden rivayetlerde eden kisi Güvenilirj sjka ve salih bir kimseydi. Bu senenin recep yasini asmis olarak vefat etti. [43]

Sair Bebg

Abdülvahid b. Nasr b. Muhammed Ebü'l-Ferec el-Mahzumî. Bebg-m lakabini tasirdi. Bu senenin saban ayında vefat etti. Edebiyatı iyi bilen, faziletli, güçlü bir sairidi. Siirlerinden biri sudur:

"Ey yaratilis huyu birbirine benzeyen kisi,
Gözler ancak sana yönelir,
Gözyaslanmdan olusan güller senin yanaklarından çalınmistir.
Bedenimin hastaligi da senin kaslarından çalınmistir.
Vücudumda can kalmadi ki senin askini ona sikayet edeyim.
Ancak vücudunda can kalan kisi sikayet edebilir." [44]

Muhammed B. Yahya

Künyesi, Ebu Abdillah'tir. Cürcanlıdır. Âlim, zahid, âbid kimselerdendir. Ebu Bekir er-Razî ile münazara yapmistir, Katiatü'r-Rebi mintikasında ders verirdi. Ahir ömründe felç oldu, vefat ettiginde Ebu Hanife'nin yanma defnedildi. [45]

Bedüzzaman

el-Makamat" adi eserin sahibidir. Asil adi Ahmed b. Hüseyin b. Yahya b. Said'dir. Künyesi, Ebü'l-Fadl'dir. Hemedanlıdır. Bediüzza-man adıyla meshur hadis hafizidir. "er-Resailu r-Raika" ve "el-Maka-rî'n m alka adh eserlerin sahibidir. Onun el-Makamat'i ile Hand ayni tarzdadir- Hariî, daha sonra onun izini takip el"akamatmi yazmis ve onun üstünlüğünü itiraf edip Önce olusUnu sükranla ifade etmistir.

fUZZaman Ibn Faristen lüfat öğrendi. Sonra ortaya çıktı. Fa-x> resahatli kimselerdendir. Anlatildigina göre; kendisine zehir içirilmis, bu nedenle kalp sektesi geçirmisti. Ölüp ölmedigini anlamadan acelece onu defnetmislerdi. Sonra mezarında, canlı olup feryadini isitmislerdi. Bunun üzerine hemen açmislar, ama mezarın korkulu halinden ötürü, kendi çenesini tutmus halde iken öldüğünü görmüslerdi. Bu hadise bu senenin cemaziyelahir ayinin onbirinde cuma günü meydana gelmistir. Yüce Allah ona rahmet etsin. [46]

Hicretin Üçyüzdoksandokuzuncu Senesi

Bu senede Rahbe naibi Ali b. Sümal, Hakim el-Ubeydî tarafından öldürüldü. Onu asil öldüren kisi ise Isa b. Halat el-Ukaylî idi. Halep valisi Abbas b. Mirdas da Isa b. Halati Rahbe'den sürgün etti.

Bu senede Amr b. Abdülvahid, Basra kadiligidan azledildi. Yerine Ebü'l-Hasan b. Ebi's-Sevarib tayin edildi. İnsanlar gidip Amr b. Abdülvahid'i teselli ediyor öte taraftan da Ebü'l-Hasan b. Ebi's-Seva-rib'i tebrik ediyorlardı. Bu hadiseyle ilgili olarak el-Usfurî şöyle bir siir söylemiştir:

"Benim yanımda hos ve zerafetli bir söz var.

Böyle sözler sarki olabilir.

İki kadiyla ilgili sözüm var.

Biri teselli ediliyor, diğeri tebrik ediliyor.

Teselli edilen, artık azledildik ama rahatimizi bulduk;

Tebrik edilense beni zorla bu göreve getirdiler, diyor.

Ama ikisi de yalan söylüyor.

Bizlerden kim doğru söylüyor ki?!"

Bu senenin saban ayında siddetli bir fırtına esti. Bağdat'ın yollarına kızıl çamurlar döktü.

Bu senede hacılar ortalığı karartan bir fırtınaya maruz kaldılar. Bedeviler yollarını kesip hacca gitmelerine engel oldular. Nihayet hac vakti geçince onlar da geri döndüler.

Beni Hilal, Basra hacılarından 600 kadar kişiyi yakalayip üzerlerindeki paralardan 1.000.000 dinar kadarını gasbettiler.

Bu senede Hicaz'da Mısırlılar adına hutbe okunuyordu. [47]

Hicretin Üçyüzdoksandokuzuncu Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Abdullah B. Bekr B. Muhammed B. Hüseyin

Künyesi, Ebu Ahmed et-Taberanî'dir. Mekke'de, Bağdat'ta ve

ka beldelerde hadis dinledi. İkram gören, âlicenab bir kimseydi ve Abdülgani b. Said kendisinden hadis dinlediler. sonra, Sam'da Banyas dağı yakınında bir yerde ikamet etti.ha sonr, S

bu senenin rebiyülevvel ayında vefat edinceye kadar yüce Al ibadetle mesgul oldu. [48]

Muhammed B. Ali B. Hüseyin

Künyesi, Ebu Müslim'dir. Vezir İbn Hanzabe'nin kâtibidir. Bagavî'den, İbn Said'den, İbn Düreyd'den, İbn Davud'dan, İbn Arefe'den, İbn Mücahid'den

ve daha baska kimselerden rivayetlerde bulundu.

Bagavî'nin arkadaşlarından en son vefat eden o oldu. ilim, hadis, marifet ve anlayış erbabındandı. Bazıları onun Bagavî'den yaptığı rivayetleri eleştirmişler ve güya onun rivayetlerinin çoğunun bozuk olduğunu iddia etmişlerdir. Surî'nin anlattığına göre o, ömrünün son demlerinde bunamıştır. Rivayetleri birbirine karıştırmıştır. [49]

Ebü'l-Hasan Ali B. Ebi Said

Abdülvahid b. Ahmed b. Yunus b. Abdüla'lâ es-Sadeî. Mısırlıydı. Dört ciltlik "ez-Zeycû'l-Hakimî" adlı kitabın yazarıdır. Babası büyük hadis hafızlarındandı.

Mısır için de faydalı bir tarih yazmıştır ki, âlimler bu kitabı müracaat kaynağı olarak kabul ederler. Kendisi ise astroloji ile mesgul olmuş ve bu alanda büyük mesafeler katetmiştir. Rasat ilmiyle son derece titizlikle ilgilenmişti ama bununla beraber dalgın ve hali perisan bir kimseydi. Eski püskü elbiseler giyerdi. Basma çok kaba bir sarık sarar, üzerine bornoz giyer, merkebe binerdi. Onu görenler, ha-me gülerlerdi. Ama Hakim'in huzuruna girdiğinde Hakim ona saygı gösterir ve kendi nefsiyle ilgilenmediğini ispatlayacak kadar dünyaa ehliriden habersiz bir yasayışı olduğunu kendisine an-

Adaletli bir şahiddi. Güzel şiirler yazardı. Ibn Hallikan'ın ifadesi-ne göre su güzel şiir ona aittir:

zaman rüzgarın esintisine, sevgilisinin agzına müstak

asik gibi ask mektubumu nefesimle gönderiyorum. evgünüm agzının tükürüğüyle nefisler dirilirler.

i Sıye ve kokusuyla dünyanın hoş olduğu kimse sayesinde askım yenilenir.

Bu askım onun gözlerinden, bakışlarından ve kaslarından ötürü zayıflayıp başka taraflara göçüp gider.

Ömrüme yemin ederim ki, ondan sonra artık ben içmez oldum.

Çok uzun süre uzakta ve gurbette kalışı nedeniyle artık onu kaybettim." [50]

Halife Kadir Billah'ın Annesi Temenna

Bu hatun, Abdülvahid b. Muktedir'in cariyesi idi. Abide ve salıha hatunlardandı. Faziletli ve dindardı. Bu senenin saban ayının yirmi-ikisinde perşembe gecesi vefat etti. Oğlu Kadir Billah, cenaze namazını kıldırıldı. Cenazesi yatsıdan sonra Rusafe'ye götürüldü. [51]

Hicretin Dörtüzyüçüncü Senesi

Bu senenin rebiyülahir ayında Dicle'nin suyu çok azaldı. Öyle ki, üzerinde bazı adalar görünmeye başladı. Bu adaların üzerinden S milerle geçmek imkansız hale geldi. Üzne ve Rasidiye arasındaki bağlantı koptu. Halife bu mekanların kiraya verilmesini emretti.

Bu senede Hz. Ali'nin türbesinin etrafına sur yapıldı. Bu surun inşaat ustalığını Ebu İshak el-Ecanî yaptı. Söyle ki, Ebu Muhammed b. Sehlân hastalanmış ve iyileştiği takdirde bu suru yaptırmayı adamıştı. O da iyileşip şifa bulunca bu adagim yerine getirdi.

Bu senenin ramazan ayında halife Kadir Billah eline kirbaci alıp hirkasını giyinerek halkın huzurunda oturdu. Seyh Ebu Hamid el-İs-ferayinî gelip onun huzurunda yer öptü ve su ayet-i kerimeyi okudu:

"İkiyüzlüler, kalplerinde fesat bulunanlar, şehirde bozguncu haberler yayanlar, eğer bundan vazgeçmezlerse, andolsun ki seni onlarla mücadeleye davet ederiz." (el-Ahzâb, 60.)

Orada bulunan insanlar ağlastılar. Sevinç içinde kalkıp evlerine döndüler.

Bu senede Hakim'in Medine'de bulunan Cafer b. Muhammed es-Sadık'ın evini açtırıp oradaki bir mushafı ve aletleri aldığı haberi geldi. Bu ev, sahibini vefatından o güne kadar açılmamıştı. Mushafla birlikte büyük ve demir çemberle kusatılmış bir bardak, Hayzuran'ın zirhi, bir mızrak ve de taht vardı. Bütün bunlar Alevi bir topluluk ta-rafından Misir'a götürüldü. Hakim onlara çok miktarda harçlık ve avarlar verdi, tahtı geri gönderdi, ama diğer esyaları aldı ve: "Ben bunları almaya daha fazla hak sahibiyim." dedi. Onlar da kendisini 11 ^ beddua ederek tahtı geri götürdüler. Hakim orada bir ilim evi h filîlî: içılan oraya oturttu. Üç sene sonra ise burasını yikti ve - nan Akincılar, hadisçiler ve hayir ehli birçok kimseyi öl-

onar,U çenede Misir'da kendi adına yaptırılmış olan Hakim Camii'ni fereklî Bu rar taht vli

tez^ nati yaptırdı.

21 hicce ayında Müeyyed Hisam b. Hakem b. Abdur-üüp uzun süre hapiste kaldıktan sonra tek- Bu senede Mekke ve Medine'de, Misir ve Sam a*na hutbe okunuyordu. [52]

Hicretin Dörtüzyüçüncü Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Nakip Ebu Ahmed El-Musevî

Hasan b. Musa b. Muhanimed b. İbrahim b. Musa b. Cafer el-Mu-sevî. Rıza ile Murtaza'nın babasıdır. Talibilerin nakıblığına defalarca tayin edilip azledildi. Yine görevine iade edildi. Yaklaşık beş kere atanıp azledildi. Sonra ahir ömründe yine bu göreve atandı ve dok-sanyedi yaşında bu senede

vefat etti. Cenaze namazini oğlu Murtaza kildirdi ve Meshed-i Hüseyin'e defnedildi. Oğlu Murtaza, baslangıç ve sonu çok kuvvetli beyitlerden tesekkül eden güzel bir kasideyle ona su agidi yakmisti:

"Gecelerin tasidigi ve sabahların aksamlara ilettiligi ilahi selam, Lüey kabilesinden asaletli bir cesedin üzerine olsun. . Çünkü o, ibadet ve iyiligin kaynagiydi. Öyle bir yigitti ki, helâlden baska bir seyle doymadi. Azigi da sadece mubah seylerdi. Elbisesi günah kirlerine bulasmadi. Hiç kötülükler ona ilismedi. Sirti günah yüklerinden yana çok hafiftir. Azalari da günahlardan yana çiplaktır. Islerin en yüksegine özlemi vardı. Basari kapisina yöneltilmisti.

O öyle kimselerdendi ki kalpleri Allah'in zikriyle senlenirdi. Cisimlerinde bedenlerinde takva vardı. Dinin ve takvanin yardimina kosarlardi." [53]

Haccac B. Hürmüz Ebu Cafer

Bahaü'd-Devle tarafından Irak naipligine atanmisti. Bedevi ve Kürtlerle savasma hususunda Haccac'm yardimcisiydi. Adüdü'l d-Dev-le'nin hakimiyeti zamaninda da önde gelen kimselerdendi. Savasa dair tam bir tecrübe ve uzmanligi, keskin bir zekasi, tam bir yigitligi, secaati, yüksek himmeti ve dogru görüsleri vardı. Hicretin 372. senesinde Bagdat'tan çıktiginda orada fitneler çogaldi. Bu senede Ahvaz sehrinde 105 yasinda vefat etti. Allah rahmet etsin. [54]

Ebu Abdillan El-Kummî

Misirli bir tacirdi. Cidden büyük bir serveti vardı. Vefatinda, te dinardan fazla para ve diger esyalar vardı. Hicaz 'IT1 Ha vefat etti. Medine-i Nebeviye'de Hz. Hasan'in mezarinin defnedildi. Allah onlardan razi olsun. [55]

Ebü'l-Hüseyinb.Refa

Kurra idi. Hicretin 394. senesinde olaylarından bahsedilirken H'sinin biyografisinden ve kiraatından bahsedilmisti. Kur'ân'i en sesle okuyanlardandi. Sesinde bir tatlilik vardı. Kur'ân'i tatli ile okurdu. Yüce Allah ona rahmet etsin. [56]

Hicretin Dörtüzbirinci Senesi

Bu senenin muharrem ayinin dördünde cuma günü Musul'da vali Karvas b. Mukalîed Ebi Meni, halkina kahirlandigindan ötürü Misir valisi Hakim ei-Ubeydî adina hutbe okuttu. İbnü'l-Cevzî bu hutbeyi harfi harfine nakletmis tir. Hutbenin sonunda da hatipler Misir valisi Hakini'in atalari Mehdi, onun oğlu Kaim, onun oğlu Mansur, onun oğlu Muiz, onun oğlu Aziz sonra da onun oğlu ve zamanin valisi Hakim'e dua ettiler. Dualarini fazlastirdilar.

Özellikle Hakim'e daha çok dua ettiler. Aynı şekilde Musul'un Enbar, Medain ve diğer kazalarında da Hakim'e dua edildi.

Bunun sebebi suydı: Misir hakimi, Karvas'a mektuplar, elçiler ve hediyeler göndererek onu kendi tarafına çekmeye, gönlünü kazanmaya çalışmıyordu. Nihayet Karvas da yapacağını yaptı, hutbeyi onun adına okuttu. Halife Kadir Billah el-Abbasi durumdan haberdar olunca Karvas'a bir mektup yazarak bu yaptıklarından ötürü onu kinadı. Bahaü'd-Devle de Amidü'l-Cüyus'a, Karvas'la savaşıması için 100.000 dinar para verdi. Karvas bundan haberdar olunca, görüşünden geri dönerek yaptığını pişman oldu ve kendi memleketinde Hakim adına nutbe okutmaya başlattı.ül-Cevzi dedi ki: "Bu senenin rebbi ayının bitimine beş gün

1 Dicle'nin suyu cidden fazlaladı. Bu arada ramazan ayına kadar n etti. Suyun yüksekliği 21.3 zira'ya ulaştı ve Bağdat'ın birçok ev-

sular altında kaldı." u senede vezir Ebu Halef Bağdat'a döndü ve Fahrü'l-Mülk'e

g ^Cuyus lakabı verildi, kendisi Seide Ebü'l-Feth Hasan b. Cafer el-Alevi isyan etti. Halkı

in "İ_ yata davet etti ve Rasid Billah lakabını aldı.

Iraklılardan hacca giden olmadı ve Mekke ile Medi-valisi Hakim adına hutbe okundu. [57]

Hicretin Dörtüzbirinci Senesinde Vefat Eden Meşhur Şahsiyetler

İbrahim B. Muhammed B. Ubeyd

Künyesi, Ebu Mesud'dur. Dimasklidir. Büyük hadis hafizidir. Bu-harî ve Müslim'in Sahihleri üzerine yapılmış bir serh olan "el-Etraf" adlı kitabın yazarıdır. Bağdat, Basra, Küfe, Vasi, İsfahan ve Horasan gibi çeşitli şehirlere seyahatlerde bulundu. Hadis derledi. Doğru sözlü, sadakatli hadis hafızlarındandı. Güvenilir ve zaptı sağlam bir kimseydi. Çok az hadis rivayet etmiştir. Ebü'l-Kasim, Ebu Zer el-Herevî, Hamza es-Sehmî ve diğerleri kendisinden rivayetlerde bulunmuştur. Bu senenin rebbi ayında Bağdat'ta vefat etti ve cenaze namazını Ebu Hamid el-İsferayini'nin kıldırmasını vasiyet ettiği için o kıldırıldı. Sikek'e yakın Mansur Camii mezarlığına defnedildi.

İbn Asakir, onun biyografisini anlatmış ve onu övmüştür. [58]

Vezir Amidü'l-Cüyus

Hasan b. Ebi Cafer. Hüzmüz'ün üstadıdır. Hicretin 350. senesinde doğdu. Babası Adü'd-d-D evle 'nin haciblerindendi. Bahaü'd-Devle onu hicri 392, senede vezirliğe tayin etti.

Bu sıralarda her tarafta fitne kazanları kaynamaktaydı. Amidü'l-Cüyus, ülkeye sükunet getirdi, düzeni sağladı. Hırsızları, yankesicileri ve yağmacıları korkuttu. İslar yoluna girdi. Bir gün, kölelerinden birine bir tepsinin içine dirhem doldurmasını, üzerini kapatmaksızın Bağdat'ın bir ucundan diğer ucuna bütün sokakları dolarak götürmesini emretti. Eğer bir kimse kendisine saldıracak olursa bu tepsiyi ve dirhemleri ona vermesini, yalnız o yeri tesbit etmesini tenbihledi. Köle de bir tepsiye dirhemleri doldurarak Bağdat'ı bastan sona dolastı. Hiç kimse ona saldırmadı. Vezir Amidü'i-Cüyus bu duruma sevindi. Allah'a hamd-ü senada bulundu.

Vezir Aniidü'l-Cüyus, Rafizüeri asura gününde matem tutmaktan, Gadir-i Hum bayramı denilen zilhiccenin onsekizinci gününde de senlikler düzenlemekten menetti. Adil ve insafli bir kimseydi. [59]

Halef El-Vasîfî

Bu da "el-Etraf adli bir eserin sahibidir. Asil adı, Halef b. Mu-hammed b. Ali b. Hamdun'dur. Künyesi, Ebu Muhammed'dir. Vasitli-dir. Çeşitli ülkelere ve beldelere seyahatlerde bulundu, birçok hadis üstadından hadis dinledi. Sonra Bağdat'a döndü. Oradan da Sam ve

tî İnsanlar onun seçtiği hadisleri kendisinden dinleyip yaz-tylisig1 • ^ guharî ve Müslim'in sahihleri üzerine "el-Etraf" adli dılar. Bu z ^ Tam bir marifet ve sağlam bir hafıza sahibiydi, bir serh y det sonra Bağdat'a dönüp orada ticaretle mesgul oldu. i orasmaktan vazgeçti. Nihayet bu senede vefat etti. Allah onu ilimle ugi affetsixi. el-Ezherî, kendisinden rivayetlerde bulunmustur. [60]

Ebu Ubeyd El-Herevî

"Taribul-Kur'ân" ve "Garibü'l-Hadis" adli eserlerin sahibidir. Se- : Ahmed b. Muhammed b. Ebu Ubeyd el-Abdî. Ebu

Ubeyd el-Herevi.

Arap edebiyatçısı idi. Parlak bir zekâyâ ve ilme sahipti. Edebiyat ve lügatte insanların en bilgililerindendi. Kur'ân'm ve hadislerin garip kelimelerinin bilinmesine dair yazdığı eserler onun bu konuda ne kadar derin bilgilere sahip olduğunu göstermektedir. Ebu Mansur el-Ezherî onun öğrencilerin dendir. Ibn Hallikan dedi ki: "Gezip dolasmayı sevdiği ve yalnız basına kaldığı zamanlarda caiz olmayan işleri yaptığı, lezzet ve eglence meclislerinde edebiyatçılarla oturup kalktığı söylenir. Doğrusunu Allah bilir. Allah onu affetsin."

Ebu Ubeyd, hicri 401. senenin receb ayında vefat etti.

Ibn Hallikan'ın ifadesine göre, Bestli sair de bu senede veya bundan bir

sene önce vefat etmiştir ki biyografisi şöyledir: [61]

Ali B. Muhammed B. Hüseyin

Ali b. Muhammed b. Hüseyin b. Yusuf. Sair ve yazar idi.

ibn Hallikan, onun söyle dedigini nakletmiştir. "Bozuk işlerini ve kötülüklerini düzelten kisi, kendisini kiskanan kisinin burnunu yere sürtmüs olur. Kendi öfkesine yenilen kisi edebini kaybetmiş olur. Öf-

ndigiride kendini tutman, büyük bir mutluluga ve sansa sahip ol-mandır. Ölüm insanın emeline güler. Rüşvet, ihtiyaç iplerini dagıtır, etin siniri, kisiye yetecek miktardaki rizikle yetinmesidir."

s>u siir Ali b. Muhammed'e aittir:

M[^]L[^]11 çalıştırınak ve yazmak için kalemini harekete geçirirse, [^]gini harekete geçiren bütün atılğan ve cesaretlileri sana

He V parma[^]an kir deri parçası üzerinde yazmaya baslarsa,rkesin yazdıkları, onun yazdiklarına köle olduklarını itiraf

eder.

"Ünsiyet kurmak için bir toplulukla konuşacak olursan, Tabii ki geçmisten, gelecekte onlara bahsedersin. Ama onların herhangi bir sözüne düşmanca karşılık verme. Çünkü onların karakterleri düşmanlığa karşı düşmanlıkla mukabele etmeye yöneliktir." [62]

Hicretin Dörtüzyükinci Senesi

Bu senenin muharrem ayında vezir Fahrü'l-Mülk Rafizilere, o çirkin bid'atlarını, apaçık rezaletlerini yapmalarına izin verdi. Hz. Hüseyin'in matemini tutup ona agit yakmalarına, dükkanların üzerine mendilleri asmalarına, kepenklerin sabahtan akşama kadar indirilmesine, kadınların saçları baskı açık vaziyette yanaklarını tokatlayarak tipki cahiliyet adetlerindeki gibi, Hz. Ali'nin oğlu Hz. Hüseyin için yas tutmalarına izin verdi. Allah ona hayır mükâfat vermesin. Ceza günü olan kıyamet gününde de yüzünü karartsın. Allah, doğrusu duaları duyardır.

Bu senenin rebiyülahir ayında halife Kadir Billah, Katiatu d-Da-kik mintikasıdaki Mescidu 1-Keff in onarılmasını, en güzel hale getirilmesini emretti. Emir yerine getirildi. Mescid, cidden büyük masraflar yapılarak süslendi. Innâ lillah ve innâ ileyhi raciun (Doğrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz.) [63]

Bagdat İmamları Ve Âlimlerinin Fatimîlerin Nesebini Elestirmeleri

Bu senenin rebiyülahir ayında Bagdat imam ve uleması bir oturum düzenlediler. Misir hükümdarları olan Fatimîlerin soylarını tetkik ettiler.

Onların aslında Fatimî olmadıklarını, neseblerinin Ubeyd b. Sa'd el-Ceremî'ye dayandığını bir bildiri halinde nesrettiler. Bu bildiriye âlimler, kadılar; esraftan, salih kimselerden, fakihlerden, niu-haddislerden, adalet erbabi kimselerden birçokları imza attılar ve hep birlikte Misir'da hükümdarlık yapmakta olan Hakim'in asil adinin Mansur b. Nizar olduğunu, Hakim kelimesinin onun lakabı olduğunu ifade ettiler. Cenâb-i Allah onu kahretsin. Rezil rûsvay etsin. Hakim'in asil adinin Mansur b. Nizar b. Maad b. Ismail b. Abdullah b. Said olduğu açıklandı. Allah ona saadet vermesin. O, Magrib diyarına gittiginde orada Ubeydullah adıyla ortaya çıktı ve Mehdî lakabını takındı. Onun selefleri de Haricî propagandacıları idiler. Hz. Fatima soyundan geldiğini iddia ettiler. Aslında onların Hz. Fatima (r.a) ve Hz. Ali (r.a) ile hiçbir bağlantıları yoktur. Hz. Ali ve Hz. Fatima, onların batıl iddialarından münezze ve uzaktırlar. Onların iddiaları asılsızdır ve yalandır. Hz. Ali'nin soyundan gelen hiçbir aileyi tanımazlar bile. Bunlara sadece yalancı Haricîler demek gerekir. Bunların batıl ve asılsız inkarları da Medine ve Mekke'de yaygın olarak bilinmektedir. Bunlar evvelemirde Magrib diyarında ortaya çıkmışlardır. Hiç kimse bunları Hz. Ali'nin soyu ile karıştırmaman veya iddialarını doğrulamamalıdır. Misir'da şu anda hüküm süren Hakim ve ataları kâfir, fasik, facir, dinsiz, zindik, Islâmî inkâr eden, Islâmî hükümleri uygulamayan, Mecusî ve Saneviye'ye meyilli kimselerdir. Islâmî hadleri uygulamayıp tenasül organlarını nikah akdi olmaksızın mubah kılan, içkiyi helal sayıp kan akıtan, peygamberlere söven, Selef-i Salihini lanetleyen, rabhk iddiasında bulunan kimselerdir.

Bu bildiriye birçok kimse imza atmıştı. Alevilerden Murtaza, Riza, İbn Ezrak el-Musevî, Ebu Tahir b. Ebü't-Tîb, Muhammed b. Muhammed b. Amr b. Ebi Ya'lâ; kadılardan Ebu Muhammed b. Ekfanî, Ebü'l-Kasim el-Cezerî, Ebü'l-Abbas b. es-Siverî; fikiçilerden Ebu Hamid el-İsferayinî, Ebu Muhammed b. Kesfelî, Ebu Hasan el-Ku-durî, Ebu Abdillâh es-Saymerî, Ebu Abdillâh el-Beydavî, Ebu Ali b. Hamkan; şahitlerden Ebü'l-Kasim et-Tenuhî ve diğer birçok kimse imza attılar. Ebü'l-Ferec İbn Cevzî böyle demistir.

Ben derim ki: Bunların yalancı olup Hz. Fatima'nın soyundan gelmedikleri, yukarıdaki büyük şahsiyetler, âlimler, faziletli imamlar tarafından ifade edilmistir. Nitekim bunların Hz. Ali'nin soyundan gelmedikleri ve iddia ettikleri gibi Hz. Fatima'ya neseplerinin uzanmadığı, Hz. Ömer'in oğlu Abdullah'ın sözünden de anlaşılmaktadır. Kûfeliler kendisine bey'at edeceklerine dair mektup yazdıkları ve Hz. Hüseyin de bu mektuplara dayanarak Irak'a gitmek istediği zaman Abdullah b. Ömer hazretleri ona şöyle demisti:

"Sen oraya gitme, onların seni öldürmelerinden korkuyorum. Senin deden, dünya ve ahiretten birini seçmek muhayyerliğine sahip kılınılmıştı da

dünyayı bırakıp ahireti seçmişti. Sen de onun vücudunun bir parçasısın. Allah'a yemin ederim ki, ne sen ne senin haleflerin, ne de aile efradından hiçbiriniz dünya iktidarına sahip olamayacaksınız."

Bu büyük sahabinin makul ve yönlendirici sahih sözü Ehl-i Beyt'-ten sadece Muhammed b. Abdullah el-Mehdî'ye halifeligin nasib olacağını gerekli kılmaktadır ki, o da, ahir zamanda Hz. İsa'nın yere inmesi esnasında olacaktır. Çünkü Ehl-i Beyt'in dünyadan vazgeçiril-meleri ve dünya pisliklerine bulasmamaları mukadder kılınmıştı. Bilindiği gibi bu Fatimiler, Misir diyarında uzun bir süre hüküm sürmüşlerdi. İste bu da onların Ehl-i Beyt'ten olmadıklarını ispatlayan apaçık ve kuvvetli bir delildir. Nitekim Bağdat'ın Önde gelen meshur fikhçileri de bunu kesin olarak ifade etmişlerdir..

Kadi Bakillanî, bunların Ehl-i Beyt'ten olmadıklarını ispatlayan ve "Kesfü'l-Esrar ve Hetkü'l-Estar" adını verdiği eserinde, rezalet ve çirkinliklerini açıklamış, kalplerinde gizledikleri çirkinlikleri ve ka-bih sözlerini açığa vurmıştır. Kadi Bakillanî bunlardan bahsederken şu ifadeleri kullanmıştır: "Onlar Rafizîliklerini açığa vuran ama halis küfürlerini içlerinde saklayan bir topluluktur." Doğrusunu, noksanlıklardan münezze olan yüce Allah daha iyi bilir.

Bu senenin receb, saban ve ramazan aylarında Vezir Fahrü'l-Mülk, yoksullara, düşkünlere, sehitlik ve mescitlerde duran bazı kimselere çok miktarda sadaka dağıttı. Bizzat kendisi de mescit ve sehitlikleri ziyaret etti. Bazı mahpusları serbest bıraktı. Çokça ibadet yaptığını gösterdi. Sukû'd-Dakik mantıkasında büyük bir evi tamir etti.

Bu senenin sevval ayında şiddetli bir fırtına esti. Bu fırtına neticesinde birçok hurmalıklar söküldü. Diğer bahçelerdeki ağaçlar da telef oldular. Toplam 10.000 hurma ağacı telef oldu.

Gazne hükümdarı Yeminü'd-Devle Mahmud b. Sebüktekin'in ordusuyla birlikte düşman topraklarına gittiği ve çölde susuz kaldıkları, nihayet susuzluk nedeniyle bastan sona hepsinin ölmek üzere oldukları bir esnada Cenâb-ı Allah'ın kendilerine bir bulut gönderip yağmur yağdırdığı, bu yağmur suyuyla hepsinin kana kana su içip hayvanlarına da içirdikleri ve kaplarını doldurduklarına dair haber geldi. Bundan sonra düşmanlarıyla karşılaşmışlardı. Düşmanlarının yanında 600 kadar fil vardı, ama düşmanları hezimete uğratmışlar, onlardan bol miktarda ganimet etmişlerdi. Allah'a hamd olsun.

Bu senede Siiler, zilhiccenin onsekizinci günü Gadir-i Hum bayramını kutladılar. Dükkanları süslediler. Vezir ve birçok Türklerin yardımıyla güçlendiler. [64]

Hicretin Dörtüyükziki Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Hasan B. Hasan B. Ali

Hasan b. Hasan b. Ali b. Abbas b. Nobaht Ebu Muhammed en-Nobahtî. Hicretin 320. senesinde dogdu. Mehaniî'den ve digerlerinden rivayetlerde bulundu. Berkanî de kendisinden rivayetlerde bulundu. Siî ve Mutezilî idi. Ancak ben onun dogru sözlü, sadakatli bir kimse oldugunu anlamisimdir. Ezherî de kendisinden rivayetlerde bulundu ve onun Rafizî olup kötü yola gittigini söylemistir. Akikî ise, onun, hadis ilminde yoksul biri olup Mutezilîlige geçtigini ifade etmistir. Dogrusunu Allah bilir. [65]

Osman B. Isa Ebu Amr El-Bakillanî

Meshur ve büyük zahidlerdendir. Hurmaligi vardi. Orada ve tarlasinda çalisir, kendi el emegi ile kazandigi para ile geçinirdi. Son derece zahid bir kimse olup çokça ibadet ederdi. Ancak cumadan cumaya kendi mescidinden çikip cemaatle cuma namazini kilar, sonra tekrar mescidine dönerdi. Mescidindeki kandilleri yakmak için yag bulamazdi. Emirlerden biri, mescidindeki kandileri yakmasi için bir miktar zeytinyagini hediye olarak kabul etmesini teklif ettiginde Seyh Osman bunu kabul etmedi. Seyh Osman vefat ettiginde dostlarından biri, mezarinin bitisigindeki mezarlardan birinde yatmakta olan bir ölüyü rüyasinda görmüs ve onun nerede oldugunu kendisine sordugunda komsusu olan ölü su cevabi vermisti: «Osman b. Isa mezarina konulduunda birinin: "Onu Firdevs-i A'lâ'ya, Firdevs-i A'lâ'ya götürün!" diye bagirdigini isittik.»

Osman b. Isa, bu senenin receb ayinda seksenalti yasinda vefat etti. [66]

Muhammed B. Cafer B. Muhammed

Muhammed b. Cafer b. Muhammed b. Harun b. Ferve b. Naciye. Künyesi, Ebu 1-Hasan'dir. Nahivciydi. Ibn Neccar et-Temimî diye bilinir. Kûfelidir. Bagdat'a geldi. Ibn Düreyd'den, Solî'den, Nefteveyh'ten ve digerlerinden rivayetlerde bulundu. Bu senenin cemaziyelevvel ayinda yetmisyedi yasinda vefat etti. [67]

Ebü't-Tîb Sehl B. Muhammed

Sehl b. Muhammed es-Sa'lukî. Nisaburludur. Ebu Ya'lâ el-Halilî dedi ki: "Ebu t-Tîb Sehl b. Muhammed, Nisabur'da vefat etti."

Ebü't-Tîbin biyografisini hicretin 387. senesi olaylarından bahsederken anlatmistik. [68]

Hicretin Dörtüyüküçüncü Senesi

Bu senenin muharrem ayinin onaltismda Serif Riza Ebü'l-Hasan el-Musevî

diger emirlerin de hazir bulunduğu bir toplantı esnasında Talibilerin nakipligine atandı. Atanma fermanı vezir Fahrü'l-Mülk'ün evinde ayanın huzurunda okundu. Kendisine siyah kaftan giydirildi. O, kendisine siyah kaftan giydirilen ilk Talibi nakibi oldu.

Bu senede Beni Hiface'nin emin Ebu Kalenbe -Allah kahretsin-Ve kavminin önde gelen bazı reisleri esir olarak getirildiler. Bunlar bu senede ve bundan önceki senede Mekke'den dönmekte olan hacıların yollarını kesmişler ve hacıların su içtikleri kaynakları kurutup oralara hanzel (Ebucehil karpuzu) denen acı bir bitkiyi koymuşlardı. Öyle ki, 15.000 kadar hacı susuzluktan Ölmüştü. Geride kalanları da yakalayip kendi binek hayvanlarının güdücülüğüne tayin etmişler, onları perisan hale sokmuşlar, yanlarındaki malları gasbetmişlerdi. Bunlar vezirin evine getirildiklerinde vezir onları hapse attı. Susuz bıraktı. Sonra onları berrak suyu gördükleri ve içmelerine müsaade etmediği, bu nedenle tam cezalarını bulup susuzluktan ölmelerine sebebiyet vermiş olduğu halde astı. Bunu Enes hazretlerinin Buharî ve Müslim'de rivayet edilen hadisine uyarak güzel bir uygulama olarak gerçekleştirmişti. Daha sonra vezir, Beni Hiface tarafından tutuklanan hacıları getirtti. Bu hacıların kadınları evlenmişler, malları miras olarak paylaşılmıştı. Bunları tekrar ailelerine iade etti. Mallarını ve eserlerini kendilerine geri verdi.

Ibnü'l-Cevzî dedi ki: "Bu senenin ramazan ayında doğu tarafından batı tarafına ay isigi gibi ışık saçan, sonra gökte paramparça olan ve bir müddet gökte duran bir yıldız görüldü.

Bu senenin sevval ayında Hristiyan reislerinden birinin karısı öldü. Agitçi kadınlar ortaya çıkıp feryad ve figan ettiler. Açıkça haç tasidılar. Hasimilerden biri bu durumu protesto edince o Hristiyan reisin kölelerinden biri elindeki bir debbusla Hasiminin kafasına vurdu, kafasını yarıdı. Müslümanlar bunu görünce ayaklandılar, hezimete uğrayan Hristiyanlar kendilerine ait oradaki bir kiliseye sığındılar. Müslüman halk oraya girdi, kilisedeki malları yağmaladı. Oradaki Hristiyan evleri de tahrib ettiler. Şehirde bulunan Hristiyanları kovaladılar. Nasih ile İbn Ebi İsrail'e hücum ettiler. Bunların köleleri Müslümanlarla savastılar. Bu yüzden Bağdat'ta büyük bir fitne meydana geldi. Müslümanlar çarşı pazarda müşafları ellerine alıp dolastırdılar. Birkaç gün süreyle her taraf tatil edildi. Hristiyanlar halifeden yardım istediler. O da İbn Ebi İsrail'in huzura getirilmesini emretti. Ama İbn Ebi İsrail gelmek istemedi. Halife Bağdat'tan çıkmaya niyetlendi. Fitne cidden üyüdü. Hristiyanların birçok evi yağmlandı. Sonra İbn Ebi İsrail huzura getirildi. Çok miktarda para sarfetti; affedildi. Böylece fitne atesi dindi.

Bu senenin zilkade ayında Gazneli Mahmud'un halifeye bir mektubu geldi.

Mahmud, mektubunda Misir valisi Hakim'den kendisine bir mektup ve elçi geldigini, mektubunda kendisini itaate davet ettigini, kendisinin ise o mektuba tükürüp yakilmasini emrettiğini ve elçiye söylenebilecek en agir sözleri söyledigini anlatiyordu.

Ebu Nasr b. Mervan el-Kürdî; bu senede Amid, Meyyafarikin (Silvan) ve Diyarbekir valiligine getirildi. Kendisine bir gerdanhk ve iki kol seridi takildi. Nasirü'd-Devle lakabi verildi.

Yol emniyeti olmadigindan ve Fahrü'1-Mülk de arazileri islah ile mesgul olduğundan Ötürü bu senede Irak ve Horasan'dan hiç kimse hacca gidemedi.

Bu senede Endülüs'te Emeviler tekrar hakimiyeti ele geçirdiler. Hükümdarliga Süleyman b. Hakem b. Süleyman b. Abdurrahman Nasir el-Ümevî geçti ve Müstain Billah lakabini aldı. Halk Kurtuba sehrinde ona bey'at etti.

Bagdat'in ve diger bazi mintikaların hakimi olan Bahaü'd-Devle b. Büveyh ed-Deylemî bu senede vefat etti. Kendisinden sonra yerine oğlu Sultanü'd-Devle Ebu Süca geçti.

Bu senede büyük Türk hükümdari Ilig Han vefat etti, yerine kardesi Dogan Han geçti.

Bu senede Semsü'l-Mealî Kabus b. Vesmgir kis mevsiminde üzerinde kislik giyecekler olmadigi halde soguk bir eve girdi ve bu nedenle orada vefat etti. Kendisinden sonra yerine Menuçehr geçti ve ona Feleku 1-Mealî lakabi takildi.

Bu senede Mahmud b. Sebüktekin adina hutbe okundu.

Semsü'l-Mealî Kabus, âlim, faziletli, edip ve sair bir kimseydi. Siirlerinden biri sudur:

"Zamanin hadiseleriyle bizi azarlayana de ki: Zaman ancak Önemli kimselere karsi inad eder. Görmez misin ki denizin üzerinde lesler dolasir, Ama altinda, derinliklerde inciler yerlesir. Hadiselerin eli bize degip bize zarar verecek olursa, Bilinsin ki gökte sayisiz yildizlar vardır; Ama sadece ay ile güneş tutulur."

Su güzel siir de ona aittir:

"Adin geçince hatıralarin, sana olan sevgimi harekete geçirir.

Bu nedenle kalbimde senin tesirini hissederim.

Bütün organlarimda senin askin vardır.

Sanki vücud organlarimin her biri bir kalb olarak yaratilmistir." [69]

Hicretin Dörtüzyüçüncü Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Ahmed B. Ali Ebül-Hasan El-Leysî

Batiha'da kalip halife Kadir'e mektup yazardi. Katiplik yapardi.

Sonra halife Kadir tarafından haraç ve posta divaninin katipligine getirildi. Kur'ân'i çok güzel ezberlemisti. Sesi ve okuyusu güzel, meclis arkadasligi hostu. Zarif manalarla konusurdu. Çok güler ve saka yapardi.

Bir gün Serif Riza, Serif Murtaza ve ileri gelenler ile birlikte, hükümdarlardan birini karsilamaya gitmisti. Yolda giderlerken karsilarina birkaç hirsiz çikip onlara ates tutusturulmus paçavralar firlattilar ve: "Ey kahpelerin kocalari!" diye laf attilar. Bunun üzerine Leysî: "Bu kimseler herhalde casuslarin bildirmesi sebebiyle karsimiza çikmislerdir." deyince digerleri: "Sen bunu nereden biliyorsun?" diye sordular. O da su karsilgi verdi: "Yoksa bizim kahpelerin kocalari oldugumuzu nereden biliyorlar?!" [70]

Hasan B. Hamid

Hasan b. Hamid b. Ali b. Mervan el-Verak el-Hanbelî. Imam Ah-med'in arkadaslarinin müderrisi ve kendi zamaninda onlarin fakihi idi. Meshur eserleri varir. "el-Cami fi Ihtüafi'l-Ulema" adli 400 cüzlük kitabi, "Usulü'1-Fikh ve'd-Din" adli eseri vardir. Ebu Ya'lâ b. Ferrâ onun eserleri üzerinde çalismistir. Nefislere büyük tesiri vardir. Sultan nezdinde itibarli ve önde gelen bir kimseydi. Dokumacilik yaparak kendi el emegiyle elde ettigi kazançla geçimini saglardir. Ebu Bekir es-Safî'den, Ibn Malik el-Katî'den ve digerlerinden hadis rivayet etti. Bu senede hacca gitti.

Insanlar yolda susadiklarinda o, siddetli sicaklarda yoldaki bir tasa yaslandir. Adamin biri ona azicik su getirdi. İbn Hamid ona; "Bu suyu nereden getirdin?" diye sordu. Adam da: "Simdi sormak zamani degildir, al iç." dedi. İbn Hamid: "Dogru söylüyorsun. Simdi Aziz ve Celil olan Allah ile bulusma vakti ve içme zamanidir." dedi, ama içe-meden hemen vefat etti. Allah rahmet etsin. [71]

Hüseyin B. Hasan

Hüseyin b. Hasan b. Muhammed b. Halim Ebu Abdillâh el-Hali-nî. "el-Minhac fi Usuli'd-Diyane" adli eserin sahibidir.

Safîî mesayihindendir. Cürcan'da dogdu ve Buhara'ya nakledildi. Çok hadis dinledi. Nihayet kendi çağinda muhaddislerin reisi unvanini aldı. Buhara kadiligi yaptı.

İbn Hallikan dedi ki: "Maveraünnehir'de muhaddisler reisligi ona verildi. Safîî mezhebinde güzel fetvalari vardir."

Hakim Ebu Abdillâh, kendisinden rivayetlerde bulundu. [72]

Feyruz Ebu Nasr

Bahâü'd-Devle b. Adüdü'd-Devle. ed-Deylemî lakabini aldı. Bağdat ve diğer şehirlerin valiliğini yaptı. Halife Tâî'i yakalayıp hal' eden ve Kadir Billah'i hilafete geçiren odur. Para cezası vermek ve mal müsadere etmekten hoslanırdı. Kendisinden önce Büveyhilerden hiçbirinin toplayamayacağı kadar mal topladı. Cidden cimriydi. Bu senenin cemaziyelahir ayında Erneçan'da vefat etti. Vefatı sırasında kır-kiki yasını üç ay geçmişti. Sar'a hastalığına yakalanmıştı. Meshed'de, babasının mezarının yanına defnedildi. [73]

Kabus B. Vesmgir

Devlet erkânı ona karsı cephe olarak oğlu Menuçehr'e bey'at ettiler ve onu önceki kısımlarda anlattığımız gibi öldürdüler.

Yıldız falına bakıp oğlunun kendisini öldüreceğini anladı. Ama öldürecek oğlunun Dârâ olduğunu zannetti. Çünkü Dârâ'nın, kendisine muhalefet ettiğini görüyordu. Memiçehr'in ise kendisine itaatkar olduğunu gördüğünden Menuçehr'in kendisini öldüreceğini hiç sanmıyordu, ama ölümü Menuçehr tarafından oldu. Önceki kısımlarda, onun zamanında geçen hadiselerden bahsederken siirinden bazılarını örnek olarak sunmştuk. [74]

Kadi Ebu Bekir El-Bakillânî

Muhammed b. Tîb Ebu Bekir el-Bakillânî. Safî mezhebine men-sub olup kelamcılarm reisi idi. İnsanların en çok kelam bileni ve kelama dair eser verenidir. Anlatıldığına göre o, ömrünün uzun bir süresinde her gece yirmi varak yazı yazmadan yatagina girip uyuma-mıştır. Kendisinden birçok eserler nakledilmiştir. "et-Tabsire", "Da-kaikü'l-Hakaik", "et-Temhid fi Usulî'l-Fikh", "Serhul-Ibane" gibi büyük faydalar içeren irili ufaklı eserleri vardır. Eserlerinin en güzeli, Batinilige reddiye olarak yazdığı ve "Kesfü'l-Esrar fi Hetki'l-Estar" adını verdiği kitaptır. Onun fûruat hususundaki mezhebinin Safî mi Malikî mi olduğu hususunda ihtilaf edilmiştir. Bu hususları anlatan Ebu Zer el-Herevî'dir. Baska bir rivayette anlatıldığına göre o fetva ya-zarmış. Bu fetvaları da Muhammed b. Tîb el-Hanbelî yazmıştır ki, bu cidden gariptir.

Bakillânî, son derece zeki ve kavrayışlı bir kimseydi. Hatib Bağdadî ile diğer tarihçilerin anlattıklarına göre Adüdü'd-Devle onu bir Mektupla Bizans imparatoruna elçi olarak göndermişti. Saraya vardığında, imparatorun huzuruna ancak rûkua varır gibi eğilerek alçak bir kapıdan girilebildiğini görmüştü. Bakillânî bunun, imparatorun huzuruna giren kimselerin ancak

Aziz ve Celil olan Allah'a rüku eder gibi eğilerek girmesi için yapılmış olduğunu anladı. Hemen geri dönerek, geri geri yürüyüp kapıdan içeri girdi, imparatorun yanına yaklaştığında da yüzünü ona dönüp selam verdi. İmparator onun ne derece zeki, bilgili ve anlayışlı olduğunu anladı ve ona saygı gösterdi.

Anlatıldığına göre imparator onun aklını çelmek, kendinden geçirmek için urgul denen nefesli bir müzik aleti getirtip yanında çaldırmak istedi. Böylece onun zevkten kendinden geçerek hafif hareketlerde bulunmasını bekliyordu. Bakillanî bunu anlayınca, imparatorun huzurunda yakisiksiz bir hareket yapmaktan korktu ve müzik sesine kulak vermeyip kendi ayagını yaraladı ve kan akmasına sebep oldu. Ayagının agrisiyle mesgul olduğundan ötürü müzik aletinden zevk almadı. Tabii ki yakisiksiz ve hafif hareketlerde bulunmadı. İmparator buna çok sasti. Sonra durumu arastirdi. Neticede onun, müzigin verdiği sevkten etkilenmeyisinin, ayagını yaralamış olması sebebiyle olduğunu anladı. Böylece onun ne kadar yüksek himmetli ve azimli bir kimse olduğunu kabul etti. Çünkü bu müzik aletini dinleyen herkes, istese de istemese de kendinden geçiyor, zevkten dört köse oluyordu.

Papazlardan bazıları imparatorlarının huzurunda Bakillanî'ye su soruyu sordular:

- Peygamberinizin iftiraya uğrayan zevcesi Aise'ye ne olmuştur? Bakillanî hiç duraksamadan onlara su cevabı verdi:

- Aise'yle Meryem iftiraya ugradılar. Aziz ve Celil olan Allah onların suçsuzluklarını açıkladı. Aise, kocası olan, ama çocuk doğurmayan bir kadındı. Meryem ise kocasız olduğu halde bir çocuk doğurdu. Su halde Aise'nin Meryem'e nisbetle daha suçsuz olması gerekir. Ama her ikisi de kendilerine yapılan iftiralardan uzak ve suçsuz kadınlardır. Fasid bir zihne bu hususta bir kuskı gelecek olursa, yani Aise'nin suçlu olduğu ihtimali verilecek olursa Meryem'in ona nisbetle daha çok kuskı uyandırması gerekir. Ama Allah'a hamd olsun ki her ikisi de semadan gelen ilahi vahiy ile suçsuz ve temiz iki kadın olarak tanıtılmışlardır. Allah'ın selami ikisinin de üzerine olsun.

Bakillanî, Ebu Bekir b. Malik el-Katî'nden, Ebu Muhammed b. Masî'den ve diğerlerinden hadis dinledi. Darekutnî bir gün onu öpüp söyle demisti: "Bu, heves sahiplerine batıl seylerini reddeden, geri çeviren bir kimsedir." Böyle dedikten sonra onun için dua etmistî.

Kadi Bakillanî, bu senenin zilkade ayının bitimine yedi gün kala cumartesi günü vefat etti. Kendi evine defnedildi. Sonraları Babü'l-Harb mezarlığına nakledildi. [75]

Muhammed B. Musa B. Muhammed

Ebu Bekir künyesini tasirdi. Harezmlidir. Hanefi'lerin seyhi ve fa-kihi idi. Ahmed b. Ali er-Razî'den ilim tahsil etti. Bagdat Hanefî reislîgi kendisine verildi. Hükümdarlar nezdinde saygi gören bir kimseydi. Riza ile Saymerî'nin talebelerindendir.

Ebu Bekir es-Safî'nden ve digerlerinden hadis dinledi. Sika, dindar, güvenilir ve selef usulüne göre güzel namaz kılan bir kimseydi. İtikad hususunda söyle derdi: "Bizim dinimiz acuzelerin dinidir. Kelamla ilgili söyleyecek bir şeyimiz yoktur." Fesahatli ve güzel ders veren bir kimseydi. Defalarca kadılık makamına tayin edilmesi için kendisine teklifte bulunuldu, ama bu teklifi kabul etmedi.

Bu senenin cemaziyelevvel ayının onsekizinde cuma gecesi vefat etti. Derbû'l-Abdih mintikasımdaki evine defnedildi. [76]

Hafız Ebû'l-Hasan Ali B. Muhammed

Hafız Ebû'l-Hasan Ali b. Muhammed b. Halef el-Amiri el-Kabisî. "et-Telhis" adli eserin musannıfidir. Aslen Kazvinlidir, ama daha çok Kabisî olduğu söylenmiş ve böyle tanınmıştır. Çünkü amcası, Kabisi-ye sarigini sarardı. Bu sebeple onlara Kabisî denildi. Hadis ilminde hafız ve parlak ilim sahibi bir kimseydi. Kadri yüce, salih bir insandı. Bu senenin rebiyülahir ayında vefat ettiğinde insanlar geceler boyunca mezari basında durup Kur'ân okudular ve ona dua ettiler. Birçok yerlerden sairler gelip ona agıt yaktılar. Rahmet dilediler.

Bir münazara meclisinde baskalarına ait su siiri okumustu:

"Babanin hayatına yemin ederim ki, yüksek nesep insani âlicenaplığa ulaştırmaz; dünyada âlicenap kimse vardır.

Ama memleketin otları kuruyup sarardığında artık o kuruyan otları hayvanlar yer."

Böyle dedikten sonra agladı. Yine agladı ve söyle demeye başladı: "İste ben o kuruyan otlardanim, iste ben o kuruyan otlardanim..." Allah rahmet etsin. [77]

Hafız İbn Farazî

Ebü'l-Velid Abdullah b. Muhammed b. Yusuf b. Nasr el-Ezdi el-Farazî. Künsiye kadılığı yapmıştır. Çok şeyler dinlemiş, derlemiş ve bir tarih kitabı yazmıştır. Kitabında; uzlaşılan, ihtilaf edilen konuları, nisbetleri benzeyen ve karıştırılan kimseler ile diğer hususlarda gerekli açıklamalar yapmıştır. Kendi zamanının allamesi idi. Berbe-riler tarafından şehid edildi. Yaralı iken kendi kendine su sahih hadisi okudugunu duymuslardı:

"Bir kimse Allah yolunda yaralanırsa -Allah kendi yolunda kimin yaralandığını en iyi bilendir- kıyamet gününde yarası kanayarak huzura getirilir. Kani kan rengidir ama kokusu misk kokusudur."

O, Ka'be'nin örtüsü yanında Cenâb-i Allah'tan şehidlik dilemişti. Allah da bu dileğini yerine getirdi. Onun güzel siirlerinden biri sudur:

"Günahların esiri senin kapında bekliyor.

Yaptıklarından ötürü korkuyor, sen onun durumunu biliyorsun. Günahlardan ötürü korkuyor onun azgınlığı sence malumdur. Ama yine de senden ümid ediyor, hem umuyor, hem korkuyor. Senden başka kimden ümid edilir, kimden sakinilir. Senin verdığın hükme kimse muhalefet edemez. Ey efendim, defterimde yazılan şeylerden Ötürü beni rezil rüsvay etme.

Kıyamet ve hesap gününde sayfalar açıldığında ; Akrabaların dost ve asiretin terkedip geri döndüğü esnada, Mezar karanlığında sen benim yar ve dostum ol. Umdugum geniş affın eğer bana günahımdan ötürü darahırsa, İşte o zaman ben heîâk olurum!" [78]

Hicretin Dörtüzdördüncü Senesi

Bu senenin rebiyülevvel ayının başında perşembe günü halife Kadir Billah hilafet ihtisamiyla oturdu. Huzurunda Sultanü'd-Devle'yi ve hacibleri durdurdu. Sultanü'd-Devle'ye adet üzere yedi hil'at giydirdi ve başına siyah bir sarık takti. Ayrıca murassa taç ve bir de kılıç kusandirdi. Boynuna gerdanlık ve koluna da iki serit takti. Eliyle iki sancak hazırlayıp verdi. Sonra bir kılıç verip hizmetçisine: "Bu kilici beline tak; onun ve neslinin şerefi olacaktır. Bu kılıçla yeryüzünün doğusunu ve batısını fethedecektir." dedi. Bu, cidden görülmesi gereken muazzam bir gündü. Meclise kadılar, emirler ve vezirler katılmışlardı.

Bu senede Mahmud b. Sebüktekin, Hindistan'a gazaya gitti. Fetihler yaptı. Hintlilerin askerlerini öldürdü. Bir kısmını esir aldı. Ganimet elde ederek salimen geri döndü. Halifeye mektup yazarak elinde bulunan Horasan ve diğer beldelerin valiliğine kendisini tayin etmesini istedi. Halife de bu isteğini yerine getirdi.

Bu senede Hâce oğulları Küfe'de fesat çıkardılar. Küfe valisi Fbü'l-Hasan b. Mezyed onlara karşı hücumla geçti. Bir kısmını öldürdü Muhammed b. Yeman ile reislerinden bir topluluğu esir aldı. Diğerleri hezimete uğradılar. Cenâb-i Allah üzerlerine sıcak bir rüzgar saldı. Bu yüzden onlardan 500 kişi helak oldu.

Bu senede Ebu 1-Hasan Muhammed b. Hasan el-Efsasî insanlara haccettirdi. [79]

Hicretin Dörtüzdördüncü Senesinde Vefat Eden Meshur Şahsiyetler

Hasan B. Ahmed

Hasan b. Ahmed b. Cafer b. Abdillâh. İbn Bağdadî adıyla meshur olmuştur. Hadis dinledi. Zahid ve abid bir kimse olup çokça mücahe-dede bulunurdu. Uyku bastırmadıkça uyumazdı. Hamama gitmez ve elbiselerini de ancak su ile yıkardı. Baska temizleyici maddeler kullanmazdı. Dedesi, Hüseyin b. Osman b. Ali Ebu Abdillâh'tir. Dedesi kurra idi. Gözlerini kaybetmişti. Bunlara Mücahidî denilir.

Hasan b. Ahmed, İbn Mücahid'den küçük yastayken Kur'ân öğrendi ve onun hayatta kalan en son arkadaşlarından biri oldu. Bu senenin cemaziyelevvel ayında 100 yasini asmisken vefat etti. Zeradin mezarligina defnedildi. [80]

Ali B. Said El Istahrî

Mutezile mezhebinin ulemasindandır. Kadir Billah için "Batini-ye'ye Reddiye" adlı eseri tasnif etti. Halife Kadir Billah, ona çok kıymetli armaganlar verdi. Ali b. Said, Derb-ü Rebah'ta ikamet ederdi. Bu senenin sevval ayında seksen yasini asmis iken vefat etti. [81]

Hicretin Dörtüzyüzesinci Senesi

Bu senede Misir valisi Hakim, kadınların evlerinden çıkmalarını, damlardan veya pencerelerden baslarını sokaga uzatıp bakmalarını, ayakkabıcıların onlara ayakkabı yapmalarını, kadınların hamama gitmelerini yasakladı. Bu yasaga muhalefet eden bazı kadınları öldürdü, hamamları üzerlerine yaktırdı. Erkeklerle asik olan veya erkeklerin kendilerine asik olduğu kadınların durumlarını, adlarını, kendilerine satasan erkeklerin adlarını tesbit ettirmek için bazı yaslı kadınları görevlendirdi. Bu yasaga riayet etmeyen bir kadın tesbit ettiği takdirde onun hayatını söndürüyor ve öldürüyordu. Sonra bizzat kendisi de gece gündüz bu işi tesbit etmek için şehirde dolardı. Fasik-

hklarını tesbit ettiği bazı kadın, erkek ve delikanlıları durdurdu. Durum sıkıntılı bir hal aldı. Kadınlar cidden zor durumda kaldılar. Fa-sıklar da aynı şekilde sıkıntıya düştüler. Asıklardan biri diğerine nadir haller dışında ulaşamadı.

Bir erkeğe çok tutkun olan kadının biri, asikına ulaşamadığı için neredeyse çıldırmak üzereydi. Kadilkudat Malik b. Sa'd el-Fariki'nin huzuruna gitti. Hakim adına yemin ederek kendisini dinlemesini istedi. Kadilkudat da ona acıdı, onu dinlemeye başladı. Kadın yalanla, hile ve tuzak kurarak aklamaya başladı ve şöyle dedi: "Ey kadi; benim bir kardesim var, baska da kimsem yok. Ama o şimdi can çekiyor. Hakim'in senin üzerindeki hakkı için beni bu erkek kardesimin evine ulaştırmanı senden diliyorum ki, ölmeden önce onu görebileyim. Allah senin sevabını versin."

Kadi ona çok acidi ve maiyetindeki iki adama, bu kadina refakat ederek onu istedigine eve götürmelerini emretti. Kadın önce kendi evine gidip kapiyi kilitledi. Anahtari komsu kadina verdi ve kadi'nm iki görevlisiyle birlikte yola koyuldu. Nihayet kardesim dedigi asikin evine vardı. Kapiya vurup içeri girdi. Görevlilere de: "Artik dönebilirsiniz, burasi kardesimin evidir." dedi. İçeri girince asik olduğu erkekle karsilasti. Sevdigi erkek sordu: "Nasil yanima gelebildin?" Kadın da yaptigi hileyi ona anlatti. Erkek onun bu hilesine sasip kaldi.

Aksam olunca kadının kocasi eve geldi. Kapinin kilitli olduğunu, evde kimsenin bulunmadığını gördü. Durumu komsuya sordu. Komsusu da kendilerine kardesinin evine ziyarete gittigini söylemiş olduğunu anlatti. Adam hemen kadiya gidip yardım istedi ve: "Su anda karimi senden istiyorum. Yoksa durumu Hakim'e bildiririm. Çünkü karimin erkek kardesi yoktur. O, asikin yanma gitmistir!" dedi. Kadi bu durumun sonucundan korktu. Hemen Misir Hakim'inin huzuruna gitti, aglamaya basladi. Hakim ona durumu sordu. O da kadının kendisine kurduğu tuzagi anlatti. Hakim kadim eve götüren o iki görevliye, hemen gidip o kadınla asikini her ne halde iseler yakalayip getirmelerini emretti. Görevliler gittiler. Kadınla erkegin sarhos vaziyette kucak kucaga olduklarım gördüler ve alip Hakim'in huzuruna getirdiler. Hakim onlara durumlarını sordu. Onlar da tatmin edici olmayan mazeretler ileri sürmeye basladilar. Hakim, kadının çölde yakilmasini emretti. Erkege de agir bir dayak attirarak öldürttü. Bundan sonra kadınlara karsi siddet tedbirlerini daha da fazlalastirdi. Onlari keler deliginden daha dar tedbirler altına soktu. Bu durum ölünceye kadar devam ettirdi. Ibn Cevzî böyle demistir.

Bu senenin receb ayında Ebü'l-Hasan Ahmed b. Ebi-Sevarib, Ebu Muhanimed el-Ekfanî'nin ölümünden sonra Hadre kadiligina atandi.

Bu senede Fahrüd-Devle, Sarkiye Medresesi'ni onardi, demir parmakliklarla muhafaza altına aldı. [82]

Hicretin Dörtüzyüzesinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Bekir B. Sazan B. Bekir

Künyesi, Ebü'l-Kasim'dir. Kurra ve vaiz idi. Ebu Bekir es-Safî'-den ve Cafer el-Huldî'den hadis dinledi. Ezherî ve Hallal da kendisinden hadis dinleyip rivayet ettiler. Sika, güvenilir, salih, abid ve zahid bir kimseydi. Geceleri namaz kildirdi. Yüksek ahlak sahibiydi. Seksen küsur yasinda vefat etti ve Babü'l-Harb mezarligina defnedildi. [83]

Bedir B. Hasneveyh B. Hüseyin

Künyesi, Ebu Necm el-Kürdî'dir. Dinever ve Hemedan mintikasinda seçkin

hükümdarlardandı. İyi bir devlet adamı ve siyasetçiydi. Çokça sadaka verirdi. Halife Kadir, ona Ebu Necm künyesini takti, Nasirü'd-Devle lakabını verdi. Ona bir sancak hazırlayıp teslim etti.

Memleketinin şehir ve kasabalarında son derece güven ve huzur vardı. Öyle ki, yolculardan birinin hayvanı kendisini taşıyamayacak kadar yorulduğunda, hayvanı çölde yüküyle birlikte bırakıp kendisi yola devam eder, hayvan sonradan sahibinin yanına giderdi. Uzun zaman geçse bile hayvanın üzerindeki yükten birsey eksilmezdi.

Memlekette bazı emirleri bozgunculuk yaptılar. Onlar için güzel bir ziyafet tertipleyerek nefis yemekler takdim etti. Ama sofraya ekmek getirtmedi. Emirler ekmek beklemeye koyuldular. Ekmegin geciktigini gördüklerinde durumu sordular. O da onlara şu cevabı verdi: "Siz ekinleri telef eder ve ekincilere haksızlık ederseniz, size ekmek nereden gelsin? Bugünden sonra herhangi bir kimsenin bozgunculuk yaptığını duymayayım. Yoksa onun kanını akıtırım!"

Bir defasında yolculuğa çıkmış iken bir adamın sırtındaki odun yükünü ağlayarak tasimakta olduğunu gördü. Adama sordu: "Neden ağlıyorsun?" "Yanımda iki ekmegim vardı, onları yiyecektim. Ama askerlerden biri elimden alıp götürdü." "Görürsen o askeri tanır misin?" diye sordu. Adam: "Evet." dedi. Onu alıp boğazın daracık bir yerinde durdurdu. Askerlerin tümünü önünden geçirtti. Ekmegi alan asker geçerken adam: "İşte ekmegimi götüren budur!" dedi. Bedir, askere, kdn inmesini, adamın taşıdığı odun yükünü kendisinin sırtına

sehre kadar götürmesini emretti. Asker, çok miktarda para verip odunu tasimaktan kurtulmak istediye de, diğerleri ona bakarak kendilerine çekidüzen versinler ve edeplensinler diye kabul etmedi.

Bedir b. Hasneveyh, her cuma günü yoksullara ve dullara 20.000 dirhem sarfederdi. Her ay ölüleri kefenlemek için 20.000 dirhem, her sene kendi annesi ve Adüdü'd-Devle adına yirmi kişiyi bedel olarak hacca gönderip onlara 1.000 dinar sarfederdi. Çünkü hükümdarlığa geçmesine Adüdü'd-Devle sebep olmuştı. Ayrıca her sene Hemedan ve Bağdat'ta; yolda kalmış kimselere ayakkabı yapmaları, bineklerinin nallarını bedava çakmaları için demirci ve kunduracılar 3.000 dinar verirdi. Her sene Mekke ve Medine'de mücavir olarak yaşayan kimselere sadaka dağıtılmak, atelyeleri onarmak, Hicaz yolundaki su kaynaklarını ıslah etmek ve kuyular kazdırmak için 100.000 dinar sarfederdi. Yolda ve seferlerde bir su kaynağına rastladığı takdirde o su kaynağının yanında mutlaka bir köy kurdururdu. Kendi zamanında 2.000 küsur mescid ve han inşa ettirdi. Diğer rtiescid ve hanları onardı. Bunlardan ayrı olarak fakihlere, kadılara, müezzinlere, esrafa, şehitlere, yoksullara, düskünlere, dullara, öksüzlere ve birçok tabakadan

muhtaçlara maas bagladi. Bununla beraber o çok namaz kilar, zikir yapardi. Allah yolunda gaza için hazir tuttugu 20.000'den fazla binegi vardi. Bu senede seksen kûsur yasinda vefat etti. Allah rahmet etsin. Meshed-i Ali'ye defnedildi. 140.000 dinar ve 40.000 kûsur dirhem miras birakti. Yûce Allah rahmet etsin. [84]

Hasan B. Hüseyin B. Hamkân

Künyesi Ebu Ali el-Hemedanî'dir. Bagdat'taki Safiî fikihiçilarm-dandi. Önceleri hadisle ilgilendi. Ebu Hamid el-Mervezî ve Ezherî, ondan hadis dinleyip rivayet ettiler. Zayif bir ravi idi. [85]

Abdullah B. Muhammed B. Abdullah B. Ibrahim

Künyesi, Ebu Muhammed el-Esedî'dir. Ibn Ekfanî diye meshur olmustur. Bagdat kadiîkudatligi yapmistir. Hicretin 316. senesinde dogdu. Kadi el-Mehamilî'den, Muhammed b. Haleften, Ibn Ukde'den ve digerlerinden rivayetlerde bulundu. Berkanî ve Tenuhî de kendisinden rivayetlerde bulundular. Anlatildigina göre; ilim elde etmek için 100.000 dinar para harcamistir. Iffetli, nezih, irzi saglam bir kimseydi. Bu senede seksenbes yasinda

vefat etti. Bazan vekâleten, bazan asaleten kirk sene müddetle kadilik yapti. Allah rahmet etsin. [86]

Abdurrahman B. Muhammed

Abdurrahman b. Muhammed b. Muhammed b. Abdillan b. Idris b, Said. Hadis hafizi idi. Esterabadlidir. Idrisî adıyla meshur olmustur. Him ve hadis elde etmek için çeşitli memleketlere seyahatlerde bulunmustur. Ilim ve hadisle ilgilendi. Asamm'dan ve digerlerinden hadis dinledi. Semerkand'da ikamet etti. Semerkand tarihi hakkında bir eser yazdi ve Darekutnî'ye sundu. Darekutnî bu eseri begendi.

Idrisî, Bagdat'ta hadis rivayet etti. Ezherî ve Tenuhî kendisinden hadis dinlediler. Güvenilir bir hadis hafizi idi, [87]

Ebu Nasr Abdülaziz

Ebu Nasr Abdülaziz b. Ömer b. Ahmed b. Nebate. Meshur sairdir. Seyfû'd-Devle b. Hamdan'i medhetti. Onun Katib b. Nebate'nin kardesi oldugunu sanıyorum, ama baskasi da olabilir. Su meshur beyitin sahibidir:

"Kiliçla ölmeyen bir kisi baska bir seyle ölür. Sebepler çeşitlidir ama Ölüm birdir." [88]

Abdülaziz B. Ömer

Abdülaziz b. Ömer b. Muhammed b. Nebate Ebu Nasr es-Sa'dî. Sairdir. Onun gibi güzel siir yazan yoktur. Su siir ona aittir:

"Düsmani yenemezsen onunla idare et. Ve onun huyuna suyuna göre git. Bu tam bir uzlasma olur. Tipki suyun atesle uyusmasi gibi. Oysa su atesin ziddidir. Bu tam olgunluk verir. Aslinda ates yakicidir."

Bu senede Süfyan-i Sevri mezhebinden olan fakih Abdülgaffar b. Abdurrahman Ebu Bekir b. Dineverî vefat etti. Kendisi, Bagdat'ta Mansur Camii'nde Süfyan-i Sevrî mezhebine göre fetva veren en son kisiydi. Mansur Camii'nin idaresi kendisinden sorulurdu. Bu senede vefat etti. Hakim Camii'nin arka tarafina defnedildi. [89]

Hakim En-Nisaburî

"el-Müstedrek" adli eserin sahibidir. Soy kütüğü şöyledir: Muhammed b. Abdullah b. Muhammed b. Hamdeveyh b. Nuaym b. Hakim b. Ebu Abdillâh el-Hakim ed-Dabbî. Hadis hafizi idi. Ibn Bey' diye meshur olmustu. Nisaburludur. Ilim ehlinden olup hafizasi saglam bir hadis âlimiydi. Hicretin 321. senesinde dogdu. İlk olarak hicretin 330. senesinde hadis dinlemeye basladi. Çok üstadlardan hadis dinledi. Çesitli memleketleri dolasti. Büyük küçük kitaplar tasnif etti. Su eserler ona aittir: Buharî ve Müslim'in Sahih'leri üzerine yazilmis "el-Müstedrek", "Ulumü'l-Hadis", "el-Iklü", "Tarih-i Nisabur".

Birçok kimselerden rivayetlerde bulundu. Darekutnî, Ibn Ebi Fe-varis ve digerleri onun üstadlaridir. Dindar, güvenilir, saglam, hafizasi mazbut, uzlete çekilen, takvali bir kimseydi.

Ama Hatib Bagdadî, onun hakkında söyle demistir:

«Ibn Bey'de, (yani Hakim en-Nisaburî'de) Siîlige meyil vardi. Ebu Ishak Ibrahim b. Muhammed el-Ermevî bana dedi ki: Hakim Ebu Ab-dillâh en-Nisaburî, Buharî ve Müslim'in sartlarına uygun sahih hadisler oldugunu ileri sürdüğü bazi hadisler rivayet etmistir. Bunlarin Buharî ve Müslim'in sahihlerinde bulunmalari gerektiği düşüncesin-deydi. Hadisü't-Tayr ile, "Ben kimin mevlası isem Ali de onun mevla-sidir." hadisi bunlara Örnek gösterilebilir.

Hadis ilmi erbabi, onun bu tür hadisleri rivayet etmesini hos görmemisler, onun sözlerine iltifat etmemisler; bu yaptiklarini da kinamislardir.

Muhammed b. Tahir el-Makdisî, Hakim en-Nisaburî'nin söyle dedigini rivayet etmistir: "Hadisü't-Tayr, Sahih'te yer almamistir ama aslinda sahihtir."

Ibn Tahir ise söyle demistir: "Bu mevzu bir hadistir, ancak Kûfeli bazi meçhul kimseler bunu rivayet etmislerdir."

Enes ise: "Hakim bunu bilmiyor, o cahildir, ya da yalanci bir inatçidir." demistir.»

Ebu Abdirrahman es-Sülemî de söyle bir ifade kullanmistir: «Ha-kim'in yanina gittim. Kendisi, Kerramîlerden ötürü disari çikamiyor-du. Kendisine: "Muaviye'nin faziletine dair bir hadis rivayet etsen de içinde bulunduğun su sikintidan kurtulsan." dedim. Ama o: "Böyle bir sey benden meydana gelmez." diye cevap verdi.»

Hakim en-Nisaburî, bu senede seksendört yasinda vefat etti.

Soy kütüğü söyledir: Yusuf b. Ahmed b. Kec Ebul-Kasim. Kadilik yapmistir. Safîî imamlarindandir. Safîî mezhebinde garip fetvalari vardır. Cidden büyük nimet sahibiydi. Bedir b. Hasneveyh tarafından Dinever kadilagina atandi.

Bedr'in ölümü arkasindan ülkenin düzeni bozulduğu zamanlarda, bazi hirsizlar ve yagmacilar ona hücum ettiler. Bu senenin ramazan ayı yirmiyedinci gecesinde onu öldürdüler. [90]

Hicretin Dörtüüzaltinci Senesi

Bu senenin muharrem ayinin basinda sali günü Ehl-i Sünnet ile Ranzîle* arasinda büyük bir fitne meydana geldi. Vezir Fahrü'1-Mülk, oan-zîlerin Asura gününde dükkanlara mendil asip agit yakmalari gibi bid'atlerini islemelerine müsaade ederek bu fitneyi dindirdi.

Yine bu senenin muharrem ayinda Basra'da siddetli bir veba salgının bas gösterdiğini, mezarcilarla diger insanların Ölülerini defnedemez hale geldiklerine dair bir haber Bagdat'a geldi. Bu arada Basra'da haziran ayinda bir bulutun sehri kapladigi ve siddetli yagmurlarin yagdiği da, gelen haberler arasindaydi.

Bu senenin safer ayinin üçünde cumartesi günü Murtaza, Talibîlerin nakibligine ve mezalim divaninin başkanligina, hac emirligine ve kardesi Riza'mn sahip olduğu görevlere atandi. Atanma fermani ayan meclisinde okundu. Bu, cidden görülmesi gereken muazzam bir gündü.

Yine bu senede hacilardan 14.000'inin susuzluk yüzünden öldüğü, 6.000'inin de kurtulduğu, bunların susuzluktan ötürü deve sidigi içtikleri haberi geldi.

Bu senede Mahmud b. Sebüktekin, Hindistan'a gazaya gitti. Kilavuzlar, onu garip beldelere götürdüler. Sular altında kalan bir diyara vardilar. Günlerce kendisi ve askerleri sudan geçtiler, bir çok askeri bogulduktan sonra kendileri kurtuldular. Büyük yorgunluk ve sikintilardan sonra Horasan'a döndü.

Bu senede Bedevilerin yol kesmeleri ve bozgunculuk yapmaları yüzünden Irak'tan hiç kimse hacca gidemedi.

Hicretin Dörtüzyüztinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Seyh Ebu Hamid El-Isferayinî

Safîilerin imamidir. Asil adı Ahmed b. Muhammed'dir. Kendi zamanında Safîî mezhebinde önder bir kisiydi. Hicretin 344. senesinde doğdu. Küçük yasta hicretin 363 veya 364, senesinde Bagdat'a geldi. Ebül-Hasan b. Merzüban'dan fikh öğrendi. Sonra Ebü'l-Kasim ed-Darikî'den ders aldı. Durumlar onu terakki ettirdi. Nihayet Safîîlerin reisliği payesini aldı. Sultan ve halk nezdinde itibari büyüdü. Fakih ve imamdi. Kadri yüce, asaletli bir kimseydi. Müzeni, onun Talib adlı eseri üzerine elli Ciltlik bir serh yazmıştır. Usulü fikhâ dair başka bir ta'liki de vardır. İsmailî'den ve diğerlerinden rivayetlerde bulunmustur. Hatib Bagdadî dedi ki; «Onu bir kaç defa gördüm. Ders halkasına katıldım. Abdullah b. Mübarek'in Katiatü'r-Rebi semtinde bulunan mescidinde ders veriyordu. Ezecî ve Hallal bize ondan hadis rivayet ettiler. Ders halakasma 700 fikh talebesinin katıldığını duydum. İnsanlar onun hakkında «Eger İmam Safîî onu görseydi çok sevinirdi» diyorlardı. Ebü'l-Hasan el-Kuddurî dedi ki; «Safîî mezhebinde Ebu Hamid'den fikhi daha iyi bilen bir kimse görmedim.» Onun hakkında «Ebu Hamid, İmam Safîî'den daha ileri görüşlü ve fikhi daha iyi bilendi» demistir.

Ebu İshak da şöyle dedi: «Bu söz sadece Kuddurî'nin görüşü değildir. Çünkü Ebu Hamid ve emsali, İmam Safîî'ye nisbetle sairin anlattığı su durumdadırlar:

«Onlar Mekke'de Nevfel kabilelerinin arasına konakladılar.

Bense evlerden uzak çölde konakladım.»

İbn Hallikan dedi ki: «Ebu Hamid'in et-Talikatü'l-Kübra, Kitabü'l-Bustan gibi eserleri vardır. Kitabü'l-B-ustan küçük bir eserdir ama içinde garip bilgiler vardır. Bazı münazaralar esnasında fikhçılar ona taarruzda bulunmuşlar, ama Seyh Ebu Hamid onlara su siirle karşılık vermisti:

«Halkın huzurunda açıkça cereyan eden ve yere saçılan bir cefa.

Öte taraftan gizlice dilenen bir Özur. İste bu Özur kusuru daha da perçinler. Bütün cefalarını gizlice özür dileyerek yok edebileceğini sanan kişi daha büyük bir yanilgi içine düsmüştür.»

Ebu Hamid el-Isferayinî bu senenin sevval ayının bitimine onbir gün kala cumartesi gecesi vefat etti. Cenaze namazi sahra da kilindikten sonra kendi evine defnedildi. Cenazesine çok sayıda insan katıldı. Üzerine çok ağılandı.

Daha sonra hicretin 411. senesinde Babü'1-Harb mezarligina nakledildi.

İbnü'l-Cevzî'nin ifadesine göre, o, altmışbir sene birkaç aylık bir ömür yaşamıştır. [91]

Ebu Ahmed El-Farazî

Abdurrahman b. Muhammed b. Ahmed b. Ali b. Mehran. Künyesi Ebu Müslim el-Farazî'dir. Kurrâ idi. Mehamilî'den, Yusuf b. Yakub'dan hadis dinledi. Ebu Bekir b. el-Enbarî'nin meclisine katıldı. İmam ve sika bir kimse olup takvali, vakarlı, çok hayır isleyen, çok Kur'ân okuyan bir insandı. Sonra hadis dinledi. Seyh Ebu Ahmed el-İsferayinî'nin yanına gittiğinde Seyh, yalınayak kalkıp onu mescidin kapısında karşıladı. Bu senede seksen yaşını aşmış iken vefat etti. [92]

Serif Rıza

Muhammed b. Tahir Ebu Ahmed Hüseyin b. Musa Ebü'l-Hasan el-Alevî. Bahaü'd-Devle, kendisine Rıza Zü'1-Hisbeteyn lakabını takti. Kardeşi Murtaza'ya da Zü'1-Mecdeyn lakabını takti. Babasından sonra Bağdat'ta Talibilerin nakibliğine atandı. Güçlü ve meşhur bir Sairdi. Eli açık, cömert bir kimseydi. Bazıları dediler ki: Serif Rıza bir çok şiirinde Kureys sairlerinden daha üstündü. Onun güzel şiirlerinden bazı örnekler sunalım:

«Onuru dilediğin şey ile satın al. Onur pahalı sayılmaz. Onuru beyaz renkli kılıçlarla ya da uzun mızraklarla satın al. Onuru parayla satın alan kişi, Akla göre aldatılmış sayılmaz.

Mal ancak insanların ihtiyaçlarını karşılamak için saklanır. Delikanlı yigit odur ki,

Parayı yüksekliklerin ve serefin bedeli yapar.» «Ey dallar üzerinde öten ban kusu! Ağdam beni heyecanlandırmadı ey ban kusu. Gönlümün kendine tutkun olduğu kimseye bildirirmisin ki, Serbest olan, esirin ihtiyacını karşılar. Öyle bir cinayet ki, bizi telef eden dahi onu işlememistir. Veda gününde vay o canıye ne kadar da özlem duyuyorum ben. Zî-selem günlerinin hatıraları olmasaydı, Rame'de aşamalı yaşantım ve vatanım olmasaydı.

Ask atesini cigerimde çakmazdım.

Göz yasıyla da kirpiklerimi ıslatmazdını.»

Rıza'ya nisbet edilen bir kaside de vardır ki Rıza o kasidesinde Hakim el-Übeydî'nin yanında olmayı temenni eder, babasını hatırlar, babasının yanında olmayı arzular, kendi durumunu ve babasının yanındaki mertebesini gördüğünde bu arzuları duyar. Halife de onun böyle bir kasideyi yazdığını duyunca onu babasının yanına göndermek ister ki

ihtiyacini karsilasın ve insanlar da onun durumunun nasıl olduğunu anlasınlar.

Rıza o kasidesinde şöyle demişti:

«Misir'da Alevî bir halife varken. Ben düşman topraklarında zillet elbisesi giyiyorum. Onun babası benim babam, onun efendisi de benim efendimdir. Uzak diyarlarsa bana zulmedip beni bitirdiler.» Halife Kadir bu kasideyi duyunca huzursuz oldu. Babası Musavî'ye haber göndererek onu kinadı. Oğlu Rıza'ya da haber salarak bu kasideyi bir kez daha söylememesini emretti. Rafizîlere gelince onların gücü, ortalığı yalan dolanla doldurmakti. Rıza'nın babası Müsavi, oğluna dedi ki; «Her ne kadar böyle bir kasideyi insâd etmemişsen de Misir'daki Ha-kim'in soysuz ve nesepsiz olduğunu ifade eden beyitler söyle»

Oğlu Rıza, babası Musa'ya «ben bu isin sonucundan korkarım» dedi ve babasının kendisine söylemesini emrettiği şeyleri söylemedi. Halife de bu hususta onlara pespese mektuplar gönderdi, ama onlar böyle bir kasidenin kendileri tarafından insad edilmediğini ifade ettiler. Nihayet Halife onlara Seyh Ebu Hamid el-İsferayinî ile Kadi Ebu Bekir'i gönderdi. Onlar da yemin ederek Rıza'nın böyle bir kasideyi insad etmediğini ifade ettiler. Isin iç yüzünü en iyi bilen Cenâb-i Allah'tır.

Serif Rıza bu senenin muharrem ayının besinde kırkyedi yaşında vefat etti. Cenazesine vezir ve kadılar katıldı. Cenaze namazını vezir kildirdi. Mescidü'l-Enbari'deki kendi evine defnedildi. Onun görevlerini kardeşi Murtaza üstlendi. Yetkileri daha da fazlalastırıldı. Kendisine ilave makamlar verildi. Murtaza, vefat eden kardeşi Rıza için güzel agıtlar yaktı. [93]

Badis B. Mansur El-Himyerî

Ebü'l-Muiz Münazir b. Badis, Ifrikiye hakiminin naibidir. Babası da orada naiblik yapmıştır. Hakim ona Nasirü'd-Devle lakabını takmıştı. Himmetli, satvetli, saygın bir kimseydi. Bir mizragi elinde salladığında mutlaka kırardı. Bu senenin zilkade ayının sonunda çarsamba gecesi ani bir ölümle vefat etti. Anlatıldığına göre salih insanlardan biri o gecede ona beddua etmiş ve o da bu yüzden aynı gecede ölmüştür. Kendisinden sonra yerine oğlu Münazir geçti. [94]

Hicretin Dörtüzyedinci Senesi

Bu senenin rebiyülevvel ayında Kerbela'da Hz. Hüseyin'in şehitliği yandı. Bu arada revaklar da yangından nasiplerini aldılar. Bunun sebebi oradaki bazı kimselerin türbeye iki mum getirip yakmaları ve o mumların geceleyin yere düşüp etrafın ateş almasıydı. Neticede olanlar oldu.

Yine bu ayda, Bağdat'ta Darü'l-Kutn ile Babü'l-Basra mahallesindeki bir

çok yerler ve ayrıca Samarra Camii de yandı.

Bu senede Mescid-i Haram'daki Rûkn-ü Yemani tasinin çatladığı, Medine'deki Peygamber türbesinin önündeki duvarın yıkıldığı, Kudüs'te Hz. Peygamber'in miraca çıktığı kayanın üzerine büyük ku-bebnin çöktüğüne dair haberler geldi. Bunlar çok garip ve hayret verici rastlantılardı.

Bu senede Ifrikiye'deki siiler öldürüldüler. Malları yağmalandı.

Onlardan ancak bilinmeyen bazı kimseler hayatta kalabildi.

Bu senede Endülüs'te Alevîler devleti kuruluş aşamasına girdi. Devletin basına Ali b. Hamud b. Ebî'l- îs el-Alevî geçti. Muharrem ayında Kurtuba'ya girdi. Süleyman b. Hakem el-Emevî'yi ve onun babasını Öldürdü. Süleyman'ın babası Salih bir ihtiyardı. İnsanlar, Ali b. Ha-mud'a beyat ettiler ve ona Mütevekkil Alallah lakabını taktılar. Sonra o bu senenin zilkade ayının sekizinde hamamda iken öldürüldü. Öldürülürken kırksekiz yasındaydı. Kendisinden sonra devletin basına kardesi Kasım b. Hamud geçti ve Me'mun lakabını aldı. Altı sene müddetle hüküm sürdü. Ondan sonra kardesi Yahya b. Idris hükümdarlığa geçti. Daha sonra Emeviler bu devlete hakim oldular. Nihayet Müslümanların yönetiminin basına Ali b. Yusuf b. Tafsî geçti.

Bu senede, Harezmsah Me'mun b. Me'mun'dan sonra Harezm diyarının hükümdarlığına Mahmud b. Sebüktekin geçti.

Bu senede Sultanü'd-Devle Ebü'l-Hasan Ali b. Fadl er-Rame hüzmüî, Fahrü'l-Mülk un yerine vezirliğe tayin edildi. Kendisine hil'at giydirildi.

Bu senede yolların ve memleketin fesad içinde olusu yüzünden Magrib diyarından hiç kimse hacca gidemedi. [95]

Hicretin Dörtüzyedinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Ahmed B. Yusuf B. Dost

Künyesi Ebu Abdillâh el-Bezzâr'dır. Hadis hafızlarından ve Maliki mezhebi fukahâsmdandır. Darekutnî'nin huzurunda hadis müzakere eder, hadis ilminden bahsederdi. Anlatıldığına göre Dârekutnî bu yüzden onu eleştirmiştir. Ondan baskasını da asin olmayacak şekilde eleştirmiştir. Ezberi dedi ki: «Ahmed b. Yusuf un kitaplarının yeni olduğunu gördüm. Eski kitaplarının kaybolduğunu söylerdi. İbn Sahin Hay-yan ve Muhlis onun yanında iken hadisleri ezbere yazdırırdı.» Bu senenin ramazan ayında seksendört yasındayken vefat etti. [96]

Vezir Fahrü'l-Mülk

Muhammed b. Ali b. Halef Ebu Galib, Vasitliydi. Babası sarraftı. Durumlar değişti. Nihayet Bahaü'd-Devle'nin vezirliğine yükseldi. Bol miktarda mal ve

mülk edildi. Büyük bir ev yaptırdı. O eve Fahriye adı verilmisti. Orası daha önceleri Halife Muttaki Lillah'a aitti. Muttaki Lillah orayı yaptırmak için çok para harcamisti. Vezir Fahrü'l-Mülk, çok cömert, çok sadaka veren âli cenap bir kimseydi. Bir günde 1.000 yoksula elbise giydirdi. Çok ta namaz kılardı. Berat gecesinde helva dağıtan ilk kişi odur. Kendisinde siilge meyil vardı. Sultanü'd-Devle, Ahvaz sehrinde onu para cezasına çarptırdı ve ondan 600.000 dinardan fazla para tahsil etti. Ayrıca emlak, mücevher ve emtiayı da ondan aldı. Onu Sultanü'd-Devle öldürdü. Öldürüldüğünde ellüki sene bir kaç aylık ömrü vardı. Bir rivayette anlatıldığına göre onun öldürülmesinin sebebi suymus. Kölelerinden biri bir adamı öldürmüştü. Adamin karısı kendisine gelip şikâyetçi olmuş, ugradığı zulmü anlatmisti. Ama kendisi o kadına dönüp bakmamisti bile. Kadın bir gün ona demisti ki «Ey vezir sana anlattığım olay var ya, hani sen ona dönüp bakmistin bile. İşte ben o durumu Aziz ve Celil olan Allah'a arzettim. Şimdi Allah'ın bu işe karar vermesini bekliyorum.»

Vezir Fahrü'l-Mülk yakalandığında «Vallahi o kadının-Allah'a arzettiği mesele, Allah tarafından karara bağlandı» demisti ve olanlar olmustu. [97]

Hicretin Dörtüzyüksekizinci Senesi

Bu senede Bağdat'ta Ehl-i Sünnet ile Rafiziler arasında büyük bir savaş meydana geldi. Bu savasta iki taraftan da çok sayıda adam öldürüldü. Bu senede Ebü'l-Muzaffer b. Hakan, kardeşi Doğan Han'ın ölümünden sonra Maverâünnehir'e ve diğer yerlere hakim oldu ve Sere-fü'd-Devle lakabını aldı. Kardeşi Doğan Han, dindar ve faziletli bir kimse olup ilim ehlini ve dini çok severdi. Türklerle defalarca savasti. Onlardan 200.000 savaşçıyı öldürdü. 100.000 de esir aldı. Altın ve gümüş kaplar ile çin yapısı kaplar ganimet edildi ki, bu kapların benzerini baskaları görmemişlerdi. Ebü'l-Muzaffer Serefü'd-Devle vefat edince Türk hükümdarları doğu illerine hücum ettiler, orada boy gösterdiler.

Bu senenin cemaziyelevvel ayında Ebü'l-Hüseyin Ahmed b. Mühez-zebü'd-Devle Ali b. Nasr, babasının ölümünden sonra Bataih diyarının başına geçti. Amcası oğlu onunla savasti. Onu mağlub edip öldürdü. Ama amcası oğlu da uzun süre hükümdarlıkta kalamadı. Nihayet öldürüldü. Sonra bu mintikalar Bağdat sahibi Sultanü'd-Devle'nin eline geçti. Bir çokları buralara tamahlamp Vasit'a gelerek konakladılar. Türklerle birlikte onlarla savastılar. Bu senede Nuru'd-Devle Ebül-Agar Debis b. Ebi'l-Hasan Ali b. Mez-yed, babasının ölümünden sonra tahta geçti.

Bu senede Sultanü'd-Devle Bağdat'a geldi. Namaz vakitlerinde davul çaldırdı. Daha önce böyle bir adet görülmemisti. 50.000 dinar mehir vererek Karvas'ın kızıyla evlendi. Ülkede güven kalmadığı ve düzen bo-

zuldugu için Iraklılardan hiç kimse hacca gidemedi. Çünkü Bedeviler fesat çıkarmışlar, devlet te zayıflamıştı. el-Muntazam adlı eserinde İbnü'l-Cevzî, Hibetü'lâh b. Hasan et-Taberî'nin söyle dedigini rivayet etmiştir: «Hicretin 408. senesinde halife Kadir Billah, Mutezilî fikiçilanndan, tevbe etmelerini istedi, bunlar Ha eski görüşlerinden vazgeçtiklerini, Mutezililikten ve Rafizîlikten ayrıldıklarını, islâm'a muhalif sözler söylemeyeceklerini açıkladılar. Halife de onların bu hususta yazılı beyanlarını aldı. Bunlar ne zaman bu beyana muhalefet edecek olurlarsa baskalarına ibret olacak şekilde cezalandırılmalarının helal olacagina dair ikrarda bulundular. Mahmud b Sebüktekin, halifenin bu konudaki emrine uydu. Horasan'da ve diğer beldelerdeki valileri de emrettiği hususları yerine getirdiler. Mutezilî, Rafizî, İsmailî, Karmatî, Cehmiye ve Müsebbihe mezhebine mensub kimseleri idam etmek, hapsedmek, sürgün etmek hususunda halifenin buyrugunu yerine getirdi. Onların minberler üzerinde lanetlenmelerini emretti. Bütün bidatçi grupları sürgün etti. Memleketinden uzaklastirdi. Bu hususta yapılan bu uygulama İslâm'da bir kanun haline geldi. [98]

Hicretin Dörtüyzsekizinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Sebasî Ebu Nasr

Serefü'd-Devle¹ nin azathsiydi. Hacıpligini yapmisti. Bahaü'd-Devle ona Said lakabini takmisti. Çok sadaka verir, hayir ve hasenat yolunda vakıflar tesis ederdi. Nitekim çok miktarda ekin, meyve ve haraç getiren büyük bir çiftliğini hastahane için vakfetmisti. Köprüler, hendekler , maristan ve Nasiriye gibi tesisleri ile daha bir çok hayir kurumlarını yaptırmisti. Vefat ettiginde İmam Ahmed b. Hanbel'in mezarligina defnedildi. Mezarının üzerine kubbe falan yapılmamasini vasiyet etti. Ama vasiyetine uymadılar. Üzerine bir kubbe yaptırdılar. Yapılan bu kubbe vefatından yedi sene sona çöktü, kadınlar mezarının basında toplanip aglamaya başladılar. Eve döndüklerinde onlardan yasli ve lider konumunda olan biri uyudu, rüyasında bir Türk askerinin mezarından çıkıp kendilerine doğru geldigini, elinde bir gürz bulundugunu, bu gürzle onlara hücum ederek agıt yakmaktan vazgeçmelerini emrettigini gördü. Kadın ona iyi bakınca onun hacip Sebasî Ebu Nasr oldugunu anladı ve panik içinde uykusundan uyandı. [99]

Hicretin Dörtüyzdokuzuncu Senesi

Bu senenin muharrem ayının onyedisinde persembе günü hilâfet Sarayındaki bir toplantıda Ehl-i Sünnet mezhebine dair bir kitaptaki bazı kısımlar okundu. Bu kısımlar arasında, «Kur'ân'ın mahluk oldugunu söyleyen kimse kafirdir ve kani helaldir» diye bir ibare de vardı.

Bu senenin cemaziyelevvel ayının ortasında tuzlu denizin suları kabardı.

Sular Übülle'ye kadar yaklasti, iki gün sonra da Basra'ya girdi.

Bu senede Mahmud b. Sebüktekin, Hindistan'a gazaya gitti. Hindistan hükümdariyla karsilasti. Savasa tutustular. Aralarinda büyük bir savas cereyan etti. Sonra Hindistanlılar hezimete ugradilar. Savas sona erdi. Müslümanlar yakaladıkları Hindlileri diledigi gibi öldürmeye, onlardan büyük miktarda mücevher, altın ve gümüş gibi malları yağmalamaya basladilar. Onlardan 200 fil elde ettiler. Kaçanları kovaladilar. Bir çok atelyeleri yiktilar. Sonra Mahmud b. Sebüktekin muzaffer olarak Gazne'ye döndü. Bedeviler, bozgunculuk yaptıklarından bu senede Irak'tan hiç kimse hacca gidemedi. [100]

Hicretin Dörtüzdokuzuncu Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Recâ B. Isa B. Muhammed

Künyesi Ebü'l-Abbas el-Ensenavî'dir. Ensena, Misir'in bir köyünün adidir. Reca Bagdad'a geldi. Orada hadis topladi. Hadis hafızları da kendisinden hadis dinlediler. Sika, güvenilir, fakih, adaletli, hakimler nez-dinde şahidliği kabul edilen, beğenilen ve Maliki mezhebi fiikahasından idi. Daha sonra memleketine döndü. Orada seksen yasını asmış iken vefat etti. [101]

Abdullah B. Muhammed B. Ebi Allan

Künyesi Ebu Ahmed'dir. Ahvaz kadılığı yapmıştır. Servet sahibi bir kimseydi. Peygamber (s.a.v.)'in mucizelerine dair bir kitabı vardır ki, bu kitabında 1.000 mucizeden bahsetmiştir. Mutezile mezhebinin büyük alimlerindendir. Bu senede seksendokuz yasındayken vefat etti. [102]

[1] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çagri Yayınları: 12/19.

[2] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çagri Yayınları: 12/19.

[3] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çagri Yayınları: 12/19.

[4] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çagri Yayınları: 12/20.

[5] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çagri Yayınları: 12/20.

[6] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çagri Yayınları: 12/20.

[7] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çagri Yayınları: 12/20.

[8] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çagri Yayınları: 12/20-21.

[9] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çagri Yayınları: 12/21.

[10] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çagri Yayınları: 12/21-22.

[11] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çagri Yayınları: 12/22.

[12] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çagri Yayınları: 12/22.

- [13] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/22-23.
- [14] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/23-24.
- [15] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/24.
- [16] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/24.
- [17] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/25.
- [18] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/25-26.
- [19] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/26-27.
- [20] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/27-28.
- [21] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/28.
- [22] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/29.
- [23] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/29.
- [24] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/29.
- [25] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/29.
- [26] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/29-30.
- [27] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/30-32.
- [28] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/32.
- [29] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/32.
- [30] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/32-33.
- [31] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/33.
- [32] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/34.
- [33] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/34-35.
- [34] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/35.
- [35] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/35.
- [36] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/36-37.
- [37] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/37-38.
- [38] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/38.
- [39] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/38.
- [40] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/38-39.
- [41] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/39-40.
- [42] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/40-41.
- [43] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/41.
- [44] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/41.

- [45] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/41.
- [46] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/41-42.
- [47] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/42.
- [48] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/42-43.
- [49] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/43.
- [50] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/43-44.
- [51] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/44.
- [52] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/45.
- [53] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/46.
- [54] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/46.
- [55] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/46-47.
- [56] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/47.
- [57] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/47.
- [58] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/48.
- [59] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/48.
- [60] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/48-49.
- [61] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/49.
- [62] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/49-50.
- [63] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/50.
- [64] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/50-52.
- [65] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/52-53.
- [66] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/53.
- [67] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/53.
- [68] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/53.
- [69] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/53-55.
- [70] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/55-56.
- [71] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/56.
- [72] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/56.
- [73] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/57.
- [74] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/57.
- [75] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/57-58.
- [76] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/59.

- [77] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/59.
- [78] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/59-60.
- [79] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/60-61.
- [80] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/61.
- [81] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/61.
- [82] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/61-63.
- [83] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/63.
- [84] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/63-64.
- [85] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/64.
- [86] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/64-65.
- [87] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/65.
- [88] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/65.
- [89] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/65.
- [90] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/66.
- [91] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/67-68.
- [92] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/68.
- [93] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/69-70.
- [94] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/70.
- [95] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/70-71.
- [96] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/71.
- [97] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/71-72.
- [98] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/72-73.
- [99] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/73.
- [100] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/73-74.
- [101] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/74.
- [102] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/74.

Ali B. Nasr .	3
Abdülğanî B. Saîd .	3
Muhammed B. Emiri'l-Mü'minin .	3
Muhammed B. Ibrahim ..	3
Hicretin Dörtüüzonuncu Senesi	4
Hicretin Dörtüüzonuncu Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler .	4
Ahmed B. Musa B. Mürdeveyh .	4
Hibetullah B. Selame .	4
Hicretin Dörtüüzonbirinci Senesi	5
Melun Hakim'in Öldürülmesi	6
Hicretin Dörtüüzonikinci Senesi	7
Hicretin Dörtüüzonikinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler .	8
Ebu Sa'd El-Malinî	8
Hasan B. Hüseyin .	8
Hasan B. Mansur B. Galib .	8
Hüseyin B. Amr .	8
Muhammed B. Ömer .	8
Muhammed B. Ahmed B. Muhammed .	9
Ebu Abdurrahman Es-Sülemî	9
Ebu Ali Hasan B. Ali Ed-Dakkak .	9
Sair Sari' Ed-Dellal	10
Hicretin Dörtüüzonüçüncü Senesi	11
Hicretin Dörtüüzonüçüncü Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler .	11
Ibn Bevvab El-Kâtib .	11
Ali B. Isa .	12
Muhammed B. Ahmed B. Muhammed .	12
Ibn Numan .	13
Hicretin Dörtüüzondördüncü Senesi	13
Hicretin Dörtüüzondördüncü Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler .	13
Hasan B. Fadl B. Sehlan .	13
Hasan B. Muhammed B. Abdullah .	14
Ali B. Abdullah B. Cehdem ..	14
Kasim B. Cafer B. Abdülvahid .	14
Muhammed B. Ahmed B. Hasan .	14
Muhammed B. Ahmed .	15
Hilâl B. Muhammed .	15
Hicretin Dörtüüzonbesinci Senesi	15
Hicretin Dörtüüzonbesinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler .	15
Ahmed B. Muhammed B. Ömer B. Hasan .	15
Ahmed B. Muhammed B. Ahmed .	16

Ubeydullah B. Abdullah.	16
Ömer B. Abdullah B. Ömer.	16
Muhammed B. Hasan B. Ebü'l-Hasan.	17
Hicretin Dörtüzonaltıncı Senesi	17
Hicretin Dörtüzonaltıncı Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler.	17
Sabur B. Erdesir.	17
Osman En-Nisaburî	18
Muhammed B. Hasan B. Salihan.	18
Melik Serefü'd-Devle.	18
Sair Tihamî	18
Hicretin Dörtüzyedinci Senesi	19
Hicretin Dörtüzyedinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler.	19
Ahmed B. Muhammed B. Abdullah.	19
Cafer B. Ebban.	20
Ömer B. Ahmed B. Abdeveyh.	20
Ali B. Ahmed B. Ömer B. Hafs.	20
Sâid B. Hasan.	20
Kaffal El-Mervezî	21
Hicretin Dörtüzonsekizinci Senesi	21
Hicretin Dörtüzonsekizinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler.	22
Ahmed B. Muhammed B. Abdullah.	23
Hüseyin B. Ali B. Hüseyin.	23
Muhammed B. Hasan B. Ibrahim..	23
Ebü'l-Kasim El-Lalkânî	23
Ebü'l-Kasim B. Emiri'l-Mü'minin El-Kâdir.	24
Serif Ibn Tabataba Ebu Ishak.	24
Kuddurî	24
Hicretin Dörtüyzondokuzuncu Senesi	24
Hicretin Dörtüyzondokuzuncu Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler.	25
Hamza B. Ibrahim B. Abdullah.	25
Muhammed B. Muhammed B. Ibrahim B. Muhalled.	25
Mübarek El-Enmati	25
Ebü'l-Fevaris B. Bahaü'd-Devle.	25
Ebu Muhammed B. Sad.	25
Kelamci Ebu Abdillan.	26
Sair Ibn Galbun.	26
Hicretin Dörtüzyirminci Senesi	26
Hicretin Dörtüzyirminci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler.	27
Hasan B. Ebu'l-Kayn.	27
Ali B. Isa B. Ferec B. Salih.	27
Esedlpd-Devle.	28
Hicretin Dörtüzyirmibîrinci Senesi	28
Hicretin Dörtüzyirmibirinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler.	30
Ahmed B. Abdullah B. Ahmed.	30

Hüseyin B. Muhammed El-Halî	30
Büyük Ve Adil Hükümdar Mahmud B. Sebüktekin	30
Hicretin Dörtüzyirmiikinci Senesi	32
Kaim Bi-Emrillah'in Hilafeti	33
Hasan B. Cafer	34
Abdülvehhab B. Ali	34
Hicretin Dörtüzyirmiüçüncü Senesi	35
Hicretin Dörtüzyirmiüçüncü Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler	36
Ruh B. Muhammed B. Ahmed	36
Ali B. Muhammed B. Hasan	36
Muhammed B. Tayyib	37
Ali B. Hilâl	37
Hicretin Dörtüzyirmidördüncü Senesi	37
Hicretin Dörtüzyirmidördüncü Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler	38
Ahmed B. Hüseyin B. Ahmed	38
Hicretin Dörtüzyirmibesinci Senesi	38
Hicretin Dörtüzyirmibesinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler	39
Ahmed B. Muhammed B. Ahmed B. Galib	39
Ahmed B. Muhammed B. Abdurrahman B. Said	39
Ebu Ali El-Bendenbecî	40

Ali B. Nasr

Ali b. Nasr b. Ebi'l-Hasan Mühezzebü'd-Devle. Batiha diyarının hükümdaridir. Birçok yüksek hasletleri vardır. Sikintili zamanlarda insanlar onun memleketine sığınirlar, O da onlari barindirir ve onlara ihsanda bulunurdu. Onun en büyük menkibelerinden biri, halife Ka-dir'in, halife Tai'den kaçip yanma gidip konakladiginda halife Kadir'e iyilik ve ihsanda bulunmasıydı. Kadir Billah'i misafir etmiş, ona iyilik ve ikramda bulunmuş, tekrar halifelige geçisine kadar ona hizmette kusur etmemisti. Bu hizmeti, halife Kadir nezdinde minnetle hatirlanan bir itibar sebebi olmustu. Otuziki sene bir kaç ay müddetle Batiha diyarının hükümdarligim yaptı. Bu makamda iken yetmisiki yasinda vefat etti. Nester vurup kolundan kan aldirdiginda kolu sismis ve bu yüzden de vefat etmistı.[1]

Abdülğanî B. Saîd

Abdülğani b. Said b. Ali b. Bistr b. Mervan b. Abdülaziz Ebu Muham-med el-Ezdî. Misirliydi. Hadis hafiziydi. Hadisi ve hadis ilimlerini iyi bilirdi, hadisle ilgili bir çok meshur eseri vardır.

Hafiz Ebu Abdillah es-Surî dedi ki: «Sahasinda Abdülğani b. Said gibisini gözlerim görmedi.» Darekutnî dedi ki: «Misir'da kendisine Abdülğani denen genç gibi birini görmedim. O sanki bir ates parçası idi.»

Abdülğani'nin nami gittikçe yayilmaya, ünü de gittikçe artmaya basladı.

Hafiz Abdülgani bir kitap yazdı ki, o, kitabında Hakim'in vehimlerinden bahsediyordu. Hakim bu kitabı görünce insanlara okumaya başladı ve Abdülgani'nin fazilet ve üstünlüğünü itiraf edip ona tesekkür etti. Kendisindeki eleştiri konusu kusurlarını giderdi. Allah rahmet etsin.

Abdülgani b. Said, hicretin 302. senesinin zilkade ayının bitimine iki gece kala doğmuş, bu senenin safer ayında vefat etmişti. Allah rahmet etsin. [2]

Muhammed B. Emiri'l-Mü'minin

Künyesi Ebu'l-Fald idi. Babası tarafından veliahd tayin edilmiş, adına para bastırılmış, minberler üzerinde onun

adına hutbe okunmuştu. Kendisine Galib Billah lakabı verilmisti. Fakat halifelige geçmesi mukadder olmamisti. Bu senede yirmiyedi yaşında vefat etti. [3]

Muhammed B. Ibrahim

Muhammed b. Ibrahim b. Muhammed b. Yezid Ebü'l-Feth el-Bezzar Tarsusludur. Ibn Basrî diye bilinir. Bir çok hadis ulemasından hadis dinledi. Kudüs'te ikamet ederken Sûrî de ondan hadis dinledi. Sika ve güvenilir bir hadis hafızı idi. [4]

Hicretin Dörtüüzonuncu Senesi

Bu senede Bagdad'a Yemi nü'd-Devle Mahmud b. Sebüktekin'in mektubu geldi. Mektubunda, bir sene önce Hindistan'da fethettiği yerleri sıralıyor, Hindistan'ın bir seherine girdiğini, o şehirde 1.000 müstahkem saray ile 1.000 put evi (mabedi) bulunduğunu söylüyordu. Orada çok miktarda put olduğu, putların üzerindeki altın süslemelerin 100.000 dinar tutarında olduğu, 1.000'den fazla gümüşten put bulunduğu, ayrıca orada çok büyük bir putun mevcut olduğu, cahillikleri sebebiyle o putun 300.000 seneden beri orada bulunduğunu söylediklerini de bildiriyordu. Mahmud b. Sebüktekin bütün bunları ve sayılamıyacak derecede çok şeyleri ganimet edindiklerini, mücahitlerin de bu gazvede çok miktarda malı ganimet olarak ele geçirdiklerini, şehri bastan sona yaktıklarını, geride sadece kalıntılar kaldığını, öldürdükleri Hintlilerin sayılarının 50.000'i bulunduğunu, 20.000 kadar Hintlinin Müslüman olduğunu, esir alınan kölelerin beste birinin 53.000 olduğunu, 356 fil ele geçirdiklerini, 20.000.000 dirhem ve çok miktarda altın elde ettiklerini anlatıyordu.

Bu senenin rebiyülahir ayında Ebü'l-Fevaris'in atama fermanı okundu. Kendisine Kivamü'd-Devle lakabı takıldı. Ayrıca hil'atler giydirildi. Kirman valiliğine atandı. Bu senede Irak'tan hiç kimse hacca gidemedi. [5]

Hicretin Dörtüzyüzonuncu Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Ahmed B. Musa B. Mürdeveyh

Ahmed b. Musa b. Mürdeveyh b. Furek. Künyesi Ebu Bekir'dir. Isfa-hanhdır. Hadis hafizidir. Bu senenin ramazan ayında vefat etti. [6]

Hibetullah B. Selame

Künyesi Ebü'l-Kasim'dir. Âma idi. Kurrâ ve müfessir bir kimsedir. Tefsir hususunda insanların en bilgisi ve hafızaca en sağlam olanıdır. Mansur Camii'inde bir ders halakası vardı. Ibn Cevzî onun söyle dedigini rivayet eder: «Kendisinden kiraat dersi aldığımız bir üstadımız vardı. Arkadaslarından biri vefat etmiş, sonra o, bu arkadaşım rüyasında görmüş ve ona söyle sormustu:

- Allah sana nasıl muamele etti?
- Beni bağışladı.
- Münker ve Nekir ile aranda neler geçti?
- Beni oturtup bana sual sorduklarında Cenâb-i Allah onlara söyle dememi bana ilham etti. «Ebu Bekir ile Ömer'in yüzü suyu hürmetine beni bırakıp gidin»

Onlardan biri diğerine dedi ki: «Bu adam iki büyük insanın adına bize yemin verdi. Bunu bırakıp gidelim» böyle dedikten sonra beni bırakıp gittiler. [7]

Hicretin Dörtüzyüzonbirinci Senesi

Bu senede Misir Hakimi öldü. Sevval ayının bitimine iki gece kala salı gecesi Misir hükümdarı Hakim b. Muiz el-Fatimî'nin ölümü üzerine müminler ve müslümanlar sevinip müjdelendiler. Çünkü o çok zorba, inatçı, azili bir seytandı. Şimdi onun çirkin niteliklerinden ve lanetli yaşamından kesitler sunacağız. Allah, onu rezil rüsvay etsin:

Fiillerinde, hükümlerinde, sözlerinde istikrarsız ve zorba bir kimseydi. Tıpkı Firavun gibi ilahlık iddiasında bulunmaya yeltendi. Ha-tib'in minber üzerinde kendisinin adının okuması esnasında insanların saf halinde ayakta kalkıp kendisine ve adına saygı göstermelerini emretti. Bütün ülkede, hatta Mekke ve Medine'de de bu emir uygulandı ve Misir halkına da kendisinin adı okunduğu zaman secdeye kapanmalarını, hatta sokaktaki bi-namaz (namaz kilmayan) halk takiminin da o secde esnasında cemilerdeki müslümanlarla birlikte Hakim için secdeye kapanmalarını emretti. Onlar cuma gününde camiye gelip namaz kilmadıkları ve Allah'a secde etmedikleri halde Hakim'e secde ediyorlardı. Bir ara ehli kitabın da zorla Islama girmelerini emretti.

Sonra dinlerine dönmelerine izin verdi. Kiliselerini yıktı. Sonra onardı. Kudüs'teki Ko-mame Kilisesi'ni tahrib etti. Sonra yeniden onardı, medreseler inşa etti. Oralara fakihleri ve ulemai atadı. Sonra da onları öldürdü ve o medreseleri yıktı. Halkın, gündüz dükkanlarını kapatmalarını, geceleyin açmalarını emretti. Halk buna uzun bir süre uydu. Hatta bir defasında gündüz çarsıdan geçmekteyken bir adamın marangozluk yaptığını gördü. Yanıbasına gidip durdu ve ona «Sizi gündüz çalışmaktan menetme-niis miydiniz?» diye sordu. Marangoz da şu cevabı verdi: «Ey efendim, insanlar gündüz çalıştıklarında geceleyin eğlenirler. Geceleyin çalıştıklarında da gündüz eğlenirler. Benim bu yaptığım da bir nevi eğlencedir»

Hakim ona gülümsedi ve cezasız bıraktı. İnsanlar tekrar eski hallerine döndüler. Bütün bunlar, onun yasaları ve gelenekleri değiştirmesi, halkın da kendisine itaat edip etmediklerini denemek içindi ki, bundan daha serli, daha musibetvari işlere doğru ilerlesin. Emniyet işlerini bizzat kendisi yürütürdü. Merkepten başka bir binege binmezdi, merkebe binerek sokakları, caddeleri, devriye gibi dolardı. Bir iste hilekârlık yapan birini tesbit ederse beraberinde dolastırdığı Mesud adlı siyahi kölesine o hilekârla fuhus yapmasını emrederdi ki, bu da çok çirkin, daha önce benzeri görülmemiş lanetli bir iştir.

Kadınların evlerinden çıkmalarını yasaklamıştı. İçki yapılmasını diye üzüm bağlarını kökten kesip koparmıştı. Halkı mulûhiyye pisirmekten ve bazı eğlencevari gevsekliklerden menetti ki bunların en hosa gideni kadınların evden çıkmaması idi. Buna dahi müsaade etmedi. İçkiden tiksindi. Halk ona çok kızıyordu. Ona ve atalarına dokunacak şekilde hikayemsi bazı şövgüleri kâğıtlara yazıp gönderiyorlardı. Bu kâğıtları okudunda halka karşı öfkesi daha da artıyordu. Hatta Mısırlılar kâğıttan bir kadın heykeli yaptılar. Ayakkabısı ve pestemah ile tıpkı bir kadını andırıyordu. Elinde de Hakim'e lanet ve muhalefet içeren şöv-gülerle diğer bazı ifadelerin yazılı olduğu bir kâğıt vardı. Hakim bunu görünce canlı bir kadın sandı. Yanına yaklaştı. Elindeki kâğıdı alıp okudunda kendisine olan şövgüleri gördü ve çok öfkelenildi. Kadının öldürülmesini emretti. Ama kâğıttan bir heykel olduğunu görünce Öfkesine öfke kattı. Sonra Kahire'ye vardığında Sudanlılara, Mısır'a gidip orayı yakmalarını, oradaki malları, eşyaları ve kadınları yağmalamalarını emretti. Onlar da gidip bu emri yerine getirdiler. Mısırlılar onlarla üç gün müddetle savastılar. Evlerinde ve haremalarında ateş yanıyordu, ama o, bu üç gün zarfında her gün dışarı çıkıyor, uzaklarda durup manzarayı seyrediyor, ağlıyor ve «Bu kölelere böyle yapmaları kim emretti?» diyordu. Sonra halk, camilerde toplandı. Mushafları ellerine alıp kaldırdılar. Aziz ve Celil olan Allah'a durumlarını arz edip medet dilediler. Türkler ve doğu halkı onlara acıdılar. Onların tarafına geçtiler onlarla omuz

omuza Sudanli kölelere karsi savastilar. Evlerini ve haremelerini savundular. Durum çok korkulu ve müthis bir hal aldı. sonra Hakim melunu, binegine binip geldi ve iki taran birbirinden ayirdi. Köleleri Misirlilara saldirmaktan menetti. Onlann yaptiklarindan habersiz oldugunu, kendisinin bilgisi ve izni disinda bu suçlan irtikâb ettiklerini ifade etti. Ama gizlice onlan bu ise tesvik ediyor ve onlara silah veriyordu. Savas sona erdiginde Misir'in yaklasik üçte biri yanmisti. Yarisina yakin kısmi yagmalanmisti. Çok sayida kadin ve kız esir alınmis, onlarla çirkin isler yapilmis, fuhus irtikâb edilmisti. Hatta bazi kadinlar ve kızlar rezil rüsvay olmaktan korktuklan için intihar etmislerdi. Erkekler, esir düşen kendi hane halkim yakınlarını ve kadinlanni parayla satın

aldilar.

Ibnü'l-Cevzî dedi ki: «Hakim'in zulmü daha sonra fazlalasti. Nihayet rablik iddiasinda bulunmaya yeltendi. Bazi cahiller onu gördüklerinde «Ey bir, ey tek, ey diriltten, ey öldüren!» diyorlardi. Allah hepsini kahretsın. [8]

Melun Hakim'in Öldürülmesi

Hakim'in serri, bütün halka, hatta kizkardesine de bulasti. Kizkar-desini fahiselikle itham ediyor ve ona çok agir sözler söylüyordu. Kiz-kardesi ona öfkeleni ve onu öldürmeye çalisti. Komutanlann en büyüğü olan Ibn Devvas ile haberlesti. Ikisi Hakim'i öldürüp yok etme hususunda anlastilar. Ibn Devvas, yanindaki cesaretli iki siyahi köleyi bu isle görevlendirdi ve onlara söyle dedi; «Falan gece Mukattam daginda bulunun. Çünkü o gecede yildizlara bakmak için Hakim oraya gelecektir. Beraberinde de sadece üzengicisi ve küçük yastaki kölesi olacaktir. Hem Hakim'i hem de üzengicisi ile kölesini öldürün» karar böyle verildi. Mezkûr gece Hakim, annesine söyle demisti: «Bu gece üzerimde büyük bir sikinti var. Eger bundan kurtulacak olursam seksen sene kadar ya-sanm. Ama yine de benim esyalanmi yanina tasi, en fazla da kizkarde-simden korkuyorum. Onun sana da kötülük yapmasindan endise duyuyorum» Annesi, Hakim'in esyalanni kendi yanma tasidi. Hakim'in san-diklannda üçyüzbin kadar dinar ve baska mücevherler de vardi. Annesi ona dedi ki: «Ey efendimiz madem durum senin dedigin gibidir. O halde bana aci ve bu gece o yere gitme» Annesi onu çok seviyordu. Hakim ona «hayir mutlaka gitmeliyim» dedi. Hakim kendi adetince her gece sarayin çevresini dolasirdi. Bu gecede dolasti. Sonra saraya döndü. Gecenin son üçte birlik dilimine kadar uyudu. Sonra uyandi. Eger bu gece o daga gitmezsem çatlanin» dedi. Hemen atina bindi. Çocuk yastaki kölesi ve üzengicisi de ona refakat ettiler. Mukattam dagina tirmandi. Ibn Dev-vas'in iki kölesi, karsisina çıktilar. Onu bineginden indirip ellerini ve ayaklanni kestiler, karnini yardilar ve onu efendileri Ibn Devvas'a getirdiler. Ibn Devvas'da cesedi alip Hakim'in kizkardesine

götürdü. Kiz-kardesi de onu kendi evine defnetti. Büyük komutanları, ileri gelenleri ve veziri çağırıp durumu onlara anlattı. Onlar da Hakim'in oğlu Ebül-Hasan Ali'ye bey'at ettiler. Ebül-Hasan Ali'ye Zahir Li İzaz-i Dinillah lakabını verdiler. Ancak Zahir, Dimask'da bulunuyordu. Halası onu çağırdı ve halka söyle demeye başladı «Hakim bana demisti ki: Ben yedi gün süreyle buradan aynlacak, sonra size döneceğim» Halk sâkinleştii. Sonra Hakim'in kizkardesi, Hakim'in iki üzengicisine, daga gitmelerini, tekrar geri dönmelerini ve halka; «Biz Hakim'i falanca yere biraktik» demelerini sonra da gidip annesine «biz Hakim'i falanca yere biraktik» demelerini emretti. Onlar bu emri yerine getirdiler. Nihayet halk sakin-leştii. Hakim'in kizkardesi, Zahir Li İzazi Dinillah'i öne sürdü. Dimask'tan oraya gelmesi için kendisine 1.000.000 dinar ve 2.000.000 dirhem gönderdi. Zahir gelince de ona dedesi Ebül-Muiz'in tacini ve sahane bir elbise giydirdi. Onu tahta oturttu. Emirler ve reisler ona be^at ettiler. O da emirlere ve reislere bolca armaganlar ve paralar verdi. Hakim'in kizkardesi, Ibn Devvas'a da kıymetli ve muazzam mTatler giydirdi. Sonra da üç gün süreyle kardesi Hakim'in vefati sebebiyle taziyetleri kabul etti. Bunun ardisira da Ibn Devvas'a bir grup asker gönderdi ki kılıçlarıyla onun huzurunda bekleyip hizmetinde bulunsunlar. Sonra da bir gün ona «Sen bizim efendimizin katilisin» demelerini ve kılıçlarıyla onu paramparça etmelerini emretti. Onlar da bu emri yerine getirdiler. Hakim'in kizkardesi, Hakim'in öldürölmesi sirrindan haberdar olan herkesi öldürttü. Heybeti büyüdü, saygınlığı arttı. Devlet kademesindeki etkisi fazlalastı. Sebat buldu. Hakim, öldürölldüğü gün otuzyedi yasındaydı. Ömrünün yirmibes senesini hükümdarlıkla geçirmisti. [9]

Hicretin Dörtüüzonikinci Senesi

Bu senede Kadi Ebu Cafer Ahmed b. Muhammed es-Simnanî, Bagdat muhtesibliğine ve miras meselelerine bakan mahkemenin basına atandı, kendisine siyah kaftan giydirildi.

Bu senede alimlerden ve müslümanlardan bir cemaat, büyük hükümdar Yeminü'd-Devle Mahmud b. Sebüktekin'e dediler ki: «Sen yeryüzü hükümdarlarının en büyüğüün, her sene küfür diyarından bir grup beldeyi fethediyorsun. İste hac yolu senelerden beri islemez olmustur. Burayı açman, diğer beldeleri fethetmene nisbetle daha öncelikli bir vecibedir»

Yeminü'd-Devle Mahmud, Kadilkudat Ebu Muhammed en-Nasihî'yi bu sene hac emiri olarak görevlendirdi ve bedevilere dağıtması için 30.000 dinar para verdi ki bedeviler hacılara ilismesinler. Ayrıca çok miktarda sadaka da göndermistii. Hacı adayları Kadi Ebu Cafer refakatinde yola koyuldular. Çöle geldiklerinde bedeviler yollarını kestiler. Kadi Ebu Cafer Ahmed b. Muhammed 5.000 dinar vererek bedevilerle anlasma yaptı. Onlar da

hacılara ilismediler. Ancak büyükleri Cemmaz b. Ubey hacilari yakalamaya yeltendi, atina bindi, bir tur attı, Arapların şeytanlarını uyandırıp, harekete geçirdi. Semerkandlı Ibn Affan denilen bir köle ona bir mızrak fırlatıp kalbine isabet ettirdi ve Cemmaz cansız olarak yere düştü. Bunun üzerine bedeviler dağılıp gittiler. İnsanlar da rahatça hac yoluna devam ettiler. Gidip hac ibadetlerini eda ettiler. Salimen memleketlerine geri döndüler. Hamd ve minnet Allah'adır. [10]

Hicretin Dörtüzyonikinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Ebu Sa'd El-Malinî

Ahmed b. Muhammed b. Ahmed b. İsmail b. Hafs Ebu Sa'd el-Malinî. Malin, Herat'a bağlı bir köyün adidir. Ebu Sa'd çok hadis rivayet eden, hadis toplamak amacıyla bir çok memleketlere seyahatlerde bulunan ve bir çok hadis kitabı yazan bir hadis nazfiyidi. Sika, doğru sözlü, salih ve güvenilir bir kimseydi. Bu senenin sevval ayında Misir'da vefat etti. [11]

Hasan B. Hüseyin

Hasan b. Hüseyin b. Muhammed b. Hüseyin b. Ramin. Kadılık yapmıştır. Künyesi Ebu Muhammed'dir. Esterabâd'lidir. Bagdad'a geldi. Orada İsmailî'den ve diğerlerinden hadis rivayet etti. Büyük bir Safîî fi-kihçisidir. Faziletli ve salih bir kimseydi. [12]

Hasan B. Mansur B. Galib

Vezirlik yapmıştır. Zü's-Saadeteyn lakabını almıştır. Hicretin 353. senesinde Seyraf ta doğdu. Sonra Bagdad'a geldi. Vezir oldu. Daha sonra öldürüldü. Babası 80.000 dinar para cezasına çarptırıldı. [13]

Hüseyin B. Amr

Künyesi Ebu Abdillâh el-Gazzal'dir. Neccad, Huldî ve İbn Semmâk ile diğerlerinden hadis dinledi. Hatib Bagdadî dedi ki: «Ondan hadis dinleyip yazdım. Sika, salih ve zikir esnasında çok ağlayan bir kimseydi.» [14]

Muhammed B. Ömer

Künyesi Ebu Bekir el-Anberî'dir. Sairdir, edebiyatı kuvvetli, zarif ve güzel siirler yazan bir kimseydi. Siirlerinden biri sudur:

«Zamana ve zamanın ehline baktım, bu bana yetti. Zamana ve zamanın ehlini tanıdım. Yüksek mi yoksa alçak mı olduğumu da anladım. Bu yüzden dostu kendimden uzaklastırdım. Artık ne o beni görüyor ne de ben onu. Onun elindeki şeylerden alakamı kestim. Artık onun elindeki şeylere ümit beslemiyorum. Güçlü ve galib adama sastılar ki.

Yakına, uzak olan şeyi verdi, hibe etti.

Sikintilar arasindan sivilisip gitti.

Ama galibiyet ikinci kez onun eline geçmez ki.»

Ibnül-Cevzî dedi ki: «Muhammed b. Ömer mutasavvifti. Sonra mutasavviflardan ayrildi, onlarla alakasini kesti. Telbisü Iblis adli kitapta anlattigim bazi kasidelerle onlari yerdı.»

Muhammed b. Ömer, bu senenin cemaziyelevvel ayinin onikisinde persembegünü vefat etti. [15]

Muhammed B. Ahmed B. Muhammed

Muhammed b. Ahmed b. Muhammed b. Kavk b. Abdillab b. Zeyd b. Halid. Künyesi Ebül-Halid el-Bezzar'dir. Ibn Rizkaveyh adıyla meshur olmustur. Hatib Bagdadî dedi ki: «O, hicretin 403. senesinde kendisinden hadis dinleyip yazdigim ilk üstadimdir.»

O, Kur'ân'i okuyup inceledigini, Safiî mezhebine göre fikhi öğrenip arastirmalar yaptigim anlatirdi. Dogru sözlü, güvenilir, çok hadis dinleyip, çok hadis yazan bir kimseydi. Itikadi güzeldi. Gidisati hostu. Sürekli Kur'ân okurdu, bid'atçılara karsi katıydı. Bir zaman kendini hadise verdi ve söyle derdi:

«Dünyayi sadece Allah'i zikredip Kur'ân okumak ve size hadis nakletmek için seviyorum»

Emirlerden biri ulemaya bir miktar altın göndermistı. Ondan baska bütün alimler, gönderilen altınları kabul ettiler, ama o hiç kabul etmedi. Bu senenin cemaziyelevvel ayinin onaltısında pazartesi günü seksenye-di yasinda vefat etti. Maruf-u Kerhî mezarliginin yakınma defnedildi. [16]

Ebu Abdurrahman Es-Sülemî

Muhammed b. Hüseyin b. Muhammed b. Musa Ebu Abdurrahman es-Sülemî. Nisaburluydu. Asanim ve digerlerinden hadis rivayet etti. Bagdat ulemasi da ondan rivayet ettiler. Örneğin Ezherî, Es'arî ve digerleri ondan hadis rivayet edenler arasindadırlar. Beyhakî ve digerleri de ondan hadis rivayet ettiler. Ibnü'l-Cevzî dedi ki:

«Sofilerin haberleriyle ilgilenirdi. Onlar için sofiye metoduna göre bir tefsir yazdı.

Sünen ve tarihi de vardır. Hadis ulemasının adlarını, biyografilerini ve hadis bablarını derlemistir. Nisabur'da meshur bir evi vardı. Orada sofiler bulunurdu. Mezari da oradadır. Sonra rivayet konusunda kendisinin zayıf biri olduğu hususunda insanların kendisine elestiri yönelttiklerini anlatti. Hatip, Muhammed b. Yusuf el-Kattan'm söyle dedigini rivayet etmistir: «Ebu Abdurrahman es-Sülemî sika ve güvenilir değildi. Asamm'dan da çok

hadis dinlemis degildir.»

Vefatından sonra Hakim en-Nisaburî ondan çok sayıda hadis rivayet etti. Sofiler için hadis uydururdu.

Ibnü'l-Cevzî'nin ifadesine göre Sülemî, bu senenin saban ayının üçünde vefat etmiştir. [17]

Ebu Ali Hasan B. Ali Ed-Dakkak

Ebu Ali Hasan b. Ali ed-Dakkak Nisaburluydu. İnsanlara vaaz verir, hallerden ve marifetten bahsederdi. Su sözler ona aittir:

«Dünyasi için bir kimseye tevazu eden insamn dininin üçte ikisi gider. Çünkü o tevazu gösterdiği adama dili ve organlariyla teslimiyet ar-zedip alçalmıştır. Sayet o adama kalbinde tevazu gösterirse veya ona saygi göstermek gerektiğine inanırsa, dininin tamamı gider.»

Ebu AH su âyet-i kerime hakkında da söyle bir açıklamada bulunmustur:

«Artık beni anin. Ben de sizi anayim.» (el-Bakara, 152).

«Hayatta iken beni anin ki ölüp toprak altına girdiginizde de ben sizi anayim. Çünkü o zaman yakınlarınız, dostlarınız ve arkadaşlarınız sizden uzaktadırlar.»

«En büyük belâ, senin istemen ama baskalarının seni istememesidir. Senin baskalarına yaklasman ama baskalarının seni kovup uzak-lastirmasidir.»

Su ayet-i kerime okundugunda da alttaki siiri insad etmiştir:

«Onlara sirt çevirdi, «Vah! Yusuf a yazik oldu, dedi.» (Yusuf, 84).

«Biz Leyla ile aklimizi kaçirdik, ama o bizden baskasına sevdalanip aklini kaçirdi.

Bir baskasi da bize tutkun olup aklini kaçirmistir. Ama biz onu istemiyoruz.»

Peygamber (s.a.v.)'in su hadisi üzerine de söyle demisti:

«Cennet zorluklarla çevrelenmistir.»

Bu cennet bir yaratik olduğu halde çok zorluklara katlanilarak ona ulasilabilecegine göre ezeli olan Allah'a nasıl ulasilabilecegini varin siz düşünün.»

Su hadis üzerine de söyle demisti:

«Kalbler kendisine iyilikte bulunana karsi sevgi duyma meyli ile yaratilmislardir.»

«Hayret ediyorum! İnsan Allah'tan baska kendisine iyilik ve ihsanda bulunan bir zati göremediği halde nasıl oluyor da bütün varligıyla Allah'a

meyledip yönelmiyor?»

Ben derim ki: Onun bu hadis üzerine söylediği sözler güzeldir ama, hadisin kendisi sahih değildir. [18]

Sair Sari' Ed-Dellal

Ebül-Hasan Ali b. Ubeyd el-Vahid. Bagdatli bir fikihtir. Aynı zamanda müstehcen kelimeler içeren şiirlerin sahibidir. Sarf ed-Dellal diye meşhur olmuştur. GavanizüY-Rikaateyn'in katilidir. Maksure (ya)si ile satırları son bulan bir kasidesi vardır. O bu kasidesiyle Ibn Büreyd'in maksuresine tariz de bulunmuştur. Kaside şöyledir:

«Bin yük elbise

Düskün kimse için çekirdek toplamaktan daha faydalıdır.

Kesmeden horozu pisiren kimseye gelince

Horozu tencereden uçar gider ve gidebildiği yere kadar gider.

Gözlerine iğne batan kimseye

O anda sor bakalım: körlük nasılmış?

Sakal yüzde çıkan bir tüydür.

Enseden çıkan saç yumagi da aynı şeydir.»

Bu kasideyi, kiskanılmasına sebep olan beyitle sona erdirmisti:

«İlim sahibi olamayan ve zenginlik fırsatını da kaçıran kimse varya O ve köpek aynı durumdadırlar.»

Sari' ed-Dellal, hicretin 412. senesinde Mısır'a geldi. Orada halife Zahir Li Izazi Dinillah b. Hakim'i medhetti ve bu senenin receb ayında vefat etti. [19]

Hicretin Dörtüzonüçüncü Senesi

Bu senede çok garip ve büyük bir musibet meydana geldi. Söyle ki: Hakini'in adamlarından Mısırlı biri, Mısır hacılarından bir grupla birlikte kötü bir iş yapmak hususunda anlaştılar. Müzdelife'den ilk geliş gününde bu adam KaTbe'yi tavaf etti. Hacer-i Esved'e gelip öpeceği esnada elindeki bir gürzle o mübarek tasa peşpeşe üç darbe vurdu ve «Ne zamana kadar su tasa ibadet edeceğiz? Ne Muhammed, ne de Ali, beni yapacağım bu işten alıkoymayacaktır. Bu gün su beyti yıkacağım» dedi ve titremeye başladı. Orada bulunanların çoğu ondan korkup geri çekildiler. Çünkü uzun boylu, iriyari, kızıl tenli, kumral saçlı biriydi. Mescid-i Haramin kapısında da bir grup süvari vardı. Bunlar o saldırganlara engel olacak kimseleri etkisiz hale getirmek için beklemekteydiler. Ona kötülük yapacak biri çıkarsa onu da

safdisi edeceklerdi. Fakat Yemenlilerden bir adam o saldirgana yanasti. Elindeki hançeriyle onu paramparça etti ama taraftarlari gelip Yemenliyi aralarina alip öldürdüler.

Onu da param parça ettiler. Atesle yaktilar. Arkadaslarini yakalayip bir kismim öldürdüler. Mekkeliler de Misir kafilesini yakalayip öldürdü. fallarini yagmaladi. Bu yagma isi baskalarina da sirayet etti. Büyük bir fitne ve önü alinmaz bir kargasa meydana geldi. Beldelerin en serefliisinde dinsizlige meyleden bu grup, yakalandiktan sonra fitne dindi, yalniz bu arada Hacer-i Esved'den tirnak büyüklüğünde üç parça düsmüstü. Düsen parçaların alt tarafinda sariya çalan bulanik bir renk görünmüstü. Ama hashas gibi sevimli ve hos bir görüntüsü vardı. Beni Seybe kabilesi bu parçalari alip misk ve zamkla yogurdular, meydana gelen yariklari böylece doldurdular. Hacer-i Esved tekrar birbirini tuttu ve su ana kadar varligini devam ettirmektedir ancak çatlaklar, iyi bakanlar tarafından görünmektedir.

Bu senede Müeyyedü'1-Mülk Ebu Ali Hasan tarafından yapılan has-tahanenin açilisi yapildi. Bu vezir, Vasifta bulunan Serefül-Mülk'ün veziri idi. Müeyyedü'1-Mülk bu hastahane için yiyecek, içecek, ilaç ve diger ihtiyaç malzemelerini de temin etti. Finansmanini sagladi. [20]

Hicretin Dörtüyonüçüncü Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Ibn Bevvab El-Kâtib

Kendisine nisbet edilen meshur yazi stilinin mucididir. Asil adi Ali b. Hilal Ebül-Hasan b. Bevvab'dir. Vaiz Ebü'l-Hüseyin b. Semun'un arkadasidir. Dirdarhgi ve güvenirligi hususunda Ibn Bevvab'i bir çok kimse övmüstür. Yazi stili ve metoduna gelince onun söhreti, bunu açıklamamizi yersiz kilmaktadır. Hatti (yazisi, hüsnü hat) Ebu Ali b. Muk-le'nin yazisindan daha açikti. Ibn Mukle disinda ondan daha iyi yazabilen kimse yoktu. Çesitli beldelerde bugün insanlar onun stiline göre yazi yazmaktadirlar. Ancak çok az kimse bundan hariçtir.

Ibnü'l-Cevzî dedi ki: «îbn Bevvab bu senenin cemaziyelahir ayinin yirmibesinde cumartesi günü vefat etti. Babül-Harb mezarligina defnedildi.»

Vefatindan dolayi bazi kimseler ona agitlar yaktilar.

«Onun güzellestirdigi kalblerde, vefati yüzünden yangin vardır.

Onun aydinlattigi gözler bugün onun yoklugu yüzünden uyuyamaz hale gelmislerdir.

Onun vedalastigi hayatta bugün güzellik kalmamistir.

Onun ayrildigi gece içinde hos bir vakit olan seher de mi artik yoktur.»

ibn Hallikan dedi ki: «Babasi perdedarhk yaptigi için kendisine sût-n denilirdi. Ona kapicinin oğlu da denilir. Yazı yazmayı Abdullah b. Muhammed b. Esed b. Ali b. Said el-Bezzar'dan öğrendi. Esed de yazıyı Neccad'dan ve diğer üstadlardan öğrenmişti. Hicretin 40. senesinde vefat etmişti. Ibn Bevvab'a gelince o bu senenin cemaziyelevvel ayında vefat etti. Hicretin 423. senesinde vefat ettiğine dair zayıf bir rivayet de vardır. Vefati için sairin biri ona su agidi yakmisti:

«Yazarlar seni kaybettikleri için yokluğu hissettiler

Bunun doğruluğunu günler de tasdik etti.

Bu sebeptendir ki okkalar, üzüntülerinden dolayı karardılar.

Kalemler de sana olan üzüntülerinden ötürü yarilip çatladılar.»

Ibn Hallikan'ın anlattığına göre arapça yazıyı ilk yazan kimse İsmail Peygamber' dir. Anlatıldığına göre Kureyslilerden de Arapçayı ilk yazan kişi Harb b. Ümeyye b. Abdissems'dir. O, arapça yazıyı Hireli Eslem b. Sedire'den öğrenmişti ve Harb, yazı ustası Eslem b. Sedire'ye bu yazıyı kimden öğrendiğini sordugunda o da Meramir b. Merve olduğunu söylemişti ki, Meramir, Enbarlı bir adamdır. O, Arapça yazıyı ayrik yazan kisidir. Heysem b. Adiy dedi ki: «Himyerlilerin müsned adini verdikleri bir yazı çesidi vardı ki bu, birbirinden ayrik olmayan ve aksine bitisik olan harflerin yazilisi seklindedir. Himyerliler halk tabakasini yazı yazmaktan men ederlerdi. İnsanların kullandıkları yazı çesidi oniki siniftir: Arapça, Himyerce, Yunanca, Farsça, Romanca, İbranice, Rumca, Kiptice, Berberice, Hintçe, Endülüsçe ve Çince. Fakat bu yazı çesitlerinin çoğu kaybolmustur. Bunları bilen kimseler çok azdır. [21]

Ali B. Isa

Ali b. Isa b. Süleyman b, Muhammed b. Ebban Ebü'l-Hasan el-Farisî. Sükkeri adıyla meshur olmus sairdir. Kur'an'i ezberlemiş ve kiraat ilmini öğrenmişti. Ebu Bekir el-Bakillanî ile arkadaşlık etti. Siirlerinin çoğu sahabilerin övgüsüne ve Rafizîlerin yergisine aittir. Bu senenin sevval ayında vefat etti. Maruf el-Kerhî mezarlığının yakınına defnedildi. Mezarının üzerine kendisine ait su beyitlerin yazilmasını vasiy-yet etti.

«Ey nefis, ey nefis! Beni helak etmek için daha ne zamana kadar çalışacaksın ve utanılacak işleri yapacaksın.

Allah'tan kork ve haram yerlere gitmekten sakın. Zorlu hesap gününden de kork. Yasantımdaki selamet seni aldatmasın. Çünkü selamette olan kişi musibetlere maruz kalabilir.

Her canlı mutlaka ölecektir. Ölüm serbetinin sunulduğu kâseyi edibin hilesi geri çeviremez.

Bilesin ki ölümün bir vakti vardır ve o hemen gelecek olup ondan kurtulus yoktur.

Hasir yerinde dostu sevmek, yakalanmak için aranılan korkulu bir emandır.» [22]

Muhammed B. Ahmed B. Muhammed

Muhammed b. Ahmed b. Muhammed b. Mansur Ebu Cafer el-Bey', Atikî adıyla meshur olmustur. Hicretin 331. senesinde doğdu. Bir süre Tarsus'ta ikamet etti. Orada ve baska yerlerde hadis dinledi. Az miktarda hadis rivayet etti. [23]

Ibn Numan

Rafizî imamiye mezhebinin seyhi ve onlar için eserler tasnif eden, onların koruyuculugunu yapan bir kimsedir. Çevre hükümdarlarının yanında itibari vardı. Çünkü o zamanin insanların çoğu siillige meyilliydiler, meclisine çeşitli taifelerden çok sayıda alim katilirdi. Öğrencileri arasında Serif Riza ile Murtaza da vardı. Bu senede vefatından sonra Serif Riza ona su kasidesiyle agit yakmisti:

«Artık hangi iri yari adam kilicim çekecektir?

Kim manaların agizlardaki mühürünü açacaktır?

Sakinlesen akillari artık kim harekete geçirecek?

Zekalari ve anlayislari kim açacaktır?

Bela ve musibetler batagina daldiktan sonra kiliçları kim çekecektir?

Sadık dosta kim görüş bildirecektir?» [24]

Hicretin Dörtüyzondördüncü Senesi

Bu senede Melik Serefti'd-Devle Bagdad'a geldi. Halife onu karsilamaya çıktı. Beraberinde emirler, kadılar, fakihler, vezirler ve reisler de vardı. Serefü'd-Devle, halifenin yanına yaklastiginda huzurunda yeri öptü. Bunu defalarca tekrarladi. Orada bütün askerler beklemekteydi, iki tarafta halk siralanmisti.

Bu senede Yeminü'd-Devle Mahniud b. Sebüktekin halifeye bir niektup göndererek yine Hindistana girdigini, orada bir çok beldeleri fethettigini, bir çok Hintliyi Öldürdüğünü, bazı Hintli hükümdarların kendisiyle baris anlasmasi yaptiklarini, kendisine kıymetli hediyeler sunduklarini, hediyeler arasında çok miktarda filler bulundugunu, yine sunulan hediyeler arasında kumru seklinde bir kusun bulundugunu, bu kusun zehir katilmis yemeklerin konuldugu bir sofraya yakın konulmasi halinde gözlerinin yas akittigim sunulan hediyeler arasında bir de tasin bulundugunu, bu tasin bir yere

sürülmesi halinde istenilen amacin gerçekleşeceğini, bunun büyük yaralara sürülmesi halinde o yaraların hemen iyilesip kapandığını bildirdi.

Bu senede Iraklılardan bir grup insan hac yoluna koyuldu. Ancak Sam yoluna geldiklerinde ihtiyaçlarından ötürü geri döndüler. [25]

Hicretin Dörtüzdördüncü Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Hasan B. Fadl B. Sehlan

Künyesi Ebu Muhammed'dir. Rame hürmüzlüdür. Sultanü'd-Dev-le'nin veziridir. Hz. Hüseyin'in sehitligi yanında göz kamastirici ve insani hayrette birakici suru yaptiran zat budur. Bu senenin saban ayında öldürüldü.[26]

Hasan B. Muhammed B. Abdullah

Ebu Abdullah el-Kesgali et-Taberî. Safî fakihidir. Ebü'l-Kasim Ed-Darikî'den fikh dersleri aldı. Zekî, faziletli, salih ve zahid bir kimseydi. Seyh Ebu Hamid el-Isferayinî'nin vefatından sonra onun mescidinde ders verdi. Aslında bu mescid, Bagdat'ın KatiatüY-Rebi mahallesinde bulunup Abdullah b. Mübarek'e aitti. Talebeler onun yanında ikram görürlerdi. Talebelerinden biri ona ihtiyacim arzetti. Yokluktan ötürü ona sikâyette bulundu. Babasının kendisine göndermekte olduğu harçlığın geciktğini bildirdi. O da bu talebesinin elinden tutup onu tüccarlardan birine götürdü. Talebesi için tüccardan elli dinar borç istedi. Tüccar «Bir seyler yemeden size bu parayı vermem» dedi. Onlara çeşitli yemekler sundu. Bu taamları yediler. Sonra cariyesine «Ey cariyel! Bana biraz para getir» dedi. Cariyenin getirdigi paraları tartti. Elli dinar olduğunu gördü ve bu elli dinari Seyh Hasan b. Muhammed'e teslim etti. Kalkip tüccarin yanından ayrilacak olduklarında öğrencinin yüzünün renginin degistğini gören Hasan b. Muhammed ona «Neyin var?» diye sordu. Öğrencisi de su cevabi verdi:

«Ey efendim, su cariyenin aski kalbime doldu.» Hemen öğrencisini alip tekrar tüccara döndü ve ona «baska bir belaya ugradik» dedi. Tüccar da «neymis o bela?» diye sordu. Hasan b. Muhammed söyle cevap verdi: «Bu fakih Öğrencim senin cariyene asik oldu.» Tüccar, cariyeye yanlarına gelmesini emretti. Cariye gelince onu fakihe teslim etti ve söyle dedi: «Senin öğrencinin ba cariyeye asik olduğu gibi belki bu cariyel de senin öğrencine asik olmustur.» Kisa bir süre sonra o öğrenciye babasının gönderdiği 600 dinarlık harçlık geldi. Tüccarin elli dinarlık borcunu ve ayrıca cariyenin bedelini ödediler. Bu, Seyh Hasan b. Muhammed'in araciligıyla olmustu.

Seyh Hasan b. Muhammed b. Abdillan, bu senenin rebiyülahir ayında vefat etti ve Bab-i Harb mezarligina defnedildi. [27]

Ali B. Abdullah B. Cehdem

Künyesi Ebu'l-Hasan el-Cehdemî'dir. Mekkeli bir sofidir. Behçetü'l-Esrar adli eserin sahibidir. Mekke'deki sofilerin seyhi idi ve orada vefat etti. İbnü'l-Cevzî dedi ki: «Ali b. Abdullah'in yalancı olduğu söylenmiştir. Anlatıldığına göre o, Regaib namaziyla ilgili hadisi uydurmıştır»[28]

Kasim B. Cafer B. Abdülvahid

Künyesi Ebu Ömer el-Hasimi'dir. Basralidir. Orada kadilik yapmıştır. Çok miktarda hadis dinlemiştir. Sika ve güvenilir bir kimseydi. Ebu Ali el-Lü'lü'den, Ebu Davud'un Sünen'ini rivayet etmiştir. Bu senede seksen yasını asması olarak vefat etti. [29]

Muhammed B. Ahmed B. Hasan

Muhammed b. Ahmed b. Hasan b. Yahya b. Abdülcebbar Ebü'l-Fe-rec. Safî kadisi idi. İbn Semike diye meşhur olmuştur. Neccad'dan ve diğerlerinden rivayetlerde bulunmuştur. Sika bir ravi idi. Bu senenin rebiyülevvel ayında vefat etti ve Bab-i Harb mezarlığına defnedildi. [30]

Muhammed B. Ahmed

Künyesi Ebu Cafer en-Nesefî'dir. Kendi zamanında Hanefîlerin alimi idi. Münazara ve hilafa dair metodu vardı. Fakir ve zahid bir kimseydi. Fakirliğinden ve muhtaçlığından dolayı bir gece çok huzursuz ve siktirli olarak yataga girdi. Fikhî teferruatla ilgili bir problem kafasına takıldı. Düşünmeye başladı. Nihayet çözümünü buldu. Sevincinden kalkıp oynamaya başladı ve «benim bu zevkim nerede, hükümdar nerede?» dedi. Karisi de durumunu sordu. O da meseleyi ona anlatınca karisi onun durumuna hayret etti. Bu senenin saban ayında vefat etti. Allah rahmet etsin. [31]

Hilâl B. Muhammed

Hilâl b. Muhammed b. Cafer b. Sa'dan. Ebü'l-Feth el-Haffar. İsmail es-Seffar'dan, Neccad'dan ve İbn Savvaf'tan hadis dinledi. Sika bir ravi idi. Bu senenin safer ayında doksaniki yasında vefat etti. [32]

Hicretin Dörtüzyüzonbesinci Senesi

Bu senede vezir, bütün Türkleri, Araplar arasındaki baska ırklardan olan kimseleri, Serif Murtaza'yi, Nizamü'l-Hazre Ebü'l-Hasan ez-Zeynebî'yi, Kadilkudat Ebü'l-Hasan b. Ebi's-Sevarib'i ve sahîpleri huzuruna davet etti. Bu, Serefü'd-Devle'ye olan biatlerini yenilemek içindi. Halife bundan haberdar olunca bu beyatin kendisine karşı kötü bir amaçla yapılacağı vehmine kapıldı. Kadiya ve reislere haber salarak vezirin bu meclisine gitmemelerini emretti. Bu yüzden halife ile Serefü'd-Devle'nin arası açıldı.

Sonra anlasip baristilar. Her biri digerine be/ati-ni yeniledi. Bu senede ne Irak'tan ne de Horasan'dan hiç kimse hacca gidemedi. Yalniz Mahmud b. Sebüktekin'in komutanlarından biri bu sene hacca gitti. Misir hükümdari Hakim, ona, Mahmud b. Sebüktekin'e sunulmak üzere büyük bir hil'at gönderdi. O da Mahmud b. Sebüktekin'in yanma döndüğünde bu hediyeıi ona sundu. Ancak Mahmud b. Sebüktekin bu hü'ati Bagdad'a halifeye gönderdi. Halife Kadir de bunu ateste yakti. [33]

Hicretin Dörtüyonbesinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Ahmed B. Muhammed B. Ömer B. Hasan

Künyesi Ebü'l-Ferec el-Madel'dir. Ibn Mesleme diye meshur olmustur. Hicretin 337. senesinde dogdu. Babasından, Ahrned b. Kâmil'den, Neccad'dan, Cehdemî'den, Dalüc'den ve digerlerinden hadis dinledi. Sika bir ravi idi. Bagdad'm dogu yakasında yasadi. Her sene basında, yani muharrem ayında hadis yazdirmek için bir meclis düzenlerdi. Akilli, faziletli, kültürlü bir kimseydi. Ilim ehli kimseler onun evine gitmeyi adet haline getirmislerdi. Ebu Bekir er-Razî'den fikh öğrendi. Senenin bütün günlerini oruçlu geçirirdi. Her gün yedi cüz Kur*ân okurdu ve bu yedi cüzlük Kur'ân'i geceleyin teheccüd namazında tekrarlardı. Bu senenin zilkade ayında vefat etti. [34]

Ahmed B. Muhammed B. Ahmed

Ahmed b. Muhammed b. Ahmed b. Kasim b. Ismail b. Muhammed b. Ismail b. Said b. Ebban ed-Dabbî Ebü'l-Hasan el-Mahamilî. Mahamilî nisbeti, insanların yolculukta bindikleri mahfenin arapça karsiligi olan mahmil kelimesinden gelmektedir. Ebu Hamid el-Isferayinî'den fikh öğrendi. Fikihta yükseldi. Nihayet üstadi onun için «Ahmed b. Muhammed fikhi benden daha iyi hafizasına yerlestirdi» demisti. Ahmed b. Mu-hammed'in meshur tasnif eserleri vardır. Nitekim; el-Lübab, el-Evsat, el-Muknî gibi eserler ona aittir. Münazaraya dair kitapları da vardır.

Ebu Hamid'in eserleri üzerine talikler yazmistir.

Ibn Hallikan dedi ki:

«Ahmed b. Muhammed, hicretin 368. senesinde dogdu. Bu senenin rebiyülahir ayinin bitimine dokuz gün kala çarsamba günü genç yasta vefat etti. [35]

Ubeydullah B. Abdullah

Ubeydullah b. Abdullah b. Hüseyin Ebü'l-Kasim el-Haffaf. Ibn Na-kib diye meshur olmustu. Sünet imamlarındandır. Siî fakihi Ibn Mual-linî'in ölüm haberini duyduğunda sükür secdesine kapanmistı ve tebrikleri kabul etmek

için oturmaya baslamisti. Sonra da söyle demisti: «Ibn Muallim'in ölümünü gördükten sonra artik ne zaman ölürsem öleyim umurumda degil.»

Uzun bir zaman sabah namazini yatsi abdestiyle kildi.

Hatib Bagdadi: «Ona hangi senede dogdugunu sordum. O da hicretin 305. senesinde dogdugunu söyledi.» der.

Muktedir, Kahir, Riza, Muttaki Lillah, Müstekfi, Muti, Tai, Kadir, Galib Billah gibi veliahtlik beyatlerinde kendileri için hutbe irad ettigi halifelerden daha meshurdur. Nami onlannkinden daha yaygindir. Bu senenin saban ayinin sonunda 110 yasinda vefat etti. [36]

Ömer B. Abdullah B. Ömer

Künyesi Ebu Hafs ed-Dellal'dir. Siblî'nin su siiri okudugunu duydum, demistir:

«Sevinci fazla olan çok eski bir seyi hatirladik. Onun yaptiklarini duyduk.

Dostum, eger nefislerin kederi azicik devam edecek olursa bizce o ci-nayettir.

Kisi baki kalmak için dünyayi arzular.

Ama arzulayan kisi arzulananndan Önce ölüp yok olur.» [37]

Muhammed B. Hasan B. Ebü'l-Hasan

Muhammed b. Hasan Ebü'l-Hasan el-Aksasi el-Alevî. Hac emirligi hususunda Serif Riza'nın naibi idi. Senelerce insanlara haccettirdi. Fe-sahatli bir sairidi. Zeyd b. Ali b. Hüseyin sülale sindendir. [38]

Hicretin Dörtüzonaltinci Senesi

Bu senede Bagdat'ta hirsizlar ve yagmacilar çoğalıp kuvvetlendiler. Evleri açıkça yagmalamaya basladilar. Sultanin otoritesini hiçe saydilar.

Bu senenin rebiyülevvel ayinda Bagdat, Irak ve diger yerlerin hakimi Serefü'd-Devle b. Büveyh ed-Deylemî vefat etti. Bundan sonra Bagdat'ta fitneler çoğaldi. Ambarlar ve hazineler yagmalandi. Daha sonra Celalü'd-Devle Ebu Tahir, yönetimin basina geçince etraf sakinlesti. Otorite saglandi. Celalü'd-Devle'nin adina minberlerde hutbe okundu. Ama kendisi o esnada Basra'da bulunuyordu. Kendisine Serefü'l-Mülk Ebu Said b. Makûla vezirlik yapiyordu ve bu vezire hil'at giydirdi. Sonra da kendisine Alemü'd-Din, Sa'dü'd-Devle, Eminü'l-Mille, Serefu'l-Mülk lakabi takildi. Kendisine birden çok lakap takilan ilk kisi odur. Sonra Halife'den babasi Sultanü'd-Devle'nin veliahdı Ebu Kalicar adina biat edilmesi talebinde bulundu. Fakat halife bu onayi geciktirdi. Sonra da istekleri dogrultusunda onayladi ve bundan sonra hutbeler cuma gününde yani bu senenin onalti sevvalinde Ebu Kalicar adina

okundu. Sonra hirsizlar ve yagmacilar Bagdat'ta gemi aziya aldilar. Gece gündüz evlere baskin yaptilar. Para cezasina çarptirilan kimselerin dayak yeyi-si gibi halk bunlardan dayak yemege basladi. Imdat dilediler. Ama kimse yardimlarina gelmedi. Is günbegün fenalasti, zorlasti. Bagdat'taki güvenlik kuvvetleri kaçip gittiler. Türklerin de bir faydasi olmadı. Yol agizlarına barikatlar kuruldu. Ama bu da yarar saglamadı. Serif Murta-za'nin evi yakildi. O da bu evinden baska bir eve geçti. Bagdat'ta fiyatlar çok yükseldi. Asiri derecede bir pahalilik meydana geldi. Bu senede Iraklilardan ve Horasanlılardan kimse hacca gitmedi. [39]

Hicretin Dörtüüzonaltinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler
Sabur B. Erdesir

Bahaü'd-Devle'ye üç kez vezirlik yaptı. Serefu'd-Devle'ye de vezirlik yaptı. Dogru yolda olan, para hirsı bulunmayan, çok hayır yapan, hatiri hos bir yazardı. Müezzinin ezan okudugunu duyunca artık hiçbir şey onu namaza gitmekten alıkoyamazdı. Hicretin 381. senesinde ilim için bir külliye vakfetti. Oraya çok sayıda kitap koydu. Büyük bir gelir sagladı. Orası için gelir saglayan bir vakif kurdu. Bu ilim yuvası yetmiş sene yasadı. Hicretin 450. senesinde Tugrul Bey'in Bagdat'a gelisi esnasında yakildi. Mahallesi iki sur arasındaydı. Güzel geçimli bir kimseydi. Ancak simarip azgınlık yapmalarından korktugu için görevlilerini ve valilerini çabuk azlederdi, doksan yasma merdiven dayamışken bu senede vefat etti. [40]

Osman En-Nisaburî

Osman en-Nisaburî el-Cedavî, vaiz idi. İbnü'l-Cevzî dedi ki: «Vaazla ilgili bir çok kitaplar tasnif etti. Ama bunlar çok soguk kitaplardı. Bunların içinde birçok uydurma hadis ve rezilce sözler vardı. Ancak o salih hayırlı bir kimseydi. Halifeler ve hükümdarlar yanında itibarlıydı. Mahniud b. Sebüktekin onu görünce saygı için ayaga kalkardı. Bulundugu mahalle zalimlere karsi koruma altına alınmıstı. Memleketi olan Nisabur'da bir salgın meydana gelmiş, bu yüzden çok insanlar ölmüştü. Ölülerini ücretsiz yikiyor ve sevabım Allah'tan bekliyordu. Yaklaşık 10.000 kadar kisiyi yikamıstı. Allah rahmet etsin. [41]

Muhammed B. Hasan B. Salihan

Künyesi Ebu Mansur'du. Serefî'd-Devle ile Bahaü'd-Devle'ye vezirlik yaptı. Güzel geçimli, hoşça namaz kılan, sadakatlı bir vezirdi. Namaz vakitlerine çok dikkat ederdi. Sairlere ve alimlere ihsanda bulunurdu. Bu senede yetmişaltı yasında vefat etti. [42]

Melik Serefü'd-Devle

Ebu Ali b. Bahaü'd-Devle Ebu Nasir b. Abdü'd-Devle b. Büveyh, Atesli bir

hastaliga yakalandi. Bu senenin rebiyülahir ayinin bitimine sekiz gün kala yirmiüç yasinda vefat etti. Yirmidört yasindan üç ay yirmi gün almisti.[43]

Sair Tihamî

Ali b. Muhammed et-Tihamî Ebü'l-Îâsan. Meshur bir siir divani vardır. Oglunun küçük yasta ölmesinden dolayı söyle bir agit yakmisti:

«Ölümün hükmü halka geçer.

Bu dünya baki kalma yeri degildir

Beni çekemedikleri için hased edenlerin

Gögüslerinde meydana gelen sikinti atesinden ötürü

Onlara çok acıyorum.

Allah'in bana verdiği nimetlere baktılar

Gözleri Cennet'e bakıyor.

Ama kalbleri Cehennem atesindedir.»

Tihamî'nin dünyayı yermeye dair söyle bir siiri de vardır:

«Dünya sikintiler üzerine kurulmustur.

Sense onu pisliklerden ve sikintilerden arinmis olarak elde etmek istiyorsun.

Zamani kendi tabiatinin tersine sokmaya çalışan kişi

Su içerisinde ates koru arayan kimseye benzer.

Imkânsız bir şeyi umdugun zaman

Aslında sen uçurumun kenarında bir bina yapmayı umuyor gibi olursun.»

Sair Tihamî, oğlunun Ölümünden sonra söyle demisti:

«Ben düşmanlarımla komsuluk ediyorum. O ise Rabbiyle komsuluk yapıyor.

Onun komsusu ile benim komsularım arasında çok uzak bir mesafe var.»

Ibn Hallikan'ın anlattigina göre sair Tihamî vefat ettikten sonra adamin biri onu rüyasında güzel bir halde görmüş ve ona «sen bu mertebeye neyle ulaşabildin?» diye sormuş, o da su cevabi vermisti: «Su beyitle bu mertebeye ulaştım.»

«Onun komsusuyla benim komsularım arasında çok uzak bir mesafe vardır.» [44]

Hicretin Dörtüzyedinci Senesi

Bu senenin muharrem ayinin yirmisinde Türklerle Bagdat'taki hirsiz ve yankesici takımları arasında bir savaş cereyan etti. Türkler bunlara

debbabelerle tipki savasta olduğu gibi hücum ettiler. Hirsizların, yankesicilerin saklandıkları bir çok evler yakıldı. Kerh mahallesinin büyük bir kısmı yakıldı. Ahalinin mali yagmalandı. Bu yagma hareketleri başka yerlere de tasti. Büyük bir fitne koptu. Sonra ikinci fitne atesi dindi. Kerh mahallesi sakinlerine 100.000 dinar para cezası verildi. Çünkü bunlar fitneyi ve serri alevlendirmişlerdi.

Bu senenin rebiyülahir ayında Ebu Abdillâh Hüseyin b. Ali es-Saymerî, Kadilkudat İbn Ebi's-Sevarib'in huzurunda sahitlik yaptı. Ama sahidliği, Kadilkudat'm huzurunda kendisine isnad edilmiş olan mutezililikten tevbe ettikten sonra kabul edildi.

Bu senenin ramazan ayında bir yıldız kaydı. Kayarken yıldırım gibi ses verdi.

Bu senenin sevval ayının sonunda misli görülmemiş bir şekilde dolu yağdı ve bu yağış zilhicce ayının yirmisine kadar devam etti. Bu süre boyunca sular dondu. İnsanlar büyük bir sıkıntıya maruz kaldılar. Yağmurların yağması ve dolayısıyla Dicle suyunun yükselmesi gecikti. Zira ürünler azaldı. İnsanların çoğu artık çalışamaz hale geldiler.

Ülkede karışıklıkların cereyan etmesi ve devlet otoritesinin zayıflamasından dolayı bu senede Irak ve Horasan'dan kimse hacca gidemedi. [45]

Hicretin Dörtüzyüzyedinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Ahmed B. Muhammed B. Abdullah

Ahmed b. Muhammed b. Abdullah b. Abbas b. Muhammed b. Abdülmelik b. Ebi's-Sevarib Ebü'l-Hasan el-Kuresî el-Umevî. İbn Ekfanî'den njki sene sonra Bagdat kadilkudatlığında atandı. İffetli ve nezih bir irimseydi. Ebu Ömer ez-Zahid'den ve Abdalbaki b. Kanî'den hadis dinle-i- Ancak kendisi hadis rivayet etmedi. İbnü'l-Cevzî böyle demistir.

Hatib Bagdadi, Üstadi Ebü'l-Alâ el-Vasitî'nin bu hususta söyle de-digini "vayet etmiştir: «Ahmed b. Muhammed b. Abdullah Ebü'l-Hasan, Muhammed b. Abdülmelik b. Ebi's-Sevarib sülalesinden Bagdat'ta kadilik yapan en son kisidir. Çünkü İbn Ebi's-Sevarib'in sülalesinden yirmidört kişi Bagdat sehrinde yöneticilik yapmıştı. Bunlardan bazisi da Bagdat'ın kadilkudatlığını yapmışlardı.»

Ebü'l-Alâ dedi ki: «Heybet, üstünlük, nezahet, haramlardan ve kötülüklerden uzak durmak, serf ve haysiyet bakımından Ebü'l-Hasan gibisini görmedik.»

Kadi Maverdî, onun kendisinin arkadaşı ve dostu olduğunu söylemiştir. Hayırsever insanlardan biri Ahmed b. Muhammed Ebü'l-Ha-san'a 200 dinar verilmesini vasiyet etmiş, Kadi Maverdî bu parayı alıp kadi Ahmed b.

Muhammed'e götürmüs ancak Kadi Ahmed b. Muhammed bu parayı kabul etmemisti. Maverdî her ne kadar ısrar etmisse de bunu ona kabul ettirememisti ve Ahmed b. Muhammed Kadi Maver-dî'ye söyle demisti: «Allah askına hayatta oldugun sürece bu durumu kimseye anlatma.» Maverdî de onun bu tavsiyesine uymus, ancak vefatından sonra onun durumunu insanlara anlatmisti. Ahmed b. Muhammed Ebü'l-Hasan bu paraya ve daha azma muhtaç oldugu halde yine de kabul etmemisti. Allah rahmet etsin. Bu senenin sevval ayında vefat etti. [46]

Cafer B. Ebban

Künyesi Ebu Müslim el-Hateli'dir. Ibn Batte'den hadis dinledi. Seyh Ebu Hamid el-Isferayinî'den Safîi fikhini öğrendi, sika ve dindar bir kimseydi. Bu senenin ramazan ayında vefat etti. [47]

Ömer B. Ahmed B. Abdeveyh

Künyesi Ebu Hazim el-Hüzelî'dir. Nisaburlu'dur. Ibn Nüceyd'den, İsmailî'den ve diğer bazı kimselerden hadis dinledi. Hatib Bağdadi ve diğerleri de kendisinden dinlediler. İnsanlar onun ifadelerinden ve seçkin sözlerinden yararlanırlardı. Bu senenin ramazan bayramında vefat etti. [48]

Ali B. Ahmed B. Ömer B. Hafs

Künyesi Ebü'l-Hasan'dır. Kurrâ idi. Hammamî lakabıyla tanınmıştır. Necad'dan, Huldî'den, Ibn Semmâk'tan ve diğerlerinden hadis dinledi. Doğru sözlü, faziletli, güzel itikadi olan bir kimseydi. Kiraat senetleri hususunda baskalarının kendisine katılmadığı nakilleri vardı. Bu senenin saban ayında seksendokuz yaşında vefat etti. [49]

Sâid B. Hasan

Sâid b. Hasan Ibn İsa er-Rib'î el-Bagdadî.

el-Kali fi'1-Emali adlı esere metod bakımından benzeyen ve lügatle ilgili Kitabü'l-Fusus adlı eserin sahibidir. Bu eserini Mansur b. Ebi Arnir'e ithaf etmiş o da kendisine 5.000 dinar ödül vermişti. Daha sonra Mansur'a onun yalancı ve itham altında biri olduğu söylenmişti. Bununla ilgili olarak sairin biri şöyle demistir.

«Fusus kitabı suya daldı ve battı. Ağır olan her şey iste böyle batar.» Sâid bunu duyunca su cevabî beyiti yazdı. «Kitabım asli unsuruna avdet etti.

Çünkü yüzük ve mücevher kasları, ancak denizin dibinden çıkarılır.»

Ben derim ki: «Sâid, bu kitabına el-Fusus adını, Cevheri'nin Sihah'i-na benzetmek için vermiştir. Ama o fasahet, belagat ve ilmüne rağmen yalancılıkla itham edilmisti. Bu yüzden insanlar onun kitabını beğenmediler

ve kitabı meshur olmadı. Zarafetli, sakaci, hazırcevap bir kimseydi. Kendisine hakaret etmek amacıyla âmâ biri ona «Hurtekal ne anlama gelir?» diye sormus, o da basını bir süre önüne egmiş ve o âmânın bu kelimeyi kendi yanından uydurduğunu anlamış, sonra basını kaldırıp ona su cevabı vermisti: «Hurtekal, sadece âmâların kanlarıyla cinsel ilişkide bulunan, başka kadınlara satasmayan kimse anlamına gelir.» Âmâ adam bu cevap karsısında mahcup olmuş, orada hazır bulunanlar da gülmüşlerdi. Sâid b. Hasan bu senede vefat etti. Allah affetsin. [50]

Kaffal El-Mervezî

Büyük Safîî imamlarından dir. İlim, zühd, hafıza sağlamlığı, eser verme hususunda önde gelen büyük imamlardandır. Horasaniye tarikatı ona nisbet edilir. Seyh Ebu Muhammed el-Cüveynî, Kadi Hase-neyn, Ebu Ali es-Sebhî onun arkadaşlarındandır.

Ibn Hallikan dedi ki: «İmamü'l-Haremeyn ondan ilim tahsil etmiştir.» Ibn Hallikan'ın bu sözü tartışma götürür, çünkü İmamü'l-Hare-meyn'in yâsi ondan ders almasına ihtimal vermemektedir. Kaffal bu senede doksan yasında vefat etti ve Sicistan'a defnedildi. İmamü'l-Haremeyn ise ileride de anlatılacağı gibi 419. hicri senede doğdu. Kendiline Kaffal denmesinin sebebi ilk zamanlarda asma kilit yapmasından dolayıdır. Otuz yasına vardikten sonra ilimle istigal etmiştir. Yüce Allah rahmet etsin. [51]

Hicretin Dörtüzyonsekizinci Senesi

Bu senenin rebiyülevvel ayında Bağdat'a çok miktarda ekin ve ürünün felaketine sebep olan dolu yağdı. Bu yüzden bir çok insan ve hayvan ölmüştü.

Ibnül-Cevzî dedi ki: «Anlatıldığına göre dolu tanelerinden her biri yaklaşık 920 gr. veya daha fazla idi. Vasi'ta yagan doluların tanesi de bir kaç ritl ağırlıymıştı. Bağdat'a düşen dolu tanelerinden her biri yumurta iriliğindeydi.» Bu senenin rebiyülahir ayında Türk köleler halifeye müracaat ederek kendilerine hakarete bulunan ve zamanında da yönetimin bozulmasına sebep olan ahlaksız Ebu Kâlicar'ı başlarından almasını, komutanlığa Celalü'd-Devle'yi atamasını istediler. Zaten Celalü'd-Devle daha önce de onların komutanlığını yapmakta iken halife tarafından azledilmişti. Halife onların bu isteklerini geciktirdi. Ebu Kâlicar'a tedbir alması için mektup yazdı ki, çabucak Bağdat'a gelsin ve fırsat kaçırılmış olmasın. Fakat Türk köleler halifeye ısrar ederek Cela-lü'd-Devle'yi başlarına atamasını istediler ve Celalü'd-Devle adına Bağdat'ta hutbe okuttular. İş artık önü alınamaz hale gelmiş, düzen bozulmuştu. Bu senede Mahmud b. Sebüktekin'den halife'ye bir mektup geldi. Bu mektupta sunlar

anlatiliyordu: Mahmud b. Sebüktekin yine Hindistan'a gazaya gitmis, orada Somanat adındaki büyük putu kirmisti. Hintliler her uzak mintikadan oraya ziyarete geliyorlarmis. Tipki hacilarin Ka'be-i Muazzama'ya gelip ziyaret edisleri gibi, hatta daha fazla saygi gösteriyorlarmis o putlarına. Putun yaninda infakta bulunuyor, çok miktarda sadakalar veriyorlardi ki bunun evsafi ve miktarı bilinemez. Ayrica o puta 10.000 köy ve bir meshur sehir vakif olarak verilmisti. Hazinesi mal ve parayla dolmustu. Kendisine hizmet eden 1.000 kisi vardi. Ayrica o putu ziyarete gelen hacilarin baslarini tras eden 300 berber, ayrica kapisinda davul ve borazan çalindiginda oynayan 300 oyuncu vardi. Orada putun evkafından elde edilen gelirleri yiyen ve geçimlerini böylece saglayan binlerce mücavir vardi. Puttan uzaklarda bulunan Hintlilerin tek arzusu bir gün fırsat bulsa da gelip o putu ziyaret etmekte. Ama uzun mesafeler, çöller, bir çok afetler ve manialar onlari engelliyordu. Sonra Sultan Mahmud b. Sebüktekin bu putun haberini ve insanların ona ibadet ettiklerini, bir çok Hintlinin onu ziyaret yoluna koyulduklarini duyunca oraya gitmek hususunda Allah'a istiharede bulundu. Tehlikeli çöller, insani belaya sürükleyen mintikalari düşündü.

Sonunda askerleriyle oraya yönelmeye, o korkunç mesafeleri katetme-ye azmetti. Askerlerine çağrida bulundu. 30.000 savaşçi bu çağriya icabet etti. Gönüllüler de vardi. Cenâb-i Allah onlari tehlikelerden korudu. Nihayet o putun bulunduğu yere ulastilar. Ona ibadet eden insanların bulunduğu sahaya konakladilar. Orasinin büyük bir sehir genisliginde oldugunu gördüler, orayi çabucak ele geçirdiler ve o mintikada yasayanlardan 50.000 kisiyi öldürdüler. Putu yerinden söktüler. Altinda ates yaktilar. Hintlilerden bir çogu bu büyük putu kirmayip kendilerine birakmasi karsiliginda Sultan Mahmud b. Sebüktekin'e büyük paralar teklif ettiler. Bazi komutanlari Sultan Mahmud'a bu putu birakip teklif edilen parayi almasini önerdiler; ancak Sultan Mahmud «Aziz ve Celil olan Allah'a istihare yapmadan bu hususta karar veremem» dedi. Sabah olunca da şöyle bir açıklamada bulundu: «Bu isi düşündüm. Sonunda su karara vardim: Kiyamet günü oldugunda putlari kiran Mahmud nerede? diye çağirilmesi benim için dünyaliga kavusmak ugruna put kirmayip öylece birakan adam denilmesinden daha hosuma gider» Böyle dedikten sonra azmetti ve o putu kirdi. Allah rahmet etsin. Kirdikten sonra putun içinde o kadar çok mücevher, inci, altin buldular ki, bunlari degeri putu kirmamasi durumunda kendisine teklif edilen paralardan kat kat fazlaydi. Cenâb-i Allah'tan ahirette bir daniki[52] dünyadan ve dünyadaki her seyden daha hayirli olan bol sevabi diliyoruz. Mahmud b. Sebüktekin bunu yapmakla birlikte dünyada yâd-i cemil sahibi oldu. Allah ona rahmet etsin, makamim âli kilsin.

Bu senenin ramazan ayinin üçünde cumartesi günü Celalü'd-Devle Bagdad'a geldi. Halife onu Diclede bir gemide karsiladi. Beraberinde ekâbir ve ümera da vardı. Celalü'd-Devle, halifenin huzuruna vardiginda yeri defalarca öptü. Sonra hükümet konagina gitti. Halife de kendi sarayina döndü. Celalü'd-Devle namaz vakitlerinin üçünde tipki Adü-dü'd-Devle, Samsamü'd-Devle, Serefü'd-Devle ve Bahaü'd-Devle zamanlarında olduğu gibi davul çalinmasini emretti. Halife ise bes vakit namazda kendisi için davul çalinmasini emrediyordu. Celalü'd-Devle de bu üç vakit davul çaldirmayi kendisi için de bes vakite çıkartmak istedi, ancak kendisine «böyle yapman halife ile esitlik iddiasinda bulunduğun anlamina yorumlanabilir» dediler. Sonra o, bes vakitte de kendisi için davul çaldirmaya karar verdi.

Ibnü'l-Cevzî dedi ki: «Bu senede siddetli dolu yagdi öyle ki sular, ne-biz, bineklerin sidigi ve büyük su kaynaklan dondu. Dicle kiyisi da donmustu. Bu senede Irak'tan kimse hacca gidemedi.» [53]

Hicretin Dörtüzyonsekizinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Ahmed B. Muhammed B. Abdullah

Ahmed b. Muhammed b. Abdullah b. Abdüssamed b. Mühtedi Billah gbu Abdillah es-Sahid. Hicretin 386. senesinde Mamur Camii'nde hutbe okudu. Bir çok cumalarda ayni hutbeyi okudu. İnsanlar onun sesini duyunca aglayip feryad-ü figan ediyorlar, büyük bir husu içinde oluyorlardı. [54]

Hüseyin B. Ali B. Hüseyin

Künyesi Ebül-Kasim el-Magribî'dir. Vezirlik yapmıstır. Misir'da hicretin 390. senesinin zilhicce ayında dogdu. Misir hükümdari Hakim, babasini ve amcasi Muhammed'i öldürünce kendisi oradan kaçti ve önce Mekke'ye sonra Sam'a gitti. Bir çok yerlerde vezirlik yaptı. Güzel siirleri vardır. Salihlerden biri ile müzakere yaparken o salih adam kendisine su siiri okumustu:

«Zengin olarak yaşamak istersen monoton olma ve ayni halde kalma. Aksi takdirde o bulunduğun halden daha asagisina razı olmuş olursun.»

Bu siiri dinledikten sonra makami ve saltanati birakti; uzlete çekildi. Arkadaslarından biri kendisine «gençligin en güçlü zamanında makam, saltanat ve mevkii ne diye bıraktın?» deyince o su siiri okuyarak cevap vermisti:

«Bir zamanlar cahillik ve serserilik yolculugundaydım.

Artık bana secaa geldi.

Bütün günahlardan tevbe ettim.

Belki bu söz eskiden isledigim günahlari siler.

Kirkbesten sonra bu islere son verdim.

Bilesiniz ki evveli olmayan ilâh yücedir.»

Hasan b. Ali bu senenin ramazan ayında 45 yasinda Silvan'da vefat etti ve Meshed-i Ali'ye defnedildi. [55]

Muhammed B. Hasan B. Ibrahim

Künyesi Ebu Bekir el-Verrak'ti. Ibn Haffaf diye meshur olmustur. Katilden ve digerlerinden hadis rivayet etmistir. Bazilari onu, hadis metinlerini ve senedlerini uydurmakla itham etmislerdir. Hatib Bagdadî ve digerleri böyle dediler. [56]

Ebü'l-Kasim El-Lalkânî

Hibetullah b. Hasan b. Mansur er-Razî. Aslen Taberî'dir. Seyh Ebu Haniid el-Isferayinînin talebelerindendir. Zekâsi ve hafizasi saglamdi. Hadisle ilgilendi. Hadise dair bir çok eser verdi, ama kitaplari meshur olmadan ölüm onu çabuk yakaladi. "Sünnet ve Serefi" adli bir kitabi vardi. Selef-i salihin'in sünnete bakis açilarini bu kitabinda anlatmistir. Bu senenin ramazan ayında Dinever'de vefat etti. Vefatindan sonra adamin biri onu rüyasinda görmüs ve ona «Allah sana nasil muamele etti?» diye sormus, o da «Beni affetti» diye cevap verince adam "Hangi sebeple seni affetti?" diye ikinci bir soru sormus, o da su cevabi vermisti: «Azicik ihya ettigim sünnet sebebiyle beni afetti.» [57]

Ebü'l-Kasim B. Emiri'l-Mü'minin El-Kâdir

Halife Kadirin ogludur. Bu senenin cemaziyelahir ayında pazar gecesi vefat etti. Cenaze namazi bir kaç kez kilindi, insanlar onun cenazesine katilip yürüdüler. Babasi onun ölümüne çok üzüldü. Önceleri çalinmakta olan davul bir kaç gün süreyle sustu. Sairdi. Güzel siirleri vardir. [58]

Serif Ibn Tabataba Ebu Ishak

Üstad Ebu Ishak el-Isferayinî Ibrahim b. Muhammed b. Mehran el-Imam el-Allame Rükneddin. Safiî fikhçisi ve kelimadur. Itikad ve fikha dair eserleri vardir. Itikada dair Camiu'1-Celi ve usul-ü fikha dair et-Ta-likatü'n-Nafia adli eserler ona aittir. Baska eserleri de vardir. Ebu Bekir El-Ismailî'den, Dalec'den ve digerlerinden hadis dinledi. Beyhakî, Seyh Ebu Tayyib et-Taberî, Hakim en-Nisaburî de ondan hadis rivayet ettiler. Nisaburî onu çok övmüstür. Serif Ibn Tabataba bu senenin asura gününde Nisabur'da vefat etti. Sonra kendi memleketine nakledildi ve oranın sehidligine defnedildi. [59]

Kuddurî

Hanefî mezhebinde meshur kudduri kitabının sahibidir. Soy kütüğü şöyledir: Ahmed b. Muhammed b. Ahmed b. Cafer b. Hamdan Ebü'l-Hasan el-Kuddurî. Ezberlenen muhtasar bir eserin, (Kuddurî) kitabının sahibidir. İlimde yüksek bir imamdı. Sebatkâr ve münazaracıydı. Kuddurî, Ebu Hamid el-İsferayini'yi över ve «O, Safiiden daha bilgili ve münazarası ondan daha sağlamdır» diyordu.

Kuddurî bu senenin receb ayının besinde pazar günü elli altı yaşında vefat etti. Hanefî fikhçisi Ebu Bekir el-Harezmi'nin mezarının bitisigine defnedildi. [60]

Hicretin Dörtüyzondokuzuncu Senesi

Bu senede askerlerle Celalü'd-Devle arasında huzursuzluk meydana geldi. Askerler ona karşı ayaklanarak vezirinin evini yağmaladılar. Aralarında uzun süren hadiseler cereyan etti. Neticede onu sehirden kovmaya karar verdiler. Ona ciliz bir beygir hazırladılar. O da gündüz elinde bir kus olarak sehirden çıkmaya hazırlandı. Kimse ona dönüp bakmıyor ve onu düşünmüyordu. Beygire bineceği esnada ona ve pejmürde haline acidılar. Gelip huzurunda yeri öptüler. Böylece işleri bozulduktan sonra tekrar yoluna koyulmuş oldu.

Geçen sene dolu yağmış olduğundan bu sene cidden hurma azaldı. Üç ritl (yaklaşık 1380 gr.) hurma bir celali dinarına satılır oldu. Bu senede de çok dolu yağdı. Bu yüzden yine bir çok hurmalık telef oldu. Doğu illerinden ve Mısır'dan kimse hacca gidemedi. Ancak Horasan'dan bir grup deniz yoluyla Mekran sehrinden hareket edip Cidde'ye vardı, ve haccetti. [61]

Hicretin Dörtüyzondokuzuncu Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Hamza B. İbrahim B. Abdullah

Künyesi Ebü'l-Hattab'dır. Müneccimlik yapmıştır. Bahaü'd-Devle ve müneccimler nezdinde itibarlı bir şahsiyetti. Vezirler dahi ondan korkar ve onu bazı işleri için aracı yaparlardı, ama daha sonra gözden düştü. Saraydan uzaklaştırıldı. Nihayet Samarra'nın Kerh mintikasında garip, yoksul ve felçli olarak vefat etti. Mali, mülkü, itibarı ve akli gitmişti. [62]

Muhammed B. Muhammed B. İbrahim B. Muhalled

Künyesi Ebü'l-Hasan'dır. Tacirlik yapmıştır. Önceki ulemanın çoğundan hadis dinlemistir. Yüksek senetleri yalnız basına rivayet etmiştir. Büyük bir servet sahibi idi. Bağdat'ta para ezasına çarptırılmaktan ve malına el konulmasından korktuğu için Mısır'a tasındı. Orada bir sene ikamet etti. Tekrar Bağdat'a döndü. Fakat tesadüf eseri, bulunduğu mahalle halkı para

cezasına arptirildi. Mallarina el konuldu. Kendisi de yoksul dusecek oranda para cezasına arptirildi. Vefat ettiğinde kendisi için kefen alinamadi. Hiç miras birakmamisti. Halife Kadir Billah onun için kefen göndermisti. [63]

Mübarek El-Enmati

Vefat ettiğinde üçyüz bin dinar kadar parasi vardi. Bagdat'taki bir kizindan baska mirasçisi yoktu. Kendisi Misir'da vefat etti. [64]

Eb'l-Fevaris B. Bah'd-Devle

Zalim bir kimseydi. Sarhos oldugunda arkadaslarindan birini yeya vezirini ah etmeyecegine ve bu durumu kimseye anlatmayacagina dair talak üzerine yemin ettirdikten sonra 200 tokmakla dverdi. Rivayete göre adamlari onu zehirlenmislerdir. ldgnde kardesi Klicar'm parolasini yüksek sesle okumuslardi. [65]

Ebu Muhammed B. Sad

Klicar'in veziriydi. Ona Muizz'd-Devle, Felek'd-Devle, Residü'l-mme, Veziru'l-Vüzera, Imad'l-Mülk lakaplarini takti. Ama daha sonra Celal'd-Devle'ye teslim etti. Celal'd-Devle de onu tutuklayip zindana atti ve zindanda vefat etti. [66]

Kelamci Ebu Abdillah

O da bu senede vefat etmistir. Ibnü'l-Cevz, onun biyografisini kisaca anlatmistir. Ben, bu zat hakkında bu kadar bilgiye rastladim. [67]

Sair Ibn Galbun

Abdülmuhsin b. Muhammed b. Ahmed b. Galib Ebu Muhammed es-Sm es-Sr. Büyük sairdir. Güzel bir siir divani vardir. Reislerden biri için çok belig bir kaside yazdi. Sonra bu kasideyi Z Nimeteyn adinda baska bir reise sundu. Fakat bu defa o kasideye bir beyit ekledi. Ekledigi beytinde söyle diyordu:

«Bütün menkibeler sana aittir.

Sen ne diye sadece iki menkibeyle yetindin?»

Reis, ona kiymetli bir dl verdi. Reise «bu adam bu kasideyi senin hakkında söylememistir» dedilerse de reis «sadece bu sonuncu beyit, basli basina bir kasidedir» diye cevap vermisti.

Sair Ibn Galbun, yanina konuk oldugu cimri bir adam hakkında söyle bir siir yazmisti:

«Bir kardesim ki, yanina konuk olmam onu yaralamistir. Tipki onun da beni yaralamis olmasi gibi. Felegin hükmü geregi misafir olarak onun yaninda

geceledim. Felegin hükmünde hür kimse için bir çikas yoni vardır.
Ev sahibim ilk olarak benimle konuşmaya basladiginda o
Kederinden adeta sarhos olmustu
Ayik halde degildi.
Bana sordu: «Niçin gurbete düstün?»
Dedim ki: Sözü nasihat ve basan saglayan Rasûlullah buyurdu ki:
«Yolculuk edin ganimet bulun»
Ev sahibi de dedi ki:
Rasûlullah hadisini tamamini söyle getirdi:
«Oruç tutun sihhat bulun.» [68]

Hicretin Dörtüzyüzminci Senesi

Bu senede Bagdat'in dogu tarafina siddetli yagmurlar yagdi. Bu arada iri taneli dolular da yagdi.

Ibnü'l-Cevzî dedi ki: «Bu dolulardan bir tanesinin agirligi 150 ritl olarak tahmin edildi ve düstüğü yerde yaklasik bir zira' derinliginde çukur meydana getirdi.»

Bu senede Mahmud b. Sebüktekin'in mektubu Bagdat'a ulasti. Mektubunda o, kendisinin Rey'deki Batinî ve Rafizîlerden çok kimseleri öldürdüğü, bir çoklarini feci sekilde astigi, Batinî ve Rafizîlerin reisleri Rüsteni b; Ali ed-Deylemî'nin mallarini yagmaladigi, onun yaklasik bir milyon dinar kadar parasina el koydugunu anlatiyordu. Rüstem'in elli kadar karisi vardi. Bunlarin hepsi de hür kadintlardi. Bunlardan erkekli kizli otuzüç çocuğu dogmustu. Batinîlere göre dörtten fazla kadınla evlenmek mubahti.

Bu senenin receb ayinda çok isik saçan, çok gürültüler meydana getiren bir çok yildiz kaydi.

Bu senede Bagdat'ta hirsizlik ve yagmalama olaylari çoğaldi. Güvenlik yetkilileri bu olaylar karsisinda güçsüz kaldilar. Bu isleri yapanlara karsi mukavemet gösteremediler.

Bu senenin receb ayinin onsekizinde pazartesi günü Dicle'nin suyu çok asagılara çekildi. Nehir yataginda az miktarda su kaldi. Degirmenler tahil öğütemez oldular.

Bu günde kadilar, alimler hilafet sarayinda toplandilar. Onlara, Kadir Billah'in derledigi kitap okundu. Bu kitapta pgütler, mev'izeler ve Basralilann mezheplerinin tafsili açıklamalari ile bid'at ehli kimselere reddiyeler vardi. Yine bu kitapta Kur'ân'in mahluk oldugunu söyleyenlerin fasikligi, Bîsr el-Merrisî ile Abdülaziz b. Yahya el-Kettanî arasindaki

münazaraların evsafi anlatılıyordu. Sonuç kısmında yine öğütler veriliyor, iyilikler emrediliyor, kötülüklerden nehyediliyordu. Dinleyicilerin dinledikleri hususlara muvafakat ettiklerine dair yazılı ifadeleri alındı.

Bu senenin zilkade ayının başında yine pazartesi günü alimler ve kadılar toplandı. Onlara uzunca bir yazı daha okundu. Bu yazıda sünnet klanıyor, ehli bid'ate reddiyede bulunuluyor ve yine Bîr el-Merrisî ne Abdülaziz b. Yahya el-Kettanî arasındaki münazara aktarılıyordu, fvilikler emrediliyor, kötülükler nehyediliyor, sahabilerin fazileti anla-lı hvar, Ebu Bekir es-Siddîk ile Ömer b. Hattab hazretlerinin de fazilet üstünlükleri dile getiriliyordu. Oturum ancak yatsıdan sonra sona Vrdi dinleyicilerin, dinledikleri hususlara muvafakat ettiklerine dair eazih beyanları alındı. Siilerin hatipleri azledildi. Ehl-i Sünnet hatipleri görevlere atandılar. Bundan ve diğer hayırlı işlerden ötürü hamd ve minnet Allah'adır.

Berasa Mescidi'nde bir fitne meydana geldi. Cemaat, Sünnî hatibi tuglalarla dövdü. Öyle ki burnunu kirdılar. Omuzunu yerinden çıkardılar. Halife, ehli sünnete yardımcı oldu. Siileri horlayıp zelil kıldı. Nihayet Siiler gelip bu yapılanlardan ötürü özür dilediler. Bu işi ancak ayak takımlarının yaptığını ifade ettiler.

Bu senede Iraklılardan ve Horasanlılardan hiç kimse hacca gidemedi. [69]

Hicretin Dörtüzyırminci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Hasan B. Ebu'l-Kayn

Künyesi Ebu Ali ez-Zahid'dir. Abidlerden, zahidlerden ve keramet sahibi kimselerdendir. Vezirlerden biri huzuruna girdi. Elini öptü. Vezir, onun elini öptüğünden ötürü kinandı. O da şöyle karşılık verdi: «Sadece Aziz ve Celil olan Allah'a açılan ve uzanan bir eli nasıl Öpmem!» [70]

Ali B. İsa B. Ferec B. Salih

Künyesi Ebü'l-Hasan er-Rib'îdir. Nahivciydi. Arapçayı ilk olarak Ebu Said es-Seyrafi'den, sonra da Ebu Ali el-Farisî'den öğrendi. Yirmi sene onun yanında kaldı. Söyle derdi: «Ona deyin ki; eğer o masrikten magribe kadar gitse bile kendisinden daha iyi nahiv bilen birini bulamaz.»

AH b. İsa, bir gün Dicle kıyısında dolasmakta iken Serif Rıza ile Mur-taza'nın bir gemide Osman b. Cinnî ile beraber gezindiklerini gördü, onlara «Osman'ın sizinle beraber bulunması, Ali'nin de sizden uzakta olup Fırat kıyısında dolması çok hayret verici durumlardandır» onlar da gülüp "Bismillah" dediler.

Ali b. İsa bu senenin muharrem ayında doksaniki yasında vefat etti. Babü'd-Deyr'de defnedildi. Anlatıldığına göre cenazesine sadece üç kişi

katılmıstır. [71]

Esedlpe-Devle

Ebu Ali Salih b. Mirdas b. Idris el-Kilabî. Halep'teki Beni Mirdas kabilesinden hükümdar olan ilk kisidir. Bu sehri hicretin 417. senesinin zilhicce ayında Zahir b. Hakim el-Ubeydî'nin naibinin elinden almıstır. Daha sonra Misir'dan büyük bir ordu gelerek kendisiyle savasmiss ve hicretin 419. senesinde onu öldürmüşlerdi. Daha sonra yerine torunu Nasr vali olmustu. [72]

Hicretin Dörtüzyirmibîrinci Senesi

Büyük mücahid, gazi ve Hindistan fatihi Mahmud b. Sebüktekin adındaki azametli hükümdar bu senenin rebiyülevvel ayında vefat etti. Bu zat, İslâm ülkesinin sınırlarını koruyan, uç bölgelerini muhafaza eden, mansur ve müeyyed bir gazi idi. Lakabi Yeminü'd-Devle, künyesi Ebü'l-Kasim'di. Adı da Mahmud b. Sebüktekin'di. Gazne'nin ve o yöredeki büyük mintikaların hakimi, Hindistan beldelerinin çoğunun fatihi, putlarının kiricisi, Hintlilerin canlarının alıcısı ve en büyük sultanlarım mağlub edildi. Rahmetli Mahmud b. Sebüktekin iki sene kadar hastalık çekti, ama bu süre zarfında yataga uzanıp yatmadı. Yastığa yaslanmadı. Aksine hasta halde otururken bir yere yaslanırdı. Bu da onun sehametinden, cesaretinden, azminin kuvvetinden dolayiydi. Vefat ederken altmış yasındaydı. Allah rahmet etsin. Kendisinden sonraki dönem için oğlu Muhammedi veliaht tayin etmişti. Ancak oğlu Muham-med hükümdar olamamıstı. Kardesi Mesud b. Mahmud ona karsi isyan etmiş, hükümdarlık talebinde bulunmuş, kâfir beldelerinin irili ufaklı kasabalarından kendisinin fethettiklerinin yanısıra babasının da memleketlerini istila etmişti. Böylece bu senenin sonunda o mintikaların doğusunda ve batısında hakimiyet onun eline geçti. Her taraftan ona elçiler, hükümdarlarının temsilcisi olarak selam getiriyor; saygı ve ikram gösteriyor, tam teslimiyet arz ediyorlardı. Babası Mahmud b. Sebüktekin'in biyografisi ileriki sayfalarda anlatılacaktır.

Bu senede Mahmud b. Sebüktekin'in Hindistan'a gönderdiği birlik, oranın bir çok şehirlerini fethetmişti. Özellikle Nersi sehri büyük bir şehir olup oraya 100.000 savaşçıyla girmişlerdi. Bu savaşçıların bir kısmı süvari bir kısmı piyadeydi. Sehrin aktarlar ve mücevherciler çarsisini gündüz tamamiyla yağmalamışlar, ancak bir çok koku, esans, misk, mücevher, inci ve yakutu tasima imkânını bulamamışlardı. Bütün bu işler olup biterken o sehrin ahalisinin bir çoğu bundan haberdar olmamıstı. Çünkü şehir çok büyüktü. Uzunluğu bir Hint konagi, genişliği de yine bir Hint konagi kadardı. Burada çeşitli mallar, armaganlar elde etmişlerdi ki bunların haddi ve evsafı belirtilemez. Hatta denilir ki savaşlar burada elde ettikleri altın ve gümüsü ölçeklerle paylaşmışlardı. Daha Önce buraya hiçbir İslâm ordusu

gelememisti. Ne bu seneden önce e de bu seneden sonra oraya ulasan baska Islâm ordusu yoktur. Burasi Hindistan'in mal ve zenginlik bakımından en büyük sehriydi. Hatta an-1 tildig1118 göre buradan mal ve erzak bakımından imkânî daha çok bas-- kjr sehir yoktur. Bununla beraber ahalisi kâfir olup putlara tapardi. Müslümandan dünyaya selam. Burasi, hükümdarin bulunduğu sehir-M Müslümanlar buradan erkek ve kız çocuklari, köleleri esir almislardi ki sayilan belirtilemiyecek kadar çoktur.

Bu senede yine Rafizîier çirkin bid'atlerini asura gününde icra ettiler. Çarsı pazara bornozlarini, mendillerim astılar, dükkânlarım kapattılar, Hz. Hüseyin'e sokaklarda ve caddelerde agit yakip agladılar. Ehli Sünnet de ellerine aldıkları demir çubuklarla bunların üzerine saldırdı. İki taraf siddetlice savasti ve her iki taraftan da çok sayıda insanlar öldürüldü. Aralarında belâsi her tarfa sıçrayan fitne ve serler cereyan etti.

Bu senede Mü'minlerin Emiri Kadi Billah hastalandı. Kendisinden sonraki dönem için Ebu Cafer Kaim Bi-Emrillah'i kadıların, vezirlerin ve emirlerin huzurunda veliahd tayin etti. Hutbe veliahd adına okundu. Veliahdin adı tedavüldeki paraların üzerine yazıldı.

Bu senede Bizans İmparatoru 100.000 savaşçisiyle İstanbul'dan yola koyuldu. Haleb'e geldi. O esnada Haleb valisi Sebelü'd-Devle Nasr b. Salih b. Mirdas'ti. Bizanslılar Haleb'e bir günlük mesafede konakladılar. Bizans İmparatoru bütün Sam mintikasini istila edip oralari tekrar hiristiyanliga kazandirmaya azmetmisti. Oysa Rasûlullah (s.a.v.) «Kis-ra öldükten sonra artık baska bir kisra gelmeyecektir. Kayser öldükten sonra da baska bir kayser gelmeyecektir.» demisti. Kayser, Sam minti-kasiyla birlikte Bizans'ın hükümdarligini yapan imparatorun unvaniydi. Ama bundan sonra Bizanslılar kayser göremiyeceklerdi. İmparator -Yukarıda da belirttiğimiz gibi- Haleb yakınında konakladığında Cenâb-i Allah onları siddetli bir susuzluga maruz bıraktı. İttifakları bozuldu. Görüşleri arasına muhalefet girdi. Söyle ki: İmparatorun beraberinde Domestikos da bulunuyordu. İmparatoru öldürüp ondan sonra yalnız başına kendisi yönetimin başına geçmek amacıyla askerlerden kir grupla işbirliği yapıp anlastı. İmparator bunu anlayınca hemen Bizans'a geri döndü. Bedeviler onları kovalamaya ve gece gündüz onları yağmalamaya başladılar. Onlardan elde ettikleri ganimetler arasında 400 tane mahfel, para ve kumas gibi hükümdara ait esyalarla yüklü deve de vardı. Bizanslı askerlerin çoğu açlık ve susuzluktan öldü. Bizans ordusu her taraftan yagma ve talana maruz kaldı. Hamd ve minnet Allah'adır.

Bu senede Celalü'd-Devle Vâsit sehrini ele geçirdi. Oraya oglunu naib tayin etti. Veziri Ebu Ali b. Makûla'yi da Bataih'e sevk etti. Vezir orayı fethetti. Deniz yoluyla Basra'ya doğru gitti. Basra'da o esnada Ebu Kalicar'ın naibi

bulunuyordu. Basralılar bunları hezimete ugrattılar. Bundan sonra Celalü'd-Devle bizzat kendisi Basra'ya hücum etti. Bu senenin saban ayında sehre girdi. Bu senede Gazne'ye büyük bir sel baskını geldi. Bu sel baskını neticesinde bir çok ekin ve ağaç yok oldu.

Bu senenin ramazan ayında Mesud b. Mahmud b. Sebüktekin bir milyon dirhem sadaka verdi. Daha önce babasının adeti üzere fikhçılara ve alimlere bol miktarda erzak dağıttı. Birçok beldeyi de fethetti. Böylece memleketinin sınırları çok genişledi, sâni büyüdü. Memleketinin temelleri güçlendi. Askerleri ve yardımcıları çoğaldı. Bu senede bir çok Kürt Bağdat'a girdi. Bunlar Türklerin atlarını geceleyin çalıyorlardı. Halk bunlara karşı tedbir aldı. Kürtler sultanın atı da dahil olmak üzere bütün atları alıp götürdüler.

Bu senede Bağdat köprüsü İsa nehri üzerine düştü.

Bu senede Basra kapisına yerleşmiş Türklerle Hasimiler arasında savaş meydana geldi. Hasimiler mushafları ellerine alıp kaldırdılar. Türkler yine de onları ok yağmuruna tuttular. Büyük bir musibet meydana geldi. Sonra iki taraf barıştı.

Bu senede hirsizlik ve yağma hareketleri çoğaldı. Evler açıkça basıldı. Kürt hirsizler ve yankesiciler çoğaldı.

Bu senede yine hacca gidilmedi. Sadece Irak'tan küçük bir grup bedevilerle birlikte çöldeki develere binerek hacca gittiler. [73]

Hicretin Dörtüzyirmibirinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Ahmed B. Abdullah B. Ahmed

Vaizdi. Künyesi Ebül-Havan'di. İbn Ekraat adıyla meshur olmuştur. Kerametleri ve güzel muameleleri vardı. Cezireliydi. Ama Sam'a yerleşti. Kissacıların oturduğu Rufadatü'l-Kayliye mintikasında halka vaaz verirdi. İbn Asâkir böyle demistir. Yine İbn Asâkir dedi ki: «Ahmed b. Abdullah, bir çok vaaz kitabı tasnif etti. Bir çok hikâyeler nakletti ve su beyitleri insad ettiğini de kendisinden isittim:

«Ben günahlarla mesgul oldum. Artık lezzetleri ne yapayım. Sevgilisine kavusan kişi bayram eder. Baskası edemez. İnsanlar sevinç, nese ve hoş kokularla reyhan içinde oldular. Ama ben, agıt, hüznün ve keder içinde kaldım. Onlar battıktan sonra yeniden doğan aylarını görünce sevindiler. Benimse hilalim gayp perdelerinin arkasında gizlenmektedir. Bu sebeple lezzetlere dedim ki, kaybol, sonra yine kaybol.

Dünyada keder ve üzüntüyü kendime nasip edindim.

Ey hayatım ve ölümüm

Ey bahtsızlığım ve tabibim!

Genislik içinde senin askınla yanan bir nefis için çaba harca.» [74]

Hüseyin B. Muhammed El-Halî'

Sairdi güzel bir siir divani vardır, uzun bir Ömür yasadi bu senede vefat etti. [75]

Büyük Ve Adil Hükümdar Mahmud B. Sebüktekin

Künyesi Ebu'l-Kasim'dir. Yeminü'd-Devle Eminü'l-Mille lakabini almıştır. Gazne'nin ve oraya bağh mintikaların hükümdariydi. Askerlerine Samaniler denilirdi. Çünkü babası onlara hükümdarlık yapmisti. Hicretin 337. senesinde babası vefat ettikten sonra Mahmud, Samanilerin başına geçti. Askerlerine ve diğer halk tabakasına güzelce, adilce muamelede bulundu. İslâmın zaferi için büyük çabalar harcadı. Hindistan'da ve diğer bir çok yerlerde büyük fetihlerde bulundu. Sam yüceldi. Memleketi genişledi. Reayası çoğaldı. Adaletinden ve cihad edisinden ötürü hakimiyet süresi uzadı. Tabîi buna Allah'ın lutfininin da katkısı olmustu. Memleketinin diğer mintikalarında Kadir Billah adına hutbe okunurdu. Misir'dan Fatimî elçileri ona mektuplar ve hediyeler getirirlerdi ki, onu kendi taraftarları yapsınlar. Ama o, getirilen mektupları ve hediyeleri yakardı. Ne kendisinden Önce ne kendisinden sonra hiçbir hükümdara nasib olmayacak şekilde Hindistan'da kâfir şehirlerinden bir çoğunu fethetti. Sayılamıyacak ve ölçü altına alınamayacak kadar altın, inci ve mücevherati ganimet edindi. Yine çok miktarda esir aldı. Bir çok putları kirdi. Putlardaki zinetleri ganimet edindi. Bütün bunlar önceki senelerin olaylarından bahsedilirken detaylı olarak anlatılmıştır. Kirdiği Hindistanlıların putlarından meshur biri vardı ki ona Som-nan deniliyordu. Bu putun üzerinde 20.000.000 dinar değerinde altın zi-net vardı. Hindistan'ın Saynal adındaki en büyük hükümdarını da mağlub etmişti. Müslüman olmayan Türklerin İlig Han adındaki büyük hakanını da hezimete ugratmış, Samanî hakimiyetini yikmisti. Samanîler Semerkand ve çevresinde âleme hükmetmişler, sonra helak olmuşlardı.

Ceyhun nehri üzerinde bir köprü yaptırdı ki diğer hükümdarlar ve halifeler bunu yapacak güçte değillerdi. Bu köprü inşaatına 2.000.000 dinar sarf etti. Bunu baskaları yapamamışlardı.

Mahmud b. Sebüktekin'in ordusunda 400 savaşçı fil vardı. Bu da cidden muazzam ve korkunç bir şeydir. Anlatımı burada uzun sürecektir faaliyetlerde bulunmustu. Bununla beraber o son derece dindar, irzi temiz bir kimseydi, günahlardan ve ^ünah isleyenlerden hiç hoşlanmaz, onlarla arkadaşlık etmez, seslerini dahi duymak istemezdi. Onun memleketinde herhangi bir kimse günah işlemeye, içki içmeye ve daha başka kötülükleri irtikâb etmeye cesaret edemezdi. Oyun ve eğlencelerden ve bu işlerle

ugrasanlardan hiç hoslanmazdı. Alimleri, hadisçileri sever onlara ikramda bulunur, onlarla beraber oturup kalkardı. Hayır yapan dindar ve salih kimseleri de sever onlara ihsanda bulunurdu. Önceleri Hanefiydi. Sonra İmamü'l-Haremeyn ve diğerlerinin anlattıklarına göre Ebu Bekir el-Kaffal es-Sagır vasıtasıyla Safiîliğe geçmişti. İtikadda Keramiye mezhebine mensuptu. Meclisine katılanlar arasında Muhammed b. Heysem de vardı. Muhammed b. Heysem'le Ebu Bekir b. Fu-rek arasında ars meselesi üzerine Sultan Mahmud'un huzurunda münazaralar cereyan etmişti. Bunu İbnü'l-Heysem kendi eserinde anlatmıştır. Bu münazaralar neticesinde Sultan Mahmud, İbn Heysem'in görüşüne taraftar olmuş, İbn Furek'i beğenmemiş, konusmalarından ötürü ona düşman olmuş, memleketten sürgün edilmesini emretmişti. Çünkü İbn Furek Cehmiye'nin görüşüne muvafakat ediyordu.

Sultan Mahmud b. Sebüktekin, adil ve mazbut bir kimseydi. Adamin biri gelip ona şöyle bir şikayette bulundu: Sultan Mahmud b. Sebük-tekin'in kızkardesinin oğlu gelip kendisinin evine ve hane halkına her zaman hücum ediyor, kendisini evden dışarı çıkarıyor, karisiyle halvet oluyordu. Adam ne yapacağını şaşırmıştı. Bu durumu yetkililerden her kime şikayet ediyorsa şikayet ettiği yetkili, hükümdardan korktuğu için durumu hükümdara anlatmaya cesaret edemiyordu.

Sultan Mahmud b. Sebüktekin bu meseleyi duyunca çok öfkelenmişti. Adama dedi ki: «Yazıklar olsun sana ama bundan sonra yegenim senin evine gelecek olursa sen hemen kos bana gel, durumu bana bildir. Ama yanıma gelmene engel olacak yetkililere bu durumu sakın anlatma. Yegenim geceleyin de olsa sizin eve gelirse mutlaka yanıma gel ve durumu bana bildir.»

Sonra Sultan Mahmud, mabeyincilerini çağırdı ve onlara «Bu adam gece veya gündüz her ne zaman yanıma gelmek isterse sakın ona engel olmayasınız.» dedi. Adam da sultana dua edip sevinerek saraydan ayrıldı. Bir veya iki gece geçmeden sultanın genç yegeni yine o adamin evine hücum etti, adamı evden kovdu. Karisi ile halvet oldu. Adam ağlayarak saraya geldi. Kendisine hükümdarın uyumakta olduğunu söylemeleri üzerine adam «Hükümdar gece veya gündüz her ne zaman yanıma gelecek olursam kendisiyle görüşmeme engel olmamanızı size söylemişti» deyince hükümdarı uyandırdılar. Hükümdar o adamla birlikte yegeninin bulunduğu yere gitti. Yanına hiç kimseyi almadı. İçeri girdiklerinde yegeninin o adamin karisiyle aynı yatakta olduğunu gördü. Yatagın yanında yanmakta olan bir mum vardı. Hükümdar mumu söndürdü. Sonra gelip yegeninin basını kopardı ve adama «haydi, bana biraz su getir» dedi. Adam suyu getirdi. Hükümdar içti. Sonra gitmeye kalktı. Adam ona şöyle dedi:

- Allah askına söyler misin, mumu neden söndürdün?

- Yazıklar olsun sana öldürdüğüm adam kizkardesimin oğludur. Onu bogazlarken mum isiginda da olsa görmek istemedim.

- Peki niçin acelece su getirmemi istedin?

- Sen bu durumu bana anlattigindan beri hakkini vermeden ve sana yardım etmeden yemek yememeye ve su içmemeye yemin etmistim. Durumu bana anlattigindan bu yana susuzdum. Iste bu yaptigimi gördün. Ondan sonra su istedim.

Adam ona dua etti. Sultan Mahmud da sarayina döndü. Kimsenin bundan haberi olmadı.

Sultan Mahmud mizaç bozuklugu hastaligina yakalandı. Bununla birlikte iki sene müddetle ishal oldu. Bu süre zarfinda yataga uzanmadı. Bir seye yaslanmadı. Çok güçlüydü. Ayrica hastaligi siddetli ve mizaci bozulmus oldugundan yataga uzanamıyordu. Yanina konulan bir yastiga dayanıyordu. Böylece hükümdarlık meclisinde oturuyor, normal adeti üzere halk arasında hükümünü veriyordu. Nihayet bu senenin rebi-yülahir ayinin bitimine yedi gün kala persembe günü altmışüç yasinda vefat etti. Ömrünün otuzüç senesini hükümdarlıkta geçirdi. Çok miktarda servet birakti. Terekesi arasında yetmiş ritl (yaklasik 32 kilo 200 gr.) mücevher vardı ki, bunun kıymeti büyüktü. Allah taksiratini affetsin ve onu bagislasin. Kendisinden sonra yerine oğlu Muhammed geçti ondan sonra da hakimiyet diger oğlu Mesud'un eline geçti. Mesud babasina benzedi.

Bazi alimler Sultan Mahmud'un yasantisi, hükümdarligi, fütuhati hususunda eserler tasnif etmislerdir. [76]

Hicretin Dörtüzyirmiikinci Senesi

Bu senede halife Kadir Billah vefat etti. Yerine oğlu Kaim Bi-Emril-lah halife oldu. Bununla ilgili açıklama ileride verilecektir.

Bu senede Sünnilerle Rafiziler arasında büyük bir savas meydana geldi. Sünniler onlara galip oldular. Rafizilerden çoklarını öldürdüler. Kerh mahallesini ve Serif Murtaza'nın evini yagmaladılar. Halk, Rafizilere yardım ettikleri iddiasıyla Yahudilerin evlerini yagmaladı. Yagma hareketleri bir çok eve sıçradı. Fitne çok yayıldı. Bundan sonra da sakinleştı.

Bu senede sehrin ücra köselerinde ve dört bir yanında hirsizlarla yankesiciler büyük bir bela halinde yayıldılar. Bir çok kötü islere cüret ettiler. Gizli açık bir çok evi ve yerleri yagmaladılar. Bunu gece gündüz durmaksizin yaptılar. Dogrusunu noksanlıklardan münezzehten olan yüce Allah daha iyi bilir. [77]

Kaim Bi-Emrillah'in Hilafeti

Ebu Cafer Abdullah b. Kadir Billah. Babasi Ebü'l-Abbas Ahmed b. Muktedir b. Mutedid b. Emin Ebu Ahmed el-Muvaffak b. Mütevekkil b. Mu'tasim b. Resid b. Mehdi b. Mansur'un bu senenin zilhicce ayinin on-birinde pazartesi günü vefat etmesi üzerine kendisinin halifeligine be-yat edildi. Babasi seksenaltı yıl on ay onbir gün yaşamıştı. Kendisinden Önce ve sonra hiçbir halife bu kadar yaşamamıştı. Bu zat ömrünün kırk-bir sene üç aylık kısmını halifelikte geçirmişti. Kendisinden öncekilerden de hiç biri bu kadar uzun süre halifelik yapmış değildir. Annesi Temenna adında bir cariye idi. Bu hatun Abdülvahid b. Muktedir'in cari-yesiydi.

Kadir Billah yumusak huylu, cömert, ilim ehlini, dindarlari ve salih kimseleri seven, iyiligi emreden ve kötülüğü yasaklayan bir kimseydi. İtikadda da selefi idi. Bu hususta onun halka okunan birçok eserleri de vardır. Beyaz tenli, güzel görünümlü, uzun ve geniş sakallı biriydi. Sakalina kına yakardı. Geceleri namaz kılar, çokça sadaka verirdi. Sünneti ve ehli sünneti çok severdi. Bidati ve bidatçıları da düşman görürdü. Çokça oruç tutar, iktâ arazilerinin gelirlerinden fakirlere yardım ederdi. Mekke ve Medine'de mücavir olarak yaşayan, Mansur Camii ile Ru-safe Camii'nde bulunan yoksullara da yardım gönderirdi. Halktan birinin kiligina bürünerek evinden çıkar, salih insanların mezarlarını ziyaret ederdi. Hicretin 381. senesi olaylarından bahsederken Kadir Billah'ın yasantisinden güzel ve salihane kesitler nakletmistik. Vefatından sonra musibetin büyüklüğü nedeniyle yedi gün müddetle taziye için oturdular. Ayrıca oğlu Kaim Bi-Emrillah'a yapılan beyati pekistirmek istediler.

Kaim Bi-Emrillah'm annesi Katrü'n-Neda idi. Bu kadın Ermem idi. Bu senede oğlunun halifeligini gördü.

Kaim Bi-Enirülah Hicretin 391. senesinin zilkade ayinin onsekizin-de cuma günü dogmustu. Bu senede kadıların, emirlerin ve ekâbirin huzurunda halifeligine beyat edildi. Kendisine ilk beyat eden kişi Serif Murtaza idi ve ona şu beyitleri okudu:

«Bir da"ğ göçüp gittiyse de.

Senin gibi yere kök salmış bir dağ vardır bizim için

Dolunayı kaybetme musibetine ugramıssak da

Senin gibi parlak ışık saçan bir güneş kalmıştır bizim için.

Su sevinç mahallinde yine de hüznümüz vardır.

Aglama yerinde nice gülüşler vardır

Ey bir el tarafından kinina sokulan keskin kılıç

Senden sonra artık bizim için kininden siyrimis keskin bir kılıç vardır.

Beyati yapmak için bu meclise geldigimizde

Senin rehberliginle hidayet yollarini tanidik.

Genç yasta olmakla birlikte sen olgun bir kimsesin

Ve gençligin degilde ihtiyarligin vakari ile bize mukabelede bulundun-»

Kaim Bi-Emrillah'a beyat yapildiginda Türkler ulufe istediler ama halifenin yaninda onlara verecek para yoktu. Çünkü babasi ona bir sey birakmamisti. Bu yüzden halk arasinda neredeyse fitne kopacakti. Nihayet Sultan Celalü'd-Devle bu amaçla sarfetmesi için ona yaklasik 3000 dinar para verdi. Halife, Ebu Talip Muhammed b. Eyyüb'u vezirlige, Ibn Makûla'yi da kadiliga atadi. Bu senede Kûfe'den araplarla birlikte yola koyulan küçük bir grup disinda dogu beldelerinden hiç kimse hacca gitmedi. Bu senede halife Kadir Billah'tan baska vefat eden meshur sahsiyetler sunlardir: [78]

Hasan B. Cafer

Künyesi Ebu Ali b. Makûla'dir. Celalü'd-Devle'nin veziridir. Bir köle ve cariye ona suikast yaparak ellialti yasinda iken onu öldürdüler. [79]

Abdülvehhab B. Ali

Abdülvehhab b. Ali b. Nasr b. Ahmed b. Hasan b. Harun b. Malik b. Tavk. Rahbe valisi idi. Taglib kabilesinden olup Bagdatlidir. Maliki mezhebi imamlarından ve musanniflarındandır. Talebelerin ezberledigi telkin kitabı, iuru ve usule dair baska eserleri de vardır. Bir süre Bagdat'ta ikamet etti. Dariya ve Makesya'da kadilik yaptı. Daha sonra durumu sikintili oldugundan Bagdat'tan çıktı. Misir'a gitti. Magribliler ona ikramda bulundular. Ona bol miktarda altın verdiler. O da cidden büyük bir servete sahip oldu. Bagdat'a özlem duyarak söyle bir siir okumustu:

«Her yerde Bagdat'a selam olsun

Ona kat kat selamlar göndermek, onun benim üzerimdeki hakkidir.

Allah'a yemin ederim ki bikip usandigimdan dolayi Bagdat'tan ay-nlmis degilim.

Ben onun iki yakasini da bilirim.

Ama Bagdat'in her taran bana dar geldi.

Orada bana erzak yardimi ulasmadi.

Bagdat bir sirke gibidir ki ona yaklasmak istiyordum.

Ama onun ahlaki ters olup benden uzaklasiyordu.»

Hatib Bagdadî dedi ki: «Kadi Abdülvehhab, Ibn Semmâk'tan hadis dinledi ve yazdı. Sika bir ravi idi. Maükiler ondan daha iyi fikh bilen birini görmemislerdir.»

Ibn Hallikan dedi ki: «Abdülvehhab, Misir'a vardigmda çok miktar da mal ve para elde etti. Durumu düzeldi, istahla yedigi bir yemekten hastalandi. Anlatildi^na göre o bu hastahg, esnanda yîtagînTfata

ZST: <<La ilahe IIIallah-Tara ya« UVmtT:

Onun çok güzel siirleri vardır aska dair siirlerinden biri sudur-

«Uyumakta olan sevgihgi öptüm, uyandı

Gelin su hirsiza had tatbik edin, dedi

Ona dedim ki, sana kurban olayım. Seni gasbettim

Ama gasbedene sadece elde ettiğini geri verme cezasını tatbik ederler. dir.

Al, ve ben günahkâri hadde tatbik etmekten vazgeç Buna da razı olmazsan ayrıca sana 1.000 dinar da vereyim. Sevgili kadın dedi ki: Akıllı kişinin vereceği kısas cezası Caninin cigerine tatbik edildiğinde onun için baldan daha lezzetli-

Sag taranın uyudu. Sanki o, böğüre bağlanan bir kemerdır. Sol tarafım uyudu. Sanki o gerdanlığın ortasıdır. Bana dedi ki: Senin zahid olduğun söylenmişti öyle değil mi? Ona dedim ki: Evet öyledir. Zahidiğe devam ediyorum»

Ibn Hallikan su siirin de Kadi Abdülvehhab'a ait olduğunu söylemiştir:

«Bagdat, varlıklılar için hoş bir diyardır Iflas etmiş kimseler içinse sıkıntılı bir diyardır Sokaklarında saskin saskin dolasıyordum Sanki bir zindikm evindeki mushaf gibiydim.» [80]

Hicretin Dörtüzyirmiüçüncü Senesi

Bu senenin muharrem ayının altısında yağmurların yağışı geciktiginden, memleket susuz kaldığından, bu yüzden insanların çoğunun Öldüğünden Bagdatlıların yağmur duasına çıkmaları için çağrı yapıldı. Asure günü olduğunda da Rafizîler çirkin bidatlerini icra ettiler. Hz.Hü-seyin'e agıt yaktılar. Bu törenler sebebiyle çarşı ve pazarlarla Bagdat'ın sokakları insanla dolup tardı.

Bu senenin safer ayında insanlar yağmur duasına çağındılar. Ama Bagdat gibi geniş ve ahalisi de çok olan bir şehrin ahalisinin ancak yüzde biri bu çağrıya icabet etti.

Bu senede askerlerle Celalü'd-Devle arasında anlaşmazlık meydana geldi. Ona karşı ayaklandılar. Netice de Celalü'd-Devle'nin sürgün larak Basra'ya gitmesine karar verildi. Celalü'd-Devle, cariyelerinden &unu reddetti. Beraberinde bir kaç tanesi kalmıştı. Rebiyülevvel ayı-iri altısında pazartesi

gecesi Bagdat'tan ikip gitti. Türk köleler Eb Kalicara mektup yazarak kendilerine reis olarak Bagdat'a gelmesini 'stediler. Ebu Kalicar gelince Bagdat'ta düzen saglandı. Inati ve , Erlerden bir tek kisi dahi kalmadı. Türk köleler Celal'd-Devle'nin evini ve diğeri yerleri yağmaladılar. Fakat Ebu Kalicar'ın gelisi gecikti, sundan ki: Onun veziri, Bagdat'a gelmemesini ona tavsiye etmiş, o da vezirinin bu tavsiyesine uymustu. Bu yüzden Bagdat'ta hirsiz ve yankesiciler ogalmış, durum büsbütün önüne geçilemez bir hal almisti. Sehir bozulmustu. Celal'd-Devle de bazı elbiselerini çarsida satacak kadar fakr- zarurate düsmüstü.

Ebu Kalicar Türklerden spheleniyor, kendisine bir kötülük yapmalarından korkuyor ve bunun için de onlardan rehineler istiyordu. Fakat bu hususta iki taraf anlasamadi. Is uzadı. Nihayet Türk köleler Celal'd-Devle'ye mektup yazarak onun Bagdat'a geri gelmesini istediler ve ondan özür dilemeye başladılar. Eskiden olduğu gibi şehirde onun adına hutbe okuttular. Öte yandan halife de Melik Ebu Kalicar'a elçiler gönderdi. Gönderdiği elçiler arasında kadi Ebu Hasan el-Maverd de vardı. Maverd ondan çekinerek huzuruna vardı. Selam verdi. Büyük bir sorumluluk yüklenmişti. Ebu Kalicar, kadılardan kendisine "Sul-tan-i Azam" ve "Malik'1-mem" lakabını vermelerini isteyince Maverd «bunun imkni yoktur. Çünkü Sultani Azam ve Maik'1-mem halifenin kendisidir» dedi. Sonra ona Melikü'd-Devle nanmı takmaya karar verdiler. Ebu Kalicar, halifeye büyük armaganlar gönderdi. Maver-d'nin halifeye götürdüğü bu armaganlar arasında 1.000.000 Saburi dinari da vardı. Ayrıca binlerce dirhem de bu armaganlar arasına katılmisti. Askerler halifeden ulufe talebinde bulundular. O bunu veremedi. Sonra askerler onun adına okunmakta olan hutbelerin artık okunmamasına karar verdiler. Cuma namazları kılınmadı. Ama ertesini cuma yine halifenin adına hutbe okundu. Sehir cidden karisti. Hirsizler ve yankesiciler ogaldı.

Sonra rebiyülahir ayında halife, Celal'd-Devle'ye yemin ederek na karsi iyi olduğunu, tıpkı onun istediğı gibi sadık ve güzel bir dsnceye sahip olduğunu bildirdi. Sonra Celal'd-Devle'nin nebiz içip sarhos olması yüzden halife ile Celal'd-Devle'nin arası bozuldu. Fakat sonra Celal'd-Devle gidip halifeden özür diledi. Bozustuktan sonra tekrar barışmış oldular.

Bu senenin receb ayında Bagdat'ta ve diğeri Irak beldelerinde fiyatlar cidden yükseldi ve buralardan hiç kimse hacca gitmedi.

Bu senede Hindistan'da, Gazne'de, Horasan'da, Cürcan'da, Reyde ve Isfahan'da çok sayıda insan öldü. Kısa bir süre zarfında buralardan 40.000 cenaze ıktı. Musul, Cebel, Bagdat taraflarında da iek hastalığından ötürü l sayısı fazlaladı. Öyleki her evde mutlaka iek hastalığına yakalanmış bir insan vardı. Bu salgın haziran, temmuz, ağıustos, eylül, ekim ve kasım

aylannda devam etti. Yazın, güz mevsimine nisbet-le daha çok ölü vardı. el-Muntazam adli eserinde Ibnül-Cevzî böyle demistir.

Bu senede Isfahanlı bir adam rüyasında birinin yüksek sesle «Ey Isfahan halki!» diye seslendiğini sonra sustugunu tekrar konustugunu sonra yine sustugunu ardından tekrar konuşmaya başladığını görmüş, panik içinde uyanmış ve bu rüyasını halka anlattığında kimse bu rüyayı yorumlayamamisti. Nihayet adamin biri Ebu'l-Ut ahiye'nin siirini okumus ve söyle demisti:

«Ey Isfahan halki! Ben Ebü'l-Utahiye'nin siirindeki beyiti okumustum:

«Felek bir zaman onlara bir sey demeyip sustu Ama sonra konuşuncada onlara kan aglattı.»

Kisa bir süre sonra Gazneli Mahmud'un oğlu Melik Mesud geldi ve İsfahanlılardan çok adam öldürdü. Öyleki camilerde bulunan insanlar dahi öldürüldü.

Bu senede Melik Ebu Kalicar, Hadim Cendel'i maglub edip Öldürdü. Ebu Kalicar onun memleketini istila etmiş orada Hadim Cendel'in sadece ismi kalmisti. Memleket ondan kurtuldu.

Bu senede büyük Türk Hükümdari ve Maveriünnehir mintikasinin sahibi Kadir Han öldü. [81]

Hicretin Dörtüzyirmüçüncü Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Ruh B. Muhammed B. Ahmed

Künyesi Ebu Zür'a er-Razî'dir. Hatib Bagdadî dedi ki: «Ebu Zür'a bir cemaatten hadis dinledi. Hacıdayken bize hadis okudu. Ben de okudugu hadisleri dinleyip yazdim. Dogru sözlü, keskin zekâli, edip bir kimseydi. Safî mezhebinin fikhini iyi bilirdi. Isfahan kadiligi yaptı. Duyduguma göre o, hicretin 423. senesinde Kerh'te vefat etmistir.» [82]

Ali B. Muhammed B. Hasan

Ali b. Muhammed b. Hasan b. Muhammed b. Nuaym b. Hasan Basrî. Nuaymi adıyla meshur olmustur. Hadis nafizi, sair, mütekellim ve Safîîtaç. Berkanî dedi ki: «O her seyde olgun bir sahsiyetti. Yalmz bir - uSuru vardı. Bir cemaatten hadis dinledi.» Onun siirlerinden biri sudur:

«Namerdlerin avucu sana su vermeyip seni susuz bırakacak olursa, toklukta da, suya kanmislikta da kanaat sana yeter. Kanaatin seni doyurur ve suya kandirir. Ayagi topraklara, ama basi Süreyya yildizina kadar uzanan bir kimNimete kavusan kimseyi gördüğün zaman,

Onun elindeki nimeti baskalarından esirgediğini görürsün.

Hayat suyunu yani kani akitip adam öldürmek,

Haya suyunu yere dökmekten arsızlık yapmaktan daha kolaydır.» [83]

Muhammed B. Tayyib

Muhammed b. Tayyib b. Sa'd b. Musa Ebu Bekir es-Sebbag. Nec-cad'dan ve Ebu Bekir es-Safii'den hadis dinledi. Dogru sözlü, sadakatli bir kimseydi. Hatib Bagdadinin anlattigina göre o, 900 kadınla evlenmistir doksanbes yasinda bu senede vefat etmistir. [84]

Ali B. Hilâl

Meshur kâtipti. Ibn Hallikan'in anlattigina göre bu senede vefat etmistir. Önceki kismalarda da anlatildigi gibi hicretin 413. senesinde vefat ettigine dair zayıf bir rivayet de vardır. [85]

Hicretin Dörtüzyırmidördüncü Senesi

Bu senede hirsizlarla yankesiciler kuvvetlendiler. Serleri çoğaldı. Bir çok yagma hareketlerine giristiler. Liderleri Bürcüminî'nin kuvveti fazlalasti. Güvenlik kuvvetleri komutanini bir suikast neticesinde öldürdüler. Gece ve gündüz yagma hareketleri devam etti. İnsanlar evlerini bekçi gibi beklemeye başladılar. Halifenin sarayinin da bekçileri çoğaltıldı. Sehrin surlarının etrafına bekçiler konuldu. Hirsizlarla yankesicilerin durumu büyük vehamet arzetti. Liderleri Bürcüminî kadınlara eziyet etmiyor, kadınların üzerlerindeki zinetleri almiyordu. Bu da zulümde bir nevi mertlik sayiliyordu. Nitekim sairin biri demisti:

«Merhamet et. Bazi serlerden sakın.

Serrin bazisi bazisina nisbetle daha hafiftir.»

Bu sene Celalü'd-Devle, Basra sehrini ele geçirdi. Oraya oğlu Aziz'i naib tayin etti. Orada Aziz, babası Celalü'd-Devle adına hutbe okuttu.

Bu senede ve bundan sonraki senelerde hutbeler Ebu Kalicar adına değil, Celalü'd-Devle adına okundu. Sonra tekrar eski hale döndü. Ebu Kalicar Basra'da bulunan Celalü'd-Devle'nin oğlu Aziz'i kovdu.

Bu senede Türkler, Melik Celalü'd-Devle'ye karşı ayaklandılar ki erzaklarını ve maaşlarını ondan tahsil etsinler. Onu evinden çıkarıp mescide götürdüler. Haremîni de evden çıkardılar. O da geceleyin Serif Murtaza'nın evine gitti. Sonra Türkler onunla barıştılar. Ona itaat edip emrini dinleyeceklerine yemin ettiler. Onlar tekrar evine döndürdüler. Hirsizlarla yankesiciler çoğaldılar. Halka çok eziyette bulundular. Şehirde ve ülkede fesat çoğaldığından Iraklılardan ve Horasanlılardan hiç kimse hacca gidemedi. [86]

Hicretin Dörtüzyırmidördüncü Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Ahmed B. Hüseyin B. Ahmed

Künyesi Ebu'l-Hüseyin'di. Vaizdi. Ibn Semmâk adıyla meshur olmuştur. Hicretin 330. senesinde doğdu. Cafer el-Huldî'den ve diğerlerinden hadis dinledi. Mansur Camiinde ve Mehdi Camii'nde Vaaz verirdi. Sofiye metoduna göre konusurdu. Bazı imamlar onu eleştirmişler ve yalancı olduğunu söylemişlerdir. Bu senede doksandört yaşında vefat etti ve Bab-i Harb mezarlığına defnedildi.[87]

Hicretin Dörtüzyirmibesinci Senesi

Bu senede Sultan Mahmud'un oğlu Mesud Hindistan'a gazaya gitti. Bir çok kaleleri fethetti. Fethettiği kaleler arasında müstahkem biri vardı ki, orayı kusatma altına aldığı anda surlardan acuze ve büyücü bir kadın çıktı. Bir süpürgeyi eline alıp islattı ve İslâm ordusunun bulunduğu tarafa süpürgeyi silkeleyip sulan serpti. Sultan Mesud o gece siddetli bir hastalığa yakalandı ve o kaleyi bırakıp geri çekildi. Geri çekilme esnasında tam bir sıfaya kavustu ve salimen Gazne'ye geri döndü.

Bu senede hirsizlerin ve yankesicilerle yağmacıların gemi aziya almaları üzerine Besasirî, Bağdat'ın doğu yakasını himayesine aldı.

Yine bu senede Sinan b. Seyfû'd-Devle, babasının vefatından sonra yönetimin başına geçti. Amcası Karvas'm yanına giderek yönetimde ona yardımcı oldu. Tahtında oturmasını temin etti.

Bu senede, Bizans imparatoru Romanos öldü. Yerine hanedandan olmayan ve önceki zamanlarda sarraflık yapmış olan fakat Konstantin sülalesinden olan biri geçti.

Bu senede Mısır'da ve Sam'da çok depremler oldu. Bir çok binalar yıkıldı. Yikintılar altında kalan bir çok insan canından oldu. Remle şehrinin de üçte biri yıkıldı. Camisi darmadagin oldu. Halk panik içinde şehri terketti. Şehir dışında sekiz gün kaldılar. Sonra durum sakinleşti ve yine tekrar şehre döndüler. Beyt-i Makdis'in Bazı duvarları yıkıldı. Davud Peygamberin mihrabının büyük bir parçası koptu. İbrahim Mes-cidi'nin de büyük bir kısmı yıkıldı. Hücre sağlam kaldı. Az kalan minaresi ve Gazze şehrinin minaresinin de tepe kısmı yıkıldı. Barzat kasabası ahalisi sigırları ve koyunlarıyla birlikte yere battı. Aynı şekilde o yörede bulunan köy ve kasaba da yere battı. İbnü'l-Cevzî böyle demistir.

Bu senede İfrikiye'de siddetli bir kitlik meydana geldi. Nusaybin'de ortalığı karartan bir fırtına esti. Duğ, ceviz ve unnab gibi bir çok ağacı yere devirdi. Tas, alçı ve kireçle yapılmış sağlam bir köşkü yerinden söküp içindeki insanlarla birlikte tarumar etti. İnsanların Ölümüne neden oldu. Bundan sonra el, parmak ve bilek kemikleri büyüklüğünde yağmur ve dolular yağdı. O

tarafındaki denizin suyu üç fersah kadar dibe çekildi. Öyle ki insanlar denizdeki balıkları yakalamak için kovalamaya başladılar. Ama deniz aniden geri dönüp onları sular altında bırakıp boğdu.

Bu senede birçok insan boğularak öldü. Öyle ki kapi, sahiplerinin üzerine kapanıyor, hepsi içeride boğularak ölüyordu. Bu olayların çoğu da Bağdat'ta cereyan etmişti. Bağdatlılardan zilhicce ayında 70.000 kişi ölmüştü.

Bu senede Sünnilerle Rafizîler hatta hirsizler ve yankesiciler arasında savaş meydana geldi. Hirsizlerle yankesiciler ehli sünnetten olan kısımlarının liderliğini İsfahanî'nin iki oğlu yapmaktaydı. Bunlar Kerh mahallesi sakinlerinin Dicle suyunu almalarını menetmişler, böylece Kerh mahallesi sakinleri sıkıntıya düşmüşlerdi. İbn Bürcümî ve kardeşi de bu senede öldürüldüler.

Bu senede Iraklılardan kimse hacca gidemedi. [88]

Hicretin Dörtüzyirmibesinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Ahmed B. Muhammed B. Ahmed B. Galib

Hadis hafizi idi. Berkanî adıyla meshur olmuştur. Künyesi Ebu Bekir'dir. Hicretin 333. senesinde doğdu. Çok hadis dinledi. Hadis toplamak amacıyla bir çok beldelere seyahatlerde bulundu. Cidden çok kitaplar derlerdi. Kur'an, hadis, fıkıh ve nahvi iyi bilen bir alimdi. Faydalı ve güzel hadis eserleri vermiştir.

Ezherî dedi ki: «Berkanî ölünce artık hadis ilmi de gider. Ben ondan daha sağlam bilgili birini görmedim.»

Bir baskası da dedi ki: «Hadis ehli arasında Berkanî'den daha âbid birini görmedim.»

Berkanî receb ayının başında perşembe günü vefat etti. Cenaze namazını Ebu Ali b. Ebu Musa el-Hasinî kıldırdı. Bağdat'ın el-Cami mezarlığına defnedildi. İbn Asâkir, onun şu siirini nakletmiştir:

«Kendimi hadis kitaplarıyla teselli ediyorum.

Onlarla buluşmak için güzel bir vakit ayarlıyorum.

Kendimi hadis kitaplarımı tasnif etmek ve hadis rivayet etmekle

Sürekli olarak meşgul ediyorum.

Bazen hadisleri üstadlara dayanarak tasnif ediyorum.

Bazen de müsned olarak tasnif ediyorum.

İçerigi ve gayreti ile tasnif ettiği Buhari'nin eserim rehber ediniyo-

rum.

Müslim'inkini de kendime rehber ediniyorum.

Çünkü o tasnifi ile halkın süsü ve zineti olmuştur.

Müslüman bir mürsiddir.

Benim için bunda sadece su pay vardır:

Ben bunu doğru amaçlı bir heves ve ask olarak görüyorum.

Peygamber Mustafa'ya salavat yazmakla da,

Ben sevap ve mükâfat umuyorum.» [89]

Ahmed B. Muhammed B. Abdurrahman B. Said

Künyesi Ebü'l-Abbas el-Ebyordî'dir. Safiî imamlarından ve seyh Ebu Hamid el-İsferayinî'nin talebelerindendir. Mansur Camii'nde fetva için bir meclisi vardı. Katiatü'r-Rebi mahallesinde ders verirdi. İbn Ekfanî'ye vekâleten Bağdat kadilığını yürüttü. Hadis dinledi. İtikadi güzel, yolu ve metodu hoş bir kimseydi. Dili fasih olup yoksulluğa karsi sabirli idi. Yoksullugunu baskalarından gizlerdi. Güzel siir söylerdi. Tipki su ayet-i kerime ile muttasif olmuştı:

«Hayalarından dolayı kendilerini tanımayanların zengin saydıkları yoksulları yüzlerinden tanırsın. İnsanlardan -yüzsüzlük ederek- bir

sey İstemezler.» (el-Bakara, 273}.

Ahmed b. Muhammed b. Abdurrahman, bu senenin cemaziyelahir ayında vefat etti ve Bab-i Harb mezarlığına defnedildi. [90]

Ebu Ali El-Bendenbecî

Hasan b. Abdullah b. Yahya Seyh Ebu Ali el-Bendenbecî. Safiî imamlarından ve Ebu Hamid el-İsferayinî'nin talebelerindendir. Arkadaşları arasında kendisi kadar fıkıh, inceleme, fetva verme hususunda yüksek bir alim yoktu. Bağdat'ta kadılık yaptı. Dindar ve takvali bir kimseydi. Bu senenin cemaziyelahir ayında vefat etti. [91]

[1] İbn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/74-75.

[2] İbn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/75.

[3] İbn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/75.

[4] İbn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/75.

[5] İbn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/76.

[6] İbn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/76.

- [7] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/76-77.
- [8] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/77-79.
- [9] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/79-80.
- [10] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/80.
- [11] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/81.
- [12] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/81.
- [13] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/81.
- [14] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/81.
- [15] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/81-82.
- [16] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/82.
- [17] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/82-83.
- [18] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/83-84.
- [19] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/84.
- [20] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/84-85.
- [21] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/85-86.
- [22] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/86-87.
- [23] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/87.
- [24] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/87.
- [25] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/87-88.
- [26] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/88.
- [27] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/88-89.
- [28] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/89.
- [29] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/89.
- [30] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/89.
- [31] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/89.
- [32] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/89.
- [33] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/90.
- [34] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/90.
- [35] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/90-91.
- [36] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/91.
- [37] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/91.
- [38] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/91.

- [39] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/91-92.
- [40] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/92.
- [41] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/92-93.
- [42] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/93.
- [43] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/93.
- [44] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/93-94.
- [45] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/84-85.
- [46] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/95.
- [47] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/95.
- [48] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/95.
- [49] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/95-96.
- [50] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/96.
- [51] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/96-97.
- [52] Danik dirhem 6'da biri (1/6) dir.
- [53] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/97-98.
- [54] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/99.
- [55] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/99.
- [56] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/99.
- [57] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/100.
- [58] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/100.
- [59] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/100.
- [60] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/100.
- [61] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/101.
- [62] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/101.
- [63] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/101.
- [64] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/101.
- [65] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/102.
- [66] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/102.
- [67] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/102.
- [68] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/102-103.
- [69] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/104-105.
- [70] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/105.

- [71] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/105.
- [72] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/106.
- [73] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/106-108.
- [74] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/108-109.
- [75] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/109.
- [76] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/109-110.
- [77] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/111.
- [78] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/112/113.
- [79] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/113.
- [80] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/113-114.
- [81] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/114-116.
- [82] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/116.
- [83] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/116-117.
- [84] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/117.
- [85] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/117-118.
- [86] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/118.
- [87] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/119-120.
- [88] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/120.
- [89] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/120.
- [90] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/121.
- [91] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/121.

Abdülvahhab B. Abdülaziz.	3
Garib B. Muhammed.	3
Hicretin Dörtüzyirmialtinci Senesi	4
Hicretin Dörtüzyirmialtinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler .	4
Sair Ahmed B. Küleyb.	4
Hasan B. Ahmed.	5
Hasan B. Osman.	6
Hicretin Dörtüzyirjviyedinci Senesi	6
Hicretin Dörtüzyirmiyedinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler .	7
Ahmed B. Muhammed B. Ibrahim Es Sealibî	7
Hicretin Dörtüzyirmisekizinci Senesi	7
Hicretin Dörtüzyirmisekizinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler .	8
Kuddurî Ahmed B. Muhammed.	8
Hasan B. Sihab.	8
Lütfullah Ahmed B. Isa.	8
Muhammed B. Ahmed.	8
Muhammed B. Hasan.	8
Sair Mehیار Ed-Deylemî	9
Hibetullah B. Hasan.	9
Ebu Ali B. Sina.	10
Hicretin Dörtüzyirmidokuzuncu Senesi	11
Hicretin Dörtüzyirmidokuzuncu Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler .	12
Saalibî	12
Üstad Ebu Mansur.	13
Hicretin Dörtüzyotuzuncu Senesi	13
Hicretin Dörtüzyotuzuncu Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler .	13
Hafiz Ebû Nuaym El-İsfahanî	14
Hasan B. Hafs.	14
Hüseyin B. Muhammed B. Hasan.	14
Abdülmelik B. Muhammed.	15
Muhammed B. Hüseyin B. Halef	15
Muhammed B. Abdullah.	15
Fadl B. Mansur.	15
Hibetullah B. Ali B. Cafer.	16
Ebu Zeyd Ed-Debbusî	16
El Hüfî	16
Hicretin Dörtüzyotuzbirinci Senesi	16
Hicretin Dörtüzyotuzbirinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler .	17
İsmail B.Ahmed.	17
Büsri El-Fatinî	17

Muhammed B. Ali 17
Hicretin Dörtüüzotuzikinci Senesi 17
Hicretin Dörtüüzotuzikinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler . 19
Muhammed B. Hüseyin. 19
Hicretin Dörtüüzotuzüçüncü Senesi 19
Hicretin Dörtüüzotuzüçüncü Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler . 20
Behram B. Menafih. 20
Muhammed B. Cafer B. Hüseyin. 20
Gazneli Mahmud'un Oglu Mesud. 20
Hicretin Dörtüüzotuzdördüncü Senesi 20
Hicretin Dörtüüzotuzdördüncü Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler . 21
Ebu Zer El-Herevî 21
Muhammed B. Hüseyin. 21
Hicretin Dörtüüzotuzbesinci Senesi 21
Ebu Kalicar, Kardesi Celalü'd-Devle'den Sonra Bagdat'i Ele Geçiriyor . 21
Hicretin Dörtüüzotuzbesinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler . 22
Hüseyin B. Osman. 22
Abdullah B. Ebi'l-Feth. 22
Sultan Celalü'd-Devle. 22
Hicretin Dörtüüzotuzaltıncı Senesi 23
Hicretin Dörtüüzotuzaltıncı Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler . 23
Hüseyin B. Ali 23
Abdülvehhab B. Mansur. 23
Serif Murtaza. 24
Muhammed B. Ahmed. 25
Ebu Hüseyin El-Basri El-Mutezilî 25
Hicretin Dörtüü7otuzyedinci Senesi 25
Hicretin Dörtüüzotuzyedincî Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler . 26
Faris B. Muhammed. 26
Hatice Binti Musa. 26
Ahmed B. Yusuf Es-Seliki El-Münazî 26
Hicretin Dörtüüzotuzsekizinci Senesi 26
Hicretin Dörtüüzotuzsekizinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler . 27
Seyh Ebu Muhammed El-Cüveynî 27
Hicretin Dörtüüzotuzdokuzuncu Senesi 27
Hicretin Dörtüüzotuzdokuzuncu Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler . 28
Ahmed B. Muhammed B. Abdullah B. Ahmed. 28
Abdülvahid B. Muhammed. 28
Muhammed B. Hasan B. Ali 28
Muhammed B. Ahmed B. Musa. 28
Muzafer B. Hüseyin. 29
Muhammed B. Ali B. Ibrahim.. 29
Seyh Ebu Alî Es-Sencî 29
Hicretin Dörtüüzkirkinci Senesi 30

Hicretin Dörtüzkirkininci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler .	30
Hasan B. Isa B. Muktedir .	30
Hibetullah B. Ömer .	30
Ali B. Hasan .	31
Muhammed B. Cafer B. Ebu'l-Ferec .	31
Muhammed B. Ahmed B. Ibrahim..	31
Sultan Ebu Kalicar .	31
Hicretin Dörtüzkirkbirinci Senesi	32
Hicretin Dörtüzkirkbirinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler .	32
Ahmed B. Muhammed B. Mansur .	33
Ali B. Hasan .	33
Abdülvehhap B. Kadi Maverdî	33
Hafiz Ebu Abdullah Es-Surî	33
Hicretin Dörtüzkirkikinci Senesi	35
Hicretin Dörtüzkirkikinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler .	35
Alib. Ömer B. Hasan .	35
Ömer B. Sabit Es-Semâninî	35
Karvas B. Mukallid .	36
Mevdud B. Mesud B. Mahmud B. Sebüktekin .	36
Hicretin Dörtüzkirkküçüncü Senesi	36
Hicretin Dörtüzkirkküçüncü Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler .	37
Muhammed B. Muhammed B. Ahmed .	37
Hicretin Dörtüzkirkdördüncü Senesi	37
Hicretin Dörtüzkirkdördüncü Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler .	37
Hasan B. Ali	38
Ali B. Hüseyin B. Muhammed .	38
Kadi Ebu Cafer .	38
Hicretin Dörtüzkirkbesinci Senesi	38
Hicretin Dörtüzkirkbesinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler .	39
Ahmed B. Ömer B. Ruh .	39
Ismail B. Ali	39
Ömer B. Seyh Ebu Talib El-Mekkî	39
Muhammed B. Ahmed .	40
Muhammed B. Ebi Temmam..	40
Hicretin Dörtüzkirkaltinci Senesi	40
Hicretin Dörtüzkirkaltinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler .	40
Hüseyin B. Cafer B. Muhammed .	40
Abdullah B. Muhammed B. Abdurrahman .	40
Hicretin Dörtüzkirkyedinci Senesi	41
Hicretin Dörtüzkirkyedinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler .	42
Hasan B. Ali	42
Ali B. Muhsin B. Ali	42
Hicretin Dörtüzkirksekizinci Senesi	43
Hicretin Dörtüzkirksekizinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler .	45

Abdülvahhab B. Abdülaziz

Abdülvahhab b. Abdülaziz b. Haris b. Esed Ebu Sabah et-Temimî. Hanbelî nkihçisi ve vaizdi. Babasından müteselsil olarak su rivayette bulundu: «Sefkatli kisi odur ki, kendisinden yüz çevirene kendisi yönelir Lütufkâr odur ki, kendisinden istenilmeden baskalarına nevale verir-*

Abdülvehhab bu senenin rebiülevvel ayında vefat etti ve Ahmed b. Hanbel mezarligina defnedildi. [1]

Garib B. Muhammed

Garib b. Muhammed b. Müfti Seyfî'd-Devle Ebu Sinan. Paralar üzerine kendi adini yazdirdi. Devlette otoriter bir sultandi. Vefat ettiginde 500.000 dinar miras birakti. Kendisinden sonra yerine oğlu Sinan geçti. Sinan, amcası Karvas'm desteğiyle güçlendi. Otoritesini sagladi. Isleri yoluna koydu.

Garib b. Muhammed, bu senede Kerh-i Sabur'da yetmiş yasinda vefat etti. [2]

Hicretin Dörtüzyüzmîaltinci Senesi

Bu senenin muharrem ayında bedeviler yollan kesip Bagdad'm içlerine kadar girdiler. Çevreyi de istila ettiler. Öyle ki kadınların üzerlerindeki esyaları dahi yagmaliyorlardı. Esir aldıkları kisten kendini kurtarması için fidye vermesini istiyorlardı. Hirsizlarla yankesicilerle güçlendiler. Serleri çoğaldı.

Bu senenin safer ayında Dicle'nin suyu kabardı. Öyleki tarlalara tasts ve tarlaların üzerinde iki zira yükseklikte su görüldü.

Üç gün içinde Basra sehrinde 2.000'e yakın ev çöktü.

Bu senenin saban ayında Mesud b. Mahmud'dan mektub geldi. Bu Mektubunda Hindistan'da büyük fetihler gerçekleştirdiği, 50.000 kadar Hintliyi öldürüp 90.000'ini de esir aldığı anlatıyordu. Çok miktarda ganimet de elde etmişti.

Bu senede Bagdatlılarla hirsizlar ve yankesiciler arasında savaş Meydana geldi. Bagdat'in bir çok yerlerinde yangin meydana geldi. Ya, deligi kapayamaz oldu.

Bu senede Horasanlılardan kimse hacca gidemedi. [3]

Hicretin Dörtüzyüzmîaltinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Sair Ahmed B. Küleyb

Bu, ask yüzünden ölenlerdendir. el-Muntazam adli eserinde Ibnü'l-Cevzî, Sair Ahmed b. Küleyb'in aldanmış bir miskin kisi olduğunu, Beni Huld kabilesinden Eslem b. Ebi'l-Ca'd adındaki bir köleye asik olduğunu anlatır. Beni Huld kabilesinden vezirler çıkmıştır. Yani bunlar hükümdarların vezir ve hacipleriydiler. Sair Ahmed, asik olduğu Eslem için siirler yazmış ve bu siiri halkın dilinde dolasmaktaydı. Bu genç Eslem, alimlerin meclislerine gider, ilim tahsil ederdi. Sair Ahmed'in kendisine asik olduğunu duyunca insanlardan utandı. Artık kalabalıklar arasından çekilip kendi evine kapandı. Hiç kimseyle görüşmez oldu. Sair Ahmed'in ona olan aski gittikçe fazlalasti. Nihayet bu yüzden siddetli bir hastalığa yakalandı. Öyle ki insanlar onu ziyarete geldiler. Durumunu anlayamadılar. Onu ziyaret edenler arasında alimler ve mesa-yih de vardı. Onu ziyaret eden alimlerden biri hastalığını sordu. O da su cevabi verdi. «Siz de bunu biliyorsunuz. Neden dolayı hastalandığimin farkındasınız. Derdimi bildiginiz gibi devami da bilirsiniz. Eger Eslem beni ziyarete gelir, bana bir bakışla bakar ve ben de ona bir kez bakacak olursam iyilesip sıfâ bulurum».

Ziyaretçi alim, bir kez dahi olsa gizlice Eslem'in gelip Sair Ahmed'i ziyaret etmesinin yararlı olacağına kanaat getirdi. Gitti. Bunu Eslem'den ısrarla istedi. Nihayet Eslem de, Sair Ahmed'i ziyaret etmeye razı oldu. Alim kisiyle birlikte yola koyuldu. Sair Ahmed'in evinin bulunduğu yola ve mahalleye geldiklerinde köle Eslem onun evine gitmekten utandı ve alim kisiye «ben onun yanına gitmem. Çünkü o benim adımı kötüledi. Burası süpheli ve töhmetli bir yerdir. Ben de töhmetli yerlere girmekten hoşlanmam» dedi. Alim kisi, Sair Ahmed'in yanına gitmesi için Eslem'e ısrar etti ve olanca ağırlığını koydu «Sair Ahmed mutlaka ölecektir eğer ziyaretine gidersen ona hayat verirsin» dedi. Köle Eslem de su cevabi verdi: «Ölse de ben Allah'ın gazaplanacağı bir ziyarette bulunmam ve böyle töhmetli bir yere gitmem» dedi ve Sair Ahmed'i ziyarete gitmedi. Dönüp kendi evine gitti. Alim kisi de Sair Ahmed'in yanına gitti ve Eslemle kendisi arasında geçenleri ona anlattı. Sair Ahmed'in bir kölesi, alim kisiyle köle Eslem'in ziyarete gelmekte olduklarını görünce hemen gidip Sair Ahmed'e masukunun gelmekte olduğu müjdesini verdi. Sair Ahmed buna çok sevindi. Ancak köle Eslem'in geri döndüğünü kesin olarak anladıktan sonra Sair Ahmed tedirgin oldu. Huzuru kaçtı, sözleri birbirine karıştı. Aralarını bulmak isteyen alim kisiye de şöyle dedi: «Ey Abdullah'ın babası, dinle ve okuyacağım su siiri kafana yerleştireyim» böyle dedikten sonra su siiri ona okudu:

«Eslem! Ey hasta kisinin rahatlığı Saskin ve zayıf kisiye merhamet et Senin vuslatin, kalbim için Celil olan yaratıcının rahmetinden daha çok İstahla arzulanan bir şeydir.»

Alim kisi bu siirinden dolayı ona «Yazıklar olsun sana! Yüce Allah'tan kork bu ne büyük günahdır?» deyince Sair Ahmed su cevabi verdi: «İste söylediklerimi duydun. Söz, bu duyduklarındır.» Bu cevabi duyunca alim kisi onun yanından çıkıp gitti. Evin orta kısmına vardığında bir feryad sesi duydu. Bu, ölüm feryadıydı. Bu çığlığı atarken Sair Ahmed ölmüştü. Onun bu yaptığı çok çirkin bir hata, apaçık ve büyük bir günahı. Eger tarihçiler onun bu olayını anlatmış olmasalardı ben burada anlatmazdım. Ama bu olayda akıl sahibi kimseler için bir ibret, basiretli kimseler için de bir uyarı vardır ki, yüce Allah'tan rahmetini ve afiyetini dilesinler, gizli açık fitnelerden O'na siginsinler ve O'ndan ölüm esnasında kendilerine güzel sonu nasib etmesini dilesinler. Çünkü O, cömert ve âli cenaptır.

Humeydî, Saleb'e ait el-Fasih adlı kitabı Eslem'e hediye ederken Sair-Ahmed'in okuması olduğu su siirini bana nakletti:

«Bu, Kitabü'l Fasih'tir.

Bunda çok güzel sözler vardır

Ben bunu gönüllü olarak sana hibe ettim.

Tipki ruhumu sana hibe ettiğim gibi.» [4]

Hasan B. Ahmed

Hasan b. Ahmed b. İbrahim b. Hasan b. Muhammed b. Sazan b. Harb b. Mehran el-Bezzar. Hadis alimlerinden. Çok hadis dinledi. Sika ve doğru sözlü bir kimseydi. Bir gün tanımadığı bir genç yanına gelerek söyle dedi:

- Ben rüyamda Rasûlullah (s.a.v.)'i gördüm, bana dedi ki: «Ebu Ali b. Sazan'a (Hasan b. Ahmed'e) git ona selam ver. Benim de selamımı ilet.»

Böyle dedikten sonra genç oradan ayrılıp gitti. Seyh Hasan b. Ahmed de ağlamaya başladı ve söyle dedi: «Ben Rasûlullah'ın bana selam göndermesi kadar büyük bir lutfu hakedecek hayırlı bir amel isledigimi sanmıyorum. Yalnız hadis dinlemek hususunda katlandığım sıkıntılara sabir gösterdigimi ve adı her anıldığında Rasûlullah (s.a.v.)'e Salât-ü selam getirdigimi biliyorum.»

Bundan iki veya üç ay sonra muharrem ayında seksen yedi yaşında vefat etti. Babü'd-Deyr mezarlığına defnedildi.[5]

Hasan B. Osman

Hasan b. Osman b. Ahmed b. Hüseyin b. Sure Ebu Ömer. Vaizdi. İbn Gulv adıyla meshur olmuştur. Bir cemaattan hadis dinledi. İbnü'l-Cevzî dedi ki: «Hasan b. Osman vaaz verirdi. Belagat sahibi bir kimseydi. Cömertti. İyiliği emreder, kötülüğü nehyederdi.»

Su siir ona aittir:

«Sultanin yanina, izzet sarayina yoksul bir kisi olarak girdim. Atlilarim ve piyadelerimle haykirarak oraya gitmis degildim. Dedim ki: Benim fakirliğimle sizin hükümdarlığınız arasındaki farka bakın.

Bu, iktidar ile menkubiyet arasındaki fark kadardır.» Hasan b. Osman, bu senenin safer ayında seksen yasına merdiven dayamış iken vefat etti. Bab-i Harb mezarlığında İbn Semmak'ın mezarının yanına defnedildi. Allah ikisine de rahmet etsin. [6]

Hicretin Dörtüzyirviyedinci Senesi

Bu senenin muharrem ayında yıkılan İsa köprüsünün onarımı tamamlandı. Bu onarımın masrafını Seyh Ebü'l-Hüseyin el-Kuddurî üstlenmişti. Bu zât Hanefî alimlerindendi.

Bu senenin muharrem ayında ve sonraki günlerde hırsızlarla yankesicilerin durumu kuvvetlendi. Evlere baskınlar düzenlediler. Serleri cidden fazlaladı.

Bu senede Misir Hükümdarı Zahir Ebü'l-Hasan Ali b. Hakim el-Fatimî otuzüç yasında vefat etti. Kendisinden sonra yerine yedi yasındaki oğlu Mustansir geçti. Mustansir'm asil adı Maad, künyesi Ebu Te-mim'di. Mustansir'm huzurunda memleket idaresini, ordu komutani el-Efdal üstlendi. el-Efdal'in asil adı Bedir b. Abdullah el-Cenialî idi. Zahir Ebü'l-Hasan, Sahib Ebü'l-Kasim Ali b. Ahmed el-Cerceraî'yi vezirliğe tayin etmişti. Sahip Ebül-Kasim'm iki eli de dirsekten kesikti. Vezirliğe hicretin 418. senesinde atanmış ve bu görevi Zahir'in iktidari döneminde devam ettirmişti. Ondan sonra oğlu Mustansir'm da zamanında devam ettirmişti. Nihayet vezir Ebü'l-Kasim el-Cerceraî hicretin 436. senesinde vefat etti. Vefat edinceye kadar vezirlikte kalmıştı. Vezirliği esnasında büyük bir iffet sahibi olduğunu göstermiş, iffet yolundan ayrılmamıştı. es-Sihab adlı kitabın sahibi Kadi Ebu Abdillâh el-Kudaî ondan ilim öğrenmişti. Onun parolası «nimetlerinden ötürü Allah'a şükrederim ve O'na hamedederim»' idi. Ellerini dirseklerinden kesen kişi, Hakim'di- Hicretin 404. senesinde islediği bir cinayetten Ötürü elleri ke-silmiş, sonra Hakim tarafından da hicretin 409. senesinde devlet görevlerinden birinde çalıştırılmıştı. Hakim hicretin 411. senesinin sevval ayının yirniyedisinde vefat edince Cerceraî'nin durumu değişti. Nihayet hicretin 418. senesinde vezirliğe tayin edildi. Sairin biri onu hicvederek şöyle demişti:

«Ey bütün yetkileri kendinde toplayan kişi dinle ve konuş

Akil zayıflığını ve ahmaklığı bir tarafa bırak

Sen kendini güvenilir insanlar arasında mı sayıyorsun?

Bütün sözlerinin de doğru olduğunu mu söylüyorsun?

İki elinin dirsekten kesilmesi

Dürüstlükten ve takvadan dolayı mi oldu? dersin.» [7]

Hicretin Dörtüzyirmiyedinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Ahmed B. Muhammed B. Ibrahim Es Sealibî

Salebî de denilir. Nisaburludur. Meshur tefsircidir. Tefsirü'l-Kebir adli eseri vardır. Peygamberlerin kissalarına dair el-Arais adli kitabı ve diğer kitapları da vardır. Çok hadis dinledi. Bu yüzden kitaplarında çok miktarda garip hadislerle rastlanır. Nisabur Tarihi adli eserde Abdülga-fir b. Ismaili el-Farisî ondan bahsetmiş ve onu överek hakkında söyle demistir: «O, nakli sahih ve güvenilir bir kimsedir.» Hicretin 427. senesinde vefat etmiştir.

Baskasi dedi ki: «Bu senenin muharrem ayının bitimine yedi gün kala çarsamba günü vefat etti. Hakkında çok salih rüyalar görüldü. Allah rahmet etsin».

Sem'anî dedi ki: «Nisabur küçük bir kasabaydı. İkinci Sabur, oranın bir şehir olarak kurulmasını görevlilere emretti.» [8]

Hicretin Dörtüzyirmisekizinci Senesi

Bu senede Halife, Ebu Temmara Muhammed b. Muhammed b. Ali ez-Zeynebî'ye MTat giydirdi ve babasının görevi olan Abbasilerin nakip-Üğine ve namaz imamlığına onu tayin etti.

Bu senede askerlerle Celalü'd-Devle arasında ihtilaf meydana geldi. Birbirlerinden koptular. Askerler onun ve Ebu Kalicar'ın adına hutbe okunmasına son verdirdiler. Fakat daha sonra tekrar adlarına hutbe okunmasına müsaade ettiler.

Ebül-Meâli b. Abdurrahim, Celalü'd-Devle tarafından vezirliğe tayin edildi. Celalü'd-Devle bununla birlikte bir çok kimseleri de etranında kurmay olarak toplamıştı. Kurmayları arasında Besasîrî, Dibes b. Ali b. Mersed ve Karvas b. Mukalled de vardı. Bagdat'ın batı yakasına gelip konakladı. Nihayet orayı zorla ele geçirdi. Celalü'd-Devle'nin naibi Ebu Kalicar ile Celalü'd-Devle, Kadilkudat Maverdî'nin yanında barıştılar. Ebu Kalicar'ın oğlu Ebu Mansur, Celalü'd-Devle'nin kızıyla evlendi ve ona 50.000 dinar mehir verdi. İkisinin görüşü bir oldu. İttifak kurdular. Böylece halkın durumu da iyileşti.

Bu senede Kumü's-Sulh mintikasında yağmur yağdı. Yağmurlarla birlikte her biri bir ntl veya iki ritl (1 ntl, 460 gr'dir) ağırlığında balıklar da yağdı.

Bu senede Misir hükümdarı, sayet Abbasî halifesi izin verirse Kûfe'deki bir nehir yatağının Islah edilmesi için para gönderdi. Halife, fikiçileri topladı ve onlara, bu parayı nehir yatağının islahi için sarfe-dip edemeyeceğini sordu. Onlar da bunun müslümanların ganimeti olduğunu ve müslümanların yararına sarfedilebileceğini söylediler. Bundan sonra halife bu paranın

müslümanların yararına sarfedilmesine izin verdi.

Bu senede Bağdat'ta hirsizlarla yankesiciler isyan ettiler. Bağdat'ın doğu yakasındaki hapishaneyi açtılar. Oradan bazı adamları salıverdiler. Güvenlik görevlilerinden onyedisi kişiyi öldürdüler. Bu yüzden şehirde ciddi fitne her tarafa yayıldı.

Memlekette ihtilaflar baş gösterdiğinden bu senede Irak'tan ve Horasan'dan hiç kimse hacca gidemedi. [9]

Hicretin Dörtüzyirmisekizinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Kuddurî Ahmed B. Muhammed

Ahmed b. Muhammed b. Ahmed b. Cafer Ebü'l-Hasan el-Kuddurî el-Bagdadî. Hanefî alimiydi. Hadis dinledi. Ama çok az miktarda hadis rivayet etti. H'atib Bağdadî dedi ki: «Ben ondan hadis dinleyip yazdım.» Vefatı önceki kısımlarda anlatıldı. Vefat edince Bağdat'ın Derb-i Halef mmtikasmındaki kendi evine defnedildi. [10]

Hasan B. Sıhab

Hasan b. Sıhab b. Hasan b. Ali Ebu Ali el-Akberî, Hanbelî fıkıhçisi ve sairdir. Hicretin 335. senesinde doğdu. Ebu Bekir b. Malik'den ve diğerlerinden hadis dinledi. Berkanî'nin de dediği gibi sika ve güvenilir bir kimseydi. Kitap istinsahi yaparak geçimini sağladı.

Anlatıldığına göre Mütenebbî'nin divanım üç gecede yazmış ve 200 dirheme satmıştır. Vefat ettiğinde sultan onun terekesinden -emlâki

hariç olmak üzere- 1.000 dinar almıştır.

Hasan b. Sıhab, malinin üçte birinin Malikî fıkıhçılara verilmesini vasiyet etmişti. Ancak bu vasiyeti yerine getirilmemiştir. [11]

Lütfullah Ahmed B. İsa

Künyesi Ebü'l-Fadl el-Hasimî'dir. Derb-i Reyhan'da hatiplik ve kadılık yaptı. Lisan sahibiydi. Âhir Ömründe gözlerini kaybetti. Hikâyeleri ve şiirleri ezbere naklederdi. Bu senenin safer ayında vefat etti. [12]

Muhammed B. Ahmed

Muhammed b. Ahmed b. Ali b. Musa b. Abdülmuttalib Ebu Ali el-Hasimî. Hanbelî imamlarından ve fazıl kimselerdendir. [13]

Muhammed B. Hasan

Muhammed b. Hasan b. Ahmed b. Ali Ebü'l-Hasan el-Ehvazî. İbn Ali el-İsfahanî diye bilinir. Hicretin 345. senesinde doğdu. Bağdat'a geldi. Ebü'l-

Hasan en-Nuaymî onun hadislerinden birkaç cüzü onun için tahrir etmiştir. Berkanî ondan hadis dinlemiş, ancak onun yalan söylediği açığa çıkmıştır. Hatta bazıları ona yalan dağarcığı adını vermiştir. Yedi sene müddetle Bağdat'ta ikamet etti sonra Ahvaz'a döndü ve orada vefat etti. [14]

Sair Mehyar Ed-Deylemî

Mehyar b. Merzeveyh Ebü'l-Hüseyin Farslı bir yazardır. Deylemli olduğu da söylenir. Mecusî idi. Sonra Müslüman oldu. Ancak Rafizîlerin yoluna koyuldu. Rafizîlerin mezhebiyle ilgili kuvvetli şiirler nazmeder-di. Sahabilere ve diğer İslâm büyüklerine sövgü dolu şiirler yazardı. Hatta Ebü'l-Kasim b. Burhan, ona söyle demisti; «Ey Mehyar! Sen Cehennem'in bir kösesinden başka bir kösesine tasınmış oldun. Daha Önce niecusi idin. Müslüman oldun ama şimdi de sahabilere söver oldun.» Evi, Kerh mahallesinin Derb-ü Rabah kısmındaydı. Meshur şiir divanı vardır. Güzel şiirlerinden bazı örnekler sunalım:

«Aranızda sabra yardımcı oluyorum. Çünkü o mağlub olmuştur içinizde.

Size uykuyu soruyorum uyku elinizden alınıp götürülmüştür.

Sizde, müsamaha göstereceğim bir kalp arıyorum.

Hibe edilen bir şey nasıl geri alınır ki!

Size olan sevgimin miktarını bilmiyordum.

Nihayet hicret ettim. Bazı hicretler var ki insani edeplendirir.»

«Ey Gûr mihtikasmdaki komsumuz göçüp gittiniz ıssız yerler bilirim ki hüznü kisi nasıl gecelemiştir.

Göçüp gittiniz, kalpteki ateş hem bizde hem sizde eşitçe vardır. Ama kimi uykusuz, kimi uykudadır.

Hepsi göçüp gittiler.

Geride bazı kalpler bıraktılar ki

O kalbler onlara nasıl sabredebileceğini bilemezler.

Vedalaşma bittikten sonradır ki ben bundan korkuyordum.

Artık yararlanacağım bir yere bakamaz oldum.

Vadiye bakıp ağladım ve suyundan mahrum oldum.

Onda nasıl su kalsin ki, çoğu kandır.»

İbnül-Cevzî dedi ki: Şiirlerinin çoğu güzel olduğundan dolayı bu kadarını örnek olarak nakletmekle yetindim.

Mehyar ed-Deylemî bu senenin cemaziyelahir ayında vefat etti. [15]

Hibetullah B. Hasan

Künyesi Ebü'l-Hüseyin'dir. Hacıp lakabıyla meshurdur. Fazilet, edep ve diyanet ehli kimselerdendi. Güzel siirleri vardır. Siirlerinden biri sudur:

«Ey gece! zaman,
Hoslugunda bütün yollara koyuldu.
Çünkü benim sevinçli ruhum,
Ulasilamiyacak mertebelere ulasti.
Dolunaya gelince, zaman rezil oldu.
Ondaki sirri da açığa çıktı.
Sanki yıldızların parlaklığı,
Sulelenen bir alevdir ki hareket eder.
Gayb bazan parıldar.
Sanki o misklenmiş bir elbisedir.
Rüzgarların Dicle suyunu dalgalandırması,
Onu kıvrımlı bir elbiseye benzetir.
Misk kokusunun yayılması,
Sanki hareket eden nesim rüzgarını andırır.
Savrulan rüzgar,
Kaliplara dökülmüş çil çil altınları andırır.
Çiçek, bahçelerde gülümser.
Kendisine baktığında seni sevindirir.
Nefsimle anlasarak hakkını vereceğimi söyledim.
Bu hususta sart kostum. Sarta uymak zorunludur.
Derken gece yenik düşüp gitti.
Sabah ta gülerek geldi.
Genç adam ileride terk edilecek olan,
Bu hayatta güzelce yaşamak ister.
Oysa zaman, onun ömrünün hesabım yapar.
İhtiyarlık geldiğinde artık hesap sona ermiş olur.» [16]

Ebu Ali B. Sina

Feylesof ve tabib idi. Asil adı Hasan b. Abdullah b. Sina er-Reis'tir. Kendi zamanında tıp ilminde yüksek derecelere ulaşmıştı. Babası Belh-lidir. Buhara'ya taşınmıştı. Orada ilim tahsil etti. Kur'ân'i güzelce okuyup

Öğrendi. Kur'ân'i ezberlediginde on yasındaydı. Hesap, cebir mukabele, öklides ve macesti ilimlerini iyice öğrendi, sonra Hekim Ebu Abdil-iah en-Natalî'den ilim tahsil etti. Tıp ilminde kendi zamanının insanların çok üstüne çıktı. İnsanlar yanma gelip ondan bir seyler öğrenmeye çalıştılar. Kendisi o zaman onaltı yasındaydı. Samanogullari hükümdarlarından Nuh b. Nasr'i tedavi etti. Hükümdar ona kıymetli armaganlar verdi. Onu kendi kütüphanesine yetkili kildi. Kütüphaneyi arastirdiginda orada baska yerlerde bulunamayacak güzel ve hayret verici muazzam eserler gördü. Anlatildigina göre o, buradaki kitapların bir kısmının kendisine ait oldugunu söylemiştir. İlahiyat ve tabiiyâta dair

bir çok kitapları vardı.

Ibn Hallikan dedi ki: «Onun yüz kadar irili ufakli kitapları vardır. el-Kanun, es-Sifâ, en-Necat, el-Isârât, Selaman, İnsan, Hay b. Yakzan gibi eserler ona aittir. Islâm felsefecilerindendi.»

ibn Hallikan onun kendi nefsiyle ilgili olarak yazmış olduğu su siirini bize nakletmiştir.

«Yüksek makamdan inip sana geldim.

O makam o kadar yüksekti ki:

izzetli bir yer, korunaklı bir makamdı.

Bütün ariflerin gözleri karsısında perdeli bir makamdı orası.

Simdi o artık yüzünü açti, perdeyi kaldirdi peçelenmedi.

Sikintilere katlanarak sana kavustum.

Çogu kez senden ayrı kalmaktan hoslanmadım. O bir musibettir.»

Su siir de Ibn Sina'ya aittir:

«Her gün bir öğün yemek ye

Sindirmeden yemek üstüne yemek yemekten sakın. Döl suyunu da elden geldigince muhafaza et. Çünkü o hayat suyudur ve rahimlere akitilir.»

Anlatildigina göre o, kulunçtan ötürü rahatsız olup Hemedan'da vefat etti. Isfahan'da vefat ettigine dair zayıf bir rivayet varsa da Heniedan'da vefat ettigine dair rivayet daha sahihtir. Bu senenin ramazan ayında cuma günü eîlsekiz yasında vefat etti.

Ben derim ki, Gazzalî, onun sözlerini Makasidü'l-Felasife adlı eserde toplamış, sonra TehafÜtü'l-Felasife adlı eserin yirmi yerinde bu sözlerine reddiyede bulunmuştur. Sözlerinden üçünde onu tekfir etmiştir. Tekfir ettiği noktalar şunlardır:

1- Alem kadimdir.

2- Cismani hasir yoktur.

3- Allah cüziyati bilmez.

Gazzalî iste bu üç noktada Ibn Sina'yi tekfir etmiş, diğer görüşlerinde onu bidatçı olarak itham etmiştir. Bir rivayette anlatıldığına göre Ibn Sina öleceği esnada bu sakat görüşlerinden ötürü tevbe etmiştir. Dogrusunu Allah bilir. [17]

Hicretin Dörtüzyirmidokuzuncu Senesi

Bu senede Selçuklu Devleti kuruluş asamasına geçti.

Bu senede Rüknu'd-Devle Ebu Talib Tugrul Bey, Muhammed b. Mi-kail b.. Selçuk Nisabur'u istila edip tahta oturdu. Kardesi Davud'u da Horasan mintikasına gönderdi. Davud orayı hakimiyeti altına aldı. Orayı Melik Mesud b. Mahmud b. Sebüktekin'in naibinin elinden aldı.

Bu senede Mısırlı askerler Halep valisi Siblû'd-Devle Nasir b. Salih b. Mirdas'i öldürüp Haleb'i ve oraya bağlı kazaları istila ettiler.

Bu senede Celalü'd-Devle, halifeden kendisine Melikü'd-Devle lakabını takmasını istedi. Halife önce bunu kabul etmediyse de bilahere kabul etti.

Bu senede halife kadılarla fikihcileri huzurunda topladı. Sonra hristiyanların patriği ile Yahudilerin hahambasını da toplantıya çağırdı. Gayri müslimlerin değişik kıyafet giymelerini emretti.

Bu senenin ramazan ayında Celalü'd-Devle'ye Sehinsahü'l-Azam Melikü'l-Mülûk lakabını halifenin emri üzerine takıldı ve minberlerde bu lakabı ile kendisine dua edildi. Halk bundan nefret etti. Hatiplere tuğla parçaları fırlattılar. Bu sebeple büyük bir fitne meydana geldi. Bu hususta kadılarla fikihcilerden fetva istenildi. Ebu Abdillâh es-Saymerî bu gibi isimlerde kasit ve niyetin muteber olacağını ve Cenab-i Allah'ın Kur'an-i Kerim'de söyle buyurduğunu ifade etti.

«Allah size şüphesiz Talut'u hükümdar (melik) olarak gönderdi.» (ei-Bakara, 247).

«Çünkü peslerinde her sağlam gemiye zorla el koyan bir hükümdar (melik) vardı.» (ei-Kehf, 79).

«Yeryüzünde melikler (hükümdarlar) bulunduguna göre bunlardan kiminin kimine nisbetle daha üstün ve daha büyük olması mum-

kündür- Bunda yadigar olacak bir husus yoktur. Bu, yaratıcı ile yaratılanların birbirine benzetmek değildir.»

Kadi Ebu Tayyip et-Taberî de bir hükümdara Melikü'l-Mülûk demenin caiz olduğunu, bunun yeryüzündeki hükümdarlar hükümdarı anlamına geldiğini,

bir kimseye kâfilküfat ve kadilkudat demek nasıl caiz ise aynı şekilde bir hükümdara da Melikü'l-Mülûk demenin caiz olduğunu yazdı. Lafızda bunun yüzü hükümdarları için söylendiğini gösteren bir delil varsa zaten şüphe ortadan kalkmış olur. Mesela; insanlar dua ederlerken «Allahım, meliki İslah et» derler. Bu söz tabii ki mahluk olan hükümdara ait sayılır.

Temimi el-Hanbelî de buna benzer bir fetva verdi. el-Havi'1-Kebir adlı eserin sahibi Maverdî'ye gelince onun da bunu caiz gördüğü nakledilir. Ama İbnü'l-Cevzî ile Seyh Ebu Mansur b. Salah'ın Edeb'ü'l-Müfti adlı eserde kendisinden naklettiklerine göre Maverdî bir hükümdara Melikü'l-Mülûk demeyi caiz görmemiş ve bu görüşünde ısrar etmiştir. Kendisi Celalü'd-Devle'nin dostu olup yamna sık sık gidip geldiği, onun nezdinde itibar sahibi olduğu halde yine de bir hükümdara Melikü'l-Mülûk demenin caiz olmadığını söylemiştir. Sonra da Celalü'd-Devle'nin meclisine gitmekten imtina etmiş, nihayet bayram günü Celalü'd-Devle onu huzuruna davet etmiş; Maverdî de huzuruna girerken kendisine bir kötülük yapmasından korkarak girmiş; karşı karşıya geldikle-, rinde Celalü'd-Devle ona söyle demisti.

«Benim dostum ve nezdimde itibarlı bir kimse olduğun halde diğer ulemanın bir hükümdara Melikü'l-Mülûk unvanının verilmesine muvafakat etmelerine senin katılmayışının sebebinin dindarlığın ve hakka tabi olman ve ayrıca hakkı herkesin hatirına ve gönlüne tercih edişin olduğunu biliyorum. Sayet bir kimseye hatir için fetva verecek olsaydın mutlaka benim hatirimi gözetirdin. Benim hatirimi gözetmeyip bu ulemanın fetvasına istirak etmemiş olman, benim yanımdaki dostluk ve muhabbetini, makamının yüksekliğini daha da fazlalastırmıştır»

Ben derim ki: Kadi Maverdî'yi bir hükümdara Melikü'l-Mülûk unvanının takilmesine muvafakat etmeme yoluna iten sebep bir çok kanallardan rivayet edilen sahih hadislerdir. Söyleki: İmani Ahmed b. Hanbel, Ebu Hüreyre'den rivayet etti ki, Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmıştır: '

«Kiyamet gününde Allah katındaki en alçak isim, Melikü'l-Mülûk (hükümdarlar hükümdarı) adını alan bir kimsenin adidir.»

Buhari, Ebu Hüreyre'den rivayet etti ki; Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmıştır:

«Kiyamet gününde Cenâb-i Allah'ın en öfkeli olduğu ve O'nun nezdinde en habis kişi Melikü'l-Emlak (hükümdarlar hükümdarı) adını alan bir kisi; melik ancak Aziz ve Celil olan Allah'tır.»

İmam Ahmed b. Hanbel, Ebu Hüreyre'den rivayet etti ki, Rasû-lullah (s.a.v.) şöyle buyurmıştır:

«Allah'ın gazabı bir peygamberin öldürdüğü kimseye karşı siddetlenmiştir.

Allah'in gazabi Melik'ü'l-Emlak adim alan bir kimseye karsi da siddetlenmistir. Aziz ve Celil olan Allah'tan baska melik yoktur.» [18]

Hicretin Dörtüzyirmidokuzuncu Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Saalibî

Mansur Abdulmelik b. Muhammed b. Ismail es-Saalibi en-Nisabu-rî. Arap dili ve edebiyatında, tarihte yüksek bir sahsiyetti. Nazim, nesir, belagat ve fesahat konusunda da büyük tasnif eserleri vardır. En büyük kitabı Yetimetü'd-Dehr fi Mehasini Ehli'l Asr'dir. Bu eserle ilgili olarak sairin biri şöyle demistir:

«El yetime adli eserdeki siirlerin beyitleri

Çok eskilerde kalan fikirlerin büyük çocuklarıdır.

O fikirler öldüler. Bu çocuklar onlardan sonra yasadılar.

Bu yüzden bunlara yetim adi verildi.»

Saalibî'ye bu adın verilmesinin sebebi kendisi tilki derileri diken bir usta olduğundan ötürüdür. Bilindiği gibi tilki kelimesinin arapçasi sa-lebdir. Çogulu da Saalib'tir

Saalibî'nin güzel ve çok siirleri vardır. Hicretin 350. senesinde doğdu bu senede vefat etti. [19]

Üstad Ebu Mansur

Abdülkahir b. Tahir b. Muhammed el-Bagdadî. Safiî fikhçisiydi. Usul ve fiiruda imamlardandı. Bir çok ilimde ustaydı. Hesap ve feraiz ilminde hatiri sayilir bir alimdi. Büyük bir serveti vardı. Servetinin tümünü ilim ehline harcadı, onyedi ilimde ders verip eser tasnif etti. Ebu Ishak el-Isferayinî'den ders aldı. Nasir el-Mervezî, ile diğerleride kendisinden ders aldılar. [20]

Hicretin Dörtüzyötuzuncu Senesi

Bu senede Melik Mesud b. Mahmud ile Selçuklu meliki Tugrul Bey karsi karsiya geldiler. Tugrul Bey'in beraberinde kardesi Davud da vardı. İki taraf saban ayında savasa tutustular. Mesud ikisini de maglub etti. Çok sayıda askerlerini öldürdü.

Bu senede Harran ve Rahbe'de Sebih b. Reyyan, Kaim el-Abbasî adina hutbe okuttu. Buralarda Fatimi el-Ubeydî adina okunmakta olan hutbelere son verdirdi.

Bu senede Ebu Mansur b. Celâlü'd-Devle'ye Melikü'l-Aziz unvaniyla hitab edildi. O, Vâsit sehrinde ikamet etmekteydi. Aziz, Büveyh oğullarından Bağdat'a en son hakim olan hükümdardı. Büveyhilerin saltanati bununla

sona ermistir. Çünkü onlar azgınlık ve taskinlik yapıp hadlerini asmislar, Melikü'l-Emlâk unvanini kullanmislardi. Cenâb-i Allah kendilerine bahsettigi nimetleri ellerinden aldı. Hükümdarligi baskalarına verdi. Nitekim yüce Allah bir ayet-i kerimede söyle buyurmaktadır:

«Bir millet kendini bozmadıkça Allah onların durumunu degistirmez.» (er-Ra'd, ID.

Bu senede halife, Kadi Ebu Abdillâh b. Makûla'ya onur hilati giydirdi.

Bu senede Bagdat'a bir karis kalindiginda kar yagdi.

Ibnü'l-Cevzî dedi ki: «Bu senenin cemaziyelahir ayında Selçuk ogullari, Horasan ve Cebel mintikasina hakim oldular. Etrafi paylastilar. Bu, Selçuklu hakimiyetinin baslangici oldu»

Bu senede Irak'tan, Horasan'dan, Sam'dan, Misirlilardan az sayida insan hariç olmak üzere kimse hacca gitmedi.[21]

Hicretin Dörtüzyötuzuncu Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Hafız Ebû Nuaym El-Isfahanî

Ahmed b. Abdullâh b. Ahmed b. Ishak b. Musa b. Mehran Ebu Nu-aym el-Isfahanî. Meshur ve faydali bir çok tasnif eserlerin sahibi olup büyük bir hadis hafizidir. Bir çok ciltten olusan rivayetinin genisligini ve üstadlarmm çoklugu ile hadis kaynaklarına muttali olusunun kuvvet derecesini ispatlayan Hilyetü'l-Evliya adli eser ona aittir. Mu'ce-mü's-Sahabe adli eseri de vardir ki bu eser bizzat kendi el yazmasi ile benim yanımda mevcuttur. Sifatü'l-Cenne, Delâilü'n-Nübüvve, Tibb-i Nebevi ve diger faydali eserleri de vardir.

Hatib Bagdadî dedi ki: «Ebu Nuaym sema yoluyla nakledilen hadislerle icazet yoluyla nakledilen hadisleri birbirine karistirir, hangisinin sema yoluyla hangisinin icazet yoluyla nakledildigini açıklamazdi»

Abdülaziz en-Nahsebî dedi ki: «Ebu Nuaym, Haris b. Ebi Üsame'nin müsnedini tamamiyle Ebu Bekir b. Hallad'dan dinlemis degildir. Ama o bunun hepsini rivayet etti.»

Ibnül-Cevzî dedi ki: «Çok hadis dinledi. Çok eser tasnif etti. Itikatta Es'arî mezhebine çok meyli vardı»

Ebu Nuaym, bu senenin muharrem ayinin yirmisekizinde doksandört yasinda vefat etti. Allah rahmet etsin. Ibn Hallikan'm ifadesine göre o, hicretin 336. senesinde dogmustur. Yine Ibn Hallikan'm ifadesine göre onun Tarih-i Isfahan adli bir eseri vardir.

Ebu Nuaym, dedelerinden Mehran'm biyografisini anlatirken onun müslüman oldugunu, Abdullâh b. Muaviye b. Abdullâh b. Cafer b. Ebi Taliple

vela baglariinin bulunduğunu, Isfahan kelimesinin farsça sahan olduğunu, bunun da askerlerin toplandığı yer manasına geldiğini ve bu şehrin Iskender tarafından kurulduğunu söylemiştir. [22]

Hasan B. Hafs

Hasan b. Hafs Ebü'l-Fütuh el-Alevî Emir-ü Mekke Hasan b. Hüseyin. Künyesi Ebu Ali el-Bürcümî'dir. Serefî'd-Devle'ye iki sene müddetle vezirlik yaptı. Sonra azledildi. Kendi zamamnda çok itibarlı bir kimseydi. Vâsit şehrindeki hastahaneyi kuran zattır. Oraya tabipler tayin etti. İlaçlar ve saraplar tahsis etti. Yetecek miktarda vakıf tesis edip oraya bağladı. Bu senede seksen yasına merdiven dayamış iken vefat etti. Allah rahmet etsin. [23]

Hüseyin B. Muhammed B. Hasan

Hüseyin b. Muhammed' b. Hasan b. Ali b. Abdullah el-Müeddep. Künyesi Ebu Muhammed el-Hallal'dir. Sahih-i Buhari yi İsmail b. Muhammed el-Kesmeyhenî'den dinledi. Baskalarından da hadis dinledi. Bu senenin cemaziyelevvel ayında vefat etti ve Bab-i Harb mezarlığına defnedildi. [24]

Abdûlmelik B. Muhammed

Abdûlmelik b. Muhammed b. Abdullah b, Muhammed b. Bîsr b. İylehran. Künyesi Ebü'l-Kasim'di. Vaizlik yapmıştır. Neccad'dan, Dalûc b. Ahmed'den, Acûrî'den ve diğerlerinden hadis dinlemiştir. Sika ve doğru sözlü bir ravi idi. Hakimler nezdinde sahitlik yapardı. Sonra Allah'tan korktuğu ve bu isten hoşlanmadığı için bunu bıraktı ve rebiyûlahir ayında doksan yasını aşmış iken vefat etti. Rusafe camiinde cenaze namazı kılındı. Cenazesine büyük bir kalabalık katılmıştı. Ebu Talib el-Mekkî'nin mezarının yanına defnedildi. Oraya defnedilmeyi vasiyet etmişti. [25]

Muhammed B. Hüseyin B. Halef

Muhammed b. Hüseyin b. Halef b. Ferra Ebu Hazim. Künyesi Ebu Yala el-Hanbelî idi. Kadılık yapmıştır. Darekutnî ve İbn Sahin'den hadis dinlemiştir. Hatib Bağdadî dedi ki: «Rivayet hususunda kendisinde sakıncalı bir durum yoktu. Hadis dinleme ile ilgili bazı metodları olduğunu gördüm. Sonra duyduğumuza göre o Mısır'da hadisleri bir birine karıştırmış ve istinsah yapanlardan hadis sayfeleri satın alarak o sahi-feiere göre rivayetlerde bulunmuştur. Mutezile mezhebine meyilli idi, Mısır ülkesinin Tenis kasabasında vefat etti.» [26]

Muhammed B. Abdullah

Muhammed b. Abdullah Ebu Bekir ed-Dineverî. Zahiddi. Güzel bir yasantisi

vardi. Ibn Kazvinî onu çok överdi. Bagdat hükümdari Cela-lü'd-Devle onu ziyaret ederdi. Bir defasında ondan 2.000 dinar toplam tutan olan tuz vergisini kaldirmasini istemis, o da bu nedenle artik onu ziyaret etmez olmustu. Muhammed b. Abdullah vefat ettiginde bütün Bagdatlilar cenaze namazina katildilar ve üzerine defalarca cenaze namazi kilindi. Bab-i Harb mezarligina defnedildi. Yüce Allah rahmet etsin. [27]

Fadl B. Mansur

Künyesi Ebu Riza idi. Ibn Zarif diye meshur olmustur. Zarif bir sairdi. Siirlerinden biri sudur:

«Ey siir söyleyenler, size nasihat verdim. Ben ancak nasihat veren adami dahî sayarim. Zaman yüksek sahsiyetleri alip götürdü. Bunda anlatimi uzun sürecek isler vardir. Nefsine cimriligi damga olarak vuran kisiden mi?

Sizler azik taleb ediyorsunuz.

Sizler son derece çirkin yüzleri,

Güzellik ve zarafetle methediyorsunuz.

Iste bundan ötürü rizkinizdan mahrum oluyorsunuz.

Çünkü sizler övgüde yalan söylüyorsunuz.

Kafiyelerinizi saglam tutun.

Ben kafiyelerde basariya ulasan birinizi göremiyorum.

Söylediklerimden şüphe ediyorsanız.

O zaman akillica bir beyitle beni yalanlayin.» [28]

Hibetullah B. Ali B. Cafer

Künyesi Ebu'l-Kasim b. Makûla'dir. Sultan Celalü'd-Devle'ye defalarca vezirlik yapti. Kur'ân hafizi idi. Siirden ve tarihten haberdardi. Bu senenin cemaziyelahir ayında Heyt sehrinde bogularak öldü. [29]

Ebu Zeyd Ed-Debbusî

Abdullah b. Ömer b. Isa, Hanefî nkihçisiydi. Ilm-i hilafi vazJ eden ve onu ortaya çikaran ilk alimdir. İbn Hallikan böyle demistir. Kendisi bu hususta örnek gösterilirdi. Debbus, Buhara'ya bagli kazalardan birinin köyüdür. Ebu Zeyd ed-Debbusî'nin Kitabü'l-Esrar ve't-Takvim lil-Edil-le adli eseri vardir. Bundan baska tasniat ve talikati da vardir. Rivayet olunduguna göre o bir fakihle münazara yapmis, fakihi susturup cevapsiz biraktikça fakih gülümsemis veya gülmüstü. Ebu Zeyd de bu hususta söyle bir siir insad etmist:

«Anlayamiyorum; onu her susturduğumda, delilsiz biraktigimda. O gülerek

veya kahkaha atarak bana karsilik verdi. Eger gülmek kisinin fakih oldugunu gösteriyorsa öyleyse çöldeki ayi ne kadar da fakihtir.» [30]

El Hûfî

Ebu'l-Hasan Ali b. Ibrahim b. Said b. Yusuf el-Hûfî. Nahivciydi. Nahve dair büyük bir kitabi ve on ciltlik Irabu'l-Kur'an adli eseri ve Kur'ân tefsiri vardır. Arapçada, nahivde, edebiyatta imamdi. Bu ilimlere dair çok tasnifati vardır. İnsanlar onun bu eserlerinden yararlanmışlardır.

Ibn Hallikan dedi ki: «Hûfî, Misir'in Sarkiye nahiyesine bağlıdır. Buranın kasabası Belbis şehridir. Buranın bütün kırsalına "huf" denir. Buraya bağlı insanlara Hûfî nisbeti takilir. Ebü'l-Hasan Ali, Sibrü'n-Nahle denen bir köydendir ki burası mezkur Sarkiya nahiyesine bağlıdır. Allah rahmet etsin. [31]

Hicretin Dörtüüzotuzbirinci Senesi

Bu senede Dicle suyu asin derecede kabardi. Öyleki nehir üzerindeki köprü ve köprünün üzerindeki insanlar sulara kapılarak şehrin asa-! taraflarına sürektendiler, ama salimen kurtuldular.

Bu senede askerlerle Sultan Celalü'd-Devle arasında fitne koptu, ki taraftan da adamlar öldürüldü. Anlatimi burada uzun sürecektir serler cereyan etti. Her taran kaplayan geniş bir fesad meydana geldi. Yama, deligi kapayamaz oldu. Bir çok ev yağmalandı. Hükümdara saygı kalmadı. Kitlik meydana geldi. Fiyatlar yükseldi.

Bu senede Melik Ebu Tahir, Hz. Hüseyin şehitliğini ziyaret etti. Bazı ziyaretgahlara गया ve yalınayak gitti.

Bu senede Irak'tan hiç kimse hacca gitmedi.

Bu senede Melik Ebu Kalicar, veziri Adü'i Basra'ya sevketti. Vezir Adil orayı ele geçirdi. [32]

Hicretin Dörtüüzotuzbirinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Ismail B.Ahmed

Ismail b. Ahmed b. Abdullah Ebu Abdurrahman ed-Darir el-Hayrî. Nisaburludur. Önde gelen faziletli, zeki, güvenilir, sika şahsiyetlerdendir. Hicretin 423. senesinde hacca gitmek üzere Bagdat'a geldi. Hatip üç oturumda Ebü'l-Heysem el-Kesmeyhenî ve Ferberî tariki ile Buha-rî'den rivayet ederek Sahih-i Buhari'nin tümünü okudu. Ismail b. Ahmed bu senede doksan yasım asmış iken vefat etti. [33]

Büsri El-Fatinî

Büsri b. Mesis. Rum esirlerdendir. Beni Hamdan ümerası onu Mu-tî'nin

kölesi Fatin'e hediye etmistti. Fatin de onu terbiye etmis, edeplen-dirmisti. Bûsrî bir çok üstaddan hadis dinledi. Hatib Bagdadî de ondan rivayetlerde bulundu ve onun hakkında söyle dedi: «Bûsri, dogru sözlü, sadakatli, salih ve dindar bir kimseydi.» Bûsrî bu senenin ramazan bayraminda vefat etti. Allah rahmet etsin. [34]

Muhammed B. Ali

Muhammed b. Ali b. Ahmed b.Yakub b. Mervan Ebü'l-Alâ el-Vasitî. Aslen Femüssuîh sehrindendir. Hadis dinledi, kiraatleri okudu ve rivayet etti. Kiraat ve hadisle ilgili rivayetleri hususunda kendisini elestirmislerdir. Dogrusunu Allah bilir. Seksen yasini asmis iken bu senenin cemaziyelahir ayinda vefat etti. [35]

Hicretin Dörtüyüzotuzikinci Senesi

Bu senede Selçuklularin sani yüceldi. Hükümdarlari Tugrul Bey ile kardesi Davud'un nami yayildi. Bunlar Mikâil b.Selçuk b.Bogak'in ogullariydilar. Dedeleri Bogak eski Türk mesayihindendi ki, onlarin taktikleri ve büyük hükümdarlarin yaninda da itibarlari vardi. Bogak'in oglu Selçuk asil ve sehametli bir kimse olarak yetisti. Babasi onu hükümdara takdim etti. Hükümdar da ona sebasî lakabini takti. Askerler ona itaat ettiler .Insanlar boyun egdiler. Öyleki hükümdarin kendisi de ondan korktu ve onu öldürmek isteyince Selçuk, Islâm diyarina kaçti. Müslüman oldu. Onur ve üstünlüğü daha da artti. Sonra hicretin 107. senesinde vefat etti. Arkada Aslan, Mikail ve Musa adinda üç erkek evlat birakti. Mikail, kafir Türklerle savasmaya kendim vakfetti. Nihayet bu savaslarda shid edildi. Tugrul Bey, geride Muhammed Bey ile "Cafer Bey Davudu[36] birakti.

Bunlarin da amcazadeleri arasinda sanlari yüceldi. Iman etmis Türkler onlarin etrafinda toplandilar ki o Türklere, iman etmis olduklarindan ötürü Türk-iman kelimelerinin bilesigi olan Türkman denildi. Bunlar Selçukluydular. Dedeleri de sözünü ettigimiz büyük hükümdar Selçuk'tu. Bunlar Mahmud b. Sebüktekin'in ölümünden sonra Horasan'i tümüyle ele geçirdiler. Hayatta iken Mahmud bunlardan biraz korkardi. Vefat edince yerine oglu Mesud geçti ve Selçuklularla savasti. Fakat bu savaslarin çogunda Selçuklular onu hezimete ugrattilar. Böylece Horasan hakimiyetini tümüyle elde ettiler. Sonra Mesud, çölü onlara daraltacak sekilde kalabalik bir orduyla üzerlerine hücum etti, ama onlar bu orduyu kirip geçirdiler. Davud da bir defa ona baskin yapti. Mesud yenilgiye ugradi. Davud onun esyalarini ve çadirlarini istila edip tahtina oturdu. Ganimetleri askerlerine paylastirdi. Askerleri Me-sud'un ordugahinda at üzerinde inmeden üç gün beklediler. Çünkü düşmanın ani bir baskin yapmasindan korkuyorlardi. Böylece amaçlarini tam olarak gerçeklestirmis ve arzuladiklari seyleri

bütünyle elde etmis oldular. Sonra Melik Mesud'un oradaki bazı kimseleri esir almak üzere Hindistan'a yönelmesi Seluklulari daha da mutlu kildi. Mesud, Selçuklularla savasmak için oğlu Mevdud'un maiyyetinde kalabalık bir orduyu geride birakmisti. Seyhun nehri üzerindeki köprüyü geçmekte iken askerleri onun esyalarini yagmaladilar. Kardesi Muhammed b. Mahmud'un etrafında toplandilar. Mesud'u halettiler, ama Mesud bu yagmaci askerlere hücum etti. Onlar la savasti. Ancak askerler onu hezimete ugratip esir aldilar. Kardesi Muhammed ona dedi ki: «Vallahi bana yapmis oldugun ktlge karsi yine de seni öldürecek degilim. Ancak çoluk ocugunla beraber ikamet edecegin bir beldeyi seç.» Mesud da büyük bir kaleyi seçti; oraya yerlesti.

Sonra Melik Muhammed kendisinden sonraki dönem için oğlunu veliahd tayin etti. Askerler onun veliahdliga beyat ettiler. Oğlunun adi Ahmet'ti yalnız biraz kit akilliyydi. Yusuf b. Sebüktekin'le anlasarak amcasi Mesud'u öldürmeye karar verdiler ki devlet sadece kendilerine kalsin ve hükümdarligi böylece kamilen elde etmis olsunlar. Ahmed, babasi Muhammed'in bilgisi disinda amcasi Mesud'a hücum etti ve onu öldürdü. Babasi bu durumu grenince ona çok öfkelen-di ve azarladi. Kardesi oğluna da haber salarak özür diledi ve bu durumdan haberi olmadigina yemin etti. Olanların kendi bilgisi disinda cereyan ettigini yeminle ifade etti. Öldürülen Mesud'un oğlu Mevdud da amcasi Muhammed'e mektup yazarak söyle dedi:

«Allah, senin bunak oğluna, yasamasina yetecek kadar akıl nasib etsin. O, büyük bir suç işlemis ve halife tarafından Seyyidl-Mlk ve's-Selatin lakabıyla sereflendirilen babam gibi büyük bir insanın kanini akitmaya cüret göstermistir. Nasil bir belaya dstgnz ve ne gibi bir ktlg irtikb ettiginizi yakinda greneceksiniz.»

«Haksizlik eden kimseler nasıl bir yikilisle yikilacaklarını anlayacaklardır.» (es-Suar, 227).

Bundan sonra amcasinin ve oğlunun üzerine ordusuyla birlikte yürüdü. Onlarla savasti, maglup edip onları esir aldı. Amcasi Muhammed ile oğlu Ahmed ve diğ-er amca ogullarının tümünü öldürdü. Sadece amcaoglarından Abdurrahman'i ve önde gelen emirlerini öldürmedi. Orada Feth-Abaz adini verdigi bir kasaba kurdu. Oradan da Gazne'ye gitti ve saban ayında Gazne sehrine girdi. Halka adaletle hükmetti. Dedesi Mahmud'un yönetim tarzım uyguladi. İnsanlar ona itaat ettiler. Etraf ülkelerin yöneticileri ona itaat edip tabi olacaklarına dair mektup-ler gönderdiler. Yalnız o kendi kavmini kendi eliyle helak etti. Bu da Selçukluların saadet örneklerindendir.

Bu senede Hammad'm ogullari Ifrikiye hükümdari Aziz Badis ile

anlasmazliga düstüler. Aziz Badis bunlarin üzerine hücum etti. İki seneye yakın bir süre bunlari kusatma altında tuttu. Bu senede İfrikiye'de yagmurlarin gecikmesi sebebiyle siddetli bir kitlik meydana geldi.

Bu senede Bagdat'ta Rafizüerle Kerhli Sünniler arasında savaşı meydana geldi. Bu savaşı Babül-Basra halki da katildi bu gruplar arasında çok sayıda insan öldü.

Bu senede Irak'tan ve Horasan'dan hiç kimse hacca gitmedi. [37]

Hicretin Dörtüüzotuzikinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Muhammed B. Hüseyin

Muhammed b. Hüseyin b. Fadl b. Abbas Ebu Yala el-Basri es-Sûfî. Ömrünü gurbette ve yolculuklarda geçirdi. Hicretin 432. senesinde Bagdat'a geldi. Orada Ebu Bekir b. Ebi'l-Hadid ed-Dimaskî'den, Ebü'l-Hüseyin b. Cemi el-Gassanî'den hadis rivayet etti. Sika, sadakatli, dindar ve güzel siir yazan bir kimseydi. [38]

Hicretin Dörtüüzotuzüçüncü Senesi

Bu senede Tugrul Bey Cürcan ve Taberistan'i zaptetti. Sonra güçlenmiş ve muzaffer olarak Nisabur'a döndü.

Bu senede Zahîrû'd-Devle b. Celâlû'l-Devle Ebu Cafer b. Kaleveyh, babasının vefatından sonra tahta geçti. Onunla kardeşleri Ebu Kalicar ve Kürsanif arasında anlasmazlık meydana geldi.

Bu senede Ebu Kalicar Hemedan'a girdi ve oradaki savaşı son verdi. Bu senede Kürtler, maaslarinin Ödenmesi geciktiginden Bagdat'ta fesad çıkardilar.

Bu senede İsa nehri üzerindeki Beni Zurayk köprüsü ve aynı şekilde karşı taraftaki büyük köprü de yıkildi.

Bu senede hacca gitmek isteyen Bulgaristanli bir adam Bagdat'a geldi. Kendisinin Bulgar büyüklerinden oldugunu söyledi. Hilafet sarayında konuk edildi. Kendisine bolca erzak verildi. Kendisinin Türk ve Sak-lebi soyundan geldigini, Türk illerinin uç noktasında yasadiklarım, gündüzlerin kendi memleketlerinde altı saatlik kısa bir sürede bittigini gecelerin de aynı şekilde kısa sürdüğünü, memleketlerinde pınarların, ekinlerin ve meyvelerin yagmur yagmaksızın ve sulama yapılmaksızın meydana geldigini, yetistigini anlatti.

Bu senede halife Kadir'in derledigi el-İtikadü'l-Kadiri adli eser alimlere okundu. Bu eserin, müslümanların itikadına uygun olduğuna dair alimlerden ve zahidlerden yazili ifade alındı. Bu eserde anlatılanlara muhalefet edenlerin fasik ve kafir olacakları, yine aynı kişilerce ifade edildi.

Bu beyanini ilk yazan kisi Seyh Ebü'l-Hasan Ali b. Ömer el-Kazvinî oldu. Ondan sonra diger alimler bu beyanlarini yazi ile tevsik ettiler. Seyh Ebü'l-Ferec İbnü'l-Cevzî bu eseri el-Muntazam adli kitabinda eksiksiz olarak nakletmistir. Bu eserde selef itikadinin güzel bir özeti vardır. [39]

Hicretin Dörtüzyötüzüçüncü Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Behram B. Menafih

Ebu Mansur künyesini tasirdi. Ebu Kalicar'a vezirlik yapti. İffetli nezih ve irzini muhafaza eden yasantisinda adaletli olan bir kimseydi. Firuzabad sehrinde bir kütüphanesini vakfetmisti ki bu kütüphanesinde 7.000 cilt eser vardi. Bunlardan 4.000'i Ebu Ali ve Ebu Abdillâh b. Mukle'nin el yazisiyla yazilmisti. [40]

Muhammed B. Cafer B. Hüseyin

Cehremi İakabiyla meshur olmustur. Hatib Bagdadî dedi ki: «Kendileriyle karsilastigimiz ve kendilerinden siir dinledigimiz sairlerden biridir. Güzel konusurdu. Siirlerinden biri sudur:

«Onun saga sola dönüp dolasmasindan vay kalbimin haline

Ebediyete kadar biz onunla iskence görecegiz.

Dediler ki: Sabredip onun askini gizledin

Eger bende sabir olsaydi ona helal ederdim

Ben bu halde delirdim ama o bana aldiris etmedi.

Ben onun gözden kaybolmasina dayanamiyorum.

Onun razi ve hosnud olmasi benim için hayat olarak yeter

Onun öfkelenip küsmesi de benim için ölümdür.» [41]

Gazneli Mahmud'un Oglu Mesud

Gazne hükümdarligi yapmistir. Babasi Mahmud da oranın hükümdariydi. Mesud'u, amcasi oglu Ahmed b. Muhammed b. Mahmud Öldürdü. Bunun üzerine Mesud'un oglu Mevdud da amcasindan ve amcasiog-lundan intikam aldı. Babasinin katili Ahmed ve onun babasi Muhammed ile diger amcazadeleri ve onların aile efradiyla savasti, onlari mag-lub etti. Amcasini ve amcaogullarini öldürdü. Böylece isi tamamen eline aldı. Hükümdarlikta rakibi kalmadi.

Ayrica bu senenin receb ayında Halife Muttaki Billah'in kizi da Harîmu'z-Zahir'de doksanbir yasinda vefat etti ve Rusafe mezarligina defnedildi. [42]

Hicretin Dörtüzyötüzdördüncü Senesi

Bu senede Sultan Celalü'd-Devle, Ebu Tahir'e cizyeleri toplama em-nni

verdi ve halifenin adamlari tarafından cizye toplanmasinin mene-dilmesini istedi. Halife Kaim Billah bundan rahatsız oldu ve Bagdat'tan çıkıp gitmeye karar verdi.

Bu senede Tebriz sehrinde büyük bir deprem meydana geldi. Sehrin kalesi, surlari ve evleri yıkıldı. Hükümet konaginin da bir çok köskleri yıkıldı. Yikintilar arasında 50.000 kisi öldü. Halk, baslarına gelen musibetin siddetinden ötürü bornoz giydi.

Bu senede Sultan Tugrul Bey, Harezm, Dihistan, Tus, Rey, Cebel, Kirman ve Kazvin gibi bir çok dogu illerini istila etti. Bütün bu mintikalarda kendisi adina hutbe okundu. Sâni cidden büyüdü. Nâmi her tarafa yayıldı. Bu senede Semmâk b. Salih b. Mirdas Halep sehrini Fatimîlerin elinden aldı. Misirlilar, onun üzerine savaşçi askerlerini sevkettiler

Bu senede ne Irak'tan ne de baska yerlerden hiç kimse hacca gitmedi. Zaten önceki senelerde de giden olmamisti.[43]

Hicretin Dörtüzyötuzdördüncü Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Ebu Zer El-Herevî

Abdullah b. Ahmed b. Muhammed el-Hafiz el-Malikî. Çok üstadlar-dan hadis dinledi. Hadis toplamak için birçok yerlere seyahatlerde bulundu. Mekke'de ikamet etti. Sonra arap bir kadınla evlendi. Her sene hacca gelir, hac mevsimi esnasında Mekke'de ikamet eder, insanlara hadis naklederdi. Magribliler Es'arî mezhebini ondan öğrendiler. Kendisi Maliki mezhebini Bakillanî'den öğrendigini söylerdi. Hadis hafizi idi. Bu senenin zilkade ayında vefat etti. [44]

Muhammed B. Hüseyin

Muhammed b. Hüseyin b. Muhammed b. Cafer Ebu'l-Feth es-Sey-banî el-Attar. Katit lakabıyla meshur olmustur. Bir çok memlekete seyahatlerde bulundu. Çok hadis dinledi. Zarif bir hadis alimi idi. Tasavvuf yoluna koyuldu. Söyle derdi:

«Dogdugumda bedevi adlarından biri, Katit adıyla adlandırılmışım. Sonra aile efradimdan biri bana Muhammed adim takti.» [45]

Hicretin Dörtüzyötuzbesinci Senesi

Bu senede azinliklar tekrar halifenin görevlilerine cizye vermeye basladilar.

Bu senede Sultan Tugrul Bey'in mektubu Celalü'd-Devle'ye geldi. Tugrul Bey bu mektubunda halka iyi davranmasını ona emrediyor ve basına istemedigi felaketleri getirmeden önce halkla iyi geçinmesini buyuruyor du. [46]

Ebu Kalicar, Kardesi Celâlü'd-Devle'den Sonra Bagdat'i Ele Geçiriyor

Bu senede Celâlü'd-Devle Ebu Tahir b. Bahaü'd-Devle vefat etti. Kendisinden sonra yerine kardesi Sultanü'd-Devle Ebu Kalicar b. Bahaü'd-Devle Bagdat'a hakim oldu. Emirlerinin ittifaki üzere kendisi adına Bagdat'ta hutbe okundu. Emirler Melik Aziz Ebu Mansur b. Cela-lü'd-Devle'yi Bagdat'dan kovdular. O da çeşitli şehirlere gitti. Memleketini bırakıp baska yerlerde dolasti. Nihayet hicretin 441. senesinde vefat etti. Cenazesi alinip Bagdat'a getirildi ve Kureys mezarliginda babasinin mezarinin yanibasina defnedildi.

Bu senede Sultan Mevdud b. Mesud, Horasan'a büyük bir ordu sevketti, pavud oğlu Selçuklu Alpaslan bu orduyla savasti.

Bu senenin safer ayında Müslümanların memleketlerine baskınlar yapan 10.000 kadar Türk müslüman oldu. Bunlar kurban bayramında 20.000 bas koyun kurban ettiler ve çeşitli beldelelere dagıldılar. Çin taraflarında yaşayan Tatarların tehlikesinden de hiç kimse emin olamadı.

Bu senede Bizans Imparatoru Konstantiniyye'deki yirmi yasından küçük bütün yabancılari sürgün etti.

Bu senede Maiz Ebu Temim, kendi ülkesi olan Ifrikiye'de Abbasî halifesi adına hutbe okutmaya basladı. Fatimiler adına hutbe okunmasına son verdi. Fatimîlerin bayraklarını yaktı. Abbasî halifesi de ona hilat ve bayrak ile berat gönderdi. Bu ona bir onur, tazim ve övgü nisanesiydi.

Bu senede halife Kaim Bi-Emrillah, Ebu Hasan Ali b. Muhammed b. Habib el-Maverdî'yi Celâlü'd-Devle'nin Ölümünden önce Melik Tugrul Bey'e gönderdi ki, onunla Celâlü'd-Devle'nin ve Ebu Kalicar'ın arasini bulsun. Maverdî, Cürcan'a gitti. Orada Tugrul Beyle bulustu. Tugrul Bey de onu dört fersah öteden karsilamaya geldi. Bunu halifeye bir ikram olsun diye yapmisti. Maverdî ertesi seneye kadar Tugrul Bey'in yanında kaldı, sonra halifenin yanına geldiginde Tugrul Bey'in halifeye

olan saygisından Ötürü kendisine itaat edip ikramda bulunduğunu bildirdi. [47]

Hicretin Dörtüüzotuzbesinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Hüseyin B. Osman

' Osman b" Sehl b- Ahd b- Abdülaziz b. Ebi Dülef el-İclî. y fibu Sa'd idi. Hadis toplamak amacıyla sıcak ülkelere seyahat e enlerdendi. Sonra bir müddet Bagdat'ta ikamet etti ve orada hadis ri-ye etti. Hatib Bagdadî kendisinden rivayetlerde bulunmuş ve onun oğru sözlü bir kimse olduğunu ifade etmistir. Hüseyin b. Osman, âhir ömründe Mekke'ye göçtü. Bu senenin sevval ayında vefat edinceye dek orada ikamet etti. [48]

Abdullah B. Ebi'l-Feth

Abdullah b. Ebi'l-Feth Ahmed b. Osman b. Ferec b. Ezher. Künyesi Ebü'l-Kasim el-Ezherî'dir. Meshur hadisçi ve nafizdi. Ibn Suvarî adıyla meshur olmustur. Ebu Bekir b. Malik'den ve adlarnin siralanmasi burada uzun sürecek olan bir cemaattan hadis dinledi. Sika, dogru sözlü, dindar, itikadi ve yasantisi güzel bir kimseydi. Bu senenin safer ayinin ondokuzunda sah gecesi vefat etti. Vefat ederken ömrü seksen sene, yirmi gündü. [49]

Sultan Celalü'd-Devle

Celalü'd-Devle Ebu Tahir b. Bahaü'd-Devle b. Büveyh ed-Deylemî. Irak hükümdari idi. Abidleri sever, onlari

ziyaret eder, onlardan dua talep ederdi. Defalarca iktidardan düstü. Konagindan çıkarildi. Bir defasinda da Bagdat'dan sürgün edildi. Tekrar oraya dönüp, iktidara geçiyordu. Nihayet cigerinden hastalandi. Bu senenin saban ayinin besinde cuma gecesi vefat etti. Vefat ederken ellibir sene ve bir kaç aylık ömrü vardı. Ömrünün onalti sene ve onbir ayhk kismim Irak hükümdarliginda geçirmisti. Dogrusunu Allah bilir. [50]

Hicretin Dörtüyzotuzaltinci Senesi

Bu senede Sultan Ebu Kalicar Bagdat'a girdi. Bes vakit namaz esnasinda davul çalinmasini emretti. Daha Önce sultanlar böyle yaptir-mazlardi. Namaz vakitlerinden sadece üçünde yalnızca Sultan Adü-dü'd-Devle için davul çaldirildi. Bes vakit namaz için sadece halifeye davul çaldinhrdi. Ebu Kalicar bu senenin ramazan ayında Bagdat'a girdi. Askerlere bol miktarda para dagitti. Halifeye de 10.000 dinar gönderdi. Ordu komutanlari Besasirî, Nesavirî ve Hemmam Ebu Lika'a da hilat giydirdi. Halife, Ebu Kalicar'a Muhyi'd-Devle lakabini takti. Hükümdarlarinin emriyle bir çok memlekette onun adina hutbe okundu. Heme-dan'da da onun için hutbe okundu ve Tugrul Bey'in Hemedan'daki naibinin yetkisi kalmadi.

Bu senede Tugrul Bey, Ebu'l-Kasim Abdullah el-Cüveynî'yi kendisine vezir olarak tayin etti. Bu, onun tayin ettigi ilk vezirdi.

Bu senede Misir hükümdari Ebu Nasir Yusuf Bagdat'a geldi. Yahu-diydi. Cercerainî'nin ölümünden sonra müslüman oldu.

Bu senede amcasi Murtaza'nin vefatindan sonra Ebu Ahmed b. Adnan b. Riza, Talibilerin nakibligine atandi.

Bu senede Ebu Tayyib et-Taberî Kerh kadiligina atandi. Babu't-Tak kadiligi da uhdesinde kaldi. Bu ek görev, Kadi Saymerî'nin vefatindan sonra ona verildi.

Bu senede Reisü'r-Rüesa Ebü'l-Kasim b. Müslim, Halifenin Divani adli kitaba

bakti. Ebü'l-Kasim, halifenin nezdinde büyük bir makam ve itibar sahibiydi. Bu senede Iraklılardan hiç kimse hacca gitmedi. [51]

Hicretin Dörtüzyötuzaltıncı Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Hüseyin B. Ali

Hüseyin b. Ali b. Muhanimed b. Cafer Ebu Abdillâh es-Saymerî Saymerî nisbeti, Basra'daki Saymer nehrinden gelmektedir. O nehrin kıyısında bir çok köy ve kasaba vardır. Hüseyin b. Ali, Hanefî imamla-rındandır. Önce Medain kadilîgına, sonra Ribü'l-Kerh kadilîgına atandı. Ebu Bekir el-Müfid'den, İbn Sahin'den ve diğerlerinden hadis dinledi. Doğru sözlü, keskin zekâli, tam akıllı, iyi geçimli, güzel ibadet eden, ulemanın hukukunu bilen bir kimseydi. Bu senenin sevval ayında sek-senbes yılında vefat etti. [52]

Abdülvehhab B. Mansur

Abdülvehhab b. Mansur b. Ahmed Ebü'l-Hasan. İbnü'l-Müsterî adıyla meshur olmuştur. Ahvazlıdır. Ahvaz'm ve oraya bağlı mintikaların kadilîgını yapmıştır. Safî mezhebine mensuptur. Sultan nezdinde büyük bir itibarı vardı. Doğru sözlü, sadakatli, servet sahibi, mazbut yasantisi olan bir kimseydi. [53]

Serif Murtaza

Ali b. Hüseyin b. Musa b. Muhamnied b. Musa b. Cafer b. Muham-med b. Ali b. Hüseyin b. AH b. Ebi Talib es-Serif el-Musavî. Murtaza, Zil-Mecdeyn lâkabını taşırdı. Kardesi Zî'l-Hasebeyn'den daha büyüktü. Güzel siirleri vardır. İmamiye ve Mutezile mezhebi ile ilgili siirler yaz-jftiS, bu husuta münazaralar yapmıştır. Onun yanında bütün mezheplerle ilgili münazaralar yapıldı. Siilige, siiligin usul ve furûuna dair tasnif eserleri vardır. İbnü'l-Cevzî onun siilikle ilgili saz olan bazı kavilerini nakletmiştir. Mesela:

becde ancak yerin veya yer cinsinden olan seylerin üzerine yapılabilir.

Isticmar, yani tasla taharete bulunmak küçük abdest için değil de büyük abdest için yeterli olur.

Kitabî kadınlarla evlenmek haramdır.

Ehli kitabın kestikleri hayvanların etleri de yenilmez. Ehli kitabın ve diğer kâfirlerin yaptıkları yemekler de haramdır.

Bosama ancak iki şahidin huzurunda gerçekleştirilir. Sarta bağlı bosama durumunda bu şart gerçekleşse bile bosama tahakkuk etmez.

Yatsi namazım kılmayıp gecenin yansına kadar uykuda kalan kimsenin bu namazi kaza etmesi ve bu günahına keffaret olsun diye de ertesi gün oruç tutması vacip olur.

Kadin saçını kesecek olursa hataen adam öldürme keffareti gibi keffaret vermesi vacip olur.

Bir musibet esnasında elbisesini parçalayan kimsenin yemin keffareti vermesi vacip olur.

Bilmeksizin evli bir kadınla evlenen kimsenin bes dirhem sadaka vermesi vacip olur.

Hirsizin cezası parmak uçlarının kesilmesidir.

Ibnü'l-Cevzî dedi ki: «Ben bu ifadeleri Ebu'l-Vefa b. Ukayl'in el yazısına bakarak naklettım ve bu gerçekten tuhaf fikirlerden ibaret bir şeydir. İcmaa aykırıdır. Bundan daha tuhafı, sahabilerin yerilmesidir. Allah sahabilerden razı olsun»

Bundan sonra o, Hz. Ömer'in, Hz. Osman'm, Hz. Aise'nin, Hz. Haf-sa'nin kâfir olduklarını iddia eden çirkin sözlerini de nakletmiştir. Allah, Serif Murtaza'yi ve benzeri pislik ve necis olan Rafîzîlerle kâfirleri -sayet bu günahlarından tevbe etmemislerse- rezil rüsvay etsin.

Ibnü'l Cevzî, Ebü'l-Kasım b. Burhan'in söyle dedigini rivayet etmiştir:

«Serif Murtaza'nın yanına gittim. Yüzünü duvara dönmüş söyle diyordu: «Ebu Bekir ile Ömer yönetimin başına geçtiler. Saptılar. Merhamet dilediler. Kendilerine merhamet edildi.» Ben de ona; «Yani müslü-man olduktan sonra mürted mi oldular demek istiyorsun?» dedim ve yanından kalkıp gittim. Evinin esigine varır varmaz bir hiçkırı attığını duydum. Bu senede seksenbir yaşında öldü.

Ibn Hallikan, Serif Murtaza'dan bahsetmiş, diğer sairleri Övdüğü gibi kendi adetine uyarak onu da övmüş ve kötülüklerini görmezden gelmiştir. Onun bazı parlak şiirlerini de nakletmiştir. Sonra da «denildigine göre Nehcü'l-Belaga adlı kitabı uyduran Serif Murtaza'dır» demıştır. [54]

Muhammed B. Ahmed

Muhammed b. Ahmed b. Suayb b. Abdullah b. Fadl. Künyesi Ebu Mansur er-Royanî'dir. Seyh Ebu Hamid el-İsferayinî'nin dostudur. Hatib Bağdadî dedi ki; «Muhammed b. Ahmed Bağdat'ta yasadı.

Orada hadis rivayet etti. Biz de kendisinden hadis dinleyip yazdık. Doğ-sözlü, sadakatlı bir kimseydi. Katiatü'r-Rebi mahallesinde ikamet 6Muhammed b. Ahmed bu senenin rebiülevvel ayında Bağdat'ta vefat etti ve Bab-i Harb mezarlığına defnedildi. [55]

Ebu Hüseyin El-Basri El-Mutezilî

Muhammed b. Ah b. Hatib Ebu Hüseyin el-Basrî. Kelamciydi. Mute-*le ulemasından olup onların savunucusu idi. Onları yerenlere karşı büyük ve

bir çok tasnif eser vererek karsi koydu. Bu senenin rebiyülahir ayinda vefat etti. Cenaze namazini Kadi Ebu Abdillâh es-Saymerî kildirdi ve Suneyzî mezarligina defnedildi. Sadece bir hadis rivayet etmistir Onu da Tarihinde Hatib Bagdadî nakletmistir. Söyle ki: Muhammed b. Ali b. Tayyib, Ebu Mesud el-Bedrî'den rivayet etti ki, Rasûlullah (s.a.v.) söyle buyurmudur:

«Insanlarin nübüvvet kelimelerinden elde ettikleri sey sudur: Utanmadigin takdirde diledigini yap.» [56]

Hicretin Dörtü70tuzyedinci Senesi

Bu senede Selçuklu sultani Tugrul Bey, kardesi Ibrahim'i Cebel mintikasina gönderdi. Ibrahim oraya hakim oldu. Cebel valisi Kersasif b. Alâü'd-Devle'yi oradan kovdu. O da gidip Kürtlerin saflarina katildi. Sonra Ibrahim, Dinever seherine gitti. Orayi da ele geçirdi. Dinever Valisi Ebü's-Sevki'yi sehirden kovdu. O da Hulvan tarafina gitti. Ibrahim onu kovalayip Hulvan'a gitti. Zor kullanarak Hulvan'i ele geçirdi. Kersasif in oradaki evini yakti. Mallarim ganimet edildi. O esnada Ebu Ka-licar, Kendisine tabi olan kimselere baskinlar yapan Selçuklularla savasmaya hazirlandi. Ancak binegi az oldugundan bu imkânî bulamadi. Çünkü bu senede atlara büyük bir afet gelmis, 12.000 kadar at ölmüstü. Oyleki at leslerinin çoklugundan Bagdat sehri kokmaya baslamisti.

Bu senede Rafizîlerle Sünniler arasinda bir savas meydana geldi, sonra iki taraf Bagdat'taki yahudilerin evlerini yagmalamak, eski kiliseyi yakmak hususunda ittifak edip bir araya geldiler. O esnada Vâsit sehrinde hiristiyan büyüklerinden biri öldü. Ailesi oradaki bir mescidin kapisi Önünde taziyet kabul etmek için oturdular. Cenazesini gündüz tesyi ettiler. Beraberlerinde kendilerini ve cenazeyi koruyan bir grup urk de yardi. Halk bunlara hücum etti. Bunlari hezimete ugratti. Cenazeyi ellerinden alip kefeninden çıkardilar. Onu yakip külünü Dicleye savurdular. Sonra da kiliseye gidip yagmaladilar. Türkler onlari korunamadilar.

u senede Iraklilardan hiç kimse hacca gitmedi. [57]

Hicretin Dörtü70tuzyedinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Faris B. Muhammed

Faris b. Muhammed b. Attaz. Dinever'in ve oraya bagli beldelerin valisi idi. Bu senede vefat etti. [58]

Hatice Binti Musa

Hatice binti Musa b. Abdullah. Vaize idi. Binti Bakkal diye taninirdi. Ümmü Seleme künyesini tasirdi. Hatib Bagdadî dedi ki: «Ondan dinledigim hadisleri yazdim. Yoksul, salih ve faziletli bir kadindi.» [59]

Ahmed B. Yusuf Es-Seliki El-Münazî

Sair ve yazardı. Ahmed b. Mervan el-Kürdî'nin veziriydi. Silvan ve Diyarbakir valilikleri yapmistir. Faziletli, letafetli, yüksek bir şahsiyetti. Defalarca elçi olarak Konstantiniye'ye gidip geldi. Çok kıymetli kitaplar elde etti. Bunları Diyarbakir ve Silvan camilerine vakfetti. Bir gün Ebu Alâ el-Mearrî'nin yanına gitti. Ebu Alâ ona şöyle dedi:

- Ben, insanlardan ayrılıp uzlete çekilmek istiyorum. Çünkü onlar bana eziyet ediyorlar. Ben dünyayı onlara bıraktım.

- Ahireti de onlara bıraktın.

- Ahireti de mi Ey Kadi?

- Evet.

Esine az rastlanılır kıymetli bir şiir divanı vardı. Muhterem Ahmed b. Yusuf onu bulmak istedi. Ama bulamadı. Ahmed b. Yusuf es-Selikî bu senede vefat etti. Nezaa vadisi hakkında şöyle bir şiiri vardır:

«Öyle bir vadi ki isinan taşların sıcaklığından kurudu. Onu her tarafı kaplayan sagnak yağmurlar susuzluktan korusun. Kenarındaki bir ağacın altına konakladık. Sütten kesilen çocuğa emzikçi kadının gösterdiği sefkat gibi. O da bize sefkat gösterdi.

Susamis olduğumuz esnada bize berrak bir su içirdi. O su, içkiciye içkiden daha lezzetlidir.

Her ne zaman güneşin karsısına geldiysem o güneşi gözetleyip takip etti.

Nesim rüzgârının esmesine izin vermek için atese gölgesiyle engel oldu.

Çakıl taşları bekârların süsü gibi görülür. Ve güzel dizilmiş gerdanlığın yanında aranır»

İbn Hallikan dedi ki: Bu beyitler kendi babında essiz ve bedii beyitlerdir. [60]

Hicretin Dörtüzyötuzsekizinci Senesi

Bu senenin başında Bağdat'ta bir çok binek hayvanı öldü. Öyle ki bunların leslerinin çoklugundan Bağdat şehri kokustu.

İbnü'l- Cevzî dedi ki: «Bazan insanlar kendi bineklerini tedavi etmek için baytarları getiriyorlar, baytarlar da bineklerine arpa suyu içi-rerek tedavi ediyorlardı.»

Bu senede Sultan b. Tugrul Bey İsfahan'ı kusatma altına aldı. İsfahanlılar ona bir miktar para vermek üzere kendisiyle barış anlaşması yaptılar. Ayrıca onun adına İsfahan'da hutbe okunması da şart koşuldu ve bu şart yerine getirildi.

Bu senede Mühelhel, Karmisin ve Dinever sehirlerini ele geçirdi.

Bu senede Beni Hiface kabilesine Receb b. Ebi Meni b. Sümal, Bed-ran b. Sultan b. Sümal'in ölümünden sonra hakim oldu. Bu bedeviler kadar insanlari Allah'in Ka'be'sinden mahrum birakan baska kimseler yoktur. Allah bunlara hayir mükafat vermesin. [61]

Hicretin Dörtüüzotuzsekizinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Seyh Ebu Muhammed El-Cüveynî

Safiilerin imamidir. Soy kütüğü şöyledir: Abdullah b. Yusuf b. Muhammed b. Hayseveyh Seyh Ebu Muhammed el-Cüveynî. Imamü'1-Ha-remeyn Ebü'l-Meali Abdülmelik b. Ebi Muhammed'in babasidir. Asli Senbes kabilesindendir. Cüveyn, Nisabur sehrinin nahiyelerinden biridir. Ebu Muhammed el-Cüveynî, hadisi bir çok beldelerde bir grup alimden dinledi. Babasindan edebiyati, Ebu Tiyyb Sehl b. Muhammed es-Sa'lukî'den de fihhi öğrendi. Sonra Merv'e gidip Ebu Bekir Abdullah b. Ahmed el-Kaffal'dan ders aldı. Daha sonra Nisabur'a döndü ve münazara için bir oturum düzenledi. Heybetliydi. Huzurunda hep ciddiyyet hakimdi. Çesitli ilimlere dair bir çok tasnif eserler verdi. Zahiddi. Dini emirleri muhafazada tavizsizdi. Öyle zamanlar olmus ki zekâti iki kez vermistir. Ben onun biyog rafisini Tabakatü's-Safnyye adli eserde an-latmisimdir. Imamlarin onu methederken söyledikleri sözleri de aktar-ttusimdir. Bu senenin zilkade ayinda vefat etti.

Ibn Hallikan dedi ki: «Çesitli ilimleri içeren Tefsir-i Kebiri tasnif etti- Fikih ilmiyle ilgili et-Tabsire ve't-Tezkire adli eser ona aittir. Muhta-sarü'l-Muhtasar, el-Fark ve'l Cem', es-Silsile ve daha bir çok eserleri tasnif etmistir. Fikihta, usûlde, arap dili ve edebiyatinda önde gelen bir alimdi. Bu senede vefat etti. Hicretin 434. senesinde vefat ettigine dair zayıf bir rivayet de vardır. el-Ensab adli eserde Semani böyle demistir. Vefat ederken ihtiyar denecek yastaydi»[62]

Hicretin Dörtüüzotuzdokuzuncu Senesi

Bu senede Tugrul Bey ile Ebu Kalicar baristilar. Tugrul Bey onun kiziyla evlendi. Ebu Kalicar'in oğlu Ebu Mansur da Tugrul Bey'in kardesi Davud'un kiziyla evlendi.

Bu senede Kürtler Ebu Sevk'in kardesi Sürhab'i esir alip emirleri Ibrahim Yinal'in huzuruna getirdiler. Ibrahim Yinal da onun gözlerinden birinin çıkarilmasini emretti.

Bu senede Ebu Kalicar, Batiha diyarini istila etti. Batiha valisi Ebu Nasr, kaçip kurtuldu.

Bu senede Asfar et-Taglibî adında bir adam ortaya çıkarak kendisinin kitaplarda adı zikredilen kimselerden olduğunu iddia etti ve bazı kimseleri yoldan çıkardı. Bazı beldelere hücum edip ganimet elde etti. Sağladığı ganimetlerle güçlendi. Daha sonra bir fırsatı bulunarak esir alındı ve Diyarbakır valisi Nasirü'd-Devle b. Mervan'a götürüldü. Nasirü'd-Devle de onu tutuklayıp zindana attı. Zindan kapısını üzerine kapayıp sivadi.

Bu senede Irak ve Cezire'de fazla sayıda ölen hayvanların lesleri sebebiyle veba hastalığı meydana geldi. Bu yüzden bir çok insan öldü. Öy-leki çarşılarda pazarlarda kimse görülmez oldu. Hastaları tedavi etmek için ihtiyaç duyulan şeyler çok azaldı. Musul'dan gelen bir mektupta anlatıldığına göre halktan sadece 400 kişi cuma namazı kiliyordu. Zimmilerden de sadece 120 kişi kalmıştı.

Bu senede şiddetli bir kitlik meydana geldi. Rafizîlerle Sünniler arasında Bağdat'ta savaş cereyan etti. Bu yüzden çok kimse öldü.

Bu senede Irak'tan hiç kimse hacca gitmedi. [63]

Hicretin Dörtüzyötuzdokuzuncu Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Ahmed B. Muhammed B. Abdullah B. Ahmed

Künyesi Ebü'l-Fadl'dir. Hasimî'dir. Harun Resid neslindendir. Si-cistan kadılığı yapmıştır. Gitrifi'den hadis dinlemiştir. Hatib Bağdadî dedi ki: Kendi nefesine hitaben yanımda şu siiri okudu:

«Dediler ki cömertlikte orta yolu tut. Sen insafli birisin adaletlisin. İnsafli kimse asiri gitmez. Haksizlik etmez.

Onlara cevaben dedim ki: Ben cömertlikte ve âlicenaplıkta dalgalanan bayrakların sahipleri olan bir kavmin neslindenim.

Allah'a yemin ederim ki dedelerimin kurdukları binayı daha da güçlendireceğim. Dedem Harun Resid'dir. Ondan önce de Mansur vardı.» [64]

Abdülvahid B. Muhammed

Abdülvahid b. Muhammed b. Yahya b. Eyyub Ebu'l-Kasim. Mutar-riz adıyla meshur sairdir. Siirlerinden biri sudur:

«Ey kul! Ne kadar günah ve suçun vardır?

Eğer sen bunları unutmuş olsan bile Allah bunları kayda geçirmiştir.

Ey kul! Mutlaka bir gün hesap yerinde dikileceksin. O hesap yerinde dikilmeyi hatırladığı zaman kalbin kanar. O günü kalbime hatırlattığımda ve kötü zanna kapıldığımda. Ben «Ey Rabbim beni bağışla» derim.» [65]

Muhammed B. Hasan B. Ali

Muhammed b. Hasan b. Ali b. Abdürrahim Ebu Sa'd. Celalü'd-Dev-le'ye alti kez vezirlik yapti. Sonra Ceziretü Ibn Ömer de ellialti yasinda bu senede vefat etti. [66]

Muhammed B. Ahmed B. Musa

Künyesi Ebu Abdillâh'tir. Vaizlik yapmıstır. Sirazlıdır. Hatib Bagdadî dedi ki: «Bagdat'a geldi. Orada zahid ve takvali bir kimse olduğunu gösterdi. Dünyadan el etek çekti. İnsanlar ona aldandılar. Meclisine çok sayıda adam katılırdı. Bir süre sonra kendisine sunulan hediyeleri kabul etmeye başladı. Mali çoğaldı. Kıymetli elbiseler giydi. Bazı işler yaptı. Taraftarları ve tabileri çoğaldı. Gazaya gitmek istediğini açıkladı. Bunun üzerine bir çok insan etrafında toplandı. Şehir dışında ordugah kurdu. Namaz vakitlerinde kendisi için davul çalınmaya başladı ve Azerbaycan taraflarına gitti. Etrafında çok sayıda adam toplandı. O mintikaların emirine benzedi. Bu senede Azerbaycan taraflarında öldü. Bagdat'ta hadis rivayet etti. Ben de kendisinden az sayıda hadisi dinleyip yazdım. Arkadaşlarımızdan biri onun hadis rivayetinde zayıf bir ravi olduğunu ispatlayarak bazı şeyler anlattı. O, bazılarına şu siiri okumustu:

«Her lezzet hususunda nefse itaat eder.

Ve akim, keremin dışına çıkarsam.

Her çağrılarında halka icabet edersen

Bilesin ki bütün bunlar seni haram ve çirkin işlere davet ederler.» [67]

Muzaffer B. Hüseyin

Muzaffer b. Hüseyin b. Ömer b. Burhan Ebül-Hasan el-Gazzal. Muhammed b. Muzafferden ve diğerlerinden hadis dinledi. Doğru sözlü, sadakatli bir kimseydi. [68]

Muhammed B. Ali B. İbrahim

Künyesi Ebü'l-Hattab el-Hanbelî'dir. Sairdir. Siirlerinden biri şudur:

«Askın verdiği her hükme uyulur. Sevgilinin islediği her cinayete tahammül edilir. Kisi aska gelir, sitemde bulunur, şikayetçi olur. Vücudu zayıflatmayan bir ask, sağlam degildir.»

Sam'a seyahate gitti. Maarratü'n-Numan'dan geçtiğinde Ebü'l-A'la el-Maarrî onu bir kaç beyitle övdü. O da irticalen ona cevap verdi. Yolculuğa çıkarken gözleri sağlamdı. Bagdat'a döndüğünde gözlerini kaybetmişti. Bu senenin zilkade ayında vefat etti. Anlatıldığına göre o, asiri derecede bir Rafizî imiş. Doğrusunu Allah bilir.[69]

Seyh Ebu Ali Es-Sencî

Hüseyin b. Suayb b. Muhammed. Kendi zamanında Safiîlerin seyhi idi. Fikih ilmini Ebu Bekir el-Kaffal'dan öğrendi. Ibn Haddad'm Fûrû adli eserini serh etti. Ondan önce de Seyhi bu eseri serhetmisti. Seyhinden öncede Kadi Ebu Tiyb et-Taberî bu eseri serhetmisti. Ebu Ali es-Sencî, Ibn Kâs'in et-Telhis adli kitabı üzerine büyük bir serh yazmıştır. el-Mecmu' adli kitabı vardır. Gazali, el-Vasit adli kitabında bundan alıntılar yapmıştır. Ibn Hallikan dedi ki: «iranlılarla Horasanlıların metodunu birleştiren ilk zat Ebu Ali es-Sencî'dir»

Seyh Ebu Ali es-Sencî, hicretin 430. senesinden bir kaç sene sonra vefat etmiştir. [70]

Hicretin Dörtüzyükirkinçisi Senesi

Bu senenin cemaziyelevvel ayında Bagdat Emin Ebu Kalıcar vefat etti. Kendisi göldeyken hastalanmış ve vücudundan günde üç kez kan alınmıştı. Sonra bir mahfeye konulup Bagdat'a getirilmiş ve perşembe gecesini vefat etmişti. Köleler ambarları ve hazineleri yağmalamışlar, cariyeler de çadırları yakmışlardı. Sadece onun içinde bulunduğu çadıra dokunmamışlardı. Kendisinden sonra yönetime oğlu Ebu Nasr geçti ve ona el-Melikür-Rahim adını verdiler. Hilafet sarayına girdi. Halife ona yedi hil'at giydirdi. Kol nisanları ve göğüs madalyaları takti, başına da taç ve siyah sarık koydu. Bazı tavsiyelerde bulundu. Bundan sonra Melik Rahim kendi konasına döndü. İnsanlar onu tebriğe geldiler.

Bu senede Siraz şehrinin çevresine sur çekildi. Çevresinin uzunluğu oniki bin zira', yüksekliği sekiz zira', genişliği ise altı zira idi. Surlarda toplam onbir kapı vardı.

Bu senede İbrahim Ymal Rum beldelerine gaza yaptı. 100.000 baş davan ve 4.000 zirhi ganimet olarak elde etti. Başka bir rivayette anlatıldığına göre ganimet olarak elde ettiği zirhlerin sayısı 19.000'dir. Kendisiyle Konstantiniyye arasında sadece onbeş günlük bir mesafe kalmıştı. Elde ettiği ganimetleri 10.000 arabaya yükledi.

Bu senede Zahiretüddin Ebü'l-Abbâs Ahmed b. Halife Kaim Bi-Em-rillah'm adına babasından sonraki dönem için veliaht olarak hutbe okundu ve halk tarafından kendisi için "yasasin" denildi.

Bu senede Bagdat'ta Rafizîlerle Sünniler savastılar. Bu yüzden Bagdat'ta anlatımı uzun sürecek fitneler cereyan etti. Bu senede Iraklılardan hiç kimse hacca gitmedi. [71]

Hicretin Dörtüzyükirkinçisi Senesinde Vefat Eden Meshur Şahsiyetler

Hasan B. İsa B. Muktedir

Künyesi Ebu Muhammed el-Abbasi'dir. Hicretin 343. senesinin ayında d°gdu. Müeddibi Ahmed b. Mansur es-Sükkeri'den, r Abdülvehhab el-Katip'ten hadis dinledi. Faziletli, dindar ve halifelerin haberlerini, aynı zamanda insanların tarihini ezberleyen, iyi bilen, salih bir kimseydi. Ele geçirmeye muktedir olduğu halde hilafete meyletmedi. Tahttan yüz çevirdi. Halifeligi, Kadir tercih etti. Hasan b. Isa bu senede doksanyedi yasinda vefat etti. Bab-i Harb mezarligina defnedilmesini vasiyet etti. O mezarlikta imam Ahmed b. Han-bel'in mezarinin yakina defnedildi. [72]

Hibetullah B. Ömer

Hibetullah b.Önier b. Ahmed b. Osman. Künyesi Ebül-Kasim'di. Vaizdi. Ibn Sahin adıyla meshur olmustur. Ebu Bekir b. Melek'den, Ibn Masi'den ve Berkanî'den hadis dinledi. Hatib Bagdadî dedi ki: «Ben kendisinden hadis dinleyip yazdim. Dogru sözlü bir kimseydi»

Hicretin 351. senesinde dogdu. Bu senenin rebiülahir ayında vefat etti ve Bab-i Harp mezarliga defnedildi. [73]

Ali B. Hasan

Ali b. Hasan b. Muhammed b. Müntab Ebu Muhammed el-Kasim. Ibn Ebi Osman ed-Dakkak adıyla meshur olmustur.

Hatib Bagdadî dedi ki: «Katiî'den ve digerlerinden hadis dinledi. Salih, sadakatli, dindar-bir alimdi, mezhebi ve gidisati güzeidi»[74]

Muhammed B. Cafer B. Ebu'l-Ferec

Zü's-Saadet lakabini tasiyan vezirdi. Farsta ve Bagdat'ta Ebu Kali-car'a vezirlik yapti. Engin bir mürüvvete sahipti. Güzel siirleri ve nesirleri vardi. Onun güzel davranislarindan biri suydu: Adamin biri vefat etmis geride sekiz aylık bir çocuk ve 100.000 dinara yakin bir mirasi geride birakmisti. Sekiz aylık çocuğun vasisi veya bir baskasi ona söyle bir mektup yazmisti:

«Falan adam öldü. Geride sekiz aylık bir çocuk ve 100.000 dinara yakin bir servet birakti. Eger vezir hazretleri uygun görürse bu çocuk buluga erinceye kadar servetini kendi hesabina emaneten alsin.»

Vezir Muhammed b. Cafer de kendisine gelen bu mektubun arkasina söyle bir cevap yazmisti:

«Ölen kimseye Allah rahmet etsin. Geride biraktigi yetimin musibetini de Allah gidersin. Kalan mala gelince onu da yine Allah nemalandir-sin. Jurnalcilik yapana Allah lanet etsin. Bizim yetim malina ihtiyacimiz yoktur.» Vezir Muhammed b. Cafer bu senenin ramazan ayında tutuklanip öldürüldü. Öldürülürken ellibir yasindaydi. [75]

Muhammed B. Ahmed B. Ibrahim

Muhammed b. Ahmed b. Ibrahim b. Gaylan b. Abdillan b. Gaylan b. Halim b. Gaylan. Talib el-Bezzar'in kardesiydi. Bir cemaatten hadis rivayet etti. Ebu Bekir es-Safn'den en son hadis rivayet eden kisidir. Sadakatli, dogru sözlü, dindar, salih, yasi büyük olmakla birlikte nefsi kuvvetli bir kimseydi. 1000 dinari vardi. Her gün bu dinarlari etegine bosaltir, elinde evirip çevirir, sonra yine yerine koyardi.

Darekutnî, onun rivayet ettigi hadislerden olusan el-Cezaü'1-Gayla-niyat adli bir eseri derlemistir ki biz de o hadisleri kendisinden dinlemistik. Muhammed b. Ahmed bu senenin sevval ayinin altisinda pazartesi günü doksandört yasinda vefat etti. Vefat ederken 100 yasina da ulastigi söylenir. Dogrusunu Allah bilir. [76]

Sultan Ebu Kalicar

Asil adi Merzüban b. Sultanü'd-Devle b. Bahaü'd-Devle'dir. Kirk yasindan fazla olarak bir kaç ay yasamis iken vefat etti. Dört sene kadar müddetle Irak sultanligi yapti. Bir kalesi yagmalandi ki, o kalede bir milyon dinardan fazla parasi vardi. Kendisinden sonra yerine oglu Melik Rahim Ebu Nasr geçti. [77]

Hicretin Dörtüzkirkebirinci Senesi

Bu senenin muharrem ayinin onunda Kerh mahallesi sakinlerine Hz. Hüseyin'in matemini tutmak ve bu husustaki bid'atleri icra etmek yasaklandi. Bunlarla Babü'l-Basra sakinleri arasinda haddinden fazla öldürme ve yaralama hadiseleri cereyan etti. Kerh mahallesi sakinleri mahallelerinin etrafina sur yaptirdilar. Ehl-i Sünnet'ten olanlar da Suku'l-Kaliâin üzerine bir sur yaptirdilar. Sonra her iki tarafta yaptirdiklari surlari bozdular. Tuglaları baska yerlere davul zurna çaldirarak götürdüler. Bu hususta aralarinda karsilikli övünmeler cereyan etti. Agiza alinmayacak kötü sözler söylendi. Kimi sahabilerin faziletine, ki-l?1 de onlann aleyhine olacak siirler insâd ettiler. "Innâ lillah ve innâ 1 eyhi raciun" (Dogrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz).

onra iki taraf arasinda anlatimi burada uzun sürececek kavgalar ce-1 T^ Bir Ç°k eVleri yaktilar- Bu senede Tugrul Bey ile kardesi ara- Ik meydana geldii Tuştul Bey'in kardesi çok sayida asker l B'le savasti. Sonra Tugrul Bey onu sigindigi bir ka-

Dört gün süren kusatmadan sonra onu yenik kaleden indirdi; ama ona iyilik ve ikramda bulundu. Ya- sayg bir şekilde ikamet ettirdi.

Öte yandan Bizans imparatoru, Tugrul Bey'e bir mektup yazarak Ibrahim Inalin esir aldigı Bizansli bir komutanin fidye karsiliginda saliverilmesini

istedi. Ona çok miktarda para gönderdi. Ama Tugrul Bey de o esir komutani hiçbir karsilik almaksizin bir jest yapip saliverdi. Bizans imparatoru da onun bu jesti karsiliginda ona çok hediyeler gönderdi ve Istanbul'daki bir mescidin onarimini emretti. Mescitte bes vakit namazla birlikte cuma namazlari da kilinmaya baslandi. Orada Sultan Tugrul Bey adina hutbe okundu. Bu hayret verici durumdan diger hükümdarlar haberdar olunca Tugrul Bey'e fazlaca saygi göstermeye .basladilar. Nasru'd-Devle de Cezire'de Tugrul Bey adina hutbe okuttu.

Bu senede Mesud b. Mevdud b. Mesud b. Mahmud b. Sebüktekin, babasinin vefatindan sonra küçük yasta tahta geçti. Bir kaç günlük iktidardan sonra amcası Ali b. Mesud lehine tahttan feragat etti. Bu da cidden garip bir olaydir.

Bu senede Misirlilar Halep sehrini ele geçirdiler. Sehrin valisi Sü-mal b. Salih b. Mirdas'i kovdular.

Bu senede Besasirî ile Beni Ukayl arasinda savas cereyan etti.

Bu senede Besasirî, Enbar sehrini Karvas'in elinden aldi. Sehrin idaresini düzene soktu.

Bu senenin saban ayinda Besasirî, Horasan yoluna koyuldu. Devran tarafina yöneldi ve orayi ele geçirdi orada çok miktarda mali ganimet olarak aldi.

Sadi b. Ebi's-Sevk orayi koruma tedbirleri ile müstahkem hale getirmisti.

Ibnü'l-Cevzî dedi ki: «Bu senenin zilhicce ayinda etrafi karartan bir bulut gökyüzünü kapladi. Ortalik gece vaktinden daha fazla karardi. Semanin kenarlarinda ates saçici isik gibi bir aydinlik görüldü. İnsanlar bundan tedirgin olup korktular. Tazarru ve niyaza basladilar. Bir süre sonra geceleyin bu kararti zail oldu. Bundan önce de cidden siddetli bir firtina esmis, birçok agaci yerinden sokmustu. Hilafet sarayinda ve Sa-daret'te bir çok balkonu yikmisti.

Bu senede Iraklilardan hiç kimse hacca gitmedi.

Hicretin Dörtüzkirkbirinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Ahmed B. Muhammed B. Mansur

Künyesi Ebü'l-Hasan'dir. Akikî adıyla meshur olmustur. Bu adi Akik adindaki dedesine nisbetle almistir. Ibn Sahin'den ve digerlerinden hadis dinledi. Dogru sözlü, sadakatli bir kimseydi. Doksan yasini asmis olarak bu senenin safer ayinda vefat etti. [78]

Ali B. Hasan

Künyesi Ebü'l-Kasim el-Alevî'dir. Ibn Muhyi's-Sünne diye meshur olmustur. Hatib Bagdadî dedi ki: «Ibn Muzaffer'den hadis dinleyip yazdi. Dogru sözlü,

dindar ve itikadi güzel bir kimseydi. Ücret karsiliginda kitap istinsahi yapar, bununla geçimini sagladigi gibi sadaka olarak da dagitirdi. Seksen yasini asmis iken bu senenin receb ayinda vefat etti.» [79]

Abdülvehhap B. Kadi Maverdî

Ebü'l-Faiz künyesini tasirdi. Hicretin 431. senesinde ibn Makûla nezdinde sahitlik yapti. Ibn Makûla da babasi Maverdî'ye olan saygisindan Ötürü sahitligini kabul etti.

Abdülvehhab bu senenin muharrem ayinda vefat etti. [80]

Hafiz Ebu Abdullah Es-Surî

Muhammed b. Ali b. Abdullah b. Muhammed Ebu Abdullah es-Surî. Hadis hafizi idi. Yaslandiktan sonra hadis toplamaya basladi. Hadis derlemek amaciyla çeşitli beldelere seyahatlerde bulundu. Çok hadis yazdi ve tasnif etti. Hafiz Abdülgani el-Misrî'den istifade etti. Abdülga-nî'nin de tasnifatmdan biraz nakledip derlemelerde bulundu. Büyük hadis alimlerindendi. Genç yasta hadis toplamaya niyetlendi. Sonra yasliyken salih amel isleme hususunda insanların en kuvvetli iradesine sahip olanlardan biri haline geldi. Ramazan ve kurban bayramlari günleri ile tesrik günleri disinda sürekli oruç tutardi. Ayrica güzel ahlakli ve iyi geçimli bir kimseydi. Gözlerinden birini kaybetmisti. Digeri ile cüzleri ve ciltleri yazdi.

Ebu'l-Hasan et-Tayyurî dedi ki: «Anlatildigina göre Hatib Bagdadî, Tarihi disindaki kitaplarinin çoğunlugunu Ebu Abdullah es-Surî'nin kitaplarindan yararlanarak hazirlamistir. Surî vefat ettiginde oniki dagarcik dolduracak kadar kitaplarini kardesinin yaninda birakmisti. Hatib Bagdadî yanina gittiginde kardesi ona o kitaplarin bir kismini vermisti. Hatip de bu kitapleri bazi degisikliklere ugratarak kendi kitabi haline getirmisti. Hafiz Ebu Abdullah es-Surî'nin siirlerine su örneklen verebiliriz:

«Gençlik ardini dönüp parlakligiyla birlikte gitti

ihthiyarlik hüznün ve kederleriyle birlikte geldi.

Gençligi kaybettigimden dolayi kalbim üzüntülüdür.

ihthiyarlikla karsilastigindan dolayi da hüznülüdür.

Her ne kadar kader kendi hükmünde haksizlik etmemisse de

ihthiyarlik vakitsiz gelmemisse de

Ama o benim bu dünyadan göçeceğimi haber vererek geldi.

Ölümün yaklasmasi yüzünden vay benim halime

Isledigim günahlar olmasaydi.

Ihtiyarlığın gelmesinden korkmazdım.
Ama benim sırtım ağırlasmıştır.
Gençliğimde isledigim günah ve taskinliklardan dolayı
Geçip giden gençliğe ağlayan
Ve zamani gelen hosluga da çağrıda bulunan kimse
Ben gençliği kaybettigimden ötürü
Yalnızlığa düştüğümünden dolayı ağlamıyorum
Yalnız ben gençlik şeytanının sıçramaları yüzünden
Islediklerime ağlıyorum
Eğer Rabbim rızasına alamet olacak şeyleri
Bende görmezse vay benim halime, eyvah bana!
Eğer isledigim günah ve suçları rahmetle, bağışlamasıyla örtmezse
Vay benim halime, eyvah bana!
Eğer beni bağışlarsa duragim cennet olur.
Oraya Rabbimin razı olduğu kimseler yerlesirler.
Her ne kadar benim itaatim yoksa da
Ben Rabbimin ihsanı hususunda hüsn-ü zan sahibiyim.
Onun birliğini ikrar ediyorum.
İzzet ve hükümlanlığını biliyorum
Bu hususta heva ve heves sahipleri ile
Fasik ve Allah düşmanlarına muhalifim
Sakinleri için hazırlanan bir menzile
Kavusmayı ümid ediyorum.
Cenâb-i Allah inkarcılarla
Cehennemın varlığını ikrar edenleri
Elbetteki bir araya getirmeyecektir.
Cehennemın varlığını ikrar edenleri imanları kurtarır.
Inkarcılar ise kayıp ve ziyan içinde cehenneme dönerler
İman edenler cennette nimet içinde olur.
Inkarcılar da şeytanlarıyla arkadaş olurlar»
Su siir de Hafız Ebu Abdullah es-Surî'ye aittir:
«Hadise karsı inatçılık edenlere

Hadisçileri ve hadisi savunanlari kötüleyenlere de ki:

Sen bunu bilerek mi söylüyorsun? Yoksa bilmeyerek mi? Bunu bana açıkla
Çünkü cahillik ve bilgisizlik, beyinsiz kimselerin huyudur.

Dini batillardan ve hilelerden koruyan kimseler hiç kötülenisler mi?

Bütün alimler ve fikiçiler onların kavi ve rivayetlerine müracaat ederler.»
Ölüm sebebi, vücudundan kan aldirması idi. Kan aldirdikten sonra elleri sismisti. Anlatildigina göre kan alan kisinin nesteri baskalarına zarar vermek amacıyla zehirlenmist, ama bu kaba davrandigi ve nes-terci de Öfkeliendiği için bu zehirli nesteri vücuduna vurarak kan almış ve ölümüne yol açmisti. Hastahaneye kaldırılmış ve orada vefat etmist. Camiü'l-Medine mezarlığına defnedildi. Vefat ederken almış küsur yasındaydı. Allah ona rahmet etsin. [81]

Hicretin Dörtüzkirkininci Senesi

Bu senede Sultan Tugrul Bey bir yıllık kusatmadan sonra Isfahan'i fethetti. Reydeki esyaları oraya tasidi ve orayı ikamet yeri yaptı. Isfahan'in surlarının bir kısmını yıktirdi ve «Kuvveti az olan kimseler sura ihtiyaç duyarlar. Benim askerlerim ve kilicim beni korurlar. Bunlar benim için kale gibidirler» dedi.

Isfahan'da Ebu Mansur Feramuz b. Alâü'd-Devle Ebu Cafer b. Kale-veyh vali olarak bulunuyordu. Tugrul Bey onu buradan çıkardı ve beldelerinden birini ona ikta' olarak verdi.

Bu senede Melik Rahim Ahvaz'a gitti. Fars askerleri ona itaat ettiler.

Bu senede Hariciler Amman'da ayaklandılar ve hükümet konagini yıktılar. Ebu Muzaffer b. Ebi Kalicar'i esir aldılar.

Su senede Araplar Mustansir el-Fatimî'nin izniyle Ifrikiye'ye girdiler. Onlarla Muiz b. Badis arasında uzun süren savaşlar cereyan etti. Araplar orada senelerce fesat çıkardılar.

Bu senede Bagdat'ta Rafizîlerle Sünnîler baristılar. Hepsi Hz. Ali ile Hz. Hüseyin'in türbelerini ziyaret ettiler. Kerh mahallesinde bunların hepsi sahabilerden hosnud olduklarını ifade edip onlara rahmet dilediler. Bu çok tuhaf bir olaydı. Yalnız takiyye nevinden bunu yapmış olmaları muhtemeldir.

Bu senede Bagdat'ta fiyatlar çok düştü ucuzluk meydana geldi.

Bu senede Iraklılardan hiç kimse hacca gitmedi. [82]

Hicretin Dörtüzkirkininci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler **Alib. Ömer B. Hasan**

Künyesi Ebul-Hasan el-Harbî idi. Kazvinî adıyla meshur olmuştur, cretin 360. senesinin muharrem ayının başında yani Ebu Bekir el-Acurî'nin vefat ettiği gecede doğdu. Ebu Bekir b. Sazan'dan ve Ebu Hafs b. Hayeveyh'ten hadis dinledi. Çok akıllı biriydi. Allah'ın salih kullarının önde gelenlerindendi. Çok kerametleri vardı. Kur'ân okur, hadis rivayet ederdi. Sadece namaz kılmak amacıyla evinden çıkıp camiye giderdi. Bu senenin sevval ayında vefat etti. Vefat ettiği günde Bagdat'ta bütün işyerleri kapandı. İnsanlar cenazesine katıldılar. O gün cidden görülmesi gereken muazzam bir gündü. Allah rahmet etsin. [83]

Ömer B. Sabit Es-Semânî

Nahivciydi. A'mâydi. el-Lüma' adlı eserin sarihidir. Nahvi çok iyi bilen bir alimdi. Nahivde otoriteydi. Ibn Hallikan'ın anlattığına göre Ali b. Cinnî'den ders almış, onun kelimeler serh etmiştir. Nahiv sanatında ustaydı. Cudi dağının yanında Ceziretü Ibn Ömer'de Semânî adındaki bir köyden olduğu için kendisine Semânî denilmiştir. Bu köyün adı da Arapça'da seksen anlamına gelen Semân olup bu isim, gemide Nuh Peygamberle birlikte bulunan seksen canlıdan gelmektedir. [84]

Karvas B. Mukallid

Künyesi Ebül-Menî idi. Musul, Küfe ve Sevre beldelerinin vahşi idi. Zorba insanlardandı. Mısır hükümdarı Hakim bir zaman ona mektuplar yazmış, onu kendi tarafına çekmeye çalışmıştı. Ülkesinde de onun adına hutbeler okutmuş sonra bu uygulamadan vaz geçmişti. Halifeden özür dilemiş, halife de bu suçundan dolayı dilediği özrünü kabul etmişti. Bu zorba Karvas, iki kız kardeşi kendi nikâhında tutmuştu. Araplar kendisini kinamışlar o da «Ben ne yaptım ki? Ben ser'an mubah olan bir şey yaptım.» demişti. Muiz el-Fatimî'nin zamanında iktidardan düşmüş, mali mülkü yağmalanmıştı. Öldüğünde kendisinden sonra kardeşi Kureys b. Bedran b. Mukallid yönetime geçmişti. [85]

Mevdud B. Mesud B. Mahmud B. Sebüktekin

Mevdud b. Mesud b. Mahmud b. Sebüktekin. Gazne hükümdarıydı. Gazne'de vefat etti. Vefatından sonra yerine amcası Abdürresid b. Mahmud geçti. [86]

Hicretin Dörtüzkirküçüncü Senesi

Bu senenin safer ayında Rafizîlerle Sünniler arasında savaş meydana geldi. İki taraftan da çok sayıda adam öldürüldü. Soyleki: Rafizîler burçları dikmişler, bu burçların üzerine altın yaldızla su yazıyı yazmışlardı:

Muhammed ve Ali insanlığın en hayırlı sidiir lar. Kim buna razı 1 irsa sükretnmiş, kim de olmazsa küfretnmiş olur.»

Sünnîler Hz. Ali'nin adinin Peygamber Efendimizin adıyla birlesti-sini yadirdadılar. Bu sebeple iki taraf arasında savaş meydana gel-? bu savaş rebiyülevvel ayına kadar devam etti. Hasimilerden biri öl-?-V"ldü İmam Ahmed b. Hanbel'in mezarının yanına defnedildi. Defin-risonra Sünnîler mezarlıktan dönerlerken Musa b. Cafer'in türbesini gmaladılar. Musa'nın, Muhammed el-Cevad'ın, Büveyh oğullarının ve oradaki vezirlerin mezarlarını yaktilar. Cafer b. Mansur'un, Muham-d el-Eniin'in, annesi Zübeyde'nin ve oradaki birçok mevtanın mezar-1 ri da yakildi. Fitne her tarafa yayildi. Haddi astılar. Rafizîler de bir çok kötülük ve mefsedetle bunlara karşılık verdiler. Eski mezarları açtilar oradaki salih kimselerin cesetlerini yaktilar. Hatta İmam Ahmed b. Hanbel'in mezarını da açmaya yeltendiler. Ancak nakip onları bundan menetti ve bu isin sonucundan korktu. Bu Rafizîlere Katîi adında bir es-kiya musallat oldu. Bunların reislerini ve elebasılarını takip ediyor, gündüz ansızın bunları öldürüyordu. Katîi nedeniyle de büyük bir bela yaşandı. Kimse onu ele geçir emiyordu. Son derece cesaretli, güçlü ve hilekâr bir kimseydi. Rafizîlerden Debis b. Ali b. Mezyed bu durumdan haberdar olunca halife adına hutbe okunmasına son verdi. Kendisine elçiler gönderilince tekrar halifenin adına hutbe okuttu. Bu senenin ramazan ayında Tugrul Bey'in elçileri, kendisine hil'at, nisan ve benzeri sultanlık alamerleri gönderme lütfunda bulunduğundan halifeye onun tesekkürünü getirdiler. Ayrıca Tugrul Bey halifeye 20.000 dinar, maiyyetine 5.000 dinar, reisler reisine de 2.000 dinar para göndermistti. Tugrul Bey, Rey sehrini onarırken oradaki bazı yerleri yiktığında altın ve mücevher gömüleri bulmustu, bu mücevher ve altınlar sayesinde durumu kuvvetlendi, sâni yüceldi. [87]

Hicretin Dörtüzkirküçüncü Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Muhammed B. Muhammed B. Ahmed

Künyesi Ebü'l-Hasan'di. Sairdi. Basraliydi. Akbera'ya yakın bir köydendir. Ümmü Havran adıyla bilinen Basra sehri ile bu köyün adları aynidir. Ama Muhammed daha sonra gelip Bagdat'a yerleştii. Meshur bir kalamciydi. Esine az rastlanır vecizeleri vardır. Siirlerinden biri sudur:

«Dünyayı ve şehvetlerini görünce ona meylediyoruz. Hiç bir kalb arzusuz ve emelsiz değildir. Gördüğün şeylerin süsü püsü seni aldatmasın. Etrafı ve omuzları yumusak bir hayat tazedir.

Fazla yaşamının çoğu kederdir.

Sana en çok zarar veren şey, sevdiğin şeydir.

Sana yetecek kadar bir rizik kendiliğinden gelirse,

Onu al, zenginlik meradır, yiyip içmedir.

Azıcık erzak sana kendiliginden gelirse bilki bunda selamet vardır.
Fazla erzaki ve serveti isteme. Çünkü onda savas vardır.» [88]

Hicretin Dörtüzkirkdördüncü Senesi

Bu senede, Misir halifelerinin tezkireleri yazildi. Bunların Rasû-lullah (s.a.v.)'e nesep bagi bulunmadigi ve yabancı kimseler olduklari söylendi. Bu tezkireler çok sayıda yazilip nesredildi. Fikihçiler, kadılar ve esraf bu tezkirelere yazili beyanlarini koydular.

Bu senede Ercan, Ahvaz ve bagli mintikalarda büyük bir deprem meydana geldi. Bu deprem sebebiyle bir çok bina ve evlerin balkonlari yıkildi, Sözüne itimad edilir birinin anlattigina göre bu deprem esnasinda kendisi eyvaninin tavaninin ayrildigini bu çatlak yerden gökyüzünü gördüğünü sonra bu eyvaninin tavaninin tekrar eski haline geldigini ve çatlagin kayboldugunu söylemistir.

Bu senenin zilkade ayında Sünnilerle Rafizîler arasında yeniden savas meydana geldi. Bir çok yerleri yaktilar. İki taraftan da çok sayıda adam öldürüldü. Rafizîler mescitlerinin duvarlarına söyle yazilar yazdilar: «Muhammed ve Ali insanligin en hayirlisidirlar.»

Ezan okurken de «Hayye ala hayril amel» cümlesini eklediler. İki taraf arasında savas cereyan etti. Katîi adindaki eskiya Rafizîlere musallat oldu. Onun yüzünden rahat yüzü göremediler. Bu da kaderin bir cilvesi idi. [89]

Hicretin Dörtüzkirkdördüncü Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Hasan B. Ali

Hasan b. Ali b. Muhammed b. Ali b. Ahmed b. Vehb. Kurrâ b. Vakid Ebu Ali et-Temimî. Vaizdi. İbn Müzehheb adıyla meshur olmustur. Hicretin 355. senesinde dogmus, İmam Ahmed b. Hanbel'in Müsned'ini, İmam Ahmed'in oğlu Abdullah b. İmam'dan dinlemis olan Ebu Bekir b. Malik el-Katîi'den dinledi. Ebu Bekir b. Masî'den, İbn Sahin'den, Dâre-kutnî'den ve bir çok kimselerden hadis dinledi. Dindar ve hayirli bir sahsiyetti. Hatib Bagdadî onun Ahmed b Hanbel'in Müsned'ini Katîi'den sihhatli bir sekilde dinledigini ancak bazi cüzlere kendi adini da ekledi söylemistir. İbnü'l-Cevzî dedi ki:

«Bu onun hadis dinlemesini olumsuz yönde etkileyecek bir kusur " 'Idir.' Çünkü bu hadisleri dinlediği kesinlik kazanmis ise o zaman kelaar dinlediği hadislerin senetlerine kendi adini eklemesi caiz

° UI*Hatib Bagdadî, onu gereksiz bazi seylerle ayiplamistir. [90]

Ali B. Hüseyin B. Muhammed

Künyesi Ebü'l-Hasan'di. Sasi lakabıyla taninmistir. Bagdatlidir. Basra'da

ikamet etti. Kendisi ve amcası Basralılara tahakküm ettiler. Kendisi keramet ve mükasefe ehli kimselerden olduğu vehmini meydana getirecek bazı hilelerde bulundu. Bunda yalancıydı. Allah kendisini de amcasını da kahretsin ayrıca murdar bir Rafizî ve Karmatî idi. Bu senede öldü. Hamd ve sükür Allah'adır. Nimetlerinden ötürü Allah'a şükrederiz. [91]

Kadi Ebu Cafer

Asil adı Muhammed b. Ahmed b. Ahmed'dir. Künyesi Ebu Cafer es-Semmanî'dir. Kadılık yapmıştır. Es'ari mezhebine bağlı kalamcılardan-dir. Dârekutnî'den ve diğerlerinden hadis dinledi. Faziletli, cömert ve alim bir şahsiyetti. Musul kadılığı yaptı. Evinde münazara meclisi vardı. Musul'da kadılık yaparken gözlerini kaybetti ve bu senenin rebiülev-vel ayında seksenbes yasına varmış iken orada vefat etti. Allah rahmet etsin. Günahlarını bağışlasın. [92]

Hicretin Dörtüzkirkbesinci Senesi

Bu senede Bağdat'ta Rafizîlerle Sünniler arasında yeniden çarpışma meydana geldi. Etrafı ateşe verdiler. Fitne büyüdü. Musibet, önü ah-namıyacak hale geldi.

Bu senede Muiz el-Fatimî'nin Irak'a hücum etmek üzere olduğuna dair haber Bağdat'a geldi.

Bu senede Seyh Ebu Hasan el-Esarî'nin söyle ve söyle dedigi, dine ve sünnete uymayan şeyler söylediğine dair haberler sultan Tugrul Bey'e ulaştırıldı. Tugrul Bey de onun lanetlenmesini emretti ve Nisabur halkı da böyle diyen bir kimsenin (Ebu Hasan el-Esarî'nin kâfir olacağını açıkça ilan ettiler. Ebü'l-Kasim el-Kuseyrî Abdülkerim b. Hevazin bu durumdan sıkıntı duyup başlarına gelen musibetten ötürü Ehl-i Sünnete şikâyet hususunda bir risale yazdı. Sultan Tugrul Bey de aralarında Ebü'l-Kasim el-Kuseyrî'nin de bulunduğu Es'arî mezhebinin bazı reis-ierini yanına çağırarak. Isın bu noktaya ulaşmasının sebebini onlara sordu. Onlar da Es'arî'nin böyle bir şey demediğini söyleyip inkâr kalkıştılar. Sultan Tugrul Bey de «Biz sadece böyle diyenleri lanetledik» dedi. Uzun ve büyük bir fitne cereyan etti.

Bu senede Ebu Kalicar Siraz sehrini istila etti. Orada bulunan kardeşi Ebu Sa'd'ı kovdu.

Bu senenin sevval ayında Besasirî, memlekette fesat ve bozgunculuk çıkaran Türklerle Bedevilerin üzerine hücum etti. Onları mağlup edip mallarını yağmaladı.

Bu senede Iraklılardan hiç kimse hacca gitmedi. [93]

Hicretin Dörtüzkirkbesinci Senesinde Vefat Eden Meshur Şahsiyetler

Ahmed B.Ömer B. Ruh

Künyesi Ebü'l-Hasan en-Nehrevanî'dir. Darphanede ayar islerine bakardı. Güzel siirleri vardır. Söyle bir olaydan bahsetmiştir:

«Bir gün Nehrevan'da nehir kıyısında dolasmaktaydım. Oradan geçmekte olan bir gemideki bir adamin siir okudugunu isittim. Adam söyle bir siir okuyordu:

«Yegane istekleri beni öldürmekti

Bu istekleri de bence çok basitti»

Adami durdurdum ve ona «bu sarkina bir seyler daha ekle bakalım» dedim. Adam da su eklemeyi yaptı.

«Dostlar bana cefa etmeyi sürdererek galip oldular ve beni öldürmeye çalıştılar.

Beni terk etmekle de güzel uykuyu gözlerimden çaldılar, beni uykusuz bıraktılar.

Yegane istekleri beni öldürmekti.

Bu istekleri bence çok basittir.» [94]

Ismail B. Ali

Ismail b. Ali b. Hüseyin b. Muhammed b. Zenceveyh, Ebu Said er-Razî. Sümman adıyla meshur olmuştur. Mutezile alimlerindendir. Çok hadis dinledi. 4.000 hadis üstadından hadis dinleyip yazdı. Mutezilî olmakla birlikte alim, arif ve faziletli bir kimseydi. Güzel sözlerinden biri sudur: «Hadis yazmayan kimse Islâm'ın tadini almamış demektir.» Hanefî mezhebine mensuptu. İlm-i hilafî, feraiz, hesap ve hadis ricalinin adlarını bilirdi. İbn Asakir kendi Tarih'inde onun biyografisini anlatmış, onu sükranla anmış ve uzunca övmüştür. [95]

Ömer B. Seyh Ebu Talib El-Mekkî

Ömer b. Seyh Ebu Talib el-Mekkî Muhammed b. Ali b. Atiye. Babadan ve İbn Sahin'den hadis dinledi. Doğru sözlü, sadakatli bir kimseydi. Ebu Cafer künyesini taşırdı. [96]

Muhammed B. Ahmed

Muhammed b. Ahmed b. Osman b. Ferec el-Ezher. Künyesi Ebu Ta-lib'ti İbn Sevadî adıyla meshur olmuştur. Ebü'l-Kasim el-Ezherî'nin kardesidir. Seksen küsur yasında bu senede vefat etti. [97]

Muhammed B. Ebi Temmam

Muhammed b. Ebi Temmam ez-Zeynebî. Nakibler nakibi idi. Bağdat'ta

babasından sonra nakiplige geçti. [98]

Hicretin Dörtüzkirkaltıncı Senesi

Bu senede Sultan Tugrul Bey, Azerbaycan'ı zaptettikten sonra Bizans üzerine gazaya gitti. Bizanstan ganimetler ve esirler elde etti. Güzel işler yaptı. Sonra salimen döndü ve Azerbaycan'da bir sene müddetle ikamet etti.

Bu senede Kureys b. Bedran, Enbar sehrim ele geçirdi. Orada ve Musul'da Tugrul Bey adına hutbe okuttu. Orada Besasirî'nin naiblerini kovdu.

Bu senede Besasirî savaş dönüşünde Beni Haface ile birlikte Bagdat'a girdi. Hilafete karşı nefret alametleri görüldü. Halife, gönlünü hoş etmek için ona elçiler gönderdi.

Besasirî bu senenin zilhicce ayında Enbar üzerine yürüdü. Orayı ele geçirdi. Beraberinde Dübis b. Ali b. Mezyed'de vardı. Bazı yerleri yıktı. Bazı yerleri yaktı. Sonra Halife kendisine hü'at giydirmek amacıyla Beyti Nûbe'ye gelmesine izin verdi. O da Beyt-i Nube karsısına geldi, ye-n öptü, sonra kendi evine döndü. İlerisine geçmeui. Böylece onunla halife arasındaki kirginlik daha da fazlalasti.

Bu senede Irak'tan hiç kimse hacca gitmedi. [99]

Hicretin Dörtüzkirkaltıncı Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Hüseyin B. Cafer B. Muhammed

Hüseyin b. Cafer b. Muhammed b. Davud. Künyesi Ebu Abdillâh es-nî'dir. İbn Sahin'den, İbn Hayeveyh'ten ve Dârekutnî'den hadis dinledi. Sika, güvenilir ve iyilik yapmakla meshur olmuş bir kimseydi. Hayır işler, yoksulları araştırır, onlara çokça sadaka verirdi. Sahitlik yapması kendisinden istenilmiş, ancak buna yanaşmamıştı. Her ay kendi aile efradına on dinar harcardı. [100]

Abdullah B. Muhammed B. Abdurrahman

Künyesi Ebu Abdillâh'tır. İsfahanlıdır. İbn Lebban adıyla meshur olmuştur. Ebu Hamid el-İsferayinî onun talebelerindendir. Kerh kadılığı yapmıştır. Halka teravih namazı kıldırırdı. Teravih sona erdikten ve cemaat dağıldıktan sonra kendisi yalnız başına fecre kadar namaz kılardı. Çoğu kez bir ay geçtikten sonra yataga uzanıp yatmamıştı. Allah rahmet etsin. [101]

Hicretin Dörtüzkirkyedinci Senesi

Bu senede Sultan Tugrul Bey Bagdat'ı ele geçirdi. O, Selçukluların ilk hükümdarıydı. Bagdat'ı ve Irak beldelerini ele geçirdi.

Bu senede halife ile Besasirî arasindaki kirginlik fazlalasti. Türkler Besasirî'den sikâyetçi oldular. Reisü'r-Rüesa da onun aleyhinde agzina geleni söyledi. Çirkin fiillerini anlatti. Misirlilara itaat ettigine dair onlarla mektuplastigini ve Abbasilere itaatten vazgeçtigini, onlara bagimlilikten siyrildigini bildirdi. Halife de mutlaka onu öldürmek gerektiğini söyledi.

Bu senede Ahvaz taraflarında fiyatlar çok yükseldi. Pahalilik meydana geldi. Öyle ki Siraz'da bir ölçek bugday 1.000 dinara satilir oldu.

Bu senede eski adet üzere Sünnîlerle Rafizîler arasında savas meydana geldi. Uzun süren ve fasilasiz olan bir savas, aralarında devam etti. Devlet iki tarafı da birbirinden ayıramadı.

Bu senede Es'arilerle Hanbelîler arasında savas meydana geldi. Hanbelî tarafı büyük bir kuvvete sahip oldu. Öyle ki Es'arilerden hiç kimse cumaya ve diğer cemaat namazlarına gelemes oldu. Hatib Bagdadî dedi ki: Besasirî lakabıyla taninan Türk Arslan Bey bu senede güçlendi. Türk kodamanlarından ona karsi gelen kimse yoktu. Ülkeyi istila etti. Nami her tarafa yayildi. Arap ve Acem komutanları ondan korktular. Irak'ta, Ahvaz'da ve oraya bagli yerlerde minberlerin çoğunda onun adına hutbe okundu. Ona dua edildi. Halife ondan onay almadan hiç bir işe karar veremez oldu. Sonra halife onun akidesinin bozuk olduğunu anladı. Türklerden bir cemaat, halifenin yanma gelerek Besasirî'nin hilafet sarayım yagmalamaya, halifeyi tutuklamaya niyetlendigine sahitlik ttiler. O esnada halife de Tugrul Beye mektup yazarak Irak'a gelmesi-6' 'stedi. Besasirî'nin etrafında askerlerin çoğu dagildi ve acelece Bag-nl , göndüler. Sonra bunlar Besasirî'nin konagina hücum etmeye ka-

verdiler. Bagdat'in bati yakasında bulunan konagini yaktilar. Binali m yaktilar. Tugrul Bey de hicretin 447. senesinin ramazan ayında Bagdat'a ulasti. Emirler, vezirler ve hacipler onu yolda karsiladilar. Bü-vük bir alâyisle Bagdata girdi. Bagdat'ta önce onun adına sonra da Me-l'k Rahim adına hutbe okundu. Ama bundan sonra Melik Rahim adına hutbe okunmasına son verildi. Melik Rahim tutuklanarak kaleye kapatildi. O Büveyhîlerin son hükümdariydi.

Büveyhîler yaklasik kirk sene müddetle hüküm sürmüşlerdi. Melik Rahim alti sene on gün müddetle Bagdat'a hükmetmisti. Tugrul Bey, onarimini tamamladiktan sonra hükümet sarayına yerlesti. Adamları da Türklerin evlerine konuk oldular. Beraberinde sekiz fil vardı. Türklerle halk arasında savas meydana geldi. Bagdat'in dogu yakasi tümüyle yagmalandi. Büyük bir musibet meydana geldi. Besasirî'ye gelince o halifeden kaçip Rahbe beldesine gitti. Misir hükümdarina mektup yazarak onun adına Irak'ta propaganda yapmakta ısrarlı olacağını bildirdi. Misir hükümdarı da onu Rahbe naibligine atadi ki, amacini gerçes-lestirebilsin.

Bu senenin zilkade ayının onunda salı günü Ebu Abdullah Muham-med b. Ali ed-Damiganî kadilkudatlığa atandı ve bu hususta kendisine hil'at giydirildi. Ondan önce Kadilkudatlığa İbn Makûla bakmaktaydı. İbn Makûla'nın vefatından sonra o göreve atandı.

Halife, Bağdat'a girişinden bir gün sonra Tugrul Bey'e hil'at giydirdi. Tugrul Bey de önünde davul ve zurnalarla sarayına döndü.

Bu senenin yine zilkade ayında Zahiretüd-Din Ebü'l-Abbas Mu-hamnied b. Halife Kaim Bi-Emrillah vefat etti. O, babasının veliahdıydı. Vefati büyük bir musibet oldu.

Bu senede Ebu Kâmil Ali b. Muhammed es-Suleyhî el-Hemedanî, Yemen'in bir çok beldelerini istila etti. Oralarda Fatimiler adına hutbe okutmaya başlayıp Abbasiler adına hutbe okunmasına son verdi.

Bu senede Oguzlar memlekette çok bozgunculuk yaptılar. İnsanla-ın bineklerini yağmaladılar. Davarlarına el koydular. Öyle ki bir sigir bes kirata satılır oldu.

Bu senede Mekke'de kitlik meydana geldi. Azık bulunamaz oldu. enab-i Allah üzerlerine çekirge sevketti. Onlar da diğer gıda maddele-nne ve azıklara karşılık çekirgeleri yiyerek hayatta kalabildiler. u senede Iraklılardan hiç kimse hacca gitmedi. [102]

Hicretin Dörtüzyükirkyedinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Hasan B. Ali

Hasan b. Ali b. Cafer b. Ali b. Muhammed b. Dülef b. Ebi Dülef el-İclî. Kadilkudatlık yapmıştır. İbn Makûla adıyla meshur olmuştur. Safî mezhebine mensuptu. Basra kadılığı yaptı. Sonra da hicretin 420. senesinde Muktedir'in halifeligi zamanında Bağdat kadilkudatlığına. atandı. Muktedir'den sonra oğlu Kaim de onu vefatına kadar bu görevde bıraktı. O da bu senede yetmisdokuz yaşında vefat etti. Ömrünün yirmi-yedi senesini kadilikta geçirdi. İrzini muhafaza eden, iffetli, dindar bir kimseydi. Ne halktan ne de halifeden hediye kabul etmezdi. O, Ebu Ab-dillah b. Mendeş'ten su güzel siiri dinlemiş olduğunu söylerdi:

«Yaslandıktan sonra kısa bir süre gençlesir gibi oldu. Ama ihtiyarlık artık onu gençlestirenle di. Sakaklarını kına yakarak siyahlastırdı. Ama kinanın siyahlığı ona yarar vermedi. Dostlara olanca letafetini izhar etti. Ama onlar ondan daha da fazla uzaklastılar. Başladıktan sonra Allah'ın selami bir daha gelsin. Gençliğin baharındaki günlere azmi bir gün dönüp gitti. Hasretimi sonra da üzüntümü kalbimde bıraktı.» [103]

Ali B. Muhsin B. Ali

Ali b. Muhsin b. Ali b. Muhammed b. Ebi'l-Fehm Ebü'l-Kasim et-Tenuhî.

Ibnü'l-Cevzî dedi ki: «Tenuh, Bahreyn'de bir araya gelen düşmanlarına karsi isbirligi ve yardimlasma hususunda ittifak eden bir kaç kabilenin müsterek adidir»

Ali b. Muhsin hicretin 355. senesinde Basra'da dogdu. Hicretin 370. senesinde hadis dinlemeye basladi. Gençliginde hakimler nezdinde sahidligi kabul edildi. Medain'de ve diger yerlerde kadilik yapti. ihtiyatli, sadakatli, dogru sözlü bir kimseydi. Ancak Mutezililige ve Rafizilige meyli vardi. [104]

Hicretin Dörtüzkirksekizinci Senesi

Bu senenin muharrem ayinin bitimine sekiz gün kala persembe günü halife, Tugrul Bey'in kardesi Çagri'nm kizi Hatice ile nikahlandi. Hatice'ye 100.000 dinar mehir verdi. Nikâh akdine Emirü'l-Mülk el-Kündürî, Tugrul Bey'in veziri, Aleviler, Kadilkudat ed-Damiganî, Ma-verdi ve Reisü'r-Rüesa Ibn Mesleme de katildilar. Saban ayi olunca Rei-sü'r-Rüesa Tugrul Bey'e gidip söyle dedi: «Müminlerin Emiri sana diyor ki- Yüce Allah söyle buyurmudur: «Hiç süphesiz Allah size, emanetleri ehline teslim etmenizi emreder.» (en-Nisa, 58) ve müminlerin emiri emaneti onun kiymetli sarayina tasimami bana emretti.»

Tugrul Bey de «Emrini duydum ve itaat ettim» diye karsilik verdi. Halifenin annesi de gelini getirmek üzere Tugrul Bey'in konagina gitti. Gelini alip hilafet sarayina götürdü. Vezir Amidü'l-Mülk ile maiyyet erkâni da ona hizmet ettiler. Saraya girdiklerinde vezir, halifeye halasi Hatice'ye (geline) iyilikte bulunup lütüfkâr davranmasini rica etti. Gelin huzura girdiginde halifenin önünde yeri defalarca öptü. Halife de onu yanina yaklastirip yanibasma oturttu. Ona kiymetli MTatler ve murassa bir tac giydirdi. Ertesi gün ona 100 ipek elbise, altin hizmalar ve altindan bir tas hediye etti. Bu tasın içine mücevherler, yakutlar ve fi-ruzlar islenmistî. Ayrica kendi arazilerinden ona yıllık geliri 12.000 dinari bulan bir kaç parça araziyi ve diger yerleri ikta olarak verdi.

Bu senede Sultan Tugrul Bey, Adüdiye Sarayinin birçok yerlerini onardi. Onarim esnasinda halk, Türklerin evlerini ve Bagdat'in bati yakasindaki birçok yerlerde bulunan tahtalari yagmaladilar ve bu tahtalari ekmekçilere, ahçılara ve baskalarına sattilar.

Bu senede Bagdat'ta siddetli bir kitlik meydana geldi. Herkes korkmaya basladi. Çok yerler yagmalandi. Bu kitligin ardisira birçok Ölüm vakalari meydana geldi. Çok insanlar öldü. Yikanip kefenlenmeksizin defnedildiler. Suruplar ve hastalarin kullanacagi ilaçlar bulunamaz oldu, insanların çoğu ölümle karsi karsiya geldi. Iklim bozuldu. Hava ber-bad oldu.

Ibnül-Cevzî dedi ki: «Bu kitlik ve veba Mekke'de, Hicaz'da, Diyarbakir'da, Musul'da, Bekir diyarında, Rum beldelerinde, Horasan'da, Cebel de ve dünyanın bir çok yerinde görüldü «bu sözler Ibnül-Cevzî'nin el-Muntazam adli eserinde geçmektedir.»

Bu senede Misir'dan Bagdat'a gelen bir mektupta anlatildigina göre uç hirsiz bazi evlerin duvarlarım delip içeri girmisler fakat evin içindeyken ölmüşlerdi. Sabah olunca halk bunlardan birinin duvardaki gedigin agzında, ikincisinin merdiven basında, üçüncüsünün de almak üzere onçaladigi elbiselerin ve kumasların yanında ölü olarak bulunduklarını görmüşüen. Elbise ve kumas bohçalarının yanındaki hirsiz bu boh-Çayı alamadan canını vermişti.

Bu senede Reis'ür-Rüesa, Kerh mintikasında siyah bayrakların dilmesini emretti. Halk bundan rahatsız oldu. Reis'ür-Rüesa, Rafizîlere Çok eziyet ediyordu. Rafizîleri Tugrul Bey'in veziri Amid'ül-Mülk el-^undû savunuyordu.

Bu senede Bagdat'ta bir kusluk vakti, siddetli bir firtina çıktı. Toz bulutları semayı kapladı. Dünya karardı, insanlar çarşıpazarlarda ve diğer yerlerde o vakitte lamba yakmak mecburiyetinde kaldılar.

Ibnü'l-Cevzî dedi ki: «Bu senenin cemaziyelahir ayının ikinci onuncu gününde seher vakti kuyruklu bir yıldız görüldü. Göz tahminine göre kuyrugunun uzunluğu on zira', eni de on zira' kadardı. Bu yıldız receb ayının ortalarına kadar semada görüldü. Sonra kayboldu.

Anlatildigina göre böyle bir yıldız Misir tarafında da göze görünmüş, semada epeyi kalmisti ve Misirliler bundan kurtulmak için hutbeler irad edip dualar okumuslardı. Aynı şekilde Bagdat'ta da doğduğunda epey bir süre semada kalmis, yine bundan kurtulmak için hutbeler okunup dualar yapılmisti»

Bu senede Rafizîler ezan okurken «Hayye ala hayril amel» demekten menedildiler. Müezzinlerinin sabah ezanında «Hayye alel felah»tan sonra iki kez «Essalatü hayrûn minen nevm» demeleri emredildi. Mes-cidlerinin kapılarının üzerinde yazili olan «Muhammed ve Ali insanların en hayirlilaidirlar» ibaresinin silinmesi emredildi ve silindi. Babül Basra'dan Babül Kerh'e kadar Rafizîlerin kasidehanları gelip sahabile-ri metheden kasideler okudular. Çünkü Rafizîler artık sahabilere hakaret edemiyecek hale gelmişlerdi. Daha önce Büveyhîler onlara takviye oluyor, onlara destek veriyorlardı, ama artık Büveyhogullan hakimiyeti sona ermiş, devletleri yıkılmışti. Onlardan sonra gelen Selçuklu Türkleri Ehl-i Sünneti seviyor Sünnilere destek oluyor, sanlarını yüceltiyorlardı. Allah övülen ve hamdedilendir. Bu sonsuza dek böyle olacaktır.

Reis'ür-Rüesa, Rafizîlerin Seyhi Ebu Abdülâh b. Celab'in öldürölmesini emretti. Çünkü bu seyh Rafizîligi asin sekilde savunuyordu. Dükkaninin kapisinda öldüröldü. Ebu Cafer et-Tusî de kaçti. Evi yagmalandi.

Bu senede Allah kahretsin Besasirî, Nurü'd-Devle Debis'le birlikte büyük bir ordunun basinda bulunarak Musul'a geldi. Musul hükümdari Kureys'le savasti. Tugrul Bey'in amcasi oglu ve Anadolu hükümdarlarinin atasi Kutalmis, Musul hükümdarina yadimci oldu. Ancak Besasirî ikisini de hezimete ugratti. Ve sehri zorla ele geçirdi. Orada Misir hükümdarlari adina hutbe okuttu. Kâtibini de zindandan çıkardi. Kâtip de kendisine yaran olacagini sanarak Müslüman oldugunu söyledi. Ancak bunun ona yaran dokunmadi ve öldüröldü. Ayni sekilde Küfe, Vâsit ve diger beldelerde de Misir hükümdarlan adina hutbe okundu. Tugrul Bey, Besasirî'nin isini bitirmek amaciyla Musul'a sefer düzenlemeye karar verdi. Ancak mali sikintilar ve siddetli pahalilik yüzünden halife onu bundan vazgeçirmeye çalistiysa da o bunu kabul etmedi ve büyük bir orduyla Musul'a dogru harekete geçti, ordusunda filler ve manciniklar da vardi. Askerleri çok oldugundan köyleri ve kasabalan yagmala-

basladilar. Bazan geçtikleri yerlerde insanlann irzlanna musal-ft oldular. Halife, Tugrul Bey'e mektup yazarak bu isten vazgeçmelerimretti. O da gönderdigi cevabi mektubunda askerlerinin çoklugu ne-d* niyle otoritenin tam saglanamadigim bildirdi ve mazeret beyan etti. Rüyasinda Rasûlullah (s.a.v.)i görmüs, ona selam vermis ancak Rasûlullah ondan yüz çevirince o, Yâ Rasûlallah neden benden yüz çeviriyorsun diye sorunca Rasûlullah ona su cevabi vermisti:

«Allah seni ölkelere hakim kiliyor sonra sen onun mahlukatma merhamet etmiyor ve Aziz ve Celil olan Allah'in heybetinden de korkmuyor sun.»

Tugrul Bey panik içinde uyanmis ve vezirine, askerlere adaletli dav-rannialan hususunda çagn yapmasini emretmisti ki askerler hiç kimseye zulmetmesinler.

Musul'a yaklastiginda oraya yakin bir kaç beldeyi fethetti, sonra gidip Musul'u fethetti ve kardesi Davud'a teslim etti. Oradan da Bekir beldelerine dogru yürüdü. Oradaki birçok yerleri fethetti.

Bu senede Magrip diyannda Mülessimiler Devleti kuruldu. Bunlar Islâm'i yücelteceklerini, hakkin kelimesini yükselteceklerini söylediler. Sicilmase, Sus ve buralara bagli yerleri istila ettiler. Buralardaki ahalinin çogunu öldürdüler. Mülessimilerin ilk hükümdan Ebu Bekir b. Ömer'di. Bu hicretin 462. senesinde vefat edinceye kadar Sicilmase'de kaldi. Vefatindan sonra yerine oglu Ebu Nasr Yusuf b. Tafsir geçti ve Emiröl-Mü'minin lakabini aldı. Otoritesi kuvvetlendi. Magrib diyannda sani yüceldi.

Bu senede Bagdat'ta Zimmüer, sultanin emri üzerine degisik elbiseler giymekle emrolundular.

Bu senede ölümünden sonra Zahiretü'd-Din'in bir cariyesinden Ebü'l-Kasim Abdullah el-Muktedi bi-Emrillah adinda bir erkek çocuğu dünyaya geldi.

Yine bu senede Bagdat'ta ve diger beldelerde geçmiş senelerden beri devam edegelen kitlik ve buna bagli ölüm haberleri çogalarak devam etti. «Innâ lillah ve innâ ileyhi raciun (Dogrusu biz Allah'a aitiz ve O'na dönücüleriz).»

Bu senede Iraklilardan hiç kimse hacca gitmedi. [105]

Hicretin Dörtüzkirksekizinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Ali B. Ahmed B. Ali B. Silk

Künyesi Ebü'l-Hasan el-Müeddep'tir. el-Falî adıyla meshur olmus-ur- el-Emali adli eserin sahibidir. Fale, Izpe'e yakin bir köyün adidir. Alib. Ahmed bir süre Basra'da ikamet etti. Orada Ömer b.Abdülvahid el-Hasimî'den ve digerlerinden hadis dinledi. Sonra Bagdat'a geldi ve orayi vatan edindi. Kendi nefsinde sika, güvenilir, faziletleri çok bir kimseydi. Onun güzel siirlerinden bazi örnekler verelim:

«Me dislerdeki yüzler degisince

Daha önce görmeye alisik oldugum alimler yok olunca

Meclislerin öncekilerden baska sahislarla kusatildigini gördüğümde

Ki onlar bastan sona veli ve bas kimselerdi.

Ileryerek su beyiti okudum. O esnada gözlerim de akan suyla aydinlanmisti:

Çadirlar yine öncekilerin çadirlari gibidir.

Ama mahallenin kadinlarinin baska kadinlar oldugunu gördüm»

Su siir de ona aittir:

«Fakih ve müderris adini alan her hevesçi ve geri zekali kisi

Ders vermek üzere öne geçmistir.

Ilim ehli kimselerin

Her mecliste yaygin olarak söylenen eski bir beyiti okumalari

Bence artik hak olmustur:

«Zayifladi. Oyleki onun zayifligi nedeniyle otlari açiga çıktı.

Ve her müflis kisi de o otu yiyerek zehirlendi.» [106]

Muhammed B. Abdülvahid

Muhammed b. Abdülvahid b. Muhammed es-Sabag. Safi fikihisi-dir. Bu, es-Samil adli eserin sahibi degildir. es-Samil adli eserin sahibi Muhammed, bundan sonraki dönemlerde yasmistir. Biyografisini anlatmakta oldugumuz Muhammed b. Abdülvahid, Ebu Hamid el-sfera-yin'nin talebelerindendir. Medine Camii'nde fetva halkasi vardi. Kadilkudat ed-Dmigan el-Hanefi'nin huzurunda sahidlik yapti. O da bunun sahitligini kabul etti.

Muhammed b. Abdülvahid, Ibn Sahin'den ve digerlerinden hadis dinledi. Sika, güvenilir, kadri yüce bir zatti. Bu senede vefat etti. [107]

-
- [1] Ibn Kesr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, agri Yayinlari: 12/121.
- [2] Ibn Kesr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, agri Yayinlari: 12/121.
- [3] Ibn Kesr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, agri Yayinlari: 12/122-123.
- [4] Ibn Kesr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, agri Yayinlari: 12/123-124.
- [5] Ibn Kesr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, agri Yayinlari: 12/124.
- [6] Ibn Kesr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, agri Yayinlari: 12/124.
- [7] Ibn Kesr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, agri Yayinlari: 12/124-125.
- [8] Ibn Kesr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, agri Yayinlari: 12/125.
- [9] Ibn Kesr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, agri Yayinlari: 12/125-126.
- [10] Ibn Kesr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, agri Yayinlari: 12/126.
- [11] Ibn Kesr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, agri Yayinlari: 12/126-127.
- [12] Ibn Kesr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, agri Yayinlari: 12/127.
- [13] Ibn Kesr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, agri Yayinlari: 12/127-128.
- [14] Ibn Kesr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, agri Yayinlari: 12/128-129.
- [15] Ibn Kesr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, agri Yayinlari: 12/129.
- [16] Ibn Kesr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, agri Yayinlari: 12/129.
- [17] Ibn Kesr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, agri Yayinlari: 12/129-130.
- [18] Ibn Kesr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, agri Yayinlari: 12/132.
- [19] Ibn Kesr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, agri Yayinlari: 12/132.
- [20] Ibn Kesr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, agri Yayinlari: 12/132.
- [21] Ibn Kesr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, agri Yayinlari: 12/132.
- [22] Ibn Kesr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, agri Yayinlari: 12/132-134.
- [23] Ibn Kesr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, agri Yayinlari: 12/134.
- [24] Ibn Kesr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, agri Yayinlari: 12/135.

- [25] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/135.
- [26] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/135.
- [27] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/135.
- [28] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/135-136.
- [29] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/136.
- [30] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/136.
- [31] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/136.
- [32] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/137.
- [33] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/137.
- [34] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/137.
- [35] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/137.
- [36] Çağrı Bey.
- [37] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/138-139.
- [38] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/140.
- [39] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/140.
- [40] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/141.
- [41] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/141.
- [42] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/141.
- [43] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/141-142.
- [44] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/142.
- [45] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/142.
- [46] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/142.
- [47] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/143.
- [48] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/144.
- [49] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/144.
- [50] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/144-145.
- [51] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/145.
- [52] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/145.
- [53] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/145.
- [54] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/145-146.
- [55] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/146-147.
- [56] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/147.

- [57] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/147.
- [58] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/148.
- [59] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/148.
- [60] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/148-149.
- [61] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/149.
- [62] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/149-150.
- [63] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/150.
- [64] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/150-151.
- [65] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/151.
- [66] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/151.
- [67] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/151.
- [68] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/152.
- [69] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/152.
- [70] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/152.
- [71] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/153.
- [72] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/153-154.
- [73] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/154.
- [74] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/154.
- [75] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/154.
- [76] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/155.
- [77] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/155-156.
- [78] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/156.
- [79] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/157.
- [80] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/157.
- [81] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/157-158.
- [82] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/159.
- [83] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/159-160.
- [84] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/160.
- [85] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/160.
- [86] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/160.
- [87] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/160-161.
- [88] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/161-162.

- [89] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/162.
- [90] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/162-163.
- [91] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/163.
- [92] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/163.
- [93] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/163-164.
- [94] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/164.
- [95] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/164.
- [96] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/165.
- [97] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/165.
- [98] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/165.
- [99] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/165.
- [100] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/165-166.
- [101] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/166.
- [102] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/166-167.
- [103] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/168.
- [104] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/168.
- [105] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/168-171.
- [106] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/171-172.
- [107] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/172.

Hilal B. Muhsin .	2
Hicretin Dörtüzkirkdokuzuncu Senesi	2
Hicretin Dörtüzkirkdokuzuncu Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler .	4
Ahmed B. Abdullah B. Süleyman .	4
Üstad Ebu Osman Es-Sabunî	9
Hicretin Dörtüzüellinci Senesi	9
Hicretin Dörtüzüellinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler .	12
Hasan B. Muhammed Ebu Abdullah Elunî	12
Tugrul Beyin Kardesi Davud .	12
Ebu't-Tayyib Et-Taberî	12
Kadi Mâverdî	13
Reis'ür Rüesa Ebü'l-Kasim B. Mesleme .	13
Mansur B.Hüseyin .	14
Hicretin Dörtüzüellibirinci Senesi	14
Fasil	14
Tugrul Bey'in Besasirî'yi Öldürmesi	17
Arslan Ebu'l-Haris El-Besasiri Et-Türkî	18
Hasan B. Fadl	18
Ali B. Mahmud B. Ibrahim B. Macire .	18
Muhammed B. Ali	19
El-Venî El-Faradî	19
Hicretin Dörtüzüellîikinci Senesi	19
Hicretin Dörtüzüellîikinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler .	20
Ebu Mansur El-Cilî	20
Hasan B. Muhammed .	20
Muhammed B. Ubeydullah .	20
Katrü'n-Nedâ .	20
Hicretin Dörtüzüellîüçüncü Senesi	20
Hicretin Dörtüzüellîüçüncü Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler .	22
Ahmed B. Mervan .	22
Hicretin Dörtüzüellîdördüncü Senesi	22
Hicretin Dörtüzüellîdördüncü Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler .	23
Sümal B. Salih .	23
Hasan B. Ali B. Muhammed .	23
Hüseyin B. Ebu Yezid .	23
Sa'd B. Muhammed B. Mansur .	23
Hicretin Dörtüzüellîibesinci Senesi	24
Tugrul Beyin Halifenin Kiziyla Gerdege Girisi	24
Hicretin Dörtüzüellîibesinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler .	25
Züheyr B. Ali	25

Said B. Mervan .	26
Melik Ebu Talib Tugrul Bey .	26
Hicretin Dörtüzüellialtinci Senesi	26
Hicretin Dörtüzüellialtinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler .	27
Ibn Hazm Ez-Zahirî	28
B. Ali B. Burhan .	28
Hicretin Dörtüzüelliyedinci Senesi	29
Hicretin Dörtüzüellisekizinci Senesi	29
Hicretin Dörtüzüellisekizinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler .	31
Hafiz Ebubekir El Beyhakî	31
Hasan B. Galib .	31
Kadi Ebu Ya'lâ B. Ferra El-Hanbelî	31
Ibn Seyyidih .	32
Hicretin Dörtüzüellidokuzuncu Senesi	32
Hicretin Dörtüzüellidokuzuncu Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler .	33
Muhammed B. Ismail B. Muhammed .	33
Hicretin Dörtüzüaltmisinci Senesi	33
Hicretin Dörtüzüaltmisinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler .	34
Abdûmelik B. Muhammed B. Yusuf B. Maksur .	34
Ebu Cafer Muhammed B. Hasan Et-Tusî	35
Hicretin Dörtüzüaltmisbirinci Senesi	35
Hicretin Dörtüzüaltmisbirinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler .	36
Foranî	36
Hicretin Dörtüzüaltmisikinci Senesi	37
Hicretin Dörtüzüaltmisikinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler .	38
Hasan B. Ali	38
Muhammed B. Ahmed B. Sehl	38

Hilal B. Muhsin

Hilâl b. Muhsin b. Ibrahim b. Hilal. Künyesi Ebu'l-Hayr'di. Katiplik yapmistir. Sabîî idi. Tarihi vardır. Dedesi Ebu îshak es-Sabîî de risaleler sahibiydi. Babasi da Sabîî'ydi. Ancak Hilal daha sonra müslüman oldu. Islâmiyeti güzelce yasadî. Islâm'a girmeden de bazi hadis ulemasindan hadis dinlemisti. Çünkü edep öğrenmek amaciyla yanlarina gidip gelirdi. Islâm'a girdikten sonra da onun ona çok yarari oldu. Ibnül-Cev-

""nin anlattigina göre bu, onun Islâm'a girmesine sebep olmustu. Ve yi-Z1 Ibnü'l-Cevzî onun Islâm'a girisini söyle anlatir: 116 «Hilal b. Muhsin rüyasinda Rasûlullah (s.a.v.)'i defalarca görmüs-Rasûlullah onu hep Aziz ve Celil olan Allah'a imana davet ediyor, Mâm'a girmesini emrediyor ve ona «Sen akilli bir adamsin delillerle desteklenen Islâm dinini ne diye terke diyorsun?» diyor ve rüyada ona, niklik halinde sahid oldugu bazi mucizeler gösteriyordu. Mesela ona sövle demisti: Senin karin erkek bir çocuga hamiledir. Dogduğunda o çocuga Muhammed adini ver» gerçekten de karisi

bir erkek çocuk dogurmus ve ona Muhammed adini vermis, Ebü'l-Hasan künyesini de takmisti.

Rasûlullah (s.a.v.), ona daha bir çok mucizeler göstermist ki Ibnü'l-Cevzî bunlari sirasiyla anlatmistir. Iste bu ikazlar ve mucizeler üzerine Hilal b. Muhsin Müslüman olmus, islâmiyeti güzelce yasamisti. Dogru sözlü, sadakatli bir kimseydi. Bu senede doksan yasinda vefat etti. Ömrünün kirk küsur senesini Müslüman olarak yasadi.[1]

Hicretin Dörtüzkirkdokuzuncu Senesi

Bu senede Bagdat'ta ve diger beldelerde pespese kitlik ve ölümler meydana geldi. Öyle ki bir çok evler sahipsiz kaldı, içi bosaldi. Hatta evlerin kapılan içerideki kimselerin ölümü yüzünden kapandı. Yoldan geçenler hiç kimseyle karsilasamaz oldular. Azik kitliginden dolayi insanlar, lesleri ve kokusmus seyleri yemek mecburiyetinde kaldilar. Bir kadının yanında küflenip yesermis bir köpek bacagi görüldü. Bunu yemek mecburiyetinde kalmisti. Bir erkek de bir çocuğu tandirda kızartıp yemisti. Bir kus lesi duvardan yere düsmüs; bes kisi onu kapisip aralarinda paylasmis ve yemislerdi.

^ Buhara'dan gelen bir mektupta anlatildigina göre orada ve oraya bagh kazalarda bir günde 18.000 kisi ölmüstü ve bu veba sebebiyle o mintikalarda bu mektubun yazildigi güne kadar bir buçuk milyon insanın öldüğü tesbit edilmisti. İnsanlar bu mintikalarda dolasirlarken bos caddeler, issiz yollar ve kilitli kapilarla karsilasiyorlardı. Her taraf issizdi, insansiz kalmisti. Ibnü'l-Cevzî böyle demistir. Yine onun dedigine göre Azerbaycan'dan gelen haberler arasinda o mintikalarda büyük bir V h /algmi meydana gelmist. O beldelerde çok az sayida insan bu vebadan kurtulmustu. Ahvaz, Buvat ve buralara bagli mintikalarda da veba salgini meydana gelmist. Bütün ülke veba tehdidi altındaydi. Bunun en büyük sebebi de açlıkti. Yoksul kimseler köpekleri pisirip yiyor-ezarları açarak ölüleri çıkarıp pisirip yiyorlardı. İnsanların gece

gündüz mesguliyetleri sadece ölü eti yıkayıp teçhiz etmek ve mezara mmekti. Bir çukur kaziliyor, oraya yirmi-otuz ceset defnediliyordu.

İnsan oturmakta iken kalbi kan basincından ötürü çatlıyor, agzina bir damla kan geliyor ve o anda ölüyordu. Bu durumu gören insanlar tevbe ettiler, mallarının çoğunu sadaka olarak dagittılar, ama sadaka olarak vermek istedikleri paralarını kimse kabul etmiyordu. Fakire çok miktarda dinar, dirhem ve elbise veriliyor ama o «ben açlığımı giderecek bir parça ekmek istiyorum» diyordu. Ekmek bulunamıyordu. İnsanlar evlerindeki içkileri döktüler. Oyun ve müzik aletlerini kirdılar. İbadet etmek ve Kur'an okumak için mescidlere kapandılar. İçinde içki bulunup-ta bütün aile efradi ölmeyen ev sayısı gerçekten çok azdı. Yedi gün süreyle can çekismekte olan bir

hasta adamin yanma gidildi. Hasta adam evin bir tarafini parmagiyla gösterdi. Oraya gittiklerinde bir sarap küpü gördüler. Sarabi döktüler ve hasta adam o anda ruhunu teslim etti. Bir adam mescitte vefat etti. Yaninda 50.000 dirhem para buldular. Bu para halka arzedildi ama hiç kimse bu parayi kabul etmedi ve paralar mescitte dokuz gün kaldigi halde hiç kimse bunu istemiyordu. Bir süre sonra dört kisi bu parayi almak için mescide girdiler ve paralari almak isterlerken düşüp öldüler. Bunlardan hiçbiri o mescitten diri çıkamadi aksine hepsi Öldüler.

Seyh Ebu Muhammed Abdülcebbar b. Muhammed'in 700 fikh öğrencisi vardı. Kendisi vefat ettigi gibi onikisi hariç bütün öğrencileri de öldüler. Sultan Debis b.Ali baris yaptıktan sonra memleketine döndüğünde ahalisinin vebadan ötürü öldüğü ve orada çok az sayida insan kaldigi için memleketinin harap oldugunu gördü. Adamlarından birini elçi olarak bir yere gönderdi. Bir grup insan onu yakalayip öldürdüler. Pisirip etini yediler.

Ibnü'l-Cevzî dedi ki: «Bu senenin cemaziyelahir ayinin bitimine yedi gün kala çarsamba günü Bagdat'in Katiatü Isa mahallesi, Sukut Taam, Kinis, Ashabü's-Sikt, Babü's-Sair, Aktarlar Çarsisi, Suku'1-Aris, Emmatiler, Hassabiler çarsilari ile kasaplar ve hurmacilar pazarlarinin yanisira Suk-u Mihvel, Nehri Zeccac, Süveykat-ü Galip, Saffarm, Sabbagin ve diger bir çok yerleri yandi. Bu da insanların maruz kaldiklari açlık, kitlik ve ölüm belasina ek bir musibet oldu. İnsanlar halden düstüler. Zayıfladilar öyleki bu yanginin atesi daha da fazlalasti ve yapacagini yaptı. «Innâ lillah ve Innâ ileyhi raciûn (dogrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz).»

Bu senede Bagdat'ta hirsizlar ve yankesiciler çoğaldi. Gündüz bile milletin paralarini gasbettiler. Gece-gündüz demeden evlere baskin yaptilar. Siilerin sözcüsü kelama Ebu Cafer et-Tusî'nin evine de baskin yapildi, kitapları ve eserleri ile sapiklik ve bidati hususunda kullanmakta oldugu defterleri yakildi. Hamd ve minnet Allah'adir.

Bu senede Sultan Tugrul Bey Musul dönüşünde Bagdat'a geldi. Halk ve ileri gelenler onu yolda karsiladilar, Reis'ür-Rüesa, halifeninmis oldugu mücevherle islenmis murassa bir hil'ati ona giydirdi.

o1 " il Bey yeri öptü. Bunlardan sonra hilafet sarayina girdi. Halife'nin -gerdigi bir ata binerek yanina gitti. Huzura vardiginda halifenin ye-H°zira uzunlugunda bir tahta oturmus oldugunu, Peygamber hirkasini uzuna attigini, elinde de kirbaci tuttugunu gördü. Yeri öptü. Hali-f'vûn tahtından asagida daha alçak bir tahtta oturdu. Sonra halife; Re-is'ür-Rüesa'ya dedi ki:

«Ona deki, müminlerin emin bu çabalarından oturu sem övüyor,

vaptiklarından ötürü de sana tesekkür ediyor. Kendisine yakınlığı sebebiyle ünsiyet buluyor. O, Cenâb-i Allah'ın kendisine vermiş olduğu beldelerine seni hakim tayin ediyor. Seni hâkim ve sultan olarak tayin etti-âi yerlerde Allah'a karsi gelmekten sakın, memleketi imar etmek için çaba sarfet. Kulların durumunu İslah et. Adaleti yay. Zulme engel ol.» Amidü'd-Devle, halifenin bu söylediklerini ona tercüme etti. O da kalkıp halifenin huzurunda yeri Öpüp söyle dedi:

«Ben müminlerin emirinin hizmetçisi ve kölesiyim. Onun emir ve yasakları doğrultusunda tasarrufta bulunacağım. Bana verdiği yetki ve görevden dolayı da serefyâb olmalıyım. Bu işi basıyla yapmak için Allah'tan yardım ve muvaffakiyet diliyorum.»

Sonra halife, hiFat giymesi için ayaga kalkmasını söyledi. O da geniş alanda kalkıp bir odaya girdi. Üzerine yedi hil'at giydirildi. Basına tas konuldu. Tekrar huzura dönüp halife'nin elini öptükten sonra tahta oturdu. Halife'nin elini Öpmeğe çalıştıysa da basındaki tac buna engel oldu. Halife bir kılıç çıkarıp beline takti ve kendisine sarkın ve garbın sultanı diye hitap edildi. Üç sancak getirildi. Halife bunlardan birini kendi eliyle bağlayıp ona teslim etti. Ferman getirilip halifenin huzurunda okundu. Halife ona, halka adilce davranmasını ve bu hususta Allah'tan korkmasını tavsiye etti. Tekrar kalkıp halifenin elini öpüp basına götürdü. Sonrada büyük bir debdebeye saraydan çıkıp kendi konagina gitti. Giderken önünde hacipler ve tam tekmil askerleri vardı. İnsanlar ona saltanat tebriklerini sunup selam vermeye geldiler. O da halifeye büyük armaganlar gönderdi. Gönderdiği armaganlar arasında 50 000 dinar para, binekleri silahları ve kusaklarıyla elli Türk köle, çe-Sitli besyüz elbise vardı. Tugrul Bey, Reisü'r-Rüesa'ya da 5.000 dinar para ve elli parça kumas ve diğer armaganlar sundu»

Bu senede Misir hükümdarı, veziri Ebu Muhammed Hasan b. Ab-aurrahman el-Bazirî'yi tevkif etti. Onun devlete 3.000 dinar borçlu oldu-pna dair yazılı ifadesini aldı. Seksen adamını gözaltına aldı. Tevkif edilen bu vezir, Hanefî fikihcisiydi. İlim ehline ve Mekke, Medine ahalisine asanda bulunurdu. Seyh Ebu Yusuf el-Kazvinî onu methederdi. [2]

Hicretin Dörtüzkirkdokuzuncu Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler
Ahmed B. Abdullah B. Süleyman

Ahmed b. Abdullah b. Süleyman b. Muhammed b. Süleyman b. Ahmed b. Süleyman b. Davud b. Mutahhar b. Ziyad b. Rebia b. Hars b. Rebia b. Enver b. Esham b. Erkani b. Numan b. Adiy b. Gatafan b. Amr b. Berih b. Huzeyme b. Teymullah b. Esed b. Vebre b. Taglib b. Hulvan b. Imran b. Elhaf b. Kudaa Ebü'l-A'lâ el-Mearri et-Tenuhî. Sairdi. Zindiklikle meshur olmuştı. Arap dildisi idi. Siir ve Arap diline dair divan ve tasnif eserleri

vardir. Hicretin 363. senesinin rebiyülevvel ayinin bitimine üç gün kala gün battiktan sonra cuma günü dogdu. Dört veya yedi yasindayken çiçek hastaligina yakalandi. Gözünü kaybetti. Onbir ya da oniki yasindayken siir söylemeye basladi. Hicretin 399. senesinde Bagdat'a geldi. Bir yıl yedi ay süreyle orada ikamet etti. Sonra kovulmus ve hezimete ugramis bir halde oradan çıkıp gitti. Çünkü o, dininin ilminin ve aklının kitligini gösteren siirimsi bir sual sormustu. Söyle ki:

«Bir çeliskidir. Buna karsi sadece susmamiz gerekiyor ve mevlâ-miza cehennemden bizi koruması için siginiyoruz.

Bir el cinayete ugradigi zaman diyeti 500 altin oluyor.

Peki ama bu el çeyrek dinari çaldigi zaman ne diye kesiliyor?»

O, gerçekleri gözardı edip yalancılık yaptigindan ötürü «elin diyeti 500 dinardir ama çeyrek dinarlık bir şeyi çaldigi zaman ne diye onu kesiyorsunuz?» diyordu. Bu da onun aklının kitliginin, basiretinin kör olusunun bir sonucu idi. Zira bir el cinayete maruz kaldigi zaman insanlar ona karsi taskinlik yapmasinlar ve mütecaviz olmasinlar diye diyetinin çok olması uygundur. Ama o elin kendisi hirsizlik yaparak suç isleyecek olursa artık insanlar baskalarinin mallarina göz koymasinlar, mülkiyet muhafaza altına alinsin diye kiymetinin ve diyetinin az olması elbetteki münasib olur. Bu sebeple bazilari demisler ki: «El, güvenilir olduğu zaman kiymetlidir, ama hain olduğu zaman kiymeti düşer.»

Iste fikhîçılar bu siiri ve benzer sözleri nedeniyle onu cezalandirmaya niyetlendiklerinde Ahmed b. Abdullah, kendi beldesine kaçıp gitti. Evine kapandı disari çıkmaz oldu. Bir gün halifenin yanında oturuyordu. Halife, Mütenebbî'aen hoslanmıyor, onu küçültücü sözler sarfedi-yordu. Ahmed b. Abdullah, yani Ebu'1-Alâ da Mütenebbî'yi seviyor, onun sanini yüceltmeye çalışıyor ve onu övüyordu. Yine o mecliste iken Mütenebbî'nin adı geçti. Halife onu yerince Ahmed b. Abdullah, yani Ebü'1-Alâ söyle dedi: Mütenebbî'nin hiç bir kasidesi ve siiri olmasa bile su cümle ile başlayan kasidesi onun üstün bir sair olduğunu göstermeye yeter:

«Ey münazil senin kalplerde tahtın vardır.»

Halife Öfkeleni ve Ahmed b. Abdullah'in yani Ebü'l-Alâ'nın huzurundan çıkarilmasini emretti. Görevliler ayaklarından tutup onu yü-üstü sürükleyerek huzurdan çıkardılar. Görevliler onu çıkarirlarken halife «bu köpeğin mezkur kasideyle neyi kasdettigini biliyor musunuz?» diye sordu. Sonra da sözünü söyle sürdürdü: O deminki sözüyle Mütenebbî'nin su kasidesini kasdetti:

«Kötü bir adam beni senin yanında yerecek olursa

Onun bu yermesi benim olgun kisi olduğumun delili olur.»

Yoksa Mütenebbî'nin bundan daha güzel kasideleri vardır. Ama o bunu kasdetti»

Bu da halifenin keskin zekâli olusundan dolayı idi. Çünkü O, Ahmed b. Abdullah'm yani Ebü'l-Alâ el-Mearrî'nin imali sözlerini anlamıstı. Ebul-Ala el-Maarri'nin kendisi de zeki kimselerdendi. Ebü'l-Alâ El Mearrî, ömrünün kırkbes senesi boyunca et, süt, yumurta ve hayvani besinler yemiyordu. Brahman felsefecilerinin yolunu takib ediyordu. Anlatildigina göre o sahil yollarından birinden gelmekte iken bir manastira ugrayip geceler. Manastir rahibinin yaninda kalir, rahipte onu Islâm dini hususunda süphelere sürüklemisti. Gidasini nebatattan ve diger seylerden alirdi. En çokta mercimek yer, tatli ihtiyacini ise pekmez ve incirle karsilardi. Kimsenin yaninda yemek yemez ve «ama (kör) kisinin baskalarinin yaninda yemek yemesi, avretini açması gibidir» derdi. Anlattiklarina göre keskin zekali bir kimse imis ama bazilari onun hakkında bir takim uydurma seyler naklederler. Söyle ki: Onun oturmakta oldugu tahtinin altina bir dirhem koymuslardi. O da «ya gök bir dirhem kadar alçaldi. yahut yer bir dirhem kadar yükseldi» demisti. Yani tahtinin altina konulan bir dirhem kadar yerden yükseldigini hissetmistir. Bunun asli yoktur. Yine anlatildigina göre o bir zamanlar bir seferden dönerken gözleri görmedigi için yanindaki bir adam, altindan geçmekte oldugu agacin kafasina degmemesi için basini egmesini ona söylemistir. Aradan bir zaman geçikten sonra tekrar ayni yerden geçerlerken gözleri görmedigi halde o agacin hizasına geldiginde basim Önüne egmistir. Yanindakiler ona niçin böyle yaptigini sorduklarında «burada bir ağaç yok mu?» diye sormus. Onlar da «hayir» diye cevap vermislerdi. Ama sonra oraya dikkatlice baktiklarında kesilmiş bir ağaç kökü gördüler. Bu da sahih degildir. Ebu'l-Alâ el-Mearri zeki idi, ama temiz bir insan degildi. Bir çok tasnif eserleri vardır. Ama çoğu siirle ilgilidir. Bazi Siirlerinde onun zindik, dinden kopmus bir kimse oldugunu ispatlayan sözleri vardır. Bir takim insanlar onun için mazeret uydurup söyle derer: «O, bunu saka ve eglence olsun diye söylerdi. Kalbinde olmayan sey-ri iliyle söylerdi. Ama kalbi temiz bir Müslümandi.»

Ibn Ukayl, onun bu kötü sözlerini duydugunda söyle demisti: «Ebü'l-Alâ'yi Islâm diyarında insanlar tarafından kafir sayilmasini gerektirecek sözler sarfetmeye iten sebep nedir? Münafiklar akil ve ilimleri az oldugu halde ondan daha iyi siyaset sahibidirler. Çünkü onlar, dünyada kabahatlerini gizlemislerdir, ama kendisi insanların tasallutuna maruz kalmasına ve kendisim zindik saymalarina sebep olacak küfrünü izhar etmistir. Allah da biliyor ki onun disi da içi gibidir.»

Ibnü'l-Cevzî dedi ki: «Ebü'l-Alâ el-Mearrî'nin el-Fusul ve'l-Gayat adli kitabini gördüm. Bu kitabi süre ve ayetlere çatiyordu. Kelimelerinin sonu

itibariyla alfabetik harf sirasina göre yazilmisti. Son derece karisik ve soguk ifadeleri vardi. Onun gözünü ve kalbini kor eden Allah noksanliklardan münezzeh ve yücedir. Yine onun Lazimsizin Lüzumu adini verdigi kitabina da baktim.»

Böyle dedikten sonra Ibn Cevzî onun Islâm dinini küçümseyen ve horlayan siirlerinden bazi örnekler sunmustur:

«Akilli bir kimse senin rizkindan pay almadigi ve sen de deli ve ahmak kimseleri nziklandirdigin zaman:

Ey göklerin Rabbi; Arzulamadigi seyleri senden görüpte zindik olan bir adamin artik günahi olmaz.»

«Dikkat edin, bütün mahlukat sapikliktadir.

Akilli kimse kendisim çevreleyen seylere dikkatle bakti.

Tevrat'in sahibi Musa Öne geçti.

Ona iftira eden ziyana düstü.

Adamlari dediler ki; ona vahiy gelmistir.

Dikkatle bakan kimseler dediler ki: Hayir, o uydurmudur

Benim taslari ziyaret edip haccedisim,

Esegin ayibi gibidir ki yükseklerde görülür.

Akilli kimse kendi aklina basvurdugu zaman,

Mezhepleri küçük görüp tahkir eder.»

«Hanife'nin izi silindi. Hristiyan hidayet buldu.

Yahudi zulmetti, mecusi sapti.

Yeryüzündeki iki kisiden biri akilli ama dinsizdir.

Digeri ise dindardir ama akli yoktur.»

«Rasûllerin söylediklerini gerçek sanma

Onlarin söyledikleri yalan sözlerdir ki satirlara geçirdiler.

Insanlar refah ve lüks bir yasanti içindeydiler

Rasûller inanilmasi imkânsiz seyleri getirip bu yasami bulandirdi-lar.»

Ibn Cevzî diyor ki: Ben de Ebü'1-Alâ el-Mearrî'nin bu siirine su karsiligi verdim:

«Rasûllerin söylediklerini yalan sayma. Aksine o sözler gerçektir ve bu gerçekleri teblig ettiler. Insanlar daha Önce büyük bir cehalet içindeydiler. Rasûller hakki getirip açıkladilar.»

Simdi yine Ebül-Alâ el-Mearrî'nin siirlerinden örnekler sunmaya devam

ediyoruz:

«Seriatler aramiza kin biraktilar.

Çesitli dsmanliklari bize miras biraktilar.

Peygamberlik hükümleri olmasaydi Rum kadnlarinin irzlari hiç Araplara mubah olur muydu?»

«Adem'e ya da ogullarina hamdetmiyorum.

Hepsinin hasis kimseler olduguna sehadet ediyorum.»

«Ey yoldan ikmisler! Ayilin, kendinize gelin.

Sizin diyanetiniz öncekilerin hile ve tuzaklarindan baska bir sey degildir.»

«Zamanin hadiseleri iki dostu birbirinden ayirir.

Ey tanrim! benimle bunun arasinda hükmünü ver.

Canlari kasten öldürmeyi yasakladin.

Ama canlari almak için melekleri gönderdin.

Insanlarin yeniden dirilisi olacagini söyledin.

Bu, insanlari iki halde de kurtarmaz.»

«Gldk, glmemiz bizim akilsizligimizdan ötürü oldu.

Basite sakinlerinin aglamalari hak oldu.

Günler bizi paramparça etti.

Kirik cam paralarina dnstk.

Ki o parçalar artik bir araya gelemezler.»

«Bazi isler varki akillar onun karsisinda hafif kalirlar.

Yigit kisi kimin helak olacagini bilemez.

Muhammed'in kitabi Musa'nin kitabi.

Meryem oglu Isa'nin Incil'i ve Zebur.»

«Topluluklar dediler ki: Ilahiniz halka Isa'sini ve Musa'sini göndermedi.

Bunlar ancak Rahman'i bir geçim vasitasi kildilar.

Dinlerini de insanlar arasinda namus kildilar, kanun haline getirdiler.»

Ibnl-Cevz ve diğeri Eb'1-Al el-Mearr'nin küfrünü ispatla- ^°k Siirlerini nakletmislerdir. Hatta onun bu siirlerinden bir laOnun knrh"cini, zindikligim ve dinden kopmuslugunu ispat-Anlatildigina göre o, mezarinin üzerine söyle yazilmasini vasiyet

etmistir:

«Bunu babam bana karsi bir suç olarak isledi Bense hiç kimseye karsi suç

islemedim.»

Yani babasi kendisinin annesiyle evlenmiş olduğundan ötürü onu bu dünyaya getirmisti ve bu yüzden o bu akibete ugramisti. Ama kendisi güya hiç kimseye bu sebeple bir suç işlememisti. Bütün bunlar, onun Allah'i inkâr ettigini küfür ve ilhadini gösterir. Allah onu kahretsin. Bazılarının iddiasına göre o ömrünün sonunda bütün bu yaptiklarindan vazgeçip tevbe etmistir ve bu hususta mazeret diledigini beyan eden bir kaside insad etmistir ki, bu kasidesinde söz konusu küfründen uzaklastigini iddia etmistir. Iste mezkur kasidesi sudur:

«Ey karanlik gecelerde sivrisinegin kanadini açisim gören Allah'im

Ey sivrisinegin bogazmdaki damarların kökünü ve zayıf kemikler-deki iligi gören Allah'im

Geçmiş zamanlarda benden sadır olan günahlari silmeye vesile olacak.

Bir tevbeyi bana nasib ederek lütufta bulun.»

Ebu'1-Alâ el-Mearrî, bu senede Maaretü'n-Numan'da vefat etti. Vefat ederken seksenaltı yasini tamamlamak için ondört günü kalmisti. Arkadaslarindan ve öğrencilerinden bir grup onun için agit yakmislardi. Mezarinin yani basinda onun için seksen mersiye insad edilmisti. Mersiyecilerden biri onun için söyle demisti:

«Zahidliginden ötürü sagliginda her ne kadar kan akitmamış idiy-sen de.

Bu günü ölümün sebebiyle gözlerimden kan akittim.»

Ibnü'l-Cevzî dedi ki: «Ve Ebü'1-Alâ el-Mearrî'nin iyi bir insan olduğuna inanan ve onun için agit yakan bu kimseler ya onun durumunu gerçekten bilmiyorlardı ya da onun sapiklik mezhebinde ve yolunda bulunan kimselerdi.»

Ölümünden sonra arkadaşlarindan biri rüyasında kör bir adami görmüştü. Bu kör kisinin oniuzunda iki yılan vardı bu yılanlar onun göğsüne doğru uzanmışlar başlarını kaldırıp onun etinden koparıp yiyorlardı. O da bu durum karsisinde imdat imdat diyordu.»

Ravinin biri dedi ki: Bu mülhid Mearrî'yi Ibn Hallikan sairler hakkındaki adeti veçhiyle övmüş ve nesebinin yüksek olduğunu söylemistir. Ibn Hallikan onun birçok tasnif eserlerinin adini da vermistir. Bazilarından nakledildigine göre adamin biri onun el-Eyk ve'1-Gusun adli kitabının 101. cildini görmüştür ki bu eseri Hemz ve Redf adıyla meshur olmustur. Ebü'1-Alâ el-Mearrî Arapçayı babasından öğrenmiş, Halepte de Muhammed b. Abdullah b. Sa'd adındaki nahiv aliminden nahiv ilmi-

öğrenmistir. Ebü'l-Kasim Ali b. Muhsin et-Tenuhî, Hatip Ebu

^keriyâ Yahya b. Ali et-Tebrizî de kendisinden nahiv öğrenmişlerdir. Anlatıldığına göre o, kırkbes sene müddetle feylesofların yolunu tutar et yememistir ve mezarının üzerine su ibarenin yazılmasını vasiyet etmiştir

«Bu babamın bana karsi isledigi bir cinayettir.

Bense hiç kimseye karsi cinayet islemedim.»

Ibn Hallikan dedi ki: Onun bu sözü de feylesofların inancına göre hareket ettiğini göstermektedir. Çünkü feylesoflar da bu inançtadırlar. Onlara göre çocuk edinmek ve onu bu varlık alemine getirmek o çocuga karsi islenen bir suçtur. Zira bu dünyaya getirilen çocuk, hadiseler ve afetlere maruz bırakılmaktadır.

Ben derim ki: Bu da gösteriyor ki Ebü'l-Alâ el-Maarrî'nin itikadi de-gismemistir. O, ömrünün son demine kadar feylesofların inançlarına bağlı bir kimseydi. Sonra Ibn Hallikan onun bazı güzel siirlerini nakletmiştir. Bu güzel siirlerinden biri sudur:

«Bir aletle kendin için rütbe taleb etme

Edebiyatçının kalemi ciddiyetsiz olduğunda o kalem öreke gibi olur

İki yıldız gökte durdular.

Birinin mizragı var, diğeri mizraksızdır.» [3]

Üstad Ebu Osman Es-Sabunî

Bu zatin soy kütüğü şöyledir: İsmail b. Abdurrahman b. Ahmed b. İsmail b. Amir b. Abid en-Nisaburî. Hadis hafizi, tefsirci ve vaizdi. Hacca giderken Dimask'a uğradı. Orada hadis dinledi ve halka vazü nasihat bulundu. İbn Asakir, onun biyografisini genişçe anlatmış ve onun güzel sözlerini, siirlerini nakletmiştir. Güzel siirlerinden biri sudur:

«Mallarınıza ve azıklarınıza el sürmediğim Sizden iyilik ve ihsan beklemediğim takdirde Sizler de benim kulu olduğum zatin kullarısınız Artık ne diye su hür bedenimi yoracağım?»

İbn Asakir, İmamü'l-Harameyn'in söyle dedigini rivayet etmiştir: İfen Mekke'de iken mezhepler hususunda tereddüt gösteriyordum. Hangi mezhebe uyacağımı bilemiyordum. Rüyamda Peygamber (s.a.v.)'i gördüm bana söyle buyurdu: «Sen Ebu Osman es-Sabunî'nin itikadına sarıl.» Allah ona rahmet etsin. [4]

Hicretin Dört yüzellinci Senesi

Bu senede mundar Besasirî'nin fitnesi ortaya çıktı. Besasirî'nin asıl adı

Arslan et-Türkî idi. Bu olay şöyle gelişti: Tugrul Bey'in kardesi Ibrahim Yinal, Tugrul Bey tarafından vali olarak tayin edilmiş olduğu Musul sehrini terkedip Cebel mintikasına gitti. Kardesi Tugrul Bey onu yanına çağırdı. Ona mTat giydirdi. Durumunu düzeltti, ama bu esnada Besasirî, Arap emiri Kurays b. Bedran'la birlikte Musul'un üzerine yürüdü ve orayı ele geçirip kalesini tahrib etti. Sultan Tugrul Bey sür'atle oraya gitti ve Musul'u bunlardan geri aldı. Besasirî ve Kurays b. Bedran ondan korkup kaçtılar. Tugrul Bey de onları Nusaybin'e kadar kovaladı. Kardesi Ibrahim Yinal ondan ayrıldı. Ona isyan etti ve Hemedan'a kaçtı. Bunu Besasirî'nin tesvikiyle yapmıyordu. Tugrul Bey de askerlerini geride bırakıp karesinin pesinden gitti. Arkada bıraktığı askerleri dağıldılar. Ona tabi olanların sayısı azaldı. Tugrul Bey'in zevcesi Hatun ile, veziri el-Kündürî Bagdat'a döndüler. Sonra Ibrahim Yinal'in Tugrul Bey'e galip olduğu ve Tugrul Bey'in Hemedan'da mahsur kaldığı haberi Bagdat'a ulaştı. İnsanlar bundan rahatsız oldular. Panige kapıldılar. Bagdat'ın düzeni bozuldu. Besasirî'nin Bagdat'a gelmekte olduğu ve En-bar'a yaklaştığı haberi de Bagdat'a ulaştı. Vezir Kündürî artık Bagdat'dan kaçmaya kesin karar vermişti. Tugrul Bey'in zevcesi Hatun onu yakalatmak istedi, ama o da yanından ayrılıp Bagdat'ın batı yakasına geçti. Evi yağmalandı. Bagdat'ın doğu ve batı yakalarını birleştiren köprü yıkıldı. Tugrul Bey'in zevcesi Hatun ordunun basma geçti ve kocası Tugrul Bey'i kurtarmak amacıyla Hemedan'a gitti. Vezir Kündürî de Ebu Sirvan b. Tuman ve Tugrul Bey'in zevcesi Hatun'un mezkur annesi ile birlikte geride kalan askerlerin basına geçerek Ahvaz tarafına gittiler. Bagdat'ta bir tek savaşçı asker kalmadı. Halife de oradan çıkmaya niyetlendi. Keske çıkmış olsaydı, ama sonra sarayı ve ailesiyle birlikte Bagdat'ta ikamet etmek onun hoşuna gitti. Rahata aldanarak Bagdat'ta kaldı. Şehirde savaşçı askerler kalmayınca halka «Bagdat'tan göçmek isteyen dilediği yere gidebilir» diye duyuru yapıldı. İnsanlar tedirgin oldular. Kadınlar, erkekler ve çocuklar ağlamaya başladılar. İnsanların çoğu Bagdat'ın batı yakasına geçtiler. İki tarafı birleştiren köprü tahrip edilmiş olduğundan bir kişinin karşı tarafa geçiş parası bir ve iki dinari tbnül-Cevzî dedi ki: «O gecede halifenin sarayının üzerinde toplu k rahatsız edici bir şekilde Öten on kadar baykus uçtu. Reis'ür-Rüe-• a denildi ki: «Halife'nin Bagdat'ta savaşçı asker kalmayışı yüzün-

a denildi

baska bir yere göçmesi maslahatin gereğidir.» Ancak halife bu öneriye kabul etmedi. Şehri ve sarayı korumak için halktan bazı güvenlik dildi BI hükûd kgd ilhkabu

e vlleri temin edildi. Bunlara hükümet konagından çok sayıda silah g°rildi Bu senenin zilkade ayının sekizinde pazar günü Besasirî Bag-H t'a geldi.

Beraberinde Misir'in beyaz sancaklari ve bayraklari vardi. Rastaki bayraklarin üzerinde Mustansir Billah Ebu Temim Maad Emi-ü'l-Mü'minin ibaresi yaziliydi. Kerh mahallesinin Rafizî sakinleri Besasirî'yi karsiladilar ve onun kendi mahallelerine gelmesini istediler. O da Kerh mahallesine girdi. Oradan geçerek Mesraatü Zaviya'ya geçti. Orada ordugah kurdu. O esnada insanlar son derece açlık ve yokluk içindeydiler. Kurays b. Bedran da 200 kadar süvari ile birlikte Babü'l-Basra mintikasina karargah kurdu. Besasirî, hirsizlari ve yankesicileri topladi. Onlari hilafet sarayini yagmalamaya azmettirdi. Kerh mahallesi sakinleri de Babü'l-Basra'daki Sünnîlerin evlerini yagmaladilar. Kadil-kudat ed-Damiganî'nin evi de yagmalandi. Mahkeme sicilleri ve defterlerinin çoğu ele geçirilip aktarlara satildi. Halifenin hizmetiyle ilgili kimselerin de evleri yagmalandi. Rafizîler ezan okurken tekrar «Hayye ale hayril amel» demeye başladilar. Bagdat'in diger taraflarinda da cemaatle kilinan bes vakit namazlarin ve cuma namazinin ezanlarinda da bu sekilde ezan okundu ve Bagdat'ta halife Mustansir el-Ubeydî adina minberlerde ve diger yerlerde hutbe okundu. Onun adina altin ve gümüş paralar bastirildi. Hilafet sarayi kusatma altina alindi. Reisü'r-Rüesal lakabini alan Vezir Ebü'l-Kasim el-Mesleme, beraberindeki güvenlik görevlileriyle birlikte sarayi savundu, ama bu savunma bir yarar saglamadi. Halife siyah sarik ve abasini giyinip elinde yalin kilici, basinda sancagi çevresinde de Abbasilerden bir zümre insan, yüzlerini baslarini saçlarim açıp saçmis cariyeler, mizraklarinin basinda musha-n serif bulunan askerler, önündeki kiliçli hizmetçilerle birlikte atma binip ortaya çıktı. Sonra da Arap emiri Kurays b. Bedran'dan kendisini, aile efradini, veziri Ibn Mesleme'yi koruması için taahhüt aldı. O da bu hususa ona teminat verip taahhüdde bulundu. Ve onu bir çadira yerlestirdi. Besasirî, bu taahhüd ve eman verisi nedeniyle Kurays b. Bedran'i kinadi ve ona şöyle dedi:

«Biliyorsun ki daha önce halifeye karsi seninle aramızda bir anlas-maya varmistik. Bu anlasma gereginde sen benden görüş almadan hiç ,ir hususta karar vermeyecektin. Ben de senden görüş almadan hiç bir

ususta karar vermeyecektim. Aramızda her ne suretle olursa olsun

undan baska bir hüküm geçerli olmayacakti.»

Sonra Besasirî, Kasim b. Mesleme'yi yakalayip feci sekilde azarlayip kinadi. Onu siddetlice dövdü, horlayip yaninda tutuklu birakti. Hilafet sarayinin her tarafini yagmalatti. Saraydan aldiklari mücevherlerin, ipekli kumaslarin, altinlarin, gümüşlerin, esyalarin, elbiselerin, bineklerin haddi hesabi yoktu. Sonra Besasirî ile Kurays b. Bedran halifeyi Hadisetü Ane emiri Muharris b. Mücella en-Nedvî'ye göndermeye karar, verdiler. Muharris, Kurays b. Bedran'in amcazade siydi. Dindar ve mürüvvetti bir kimseydi. Halife bu durumu duyunca Ku-rays'in yanma gitti. Bagdat'tan çıkmak istemedigini

söyledi, ama bunun yararı olmadı. Kurays onu kendisinin ve Besasirî'nin adamları refakatinde bir mahfeye bindirerek Hadisetü Âne'ye gönderdi. Halife oraya gitti ve Muharris'in yanında tam bir sene kaldı. Yanında aile efradından da hiç kimse yoktu. Anlatıldığına göre halife oradaki ikameti ile ilgili olarak şöyle demistir:

«Hadisetü Ane'de ikamet etmekte iken bir gece kalkıp namaza durdum. Kalbimde Allah'a yalvarmanın tatlılığını hissettim. Sonra kalbime doğduğu şekilde Aziz ve Celil olan Allah'a şöyle dua ettim:

«Allah'im, beni vatanıma gönder. Aile efradım ve çoluk çocuğumla buluşmayı, bir araya gelmeyi bana nasib et. İnsanların ünsiyet bahçesini tekrar çiçeklendir. Akrabalık mintikasını senlendir. Sikintiyi gider. Cefayı çembere al»

Ben böyle dua ettikten sonra Firat kıyısından bir ses geldi. Sesin sahibi «Evet evet» diyordu. Kendi kendime «Bu bir baskasına seslenen bir adamın sesidir» dedim. Tekrar Allah'a yalvarıp yakarmaya başladım yine aynı sesin sahibinin «seneye kadar seneye kadar» dedigini duydum. Sonra kendi kendime «Bu gayiptan gelen bir sestir. Bunu Cenâb-ı Allah, hadiselerin doğrultusunda konuşturuyor» dedim ve hadiseler gerçekten o doğrultuda cereyan etti.»

Gerçekten de halife bu senenin zilkade ayında kendi sarayından çıkıp Hadisetü Ane'ye gitmişti. Ertesi senenin zilkade ayında sarayına dönmüştü. Halife Kaim Biemrillah Hadisetü Ane'deki ikameti ile ilgili olarak durumunu anlatan şu siirini insâd etmişti:

«Kendilerine karşı ümit beslediğim kimseler beni yanılttılar. Ama sonradan bana dostluk gösterenlerin ismi cismi hatirimdan geçmemisti.

Zamanın hadiselerinden bir şeyler öğrenin.

Hiç kimsenin kimseye sefkat göstermediğini gördüm.

Zaman da sadece bana bir dem vaatle bulunulmustur.

O demde muzaffer olacağım ama,

O dem ne zaman gelir.

Günüm geçiyor, her günümü tamamladığımda,

Yarın amacıma ulaşırım diye kendimi avutuyorum. Kahrolası nefis, hep ümitlerle rahatlıyor.

ve emellerle sabah akşam gidalanıyor.»

Besasirî'ye ve onun Bağdat'ta yaptıklarına gelince o, kurban bayra-da bineğine bindi. Namaza gitti. Hatiplere ve müezzinlere beyaz elbiseler giydirdi. Adamlarına da aynı şekilde beyazlar giydirmisti. Banda Mısır sarığı

vardi. Misir halifesi adina hutbe okuttu. Rafizîler son derece memnun oldular. Irak'in diger mintikalarinda da ezanda "Hayye ala hayril amel" cümlesi okundu. Besasirî, Bagdat'in önde gelenlerinden büyük bir intikam aldı. Kendisine düşmanlık gösterenlerden bir kismini bogdurdu. Taraftarlarına ve sempatizanlarına da bolca azıklar verdi Adaletli olduğu izlenimini verdi. Zilhicce ayinin bitimine iki gece kala pazartesi günü Reisü'r-Rüesa lakabini tasiyan Vezir Ibn Mesleme'yi huzuruna getirtti. Ibn Mesleme, yün bir cübbe ve kirmizi keçeden bir fes giymisti. Boynunda deri kapli muskalar vardı. Kizil tüylü bir deveye bindirildi. Sehirde dolastirildi. Arkasinda da onu kirbaçlayan kimseler vardı. Kerh mahallesinden geçirilmekte iken üzerine çöp kovalari bosaltildi. Yüzüne tükürdüler. Lanetlediler, sövdüler. Hilafet sarayinin karsisinde durduruldu. O bu halde iken de su ayet-i kerimeyi okuyordu: «Ey Muhammed de ki: «Mülkün sahibi olan Allahim! Mülkü diledigine verirsın, dilediginden çekip alırsın. Diledigini aziz kılar, diledigini alçaltırsın; iyilik elindedir. Dogrusu sen, her seye kadırsın.» (ÂH îmrân, 26). Sehirde teshir isi tamamlandıktan sonra askeri garnizona getirildi. Ona boynuzlan çıkarılmamis bir öküz derisi giydirdiler. Yanaklarına da çengel taktılar. Sonra sehpaye asildi. Aksama dek çirpindi ve sonra vefat etti. Allah rahmet etsin. Son sözü su olmustu: «Beni said olarak yasatan ve shid olarak öldüren Allah'a hamdolsun.»

Bu senede Irak diyarında ekinlerin çoğunu telef eden ve bazı çiftçileri öldüren siddetli dolular yagdi. Dicle suyu fazlasiyla kabardi. Yine bu senede mezkur fitneden bir ay önce Bagdat'ta siddetli bir deprem meydana geldi. Evlerin çoğu yıkildi. Bu depremin Hemedan, Vâsit, Tikrit ve Ane mintikalarında da görüldüğüne dair haberler Bagdat'a geldi. Hatta depremin siddetinden ötürü bazı degirmenlerin durduguna söylenmistir- Bu senede Bagdat'ta yagmalama hadiseleri çoğaldi. Öyle ki baslardaki sarıklar dahi alinip götürülüyordu. Seyh Ebu Nasr b. Sabbag'm sarigi ve taylesani cuma namazına gittigi esnada basından alinip götürüldü. Bu senenin sonlarında Tugrul Bey, Hemedan'dan çıktı. Kardesi ile savasti ve onu maglub etti. İnsanlar bu duruma sevindiler ve ferahladi-**lama bu sevinçlerini Besasirî'den korktuklari için açığa vurmadılar. Tugrul Bey, vefat eden kardesi Davud'un ogullarının yardımına basvurdu. Bunlarla birlikte kardesi Ibrahim'le savasti. Bunlar, Ibrahim'i maglub edip hicri 451. senenin baslarında esir aldılar. Hepsi amcalari Tugrul Beyin etrafında toplandılar. O da bunlarla birlikte Irak taraflarına gitti ve hicretin 451. senesinde anlatacagimiz hadiseleri gerçeklestirdiler. Bunu insaallah ileride anlatacagiz. [5]

Hicretin Dörtüyzellinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Hasan B. Muhammed Ebu Abdullah Elunî

Feraiz ilminde meshurdu. Seyhü'l-Harbî lakabini tasirdi. Safiî mezhebine mensubtu. Besasirî fitnesinde Bagdat'ta öldürüldü ve arefe gününe rastlayan bir cuma gününde defnedildi.[6]

Tugrul Beyin Kardesi Davud

Davud, Tugrul Bey'den yaşça daha büyüktü. Bu senede vefat etti. Yerine oğullari geçtiler. [7]

Ebu't-Tayyib Et-Taberî

Fikihçiydi. Safiî alimiydi. Asil adi Tahir b. Abdullah b. Tahir b. Ömer'dir. Hicretin 348. senesinde Taberistan'a bağlı Amil kasabasında doğdu. Cürcan'da Ebu Ahmed el-Gitrifi'den, Nisabur'da Ebü'l-Hasan el-Masercesî'den hadis dinledi. Ebü'l-Hasan'dan fikh öğrendi. Fikh öğrendiği şahsiyetler arasında Ebu Ali ez-Zücacî ve Ebü'l-Kasim b. Kec de vardı. Sonra Bagdat'a giderek Ebu Hamid el-Isferaini'den ders aldı. Muhtasari ve Ibn Haddad'ın Furûu'nu serhetti, usul ve cedel ilmine dair eserler tasnif etti. Diğer bir çok faydalı ilimlere dair eserler de verdi. Bagdat'ta Darekutnî'den ve diğerlerinden hadis dinledi. Ebu Abdullah es-Saymerî'nin vefatından sonra Rib'ül-Kerh'te kadılık yaptı. Sika, güvenilir, dindar, takvali bir kimseydi. Usul-ü fikh ile fikhin furuatına dair çok bilgisi vardı. Güzel ahlaklı, iyi kalpli bir kimseydi. Gece gündüz ilim öğretmeye devani ederdi. Biyografisini Tabakatü's-Safîye adlı eserde vermişimdir. Üstadi olan ve kendisinden sonra ona hocalık yapmak üzere ders halkasında oturtan Seyh Ebu Ishak es-Sirazî, onunla ilgili şöyle bir olay anlatmıştır: «Ebu Tayyib, dünyalık bakımından yoksul bir kimseydi. Tamir etmesi için bir mestini köskere teslim etmişti. Ancak kösker, tamir isini geciktirmisti. Ebu Tayyib ona her ugradığında kösker mesti alıp suya batırıyor ve «yumusadıktan sonra bunu dikeceğim» diyordu. Fakat Ebu Tayyib ona şöyle demisti: «Ben bunu tamir etmen için sana teslim ettim. Yoksa suya batırıp kendisine yüzme öğretmen için teslim etmedim.»

İb Hallikan'ın anlattığına göre Ebu Tayyib ile kardesinin müsterek bir sarıklari ve bir gömlekleri varmış, biri bunları giydiğinde diğeri evde oturur, disari çıkmazmış, kirlenen bu gömlek ile sarığı yıkadıklarında Ha her ikisi evde oturup bunların kurumalarını beklerlermiş. Ebu Tayyib de bu hususta şöyle bir siir söylemiş:

«Bir kavim bedenlerinin elbiselerini yıkadıklarında yıkayıcının isini tamamlayısına dek evlerde beklerler ve evlerin duvarlarını elbise olarak giyerler.»

Ebu Tayyib bu senede 102 yasında vefat etti. Yasi ilerlemiş olmasına rağmen akli, zekâsi ve bedeni sağlamdı. Vefat edinceye dek ders verdi.

Fetva verdi. Bir defasında bir gemiye binerek yolculuğa çıkmıştı. Gemiden inerken kıyıya gençlerin yapamayacağı bir şekilde atlamıştı. Kendisine «Bu ne ey Ebu Tayyib?» diye sorduklarında su cevabı vermişti: «Bu, gençlikte kıymetini bilip muhafaza ettiğimiz ve yaşlılıkta bize fayda veren organlarımızın zindeliğidir.» Allah rahmet etsin. [8]

Kadi Mâverdi

el-Havi'1-Kebir adlı eserin sahibidir. Asıl adı Ali b. Muhammed b. Habib Ebü'l-Hasen el-Maverdî'dir. Basralıdır. Safîî alimidir. Usul, fûru ve tefsire dair bir çok tasnif eserlerin, Ahkam-i Sultaniye ve Edebü'd-Dünya ve'd-Din adlı kitapların müellifidir. Kendisi «fikhi 4.000 varakta genişçe anlattım» demistir. Yani el-İkna adlı eserinde fikhi genişçe anlattığını söylemek istemistir. Birçok beldelerde hakimlik yapmıştı. Yumusak huylu, vakarlı, edebli bir kimseydi. Edepli ve hayali bir kimse olduğundan arkadaşlarından hiç biri ömrü boyunca onun kolunun sıvanmış olduğunu görmemişti. Biyografisini Tabakatü's-Safîiye adlı eserde genişçe anlattım. Kendisi bu senede doksanaltı yaşında vefat etti ve Bab-i Harb mezarlığına defnedildi. [9]

Reis'ür Rüesa Ebü'l-Kasım B. Mesleme

Ali b. Hasan b. Ahmed b. Muhammed b. Ömer. Halife Kaim Bi-Emrillah'ın veziri idi. Önceleri Ebu Ahmed el-Faradî'den ve diğerlerinden hadis dinledi. Sonra cerh ve tadil ehli kimselerden oldu. Daha sonra Ka Bi-Emrillah onu nakipliğine aldı. Sonra vezir tayin etti. Ona Reisü'r-üesa, Serefü'l-Vüzera, Cemalül-Vüzera lakabı takti. Doğru görüğe, yüksek bir akla sahip olmakla birlikte bir çok ilimlere de vakıftı. Onikisene bir ay müddetle vezirlik yaptı. Sonra Besasirî onu Bağdat'ta teshirip dolastirdikten sonra öldürdü. Ölürken elliiki yaşından bes ay al-!Sti. Nitekim bu hususu önceki kısımlarda da anlatmıştık. [10]

Mansur B.Hüseyin

Künyesi Ebü'l-Evaris el-Esedî'dir. Cezire valisi idi. Orada vefat etti. Kendisinden sonra oğlunu yerine geçirdiler. [11]

Hicretin Dörtüzüellibirinci Senesi

Bu yılın başında Bağdat hala Besasirî'nin hakimiyeti altında bulunuyordu. Burada Misir hükümdarı el-Fatimî adına hutbe okutuyordu. Abbasi halifesi ise Hadisetü Ane sehrinde bulunuyordu. Safer ayının onikisinde pazartesi günü Besasirî, Kadi Ebu Abdullah ed-Darniganî ile ayan ve esraftan bir cemaati huzurunda topladı. Misir hükümdarı Mus-tansir el-Fatimî adına onlardan bey'at aldı. Sonra bu heyetle birlikte hilafet sarayına girdi. Hilafet

sarayinin tacinin yikilmasini emretti. Bazi balkonlar yikildi. Sonra kendisine bu yaptigi iste faydadan çok zarar bulunduğu söylendi. O da bundan vazgeçti. Bundan sonra Küfe sehitligini ziyarete gitti. Cafer nehrini geçmeye niyetlendi ki üzerinde olan nezri yerine getirmek üzere Hair'e geçsin. Sonra Ibn Mesleme'nin cüssesini Harim-i Zahirî yakinina tasimalarini ve Dicleye atmalarini emretti.

Halifenin yasi doksana varmis olup bir yerde gizlenmekte olan acuze annesi, Besasirî'ye bir mektup yazarak fakru zarureтини, sikinti ve ihtiyacini dile getirip sikâyetçi oldu. Besasirî de onu Harîme getirecek görevlileri gönderdi. Hizmetine iki cariye verdi. Her gün ona oniki ntl ekmek ve dört ritl da et tahsisat olarak bagladi. (1 ritl= 460 gr.) [12]

Fasil

Sultan Tugrul Bey, Hemedan'daki mahsuriyetinden ve kardesi Ibrahim'in elindeki esaretten kurtulup kardesi Ibrahim'i öldürdükten ve hakimiyetini kurup gönlünü rahatlattiktan sonra artık o mintikalarda rakibi kalmadi. Hakimiyeti elinden almak için kendisiyle çekisecek bir kimse de bulunmuyordu. Bundan sonra Kureys b. Bedran'a bir mektup yazarak halifeyi kendi vatanina, sarayina iade etmesini emretti. Bunu yapmadigi takdirde basina büyük belalar getireceğini söyleyerek onu tehdit etti. Kureys b. Bedran da ona bir mektup yazarak aklını çelmeye, gönlünü kazanmaya çalışti ve mektubunda sunlari yazdi: «Ben, Besasirî'ye karsi bütün gücümle senin yanındayim. Allah seni ona galip ki-lincaya kadar seninle beraber olacağim. Ancak bu iste acele davranmadan ötürü halifeye bir zarar gelmesinden veya onun serefine eksiklik gelmesinden korkuyorum. Ama yine de bana verdigin emirleri olanca imkânlarimi kullanarak yerine getirmeye çalışacağim.»

Bundan sonra Kureys, halifenin zevcesi Hatun'un sarayina iade pdilniesini görevlilere emretti. Sonra da Besasirî ile haberleserek halifenin kendi sarayina iade edilmesi hususunda rizasini almaya çalışti ve Sultan Tugrul Bey'den korktugunu bildirdi ye gönderdigi haberde ona söyle demisti:

«Sen bizi Mustansir el-Fatimî'ye itaate davet ettin. Bizimle onun arasinda 600 fersahlik bir mesafe vardır. Simdiye kadar ne elçisi ne de herhangi bir adami yanımıza gelmedi. Kendisine gönderdigimiz haberlere de aldiris etmedi. Bu meseleler üzerinde hiç düşünmedi. Su Tugrul Bey arkadan bizi gözetlemektedir. Yakiniimizdadir. Bana bir mektup gönderdi. Mektubunda sunlar yaziliydi:

«Kiymetli, dinin bayragi Emir Ebü'l-Meali Kureys b. Bedran'a ki, o müminlerin emirinin dostudur.

Bu mektubu ona sarkin ve garbin hükümdari muazzam Sehinsah Ebu Talib

Muhammed b. Mikail b. Selçuk Tugrul Bey göndermektedir.»

Mektubunun basinda sultanin el yazisiyla yazilmis saltanat sembolü vardı. "Allah bana kâfidir. O ne güzel vekildir» mektubun bas kısmından sonraki bölümünde de sunlar yaziliydi:

«Simdi kader bizi bütün din düşmanlarını yok etmeye muvaffak kildi. Bundan böyle sadece efendimiz ve mevlamız müminlerin emiri Halife Kaim Bi-Emrillah'a hizmet görevimiz kalmaktadır. Onun tahtında onun devlet başkanlığı saltanatının gereklerini yerine getirmemiz icap etmektedir. Yegane görevimiz budur. Bir an dahi bu görevi aksatmayacağız. Biz dogunun askerleri ve atlarıyla bu büyük görevi ifa etmeye gelmekteyiz. Sen kıymetli emir, dinin bayrağı olan Kureys'ten istedigimiz sudur ki; halifeye olan vefa borcunu tamamiyla ödeyesin. Onun hizmetinde bulunasm. Kapisından ayrılmayasın. Yâ onu onur ve izzetiyle Bagdat'taki hilafet sarayına getirir, huzurunda el pençe divan durup hükümlerini infaz eder, kilicini, kalemini çekersin ki amacımız da budur ve o bizim halifemizdir. Bu hizmeti ona yapmak bizim için vecibedir. Bunu yaptıktan sonra seni bütün Irak mülkünün basına geçiririz. Karalarının ve denizlerinin genişliklerini sana tamamen devrederiz. Oraya Acem atlarından hiç birinin toynugu artık basamaz. Ancak sana yardım ve destek vermek için gelmek isteyenler hariç, Ya bunu yaparsın ya da halifeyi bulundugu kaleden baska bir yere nakledip kıymetli şahsiyetini biz gelip hizmetinde bulunma saadetine erinceye kadar muhafaza edersin. Simdi ey kıymetli emir, sen bu ikisinden birini yapma seçenegine sahipsin. Yahut bunları yapmazsın da istedigini yere gidersin o za-man biz gelip Irak'ın tamamını hakimiyetimiz altına alınız ve biz devlet başkanlığı görevinde halifeye vekalet ederiz. Gözlerimizi dogu memleketlerine dikeriz. Bizim amacımız ancak bununla gerçekleşir.»

Bu esnada Kureys b. Bedran, halifenin yanında muhafaza edilmekte olduğu Muharris b. Mücella'ya şöyle bir mektup gönderdi:

«Maslahat gereği halifeyi bana teslim etmen icap ediyor ki, onun sayesinde hem kendim hem de senin için Tugrul Bey'den eman alabileyim.»

Muharris, Kureys'in bu teklifini kabul etmedi ve şöyle dedi:

- Besasirî beni aldatti. Görmedigim seyleri bana vaad etti. Ben halifeyi asla sana gönderecek degilim. Boynumda çok yeminler vardır. Bu yeminleri bozacak degilim.» Sözüünü ettigimiz bu Muharris, salih bir insandı. Halifeye şöyle demisti:

«Maslahat gereği Bedir b. Mühelhel'in beldesine gitmeliyiz ve Sultan Tugrul Bey'in durumuna bakmalıyız. Eger galib olursa Bagdat'a gireriz. Ama öbür türlü olursa kendi basımızın çaresine bakarız. Çünkü burada kaldigimiz takdirde Besasirî'nin buraya gelip bize musallat olmasından korkuyorum.»

Halife de ona «maslahatin geregi neyse onu yap» dedi. İkisi zilkade ayının onbirinde yola koyuldular ve Til Akbera kalesine ulastılar. Sultan Tugrul Bey'in elçileri onu kendisinin göndermiş olduğu hediyelerle karsiladılar. Öte yandan Sultan Tugrul Bey'in Bagdat'a muzaffer olarak girdigine dair haberler kendilerine ulasti. Bagdat'a girdigi gün, cidden görülmeye deger muazam bir gündü. Yalniz askerler hilafet sarayi disinda kalan sehrin bütün mekânlarını yağmaladılar. Tüccarlardan çoğu yakalanip mallarına el konuldu. Hükümet konaginın imarina basladılar. Sultan Tugrul Bey, çeşitli atlardan ve diğer hayvanlardan olusan bir kısım binekleri halifeye gönderdi. Gönderdiği hediyeler arasında elbiseler, çadırlar ve yolculukta halifeye gerekli olacak seyler de vardı. Bu armaganları vezir Amidü'l-Mülk el-Kündürî ile birlikte göndermistti. Halifenin bulunduğu mintikaya vardıklarında bu armaganları onun huzuruna varmadan baskalarıyla kendisine önceden gönderdiler ve şöyle dediler:

«Çadırları kurun. Halife kendi sanına layık elbiseleri giysin. Sonra varıp huzuruna girmek için izin isteyelim. O da uzun bir süreden sonra huzuruna girmemize müsaade etsin.»

Böyle yaptılar. Vezir ve beraberindekiler halifenin huzuruna girip önünde yer öptüler. Sultan Tugrul Bey'in zafer ve selamette olduğunu ona haber verdiler. Bagdat'a geri döndüğünü söylediler. Vezir Amidü'l-Mülk de Sultan Tugrul Bey'e bir mektup yazarak halifenin huzurunda yaptıklarını, orada cereyan eden merasimi ona anlatti ve halifeden de, Sultan Tugrul Bey'in gönlünü ve gözünü tatmin etsin diye mektubun üst tarafına kendi damgasını vurmasını istedi. Vezir, halifenin okkasını getirdi. Beraberinde de bir kılıç vardı ve «Ey müminlerin emiri iste bu, kılıcın ve kalemin hizmetidir» dedi. Halife bu sözleri çok begendi. Bu hevet bulundukları yerden iki gün sonra ayrıldı. Nehrevan'a vardıklarında beraberlerinde halife de bulundugundan, Tugrul Bey halifeyi karsilamak üzere şehir disına kadar çıktı. Sultan Tugrul Bey halife otagına vardığında huzurunda yedi kez yer öptü. Halife bir yastık alıp önüne birakti. Sultan Tugrul Bey, yastığı alıp öptü. Sonra halifenin isareti üzerine yastığın üzerine oturdu. Halifeye, Büveyhilere mahsus kırmızı yakuttan bir tesbih takdim etti. Ayrıca büyük incilerden oniki tane çıkarıp verdi. Sultan Tugrul Bey'in zevcesi Arslan Hatun -ki o, o esnada halifeye hizmet ediyordu- halifeden bu tesbihi çekmesini rica etti. Sonra Tugrul Bey, halifenin ziyaretine geç gelisine mazeret olarak kardesi İbrahim Yinal'ın isyan edisini, onunla mesgul olduğunu, onu öldürdüğünü için geciktigini bu arada büyük kardesinin de öldüğünü ifade etti. Büyük kardesinin Ölümünden sonra da onun ogullarının işlerini düzene koymu* olmasının da bu gecikmeyi daha fazlalastirdigini söyledi. Ayrıca halife ye yaptığı hizmetlerden dolayı Muhar'e sükran borçlu olduğunu ve bun dan sonra inşaallah Besasirî köpeğinin pesine gidip onu

öldüreceğini oradan da Sam'a gidip yaptığı kötülüklerin cezasını kendisine vermek için Misir hükümdarının hakkından geleceğini ifade etti. Halife de bu işlerde muvaffak olması için ona dua etti ve ona yanındaki bir kılıcı verdi. Artık halifenin yanında o kılıktan başka hilafet alameti kalmamıştı.

Bundan sonra Sultan Tugrul Bey, diğer askerlere, halifeye hizmette bulunmaları için izin verdi. Otagın çevresindeki perdeler kaldırıldı. Türkler, halifeyi görünce yer öptüler. Sonra zilkade ayının bitimine beş gün kala pazartesi günü Bagdat'a girdiler. O gün cidden görülmeye değer bir gündü. Bütün askerler, kadılar, ayan, esraf, Tugrul Bey beraber diler. Tugrul Bey halifenin katirinin yularını tutmuştu. Onu hilafet sarayına kadar böylece götürdüler. Sonra halife saraya varınca Sultan Tugrul Bey, Besasirî'nin pesine düşmek için ondan izin istedi. Sultan Tugrul Bey onun Sam'a girmesine engel olmaları için Küfe taraflarına asker gönderdi. Kendisi de askerleriyle birlikte bu ayın, yani zilkade ayının yirmidokuzunda yola koyuldu.

Besasirî'ye gelince o, Vâsit sehrinde ikamet etmekte, Sultan Tugrul Bey ile savaşmak için asker, teçhizat ve gelirleri toplamaktaydı. Onun nazarında Sultan Tugrul Bey ve askerleri korkulacak kadar değildiler. enao-iAllah onu helak etmek istediği için Tugrul Bey ve ordusunu onun gözüne küçük göstermişti. [13]

Tugrul Bey'in Besasirî'yi Öldürmesi

Besasirî'nin pesine düşünce birinci müfrezesi İki ta 1Ffyi sit diyarında yakaladı. Beraberinde İbn Mezyed de vardı. orada savastılar. Besasirî'nin adamları kaçtılar, kendisi de bir ata binip kaçtı. Kölelerden biri onu kovaladı. Elindeki bir oku atına vurdu. Yaralanan at Besasirî'yi yere nrlattı. Köle gelip Besasirî'nin yüzüne vurdu, ama onu tanıyamadı. Kemiskin adındaki bir başka asker Besasirî'yi esir aldı. Basını koparıp Sultan Tugrul Bey'e götürdü. Türkler Besasirî'nin askerlerinden taşıyamiyacıkları kadar çok mali ganimet olarak aldılar. Besasirî'nin kesik bası Sultan Tugrul Bey'in yanına götürüldüğünde bu kesik bası Bagdat'a götürülmesini, bir mizragın ucuna geçirilerek davullar, zurnalar ve kavallar esliğinde her tarafta dolastırılmasını, insanların çikip onu seyrederek ferahlamalarını istedi ve bu isteği yerine getirildi. Sonra da bir torpidoya konularak hilafet sarayının karsısına getirildi. Besasirî'nin beraberinde kendisiyle birlikte bu sefere çıkmış bazı Bagdatlılar da vardı. Onun Bagdat'a döneceğini zannetmişlerdi. Fakat bu savasta onlar da öldürülmüş, malları yağma-lanmıştı. Besasirî'nin çok azı disında adamları kurtulamamışlardı. İbn Mezyed de beraberindeki bir kaç kişiyle birlikte

Batiha'ya kaçtı. Yanında Besasirî'nin çocukları ve anneleri de vardı. Bedeviler mallarını yağmalamışlar, kendilerine hiçbir şey bırakmamışlardı. Sultan Tugrul Bey'den, Ibn Mezyed için eman istenildi ve o, Tugrul Bey'le birlikte Bagdat'a girdi. Askerler Vâsit, Basra ve Ahvaz arasındaki yerleri yağmala-mışlardı. Çünkü askerler çok kalabalık idiler.

Halifeye gelince o hilafet sarayına döndüğünde artık cinsel ilişkide bulunduktan sonra yıkanmadan yataga girmemeye ve oruçlu iken kimsenin kendisine yemek getirmemesi ve getirilen yemegi kabul etmeyeceğine, abdest ve gusûl alırken hiç bir kimseyi kendisine hizmet ettirmeyeceğine, aksine bütün bu işleri bizzat kendisinin yapacağına, kendisine eziyet veren kimselerden hiç birine mukabelede bulunmayacağına aksine kendisine zulmedenleri bağışlayacağına dair Allah'a söz verdi ve şöyle dedi: «Ey nefsim sana haksızlık ederek Allah'a isyanda bulunan kimseye ceza vermeyeceğim. Bu hususta senin yapacağın tek şey Allah'a itaat etmek olacaktır.»

Bu senede Sultan Alparslan b. Davud b. Mikâil b. Selçuk babasının vefatından sonra Harran'a girdi. Buna amcası Tugrul Bey karar vermişti. Alparslan'ın Süleyman, Kavurt Bey ve Yakutî adında üç kadesi vardı. Sultan Tugrul Bey Süleyman'ın annesiyle evlendi.

Bu senede Mekke'de misli duyulmamış bir ucuzluk ve bolluk meydana geldi. Öyle ki buğday ve hurmanın 200'er ritli bir dinara satılır oldu.

Bu senede Iraklılardan hiç kimse hacca gitmedi. [14]

Arslan Ebu'l-Haris El-Besasiri Et-Türkî

Bu Bahaü'd-Devle'nin kölelerindendi. Ondan önce de Besa sehrinden bir adamın kölesiydi. Besa sehrine nispetle kendisine Besasirî denildi Melik Muzaffer lakabını aldı. Sonra halife Kaim Bi-Emrillah'm nezdinde büyüdü. İtibar sahibi oldu. Halife onsuz hiçbir işe karar vermi-vordu. Irak ülkesinin bütün minberlerinde onun adına hutbe okutuldu. Sonra asi oldu. Taskinlik yaptı. İnatkâr oldu. Halifeye ve müslümanlara bas kaldırdı. Fatimîlerin hilafet propagandasını yaptı ve bu senede eceli tamam oldu. Hicretin 450. senesinin zilkade ayının altısında aile efradiyla birlikte Bagdat'a girdi. Bundan tam bir sene sonra yani hicretin 451. senesinin zilkade ayının altısında da Bagdat'tan çıktı. Daha sonra halife de bu senenin kanunievvel (aralık) ayının onikisinde salı günü Bagdat'tan çıktı. Besasirî de bundan bir semsi sene sonra yine kanunievvel (zilhicce) ayının onsekizinde salı günü öldürüldü. [15]

Hasan B. Fadl

Künyesi Ebu Ali es-Sermekanî'dir. Edebiyatçı, kurrâ ve hafizi Kur'an bir

kimseydi. Çesitli kiraatlara dair bilgisi vardı. Mali durumu elverişli değildi. Sıkıntı içindeydi. Bir gün seyhi İbn Allaf onun Dicle kıyısında marul yapraklarını toplayıp yediğini gördü. Onun mali sıkıntı içinde olduğunu İbn Mesleme'ye bildirdi. İbn Mesleme de bir kölesine emir vererek onun ibadet etmekte olduğu mescide giderek kapının anahtarının bir yedegini bulmasını ve Hasan b. Fadl'ın haberi olmaksızın mescidin depo kısmına her gün üç ntl simit ekmeği, bir kavun ve se-kertathsi bırakmasını söyledi. Köle de bu emri her gün yerine getirmeye başladı. Ebu Ali es-Sermekanî yani Hasan b. Fadl bunun Allah tarafın-dan kendisine bir ikram olarak gönderildiğini ve mescidinin deposunda her gün gördüğü bu yemeklerin cennet taami olduğunu sandı. Bunu bir zaman gizledi. Sonra da su siiri okumaya başladı.

«Bir kimseyi bir sirra vakif ederler de o kişi o sirri ifsa ederse Artık yaşadığı sürece sırlarını ona emanet etmezler Onu yanlarından uzaklaştırırlar. Artık yanlarına yaklasamaz Artık onu degistirirler. Dostlari kendisine yabancilasirlar.»

dünlerden bir gün seyhi İbn Allaf onunla sohbet etmekteyken ona S°yle sormustu: «Görüyorum ki sısmanlamissin. Bunun sirri nedir? Vünkü sen yoksul bir kimsesin?» Ebu Ali es-Sermekanî imali konustu, Ç!K vermedi. Üstü kapalı sözlerle isi geçistirmeye çalıştı. Açıkça konus-di. Sonra seyhi ona ısrar edince o, her gün mescidinin ambarında eridisine yetecek kadar Cennet taami gördüğünü ve bunun Allah tarardan kendisine ikram edildiğini söyledi. Seyhi de «Sen İbn Mesleme'yedua et. Çünkü sana bu yemekleri gönderen kişi odur» diyerek isin iç yüzünü açıkladı. Ama kalbi kırıldı.Ebu Ali es-Sermekanî bundan hoslanmadı. [16]

Ali B. Mahmud B. İbrahim B. Macire

Künyesi Ebü'l-Hasan er-Revzenî'dir. Sofiye mesayihindendir. Ri_ batü'r-Revzenî ona nisbet edilir. Bu kervansaray, seyhi Ebu'l-Hasan için inşa edilmisti. Ali b. Mahmud, Ebu Abdurrahman es-Sülemî ile arkadaşlık etti ve «bin seyhin sohbetinde bulundum ve bu seyhlerden her birinden bir hikaye ezberledim» demistir. Hicretin 451. senesinin ramazan ayında seksenbes yasinda vefat etti. [17]

Muhammed B. Ali

Muhammed b. Ali b. Feth b. Muhammed b. Ali b. Ebi Talib el-Harbî. el-Asarî lakabıyla meshur olmustur. Çünkü uzun boyluydu. Darekut-nî'den ve digerlerinden hadis dinledi. Güvenilir, dindar ve salih bir kimseydi. Bu senenin cemaziyelevvel ayında seksen küsur yasinda vefat etti. [18]

El-Venî El-Faradî

Hüseyin b. Muhammed b. Abdillahi Ebu Muhammed el-Venî. Veni, Cehistan

ülkesinin şehirlerinden birinin bir köyüdür. el-Venî el-Faradî, Harbî'nin seyhi idi. Harbînin künyesi Ebu Hakim olup asil adı Abdullah b. İbrahim'dir. el-Venî, hesap ve feraizde büyük bir alimdi. İnsanlar onun bu ilminden istifade ettiler. el-Venî, Besasirî savaşında Bagdat'ta şehid edildi. Dogrusunu Allah bilir. [19]

Hicretin Dörtüüzellükinci Senesi

Bu senenin safer ayının onyedisinde persembе günü Sultan Tugrul Bey, Besasirî'yi öldürüp Vasit sehrinden dönüşünde Bagdat'a geldi. Yine aynı ayın yirniibirinde halife, sarayında oturdu. Tugrul Bey'i davet etti. Büyük bir ziyafet verdi. Bu sofrada ümera ve halk tabakasına men-sub kimseler yemek yediler. Bu senenin rebiülevvel ayının ikisinde persembе günü Sultan Tugrul Bey de büyük bir ziyafet tertipleyerek halkı yemege davet etti.

Cemaziyelahir ayının dokuzunda salı günü Emir Uddetü'd-Din Ebül-Kasim Abdullah b. Zahiretü'd-Din b. Emirü'l-Mü'minin Kaim Bi Emrillâh ve halası Bagdat'a geldiler. O esnada Emir Uddetüd-Din dört yasındaydı. Bunları Ebü'l-Genaim Bagdat'a getirmisti. Halk dedesine saygıdan ötürü onu karsılamaya çıkmisti. Bir süre sonra hilafete ti Muktedi Biemrillah lakabını aldı.

geÇ Ru senenin receb ayında Ebü'l-Hasan Muhammed b. Hilal el-Attabî kütüphane yaptıarak vakfetti. Bu kütüphane Bagdat'ın batı yaka İbn Avf caddesinde bulunuyordu. Buraya 1000 kitap getirildi. Bu e Kerh mahallesinde yakılan Erdesir kütüphanesinin yerine ilmisti.

Bu senenin saban ayında Melik Mahmud b. Nasr, Halep sehrini ve kalesini ele geçirdi. Sairler onu methettiler.

Yine bu senede Atiye b. Mirdas da Rahbe sehrini ele geçirdi. Halep ve Rahbe şehirlerini Fatimîlerin elinden almisti.

Bu senede Iraklılardan hiç kimse hacca gitmedi. Yalnız bir grup Ku-fe'de toplanarak güvenlik görevlileri nezaretinde hacca gitmisti. [20]

Hicretin Dörtüüzellükinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Ebu Mansur El-Cifî

Ebu Hamid'in talebelerindendir. Babü't-Tak ve saray kadılığı yaptı. Bir grup ulemadan hadis dinledi. Hatib Bagdadî dedi ki: «Biz de kendisinden hadis dinleyip yazdık. Sika bir hadis ravisi idi»[21]

Hasan B. Muhammed

Hasan b. Muammed b. Ebi'l-Fadl Ebu Muhammed el-Fesevî el-Valî. Hadis dinledi. Valilik ve idare mesleğinde çok zeki bir kimseydi. Borç davalarında kimin suçlu kimin suçsuz olduğunu ince bir sanatla anlardı. Nitekim anlatıldığına göre o, hirsizlik suçuyla itham edilen bir grup maznunu huzurunda durdurmuş, su içmek için bir su testisi getirtmiş, bu testiye yere çalarak karsisindakilerini ürkütmek istemisti. Karsisinde bekleyen maznunların biri disında hepsi tedirgin olmuşlardı, sükûnetini bozmayan kisiye hirsizlik yaptığını itiraf etmesini emretti ve «hirsiz kisi cesaretli ve güçlü olur» dedi. Gerçekten de istifini bozmayan o kisinin hirsiz olduğu açığa çıktı. Bir defasında bir adami döverken adam ölmüştü. Kadi Ebu Tayyib nezdinde onun aleyhinde dava açılınca kadi ona kısas hükmünü verdi. Sonra bol miktarda para vererek fidyeyi ödeyip kendini kurtardı. [22]

Muhammed B. Ubeydullah

PadMuhanîned b. Ubeydullah b. Ahmed b. Muhammed b. Arus Ebü'l-dî . v;"Bezzar- Bagdat'ta Malikî fikiçilärmin reisligi kendisine verilYi kurrallardandı. Müsned sahibi hadisçilerdendi. İbn Habane'den,Muhlis'ten ve İbn Sahin'den hadis dinledi. Ebu Abdullah ed-Damigani onun sahitligini kabul etti. Muhammed b. Ubeydullah cerh ve tadil ehli kimselerdendi. [23]

Katrü'n-Nedâ

Kendisine Düca, Alem gibi adlar da verildi. Halife Kaim Bi-Emril-lah'in annesiydi. Çok yasliydi. Doksan yasina varmistı. Besasirî'nin zamanında fakrû zarurete düsmüs Besasirî de ona bol miktarda erzak vermiş ve iki cariyeyi onun hizmetine tahsis etmistı. Sonra Cenâb-i Allah oğlu Kaim Bi-Emrillah'i ona gönderip hilafete geçirerek gözlerini aydınlattı ve sonra oğluyla birlikte debdebe içinde hayatlarını devam ettirdiler ve bu senede vefat etti. Halife olan oğlu cenazesine geldi. Cenaze merasimi cidden muazzam oldu. Büyük bir kalabalık oluşmustu. [24]

Hicretin DörtYüzelliüçüncü Senesi

Bu senede Sultan Tugrul Bey, halifenin kızıyla evlenmeye talib oldu. Halife bundan rahatsız oldu ve «daha önce böyle bir adet cari olmamisti» dedi. Ama bu isten kurtulmak istercesine çok miktarda esya çeyiz talebinde bulundu. Mesela Tugrul Bey'in ölen karısına ait Vasit sehrindeki bir çok ikta arazilerin, üçYüz bin dinarin verilmesini ve Sultan Tugrul Beyin Bagdat'ta sürekli ikamet etmesini, oradan bir gün dahi ayrılmamasını şart kostu. Bu şartların bir kısmi üzerinde ittifak edildi. Sultan Tugrul Bey de kardesi Davud'un kızı ve halifenin zevcesi ile halifeye 100.000 dinar, çok miktarda altın ve gümüş kaplar, cariyeler düğünde davetlilerin üzerine serpilme amaciyla para ve mücevherler, 1.200 tane cevahir, 700 parça cevher

gönderdi. Mücevher parçalarından her biri bir ilâ üç miskal ağır ilgındaydı. Sultan Tugrul Bey, daha başka bir çok şeyler de gönderdi. Ancak şartların bazısına uyulmadığı gerekçesiyle halife, kizim vermeye yanaşmadı. Vezir Amidü'l-Mülk de hizmetkârı olduğu sultana öfkelen-di. Aralarında uzun kavgalar cereyan etti. Sultan Tugrul Bey halifeye bir mektup yazarak kardeşi Davud'un kızı Arslan Hatunu saraydan alıp kendi yanına hükümet sarayına götüreceğini bildirdi ki bu mesele kapansın. Bunun üzerine halife de Bağdat'tan göçmeye karar verdi. İnsanlar bu durumdan tedirgin oldular. Sultan Tugrul Bey Bağdat erzak ambarı reisi Beristak'a bir mektup yazarak ambardaki gözcülük görevinde kendisinden yana biraz müsamahakâr davranması, kendisinin taraftarlarına gıda yardımını çoğaltmasını istedi. Sonra da kardeşinin kızı ve halifenin hanımı Aslan Hatun'u hükümet konağına getirmeye kesin karar verdi. Onu getirmek için görevlileri saraya gönderdi. Bütün bunları halifeye kızdığından yaptı.

Ibnü'l-Cevzî dedi ki: «Bu senenin ramazan ayında kötürüm bir Ham rüyasında Rasûlullah (s.a.v.)'i görmüştü. Rasûlullah'm berabe-a- de üç kişi daha vardı. Bunlardan biri gelip kendisine «Niçin ayaga kalkıyo1*81111^ chye sormuş; kötürüm adam da «Kalkmam çünkü ben Vtürüm bir kimseyim» diye cevap vermişti. O adam kötürümün elinden tutup haydi kalk, demiş kötürüm adam da ayaga kalkmıştı. Sonra da uyandığında ayaklarının eskisi gibi sağlam hale geldiğini görmüş ve sabah olunca isini görmek amacıyla dışarı çıkmıştı. Rahatça yürümeye başlamıştı.»

Bu senenin rebiyüleahir ayında halife, Ebü'l-Feth Mansur b.

Ahmed b. Darest el-Ahvazî'yi vezirliğe tayin etti. Ona hii'at giydirdi ve vezaret meclisinde oturttu.

Bu senenin cemaziyelahir ayının bitimine iki gece kala güneş, bütün kursu kaybolacak şekilde tara olarak tutuldu. İnsanlar dört saat öylece beklediler. Öyle ki yıldızlar göründü. Kuslar asin karanlıktan dolayı uçmayı bırakıp yuvalarına döndüler.

Bu senede Ebu Temim b. Muizzü'd-Devle, Ifrikiye ülkesine hakim oldu.

Bu senede Nasrû'd-Devle'nin oğlu Ahmed b. Mervan el-Kürdî Diyarbakir'a hakim oldu.

Bu senede Kurays b. Bedran, Musul ve Nusaybin şehirlerini ele geçirdi.

Tarrad b. Muhammed ez-Zeynebî Taîibilerin nakipliğine atandı. Kendisine hü'at giydirildi. Daha önce kâmil lakabı tasimaktayken bu defa Murtaza lakabı takıldı.

Bu senede Yahudi Ebu Ishak b. Alâ, halifenin Sarsar'dan Evasî'ye kadar olan çiftliklerini yıllık 86.000 dinar para ve yaklaşık 17.000 ton hububat karşılığında mültezim olarak aldı.

Bu senede Iraklılardan hiç kimse hacca gitmedi. [25]

Hicretin Dörtüzüellüçüncü Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Ahmed B. Mervan

Künyesi Ebu Nasr el-Kürdî¹ dir. Diyarbakir ve Silvan hükümdariydi- Halife Kadir ona Nasrû'd-Devle lakabini takti. Bu mintikalara elliiki sene hükmetti. Kendi zamanında hiç kimseye nasib olmayacak kadar ttiureffeh bir hayat yasadi. Akranlarından hiç kimse onun seviyesine [^]TMfamadl' Kendisine hizmet edenlerden ayrı olarak 500 cariyesi vardı. 00 de hizmetçisi vardı. Yanında o kadar çok sarkici kadın vardı ki bun-ardan her birinin değeri 5.000 dinar veya daha fazlaydı. Meclisinde çalgı aletleri ve kaplar o kadar çoktu ki, değeri 200.000 dinar civarındaydı. Birçok hükümdarin kızıyla evlendi. Hükümdarlarla iyi geçinmeye çalışırdı. Bir düşmani kendisine hücum edecek olunca ona kendisiyle barışmasını sağlayacak çok miktarda para gönderir ve düşmani geri dönerdi.

Sultan Tugrul Bey'e de Irak'a hakim olduğu zaman büyük hediyeler gönderdi. Gönderdiği hediyeler arasında Büveyh oğullarından büyük paraya satın aldığı yakut bir tesbih vardı. Ayrıca 100.000 dinar para ve diğer hediyelerde göndermişti.

Ebü'l-Kasim el-Magribî'yi iki kez vezirliğe atadı. Ebu Nasr Muham-med b. Muhammed b. Cüheyr de ona vezirlik yapmıştı. Ülkesi en güvenli ülkelerdendi. En güzel ve adaletin de en çok uygulandığı bir yerdi. Kis mevsiminde kuslar acıktıklarında köylerdeki insanların yerlere tahıl taneleri serpistirerek kusları avlamaya başladıklarını duymuştu. O da erzak ambarlarının açılıp içindeki hububatin kis mevsimi süresince kuslar için etrafa serpistirilmesini emretti ve kuslar onun ömrü müdde-tince kis mevsimlerinde azıklarını rahatlıkla temin edebildiler. Bu senede yani hicretin 453. senesinde seksen yasına merdiven dayamış iken vefat etti.

Ibn Hallikan, Tarih adlı eserinde İbnü'l-Ezrak'ın şöyle dediğim rivayet etmiştir:

«Ahmed b. Mervan, bir kişi dışında reayasından hiç kimsenin malına el koymuş değildir. Lezzetlerle çok hasır nesir olmakla birlikte bir vakit namazını dahi kaçırmamıştı. 360 gözdesi vardı. Senenin her bir gecesinde bunlardan biriyle yatardı. Geride çok sayıda çocuk bıraktı. Bu senenin sevval ayının yirmidokuzunda vefat edinceye kadar bu halini sürdürdü. [26]

Hicretin Dörtüzüellidördüncü Senesi

Bu senede Tugrul Bey etraf ülkelerin hükümdarlarına ve Kadilku-dat ed-Damiganî'ye mektuplar yazarak halifenin insafinin azligından, kendisine muvafakat etmeyisinden şikayetçi oldu ve halifeye bol miktarda para, erzak ve hediyeler sundugunu ifade etti. Halife bundan haberdar olup Sultan Tugrul Bey'in kendi valilerine mektuplar göndererek halifenin mallarina el koymalarını emrettiğini duyunca Sultan Tugrul Bey'e bir mektup yazarak kızıyla evlenme istegine olumlu cevap verdi. Sultân Tugrul Bey bu mektubu alınca çok sevindi ve valilerine haber salarak halifenin mallarina el sürmemelerini, sayet mallarina el koymus iseler serbest bırakmalarını istedi. Halifeyle Tugrul Bey arasında fikir ayrılığı bas gösterdikten sonra tekrar anlaşılmaya vardılar. Halife, kızının nikâh akdini yapması için bir baskasına vekâlet verdi. Nikâh akdi, Sultan Tugrul Bey'in huzurunda Tebriz'de yapıldı. Büyük bir ziyafet •idi Vekaletname oraya geldiginde Sultan Tugrul Bey kalkıp saygi 11 nda bulundu. Vekaletnameyi görünce de yer öptü ve halifeye çok vapti. Sonra nikah akdi 400.000 dinar mehir üzerine akdedildi, akdi bu senenin saban ayının onüçünde perşembe günü yapıldı. gitan Tugrul Bey kardesi Davud'un kızı ve halifenin zevcesi Ha-sewal ayında halifeye birçok armagan, bol miktarda altın ve mü-r çok kıymetli cevherler ile gönderdi. Ve Sultan Tugrul Bey halka kca «ben yasadığım müddetçe artık halifenin kölesiyim. Üzerimdeki elbiselerden baska hiç bir seye de sahip degilim» dedi.

Bu senede halife, vezirini azletti. Ebu Nasr Muhammed b. Muham-med b. Cüheyr'i, Silvan'dan getirterek vezirliğe tayin etti.

Bu senede ülkenin her tarafında bolluk ve refah görüldü. Ucuzluk meydana geldi. Öyleki Basra sehrinde 1.000 ntl (460 kg.) hurma sekiz kirata satilir oldu.

Bu senede hiç kimse hacca gitmedi. [27]

Hicretin Dörtüüzellîdördüncü Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Sümal B. Salih

Lakabi Muizzü'd-Devle idi. Halep valisiydi. Yumusak huylu, âli cenap, vakarlı bir kimseydi. İbnü'l-Cevzî'nin anlattigina göre hizmetçisi elini yıkaması için yanma geldiginde Ibrigin agzini Sümal'in disine çarpti ve Sümal'in ön dislerinden biri legene düstü, ama Sümal onu affetti. [28]

Hasan B. Ali B. Muhammed

Künyesi Ebu Muhammed el-Cevherî idi. Hicretin 363. senesinin saban ayında doğdu. Bir cemaattan hadis dinledi. Birçok hadis mesayihin-den ferdi rivayetlerde bulundu. Üstadlan olan hadis mesayihleri arasında Ebu Bekir b. Malik el-Katîi de vardır ki, en son olarak ondan hadis rivayet eden

kisi kendisi olmuştur. Hasan b. Ali bu senenin zilkade ayında vefat etti. [29]

Hüseyin B. Ebu Yezid

Künyesi Ebu Ali ed-Debbag'dir. Söyle demistir: Rasûlullah (s.a.v.)'i rüyada gördüm kendisine «Yâ Rasûlallah beni Islâm üzere vefat ettirmesi için Allah'a dua et» dedim. O da söyle cevap verdi: «Ve de sünnet üzere vefat ettirmesi için.....» [30]

Sa'd B. Muhammed B. Mansur

Künyesi Ebü'l-Mehasin'dir. Cürcanlıdır. Eski bir reistir. Melik Mahmud b. Sebüktekin'e hicretin 410. senesi sinirlarında bir elçi göndermistir. Âlim ve fakih kimselerdendir. Bir cemaat ondan fikh öğrendi. Kendisi de bir cemaatten hadis rivayet etti. Birçok beldelerde onun için münazara meclisleri düzenlendi. Bu senenin receb ayında Asterabaz'da haksiz yere öldürüldü. Yüce Allah rahmet etsin. [31]

Hicretin Dörtüüzellibesinci Senesi

Bu senede Tugrul Bey Bagdat'a girdi. Halife onu karsilamaya niyetlendi. Sonra bundan vazgeçti. Kendisinin yerine veziri Ebu Nasr'i karsilamaya gönderdi. Askerler yolda insanlara çok eziyetler vermisler, insanların irzlarına musallat olmuslar, hatta hamamlarda kadınlara hücum etmislerdi. Halk büyük bir çabadan sonra onlardan kurtulabilmisti. Innâ lillah ve inna ileyhi raciun (dogrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz). [32]

Tugrul Beyin Halifenin Kiziyla Gerdege Giris

Sultan Tugrul Bey, Bagdat'a yerlesince veziri Amidü'l-Mülk'ü halifeye göndererek gelini kendi hükümet konagina getirmesini istedi. Ancak halife bunu kabul etmeyip söyle dedi:

«Siz sadece sereflenesiniz diye kizimi Tugrul Bey'le nikahlamak istemistiniz ama görüyorum ki simdi onu alip gerdege sokmak istiyorsunuz.» Problemi çözmek için insanlar halifeyle sultan arasında mekik dokudular. Sultan Tugrul Bey daha önce verdiği paralara ek olarak 100.000 dinar ve 150.000 dirhem para, ayrıca bir çok armaganlar ve kıymetli esyalar da gönderdi. Safer ayinin onbesinde pazartesi gecesi Sultan Tugrul Bey, halifenin kiziyla hükümet konagina gerdege girdi. Dicle'den hükümet konagina kadar olan yerlere çadırlar kuruldu. Davullar ve zurnalar çalindi. Gelinin hükümet konagina gelisi esnasında senlikler düzenlendi. İçeriye girdiginde altın işlemeli bir tahta oturtuldu. Yüzünde duvagi vardı. Sultan Tugrul Bey içeriye girdi. Gelinin önünde durdu yeri öptü ancak gelin onun için ayaga kalkmadi ve duvagini da açmadi. Bunun üzerine Sultan Tugrul Bey dönüp sarayın sahnına vardı. Hacıpler ve Türkler sevinç ve sürurlarından

oynuyorlardi. Tugrul Bey, kendi kardesi Davud'un kizi ve ayni zamanda halifenin hanimi ile geline iki kiymetli gerdanlik ve cidden çok büyük bir kizil yakut parçasi gönderdi. Ertesi gün yine gelinin yanma gelip yeri Öptü ve gelinin oturmakta oldugu tahtin yaninda gümüsten bir taht üzerine oturdu. Bir süre bekledi, sonra yine odadan çikip gitti ve geline kiymetli ve çok sayida cevher parçasi, altinla islenmis bir de ferace gönderdi. Bir kaç gün hryle devam etti. Her gün gelinin yanma gidip yeri öpüyor ve karsisinda t °ht üzerinde oturup bekliyor, sonra odadan çikip gidiyor ve geline yeni 3 aâan ve hediyeler gönderiyordu. Ancak geline ilismemisti. Yedi gün böyle devam etti. Bu yedi gün zarfinda her gün büyük ziyafetler veriyor-d Yedinci günde bütün ümeraya hil'atler giydirdi. Sonra bir sefere çık-

asi icap etti. Hastalandi. Gelinle birlikte sefer yerine gitmek ve sonra

lini tekrar Bagdat'a getirmek hususunda halifeden izin istedi. Halife Önce siddetle karsi koyduysa da sonra buna izin verdi. Ama çok üzüldü. Tugrul Bey de yeni gelinle birlikte sefere çıktı. Beraberinde hilafet sarayindan sadece hizmetini gören üç kadin vardi. Gelin Bagdat'tan ayrildigi için annesi çok üzülmüstü. Siddetli elemlere maruz kalmisti. Sultan Tugrul Bey, hastaligidan ümid kesilmis ve ölümle yüzyüze gelmis olarak bu sefere çıktı.

Tugrul Bey'in ramazan ayinin sekizinde vefat etmis olduguna dair haber, ramazan ayinin yirmi dördünde pazar gecesi, Bagdat'a ulasti. Hirsizlar, yankesiciler, çapulcular harekete geçtiler. Amidi'yi ve 700 kadar adamini öldürdüler. Mallarim yagmaladilar. Gündüz cesetler üzerinde yeyip içmeye basladilar. Nihayet bu ay böyle devam etti ve sona erdi. Tugrul Bey'in vefatindan sonra kardesinin oglu Süleyman b. Davud için bey'at alindi. Tugrul Bey hayattayken onun kendi yerine geçmesini açıkça ifade etmis ve vasiyette bulunmustu. Çünkü Tugrul Bey onun annesiyle evlenmisti. Herkes Süleyman b. Davud'a bey'at hususunda ittifak etti. Artik Süleyman'in kardesinden baska kimseden korkusu kalmamisti. Kardesi de Adüdü'd-Devle Alparslan idi. Askerler Adüdü'd-Devle Alparslan Muhammed b. Davud'a meyilliydiler. Cebel mintikasında onun adina hutbe okundu. Alparslan'in yaninda veziri Nizamü'l-Mülk Ebu Ali Hasan b. Ali b. Ishak vardi. Kündürî, Alparslan'in kuvvetli oldugunu görünce Rey sehrinde onun için hutbe okuttu. Ondan sonra da Alparslan'in kardesi Süleyman b. Davud için hutbe okuttu.

Sultan Tugrul Bey, yumusak huylu, çok tahammüllü, sirri çok gizleyen bir kimseydi. Namazlarına çok dikkat ederdi. Pazartesi ve persembe günleri oruç tutar, hep beyaz elbiseler giyerdi. Vefat ettiginde yetmis yasmdaydi.Geride çocuk birakmadi. Halife Kaim Bi-Emrillah'in zamaninda

yedi sene onbir ay ve oniki gün süreyle hüküm sürdü. Tugrul Bey vefat ettikten sonra düzen bozuldu. Isler alt-üst oldu. Bedeviler Bagdat sevadında ve Irak diyarında fesat çıkardılar. Etrafi talan ettiler. Ziraat, ancak çeşitli tehlikeleri göze alarak yapılabildi. İnsanlar bu durumdan teairgin oldular.

Bu senede Vâsifta ve Sam diyarında büyük bir zelzele meydana gel-İrablus sehrinin surlarının bir kısmı yıkıldı.

Bu senede çiçek hastalığı yüzünden birçok insan öldü. Ani ölümler de görüldü. Misir'da siddetli bir veba hastalığı görüldü. Her gün oradan 1.000 cenaze çıkıyordu.

Bu senede Yemen hükümdarı Sulayhî, Mekke'yi ele geçirdi. Erzakları oraya getirtti. Mekkelilere ihsanda bulundu.

Bu sene basında halifenin zevcesi Arslan Hatun Bagdat'tan ayrılıp amcasının yanına tasınma talebinde bulundu. Çünkü halife onu yalnız bırakmış ve itibarını düşürmüştü. Bu talebine karşı halife onu vezir Kündürî refakatinde amcasının yanına gönderdi. Arslan Hatun amcasının yanına vardığında ölmek üzere olan bir hastaydı. Amcası da halifeye onun için yaptığı yardımları hatırlatarak kinayıcı bir mektup gönderdi. Halife de buna karşı irticalen şu cevabı yazdı:

«Zindeligim ve gençliğim gitti. Ask benden yüz çevirdi. Gençliği geri getirmek makul bir amaç değildir, böyle bir şey isteni-lemes.

Geceler, bendeki her şeyi geri götürdüler. Geceler ve gündüzler insani zayıflatırlar. Gençliğimde alistigim seylere âh ediyorum. Sarkici cariyelere benden selam olsun.» [33]

Hicretin Dörtüzüellibesinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Züheyr B. Ali

Züheyr b. Ali b. Hasan b. Hüsam. Künyesi Ebu Nasr el-Hüzaniî'dir. Bagdat'a geldi. Seyh Ebu Hamid el-İsferayinî'den fıkıh Öğrendi. Basra'da Kadi Ebu Ömer'den, Ebu Davud'un Sünen'ini dinledi. Çok hadis rivayet etti. Fetva da kendisine basvurulurdu. Müskülleri hallederdi. Bu senede Serahs sehrinde vefat etti. [34]

Said B. Mervan

Amid valisi idi. Zehirlendiği söylenir. Silvan hükümdarı onu zehirleyeni parçalayarak intikamını almıştı. [35]

Melik Ebu Talib Tugrul Bey

Muhammed b. Mikâil b. Selçuk Tugrul Bey, ilk Selçuklu hükümdarıdır.

Hayirli bir kisi olup namazim vaktinin evvelinde kilar, namazlarini kaçirmazdi. Pazartesi ve persembe günleri oruç tutmayi sürdürürdü. Kendisine kötülük yapanlari bagislardi. Yumusak huyluydu. Sirri saglamdi. Yasantisinda mutlu bir kimseydi. Mesud b. Mahmud zamaninda asan diyarinin tamamina hükmetti. Öz kardesi Davud'u, ana bir i H si Ibrahim b. Inal'i ve kardesinin ogullarini bir çok beldelere naip 1 ak tayin etti. Sonra halife onu Bagdat'a çağirdi. Nitekim bu hususla-nTnceki sayfalarda detayli olarak anlatmistik.

Sultan Tugrul Bey bu senenin ramazan ayinin sekizinde yetmis yada vefat etti. Otuz sene hüküm sürdü. Hükümdarliginin sekiz seneden onsekiz gün eksik bir kismim Irak'ta yapti. [36]

Hicretin Dörtüüzellialtinci Senesi

Bu senede Sultan Alparslan amcasinin veziri Amidü'1-Mülk el-Kündürî'yi tutukladi ve onu kendi evinde hapsetti. Sonra onu öldürecek celladi üzerine sevketti. Vezirlikte Nizamülmülk'e itimad etti. Niza-niülmülk, sadik bir vezir olup alimlere ve fakirlere ikramda bulunurdu.

Melik Sihabü'd-Devle Kutalmis isyan edip itaatin disina çiktiginda ve Alparslan'i ele geçirmek istediginde, Alparslan ondan korktu. Veziri Nizamüimülk ona söyle dedi:

- Ey hükümdar! Korkma. Çünkü ben senin için öyle bir ordu hazirladim ki bu ordu hangi askerle savasacak olursa onu mutlaka kirip geçer.

- Bu ordunun askerleri kimlerdir?

- Bu ordunun askerleri öyle kimselerdir ki senin için dua ederler, namazlarında ve halvetlerinde teveccühte bulunarak senin muzaffer olmani dilerler. Onlar alimler, fakirler ve salih kimselerdir.»

Alparslan'in böylece gönlü rahatladi. Kutalmis'm askerleriyle karsilastiginda onlari hemen kirip geçirdi. Kutalmis'i hezimete ugratti. Askerlerinden bir kismini öldürdü. Kutalmis da bu savasta öldürüldü. Böylece Alparslan tek otorite oldu. Herkes onun etrannda toplandi.

Bu senede Alparslan, oğlu Meliksah ile veziri Nizamüimülk u büyük bir ordunun basinda Kerh mintikasina gönderdi. Bunlar oralarda birçok kaleleri fethettiler. Bol miktarda mallari ganimet edindiler. Müslümanlar bunlarin zaferiyle sevindiler.

ygmnun, Maveräünnehir hükümdari Büyük Han'in kiziyla evlenmesi için mektup yazdi ve ogluyla Büyük Han'in kizi gerdege girdi. Diger oglunu da Gazne hükümdarinin kiziyla evlendirdi. Böylece Selçuklu

umdariyla Gazneli hükümdarinin arasi düzeldi. Aralarinda ittifak meydana geldi.

u senede Alparslan, halifenin kizina, babasinin yanma dönmesi ^f1"11 .ver<^ ve onu kazi kadi ve ümera refakatinde Bagdat'a gönderdi, e nin kizi da büyük bir alayisle Bagdat'a girdi. İnsanlar onu gör-e lcm yollara döküldüler. O gece sehre girdi. Halife ve ailesi bu duru-a Çok sevindiler. Halife, minberler üzerinde hutbelerde Alparslan'a dua edilmesini emretti. Duada söyle denildi:

«Allah'im! Muazzam Sultan Adüdü'd-Devle Tâcül-Mille Alparslan Ebu Süca Muhammed b. Davud'u islah et, durumunu düzelt.»

Sonra halife, Sultan Alparslan'a Nakibü'n-Nükaba Serif, Tarrad b. Muhammed, Ebu Muhammed et-Temimî ve Hadim Muvaffak'la birlikte hil'atler ve nisanlar gönderdi. Böylece Sultan Alparslan, Irak üzerinde hakimiyetini tam olarak kurmus oldu.

Ibnü'l-Cevzî dedi ki: «Bu senenin rebiyülevvel ayında Bagdat'ta ortaya atılan bir dedikoduya göre bir grup Kürt avlanmak için çöle çıktıklarında siyah bir çadır görmüşler, bu çadırdaki tokat sesleri ve çağlıkîar duymuslardı. Ayrıca birinin de; «Cinlerin hükümdarı Seydok öldü. Var mı onun için kendisini tokatlamayan bir belde halkı? Var mı onun için yas tutulmayan bir belde?» dedigini de duydular. Kötü kadınlar, Bagdat'ın içinden çıkıp mezarlıklara gittiler ve oralarda kendilerini üç gün süreyle tokatladılar. Elbiselerini parçaladılar. Saçlarını dağıttılar. Bazı fasik erkekler de oralara gidip böyle yaparak matem tuttular. Bu matem Vasit, Huzistan ve diğer beldelerde de tutuldu. Bu, misli duyulmamış bir ahmaklıktır.»

Yine Ibnü'l-Cevzî dedi ki:

«Bu senenin saban ayının onikisinde cuma günü Abdüssamed'in taraftarlarından bir grup, Mutezile müderrisi Ebu Ali b. Velid'e hücum ettiler. Ona sövdüler. Küfürler sarf ettiler. Çünkü o, camide namaz kildirmaktan ve insanlara Mutezile mezhebini öğretmekten geri duruyordu. Bu sebeple Abdüssamed'in taraftarları onu tahkir ettiler. Yerde sürüklediler. Mutezile mezhebi, Mansur Camii'nde lanetlendi. Ebu Said b. Ebi İmame de orada oturdu ve bunların yanında Mutezileyi lanetlemeye başladı.

Bu senenin sevval ayında Sultan Alparslan'ın büyük bir beldeye gaza yaptığına dair haber Bagdat'a geldi. Gaza yaptığı beldede 600.000 dehliz, 1.000 kilise ve manastır bulunuyormuş. O belde halkından çok sayıda insanı öldürmüş ve 500.000 kişiyi de esir almıştı.

Bu senenin zilkade ayında Bagdat'ta ve Irak'ın diğer beldelerinde şiddetli bir veba salgını meydana geldi. İlaçların fiyatı çok yükseldi. Temr hindi azaldı. Ekim ve kasım aylarında sıcaklık fazlaladı. İklim bozuldu. Bu ayda Ebü'l-Ganaim Muammer b. Muhammed b. Ubeydullah el-Alevî Talibilerin nakipliğine atandı. Ayrıca hac ve mezalim işlerine bakmakla da

görevlendirildi. Kendisine Zahir Zü'l-Menakip lakabi da takildi. Atanma fermeni büyük bir cemaatin huzurunda okudu.

Bu senede Iraklılar hacca gittiler. [37]

Hicretin Dörtüzeallaltinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Ibn Hazm Ez-Zahirî

Allame, Imam ve hadis nafizidir. Soy kütüğü şöyledir: Ebu Muhammed Ah b. Ahmed b. Ahmed b. Said b. Hazm b. Galib b. Salih b. Halef b. Maad b. Süfyan b. Yezid. Yezid b. Ebi Süfyan Sahr b. Harb el-Ümevî'nin azatlisidir. Dedesi aslen Farslidir. Müslüman olmus ve Magrib diyanna girmistir. Bunların asil beldeleri Kurtuba idi. Ibn Hazm, hicretin 384. senesinin ramazan ayının sonunda Kurtuba'da doğdu. Kur'an okudu. Faydali ve ser'i ilimler Öğrendi. Bu ilimlerde büyük asama kaydetti. Kendi zamanındaki alimlerin fevkine çıktı. Meshur kitaplar tasnif etti. Anlatildigina göre o, 80.000 varaka yaklasan 400 cilt kitap tasnif etmistir. Edip, sair ve fesahatli bir kimseydi. Tibba ve mantika dair kitapları vardı. Vezirlik ve reislik ailesinden geliyordu. Ailesi itibarlı, zengin ve servet sahibiydi. Ibn Hazm, Seyh Ebu Ömer b. Abdilber en-Nemrî ile arkadaşlık etti. Seyh Ebü'l-Velid Süleyman b. Halef el-Bacî'ye karsi cephe aldı. Aralarında anlatımı burada uzun sürecek münazaralar cereyan etti, îbn Hazm, dili ve kalemi ile alimlere çok tesir ederdi. Bu da zamanının insanlarında ona karsi kalplerde bir kin meydana getirdi. Onunla ugrasmaya devam ettiler. Nihayet onu hükümdarlarının nazarında sevimsiz bir insan haline getirip hükümdarlarının gazabına maruz bıraktılar. Ve beldesinden kovdular. Bu senenin saban ayında doksan yasini asmis olarak köyünde vefat etti. Tuhaftir ki teferruatta yolunu sasiran bir Zahirî olduğu halde ne celî ne de hafi kiyasi kabul etmezdi. Alimlerin nazarında onu düşüren de bu olmustur. Bakisinda ve tasarrufunda onu büyük hatalara sürekleyen sey kiyasi kabul etmeyisiydi. Bununla beraber usul babında çok saglam tevilleri vardı. Sifat ayetlerini ve hadislerini güzel tevil ederdi. Çünkü o, ilk zamanlarda mantik ilminde büyük asamalar kaydetmistir. Mantik ilmini Muhammed b. Hasan el-Mezheci el-Kinani el-Kurtubî'den öğrenmistir. Ibn Makûla ve Ibn Hallikan onu °yle anlatmislardir. Ama bu sebeple o sifatlar babında yalnis görüslere sa«ip olmustu. [38]

B. Ali B. Burhan

Künyesi Ebü'l-Kasim'dir. Nahivcidir. Cidden ahlaki çok bozuk bir niseydi. Asla don giymedi. Basini örtmedi ve hiç kimsenin de bagisini ui etmedi. Anlatildigina göre o tüysüz oğlanları öpermis ki, bunda as*a süphe yoktur.

ibn Ukayl dedi ki: «Abdülvahid, Mutezilî ve Mürcîî idi. Kâfirlerin ehennem'de ebedi kalacaklarini kabul etmez ve söyle derdi: «Kendisinden intikam alinmasi caiz olmayan bir kimseyi sürekli azapta tutmak anlamsizdir. Kaldi ki Allah, kendini merhametli olmakla nitelemistir.»

Cenâb-iAllah'm su kavli cehlîni: «İçinde temelli ve ebedi kalacaklardır.» (et-Tevbe: 100) söyle yorumlardî: «Yani orada ebedi zamanin bir diliminde kalacaklardır.»

Ibnü'l-Cevzî dedi ki: «Abdülvahid b. Ah b. Burhan, Rasûluilah'm ashabini eleştirir, onların aleyhinde konusur ve müslümanların itikadına muhalefet ederdi. Çünkü o, icmaa muhalefet etmistir.» Böyle dedikten sonra Ibnü'l-Cevzî onun bu konuda ve diğer konulardaki sözlerini nak-letmistir. Doğrusunu Allah bilir. [39]

Hicretin Dörtüüzelliyedinci Senesi

Bu senede Irak'tan bir topluluk güvenlik görevlileri nezaretinde hacca gittiler. Ancak Küfe'ye varınca daha ileri gidemediler ve geri döndüler.

Bu senenin zilhicce ayında Nizamiye Medresesi'nin yapimina baslandı. Insaat alanım temin etmek için Mesraatü'z-Zevaya mintikasında ve Babü'l-Basra civarındaki bir çok evler yıkıldı.

Bu senede Temim b. Aziz ile Badis, Hammadogullan, Araplarla Magribliler arasında Sinhace ve Zinate'de çok savaşlar cereyan etti.

Bu senede Bağdatlılara nakip Ebü'l-Ganaim haccettirdi.

Bu senede Amidü'1-Mülk Mansur b. Muhammed Ebu Nasr el-Kündürî öldürüldü. Bu, Tugrul Bey'in veziriydi. Bir seneden beri zindanda idi. Öldürüldüğünde cenazesi alinip Tarisis sehrinin kasabalarından Kendere'ye götürülerek babasının mezarının yanına defnedildi. Kendere, Kazvin yakınındaki Kendere olmayıp Tarisis'e bağlı bir kasabanın adidir.

Sultan Alparslan onun mallarına, ürünlerine ve esyalarına el koydu. Amidü'1-Mülk el-Kündürî, zeki, fasih ve sair bir kimseydi. Bir çok faziletleri vardı. Hazircevapdı. Tugrul Bey onu, kızını istemek üzere halifeye gönderip de halife kızını vermek istemediginde Amidü'1-Mülk el-Kündürî'ye su siiri okumustu:

«Kisi her arzuladığı şeyi ele geçiremez.»

Vezir Amidü'1-Mülk el-Kündürî de ona bu siirin devamını okumustu:

«Rüzgarlar gemilerin arzulamadığı istikametlerde eserler.» Onun bu cevabı karsısında halife susmuş ve basım önüne egmişti. Vezir Amidü'1-Mülk el-Kündürî bu sende kırk küsur yasında öldürüldü. Siirlerinden biri sudur:

«İnsanlarda benimle yarışma hususunda bir sıkıntı var ise, Biline ki ölüm

dünyayı insanlara genişletir.

Ben geçip gidiyorum ama benim ölümüne sevinen ve bu yüzden al-danan kişi de pesimden gelecektir.

Herkes ölüm sarabini zevkle içecektir.»

Sultan Tugrul Bey, veziri Amidü'l-Mülk'ü Harzem Sah'm dul karisini kendisine istemesi için göndermistti, ama Amidül-Mülk un kendisi o kadınla evlenmistti. Sultan Tugrul Bey de onun testislerini burdu (ha-dimlastirdi) ve görevlilere emrederek penisim kestirip Harezm'de topraga gömdürdü. Mervi Ruz'da öldürüp kanini akitti. Cesedini Kendere kasabasına gönderip defnettirdi. Basi alinip Nisabur'a götürüldü. Orada defnedildi. Kafatasi da Kirman'a götürüldü.¹ Ben şehadet ediyorum ki Cenâb-iAllah, cesetlerin parçaları her nerede olurlarsa olsunlar hasir gününde bunları bir araya getirecektir. Her ne halde olurlarsa olsunlar, bu parçalar birleşecektir. Çünkü Allah, noksanlıklardan münezze ve yücedir. [40]

Hicretin Dörtüyzellisekizinci Senesi

Bu senenin asura gününde Kerh mahallesi sakinleri dükkanlarını kapattılar. Kadınlar Hz. Hüseyin'e agıt yakıp matemini tututlar. Nitekim öteden beri devam edegelen çirkin ve aykiri bidatlerini devam ettirdiler. Bu matemi tuttuklarında halk durumu protesto etti. Halife, bunların liderleri Ebu'l-Ganaim'i çağırarak onu azarladi. Ebu'l-Ganaim de durumdan haberi olmadigini söyleyerek mazeret beyanında bulundu. Sayet bilgisi olsaydı buna müsaade etmeyeceğim ifade etti. Kerh mahallesi sakinleri de divana akin akin gelerek özür dilediler. Sahabilere söven ve bidatleri ortaya koyan kimselerin kâfir sayilacagina dair bir ferman yayınlandı.

Ibnü'l-Cevzî dedi ki: «Bu senenin rebiyülevvel ayında Babü'1-Ezec mintikasında bir kız çocuğu doğdu. Bunun iki basi, iki yüzü, iki boynu ve dört eli vardı. Ama bedeni tamdı. Sonra vefat etti.

du senenin cemaziyelahir ayında Horasan'da günlerce devam eden ir deprem meydana geldi. Bu deprem sebebiyle dağlar parçalandı. Bir opluluk öldü. Birçok köy ve kasaba yere battı. İnsanlar çöle çıktılar ve oraaa ikamete başladılar. Yale nehrinde bir yangın meydan geldi. Bu yüzden 100 dükkân ve üç ev yandı. İnsanların malları telef oldu. Herkes

Mülkun ölümü ve organlarının kesilmesi ile ilgili bilgi doğru değildir. Zira, önakların ittifak ettiklen gibi Amidü'1-Mülk, Sultan Alparslan tarafından ce hapis, sonra da öldürülmüştür. Bu da yeni vezir Nizamülmülk vasıtası ile olmuştur. (Z. Kazici). birbirlerinin esyasını yagmaladı.

Bu senenin saban ayında Dimask'ta bir savaş meydana geldi. Di-mask

Camii'nin yakinindaki bir evi yaktilar. Bu yanginin büyümesi yüzünden Dimask camii de yandi.»

Ibnü'l-Cevzî böyle demistir. Meshur ve sahih rivayete göre Dimask Camii'ndeki yangin bundan üç sene sonra hicretin 461. senesinin saban ayinin ortasında geceleyin meydana gelmistir. Fatimî köleleri ile Abbasî köleleri savasmislar ve bu savas esnasinda hükümet konagina (Hadra sarayina) ates birakilmis ve konak yanmaya baslamisti. Yangin büyümüs ve Dimask Camii'ne sirayet etmis caminin tavanlari çökmüs, süsleri, zinetleri yok olmus, mermerleri telef olmus, harabeye dönmüstü. Daha önce son derece muhkem ve saglam yapilmis, avlusu güzel, meclisleri hos, manzarasi güzel bir yapı olan Hadra Sarayi adeta bir toprak yiginina dönüşmüstü. Zanimiza kadar burada ancak sefil ve düskün kimseler ikamet ederler, oysa daha önceleri orasi hilafet merkezi ve hükümet sarayi idi. Orayi Ebu Süfyan oglu Muaviye tesis etmistir. Ümeyye Camii'ne yani Dimask Camii'ne gelince yeryüzünde ondan daha güzel ve ondan daha hos manzarali bir bina yoktu. Nihayet yandi. Uzun süre harap halde kaldi. Sonra hükümdarlar onu onarip yenilemeye basladilar. Adil Ebu Bekir b. Eyyub zamaninda tabani dösendi. Duvarlari onarildi. Hükümdarlar zamanimiza kadar hep güzellestirmeye çalismislardir, ama simdiki durumu önceki haline göre hiçbir sey gibidir. Emir Seyfettin Betkenz'in Abdullah en-Nasirî zamanina kadar bu caminin güzelleştirilmesine devam edildi. Yani onarim ve güzelleştirme çalismalari hicretin 703. senesi sinirlarina kadar devam etti.

Bu senede Bagdat'ta fiyatlar çok düştü. Ucuzluk meydana geldi. Diclenin suyu göze görünür sekilde eksildi.

Bu senede Sultan Alparslan kendisinden sonraki dönem için oglu Meliksah'i tayin etti. Onun için bey'at aldı. Meliksah'in önünde bayrak ve ümera yürümeye basladi. Cidden o bey'at gününde muazzam bir merasim yapilmisti. O gün görülmeye deger bir gündü.

Bu senede Nurü'l-Hüda Ebu Talib Hüseyin b. Nizam el-Hazreteyn ez-Zeynebî insanlara haccettirdi ve Mekke'de mücavir olarak kaldi. [41]

Hicretin Dörtüzüellisekizinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Hafız Ebubekir El Beyhakî

Büyük hadis hafizidir. Asil adi ve seceresi şöyledir: Ahmed b. Hüseyin b. Ali b. Abdullah b. Musa Ebu Bekir el-Beyhakî. Kervanlarin baska sehirlere tasidigi tasnif eserleri vardir. Hicretin 384. senesinde dogdu.hadiste, Kur'an ilimlerinde ve eser tasnif etmede zamaninin Fikihta, östeililen meshur sahsiyetlerindendi. Fakih, muhaddis ve parilia dü Hakim Ebu Abdillan en-Nisaburi'den ilim tahsil etti. Baskadan da çok sayida hadis dinledi. Çok

faydalı bilgiler topladı ki, onun İarT baskaları o zamana kadar ilimde zirveye ulaşamamışlardı. Onun V tettiliilmî mesafeyi hiç kimse kat edememiş ti. Eserleri şunlardır:

- * Sünen-i Kebir
- * Nususu's-Safî (Bu iki eser on ciltte toplanmıştır.)
- * Sünen-i Sagir
- * el-Asar
- * el-Medhal
- * el-Adab ve Suabü'1-İman
- * el-Hilafiyat
- * Delâilu'n-Nübüvve
- * el-Ba's ve'n-Nüsûr

Zahid bir kimse olup dünyalığı çok azdı. İbadetli ve takvahydi. Nisa-bur'da vefat etti. Tabutu bu senenin cemaziyelevvel ayında Beyhak'a tasındı. [42]

Hasan B. Galib

Hasan b. Galib b. Ali b. Galib b. Mansur b. Sa'lûk Ebu Ali et-Temimî. İbn Mübarek adıyla meshur olmuştur. Kurrâ idi. Ebu Semun ile arkadaşlık etti. Kendisine karşı reddedilen şekillerde ve tarzlarda Kur'an ki-raatında bulundu. Yalancı tesbit edildi. Bunu ya kasten ya da hataen yaptı. Birçok rivayetlerinde itham edildi. Ebu Bekir el-Kazvinî de onu reddedenlerdendi. İhzarı, münker tarzlarda kıraatlerde bulunmaması için ona bir mektup yazdı. İbn Muhammed es-Semer-kandî, onun yalancı olduğunu söylemiştir. Bu senede sekseniki yaşında vefat etti. İbrahim el-Harbî'nin yanına defnedildi. İbn Hallikan dedi ki:

«Fikhi Ebü'1-Feth Nasr b. Muhammed el-Ömeri el-Mervezî'den öğrendi. Sonra Hadis ilmine daha fazla merak sardı ve bu ilimde meshur oldu. Hadis toplamak amacıyla çeşitli yerlere seyahatlerde bulundu.» [43]

Kadi Ebu Ya'lâ B. Ferra El-Hanbelî

Muhammed b. Hasan b. Muhammed b. Halef b. Ahmed el-Ferra. Kadılık yapmıştır. Künyesi Ebu Ya'la'dır. Hanbelî alimidir. Furuat hususunda Hanbelî mezhebinin yerleştirmiş ve esaslara bağlamıştır. Hicretin j*80. senesinin muharrem ayında doğdu. Çok hadis dinledi. İbn Habba-°e den hadis rivayet etti.

İbnül-Cevzî dedi ki: «Ebu Ya'lâ, güvenilir alimlerin öncülerindendi.

İbn Makûla ve İbn Damigani'nin huzurunda şahitlik yaptı. Onlar da sa-

hitligini kabul ettiler. Hilafet haremnde kadilik yapti. Fikihta imamdi. Hanbelî mezhebine dair çok ve güzel eserleri vardır. Senelerce ders ve fetva verdi. Hanbelî mezhebinin reislîgi kendisine verildi. Kendisinin ve arkadaşlarının tasnif eserleri yazıldı. Sahsında imametî, fikhi, sadakatî, güzel ahlakî, ibadetî, zühdü, husuu, güzel davranîsî ve kendisini ilgilendirmeyen seyleri agzına almayîsî gibi meziyetleri topladı. Bu senenin ramazan ayının yirmisinde yetmişsekiz yasında vefat etti, kadılar ve ayan onun cenaze merasimine katıldılar. O gün cidden çok sıcak bir gündü. Cenazesine katılanlardan bazıları oruçlarını bozmuslardı.

Kadi Ebu Ya'lâ vefat ederken geride, Ubeydullah Ebü'l-Kasrm Ebü'l-Hüseyn ve Ebu Hazim adında üç erkek evlat bıraktı. Vefatından sonra adamin biri onu rüyasında görmüş ve ona: «Allah sana nasıl muamele etti?» diye sormuş o da parmaklarıyla sayarak su cevabî vermisti: «Bana rahmet etti, beni bağışladı, bana ikramda bulundu, mertebemi yükseltti. Bunu ilminle mi yaptı? Hayir sadakatimle yaptı.» [44]

Ibn Seyyidih

Lügatte el-Muhkem adli eserin sahibidir. Künyesi Ebü'l-Hüse-jdn'dir. Asil adi Ali b. Ismail el-Mersî'dir. Lügatte imam ve hafızdı. Amaydı. Arapçayı ve lügatî kendisi gibi âma olan babasından öğrendi. Ebu Alâ Said el-Bagdadî'den ders aldı. Bir kaç ciltlik "Muhkem" adli lügat kitabî vardır¹. Altı ciltlik "Serhül-Hamase" adli eseri ve baska eserleri de vardır. Seyh Ebu Ömer et-Temlenkî'ye Ebu Ubeyd'in Kitabü'l-Ga-rib'ini ezbere, okudu. İnsanlar buna sastılar. Seyh Ebu Ömer de onun ezbere okuyusunu kitabî açıp takip etti. İnsanlar onun bu kitabî ezbere kuyusunu dinlediler. Bu senenin rebiyülevvel ayında altmış yasında vefat etti. Hicretin 448. senesinde vefat ettigine dair bir rivayet varsa da sahih olan rivayete göre bu senede vefat etmistir. Dogrusunu Allah bilir. [45]

Hicretin Dört-yüzellidokuzuncu Senesi

Bu senede, Serefü'l-Mülk lakabini tasiyan Ebu Said el-Müstevfî Bagdat'ta Imam Ebu Hanife'nin türbesini inşâ ettirdi. Üzerine bir kubbe yaptırdı. Karsisında da bir medrese inşâ ettirdi. Ebu Cafer b. Beyazî Ebu Hanife'nin türbesini ziyarete geldi ve ziyareti esnasında su siiri okudu:

«Görmezmisin ki ilim daha önceleri zayı olmuştı

Su mezarda medfun olan zat ilmi topladı

Aynı şekilde bu diyarlar da ölüydü

Ama bu diyarları Amid Ebu Sa'd'ın cömertliği diriltti.»

Bu senede çok şiddetli derecede sıcak bir rüzgar esti. Bu yüzden çok

Öldü. Anlatıldığına göre Bagdat'ta bu yüzden birçok limon ve tu-î-nnc ağacı

telef oldu.

Bu senede, Maruf Kerhî'nin mezarı yandı. Bunun sebebi de suydı: İlk d
hılg için kendisine arpa

ezara kayyumluk yapan adam hastalandığı için kendisine arpa su'sı sirayet
etmiş ve bütün sağlık yanmıştı.

İ mezarı.

kaynatılmış ve kaynatma esnasında ateş, mezarlığın ahşap kısımla-

senede Dimask'ta, Halep'te Harran'da, Horasan'da ve oraya
bağırın tikalarda kitlik meydana geldi. Bir çok hayvan öldü. Hayvanların
başları ve gözleri sisliyordu. Öyle ki insanlar yabancı eşekleri yaka-
layabiliyorlardı. Onları yemekten tiksiniyorlardı.

el-Muntazam adlı eserinde İbnü'l-Cevzî dedi ki:

«Bu senenin zilkade ayının onunda cumartesi günü Amid Ebu Sa'd,
Bagdat'taki Nizamiye medresesinde verilecek dersi dinlemeleri için insanları
topladı. Bu dersi vermek ve medresenin seyhliğine (hocalığına) bakmak için
Ebu İshak es-Sirazî'yi tayin etti. İnsanlar tamamen toplanıp ders vermek
üzere de Ebu İshak geldiğinde genç bir fakih onu karşılayıp «Ey efendim!
Gasbedilmiş bir yerde ders vermeye mi geliyorsun?» dedi. Ebu İshak da
oraya gelmekten vazgeçti ve evine döndü. Ondan sonra Seyh Ebu Nasr ed-
Dabbag bu göreve atandı. O, bu medresede ders verdi. Nizamülmülk bu
durumdan haberdar olunca Amid Ebu Sa'd'a öfkelenip ve Seyh Ebu İshak'a
haber göndererek onu Nizamiye'deki müderrisliğe tayin etti. Bu hadise bu
senenin zilhicce ayında cereyan etti. Ancak Seyh Ebu İshak, Nizamiye
medresesinde farz namazları kılmıyordu. Aksine, vakti geldiğinde oradan
çikip başka bir mescide gidip namazını kiliyordu. Çünkü orasının
gasbedilmiş olduğunu duymuştu. İbn Sabbag ise Nizamiye medresesinde
sadece yirmi gün süreyle ders vermiş, sonra Ebu İshak oraya geri gelmişti.
Bu senenin zilkade ayında Yemen emiri ve aynı zamanda Mekke sahibi
Süleyhî, Yemenli bir emir tarafından öldürüldü. Öldürülmesinden sonra
Abbasi halifesi Kaim Bi-Emrillah adına orada hutbe okundu.

Bu senede nakib Ebü'l-Ganaim insanlara haccettirdi. [46]

Hicretin Dörtüyzellidokuzuncu Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Muhammed B. İsmail B. Muhammed

Künyesi Ebu Ali et-Tarsusî idi. Irak'ta uzun süre ikamet ettiği için kendisine
Irakî denilmiştir. Ebu Tahir el-Muhlis'ten hadis dinledi. Ebu Muhammed el-
Bakî'den sonra da Ebu Hamid el-İsferayinî'den fikh öğrendi. Tarsus
kadılığı yaptı. Parmakla gösterilecek faziletli ve fakih belirdendi. [47]

Hicretin Dörtüüzaltmışıncı Senesi

Ibnü'l-Cevzî dedi ki:

«Bu senenin cemaziyelevvel ayında Filistin diyarında bir deprem meydana geldi. Bu yüzden Remle şehri harap oldu. Rasûlullah (s.a.v.)'in mescidinin bazı çıkıntıları yıkıldı. Depremın etkisi Vadi's-Sefer ve Hay-ber'de görüldü. Yer yarıldı. Altındaki bir çok defineler ortaya çıktı. Deprem, Rahbe ve Kûfe'de de hissedildi. Buralardaki tüccarlardan bazılarının gönderdiği mektuplarda anlatıldığına göre Remle şehri tamamen yere batmış, orada sadece iki ev hasardan kurtulmuştu. Deprem sebebiyle 15.000 kişi ölmüştü. Kudüs'teki kayalık (sahra) yarılmış tekrar eski haline gelip birleşmişti. Deniz ise bir günlük yol mesafesince suyunu çekmiş, kara görünmüştü. Suyun çekilip karanın ortaya çıktığı yerlerde birçok mücevher ve diğer şeyler görünmüştü. İnsanlar inip mücevheratı ve diğer eşyaları toplamaya başlamış iken sular eski yerine dönüp oradaki insanların çoğunu boğmuştu.

Bu senenin cemaziyelahir ayının ortasında Kadirî itikadi okundu. Bu kitapta ehli sünnetin mezhebi anlatılıyor bidatçiler reddediliyordu.

Buhara'lı muhaddis Ebu Müslim el-Keccî ise Ibn Huzeyme'nin Ki-tabü't-Tevhid adlı eserini orada hazır bulunan cemaata okudu. Dinleyiciler arasında vezir Ibn Cüheyr ile fıkıhçılar ve kalamcılardan oluşan bir cemaat de vardı. Bunlar bu eserlerde anlatılan hususlara muvafakat ettiklerini söylediler, sonra Kadirî itikadi, Serif Ebu Cafer b. Muktedi Bil-lah'a Babü'l-Basra'da okundu. Çünkü o, bu kitabı musannifi olan Halife Kadir Bülâh'tan dinlemisti.

Bu senede halife, Fahrü'd-Devle lakabını taşıyan veziri Ebu Nasr Muhammed b. Muhammed b. Cüheyr'i azletti. Bir çok sebepten ötürü kendisini kinadığını belirten mektubunu gönderdi. Vezir de özür dileyip boyun eğerek halifeden merhamet diledi. Halife ona verdiği cevapta Bagdat'tan ayrılıp dilediği başka bir yere gidebileceğini söyledi. Vezir de Ibn Mezyed'in yanına gitmeyi tercih etti. Adamları emlakını sattılar. Karılarını boşadılar. Vezir ise çocuklarını ve ailesini yanına alıp Hille'ye gitmek üzere gemiye binmeye geldi. İnsanlar ağladığını görünce çevresinde ağlasmaya başladılar. Hilafet sarayının önünden geçerken defalarca yer öptü. Halife de pencerede onu seyrediyordu.

V ir ise ona «Ey mü'minlerin emiri! İhtiyarlığima, garipliğime ve klarıma acı» diyordu. Bunun üzerine tekrar Debis b. Mezyed'in ara-Ç°İCİ ile ertesi senede vezirliğe iade edildi. Sairler onu medhettiler. Ve-C1 1 Ge iade edilisinden dolayı insanlar sevindiler. Göreve iadesi cidden Görülmeye değer muazam bir günde olmuştı. [48]

Hicretin Dörtüüzaltmışıncı Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Abdülmelik B. Muhammed B. Yusuf B. Maksur

Seyhül-Ecel lakabini tasiyordu. Kendi zamaninda iyiligi emredip ktlg nehyetmede, hayirli fiilleri hemen islemede layiki olan kimselere iyilik yapmada, ehli sünnete iyi davranmada, buna karsi bidatilere karsi siddetle protestoda bulunup onlari lanetlemede, iffetlerinden ötürü kendilerini izleyen yoksullara iyilikte bulunup sadaka vermede, bunu olanca gücüyle gizli yapmada parmakla gösterilecek yegane sahsiyetti. Onun garip hallerinden biri suydu.

Ibn Ridvan'a mektup yazarak bir adama her gün on dinar vermesini emretmisti. Kendisi vefat ettigi zaman o yoksul kisi ibn Ridvan'a gidip «Seyhin bana tahsis ettigi parayi ver» demis, ibn Ridvan ise ona su cevabi vermisti: «Seyh vefat etti, artik sana para veremem.» Yoksul kisi Sey-h'1-Ecel'in mezarinin basina gitmis, biraz Kur'an okuyup dua etmis ve ona rahmet dilemisti. Mezardan ayrilip evine dönecegi esnada yerde bir kagit parçasi görmüstü. Kagidi kaldirip baktiginda üzerinde on dinar yazili oldugunu görmüs, kagidi ahp Ibn Ridvan'a götürmüs ve olayi bastan sona anlatmisti. Ibn Ridvan da «Bu kagit bu gün seyhin mezarim zi-yarete gittigim esnada üzerimden düsmüstür. Ama al senin olsun. Her gün sana artik onar dinar verecegim» demisti.

Seyh'1-Ecel Abdülmelik b. Muhammed bu senenin muharrem ayinin ortasinda altmisbes yasinda vefat etti. Vefat edince cenazesine sayilarini ancak Aziz ve Celil olan Allah'in bildigi derecede büyük bir kalabalik insan toplulugu katilmisti. O gün cidden grlmeye deger bir gün-du. Yüce Allah rahmet etsin. [49]

Ebu Cafer Muhammed B. Hasan Et-Tusi

a fakihi idi- Meshed-i Ali'ye defnedildi. Kerh mahallesindeki evi yakildiginda kitaplari da yanmisti. Hicretin 448. senesinden bu senenin uharrem ayina kadar Kerh mahallesinde ikamet etmisti. Bu senede rada vefat etti ve yine oraya defnedildi. [50]

Hicretin Drtyzaltmisbirinci Senesi

Bu senenin saban ayinin ortasinda Diniask Camii'nde yangin ikti. Bunun sebebi suydu: Fatimi köleleriyle Abbasi köleleri kavgaya tutusmuslar, kavga esnasinda Dimask Caniii'nin kible cihetinden komsusu olan Hadra sarayina ates birakilmis, saray yanmis, yangin camiye sirayet etmis, caminin tavanlari kms, altin islemeli taslari yerlerinden düsmüs, isaret ve semboller degismis, yerde ve duvarlarinda bulunan mozaikler düsmüs, tam zit bir manzara ortaya ikmisti. Tavanin tamamı altin islemeliydi ve damin üstünde kubbemsi tümsekler halindeydi. Duvarlar renkli resimli ve

altın işlemeliydi ve duvarlara bütün dünya beldeleri islenmişti. Öyle ki bir insan bir iklime veya bir beldeye gezmek amacıyla gitmek isterse o camiye geldiğinde gitmek istediği ülkenin veya beldenin resmini olduğu gibi orada görürdü. Artık oraya gitmeye ihtiyaç duymazdı. Ka'be'nin, Mekke'nin yakınındaki bütün yerlerin, mihrabin ve ülkelerin doguda ve batidakilerin bütün beldelerini duvardaki münasip bir yerde görürdü. Duvarlarda bütün ağaçların, meyveli ve meyvesizinin resmi yapılmıştı. Her ürün, kendi beldesinde ve vatanın-daki kisma islenmiş ve resmi yapılmıştı. Caminin sahn tarafına açılan kısımlarına perdeler sarkıtılmıştı. Duvarların üçte birine kadar perde bırakılmış, duvarların diğer açık kalan kısımları ise renkli taslarla süslenmişti. Tabanın bütünü renkli taslarla süslenmişti. Döşeme taslar yoktu. Öyleki dünyada Dimask Camii'nden daha güzel bir bina yoktu. Hiçbir hükümdarin sarayı dahi o kadar güzel değildi. Ama bu yangın çıkınca bu güzelim manzara tam tersi bir hale döndü. Artık caminin avlusunda ve tabanında kisin çamur, yazın toz toprak meydana geliyordu. Her taraf kazılmış, kendi haline terkedilmiş, çukurlar meydana gelmişti. Bu hal Adil Ebu Bekir b. Eyyub'un hüküm sürdüğü hicri 600. yıl sonralarına kadar devam etti. Her taraftan mermerler, taslar, ahsap ve benzeri malzemeler düşmüş, birikintiler meydana gelmişti. Caminin dört bir yanında bu nahos manzaralar görülüyordu. Nihayet Adil Nu-reddin Mahmud b. Zengî zamanında Kemaleddin es-Sehrezorî buraları düzene soktu. Çünkü Adil onu kadilikla birlikte bütün vakıfların nazirliğine ve darphane reisliğine tayin etmişti. Bütün hükümdarlar bu camii yenilemeye ve güzelleştirmeye çalıştılar. Bu çalışmalar zamanımıza kadar devam etmiştir. Sam naibi Tengiz'in zamanında cami eski haline yakın bir görünüme kavuşturulmuştur. Önceki kısımlarda da anlatıldığı gibi İbnül-Cevzî hicretin 458. senesi olaylarından bahsedisimiz esnasında bu duruma değinmiştir. İbn Saide o sene olaylarından bahsederken İbnü'l-Cevzî'ye uyararak böyle demistir. İslâm tarihçisi seyhimiz Zehebî ve bir kaç tarihçi de böyle demislerdir. Dogrusunu Allah bilir.

Bu senede Hanbelîler kendi büyüklerinden olan Seyh Ebü'1-Vefa b. TJKayl'i. mutezili kelamcisi Ebu Ali b. Velid'in yanına gidip gelisi sebe-h'vle Mutezililikle itham ederek cezalandırdılar. Oysa Ebü'1-Vefa, mezhebi ile ilgili bilgileri elde etmek için Ebu Ali'nin yanına gidip geliyordu, ama bu hevesi onu öyle bir belaya ugrattı ki neredeyse canından olacaktı Onunla Hanbelîler arasında uzun süren bir fitne meydana geldi. Bu vüzden Hanbelîlerden bir cemaat de eziyet gördü. Aralarındaki bu fitne hicretin 465. senesine kadar dinmedi. Ancak büyük bir husumetten ve kavgadan sonra kendi aralarında baristılar.

Bu senede Dicle'nin suyu yirmibir ziradan daha yüksek seviyeye çıktı.Öyleki su Ebu Hanife'nin türbesine kadar girdi.

Bu senede Afsin'in Bizans'a girdigi ve Goriye'ye kadar ulastigi, birçok adam öldürüp çok miktarda ganimet elde ettigine dair haber Bagdat'a ulasti.

Bu senede Küfe'de büyük bir ucuzluk ve ürün bollugu meydana geldi. Öyle ki kirk ritl (18 kg 400 gr.) balık bir habbeye satilir oldu.

Bu senede Alevi nakibi Ebü'l-Ganaim insanlara haccettirdi. [51]

Hicretin Dörtüüzaltmışbirinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Forani

el-Ibâne adli eserin sahibidir. Künyesi Ebü'l-Kasim'dir. Seceresi şöyledir: Abdurrahman b. Muhammed b. Ahmed b. Foran el-Forani el-Mervezî. Safîî imamlarmdandır. Garip nakiller içeren el-Ibâne adli eserin musannifidir. Ancak bu kitapta benzersiz kavil ve rivayetler mevcuttur. Usul-ü fikha ve furuata dair geniş bilgisi vardı. Fikhi Kaffal'dan öğrendi. Imamü'l-Harameyn'in yanına küçük yasta gidip ders aldı, İma-mü'l-Harameyn ona pek iltifat etmedi. en-Nihaye'de onun çok hatalı yanlarını gördü. Ona kirgindi.

Halhkan dedi ki: Imamü'l-Harameyn her ne zaman en-Nihaye a li kitaptan bahsederse söyle derdi: «Bazı musannifler böyle dediler.

u hususta yamldılar.» Böyle derken o aslında Ebü'l-Kasim el-Forani'yi kast ediyor, onu elestirmek istiyordu.

vefat ° ^ . nî - ^ u senenin ramazan ayında yetmişüç yasında Merv sehrinde el-Mea ; ° ^ rencisi Ebu Sa'd Abdurrahman b. Muhammed el-Me'mun raetü'ftK' el~ * bane adk kitabının üzerine bir serh yazarak buna Tetim-bag'da ane adını verdi- Bu öğrencisi Ebu Ishak'tan sonra ve Ibn Sab-Kitabn T?°e ^ zamîve Medresesi'nde müderrislik yapmıstı. Bu serhini Daha q ud kısmına kadar yazmış ve tamamlamadan vefat etmişti,

onra Es'ad el-Cilî ve diğerleri bunu tamamladılar. Ancak bunun

yazdığı kadar âlimâne yazamadılar. Hatta yakınına kadar yaklaşımadılar ve yazdıklarına da Tetimmetü't-Temimme adını verdiler. [52]

Hicretin Dörtüüzaltmışikinci Senesi

Ibnü'l-Cevzi dedi ki: Bu senenin cemaziyeievvel ayının onbirinde salı günü (onsekiz mart) Remle'de ve oraya bağlı mintikalarda üç saat içinde büyük bir deprem meydana geldi. Bu mintikaların çoğu yere battı. Surları yıkıldı. Deprem, Kudüs ve Nablus'ta da görüldü. İlyâ yere battı. Deniz suları çekildi. Kara görüldü. İnsanlar, suların çekildiği yerde yürümeye başladılar. Sonra sular tekrar eski yerlerine döndüler. Misir Camii'nin zaviyelerinden biri yıkıldı. Bundan sonra iki deprem daha meydana geldi.

Bu senede, Bizans imparatoru 300.000 savaşçıyla Konstantiniy-ye'den

Sam'a geldi. Menbic'te konakladı. Menbic ile Bizans sinin arasındaki köyleri yaktı. Erkekleri öldürdü. Kadınları ve çocukları esir aldı. Halep'te ve diğer yerlerdeki müslümanlar büyük bir panige kapıldılar. İmparator buralarda onaltı gün kaldı. Sonra kayıp ve ziyan içinde Allah onu geri çevirdi. Çünkü yanında az miktarda azık vardı. Askerlerinin çoğu da açlık yüzünden ölmüşlerdi. Hamd ve minnet Allah'adır.

Bu senede Mekke emirinin nafakası azaldı. Sıkıntıya düştü. Kabe'nin örtüsü, olugu ve kapağı üzerindeki altınları aldı. Bunları dirhem ve dinar olarak bastırdı. Aynı şekilde Medine emiri de Mescid-i Ne-beviye'deki kandiller üzerinde bulunan altınları aldı.

Bu senede Misir'da da şiddetli bir kitlik meydana geldi. Halk, lesleri, ölüleri ve köpekleri yemek mecburiyetinde kaldı. Öyleki bir köpek bes dinara satılır oldu. Filler öldü. Lesleri yenildi. Binek hayvanları öldü. Misir hükümdarının daha önce çok sayıda atları ve binekleri varken hepsi öldü. Sadece üç atı kaldı. Vezir bir gün katirından inip bir işe daldı. Kölesi açlıktan ötürü zayıf kaldığı için katırla ilgilenemedi. Üç kişi gelip katiri aldılar. Kesip etini yediler. Yakalanıp idam edildiler. Sabaha kadar sehpa da asılı kaldıklarından, insanlar etlerini yediler, bundan dolayı kemikleri açığa çıkmıştı. Çocukları ve kadınları öldürüp etlerini satan, kafataslarını ve kemiklerini yere gömen bir adam yakalandı. Kendisi de öldürülüp eti yenildi.

Bedeviler şehir dışından gıda maddeleri getirip satıyorlardı, ancak ellerindeki mallar yağmalanmasın diye geceleyin şehre giriyorlardı. Gündüz şehre girmeye cesaret edemiyorlardı. Hiç kimse, ölüsünü gündüz defnetmeye cesaret edemiyordu. Korkusundan geceleyin gizlice defnediyordu ki mezarı açılıp eti yenilmesin.

Misir hükümdarı da muhtaç hale gelmişti. Yanındaki kıymetli eşyaları satmak mecburiyetinde kalmıştı. 11.000 zırhını, zinetlenmiş

90 000 kılıcını, 8.000 parça büyük billurunu, 75.000 parça eski ipeklisini tıkmak mecburiyetinde kaldı. Kadınların ve erkeklerin elbiseleri çok S uza satıldı. Emlak ve diğer şeyler de yok pahasına satılır oldu. Satılan , kıymetli şeylerin bir kısmı Besasirî savaşında Bağdat'ta ganimet olarak ele geçirilmiş olup halifeye ait idi.

Bu senede Sultan Alparslan'dan halifeye bir teklif geldi. Bunda ha-Vfenin oğlu veliahdin adının dinar ve dirhemler üzerine basılması isteniliyordu. Böyle yapıldı. Baska dinar ve dirhemler tedavülden kaldırıldı Bunlara da Emirî dinar ve dirhemleri denildi.

Bu senede Mekke valisi, Horasan'da bulunan Sultan Alparslan'a bir mektup göndererek Mekke'de Kaim Bi-Emrillah ile Alparslan adına hutbe

okundugunu, artik Misirlilar açjina hutbe okunmadigim bildirdi. Sultan Alparslan da ona 30.000 dinar ve kiymetli hil'atler gönderdi. Ayrica her sene ona 10.000 dinar verecegini de beyan etti.

Bu senede Amidü'd-Devle ibn Cüheyr, Rey sehrinde Nizamül-mülk'ün kiziyla evlendi.

Bu senede Ebü'l-Ganaim el-Alevî insanlara haccettirdi. [53]

Hicretin Dörtüüzaltmışıkinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Hasan B. Ali

Hasan b. Ali b. Muhammed Ebü'l-Cevaiz, Vâsitliydi. Uzun süre Bagdat'ta yasadi. Sair, edip ve zarif bir kimseydi. Hicretin 352. senesinde dogdu ve bu senede 110 yasinda vefat etti. Güzel siirlerinden biri sudur:

«Eyvah, onun bana söylediklerine bakm Ahdine ihanet etti ve eglenceye daldi.

Beni ona vakfedenin hakki için yemin ederim ki o, oyun ve eglenceye daldi. Hatirimdan her geçtikçe o beni varligiyla bürüdü ve eglenceye daldi.» [54]

Muhammed B. Ahmed B. Sehl

Ibn Büsran adıyla meshur olmustur. Vâsitlidir. Nahivcidir. Hicreti 380. senesinde dogdu. Edebiyat bilginiydi. Lügatta kendisinden bilgi a mak için insanlar uzak yerlerden yanma gelirlerdi. Güzel siirleri var-r' Erlerine su örnekleri verebiliriz:

y saraylar insa eden kisi, yavas ol bakalim, oiraz geri dur. Çünkü yigidin sarayi ölümdür.

Saray insa edenlerin düzeni saglanmadi. Bütün islerini tamamlamamadilar. Bütün saraylari darmadagin oldu.

Yasam bir gölge gibidir.

Oradan oraya göçer, sabitligi yoktur.»

«Onlarla vedalastim. Dünya da benimle vedalasiyor.

Göçüp gittim. Onlari beni hatirlamalarindan baska ihtiyacim yoktur.

Dedim ki: Ey benimle onlar arasinda bulunan lezzet!

Onlari kaybettikten sonra hayatimin safligi bozuldu.

Kalbimin onlara karsi ümitle tesellisi olmasaydi.

Onlar develerle giderlerken kalbimin çatladiğini görürdüm.

Keske onlari götüren develer, ayrilis gününde bogazlansalardi.

O develerin etlerini çölde aç kimselere ziyafet olarak verirdim.

Ey ayrılık saati, artık yaklastin.
Ey gurbet atesi, sen alevlenen çilgin bir atessin.»
«Bütün mahlukat arasinda bir dost aradim.
Samimi bir dost bulmaktan aciz kaldim.
Evet dost olarak adlandirilan kimseye bu ad mecazen verilir.
Gerçek dost diye bir mana bulunamaz.
Alemlerin dostlugunu üç talakla bosadim.
Dostlugu muhafaza hususunda ben serbest kaldim.» [55]

-
- [1] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayinlari: 12/172-173.
[2] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayinlari: 12/173-175.
[3] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayinlari: 12/176-181.
[4] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayinlari: 12/181.
[5] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayinlari: 12/182-186.
[6] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayinlari: 12/186.
[7] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayinlari: 12/186.
[8] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayinlari: 12/186-187.
[9] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayinlari: 12/187.
[10] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayinlari: 12/187.
[11] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayinlari: 12/188.
[12] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayinlari: 12/188.
[13] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayinlari: 12/188-191.
[14] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayinlari: 12/191-192.
[15] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayinlari: 12/193-194.
[16] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayinlari: 12/194.
[17] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayinlari: 12/194.
[18] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayinlari: 12/194.
[19] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayinlari: 12/194.
[20] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayinlari: 12/194-195.
[21] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayinlari: 12/195.
[22] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayinlari: 12/195.-196.
[23] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayinlari: 12/196-197.

- [24] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/197-198.
- [25] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/198-199.
- [26] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/199.
- [27] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/199.
- [28] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/199.
- [29] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/199-200.
- [30] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/200.
- [31] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/200.
- [32] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/200.
- [33] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/200-202.
- [34] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/202.
- [35] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/202.
- [36] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/202-203.
- [37] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/203-204.
- [38] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/205.
- [39] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/205-206.
- [40] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/206-207.
- [41] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/207-208.
- [42] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/208-209.
- [43] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/209.
- [44] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/209-210.
- [45] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/210.
- [46] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/210-211.
- [47] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/211.
- [48] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/212-213.
- [49] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/213.
- [50] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/213.
- [51] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/214-215.
- [52] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/215-216.
- [53] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/216-217.
- [54] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/217.
- [55] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/217-218.

Hicretin Dörtüzüaltmisüçüncü Senesi	3
Hicretin Dörtüzüaltmisüçüncü Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler	4
Ahmed B. Ali	4
Hassan B. Said	7
Emin B. Muhammed B. Hasan B. Hamza	7
Seyhü'l-Ecell Ebu Ömer Abdu'l-Berr En-Nemirî	7
Ibn Zeydun	7
Kerime Binti Ahmed	8
Hicretin Dörtüzüaltmisdördüncü Senesi	8
Hicretin Dörtüzüaltmisdördüncü Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler	9
2ekeriya B. Muhammed B. Hayde	9
Muhammed B. Ahmed	9
Muhammed B. Ahmed B. Sare	9
Hicretin Dörtüzüaltmisbesinci Senesi	9
Alparslan'in Vefati, Yerine Oglu Meliksahtn Geçmesi	10
Hicretin Dörtüzüaltmisbesinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler	11
Sultan Alparslan	11
Ebü'l-Kasim El-Kuseyrî	11
Ibn Surruba'r	12
Muhammed B. Ali	13
Hicretin Dörtüzüaltmisaltinci Senesi	13
Bagdat'in Sular Altinda Kalmasi	13
Hicretin Dörtüzüaltmisaltinci Senesinde Vefat Den Meshur Sahsiyetler	14
Ahmed B. Muhammed B. Hasan Es-Semnanî	14
Abdulaziz B. Ahmed	14
El-Maverdiye	14
Hicretin Dörtüzüaltmisyedinci Senesi	14
Halife Kaim Bi-Emrillah1 In Vefati	15
Muktedi Bi-Emrillahin Hilafeti	15
Hicretin Dörtüzüaltmisyedinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler	17
Halife Kaim Bi Emrillah	17
Davudi	17
Ebu'l Hasan Ali B. Hasan	17
Hicretin Dörtüzüaltmissekizinci Senesi	18
Hicretin Dörtüzüaltmissekizinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler	19
Muhammed B. Ali	19
Muhammed B. Kasim..	19
Muhammed B. Muhammed B. Abdullah	19
Muhammed B. Nasr B. Salih	19
Mesud B. Muhsin	19

Tefsircî Vahidî 20
Nasir B. Muhammed. 20
Yusuf B. Muhammed B. Hasan . 20
Hicretin Dörtüzyaltmisdokuzuncu Senesi 20
Hicretin Dörtüzyaltmisdokuzuncu Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler . 22
İsfahdost B. Muhammed. 22
Tahir B. Ahmed B. Babsaz . 22
Abdullah B. Muhammed B. Abdullah . 23
Hayyan B. Halef 23
Ebu Nasr Es-Secezi El-Vabilî 23
Muhammed B. Ali B. Hüseyin . 24
Hicretin Dörtüzyetmisinci Senesi 24
Hicretin Dörtüzyetmisinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler . 24
Ahmed B. Muhammed B. Ahmed . 24
Ahmed B. Muhammed. 25
Ahmed B. Abdülmelik . 25
Abdullah B. Hasan B. Ali 25
Abdurrahman B. Mendeh. 25
Abdülmelik B. Muhammed . 26
Serif Ebu Cafer El-Hanbelî 26
Muhammed B. Muhammed B. Abdillâh . 26
Hicretin Dörtüzyetmisbirinci Senesi 26
Hicretin Dörtüzyetmisbirinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler . 27
Sa'd B. Alî 27
Süleym B. El-Cevzi 27
Abdullah B. Sem'un. 27
Hicretin Dörtüzyetmisikinci Senesi 28
Hicretin Dörtüzyetmisikinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler . 28
Abdülmelik B. Hasan . 28
Muhammed B. Muhammed B. Ahmed . 28
Heyyac B. Abdullah . 28
Hicretin Dörtüzyetmisüçüncü Senesi 29
Hicretin Dörtüzyetmisüçüncü Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler . 29
Ahmed B. Muhammed B. Ömer . 29
Suleyhî 29
Muhammed B. Hüseyin . 30
Yusuf B. Hasan . 30
Hicretin Dörtüzyetmisdördüncü Senesi 30
Hicretin Dörtüzyetmisdördüncü Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler . 30
Davud B. Sultan B. Meliksah . 30
Kadi Ebü'l-Velîd El-Bacû . 31
Ebü'l-Agar Debis B. Ali B. Mezyed . 31
Abdullah B. Ahmed B. Ridvan . 31
Hicretin Dörtüzyetmisbesinci Senesi 31

Hicretin Dörtüzyetmisbesinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler .	32
Abdülvehhab B. Muhammed .	32
I bn Makûla .	32
Hicretin Dörtüzyetmisaltinci Senesi	33
Hicretin Dörtüzyetmisaltinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler .	33
Seyh Ebu Ishak Es-Sirazî	33
Tahir B.Hüseyin .	34
Muhammed B. Ahmed B. Ismail	34
Muhammed B. Ahmed B. Hüseyin B. Cerrade .	35
Hicretin Dörtüzyetmisyedinci Senesi	35
Hicretin Dörtüzyetmisyedinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler .	35
Ahmed B. Muhammed B. Dubest	35
I bn Sabbag .	36
Mes'ud B. Nasir .	36
Hicretin Dörtüzyetmissekizinci Senesi	36
Hicretin Dörtüzyetmissekizinci Senesinde Vefat Eden Sahsiyetler .	37
Ahmed B. Muhammed B. Hasan .	37
Hasan B. Ali	37
Ebu Sa'd El-Mütevelli	37
Imamü'l-Haremeyn .	38
Muhammed B. Ahmed B. Abdullah B. Ahmed .	39
Kadi Ebu Abdullah Ed-Damiganî	39
Muhammed B. Ali B. Muttalib .	40
Muhammed B. Tahîr El-Abbasî	40
Mansur B. Debis .	40
Hibetullah B. Ahmed B. Seybî	40
Hicretin Dörtüzyetmisdokuzuncu Senesi	41
Hicretin Dörtüzyetmisdokuzuncu Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler .	42
Emir Ca'ber B. Sabik El-Kuseyrî	42
Emir Cenfel Kutlug .	42
Ali B. Feddal El Musaciî	43
Ali B. Ahmed Et-Tüsterî	43
Yahya B. Ismail El-Hüseynî	43
Hicretin Dörtüzyetmisüçüncü Senesi	43

Hicretin Dörtüzyetmisüçüncü Senesi

Bu senede Bizans Imparatoru Romanos, daglari andiran Rumlarla Kerhlilerden ve Franklardan olusan büyük bir orduyla Islâm ülkesine yöneldi. Yaninda çok sayida askeri teçhizatı, 35.000 komutanı, (her komutanın maiyyetinde 200.000 süvari vardı), 35.000 Frank askeri, Konstantiniyye'de ikamet eden 15.000 sövalye, 100.000 gedik delici, 1.000 levazımcı, 400 tane at nah ve çivi taşıyan arabası, silah, eger arrade ve mancınık taşıyan 1.000 arabası vardı. Mancınıklardan herbiri 1.200 sa-

vasçiya bedeldi. Onu bu savaşa azmettiren Allah kahretsin. İslâm'i ve müslümanları hezimetle ugratmaya onu kiskirtani Allah lanetlesin.

Romanos ve askerleri yola koyuldular. Nihayet Bagdat'a ulaştılar. Naibi, halifeye iyi davranmasını tavsiye etti ve ona «Bu yaslı adama merhamet et. Bu bizim dostumuzdur» dedi. Sonra Irak ve Horasan mintikasını ele geçirdiler Sam'a, Samlılara aniden hücum ettiler. Orayı müslümanların ellerinden aldılar. Kader şöyle diyor:

«Ey Muhammedi Senin hayatına andolsun ki onlar sarhoslukları içinde bocalayıp duruyorlardı.» {ei-Hicr, 72}.

Sultan Alparslan 20.000'e yakın askeriyle Ahlat yakınlarındaki hva düzlüğünde zilkade ayının bitimine beş gün kala çarsamba günü Romanos'un ordusuyla karşı karşıya geldi. Sultan Alparslan Bizanslı kerilerin çokluğunu görünce ürktü. Fakih Ebu Nasr Muhammed b. Abdülmelik el-Buhârî, savaşın cuma günü hatiplerin mücahitlere dua A cem esnada zeval vaktinden sonra baslatılmasını teklif etti. Belirle-Gen vakit gelip iki ordu karşı karşıya durduğunda ve savaşçılar yüzyüze 11 kliklerinde Sultan Alparslan atından inip Aziz ve Celil olan Allah'a fecde etti. Yüzünü topraga sürdü. Allah'a yalvarıp yakardı. Zafer diledi. Cenâb-i Allah ta müslümanlara zaferini müyesser kıldı. Yapılan savaş neticesinde müslümanlar düşmana saldırarak çok sayıda Bizans askerini öldürdüler. İmparator Romanos'u Rum bir köle esir aldı. Esir alındıktan sonra Sultan Alparslan'ın huzuruna getirildiğinde Alparslan ona elindeki kirbaçla üç kez vurdu ve şöyle sordu:

- Eger ben senin eline esir düşseydim bana nasıl muamele ederdin?
- Her türlü kötülüğü yapardım.
- Peki benim sana nasıl muamele edeceğimi düşünüyorsun?
- Ya öldürürsün ya da ülkende beni sokak sokak, diyar diyar dolastırıp teshir edersin veyahut benden kurtuluş akçesi alıp affeder, beni ülkeme geri gönderirsin.
- Hayır sadece kurtuluş akçesini alıp seni affedeceğim. Bizans imparatoru kurtuluş akçesi olarak 1.500.000 dinar ödedi.

Sultan Alparslan'ın huzurunda ayakta durdu. Sultan ona biraz su içirdi. Sonra Romanos onun huzurunda yeri öptü. Bunu Alparslan'a saygı için yaptı. Alparslan da ihtiyaçlarını karşılaması için ona 10.000 dinar verdi ve onu bir grup komutanla birlikte yola koydu. Kendisi de bir fersah öteye kadar bizzat uğurladı. Muhafaza etmeleri için onu ülkesine kadar ulaştırarak askerleri de refakatine verdi. Muhafız askerlerin ellerinde üzerinde "Lâ ilahe illallah Muhammedün Rasûlullah" Kelime-i Tevhidi'nin yazılı olduğu bayraklar vardı.

Romanos ülkesine vardiginda Bizanslilarin onu birakip baska birini baslarına geçirdiklerini gördü. Sultana haber salarak özür diledi. Ay-nca 300.000 dinara yakın altın ve mücevher gönderdi. Kendini dünyadan kopardi. Zahidane bir hayat yasadi. Yün hırka giydi. Sonra Ermeni hükümdarından yardım istedi. Ermeni hükümdari da onu yakalayip gözlerine mil çekti ve Sultan Alparslan'in gözüne girmek için Romanos u ona gönderdi.

Bu senede Mahmud b. Mirdas, halife Kaim ve Sultan Alparslan adına hutbe okuttu. Sultan Alparslan da ona hü'atler, hediyeler, armagan-

r £°nc*erdi. Tarrad'la birlikte ona bir ferman da göndermistir, h r?U ®enede Ebü'l-Ganaim el-Alevî insanlara haccettirdi. Mekke'de al«e Kaim Bi-Emrillah adına hutbe okundu. 100 seneden beri orada

Fatimîler adına hutbe okutulmaktaydı. Artık onlar adına hutbe okunmasına son verildi. [1]

Hicretin Dörtüyzaltmışüçüncü Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Ahmed B. Ali

Ahmed b. Ali b. Sabit b. Ahmed b. Mehdi Ebu Bekir el-Hatib el-Bagdadî. Meshur hadis hafızlanndandır. Tarih-i Bagdat'in ve diğer bir çok eserin sahibidir ki eserleri altmış'a yaklaşımaktadır. Hatta 100 tasnif eseri bulunduğu da söylenmiştir. Doğrusunu Allah bilir.

Künyesi Ebu Bekir Hatib Bagdadî'dir. Evet, Hatib Bagdadî hicretin 391. senesinde doğdu. 392. senede doğduğuna dair zayıf bir rivayet de vardır. İlk olarak hicretin 403. senesinde hadis dinlemeye başladı. Bagdat'ta yetisti. Ebu Tayyib et-Taberî'den ve Seyh Ebu Hamid el-İsferainî'nin arkadaşlarının bir çoğundan fıkıh dersleri aldı. Çok hadis dinledi. Basra'ya, Nisabur'a, İsfahan'a, Hemedan'a, Sam'a ve Hicaz'a seyahatlerde bulundu. Kendisine hatib adı verildi. Çünkü o, Derbi Reyhan Camii'nde hutbe irad ederdi. Mekke'de Kadi Ebu Abdullah Muham-med b. Sülame el-Kudâî'den hadis dinledi. Sahih-i Buharî'yi İmam Ah-med'in kızı Kerime'nin huzurunda bes günde okudu.

Bagdat'a döndü. Vezir Ebü'l-Kasim b. Mesleme'nin yanında itibar sahibi oldu. Hayber Yahudileri kendilerinden cizye alınmayacağına dair Peygamber mektubu bulunduğunu iddia ettiklerinde Vezir Ebü'l-Kasim b. Mesleme, Hatib Bagdadîye bu uydurma mektubu gösterdi. Hatip de şöyle cevap verdi:

- Bu uydurma bir mektuptur.
- Uydurma olduğunu ispatlayacak delilin nedir?
- Çünkü bu mektupta Muaviye b. Ebi Süfyan'm şahitliğinden söz edilmektedir. Oysa Muaviye, Hayber savaşında henüz Müslüman olmamıştı.

Çünkü Hayber savaşı hicretin yedinci senesinde vuku bulmustu. Muaviye, hicretin sekizinci senesinde Mekke'nin fetni zamanında müslüman olmuştur. Yine bu mektupta Sâ'd b. Muaz'ın şahidliğinden bahsedilmektedir. Oysa Sa'd, Hayber savaşından önce hicretin besinci senesinde vefat etmiştir.»

İnsanlar, Hatib Bağdadî'nin bu konuşmasını takdirle karşıladılar.

Hicretin 450. senesinde Bağdat'ta Besasirî savaşı meydana geldiğinde Hatib Bağdadî Sam'a gitti. Dimask'ta Emevi Camii'nin doğu tarafındaki minaresinin alt tarafında insanlara hadis okumaya başladı. Gür sesliydi. Sesi caminin her tarafından duyuluyordu. Bir gün insanla-

tt Abbas'ın faziletlerinden bahsederken Fatimî taraftarları olan R3 fıziler ona hücum ettiler. Onu öldürmek istediler. O da Serif ez-7nebî'den kendisine eman vermesini diledi. Serif de onu himayesine İH Sonra Dimask'tan gitti. Sur sehrinde ikamet etti. Ebu Abdillâh es- "i birçok tasnifatım zevcesinden emanet alarak kendi el yazısıyla etti. Sonra Bağdat'a döndü. Dinlediği ve duyduğu bazı şeyleri Allh't kdii 1000 di

1 kletti. Cenâb-i Allah'tan kendisine 1.000 dinar vermesini ve Mansur Tamü'nde tarjh okutmasını dilemişti. 1.000 dinara yahut o miktara yakın altına sahip oldu. Can çekisirken yanında 200 kadar dinar vardı. Bu paraların hadisçilere verilmesini vasiyet etti. Sultandan da bunu onaylamasını rica etti. Çünkü geride mirasçı bırakmayacağını ifade etti. Sultan da onun bu istegini kabul etti.

Hatib Bağdadî'nin faydalı birçok eserleri vardır: Tarih-i Bağdat, Kitâbü'l-Kifâye, el-Câmi, Serefu Ashabi'l-Hadis, el-Müttafak ve'l-Müfte-rak, es-Sabit ve'l-Lahid, Telhisü'l-Mütesabih fi'r-Resm, Fadlû'l-Vasil, Rivayetü'l-Abâ Anî'l-Ebnâ, Rivayetü's-Sahabe anî't-Tabiin, İktizâül-İlm li'l-Amel. el-Fakih vel-Mütefakkih.

İbnü'l-Cevzî, onun eserlerini el-Muntazam adlı kitabında sıralamış ve söylemiştir: «Denilir ki bu eserlerin çoğu Ebu Abdillâh es-Surî'ye aittir. Yahut Ebu Abdillâh es-Surî bunları yazmaya başlamış, Ancak Hatib Bağdadî bunları tamamlamış ve kendisine ait olduklarını söylemiştir.»

Hatib Bağdadî'nin kiraatı güzel lafızları fasıhtı. Edebiyatı bilir, siir söylerdi. Önceleri Hanbelî mezhebine mensub olup bu mezhebin savunuculuğunu yapardı. Daha sonra Safiîliğe intikal etti. Ardından da Hanbelî mezhebinin taraftarlarını elden geldigince eleştirmeye ve imam Ahmed b. Hanbel'in adamlarının aleyhinde konuşmaya başladı. Onları kötülemekte acaip desiseleri vardı.

Sonra İbnül-Cevzî, İmam Ahmed'in arkadaşlarını savunmaya ve Hatib Bağdadî'nin bu hususta islediği ayıpları ve yaptığı desiseleri anlatmaya başladı. Onun dünya muhabbeti beslediğini, dünya ehline me-yılı olduğunu

uzun uzadiya açıkladı ve onun güzel anlamli sağlam vezinli bir kasidesini siirlerine örnek olarak nakletmiştir:

yemin ederim ki bir evin resmi beni hüzünlendirmedi. H UruP baktım; sarkıcıların resimleri de beni hüzünlendir-

evguinin kaldığı çadırın izi de gözlerimden yas akıtmadı. A tu ^ar^ci okuyanların hatırası beni hiç de hüzünlendirmedi. ^SK hiçbir gün bana hakim olamadı.

en de ona karşı koymadım; O benim yılanı salıverdi, kendime tamahlandırmadım.

Askin Öldürdüğü nice kimseler vardır. Bunların sayısı belirsizdir.

Ask beni serbest bıraktı.

Onun asıklara ne gibi kötülükler yaptığım,

Onların ne kadar alçaklıklarını bilirim.

Samimi ve menfaat beklemeden dostluk gösterecek bir kardeş aradım.

Ayipsız kusursuz ve dilini de tutan birini istedim.

Ama karşılaştığım her kardeste mutlaka uzaklıkta ve yakınlıkta nifak gördüm.

Zamanımızdaki insanlarda hayır yoktur.

Onlarda anlam ifade etmeyen suretler görürsün.

Hepsi bu niteliktedirler.

Sadece bir iki kişi gösterebilirim. Falan samimidir, falan samimidir diyebilirim.

Zamanın felaketleri karşısında bana muvafakat edecek hiç bir kimse göremeyince zamanımın boşluktan dolayı kendim feragatte bulunarak sabrettim.

Karşılaştığım musibetlerden ötürü sızlanmadım.

Zorlu hallerde miskinlik göstermedim.

Yeter artık benden vazgeçmez misin? demedim.

Aksine ben yürekli, kalbi metin, direnis gösteren biri oldum.

İffetimi korudum. Kilicimin ve mızragımın ucuyla gelen rizikten başka bir rizki tercih etmedim.

Alevler içinde aranan bir izzet,

Cennetler içindeki zilletten daha lezzetlidir benim için.»

İbn Asâkir, kendi tarihinde Hatib Bağdadî'nin biyografisini kendi adeti

üzere güzelce nakletmiş ve onun su siirini de bize Örnek olarak göstermiştir:

«Ey Dünya kadesi, dünyanın aldatici süsüne aldanma. Sevinci burada pesin olarak verilen yasamin lezzetlerine de heveslenme.

Zaman o kadar çabuk dönmektedir ki,

Onun yaptıkları, insanlara apaçık görünmektedir.

Nice bal içen var ki onun ölümü o baldadır.

Nice kiliç kusanan var ki, o kiliciyla bogazlanmıştır.»

Hatib Bagdadî bu senenin zilhicce ayında pazartesi günü kusluk vaktinde öldü. Vefat ederken yetmişiki yasındaydı. Bagdat'ın Nizamiye medresesi civarında Derbû's-Silsile'deki evinde ruhunu teslim etti. insanlar onun cenazesine katıldılar. Naasi tasındı. Naasim tasiyanlar arasında Seyh Ebu Ishak es-Sirazî de vardı. Hatib'in cenazesi Bîr-i flî'nin mezarının yanına defnedildi. O mezari daha önce bir baskası , jî şahsi için hazırlatmıştı. Ona bu mezarını Hatib'e bırakmasını söy-1 diler. Adam cimrilik yaptı. Kabul etmeyince orada hazır bulunanlardan biri kendisine söyle sordu:

- Allah askına söyle. Sen ve Hatib, Bîr'in yanında oturacak olursanız Bîr hanginizi kendi yanına oturtur?

- Hatib'i oturtur.

- Öyleyse bu mezari Hatib'e bağışla.

Adam da mezarını Hatib'e bıraktı. Hatib oraya defnedildi. Allah rahmet etsin. Günahlarını bağışlasın.

Hatib, kendisi ve emsalleri hakkında söyle denen bir kimsedir:

«Her tarih üzerinde çalıştın.

Nihayet adının tarihe yazıldığını gördün.» [2]

Hassan B. Said

Hassan b. Said b. Hasan b. Muhammed b. Ahmed b. Abdullah b. Muhammed b. Meni b. Halid b. Abdurrahman b. Halid b. Velid el-Mahzumî el-Menîî. Gençliğinde ticaretle zühdü bir arada yürütürdü. Öyle ki kendi zamanının insanların fevkine çıktı. Sonra ticareti bıraktı. İbadete, zühde, iyilige, sadaka vermeye, insanlarla güzel ilişkiler kurmaya ve diğer hayrata yöneldi. Mescidler ve hanlar yaptırdı. Sultan yanma gelir, ondan uğur ve bereket ürhid ederdi. Kitlik meydana geldiğinde her gün bol miktarda yemek ve ekmek dağıtır, fakirlere sadaka verirdi. Her sene 1.000 kadar yoksula elbise ve cübbe giydirdi. Aynı şekilde dullara ve diğer yoksul kadınlara da elbise giydirdi. Öksüz kızlara ve yoksul kimselerin kızlarına

da çeyiz hazirlardi. Nisabur'daki bir çok harçlari, vergileri, sultani rüsumlari kaldirdi. Kendisi de son derece eski püskü elbiseler içinde dolasirdi. Arzu ve emellerini terketti. Sehvetlerin pesine düsmedi. Nihayet bu halinde bu senede Mervi Ruz sehrinde vefat etti. Allah onu kendi rahmetiyle örtsün derecesini yükseltsin, emegini bosa götürmesin. [3]

Emin B. Muhammed B. Hasan B. Hamza

bünyesi Ebu Ali el-Caferdir. Kendi zamaninda sia fakihi idi. Asil TM« Muhammed b. Visah b. Abdullah Ebu Ali'dir. Ebu Temmam ammed b AH b . Ebu Temmam

b" AH b' Hasan ez-Zevnebî'nin azatlisidir. Hadis dinledi. 1 ve Sairdi. Mutezile'ye ve Rafizilige mensub olduğu söylenir, en biri sudur:

n biri sudur:

i' ?sJ;Pn.taŞiiliaya basladim. Zayiflik beni bu bastonu tasimaya zor- S egi^r Yaslilik     fldg i

lami ?sJ;Pn.taŞiiliaya basladim. Zayiflik beni bu bastonu tasimaya zor-v« k S i egi^r- Yaslilik     zayifladigim için de bu bastonu tasima-ya bulamis degilim.

Ama ben mukim kimsenin sefere çıkmak   zere oldugunu bildirmek için baston tasimayi kendime zorunlu kildim.[4]

Seyh 'l-Ecell Ebu   mer Abdu'l-Berr En-Nemir 

Muazzam ve g  zel tasnif eserlerin sahibidir. et-Temhid, el-Istizk r, el-Istiab ve diger eserler ona aittir. [5]

Ibn Zeydun

Sairdi. Asil adi Ahmed b. Abdullah b. Ahmed b. Galip b. Zeydun Ebul-Velid'dir. Usta sairdir. Endülüs' n Kurtuba sehrindendir. Isbili-ye valisi Mutemed b. Abbad ile irtibat kurdu. Onun yaninda itibar sahibi oldu. Vezir rütbesinde m savirlik yapti. Hem ona hem oglu Ebu Bekir b. Ebul-Velid'e vezirlik yapti. Ibn Zeydun, Kaside-i Firakiye'nin sahibidir. Kasidesinde söyle der:

«Birbirimizden ayrildik ayrilali, g   slerimiz g  zyaslarina doymadi.

Size olan   zlemimizden   t r  g  zlerimizin yasi kurumadi. - Sizinle fisildasirken g  n llerimiz   z nt den nerdeyse duracak hale gelmisti eger sabretmeseydik.

Bizden uzak olunuzdan   t r  g  nlerimiz karardi.

Daha   nce sizinle beraberken gecelerimiz bembeyazdi aydinlikti.

Dün bir aradayken ayrılmaktan endise etmiyorduk. Ama bu gün bulusmayı dahi ümid edemiyoruz.»

Uzun bir kaside olan Firakiye kasidesinde insani aglamaya tesvik eden kuvvetli bir sanat vardır. Bunu okuyan veya dinleyen herkes aglamaya karsi kendini tutamaz. Zira mutlaka herkesin basından; dostundan, akrabasından veya sevgilisinden ayrilip vedalasma gibi bir olay geçer.

Su siir de Ibn Zeydun'a aittir:

«Eger istersen benimle senin aranda hiçbir sir kaybolmaz.

Bütün sirlar etrafa yayilsa da bizimki yayilmaz.

Ey payini bana satan kisi!

Hayatini dahi bana peskes çeksen.

Ben ortak sirdaki payimi satmam.

Bütün insanların kalplerinin tasimaya güç yetifemiyecegini,

Benim kalbime yüklesen o tasimaya güç yetirir.

Bu da senin için yeterlidir.

Sen aciz kalsan ben tasirim.

Sen dayanamazsan ben dayanip sabrederim.

Sen yücel, ben küçüleyim. Sen dönersen ben yönelirim. Sen söyle, ben dinleyeyim. Sen emret, ben itaat edeyim.»

Ibn Zeydun bu senenin receb ayında vefat etti. Oglu Ebu Bekir, Mu-temid b. Abbad'a vezirlik yapmaya devam etti. Nihayet Ibn Yasin, hicretin 484. senesinde Kurtuba'yi onun elinden aldı ve o da o savasta öldürüldü. Ibn Hallikan böyle demistir. [6]

Kerime Binti Ahmed

Kerime binti Ahmed b. Muhammed b. Ebi Hatim el-Merveziye. Alim ve Saliha bir kadindi. Keshinî'den Sahih-i Buhari'yi dinledi. Hatib Bagdadî, Ebu Muzaffer es-Semanî ve diger alim imamlar da bu hanimin huzurunda Sahih-i Buhari'yi okudular. [7]

Hicretin Dörtüyzaltmisdördüncü Senesi

Bu senede Seyh Ebu Ishak es-Sirazî, Hanbelîlerle elbirliği yaparak fesatçılara ve içki satanlara karsi ayaklandı. Fahise kadınların icrai sanat yapmalarına engel olunmasını istedi. O ve taraftarları sultana bu hususta mektup yazdılar. Sultan ise aksi cevaplar gönderdi.

Bu senede Bagdat'ta büyük bir deprem meydana geldi. Yer, alti kez sarsildi.

Bu senede siddetli bir kitlik meydana geldi. Buna bagli olarak ta çok sayida hayvan öldü. Öyle ki Horasan'da çobanın biri sabahleyin sürüsünü otlatmaya götürmek için kalktiginda sürüdeki bütün hayvanların öldüğünü görmüştü. Büyük bir sel baskini ve yagan iri taneli dolular sebebiyle Horasan'da çok miktarda ekin ve ürün yok oldu.

Bu senede halifenin oğlu Emir Uddetü'd-Din, Sultan Alparslan'in kizi Sefra Hatunla Nisabur'da evlendi. Sultan Alparslan'in vekili Niza-mülmülk, Emir Uddetü'd-Din'in vekili de Amidü'd-Devle b. Cüheyr idi.

.ikan a^di yapildiginda davetlilerin üzerine kiymetli mücevher taneleri saçildi. [8]

Hicretin Dörtüüzaltmışdördüncü Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

2ekeriya B. Muhammed B. Hayde

lal • Uyesi ^u Mansur'dur. Nisaburludur. Kendisinin Hz. Osman sü-esinden geldigini iddia ederdi. Ebu Bekir b. Zeheb'den hadis rivayet

etti. Sika bir ravi idi. Bu senenin muharrem ayında seksen yasina yaklasmis iken vefat etti. [9]

Muhammed B. Ahmed

Muhammed b. Ahmed b. Muhammed b. Abdullah b. Abdüssained b. Mühtedi Billah. Künyesi Ebü'l-Hasan'dir. Hasimi soyundandır. Man-sur Camii'nin hatibi idi. Uzun kalensuve giyenlerdendi. Ibn Rizka-veyh'ten ve digerlerinden hadis rivayet etti. Hatib Bagdadî de kendisinden hadis rivayet etti. Sika ve adil bir ravi idi. Kadi Ibn Damiganî ile Ibn Makûla'mn huzurunda sahitlik yaptı. Bunlar da onun sahitligini kabul ettiler. Bu senede seksen yasinda vefat etti. Bistr-i Hafî'nin mezarinin yanina defnedildi. [10]

Muhammed B. Ahmed B. Sare

Muhammed b. Ahmed b. Sare b. Cafer Ebu Abdullah. Isfahanlıdır. Düceyl sehrinde kadilik yaptı. Safiî mezhebine mensubtu. Ebu Amr b. Mehdi'den hadis rivayet etti. Bagdat'ta vefat etti. Vâsit'a bagli Düceyl kasabasina cenazesi nakledildi. Dogrusunu noksanliklardan münezzeh olan yüce Allah daha iyi bilir. [11]

Hicretin Dörtüüzaltmışbesinci Senesi

Bu senenin muharrem ayinin onbirinde persembe günü Ebül-Vefa b. Muhammed b. Ukayl el-Ukaylî el-Hanbelî divana getirildi. Bu, Mute-zililikten tevbe ettigini, Hallac-i Mansur'un hak ve hayir ehli kimselerden olduguna dair inancindan vazgeçtigini, bu hususta yazdigi cüzden vazgeçtigini, Hallac-i Mansur'un, kendi çağının alimlerinin zindikligina dair icma

sebebiyle öldürüldüğünü, bu icmai yapan alimlerin onu öldürmek ve onu zindiklikle suçlama hususunda isabetli olduklarını, Hallacın hatalı olduğunu beyan eden bir yazı yazdı. Oradaki katiplerden bir topluluğu bu yazıya şahit tuttu. Sonra divandan ayrılarak Serif Ebu Cafer'in evine gitti. Ona selam verdi. Barıştı. Özür diledi. Serifte ona saygı gösterdi. [12]

Alparslan'ın Vefatı, Yerine Oğlu Melikşahın Geçmesi

Bu senenin başında Sultan Alparslan Maverâünnehir'e gaza yapmaya giderken bir konakta Yusuf el-Harezmi adındaki bir adama ga-zaplandı. Onu huzuruna getirtti. Yaptığı bazı işlerden ötürü onu azarladi. Sonra da yere dört kazık çakılmasını ve bu kazıklar arasında çarpmaya gerilmesini emretti. Yusuf da «Ey Muhannes! Benim gibi biri böyle mi öldürülür?» deyince Sultan Alparslan ona çok hiddetlendi onun ileri-götürülmesini emretti. Yerden ok ve yay alarak ona bir ok attı. Fakat oku ona isabet ettiremeyince Yusuf dönüp ona doğru gelmeye başladı. Sultan da tahtından kalkıp yere indi. Ondaki korktuğu için yere inerken aVaei tükzedi. Yere düştü. Yusuf yan tarafına sakladığı bir hançeri çekip sultana sapladı. Askerler yetişip Yusuf u öldürdüler, ama sultan çok a^r yaralanmıştı. Bu senenin rebiyülevvel ayının onunda cumartesi

günü vefat etti.

Anlatıldığına göre Sultan Alparslan Buhara'dan geçmekteyken askerleri Buharalılann pek çok eşyalarını yağmalamışlar, bu yüzden Bu-haralılar ona beddua etmişler ve o da ölmüştü.

Alparslan vefat edince oğlu Melikşah babasının saltanat tahtına oturdu. Ümerâ onun huzurunda durdular. Vezir Nizamülmülk ona «Konus Ey sultan!» deyince Melikşah şöyle dedi:

« Yaslılarınız babamdır. Orta yaşlılarınız kardesimdir. Küçükleriniz oglumdur. Daha Önce yapmadığım iyilikleri size yapacak ve daha önce gösteremediğim faaliyetleri sizinle beraber göstereceğim.»

Ümera ve heyet sustular. Melikşah sözünü tekrarlayınca onlar emir dinleyip itaat edeceklerini söylediler. Yönetim işini Vezir Nizamülmülk üstlendi. Askerlerin maaşına 700.000 dinar ekledi. Merv seherine doğru yürüdü. Sultan Alparslan'ı orada defnettiler. Alparslan'ın ölüm haberi Bağdat'a ulaşınca halk onun için yas tuttu. Çarşı ve pazarlardaki işyerleri kapandı. Halife de üzüldüğünü belirtti. Sultan Alparslan'ın kızı ve halifenin zevcesi, elbiselerini çıkararak toprak üzerine oturdu. Melikşah'ın mektubu halifeye ulaştı. Mektubunda babasının ölümü sebebiyle üzüldüğünü belirtiyordu. Irak'ta ve diğer yerlerde kendisi adına hutbe okutulmasını istedi. Halife de bu isteğini yerine getirdi.

Melikşah, Vezir Nizamülmülk'e kıymetli hil'atler giydirdi. Ona çok

armaganlar verdi. Verdigi armaganlar arasinda 20.000 dinar para da vardi ve Nizamülmülk'e büyük komutan, Ata anlamina gelen Atabe-kü'1-Cüyus lakabini takti. Güzel bir yönetimde bulundu.

Alparslan'in kardesi Kavurt, kardesi Alparslan'in ölüm haberini «uyunca kardesi oğlu Meliksah'la savasmak üzere büyük bir orduyla harekete geçti. İki taraf karsi karsiya gelip savasa tutustular. Ka-J^rtun askerleri hezimete ugradilar. Kendisi de esir düstü. Kardesiog-lu Meliksah onu azarladi. Sonra onu tutukladi ve onu öldürmeleri için cellatlari harekete geçirdi.

, . u Senede Kerh mahallesi sakinleriyle Babül-Basra ve Kalayin ma-allesi sakinleri arasinda büyük bir kavga meydana geldi. İki taraftan a çok sayida adam öldürüldü. Kerh mahallesinin büyük bir kısmi yan-*• Kerh mahallesinin mütevellisi, Bab'ül-Basra mahallesinin sakinlerinden intikam aldı. Bu yaptiklarindan ötürü ceza olarak onlardan çok miktarda mal ve para aldı.

Bu senede Beyt-i Makdis'te Abbasiler adina propaganda yapıldi. Onlara bey'ate davette bulunuldu.

Bu senede Semerkand valisi Muhammed Tekin, Tirmiz sehrini ele geçirdi. Bu senede Ebü'l-Ganaim el-Alevî insanlara haccettirdi. [13]

Hicretin Dörtüyzaltmışbesinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Sultan Alparslan

Sultan-i Alem lakabim tasirdi. Babasi Davud Çağrı Bey'dir. Çağrı Bey de Mikâil b. Selçuk et-Türkî'nin oğludur. Sultan Alparslan geniş bir memleketin hükümdariydi. Amcası Tugrul Bey'den sonra yedi sene, altı ay ve bir kaç gün süreyle hüküm sürdü. Adil bir hükümdardı. İnsanlara güzel muamele ederdi. Âlicenâb, merhametli ve sefkatliydi. -Yoksullara karsi yufka yürekliydi. Aile efradina, arkadaslarına ve emri altında çalışan herkese ihsanda bulunurdu. Nimetler kendisine devamlı ve kesintisiz geldiginden çok dua ederdi. Çok sadaka verirdi. Her ramazan ayında yoksullara 15.000 dinar para yardımında bulunurdu. Kendisinin zamanında cinayet islendigi, kimsenin malinin gasbedildiği bilinmemektedir. Kimsenin malına el koymadi. Reayadan haraci iki taksitte alirdi. Bunu da onlara karsi yufka yürekli oldugundan yapardi. Jurnalcinin biri, veziri Nizamülmülkun aleyhinde ona bir mektup yazdi. Kölelere kötü davrandigini söyledi. Halka eziyet ettigini bildirdi. Alparslan, Ni-zamülmülk'ü huzuruna çağirip ona söyle dedi: «Bu adamin dedigi eger dogruysa ahlakini düzelt ve kendini toparla, eger yalan söylemisse de hatasını affet.»

Alparslan, halkın malim muhafaza etmeye çok özen gösterir, bu hususta titiz davranirdi. Kölelerinden birinin, adamlarından birinin izari-m aldığını

duyunca köleyi idam etti. Diğerleri sultanin bu konuda acimasiz oldugunu anlayınca baskalarinin malina göz dikmekten sakindilar.

Sultan Alparslan vefat ederken geride Meliksah, Ayaz, Nekser, BÖ-ribars, Arslan, Argu, Sara, Aise ve adini bilmedigimiz bir kiz cocugu birakti.

Sultan Alparslan bu senede kirkbir yasinda vefat etti. Rey sehrinde babasinin mezarinin yanma defnedildi. Allah rahmet etsin. [14]

Ebü'l-Kasim El-Kuseyrî

Risale-i Kuseyriye adli eserin sahibidir. Asil adi Abdülkerim b.

Hevazin b. Abdülmuttaüb b. Talha'dir. Künyesi Ebü'l-Kasim'dir. Annesi Beni Süleym kabilesindendir. Kendisi küçük yastayken babasi vefat tmisti. Arap dili ve edebiyatini öğrendi. Seyh Ebu Ali ed-Dakkak'm sohbetinde bulundu. Ebu Bekir b. Muhammed et-Tusi'den fikh öğrendi Ebu Bekir b. Furek'ten kelim öğrendi. Çok tasnif eser yazdi. Tefsir, risale gibi eserleri vardir. Risalesinde salih mesayihden bir grubun biyografisini verdi. Imamü'l-Harameyn ve Ebu Bekir el-Beyhakî ile birlikte hacca gitti. İnsanlara vaaz ve öğüt verirdi. Bu senede yetmis yasinda Nisabur'da vefat etti. Seyhi Ebu Ali ed-Dakkak'in mezarinin yanma defnedildi. Aile efradından herhangi biri onun kütüphanesine ancak bir kaç sene sonra girebildi. Ona olan saygilarından ötürü vefatından sonra kütüphanesine hemen girmemislerdi. Bir kaç sene geçtikten sonra girmislerdi. Kendisine hediye edilen bir ata binerdi. Vefat ettiğinde o ati üzüntüsünden ötürü yem yemedi. Bir kaç gün böylece yasadiktan sonra o at da öldü. İbnü'l-Cevzî böyle demistir. İbn Hallikan da onu çok övmüş, onun siirlerinden bazı örnekler sunmustur:

«Allah o vakte rahmet suyunu içirsin ki sizinle basbasaydım.

O esnada ünsiyet bahçesinde askin agzındaki disler gülümsemek-ten Ötürü görünüyordı.

. Bir zaman öyle kaldı. Gözler aydınlanıp rahatladılar. Ama öyle bir güne düştüm ki şimdi gözlerden yaslar akıyor.»

«Aramızda bir ayrılış saatinde görseydin ki ne halde vedalasıyor-duk.

O zaman anlardın ki gözyaşlarının da dili vardır.

İnsanların gözyaşlarıyla da konuşabildiklerini görürdün.»

«Uzun aska müptela olan kimse teselliye tadar.

Leyla'dan başka onun tadacağı bir şey yoktur.

Onun vuslatında en çok elde ettiğim şey, kuruntulardır.

Asilsiz olan bu kuruntular bir isik gibi çarpıp geçerler.» [15]

İbn Surruba'r

Sairdir, asil adi Ali b. Hüseyin b. Ali b. FadTdir. Künyesi Ebu Man-sur'dur. Ibn Surruba'r lakabıyla meshur bir katiptir. Nizamülmülk ona «Sen Surruba'r degil Surrudür'sün» derdi (Surruba'r diski kesesi, Sur-rudür ise inci kesesi demektir). Sairin biri Ibn Surruba'r'i hicvederek Söyle demisti:

«Önceleri insanlar senin babana lakap takmis. Cimriliginden ötürü ona Surruba'r adini takmis iseler. Onun tuttuğu diskilari yerden toplayarak ona eziyet ediyor. Ve topladigin bu diskilara siir diyorsun.»

Ibnü'l-Cevzî dedi ki: «Bu siir, Ibn Surruba'r'a karsi asiri bir haksizliktir. Çünkü onun siirleri son derece güzeldir». Böyle dedikten sonra Ib-nül-Cevzî, Surruba'Va ait güzel siirler nakletmistir. Biz de onun naklettigi siirlerden birini örnek olarak sunuyoruz:

«Ey Numan'in mintikasında yasayan ve konusanlar

Dostlardan bahsetmek, eglence ve zevktir.

Sizden taraf estikçe bütün rüzgarlari kontrol ediyorum.

Onlardan misk kokusu aliyorum.

Sizin diyariniz misk ve itirdir.»

Ibnü'l-Cevzî dedi ki: «Ibn Surruba'r, Kur'an'i ezberledi. Ibn Siran'dan ve digerlerinden hadis dinledi. Çok sayıda hadis rivayet etti. Günün birinde annesiyle birlikte bir binege bindiler. Soniziye'de bu binekten düşüp bir kuyuya yuvarlandilar ve öldüler. Berer mintikasında defnedildiler. Bu hadise bu senenin safer ayında vuku bulmustu. Ben, Ibn Akil'in el yazisindan okuduguma göre Ibn Akil,"Surruba'r bizim Ru-safe'de komsumuzdu» demistir. Ibn Surruba'r mülhidîikle itham edilirdi. Ibn Hallikan onun siirlerinden çok örnekler sunmus, sanatında onu övmüştür. Onun durumunu elbetteki yüce Allah daha iyi bilir. [16]

Muhammed B. Ali

Muhammed b. Ali b. Muhammed b. Abdullah b. Abdüssamed b. Muhtedi Billah. Künyesi Ebü'l-Hüseyin'di. Ibn Arif diye meshur olmustur. Hicretin 370. senesinde dogdu. Darekutnî'den hadis dinledi. Dünyada en son ondan hadis rivayet eden, kendisi olmustur. Ibn Sahin'den de rivayette bulundu. Baska bir çok hadis alimini de dinledi. Sika, dindar çok namaz kilan, çok oruç tutan bir kimseydi. Kendisine Hasimogul-larinin rahibi denilirdi. Derin bir ilmi ve büyük bir akli vardi. Çok Kur'an okurdu. Yufka yürekliydi. Çok gözü yasliydi. Talebeler bir çok memlekette yanma geldiler. Sonra kulaklari agir duymaya basladi, insanlara Kur'an ve hadis okurdu. Gözlerinden birini de kaybetti. Onal-ti yasindayken hutbe okumaya basladi. Hicretin 406. senesinde hakimler nezdinde sahitlik yapti. Hicretin 409. senesinde hakimlik görevine basladi. Yetmisalti sene müddetle Mansur

Camii'nde ve Rusafe Ca-mii'nde hatiplik yaptı. Ellialti sene hakimlik yaptı. Bu senenin zilkade ayının sonunda doksan yasım asmış iken vefat etti. Cenazesine büyük bir kalabalık katıldı. O gün görülmeye değer muazzam bir gündü. Vefatından sonra onun hakkında güzel rüyalar görüldü. Allah rahmet etsin, Bagıslasın. Bizi de onu da merhametiyle örtsün. Günahlarımızı yarlıga-sın. Yüce Allah, kullara yakındır. Dualara icabet edendir. Merhametlidir. Çok sevendir. [17]

Hicretin Dörtüüzaltmışaltıncı Senesi

Bu senenin safer ayında halife, halkın karsısında cülus yaptı. Yani-basında torunu Emir Uddetü'd-Din Ebü'l-Kasım Abdullah b. Mühtedi Billah da duruyordu. O günde Uddetü'd-Din onsekiz yasındaydı. Son de-reCe yakışıklıydı. Bu cülus merasimine ümera, büyükler ve ileri gelenler de gelmişlerdi. Halife kendi eliyle Sultan Meliksah'ın sancagım hazırladı Bu merasim çok kalabalık olmuştı. İnsanlar birbirlerine selâmet ve iyi dileklerini sundular. [18]

Bagdat'ın Sular Altında Kalması

Bu senenin cemaziyelahir ayında çok miktarda yağmur yağdı. Kuvvetli ve pespese gelen sel baskınları oldu. Dicle'nin suyu kabardı. Öyleki Bagdat'ın büyük bir kısmı sular altında kaldı. Sel, hilafet sarayına ulaştı. Cariyeler saçlarını baslarını yolarak saraydan dışarı fırladılar. Bagdat'ın batı yakasına gittiler. Halife de meclisinden kaçtı. Gidecek bir yol bulamadı. Hizmetçilerden biri onu tahtın üzerine koydu. O gün büyük bir belâ ve korkunç bir durumla karşılaşılmıştı. Halkın çok mah telef olmuştı. Yikintılar altında Bagdatlılardan ve gariplerden çok sayıda adam ölmüştü. Sular üzerinde tahtalar, ağaçlar, vahşi hayvanlar, yılanlar çok miktarda gelmişti. Bagdat'ın iki tarafında da çok sayıda ev çökmüş, bir çok mezar sular altında kalmıştı. Hayzuran Mezarlığı ile Ahmed b. Hanbel Mezarlığı tamamen su altında kalmıştı. Adudi hastanesinin pencerelerinden içeriye sular akmış, Musul'da da sel bir çok eşyayı yok etmişti. Sincar surları yıkılmış ve sur kapısı dört fersahlık öteye süreklenmişti.

Bu senenin zilhicce ayında Basra'da şiddetli bir fırtına kopmuş, bu yüzden 10.000 kadar hurma ağacı kökünden sökülüştü. [19]

Hicretin Dörtüüzaltmışaltıncı Senesinde Vefat Den Meshur Şahsiyetler

Ahmed B. Muhammed B. Hasan Es-Semnanî

g , nefî mezhebine mensuptur. İtikadda da Es'arî mezhebine men-dat IT?" i°nu'l-Cevzî «bu cidden garip bir durumdur» demisti. Kadilku-ne t DarmSariî'nin kızı ile evlenmiş, kadilkudat da onu kadi vekilligi-di 9 aJnisti-Akraed b. Muhammed güvenilir, asil ve itibarlı bir kimsey-• öeKsen yasini

asmis iken bu senede vefat etti. [20]

Abdulaziz B. Ahmed

Abdülaziz b. Ahnied b. Ali b. Süleyman. Künyesi Ebu Muhammed el-Kenanî'dir. Hadis hafizidir. Dimasklidir. Çok sayıda hadis dinledi. Ezbere hadis yazdırır, imla ettirirdi. Hatib Bağdadî, ondan sadece bir hadis dinleyip yazmıştır. Kendi beldesinde itibarlı ve saygın bir kimseydi. Sika, asil ve kadri yüce bir ravi idi. [21]

El-Maverdiye

Ibnü'l-Cevzî'nin anlattığına göre bu kadın Basralıdır. Saliha ve çok yaslı bir kadındı. Kadınlar ondan öğüt alırlardı. Yazar ve okurdu. Ömrünün elli senesinde gündüzleri hiç birsey yemez, geceleri de uyumazdı. Bakla ekmeğiyle geçimini sağlardı. Biraz kuru incir yerdı, tazesini yemezdi. Biraz da üzüm ve zeytin yağı yerdı. Az miktarda et yedigi de vaki-dir. Vefat ettiğinde şehir halkı cenazesine katılmıştı. Salihler mezarlığına defnedülmüştü. [22]

Hicretin Dörtüüzaltmışyedinci Senesi

Bu senenin safer ayında halife Kaim Bi-Emrillah şiddetli bir hastalığa yakalandı. Bogazi sisti. Kan aldirmaya yanasmedi. Veziri Fahrü'd-Devle bu hususta ona ısrar edince kan aldirdi. Durumu düzeldi. İnsanlar onun hastalığı yüzünden tedirgin olmuslardı. Durumu düzelince sevinmişlerdi.

Bu senede büyük bir sel baskını görüldü. Bu sebepten insanlar büyük sıkıntıya maruz kaldılar. Önceki sel baskınında yıkılan Bağdat evlerinin çoğu henüz onarılmamışken bu defa ikinci bir sel baskınına maruz kaldılar ve sahraya çıkıp tepebaşlarında, yağmur altında oturdular. Rahbe'de de büyük bir veba salgını görüldü. Bu yüzden Rahbelile-rin 10.000 kadarı öldü. Aynı şekilde Vâsit, Basra, Huzistan, Horasan ve diğer yerlerde de veba salgını görülmüştü. Doğrusunu Allah bilir. [23]

Halife Kaim Bi-Emrillah1 In Vefati

Bu senenin receb ayının yirmi sekizinde perşembe günü basur yüzünden halifenin vücudundan kan aldirildi. Bunu öteden beri yaptırmaktaydı. Kan aldirdikten sonra uykuya daldı. Kan aldirdigi yer patladı. Uyandı. Gücünü kaybetmişti. Artık iyileşmesinden ümid kesilmisti. Torunu ve veliahdı Uddetü'd-Din Ebu'l-Kasim Abdullah b. Muhammed b. Kaim'i yanına çağırdı. Kadıları ve fakihleri huzura davet etti. Onu kendisinden sonraki dönem için veliahd tayin ettigine onları ikinci kez şahid tuttu. Onlar da şahitlik yaptılar. Bundan sonra saban ayının onü-

çünde perşembe gecesı vefat etti. Vefat ederken kırkdokuz sene, sekiz ay

sekiz günlük ömrünü noktaladı, kırkdört sene, sekiz ay, yirmibes OTIn süreyle halifelik yapmısti. Ondan Önce hiç bir Abbasi halifesi bu kadar uzun süre hilafette kalmis degildi. Kendisinden önce halifelik yapan babasına göre dört sene fazla halifelik yaptı. Ikisinin toplam süresi sek-senbes sene alti aydi. Bu da bütün Emevi hakimiyeti kadardi.

Kaim Bi-Emrillah, yakisikli, güzel yüzlü, beyaz tenli, pembemsi bir renge sahip, fesahatti, takvali, zahid, edip, belagatli, sair ve yazardi. Nitekim onun siirlerinden bir kismini önceki sayfalarda nakletmisizdir. Hicretin 450. senesinde Hadisetü Ane'de ikamete mecbur tutulmustu. Adaletli olup insanlara çok ihsanda bulunurdu. Allah rahmet etsin.

Vefat edince vasiyeti üzere Serif Ebu Cafer b. Ebi Musa el-Hanbelî onu yıkadı, yıkadiginda âna çok miktarda mal ve para teklif edildi. Ama o bunlari kabul etmedi. Mezkur persembesabahinda namazini kildirdi. Halife Kaim, dedesinin mezarlarinin yanma defnedildi. Sonra Rusa-fe'ye nakledildi. Mezari su ana kadar ziyaret edilmektedir. Vefati sebebiyle bütün çarsi ve pazardaki isyerleri kapatildi. Dükkanların üzerine bornozlar asildi. Hasimi kadınlari ve diger kadınlar ona agit yaktilar. Vezir Ibn Cüheyr ve oglu, taziye için oturdular. İnsanlar matem tutarak elbiselerini parçaladilar. O gün çok zorlu bir gündü. Yas üç gün sürdü. Kaim Bi-Emrillah, Abbasogullari arasinda diyaneti, itikadi ve devlet yönetimi bakımından seçkin bir kimseydi. Besasirî fitnesine maruz kaldı. Bu yüzden evinden çikip gitti. Ailesinden, çocuklarından ve vatanından uzakta yasadi. Tam bir sene müddetle Hadisetü Ane'de ikamet etti. Sonra Cenâb-i Allah onu tekrar hilafete ve nimete kavusturdu. Sair söyle demistir:

«Cenâb-i Allah onlari tekrar nimetlerine kavusturdu.

Çünkü onlar Kureysidirler. Onlar gibi kimse yoktur.»

Onun yasantisindan güzel örnekler önceki sayfalarda anlatilmisti. Nitekim yüce Allah söyle buyurmustur:

«Andolsun ki Süleyman'i denedik hükümdarligini zayıf düsürdük. Sonra eski haline döndü» <es-Sâd, 34).

Müfessirlerin, es-Sâd sûresinde anlattiklarım özetledik: Bu, Abbasi kissasinda ve hicretin 450. ve 451. senelerinde cereyan eden Besasirî fitnesinde de detayli açıklamalarda bulunduk. [24]

Muktedi Bi-Emrillahin Hilafeti

Ebü'l-Kasim Uddetü'd-Din Abdullah b. Emir Zahiretü'd-Din Ebü'l-Kasim Muhammed b. Halife Kaim Bi-Emrillah b. Kadir el-Abbasi. Annesi Arcuvan adinda Ermeni bir kadindi. Ona Kurratü'l-Ayn denirdi. u °glunun ve bundan sonra Müstazhir ve Müstersid adindaki iki oğlunun halifeliklerini gördü.

Muktedi'nin kendisi ana rahminde iken babasi vefat etmistti. Annesi bir erkek çocuğu dogurdugunda dedesi ve Müslümanlar çok sevinmislerdi. Çünkü Cenâb-i Allah hilafeti Kadiri hanedanında birakarak muhafaza altına almış bulunuyordu. Bunlardan baskaları ise çarşı pazarlarda müptezel hareketlerde bulunuyor, halk arasına karışıyorlardı. İnsanların kalpleri bu gibi kimselerin hilafete geçmelerine razı değildi, Muktedi Bi-Emrillah, dedesi Kaim Bi-Emrullah'ın gözetiminde büyüdü. Onu layık olduğu şekilde eğitip büyüttü. Onu en güzel karakterlere sahip kılarak yetistirdi. Allah'a hamd olsun.

Muktedi hilafete geçtiğinde yirmi yaşındaydı. Son derece yakışıklıydı. Yaratılışı ve ahlaki güzeldi. Bu senenin saban ayının onüçünde cuma günü kendisine bey'at edildi. Sarayın Darü's-Secere kısmında oturdu. Beyaz gömlek giydi. Basına beyaz ve güzel bir sarık taktı. Elinde bir kırbaç vardı. Vezirler, emirler, esraf ve önde gelen kimseler ona gelip beyitlerini sundular. Ona ilk be/atini sunan kişi Ebu Cafer b. Ebi Musa el-Hanbelî oldu. bey'atini sunduğunda ona şu siiri okudu:

«Bir efendi göçüp gidince yerine bir başka efendi gelir.»

Sonra gürültü koptu. Bu siirin ardından neler söylediği anlaşılamadı. Halife'de şöyle dedi:

«Seçkin ve yüksek şahsiyetlerin söylediklerini söyleyip yapar.» Meshur şeyhlerden Seyh Ebu İshak es-Sirazî, Seyh Ebu Nasr b. Sabbag (bu ikisi Safii idiler), Seyh Ebu Muhammed et-Temimi el-Hanbelî ona bey'at ettiler. Sonra Muktedî Bi-Emrillah çıkıp halka ikinci namazım kıldirdi. Bir saat sonra da dedesinin tabutu sukun ve vakar ile ortaya çıkarıldı. Çağrısıp bağrısına olmadı. Dedesinin cenaze namazını kıldirdi. Cenaze mezarlığa tasındı.

Muktedi Bi-Emrillah, yürekli ve secaatli bir kimseydi. Zamani rahat ve sükun içinde geçti, rizik bollastı. Hilafet otoritesi kuvvetlendi. Bütün hükümdarlar, ona bey'at ettiler. Karsisinde zayıf ve ciliz kaldılar. Mekke'de, Medine'de, Sam'da, Kudüs'te ve bütün İslâm beldelerinde onun adına hutbe okundu. Urfa'da ve Antakya'daki müslümanlar düşman elinden kurtarıldılar. Bağdat ve diğer İslâm şehirleri onarıldı. İbn Cüheyr, sonra da Ebu Süca vezirliğe atandı. Ebu Süca'dan sonra İbn Cübeyr yeniden vezirliğe getirildi. Kadisi da Damiganî idi. Sonra Ebu Bekir es-Sasî kadılığa getirildi. Bunlar, seçkin vezir ve kadılardı. Allah'a hamdolsun.

Bu senenin saban ayında Bağdat'taki fesatçılar, kötülük yapanlar sürgün edildiler. Bunların, kötülük yaptıkları, rezalet irtikâb ettikleri hususunda ikrarda bulunmaları emredildi. Meyhaneler, fuhuş yerleri ve gazinolar tahrip edildi. Bu kötü işleri irtikâb edenler alçaltılıp tahkir edilerek Bağdat'ın batı yakasına yerleştirildiler. Hamamların burçları tahrip edildi. Buralarda

oynamak menedildi. Hamama giden insanların avretlerini muhafaza etmeleri emredildi. Hamamcılarının artık suları Dicle'ye dökmeleri yasaklandı. İçme suları kirletilmesin diye hamamlarının artık sularının kazılan çukurlara dökülmesi yükümlülüğü getirildi.

Bu senenin sevval ayında Bağdat'ın müteaddid mahallelerinde yangın çıktı. Hilafet sarayına da yangın düsmüş, Bağdat'ın birçok evleri ve dükkânları yanmıştı. Vâsit'in de dokuz mintikasında yangın çıkmış, bu nedenle seksendört ev ve altı han ile bir çok esya yanmıştı. Innâ lillah ve innâ ileyhi raciun (doğrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz).

Bu senede sultan Meliksah için büyük bir rasathane yaptırıldı. Burada astronomlardan bir cemaat toplandı. Bu rasathane için çok para sarfedildi. Rasathane, Sultan Meliksah'ın ölümüne kadar faaliyet gösterdi. Sonra iptal edildi.

Bu senenin zilhicce ayında Mısır hükümdarı daha önce memleketindeki kitlik sebebiyle zayıflamış, otoritesini kaybetmiş iken kuvvetini toparlayınca artık Mısır'da Abbasiler adına hutbe okutulmasına son verildi ve Mısır hükümdarı adına hutbe okutuldu. Mısır'daki kitlik sebebiyle hükümdarın otoritesi zayıflamıştı, ama ürün bollasıp ucuzluk meydana geldiğinde insanlar tekrar onun etrafında toplandılar. Mısır'da yaşam güzelleşti. Mekke'de de kırk sene ve bes aylık bir süreden beri Abbasiler adına hutbe okutulmaktaydı. Yeri gelince tekrar bu konuya değinilecektir.

Yine bu senenin zilhicce ayında Sevad mintikasında şiddetli bir veba görüldüğünden, Dicle suyunun azalmasından ötürü halk oradan kaçışmaya başladı.

Bu senede Şerif Ebu Talib el-Hüseynî b. Muhammed ez-Zeynebî insanlara haccettirdi. Mekke'de ve Medine'de halife Muktedî adına bey'at aldı. [25]

Hicretin Dörtüüzaltmışyedinci Senesinde Vefat Eden Meshur Şahsiyetler

Halife Kaim Bi Emrillah

Asıl adı Abdullah'tır. Biyografisini vefatından bahsederken anlatıstık. Bu senede vefat etti. [26]

Davudî

-i Buhârî'nin ravisi olan bu zatın seceresi şöyledir: Abdurrah- b. Muhammed b. Muzaffer b. Muhammed b. Davud b. Ebî'l-Hasan kbi Talha ed-Davudî. Hicretin 374. senesinde doğdu. Çok hadis dinledi. Seyh Ebu Hamid el-İsferayînî'den ve Ebu Bekir el-Kaffal'dan fıkıh Öğrendi. Ebu Ali Ed-Dakkak ile Ebu Abdurrahman es-Sülemî'nin sohbetinde bulundu. Çok hadis yazdı. Ders verdi. Fetva verdi. Eser tasnif etti. İnsanlara va'zu nasihatlerde

bulundu. Nazimda ve nesirde otorite idi. Bununla beraber çokça zikrederdi. Dili yüce Allah'i zikretmekten ayrı durmazdı. Bir gün vezir Nizamülmülk yanına geldi. Önünde oturdu. Seyh Davudi ona şöyle dedi:

«Allah seni kullarının basına hakim kildi. Yarın kıyamet gününde bu hususta Allah sana soru yönelttiğinde ne cevap vereceğini simdiden düşün.»

Davudi, bu senede doksan yasini asmis iken Yusah'ta vefat etti. Onun güçlü ve güzel siirlerinden biri sudur:

«İnsanlarla bir araya gelip toplanmakta nur vardı. Ama şimdi nur gitti. Karanlık bastırdı. İnsanlar da, zaman da bozuldu. İnsanlara ve zamana selam olsun.» [27]

Ebu'l Hasan Ali B. Hasan

Ebü'l-Hasan Ali b. Hasan b. Ali b. Ebi't-Tiyb el-Bahrezzî. Meshur sairdir. Önceleri Seyh Ebu Muhammed el-Cüveynî'den ders aldı. Sonra onu terkedip yazarlığa ve sairliğe yöneldi. Akranlarını geride bıraktı. Yükseldi. Meshur siir divanı vardır. Siirlerinden biri sudur:

«Akrepleri yanaklarında yıldız gibi duran, Sakaklarının isirisinden şikayetçiyim ben. Ön dişlerini görünce ağlıyordum ben babam varken, Şimdi ben yetimken nasıl gülmeye devam ederiz?» [28]

Hicretin Dörtüzyaltımissekizinci Senesi

İbnü'l-Cevzî dedi ki: Bu senenin saban ayında kum ve çakıl fırtınasından sonra çekirge sürüsü Bağdat'ı istila edip ürünleri yedi. İnsanlar eziyetlere maruz kalıp acıktılar. Açlık yüzünden keçi boynuzunu dari unuyla karıştırarak yediler. Veba salgını meydana geldi. Sonra Cenâb-ı Allah çekirgelerin etrafı istila etmelerine, ekin tahrip etmelerine mani oldu. Çekirgeler bundan sonra zarar vermeksizin oralardan geçip gidiyorlardı. Neticede bolluk meydana geldi. Fiyatlar ucuzladı. Dimask'ta da şiddetli bir kıtlık meydana geldi. Bu kıtlık üç sene devam etti.

Bu senede Melik Nasr Mahmud b. Salih b. Mirdas Menbic sehrini ele geçirdi. Oradaki Rumları kovdu. Bu hadise zilkade ayında cereyan etti. Hamd ve minnet Allah'adır.

Bu senede Aksis, Dimask sehrini ele geçirdi. Orada Mustansir el-Ubeydî'nin naibi olarak bulunan Mualla b. Haydar kaçıp Banyas seherine gitti. Dimask'ta artık halife Muktedî adına hutbe okunmaya başlandı. Mısırlılar adına hutbe okunmasına son verildi. Hamd ve minnet Allah'adır. Mısır hükümdarı Mustansir, naibini yanına çağırdı ve bu senede zindanda vefat edinceye kadar onu hapsedti.

Ben derim ki: Aksis, Atsız b. Of el-Harezmî'dir. Kendisine Melikü'l-Muazzam

lakabi verilmisti. O, Sam mintikasini Fatimilerin elinden kurtaran ilk kisidir. Orada ezanda "Hayye ala hayril amel" cümlesinin okunmasına engel oldu. Daha önce Dimask'm ve sair Sam mintikasinin minberlerinde de 106 sene müddetle ezanda "Hayye ala hayril amel" ibaresi okunuyordu. Ayrica camilerin ve mescitlerin kapilarinin üzerinde sahabilere lanet içeren ibareler yaziliydi. Sultan, müezzinlere ve hatiplere, sahabilerden razı olduklarini bildiren ifadeler kullanmalarim emretti. Adaleti yaydi. Sünneti kuvvetlendirdi. O, Dimask'ta ilk kale insa eden zattir. Daha Önceleri orada müslümanlann düşmanlardan kaçip siginacaklari bir kale yoktu. Of bu gün Babü'l-Hadid denilen yerde kaleyi insa ettirdi. Bu kale Ridvan Sarayinin karsisinde bulunuyordu. Hicrî 469. senede bu kalenin insasına baslandı. Kendisinden sonra Selçuklu sultani Alparslan'in oğlu Muzaffer hükümdar Tutus bu kalenin inaatini tamamladi. Nitekim bu husus ileride de anlatilacaktır.

Bu senede Küfe sehrinin kendisine ikta olarak verildigi, Emir Sekini Cenfel et-Türkî, insanlara haccettirdi. Bu hükümdara Tavil lakabi verilmisti. Haface'yi hezimete ugratip kaçmasına sebep olmustu. Hafa-ce kaçmakta iken beraberinde sadece onalti Türk vardı. Kaçip salimen Mekke'ye ulasti. Mekke'nin varoslarina vardiginda kölelerinden bazilari evlere baskin yaptilar. Mekkelilerden çok sayıda adam öldürdüler. Onlari çirkin ve feci bir hezimete ugrattilar. Bundan sonra Haface, Za~ hir'de konakladi. Ibn Sâi, Tarih'inde böyle demistir.

Bu senenin zilhicce ayında tekrar Abbasiler adina hutbe okunmaya baslandı. Misirlilar adina hutbe okunmasına son verildi. Hamd ve minnet Allah'adir. [29]

Hicretin Dörtüüzaltmissekizinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Muhammed B. Ali

Muhammed b. Ali b. Ahmed b. Isa b. Musa Ebu Temmam b. Ebi'l- b. Kadi Ebu Ali el-Hasimî. Hasimîlerin nakibi idi. Serif Ebu Cafer Musa'nin amcası ogludur. Serif Ebu Cafer, Hanbelî fakihi idi.

Muhammed b. Ali hadis rivayet etti. Ebu Bekir b. Abdülbaki kendisinden hadis dinledi. Muhammed b. Ali bu senede vefat etti ve Bab-i Harb mezarligina defnedildi. [30]

Muhammed B. Kasim

Muhammed b. Kasim b. Habip b. Abdus Ebu Bekir es-Seffar. Nisa-burludur. Hakim'den, Ebu Abdurrahman es-Sülemî'den ve baska hadis seyhlerinden hadis dinledi. Ebu Muhammed el-Cüveynî'den fikh öğrendi. Onun yoklugunda ders verirdi. [31]

Muhammed B. Muhammed B. Abdullah

Muhammed b. Muhammed b. Abdullah Ebü'l-Hüseyin el-Beydavî es-Safîî. Ebu Tayyib et-Taberî'nin damadidir. Hadis dinledi. Hayirli, güvenilir ve sika bir ravi idi. Bu senenin saban ayında vefat etti. Cenaze namazini Seyh Ebu Nasr b. Sabbag kildirdi. Ebu Abdullah ed-Damiganî de onun cenaze namazim kildi ve Muhammed b. Muhammed, Bagdat'in Katiatü'l-Kerh mintikasinda ki evine defnedildi. [32]

Muhammed B. Nasr B. Salih

Halep emirinin ogludur. Hicretin 459. senesinde oraya hakim oldu. Suret ve davranis bakımından insanların en güzeliydi. [33]

Mesud B. Muhsin

Mesud b. Muhsin b. Hasan b. Abdürrezzak b. Cafer el-Beyadî. Sairdi. Siirlerinden bazilari sunlardir:

«Yardimci bir arkadasim yoktur geceden baska,

Aksine o, hicranla üzerime uzandiginda da arkadasimdir.

Sevgiliden sonra sikayetimi ona yaparim.

O da bana sabahtan sonra sikayetini söyler.»

«Ey beni terkedisinden ötürü uzun süre hastaliga maruz kaldigim sevgili.

Nihayet ziyaretçilerden de kendimi gizledim.

Uzun süre geceleri uykusuzlukla arkadaslik kurdum.

Gözlerimin kirpiklerini unuttum. Artik nasıl uyurum.

Yusuf Peygamber, güzelliğiyle baskalarının ellerinin kesilmesine sebep oluyordusa,

Sen de güzelliğin sebebiyle cigerleri parçalıyorsun.» [34]

Tefsirci Vahidî

Asil adi Ali b. Hasan b. Ahmed b. Ali b. Büveyh el-Vahidî'dir. Ibn

Hallikan dedi ki: «Kendisine Vahidî nisbetinin takilmasinin sebebini bilemiyorum.» Vahidî'nin el-Basit, el-Vasit ve el-Veciz adinda üç tefsiri vardır. Gazali de kitaplarının adini ondan almıştır. Vahidî'nin Esba-bü'n-Nüzul, et-Tahbir fi Serhi'l-Esmâ'il-Hüsnâ adli eserleri de vardır. Mütenebbî'nin divanini serhetmiştir: Bu divan çoklari tarafından ser-hedilmisse de onun bu serhi kadar muazam bir serh yoktur. Tasnifatm-da saadete nail olmuştur. İnsanlar onun eserlerinin güzelliği hususunda ittifak etmişler, müderrisler derslerinde onun eserlerini okutmuşlardır. Tefsiri, Saalibî'den öğrendi. Bir süre hastalandı. Sonra bu senenin cemaziyelahir ayında Nisabur'da vefat

etti. [35]

Nasir B. Muhammed

Nasir b. Muhammed b. Ali Ebu Mansur et-Türki es-Safirî. Hafiz Muhammed b. Nasir'm babasidir. Kur'an okumus, çok hadis dinlemistir. Mansur Camii'nde Hatib Bagdadînin yanında tarih okumustur. Ze-rafetli, güleç yüzlü bir kimseydi. Bu senenin zilkade ayında otuz yasina varmadan genç yasta vefat etti. Sairin biri ona uzun bir kaside ile agit yakmisti ki Ibnü'l-Cevzî bu agidin tamamim el-Muntazam adli eserinde nakletmistir. [36]

Yusuf B. Muhammed B. Hasan

Künyesi Ebül-Kasim'dir. Hemedanlidir. Hadis dinlemis, hadis derlemis, hadis eserleri tasnif etmistir. Rivayetler kendisinden yayilmistir. Bu senede doksan yasma yaklasmis iken vefat etti. [37]

Hicretin Dörtüzyaltmisdokuzuncu Senesi

Bu senede Dimask kalesinin onarimina baslandi. Melikü'l-Muaz-zam Atsiz b. Of el-Harezmi Dimask sehrini geçen senede Ubeydilerin elinden alinca bu müstahkem kalenin insasina basladi. Kalenin yerinde sehrin bu günkü giriş kapilarından biri vardı ki, buna Babü'l-Hadid demliyordu. Bu kapı Ridvan Sarayinin karsisinde idi ve Berranî denen su sarnicinin yanındaydı. Burçlanndan bazıları yükseldi. Ama tamamlanmadı. Nihayet Alparslan'in oğlu muzaffer hükümdar Tutus, sehre ha-kiT d a bU kalenin inşasmi tamamladı. Güzelleştirdi. Orada hü-M h a*7ç*n ^ic*van sarayini yaptırdı ve bu sarayin insasi Nureddin annıud b. Zenginın zamanına kadar sürdü. Selahattin b. Yusuf b. Ey-rin ° ?rEi hakim olunca kalede yeni bir seyler yaptırdı. Bu infaat isle-nak H i Ibn Mukaddem bakti ve oraya hükümet için muazzam bir ko-kale dI' S°nra Selahaddin-i Eyyübî'nin kardesi Melik Adil'de bu

y1 Çocuklariyla paylasti. Bunlardan her biri orada bir burç yaptırdı.

Burcu saglamlastirip yükseltti. Sonra Melik Zahir Baybars, ön taraftaki batı burcunu yeniledi. Daha sonra Esref Halil b. Mansur'un zamanında da simal tarafındaki kısımlar mavi kubbe ve çevresi kaleye eklendi.

Bu senenin muharrem ayında halife siddetli bir hastalığa yakalandı. İnsanlar tedirgin oldular. Halife de binegine binip halkın karsisine çıktı. Halk onu ayan beyan görünce sakinleştı.

Bu senenin cemaziyelahir ayında Dicle'nin suyu fazlalastı. Yirmibir buçuk zira' kadar yükseldi. İnsanlar mallarını tasıdılar. Telef olmasından korktular. Bu yüzden mallarım hilafet sarayına göturdüler. Kaim Bi-Enirillah'in tabutu geceleyin Rusafe'deki türbesine tasındı.

Bu senenin sevval ayında Hanbelîlerle Es'arîler arasında çatisma meydana geldi. Söyle ki: Ibn Kuseyrî Bagdat'a gelmis, Nizamiye medresesinde oturarak Hanbelîleri elestirmeye, aleyhlerinde konusmaya baslamis, onlari Mücessime mezhebine mensup olmakla itham etmistî. Ebu Sa'd es-Sufî de bu hususta ona destek vermisti. Seyh Ebu Ishak es-Sirazî de onunla ayni görüşleri paylasmisti. Nizamülmülk'e bir mektup yazarak Hanbelîlerden sikâyetçi olmus, onlara karsi kendilerine yardimci olmalarini istemisti. Bir cemaatle Hanbelîlerin seyhi Serif Ebu Cafer b. Ebu Musa'nin mescidine giderek onunla görüşmüs, baskalari da onu müdafaa etmislerdi. Bu sebeple iki taraf çatismis ve bu çatisma esnasinda Suku't-Tibn (saman çarsisi)daki bir terzi Öldürülmüs, baskalari da yaralanmistî. Fitne alevlenmistî. Seyh Ebu Ishak ve Ebu Bekir es-Sasî, Nizamülmülk'e bir mektup yazarak olanlari protesto etmislerdi. Kendisinin insa ettirdigi Nizamiye Medresesinde bu gibi seylerin meydana gelmesinden rahatsiz olan Nizamülmülk bu gibi durumlarin kendisine nisbet edilmesinden hoslanmadi. Seyh Ebu Ishak bu fitnelerden ötürü öfkelenerek Bagdat'tan göç etmeye karar verdi. Halife haber salarak onu yatistirdi. Sonra onu ve Serif Ebu Cafer ile Ebu Sa'd es-Sufî ve Ebu Nasr b. Kusayrî'yi vezirin yaninda toplantiya çagirdi. Yapilan toplanti esnasinda vezir, Ebu Cafer'in sözlerini ve fiillerini övgüyle anlatti. Seyh Ebu Ishak da kalkip Ebu Cafer'in yanina gitti ve ona söyle dedi: «Ben tanidigin bir gencim. Usul hakkında yazdigim kitaplar da sunlardir. Ben bu kitaplarimda Es'arilere muhalif bir sey söylemiyorum.» Böyle dedikten sonra Ebu Cafer'in basini öptü. Ebu Cafer de ona söyle karsilik verdi:

«Dogru söylüyorsun. Yalniz daha önce sen yoksul bir kimseydin. İçindekileri bize açıklamamistin. Yardimcilar, sultan ve büyük efendi Nizamülmülk gelince karnin doydu karnin doyunca da içinde gizledigin seyleri açiga vurdun.»

Seyh Ebu Sa'd es-Sufî kalkip Serif Ebu Cafer'in basini öptü. Ona iltifat etti. Serif Ebu Cafer de gazablanarak ona dönüp söyle dedi:

«Ey seyh! Fakihler, usul meseleleri hakkında konusurlarsa onlarin bu konuda konusmaya haklari vardir. Sana gelince sen oyun ve eglence ehli bir kimsesin. Dinlersin, ama süpheleri ortaya sürersin. Bu batil fikirlerin hususunda kim bize karsi sana destek verir? Ey vezir, nasil aramizi bulacak ve bizi anlastiracaksın? Aramizda nasil bir sulh meydana gelecek? Biz inandigimiz seylere uyulmasi gerektigini söylüyoruz. On-larsa inandigimiz seyleri haram sayiyor ve bizi tekfir ediyorlar. Bu olacak sey midir? Iste halifenin dedesi Kadir ve kendisi sahitler huzurunda Ehl-i Sünnet ve'1-Cemaat mezhebine bagli olduklarini, Selef-i Salihin'in yolunda gittiklerini halka açıklamislardir. Iraklilarla Horasanlilarin da muvafakat ettikleri gibi biz de bu itikada sahibiz ve onlarin bu açıklamalari bütün divanlarda halkin

önünde yapılmıŖtı.»

Vezir bu toplantıda geçen konusmalari halifeye bildirdi. Halife de gönderdiği cevapta toplantıya katılanlara, özellikle Serif Ebu Cafer'e tesekkür ettiğini bildirdi. Sonra Ebu Cafer'i tebrik etmek ve duasini almak üzere hilafet sarayına davet etti.

Ibnü'l-Cevzî dedi ki: «Bu senenin zilkade ayında Bagdat, Vâsit ve Irak sevadında çok sayıda insan hastalandı. Sam'in da aynı durumda olduğu yolunda haberler geldi.»

Bu ayda Bagdat'ta münkerat, çirkinlikler, fuhus ve rezaletler yok edildi. Fâsiklar Bagdat'tan kaçıp gittiler.

Bu senede babasının vefatından sonra Nasr b. Mahmud b. Mirdas Halep sehrine hakim oldu.

Bu senede Emir Ali b. Ebi Mansur b. Feramis b. Alaü'd-Devle b. Ka-leveyh, Sultan Alparslan'in amcası Davud'un kızı Arslan Hatunla evlendi. Bu hatun daha önce halife Kaim Bi-Emrillah'in zevcesiydi.

Bu senede Atsız, Misir'a bağlı Dimask'i muhasara altına aldı. Vali Mustansir Lillah'i sikistirdi. Sonra Dimask'a dönerek hücumla geçti.

Bu senede Küfe sehrini ikta olarak almış olan Emir Cenfel et-Türkî insanlara haccettirdi. [38]

Hicretin Dörtüüzaltmışdokuzuncu Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

İsfahdost B. Muhammed

İsfahdost b. Muhammed b. Hasan Ebu Mansur ed-Deylemî. Sairdi. Ebu Abdillah b. Haccac, Abdülaziz b. Nebate ve diğer sairlerle karsilas-fci- Sîî idi ama sonra tevbe etti. Bu husustaki inancıyla ilgili söyle bir ka-si<le insad etmişti:

«itikadimin ne olduğu sorulduğunda derim ki: Ben iyi kimselerin ve hayirlilerin mezhebi üzereyim. Muhammed (s.a.v.)'den sonra insanların en hayirlisi,

Onun samimi dostu ve magaradaki arkadasidir, derim.

Ondan sonraki üç kişi ise yaratıkların en hayirlisidir.

Onlar çok alicenap ve kıymetli kimselerdir.

Temiz efendilerdir.

İtikadım iste budur.

Bu sayede Cehennem azabından azad olup kurtulacağımı umuyorum.» [39]

Tahir B. Ahmed B. Babsaz

Künyesi Ebü'l-Hasan'dir. Basralidir, Nahivcidir. Misir'da Amr b. As Camii'nin damından düsmüs ve o saatte vefat etmiştir. Bu hadise bu senenin receb ayında vuku bulmustu. Ibn Hallikan dedi ki: «Misir'da kendi zamaninin nahiv üstadı idi. Faydalı eserleri vardır. Eserlerinden biri Mukaddinie'dir ve Zeccacî'ye ait el-Cümel adlı eseri de serh etmiştir. Misir'daki görevi, inşa divanında yazılan mektupları tashih etmektir. Yazılan mektuplar kendisine getirilir, gözden geçirilir. O, eksiklikleri ve yalnıslıkları düzeltir, sonra gönderileceği yere gönderirdi. Bu iş için kendisine dolgun bir maaş verilirdi.

Bir gün arkadaşlarıyla birlikte yemek yemekte iken bir kedi geldi. Ona birseyler verdiler. Kedi, verileni alıp hep götürdü. Tekrar geldi. Yine birseyler verdiler. Yine çabucak alıp götürdü. Üçüncü kez geldi. Yine birsey verdiler. Kedinin bu verilenleri yemediğini anladılar. Onu takip ettiler. Oradaki bir evin damındaki başka bir kör kediye götürüp yedirdiğini gördüler. Ve buna hayret ettiler. Seyh Tahir b. Ahmed dedi ki:

«Ey noksanlıklardan münezzehe olan yüce Allahım bu dilsiz bir hayvandır. Sen bunun rizkini başka bir hayvan vasıtasıyla kendisine getirtiyorsun. Ben, senin kulun olup sana ibadet ettiğim halde elbetteki rizkimi vereceksin.» Böyle dedikten sonra görevini bıraktı. Eşyalarını toplayıp ibadete yöneldi. Amr b. As Camii'nin bir hüccesine kapandı ve vefat edinceye kadar orada kaldı. Orada onbes ciltlik nahivle ilgili Talik adlı eserini hazırladı. Ibn Berrî gibi arkadaşları yanına geliyorlar, ondan ilmî istifadede bulunuyorlardı. Bu eserine de hüccede yazılan Talik anlamına gelen Talikulgurfe adını verdiler. [40]

Abdullah B. Muhammed B. Abdullah

Abdullah b. Muhamed b. Abdullah b. Ömer b. Ahmed b. Mücme b. Muhammed b. Yahya b. Mamed b. Hazarmerd Ebu Muhammed es-Sarifi'nin. Ibn Muallim adıyla tanınmıştır. Meshur hadis ulemasından-dir. Ömrü uzun olduğundan birçok hadis aliminden rivayetlerde bulunmuştur. Ibn Hibbane tarikiyle Ebu Kasım el-Bagavî ve onun tarikiyle de Ali b. Ca'd'dan hadis rivayet etmiştir ki, biz de kendisinden hadis dinle-imsizdir. Bu vasfı sebebiyle insanlar başka ülkelerden, şehirlerden gelip kendisinden hadis dinliyorlardı. Aralarında Hatib Bağdadî'nin de bulunduğu birçok hadis hafızı ondan hadis dinledi. Güvenilir, gıdasatı Övgüye layık, kalbi saf bir kimseydi. Bu senenin cemaziyelevvel ayında seksenbes yaşında Sarifinde vefat etti. [41]

Hayyan B. Halef

Hayyan b. Halef b. Hüseyin b. Hayyan b. Muhammed b. Hayyan b. Vehb b. Hayyan Ebu Mervan el-Kurtubî. Ümeyye oğulları ile vela bağı vardır. Altmış ciltlik Magrip Tarihi'ni yazmıştır. Hafız Ebu Ali el-Gassanî; fesahati, doğru

sözlülüğü ve belagati hususunda onu övmüş ve söyle demistir: «Hayyan b. Halefin söyle dedigini isittim:

«Üç günden sonra tebrikte bulunmak, dostlugu hafife almaktır. Üç günden sonra bas sagligi dilemekse musibeti tazelemektir.»

Ibn Hallikan dedi ki: «Hayyan b. Halef, bu senenin rebiyülevvel ayında vefat etti. taniyanlardan biri vefatından sonra onu rüyasinda görmüş, ona «Rabbin sana nasil muamele etti, durumun nicedir?» diye sormus o da su cevabi vermisti:

«Allah beni bagisladi. Tarihe gelince ona pisman oldum ama Cenâb-i Allah kendi lutfuyla beni affetti ve bagisladi.» [42]

Ebu Nasr Es-Secezi El-Vabil

Sicistan'a bagli Vabil köyündendir. Çok hadis dinledi. Eser tasnif etti. Hadis rivayet etti. Haremdede ikamet etti. el-Ibane fi'1-Usul ve el-Ibane fi'1-Furu adli eserleri vardir. Bazi kimseler hafizasi hususunda onun Surî'den daha üstün oldugunu söylemişlerdir. [43]

Muhammed B. Ali B. Hüseyin

Künyesi Ebu Abdullah'tir. Enmatlidir. Ibn Sekine adıyla taninmistir. Hicretin 390. senesinde dogdu. Çok hadis dinledi. Yetmişdokuz ya-Smda bu senede vefat etti. Dogrusunu noksanliklardan münezze olan yüce Allah daha iyi bilir. [44]

Hicretin Dörtüzyetmişinci Senesi

Ibnü'l-Cevzi dedi ki: Bu senenin rebiyülevvel ayında Bagdat'in bati yakasinin Nûbe mahallesine yildirim düştü. Bu yildirim bir mescidin avlusundaki iki hurma agacina isabet etti. Ağaçların tepe kismilarini yakti. İnsanlar agaca tirmanarak atesi söndürdüler. Indiklerinde hurma agaci yine yanmaya devam ediyordu.

Bu senede Nizamülmülk'den, Seyh Ebu Ishak es-Sirazi'ye daha önce kendisine Hanbelîlerle ilgili olarak yazilan bir mektubun cevabi geldi.»

Böyle dedikten sonra İbn Cevzi mektubun özetini nakletmiş ve söyle demistir: «Mezhepleri degistirmek, bir mezhepten baska bir mezhebe intikal etmek mümkün degildir. Bu mintikalarda Imam Ahmed b. Han-bel'in mezhebinin taraftarlari diger mezheplere nisbetle daha fazladir. Hanbelî mezhebi, imamlar ve halk nazarinda büyük kiymeti haizdir. Sünnetteki payi da bilinmektedir.

Ibn Cevzi bu mektuptan uzun uzadiya bahsederek neticede sözünü söyle sürdürmüştür:

«Bu senenin sevval ayında Hanbelîlerle Nizamiye fakihleri arasinda kavga

çikti. İki taraf için halk birbirine düstü. Kimi Hanbelîleri, kimi Nizamiye fakihlerini tuttu. Bu yüzden yirmi kadar adam öldürüldü. Diğerleri yaralandılar. Sonra fitne dindi.

Bu senenin sevval ayinin ondokuzunda halife Muktedî'nin, Müstaz-har Ebu'l-Abbas Ahmed adındaki oğlu doğdu. Ülkenin her taran süslendi. Vezir, tebrikleri kabul etmek için makamında oturdu.

Sonra yine sevval ayinin yirmi altısında pazar günü halife Mukte-di'nin Ebu Muhammed Harun adındaki diğer oğlu da doğdu.

Bu senede Tâcü'd-Devle Arslan, Sam'i ele geçirdi. Haleb'i de kusatma altına aldı.

Bu senede Küfe sehri kendisine ikta olarak verilen Cenfel, insanlara hac ettirdi.»

Ibnül-Cevzî'nin anlattığına göre vezir Ibn Cüheyr Mekke'de üzerinde hutbe okunması için muazzam bir minber inşa ettirmisti. Mekke'ye vardığında hutbenin orada Misirliler adına yeniden okutulmaya başlandığını görünce o minberi kirip yaktı. [45]

Hicretin Dörtüzyetmisinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Ahmed B. Muhammed B. Ahmed

Ahmed b. Muhammed b. Ahmed b. Yakub b. Ahmed Ebu Bekir el-Yerbuî, Kurrâ idi. Ebü'l-Hüseyn b. Sem'un'dan en son hadis rivayet eden kişiydi. Rivayaette güvenilir, abid ve gidisati güzel bir kimseydi. Hatib Bağdadî ondan hadis dinleyip yazmış ve «O doğru sözlü bir kimseydi» demistir. Ahmed b. Muhammed bu senede seksenyedi yasinda vefat etti. [46]

Ahmed B. Muhammed

Ahmed b. Muhammed b. Ahmed b. Abdullah Ebü'l-Hasan Ibn Na-kur el-Bezzaz. Uzun bir ömür yasayan müsned sahiplerindendir. Ibn Hayyan tariki ile Bagavî'den ve dolayisiyla onun üstadlarmdan çok hadis nüshalarını rivayet etmistir. Mesela Hedbe'nin, Kamil b. Talha'mn, Amr b. Zürrare'nin ve Ebu Seken el-Bekrî'nin nüshalarını yalnız kendisi nakletmistir. Çok hadis rivayet eden derya misali bir kimseydi. Talut., Ubade'ye her bir hadis okuması karsiliginda ondan bir dinar alirdi. Isini gücünü bırakıp hadisle istigal ettiginden ötürü Seyh Ebu Ishak es-Sirazî ona, hadis okuması karsiliginda ücret almasının caiz olacağı yolunda fetva vermisti. Ahmed b. Muhammed bu senede seksendokuz yasinda vefat etti. [47]

Ahmed B. Abdülmelik

Ahmed b. Abdülmelik b. Ali b. Ahmed. Künyesi Ebu Salih'ti. Müezzindi.

Nisaburluydu. Hadis hanzi idi. Çok kitaplar yazdi, derledi ve tasnif etti. Bin seyhten hadis yazdi. Va'zû nasihat verir, müezzinlik yapardi. Seksen yasini asmis iken vefat etti. [48]

Abdullah B. Hasan B. Ali

Künyesi Ebü'l-Kasim'dir. Soy kütüğü şöyledir: Abdullah b. Hasan b. Ali b. Ebi Muhammed el-Hellalî. Ebu Hafs el-Kenanî¹ den en son hadis rivayet eden kisidir. Çok hadis aliminden hadis dinledi. Hatibi Bagdadî an rivayetlerde bulundu ve onun rivayette güvenilir bir şahsiyet olugunu söyledi. Bu senede seksenbes yasinda vefat etti ve Babü'1-harp rhga defnedildi. [49]

Abdurrahman B. Mendeh

Abdurrahman b. Mendeh b. Muhammed b. Ishak b. Muhammed b. Yahya b. Ibrahim Ebü'l-Kasim b. Ebu Abdullah. Hadis'te imamdi. Babasindan, Ibn Merdeveyh'ten ve çeşitli ülkelerdeki hadis alimlerinden hadis dinledi. Kendisi de birçok beldelere seyahatlerde bulunarak çok miktarda hadis topladi. Vakarli, agir basli, tavri güzel bir kimseydi. Sünnete tabi idi. Güzel bir hafizasi ve saglam bir zekâsi vardi. Çokça iyiligi emreder, kötülüğü menederdi. Allah yolunda insanların kendisini kinamasindan korkmazdi. Mes'ad b. Muhammed er-Reyhanî onun hakkında söyle demistir:

«Cenâb-i Allah Islâmîyeti onun ve Abdullah el-Ensari el-Herevî vasitasiyla muhafaza etmistir.»

Abdurrahman b. Mendeh bu senede seksenyedi yasinda Isfahan'da vefat etti. Çok sayida insan onun cenazesine katildi. Katılanların sayisini ancak Aziz ve Celil olan Allah bilir. [50]

Abdülmelik B. Muhammed

Abdülmelik b. Muhammed b. Abdülaziz b. Muzaffer b. Ali Ebü'l-Kasim el-Hemedanî. Veli, fakih ve hadis hafızlarindandir. Büceyr lakabini tasirdi. Çok miktarda hadis dinledi. Talebelere çok hadis okurdu. Bu senenin muharrem ayında Rey sehrinde vefat etti ve Ibrahim el-Havas'in mezarinin yanina defnedildi. [51]

Serif Ebu Cafer El-Hanbelî

Soy kütüğü şöyledir: Abdülhalik b. Isa b. Ahmed b. Muhammed b. Ibrahim b. Abdillan b. Mabad b. Abbas b. Abdilmuttalib el-Hasimi b. Ebi Musa el-Hanbelî el-Abbasi. Fakih, alim, abid, zahid, diyaneti, fazileti, ibadeti, Allah yolunda emri bi'l-ma'ruf ve nehyi anil münker vazifesini yapmasi ile şöhet bulmus ve Allah yolunda kinayicilarin kinamasindan korkmayan bir kimse idi. Hicretin 411. senesinde dogdu. Kadi Ebu Ya'la b. Ferra'dan ders aldı.

Seyhi onu, kadi Ibn Damiganî'nin yanında tezkiye etti, o da onu kabul etti. Ama daha sonra sahidligi terketti. Sa-lihligi ve dindarligıyla meshur olmustu. Halife Kaim Bi-Emrillah can çekisirken kendisini Serif Ebu Cafer'in yikamasini ve ona çok seyler verilmesini, bol miktarda para ödenmesini vasiyet etmistti. Ancak Serif bunlari kabul etmemisti.

Hanbelîlerle Es'arîler arasinda Ibn Kuseyrî yüzünden kavga çıktığı zaman Serif Ebu Cafer, kendisine saygida kusur etmeksizin hilafet sarayinda gözaltinda tutuldu. Fakihler ve digerleri yanina gelip elini ve basini öpüyorlardi. Sarayda bir müddet kaldi. Nihayet hastalanınca ailesinin yanina gitmesine izin verildi. Bu senenin safer ayinin ortasinda Persembe gecesi ailesinin yanında vefat etti ve imam Ahmed b. Han-bel'in mezannin yanina defnedildi. Halk her çarsamba gecesi mezarina lip Kur'an okuyor ve hatim indiriyordu. Kis mevsimine kadar bu hal bövlece devam etti. Kendisine hediye edilen hatimlerin sayisi onbini buldu. Dogrusunu Allah bilir. [52]

Muhammed B. Muhammed B. Abdîllah

Künyesi Ebu'l-Hasan el-Beydavî'dir. Rubul-Kerh mintikasindaki Safîi fukahasindandir. Bu senede vefat etti ve babasinin mezarinin yanina defnedildi. [53]

Hicretin Dörtüzyetmisbirinci Senesi

Bu senede muzaffer hükümdar ve Tâcü'l-Müluk Tutus b. Alparslan es-Selçukî Dimask sehrini zaptetti. Dimask hükümdari Atsiz'i öldürdü. Atsiz Misirlilara karsi kendisine yardım etmesi için ona haber salmisti. Tutus oraya vardiginda Atsiz onu karsilamak için yola çıkmamisti. Bu sebeple Tutus, Atsiz'm öldürölmesini emretti ve Atsiz hemen öldürüldü. Hazinesinde onyedi miskal agiriliginda kizil bir yakut, altmis tane inci (incilerin her biri bir miskalden daha agirdi), 10.000 dinar, ikiyüz altin, eger ve diger esyalar bulundu. Sözünü ettigimiz Atsiz, Harezmlî Offun oglu olup Muazzam lakabini tasimaktaydi. Hayirli ve sakin hükümdarlardan biri olup gidisati çok güzeldi. Kalbi temiz, itikadi saglamdi. Samlilar arasinda Rafizîligi yoketti. Ezanda "Hayya ala hayril amel" cümlesini kaldirdi. Bütün sahabilere rahmet okunmasını, onlar için Allah onlardan razi olsun anlamina gelen (Radiyallahü anhüm) duasinin okunmasını emretti. Allah tarafından korunmakta olan ve müslüman-larin siginagi olan Sam'daki kaleyi onardi. Allah ona rahmet etsin. Topragini rahmetle islatsin. Makamim Firdevs Cenneti yapsin.

Bu senede vezir Ibn Cüheyr, Nizamülmülk un önerisi üzerine görevden azledildi. Azil sebebi olarak da Safîîlerle isbirligi içinde oldugu gösterildi. Sonra halife Muktedî, onu vezirliğe iadesi hususunda Nizamül-mülk'e

mektup yazdı. Nizamülmülk de onu serbest bıraktı. Ancak oğlunu vezirliğe tayin etti.

Bu senede Sa'dü'd-Devle Gevherayin, emir olarak Bağdat'a geldi. Namaz vakitlerinde kapisında davul çalındı. Halifeye karsi edepsizlik etti. Atinin yularini Firdevs kapisina bağladı. Sultana onun emriyle mektup yazıldı. Sultandan da ona karsi protesto mahiyetinde cevap gel-

Bu senede Küfe sehri kendisine ikta olarak verilmiş olan Türk emir fi insanlara hac ettirdi. Allah sevabini ve mükâfatini versin. [54]

Hicretin Dörtüzyetmisbirinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Sa'd B. Alî

Sa'd b. Ali b. Muhammed b. Ali b. Hüseyin Ebü'l-Kasim ez-Zencanî, Hadis toplamak amacıyla çeşitli beldelelere seyahatlerde bulundu. Çok hadis alimini dinledi. Imam, hafız ve abid bir kimseydi. Ahir ömründe Mekke'de kötürüm oldu. İnsanlar gidip ondan hayir ve bereket elde etmeye çalışıyorlardı. İbnü'l-Cevzî dedi ki: «Hacer-i Esvedî öper gibi elini öpüyorlardı.» [55]

Süleym B. El-Cevzî

Cevz, Düceyl'e bağlı köylerden birinin adidir. Süleym, abid ve zahid bir kimseydi. Anlatıldığına göre o her gün bir kuru üzüm tanesi yiyerek yaşamım uzun bir süre böylece devam ettirmiştir. Hadis dinledi, kendisine hadis okundu. Bu senede vefat etti. Allah rahmet etsin. [56]

Abdullah B. Sem'un

Künyesi Ebu Ahmed'dir. Kayravanlıdır. Maliki fakihidir. Bağdat'ta vefat etti. Babü'l-Harp mezarlığına defnedildi. Doğrusunu noksanlıklardan münezzehtir olan yüce Allah daha iyi bilir. [57]

Hicretin Dörtüzyetmisikinci Senesi

Bu senede Gazne hükümdari Mahmud b. Mes'ud b. Mahmud b. Se-büktekin Hindistan'da birçok kaleyi fethetti. Sonra ganimet elde ederek salimen ülkesine döndü.

Bu senede halife Muktedi Billah'm oğlu Emir Ebu Cafer doğdu. Onun dogumu serefine Bağdat sehri süslendi.

Bu senede babasının vefatından sonra Musul hükümdari Emir Se-refü'd-Devle Müslim b. Kureys b. Bedran el-Ukaylî hakimiyeti ele aldı.

Bu senede Mansur b. Mervan, bahasının vefatından sonra Bekir diyarına hakim oldu.

Bu senede sultan, Basra mültezimi Yahudi İbn Alla'nin boğulmasını emretti.

Zahirelerinden 400.000 dinar aldı. Basra sehrini yıllık 100.000 dinar ve 100 at karşılığında Humartekin iltizam olarak aldı.

Bu senede Nizamulmülk'ün oğlu Ubeydullah Tikrit'i fethetti.

Bu senede Cenfel et-Türkî insanlara hac ettirdi. Mekke'de Misirliler adına hutbe okutulmasına son verdi ve Muktedî ile Selçuklu Sultan, Meliksah adına hutbe okutmaya başladı. [58]

Hicretin Dörtüzyetmisikinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Abdülmelik B. Hasan

Abdülmelik b. Hasan b. Ahmed b. Hayrun. Künyesi Ebu Nasirdir. Çok sayıda hadis dinledi. Zahid ve âbid bir kimseydi. Sürekli oruç tutardı Her gece bir hatim indirirdi. Allah rahmet etsin. [59]

Muhammed B. Muhammed B. Ahmed

Muhammed b. Muhammed b. Ahmed b. Hüseyin b. Abdülaziz b. Mehran el-Akberî. Hilal el-Haffar'dan, Ibn Rizkaveyh'ten, Hamma-mî'den ve diğerlerinden hadis dinledi. Faziletli, güzel ve siir yazan bir kimseydi. Siirlerinden biri sudur:

«Eskiden göçüp gitmiş olanlarla zamanımızda yaşayan bazı kimseleri düşünüyorum. Bunlar hakkında uzun uzadıya kafa yoruyorum.

Bunlar Ölümlerinden sonra da hatıralarıyla yaşıyorlar.

Bizlerse pasiflik ve pisirikliğimizden dolayı hayatta iken ölü gibiyiz.»

Muhammed b. Muhammed, bu senenin ramazan ayında yetmiş yaşında vefat etti. [60]

Heyyac B. Abdullah

Sam'li hatiptir. Hadis dinlemistir. Zühd, fikh ve çokça ibadet hususunda zamanının tek şahsiyeti idi. Bir süre Mekke'de ikamet etti. Mek-kelelere fetva veriyordu. Her gün yaya olarak üç kez umre yapıyordu. Mekke'de ikamet ettiği süre zarfında ayakkabı giymedi. Mekkelilerle birlikte yaya olarak Peygamber (s.a.v.)'in mezarını ziyarete giderdi. Aynı şekilde Taif te bulunan Ibn Abbas'm mezarını da ziyaret ederdi. Mal biriktirmezdi. Sadece bir gömlek giyerdi. Rafizilerin çıkardıkları savaşlardan biri esnasında Mekke emirlerinden biri onu dövdü. Birkaç gün hasta yattı. Sonra da vefat etti. Vefat ederken seksen küsur yaşındaydı. Allah rahmet etsin.

Doğrusunu noksanlıklardan münezze olan yüce Allah daha iyi bilir. [61]

Hicretin Dörtüzyetmisüçüncü Senesi

Bu senede Sultan Meliksah'm kardesi Tekis, Horasan'ın bir kısmını istilâ

etti.

Bu senede vaizlerin vaaz vermek için oturmalarına izin verildi. Daha önce Ibn Kuseyrî fitnessi esnasında vaaz etmekten men edilmişlerdi.

Bu senede baslarına Abdülkadir el-Hasimî'yi reis olarak geçiren bir gurup genç tutuklandı. Bunlar, çeşitli yerlerden Abdülkadir'le mektup-lasarak bir örgüt meydana getirmişlerdi. Bunları jurnalleyen kişi Ibn Rasul adında biri idi. Bunlar Barasa Camii'nde toplanmaya başlamışlardı. Durumlarından korkuldu. Misirlilerle işbirliği yapmalarından endişe edildi. Tutuklanmaları emredildi.

Bu senede Cenfel, insanlara hac ettirdi. [62]

Hicretin Dörtüzyetmişüçüncü Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Ahmed B. Muhammed B. Ömer

Ahmed b. Muhammed b. Ömer b. Muhammed b. İsmail Ebu Abdullah b. Ahdar. Muhaddisti. Ibn Sazan'dan hadis dinledi. Zahirî mezhebine mensuptu. Çok Kur'an okurdu, yasantisi güzeldi. Dünya malî hususunda çok kanaatkardı. Az seyle yetinirdi. Allah rahmet etsin[63]

Suleyhî

Yemeni istila eden kisidir. Künyesi Ebül-Hasan'dır. Asil adı AH b. Muhammed b. Ali'dir. Suleyhî onun lakabıdır. Babası Yemen'de kadiydi. Sünniydi. Kendisi büyüüp ilim öğrendi. Birçok ilimde yükseldi. Karmatî mezhebine mensup bir siiydi. Sonra onbes sene müddette hacılara delillik yaptı. İnsanlar arasında onun Yemen'e hakim olacağı söylenmeye başlandı. Yemen mintikasında nâmi yayıldı. Tihame hükümdarı Necah'i öldürdükten sonra şöreti daha da fazlalasti. Kısa sürede Yemenin tamamını eline geçirdi. Hicret'in 455. senesinde otoritesi tam olarak yerleşti. Yemen'de Misir hükümdarı Müstansir el-Ubeydî adına hutbe okuttu. İste bu senede 2.000 süvari ile hacca gelmek üzere yola çıktı. Said b. Necah hac mevsiminde az sayıdaki adamıyla karsısına çıktı. Suleyhî onlarla savastı. Hem kendisi hem kardesi öldürüldü. Said b. Necah da onun memleketine ve malına el koydu. Suleyhî'nin şiirlerinden biri sudur:

«Hindi kılıçlarının beyazlığını hindi mızrakların siyahıyla nikahladım.

Onların başları enli olup kesicidirler.

Aynı şekilde süngü uçlarının da ancak ömürler serbest bırakıldığı yerde nikâhlanmaları mübah olur.» [64]

Muhammed B. Hüseyin

Muhammed b. Hüseyin b. Abdullah b. Ahmed b. Yusuf b. Siblî. Künyesi Ebu

Ali'dir. Sairdir. Bagdatlidir. Hadisleri senedleriyle rivayet etmistir. Yüksek seviyede siirleri vardır. Siirlerinden bazılarını örnek olarak sunuyorum:

«Özür beyan edene de kinayiciya da sevinç ve sikinti anlarında durumunu belli etme.

Acıyanların merhameti için tipki düşmanca sevinen kimselerinki gibi kalpte bir acilik vardır.»

«Cimri kisi mal toplamakla ömrünü tüketir.

Oysa olaylara ve varislere malini bırakır.

Tipki ipek böceği gibi ki, ürettiği şey kendisini boğar

Ama baskaları onun ürettiğinden yararlanır.» [65]

Yusuf B. Hasan

Yusuf b. Hasan b. Muhammed b. Hasan. Künyesi Ebü'l-Kasım el-Askeri'dir. Horasan'ın Zencan şehridir. Hicretin 395. senesinde doğdu. Ebu İshak es-Sirazî'den fıkıh öğrendi. Ebu İshakın en büyük öğrencilerindendi. Abid, takvali husulu, zikir esnasında çok ağlayan, kendini ibadete veren bir kimseydi. Bu senede seksen yaşına merdiven dayamış iken vefat etti. [66]

Hicretin Dörtüzyetmişdördüncü Senesi

Bu senede Ebu Kamil Mansur b. Nuru'd-Devle Debis, babasının sahip olduğu mintikalara sahip oldu. Sultan ve halife ona hiîât giydirdiler.

Bu senede Serefü'd-Devle Müslim b. Kureys Harran'ı zaptetti. Urfa emiri ile barış anlaşması yaptı.

Bu senede Dimask valisi Tutus b. Alparslan Antartus şehrini fethetti.

Bu senede halife, İbn Cüheyri Sultan Meliksah'a göndererek kızıyla evlenmek istediğini bildirdi. Kızın annesi bu evliliğe olumlu cevap verdi. Yalnız halifenin ondan başka bir kadının veya cariyesinin bulunmamasını halifenin onun yanında yedi gün müddetle kalmasını şart koştu. Bu şarta uyuldu. [67]

Hicretin Dörtüzyetmişdördüncü Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Davud B. Sultan B. Meliksah

Babası vefatına çok üzüldü. Neredeyse kendini öldürecekti. Emirler onu intihardan men ettiler. Bulunduğu şehirden başka bir şehre göçtü. Kadınlar ona agıttılar. Bu haber Bağdat'a ulaşınca halifenin veziri, taziyetleri kabul etmek için bir meclis kurup oturdu. [68]

Kadi Ebü'l-Velîd El-Bacû

Soy kütüğü şöyledir: Süleyman b. Halef b. Sa'd b. Eyyub et-Tecibi el-Endülüsi el-Baccî. Maliki fakihî idi. Fikihta ve hadiste çok eser veren hafızlardan biriydi. Hadis dinledi. Hadis toplamak için hicretin 426. senesinde masrik diyarina seyahatte bulundu. Orada çok hadis dinledi ve zamanin hadis imamlariyla bulustu. Mesela kadi Ebu Tayyip et-Taberî ve Ebu Ishak es-Sirazi ile görüstü. Üç sene müddetle Seyh Ebu Zer el-Herevî ile birlikte Mekke'de mücavir olarak kaldı. Üç sene de Bagdat'ta ikamet etti. Musul'da da kadi Ebu Cafer es-Semmanî'nin yanında bir sene kaldı. Ondan fikh ve usul öğrendi. Hatib Bagdadî'den hadis dinledi. Hatib de ondan hadis dinlemistir. Kendisinden su iki güzel beyti rivayet etmistir:

«Bütün ömrümün bir saat kadar oldugunu Kesin olarak anladigima göre Ne diye bu dünyada bir misafir gibi olmayayim Ve ömrümü salah ve itaatle geçirmiyeyim?»

Onüç seneden sonra kendi beldesine döndü ve orada kadilik yaptı. Anlatildigina göre Halep kadiligi da yapmistir. Ibn Hallikan böyle demistir. Yine Ibn Hallikan dediki:

«Onun çeşitli eserleri vardır. Muvatta'in serhi olan el-Münteka, Ihkâmu'l-Fusûl fi Ahkâmîl Usul, el-Cerh ve't-Ta'dil gibi eserleri ve daha baska eserleri de vardır.»

Kadi Ebu Velid, hicretin 403. senesinde doğdu. Bu senenin yani hicretin 474. senesinin receb ayinin yirmi dokuzunda Persembe gecesi aksamla yatsi arasında vefat etti. [69]

Ebü'l-Agar Debis B. Ali B. Mezved

Nurü'd-Devle lakabini tasirdi. Bu senede seksen yasinda vefat etti. Altmis küsur sene emirlik yaptı. Kendisinden sonra yerine oğlu Ebu Kamil geçti. Ona da Behaü'd-Devle lakabi verildi. [70]

Abdullah B. Ahmed B. Ridvan

Künyesi Ebü'l-Kasim'dir. Bagdatlidir. Reislerdendi. Sakika'da üç sene hastalik çekti. Karanlik bir odada kaldı. Ne isik görebiliyor, ne de ses duyabiliyordu. Bu senede vefat etti. Allah rahmet etsin. [71]

Hicretin Dörtüzyetmisbesinci Senesi

Bu senede Müeyyedü'l-Mülk Bagdat'a gelip babasinin medresesine konakladi. Üç namaz vaktinde kapisinda davullar çalindi.

Bu senede seyh Ebu Ishak es-Sirazî, Sultan Meliksah ile Vezir Nizamülmülk'e elçi olarak gitti. Ebu ishak hangi sehirden geçerse mutlaka o sehir halki çoluk çocuklari ve kadinlariyla onu karsilamaya çıkarlar, ondan

ugur ve bereket beklerler, yüzlerini ve ellerini üzengisine sürerlerdi. Bazan da katirinin toyugunun bastığı yerin toprağını teberrüken alırlardı. Savâ'ya ulaştığında şehir halkı onu karşılamaya çıktı. Kunduracı pazarından geçmekte iken esnaf dükkanlarındaki çocuk ayakkabılarını onun ve etrafındakilerin üzerine saçtı. Seyh Ebu İshak bu duruma hayretle baktı.

Bu senede Sultan Meliksah'ın kızma halife yeniden talip oldu. Kızın annesi de 400.000 dinar mehir istedi. Sonra 50.000 dinar üzerinden anlastılar.

Bu senede Sultan Meliksah, kardeşi Tutus'la savastı. Onu esir aldı. Sonra salıverdi. Dimask'a ve oraya bağlı mintikalara otoritesini yerleştirdi.

Bu senede Cenfel, insanlara hac ettirdi. [72]

Hicretin Dörtüzyetmişbesinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler Abdülvehhab B. Muhammed

Abdülvehhab b. Muhammed b. İshak b. Muhammed b. Mendeh. Künyesi Ebu Ömerdi. Hadis hafızıydı. Hadis dinlemek ve toplamak amacıyla çeşitli memleketlere seyahatlerde bulundu. Çok hadis dinledi. Bu senede İsfahanda vefat etti. [73]

Ibn Makûla

Emir Ebu Nasir Ali b. Vezir Ebül-Kasım Hibetullah b. Ali b. Cafer b. Alkan b. Muhammed b. Dülef b. Ebi Dülef et-Temünî el-Emir Sa'dü'l-Mulk Ebu Nasr Ibn Makûla. Hadis imamlarından ve önde gelen ümerâ-l a^ , Hadis derlemek için çeşitli yerleri dolastı. Birçok yerlere seyahat- ^lundu- Çok sa^da hadis dinledi. el-İkmal fi'l-Müstebeh min Es-"~TCal adl1 eseri tasnif etti. Bu, daha önce misli yazılmamış daha da derecesine ulaşılammış kıymetli bir kitaptır. Ancak Ibn Nok-maml İdrâkadh bir kitap yazarak bunun atladığı bazı kısımları tatar fT^"*' Ibn Makûla> bu senede Kirman şehrinde kölelerinden biri atından öldürüldü. Hicretin 420. senesinde doğmuş, ellibes sene ^Samisti Ibn Hallikan dediki: Ibn Makûla'nın hicri 479. senede, 487. senede öldürüldüğüne dair çeşitli zayıf rivayetler vardır. Babası, halife Kaim Bi Emrillah'ın veziriydi. Amcası Abdullah b. Hüseyin, Bağdat kadılığı yaptı. Ibn Makûla'ya niçin emir adı verildiğini bilemiyorum. Yalnız dedesi emir Ebu Dülefe mensubiyeti sebebiyle kendisine bu ad verilmiş olabilir. Asli Cerbazkan şehrindeydi. Hicretin 421. senesinin saban ayında Akbera'da doğdu. Hatib Bağdadî "el-Mü'fenef adlı bir kitap tasnif etmiş. Bu kitabında Darekutnî ile Abdülgani b. Said'in el-Mu'tenef vel-Muhtelef adlı eserini bir araya getirmişti. Ibn Makûla geldi. Hatibin eserine ilaveler yaptı ve bu kitabına el-İkmal adını verdi. Bu kitabında kullandığı ifadeler son derece açık seçikti. Karışıklıkları ve kelimelerin, baş ve orta kısımlarının okunusu hususundaki süpheleri izale etti. Bunun gibi bir eser daha önce yazılmış değildi. Emir b. Makûla bu eseri vermekten baska bir fazilet ve üstünlüğe

muhtaç degildir. Bu eserinde geniş ilimlere sahip olduğu, zaptinin sağlam olduğu, imlasinin güzel olduğu, sanatında muhkem olduğu ispatlanmaktadır. Su siir kendisine nis-bet edilmistir:

«Horlandigin bir yerden, çadırini yikip göç

Zilletten uzak dur. Çünkü zillet, kendisinden uzak durulmasi gereken bir seydir.

Bulundugun vatanda küçük düsürtilürsen baska bir yere göç Çünkü taze öd agaci kendi vatanında odun sayılmaktadır.» [74]

Hicretin Dörtüzyetmisaltinci Senesi

Bu senede Amidü'd-Devle b. Cüheyr, halifenin vezirliğinden azledildi. O da ailesi ve çoluk çocuguyla sultan Meliksah'm yanma gitti. Sultanin veziri Nizamülmülk'le görüştü. Nizamülmülk de onun oğlu Fahrü'd-Devle'yi Diyarbakir valiliğine tayin etti. Fahrü'd-Devle de hi-latlar, davullar ve askerlerle Diyarbakir yoluna koyuldu. Nizamülmülk ona, Diyarbakir'i Ibn Mervan'm elinden almasini ve orada kendi adına hutbe okutmasini, adini sikkeler üzerine yazdirmasini emretti. Fahrü'd-Devle gidip Diyarbakir'i Ibn Mervan'm elinden aldı. Oradaki hakimiyetlerine son verdi. Nitekim bu husus ileride de anlatilacaktır.

Amidü'd-Devle b. Cüheyr'den bosalan hilafet vezirliğine Ebü'l-Fe-tih Muzaffer b. Reissü'r-Rüesa atandı. Sonra o da bu senenin saban ayında bu görevden azledildi. Yerine Ebu Süca Muhammed b. Hüseyin atandı. Ona Zahirü'd-Din lakabi takildi.

Bu senenin cemaziyelahir ayında Seyh Ebu Ishak es-Sirazî'nin vefatından sonra Müeyyedü'l-Mülk Ebu Said Abdurrahman b. Me'mun Nizamiye medresesi müderrisliğine atandı.

Bu senede Harranlılar Serefü'd-Devle Müslim b. Kureys'e isyan ettiler. O da gelip sehri kusatma altına aldı. Fethetti. Surlarini yikti. Harran kadisi Ibn Halbe ile iki oglunu sur üzerinde asti.

Bu senenin sevval ayında Ebü'l-Mehasin b. Ebi Riza öldürüldü. Bu olay Söyle gelismisti: Ebü'l-Mehasin, Nizamülmülk'ü Sultan Meliksah'a iurnallemis ve «Onlari bana teslim et ki onlardan bir milyon dinar alip sana vereyim» demisti. Derken Nizamülmülk büyük bir ziyafet hazirlamis, binlerce Türkten olusan kölelerini ziyafette hazır bulundurmus, ziyafete gelen Meliksah'a söyle demeye baslamisti:

«Bütün bunlar senin mallarin, paralarin, vakfettigin medreselerle kervansaraylarin gelirlerinden elde edilmistir. Bunlarin dünyada sana sükran borcu, ahirette de sevab ve mükâfati vardır. Mallarin, paralarin ve bütün sahip oldugun seyler senin önündedir. Senin olsun. Ben bir hirka ve

zaviye ile yetineceğim.»

Nizamülmülk'ün böyle deirîesi üzerine Sultan Meliksah, Ebü'l-Me-hasin'in öldürölmesini emretti. Çünkü Nizamülmülk onun nazarında büyük, itibarlı ve gözde bir şahsiyetti. Ebu'l-Mehasm öldürdükten sonra babasını da Tugra katıplıgından azletti ve bu göreve Müeyyedöl-mülk'ü atadi.

Bu senede Küfe sehri kendisine ikta olarak verilmiş olan Cenfel et-Türkî insanlara hac ettirdi. [75]

Hicretin Dörtüzyetmisaltıncı Senesinde Vefat Eden Meshur Şahsiyetler

Seyh Ebu İshak Es-Sirazî

Asil adı İbrahim b. Ali b. Yusuf el-Firuzabadîdir. Firuzabad, Fars eyaletinin köylerden biridir. Baska bir rivayete göre burası Harezm şehrinin baska bir adidir. Ebu İshak, Safîîlerin seyhi ve Bagdat'taki Nizamiye medresesinin müderrisi idi. Hicretin 393. senesinde, zayıf bir riyasete göre ise 396. senesinde doğdu. Fars eyaletinde Ebu Abdullah el-Beydavî'den fıkıh öğrendi. Kadi Ebu Tayyip et-Taberî'den fıkıh dersleri aldı. İbn Sazan'dan ve Berkanî'den hadis dinledi. Zahid, abid, takvah, kadri yüce, saygın, fıkıh ve usul ile hadiste imam idi. Bir çok ilimden haberdardı. Faydalı birçok tasnif eserleri vardır. Mesela el-Mühezzeb fil Müzehheb, et-Tenbih, en-Nüket fi'l-Hilaf, el-Lüma' fi Usulî'l-Fikh, et-abrîsa, Tabakatü's-Safnye gibi eserler ve daha bir çok eserler ona ait-

Ben derim ki; onun biyografisini Serhü't-Tenbih adlı eserin baş ta-rafında uzun uzadıya anlatmışımdır. Seyh Ebu İshak bu senenin cema-ziyelahir ayının yirmibirinde pazar gecesi Ebü'l-Muzaffer b. Reisü'r-Rü-esa'nın evinde vefat etti. Ebu'l-Vefa b. Ukayl el-Hanbelî, cenazesini yıkadı. Namazını da hilafet sarayının Babü'l-Firdevs kısmını da kildirdi. Cenaze namazına Muktedî Bi Emrillah da katıldı. Cenaze namazını kildirmek için Ebu'l-Feth Muzaffer b. Reisü'r-Rüesa öne geçti. O gün vezirlik elbisesi giymisti. Camiü'l-Kasir'da ikinci kez cenaze namazı kılındı. Bab-i İbriz'de mezarlığın köşesinde bir türbeye defnedildi. Yüce Allah rahmet etsin. Sağlığında ve ölümünden sonra sairler onu övdüler. Yüksek ve güzel manalar içeren şiirleri vardır. İbn Hallikan onun şu şiirini nakletmiştir:

«İnsanlara vefalı bir dost sordum.

Bunu bulmana imkân yok dediler.

Eğer bulursan hür kimsenin etegine tutun.

Çünkü dünyada hür kimse gerçekten azdır.»

İbn Hallikan dedi ki: Seyh Ebu İshak es-Sirazî vefat edince fakihler

Nizamiye medresesinde onun için taz'iyet kabul ettiler. Müeyyedü'l-Mülk Ebu Sa'd el-Mütevellî onun yerine müderrisliğe atandı. Nizamül-mülk bu durumdan haberdar olunca şöyle yazdı: «Seyh Ebu Ishak es-Sirazî için medresesinin bir sene kapatılması vacip oldu.» Böyle dedikten sonra onun yerine Seyh Ebu Nasr b. Sebbag'in ders vermesini emretti. [76]

Tahir B.Hüseyin

Tahir b. Hüseyin b. Ahmed b. Abdullah el-Kawaf. Kur'an okudu, hadis dinledi. Kadi Ebu Tayyib et-Taberî'den fikh dersleri aldı. Fetva verdi. Müderrislik yaptı. Mansur Camii'nde münazara ve fetva için teskil ettiği bir meclisi ve halkası vardı. Takvali ve zahid bir kimseydi. Elli sene müddetle mescidine kapandı. Bu senede seksenaltı yasında vefat etti. Imam Ahmed b. Hanbel'in mezarının yakınma defnedildi. Allah ona da bize de rahmet etsin. [77]

Muhammed B. Ahmed B. Ismail

Künyesi Ebu Tahir'dir. Enbarlıdır. Hatıptı. Ibn Ebi Sefer adıyla meshur olmuştur. Birçok beldeleri dolastı. Çok hadis dinledi. Güvenilir, salih, faziletli ve abid bir kimseydi. Hatib Bagdadî ondan hadis dinledi. Tasnifatını ondan rivayet etti. Muhammed b. Ahmed bu senenin cema-ziyelahir ayında Enbar sehrinde yüz yasına yaklaşıp iken vefat etti. Allah rahmet etsin. [78]

Muhammed B. Ahmed B. Hüseyin B. Cerrade

Bagdat'taki reislerdendi. Servet sahibi, mürüvvetli bir kimseydi. Serveti 300.000 dinar olarak tahmin edilirdi. Aslen Akberaliydi. Bagdat'ta ikamet etti. Bagdat'ta müstakil otuz mesken içeren büyük bir evi (çiftliği) vardı. Evinde hamami ve bostani da vardı. Evi iki kapılıydı. Her kapisinde bir mescid vardı. Evi o kadar genisti ki bir mescitteki müezzin ezan okurken diğer mescidler o ezanı duymazlardı. Hicretin 450. senesinde Besasirî savaşı esnasında halife Kaim'in zevcesi saraydan çıkıp o eve yerleşmişti. Emir Kureys b. Bedran'a, kendi evini himaye etmesi için onbin dinar para göndermişti. Muhammed b. Ahmed Bagdat'ta kendi adıyla bilinen mescidi inşa ettirmiş, orada binlerce insan Kur'an'ı hatm etmiştir. Bu büyük servete sahip olmakla birlikte tüccar kılığını üzerinden çıkarmazdı. Bu senenin zilkade ayının sonunda vefat etti ve Kazvinî'nin türbesinin yanına defnedildi. Allah ona da bize de rahmet etsin, amin. [79]

Hicretin Dörtüzyetmişyedinci Senesi

Bu senede halifenin veziri Fahrü'd-Devle b. Cüheyr ile Diyarbakir valisi Ibn Mervan arasında savaş vuku buldu. Ibn Cüheyr Arap mülkünü istila etti. Kadınlarını, çocuklarını esir aldı. Ülkeyi ele geçirdi. Beraberinde Seyfü'd-Devle Sadaka b. Mansur b. Debis b. Ali b. Mezyed el-Esedî de vardı. Esir

aldigi araplardan bazisini saliverdi. İnsanlar bu iyiliginden ötürü ona tesekkür ettiler. Sairler onu övdüler.

Bu senede Sultan Meliksah, Amidü'd-Devle b. Cüheyr'i büyük bir ordunun basinda Musul'a sevk etti. Beraberinde Sam ve Musul Atabeg-lerinin dedesi Kasîmü'd-Devle Aksungur da vardı. Bunlar gidip Musul'u ele geçirdiler.

Bu senenin saban ayında Süleyman b. Kutalmis Antakya'yi zaptetti. Serefü'd-Devle Müslim b. Kureys sehri ondan kurtarmak istedi. Ancak Süleyman onu hezimete ugratip öldürdü. Müslim b. Kureys, halkina çok iyi davranan hayirli ve seçkin hükümdarlardandı. Her sehrinde ve kasabasinda bir vali, kadi ve haber sahibi vardı. Sindiye'den Menbic'e kadar hükmederdi. Öldürülmesinden sonra yerine kardesi Ibrahim b. Kureys geçti. Ibrahim, senelerden beri zindandaydı. Saliverildi ve tahta geçti.

Bu senenin receb ayinin yirmisinde Sancar'da Sultan Sencer b. Meliksah dünyaya geldi.

Bu senede Sultan Meliksah'in kardesi Tekis isyan etti. Sultan Me-uksah onu yakalayip gözlerine mil çekti ve onu zindana attirdi.

Bu senede Emir Humartekin el-Hasnanî insanlara hac ettirdi. Çünkü insanlar emir Cenfel'in yolda kendilerini çok zorladigini söyleyerek Sikâyetçi oldular. Kendilerinden haraç aldigini ifade ettiler. Bir defasin-a ^ufe'den yola koydugu hacilari zorla onyedi günde Mekke'ye ulastir[80]

Hicretin Dörtüzyetmişyedinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Ahmed B. Muhammed B. Dubest

Künyesi Ebu Sa'd en-Nisaburî'dir. Sofilerin seyhiydi. Nisabur sehrinde fakir sofilerin sigindiklari bir tekkesi vardı. Bu tekkenin kapisindan bir deve, binicisiyle birlikte girebiliyordu. Kapi çok yüksekti. Mekke yolu kesildiginde Tecrit ve Bahreyn üzerinden defalarca hacca gitti. Fakir bir cemaati etranna topladi. Arap kabilelerinden yardım toplayarak Mekke'ye ulasti. Bu senede doksan yasini asmis iken vefat etti. Allah ona da bize de rahmet etsin. Vefatindan önce yerine oglu Ismail'in geçmesini vasiyet etti. O da babasinin yerine tekkenin seyhligine geçti. [81]

Ibn Sabbag

es-Samil adli eserin sahibidir. Asil adi Abdüsseyid b. Muhammed b. Abdülvahid b. Ahmed b. Cafer'dir. Imamdi. Künyesi Ebu Nasr b. Sab-bag'di. Hicretin 400. senesinde dogdu. Bagdat'ta Ebu Tayyib et-Taberî'den fikh dersleri aldı. Nihayet Irak'ta bütün Safiîlerin reisi oldu. Faydali eserler tasnif etti. "es-Sâmil fi'1-Mezheb" bu eserlerden biridir. Nizamiyede ilk ders veren odur. Bu senede vefat etti ve Kerh mahallesindeki evinde defnedildi. Sonra

Bab-i harb mezarligina nakledildi. Allah rahmet etsin.

Ibn Hallikan dedi ki: «Ibn Sabbag Iraklilarin fakihi idi. Ebu Ishak'a benzerdi.»

Ibn Sabbag, mezhebi Ebu Ishak'tan daha iyi bilirdi. Bu hususta insanlar uzak diyarlardan yanina gelirler, ondan ders alir, fetva sorarlardi.

Ibn Sebbag; es-Samil fi'l-Fikh, el-Utnde fi Usulfi-Fikh adli eserleri tasnif etti. Nizamiyede ilk müderrislik yapti. Yirmi gün sonra azledilerek yerine Seyh Ebu Ishak getirildi. Seyh Ebu Ishak vefat edince yerine Ebu Sa'd el-Mütevelli getirildi. Onan sonra da Ibn Sabbag yerine müderris olarak atandi. Güvenilir, hüccet ve salih bir kimseydi. Hicretin 400. senesinde dogdu. Ahir ömründe gözlerini kaybetti. Allah ona da bize de rahmet etsin. [82]

Mes'ud B. Nasir

Mes'ud b. Nasir b. Abdullah b. Ahmed b. Ismail. Künyesi Ebu Sa'd es-Seceridir. Hadis hafiziydi. Hadis derlemek amaciyla çeşitli beldelere seyahatlerde bulundu. Çok hadis âliminden ders aldı. Hadis dinledi. Kıymetli kitaplar derledi. Yazisi düzgündü. Nakli sahihti. Hafizasi saglamdi. Bu senede vefat etti. Allah ona da bize de rahmet etsin.[83]

Hicretin Dörtüzyetmissekizinci Senesi

Bu senenin muharrem ayında Ercan'da deprem oldu. Çok sayıda Rum ve bunların davarlari öldü.

Bu senede Irak, Hicaz ve Sam'da humma ve taun gibi hastalıklar çoğaldı. Bu hastalıkların ardı sıra ani ölümler meydana geldi. Sonra çöl-lerdeki vahşi hayvanlar öldü. Bunun ardı sıra davarlar da öldü. Bu yüzden süt ve et çok pahalandı. Bulunamaz oldu. Bununla birlikte Bagdat'ta Rafizilerle Sünniler arasında büyük bir çatışma meydana geldi. Bu çatışma yüzünden çok sayıda insan öldürüldü.

Bu senenin rebiyülevvel ayında ortalığı karartan, kumlari savuran şiddetli bir fırtına çıktı. Hurma ağaçları ve diğer çok sayıda ağaç kökünden söküldü. Ülkenin birçok yerine yıldırım düştü. Öyleki bazı kimseler kıyamet koptugunu sandılar. Sonra ortalık aydınlandı. Etraf sakinleşti. Allah'a hamd olsun.

Bu senede halifenin oğlu Ebu Abdillan el-Hüseyn dogdu. Bu dogum sebebiyle Bagdat şehrinin her tarafı süslendi. Davullar ve zurnalar çalındı. Çokça sadaka verildi.

Bu senede Fahrü'd-Devle b. Cüheyr, Amid, Meyyafarikin, Ceziretü Ibn Ömer ve daha birçok beldeleri istila etti. Bu senede Mervani hakimiyetine son

verildi.

Bu senenin ramazan ayinin onikisinde Ebu Bekir Muhammed b. Muzaffer es-Samî, Bagdat kadilkudati Ebu Abdillâh ed-Damiganî'nin vefatından sonra kadilkudathga atandı. Divanda kendisine hilât giydirildi.

Bu senede Cenfel insanlara hac ettirdi. Gidisinde de dönüşünde de Peygamber (s.a.v.)'in mezarini ziyaret etti ve «Öyle sanıyorum ki bu benim son haccini olacaktır» dedi ve öyle de oldu.

Bu senede halife Muktedî'nin, her mahallede emri bil maruf ve neh-yi anilmünker görevinin yenilenmesine dair fermanı çıktı. Zimmilerin de değişik elbiseler giymeleri, oyun ve eğlence aletlerinin kırılması, içki küplerinin bosaltılması, fesatçıların ülkeden kovulması bu fermanla emrediliyordu. Allah mükâfatını versin ve ona rahmet etsin. [84]

Hicretin Dörtüzyetmişsekizinci Senesinde Vefat Eden Sahsiyetler

Ahmed B. Muhammed B. Hasan

Ahmed b. Muhammed b. Hasan b. Muhammed b. İbrahim b. Eyyub Bekir el-Furekî. Üstad Ebu Bekir b. Furek'in torunudur. Bagdat'i edindi. Nizamiye medresesinde insanlara vaaz verirdi. Onun se-bebiyle mezhepler arasında fitne meydana geldi.

İbnü'l-Cevzî dedi ki: «Ahmed b. Muhammed dünyayı tercih ederdi. İpekli elbiseler giyinmekten sakınmazdı. Kömür vergisi alırdı. Hanbelî-lerle Es'arîler arasında düşmanlık bıraktı. Altmış küsur yaşında iken bu senede vefat etti ve Mesraatü Zaviye de Es'ari'nin mezarının yanına defnedildi.» [85]

Hasan B. Ali

Künyesi Ebu Abdullah el-Merdusî'dir. Kendi zamanının insanların reisiydi. Mürüvvât bakımından onların en mükemmeliydi. Büvey-hiler zamanında hizmet etti ve bu zamana kadar yaşadı. Hükümdarlar ona saygı gösterirler, ona gönderdikleri mektupların altım «kulu ve hizmetkârı» diyerek imzalarlardı. Çokça sadaka verir, namaz kılar, iyilik ve ihsanda bulunurdu. Doksanbes yaşına varmıştı. Vefatından bes sene önce kendi şahsi için bir mezar ve kefen hazırlamıştı. [86]

Ebu Sa'd El-Mütevellî

Abdurrahman b. Me'mun b. Ali Ebu Sa'd el-Mütevellî. et-Tetimme adlı eserin müstahfıdır. Ebu İshak es-Sirazî'den sonra Nizamiye medresesinde müderrislik yapmıştır. Fesahat ve belâgat sahibi olup birçok ilimde üstad idi. Bu senenin sevval ayında elli altı yaşında iken vefat etti. Allah ona da

bize de rahmet etsin. Cenaze namazini kadi Ebu Bekir es-Sasî kildirdi. [87]

Imamü'l-Haremeyn

Abdûlmelik b. Seyh Ebu Muhamned Abdullah b. Yusuf b. Abdullah b. Yusuf b. Muhammed b. Hayaveyh Ebü'l-Meali el-Cüveynî. Cüveyn, Nisabur'un kasabalarından birinin adidir. Abdûlmelik'e Imamü'1-Ha-rameyn lakabinin verilmesinin sebebi, onun dört sene müddetle Mekke'de mücavir olarak yaşamış olmasidir.

İnianiü'l-Haremeyn hicretin 419. senesinde doğdu. Hadis dinledi. Babası seyh Ebu Muhammed el-Cüveynî'den fikh dersleri aldı. Babasından sonra onun yerinde ders vermeye başladı. Kadi Hüseyin'den fikh öğrendi. Bağdat'a geldi. Orada da fikh dersleri aldı. Hadis rivayet etti. Mekke'ye gitti. Dört sene müddetle orada mücavir olarak kaldı. Sonra Nisabur'a döndüğünde müderrislik, hatiplik ve vaizlik görevleri kendisine verildi. el-Matlab fi Dirayeti'l-Mezheb, el-Burhan fi Usuli'l-Fikh ve diğer birçok ilme dair eserler verdi. Talebeler yanına gelip ders aldılar. Çeşitli şehirlerden, beldelerden öğrenciler yamna geldiler. Meclisine üçyüz fikh Öğrencisi gelirdi. Onun biyografisini Tabakat adlı eserde detaylı olarak anlatınışimdir. Bu senenin rebiyülevvel ayının virimibesinde elliye yasında vefat etti. Kendi evinde defnedildi. Sonra babasının mezarının yanına nakledilerek oraya gömüldü.

İbn Hallikan dedi ki: Imamü'l-Haremeyn'in annesi bir cariye idi. Babası onu, kitap istinsahi yaparak sağladığı parayla satın almıştı ve ona kendisinden başka bir kadının Imamü'l-Haremeyn'i emziremeye-ceğini söyledi. Bir defasında kadının biri gelip Imamü'l-Haremeyn'i em-zirdi. Babası bunu farkedince gelip Imamü'l-Haremeyn'i basasagi çevirdi. Elini karninin üzerine koydu. Diğer elinin de parmağıyla boğazına bastırdı ve o kadından emdiği sütü kusturdu. İmamü'l-Haremeyn'in meclisinde münazara yaptığı esnada bazan durakladığı olurdu ve «bu o kadından emdiğim ama sonradan kusmuş olduğum süt sebebiyle oluyor» derdi.

Hicazdan kendi memleketi Nisabur'a döndüğünde imam-hatiplik müderrislik ve vaizlik görevleri kendisine verildi. Otuz sene müddetle hiç kimseyle tartismadı. Münazara yapmadı. Bütün ilimlere dair eserler tasnif etti. en-Nihaye adlı eserinin bir benzeri İslâm tarihinde yazılmış değildir.

Hafız Ebu Cafer dedi ki: Seyh Ebu İshak es-Sirazî'nin Imamü'1-Ha-rameyn'e söyle dedigini isittim: «Ey masrik ve magripte yaşayan insanlara fayda veren kişi! Sen bugün imamlar imamisın.»

Eserlerinden bazıları şunlardır:

es-Samil fi Usuli'd-Din

el-Burhan fi Usuli'1 -Fikh

Telhisü't-Takrib

el-Insâd

el-Akîdetü'n-Nizamiye

Giyasü'1-Ümem.

Bunlar ve bunlardan baska adlarini verdigi ama tamamlayamadigi bazi eserleri de vardır. Vefat edince cenaze namazini oğlu Ebü'l-Kasim kildirdi. Cenazesi sebebiyle çarsi pazardaki isyerleri kapatildi. 400 kadar olan öğrencileri de kalemlerini ve okkalarim kirdilar ve bir sene öylece kaldilar. Imamü'l-Harameyn için birçok agit yakildi. Onun için yakilan agitlardan biri sudur:

«Alemlerin kalpleri ates üzerindedir.

Halkin günleri artik geceleri andirmaktadır.

imam Ebü'l-Mealî artik ölmüştür.

Bundan sonra birgün dahi ilim ehlinin dallari hiç meyve verir mi?[88]

Muhammed B. Ahmed B. Abdullah B. Ahmed

Künyesi Ebu Ali b. Velid'dir. Mutezile seyhi idi. Onlara müderrislik yapardi. Ehl-i Sünnet mensuplari onu protesto ettiler. Bunun üzerine o elli sene müddetle evine kapanip kaldı ve nihayet bu senenin zilhicce ayında vefat etti. Soniziye mezarligina defa edildi. Cennet'teki çocuklarla dübürlerinden cinsel iliski kurmanın mubah olduğu hususunda Seyh Ebu Yusuf el-Kazvinî ile tartisan ve münazara yapan bu kisidir. Seyh Ebu Yusuf el-Kazvinî Mutezili olup tefsirciydi. Ibn Ukayl onların bu konuda tartistiklerini söylemiştir. Yanlarında bizzat kendisinin de bulunduğunu söylemiştir. Ibn Ukayl'in naklettigine göre Muhanimed b. Ahmed b. Abdullah Cennet'teki çocuklarla dübürlerinden iliski kurmanın mubah olduğunu, orada bir kötülük ve mefsedetin söz konusu olamayacağını söylemiş, Ebu Yusuf el-Kazvinî ise ona su karsiligi vermiştir:

- Böyle bir sey ne dünyada ne de ahirette mubah olamaz. Hem Cennet'teki çocukların dübürlerinin olacağım nereden çıkariyorsun? Dübür yani mak'at dünyada defî hacette bulunmak için yaratilmiş bir organdır. Bu, insandaki sikintiyi ve pislighi giderir. Ama Cennet'te böyle bir durum söz konusu değildir. Cennetliklerin yedikleri seylerin artiklari ter olarak cildlerinden disariya çıkar. Onlar zayıf kimselerdir. Karinlari siskin değildir. Dolayisiyla mak'atlarının olmasına da ihtiyaçlari yoktur. Bu sebeple senin bu söylemiş olduğun mesele Cennet'te söz konusu değildir.»

Muhammed b. Ahmed b. Abdullah, seyhi Ebu Hüseyin el-Basrî'den sadece

bir hadis rivayet etmistir ki o da sudur: Rasûlullah (s.a.v.) buyurdu ki:
«Utanmadigin takdirde diledigini yap.»

Ka'nebî bunu Sube'den rivayet etmis, ondan, bundan baskada bir hadis rivayet etmemistir. Rivayet olunduguna göre hadis ilmiyle istigal etmeden önce Ka'nebî içki içen bir kimseydi. Abdest bozmakta olan Su-be'nin yanina gitmis, ona kendisine bir hadis nakletmesini söylemis, o da bu durumda hadis nakletmekten imtina edince Ka'nebî ona bıçak çekmis ve «eger bana bir hadis okumazsan seni mutlaka öldürürüm.» demis. Sube de ona yukaridaki hadisi rivayet etmistir. Bu hadisi duyan Ka'nebî tevbe edip Allah'a yönelmis ve, Imam Malik'in sohbet meclislerine devam etmistir. Sonra da Sube'den bu hadisten baska bir hadis dinleme imkânini bulamamisti. Dogrusunu Allah bilir. [89]

Kadi Ebu Abdullah Ed-Damiganî

Muhammed b. Ali b. Hüseyin b. Abdûlmelik b. Abdülvehhab b. Ha-meveyh ed-Damiganî. Bagdat kadilkudati idi. Hicretin 418. senesinde dogdu. Bagdat'ta Ebu Abdullah es-Saymeri'den, Ebü'l-Hasan el-Kudu-rî'den fikh öğrendi. Bu ikisinden, Ibn Nakur'dan, Hatib Bagdadî'den ve

digerlerinden hadis dinledi, fikihta yükseldi. Çok akilli ve asiri derecede alçak gönüllü idi. Fakihlerin reisligi kendisine verildi. Fesahatli ve çok ibadet eden bir kimseydi. Talebeliginin ilk zamanlarında fakirdi. Üzerinde eski püskü elbiseler vardi. Hicretin 449. senesinde Ibn Makû-la'dan sonra kadilik ve reislik görevlerine atandi. Halife Kaim Bi Emril-lah ona ikramda bulunur, Sultan Tugrul Bey de ona saygi ve tazim gösterirdi. Otuz sene müddetle kadilik yapti ve bu görevi çok güzelce adaletli olarak yürüttü. Görevinde gayet güvenilir ve dindar bir kimseydi. Kisa bir süre hasta yatti. Sonra bu senenin receb ayinin yirmidördünde seksen yasina yaklasmis iken vefat etti. Derbû'l-Allabin'deki evine defnedildi. Sonra Ebu Hanife shidligine nakledildi. Allah rahmet etsin. [90]

Muhammed B. Ali B. Muttalib

Künyesi Ebu Said idi. Edebiyatçıydı. Nahiv, edebiyat, lügat, siyer ve tarih okudu. Sonra bütün bunlari birakarak kendini namaza oruca ve sadaka dagitmaya verdi. Nihayet bu senede seksenalti yasinda vefat etti. Allah rahmet etsin. [91]

Muhammed B. Tahîr El-Abbâsî

Ibn Recihî adıyla taninmistir. Ibn Sabbag'dan fikh öğrendi. Kadi. naibligi yapti. İyi yoldaydi. Ibn Damiganî'nin huzurunda shidlik yapti, ibn Damiganî de shidligini kabul etti. [92]

Mansur B. Debis

Mansur b. Debis b. Ali b. Mezyed. Künyesi Ebu Kamil'di. Seyfü'd-Devle'den sonra emirlik yaptı. Çokça namaz kılar, sadaka dağıtirdi. Bu senenin receb ayında vefat etti. Sair ve yazardı. Edebiyatçıydı. Bu alanda çok üstünlükler gösterdi. Siirlerinden biri sudur:

«Büyük işlerin sorumluluğunu tasimadan büyük seref sahibi olmadan, büyük orduları sevk ve idare etmeden, bütün musibetlere sabretmeden, Caniyi suçundan caydırıp zulmüne engel olmadan, Yarın övünerek yüksek neseplerden geldiğimi çağırarak olursam, O zaman benim Arap serefine yükselmeye himmetim olamaz. Ki ancak o himmet sayesinde bütün saygınlığın zirvesine yükselebilirim.» [93]

Hibetullah B. Ahmed B. Seybî

Nehri Mauila'da harem kadılığı yaptı. Halife Muktedi Bi-Emril-m vekil harci idi. Hadis dinledi. Bu senenin muharrem ayında seksen yasını asmış iken vefat etti. Güzel siirleri vardır. Siirlerinden biri sudur:

«Mustafa peygamberin müjdesine dayanarak Rabbimden beni seksen yasına ulaştıracağını ümid ettim.

Ona sükranlarımı arzettim ve o da seksene üç yas ekleyerek vefakârlık gösterdi.

Ben vaadini yerine getireceğini bekliyorum ve vefakârlar gibi davranmasını ümid ediyorum.» [94]

Hicretin Dörtüzyetmişdokuzuncu Senesi

Bu senede Dimask valisi Tutus ile Haleb, Antakya ve yöresinin valisi Süleyman h. Kutalmış arasında bir savaş meydana geldi. Süleyman'ın askerleri bozguna uğradı. Kendisi de yanındaki bir hançerle kendini öldürüp intihar etti. Sultân Meliksah, İsfahan'dan gelerek Haleb'i zaptetti ve o yörelerde geçtiği her mintikayı, mesela Harran, Urfa ve Ca'ber kalesini ele geçirdi. Ca'ber, gözlerini kaybetmiş yaşlı bir adamdı. İki oğlu vardı. Yol kesiciler gidip ona sığınır, onun yanında korunurlardı. Sultan Meliksah, Ca'ber'in oğlu Sabikla mektuplasarak kaleyi kendisine teslim etmesini istedi. Ancak Sabik, Ca'ber kalesini ona teslim etmedi. Bunun üzerine Sultan Meliksah oraya mancınıklar ve arradeler dikerek şehri taslattı ve fethetti. Sonra da Sadık'm öldürülmesini emretti. Sadık'm zevcesi, Sultan Meliksah'a «beni de kendisiyle birlikte öldürmedikçe, kocamı öldürme» dedi. Sadık kaleden tepe üstü düşerek öldü. Sonra sultan, düşman askerlerinin ortasına gidilmesini emretti. Sadık'm karısı da kocasının peşisıra kendini burçlardan atarak ölmek istedi, ama ölümden kurtuldu.

Bazilari onu bu hareketinden ötürü kinadiklarında söyle cevap verdi: «Bir Türk'ün bana ulasmasini istemedim. Bu benim üzerimde bir utanç lekesi olarak kalirdi.» Bu cevabi hos karsilandi.

Sultan Meliksah, Haleb üzerine Kasimü'd-Devle Aksungur et-Türkî'yi naib olarak birakti. Aksungur, Sehîd Nureddin'in dedesiydi. Sultan Meliksah, Rahbe, Harran, Rakka, Suruç ve Habur'a da Muham-med b. Serefü'd-Devle Müslim'i naib olarak birakti ve onu kizkardesi Züeyha Hatun'la evlendirdi. Fahrü'd-Devle b. Cüheyr'i Diyarbakir valiliginden azletti ve orayi Amid Ebu Ali el-Belhî'ye teslim etti. Seyfû'd-Devle Sadaka b. Debis el-Esedî'ye hil'at giydirdi ve onu babasinin hüküm sürdüğü yerlerde naib olarak birakti. Bu senenin zilkade ayında Bagdat'a girdi. O ilk defa Bagdat'a giriyordu. Sehîtlikleri ve mezarlari ziyaret ettikten sonra halifenin huzuruna girdi. Elini öpüp alnina götürdü. Halife de ona kıymetli hil'atler giydirdi ve insanların idaresini ona verdi. Halife de karsisinda Nizamülmülk durdugu halde diger emirleri

birer birer onunla tanistirdi. Adlarini ve askerlerinin miktarı ile ikta' arazilerini bildirdi. Sonra halife onun üzerine kıymetli hil'atler giydirdi. Bundan sonra Sultan Meliksah halifenin huzurundan çıkıp Nizamiye medresesine gitti. Orayı daha önce görmüş değildi. Görünce çok begendi. Yalnız küçük olduğunu söyledi. Medrese hocalarını, öğrencilerini ve orada bulunanları begendi. Allah'a hamdetti ve bunu kendi rizası için yapılan halisane bir iş kılmasını diledi. Sonra medresenin kütüphanesine indi. Orada kendi duyduğu hadisleri yazdırarak bir cüz meydana getirdi. Muhaddisler onu dinlediler.

Seyh Ebü'l-Kasim Ali b. Hüseyin el-Haseni ed-Debusî büyük bir alâyisle Bagdat'a geldi. Seyhi, Ebu Sa'd el-Mütevellî'den sonra Nizamiye medresesi müderrisliğine tayin edildi.

Bu senenin rebiyülahir ayında Camiü'l-Kasir'daki minarenin onarımı tamamlandı ve orada ezan okundu. Bu senede Irak, Cezire ve Sam'da korkunç bir deprem meydana geldi. Bu yüzden birçok bina yıkıldı. İnsanların çoğu çöle çıktılar. Sonra yerlerine döndüler.

Bu senede emir Humartekin el-Hasnanî insanlara hac ettirdi. Mekke ve Medine'de Misirliler adına hutbe okutulmasına son verildi. Misir halifesinin adının yazılı olduğu levhalar Ka'be'nin kapisindan söküldü. Yerine yeni levhalar konuldu ve üzerine Muktedî'nin adı yazıldı.

Ibnü'l-Cevzî dedi ki; «Sindiyye ile Vâsit arasında sol eli kesik bir adam ortaya çıktı. Yol kesmeye başladı. Asma kilitleri kısa bir sürede açıyor, iki dalista Diclenin dibine dalıyor ve atlarken yirmibes zira yüksekliğinde atliyordu. Düz duvarlara tirmaniyor ve hiç kimse ona güç ye-tiremiyordu. Salimen Irak'tan çıktı.

Bu senede Mansur Camii'ndeki bir fakir vefat etti. Çikininda alti-yüz magribi dinari bulundu. Bu dinarlar büyük ve sağlamdı. En güzel ve en katiksiz altından yapılmışlardı.

Bu senede Seyfû'd-Devle, Sultan Celalü'd-Devle Ebu'1-Feth, Meliksah için büyük bir ziyafet verdi. Bu ziyafet için 1.000 koyun ve yüz deve ve diğer hayvanları kesti. 20.000 men seker sarfetti (bir men 920 gram) ayrıca çeşitli türden kuslar ve diğer hayvanlar da kesti. Tatlılar yaptırdı. Sultan bundan çok az birseyi alıp yedi. Sonra davetlilere isaret etti. Hepsi yemeye başladılar. Yemek tüketildi. Buradan da kalkıp bir çardaga geçti ki o büyük çardagin esi ve benzeri görülmemisti. Orada emsalsiz ipekler serilmiş, perde olarak kullanılmışti. Orada besyüz gümüş ve çe-Sitli heykellerde anber, misk ve Öd ağacı vardı. Diğer güzel seyler de o çardaga konulmuştu. Seyfû'd-Devle orada özel bir sofraya hazırlattı. Sulan Meliksah orada da yemek yedi. Kendisine yirmibin dinar para verildi. O çardak ve içindeki hersey tümüyle sultana arzedildi. Sultan oradan kalkıp gitti. Doğrusunu Allah bilir.» [95]

Hicretin Dörtüzyetmişdokuzuncu Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Emir Ca'ber B. Sabik El-Kuseyrî

Sabiku'd-Din lakabını almışti. Ca'ber kalesini uzun süre elinde tuttu. Kale ona nisbet edildi. Kendisinden önce o kaleye Devsiriye kalesi deniliyordu. Devsiriye adı da Numan b. Munzir'in bir kölesine nisbetle o kaleye verilmisti. Daha sonra Emir Ca'ber yaşlandı. Gözlerini kaybetti. Yol kesicilik yapan iki oğlu vardı. Sultan Meliksah b. Alparslan es-Selçukî, Haleb'e gitmekteyken oradan geçti. Kaleyi aldı ve emir Ca'ber'i öldürdü. Nitekim bu husus önceki sayfalarda da anlatılmışti. [96]

Emir Cenfel Kutlug

Hac emirliği yapmıştır. Küfe mültezimi idi. Araplarla birkaç kez savastı. Bu savasta secatini gösterdi. Arapların kalplerine korku saldı. Onları çeşitli beldelere çil yavrusu gibi dağıttı. Topluluklarını darma dagağı etti. İdaresi güzeldi. Namazlarına devani ederdi. Çokça Kur'an okurdu. Mekke yolunda güzel eserleri vardır. Atölyeleri ve hacılarla diğer yolcuların ihtiyaç duyduğu mekanları ıslah etti. Küfe'deki Yunus se-hidliğinde Hanefî mezhebine göre ders okutulan bir medresesi vardı. Bağdat'ın batı yakasında Dicle kıyısında bir mescit yaptırdı. Bu senenin cemaziyelevvel ayında vefat etti. Allah rahmet etsin. Nizamülmülk vefatım duyunca, «1.000 adam öldü» demisti. Doğrusunu Allah bilir. [97]

Ali B. Feddal El Musacî

Künyesi Ebu Ali idi. Magribliydi. Nahivciydi. Alimligini ve derin zekasını ispatlayan eserleri vardır. Hadisleri senedleriyle rivayet etti. Müsned hazırladı. Bu senenin rebîülevvel ayında vefat etti ve Bab-i İb-riz mezarlığında defnedildi. [98]

Ali B. Ahmed Et-Tüsterî

Mal, zenginlik ve itibar hususunda Basralıların önde geleniydi. Denizde çalıştırdığı gemileri vardı. Kur'an okudu. Hadis dinledi Ebu Davud'un sünenini rivayet etti. Bu senenin receb ayında vefat etti. [99]

Yahya B. İsmail El-Hüseyinî

Zeyd b. Ah b. Hüseyin'in mezhebine göre fıkıh öğrenmiş fakih bir kişiydi. Usul ve hadis bilgisi vardı. [100]

Hicretin Dörtüzyüksekkeninci Senesi

Bu senenin muharrem ayında Sultan Meliksah'ın kızının çeyizi 130 deve ile hilafet sarayına getirildi. Develerin çulları Rum ipeğinden dokunmuştu. Bu develerin üzerindeki çeyizlerin çoğu altın ve gümüş kaplıydı. Ayrıca çeyizleri yetmişdört katır tasımağtaydı ki bunların da çulları meliki ipeğinden dokunmuştu. Canları ve yularları da altın ve gümüşten yapılmıştı. Altı katırın üzerinde oniki gümüş sandık vardı. Bu sandıklarda çeşitli mücevherler ve ziynet eşyaları vardı. Katırların önünde de otuzüç at vardı ki, bunların eğerleri murassa mücevher ve altından yapılmıştı. Çeyizler arasında meliki ipeğiyle örtülü bir besik vardı. Halife bu çeyizleri getirenleri karşılamak üzere veziri Ebu Süca'ı yola çıkardı. Vezirin yanında da üçyüz asker vardı. Bunlar ellerinde mesalelerle yola çıkmışlardı. Sultan Meliksah'ın kızı Türkan Hatun'a, yani halifenin kayın validesine hizmet edeceklerdi. Vezir Ebu Süca, Türkan Hatun'dan şerefli emaneti hilafet sarayına getirmesini istedi. O da bu isteği kabul etti. Vezir Nizamülmülk, Önde gelen komutanlar ellerinde mesaleler ve mumlarla geldiler. Ayrıca emirlerin kadınları da geldiler. Her birinin beraberinde maiyet erkânı ve cariye vardı. Elleri mumlar ve mesaleler vardı. Sonra Sultan Meliksah'ın kızı ve halifenin yeni kızı herkesten sonra muazzam bir mahfe içinde geldi. Üzerinde altınlar ve mücevherler vardı ki kıymeti takdir edilemez. Mahfenin çevresinde de 200 Türk cariye vardı. Bu cariyeler de acayip derecede süslenmiş ve göz kamastırıcı bineklere binmişlerdi. Gelin bu halde hilafet sarayına girdi. Sarayın haremî süslenmiş ve mumlar yakılmıştı. O gece halife için cidden göz alıcı muazzam bir geceydi. Ertesi sabah halife, sultanın emirlerini davet etti. Misli görülmemiş büyük bir sofrayı kurdu, azırdaki bulunanlara ve bulunmayanlara armağanlar verdi. Sultanın kızı ve gelinin annesi Hatun'a hil'atlar giydirdi. O gün gö-

meyedegCT muazzam bir gündü. Sultan Meliksah ise ava çıkmıstı.

kade nra geidl Sene başında Bagdat'a girdi. Halifenin zil- ad bİr erkek Ç-
ocul|u dogdu. Bu dogum sebebiyle Bagdat sehri
kade süsle ?

Sultan MelikSah'm da bir °glu d°gdu- Ona Mahmud badin! hU Senede
Sultan MelikSahm da bir glu dgdu- Ona Mahmud verdi ki o, babasından
sonra hükümdar oldu. Bu senede Sultan Meliksah, oğlu Ebu Süca Ahmed'i
kendisinden sonraki dönem için veliaht tayin etti ve ona Melikül-Mülük,
Adüdü'd-Devle, Tâcü'1-Müle Ud-detü Eniirü'l-Mü'minin lakabini verdi ve bu
lakabıyla onun için minberler üzerinde hutbe okuttu. Oğlunun adi
zikredildiği esnada hatiplerin üzerine altın saçtırdı.

Bu senede Babü Ibriz'de Taciye binasının yapımına başlandı. Bahçe
(bostan) hazırlandı. Ağaçlar, hurma ağaçları dikildi. Meyveler ekildi.
Sultanin emri üzerine oraya bir sur yapıldı. Dogrusunu Allah bilir. [101]

[1] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/218-220.

[2] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/220-223.

[3] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/223.

[4] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/223-224.

[5] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/224.

[6] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/224-225.

[7] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/225.

[8] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/225.

[9] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/225-226.

[10] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/226.

[11] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/226.

[12] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/226.

[13] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/226-228.

[14] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/228-229.

[15] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/229-230.

[16] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/230.

[17] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/231.

[18] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/231.

[19] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/231.

- [20] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/232.
- [21] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/232.
- [22] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/232.
- [23] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/232.
- [24] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/232-233.
- [25] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/233-235.
- [26] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/235.
- [27] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/235-236.
- [28] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/236.
- [29] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/236-237.
- [30] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/237.
- [31] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/238.
- [32] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/238.
- [33] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/238.
- [34] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/238.
- [35] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/238.
- [36] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/239.
- [37] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/239.
- [38] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/239-241.
- [39] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/241-442.
- [40] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/242-243.
- [41] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/243.
- [42] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/243.
- [43] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/243.
- [44] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/244.
- [45] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/245.
- [46] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/245.
- [47] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/245.
- [48] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/245.
- [49] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/245.
- [50] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/245-246.
- [51] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/246.

- [52] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/246-247.
- [53] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/247.
- [54] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/247.
- [55] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/248.
- [56] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/248.
- [57] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/248.
- [58] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/248.
- [59] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/248.
- [60] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/249.
- [61] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/249.
- [62] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/249-250.
- [63] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/250.
- [64] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/250.
- [65] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/250-251.
- [66] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/251.
- [67] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/251.
- [68] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/251-252.
- [69] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/252.
- [70] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/252.
- [71] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/252.
- [72] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/253.
- [73] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/253.
- [74] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/253-254.
- [75] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/254-255.
- [76] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/255-256.
- [77] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/256.
- [78] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/256.
- [79] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/256-257.
- [80] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/257.
- [81] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/258.
- [82] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/258.
- [83] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/258.

- [84] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/259.
- [85] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/259-260.
- [86] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/260.
- [87] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/260.
- [88] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/260-261.
- [89] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/261.
- [90] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/261-263.
- [91] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/263.
- [92] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/263.
- [93] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/263.
- [94] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/263-264.
- [95] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/264-265.
- [96] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/266.
- [97] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/266.
- [98] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/266.
- [99] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/266.
- [100] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/266.
- [101] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/267-268.

Hicretin Dörtüzsekseninci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler .	4
Ismail B. Ibrahim..	4
Tahir B. Hüseyin El-Bendenicî	4
Muktedînin Oglu Muhammed.	4
Muhammed B. Muhammed B. Zeyd.	4
Muhammed B. Hilal B. Hasan.	5
Hibetullah B. Ali	5
Ebubekir B. Ömer.	5
Fatima Binti Ali	5
Hicretin Dörtüzseksenbirinci Senesi	6
Hicretin Dörtüzseksenbirinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler .	6
Ahmed B. Sultan Meliksah.	6
Abdullah B. Muhammed.	6
Hicretin Dörtüzseksenikinci Senesi	6
Hicretin Dörtüzseksenikinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler .	7
Abdüssamed B. Ahmed B. Ali	7
Alîb. Ebiya'lâ.	7
Asim B. Hasan.	7
Muhammed B. Ahmed B. Hamid B. Ubeyd.	8
Muhammed B. Ahmed B. Abdullah.	8
Hicretin Dörtüzseksenüçüncü Senesi	8
Hicretin Dörtüzseksenüçüncü Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler .	9
Vezir Ebu Nasr B. Cüheyr.	9
Hicretin Dörtüzseksendördüncü Senesi	9
Hicretin Dörtüzseksendördüncü Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler .	10
Abdurrahman B. Ahmed.	10
Muhammed B. Ahmed B. Ali	10
Muhammed B. Abdullah B. Hasan.	11
Artuk B. Alp Et-Türkmanî	11
Hicretin Dörtüzseksenbesinci Senesi	11
Hicretin Dörtüzseksenbesinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler .	13
Cafer B. Yahya B. Abdullah.	13
Vezir Nizamülmülk.	13
Abdülbaki B. Muhammed B. Hüseyin.	15
Malik B. Ahmed B. Ali	15
Sultan Meliksah.	15
Bagdat'taki Taciye Medresesinin Kurucusu .	17
Hibetullah B. Abdülvaris.	18
Hicretin Dörtüzseksenaltinci Senesi	18
Hicretin Dörtüzseksenaltinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler .	19

Cafer B. Muktedi Billah. 19
Süleyman B. Ibrahim.. 19
Abdülvahid B. Ahmed B. Muhsin. 19
Ali B. Ahmed B. Yusuf 20
Ali B. Muhammed B. Muhammed. 20
Ebu Nasr B. Hibetullah. 20
Hicretin Dört yüzseksen yedinci Senesi 20
Muktedî'nin Vefatı 20
Muktedî Bi Emrillah. 21
Mustazhîr Bi Emrillah Ebü'l-Abbas'ın Halifeligi 21
Hicretin Dört yüzseksen Yedinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler . 22
Atabeg Aksungur. 22
Emirü'l-Cüyus Bedr El-Cemalî 23
Halife Muktedî 23
Halîfe Müstansîr El-Fatîmî 23
Muhammed B. Ebi Hasim.. 23
Sultan Meliksah'ın Oğlu Mahmud. 23
Hicretin Dört yüzseksen sekizinci Senesi 24
Hicretin Dört yüzseksen sekizinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler . 25
Hasan B. Ahmed B. Hayrûn. 25
Tutus Ebü'l-Muzaffer. 25
Rizkullah Abdülvehhab. 26
Ebu Seyf El-Kazvîni 26
Vezir Ebu Süca. 26
Kadi Ebu Bekir Es-Sasî 27
Ebu Abdullah El-Humeydî 28
Hibetullah B. Seyh Ebü'l-Vefa B. Ukayl 28
Hicretin Dört yüzseksen dokuzuncu Senesi 28
Hicretin Dört yüzseksen dokuzuncu Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler . 29
Abdullah B. Ibrahim B. Abdullah. 29
Abdulmuhsin B. Ahmed Es-Sencî 29
Abdûlmelikb. Ibrahim.. 30
Muhammed B. Ahmed B. Abdûlbakî 30
Ebu Muzaffer Es-Sem'anî 30
Hicretin Dört yüzdoksaninci Senesi 31
Hicretin Dört yüzdoksaninci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler . 31
Ahmed B. Muhammed B. Hasan. 32
Muammer B. Muhammed. 32
Yahya B. Ahmed B. Muhammed El-Bestî 32
Hicretin Dört yüzdoksan birinci Senesi 32
Hicretin Dört yüzdoksan birinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler . 33
Tarrad B. Muhammed B. Ali 33
Muzaffer Ebü'l-Feth. 33
Hicretin Dört yüzdoksan ikinci Senesi 33

Hicretin Dörtüzdoksanikinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler . 34
Sultan Ibrahim B. Sultan Mahmud . 34
Abdülbaki B. Yusuf 35
Ebü'l-Kasim B. Imamü'l-Haremeyn . 35
Hicretin Dörtüzdoksanüçüncü Senesi 35
Hicretin Dörtüzdoksanüçüncü Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler . 36
Sofî Abdürrezzak El-Gaznevî 36
Vezir Amidü'd-Devle B. Cüheyr . 37
Tabip Ibn Cezle . 37
Hicretin Dörtüzdoksandördüncü Senesi 37
Hicretin Dörtüzdoksandördüncü Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler . 38
Ahmed B. Muhammed . 38
Abdullah B. Hasan . 39
Abdurrahman B. Ahmed . 39
Aziz B. Abdü'l-Melîk . 39
Muhammed B. Ahmed . 39
Muhammed B. Hasan . 39
Muhammed B. Ali B. Ubeydullah . 40
Muhammed B. Mansur . 40
Muhammed B. Mansur El-Kuserî 40
Nasrb. Ahmed . 40
Hicretin Dörtüzdoksanbesinci Senesi 40
Hicretin Dörtüzdoksanbesinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler . 41
Misir Hükümdari Ebü'l-Kasim.. 41
Muhammed B. Hibetullah . 41
Hicretin Dörtüzdoksanaltinci Senesi 42
Hicretin Dörtüzdoksanaltinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler . 42
Ahmed B. Ali 42
Ebü'l-Mealî 42
Kaim Bi Emrillah'in Kizi Seyyide . 43
Hicretin Dörtüzdoksanyedinci Senesi 43
Hicretin Dörtüzdoksanyedinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler . 43
Erdesir B. Mansur . 43
Ismail B. Muhammed . 44
Alâ B. Hasan B. Vehb . 44
Muhammed B. Ahmed B. Ömer . 44
Hicretin Dörtüzdoksansekizinci Senesi 44
Hicretin Dörtüzdoksansekizinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler . 44
Sultan Berkayaruk B. Meliksah . 44
I sa B. Abdullah . 45
Muhammed B. Ahmed B. Ibrahim.. 45
Ebu Ali El-Hayalî 45
Muhammed B. Ali B. Hasan . 45
Hicretin Dörtüzdoksandokuzuncu Senesi 45

Hicretin Dörtüzdoksandokuzuncu Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler . 46

Hakim Ebu'l-Feth. 46

Muhammed B. Ahmed. 46

Muhammed B. Ubeydullah B. Hasan. 46

Muharis B. Mücella. 47

Hicretin Besyüzüncü Senesi 47

Fahrü'l-Mülk Ebu Muzafferin Öldürülmesi 48

Hicretin Besyüzüncü Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler . 48

Ahmed B. Muhammed B. Muzaffer . 48

Cafer B. Muhammed. 49

Abdulvehhab B. Muhammed. 49

Muhammed B. Ibrahim.. 49

Yusuf B. Alî 50

Hicretin Besyüzbirinci Senesi 50

Hicretin Dörtüzysekkeninci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Ismail B. Ibrahim

Ismail b. Ibrahim b. Musa b. Said Ebü'l-Kasim en-Nisaburî. Hadis toplamak amacıyla çeşitli beldelere seyahatlerde bulundu. Nihayet Ma-veraünnehir'in ötesine geçti. Edebiyatta da büyük bilgi sahibiydi. Arapça ile ilgili çok ilim tahsil etti. Bu senenin cemaziyelevvel ayında Nisa-bur'da vefat etti. [1]

Tahir B. Hüseyin El-Bendenicî

Künyesi Ebü'l-Vefa idi. Sairdi. Nizamülmülk'ü metheden iki kasidesi vardır. Bunlardan biri noktali, diğeri noktasızdır. Noktasız olan methiyesi şöyle baslar:

«Kinadılar kinamanın ne olduğunu bilselerdi kinamazlardı. Keder ve elemeler kinamalarını reddederdi»

Tahir b. Hüseyin bu senenin ramazan ayında yetmiş küsur yasında iken kendi beldesinde vefat etti. [2]

Muktedînin Oğlu Muhammed

Çiçek hastalığına yakalandı. Dokuz yasında vefat etti. Babası ve halk onun Ölümüne çok üzüldüler. Taziyet için oturdular. Muktedî tazi-yet için oturanlara su haberi gönderdi:

«Dogrusu Rasûlullah (s.a.v.) de, oğlu Ibrahim'in vefati esnasında bizler için güzel bir örnek vardır. Yüce Allah bir ayet-i kerimede şöyle buyurmuştur: «Onlara bir musibet geldiğinde: "Biz Allah'iniz ve elbette O'na döneceğiz." derler.» (el-Bakara, 156).

Böyle dedikten sonra dagilmalarını istedi. İnsanlar da taziyet meclisinden kalkıp gittiler. [3]

Muhammed B. Muhammed B. Zeyd

Muhammed b. Muhammed b. Zeyd b. AH b. Musa b. Cafer b. hammed b. Ali b. Hüseyin b. Ali b. Ebi Talib Ebü'l-Hasan el-Hüseyinî. Murtaza Zu-Serefeyn lakabini almisti. Hicretin 405. senesinde dogdu. Çok hadis dinledi. Hadis seyhlerinin huzurunda hadis okudu. Hafiz Ebu Bekir el-Hatib'in sohbetinde bulundu. Hadis konusunda güzel bir bilgiye sahip oldu. Hatip onun rivayet ettigi bazi hadisleri dinledi. Muhammed b. Muhammed daha sonra Semerkand'a göçtü. Isfahan'da ve diger yerlerde hadis yazdirdi.

Olgun bir akli, fazilet ve mürüvveti vardı. Büyük bir servete, genis emlâke ve çok nimete sahipti. Anlatildigina göre o kirk köy sahibiyim. Çokça sadaka verir, ihsanda bulunur, alimlere ve yoksullara yardım elini uzatirmis. Altın ve gümüslerinin zekâti 1.000 dinari bulurmus. Ayrica Ösür de verirmis. Sultanin sahip olamayacagi derecede muazzam bir bahçesi vardı. Maverâünnehir sultani Hizir b. Ibrahim bahçede eglenmek amaciyla bahçeyi ondan emanet olarak istedi. Ancak Muhammed ona bahçesini vermeyip söyle dedi: «Daha önce alimlerin, hadisçilerin ve dindarların ugrak yeri olan bu bahçeyi, içinde içki içilmesi için mi sultana vereceğim?» Bahçeyi vermeyince sultan ondan yüz çevirdi. Ona öfkelenildi. Kin gütmeye başladı. Sonra adet üzere bazi hususlarda fikrini almak bahanesiyle onu sarayina davet etti. Saraya gidince sultan onu yakalatip kendi kalesinde zindana attı. Bütün emlâkine, esyalarına, mal ve parasina el koydu.

Muhammed b. Muhammed söyle derdi: «Ancak bu müsadere esnasında nesebimin sahinligi tahakkuk etti. Ben nimetler içinde büyüdüm. Daha önce söyle derdim: «Benim gibi birisi mutlaka mihnete ugramalı-dir.»

Onu kaledeki zindana attiktan sonra yiyecek ve içecek vermediler. Nihayet vefat etti. Allah rahmet etsin. [4]

Muhammed B. Hilal B. Hasan

Künyesi Ebü'l-Hasan es-Sabî'dir. Garsü'n-Nimet lâkabini tasirdi. aöasından ye |bn sazan-dan hadig ^e^ çokça sadaka YerITy iyilikte

unurdu. Babasinin tarihi üzerine bir zeyil yazdi. Babasi da Sabit b.

Tabtanhl üzerine zeil yazmisti. Sabit b. Sinan'sa Ibn Cerir etnin tarihinin üzerine zeyil yazmisti.

b cilt k ,ammed b- Hilal Bagdat'ta bir ilim yuvasi yaptirdi ve oraya dört 70 OOnivakfetti- Bu kitaplar çeşitli ilimlere dairdi. Vefat ettiginde • w dinar para birakti. Meshed-i Ali'ye defnedildi. [5]

Hibetullah B. Ali

Hibetullah b. Ali b. Muhammed b. Ahmed b. Mücella Ebu Nasir. Hutbe ve

vaazlar derledi. Birkaç hadis aliminden hadis dinledi. Rivayet çağına ulaşmadan genç yasta vefat etti. [6]

Ebubekir B. Ömer

Mulessiminlerin emiriydi. Fergana diyarındaydı. Baska hükümdarlarda görülmemis derecede namusluydu. Düşmanla savaasmaya giderken beraberinde 500.000 savaşçısı vardı. Bu askerlerin hepsi ona itaat etmeyi bir akide sayarlardı. Ayrıca hadleri uygular, İslâm yasaklarına riayet eder, dini muhafaza altına alırdı. Halka seriata uygun bir yönetim tarzı tatbik ederdi. İtikadi ve dinî görüşleri sağlamdı. Abbasi devletine dost ve müttefikti. Savaşlarından birinde boğazına bir ok isabet etti ve bu senede vefat etti. [7]

Fatima Binti Ali

Edebiyatçı ve yazardı. Binti Akra adıyla tanınmıştır. Ebu Ömer b. Mehdi'den ve diğerlerinden hadis dinledi. İbn Bevvab metoduna göre yazardı. İnsanlar da yazıda onu örnek alırlardı. Divanda onun yazisiyle Bizans imparatoruna bir barış metni yazılıp gönderildi. Bir defasında Amidülmülk el-Kündürî'ye bir yazı yazdı. Amidü'l-Mülk de ona 1.000 dinar verdi. Fatima bu senenin muharrem ayında Bağdat'ta vefat etti ve Bab-i İbriz mezarlığına defnedildi. [8]

Hicretin Dörtüzyükseksekbirinci Senesi

Bu senede Bağdat'ta Rafizîlerle Sünniler arasında büyük bir çarpışma meydana geldi. Olaylar cereyan etti.

Bu senenin rebiyülevvel ayında Türkler hilafet sarayından çıkarıldılar. Böylece hilafet otoritesi sağlamlaştı. Halifenin gücü arttı.

Bu senede Melik Mes'ud b. Melik Müeyyed b. İbrahim b. Mes'ud b. Mahmud b. Sebuktekin, babasından sonra Gazne diyarına hakim oldu.

Bu senede Sultan Meliksah Semerkant sehrini zaptetti.

Bu senede Emir Humartekin insanlara hac ettirdi. [9]

Hicretin Dörtüzyükseksekbirinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Ahmed B. Sultan Meliksah

Babasının veliahdı idi. Onbir yaşında vefat etti. İnsanlar yedi gün süreyle onun taziyesi için oturdular. O esnada hiç kimse Ata binmedi.

İnsanlar çarşılar, pazarlarda, sokaklarda ona agıttakiyorlardı. Babasının hüküm sürdüğü yerlerde yaşayan insanlar, kendi kapılarını matem sebebiyle siyaha boyadılar. [10]

Abdullah B. Muhammed

Abdullah b. Muhammed b. Ali b. Muhammed Ebu Ismail el-Ensari el-Herevî. Hadis rivayet etti. Tasnif etti. Geceleri çok uykusuz kalırdı. Bu senenin zilhicce ayında seksenaltı yasındayken Herat sehrinde vefat etti.

Bu senede vezir Ebu Ahmed insanlara haccettirdi- Yerine oğlu Ebu Mansur'u naib tayin etti. Tarrad b. Muhammed ez-Zeynebî'yi de naki-bünnukabaliga atadı. [11]

Hicretin Dört yüzseksenikinci Senesi

Bu senenin muharrem ayında Ebu Bekir es-Sâsî? Babu Ibriz!deki Taciye medresesinde ders vermeye başladı. Bu medreseyi Sahip Tacüd-din Ebûlganaim Safiîler için yaptırmıstı. Burada Safiî fikhinin dersleri veriliyordu. Bu senede Rafizîlerle Sünnîler arasında büyük bir çatısma meydana geldi. Mushaflari kaldırıp mizraklarının ucuna geçirdiler. Böylece uzun süren savaşlar cereyan etti. Bu savaşlarda çok sayıda insan öldürüldü. Ibn Cevzî'nin el-Muntazam adlı eserinde Ibn Ukayl'in kendi el yazisiyla bu senede ikiyüze yakın kisinin öldürüldüğünü beyan ettiğini rivayet etmistir. Yine onun dedigine göre Kerh mahallesi sakinleri sahabilere ve Peygamber (s.a.v.)'in eslerine sovmüslerdi. Böyle yapan Kerhlilere Allah lanet etsin. Ben, Rafizilerin içlerindeki kötülüğü, murdarlığı, Islâm'a ve Müslümanlara olan düşmanlıklarını, Allah'a, resulüne ve seriatına kalplerinde gizledikleri düşmanlığı bildirmek için bunları anlattım.

Bu senede Sultan Meliksah Maverayunnehir ve o yörelerdeki birçok şehirleri, kaleleri uzun süren savaşlardan, büyük çarpısmalardan ve dehşetli taarruzlardan sonra ele geçirdi. Bu senede Misir ordusu Sam'a

bağlı birkaç beldeyi istila etti. Bu senede Haleb Camii'nin minaresi onarıldı.

Bu senede Sultan Meliksah'ın kızı Hatun, kocası halifenin kendisinden yüz çevirdiğinden şikâyetçi olarak babasına haber gönderdi.

ası da ona Tavasi Sevap ile Emir Merani gönderdi ki onu alıp yanına getirsinler. Halife de bu isteği kabul etti ve onunla birlikte nakibi, önde ve2en ^OTnutanlardan bir grubu gönderdi. Halife'nin oğlu Ebü Fadl ile

vül n °nU ^enrevana kadar yolcu ettiler. Bu hadise bu senenin rebiüvvel ayında cereyan etmistir. Hatun, babası Sultan Meliksah'ın yanına vardığında bu senenin sevval ayında Isfahan'da vefat etti. Vefatı sebebiyle Bağdat'ta yedi gün süreyle taziyetler kabul edildi. Halife de Sultan Meliksah'a taziyetlerini sunmaları için iki komutan gönderdi. Bu senede Humartekin insanlara hac ettirdi. [12]

Hicretin Dört yüzseksenikinci Senesinde Vefat Eden Meshur Şahsiyetler

Abdüssamed B. Ahmed B. Ali

Tahir adıyla meshur olmuştur. Nisaburludur. Hadis hafizidir. Hadis toplamak amacıyla birçok beldelelere seyahatlerde bulundu. Birçok hadis alimini dinledi. Hadis rivayet etti. Bu senede genç yasta iken He-medan sehrinde ölüm onu çabuk yakaladı. [13]

Alîb. Ebiya'lâ

Künyesi Ebü'l-Kasim ed-Debusî'dir. Mütevellî'den sonra Nizamiye medresesinde müderrislik yaptı. Biraz hadis dinledi. Uzman bir fıkıh-çıydı. Gözleri kamastırarak derecede usta bir cedelci idi. [14]

Asim B. Hasan

Asim b. Hasan b. Muhammed b. Ali b. Asim b. Mehran Ebü'l-Hüse-yin el-Asimî. Kerh mahallesi sakilerindendir. Babu's-Sair'de yasadı. Hicretin 397. senesinde doğdu. Fazilet ve edep ehli kimselerdendi. Hatibi Bağdadî'den ve diğerlerinden hadis dinledi. Güvenilir bir hadis hafiziydi. Siirlerinden biri sudur:

«Kâzime'deki bir topluluğa üzülyorum.

Onlarla ve dalastığımda kervan yola koyulmak üzereydi.

Onlar benden uzaklastıktan sonra gözlerimde yas kalmadı.

Artık gözlerim ne kapanabildi ne de uyuyabildi.

Göçtüler. Gözlerimden yaslar bosaldı, hep aktı.

Kalbimin içi ise hep hastadır.

Göçtüler. Yerlerine baskaları geldi.

Onların yerine baskaları beni avutamazlar.

Güvenip kalbimi onlara ödünç vermistim.

Ama benden ödünç aldıkları kalbimi geri vermediler.» [15]

Muhammed B. Ahmed B. Hamid B. Ubeyd

Künyesi Ebu Cafer el-Buharî'dir. Kelamadır. Mutezile mezhebine mensuptur. Bağdat'ta ikamet etti. Haleb kadisi ile tanisti. Furuatta Hanefî mezhebine mensuptu. Usulde Mutezilî idi. Bu senede Bağdat'ta vefat etti ve Bab-i Harp mezarlığına defnedildi. [16]

Muhammed B. Ahmed B. Abdullah

Muhammed b. Ahmed b. Abdullah b. Muhammed b. Ismail el-İsfahani. Musarife adıyla meshurdur. Hadis toplamak amacıyla çeşitli beldelelere seyahatlerde bulunan hadis hanzlarmdandır. Çok hadis alimi dinledi. Kitaplar derledi. Herat'ta ikamet etti. Salih bir kimse olup çokça ibadet

ederdi. Bu senenin zilhicce ayında Nisabur'da vefat etti. Dogrusunu Allah bilir. [17]

Hicretin Dört yüzseksen üçüncü Senesi

Bu senenin muharrem ayında Fakih Ebu Abdullah et-Taberî, Nizamiye müderrisliğine atandığına dair Nizamülmülk'ün fermanı geldi. O da bu fermana dayanarak gidip Nizamiye'deki müderrislik görevine başladı. Sonra bu senenin rebiyülahir ayında başka bir fermanla Ebu Muhammed Abdülvehhap es-Sirazî de aynı medresenin müderrisliğine atandı. Bu iki müderris birer gün nöbetlese ders veriyorlardı.

Bu senenin cemazielevvel ayında Belya adında biri Basrahlarm basına bela oldu. Bu yıldız falına bakan ve astroloji ile uğraşan biriydi. Basralılardan bir kısmını aldattı. Halka kendisinin mehdi olduğunu söyledi. Basrada çok şeyi yaktı. Yaktığı yerler arasında bir kütüphane vardı ki, kütüphane, Müslümanlara vakfedilmisti. İslâm tarihinde bunun gibi muazzam bir kütüphane görülmemisti. Ayrıca birçok dolabi, isyerini atölye ve benzeri yerleri de telef etti. Bu senede Ebü'l-Kasim Tar-rad ez-Zeynebî'ye babasından sonra Abbasi nakibliğine atanması sebebiyle hil'at giydirildi.

Bu senede çocuk öğretmenlerinin öğrencileriyle birlikte mescitlere girmelerinin yasaklanması yolunda fetva istenildi. Bu yolda fetva veril-i-Yalnız Safîi fikihi olan bir öğretmen bundan müstesna tutuldu. Bu öğretmen, küçük öğrencileriyle birlikte mescitlerin nasıl korunabilecekti buivor{ju Fetvayı veren müftü, Peygamber (s.a.v.) efendimizin su nadisme dayandı: «Mescide açılan bütün kapıları kapatın. Sadece Ebu Bekir'in ki kalsın.»

u senede adet üzere Humartekin insanlara hac ettirdi. [18]

Hicretin Dört yüzseksen üçüncü Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Vezir Ebu Nasr B. Cüheyr

Ebu Nasr b. Cüheyr b. Muhammed b. Muhammed b. Cüheyr Ami-dü'd-Devle. Meshur vezirlerdendi. Halife Kaini'e vezirlik yaptı. Ondan sonra da oğlu Muktedi'nin vezirliğini yaptı. Sonra Sultan Meliksah onu azletti. Oğlu Fahrü'd-Devleyi Diyarbakir ve başka yerlere vali olarak tayin etti. Ebu Nasr, kendi doğum yeri olan Musul'da bu senede vefat etti.

Bu senede Yemen hükümdarı Süleyhî de öldürüldü. Bununla ilgili açıklama önceki kısımlarda verilmistir. [19]

Hicretin Dört yüzseksendördüncü Senesi

Bu senenin muharrem ayında Basra sehrini yakmış olan astrolog Belya, Vâsitlilere haber salarak onları kendisine itaate davet etti. Bir mektup

yazdı. Mektubunda kendisinin halkı hakka ileten iyiliği emredip kötülüğü yasaklayan Sahibüzzaman el-Mehdî olduğunu, sayet itaat ederlerse azaptan kurtulacaklarını, çağrıya icabet etmezlerse yere batacaklarını bildiriyordu. Ve mektubunun sonunu şöyle getiriyordu: «Allah'a ve İmam Mehdî'ye iman edin.»

Bu senede zimmîler değişik elbise giymek ve bellerine zünnar bağlamakla yükümlü kılındılar. Kadınları da hamamlarda ve diğer yerlerde değişik elbiseler giyinmekle yükümlü kılındılar.

Bu senenin cemaziyevvel ayında seyh Ebu Hamid Muhammed b. Muhammed b. el-Gazzali et-Tusî, Nizamiye'de müderrislik yapmak üzere İsfahan'dan Bağdat'a geldi. Nizamülmülk ona Zeynüddin Sere-fü'1-Eimme lakabını takti.

İbn Cevzî dedi ki: «Gazzalî'nin sözü makbul, zekâsı kuvvetliydi»

Bu senenin ramazan ayında Ebu-Süca, hilafet vezirliğinden azledildi. Azledilirken şu siiri okudu:

«Vezirliğe atandığında düşmanı yoktu Vezirlikten ayrıldığında da dostu yoktu.»

Sonra Bağdat'tan çıkması için Nizamülmülk ona bir mektup gönderdi. Mektubu alınca birçok yere gitti, ama gönlü hiçbir yerde kalmaya razı olmadı. Hacca gitmeye karar verdi. Sonra Nizamülmülk ona karsı yumuşadı. Haber salarak vezarette yardımcısı olmasını istedi. İbn Muslaya'yi vezirlikte vekil olarak görevlendirdi. İbn Muslaya bu göreve atanmadan önce sene basında Müslüman olmuştı.

Bu senenin ramazan ayında Sultan Meliksah beraberinde Vezir Nizamülmülk de olarak Bağdat'a girdi. Kadilkudat Ebu Bekir es-Sasî ve İbn Muslaya onu karşılamaya çıktılar. Etraftaki melikler de selam vermek ve onunla görüşmek için Bağdat'a geldiler. Gelenler arasında kardeşi Tacü'd-Devle Tutus da vardı. Tacü'd-Devle Dimask vahsiydi. Beraberinde Atabeg Kasimü'd-Devle Aksungur da vardiki, o da Haleb valisiydi.

Bu senenin zilkade ayında Sultan Meliksah, oğlu ve halifenin zevcesi olan kızından dogma erkek torunu ve kalabalık maiyetiyle Kûfe'den

Bu senede Ebu Mansur b. Cüheyir ikinci kez, Muktedînin vezirliğine atandı. Kendisine hil'at giydirildi. Vezir Nizamülmülk, gelip onu Babülâmme'deki evinde tebrik etti.

Bu senede zilhicce ayında Sultan Meliksah, Dicle'de büyük bir dogum günü kutlaması yaptırdı. Çok miktarda ates ve mesale yaktırdı. Çok mum diktirdi. Sarkıcılar ve çalgıcılar gelip geceleyip eğlence yaptılar. Bu cidden görülmesi gereken muazzam bir geceydi. Bu gecede sairler de siir

okudular. Sabah olunca Murdar Müneccim Belya gelip Mehdî oldugunu iddia etti. Deveye binmistî. Bagdat sehrinde dolasarak insanlara sövmeye başladı. İnsanlar da onu lanetlediler. Basında uzun ve sivri bir külah vardı. Her taraftan kirbaçlandı. Onu Bagdat'ta dolastırdılar. Sonra da idam edildi.

Bu senede Sultan Meliksah, Celalü'd-Devle'ye emir vererek sur dışında kendi adı ile bilinen caminin onarılmasını istedi.

Bu senede Emirü'l-Müslimin Yusuf b. Tafsî, Endülüs'ün birçok yerlerini zaptetti. Endülüs valisi Mutemid b. Abbad'ı esir aldı. Onu ve çocuklarını zindana attırdı. Mutemid kerem sahibi, edepli, yumuşak huylu bir kimseydi. İdaresi güzel, geçimi hoş olup halkına iyilik ve ihsanda bulunur, onlara merhametle muamele ederdi. Zindana atılması sebebiyle halk çok üzüldü. Bu hususta sairler üzüntülerini belirten çok şiirler yazmışlardı.

Bu senede Franklar Sicilya'ya ele geçirdiler. Hükümdarları öldü. Yerine oğlu geçti. O da Müslüman hükümdarlar gibi halkına iyi muamele etti. Onu Müslüman hükümdarlardan ayırmak adeta imkânsız olmuştur. Çünkü Müslümanlara da iyilik ve ihsanda bulunuyordu.

Bu senede Sam'da ve diğer yerlerde çok depremler meydana geldi. Birçok bina yıkıldı. Antakya surlarından doksan burç yıkıldı. Yikintiler altında kalan çok insan öldü.

Bu senede Humartekin insanlara haccettirdi. [20]

Hicretin Dört yüzseksendördüncü Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler **Abdurrahman B. Ahmed**

Künyesi Ebu Tahir'di. İsfahan'da doğdu. Semerkant'ta nâkîh öğrendi. Semerkant'ın Sultan Meliksah eliyle fethedilmesine o sebep olmuştur. Safîî ulemasının reislerindendi. Çok hadis dinledi. Abdülvehhab b. Mendeş dedi ki: «Kendi zamanımızda ondan daha insafî, ondan daha bilgili bir fakîrî görmedik.»

Abdurrahman, lehçesi fasîh, mürüvveti çok, nimeti bol bir kimseydi. Bagdat'ta vefat etti. Vezirler ve devlet büyükleri cenaze merasimine yaya olarak geldiler. Yalnız Nizamülmülk, yaşlılığını mazeret olarak belirtip bineğine binmiş olarak geldi.

Abdurrahman, Seyh Ebu İshak es-Sirazî'nin mezarının yanına defnedildi. Sultan Meliksah türbeye geldi.

İbn Akîl dedi ki: «Taziye sabahında Nizamülmülk'ün yanına oturdum. Hükümdarlar da onun karsisinde ayakta durmaktaydılar. Onun yanında oturmaya alimliğim sebebiyle cesaret gösterebilmişim.» İbn Cevzî böyle demistir. [21]

Muhammed B. Ahmed B. Ali

Künyesi Ebu Nasr el-Mervezfdır. Kur'an kiraatında imamdi. Kiraat ilmine dair eserler tasnif etmistir. Bu ilimleri derlemek için birçok yerlere seyahatlerde bulundu. Bir yolculugunda denizde suya battı. Bogulmak üzereydi. Dalgalar onu gah kaldiriyor, gah indiriyordı. O esnada güneşin zeval noktasına geldigini gördü. Abdest almaya niyetlenerek suya daldı. Sonra su üstüne çıkarken bir tahta parçası gördü. Tahtanın üstüne çıkıp namaz kıldı. İlahi emre uyması bereketiyle Cenâb-i Allah da ona bu beladan kurtulmayı nasib etti. Bundan sonra uzun bir süre yasadı ve bu senede doksan küsur yasındayken vefat etti. [22]

Muhammed B. Abdullah B. Hasan

Künyesi Ebu Bekir'dir. Öğüt veren bir vaizdi. Hanefî fakihi idi. Mü-nazaracı ve kalamcı bir kimseydi. Mutezile mezhebine mensuptu. Nisa-bur'da kadılık yaptı. Delirmesi, kalamcı olması ve rüşvet alması yüzünden bu görevden azledildi. Sonra Rey kadilığına atandı. Hadis dinledi. Alimlerin büyüklerindendi. Bu senenin receb ayında vefat etti. [23]

Artuk B. Alp Et-Türkmanî

Mardin hükümdarı olan Artukluların dedesidir. Sehametli, secaathimmeti yüksek bir kimseydi. Birçok beldeleri istila etti. İbn Halli-kan onun biyografisini anlatmış ve bu senede vefat ettigim bildirmistir. [24]

Hicretin Dört yüz seksenbesinci Senesi

Bu senede Sultan Meliksah, Tugrul Bey adıyla bilinen sehrin surlarının yapılmasını emretti. Burası hükümet sarayının bitisigindeydi. Hanlarını, sokaklarını, evlerini yeniledi. Bilahare hicretin 524. senesinde Harun el-Hadım tarafından tamamlanacak olan caminin yenilenmesini de emretti. Bu caminin kiblesini bizzat kendisi belirledi. Yanında da müneccimi İbrahim hazır bulunmaktaydı. Samarra Camii'nin ahsaplarını buraya tasıttı.

Nizamülmülk de kendisi için muazzam bir sarayın insasına başladı. Aynı şekilde Tacül-Mülük Ebu'l-Ganaim de kendi şahsi için muazzam bir saray insasına başladı. Bunlar Bağdadi yurt edindiler.

Bu senenin cemaziyelevvel ayında Bağdat'ın çeşitli yerlerinde büyük yangınlar meydana geldi. Halkın çok miktardaki esyasi telef olmadan bu yangın söndürülemedi. Yangında yanan seyler kadar tamiratta ve onarımda bulunamadılar. Bütün bunları yapacak parayı bulamadılar.

Bu senenin rebiyülevvel ayında Sultan Meliksah beraberinde halifenin oğlu Ebü'l-Fadl Cafer de bulunarak İsfahan'a gitti. Sonra ramazan ayında yine Bağdat'a döndü. Yolda iken asura gününde Deylemli bir çocuk iftardan sonra vezir Nizamülmülk'e bıçaklı saldırıda bulundu ve Nizamülmülk bir saat sonra öldü. Deylemli çocuk yakalanıp öldürüldü. Vezir Nizamülmülk

büyük vezirlerden seçkin ve hayirli emirlerdendi. Onun biyografisinin anlatimi esnasinda yasantisindan bir nebze bahsedecegiz.

Sultan Meliksah hiç de iyi olmayan bir niyetle ramazan ayında Bagdat'a geldi. Düşmanlari için temenni ettigi seyi kendi caninda buldu. Söyle ki: Bagdat'a indikten sonra insanlar gelip ona selam verdiler. Hos-geldin dediler. Halife de ona iyi dileklerini gönderdi. Kendisi de halifeye Su haberi gönderdi:

«Mutlaka benim için Bagdat'tan feragat edeceksin ve diledigin bir

memlekete gideceksin.» Halife haber göndererek ondan bir ay süre isteat bu istegi kabul etmedi. Bir saat dahi süre vermeyecegini bildif kendisine on günlük süre tanimasi için ricada bulundu. Sidetlice karsi koyduktan sonra bunu kabul etti. On günlük süre dolma-an Sultan Meliksah ramazan bayraminda ava çıktı. Avda iken siddetli

ir hummaya yakalandi. Vücudundan kan aldirdi. Yerinden kalkamaan ve un günlük süre dolmadan öldü. Harad ve minnet Allah'adir.

Zevcesi Zübeyde Hatun askerleri kontrolüne aldi. Maliyeyi, ekonomiyi ve durumlari cidden güzel bir sekilde idare etti. Halife ye de haber göndererek kocasinin vefatindan sonra oglu Mahmud'un melik olmasini istedi ve minberlerde onun adına hutbe okutulmasini diledi. Halife de onun bu istegini kabul etti. Oglu Mahmud'a saltanat hil'ati gönderdi. Ayrica kocasinin ölümü sebebiyle veziri Amidü'd-Devle b. Cüheyrle birlikte ona taziyet dileklerim gönderdi. O gün Melik Mahmud bes yasındaydi. Sonra annesi onu askerlerle birlikte alip Isfahan'a götürdü ki, hakimiyeti, güçlensin. Isfahan'a girdiler ve muradlarina nail oldular. Bu küçücük çocuk için ülkenin beldelerinde hatta Hameyn'de hutbe okutuldu. Buna Tacü'l-Mülük Ebu'l-Ganaim Merzuban b. Hüsrev vezir tayin edildi. Sonra annesi halifeye haber salarak valilerin oğlunun idaresine birakilmasini istedi. Halife buna yanasmadi. Gazzalî de bu hususta halifeye muvafakat etti. Ancak alimler bunun caiz olabilecegi yolunda fetva verdiler. Fetva verenler arasinda Muttatabbib b. Muhamrried el-Hanefî de bulunuyordu. Ancak Gazalî'nin kavliyle amel edildi. Sultan Meliksah'in askerlerinin çogu onun diger oglu Berkyaruk'un saflarina katildilar. Ona beyat ettiler. Rey sehrinde onun adına hutbe okuttular. Zübeyde Hatun ile oglu Mahmud ve beraberinde az sayidaki askerlerle hasekiler yalniz kaldilar. Zübeyde Hatun Berkyaruk'la savasmalari için bu askerlere 30.000.000 dinar sarfetti. Neticede iki taraf zilhicce ayında karsilastilar. Zübeyde Hatun oğluyla birlikte hezimete ugradi. Sahihi Buhari'de yer alan bir hadisi serifte söyle buyurulmustur:

«Idarelerini bir kadina veren bir millet asla iflah olmaz.»

Bu senenin zilkade ayında Haface ogullari hacilara saldirdilar. Hac emiri Humartekin, maiyetinde bulunan ve hacilari korumakla görevli olan askerler Haface ogullariyla savastilar. Onlari hezimete ugrattilar. Bedevi olan Haface ogullarinin mallari yagmalandi. Hamd ve minnet Allah'adir.

Bu senede, Basra'da siddetli dolular yagdi. Bunlardan herbirinin agirligi bes ile onüç rital kadardi, (bir ntil 460 gramdir). Dolular çok miktarda hurmalari' ve diger agaçlan telef ettiler. Sonra bir kasirga çıktı ve onbinlerce hurma agacini kökünden söktü. Inna lillah ve inna ileyhi ra-ciun (dogrusu biz Allah'iniz ve O'na dönücüleriz)

«Basiniza gelen herhangi bir musibet ellerinizle islediklerinizden ötürüdür. O, yine de çoğunu affeder» (es-Sûrâ, 30).

Bu senede Dimask valisi Melik Tacü'd-Devle Tutus, Humus sehrini, Arka ve Famiye kalelerini ele geçirdi. Beraberinde Kasimü'd-Devle Ak-sungur da bulunuyordu.

Sultan, Sa'd Gevherayinü'd-Devle ve Türklerden baska bir komutanin komutasinda bir müfrezeyi Yemen'e gönderdi. Bunlar Yemen'e gittiler. Orada halka kötü muamelede bulundular. Sa'd Gevherayin

Yemen'e girdigi günde Aden sehrinde vefat etti. Hamd ve minnet Allah'adir. [25]

Hicretin Dört yüz seksen besinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Cafer B. Yahya B. Abdullah

Künyesi Ebü'l-Fadl el-Mutemmimi'dir. Hakkak el-Mekkî adıyla meshur olmustur. Hadis toplamak amaciyla Sam'a, Irak'a, Isfahan'a ve diger beldelere seyahatlerde bulunmus, çok sayida hadis alimini dinlemis, hadis cüzleri rivayet etmistir. Rivayeti saglam bir hadis hafiziydi. Zapti mükemmel, edip bir insandi. Güvenilir, dogru sözlü bir ravi idi. Mekke valisi ile mektuplasirdi. Mürevvet ve itibar sahibi kimselerdendi. Bu senede seksen yasma yaklasmis iken vefat etti. Allah rahmet etsin. [26]

Vezir Nizamülmülk

Hasan b. Ali b. Ishak. Künyesi Ebu Ali idi. Sultan Alparslan ile oglu Meliksah'a yirmidokuz sene müddetle vezirlik yapti. Hayirli ve seçkin vezirlerdendi. Hicretin 408. senesinde Tus sehrinde dogdu. Dedesi Mahmud b. Sebüktekinin adamlarindandi. Dihkanlik yapmisti. Oglu Niza-mülmülk'ü, ilim tahsil etmeye yönlendirdi. Onbir yasindayken Kur'an okuttu. Ilimle mesgul etti. Kiraat ve Safiî fikhim öğretti. Hadis dinletti. Lügat, Arap edebiyati ve nahvi okumasini sagladi. Himmeti yüksekti. Bu ilimlerden biraz öğrendikten sonra mertebesi yükseldi. Nihayet Alp Arslan'm, ondan sonra da oglu Meliksah'in vezirliğini yapti. Toplam yirmidokuz sene vezirlik yapti.

Bu süre zarfında vezirlikten hiç düşmedi. Bağdat'ta, Nisabur'da ve diğer beldelerde Nizamiye medreseleri yaptı. Meclisi fakih ve alimlerle dolup tasardı. Öyle ki gününün çoğunu onlarla geçirirdi. Kendisine «Bunlar seni bir çok işlerinden alıkoyuyorlar» denildiğinde su cevabi vermisti.

«Bunlar dünya ve ahiretin güzellikleridirler. Bunları basimin üzerine oturtsam bile yine de kendileri için çok şey yapmış sayılmam.»

Ebü'l-Kasim el-Kuseyrî ve Ebü'l-Meali el-Cüveynî yanma geldiklerinde ayaga kalkar ve onları kendi oturduğu tahtın yanına oturturdu, u 1-Ali el-Farendî de yanma geldiğinde saygı için ayaga kalkar onu endi yerine oturtur sonra da kendisi geçip karsısında otururdu. Böyle yapmasından dolayı ayıplandığında su cevabi vermisti:

«O ikisi yanıma geldiklerinde bana "sen, sen" diyorlar. Beni simartı-r ar kendimi çok büyük biri olarak görüyorum. Bende mevcut olmayan iyilikleri bende varmış gibi söylüyorlar. Böyle demelerinden ötürüde beserin nefsinde gizli bulunan kendini beğenmişlik duygum daha da artıyor. Ama Ebu Ali el-Farendî yanıma geldiğinde ayıplarımı, zulümlerimi bana hatırlatıyor. Kiriliyorum. Nefsimin boynu bükülüyor. Yaptığım kötülüklerin çoğundan geri dönüyorum.»

Nizamülmülk, namazları vakitlerinde kılmaya itina gösterirdi. Ezan okunduktan sonra hiçbir şey onu namazı kılmaktan alıkoymazdı. Pazartesi ve perşembe günleri oruçlarını devamlı tutardı. Geliri devam eden vakıfları, iyi yolda sarfedilen sadakaları vardı. Sofilere asiri bir saygı gösterirdi. Bu sebeple kinandığında şöyle demisti: Bir ara hükümdarlardan birine hizmet etmekte iken günün birinde adamın biri gelip bana şöyle dedi:

«Yarın kendisini köpeklerin yiyeceği birine daha ne zamana kadar hizmet edeceksin? Hizmeti sana fayda verecek kimselere hizmet et. Köpeklerin kendisini yarın yiyecek olduğu bir kimseye hizmet etme.»

Adamın söylediklerini anlamadım. Ama kendisine hizmet ettiğim hükümdar o akşam içki içip sarhos oldu. Sarhos halde geceleyin saraydan dışarı çıktı. Köpekleri vardı. Yabancıları parçalıyorlardı. Geceleyin kendisini tanımadıkları için köpekler onu da parçaladılar. Sabah olduğunda köpeklerin onu yemis olduklarını gördüm. İşte ben o uyarıda bulunan seyh gibi insanları arıyorum.»

Bagdat'ın çeşitli yerlerinde ve diğer beldelerde hadis dinledi. Söyle derdi: «Rivayete ehil olmadığımı ben de biliyorum. Ama Rasûlullah (s.a.v.)'m hadislerini nakledenlerin kafilesi ile bağlantılı olmak istiyorum.»

Nizamülmülk, bir defasında da şöyle demisti: Bir gece rüyada İblis'i gördüm. Dedim ki: «Yazıklar olsun sana, Allah seni yarattı. Kendisine secde etmeni sıfahen emretti. Ama sen bu emri yerine getirmedi. Kendisine

secde etmemi bana sifahen emretmediği halde hergün defalarca ona secde ediyorum» ben böyle dedikten sonra İblis su siiri okudu:

«Visale ehil olmayan kimsenin. Bütün"ihsanları günahdır.»

Halife Muktedî, bir defasında onu önüne oturtmuş ve ona söyle demisti: «Ey Hasan! Müminlerin emin senden ne kadar razı ise Allah da o kadar senden razı olsun.»

Muktedî böyle demekle ondan çok razı olduğunu bildirmek istemisti. Nizamülmülk binlerce Türk köleye sahipti. Çok ogulları vardı. Ogullarından besi vezirlik yaptı. Ogullarından Ahmed, Sultan Meliksah'ın oğlu Muhammed'e ve halife Müstersid Billah'a vezirlik yapmisti.

Nizamülmülk, sultanla birlikte bu senenin ramazan ayı başında İsfahan'dan Bağdat'a gelmek üzere yola koyulmuştu. Ramazanın onuncu gününde Nihavend'e yakın bir köyün yanından geçmekte iken mafhesi-

öe binmiş olup sultanla beraber yan yana gidiyorlardı. Sultana «Hz. Ömer'in zamanında burada bir grup sahabe öldürülmüştü. Bunların yanında olan kişiye ne mutlu» dedi.

İftardan sonra yardım istercesine bir çocuk gelip bir meselesi olduğunu ve bu meseleyi anlatmak istediğini söyledi. Nizamülmülk'ün yanına vardığında elindeki bıçakla kalbine vurdu ve kaçtı. Kaçarken çadırların ipine ayakları takılıp düştü. Yakalanıp öldürüldü. Bir saat sonra Nizamülmülk de can verdi. Sultan onu ziyarete geldiğinde Nizamülmülk ruhunu teslim etti. Bu suikasti ona tertipleyenin sultan olduğu söylendi, ama sultan da bundan ancak otuzbes gün sonrasına kadar yasayabildi. Bunda akıl sahibi kimseler için ibret vardır.

Sultan, halifeyi Bağdat'tan çıkarmaya karar vermişti, ama bu kararını da yerine getiremedi, ömrü vefa etmedi.

Bagdatlılar, Nizamülmülk'ün ölüm haberini alınca çok üzüldüler. Vezir ve reisler taziyet için üçgün oturdular. Sairler kasidelerle ona agıtlar yaktilar. Ona agit yakan sairlerden biri Mukatil bin Atiye'dir. Agidmda Mukatil söyle demisti:

«Vezir Nizamülmülk essiz bir inciydi.

Rahman onu seref kalibına dökmüştü.

Vefat etti. Kıymetliydi. Zaman onun kıymetini bilemedi.

Onu tekrar sedefine geri döndürdü»

Birçok sair onu övdü. Hatta İbn Ukayl ve İbn Cevzî ile diğerleri de ona medhiyeler yazmışlardı. Allah rahmet etsin. [27]

Abdülbaki B. Muhammed B. Hüseyin

Abdlbaki b. Muhammed b. Hüseyin b. Davud b. Yakiya. Künyesi Eb'l-Kasim'di. Sairdi. Bagdatliydi. Zahirî mezhebine mensuptu. Hicretin 410. senesinde dogdu. Usta ve merhametli bir sairdi. Bazilari onu seriat aleyhine konusmakla itham etmislerdir. Gökte su, süt, sarap yahut bal irmaginin bulunacagina inanmazdi. Yani Cennet'te böyle nehirlerin olmadigini söylerdi. Bu irmaklardan yere bir damla dsecek olursa eyleri ve duvarlari ve tavanlari tahrip eder, sözüne inanmazdi. Böyle söyleyen kfirdir. Ibnü'l-Cevz onun böyle dedigini el-Muntazam adli terinde nakletmistir. Rivayet olunduguna göre o vefat ettiginde kefe-nae üzerinde su beyitlerin yazili oldugu bir kagit parçasi görmüsler: yh bir komsuya misafir oldum ki, O, misafirin umdugunu bosa ikarmaz.

^ehennem azabından kurtulacağımı ümid ediyorum.

Çünkü ben, Allah'ın azabından korkuyor ve nimetlerine güveniyorum. Onimet verenlerin en cmerdidir.» [28]

Malik B. Ahmed B. Ali

Malik b. Ahmed b. Ali b. Ibrahim Ebu Abdullah el-Banyasi es-Sam. Annesi de ona Ali Eb'l-Hasan adini takmisti. Ancak babasının verdigi isimle meshur oldu. Babasının ona taktigi künye çok kullanildi. Malik b. Ahmed, birçok alimden hadis dinledi. O, Eb'l-Hasan b. Salt'tan en son hadis rivayet eden kisi olmustur. Reyhaniyin pazarında meydana gelen bir yangında öldü. lrken seksen yasındaydi. Muhaddisler nezdinde güvenilir bir kimseydi. [29]

Sultan Meliksah

Celal'd-Din ve'd-Devle Eb'l-Feth Meliksah b. Ebu Sca Alparslan b. Davud b. Mikail b. Selçuk Dukak et-Trk. Babasının vefatından sonra tahta geçti. Memleketinin sinirlari Türk illerinin uç kismindan Ye-men'in uç kismine kadar uzadi. Diger ülkelerin hükümdarlari onunla mektuplastilar. Hatta Rum, Hazar, Vellan lkelerinin hükümdarlari da onunla mektuplasmislardi. Güçlü bir devleti vardi. Zamanında yollar güvenli idi. Azametine ragmen düskün zayıf kimselerle kadınlar için yolda durup ihtiyaçlarını dinlerdi ve isteklerini karsılardı. Muazzam binalar yaptırdı. Köprüler ins ettirdi. Yol bacini, vergileri kaldirdi. Büyük nehir yataklarini açtirdi. Ebu Hanife ve Suk (arsi) medreselerini yaptırdi. Bagdat'ta Sultan Camiini, avlanma esnasında Kufe'de Kurun minaresini yaptırdi. Maveraünnehir'de de bunlar gibi büyük eserler ins ettirdi. Av partilerinde bizzat kendi avladiklarım hesapladi ve on-binlerce av hayvanım avladigi tesbit edildi. 10.000 dirhem sadaka verdi ve söyle dedi: «Bir hayvanın canini, yemek amacı dışında almış olduğumdan ötürü Allah'tan korkuyorum.» Güzel fiilleri, salih amelleri ve davranislari vardi. Mesela bir

defasında çiftçinin biri yanma gelerek sultanin kölelerinin kendisine ait bir yük karpuzu alip götürdüklerini söyleyip sikâyetçi oldu. Yapılan arastirmada hacibinin çadırında bir karpuz görüldü. Karpuzu alip Sultan Meliksah'm huzuruna getirdiler Sonra o da hacib'i çağirtti ve ona sordu:

- Su karpuzu nereden buldun?
- Köleler bana getirdiler.
- Köleleri buraya getir.

Hacib gidip köleleri sultanin huzuruna gönderdi. Kölelere kaçip gitmelerini söyledi. Sonra Hacib'i huzura getirtip karpuzların sahibi çiftçiye teslim etti ve ona söyle dedi: «Sunun elinden tut. Bu, benim ve babamin kölesidir. Sakin elinden kaçırmayasm» dedikten sonra karpuz yükünü de çiftçiye geri verdi. Çiftçi, hacibin elinden tutmus vaziyette huzurdan çıkıp gitti. Hacib 300 dinar vererek kendini çiftçiden kurtardi.

Sultan Meliksah, kardesi Tutusla savasmak üzere sefere çıkmis iken Tus sehrine yaklastiginda sehire Ali b. Musa er-Riza'mn mezarini ziyaret etmek amaciyla girdi. Beraberinde Nizamülmülk de vardı. Sehirden çıktiklarında Nizamülmülk'e söyle dedi:

- Allah'a dua ederken neler söyledin?
- Seni kardesine muzaffer kilmasi için Allah'a dua ettim.
- Ama ben dua ederken söyle demistim: Allah'im eger kardesim

niüslümanlar için daha faydali ise onu bana muzaffer kil, ama ben onlar için daha faydali isem beni kardesime muzaffer kil.»

Askerleri ile birlikte Isfahan'dan Antakya'ya dogru yürüdü. Askerleri ikiyüz b. kadar olduklari halde reayadan hiç kimseye haksizlik etmediler.

Bir defasında bir Türkmen gelip ona söyle bir sikâyette bulundu:

- Adamin biri kizimin bekâretini giderdi. Onu öldürmeni istiyorum.
- Ey adam eger kizinin da gönlü olmasaydi o adam kizinin bekâretini gideremezdi ama mutlaka o adami öldürmek istiyorsan onunla birlikte kizini da öldürmelisin.
- Ama istersen bundan daha hayirli bir is var, onu yapmaz misin?
- Nedir o is?
- Kizinin bekâreti zaten giderilmis durumdadir. Bari onu o adamla evlendir. Ben de ikisine yetecek kadar parayi beytûlmalden mehir olarak kizma verecegim.

Adam bu teklifi kabul etti.

Vaizlerden biri, Sultan Meliksah'a söyle bir hikâye anlatmisti:

Kisrâ, seferlerinden birinde bir köyün yakınından geçmekteydi. Askerlerinden uzaktaydı. Bir kapiya geldi. Kapiyi vurdu ve karsısına çıkan ev sahibesinden içecek bir şey istedi. Cariye ona karlı seker kamisi serbeti getirdi. İçti çok hosuna gitti ve «bu serbeti nasıl yapıyorsunuz?» diye sordu. Cariye de «Bunu elimizle sıkmamız çok kolay» dedi. Bir daha getirmesini istedi. Cariye serbet ezmek için içeriye gidince kisra o mekânı sahiplerinin elinden alıp baskalarına vermeyi kafasında planladı. Ne var ki cariyeye serbeti getirmekte gecikti. Bir süre sonra elinde Serbet olmadan geldi. Kisra «Neyin var? Niçin getirmedi?» diye sorunca cariyeye «öyle sanıyorum ki kisramız bize karşı niyeti değişti. Onun için serbet ezmek zorlaştı» dedi. Karsısında duranın kisra olduğunu bilmiyordu. Kisra, «haydi git. Şimdi sen serbet ezabilirsin» dedi ve kafasında kurduğu kötü planlardan vazgeçti. Cariye de gidip çabucak serbet ezerek getirdi. Kisra içip yoluna devam etti.

Sultan Meliksah bu hikâyeyi anlatan vaize «Bu bana yarar, ancak sranın bir başka hikayesi de var. Onu da halka anlat» dedi ve sözlerini şöyle sürdürdü:

«Kisra bir bahçenin yanından geçmekteyken kendisim safra tuttu. Susadı bekçiden bir salkım koruk istedi. Bekçi ona «sultan bu bahçedeki hakkını henüz almamıştır. Sana buradan birsey veremem» diye cevap verdi.

İnsanlar, Sultan Meliksah'ın zekasını ve önceki hikâyeye karşı hemen böyle bir hikaye ile mukabelede bulunmasını takdirle karşıladılar.

İki çiftçi Sultan Meliksah'a gelip Humartekin'den şikayetçi oldular. Emir Humartekin'in kendilerinden bol miktarda parayı zorla aldığı ve dislerini kirdiğini söylediler ve «alemden senin adaletli bir kimse olduğunu duyduk. Allah'ın sana emrettiği şekilde bizim hakkımızı ondan alırsan ne ala. Aksi takdirde kıyamet gününde seni Allah'a şikâyet ederiz.» Böyle dediler ve üzüngüsüne yapıstılar. O da atından inip onlara «Yenimden tutun ve beni Nizamülmülk'ün evine kadar sürükleyin.» dedi. Çiftçiler bunu yapmaktan korktular. Ama mutlaka böyle yapmalarını ısrarla emredince onlar da emre uydular. Nizamülniülk, Sultan Meliksah'ın gelmekte olduğunu duyunca acelece konaktan çıkıp onu karşılamaya gitti. Sultan ona «Ben seni mazlumun hakkını zalimden alman için vezirliğe tayin ettim» dedi ve hemen bir ferman yazarak Humarte-kin'i görevden azletti. İktâ' arazilerini elinden aldı. Bu çiftçilerin mallarının geri verilmesini, sayet beyyine ile ispatlanırsa onun da ön dislerinin çekilmesini, bu iki çiftçiye de kendi hazinesinden yüz dinar verilmesini emretti. Bir defasında bir vergiyi kaldırmıyordu. Vergi tahsildarlarından biri ona şöyle demişti:

- Ey Sultan-i alem! Su kaldırdığın vergi 600.000 dinar veya daha fazla paradır. Bunu nasıl kaldırabilirsin?

- Yazıklar olsun sana. Mal, Allah'ın malidir. Kullar, Allah'ın kullandır. Beldeler, Allah'ın beldesidir. Allah katında benim için bir sevap olsun diye böyle yaptım. Bu hususta benimle tartisanın boynunu vururum.

Bir defasında güzel bir kadın onun yanında sarki okudu. Neselendi. Kendinden geçti. O kadınla beraber olmak istedi. Onunla kâm almak isteyince kadın ona «Ey hükümdar su güzel yüzünün Cehennem atesinde yanmasına gönlüm razı gelmiyor. Helal ile haram arasında sadece bir kelime vardır ki (o da nikâhtir)» deyince Sultan Meliksah kadiyi çağırdı ve o kadınla evlendi.

İbnü'l-Cevzî'nin İbn Ukayl'den naklen anlattığına göre Sultan Meliksah bazı hatmilerle oturup kalktığından ötürü akidesi bozulmuştu, ama bilahare bu akideden vazgeçip hakka dönmüştü. Yine İbn Ukayl'm anlattığına göre kendisi, yaratıcının isbatına dair Sultan Meliksah'a bir risale yazmıştır.

Önceki kısımlarda da anlattığımız gibi Sultan Meliksah, Bağdat'a son gelisinde halifeye, oradan çıkmasını bildirmiş, halife de ondan on günlük bir süre istemiş, ancak bu on günlük süre dolmadan hastalanıp vefat etmişti. Sultan Meliksah bu senenin sevval ayının ortasında cuma gecesi otuzyedi yasından bes ay almış olduğu halde vefat etti. Ömrünün ondokuz sene ve birkaç aylık kısmını saltanatıta geçirdi. Vefat edince So-nizi mezarlığına defnedildi. İsi gizli tutmak için kimse cenaze namazını kilmadı. Humma hastalığına yakalanmıştı. Zehirlenerek öldüğü de söylenmiştir. Doğrusunu Allah bilir. [30]

Bagdat'taki Taciye Medresesinin Kurucusu

Merzûban b. Hüsrev Tacü'l-Mülk el-Vezir Ebü'l-Ganaim. Taciye medresesinin banisidir. Bu medresenin müderrisi de Ebu Bekir es-Sasî'ydı. Bu medresenin avlusunda Seyh Ebu İshak'ın türbesi de yaptırıldı. Sultan Meliksah, Nizamülmülk'ten sonra Taciye medresesinin banisi Tacü'l-Mülk'ü vezirliğe tayin etmek istedi. Ama Tacü'l-Mülk hemen o esnada vefat etti. Ondan sonra oğlu Mahmud vezirliğe geçti. Kardesi Berkyaruk onu mağlup ettiği zaman Tacü'l-Mülk'ü Nizamü'l-Mülk'ün köleleri öldürdüler. Onu paramparça ettiler. Bu hadise, bu senenin zilhicce ayında cereyan etmişti. [31]

Hibetullah B. Abdülvaris

Hibetullah b. Abdülvaris b. Ali b. Ahmed Nuri. Künyesi Ebu'l-Ka-sim'di. Sirazliydi. Hadis toplamak amacıyla çeşitli beldelere seyahat edenlerdendi. Güvenilir, dindar, takvâh, itikadi ve yasantisi güzel bir hadis hafiziydi. Güzel bir tarihi vardır. Bağdat'tan ve diğer yerlerden talebeler yanma gelmişler, ondan ders almışlardı. Doğrusunu Allah bilir. [32]

Hicretin Dörtüzyüksenaltıncı Senesi

Bu senede Erdesir b. Mansur Ebu Hüseyin el-Abbadî, hac dönüşünde Bagdat'a geldi. Nizamiye'de konakladı. İnsanlara vaaz vermeye başla-i-Vaaz meclisine Nizamiye müderrisi Gazzalî de geliyordu. İnsanlar u mecliste kalabalıktan ötürü sikistilar. Daha sonra düzenlenen vaaz meclislerine de çok sayıda insan katıldı. Halk isini gücünü bırakıp bu a^z/ari dinlemeye geliyordu. Bazı kereler vaaz meclisine kadınli esli 30.000 kisiden fazla insan geliyordu. Çok insanlar bu vaaz ^üslerinde dinledikleri nasihatlardan ötürü tevbe ettiler. Mescidlere ' *çkiîer döküldü. Oyun ve eglence aletleri kırıldı. Erdesir, ir kisi olup çokça ibadet ederdi. Asiri derecede zahidti. Salih halle-. insanlar onun abdest suyundan artanı ele geçirmek için izdiham meydana getiriyorlardı. Bazan onun abdest aldığı sarnıçtan bereket ve uğur elde etmek amacıyla su alıyorlardı.

İbnu'l-Cevzî'nin naklettiğine göre Erdesir bir defasında arkadaşlarından birine Sam dutu ve kar yemek istediğini söyledi. Arkadaşı sehri bastan sona dolastığı halde Sam dutu ve kar bulamadı. Medreseye geri geldiğinde Seyh Erdesir'in halvette olduğunu gördü. Oradakilere o gün kimsenin seyh'in yanına gelip gelmediğini sorduğunda ona cevaben dediler ki: «Evet bu gün bir kadın geldi, «Elimle örgü ördüm, sattım bir miktar para elde ettim. Bu parayla seyhe turfanda bir meyve almak istiyorum» dedi. Seyh kabul etmedi. Kadın ağlayınca seyh ona acıdı. «Haydi git birseyler satın al» dedi. Kadın da «Canın ne çekiyor?» diye sorunca seyh «dilediğin seyi al» diye cevap verdi. Kadın gidip ona Sam dutu ve kar getirdi..Seyh de onları yedi.»

Ravinin biri dedi ki: Seyh Erdesir'in yanına gittim, çorba içiyordu. Kendi kendime dedim ki: "Keske artığını bana verse de içsem. O artığın bereketiyle Kur'an'ı ezberleyebilsem". Artığını bana verdi ve "Bunu o niyetle iç dedi... İçtim. Allah, o sayede Kur'an ezberlemeyi bana nasib etti."

Seyh Erdesir çokça ibadet eder, kendini ibadete vakfederdi. Ancak bir defasında altın kirintilerinin sağlam altınla degistirilmesinin caiz olmayacağını söyleyince vaaz vermekten menedildi ve şehir disına çıkarıldı.

Bu senede Alparslan'ın oğlu Tutus müstakil sultan olarak kendi adına hutbe okuttu ve halifeden de Irak'ta kendisi adına hutbe okuması talebinde bulundu. Ancak kardesinin oğlu Berkyaruk b. Meliksah sebebiyle bu is askıda kaldı. Beraberinde ve itaatinde Haleb valisi Aksungur ile Urfa valisi Bozan da olmak üzere Rahbe'ye gitti. Orayı fethetti sonra Musul'a gitti. Orayı da vali İbrahim b. Kureys b. Bedran'ın elinden aldı. Askerleri, Beni Ukayl'i hezimete ugrattı. Bir kısım ümerayı huzurunda eli kolu bağı vaziyette öldürttü. Aynı şekilde Diyarbakır'ı zaptetti. Kafi b. Fahrü'd-Devle b. Cüheyr'i vezirliğe atadı. Yine aynı şekilde Hemedan ve Ahlat şehirlerini zaptetti. Azerbaycan'ı fethetti. Böylece durumu kuvvetlendi. Sonra

Aksungur ile Bozan ondan ayrilip Melik Berkya-ruk'un yanina gittiler. Böylece Tutus yalnız kaldı. Kardesi Berkyaruk onu maglup etmeyi ümid etti. Tutus geri döndü. Kasimü'd-Devle Aksungur ve Bozan Haleb kapisinda ona yetistiler. Yapılan muharebe neticesinde Tutus bu ikisini maglup etti. Esir aldı. Ikisini de idam etti. Bo-zan'in basim Harran ve Urfa'da dolastirip teshir etti. Sonra da Harran ve Urfa'yi zaptetti.

Bu senede Rafizîlerle Sünniler arasında çarpisma meydana geldi. İki taraf arasında çok serler cereyan etti.

Bu senenin saban ayinin ikisinde halifenin oğlu Müstersid Billah Ebu Mansur Fadl b. Ebi Abbas Ahmed el-Müstazhir dünyaya geldi.

Halife buna çok sevindi.

Bu senenin zilkade ayında Sultan Berkyaruk Bagdat'a girdi. Vezir Ebu Mansur b. Cüheyr onu karsilamaya çıktı. Halife adina onu gelisinden ötürü tebrik etti.

Bu senede Müstansir el-Ubeydî Sam diyarina bagli Sûr sehrini ele geçirdi.

Bu senede Iraklılardan hiç kimse hacca gitmedi. [33]

Hicretin Dört yüzseksenaltinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Cafer B. Muktedi Bîllah

Annesi, Sultan Meliksah'in kızı olan hatundur. Cafer bu senenin cemaziyelevvel ayında vefat etti. Vezir ve devlet erkânı üç gün müddetle onun için taziyet meclisinde oturdular. [34]

Süleyman B. İbrahim

Süleyman b. İbrahim b. Muhammed b. Süleyman Ebu Mesud el-İsfahanî. Çok hadis dinledi. Tasnif etti. Rivayet etti. Buharî ve Müslim'in Sahih'lerinde çok rivayetleri vardır. Güzel bir hadis bilgisi vardı, İbn Merdeveyh'ten, Ebu Nuaym ve el-Berkanî'den hadis dinledi. Hatib Bagdadî'den ve diğerlerinden de hadis dinleyip yazdı. Bu senenin zilkade ayında seksendokuz yasinda vefat etti. [35]

Abdülvahid B. Ahmed B. Muhsin

Deskerlidir. Künyesi Ebu Said'dir. Safîî fikhçisidir. Ebu İshak es-Sirazî'nin sohbetinde bulunmuş, çok hadis rivayet etmiştir. İlim ehli ile oturup kalkardı ve «Su ayaklarım asla lezzet ugruna yürümüş değildir» derdi. Bu senenin receb ayında vefat etti ve Bab-i Harp mezarligina defnedildi. [36]

Ali B. Ahmed B. Yusuf

Künyesi Ebü'l-Hasan'dir. Hakkarilidir. Bagdat'a geldi ve Duri Ri-ati'na üleştı.

Kendisi de ribatlar yapmisti. Hadis dinledi. Birden faz-a na"i's hafizi da kendisinden rivayetlerde bulundu. Söyle derdi:

«Rüyada Rasûlullah (s.a.v.)'i Ravza'da gördüm. Kendisine «Ya suiallah bana tavsiyede bulun» deyince bana söyle karsilik verdi: ehme(* k- Hanbel'in itikadina ve Safii'nin mezhebine saril. Bid'at mi kimselerle oturmaktan sakin.

A b. Ahmed bu senenin muharrem ayinda vefat etti. [37]

Ali B. Muhammed B. Muhammed

Künyesi Ebül-Hasan'dir. Enbarlidir. Hatiplik yapmistir. Ibn Ah-der adiyla taninmistir. Ebu Muhanimed Er-Rizâ'dan hadis dinledi. Ondan hadis rivayet eden en son kisi kendisidir. Ali b. Muhammed bu senenin sevval ayinda doksanbes yasinda vefat etti. [38]

Ebu Nasr B. Hibetullah

Ibn Makûla diye bilinir. Hicretin 402. senesinde dogdu. Çok sayida hadis alimi dinledi. Hadis hafizlarindandi. el-Ikmal fil Mü'telef ve'l-Muhtelef adli kitabi vardır. Bu eserinde Abdülganî'nin kitabıyla Darekutnî'nin kitabini ve bunlardan baska alimlerin kitaplarini bir araya getirdi. Ve bunlara birçok seyler de ekledi. Bunu güzel ve faydali bir himmetle basardi. Yüksek derecede bir nahivciydi. Ibaresi fasih, siiri güzeldi. Ibn Cevzî dedi ki: Seyhimiz Abdülvehhab'm, Ebu Nasr'in dini yönünü elestirdigini ve söyle dedigini isittim: «Muallim, dindar olmaya muhtaçtir. Dine ihtiyaci vardır.»

Ebu Nasr bu senede veya bundan sonraki senede Huzistan'da öldürüldü. Öldürüldüğünde seksen yasini asmisti. Nitekim Ibnü'l-Cevzî de böyle demistir. [39]

Hicretin Dört yüzseksen yedinci Senesi

Bu senede halife Muktedî vefat etti. Yerine oglu Mustazhir Billah halifelige geçti. [40]

Muktedî'nin Vefati

Sultan Berkyaruk Bagdat'a geldiginde halifeden kendisi için bir sultanlik fermani yazdirmasini istedi. Bu ferman yazildi. Hil'atler hazırlandi ve ferman, tasdik için halifeye arz edildi. Halife bu fermani muharrem ayinin ondördünde cuma günü imzaladi. Sonra yemegi getirildi. Adet üzere yemegini yedi son derece saglikliydı. Sonra ellerini yıkadi. Oturup imzaladıktan sonra fermana bakti. Yaninda da saray islerinin ve cariyelerin idarecisi olan kadin oturmaktaydi. Kadin diyor ki: «Halife bana bakti ve «Izinsiz olarak yanima gelen su sahislar da kim oluyorlar?» dedi. Dönüp

baktigimda hiç kimseyi göremedim. Halifenin durumunun degistigini gördüm. Ellerini, ayaklarini saliverdi. Gücü kuvveti çözüldü. Yere düştü. Onun bayildigini zannettim. Elbiselerinin dügmelerini çözdüm. Çağriya cevap vermedigini gördüm. Kapiyi üzerine kilitleyip disari çıktım. Durumu veliahde bildirdim. Emirler ve devlet büyükleri veliahde gelerek babasinin vefati sebebiyle onu teselli edip bas sagligi dilediler. Kendisine de hilafet tebriklerini sunup beyitte bulundular.» [41]

Muktedî Bi Emrillah

Halife Muktedî Billah Ebu Abdullah b. ez-Zahire. Ebu'l-Abbas Ah-med'in veliahdiydi. Muktedî Bi Emrillah Kaim Bi Emrillah'in ogluydu. Kaim Bi Emrillah'da Kadir Billah el-Abbasî'nin ogluydu. Muktedi Bi Emrillah'in annesi Ercuvan adinda Ermeni bir cariyeydi. Bu kadın, oglunun ve torunu Müstazhir'in sonra da Muktedî'nin torunu Müster-sid'in halifeliklerini gördü. Muktedî Bi Emrillah beyaz tenli, yakisikli, vücut ölçüleri düzgün bir kimseydi, zamanında Bagdat'in birçok mahalleleri senlendirilip onarıldı. Sarkicilar, kadınlar oyun ve masiyet ehli kimseler Bagdat'tan sürgün edildiler. İnsanların irzinin korunmasına çok düskündü. İyiligi emredip kötülüğü yasaklardı. İdaresi güzeldi. Allah rahmet etsin. Bu senenin muharrem ayinin ondördünde cuma günü vefat etti. Vefat ederken otuzsekiz sene sekiz ay dokuz günlük ömrünü noktaladı. Ömrünün ondokuz sene yedi ay yirmisekiz gününü halifelikte geçirdi. Vefati oğlu Müstazhir'e bey'at isı tamamlanincaya yani üç güne kadar gizlendi. Sonra cenaze namazi kilindi ve türbesine defnedildi. Dogrusunu Allah bilir. [42]

Mustazhir Bi Emrillah Ebü'l-Abbas'in Halifeligi

Babası cuma günü vefat edince Müstazhir'i onyedi yasından iki ay almış olduğu halde getirip halife olarak kendisine bey'at ettiler. Kendisine bey'at eden ilk kisi vezir Ebu Mansur b. Cüheyr'di. Daha sonra Melik Rüknu'd-Devle Berkyaruk b. Meliksah'tan, onun ardi sirada diger emir ve reislerden onun için bey'at alındı. Üçgüne kadar bey'at isı tamamlandı. Sonra muharrem ayinin onsekizinde salı günü babasinin tabutu ortaya çıkarıldı. Cenaze namazini oğlu halife Mustazhir kildirdi. Halk da cenaze merasimine katıldı. Ancak sultan bu merasime katılmadı. Sultanin emirlerinin çoğu merasime katıldılar. Gazzalî, Sasi ve Ibn Ukayl de bu merasime katıldılar. Cenaze merasimi yapıldigi günde de yeni halifeye bey'atlerini sundular.

Mustazhir Bi Emrillah güzel ahlakli, Kur'an hanzi, fesahatli, bela-gatli, sair ve mantikçi bir kimseydi. Onun güzel siirlerinden biri sudur:

«içimdeki hastaligin harareti kalpte donan seyleri eritti.

Bir gün artık veda resmine elimi uzattım.

Sabretme yoluna nasıl koyulacağım?

Çünkü aska düşen kimselerin yollarının çok kısımlara ayrılmış,
Muhtelif yollar olduklarını görüyorum.

Bedir, vaaaine muhalefet etti.

Oysa bir süre vaaaine uymuş iken ben,
Kalbime onun sevgisini doldurmuşum,
Eğer bundan sonra ben kendi nefsimde,
Ask ahdini bozacak olursam.

Onu gözlerim hiç görmesin.»

Halife Müstazhir, hilafet işlerini veziri Ebu Mansur Amidü'd-Devle b. Cüheyr'e bıraktı. Vezir Ebu Mansur da işleri çok güzel bir şekilde yürüttü. İdareyi sağlam esaslara oturttu. Halka güzel muamelede bulundu. Seçkin ve hayırlı vezirlerdendi.

Bu senenin saban ayının onüçünde halife, Ebu Bekir es-Sasî'yi kadilikten azlederek bu görevi Ebü'l-Hasan b. ed-Damiganî'ye verdi.

Bu senede Sünnilerle Rafizîler arasında çarpışma meydana geldi. Bağdat'ın bir çok yeri yakıldı. Birçok insan öldürüldü. Inna lillah ve inna ileyhi raciun (dogrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz).

Sultanların ihtilafi yüzünden bu senede hiç kimse hacca gidemedi.

Muharrem ayının ondördünde cuma günü hutbe, Sultan Berkya-ruk Rüknu'd-Devle adına okundu. Bu günde halife Muktedî onu sultanliga atadigina dair fermânı imzaladıktan sonra vefat etmistî. [43]

Hicretin Dört yüzseksen Yedinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Atabeg Aksungur

Kasimü'd-Devle lakabım tasirdi. Selçukluydu. Hacıp adıyla bilinirdi. Haleb, Diyarbakir ve Cezire valisiydi. Melik Nureddin Sehid b. Zengi b. Aksungur'un dedesidir. Önceleri Sultan Meliksah b. Alparslan es-Selçukî'nin en has adamlarındandı. Sonra onun yanında derecesi yükseldi. Nihayet Sultan Meliksah Haleb ve kazalarının idaresini Nizamül-mülk'ün tavsiyesi üzerine ona bıraktı. Atabeg Aksungur idare, yasanti ve niyet bakımından hükümdarların en iyisiydi. Halkı onun zamanında güvenlik, adalet, bolluk, ucuzluk içinde yasiyordu. Sonra Drniask valisi Tâcü'd-Devle Tutus tarafından öldürüldü. Bu olay şöyle gelişti: Sultan Tacü'd-Devle Tutus, kardesinin oğlu Berkayarukla savaşmak için Atabeg Aksungur'dan ve Harran ile Urfa valisinden yardım istemisti. Ancak Atabeg Aksungur ve Harran ile Urfa'mn valisi onu bırakip kaçmışlardı. Tâcü'd-Devle Tutus da yalnız kalinca

Diniask'a kaçtı. Bilahare gücünü topladığında bu ikisi yanma döndüler. Ancak bu defa Tacü'd-Devle Tutus, Haleb kapisında bunlarla savasti. Ikisini de öldürüp Haleb disında ellerinde bulunan bütün beldeleri zaptetti. Sadece Haleb sehri Aksungur Zengi'nin oglunun elinde kaldı. Bu hadise hicretin 523. senesinde vuku buldu. Nitekim bununla ilgili açıklama ileride gelecektir.

Ibn Hallikan'in anlattigina göre Atabeg Aksungur, Sultan Melik-sah'in kölesiydi. Onunla birlikte Urfa valisi Bozan da aynı sultanin köle-siydi-Tutus Haleb sehrini zaptettiginde onu orada naib olarak birakti. Ancak daha sonra Atabeg Aksungur ona isyan etti. Tutus Dimask sehrini de ele geçirmisti. Bu senenin cemaziyelevvel ayında kendisiyle savasti ve Atabeg Aksungur'u öldürdü. Atabeg Aksungur öldürölünce oğlu Iniadüddin Zengi onu defnetti. Imadüddin, Nureddin Zengi'nin babasıydı. Imadüddin babasını surlarin üzerinden Haleb sehrine sokarak defnetti. [44]

Emirü'l-Cüyus Bedr El-Cemalî

Misir ordularinin komutam, Fatimî ülkesinin idarecisiydi. Akilli, alicenap ve alimleri seven bir kimseydi. Alimlere devamlı tahsisat bağlamisti. Müstansir zamanında büyük güç kazandı.Isler onun direktifleri dogrultusunda yürüyordu. Hersey onun görüsüne bagliydi. Birçok beldeleri fethetti. Iktidar süresi uzadı. Nami yayıldı. Sairler kendisini Övdüler. Sonra bu senenin zilkade ayında vefat etti. Kendisinden sonra yerine oğlu Efdal geçti. [45]

Halife Muktedî

Bu zatin biyografisi Önceki sayfalarda anlatılmistir. [46]

Halife Müstansir El-Fatimi

Ebu Temim Maad b. Ebi'l-Hasan Ali b. Hakim. Altmis sene tahtta kaldı. Ondan önce ondan sonra hiçbir halife bu kadar uzun süre tahtta kalmis degildi. Kendisinden sonraki dönem için oğlu Nizar'i veliahd tayin etti. Ancak babasının vefatından sonra Efdal b. Bedr el-Cemalî, Nizar'i halifelikten hal'etti. İnsanlara, Ahmed b. Müstansir'a, yani Ni-zar'm kardesine bey'at etmelerini emretti. Ahmed'e de Müstalî lakabim takti. Bu durumda Nizar, Iskenderiye'ye kaçtı. Halk etrafında toplanip kendisine bey'at etti. Islerini Iskenderiye kadisi Celalü'd-Devle b. Am-mar idare etti. Ancak Efdal onun üzerine geldi. Onu kusatma altına aldı. Nizar onlarla savastıysa da Efdal Nizar'i ve taraftarlarını hezimete ugratıp kadi Celalü'd-Devle ile Nizar'i esir aldı. Kadiyi öldürdü. Nizar'i da dört duvar arasına hapsetti. Nizar ölünceye kadar o kapisiz hücrede kaldı. Müstalî hilafette müstakil oldu. Yirmibir yasındayken çekismesiz bir halife olarak tahta oturdu. [47]

Muhammed B. Ebi Hasim

Mekke emiri idi. Bu senede doksan k     yasında  ken Mekke'de vefat etti. [48]

Sultan Meliksah'in O  lu Mahmud

Annesi h    mdarlığı ona vermi  , bu sebeple   ok para sarfetmi  ti. Berkyaruk onunla sava  mı  , onu hezimete ugratmi  ti. Bunun   zerine Mahmud kendi beldesi olan Isfahan'a kapanıp kalmı   ve bu sene orada vefat etmi  ti. Cenazesi Bagdat'a getirildi ve Nizamiye t  rbesine defnedildi. Mahmud,   ok g  zel y  zl  , endami ho   bir kimseydi. Bu senenin sevval ayında vefat etti. Annesi Terken Hatun ramazan ayında vefat etmi  , d  zeni bozulmu   oldu  undan   t  r   askerler gelip Mahmud'un etrafında toplanmı  lardı. Memleket idaresi artık onun elinde kalmı  ti. Onbin T  rk k  leye sahipti. Bu i  ler i  in yakla  ık 3.000.000 dinar haca-mı  ti. D  zen bozulmu  tu. Hi   bir nimet ve faydalı sonu   elde edilememi  ti. Do  rusunu noksanlıklardan m  nezze   olan y  ce Allah daha iyi bilir. [49]

Hicretin D  rt  y  zseksensekizinci Senesi

Bu senede Yusuf b. Abak et-T  rkman  , Dimask valisi Tutusun el  isi olarak Bagdat'a geldi ki, orada Tutus adına propaganda yapsın. Tutus da Rey taraflarında bulunan kardesinin o  luyla sava  maya gitmi  ti. Tutusun el  isi Bagdat'a geldiğinde ondan   rk  p korktu. Halife de onu sarayına davet etti. Yakınma oturttu. El  i, halifenin huzurunda yer   pt  . Bagdat halkı onu   ld  rmeye hazırlanmı  ti.     nk   onun, Bagdatlıların mallarını yagmalamasından korkmu  lardı. Berkyaruk bu haldeyken kardesi o  lunun el  isi gelip kendisine Tutus'un sava  ının ilk safhasında   ld  r  ld    n   haber verdi. Tutus bu senenin safer ayının onyedi-sinde vefat etti. Berkyaruk'un g  c   arttı. Y  netimde yalnız basına s  z sahibi oldu. Babası   ld  r  ld    nde Tutus'un o  lu Dukak da yanındaydı. Dukak Dimask'a giderek sehri ele ge  irdi. Dimask'ta babasının naibi Emir Savtekin bulunuyordu. Dukak, Eb  'l-Kasim el-Harezmi'y   kendine vezir tayin etti. Tutus'un o  lu Abdullah Haleb sehrini ele ge  irdi. Memleket i  lerini de Cenah  'd-Devle b. Aytekin y  r  tt  . O esnada Hama sehrinin valisi Ridvan b. Tutus idi. Ridvan o  ulları bu zata nisbet edilirler.

Bu senenin rebiy  levvel ayının ondokuzunda cuma g  n   veliahd Ebu Mansur Fadl b. M  stazhir adına hutbe okundu. Kendisine Zahir  -t  d-Din lakabı verildi. Bu senenin rebiulahir ayında vezir   bn C  hey  r Bagdat'ın etrafına sur yaptırılmasına karar verdi. Halkın gelip orada dolasmalarına ve   alısmalarına izin verdi. Oraya gelenler   ok rezaletler akılsızlıklar ve ahmaklıklarda bulundular.   ok   irkin i  ler yaptılar. Ibn Ukayl ona   ok a  ır s  zler i  eren bir pusula yazdı. Onu   fkeyle protesto etti.

Bu senenin ramazan ayında Sultan Berkyaruk sarayından disari çıktığında kendisine suikastta bulunuldu. Ancak kurtuldu. Yarasi tedavi edildi. Suikastçi yakalamp iskence edildiğinde bu iste kendisine iki kisinin daha destek olduklarını söyleyince onlar da sorguya alındılar. Ancak suçlarını itiraf etmediler. Fakat neticede her üçü de öldürüldü.

Halife, Tevasî'yi Sultan Berkyaruk'a göndererek kurtuluşunu tebrik etti.

Bu senenin zilkade ayında Imam Gazzalî Nizamiye'deki müdder-rislik görevini bırakıp Bagdat'tan Kudüs'e gitti. Dünyadan el etek çekti. Kendini zühde verdi. Lüks elbiseleri bırakıp kaba ve ucuz elbiseler giymeye başladı. Müderrislikte kardesi ona vekalet etti. Ertesi sene Imam Gazzalî hacca gitti. Sonra beldesine döndü. Bu süre zarfında İhyau Ulu-middin kitabını tasnif etti. Hergün büyük bir kalabalık, bulunduğu dergâha giderek onun va'zû nasihatlerini dinliyordu.

Bu senenin arefe gününde Kadi Ebü'l-Ferec Abdurrahman b. Hibe-tüllah b. el-Bistî'ye hil'at giydirildi ve Serefü'l-Kudad lakabı verildi. Bagdat'ta ve diğer yerlerde kadilik görevlerine atandı.

Bu senede Kerh mahallesindeki Rafizîlerle Sünniler barış yaptılar. Ama yine de arada bir kapismaya, birbirlerinin aleyhinde bulunmaya devam ettiler. Bu da çok tuhaf hallerdendir.

Bu senede Semerkand valisi Ahmed b. Hakan öldürüldü. Öldürülmesinin sebebi suydı: Zindik olduğu hususunda aleyhinde şahidlik yapılırca bogularak öldürüldü yerine amcasının oğlu Mes'ud geçti.

Bu senede Türkler Ifrikiye'ye girdiler. Yahya b. Temim b. Muiz b. Badis'e ihanet edip onu yakaladılar. Ülkesini ele geçirdiler. Halkın bir kısmını Öldürdüler. İki taraf arasında uzun ve şiddetli savaşlar cereyan ettikten sonra ülkeye hakim oldular. Türklerin öncüleri Sahmelik adında biriydi. Masrik ümerâsından birinin oğluydu. Misir'a geldi, orada hizmet etti. Ancak sonra Magrib'e, Ifrikiye'ye kaçtı. Beraberinde bir grup Türk de vardı ve yukarıda olan olayları meydana getirdi.

Bu senede Iraklılardan hiç kimse hacca gitmedi. [50]

Hicretin Dört yüzseksenekizinci Senesinde Vefat Eden Meshur Şahsiyetler

Hasan B. Ahmed B. Hayrûn

Künyesi Ebu'l-Fadl'dir. İbn Bakillanî adıyla meshur olmuştur. Çok hadis dinlemiştir. Hatib Bagdadî de kendisinden dinlediği hadisleri yazmıştır. Hadis konusunda güzel bilgisi vardı. Güvenilir ravilerden-dir. Damiganî onun şahidliğini kabul etmiştir. Sonra Damiganî'nin emini (sekreteri) olmuştur. Daha sonra gelirler divanının başına getirildi. Bu senenin receb

ayında sekseniki yasında vefat etti. [51]

Tutus Ebü'l-Muzaffer

Alparslan'ın oğludur. Lakabi Tâcû'd-Devle'dir. Dimask'ın ve baska bazı beldelerin hükümdariydi. Kardesinin oğlu Berkyaruk'un evlenmek istediği bir kadınla kendisi evlendi. Ama Cenâb-i Allah'ın takdiri gereği evlenemeden o kadın vefat etti. Sair Mütenebbî söyle demistir:

«Senin yükselisinde Allah'ın bir sirri vardır. Düşmanların sözleri, saçmadan baska bir sey degildir»

Ibn Hallikan dediki: Tutus sark illerinin valisi idi. Atsiz, Misir hükümdarının gönderdiği Emirü'l-Cüyus'la yaptığı savasta kendisinden yardım istedi. Atsiza yardım etmek için Dimask'a geldiginde Atsiz kendisini karsilamaya gelmisti. O esnada Atsiz'm yakalanmasını ve öldürölmesini emretti. Kendisi hicretin 471. senesinde Dimask'a ve kazalarına sahip oldu. Sonra Atsiz'la savasti ve Atsizi Öldürdü. Bundan sonra da Rey sehrinde kardesinin oğlu Berkyaruk'la savasti. Berkyaruk onu bu savasta maglup edip öldürdü. Oğlu Ridvan Haleb'e hakim oldu. Ha-leb'teki Ridvan ogullari bu zata nisbet edilirler. Ridvan, hicretin 557. senesine kadar Haleb'te hüküm sürdü. Annesi, zehirlediği bir üzüm salkimini kendisine yedirerek onu öldürdü. Ridvan'dan sonra yerine oğlu Ta-cülmülk Böri dört sene müddetle hükümdarlik yaptı. Ondan sonra Ridvan'ın diger oğlu Semsü'1-Mülk Ismail üç sene müddetle hüküm sürdü. Sonra annesi onu da öldürdü. Annesi Çavlu'nun kizi Zümrüt Hatun'du. Bundan sonra Zümrüt Hatun Sihabüddin Mahmud b. Böri'yi tahta geçirdi. O da dört sene müddetle hüküm sürdü. Sonra Muhammed b. Böri Tugtekin bir sene hüküm sürdü. Bundan sonra Muciruddin Abak hükümdarliga geçti. Ileride de anlatilacagi gibi Nureddin Mahmud Zengi hükümdarligi elinden alincaya kadar tahtta kaldı. Abak'ın zamanında Dimask'ta askerlerin Atabegi, Muinüddin'di ki, Gur mmtikasmdaki Muiniler ile Dimask'taki Medresetü'l-Muiniye ona nisbet edilir. [52]

Rizkullah Abdülvehhab

Rizkullah Abdülvehhab b. Abdülaziz Ebu Muhammed et-Temimî. Kurralarin, Hanebeli fakihlerinin, hadis alimlerinin imamiydi. Vaaz meclisi ve önce Mansur Camii'nde daha sonra Kasir Camii'nde fetva halkasi vardı. Endami güzel bir kimse olup halk tarafından çok sevilir Ai Güzel siirleri vardı. Çokça ibadet ederdi. Ibaresi fasih, münazarasi mizeldi. Atalarından zincirleme yoluyla gelen bir rivayete göre Ebu Ta-lib oğlu Ali hazretlerinin söyle dedigini nakletmistir:

«Ilim amelden yardım istedi. Amel eger onun yardımına giderse ilim

yerinde kalir. Aksi halde göçüp gider.» Rizkullah, halife nezdinde itibarlı bir kimseydi. Önemli meselelerde, elçi olarak sultana giderdi. Bu senenin cemaziyelevvel ayının ortasında şah günü vefat etti. Vefat ederken seksensekiz yasındaydı. Halifenin izniyle Babü'l -Meratip'teki kendi evinde defnedildi. Cenaze namazını oğlu Ebu'l-Fadl kildirdi. [53]

Ebu Seyf El-Kazvini

Abdüsselam b. Muhammed b. Yusuf b. Bendar. Mutezile şeyhi idi. Abdülcebbar b. Amed el-Hemedanî'den ders aldı. Misir'a göçtü. Orada kırk sene müddetle ikamet etti. Çok sayıda kitap yazdı. Yediyüz ciltlik bir tefsir tasnif etti. İbnü'l-Cevzî «O tefsirinde gurur ve kibri topladı» demistir.

«Şeytanların, Süleyman'ın hükümdarlığı hakkında söylediklerine uydular.» (el-Bakara: 102) ayet-i kerimesini tam bir ciltte tefsir etti.

İbn Ukayl dedi ki: «Ebu Seyf el-Kazvinî bazan ilimle bazan da siirle dili uzun bir kimseydi. Ebu Ömer b. Mehdî'den ve diğerlerinden hadis dinledi».

Bu senede doksanaltı yasındayken Bağdat'ta vefat etti. Ahir ömründe evlendi. [54]

Vezir Ebu Süca

Muhammed b. Hüseyin b. Abdullah b. İbrahim. Künyesi Ebu Süca. Lakabı da Zahirü'd-Din idi. Aslen Ravzeraverli olup Ahvaz'da doğmuştu. Seçkin ve hayırlı vezirlerden olup çokça sadaka verir, alimlere ve fakihlere ihsanda bulunurdu. Şeyh Ebu İshak es-Sirazî'den ve diğerlerinden hadis dinledi. Kitaplar tasnif etti. Tecaribü'l-Ümem adlı kitabın üzerine bir zeyil yazdı. Halife Muktedî'ye vezirlik yaptı. 600.000 dinarı vardı. Bu parayı hayır ve sadaka yolunda sarfetti. Güzel vakıflar te'sis etti. Muazzam binalar yaptırdı. Dullara ve Öksüzlere çokça yardımda bulundu. Adamin biri ona «Yanimizde bir dul var. Bu dul kadının dört çocuğu var. Hepsisi de aç ve çıplaktırlar» deyince kendi has adamlarından

inyle ° dula ve çocuklarına nafaka, elbise ve yiyecek gönderdi. Hava Sıddetli soğuk olmasına rağmen elbisesini üzerinden çıkarıp soyundu ve ^Ulah'a yemin ederim ki bu dul ve öksüzlerinin iyi haberleri ile bana

°nmedigin sürece elbiselerimi giymeyeceğim» dedi. Adam kendisine verilen nafaka, giyecek ve yiyecekleri çabucak onlara götürdü. Sonra iyi haberlerini vezir Ebu Süca'a getirdi. Onların sevinip kendisine duaci olduklarını söyledi. Vezir Ebu Süca da bu habere sevinip elbiselerini giydi.

Bir defasında kendisine kadayıf getirilip önüne bırakıldığında bu kadayıfı bulamayanlar için üzüldü. Lokmalar boğazından geçmeyince hepsini mescidlere gönderdi. Çok miktardaki bu kadayıfı yoksullara ve mescidlerde dilenen körlere yedirdi.

Divanda otururken mutlaka fakihleri de bulundururdu. Dini bir problemle karsilastiginda o fakihlerin fetvalarina göre hüküm verirdi. Insanlara çok mütevazî davranirdi. Avam ve havasi ayird etmez, hepsine karsi alçak gönüllülük gösterirdi. Sonra vezirlikten azledildi. Hacca gitti. Medine'de mücavir olarak çalisti. Daha sonra hastalandi. Hastaligi agirlasinca Hücre-i Nebeviye gelip söyle dedi:

Ya Resûlallah! Yüce Allah bir ayet-i kerimede söyle buyurmudur:

«Onlar, kendilerine yazik ettiklerinde, sana gelip Allah'tan magfired dilemeler ve peygamberler de onlara magfired dileseydi, Allah'in tev-beleri daima kabul ve merhamet eden oldugunu görürlerdi.» (en-Nisâ, 64).

Iste ben sana geldim günahlarimdan ötürü Allah'tan magfired diliyorum. Kiyamet gününde de bana sefaatçi olacagini umuyorum»

Böyle dedikten sonra ayni günde vefat etti. Allah rahmet etsin. Bakî mezarligina defnedildi. [55]

Kadi Ebu Bekir Es-Sasî

Muhammed b. Muzaffer b. Bekran el-Hamevi Ebu Bekir es-Sasî. Hicretin 400. senesinde dogdu. Kendi beldesin de fikh ögrendi. Sonra hicretin 417. senesinde hac etti. Bagdat'a geldi. Ebu Tayyib et-Taberî'den fikh ögrendi. Orada hadis ögrendi. Ibn ed-Damiganî'nin meclisinde sahidlik-yapti. Ibn ed-Damiganî de sahidligini kabul etti. Kadi Ebu Bekir, ellibes sene müddetle kendi mescidine kapandi. Orada insanlara Kur'an okuyor, Öğretiyor ve fikh okutuyordu. ed-Damiganî vefat ettiginde vezir Ebu Süca' onun için tavsiyede bulununca halife Muktedî onu kadiliga tayin etti. Insanlarin en nezihi ve en iffetlisi idi. Sultandan bagis ve diger kimselerden de hediye kabul etmezdi. Elbisesini ve yiyeceklerini hiç degistirmede. Kadilik görevi karsiliginda ücret almadi. Yerine vekil birakmadi. Bizzat davalari kendisi hallederdi. Hiçbir mahluka iltimasta bulunmadi. Beyyine bulunmadigi, ama ithamlari hakli çikarici karineleri bulundugu zaman bazi inkarcilari döverdi ki suçlarini ikrar etsinler. Imam Safiî'nin de buna delalet eden sözleri bulunduğunu kendisi söylerdi. Bu hususta bir de kitap tasnif etti. Karinelere dayanarak hüküm verisini Ibn Ukayl de desteklerdi ve delil olarak da su ayet-i kerimeyi ileri sürerdi:

«Eger gömlegi önden yirtilmissa kadin dogru söylemis, erkek yalancilardandir.» (Yusuf, 26).

Büyük\ fakihlerden ve münazaracılardan Musattep b. Ahmed b. Üsame el-Ferganî ipekli elbiseler giyinip altin yüzükler taktigindan dolayi sahidligini kabul etmemisti. Davaci ise «Sultan ile veziri Nizamül-mülk de ipekli elbiseler giyinip altin yüzük takiyorlar» deyince kadi Ebu Bekir es-Sasî ona

su karsiligi vermisti:

«Allah'a yemin ederim ki sultan ile veziri benim huzurumda bir bakla demeti için sahidlik yapacak olsalar, onların da sahidliklerini reddederim.»

Bir defasında kendi mezhebinden olan faziletli bir fakih onun huzurunda sahidlik yapmış ancak sahidligini kabul etmeyince fakih ona söyle sormustu:

- Sahidligim bütün hakimler nezdinde makbul olduğu halde sen ne diye kabul etmiyorsun?

- Senin sahidligini kabul etmem. Çünkü seni, hamamda avretini örtmeksizin çıplak olarak yıkanırken gördüm. Bu yüzden kabul etmeyeceğim.»

Kadi Ebu Bekir es-Sasî bu senenin saban ayının onunda salı günü seksensekiz yaşında vefat etti. İbn Süreyh'in mezarının yakınma defnedildi. [56]

Ebu Abdullah El-Humeydî

Muhammedb. Ebu Nasr Fütuhb. Abdullahb. Humeyd el-Endelüsî, Endülüs'e yakın Berka adasındandır. Bagdat'a geldi. Orada hadis dinledi. Çok hadis rivayet eden, usta, mahir, ifetli, nezih bir edebiyatçı ve hadis hafızıydı. Buhari ve Müslim'in Sahihlerini cem etmistir. Baska tasnif eserleri de vardır. İbn Hazm ile Hatib Bagdadînin musannefleri-ni yazmistir. Bu senenin zilhicce ayının onyedisinde salı gecesi doksan yaşım asmış iken vefat etti. Mezari Bagdat'ta Bîsr el-Hafî'nin mezarının yakınındadır. [57]

Hibetullah B. Seyh Ebü'l-Vefa B. Ukayl

Kur'an'ı hifz etti. Fikhi Öğrendi. Asaletli biri olduğu ortaya çıktı. Sonra hastalandı. Babası tedavisi için çok para harcadıysa da bunun bir yarar olmadığı. Birgün oğlu ona söyle demisti:

- Ey babacığım çok ilaç getirdin. Çok tedavi ettin. Çok dualar ettin. Ama benim hakkımda Cenâb-i Allah'ın tercih ettiği bir hüküm vardır.

Onun benim için tercih ettiği hükümle beni basbasa bırak artık. Benden el çek.

Babası da söyle demisti: «Anladım ki, o bu sözü bosuna söylemiş değildir. Allah katında yüksek makamlar için seçildiğinden dolayı böyle bir sözü söyleyebilmiştir.»

Doğrusunu noksanlıklardan münezze olan yüce Allah daha iyi bilir. [58]

Hicretin Dört yüzseksendokuzuncu Senesi

el-Muntazam adlı eserinde İbnü'l-Cevzî dedi ki: Bu senede cahil astrologlar

Nuh tufanına yakın büyüklükte bir tufan olacağını söylediler. Bu haber halk arasında yayılınca herkes korkuya kapıldı. Halife Müstazhir de astrolog İbn Asbun'u çağırarak bu durumu ona sordu. O da şöyle dedi:

- Nuh tufanı zamanında balık burcunda yedi gezegen bir araya gelmişti. Şimdi ise Zuhal dışında altı gezegen aynı burçta bir araya gelmiştir. Şu halde bazı bölgelerde tufan meydana geleceği muhakkaktır, ama en yakın tahmine göre bu Bağdat'ta olacaktır.

Halife, vezirine sel yataklarını ve suların patlak vermesinden korkulan yerleri onarmasını emretti. Halk da artık tufanı beklemeye başladı. Hacıların Nahle'den sonraki Menakip vadisinde iken büyük bir sele maruz kaldıkları, ancak dağ başına tırmanan hacıların boğulmaktan kurtuldukları; suların develeri, adamları ve yükleri sürükleyip götürdükleri haberi Bağdat'a geldi. Bunun üzerine halife, astrolog İbn As-bun'a hü'at giydirdi ve aylık bağladı.

Bu senede emir Kivamü'd-Devle Ebu Said Kürboga, Musul sehrini ele geçirdi. Serefü'd-Devle Muhammed b. Müslim b. Kureys'i öldürdü. Şehri dokuz aylık kusatmadan sonra sular altında bıraktı.

Bu senede Temim b. Muiz el-Magribî, Kabis sehrini zaptetti. Orada bulunan kardeşi Ömer'i şehir dışına çıkardı. Süse hatibi de bu hususta şu beyitleri okudu:

«Zaman güldü. Sen kilicinin agziyle Kabis'i fethettiğin zaman o sana asik suratla mukabele etti.

Sen sabahleyin erkenden oraya geldin. O şehri elde etmek için, Mehîr olarak sadece keskin kılıçlarla mızrakları verdin, Allah bilir ki sen oranın meyvelerini ancak, Daha önce baban dikmiş olduğu için devsirebildin. Mızrakların gölgesinde talepte bulunan kisi, Reislik yerleri olan bölgeleri gelin olarak elde eder.»

Bu senenin safer ayında şeyh Ebu Abdullah et-Taberî Nizamiye'de ders vermeye başladı. Onu bu medresenin müderrisliğine Berkya-ruk'un veziri Fahrülmülk b. Nizamülmülk tayin etti.

Bu senede Hâce oğulları, Seyfû'd-Devle Sadaka b. Mezyed b. Mansur b. Debis'in bölgelerine hücum ettiler. Hz. Hüseyin'in Hair'deki şehidliğine de baskın yaptılar. Orada çokça rezalet ve mefsedetler icra ettiler. Orada mezkur vali Sadaka onlara baskın yaptı. Hz. Hüseyin'in mezarının yanında onlardan çok kimseyi Öldürdü. Onlardan biri kendini surların üstünden ata binmiş vaziyette aşağıya attığı halde kendisi ve atı salimen kurtulmustuki bu da çok hayret verici bir durumdur.

Bu senede emir Humartekin el-Hasnanî insanlara haccettirdi. [59]

Hicretin Dört yüzseksendokuzuncu Senesinde Vefat Eden Meshur Şahsiyetler

Abdullah B. Ibrahim B. Abdullah

Ebu Hakim el-Hayrî'nin kardesidir. Hayr, Fars illerinden birinin adidir. Abdullah, hadis dinledi. Rivayet etti. Seyh Ebu Ishak es-Sirazî'den fikh dersleri aldı. Feraiz, edebiyat ve lügata dair bilgisi vardı. Tasnif eserler verdi. Gidisati güzel bir kimseydi. Ücret karsiliginda mushaf yazardi. Bir gün yazmaktayken kalem elinden düstü. O da duvara yaslandı. Sonra da söyle dedi: «Vallahi eger bu ölüm ise çok hostur.» Böyle dedikten sonra da vefat etti. [60]

Abdulmuhsin B. Ahmed Es-Sencî

Tacirdi. Ibn Süheda-i Mekke (Mekke sehidlerinin oğlu) diye bilinirdi. Bagdatlıdır. Çok hadis dinledi. Hadis toplamak amaciyla birçok beldele seyahatlerde bulundu. Sur'da iken Hatib Bagdadî'den çok hadis dinledi. Hatib onu Irak'a göndermistti. Bu sebeple Hatib, kendi elyazisiy-la Tarihi Bagdat adli eserim ona hediye etmistir ve bazi tasnif eserlerinde de ondan rivayetlerde bulunmustur. Hatib ona Abdullah adini vermisti. Abdülmuhisin b. Ahmed, güvenilir ravilerdendi. [61]

Abdülmelik b. Ibrahim

Abdülmelik b. Ibrahim b. Ahmed Ebu'1-Fadl. Hemedanî diye bilinirdi. Maverdî'den fikh dersleri aldı. Ser'i ilimlerde, hesapta ve diger ilimlerde, ustaydi. Ebu Ubeyd'in Garibu'l-Hadis'ini ve Ibn Faris'in de Mücmel'ini ezberlemisti. İffetli ve zahid bir kimseydi. Halife Muktedî onu kadilkudathga atamak istedi, ancak o buna siddetle karsi koydu. Acizligini ve yasiligini ileri sürerek özür diledi. Zarif ve latif bir kimseydi söyle derdi:

«Babam beni terbiye etmek istedigii zaman degnegi eline alır sonra da «Allah'in emrettiği şekilde oglumu terbiye etmek için onu dövmeye niyet ettim» der, sonra da beni dövmeye gelirdi. Ancak o bu şekilde niyetini yaptıktan sonra niyetini tatbik etmeye baslayacağı ana kadar aradan geçen zaman içinde ben de fırsatim bulup kaçır ve böylece dayaktan kurtulurdum.»

Abdülmelik, bu senenin receb ayında vefat etti. Ibn Süreyh'in mezarinin yanına defnedildi. [62]

Muhammed B. Ahmed B. Abdülbaki

Muhammed b. Ahnied b. Abdülbaki b. Mansur.

Künyesi Ebu Bekir ed-Dekkak'ti. Ibn Hadine diye taninirdi. İfadesinin güzelliği ve okuyusunun nefaseti ile meshur olmustu. Güzel yazisi ve sahih nakli ile ün salmistti. Hem kiraat hem hadis ilmini öğrendi. Hatibi Bagdadî'den ve iklasli arkadaşlarından çokça hadis dinledi. Söyle demisti:

«Bagdat sular altinda kaldigi zaman evim ve kitaplarimda sel afetine maruz kalmis ve hiç bir seyim kalmamisti. Artik kitap istinsahi yapmak mecburiyetinde kaldim. O senede Sahih-i Müslim'i yedi kez yazdim. Uykuya daldim. Bir gece rüyada kiyametin koptugunu gördüm. O esnada adamin biri Ibn Hadine nerede?» diye soruyordu. Yanina gittim. Cennet'e girdim. Cennet'e girerken sirt üstü uzandim. Ayaklarimi üst üste koyup artik «Kitap istinsahi yapmaktan kurtulup rahata erdim» dedim. Sonra uyandigimda elimde kalem, önümde de istinsahini yapmakta oldugum kitap vardi.» [63]

Ebu Muzaffer Es-Sem'anî

Mansur b. Muhammed b. Abdülcebbar b. Ahmed b. Muhammed Ebu Muzaffer es-Sem'anî. Hadis hafiziydi. Merv sehrindendir. Önceleri Ebu Hanife mezhebinin fikhini Öğrendi. Sonra Safiî mezhebine geçti. Ebu îshak'tan ve Ibn Sabbag'dan Safiî fikhini öğrendi. Birçok ilimlerde bilgisi vadi. Tefsir tasnif etti. Hadise dair Kitabü'l-Intisar adli eseri de tasnif etti. Eserleri arasinda el-Bürhan ve'1-Kavati fi Usuli'1-Fikh, ve el-Istilam da vardir. Nisabur sehrinde vaizlik yapardi. Söyle derdi:

«Ezberledigim her seyi unuttum.»

Kendisine Cenâb-i Allah'in sifati sorulduğunda su cevabi vermisti:

«Acuzelerin (koca karilarin) ve mektep çocuklarinin inanci gibi bir inançla dine baglanin.

Cenab-i Allah'in, Ars-i Ala üzerindeki istivasi sorulduğunda da söyle cevap vermisti:

«Su'da'nin sirrim öğrenmek için bana geldiniz.

Oysa ben Su'da'nin sirrini açıklama hususunda cimri bir kimseyimdir.

Beni bu hususta cimri biri olarak görürsünüz.

Dogrusu Su'dâ, temenni edenin arzu ve emelidir.

O, hem iffeti ve hem güleç hem de güzel yüzü elde etmistir.»

Ebu Muzaffer, bu senenin rebiyülevvel ayında vefat etti. Merv mezarligina defnedildi. Allah ona da bize de rahmet etsin. Amin. [64]

Hicretin Dörtüzdoksaninci Senesi

Bu senede Harezmliler hakimiyeti teessüs etmeye basladi. Söyle ki: Sultan Berkyaruk bu senede amcasi Arslan Argun b. Alp Arslani öldürdükten sonra Horasan sehrini ele geçirdi ve orayi Melik Sencer adıyla meshur olan kardesine teslim etti. Emir Kamaci da onu Atabeg olarak tayin etti. Veziri, Ebü'1-Feth Ali b. Hüseyin et-Tugraî idi. Habesi b. Ber-sak adindaki emiri de Horasan'a tayin etti. Harezm sehrine Muhammed b. Enustekin adindaki bir

genci vali olarak tayin etti. Bunun babasi Selçuklu emirlerindendi. Edep, fazilet, güzel ahlak ve mazbut bir hayat tarzi benimsetilerek yetistirilmisti. Harezmi seherine tayin edildiginde Ha-rezmsah lakabim aldi. bu, Harezmlilerin ilk hükümdariydi. Halka güzel muamelede bulundu. Kendisinden sonra oğlu Atsız da babasının yolunu takip etti.Halka adil davrandı. Sultan Sencer'in nezdinde kiymetlenip itibar sahibi oldu. Mertebesi yükseldi. Halk da onu sevdi.

Bu senede Melik Ridvan b. Tacü'1-Mülk Tutus, Fatimî halifesi Müstalî adına hutbe okudu.

Bu senenin sevval ayında Nûbe kapisi yanında Batinilerden bir adam öldürüldü. Bunun aleyhinde iki kisi sahidlik yapmisti ki, adil olan bu iki sahitten biri Ibn Ukayl idi. Sahidler onun kendilerini mezhebine davet ettigini ifade etmislerdi. Öldürüldüğünde «Ben lailahe ilallah dedigim halde mi beni öldürüyorsunuz?» demis, sahid Ibn Ukayl de ona su karsiligi vermisti: Ama yüce Allah da söyle buyurmustur: «Siddetli azabimizi gördüklerinde: «Yalniz Allah'a inandik, Ona kostugumuz esleri inkâr ettik, dediler.» (ei-Mü'min, 84).

Bu senenin ramazan ayında büyük komutanlardan Porsuk Öldürüldü. Bu, Bagdat emniyet müdürlüğüne atanan ilk sahisti.

Bu senede emir Humartekin el-Hasnanî insanlara hac ettirdi.

Bu senenin asure gününde kadi nezdinde aleyhine sabit olan bazi suçlardan ötürü Bahaü'd-Devle Ebu Nasr b. Celalü'd-Devle Ebu Tahir b. Büveyh'in evine baskin yapıldi. Yakalandi. Öldürölüp kani akitildi.Evi yıkildi. Evinin yerinde Hanefîlerle Safîiler için iki mescid yapıldi. Sultan Meliksah ona Medain ile Deyru Akul ve diger bazi mintikalari ikta olarak vermisti. [65]

Hicretin Dörtüzdoksaninci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Ahmed B. Muhammed B. Hasan

Ahmed b. Muhammed b. Hasan b. AK b. Zekeriya b. Dinar Ebu Yala el-Abdi el-Basrî. Ibn Savvaf adıyla taninmistir. Hicretin 400. senesinde dogdu. Hadis dinleyip rivayet etti. Zahid ve mutasavvif ayni zamanda fakih ve müderris bir kimseydi. Agirbasli, hareketleri ölçülü, dindar bir kimseydi. On ilimde allame idi. Bu senenin ramazan ayında doksan yasinda vefat etti. Allah rahmet etsin. [66]

Muammer B. Muhammed

Muammer b. Muhammed b. Muammer b. Ahmed b. Muhammed Ebu'l-Ganaim el-Hüseynî. Hadis dinleyip rivayet etti. Sureti güzel, ahlaki yüce, ibadeti çok bir kimseydi. Herhangi bir Müslümana eza ve cefa ettigi,

herhangi bir arkadasina sövdüğü duyulmamistir. Altmis küsur .yasinda bu senede vefat etti. Otuziki sene müddetle nakiplik yapti. Ku-reysin önde gelen efendi sahsiyetlerindendi. Kendisinden sonra yerine oglu Ebü'l-Fütuh Haydere geçti. Ona da Rizâ zü'1-Fahreyn lakabi takildi. Muammer b. Muhammed'e, vefati nedeniyle sairler agit yaktilar. Ib-nül-Cevzî bu agitlari nakletmistir. [67]

Yahya B. Ahmed B. Muhammed El-Bestî

Hadis dinledi. Hadis toplamak amaciyla çeşitli yerlere seyahatlerde bulundu. Güvenilir, salih, dogru sözlü, edepli bir kimseydi. 112 sene üç ay yasadi. Yasi büyük olmakla birlikte duyu organlari saglamdi. Kur'an okur hadis naklederdi. Allah ona da bize de rahmet etsin. [68]

Hicretin Dörtüzdoksanbirinci Senesi

Bu senenin cemaziyelevvel ayında Franklar siddetli bir kusatmadan sonra burçlardaki bazi niuhanzlarla anlasarak Antakya sehrini ele geçirdiler. Antakya valisi Bagisyan, az sayidaki askerleriyle oradan kaçti. Ailesini ve malini Antakya'da birakti. Sonra kaçmakta iken yolda bu yaptigina çok pisman oldu. Öyle ki, bayildi. Atindan yere düştü. Adamlari onu terk edip gittiler. Bir koyun çobani gelip basini kopardi ve franklari hükümdarina götürdü. Musul valisi Emir Kürboga bu durumdan haberdar olunca çok sayida asker topladi. Dimask valisi Dukak jje Humus valisi Cenahü'd-Devle ve digerleri de onun etrafinda toplan-ar. Kürboga bu birlesik orduyla Franklari üzerine gitti. Antakya'da

Franklarla savastilar. Franklar onlari maglup ettiler. Onlardan çok sayida adam öldürdüler. Bol miktarda mallarini da ganimet olarak elde ettiler. Inna lillah ve inna ileyhi raciun (dogrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz)

Sonra Franklar Marretü'n-Numan'a gidip orayi da kusattiktan sonra zaptettiler. La havle vela küvete illa billah (güç ve kuvvet ancak Allahindir). Bu feci durumdan Melik Berkyaruk haberdar olunca çok üzüldü ve Bagdat'taki komutanlara mektup yazarak vezir Ibn Cü-heyr'le birlikte hazirliga baslamalarini emretti. Franklarla savasilacagini bidirdi. Bazi askerler Bagdat'in bati yakasindan sehir disina çikip karargah kurdular. Sonra Franklari bir milyon savaşıllari oldugunu haber alinca bu kesin karar gevsedi. Güç ve kuvvet ancak Allah iledir.

Bu senede Humartekin insanlara haccettirdi. [69]

Hicretin Dörtüzdoksanbirinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Tarrad B. Muhammed B. Ali

Tarrad b. Muhammed b. Ali b. Hasan b. Muhammed b. Abdülveh-hab b. Süleyman b. Abdullah b. Muhammed b. Ibrahim Imam b. Muhammed b. Ali b. Abbas Ebü'l-Fevaris b. Ebu'l-Hasan b. Ebil-Kasim b. Ebu Temmam. Zeyd b. binti Süleyman b. Ali b. Abdullah b. Abbas evla-dmdandır. Bu secerede geçen bintü Süleyman, Ümmü veled bir cariyedir. Tarrad b. Muhammed çok sayıda hadis dinledi. Büyük kitaplar yazdı. Bir cemaatten yalnız rivayetlerde bulundu. Hadis derlemek amacıyla birçok beldelere seyahatlerde bulundu. Degisik beldelerde hadis yazdırdı. Meclisine alimler ve seyidler gelirlerdi. Ebu Abdullah ed-Damiganî de onun meclisine katilmisti. Tarrad, uzun bir süre Talibile-rin nakipligini yaptı. Bu senede doksan küsur yasinda vefat etti ve Bagdat şehidler mezarligina defnedildi. Allah rahmet etsin. [70]

Muzaffer Ebü'l-Feth

Muzaffer Ebü'l-Feth b. Reisü'r-Rüesa Ebü'l-Kasim b. Mesleme. Evi ilim, diyanet ve ebediyat ehli kimselerin toplanti yeri idi. Bu senede Seyh Ebu Ishak es-Sirazî de vefat etmistî. Muzaffer Ebü'l-Feth bu senede vefat ettiginde seyh Ebu Ishak'm türbesine defnedildi. [71]

Hicretin Dörtüzdoksanikinci Senesi

Bu senede Franklar Kudüs'ü zaptettiler. Hicri 492. senenin saban ayinin bitimine yedi gün kala cuma günü kusluk vakti olunca Franklar

Allah onlara lanet etsin- Kudüs'ü, -Allah orayı sereflendirsin- zaptettiler. 1.000.000 kadar Frank savaşçısı Kudüs'e girdi. Sehrin ortasında 60.000'den fazla Müslüman öldürdüler. «Onlar memleketlerinizde her köseyi kontrollerine alacaklar. Ele geçirdikleri yerleri harap etmeleri için onları tekrar göndereceğiz.» (ei-isra, 5-7).

İbnü'l-Cevzî dedi ki: Kudüs'teki kutsal kayanın (Sahre'nin) çevresinde bulunan kirkiki gümüş kandili aldılar. Bu kandillerden her birinin ağırlığı 3.600 dirhemdi. Franklar ayrıca orada bulunan ve ağırlığı kırk sami rith olan gümüş bir tandin de aldılar. Yirmiüç altın kandili de ele geçirmişlerdi. Kudüslüler Sam'dan Irak'a kaçtılar. Frankların zulmünden korkup halife ve sultandan yardım dilediler. Kaçanlar arasında kadi Ebu Sa'd el-Herevî de bulunuyordu. Bagdat halkı bu feci durumdan haberdar olunca korkup aqlasmaya başladılar. Ebu Sa'd el-Herevî bir manzume yazdı. Bu manzumesi divanda ve minberde okundu. Halk yüksek sesle aqlasmaya başladı. Halife de şehir şehir dolasıp hükümdarları cihada tesvik etmeleri için fakihlere çağrıda bulundu. İbn Akil ve diğer bazı meshur fakihler bu amaçla dolasmaya başladılar. Ancak bunun bir yararı olmadı. Innâ lillah ve innâ ileyhi râciun (Dogrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz).

Ebu'l-Muzaffer el-Ebyordî bu konuda şöyle bir siir yazmisti:

«Göz yaslarımıza kan kattık. Artık taslanacak yerimiz kalmadı. Savas atesi keskin kılıçlarla alevlendiğinde, İnsanın en kötü silahı akıttığı gözyasıdır. Ey Islâm evladları! Arkanızda bazı olaylar vardır. Bunlar develerin tabanlarıyla insanları zirvelere ulaştırırlar. Her uykudaki kişiyi uyandıran yardım çağrıları yapılmaktayken, Kisi nasıl gözlerini uykuya verip uyur? Sam'daki kardeşlerinizin boyunları vurulmakta, Davar sırtı veya kartal karni gibi darbeler yemektedirler, Sizlerse barışçı insanlar gibi zillet ve alçaklık etegini yerden sürüklemektesiniz»

Ebu'l-Muzaffer el-Ebyordî su siiri de yazmıstı:

«Kılıç ve mızrak darbelerinin süratle vurulması esnasında bir duraksama vardır ki,

O duraksama esnasında küçük çocukların dahi saçları ağarip yaşlanırlar.

Bunlar öyle savaşlardır ki, bunların hengamesinden uzakta olan-

Barisi elde etmek için kaçanlar.

Pismanlık mızragının darbesine maruz kalırlar.

Müsrıkların elleriyle kınlarından çıkarılan keskin kılıçlar.

Böğürlere ve enselere vurulurlar.

Tibe mintikasında bu kılıçlar karsisinde aman dileyenler,

Olanca sesleriyle "Ey Hasım ailesi!" diye bağırırlar.

Görüyorum ki, ümmetim düşmanlara karşı hücumla geçmiyor,

Mızrakları ve dini desteksiz gevsek bırakıyorlar.

Vartaya yuvarlanmaktan korktukları için atesten uzak duruyorlar,

Oysa düşmanın vuracağı ağır darbenin utanç sebebi olacağını hesaba katmıyorlar.

Arapların önde gelen bahadırları eza ve cefaya razı mı oluyorlar?

Acemlerin kumandan ve yigitleri her zillate boyun mu eğiyorlar?

Irzlarını korumadıkları, dinlerini savunmadıkları takdirde namusları için de gayrete gelmeyeceklerdir.

Savaş atesi alevlendiğinde sevap kazanmaya rağbet etmeseler bile

Bari ganimet elde etmek için düşmana hücum etselerdi.»

Bu senede Sultan Muhammed b. Meliksah'm hakimiyeti güçlendi. Bu, Sultan Sencer'in özkardesiydi. Kuvveti arttı. Nihayet bu senenin zilhicce ayında Bağdat'ta onun adına hutbe okundu.

Yine bu senede Rey seherine gitti. Kardeşi Berkyaruk'm annesi Zü-beyde Hatun'u orada buldu ve boğulmasını emretti. Zübeyde Hatun o esnada kırk

iki yasındaydı. Sultan Muhammed'le Berkyaruk bes kez savasmislardı.

Bu senede Bagdat'ta fiyatlar asin derecede yükseldi. Kitlik meydana gedi. İnsanların çoğu açlıktan öldü. Sıddetli bir vebaya maruz kaldılar. Öyle ki ölülerin çoklugundan dolayı cenazeleri defnetmekten aciz kaldılar. [72]

Hicretin Dörtüzdoksanıkcı Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Sultan Ibrahim B. Sultan Mahmud

Sultan Ibrahim b. Sultan Mahmud b. Mes'ud b. Sultan Mahmut b Sebüktekin. Gazne'nin ve Hindistan'ın sinirindeki yerlerin hükümdariydi. Buralardan baska bazı yerler de onun hakimiyeti altındaydı. Büyük bir saygınlığı, heybeti ve debdebesi vardı. Keyya el-Herasî, Sultan Berkyaruk tarafından kendisine elçi olarak gönderildiğinde Sultan Ibrahim'in makamındaki saltanat alametlerini, elbiselerini ve meclisinin niuazzamlığını, dünyevi seadeti ve ne kadar çok zengin olduğunu anlatırken «Çok acaip şeyler gördüm» demisti. Sultan Ibrahim'e, makamındaki azameti ve debdebeyi gördüğünde su hadisi okuyarak öğüt vermisti* «Sa'd b. Muaz'ın Cennet'teki mendilleri bundan daha hayırlıdır.» Bu hadisi dinleyen Sultan Ibrahim aqlamistir.

Ravi nin anlattığına göre Sultan Ibrahim, kendisi için bir köşk bina ederken mutlaka önce orada bir mescid veya medrese veya hankâh yaptırmıs.

Sultan Ibrahim bu senenin receb ayında doksan yasını asmış ike\$ vefat etti. Kırk iki sene müddetle hüküm sürmüştü. [73]

Abdülbaki B.Yusuf

Abdülbaki b. Yusuf b. Ali b. Salih Ebu Türab el-Beraî. Hicretin 401. senesinde doğdu. Ebu Tayyib et-Taberî'den fıkıh dersleri aldı. Ondan ve baskalarından da hadis dinledi. Sonra Nisabur'a gidip ikamet etti. Birçok hikaye ve efsaneyi ezberleyebilirdi. Selef yolundan giderek çok az bir dünyalıkla geçinen sabırlı bir kimseydi. Hemedan kadilığına atandığına dair ferman geldiğinde şöyle demisti: «Ben Azrail vasıtasıyla gelecek olan ilahi fermanı bekliyorum. Allah'a yemin ederim ki burada gönül rahatlığıyla bir saat oturmak, İrakeyn'in mülküne sahip olmaktan çok daha hoşuma gider. Bir öğrenciye bir meseleyi öğretmek, benim için yeryüzündeki bütün şeylere sahip olmaktan daha hostur. Allah'a yemin ederim ki dünyaya ve dünya ehline bağlantılı olan bir kalp asla iflah olmaz. İlim sadece bir delildir. İlimi, kendisini dünyaya ve dünya ehline karşı zahid kılmayan kimse her ne kadar tahsil yapmış olursa olsun gerçekte ilim tahsil etmiş değildir. Onun tahsil ettiği sadece zahiri ilimdir. Oysa bunun gerisinde başka faydalı bir ilim vardır. Allah'a yemin ederim ki ellerim ve ayaklarım kesilse, gözlerim çıkarılsa beni Allah'tan ve ahiretten koparacak olan bir dünya makamına

sahip olmaktan daha çok hosuma gider. Çünkü dünya makami takva sahibi kimselerin kurtulusuna ve mü'minlerin mutluluguna vesile olamaz.»

Abdülbaki bu senenin zilkade ayında doksanüç yasinda vefat etti. Allah rahmet etsin. Amin

Ebü'l-Kasim B. Imamü'l-Haremeyn

Batinilerden biri onu Nisabur sehrinde öldürdü. Allah ona da, babasına da rahmet etsin, amin. [74]

Hicretin Dörtüzdoksanüçüncü Senesi

Bu senenin safer ayında Sultan Berkyaruk Bagdat'a geldi. Hükümet sarayında konakladı. Tekrar kendisi adına hutbe okundu. Kardesi Madina hutbe okunmasına son verildi. Halife de kendisine çok hediyeler gönderdi. Halk ve kadınlar bu duruma çok sevindiler. Ancak Berkyaruk, kardesi Muhammed'den dolayı sıkıntı içindeydi. Zira devlet ona meyilli olup askerler de onun etrafında toplanmaktaydılar. Ayrıca Berkyaruk'un çok az miktarda parası kalmıyordu. Askerler de kendisinden erzak ve maaşlarını ısrarla istiyorlardı. Bunun üzerine Berkyaruk, vezir İbn Cüheyr'in malına el koymak istedi. O da halifeye sığınınca halife, Berkyaruk'u bundan menetti. Sonra vezir İbn Cüheyr ona 160.000 dinar para vererek anlastılar. Bundan sonra Berkyaruk sefere çıktı. Hemedan'a yakın bir yerde kardesi Muhammed'le karşılaşip savaşıma başladı. Muhammed onu hezimete uğrattı. Berkyaruk da elli süvari ile birlikte kaçıp kurtuldu. Bu savasta Hadım Sa'dü'd-Devle Gev-herain öldürüldü. Devletle kademliydi. Bagdad emniyet müdürlüğü görevini yürütmekteydi. Yumusak huylu, muamelesi güzel bir kimseydi. Hiç kimseye kasten zulmetmedi. Hiçbir hadım onun gördüğü ihtişam, saygınlık ve çok sayıda hizmetkari görememişti. Geceleri çokça namaz kılardı. Abdestsiz oturmazdı. Hayatı boyunca hastalanmadı. Basi bile ağrımadı. Bu savasta olup bitenlerle karşılaştığında sultan Berkyaruk'un otoritesi ve gücü zayıfladı. Sonra askerleri kendisine geri döndüler. Emir Davud da 20.000 askerle ona katıldı. O ve kardeşi, kardeşi Sencer'le savastı. Sencer de onları mağlup etti. Berkyaruk az sayıdaki bir toplulukla kaçtı. Emir Davud esir alındı. Sencer'in komutanlarından Bergus, Davud'u öldürdü. Berkyaruk'un gücü azaldı. Adamları dağıldı. Receb ayının ondördünde Bagdat'ta artık onun adına hutbe okunmaz oldu. Sultan Muhammed adına yeniden hutbe okunmaya başlandı.

Bu senenin ramazan ayında vezir Amidü'd-Devle b. Cüheyr ile kardeşleri Zaimü'r-Rüesa Ebü'l-Kasim ve Kâfi İakabini taşıyan Ebu'l-Bere-kat yakalandılar. Kendilerinden çok miktarda para alındı. Amidü'd-Devle hilafet sarayına hapsedildi. Bu senenin sevval ayında ölünceye kadar orada mahpus kaldı.

Yine bu senenin sevval ayinin yirmi yedinci gecesinde Isfahan emniyet müdürü emir Belkâbek Sermez öldürüldü. Bir Batinî böğürüne bıçak saplayarak onu öldürmüştü. Sermez öteden beri hatmilerden çekinir ve tedbirini alirdi. Zirhla dolasirdi. Ancak o gece elbisesinin altına zirh giymemisti. Ayni gecede birkaç ogluda öldürüldü. Sabahleyin evinden bes cenaze çıkarildi.

Bu senede Frankların hükümdari 300.000 savaşçıyla hücumla geçti. Gümüstekin b. Danismend Taylu onunla savasti. Gümüstekin, Emi-nü'd-Devle lakabini alan Dimask atabegi idi. Baalbek de degilde Di-mask ve Basra'daki eminiye vakiflariinin kurucusuydu. Franklari hezimete ugratti. Onlardan çok sayıda adam öldürdü. Öyleki Franklardan geride sadece 3.000 kisi kalmisti ki, bunlariin da çoğu yaraliydi. Bu hadise bu senenin zilkade ayında cereyan etmistir. Gümüstekin, yarali

Franklari kovaladi. Malatya'ya kadar onlari takip etti. Sonra Malatya'yi da ele geçirdi. Malatya valisini esir aldı. Allah'a hamd olsun.

Bu senede Safî mezhebine mensup bir Türk olan Emir Altuntas insanlara hac ettirdi. [75]

Hicretin Dörtüzdoksanüçüncü Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Sofi Abdürrezzak El-Gaznevî

Attap Tekkesi'nin seyhi idi. Defalarca yanma hiçbir şey almadan hacca gitti. Yüz yas civarında iken vefat etti. Geride kefen alacak kadar dahi para bırakmadı. Can çekisirken karisi ona söyle demisti:

- Iste bugün rezil rüsvay olacağız.
- Neden
- Çünkü kefenin dahi yok.
- Eger geride kefen alacak kadar para bırakacak olsaydım asıl o zaman rezil rüsvay olurum.»

Onun aksine Ibn Muhalleban Tekkesi'nin seyhi Ebü'l-Hasan el-Bistamî yazın ve kisin sadece yünlü elbiseler giyer, insanlara zahid olduğunu gösterirdi. Ama vefat ettiğinde yere gömülü 4.000 dinari bulundu. İnsanlar bu iki seyh'in durumunu hayretle seyrettiler. Allah, birincisine rahmet etsin. İkincisini de affetsin. [76]

Vezir Amidü'd-Devle B. Cüheyr

Asıl adı Muhammed b. Ebu Nasr b. Muhammed b. Cüheyr'dir. Künyesi Ebu Mansur'du. Vezirlerin reislerindendi. Üç halifeye hizmet etti. Bunlardan ikisine de vezirlik yaptı. Yumusak huylu, aceleci olmayan bir kimseydi. Yalnız kibirli olduğu söylenerek eleştirilmiştir. Defalarca vezirlik yaptı.

Azledildi. Tekrar göreve getirildi. Son vezirliğinde de hilafet sarayında hapsedildi. Zindandan ancak ölü olarak çıkabildi. Bu senenin sevval ayında vefat etti. [77]

Tabip Ibn Cezle

Yahya b. Isa b. Cezle. el-Minhac fi't-Tib adlı eserin sahibidir. Hristi-yandı. Sonraları Seyh Ebu Ali b. Velid el-Magribî'nin yanına gelerek ondan mantık dersleri aldı. Babası onu İslâm'a davet eder ve delilleri ona açıklardı. Nihayet Müslüman oldu. İslamiyeti güzelce yasadı. Dami-ganî onu sicilleri yazma hususunda vekil tayin etti. Sonra da kendisi insanları ücretsiz olarak tedavi etmeye başladı. Bazan hastalar için teberru olarak kendi parasıyla ilaçları terkip edip hazırlardı. Kitaplarının

Ebu Hanife şehidliğine vakfedilmesini vasiyet etti. Allah ona da bize de rahmet etsin, amin. [78]

Hicretin Dörtüzdoksanördüncü Senesi

Bu senede İsfahan ve çevresinde Batmîler yüzünden büyük hadiseler meydana geldi. Sultan, birçok batmiyi öldürdü. Evlerim, yurtlarını mallarını halka yağmalattı ve «Ele geçirebildiğiniz batmiyi öldürün, malını da alın» diye duyuru yaptırdı. Batmiler birçok kaleleri istila etmişlerdi. Ele geçirdikleri ilk kale hicretin 483. senesinde Hasan b. Sab-ban tarafından ele geçirilmisti. Hasan, batini propagandacılarından biriydi. Misir'a gitmiş, oradaki zindıklardan ilim tahsil etmiş, sonra İsfahan taraflarına gelmişti. Halktan geri zekâli, cahil, sağım solunu ayırd edemeyen kimseleri kendine davet ediyor, sonra ona bal, ceviz ve sonizi ekmegi yedirerek mizacım yakıyor, dimagini bozuyordu. Sonunda da ehli beyte ait bazı haberleri ona anlatıyor, sapık Rafizîleri ve yalanlarını ona naklediyor, Ehl-i Beytin haksızlığa uğratıldıklarını Allah ve Rasûlü tarafından kendilerine tanınan haklarından yoksun bırakıldıklarını söylüyordu. Hariciler Hz. Ali için Emevîlerle savastıklarına göre senin kendi imamin Hz. Ali için savaşman elbetteki daha öncelikli görevin olmalıdır, diyerek sözünü sürdürüyordu. Propagandacısına bal ve benzeri şeyleri içirmeye devam ediyor, ona telkinlerde bulunuyor, nihayet propgandacısı onun emrine giriyor, anasına babasına göstermediği itaati ona gösteriyordu. Hasan Sabbah bazı gözboyama, hile ve benzeri göstermelik hareketlerde bulunuyordu. Bu gibi şeylere ancak cahil kimseler kanar. Böylece etrafında çok sayıda kalabalık olustu. Sultan Melik-sah haber gönderip onu bu hareketten men edip tehdit etti. Alimlerin fetvalarını gönderdi. Hasan Sabbah, sultanın gönderdiği mektubu elçinin huzurunda okuyunca çevresinde bulunan gençlere şöyle dedi:

«Sizlerden birini mevlasına elçi olarak göndermek istiyorum.» Böyle

deyince oradakilerin yüzü kendisine döndü. Emrini beklemeye koyuldular. Sonra gençlerden birine «Kendini öldür» dedi. Genç bıçağı alıp girtliğini kesti ve ölüp yere düştü. Bir baskasına da «Kendini suraya at» dedi. O da kendini kalenin tepesinden hendegin dibine attı. Paramparça oldu. Sonra Sultan Meliksah'm elçisine «Cevabim iste budur,» dedi. Ondan sonra Sultan Meliksah onunla mektuplaşmadı. İbnü'l-Cevzî böyle demistir. Kudüs fatihi Selahaddin Eyyubî ile eyvan sahibi Sinan arasında da buna benzer bir hadise geçtiğini inşaallah ileride anlatacağız.

Bu senenin ramazan ayında halife Müstazhir Billah Kasir Camii¹-nin açılmasını emretti. Orada duvarların beyazlatılmasını istemedi. Camide teravîh kılınmasını ve besmelenin açıkça okunmasını istedi. Kadınların da geceleyin gezintiye çıkmalarının yasaklanmasını ferman etti.

Bu sene basında Sultan Berkyaruk, Bağdat'a geldi. Şehirde onun adına hutbe okundu. Sonra kardeşleri Muhammed ile Sencer de Bağdat'a geldiler. O esnada Berkyaruk hastaydı. Bağdat'ın batı yakasına geçtiler. Berkyaruk adına hutbe okunmasına son verildi. Muhammed ile Sencer adına hutbe okunmaya başladı. Berkyaruk da Vâsit şehrine kaçtı. Askerleri, geçtikleri beldelerin ahalisinin mal ve arazilerini yağmaladılar. Bazı alimler onları böyle yapmaktan menedip öğüt verdiler-se de bunun bir yararı olmadı.

Bu senede Franklar Kisariye ve Suruç gibi bir takım kaleleri zap-tettiler. Kudüs'ü ele geçiren Frank hükümdarı Kunder Akka'ya gitti. Orayı kusatma altına aldı. Bogazına isabet eden bir mızrak sebebiyle hemen öldü. Allah lanet etsin. [79]

Hicretin Dörtüzdoksandördüncü Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Ahmed B. Muhammed

Ahmed b. Muhammed b. Abdülvahid b. Sabbah. Künyesi Ebu Man-sur'du. Hadis dinledi. Kadi Ebu Tayyib et-Taberî'den sonra amcasının oğlu Ebu Nasr b. Sabbah'tan fıkıh öğrendi. Faziletli, çokça namaz kılan, senenin bütün günlerini oruçla geçiren bir fakihti. Bağdat'ın batı yakasının emniyet müdürlüğüne ve Kerh mahallesi kadilığına atandı. [80]

Abdullah B. Hasan

Abdullah b. Hasan b. Ebu Mansur Ebu Muhammed et-Taberî. Hadis derlemek amacıyla çeşitli beldelerde seyahatlerde bulundu. Hadis derleyip tasnif etti. Çokça hadis rivayet eden, güvenilir, doğru sözlü hafızlardandı. Hadis bilgisi muazzamdı. Takvali ve güzel ahlaklı idi. [81]

Abdurrahman B. Ahmed

Abdurrahman b. Ahmed b. Muhammed Ebu Muhammed er-Razaz es-

Serahsî. Merv sehrine gelip yerleştî. Hadis dinledi. Yazdırdı. Çesitli beldelerdeki alimler ziyaretine geldiler. Safî mezhebine bağlı bir hadis hafizi olup dindar ve takvaliydi. Bu senede vefat etti. Allah rahmet etsin. [82]

Aziz B. Abdü'l-Melik

Aziz b. Abdü'l-Melik Mansur Ebü'l-Meâli el-Cilî. Kadi idi. Seyyid Leh lakabini tasirdi. Fikhi fûruatta Safî mezhebine, itikadda Es'ari mezhebine mensuptu. Babül-Ezec'de hakimlik yaptı. Onunla Babü'l-Ezecli Hanbelîler arasında büyük bir düşmanlık vardı. Bir gün esegi kaybolan bir adamın duyuru yaptırdığını isitince söyle dedi: «Bu adam Babü'l-Ezec mintikasına gelsin. Ahaliden karsilastığı birinin elini tutup (esegi niyetiyle) götürsün.»

Bir gün Nakip Tarrad ez-Zeynebî'ye söyle demisti:

«Bir kisi insan görmemeye yemin ederde sonra Babü'l-Ezec mintikasındaki birini görürse yemini bozulmuş olmaz (Çünkü onlar insan değildirler)».

Bunun üzerine Nakip Tarrad da ona su cevabi vermisti: «Bir kimse bir toplulukla kırk gün bir arada kalırsa o da onlardan biri olur.»

Bu sebeptendir ki Aziz b. Abdülmelik vefat ettiğinde ölümüne çok sevinmişlerdi. [83]

Muhammed B. Ahmed

Muhammed b. Ahmed b. Abdülbaki b. Hasan b. Muhammed b. Tavk Ebu'l-Fezail er-Ribî el-Musulî. Seyh Ebu Ishak es-Sirazî'den fikh dersleri aldı. Kadi Ebu Tayyib et-Taberî'den hadis dinledi. Güvenilir ve salih bir ravi idi. Çok hadis yazdı. [84]

Muhammed B. Hasan

Künyesi Ebu Abdullah el-Muradî idi. Evan'a yerleştî. Kurra, fakih ve salih bir kimseydi. Keramet ve mükâsefeleri vardı. Kadi Ebu Ya'la b. Ferra'dan hadis öğrendi. Baska üstadlardan da ders aldı. İnbü'l-Cevzî dedi ki:

«Duyduguma göre Muhammed b. Hasan'm küçük oğlu kendisinden bir ceylan istemiş, bu hususta ısrar etmisti. Muhammed b. Hasan da o küçük ogluna «Ey yavrucugum yarin sana bir ceylan gelecek» demisti. Ertesi sabah bir ceylan gelip boynuzuyla kapiya vurmuş, nihayet kapiyi açmış, içeriye girmiş, Muhammed b. Hasan da o küçük ogluna «Ey yavrucugum iste sana ceylan geldi» demisti. [85]

Muhammed B. Ali B. Ubeydullah

Muhammed b. Ali b. Ubeydullah b. Ahmed b. Salih b. Süleyman b. Ved'an.

Künyesi Ebu Nasr'di. Musulluydu. Kadilik yaptı. Hicretin 493. senesinde Bagdat'a geldi. Amcasından Erbain el-Ved'aniye hadislerini rivayet etti. Amcası Ebü'l-Feth b. Vedan bu risaleyi Zeyd b. Rûfa'a el-Hasimî'den çalmısti. Zeyd b. Rufaa'dan sonraki ravilerin senedlerini buna eklemisti. Ama her ne kadar bir kisminda sahih manalar varsa da bu hadislerin tamamı mevzudur. Dogrusunu Allah bilir. [86]

Muhammed B. Mansur

Künyesi Ebu Sa'd el-Müstevfî'dir. Lakabi Serefü'l-Mülk el-Harez-nî'dir. Kadri yüce bir kimseydi. Ebu Hanife ashabinin mutaasip bir taraftariydi. Onlar için Merv sehrinde bir medrese vakfetmis, oraya çok kitaplari da vakif olarak birakmistir. Bagdat'ta Babü't-Tak yanında da medrese yaptırmis, ayrıca Ebu Hanife'nin mezarinin üzerine kubbe yaptırmisti. Çöllerde de kervansaraylar insâ ettirmis, birçok hayirlarda bulunmustu. Çokça yeyip içen, güzel elbiseler giyinirdi. Zenginlikte de ileri derecede olan bir kimseydi. Bütün bunlardan sonra amelelik yapmaya, kendini ibadete vermeye, ölünceye kadar da kendi nefsiyle mesgul olmaya basladi. [87]

Muhammed B. Mansur El-Kuserî

Amidü Horasan diye bilinir. Tugrul Bey' zamaninda Bagdat'a geldi. Ebu Hafs Ömer b. Ahmed b. Mesrurdan hadis rivayet etti. Çok hayir yapmak isteyen, hayra ragbeti olan bir kimseydi. Merv sehrinde Ebu Bekir b. Ebi Muzaffer es-Sem'anî ve varislerine bir medrese vakfetti. Ib-nü'l-Cevzî'nin ifadesine göre Ebu Bekir'in varisleri su ana kadar o medresenin mutevelliligini yürütmektedirler. Muhammed b. Mansur, Nisa-bur'da da bir medrese yaptırmisti. Türbesi oradadir. Bu senenin sevval ayinda vefat etti. [88]

Nasrb. Ahmed

Nasr b. Ahmed b. Abdullah b. Batran el-Hattabi el-Bezzar. Kurra idi. Hicretin 398. senesinde dogdu. Çokça hadis dinledi. Ibn Rizka-veyh'ten ve digerlerinden yalnız basina rivayetlerde bulundu. Uzun bir ömür yasadı. Hadis derlemek amaciyla bir çok beldelelere seyahatlerde bulundu. Dinleyisi sahih ve saglam olan bir kimseydi. [89]

Hicretin Dörtüzdoksanbesinci Senesi

Bu senenin muharrem ayinda Keyya el-Herasî adıyla meshur olan Ali Ebü'l-Hasan Ali b. Muhammed tutuklandı. Nizamiye müderrisliginden azledildi. Çünkü bazilari sultan nezdinde onun Batinî oldugunu söyleyerek ithamda bulunmuslardı. Aralarında Ibn Ukayl'in da bulun-ugu bir grup alim onun Batinîlikle alakasi olmadigina dair taniklikta Dulundular. Sali günü hilafet sarayından bir tezkere geldi bu tezkerede suçsuz olduğu belirtilerek,

saliverilmesi emrediliyordu.

Bu senenin muharrem ayinin onbirinde sali günü halife Mustazhir nilafet sarayinda meclis kurdu. Omuzunda abasi, elinde de kirbaci vardi. Sultan Meliksah'm ogullari Melik Muhammed ile Melik Sencer geldiler. Halifenin huzurunda yer öptüler. Halife de onlara saltanat hil'ati giydirdi. Muhammed'e kiliç, göğüs nisani, inci bilezik ve kendi has tavlasiindan atlar verdi. Sencer'e bundan daha az armaganlar vermisti. Muhammed'i de sultanliga tayin etti. Hilafet isleriyle ilgili olarak onu tam yetkili naib kildi. Sadece hareminin kapisini ona açmamis, bunun disinda herseyi ona havale etmistti. Sonra muharrem ayinin on dokuzunda Sultan Muhammed çıktı. Halk tedirgin oldu. Berkyarak da çıktı. Sultan Muhammed, Berkyaruk'un üzerine yürüdü. Ikisi arasinda çok savaslar cereyan etti. Muhammed bozguna ugradi. Büyük belalara ve musibetlere maruz kaldi. Nitekim bununla ilgili açıklama ileride verilecektir.

Bu senenin receb ayinda Kadi Ebü'l-Hasan b. ed-Damiganî, kadi Ebu Ya'lâ b. Ferrâ'nın ogullari Ebu Hüseyin ile Ebu Hazim'in sahitliklerini kabul etti.

Bu senede Isa b. Abdullah el-Konevî Bagdat'a geldi. Halka vaaz verdi. Fikihta Safiî; itikadta Es'ari mezhebine mensuptu.

Bu yüzden Bagdat'taki Hanbelîlerle Es'arîler arasinda kavgalar ve fitneler meydana geldi.

Bu senede Bagdat'ta büyük bir yangin çıktı.

Hülle valisi ve Seyfii'd-Devle Sadaka b. Mansur b. Debis'in arkadası Hamid el-Ömerî bu senede insanlara hacettirdi. [90]

Hicretin Dörtüzdoksanbesinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Misir Hükümdari Ebü'l-Kasim

Müstali lakabim tasiyan bu halife bu senenin zilhicce ayinda vefat etti. Kendisinden sonra yerine dokuz yasindaki oglu geçti ve Amir Bi Ahkâmillah lakabini aldı. [91]

Muhammed B. Hibetullah

Künyesi Ebu Nasr'di. Kadilik yaptı. Bendeniclidir. Gözleri amâ idi. Safiî fakihi idi. Seyh Ebu Ishak'tan fikh dersleri aldı. Sonra hicretin 440. senesinde Mekke'ye yerleserek mücavir olarak yasadi. Orada fetva ve ders verdi. Hadis rivayet etti. Hac vazifesini ifa etti. Siirlerinden biri sudur:

«Seni mahrum biraktim ey nefsim. Issizligimden güçsüzlüğümde bikmiyor musun?

Arkadaslarim, dostlarim geçip gittiler.

Rabbime söz veriyorum, Sonrada sözümü bozuyorum. Sehvetlerime maruz kaldığımda azmimi bırakıyorum. Azığım azdır. Beni doyuracağını ve menziliime ulaştıracağını sanmıyorum.

Azığimin azlığına mı ağılayım yoksa yolumun uzaklığına mı?» [92]

Hicretin Dörtüzdoksanaltıncı Senesi

Bu senede Sultan Berkıyaruk İsfahan'da kardeşi Muhammed'i kusatma altına aldı. İsfahanlılar erzak sıkıntısı çekmeye başladılar. Sıddetli bir kıtlıkla karşı karşıya geldiler. Sultan Muhammed halkı para cezasına çarptırıyor, mallarına el koyuyorken disardan da Sultan Berkıyaruk onları kusatma altında tutuyordu. Halk korku ve açlıkla pençelesemeye başladı. Malları, canları, ve ürünleri azaldı. Sonra Sultan Muhammed İsfahan'dan çıkıp gitti. Kardeşi Berkıyaruk onu yakalaması için kölesi İyaz'ı pesine taktı, ancak İyaz onu yakalayamadı. Sultan Muhammed kendini kurtarıp kaçtı.

İbnü'l-Cevzî dedi ki: «Bu senenin safer ayında Kadılkudat Ebü'l-Hasan b. ed-Damigani'nin lakabına Tâcü'l-İslâni lakabı da eklendi.

Bu senenin rebiyülevvel ayında Bağdat'ta hutbelerde sultanların adlarının anılmasına son verildi. Sadece halifenin adının anılması ve ona dua edilmesiyle yetinildi. Sonra Berkıyaruk ile kardeşi Muhammed karşı karşıya gelip savastılar. Muhammed yine bozguna uğradı. Sonra barıştılar.

Bu senede Dimask valisi Dukak b. Tutus, Rahbe sehrini zaptetti.

Bu senede Rey sehrinde çıkan çatışmalarda vaiz Ebü'l-Muzaffer el-Hocendî öldürüldü. Bu, Safîî fakihî olan bir müderristi. Çarpışmalar esnasında Alevî bir Rafizî onu öldürmüştü. Alim ve faziletli bir kimseydi. Nizamülmülk onu ziyaret eder, ona saygı gösterirdi.

Bu senede Humartekin insanlara hac ettirdi. [93]

Hicretin Dörtüzdoksanaltıncı Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Ahmed B. Ali

Ahmed b. Ali b. Abdullah b. Süvvar. Künyesi Ebu Tahir'di. Kurrâ idi. Kur'an ilimlerine dair tasnif eserleri vardır. Güvenilir, sebatkâr, bilgili bir kimseydi. Bu senede seksen yasını asmış iken vefat etti. [94]

Ebü'l-Mealî

Salih, zahid, keramet ve mükâfese sahibi, çokça ibadet eden, azıcık dünyalıkla geçinen, yazın ve kışın sadece bir gömlek giyen, soguklar sıddetlendiğinde omuzuna bir pestemal atan bir kimseydi. Kendi ifadesiyle anlattığına göre ramazan ayında sıddetli bir yoksulluğa maruz kalmış, malî sıkıntıya düşmüş, borç para almak için arkadaşlarından birinin yanına

gitmeye niyetlenmisti. Olayin bundan sonrasini kendisinden dinleyelim:

«Ben ona gitmeyi düşünürken bir de baktim ki bir kus omuzlarimin üzerine kondu ve «Ey Ebül Meali ben, falan melegim. O arkadasinin yanma gitme. Onu biz sana getiririz» dedi ve gerçekten de o arkadasim yanima geldi.» Ibnül-Cevzî bu hikâyeyi el-Muntazâm adli eserinde çeşitli yollarla rivayet etmistir.

Ebü'l-Meali bu senede vefat etti. Imam Ahmed b. Hanbel'in mezarinin yanina defnedildi. [95]

Kaim Bi Emrillah'in Kizi Seyyide

Seyyide, halife Kaim Bi Emrillah'in kizi olup Tugrul Beyle evlenmisti. Bu senede vefat etti ve Rusafe'ye defnedildi. Çokça sadaka veren bir kadindi. Vefati sebebiyle vezir, Beytû'n-Nube'de onun taziyelerini kabul etmek için meclis kurdu. Dogrusunu Allah bilir. [96]

Hicretin Dörtüzdoksanyedinci Senesi

Bu senede haçlılar -Allah onlara lanet etsin- Sam'a hücum ettiler. Müslümanlar onlarla savastılar. Haçlılardan 12.000 kisiyi öldürdüler.

«Allah, inkar edenleri, kinleriyle geri çevirdi bir hayra ulasamadılar.» (el-Ahzab, 25).

Bu savasta Urfa valisi Brodil de esir alindi.

Bu senede Vâsit minaresi yıkildi. Bu en güzel minarelerdendi. Vâsitliler bu minareyle ve bir de Haccac kubbesiyle iftihar ederlerdi. Minare yıkildiginda Vâsit halki aglasip feryadü figan etmeye basladi, ama minarenin yikilmasi dolayisiyla halktan hiç kimse ölmemisti. Bu minare halife Muktedir zamaninda hicretin 304. senesinde yapilmisti.

Bu senede Sultan Berkyaruk ile kardesi Sultan Muhammed arasindaki baris kuvvetlendi. Muhammed, Berkyaruk'a ve emir ayaz'a hil'atler gönderdi.

Bu senede Akka sehri ve diger sahil sehirleri zaptedildi.

Bu senede Hille valisi Seyfû'd-Devle Sadaka b. Mansur, Vâsit sehrini istila etti.

Bu senede Dimask valisi Melik Dukak b. Tutus, vefat etti.

Tugtekin onun yerine küçük oglunu geçirdi. Onun adına be^at aldı.

Kendisi de Dimask'ta bir süre memleketi idare etmek üzere onun atabegi oldu.

Bu senede Sultan Sencer, veziri Ebu'l-Feth et-Tugraî'yi azletti ve Gazne'ye sürdü.

Bu senede Ebu Nasr Nizamü'l-Hazriyyin, insa divaninin basina getirildi.

Bu senede usta bir hekim olan Ebu Nuaym Öldürüldü. Bunun çok hayret verici isabetli teshisleri vardı.

Bu senede emir Humartekin insanlara haccettirdi. [97]

Hicretin Dörtüzdoksanyedinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler
Erdesir B. Mansur

Künyesi Ebu'l-Hasan el-Abbadî idi. Vaizlik yaptı, önceki kısımlarda da anlatıldığı gibi. Bagdat'a gelmiş, orada vaazlar vermiş, halk onu çok esvmisti. Bagdat'a gelisi hicretin 486. senesinde idi. Görünürde güzel halleri vardı. Dogrusunu Allah bilir. [98]

Ismail B. Muhammed

Ismail b. Muhammed b. Ahmed b. Osman Ebu Ferec el-Komsanî. Hemedan halkmdandır. Babasından ve dedesinden hadis dinledi. Hadis hafiziydi. Hadis ricaline ve çeşitli ilimlere dair güzel bilgisi vardı. Güvenilir bir hadis ravisi idi. [99]

Alâ B. Hasan B. Vehb

Alâ b. Hasan b. Vehb b. Muslaya Saddü'd-Devle. Bagdat'ta insa katibiydi. Hiristiyandi. Hicretin 484. senesinde müslüman oldu. Altmis-bes sene gibi uzun bir süre reislikte kaldı. İbaresı fasihti. Çokça sadaka verirdi. Uzun bir ömür yasadıktan sonra vefat etti. [100]

Muhammed B. Ahmed B. Ömer

Künyesi Ebu Ömer'di. Nihavendli idi. Uzun süre Basra kadiligi yaptı. Fakihti. Ebu'l-Hasan ve Maverdî'den ve diğerlerinden hadis dinledi; Hicretin 407. senesinde dogdu. 409. senesinde dogduguna dair zayıf bir rivayet de vardır. Dogrusunu Allah bilir. Bu senede vefat etti. [101]

Hicretin Dörtüzdoksansekizinci Senesi

Bu senede Sultan Berkyaruk vefat etti. Küçük oğlu Meliksah'i veli-ahd tayin etmişti. Vefat ederken oğlu Meliksah dört yas ve birkaç aylıktı. Babasının vefatından sonra Meliksah adına Bagdat'ta hutbe okundu. Hutbede adı zikredilirken dinarlar ve dirhemler saçıldı. Atabegi de emir İyaz oldu. Emir İyaz'a Celalü'd-Devle İakabi verildi. Sonra Sultan Muhammed Bagdat'a geldi. Devlet erkânı onunla sulh yapmak için şehir disında onu karsiladılar. Sulh be/atini alan, Keyya el-Herasî oldu. Bagdatm bati yakasında Sultan Muhammed için, dogu yakasında da kardesi oğlu Meliksah için hutbe okundu. Sonda emir İyaz öldürüldü. Meliksah'a ruTatler, devlet alametleri ve vezaret mansibi verildi. Vezir Sa'dü'd-Devle Keyya el-Herasî'nin

Nizamiye'de verdiği derste hazır bulundu ki insanlar ilme ragbet etsinler.

Bu senenin receb ayının sekizinde zimmilerin, hicri 484. senesinde değişik elbise giymekle emrolunduklarına dair karar iptal edildi. Bu-nun sebebinin ne olduğu da bilinemedi.

Bu senede Misirlilerle Haçlılar arasında çok savaşlar cereyan etti. Misirliler çok sayıda haçlıyı öldürdüler. Ama bundan sonra da Haçlılar Misirlilere galib oldular.. Çok sayıda Misirliyi öldürdüler. [102]

Hicretin Dörtüzdoksansekizinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler
Sultan Berkıaruk B. Meliksah

Lakabi Rüknu'd-Devle idi. Selçukluydu. Çok savaşlar yaptı. Büyük işler gerçekleştirdi. Bağdat'ta altı kez onun adına hutbe okundu. Hutbe onun adına okunuyor, sonra kesiliyor, tekrar onun adına okunuyordu. Yirmidört sene birkaç aylık ömrünü bu senede tamamlayarak vefat etti. Kendisinden sonra oğlu Meliksah yerine geçti. Ancak amcası Muhammed yüzünden Meliksah iktidarı elde edemedi. [103]

İsa B. Abdullah

İsa b. Abdullah el-Kasım Ebü'l-Velid el-Gaznevi el-Es'arî. Mutaassip bir Es'ari taraftarıydı. Kendi beldesine gitmek üzere bu sene Bağdat'tan çıktı. Ancak İsfereyîn şehrinde iken vefat etti. [104]

Muhammed B. Ahmed B. İbrahim

Muhammed b. Ahmed b. İbrahim b. Selef el-İsfahanî. Künyesi Ebu Ahmed idi. Güvenilir ve iffetli bir şeyhi. Çok sayıda hadis dinledi. Hafız Ebu Tahir es-Selefî'nin babası idi. Kendisi de bir hadis hafızıydı. [105]

Ebu Ali El-Hayalî

Ebu Ali el-Hayalî Hüseyin b. Muhammed b. Ahmed el-Gassanî. Endülüslüydü. Takyidü'l-Mühmel ale'l-İlfaz adlı eserin müsnifi idi. Bu çok yararlı bir kitaptır. Ebu Ali'nin hattı güzeldi. Arap dili ve edebiyatını iyi bilen bir şairdi. Kurtuba Camii'nde hadis rivayet ederdi. Bu senenin saban ayının onikisinde cuma günü gecesi yetmişbir yaşındayken vefat etti. [106]

Muhammed B. Ali B. Hasan

Muhammed b. Ali b. Hasan b. Ebu's-Sakr Ebü'l-Hasan el-Vâsitî. Hadis dinledi. Seyh Ebu İshak es-Sirazî'den fıkıh dersleri aldı. Edebiyat okudu. Siir söyledi. Siirlerinden biri şudur:

«Bir kimse, benim itibarım, ihtisamım ve efendim nezdinde de hüsnü kabulüm vardır derse:

Bu sözün -her kim olursa olsun- arkadaşına ve dostuna bir yararı olmaz.»

[107]

Hicretin Dörtüzdoksandokuzuncu Senesi

Bu senenin muharrem ayında Nihavend tarafından bir adam peygamberlik iddiasında bulundu. Adamlarından dört kişiye de dört halifenin adını verdi. Onun bu sapıklığına ayak takiminden bazı cahil kimseler de uydular. Mallarını mülklerini satarak ona verdiler. Kendisi de cömert bir kimseydi. Yanına gelenlere elinde avucunda ne varsa hepsini verirdi. Sonra o bu mintikalarda öldürüldü.

Alparslan'ın evladından bir adam yine o mintikalarda hükümdarlık iddiasında bulundu. Ugrastı, fakat basaramayınca iki aydan kısa bir süre zarfında yakalandı. O yörenin insanları «Bir adam peygamberliği, bir baskısı da hükümdarlığı dava ettiler, ancak çok kısa bir sürede hakiyetleri zeval buldu» diyorlardı.

Bu senenin receb ayında Dicle'nin suyu asiri derecede fazlaladı, çok miktarda ürünü telef etti. Bağdad'ın birçok evleri sular altında kaldı.

Bu senede Dimask askerlerinin atabegi Tugtekin, Haçlıları bozguna uğrattı. Kendisi de güçlenmiş ve muzaffer olarak Dimask'a döndü. Frankları mağlup etmesi sebebiyle sevinen halk, Dimask sehrini göz kamastırarak şekilde süslediler.

Bu senenin ramazan ayında Halep valisi Melik Ridvan b. Tutus Nusaybin sehrini kusatma altına aldı.

Bu senede Bağdad'a hükümdarlardan biri geldi. Beraberinde kendisine fakih denenen bir adam da vardı. Bu, Kasr Camii'nde halka vaaz verdi.

Bu senede Emir Seyfü'd-Devle Sadaka'nın akrabalarından biri insanlara hac ettirdi. [108]

Hicretin Dörtüzdoksandokuzuncu Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Hakim Ebu'l-Feth

Beyhakî'den ve diğerlerinden hadis dinledi. Kadıdan da, güzel gidisi ve sükranla karşılanacak davranışları öğrendi. Önceleri Seyh Ebu Ali es-Sencî'den, fıkıh dersleri aldı. Sonra da usul derslerini İmamü'l-Harameyn'den aldı. Güzel bilgiler edindi. Kendi beldesinde uzun süre hakimlik yaptı, münazaralarda bulundu. Sonra bütün bunları bırakarak kendini Kur'an okumaya verdi.

İbn Hallikan dedi ki: «Ebü'l-Feth kendi parasıyla sofiler için bir hankâh yaptırdı. Bu senenin muharrem ayının başında vefat edinceye dek kendini ibadete verdi. Başka şeylerle ilgilenmedi.» [109]

Muhammed B. Ahmed

Muhammed b. Ahmed b. Muhammed b. Ali b. Abdürrezzak. Ebu Mansur el-Hannat. Kurralardan ve salih kimselerdendi. Binlerce insana Kur'an'ı hatmettirdi. Çok sayıda hadis dinledi. Vefat ettiğinde daha önce hiç kimsenin cenazesinde görülmemiş derecede çok sayıda alim onun cenaze merasimine katıldı. O zamanlarda kendisinin dengi görülmemisti. Vefat ettiği günde doksanyedi yasındaydı. Allah rahmet etsin. Sairler onun için mersiyele yazdılar. Vefatından sonra adamin biri onu rüyasında görmüş ve ona «Rabbin sana nasıl muamele etti?» diye sormuş o da su cevabi vermisti: «Çocuklara fatiha öğretmemden dolayı Rabbim beni bağışladı.» [110]

Muhammed B. Ubeydullah B. Hasan

Muhammed b. Ubeydullah b. Hasan b. Hüseyin. Künyesi Ebü'l-Fe-rec'ti. Basraliydi. Basra kadiligi yapmisti. Ebu Tayyib et-Taberî'den, Maverdî'den ve diğerlerinden hadis dinledi. Hadis derlemek amacıyla çeşitli beldelere seyahatlerde bulundu. Zikir esnasında husua kapılan âbid bir kimseydi. [111]

Muharis B. Mücella

Hadisü Gane'deki arap emiri idi. Halife Kaim Bi-Emrillah göz altında tutulmak amacıyla onun yanına bırakılmisti. Bu hadise Besasirî fitnesinde cereyan etmisti. O da yanına getirildigi esnada halifeye ikramda bulunmustu. Halife otoritesine kavustuktan sonra ona büyük mükafatlar vermisti. Emir Muharis çokça sadaka veren ve çokça namaz kılan bir kimseydi. Bu senede seksen yasinda vefat etti. Yüce Allah rahmet etsin. [112]

Hicretin Besyüzüncü Senesi

Sünen adli eserinde Ebu Davud, Rasûlullah (s.a.v.)'in söyle buyurdugunu rivayet etmistir: «Cenâb-i Allah ümmetimi Rabbinin yanında yarım gün kadar erteleyerek aciz bırakmayacaktır» Sa'd'a, «Yarım gün ne kadardır?» diye sorulduğunda «500 senedir» diye cevap verdi. Bu da peygamberlik delillerindendir. Hadis-i serifte yarım günden bahsedilmiş olması daha fazla bir zamanın yasanabileceğine engel değildir. Çünkü realite de böyledir. Zira Peygamber (s.a.v.), vukuu muhakkak olan bazı kiyamet alametlerini sayarken bu hadisi irad buyurmıştır. Bu alametler mutlaka harfi harfine gerçekleşeceklerdir. Bunlarla ilgili açıklama ileride gelecektir. Yardimina basvurulacak olan zât, yüce Allah'tır.

Bu senede meydana gelen hadiselerden biri de sudur: Sultan Muhammed b. Meliksah, Batinîlerin kalelerinden birini kusatma altına aldı. O

mintikalarda bir çok yerleri fethetti. Batmîlerden bir kısmını öldürdü. Ele geçirdiği kalelerden biri babasının İsfahan yakınlarında geçit vermez bir dağın tepesinde yaptırmış olduğu bir kale idi. Bu kalenin yapılış sebebi suydur: Babası bir avda iken köpeği kaçtı. Köpeğini kovalamış, nihayet bir dağ başında yakalamıştı. Beraberinde Rum elçilerinden biri de vardı. Elçi ona «Su dağ bizim ülkemizde olsa üzerinde mutlaka kale yaptırırdık» dedi. Elçinin bu sözleri sultanı bu dağ başında bir kale yaptırmaya sevk etti. Kalenin yapımı için 1.200.000 dinar sarfetti. Sonra Batmîlerden Ahmed b. Abdullah Ata adında biri bu kaleyi istila etti. Bu sebeple Müslümanlar çok zahmet çektiler. Meliksahm oğlu Sultan Muhammed gelip bu kaleyi bir sene müddetle kusatma altında tuttu. Sonra fethetti. Kaleyi istila etmiş olan Batinînin derisini yüzdü. İçine saman doldurdu. Basım kesti ve memleketin her tarafında dolastırıp teshir etti. Sonra bu kalenin taşları birer birer sökülerek yıkıldı. Batinînin karısı da kendini kalenin üzerinden aşağıya atıp öldü. Beraberindeki nefis mücevherler de telef oldu. İnsanlara «Kalenin yerini gösteren bir köpektir. İnşa edilmesini öneren bir kafirdir. Kaleye sığınan ve kendini koruma altına alan da bir zindiktir» diyerek bu kalenin uğursuz olduğunu söylüyorlardı.

Bu senede Haface ogullarıyla Ubade ogulları arasında çok savaşlar cereyan etti. Ubadeliler Hafacelileri mağlup ederek eski öçlerini onlardan aldılar.

Bu senede Seyfü'd-Devle Sadaka, uzun süren savaşlardan sonra Tikrit şehrini istila etti.

Bu senede Sultan Muhammed, Emir Çavlı Sakavu'yu Musul'a gönderdi. Şehri ona ikta' olarak verdi. Çavlı da gidip, orayı kendisiyle savastıktan, adamlarını bozguna uğratıp esir aldıktan sonra Çökermiş'in elinden aldı. Sonra da Çökermiş'i öldürdü. Çökermiş, idare, adalet ve ihsan bakımından hayırlı ve seçkin emirlerden biriydi. Sonra Kutalmış'ın oğlu Kiliçarşan gelip Musul'u kusatma altına aldı ve orayı Çavlı'nın elinden aldı. Çavlı da Rahbe'ye gitti. Orayı ele geçirdi. Sonra tekrar dönüp Kiliçarşan'la savastı. Kiliçarşan mağlup olduktan sonra kendini Habur nehrine attı ve öldü.

Bu senede Rumlarla Franklar arasında savaş cereyan etti. Uzun süre savastılar. Allah'a hamd olsun. İki taraftan da çok sayıda adam öldürüldü. Sonra Franklar hezimete uğradılar. Alemlerin Rabbi Allah'a hamd olsun. [113]

Fahrü'l-Mülk Ebu Muzafferin Öldürülmesi

Bu senenin asure gününde Nizamülk'ün oğlu Fahrü'l-Mülk Ebu Muzaffer, Nisabur'da oruçluyken bir batını tarafından öldürüldü. Fahr-rü'l-Mülk Ebu Muzaffer Sultan Sencer'in veziri idi. Babası Nizamül-mülk'ün de en büyük oğluydu. Oruçlu iken öldürülen Fahrü'l-Mülk o gecede Hz. Ali'nin oğlu

Hüseyin'i rüyasında görmüş, Hz. Hüseyin ona «Çabuk ol, önümüzdeki akşam iftarım yanımızda yap» demisti. O da Sabahleyin hayretler içinde uyanmış ve o gün oruç tutmaya niyet etmişti. Adamlarından bazıları o gün evden çıkmamasını kendisine tavsiye ettiler. O da aksama doğru evden çıktı. Bir gencin kendisine şikâyetini bildirmek istediğini gördü. Gencin elinde yazılı bir kâğıt vardı. Gence «Neyin var?» diye sordu. Genç de elindeki yazılı kâğıdı ona uzattı. Kâğıdı alıp okumaya başladı. Okurken genç adam elindeki bir hançerle vurup onu öldürdü. Batinî genç yakalanıp sultanın huzuruna götürüldü. Sultan onu sorguya çekti. O da vezirin adamlarından bir kaçımn kendisine bu emri verdiklerini söyledi. Ama yalan söylüyorlardı. Fakat ifadesi yüzünden hem kendisi hem de ona emri verdiklerini söylediği kimseler öldürdüler.

Bu senenin safer ayının ondördünde halife, Vezir Ebü'l-Kasım Ali b. Cüheyri azletti evini de yıktırdı, babası evini, insanların yıkık evleri-njn enkazıyla yaptırmısti. Bunda da akıl ve basiret sahibi kimseler için °güd ve ibretler vardır. Vezirliğe Kadi Ebü'l-Hasan ed-Damiganî niyabeten atandı. Beraberinde bir baskası da vardı.

Bu senede Emir Muhanimed b. Meliksah tarafından atanan Türkmen emiri Elyeren, insanlara hac ettirdi. [114]

Hicretin Besyüzüncü Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Ahmed B. Muhammed B. Muzaffer

Künyesi Ebu'l-Muzaffer el-Havafî idi. Safiî fikihiçisi idi. İbn Halli-kan dedi ki: «Kendi zamanındaki insanların en dikkatlisi ve münazarada en usta olanıydı. İmamü'l-Harameyn'den fikh öğrendi. Onun en gözde talebelerindendi. Tus ve oraya bağlı mintikalarda kadılık yaptı. Güzel münazara yapmak ve hasımlarını susturmakla meshur olmuştı. Mensup olduğu Havaf, Nisabur'a bağlı bir mintikanın adidir. [115]

Cafer B. Muhammed

Cafer b. Muhammed b. Hüseyin b. Ahmed b. Cafer es-Serrac Ebu Muhammed. Kurrâ idi. Bağdadlıdır. Hicretin 416. senesinde doğdu. Kur'an'ı kiraat rivayetlerine göre okudu. Çok hadis dinledi. Hafız Ebu Bekir el-Hatib ondan dinlediği hadis cüzlerini nakletti. Sahih, sebatkâr, zihni sağlam, edip, sair, nazmi güzel bir ravi idi. Kiraat ilmine dair kitaplar nazmetti Kitabü't-Tenbih ve'l-Hareki ve diğer eserlerin yanı sıra Mesariü'l-Ussak ve diğer bazı kitapları da vardır. Siirlerinden biri sudur:

«Cahilliklerine bakmayip büyük âlimleri ayıplayanlar kahrolsunlar. Bileklerini kaldırarak böylelerine alkis tutanlar da kahrolsunlar. Büyük âlimler, kalem sahipleri, yazarlar, sahife ve defterler olmasalardı.

Peygamberin seriatini hayirli topluluklarda naklederek muhafaza edenler olmasalardi.

Saglam ve sebatkâr ravilerden aktararak onun hadisini nakledenler olmasalardi, cahilce konusan askerlerin pespese geldiklerini görürdün. Çirkin bir sapiklik içinde olurlardi.

«Allah, mazlumun yardimcisidir.» Onlara da hadis ehli, akilli, basiretli kimseler derdim.

Onlar nimet cennetlerinin içinde minberlerde ve tahtlardadirlar.

Hepsi de Hz. Ahmed'in arkadaslaridirlar.

Kevser havuzundan kana kana su içip dönmüslerdir.»

Ibn Hallikan, onun çok güzel ve parlak manalar içeren baska siirlerini de nakletmistir. Siirlerinden biri de sudur:

«Saçi sakali agarmis bir kimse gençlik zindeligini iddia ediyor.

Çenesinin altına dövme yaptirarak karartiyor. Onun, çenesini karartarak genç oldugunu söylemeye çalışmasi, onun için yalan olarak yeter.» [116]

Abdulvehhab B. Muhammed

Abdülvehhab b. Muhammed b. Abdülvehhab b. Abdülvahid b. Mu-hanimed es-Sirazî el-Farisî. Çokça hadis dinledi. Fikih öğrendi. Niza-mülmülk onu Bagdat'taki Nizamiye Medresesi hocaligina hicretin 483. senesinde tayin etti. Orada bir süre müderrislik yaptı. Hadis yazdirirdi. Çokça yazdirmisti. Bir defasinda "Pespese namaz kilmak, cennetin illiyîn tabakasina yazilacaktır» mealindeki hadisi rivayet etti. Sonra da «Gilse (karanliga) yazilacaktır» diyerek bunu tefsir etmeye basladi. Yani karanliga yazilan bir isik orayi nasil aydinlatirsa pespese kilinan namaz da insanin cennetteki yerini daha fazla aydinlatacaktir, demek istedi. [117]

Muhammed B. Ibrahim

Muhammed b. Ibrahim b. Ubeyd el-Esedî. Sairdi. Huneysî et-Tihaniî ile karsilasti. Siirlerinde hep ask temasim islerdi. Yemen'de ve Irak'ta ikamet etti. Sonra Hicaz ve Horasan'da da bir müddet ikamet etti. Siirlerden biri sudur:

«Dedim ki: defalarca geldigimden ötürü herhalde agirlik verdim size Dedi ki: Ellerinle omuzlarimin üzerine çöküp agirlik verdin. Dedim ki: Uzattim. Dedi ki: Bilakis ayrilisiz uzadi. Dedim ki: Parçaladim. Dedi ki: Sevgi iplerimi parçaladin.» [118]

Yusuf B. Ali

Yusuf b. Kasim ez-Zencanî. Fakihti. Diyanet ehli kimselerdendi. Seyh Ebu

Ishak es-Sirazî'den ve Kadi Ebu Tayyip'ten rivayet olunduguna göre Yusuf b. Ali söyle demistir: «Birgün Mansur Camii'nde ders halkasında oturmaktayken Horasanli bir genç geldi. Ebu Hüreyre'nin yagmurla ilgili hadisi orada okundugunda o genç «Bu makbul degildir» dedi. Sözünü tamamlamadan mescidin tavanından bir yılan düstü. İnsanlar kalkip kaçismaya basladilar. Düsen yılan, toplulugu birakip o Horasanli gencin pesine düstü. Genç adama «tevbe et, tevbe et» dediklerinde o da «tevbe ettim» dedi. Sonra yılan çekip gitti. Nereye gittigini anlayamadik.» Ibnü'l-Cevzî bu hikayeyi seyhi Ebü'l-Muammer el-Ensarî tarikiyle sözünü ettigimiz Yusuf b. Ali Ebü'l-Kasim'dan rivayet etmistir. Dogrusunu Allah bilir. [119]

Hicretin Besyüzbirinci Senesi

Bu senede halife yeni veziri Ebülmeali Hibetullah b. Muhammed b. Muttalib'e yemden hil'at giydirdi. Ona ikramda bulunup saygi gösterdi.

Bu senenin rebiyülahir ayında Sultan Muhammed Bagdat'a geldi. Vezir ve Ayan onu karsiladilar. O da halka ihsanda bulundu. Askerlerinden hiçbir hiçbir seye satasmadi.

Sultan da Hille ve Tikrit beldelerinin sahibi Sadaka b, Mansur b. el-Esedî'ye gazaplandi. Çünkü Sadaka, sultanin düşmanlarından Sava sahibi Ebu Dülef Sarhan ed-Deylemî 'yi yanında barindirmisti. Sultan Ebu Dülef i kendisine göndermesi için Sadaka'ya haber saldiysa da o sultanin bu istegini yerine getirmede. Sultan da üzerine bir ordu gönderdi. Bu ordu Sadaka'nin ordusunu hezimete ugratti. Sultamn ordusunda 20.000 süvari ve 30.000 piyade asker vardı. Bu savasta sadaka öldürüldü. Askerlerinin komutanlarından bir kısmi esir alındı. Sadakanin zevcesinden de 500.000 dinar ve nefis mücevherler alındı.

Ibnül-Cevzî dedi ki: Bu senede kör bir kız çocuğu ortaya çıktı. İnsanların sırlarını açığa vuruyordu. Kalplerindeki gizli düşünceleri ve niyetlerini de açıklıyordu. İnsanlar onun durumunu öğrenmek için çeşitli yollara başvurdularsa da bunu basaramadılar. Ibn Akil dedi ki: «Bu kız çocuğunun durumunu öğrenmek isi ulemaya, havasa ve avama büyük bir problem oldu. Öyleki ona ters çevirilmiş yüzüklerin nakislarım, kaslarını, sahişların sıfatlarını, tüfeklerin içindeki muhtelif karisimleri soruyorlar, o da bunları harfi harfine haber veriyordu. Dahası adamin biri elini kendi penisinin üzerine koyarak «Su anda elim neyin üzerindedir?» diye sormuş o da «Tuttugun şeyi alıp karma götür» diye cevap vermisti.

Bu senede Trablus sahibi Kadi Fahrü'l-Mülk Ebu Ubeyd Bagdat'a gelerek Müslümanları Haçlılara karşı seferber olmaya davet etti. Sultan Gıyasüddin Muhammed ona çok ikramda bulunup hilat giydirdi ve Haçlılarla savasması için onun maiyetine büyük bir ordu verip harekete geçti. [120]

-
- [1] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/268.
- [2] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/268.
- [3] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/268.
- [4] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/269.
- [5] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/269.
- [6] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/270.
- [7] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/270.
- [8] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/270.
- [9] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/270.
- [10] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/270-271.
- [11] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/271.
- [12] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/271-272.
- [13] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/272.
- [14] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/272.
- [15] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/272.
- [16] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/273.
- [17] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/273.
- [18] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/273.
- [19] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/273.
- [20] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/274-275.
- [21] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/276.
- [22] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/276.
- [23] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/276.
- [24] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/276-277.
- [25] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/277-279.
- [26] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/279.
- [27] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/279-281.
- [28] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/281.
- [29] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/282.
- [30] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/282-285.
- [31] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/285.

- [32] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/285.
- [33] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/285-287.
- [34] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/287.
- [35] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/287.
- [36] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/287.
- [37] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/287.
- [38] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/288.
- [39] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/288.
- [40] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/288.
- [41] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/288-289.
- [42] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/289.
- [43] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/289-290.
- [44] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/90-291.
- [45] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/291.
- [46] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/291.
- [47] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/291.
- [48] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/292.
- [49] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/292.
- [50] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/292-293.
- [51] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/293-294.
- [52] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/294.
- [53] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/294-295.
- [54] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/295.
- [55] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/295-296.
- [56] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/296-297.
- [57] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/297.
- [58] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/297-298.
- [59] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/298-299.
- [60] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/299.
- [61] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/299.
- [62] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/299-300.
- [63] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/300.

- [64] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/300-301.
- [65] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/302.
- [66] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/303.
- [67] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/303.
- [68] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/303.
- [69] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/303-304.
- [70] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/304.
- [71] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/304.
- [72] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/304-306.
- [73] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/306-307.
- [74] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/307.
- [75] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/307-309.
- [76] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/309.
- [77] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/309.
- [78] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/309-310.
- [79] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/310-311.
- [80] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/311.
- [81] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/311.
- [82] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/311.
- [83] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/311-312.
- [84] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/312.
- [85] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/312.
- [86] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/312.
- [87] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/313.
- [88] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/313.
- [89] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/313.
- [90] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/313-314.
- [91] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/314.
- [92] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/314-315.
- [93] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/315.
- [94] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/315.
- [95] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/315-316.

- [96] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/316.
- [97] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/316-317.
- [98] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/317.
- [99] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/317.
- [100] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/317.
- [101] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/318.
- [102] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/318.
- [103] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/318.
- [104] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/318.
- [105] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/319.
- [106] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/319.
- [107] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/319.
- [108] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/319-320.
- [109] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/320.
- [110] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/320.
- [111] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/320.
- [112] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/320-321.
- [113] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/322-323.
- [114] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/323-324.
- [115] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/324.
- [116] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/324-325.
- [117] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/325.
- [118] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/325.
- [119] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/325.
- [120] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/326.

Hicretin Besyüzbirinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler .	4
Temim B. Muiz B. Badis .	4
Sadaka B. Mansur .	4
Hicretin Besyüzikinci Senesi	4
Hicretin Besyüzikinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler .	4
Hasan El-Alevî	5
Hasan B. Ali	5
Er-Rubanî	5
Yahya B. Ali	5
Hicretin Besyüzüçüncü Senesi	5
Hicretin Besyüzüçüncü Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler .	6
Ahmed B. Ali	6
Ömer B. Abdülkerim..	6
Muhammed Ahî Hammad (Diye De Bilinir)	6
Hicretin Besyüzdördüncü Senesi	7
Hicretin Besyüzdördüncü Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler .	7
Idris B. Hamza .	7
Ali B. Muhammed .	7
Hicretin Besyüzbesinci Senesi	8
Hicretin Besyüzbesinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler .	9
Imam Gazzali	9
Hicretin Besyüzaltıncı Senesi	10
Hicretin Besyüzaltıncı Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler .	10
Sâid B. Mansur .	10
Muhammed B. Musa B. Abdullah .	10
Muammer B. Muammer .	11
Ebu Ali El-Mearrî	11
Nezihe .	11
Ebu Sa'd Es-Sem'anî	11
Hicretin Besyüzyedinci Senesi	11
Hicretin Besyüzyedinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler .	12
Ismaîl B. Hafiz Ebubekir El-Beyhakî	12
Sücab.Ebisüca'	12
Muhammed B. Ahmed .	12
Muhammed B. Tahir .	13
Ebubekir Es-Sâsî	14
Mü'temen B. Ahmed .	14
Hicretin Besyüzsekizinci Senesi	14
Hicretin Besyüzdokuzuncu Senesi	15
Hicretin Besyüzdokuzuncu Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler .	15

Ismail B. Muhammed.	16
Menceb B. Abdilllah El-Müstazhiri	16
Abdullah B. Mübarek.	16
Yahya B. Temim B. Muiz B. Badis.	16
Hicretin Besyüzonuncu Senesi	16
Hicretin Besyüzonuncu Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler	17
Ukayl B. Imam Ebü'l-Vefa.	17
Ali B. Ahmed B. Muhammed.	17
Muhammed B. Mansur.	17
Muhammed B. Ahmed B. Tahir.	17
Muhammed B. Ali B. Muhammed.	17
Mahfuz B. Ahmed.	17
Hicretin Besyüzonbirinci Senesi	18
Hicretin Besyüzonbirinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler	18
Kadi Murtaza.	18
Muhammed B. Sa'd.	19
Hac Emiri	19
Hicretin Besyüzonikinci Senesi	19
Halife Müstazhir Billah'in Vefati	20
Müstersid'in Hilafete Geçisi	20
Hicretin Besyüzonikinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler	21
Halife Müstazhir.	21
Ermeni Arguvan.	21
Bekir B. Muhammed B. Ali	21
Hüseyin B. Muhammed B. Abdülvehhab.	21
Yusuf B. Ahmed Ebu Tahir.	21
Ebü'l-Fadl B. Hazin.	22
Hicretin Besyüzonüçüncü Senesi	22
Hicretin Besyüzonüçüncü Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler	22
Ibn Ukayl	22
Ebü'l-Hasan Ali B. Muhammed Ed-Damiganî	23
Mübarek B. Ali	23
Hicretin Besyüzondördüncü Senesi	23
Hicretin Besyüzondördüncü Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler	26
Ahmed B. Abdülvahhab B. Sünâ.	26
Abdürrahim B. Abdulkebir.	26
Abdülaziz B. Ali	26
Hicretin Besyüzonbesinci Senesi	26
Hicretin Besyüzonbesinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler	27
Lügatçı Ibnu'l-Katta Ebü'l-Kasim..	27
Sahinsah Ebü'l-Kasim..	28
Abdürrezzak B. Abdullah.	28
Süfriyye Hatun.	28
Tugraî	29

Hicretin Besyüzonaltinci Senesi	29
Hicretin Besyüzonaltinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler	. 30
Abdullah B. Ahmed.	30
Ali B. Ahmed Es-Sümeýremî	31
Harîrî	31
Tefsirci El-Bagavî	32
Hicretin Besyüzonyedinci Senesi	33
Hicretin Besyüzonyedinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler	. 33
Ahmed B. Muhammed.	33
Hicretin Besyüzonsekizinci Senesi	34
Hicretin Besyüzonsekizinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler	. 34
Ahmed B. Ali B. Burhan.	34
Abdullah B. Muhammed B. Cafer.	34
Ahmed B. Muhammed.	35
Hicretin Besyüzondokuzuncu Senesi	35
Hicretin Besyüzondokuzuncu Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler	. 35
Aksungur El-Porsukî	35
Bilal B. Abdurrahman.	35
Kadi Ebu Sa'd El-Herevî	36
Hicretin Besyüzyirminci Senesi	36
Hicretin Besyüzyirminci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler	. 37
Ahmed B. Muhammed B. Muhammed.	37
Ahmed B. Ali	37
Behram B. Behram..	38
Said B. Seyyar.	38
Hicretin Besyüzyirmibirinci Senesi	38
Hicretin Besyüzyirmibirinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler	. 39
Muhammed B. Abdülmelik.	39
Fatima Binti Hüseyin B. Hasan B. Fadleveyh.	39
Ebu Muhammed Abdullah B. Muhammed.	39
Hicretin Besyüzyirmiikinci Senesi	40
Hicretin Besyüzyirmiikinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler	. 40
Hasan B. Ali B. Sadaka.	40
Hasan B. Ali	41
Atabeg Tugtekin.	41
Hicretin Besyüzyirmiüçüncü Senesi	41
Hicretin Besyüzyirmiüçüncü Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler	. 42
Es'ad B. Ebi Nasr.	42
Hicretin Besyüzyirmidördüncü Senesi	42
Misir Halifesinin Öldürülmesi	42
Hicretin Besyüzyirmidördüncü Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler	. 43
Ibrahim B. Yahya B. Osman.	43
Hüseyin B. Muhammed.	44
Muhammed B. Sadun B. Mirca.	44

Hicretin Besyüzyirmibesinci Senesi	44
Hicretin Besyüzyirmibesinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler	. 44
Ahmed B. Muhammed B. Abdülkahir Es-Sofi	44
Hasan B. Süleyman	. 45
Hammad B. Müslim.	. 45
Ali B. Müstazhir Billah	. 45
Muhammed B. Ahmed	. 45
Sultan Meliksah'in Oglu Sultan Mahmud	. 46
Hibetullah B. Muhammed	. 46
Hicretin Besyüzyirmialtinci Senesi	46
Hicretin Besyüzyirmialtinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler	. 47
Ahmed B. Ubeydullah	. 47
Muhammed B. Muhammed B. Hüseyin	. 47
Hicretin Besyüzyirmiyedinci Senesi	47
Hicretin Besyüzyirmiyedinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler	. 48
Ahmed B. Selame	. 48
Es'ad B. Ebu Nasr B. Ebi'l-Fadl	48
Ibn Zagunî El-Hanbelî	48
Hasan B. Muhammed	. 49
Ali B. Ya'lâ	. 49
Muhammed B. Ahmed	. 49
Muhammed B. Muhammed	. 49
Ebu Muhammed Abdülcebbar	. 49
Hicretin Besyüzyirmisekizinci Senesi	50
Hicretin Besyüzyirmisekizinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler	. 50
Ahmed B. Ali	50
Ebu Ali El-Farikî	50

Hicretin Besyüzbirinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Temim B. Muiz B. Badis

İfrikîye hükümdariydi. Yumusak huyluluk, cömertlik ve ihsan bakımından hükümdarların en seçkinlerindendi. Kirkaltı yıl süreyle hükümdarlık yaptı. Doksandokuz yıl yasadı. Yüzden fazla erkek, altmış kadar da kız çocuk bıraktı. Kendisinden sonra yerine oğlu Yahya geçti. Temim b. Muiz'i, sair su sözleriyle en güzel şekilde övmüştü.

«Öteden beri çok eskilerden gelen çağrılarda rivayet edilen haberlerde duyduğumuz en üstün ve en doğru şey; sellerin yağmurdan, denizden ve Emir Temim'in avucundan nakledip rivayet ettikleri sözlerdir.» [1]

Sadaka B. Mansur

Sadaka b. Mansur b. Debis b. Ali b. Mezayed el-Esedî el-Emir Sey-fii'd-Devle. Hille, Tikrit, Vâsit ve o çevredeki bazı beldelerin sahibiydi. Cömert,

iffetli, kendine güvenilir bir kimseydi. Beldelerinde korkuya kapılan her kisinin güven bulduğu bir sığınaktı. Onun kanadının altına giren kimse güvene kavuşurdu. Zor kitapları okurdu ama yazısı güzel değildi. Gerçekten nefis kitaplar edinmişti. Irzım korumak için hiçbir kadınla evlenmedi. Hiçbir cariyeyle yatmadı ki kimsenin kalbi kırılmasın cidden çok güzel vasıflarla nitelendirilerek övülmüştü. Savaşlardan birinde Bergüs adındaki bir köle tarafından öldürüldü, öldürüldüğünde ellidokuz yasındaydı. Allah rahmet etsin. [2]

Hicretin Besyüzikinci Senesi

Bu senenin saban ayının yirniikisinde cuma günü. halife Müstaz-hir, Meliksah'm kızı ve Sultan Muhammedin kizkardesi Hatunla evlendi. Ona 100.000 dinar mehir verdi. Üzerine altınlar saçtı. Nikâh akti İsfahan'da yazıldı.

Bu senede Dimask valisi Atabeg Tugtekin ile Haçlılar arasında çok savaşlar vuku buldu.

Bu senede Said b. Humeyd el-Ömerî Hille-i Seyfiye mintikasını ele geçirdi.

Bu senede Dicle'nin suyu fazlaca kabardı. Etrafa tastsı. Tarım ürünleri telef oldu. Bu yüzden fiyatlar asiri şekilde yükseldi. Siddetli bir kitlikle karsı karsıya gelindi.

Bu senede Emir Kaymaz insanlara hac ettirdi. [3]

Hicretin Besyüzikinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Hasan El-Alevî

Künyesi Ebu Hasim'di. Hemedan reisinin oğluydu. Büyük bir servete sahipti. Sultan bir zamanlar onu 900.000 dinar para cezasına çarptırmış ve bunu ondan tahsil etmişti. O da bu parayı ödemek için bir akar veya başka bir şey satmak ihtiyacını dahi duymamıştı. [4]

Hasan B. Ali

Hasan b. Ali Ebü'l-Fevaris b. Hazin. Kendisine nisbet edilen meshur yazisiyle ün salmış bir katiptir. Bu senenin zilhicce ayında vefat etti. İbn Hallikan dedi ki: «O, kendi eliyle 500 hatme yazdı.» Bu senede aniden vefat etti. [5]

Er-Rubanî

Abdülvahid b. İsmail Ebü'l-Mehasin er-Rubanî. Taberistanlıdır. Safîî imamlarındandır. Hicretin 415. senesinde doğdu. İlim tahsili için çeşitli memleketlere seyahatlerde bulundu. Nihayet Maverâünnehir'e kadar gitti. Çok ilimler elde etti. Çok sayıda hadis dinleyip derledi. Safîî mezhebinin

fikhina dair kitaplar tasnif etti. el-Bahr fî'l-Furû, bunlardan biridir. Bu kitabi yüklü bilgilerle dolu olup garip seyleri kapsamaktadır. « el-Bahr adli kitaptan konus. O zaman hiç bir sikintin kalmaz» mealinde bir arap atasözü vardır. Rubanî «Bütün Safîî kitapları yanacak olsa ben onları yeniden ezberimden yazardım» demistir. Taberis-tan'da camide asure gününe denk gelen bir cuma gününde Taberistan'ın bir adam onu haksız yere öldürmüştü. Allah rahmet etsin. Ibn Hallikan dedi ki: Rubanî, Nasir el-Mervezî'den fikh öğrendi. Onun söylediklerini yorumladı.» Rubanî'nin büyük bir itibarı ve saygınlığı vardı. Usul ve fu-rua dair kitaplar tasnif etti. Bahrü'l-Mezhep, Kitabü'l-Menasis fil-Imam es-Safîî, Kitabü'l-Kâfi, Hilyetü'l-Mümin gibi eserler ona aittir. Kelama dair kitapları da vardır. [6]

Yahya B. Ali

Yahya b. Ali b. Muhammed b. Hasan b. Bestam es-Seybanî et-Tebrizî. Künyesi Ebu Zekerîya idi. Arap dili ve edebiyatında, nahivde üstadı. Ebü'l-Alâ'dan ve diğerlerinden ders aldı. Aralarında Mansur b. Cevalikî'nin de bulunduğu bazı kimseler ondan icazet aldılar. Ibn Nasir; «Yahya b. Ali, nakilde güvenilir bir kimseydi» demistir. Birçok tasnif eserleri vardır. Ibn Hayrun ise «Yahya b. Ali gıdisatı begenilen bir kimse değildi» demistir. Bu senenin cemaziyelahir ayında vefat etti. Babi Ibriz mezarlığında Seyh Ebu Ishak es-Sirazî'nin mezarının yanına defnedildi. Dogrusunu Allah bilir. [7]

Hicretin Besyüzüçüncü Senesi

Bu senede Haçlılar Trablus sehrini ele geçirdiler. Oradaki erkekleri Öldürdüler. Kadınları ve çocukları esir aldılar. Malları ve esyaları da ganimet edindiler. Bundan on gece sonra da Cebele sehrini ele geçirdiler. Güç ve kuvvet ancak ulu ve yüce olan Allah'ındır. Fahrü'l-Mülk b.

Ammar, Haçlıların önünden kaçıp Dimask valisi Tugtekin'in yanına gitti. Tugtekin ona ikramda bulundu. Birçok beldeleri de ona ikta' olarak verdi.

Bu senede hatmilerden bir vezir Ebu Nasr b. Nizamülmülk'e saldırıp yaraladı. Sonra batını tutuklanarak kendisine içki içirildi. O da bir batını topluluğun yerini bildirdi. O topluluk yakalanarak öldürüldü.

Bu senede Emir Kaymaz insanlara hac ettirdi. [8]

Hicretin Besyüzüçüncü Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Ahmed B. Ali

Ahmed b. Ali b. Ahmed Ebu Bekir el-Alevî. Duvarları kireçle sıvardı. Ama duvarlar üzerine suret yapmazdı. Yaptığı bu işin karşılığında da hiç kimseden ücret almazdı. Yararlanıp geçimini sağlamaya yetecek kadar emlâki vardı. Kadi Ebu Yalâ'dan hadis dinledi. Ondan biraz da fikh öğrendi.

Hac ettigi zaman Mekke'deki mezarlari ziyaret ederdi. Fu-dayl b. Iyaz'm mezarinin yanina vardiginda elindeki degnegiyle mezarin yanma bir çizgi çizer «yarab suraya» derdi. Rivayet olunduguna göre o bu sene hac etmis, ihramli olarak Arefe'de vakfesini yapmis ve arefe günü aksam vefat etmistir. Yikanip kefenlenmis ve Ka'be'nin çevresinde dolastirilmis, sonrada sagliginda degnegiyle çizip gösterdigi Fudayl b. Iyaz'm mezarinin yanma defnedilmisti. Bagdat ahalisi onun vefatini duyunca gıyabî cenaze namazini kilmak için toplandilar. O kadar büyük bir cemaat toplandi ki sayet kendisi Bagdat'ta vefat etmis olsaydi, daha fazla bir cemaat toplanamazdi. Allah rahmet etsin. [9]

Ömer B. Abdülkerim

Ömer b. Abdülkerim b. Sa'deveyh el-Fityan ed-Dihkarî hadis toplamak amaciyla çeşitli yerlere seyahatlerde bulundu. Dünyayi dolasti. Sahih hadisleri seçip rivayet etti. Bu konuda fikhî bilgisi de vardi. Güvenilir bir ravi idi. Imam Gazzali onun Kitabü's-Sahihayn adli eserini tashih etmistir. Bu senede Serahs sehrinde vefat etti. [10]

Muhammed Ahi Hammad (Diye De Bilinir)

Büyük ve salih şahsiyetlerdendi. Müzmin bir hastaliga yakalanmisti. Rüyasinda Peygamber (s.a.v.)'i görünce sifa buldu. Kendisine ait bir mescide kapandi. Kirk sene orada kaldi. Sadece cuma namazini kilmak amaciyla disari çikiyordu. İnsanlarla bir araya gelmiyor, onlarla iliski kurmuyordu. Bu senede vefat etti. Imam Ebu Hanife'nin mezari- yakininda bir zaviyeye defnedildi. Allah rahmet etsin. [11]

Hicretin Besyüzdördüncü Senesi

Bu sene basinda fikihtılardan ve digerlerinden olusan, aralarında Ibn Zagunî'nin de bulunduğu Bagdatli bir cemaat cihad etmek ve Haçlılarla savasmak için Sam'a gitmek üzere hazirliga basladi. Bunlar, Haçlıların birçok sehri fethettiklerini mesela rebiyülevvel ayında Sayda sehrini ve ayni şekilde diger şehirleri ele geçirdiklerini duyduklari zaman hazirliga baslamislardi. Ancak dahasonra Haçlıların çok olduklarını duyunca çoklari geri döndü.

Bu senede Meliksah'm kizi ve halifenin zevcesi Bagdat'a geldi. Kardesi Sultan Muhammed'in evine konuk oldu. Sonra çeyizi 162 deve, yir-miyedi katir üzerinde tasindi. Gelisi sebebiyle Bagdat sehri süslendi. Ramazan ayinin onuncu gecesinde halifenin yanina girdi. Bu, cidden muazzam ve muhtesem bir geceydi.

Bu senede Ebu Bekir es-Sasî, Tâciye ile birlikte Nizamiye medresesinde ders vermeye basladi. Yaninda vezir ve ayanda hazır bulundu.

Bu senede Emir Kaymaz insanlara hac ettirdi. Su azligindan ve susuzluktan dolayi Horasanlilar hacca gitme imkânini bulamadilar. [12]

Hicretin Besyüzdördüncü Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Idris B. Hamza

Idris b. Hamza Ebü'l-Hasan es-Sasî er-Remlî el-Osmanî. Safiî mezhebini savunan meshur münazaracılardandı. Önceleri Nasir b. Ibrahim'den, sonra Bagdat'ta Ebu îshak es-Sirazî'den fikh dersleri aldı. Horasan'a gitti. Maverâünnehir'e kadar uzandı. Bu senede vefat edinceye dek Semerkand medresesinde ikamet etti. [13]

Ali B. Muhammed

Ali b. Muhammed b. Ali b. İmadüddin Ebü'l-Hasan et-Taberî. Key-ya el-Herasî diye bilinir. Büyük fikhçılardan, Safiî reislerinden biridir. Hicretin 450. senesinde doğdu. İmamü'l-Haremeyn'den ders aldı. O ve Gazzalî, İmamü'l-Haremeyn'nin en büyük öğrencileriydiler. Bunların ikisi de Bagdat'ta Nizamiye'de müderrisliğe tayin edildiler. Ebü'l-Hasan Ali b. Muhammed, fesahatli konuşan, gür ve güzel sesli bir kimseydi. Nisabur'daki Nizamiye medresesinin yetmiş ayaklık merdivenlerini tırmanırken her merdivenin basamağında İblis'e yedisiz kez lanet okurdu. Çok miktarda hadis dinledi. Fetva verdi. Ders okuttu. Büyük ve faziletli kimselerden olup fakihlerin de önderlerindendi. İmam Ahmed b. Hanbel'in münferiden rivayet ettiği ve bir ciltte toplanan hadislere

reddiye babında bir kitap yazmıştır. Baska tasnif eserleri de vardır. Bir zamanlar Batinilerle işbirliği içinde olmakla itham edilmiş; bu yüzden müderrislikten alınmış. Sonra aralarında İbn Ukayl'm da bulunduğu bir grup alim onun suçsuzluğu yolunda tanıklık yapınca tekrar müderrisliğe iade edildi. Bu senenin muharrem ayının başında perşembe günü ellidört yaşında vefat etti. Seyh Ebu İshak es-Sirazî'nin mezarının yanına defnedildi. İbn Hallikan'm ifadesine göre Ali b. Muhammed hadis ezberler ve ezberlediği hadislerle karsısına çıkan kimselerle münazara yapardı. O şöyle demisti:

«Hadis kahramanları savaş meydanlarında dolastıklarında ve fir-tinalar estiginde, kıyasçıların kelleleri uçar.»

Seleften birinin rivayetine göre kendisine hadis kitaplarının fakih-ler için vasiyet kapsamına girip girmeyeceği hususunda fetva sorulmuş, o da bunun vasiyet kapsamına gireceğini söylemiş ve su hadisi delil olarak ileri sürmüştü:

«Ümmetimden kırk hadis ezberleyen bir kimseyi Cenâb-i Allah kıyamet gününde alim olarak diriltip hasreder.»

Kendisine Muaviye oğlu Yezid hakkında soru sorulmuş, o da onun oyunla mesgul olan asik bir kimse olduğunu, bu sebeple ona sövülebile-ceğini söylemişti. Gazzalî'ye gelince o bu hususta Ali b. Muhammed'e muhalefet etmiş, Yezid'e sövüp lanet okumanın caiz olmadığını, çünkü onun müslüman bir kisi olduğunu ve Hz. Hüseyin'in öldürülüşüne razı olduğunun tesbit edilemediğini; tesbit edilse bile bunun ona lanet okumayı caiz kılamayacağını, çünkü katilin lanetlenmesinin doğru olmadığını, özellikle de tevbe kapısının açık olduğunu, kullarından tevbeleri kabul eden zatin bağışlayan ve esirgeyen bir zat olduğunu ifade etmişti. Gazzalî sözüne devamla söyle demisti: «Yezid'e rahmet okumaya gelince, bu caiz, hatta müstahaptır. Biz de ona diğer Müslümanlar ve mü'minlerle birlikte genel olarak namazlarda rahmet dileriz.»

ibn Hallikan bütün bunları Keyya el-Herasî'nin yani Ali b. Muhammed'in biyografisini anlatırken detaylı olarak nakletmiştir. Keyya el-Herasî yani Ali b. Muhammed; kadri yüce, Önder, saygın bir kimseydi. Doğrusunu Allah bilir. [14]

Hicretin Besyüzbesinci Senesi

Bu senede Sultan Giyaseddin, Musul sahibi Mevdud b. Zengi komutasında Sam'daki Haçlılarla savaşmak üzere büyük bir orduyu harekete geçirdi. Emir Mevdud'un maiyetinde Tebriz valisi Sökmen el-Kurtubî, Meraga valisi Ahmed Yel, Mardin vahsi Emiru'1-Gazi de vardı. Emir Mevdud bunların başı idi. Bu ordu Sam'a gidip Haçlıların elindeki bir çok kaleleri geri aldı. Birçok Haçlıyı da öldürdüler. Hamd Allah'a *nahsusdur.

Bunlar, Sam'a girdiklerinde Emir Mevdud, Dimask Camii'ne girdi ki, orada namaz kilsin. Ancak o esnada dilenci kiligina bürünmüş bir Batinî gelip ondan birseyler dilendi. O da birseyler çıkarıp verdi. Fakat Batinî dilenci, Emir Mevdud'a yaklaştığında elindeki bıçakla kalbine bir darbe vurdu ve o anda Emir Mevdud düşüp öldü. Caminin damında elinde zehirli bıçak bulunan ama bir kisiye rastladı bunun halifeye kas-dettiği söylendi.

Bu senede halifenin, sultanın kızı olan karisinden bir oğlu dünyaya geldi. Davullar, zurnalar çalındı. Ama öte yandan halifenin bir oğlu da öldü. Dünya iste böyledir. Çocugunun vefatına razı oldu. Vezir de hem tebriklerini hem de bassagligi dileklerini sunmak için halifeyi ziyaret etti.

Bu senenin ramazan ayında Vezir Ahmed b. Nizam azledildi. Bu, dört sene onbir ay müddetle vezirlik yapmıştı.

Bu senede Haçlılar Sur sehrini kusatma altına aldılar. Burası Misirlilerin elinde bulunuyordu. Yönetimi de Misir tarafından atanan İz-zü'1-Mülk el-Eazz'm elindeydi. İzzü'1-Mülk Haçlılarla siddetlice savastı. Sehri onlara karşı güzelce savundu. Nihayet yanındaki oklar ve teçhizat tükendi. Dimask

valisi Tugtekin ona yardım etti. Asker ve teçhizat gönderdi. Böylece İzzü'l-Mülk'ün kuvveti arttı. Tekrar hücumla geçti. Sevval ayında Haçlılar Sur sehrinden vaz geçip geri döndüler.

Bu senede Emirü'l-Cüyus Hadim Kutuz insanlara hac ettirdi. Bu sene bol verimli bir seneydi. [15]

Hicretin Besyüzbesinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler Imam Gazzali

Muhammed b. Muhammed b. Muhammed Ebu Hamid el-Gazzalî. Hicretin 450. senesinde doğdu. İmamü'l-Haremeyn'den fıkıh dersleri aldı. Birçok ilimlerde yükseldi. Çeşitli ilimlere dair yayınlanmış tasnif eserleri vardır. Konustugu her hususta dünyanın en zeki alimlerden biri haline geldi. Gençliğinde ilimde öne geçti. Nihayet otuzdört yaşındayken hicretin 404. senesinde Bağdat'ta Nizamiye medresesinde ders vermeye başladı. Ders verirken alimlerin ileri gelenleri de yanında hazır bulundular. Hazır bulunanlar arasında Ebü'l-Hattab ile İbn Ukayl de vardı ki, bunlar Hanbelîlerin reislerinden idiler. Gazzalî'nin fesahatini ve ilimlere derince vukufunu takdirle gördüler.

İbnü'l-Cevzî dedi ki: «Bunlar onun sözlerini kendi eserlerine naklettiler.»

Sonra İmam Gazzalî dünyadan tamamen el çekip kendini ibadete ve ahiret amellerine verdi. Geçimini kitap istinsahi yaparak sağladı.

Sam'a göçtü. Bir müddet Dimask'ta, bir müddet Kudüs'te ikamet etti. Bu süre zarfında "İhyau Ulûmi'd-Din" adlı kitabını yazdı. Bu, cidden hayret verici, takdire sayan bir kitaptır. Seri ilimlerin bir çoğunu kapsamına alır. Tasavvufa ve kalbi amellere dair latif olan seylerle adeta bir karışım halindedir. Lâkin bu kitapta garip, münker ve mevzu olan birçok hadis vardır. Nitekim helal ve harama delil olarak dayanak edinilen fûruatla ilgili diğer kitaplarda da bu tür hadislere rastlanmaktadır, el-Mevdu li'r-Rekaik, et-Tergib ve't-Terhib adlı kitaplardaki bu tür hadisler diğerlerine göre daha azdırlar. Ebü'l-Ferec İbnül-Cevzî, sonrada İbn Salah bu hususta İmam Gazzalî'yi çok eleştirmişler ve ona çatmışlardır. Mazin, İmam Gazzalî'nin İhyaü Ulumiddin adlı kitabını yakmak istemiş, diğer Magriplilerde böyle yapmışlar ve söyle demislerdir:

«Bu kitap bizim dinimizin değil, Gazzalî'nin dininin ihyasıdır. dinimizin ilimlerinin ihyası, Allah'ın kitabı ve Rasûlünün sünnetiyle olur.»

Nitekim ben bu hususları Tabakatüssafiye adlı eserde Gazzalî'nin biyografisini verirken nakletmişimdir. İbn Sukur de İhyau Ulûmi'd-Din adlı eserin bazı yerlerinin gerçekleri yansıtmadığını ve buralardaki çürüklükleri faydalı bir eserde açıklamıştır.

Gazzali şöyle derdi:

«Ben, hadisteki ticareti revalandiriciyim.»

Anlatildigina göre ömrünün son zamanlarında hadis dinlemeye, Buhari ve Müslim'in Sahihlerini ezberlemeye yönelmistir. Ibnü'l-Cevz, Ihyau Ulmi'd-Din zerine bir eser yazmis ve bu eserine "Diri kimseler ihyadaki yanlisliklari bilmeli" adini vermisti.

Ibnü'l-Cevz dedi ki: «Sonra bazi vezirler onu Nisabur'a gitmeye zorladilar. O da Nisabur'daki Nizamiye medresesinde ders vermeye basladi. Sonra kendi beldesi Tus'a dönüp orada ikamet etti. Orada bir tekke yaptirdi. Güzel bir ev edindi. Evinin bahçesine agalar dikti. Kur'an okumaya ve sahih hadisler ezberlemeye yöneldi.»

Imam Gazzal bu senenin cemaziyelahir ayinin ondördünde pazartesi günü vefat etti ve Tus sehrine defnedildi. Yüce Allah rahmet etsin. Can ekistigi esnada arkadaslarindan biri ona «Bana vasiyette bulun" deyince o da "Ihlasli olmaya bak" diye vasiyette bulundu. Ruhunu teslim edinceye kadar bu cümleyi tekrarladi. Allah rahmet etsin. [16]

Hicretin Besyzaltinci Senesi

Bu senenin cemaziyelahir ayinda Sas, Nizamiye müderrisliginden azledildi. Oraya müderris olarak Ibn Taber geçti.

Bu senede abidlerden biri olan Seyh Salih Yusuf b. Davud Bagdat'a geldi. Vaaz verdi. Hüsn- kabulle karsilandi. Safi idi. Seyh Ebu Ishak es-Siraz'den fikh öğrendi. Sonra ibadetle ugrasti. Zahidane bir hayat yasadi. Güzel ve salihane halleri vardi. Ibn Seka adinda bir adam bir meselede onunla tartisti. Ileri geri konustu. Seyh Salih Yusuf ona «Sus. Senin sözlerinden küfür kokusu geliyor. Korkarim ki Islm dininden baska bir din üzere öleceksin» dedi. Gerçekten de kısa bir süre sonra Ibn Seka bir is için Bizansa gitti. Orada Hristiyanliga geçti. Inna lillah ve in-na ileyhi raciun (dogrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz).

Bir defasinda vaaz vermekteyken Ebu Bekir es-Sas'nin iki oglu ayaga kalkip ona «Konusacaksan Es'ar mezhebine göre konus. Ya da sus,» dediler. O da «Genliginizden hayir görmeyin!» diye cevap verdi. Gerçekten onlar genç yasta ldler. Ihtiyarlik agina ulasamadan bu dünyadan göçüp gittiler.

Bu senede Emir'l-Cyus Hadim Kutuz insanlara hac ettirdi. Fakat hacilar yolda susuzluga maruz kaldilar. [17]

Hicretin Besyzaltinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Sid B. Mansur

Sid b. Mansur b. Ismail b. Sid Eb'l-Al. Nisaburlu idi. Hatipti. oka

hadis dinledi. Babasından sonra hatiplige, müderrisliğe ve vaizliğe atandı. Ebü'l-Meali el-Cüveynî onu överdi. Harezmi kadılığına tayin edildi. [18]

Muhammed B. Musa B. Abdullah

Muhammed b. Musa b. Abdullah Ebu Abdillâh el-Balasaguni et-Türkî el-Hanefî el-Lamsî diye tanınmıştır. Hafız İbn Asâkir ondan bir hadis nakletmiş ve onun Kudüs kadılığına atandığını, halkın ondan şikâyetçi olması üzerine de bu görevden azledildiğini, sonra da Dimask kadılığına atandığını söylemiştir. Muhammed b. Musa asiri derecede Hanefî mezhebi taraflarıydı. Kamet esnasında tekbirden sonraki cümleleri ikiserli olarak okutan odur. Nihayet Cenâb-ı Allah Selahaddin-i Eyyubî devletinin zamanında bunu ortadan kaldırttı. Yine İbn Asâkir'in ifadesine göre Muhammed b. Musa el-Balasagunî Dimask Camii'-ne Hanefî mezhebine mensup bir imani tayin etmeye niyetlenmiş, ancak Dimasklılar buna karşı çıkmışlar, Hanefî imaminin arkasında namaz kılmaya yansınarak topluca Dârü'l-Hayl'de namaz kılmışlardı ki, orası Dimask Camii'nin kiblesinde el-Eminiye medresesinin yerinde bulunuyordu. Burası, dört yol kavşagında bulunan cami bitişigindeki bir yerdi. Muhammed b. Musa el-Balasagunî «Eğer yetkim olsaydı Safîilerden cizye alırdım» derdi. Malikilere de öfkeliydi. Kadılıkta güzel bir gidisati yoktu. Bu senenin cemaziyelahir ayının onüçünde cuma günü vefat etti. Ben de yasım küçük olduğu halde Dimask Camii'nde onun cenaze namazını kıldım»[19]

Muammer B. Muammer

Muammer b. Muammer Ebu Sa'd b. Ebi Ammar. Vaizdi. Fesahat ve belagat sahibi, sakacı, zerafetli, zeki bir kimseydi. Vaazla ilgili güzel sözleri ve kendisinden dinlenen hoş risaleleri vardır. Bu senenin rebiyü-levvel ayında vefat etti ve Bab-ı Harp mezarlığına defnedildi[20]

Ebu Ali El-Mearrî

Abid ve zahid bir kimse olup çok az seyle geçinirdi. Sonra kimya ilmiyle mesgul oldu. Hilafet sarayına alındı. Daha sonraki durumu hakkında hiçbir bilgi edinilemedi. [21]

Nezihe

Halife Müstazhir Billah'ın ümmü veledi (cariyesi) idi. Siyahi bir cariye olup ihtisamlı ve âlicenâbtî. Bu senenin sevval ayının onikisinde cuma günü vefat etti. [22]

Ebu Sa'd Es-Sem'anî

el-Ensab adlı eserin ve diğer eserlerin müsnifi. Seceresi şöyledir: Tâcü'l-İslâm Abdülkerim Muhammed b. Ebu'l-Muzafer el-Mansur

Abdülcebbar es-Semânî el-Mervezî. Safîî fikihçisi ve muhaddis bir nafizdi. Dinin kivami ve umdelerinden biri olup tasnif eser veren ulemadandı. Hadis derlemek amacı ile çeşitli beldelere seyahatlerde bulundu. Çok hadis alimini dinledi. 4.000 hadis alimini dinleyerek hadis yazdı. Tefsir, tarih, ensab ve Hatib Bağdadî'nin tarihinin üzerine bir zeyil yazdı. İbn Hallikan ona ait cidden çok sayıda tasnif eserden bahsetmiştir. Eserlerinden biri, içindeli.000 hadisi derlemiş olduğu kitabıdır. Bu kitabın da senetlerden ve metinlerden bahsetmiştir. Cidden faydalı bir kitaptır. Allah ona rahmet etsin. [23]

Hicretin Besyüzyedinci Senesi

Bu senede Taberiye'de Müslümanlarla Haçlılar arasında büyük bir savaş meydana geldi. Bu savasta İslam ordusunun komutanı Dimask atabegî Tuğtekin idi. Maiyetinde Sincar valisi, Mardin valisi ve Musul valisi de bulunuyordu. Bunlar Haçlıları büyük bir bozguna uğrattılar, çok sayıda Haçlıyı öldürdüler. Onlardan bol miktarda malî ganimet ola-rak elde ettiler. O yörenin tamamına hakim oldular. Hamd ve minnet

Allah'adır. Bundan sonra müslümanlar Dimask'a döndüler. İbn Saî'înin tarihinde anlattığına göre Melik Mevdud bu senede öldürülmüştü. Söyle ki: Melik Mevdud ile Melik Tuğtekin cuma günü Dimask Camii'nde namazlarını kıldılar. Sonra el ele tutuşarak caminin sahanlığına çıktılar. O esnada bir batını ileri atılarak Mevdud'u öldürdü. Allah rahmet etsin. Bir rivayette anlatıldığına göre Mevdud'a suikasti düzenlettiren kişi, Tuğtekin'in kendisidir. Doğrusunu Allah bilir. O zaman Haçlılar müslümanlara su mealde bir mektup göndermişlerdi:

«Ordu komutanlarını bayram gününde Rablerinin evinde öldüren bir ümmeti Allah'ın helak etmesi haktır.»

Bu senede Alparslan b. Ridvan b. Tutus, babasından sonra Haleb'e hakim oldu. Saltanat işlerini Hadim Lülü yürüttü. Alparslan sadece sembolik bir hükümdar olarak kaldı.

Bu senede Hadim Gümüstekin'in Bağdat'ta yaptırdığı hastahane-nin açılışı yapıldı.

Bu senede Porsuk'un oğlu Zengi insanlara hac ettirdi. [24]

Hicretin Besyüzyedinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

İsmail B. Hafiz Ebubekir El-Beyhakî

İsmail b. Hafiz Ebu Bekir b. Hüseyin el-Beyhakî. Çok sayıda hadis alimi dinledi. Bu amaçla çeşitli beldelere seyahatlerde bulundu. Ha-rezm sehrinde ders verdi. Hadis ehlinde olup faziletli bir kimseydi. Gidisi güzeldi bu senede kendi beldesi Beyhak'ta vefat etti. [25]

Sücab.Ebisüca'

Faris b. Hüseyin b. Faris Ebu Galib ez-Zühelî. Hadis hafiziydi. Çok sayıda hadis aliminden hadis dinledi. Bu konuda üstün bir kimseydi. Hatib Bagdadî'nin tarihini tamamlamaya başladı. İbn Haccac'm siirini yedi kez yazmış olduğu için çokça tevbe ve istigfar ederdi. Bu senede yet-misyedi yasında vefat etti. [26]

Muhammed B. Ahmed

Muhammed b. Ahmed b. Muhammed b. Ahmed b. İshak b. Hüseyin b. Mansur b. Muaviye b. Muhammed b. Osman b. Utbe b. Abse b. Muavi-ye b. Ebi Süfyan b. Sahr b. Harb el-Ümevî Ebü'l-Muzaffer b. Ebil-Abbas el-Ebyurdî. Sairdi. Arap dili ve edebiyatını, neseb ilmini çok iyi bilirdi. Çok sayıda hadis alimi dinledi. Ebu Verd'in Tarih'ini ve Ensabu'1-Arab adlı eserleri tasnif etti. el-Mü'telef ve'1-Mühtelef adlı kitabı ve başka eserleri de vardır. Asiri derecede gurur ve kibir sahibi olduğu, hatta mazında söyle dua ettiği söylenir «Allahım, beni yeryüzünün dogul, na ve batılarına sahip kil.»

Bir defasında halifeye yazmış olduğu mektubunun altında imza yerine Hadim el-Muavî lakabını yazmıştı. Halife de mektubu okudugunda el-muavi kelimesinin basındaki mim harfini silmiş geride «uluyan kisi» anlamına gelen el-Avî kelimesi kalmıştı.

Muhammed b. Ahmed'in siirlerinden biri sudur:

«Zaman beni tanımadı ve benim çok kıymetli olduğumu, Zamanın hadiselerininse önemsiz olduğunu anlayamadı. Zaman nasıl aldandığını bana göstermeye başladı. Bense sabrın nasıl olacağını ona gösterdim.» [27]

Muhammed B. Tahir

Muhammed b. Tahir b. Ali Ahmed Ebü'1-Fadl el-Makdisî. Hadis hafiziydi. Hicretin 448. senesinde dogdu. İlk olarak hicretin 466. senesinde hadis dinlemeye başladı. Hadis derlemek amacıyla bir çok beldeye seyahatlerde bulundu. Çok sayıda hadis alimini dinledi. Bu konuda güzel bilgisi vardı. Yine bu konuda faydalı kitaplar yazdı. Yalnız o, semam mübahlığına ve tasavvufa dair bir kitap yazmıştır ki, bu kitabında cidden münker hadisler nakletmiştir. Ama başka eserlerinde sahih hadisler nakletmiştir. Birçok hadis imami, hafızasının sağlamlığı sebebiyle onu övmüşlerdir. İbnü'l-Cevzî onun «Sifatü't-Tasavvuf» adını verdiği kitabıyla ilgili olarak «O kitabı gören kimse güler» demistir. Muhammed b. Tahir, Davud ez-Zahirî mezhebine mensuptu. Onu öven kimse, hadisi sağlamca hifz ettiginden ötürü övmüştür. Yoksa onu itham etmek daha uygun olur. Ebu Sa'd es-Sem'anî ondan bahsetmiş ve hiçbir delil ileri sürmeden onu desteklemistir. Ebu Sa'd onu destekledigini ifade etmeden önce söyle demisti: «Muhammed b. Tahir'i seyhimiz İsmail b. Ahmed et-Tulehî'ye sordugumda seyhimiz onu

çok övdü. Oysa daha önce onun hakkında hiç de iyi düşünmüyordu.» İbnü'l-Cevzî dedi ki: Ebü'l-Fadl b. Nasirin «Muhammed b. Tahir'e güvenilirmez, o hüccet sayılmaz» dedigini isittim. Muhammed b. Tahir tüysüz oğlanlara bakmanın caiz olduğuna dair bir eser tasnif etmiştir. O, İbahiye mezhebine tabi olmuştur.» Böyle dedikten sonra İbnü'l-Cevzî ona ait su beytleri nakletmiştir:

«Zühd ve tasavvufu bıraktı, cemiyet dışındaki bazı insanlar bunlarla meşgul olmuştur.

Dariye kilisesine git. Orada papazlar ve rahipler vardır.

Kafir güzelin elinden yillanmış sarabi iç.

O, hem göz ucuyla hem de kâseyle sana iki sarap içirecektir.

Sonra da ince belli ceylanin tellere vurusuna kulak ver. Onun bakislari elmadan daha parlak ve keskindir. Halk arasında meshur bir adamin siirini sarki olarak okur. O sarki halk arasında kagitlarin bas tarafina yazilidir. Sizden gelen nesim rüzgari beni rahatlatmasaydi. Nefesimin sicakligindan neredeyse yanacaktim.»

Sonra Sem'anî dedi ki: «belki de Muhammed b. Tahir bütün bunlardan ötürü tevbe etmiştir»

İbnü'l-Cevzî dedi ki: Bir hadisçiyi cerh edip elestirmek sonrada bu suçlarından ve günahlarından tevbe etmiş olduğu ihtimalini söyleyerek mazeret beyan etmek, hiç de hoş karşılanacak bir üslup değildir. Muhammed b. Tahir can çekisirken su beyitleri okuyordu:

«Siz cefanın ne olduğunu bilmiyorsunuz. Bunu kimden öğrendiginizi sanıyorsunuz?»

Muhammed b. Tahir bu senenin rebiyülevvel ayında Bağdat'ın bata yakasında vefat etti. [28]

Ebubekir Es-Sâî

Halife Mustazhir'in arkadaşlığını yapmıştır. Asil adı Muhammed b. Ahmed b. Hüseyin es-Sasî'dir. Kendi zamanında Safîî imamlarından-di. Hicretin 427. senesinin muharrem ayında doğdu. Ebu Ya'lâ b. Ferra1-dan, Ebu Bekir el-Hatip'ten ve Ebu İshak es-Sirazî'den hadis dinledi. Ebu İshak es-Sirazî'den ve baskalarından fıkıh dersleri aldı. es-Samil adlı eseri, musannifi olan İbn Sabbag'ın yanında okudu. Bunu Müstaz-hir Billah için derlediği kitabında özetledi ve bu kitabına Hilyetü'l-Ule-ma bi Marifeti Mezahibi'l-Fukaha adını verdi. Bu kitap el-Müstazhiri adıyla meshur oldu. Ebu Bekir es-Sasî Bağdat Nizamiye medresesinde müderrislik yaptı. Sonra bu görevden azledildi. Su siiri okurdu:

«Ey genç! Dal yas iken, çamurun yumusak iken yaratilisin da öğrenmeyi kabul etmekteyken ilim öğren.

Sen konuşmaktayken mecliste bulunanların susmaları, Senin için serf ve övünç olarak yeter ey genç.»

Ebu Bekir es-Sasî bu senenin sevval ayının onaltısında cumartesi günü seher vakti vefat etti. Babi Ibriz'de Ebu Ishak es-Sirazî'nin mezarının yanına defnedildi. [29]

Mü'temen B. Ahmed.

Mü'tpmen b. Ahmed b, Ali b. Hüseyin b. Ubeydullah Ebu Nasr es-Sâcî el-Makdisî. Çok sayıda hadis alimini dinledi. Hadis rivayet etti. Nakli sahihti. Yazisi güzeldi. Bu hususta şanslı bir insandı. Yasantisi takdire layık bir kimse olup letafetliydi. Bir süre Seyh Ebu Ishak es-Sirazî'den fikh dersleri aldı. Sonra Isfahan ve diğer beldelere seyahatlerde bulundu. Hadis hafızlarından sayılmaktadır. Özellikle hadislerin metinlerini sağlamca ezberlemisti. Ibn Tahir onu elestirmistir. Ibnü'l-Cevzî ise «Onu elestiren Ibn Tahir'in kendisi elestirmeye müstahaktır. Toprak nerede süreyya nerede?» demistir.

Mütemen b. Ahmed bu senenin safer ayının onikisinde cumartesi günü vefat etti. Babi harp mezarlığına defnedildi. Dogrusunu Allah bilir. [30]

Hicretin Besyüzsekîzinci Senesi

Bu senede Bagdat'ta büyük bir yangın çıktı. Bu senede Cezire diyarında korkunç bir deprem meydana geldi. Bu yüzden Cezire'deki kalenin onüç burcu Urfa'da da bir çok ev, Horasan'msa bazı evleri yıkıldı. Çesitli beldelerde çok sayıda ev yıkıldı. Bu beldelerin 100.000 kadar ahalisi öldü. Harran kalesinin yarisi yere battı. Yarisi sağlam kaldı. Sumeysat (Samsat) sehri yere battı. Yikintılar altında kalan çok sayıda insan öldü.

Bu senede Haleb valisi Tacü'd-Devle Alparslan b. Ridvan b. Tutus, kölelerinden biri tarafından öldürüldü. Kendisinden sonra yerine kardesi Sultan Sah b. Ridvan geçti.

Bu senede Meliksah'in oğlu Sencer, Gazne ülkesine hakim oldu. Büyük savaflardan sonra orada onun adına hutbe okundu. Gazneden misli görülmemis derecede mal ve para aldı. Ganimet edindiği mallar arasında bes tac vardı ki, bunlardan herbirinin değeri 1.000.000 dinardı. Onyedı altın ve gümüş taht ele geçirdi. 1.300 parça murassa mücevheri de ganimet edindi. Gazne'de kırkgün süreyle ikamet etti. Ayrılışında Gazne'nin basına Behramsah'i hükümdar tayin etti ki Behramsah, Sebüktekin hanedamındandı. Gazne'de o zamana kadar Sultan Sen-cer'den başka hiçbir Selçuklu adına hutbe okunmuş değildi. Oranın ci-had ve sünnet ehli

hükümdarlari vardı ki, baska hükümdarlar onlara karsi cür'etkârlıkta bulunamaz ve hiç kimse onlara karsi direnemez. Çünkü onlar Sebüktekin oğullariydılar.

Bu senede Sultan Muhammed, Emir Aksungur el-Porsukî'yi Misir ve kazalarının basına vali olarak tayin etti. Franklarla (Haçlılarla) savasmasını emretti. O da bu sene sonlarında Haçlılarla savasti. Urfa, Suruç ve Sumeysat'i (Samsat) Haçlılardan geri aldı. Mardin'i yağmaladı. Mardin hükümdarı İlğazi'nin oğlu Ayaz'ı da esir aldı. Derken Sultan Muhammed ona elçi aracılığıyla tehdit gönderdi. O da Dimask valisi Tugtekin'in yanına kaçtı. İkisi birlikte Sultan Muhammed'e isyan etmek hususunda anlaşip ittifak kurdular. Onlarla Humus valisi Karacam b. Karaca arasında çok savaşlar cereyan etti. Sonra barış yaptılar.

Bu senede Maras el-İfrecîye'nin karısı, kocasının ölümünden sonra hakimiyeti ele geçirdi. Allah ikisine de lanet etsin.

Bu senede Emirü'l-Cüyus Ebül-Hayr Hadım Yümn insanlara hac ettirdi. Hacılar bu hizmetinden dolayı ona tesekkür ettiler. [31]

Hicretin Besyüzdokuzuncu Senesi

Bu senede Irak hükümdarı Sultan Gıyaseddin Muhammed b. Me-likşah, kendisine isyan edip adına hutbe okunmasına son verdiklerinden ötürü onlarla savsamak üzere Dimask valisi Tugtekin ile Aksungur el-Porsukî'nin üzerine Mardin hükümdarı Emir Porsuk b. İlğazi komutasında büyük bir orduyu sevketti.

Porsuk b. İlğazi bunlarla savastıktan sonra bu defada Haçlılarla savsamak üzere harekete geçti, ama daha önce Tugtekin ile Aksungur, emir Porsuk b. İlğazi ordusunun Sam'a yaklaştığım duyunca kaçıp Haçlıların saflarına katıldılar. Emir Porsuk da Kefertab'a gelerek orayı siddet kullanarak ele geçirdi. Oradaki kadınları ve çocukları esir aldı. [32]

Öte yandan Antakya hükümdarı Roger 500 süvari ve 2.000 piyade gelip Müslümanlara baskın yaptı. Çok sayıda Müsiümam öldürdü. Onlardan bol miktarda ganimet aldı. Porsuk da maiyetindeki az sayıdaki askerle kaçtı. Beraberindeki askerler hezimete uğradılar ve her biri bir tarafa kaçtı. İnna lillahi ve inna ileyhi raciun (dogrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz).

Bu senenin zilkade ayında Sultan Muhammed Bağdat'a geldi. Dimask valisi Tugtekin de gelip ondan özür diledi. Sultan Muhammed ona hilât giydirdi. Onan memnun oldu ve onu tekrar isinin basına iade etti. [33]

Hicretin Besyüzdokuzuncu Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Ismail B. Muhammed

Ismail b. Muhammed b. Ali Ebu Osman el-Isfahanî. Hadis toplamak amacıyla çeşitli beldelere seyahatlerde bulunan kimselerdendir. Mansur Camii'nde otuz kez vaaz verdi. Muhammed b. Nasir ondan hadis dinleyip yazdı. Ismail b. Muhammed bu senede Isfahan'da vefat etti. [34]

Menceb B. Abdillâh El-Müstazhiri

Künyesi Ebül-Hasan el-Hadim'dir. Çokça ibadet ederdi. Muhammed b. Nasir onu överek şöyle demisti: «Menceb, hadis ashabi üzerinde çok durdu».[35]

Abdullah B. Mübarek

Abdullah b. Mübarek b. Musa Ebül-Berekât es-Sakatî. Çok alimden hadis dinledi. Hadis derlemek amacıyla çeşitli beldelere seyahatlerde bulundu. Faziletli ve lügat bilen bir kimseydi. Bu senede vefat etti ve Babiharp mezarlığına defnedildi. [36]

Yahya B. Temim B. Muiz B. Badis

İfrikiye hükümdarıydı. Seçkin ve hayırlı hükümdarlardandı. Arifti, yasantisi ve idaresi güzeldi, yoksulları ve alimleri severdi. Onlara erzak ve para verirdi. Elliiki yasındayken bu senede vefat etti. Geride otuz çocuk bıraktı. Kendisinden sonra yerine oğlu Ali geçti. [37]

Hicretin Besyüzonuncu Senesi

Bu senede Bağdat'ta yangın çıktı. -Yangın dolayısıyla birçok ev yandı. Yanan evler arasında Nurü'l-Hüda ez-Zeynebî'nin evi, Nehrîzor hankâhi ve Nizamiye kütüphanesi de vardı. Ancak kitaplara zarar gelmedi. Çünkü fakihler kitapları baska yerlere tasimislardı.

Bu senede Sultan Muhammed'in meclisinde iken Meraga hükümdarı Batmiler tarafından öldürüldü.

Bu senenin asure gününde Tus şehrinde Ali b. Musa er-Rıza'nın türbesinin yanında Rafizîlerle Sünniler arasında büyük bir çatışma meydana geldi. Bu yüzden çok sayıda adam öldürüldü.

Bu senede valisinin ölümünden sonra Sultan Muhammed Fars eyaletine gitti. Kirman valisinin oraya baskın yapmasından ve orayı ele geçirmesinden korkuyordu.

Bu senede Hadim Kutus insanlara hac ettirdi. Bu sene, güvenli ve bol verimli bir sene olmuştur. Allah'a hamd olsun. [38]

Hicretin Besyüzonuncu Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Ukayl B. İmam Ebü'l-Vefa

Ukayl b. Imam Ebü'l-Vefa Ali b. Ukayl el-Hanbelî. Genç bir kimse iken ilimde yükseldi. Kur'ân'ı ezberledi. Eserler yazdı. Kur'ân'ın manalarını güzelce kavradı. Vefat ettiğinde babası sabredip Allah'a şükretti. Metanet gösterdi. Ancak taziyet esnasında okuyucunun biri «Kardesi! «Ey vezir! onun yaslanmış, kocamış bir babası vardır. Bizden birini onun yerine al.....»(Yusuf, 28) mealindeki ayet-i kerimeyi okuyunca babası hiçkırta hiçkırta aklamaya başladı. [39]

Ali B. Ahmed B. Muhammed

Ali b. Ahmed b. Muhammed b. Rezzaz. Hasan b. Araf'e'nin cüz'ü ile İbn Muhalled'den en son hadis rivayet eden kısıdır. Baska hadisleri de münferid olarak rivayet etmiştir. Bu senede doksanyedi yasındayken vefat etti. [40]

Muhammed B. Mansur

Muhammed b. Mansur b. Muhammed b. Abdülcebbar Ebu Bekir es-Sem'ânî. Çokça hadis dinledi. Hadis rivayet etti. Bağdat'ın Nizamiye medresesinde vaizlik yaptı. Merv sehrinde 140 meclis kurup hadis yazdırdı. Hadise dair tam bilgisi vardı. Edip, sair ve faziletli bir kimseydi. İnsanların kalplerinde ona karşı büyük bir sevgi ve kabul vardı. Bu senede kırküç yasındayken Merv sehrinde vefat etti. [41]

Muhammed B. Ahmed B. Tahir

Muhammed b. Ahmed b. Tahir b. Ahmed b. Mansur el-Hazîn. İma-niye mezhebi mensuplarının fakihi ve müftüsü idi. Kerh mintikasında ikamet ederdi. Tenuhî'den ve İbn Gaylan'dan hadis dinledi. Bu senenin ramazan ayında vefat etti. [42]

Muhammed B. Ali B. Muhammed

Künyesi Ebu Bekir en-Nesevî'dir. Safîî nkihçisi idi. Hadis dinledi. Bağdat'ta şahidlik yapacak kimseler onun tarafından tezkiye edilirdi. Faziletli, edip ve takvali bir kimseydi. [43]

Mahfuz B. Ahmed

Mahfuz b. Ahmed b. Hasan Ebül-Hattab el-Kelvezanî. Hanbelîle-rin imamlarından ve musannıflarındandı. Çokça hadis dinledi. Ebu Ya'lâ'dan fikh dersleri aldı. Ali el-Venî'den feraiz öğrendi. Ders verdi. Fetva verdi. Münazara yaptı. Usul ve furûa dair eserler tasnif etti. Güzel siirleri vardır. İtikadım ve mezhebini anlattığı bir kasidesi vardır ki, o kasidesinde şöyle der:

«Asiretinin, yakınlarının ve eslerinin yamsıra bekarlarla ünsiyet kurmaya olan arzuyu bırak.

Suda (sevgilinin adi)nm yad edilisini ve ona aglamayi da birak.

Çünkü Suda'yi yad etmek mutlu olmayan kimselerin isidir.

Eger hesap gününde kurtulmayı istiyorsan manaları dinle ve sözümü tut ki, doğru yolu bulasın.»

Bu kaside uzundur. Ravi bunun tamamını zikretmiştir.

Mahfuz b. Ahmed bu senenin cemaziyelahir ayında yetmişsekiz ya-Sında vefat etti. Cenaze namazı Camiul-Kasir ile Caniü'l-Mansur'da kılındı ve İmam Ahmed b. Hanbel'in mezarının yakınına defnedildi. [44]

Hicretin Besyüzonbirinci Senesi

Bu senenin safer ayının dördünde ay tamamıyla tutuldu. O gecede Haçlılar Hama şehrinin banliyölerine saldırdılar, çok sayıda adamları öldürüp ülkelerine döndüler.

Bu senede Bağdat'ta büyük bir deprem meydana geldi. Şehrin batı yakasındaki birçok ev çöktü. Tarladaki ürünler telef oldu ve bu yüzden kıtlık meydana geldi.

Bu senede üstadı Ridvan b. Tutus'tan sonra Haleb'i istila eden Hadim Lü'lü bir grup Türk tarafından öldürüldü. Hadim Lü'lü Haleb'ten Caber tarafına gitmekteydi. Yoldayken kölelerinden ve baskalarından oluşan bir topluluğa ernep ernep (tavsan) diye seslendi. Türkler de onların tavsan avlamakta olduklarını sanarak o tarafa ok attılar ve onu öldürdüler.

Bu senede Irak, Horasan ve o çevredeki geniş beldelerin ve iklimlerin hükümdarı Gıyasüddin Sultan Muhammed b. Meliksah b. Alparslan b. Davud b. Mikail b. Selçuk vefat etti. Gıyasüddin Sultan Muhammed hayırlı ve seçkin hükümdarlarlandı. Çok güzel adil bir yönetimi vardı. Merhametliydi. Yumusak huyluydu. İyi geçimli bir kimseydi. Can çekisirken oğlu Mahmud'u çağırıp bağrına bastı. İkisi de ağlamaya başladılar. Sonra oğlu Mahmud'a, hükümdarlık tahtına oturmasını emretti. Oğlu Mahmud o zaman ondört yaşındaydı. Tahta oturduğunda başında taci, elinde iki bilezigi ve hükümdarlık alametleri vardı. Babası vefat edince hazinelerdeki paraları askerlere dağıttı. Hazinelerde 11.000.000 dinar vardı. Hakimiyeti sağlamlaştı. Otoritesi kuruldu. Bağdat'ta ve diğer beldelerde adına hutbe okundu. Sultan Muhammed, kırk yaşından dört ay ve bir kaç gün almış iken vefat etti.

Bu senede adil hükümdar Nureddin Mahmud b. Zengi b. Aksungur dünyaya geldi. O, Dimask'a bağlı Haleb'in vahasıydı. [45]

Hicretin Besyüzonbirinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Kadi Murtaza

Ebu Muhammed Abdullah b. Kasim b. Muzaffer b. Ali b. Kasim es-Sehrezorî. Kadi Cemaleddin Abdullah es-Sehre zorî'nin babasıdır. Nureddin zamanında Dimask kadılığı yapmıştır. Bagdatta ilimle uğraştı. Fikih öğrendi. Safî mezhebine mensuptu. İlimde yüksek ve dindar bir şahsiyetti. Nazmi güzeldi. Tasavvuf ilmine dair bir kasidesi vardır. Kalpler üzerine konusurdu. İbn Hallikan, fasih ve güzel olduğundan ötürü kasidesini tamamiyle nakletmiştir ki bas kısmı şöyledir:

«Gece kararip deve sürücüsü usandığında ve kılavuz sasirdığında atesleri parladi.

Ben, hep sevgiliyi düşündüm. Uzaklık yüzünden düşüncem hastalandı. Gözlerimin bakışları da zayıfladı.

Gönlüm hep o kastedilen ve acı çeken gönüldür.

Askin ise hep o disardan gelen hastalıklar gibi çaresiz bir asktır.»

Su siir de Kadi Murtaza'ya aittir:

«Ey gece size her ne zaman ziyarete geldiysem, Yerlerin hep ona doğru durulugunu gördüm. Kapinizdan baska tarafa asla yönelmedim. Mutlaka onun eteklerine tutunurken ayaklarım tökezledi.»

Su siir de ona aittir:

«Ey kalp daha ne zamana kadar nasihatler sana fayda vermeyecek? Sakayi bırak. Saka sana karşı ne kadar da cinayet isledi: Seni yaralayanın gıdası vardır. Sen ayılmadıkça sarhoslugun farkında olamazsın.»

Kadi Murtaza bu senede vefat etti. İbn Hallikan dedi ki: «İmadüd-din'in el-Haride adlı eserindeki iddiasına göre Kadi Murtaza hicrî 520. seneden sonra vefat etmiştir. Doğrusunu Allah bilir.» [46]

Muhammed B. Sa'd

Muhammed b. Sa'd b. Nebehan. Künyesi Ebu Ali idi. Katiplik yaptı. Hadis dinledi ve rivayet etti. Yüz sene yaşadı. Vefatından Önce durumunda değişiklik meydana geldi. Güzel siirleri vardır. Mesela su kaside ona aittir:

«Allah'ın benim için takdir ettiği bir rizik vardır. Evet bir de benim arzuladığım rizik vardır.

Benim için takdir ettiği rizki elde ettikten sonra artık ben ötesine gidemem.

Yanlarında bulundugum alicenap kimseler bir mecliste dediler ki: «İbn Nebehan Rabbine gitti. Allah ona da bize de rahmet etsin.» [47]

Hac Emiri

Yümn b. Abdullah Ebül-Hayr el-Müstazhirî, cömert, âlicenap, Övgüye layık, doğru görüşlü, zeki bir kimseydi. Ebu Abdullah Hüseyin b. Talha en-

Nâalî'den, Ebu-Nasr el-İsfahanî'nin ifadesiyle hadis nakletti, imamlik yapardı. İsfahan'a geldiğinde hadis rivayet etti. Bu senenin rebiyülahir ayında vefat etti ve İsfahan'a defnedildi.

Hicretin Besyüzonikinci Senesi

Bu senede halife Müstazhir Billah'ın emriyle Sultan Muhammed b. Meliksah adına hutbe okundu.

Bu senede Debis b. Sadaka el-Esedî, Sultan Mahmud'tan kendisini Hille'ye ve babasının hüküm sürdüğü diğer yerlere vali olarak atamasını istedi. Sultan da bu isteğini kabul etti. Böylece Debis'in sâni yüceldi namı yayıldı. [48]

Halife Müstazhir Billah'ın Vefatı

Müstazhir Billah Ebü'l-Abbas Ahmed b. Muktedî. Hayırlı, faziletli zeki ve yüksek şahsiyet sahibi bir kimseydi. Güzel yazı yazardı. Onun zamanındaki Bağdat'ta hergün bayram gibiydi. İyilige ve hayra ragbet gösterir, bu isteğe davranırdı. Kendisinden bir şey isteyen kimseyi boş çevirmezdi. Geçimi güzeldi. Journalcılarının sözlerine kulak vermez, yanına girip çıkan fesatçılara güvenmezdi. Hilafet otoritesini iyice yerleştirmişti. Hakimiyeti sağlam ve bilgiye dayanırdı. Çok bilgiliydi. Güzel şiirler yazardı. Halifelikinden bahsederken bunları anlatmıştı. Vefat ettiğinde İbn Ukayl ile İbn Sünnî onu yıkadılar. Oğlu Ebül-Mansur el-Fadl cenaze namazını dört tekbirle kıldırdı. Halife Müstazhir oturmakta olduğu hücreye defnedildi. Garip tesadüflerdendir ki, Sultan Alparslan vefat ettiğinde kendisinden sonra halife Kaim vefat etmişti. Sonra Sultan Meliksah vefat ettiğinde kendisinden sonra Muktedî vefat etmişti. Sonra Sultan Muhammed vefat ettiğinde kendisinden sonra Müstazhir Billah bu senenin rebiyülahir ayının onaltısında kırkbir yaşında vefat etmişti. Vefat ederken kırkiki yaşından üç ay onbir gün almıştı. [49]

Müstersid'in Hilafete Geçisi

Müstersid Ebü'l-Mansur Fadl b. Müstazhir. Babası vefat ettiğinde kendisinin halifelikine beyat edildi ve minberlerde kendisinin adına hutbe okundu. Babasından sonra yirmiüç sene müddetle halifelik yaptı. Hilafet beyatını onun adına Kadilkudat Ebül-Hasan ed-Damiganî almıştı. Kendisine yapılan beyat tamamlanınca kardeşi Ebü'l-Hasan beraberinde üç kişiyle birlikte bir gemiye binerek Debis b. Sadaka b. Man-sur b. Debir b. Ali b. Mezyed el-Esedî'nin yanına Hille'ye kaçmıştı. Debis de ona ikram ve ihsanda bulunmuştu. Bu yüzden kardeşi Halife Müstersid tedirgin olmuş, Nakibü'n-Nukaba ez-Zeynebî'yi bu konuda Debis'e elçi olarak göndermişti. Bunu duyan halifenin kardeşi Ebü'l-Hasan da Debis'in yanından kaçmıştı. Debis

onu yakalatmak için asker çıkarmış, ancak o da çöle kaçmıstı. Çölde siddetli bir susuzluga maruz kalmış, iki bedeviyle karsılaşmış, Bedeviler ona su içirmişler ve onu Bagdat'a götürmüşlerdi. Sonra kardesi onu huzuruna almış, ikisi kucaklaşıp ağlamışlardı. Halife onu hilafetinden önce ikamet etmekte olduğu konagina yerleştirdi. İhsanda bulundu. Gönlnü hoş tuttu. Ebü'l-Hasan'm Bagdat'tan uzak kalışını onbir ay sürmüştü. Bundan sonra halifelik çekismesiz olarak Müstersid'in elinde kaldı.

Bu senede Bagdat'ta siddetli bir kitlik meydana geldi. Yağmur yağmadı. Azıklar yok oldu. Hırsızlar ve yankesiciler Bagdat'ta büyük bir bela haline geldiler. Gündüz açıktan açığa evleri yağmaladılar. Güvenlik kuvvetleri bunları menedemedi.

Bu senede Hadim Yümn insanlara haccettirdi. [50]

Hicretin Besyüzonikinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Halife Müstazhir

Halife Müstazhir Billah'in vefatını önceki sayfalarda anlatmıstık. Ondan sonra babaannesi de vefat etti. [51]

Ermeni Arguvan

Ona Kurretü'n-Ayn denilirdi. Çok iyilikleri ve hayırları vardı. Üç kez hac etti. Oğlu Muktedirin, Müstazhir'in ve Müstersid'in halifeliklerini gördü. Ayrıca Müstersid'in bir oğlunun doğduğunu da gördü. [52]

Bekir B. Muhammed B. Ali

Bekir b. Muhammed b. Ali b. Fadl Ebül-Fadl el-Ensârî. Hadis rivayet etti. Ebu Hanife mezhebinde örnek gösterilirdi. Abdülaziz b. Muhammed el-Hulvanî'den fıkıh dersleri aldı. Hangi konuda olursa olsun mütalaa ve karsılastırma yapmaksızın, kitaplara göz atmaksızın ders verirdi. Talebeliğinin ilk zamanlarında öğrendiği bir meseleyi 400 kez tekrarlardı. Bu senenin saban ayında vefat etti. [53]

Hüseyin B. Muhammed B. Abdülvehhab

Hüseyin b. Muhammed b. Abdülvehhab ez-Zeynebî. Kur'ân okudu, hadis dinledi. Ebu Abdillah ed-Damiganî'den fıkıh dersleri aldı. İlimde yükseldi. Fetva verdi. Ebu Hanife şehidliğinde ders verdi. Onun evkafının nazırlığını yaptı. Ebu Hanife mezhebinin reisliği kendisine verildi. Nurü'l-Hüda lakabını aldı. Elçi olarak hükümdarlara gönderildi. Tali-bilerin ve Abbasilerin nakıblığını yaptı. Birkaç ay sonra bu görevden istifa etti, yerine kardesi Tarrad atandı. Hüseyin b. Muhammed, bu senenin safer ayının onbirinde pazartesi günü doksansekiz yaşında iken vefat etti. Cenaze namazını oğlu Ebü'l-Kasım Ali kıldırdı. Ayan ve ulema, cenaze merasimine katıldılar. Ebu

Hanife'nin mezarinin yanina, kubbe dahiline defnedildi. [54]

Yusuf B. Ahmed Ebu Tahir

Ibn Cezerî diye taninir. Müstazhir'in zamaninda hazinedarlik yapti. Müstersid veliahd iken Yusuf b. Ahmed ona gereken ilgiyi göstermiyordu. Hilafete geçtiginde Yusuf u 100.000 dinar para cezasina çarptirdi. Sonra Yusuf bir köleyle anlasti ve onu bir eve gönderdi. Köle evde 400.000 dinar buldu. Halife bu parayi ondan aldı. Yusuf da bundan kısa bir süre sonra bu senede vefat etti. [55]

dur:

Ebü'l-Fadl B. Hazin

Edebiyatçı, letafetli, faziletli, sair bir kimseydi. Siirlerinden biri su-
«Evine vardim. Sahibini göremedim. Köle beni güler yüzle karsiladi.

Kölenin yüzündeki güleçlik, ev sahibinin yüzünün aydinliginin öncüsü olan bir müjdedir.

Cennetine gittim. Cehennemini ziyaret ettim.

Ridvana (cennetin amirine) sükretiltim. Mâlikin (cehennem amirinin) merhametinden de memnun oldum.» [56]

Hicretin Besyüzonüçüncü Senesi

Bu senede Sultan Mahmud b. Muhammed ile amcası Sultan Sencer b. Meliksah arasında siddetli savaşlar cereyan etti. Sencer muzaffer oldu. Bu senenin cemaziyelevvel ayinin onaltısında Bagdat sehrinde onun adına hutbe okundu. Bagdat'ta ve oraya bağlı kazalarda kardesinin oğlu adına hutbe okunmasına son verildi.

Bu senede Haçlılar Haleb'e saldırdılar. Orayı zor kullanarak ele geçirdiler. Ahaliden bir kısmını öldürdüler. Mardin hükümdarı İlğazi b. Artuk büyük bir orduyla üzerlerine yürüdü. Onları hezimete ugratıp Cebele sığınmak mecburiyetinde bıraktı. Onlardan çok sayıda askeri de öldürdü. Allah'a hamd olsun. Haçlılardan çok az sayıda adam kurtula-bildi. Öncülerinden de doksan kişiyi esir aldı. öldürdüğü Haçlılar arasında Antakya valisi Sirgal da vardı. Basını koparıp Bagdat'a gönderdi. Sairlerden biri, bu yararlılığı gösteren İlğazi b. Artuk'a abartılı Övgülerde bulunup şöyle demisti:

«De, ne dersin de sözün makbuldür. Yaraticıdan sonra dayanak sensin. Onu mağlup ettiğin zaman Kur'an sevindi. Onun adamları öldürüldüğünde ise İncil agladı.»

Bu senede Bagdat emniyet müdürü Mengûbers öldürüldü. Bu çok zalim, zorba ve idaresi kötü bir kimseydi. Bazi suçlarından ötürü Sultan Mahmud

b. Muhammed onu huzurunda eli kolu bagli olarak öldürdü. Mengübers'in, isledigi suçlardan biri iddeti tamamlanmadan önce babasına ait bir cariye ile evlenmiş olmasıydı. Sultan Mahmud onu öldürmekle ne güzel yapmisti. Böylece Allah, Müslümanlari ondan kurtardı. O ne kadar zalim ve zorba idi.

Bu senede Ebü'l-Hasan ed-Damiganî'nin ölümünden sonra Bagdad kadilkudatligma Ekmel Ebül-Kasim b. Ali b. Ebi Talib b. Muhammed ez-Zeynebî atadı. Kendisine hilat giydirildi.

Bu senede Hz. Ibrahim ile ogullari Ishak ve Yakub'un mezarlari bulundu. İnsanlar bunlari cesetlerini seyrettiler. Cesetleri henüz çürü-memisti Yanlariinda altin ve gümüş kandiller vardı. Ibn Hazin Tarih'in-de bunu anlatmistir ve Ibnül-Cevzi'nin el-Muntazam adli eserinden bunu uzun uzadiya nakletmistir. Dogrusunu Allah bilir. [57]

Hicretin Besyüzonüçüncü Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Ibn Ukayl

Ibn Ukayl Ibn Muhammed Ebü'l-1-Vefa. Bagdat'ta Hanbelîlerin seyhi idi. Çesitli ilimlere vakif olup faydali eserler vermistir. Hicretin 431. senesinde dogdu. Ibn Sebta'dan Kur'an okudu. Çok hadis aliminden hadis dinledi. Ebu Yâ'lâb. Ferra'danfikih öğrendi. Ibn Burhandan edebiyat, Abdülmelik el-Hemedani'den feraiz, Ibn Sem'un'un arkadası Ebu Tahir b. Allaf tan vaaz, Ebu Velid el-Mutezili'den de usul dersleri aldı. Her mezhepten bütün alimlerle toplantı yapıp görüşürdü. Bu yüzden bazı arkadaslari kendisini ayıpladılarsa da onlara aldiris etmedi. Iste bundan ötürü akranlariinin fevkine çıktı. Birçok ilimlerde kendi zamaninin ehline üstün geldi. Ayrica iffetini korudu. Dindarca yasadı. Güzel suretli bir kimse olup ilimle çokça istigal etti. Bir defasında vaaz verirken fitne meydana geldi. Artık vaaz vermekten de vazgeçti. Ruhunu Allah'a güzelce teslim edene kadar Cenâb-i Allah onu bütün duyu organlariından yararlanmak bahtiyarligina erdirdi. Bu senenin cemaziyelevvel ayinin ikisinde cuma sabahi seksen yasini asmis iken vefat etti. Cenazesine büyük bir kalabalık katildi. Imam Ahmed b. Hanbel'in mezarinin yakininda Hadım Muhlis'in de mezarinin yani basinda defnedildi. Allah rahmet etsin. [58]

Ebü'l-Hasan Ali B. Muhammed Ed-Damiganî

Kendisi kadilkudat oldugu gibi babasi da kadilkudatlık yapmisti. Hicretin 446. senesinin receb ayinda dogdu. Bagdat'in Babü't-Tak semtinde yirmialti yasindayken kadiliga atandı. Onan ve Süreyh'ten baska dört halifeye kadilik yapan baska bir kadi bilinmemektedir. Onun ilimde önderligine, dindarligina, iffetini koruduguna, kuvvetine, azametine, üstünlüğüne delalet eden hususiyetleri anlatilmistir. Yirmi-dört sene alti ay müddetle kadilik yaptı. Mezari Ebu Hanife'nin sehitli-gindedir. [59]

Mübarek B.Ali

Mübarek b. Ali b. Hüseyin Ebu Sa'd el-Mahremî. Hadis dinledi. Hanbelî mezhebinin fikhini okudu. Münazara yaptı. Fetva ve ders verdi. Daha önce misli görülmemiş derecede çok kitap topladı. Kadi naibliği yaptı. Kararları doğru, muamelesi güzel, gıdisatı hoş bir kimseydi. Ba-bül Ezeç'de bir medrese yaptırdı ki, bu medrese Abdülkadir el-Cilî el-Hanbelî'ye mensuptur. Sonra Mübarek b. Ali kadiliktan azledilip büyük miktarda para cezasına çarptırıldı. Bu hadise, hicretin 511. senesinde olmuştur. Sonra kendisi bu senenin muharrem ayında vefat etti. Ahmed b. Hanbel'in mezarının yanında Ebu Bekir el-Hallal'm mezarının bitisigine defnedildi. [60]

Hicretin Besyüzondördüncü Senesi

Bu senenin rebiyülevvel ayının ortasında Esedabad bogazının yanında Muhammed b. Meliksah'ın oğulları Sultan Mahmud ile Mesud arasında büyük bir savaş meydana geldi. Mes'ud'un askerleri bozguna uğradılar, veziri Üstad Ebu İsmail ve bir grup komutam esir aldılar. Sultan Mahmud, Vezir Ebu İsmail'in öldürülmesini emretti. Altmış küsur yaşında olan Vezir Ebu İsmail öldürüldü. Onun kimya ilmine dair yazdığı eserleri vardı. Bundan sonra Sultan Mahmud, kardeşi Mes'uda eman verdi. Onu yanına çağırarak Karsilastıklarında ağırlayıp barıştılar.

Bu senede Hille valisi Debis, çevredeki beldeleri yağmaladı. Bizzat Bağdat'a gitti. Çadırını hilafet sarayının karsısına kurdu. İçindeki kinleri ortaya döktü. Babasının kesik basının ülkede nasıl dolastırılıp teshir edildiğini hatırladı. Bunu dile getirerek Müstersid'i tehdit etti. Halife Müstersid de ona sakin olması için haber saldı. Onunla Sultan Mahmud'u barıştıracağını bildirdi. Sultan Mahmud Bağdat'a geldiğinde Debis ona, emin olabileceğine dair haber gönderdi. Eman verdi. Adeti üzere onu Bağdat'a kabul etti. Sonra da Sultan köprüsünü yağmaladı. Sultan da onunla savaşmak üzere harekete geçti. Beraberinde 1.000 gemi vardı. Debis kaçtı. İlgazi'ye sığındı, yanında bir sene kaldı. Sonra Hille'ye dönüp halifeye ve sultana haber salarak özür diledi. Fakat bunlar onun Özrünü kabul etmediler. Sultan onun üzerine sevketmek üzere bir ordu hazırladı. Harekete geçen bu ordunun üzerine giderek bir seneye yakın bir süre onu kusatma altında tutup sıkıstırdı. Ama o kendi ülkesinde korunma tedbirlerini almıştı. Askerler ona ulaşamıyorlardı.

Bu senede Tiflis yakınlarında Müslümanlarla Gürcüler arasında büyük bir savaş vuku buldu. Gürcülerle beraber Kıpçak kâfirleri de vardı. Bunlar Müslümanlardan çok sayıda asker öldürdüler. Bol miktarda mali ganimet edindiler. 4.000'e yakın esir aldılar. Inna lillah ve inna ileyhi raciun (dogrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz)

Gürcüler o tarafi yağmaladılar. Çok çirkin isler yaptılar. Tiflis'i bir süre kusatma altında tuttular. Sonra kendilerinden eman dilemek üzere yanlarına giden kadi ve hatibi de yaktılar. Bunun ardı sıra da zor kullanarak Tiflis'i ele geçirdiler. Ahalisinin çoğunu öldürdüler. Çoluk çocuğu ve kadınları esir aldılar. Malları ganimet edindiler. Güç ve kuvvet ancak Allah iledir.

Bu senede Urfa kontu Coskin bir kısım Arap ve Türklere hücum ederek onları öldürdü. Malları ganimet edindi.

Bu senede hirsizlar ve yankesiciler Bagdat'ta işi azıttılar. Gece ve gündüz açıkça evlere baskın yapıp yağmaladılar. Allah bize kâfidir. O ne güzel vekildir.

Bu senede Muhammed b. Tumert, Magrib ülkesine hakim olmaya başladı. Bu adam ilk zamanlarında gençliğinde Magrib'ten Bagdat'a gelmiş ve Nizamiye medresesine yerleşip ilimle istigal etmeye başlamıştı. Usul ve fûrua dair Gazzalî'den ve diğerlerinden epey bilgi elde etmişti. Abidlik ve zahidlik görünümünü veren takvali bir insan gibi yasardı. Bazan güzel elbise giyinen, özellikle Nizamiye'de müderrislik hilâti giydiği zaman Gazzalî'yi protesto etmişti. Diğer müderrislere karşı da aynı tavn sergilemişti. Sonra hac edip kendi ülkesine döndü. İyiliği emredip kötülüğü yasaklar, insanlara Kur'an okutur, onlara fıkıh öğretirdi. Böylece halk arasında ünü yayıldı. Meshur oldu. İfrikkiye hükümdan Yahya b. Temim b. Muiz b. Badis onunla görüştü. Ona saygı göstererek ikramda bulundu. Kendisine duaci olmasını istedi. Bunun üzerine meshur oldu. Şöhreti her tarafa yayıldı. Beraberinde sadece bir asası, bir de kirbasi vardı. Yalnızca mescidlerde oturup kalkardı. Sonra şehir şehir dolasmaya başladı. Nihayet beraberinde öğrencisi Abdülmü'min b. Ali de olmak üzere Merakes'e gitti. Kendisinde necabet ve sehaniet açıktan acığa görünüyordu. Merakes şehrinde başka yerlerde gördüğünün kat kat fazla çirkinlikler ve bid'atler gördü. Mesela erkeklerin peçe takip do-Jastiklanm, kadımlarınsa saçlarını, başlarını açarak dolastıklarını gör-üü. Nihayet günün birinde Merakes hükümdan Yusuf'un kızkardesini birkaç kadınla birlikte bineklere binip çarşı pazarda saçlarını başlarını açmış vaziyette dolastıklarını gördü. Arkadaşı Abdülmü'minle birlikte bunları ayıpladı. Binmiş oldukları bineklerin suratlarını tokatlamaya başladı. Neticede hükümdarin kızkardesi bineginden yere düştü. Hükümdar onu huzuruna çağırttı. Fakihleri de orada hazır bulundurdu. Konuyu onunla tartışan fakihleri Muhammed b. Tumert, delil göstererek mağlup etti. Hükümdara da kendi yasantismdaki hata ve yanlışlıklarını gösterip öğüt verdi, nihayet onu aglattı. Ama bununla birlikte hükümdar onu kendi beldesinden sürgün etti. Muhammed b. Tumert de halka hükümdara karşı kışkırtmaya ve onunla savaşılmaya başlamaya başladı. Çok sayıda insan

onun bu çağrisina icabet etti. Hükümdar Yusuf da onun üzerine büyük bir ordu sevk etti. Önce Muhammed b. Tumert, hükümdar ordusunu bozguna ugratti. Sani yüceldi. Kuvveti arttı. Kendisine Mehdî, askerlerine de Muvahhidler ordusu denildi. Tevhide ve akideye dair bir kitap yazdı. Buna "Mürside" adim verdi. Sonra Mera-kes hükümdarının ordusuyla defalarca savasti. Savaslardan birinde bu ordudan 70.000'e yakın askeri öldürdü. Bunu da Ebu Abdillâh et-Tumertî'nin tavsiyesi ve isareti üzerine yaptı. Kendisine bir melegin gökten inip Kur'ân'ı ve Muvatta'ı öğrettigini, falanca kuyuda bulunan meleklerin de bu hususta şahidlik edebileceklerini söylerdi. Bunu anlattığı kimseleri inandırmak için de daha önce o kuyuya bazı adamlar yerleştirmiş, sonra da kuyunun yanına vardığında bu konuyu anlatmış, beraberindeki halk da dinlemiş, kuyunun içindeki adamlar buna içeriden tanıklık etmişlerdi. Bundan sonra Muhammed b. Tumert o kuyunun kapatılmasını emretmiş, içerdeki bütün adamlar ölmüşlerdi. Bu sebeple «Zalime yardım eden kimseye o zalim musallat olur» denilmiştir. Sonra Muhammed b. Tumert, kendine Mehdî lakabını vermiş, Ebu Abdillâh et-Tumertî ile Abdülmümin komutasında bir ordu, Merakes'i kusatmak üzere harekete geçmişti. Merakesliler bu orduya karşı çıkmışlar, iki taraf şiddetlice savaşmış, öldürülenler arasında meleklerin kendisi ile konuştugunu iddia eden Ebu Abdillâh et-Tumertî de vardı. Adamları onu ölümler arasında aramışlar, ama bulamamışlar «Melekler onun cenazesini kaldırdılar» demişlerdi. Oysa insanlar savaşla meşgul olmalarıyla Abdülmü'min onu gizlice defnetmişti. beraberinde bulunan Mehdî'nin (Muhammed b. Tumert'in) adamlarından da çoğu öldürülmüştü. Muhammed b. Tumert bu orduyu hazırlarken ağır hastaydı. Maglubiyet haberi kendisine ulaştığında hastalığı daha da şiddetlendi. Ebu Abdillâh et-Tumertî'nin ölüm haberi onu daha da üzdü. Kendisinden sonra yönetimi Abdülmü'min b. Ali'ye bıraktı. Ona Emirülmüminin lakabını taktı. Abdülmü'min yakışıklı, akıllı, tedbirli bir gençti. Bundan sonra Muhammed b. Tumert öldü. O ellibir sene yaşamış ve ömrünün on senesini hükümdarlıkta geçirmişti. Abdülmü'min b. Ali tahta geçtiğinde halka güzel davranmış, iyi muamelede bulunmuş idi. Bu sebeple halk onu çok sevmişti. Dolayısıyla kuvvet bulan hakimiyeti sayesinde ülke sınırları genişlemiş, askerleri ve reayası çoğalmıştı. Merakes hükümdarı Tafsîn'i bas düşman ilan etmişti. Hicretin 535. senesine kadar aralarında savaş cereyan etti. Nihayet Tafsîn öldü. Kendisinden sonra yerine oğlu geçti. O da hicretin 539. senesinin ramazan ayının yirmiyedinci gecesinde vefat etti. Yerine kardeşi İshak b. Ali b. Yusuf b. Tafsîn geçti. Abdülmü'min onun üzerine yürüdü ve o mintikaları ele geçirdi. Merakes sehrini fethetti orada sayılarını ancak aziz ve celil olan Allah'ın bildiği kadar çok insanı öldürdü. Hicretin 542. senesinde küçük yastaki Merakes hükümdarı İshak'ı da öldürdü. İshak

oradaki Murabitların en son hükümdarı olmuştur. Murabitlar yetmiş sene hüküm sürmüşlerdir. Bu süre dört hükümdarın zamanını kapsamaktadır ki onlar da şunlardır: Ali, oğlu Yusuf, Yusuf'un da oğulları Ebu Süfyan ve İshak.

Abdülmu'min, Merakes sehrini yurt edindi. O yöredeki hakimiyeti sağlamlaştı. Hicretin 543. senesinde Dekkâle kabilesini mağlup etti ki, bunların yaklaşık 200.000 piyade, 20.000 de süvari savaşçısı vardı. Bunlar bahadır ve yigit askerlerdi. Bunlardan çoğunu öldürdü. Kadınlarını ve çocuklarını esir aldı. Mallarını ganimet edindi. Öyle ki bunlardan ele geçirilen güzel bir cariye birkaç dirheme satılır oldu.

Yazarın biri Muhammed b. Tümert hakkında bir ciltlik bir biyografi yazmış, bu eserde onun yönetimini liderliğini, zamanında geçen hadiseleri, Magrib diyarının ele geçirilmesini, iyi işler olduğu iddia edilen ama sadece facirler tarafından yapılabilen şeyleri ve öldürdüğü insanları anlatmıştır. [61]

Hicretin Besyüzondördüncü Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Ahmed B. Abdülvahhab B. Sünâ

Künyesi Ebü'l-Berekât idi. Hadisleri senedleriyle beraber rivayet ederdi. Halife Müstazhir'in çocuklarının hocasıydı. Müstersid hilafete geçince onu ambar memurluğuna atadı. Serveti çok olup bolca sadaka verirdi. İlim ehlini gözetirdi. Geride tahminen 200.000 dinar para bıraktı. Bunun 30.000 dinarını Mekke ve Medine'ye sarfetmeleri için varislerine vasiyette bulundu. Hicretin 514. senesinde elli altı sene ve üç aylık ömrünü noktalayarak vefat etti. Cenaze namazını Vezir Ebu Ali b. Sadaka kıldırıldı ve Bab-i Harb mezarlığına defnedildi. [62]

Abdürrahim B. Abdulkebir

Ebu Hevazin, Ebu Nasr el-Kuseyrî. Babasından ve İmamü'l-Hara-meyn'den Kur'an ilimlerini okudu. Bir cemaatten hadis rivayet etti. Keskin zekâ sahibiydi. Hazircevap, cesaretli, usta bir lisanı olan fasih bir kimseydi. Bağdat'a geldi. Orada vaaz verdi. Vaazi sebebiyle Hanbelî-lerle Safiîler arasında kavga çıktı. Bu yüzden Şerif Ebu Cafer b. Ebi Musa hapsedildi. Fitneyi teskin etmek amacıyla kendisi Bağdat'tan çıkarıldı. Memleketine döndü ve bu senede vefat etti. [63]

Abdülaziz B. Ali

Abdülaziz b. Ali b. Hamid Ebu Hamid ed-Dineverî. Büyük serveti vardı. Çokça sadaka verirdi. İhtisam, servet ve halife nezdinde itibar sahibi bir kimseydi. Hadis rivayet etti. Vaaz verdi. Hitabeti güzel, konuşur masî tatlıydı. Bu senede Rey sehrinde vefat etti. Doğrusunu Allah bilir. [64]

Hicretin Besyüzonbesinci Senesi

Bu senede Mahmud, Meyafarikin (Silvan) sehrini Emir Gazi'ye ik-ta olarak verdi. Burasi Emir Ilgazi'nin evladinin elinde kaldı. Nihayet Selahaddin Yusuf b. Eyyub, hicretin 580. senesinde burayı ellerinden aldı.

Bu senede Sultan Mahmud, Franklar (Haçlılar)la savasmasi için Musul sehrini Aksungur el-Porsukî'ye ikta' olarak verdi.

Bu senede Ilgazi'nin kardesi oğlu Melik b. Behram, Urfa sehrini kusatma altına aldı. Haçlı kontu Coskin'i esir aldı. Adamlarının önde gelenlerinden bir grubu da esirler arasına kattı. Onları Harput (?) kalesinin zindanlarına attı.

Bu senede ortaligi siyaha bürüyen siddetli bir firtina esti. Üçgün sürdü. Birçok hayvani ve insani telef etti.

Bu senede Hicaz'da büyük bir deprem meydana geldi. Bu yüzden Ka'be'nin rüknü yemani tasi çatladı. Bir kısmi yere düştü. Rasûlullah (s.a.v.)'in mescidinin de bir tarafi yıkıldı.

Bu senede Nizamiye medresesinde fikh ve diğer ilimlerle mesgul olmuş Alevi bir adam Mekke'de ortaya çıkarak iyiligi emredip kötülüğü yasaklamaya başladı. Birçok kimse ona tabi oldu. Nihayet Mekke valisi İbn Ebi Hasim onu Bahreyn'e sürgün etti.

Bu senede İsfahan'da sultanin sarayı yandı. Saraydaki kıymetli esyalardan, kumaslardan, mücevherlerden altın ve gümüşten hiçbirsey kalmadı. Sadece Yakut-u Ahmer'e zarar gelmedi. Bundan bir hafta önce de İsfahan Camii yandı. Orası büyük bir cami idi. Onal.000 dinar değerinde ahsap süslemeler vardı. Yanan seyler arasında 500 adet Mushaf-i Serif de vardı. Bu mushaflar arasında Übey b. Ka'b'm elyazması bir mushaf da vardı. Inna lillah ve inna ileyihi raciun (dogrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz).

Bu senede halife Müstersid hilafet alametlerini takinip elbiselerini giyerek hilafet sarayında oturdu. Sultan Mahmud ve Sultan Mes'ud kardeşler gelip huzurda yer öptüler. Sonra huzurunda ayakta beklediler. Halife Müstersid de Sultan Mahmud'a yedi hil'at, bir gerdanlık, iki bilezik ve bir taç takti. Kürsüye oturttu. Ona öğüt verdi ve su ayet-i kerimeyi de okudu:

«Kîmki zerre kadar iyilik yapmissa görür. Kim de zerre kadar kötülük yapmissa onu görür.» (ez-züzâi, 7-8).

Halka iyi davranmasını emretti. Kendi eliyle iki sancak hazırlayıp ona verdi. Hükümdarlık alametlerini üzerine takti. Sultan Mahmud ile Sultan Mes'ud itaat etmiş, itaat edilmiş ve saygı görmüş iki kimse olarak halifenin huzurundan çıktılar. Önlerinde muhafızlar ve askerler büyük bir saltanatla gitmekteydiler.

Bu senede Hadim Kutuz insanlara hac ettirdi. [65]

Hicretin Besyüzonbesinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Lügatçı Ibnu'l-Katta Ebü'l-Kasim

Ibnu'l-Katta Ebü'l-Kasim Ali b. Cafer b. Muhammed b. Hüseyin b. Ahmed b. Muhammed b. Ziyadetullah b. Muhammed b. Aglep es-Sa'dî es-Sikillî (Sicilyalı) el-Misrî. Lügatçıydı. el-Ef al adli kitabın musannifidir. Bu eserinde Ibn Katiye'den üstün olduğunu ispatlamıştır. Baska birçok tasnif eserleri daha vardır. Hicretin 500. senesinde Misir'a geldi, o esnada Haçlılar Sicilya'yi almak üzereydiler. Misirliler kendisine ikramda bulundular. Fazla derecede saygi gösterdiler. Dinde müsamahakâr olduğu söylenirdi. Cidden güzel ve kuvvetli siirleri vardı. Seksen yasını asmış iken vefat etti. [66]

Sahinsah Ebü'l-Kasim

Sehinsah Ebü'l-Kasim el-Efdal, Misir Emirülcüyusunun oğludur. Fatimi devletinin temsilcisi ve idarecisiydi. Misir'daki Kaysariyetü Emirü'l-Cüyus ona nisbet edilir, halk tabakası ona Mercus derler. Babası iskenderiye'deki Aktarlar çarşısının camiini yaptıran kısıdır. Ayrica Askalan'da da Meshedürre'si yaptırmıştır. Babası Sur şehrinde Müs-tansir'in naibi idi. Akka'da naiblik yaptigina dair zayıf bir rivayet de vardır. Sonra Müstansir kisi mevsiminde onu yamna çağırdı. O da deniz yoluyla Müstansir'in yanına gitti. Müstansir onu Misir diyarının naibliğine atadı. O da bozulmuş olan işleri düzeltti. Yoluna koydu. Hicretin 488. senesinde vefat etti. Babasının vefatından sonra vezirliğe iste bahsetmekte olduğumuz Ebü'l-Kasim el-Efdal geçti. Bu da sehamette, akıllılık ve idarecilikte babası gibiydi. Müstansir vefat ettiğinde yerine Müstâlî geçti o da Ebü'l-Kasim Sehinsah'i görevde bıraktı. İşler onun eliyle idare edildi. Âdil, gıdisati güzel muamelesi hoş bir kimse olup içinin temizliğiyle nitelenen bir kimseydi. Doğrusunu Allah bilir. Hastalandı. Tedavi gördü. Bu senenin ramazan ayında bineğine binmiş gitmekteyken öldürüldü. Öldürülürken elli yedi yasındaydı. Babasından sonra yirmisekiz sene müddetle emirlik yaptı. Evi bugün Misir'da Dârülvekâle diye bilinen evdir. Vefatından sonra sayılamayacak derecede birçok altın ve gümüş paraları, binekleri, davaları kıymetli mücevherleri olduğu görüldü. Bütün bunlar, Fatimî halifesine intikal edip hazinesine konuldu. Bu malları toplayan kisi de ahirette zorlu hesaba maruz kalacak, hurma çekirdeğinin üzerindeki ince çizgi kadar malının dahi hesabım vermekte yükümlü kılınacaktır. Vefatından sonra halife onun yerine Ebu Abdullah el-Betaihî'yi tayin etti ve ona Me'mun lakabını takti. Ibn Hallikan dedi ki: Ebü'l-Kasim Sehinsah vefat ettiğinde 600.000.000 dinar, 17.520 kilogram gümüş dirhem, yetmiş ipek ve atlas elbise, otuz yük Irak altın, 12.000 dinar değerinde mücevher ve altından yapılmış bir mürekkep hokkası, herbiri 100 miskal ağırlığında olan 100 altın çivi, her

çivinin üzerinde altınla bağlanmış mendiller, (bu mendillerden herbiri de onun elbisesinin rengine göre uyum sağlayan renklereydi), 500 sandık giyecek bıraktı. Ayrıca miktarını ancak Aziz ve Celil olan Allah'ın bilebildiği köle, at, katir, binek, misk, esans ve elbise ile mücevher bıraktı. Bunlara ilaveten insanın söylemekten utandığı sigir, manda ve koyun da bıraktı. Bunların senelik süt iltizamı 30.000 dinar kadardı. Vefat ederken geride kadın resmi ile dolu iki büyük sandık içinde altın iğneler de bıraktı. [67]

Abdürrezzak B. Abdullah

Abdürrezzak b. Abdullah b. Ali b. İshak et-Tûsî. Nizamülmülk'ün kardesinin oğluydu. İmamül-Haremeyn'den fıkıh dersleri aldı. Fetva verdi. Müderrislik yaptı. Münazaralarda bulundu. Melik Sencer'e vezirlik yaptı. Bu senede vefat etti. [68]

Süfriyye Hatun

Sultan Meliksah'ın gözdesi idi. Sultan Muhammed ile Sultan Sencer'in anneleridir. Çokça sadaka verir, insanlara ihsanda bulunurdu. Her sene hacılarla birlikte Mekke'ye fakirlere dağıtılmak üzere erzak gönderirdi. Dindar hayır sever ve hayırlı bir kadındı. Yaptığı araştırmalar neticesinde kayıp olan annesini ve aile efradının yerini tesbit etti. Bol miktarda para göndererek onları yanına getirtti. Annesi yanına geldiğinde -kirk seneden beri birbirlerini görmemişlerdi- annesinin zekâsını ölçmek istemisti. Bu sebeple kendini belli etmeyerek cariyelerinin arasında oturmustu. Annesi konuşmasını duyunca onu tanıdı. Kendisi de kalkıp annesini kucakladı. İkisi ağlastılar. Sonra da annesi onun vasıtasıyla İslâm'a girdi. Allah ona hayır mükâfatlar versin. Türklerin ve Acemlerin devletinde iki müslüman hükümdara annelik yapmış tek kadın Süfriyye Hatun'dur. Onun benzeri kadın çok azdır. Ancak Vellade binti Abbas ona denk gösterilebilir. Vellade, Abdülmelik'in karısı olup Velid ile Süleyman'ı doğurmustu. Sâhvend Hatun da Velid'in karısı olup Yezid ve İbrahim'i doğurmustu. Yezid ve İbrahim de halifelige geçmişlerdi. Hayzuran Hatun da Mehdî'nin karısı olup ona Hadi ve Resid adında iki erkek evlad doğurmustu. Tabii bunlarda hilafete geçmişlerdi. [69]

Tugraî

Lamiyetü'l-Acem adlı kasidenin sahibidir. Asıl adı Hüseyin b. Ali b. Abdüssanîed Müeyyedüddin el-İsfahanî el-Amîd Fahrü'l-Küttâb el-Leysî'dir. Sairdi. Tugraî mahlesiyle tanınırdı. Her ilde bir süre vezirlik yaptı. Hicretin 505. senesinde Bağdat'ta yazdığı Lamiye kasidesini İbn Hallikan nakletmiştir. Tugraî bu kasidesinde hallerini ve durumlarını açıklamıştır. Lamiyetü'l-Acem diye bilinen kasidenin baş kısmı şöyledir:

«Fikir asaleti, görüs bozuklugundan korudu beni. Fazilet süsü, mücevher süsüne gerek kalmaksizin süsledi beni.

Önceleri sonralari da serefim, seriattir. Kusluk vaktindeki günes, guruba yakin demdeki günes gibidir.

Meskenim, erkek veya disi bir devem orada bulunmadigina göre Bagdat'ta ne diye ikamet edecegim ben.»

ibn Hallikan bu kasidenin tamamini ve Tugraî'nin baska siirlerini de nakletmistir. Dogrusunu Allah bilir. [70]

Hicretin Besyüzonaltinci Senesi

«Daha önce kardesi Mahniud'a isyan edip Azerbaycan'i zaptetmis iken Sultan Tugrul Bey bu senenin muharrem ayinda ona itaat etti.

Bu senede Sultan Mahmud, Musul'a ek olarak Vasit sehrini de Ak-sungur'a ikta olarak verdi. İniadüddin Zengi b. Aksungur oraya gönderildi. O da halka güzel muamelede bulundu. Akilli ve yetenekli oldugunu gösterdi.

Bu senenin safer ayinda Vezir Sultan Mahmud Ebu Talib es-Semiremî, bir batini tarafından öldürüldü. O, Hemedan'a sefer yapmak üzere harekete geçmis idi. O esnada bir batini gelip kendisini öldürdü. Karisi da yüz cariyesi ile birlikte altin egerlere binerek yola koyulmustu. Bunlar onun Öldürüldüğünü duyunca yalin ayak, saç bas açık vaziyette geri döndüler. Aziz iken zelil oldular. Sultan, öldürülen Vezir Mah-niud'un yerine Semseddin Melik Osman b. Nizaniülmülk'ü tayin etti.

Bu senede Aksungur ile Debis b. Sadaka savastilar. Debis onu hezimete ugratti. Askerlerinden bir kismini öldürdü. Sultan Mansur b. Sadaka da Debis'in kardesini ve oglunu zincire vurup kaleye hapsetti. O esnada da Debis, bulundugu mintikalari yagmaladi. Oralarin halkina eziyet verdi. Kendisi de saçini kesip siyahlar giyindi. Halifenin mallarini da yagmaladi. Bagdat'ta onunla savasilacagina dair ilan at yapıldi. Halife de ordunun basinda yola çıktı. Siyah bir kaban giyinmis, üzerine bir sal atmisti. Üzerinde Peygamber efendimizin hirkasi, elinde de kamçisi vardı. Beline Çin ipeginde bir kusak baglamisti. Beraberinde veziri Nizamüddin Ahmed b. Nizamülmülk, Nakibünnükaba Ali b. Tarrad ez-Zeynebî, seyhler seyhî Sadreddin b. Ismail de vardı. Aksungur el-Porsukî askerleriyle onun karsisina çıktı. Yeri öpüp esas vaziyeti aldilar. Porsukî askerleri düzene soktu. Kurralar halifenin Önünde durdular. Debis de karsilarina geldi. Debis'in ön tarafinda def çalan cariyeler, oyun oynayan dansözler vardı. İki taraf karsi karsiya geldiler. Halife kilicini çekip tekbir aldı. Savas alamna dogru ilerledi. Anter b. Ebi'l-Asker halife ordusunun sag cenahina saldırdi. Sag cenahtaki askerleri kirip bozguna ugratti. Sag cenah komutanini öldürdü. Sonra ikinci kez oraya hamle yaptı. Önceki hamle gibi yine onlari

bozguna ugratti. Imamuddin Zengi b. Aksungur ona karsi hücumu geçti. Anter'i esir aldı. Onunla birlikte Büdeyl b. Zaide'yi de esir aldı. Sonra Debis'in askerleri hezimete ugradılar. Kendilerini suya attılar. Çokları boğuldu. Halife, esirlerin elleri bağlı vaziyette huzuruna getirilerek öldürölmelerini emretti. Debis'in karıları ve cariyeleri de esaret altına alındılar. Halife, Bagdat'a döndü. Hicretin 517. senesinin asura günü oraya ulasti. Toplam olarak Bagdat'tan onaltı gün süreyle uzakta kalmisti.

Debis'e gelince o kurtuldu. Gaziye'ye gitti. Oradan da Müntefek'e geçti. Müntefek ahalisi ile birlikte Basra'ya hücum etti. Sehri yağmaladı. Valiyi öldürdü. Sonra Porsukî'nin kendisine hücum etmesinden korktuğu için sehirden çıkıp çöle gitti. Haçlılara katıldı. Onlarla birlikte halki kusatma altına aldı. Sonra onlardan ayrılarak Sultan Mah-mud'un kardesi Melik Tugrul'a iltihak etti.

Bu senede Sultan Sihamüddin Tamras b. Ilgazi b. Artuk babasının ölümünden sonra Mardin kalesini ele geçirdi. Kardesi Süleyman da Silvan'ı ele geçirdi.

Bu senede Diyarbakır'da Zülkarneyn kalesi yakınlarında bakır madeni bulundu.

Bu senede bir grup vaiz Bagdat'a giderek orada vaaz verdiler. Halk tarafından hüsnü kabul gördüler. Bu senede Kutuz el-Hadım insanlara hac ettirdi. [71]

Hicretin Besyüzonaltıncı Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Abdullah B. Ahmed

Abdullah b. Ahmed b. Ömer b. Ebi'l-Es'as Ebü'l-Muhammed es-Semerkindî. Ebü'l-Kasım'm kardesidir. Hadis hanzlarındandır. Kendisinin bildiği hadisleri Ebu Zür'a er-Razî'nin bilmediğini iddia ederdi. Bir müddet Hatib Bagdadî ile arkadaşlık etti. Hadis derleyip topladı. Tasnif etti. Bu amaçla birçok beldelerde seyahatlerde bulundu. Bu senenin rebiyülevvel ayının onikisinde pazartesi günü seksen yasında vefat etti. [72]

Ali B. Ahmed Es-Sümeýremî

Sümeýrem, İsfahan'a bağlı bir köydür. Ali b. Ahmed, Sultan Mah-mud'un veziri idi. Alenen zulm edip günah işlerdi. İnsanlara yeni vergiler tarh etti. Bir süre sonra yürürlükten kalkan bu vergileri yeniden tarh etti, söyle diyordu: «Yardımcısı olmayan kimselere çokça zulüm etmekten ve kötü çigirlar açmaktan ötürü utaniyorum.»

Hemedan'a sefere gitmeye karar verdiği zaman astrologlar onun için çıkışı anında remil attılar ki, Hemedan'a dönüşü çabuk olsun. Astrologların remil

attığı anda Hemedan'dan çıktı. Önünde kininden siyirilmiş kılıçlar, göz kamastırarak derecede çok köleler vardı. Ama bunların hiçbir yararı olmadı. Aksine bir Batınî gelip onu öldürdü. Sonra o Batınî de öldü. Kadınları, önünde altın egerler üzerinde bineklerine binmiş git-mektelerken bu defa saçlarını baslarını yüzlerini açarak, aziz iken zelil olarak, güvende iken korkuya kapılarak, sevinçli iken hüznülenerek geri dönmek mecburiyetinde kaldılar. Bu da onun yaptıklarının tam karsi-ugi olan bir ceza idi. Öldürülmesi bu senenin safer ayının son günü olan sah günü olmuştur. Ali b. Ahmed'in durumu; Mehdi ölürken Ebu'l-Utahi-ye nin Hayzuran Hatun ile cariyeleri hakkında söylediği şu siirindeki duruma çok benzemektedir:

«Nakisli elbiseler giyinerek üzerlerine bornozları geçirerek yola koyulup gittiler.

Her güçlü insan mutlaka birgün ölür.

Nuh peygamber kadar yasan bile mutlaka Ölürsün. Eger agit yakacaksan kendin için yak.» [73]

Harirî

Kasim b. Ali b. Muhammed.b. Muhammed b. Osman Fahrü'd-Devle Ebu Muhammed el-Harirî. Yolcuların develerine hitaben okuyarak develerini sevke getirdikleri el-Makamat adlı fasih eserin sahibidir. Bu eserinde o, Sahban'dan daha üstün bir müellif olduğunu göstermiştir. Daha önce kendisinin bu eseri kadar muazzam bir eser yazan olmadığı gibi, kendisinden sonra da böyle bir eser yazan görülmemiştir. Hicretin 446. senesinde doğdu. Hadis dinledi, lügat ve nahivle istigal etti. Bütün bu ilimlere dair eserler yazdı. Kendi zamanının alimlerinin fevkine çıktı. Akranlarını geride bıraktı. Bağdat'ta ikamet etti. Insa sanatıyla uğraştı. Ayrıca halifenin kapısında katiplik yaptı. Düşüncesini, tessebbüs kabiliyetini ve hazır cevaplığın inkar eden çıkmamıştır.

Ibnül-Cevzî dedi ki: «Harirî eser tasnif etti, edebiyat ve lügat ilimlerini okudu. Zeka fesahat ve güzel ibare hususunda kendi zamanının insanların üstüne çıktı. Meshur el-Makamat adlı eseri tasnif etti. Bu eseri okuyup düşünenler onun zekasının yüksekliğini anlarlar. Kadrim ve fesahati ile ilmini takdir ederler.» el-Harirî bu senede Basra'da vefat etti.

Denildi ki: Ebu Zeyd ile Haris b. Hümmam el-Mutahhar, aslında hayali iki kişinin adidir. Ama el-Makamat adlı bu eserde Harirî bunları misal olarak zikretmişti. Baskaları derler ki; Ebu Zeyd b. Selam es-Sürucî gerçek kisi, faziletli bir insandır. İlim ve lügat bilgisi vardır. Doğrusunu Allah bilir.

Ibn Hallikan'ın anlattığına göre Ebu Zeyd'in asıl adı Mutahhar b. Selam'dır. O da nahiv ve lügatta Basralıların ekolüne mensuptur. Harirî, Basra şehrinde ondan ilim tahsil etmiştir. Haris b. Hümmam'a gelince Harirî onunla

kendini kasdetmistir. Zira bir hadis-i serifte Peygamber (s.a.v.) efendimiz buyurmuslar ki: «Hepiniz harissiniz hepiniz hümam-siniz.»

Ibn Hallikan da böyle demistir. Aslında hafızalarda sağlam olarak muhafaza edilen hadisin lafzi şöyledir:

«Adların en doğrusu Haris ve Hümadır.» Çünkü her şahıs ya Haristir, yani ekin ekendir ki bu da faildir, yahud Humam'dır ki, bu da himmetten gelir, bu da azimli ve hatirli kısıdır. Anlatıldığına göre Harirî'nin eserinde kırksekizinci makam, haramilerden bahseder. Bu makamın yazılışının sebebi sudur: Basra Mescidi'nde iken Harirî'nin ve etrafındaki cemaatin yanma iki eski elbise giyinmiş ama, lisani fasih bir adam gitmiş; adını sormuslar, adının Ebu Zeyd es-Sürucî olduğunu söylemişti. Harirî de onun için bu kırksekizinci makami yazmıştı. Halife Müstersid, Celalüddin Amidü'd-Devle Ebu Ali el-Hasan b. Ebi'l-Muiz b. Sadakaya talimat vererek Harirî'nin bu kırksekizinci makamdaki sonrakı iki makam daha yazarak eserini elli makamdaki tamamlamasını istemişti.

Ibn Hallikan dedi ki: Ben bunu musannifin eserinde kendi el yazısıyla bu şekilde okudum. Hasiyesinde bu ifadeler vardı. Bunlar, Harirî'nin Vezir Serefüddin Ebu Nasr Enusirvan b. Muhammed b. Halid b. Muhammed el-Kâsanî olduğunu söyleyenlerin sözünden daha sahihtir. Harirî, Müstersid'in de veziriydi. Anlatıldığına göre Harirî bu eserini kırk makam olarak tanzim etmiştir. Bağdat'a geldiğinde insanlar onun eseri gibi bir eser yazmaktan aciz oldukları için onu doğrulamamışlar, sözünü tasdik etmemişlerdi. Vezirlerden biri eserlerdeki makamlardan birine benzer bir makam yazmasını isteyerek onu imtihan etti. Harirî de eline kâğıt kalem alıp bir tarafta oturdu. Ama bir şeyler yazamadı. Memleketine döndüğünde on makam daha yazdı ve kırk makamlık eserini elli makama çıkardı. Bu hususta sair Ebü'l-Kasim Ah b. Eflah -ki o, Harirî'yi yalanlayanlardandı- şöyle bir şiir söylemişti:

«Rebiatü'l-Fürs diyarmdaki bir şeyhimiz

Hevesten ötürü çenesindeki kolları yoluyor

Divan ortasında Cenâb-i Allah onu dilsiz hale getirdiği gibi

Memleketi olan Müsan'da onu konuşturdu.»

Müsan, Basra'daki bir mekândır. Harirî, Müsan'da divan bası idi. Anlatıldığına göre o, çirkin suratlı bir kimseymiş. Adamin biri uzak diyarlardan yanma gelmiş, onu görünce çirkinliğinden ötürü onu küçümsemişti. Harirî bu durumu farkedince şu şiiri okumustu:

«Sen ayın kendisini aldattığı ilk gece yolcusu değilsin Çürümüş resimlerin ve köşklerin yeşilligine ilk kılavuz da değilsin. Kendin için benden başka birini seç. Çünkü ben, Muaydi gibi bir adamım. Benim sesimi duy, ama

sahsimi görme.»

Anlatildigina göre Muaydî, Araplar arasında meshur olan rahvan bir atın adidir. Bu at ne kadar rahvan ve iyi kosa bir atsa da görünüşü Çok çirkinmiş. Dogrusunu Allah bilir. Baska bir rivayette anlatildigina göre Muaydî, yüzü çirkin ama davranislari ve fiilleri iyi ve güzel olan bir kimseymiş. [74]

Tefsirci El-Bagavî

Hasan b. Mes'ud b. Muhammed el-Bagavî. Tefsir ve Serhu's-Sünne ile Tehzib'in müellifidir. Et-Tehzib, fikha dair bir eserdir. el-Cem' beyne's-Sahihayn ve'1-Mesabih fi's-Sihah ve'1-Hisan gibi eserleri de vardır. Kadi Hüseyin'den ders aldı. Fikihta yükseldi. Kendi zamaninin allanie-si oldu. Dindar, takvali, zahid, âbid ve salih bir kimseydi. Bu senenin sevval ayında vefat etti. Hicretin 510. senesinde vefat ettigine dair zayıf bir rivayet de vardır. Dogrusunu Allah bilir. Vefat edince Talikan'da seyhi Kadi Hüseyin'in yanında defnedildi. Dogrusunu Allah bilir. [75]

Hicretin Besyüzonyedinci Senesi

Bu senenin asure gününde halife, Debis'le yaptığı savastan muzaffer, mansur ve güçlenmiş olarak Hüle'den Bagdat'a döndü. Bu senede halife, kardesinin çocuklarını sünnet ettirmeye karar verdi. Sünnet edilecek çocuk sayısı oniki idi. Bu amaçla Bagdat sehri daha önce misli görülmemiş bir şekilde yedi gün süreyle süslendi.

Bu senenin saban ayında Es'ad el-Müheyti, Bagdat Nizamiye medresesine hoca olarak geldi. Buranın nazirligini da üstlendi. Müderris Bakirci oradan uzaklastirildi. Öğrencilerden bir grubu kendilerinden kopardigindan dolayı Bakirci ile diğer fikihçiler arasında fitne meydana geldi. Kendisi 200 öğrenciyle yetindi. Ama bu, onlardan çoğunun hosuna gitmedi.

Bu senede Sultan Mahmud, Gürcistan'a sefer düzenledi. Gürcülerle Kıpçaklar arasında ihtilaf meydana gelmişti. Sultan Mahmud da Gürcülerle savasti. Onlari hezimete ugratti. Sonra Hemedan'a döndü.

Bu senede Dimask valisi Tugtekin, Hama valisi Karaca'nın ölümünden sonra Hama sehrini zaptetti. O çok zalim ve zorba bir hükümdardı.

Bu senede Alevilerin nakibi Ali b. Eflah, Debis'in casuslugunu yaptigindan görevden atildi. Evi yıkıldı. Bu görev, Abbasilerin nakibligi yani sıra Ali b. Tarrad'a verildi. [76]

Hicretin Besyüzonyedinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Ahmed B. Muhammed

Ahmed b. Muhammed b. Ali b. Sadaka et-Taglibî. Ibn Hayyat adıyla meshur olmuştur. Dimasklidir. Sairdir, yazardır. Meshur siir divanı vardır. İbn Asâkir «Dimask'ta onunla sairler son buldu» demistir. Siiri sağlam ve güzeldi. Geçmişlerin birçok siirlerini ve haberlerini ezberlemisti, İbn Hallikan onun bir kasidesinden su kısımları nakletmistir ki onun bu kasidesinden başka kasidesi olmasaydı bu bile onun için yeterdi. Ahmed b. Muhammed bu kasidesinde şöyle diyor:

«Necdin sabah rüzgarından onun kalbi için bir eman alın. Onun esintisindeki güzel kokular neredeyse aklını basından alıp götürecekti. O nesini rüzgarından sakının. Zira o rüzgar ne zaman eserse, Onun en hafif darbesi, vird ve ask olur. Ey dostlarım eğer sevmiş olsaydınız bilirdiniz ki, Aska mübtela olan kalbin içinde ask nerededir. Anar misin? Anmak, özlem duymak demektir. Ask mübtelasi, tutkun olur sevdiğine, Bir kimsenin içine ask ve sevgi girerse o kişi aşık olur. Hevesin ümitsizliğinde ve ümidinde de o, sevgilisine asiktir. Sevgiliye uzagında da olsa yakınında da olsa ona Özlem duyar. Sevgiliye giden yolcunun yüreği ask ile ve sevgi ile dopdoludur. Askin sebepleri onu çağırdığında hemen buyrun, der. Remel tarafından bir rüzgar esintisi gelirse, Bu esinti onu sevgiliyle buluşturmadan hasta eder. Süngüler arasında o perdelenmiştir. Ortaya çıkar. Ama kalbinde sevgiliden yüz çevirmesi sebebiyle perdeler vardır. Kabilede bir inilti duyulduğunda o hücum eder. Bu iniltinin masukasından geldiğinden dolayı korkup tedbir alır.»

Ahmed b. Muhammed bu senenin ramazan ayında doksanyedi yaşında Dimask'ta vefat etti. [77]

Hicretin Besyüzonsekizinci Senesi

Bu senede Amid taraflarında Batınîler ortaya çıktılar. Amidliler onlarla savastılar ve onlardan 700 kişiyi öldürdüler.

Bu senede Bagdat sahneliği Sadü'd-Devle Barankus ez-Zekevî'ye verildi. Hilafet sarayına teslim edilmesi için Debis'in kardeşi Mansur b. Sadaka ona teslim edildi. Debis'in Tugrul Bey'e iltica edip Bagdat'i ele geçirmek hususunda onunla ittifak kurduguna dair haber Bagdat'a geldi. Halk da bunlarla savasma hazırlığına başladı. Aksungur Musul'a dönme emrini aldı. O da Basra'da İmadüddin Zengi b. Aksungur'u naib olarak bırakarak Musul'a doğru yola çıktı.

Bu senenin rebiyülevvel ayında Hüsam Timurtas b. İlğazi b. Artuk Haleb'e vali oldu. Hüsam Timurtas burayı Haleb valisi Belek b. Beh-ram'dan sonra elde etmişti. Belek b. Behram Menbiç kalesini kusatma altına aldığı esnada bir ok gelip boğazına isabet etmiş ve ölmüştü. Ölürken de Timurtas'ı Haleb'e naib tayin etmiş, Timurtas Mardin'e döndükten sonra Haleb'i teslim

almisti. Daha sonra Aksungur Musul'a ek olarak Haleb'i de elde etmistir.

Bu senede halife, Kadi Ebu Sa'd el-Herevî'yi, Sultan Sencer'in kizini kendisine istemek üzere gönderdi. Halife de gelin için Dicle kıyısında bir saray yaptırmaya basladı.

Bu senede Cemalü'd-Devle İkbâl el-Müstersid insanlara hac ettirdi. [78]

Hicretin Besyüzonsekizinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler
Ahmed B. Ali B. Burhan

Künyesi Ebü'l-Feth idi. İbn Hemmamî diye de taninir. Ebu Vefa b. Ukayl'den fikh dersleri aldı. Hanbelî mezhebinde büyük bir alim oldu. Sonra Hanbelî uleması onun aleyhinde bulundular. Onların bu hareketi de Ahnied b. Ali'nin Safî mezhebine intikal etmesine sebep oldu. Gazzalî'den ve Sasî'den ilim tahsil etti. İlimde yükseldi. Önde gelen bir şahsiyet oldu. Zeynebî'nin yanında şahidlik yaptı. Zeynebî de onun sa-hidliğini kabul etti. Ahmed b. Ali Nizamiye medresesinde bir ay ders verdi. Bu senenin Cemaziyelevvel ayında vefat etti ve Bab-i İbriz mezarlığına defnedildi. [79]

Abdullah B. Muhammed B. Cafer

Künyesi Ebu Ali ed-Deniğani'dir. Hadis dinledi. Babasının yanında şahidlik yaptı. Kerh mintikasında kardesine naiblik yaptı. Bütün bu görevleri bıraktı. Nobe kapısının hâcpligini üstlendi. Sonra bu görevden azledildi. Ama bir süre geçtikten sonra tekrar bu hâcplige iade edildi. Bu senenin cemaziyelevvel ayında vefat etti. [80]

Ahmed B. Muhammed

Ahmed b. Muhammed b. İbrahim Ebü'l-Fadl el-Meydanî. el-Emsal adlı kitabı vardır. Konusunda bunun benzeri başka bir kitap yoktur. Güzel siirleri vardı. Bu senenin ramazan ayının yirmibesinde çarsamba günü vefat etti. Doğrusunu noksanlıklardan münezze olan yüce Allah daha iyi bilir. [81]

Hicretin Besyüzondokuzuncu Senesi

Bu senede Debis ile Sultan Tugrul, halifenin elinden almak üzere Bagdat'a doğru yürüdüler. Sehre yaklastiklarında halife büyük bir orduyla karsılarına çıktı. İnsanlar yaya olarak halifenin önünde yürümekteydiler. Bundan sonra da bineklerine bindiler. Sabahında savaasmaya niyetlendikleri gece bastirdiginda -ki o gecede de Bagdat'i yagmalamaya karar vermislerdi- Cenâb-i Allah siddetli yagmurlar yagdirdi. Sultan Tugrul o gecede hastalandi. O topluluk dagildi. Ziyan ve hüsrân içinde gerisin geriye döndüler. Debis ile Sultan Tugrul, Sultan Sencer'e sigınarak halifeye ve Sultan Mahmud'a karsi ondan eman dilediler. Sultan Sencer, Debisî bir kaleye hapsetti. Ama öte yandan bir jurnalcı, halifenin bu yaptığı isten

Ötürü Sultan Sencer'den öğ almaya niyetlendiğini, düşmanlarla savaşmak üzere Bagdat'tan çıkıp Lan tarafına gittiğini bildirdi. Bu, Sencer'in hosuna gitmedi. Kızını halifeyle evlendirmiş olmasına rağmen halifeye karşı kötü niyetler beslemeye başladı.

Bu senede Kadi Ebu Sa'd b. Nasr b. Mansur el-Herevî Hemedan sehrinde batiniler tarafınan öldürüldü. Halife, kızını kendisine istemesi için Sultan Sencer'e onu göndermistti. Bu senede Hadim Kutuz insanlara hac ettirdi. [82]

Hicretin Besyüzondokuzuncu Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler Aksungur El-Porsukî

Haleb valisiydi. Batiniler tarafından bir cuma günü kendi camiinin maksuresinde öldürüldü. Aksungur, yasantisi ve muamelesi güzel olan, namazları vaktinde kılmaya itina gösteren, çok iyilikleri olan, yoksullara bolca sadaka veren, halka çokça ihsanda bulunan bir Türk emiri idi. Kendisinden sonra yerine oğlu Sultan İzzeddin geçti. Sultan Mahmud da onun bu görevini onayladı. [83]

Bilal B. Abdurrahman

Bilal b. Abdurrahman b. Süreyh b. Ömer b. Ahmed b. Muhammed b. İbrahim b. Süleyman b. Bilal b. Rebah. Bilindiği üzere Bilal b. Abdurrahman'ın seceresinin dayandığı son halkada bulunan Bilal b. Rebah, Resûlullah (s.a.v.)'in müezzini idi.

Bilal b. Abdurrahman ilim tahsil etmek, hadis toplamak amacıyla çeşitli beldeleri dolardı. Gür sesli bir kurraydı. Güzel Kur'an okurdu. Nagmesi hostu. Bu senede Semerkand'da vefat etti. Allah rahmet etsin. [84]

Kadi Ebu Sa'd El-Herevî

Asil adı Ahmed b. Nasr'dir. Meshur fakihlerden, önde gelen büyük Sahsiyetlerdendi. Batinîler bu senede onu Hemedan'da öldürdüler. [85]

Hicretin Besyüzyirminci Senesi

Bu senede Sultan Mahmud, Sultan Sencer'e karşı birlik olmak için halifeyle haberleşti. Sultan Sencer bu durumdan haberdar olunca kardeşi oğlu Mahmud'a mektup yazarak onu böyle yapmaktan men etti. Kendisine meyilli olmasını istedi. Onu halifeden sakindirarak «Halifenin belasına karşı emin olunamaz. O zaman benim isimi tamamlarsa senin üzerine gelcektir» dedi. Sultan Mahmud da amcası Sultan Sencer'in sözünü dinledi ve bu kararından vaz geçti. O senede Bagdat'a girmeye niyetlendi. Halife de Bagdat'ta azıkların azlığını ileri sürerek onu Bagdat'a gelmekten menetti. Ancak Sultan Mahmud bunu kabul etmeyip Bagdat'a doğru yola koyuldu.

Sehre yaklastiginda halife sarayindan disari çıktı. Bagdat'in bati yakasina geçti. Bu durum hem onun hem halkin çok agrina gitti. Kurban bayrami basladi. Bayramin birinci günü namazdan sonra halife halka teblig, fesih ve tesirli bir hutbe irad etti. Hutbeden sonra onun arkasından bütün camilerin hatipleri tekbir aldilar o gün, görülmesi gereken muazzam bir gündü. İbnül-Cevzî, halifenin mezkur hutbesini uzun uzadiya nakletmis, onu dinleyenlerden rivayet etmistir. Kadilkudat ez-Zeynebî ve adil olan bir cemaat bu hutbeyi nak-letmistir. Halife minberden indikten sonra deve veya sigir kesmis, sonra çardagina girmisti. Halk aglasmaya baslamis, muzaffer ve muvaffak olmasi için dua etmistir. Sonra Sultan Mahmud zilhicce ayinin onsekizin-de salî günü Bagdat'a girdi. Askerleri halkin evlerine yerlesti. Halkin ailesi, kadinklari, çoluk çocuğu onlardan çok eziyet gördüler. Sonra Sultan Mahmud, baris yapmak için Halifeye haber saldi. Ancak halife bunu kabul etmedi. Askerleriyle harekete geçti. Türklerle savasti. Beraberinde az sayida savaşı vardı. Ama halkin tamamı kendisiyle beraberdi. Türklerden bir kısmını öldürdü. Sonra İmadüddin Zengi büyük bir orduyla Vâsiftan gemilere binerek Sultan Mahmud'un yardımına geldi. Halife bu durumdan haberdar olunca Sultan Mahmud'u barisa çağirdi. Sultan Mahmud ile halife arasında baris yapıldi. İmadüddin de bu duruma çok sevindi. Olup bitenlerden ötürü halifeden özür diledi. Sultan Mahmud ertesi senenin basında hastalandığı için Hemedan'a gitti.

Bu senede ilk olarak İbnü'l-Cevzî onüç yasında iken minbere çıkıp halka vaaz verdi. Meclisinde Seyh Ebü'l-Kasim Ali b. Ya'lâ el-Alevî el-

Belhî de vardı. O, sarayın damadıydı. Seyh Ebü'l-Kasim, İbn Cevzîye birkaç kelime öğretmis sonra onu minbere çıkartıp konusturmustu. O gün görülmesi gereken muazzam bir gündü.

İbnü'l-Cevzî'nin ifadesine göre o gün kendisini tahminen 50.000 kişi dinlemistir. Dogrusunu Allah bilir.

Bu senede Dimask valisi Tugtekin ile düşmanlari olan Haçlılar arasında savaş cereyan etti. Tugtekin onlardan çoğunu Öldürdü. Bol miktarda mali ganimet olarak elde etti. Hamd ve minnet Allah'adır. [86]

Hicretin Besyüzyirminci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Ahmed B. Muhammed B. Muhammed

Ahmed b. Muhammed b. Muhammed Ebü'l-Feth et-Tûsî el-Gazzalî. İmam Gazzalî'nin kardesidir. Çok güzel konusan bir vaizdi. Za-hiddi. Agir basliydi. Güzel nükteleri vardı. Bir defasında Melik Mahmud'un sarayında vaaz verdi. Melik Mahmud da ona 1.000 dinar para verdi. Saraydan çıktığında kapıda vezirin altın egerli atını gördü. Atın üzerinde silahlar ve ziynet esyalari vardı. Ata binip gitti. Vezir bunu duyunca «Birakin gitsin. Atım artık bana

geri gelmesin» dedi. Böylece Gazzalî de ata ve üzerindeki esyalara sahip oldu.

Ahmed b. Muhammed bir defasında inlemekte olan bir kediye gördü. Abasını üzerine attı. Ama kedi abayı param parça etti.

Ibnü'l-Cevzî dedi ki: «Ahmed b. Muhammed el-Gazzalî'nin nükteleri vardı. Ancak sözünün çoğu uydurma hadisler ve bos hikayeler, sözleri fasit manalarla doluydu.»

Böyle dedikten sonra Ibnü'l-Cevzî onun birçok çirkin sözlerini nakletmiştir.'Dogrusunu Allah bilir. Mesela Ibnü'l-Cevzî der ki: «Ahmed b. Muhammed el-Gazzalî müskül bir durumla karsılaştığında Rasûlullah (s.a.v.)'i uyanık halde bas gözüyle görür, müskülünü ona arzeder, Rasûlullah (s.a.v.) de dogruyu ona gösterirmis. Ahmed b. Muhammed el-Gazzalî îblis'e karsi kati davranır, ama sonra ondan özür dilermis.»

Ibnü'l-Cevzî onun hakkında uzun uzadiya konusmus, onun tüysüz oğlanlara sevgi duyduğunu, vahdeti sühuda kail olduğunu söylemiştir. Bunu Allah bilir.

Ibn Hallikan dedi ki: «Ahmed b. Muhammed el-Gazzalî, va'zi güzel, görünüsü hos, kerametleri ve isaretleri olan bir vaizdi. Fakihlerdendi. Rainiz o vaaza daha çok meyletmisti. Nizamiye medresesinde kardesi ^bu Hamid el-Gazzalî'ye vekâleten ders vermisti. Çünkü o esnada kardesi Ebu Hamid el-Gazzalî kendini zühde vermisti. Ahmed b. Muham-mec* el-Gazzalî, Ihyau Ulûniî'd-Din adli eseri Lübabü'1-îhya adini verdigi bir ciltte özetlemistir. Onun ez-Zahire fi Ilmil-Basire adli eseri de vardır. Çesitli beldeleri dolasti sofilere bizzat hizmet etti. Uzlete meyilli idi. Yalniz basina yasamak isterdi. Onun durumunu Cenâb-i Allah daha iyi bilir. [87]

Ahmed B. Ali

Ahmed b. Ali b. Muhammed el-Vekil. Ibn Burhan adıyla taninmistir. Künyesi Ebü'l-Feth'tir. Safiî fikhçisidir. Gazzalî'den, Keyya el-Herasî'den ve Sasî'den fikh dersleri aldı.Usul-ü Fikihta da büyük bir alimdi. ez-Zahire fi Usuli'l - Fikh adli eseri vardır. Birçok ilimleri iyi bilirdi. Bagdat Nizamiye medresesinde bir aydan kısa bir süre müderrislik yaptı. [88]

Behram B. Behram

Künyesi Ebu Süca Elbey'dir. Hadis dinledi. Ahmed b. Hanbel'in ashabi için Kelvazi'de bir medrese yaptırdı. Emlâkinin bir kismini o medresedeki fakihler için vakfetti. [89]

Said B. Seyyar

Said b. Seyyar b. Muhammed b. Abdullah b. Ibrahim Ebü'1-Alâ el-Ishakî el-

Herevî, hadis hafizidir. Rivayeti sağlam olan ravilerdendir. Hadis dinledi. Babiherat'ta bir köy olan Aturec'de vefat etti. [90]

Hicretin Besyüzyirmibirinci Senesi

Bu sene basında halife ile Sultan Mahmud savasmaktaydılar. Halife Bagdat'ın batı yakasında bahçeli evindeydi. Muharrem'in dördünde çarsamba günü sultanın askerlerinden bir grup hilafet sarayına geldiler. 1.000 kisten oluşan bu silahlı savaşçılar saraydaki mali yağmaladılar. Cariyeler saçlarını başlarını yolarak dışarı çıkıp imdat dilediler ve nihayet hatunun sarayına girdiler.

İbnü'l-Cevzî «Ben onları bu halde gördüm» demistir. Bu hadisenin meydana gelmesi üzerine halife, askerleriyle harekete geçti. Gemiler getirildi. Bagdat'ta feryadü figan sesleri her tarafı alt üst etti. Dünya sanki bir zelzeleye tutulmuş gibiydi. Halk da halife ordusuyla birlikte ayaklandı. Sultan Mahmud'un askerlerini kirip geçirdiler. Komutanlardan bir kısmını öldürdüler. Gerisini esir aldılar. Sultanın, vezirin, sultan tabibi Ebu Berekat'ın evlerini yağmaladılar. Sultanın konagındaki emanetleri gasb ettiler. Büyük bir kargasa yaşandı. Öyleki askerler Nehricür hankâhındaki sofilerin mallarını da yağmaladılar. Çok uzun işler cereyan etti. Halk, sultanın aleyhinde konuşmaya başladı ve ona «Ey Batınî! Frankları, Haçlıları, Rumları bırakıyorsun, halifeyle mi savaşıyorsun?» demeye başladılar. Sonra halife muharrem'in yedisinde sarayına döndü. Asure günü durum sâkinleştirdi. Sultan Mahmud halifeden eman ve barış diledi. Halife buna meylli olup yumuşadı. İnsanlar da barış nedeniyle sevindiler. Halife, Sultan Mahmud'a nakibünnüka-bayî kadilkudatî şeyhler şeyhini ve otuz küsur sahidi gönderdi. Fakat Sultan Mahmud onları kendi yanında altı gün alıkoydu. Halk bundan huzursuz ve tedirgin oldu. Öncekinden daha siddetli bir fitne meydana gelmesinden korkuldu. Bagdat emniyet müdürü (şahnesi) Barankus ez-Zekevî, Sultan Mahmud'u Bagdatlıların mallarını yağmalamaya teşvik etti. Ancak Sultan Mahmud onun bu önerisini kabul etmedi. Sonra barış cemaatinin huzura girmesine müsaade verdi. Bunlar da akşam namazı vaktinde huzuruna girdiler. Kadi onlara namaz kıldırıldı. Halifenin mektubunu Sultan Mahmud'a okudular. O da mektubu ayakta dinledi ve halifenin bütün önerilerini kabul etti. Böylece barış ve pakt imzalanmış oldu. Sultan Mahmud'un askerleri gayet, bitkin yorgun ve aç haldeydi. Eğer barış olmasaydı hepimiz açlıktan ölecektik, dediler. Sultan Mahmud Bagdatlılara çok yumuşak davrandı. Halife de askerlerin yağmaladıkları şeyleri sahiplerine geri vermelerini emretti. Yağmaladığı şeyi yanında gizlediği anlaşılan kimsenin öldürüleceğini bildirdi ve nakip Ali b. Tarrad ez-Zeynebî'yi, yanında duran Debis'i kovması için Sultan Sencer'e gönderdi. Ali b. Tarrad'la birlikte Sultan Sencer'e hilatler ve ikram sayılacak

esyalar da gönderdi. Sultan Sencer, halifenin elçisi Ali b. Tarrad'a saygi gösterdi. Ikramda bulundu. Kapisında üç namaz vaktinde davul çalınmasını emretti. Halifeye çok itaat etti.

Sonra Sultan Mahmud Bagdat'ta hastalandı. Tabib ona Heme-dan'a tasınmasını tavsiye etti. O da bu senenin rebiyülahir ayında He-medan'a gitti. Bagdat sahneligini Imadüddin Zengi'ye bıraktı. Sultan Mahmud Hemedan'a vardığında Bagdat sahneligine Mücahidüddin Behruz'u gönderdi. Hille'yi ona bıraktı Imadüddin Zengi'yi de Musul ve kazalarının emirligine tayin edip gönderdi.

Bu senede Hasan b. Süleyman Bagdat Nizamiye medresesinde ders verdi.

Bu senede Ebu'l-Fütuh el-Isferainî Bagdat'a gelip vaaz verdi. Cidden münker olan bir çok hadis nakletti. Bu yaptigından ötürü tevbe etmesi istendi. Bagdat'tan baska bir yere tasınması emredildi. Ekâbirden bir cemaat de onunla birlikte yol hazirligina basladı. Onu tekrar eski yerine götürdüler. Onun yüzünden halk arasında birçok fitne meydana geldi. Hatta halktan bazı kimseler onu çarsıda tasladılar. Zira o, söylenmesine gerek duyulmayan bazı sözler sarfediyordu. Halk bu yüzden ondan nefret edip ona düşman oldu. Seyh Abdülkadir el-Cilî, oturup halka güzel nasihatlerde bulundu. Halk da onu begenip takdir etti ve Ebu Ha-niid el-Isferainî'yi bıraktı.

Bu senede Sultan Sencer Batinilerden 12.000 kişiyi öldürdü.

Bu senede Hadim Kutuz insanlara hacc ettirdi. [91]

Hicretin Besyüzymibirinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Muhammed B. Abdülmelik

Muhammed b. Abdülmelik b. Ibrahim b. Ahmed Ebü'l-Hasan b. Ebi'1-Fadl el-Hemedanî el-Ferezî. Hadisçiler ailesinden olup tarih yazandır. Ibnül-Cevzî onun seyhi Abdülvehhab'm kendisine taanda bulunduğunu ve elestirdigini anlatmistir.

Muhammed b. Abdülmelik bu senenin sevval ayında ani bir ölümle vefat etti ve Ibn Sureyh'in mezarinin yanına defnedildi. [92]

Fatima Binti Hüseyin B. Hasan B. Fadlevyh

Hatib Bagdadî1 den ve Ibn Mesleme'den ve diğerlerinden hadis dinledi. Vaizeydi. Bir hankâhi vardı ki orada zahide kadınlar toplanırlardı. Ibnül-Cevzî ve diğerleri ondan Safî'nin Müsned'ini dinlediler. [93]

Ebu Muhammed Abdullah B. Muhammed

Ebu Muhammed Abdullah b. Muhammed b. Seyyid el-Batleyevsî et-Tenisî.

Lügate ve diger ilimlere dair musannef eserlerin sahibidir, el-Müselles adli eseri iki ciltte meydana getirdi. Onda, Kutrub'un yazdiklarina çok seyler ekledi. Ebü'l-Alâ'nın Sakatu'z-Zend adli eserini serh etmistir. Bu serhi müsannefin metninden daha güzeldir. Ibn Kuteybe'ye ait Edebül-Kâtib adli eseri de serh etmistir. Ibn Hallikan onun su siirini bize nakletmistir:

«Ilmin kardesi (alim kisi) öldükten sonra da ebedi olarak diridir. Onun eklemleri toprak altında çürümüs olsa bile. Cahile gelince o toprak üzerinde yürüse bile yine de ölüdür.

Kendini dirilerden zannedenler vardır ama o aslında yoktur.» [94]

Hicretin Besyüzyirmiikinci Senesi

Bu senenin basinda Sultan Sencer'in elçisi halifeye gelerek Bagdat minberlerinde Sultan Sencer adına hutbe okunmasını istedi. Daha önce her cuma günü Mansur Camii'nde zaten Sultan Sencer adına hutbe okunmaktaydı.

Bu senede halifenin veziri Ibn Sadaka vefat etti. Yerine Nakibün nükaba geçti.

Bu senede Sultan Mahmud, amcası Sultan Sencer ile görüştü. Daha önce araları bozuk iken baristılar. Halife kendisinden memnun kalsın, İmadüddin Zengi'yi Musul valiliğinden azletsin ve orayı Debis'e versin diye Sultan Sencer, yanında duran Sultan Mahmud'a teslim etti.

Bu senenin rebiyülevvel ayında Debis'in büyük bir orduyla Bagdat üzerine gelmekte olduğu haberi etrafa yayıldı. Halife de Sultan Mahmud'a bir mektup yazarak şöyle dedi: «Eğer Debis'in Bagdat'a gelmesine engel olamazsan biz ona karşı çıkar, onunla savasırız. Seninle aramızdaki barısı da bozarız.»

Bu senede Atabeg Zengi b. Aksungur Halep sehrini ve çevresindeki beldeleri ele geçirdi.

Bu senede Tâcû'l-Mülûk Börî Tugtekin, babasının vefatından sonra Dimask sehrini ele geçirdi. Babası, Alparslan'ın kölelerindendi. Akıllı, tedbirli, adil, hayırlı ve iyilik sever bir kimseydi. Çokça cihad eder, Haçlılarla savasirdi. Allah rahmet etsin.

Bu senede Bagdat'ta bayram namazını kılmak için Babu'l-Hilye dışında bir namazgah insâ edildi. Çevresine ihata duvarı çekildi ve kible yeri tesbit edildi.

Bu senede Hadim Kutuz insanlara hacc ettirdi. [95]

Hicretin Besyüzyirmiikinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Hasan B. Ali B. Sadaka

Ebu Ali künyesini tasirdi. Halife Müstersid'in veziriydi. Bu senenin receb ayında vefat etti. İbnü'l-Cevzî'nin naklettigi su asagidaki siirinde halifeyi asiri bir sekilde methetmis ve hatâ etmistir.

«Mahlukati tad ve berraklik bakimindan su gibi gördüm.

Müminlerin emiri ise çok berrak olan bir sudur.

Aklin manasini bir sahis olarak tasavvur ettim.

Müminlerin emiri iste o tasavvur edilen sahistir.

Eger seriatin, dinin ve takvanin engelleyici hükmü olmasaydi.

Halifeyi tazim ederken «Celle Celâlûhu» derdim. [96]

Hasan B. Ali

Hasan b. Ali b. Ebi'l-Kasim el-Lamitenî. Semerkantlidir. Hadis rivayet etti. Fikih okudu. Münazaralarda örnek gösterilirdi. Hayirli, dindar ve Selef yolunda olan bir kimseydi. Tekellüfü kabul etmezdi. İyiligi emrederdi. Maverâünnehir hükümdari Hakan'dan Bagdat hilafet sarayina bir mektubu elçi olarak getirdi. Kendisine «Bu sene hac etmezmi-sin?» dediklerinde «Hükümdarların elçiliklerine hacci tabi kilmayacagim» dedi. Memleketine döndü ve bu senenin ramazan ayında seksenbir yasinda vefat etti. Allah rahmet etsin. [97]

Atabeg Tugtekin

Türktür. Dimask vahsiydi. Tutus'un kölelerindendi. Hayirli ve adil hükümdarlardan olup Haçlılarla çok savasmisti. Kendisinden sonra yerine oğlu Tâcü'l-Mülûk Böri geçti. [98]

Hicretin Besyüzyirmüçüncü Senesi

Bu senenin muharrem ayında Sultan Mahmud Bagdat'a geldi. Ha-life'nin Debis'ten hosnut olmasi için gerekli çabalan gösterdi. Halife'den Musul'u Debis'e teslim etmesini diledi. Ancak halife bunu kabul etmedi ve siddetle karsi koydu. Sunu da belirtelim ki o esnada Debis, Bagdat'a gelisini ertelemisti. Ama bundan sonra Bagdat'a geldi. Halk arasinda dolasmaya basladi. Halk onu lanetledi. Yüzüne karsi kendisine sövdüler. İmadüddin Zengi Bagdat'a geldi ve Sultan Mahmud'a yıllık 100.000 dinar, ayrıca hediye ve armaganlar verdi. Aynı miktarda para, hediye ve armaganlari halifeye verecegini de taahhüd etti. Yalnız su sartla ki, halife, Debis'i hiçbir göreve atamayacak, Zengi de Musul'daki görevine devam edecekti. Halife onu Musul'daki görevinde birakti ve ona hü'at giydirdi. Böylece İmadüddin Zengi görevinin basina döndü. Ayrıca Ha-leb ve Hama'yi da zaptetti. Haleb'in ve Hama'nın valisi Sevinç b. Tacülmülûk'u esir aldi. Sevinç de

50.000 dinar kurtulus akçesi ödeyerek esaretten kurtuldu.

Bu senenin rebiyülahir ayinin son günü olan pazartesi günü Sultan Mahmud, Nakibünnükabaya istiklal hiFati giydirdi. Abbasiler'de ondan baska vezirlik yapan biri bilinmemektedir.

Bu senenin ramazan ayında Debis, ordusuyla Hille'ye geldi. Sehri zaptetti. Adamlariyla birlikte sehre girdi. Adamlari 300 süvariden ibaretti. Sonra mal ve ürünleri toplamaya basladi. Köylerden topladigi mallar ve paralar 500.000 dinar tutarmdaydi. Bu hücumda 10.000 savaşı kullanmisti. Durumu kuvvetlendi. Halife'ye, kendisinden hosnut olması için haber gönderdi. Ancak halife ondan hosnut olmadı. Halifeye mal ve para teklif etti. Halife bunu da kabul etmedi. Sultan Mahmud, Debis'in üzerine asker sevk edince Debis çöle kaçtı. Hezimete ugradi. Sonra Basra'ya hücum etti. Orada Sultan Mahmud'a ve halifeye ait mallari ve ürünleri gasp etti. Sonra çöle gitti. Haberleri kesildi.

Bu senede Dimask valisi Batmilerden 6.000 kisiyi Öldürdü. Liderlerinin basini kale kapisina astirdi. Böylece Cenâb-i Allah Samlilari onlardan kurtarmis oldu.

Bu senede Haçlılar Dimask sehrini kusatma altina aldilar. Halk onlara karsi koydu. Siddetlice savastilar Dimaskli halk, tüccarlardan bir grupta birlikte vaiz Abdullah'i halifeden yardım istemeye gönderdiler. Bu heyet -anlayisla karsilanmayınca- caminin minberini kirmaya yeltendi. Nihayet halife, sultana mektup yazarak Haçlılarla savasacak takviye askerleri, sultanin kendilerine göndermesini isteyecegine söz verdi. Böylece kargasa dindi. Ama halife yine onlara takviye askerler göndertmedi. Nihayet Cenâb-i Allah, kendi katindan onlara zafer ihsan etti. Müslümanlar Haçlılari hezimete ugrattilar. Onlardan 10.000 kisiyi öldürdüler. Sadece kirk Haçlı kurtulabildi. Hamd ve minnet Allah'adir. Bu arada Antakya valisi Haçlı Bohanon da öldürüldü.

Bu senede hacda, Debis'in fitnesi nedeniyle insanlar arasinda kargasa meydana geldi. Nihayet vakit daraldi. Sonunda asil adi Bogacik olan Barankus ez-Zekevî insanlara hac ettirdi. [99]

Hicretin Besyüzyirmüçüncü Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Es'ad B. Ebi Nasr

Es'ad b. Ebi Nasr el-Mihenî. Künyesi Ebü'l-Feth idi. Kendi zamaninda Safiî imamlarindandi. Ebül-Muzaffer es-Sem'anî'den fikh dersleri aldı. Kendi zamaninin alimlerinin fevkine çıktı. Ilimde yükseldi. Akranlari arasinda temayüz etti. Bagdat Nizamiye medresesinde ders verdi. Avam ve havas nezdinde itibarli oldu. Ilm-i hilafa dair bir talik eseri vardır. Sonra Nizamiye müderrisliginden azledilince Hemedan'a gitti ve bu senede orada vefat etti.

Yüce Allah ona rahmet etsin. [100]

Hicretin Besyüzyirmidördüncü Senesi

Bu senede Irak'ta büyük bir deprem meydana geldi. Bu yüzden Bagdat'ta birçok ev yıkıldı.

Musul'da da siddetli yağmurlar yağdı. Bu arada gökten alevli atesler düştü. Birçok ev yandı. Yagan yağmurlar yüzünden birçok insan da öldü. Diğerleri saga sola kaçtılar.

Bu senede Bagdat'ta iki igneli ve uçan akrepler görüldü. İnsanlar bunlardan çok korktular.

Bu senede Sultan Sencer, Muhammed b. Hakan'ın elinde bulunan Semerkand'i ele geçirdi.

Bu senede İmadüddin Zengi, Haçlıların elinde bulunan bir çok cezire beldesini fethetti. Haçlılarla uzun süren savaşlar yaptı. Bütün bu savaşlarda onlara karşı muzaffer oldu. Allah'a hamd olsun. Sam'a gelişleri esnasında Rum askerlerinden bir kısmını da öldürdü. Bundan ötürü sairler onu övdüler. [101]

Misir Halifesinin Öldürülmesi

Bu senenin zilkade ayının ikisinde Fatimî halifesi Âmir Bi Ahkâmillah b. Müstalî, bir batini tarafından öldürüldü. Öldürüldüğünde otuzdört yasındaydı. Yirmidokuz sene bes buçuk ay müddetle halifelik yapmıştı. Ubeydullah el-Mehdî'nin onuncu oğluydu. Öldürüldüğünde Misir diyarına Ermeni bir kölesi hakim oldu. Üç gün süreyle Misiri yönetti. Nihayet Ebu Ali Ahmed b. Efdal b. Bedir el-Cemalî gelip Hafiz Ebu Meymun Abdülmecid b. Emir Ebü'l-Kasim el-Müstansir'i hilafete geçirdi. O esnada Hafiz Ebu Meymun el-Müstansir, ellisekiz yasındaydı. Hilafete geçtiğinde Ebu Ali Ahmed onu makamında göz hapsinde tuttu. Yönetimi kendisi eline aldı. İstemediği kimseyi yanına bırakmıyordu. Malları ve paraları saraydan kendi evine tasitti. Hafiz Ebu Meymun el-Müstansir'in hilafette sadece ismi vardı. [102]

Hicretin Besyüzyirmidördüncü Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

İbrahim B. Yahya B. Osman

İbrahim b. Yahya b. Osman b. Muhammed Ebu İshak el-Kelbî. Gaz-zelidir. Vefat ederken seksen yasını asmıştı. Türkler hakkında güzel siirleri vardır. Nitekim bir siirinde şöyle der:

«Türk bahadirlarının hamleleri, Yıldırım gibi isik ve ses verir.

Onlar Öyle bir millettir ki kendilerine güzel yüzle mukabelede bulunursan,

melek gibi olurlar.

Kendileriyle savasılınca da ifrit kesilirler.

Keske askta seni birakıp beni tutan zalim,

Sevgi ve muhabbeti de aramızda paylastırsaydı.

Arsıanla karsilasirim, onun üzerime atilmasından korkmam.

Ama bana yaklastiginda ceylanın bakisi beni ürkütür.»

Su siir de Ibrahim b. Yahya'ya aittir:

«Su dünya hayati geçici bir yasadır.

Yolunu kaybetmiş beyinsiz, ancak bu hayati benimser.

Geçen gitmiştir. Bikılan ve usanılan sey kaybolmustur.

Senin için varolan dem,

İçinde yaşamakta oldugun su andır.»

Su siir de ona aittir:

«Dediler ki siiri terketmissin.

Dedim ki; zarurettten ötürü terk ettim. Çünkü:

Sebepler ve itici faktörlerin kapılan artık kilitlenmiştir.

Yurtta azik vermesi umulan bir cömert,

Veya kendisine asik olunacak bir güzel kalmadı ki.

Hayret birsey ki, o satın alınmıyor.

Ama parasizlikle birlikte ona ihanet ediliyor ve çaliniyor.»

Ibrahim b. Yahya bu senede Belh sehrinde vefat etti ve orada defnedildi.

Ibn Hallikan onun için su siiri okumustu:

«Senden gelecek bir isaret bizim için yeterlidir.

Ayriligin yarıninda en güzel selam, hanım eliyle yapılacak olan selamdır.

Nihayet o sevgili dehsetten ötürü omuzundaki abasını yere düşürdü.

Karanlıklarda kucaklasıldığında gerdanlığın ipleri çözülür.

Gülümseyince gece karanlığı aydınlandı.

Ben de gerdanlığın yere düşen parçalarını o ısıktaki toplayip ipe geçirdim.»

[103]

Hüseyin B. Muhammed

Hüseyin b. Muhammed b. Abdülvehhab b. Ahmed b. Muhammed b. Hüseyin b. Ubeydullah b. Kasım b. Abdillan b. Süleyman b. Hib ed-Deb-bas Ebu Abdillan. Bari mahlasıyla tanınan sairdir. Kiraat ilmi tahsil etti. Hadis

dinledi. Nahiv, lügat ve edebiyat bilgisi vardı. Güzel siirler yazardı. Bu senede seksen yasini asmis iken vefat etti. [104]

Muhammed B. Sadun B. Mirca

Ebu Âmir el-Abderi el-Kuresî künyesini tasirdi. Hadis hafizidir. Aslen Magrip ülkesinin Beyruka sehrindendir. Ayni zamanda Bagdatlıdır da. Bagdat'ta Tarrad ez-Zeynebî'den, Humeydî'den ve baskalarından hadis dinledi. Hadise dair güzel bilgisi vardı. Fikihta Zahirî mezhebine mensuptu. Bu senenin rebiyülahir ayında Bagdat'ta vefat etti. [105]

Hicretin Besyüzyirmibesinci Senesi

Bu senede Debis çölde yolunu kaybetti. Bedevi ümerasından biri onu esir alıp Dimask hükümdari Tugtekin oğlu Böri'ye götürdü. Böri de onu Musul valisi Aksungur oğlu ez-Zengi'ye 50.000 dinara sattı. Debis, Zengi'nin eline düşünce aralarında düşmanlık bulundugundan ötürü Zengi'nin kendisini mutlaka öldürecegini düşündü, ama Zengi ona ikramda bulundu. Bol miktarda mal ve para verdi. Saygi gösterip öne çıkardı. Sonra halifenin elçileri gelip onu almak istediler. O da onu elçilere teslim edip halifeye gönderdi. Musul'a vardiginda kaleye hapsedildi.

Bu senede Mahmud ve Mes'ud kardeşler arasında anlaşmazlık meydana geldi. Savasmak için karsi karsiya geldiler. Sonra baristilar.

Bu senede Sultan Meliksah'in oğlu Sultan Mahmud vefat etti. Yerine oğlu Davud geçti. Davud, babasının vezirini kendine atabeg tayin etti. Memleketin bir çok yerinde, kendisinin adına hutbe okundu. [106]

Hicretin Besyüzyirmibesinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Ahmed B. Muhammed B. Abdülkahir Es-Sofi

Hadis dinledi. Seyh Ebu Ishak es-Sirazî'den fikh dersleri aldı. Le-tafetli bir seyhti. Üzerinde ibadet ve ilim nuru vardı. İbnü'l-Cevzî dedi ki: Ahmed b. Muhammed bana su siiri okudu:

«Her halükârda akli kendin için azik yap.

Bunu musibetler ve felaketlerde öne çıkar.

Eger bir hayra kavusursan kendi azminle elde etmissindir.

Ama basarisiz durumlara dusersen bu da sendeki bir özürdür.»

İbnü'l-Cevzî dedi ki: Ahmed b. Muhammed bana su siiri de okudu:

«İnsanlar uykudayken ben ümid elbisesini giydim. Çektiğim ask derdini mevlama sikâyet ettim. Dedim ki ey her musibette benim dayanagim. Yardım getirmesi hususunda kendisine güvendiğim rabbim!

Hastalık ve sikinti her tarafimi kaplamis iken elimi sana uzattim.
Ey kendisine ellerin uzatildigi varliklarin en hayirlisi!
Ya Rab elimi bos çevirme.
Senin cömertlik denizin var ya,
içmeye gelen herkesi rahmet suyuna kandirir.» [107]

Hasan B. Süleyman

Hasan b. Süleyman b. Abdullah b. Abdülgani Ebu Ali. Nizamiye medresesinin müderrisligini yapan bir fakihtir. Kasr Camii'nde vaizlik yapmistir. "Fikihta varilacak son asama yoktur, vaazda da baslangiç yoktur", derdi. Bu senede vefat etti. Kadi Ebül-Abbas Ibn Rutebî onu yikadi. Ebu Ishak'm mezarinin yanina defnedildi. [108]

Hammad B. Müslim

Hammad b. Müslim er-Rahbi ed-Debbas. Keramet ve mükâsefe sahibi olup gayba vukufu oldugu söylenir. Bunlardan baska makamlari da vardi. Ibnü'l-Cevzî'nin onun hakkında pek de iyi olmayan seyleri söylediğini, «O ser'i ilimlerden iyi anlamazdi. Ancak cahillere bir seyler söylerdi» dedigini gördüm. Yine Ibnü'l-Cevzî'nin ifadesine göre Ibn Ukayl, Hammad'dan nefret eder ve kaçarmis.

Hammad ed-Debbas ise «Ibn Ukayl benim düşmanimdir» derdi.

Ibnü'l-Cevzî dedi ki: «Insanlar adaklarim Hammad b. Müslim'e sunarlar, o da bunu kabul ederdi. Ama daha sonra bunu terk etti. Rüya tabirleri karsiliginda ücret alirdi. Bunu da kendi arkadaslarina harcardi.»

Hammad, bu senenin ramazan ayinda vefat etti. Soniziye mezarligina defnedildi. [109]

Ali B. Müstazhir Billah

Halife Müstersid'in kardesidir. Bu senenin receb ayinda yirmibir yasinda vefat etti. Davul çalinmasina son verildi. Halk onun taziyesi için günlerce mecliste oturdu. [110]

Muhammed B. Ahmed

Muhammed b. Ahmed b. Ebu'l-Fadl el-Mahanî, Safiî imamlarin-dandi. Imamü'l-Harameyn'den ve digerlerinden fikh dersleri aldi. Ta-lebülhadis ugruna çeşitli geziler yapti. Ders verdi, fetva verdi. Münazaralarda bulundu. Bu senede doksan yasini asmis iken vefat etti. Merv sehrine bagli Mahan köyüne defnedildi. [111]

Sultan Meliksah'in Oglu Sultan Mahmud

Hayirli hükümdarlardandi. Yumusak huylu, agirbasli, dirayetli ve metanetli bir kimseydi. Vefati sebebiyle üç gün taziyet meclisinde otu-nildu. Allah onu bagislasin. Günahlarini affetsin. [112]

Hibetullah B. Muhammed

Hibetullah b. Muhammed b. Abdulvahid b. Abbas b. Hüseyin Ebü'l-Kasim es-Seybanî. Ali b. Mühezzeb, Ebu Bekir b. Malik, Abdullah b. Ah-med ve Imam Ahmed b. Hanbel zincirini takip ederek Müsned'i rivayet etmistir. Çok önceleri hadis dinlemistir. Çünkü o, hicretin 432 senesinde dogmustur. Küçük yasta babasi ona hadis dinletmistir. Beraberinde kardesi Abdulvahid de büyük üstadlardan hadis dinlemistir. İbnü'l-Cevzî ve diger birkaç kisi kendisinden hadis rivayet etmislerdir. Güvenilir, sebatkâr ve hadis dinleyisi sihatli olan bir ravi idi. Bu senede çarsamba günü doksanüç yasinda iken ikinci ile ögle arasinda vefat etti. Allah rahmet etsin. Vefat tarihini noksanliklardan münezzeh olan yüce Allah daha iyi bilir. [113]

Hicretin Besyüzyirmialtinci Senesi

Bu senede Mes'ud b. Muhammed b. Meliksah Bagdat'a geldi. Karaca es-Sakî de oraya geldi. Sonra Selçuksah b. Muhammed de geldi. Bunlardan herbiri hükümdarliga talipti. Bunlara katilmak üzere İmadüd-din Zengi de Bagdad'a gelmistir. Karaca es-Sakî onun karsisina çıktı. Ama İmadüddin onu bozguna ugratinca Karaca Tikrit'e kaçtı. Tikrit kalesinin naibi ve Selahaddin Eyyubî'nin babasi Necmeddin Eyyub ona hizmet etti. Sonra Karaca kendi memleketine döndü. Bu da Necmeddin Eyyub'un onun yanina yani Haleb'e gitmesine sebep oldu. Gidip orada Karacaya hizmet etti. Sonra bazi isler cereyan etti. İnşaallah ileride bunlardan bahsedecegiz.

Bunun ardisira Sultan Mes'ud ile Sultan Selçuksah bir araya gelip görüştüler ve baristilar. Ikisi birlikte Sultan Sencer'in üzerine gidip onunla savastilar. Sultan Sencer'in 160.000 askeri vardı. Ikisinin askeri ise 30.000'e yakindi. İki taraf arasinda öldürülen askerlerin sayisi 40.000 kadardi. Sultan Sencer'in askerlerinden biri Karaca es-Sakî'yi esir aldı. Sultan Sencer, Karaca'yi eli kolu bagli vaziyette huzurunda öldürttü. Sonra Tugrul b. Muhammedi tahta geçirdi. Minberlerde onun adina hutbe okuttu. Bundan sonra Sultan Sencer kendi ülkesine döndü.

Tugrul, Dehis ile Zengi'ye mektup yazarak ele geçirmek üzere Bagdat üzerine gitmelerini teklif etti. Bu ikisi de büyük bir orduyla Bagdat üzerine yürüdüler. Karsilarina halife çıktı. Yapilan savasta ikisini de bozguna ugratti. Adamlarindan bir kismim öldürttü. Böylece Cenâb-i Allah bu ikisinin serrini halifeden uzaklastirdi. Allah'a hamd olsun.

Bu senede Ebu Ali b. Efdal b. Bedir el-Cemalî öldürüldü. Bu, Hafiz el-

Fatimî'nin veziriydi. Bunun gasp etmiş olduğu malları, esyaları Hafız el-Fatimî kendi sarayına naklettirdi. Öldürülmesinden sonra Ebü'l-Feth Yanis el-Hafizî'yi vezirlige tayin etti ve ona Emirülcüyus lakabını takti. Sonra bir fırsatını bulup onu Öldürttü. Oğlu Hasan'ı vezirlige tayin etti. Veliahd olarak adına hutbe okuttu.

Bu senede Müstersid, veziri Ali b. Tarrad ez-Zeynebî'yi görevden alıp yerine Enusirvan b. Halid'i -Enusirvan'ın istememesine rağmen- vezirlige tayin etti. Bu senede Semsül-Müluk İsmail b. Böri b. Tugtekin babasının vefatından sonra Dimask'a hakim oldu. Yusuf b. Feyruz'u vezirlige atadı. Semsül-Müluk İsmail hayırlı bir kimseydi. Birçok beldelere sahip oldu. Kardeşleri de kendisine itaat ettiler. [114]

Hicretin Besyüzyirmialtınıcı Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Ahmed B. Ubeydullah

Ahmed b. Ubeydullah b. Muhammed b. Ubeydullah b. Muhammed b. Ahmed b. Hammad b. Ömer b. İsa b. İbrahim b. Gasne b. Zeyd es-Sülemî. İbn Kâdis el-Akberî diye bilinir. Künyesi Ebü'l-İzz'dir. Bağdatlıdır. Çok hadis dinledi. Dinlediği hadisleri iyice anlar ve rivayet ederdi. O, Maverdî'den en son hadis rivayet eden kisidir. Birçok kimse onu övmüştür. Övenler arasında Ebu Muhammed b. Hassab da vardı. Muhammed b. Nasir onu itham eder, hadis uydurduğuna dair itirafta bulunduğunu söylerdi. Doğrusunu Allah bilir. Abdülvehhab el-Enmatî, «O, rivayetleri ve hadisleri karıstırdı» demistir.

Ahmed b. Ubeydullah bu senenin cemaziyelevvel ayında vefat etti. [115]

Muhammed B. Muhammed B. Hüseyin

Muhammed b. Muhammed b. Hüseyin b. Kadi Ebu Vâlâ b. Ferra el-Hanbelî. Hicretin 451. senesinin saban ayında doğdu. Babasından ve baskasından hadis dinledi. Fikih dersleri aldı. Münazara yaptı. Fetva verdi. Müderrislik yaptı. İçinde mal ve parasını biriktirdiği bir evi vardı. Geceleyin yapılan saldırıda öldürüldü ve malı alındı. Sonra Cenâb-i Allah onun katilini ortaya çıkardı. Katili de öldürüldü. [116]

Hicretin Besyüzyirmiyedinci Senesi

Bu senenin safer ayında Sultan Mesud Bağdat'a geldi orada kendisi adına hutbe okundu. Halife ona hil'at giydirdi. Ve saltanat makamını verdi. O da halkın üzerine dinar ve dirhemleri saçtı. Halife, Sultan Davud b. Mahmud'a da hil'at giydirdi.

Bu sene Debis, Vâsit sehrinde çok sayıda asker topladı. Sultan onun üzerine ordu sevk etti. Hezimete uğrattı ve adamlarını darmadagin etti.

Sonra halife, Zengi'nin elinden almak için Musul sehrinin üzerine sefer yapmaya karar verdi. Zengi ona çok miktarda armaganlar ve mal teklif etti ki, geri dönsün. Ama halife bunu kabul etmedi. Sonra Sultan Mes'ud'un Debis'le anlasip baristigini ve ona hil'at giydirdigini duyunca salimen ve saygi görür vaziyette acelece Bagdat'a döndü.

Bu senede Hanbelî imamlarından Ibn Zaganî vefat etti. Ibn Cevzî onun yerine ders vermek istedi, ama yasi genç olduğundan bu görev baskasına verildi. Ama Vezir Enusirvan ona, vaaz verme izni verdi. O da bu senede Bagdadın bir çok yerinde vaaz verdi. Dinleyicileri çoktu. Dinleyenler arasında izdiham meydana geliyordu.

Bu senede Dimask valisi Semsü'l-Mülûk Ismail, Hama sehrini ele geçirdi. Orasi daha önce Zengi'nin elinde bulunuyordu.

Bu senenin zilhicce ayında Türkmenler Trablus sehrini yağmaladılar. Lanetli Haçlı Komes onlara karsi çıktı, ama Türkmenler onu hezimete ugrattılar. Adamlarının bir kismini öldürdüler. Onu Trablus'ta uzun süre kusatma altında tuttular. Kusatma çok uzayınca Türkmenler bırakıp gittiler.

Bu senede Kasim b. Ebi FüleYTE, babasından sonra Mekke'ye vali oldu.

Bu senede Semsü'l-Mülûk, kadesi Sevinc'i öldürdü.

Bu senede Batiniler Sam'daki Kadmus kalesini satın aldılar. Oraya yerleştiler. Civardaki müslümanlarla savastılar.

Bu senede Haçlılar kendi aralarında siddetlice savastılar. Bu yüzden Cenâb-i Allah onlardan çoğunu helak etti. İmadüddin Zengi de üzerlerine yürüyüp onlarla savasti. Onlardan 1.000 kisiyi öldürdü. Bol miktarda mallarını da ganimet edindi. Buna Esvar gazvesi denir.

Bu sene, bundan önceki sene ve sonraki sene de Hadim Kutuz insanlara hac ettirdi. [117]

Hicretin Besyüzyirmiyedinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler Ahmed B. Selame

Ahmed b. Selame b. Abdullah b. Muhalled b. İbrahim Ebü'l-Abbas b. er-Rutabî. Ebu İshak'tan ve Ibn Sebbag'dan Bagdat'ta, Muhammed b. Sabit el-Hocendî'den de İsfahan'da fikh dersleri aldı. Sonra Bagdat'ta hakimlik ve muhtesiplik yaptı. Halifenin çocuklanmn öğretmeni idi. Bu senenin receb ayında vefat etti ve Ebu İshak'ın mezarının yanında defnedildi. [118]

Es'ad B. Ebu Nasr B. Ebi'l-Fadl

Künyesi Ebü'l-Fadl el-Mihenî'dir. Lakabi Mecdüddin'dir. Safîî imamlarındandır. el-Hilaf ve el-Matruka adli eserlerin sahibidir. Hicretin 517. senesinden 523. senesine kadar Nizamiye medresesinde ders verdi.

Sonra bu görevden alındı. Arkadaslari orada kalmakta devam ettiler. Önceki kismalarda, hicretin 517. senesi olaylarindan bahsederken Es'ad b. Ebi Nasr'm Nizamiye medresesi mütevelliligi yaptigi ve kendisinin hicrî 523. senede vefat ettigi söylenmistir. Ancak Ibn Hallikan onun hicri 527. senede vefat ettigini söylemistir. [119]

Ibn Zagunî El-Hanbelî

Ali b. Abdullah b. Nasr b. Sirri ez-Zagunî. Meshur Imamdir. Kiraat ilmini tahsil etti. Hadis dinledi. Fikih ve nahivle istigal etti. Usul ve fû-rua dair birçok tasnif eserleri vardır. Güzel vazederdi. İnsanlar onun cenaze merasimine büyük bir kalabalik halinde katildilar. Cenaze merasimi epey kalabalikti. [120]

Hasan B. Muhammed

Hasan b. Muhammed b. Ibrahim el-Burbarî, Isfahan kurrularin-dandır. Hadis dinledi. Hadis için birçok yerlere gezilerde bulundu. Hadis rivayet etti. Tarih adli bir eseri vardır. Güzel yazar, fasih bir okuyusla okurdu. Bu senede Isfahan'da vefat etti. [121]

Ali B. Ya'lâ

Ali b. Ya'lâ b. Ivaz Ebü'l-Kasim el-Alevî el-Herevî. Imam Ahmed b. Hanbel'in Müsned'ini Ebül-Husayn'dan dinledi. Tirmizî'nin Sünen'ini de Ebu Amir el-Ezdî'den dinledi. Nisabur'da halka vaaz verirdi. Sonra Bagdat'a gelip orada vaizlik yaptı. Halk tarafından genel bir kabulle karsilandi. Çok para ve kitap, topladi. Ibnü'l-Cevzî dedi ki: «O beni vaaza sevk eden ilk kisi'dir. Ben küçük yasta iken onun huzurunda konustum. O Bagdat'tan ayrilirken de vaaz verip konustum.» [122]

Muhammed B. Ahmed

Muhammed b. Ahmed b. Yahya Ebu Abdillâh el-Osmanî ed-Dibacî. Bagdat'ta Makdisî lakabıyla taninirdi. Itikadda Es'arî mezhebine mensuptu. Bagdat'ta insanlara vaaz verdi. Ibnü'l-Cevzî: «Onun kendi meclisinde su siiri okudugunu isittim» demistir:

«Birak, gözlerin yaslari bosaltsin, Agit yakmak benim için hak olmustur. Islenen günahlar kalbi saglam birakmıyor. Ruhumu eskittim, yiprattim, günahlardan geri durdum. Yaslilik açıkça ölümümüzün yaklastigini söylüyor. Kalbimin yarasinin sagaldigimi her söyledigimde, Günahlar sebebiyle kalbim yeniden yaralanıyor. Kulun kurtulusu ve nimete ermesi, Ancak hasir meydaninda güvenli olup rahatini bulmasi aninda mümkün olur.» [123]

Muhammed B. Muhammed

Muhammed b. Muhammed b. Hüseyin b. Muhammed b. Ahmed b. Halef b. Hazim b. Ebu Ya'lâ b. Ferra. Hem kendisi hem babasi fakihti. Hicretin 457.senesinde dogdu. Hadis derledi. Seçkin ve zahid fikihtiler-dandi. Bu senenin safer ayinda vefat etti. [124]

Ebu Muhammed Abdülcebbar

Ebu Muhammed Abdülcebbar b. Ebi Bekir b. Hamdis el-Ezdî es-Sikillî. Meshur sairdir. Ibn Hallikan onun parlak ve güçlü siirlerinden su asagidakini nakletmistir:

«Kalk gögsü nisanlinin elinden al. Gece, sabahin mustucusunun ölüm haberini vermistir. Lezzetlere erkenden kos ve rahvan atlarla oraya git, Eglen o gidilecek aksam meclislerinde,

Günesin kusluk vaktine sabahleyin gelenlerin tükürüklerini papatya çiçeklerinin disleri arasindan, İçirmesinden Önce var oraya.»

Ebu Muhammed Abdülcebbar'm, ender manalar içeren siirlerinden biri de sudur:

«Kirkpiklerin sürmesine sürme batti.

Mizragin ucunu zehirledi.

Iste katil odur. O çok Öldürendir.» [125]

Hicretin Besyüzyirmisekizinci Senesi

Bu senede halife ile Zengi baristilar. Zengi birçok kaleler fethetti ve Haçlilardan çok adam öldürdü. Bu senede Semsül-Mülûk Sakif, Beyrut'u fethetti. Haçlilarin beldelerini yagmaladi.

Bu senede Selçuksah Bagdat'a geldi. Hükümet konagina yerlesti. Halife ona ikramda bulundu ve ona 10.000 dinar gönderdi. Sonra Sultan Mes'ud da Bagdat'a geldi. Atlarin azligindan ötürü adamlari develere bindiler.

Bu senede Süleyman b. Muharris el-Ukaylî'nin ogullari Beni Ukayl diyarinin yöneticiligine atandilar. Bu da dedelerine ikram olsun diye onlara verilmisti.

Bu senede Ibn Tarrad'a vezirliги iade edildi.

Bu senede Ikbâl el-Müstersidî'ye hükümdar hilâti giydirildi ve kendisine Melikü'l-Arap Seyfü'd-Devle lakabi takildi. Hiratlerini giydikten sonra divanda hazır bulundu.

Bu senede Tugrul Bey'in kuvveti ve otoritesi büyüdü. Sultan Mes'ud'un hakimiyeti ve gücü zayıfladi. [126]

Hicretin Besyüzyirmisekizinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Ahmed B. Ali

Ahmed b. Ali b. Ibrahim Ebü'l-Vefa el-Firuzabadî. Sofiye mesayi-hindendir. Zozeni tekkesinde ikamet ederdi. Sözleri tatliydi. Sofilerin haberlerini ezberler, hayat tarzlarini ve siirlerini naklederdi. [127]

Ebu Ali El-Farikî

Asil adi Hasan b. Ibrahim b. Merhun'dur. Künyesi Ebu Ali el-Farikî'dir. Hicretin 433. senesinde dogdu. Memleketi olan Farik'te Ebu Abdullah Muhammed b. Beyan el-Kâzranî'den fikh dersleri aldı. Kâzranî, Mehamilî'nin arkadasıydı. Ebu Ali el-Farikî daha sonra Seyh Ebu Ishak'tan ve Ibn Sebbag'dan da nkih dersleri aldı. Hadis dinledi, el-Mühezzeb ve es-Samil adli eserleri tekrar ederdi. Sonra Vâsit kadiligina atandi. Yasantisi güzel, kalbi temiz bir kimseydi. Bu senenin muharrem ayında yetmisalti yasinda vefat edinceye dek akli ve duygulari faal ve saglam halde kaldı. [128]

[1] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/326-327.

[2] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/327.

[3] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/327.

[4] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/327.

[5] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/328.

[6] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/328.

[7] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/328.

[8] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/328-329.

[9] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/329.

[10] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/329.

[11] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/329.

[12] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/330.

[13] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/330.

[14] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/330-331.

[15] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/331-332.

[16] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/332-333.

[17] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/333-334.

[18] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/334.

[19] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/334-335.

[20] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/335.

- [21] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/335.
- [22] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/335.
- [23] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/335.
- [24] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/335-336.
- [25] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/336.
- [26] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/336-337.
- [27] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/337-338.
- [28] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/338.
- [29] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/338.
- [30] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/338-339.
- [31] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/339-340.
- [32] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/340.
- [33] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/340.
- [34] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/340-341.
- [35] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/341.
- [36] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/341.
- [37] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/341.
- [38] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/342.
- [39] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/342.
- [40] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/342.
- [41] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/343.
- [42] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/343.
- [43] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/343.
- [44] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/343.
- [45] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/344.
- [46] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/344-345.
- [47] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/345.
- [48] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/346.
- [49] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/346.
- [50] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/346-347.
- [51] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/347.
- [52] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/347.

- [53] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/347.
- [54] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/347-348.
- [55] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/348.
- [56] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/348.
- [57] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/348-349.
- [58] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/349.
- [59] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/350.
- [60] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/350.
- [61] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/350-353.
- [62] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/353.
- [63] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/354.
- [64] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/354.
- [65] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/354-355.
- [66] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/355.
- [67] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/355-356.
- [68] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/356.
- [69] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/356-357.
- [70] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/357.
- [71] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/357-359.
- [72] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/359.
- [73] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/359-360.
- [74] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/360-361.
- [75] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/361-362.
- [76] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/362.
- [77] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/362-363.
- [78] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/363-364.
- [79] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/364.
- [80] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/364.
- [81] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/364.
- [82] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/364-365.
- [83] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/365.
- [84] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/365.

- [85] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/365.
- [86] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/366-367.
- [87] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/367-368.
- [88] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/368.
- [89] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/368.
- [90] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/368.
- [91] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/368-370.
- [92] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/370.
- [93] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/370.
- [94] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/370.
- [95] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/370-371.
- [96] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/371.
- [97] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/371-372.
- [98] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/372-373.
- [99] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/373.
- [100] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/373-374.
- [101] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/374.
- [102] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/374.
- [103] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/374-375.
- [104] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/375.
- [105] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/375.
- [106] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/376.
- [107] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/376.
- [108] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/377.
- [109] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/377.
- [110] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/377.
- [111] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/377.
- [112] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/377.
- [113] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/378.
- [114] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/378-379.
- [115] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/379.
- [116] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/379.

- [117] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/379-380.
- [118] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/380.
- [119] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/381.
- [120] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/381.
- [121] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/381.
- [122] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/381.
- [123] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/381-382.
- [124] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/382.
- [125] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/382.
- [126] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/382-383.
- [127] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/383.
- [128] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/383.

Abdullah B. Muhammed .	3
Muhammed B. Ahmed .	4
Muhammed B. Abdülvahid Es-Safîi .	4
Ümmü Halife .	4
Hicretin Besyüzyirmidokuzuncu Senesi .	4
Rasid Billah'in Hilafeti .	6
Hicretin Besyüzyirmidokuzuncu Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler .	6
Ahmed B. Muhammed B. Hüseyin .	6
Ismael B. Abdullah .	6
Debis B. Sadaka .	6
Sultan Muhammed B. Meliksah'in Oglu Sultan Tugrul .	7
Ali B. Muhammed En-Nerocani .	7
Fadl Ebu Mansur .	7
Hicretin Besyüzotuzuncu Senesi .	7
Muktefi Li Emrillahin Hilafeti .	8
Dikkat Çekilmesi Gereken Güzel Bir Fayda .	8
Hicretin Besyüzotuzuncu Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler .	8
Muhammed B. Hameveyh .	8
Muhammed B. Abdullah .	9
Muhammed B. Fadl .	9
Hicretin Besyüzotuzbirinci Senesi .	9
Hicretin Besyüzotuzbirinci Senesinde Vefat Eden Sahsiyetler .	10
Ahmed B. Muhammed B. Sabit .	10
Hibetullah B. Ahmed .	10
Hicretin Besyüzotuzikinci Senesi .	10
Hicretin Besyüzotuzikinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler .	11
Ahmed B. Muhammed .	11
Abdülün'im B. Abdülkerim .	11
Muhammed B. Abdülmelik .	12
Halife Rasid .	12
Enusirvan B. Halid .	13
Hicretin Besyüzotuzüçüncü Senesi .	14
Hicretin Besyüzotuzüçüncü Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler .	14
Zahir B. Tahir .	14
Yahya B. Yahya B. Alî .	14
Hicretin Besyüzotuzdördüncü Senesi .	16
Hicretin Besyüzotuzdördüncü Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler .	16
Ahmed B. Cafer .	16
Abdüsselam B. Fadl .	16
Hicretin Besyüzotuzbesinci Senesi .	17

Hicretin Besyüzotuzbesinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler .	17
Ismail B. Muhammed.	17
Muhammed B. Abdülbakî	17
Yusuf B. Eyyub.	18
Hicretin Besyüzotuzaltıncı Senesi	18
Hicretin Besyüzotuzaltıncı Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler .	18
Ismail B. Ahmed B. Ömer .	18
Yahya B. Ali	18
Hicretin Besyüzotuzyedinci Senesi	18
Hicretin Besyüzotuzsekizinci Senesi	19
Hicretin Besyüzotuzsekizinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler .	19
Abdülvehhab B. Mübarek.	19
Ali B. Tarrad.	19
Zemahserî Mahmud.	19
Hicretin Besyüzotuzdokuzuncu Senesi	20
Hicretin Besyüzotuzdokuzuncu Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler .	20
Ibrahim B. Muhammed B. Mansur .	20
Sa'd B. Muhammed.	20
Ömer B. Ibrahim..	20
Hicretin Besyüzkirkinci Senesi	20
Hicretin Besyüzkirkinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler .	21
Ahmed B. Muhammed.	21
Alî B. Ahmed.	21
Mevhub B. Ahmed.	21
Hicretin Besyüzkirkbirinci Senesi	21
Hicretin Besyüzkirkbirinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler .	23
Zengi B. Aksurgur.	23
Sa'd El-Hayr.	23
Safî B. Abdürresid.	23
Abdullah B. Ali	23
Rey Sahnesi Abbas.	23
Muhammed B. Tarrad.	24
Vecih B. Tahir.	24
Hicretin Besyüzkirkikinci Senesi	24
Hicretin Besyüzkirkikinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler .	24
Es'ad B. Abdullah.	25
Ebu Muhammed Abdullah B. Muhammed.	25
Nasrullah B. Muhammed.	25
Hibetullah B. Alî	25
Hicretin Besyüzkirküçüncü Senesi	25
Hicretin Besyüzkirküçüncü Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler .	27
Ibrahim B. Muhammed.	27
Sahansah B. Eyyub.	27
Ali B. Hüseyin.	27

Ebü'l-Hac Yusuf B. Derbas .	27
Hicretin Besyüzkirkdördüncü Senesi	27
Hicretin Besyüzkirkdördüncü Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler .	29
Ahmed B. Nizamülmülk .	29
Ahmed B. Muhammed .	29
Kadiiyaz .	30
Isab. Hibetullah .	30
Aksungur Oglu Gazi	30
Hadim Kutuz .	31
Hicretin Besyüzkirkbesinci Senesi	31
Hicretin Besyüzkirkbesinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler .	31
Hasan B. Zinnun .	31
Abdûlmelikb. Abdülvehhab .	32
Abdûlmelik B. Ebî Nasr B. Ömer .	32
Fakih Ibn Bekir B. Arabî	32
Hicretin Besyüzkirkaltinci Senesi	32
Hicretin Besyüzkirkaltinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler .	33
Seyh Burhaneddin .	33
Hicretin Besyüzkirkyedinci Senesi	33
Hicretin Besyüzkirkyedinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler .	34
Muzaffer B. Erdesir .	34
Sultan Mes'ud .	34
Hattat Ve Kâtip Yakup .	34
Hicretin Besyüzkirksekizinci Senesi	34
Ferez dakveceri .	35
Hicretin Besyüzkirkdokuzuncu Senesi	35
Sultan Nureddin Es-Sehid'in Dimask'i Zaptetmesi	35
Hicretin Besyüzkirkdokuzuncu Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler .	36
Reis Müeyyedü'd-Devle .	36
Hadim Ata .	37
Hicretin Besyüzellinci Senesi	37
Nureddin Es-Sehid'in Baalbek Sehrini Fethetmesi	37
Hicretin Besyüzellinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler .	38
Muhammed B. Nasir .	38
Mücella B. Cemi Ebü'l-Meali	38
Hicretin Besyüzellibirinci Senesi	38
Bagdat Kusatmasi	39
Hicretin Besyüzellibirinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler .	39
Alî B. Hüseyin .	39
Mahmud B. Ismail B. Kadus .	40
Seyh Ebü'l-Beyan .	40
Abdûlgafir B. Ismail	41
Hicretin Besyüzelliikinci Senesi	41
Hicretin Besyüzelliikinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler .	42

Ahmed B. Muhammed. 42

Ahmed B. Bahtiyar. 42

Sultan Sencer. 42

Muhammed B. Abdüllatif 43

Muhammed B. Mübarek. 43

Yahya B. İsa. 43

Hicretin Besyüzelliüçüncü Senesi 43

Hicretin Besyüzelliüçüncü Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler . 44

Abdülevvel B. İsa. 44

Nasr B. Mansur. 44

Abdullah B. Muhammed

Abdullah b. Muhammed b. Ahmed b. Hasan Ebu Muhammed b. Ebu Bekir es-Sasî. Babasından hadis dinledi. Fikih Öğrendi. Münazara yaptı. Fetva verdi. Faziletli bir vaiz, fesahatli ve düzgün konuşan bir kimseydi. Güzelce vaaz verdiğinden İbnü'l-Cevzî ona tesekkür etti. Nazmi, nesri, lafzi güzel ve sağlam bir kimseydi. Bu senenin muharrem ayında elli yasma varmış iken vefat etti. Babasının mezarının yanına defnedildi. [1]

Muhammed B. Ahmed

Muhammed b. Ahmed b. Ali b. Ebu Bekir el-Affan. İbn Hallaç el-Bagdadî diye de tanınır. Hadis dinledi. Kiraat ilmini öğrendi. Hayırlı, zahid ve abid bir kimseydi. Duasında bereket umulan ve ziyaret edilen bir kimseydi. [2]

Muhammed B. Abdülvahid Es-Safî

Künyesi Ebu Resid idi. Taberistan'a bağlı Amil sehrindendi. Hicretin 434. senesinde doğdu. Hacca gitti ve Mekke'de ikamet etti. Az miktarda hadis dinledi, zahid bir kimse olup insanlardan kopuk ve kendi nefsiyle mesgul olarak yasardı. Bir defasında tüccarlarla birlikte deniz yolculuğuna çıktı. Bir adaya vardıklarında «Beni burada bırakın ki yüce Allah'a ibadet edeyim» dedi. İstegini kabul etmediler. Ama o mutlaka o adada kalmak istedi. Bunun üzerine onu adada bıraktılar. Diğerleri yollarına devam ettiler. Ancak rüzgar ve fırtına onları tekrar o adaya geri dönmek mecburiyetinde bıraktı. Dediler ki: «Sensiz yola devam etmemiz mümkün olmuyor. Eğer mutlaka bu adada ikamet etmek istiyorsan varacağımız yere kadar bizimle beraber gel. Sonra buraya geri dön.» Çaresiz arkadaşlarıyla birlikte yola devam etti. Varacakları yere kadar onlarla gitti. Sonra tekrar o adaya geri döndü. Bir süre orada kaldı. Tekrar oradan ayrıldı. Sonra kendi beldesi Amil'e döndü. Orada vefat etti. Allah rahmet etsin. Anlatıldığına göre Muhammed b. Abdülvahid o adada mevcut olan şeylerle geçinip hayatını sürdürürmüs. Orada insanları yutan ejderhalar varmış. Ayrıca orada bir su pınarı mevcut olup pından su içip abdest alırmış. Mezari Amil sehrinde

meshur olup ziyaret edilir. [3]

Ümmü Halife

Halife Müstersid'in annesidir.Bu senenin sevval ayinin ondoku-zunda yatsi vaktinden sonra pazartesi gecesi vefat etti. Dogrusunu noksanliklardan münezzeh olan yüce Alah daha iyi bilir. [4]

Hicretin Besyüzyirmidokuzuncu Senesi

Bu senede halife Müstersid vefat etti. Yerine oğlu Resid geçti. Bunun sebebi suydu: Sultan Mes'ud ile halife arasında bir ihtilaf vardı. Neticede halife, Sultan Mes'ud adına Bagdat'ta hutbe okunmasına son verdi. O esnada Sultan Mes'ud'un kardesi Tugrul b. Muhammed b. Meliksin vefat etti. Sultan Mes'ud Bilad'e gitti. Orayı ele geçirdi. Hakimiyeti güçlendi. Sonra Bagdat'i halifeden almak amacıyla asker toplamaya

basladı. Halife durumdan haberdar olunca tedirgin oldu. O da karsi ha^ zirliklara basladı. Önde gelen bazı komutanlar halifenin yanına kostular. Sultan Mahmud'un satvetinden korkuyorlardı. Halife de büyük br orduyla Bagdat'tan çıktı. Ordusunda kadılar, devlet erkânı ve her sınıftan yöneticiler vardı. Bunlar, halifenin önu sıra yaya olarak ilk konaga kadar yürüdüler. Sonra otaga ulastılar. Halife, öncü olarak bazı birlikleri sevketti. Sultan Mes'ud da halifeye karsi Debis b. Sadaka b. Mansur komutasında bir öncü birlik gönderdi. Aralarında çok görüşmeler cereyan etti. Anlasamadılar. Sonuçta iki ordu bu senenin ramazan ayinin onunda pazartesi günü karsi karsiya geldi. Siddetlice savastılar. İki taraftan sadece bes kisi öldürüldü. Sonra halife, Sultan Mes'ud'un ordusuna hamle yaptı.Onları hezimete ugrattı. Ama Sultan Mes'ud'un ordusu ric'at yapıp halifeye hamle yapınca bu defa halifenin ordusunu hezimete ugrattılar. Çok sayıda halife askerini öldürerek halifeyi de esir aldılar. Sonrada mallanni ve esyalarını yagmaladılar. Yagmaladıkları seyler arasında 4.000.000 dinar, ayrıca ev esyaları, hil'atler, kaplar ve kumaslar vardı. İnna lillah ve inna ileyhi raciun (dogrusu biz Allah'a aidiz ve Ona dönücüleriz) bu haber memleketin her tarafına uçtu. Haber Bagdat'a varınca halk çok tedirgin oldu. Siddetli bir sarsinti geçirdiler. Madden ve manen huzursuz oldular. Halk, camilerdeki minberleri kirdi ve cemaatle namaz kılmaya yanasmadılar. Kadınlar, saçlarını baslan-ni yolarak şehirde dolasıp halifeye agit yaktılar. Onun esir edilmesine yandılar. Diğer beldelerdeki insanlar da Bagdatlılara uydular. Büyük bir fitne meydana geldi ve bu hal memleketin her tarafına yayıldı. Bu hal zilkade ayi boyunca devam etti. Ülkenin her tarafında çirkinler, fe-caatler yaygın haldeydi. Neticede Sultan Sencer, kardesinin oğlu Sultan Mes'ud'a mektup yazarak onu bu yaptığı isin sonucundan sakindi-np uyardı ve halifeyi tekrar eski yerine ve hilafet sarayına iade etmesini emretti.

Sultan Mes'ud da amcasinin bu emrine uydu. Halife için büyük bir otag kurdurdu. O otagin üzerine bir kubbe yaptırdı. Altında da muazzam bir taht vardı. Halife'ye âdeti üzere siyah elbiseler giydirdi. Onu eski bineklerine bindirdi. Kendisi de bineginin yulanni tuttu ve halifenin hizmetinde bulundu. Atinin yulanni tutup yürüttü. Bütün askerler de yaya olarak yürümekteydiler. Nihayet halife kendi tahtına oturdu. Sultan Mes'ud da karsisinde esas durusta bekledi. Sonra önünde yer Öptü. Halife de ona hil'at giydirdi. Debis, eli kolu bagli vaziyette saginda iki emir solunda da iki emir bulundugu halde huzura getirildi. Beraberinde yalin bir kiliç ve beyaz bir kusak da vardı. Halife'nin önüne atildi. Hali-fe'nin gönlünün hos olması için ne yapacaksan yap, denildi, halife de ona dogru yöneldi. Debis önünde yerde yatmakta iken «Affet ey müminlerin emiri ben hata yaptim, güçlüler affederler» diyordu. Halife onun baglarinin çözülmesini, serbest birakilmasini emretti ve su ayeti okudu:

«Bu gün azarlanacak degilsiniz. Allah sizi bagislar.» (Yusuf; 92).

Debis ayaga kalkti. Halifenin elini öpmek istedi. Halife de Öpmesine izin verdi ve onu tekrar isinin basinda birakti. O da yaptigindan Ötürü af diledi. Böylece isler yoluna girdi. Bu haber memleketin her tarafina uçuruldu.Halk buna çok sevindi.

Zilhicce ayi basinda Sultan Sencer'in elçileri-kardesinin oglu Sultan Mes'ud'un yanma geldiler. Sultan Sencer ondan, halifeye iyi davranmasini, onu acilen kendi yurduna göndermesini istedi. Elçilerle birlikte Bagdat'a kadar halifeye hizmet edecek adamlar da göndermistti. Halife'yi Bagdat'a götürcek askeri birligin arasina Batinîlerden de on kisi sizmistti. Askerler hâlifeyi götürmekteelerken Batinîler hemen halifeye hücum ettiler. Onu çadırinda öldürüp lime lime ettiler. Halifeden geride ancak hilafet nisanlari kalmistti. Batinîler onunla birlikte aralarinda Ubeydullah b. Sekkine'nin de bulundugu bazi adamlarini da öldürmüşlerdi. Ama daha sonra bu Batinîler yakalanip yakildilar. Allah onlari kahretsin. Anlatildigina göre onlar halifeyi öldürmek için Önceden hazirlikliymislar. Dogrusunu Allah bilir. Bu haber memleketin her tarafina uçtu. İnsanların halife Müstersid'e olan üzüntüleri artti. Bagdat'ta kadınlar saçlarını baslarıml yolarak yollarda halifeye agitlar yaktilar. Halife bu senenin zilhicce ayinin onyedisinde persembes günü Me-raga kapisinda öldürülmüş, vücudunun parçalan Bagdat'a götürülmüstü. Oglu Resid'e hilafet beyati yapıldiktan sonra maktul halife için üç günlük taziyet meclisi kuruldu.

Halife Müstersid, atilgan, cesaretli, himmeti yüksek, fesahatli, be-lagatli, tatli sözlü, hitabeti güzel, yazisi güzel, çokça ibadet eden, avam ve havas tarafından sevilen bir kimseydi. Hatip olarak görülen en son halife oydu. Öldürüldüğünde kırkbes sene üç aylık ömrünü noktaladi. Onyedii sene alti

ay yirmi gün süreyle halifelik yapmisti. Annesi Türk bir cariyeye i di. Allah rahmet etsin. [5]

Rasid Billah'in Hilafeti

Ebu Cafer Mansur b. Müstersid. Babasi onu veliahd tayin etmis, sonra bu görevden almak istemisti. Lakin buna muktedir olamamisti. O ihanet etmemisti. Babasi bu senenin zilhicce ayinin onyedisinde persembe günü Meraga kapisinda öldürüldüğünde kendisine ayan ve halk hilafet beyatini sundular. Bagdat'ta minberler üzerinde adina hutbeler okundu. O zaman kendisi çoluk çocuk sahibi bir kimseydi. Beyaz tenli, rengi hos bir kimseydi. Bu senenin arefe gününde babasi Müstersid'in naasi getirildi. Çok sayida insan cenazeye katilmis, izdiham meydana gelmisti. Ertesi sabah halk bayram namazini kilmaya siddetli derecede

hüzünlü olarak çıkmisti. Rasid'in hilafetinin ilk günlerinde az da olsa Rafizilik ortaya çıkmisti. [6]

Hicretin Besyüzirmidokuzuncu Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Ahmed B. Muhammed B. Hüseyin

Ahmed b. Muhanimed b. Hüseyin b. Amr Ebü'l-Muzaffer b. Ebu Bekir es-Sasî. Babasindan fikh dersleri aldı. Rivayet yasina varmadan, kardesinden sonra ölüm onu da yakaladı. [7]

Ismail B. Abdullah

Ismail b. Abdullah b. Ali Ebü'l-Kasim. Hakimlik yapmistir. Ima-mül-Haremeyn'den fikh dersleri aldı. Gazzalî'nin arkadası oldu. Ona saygi gösterip ikramda bulundu. Yüksek derecede fakih, abid, takvali bir kimseydi. Tus sehrinde bu senede vefat etti. Gazzalî'nin mezarinin yanina defnedildi. [8]

Debis B. Sadaka

Debis b. Sadaka b. Mansur b. Debis b. Ali b. Mezyed Ebu'l-A'az el-Esedî. Emirlik hanedanından ve Arapların önde gelenlerindendi. Secaatti, kahraman ve bahadır bir kimseydi. Çok yararlılıklar gösterdi. Korktugundan ötürü Bilad'da halifeye isyan etti. Halife öldürüldüğünde kendisi halifeden sonra sadece otuzdört gün yasadı. Sonra Sultan Mes'ud nezdinde aleyhinde bulunuldu. Güya onun Zengi ile mektuplastigi ve Zengi'nin, sultanin yanina gitmesine mani oldugu, onu bu isten sakindigi, kendini kurtarmaya bakmasini öğütlediği söylendi. Sultan da ona Ermeni bir köle gönderdi. Köle onun basini Önüne egmis ve çadırinda tefekkür ettiğini görmüştü. Konusmadan kilicini kinindan siyirmis, boynunu vurmus, basim gövdesinden ayirmisti. Baska bir rivayette anlatildigina göre sultan onu

huzuruna çağirtmis ve önünde eli kolu bagli vaziyette iken öldürtmüstü. Dogrusunu Allah bilir. [9]

Sultan Muhammed B. Meliksah'in Oglu Sultan Tugrul

Bu senenin muharrem ayinin üçünde persembe günü Hemedan'da vefat etti. Allah rahmet etsin. [10]

Ali B. Muhammed En-Nerocanî

Abid ve zahid bir kimseydi. Ibnü'l-Cevzî onun «Kudret, imkansiz seylelerle alakalidir» dedigim nakletmistir. Sonra o bunu inkâr etmis ve ne dedigini anlamadigim, cahil oldugunu söyleyerek özür dilemistir. [11]

Fadl Ebu Mansur

Müminlerin emiriydi. Lakabi el-Müstersid idi. Biyografisinin bir kısmi önceki sayfalarda verilmistir. Dogrusunu Allah bilir. [12]

Hicretin Besyüzotuzuncu Senesi

Bu senede halife Rasid ile Sultan Mes'ud'un arasi açildi. Çünkü ha-life'ye haber göndererek babasi Müstersid'in esaret döneminde kendisine verecegini taahhüd ettigi seyi istemisti. Babasi Müstersid, Sultan Mes'ud'a 400.000 dinar vermeyi taahhüd etmistir. Halife Rasid bunu vermeye yanasma ve «Bizimle sizin aranızda ancak kiliç konusur» demisti. Bu yüzden aralarında ihtilaf meydana geldi. Sultan Mes'ud, askerleriyle harekete geçti. Halife de karsi ataga geçti ve emirleri topladi. Ima-düddin Zengi'ye, yanina gelmesi için haber gönderdi. Imadüddin geldi. Halifenin etrafında çok asker toplandı. O esnada sultan Davud b. Mah-mud b. Muhammed b. Meliksah da geldi. Halife, Bagdat'ta onun adına hutbe okuttu. Ona hil'at giydirdi ve sultan olarak ona beyat etti. Böylece halife ile Sultan Mes'ud arasındaki düşmanlık iyiden iyiye fazlalasti. Halife, Bagdat disina çıktı. Askerler önünde yürüyorlardı. Tipki babasına muamele ettikleri gibi ona da umamele ediyorlardı. Bagdat'tan çıkisi, bu senenin saban ayinin son günü olan çarsamba gününde olmustu. Sultan Davud da diger yandan çıktı. Bunlar Sultan Mahmud'un askerlerinin çoklugunu duyunca Imadüddin Zengi, halifeye kendisiyle birlikte Musul'a gelmesini önerdi ve bunun uygun oldugunu söyledi. Sultan Mes'ud, halife ile Imadüddin Zengi'nin yoklugunda sevvalin dördünde pazartesi günü Bagdat'i aldı. Sonra halifenin zevcelerinden ve gözdelelerinden zinetlerini, takılarını ve süslü elbiselerini gasp etti. Kadilari ve fakihleri topladi. Halife Rasid'in «Ne zaman sultan ile savasmak üzere Bagdat disina çıkacak olursam halifelikten düşmüş olacağım» mealindeki elyazısını kadi ve fakihlere gösterdi. Fakihlerden bazilari bu durumda onun hal* olmuş olduguna fetva verdi. Bu senenin

zilkade ayinin onaltismda pazartesi günü hakimın hükmü ve fukahânın fetvası ile halife Rasid hal' edilmiş oldu. Halifeligi onbir ay ve onbirgün sürmüştü. Sultan, onun amcası Muktefî b. Müstazhir'i çağirdi ve Muktefî'ye hilafet beyatı yapıldı. Böylece kardesinin oğlu Rasid Billah halifelikten düsmüs oldu. [13]

Muktefi Li Emrillahin Hilafeti

Muktefi Li Emrillah Ebu Abdillâh b. Müstazhir. Annesi Safrâ Ha-tun'du. Nesima diye adlandırıldı. Ayrica ona Sittü's-Saade de denildi. Muktefi hilafete geçtiginde kırk yasındaydı. Rasid'in hal'inden iki gün sonra halifeligine beyat edildi. Bu senenin zilkade ayinin yirmisinde cuma günü minberlerde onun adına hutbe okundu. Kendisine Muktefi lakabının verilmesinin sebebi suydı: O, rüyasında Rasûlullah (s.a.v.)'i görmüş, Rasûlullah (s.a.v) ona söyle buyurmustu: «Hilafet isi sana ulaşacaktır. Sen bana uy.»

Uymak kelimesi Arapça'da iktifa mastarı ile ifade idilir. Muktefi de uyan kisi anlamına gelir. İste bu rüyayı görmesinden altı gün sonra halife oldu ve Muktefi lakabını aldı. [14]

Dikkat Çekilmesi Gereken Güzel Bir Fayda

Muktefi ve Müstersid halifelik yaptılar. İkisi de kardestiler. Seffâh ile Mansur da halifelik yapan iki kardestir. Hadi ve Resid de halifelik yapmış iki kardeş olup ikisi de Mehdi'nin oğullarıdır. Vâsik ve Mütevekkil de kardeş olup babaları Mu'tasim'dir ve halifelik yapmışlardır. Üç kardeşe gelince bunlar; Emin, Me'mun ve Mu'tasim olup üçü de halifelik yapmış olup Harun Resid'in oğullarıdır. Muntasir, Mu'tez ve Mutemid'e gelince bunlar da halifelik yapmış olup Mütevekkil'in oğullarıdır. Muktefi, Muktedir ve Kahir'e gelince bunlar da Mutedit'in oğulları olup halifelik yapmışlardır. Radi, Muktefi ve Muti'e gelince bunlar da Muket-dir'in oğulları olup halifelik yapmışlardır. Dört halife kardeşe gelince, Emevilerde sadece sunlar vardır: Velid, Süleyman, Yezid ve Hisam. Bunlar da Abdülmelik b. Mervan'ın oğullarıdır. Muktefi halifelik tahtına oturduğunda mahlul (hal edilen) halife Rasid, Musul'a Vali İmadüd-din Zengi ile birlikte gitmekteydi ve bu senenin zilhicce ayında ikisi birlikte Musul'a vardılar. [15]

Hicretin Besyüzotuzuncu Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Muhammed B. Hameveyh

Muhammed b. Hameveyh b. Muhammed b. Hamaveyh Ebu Abdillâh el-Cüveynî. Hadis rivayet etti. Doğru sözlü, ilmiyle meshur, zahid ve keramet sahibi bir kimseydi. Bağdat'a geldi. Ayrılacağı zaman Bağdatlılarla vedalasırken onlara su siiri okumustu:

«Bundan sonra size tekrar dönecek olursam,
Bu, gönlümün size olan düskünlüğünden dolayidir.
Ama size dönemez uzakta kalırsam, Bu da Allah'in takdiridir.
Size gelemeyeceksem artık size selam olsun.» [16]

Muhammed B. Abdullah

Muhammed b. Abdullah b. Ahmed b. Habib Ebu Bekir el-Amirî. Ibn Habbaz adıyla meshur olmustur. Hadis dinledi. Tasavvufi metodla halka vaaz verdi. İbnü'l-Cevzî ondan edep dersi alanlardandır. Onu övmüştür. Ve onun su siirini nakletmiştir:

«Çarem nedir, askta durumum budur. Ask, beni kinayanların kinamasından daha çok etkiliyor. Nasıl sikâyetçi olayım ki onu sevmek benim için mesguliyettir. Öyle ki bütün isimi gücümü bırakıp onunla mesgul oluyorum.»

Muhammed b. Abdullah'in fıkıh ve hadis bilgisi vardı. Kitabı's-Si-hab'i serhetti. Bir tekke yaptırdı. Yanında abid ve zahidlerden oluşan bir cemaat vardı. Can çekisirken onlara aziz ve celil olan Allah'a karsi takvali ve ihlasli, dindar kimseler olmalarını vasiyet etti. Vasiyetini tamamladıktan sonra yine can çekisti. Alnından terler döküldü. Elini uzatıp su siiri okudu:

«İste elimi sana uzattım.

Bunları lütufla doldurarak çevir.

Yoksa düşmanları sevindirerek beni ziyana ugratma.»

Böyle dedikten sonra sözünü söyle sürdürdü: «Seyhlerin, ellerinde tabaklarla beni beklediklerini görüyorum» dedi ve vefat etti. Vefatı, bu senenin ramazan ayının ortasında çarsamba gecesi olmustu. Kendi hankâhma defnedildi. Sonra tekkesi ve mezan hicretin 540. senesinde sular altında kaldı. [17]

Muhammed B. Fadl

Muhammed b. Fadl b. Ahmed b. Muhammed b. Ebu'l-Abbas Ebu Abdullah es-Saidî el-Feravî. Babası Ferave'nin şmndaki bir mahalde idi. Nisabur'a yerleştı. Muhammed b. Fadl orada doğdu. Muhammed b. dı ??k hadis dinledi> Çesitli beldelerdeki hadis alimlerini dinledi. Öğrendi. Fetva verdi. Münazaralarda bulundu, vaaz verdi. Zarif, güzel yüzlü, hoş geçimli, çokça tebessüm eden bir kimseydi.1.000 meclisten ziyade hadis yazdırdı. Memleketin çesitli yerlerinden talebeler yanına gelip kendisinden hadis dinlediler. Öyle ki «Ferâvî'nin bir ravisi var» denildi. Baska bir rivayette anlatildigina göre bu onun yüzüğünün kasında yazılıymış. Sahih-i Müslim'i yirmi defaya yakın miktarda rivayet edip dinletti. Bu senenin sevval ayında

doksan yasinda vefat etti. [18]

Hicretin Besyüzotuzbirinci Senesi

Bu senede Isfahan'da ani ölümler çoğaldı. Binlerce iksi öldü. Birçok evin kapisi kilitlendi.

Bu senede halife, Fatima binti Muhammed b. Meliksah Hatun ile 100.000 dinar mehir vererek evlendi. Nikâh akdinde kardesi Sultan Mes'ud, devlet erkânından önden gelen bir grup, vezirler ve ümera da hazır bulundular. Davetlilerin üzerine çeşitli para, mücevher ve altınlar saçıldı. Bu senede Bağdatlılar ramazan orucunu otuz gün tuttular. Hava açık olduğu halde hilali göremediler.İbnül-Cevzî «Bu benzeri görülmemiş bir durumdu» demistir.

Bu senede Misir hükümdarının veziri Tacü'd-Devle Behram en-Nasranî kaçtı. Vezir Tacü'd-Devle ülkede güçlenmiş, söz sahibi olmuş, otoritesini kurmuştu. Ama halka kötü muamelede bulunmuştu. Bunun üzerine halife Hafiz onu yakalatmak istedi. Nihayet aramalar neticesinde yakalayıp zindana attı. Sonra serbest bırakınca, kaçtı ve isı bıraktı. Halife Hafiz da ondan sonra Ridvan b. er-Reyhanî'yi vezirliğe tayin etti ve ona el-Melikü'1-Efdal lakabım verdi. Ridvandan önceki vezirlerin hiçbirine böyle bir lakab takmamıstı. Ancak bilahare Ridvan'la halife Hafiz'in arası açıldı. Halife onun açığım aramaya devam etti. Nihayet yakaladı. Ülkeyi yalnız basına yönetmeye başladı.

Bu senede İmadüddin Zengi birkaç beldeyi zaptetti.

Bu senede Sam'da dünyayı karartan siyahi bulutlar meydana geldi. Bunların ardı sıra dünyayı ateş gibi aydınlatan kızıl bulutlar görüldü. Bunun da ardı sıra birçok ağaçları kökünden söküp yerinden attıran şiddetli bir fırtına çıktı. Fırtınanın ardı sırada şiddetli yağmurlar yağdı ve büyük miktarda iri taneli dolular yağdı.

Bu senede Bizans imparatoru Sam'a ve çevresine hücum etti. Haçlıların ellerinden birçok beldeleri aldı. Ermeni hükümdarı İbn Elyevm ona itaat etti. [19]

Hicretin Besyüzotuzbirinci Senesinde Vefat Eden Sahsiyetler

Ahmed B. Muhammed B. Sabit

Ahmed b. Muhammed b. Sabit b. Hasan Ebu Sa'd el-Hocendî. Babası İmam Ebu Bekir el-Hocendî el-İsferanî'den fıkıh dersleri aldı. Bağdat Nizamiye medresesinde defalarca müderrislik yaptı. Sonra bu görevden azledildi. Hadis dinledi. Vaaz verdi. Bu senenin saban ayında doksan yasinda iken vefat etti. [20]

Hîbetullah B. Ahmed

Hibetullah b. Ahmed b. Ömer el-Harirî Ibn Tayr diye bilinir. Çok hadis dinledi. Ebü'l-Hasan Ibn Zevç el-Hürre'den en son hadis rivayet eden kişi kendisidir. Hatib Bagdadî de kendisinden hadis rivayet etti. Sebatkâr ve çokça hadis dinleyen bir kimseydi. Çokça zikreder, Kur'an okurdu. Bu senenin cemaziyelevvel ayında doksanaltı yaşında vefat edinceye dek duydu organlarından ve kuvvetlerinden normal şekilde yararlanmıyordu. [21]

Hicretin Besyüzotuzikinci Senesi

Bu senede mahlu' (hal edilmiş) halife Rasid öldürüldü. Söyle ki: Melik Davud ve önde gelen ümerâdan bir topluluk onunla bir araya gelerek Meraga'daki Mes'ud ile savasmaya gitmişler, ancak Mes'ud onları hezimete uğratıp darmadagin etmiş ve onlardan bazılarını huzurunda eli kolu bağlı vaziyette öldürmüştü. Öldürdüğü kişiler arasında Sadaka b. Debis de vardı. Sadaka'nın yerine kardeşi, Hille valiliğine geçti. Mahlu' halife Rasid de kaçıp İsfahan'a gitti. Orada kendisine hizmet etmekte olan Horasanlı biri onu öldürdü. Oysa öldürüldüğünde hastalıktan daha yeni kurtulup sifa bulmuştu. Bu senenin ramazan ayının yirmibeşinde öldürülen mahlu' halife Rasid, İsfahan dışında Sehristan'a defnedildi. Güzel tenli, güzel yüzlü, güçlü, heybetli bir adamdı. Annesi cariye idi.

Bu senede Kabe'ye tüccarlardan Rast el-Farisî adında biri 18.000 dinar değerindeki bir örtüyü geçirdi. Bu senede hükümdarlar arasında ihtilaflar olduğundan Kabe'ye kimse örtü getirmemişti.

Bu senede Sam, Cezire ve Irak taraflarında büyük depremler meydana geldi. Birçok ev yıkıldı. Yikintılar altında kalan birçok kişi canından oldu.

Bu senenin muharrem ayında İmadüddin Zengi, Humus sehrini ele geçirdi. Ramazan ayında Dimask valisinin annesi Zümrüt Hatun'la evlendi. Hatuniye el-Berraniye'nin nisbet edildiği kadın budur.

Bu senede Rum hükümdarı Bazaa sehrini ele geçirdi. Burası Haleb'e altı fersah mesafedeki bir yerdir. Öldürülmekten ve esir düsmekten kurtulan bazı Buzaalılar Bağdat'a gelip müslümanları ardan yardım

istediler. Bağdat'ta hutbe okunmaz oldu. Uzun süren fitneler cereyan etti.

Bu senede Sultan Mes'ud, Debis b. Sadakâ'nın kızı Süfra ile evlendi. Evlenme seretine Bağdat şehri yedi gün süreyle süslendi. İbnü'l-

Cevzî dedi ki: «Bu sebeple uzun süren ve her tarafı kapsayan bozgunlar meydana geldi. Daha sonra Sultan Mes'ud, amcasının kızıyla evlendi ve Bağdat şehri bu evlenme seretine üçgün süreyle süslendi.

Bu senede Selahaddin Eyyubî'nin Tikrit kalesinde bir çocuğu doğdu. [22]

Hicretin Besyüzotuzikinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler
Ahmed B. Muhammed

Ahmed b. Muhanimed Ebu Bekir b. Ebu'l-Feth ed-Dineverî el-Hanbelî. Hadis dinledi. Fikih derslerini de Ebü'l-Hattab el-Kelvezanî'den aldı, Fetva verdi. Müderrislik yaptı. Münazaralarda bulundu. Es'ad el-Miherî onun hakkında şöyle demistir: «Ebu Bekir ed-Dineverî herhangi bir kimsenin ileri sürdüğü bir delile itiraz etmeye dursun, mutlaka o delili eksik ve illetli bulurdu.»

Ibnü'l-Cevzî onun hakkında su siiri okumustur:

«Zahmet çekmeksizin münazara yapabilen bir fakih olmayi temenni etti.

Delilik türlü türlüdür.

Yorulmaksizin mal kazanmak mümkün olmadigina göre çaba harcamaksizin nasıl ilim elde edilebilir?» [23]

Abdûlmün'im B. Abdülkerim

Abdûlmün'im b. Abdülkerim b. Hevazin. Künyesi Ebü'l-Müzaffer el-Kuseyrî'dir. Kuseyrîlerin hayatta kalan en son şahsiyetidir. Babasından, Ebu Bekir el-Beyhakî'den ve diğerlerinden hadis dinledi. Abdül-vehhab el-Enmatî'de kendisinden hadis dinleyip rivayet etti. Ibnü'l-Cevzî'ye rivayet hususunda icazet verdi. Doksan yasina varmis iken bu senede vefat etti. [24]

Muhammed B. Abdülmelik

Muhammed b. Abdülmelik b. Muhammed b. Ömer. Künyesi Ebü'l-Hasan el-Kerhî'dir. Çesitli beldelere gidip hadis dinledi. Fetva veren bir fikhîydi. Ebu Ishak'tan ve diğer Safîîlerden fikh dersleri aldı. Fesa-hatli bir sairidi. Birçok eseri vardır. Mesela büyük imamlarin itikadina dair el-Fusul adli eseri vardır. Bu eserinde Selefilerin itikada dair mezhep ve görüşlerini anlatir. Garip ve güzel birçok seyler nakleder. Ayrica fikha dair bir kitabi ve tefsiri de vardır. Sabah namazinda kunut okumaz ve bu hususta şöyle derdi: «Bununla ilgili sahih bir hadis varid olmus degildir. Imamiz Safîî derdi ki: «Hadis sahih olursa iste benim mezhebim odur. Sözümün sahih hadisle çelistigini görürseniz benim sözümü duvara çarpın.»

Muhammed b. Abdülmelik güzel suretli, geçimi hos bir kimseydi. Hos sohbetli siirlerinden biri sudur:

«Evi benden uzaklasti. Lakin güzelliginin hayali kalbimde duruyor.

Gönül onunla dopdolu olduktan sonra

Etraftaki mekânlarda onun bulunmayisi bana zarar vermez.»

Muhammed b. Abdülmelik bu senede doksan yasina yaklasmis iken vefat etti. [25]

Halife Rasid

Asil adi Mansur b. Müstersid'dir. Yakalandigi bir hastaliktan kurtulduktan sonra Isfahan'da öldürüldü. Zehirlendigine veya Batmiler tarafından öldürüldüğüne dair zayıf rivayetler de vardır. Ev işlerini düzenleyen, odaciligini yapan bazı kimseler tarafından öldürüldüğü de söylenmiştir. Dogrusunu Allah bilir. İbnü'l-Cevzî, Ebu Bekir es-Sû-lî'den rivayet etti ki, halife Rasid söyle demistir: «İslamiyetin baslangicindan bu yana gelen yöneticilerin altinci sirada bulunanların mutlaka hal' edildiklerini gördüm.»

İbnü'l-Cevzî diyor ki: «Ben onun bu sözünün üzerinde düşündüm. Gerçekten de hayret verici bir şekilde dogru oldugunu tesbit ettim. Söyleki:

1- Rasûlullah (s.a.v.). 2- Ebu Bekir. 3- Ömer. 4- Osman. 5- Ali. 6- Hasan. Hz. Hasani Muaviye hal'etti.

1- Muaviye. 2- Yezid. 3- Muaviye b. Yezid. 4- Mervan. 5- Abdülmelik. 6- Abdullah b. Zübeyr. Abdullah b. Zübeyr, hal'edildi ve öldürüldü.

1-Velid. 2- Süleyman. 3- Ömer b. Abdülaziz. 4- Yezid. 5- Hisam. 6-Velid b. Yezid. Velid b. Yezid hal'edildi ve öldürüldü. Bundan sonra Emevilerin düzeni bozuldu. Nihayet Abbasilerden Seffah halife oldu. Bunlarda da aynı vakia görülmüştür. Söyle ki:

1- Seffah. 2- Seffah'm kardesi Mansur. 3- Mehdî. 4- Hadî. 5- Resid. 6- Emin. Emin hal'edildi ve öldürüldü.

1- Me'mun. 2- Mu'tasim. 3- Vâsik. 4- Mütevekkil. 5- Muntasir. 6-Müstain. Müstain hal'edildi ve öldürüldü.

1- Mu'tez. 2- Muhtedi. 3- Mutemid. 4- Mutedid. 5- Muktefi. 6-Muk-tedir. Muktedir hal' edildi, tekrar halifelige iade edildi. Sonra da öldürüldü.

1- Kahir. 2- Radi. 3- Muttaki. 4- Muktefi. 5- Muti. 6- Tai\ Tai' de hal' edildi.

1- Kadir. 2- Kaim. 3- Muktedi. 4- Müstazhir. 5-Müstersid. 6- Rasid. Rasid hal'edildi ve öldürüldü. [26]

Enusirvan B. Halid

Enusirvan b. Halid b. Muhammed el-Kasanî el-Kaynî. Kasan'a bagli Kayn kasabasmındandır. Künyesi Ebu Nasr'dir. Sultan Mahmud ile halife Müstersid'e vezirlik yapmıştır. Akilli, heybetli, cüsseli ve güzel ahlakli bir kimseydi. Ebu Muhammed el-Haricî'ye makamat adli eseri tamamlamasi için görev veren zat kendisidir. Bunun sebebi suydu: Ebu Muhammed, Basra'nin, Beni Haram mahallesindeki mescidinde oturmaktaydi. Eski püskü

bir izarla pestemala bürünmüs yasli bir adam o meslise geldi. Kendisine «Sen kimsin?» diye sorduklarında «Ben Suruç-lu bir adamim. Bana Ebu Zeyd derler» diye cevap verdi. Bunun üzerine Harirî de Haramilerin makamatom yazdi ve halk arasinda bu makamatom meshur oldu. Vezir Enusirvan bu makamattan haberdar olunca alip okudu ve begendi. Harirî'yi, diger makamlari da buna ekleyerek eseri tamamlamakla görevlendirdi. O da baska makamlar ekleyerek eseri elli makamda tamamladi. Halk arasinda meshur olan makamatom iste budur. Vezir Enusirvan çok cömert bir kimseydi. Makamat adli eserin sahibi Harirî onu övmüştür. Söyle ki:

«Sikintili kardesi rahatlatacak bir temenni ve dilekte bulunuyorum haberiniz olsun.

Diyariniz benden uzaklastiktan beri,

Sizin genis ve âlicenap sahilinize yaklasmaya çalisiyorum.

Hep özlem ve hasret çekiyorum.

Bu özlem ve hasret, geceleyin beni saga sola döndürüyor. Uykumu kaçiriyor.

Bulusma günlerini ariyorum.

O günleri anarken üzüntüm açiga çikiyor. Aklım uçuyor.

Her vakitte sizi arzuluyorum.

Susamis kimselerin soguk suyu arzulayisi gibi.

Allah'a yemin ederim ki size olan düskünlüğümü gizlesem bile.

Bu düskünlüğüm ne dogularda, ne batilarda gizlenemez, açiga çikar.

Kalbimi üzen ve inciten sey,

Mektuplarima cevabi geciktirmeye göz yummanizdir.

Önceleri suçlu oldugum halde cezadan korkmazdim.

Ama simdi suçsuz oldugum halde cezadan korkar oldum.

Irak heyeti size dogru geldiginde,

O gelisleri benim de kendileriyle birlikte,

Size gelmemi bana ilham etti.

Ihtiyaç ve zaruretime mektubumu vekil biraktim.

Su bulamayan kimse suya vekaleten toprakla teyemmüm eder.

Organlarimdan bir kısmi da buna yardım eder,

Gizli halimi size haber verir ve cevap bekler.

Sizin iyiliginizden sonra artik baska bir cömertligi anacak degilim.

Sizden özür deliyisim yeter, artık yeter.» [27]

Hicretin Besyüzotuzüçüncü Senesi

Bu senede Cebert sehrinde büyük bir zelzele (deprem) meydana geldi. Bu yüzden 230.000 kisi öldü. Sehrin yerini fersahlarca kara sular kapladı.

Halepliler de bir gecede seksen kez sallandılar.

Bu senede Sultan Mahmud halkın üzerindeki vergilerden çoğunu kaldırdı. Kendisine çokça dua edildi.

Bu senede Sultan Sencer ile Sultan Harezmsah arasında büyük bir savaş meydana geldi. Sencer onu bozguna uğrattı. Onu savaş alanında Öldürdü. Harezmsah oğlunun ölümüne çok üzüldü.

Bu senede Dimask valisi Sihabüddin Mahmud b. Tacü'l-Mülûk Bö-ri b. Tugtekin öldürüldü. Kendi has adamlarından üç kisi geceleyin onu öldürdüler ve kaleden kaçıp gittiler. İkisi yakalanıp idam edildi. Biri kaçıp kurtuldu. '

Bu senede Yahudi ve Hristiyanlar mübasirliklerden azledildiler. Aradan bir ay geçmeden tekrar bu görevlere iade edildiler.

Bu senede Hadim Kutuz insanlara hac ettirdi. [28]

Hicretin Besyüzotuzüçüncü Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Zahir B. Tahir

Zahir b. Tahir b. Muhammed Ebü'l-Kasim b. Ebi Abdurrahman b. Ebi Bekir es-Sehamî. Çok hadis rivayet eden, hadis toplamak amacıyla birçok yerlere seyahatlerde bulunan bir muhaddistir. Çok hadis dinleyip yazdırdı, hadisleri Nisabur Camii'nde 1.000 kez oturma düzenleyerek yazdırdı. Ebu Sa'd es-Sem'anî onun aleyhinde konusarak «O, namazları ihlal ederdi» demistir. İbnü'l-Cevzî de Sem'anî'ye itirazda bulunarak Zahir'in hastalık mazereti yüzünden namazı ihlal ettiğini söylemiştir. Anlatıldığına göre Zahir ağır hasta olduğundan sık sık namazları cem ederek kılar, Dogrusunu Allah bilir. Seksenbes yaşma varmış iken bu senenin rebiyülahir ayında Nisabur'da vefat etti ve Nisabur mezarlığına defnedildi. [29]

Yahya B. Yahya B. Ali

Yahya b. Yahya b. Ali b. Eflah. Künyesi Ebü'l-Kasim'di. Katiplik yaptı. Halife Müstersid ona hil'at giydirdi ve Cemalülmülk lakabını takti. Ona ayrıca dört ev verdi. Bu dört evinin yanında kendisinin de bir evi vardı. O evlerin hepsini yıkarak yerlerinde muazzam bir konak yaptırdı ki bunun uzunluğu altmış zira, genişliği de kırk zira idi. Konanın ahsap tuğlalari ile nakis ve desen malzemelerini halife karsıladı. Yahya b. Yahya bu konanın çeşitli

yerlerine kendisine ve baskasına ait güzel siirler yazdi. Konagin kapisindaki siir suydu:

«Bakanlar disim görünce sasirdilar.

Eger bilseler içim daha da sasirticidir.

Saraylar onun avucunda yagmur dolu bulutlar gibi oldular.

Yagmur dolu bulutlar onun avucuna karsi mahcup oldular.

Onun ahlak bahçesindeki çiçekler saga sola salindilar.

Bir diyarda ki, oranin mezhebi nurdur.

Öyle bir gönül ki, içindeki nur ile kalbimi perdeledi.

O nur günler üzerine dogan ve batmayan günes oldu.»

Sarayin süslemeleri üzerine de su siir yazilmisti:

«Delikanli kisinin mürüvveti sudur ki:

Yasadigi müddetçe onun için Övülecek bir saray olmalı.

Dünyadaki rizkinla geçinip kanaat et.

Asil ahiret yurdu için çalis. Iste verdigin sözü yerine getirdin.

Ve artik bu dünya hayati kesildi.»

Sarayin bir baska yerinde de su siir yaziliydi:

«Öyle bir meclis ki sanki ebediyet cenneti,

Oraya güzelliginden bir parlakligi igreti olarak vermistir.

Zamanin olaylari ona,

Belalardan ve kötülüklerden bikmaması direncinsi vermistir.

Yaptirdigi her saray ona,

Gün dogarken gün batarken her haberi vermistir.

Heyetler oraya boyun egerek, gönüllü olarak gelirler.

Misafirler orada baslari önlerine egik olarak aksamlar.

Ey hükümdarlarin yakisiklisi, orada ebedi kal.

Kalmak istedigin sürece orada baki ol, ey lütuf ve üstünlük sahibi,

Zamanin belalari orada sana ilismesin.

Ve sakinilacak seylerden korunmus ol.»

Ama Allah'a yemin ederim ki bu emeller gerçekleşmedi. Aksine kısa bir zaman içinde halife onun Dehis'le mektuplastigini söyleyerek onu suçladi ve sarayinin yikilmasini emretti. Tas üstünde tas kalmayacak sekilde sarayi tahrip edildi. Daha önce güzel bir makam ve göz doyurucu bir mesken iken

orasi harabeye döndü. Bu da gecelerin ve gündüzlerin akisi içinde cereyan eden ilahi bir hikmetin ve kaderin gereği idi. Simariklik ve taskinlik içinde inşa edilen her sarayda ilahi hikmet bu şekilde cereyan etmiştir. Gurur, simariklik ve büyüklük tasarlayarak giyilen her elbise içinde ilahi takdir böyle gerçekleşmiştir.»

İbnü'l-Cevzî, Yahya b. Yahya'ya aid güzel siirler ve nesirler nakletmiştir. Mesela şu siirler de Yahya b. Yahya b. Ali'ye aittir:

Hevesi, bilen kimselere bırak.

Onlar sevgiyi ve aski denemişler, hem de en zorunu...

Kendini, denemediğin bir isin içine soktun.

Kisinin denemediği şey kendisine zor gelir.

Tahammül edemediğin şeylerde sabirli ol.

Nice bir şeye kavusan kişiler vardır ki onu,

Çok zorluklar sonucunda elde etmişlerdir.

Her günde hareketleri beni yoran bir kalp karşısında beni seçenek sahibi kılan o kalbe karşı tahammüllü ol,

Rüzgar Necid taraflarından esti. Onu harekete geçirdi,

Simseğin parıltıları gibi nagmeler onu costururlar.»

«İste surası Hayf tir, surası da Mina,

Ey yoldan çıkan ve bize haksızlık eden! Acı bize, binliğini bir süre bizim için durdur.

Gidip o evde yakarahm ve kendimiz için ağlayalım,

Ağlamayı iste surası için sakladım.

Göz yaşları iste bu günde de ağlamak için bekletilir,

Ey zulme uğradığımız zaman,

Cenabi Allah iste bu zamanı geri getirdi.

O günde ki aramızda uzlasarak bir araya geliriz,

Birbirimizden hosnut olmasak ta uzlasırız.» [30]

Hicretin Besyüzotuzdördüncü Senesi

Bu senede Zengi, Dimask'ı kusatma altına aldı. Atabeg Muinüddin d. Memluk Tugtekin orayı koruma altına alıp istihkam tedbirlerini almıştı. O sıralarda Dimask valisi Cemaleddin Mahmud b. Bön b. Tugtekin ölmüştü. Muinü'd-Devle, kardeşi Mücirüddin Abak'a haber salmıştı. Mücirüddin o sıralarda Baalbek'de bulunuyordu. Muinüddin onu Di-ttiask'a vali yaptı.

Zengi de Baalbek'e giderek orayi zaptetti. Oraya Nec-nieddin Eyyub Selahaddin'i naib olarak birakti.

Bu senede halife, Sultan Mes'ud'un kizi Fatima Hatunla gerdege girdi. Bagdat sehri günlerce kapali kaldı.

Bu senede vefat eden salih bir adamin cenaze namazini kilmalari için halka çağrida bulunuldu. Halk Seyh Abdülkadir'in medresesinde toplandı. Ama o esnada, vefat ettiği zannedilen adam hapsirarak uyandı. Cenaze merasimine gelen halk, o esnada oraya getirilen baska bir adamin cenaze namazini kildılar. Bu senede dünyanın birçok yerinde sular eksildi.

Bu senede Hama valisi Takiyyüddin Ömer Sehinsah b. Eyyub b. Sarî'nin bir çocuğu doğdu. [31]

Hicretin Besyüzotuzdördüncü Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Ahmed B. Cafer

Ahmed b. Cafer b. Ferec Ebül-Abbas el-Harbî. Âbid ve zahid kimselerdendi. Hadis dinledi. Güzel halleri vardı, hatta denilir ki o bazı senelerde Arafat'ta görülmüştür. O, bu senede hacca gitmemisti. [32]

Abdüsselam B. Fadl

Künyesi Ebü'l-Kasam el-Cilî'dir. Hadis dinledi. Fikih öğrendi. Fikih hocası, Keyya el-Herasî idi. Usul ve fu'ru'da ileri mesafeler katetti. Baska ilimleri de tahsil etti. Basra kadiligi yaptı. Hayirli ve seçkin kadilardandı. [33]

Hicretin Besyüzotuzbesinci Senesi

Bu senede Peygamber (s.a.v.) Efendimizin hirkasi ve kamçisi Bagdat'a ulasti. Daha önce bu iki emanet, hicretin 529. senesinde kaçan mahlu, halife Müstersid'in yamndaydi. Ancak Sultan Sencer bu iki emaneti yanında muhafaza etti. Nihayet bu senede Bagdat'a gönderdi.

Bu senede Kemaleddin Ebü'l-Fütuh Hamza b. Talha'ya mensup medrese insasi tamamlandı. Bilindigi gibi Kemaleddin, hazinedardi. Bu medresede Seyh Ebü'l-Hasan el-Hillî ders verdi. Ayandan bazilan da yanında hazır bulundular. [34]

Hicretin Besyüzotuzbesinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Ismail B. Muhammed

Ismail b. Muhammed b. Ali Ebü'l-Kasim et-Talhî el-Isfahanî. Çok sayıda hadis üstadini dinledi. Hadis derlemek amaciyla çeşitli beldelerde bulundu. Hadis yazdı ve Isfahanda da yazdırdı. Yaklasik 3.000 oturum düzenleyerek hadislerini yazdırmisti. Hadiste, fikihta, tefsirde ve lügatta imamdi. Hadis

hafiziydi. Rivayeti saglamdi. Bu senenin kurban bayrami gecesinde seksen yasma yaklasmis iken vefat etti. Cenazesini yıkayan kisi tenasül organinin üzerindeki bezi kaldirmek istediginde -ölü oldugu halde-bezi tutup tekrar tenasül organinin üzerine koymustu. Baska bir rivayette anlatildigina göre tenasül organini, üzerine kendi elini koyarak örtmüstü. [35]

Muhammed B. Abdülbakî

Muhammed b. Abdülbaki b. Muhammed b. Abdullah b. Muhammed b. Abdurrahman b. Rebi b. Sabit b. Vehb b. Mescea b. Haris b. Abdullah b. Ka'b b. Mâlik el-Ensarî. Hadis dinledi. Hadis mesayihinden olusan bir topluluktan münferiden rivayetlerde bulundu. Kasr Camii'n-de hadis yazdirdi. Birçok ilimlere vâkıfti. Küçük yasta Rumların eline esir düsmüstü. Onu küfür kelimesini telaffuz etmeye zorlamislarsa da basaramamislardi. Kendisi Ruplardan Rumca yazi yazmasini öğrenmistti. «Alimlere hizmet edene minberler hizmet eder» derdi. İbnü'l-Cevzî, onun su siirlerini nakletmistir:

«Dilini tut. Sana sorsalar bile üç seyi söyleme:
Yasini, malim ve mezhebini,
Bu üç seyi söylersen üç belâyâ ugrarsin:
Ya tekfir edilirsin, ya kiskanilirsin, ya da yalanlanirsin.»
«Benim varacagim bir ecelim vardır.
Vakit tamam oldugunda ölürüm.
Kükremis arslanlar bile inatlasip hücum etseler.
Ecel gelmedikçe bana zarar veremezler.»

İbnü'l-Cevzî dedi ki: «Muhammed b. Abdülbaki doksanüç yasina vardigi halde duyu organlari degismemisti. Bu senenin receb ayinin ikisinde vefat etti. Cenazesine halkin önde gelenleri ve digerleri katildilar. Bîsr el-Hafî'nin mezarinin yakinma defnedildi.» [36]

Yusuf B. Eyyub

Yusuf b. Eyyub b. Hasan b. Zühre Ebu Yakub el-Hemedanî. Seyh Ebu İshak'tan fikh dersleri aldı. Fikihta ve münazarada yükseldi. Sonra bütün bunlari birakip kendini ibadete verdi. Salih insanlarla arkadas oldu. Cibâl'da ikamet etti. Sonra Bagdat'a döndü. Orada vaaz verdi. Genel bir kabulle karsilandi. Bu senenin rebiyülevvel ayında Herat'in bir köyünde vefat etti. [37]

Hicretin Besyüzotuzaltinci Senesi

Bu senede Sultan Sencer ile Sultan Harezmsah arasında çok savaslar

cereyan etti. Harezmsah, Sultan Sencer'i hezimete ugrattıktan ve onu helak ettikten sonra Merv sehrini istila etti. Özellikle oradaki Safî fakihlerine kötü muamelede bulundu. Harezmsah'ın 300.000 savaşçısı vardı.

Bu senede Nehruz, Sam valiliğini üstlendi. Nehruz, Bagdat sahne-ligine (emniyet müdürlüğüne) Habbab Sebbag el-Harir er-Rumî'yi atadı ve ona hil'at giydirdi. Sonra da Sultan Mes'ud'la birlikte bir gemiye binerek nehirde gezinti yaptı. Sultan Mes'ud buna çok sevindi. Sultan Mes'ud bu nehire 70.000 dinar sarfetmişti.

Bu senede hazine naziri Kemaleddin Talha hac etti. Hac dönüşünde isini gücünü bıraktı. Evine kapandı ve zahidane bir hayat yaşamaya başladı.

Bu senede halifenin izniyle Abbasiler Mescidi'nde cuma namazı kılınmaya başlandı.

Bu senede Hadim Kutuz insanlara hac ettirdi. [38]

Hicretin Besyüzotuzaltıncı Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Ismail B. Ahmed B. Ömer

Ismail b. Ahmed b. Ömer b. Es'as Ebü'l-Kasim b. Ebi Bekir es-Semerkandî ed-Dimaskî el-Bagdadî. Çokça hadis dinledi. Bazi hadis mesayihinden müfred olarak rivayette bulundu. Hadis dinlemesi sağlamdı. Mansur Camii'nde 300 kadar oturma düzenleyerek hadis yazdırdı. Bu senede seksen yaşım asmis iken vefat etti. [39]

Yahya B. Ali

Yahya b. Ali b. Muhammed b. Ali Ebu Muhammed b. Tarrah el-Mü-debber. Hicretin 429. senesinde doğdu. Çokça hadis dinledi. Rivayet etti. Heybetli, ibadeti çok, güzel bir alimdi. Bu senenin ramazan ayında vefat etti. [40]

Hicretin Besyüzotuzyedinci Senesi

Bu senede İmadüddin Zengi, Hadise'yi zaptetti. Muharis ailesini oradan Musul'a naklettirdi ve Hadise'de kendi adına naib bıraktı. [41]

Hicretin Besyüzotuzsekizinci Senesi

Bu senede Sultan Mes'ud, Musul ve Sam'i İmadüddin Zengi'nin elinden almaya hazırlandı. Ancak İmadüddin Zengi 100.000 dinar ödemek şartıyla barış yaptı ve bu paranın 20.000 dinarını pesin olarak Ödeyince Sultan Mes'ud gerisini ona bağışladı. Bunun sebebi de İmadüddin Zengi'nin oğlu Seyfeddin Gazi'nin Sultan Mes'ud'un yanında hizmet etmekte olmasıydı.

Bu senede İmadüddin Zengi, Bekr ülkesinin bir kısmını zaptetti.

Bu senede Sultan Sencer, Harezmsah'i kusatma altına aldı. Sonra ondan bir miktar mal ve para alıp serbest bıraktı.

Bu senede bir çocukla livata yapmakta olan bir adam yakalandı. Ceza olarak minarenin tepesinden aşağıya fırlatıldı.

Bu senenin zilkade ayının yirmidördünde salı gecesi deprem oldu.

Bu senede Hadim Kutuz insanlara hac ettirdi. [42]

Hicretin Besyüzotuzsekizinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Abdülvehhab B. Mübarek

Abdülvehhab b. Mübarek b. Ahmed. Künyesi Ebü'l-Berekat el-Enmatî'dir. Büyük hadis hafizidir. Sağlam, dindar, takvan, güler yüzlü, yumusak huylu bir kimseydi. Bu senenin muharrem ayında doksanaltı yaşında iken vefat etti. [43]

Ali B. Tarrad

Ali b. Tarrad b. Muhammed ez-Zeynebî. Abbasilerin veziriydi. Künyesi Ebü'l-Kavm'dir. Halife Müstazhir zamanında hem alevilerin hem de Abbasilerin nakibünnukabalığını yaptı. Halife Müstersid'e vezirlik yaptı. Bu senenin ramazan ayında yetmişaltı yaşında iken vefat etti. [44]

Zemahserî Mahmud

Zemahserî. Mahmud b. Ömer b. Muhammed b. Ömer. Künyesi Ebü'l-Kasim ez-Zemahserî'dir. Kessaf tefsirinin sahibidir. Arica nahiv ilmine dair el-Muffassal ve diğer bazı faydalı eserlerin de sahibidir. Hadis dinledi. Hadis derlemek amacıyla çeşitli beldeleri dolastı. Mekke'de mücavir olarak bir süre ikamet etti. Mutezile mezhebine mensuptu ve bunu tefsirinde açıkça ifade etmiş olup bu hususta münazaralar yapmıştır. Bu senede yetmişaltı yaşındayken arefe gecesi Harezm sehrinde vefat etti. [45]

Hicretin Besyüzotuzdokuzuncu Senesi

Bu senede İmadüddin Zengi, Urfa sehrini ve diğer Cezire kalelerini Haçlıların elinden aldı. Onlardan çok sayıda adam öldürüp çok sayıda kadim esir aldı. Bol miktarda malı ganimet edildi. Müslümanların üzerindeki şiddetli sıkıntıyı giderdi. Bu senede Hadim Kutuz insanlara hac ettirdi. O ve Mekke emin rekabete giristiler. Bu yüzden tavaf etmekte olan hacıların malları yağmalandı. [46]

Hicretin Besyüzotuzdokuzuncu Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

İbrahim B. Muhammed B. Mansur

İbrahim b. Muhammed b. Mansur b. Ömer Ebu'l-Velid el-Kerhî. Ebu

Ishak'tan ve Ebu Mütevellî'den fikh dersleri aldı. Nihayet kendi zamanının parmakla gösterilen yegane fakihi ve salih kisisi oldu. Bu senede vefat etti. [47]

Sa'd B. Muhammed

Sa'd b. Muhammed b. Ömer Ebu Mansur el-Bezzar. Hadis dinledi. Gazzalî'den, Sasî'den, Mütevellî'den, Keyya el-Herasî'den fikh dersleri aldı. Nizamiye medresesinde müderrislik yaptı. Davranisi hostu. Ağırbaşlı ve sükûnetli bir kimseydi. Vefat ettiği günde cenazesine büyük bir kalabalık istirak etti. Ebu Ishak'm mezarının yanına defnedildi. [48]

Ömer B. İbrahim

Ömer b. İbrahim b. Muhammed b. Ahmed b. Ali Hüseyin b. Ali b. Hamza b. Yahya b. Hüseyin b. Zeyd b. Ali b. Hüseyin b. Ali b. Ebi Talib el-Kureysî el-Alevî. Künyesi Ebu Berekât idi. Kufelidir. Sonra Bagdat'a tasınmıştır. Çok hadis dinledi. Çok kitap yazdı. Bir süre Dimask'ta ikamet etti. Fikh, hadis, tefsir, lügat ve edebiyat'a dair güzel bilgisi vardı. Nahve dair eserleri vardır. Kit kanaat geçirirdi. Sabreder, sevabını Allah'tan beklerdi. Bu senenin saban ayında doksanyedi yasında iken vefat etti. Yüce Allah rahmet etsin. [49]

Hicretin Besyüzkirkinci Senesi

Bu senede Ali b. Debis, kardesi Muhammed'i kusatma altına aldı. Kusatmayı sürdürdü. Nihayet Hille sehrini elinden aldı.

Bu senenin receb ayında Sultan Mes'ud, Rey valisi Abbas ile Muhammed Sah b. Mahmud'un bir araya gelmesinden korktuğu için Bagdat'a geldi. Sonra ramazan ayında oradan çıkip gitti.

Bu senede Emirü'l-Cüyus'un kölesi Arguvan, Hadim Kutuz ile Mekke valisi arasında geçen sene meydana gelen ihtilaf sebebiyle hac emirligi yaptı. [50]

Hicretin Besyüzkirkinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Ahmed B. Muhammed

Ahmed b. Muhammed b. Hasan b. Ali b. Ahmed b. Süleyman. Künyesi Ebu Sa'd'dir. İsfahanlıdır. Sonra Bagdat'a tasınmıştır. Hadis dinledi. Selefilerin yolundaydı. Tatlı bir yaradilisi ve huyu vardı. Külfetten ve tekellüften uzak dururdu. Bazan bir gömlek ve bornoz giyinerek çarşıya çıkardı. Onbir kez hacca gitti, hadis yazdırırdı. Çokça oruç tutardı. Bu senenin rebiyülevvel ayında seksen yasma yaklaşmış iken Niha-vend sehrinde vefat etti. [51]

Alî B. Ahmed

Ali b. Ahmed b. Hüseyin b. Ahmed Ebül-Hasan el-Yezdî. Ebu Bekir es-

Sasî'den fikh dersleri aldı. Hadis dinledi ve rivayet etti. Kendisinin ve kardesinin sadece bir gömlegi vardı. Biri sokaga çıkarken giyer, digeri evde çıplak olarak otururdu. Gömlegi nöbetlese giyerlerdi. [52]

Mevhub B. Ahmed

Mevhub b. Ahmed b. Muhammed b. Hidir Ebu Mansur el-Cevalikî. Kendi zamanında lûgat alimiydi. Hocası Ebu Zekeriya et-Tebrizî'den sonra Nizamiye medresesinde lûgat ilminin kürsü başkanlığını yaptı.

Halife Muktefî'nin imamlığını yapardı. Halife Muktefî ondan bazı kitapları da okumustu. Akıllı, giyiminde mütevazı, uzun süre susan, çokça tefekkür eden bir kimseydi. Kasir Camii'nde cuma günleri vaaz verirdi. Yalnız dilinde biraz tutukluk vardı. Yanında Magribli bir rüya yorumcusu vardı. O da faziletli bir kimseydi. Ama mecliste otururken çokça uyuklardı. Sairin biri bu ikisi hakkında şöyle demistir:

«Bence Bagdat'ın suçu asla affedilmeyecektir.

Ayibi da örtülemeyecek kadar açıktır.

Çünkü Mevhub Bagdat'ta hadis yazdırıyor, lûgatçilik yapıyor.

Magribli de rüya yorumluyor.

Onun dilinin tutukluğu meshurdur ama fasih konuşuyor

Magribli de uyanık olduğu günde rüya yorumları yapıyor.» [53]

Hicretin Besyüzkirkbirinci Senesi

Bu senenin rebiyülevvel ayının ilk gecesinde halife Müstersid'in yaptırdığı saray yandı. Burası son derece güzel bir binaydı. Halife Muktefî, içinde üç gün kalmak üzere cariyeye ve gözdeleriyle oraya gelmişti, ama uykuya dalar dalmaz saray yanmaya başlamıştı. Bunun sebebi de bir cariye'nin elinde tasimakta olduğu yanar vaziyetteki mumun alevinin sarayın ahsap kısımlarına isabet etmiş olmasıydı. Nihayet saray yandı. Ama Cenâb-i Allah halifeyi ve ailesini korudu. Sabah olunca da halife çok miktarda sadaka dağıttı ve bir kısım mahpusları serbest bıraktı.

Bu senenin receb ayında halife ile Sultan Mes'ud arasında anlaşmazlık meydana geldi. Savaş durumuna geldiler. Halife, cami ve mes-cidlere (görevlilere) emir gönderdi. Camiler üçgün müddetle kapalı kaldı. Nihayet ikisi barıştılar.

Bu senenin zilkade ayının ortasında cuma günü vaiz İbn Abbadî oturup Sultan Mes'ud'un da hazır bulunduğu bir mecliste vaaz vermeye başladı. Sultan Mes'ud halka çok ağır vergiler yüklemişti. İbn Abbadî, vaaz esnasında ona şöyle demisti:

«Ey âlemin sultanı! Bazen sen sevke gelip costuğunda sarkiciya, halka

yüklediğin bu vergiler kadar para ihsan ediyorsun. Beni de bir sarkici say. Sarkılarımla sevke gelip costugunu düşün ve Cenâb-i Allah'ın sana bahsettiği nimetler için bir sükran ifadesi olarak bu vergileri halkın üzerinden benim için kaldır.»

Sultan Mes'ud «Kaldırdım anlamına gelecek ekilde eliyle isaret etti. Bunun üzerine halk ona dua etmeye başladı. Dua sesleriyle ortalık gürültüye boguldu. Onun bu emri sicillere yazıldı ve şehirde, vergilerin kaldırıldığına dair duyuru yapıldı. Halk buna çok sevindi. Hamd ve minnet Allah'adır.

Bu senede yağmurlar çok azaldı. Nehir suları azaldı. Etrafa çekirge yayıldı. İnsanların boğazlarına bir hastalık isabet etti. Bu yüzden çok sayıda insan öldü. Inna lillah ve inna ileyhi raciun (dogrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz).

Bu senede Musul'un, Haleb'in Sam ve Cezire beldelerinin valisi İmadüddin Zengi b. Kayyimü'd-Devle et-Türkî öldürüldü. İmadüddin, Sihabüddin Salim b. Malik el-Ukaylî'nin hakimiyetindeki Caber kalesini kusatmisti. Ancak Sihabüddin, İmadüddin Zengi'nin kölelerine rüsvet verdi ve neticede onu bu senenin rebiyülevvel ayının besinci gecesinde kölelerine öldürttü. Katip İmad, «İmadüddin Zengi öldürüldüğünde sarhostu» demistir. Dogrusunu Allah bilir. İmadüddin Zengi hayirli ve seçkin hükümdarlardan olup muamele ve eskâl bakımından da hükümdarların en güzeliydi. Secaatli, atilgan, akilli ve iyi bir idareciydi. Reayasinin kadınlarına karsi çok gayretli olup onların irzi konusunda çok titizdi. Muamele bakımından hükümdarların en saglami, halka da en merhametlisi idi. Kendisinden sonra Musul'da yerine oğlu Seyfü'd-Devle, Halep Valiligine de Nureddin Mahmud geçtiler, Nureddin, Urfa sehrini geri aldı. İmadüddin Zengi orayı daha Önce fethetmisti. Ancak vefat edince Urfahlar isyan ettiler. Nureddin de isyani bastirdi.

Bu senede Magrib hükümdari ve İbn Tumert'in hadimi Abdülmü'-min, uzun süren savaşlardan sonra Endülüs adasını zaptetti.

Bu senede Haçlılar Trablusgarb'i ele geçirdiler. Bu senede Dimask valisi Baalbek sehrini geri aldı. Bu senede Necmeddin Eyyub, Dimask valisine geldi. Vali ona kaleyi teslim etti. Dimask'ta yanında bulunan altın oluklarını da ona verdi.

Bu senede Sultan Mes'ud, hacibi Abdurrahman b. Tugrul Bey'i öldürdü. Ayrica Rey valisi Abbasi da öldürdü. Kesik basını adamlarının üzerine fırlattı. Halk bu durumdan tedirgin oldu ve Abbas'ın evini yağmaladı. Abbas meshur bahadirlardandı. Oğlu Cevher'le birlikte Batinîleri Öldürmüstü. O kadar çok Batinî öldürmüstü ki, onların kesik başları ile Rey Sehrinde bir minare yapmisti.

Bu senede Bagdat'ta nakibunnukeba Muhammed b. Tarrad ez-Zeynebî vefat etti. Kendisinden sonra yerine Ali b. Talha ez-Zeynebî atandı.

Bu senede halifenin kızının üzerine duvar yıkıldı. Kızı kadınlık çagma gelmişti. Yikinti altında kalınca canım verdi. Ayan ve ileri gelenler cenaze merasimine katıldılar.

Bu senede Hadim Kutuz insanlara hac ettirdi. [54]

Hicretin Besyüzkirkbirinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Zengi B. Aksurgur

Bu zatin biyografisinin bir kısmı önceki satırlarda anlatılmıştır. Şehid Nureddin'in babasıdır. Seyh Ebu Sâme bu zatin biyografisini er-Ravzeteyn adlı eserde uzun uzadıya anlatmış, onun hakkında söylenen manzum ve mensur eserleri nakletmiştir. Allah rahmet etsin. [55]

Sa'd El-Hayr

Asil adı Muhammed b. Sehl b. Sa'd'dir. Künyesi Ebül-Hasan'dır. Magribli ve Endülüslü olup Ensarî soyundan gelir. Çeşitli beldeleri dolastı. Kıymetli kitaplar meydana getirdi. İnbul-Cevzî ve diğerleri ondan rivayetlerde bulunmuşlardır. Vefat ederken cenaze namazını Gazne-vî'nin kıldırmasını ve İmam Ahmed b. Hanbel'in oğlu Abdullah'ın mezarının yanına defnedilmesini vasiyet etti. Cenaze merasimine halktan birçok kimseler katıldı. [56]

Safi B. Abdürresid

Safi b. Abdürresid b. Kasım Ebu Abdillah el-Cilî. Safî mezhebine mensuptu. Keyya ve Gazzalî'den fıkıh dersleri aldı. Kerh mintikasında yazardı. Revak'ta Camiü'l-Mansur'da ders halkası vardı. İnbul-Cevzî: «Onun ders halkasında hazır bulundum» demistir. [57]

Abdullah B. Ali

Abdullah b. Ali b. Ahmed b. Abdullah Ebu Muhammed. Ebu Man-sur ez-Zahid'in torunudur. Kiraat ilimlerini okudu. Bu ilimlere dair tasnif eserler verdi. Çok miktarda hadis dinledi. Güzel kitaplar edindi. Kendi mescidinde elli küsur sene imamlık yaptı. Çok kimselere Kur'an Öğretti. İnbul-Cevzî «Ondan daha güzel kiraatli bir kinies duymadım» demistir. Cenaze merasimine çok sayıda insan katıldı. [58]

Rey Sahnesi Abbas

Mertebesi yükselmeye devam etti. Nihayet Rey sehrine vali oldu. Sonra Mes'ud onu öldürdü. Halka çokça sadaka verir ve ihsanda bulunurdu. Batınîlerden o kadar çok adam öldürdü ki, onların kesik başlarıyla Rey

sehrinde bir minare meydana getirdi. Öldürülmesine halk çok üzölmüstü. [59]

Muhammed B. Tarrad

Muhammed b. Tarrad b. Muhammed ez-Zeynebî. Künyesi Ebu Ha-san'di. Nakibunnukaba idi. Vezir Ali b. Tarrad'm kardesidir. Babasından, amcası Ebu Nasir'dan ve digerlerinden çok miktarda hadis dinledi. Yetmiş yasına yaklasmis iken bu senede vefat etti. [60]

Vecih B. Tahir

Vecih b. Tahir b. Muhammed b. Muhammed. Künyesi Ebu Bekir es-Sihamî'dir. Zahir'in kardesidir. Çok miktarda hadis dinledi. Hadis bilgisi vardı. Güzel yüzlü, çabuk aglayan, çokça zikreden bir alim ve yasli bir kisiydi. Dinledigi hadisleri kendi yasantisinden pratige dönüştürür, dogru sözler sarfederdi. Bu senede Bagdat'ta vefat etti. [61]

Hicretin Besyüzkkirkikinci Senesi

Bu senede haçlılar, Endölüs adasındaki bir kaç kaleyi ele geçirdi-ler.

Bu senede Nureddin b. Mahmud Zengi sahillerde Haçlıların ellerinde bulunan bir kaleyi ele geçirdi.

Bu senede babası Muktefî'nin ölümünden sonra Müstencid Bil-lah'm veliahdhgi sebebiyle adına hutbe okundu. Bu senede Avn b. Yahya b. Hübeyre Zimam divaninin katipligine atandı.

Zaimüddin Yahya b. Cafer de Mamure hazinesinin nazirligina atandı.

Bu senede Ifrikiye'de siddetli bir kitlik meydana geldi. Bu yüzden çok insan Öldü. Öyle ki evlerin içi bosaldi hapishanelerinde kapilarına kilit vuruldu.

Bu senede Seyfeddin Gazi, Mardin valisi Hüsameddin Timurtas b. Artuk'un kiziyla evlendi. Seyfeddin Gazi önce Mardin'i kusatmis, sonra Mardin vahsi Hüsameddin'in kiziyla evlenme karsiliginda onunla baris yaptı. Evlendikten iki sene sonra Hüsameddin'in kizi Musul'a gelin gitti, ama o esnada Seyfeddin Gazi hasta olup ölmek üzereydi. Gelin Musul'a girmeden Seyfeddin vefat etti. Kendisinden sonra Musul valiligine kardesi Kutub b. Mevdud geçti ve gelinle o evlendi Ibnü'l-Cevzî dedi ki: Bu senenin safer ayında bir adam rüyasinda birinin kendisine söyle dedigini görmüstü: «Ahmed b. Hanbel'i ziyaret eden kimsenin günahlari bagislanir.» Bu rüya üzerine avamdan ve havastan Ahmed b. Hanbel'in mezarini ziyaret etmeyen bir kimse kalmadi.

Ibnü'l-Cevzî dedi ki: «O gün Ahmed b. Hanbel'in mezarinin yaninda oturdum. Binlerce kisi orayi rizayete geldi.»[62]

Hicretin Besyüzkirkikinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Es'ad B. Abdullah

Es'ad b. Abdullah b. Ahmed b. Muhammed b. Abdullah b. Abdüssa-med b. Mühtedi Billah. Künyesi Ebu Mansur'du. Çok miktarda hadis dinledi. Hayirli, barisa yönelik isler yapan, salih amellerde bulunan ve vefat edinceye dek duyu organlarından ve gücünden yararlanabilen bir kimseydi. Yaklasik 107 yasinda iken bu senede vefat etti[63]

Ebu Muhammed Abdullah B. Muhammed

Ebu Muhammed Abdullah b. Muhammed b. Halef b. Ahmed b. Ömer el-Lahmî el-Endelüsî er-Ribatî. Hadis hanziydi. Iktibasü'l-Envar ve Iltimasü'l-Ezhar fî Ensabi's-Sahabe ve Rüvati'1-Asal adli kitabın musannifidir. Bu büyük tasnifatin en iyisidir. Bu senenin cemaziyelevvel âyinin yirmisinde cuma sabahi çölde şehid edildi. [64]

Nasrullah B. Muhammed

Nasrullah b. Muhammed b. Abdülkavî. Ebü'1-Feth el-Lazikî el-Misisî. Safî mezhebine mensuptu. Seyh Nasir b. Ibrahim el-Makdi-sî'den sur sehrinde fikh dersleri aldı. Orada hocasından hadis dinledi. Ayrica Ebu Bekir el-Hatip'ten de hadis dinleyip rivayet etti. Bagdat'ta ve Enbar'da da hadis dinledi. Sam mesayihinden biridir. Usul ve fûruda fakihti. Bu senede doksandört yasinda iken vefat etti. [65]

Hibetullah B. Alî

Hibetullah b. Ali b. Muhammed b. Hamza Ebü's-Saadat Ibn Secerî. Nahivciydi. Hicretin 450. senesinde dogdu. Hadis dinledi. Nahivcilerin reisi oldu. Demisti ki, «Hicve dair bir beyit isittim. O kadar çok belig ve tesirli idi ki iki insani daglayacak türdendi.»:

«Ben, sizin yaninizda zayi olan bir misk kokusuyum. Çok kimselerin yaninda kokum etrafa saçilir, ama sizin yaninizda zayi olur.» [66]

Hicretin Besyüzkirküçüncü Senesi

Bu senede Dimask atabeginin oglu Mücirüddin, Haçlılara karsi Halep valisi Melik Nureddin'den yardım istedi. Melik Nureddin de hemen ona yardima geldi. Basra'da Haçlılarla karsilasti ve onlari bozguna ugratip geri döndü. Kesve'de konakladı. Dimask valisi Mücirüddin Ar-tuk gelip ona saygi gösterdi. Hizmette bulundu. Dimasklılar, Nureddin'in ona gösterdigi saygiyi müşahede ettiler. Nihayet onun kendi valileri olmasini temenni ettiler.

Bu senede Haçlılar, Mehdiye sehrini ele geçirdiler. Vali Hasan b. Ali b. Yahya b. Temim b. Muiz b. Badis b. Mansur b. Yusuf b. Belikin aile efradiyla oradan kaçti. Malinin telef olmasından korktu. Mali gerçekten de çeşitli

yerlerde ve beldelerde dagildi. Kendisi de oraya buraya gitti ve gücünü kaybetti. Nihayet şehirler ve beldeler onu yeyip tükettiler. O, Badis ogullarının son meliki idi. Badis ogullarının hakimiyeti, hicretin 335. senesinde baslamisti. Haçlılar Mehdiye seherine girdiler. Sehrin hazineleri çeşitli mal, para ve teçhizatla dopdoluydu. Ama hepsi yagmalandi. Inna lillah ve inna ileyhi raciun (dogrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz).

Bu senede 70.000 kadar savaşıllari ile yanlarında sayılarını Aziz ve Celil olan Allah'in bildigi kadar askerle birlikte Alman imparatoru da kendileriyle birlikte olmak üzere Haçlılar, Dimask sehrini kusatma altına aldılar. Dimask'in o zamanki valisi Mücireddin Artuk, atabegi de (memleketin idarecisi) Muinüddin idi. Kusatma, bu senenin rebiyülev-vel ayının altısında cumartesi günü baslamisti. Dimasklılar 130.000 sa-vaşıllariyla onlara karsi koymustu. İki taraf siddetlice savastılar. İlk günde müslümanlardan 200 kadar savaşı öldürüldü. Haçlılardan ise sayılamayacak çok asker öldürüldü. Savas bir süre devam etti. Hz. Osman'in mushaft Dimask Camii'nin sahnına getirildi. İnsanlar mushafın etrafında çevrenip toplandılar. Aziz ve Celil olan Allah'a yalvarip yakarmaya basladılar. Kadınlar ve çocuklar baslarını açıp dua etmeye ve aglasmaya basladılar. Sehrin her tarafına kül savrulmustu. Artuk, Ha-leb valisi Nureddin Mahmud ile kardesi ve Musul valisi Seyfeddin Ga-zi'den yardım istedi. İkisi de kendilerine katılan hükümdarlar ve diğerleriyle birlikte 70.000 kadar askerle hemen imdadına geldiler. Haçlılar bu takviye askerlerinin gelmekte olduklarını duyunca Sam'i bırakıp döndüler. Ancak askerler onları yakalayip çok sayıda adamlarını öldürdüler. Beraberlerinde bulunan ve Dimask sehrim almaya onları tesvik eden İlyas adındaki bir kesisi de öldürdüler. O kesisi güya rüyasında Mesih'i görmüş, kendisine Dimask'in Haçlılar tarafından fethedileceğini vaad ettiğini ifade etmişti. Kesis öldürüldü. Allah lanet etsin. Haçlılar neredeyse Dimask'i ele geçirecekti. Ama Cenâb-i Allah kendi güç ve kuvvetiyle orayı korudu. Yüce Allah bir ayeti kerimede söyle buyurmıştır:

«Allah, insanların bir kısmını diğerleriyle savmasaydı manastırlar, kiliseler, havralar ve içinde Allah'ın adı çok anılan camiler yıkılıp giderdi.» (el-Hacc; 40).

Dimask sehrini kâfir düşmanlar ele geçiremezler. Çünkü orası Rasûlullah (s.a.v.)'in «Dimask sehri savaslar ve fitneler esnasında İslâm'ın sığınagidir. Meryem oğlu İsa oraya inecektir» mealindeki müjdesine mazhar olmuştur.

Kusatma esnasında Haçlılar, Dimasklılardan çok sayıda adam öldürmüşlerdi. Öldürdükleri kimseler arasında büyük fakih ve Hücce-tü'd-Din lakabını taşıyan Maliki mezhebinin büyük alimi, seyhi Ebü'l-Haccac Yusuf b. Dernas el-Findelavî de vardı. Bu zati Neyreb mintikasında öldürmüşlerdi.

Babü's-Sagir Mezarligina defnedildi.

Mücirüddin, Banyas'ı kendilerine vermek karsiliginda Dimask'a ilismemeleri için Haçlılarla baris andlasmasi yapmisti. Bunun üzerine Haçlılar orayı birakip gittiler ve Banyas sehrini teslim aldilar. Bu senede Sultan Mes'ud ile emirleri arasinda anlasmazlik meydana geldi. Emirleri onu birakip terkettiler. Bagdat'a hücum ettiler. Ahaliyle savastilar. Bagdatlıların büyük küçük bir çok insanini öldürdüler. Sonra halife sarayinin karsisinde toplanip yer Öptüler ve olup bitenlerden ötürü halifeden özür dilediler. Sonra da Nehrevan taraflarina gittiler. Çesitli yerlere dagildilar. Ahalinin mallarini yagmaladilar. Bu yüzden Irak'ta kitlik meydana geldi. Fiyatlar yükseldi.

Bu senede, Zeynebî'nin vefatından sonra Bagdat kadilkudathgma Ebül-Hasan Ali b. Ahmed b. Ali b. ed-Damiganî atandı.

Bu senede Gur hükümdari Sulî b. Hüseyin, Gazne sehrini ele geçirdi. Gazne hükümdari Behramsah b. Mes'ud da ki o Sebüktekin evla-dmdandi Fergana'ya gitti ve Fergana melikinden yardım istedi. O da büyük bir orduyla yardımına geldi ve Gazne sehrini Sulî'nin elinden aldı. Sulî'yi de yakalayip idam etti. Gerçekten Sulî cömert, alicenab ve çokça sadaka veren bir kimseydi. [67]

Hicretin Besyüzkirküçüncü Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Ibrahim B. Muhammed

Ibrahim b. Muhammed b. Nehar b. Muharrir el-Ganevî, Rakkaliy-di. Hadis dinledi. Sasi'den ve Gazzalî'den fikh dersleri aldı. Gazzalî'nin birçok musennafatini kitap olarak hazırladı ve Gazzalî'ye okudu. Onun yanında çokça bulundu. Heybetli ve çok susan bir kimseydi. Bu senenin zilhicce ayında seksen yasini asmis iken vefat etti. [68]

Sahansah B. Eyyub

Sahansah b. Eyyub b. Sadi. Nureddinle beraber şehid oldu. Sit Azar'm babasıdır. Sit Azar, Azariye vakfinin sahibesi olan bir hatundur. Sahansah aynı zamanda Takaviye vakfinin kurucusu Takiyyüddin Ömer'in de babasıdır. [69]

Ali B. Hüseyin

Ali b. Hüseyin b. Muhammed b. Ali ez-Zeynebî. Ebü'l-Kasim el-Ek-mel Ebi Talib Nurü'l-Hüda b. Ebi'l-Hasan Nizamü'l-Hazreteyn b. Naki-bünnükaba Ebü'l-Kasim b. Kadi Ebü't-Temmâm el-Abbasi. Bagdat sehrinde ve diger beldelerde kadilkudatlık yapmistir. Çok miktarda hadis dinlemis ve rivayet etmistir. Reis mertebesindeki bir fakihti. Vakarliydi. Güzel görünlü, davranislari güzel bir kimseydi. Çok az konusurdu. Halife Rasid'le birlikte

Musul'a gitmisti. Basindan birçok haller geçmiş sonra Bagdat'a dönmüs ve bu senede orada vefat etmisti. Vefat ederken altmış yasini asmisti. Cenaze merasimine büyük bir halk kitlesi istirak etmisti. [70]

Ebü'l-Hac Yusuf B. Derbas

Ebü'l-Hac Yusuf b. Derbas el-Findelavî. Dimask'ta Malikîlerin seyhi idi. Bu senenin rebiyülevvel ayinin altisinda cumartesi günü Neyreb mintikasinda Rebve veya oraya yakin bir yerde Abdurrahman el-Celculî ile birlikte öldürüldü. Ebü'l-Hac, zahidlerdendi. Allah, ikisine de rahmet etsin. Dogrusunu noksanliklardan münezzeh olan yüce Allah daha iyi bilir. [71]

Hicretin Besyüzkirkdördüncü Senesi

Bu senede Kadi Iyaz b. Musa b. Iyaz b. Amr b. Musa b. Iyaz b. Muhammed b. Musa b. Iyaz el-Yahsubî vefat etti. Bu zat Septe kadisi idi. Maliki ulemasindandi. Çok faydali eserleri vardır. Mesela es-Sifa, Serh-i Müslim, Mesarikü'l-Envar gibi eserleri vardır. Güzel siirler yazardi. Birçok ilimlere, lûgate, hadise, edebiyata, tarihe dair bilgisi vardı. Ilimlerde önderdi. Hicretin 446. senesinde dogdu. Bu senenin cemaziyelahir ayinda cuma günü vefat etti. Bu senenin ramazan ayinda vefat ettigine dair zayıf bir rivayet de vardır. Tabii ki vefat yeri Septe sehri idi.

Bu senede Haleb valisi Nureddin Mahmud b. Zengi, Haçlıların beldelerine gaza yaptı. Onlardan çok sayıda adam öldürdü. Öldürdükleri arasında Antakya valisi prens de vardı. Haçlıların birçok kalelerini fethetti. Allah'a hamd olsun. Bu gazasında Dimask atabegi Muinüd-din'den yardım istemisti. Muineddin de Serhat naibi emir Mücahidüd-din b. Mervan b. Mas komutasında ona bir askeri birliği takviye olarak gönderdi. Bunlar çok yararlılıklar gösterdiler. Sairler bu gazayla ilgili siirler dile getirdiler. Bu sairlerden biri de Ibn Kayser anî' dir. Sairlerin bu gazayla ilgili söyledikleri siirleri Ebu Same, er-Ravzeteyn adli eserde nakletmistir.

Bu senenin rebiyülahir ayinin üçünde çarsamba günü Muzaffer Yahya b. Hübeyre halifeye vezir oldu. Avnü'd-Din lakabını aldı. Kendisine hil'at giydirildi.

Bu senenin receb ayında Meliksah b. Mahmud, beraberinde bir grup ümerayle birlikte Bagdat'a baskın düzenledi. Yanında Ali b. Debis ile Türkmenlerden ve diğerlerden oluşan bir topluluk da vardı. Bunlar halifeden Meliksah Mahmud adına Bagdat'ta hutbe okutmasını istediler. Halife bunu kabul etmedi. Aralarında defalarca yazışma oldu. Halife bunun üzerine Sultan Mes'ud'a haber göndererek hemen Bagdat'a gelmesini istedi. Sultan Mes'ud işi agırdan alınca durum vehamet kes-betti. Delik, yamanamayacak kadar büyüdü. Sonra Melik Sencer, kardeşinin oğlu Sultan Mes'ud'a haber

göndererek hemen halifenin yanına gitmesini istedi. Gitmemesi durumunda ona tehditte bulundu. Bunun üzerine Sultan Mes'ud ancak sene sonunda Bağdat'a gidebildi ve bütün bu serler ortadan kalktı. Sıkıntılarını yerini tümüyle sevinç aldı.

Bu senede Bağdat'ta şiddetli bir deprem meydana geldi. Yer on kez sallandı. Hulvan'da bir dağ paramparça oldu. Nehricur tekkesi yıkıldı. Zâtü'l-Cenp hastalığı nedeniyle çok sayıda insan öldü. Bu hastalığa yakalanan kimseler konuşmadan ölüyorlardı.

Bu senede Musul valisi Seyfeddin Gazi b. Zengi vefat etti. Kendisinden sonra yerine kardeşi Kutbeddin Mevdud b. Zengi geçti. Kutbeddin, kardeşinin henüz gerdege girmedigi karisiyle evlendi. Bu kadın, Mardin valisi Timurtas b. Ilgazi b. Artuk'un kızıydı. Bu hatun, Kutbeddinle yaptığı evlilik neticesinde birkaç erkek evlad doğurdu ki bunların tamamı sırasıyla Musul valiliği yaptılar. Bu hanım onbes hükümdarın yanında bile bas örtüsünü çıkarırdı.

Bu senede Nureddin, Sincar üzerine yürüdü ve orayı fethetti. Kardeşi Kutbeddin Mevdud da onu Sincar'dan geri çevirmek için karsısına asker çıkardı. Sonra ikisi barışıp anlaştılar. Rahbe ve Humus'u Nured-din'e bırakan Kutbeddin, Sincar sehrine sahipliğini devam ettirdi. Nureddin de kendi beldesine geri döndü. Sonra Haçlıların üzerine sefer düzenledi. Onlardan bir kısmını öldürdü. Antakya valisi prensi de esir aldı. Aralarında Fetih el-Kayseranî'nin de bulunduğu bazı sairler onu övdüler. Kayseranî su beyitlerle başlayan kasidesinde onu şöyle övmüştü:

«Bu kesin azımlar ve kararlardır. Kılıç sallayarak yapılan çığırkanlıklar değildir.

Bu cömertlik ve keremlerdir. Kitapların yazdığı değildir. Bu himmetlerdir ne zaman konuşacak olursa, Pesisira sairler ve hatipler artık sürçülisan ederler. Ey İmadüddin'in oğlu, palalarında, Emek harcayarak bu işin zirvesine çıktın.

Deden hep şahikalar yaratırdı.

Nihayet kazıklar yıldızlar olan bir kubbe yaptı.»

Bu senede Nureddin, Hama sehrine yakın Famiya kalesini fethetti. Bu senede Misir hükümdarı Hafız LidiniUah Abdülmecid b. Ebil-Kasım b. Müstansir vefat etti. Kendisinden sonra yerine oğlu Zafir İsmail geçti. Ahmed b. Afdal b. Emirü'l-Cüyus, Hanz'in hilafeti esnasında Misir'i istila etmiş ve Misir'da kendi adına hutbe okutmuş. Sonra da ezanda "Hayye ala hayril amel" cümlesini okutmuştu. Sözünü etmekte olduğumuz Hafız LidiniUah, kuluñç ağırsına yakalanan kimseler için kuluñç tablası icat etmiş, bunu çalıp kihnema vurduran kimseden kuluñç ağırsı ve romatizma çikip

gidermis.

Bu senede Hadim Kutuz insanlara hac ettirdi. Kûfe'de hastalandi geri döndü, yerine hac emirligine kölesi Kaymaz'i vekil tayin etti. Bagdat'a vardiktan birkaç gün sonra da vefat etti. Araplar hacdan dönmekte olan hacılara saldırmak, mallanni yagmalamak amaciyla yollarini kestiler. Hac emiri Kaymaz saldirganlara direnemedi. Saldirganlardan kendi sahsi için aman alip hacilan onlara teslim etti ve kendisi de kaçip gitti. Saldirganlar hacilann çoklanni öldürüp mallanni yagmaladilar. Çok az sayida haji bu musibetten salimen kurtulabildi. îнна lillah ve in-na ileyhi raciun (dogrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz).

Bu senede Muinüddin b. Atabek Dimask'ta vefat etti. Bu zat Tugte-kin'in kölelerindendi. Nureddin'in zevcesinin babasiydi. Nureddin ki Babü'l-Ferec'te Muiniye medresesinin vâkifidir. Mezan Daru'1-Bet-tih'te avniye mahallesinde Katla Samiye el-Berraniye kubbesindedir. Muineddin vefat edince Vezir Müeyyedü'd-Devle Ali b. es-Sofi'nin kuvveti artti. Onunla birlikte Zeynü'd-Devle Hayder de kuvvetlendi. Bu ikisi ve Melik Müciredin Artuk arasinda düşmanlik meydana geldi. Neticede iki taraf da halktan asker topladilar. Savasmaya basladilar. İki taraftan da çok sayida asker öldürüldü. Daha sonra bans andlasmasi yapildi. [72]

Hicretin Besyüzkirkdördüncü Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Ahmed B. Nizamülmülk

Ahmed b. Nizamülmülk Ebü'l-Hasan Ali b. Nasr. Müstersid'in ve Sultan Mahmud'un vezirliklerini yapti. Hadis dinleyip rivayet etti. Hayirli ve seçkin vezirlerdendi. [73]

Ahmed B. Muhammed

Ahmed b. Muhammed b. Hüseyin el-Ercanî. Tüster kadisi idi.

Hadis rivayet etti. Parlak lafizlar ve güzel manalar içeren siirleri vardi. Mesela su siir ona aittir:

«İnsanlari denedigimde onlardan,

Sikintilarla karsilastigim anda güvenilir bir kardes istedim.

Sikinti ve genislik hallerinde yine onlan denedim.

Canli ve diri kimselere «Bana yardimci biri yok mu?» diye seslendim.

Üzüntülü hallerimde bana karsi sevinenlerden,

Sevinçli hallerimde de beni kiskananlardan baskasini görmedim.

Artik bütün âlemlerin sevgi ve dostlugunu bosladim.

Yolumda yalnız basima gidiyorum. Hiç kimseye dönüp bakmıyorum.

Ey bana dönüp bakan kimseler geçinip gittiniz.
Ama kalbimi en acili hallere maruz bıraktınız
Ey gözlerim! kalbime satasmaktan vazgeç,
Çünkü iki kisinin bir kisiyi öldürmeye çabalaması zorbalıktır.» [74]

Kadiiyaz

Kadi İyaz b. Musa es-Sebtî. Faydalı eserlerin sahibidir. Siirlerinden biri sudur:

«Allah biliyor ki sizi görmedigimden bu yana ben, Kanatlarinin tüyleri kendisine ihanet eden bir kus gibiyim. Eger size dogru gelmek için rüzgara binebilseydim, Bunu yapardim. Ama bana olan uzakliginiz, Dogrusu ölümümü yaklastirmistir.»

Ibn Hallikan, onun biyografisini güzelce anlatmistir. [75]

Isab. Hibetullah

Isa b. Hibetullah b. Isa. Künyesi Ebu Abdillan en-Nakkas'tir. Hadis dinledi. Hicretin 457. senesinde dogdu. İbnü'l-Cevzî dedi ki: «İsa, zarif, hafif ruhlu, güzel nükteleri olan biriydi. Akılli kimselerle oturup kalkti. Benim meclisime de gelir, benimle mektuplasirdi. Ben de'ona cevap yazardim. Bir defasında ona yazdigim cevabi mektubu çok belagatli yazdim. Bana gönderdigi cevabi mektubunda da söyle demisti: «Bana fazlaca hitapta bulundun. Öyleki bu fazlaliktan ötürü noksanligin meydana gelmesinden korktum.»

Su siir ona aittir:

«Yasli kisi kendinde bir zindelik görürse, Bu onun gizli ölümü demektir. Görmezmisin ki kandilin isigi, Sönmeden Önce fazlaca alevlenir.» [76]

Aksungur Oglu Gazi

Asil adi Seyfeddin'dir. Musul valisiydi. Nureddin Mahmud'un kardesidir. Nureddin, önceleri Haleb'in, sonrada Dimask'm valiligini yapmistir. Seyfeddin seçkin ve hayirli hükümdarlardan olup kalbi temiz, mualemesi güzel, sureti parlak, bahadır, cömert bir kimseydi. Askerleri için hergün 100 koyun, köleleri içinde otuz koyun keserdi. Bayram gününde sigir ve tavuklardan ayrı olarak 1000 koyun keserdi. Bu, çevre hükümdarlari arasında yani basinda sancak tasman ilk hükümdardir. Askerlerine, gazaya giderken yanlarında mutlaka kiliç ve gürz bulundurmalarını emretti. Musul'da bir medrese ve Sofiye hankâhi yaptırdi. Sair Haysebeyse (Sa'd b. Muhammed b. Sa'd b. Sayfi et-Temimi) onu övdü. O da Haysebeyse'ye 1000 dinar ve bir de hil'at verdi. Cemaziyelahir ayında Hama'da mezkur medresesinde vefat etti. Vefat ederken kirk yasındaydi. Babasinin

vefatından sonra üç yıl elli gün süreyle hükümdarlık yapmısti. Allah rahmet etsin. [77]

Hadim Kutuz

Yirmi sene veya daha fazla bir süre Hac emirliği yaptı. Hadis dinledi. Ibn Zagunî'den kiraat dersleri aldı. İlim tahsil etmeyi, sadaka vermeyi çok severdi. Onun maiyetinde hacca giden kimseler son derece huzurlu, rahat ve güvenli idiler. Çünkü o secatli bir kimse olup halifeler ve hükümdarlar nezdinde itibarlıydı. Bu senenin zilkade ayının onbirinde salı gecesi vefat etti ve Rusafe mezarlığına defnedildi. [78]

Hicretin Besyüzkirkbesinci Senesi

Bu senede Nureddin Mahmud, Famiya kalesini fethetti. Bu, kalelerin en müstahkemi idi. Bu kalenin bir sene önce fethedilmiş olduğuna dair zayıf bir rivayet de vardır.

Bu senede Nureddin Mahmud zaptetmek amacıyla Dimask üzerine yürüdü. Ancak bunu basaramadı. Dimask valisi Mücirüddin Artuk'a hil'at giydirdi. Veziri Ibn Sofî'ye de hil'at giydirdi. Halifeden ve sultandan sonra Nureddin'in adına Dimask'ta hutbe okundu. Sikkelere de aynı şekilde halife ve sultandan sonra onun adı yazıldı.

Nureddin, bu senede İzaz (Azaz?) kalesini fethetti. Kale hakimi ibn Joscelin i esir aldı. Müslümanlar buna çok sevindiler. Bundan sonra kale hakiminin babası Haçlı Joscelin'i de esir aldı. Müslümanların sevinci daha da arttı. Nureddin oradaki birçok beldeleri de fethetti.

Bu senenin muharrem ayında Yusuf ed-Dimaskî, Nizamiye'de ders vermeye başladı. Kendisine hil'at giydirdi. Ancak buraya atanması halifenin onayı olmaksızın sadece sultanın ve Ibn Nezzam'ın kararnamesi ile olduğu için bu görevden alındı. O da evine kapandı. Artık medreseye hiç dönmedi. Nizamiye müderrisliğine Seyh Ebü'n-Necib, sultanın kararnamesi ve halifenin onayı ile atandı.

Ibnü'l-Cevzî dedi ki: «Bu senede Yemen'de tamamı kan olan yağmur yağdı. Öyle ki insanların elbiselerini kırmızıya boyadı.» [79]

Hicretin Besyüzkirkbesinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Hasan B. Zinnun

Hasan b. Zinnun b. Ebil-Kasım b. Ebi'l-Hasan, Künyesi Ebü'l-Me-fahir'di. Nisaburludur. Bağdat'a geldi. Orada vaaz verdi. Es'arîlerin aleyhinde konuştu. Hanbelîler onu sevdiler. Sonra onu denediklerinde Mutezili olduğunu anladılar. Bu defa itibarı düştü. Gücü azaldı. Bu yüzden Bağdat'ta fitne meydana geldi. Ibnül-Cevzî onun bazı siirlerini dinlemisti. Siirlerinden

biri sudur:

«İyiler ölüp gittiler. Ecelleri tükenince çekip gittiler. Onlardan sonra artık kerametler ve cömertlikler de öldü. Beni sefiş bir millet içinde bıraktılar.

Misafirin binek bulmak için kiracılara gidip gelisini ve dolastığını görseydiler ölürlardı.» [80]

Abdülmelikb. Abdülvehhab

Hanbelî mezhebine mensup bir kadi idi. Bahaüddin lakabini tasirdi. Hanefî ve Hanbelî mezhebini bilir. Bu konuda münazaralar yapardı. Şehidler mezarına, babasının ve dedesinin yanına defnedildi. [81]

Abdülmelik B. Ebî Nasr B. Ömer

Künyesi Ebü'l-Mealî el-Cilî'dir. Fakih, salih, abid ve fakir bir kimseydi. Barınacak bir evi yoktu. Terk edilmiş mescidlerde gecelerdi. Hacılarla birlikte hac yoluna koyuldu. Mekke'ye gidip orada ikamete başladı. Orada Rabbine ibadet etti. Faydalı ilimler nesretti. Mekkeliler onu över ve hayırla yad ederlerdi. [82]

Fakih İbn Bekir B. Arabî

Malikî mezhebine mensuptu. Tirmizî'nin sarihidir. Fakih, alim, za-hid, âbid bir kimseydi. Fikihla uğrastıktan sonra hadis dinlemeye ve rivayet etmeye başladı. Gazzalî'yle arkadaşlık etti. Ondan ilim tahsil etti. Felsefecilerin görüşüne kail olusu sebebiyle Gazzalî'yi suçladı.

«Gazzalî felsefecilerin midelerine girmiş, ama dışarı çıkamamıştır» derdi. Doğrusunu noksanlıklardan münezzeş olan yüce Allah daha iyi bilir. [83]

Hicretin Besyüzkirkaltıncı Senesi

Bu senede sultan, İsmaililerin beldelerine hücum etti. Çok sayıda İsmailî'yi öldürüp salimen geri döndü.

Bu senede, Nureddin, Dimask sehrini aylarca kusatma altında tuttu. Sonra bırakıp Haleb'e gitti. Sulh, Burhan el-Belhî vasıtasıyla yapıldı.

Bu senede Haçlılarla Nureddin'in askerleri arasında çarpışma meydana geldi. Müslümanlar bozguna uğradılar. Bir kısmı öldürüldü. İnna lillah ve inna ileyhi raciun (doğrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz.) Bu savaş meydana geldiğinde Nureddin çok üzölmüş, lüks hayatı terketmiş, lezzetlerden ayrı kalmış, intikamını alıncaya kadar bu halini devam ettirmişti.

Sonra Türkmenler, beraberinde yardımcılarından oluşan bir toplulukla birlikte Haçlı hükümdar Joscelin'i gözetmişler, nihayet onu bir av partisinde esir almışlardı. Nureddin de haber salarak kendi adamlarını harekete

geçirmis ve Türkmenlere baskın yaparak Joscelin'i onlardan alıp tutsak etmişti. Joscelin, kafirlerin meshurlarından ve facirlerin bü-yüklerindendi. Onu çok alçak ve zelil bir halde huzurunda durdurmuş, sonra onu zindana atmıştı. Daha sonra Nureddin, Joscelin'in beldelerine hücum etmiş, oralari bütünöyle ele geçirmişti.

Bu senenin zilhicce ayında Ibn Abbadi, Mansur Camii'nde kürsiye oturup vaaz vermeye başlamıştı. Dinleyicileri arasında ayandan bir grup da vardı. Hanbeliler, o günde neredeyse fitne kaynatacaklardı, ama Cenâb-i Allah lütfetti. Bir zarar meydana gelmedi.

Bu senede Kaymaz el-Erguvanî insanlara haccettirdi. [84]

Hicretin Besyüzkirkaltinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Seyh Burhaneddin

Seyh Burhaneddin Ebül-Hasan b. Ali el-Belhî. Dimask'ta Hanefî-lerin seyhi idi. Belhiye'den sonra Hatuniye el-Berraniye'de ders verdi. Alim ve ilmiyle amel eden bir kimseydi. Takvali ve zahiddi. Babü's-Sa-gir mezarligina defnedildi. [85]

Hicretin Besyüzkirkyedinci Senesi

Bu senede Sultan Mes'ud vefat etti. Kendisinden sonra yönetimin basina kardesi Meliksah b. Mahmud geçti. Sonra Sultan, Muhammed gelip ülkeyi ele geçirdi. Tahta oturdu ve otoritesini kurdu. Emir Has-beg'i öldürdü. Mallarini aldı ve cesedini köpeklere attı.

Halife, Vâsit sehrinin de karistigini duyunca büyük bir orduyla oraya gitti. Durumu düzeltti. Küfe ve Hille'ye hücum etti. Sonra Bagdat'a döndü. Sehir onun için süslendi.

Bu senede Magrip hükümdari Abdülmü'min, Bicaye sehrini zaptetti. Burasi Beni Hammad'in ülkesinin topragiydi. Beni Hammad'm son hükümdarlari Yahya b. Abdü'laziz b. Hammad idi. Sonra Abdülmü'min, Sinhaca üzerine asker sevketti. Orayi kusatma altına aldı. Sehirdeki mallari yagmaladı.

Bu senede Nureddin es-Sehid ile Haçlılar arasında büyük bir savas meydana geldi. Haçlılari bozguna ugratti. Onlardan bir kismini öldürdü. Allah'a hamd olsun.

Bu senede Sultan Sencer ile Gur hükümdari Alaeddin Hüseyin b. Hüseyin arasında savas meydana geldi. Alaeddin, Gurlularin ilk hükümdariydi. Sultan Sencer onu maglup etti. Esir aldı. Huzuruna getirtip ifadesi alindiginda ona «Eger sen beni esir alsaydm bana ne yapardin?» diye sordu. Alaeddin de gümüs bir bukagi çıkarıp «Seni bununla bukagilardim» dedi. Sultan Sencer onu affetti. Ülkesine gönderdi. Sonra Sultan Sencer

Gazne üzerine yürüdü. Orayı hükümdar Behramsah es-Sebüktekin'in elinden aldı. Oraya kardesi Seyfeddin'i vekil bıraktı. Ancak Gazze halkı Seyfeddin'e ihanet etti. Onu Behramsah'a teslim ettiler. Behramsah da onu idam etti. Alaeddin Gazne üzerine yürüdü. Orada vali olarak bulunan Behramsah'ın oğlu Hüsrev kaçtı. Alaeddin sehre girdi ve üçgün süreyle orayı yağmaladı. Ahaliden çoğunu öldürdü. Şehir halkının geride kalanlarını angaryada çalıştırdı. Torbalarla toprak tasıttı. Şehrin uzak bir yerinde yığdirdiği bu topraklarla bugüne kadar bilinen bir kale meydana getirdiler. Böylece Gazne'de ve çevresinde Se-büktekin oğullarının hakimiyeti sona ermiş oldu. Sebüktekin'in oğulları hicretin 366. senesi ile 547. senesi arasında hakimiyet sürmüşlerdi. Bu sülaleden gelen hükümdarlar seçkin ve hayırlı hükümdarlardı. Kâfirlerle en fazla cihad eden bu hükümdarlar olduğu gibi diğer hükümdarlara nisbetle bunların malları, kadınları, askerleri ve teçhizatları daha fazlaydı. Putları kırmışlar, kâfirleri helak etmişlerdi. Baska hükümdarların yigamiyacakları derecede mal ve para yigmişlerdi. Bunun yanı sıra beldelerin en güzeli, en verimli, ve en sulu olanıydı, ama hepsi yok oldu. İzleri kayboldu.

«Ey Muhammed, dedi: «Mülkün sahibi olan Allah'im! Mülkü dilediğine verirsın. Dilediğinden çekip alırsın. Dilediğini aziz kılar, dilediğini alçaltırm. İyilik elindedir. Doğrusu sen herşeye kadırsın». (Âi-i imrân, 26).

Daha sonra Alaeddin, Gur'a Hindistan'a ve Horasan'a hakim oldu. Gurluların hakimiyet alanı genişledi. Esir düştükten sonra kurtulan Sultan Alaeddin'in otoritesi büyüdü.

İbnu'l-Cevzî'nin anlattığına göre bu senede bir horoz bir yumurta yumurtlamış, sonra bir dogan iki yumurta yumurtlamıştı. Bir deve kusu da erkek olmaksızın yumurtlamıştı ki, bu çok tuhaf bir durumdu. [86]

Hicretin Besyüzkirkyedinci Senesinde Vefat Eden Meshur Şahsiyetler **Muzaffer B. Erdesir**

Künyesi Ebül-Mansur el-Badî'dir. Vaizdi. Hadis dinledi. Bağdat'a geldi. Orada hadis yazdırdı. Vaaz verdi. İnsanlar onun vaazlarında anlattığı şeyleri yazarlardı. Böylece onun birkaç ciltlik vaazları derlenmiş oldu. İbnü'l-Cevzî dedi ki: «Ancak onun bu birkaç ciltlik vaazlarında beş güzel kelime bulunamaz» demiş, onun aleyhinde konuşmuş, yerden yere vurmıştu. Sadece şu sözünü beğenmişti: Muzaffer b. Erdesir vaaz verirken yağmur yağmış. İnsanlar da vaaz meclisini bırakıp duvarların altına kaçmışlar di. O esnada Muzaffer b. Erdesir cemaata şöyle demişti: «Nimet bulutlarından damlayan rahmet sularının serpintisinden kaçmayın, aksine öfke çakmagından çıkan ateşin kivilcimlerinden kaçın».

Muzaffer b. Erdesir elli yaşını kısa bir müddet geride bıraktıktan sonra bu

senede vefat etti. [87]

Sultan Mes'ud

Irak'in ve diger beldelerin hakimi idi. Baska hükümdarlara nasip olmayacak derecede otoriteye ve mutluluga nail oldu. Birçok savaclar ve büyük olaylarla karsilasti. Nitekim bunlari bir kısmi önceki sayfalarda anlatilmisti. Savaclarindan birinde halife Mustersid'i esir almisti. Bu senenin cemaziyelahir ayinin sonunda çarsamba günü vefat etti. [88]

Hattat Ve Kâtip Yakup

Nizamiye'de vefat etti. Maliye divaninin memurlari onun mirasim almak için geldiklerinde Nizamiye'deki fakihler memurlara engel olmuslar, bu yüzden büyük bir fitne meydana gelmistir. Neticede Nizamiye müderrisi Seyh Ebu'n-Necib görevden azledildi ve ceza olarak da divanda dövüldü. [89]

Hicretin Besyüzkkirksekizinci Senesi

Bu senede Sultan Sencer ile Türkler arasında savaclar meydana geldi. Türkler onun askerlerinden çoğunu öldürdüler. Öyleki Sultan Sencer'in askerlerinin cesetlerinden büyük tepeler meydana geldi. Sultanin kendisini de esir aldilar. Beraberinde bulunan emirleri, elleri kollari bagli vaziyette öldürdüler. Onu meclise getirdiklerinde karsisinda kiyam edip yer öptüler ve ona «Biz senin kullariniz» dediler. Bazi büyük Türk komutanlari onun köleleri idiler. Sultan Sencer iki ay kadar yanlarinda kaldi. Sonra onu alip Merv'e gittiler. Orasi Horasan ülkesinin baskentiydi. Türk emirlerinden biri Merv'i kendisine ikta olarak vermesini isteyince Sultan Sencer «Bu mümkün degildir. Çünkü burasi ülkenin baskentidir» dedi. Türk emirleri de ona güldüler ve alaya aldilar. O da tahttan inip hankâha gitti. Hankâhtaki yoksul sofilerden biri haline geldi. Artik bir daha hükümdar olmayacagini söyleyerek tevbe etti. O Türk emirleri de Horasan'i istila edip halkin malini yagmaladilar. Horasan'da hayat izi dahi kalmayacak sekilde her yeri talan ettiler. Memlekette büyük bir bozgun meydana getirdiler. Süleymansah'i tahta geçirdiler. Çok geçmeden onu da azlettiler. Sultan Sencer'in kizkardesinin oglu Hakan Mahniud b. Kûhan'i tahta oturttiler. Isler bozuldu. Idarenin çivileri söküldü. Herkes ülkenin bir tarafina gitti. Tek devlet, devletçiklere döndü.

Bu senede Abdülmü'min ile Araplar arasında Magrip diyarinda çok savaclar cereyan etti.

Bu senede Haçlılar Gazze sahillerindeki Askalan sehrini zaptetti-ler.

Bu senede halife, büyük bir orduyla Vâsit sehrine gitti. Durumu düzeltti ve Bagdat'a döndü.

Bu senede Kaymaz el-Erguvanî insanlara hec ettirdi.

Bu senenin sonlarında meshur ve birbirinin akrani olan iki sair vefat ettiler: [90]

Ferezdakvecerir

Ferezdak Ebü'l-Hasan Ahmed b. Münir el-Cevnî. Bu, Haleb'de vefat etti. Cerir Ebu Abdullah Muhammed b. Nasr b. Sagir el-Kayseranî el-Halebî. Bu da Dimask'ta vefat etti.

Bu senede Misir hükümdari Zafir'in veziri adil lakabini tasılamakta olan Ali b. Sellar vefat etti. Bu, Iskenderiye'de Hafız Ebu Tahir es-Selefî için bir medrese inşa ettirmisti. Buraya Safî talebeler gelip ilim tahsil ederlerdi. Adil, ismiyle müsemma olmayan yıkıcı, zalim ve sert bir kimseydi. İbn Hallikan onun biyografisini anlatmistir. [91]

Hicretin Besyüzkirkdokuzuncu Senesi

Bu senede halife Muktefi, büyük bir orduyla Tikrit'e gitti. Tikrit kalesini kusatma altına aldı. Orada Türkmen ve Türklerden oluşan bir toplulukla karsılastı. Cenâb-i Allah onu onlara karşı muzaffer kıldı. Sonra Bagdat'a döndü. [92]

Sultan Nureddin Es-Sehid'in Dimask'i Zaptetmesi

Bu senede Misir halifesi Zafir'in Öldürüldüğü haberi Bagdat'a ulasti. Misirlilerin hilafet hanedanında sadece bes ayhk bir erkek çocuk kalmisti. Onu baslarına halife yaptılar ve Faiz lakabini taktılar. Halife, Nureddin Mahmud b. Zengi'ye, Sam ve Misir diyarının valiligine atandigina dair bir ferman yazıp gönderdi.

Bu senede Bagdat'ta yatsıdan sonra siddetli bir fırtına çıktı. Esintiler arasında ates parçaları da vardı.

İnsanlar kıyametin kopmasından korktular. Yer salsildi. Dicle suyunun rengi kırmızıya büründü. Vâsit sehrinde de sebebi bilinmeyen bir kan fiskirmaya başladı. Melik Sencer'in de Türklere esir düştüğü, son derece tahkir edilip zillate maruz bırakıldığı, her vakit kendi durumuna ağladığı haberi de Bagdat'a ulasti.

Bu senede Nureddin Mahmud, Dimask sehrini vali Mücirüddin Ar-tuk'un elinden aldı. Çünkü Mücirüddin kötü bir idare sürüyordu. Devleti zayıflamisti. Halk, onu veziri Müeyyedü'd-Devle Ali b. es-Sofî ile birlikte kalede kusatma altına almisti. Hadim Ata, son derece zalim ve sert bir kimse olup memleket idaresini ele almisti. İnsanlar gece gündüz Allah'a dua ederek Nureddin Artuk'un yerine Nureddin Mahmud es-Se-hid'in kendilerine hükümdar olmasını istiyorlardı. Tam o esnada Haçlılar, Askalan

sehrini zapt etmişlerdi. Nureddin Mahmud es-Sehid, bu duruma çok üzülmüştü. Çünkü Askalanlıların imdadına kavusma imkânini bulamıyordu. Zira onunla Askalanlılar arasına Dimask şehri engel olarak girmisti. Haçlıların Dimask'ini da kusatma altına alıp ahaliye baskı yapmalarından ve Mücirüddin'in Haçlılara haber vermesinden ve defalarca cereyan ettiği şekilde Haçlılar onu yalnız ve yarımsız bırakmalarından endişe ediyordu. Çünkü Haçlılar Nureddin Mahmud es-Sehid'in Dimask'ini ele geçirmesini ve bu nedenle kendilerine karşı direnebilecek güçlü biri haline gelmesini istemiyorlardı.

Nureddin Mahmud es-Sehid, kendisi gitmeden önce Emir Esedüddin Sirkuh'u, 1.000 süvari ile barış isteyen biri sıfatıyla Dimask'a Müci-rüddin'e göndermişti. Ancak Mücirüddin ona iltifat etmemiş ve onu adam yerine koymamıştı. Şehrin önde gelenlerinden hiç biri onu karşılamaya çıkmamıştı. Durumu Nureddin Mahmud es-Sehid'e bir inekdupla bildirince Nureddin askerleriyle birlikte yola koyuldu. Dimask'a bağlı Uyûnû'l-Fasirya'da mola verdi. Sonra Dimask'ın doğu kapısının yanına kadar gitti. Şehri zor kullanarak fethetti. On günlük bir kusatmadan sonra doğu kapısından içeriye girdi. Şehre girişi, bu senenin sa-fer ayının onunda pazar günü olmuştı. Mücirüddin kaleye sığınmıştı. Nureddin onu kaleden indirmiş ve ona Dimask şehrine bedel olarak Humus şehrini vermişti. Bundan sonra Nureddin kaleye girdi. Dimask üzerinde hakimiyet kurdu. Allah'a hamd olsun. Şehirde duyuru yaptırarak herkesin güvende, hayır ve rahatlıkta olacağını bildirdi. Sonra halk üzerindeki haksız vergileri kaldırdı. Fermanları minberler üzerinde okunup ilan edildi. Halk buna çok sevindi. Ona çokça duâ ettiler. Haçlı hükümdarları ona mektup yazarak Dimask şehrini ele geçirdiğinden ötürü tebriklerini sundular ve ona yakın olmaya çalıştılar. Boyun eğip teslimiyet arz ettiler. [93]

Hicretin Besyüzkirkdokuzuncu Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Reis Müeyyedü'd-Devle

Müeyyedü'd-Devle Ali b. es-Sofî. Dimask'da Mücirüddin'in vezirliğini yaptı. Birkaç kez tahta geçmeye yeltendi. Durumu kuvvetlendi. Sonra Mücirüddin ile aralarında barış antlaşması yapıldı. Nitekim bu hususlar önceki sayfalarda anlatılmıştı. [94]

Hadım Ata

Dimask emirlerindendi. Mücirüddin'in emri ile yönetime el koydu. Bir süre Baalbek şehrinde naiplik yaptı. Zalim, zorba ve sert bir kimseydi. Dimask şehrinin doğu kapısı dışındaki Ata Mescidi'ni kendisinin yaptırdığı söylenir. Doğrusunu Allah bilir. [95]

Hicretin Besyüzellinci Senesi

Bu senede halife, Demuka'ya gitti, orayı kusatma altına aldı. Ahali, halifenin yanına gelerek kendilerinden vazgeçip geri dönmesini istedi ve iki ordunun baskısı yüzünden neredeyse canlarından olacaklarını söylediler. Halife de isteklerini kabul edip geri döndü. İki buçuk aylık kusatmadan sonra Bağdat'a döndü. Sonra Hille'ye ve Kûfe'ye ordusuyla birlikte gitti. Süleymansah ona «Ben, Sultan Sencer'in veliahdıyım, eğer beni burada vali bırakırsan iyi olur. Yoksa ben de diğer emirlerden biri gibi olurum» dedi. Halifeye iyi vaadlerde bulundu. Halife'nin önünde kılıç kinlerini omuzuna alarak taşıyordu. İşleri yoluna koydu. İdareyi sağlamlaştırdı. Hz. Ali'nin şehidliğine parmagiyla işaret ederek selam verdi. Böyle yapmakla sanki ranzilerin ailesinden korktuğunu veya o mezardan kendisine bir tesir geleceğine inandığını veya başka bir durumun mevcut olduğunu anlatmak istiyordu. Doğrusunu Allah bilir. [96]

Nureddin Es-Sehid'in Baalbek Sehrini Fethetmesi

Bu senede Nureddin, Baalbek sehrini yeniden fethetti. Söyle ki Necmeddin Eyyub orada hem sehrin hem de kalenin naibi olarak bulunuyordu. Fakat orayı Dahhâk el-Bikaî adında bir adama teslim etmişti. Nureddin de Baalbek'i istila etti. Necmeddin de Nureddin'le mektuplaş-tı. Nureddin ona yumusak ifadeler kullanarak gönlünü almaya çalışıyordu. Nihayet böylelikle kaleyi de teslim aldı. Necmeddin Eyyub'u Dimask'a yanına çağırdı. Güzel arazileri ikta olarak verdi. Kardeşi Ese-düddin hatirına ona ikramda bulundu. Çünkü Esedüddin, Dimask'ın fethinde ona çok faydalı olmuştur. Emir Semsü'd-Devle Boransah b. Semseddin'i de Dimask sahnesi (emniyet müdürü) olarak tayin etti. Ondan sonra kardeşi Selahaddin Yusuf u sahnelige tayin etti. Onu hizada ve seferde yanından ayrılmayan has adamı kıldı. Çünkü o, endami güzel, şekli hoş bir kimse olup güzel top oynamasını bilirdi. Nureddin, atlara idman ve hücum edip geri kaçmak gibi hususlarda beceriklilik kazandırmak amacıyla atlarla oynamayı severdi.

Selahaddin Yusuf un sahneligi hakkında Sair Arkala, yani Hasan b. Nümejr el-Kelbî şöyle bir siir söylemiştir:

«Ey Sam hirsizleri, yavas olun bakalım, Ben bu sözlerimle size öğüt veriyorum: Yusuf peygamberin adasından sakının. Çünkü o adas, akıl ve kemal sahibidir. Yusuf peygamber kadınların ellerini kesiyordu. Bu ise erkeklerin ellerini kesiyor.»

Bundan sonra Sahne Selahaddin Yusuf un kardeşi Boransah, Yemen ülkesini ele geçirdi. Ona Semsü'd-Devle lakabı verildi. [97]

Hicretin Besyüzellinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Muhammed B. Nasir

Muhammed b. Nasir b. Muhammed b. Ali el-Hafiz. Künyesi Ebü'l-Fadl olup Bagdatlıdır. Hicretin 460. senesinin saban ayının ortasında Berat gecesinde dogdu. Çokça hadis dinledi. Bazi hadis seyhlerinden hadis rivayetlerinde bulundu. Hadis hanzi olup zapti saglamdi, çokça zikreder, gözleri sıkça yasarirdi. Çok rivayetlerde bulundu. Aralarında Ebü'l-Ferec Ibn Cevzî'nin de bulunduğu bir cemaat ondan hadis rivayet etmistir. Ebü'l-Ferec Ibnü'l-Cevzî onun, Ahmed b. Hanbel'in Müsned'i ile diger büyük hadis kitaplarını okuyup rivayet ettigini dinlemistir. Onu çokça övmüştür. Ebu Sa'd es-Sem'anî'nin «Muhammed b. Nasir, insanların aleyhinde konusmayı severdi» deyişini duyan Ibnü'l-Cevzî su cevabi vermistir: «İnsanları hadis rivayeti hususunda bu şekilde cerh ve tadil etmek dogru değildir. Ibn Sem'anî, İmam Ahmed b. Hanbel'in arkadaşlarına karşı cephe almayı severdi. Kötü niyetten ve taassuptan Allah'a siginiriz.»

Muhammed b. Nasir bu senenin saban ayının onsekizinde salı gecesı seksenüç yasında vefat etti. Cenaze namazı defalarca kılındı. Babi Harp mezarlığına defnedildi. [98]

Mücella B. Cemi Ebü'l-Meali

Mahzumî kabilesine mensup olup Ersufludur. Sonra Misir'a gidip yerleşmiş ve orada kadılık yapmıştır. Safiî fakihidir. ez-Zehair adlı eserin müellifidir. Bu eserde çok garip şeyler vardır. Ama yine de faydalı kitaplardandır. [99]

Hicretin Besyüzellibirinci Senesi

Bu senenin muharrem ayında Sultan Süleymansah b. Muhammed b. Maliksah, basında semsiye olarak Bagdat'a geldi. Vezir Ibn Hübeyre onu karşıladı ve halifenin yanına götürdü o da halifenin karşısında yer

öptü. Halifeye itaat edeceğine, kalbinin teiniz olduğuna, iyilikten ve dostluktan yana olduğuna dair yemin etti. Halife de ona, hükümdarlara özgü kaftan giydirdi. O da Irak'ın halifeye, Horasan'da fethedilecek yerlerinse Süleyman'a (yani kendisine) ait olacağını ikrar etti. Sonra Bagdat'ta Melik Sencer'in peşisıra onun adına hutbe okundu, rebiyülevvel ayında Bagdat'tan çıktı. Sultan Muhammed b. Mahmud b. Meliksah'la savastı. Sultan Muhammed onu ve askerlerini bozguna ugrattı. O da yenik düşerek gitti. Musul valisi Kutbeddin Mevdud b. Zengi onu yakalayıp esir aldı. Musul kalesine hapsetti. Hapiste olduğu sürece ona ikram edip hizmette bulundu. Bu çok garip rastlantılardandır.

Bu senede Haçlılar şiddetli bir kusatmadan sonra Magrib'teki Mehdiye şehrini zaptettiler.

Bu senede Nureddin Mahmud b. Zengi, Telharim kalesini fethetti. Burayı Haçlıların elinden aldı. Burası kalelerin en müstehkemi ve mintikaların da

en korunaklisi idi. Tabi büyük bir savastan ve korkulu hallerden sonra bu fetih gerçekleşmişti ki bu en büyük fetihlerden biriydi. Bu fetih sebebiyle sairler Nureddin Mahmud b. Zengi'yi övmüşlerdi.

Bu senede Sultan Sencer esaretten kaçıp Merv sehrine döndü. Tahtına oturdu. Sultan Sencer dört senelik bir süre kadar düşmanlarının elinde esir kalmıştı.

Bu senede Magrip diyarının hükümdarı Abdülmü'min, oğullarını kendi ülkesinin beldelerine naib olarak tayin etti. Bunlardan her birini büyük bir beldeye ve geniş bir alana naib olarak tayin etti. [100]

Bagdat Kusatması

Bunun sebebi suydı: Sultan Muhammed b. Mahmud b. Meliksah, halife Muktefi'ye haber göndererek Bagdat sehrinde kendisi adına hutbe okunmasını istemiş, ancak halife onun bu isteğine olumlu cevap veremeyince o da kusatmak amacıyla hemedan'dan yola çıkıp Bagdat'a gelmişti. İnsanlar, halifenin etrafında toplanmışlar, halife de Bagdat'ın istihkâm tedbirlerini almıştı. Sonra Sultan Muhammed gelip Bagdat'ı kusatmış ve hilafet sarayının taç kısmının karşısında büyük bir orduyla durmuş. Halifenin taraftarları ona ok yağdırmaya başladılar. Halk da halifeyle birlikte omuz omuza vererek Sultan Muhammed'e karşı nefet ve benzeri şeyleri atarak şiddetlice savastılar. Savas bir süre devam etti. Onlar bu halde iken Sultan Muhammed'in kardeşinin Hemedan'da işleri karıştırdığı haberi gelince Sultan Muhammed kusatmayı bırakıp bu senenin rebiyülevvel ayında Bagdat'tan Hemedan'a döndü. Beraberindeki askerlerle çeşitli beldelere dağılıp gittiler. Bu savastan sonra insanlar şiddetli hastalığa yakalandılar. Çok sayıda insan öldü. Bagdat'ın birçok yerleri yandı. Bu hal iki ay kadar devam etti.

Bu senede Vezir İbn Hübeyre'nin oğlu Ebu Veîd Bedir, Tikrit kalesinde tutuklu iken salıverildi. Orada üç seneden beri tutuklu bulunuyordu. Bagdat'a gelisinde insanlar yolda onu karşıladılar. Sairler de onu övdüler. Onu öven sairler arasında Ebleh de vardı. Ebleh, kasidesinde vezire söyle hitap etmişti:

«Jurnalçileri hangi dil ile kinayayım. Onlar biliyorlarki ben geceleri uykusuz kaldım.

Ama kendileri uyudular.

Geceleyin yanıma siksik gelirler.

Ama birkaç sene benden yüz çevirmiş halde iken gelip geçti.»

Bu esnada vezir costu ve Sair Ebleh'e kendi elbisesini giydirdi. Ona elli dinar ödül verdi.

Bu senede Kaymaz hac emirligi yaptı. [101]

Hicretin Besyüzellibirinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Alî B. Hüseyin

Künyesi Ebü'l-Hasan'dır. Gaznelidir. Vaizdir. Halk tarafından hüsnü kabul görmüştü. Halife Müstazhir'in zevcesi Hatun onun için Ba-bü'1-Ezec'de bir hankâh yaptırmış ve o hankâh için çok vakıflar tesis etmişti. Ali b. Hüseyin, büyük bir itibar elde etmiş sultan onun ziyaretine gitmişti. Hitabeti güzel, vaazi hostu. Vaaz meclisine her sınıftan insanlar gelirdi. İbnü'l-Cevzî onun vaazından bazı parçalar nakletmiş ve şöyle demistir: Birgün onun söyle dedigini isittim:

«Bir demet hüzün, çuvallar dolusu amelden daha hayirlidir» böyle dedikten sonra da su siiri okumustu:

«İçimde o kadar hasret var ki,

Yetisen oğlumdan dolayı,

Ben, onun doğru yolu bulmasını arzuîamıştım.

Ama benim dilediğim gibi olmuyor ki.»

Bir gün de su siiri okudugunu isittim:

«Sanatımdan ötürü kavmim beni kiskaniyor. Çünkü ben sanatımda çok ileri asamalardayım, Geceleri uykusuz kaldım, onlar uyukladılar. Uykusuz kalan ile uyukîayan bir olur mu hiç?»

Ali b. Hüseyin el-Gaznevî şöyle derdi: «Yahudilerle Hristiyanlar dost ediniyorsunuz. Onlar da bayram gününüzde peygamberinize sövüyorlar sonra ertesi sabah gelip yanınızda oturuyorlar bu nasıl seydir? Dikkat edin ben bunu size teblig ettim.»

Kendisinde Siilige meyil vardı. Sonra vaazdan menedildi. Bir süre sonra yine vaaz etmesi için kendisine izin verildi. Ama artık Abbadî adındaki vaiz ortaya çıkınca insanlar ona meyletmeye başladılar. Sultan da ona çok saygı gösterip vaaz ve meclisine gidiyordu. Sultan Mes'ud vefat edince Abbadî'den sonra Gaznevî, tekrar vaizliğe atandı. Sonraları çokça hakaret gördü. Hastalandı ve bu senede vefat etti.

Ibnü'l-Cevzî dedi ki: Duyduguma göre o can çekisirken terliyor, sonra kendine gelip «rıza ve teslim» diyoruz. Vefat ettiğinde ikamet ettiği hankâhına defnedildi. [102]

Mahmud B. İsmail B. Kadus

Künyesi Ebu Fetih'tir. Dimyatlıdır. Misirda inşâ kâtipliği yapmıştır. Kadi Fadil'in seyhidir. Kadi Fadil ona el-Belağateyn adını verirdi. Katip îmad, el-

Ceride adli eserde ondan bahsetmistir. Mahmud b. Ismail'in namaza niyetle vesvese eden ve tekbiri tekrarlayan hakkında söylediği söyle bir siiri vardır:

«Niyeti zayıf olan kisi kas göz yapmada ve kükremede siddetli olsa bile,

O iktidarsızdır, hiç birsey beceremez.

Bir defada doksan kez tekbir alır.

Sanki o ates közü üzerinde namaz kiliyor.> [103]

Seyh Ebü'l-Beyan

Seyh Ebü'l-Beyan Bena b. Muhammed. Ibn Havranî adıyla meshur olmuştur. Fakih, zahid, abid, faziletli, Allah'a teslim olmuş bir kişiydi. Kiraat ilimlerini tahsil etti. Kitabü't-Tenbih adli eseri yazdı ki bu kitab-da Safî mezhebinin fikhini anlatır. Lügati güzelce bitirdi. Çokça müta-lalarda bulundu. Nakledilen güzel sözleri vardır. Kendi el yazisiyle yazdığı bir kitabini gördüm. Bu kitabında manzumeler vardır ki bu manzumeleri arkadaşları ve kendisine tabi olmuş kimseler garip lehçeler yazmışlardı. Vefat edinceye kadar mazbut ve mütedeyyin bir hayat yasadı. Derbülhicir dahilindeki hankâhında Melik Nureddin Mahmud onu ziyaret etmiş, hankâhına birseyler vakfetmişti. Bu senenin rebiyülevvel ayının üçünde şah günü vefat etti. Babü's-Sagir Mezarlığı'na defnedildi. Cenaze merasimi dillere destandı. Ben onun biyografisini Tabakatü's-Safiiye adli eserde anlatmışımdır. Allah rahmet etsin. [104]

Abdülğafir B. Ismail

Abdülğafir b. Ismail b. Abdülkadir b. Muhammed b. Abdülğafir b. Ahmed b. Sa'd el-Harisî. Hadis hafizidir. İmamü'l-Haremeyn'den fikh dersleri aldı. Annesinin babası Ebü'l-Kasim el-Kuseyrî'den çok hadis dinledi ve rivayet etti. Hadis toplamak amacıyla çeşitli beldelelere seyahatlerde bulundu. Hadis rivayet etti. el-Müfhem fi Garib-i Müslim adli eseri ve baska eserleri tasnif etti. Nisabur'da hatiplik yaptı. Faziletli, dindar bir kimse olup hadis hafiziydi. [105]

Hicretin Besyüzelliikinci Senesi

Bu senenin basında Muhammedsah b. Mahmud, Bagdat'i kusatmaya devam etmekteydi. Bagdatlılar ve Bagdat askerleri de Halife Muktefi'nin yanında yer alıp Muhammedsah'a karsi siddetlice savasa devam ediyorlardı. Savas yüzünden Bagdat'da Cuma namazları kilinmiyordu. Fitne her tarafı kaplamisti. Sonra Cenâb-i Allah, Sultan Mu-hammedsah'm Bagdat'i bırakıp geri dönmesini müyesser laldı. Nitekim bu husus önceki sene olaylarından bahsedilirken anlatılmışti. İbnül-Cevzî bu hadiseyi bu senenin olaylarından

bahsederken detayli olarak anlatmistir.

Bu senede Sam'da büyük bir deprem meydana geldi. Bu yüzden sayilarini ancak Cenâb-i Allah'in bilecegi kadar insan öldü. Haleb, Hama, Seyzer, Humus, Kefertap, Hisnul-Ekrad, Lazkiye, Maarra, Famiye, Antakya ve Trablus şehirlerinin birçok yerleri yıkildi.

Ibnü'l-Cevzî dedi ki: Seyzer sehrine gelince orada sadece bir kadın ve hizmetçisi kurtulabildi. Diğerleri helak oldular. Kefertab'a gelince oradaki ahaliden bir kisi dahi kurtulamadı. Famiye kalesine gelince oranın kalesi yerle bir oldu. Telharran ise ikiye bölündü. Yer yarıkları arasında mezarlar, lahitler ve birçok evler ortaya çıktı. Haçlı beldelerinden çoğu da yıkılıp yok oldu. Sam mintikasındaki beldelerin çoğunun surları yıkıldı. Öyle ki Hama sehrindeki bir mektep, içinde bulunan çocukların üzerine çöktü. Bütün çocuklar öldüler. Gelip o ölen çocukların durumunu soran bir kimse dahi olmadı.»

Bu bahsi Seyh Ebu Sâme, er-Ravzateyn adlı kitapta teferruatli olarak anlatmistir. Sairlerin bu konuda söyledikleri kasideleri de nakletmiş tir.

Bu senede Sultan Mahmud b. Muhammed, dayisi Sencer'den sonra onun beldelerinin tamamını ele geçirdi.

Bu senede Sultan Mahmud b. Zengi, kusatmadan sonra Seyzer kalesini fethetti. Baalbek sehrini ele geçirdi. Orada Dahhâk el-Bukaî bulunmaktaydı. Bu hadisenin hicri 550. senede vuku bulduguna dair zayıf bir rivayet de vardır. Dogrusunu Allah bilir. Nitekim bu husus önceki kısımlarda da anlatıldı.

Bu senede Nureddin hastalandı. Bütün Sam halkı onun için üzülup hastalandılar. Sonra şifa buldu. Müslümanlar da onun şifa bulmasına çok sevindiler. Kardesi ve Musul valisi Kutbeddin Mevdud, Ceziretü Ibn Ömer'i istila etti.

Bu senede halife, Kabe'ye altın kaplamalı bir kapi yaptırdı. Önceki kapiyi alip kendisi için tabut yaptırdı.

Bu senede Ismaililer, Horasan hacilarına hücum ettiler. Onlardan zahid, alim hiçbirini hayatta bırakmadılar.

Bu senede Horasan'da siddetli bir kitlik meydana geldi. Öyle ki insanlar, hasereleri yemek mecburiyetinde kaldılar. Insanlardan biri Alevi bir adamı boğazlayip etini pisirdi. Ve pazarda sattı. Bu yaptığı açığa çıkınca kendisi de öldürüldü.

Ebu Sâme'nin anlattigina göre Banyas sehri bu senede Nureddin tarafından fethedilmistir. Muinüddin burayı daha önce Dimask'i kusatma altına aldıklarında Dimask'a karsilik olarak Haçlılara vermisti. Anlatildigina göre

Nureddin bu senede Banyas sehrini ele geçirdi. Orada birçok ganimetler elde etti.

Bu senede Seyh Ebü'l-Vakt Abdülevvel b. Isa b. Suayb es-Secazî Bagdat'a geldi. Orada vezirin evinde kendisine Buhari'yi okudular. O da dinledi. Bu senede Kaymaz, Hac emirliği yaptı. [106]

Hicretin Besyüzelliikinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Ahmed B. Muhammed

Ahmed b. Muhammed b. Ömer b. Muhammed b. Ahmed b. Ismail Ebül-Leys en-Nesefî. Semerkanthdır. Hadis dinledi. Fikih öğrendi. Vaaz verdi. Davranisi güzel bir kimseydi. Bagdat'a geldi. İnsanlara vazü nasihatlar da bulundu. Yol kesiciler onu öldürdüler. Yüce Allah rahmet etsin. [107]

Ahmed B. Bahtiyar

Ahmed b. Bahtiyar b. Ali b. Muhammed Ebü'l-Abas el-Mardinî. Vâsithydi. Vâsit kadılığı yaptı. Hadis dinledi. Edebiyata ve lügata dair tam bilgisi vardı. Tarihe ve diğer ilimlere dair kitaplar tasnif etti. Güvenilir, doğru sözlü bir kimseydi. Bu senede Bagdat'ta vefat etti. Nizamiye medresesinde cenaze namazı kılındı. [108]

Sultan Sencer

Sencer b. Meliksah b. Alparslan b. Davud b. Mikâil b. Selçuk. Künyesi Ebü'l-Haris'ti. Asil adı Ahmed'dir. Sencer, onun lakabıdır. Hicretin 479. senesinin receb ayında doğdu. Altmış küsur sene hükümdarlık yaptı. Bu sürenin kırk bir senesinde bagimsiz hükümdardı. Oğuzlar onu bes yıl süreyle esir tuttular. Sonra onlardan kaçıp kendi ülkesi olan Merv'e döndü ve bu senenin rebiyülevvel ayında vefat etti. Darü'l-Ahire adını verdiği ve kendi yaptırdığı bir kubbeye defnedildi. Yüce Allah rahmet etsin. [109]

Muhammed B. Abdüllatif

Muhanimed b. Abdüllatif b. Muhammed b. Sabit Ebu Bekir el-Hocendî. Safîî fakih idi. Bagdat Nizamiye medresesinde müderrislik yaptı. Münazaralarda bulunur, insanlara vaaz verirdi. Vaaz verirken etrafında kininden siyirilmiş kılıçlar vardı. İbnül-Cevzî dedi ki: «O vaizlikte becerikli değildi. Durumu alimlerden çok vezirlere benzerdi. Sultanların nezdinde itibar sahibi olup yükseldi. Öyle ki sultanlar onun görüşüne başvururlardı.»

Bu senede İsfahan'da ani bir ölümle vefat etti.. [110]

Muhammed B. Mübarek

Muhammed b. Mübarek b. Muhammed b. Hail Ebül-Hasan b. Ebu'l-Beka.

Hadis dinledi. Sasî'den fikh dersleri aldı. Ders verdi, fetva verdi. Bu senenin muharrem ayında vefat etti. Kardesi Seyh Ebü'l-Hü-seyin b. Hail da bu senenin zilkade ayında vefat etti. Kardesi sairidi. [111]

Yahya B.Isa

Yahya b. Isa b. Idris. Künyesi Ebü'l-Berekât idi. Enbarlıdır. Vaizdi. Kur'an kiraatlerini öğrendi, dinledi. Fikh dersleri aldı. Salihler yolunda olup insanlara vaaz verdi. Vaaz kürsüsüne çıktığı andan inisine kadar hep aglardı. Zahid, abid, takvali, iyiligi emreden, kötülüğü yasaklayan, kendisine salih evlatlar kısmen olan bir kimseydi. Ogullarına dört halifenin adlarını vermisti ve hepsine bizzat kendisi Kur'ân-i Kerim'i ezberletmisti. Birçok kimselere de Kur'ân-i Kerim'i hatmettirmis ti. Kendisi ve zevcesi senenin bütün günlerini oruçlu geçirirler, namaz kılarlardı. Iftarlarını ancak yatsıdan sonra açarlardı. Kendisinin kerametleri ve salih rüyaları vardı. Vefat ettiğinde zevcesi «Allah'im beni kocamdan sonra artık yasatma» demis ve kocasından onbes gün sonra kendisi de vefat etmisti. Saliha hatunlardandı. Yüce Allah ikisine de rahmet etsin. Amin. [112]

Hicretin Besyüzelliüçüncü Senesi

Bu senede Ibn Bercem el-Eyvanî'nin adamları olan Türkmenler bozgunculuk yaptılar. Ülkeyi fesada bogdular. Halife de Menkurs el-Müstersidî'yi büyük bir orduyla üzerlerine sevk etti. İki taraf karsi karsiya gelip savastilar. Menkurs onlari çok feci bir hezimete ugratti. Onlardan ele geçirdigi esirleri ve öldürdüğü kimselerin de kesik baslarını Bagdat'a getirdi.

Bu senede Sultan Mahmud ile Oguzlar arasında büyük bir savas meydana geldi. Oguzlar onu maglup ettiler. Ülkeyi yagmaladilar. Merv sehrinde ikamet ettiler. Sonra Sultan Mahmud'u yanlarına çağirdilar. Sultan Mahmud oraya gitmekten korktu. Önce oglunu onlara gönderdi. Oguzlar, ogluna ikramda bulundular. Sonra kendisi de yanlarına gitti ve etrafına toplandilar ve ona saygi gösterdiler.

Bu senede Merv sehrinde Safî fikhçisi Müeyyed b. Hüseyin ile Merv Alevilerinin nakibi Ebü'l-Kasim Zeyd b. Hasan arasında savas meydana geldi. Müeyyed'in taraftarlarından çok sayıda adam öldürüldü. Medreseler, mescidler ve pazarlar atese verildi. Müeyyed kaçip bir kaleye sigindi.

Bu senede Nasir Lidinillah Ebu Abbas Ahmed b. Müstadi Bi-Emril-lah dogdu.

Bu senede halife Muktefî av maksadiyla Enbar taraflarina gitti. Firat'i geçti. Hz. Hüseyin'in mezarim ziyaret etti. Sonra Vâsit'a kadar uzandi ve Bagdat'a döndü. Beraberinde veziri yoktu.

Bu senede Kaymaz el-Erguvanî insanlara hac ettirdi.

Bu senede Musul ordusu Askalan'da Haçlılari maglup etti. Görülmemis bir

hezimete ugratti. Misir ordusunun bu savastaki komutani Salih Ebu'l-Garat Farisüddin Taiai b. Rezik idi. Bu basarisindan ötürü sairler onu övdüler.

Bu senede Melik Nureddin Haleb'ten Dimask'a geldi. Hastaliktan kurtulup sifa bulmustu. Müslümanlar bu duruma sevindiler. Sonra Nureddin Haçlılarla savasmak üzere Dimask'tan çikip gitti. Ancak askerleri bozguna ugradılar. Kendisi düşman karsisinda az sayida askerleriyle kala kaldı. Düşmanlar onun tarafına çok miktarda ok yagdirdılar. Sonra Haçlılar onun az sayida adamiyla karsilarında beklemesinin pusuda beklenen takviye kuvvetlerinin gelisi için bir tuzak oldugunu sanarak hezimete ugrayıp kaçtilar. Allah'a hamd olsun. [113]

Hicretin Besyüzelliüçüncü Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler Abdülevvel B. Isa

Abdülevvel b. Isa b. Suayb b. Ibrahim b. Ishak. Künyesi Ebu'l-Vaktidi. Secezlîdir. Sofidir. Sonra Herat'a gitmistir. Ve orada ikamete devam etmistir. Buharî'nin Sahih'ini, Darimî'nin Müsned'ini, Abd b. Hamid'in Müsned'inden seçmelerini rivayet etmistir. Bagdat'a gelmis, insanlar ondan bu kitaplari dinlemislerdir. Hayirli ve seçkin alimlerden olup davranislari çok güzeldi. Hadis okuma hususunda çok sabirli ve metanetli idi. Ibnü'l-Cevzî dedi ki: Ebu Abdillah Muhammed b. Hüseyin et-Tikritî es-Sofî bana dedi ki: Ben, Abdülevvel b. Isa'yi hastaligi ve can çekismesi esnasında kaldırıp kendime yasladım. Öylece vefat etti. Can verirken en son söylediği söz su ayet-i kerime oldu:

«Keski milletim Rabbimin beni bağışladigini ve beni ikama mazhar olanlardan kildigini bilseydi,» demisti. (Yasin; 27). [114]

Nasr B. Mansur

Nasr b. Mansur b. Hüseyin b. Ahmed b. Abdülhalik el-Attar. Künyesi Ebü'l-Kasim'dir. Harranlıdır. Çok mali ve serveti vardı. Bol miktarda sadaka verir, hayirlar yapar, kendini Allah'a yaklastirmaya vesile olacak türlü iyiliklerde bulunur, çokça Kur'an okur, namazlarini özellikle cemaatle kilmaya devam ederdi. Vefatından sonra kendisi hakkında güzel rüyalar görülmüştür. Seksen yasma yaklasmis iken vefat etti. Allah rahmet etsin. [115]

[1] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çagri Yayinlari: 12/383.

[2] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çagri Yayinlari: 12/384.

[3] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çagri Yayinlari: 12/384.

[4] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çagri Yayinlari: 12/384.

[5] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çagri Yayinlari: 12/384-386.

- [6] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/386-387.
- [7] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/387.
- [8] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/387.
- [9] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/387.
- [10] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/387.
- [11] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/387.
- [12] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/388.
- [13] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/389.
- [14] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/390.
- [15] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/390-391.
- [16] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/391.
- [17] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/391-392.
- [18] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/392.
- [19] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/392.
- [20] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/392-393.
- [21] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/393
- [22] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/393-394.
- [23] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/394.
- [24] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/394.
- [25] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/394-395.
- [26] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/395-396.
- [27] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/396-397.
- [28] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/397.
- [29] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/397.
- [30] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/398-399.
- [31] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/399-400.
- [32] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/400.
- [33] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/400.
- [34] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/400.
- [35] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/400-401.
- [36] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/401.
- [37] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/401.

- [38] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/402.
- [39] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/402.
- [40] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/402.
- [41] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/402.
- [42] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/403.
- [43] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/403.
- [44] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/403.
- [45] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/403.
- [46] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/404.
- [47] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/404.
- [48] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/404.
- [49] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/404.
- [50] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/405.
- [51] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/405.
- [52] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/405.
- [53] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/405-406.
- [54] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/406-407.
- [55] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/408.
- [56] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/408.
- [57] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/408.
- [58] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/408.
- [59] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/408.
- [60] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/409.
- [61] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/409.
- [62] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/409.
- [63] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/410.
- [64] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/410.
- [65] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/410.
- [66] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/410.
- [67] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/410-412.
- [68] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/412.
- [69] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/412.

- [70] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/413.
- [71] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/413.
- [72] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/413-415.
- [73] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/415.
- [74] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/415-416.
- [75] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/416.
- [76] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/416.
- [77] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/417.
- [78] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/417.
- [79] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/417-418.
- [80] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/418.
- [81] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/418.
- [82] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/418.
- [83] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/418-419.
- [84] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/419.
- [85] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/419.
- [86] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/420-421.
- [87] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/421.
- [88] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/421.
- [89] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/421.
- [90] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/422.
- [91] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/422.
- [92] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/423.
- [93] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/423-424.
- [94] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/424.
- [95] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/424.
- [96] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/425.
- [97] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/425-425.
- [98] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/426.
- [99] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/426.
- [100] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/426-427.
- [101] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/427-428.

- [102] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/428-429.
- [103] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/429.
- [104] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/429.
- [105] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/430.
- [106] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/430-431.
- [107] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/431.
- [108] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/431.
- [109] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/432.
- [110] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/432.
- [111] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/432.
- [112] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/432.
- [113] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/433.
- [114] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/433-434.
- [115] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/434.

Yahya B.Selâme .	2
Hicretin Besyüzellidördüncü Senesi	4
Hicretin Besyüzellidördüncü Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler .	5
Ahmed B. Mealî	5
Sultan Muhammed B. Mahmud B. Muhammed B. Meliksah .	5
Hicretin Besyüzellibesinci Senesi	6
Müstencid Bîllah Ebü'l-Muzaffer Yusuf B. Muktefî'nin Halifeligi	6
Misir Fatimî Halifesi Faiz .	7
Hüsrevsah B. Meliksah .	7
Meliksah B. Sultan Mahmud B. Muhammed B. Meliksah .	7
Kaymaz B. Abdullah El-Erguvanî	7
Hicretin Besyüzellibesinci Senesinde Vefat Eden Diger Meshur Sahsiyetler .	8
Emir Mücahidüddin .	8
Seyh Adiy B. Müsafir .	8
Abdülvahid B. Ahmed .	8
Muhammed B. Yahya .	8
Hicretin Besyüzellialtinci Senesi	9
Hicretin Besyüzellialtinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler .	10
Hamza B. Ali B. Talha .	10
Hicretin Besyüzelliyedinci Senesi	10
Hicretin Besyüzelliyedinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler .	11
Hanefilerin Seyhi Süca .	11
Vaiz Sadaka B. Vezir .	11
Zümrüt Hatun .	11
Hicretin Besyüzellisekizinci Senesi	12
Hicretin Besyüzellisekizinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler .	12
Ebu Muhammed Abdülmü'min B. Ali	12
Talha B. Ali	13
Muhammed B. Abdülkerim..	13
Hicretin Besyüzellidokuzuncu Senesi	14
Harim Savasi	14
Hicretin Besyüzellidokuzuncu Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler .	15
Vezir Cemaleddin .	15
Katip Ibn Hazin .	16
Hicretin Besyüzaltmisinci Senesi	16
Hicretin Besyüzaltmisinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler .	16
Ömerb.Behlîka .	16
Muhammed B. Abdullah B. Abbas .	17
Hadim Mercan .	17
Ibn Tilmiz .	17

Vezir B. Hübeyre.	17
Hicretin Besyüzaltmisbirinci Senesi	18
Hicretin Besyüzaltmisbirinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler .	19
Hasan B. Abbas.	19
Abdülaziz B. Hasan.	19
Abdulkadir El-Cili	19
Hicretin Besyüzaltmisikinci Senesi	20
Esedüddîn Sirkuh'un Iskenderiye'yi Fethi	20
Hicretin Besyüzaltmisikinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler .	21
Hac Emiri Bergus.	21
Katip Ebü'l-Mealî	21
Resid Es-Sadeî	21
Hicretin Besyüzaltmisüçüncü Senesi	21
Hicretin Besyüzaltmisüçüncü Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler .	22
Cafer B. Abdülvahid.	22
Ebu Sa'd Es-Semanî	22
Abdülkahir B. Muhammed.	22
Muhammed B. Abdülhamid.	23
Yusuf B. Abdullah.	23
Hicretin Besyüzaltmisdördüncü Senesi	23
Selahaddin'in Giydigi Hilatin Evsafi	25
Tavasî'nin Öldürülmesi	26
Zenci Olayi	26
Hicretin Besyüzaltmisdördüncü Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler .	27
Sadullah B. Nasr B. Said Ed-Dücacî	27
Sâver B. Mücirüddin.	28
Sirkuh B. Sadi	28
Muhammed B. Abdullah B. Abdülvahid.	29
Muhammed El-Farikî	29
Muammer B. Abdülvahid.	29
Hicretin Besyüzaltmisbesinci Senesi	29
Hicretin Besyüzaltmisbesinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler .	31
Melik Kutbeddin Mevdud B. Zengi	31
Hicretin Besyüzaltmisaltinci Senesi	31
Müstadi'nin Hilafeti	32
Hicretin Besyüzaltmisaltinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler .	33
Tahir B. Muhammed B. Tahir.	33
Kadi Yusuf	34
Yusuf B. Halife.	34
Hicretin Besyüzaltmisyedinci Senesi	34
Ubeydîlerin Son Halifesi Adid'in Vefati	34
Hicretin Besyüzaltmisyedinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler .	39
Abdullah B. Ahmed.	39
Muhammed B. Muhammed B. Muhammed.	40

Nasir B.Cevnî 40

Nasrullah B. Abdullah Ebü'l-Futuh . 40

Seyh Ebubekir. 40

Hicretin Besyüzaltmissekizinci Senesi 40

Hicretin Besyüzaltmissekizinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler . 42

Türk Atabegi Ildeniz. 42

Emir Necmeddin Ebu's-Sükr Eyyub B. Sadi 42

Yahya B.Selâme

Yahya b. Selame b. Hüseyin. Künyesi Ebu Fadl'dir. Safiî mezhebine mensuptur. Hasankeyf lidir. Fikih ve edebiyatin çeşitli kollarında önder bir alimdi. Nazimda ve nesirde usta idi. Yalnız asiri derecede Siî olduğu söylenir. İbnül-Cevzî onun nazimlarından birkaç parça naklet-mistir. Söyle ki:

«Veda gününde cigerimi paylastılar.

Onlar gittikten bu yana artık cigerim yoktur.

Kirpiklerimin üzerinde yollarına gittiler.

İç organlarimin üzerinde mola verdiler.

Gözlerimin suyunu içtiler.

Göz yaslarım akıp tükendi.

Cigerim yaralandı.

Hastalığım da onlar tarafından açığa vuruldu.

Ask atesim devamlı yaniyor.

Gözlerim kan ağlıyor.

Gözlerimin uykuyla alakası kalmamış,

Onlardan salınarak yürüyen bir ceylan bana doğru geldi.

Salınarak gelen o ceylan ne güzeldir.

Kilici kininden siyrimistir. Köskü parlak ve cilalidir. Yanakları gül pembedir.

Safaklarına gelince onlarda yanaklarının kızarıklığı üzerine dökülmüştür.

Saçları kivrık olup akrep ınesi gibi ve terden ıslaktır.

Nefesi ve tükürüğü misk ve sarap gibidir.

Ön dişleri de dolu tanecikleri andırır.

Ayakta iken gerisi onu düğümler.

İç organlarının da bir kısmı ayakta bir kısmı oturmaktadır.

Boyu ve endami ban ağacının dali gibidir.

Dogruca ve egiklik olmaksizin salınır.»

Bu siir gerçekten çok uzundur. Yahya b. Selâme bu siiri tamamladıktan sonra bu defa da Ehl-i Beyt'i ve oniki imami övmeye baslıyor. Söyle ki:

«Bana Ehl-i Beyt sevgisini soran kişi!

Ben bu sevgiyi ilan ederek mi açıklayayım yoksa inkâr mı edeyim?

Heyhat! Onların sevgisi benim etime ve kanıma karismistir.

Bu sevgi hidayet ve dogru yoldur.

Haydar (Hz. Ali) ondan sonra Hasan ve Hüseyin,

Sonra Ali ve oğlu Muhammed,

Cafer Sadik ve onun oğlu Musa,

Musa'dan sonra Seyyid Ali.

Mirzayi kastediyorum.

Sonra Riza'm oğlu Muhammed'i,

Sonra Ali ve oğlu Müsedded,

İkinci Hasan, Pesisira Muhammed b. Hasan el-Müftekid,

Bunlar benim imamlarım ve seyyidlerimdir.

Bütün topluluklar beni kinasalar ve fikrimin yalnız olduğunu söyleseler de,

Bunlar çok yüce ve kerem sahibi imamlardır.

Adları öteden beri sıralanıp gelmektedir.

Bunlar, Allah'ın kullarına karşı hüccetleridir.

Bunlar, Allah'a giden yoldur.

Bunlar, öyle bir kavimdir ki, yüksek şeref ve fazilet sahibidirler.

Müşrikler de, tevhid erbabi da bunları tanır.

Bunlar, öyle bir kavimdir ki her yerde şehitlikleri vardır.

Hatta bütün yüreklerde şehitlikleri vardır.

Bunlar Mina'nın Mes'a-i Haram'm, Müzdelife'nin Safa ve Mer-ve'nin, Mescid-i Haram'm,

Sahipleri olan bir kavimdirler.

Mekke, Abtah, Hayf,

Mescidi Cum'a ve Baki-i Gerkad,

Kendilerine aittirhep.»

Bundan sonra da Hz. Hüseyin'in şehid edilmesini yumusak ifadelerle anlatmaya baslar:

«Ey Mustafa'nın Ehl-i Beyti, Ey benim dayanaklarım, Ey sevgilerine yanıp

itimad ettiğim kimseler!

Yarin beni Allah'a ulaştırarak vesilelersiniz.

Artık nasıl korkarım? Ben size dayanırım.

Dostunuz ebediyet cennetinde sürekli diridir.

Size zit olanlarsa çilgin alevli ateste ebedi kalacaktır.

Ben baskalarına öfke duyarak sizi seven degilim.

Aksi takdirde sizin yüzünüzden bahtsız olurum mutlu olamam

Bir Rafizî, ya da fesatçı Haricî,

Sanmasın ki ben kendisine muvafakat edeceğim.

Muhammed (s.a.v.), ondan sonraki halifeler,

Gördüğüm kadariyla Allah'ın yaratıklarının en üstünleridirler.

Onlar, bizim için dinin kurallarını koydular,

Onlar, dinin temellerini kurup sağlamlastırdılar,

Ahmed'in ashabına hiyanet edenler,

Ahret gününde hasim olarak Ahmed'i karsılarında bulurlar.

Benim itikadım budur. Buna sarilin ki kurtulusa eresiniz.

Benim yolum budur. Bu yola girin ki doğru yola eresiniz.

Imam Safiî'nin mezhebi, mezhebimdir.

Çünkü onun kavilleri sağlamdır.

Usulde ve fûruda ona uydum.

Mürsid olan öğrenci ve talip bu hususta bana uysun.

Allah'ın izniyle ben yarisi kazanan ve kurtulusa eren kimseyim.

Zalim, sonrada fesatçı basa gelse de ben kurtulusa ererim.»

Su siirde Yahya b. Selâme'ye aittir:

«Malim azaldığında beni sabirsiz, çok üzülen, Öfkesinden parmagini isiran biri olarak göremezsin. Cenâb-i Allah bana yeniden nimet verdiğinde hatta bütün insanlara verileni bana verdiğinde de beni simarmis olarak göremezsin.» [1]

Hicretin Besyüzellidördüncü Senesi

Bu senede halife Muktefî, ağır bir hastalığa yakalandı. Sonra iyilesip sifa buldu. Bu sebeple Bağdat şehri günlerce süslendi. Halifenin kendisi de çok miktarda sadaka dağıttı.

Bu senede Abdülmü'min, Mehdiye sehrini Haçlıların elinden geri aldı.

Bunlar, Mehdiye sehrini müslümanlarm elinden hicretin 403. senesinde almislardi.

Bu senede Abdülmü'min, Magriplilerden çok sayida adam öldürdü. Öyleki Öldürülenlerin kemikleri büyük bir tepe meydana getirdi.

Bu senenin safer ayında Irak'ta iri taneli dolu yagdi. Her bir dolu tanesi yaklasik bes ntil ağırligındaydi. (bir ntil 462 gramdir), bazı dolu taneleri de dokuz Bagdat ritli ağırligındaydi. Bu yüzden çok miktarda ürünler ve ekinler telef oldu.

Halife, Vâsit sehrine gitti. Çarşıyı dolasti. Camiini gördü. Dolasma esnasında atından düştü, alni yaralandi, sonra iyilesti.

Bu senenin rebiyülahir ayında Dicle'nin suyu çok fazlalasti. Bu yüzden Bagdat'ın birçok yerleri sular altında kaldi. Öyle ki evlerin çoğu bu sular içinde tepecikler görünümünü verdiler. Ahmed b. Hanbel'in türbesi sular altında kaldi. O mintikadaki mezarlar sular altında kaldılar. Ölüler su üzerinde yüzer oldular. İbnü'l-Cevzî böyle demistir.

Bu senede hastalık ve ölümler çoğaldi

Bu senede Bizans imparatoru büyük bir orduyla Sam üzerine hücumla geçti. Cenâb-i Allah onu kayıp ve ziyan içinde geri çevirdi. Çünkü askerlerinin azıkları azalmisti. Müslümanlar onun kızkardesinin oğlunu esir aldılar. Allah'a hamd olsun. Bu senede Kaymaz el-Erguvanî insanlara haccettirdi. [2]

Hicretin Besyüzellidördüncü Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Ahmed B. Mealî

Ahmed b. Mealî Bereke el-Harbî. Ebü'l-Hattab el-Kelvezanî el-Hanbelî'den fikh dersleri aldı. İlimde yükseldi. Münazara yaptı. Ders ve fetva verdi. Bundan sonra da Safî mezhebine geçti. Fakat bir süre sonra tekrar Hanbelî mezhebine geri döndü. Bagdat'ta vaizlik yaptı. Bu senede vefat etti. Deve üzerinde dolasmaktayken devesi dar bir mekâna girdi. Egerin kavisli tümsek kısmi göğsüne saplandı ve bu yüzden öldü. [3]

Sultan Muhammed B. Mahmud B. Muhammed B. Meliksah

Sultan Muhammed, Bagdat'i kusattıktan sonra Hemedan'a döndüğünde vereme yakalandi ve kurtulamadı. Bu senenin zilhicce ayında bu hastalıktan vefat etti. Vefat etmeden birkaç gün önce bütün mal ve mülkünün kendisine gösterilmesini emretti. Kendisi de balkonda oturmaktaydı. Ayrica bütün askerler de önünden geçip resmi geçit yaptılar.

Bütün malları, köleleri, cariyeleri, gözdeleleri kendisine arzedildi. Agramaya ve söyle demeye başladı.

«Bu askerler Rabbimin emrine karsi bana bir miskal agirliginca fayda veremiyorlar. Ölümü benden savamiyorlar. Ömrümü bir an dahi uzatamiyorlar». Sonra halife Muktefi'ye ve Bagdatlılara yaptigi haksizliklari, onlari kusatma altina alisim, onlara eziyet edisini hatirlayip pisman oldu. Bütün bunlara teessüf edip söyle dedi: «Bu hazineler, mallar, mücevherler eger benim için fidye olarak Ölüm melegi tarafından kabul edilecek olsa tamamim ona veririm bu cariyeler, bu güzel gözdeler, köleler eger benim için fidye olarak kabul edilecek olsaydi, bunlari da Azrail'e bagislardim.» Böyle dedikten sonra da su ayet-i kerimeyi okudu:

«Malim bana fayda vermedi, gücüm de kalmadi.» (el-Hâkka, 28).

Bundan sonra mallarinin mülklerinin çogunu sadaka olarak dagitti. Vefat etti. Geride küçük yasta bir erkek evlat birakti. Askerler ve emirler gidip Musul'da zindan da bulunan amcasi Süleymansah b. Mu-hammed b. Meliksah'i zindandan çıkardilar. Tahta oturtup sultan yaptilar. Bagdat ve Irak disinda o yörelerde minberlerde onun adina hutbe okundu. Dogrusunu noksanliklardan münezzeh olan yüce Allah daha iyi bilir. [4]

Hicretin Besyüzellibesinci Senesi

Bu senede halife Muktefi Bi-Emrillah vefat etti. Halife Muktefi'nin asil adi Ebu Abdillah b. Müstazhir Billah'tir. Bu zat teraki hastaligi denen ve gerdan ile omuz kemigi arasinda meydana gelen bir agridan veya baska bir rivayete göre bogazindan çıkan bir çibandan ötürü bu senenin rebiyülevvel ayinin ikisinde pazar gecesi altmisalti yasim tamamlamaya yirmisekiz gün kala vefat etti. Hilafet sarayina defnedildi. Sonra türbesine nakledildi. Yirmidört sene üç ay yirmialti gün süreyle halifelik yapmisti. Sehametli, secaatli, atilgan, isleri bizzat kendisi yürüten, savaflara da para veren bir kimse idi. Irak'ta sultanlardan bagimsiz olarak Deylemlilerin iktidara gelisinden kendi zamanina kadar yalnız basina hüküm süren halife odur. Hilafet otoritesini kurdu. Askerlere ve ümeraya hakim oldu. Babasi ile su müsterek özelliklere sahip oldu: O da babasi gibi teraki hastaligi yüzünden vefat etti. O da rebiyülevvel ayinda vefat etti. Sultan Muhammedsah onun ölümünden üç ay önce vefat etmisti. Sultan Mahmud da babasi Müstazhir'den üç ay önce vefat etmisti. Babasi Bagdat'in sular altinda kalmasindan bir sene sonra vefat etmisti. Kendisi de ayni olayin ikinci yildönümünde vefat etmisti.

Afif en-Nasih dedi ki: Rüyada birinin söyle dedigim gördüm: «Üç tane (hi) harfi bir araya geldiginde Muktefi Ölecektir (yani besin arapçasi olan hams kelimesinin hi harfi, ellinin arapçasi olan hamsin kelimesinin hi harfi ve 500'ün arapçasi olan hamsemie kelimesinin hi harfi) rüyadaki adam Muktefi'nin hicri 555. senede vefat edecegini söylemisti. [5]

Müstencid Billah Ebü'l-Muzaffer Yusuf B. Muktefi'nin Halifeligi

Önceki kısımlarda da anlattığımız gibi babası vefat edince bu senenin rebiyülevvel ayının ikisinde pazar sabahı halifeligine bey'at edildi. Önce Abbasilerin esrafi, sonra vezir, kadılar, alimler, ümerâ ona beyat-lerini sundular. O zaman kendisi kırkbes yasındaydı. Salih bir adamdı. Uzun süreden beri babasının veliahdi idi. Sonra babasının vefatı sebebiyle taziyetleri kabul etmeye başladı. Cuma günü hutbede halife olarak kendisinin adı anılınca dirhemler ve dinarlar, dinleyicilerin üzerine saçıldı. Babasının vefatından sonra onun hilafete geçmesine müslüman-lar sevindiler.

Müstencid Billah, Vezir İbn Hübeyre'yi makamında bıraktı ve Ölünceye kadar bu görevde kalacağını ona vaad etti. Kadilkudat İbn ed-Damigani'yi azledip yerine Ebu Cafer b. Abdülvahid'i atadı. Ebu Cafer yaslı bir alim olup hadis dinlemesi ve rivayeti vardı. Kûfe'de hakimlik görevine başladı. Sonra bu senenin zilhicce ayında vefat etti.

Bu senenin sevval ayında Bab-i Hemedan'da Türkler, Süleyman Pasa'ya karşı ittifak kurdular ve Arslansah b. Tugrul adına hutbe okuttular.

Bu senede Misir Fatimî halifesi Faiz de vefat etti. [6]

Misir Fatimî Halifesi Faiz

Ebü'l-Kasım İsa b. İsmail ez-Zafir. Bu senenin safer ayında onbir yasında vefat etti. Ömrünün altı sene iki aylık kısmını halifelikte geçirmişti. Kendisi küçük olduğu için devlet idaresini Ebü'l-Garat yürütmüştü. Faiz'in vefatından sonra Fatimîlerin son halifesi Adid Ebu Muhammed Abdullah b. Yusuf b. Hafız hilafete geçti. Bunun babası halife değildi. Adid, hilafete geçtiği günde henüz buluga ermemişti. Memleket idaresini salih bir melik olan, Talaî b. Rezik adındaki vezir yürüttü. Talaî onun adına bey'at aldı ve onu kendi kızıyla evlendirdi. Kızına anlatılamayacak derecede muazzam bir çeyiz verdi. Bu hatun, kocası Adid'in vefatından sonra da yasadı ve Fatimî devletinin Selahaddin Eyyubî tarafından yıkılışını gördü. İleride de anlatılacağı gibi Fatimî devletinin yıkılışı, hicretin 564. senesinde vuku bulmuştur. Bu senede Gazne hükümdarı büyük sultan da vefat etti. [7]

Hüsrevsah B. Meliksah

Hüsrevsah b. Meliksah b. Behramsah b. Mes'ud b. İbrahim b. Mah-mud b. Sebüktekin. Büyük bir hanedandan ve yüksek bir riyasetten gelmekteydi. Bunlar, hükümdarlığı atadan ogula miras olarak devralmışlardı. Hüsrevsah hayırlı ve seçkin hükümdarlardan olup halka en güzel muamelede bulunanlardandı. İlmi ve ilim erbabını severdi. Bu senenin receb ayında vefat etti. Kendisinden sonra yerine oğlu Meliksah geçti. Bir süre sonra

Alaaddin Hüseyin b. Gur, Meliksah'in üzerine hücum etti. Gazne'yi kusatma altına aldı. Ama fethedemedi. Zıyan içinde geri döndü.

Bu senede Meliksah b. Sultan Mahmud da vefat etti. [8]

Meliksah B. Sultan Mahmud B. Muhammed B. Meliksah

Selçukludur. İsfahan'da zehirlenerek öldürüldü. Bir rivayette anlatıldığına göre Vezir Avnuddin b. Hübeyre, ona zehir içirecek birini bulmuş ve bu işi ona yaptırmıştı. Doğrusunu Allah bilir. Bu senede hac emiri de vefat etti. [9]

Kaymaz B. Abdullah El-Erguvani

Halife meydanında at üzerinde top oynamakta iken yere düştü. Beyni kulagından aktı ve o anda öldü. Hayırlı ve seçkin emirlerdendi. Ölümüne insanlar çok üzüldüler. Cenaze merasimine çok sayıda insan katıldı. Bu senenin sevval ayında vefat etti.

Bu senede Küfe mültezimi Emir Bergus insanlara hac ettirdi. Büyük emir Sirkuh b. Sadi de hac emirliği yapmıştı. Bu, Nureddin'in askerlerinin komutanı idi. Bol miktarda sadaka dağıttı.

Bu senede Kadi Zekiüddin Ebü'l-Hasan Ali b. Muhammed b. Yahya Ebü'l-Hasan el-Kureysî, Dimask kadiligidan istifa etti. Nureddin onun istifasını kabul edip yerine Kadi Kemaleddin Muhammed b. Abdullah es-Sehrezori'yi atadı. Seçkin ve hayırlı kadılardan olup çokça sadaka verirdi. Kendisinden sonra devam eden cari sadakaları da vardı. Alim bir kimseydi. Emevi Camii'nde batı tarafında cuma günleri hakimlerin oturmakta olduğu Eyvan-ı Kemali ona aittir. Doğrusunu Allah bilir. [10]

Hicretin Besyüzellibesinci Senesinde Vefat Eden Diğer Meshur Sahsiyetler Emir Mücahidüddin

Asil adı Nizar b. Mamin el-Kürdî'dir. Sam ordularının komutanlarından. Bu görevini Nureddin'den önce devralmış ondan sonra da sürdürmüştü. Serhad seherinde naiblik yaptı. Sehametli, secaatli çok iyilik ve hayır yapan, bolca sadaka veren bir kimseydi. Haymeyn civarında Guriye yakınındaki Mücahidiye medresesini vakfedendir. Ayrica Babü'l-Feradis el-Berranî dahilindeki Mücahidiye medresesi de ona aittir ve mezarı oradadır. Emevi Camii'nin Babü'z-Ziyade dahilindeki Maksuretü'l-Hidir da Esseb'ül-Mucahid evinde ona aittir. Bu senenin sa-fer ayında kendi evinde vefat etti. Emevi Camii'ne götürülüp orada cenaze namazı kılindikten sonra medresesine götürüldü ve Babu'1-Fera-dis dahilindeki medresesine defnedildi. Ölümüne insanlar çok üzüldüler. [11]

Seyh Adiy B. Müsafir

Seyh Adiy b. Müsafir b. İsmail b. Musa b. Mervan b. Hasan b. Mer-van el-Hakkâri. Adevî taifesinin seyhidir. Aslı Dimask'm batisındaki Beytünar kasabasımdandır. Sonra Bagdat'a gelmiş, Seyh Abdülkadir, Seyh Hammad ed-Debbas, Seyh Ukayl el-Münbîcî, Ebü'l-Vefa el-Hulvanî, Ebü'n-Necib es-Sühreverdî ve diğer zatlarda görüşmüştür. Sonra insanlardan ayrılıp Hakkâri dağlarında inzivaya çekildi. Orada kendisi için bir zaviye yaptırdı. O yörelerin insanları ona çokça bağlanıp inandılar. Hatta bazıları asiri derecede ona bağlandılar. Bir kısmı onu ilah veya ilah ortagi olarak kabul ettiler ki, bu fahis bir itikad olup insani tümüyle dinden çıkarır.

Seyh Adiy b. Müsafir bu senede yetmiş yaşında iken kendi zaviyesinde vefat etti. Allah rahmet etsin[12]

Abdülvahid B. Ahmed

Abdülvahid b. Ahmed b. Muhammed b. Hamza Ebu Cafer es-Sekafî. Bagdat kadilkudatı idi. Bu göreve bu sene başında Ebü'l-Hasan ed-Damiganî'den sonra atandı. Daha önce Küfe kadisi idi. Bu senenin zilhicce ayında seksen yaşına yaklaşmış iken vefat etti. Kendisinden sonra yerine oğlu Cafer geçti. [13]

Muhammed B. Yahya

Muhammed b. Yahya b. Ali b. Müslim Ebu Abdullah ez-Zebidî. Takriben hicretin 480. senesinde Yemen'e bağlı Zebid şehrinde dünyaya geldi. Hicretin 509. senesinde Bagdat'a geldi. Orada vaizlik yaptı. Nahiv ve edebiyata dair bilgisi vardı. Yoksulluğa katlanan, sabreden ve durumunu hiç kimseye şikâyet etmeyen bir kimseydi. Salih halleri vardı. Doğrusunu noksanlıklardan münezzeh olan yüce Allah daha iyi bilir. [14]

Hicretin Besyüzellialtıncı Senesi

Bu senede Sultan Süleymansah b. Muhammed b. Meliksah öldürüldü. Bu, alaycı bir kişi olup dinle az ilgilenirdi. Ramazan'da bile içki içmeye devam ederdi. Memleket idarecisi (vezir) Hadim Yezdiyar onun aleyhine döndü ve onu öldürdü. Sonra da Sultan Arslansah b. Tugrul b. Muhammed b. Meliksah'a bey'at etti.

Bu senede salih hükümdar Farisüddin Ebu'l-Garat Talaî b. Rezik el-Ermenî öldürüldü. Bu, Misir hükümdarı Adid'in vezir ve kayınpederi idi. Yaşı küçük olan Adid'i kısıtlılık altına almış, işleri kendisi idare etmişti. Öldürülmesinden sonra yerine oğlu Rezik vezirliğe atandı ve Adil lakabını aldı. Babası, salih, cömert, âlicenab, edipli bir kimse olup ilim ehlini sever, onlara ihsanda bulunurdu. Hayırlı hükümdarlardan ve seçkin vezirlerdendi. Birden fazla sair onu methetmiştir.

Ibn Hallikan dedi ki; Önceleri Ebu Salih Tabii Münyetü Beni Ha-sib'te mütevelli idi. Sonra yükseldi. Nihayet Adid'in, ondan önce de Fa-iz'in vezirliklerini yaptı. Kendisinden sonra da oğlu Adil Rezik b. Talaî vezirlige geçti. Bu görevi, Sâver tarafından elinden alinincaya kadar sürdürdü.

Salih Ebu Talaî Kahire disinda Züveyle kapisi yanindaki camii yaptiran kisidir. Tuhaftir ki o, bir ayin yirmi dokuzunda vezirlige atanmis, vezirlik konagindan Kurafe'ye yine bir ayin yirmidokuzunda nakledilmis, iktidarlari da yine bir ayin yirmidokuzunda sona ermisti. Zeynüd-din Ali b. Neca el-Hanbelî onun su siirlerini nakletmistir:

«İhtiyarlığın, gençliğin yaptığı seyleri silip yok etti.

Dogan, karga yuvasına kondu.

Sen uyuyorsun ama gece ve gündüzün gözleri uyaniktir.

Musibetlerin ağırlığı senin üzerinden uzaklaşacak değildir.

Bir hazine olan ömrünü nasıl tükettin?

Sen o ömrü hesapsızca harcadın.»

Su siir de onu aittir:

«Zaman bize musibetlerini ve olaylarını ne kadar çok gösteriyor. Bu olaylarda ibretler vardır ama biz bunlardan yüz çeviriyoruz. Ölümü unutuyoruz, onu hatırlamıyoruz. Hastalıklar ancak bize ölümü hatırlatıyor.»

Su siir de ona aittir:

«Cenâb-i Allah, zamanın bizim için devam etmesine mutlak olarak hüküm verdi.

Ki hakimiyetimize izzet ve zafer olguları hizmet etsinler. Anladık ki malın binlercesi tükenir.

Bu maldan sonra bizim için sevap ve hatıra baki kalır.

Rahmet ile azabi birbirine karıştırdık.

Sanki biz bulutlar gibiyiz de,

O bulutlardan simsek, yıldırım ve yağmur gelir.»

Ölümünden üçgün önce nazmetmiş olduğu su siir de ona aittir:

«Biz gaflet ve uykuya dalmışız.

Oysa ki ölümün gözleri, uyku tutmayan casusları var.

Senelerdir ölüme doğru yol alıyoruz.

Keske ne zaman öleceğimi bilseydim.»

Sonra halife Adid'in köleleri gündüz bir suikast nitecesinde onu öldürdüler. Öldürüldüğünde altmış bir yaşındaydı. Kendisinden sonra yerine oğlu Adil

vezirliğe atandı ve hil'at giydirildi. Öldürülmesi sebebiyle Ammare et-Temimî güzel kasidelerle onun için agıt yaktı. Kura-fe'deki türbesine nakledildiğinde halife Adid de onunla beraber yürüdü. Mezarına kadar gitti ve onu tabut içinde mezara defnetti.

Ibn Hallikan dedi ki: Fakih Ammare et-Temimî onun tabutu ile ilgili bir kaside yazdı. Ancak bu kasidesinde haddi astı. Söyle ki:

«Sanki onun tabutu Musa'nın tabutudur. İki tarafına sekinet (huzur) ve vekar bırakmıştır.»

Bu senede Haface oğulları ile Kûfeliler arasında büyük bir savaş meydana geldi. Haface oğulları Kûfelilerden bir kısmını öldürdüler. Öldürdükleri Kûfeliler arasında Emir Kayser'i de yaraladılar. Hilafet veziri Avnüddin b. Hübeyre onlara karşı direnişe geçti. Nihayet onları çöle kadar büyük bir orduyla kovaladı. Onlar da kendilerini affetmesi için ona haber saldılar.

Bu senede Serif İsa b. Kasım b. Ebi Hasım (veya Hasım yerine Kasım adı kullanılmıştır) b. Ebi Fuleyte b. Kasım b. Ebi Hasım Mekke valiliğine atandı.

Bu senede halife, yolları daraltan dükkânların yıkılmasını, satıcılardan herhangi birinin yol üzerinde oturmamasını emretti ki, gelip geçenler zarar görmesinler.

Bu senede Bağdat'ta cidden büyük bir ucuzluk ve bolluk meydana geldi.

Bu senede İbn Semhal'ın Me'muniye'de yaptırdığı medresenin açılışı yapıldı. Orada Ebu Hakim İbrahim b. Dinar en-Nehrevânî el-Hanbelî ders verdi. O da bu sene sonunda vefat etti. Kendisinden sonra orada Ebü'l-Ferec İbnü'l-Cevzî müderrislik yaptı. Ebu'l-Ferec daha önce onun yanında kalfa idi. Ölerken Babü'l-Ezec'deki medresesindeki görevinden ayrılmıştı. [15]

Hicretin Besyüzellialtıncı Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Hamza B. Ali B. Talha

Künyesi Ebu'l-Futuh'tu. Hacılik yapmıştır. Müstersid'in ve Muktefî'nin yanında itibarlı ve has adamlardandı. Kendi evinin yanında bir medrese yaptırmıştı. Hacca gitti. Döndüğünde zahidane bir hayat yaşamaya başladı. Yirmi küsur sene evine kapandı. Sairler onu övdüler. Sairlerden biri onun hakkında şöyle bir methiye yazmıştı:

«Ey İslâm'ın pazusu, ey şerefli, ey himmeti zirveye çıkan. Dünyaya sahip oldun. Fakat ona itibar etmeyip ebedi ahireti tercih ettin.» [16]

Hicretin Besyüzelliyedinci Senesi

Bu senede Gürcüler, İslâm ülkesine girdiler. Bir kısım Müslüman erkekleri öldürdüler. Kadınları, çocukları esir aldılar. Bunun üzerine yöre hükümdarları bir araya gelip onlara karşı ittifak kurdular. Azerbaycan

hükümdari İldeniz, Ahlat hükümdari İbn Sekman, Meraga hükümdari İbn Aksungur birleserek bir sene sonra Gürcistan'a sefer düzenlediler. Orayı yağmaladılar. Çoluk çocuklarını ve kadınlarını esir aldılar. Gürcülerle savastılar. Onları misli görülmemiş bir hezimete uğrattılar. Orada üç gün kaldılar. Kimini Öldürdüler. Kimini de esir aldılar.

Bu senenin receb ayında Yusuf ed-Dimaskî, İbn Nizamülmülk'ün azlinden sonra Nizamiye müderrisliğine yeniden atandı. Çünkü kadının biri, İbn Nizamülmülk'ün kendisiyle evlendiğini iddia etmiş, ancak o önce bunu inkâr etmiş sonra itiraf etmişti. Bunun üzerine müderrislikten azledilmisti.

Bu senede Babü'l-Basra'da Vezir İbn Hübeyre'nin yaptırdığı medresenin inşaatı tamamlandı. Oraya bir müderris ve bir fakih tayin edildi. Bu senede Küfe emiri insanlara haccettirdi. [17]

Hicretin Besyüzelliyedinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Hanefilerin Seyhi Süca

Şehidliğe defnedildi. Ebu Hanife türbesinin yanında Hanefîlerin seyhliğini yapmaktaydı. Münazaralarda güzel konuşurdu. Hanefîler münazarayı ondan öğrendiler. [18]

Vaiz Sadaka B. Vezir

Bagdat'a geldi. Orada vaaz verdi. Zahidane bir hayat yaşadığı görüntüsünü verdi. Siilige ve ilm-i kelama meyyaldi. Bütün bunlara rağmen halk nazarında ve bazı ümera nezdinde yükselip itibar sahibi oldu. Birçok gelirleri oldu. Bu gelirleri ile bir hankâh yaptırdı. Vefat edince oraya defnedildi. Allah günahlarım bağışlasın. [19]

Zümrüt Hatun

Çavli'nin kızıdır. Melik Dokmak b. Tutus'un anne bir kızkardesi-dir. Zümrüt, Dimask disında San'a kasabasında Tellü's-Salip denen mekândaki Hatuniye Medresesi'nin banisidir. Burası Dimask'm batı tarafına düşer ve Sam San'asının da güneydoğu tarafına düşer. Burası öteden beri meshur olan bir kasabadır. Bu medreseyi Seyh Burhaned-din Ali b. Muhammed el-Belhî el-Hanefî'ye vakfetmişti. Zümrüt Hatun, Melik Böri b. Tugtekin'in zevcesi idi. Ona Semsü'l-Mülûk İsmail adındaki oğlunu doğurmuştu. Semsü'l-Mülûk İsmail de babası Böri'den sonra tahta geçti. Onun gibi halka güzel idare ile muamelede bulundu. Bir ara Haçlılar müslümanlara saldırdılar. O da şehri ve malları Haçlılara teslim etmeye niyetlendi. Kendisini öldürdüler. Semsü'l-Mülûk İsmail'in kardesi de Zümrüt Hatun'a başvurup onun yardımını aldıktan sonra Semsülmülûk yerine tahta geçti.

Zümrüt Hatun, Kur'an ilimlerini tahsil etmiş, hadis dinlemişti. Hanefî mezhebinden idi. Alimleri ve salih insanları severdi. Haleb vahsi Atabeg

Zengi onun sebebiyle Dimask'ı elde etmek tamahına kapılarak onunla evlenmişti. Ancak bu evlilik vesilesiyle Dimask'ı ele geçirememisti. Aksine Zümrüt Hatun Dimask'da kalmayıp bu evlilik sebebiyle Atabeg Zengi'nin beldeşi olan Haleb'e gitmiş orada ikamete devam etmişti. Atabeg Zengi'nin ölümünden sonra da Dimask'a dönmüştü. Sonra Bağdat'a gitmiş oradan da Hicaz'a gitmiş ve bir sene müddetle Mekke'de mücavir olarak yaşamıştı. Mekke'den gelip Medine-i Nebeviyye'de ikamet etmiş ve bu senede vefat edinceye dek orada kalmıştı. Vefat edince de Baki mezarlığına defnedilmişti. Çok iyilik yapar, sadaka verir, namaz kılar, oruç tutardı.

es-Sibt dedi ki: «Zümrüt Hatun serveti azalınca kadar sadaka vermiş, malini dağıtmış ve az bir mala sahip iken vefat etmişti. Ömrünün sonunda buğday ve arpayı eler ve elemenin ücreti ile azığını temin edip geçinirdi. Bu da tam bir hayır ve mutluluk olup güzel bir sonudur. Yüce Allah ona rahmet etsin. Onun durumunu noksanlıklardan münezze olan yüce Allah elbeteki daha iyi bilir. [20]

Hicretin Besyüzellisekizinci Senesi

Bu senede Magrib hükümdarı Abdülmü'min b. Ali et-Tomertî vefat etti. Vefatından sonra yerine oğlu Yusuf geçti. Babasının cenazesini hastaymış gibi Merakes'e götürdü. Merakes'e vardığında babasının Ölümünü açıkladı. İnsanlar ona bassaglığı dileklerini sunup babasından sonra onun hükümdarlığına beyat ettiler ve ona Emirülmü'minin lakabını taktiler

Abdülmü'min akıllı, tedbirli, secaatli, cömert, seriata saygı gösteren bir kimseydi. Onun zamanında namaza devam etmeyen kimseler öldürüldü. Müezzin ezan okumadan önce ve ezan okurken halk mescidle-re dolar. İzdiham meydana gelirdi. Kendisi son derece husu ve sükûnet içerisinde güzelce namaz kılardı, ama küçük suçlar karşılığında dahi çok kan akıttı. İşi Allah'a kalmıştır. Allah ona dilediği gibi hükmedecektir.

Bu senede Oguzlardan Seyfeddin Muhammed b. Alaeddin öldürüldü. Oguzlar onu öldürmüşlerdi. Adil bir kimseydi.

Bu senede Haçlılar, Nureddin'e baskın yaptılar. Askerlerini ansizin yakaladılar. Müslümanlar hezimete uğradılar. Kaçsirken birbirlerine dahi dönüp bakamıyorlardı. Nureddin hemen sıçrayıp atına bindi. Ayagında bağ vardı. Bir Kürt bineginden inip Nureddin'in ayagındaki bağ kestirdi. Böylece Nureddin yürüyebildi ve kurtuldu. Ancak Haçlılar o Kürd'ü yakalayıp öldürdüler. Allah rahmet etsin. Fakat Nureddin onun çocuklarına ihsanda bulundu. Onun bu iyiliğini asla unutmadı.

Bu senede halife, Esed oğulları kabilesinin Hille'den sürgün edilmesini emretti. Onlardan Hille'de kalanları da öldürttü. Çünkü onlar fesat çıkarmışlar ve Sultan Muhammedsah'la mektuplasarak onu Bağdat sehrini

kusatmaga tesvik etmişlerdir. Halifenin bu emri üzerine Esed ogullari kabilesinden 4.000 kisi Öldürüldü. Geri kalanlar Hille'den çıkıp gittiler. Halifenin naibleri Hille sehrini teslim aldılar.

Bu senede büyük emir Bergus insanlara hac ettirdi. [21]

Hicretin Besyüzellisekizinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Ebu Muhammed Abdülmü'min B. Ali

Ebu Muhammed Abdülmü'min b. Ali el-Kaysî. Kûfelidir, Ibn Tu-mert'in öğrencisidir. Babasi infaat işçiligi yapar, çamur içinde çalışirdi. Çamura düstüğünde Ibn Tumert ona bakti. Onu begenip sevdi. Onun saadete layik yürekli bir kimse olduğunu kavradı. Yanma alıp arkadaş edildi. Böylece babasının sani yüceldi. Ibn Tumert'in Mesamidillerden ve diğerlerinden topladığı askerler onun emrine verildi. Bunlar, Mera-kes hükümdari Ali b. Yusuf b. Tafsîn'le savastılar. Ali b. Yusuf b. Tafsîn Murabitların hükümdariydi. Abdülmü'min, Vehran, Telemsan, Fas, Sela, Sebte şehirlerim istila etti. Sonra Merakes sehrini kusatma altına aldı. Onbir aylık kusatmadan sonra hicretin 542. senesinde orayı fethettiler. Zamani, hadiselerden yana rahat oldu. Kendisi akıllı, ağır baslı, güzel sekilli, hayri seven bir kimseydi. Bu senede vefat etti. Otuzüç sene hükümdarlık yaptı. Kendine Emirülmü'minin dendi. Allah rahmet etsin. [22]

Talha B. Ali

Talha b. Ali b. Tarrad Ebu Ahmed ez-Zeynebî. Nakibü'n-Nukaba idi. Ani bir ölümle vefat etti. Kendisinden sonra yerine Ebü'l-Hasan Ali nakiblige atandı. Oglu tüysüzdü. Görevden azledildi ve bu senede mali müsadere edildi. [23]

Muhammed B. Abdülkerim

Muhammed b. Abdülkerim b. Ibrahim Ebu Abdillâh. Ibnül-Enbarî adıyla meshur olmustur. Bagdat'ta infa kâtipliği yapmistir. Yakisikli, güzel, zarîf bir alimdi. Infa sanatında essizdi. Sultan Sencer'e ve diğer hükümdarlara elçi olarak gönderildi. Hükümdarlara ve halifelere hizmet etti. Doksan yasma yaklasmiş iken bu senede vefat etti. Dünyayı ve suretleri sevenler hakkında söyle bir siiri vardır:

«Ey hiç bir seye aldiris etmeden geçip giden.

Visal devletine dönemlisin artık.

Ey kalbimin azabi.

Seni sevmekle aklimin nimetlenecegini umarmiyim artık.

Vuslat anında imkânsizi bana vadetseydin.

Böylece beni teselli etseydin.
Bunun sana ne zarari olurdu.
Seni artık sevmek mi! Sen benden baskasinin payisin.
Ey benim katilim!
Kurtulusuma çare var midir?
Önceleri sikintili günlerim kapkaranlikti.
O günler, gecelere ne de çok benziyorlardi.
Senden ötürü kinandim.
Seni sevdiğim için beni kiniyorlar.
Benimle ne alip veremedikleri var?
Ey beni doyasiya teselli eden.
Ben ve sen artık rahatiz.
Onu terk etmeyi söylemek dogrudur.
Ne güzel olur eger o benim için dogru dürüst olsa.
Sabri üç talakla bosadim.
Bundan böyle ask benim hay alimdedir.» [24]

Hicretin Besyüzellidokuzuncu Senesi

Bu senede Sâver b. Mücirüddin Ebu Süca es-Sadî geldi. Bunun lakabi Emirü'l-Cüyustu. Sâver bu gelisi esnasinda Misir diyarinin veziriydi. Nasir, Rezik b. Talaî'yi öldürdükten sonra onun yerine vezirlige Sâver geçmiş ve Misir'da kuvvetlenmistti. Bir süre önce Dirgam adinda bir emir ona karsi hücumu geçmiş, asker toplamis, onu maglup etmis, Tayyib ve Süleyman adindaki çocuklarim öldürmüs, üçüncü oğlu Ka-mîî'i esir almıs, zindana atmıs, ama babasından görmüs olduğu bir iyilik sebebiyle onu öldürmemisti. Bu kargasadan sonra Dirgam vezirlige atanmış, ve kendisine Mansur lakabi verilmisti. Bundan sonra Sâver, Adid'den ve Dirgam'dan, kaçarak Misir diyarından çikip gitti. Nureddin Mahmud'a sigindi. O esnada Nureddin Mahmud da Meydan-i Ahdar köskünde (Cavsak'ta) ikamet ediyordu. Nureddin ona ikramda bulundu ve yaninda konuk etti. Sâver, ondan asker istedi ki, bu askerler Misir diyarini fethetme hususunda kendisine yardım etsinler. Kendisine askeri yardımda bulunmasi durumunda Misir diyarinin gelirlerinin üçte birini Nureddin'e verecegine dair taahhütte bulundu. Nureddin Mahmud da Esedüddin Sirkuh b. Sadi komutasinda ona askeri bir birliği takviye olarak verdi. Bunlar Misir diyarina girdiklerinde daha önce Sâver'le siddetlice savasmıs olan Misir ordusuyla karsilastılar. Yapılan savasta Esedüddin Sirkuh Misir ordusunu hezimete

ugratti, onlardan çok asker öldürdü. Dirgam b. Suvar'i da öldürdü. Kesik basini ülkenin birçok yerinde dolastirip teshir etti. Böylece Sâver vezirlikte güçlendi. Otoritesini kurdu. Durumu düzeldi. Sonra da halife Adid ve Sâver, Nureddin Mahmud'un takviye askeri birliğinin komutani Esedüddin Sirkûh'a karsi birleserek ittifak kurdular ve kendi aralarında baristilar. Sâver, Nureddin Mahmud'a verdigi sözden caydi. Esedüddin'e de geri dönmesini emretti. Ancak Esedüddin Sirkuh bu emri kabul etmedi. Misir'da fesat çıkardi çok mallari gasp etti. Misir'in Sarkiye taraflarında ve diger yerlerinde birçok beldeleri fethetti. Bunun üzerine Sâver, ona karsi As-kalan'da bulunan Mirri adındaki Haçli melikinden yardım istedi. Haçli meliki de büyük bir askeri birlikle Misir'a dogru geldi. Bu durumdan haberdar olan Esedüddin Sirkuh Belbis'e geçip orada istihkam tedbirleri aldı. Haçli meliki ve Sâver gelip Belbis'i ve oradaki Esedüddin Sirkuh'u kusatma altına aldılar. Kusatma sekiz ay sürdü. Esedüddin Sirkuh ve adamlari siddetle kendilerini savundular. Kusatma devam etmekte iken Melik Nureddin'in - Haçlıların yoklugunu fırsat bilerek- Haçli beldelerine hücum edip birçok Haçliyi öldürdüğü haberi oralara ulasti. Ha-rim sehrini fethettigi, oradaki Haçlılari öldürdüğü, sonra Banyas'a gittigi, Askalan'ın Haçli valisinin de zayıfladigi haberi de oralara ulasti. Bunun üzerine Sâver ile Haçli melik Mirri, Esedüddin'den baris talebinde bulundular. Esedüddin Sirkuh onların bu isteklerini kabul etti. Sâver'den 60.000 dinar para aldı ve askerleriyle birlikte dönüp zilhicce ayında Sam'a vardi. [25]

Harim Savası

Bu senenin ramazan ayında Harim kalesi fethedildi. Söyle ki: Nureddin Mahmud, Müslüman askerlerden yardım istemis ve her taraftan ona, Haçlılardan Öcünü alması için takviye birlikleri gelmişti. Bunlar Harim'de birlestiler ve Harim'deki Haçlılari büyük bir bozguna uğrattılar. Antakya valisi Bayamond, Trablus valisi Komes, Rum valisi Dük ve Ibn Joscelin'i esir aldılar. Haçlılardan 10.000 -baska bir rivayete göre ise 20.000 kisi kadar- öldürdüler.

Bu senenin zilhicce ayında Nureddin, Banyas sehrini fethetti. Burayi hicretin 560. senesinde fethettigine dair bir rivayet de vardir. Dogrusunu Allah bilir. Fetih esnasında beraberinde Emiri Emiran (Mir Miran) Nasreddin de vardi. Savas esnasında Nasreddin'in gözüne bir ok isabet etmis ve gözünü kaybetmistir. Nureddin, kardesi Nasreddin'e «Eger bu savastaki yararlılığın sebebiyle Cenâb-i Allah'ın ahirette senin için hazirladigi mükâfati görebilseydin diger gözünün de gitmesini isterdin» dedi. Muinüddin'in ogluna da söyle dedi: «Bugün babanın derisi Cehennem atesinden kurtulup serinlemistir.» Çünkü Muinüddin, Di-mask'i kurtarmak amacıyla Harim kalesini Haçlılara teslim etmistir.

Bu senenin zilhicce ayında Ciron kasrında büyük bir yangın meydana geldi. Bu yangın gecesinde aralarında Esedüddin Sirkuh da olmak üzere bir grup ümera bir araya geldi. O esnada Esedüddin Misir'dan yeni dönmüştü. Yangını söndürmek için büyük bir çaba harcadı. Oradaki caminin havzasına yangının sıçramaması için ugrastı. Camiyi koruma altına aldı. [26]

Hicretin Besyüzellidokuzuncu Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Vezir Cemaleddin

Musul valisi Kutbeddin Mevdud b. Zengi'nin veziri idi. Çok iyilik ve hayırları vardı. Asil adı Muhammed b. Ali b. Ebi Mansur¹ dur. Künyesi

Ebu Cafer'dir. İsfahanlıdır. Lakabi Cemaleddin'dir. Çok sadaka verir, yoksullara iyilik ve ihsanda bulunurdu. Mekke ve Medine'de güzel eserler yaptırmıstı. Nitekim Arafat'ta bir su hattı dösetmiş, orada hacılar için kolaylık tesisleri yaptırmış, Mescid-i Hayf ve merdivenlerini mermerle dösetmiş, Medine sehrinin çevresine sur çektirmiş, Ceziretü İbn Ömer'de Dicle nehrinin üzerine yontma taslarla bir köprü yaptırmış, köprüyü demir ve kursunlarla takviye etmiş, bir çok kervansaraylar inşa ettirmisti. Her gün kapisında yüz dinar sadaka dağıtilirdi. Her sene esirleri kurtarmak için fidye olarak bin dinar verirdi. Sadakaları devamlı idi. Fakihlere ve yoksullara ister Bagdat'ta olsunlar ister baska yerlerde olsunlar sürekli sadaka gönderirdi. Hicretin 558. senesinde hapsedildi.

İbnu's-Saî'nin, tarihinde bir adamdan naklen anlattigina göre rivayetin sahibi olan kisi hapiste Cemaleddin'le birlikteymis Ölümünden önce beyaz bir kus, hapisteki odasına gelip konmuş ve hep yanında kalmış, Allah'i zikretmisti. Bu senenin saban ayında Cemaleddin vefat edinceye kadar kus oradan ayrılmamış. Cemaleddin vefat ettikten sonra oradan uçup gitmiş ve Cemaleddin de Musul'da kendi şahsi için yaptırdığı bir hankâha defnedilmiş. Kendisi ile Esedüddin Sirkuh b. Sadi arasında söyle bir anlasma varmış: Bunlardan hangisi daha önce ölecek olursa hayatta kalan onu Medine'ye götürecekmis.

Bu anlasma gereginde Esedüddin onun cenazesini Musul'dan alıp adamların omuzları üzerinde Medine'ye göndermiş, cenazesi hangi beldeye ugrarsa orada mutlaka kendisi için cenaze namazı kılınarak rahmet dilenir ve hayırla yad edilirmiş. Musul'da, Tikrit'te, Bagdat'ta, Hil-le'de, Kûfe'de, Feyd'de, Mekke'de üzerine cenaze namazı kılınmış, sonra cesedi Ka'be'nin çevresinde dolastırılarak tavaf'ettirilmiş; oradan da Medine'ye gönderilmiş ve orada Mescid-i Nebevinin dogusunda yaptırmış olduğu hankâha defnedilmiş. İbnü'l-Cevzî ile İbn Saînin anlattıklarına göre defnedildiği yer ile Peygamber (s.a.v.)'in haremi ve kabri arasında sadece onbes ziralık bir mesafe varmış. İbn Saî dedi ki:

Cenaze namazi Hille'de kilindiginda bir genç hemen bir tepeye çıkarak su siiri okumustu:

«Naasi omuzlar üzerinde yürüyüp gitti.

Onun cömertligi binekler üzerinde bagislar seklinde akip gitmisti. Bir vadiden geçerken oranın kumlari ona meylederler, Bir mecliste bulunduğunda da dullar ona yönelip ihtiyaçlarını ar-zederlerdi.» [27]

Katip Ibn Hazin

Ahmed b. Muhammed b. Fadl b. Abdülhalik Ebu'l-Fadil. Katip İbn Hazin diye meshur olmustur. Bagdatlıdır. Sairdir. Yüksek derecede güzel siirler ve yazılar yazardı. Mühür yazmakla ilgilendi. Oğlu Nasrullah ise makamat türünden yazıları daha çok yazdı. Oğlu için bir siir divanı derledi. İbn Hallikan, bu divandan büyük bir kita nakletmistir. [28]

Hicretin Besyüzaltmışinci Senesi

Bu senenin safer ayında İsfahan'da mezheb ihtilafı yüzünden fıkıh-çılar arasında günlerce devam eden bir kavga ve fitne meydana geldi. Bu yüzden çok sayıda adam öldürüldü.

Bu senede Bagdat'ta büyük bir yangın meydana geldi. Bagdat'ın birçok yerleri yandı. İbn Cevzî'nin anlattığına göre bu senede bir kadın Bagdat'ta bir batında dört kız çocuğu doğurmuştu.

Bu senede büyük emir Bergus insanlara hacettirdi. [29]

Hicretin Besyüzaltmışinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Ömer b. Behlîka

Bagdat'taki Akibe Camii'ni onarip yemleyen degirmencidir. Bu camide cuma namazi kılınması için halifeden izin istedi. Halife de bu hususta ona izin verdi. Caminin çevresindeki mezarlıkları satın alıp camiye ilave etti. Mezarlardaki ölüleri çıkarıp baska yere naklettirdi. Ama kendisi de ölüp defnedildikten sonra Cenâb-i Allah, kendisini mezarından çıkarıp baska bir yere nakledecek kimseleri de ona musallat etti. Bu da onun yaptığının tam karsılığı olan bir ceza idi. [30]

Muhammed B. Abdullah B. Abbas

Muhammed b. Abdullah b. Abbas b. Abdülhaniid. Künyesi Ebu Abdillâh'tir. Harranlıdır. Kadi Ebu Hasan ed-Demiganî nezdinde sahidliği kabul edilen son kimselerdendir. Hadis dinledi, letafetti ve zerafetli bir kimseydi. Ravzatü'l-Üdebâ adını verdiği bir kitap derledi. Bu kitabında güzel parçalar vardır.

Ibnü'l-Cevzî dedi ki: «Bir gün ziyaretine gittim, yanında uzun süre oturdum. Sonra «Herhalde benden sikildin. Artık kalkıp gideyim» dedim. Bana su siiri okudu:

«Eger agirlik çöktü ve usanç geldi diye bikiysan, Bilesin ki bu ziyaretlerinde kadrımı yüceltiyorsun.

Sen bu ziyaretlerinle sadece dostluk bagimi güçlendirdin. Böyle demekle de sadece tesekkür binegimin sirtina agirlik vermis oldun.» [31]

Hadim Mercan

Kur'an'm çeşitli kiraatlerini bilirdi. Safiî mezhebinin fikhini okumustu. Hanbelîlere karsi amansiz bir düşman olup vezir İbn Hübeyre ile İbn Cevzî'ye karsi siddetli ve inatçı bir düşmandi. İbn Cevzî'ye söyle derdi: «Amacim mezhebinizi kökünden söküp atmak ve adinizi agizlardan düşürüp sizi unutturmaktır.»

İbn Hübeyre bu senede vefat edince düşmanlıkta agirligi İbn Cevzî'ye yöneltti. İbn Cevzî ondan korktu. Ancak bu senenin zilkade ayında vefat etmesine İbn Cevzî çok sevinmistti. [32]

İbn Tilmiz

Mahir ve mütehassis bir hekimdi. Asil adi Hibetullah b. Said'dir. Bu senede doksansbes yasindayken vefat etti. Dünya mali çoktu. Varlikli bir kimseydi. İnsanlar nezdinde çok itibarliydi. Allah kahretsin İslâm'a girmeden öldü. Eski Kilise'ye defnedildi. Eger Hristiyan olarak ölmüş ise Allah kahretsin. Kendisi müslüman oldugunu iddia ederdi. Ama Hristiyan olarak öldü. [33]

Vezir B. Hübeyre

Yahya b. Muhammed b. Hübeyre Ebü'l-Muzaffer. Halifeye vezirlik yapti. Avnüddin lakabim tasirdi. el-Ihsah adli kitabi tasnif etti. Kur'ân ilimlerini öğrendi. Hadis dinledi. Nahiv, lügat ve aruza dair güzel bilgisi vardi. Hanbelî mezhebinin fikhini öğrendi. Bu alanda güzel ve faydali kitaplar tasnif etti. Bu kitaplardan biri birkaç ciltlik el-Ihsah adli eserdir. Bu kitabinda hadis serhetti. Alimlerin mezheplerini anlatti. Kendisi itikatta selefi idi. Yoksul ve serveti olmayan bir kimseydi. Sonra devlet hizmetine girdi, yükseldi. Nihayet halife Muktefi'ye vezirlik yapti. Ondani sonra da oglu Müstencid'in vezirliğini yapti. Seçkin vezirlerden biri olup idaresi çok güzeldi. Zulümden son derece uzakti. Ipek elbiseler giymezdi. Halife Muktefi «Abbasilere İbn Hübeyre gibi biri vezirlik yapmis degildir» derdi. Muktefi'nin oglu Müstencid de böyle derdi. Müsten-cid onu çok begenirdi. Hadim Mercan dedi ki: Mü'minlerin emiri Müstencid'in, İbn Hübeyre'ye ait su siiri yine İbn Hübeyre'nin karsisinde okudugunu bizzat dinledim:

«İki nimet sana Özgü oldu. Sen bunlarla nitelendin.

Ama bunların yad edilisi kıyamete kadar devam edecek ve umumi olacaktır. Dünya senin varlığına muhtaçtır.

Sen yasadığın zamanda iyi şeyler, insanlar tarafından kötü karşılanıyordu.

Ey yasayan kişi, eğer Cafer el-Bermekî senin yerine kasdetseydi.

Yahya da bunu yapsaydı,

Yahya ve Cafer ikisi birlikte buna ulaşamazdı.

Sana kötülük yapmak isteyen bir kimse,

Ey Ebu Muzaffer!

Mutlaka sen ona karşı muzaffer oldun.»

Vezir İbn Hübeyre, Abbasî devletini yasatmak için çok çaba sarfe-derdi. Selçuklu hükümdarlarının onlara karşı tasallutlarını engelledi. Nihayet Irak'ın tamamında Abbasi hilafetinin otoritesi sağlandı. Irak'ta Abbasilerin yani sıra başka bir sultanın hükmü sökmedi. Allah'a hamd olsun.

Vezir İbn Hübeyre kendi konagında münazara için alimlere meclis kurardı. Alimler bu mecliste çeşitli konulan inceler ve münazara yaparlardı. Kendisi de onlardan istifade ederdi. Ama bunun yani sıra alimler de ondan yararlanırlardı. Bir gün İbn Hübeyre fakihlerden birine çirkin sözler sarfetti. Ona «Ey esek» dedi. Sonra pisman oldu ve o fakihe «Senden bana aynı şeyi söylemeni istiyorum» dedi. Ancak o fakih kişi bu sözü safretmedi ve İbn Hübeyre 200 dinar vererek onun gönlünü aldı ve onunla barıştı. Kendisi ani bir ölümle vefat etti. Bir rivayette anlatıldığına göre tabibin biri onu zehirlemistir. Ama o tabib de altı ay sonra baskası tarafından zehirlenmistir. Ölerken o tabib «Ben İbn Hübeyre'yi zehirledim ama kendim de zehirlendim» demistir.

Vezir İbn Hübeyre hicretin 560. senesinin cemaziyelevvel ayının onikisinde pazar günü vefat etti. Vefat ederken altmış bir yasındaydı, İbn Cevzî cenazesini yıkadı. Cenaze merasimine büyük bir kalabalık istihak etti. O gün çarşı pazar her taraf kilitlendi. İnsanlar ona çok agladılar. Kendisi Babü'l-Basra'da inşa ettirmiş olduğu medreseye defnedildi. Allah rahmet etsin. Vefati sebebiyle sairler onun için çok mersiyeler yazdılar. [34]

Hicretin Besyüzaltmışbirinci Senesi

Bu senede Nureddin Mahmud Sam'a bağlı Munaytira kalesini fethetti. Bu kaledeki bir çok Haçlı öldürüldü. Bol miktarda ganimet elde edildi.

Bu senede Vezir İbn Hübeyre'nin oğlu İzzeddin, beraberinde bir köle ile birlikte zindandan kaçtı. «Onu bulana 100 dinar verilecektir o kimin evinde

bulunursa evi basına yıkılır ev sahibi de evin kapısında idam edilir. Çocukları gözlerinin Önünde kesilir» diye şehirde duyuru yapıldı. Bunun üzerine arabilerden bir adam onun yerini ilgililere bildirdi. Bu ihbar neticesinde bir bahçede yakalandı. Sıddetle dövölerek zindana atıldı ve çok eziyet gördü.

Bu senede Rafiziler, sahabilere açıkça sövmeye başladılar. Önceki asırlarda İbn Hübeyre'den korktukları için yapamadıkları birçok çirkinlikleri açıkça irtikâb etmeye başladılar. Halk arasında da Kur'an'm mahluk olduğuna dair konuşmalar görüldü.

Bu senede hac emirliğini Bergus yaptı. [35]

Hicretin Besyüzaltmışbirinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Hasan B. Abbas

Ebu Tayyib b. Rüstem'in oğludur. Künyesi Ebu Abdillâh el-İsfâhâ-nî'dir. Büyük zatlardan, salihlerden ve Allah korkusundan ağlayan kimselerdendi. Söyle dedi: «Birgün halka konuşma yapmakta olan Ma-sade'nin meclisinde hazır bulundum. O günün gecesinde Aziz ve Celil olan Rabbimi rüyamda gördüm. Bana söyle buyurdu: «Bir bid'atçının meclisinde hazır bulunup onun konuşmasını mı dinledin? Öyleyse seni dünyada gözlerinden yoksun bırakacağım.»

Sabah olunca Hasan b. Abbas görmez oldu. Her ne kadar gözleri, gören bir kimseninki gibi açık idiyse de etrafını göremiyordu. [36]

Abdülaziz B. Hasan

Abdülaziz b. Hasan b. Habbab el-Ağlebî es-Sa'dî. Kadi idi. Künyesi Ebü'l-Mealî idi. Basrahydi. İbn Celis İakabıyla meshur olmuştur. Çünkü o Misir hükümdarının meclisinde otururdu. İmad el-Ceride adlı eserinde ondan bahsetmiş ve onun hakkında söyle demistir: «Abdülaziz'in meshur bir fazilet ve üstünlüğü, dilden dile dolayan siirleri vardır. Siirlerinden biri sudur:

«Hayret ki kılıçlar, erkek oldukları halde onların ellerinde iken hayiz kani gibi kan akıtırlar.

Bundan daha hayret verici olan ise, Avuçları deniz gibi olduğu halde ateş çıkar.» [37]

Abdulkadir El-Cili

Abdülkadir b. Ebu Salih Ebu Muhammed el-Cilî. Hicretin 470. senesinde doğdu. Bağdat'a geldi. Orada hadis dinledi. Ebu Said el-Mahreroî el-Hanbelî'den fıkıh dersleri aldı. Ebu Said bir medrese yaptırdı ve oranın müderrisliğini Seyh Abdülkadir'e verdi. Seyh Abdülkadir de orada insanlara

ders verir, vaizlik yapardı. Halk ondan çok istifade etti. Güzel davranışları vardı. İyiliği emredip kötülüğü yasaklama dışında konuşmazdı. Çok zahidane bir yasantısı vardı. Salih halleri ve mükasefeleri vardı. Kendisine tabi olan müridlerine ve arkadaşlarına öğütler verirdi. Ancak ona tabi olan müridler ona dair çok abartılı sözler ve fiiller naklederler. Kendisi salih ve takvah bir kimseydi. Gunyetü't-Talibin ile Fütuhul-Gayb adlı eserleri tasnif etti. Bu kitaplarda güzel seyler vardır. Ancak bunlarda zayıf ve mevzu hadisler nakletmistir. Özetle kendisi mesayihin önde gelenlerinden idi. Doksan yasında vefat etti ve kendisine ait medreseye defnedildi. [38]

Hicretin Besyüzaltmışikinci Senesi

Bu senede Haçlılar büyük bir orduyla Misir'a hücum ettiler. Misirliler de bu konuda onlara destek verdiler. Gelen Haçlılar bazı beldelere hakim oldular. Esedüddin Sirkuh bu durumdan haberdar olunca Melik Nureddin'den oraya dönmek için izin istedi. Esedüddin Sirkuh, Vezir Sâver'e karsi çok öfke duymaktaydı. Melik Nureddin, onun Misir'a gitmesine izin verdi. O da bu senenin rebiyülahir ayında kardesinin oğlu Selahaddin Yusuf b. Eyyub ile birlikte Misir'a doğru harekete geçti. Halk onun Misir diyarına hakim olacağı zannına kapıldı. Bu konuda Sair Hassan adıyla bilinen Arkale şöyle bir siir okudu;

«Türk sahipleri Arabilerle savasmak için Misir'a yöneldiler. Ey Rabbini! Nasıl ki önceleri bu diyari Yakup oğullarından doğru sözlü Yusuf a vermiş idinse:

Simdi de çağımızda burasını Eyyub oğullarından Yusuf a ver. Çünkü o sürekli düşmanların kellesini yere vurur. Onların bacaklarının damarlarını keser.»

Vezir Sâver, Esedüddin'in ordusuyla birlikte Misir'a doğru gelmekte olduğunu duyunca el altından Haçlılara haber gönderdi. Onlar da her taraftan Misir'a akin etmeye başladılar. Esedüddin de onların bu durumunu haber aldı. Ancak beraberinde 2.000 süvari vardı. Maiyetindeki komutanlarla istisare yaptı. Hepsi de Nureddin'in yanına geri dönmesini önerdiler. Haçlıların çokluğunu gerekçe olarak ileri sürdüler. Sere-füddin Bergus adındaki komutan buna karsi çıkarak şöyle dedi: «Öldürülmekten ve esir düsmekten korkan kisi evinde karisinin yanında otursun. İnsanların vergilerini alan kimse onların beldelerini düşmanlarına teslim edemez.»

Serefüddin'in kardesinin oğlu Selahaddin Yusuf b. Eyyub da aynı şeyi söyledi. Allah onlara bir azim verdi. Haçlının üzerine hücum ettiler. İki taraf siddetlice savastılar. Haçlılardan çok sayıda adam öldürüldü. Hezimete uğradılar. Sayılarım ancak Aziz ve Celil olan Allah'ın bildiği kadar çok Haçlı öldürüldü. Allah'a hamd olsun. [39]

Esedüddin Sirkuh'un Iskenderiye'yi Fethi

Esedüddin daha sonra Iskenderiye üzerine gidilmesini emr etti. Oraya gittiler. Orayı ele geçirdiler. Mallarini ganimet olarak elde ettiler. Esedüddin orada naib olarak kardesinin oğlu Sehaladdin Yusuf u birakarak Said'e gitti. Orayı ele geçirdi. Orada da bol miktarda ganimet elde etti. Sonra Haçlılarla Misirlilar, Selahaddin Yusuf un elinden almak için üç ay müddetle Iskenderiye sehrini kusatmak hususunda birlestiler. Bu kusatma, Selahaddin'in amcasi Esedüddin'in Said'de bulunduğu zamana denk gelmişti. Ancak Selahaddin, Iskenderiye'yi siddetle savundu. Fakat zaman geçince azıkları azaldı. Sikintiya düstüler. Esedüddin oraya geri geldi. Vezir Sâver, Iskenderiye'ye karsilik 50.000 dinar vererek onunla baris anlasması yaptı. Esedüddin bunu kabul etti. Selahaddin de Iskenderiye'den çıktı. Sehri Misirlilara teslim etti. Sevval ayinin ortasında Sam'a döndü. Vezir Sâver de yıllık 1.000 dinar vermek sartiyla Haçlılarla anlasma yaparak Misir'i aldı. Ayrica anlasma gereginde Haçlıların Kahire'de bir emniyet müdürleri bulunacakti. Anlasmadan sonra Haçlılar beldelerine geri döndüler. Çünkü kendileri Misir'da bulundukları esnada Melik Nureddin arkadan onların beldelerine baskın yapmış, birçok kalelerini fethetmiş, birçok adamlarını öldürmüş, çok sayıda kadın ve çocuklarını esir almış, çok miktarda mallarını ganimet edinmişti. Allah'a hamd olsun. Bu gazada beraberinde kardesi Kutbeddin Mevdud da bulunmaktaydı. Melik Nureddin, kardesi Kut-beddin'e Rakka'yi verdi o da gidip Rakka sehrini teslim aldı.

Bu senenin saban ayında Katib Imad Bagdat'tan Dimask'a geldi. Katib Iniad dediğimiz zatin asil adi Ebu Hamid Muhammed b. Muhammed el-Isfahani'dir. el-Fethü'l-Kuddusî, el-Berku's-Samî. el-Ceride ve diğer eserlerin sahibidir. Kadilkudat Kemaleddin es-Sehrezorî onu Ba-bülferec dahilindeki Medresetünnuriye es-Safiîye'ye konuk etti. Katib Imad orada kaldığından dolayı bu medrese onun adıyla yadedildi ve oraya Imadiye medresesi denildi. Sonra Seyh Fakih Ibn Abd'den sonra hicretin 567. senesinde Katip Imad oranın müderrisliğine atandı. Kendisini ilk olarak Necmeddin Eyyub ziyarete geldi. Bunlar daha önce Tikrit Sehrinde tanışmışlardı. Katip Imad, Necmeddin Eyyub'u Ebu Same'nin zikretmiş olduğu bir kasideyle methetti ve Esedüddin ve Selahaddin de o esnada Misir'da Selahaddin'in Misir diyarını ele geçirdiği müjdesini verdi. Müjdeyi su siiriyle dile getirdi:

«Misir'da Yusuf yerlesip otoritesini kurdu.

Onun sayesinde gurbetten sonra Yakub'un gözleri aydınlandı.

Yusuf orada kardeşleriyle bulustu.

Kinama olmaksizin Cenâb-i Allah onları bir araya getirdi.»

Sonra Imadüddin, Melik Nureddin Mahmud'un inşaa katipliğine atandı. [40]

Hicretin Besyüzaltmışikinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Hac Emiri Bergus

Birkaç seneden beri Hac emirliği yapmaktaydı. Askerî komutanlardandı. Semle et-Türkmanî ile savasmak üzere Bagdat'tan çıktı. Yolda atından düşüp öldü. [41]

Katip Ebü'l-Mealî

Muhammed b. Hasan b. Muhammed b. Ali b. Hamdun. et-Tezkire-tü'l-Hamduniye adli eserin sahibidir. Zimmetler divaninin başkanlığını bir süre yürüttü. Bu senenin zilkade ayında vefat etti. Kureys mezarlığına defnedildi. [42]

Resid Es-Sadeffî

Abbadî'nin huzurunda kürsüde otururdu. Saçı ağarmış, ağırbaşlı, vakarlı bir kimseydi. Sema yapanların meclisine devam eder, raks ederdi. Bir sema meclisinde raksederken vefat etti. [43]

Hicretin Besyüzaltmışüçüncü Senesi

Bu senenin safer ayında Serefüddin Ebu Cafer b. Beledî, Vâsiftan Bagdat'a geldi. Askerler, iki nakib ve kadi onu karsılamaya çıktılar. Karsılayanlar, vezaret makamına kadar öne sıra yaya yürüdüler. Fermani vezirlik makamında okundu. Kendisine Vezir Serefüddin Cela-lü'l-İslâm Muizzü'd-Devle Seyyidü'l-Vüzera Sadrü's-Sark vel-Garb lakabı verildi.

Bu senede Hafaceliler ülkede fesat çıkardılar. Köyleri yağmaladılar. Bagdat'tan bir ordu onların üzerine gidince çöle kaçtılar. Askerlerde susuzluktan korktukları için geri çekildiler. Bu defa Hafaceliler askerlere hücum ettiler. Çok sayıda asker öldürdüler. Kalanları esir aldılar. Askerler de onlardan bir kısmını esir almışlardı. Esir alınanlar surlar üzerinde idam edildiler.

Bu senenin sevval ayında Melik Nureddin Mahmud b. Zengi'nin karısı İsmetü'd-Din Hatun binti Muineddin hacca gitmek üzere Bagdat'a geldi. Beraberinde hizmetçileri ve cariyeleri de vardı. Hizmetçiler arasında Hadim Sandal da bulunmaktaydı. Kendisine son derece ikramda bulunuldu.

Bu senede Bagdat kadilkudatı Cafer vefat etti. Şehir yirmiüç gün müddetle haksiz kaldı. Nihayet Ruh b. Hadsenî'yi receb ayının dördünde kadilkudat olmaya zorladılar. [44]

Hicretin Besyüzaltmışüçüncü Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Cafer B. Abdülvahid

Ebu'l-Berekat es-Sekafî. Babasından sonra Bagdat kadilkudatlığı yaptı.

Hicretin 529. senesinde dogdu. Vefat sebebi suydu: Kendisinden mal ve para talep edildi. Vezir Ibn Beledî kendisine sert ve agir sözler sarfetti. O da korkuya kapilip kan kustu ve vefat etti. [45]

Ebu Sa'd Es-Semânî

Abdülkerim b. Muhammed b. Mansur Ebu Sa'd es-Sem'anî. Bagdat'a geldi. Orada hadis dinledi ve Hatib Bagdadî'nin Tarih-u Bagdad adli eserine bir zeyil yazdi. el-Muntazam adli eserde Ibnü'l-Cevzî onu elestirdi ve onun kendi mezhebinden olan kimseleri kayirdigini, onlara asiri taraftar oldugunu, onlardan bir cemaati ise elestirdigini, biyografileri anlatirken amiyane ibareler kullandigini, meselâ bir mutasavif kadından bahsederken «O iffetli idi» dedigini, meshur sair Haysebeyse'den bahsederken de «Onun, Dahale Harece (girdi, çıktı) denilen bir kızkar-desi vardi» dedigini ve benzeri sözler sarfettigini bildirmistir. [46]

Abdülkahir B. Muhammed

Abdülkadir b. Muhammed b. Abdullah Ebu'n-Neceb es-Sührever-dî. Hz. Ebu Bekir es-Siddîk'in sülelasinden oldugu anlatilir. Hadis dinledi. Fikih öğrendi. Fetva verdi. Nizamiye medresesinde müderrislik yapti. Kendi sahsi için medrese ve bir de hankah yaptırdi. Bununla birlikte mutasavif bir kimse olup halka vaaz verirdi. Vefat ettiginde kendi medresesine defnedildi. [47]

Muhammed B. Abdülhamid

Muhammed b. Abdülhamid b. Ebu'l-Hüseyin Ebül-Feth er-Razî. Alâ el-Alim adıyla meshur olmustur. Senierkantlidir. Münazara hususunda büyük bir otoriteydi. Hilaf ve cedel ilminde kendine has bir yöntemi vardi. Buna et-Talikâtü'l-Alemiye denilirdi. Ibnü'l-Cevzî dedi ki:

«Muhammed b. Abdülhamid, Bagdat'a geldi. Meclisim de hazır bulundu.»

Ebu Sa'd es-Sem'anî dedi ki: «Muhammed b. Abdülhamid devamlı içki içeri ve söyle derdi: «Dünyada münazara kitabından ve içki içtigim sarap kabından daha güzel bir sey yoktur.»

Ibnü'l-Cevzî dedi ki: «Sonra duyuguma göre Muhammed b. Abdülhamid içki içmekten ve münazaralarda bulunmaktan vazgeçmiş, kendini ibadete vermiş ve hayirli islerde bulunmustur.» [48]

Yusuf B. Abdullah

Yusuf b. Abdullah b. Bender ed-Dimaskî. Bagdat Nizamiye medresesinin müderrisi idi. Esad el-Mihenî'den fikh dersleri aldı. Münazaralarda yükseldi. Esarilerin asiri taraftariydi. Bu senede yani hicretin 563. senesinde Semle et-Türkmanî'ye elçi olarak gitti ve Semle'nin ülkesinde vefat etti. [49]

Hicretin Besyüzaltmışdördüncü Senesi

Bu senede Misir, Emir Esedüddin Sirkuh tarafından fethedildi. Bu senede Haçlılar Misir diyarında taskinlik yaptılar. Söyle ki: Haçlılar Sâver'i orada kendi temsilcileri olarak bırakmışlar. Misir'in mallarına, meskenlerine tahakküm etmişler ve her taraftan oraya akin akin gelmişlerdi. El koymadıkları ve sahipleri olan Müslümanları da kovup sürgün etmedikleri bir mesken bırakmamışlardı. Birçok sövalyeleri Misir'a yerleşmişlerdi. Haçlılar bu durumu duyunca her taraftan hücumla geçerek Askalan hükümdarının maiyetinde büyük bir orduyla Misir'a geldiler. Ele geçirdikleri ilk yer, Belbis şehri oldu. Belbislilerin bir kısmını öldürdüler. Geride kalanları da esir aldılar. Sehre yerleştiler. Orada ağırlıklarından kurtuldular. Orayı kendileri için bir uğrak yeri ve sığınak yaptılar. Sonra gidip Babul-Barkiye tarafından Kahire'ye girdiler. Vezir Sâver halka Misir'i yakmalarını, insanların oradan ayrılıp Kahire'ye göçmelerini emretti. Haçlılar şehri yağmaladılar. Halkın cidden birçok malı elden gitti. Misir, ellidört gün ateşler içinde yandı. O esnada Misir hükümdarı Adid, haber göndererek Nureddin'den yardım istedi. Nureddin'e kadınlarının saçlarını gönderip «İmdadına yetis. Kadınlarımı Haçlıların elinden kurtar» dedi. Esedüddin'in yanlarında ikamet etmesi şartıyla da Nureddin'e Misir haracının üçte birini vermeyi taahhüd etti. Bu üçte birlik haraca ek olarak bazı arazileri iktâ olarak vereceğine dair de taahhütte bulundu. Nureddin bunun üzerine Misir'a asker gönderme hazırlığına başladı. Vezir Sâver Müslümanların Misir'a ulaştıklarını duyunca Haçlı hükümdarına şu mesajı gönderdi: «Sana olan sevgi ve dostluğumu biliyorsun. Ancak Adid ile Müslümanlar şehri size teslim etme fikrime muvafakat etmiyorlar.» Böyle dedikten sonra Misir'a geri dönmeleri için Haçlılara 1.000.000 dinar verme taahhüdünde bulundu. Bu paranın 800.000 dinarını pesin olarak ödedi. Haçlılar da Nureddin'in askerlerinden korkarak ve ikinci bir kez Misir'a geri dönmeye ümitlenerek ülkelerine döndüler.

«Fakat hile yaptılar. Allah da onları cezalandırdı. Allah, hile yapanların cezasını en iyi verendir.» (Âli imrân, 54).

Sonra Vezir Sâver, barış için Haçlılara ödemeyi taahhüd ettiği altınları halktan istemeğe ve ugradıkları sıkıntı, yangın ve korku yetmezmiş gibi bu amaçla onlara baskı yapmaya başladı. Cenâb-i Allah da İslam askerlerinin Misir'a gelisi ve vezirin de karsılarında ölmesi üzerine onların musibetlerini kaldırdı. Söyle ki:

Nureddin, Humus'ta bulunan Esedüddin'i Haleb'e davet etmişti. O da bu uzak mesafeyi bir günde katederek Humus'tan çıkmış, sonra konagina girmiş biraz yol azığı alıp gün doğumu esnasında yola koyulmuş. Aynı günün akşamında Haleb'te bulunan Sultan Nureddin'in yanına varmıştı.

Denilir ki bu kadar uzak bir mesafeyi sahabilerden baskasinin bu kadar kısa bir sürede katettigi görülmemistir. Nureddin bu duruma sevindi ve Esedüddin'i ordu komutanligina tayin etti. 200.000 dinar para vererek ona ikramda bulundu. Önde gelen bazi emirleri onun maiyetine verdi ki, bu emirlerin her biri Esedüddin'in maiyetinde Allah rizasini ve Allah yolunda cihadi amaçlayarak sefere gitmeyi arzuluyordu. Esedüddin'in maiyetindeki komutanlardan biri de kardesinin oglu Se-lahaddin Yusuf b. Eyyup'tu. Ancak bu sefere çıkmayi arzulamiyor, aksine bundan hoslanmiyordu. Yüce Allah buyuruyor ki: «De ki «Mülkün sahibi olan Allahim! Mülkü diledigine verirsin. Dilediginden çekip alirsin. Diledigini aziz kilar, diledigini alçaltırsın. İyilik elindedir. Dogrusu sen herseye kadırsın.» (Âl-iimran, 26).

Nureddin, Esedüddin'in ordusuna 6.000 Türkmen askeri de katti ve Esedüddin'i bütün bu birliklerin komutani yaptı. Esedüddin, ordusuyla Haleb'ten Dimask'a dogru yola koyuldu. Nureddin de beraberle-rindeydi. Nureddin onlari Dimask'tan Misir'a sevketti. Kendisi ise Di-mask'ta ikamet etti. Nureddin'in, Esedüddin komutasındaki askerleri Misir diyarina vardiklarında Haçlıların kendi aleyhlerine akdedilen anlasma gereginde ülkelerine dönmüş olduklarını gördüler. Esedüddin bu senenin rebiyülahir ayinin yedisinde Misir'a ulasmis ve aynı günde

Adid'in huzuruna girmis, Adid ona kıymetli hil'atler giydirmis, o da bu hil'atleri giyerek sehir disındaki otagina dönmüştü. Müslümanlar onun gelisine çok sevinmislerdi. Esedüddin'e ve askerlerine çok armaganlar verilmiş, ikramlarda bulunulmustu. Halkın esrafi da Esedüddin'e hizmet etmek için otaga gelmişlerdi. Gelenler arasında istemeyerek de olsa Halife Adid de vardı. Halife Adid ona bazı önemli sırlar verdi. Bu sırlar arasında Vezir Sâver'in öldürölmesi de vardı. Bu isi onunla birlikte kararlattirdi. Böylece komutan Esedüddin'in itibari yükseldi. Otoritesi fazlalasti. Ama halife Adid, Melik Nureddin'e vermeyi taahhüd ettigi mal ve paraları Ödemekte gecikti. Bununla birlikte Esedüddin'in yanına gidip gelmeye devam ediyordu. Onunla beraber dolasiyordu. Bir ziyafet hazırlamaga karar verdi. Ancak adamları kendisine bir suikast yapılmasından korktukları için bu ziyafette kendisini hazır bulunmaktan caydirdılar ve Sâver'i öldürme hususunda onunla istisare yaptılar. Ancak Emir Esedüddin, onlara bu imkânı vermedi. Günlerden bir gün Sâver, Esedüddin'in makamına geldi. Onun Imam Safiî'nin mezarını ziyarete gitmiş olduğunu gördü. Orada Esedüddin'in kardesinin oglu Selahaddin Yusuf la karsilasti. Selahattin Yusuf, görevlilere vezir Sâver'in tutuklanmasını emretti. Ancak onu amcası Esedüddin'le müsavere yaptıktan sonra öldürdü. Sâver'in adamları ve koruyucuları etkisiz hale getirildiler. Gizlice durumu Adid'e bildirdiler ki, onu kurtarsın. Fakat Adid, Emir Esedüddin'e haber salarak Vezir Sâver'in basının koparılmasını istedi. Böylece Sâver öldürüldü. Kesik bası da

rebiyüla-hir ayinin onyedisinde Halife Adid'e gönderildi. Müslümanlar bu duruma sevindiler. Esedüddin, Sâver'in konaginin yagmalanmasini emretti. Konak yagmalandi. Sonra Esedüddin, Halife Adid'in yanina giderek ondan vezirlik istedi. Halife Adid ona vezirlik hilati giydirdi ve ona Melik Mansur lakabini takti. Bundan sonra Esedüddin, Sâver'in konagina yerlesti ve sani yüceldi. Nureddin, Misir'in fethedildigini duyunca çok sevindi. Sairler onu siirleriyle tebrik ettiler. Yalniz o, Esedüddin'in Halife Adid'e vezir olusundan ötürü sevinmedi. Ayni sekilde vezirlik, kardesi oğlu Selahaddin'e verildiginde de sevinmedi. Nureddin, bu durumu ortadan kaldirmak için çareler aramaya basladi. Ancak çaresini bulamadi. Bu vezirliği iptal ettiremedi. Özellikle Selahaddin'in insallah ileride de anlatilacagi gibi halife Adid'in hazinelerine sahip oldugunu duyugunda da sevinmemisti. Dogrusunu Allah bilir.

Esedüddin, saraya haber salarak bir katip istedi. Kendi temennilerini dile getirdiginde kabul edilecegini umarak katip olarak ona Kadi Fadil'i gönderdiler. Esedüddin, çeşitli islerin basina yöneticiler tayin etti. Araziler ikta etti. Valiler atadi, böylece sayili birkaç gün boyunca kendi kendine sevinip mutlu oldu. Ancak bu senenin cemaziyelahir ayinin yirmiikisinde cumartesi günü Ölüm onu yakaladi. İki ay bes gün müddetle hüküm sürmüstü. Esedüddin merhum vefat edince sanli emirler halife Adid'e, Selahaddin Yusuf un, müteveffa amcasindan sonra vezirliğe tayin edilmesi için öneride bulundular. Halife Adid de Selahaddin Yusuf u vezirliğe tayin etti ve ona kıymetli hilatler giydirdi Melik Nasir lakabini takti. [50]

Selahaddin'in Giydigi Hilatin Evsafi

er-Ravzateyn adli eserde Ebu Sâme'nin anlattigina göre Selahaddin'in giydigi hilatin evsafi şöyledir:

«Kenari altinla süslenmis, beyaz bir sarik, dibeki bir elbise ki kenari altin süslemeli idi. Altin yaldizla süslenmis bir cübbe, altin tellerle islenmis bir taylesan, 10.000 dinar degerinde mücevher bir gerdanlik, 5.000 dinar degerinde altin süslemeli bir kiliç, 8.000 dinar degerinde altin süslemeli bir kiliç, 8.000 dinar degerinde bir kemer, üzerinde de altin gerdanlik ve boyunbagi bulunan bir mücevher, basinda da 200 cevher tanesi. Ayaklarinda dört cevherden halhal, basinda altin bir serit ve üzerinde beyaz bir çikinti, migferi beyaz renkli olup hü'atin yani sira altin dolu birkaç kese, bir at ve baska armaganlar. Bunlara ek olarak atlastan beyaz bir keçe içinde dürülü vezirlik fermani.

Selahaddin, bu hil'ati bu senenin cemaziyelahir ayinin yirmibesin-de pazartesi günü giymisti. Bu, cidden görülmeye deger muazzam bir törendi. Bütün askerler onun hizmetine girdiler. Sadece Aynü'd-Devle el-Yarukî

onun hizmetine girmedi ve «Nureddin'den sonra Yusuf a hizmet etmem» dedi. Sonra da Aynü'd-Devle el-Yarukî askerleriyle birlikte Sam'a gitti. Nureddin bu davranisindan ötürü onu kinadi.

Melik Selahaddin, Melik Nureddin'in naibi sifatiyla Misir'da ikamet etti. Misir diyarinda minberler üzerinde onun adına hutbe okuttu. Melik Nureddin'e mektup yazarken emir serasker Selahaddin unvanini kullandı. Ona mütevazi davrandı. Ancak herkesin kalbi Selahaddin'e meyletti. Nefisler ona boyun eğdi. Onun zamanında halife Adid büyük kuvvet kazandı. O diyarda insanlar arasında Selahaddin'in kadri yüceldi. Maiyetindeki kimselerin iktalarmi artırdı. Adamları onu sevdiler. Ona hürmet edip hizmette bulundular.

Nureddin ona bir mektup yazarak vezirliği fermansız olarak kabul ettiginden ötürü kinadi ve Misir diyarından elde ettigi gelirlerin hesabini çıkarmasını emretti. Ancak Selahaddin bu emri yerine getirmedi. Nureddin de bu arada; «Eyyub'un oğlu hükümdar olmus» demeye başladı. Selahaddin, Nureddin'e mektup yazarak aile efradini, kardeşlerini ve yakınlarını kendisine göndermesini istedi. Melik Nureddin, istediği kimseleri ona gönderdi. Ancak onların kendisine itaat etmelerini ve emrini dinlemelerini şart kostu. Neticede Selahaddin'in Misir diyarında otoritesi kuvvetlendi. Misir devleti böylece sağlamlastı. İşler yoluna girdi. Selahaddin'in saltanatı güçlendi. Sair'in biri, Selahaddin'in Vezir Sâver'i öldürmesi ile ilgili olarak söyle bir siir okumustu:

«Misir helak olmustu. Yusuf oraya sahip oldu. Rahmanin vakti belirlenmiş bir emri ile, Yusuf un orada Sâver'i öldürmesi, Davud'un Calut'u Öldürmesi gibidir.»

Ebu Sâme dedi ki: «Halife Adid bu senede Sâver'in su çocuklarını öldürttü:

- 1- Süca (İakabi Kâmil idi).
- 2- Tari (İakabi Muazzam idi).
- 3- Farisülmüslimin.

Bunlar öldürüldükten sonra kesik başları Misir diyarında dolastırılıp teshir edildi. [51]

Tavasî'nin Öldürülmesi

Tavasî Selahaddin'in zamanında halife ve adamlarının güvendiği bir devlet sekreteri idi. Tavasî Misir'da hilafet sarayında bir mektup yazarak Haçlılara gönderdi ki Misir'a gelip oradaki Samli Müslüman askerleri kovsunlar. Sarayın muhafız kuvvetleri komutani olan Habesli Tavasî bu mektubu güvendiği bir adamla Haçlılara gönderdi. Ulak yolda iken kendisinden süphelenen bir adam tarafından yakalanıp Sela-haddin'e götürüldü. Ulak

suçunu ikrar etti. Mektubu çıkardı. Selahaddin mektubu okuyup durumu anladı. Ancak gizledi. Devlet sekreteri Tavasî, Selahaddin'in durumdan haberdar olduğunu anlayınca hilafet sarayına kapandı. Öldürölmekten korktuğu için uzun bir süre dışarı çıkmadı. Sonra günün birinde ava çıkmak istedi. Disarida iken Selahaddin onu yakalayip öldürecek adamîanni üzerine saldı. Yakalanıp öldürdü. Basi kesilip Selahaddin'in huzuruna bırakıldı. Bundan sonra Selahaddin saraydaki hizmetçilerin tamamını görevden azletti. Onların yerine Bahaeddin Karakus'u tayin etti ve ona bütün işleri idare etmesi emrini verdi. [52]

Zenci Olayı

Hilafet mü'temeni (devlet sekreteri) Habesli Tavasî öldürölüp saraydaki diğer hizmetçiler görevlerinden azledildiklerinde hizmetçiler buna kızarak bir araya gelip toplandılar. Zenciler yaklaşık 50.000 kişilik bir topluluk meydana getirdiler. İki saray arasında Selahaddin'in askerleriyle savastılar. İki taraftan da çok sayıda adam öldürölldü. Halife Adid, sarayında savasi seyreliyordu. Samli askerler saraydan tas atıyorlardı. Bir rivayete göre Adid'in emriyle olduğu, başka bir rivayete göre ise onun emri dışında Adid'in askerleri karşı tarafa ok atıldılar. Sonra Nasir'in kardeşi Nursah Semsü'd-Devle de Adid'in sarayda savasi seyretmekte olduğu penceresinin yakılmasını emretti. Nursah Semsü'd-Devle savasta hazır bulunuyordu. Nureddin onu kardeşine takviye olsun diye göndermişti. Halife Adid'in sarayının kapısı açıldı ve «Müminlerin emin, su zencileri aranızdan ve ülkenizden çıkarmanızı size emrediyor» diye seslenildi. Samlilar kuvvetlendirildi. Zenciler zayıfladılar. Sultan, Mansure diye bilinen zenci mahallesine askerleri sevketti. Bu mahallede zencilerin evleri ve aileleri bulunuyordu. Askerlerin gelmesi üzerine Bab-i Zuveyle'deki zenciler geri dönüp kaçıldılar. Komutan, onları kiliçli askerleriyle kovaladı ve onlardan bir çoğunu öldürölldü. Sonra zenciler eman dilediler. Kendilerine eman verildi. Cize'ye sürgün edildiler. Sonra Selahaddin'in kardeşi Semsü'd-Devle Nursah onların karsisine çıktı ve yine onlardan bir çoğunu öldürölldü. Geride çok az sayıda zenci kaldı. Zulm ettiklerinden dolayı zencilerin evleri boş kaldı.

Bu senede Nureddin, Caber kalesini fethetti. Bu kaleyi sahibi bulunan Sihabüddin Malik b. Ali el-Ukaylî'nin elinden aldı. Caber kalesi Sultan Meliksah zamanından beri Sihabüddin'in elinde bulunmaktaydı.

Bu senede Haleb Camii yandı. Nureddin orayı onardı.

Bu senede Haleb dışındaki mahallenin kendisine nisbet edilmekte olduğu Maruk öldü. [53]

Hicretin Besyüzaltımsıdördüncü Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Sadullah B. Nasr B. Said Ed-Dücaî

Künyesi Ebü'l-Hasan'di. Vaizdi. Hanbelî idi. Hicretin 480. senesinde dogdu. Hadis dinledi. Fikih dersleri aldı. Vaaz verdi. Vaazi çok leta-fetli ve hostu. Bu yönüyle Ibnül-Cevzî onu çok övmüs ve anlattigina göre kendisi bir defasinda ondan sifatlarla ilgili hadisi sormus, ama o bu konuya deginmeyip su siiri okumus:

«Kaybolan öfkeli, kabul etmeyip dedi ki, ey nefis ya buna razi olmalisin.

Ki bunun aksi düşünülemez.

Çünkü ona itaati farz kilan sensin.

Kendisinden ayrılmaya güç yetiremedigine küsme.

Her ne kadar yanaklarin ondan ayrilip küsmeye yönelse de gene de küsme, razi ol.»

Ibnü'l-Cevzî onun söyle dedigini nakletmistir:

«Bir defasinda halifeden korktum. Rüyada biri bana: «Sunu yaz bakalim» dedi: «Zamanin belalarına karsi sabrinla gögüs ger. Bir ve herseyi bilen zâtin lutfunu ümid ederek bekle. Her ne kadar zamanin sikintisi seni zorlasa da ümidini kesme. Zamanin belalarinin oku sana yönelse de ümitsizlennie. Yüce Allah'in bu sikintilar arasinda sana ihsan edecegi bir genislik vardir.

Bu genislik, anlayislar ve vehimler arasinda gizlidir. Mizraklarin ucu arasindan kurtulan nice kimseler vardir. Aslanin pençesinden kurtulan nice avlar vardir.»

Sadullah b. Nasr bu senenin saban ayinda seksendört yasinda vefat etti ve Zori hankâhinin yanma defnedildi. Sonra Imam Ahmed b. Han-bel Mezarligina nakledildi. [54]

Sâver B. Mücirüddin

Künyesi Ebu Süca es-Sa'dî'dir. Emirü'l-Cüyus lakabini tasirdi. Halife Adid'in zamaninda Misir diyarinin vezirliğini yapti. Vezirliği Re-zik'in elinden aldı. Kadi Fadil'i yazi islerinde kullanan ilk vezir odur. Kadi Fadil'i Iskenderiye'ye bagli Babü's-Sidre'den yanina çağirmisti. Kadi Fadil onun yaninda yükselip itibar sahibi oldu. Saraydaki diger katipler onun emri altina girdiler. Kadi Fadil'in fazilet ve üstünlüğünü görünce ona tabi oldular. Sairler onu övdüler. Övenlerden biri de Am-mare el-Yümnî'dir. Ammare bir siirinde onu söyle övmüştür:

«Demir demirden sikinti duydu.

Sâver, Muhammed'in dinine yardım etmekten sikilmadi. Zaman, onun gibisini getirmeye yemin etti.

Ey zaman, yeminini bozdun, kefaretinini öde.»

Isi yolundaydi. Nihayet Emir Dirgam b. Suvar ona karsi ayaklandi. O da Nureddin'e sigindi. Nureddin onunla birlikte Esedüddin Sirkuh'u emir Dirgam'a karsi gönderdi. Ikisi birlikte Emir Dirgam i maglup ettiler. Fakat bilahare Sâver ona karsi ahdini bozdu. Esedüddin de ona kin beslemeye basladi. Nihayet onu bu senede kardesinin oglu Selahaddin vasitasiyla öldürttü. Bu senenin rebiyülahir ayinin onyedisinde emir Cerdenk'in huzurunda boynu vuruldu. Öldürölmesinden sonra yerine Esedüddin vezirlige tayin edildi. Ama o da sadece iki ay bes gün süreyle iktidarda kalabildi.

Ibn Hallikan dedi ki: «Sâver'in soy kütüğü söyledir: Ebu Süca Sâver

b. Mudruddin b. Nizar b. Asair b. Sas b. Mugis b. Habib b. Haris b. Rebia b. Mahis b. Ebi Züeyb Abdullah. Ebu Züeyb Abdillah, Halimetü's-Sadi-ye'nin babasidir.» Ibn Hallikan böyle demistir. Ancak onun bu sözünde süphe vardir. Zira aradaki uzun mesafe bu kadar kısa bir soy silsilesi ile tamamlanamaz, dogrusunu Allah bilir. [55]

Sirkuh B. Sadi

Esedüddin el-Kürdî ez-Zerzarî. Zerzarilîler, Kürd kabilelerinin en sereflisidirler. Sirkuh, Azerbaycan'a bagli Derin kasabasindandir. Kendisi ve kardesi Necmeddin Eyyub, Emir Mücahidüddin Nehruz el-Hadi-nie hizmette bulundular. Nehruz el-Hadim, Irak sahnesi (emniyet müdürü) idi. Necmeddin Eyyub Tikrit kalesinin naibligini yapti. O esnada Karaca es-Saki'den kaçmakta olan Imadüddin Zengi Tikrit kalesine geldi. Necmeddin ve kardesi Sirkuh ona ihsanda bulunup hizmet ettiler. Sonra Imadüddin halktan birini öldürdü. Nehruz da Necmeddin Eyyub ile Sirkuh b. Sadi'yi kaleden çıkarip kovdu. Ikisi Halep'te bulunan Imadüddin Zengi'nin yanina gittiler. Imadüddin onlara iyilik ve ihsanda bulundu. Sonra ikisi Imadüddin Zengi'nin oglu Nureddin Mahmud'un yaninda yükselip itibar sahibi oldular. Imadüddin Zengi, Eyyub'u Baalbek naibligine atadi. Sonra Imadüddin'in oglu Nureddin onu bu görevde birakti. Esedüddin de Nureddin'in yaninda kalip onun en büyük komutanlarından biri oldu. Has ve gözde adamlari arasina girdi. Nureddin ona Rahbe beldesini ve Humus vilayetini diger iktalarla birlikte iltizam olarak verdi. Çünkü Esedüddin Sirkuh sehametli, secaatli, cesaretli bir komutan olup Haçlilarla cihad etmekteydi. Onlarla birçok defalar savasmis ve zaferler kazanmisti. Özellikle Dimask'in fethi gününde büyük yararlik göstermisti. Bundan daha önemlisi, Misir diyarinin ele geçirilisinde gösterdigi yararlilik idi. Allah onun mezarini rahmetiyle islatsin. Makamini Cennet kilsin.

Esedüddin Sirkuh b. Sadi, cumartesi günü ani olarak meydana gelen bir nefes tikanikligi neticesinde vefat etti. Vefati bu senenin cemazi-yelahir

ayinin yirmiikisinde vuku bulmustu. Allah rahmet etsin.

Ebu Sanie dedi ki: Misir'in Kahire sehrinin güneydogusunda bulunan Esedî Hankâh'i ona nisbet edilir. Kendisinden sonra iktidar, kardesinin oğlu Selahaddin Yusuf un eline geçti. Selahaddin Yusuf hakimiyetini ve o yöredeki otoritesini güçlendirdi. [56]

Muhammed B. Abdullah B. Abdülvahid

Muhammed b. Abdullah b. Abdülvahid b. Süleyman. Ibn Battî adıyla meshur olmuştur. Çok hadis dinledi ve rivayet etti. Kendisinden hadis dinlemek amacıyla başka yerlerden yanına gelinirdi. Doksan yasına yaklaşıp iken bu senede vefat etti. [57]

Muhammed El-Farikî

Künyesi Ebu Abdullah'tir. Vaizdi. Anlatıldığına göre o Nehcûlbela-ga adli eseri ezberlemiş ve lafızlarını tabir edip yorumlamıştır. Fesahat-li, belagatli bir kimseydi. Sözleri yazılır ve ondan el-Hikemu'1-Fankîye adli bir kitap rivayet edilir. [58]

Muammer B. Abdülvahid

Muammer b. Abdülvahid b. Recâ Ebu Ahmed el-İsfahanî. Vaizdi. Hadis hafızlarındandır. Ebu Nuaym'in ashabından rivayetlerde bulunmuştur. Hadise dair güzel bir bilgisi vardı. Hacca gitmekte iken Badi-ye'de vefat etti. Allah rahmet etsin. [59]

Hicretin Besyüzaltmışbesinci Senesi

Bu senenin safer ayında Haçlılar Misir'a bağlı Dimyat'ı elli gün müddetle kusatma altında tuttular. Ahaliye sıkıntılı anlar yasattılar. Birçok kimseleri öldürdüler. Misir diyarına sahip olmak ümidi ve de müslümanların Kudüs'ü istila etme korkusu sebebiyle karadan ve denizden Dimyat'a gelip saldırmışlardı. Selahaddin de Nureddin'e mektup yazarak yardım istedi. Kendisine askerî takviye göndermesi talebinde bulundu. Zira Misir'dan ayrılması durumunda Misirlilerin arkadan ona hiyanet edeceklerini, sayet Misir'da oturup Haçlılarla savaasmayacak olursa Haçlıların Dimyat'ı ele geçireceklerini orayı, Misir ülkesini ele geçirmek amacıyla kuvvetleneceklerini ve bir üs haline getireceklerini bildirdi. Nureddin de ona birçok askeri birliği peşpeşe gönderdi. Sonra Haçlıların ülkelerinden ayrılıp Dimyat'a gidislerini fırsat bilen Nureddin, arkadan onların ülkesine büyük askeri birlikle saldırdı. Evlerinin arasına kadar girip yerleşti. Mallarını ganimet edindi. Orada bulunan insanların bir kısmını öldürdü. Çoklarını esir aldı. Selahaddin'e gönderdiği takviye birlikler arasında babası Emir Necmeddin Ey-yup ta bulunmaktaydı. Beraberlerinde diğer oğulları da vardı. Askerler Misir disına çıkıp onu karşıladılar. Halife Adid de oğluna

saygi ve ikram olsun diye onu karsilamaya çıktı. Iskenderiye ve Dimyati ona ikta¹ olarak verdi. Diğer ogullanna da bazı yerleri ikta' olarak verdi.

Halife Adid, bu hadiseden dolayı Selahaddin'e 1.000.000 dinar para yardımında bulundu. Nihayet Haçlılar Dimyat'tan ayrılıp döndüler. Nureddin'in kendi ülkelerine baskın yaptığını, birçok adamları öldürüp kadın ve çocukları esir aldığını, mallarını ganimet edindiğini duyduklarından ülkelerine geri döndüler. Allah müslümanlara hayir mükâfat versin.

Sonra Nureddin bu senenin cemaziyelahir ayında kusatma amacıyla Kerh'e gitti. Kerh, çok korunaklı bir şehirdi. Orayı neredeyse fethedecekti. Ama Haçlıların öncü birliklerinin Dimask'a yöneldiklerini duyunca kusatmayı bıraktı. Haçlıların arkadan kendilerini kusatmalarından korktu. Kusatmayı bırakıp Dimask'a yöneldi. Orada savunma tedbirleri aldı. Haçlılar Dimyat'tan sökülüp döndüklerinde Nureddin çok sevinmişti. Sairlerden her biri bu konuda birer kaside yazmıştı. Melik Selahaddin Eyyubî ise bu duruma gam ve kederle bakmaktaydı. Hatta bir hadis talebesi bu konuda tebessümle ilgili müsel sel senetli bir hadisi okumuş ve sürekli sevinç meydana gelmesi için kendisinin tebessüm etmesini istemişti. Ancak o tebessüm etmeyip su cevabi vermişti:

«Dimyat sınırında Müslümanların Haçlılar tarafından kusatma altında tutulduğu bir esnada Cenâb-ı Allah'ın beni tebessüm eder halde görmesinden utanırım.»

Seyh Ebu Sâme'den rivayet: Mansura kalesinde bulunan Ebu Der-da Mescidi'nin imami, Haçlıların Dimyat'tan kovulduktan gecede rüyasında Rasûlullah (s.a.v.)'in kendisine söyle dediğini görmüş: «Nureddin'e selam söyle ve Haçlıların Dimyat'tan ayrıldıkları müjdesini ona ver.» Ben dedim ki: «Ya Rasûlallah bunun alameti nedir?»

Buyurdu ki: «Telharim gününde secdeye kapanıp su duayı yapmış olduğunu Nureddin'e bildir: «Allah'im. Sen kendi dinine yardım et. Köpek Nureddin Mahmud da kim oluyor?»

Nureddin Mahmud, Ebu Derda Mescidi'nde sabah namazını kildikten sonra imam ona bu müjdeyi vermiş ve Rasûlullah'm anlattığı alameti kendisine bildirmişti. «Köpek Nureddin Mahmud da kim oluyor?» sözünü nakletme sırası geldiğinde bunu söyleyememiş ve utanmıştı. Ancak Nureddin Mahmud, imama: «Rasûlullah (s.a.v.)'in sana emrettiği şeyi söyle» deyince imam aynı ifadeyi kullanmış. Nureddin Mahmud da «dogru söyledin» demiş, bu olayı tasdik etmek ve sevindığını bildirmek amacıyla Nureddin Mahmud ağlamıştı. Sonra durumun açıklığa kavuşmasını beklemişler ve gerçekte Rasûlullah (s.a.v.)'in rüyada imama haber verdiği şekilde Haçlıların Dimyat'i bırakıp gittikleri görüldü.

Katib İmad dedi ki: «Bu senede Melik Nureddin, Dariya Camii'ni onardı. Orada bulunan Ebu Süleyman ed-Daranî'nin şehidliğini ve Di-mask'taki birçok yerleri onardı.»

Bu senede Kerkük şehri Nureddin tarafından dört gün süreyle kusatıldı. Orada yanında bulunan Necmeddin Eyyub (Selahaddin'in babası) yanından ayrılıp Misir'a oğlu Selahaddin'in yanına gitti. Nureddin ona Misir'da bulunan oğlu Selahaddine, Misir'da halife Müstencid Bil-lah el-Abbasi adına hutbe okumasını emretmesini bildirdi. Çünkü halife, Selahaddin'in orada kendi adına hutbe okutmadığını bildirerek bu durumu kinamisti.

Bu senede Haçlılar, Sebib b. Rakik ve İbn Kankarî ile birlikte Seva-hil'den gelerek Kerkük'ü savunmak istediler. Sebib b. Rakik ile İbn Kan-karî, Haçlıların en ünlü sövalyelerindendiler. Nureddin, kendileriyle savaşmak üzere üzerlerine gidince yollarını degistirip başka tarafa saptılar.

Bu senede Sam ve Cezire'de büyük bir deprem meydana geldi. Birçok yerleri etkiledi. Sam'daki surların çoğu yıkıldı. Evlerin çoğu sahiplerinin üzerlerine çöktü. Özellikle Dimask, Humus, Hama, Haleb ve Baal-bek'te surların çoğu ve kaleler çöktü. Nureddin de bu mekânlarda meydana gelen tahribatin çoğunu giderip gerekli onarımları yaptırdı. [60]

Hicretin Besyüzaltmışbesinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Melik Kutbeddin Mevdud B. Zengi

Nureddin Mahmud'un kardesi olup Musul valisi idi. Vefat ederken kırkdört yaşındaydı. Yirmibir sene müddetle hüküm sürdü. Seçkin hükümdarlardandı. Halkı tarafından çok sevilirdi. Onlara sefkat gösterir, iyilik ve ihsanda bulunurdu. Sekli ve semaili güzeldi. Kendisinden sonra yerine oğlu Seyfeddin Gazi geçti. Seyfeddin Gazi'nin annesi, Hatun binti Timurtas b. İlğazi b. Artuk'tur. Bilindiği gibi İlğazi b. Artuk da Mardin vahsiydi. Melik Kutbeddin'in veziri Fahreddin Abdülmesih'ti ki, bu, zalim ve zorba bir kimseydi.

Bu senede Endülü's'teki garp melikleri arasında birçok savaşlar meydana geldi. Sark hükümdarları arasında da aynı şekilde çok savaşlar cereyan etti. Bu senede ve bundan önceki senede hac emirliğini Bergus el-Kebir yaptı. Bu senede vefat eden meshur sahsiyetlerle ilgili bir nakil ve rivayete rastlamadım. [61]

Hicretin Besyüzaltmışaltıncı Senesi

Bu senede halife Müstencid vefat etti. Yerine oğlu Müstedi halife oldu. Müstencid sene başında hastalanmış, sonra görünüşte sifa bulmustu. Bu sebeple büyük bir ziyafet tertipleði. İnsanlar da bu vesileyle çok sevindiler.

Sonra kendisinde siddetli nekahet bulunduğu halde tabib onu hamama soktu. Hamamda öldü. Anlatıldığına göre tabibin böyle yapmasını bazı devlet erkânı tavsiye etmişlerdi ki Müstencid erken ölsün.

Müstencid, bu senenin rebiyülahir ayının ikisinde cumartesi günü Öğleden sonra kırksekiz yasında vefat etti. Onbir sene bir ay müddetle halifelik yaptı. Halifelerin hayırlılarından, adillerinden ve halka en çok merhamet gösterenlerinde ndi. Halkın üzerindeki ağır vergileri kaldırdı. Irak'ta ağır vergiler bırakmadı. Sirret bir adam hakkında adamlarından biri yanında sefaatçi oldu. Bunun üzerine Müstencid o adama 10.000 dinar para verdi. Verirken de «Sana 10.000 dinar veriyorum ama müslümanlan bu adamin serrinden kurtarıp rahata erdirmem için bir mislini de bana getir» dedi.

Müstencid esmer tenli, uzun sakallı bir kimseydi. Abbasîlerin otuz-ikincisiydi. Bu da Ebced hesabına göre lam ve ba harfleri ile ifade edilmistir. Bu sebeple ediplerden biri, onun hakkında söyle bir tarih düsürmüstür:

«Halifeleri Ebced hesabına göre sayacak olursak, Ey Müstencid sen Abbas ogullarının lübbü oldun.»

Bilindiği gibi lüb kelimesinde lam ve ba harfleri vardır ki bunlar da otuziki eder. Yani o, Abbasi halifelerinin otuzikincisi idi. İyiligi emreder, kötülüğü menederdi. Rüyasında Rasûlullah (s.a.v.)'in kendisine söyle buyurduğunu görmüştü:

«De ki Allah'im; hidayete erdirdiğin kimseler arasında beni de hidayete erdir. Afiyete kavusturduğun kimseler arasında bana da afiyet ver.....»

Böylece kunut duasının tamamını ona Öğretmistı.

Vefat ettikten sonra pazar günü öğlenden önce cenaze namazı kilindi. Hilafet sarayına defnedildi. Sonra Rusafe mezarlığına nakledildi. Yüce Allah rahmet etsin. [62]

Müstadi'nin Hilafeti

Ebu Muhammed Hasan b. Yusuf el-Müstencid b. Muktefî. Annesi İsmet adında Ermeni bir kadındı. Müstadi, hicretin 536. senesinin saban ayında doğdu. Babasının vefat günü olan rebiyülahir ayının dokuzunda pazartesi sabahi halifeligine bey'at edildi. Hz. Hasan'dan sonra ondan baska Hasan adında bir baskası halifelige geçmiş degildir. Künyesi de Hz. Hasanin ki gibi Ebu Muhammed idi. Halifeligine bey'at edildiği günde insanlara 1.000'den fazla hil'at giydirdi. Bu gün görülmeye değer muazzam bir gündü. Bağdat kadilkudatlığına Ruh b. Hadsenî'yi rebiyülahir ayının yirmibirinde cuma günü tayin etti. Üstad Adüdü'd-Devle'ye vezirlik hil'ati giydirdi. Kapisında üç namaz vaktinde, sabah akşam ve yatsı vakitlerinde davul çaldırdı. Kölelerden onyedı kisiyi emir tayin etti. Vaizlere vaaz etmeleri için izin

verdi. Vaizler de uzun bir süre yasakli kaldiktan sonra konusmaya basladilar. Çünkü daha önce vaazlari yüzünden uzun süren fitneler ve serler meydana geliyordu. Bundan sonra hacipleri çoğaldi. Musul'a sahip oluguna dair müjde geldiginde Katib Imad söyle bir siir okudu:

«Zaman Müstadi sayesinde aydinlandi.

O, hirkai saadetin varisi ve Peygamber (s.a.v.)'in amcazadesidir.

Hakki, seriati ve adaleti getirdi.

Bu ihya ediciye merhaba,

Bagdatlilari da tebrik ediyorum.

Onlar, bütün perisanliklardan sonra mutlu bir yasama kavustular.

Karanlik zaman geçip gitti

Artik aydinlik çagi geldi.»

Bu senede Melik Nureddin, Rakka'ya gitti. Orayi ele geçirdi. Ayni sekilde Nusaybin, Habur ve Sincar'i da ele geçirip damadi ve kardesinin oglu Mevdud b. Imadüddin'e teslim etti. Sonra Musul'a gitti. Orada yir-midört gün kaldi. Orayi da kardesinin oglu Seyfeddin Gazi b. Kutbeddin Mevdud'a Cezire ile birlikte verdi. Diger kizini onunla evlendirdi. Musul Camii'nin genisletilip onarilmasini emretti. Bunun için bizzat kendisi bir vakif kurdu. Camiye bir hatib ve orada fikh öğretmesi içinde bir müderris tayin etti. Fikh müderrisi Ebu Bekir el-Berkanî idi ki, bu zat Gazzalî'nin öğrencisi Muhammed b. Yahya'nin talebesi idi. Müderrisligine atandigina dair bir ferman yazdi. Camiye Musul köylerinden birini vakfetti. Bütün bunlari da salih ve âbid bir zat olan Seyh Ömer'in tavsiyesi üzerine yapmisti. Seyh Ömer Molla'nın orada ziyaret edilen bir tekkesi vardi. Her sene mevlid kandilinde davette bulunurdu. Melikler, emirler, alimler, vezirler davetine gelir ve orada büyük bir ihtifal düzenlenirdi. Melik Nureddin arkadasiydi. Islerinde ona danisirdi. Bazi önemli isleri yaparken ona güvenirdi. Musul'da ikamet ettigi süre zarfinda yaptigi bütün hayirlari yapmasi için o kendisine tavsiyede bulunmustu. Bu sebeptendir ki Musul'a gelisi esnasinda halk çok sevinmisti. Üzerindeki bütün sikintilar giderilmisti. Aralarinda bulunan zalim ve zorba Fahreddin Abdülmesih'i kovmustu. Melik Nureddin, Seyh Ömer Mollaya Abdullah adini vermis, onu beraberinde Dimask'a götürmüs, güzel arazi parçalarını ikta' olarak vermistti. Fahreddin Abdülmesih denen zalim ve zorba kisi Hristiyandi. Ama Müslüman olugunu söylüyordu. Anlatildigina göre evinin içinde gizli bir yerde kendisine ait bir kilisesi varmis, idaresi kötü, zorba, içi bozuk bir kimseydi. Âlimlere özellikle müslümanlara karsi kindar bir düşmandi. Nureddin Musul'a girdiginde onun için Seyh Ömer Molla eman dilemisti. Nureddin, Musul'a varir varmaz kardesi oglu yanina gelmis, huzurunda durmus, Nureddin de ona ihsan ve

ikramda bulunmustu. Halifeden getirmis oldugu hil'ati ona giydirmisti. Böylece sehre büyük bir debdebe ve alayisle girmisti. Nureddin, Musul'a vardiginda kis siddetlenmistti. Bu yüzden yukanda da anlattigimiz gibi orada ikamet etmistti. Ikametinin son gecesinde Rasûlullah (s.a.v.)'i görmüs, Rasûlullah (s.a.v.) ona söyle demisti:

«Belden senin hosuna gitti. Cihadi terk ettin. Allah düşmanlariyla savasmaz oldun?» Bundan sonra Nureddin uykudan hemen uyanip sefer hazirligina baslamisti. Sabah olur olmaz Sam yoluna koyulmustu. Seyh Ibn Ebi Asrun'u kadiliga tayin edip beraberinde Sincar, Nusaybin ve Habur'a götürmüstü. Ibn Ebi Asrun orada naib ve idareciler tayin etmistti.

Bu senede Selahaddin -Sii olduklari gerekçesiyle- Misir kadilarini görevden azletti. Kadilkudatliga Safiî mezhebine mensup Sadreddin Abdülmelik b. Derbas el-Mardani'yi tayin etti. Diger muamelelerin yürütölmesi için de Safiî kadilar tayin etti. Safiîler için bir medrese yaptirdi. Malikîler için de bir medrese yaptirdi. Kardesinin oğlu Takiyyüddin Ömer de çok kiymetli bir konak satin alarak orasini Safiîler için medrese haline getirdi. Bir bahçeyi ve baska arazileri de oraya vakfetti.

Selahaddin, sehrin surlarini tamir ettirdi. Iskenderiye'ninkini de tamir ettirdi. Halka çok ihsanlarda bulundu. Askalan ve Gazze taraflarinda bulunan Haçli beldelerine hücum etti. Eyle'deki Haçli kalesine hücum etti. Orada bulunan bir çok Haçli sövalyesini öldürdü. Sam'dan gelmekte olan aile efradini karsiladi. Uzun bir ayriliktan sonra ailesiyle bir araya geldi.

Bu senede Selahaddin, ezanlarda okunmakta olan «Hayya ala hay-ri'1-amel» cümlesini kaldirttü. Misir'in her tarafinda bu uygulamaya geçti. Minberler üzerinde Abbasiler adina hutbe okunmasini sagladi. [63]

Hicretin Besyüzaltmisaltinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Tahir B. Muhammed B. Tahir

Künyesi Ebu ZürVdir. Aslen Makdislidir, ama dogum yeri Raz sehidir. Hemedan'da ikamet etmistir. Hicretin 481. senesinde dogmus, babasi Hafiz Muhammed b. Tahir ona çok hadis nakletmistti. Rivayetleri arasinda Safiî'nin Müsned'i de vardir. Bu senenin rebiülahir ayinin yedisinde çarsamba günü Hemedan'da vefat etti. Vefat ederken doksan yasma yaklasmisti. [64]

Kadi Yusuf

Ebü'l-Haccac b. Hallal. Misir insa divaninin baskani idi. Bu hususta Kadi Fadil'in üstadiydi. Kadi Fadil'i bu hususta yetistirdi. Nihayet Kadi Fadil bu alanda yükseldi. Kadi Yusuf yaslandigi için bu görevi yapamayacak hale geldiginde Kadi Fadil onun yerine geçti. Kadi Fadil onun aile efradinin

geçimlerini ölünceye kadar üstlendi. Kadi Yusuf vefat ettikten sonra da Kadi Fadil onun aile efradına çok ihsanlarda bulunmustu. Allah hepsine rahmet etsin. [65]

Yusuf B. Halife

Yusuf b. Halife Müstencid Billah b. Muktefi b. Müstazhir. Biyografisinden ve vefatından Önceki kısımlarda bahsedilmisti. Amcası Ebu Nasr b. Müstazhir'den birkaç ay önce vefat etti. Kendisinden sonra Müs-tazhir'in ogullarından hayatta kalan olmamisti. Bu senenin zilkade ayının yirmisekizinde salı günü vefat etti. [66]

Hicretin Besyüzaltmışyedinci Senesi

Bu senenin ilk cumasında Misir hükümdarı halife Adid vefat etti. Selahaddin, Misir'da ve oraya bağlı mintikalarda ikinci cuma günü Abbasiler adına hutbe okunmasını emretti. Bu, muazzam ve görülmeye değer bir gündü. Haber Melik Nureddin'e vardığında o, bu durumu halifeye İbn Ebi Asrun Sihabüddin Ebü'l-Meali aracılığıyla ilettil. Bu müjde üzerine Bağdat şehri süslendi. Çarsılar kilitlendi. Çadırlar kuruldu. Müslümanlar buna çok sevindiler. Çünkü Misir diyarında halife Muti el-Abbasi'nin zamanında hicri 359. seneden bu yana yani Fatimilerin Misir'a sahip olduğu ve oraya galebe çaldıkları günden beri Abbasiler adına hutbe okutulmasına son verilmisti ki, bu da 208 senelik bir süreydi.

İbnu'l-Cevzî dedi ki: «Ben bu konuda bir kitap yazdım adını da en-Nasr Alâ Misir koydum.» [67]

Ubeydilerin Son Halifesi Adid'in Vefatı

Lügatte Adid kelimesi kesici anlamına gelir. Nitekim bir hadiste «Harem'in ağaçları kesilmez» Duyurulmaktadır. Burada kesilmez anlamına gelen fiil (yudedü) fiilidir. Adid vefat edince Ubeydilerin Misir'daki hakimiyetleri sona erdi. Adid'in asıl adı Abdullah'tir. Künyesi Ebu Muhammed olup soy kütüğü şöyledir: Abdullah b. Yusuf el-Hafiz b. Müstansir b. Hakim b. Aziz b. Muiz b. Mansur el-Kahiri Ebü'l-Genaim b. Mehdi.

Adid, hicretin 546. senesinde doğdu. Yirmibir sene yasadı. Yasantisi kötüydü. Murdar bir Sii idi. İmkâni olsaydı bütün Ehl-i Sünneti öldürürdü. Selahaddin'in Misir'da otoritesi kurulunca Nureddin'in fermanı üzerine Misir'da Abbasiler adına hutbe okutmaya başladı. Çünkü halife, Melik Nureddin'e haber salarak vefatından önce onu kendi adına hutbe okutturmadığından dolayı kinamisti. Müstencid de o zaman hasta idi. Vefat edince kendisinden sonra yerine oğlu geçti. Misir'da hutbe onun adına okunmaya başladı. Sonra Adid hastalandı ve asure gününde vefat etti. Melik Selahaddin cenazesine geldi. Taziyesinde hazır bulundu. Vefatı

sebebiyle üzülop agladi. Çok hüznlendiği belli oluyordu.

Hayatında emirlerine çok itaat ederdi. Adid cömert ve kerem sahibi bir kimseydi. Allah onu bağışlasın.

Vefat edince Selahaddin, saraydaki herseye el koydu, Adid'in aile efradım oradan çıkarıp kendilerine tahsis ettiği bir konaga yerleştirdi. Onlara bolca harçlık, nafaka ve erzak verdi. Rahat bir yasantiya kavusturdu. Halife'nin vefatım onlara unutturmaya çalıştı. Selahaddin, Misir'da Adid'in vefatından önce Abbasiler adına hutbe okutmaya başladığına pisman olmuştı. Keske Adid'in vefatını bekleyseydi. Ama bu, takdir edilmiş bir kaderdir. Katib İmad bu konuda şöyle bir siir nazmetmiştir:

«Soysuz Adid öldü.

Artık bid'atçılar Misir'da ağızlarını açamazlar.

Misir Firavununun çağı sona erdi.

Artık Misir'in Yusuf u, işleri ele alacaktır.

Azginların atesi söndü.

Yanan sirk atesleri küllendi.

Selahaddin'in işleri yoluna girdi.

Doğruluk cevherleri ipe dizildi.

Abbas oğullarının siarları gerçek olarak ortaya çıktı.

Batıl ise gizlendi.

Tevhidin davetçisi beklemekteydi.

Şimdi sirk davetçilerinden öd alacaktır.

Sapıklık ehli kimseler, karanlıklara daldılar.

Ahmaklık ve körlüklerinden ötürü böyle oldu.

Cahiller, alimlerin minberi aydınlandığında,

Karanlıklara dalıp geri döndüler.

Müstedî sayesinde hakkın binası yükseldi.

Oysa daha önce yıkıktı.

Ezilen ve horlanan devlet, yeniden ortaya çıktı.

Çıgnenen din, şimdi muzaffer oldu.

İslâm'ın omuzu, mehabetli bir şekilde harekete geçti.

İslâm'ın ön disleri göründü ve gülümsedi.

Hidayet yüzleri mustulanıp sevindiler.

Küfür ise pismanlıktan ötürü yumruklasın.

Düşmanların harimi artık çignenecek
Zorbalar arasında paylaşılabacak,
Konak ve saray sahiplerinin kâsaneleri yıkılacak,
Kemal hanesi onarılıp yükselecek,
Sakinleri sustuktan sonra konuşacak,
Dalalettekiler ise zilletten ötürü geberecek,
Burunları topraga sürülecektir.»

Mısır'da ve bağlı yörelerde adına hutbe okutulmasından dolayı halife Müstedî'yi müjdelemek için Bağdat'ta söylenen siirlerden biri de şudur:

«Ey mevlam (efendim)! Pespese gelen fetihlerin sebebiyle seni kutlarım.

Süvarilerin dalışları hep senin içindir. Sana doğrudur.

Bu sayede Mısır'ı ele geçirdin. Orada sirke engel oldun.

Ümitsiz diller de artık hak dile getiriliyor.

İmamimizin adıyla Allah'a hamd olsun, Mısır tekrar ele geçti.

Bütün beldelere artık hakim oluyorsun sen.

Mısır, Yusuf a boyun eğmişse bunda tuhaf bir durum yoktur.

Yükseklerine doğru Mısır ziynetlenmektedir.

Bu Yusuf, Peygamber Yusuf a yaradılış huy ve iffet bakımından benzemektedir.

Rahmandan gelen şeylerin hepsi, yeryüzünde pespese gelmektedirler.

Sen Hasimilere yapılan sövgüleri ortadan kaldırdın.

Bu utanç ancak senin kilicinin sayesinde giderilebilirdi.»

Ebu Sâme de bu siiri er-Ravzateyn adlı eserinde nakletmiş, ancak onun naklettigi, bundan daha uzundur. Onun anlattığına göre vezir Ebü'l-Gezail Hüseyin b. Muhammed b. Berekât bunu gördüğü bir rüyadan sonra vefatından önce halifeye okumustur. İkinci Yusuf, halife Müstencid'i kasetmiştir. İbn Cevzî de böyle demiş ve «Bu siir Müsten-cid'in sağlığında okunmuştu» demiştir. Müstencid'in adına değil de ancak onun oğlu Müstedî adına Mısır'da hutbe okundu. Bu haber Melik Nasir Selahaddin Yusuf b. Eyyub adına Bağdat'a ulaştırıldı. Halife de Melik Nureddin'e, Mısır'da kendisi adına hutbe okundugu müjdesini vermiş olmasından dolayı büyük armaganlar gönderdi. Aynı şekilde Mısır diyarının meliki Selahaddin'e büyük armaganlar göndermişti. Armaganlarla birlikte bayraklar ve bizzat halife tarafından hazırlanmış nisanlı sancak da vardı. Bu siyah bayraklar, Sam ve Mısır'daki camilere dağıtıldı.

Ibn Ebi Tay, kitabında şöyle demistir: «Selahaddin, memleket islerini yoluna koymaktan, hutbeyi okutmaktan ve taziye meclisini kurmaktan bosalinca iki saraydaki esyalara el atti. Oralarda birçok esya, alet, elbise, mefrusat ve kiymetli seyler gördü. Bu esyalar arasinda 700 kiymetli cevher parçasi, uzunlugu bir karistan fazla, kalinligi da basparmak kadar olan zümrütten bir sap, yakuttan bir ip, kiymetli tastan bir ibrik, kulunç agrilarina yarayan bir tabla vardı. Bu tabla kuluncun-da siddetli romatizma ve benzeri agrilar bulunan bir kimsenin sirtina vurulugunda makadindan hastalik yeli çikip giderdi. Bu kisi artik bir daha kulunç agrisina yakalanmazdi. Anlatildigina göre Kürt emirlerinden biri bu tablayi eline almış, neye yaradigini bilememiş, sirtina vurunca yellenmişti. Bunun üzerine tablayi elinden düşürmüş, tabla kırılmış ve artik ise yaramaz olmuştur.

Zümrüt sapa gelince, Selehaddin bunu üç parçaya böldü. Büyük parçasini kadınlarına taksim etti. Diger parçaları da emirlere dagitti. Emirlerine dagittigi seyler arasinda Belhos[68] taslari, yakut, altin, gümüş, ev esyasi ve emtialigi da vardı. Artanları da sattı. Tüccarların önde gelenlerini huzruna çağirtip bu fazla mallan onlara sattı. Artan esya ve emtianin satışı yaklaşık on sene kadar sürdü. Bu esyalardan bazı kiymetli armaganlar Bagdat'ta bulunan halifeye ve ayrıca Melik Nureddin'e de gönderdi. Kendi sahsına bir sey ayırmadı. Aksine payına düşenleri çevresindeki emir ve komutanlara dagitti. Nureddin'e gönderdiği hediyeler arasinda biri otuzbir miskal, diger onsekiz miskal, üçüncüsü de on miskal ağırliginda olan üç belhos tasi vardı. Rivayete göre Melik Nureddin'e gönderdiği hediyeler arasinda bir çok inci parçalan, 60.000 dinar, misli duyulmamış itir, ve büyük bir fil ile de merkep vardı. Merkep hediyelerle birlikte halifeye de gönderilmisti.» Ibn Ebi Tay dedi ki: «Ele geçirilen ganimetler arasinda benzeri Islâm ülkesinde görülmemiş kütüphane de vardı ki, bu kütüphanede 2.000 cilt eser vardı. Bundan daha acaibi, bu kütüphanede Taberî Tarihi'nden 1.200 nüshanin mevcut olusuydu.»

Kâtib Imad şöyle demistir: «Kütüphanede yaklaşık 120.000 cilt eser vardı.»

Ibnül-Esir dedi ki: «Bu kütüphanede orjinal el yazması 100.000 cilt kitap vardı ki, bunları Kadi Fadil teslim almisti. Bunlardan seçip begendiklerini kendine ayırmisti. Selahaddin, simalde bulunan sarayı emirlere taksim etmiş, onları oraya yerleştirmisti. Babası Necmeddin Ey-yub'u da Haliç'teki büyük bir saraya yerleştirmisti ki bu saraya Lü'lüe sarayı deniyordu. İçinde Kâfuri bostani bulunuyordu.

Emirlerin çoğunu da Fatimîlere ait evlere yerleştirdi. Buralarda karşılasılan Türklerin önde gelenlerinin elbiselerini üzerlerinden çekip çıkanyorlar, evlerini de yağmalıyorlardı. Neticede Türkler ülkenin çeşitli yerlerine dağılıp

perisan hale gelmişlerdi.»

Fatimîler 280 kûsur sene hükûm sürdüler. Neticede hakimiyetleri yıkıldı ve bu dünyada hiç hükûm sürmemiş gibi oldular. Yerlerinde yeller esti. «Sanki orada hiç yaşamamışlardı.» (Hûd, 95).

Fatimîlerin ilk hükûmdan Mehdi'dir. Bu, Silmiyeli bir demirciydi. Asil adı Ubeyd olup Yahudi idi. Magrip ülkesine girdi ve orada Ubeydul-lah adını takındı. Alevî ve Fatimî bir şerif olduğunu iddia etti. Kendisinin de Mehdi olduğunu söyledi. Bu hadise, hicretin 400. senesinden sonra olmuştur ki, birçok alim ve tarih bilgini böyle demişlerdir. Biz bu hususu önceki kısımlarda teferruatıyla anlatmıştık. Kısaca demek istediğimiz şudur ki:

Bu yalancı ve iddiacı Mehdi'nin uydurması ve iftirası, Magrip ve Mısır taraflarında revaç buldu. Bazı cahiller onu desteklediler. Böylece devlet ve hakimiyet sahibi oldu. Sonra kendine nisbet ettirerek Mehdiye adını verdiği bir şehir kurma imkânını buldu ve neticede emrine itaat edilen bir hükûmdar oldu. Rafizilğini ilan etti, ama halis ve katiksiz küfrü kalbinde sakladı. Kendisinden sonra yerine oğlu Kaim Muham-med, Muhammed'den sonra diğer oğlu Mansur İsmail, İsmail'den sonra diğer oğlu Muiz Muid tahta geçti. Muiz Muid, Fatimîlerden Mısır'a giren ilk hükûmdar olmuştur. Kahire tû'1-Muiziy e ve Kasran onun adına inşa edilmiştir. Muiz'den sonra oğlu Aziz Nizar tahta geçti, ondan sonra oğlu Hakim Mansur, ondan sonra oğlu Tahir Ali, ondan sonra oğlu Mûs-tansir Muid, ondan sonra oğlu Mûstali Ahmed, ondan sonra oğlu Amir Mansur, ondan sonra amcasının oğlu Hafız Abdülmecid, ondan sonra oğlu Zafir İsmail, ondan sonra Faiz İsa, ondan sonra amcasının oğlu Adid Abdullah, tahta geçti ki, Adid Abdullah, Fatimîlerin son hükûmdarıdır. Toplam olarak ondört Fatimî hükûmdarı hükûm sürmüştür ve bütün Fatimîlerin hakimiyeti 200 kûsur sene sürmüştür. Emevîlerin hükûmdarlarının sayısı da ondörttür. Ama onların hakimiyet süresi sadece seksen kûsur senedir. Abbas oğullarının Bağdat'taki hakimiyetlerinin hicri 656. senede yıkılışından bahsederken bunların adları ile onların adlarını recez bahrine uygun olarak nazmettim.

Fatimî halifeleri en zengin, en zorba, en zalim, en kötü idareli, en murdar niyetli halifelerdi. Onların hakimiyetleri zamanında bid'atlar ve çirkinlikler ortaya çıkmış, fesatçılar çoğalmış, yollarında salih, alim ve abidler azalmıştı. O zamanlarda Sam diyarında Hristiyanlık ve Dür-zilik ile Hassasilik çoğalmıştı. Haçlılar da Sam sahillerinin tamamına hakim olmuşlar, nihayet Kudüs, Nablus, Aclun, Gur, Gazze, Askalan, Kerekü's-Sevik, Taberiye, Banyas, Sur, Akkâ, Sayda, Beyrut, Sifd, Trablus, Antakya ve bu yörelere bağlı tüm beldeleri Ayas ve Sis mintikalarını ele geçirmişlerdi. Amid, Urfa, Re'sül-Ayn ve birçok beldeleri istila etmişler, sayılarını ancak Cenâb-i Allah'ın bildiği miktarda Müslümanları öldürmüşler,

sayısız Müslüman kadın ve çocukları esir almışlardı. Oysa bütün bu beldeleri sahabiler fethetmişler ve Islâm diyari haline getirmişlerdi. Müslümanların haddi ve evsafı bilinmeyecek derecede çok ve kıymetli mallarını gasbettiiler. Neredeyse Dimask'ı da istila edeceklerdi. Ama Cenâb-ı Allah orayı korudu. Devletleri yıkılıp hakimiyetleri sona erdiğinde Aziz ve Celil olan yüce Allah bütün bu beldeleri kendi kerem, rahmet, cömertlik, güç ve kuvveti ile tekrar Müslümanlara iade etti. Arkale adıyla meshur sair bu hususta söyle bir siir okumustur: «Ali ailesinden sonra hakimiyet, Sadi ailesinden olan hükümdarlarla parladi. Sark mintikası, millet için garp mintikasını kiskanir oldu. Misir, Bagdat'a karsi yükselip parladi. Orayı azim ve akıllilikla, Kılıçların cigerlere vurulması ile, Ele geçirmiş degildirler. Misir'daki hatib ve üstad, Firavun ve Aziz gibi degildir.»

Ebu Sâme dedi ki:

«Yukarıdaki siirde geçen üstad kelimesi ile Kâfur el-Ihsidî, Ali ailesiyle de Fatimîler kastedilmiştir. Gerçi Fatimîler, Ali ailesinden degildirler, ama kendileri böyle bir iddiada bulunuyorlardı. Aslında onlar Ubeyd'e mensuptular. Ubeyd'in asil adi ise Said olup Yahudi bir demirciydi ki Silmiyeli idi.»

Böyle dedikten sonra Ebu Same, Fatimîler hakkında imamların söyledikleri sözleri ve onların mezheplerine yöneltilen eleştirileri nak-letmiştir. er-Ravzateyn adlı eserde de bu konuyu ele alırken Fatimîlerin çirkinliklerini, bazı zamanlarda onların açıkça isledikleri küfür fiillerini anlatmıştır ki, onların biyografilerini anlatırken de önceki sayfalarda bazı örnekler sunmştuk.

Ebu Sâme dedi ki: «Ben bu konuda müstakil bir kitap yazdım. Adını da; Ubeydilerin isledikleri küfür fiilleri, hileler, tuzaklar ve söyledikleri yalanların keşf edilisi koydum.»

Alimler de bu konuda birçok eserler tasnif etmişlerdir. Onların bu yaptıklarına reddiye olarak bir çok kitaplar yazılmıştır. Mesela Kadi Ebu Bekir el-Bakillanî de bu konuda Kesfü'l-Esrar ve Hetkü'l-Estar diye bir eser yazmıştır.

Eyyubilerin, Misir'da yaptıklarını meth eden sairlerden biri söyle demistir:

«Ubeyd ogullarının Misir'daki küfür devletlerini yiktiginiz,

Bu mutlaka faziletin ta kendisidir,

Onlar zindik, Siî, Batinî ve Mecusî idiler.

Onların, salihler arasında asılları yoktur.

Kafirliği içlerinde gizlerler, ama Siî olduklarını söylerlerdi.

Ki cahillik ve düşmanlıklarını gizlesinler.

Oysa cahillik onların tamamını istila etmişti.»

Bu senede Melik Selahaddin, Misirliler üzerindeki ağır vergileri kaldırdı. Buna dair ferman, safer ayının üçünde cuma günü namazdan sonra sahıtlar huzurunda okundu.

Bu senede Selahaddin'le Melik Nureddin arasında düşmanlık meydana geldi. Söyle ki: Melik Nureddin bu senede sahildeki Haçlı beldelerine gaza yaptı. Onlara siddetli darbeler vurdu. Haçlıları kendinden intikam almaya dair düşmanca duygulara sahip kıldı. Sonra da Kerek'i muhasara etmeye niyetlendi. Selahaddin'e mektup yazarak Misir askerleriyle birlikte Kerek'e gelmesini ve kendisiyle buluşmasını istedi ki, orada kuvvetlerini birleştirsınlar, Müslümanlara yararlı işler yapsınlar. Selahaddin, bundan süphelendi. Bunu yaptığı, yani Kerek'e gittiği taktirde Misir'daki hakimiyetinin yıkılmasından korktu, ama buna ragmen askerleriyle birlikte yola koyuldu ki, emre itaat etmiş olsun. Birkaç gün gittikten sonra binek azlığını bahane ederek geri döndü. Misir'dan uzaklastığı takdirde işlerin bozulmasından korktu, Melik Nu-reddin'e haber salarak özür diledi. Melik Nureddin de ondan süphelendi. Ona siddetle gazaplandı. Misir'a girip orayı Selahaddin'in elinden alıp oraya baskasını tayin etmeyi kararlaştırdı. Bu haber Selahaddin'e ulaşınca Selahaddin sıkıntıya düştü. Durumu emirlerin ve önde gelen büyüklerin huzurunda anlattı. Kardesinin oğlu Takiyyüddin Ömer ileri atılıp «Nureddin üzerimize gelecek olursa vallahi onunla savasırız» dedi. Selahaddin'in babası Necmeddin Eyyub ona sövdü ve onu susturdu. Sonra da oğlu Selahaddin'e şöyle dedi:

«Sana diyeceklerimi dinle! Vallahi burada benden ve dayın Seha-beddin el-Harimî'den sana daha çok acıyan ve seni düşünen başka bir kimse yoktur. Nureddin'in buraya geldiğini göreceğ olursak mutlaka kosup huzurunda yer öperiz. Diğer komutan ve askerler de böyle yaparlar. Seni bir seyişle boynuna bir ip bağlayarak kendisine göndermem için bana mektup yazacak olursa, mutlaka emrini yerine getiririm.» Bu konuşmayı yaptıktan sonra Necmeddin Eyyub oradakilerin meclisi ter-kedip gitmelerini emretti. Oğlu Selahaddin'le basbasa kaldığında ona şöyle dedi:

«Senin hiç akim yok mu? Bu tür sözleri bu gibi adamların yanında söylüyorsun. Ömer de az önce söylediği sözleri sarfettiğinde sen onayladın. Bu durumda Nureddin'in tek düşüncesi buraya gelip seninle savasmak, diyarımızı ve evlerimizi yıkmak olacaktır. Askerlerin tamamı Nu-reddin'i göreceğ olurlarsa hepsi onun yanına giderler. Hiçbiri senin yanında kalmaz. Ama sen Nureddin'e mektup yaz. Ondan merhamet dile, ona karsi boyun eğ ve de ki: Sultanımızın, efendimizin buraya benimle savsamaya gelmeye ne ihtiyacı var. Sen bana seyiş gönder. Boynuma ip bağlasın, huzuruna geleyim.»

Nureddin, Selahaddin'in böyle dedigini duyunca ona karsi kalbi yumusadi, üzerine gitmekten vazgeçti. Baska islerle ugrasti. Allah'in emri, takdir edilmiş bir kaderdir.

Nureddin'in memleketinin sinirlari genisledigi için bu senede he-vadi güvercinleri (posta) edildi. Çünkü Nube sinirindan Hemedan sinirina kadar olan mintikalara sahip olmustu. Arada sadece haçli beldeleri vardi. Bütün bu yöreler onun hakimiyeti altında idi. Hakimiyeti altında olmayan yerlerin reisleri ve melikleri ise onunla sulh içindeydiler. Bu sebeple her kalede haberleri ve mektuplari en kısa sürede hedefe ulastiracak güvercinler bulundurdu. Kadi Fadil "Güvercinler hükümdarların melekleridir» derken ne güzel demis. Katip Imad da bu konuda uzun uzadiya sözler sarfetmiş, hayret verici, costurucu ve garip ifadeler kullanmistir. [69]

Hicretin Besyüzaltmışyedinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Abdullah B. Ahmed

Abdullah b. Ahmed b. Ahmed b. Ahmed Ebu Muhammed b. Hassab. Kur'an okudu, hadis dinledi, nahiv ilmiyle mesgul oldu. Nihayet bu konuda kendi zamaninin insanlarının önderi oldu. Abdülkahir eî-Cürcanî'nin el-Cümel adli eserini serh etti. Salih, takva sahibi bir kimseydi. Nahivciler arasında esine ender rastlanan bir alimdi. Bu senenin saban ayında vefat etti. Imam Ahmed b. Hanbel'in mezarina yakin bir yere defnedildi. Vefatından sonra adamin biri onu rüyasinda görmüş ve ona «Allah sana nasıl muamele etti?» diye sormuş, o da su cevabi vermisti:

«Allah, beni bagisladi ve beni Cennet'e koydu. Yalnız benden ve ilimleriyle amel etmeyip sadece söz söyleyen bir grup alimden yüz çevirdi.»

Ibn Hallikan dedi ki: «Abdullah b. Ahmed yemesinde ve içmesinde tekellüfden uzak dururdu. Doganla ve batanla ilgilenmezdi.» [70]

Muhammed B. Muhammed B. Muhammed

Künyesi Ebü'l-Muzaffer ed-Devî'dir. Gazzalî'nin öğrencisi Muhammed b. Yahya'dan fikh dersleri aldı. Bagdat'ta münazaralar yaptı. Vaaz verdi. Es'arî mezhebine mensuptu. Hanbelîleri eleştirirdi. Bu senenin ramazan ayında vefat etti. [71]

Nasir B.Cevnî

Sofi idi. Hadis derlemek amacıyla yaya olarak çeşitli beldelelere giderdi. Bu senede Bagdat'ta vefat etti.

Ebu Sâme dedi ki: Bu senede vefat eden meshur sahsiyetler arasında Nasrullah Ebü'l-Futuh da bulunmaktadır. [72]

Nasrullah B. Abdullah Ebü'l-Futuh

İskenderiyelidir. İbn Kalakis adıyla meshur olmuştur. Ayzap'ta yaşamış olup sairdir. Bu senede kırkbes yaşındayken vefat etmiştir. [73]

Seyh Ebubekir

Asil adı Yahya b. Sadun el-Kurtubî'dir. Musul'a yerleşmiştir. Kurrâ ve nahivci idi.

Ebu Sâme dedi ki: «Bu senede Selahaddin'in oğulları Aziz ve Zahir doğdular. Mansur ve Muhamed b. Takiyyüddin Ömer de bu senede doğdular.» [74]

Hicretin Besyüzaltmışsekizinci Senesi

Bu senede Melik Nureddin, Muvaffak Halid b. Kayseranî'yi elçi olarak Selahaddin'e gönderdi ki Selahaddin, Misir diyarının gelir ve gider hesaplarını çıkarsın. Çünkü Nureddin, Selahaddin'in kendisine halife Adid'in hazinelerinden alıp gönderdiği hediyeleri az bulmuştu. Amacı, yıllık olarak Misir diyarından sürekli alınacak bir haraç koymaktı.

Bu senede Selahaddin, Kerek ve Sevik'i muhasara etti. Buraların ahalisini sıkıstırdı. Buralara bağlı birçok yerleri tahrip etti ama bu senede buraları ele geçiremedi.

Bu senede Haçlılar ekinleri tahrip etmek için Sam'da toplandılar. Samsekin'e kadar ulaştılar. Orada karsılarına Nureddin çıktı. Onlar da Gur'a, sonra Sevad'a, sonra da Selaleye kaçtılar. Nureddin peslerinden Taberiye'ye kadar bir müfreze gönderdi. Bu müfreze oraları altüst etti. Bazılarını öldürüp bazılarını esir aldı. Ganimet elde ederek salimen geri döndü. Haçlılar da kayıp ve ziyan içinde geri döndüler.

Bu senede Sultan Selahaddin, kardeşi Semsü'd-Devle Nursah'i No-be ülkesine gönderdi. Orayı fethettirdi. Semsü'd-Devle Nursah Nobe kalesini istila etti. Buranın İbrim denilen bir kalesi vardı. Semsu'd-Devle Nursah buraların az gelirli ve alman haracın masraflarını karşılamayacak derecede bakıma muhtaç bir belde olduğunu görünce, İbrim kalesinde İbrahim adında Kürt bir komutam halef bıraktı. Bosta gezer bazı Kürtleri de onun yanına verdi. Oradaki Kürtlerin malları çoğaldı. Durumları düzeldi. Etrafa baskınlar yapmaya ve ganimetler elde etmeye başladılar. Bu senede Selahaddin'in babası Necmeddin Eyyub b. Sadi atından düşüp vefat etti. Meshur şahsiyetlerin vefatından bahsederken bu zatin biyografisini anlatacağız.

Bu senede Melik Nureddin, Selçuklu hükümdarı İzzeddin Kiliçarslan Mes'ud b. Kiliçarslan b. Süleyman'ın ülkesine gitti. Oradaki eksiklikleri giderdi.

Harap olmuş yerleri onardı. Sonra yoluna devam edip ilerledi. Maras ve Besni'yi fethetti. Buralarda güzel işler yaptı.

Kâtip İmad dedi ki: «Bu senede fakih, büyük İmam Kutbeddin en-Nisaburî, Melik Nureddin'in yanına geldi. Bu, zamanının emsalsiz fakihi idi. Nureddin onun gelmesine sevindi ve onu Halep'te Babü'l-İrak medresesine yerleştirdi. Sonra onu Dimask'a getirdi. Kutbeddin en-Nisaburî, Seyh Nasr el-Makdisî adıyla bilinen Garbiye Camii'nin zayıf ve vesinde ders vermeye başladı. Sonra Haruk medresesine geçti. Sonra Melik Nureddin, Safîiler için büyük bir medrese yaptırmaya başladı. Ancak bundan önce ecel onu yakaladı.»

Ebu Same dedi ki: «Nureddin'in yaptırmaya başladığı medrese, Adiliye tülke bir adli medresedir ki bundan sonra adil hükümdar Ebu Bekir b. Eyyub orayı yasattı.»

Bu senede Sihabeddin b. Ebu Asrun Bağdat'tan döndü. Mısır diyarında Abbasiler adına hutbe okunmasına dair görevi yerine getirmisti. Beraberinde de hilafet fermânı vardı ki bu ferman, Derb-i Harun ile Sa-rifeyn'in, Nureddin'e ikta olarak verildiğini beyan ediyordu. Buralar daha önceleri Nureddin'in babası İmadüddin Zengi'ye aitti. Nureddin, Bağdat'ta Dicle kıyısında bir medrese yaptırmak ve Derb-i Harun ile Sa-rifeyn'i buralara vakfetmek istedi. Ancak bu istegini yerine getirmesine kader engel oldu.

Bu senede Harezm taraflarında Sultansah ile düşmanları arasında birçok savaş cereyan etti. İbnü'l-Esir ile İbnu's-Saî bu savaşları detaylı olarak anlatmışlardır. - -

Bu senede Ermeni hükümdarı Melih b. Leon, Rum askerlerini hezimete uğrattı. Onlardan çok ganimetler elde etti. Melik Nureddin'e çok miktarda mal ve para ile Rum askerlerinin büyüklerinden otuz kadar kişinin basım gönderdi. Nureddin de bunları halife Müstedî'ye gönderdi.

Bu senede Selahaddin, Takiyyüddin Ömer b. Sahinsah'in kölesi Karakus komutasında bir müfreze'yi İfrikiye ülkesine gönderdi. Bu müfreze İfrikiye'nin birçok yerlerini ele geçirdi. Ele geçirdiği yerler arasında Trablusgarp ile başka birçok şehir daha vardı.q[75]

Hicretin Besyüzaltmışsekizinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Türk Atabegi İldeniz

Azerbaycan ve diğer bazı beldelerin valisi idi. Kemal es-Semire-mi'nin kölesi olup Sultan Mahmud'un vezirliğini yapmıştır. Sonra mertebesi yükseldi. Azerbaycan, Cebel ve diğer beldelere sahip oldu. Adaletli, insani, yürekli, halka iyi muamele eden bir kimseydi. Bu senede He-medan şehrinde vefat etti. [76]

Emir Necmeddin Ebu's-Sükr Eyyub B. Sadi

Emir Necmeddin Ebü's-Sükür Eyyup b. Sadi b. Mervan. Bazilari bu silsileye Yakub adini da eklemislerdir. Ama cumhur-u ulemaya göre Sadi'den sonra bunlarin nesebine eklenecek baska bir isim yoktur. Bundan daha garibi sudur ki, bazilari bunlarin son Emevi halifesi Mervan b. Muhammed sülalesinden olduklarim iddia etmislerdir ki, bu dogru degildir. Bu iddianin kendisine nisbet edildiği kisi Ebül-Fida Ismail b. Tugtekin b. Eyyub b. Sadi'dir ki bu, Ibn Seyfü'l-İslam adıyla taninir. Babasindan sonra Yemen'e hükümdar olmus, kendini büyük bir kisi olarak görmüs, halifelik iddiasinda bulunmus, Imam el-Hadi Bi-Nurillah lakabini takinmisti. Kendisi de bu huusta söyle bir siir yazmisti:

«Ben, halife Hadi'yim.

Zorbalarin boyunlarına rahvan atlarla basanim. Bagdat'in dört bir yanini kat etmem gerekiyor. Günesin dolular üzerine yayilisi gibi oraya yayacagim. Beyraklarimi Bagdat'in yükseklerine dikecegim. Dedemin orada kurduğu seyleri canlandiracagim. Orada her minber üzerinde adima hutbe okunacak. Alçak ve yüksek her yerde Allah'in emrini yüceltecegim.»

Ebü'l-Fida Ismail b. Tugtekin'in bu iddiası dogru olmayip asilsizdir, mutemed degildir. Dayanagi da yoktur. Kisaca demek istedigimiz sudur ki: Emir Necmeddin, kardesi Esedüddin Sirkuh'tan daha yasliydi. Musul diyarinda dogdu. Emir Necmeddin, secatli ve yürekli bir kimseydi. Muhammed b. Meliksah'm huzurunda bulundu. Muhammed b. Meliksah onda sehamet, güvenilirlik ve atilganlik gördü. Onu Tikrit kalesine tayin etti. O da orada adaletle hükmetti. İnsanların en cömerdi ve alicenabi idi. Sonra Melik Mes'ud, Tikrit kalesini Irak sahnesi Mücahidüddin Nehruz'a ikta olarak verdi. O da orada hüküm sürmeye devam etti. Zamanin birinde Karaca es-Sakî'nin karsisinda hezimete ugrayip dönmekte olan Imadüddin Zengi onun yanma ugradı. Emir Necmeddin onu Tikrit kalesinde barindirdi. Kusursuz bir sekilde hizmet etti. Yaralarini tedavi etti. Emir Necmeddin de onun yaninda onbes gün müddetle ikamet etti. Sonra kendi beldesi Musul'a gitti.

Necmeddin Eyyub, daha sonra Hristiyan bir adami cezalandirip iskence edince Hristiyan onu öldürdü. Bir rivayette anlatildigina göre onu kardesi Esedüddin Sirkuh öldürmüstü ki bu, Ibn Hallikan'm anlattigina ters düsmektedir. Çünkü Ibn Hallikan söyle demistir:

«Hizmetçi cariyelerden biri geri döndü ve kale kapisindeki komutanin kendisine saldirdigini söyledi. Esedüddin de disari çıkarak komutana bir mizrak darbesi vurarak onu öldürdü. Bunun üzerine kardesi Necmeddin de onu hapsedip Mücahidüddin Nehruz'a durumu bildiren bir mektup yazdı.

Mücahidüddin Nehruz da ona su cevabi mektubu gönderdi:

«Babaniza hizmet borçluyum, -çünkü babalari onu kendi oğlu Necmeddin Eyyub'tan önce .bu kalede naib olarak görevlendirmisti- Bunun için size kötü muamele etmek istemiyorum. Ancak kalemden çıkıp gidin.»

Nehruz kisini de kalesinden çıkarıp kovdu.

Kaleden çıktıkları gece Necmeddin Eyyub'un Melik Nasir Selahaddin Yusuf adındaki oğlu doğdu. «Beldemi ve vatanımı kaybettim bir gecede dogan bu çocuğum uğursuzdur» deyince yanındakilerden biri kendisine su cevabi verdi: «Görüyoruz ki bu çocuğu uğursuz sayıyorsun ne biliyorsun belki de bu anlı sanlı bir hükümdar olacaktır?» Gerçekten de o adamin dedigi çıktı.

Necmeddin Eyyub ile Esedüddin, Nureddin'in babası İmadüddin Zengi'nin hizmetinde bulundular. Sonra her ikisi onun yanında mertebe sahibi olup makam ve itibarları yükseldi. Nureddin, Necmeddin Ey-yub'u Baalbek valiliğine atadı. Esedüddin de onun büyük komutanlarından biri oldu. Necmeddin Eyyub, Baalbek sehrini teslim aldıktan sonra orada uzun bir süre kaldı. Orada ogullarının çoğu doğdu. Sonra da -önceki sayfalarda anlattığımız gibi- Misir diyarına girdi ve bu senenin, yani hicri 568. senenin zilhicce ayında atından düştü ve sekiz gün sonra yani zilhicce ayının yirmiyedinci gününde vefat etti. O esnada oğlu Selahaddin uzakta, Kerek sehrini muhasara etmekle mesguldü. Babasının Ölüm haberini duyunca, uzakta olmasından dolayı cenaze merasimine katılamayacağına üzüldü. Babasının ölümüne yanıp tutustuguna, hü-zünlendigiine dair su siiri okudu:

«Yoklugumda ölüm pençesi onu yakalıyor. Orada hazır olsaydım ne yapabilirdim? Sanki?»

Necmeddin Eyyub, çokça namaz kılan, sadaka veren, cömert, övgüye layık, âlicenab bir kimseydi.

İbn Hallikan dedi ki: «Misir diyarında onun bir hankâhi, bir mescidi, Kahire'nin Babü'n-Nasir dışında bir de kanalı vardı. Burasını hicretin 566. senesinde vakfetmisti.»

Ben derim ki: Necmeddin Eyyub'un Dimask'ta da Necmiye adıyla bilinen bir hankâhi vardı. Oğlu Selahaddin Kerek'e gitmek üzere Misir diyarından ayrıldığında onu naib olarak tayin etmiş, hazinelerin basına geçirmisti. O, insanların en cömertlerindendi. İmad ve diğer bazı sairler onu övmüşler, vefati sebebiyle de onun için birçok mersiyeler yazmışlardı. er-Ravzateyn adlı eserde Seyh Ebu Sâme bunları detaylı olarak nak-letmistir. Vefat ettikten sonra Necmeddin Eyyub, hükümet sarayında kardesi Esedüddin'in yanına defnedildi. Sonra ikisinin naası hicretin 580. senesinde Medine'ye nakledildi. Her ikisi de Musul'u Cemal Agdin adındaki vezirin türbesine defnedildiler. Çünkü bu vezir sağlığında Ksedüddin Sirkuh ile kardeş

olmustu. Bu türbe ile Peygamber Mescidi arasında sadece onyedî zira'lık bir mesafe vardır. Her iki kardeş de bu türbeye defnedildiler.

Kbu Sâme dedi ki: «Bu senede Rafizilerin ve nahivcilerin meliki vefat etti.»
[77]

-
- [1] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/
[2] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/434-436.
[3] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/436-437.
[4] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/437.
[5] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/437-438.
[6] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/439.
[7] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/439.
[8] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/440.
[9] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/440.
[10] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/440.
[11] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/440-441.
[12] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/441.
[13] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/441.
[14] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/441.
[15] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/442-443.
[16] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/444.
[17] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/444.
[18] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/444.
[19] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/445.
[20] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/445.
[21] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/446.
[22] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/446-447.
[23] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/447.
[24] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/447-448.
[25] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/448-449.
[26] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/449.
[27] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/449-450.

- [28] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/451.
- [29] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/452.
- [30] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/452.
- [31] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/452-453.
- [32] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/453.
- [33] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/453.
- [34] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/453-454.
- [35] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/454-455.
- [36] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/455.
- [37] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/455.
- [38] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/456.
- [39] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/456-457.
- [40] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/457-458.
- [41] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/458.
- [42] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/458.
- [43] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/458.
- [44] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/458-459.
- [45] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/459.
- [46] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/459.
- [47] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/459.
- [48] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/460.
- [49] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/460.
- [50] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/460-463.
- [51] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/463-464.
- [52] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/464.
- [53] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/464-465.
- [54] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/465-466.
- [55] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/466-467.
- [56] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/467.
- [57] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/467.
- [58] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/468.
- [59] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/468.

- [60] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/468-470.
- [61] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/470.
- [62] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/470-471.
- [63] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/471-473.
- [64] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/473.
- [65] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/473.
- [66] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/474.
- [67] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/474.
- [68] Belhos: Bir nevi cevher ki, bir Türk ili olan Belahsan'da bulunur.
- [69] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/474-481.
- [70] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/480.
- [71] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/481.
- [72] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/481-482.
- [73] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/482.
- [74] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/482.
- [75] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/482-483.
- [76] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/483-484.
- [77] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/484-486.

Hasan B. Dafi B. Yezden Et-Türkî	2
Hicretin Besyüzaltmisdokuzuncu Senesi	2
Ammare B. Ebu'l-Hasan'ın Öldürülmesi	4
Sair Ammare El-Yemenî	6
Ibn Kasrul	7
Nureddin Mahmud Zengin'in Vefatı Ve Onun Adil Yönetiminden Bazı Kesitler	7
Merhum Nureddin'in Evsafı	15
Fasil	15
Hicretin Besyüzaltmisdokuzuncu Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler	17
Hasan B. Hasan.	17
El-Ahvazî	17
Mahmud B. Zengi B. Aksungur.	17
Hızır B.Nasr.	18
Hicretin Besyüzyetmisinci Senesi	18
Fasil	19
Fasil	20
Hicretin Besyüzyetmisinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler	23
Ruh B. Ahmed.	23
Semle Et-Türkmanî	23
Kaymaz B. Abdullah.	23
Hicretin Besyüzyetmisbirinci Senesi	23
Fasil	25
Hicretin Besyüzyetmisbirinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler	26
Hafiz Ibn Asâkir.	26
Hicretin Besyüzyetmisikinci Senesi	27
Hicretin Besyüzyetmisikinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler	29
Ali B. Asâkir.	29
Muhammed B. Abdullah.	29
Hatip Semseddin.	29
Hicretin Besyüzyetmisüçüncü Senesi	30
Hicretin Besyüzyetmisüçüncü Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler	31
Sadaka B.Hüseyin.	31
Muhammed B. Es'ad B. Muhammed.	32
Mahmud B. Tutus Sihabüddin El-Harimî	32
Fatima Binti Nasr El-Attar.	32
Hicretin Besyüzyetmisdördüncü Senesi	32
Hicretin Besyüzyetmisdördüncü Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler	34
Es'ad B. Belderek El-Cibrilî	34
Hayse Beyse.	34
Muhammed B. Nesim..	36

Hicretin Besyüzetmisbesinci Senesi	36
Hisn'ü'l-Ahzan'ın (Ahzan Kalesinin) Yıkılması	37
Halife Müstedi Bî-Emrillah'ın Vefatı Ve Biyografisi	38
Hicretin Besyüzetmisbesinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler	39
Ibrahim B. Ali	39
Ismail B. Mevhub.	39
Mübarek B. Ali B. Hasan.	39
Nasir Li-Dînillah Ebü'l-Abbâs B. Müstedi'nin Hilafeti	39
Hicretin Besyüzetmisaltıncı Senesi	40
Sultan Turansahtn Vefatı	40
Hicretin Besyüzetmisaltıncı Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler	42
Hafiz Ebu Tahir Es-Sülefi	42
Hicretin Besyüzetmisyedinci Senesi	43
Sehid Nureddin'in Oğlu Ve Haleb Valisi Melik Salih İsmail'in Vefatı Ve Ondan Sonra Cereyan Eden Olaylar.	44
Hicretin Besyüzetmisyedinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler	45
Seyh Kemaleddin Ebü'l-Berekât	46
Hicretin Besyüzetmissekizinci Senesi	46
Fasil	46
Mansur İzzeddin'in Vefatı	47
Hicretin Besyüzetmissekizinci Senesinde Vefat Eden Diger Meshurlar	47
Seyh Ahmed Er-Rufaî	48
Halef B. Abdülmelik B. Mes'ud B. Biskival	48
Allame Kutbeddin Ebü'l-Meâlî	48
Hicretin Besyüzetmisdokuzuncu Senesi	49
Fasil	50
Fasil	51

Hasan B. Dafi B. Yazden Et-Türkî

Bagdat'ta devlet işlerinde çalışan ümeranın büyüklerindendi, ama murdar ve asiri derecede Rafizî taraftarı olan mütaasip bir Rafizî idi. Rafizîler onun itibar ve himayesinin altında yaşamaktaydılar. Nihayet bu senenin zilhicce ayında ölmesi ile Cenâb-i Allah Müslümanları ondan kurtarıp rahata kavuşturdu. Ölüncü kendi evine defnedildi. Sonra Kureys mezarlığına nakledildi. Hamd ve minnet Allah'adır.

Öldüğü zaman Ehl-i Sünnet onun ölümüne çok sevindi. O esnada hangi Ehl-i Sünnet mensubuna rastlarsan mutlaka Allah'a hamd ettiğini görürdün ama Siîler bu duruma öfkeleniler. Bu sebeple Siîlerle Ehl-i Sünnet arasında fitne meydana geldi. Ibnu's-Saî'nin anlattığına göre Hasan b. Dafi gençliğinde yakışıklı, halkın büyükleri tarafından sevilen bir kimseydi. İbn Saî der ki: Seyhimiz Ebu'l-Yümn el-Kindî onun ağıyan gözlerinden bahsederken şöyle demistir:

«Her sabah her akşam kapınızda durup selap veririm

Gözlerinden rahatsız olduğu bana söylendi

Biz de ondan zulüm görmekte ve sikâyetçi olmaktayız.» [1]

Hicretin Besyüzaltmışdokuzuncu Senesi

el-Muntazam adlı eserde İbnü'l-Cevzî dedi ki: «Bu sene Bağdat'ta narenci iriliğinde büyük dolu taneleri yağdı ki bunlardan birinin ağırlığı yedi rital (bir rital 462 gramdır) ağırlığındaydı. Bu doluların ardı sıra büyük bir sel meydana geldi. Dicle'nin suyu asiri derecede yükseldi ki daha önce misli görülmemisti. Bu yüzden birçok binalar, evler, köyler, çiftlikler, ekinler, hatta mezarlar tahrip oldu. İnsanlar çöle çıkma mecburiyetinde kaldılar. Yüksek sesle Cenâb-i Allah'a yalvarıp yakarmaya başladılar. Nihayet Aziz ve Celil olan Allah, onlardan bu musibeti kaldırdı ve onları genişliğe kavuşturdu. Allah kendi tulfuyla Dicle'nin yükselen suyunu aşağılara indirdi. Allah'a hamd olsun

Musul'a gelince orada da Bağdat'ta görülen vakalar meydana geldi. Sular yüzünden 1.000 kadar ev yıkıldı. 1.000 kadarı da harab olup yıkılmaya yüz tuttu. Yikintılar altında çok sayıda insan öldü. Canlı telef oldu. Ayrı şekilde Fırat'ın suyu da aynı derecede yükseldi. Bu yüzden birçok köy ve kasaba yok oldu. Bu senede Irak'ta ekin ve meyvelerin fiyatları asiri derecede yükseldi. Davarlar öldü. Bu davarların etlerini yiyen birçok Iraklı öldü.

İbnu's-Saî dedi ki: «Bu senenin sevval ayında Diyarbakır ve Musul'da kırk gün kırk gece müddetle pespese yağmurlar yağdı. İnsanlar sadece iki defa güneş görebildiler ki, bu da kısa sürmüştü. Sonra bulutlarla kapanıp kaybolmustu. Yağan yağmur yüzünden birçok ev ve mesken, içinde bulunan sahiplerinin üzerine çöktü. Dicle'nin suyu asiri derecede yükseldi. Bağdat ve Musul'daki evlerin çoğu sular altında kaldı. Sonra Allah'ın izniyle geri çekilmeye başladı.»

İbnu'l-Cevzî dedi ki: «Bu senenin receb ayında İbn Sehzorî, yanında Misir elbiseleri, kumasları ve attabî kumasını andıran derisi çizgili ve renkli bir merkep olmak üzere Nureddin'in yanına vardı.»

Bu senede İbn Samî, Nizamiye müderrisliğinden azledilip yerine Ebü'l-Hayr el-Kazvinî atandı.

Cemaziyelahir ayında Fakih Mucir hapsedildi. Zindik, dinsiz, namazsız ve oruçsuzlukla itham edildi. Ama bazı kimseler onun hesabına öfkelenip suçsuz olduğunu söylediler. Anlatıldığına göre o, Hadisiye mintikasında vaaz vermiş, 30.000 kadar dinleyici etrafında toplanmıştı.

İbnu's-Saî dedi ki: «Bu senede halife Müstedî'nin oğlu Ahmed yüksek bir kubbeden yere düşmüş, ama salimen kurtulmuştu. Sadece sağ eli çıkmıştı. Düzelinceye kadar sol eliyle işlerini görüyordu. Biraz da burnunun üstü

siyirilmisti. Beraberinde Necah adinda siyahi bir hizmetçisi de vardı. Hizmetçi, efendisinin düstüğünü görünce kendisi de ardi sıra kendini yere atmış «Efendim öldükten sonra benim yaşamaya ihtiyacim yoktur» demisti. Kendisi de salimen kurtulmustu. Ahmed Ebü'l-Abbas en-Nasir (yani kubbeden yere düşen) halife olduğunda kölesi Necah'i unutmamış, onu bir devlet görevine tayin etmiş, ona ihsanda bulunmustu. Kubbeden yere düstüklerinde ikisi henüz çocuk yasta idiler.

Bu senede Melik Nureddin, maiyetindeki ordusu, Ermeni hükümdari ve Malatya valisi ile birçok melik ve ümera olmak üzere Rum beldelerine doğru yürüdü. Onların birkaç kalesini fethetti. Rum kalesini muhasara etti. Kale komutani cizye olarak 50.000 dinar vererek onunla barış andlaşması yaptı. Sonra Nureddin Haleb'e döndü. Bütün isteklerinin yerine getirilmiş olduğunu gördü. Sonra sevinç ve sürür içinde Di-mask'a geldi.

Bu senede Melik Selahaddin, Yenien'i fethetti. Bunun sebebi suydu: Selahaddin, Abdünnebi b. Mehdi adında birinin ülkeyi istila ettiğini, halkı kendisine beyate davet ettiğini, imam adını aldığını, yeryüzünün tümüne hakim olacağına dair iddiada bulunduğunu duymustu. Bundan önce de kardeşi Ali b. Mehdi de aynı şekilde Yemeni istila etmiş ve orayı Ehl-i Zübeyd'in elinden almıştı. Hicretin 560. senesinde Ali b. Mehdi öldükten sonra kardeşi Abdünnebi bu defa Yemen'i istila etmişti. Her ikisi de içi ve dışı bozuk, muamelesi kötü kimselerdi. Askerlerinin çoklugundan ve kuvvetinin fazla olusundan ötürü Selahaddin, Abdül-mü'min'in üzerine bir müfreze göndermeğe karar verdi. Büyük kardeşi Semsü'd-Devle heybetli, bahadır ve yürekli bir kimse olup Yemenli sair Ammare'nin meclisinde bulunanlardandı. Ammare ona daha önceleri Yemen'i ve güzelliklerini, oradaki ürünlerin çoklugunu anlatmıştı. Bu da Semsü'd-Devle'yi bu müfreze ile birlikte bu senenin recep ayında Ye-men'e Abdünnebi b. Mehdi'nin üzerine gitmeğe sevketti. Bu amaçla Önce Mekke'ye gidip orada umre yaptı. Sonra da Zebid sehrine gitti. Ab-dünnebi'nin karsisine çıktı. Onunla savastı. Nihayet Semsü'd-Devle Nursah onu hezimete ugratıp hür olan karisiyle birlikte esir aldı. Ab-dünnebi'nin karisi zengin, mali mülkü çok bir kadındı. Ancak Semsü'd-Devle Nursah onu, malinin mülkünün ve kıymetli defineler ile hazinelerinin basında bıraktı. Askerler Zebid sehrini yağmaladılar. Sonra Semsü'd-Devle Nursah Aden'e yöneldi. Aden hükümdari Yasir onunla savastı. Yasir hezimete ugrayıp esir düstü. Ufak bir kusatmadan sonra sehir düstü. Semsü'd-Devle Nursah, askerleri sehri yağmalamaktan men etti ve «Ülkeyi tahrip etmeye değil aksine senlendirip hakimiyetimiz altına almaya geldik» dedi. Sonra halka güzel ve adilane bir muamelede bulundu. Halk onu sevdi. Bunun ardi sıra diğer kaleler, sehirler ve mintikalar da teslim oldular. Böylece bütün Yemen ülkesi Semsü'd-Devle Nursah'a boyun eğdi. Ülke ve halkı, kalbinin kapılarını ona açtı. Abbasi

halifesi Müstedi adina orada hutbe okutuldu. Abdünnebi adini alan sahtekâr öldürüldü. Yemen onun pislighinden kurtulup eski safiyetine kavustu. Semsü'd-Devle Nursah bu durumu kardesi el-Melikü'n-Nasir Selahaddin'e fetih haberi ile birlikte müjdeledi. Melik Selahad-din'de bu durumu Nureddin'e bildirdi. Nureddin de bunu Yemen'in fetih müjdesiyle birlikte halifeye müjdeledi ve Yemen'de halife Müstadi adina hutbe okumaya baslandigim bildirdi.

Bu senede Selahaddin, Melik Nureddin'in istegine uygun olarak Misir diyarinin gelir ve giderlerinin listesini hazirlatti. Buna dair mek-

tup kendisine ilk geldigi zamanda Selahaddin emre uymayacagini intibaini verdi, ama daha sonra kendi güzel huyuna döndü. Itaateceğini söyledi ve hesapların yapilip cetvellerin çıkarilmasini ve buna dair cevabin Melik Nureddin'e bildirilmesini görevlilere emretti. Divanda çalışanlar, hesapçılar ve katiplerden olusan bir cemaat hemen ise koyuldu. Çıkarılan hesaplar, Ibn Kayseranî vasitasiyla Melik Nureddin'e gönderildi. Ibn Kayseranî ile birlikte çok kıymetli hediyeler ve armaganlar da Melik Nureddin'e gönderilmisti. Hediye ve armaganlar arasında üzeri düz çizgilerle kaplanmış bes kıymetli yüzük, nefis cevherlerden yapilmis 100 adet gerdanlık, ayrıca belhos taslari ve yakutlarla mücevher taneleri, kıymetli kumaslar, kaplar, ibrikler, altın ve gümüş tabaklar, egitilmis atlar, güzel suretli köle ve cariyeler, agizlan kilitli ve mühürlü on sandık dolusu altın vardi. Bu sandıklarda harcamaya hazır Misir altinlari vardi ki kaç 100.000 tane olduğu bilinemez.

Bu hediye ve armaganlari tasiyan kervan, Misir diyarından ayrildiktan sonra Sam diyarina varmadan Melik Nureddin vefat etti. Göklerin ve yerlerin Rabbi ona rahmet etsin. Selahaddin, Melik Nureddin'in vefat haberini duyunca bu hediye ve armaganlari tasimakta olan kervanin tekrar Misir'a geri getirilmesi için pesine görevlileri gönderdi. Anlatildigina göre bu hediye ve armaganlar geri getirilip Selahaddin'in önüne konuldugunda hediye ve armaganlara elini sürmemistir. [2]

Ammare B. Ebu'l-Hasan'in Öldürülmesi

Ammare b. Ebul-Hasan b. Zeydan el-Hakemî. Kahtanlıdır. Künyesi Ebu Muhammed olup lakabi Necmeddin el-Yemenî'dir. Fakih ve sairdir. Safî mezhebine mensuptu. Ölüm sebebi suydu: Fatimî Devleti zamanında yöneticilik yapmiş önde gelen şahsiyetlerden bir grup bir araya gelip toplandilar. Ve yıkılan Fatimî Devleti'ni yeni bastan kurmak hususunda kendi aralarında anlastilar. Haçlılara mektup yazarak onlari yardima çağirdilar. Fatimîlerden de birini halife tayin ettiler. Ayrıca vezir ve emirleri de tayin ettiler. Bütün bu olup bitenler Sultan Selahaddin'in Kerek

mintikasında bulunduğu bir esnada meydana gelmişti. Sonra Misir'a dönmüştü. Ammare el-Yemeni, Haçlıların kendilerine yardıma gelmesi durumunda Misir ordusunun onlara karşı direnecek gücü bulamaması için Semsü'd-Devle Turansah'i Yemen'e sefer yapmaya tesvik etti. Semsü'd-Devle Turansah da Yemen seferine gitti. Ancak Ammare onunla birlikte Yemen'e gitmedi. Aksine Kahire'de kaldı ve Fatimî devletini yeniden kurabilmek için gerekli işleri sürdürdü. Adamları topladı. Onlarla görüşmeler yaptı. Kendi safına adamlar kazanmaya çalıştı. Fatimî Devleti'nin kurulması için propaganda yapanların en önde gelenlerinden idi. Bazı akılsız ve aceleci olan Selahaddin taraftarlarını da kendi saflarına kattı. Kendisine en muhtaç oldukları bir zamanda Seyh Zeyneddin Ali b. Neca adındaki vaiz, Fatimîlere ihanet etti. Yapmakta oldukları desiseleri Sultan Selahaddin'e bildirdi. Sultan Se-lahaddin de ona bol miktarda mal ve para verdi. Kıymetli elbiseler giydirdi. Bundan sonra Selahaddin bu Fatimî komplocularını birer birer huzuruna çağırdı. Sorguladı. Onlar da suçlarını itiraf edince onları hapse attı. Fikihçilere, bunlara ne yapacağına dair fetva sordu. Onlar da komplocuların öldürülmesi yolunda fetva verdiler. Bundan sonra Sultan Selahaddin komplocuların reis ve önde gelenlerini öldürmeleri için görevlilere emir verdi. Onlara tabi olanları ve köleleri öldürtmedi. Geride kalan Ubeydî (Fatimî) askerlerin de uzak mintikalara sürgün edilmelerini emretti. Halife Adid'in çocukunu ve aile efradını bir konakta yalnız yaşamaya mahkum etti. Onlara ne fayda ne de zarar ulaşmıyordu. Kendilerine uygun erzak ve elbiseleri verdi.

Ammare el-Yemem, Kadi Fadil'in karsiti ve düşmanı idi. Ammare, Sultan Selahaddin'in huzuruna getirildiğinde Kadi Fadil, onun için sefaatçi oldu. Ancak Ammare kendi aleyhinde konustugunu zannetti ve «Ey efendimiz, ey sultanımız onun sözlerine kulak verme» deyince Kadi Fadil Öfkelenerek saraydan çıkıp gitti. Sultan Selahaddin de Ammare el-Yemenî'ye «O sadece senin için sefaatçi oluyordu» deyince Ammare, bu söylediklerine son derece pisman oldu. İdam edilmeye götürülürken de Kadi Fadil'in konagina uğradı. Onu görmek istedi. Ancak Kadi Fadil ona görünmedi. O esnada Ammare şu siiri okudu:

«Abdurrahim benden kaçıp gizlendi. Hayret ki kurtuluşum da onun elindeydi.»

İbn Ebi Tayy dedi ki: «İdam edilenler arasında Fadil b. Kâmil adındaki kadi da vardı. Bunun asıl adı Ebü'l-Kasim Hibetullah b. Abdullah b. Kâmil'di. Misir diyarının Fatimîler zamanındaki kadilkudati olup Fahrü'l-Ümerâ lakabını taşırdı. İdam edilenlerin ilki o oldu. Katip İmad böyle demistir. Ancak bu zat faziletli ve edepli bir kişi olup yüksek derecede siirleri vardı. Reffa'm kölesiyle ilgili olarak söylediğı şu siir onun ne denli yüksek bir sair

oldugunu göstermektedir:

«Ey her elbisenin söküğünü diken, Ona olan sevgim itikad söküğümü dikmedi, Ayriligin gönlümde meydana getirdigi sökügü, Belki vuslat eli diker.»

Idam edilen Fatimîler arasında Fatimî propagandacılarının basi olan Abdülkavi'nin oğlu da vardı. Bu, saraydaki definelerin yerini bilirdi. Definelerin yerini göstermek için kendisine baskı yapıldı. Ancak definelerin yerini göstermeyince kendisine iskence yapıldı. Bu yüzden öldü ve definelerin yeri de bilinemedi.

Divan naziri Uveyris de idam edilen Fatimî propagandacıları arasındaydı. Bununla beraber o kadılık yapmıstı.

Sekreter (Sir katibi) Sibriya, Misirli kâtip Abdüssamed, Neccah el-Hemmanî de idam edilenler arasındaydı. Hristiyan bir münecim bu isin, ilm-i nûcum bilmekle tamamlanacağı müjdesini onlara vemıstı. O da idam edildi. [3]

Sair Ammare El-Yemenî

Ammare, mantiki siirler söyleyen belagat ve fesahat sahibi bir sairdi. Bu alanda kimse onun derecesine yetisemezdi. Meshur bir siir divanı vardır. Tabakatü's-Safiîye adlı eserde ondan bahsettim. Çünkü o, Safiî mezhebi ile istigal ederdi. Feraize dair bir eseri, Kitabü'l-Vüzerai'l-Fatimîyyin ve Misir halkının, sağlamlığına güvendiğı nefis bir siyer kitabı vardır. Kendisi faziletli, edip ve fakih bir kişiydi. Yalnız Fatimîlere dost olduğu söylenirdi. Fatimîler ve onların vezirleriyle emirleri hakkında cidden birçok methiyeleri vardır. Ama Rafizi olduğuna dair ufak emareleri de vardı. Zindiklik ve kâfirlikle itham edilmistir. el-Ceride adlı eserde Kâtip İmad'm anlattığına göre Ammare, bir kasidesinde şöyle demistir:

«İlim bayraga muhtaç olduğundan beri,

Kilicın keskinliği, kaleme olan ihtiyacı yok etmistir.»

Bu çok uzun bir kasidedir. Birçok küfür ve zindiklik ifadeleri içermektedir. Katip İmad'in ifadesine göre bu kasidede şöyle bir beyit de vardır:

«Bu dinin başlangıcı sade bir adamla oldu.

O çalışıp çabaladı. Nihayet ona ümmetlerin seyyidi denildi.»

Misirli alimler onun öldürölmesine fetva verdiler.

Sultan Selahaddin'i de ona ve emsallerine iskence yapmaga tesvik ettiler. Yukarıdaki beyit onun aleyhine bir delil olarak kullanılabilir. Doğrusunu Allah bilir.

İbnu's-Saî onun yüksek manalar içeren siirlerinden bazılarını nak-letmistir. Bu siirlerinden birinde bir hükümdarı şöyle övmüştü:

«Alninin parıldayan yerini öptüğümde,
Ondan ayrıldığımda parlaklık alnimin üzerine geçti,
Elini öpüp yanından ayrıldığımda,
Hükümdarlar elimi öpmeye başladılar.»

Su siir de Ammare'ye aitti:

«Resa el-Özri'ye asik olduğuma dair mazeretim vardır.
Gözyasi beni kahrettiğinden bu yana artık inkâr da edemiyorum.
Endamlara, yanakları öpmeye, memeleri göğsüme bastirmaya,
Benim arzu ve ihtiyacım vardır.

Benim tercihim budur. Begeniyorsan bana uy.

Yoksa bırak beni askimla basbasa kalayım.»

Ammare idam edilirken el-Kindî söyle bir siir okumustu:

«Ammare İslamda bir cinayet isledi açıkça,
Onda iken kilise ve haça beyat etti.

Hz. Ahmed'e bugz etmekle sirkin ortagi oldu.

Haçi sevdiğinden ötürü idam edildi.

Yarin kendi nefsi için yaptığı gayretin karsiligini bulacaktır.

Cehennem alevleri içinde irin içecektir.»

Melikü'n-Nasir Sultan Selahaddin bu senenin ramazan ayinin ikinci cumartesi gününde bunlari Kahire'nin iki kasri arasında idam ettirince durumu ve bunlarin ugradigi cezalarla perisanliklari bir mektupla Melik Nureddin'e bildirdi.

Katip Imad dedi ki: «Sultan Selahaddin'in konuya iliskin mektubu merhum Nureddin'e vefat ettigi günde ulasti. Aym sekilde Sultan Selahaddin, insanlari fitneye düşüren Iskenderiyeli Kadid el-Kafacî adinda birini de öldürdü. İnsanlar bu adama tutulmuşlar, kazançlarının bir bölümünü ona vermişlerdi. Kadınlar bile mallarının bir kısmını ona vermişlerdi. Selahaddin'in askerleri kendisini kusatma altma aldıklarında Kadid el-Kafacî kaçip kurtulmak istedi ama artık zaman kurtulus zamanı degildi. Kendisinden öncekinin akibetine ugratilarak Öldürüldü.

Ammare'nin, halife Adid'e, devletine ve hilafet dönemine dair söyle bir mersiyesine rastlanilmistir:

«Kisir kimsenin biricik evladini kaybedisine üzülsü gibi,
Ben de halife Adid'in geçen zamanına üzülyorum.

Senin sarayinin taslarina bakip üzülyorum.

Çünkü ey peygamberin oğlu, insanlar senin sarayına kalabalıklar halinde akıp gelirlerdi.

Simdi ise o saray bombos ve issizdir.

Bulanik ve engin denizin dalgalarini andiran,

Askerlerinden uzakta ve ayriliktasin.

Insanlarin en akillilarini ülkenin emin kisileri kilip görevlendirdin.

Ama simdi bozulan seyi onaracak güç ve takat kalmadi.

Umarim ki geceler size,

Yaptiginiz güzel seyleri tekrar iade ederler.»

Su kaside de ona aittir:

«Ey Fatima evladini sevdigimden ötürü beni kinayan kisi! Eger beni kinamakta kusur edersen sana ayiplar olsun. Allah askina Kasreyn sahasini ziyaret et ve benimle birlikte agla. Aglamak, Sifîin ile Cemel için layik degildir. Kasreyn ahalisine dedi ki: Allah'a yemin ederim ki, Aranizda yaralarim ve çibanlarim sifa bulmadi, kapanmadi. Haçlilarin, müminlerin emiri Ali'nin iki oglunun nesline, Yaptiklari hakkında sen ne diyorsun?»

er-Ravzateyn adli eserde Seyh Ebu Sâme, Ammare'nin Fatimîleri methettigine dair birçok siirler nakletmistir. Ibn Hallikan da ayni sekilde bu kabil siir nakletmistir. [4]

Ibn Kasrul

Metâliu'î-Envar adli kitabın sahibidir. Kadi İyaz'ın Mesariku'1-En-var adli eseri üzerine bu eserini yazmistir. Ibn Kasrul, kendi ülkesinin meshur alimlerinden ve faziletli sahsiyetlerin dendi. Bu senenin sevval ayinin altisinda cuma namazından sonra altmisdört yasinda ani bir ölümle vefat etti. ibn Hallikan böyle demistir. Dogrusunu noksanliklardan münezze olan yüce Allah daha iyi bilir. [5]

Nureddin Mahmud Zengin Vefati Ve Onun Adil Yönetiminden Bazi Kesitler

Adil hükümdar Nureddin Ebü'l-Kasim Mahmud b. Melik Atabeg Kasimü'd-Devle İmadüddin Ebu Said Zengi es-Sehid b. Melik Aksungur Atabeg Kasimü'd-Devle et-Türki es-Selçukî. Hicretin 511. senesinin sevval ayinin onyedisinde pazar günü gunesin dogusu esnasinda Halep'te dünyaya geldi. Haieb, Musul ve buralara bagli birçok beldelerin hükümdari olan babasi İniadüddin'in kontrolü altında yetisti. Kur'ân-i Kerim, Farsça ve Rumca'yi öğrendi. Sehametli, secaaati, yüksek himmet sahibi, iyi niyetli, saygili, dindarlığı apaçık belli olan bir kimseydi. Ca-ber kalesini kusatmakta iken

hicretin 541. senesinde babasi öldürüldü. Nitekim bu hususu önceki kısımlarda da anlatmistik. Melik, Halep'te bulunan oğlu Nureddin'in yanına geldi. Kardesi Seyfeddin Gazi ona Musul'u verdi. Sonra kendisi ilerledi. Hicretin 549. senesinde Dimask'i aldı. Ahaliye iyi davrandı. Onlar için medreseler, mescidler ve hankâhlar yaptırdı. Yollarını ve caddelerini genişletti. Yolların ve caddelerin kenarlarına kaldırımlar yaptırıp çarsıları ve pazarları genişletti. Hayvan pazarına, bugday pazarına, kavun, karpuz satılan yerlere ve benzer mahallere vergiler, harçlar koydurdu. Hanefî mezhebine mensuptu. Alimleri ve yoksulları sever, onlara saygı gösterip ikramda bulunur ve iyilik ederdi. Hükümlerini güzelce, adaletle ve seriat-i mütahharaya uygun olarak verirdi. Adalet meclisleri kurar ve bu meclisleri bizzat kendisi yönetirdi. Bu meclislerine her mezhepten kadılar, fakihler ve müftüler katılırlardı. Bütün Müslümanlar ve zimmiler rahatça kendisine ulaşabilsinler ve onlara esitçe muamelede bulunabilsin diye Kesk mintikasında bulunan Mescidü'l-Muallak'ta salı günleri adalet meclisi[6] kurardı.

Daha Önce harabe olan Yahudi mahallesine sur çekti. Kessan kapısını kapattı. Babül-Ferec'i açtı. Daha önce orada hiç kapi yoktu. Kendi ülkesinde sünneti izhar etti. Bid'ati öldürdü. Babasının ve dedesinin hakimiyeti zamanında ezanlarda okunmayan "Hayye alassalâ ve hayye alelfelah" cümlelerinin okunmasını emretti. Önceleri ezanda bu iki cümle yerine sadece "Hayye ala hayril amel" ifadesi okunuyordu. Çünkü böylece Rafizilerin sembolü ortaya konulmuş oluyordu.

Nureddin, hudutları korudu. Kaleleri fethetti. Haçlıları defalarca bozguna uğrattı. Onların ellerinde bulunan birçok müstahkem kaleyi kurtardı. Müslümanlara ait olan bu kaleler, onlar tarafından istila edilmisti. Nitekim bu husus önceki senelerin olaylarından bahsedilirken detaylı olarak anlatılmisti. Hacıları satasmasınlar diye Bedevilere birçok arazileri ikta olarak verdi. Dimask'ta bir hastahane yaptırdı ki, Sam mintikasında ne daha önce ne de daha sonra bu hastahanenin benzeri görülmemistir. Öksüzlere okuma yazma öğretecek öğretmenler için vakıf kurdu. Onlar için nafaka ve elbise tahsis etti. Haremeyn'e de yani Mekke ve Medine'de mücavir olarak yaşayan kimseler için de vakıf kurdu. Bütün hayır yollarında sarfedilecek parayı temin etmek için vakıflar kurdu. Dullara ve muhtaçlara bakılması için de vakıf kurmustu. Di-mask'taki Emevi Camii yıkılmaya yüz tutmustu. Bakım ve onarımına nazir olarak Musullu Kadi Kemaleddin Muhammed b. Abdullah es-Sehrezorî'yi tayin etti. Bu zati ayrıca Dimask kadilkudatlığına da tayin etti. Kadi Kemaleddin Dimask Camii'nin onarımını yaptırdı. Dört mes-hedini açtırdı. Hicretin 461. senesinde çıkan yangında camiinin esyaları o meshedlere konulmustu. Camiinin bilinen vakıflarına ek olarak vak-fedicileri bilinmeyen, şartları hakkında bilgi sahibi olunmayan

bazi vakiflari da ilave etti ve hepsini bir vakif haline getirdi ve bunlara da "malü'l-mesâlih" adini verdi. ihtiyaç sahiplerini, yoksullari, düskünleri, dullari, Öksüzleri ve benzeri muhtaç kisileri de bundan yararlandirdi.

Allah rahmet etsin Nureddin, güzel yazi yazan, çokça dini kitaplari mütalaa eden, peygamberlerin izine tabi olan, namazlari cemaatle kilmaya özen gösteren, çokça Kur'ân okuyan, hayir yapmayi seven, iffetli, namuslu, tutumlu kendi sahsina ve aile efradina giyecek ve yiyecekleri ölçülü olarak veren bir kimseydi. Hatta denilmistir ki: «Kendi zamanindaki en düşük fakir bile ondan daha fazla para harcardi.» Bununla beraber o, para biriktirmez ve dünyaya önem vermezdi. Ne öfke, ne de sevinç halinde agzindan asla kötü bir söz çikmamisti. Vakarli ve suskun bir kimseydi.

Ibnü'l-Esir dedi ki: «Ömer b. Abdülaziz'den sonra Melik Nureddin gibisi gelmedi. Onun kadar adaleti arastiran, onun kadar insafli ve merhametli bir kimse görülmedi. Hunius'ta birkaç dükkâni vardi. Bunlari kendi payina düşen ganimetlerle satin almisti. Bunlari kira gelirleriyle geçimini saglardi. Karisi bu kiralari artirarak nafakasini temin etti»

Melik Nureddin, Beytûlmaldan kendisine ne kadar nafakanin helal olacagini alimlere sordu. Onlari verdigi fetvada belirtilen miktarda Beytûlmaldan nafaka aldi. Açliktan ölse bile fazla nafaka almadi. Kürre ile çok oynardi. Büyük salihlerden biri onu bu yüzden kinadi. O da su cevabi verdi: Ameller niyetlere göredir. Ben bu oyunu oynamakla atlan hücumu ve geri kaçmaya alistirmek istiyorum. Biz cihadi terk etmeyiz» Melik Nureddin ipek elbiseler giymezdi. Kendi kazancini yerd. Kiliciyla ve mizragiyla elde ettigi paralarla geçimini saglardi.

Birgün arkadaslarindan biriyle beraber ata bindi. Günes arkalarinda, gölgeleri ,i s e önlerindeydi. gölgelerine kavusamiyorlar di. Sonra geri döndüler. Bu defa gölgeleri arkalarına düstü. Nureddin atini sürdü, kosturdu. Gölgesi yine onu takip ediyordu. Arkadasina dedi ki:

«İçinde bulunduğumuz durumun neye benzedigini biliyor musun? Ben bunu dünyaya benzettim. Dünyayi elde etmek isteyen kimseden dünya kaçır. Ama dünyadan kaçan kisiyi ise dünya kovalar.»

Sairin biri bu anlamda söyle bir siir okumustur:

«Elde etmek istedigin rizik, seninle birlikte yürüyen gölgeye benzer.

Acele de etsen o gölgeye kavusamazsin.

Ama arkani dönüp gittiginde gölge seni takip eder.»

Melik Nureddin, Hanefî mezhebinin fikhini iyi bilirdi. Hadis dinledi, rivayet etti. Geceleri seher vaktinde çokça namaz kildirdi. Sabah olup atma bininceye kadar namaza devam ederdi:

«Allah'in huzurunda hem secaati hem de hüsuu bir oraya getirdi. Secaatli kimselerin mihrapta namaz kilmaları ne güzeldir.»

Zevcesi İsmetüddin Hatun binti Atabeg Muineddin de aynı şekilde geceleri çokça namaz kılardı. Bir gece uyku bastırdı. Virdini yapamadan uykuya daldı. Sabahleyin öfkeli olarak uyandı. Nureddin niçin öfkeli olduğunu sordugunda karisi virdini yapmasına engel olan uykusunu sebep olarak gösterdi. Bunun üzerine Nureddin seher vakti kalede gece namazı kılmak isteyenleri uykudan uyandırmak için tabihane çalınmasını emretti. Tabihane çalacak adama da bol miktarda ücret ve erzak verdi.

«Toprak altında çürüseler bile Cenâb-i Allah bu kemikleri af ve gufran örtüsüyle örtün.

Ya da mezarlarını ruh ve rehyanla dolduracak. Bir rahmet duasını onlara yapın.»

İbnü'l-Esir'in anlattığına göre bir gün Melik Nureddin küre oynamakta iken bir adamın kendisini göstererek bir baskasıyla konuşmakta olduğunu gördü. Hacıbini, durumu öğrenmesi için o adamların yanına gönderdi. Hacıp o adamın hakim tarafından gönderilen bir görevli ile birlikte konuşmakta olduğunu ve Nureddin üzerinde hakkı bulunduğunu iddia ettiğini, kadi nezdinde muhakeme olmak istediğini gördü. Ha-cib, Nureddin'in yanına dönüp durumu bildirdiğinde Nureddin elindeki çevgani bıraktı. Hasmi ile birlikte yaya olarak Kadi Sehrezorî'nin yanına gitti. Nureddin, yolda gitmekte iken kadiya haber salarak "Bana hasımlara uyguladığın muameleyi uygula» diye bildirdi. Hasmiyle birlikte kadının makamına vardıklarında Nureddin, kadının huzurunda hasmiyle birlikte ayakta durdu. Dava sonuçlanıncaya kadar oturmada. Neticede adamın Nureddin üzerinde bir hakkı olduğu tesbit edilemedi. Aksine Sultan Nureddin'in o adam üzerinde hakkı bulunduğu tesbit edildi. Durumu açıklığa kavuşturduğunda Sultan Nureddin, «Ben, herhangi bir kimse davet edildiği zaman seriata gitmekten imtina etmesin diye-hasmimla birlikte buraya geldim. Çünkü asagisi ve yukarisi ile birlikte bütün olarak biz emirler topluluğu Rasûlullah (s.a.v.)'in hizmetçileriyiz. Onun seriatinin muhafızlarıyız. Onun huzurunda usule uyup itaat ederiz. Verdigi emirleri yerine getirir, yasaklarından sakınırız. Bu adamın bende hakkı bulunmadığını biliyordum. Ama sahit olun ki iddia ettiği araziye kendisine hibe edip mülk ettim» dedi.

İbnü'l-Esir dedi ki:

«Melik Nureddin ilk defa adalet sarayı inşa ettiren hükümdardır. Haftada iki kez orada meclis kurardı. Baska bir rivayete göre ise dört kez meclis kurarmış. Hatta bes kez meclis kurduguna çeşitli mezheplere tabi kadi ve fakihler katılırlardı. Mecliste bulunduğu zamanlarda herhangi bir hacip veya görevli, insanların onun yanına girmesine engel olmazdı. Güçlü de zayıf da

gidip onunla görülebilirdi. Yanina gelen kimselerle konusur, dertlerini dinler haksizliklari ortaya çikarir[7], mazlumin zalimdeki hakkini alirdi.

Esedüddin b. Sadi, Melik Nureddin katinda yükselmiş, itibar sahibi olmuş, nihayet hakimiyette onun ortagi gibi olmustu. Mal, mülk, çiftik ve köy sahibi olmustu. Naibleri bazan komsu arazilerin ve emlakin sahiplerine haksizlik ederlerdi. Kadi Kemaleddin ise haksizliga ugrayip emirleri sikayet eden kimselerin haklarini emirlerden alip verirdi. Ancak sözünü ettigimiz Esedüddin b. Sadi'ye karisamiyordu. Melik Nureddin adalet sarayim insa ettirdiginde Esedüddin, naiblerin, herhangi bir kimsenin hakkim üzerlerinde birakmamasini, kendisinden alacagi bulunan kimselerin haklarini da -her ne kadar çok olsa da- ödemelerini emretti. Çünkü Melik Nureddin'in karsisinde zalim bir kimse olarak görünmekten veya halktan herhangi bir hasmi ile birlikte onun huzurunda muhakeme edilmektense bütün malindan mahrum kalmaya razı olmustu. Naibleri onun bu emirlerini yerine getirdiler.

Melik Nureddin, uzun süre adalet sarayinda oturup bekledi. Herhangi bir kimsenin Esedüddin'den sikayetçi olduğunu görmedi. Bu durumu kadiya sordu. Kadi da durumun iç yüzünü ona anlatınca Melik Nureddin Allah'a şükredip secdeye kapandı ve «Üzerlerindeki haksizliklari giderip adaleti kendi nefislerine tatbik eden arkadaşlara bizi sa-' hip kildigi için Allah'a hamd olsun» dedi.

Melik Nureddin'in secaatine gelince bu hususta söyle denilmistir: At sirtinda ondan daha secaatti, ondan daha sebatli kimse görülmemistir. Güzel kürre oynardi. Bazan küreye elindeki çevganla vurur, pesine düşer ve kürreyi havada iken eliyle yakalardi. Sonra da o kürreyi meydanin sonuna firlatirdi. Çevganinan tepesinin üstüne çıktigi görülmemisti. Çevgani da elinde iken görülmezdi. Çünkü yeni çevgamni örtüyordu. O eglenmek için kürre ile oynardi. Savasta secaatli ve sabirli bir kimseydi. Bu hususta o örnek gösterilmistir. Kendisi söyle demistir:

«Defalarca kendimi şehid olmak için savasta ileriye attim, fakat na-sib olmadı. Eger bende bir hayir bulunsaydi ve Allah katinda da kıymetli bir kimse olsaydim, Allah bana şehidlik nasib ederdi. Ameller ancak niyetlere göredir.»

Birgün Kutbeddin en-Nisaburî ona söyle demisti:

- Allah askina ey efendimiz, ey sultanimiz, kendini tehlikelere atma. Çünkü sen Öldürülecek olursan maiyetindeki herkes öldürölür. Ülke zaptedilir. Müslümanların durumu bozulur.

- Sus ey Kutbeddin! Senin bu sözlerin Allah'a karsi bir edepsizliktir. Nureddin Mahmud da kim oluyor? Benden önce dini ve ülkeyi kendisinden baska ilah bulunmayan zat korumuyor muydu? Nureddin Mahmud da kim

oluyor?

Onun bu sözleri karsısında meclisinde bulunan herkes aglamisti. Allah ona rahmet etsin.

Gazalardan birinde Melik Nureddin bir haçli kontunu esir almisti. Onu öldüreyim mi yoksa ödeyecegi fidyeye karsiliginda serbest mi birakayim? diye Ümeraya danisti. Kont, serbest birakilmek için çok miktarda

fidye ödemeyi taahhüd etmisti. Emirler ihtilaf ettiler. Sonra Melik Nureddin, alacagi fidyeye karsiliginda onu serbest birakmayi uygun buldu. Esir kont da yakinlarindan birini Melik Nureddin'e ödeyecegi fidyeleri getirmesi için kendi ülkesine gönderdi. Giden adam da kısa zamanda fidyeyi getirip teslim edince Melik Nureddin o haçli kontunu saliverdi. Haçli kontu ülkesine ulasir ulasmaz öldü. Melik Nureddin ve arkadaslari bu duruma sastilar ve o esir Haçli kontun ödemiş olduğu fidyeye ile Di-mask'ta, ülkede benzeri bulunmayan bir hastahane yaptirdilar. Bu hastahanede yoksullarin ve düskünlerin tedavi görmeleri sart kosuldu. Ama baska yerde bulunmayan bir ilaca ihtiyaç duyulugunda ve o ilaç da sadece bu hastahanede bulunacak olursa o zaman zenginlerin de bu hastahaneden yararlanmalarina müsaade edilecekti. Hastahaneye gelen herkese surup içirebilecekti. Nureddin de oraya geldiginde hastana-nenin surubundan içmisti. Allah rahmet etsin.

Ben derim ki: Yapildigi günden beri o hastahanedeki ates sönmemistir. Dogrusunu Allah bilir.

Yollarda, burçlarda birçok hanlar insa ettirmis, korkulu yerlere bekçiler tayin edip onlara aylık baglamisti. Haberleri kısa sürede kendisine ulastiran hevadi güvencinleri kullanmisti. Ribatlar ve hankâhlar yaptirmisti. Yaninda fakihler, seyhler, sofiler toplanir, o da onlara ikramda bulunup saygi gösterirdi. Salih kimseleri severdi. Emirlerden biri onun yaninda fakihlerden Kutbeddin en-Nisaburî'nin aleyhinde konusunca Melik Nureddin o emire şöyle cevap vermisti:

«Yaziklar olsun sana. Eger dediklerin dogruysa, onun bu kötülüklerini yok edecek kadar birçok iyilikleri vardır. Eger bu dediklerin dogruysa yapmış olduğun giybete kefarete olacak kadar iyiliklerin yoktur. Kaldi ki ben seni dogrulamiyor um. Bir daha sen veya baskasi o zatin aleyhinde konusacak olursaniz sana eziyet ederim.»

Bundan sonra o emir, Fakih Kutbeddin'in aleyhinde konusmaktan sakindi ve onun adini agzina almadı.

Melik Nureddin, hadis dinlemek veya okumak isteyen kimseler için Dimask'ta bir dârülhadis insa ettirdi. İbnü'l-Esir'in ifadesine göre ilk yaptirilan dârülhadis orasidir.

Melik Nureddin, ümeranın kalbine siddetli derecede heybet salan, korku verici, vakarlı bir zattı. Kendisi izin vermeden herhangi bir kimse onun huzurunda oturmaya cesaret edemezdi. Emir Necmeddin Eyyüp dışında hiçbir emir onun huzurunda izinsiz oturamazdı. Esedüddin Sir-kuh ve Haleb naibi Mecdüddin b. Daye ve diğer ekâbire gelince bunlar onun huzurunda ayakta dururlardı. Bununla beraber fakihlerden veya yoksullardan biri huzuruna girdiğinde kendisi ayaga kalkar, gelen adama doğru birkaç adım atar, sonra onu vakar ve sükunetle beraberinde seccadesinin üzerine oturturdu. Bunlardan herhangi birine çok denecek bir şey verdiği zamanda «Bunlar, Allah'ın askerleridirler. Bunların duaları bereketiyle düşmanlara karşı muzaffer oluyoruz. Bunların bey-tülmalde kat kat hakları vardır. Bu verdiklerimizden fazla alacakları vardır. Bu verdiğimiz azıcık şeyler ile bizden razı olacak olurlarsa biz kendilerine minnettar oluruz» derdi. Kendisinden dinlenen bir hadis cüz'ünde şu ibare vardı: «Rasûlullah (s.a.v.) kılıcını kusanmış vaziyette çıktı»

Kendisi, Rasûlullah'ta bulunan bir adeti insanların değiştirmesine sasiyordu. Askerlerin ve komutanların, Rasûlullah (s.a.v.)'in kılıç kusanısı gibi değil de kılıcı kemerlerine bağlamalarına sasiyordu. Sonra askerlere kılıcı kusanmadan tasimamalarını emretti. Bundan birgün sonra da kendisi bütün askerlerine de aynı emri vererek kılıcını kusanmış olarak içtima alanına gitti. Böyle yapmakla da Rasûlullah (s.a.v.)'e uymuş olduğunu gösteriyordu. Allah ona rahmet etsin.

Veziri Muvaffaküddin Halid b. Muhammed b. Nasr el-Kayseranî -ki bu sair bir zattı- rüyasında kendisinin, Melik Nureddin'in elbiselerini yıkadığını görmüş ve bu rüyasını Melik Nureddin'e anlatmıştı. Melik Nureddin de vergilerin ve harçların halkın üzerinden kaldırılmasını ve buna dair bir ferman yazılmasını emretti. Vezire de «Senin rüyanın tevili iste budur» dedi. Halka da kendilerinden almış olduğu vergileri, harçları, helal etmeleri için bir ilan yazdırdı ve bu harçlarla vergileri İslâm düşmanları olan kafirlerle yapılan savaşlara, ülke savunmasına, kadınların ve çocukların korunmasına sarfedildiğini bildirdi. Bu durumu ülkenin her tarafına mektuplarla bildirdi. Vaizlere de, tüccarlardan kendisi için helallik dilemelerini emretti. Secdeye kapanırken de şöyle derdi: «Allahım! vergiciye, haraççıya ve zalim ösürcüye yani köpek Mah-mud'a acı, merhamet et.»

Rivayet olunduguna göre Burhaneddin el-Belhî, Melik Nureddin'in kafirlerle yaptığı savaşlarda vergi ve haraç paralarını kullanmasını kinamis ve bir defasında ona şöyle demiş:

«Askerleriniz içki içip davul ve zurna çalarken nasıl muzaffer olursunuz?»

Baska bir rivayette anlatıldığına göre halkın üzerindeki ağır vergileri ve

haraçları kaldırmamasının sebebi suymuş: Vaiz Ebu Osman el-Müntehab b. Ebi Muhammed el-Vasitî büyük ve salih zatlardandı. Mali mülkü yoktu. Kimseden hiçbirsey kabul etmezdi. Vaaz meclisine giderken giydigi bir cübbesinden baska bir şeyi yoktu. Ama vaaz meclisine binlerce kisi gelirdi. Nureddin'e yaptigi islerdeki kötölükleri hatirlatan, korkutan, siddetle uyaran beyitler içerici su siiri okumustu:

«Ey magrur kisi, senin kiyamet gününde huzuru ilahide durusunu ve o esnada göklerin de çarpismakta, titresmekte olduklarini göz önüne getir hele.

Ey Nureddin! Haydi git bakalim, denildiginde.

Nursuz olarak kalmaktan kork ve sakın.

Insanlari içki içmekten men ettin ama kendin haksizliklar kâsesini içerek sarhos olmuştun.

Iffetinden ötürü içki kâselerini kaldirdin ama haramlari kâseleri senin üzerinde dolasiyor.

Mezara götürölüp yalnız birakildiginda,

Münker Nekir geldiklerinde ne diyeceksin?

Zorlu bir hesap yerinde yalnız basina zelil olarak birakildiginda hesap verecegin zaman ne diyeceksin?

Hesap gününde zincirlere vurulup sürölürken hasimler yakana yapisirlarken,

Askerlerin seni mezarin sikintili darligina birakip basini duvara yasladiginda,

Keske dünyada hükümdarlık yapmasaydin! diyeceksin.

Keske insanlar bana emir demeselerdi, diyeceksin.

Bu izzet ve üstünlükten sonra o çukurda ölümler aleminde,

Hakarete ugramis olarak mezarda rehine olacaksın.

Hüzünlenip aglayarak, izdirap çekerek, çıplak olarak hasredileceksin.

O zaman halk içinde senin bir yardımcı ve eman vericin olmayacak.

Istermisin ki sen yasayacaksın da kalbin çürümüş olsun.

Cismin sağlam olsun da kalbin harabe olsun.

Istermisin ki sen azapta terk edilesin de,

Baskaları Allah'a yakın olma saadetinde ersinler,

Öyleyse kiyamet gününde gizliliklerin açığa çıktigi zamanda kendini kurtaracak bir hücceti simdiden hazırla.»

Nureddin, bu beyti duyunca siddetle, hiçkır hiçkır ağlamaya başladı ve ülkenin her tarafındaki vergilerin kaldırılmasını emretti.

Musul'da bulunan Seyh Ömer Molla ona bir mektup yazmıstı. Kendisi oradaki yöneticilere ve emirlere, Seyh Ömer Molla'ya danışmaksızın herhangi bir hususta karar vermemelerini, onun kendilerine verdiği emre uymalarını emretmişti. Seyh Ömer Molla", salih ve zahid kimselerdendi. Melik Nureddin her sene ramazan ayında ondan iftarlık seyleri ödünç alırdı. Seyh Ömer Molla da ona ekmek kirintileri ve yufka gönderir, Melik Nureddin de bütün ramazan boyunca bu ekmek kirintileri ve yufkalarla iftar ederdi. İşte sözünü ettiğimiz Seyh Ömer Molla ona söyle bir mektup yazmıstı:

«Fesatçılar çoğaldılar. Her tarafta bozgun yapıyorlar. Bunları cezalandırmak gerekiyor. Bunun üstesinden ancak öldürmek asmak ve siddetli dayakla gelinebilir. Çölde yakalanan bir adam, kendi lehine şahidlik yapacak birini nereden getirebilir?»

Melik Nureddin de bu mektubun arkasına söyle bir cevap yazıp göndermişti:

«Cenâb-i Allah, mahlukati yarattı. Onlar için bir seriat koydu. O, yaratıkları için en yararlı olan şeyi bilir. Eger seriate insanların yararına olacak bir ilave yapmak gerektiğini bilseydi, bunu mutlaka yapardı. Su halde Cenâb-i Allah'ın koyduğu seriate ilave yapmaya ihtiyacımız yoktur. Kim herhangi bir ilave yapacak olursa seriatin eksik olduğunu iddia etmiş olur ki, bu da Allah'a ve O'nun koymuş olduğu seriate karşı bir cüretkârlık sayılır. Karanlıktaki akıllar doğru yolu bulamazlar. Noksanlıklardan münezze olan yüce Allah bizi de seni de dosdoğru yola iletсин.»

Bu cevabî mektup, Seyh Ömer Molla'ya ulaştığında O, Musul'da halkı topladı ve onlara Melik Nureddin'in cevabî mektubunu okuyup söyle dedi: «Zahidin hükümdara gönderdiği mektuba ve hükümdarın zahide gönderdiği mektuba bakın.»

Bir defasında Seyh Ebü'l-Beyan'ın kardeşi, Melik Nureddin'in yanına geldi. Bir adamın kendisine çeşitli iftiralarda bulunarak sövdüğünü söyleyip abartılı ifadelerle şikâyetçi oldu. Sultan Nureddin ona söyle dedi: Yüce Allah söyle buyurmuyor mu?

«Rahman'ın kullan yeryüzünde mutevazi yürürler. Bilgisizler kendilerine takıldıkları zaman onlara güzel ve yumuşak söz söylerler.» (el-Furkân, 63).

«Bilgisizlere aldiris etme.» (el-A'râf, 199).

Seyh Ebü'l-Beyan'ın kardeşi bu ayetler karşısında sustu ve cevap vermedi. Melik Nureddin ona ve kardeşi Seyh Ebü'l-Beyan'a inanırdı. Defalarca onu

ziyarete gitti ve onun için bir vakif kurdu.

Bagdat Nizamiye medresesinin muidi[8] Fakih Ebü'l-Feth el-Esrî, Melik Nureddin için muhtasar bir tarihçe-i hayat derlemisti. Bu zat söyle demisti: «Melik Nureddin, namazlari vakitlerinde cemaatle ve sartlarına tam riayet edip rükünlerim eksiksizce yerine getirerek kilmaya itina gösterirdi. Rükû ve secdelerde tam itidale riayet edip rükünlerini eksiksizce yerine getirerek kilmaya itina gösterirdi. Geceleyin çok namaz kildirdi. Allah'a bütün islerinde yalvarip yakarirdi, sözlerine güvenilen bir sofi cemaatından duyduğumuza göre bu cemaat Melik Nureddin'in Kudüs'ü haçlıların elinden almış olduğu esnada ziyaretine gitmişler ve Haçlıların Kudüs'ün fethiyle ilgili olarak söyle dediklerini duymuşlar: «Melik Nureddin'in, Allah katında gizli bir sirri vardır. Çünkü o, askerlerinin çokluğu sayesinde değil de geceleyin kildirdiği namaz ve yaptığı dualar sayesinde bize karşı muzaffer olmuştur. O, geceleyin namaz kılar, elini Allah'a kaldırıp dua ederdi. Allah da duasını kabul buyurup istegini yerine getirdi. Böylece Nureddin bize karşı muzaffer oldu.» İşte kâfirlerin Melik Nureddin hakkında söyledikleri bunlardır.

Seyh Ebu Sâme'nin anlattığına göre Melik Nureddin meydan bahçesini ve bahçenin yanındaki meseligin yansını Dimask Camii'ni güzelleştirmek için vakfetti. Meseligin diğer yarısını da ona bölerek bu parçanın iki cüzünü Hanefiler için yaptırmış olduğu medresenin onarılmasına ve güzelleştirilmesine, sekiz cüzünün de dokuz mescidin güzelleştirilmesine sarfedilmesini emretti ki, bu dokuz mescid şunlardır:

Kasyon dagındaki Mescidü's-Salihin, Camiü'l-Kal'a, Mescid-ü Atiyye, Askar'daki Mescid-i İbn Lebid, Mescidu'r-Remmahîn el-Mual-lak, Salahiye'deki Mescidü'l-Abbas, Mescid-ü Dari'l-Battih el-Muallak, Yahudi kilisesi civarında bulunan ve Nureddin tarafından onarılan mescid.

Melik Nureddinin menkıbeleri ve eserleri pek çoktur. Biz bunlardan bir nebzesini anlattık ki, diğer menkıbe ve eserlerine bir nevi işaret olsunlar.

Ravzateyn adlı eserin baş tarafında Seyh Sihabüddin, onun birçok iyiliklerini ve hoş taraflarını anlatmış, onu övmek için yazılan kasideleri nakletmişti. Onun anlattığına göre Esedüddin, Misir diyarını fethedip vefat ettikten sonra yerine Selahaddin geçince Melik Nureddin onu azledip yerine bir baskasını naib olarak atamayı birkaç defa düşünmüş ancak haçlılarla yaptığı savaş ve ecelinin yaklaşması onu, bu kararını gerçekleştirmeye ulaştırmamıştı. Ömrünün son senesi olan hicretin 569. senesinin başında Misir diyarına girmeye iyiden iyiye karar verdi. Kendisinin yokluğunda Sam'i Haçlılara karşı korusunlar diye Musul ordusuna haber salıp Sam'a çağırdı ki, kendisi askerleriyle birlikte Misir yoluna koyulsun. Bu haberi duyan Melik Selahaddin şiddetli bir korkuya kapıldı. Bu senenin ramazan

bayrami girdiginde Melik Nureddin kible tarafındaki Ahdar meydanına gitti. Orada bayram namazini kildirdi. O gün günlerden pazardı. Simal tarafındaki Ahdar meydanında ordugah kurdu. O esnada kader ona «Bu senin son bayramındır» dedi. O gün mükellef bir sofraya kurdu ve sofradaki her şeyin yenilmesini emretti. Aynı gün oğlu Melikü's-Salih İsmail'i sünnet ettirdi. Bu amaçla şehri süsletti. Hem bayram hem de sünnet düğünü için her tarafa müjdelere uçuruldu. Sonra kendisi pazartesi günü adet üzere küre oynamaya gitti. Huyu olmamasına rağmen o gün emirlerden birine çok öfkelenildi. Öfkeli halde hemen kaleye döndü. Rahatsız oldu. Mizacı bozuldu. Kendi canı ve sancısıyla uğraştı. Vücudunun duyu organları bozuldu. Tabiatı değişti. Bir hafta halkın karsısına çıkmadı. Halksa onun oğlunun sünnet düğünü sebebiyle yapılan eğlenceler ve oyunlarla meşgul idi. Oysa diğer taraftan kendisi canının derdine düşmüştü. Bu sevinç, yerini hüznü bıraktı. Mizah, yerini ciddiyete terk etti. Melik Nureddin nefes alamaz hale geldi. Konuşamıyordu. Boğaz ağrısının gereği budur. Vücudundan kan alınması önerildi. Ama o bu öneriyi kabul etmedi. Hemen tedaviye başlanması istenildi. Fakat o tedavi kabul etmedi. Bu, Allah'ın yerine gelecek takdir edilmiş bir emridir. Bu senenin sevval ayının onbirinci günü olan çarşamba günü olduğunda ellisekiz yasındayken ruhunu teslim etti. Ömrünün yirmisekiz senesini hükümdarlıkta geçirmişti. Allah rahmet etsin. Cenaze namazı Dimask'ın Kale Camii'n-de kılındı. Sonra Havvasîn kapısı ile Hiyemiyîn kapısı arasındaki yol üzerinde Hanefiler için yaptırmış olduğu medresenin avlusundaki türbeye nakledildi. Mezarı orada bulunup ziyaret edilmektedir. Türbesinin parmaklıklarına insanlar tutunmakta, oraya gelen herkes orada hoş bir hava teneffüs etmekte ve uğur beklemektedir. Oraya boğaz hastalığı yüzünden vefat etmiş olduğundan Şehid Nureddin'in mezarı denilmektedir. Oğluna da şehid deniliyordu. Kendisine Kasım lakabı takılmıştı. Haçlılar ona Kasım b. Kasım derlerdi. Vefatı sebebiyle sairler birçok mersiyeler yazmışlardı. Ebu Sâme bu mersiyeleri nakletmiştir. İmad'ın onun hakkında yazmış olduğu şu mersiye ne güzeldir:

«Melik Nureddin'e melek kılığında gelen ölüme sâtim. Yeryüzünde feleğin ortasında yuvarlak felek nasıl durur?»

Arkale lakabıyla tanınan sair Hassan, Nureddin'in defnedildiği medrese ile ilgili olarak şöyle demiştir:

«Bir medrese ki orada bütün dersler verilir.

Orası ilmin ve ibadetin himayesinde baki kalır.

Ünü Nureddin Mahmud b. Zengi sayesinde doguya ve batıya yayıldı.

Söyler. Onun sözleri hak ve gerçektir. Sözlerinde kinaye ve şüphü yoktur. Dimask, şehirler arasında hükümdar hanesidir. Bu medresede hükümdar hanesidir.» [9]

Merhum Nureddin'in Evsafi

Uzun boylu, esmer tenli, güzel gözlü, geniş alinli, hos suretli bir kimseydi. Sekli Türklerinki gibiydi. Sadece çene kısmında sakali vardı. Heybetli olup aynı zamanda mutevazi idi. Üzerinde celalet, azamet ve nur vardı. İslâm'a saygı gösterir, dinî kuralları tazimle karsıladı. Seriata büyük önem verirdi. [10]

Fasil

Bu senenin sevval ayında Melik Nureddin vefat edince kendisinden sonra yerine oğlu Salih İsmail'e hükümdar olarak beyat edildi. Ancak o küçük yasta bir çocuktı. Salih İsmail, Emir Semseddin b. Mukaddemi kendine atabeg tayin etti. Emirler ihtilafa düstüler. Fikirler karıştı. Saskinlik ortaya çıktı. Serler meydana geldi. Çok içki içildi. Oysa Melik Nureddin'in zamanında böyle seylere rastlanmazdı. Hiç bir kimse bu tür çirkinlikleri irtikab etmeye, fuhus işlemeye cesaret edemezdi. Artık fuhus her tarafa yayılmış ve ortaya çıkmıştı. Hatta Melik Nureddin'in kardesi oğlu ve Musul valisi Seyfeddin Gazi b. Mevdud, Melik'in vefat ettiğinin kesinlik kazanması üzerine tellalini şehirde dolastırıp artık oyun ve eglencenin, içki içmenin, zevkü sefa sürmenin serbest olduğunu def çalıp seytan zurnası çaldirarak ilan ettirdi. O zamana kadar kendisi Melik Nureddin tarafından gözetim altında tutulmaktaydı. Inna lillah ve inna illeyhi raciun (dogrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz).

Melik Nureddin'in kardesinin oğlu Seyfeddin Gazi ve diğer Meliklerle ümerâ, sağlığında onun tahakkümü ve kontrolü altıydıydılar. Bunlardan herhangi biri çirkinlik ve fuhus işlemeye cesaret edemez-di. Ancak Melik Nureddin vefat edince bunların iç yüzleri açığa çıktı. Yeryüzünde fesat çıkardılar. Sairin su sözü de tahakkuk etti:

«Hey! bana içki ver ve de ki «İçki iste budur.» İçkiyi bana gizlice sunma. Artık açıkça içilebiliyor.»

Her taraftan düşmanlar müslümanlara saldırmaya tamahlandı-lar. Haçlılar Dimask'a hücum edip orayı Müslümanların elinden almaya karar verdiler. Karsılarına İbn Mukaddem çıktı. Ancak Banyas yakınlarında onlarla yaptığı savasta onlara karşı direnmekten aciz kaldı. Bir süre için onlarla ateskes yaptı. Bunun için de onlara pesinen bol miktarda para verdi. Onları, Melik en-Nasir Selahaddin Yusuf b. Eyyub'un oraya geleceğini söyleyerek korkutmasaydı zaten Haçlılar onunla ateskes yapmayacaklardı. Selahaddin bu durumdan haberdar olunca ümeraya ve özellikle İbn Mukaddem'e mektup yazarak Haçlılarla yaptıkları ateskestən ötürü kendilerini kinadi. Onlara ödemiş oldukları paralardan ötürü ayıpladı. Çünkü Haçlılar çok az ve güçsüzdüler. Kendisi, Haçlılara karşı korumak amacıyla Sam mintikasına

gelmeye karar verdigini onlara bildirdi. Ancak onlar, çirkin ifadeler içeren bir mektup yazarak ona gönderdiler. Ne var ki Selahaddin, bu cevaplarına aldirmadi. Ibn Mukaddem ve maiyetindeki ümera ondan çok korktuklarından Musul valisi Seyfeddin Gaziye mektup yazarak Sam'a gelmesini istediler ki, onu baslarına hükümdar yapsınlar. Böylece o da Melik en-Nasir Selahaddin b. Eyyub'un belasından kendilerini korusun. Fakat Seyfeddin

Gazi bu çağriya icabet etmedi. Çünkü bu çağrının onlar tarafından kendisi için kurulmuş bir tuzak olduğunu düşünerek korktu. Bunun sebebi de suydı: Melik Nureddin'in sağlığında casus olarak ve aynı zamanda uygunsuz işleri, fuhsiyati, içki içmeyi oyun ve eğlence gibi pis şeyleri irtikab etmesine mani olucu bir kimse olarak göndermiş olduğu Tavasi Sadü'd-Devle Müstekin kaçmıstı. Melik Nureddin vefat ettikten sonra Musul'da Seyfeddin Gazi tarafından çirkin ilanı duyan Tavasi Sadü'd-Devle, yakalanma korkusunda gizlice oradan kaçıp gitmişti. Seyfeddin Gazi amcası Melik Nureddin'in vefat ettiğini kesin olarak anlayınca Tavasi Sadü'd-Devle'yi yakalatmak için pesine adam takti. Yakalatama-yınca da mal ve mülküne el koydu. Tavasi Haleb'e gitti. Sonra Dimask'a ugradi. Melik Nureddin'in oğlu Salih İsmail'i, eğitmek üzere alıp Haleb'e götürmek için ümera ile anlasti. Dimask'm Atabeg Semsüddeve b. Mukaddem'e; Kale'nin de Tavasi Cemaleddin Reyhan'a teslim edilmesi kararlaştırıldı. Melik Salih Dimask'tan Haleb'e giderken beraberinde devlet büyükleri ve ümera da yola koyuldu. Bu sefer bu senenin zilhicce ayının yirmiüçünde başlamıstı. Bunlar, Haleb'e vardıklarında küçük yasta bir çocuk olan Melik Salih İsmail Haleb tahtına oturdu. Etrafinda-kıierde Melik Nureddin'le ve üç kardesiyle birlikte süt emmis olan Mec-düddin'in kardesi Semseddin b. Dâye'yi gözetim altına aldılar. Oysa Semseddin Ali b. Dâye, Melik Nureddin'in oğlu Salih İsmail'in eğitilmek üzere kendisine teslim edileceğini sanıyordu. Çünkü herkesten çok o bu hakka layikti. Fakat onun bu zannini bosa çıkardılar. Kendisini ve kardeşlerini bir kuyuya atarak hapsettiler. Melik Selahaddin de ümeraya bir mektup yazarak Melik Nureddin'in oğlu Salih İsmail'i Dimask'tan Haleb'e göndermelerinden ve Beni Dâye'yi hapsetmelerinden ötürü kinadi. Çünkü Beni Dâye seçkin emirlerden ve önde gelen büyüklerden idiler. Melik Nureddin'in ve halkın nazarında itibarlı kimselerden biri olan Mecdüddin b. Dâye'ye Melik Nureddin'in oğlu Salih İsmail'i teslim etmediklerinden, ümeraya çok kızdı. Ancak ümerada ona edepsiz ifadeler içeren cevabî bir mektup yazıp gönderdiler. Bütün bu olup bitenler, Selahaddin'in ümeraya olan kızgınlığını daha da artırdı ve onu Dimask'a hücum etmeye gelen korkunç olaylardan dolayı Dimask'a gelme fırsatını bulamıyordu. [11]

Hicretin Besyüzaltımsdokuzuncu Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Hasan B. Hasan

Hasan b. Hasan b. Ahmed b. Muhammed el-Attar. Künyesi Ebü'l-Alâ'dır. Hemedanlıdır. Hadis hafizidir. Bir çok hadis dinledi. Hadis derlemek amacıyla birçok beldeye gitti. Hadis mesayihî ile görüştü. Bagdad'a geldi. Çok miktarda kitap edindi. Kiraat ve lûgat ilmiyle mesgul oldu. Öyleki kendi zamanında kitap ve sünnet ilimlerinde yegane alim oldu. Faydalı bir çok kitap tasnif etti. Mazbut bir yasantisi vardı. Cömert, âbid, zahid, itikadi sahih, davranisi güzel bir insandı. Memleketinde bir mevkii ve halk tarafından hüsnü kabul gören rütbesi vardı. Bu senenin cemaziyelahir ayinin onbirinde persembe gecesi vefat etti. Ömrü seksen yasından dört ay birkaç gün fazlaydı.

Ibnü'l-Cevzî dedi ki: Duyduguma göre vefatından sonra kendisi rüyada görülmüş. Onu gören kisi rüyasında onu bütün duvarları kitapla kaplı bir şehirde görmüş çevresinde de sayılamayacak miktarda çok kitap varmış. O bu kitapları mütalaa etmekle mesgulmuş. Kendisine «Bu ne haldir?» diye sorulmuş. O da su cevabi vermiş: «Allah'tan dünyada ne ile mesgul isem ahirette de beni onunla mesgul etmesini diledim. İste bana bu nimeti verdi.» [12]

El-Ahvazî

Bagdat'ta Ebu Hanife kütüphanesinin reisi idi. Bu senenin rebiü-levvel ayında ani bir ölümle vefat etti.

Mahmud B. Zengi B. Aksungur

Sultan Meliku'1-Adil Nureddin. Sam'in ve ucu bucagi görülmeyen birçok geniş beldenin hükümdarıydı. Haçlılarla savasan bir mucahiddi. iyiligi emreder, kötülüğü yasaklardı. Alimleri, yoksulları, sarıhleri sever, zulme öfke duyardı. İtikadi sahih olup hayirli isler yapmayı tercih ederdi. Zamanında hiç kimse zulmetmeye cesaret edemezdi. Bütün çirkinlikleri ve çirkinlik yapanları ortadan kaldırmısti. İlmin ve seriatin yükselmesini sağlamısti. Gece devamlı namaz kılar, çok oruç tutardı. Nefsini şehvetlere karsi frenlerdi. Müslümanlara kolaylık sağlamayı çok severdi. Alimlere, yoksullara, düskünlere, öksüzlere, dullara, hayir ve ihsanda bulunurdu. Dünya onun gözünde kiymetsizdi. Allah ona rahmet etsin. Türbesini rahmot ve rizasıyla örtsün.

Ibnu'l-Cevzî dedi ki: «Nureddin Mahmud b. Zengi, kâfirlerin elinden elli küsur sehri geri aldı. Bana mektup yazardı. Ben de ona mektup yazardım. Vefat edeceği zaman emirlerden, kendisinden sonraki dönem için oğlu Salih İsmail adına beyat aldı. Trablus hükümdarıyla da uzatma süresi içinde Sam'a hücum etmeyeceğine dair yapmış olduğu anlaşılmayı yeniledi. Söyle

ki: Melik Nureddin Mahmud b. Zengi bir savasta Trablus hükümdarım ve devlet erkânından bir topluluğu esir almisti. Trablus hükümdari 300.000 dinar, 500 at, 500 elbise, 500 bornoz, bir çok Türk asilli cariyeye, 500 müslüman esir vererek kendini kurtarmisti. Melik Nureddin yedi sene yedi ay yedi gün süreyle müslümanların beldelerine hücum etmemesi sözünü de ondan almisti. Bu sözüne sadık kalmasını sağlamak amacıyla çocuklarından, haçlıların önde gelenlerinin çocuklarından ve komutanlarının çocuklarından 100 çocuğu da rehine almisti. Sayet ahdine sadık kalmayacak olursa bu rehineleri öldürecekti. Melik Nureddin, Kudüs'ü fethetmeye niyet etmisti. Ancak bu senenin sevval ayında ölüm kendisini yakaladi. Buna fırsat bulamadi. Ancak ameller niyetlere göredir. Niyetinin sevabini kazanmistir. Melik Nureddin yirmisekiz sene birkaç ay süreyle hükümdarlık yapmisti. [13]

Hizir B.Nasr

Hizir b. Nasir Ali b. Nasr. Erbilliydi. Safiî fikhçisiydi. Hicretin 533. senesinde ilk olarak Erbil'de ders vermisti. Faziletli ve dindar bir kimse olup insanlar ondan faydalanmışlardı. Bagdat'ta Keyya el-Herasî'den ve diğerlerinden ders aldı. Dimask'a geldi. Ibn Asâkir onun bu senede Dimask'a geldiğini bildirmistir. Ibn Hallikan onun biyografisini el-Ve-feyat adli eserinde anlatmistir ve «Mezari ziyaret edilir, ben de birkaç kez ziyaret ettim. İnsanların onun mezarına geldiklerini, oradan bereket elde etmeyi istediklerini gördüm» demistir. Ibn Hallikan'm bu sözlerini ilim ehli kimseler kinamaktadırlar. Çünkü bu sözleri ancak mezarları tazim eden kimseler söylerler.

Bu senede Haçlı kontu Mirri öldü. Allah lanet etsin. Öyle sanıyorum ki o, Askalan şehrinin ve çevresindeki beldelerin kontu idi. Cenâb-i Allah mü'min kullarına lütfedip merhamet etmeseydi, neredeyse Misir diyarına gelip orayı da ele geçirecekti. [14]

Hicretin Besyüzyetmisinci Senesi

Bu sene basında Sultan Melikü'n-Nasir Selahaddin b. Eyyub, Haçlılara karşı korumak amacıyla Sam'a gelmeye karar vermisti. Ancak büyük bir belâ, onu bu arzusunu gerçekleştirmekten alıkoymustu. Söyle ki: Haçlılar esi görülmemiş bir donanmayla Misir kıyılarına gelmişlerdi. Bu donanmada birçok gemi, savaş aleti, savaşçı vardı. Donanmada her birinin içinde 150 savaşçı bulunan 200 gemisi ve 400 parça da irili ufakli baska gemiler vardı. Bunlar, sene basından dört gün önce Sicilya'dan gelip Iskenderiye açıklarında demir atmışlar, mancınık ve deb-babelerini şehrin çevresine doğru kurup dikmişlerdi. Iskenderiye halkı bunlara karşı çıkıp günlerce amansız bir savaş vermisti. İki taraftan da çok sayıda insan öldürülmüştü.

Sonra Iskenderiye halki, mancinik ve debbabeleri yakmaya karar verdi ve bu kararlarini gerçekle stirince de Haçlilarin içine korku dst. Sonra Müslümanlar onlara bir baskin yaparak bir kismini öldürdüler. Onlardan istedikleri miktarda ganimet elde ettiler. Haçlilar hezimete ugrayip her tarafa dagilip kaçtilar. Siginacaklari bir yer kalmamisti. Ya denize dsecekler, ya ldrlecekler, ya da esir dseceklerdi. Müslümanlar onlarin mallarini ve atlarin adirlarini ele geçirdiler. Özetle savailarindan bir kismim öldürdüler. Geri kalanlari da donanmalarina binerek maglup bir halde ülkelerine dogru yola koyuldular. Melik Selahaddin'i Sam'a gelmekten alikoyan sebeplerden biri de suydu: Bazilarinin Abbas b. Sadi dedikleri Kenz adindaki biri Asvan sehrinde adam toplamaya baslamisti. Bu, Misir diyarinin ve Fatim devletinin nde gelenlerinden bir kisiydi. Etrafinda yerli halktan Bedevilerden ve zencilerden bir grup toplandi. Onlara Fatim devletini yeniden kuracagini, Türk atabegini perisan edecegini vadediyordu. Etrafinda çok sayida insan toplandi. Sonra bunlar Kus sehrine ve oraya bagli mintikalara hücum ettiler. Kusun mera ve askerlerinden bir kismini öldürdüler. Melik Selahaddin de askerlerinin bir kismini bunun üzerine sevketti. Askerlerin basina da kardesi el-Melikü'1-Adil Ebu Bekir el-Kürdi'yi komutan yapti. Iki taraf karsi karsiya gelip savastiklarinda Ebu Bekir, onu hezimete ugratti. Aile efradini esir aldi. Onu da öldürdü. [15]

Fasil

Ülkede düzen saglanip Ubeydi devletinin basi yok edilince Sultan Melikü'n-Nasir Selahaddin Yusuf, Türk ordularina komuta ederek Sam'a yöneldi. Çünkü o esnada Sam sultani Nureddin Mahmud b. Zengi vefat etmis, halk korkuya kapilmis, devlet binasinin duvarlari atlamis, temelleri sarsilmis, yöneticiler ihtilafa düsmüs, ipler elden ikmisti. Se-lahaddin'in amaci, Sam ülkesinin dagilan otoritesini toparlamak, ahalisine ihsan ve iyilikte bulunmak, daglarini ve ovalarini güvenli hale getirmek, Islm'a yardim etmek, azginlari defetmek, Kur'an'i izhar edip diger dinleri yok etmek, Rahman'm rizasi ve seytanin burnunun yere sürülmesi ugruna Halari kirmakti. Bu amaçla safer ayinin basinda Be-reke mintikasinu gelip ordugah kurdu. Ikamete basladi. Derken etrafinda askerler toplandi. Misir'a naib olarak kardesi Ebu Bekir'i tayin etti. Sonra rebiyülevvel ayinin onüçünde Belbis yoluna koyuldu. Rebiyü-levvel ayinin sonunda pazartesi günü Dimask sehrine girdi. Orada iki keçi boynuzlasmamis, iki kiliç karsi karsiya gelmemisti. Yani kendisine karsi koyacak kimse çikmamisti. Çünkü Dimask naibi Semseddin b. Mukaddem daha önceleri kendisine yazmis oldugu mektupta agir ifadeler ve kötü sözler kullanmisti. Ancak Selahaddin'in üzerine gelmekte oldugunu görünce artik ona yumusak ifadeler içeren mektuplar yazip Dimask'a gelmeye onu tesvik etmis, sehri kendisine teslim

edecegi vaadinde bulunmustu. Çünkü isin ciddi oldugunu anlayınca artik Selahad-din'e muhalefet etme imkânini bulamamisti. Sehri savunmasiz olarak Selahaddin'e teslim etti. Sultan Selahaddin, önce babasimn konagi olan Darü'l-Ukaylî'de konakladi ki, burayi Melik Zahir Baybars medrese olarak insa ettirmisti. Sehrin ayan ve esrafi yanma gelip kendisini tebrik ettiler. Iyilik ve ihsan gördüler. O esnada kale naibi, Tavasi Reyhan idi. Selahaddin'e mektup yazmis, cevap almis, ona bolca erzak göndermis, sonra yanma gitmisti. Selahaddin de ona saygi ve ikramda bulunmustu. Sonra Sultan Selahaddin, müteveffa Melik Nureddin'in oglunu egitip yetistirme hususunda kendisinin daha fazla hak sahibi oldugunu bildirdi. Çünkü Melik Nureddin, kendilerine sagliginda çok iyilik ve ihsanda bulunmustu. Kendisinin Misir diyarinda Melik Nureddin adina hutbe okuttugunu da sözlerine eklemisti. Sonra Sultan Selahaddin halka iyilik ve ihsanda bulundu. Melik Nureddin'in vefatindan sonra halkin omuzlarına yükletilen agir vergi ve harçların iptalini emretti. Iyiligi emredip kötülüğü yasakladi. Islerin sonucu Allah'in elindedir. [16]

Fasil

Bütün yöreleriyle ve mintikalanyla birlikte Dimask sehrinin idaresi Selahaddin'in eline geçip otorite saglandiktan sonra birçok karisik-

liklara ve düzensizliklere sahne olan Haleb'e gitmek için Selahaddin hizla yola koyuldu. Dimask'ta da Seyfii'l-Islâm lakabb kardesi Tugtekin b. Eyyub'u naib olarak birakti. Humus'a vardiginda kaleyle ugrasmadi. Ova kismini ele geçirdi. Sonra Hama yoluna koyuldu. Orayi Hama meliki İzzeddin b. Cibril'in elinden aldi ve İzzeddin'den de kendisi adina Haleplilere elçi olarak gitmesini istedi. İzzeddin bu istegi kabul etti. Haleplilerin yanma gitti. Onlari Selahaddin'in güç ve kuvveti karsisinda uyarip korkuttu. Ancak Halepliler ona aldiris etmediler. Aksine onun tutuklanip zindana atilmasini emrettiler. Elçi olarak gönderilen İzzeddin'in Sultan Selahaddin'e cevabi gecikince kendisi aralarindaki uyusmazlik ve ihtilaf yüzünden Haleplilere kmayici ifadeler içeren bir mektup gönderdi. Haleplilerse ona çok çirkin bir cevapla karsilik verdiler. O da ikinci olarak gönderdigi mektupta kendisinin babasinin, amcasinin Melik Nureddin'e bütün Müslümanların taniklik edecegi önemli yerlerde ve zamanlarda yapmis olduklari hizmetleri anlatti. Sonra Haleb'e gitti. Cevsen daginin eteginde ordugah kurdu ve Haleplilere Babü'l-Irak yaninda toplanmalari için duyuru yaptirdi. Halepliler o meydanda toplanınca merhum Melik Nureddin'in oglu onlara hitap etti. Acikli ifadelerle onlari aglatti ve Selahaddin'le savasmalari için onlari kiskirtti. Bunu ona eski bir takim ümera tavsiye etmislerdi. Halepliler de ona itaat etmenin vacip oldugunu düşünerek bu çağrisina icabet ettiler. Halep'te bulunan Rafiziler de Melik

Nureddin'in ogluna istedikleri su sartlari kabul etmesi durumunda yardimci olacaklarini söylediler. Istekleri sunlardi: Ezanda yeniden "Hayya ala hayril amel" cümlesi okunacak ve bu husus çarsilarda, pazarlarda ve her tarafta ilan edilecek, Emevi Ca-mii'nin dogu tarafinda kendileri için bir yer tahis edilecek, cenazelerin yaninda oniki imamin adi okunacak, cenaze namazi kilinirken bes tekbir alinacak, nikâh akidlerini Serif Ebu Tahir b. Ebu'l-Mekârim Hamza b. Zahir el-Hüseynî kiyacak. Bütün bu isteklerinin kabul edildiği kendilerine bildirildi. Emevi Camii'nde ve sehrin diger camilerinde, ezanlarda "hayya ala hayril amel" cümlesi yemden okunmaya basladi. Halepliler Melikü'n-Nasir Selahaddin'e mekavemet edemediler. Ancak ona çeşitli tuzaklar hazirladilar. Önce muhtesib[17] Seyban'a basvurdular. O da Selahaddin'i öldürmeleri için görevlilerinden bir kaçini harekete geçirdi, ancak bu görevliler Selahaddin'i degil de ümeradan birini öldürdüler. Sonra Selahaddin onlari yakalatti ve bastan sona öldürttü. Bundan sonra Halepliler Trablus kontu Komes'e haber saldilar. Selahaddin'i Halep'ten uzaklastirmasi durumunda kendisine bol miktarda para verecekleri vaadinde bulundular. Melik Nureddin sagliginda Komes'i esir almıs ve on sene kadar yaninda tutuklu olarak tutmustu. Sonralari Komes 100.000 dinar ve 1.000 Müslüman esir vererek kendini kurtarmisti. Melik Nureddin'in kendisine yaptigini hiç unutmamisti. Bilakis zaptetmek amaciyla Humus üzerine yürümüstü. Ancak Sultan Selahaddin onun karsisina çıkmisti. Sultan Selahaddin onun beldesi Trablus'a bir müfrezeyi sevk etmis, bu müfreze gidip Trablus halkinin bir kismini öldürmüs bir kismini esir almıs ve ganimet elde ederek geri dönmüstü. Iste bu esnada Sultan Selahaddin oralara yaklastiginda Trablus kontu gerisin geri ülkesine dönmüstü. Haleplilerin kendisinden istemis olduklari hususu yerine getirmis olduğu kanaatine kapilmisti.

Sultan Selahaddin, Humus'tan ayrildiginda henüz oranın kalesini ele geçirmemisti. Tekrar dönüp kaleyi zaptetmek için Humus üzerine yürüdü. Manciniklar kurdu ve kaleyi zorla ele geçirdi. Sonra tekrar Haleb'e döndü. Bu hücumunda Cenâb-i Allah ona istedigı seyi lütfetmisti.

Haleb'e gelip karargah kurduğunda Kadi Fadil, Sultan Selahaddin adına Haleplilere parlak ifadeler içeren belagatli ve fesahatli bir mektup gönderdi. Mektubu Hatip Semseddin eliyle Haleplilere ulastirdi. Mektupta sunlar yaziliydi:

«Eger teslim mukadder ise o karsi karsiya gelmek hak olur. Ihlasla dua edin ki, asilsiz olmayan büyük hadiseler tekrarlansin. Isler yoluna koyulsun. Her ne kadar bu hususlarda dedikodular yapilmıssa da bu büyük hadiselerin çoğu cereyan etmistir. Ihlaslica dua edin ki kalpler ferahlasin, göğüsler genişlesin, müjdeli durumlar açığa çıksin. Zira Allah'a gizlice ibadet

edilmez.

Hayret ki umulanin disinda yeryüzünde garip hadiseler cereyan ediyor:

Tipki sirtinda su tasiyan devenin susuzluktan ölmesi gibi. Bizler atesi avucumuzda tasiyoruz, ama o atesin aleviyle baskalari aydinlaniyor.

Suyu elimizle yerden çikariyoruz ama o sudan bakasi istifade ediyor.

Bagrimizi oklara hedef kiliyoruz ama baskalari resimli ve nakisli yastiklara dayaniyorlar.

Gasp edilen seylerin geri verildigi, adalet yerinde bedenler bizim esyalarimizi elimizden aliyorlar. Itaatismizi izhar ediyoruz ama payi siz aliyorsunuz. Tipki gönüllerin pay alisi gibi. Önceleri bizler bizzat gaza yaparak askerlerimizi öne sürüp kafirlerle cihad ederek Sam'i fethediyorduk. Bunu biz, babamiz ve amcamiz yaptik. Darbe vurmaksizin, savasmaksizin hangi sehir fethedildi, hangi kale ele geçirildi düşmanlardan? Askerler veya Islâm saflari öne sürülmeden hangi fetih gerçekleşti? Bizim yaptiklarimizi bilmeyen yoktur. Ateslere atildigimizi, yer küresine sahip oldugumuzu, topluluklari öne sürdüğümüzü, saf halinde düşman askerleriyle savastigimizi, tabiyeyi bildigimizi hiçbir düşmanimiz inkâr edemez. Bu sayede Sam'da bizim mükâfata layik eserlerimiz ortaya çıktı. Bu yararli isleri baskalarinin yaptigini söylemek bize zarar vermez.» Sonra Kadi Fadil mektubunun devaminda Selahad-din'in Misir'da kâfirleri kirip, yok etmek, münkerati ortadan kaldirmak, Haçlılari kökünü kazimak, bid'atleri yikmak, adaleti ve fazileti yaymak; Misir'da, Yemende, Nube'de, Ifrikiye'de ve diger yerlerde Abbasiler adina hutbe okumak gibi yapmis olduğu yararliliklari anlatti. Bütün bunlari güzel ve basit ifadelerle izah etti.

Mektup, Haleplilere ulasinca onlar çok kötü bir cevap gönderdiler. O esnada onlar Musul emiri Seyfeddin Gazi b. Mevdud'a mektup yazmislardi. Seyfeddin, Nureddin Mahmud b. Zengi'nin kardesiydi. Seyfeddin Gazi onlara kardesi Izzeddin'i askerleriyle birlikte gönderdi. O da maiyetindeki askerlerle Haleplilere takviye olarak geldi. Halepli askerler de onun ordusuna katildilar ve Selahaddin'in yoklugunda Humus ve çevresini ele geçirmekle mesgul olduğu esnada Hama üzerine hücum ettiler. Haleplilerin yaptiklarini duyunca az miktarda askerlerle üzerlerine yürüdü. Karsilarina geldiginde onlari büyük bir askeri güce sahip olduklarini gördü. Selahaddin'in askerlerinin azligim görerek onu yenecegi ümidine kapilip karsisina çıktilar. Onunla savasmaga karar verdiler. Ancak Selahaddin geriden gelmekte olan askerlerinin kendisine ulasabilmesi için zaman kazanmak amaciyla onlari tatli sözlerle barisa davet etti. Hatta «Ben sadece Dimask'a sahip olmakla kanaat ederim. Orada Melik Salih Ismail adina hutbe okuturum. Sam'a bagli diger yerleri size birakirim» dedi. Hadim Sadü'd-Devle Gümüstekin Selahaddin'in amcasi oğlu Nasiriddin b.

Esedüddinin ellerinde bulunan Rahbe'yi de kendilerine vermemesi durumunda baris yapmaga yanasmayacaklarim bildirdi. Ancak Selahaddin «Orasi bana ait degildir. Orayi size vermege gücüm yetmez» denince Halepliler barisa yanasmadilar. Aksine savasa yöneldiler. Bu senenin ramazan ayinin ondokuzunda pazar günü Kurun-u Hama yaninda Selahaddin askerlerini tek bir kita haline getirdi. Büyük sabir gösterdi. O esnada kardesinin oğlu Takiy-yüddin Ömer b. Sahinsah ile kardesi Ferruhsah büyük bir askeri birlikle yardimina geldiler. Bu defa Selahaddin'in onlara karsi askeri gücü kuvvetlendi. Kalplerine korku saldi. Onlar da dönüp kaçtilar. Hezimete ugradilar. Baslari ve komutanlari esir düstüler. Selahaddin de kaçanın kovalanmamasini, yaralinin öldürülmeme sini askerlerine ilan edip duyurdu. Eline esir düşenleri saliverdi ve hemen Haleb üzerine yürüdü. Haleplilerin durumu tersine döndü. Perisan hale düstüler. Dün, Selahaddin kendilerinden baris talep ederken bugün onlar kendisinden, Ha-lepten vazgeçmesini istiyorlardi. Bunun karsiliginda elinde bulunan Hama ve Humus'a ek olarak Kefirtap, Maara ve Mardin'i de kendisine vereceklerini söylüyorlardi. Selahaddin, onlari bu isteklerini kabul edip Halep'ten çekildi. Artik Melik Salih'le savasmayacagina yemin etti. Kendi ülkesinin minberlerinde de onun adina hutbe okutacagini, ona dua ettirecegini bildirdi. Kardesi Mecdüddin de Beni Dayelilerin oradan salimen çikip gitmeleri için Selahaddin'den ricada bulundu. Bu ricayi kabul etti. Sonra güçlenmis ve muzaffer olarak Halep'den döndü.

Hama'ya vardiginda halife Müstedi Bi-Emrillah'in elçileri kendisine kiymetli hü'atler, siyah bayraklar, nisanlar ve saltanat divani tara-findan mühürlenmis sultanlik alametlerini, ayrıca Misir ve Sam sultani kilindigina dair fermam getirdiler. Ailesine, akrabalarina, arkadaslarina ve yardimcilarina çeşitli hü'atler dagitildi. Bugün görülmeye deger bir gündü. Hama'da dayisinin oğlu ve damadi Emir Sihabüddin Mah-mud'u naib olarak birakti. Sonra kendisi Humus üzerine yürüdü. Orayi da amcasinin oğlu Nasirüddin'e birakti. Nitekim orasi daha Önce Nasi-rüddin'in babasi Sirkuh Esedüddin'in elindeydi. Humus'tan sonra zilkade ayinda Baalbek ve Dimask'a gitti.

Bu senede Dimask'a bagli Mesgara kasabasinda Magripli bir adam ortaya çıkarak peygamberlik iddiasinda bulundu. Hileler, göz bagciligi ve bazi harikalar gösterdi. Ayak takimindan bazi kimseler etrafinda toplandilar. Sultan onun yakalatilmasini emredince Haleb'in bir kasabasina kaçti. Kulagi kesik ve ayak takimindan bazi kimseler çevresinde toplandi. Çiftçilerden bir grubu saptirdi. Sevdigi ve asik oldugu bir kadınla evlendi. Kadın, o yöredendi. Kadina peygamberlik iddiasinda bulunmasini öğretti. Ikisi Müseyleme ile Secah'a benzediler.

Bu senede halifenin veziri kaçtı, evi yağmalandı.

Yine bu senede Ebü'l-Ferec İbnü'l-Cevzî, Hanbelîler için inşa edilen bir medresede ders vermeye başladı. Ders esnasında Kadîlkudât Ebu'l-Hasan b. ed-Damiganî ile fakihler ve devlet büyükleri hazır bulundular. O gün görülmeye değer muazzam bir gündü. Ebu'l-Ferec'e kıymetli hil'atler giydirildi. [18]

Hicretin Besyüzyetmisinci Senesinde Vefat Eden Mashur Sahsiyetler **Ruh B. Ahmed**

Künyesi Ebu Talip el-Hadsenî'dir. Bir zaman Bağdat kadîlkudatlı-gi yapmıştır. Oğlu, Hicaz mmtikasındaydı. Babasının ölüm haberini duyunca kendisi de birkaç gün sonra vefat etti. Rafizilikle itham edilirdi. [19]

Semle Et-Türkmanî

Fars illerinde hakimiyet kurdu. Bazı kaleleri elde etti. Selçuklulara karşı ayaklandı. Yirmi sene kadar hüküm sürdü. Sonra Türkmenlerden bazıları onunla savastılar ve neticede onu öldürdüler. [20]

Kaymaz B. Abdullah

Lakabi Kutbeddin el-Müstencidî'dir. Halife Müstedi'ye vezirlik yaptı. Onun askerlerinin baskomutanıydı. Sonra halifeye karşı çıktı. Hilafet sarayını yağmalamak istedi. Halife de sarayın damına çıkıp halka Kaymaz'ın evini yağmalamaları için emir verdi ve evi yağmalandı. Halife fakihlerin fetvasını alarak bunu emretmisti. Neticede Kaymaz kaçtı. O ve beraberindekiler çölde öldüler. [21]

Hicretin Besyüzyetmişbirinci Senesi

Bu senede Haçlılar Mercüssifir'de ikamet etmekte olan Sultan Selahaddin'den barış talebinde bulundular. O da Sam'in kurak olması yüzünden onların bu isteklerini kabul etti. Askerlerini de Kadi Fadil komutasında Misir diyarına gönderdi ki oradaki gelirleri ve ürünleri toplayıp dönsünler. Kendisi de Sam da ikamete karar verdi. Kadi Fadil'in yerine katibi İmad'a itimad etti. Çünkü onun nazarında Kadi Fadil'dan daha kıymetli bir kimse yoktu:

«Süleyma'yi değişik olarak vermem gönül rızamla olmamıstı. Ama bazan mecburiyetler insani tahakküm altına alırlar.»

Sultan Selahaddin'in Sam'da ikamet edip Kadi Fadil komutasında askerlerini Misir'a göndermesi akıllıca ve tedbirli bir istı. Çünkü çevrede bulunan hükümdarların kendisine karşı olan korkularının devamım ancak böylece sağlayabilirdi. Askerlerini Misir'a gönderip az sayıdaki bir grup askerle kendisinin Sam'da kalmasına gelince Cenâb-i Allah ona zaferi

tekeffül etmisti. Musul emiri Seyfeddin Gazi (bu, Melik Nured-din'in kardesinin ogluydu) Haleplilere bir mektup yazarak Sultan Sela-haddin'le yapmis olduklari baristan dolayi onlari kinadi. Kendisi o esnada kardesini muhasara etmekle mesguldü. Kardesi Sincar emiri Imadüddin Zengi idi. Kardesiyle savasmasi dogru bir is degildi. Sirf Sela-haddin'e itaat etmis oldugundan kardesiyle savasiyordu. Ama Sultan Selahaddin'in kuvvetini ve yardimlarini anlayinca kardesiyle baristi. Sonra Haleplileri, Sultan Selahaddin'le yapmis olduklari barisi bozmaya tesvik edip kiskirtti. Neticede Halepliler, Sultan Selahaddin'le yapmis olduklari baris antlasmasini bozduklarini Sultan Selahaddin'e bildirdiler. O da onlara karsi Allah'tan yardim dileyip Misir'da bulunan askerlerini yanina çagirdi. Musul emiri bütün askerleriyle birlikte yola koyulup amcasinin oğlu Melikü's-Salih îmadüddin Ismail'le bir araya geldi ve rahvan atlar üzerindeki 20.000 savaşıyla yola koyuldu. Sultan Selahaddin de her tarafi kirip parçalayan kükremis bir arslan gibi üzerlerine gitti. Onun beraberinde ise sadece 1000 süvari vardi. Ama nice az topluluklar vardir ki Allah'in izniyle büyük topluluklari maglup etmislerdir. Musul ordusu da Sultan Selahaddin'i takviye etmek üzere yola koyulmustu. Sultan Selahaddin'in daglari andiran büyük ve kalabalik bir ordusu ve yardimcilari vardi. Iki taraf karsi karsiya geldiler. Birbirlerini savasa çagirdilar. Bu çagri sevval ayinin onunda persembe günü yapildi. Neticede iki tarafta siddetli bir savasa tutustular. Öyleki Sultan Selahaddin bizzat cephede hamle yapıyordu. Allah'in izniyle karsitlari hezimete ugradilar. Sultan Selahaddin'in askerleri Halepli ve Musullu-lardan bir kismini öldürdüler. Melik Seyfeddin Gazi'nin savaşılarini, savas malzemelerini ele geçirdiler. Önde gelen bazi komutanlarini esir aldilar. Sultan Selahaddin bunlarin bedenlerine ve baslarina MTatler saçtıktan sonra serbest birakti. Bunlar savas esnasinda bir grup Haçlılardan yardim istemislerdi. Bu, kahramanliga yaramaz. Sultan Selahaddin, Seyfeddin Gazi'nin otaginda, içinde güzel öten kuslar bulunan alti kafes görmüstü. Bu kafesler onun içki meclisinde bulunuyordu. Bu durumdaki bir komutan nasil muzaffer olabilir? Sultan Selahaddin bunlarin da Seyfeddin'e gönderilmesini emretti ve bunlan götüreren elçiye de su talimati verdi: «Seyfeddin'in yanma vardiginda ona selam söyle ve de ki: «Bu tehlikeli durumlara ve savasa girmektense bu kuslarla oynaman, senin için daha hostur.»

Sultan Selahaddin onlardan çok miktarda ganimet elde etti. Bu ganimetleri savasta bulunan ve bulunmayan askerlerine ve adamlarina dagitti. Seyfeddin Gazi'nin otagini kardesinin oğlu Izzeddin Ferruhsah Necmeddin'e ihsan etti. Otagdaki cariyeleri ve sarkici kadinlari sahibine gönderdi. Çünkü Seyfeddin'in beraberinde 100'den fazla sarkici kadin vardi. Ayrica oyun ve eglence aletlerini, çalgılarini Haleb'e gönderdi ve bunlari götüreren görevliye

de su talimati verdi: «Onlara de ki bu gibi seyler sizin için rükû ve secdeden daha hostur.»

Ulastirma askerleri düsman ordugahinda çok miktarda içki, barut ve eglence aletleri görmüstü. Düsman ordugahi tipki meyhaneyi andiriyordu. Iste bu, fsik eglence düskünü ve disiplinsiz olan kimselerin yoludur. [22]

Fasil

Askerler perisan halde Haleb'e döndüklerinde yemini bozduklarina ve sultana karsi geldiklerine pisman oldular. Sultan Selahaddin'den korktuklari için sehrin korunmasi için gerekli istihkm tedbirlerini aldilar. Musul eniiri de çabucak yerine ulasti. Mola vermeden yoluna devam etti. Nihayet seherine girdi. Sultan Selahaddin de ganimet taksimini tamamladiktan sonra son derece güçlü bir halde Haleb'e dogru sr'at-le gitti. Haleb'in etrafinda istihkm tedbirleri alindigim gördü ve kimse bize karsi koymasın diye önce sehrin çevresindeki kaleleri fethedelim sonra sehri ele geçirmek için harekete geçelim, dedi ve çevredeki kaleleri birer birer fethetmeye, hakimiyet temellerini teker teker yikmaya basladi. Meraga ve Menbic'i fethetti. Sonra Azaz'a yürüdü. Bu arada Halepliler Sinan'a yardım için haber saldilar. O da Sultan Selahaddin'i öldürmek için bir grup askeri görevlendirip yola koydu. Bunlari bir kısmi Selahaddin'in askerlerinin kiligina bürünerek saflari arasina sizdilar, savastilar ve birgün Sultan Selahaddin cephede dolasmakta iken firsati bulan bu fedailerden biri Sultan Selahaddin'e saldırdi; elindeki bakla Sultan Selahaddin'in basina vurdu, ancak sultan migfer giydiginden Allah onu ölümden kurtardi. Yalniz bak, yanagina isabet etti ve hafif yaraladi. Sonra bu saldirgan fedai, sultani yere yatirip bogazlamak istedi. evresindekilerse dehsete kapilmislardi. Sonra akillari baslarina gelince hep birlikte saldirganin üzerine atildilar. Onu öldürüp parça parça ettiler. Sonra ayni anda bir baska fedai sultana hücum etti. O da öldürüldü. Sonra bir baska fedai emirlerden birine hücum etti, o da öldürüldü. Sonra dördüncüsü kati. Ancak o da yakalanip öldürüldü. O gün savas iptal oldu. Sonra Sultan Selahaddin Haleb'e hücum etti. Orayi fethetti ve kardesinin oglu Takiyyüddin mer b. Sahinsah b. Ey-yub'a iktâ olarak verdi. Halep'lilere çok öfkelenip gazaplanmistti. Çünkü onu öldürmek için üzerine fedaileri salmislardi. Gidip sehrin karsisinda Cevsen dagi eteklerinde ordugahini kurdu. Babukiye basina adirini kurdu. Bu hadise zilhicce ayinin onbesinde cereyan etmistti. Artık köylerden, kasabalardan her taraftan haraç toplamaya basladi. Haleb'e giris ikislari yasakladi. Sene sonuna kadar Halep kusatmasini devam ettirdi.

Bu senenin zilhicce ayinda Sultan Selahaddin'in kardesi Nuru'd-Devle, kardesini zledigi için Yemen'den geldi. Çok miktarda mal ve para elde etmistti. Sultan Selahaddin onun glisine çok sevindi. Ikisi bir araya

geldiklerinde iyi ve takvali bir kimse olan Sultan Selahaddin «Ben Yusuf um bu da kardesimdir» dedi. Yemen beldelerine akrabalarini naib olarak tayin etti. Kardesi yaninda kalinca da onu Dimask'a ve oranın kazalarına naib olarak tayin etti. Bir rivayette anlatildigina göre kardesi Musul savasindan önce yanina gelmistir ki o da fetih ve zaferin en büyük sebeplerinden birini teskil etmistir. Çünkü kardesi son derece secaatli ve kahramandi.

Bu senede Sultan Selahaddin'in kardesinin oğlu Takiyyüddin Ömer, kölesi Behaeddin Karakus'u ordusuyla birlikte Magrip diyarina

gönderdi. O da gidip oralarda birçok beldeleri fethetti. Bol miktarda ganimet elde etti. Sonra da Misir'a döndü.

Bu senede aslen Samli olup Bagdat'ta yetisen Vaiz Ebu'l-Fütuh Abdüsselam b. Yusuf b. Muhammad, el-Ceride adli eserde ondan bahsederken söyle demistir: «O benim arkadasimdi.»

Vaiz Abdüsselam, vaaz için kürsüye oturdu. Sultan Selahaddin de yaninda hazir bulundu. Sultan'a birkaç parça siir okudu. Okudugu siirlerden biri suydu:

«Ey ruhumun sahibi ey emelimin son noktası.

Ey kalbimde ve düşüncemde her zaman hazir bulunan,

Sen beni kendi yaraticisi oldugun topraktan yarattin.

Nihayet bir timsal ve heykele dönüştüm.

Can suyunun ağaçta dolastigi gibi,

Kalbimde nurlu bir ruhu dolastirdin.

Nurlu bir ruhun safligi ile bulanik bir maddenin kaliba dökülüsü neticesinde bir cisim olarak ortaya çıkardın.

Eger sende yok olursam bu benim için övünülecek serefli bir hal olur.

Eger hazir olacak olursam da benim gözüm ve kulagim olursun

Veya gizleyecek olursam benim sirnm sende kalir.

Eger hatirdan geçecek olursam kalbim hep seni düşünür, tetikte olur.

Resmim ortaya çıkar, kayb olup tekrar meydana gelir.

Ama sen bende yok olursan, iste o zaman ben hatiralarda yasarim.» [23]

Hicretin Besyüzyetmisbirinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Hafiz Ibn Asâkir

Hafiz Ali b. Hasan b. Hibetullah b. Asâkir Ebü'l-Kasim ed-Dimaskî. Büyük hadis hafizlarindandir. Hadisle ilgilenenlerin, dinleyip rivayet edenlerin, derleyenlerin tasnif edenlerin, mütalaa edenlerin, hadis ve metinlerini

ezberleyenlerin, hadis üslup ve fenlerini sağlam bir şekilde öğrenenlerin üstadıdır. Sekiz ciltlik Tarihü's-Sam adlı eseri tasnif etmiştir. Bu eser kendisinden sonra varlığını muhafaza edip baki kalmıştır. Kendisinden önceki tarihçilere nisbetle esine az rastlanan alimlerdenidir. Kendisinden sonra gelen tarihçileri de kendisi gibi eser vermek için çok yormuştur. Bu alanda yaris ipini göğüslemistir. Bu esere bakıp iyice gözden geçiren ve düşünen kimseler onun bu eserde anlattıklarını ve bu eserin aslini görürler ve zamanının tarih alanındaki biricik eseri olduğuna, bunun tarih ağacının en yüksek dalı olduğuna hükmederler.

Ayrıca onun hadis ilmine dair faydalı kitapları vardır. Kendisi de ibadet ehli biri olup güzel yolda yaşayan, övgüye layık bir kimseydi. Etrafü'l-Kütübî's-Sitte, es-Süyühü'n-Nübül, Tebyin'ü Kizbi'l-Müfteri ala Ebil-Hasan el-Asarî gibi eserleri de vardır. Bunlardan başka irili ufaklı birçok tasnifatı, cüzleri ve risaleleri de vardır. Hadis derlemek için bir çok yerlere seyahatlerde bulundu. Şehirleri, bölgeleri, mintikaları asıp gitti. Hadis hafızlarından hiç birinin derleyemediği kitapları derledi. İstih-sahta bulundu. Kitapları birbirleriyle karşılaştırdı. Lafızlarını tashih etti. Dimaskli alimlerin önde gelenlerinden biri oldu. Hata bir çoklarının fevkine çıktı. Kadir, kıymet, hey'et ve itibar sahibi bir kimse oldu. Büyük serveti oldu. İnsanlara iyilikte bulunup bağışlar yaptı. Bu senenin recep ayının onbirinde yetmişiki yaşında vefat etti. Sultan Selahad-din onun cenaze merasimine katıldı. Cenazesi Babü's-Sagir mezarlığına defnedildi. Yüce Allah rahmet etsin. Cenaze namazını Kutbeddin en-Nisaburî kildirmisti.

Ibn Hallikan dedi ki: Onun birçok şiirleri vardır. Şiirlerinden biri sudur:

«Ey nefis! Vah haline ihtiyarlık geldi.

Artık ask-ü sevdanın anlamı kalmadı.

Gençliğim sanki hiç gelmemiş gibi çekip gitti.

Hiç gitmeyecekmiş gibi ihtiyarlık üzerime geldi.

Sanki sahsen ben gafletteyim.

Oysa ölüm üzerime gelip çökmüştür.

Keske hiç bu hayata gelmeseydim.

Ve Cenâb-i Allah ezelde,

Hayata gelmeyi benim için takdir etmeseydi.»

Ibn Hallikan dedi ki: Hafız ibn Asâkir, şiirlerinde kendisine lazım olmayan şeylerle uğraştı. Hata yaptı. Kardeşi Sainuddin HibetuUah bin Hasan da hadisçi ve fakih idi. Bağdat'ta Es'ad el-Mehinî'den ders aldı. Sonra Dimask'a geldi ve Gazaliye medresesinde ders verdi.

Bu senede altmışüç yasinda iken vefat etti. [24]

Hicretin Besyüzyetmisikinci Senesi

Bu sene basinda Sultan Selahaddin Haleb'i kusatma altında tutmaktaydı. Ümera, Haleplilerle baris yapmasını kendisine Önerdi. O da Halep ve kazalarının sadece Salih İsmail'e ait olması şartıyla Haleplilerle baris anlasması yaptı. Halepliler de bunu kabul ettiklerini yazıp imzaladılar. Akşam olunca Melik Salih İsmail Halep ve kazalarına ek olarak Azaz kalesinin de kendisine verilmesi için Sultan Selahaddin'e küçük yastaki kızkardesi Hatun binti Nureddin'i gönderdi ki, bu istegini kabul etmesini kolaylastırsın ve amacına rahatlıkla kavuşabilsin. Sultan Selahaddin Hatun'u görünce ayaga kalktı, yer öptü ve istegini yerine getirdi. Ayrıca ona çok miktarda mücevher ve armaganlar da verdi. Sonra kendisine saldırmış olan fedailerin üzerine hücum etmek için Halep'ten ayrıldı. İçinde barınmakta oldukları kaleleri Misyab'i kusattı. Bir kısmını öldürdü. Bir kısmını esir aldı. Kaleyi yaktı. Sigirlerini aldı. Diyarlarını yaktı. Sonra dayisi ve aynı zamanda Hama valisi Siha-büddin Mahmud b. Tutus, onları affetmesi için ricacı oldu. Çünkü fedailer (İsmaililer) kendisinin komsularıydılar. Sultan Selahaddin, dayisinin ricasını kabul etti.

Daha önceleri Dimask valisi olan Baalbek valisi Semseddin Mu-hammed b. Melikü'l-Mukaddem ona yokluğu esnasında Bika'da bozgunculuk yapan Haçlı esirlerinden bir topluluğu getirip teslim etti. Bu da onun Haçlılarla yeniden savaşa azmini biletti. Sultan Selahaddin, Sinan'ın adamları olan İsmailî fedailerle barıştı. Sonra Dimask'a döndü. Kardeşi Semsü'd-Devle Turan Sah onu karşıladı. Ona Melikü'l-Mu-azzam lakabını takti. Bundan sonra Sultan Selahaddin Misir'a gitmeye karar verdi.

Sehrezorlu Kadi Kemaleddin Muhammed bu senenin muharrem ayının altısında vefat etti. Bu zat hayırlı ve seçkin kadılardan olup Şehid Nureddin'in en has adamlarındandı. Şehid Nureddin ona Dimask Ca-mii'nin nazirliğini, darphane yöneticiliğini, surların onanması işini ve halkın umumî çıkarlarını gözetme görevini vermisti. Vefat edeceği zaman Kadi Kemaleddin, kendisinden sonra kardeşinin oğlu Ziyaeddin b. Ta-ceddin es-Sehrezorî'nin kadiliga atanmasını vasiyet etti. Sultan Selahaddin onu pek sevmemekle birlikte bu vasiyeti kabul etti. Kadiliga atadı. Çünkü Dimask'ta iken Sultan Selahaddin onu hapse atmisti. O da Sultan Selahaddin'e muhalif bir kimse olup ters davranışlar içine girmisti. Atandıktan sonra amcasının usulüne ve kaidesine göre kadilik meclisinde oturdu. Ancak Sultan Selahaddin'in gönlünde Serefüddin Ebu Said Abdullah b. Ebi Asrun el-Halebî'yi kadiliga atamak vardı. Çünkü o Dimask'a, Sultan Selahaddin'in yanına gitmiş, Sultan Selahaddin de onu Dimask kadiligina atayacağını vaad etmistti. Sultan Selahaddin bu niyetini Kadi Fadil'a bir sır olarak

vermis; Kadi Fadil da gidip Ziyaeddin'den kadilik görevinden istifa etmesini istemisti. O da bu istegi kabul edip kadilikten istifa etti. Beytülmal vekilligi görevi ise uhdesinde kalmisti. Bundan sonra Sultan Selahaddin, Ibn Ebi Asrun'u kadiliga tayin etti. Ancak Kadi Muhiddin Ebü'l-Meali Muhammed b. Zekiy-yüddin'i ise kendisine vekil tayin etmesini sart kosmustu. O da bu sarti yerine getirdi. Fakat daha sonra Ibn Ebi Asrun (Serefüddin), gözlerinin ferî azaldigindan vekili bulunan Muhiddin Ebu Hamid müstakil kadi oldu.

Bu senenin safer ayinda Sultan Selahaddin, Hazni köyünü Gazali-ye tekkesine vakfetti. Bu vakfin gelirleri orada ser'i ilimlerle ugrasan kimselere sarfedilecekti. Fakihlerin ihtiyaçlari bununla karsilanacakti. Bu vakfin nazirligini da Kutbeddin en-Nisaburî'ye verdi. Kutbeddin buranın müderrisi idi.

Bu senenin safer ayinda Sultan Selahaddin, Muineddin Onur'un kizi Hatun Ismetüddin'le evlendi. Bu Hatun daha önceleri Nureddin Mahmud'un zevcesi olup Kale'de ikamet etmekteydi. Evlenme akdinde kardesi Emir Sadeddin b. Onur veli olarak bulundu. Kadi Ibn Asrun ve beraberindeki adil kimseler de bu nikah akdinde hazır bulundular. Sultan Selahaddin, nikâh akdinin kiyildiği gece ile bir sonraki gecede Isme-tüddin Hatun'un yanında kaldı. Sonra Misir'a gitti. Cuma günü namazdan önce yola koyuldu. Mercüssifir'de konakladı. Sonra yoluna devam etti ve Siffin yakınlarında geceyi geçirdi. Tekrar yola koyuldu. Bu senenin rebiyülevvel ayinin onaltısında cumartesi günü Misir'a girdi. Kardesi ve Misir naibi Melikü'1-Adil Seyfeddin Ebu Bekir onu Kalzum denizi kisisinde karsiladi. Beraberinde çeşitli yiyecekler ve diğer esyalardan olusan çok miktarda hediyeler vardı. Kâtip Imad da Sultan Selahad-din'in maiyetindeydi. O daha önce Misir'a gelmiş değildi. Misir'in güzelliklerini ve özelliklerini anlatmaya başladı. Ehramlari ve diğer göz alıcı yerleri anlatti. Bunlari çeşitli seylere benzetti. er-Ravzateyn adli eserinde de anlatıldığı gibi çok abartmalarda bulundu.

Bu senenin saban ayinda Sultan Selahaddin Iskenderiye'ye gitti. Ogullari Fadil Ali ile Aziz Osman'i Hafız es-Sülefî'nin yanma götürüp ders alirdi. Persembeye, cuma ve cumartesi olmak üzere üç gün onlari Hafızın yanına götürdü. Son ders günü olan cumartesi, ramazanın dördüncü günüydü. Sultan Selahaddin ramazan ayini Iskenderiye'de geçirmeğe niyetlendi. Sehrin surlarının onarimini tamamladı. Donanmanın yenilenmesini, gemilerin onarılmasını ve savaşçılarla doldurulmasını, deniz yoluyla Cezayir'e gidip gaza yapılmasını emretti. Denizci askere bu amaçlarla bol miktarda iktalar verdi. Donanma için yeterince parayı beytülmalden verdi. Sonra ramazan ayi içinde Kahire'ye döndü ve orucunu orada tamamladı.

Bu senede Sultan Selahaddin Imam Safî'nin mezarının yanında Safîiler için bir medrese yaptırılmasını emretti. Seyh Necmeddin el-Habosanî'yi de

buranın müderrisi ve naziri yaptı.

Bu senede Sultan Selahaddin, Kahire'de hastahane yaptirilmasini emretti ve bu hastahane için çok vakiflar kurdu. Bu senede Musul kalesinin naibi Emir Mücahidüddin Kaymaz sehir dsinda yanyana olmak üzere güzel bir cami, bir hankâh, bir medrese ve bir de hastahane yaptırdi. Bu zat hicretin 595. senesinde vefat etmistir. Allah rahmet etsin. Bu anlattiklarimizdan baska onun yaptırdigi medreseler, hankâhlar ve camiler de vardir. Dindar, hayirli, faziletli ve Hanefî mezhebine mensup bir zatti. Edebiyat, siir ve fikh müzakereleri yapardi. Çokça oruç tutar, gecelerini de namazla geçirirdi.

Bu senede halife, saglikli kimselerden tecrid edilsinler diye cüz-zamlilarin Bagdat disinda bir nahiyeye götürölüp orada toplanmalarini emretti. Allah'tan afiyet dileriz.

Ibnu'l-Cevzî el-Muntazam adli eserinde bir kadinin söyle dedigini nakletmis tir:

«Yolda yürürken, bir adam her yanından geçtigimde bana satasirdi. Kendisine «Benden elde etmek istedigın seye ancak nikah ve sahid-lerle kavusabilirsin onun için hakimın yanında benimle evlen» dedim. Evlendikten sonra bir süre yanında kaldim. Sonra karni sisti. Istiska hastaligından Ötürü sistigini zannediyoorduk. Ama bir süre daha geçtikten sonra tipki kadınlar gibi bir çocuk dogurdu. Meger hünsa: erselik-mis!» Bu da çok tuhaf hallerdendir. [25]

Hicretin Besyüzyetmisikinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Ali B. Asâkir

Ali b. Asâkir b. Merhap b. Avvam Ebü'l-Hasan el-Bataihî. Kurra ve lügatçi idi. Hadis dinledi ve rivayet etti. Nahiv ve lügati çok güzel bilirdi. Kitaplarını Bagdat'taki Ibn Cerrare Mescidi'ne vakfetti. Seksen küsur yasındayken bu senenin saban ayında vefat etti. [26]

Muhammed B. Abdullah

Muhammed b. Abdullah b. Kasini Ebü'l-Fadil. Dimask kadilkudati idi. Kemaleddin unvanını alıp Sehre zorludur. Musul'da görev yapmıştır. Orada Safiiler için bir medresesi vardı. Nusaybin'de de bir medresesi vardı. Dindar, faziletli, güvenilir ve mutemed bir kimseydi. Nureddin Sehid Mahmud b. Zengi zamanında Dimask kadiligi yaptı. Ibn Saî'nin anlattigına göre Nureddin onu ikinci kez vezirliğe atamıştır. Sehid Nu-reddin'in mektuplarını yazardı. Bir defasında halife Muktefi'ye bir işle ilgili bir mektup yazmış, mektubunda imza yerine Muhammed b. Abdullah er-Resul ibaresini kullanmıştı. Halife de bu ibarenin altına (sal-lallahu aleyhi vesellem) diye yazmıştı.

Ben derim ki: Nureddin Mahmud b. Zengi, Dimask Camii'nin nazirliğim, darphane yöneticiliğini, surların onarım işini ona vermisti. Onun için hastahaneler ve medreseler yaptırmisti. Muhammed b. Abdullah, bu senenin muharrem ayında Dimask'ta vefat etti. [27]

Hatip Semseddin

Vezir Ebu Ziya'nın oğludur. Misir diyarının hatibi ve oranın vezirinin oğludur. İlk olarak Misir diyarında Sultan Selahaddin'in emriyle Abbasî halifesi Mustedi Bi-Emrillah adına hutbe okudu. Sonra Sultan Selahaddin'in nezdinde itibar sahibi olup yükseldi. Nihayet Sultan Selahaddin onu hükümdarlara ve halifelere elçi olarak gönderdi. Emri dinlenen, cömert, övgüye layık bir reisti. Sairler ve edipler kendisinden ders alırlardı. Sonra Sultan Selahaddin saltanat fermanı ile onun yerine Sehrezorî'yi tayin etti. Sairlere ve ediplere ders verme görevi onun için resmi bir vazife haline geldi. [28]

Hicretin Besyüzyetmişüçüncü Senesi

Bu senede Sultan Selahaddin, Cebel kalesinin onarımını, Kahire ve Misir surlarının yapılmasını emretti. Bunun üzerine Misir diyarında misli ve sekli görülmemiş bir kale onarımı yapıldı. Bu işlere Emir Baha-eddin Karakus yönetici olarak tayin edildi ki o, Takiyyüddin Ömer b. Sa-hinsah b. Eyyub'un kölesiydi.

Bu senede Remle'de müslümanlar hezimete uğradılar. Bu senenin cemaziyelevvel ayında Sultan Selahaddin Haçlılarla savaşmak üzere Misir'dan ayrılıp yola koyuldu. Remle diyarına vardı. Orada bazı Haçlıları esir alıp ganimet elde etti. Sonra askerleri ganimetlerle mesgul oldular. Çeşitli köylere ve mahallelere dagıldılar. Sultan Selahaddin ise en az sayıdaki askeriyle basbasa kaldı. Haçlılar büyük bir sövalye gurubuyla üzerlerine hücum ettiler. Çok çabalardan ve çirpinislerden sonra Sultan Selahaddin ölümden kurtuldu. Aradan birkaç gün geçtikten sonra askerleri dönüp yanma geldiler ve etrafında toplandılar, ama bu sebeple de halk arasında büyük bir panik meydana geldi. Misirliler onun ölümden kurtulduğuna, kendisini görmeden inanamadılar. Durum tipki «Geri dönmektense ganimetle ugrasmaya razı oldum» ata sözünde anlatıldığı gibi oldu. Bununla birlikte sultanın salimen kurtuluşu sebebiyle ülkede sevinç tefleri çalındı. Bu on sene sonra yasandıysa da yine de güzel bir gündü. Bu, Hittin günü olmuştur. Sultan Selahaddin bu savasta büyük sebat göstermişti. Oğlu Takiyyüddin Ömer esir düşmüştü. Haçlıların elinde yedi sene kalmıştı. Diğer oğlu da öldürülmüştü. Biyikleri henüz yeni terlemişti. Sultan Selahaddin esir düşen oğlu ile öldürülen oğluna çok üzüldü. Eyyub peygamberi örnek alarak sabretti. Davud peygamberi de örnek alarak

agladı. Bu savasta iki kardes Fa-kih Ziyaeddin Isa ile Zahireddin de esir düsmüslerdi. İki sene sonra Sultan Selahaddin 90.000 dinar fidye ödeyerek bunlari esaretten kurtarmisti.

Bu senede Halep'te devlet düzeni bozuldu. Halep emiri Melik Salih İsmail b. Nureddin, Hadim Gümüstekin'i yakaladı ve elinde bulunan Harim kalesini teslim etmesini istedi. O da teslim etmeyince Melik Salih onu ayaklarından astı. Burnunun altında duman tüttürdü ve Hadim Gümüstekin o saatte vefat etti.

Bu senede, Haçlı kontlarından büyük bir kont, Sultan Selahaddin'in yokluğu ve naiblerinde kendi beldelerinde mesgul olduklarını fırsat bilerek Sam'i ele geçirmek maksadıyla geldi. Kâtip İmad dedi ki:

«Haçlılar daha önce yapmış oldukları bans antlaşmasında şöyle bir şart ileri sürmüşlerdi: Her ne zaman hükümdarlarından büyük bir kont gelir de onu geri çeviremeyecek olurlarsa, mecburen onun maiyetine girip onunla birlikte müslümanlara karşı savaşacaklar, ona destek verecekler, ona takviye olacaklar; ama bu kont dönüp gittikten sonra kendileriyle Müslümanlar arasındaki eski antlaşma tekrar yürürlüğe girecek.»

İşte bu Haçlı kontu ve maiyetindeki Haçlılar, Hama sehrine ve hasta vaziyette bulunan Hama valisi ve aynı zamanda Sultan Selahaddin'in dayisi Sihabüddin Mahmud'a saldırdılar. Dimask valisi ve beraberindeki emirlerse kendi beldeleriyle mesgul idiler. Haçlılar neredeyse Hama'yi ele geçireceklerdi. Ama dört gün sonra Cenâb-i Allah onları bozguna uğrattı. Harim'e döndüler. Orayı da ele geçiremediler. Halep valisi Melik Salih İsmail onları Harim'den uzaklastırdı. İstedikleri paraları ve esirleri onlara verdi. O esnada Sultan Selahaddin'in dayisi ve Hama valisi Sihabüddin Mahmud da vefat etti. Kendisinden üç gün önce de oğlu Tutus vefat etmişti. Sultan Selahaddin, Haçlıların Harim'e hücum ettiklerini duyunca Misir'dan Sam'a doğru yola koyuldu. Seval ayının ondördünde Dimask'a geldi. Beraberinde Katip İmad da vardı. Ancak hacca gitmek amacıyla Kadi Fadil Misir'da kalmıştı.

Bu senede Kadi Fadil Sultan Selahaddin'e bir mektup gönderdi. Sultan Selahaddin'in oğlu Ebu Süleyman Davud'un dünyaya gelisi sebebiyle Sultan Selahaddin'i tebrik ediyordu. Böylece Sultan Selahaddin'in erkek çocuklarının sayısı onikiyi bulmuştu, ama daha sonra birkaç erkek çocuğu daha doğmuştu. Kendisi vefat ederken geride onyediyi erkek ve bir de Munise adında küçük yasta bir kız çocuğu bırakmıştı. Daha sonraları amcasının oğlu Melikü'l-Kâmil Muhammed b. Adil, Munise ile evlenmişti. Nitekim yeri gelince inşaallah bu husus anlatılacaktır.

Bu senede Yahudilerle Bağdat halkı arasında büyük bir kavga meydana geldi. Bu fitnenin çıkış sebebi suydı: Bir kilise yanında müezzinin biri ezan

okumus, Yahudilerden biri ise ona çok ağır sözler sarfede-rek hakarete bulunmuş, Müslüman da ona sövmüş ve ikisi birbiriyle kavgaya tutusmuşlardı. Müezzin divana gelerek şikayetçi olmuş, fitne büyümüş, halk adeta ayaklanmış, ortalığı velveleye bağlamışlardı. Cuma vakti olunca halk, bazı camilerde hatipleri hutbe okumaktan men etmişti. Bunun pesisira halk hemen camilerden çıkmış, Yahudilerin çalistikleri Suku'l-Attarîn'i yagmalamışlar, sonra da Yahudi kilisesine gidip orayı da yagmaıamışlardı. Güvenlik görevlileri yagmacılara engel olamamışlardı. Halife de halktan bazı kimselerin idam edilmesi emrini vermisti. O gecede ölüm cezasına çarptırılmış olup hapiste bulunan bazı yan kesiciler karanlıkta hapisten çıkarılıp idam edilmişlerdi. Sabah olunca halkın çoğu bu kargasa yüzünden olayı çıkaran bazı elebasılarını idam edildigini zannetmiş ve böylece ortalık sakinleşmişti.

Bu senede halifenin veziri Adüdü'd-Devle b. Reissü'r-Resa b. Mes-leme hacca gitmek üzere yola koyuldu. Halk da onu uğurlamaya çıkmisti. Batinîlerden üç kişi yoksul kiligina bürünerek ona yanasmışlar, güya bazı haberleri ona ılastıracaklardı. Bunlardan biri ona birseyler söylemek bahanesiyle yanına yaklaştı. Onu kucakladı ve birkaç bıçak darbesi vurdu. İkincisi, sonra üçüncüsü de aynı şekilde hücum edip kendisini bıçakladılar. Vücudunu paramparça ettiler. Çevresindeki bir topluluğu yaraladılar. Ama üçü de hemen Öldürüldü. Vezir ise baskaları tarafından tasınarak evine getirildi. Aynı günde öldü. Bu vezir, daha önceleri Vezir İbn Hübeyre'nin iki oğlunu idam ederek öldürmüştü. Cenâb-i Allah da kendisini öldürecek kimseleri üzerine musallat kıldı. Ne yaparsan yoluna gelir. Cezam tam olarak çekersin. [29]

Hicretin Besyüzyetmişüçüncü Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Sadaka B.Hüseyin

Sadaka b. Hüseyin Ebül-Ferec el-Haddad. Kur'an ilimlerini tahsil etti. Hadis dinledi. Fikih okudu. Fetva verdi. Siir, söyledi. Kelam ilmini beğenmedi. Seyhi İbn Zagunî'nin tarihine bir zeyil yazdı ki, bunda gariplikler ve tuhafliklar vardır.

İbn Saî dedi ki: «Sadaka b. Hüseyin alim ve faziletli bir seyh olup kitap istinsahi yaparak elde ettiği ücretle geçimini sağlayan yoksul bir kimseydi. Bağdat'ın Bedriye mahallesindeki mescide gelip orada yatardı. Aynı zamanda orada imamlik da yapardı. Zamani ve zamana bel bağlayan kimseleri kinardı. el-Muntazam adlı eserinde İbnul-Cevzî'nin onu yerdigini ve büyük günahlar işlemiş bir kimse olarak onu itham ettiğini gördüm. Ayrıca İbnü'l-Cevzî onun zindiklikta İbn Ravendî'ye benzediğini göstermek için delil niteliğinde bazı siirlerini de nakletmistir. Doğrusunu Allah bilir.

Sadaka b. Hüseyin bu senenin rebiyülahir ayında yetmişbes yasinda vefat etti. Bab-i Harp mezarligina defnedildi. Vefatından sonra onunla ilgili hiç de hos olmayan bazi rüyalar görülmüştür. Dünyada ve ahi-rette afiyet diliyoruz. [30]

Muhammed B. Es'ad B. Muhammed

Künyesi Ebu'l-Mansur el-Attar'dir. Hafde adıyla meshur olmustur. Hadis dinlemis, fikh dersleri almış, münazaralarda bulunmuş, fetva vermiş ve müderrislik yapmıştır. Bağdat'a geldi ve orada vefat etti. [31]

Mahmud B. Tutus Sihabüddin El-Harimî

Sultan Selahaddin'in dayisiydi. Hayirh, seçkin ve bahadır ümeradandı. Kizkardesinin oğlu olan yegeni Sultan Selahaddin, Hama sehrini ona ikta olarak verdi. Hasta haldeyken Haçlılar onu kusattılar. Hama'yi ele geçirdiler. Halktan bazi kimseleri öldürdüler. Sonra Hamalılar gayrete gelerek savasa giristiler ve Hama'yi geri alıp Haçlılari perisan vaziyette geri püskürttüler. [32]

Fatima Bintî Nasr El-Attar

Hayirli ve güzide hanımlardandı. Sahibü'l-Mahze'nin kizkardesinin sülalesindendir. Abide, takvali ve evine kapanan bir kadindi. Anlatildigina göre evinden üç kez disari çıkmıştır. Halife ve digerleri onu övüp methetmişlerdir. Dogrusunu Allah bilir. [33]

Hicretin Besyüzyetmişdördüncü Senesi

Bu senede Misir'da bulunan Kadi Fadil, Sam'da duran Sultan Sela-haddin'e bir mektup göndererek herbiri birer prens olan oniki oğlunun selamette oluslari sebebiyle onu tebrik edip mektubunda söyle demisti:

«Allah'a hamd olsun. Senin çocukların hayatın ziyneti ve süsüdür. Kalplerle ruhların reyhani ve çiçegidir. Bunlardan ayri kalmaga tahammül edebilen gönül elbetteki çok geniş bir gönüldür. Bunların sadece haberleriyle yetinen bir kalp elbetteki çok kanaatkar bir kalptir. Bunlardan uzakta olduğu halde kapanip uyuyabilen bir göz, çok uykucudur, bunlardan uzak kaldığı halde sabredip dayanabilen bir hükümdar elbetteki çok akilli ve tedbirlidir. Bunlari vererek Allah'ın kendisine nimet bahsettiği bir kula gelince elbetteki o kul, bu nimet sayesinde rahat bir hayat sürer. Efendimizin gerdani, bu inci çocuklari takinma özlemini duymuyor mu? Efendimizin gözleri bunlara bakarak bakis suyuna kanmak istemiyormu? Efendimizin kalbi bunlarla karsilama özlemini duymuyor mu? Elbetteki duyuyor. Iste bu kus da onların izlerini aramaz mi? Allah kendisini hayatta biraksın, uzun ömür yasatsın. Efendimize sunu söylemek düşünüyör:

«Böyle bir Özlemin sadece bir kısmı bile omuzda tasınamaz, tahammül edilemez. Ama benim kalbim ask içinde kivrınmaktadır.»

Bu senede Sultan Selahaddin, Mekke'deki hacılara vurulan ağır vergileri ve harçları kaldırdı. Daha önce garp tarafından gelen hacılardan çok miktarda vergi ve harç almiyordu. Bunu ödeyemeyenler hapse atılıyor, çoğu kez Arefe vakfesinde bulunamıyorlardı. Kaldırdığı bu vergilerin yerine Sultan Selahaddin, Mekke emirine Misir'da bazı arazileri ikta olarak verdi. Ayrıca her sene onun için Mekke'ye 8.000 ölçek buğday gönderilmesini de karara bağladı ki, bunlar onun ve adamlarının ihtiyaçlarını karşılasın. Mekke'de mücavir olarak yaşayan kimselere de bununla yardım edilsin. Mücavirler için de Misir'dan gönderilecek ürünler tahsis edildi. Allah, Sultan Selahaddin'e rahmet etsin.

Bu senede Emir Semseddin b. Mukaddem, Baalbek sehrinde isyan etti. Sultan'a hizmete gelmedi. Sultan, Humus'ta durmakta olduğu halde Emir Semseddin oraya gelmedi. Çünkü o, kardeşi Turansah'm Sultan Selahaddin'den Baalbek sehrini istediğini, Sultan Selahaddin'in de burayı ona verdiğini duymustu. Bu yüzden Emir Semseddin Humus'a Sultan Selahaddin'in yanına gelmedi. Nihayet Sultan Selahaddin'in kendisi Baalbek seherine geldi. Savaş yapmaksızın orada kusatma altına aldı. Sonra da Emir Semseddin'e elinde bulunan yerlerden daha fazlasını verip Baalbek sehrini ondan aldı. O da buna razı oldu. Baalbek sehrini Turansah'a teslim edip sehirden çıkıp gitti.

İbnü'l-Esir dedi ki: «Bu senede az yağmur yağdığından şiddetli bir kitlik meydana geldi. Bu kitlik Irak, Sam ve Misir diyarını etkiledi ve hicretin 575. senesine kadar devam etti. O senede yağmur yağdı. Fiyatlar ucuzladı. Ancak bundan sonra da şiddetli bir veba salgını görüldü. Ülkeyi, hummayı andıran sersam hastalığı da etkisi altına almıştı. Bu hastalık ancak hicretin 576. senesinde önlenebilmişti. Ama bu yüzden ancak Allah'ın bildiği kadar insan ölmüştü.

Bu senenin ramazan ayında halifenin hü'atları Dimask'ta bulunan Sultan Selahaddin'e ulaştı. Lâkaplarına Muiz Emirül-Mü'minin lakabı da eklendi. Kardeşi Turansah'a da hil'at verildi. Ve ona da Mustafa Emi-rü'l-Mü'minin lakabı takıldı.

Bu senede Sultan Selahaddin, Dimask taraflarında fesat çıkaran ve o çevreyi yağmalayan Haçlılarla savaşmak için kendinden önce harekete geçirmek üzere kardeşinin oğlu Femihsah b. Sahinsah'i teçhiz edip hazırladı ve Haçlıları ülkenin orta kısımlarına çekinceye kadar oyalamasını, kendisi oraya ulaşınca dek onlarla savaşmamasını emretti. Ancak Haçlılar Ferruhsah'i görür görmez onunla savaşa tutuştular. Femihsah da onları kirip geçirdi. Komutanlarından Nasira valisi Hanfri'yi öldürdü. Hanfri büyük

Haçlı kontlarından ve sövalyelerindendi. Savasmaktan hiç çekinmezdi. Allah, bu savasta onu helak etti. Sonra Sultan Selahaddin, yegeninin pesinden gitti. Kesve'ye vardığında Haçlı ölülerinin baslarını mızraklar üzerinde gördü. Yegeninin ganimet ve esirleri de beraberinde getirmiş olduğunu gördü.

Bu senede Beytül-Ahzan yanında çöldeki yolcular için bir kale yaptılar. Ancak burayı Müslümanlarla savasta bir gözetleme yeri haline getirdiler. Ayrıca bu sayede müslümanların yolunu da keseceklerdi. Haçlıların emiri kendisiyle Sultan Selahaddin arasındaki antlaşmayı bozdu. Her taraftan İslam ülkesine hücum ettiler ki, Müslümanları oyalasınlar. İslâm ordusu her bir tarafa dağılsın. Hep bir arada bulunmasın. Sultan Selahaddin, kardeşinin oğlu Ömer'i Hama'da bıraktı. Yanına İbn Mukaddem ile Seyfeddin Ali b. Ahmed el-Mestub'u da vermisti. Bunlar o yöreyi koruyacaklardı. Bika'da gözetim altında tutacaklardı. Humus sınırına da amcasının oğlu Nasirüddin b. Esedüddin Sirkuh'u tayin etti. Mısır'da naibi olarak bulunan kardeşi Melik Ebu Bekir el-Adil'e de haber salarak Haçlılarla savasmada kullanması için kendisine 1.500 süvari göndermesini istedi. Haçlılara bir mektup yazarak Beytül-Ahzan yanında çölde kalmış kimselerin barınması amacıyla yaptıkları, ama başka amaçla kullandıkları kaleyi yıkmalarını istedi. Onlar da bu kalenin yapımına sarfettikleri parayı kendilerine vermesi halinde ancak yıkabileceklerini söylediler. Sultan Selahaddin de onlara 60.000 dinar verdi. Ama kabul etmediler. Sonra 100.000 dinara çıkardı. Ancak bunu da kabul etmemeleri üzerine kardeşinin oğlu Takiyyüddin Ömer ona: «Bu parayı İslâm ordusuna sarfet ve askerlerinle gidip o kaleyi yık» dedi. O da kardeşinin oğlunun bu tavsiyesine uydu. İleride anlatacağımız gibi ertesi sene gidip kaleyi yıktı.

Bu senede halife Müstedî, İmam Ahmed b. Hanbel'in mezarının üzerine söyle bir levha yazılıp konulmasını emretti. Önce Ayet el-Kürsi yazılacak sonra da su ibare, levha'nın alt kısmında yer alacaktı: "Bu, sünnetin tacı, ümmetin yüksek himmetli alimi, âbid, fakih, zahid olan büyük bilginin mezarıdır.»

Bu levhanın en son kısmında da vefat tarihi yazılacaktı. Yüce Allah rahmet etsin.

Bu senede Bağdat'ta Rafizîler için sahabilerle onları seven kimselere sövge dolu ifadeler içeren şiirler okuyan bir sair yakalandı. Halifenin emri üzerine onun için Özel bir meclis kuruldu. Sonra sorguya çekildi. Habis bir Rafizi propagandacısı olduğu anlaşıldı. Fakihler dilinin ve ellerinin kesilmesi için fetva verdiler. Bu fetvanın gereği yapıldı. Sonra halk onu linç etmek için ele geçirmek istedi. Ona tuğla parçaları savurdular. O da kendini Dicle'ye attı. Nehirden çıkarıp vurdular. Nihayet can verip Öldü. Bir ip alıp ayagina

bagladilar. Yüzüstü sürüyerek sehrin

her tarafini, çarsi ve pazari dolastirdilar. Sonra da onu bir kireç ve tugla firinina attilar. Güvenlik görevlileri onu halkin elinden kurtaramadi. [34]

Hicretin Besyüzyetmisdördüncü Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Es'ad B. Belderek El-Cibrilî

Hadis dinledi. Müzâkeresi hos, kavrayisi iyi bir âlimdi. Bu senede 104 yasinda vefat etti. [35]

Hayse Beyse

Sa'd b. Muhammed b. Sa'd. Sihabüddin lakabini tasirdi. Künyesi Ebu'l-Fevaris olup Hayse Beyse adıyla meshur olmustur. Meshur bir siir divani vardir. Bu senenin saban ayinin besinde sali günü vefat etti. Vefat ederken sekseniki yasindaydi. Cenaze namazi Nizamiye medresesinde kilindi. Babü't-Tibn mezarligina defnedildi. Çoluk çocuğu yoktu. Yazismalar hususunda esi bulunmaz bir kâtipti. Muglak olarak yazdigi mektuplari çözmek çok zordu. Beni Temim kabilesinden oldugunu söylerdi. Bu husus babasina soruldugunda ben bunu ancak kendisinden duymusum, dedi. Sairlerden biri bu iddiası sebebiyle onu hicv etmistı. Söyle ki:

«Ne kadar irilessende, kalensüveni uzatsanda.

Sende Temim kabilesinden bir tüy dahi yoktur.

Keler ve kurumus Ebu Cehil karpuzunu ye.

Istersen erkek deve kusunun sidigini de iç.

Evine misafir geldiginde ikram etmeyen kimse, itibarli degildir.

Irzini müdafaa etmeyen de muteber degildir.»

Hayse Beyse'nin güzel siirlerinden biri de sudur:

«Kisinin bir an dahi selamette kalmasi tuhaftir.

Çünkü hersey onun Ölümü için bir sebeptir.

O kaçır, ama olaylar onu kovalar.

Olaylar dursalar bile kendisi olaylara dogru kosar.

Hayatinda yere yigilip ölmek varken,

O nasıl rahatça dolasip durur?»

Su siir de ona aittir:

«Bir an için olsun felekten gafil kalma.

Çünkü canlı olan herkesin ölümü kaçınılmazdır.

Uzun süre yaşamak seni aldatmasin.

Uzun ömrü sen ebediyet saniyorsun.

Sondaki sey bize yaklasiyor.

Besik mezara ne kadar da yakinmis!»

el-Ikd adli eserin sahibi Endülüslü Ahmed b. Abdirabbihî'nin de söylediği su siir yukaridaki siire mana bakımından ne kadar da yakındır:

«Bilesin ki dünya bir meseligin yesil agaçlari gibidir.

Bir tarafi yeserdiginde diger tarafi kurur.

Zaman ve emeller, musibetlerden baska birsey degildirler.

Lezzetler de sadece afet ve felaketlerdir.

Bunlardan ötürü sakın gözünden yas gelmesin.

Bunlar her ne kadar gidici iseler de sen de gidicisin.»

Ebu Sa'd es-Sem'ânî, zeylinde Hayse Beyse'den bahsetmis, onu övmüs, divanından ve risalelerinden kesitler sunmustur. Kadi Ibn Halli-kan da onun risalelerinden övgüyle bahsedip söyle demistir:

«Kendisinde gurur ve azamet vardı. Arapça'dan baska bir dil konusmazdi. Safî mezhebine mensup bir fakihti. Münazara ve hilaf ilmiyle mesgul oldu. Sonra bütün bunlari birakip kendini siire verdi. Arap siirleri hakkında insanların en bilgilisiydi. Arapların muhtelif lugatlari-ni da çok iyi bilirdi. Kendisine Hayse Beyse denmesinin sebebi suydu: İnsanlari hareket ve birbirlerine karismislik içinde görünce: «Bunlara ne oluyor Hayse Beyse içindedirler (yani karisilik ve kavga içindedirler)» dedi. Iste bu sebeple kendisine Hayse Beyse, lakab olarak takildi. Kendisinin Arap tabibi Ekseni b. Sayfî sülalesinden geldigini söylerdi. Çoluk çocuğu yoktu. Hille'de bir alacağı vardı. Onu tahsil etmege gitti. Bu senede Bagdat'ta vefat etti. [36]

Muhammed B. Nesim

Künyesi Ebu Abdillah el-Hayyat idi. Reis Ebu Fadil b. Absun'un azatlisidir. Hadis dinledi, topladi, derledi. Seksen yasina yaklasmis iken bu senede ayagi merdivenden kayip yere düştü ve vefat etti. Muhammed b. Nesim söyle demistir: Mevladdin yani Ibn Allâm el-Hakim b. Absun bana söyle bir siir okumustu:

«Hüzünlü okuyucu, kilisesinde basi örtülü rahibe göre takvaya daha layiktir.

Kainata ve feleklere bakip düşünen kimse.

Rahman'a ibadet hususunda insanların en layikidir.

Genis yer yüzünü yaya olarak dolasmak,

Kaygan elleri öpmekten daha uygundur.

Bu gibi kimseler üç köseli dört köseli bes köseli zaviyelerdeki cahillere nisbetle Rablerinden daha çok korkarlar.» [37]

Hicretin Besyüyetmisbesinci Senesi

Bu senede Merc Uyun savaşı yapıldı. Sene başında Sultan Selahaddin askerleriyle birlikte Banyas yakınındaki Tel-Kadi'de konaklamıştı. Sonra Haçlılar hep birlikte üzerine hücum ettiler. O da onlara karşı harekete geçince iki taraf karşı karşıya geldi. İki ordu çarpışmaya başladı. Neticede Cenâb-i Allah zaferini Müslümanlara ihsan etti. İslâm ordusunu güçlendirdi. Aziz kıldı. Haçlı alayları dönüp kaçmaya başladılar. Allah'ın süvarileri de peslerine düşüp onları kovaladılar. Haçlıların büyük bir kısmı öldürüldü. Komutanlarından bir topluluk da esir düştü. Sultan Selahaddin'in emrini dinleyip kendisine itaat edeceklerini bildirdiler. Esir düşenler arasında Templier ve Hospitalier tarikatlarının reisleri, Remle kontu, Taberiye kontu, Kastalan kontu, Yafa kontu ve diğer bazı komutan ve kontlar vardı. Ayrıca bir grup haçlı şövalyesi ve askeri de esir düşmüştü. Kudüs süvarilerinden bir topluluk da esir düşenler arasındaydı. Bunların esrafından 300 kadar kişi de esir düşmüştü. Bunlar, zincirlere vurularak horlandılar. Tahkir edildiler. Kâtip İmad dedi ki: «Sultan Selahaddin, o gece safak aydınlanıncaya kadar onları kontrol altında tuttu. O gün sabah namazını yatsı abdestiyle kıldı. Yirmi kadar adamıyla o Haçlı gurubunun yanında oturdu. Cenâb-i Allah onu düşmanlarından korudu. Sonra Dimask kalesinde hapsedilsinler diye bu Haçlı esirleri Dimask'a gönderdi. Remle kontu İbn Barzanî 150.000 Suri dinari ödeyerek esaretten kurtuldu. Ayrıca kendi ülkesinde bulunan 1.000 Müslüman esiri serbest bırakacağına da taahhüd etti. Bunun üzerine esaretten kurtuldu. Haçlı esirlerden bir kısmı da bol miktarda kurtuluş akçesi vererek esaretten kurtuldular. Kimi de zindanda can verdi. Sultan Selahaddin'in Merc Uyun zaferini kazandığı günde müslümanların donanması denizde Haçlı donanmasını da mağlup etmiş ve onlardan 1.000 kişiyi esir almış, muzaffer ve güçlenmiş halde geri dönmüştü. Sairler de bu savaşı sebebiyle Sultan Selahaddin'e birçok övgüler yagdırmışlardı. Zafer haberi bir mektupla Bağdat'a bildirilince orada da sevinç davulları çalındı. Müjdeler her tarafa ulaştırıldı. Melik Muzaffer Takiyyüddin Ömer daha büyük bir işle meşgul olduğu için bu savasta hazır bulunamamıştı. Söyle ki: Rum meliki Firar Sülam, Romen kalesini istediğini bir mektupla bildirmiş, Melik Nureddin'in o kaleyi kendilerinden gasp ettiğini, oğlunun da asi olduğunu söylemişti. Ancak Sultan Selahaddin onun bu isteğini kabul etmeyince Rum meliki, Ranon kalesini kuşatmaları için 20.000 asker göndermişti. Sultan Selahaddin de Takiyyüddin Ömer'i, aralarında Seyfeddin Ali b. Ahmed el-Mestub'un da bulunduğu 800 süvari ile Ranon kalesine sevk etmişti. İki taraf karşı karşıya geldiklerinde Müslümanlar

Allah'in izniyle Haçlılari maglup etmişlerdi. Böylece Ranon kalesi Sultan Selahaddin'in elinde kalmıstı. Burası Baalbek şehri karsılığında İbn Mukaddem'den alınan bir kaleydi. Takiyyüddin Ömer bu savaşla övünüyor ve kendisinin 20.000 (baska bir rivayete göre 30.000) Haçlı askerini 800 Müslüman askerle hezimete ugrattığını söylüyordu. Çünkü Haçlılari geceleyin ansizin basmış, onları kirip geçirmişti. Yapılan savaş neticesinde Haçlılar bastan sona kırılarak hezimete ugramışlar, hatta kaçıp gitmişlerdi. Çoğu da öldürülmüştü. Ordugahlarında bıraktıkları bütün mallar ganimet olarak Müslümanlara kalmıştı. Sultan Selahaddin'in, Haçlılari Merc Uyun'da bozguna ugrattığı günde Takiyyüddin'in de Ranon kalesi yanında Haçlılari bozguna ugrattığı söylenir. Dogrusunu Allah bilir. [38]

Hisnü'l-Ahzan'in (Ahzan Kalesinin) Yikilmesi

Burası Sıf'da yakın bir kaledir. Sonra Sultan Selahaddin geçen sene Haçlıların yaptırıp içinde bir kuyu kazdıkları ve orayı kendileri için gözetleme üssü haline getirdikleri sonra da Daviye'ye (Templier Tarikatına) teslim ettikleri kaleye hücum etmek üzere yola koyuldu. Gidip kaleyi kusatma altına aldı. Her taraftan surlarını deldi. İçeriye ateş bıraktı ve kaleyi temellerine kadar tahrip etti. Oradaki herşeyi ganimet edindi. Kalede 100.000 parça silah, bol miktarda da yiyecek vardı. Kaledeki 700 kişiyi esir aldı. Bir kısmını öldürdü, diğerlerini de Dimask'a sevk etti. Sonra kendisi de muzaffer ve güçlenmiş olarak Dimask'a döndü. Yalnız kusatma süresi içinde veba ve asiri derecedeki sıcaklıktan Ötörü emirlerinden on kişi vefat etmişti. Kusatma ondört gün sürmüştü. Sonra insanlar adetleri üzere orada bulunan Hz. Yakub'un mezarını ziyaret ettiler. Sairler bu gazası sebebiyle Sultan Selahaddin'i övdüler:

«Senin gayretin ve ciddiyetin sayesinde mızrakların uçları düşmanlara yöneldi.

Senin şerefin karsısında düşmanların gözleri kamasıyor.

Sen, delici ısıklar saçan karanlık gecelerdeki bir yıldızsin.

Öyle bir kılıçsin ki, Allah seni salladığında düşmanları parçalayıp kesersin.

Hisnü'l-Mehad üzerinde durdun. O kale,

Öyle bir kaledir ki hiçbir yer ona benzemez, ona denk olamaz

Asker çoklugundan bir karış toprak dahi göze görünemedi. Her taraf askerlerle doldu.

Öyle askerler ki, kükreyen arslanlar gibiydiler.

Yüksek boylu atlar, kat kat zirhlar. Hint yapısı keskin kılıçlar ve delici mızraklarla savaşıldı.

Kiliçlar senin sancaklarını bir an dahi geri çeviremediler.

Sancaklarının karsısında düşmanların siyah cigerleri tiril tiril titredi.

Düşman kiliseleri, havraları ve manastırları sarsıldı. Ama bu sayede hanif dini ve mushaf kuvvetlendi. Haçi, Haçın kullarını, onların yerlerini, yurtlarını terk ettiginde oralar harap vaziyetteydi.

Yemin ederken yalan yere yemin eden bir topluluk, Nasıl olur da peygamberlerin yurdunda yasayabilir. Ben size öğüt verdim. Dinde öğüt vermek vaciptir. Yakub'un evini bırakın, İste Yusuf geldi.»

Bir başka sair de söyle demisti:

«Haçlıların helaki acilen geldi. Haçlarının kirilmesinin vakti de gelmiştir. Onların ölümlerinin vakti gelmiş olmasaydı, Beyt-i Ahzan onarılıp senlenmezdi.»

Kadi Fadil'in bu kalenin yikihsiyle ilgili olarak Bağdat'a gönderdiği mektupta şu bilgilere rastlamaktayız:

Kalenin duvar kalınlığı on zira'dan fazlaydı. Her biri yedi zira veya daha fazla veya daha az uzunlukta büyük taşlar bu kalenin duvarları için temin edilmisti. 20.000'den fazla taş kullanılmisti. Bu taşlardan herbiri binaya ancak dört dinar veya daha fazla para sarfedilerek yerleştirilmisti. İki duvar arasında ses geçirmez kaim taşlar kullanılmisti. Bunları Cibali's-Sem tepesinden getirmişlerdi. Duvardaki harç kireçle yogurulmustu ki, bu bir tasa sivandığında onunla yekpare hale geliyordu. Artık ondan kopması mümkün değildi. Bu duvarları demirle yıkmak dahi imkânsızdı.

Sultan Selahaddin bu senede kardesinin oğlu İzzeddin Ferruh-sah'a Baalbek sehrini ikta' olarak verdi. Sıfı ve kazalarına baskın yaptı. Oradaki savaşçıların çoğunu öldürdü. Ferruhsah önde gelen bahadirlardandı.

Bu senede Kadi Fadil Dimask'tan Hacca gitti. Dönüşünde Misir'a geldi. Yolda çok zorluklarla karsılastı. Hüzünlendi. Yoruldu. Bitkin düştü. Geçen sene de Misir'dan Hacca gitmiş, dönüşünde Sam'a gelmişti. Bu seneki yolculuğu geçen senekine nisbetle daha zor geçmişti.

Bu senede büyük bir deprem meydana geldi. Bu yüzden birçok kale ve kasaba yıkıldı. Birçok insan öldü. Dağ başlarında büyük kayalar kopup yuvarlandı. Dağlar ve ülkeler arasında uzun mesafeler olmasına rağmen tepelerden kopup yuvarlanan bu iri kaya parçaları çöllerde ve sahralarda çarpıştılar.

Bu senede insanlar şiddetli bir kitliga ve yoksulluğa maruz kaldılar. Bitip tükendiler. Bu yüzden çok sayıda insan vefat etti. İnna lillah ve inna ileyhi raciun (dogrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz). [39]

Halife Müstedi Bî-Emrillah'in Vefati Ve Biyografisi

Halife Müstedi'nin hastaligi sevval ayinin sonlarinda baslamisti. Karisi bu durumu gizlemek istedi, ama basaramadi. Bagdat'ta büyük bir fitne meydana geldi. Halk birçok evleri, mallari yagmaladi. Sevval ayinin yirmiikisinde cuma günü veliahd Ebü'l-Abbas Ahmed b. Müstedi adina hutbe okundu. Bu, artık Halife Nasir Li-Dinillah'ti. O gün görölmege deger muazam bir gündü. Adina hutbe okutulmasi sebebiyle hatiplerin, müezzinlerin, orada hazır bulunan cemaatin üzerlerine altınlar saçildi. Humma hastaligina yakalanan Müstedi Bi-Emrillah'in hastaligi ramazan ayında baslamisti. Hastaligi gittikçe fazlalasti. Bir ay hasta yatti ve sevval ayinin sonunda otuzdokuz senelik ömrünü noktalayarak vefat etti. Dokuz sene üç ay onyedı gün süreyle halifelik yapmisti. Cenazesi yıkandı ve ertesi gün namazi kilindi. Kendi yaptırdigi da-rünnasra defnedildi. Çünkü oraya defnedilmesini sagliginda vasiyet etmisti. Geride iki erkek evlat birakmisti ki bunlardan biri veliahd, Uhde-tü'd-Dünya ve'd-Din Ebü'l-Abbas Ahmed Nasir Li-Dinillah, diğeri ise Ebu Mansur Hasim'di. Ona, reislerden bir grup vezirlik yapmislardı. Hayirli ve seçkin halifelerden olup iyiligi emreden, kötülüğü yasaklayan, insanların üzerindeki agir vergi ve harçlari kaldiran, bid'atleri ve aviP seyleri yok eden, yumusak huylu, agir basli, alicenap ve cömert bir kimseydi. Vefatından sonra oglu Nasir'a hilâfet bey'ati yapıldi. [40]

Hicretin Besyüzyetmisbesinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Ibrahim B. Ali

Künyesi Ebu îshak'ti. Safiî fakihı idi. Ibn Ferra el-Ümevî el-Bagdadî diye meshur olmustur. Faziletli bir zat olup münazaralarda bulunurdu. Fesahat ve belagat sahibi bir sairıdi. Yetmisdört yasinda bu senede vefat etti. Cenaze namazini Nizamiye müderrisi Ebül-Hasan el-Kazvinî kildirdi. [41]

Ismail B. Mevhub

Ismail b. Mevhub b. Muhammed b. Ahmed Hizir Ebu Muhammed el-Cevalikî Hücetü'l-İslâm. Kendi zamanında Arap dili ve edebiyati alanında önde gelen büyük alimlerdenıdi. Akranlari arasında parmakla gösterilen bir kimseydi. Dindar ve saglam inanç sahibiydi. Lügat ve nahvi iyi bilirdi. Konusmasi güzel, niyeti halis, yasantisi hos bir insandı. Gençliginde de ihtiyarligında da sevilen bir insandı. Hadis dinledi. Eserleri ve haberleri topladı. Hadis yoluna tabi oldu. Hadisin gösterdigi hedefi kendine hedef edindi. Yüce Allah rahmet etsin. [42]

Mübarek B. Ali B. Hasan

Mübarek b. Ali b. Hasan Ebu Muhammed b. Tabbah el-Bagdadî. Mekke'de yasadı. Oranın mücaviri oldu. Orada hadis hanzi oldu. İlimde o kadar

yüksek mertebelere ulasti ki, parmakla gösterilir hale geldi. Cenaze merasimine çok sayıda insan katildi. O gün görölmege deger muazzam bir gündü. [43]

Nasir Li-Dînillah Ebü'l-Abbas B. Müstedi'nin Hilafeti

Babasinin, hicri 575. senenin sevval ayinin sonunda vefat etmesi üzerine emirler, vezirler, devlet büyükleri, havas ve avam kendisine biat ettiler. Babasinin vefatından kısa bir süre Önce minberler üzerinde kendisinin adına hutbe okundu. Babasinin vefatından bir gün, baska bir rivayete göre bir hafta önce kendisine veliahdlik beyati yapıldığı söylenir. Ama Cenâb-i Allah'ın takdiri geregi babasinin vefatından sonra halifeligi hususunda kendisiyle çekisen bir kimse çıkmamisti. Kendisine Nasir lakabi verilmisti. Abbas ogullari arasında ondan önce kendisinden daha uzun süre halifelik yapan biri çıkmamisti. Hicretin 623. senesinde vefat edinceye dek halifelikte kaldı. Zeki, cesaretli ve heybetli bir kimseydi. Nitekim bu hususlar, vefatından bahsederken anlatılacaktır.

Bu senenin zilkade ayinin yedisinde hazine naziri Zahirüddin Ebu Bekir b. Attar görevden alındı. Son derece tahkir edildi. Kendisi ve adamları horlandı. Adamlarından bir kısmı öldürüldü. Kendisi de şehirde teshir edildi. Halife Nâsir'in otoritesi sağlamlastı. Ülkede heybeti arttı. Hilafet makamı, bütün işlerde tek yetkili merci haline geldi. Kurban bayramı günü geldiginde merasimler adet üzere icra edildi. Dogrusunu Allah bilir. [44]

Hicretin Besyüzyetmisaltinci Senesi

Bu senede Sultan Selahaddin, Haçlılarla ateskes yaptı. Rum beldelerine gitti. Oradaki emirlerle Artuk ogullari arasında baris yaptı. Ermeni ülkesine hücum etti. Orada bir süre ikamet etti. Bazı kalelerini fethetti. Çok miktarda ganimet aldı. Altın ve gümüş kaplara sahip oldu. Çünkü Ermeni hükümdarı, Türkmenlerden bir topluluğa hiyanette bulunmustu. Onu ülkesine geri çevirdi. Sonra kendisine Ödeyeceği bir miktar mal, serbest bırakacağı bir miktar esir ve Haçlıların elinden kurtaracağı baska bir grup esir karşiligında onunla baris anlasması yaptı. Sonra da muzaffer ve güçlenmiş olarak geri döndü. Cemaziyelahir ayinin sonunda Hama'ya geldi. Bu faaliyetlerinden ötürü sairler kendisini övdüler.

Bu senede Musul valisi Seyfeddin Gazi b. Mevdud vefat etti. Seyfeddin, yakışikli, endami güzel, yuvarlak sakallı bir gençti. On sene valilik yaptı. Otuz yaşında vefat etti. İffetli, heybetli, ağır baslı bir kimseydi. Atma bindiginde, yerde oturduğunda yetiskinlik çağında olan büyüklerin, kadınlarının yanma girmelerine müsaade etmezdi. Kan akitici değildi. Biraz cimri olduğu söylenir. Allah affetsin. Bu senenin safer ayinin üçünde vefat etti. Kendisinden sonra tahtını oğlu İzzeddin Sencer Sah'a bırakmaya

niyetlenmisti. Ancak emirler, Sultan Selahaddin'den korktuklari ve oglunun yasinin da küçük olmasindan dolayı onun bu kararini uygun bulmadilar. Hepsi kardesinin tahta geçmesi hussunda ittifak ettiler. O da bu ittifaka uyup tahtini kardesine birakti. Artık kardesi Izzeddin Mes'ud tahta geçmisti. Izzeddin Mes'ud, Mücahidüddin Kay-maz'i memleket vezirliğine tayin etti. Bundan sonra halifenin elçileri Sultan Selahaddin'in yanına giderek Suruç, Urfa, Rakka, Harran, Ha-bur ve Nusaybin'in, Seyfeddin'in zamanında olduğu gibi yine Izzeddin Mes'ud'un elinde kalmasına müsaade etmesini istediler. Ancak Sultan Selahaddin bunu kabul etmeyip şöyle dedi:

«Sözünü ettiginiz bu beldeler müslümanların memleketinin sınırlarıdır. Ben, Haçlılarla yaptığımız savasta bize yardımcı olsun diye buraları Seyfeddin'in eline terk etmistim. Ancak o bize yardımcı olmadı.» Sultan Selahaddin, Müslümanlara yardımı dokunsun diye maslahat gereği bu işi terk etmek gerektiğini halifeye bir mektupla bildirdi. [45]

Sultan Turansah'nın Vefatı

Bu senede Sultan Selahaddin'in kardesi Sultan Melikü'l-Muazzam Semsü'd-Devle Turansah b. Eyyub vefat etti. Bu zat, kardesi Selahaddin'in emri üzerine Yemeni fethetmisti. Orada bir süre kalmış, bol miktarda servet edinmiş, orada bir baskasını naib olarak bırakmış ve özlemini duyduğu kardesinin yanına Sam'a gelmişti. Yoldayken sairin birinin kendisi için yazmış olduğu siiri bir mektupla kardesine göndermişti. Bu siiri yazan sairin adı İbn Müncem'dir. Bunlar Sema mintikasına vardıklarında bu siiri bir mektupla Sultan Selahaddin'e göndermişlerdi:

«Kardesimin, hayir hayir melikimin -herne kadar bu dünyada gidip gelme vedalaşma uzun sürse de- huzuruna varılacak olan zât hakkında bilgisi var midir.

Bir gün her ne kadar ölüm büyük bir şeyse de onun huzuruna çıkacağıma inanıp beyat etmişimdir.

Bulusmamıza sadece yirmi gecedenden az bir süre kaldı.

Bulusmamız, gözlerimizi ve kulaklarımızı canlandıracaktır.

Öyle bir sultanın yanına geliyorum ki, ortaya çıktığında diğer sultanlar kendisine yönelirler

Ona -kendisi Allah'tan korkar bir kişi olduğu halde- baskaları saygı ve tazim gösterirler

Sana olan özlemlerimin bir kısmını ancak mektubumda dile getirdim.

Güvercinler ancak bu özlemlerimin bir kısmını öğrendikleri için özlem türkülleri çalarlar.

Sen saltanat avucunu destekleyen bir bileksin

Bunu dünya üzerine yapistirirsin. Bizlerse bu avucun parmaklariyiz.»

Turansah, hicri 571. senede kardesinin yanina gelmistti. Onunla beraber birçok önemli isleri yapmis, övgüye layik faaliyetlerde bulunmustu. Sultan Selahaddin bir süre onu Dimask naibligine atadi. Sonra Misir'a gitti. Iskenderiye naibligine atadi. Ancak Turansah onun bu istegine muvafakat etmedi. Çünkü kulunç agrilarina mübtela olmustu. Bu senede vefat etti. Iskenderiye'deki hükümet konagina defnedildi. Sonra kiz kardesi onu Sam'a nakletti. Onu Sam'daki türbesine defnetti. Berraniye türbesinin kible tarafina defnedildi. Orta kisimda Sultan Se-lahaddin'in kizkardesi Sittüssam'in kocasi ve amcasi oglu Nasirüddin Muhammed b. Esedüddin, Hama ve Rahbe valiligi yapmistti. Türbenin son kisiminda ise Sittüssam'in mezan vardir. et-Türbetü'l-Hüsamiye ise onun babasi Hüsameddin mer b. Lasin'e mensuptur ki o da medresenin batı tarafında ve bitisiginde dir. Sözünü ettigimiz Turansah, kerem sahibi, cömert, heybetli, alicenap ve secaatli bir kimseydi. Insanlara bolca bagislarda bulunur, nafaka verirdi. Ibn Sadan el-Haleb onun hakkında söyle bir siir yazmistti:

«O hükümdardi. Sen Kisra ve Kayser'i duymus isen, Bilesin ki Kisra ile Kayser, cömertlik ve kuvvette onun köleleri durumundadirlar.

Onun gibi hiçbir hükümdar ve güçlü kisi yoktur.

Grdklerimize bak, rivayet ettiklerimizi birak.

Onun yksekligine siginip eman dile.

Çünkü o, seni zamanin zulüm ve dsmanligindan korur.

Avularindaki bulutlar, cömertlik yagmurlarini yagdirdiklerinde,

Sen baska bulutlardan bir sey bekleme.

Onun avuçlari, arzularigin herseyi sana verir. Sag elinde bereket, sol elinde de bolluk vardir.»

Sultan Selahaddin, Humus disinda ordugah kurmus iken kardesi Turansah'in ölüm haberini duydu. Çok siddetli bir üzüntüye kapildi. Hamaset siirleri ve agitlar okudu ki, bunlar kitaplarda mahfuzdurlar.

Bu senenin receb ayinda halife Nsir'in elçileri Sultan Selahad-din'e h'atler ve hediyeler getirdiler. O da Dimask'ta bu h'atleri giydi. Bu amaçla sehir süslendi. Bugün, cidden grlmege deger muazzam bir gündü.

Yine bu senenin receb ayinda Sultan Selahaddin ülkenin durumunu kontrol etmek ve orada ramazan orucunu tutmak amaciyla Misir'a gitti. Bu senede Hac etmek niyetindeydi. Sam'da kardesinin oglu Izzed-din Ferruhsah'i naib olarak birakti. Izzeddin, esi bulunmaz, faziletli bir zatti. Kadi Fadil,

Melikü'1-Adil Ebu Bekir adina Yemenlilere, Baki halkina ve Mekkelilere bir mektup yazarak Sultan Selahaddin'in hacca gelmege karar verdigini, beraberinde de Bagdat seyhü'ssuyühu Sadreddin Ebü'l-Kasim Abdurrahman'in da bulundugunu bildirdi. Seyhü's-Su-yuh, halife tarafından elçi olarak Sultan Selahaddin'in yanma gelmis, ona hil'atler getirmisti. Misir diyarinda onun hizmetinde bulunacak, beraberinde Hicaz'a gidecekti. Nihayet Sultan Selahaddin Dimask'tan ayrilip Misir'a vardiginda ordu onu karsiladi. Seyhü's-Suyuh'a gelince o Misir'da az bir süre kaldiktan sonra deniz yoluyla Hicaz'a gitti. Ramazan ayi basinda Mescid-i Haram'a ulasti ve orada oruç tutmaya basladi.

Bu senede Karakus et-Takavî Magrib'e gitti. Orada Fars sehrini kusatti. Birçok kaleleri de kusatma altına aldı. Bir çoklarını istila etti. Kalelerden birinde siyahi bir çocuğu yakalayip esir almış onu öldürmek istemisti. Kaledelikler «Onu öldürme, diyet olarak sana 10.000 dinar verelim» demisler, ancak Karakus bu öneriyi kabul etmeyince kaledelikler onun diyetini 100.000 dinara çıkarmislardı. Ama bu öneriyi de kabul etmedi. Mutlaka çocuğu öldüreceğini söyledi ve öldürdü. Öldürünce de kale emin olan yasli bir adam asagiya indi. Yaninda kalenin anahtarları vardı. Karakus'a; «Su anahtarları al. Ben yasli bir adamim. Anahtarları şimdiye kadar öldürmüş olduğun bu çocuğun akrabalarına karsi muhafaza ediyorum. Benim bir kardesim oğlu vardır. Korkarim ki benden sonra onu tahta geçirirler» dedi. Karakus da onu tahtinda birakti ve ondan bol miktarda mal ve para aldı. [46]

Hicretin Besyüzyetmisaltinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler Hafız Ebu Tahir Es-Sülefî

Ahmed b. Muhammed b. Ibrahim Sülfe el-Hafizü'1-Kebir Muammer Ebu Tahir es-Sülefî. Isfahanlı idi. Dedesi Ibrahim yarık dudaklı olduğundan ötürü kendisine Sülefî denilmistir. Bir dudagi yarık olduğundan ötürü sanki üç dudagi varmış gibiydi. Bu yüzden Acemler ona Sülfe adini vermişlerdi. Dedesine Sülfe adi verildiginden kendisi de dedesine olan nisbeti Sülefî nisbetini almisti.

Ibn Hallikan dedi ki: Hafız Ebu Tahir'e Sadreddin İakabi takilmisti. Safî mezhebine mensuptu. Bagdat'a geldi. Orada Keyya el-He-rasî'den ders aldı. Lügat ilmini Hatip Ebu ZekeriyaYahya b. Ali et-Tebrizî'den öğrendi. Çok miktarda hadis dinledi. Hadis toplamak amacıyla çeşitli beldelere seyahatlerde bulundu. Hicretin 511. senesinde Iskenderiye'ye gelip yerlesti. Halife Zafir'in veziri Ali b. Salar onun için bir medrese yaptırdi.Ve o medresenin idaresini kendisine verdi. Burasi, zamanımıza kadar bilinen bir medresedir. Ibn Hallikan dedi ki: «Kitaplarına, tasniflerine ve taliklerine gelince, bunların sayısı cidden çoktur. Misirlilerin anlattıklarına göre hicretin

472. senesinde dogmustur. Hafiz Abdülgani'den nakledildigine göre kendisi bizzat söyle demistir: «Hicretin 485. senesinde Bagdat'ta Nizamülmülk'ün öldürölmesini hatirliyorum. O zaman ben yaklasik on yasinda bir cocuktum.»

Ebü'l-Kasim es-Sefravîden rivayet olunduguna göre Hafiz Ebu Tahir söyle demistir: «Kesin olarak degil de tahminen dogum tarihim, hicretin 478. senesidir.»

Böyle olunca da onun ömrü doksanseviz senevi bulmaktadır. Çünkü o Iskenderiye liman sehrinde hicretin 576. senesinin rebiyühahir ayinin besinde cuma gecesi vefat etmistir. Dogrusunu Allah bilir. Vefat edince de Sale'ye defnedildi. O mezarlikta salihlerden bir cemaat med-

fun bulunmektedir.

Ibn Hallikan, Sefravî'nin sözünü dogruya yakin bulmakta ve söyle demektedir: «Hicretin 300. yilindan bu yana Kadi Ebu Tayyib et-Taberî'den baskasinin 100 yasini geçtigini duymus degiliz.»

Ibn Asâkir'de tarihinde -her ne kadar kendisinden bes sene önce vefat etmisse de- Hafiz Ebu Tahir es-Sülefî'nin biyografisini güzelce anlatmakta ve onun hadis toplamak amaciyla çeşitli beldelele, ölkelere seyahatlerde bulunduğunu, önceleri kendini tasavvufa verdigim, sonra Iskenderiye Liman sehrinde ikamete basladigini, orada varlikli bir kadınla evlenip durumunun iyilestigini, vefatindan sonra da o karisinin kendisi için orada bir medrese yaptirdigim söylemiş ve siirlerinden bir kismim nakletmistir:

«Bir an dahi olsa nasıl olur da ölümün kasdmdan emin olursun. Yigidin ölümünden emin olması cahilliktir, zaman bunu haber vermistir.

Zaman kendi dolasiminda en alt tabakadaki insani da en üst tabakadaki insani da bir tutar. Kimseye iltimas etmez.

Yoksa peygamber ve sahabileri ile zevceleri nasıl oldu da kökten ölüp gittiler. Fatimatü'z-Zehra da öldü.»

Su siir de Hafiz Ebu Tahir'e aittir:

«Ey kendi dini için hadis ilmine yönelen kisi,

Sakin olaki hidayet yolundan düşünceni saptirmayasin.

Bildigin gibi alimler çoktur.

En kıymetlisi de hadisi anlamak ve öğrenmektir.

Bir kimsede siddetli bir uyaniklik olduğu halde hadisi talep ederse,

Onun yükseklerde payi olur.

Sayet hadis ve hadisçiler olmasaydi,

Peygamberin dini kivamim bulmazdı.

Hükmü de bizden uzaklasırdı.

Alimin bizim sözümüzde süphesi varsa,

Bilsin ki yeryüzündeki bütün ilim onun ilmi ve anlayisi degildir.» [47]

Hicretin Besyüzyetmisyedinci Senesi

Bu sene basında Sultan Selahaddin, Kahire'de ikamet etmekte olup hadis dinlemeye devam ediyordu. Sam naibi Izzeddin Ferruh-sah tan gelen bir mektupta Cenâb-j Allah'in, geçen sene ugramis olduk-ari yokluga ve vebaya telafi edici bir nimet olarak kadmlariikiz dogurtugunu geçen sene maruz kaldigi kitliga karsi da telafi edici bir nimet olarak Sam in, Allah in izniyle bolluga kavustugunu bildiriyordu

Bu senenin sevval ayında Sultan Selahaddin, emretmis oldugu gibi surlarin mustahkemlesürilmesi, burçlarinin onarilmasi, kösklerinin tamir edilmesi islerini kontrol etmek amaciyla Iskenderiye'ye gitti. Orada imam.Malikin el-Muvatta adli hadis kitabim Seyh Ebu Tahir b. Avf tan dmledi. Berabermd*.Katip Imad da bu kitabi dinledi. Kadi Fadil da Sultan Selahaddin e bu hadisleri dinlemesi sebebiyle tebrik edici bir mektup gönderdi. [48]

Shid Nureddin'in Oglu Ve Haleb Valisi Melik Salih Ismail'in Vefati Ve Ondan Sonra Cereyan Eden Olaylar

Melik Salih Ismail bu senenin receb ayinin yirmibesinde Haleb kalesinde vefat etti. Oraya defnedildi. Anlatildigina göre vefat sebebi; Emir Alemüddin Süleyman b. Hayderin ona üzüm salkimina sürdüğü bir zehiri yutturmasi olmustur. Bu hadise av partisinde cereyan etmistir. Baska bir rivayette anlatildigina göre ise onu zehirleyen kisi Yakut el-Esedî'dir. Yakut bir saraba zehir katarak ona içirmis, bundan sonra kulunç agrilari azmis ve sancilari devam etmis, nihayet vefat etmistir. Güzel suretli, alimli bir görünüme sahip bir gençti. Henüz yirmi yasma varmamisti. Hükümdarlarin en iffetlisi ve babasina en çok benzeyeni idi. Hiç zulmetmezdi. Hastaligi esnasında tabipler ona içki içmesini tavsiye etmislerdi. O da tedavi amaciyla içip içemiyecegini fakihlere sormus, fakihler de içebilecegine dair fetva vermislerdi. O da «İçki içmek ecelimi artırir mi yoksa içmemek ecelimi eksiltir mi?» diye sorunca fakihler «Hayir ne artırir, ne de eksiltir» diye cevap vermislerdi. Bunun üzerine o «Allah'a yemin ederim ki asla içki içmeyeceğim. Allah'in bana haram kildigi seyi içmis olarak mi huzuruna varacagim?» dedi. Yasamaktan ümidini kesince emirleri huzuruna çağirdi. Vefatından sonra amcasinin oglu ve Musul valisi Izzeddin Mes'ud'u, ülkeyi Sultan Sela-haddin'e karsi koruyabilmesi için tahta geçirmelerini istedi ve bu hususta onlardan yemin aldı. Çünkü mevcut emirler arasında amcasinin

oglu Izzeddin güçlü ve muktedir bir kimseydi. Kendisinden sonra diğer amcası oğlu ve enistesesi aynı zamanda Sincar valisi İmadüddin Zengi'yi tahta geçirmelerinden korkuyordu. İmadüddin Zengi babası tarafından terbiye edilip eğitilmisti. Ancak İmadüddin'in elinde bulunan toprakları Sultan Selahaddin'e karşı koruma imkanı ve gücü yoktu. Melik Salih İsmail vefat edince Halepliler Musul valisi Izzeddin Mes'ud b. Kutbed-din'i davet ettiler. O da bu davete icabet edip Haleb'e geldi. Büyük bir alayla şehre girdi. O gün görülmeye değer muazzam bir gündü. Günlerden de saban ayının yirmisi idi. Gelip Haleb şehrinin hazinelerini ve mallarını, oradaki silahları teslim aldı. Amcası Takiyyüddin, Menbic şehrinde bulunuyordu. Hama'ya kaçtı. Hamahlann da Musul valisi İz-zeddin'den yana olduklarını gördü. Halepliler Mes'ud'u Sultan Sela-haddin'in bulunmadığı bir esnada Dimask'i almaya teşvik ettiler. Samlilerin Atabeg Nureddin ailesine sevgi beslediklerini bildirdiler. Izzediri Mesud onlara «Bizimle Sultan Selahaddin arasında yemin ve ahidler vardır. Ona ihanet edemem» dedi ve Haleb'te aylarca ikamet etti. Malik Salih İsmail'in annesiyle bu senenin sevval ayında evlendi. Sonra Rak-ka'ya gitti. Orada konakladı. Kardeşi İmadüddin Zengin'in elçileri yanına geldiler ve kendisinden Haleb ile Sincar'ı değiştirmesini istediler. Kardeşi İmadüddin bu hususta ısrar ediyordu. Izzeddin Mes'ud Önce bunu kabul etmedi. Sonra kerhen kabul etti. Haleb'i ona teslim etti. Gidip Sincar, Habur, Rakka, Nusaybin, Suruç ve diğer beldeleri Haleb karşılığında teslim aldı.

Sultan Selahaddin, olup bitenleri duyunca askerleriyle birlikte Misir'dan yola koyuldu. Fırat'a geldi. Nehri geçti. Musul valisinin bazı emirleri onunla karşılaştılar. Sonra Musul valisi onunla karşılaşmaktan çekinip geri döndü. Sultan Selahaddin ise Cezire beldelerinin tamamını istila etti. Musul'u muhasara etmeye yöneldi, ancak bunu basaramadı. Sonra Haleb'e geldi. Orayı İmadüddin Zengi'nin elinden aldı. Çünkü İmadüddin zayıftı. Ona karşı koyamıyordu. Ayrıca Izzeddin orada az miktarda silah bırakmisti. Bu olay bir sene sonra yani hicretin 578. senesinde cereyan etmiştir.

Bu senede Kerek valisi Prens, Hicaz'a bağlı Teyma mintikasına hücumla niyetlendi ki, oradan da Medine-i Münevvere'ye ulaşabilsin. Sultan Selahaddin onu Hicaz'dan men etmek için Dimask'dan bir müfrezeyi yola çıkardı ve bu müfreze prensi geri çevirdi. Amacına ulaşmasına engel oldu.

Bu senede Sultan Selahaddin, kardeşi Seyfü'l-İslam Zahireddin Tugtekin b. Eyyub'u Yemen naibliğine atadı ve oraya gönderdi. Çünkü Yemen'deki naibler kendi aralarında anlaşmazlığa düşmüşlerdi. Halk tedirgin olmuştı. Bu olaylar sultanın kardeşi Muazzam'ın vefatından sonra cereyan etmeye başlamisti. Nihayet Tugtekin yola koyuldu. Hicretin 578. senesinde Yemen'e ulaştı. Orada güzel bir yönetim sürdü. Ze-bid valisi Hattan b. Munkiz'in

mallarina el koydu. Bu mallar yaklasik 1.000.000 dinar veya daha fazla idi. Aden valisi Fahreddin Osman ez-Zencebilî'ye gelince o, Tugtekin'in gelisinden önce Yemen'den ayrilmis, gidip Sam'a yerlesmisti. Yemen ve Mekke'de onun meshur vakiflari vardir. Medresetü'z-Zencebilî'ye ona nisbet edilir ki bu medrese Turna kapi si disinda olup Dârü'l-Met'am'in karsismdadir. Fahreddin Osman Yemen'den çok miktarda mal getirmisti.

Bu senede Haçlılar anlasmayı bozdular. İhanet ettiler. Karada ve denizde gizli asikâr her zaman müslümanların yollarını kestiler. Cenâb-i Allah da içinde 2.500 kadar Haçlı sövalyesi bulunan bir gemiyi müslümanlara nasib etti. Dalgalar bu gemiyi Sultan Selahaddin'in Misir'dan çıkmasından önce Dimyat kıyılarına sürüklemisti. Gemiye el konuldu, içindekilerin bazıları boğuldu. Geride kalan 1.500 sövalye esir alındı.

Bu senede Karakus, İfrikiye ülkesine gitti. Orada birçok beldeyi fethetti. Magrib valisi Asker b. Abdülmü'min'le savasti. Orada durumu kuvvetlendi. Karakus, Sultan Selahaddin'in kardesinin oğlu Takiyyüddin Ömer'in kölesi idi. Sonra Misir'a döndü. Sultan Selahaddin, Kahire ve Misir'i kusatan surları tamamlamasını ona emretti. Bu hadise onun Misir'dan bu senede çıkisından önce olmustu ve bu da Sultan Selahaddin'in Misir'daki son ikameti idi. Cenâb-i Allah, amaçlarına kavusturduktan, Kudüs'ü ve çevresini fethettikten sonra onu vefat ettirdi. Misir'dan ayrılacağı zaman şehir disinda ordugahını kurmustu. Çocukları çevresinde oturuyorlardı. Onları koklamaya, öpmeye, bağrına basmaya başladı. Sair'in biri bu konuda şöyle bir siir okudu:

«Necit'te biten güzel kokulu anar bitkisini koklayıp neselen. Yatsidan sonra artık arar bitkisini bulamazsin.»

Durum gerçekten de sairin dediği gibi çıktı. Sultan Selahaddin bu seneden sonra Misir'a dönmedi. Aksine Sam'da ikamet etti.

Bu senede Sultan Selahaddin'in iki çocuğu dünyaya geldi. Bunlardan biri Muazzam Turansah, diğeri de Melik Muhsin Ahmed idi. İkisinin doğumu arasında yedi gün vardı. Bu sebeple ülke süslenip zinetlendi. Sevinç ve eğlenceler dört gün sürdü, [49]

Hicretin Besyüyetmisyedinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Seyh Kemaleddin Ebü'l-Berekât

Seyh Kemaleddin Ebü'l-Berekât Abdurrahman b. Muhammed b. Ebi's-Seadat Ubeydullah b. Muhammed b. Ubeydullah. Enbarlıdır. Na-hivcidir. Fakih, âbid ve zahid bir kimseydi. Kanaatkar bir hayat sürerdi. Yoksulluk içindeydi. Hiç kimseden, halifeden bile herhangi bir şey kabul etmezdi. Hilafet sarayında sofilerin nöbetinde hazır bulunurdu. Halifenin

armaganlarini, hatta bir kurusunu dahi kabul etmezdi. Ilimle istigal ederdi. Vaktini hep ilimle geçirirdi. Faydali tasnif eserleri vardir. Bu senenin saban ayinda vefat etti.

Ibn Hallikan dedi ki: «Onun Esrarü'l-Arabiye adli kitabi vardir ki cidden faydalidir. Ayrica Tabakatü'n-Nühat adli eseri de çok faydalidir. Nahve dair Kitabu'l-Mizan adh eseri de böyledir. Dogrusunu noksanliklardan münezzeh olan yüce Allah daha iyi bilir.» [50]

Hicretin Besyüzyetmissekizinci Senesi

Bu senenin muharrem ayinin besinde sultan Selahaddin, Haçlılarla savasmak ve halka ihsanda bulunmak amaciyla Misir'dan ayrilip Di-mask yoluna koyuldu. Bu, onun Misir'i son görmesiydi. Yolda Haçlıların bazi beldelerine baskin yapti. Kardesi Tacülmüluk Börî b. Eyyub'u sag cenah komutanligina tayin etti. Ikisi yedi gün sonra Ezrak'ta karsi karsiya geldiler. Izzeddin Ferruhsah da Taberiye beldelerine baskin yapti. Birçok saglam kaleyi fethetti. Haçlılardan bir kismini esir aldi, 20.000 bas davari ganimet edindi. Sultan Selahaddin de bu senenin safer ayinin yedisinde Dimask'a girdi. Sonra rebiyülevvel ayinin ilk on gününde oradan ayrildi. Teberiye ve Beysan taraflarinda Hisnikevkeb'in alt taraflarinda Haçlılarla savasti. Iki taraftan da asker öldürüldü, ama neticede müslümanlar Haçlılara karsi muzaffer oldular. Onlari maglup ettiler. Sultan Selahaddin de muzaffer ve güçlenmis olarak geri döndü. Sonra Haleb'i ve sark beldelerini ele geçirmek amaciyla yeni bir sefere basladi. Çünkü Musullularla Halepliler, Müslümanlarla savasmak için Haçlılarla kendi aralarinda mektuplasmislardi. Bu yüzden Haçlılar Sultan Selahaddin'i bu isten men etmek için ülkenin bazi taraflarina baskinlar düzenlediler. Sultan Selahaddin de gelip Haleb sehrini üç gün süreyle kusatma altinda tuttu, ama daha sonra burayi birakip baska yerlere gitmeyi daha uygun buldu. Yoluna devam etti. Nihayet Firat'a vardi. Cezire beldelerini, Urfa, Rakka ve Nusaybin'i istila etti. Hükümdarlar kendisine teslim olup boyun egdiler. Sonra Haleb'e döndü ve sehri, valisi Imadüddin Zengi'nin elinden aldi. Böylece doguda ve batida bütün hükümdarlar kendisine teslim olup boyun egdiler. Artik Haçlılarla savasta muzaffer olmustu. [51]

Fasil

Kerek Prensi karada Müslümanlara eziyet etmekten aciz kalınca Kalzum denizinde gemiler yaptirarak hacca giden Müslümanların ve tüccarların yolunu kesmek istedi. Yaptirdigi gemilerle müslümanlara, tâ Ayzap mintikasina kadar zarar ve eziyet vermeye basladi. Medine-i Münevvere ahalisi de onların serrinden korkmaya basladilar. Bunun üzerine Melikü'l-Adil Ebu Bekir, donanma komutam Emir Hüsamed-din Lü'lü'e emir vererek

prensın adamlarıyla savasması için Kalzum denizinde gemiler yaptırmasını ve bir donanma olusturmasını emretti. Komutan bu emri yerine getirdi ve prensın adamlarını her yerde hezimete ugratti. Kimini öldürdü. Kimini yakti, kimini denizde bogdu, kimini de esir aldı. Birçok yerde hezimete ugadılar. Korkulu haller yasadılar. Artık karada ve denizde müslümanlar Allah'ın izniyle güvene kavustular. Sultan Selahaddin de kardesi Melikü'1-Adil Ebu Bekir'e bu mesaisinden dolayı tesekkür ettiğini bildiren bir mektup yazıp gönderdi. Ayrica halifenin divanına da durumu bildiren bir mektup gönderdi. [52]

Mansur İzzeddin'in Vefatı

Mansur İzzeddin Ferruhsah Sahinsah b. Eyyub. Baalbek valisi ve amcası Sultan Selahaddin adına Dimask naibi idi. Kendisinden sonra Baalbek valiliği yapan Emced Behramsah'ın babasıdır. Dimask'ta sehrin kuzey dogusundaki Ferruhsahiye medresesi kendisine nisbet edilir. Bu medresenin bitisiginde oğlu adına yaptırılan Emcediye türbesi vardır ki bu türbe ile medrese, Hanefilerle Safiilere vakfedilmiştir. Ferruh-sah; secatli, sehametli, akılli, zeki, alicenap, övgüye layık bir kimse idi. Fazilet ve cömertliginden ötürü sairler kendisini övmüslerdir. Seyh Ta-ceddin Ebü'1-Yumn el-Kindî'nin Önde gelen müridlerindendir. Mansur İzzeddin Ferruhsah, Seyh Taceddin'i Kadi Fadil'in meclisinde tanimis ve ona intisap etmistı. Seyh Taceddin'e iyilik ve ihsanda bulunurdu. O ve Kâtip İmad Seyh Taceddin'i çok övmüslerdir. Onun hakkında methiyeleri vardır. Mansur İzzeddin Ferruhsah'ın oğlu Emced de üstün bir sairdi. Babasının amcası Sultan Selahaddin, babasının vefatından sonra onu Baalbek valiliğine atadı. Orada uzun bur süre valilik yaptı. Mansur İzzeddinsah'm güzel yanlarından biri, onun Taceddin el-Kindî'ye mürid olmasıdır. Onun hakkında yüksek manalar içeren söyle bir siiri vardır:

«Ben hastalığın esareti altındayım. O ise bu makamdadır.

Bir geyik ki gözleriyle gönlüme ok fırlatıyor.

Bana her su verisinde gerçekten,

Ben susuzluktan yaniyorum.

Ben onun elinden saf bal içtim.

Öyle bir bal ki içkiden daha lezzetlidir.»

Mansur İzzeddin, birgün hamama gitti. Orada önceleri kendisini zengin olarak tanıdığı bir adam gördü. Ancak adam yoksul düsmüs perisan hale gelmişti. Öyle ki avret yerleri görülmesin diye elbisesinin bir kısmı ile örtünüyordu. Mansur İzzeddin ona acidi ve kölesine, o adama bir bohça elbise ve üzerinde oturacağı bir sergi götürmesini emretti. Sonra da adami

huzuruna çağırdı. Ve ona 1.000 dinar, bir katir ve her ay kendisine 20.000 dinar aylık bağlandığına dair resmî bir yazı verdi. Adam hamama yoksul gelmiş ama zengin olarak çıkıp gitmişti. Allah böylesi cömert insanlara rahmet etsin. [53]

Hicretin Besyüzyetmissekizinci Senesinde Vefat Eden Diğer Meshurlar

Seyh Ahmed Er-Rufâî

Seyh Ebü'l-Abbâs Ahmed b. Ebî'l-Hasan Ali b. Ebî'l-Abbâs Ahmed İbn Rufâî adıyla meshur olmuştur. Bataihli Ahmediyyetü'r-Rûfaiye taifesinin seyhidir. Annesi Ümmü Ubeyde, Bataih'e bağh bir köyde yasadığından kendilerine Bataihiye denilmiştir. Bataih, Basra ile Vasit şehirleri arasında bir kasabanın adidir. Seyh Ahmed er-Rufâî'nin aslı Araptır. Ama sonraları gelip bu beldelerde ikamet etmiştir. Etrafında çok sayıda mürit toplandı. Anlatıldığına göre kendisi Safî mezhebinin fikhini anlatan et-Tenbih adlı kitabı ezberlemiştir.

İbn Hallikan dedi ki: «Müridlerin diri diri yılan yemek, alevlenen tandirlara girmek gibi acaip halleri vardı. Tandirların ve firinların içinde ates yandığı halde oynarlardı. Anlatıldığına göre onlar kendi memleketlerinde yılan ve akrepleri de ellerinde tutabilirlermiş.» İbn Halli-kan'm anlattığına göre Seyh Ahmed er-Rufâî'nin çocukluğu yokmuş. Nesli, karesi yoluyla devam etmiştir. Onun nesli bu beldelerde seyhliği babadan ogula alarak birbirlerine intikal ettirmektedirler. Rivayete göre Seyh Ahmed er-Rufâî'nin siirlerinden biri sudur:

«Gece karardığında kalbim vecde gelir, sizi anar.

Ben boynuna zincir vurulan güvercin gibi inlerim.

Üzerimde keder ve üzüntü yagdıran bir bulut vardır.

Altında da üzüntüleri etrafa saçan denizler vardır.

Ümmü Amr'a sorun, onun esiri nasıl geceledi.

Kendisi bağh olduğu halde onun hatirına esirler serbest bırakılır.

O öldürölmüş değildir. Öldürölmekte istirahat vardır.

Kendisine lütufta da bulunulmuş değildir ki serbest bırakılsın.»

Su siir de Seyh Ahmed er-Rufâî'ye aittir:

«Onu anasından ve babasından kiskanırım Ona bakandan ve ona yaklasandan da onu kiskanırım Benim gibi baktığı zaman avucunda tuttuğu aynadan onu kiskanırım.»

Seyh Ahmed er-Rufâî (Ebül-Abbâs) bu senenin cemaziyelevvel ayının yirmiikisinde persembegünü vefat edinceye dek bu halini devam ettirdi.

[54]

Halef B. Abdülmelik B. Mes'ud B. Biskival

Künyesi Ebü'l-Kasim'dir Kurtubalıdır. Hafız, muhaddis ve tarihçidir. Çeşitli eserleri vardır. Sile adlı kitabı vardır ki, onu Ebü'l-Velid b. Farazî'nin tarihine zeyil olarak yazmıştır. Kitabü'l-Müstagisin Billah adlı eseri de vardır. Hatib Bağdadî'nin metoduna göre mübhem isimleri belirlemeye dair bir ciltlik kitabı da vardır. İmam Malik'in el-Muvatta adlı eserini rivayet edenlerin adlarını alfabetik siraya göre yazmıştır ki, bunların sayısı yetmişüçü bulur. Halef, bu senenin ramazan ayında sek-sendört yaşında vefat etti. [55]

Allame Kutbeddin Ebü'l-Meâlî

Asil adı Mes'ud b. Muhammed b. Mes'ud'dur. Nisaburludur. İmam Gazzalî'nin arkadaşı Muhammed b. Yahya'dan fıkıh dersleri aldı. Dimask'a geldi. Gazaliye ve Mücahidiye medreselerinde ders verdi. Haleb'e de gelip Nureddin'in ve Esedüddin'in medreselerinde ders verdi. Sonra Hemedan'a gitti. Oradan da Dimask'a döndü. Yine Gazaliye medresesinde ders vermeye başladı. Mezhebinin reisi kendisine verildi. Bu senenin ramazan ayının birinci gününde vefat etti. Vefat ederken doksanüç yaşındaydı. Fahr İbn Asâkir ve diğerleri kendisinden ders aldılar. Hafız İbn Asâkir onun cenaze namazını kıldırıldı. Doğrusunu noksanlıklardan münezze olan yüce Allah daha iyi bilir. [56]

Hicretin Besyüzyetmisdokuzuncu Senesi

Bu senenin muharrem ayının ondördünde Sultan Selahaddin, uzun bir kusatmadan sonra sulh yoluyla Amid sehrini vali İbn Bey-san'm elinden teslim aldı. İbn Beysan orada toplayabildiği malları ve eşyaları üç gün boyunca tasidiktan sonra sehrini teslim etmişti. Sultan Selahaddin, teslim aldıktan sonra şehirde çok miktarda mal, eşya, emtia ve savaş aletleri görmüştü. Hatta bir burcun ok başlıklarıyla dolu olduğunu görmüştü. Baska bir burçta 100.000 mum ve anlatımı burada uzun sürecek eşyalar görmüştü. Şehirde 1.040.000 kitap içeren bir kütüphane görmüştü ki, bunların tamamını Kadi Fadil'a hibe etmişti. O da bu kitaplardan yetmiş merkep yükünü seçip almıştı. Sonra Sultan Selahaddin, içindeki eşyalarla birlikte Amid sehrini Nureddin Muhammed b. Kara Arslan'a hibe etti. Çünkü hibe edeceğini önceden kendisine vaad etmişti. Denildi ki: «Bu eşyalar hibeye dahil değildir.» O zaman Sultan Selahaddin «Hayir, ben cimrilik yapmam. Şehri içindeki eşyalarla birlikte Nureddin Muhammed'e hibe ettim» demişti. Hazinesinde 3.000 dinar vardı. Bu yaptığından ötürü sairler kendisini övdüler. Övgülerin en güzeli suyu:

«Hükümdarlara de ki, ülkelerinizin basından uzaklasin. Çünkü dünyayı veren de alan da gelmiştir artık.»

Sonra Sultan Selahaddin muharrem ayının geri kalan günleri içinde Haleb'e gitti. Orayı kusattı. Haleplilerle siddetlice savastı. O esnada kardeşi Tacülmülük Börî b. Eyyub ağır yaralandı. Birkaç gün sonra da vefat etti. Tacülmülük Börî, Eyyub'un en küçük oğluydu. Yirmi yasma varmamıstı. Baska bir rivayete göre ise yirmiiki yasındaydı. Zeki ve kavrayışlı bir kimseydi. Güzel bir siir divanı vardır. Kardeşi Sultan Selahaddin vefatına çok üzüldü. Onu Haleb'e defnetti. Sonra naasim Dimask'a nakletti.

Daha sonra Sultan Selahaddin ile Haleb valisi İmadüddin Zengi b. Aksungur arasında bir anlasma yapıldı. Sultan Selahaddin ona Sincar'ı geri verecek, buna karsi Haleb'i ondan alacaktı. Bu anlasma gereğince İmadüddin kaleden çıktı. Sultan Selahaddin'e hizmete amade olduğunu bildirdi. Kardeşinin vefatı için bassaglığı diledi. Otagında konuk oldu. Sonra esyalarını ve ağırlıklarını Sincar'a tasidi. Sultan Selahaddin, Sincar a ek olarak Habur, Rakka, Nusaybin ve Suruç şehirlerini de İma-düddin'e verdi. Yalnız Haçlılarla savasabilmesi için kendisine asker göndermesini sart kostu. Bundan sonra İmadüddin yola koyuldu. Sultan Selahaddin onu uğurladı. Sonra otagında beklemege başladı. Haleb'i, pek ilgilenrneksize günlerce seyretti. Sonra safer ayının yirmiye-disinde pazartesi günü Haleb kalesine çıktı. Emir Tahman ona büyük bir ziyafet verdi, Sultan Selahaddin kale kapısından içeriye girerken «De ki: Mülkün sahibi olan Allahım! Mülkü dilediğine verirsin. Dilediğinden çekip alırsın...» (Âh imran, 26) mealindeki âyet-i kerimeyi okudu. Kale emirinin odasına girerken de su ayeti okudu:

«Yerlerini, yurtlarım, mallarını ve henüz ayagınızı dahi basmadığınız yerleri Allah size miras olarak verdi.» (ei-Ahzâb, 27).

Makam-i İbrahim'e girince de orada iki rek'at namaz kildi. Secdelerini uzattı. Yüce Allah'a tazarru ve niyazda bulundu. Sonra sofralar kuruldu. Müjde ve sevinç davulları çalındı. Emirlerle hil'at giydirildi. Reislere, yoksullara ihsanda bulunuldu. Savas artık sona ermisti. Sairler, Sultan Selahaddin'e güzel övgüler yagdirdilar. Kale artık ona hos görünmege başlamıstı. Sonra şöyle dedi:

«Haleb sehrini fethederken sevdiğim kadar, baska bir kaleyi fethederken sevinmiş değilim. Bu Haleplilerden ve diğer Cezire mintikasında yaşayanlardan vergileri ve harçları kaldırdım. Aynı şekilde Sam ve Misir diyarında yaşayanlardan da kaldırdım».

Sultan Selahaddin'in yokluğu esnasında Haçlılar çevrede bozgunculuk yaptılar. Bunun üzerine Sultan Selahaddin toplanmaları için askerlerine haber saldı. Askerleri toplandılar. Haleb'in fethi esnasında Kudüs'ün fetih müjdesi de geldi. Söyle ki: Fakih Mecdüddin b. Cehbel es-Safî, Ebü'l-

Hakem el-Arabî'nin tefsirini mütalaa ederken su ayet-i kerimenin tefsirini okumaga baslamisti:

«Elif, lam, mim. Rumlar en yakin bir yerde yenildiler.» (er-Rûm; 1-3).

Hicretin 583. senesinde Kudüs'ün fethedilecegine dair müjde vardır. Bunun delilleri de çoktur.» Bunu bir kagida yazip Sultan Selahaddin'e müjdelemesi için Fakih Isa el-Hakkârî'ye verdi. Belirlenen tarihte Kudüs'ün fethedilmemesi ihtimalini göz önünde bulundurduklari için bu müjdeyi Sultan Selahaddin'e iletmege kimse cesaret edemedi. Ancak Kadi Muhyiddin b. Zeki bunu Sultan Selahaddin'e bir kaside ile bildirdi.

«Beyaz tasli Haleb sehrini safer ayinda fethedisiniz.

Receb ayinda Kudüs'ün sizler için fethedilecegini kesinlestirdi.»

Kadi Muhyiddin bu kasidesini Sultan Selahaddin'e takdim etti. Sultan Selahaddin de Kudüs'ü fethetmeyi arzuladi. Hem de büyük bir istekle orayi fethettigi zaman Kadi Muhyiddin b. Zeki'ye emir verdi. O'da cuma günü Kudüs'te hutbe okudu. Sonra asil müjdeyi verenin Ibn Cehbel oldugunu duyunca ona da emir verdi. Sahra Mescidi'nin yaninda ders verdi. Gerçekten de Ibn Cehbel orada muazzam bir ders verdi. Sultan Selahaddin ona bol miktarda bagista bulundu. Onu çok Övdü. [57]

Fasil

Sultan Selahaddin, rebiyülahir ayinin sonlarinda Haleb'te oglu Zahir Gazi'yi vekil birakarak sefere çıktı. Haleb kadiligini Ibnu'z-Zeki'ye verdi. O da orada baska bir kadiyi kendine naib olarak birakip Sultan Selahaddin'le birlikte sefere çıktı. Cemaziyelevvel ayinin üçünde Di-mask'a girdiler. O gün görülmege deger muazzam bir gündü. Cemaziye-lahir ayinin baslarinda Haçlilarla savasmak üzere Dimask'tan ayrilip Sam yoluna koyuldu. Banyas'a ugradı. Orayi yagmaladi. Sonra Ayn Ca-lut'a gidip konakladi. Öncü birlik olarak büyük bir müfrezeyi yola koydu. Bu müfrezede Berdavil ile Nuri askerlerinden bir grup vardı. Amcasi Esedüddin'in kölesi geldi. Haçlı ordusunun kendi taraftarlarinin yardimina gelmekte olduklarım gördü. İki taraf karsi karsiya geldi. Sultan Selahaddin'in askerleri Haçlılardan bir kismini öldürdüler. 100 kadar kisiyi de esir aldilar. Bu savasta Müslümanlar sadece bir kisi kaybettiler. Aksam vakti Sultan Selahaddin Ayn Calut'tan ayrilip yola koyuldu. Sultan Selahaddin, Haçlıların kendisiyle savasmak üzere toplandiklarini duydu. Kendisi ile baris yaparlar umuduyla üzerlerine hücum etti. Yapilan savasta Haçlılardan çok sayida asker öldürdü. Bir o kadarini da yaraladi. Haçlılar son derece korku ve panige kapilarak gerisin geri döndüler. Sultan Selahaddin'in askerleri onlari kovaladi. Bir kismim Öldürdüler, bir kismini esir aldilar. Ülkelerini bastan sona yagmaladilar. Ni-hayet geri döndüler.

Kadi Fadil da halifeye bir mektup yazarak Cenâb-i Allah'in kendisine ve Müslümanlara bahsetmiş olduğu zaferi müjdeledi. Sultan Selahaddin de halifeye olan saygisından, itaatından ve hürmetinden dolayı yapmak istediğini ve yaptığı her iş hakkında halifeye mutlaka bilgi verildi. [58]

Fasil

Receb ayında Sultan Selahaddin, Kerek seherine gitti. Orayı kusatma altına aldı. Beraberinde kardesinin oğlu Takiyyüddin Ömer de vardı. Bu arada Sultan Selahaddin kendisini, istegi üzerine Haleb'e ve oraya bağlı yerlere vali olarak atamak üzere yanına gelmesi için kardesi Adile de bir mektup yazdı. Kerek muhasarasi receb ayi boyunca devam ettigi halde amaca ulasilamadi. O arada Kerek'i savunmak için Haçlıların toplandıklarını duyan Sultan Selahaddin, Dimask'a geri döndü. Kerek'i almak onun en büyük arzularındandı. Kardesinin oğlu Takiyyüd-din'i naib olarak Misir'a gönderdi. Yamna Kadi Fadil'i da katmisti. Kardesi Adil'i Haleb ve Haleb'e bağlı mintikalara naib olarak tayin etti. Orada naib olarak bulunan Zahir'i ve kendisi için lazım olan kıymetli emirleri yamna getirtti. Kendisine yakın bir yerde bulunsun diye kardesini Halep naibliğine atamisti. Çünkü kardesi onsuz hiçbir işe girmez ve hiçbir hususta kesin kararini vermezdi. Sultan Selahaddin, kardesi Adil'den 100.000 dinar borç aldı. Oğlu Zahir de Halep naibliğinden ayrıldığına üzüldü. Çünkü orada sadece altı ay kalmisti. Ancak içindeki düşünceleri babasına açamıyordu. Fakat üzüntüsü yüzünün renginden ve konuşmalarından anlasiliyordu. [59]

[1] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/486.

[2] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/486-489.

[3] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/489-491.

[4] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/491-493.

[5] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/493.

[6] Mezâlim oturumları (Divanü'l-Mezâlim) (Z. kazici).

[7] İslâm adliye teskilati bakımından önemli bir müessese olan "Divanü'l-Mezâlim"den bahsedilmektedir. (Z. Kazici)

[8] Muid, İslâm dünyasındaki medreselerde müderristen sonra gelen ve günümüzde doçent dedigimiz görevlidir. (Z. Kazici)

[9] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/493-503.

[10] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/503.

[11] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/504-505.

[12] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/505-506.

[13] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/506.

[14] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/506-507.

[15] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/508.

[16] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/509.

[17] Muhtesib, adli ve dini yetkileri bulunmakla beraber genel olarak iktisadi yetkileri ağır basan bir görevlidir. Günümüz ifadesiyle belediye baskam demek daha uygun olur. Bu konuda geniş bilgi için bk. (Ziya Kazici), Osmanlılarda İhtisab Müessesesi, İstanbul 1987.

[18] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/509-513.

[19] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/513.

[20] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/514.

[21] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/514.

[22] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/514-515.

[23] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/515-517.

[24] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/517-518.

[25] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/518-521.

[26] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/521.

[27] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/521.

[28] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/522.

[29] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/522.

[30] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/524-525.

[31] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/525.

[32] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/525.

[33] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/525.

[34] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/525-528.

[35] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/528.

[36] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/528-529.

[37] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/529.

[38] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/530.

[39] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/531-532.

[40] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/533.

[41] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/533.

[42] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/533-534.

[43] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/534.

- [44] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/534.
- [45] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/534-535.
- [46] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/535-537.
- [47] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/538-539.
- [48] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/539.
- [49] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/540-542.
- [50] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/542.
- [51] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/542.
- [52] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/543.
- [53] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/543-544.
- [54] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/544-545.
- [55] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/545.
- [56] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/546.
- [57] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/546-548.
- [58] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/548.
- [59] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 12/549.

Hicretin Besyüzsekseninci Senesi	2
Hicretin Besyüzseksenbirinci Senesi	2
Hicretin Besyüzseksenbirinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler	4
Mühezzebüddin Abdullah B. Es'ad El-Musilî	4
Emir Nasîrüddin Muhammed B. Sirkûh.	4
Mahmudî B. Muhammed B. Alî B. Ismail	4
Emir Sadeddin Mes'ud.	4
Sit Hatun Ismetüddîn.	5
Hafizü'l-Kebîr Ebu Musa El-Medinî	5
Süheyli Ebü'l-Kasim..	5
Hicretin Besyüzseksenikinci Senesi	6
Hicretin Besyüzseksenikinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler	7
Ebu Muhammed Abdullah B. Ebi'l-Vahs.	7
Hicretin Besyüzseksenüçüncü Senesi	8
Kudüs'ün Fethi	11
Fethedilisinden Sonra Kudüs'te Kilinan İlk Cuma Namazi	12
Garip Bir Nükte.	14
Fasil	15
Hicretin Besyüzseksennüçüncü Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler	17
Seyh Abdü'l-Mugîs B. Züheyr El-Harbî	17
Ali B. Hattab B. Halef	17
Emir Semsuddîn Muhammed B. Abdülmelik B. Mukaddem ..	17
Muhammed B. Ubeydullah.	18
Nasr B. Futyan B. Matar.	18
Ebü'l-Hasan Ed-Damîganî	18
Hicretin Besyüzseksendördüncü Senesi	18
Sıfî Ve Hisn-I Kevkeb'in Fethi	19
Hicretin Besyüzseksendördüncü Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler	20
Emîrü'l-Kebîr Sülaletü'l-Mülük Ve's-Selatin.	20
Ebu Muhammed Abdullah B. Alî	21
Hafiz Hazimî	21
Hicretin Besyüzseksenbesinci Senesi	21
Akkâ Olayi	22
Hicretin Besyüzseksenbesinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler	23
Kadi Serefüddîn Ebu Sa'd.	23
Ahmed B. Abdurrahman B. Vehban.	23
Fakih Emir Ziyaüddîn Isa El-Hakkârî	24
Mübarek B. Mübarek El-Kerhî	24
Hicretin Besyüzseksenaltinci Senesi	24
Fasil	27

Fasil 28

Fasil 29

Fasil 30

Fasil 30

Fasil 30

Hicretin Besyüzseksenaltinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler . 31

Alman Hükümdari 31

Muhammed B. Muhammed B. Abdullah . 32

Hicretin Besyüzseksenyedinci Senesi 32

Düsmanin Akkâ Sehrini Sultan Selahaddîn'in Elinden Almasi 33

Hicretin Besyüzsekseninci Senesi

Bu senede Sultan Selahaddin Haleb, Cezire, Misir ve Sam askerlerine haber salarak Haçlılarla savasmak üzere yanma gelmelerini istedi. Misir'dan Kadi Fadil'la birlikte kardesinin oğlu Takiyyüddin Ömer ve askerleri, Haleb'den kardesi Âdil ve askerleri, Cezire, Sincar ve diğer beldelerin hükümdar ve askerleri yanma geldiler. Hepsini komutasına alıp Kerek üzerine yürüdü. Orayı cemaziyelevvel ayının ondördünde kusatma altına aldılar. Etrafa dokuz mancınik kurdular. Kusatma böylece başlamış oldu. Sultan Selahaddin, Kerek'i fethetmenin diğer yerlere nisbetle müslümanlar için daha faydalı olacagina inanmisti. Çünkü Kerekliiler hacıların yollarını kesiyorlardı. Kusatma başladığı sıralarda Sultan Selahaddin, Haçlıların hep birlikte bir araya gelip süvari ve pi-yadeleriyle Kerek'i savunmak amacıyla üzerlerine gelmekte olduklarını duydu. Dönüp bu ordunun üzerine yürüdü. Karsılarındaki Hisan mintikasında ordugah kurdu. Sonra Mair üzerine yürüdü. Haçlılar bozguna uğrayıp Kerek'e doğru kaçtılar. Sultan Selahaddin, peslerine asker koydu. Haçlıların büyük bir kısmını öldürttü. Bunlardan sonra Haçlı savaşçılarından bosalmış olan kıyı şehirlerine hücumu askerlerine emretti. Nablus'u ve çevresindeki kasabalarla çiftlikleri yağmaladı. Sonra Dimask'a döndü. Askerlerinin memleketlerine dönmelerine izin verdi. Kardesinin oğlu Takiyyüddin Ömer el-Melikü'1-Muzaffer'e, Misir'a dönmesini emretti. Kendisi de ramazan orucunu eda etmek, atlarını dinlendirmek ve kılıçlarını bilemek amacıyla Dimask'ta ikamet etti. O arada halifenin hil'atleri geldi. Sultan Selahaddin, hü'at giydi. Kardesi Adil'e, amcasının oğlu Nasirüddin Muhammed b. Sirkuh'a da hü'at giydirdi. Sonra da kendi hü'atını Hasankeyf ve Amid valisi Nasirüddin b. Karaarslan'a giydirdi. Hasankeyf ve Amid'i Sultan Selahaddin'in kendisi Nasirüddin b. Karaarslan'a vermisti.

Bu senede Magrib hükümdari Yusuf b. Abdülmü'min b. Ali vefat etti- Yerine oğlu Yakup geçti.

Bu senenin sonlarında Sultan Selahaddin, Musul valisinin Erbil üzerine hücum ettiği haberini aldı. Erbil valisi de Sultan Selahad-din'den yardım

istedi. Sultan Selahaddin hemen oraya hareket etti. Ön-ce Baalbek'e, sonra Hama'ya ugradi. Orada birkaç gün kaldi. Kâtip

Imad'in yanina gelmesini bekliyordu. Çünkü o esnada kendisinde bir zaafiyet meydana gelmişti. Baalbek'te ikamete devani etti. Kadi Fadil Dimask'tan ona Es'ad b. Matran adında bir tabibi gönderdi. Bu tabib ona, en yakın dostuna uygulayacağı Kedavî'yi uyguladi. [1]

Hicretin Besyüzseksenbirinci Senesi

Bu sene basında Sultan Selahaddin, Hama sehri disında ordugâhini kurmustu. Sonra Haleb'e yürüdü. Musul'a gitmek üzere safer ayında Haleb'ten ayrıldı. Harran'a geldi. Harran emiri Muzafferüddin'i tutukladı. Bu, Erbil valisi Zeyneddin'in kardesiydi. Sonra Sultan Selahaddin onu affetti. Onu -içinin murdarlığı açığa çıkıncaya kadar- memleketinin basına iade etti. Bundan sonra Musul'a gitti. Her taraftan emirler ve hükümdarlar onu karsıladılar. Imadüddin Ebu Bekir b. Ka-raarslan da gelip ona hizmetini arz etti. Sultan Selahaddin yoluna devam etti. Musul yakınlarında İsmaililerin üzerine hücum etti.

O yörelerin bütün hükümdarlarının kendisine teslimiyet arzedip boyun eğdikleri Erbil valisi Nureddin de geldi. Sonra Sultan Selahaddin, Ziyaeddin es-Sehrezorî'yi halifeye gönderdi ki, Musul'u kusatmaya niyetli olduğunu kendisine bildirsin. Tek amacı, Musulluları tekrar halifenin itaati altına almak ve Müslümanlara yardım etmektir. Musul'u bir süre kusatma altında tuttu. Sonra fethetmeden oradan ayrılıp gitti. Ahlat'a doğru yürüdü. Birçok beldeleri istila etti. Cezire ve Diyarbakir beldelerinin bir çoğunu da itaat altına aldı. el-Kâmil adlı eserinde İb-nü'1-Esir'in ve er-Ravzateyn adlı eserin sahibinin anlattığı birçok olaylar cereyan etti. Sonra Sultan Selahaddin ile Musullular arasında bir barış antlaşması yapıldı. Yalnız Musullular -Haçlılarla savaşmak için kendilerini yardıma çağırdığı takdirde- onun ordusunda yer alacaklar, onun adına hutbe okutacaklar, onun adına para bastıracaktı. Bu şartların tamamı yerine getirildi. Oralarda Selçuklular ve Aziziler adına hutbe okutulmasına son verildi. Bundan sonra Sultan Selahaddin, şiddetli bir hastalığa yakalandı. Kendisi mukavemet gösteriyor, acılarını açığa vurmuyordu. Ama hastalığı artıp şiddetlendi. Bu halde iken Harran'a gitti. Hastalığın şiddetinden orada ordugâh kurdu. Hastalığı, ülkenin her tarafında duyuldu. İnsanlar korktular, kâfirler ve dinsizler onun öleceğini duyarak sevindiler. Kardesi Âdil, Haleb'ten tabib ve ilaç getirdi. Onun son derece bitkin olduğunu gördü. Vasiyetini yapmasını önerdi. O da şöyle dedi: «Geride Ebu Bekir, Ömer, Osman ve Ali'yi bıraktığıma göre vasiyeti ne yapayım.» Böyle demekle kardesi Adil Ebu Bekir'i, kardesinin oğlu ve Hama valisi olup o esnada Misir naibliği yapan ve Misir'da ikamet eden

Takiyyüddin Ömer'i, ogullari Aziz Osman ile Efdal Ali'yi kasdetmisti. Sonra Cenâb-i Allah'in kendisine sifa vermesi durumunda bütün himmetini Haçlılarla savasmaya yöneltecegine, artık hiçbir Müslü-manla savasmayacagina, yegane amacının Kudüs'ü fethetmek olacagina dair adakta bulundu. Sahip olduğu mal ve zahirenin tamamını Kudüs'ü fethetmek ugruna harcayacak olsa bile yegane amacının Kudüs'ü fethetmek olduğunu söyledi. Kerek valisi prensi bizzat kendi eliyle öldürecegine ahd etti. Çünkü prens, ahdini bozmuş, Rasûlullah (s.a.v.)'i tahkir etmisti. Misir'dan Sam'a gitmekte olan Müslüman bir kervani yakalamış, mallarını ellerinden alıp boyunlarını vurmıştu. Böyle yaparken de «Hani Muhammed'iniz nerede? Çağirin da yardiminiza gelsin» demisti. Bu adagini Sultan Selahaddin, Kadi Fadil'in isareti üzerine yapmisti. O, kendisim böyle bir adakta bulunmaya yöneltip tesvik etmisti. Sultan Selahaddin Cenâb-i Allah'a böyle söz verince yüce Allah da onu hastaligidan kurtarip sifaya kavuşturdu ve hastaligi da günahlarına kefarete oldu. Sifa bulunca ülkenin her tarafında sevinç ve müjde davulları çalındı. Ülkenin her taran süslendi. Dimask'ta ikamet etmekte olan Kadi Fadil da Muzaffer Ömer'e bir mektup yazarak Sultan Selahaddin'in tamamen iyileştigini ve sifa haberinin her tarafa yayıldığını, karanlıklardan sonra nurların doğduğunu, önceleri gizlenen sifanın eserlerinin ortaya çıktığını, hastalığın yüz çevirip gittigini, hastalık atesinin söndüğünü, tozlarının silindigini, serlerinin söndüğünü bildirdi. Hamd ve minnetini Allah'a bildirdi. Mektubunun devamında da şöyle dedi: «.... Bu sadece bir tökezleme ve neticesinde de kurtulustur. Allah, bu tökezlemenin serrinden ve utancından sultani korudu. Bu, Cenâb-i Allah'in Müslümanları utancından koruduğu büyük bir günahı. Nefislerimizi imtihan ettiği bir tevbe idi. Ne kadar az sabirli olduğumuzu gördü. Cenâb-i Allah duaları bosa çıkaracak değildir. Halisane yapılan kalbî duaları kabul edicidir. Her ne kadar icabet yolları günahla tikan-rnissa da Cenâb-i Allah'in icabeti duracak değildir. Genişliğe kavuşturacagina dair vaadini mutlaka yerine getirecektir. Ama bizler ümitsizliğe kapılmıştık.

Önce bir ölüm beklentisiydi Ancak zaman buna bir mim harfini ekledi.

Böylece ölüm haberi anlamına gelen "na'yun" kelimesi mimlenince nimet odu.

Perisanlıktan sonra nimete kavuşuldu. Uyarıcının söyledikleri mutlaka yerine gelecektir. Ben güneşin ve yıldızların doğduğunu gördüm. Mevlamız Sultan Melikü'n-Nâsir Selahaddin yeniden kendine geldi. Azmi ve kararı keskindir. Savasa hazırlıklıdır. Kulların Rabbine tevbe etmistir. Cennet bahçesine de sergiler serilmiştir. Hesap tamamlanmış olup Sirati geçmisizdir. Biz, devenin korkusundan, ıgne deligine girdiği zorlu hallere kendimizi siper etmisizdir.»

Sonra Sultan Selahaddin iyilesince Harran'dan ayrilip Haleb'e gitti. -Oradan da Dimask'a vardı. Artık tamamen iyilesmisti. O gün görülmeye deger muazzam bir gündü. [2]

Hicretin Besyüzseksenbirinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Mühezzebüddin Abdullah B. Es'ad El-Musilî

Fakihti. Humus müderrisligi yaptı. Çesitli ilimlerde yükselmisti. Özellikle siirde ve edebiyatta seçkin bir sahsiyet haline gelmisti. Kâtip Imad ve Seyh Sihabüddin Ebu Sâme kendisini çok övmüslerdir. [3]

Emir Nasîrüddin Muhammed B. Sirkûh

Humus ve Rahbe valisi idi. Sultan Selahaddin'in amcasinin ogludur. Sultan Selahaddin'in kizkardesi Sittüssam binti Eyyub ile evliydi. Humus'ta vefat etti. Karisi onun naasim Sam'daki Berraniye türbesine naklettirdi. Mezari, karisi ile Yemen hükümdari ve kayin biraderi Muazzam Turansah'm mezarlari arasindadir. Çok miktarda para ve zahire birakti. Biraktigi para 1.000.000 dinardan fazlaydi. Arefe gününde ani bir ölümle vefat etti. Kendisinden sonra yerine Sultan Selahaddin'in emri üzerine oğlu Esedüddin Sirkûh geçti. [4]

Mahmudî B. Muhammed B. Alî B. Ismail

Mahmudî b. Muhammed b. Ali b. Ismail b. Abdürrahim Seyh Cema-leddin Ebü's-Sena Mahmudî b. Sabunî. Meshur imamlardandır. Dedesi Sultan Mahniud b. Zengi'nin sohbetinde bulunduğu için kendisine Mahmudî denilmiştir. Dedesi ona çok kıymet vermisti. Sonra kalkip Misir'a gitti ve oraya yerlesti. Sultan Selahaddin de kendisine ikramda bulunurdu. Ona vakif te'sis etmisti. Çoluk çocuğuna da araziler vermisti ve bu araziler zamanımıza kadar onun zürriyetinin elindedir. [5]

Emir Sadeddin Mes'ud

Sadeddin Mes'ud b. Muineddin. Nureddin ile Selahaddin zamanlarında büyük emirlerdendi. Sit Hatun'un kardesidir. Bu, kizkardesi Sit Hatun'u Selahaddin'le evlendirdigi zaman Selahaddin de kendi kız kardesi Rebia Hatun binti Eyyub'u onunla evlendirdi. Hanbeliler için Kas-yun dagi eteklerinde yaptirilan Sahibiye medresesi, Rebia Hatun'a nis-bet edilir. Rebia Hatun da hicretin 643. senesine kadar yasamistir. O Eyyûb'un öz çocuklarinin sonuncusudur.

Emir Sadeddin Mes'ud Silvan (Meyyafarikin) kusatmasi esnasinda aldigi bir yaradan ötürü bu senenin cemaziyelahir ayında Dimask'ta vefat etti. [6]

Sit Hatun Ismetüddin

Sit Hatun Ismetüddin binti Muineddin. Babasi Muineddin, önceki kısımlarda da anlatıldığı gibi Nureddin'den önce Dimask'm naibi ve Di-mask askerinin de atabegi idi. Sit Hatun Ismetüddin, Nureddin'in karisiydi. Nureddin'den sonra hicretin 572. senesinde Sultan Selahaddin'le evlendi. Sit Hatun Ismetüddin çok güzel, iffetli, çokça sadaka veren bir kadindi Hatta bu hususta kadınların önde gelenlerindendi. Hacerü'z-Zeheb mahallesindeki Hatuniye el-Cevaniye vakfinin sahibidir. Banyas taraflarında Babünnasr disındaki Hatun hankâhinin da sahibesidir. Kendisi vefat edince Kasyun daginin eteklerinde Serkesiye kubbesinin yanına defnedildi. Türbesinin bitisiginde Esrefiye ve Atabegiye Darül-hadisi vardır. Kendisinin bu saydiklarımızdan baska bir çok vakiflari da vardır. San'aü's-Sam mahallesinde kanallar üzerindeki Hatuniye el-Berraniye vakfina gelince burasi, Tellüssealib diye bilinen ve Çavlu'nun kizi Zümrüt Hatun tarafından insa edilen bir yerdir. Sit Zümrüt Hatun, Melik Dokniak'm anabir kizkardesidir. Zümrüt Hatun, Haleb valisi Nureddin Mahmud'un babasi Zengi'nin zevcesiydi. O, önceki kısımlarda da anlatıldığı gibi bu tarihten önce vefat etmistir. [7]

Hafizü'l-Kebîr Ebu Musa El-Medinî

Muhammed b. Ömer b. Muhammed el-îsbehanî el-Hafizu'1-Musevî el-Medinî. Dünyada meshur hadis hafizlarından biri olup hadis derlemek amaciyla çeşitli beldelerde seyahatlerde bulunmus olup birçok tasnif eserleri ve hadis serhleri vardır. Allah rahmet etsin. [8]

Süheylî Ebü'l-Kasim

Süheylî Ebü'l-Kasim Ebu Zeyd Abdurrahman b. Hatib Ebu Muhammed Abdullah b. Hatib Ebu Ömer b. Ebil-Hasan Asbag b. Hüseyin b. Sadun b. Ridvan b. Fütuh el-Has'amî es-Süheylî.

Kadi Ibn Hallikân'in anlattigina göre Süheylî, kendisine soy kütü-günü böyle yazdirmistir. Süheylî, Malaka yakınlarında Süheyl adinda-bir köye nisbetini ifade etmektedir. Çünkü Süheyl yildizi o mintika-larda sadece Malaka yakinindaki Süheyl köyünde yüksek bir dagin epesinde görülebilirdi. Süheyl köyü Magrib ülkesinin içinde yer almaktadır.

öüheylî, hicretin 508. senesinde dogdu. Kiraat ilimlerini tahsil etti. Ilimle istigal etti. Nihayet aklinin kuvveti, zihninin saglamligi, tasnifa-tinin güzelligi sayesinde kendi zamanin insanlarinin fevkine çıktı. Bu da Cenâb-i Allah'in ona bahs ettigi bir lütuf ve rahmet idi. Bununla birlikte Süheylî ama bir kimseydi. er-Ravdu'1-Ünf adli eser kendisine aittir. Bu eserinde sirete dair güzel nükteler anlatmistir ki onun bu nüktelerinin tamamini ve cogunu daha önce baskalari bilmiş degildir, el-A'lam fîmâ Übhime fi'1-Kur'an mine'l-Esmâ'l-A'lâm, Kitabü Metaicu'l-Fikr, Mes'eletun fil-Feraizi Bediah,

Mes'eletün fi Siri Kevni'd-Deccal el-AVer gibi eserleri vardır. Ayrıca san'atkârane yazılmış faydalı başka birçok eserleri ve güzel şiirleri de vardır. Yoksul ama iffetli bir kimseydi. Ahir ömründe Merakes valisi tarafından kendisine bahsedilen armaganlarla çok miktarda servete sahip oldu. Bu senenin saban ayının yir-mialtısmda persembе günü vefat etti. Yüce Allah'a yalvarıp yakardığı ve duasına icabet edileceğini umduğu bir kasidesi vardır. Bu kasideyle Rabbine tazarru ve niyazda bulunurdu:

«Ey gönüldeki herşeyi görüp duyan,
Ey olacak olan herşeyi hazırlayan,
Ey musibetler anında kendisine umut bağlanılan,
Ey kendisine şikâyet ve yakarışların arzedildiği zat,
Ey rizik hazineleri "kûn" sözünde gizli olan,
Lütfet. Çünkü bütün hayırlar senin katındadır.
Yoksullugumdan başka sana ulaşacak bir vesilem yoktur.
Yakararak yoksullugumu sana iletiyorum.
Senin kapını çalmaktan başka bir çarem yoktur.
Eğer geri çevrilecek olursam hangi kapıyı çalayım.
Ey adını anarak ümitlendim ve medet diledim,
Eğer senin lutfun, yoksulundan esirgenirse,
Hasa senin şerefinden,
Sen asiye dahi rahmetinden yoksun bırakmazsın.
Lütfün bol, bağışların genistir.» [9]

Hicretin Besyüzseksenikinci Senesi

Bu senenin rebiyülevvel ayının ikisinde Sultan Selahaddin iyileştikten sonra Dimask şehrine gitti. Kadi Fadil'i ziyaret etti. Bazı işlerde onun fikrini aldı. Ona danışmadan hiç bir işe kesin karar vermiyordu. Dimask naipliğinde oğlu Efdal Ali'yi bıraktı. Kardeşi Ebu Bekir Adil, Haleb valiliğini, damadı ve Sultan Selahaddin oğlu Melik Zahir Gazî'ye bıraktı. Sultan Selahaddin de kardeşi Ebu Bekir Adü'i, oğlu İniadüddin Osman el-Melikü'1-Aziz'le birlikte Misir diyarına gönderdi. Oğlu İmadüddin veziri (Atabegi) ona ayrıca çok miktarda ikta araziler verdi. Misir'da naib olarak bulunan kardeşinin oğlu Takiyyüddin Ömer'i görevden aldı. Ömer, İfrikiye'ye gitmeye karar verdi. Ancak Sultan Selahaddin onun gönlünü aldı. Nihayet o da askerleriyle birlikte Sultan Sela-haddin'in yanına geldi. Sultan Selahaddin ona ikramda bulundu, saygı gösterdi. Daha önce kendisinin idaresi altında bulunan Hama şehrini ve onunla birlikte birçok beldeleri de kendisine verdi. Bütün

bunlara ek olarak Meyyafarikin (Silvan) sehrini de ona verdi. er-Ravzateyn adli eserde nakledilen bir kasidesi ile Kâtip Imad onu methetti.

Bu senede Trablus kontu Komes, Sultan Selahaddin'le baris antlasmasi yapip dost oldu. Öyle ki Komes, Haçlılarla siddetlice savasmaga basladi. Kadınlarını ve çocuklarını esir aldı. Neredeyse Müslüman olacakti. Ancak Sultan Selahaddin onu engelledi. O da küfür ve tugyan halinde öldü. Onunla yapılan baris, Haçlılara karsi muzaffer olmanın en güçlü sebeplerinden biri oldu. Hristiyanlığın çökmesinin en kuvvetli sebeplerden biri oldu. Kâtip Imad dedi ki:

Bu senenin saban ayında âlemin harap olacağı hususunda münecimler icma ettiler. Dediklerine göre altı yıldız (gezegen) saban ayında terazi burcunda bir araya gelecek ve bu yüzden ülkenin her tarafında firtinalar kopacak. Cahil halktan bazıları da dağlarda magaralar, yeraltında bodrumlar kazarak kendilerini buna hazırladılar. Çünkü bundan çok korkmuşlardı.

Ancak Saban ayının belirtilen gecesi geldiğinde o kadar sükunetli, o kadar durgun, o kadar sakin bir gece yasandı ki daha önceleri öylesine sessiz ve sükunetli bir gece görülmemisti. Bu meseleyi birçok yerlerde birden fazla insan anlatmistir. Münecimlerin bu olayda yalancı çıktıklarına dair sairler çok güzel siirler Hazmetmişlerdir ki bunlardan biri sudur:

«Takvimi ve cetveli parçala. Çünkü hata açığa çıkmıştır.

Takvim ve cetvel bos ve anlamsız seylerdir.

Remil bosa çıktı. Saflık ve berraklıkla hersey doldu.

Yeryüzünde sarsinti, haraplık ve çürüme genellesti.

Derim ki yedi gezegen kesin bir ilahi karara ve yasaklamaya göre hareket ederler.

Bunlar ne zaman terazi burcuna inerlerse hava karisir.

Yeryüzüde sağlam bir kazık gibi sabitlesir.

Siz hüküm verdiniz ama, Allah diledigi hükmü verdi.

Sizin bu dediklerinizi ne seriat ne de peygamberler ortaya koymus degildir.

Alimlerin güldüğü bir maskara haline geldiniz.

Sairlerin hakkınızda söylediği sözler, sizin için utanç ve ayip olarak yeter.

Bu iktidarda da size bir lokma ekmegi sadece emirler vermistir.

Keske dinî hususlarda sizin gibi rezillere ihsanda bulunmasalar.

Batlamyus'un usturlabına ve cetveline artık önem verilmez, o, yok olmustur.

Gök kubbe yer üzerinde durduğu ve yere cömertlik sağtığı sürece o cetvellere ve takvimlere rüsvaylık olsun.» [10]

Hicretin Besyüzseksenikinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Ebu Muhammed Abdullah B. Ebi'l-Vahs

Ebu Muhammed Abdullah b. Ebi'l-Vahs Böri b. Abdülcebbar b. Böri el-Makdisî. Aslen Kudüslüdür. Sonra Misir'a gelip yerleşmiştir. Kendi zamanında lügat ve nahiv alimlerinden biriydi. Ibn Bapsat'tan sonra kendisine risaleler arzedildi. Bu konuda geniş bilgiye sahipti. Konusmalarında ve yazılarında muğlak ifadeler kullanmaktan sakınırdı. İnsanlara hitapta bulunduğu zaman kelimeleri egip bükmez, irabi zorlas-tirmazdı. Faydalı eserleri vardır. Seksenüç yasında bu senede vefat etti. Yüce Allah rahmet etsin. Doğrusunu noksanlıklardan münezze olan yüce Allah daha iyi bilir. [11]

Hicretin Besyüzseksenüçüncü Senesi

Bu senede Kudüs'ün fethedileceğinin bir ön isareti olarak Hittin savaşı yapıldı. Bu, Kudüs'ün kâfirlerin elinden kurtarılacağına bir nisanesi idi. İbnü'l-Esir dedi ki:

«Bu savaşın ilk günü cumartesi, aynı zamanda Nevruz günüydü. Bu gün, Fars (Iran) takvimine göre yılbasıdır. Aynı gün, Rumî senenin de başına denk gelmişti. İşte bu günde güneş, oğlak burcuna girmişti. Yine bu günde ay da oğlak burcuna girmişti. Böyle bir durum hemen hemen mümkün değildir. Esine çok ender rastlanılan bir haldir. Sultan Selahaddin de muharrem ayının başında cumartesi günü ordusuyla birlikte Dmişk'tan ayrıldı. Ra'sül-Ma'ya geldi. Orada oğlu Efdal'i bir grup askerle bıraktı. Kendisi diğer askerleriyle birlikte Basra'ya doğru ilerledi. Kasr Ebi Selam'da otak kurdu. Hacıların gelmesini beklemeye başladı. Gelecek olan hacılar arasında kızkardesi Sittüssam, kızkardesinin oğlu Hüsameddin Muhammed b. Ömer b. Laçin de vardı. Hacıları Kerek prensinin baskınına karşı korumak düşüncesiyle orada beklemeye koyuldu. Hacılar salimen orayı geçtikten sonra Sultan Selahaddin oradan ayrıldı. Kerek'e gitti. Şehrin çevresindeki ağaçları kestti. Hayvanlarını ekinlere bırakıp otlattı hayvanları da ekinleri yediler. Misir askerleri de geldi ve sarklı askerlerle birleştiler. Hepsi Ra'sü'l-Ma mintikasında Sultan Selahaddin'in yanında ordugah kurdular. Sultan Selahaddin'in oğlu Efdal, Haçlı beldelerine doğru bir müfreze gönderdi. Bu müfreze bazı Haçlıları öldürdü. Ganimet elde etti. Salimen geri döndü. Fetih ve zafer müjdesinin öncüsü niteliğindeki bu sevinçli durum, herkesi memnun etti. Sultan Selahaddin de büyük ordusuyla geldi. Diğer askerler de etrafında toplandılar. Askerleri düzene sokup tabiiye etti. Sahil beldelerine doğru yürüdü. Beraberindeki savaşçıların sayısı -gönüllüler hariç olmak

üzere- 12.000'di. Haçlılar onun gelmekte olduğunu birbirlerine duyurdular. Hepsi toplandılar. Kendi aralarındaki kavgalara son verip barıştılar. Trablus kontu Komes ile Kerek prensi denen facir kisi de anlaştılar. Hepsi mızrakları, silahları ve ağırlıklarıyla geldiler. Salbut haçını da beraberlerinde getirmişlerdi. Haçi tagutun kulları tasımağa çıktılar. Sapık abidleri bu haçi omuzlamışlardı. Sayılarını ancak Aziz ve Celil olan Allah bilir. Bir rivayette anlatıldığına göre sayıları 50.000'di. Baska bir rivayete göre ise 63.000 kişiydiler. Trablus kontu Komes, Haçlıları korkutup Müslümanların sayısının çokluğunu söyledi. Kerek prensi ona itiraz etti. "Senin Müslümanları sevdiğinden ve Müslümanların sayılarının çokluğunu söyleyerek bizi korkutmak istediğinden şüphem yoktur. Ama sen bu söylediklerimin sonunu göreceksin» dedi. Haçlılar Müslümanlara doğru ilerlediler. Sultan Selahaddin de yoluna devam etti. Taberiye'yi fethetti. Oradaki yiyecekleri, eşyaları ve diğer emtiayı alarak kuvvetlendi. Taberiye kalesini kendisine karşı korudular. İstihkâm tedbirleri aldılar. Ama orada fazla durmadı ve Taberiye kalesini almayı kafasına pek takmadı. Taberiye civarındaki gölü istila etti. Cenâb-i Allah kâfirlerin o gölden bir damla dahi su almalarına imkân vermedi. Öyle ki, kâfirler çok şiddetli bir susuzluğa maruz kaldılar. Sultan Selahaddin, Taberiye'nin batısındaki Hittin köyünün yanındaki dağın tepesine çıktı. Anlatıldığına göre orada Hz. Suayb'in mezarı bulunmaktadır. Perisan haldeki düşman geldi. Düşmanlar arasında Akkâ, Keferenka, Nasıra, Sur ve diğer yerlerin valileri de vardı. Bütün kontları gelmişti. İki, taraf karşı karşıya geldi. Askerler göğüs göğüse geldiler, imanin yüzü ağardı ve parladı. Kâfirlerin ve tasakınların yüzü kararip tozlandı. Felaket çemberi Haçlıların üzerinde döndü. Vakit cuma gününün akşamıydı. İki taraf kendi saflarını bozmaksızın geçelediler. Cumartesi sabahı, Hristiyanlar için çok zorlu geçecekti. Rebiyülahir ayının bitimine besgün kalmıştı. Güneş Haçlıların karşısında doğdu. Sıcaklık şiddetlendi. Susuzluk onları bitirdi. Atalarının toynukları altında kurumuş ve ufalmış otlar vardı. Bunu da uğursuzluk alameti sayıyorlardı. Sultan Selahaddin ateşçilere, düşman saflarına doğru neftli pa-Çavraları atmalarını emretti. Attilar. Ateşler atalarının toynukları altın-a alevlendi. Güneşin sıcaklığı, susuzluğun harareti, ateşin sıcaklığı, silahın harareti, atılan okların meydana getirdiği hararet hep bir araya geldi. Bahadırlar göğüs göğüse vurustular. Sonra Sultan Selahaddin tek bir alınıp düşmana ani ve güçlü bir hamle ile saldırılmasını emretti. Saldırdılar. Aziz ve Celil olan Allah, Müslümanlara zaferi müyesser kıldı. Onlara destek verdi. Haçlılardan o günde 30.000 kişiyi öldürdüler. Haçlıların sövalye ve süvarilerinden 30.000 kişiyi de esir aldılar. Esir almanlar arasında Trablus kontu disındaki bütün kontlar vardı. Trablus kontu Komes, savaşın başında hezimete uğrayıp geri dönmüştü. Sultan, bunların en büyük haçını ganimet edindi. Bu haça Hz. İsa'nın gerildiğini

iddia ediyorlardı. Bu nedenle onu altın, inci ve kıymetli mücevherlerle süsleyip kaplamışlardı. İslâm'ın ve Müslümanların o günkü kadar izzet bulup muaffer oldukları, batıl ehlinin de rezil rûsvay olup ezildikleri duyulmamıştı. Hatta çiftçilerden biri, bir başka çiftçinin otuz kûsur haçlı esirini önüne katıp götürmekte olduğunu, hepsini bir çadır ipine bağlamış olduğunu, bunlardan birini, giymek için bir ayakkabı karşılığında sattığını görmüştü. Öyle olaylar cereyan etmişti ki, bunların benzerleri ancak sahâbi ve tâbiiler zamanında meydana gelmişti. Hos ve mübarek övgülerle hamdler, daima Allah'a mahsustur.

Bu savaş tamamlandıktan, vurusma alevleri söndükten, harp ağırlığını indirdikten sonra Sultan Selahaddin, kendisi için büyük bir otag kurulmasını emretti. Kendisi de memleket tahtına oturdu. Sağ tarafında esirler, sol tarafında esirler vardı. Esirler zincirlerini sürüyerek getirdiler. Templierin öncülerinden bir topluluğun öldürülmesini emretti. Onlardan hiç birini hayatta bırakmadı. Çünkü insanlar onların kötülüklerini anlata anlata bitiremiyorlardı. Sonra Templier mezhebinin lideri getirildi. Haçlı komutan ve kontları getirildi. Hepsi de rütbelerine göre Sultan Selahaddin'in sağında ve solunda oturtuldular. Büyük kontlar, Sultan Selahaddin'in sağ yanına oturtuldu. Kerek prensi Aryat ve diğerleri de sol tarafına oturtuldular. Sonra sultana karlı gül serbeti getirildi. İçti. Sonra Haçlı hükümdarına verdi. O da içti. Sonra Kerek valisi Aryat'a da verdi. Sultan Selahaddin ona kızgındı. Ona «Serbeti sana verdim ama içmene izin vermedim,» dedi. Sonra «Bu adamın benim yanımda ahdi yoktur» diye sözünü tamamladı. Bunun ardı sıra otagının gerisindeki dahili bir çadıra girdi. Kerek valisi Aryat'ı oraya çağırdı. Aryat gidip karsısında durunca Sultan Selahaddin kılıcını kaldırıp onu İslâm'a davet etti. Aryat İslâm'a girmeydi. Bunun üzerine Sultan Selahaddin «Evet, ben, Rasûlullah (s.a.v.)'m -ümmetinin intikamını alma hususunda- vekiliyim» dedi ve Aryat'ı öldürdü. Kesik basını otagdaki kontlara gönderdi. Ve «Bu Rasûlullah (s.a.v.)'a sövmesinin cezasını gördü» dedi. Sonra da Templier ve Hospitalier cezasını gördü» dedi. Sonra da Templier ve Hospitalier tarikatlarına mensup Haçlı esirleri huzurunda eli kolu bağlı vaziyette öldürdü. Müslümanları bu iki murdar cinsten kurtarıp rahata kavuşturdu. Kendilerine İslâm'a girmelerini teklif ettikleri arasında az sayıda kimseler Müslüman oldular. Anlatıldığına göre o gün öldürdüğü Haçlıların sayısı 30.000'di. Esir aldıklarının sayısı da 30.000'di. Zaten Haçlı ordusu toplam 63.000 askerden ibaretti. Az da olsa kaçıp kurtulanlar, yaralananlar, kendi ülkelerine gidince orada öldüler. Ölenler arasında Trablus kontu Komes de vardı. O, yaralanarak kaçmış ve ülkesine döndükten sonra ölmüştü. Sonra Sultan Selahaddin, öldürülen Haçlı liderlerinin kesik baslarını ve öldürülmeyen esirleri ile büyük Haçlarını Kadi İbn Ebi Asrun refakatinde Di-mask'a gönderdi ki; bu Haçlıların büyük haçı

Haleb kalesine konulsun. Bu haç bas asagi çevrilerek kaleye konuldu. O gün görölmege deger mu-îzzam bir gündü.

Sultan Selahaddin daha sonra Taberiye kalesine gitti. Orayi zaptetti. Taberiye halki, Havran, Belka, o çevredeki Colan ve oraya bagli arazilerin tamaminin yan gelirlerini ve ürünlerini aliyordu. Cenâb-i Allah Müslümanlari bu paylasmadan kurtardi. Sonra Sultan Selahaddin Hittin'e gitti ve orada bulunan Hz. Suayb'm mezarini ziyaret etti. Oradan Ürdün'e geçti. Bütün bu beldeler selamete kavustular. Ürdün, irili ufakli bir çok kasabalardan mütesekkil bir ülkeydi. Sonra Akka'ya dogru yürüdü. Rebiyülahir ayinin sonunda çarsamba günü oraya indi. Cuma günü orayi sulh yoluyla fethetti. Orada hükümdarlara ait mal, mülk, zahire, ticaret esyasi ve diger emtiayi ganimet edindi. Orada bulunan müslüman esirleri kurtardi. Orada 4.000 kadar müslüman esir buldu. Cenâb-i Allah bu esirleri feraha ve genislige kavusturdu. Sultan Selahaddin orada cuma kilinmasini emretti. Haçlilarin almasindan sonra ilk olarak sahilde cuma kilmiyordu. Aradan yetmis senelik bir zaman geçmisti ki, Müslümanlar orada cuma kilamamisiardi. Sultan Selahaddin oradan ayrilip Sayda ve Beyrut'a gitti. Sahildeki beldeleri birer birer zaptetti. Çünkü artik oralarda sövalye ve kontlar kalmamisti. Buradan da Gazze, Askalan, Nablus, Beysan ve Gur mintikasina gitti. Bütün buralara sahip oldu. Kardesinin oglu Hüsameddin Ömer b. Mu-hammed b. Lasin'i Nablus'ta naib olarak birakti. Zaten buralari fetheden de oydu. Sultan Selahaddin'in bu kısa süre zarfinda fethettigi büyük beldelerin sayisi elliye bulmustu. Bu beldelerin tamaminda da savaslar, kaleler ve savunma tedbirleri vardi. Islâm ordusu bu fetihlerden ötürü çok miktarda ganimet edindi. Çok sayida Haçliyi da esir aldı.

Sonra Sultan Selahaddin askerlerine bir ay müddetle bu mekânlarda dolasmalarini, atlarini otlatmalarini emretti ki, dinlensinler. Kendilerini ve atlarini Kudüs fethine hazirlayip isindirsinlar. Halk arasinda Sultan Selahaddin'in Kudüs'ü fethetmeye niyetlenmis olduguna dair haber dolasti. Bunun üzerine alimler ve sarihler gönüllü olarak yanina geldiler. Hittin savasindan ve Akka fethinden sonra kardesi Âdil Ebu Bekir de yanina geldi. Kendisi de bizzat birçok kaleleri fethetti. Böylece Cenâb-i Allah'in çok sayida kulu ve askeri bir araya gelip toplandi. O esnada Sultan Selahaddin de beraberindeki askerlerle Kudüs'e dogru yola koyuldu. Hittin savasi nedeniyle sairler kendisini övüp çokça methettiler. Dimask'ta hasta yatmakta olan Kadi Fadil da ona su tebriki göndermisti:

«Cenâb-i Allah'in, kendisi vasitasiyla bu dini ayakta tutmus oldugu efendimizi tebrik ediyorum. Köleniz bu hizmetini arzedip tebrikini yazarken baslar secdeden kalkmamisti. Gözler yanak üzerine yas akitmaktaydi. Kiliselerin mescidlere dönüştüğünü; «Allah için üçüncüsü-dür» denilen

mekanlarda «Allah birdir denildigini» andikça bu köleniz dilinden tasan sükrlerim pespese yenilemektedir. Bazan da gözlerinden sevinç yaslari akmakta ve Allah'i birlemektedir. «Yüce Allah apaçik ve gerçek olan hükümdardir. Muhammed, Allah'in dogru sözlü, güvenilir elçisidir» denildigini duyunca seviniyor ve sevinç gözyaslarini döküyorum. Cenâb-i Allah, Sultan Selahaddin'e Yusuf peygamberin zindandan kurtarilisina nisbetle daha büyük bir mükâfat nasip etsin. Kölelerin, efendilerini bekliyorlar. Dimask'ta hamama girmeye niyetlenmistir.

«Bunlar yüksek hasletlerdir. Süt bardaklari degildir. Su da seyf (kılıçtır) yoksa Seyf b. Zî-Yezen degildir. Bu fetihten sonra diller çok uzun tesbihatlarda bulunacaklar, güzel ve kıymetli sözler söyleyeceklerdir.» [12]

Kudüs'ün Fethi

Haçlılar, doksaniki sene müddetle Kudüs'ü ellerinde tuttuktan sonra bu senede Müslümanlar orayi ellerinden alıp fethettiler.

Sultan Selahaddin önceki kisimlarda anlatılan yerleri fethettikten sonra askerlerine toplanmalarini emretti Askerler toplandıktan sonra Kudüs'e dogru yola koyuldu. Bu senenin receb ayinin onbesinde Kudüs'ün batisinda ordugahini kurdu. Sehrin son derece müstahkem kilindigini, tedbirler alindigini gördü. Haçlı savaşıçılarının sayisi -Ku-düs'tekiler hariç olmak üzere- 60.000 veya daha fazlaydi. Kudüs valisi o zaman Balban b. Bazran'di. Beraberinde Hittin savaşından kurtulup gelen sövalyeler de vardi. Bunlar arasina Templier ve Hospitaliyer tarikatının mensuplari denen seytan müridleri vardi. Haça tapanlar hep birx araya gelmislerdi. Sultan Selahaddin, mezkur yerinde bes gün kaldi. Askerlerinden her bir guruba, surlarin bir tarafini ve burcunu teslim etti. Sonra Sani tarafina yöneldi. Çünkü orayi daha genis ve manevraya müsait oldugunu gördü. Haçlılar, Kudüs'ü Müslümanlara bırakmamak için siddetlice savastilar. Kendilerine ve Kamame Kilisesine sahip olmak için canlarini, mallarini feda ettiler. Kusatma esnasinda Müslüman emirlerden biri şehid düştü. Iste o esnada Müslüman komutanlar ve salih kimseler düşmana karsi çok öfkelenildiler. Savasi daha da siddetlendirdiler. Kudüs'e yönelik olarak mancinik ve arradeleri kurdular. Kılıçlar ve mızraklar paylarini aldilar. Gözler, surlarin üzerine dikilmis olan Haçlara bakıyordu. Kubbetü's-Sahra'nin üzerinde büyük bir haç vardi. Bu, Müslümanların daha da gayrete gelmelerini sagladi. O gün, kâfirler için çok zorlu bir gündü. Sultan Selahaddin, askerlerini surlarin kuzey dogu kösesine yöneltti. Orayi delmege çalışti. Atese verdi ve surlarin o tarafi yıkildi. Burç çöktü. Haçlılar bu durumu görünce feci bir halle karsilastiklarini, elem verici bir vartaya yuvarlandiklarini anladilar. Bunun üzerine büyükleri Sultan Selahaddin'in yanina gelip ken- dilerine eman vermesini rica ettiler. Ancak sultan bu

ricalarım kabul etmeyip: «Siz, nasıl daha önce zorla aldıysanız ben de şimdi öylece fethedeceğim. Daha önce Kudüs'teki Müslümanları nasıl öldürdüyse ben de şimdi Kudüs'te öldürmedik bir Hristiyan bırakmayacağım» dedi.

Bundan sonra Kudüs valisi Balban b. Bazran, yanına gelmesi için Sultan Selahaddin'den eman diledi. Sultan Selahaddin ona eman verdi. Huzura geldiğinde sultantan merhamet diledi. Boyun eğdi. Zillet gösterdi. Alçaldıkça alçaldı. Merhamet vesilesi olacak bütün kelimeleri kullandı. Ancak sultan onlara eman vermeyeceğini bildirdi. Onlar da «Eğer bize aman vermezsen geri döneriz. Elimizdeki Müslüman esirlerin tamamını öldürürüz -Kudüs'te haçlıların elinde 4.000 kadar Müslüman esir vardı.- Çoluk çocuğumuzu ve kadınlarımızı öldürürüz. Evlerimizi ve güzel mekânlarımızı tahrip ederiz. Eşyalarımızı yakarız. Elimizdeki malları telef ederiz. Kubbetü's-Sahra'yı yıkar ve ele geçirebildiğimiz her şeyi yakarız. Ondan sonra çıkar, sizinle kıyasıya savaşır, kendimizi adeta ölüme atarız. Bundan sonra artık bizim yaşamamızda hayır yoktur. Bizden biri düşmanlarımızdan bir kaçını öldürmeden canını vermeyecektir. Zaten bundan sonra ne hayır umacağız?» dediler.

Sultan Selahaddin, bu sözleri dinledikten sonra barışa razı olduğunu bildirdi. Kendi görüşünden vazgeçti. Yalnız şu şartları ileri sürdü:

Erkekler onar dinar, kadınlar beşer dinar, küçük çocuklardan da ikiser dinar fidye alınacaktır. Bunları ödeyemeyenler, Müslümanların esiri olurlar. Ayrıca ekinler, ürünler, silahlar, evler Müslümanların olacak. Haçlılar güven bulacakları bir yere, yani Sur şehrine taşınabilecekler.

Böylece barış antlaşması yazıldı. Bu fidyeleri ödeyemeyenlere kırk günlük süre tanınacaktı. Bu süre zarfında fidye ödeyemeyen esir oluyordu. Bu şart kapsamında esir düşenlerin sayısı, kadın erkek ve çocuk olmak üzere 16.000'di

Sultan ve Müslümanlar cuma günü namaz vaktinden kısa bir süre önce şehre girdiler. Günlerden Receb ayının yirmiyedinci günüydü.

Kâtip İmad dedi ki: «O gece Rasûlullah (s.a.v.)'in Mescid-i Haram'dan Mescid-i Aksa'ya götürüldüğü İsrâ gecesi idi.» Ebu Sâme dedi ki: «Bu, İsrâ ile ilgili olarak ileri sürülen kavillerden biridir.»

«Bizzat ben kildim» diyenin aksine o gün Kudüs'te cuma namazını kılmak Müslümanlara nasip olmamıştı. Cumayı kildik diyenlerin ifadesine göre Sultan Selahaddin bizzat Sevad'da o gün hutbe irad etmiştir. Sahih kavle göre zaman darlığı yüzünden o gün Müslümanlar Kudüs'te cuma namazını kılamamışlar, ancak bir hafta sonra kılmışlardır. Hatip de, ileride anlatılacağı gibi Muhiddin b. Muhammed b. Ali el-Kuresî İb-nu'z-Zeki idi.

Fakat sehire ilk girdikleri cuma gününde Mescid-i Aksa'da bulunan haçlari, rahipleri ve domuzlari disari çıkarıp mescidi temizlediler. Templier büyük mihrabin batı kısmında kendileri için odalar yapmışlardı. Mihrabi da kendilerine depo edinmişlerdi. Allah kendilerine lanet etsin. Bütün buralar temizlendi ve İslâmiyet dönemindeki eski haline döndürüldü. es-Sahr temiz su ile yıkandı. Sonra da üzerine gül suyu ve misk saçıldı. Bakmak isteyenlere gösterildi. Daha önce ziyaretçilere kapalı olup üzerinde örtü vardı. Kubbesindeki haç indirildi ve eski saygınlığına kavuşturuldu. Daha önce Haçlılar oradan bir parçayı söküp ağırlığınca altın karşılığında denizcilere'satmışlardı. Bu parçayı geri getirmek mümkün olmadı.

Sonra Haçlılardan kurtulus akçeleri alındı. Sultan, onlardan bir kısmını serbest bıraktı. Serbest bıraktıkları arasında hükümdarların ve kontların kızları, ayrıca maiyetindeki kadınlar, çocuklar ve erkekler de vardı. Çokları karşılıksız affedilip serbest bırakıldı. Sultan Selahaddin onlardan topladığı fidyeleri askerlerine dağıttı. Kendisi hiçbir şey almadı. Saklanacak, biriktirilecek hiçbir şeye tenezzül etmedi. Allah rahmet etsin. Son derece yumusak huylu, cömert, atılgan, secaatti, yürekli ve merhametli idi. [13]

Fethedilisinden Sonra Kudüs'te Kilinan İlk Cuma Namazı

Mescid-i Aksa, içindeki haçlardan, çanlardan, rahiplerden ve kesislerden arındırılıp içine iman ehli kimseler girdiğinde, orada ezan daveti yapılip Kur'an okundugunda ve Rahman olan Allah birlendiğinde ilk olarak saban ayının dördünde, yani fethin sekizinci gününde cuma günü cuma namazı kilindi. Minber, mihrabin bitişine kuruldu. Halılar serildi. Kandiller asıldı. Kur'ân-i Kerim okundu. Hak geldi, batıl gitti. Seccadeler dizildi. Çokça secde edildi. Türlü ibadetler yapıldı. Dualar ve yakarışlar göğe yükseldi. Bereketler indi. Sikintılar gitti. Namazlar kilindi. Müezzinler ezan okudu. Kesisler sustu. Perisanlık gitti. Gönüller hos oldu. Mutluluk geldi. Ugursuzluk gitti. Dogmayan, dogrulmayan, bir, tek, dengi bulunmayan, her şeyin kendisine muhtaç olduğu, ama kendisinin hiçbir şeye muhtaç olmadığı bir Allah'a ibadet edildi. Rükû ve secdeye gidenler, kıyamda duranlar, oturanlar, tekbir getirdiler. Cami doldu. Gönüller, rikkatlestiğinden göz yaşları akıttı. Zevaldan önce namaz için müezzinler ezan okuduklarında sevinçten neredeyse kalpler uçup gideceklerdi. Cuma günü hutbe okuyacak bir hatip tayin edilmiş değildi. O esnada Sultan Selahaddin, Kubbetü's-Sahra'da bulunmaktayken o gün Kadi Muhiddin b. Zeki'nin hutbe irad etmesi için ferman buyurdu. Kadi Muhyiddin de siyah hil'at giydi. İnsanlara kıymetli, fasih ve belig bir hutbe irad etti. Hutbesinde Kudüs'ün ve Mescid-i Aksa'nın serefini anlattı. O mekan için nakledilen faziletleri ve imrendirici ayetlerle hadisleri okudu. Bu husustaki delil ve emareleri anlattı. er-Ravzateyn adlı eserinde Seyh Ebu Sâme, bunları uzun

uzadiya nak-letmistir. Hatip hutbesine baslarken su ayet-i kerimeyi okumustu: «Âlemlerin Rabbi Allah'a hamd olsun ki, zulmeden milletin kökü böylece kesildi.» (el-En'âm, 45).

Bundan sonra hatip Kur'an'daki bütün hamd ifadelerini kullanip söyle dedi:

«İslâm'i kendi yardimiyla aziz kilan, sirki de kendi kahriyla zelil kilan, isleri kendi emriyle yürüten, nimetleri kendisine yapılan sükür sebebiyle artiran, kâfirleri zorlu yollara sürükleyen Allah'a hamd olsun. O Allah ki, günleri kendi adaletiyle döndürmekte ve takdir etmektedir. İyi sonu da kendi lütfuyla takva sahiplerine bahsetmistir. Kullarina rahmet çiglerim ve kiraglarim saçar, dinini bütün dinlerin üzerine çıkarir, kullarinin üzerinde kahredici bir güce sahiptir. O'na karsi konulamaz. Yaratiklarinin fevkindedir. Kendisiyle çekisilemez. Diledigi emri verendir. Kendisiyle tartisilmaz. Diledigini hükmeder, hükmüne karsi savunma yoktur. Zafer bahsedilisinden ve Islâm'i yüceltisinden, dostlarini aziz kilip dinine yardım edenlere destek verisinden, Mescid-i Aksa'yi sirkin pisliklerinden ve kirlerinden arindirdigindan dolayi kendisine hamd ediyorum. Bunu kalbinin derinliklerinde organlarinin zahirinde hissederek hamededen kimse gibi hamd ediyorum. Kendisinden baska ilah bulunmayan, sadece kendisi mevcut olan ortaksiz bir ve hiçbir seye muhtaç olmadigi halde herseyin kendisine muhtaç oldugu, dogmayan dogrulmayan bir tek, dengi dahi bulunmayan Allah'in varligina sehadet ediyorum. Kalbini tevhidle arindiran kimsenin sehadetiyle, Rabbinin memnun kilan kimsenin tanikligiyla O'nun varligina sehadet ediyorum. Sükrünü arz eden, sirki yok eden, iftirayi ortadan kaldiran, Muhammed'in de O'nun kulu ve elçisi olduguna sehadet ediyorum. O Muhammed ki, Rabbi, onu Mescid-i Haram'dan Mescid-i Aksa'ya geceleyin getirtti. Buradan da yüksek semalara, Sidretülmünteha'ya yükseltti «Orada me'va cenneti vardir. Sidreyi bürüyen buruyordu. Mu-hammed'in gözü oradan ne kaydi ve ne de onu asti.» (en-Necm, 15-17).

Muhammed'e -Allah'in salat ve selami üzerine olsun- dogru sözlü ve özlü, ayni zamanda ilk iman eden halifesine, bu makamdan Haçli sembollerini ilk olarak kaldırıp yok eden mü'minlerin emiri Hattab oğlu Ömer'e, Kur'an'i toplayan iki nur sahibi ve müminlerin emiri Affan oğlu Osman'a; sirki sarsan ve putlari kiran müminlerin emiri Ebu Talib oğlu Ali'ye, Rasûlullah'in aline, ashabina ve güzel yolda onlara tabi olalara da Allah'in rahmeti olsun.»

Bundan sonra hatip, dinleyicileri Cenâb-i Allah'in kendilerine müyesser kildigi su, su ve su özelliklere sahip Mescid-i Aksa'ya imrendirdi. Öğütlerini verdi. Mescid-i Aksa'nın faziletleri ve üstünlükleri hakkında bilgi verdi. Burasinin iki kiblenin ilki oldugunu, iki mescidin ikincisi, üç harem de

üçüncüsü olduğunu ifade etti. Mescid-i Haram'dan ve Mescid-i Nebevi'den sonra insanların gitmesi gereken tek mescid olduğunu, yine Mescid-i Haram'dan ve Mescid-i Nebevi'den sonra parmakla gösterilebilecek tek mescidin burası olduğunu, Rasûlullah (s.a.v.)'in, Mescid-i Haram'dan geceleyin buraya getirildiğini, onun burada yüce nebi ve resullere namaz kıldırıldığını, buradan göklere yükselip miraca gittiğini, göklerden dönüşünde yine buraya ugradığını, sonra yine buradan Mescid-i Haram'a Burak'a binerek gittiğini, burasının mahser gününde hasır yeri olacağını, peygamberlerin makamının, velilerin de yöneldikleri yerin burası olduğunu, bu mescidin ta ilk gününden beri takva üzere inşa edilmiş olan bir makam olduğunu anlattı.

Ben derim ki: Anlatıldığına göre Mescid-i Aksâ'yi, İbrahim peygamberin Kabe'yi inşa etmesinden kırk yıl sonra ilk olarak, Hz. Yakub inşa etmiştir. Nitekim Buhari ve Müslim'in Sahih'lerinde de böyle denmektedir. Sonra orayı Süleyman peygamber onarmıştır. Müsned ve Sü-nenlerde, İbn Huzeyme ile İbn Hibban ve Hakim'in Sahih'lerinde buna dair rivayetler mevcuttur. Süleyman peygamber onarımı tamamladıktan sonra yüce Allah'tan, sırf kendisine mahsus olmak üzere su üç dilekte bulunmustu:

- 1- Kendi hükmüne uygun bir hüküm,
- 2- Kendisinden sonra başka hiç kimseye verilmeyecek olan bir mülk (hükümlanlık).
- 3- Bu mescide gelip de burada namaz kılan kimse dışarı çıkarken anasından doğduğu günkü gibi günahsız olarak çıkmalı.

Bundan sonra hatip iki hutbenin tamamını okudu. Sonra da Abbasi halifesi Nasir'a, onun arkasından Sultan Selahaddin'e dua etti. Namazdan sonra Seyh Zeyneddin Kbû'l-Hasan b. Ali Neca el-Misrî, Sultan Se-lahaddin'in izniyle kürsüye çıkıp cemaata vaaz verdi.

Kadi İbn Zeki dört hafta cuma günleri hutbe irâd etti. Sonra Sultan Selahaddin, Kudüs'e muvazzaf bir hatip tayin etti. Haleb'e de haber göndererek Melik Âdil Nureddin es-Sehid'in Kudüs için yaptırmış olduğu minberi getirtti. Melik Âdil Nureddin, Kudüs'ü kendisinin fethedeceğini umuyordu, ama bu fetih onun vefatından sonra kendi tabilerinden Sultan Selahaddin'in eliyle gerçekleşmişti. [14]

Garip Bir Nükte

er-Ravzateyn adlı eserde Ebu Sâme dedi ki: Üstadımız Ebû'l-Ha-san Ali b. Muhammed es-Sahavî ilk tefsirinde bu konudan bahsederken şöyle demistir: «Ebû'l-Hakem el-Endülüsi'nin, yani İbn Bûrca'nın tefsirinde Rum sûresinin ayetleri açıklanırken Kudüs'ün fethine dair haberler verilmistir. Bu şehrin, hicri 583. senede Hristiyanların elinden alınacağı bildirilmistir. Öyle

zannediyorum ki Ibn Bürçan bu bilgiyi ebced hesabıyla bulmus değildir. Kendi ifadesine göre o, bu bilgiyi su  yet-i kerimenin manasından  ikarmıştır:

«Elif, Lam, Mim. Rumlar en yakın bir yerde yenildiler, onlar bu yenilgilerinden sonra üç ila dokuz yıl arasında galip geleceklerdir.» (er-R m, 1-5).

M neccimlerin yaptığı gibi bu is tarih üzerine kurulmuştur. Rumlar filan ve falan senede maglup olacaklardır.      takdirin ölçüleri bunu gerektiriyor. Bu da dogruya uygun olan bir g r  st r. Sayet sahih ise o bunu vukuundan önce haber vermiştir. Bu hadise meydana gelmeden önce bu husus onun kitabında yazılıydı. Ibn Bürçan demis ki: Eger Kur'an'm nazil olduğu vakit bilinseydi, onun ortadan kalkacağı vakit de bilinirdi. Bu husus Kadir s resinin tefsirinde anlatılmıştır.

Ben derim ki: Ibn Bürçan bu hususları tefsirinde hicretin 522. senesi sinirlerinde iken yazmıştı. Anlatıldığına göre Melik Nureddin de bu bilgiden haberdar olunca hicretin 583. senesine kadar yaşamayı arzula-mı tı.      kendisi hicretin 511. senesinde dogmu tu. 583. seneye kadar yaşamayı ümid ederek Kudüs fethinin hazırlıklarına başlamıştı. Hatta Mescid-i Aksa için -orayı fethetti i taktirde- b     bir minber yaptırıp hazırlamıştı. Dogrusunu Allah bilir.

Sahray-i Muazzama'ya gelince, Sultan Selahaddin onun çevresindeki pislikleri, resimleri, haçları yok etmeyi emretti. Bir mezbele halinde iken orayı tertemiz hale getirdi. Görünmeyen  rt l  yerleri açığa çıkardı. Fakih İsa el-Hakk r 'ye, sahranın çevresine demir sebeke yaptırmasını emretti. Oraya muvazzaf bir imam tayin etti. Imama bol maas verdi. Mescid-i Aksa'nın imamina da aynı sekilde bol maas verdi. Safi ler için hem Selahiye hem de Nasiriye adları verilen bir medrese yaptırdı. Medreseyi Hanna      Meryem mezarının üzerindeki kilisenin yerine yaptırdı. Kumame kilisesinin bitisiginde sofiler için de teberr ken bir hankah vakfetti. Fakihlere, yoksullara erzak dagıttı. Mescid-i Aksa ile Sahra mescidlerinin k selerine mukimlerin ve ziyaretçilerin okumaları için c zler ve hatimler koydurdu, Eyyup oğulları Beyt-i Makdis ile diğer yerler için yaptıkları hayırlarda herkesle yaristılar ve  ne geçtiler.

Sultan Selahaddin, Hristiyanlığın Kudüs'ten silinmesi için Kama-me kilisesini yikmaga niyetlendi. Kendisine «Burayı d    z etsen bile Hristiyanlar buraya gelip hac etmekten vaz geçmezler.      senden önce müminlerin emiri Hattab oğlu  mer bu beldeyi fethetmis ve bu kiliseyi Hristiyanların elinde bırakmıştı. Sen de bu hususta ona uymalısın» denilince o, Kamame kilisesini yikmaktan vaz geçti ve Hz. Ömer'e uyarak orayı eski halinde bıraktı. Ancak orada hizmet için sadece dört Hristiyan

birakti. Baska Hristiyanlarm oraya girmelerine engel oldu. Babürrahme yanindaki Hristiyan mezarlarini yikti. Izlerini yok etti. Oradaki kubbeleri de yiktirdi.

Kudüs'te bulunan Müslüman esirlere gelince Sultan Selahaddin onlarin tamamini serbest birakti. Onlara ihsanda bulundu. Bol miktarda bagislarda bulundu. Onlari giydirdi. Böylece herbiri kendi vatanina gitti. Ailesine ve evine döndü. Nimet ve lütuflarından ötürü Allah'a hamd olsun. [15]

Fasil

Sultan Selahaddin, Kudüs'ün fethini tamamladıktan sonra saban ayinin yirmibesinde sahildeki Sur sehrine gitmek üzere Kudüs'ten ayrildi. Çünkü Sur sehrinin fethi gecikmistti. Hittin savasından sonra Frank tüccarlarından Merkis adında biri Sur'u istila etmis. Orayı tahkim etmis, sağlamlastirmis, çevresine de denizden denize hendek kaz-dirmisti. Sultan Selahaddin gelip orayı bir süre kusatma altında tuttu. Misir diyarındaki donanmanın deniz yoluyla oraya gelmesini istedi. Gelen donanmayı da devreye sokarak Sur sehrini karadan ve denizden çembere aldı. Gecelerden birinde Haçlılar saldırı yaparak Islâm donanmasından bes gemiyi ele geçirdiler. Müslümanlar buna çok üzülop hü-zünlendiler. Kis mevsimi de gelip çatmisti. Aziklar azalmis, yaralılar çoğalmis, komutanlar muhasaradan bıkmişlardi. Sultan'dan dinlenmek üzere kendilerini Dimask'a götürmesini ve bundan bir süre sonra tekrar buraya gelmeyi istediler. Sultan da karsi koymasına ragmen sonunda onlarin bu istegini kabul etti. Hep birlikte Dimask'a yöneldiler. Yolda Akka'ya ugradılar. Askerler kendi beldelerine dagilip gittiler. Sultan'a gelince o, Akka sehrine varınca kaleye ugradi. Oglu Efdal'i Templier tarikatının elinde bulunan burca yerlestirdi. Kale naibligine Izzeddin Hardebil'i tayin etti. Bazıları Sultan Selahaddin'e, Haçlıların tekrar geri dönmelerinden korktuklari için Akkâ sehrini tahrip etmesini tavsiye ettiler. O, bunu yapmadi. Keske yapsaydi. Aksine kalenin onarilip güzel yerlerinin yenilenmesi için Bahaeddin Karakus et-Takavî'yi görevlendirdi. Siffin'deki Hospitalier tarikatının yuvasini da fakih ve yoksullara vakfetti. Papazin evini de hastahane yaptı. Bütün bunlar için de gelir getirici vakiflar te'sis etti. Bu vakifların nazirligina Kadi Cemaleddin b. Seyh Ebu Necib'i tayin etti.

Bu isleri tamamladıktan sonra muzaffer ve güçlenmis olarak Di-mask'a döndü. Çesitli ülkelerdeki ve sehirlerdeki hükümdarlarla emirler kendisine hediye ve armaganlar gönderdiler. Halife de sultana bir mektup göndererek bazı hususlardan dolayı onu kinadi:

1- Hittin savasındaki fetih müjdesini kendileri nezdinde kadri kiymeti olmayan Bagdatli bir gençle kendisine göndermişlerdi.

2- Kudüs fethinin müjdesini de adi postacılarla kendisine göndermişlerdi.

3- Sultan Selahaddin güya halifeye benzemek amacıyla kendisine Nasir lakabini takmisti

Sultan Selahaddin, bu ikazları güler yüz, letafet, yumusak huylu-luk, itaat ve teslimiyet havası içinde aldı ve olup bitenlerden ötürü özür diledigini halifeye bildirdi. Sonra da şöyle dedi: «Savas, beni bu gibi islerin bir çoğunun farkına varmaktan alikoydu. Nasir lakabi almama gelince bunu halife Müstedî'nin zamanından beri almış bulunmaktayım. Bununla birlikte halife bana hangi lakabi takmayı uygun görürse itiraz etmem». Halifeye hiç ihtiyacı olmadığı halde ona karşı son derece saygılı ve edepli bir tavir takindi.

Bu senede Hindistan'da Gazne hükümdarı Sihabüddin el-Gurî ile Hindistan'ın büyük hükümdarı arasında büyük bir savaş meydana geldi. Hintliler büyük bir orduyla Müslümanların üzerine geldiler. Ordularında ondört fil vardı. İki taraf karşı karşıya geldiler. Sıddetlice savaşımaya başladılar. Müslümanların sağ ve sol cenahları bozguna uğradı. Gazne hükümdarı Sihabüddin'e «Kaç ve kendini kurtar» denildi. Ancak bu söz onu daha da atılğan bir hale getirdi. Bir file hücum etti. Filin bir tarafını yaraladı. Fil yarası asla iyilemez. Öte yandan bazı fil süvarileri onun pazusuna bir mızrak fırlattılar. Mızrak diğer taraftan çıkınca Sihabüddin baygın vaziyette yere düştü. Hintliler onu alıp götürmek için üzerine hücum ettiler. Ancak etrafındaki adamları onu savundular. Yanında sıddetlice çarpıştılar. Hiçbir yerde misli duyulmamış büyük bir savaş cereyan etti. Neticede Müslümanlar Hintlileri mağlup ettiler. Hükümdarlarını kurtarıp yirmi fersahlık bir mesafeye kadar mahfeye koyup omuzlarında taşıdılar. O esnada yarısından kan sızılmaktaydı. Ordusu etrafında toplanınca emirleri ve komutanları azarlamaya başladı ve «Her emir, kendi atının yemini yiyecek» diye yemin etti ve onları

Gazne'ye yaya olarak götürdü.

Bu senede halife Nasir, sarayının üstadı Ebül-Fadl b. es-Sahib'i öldürdü. Ebul-Fadl, devlet işlerine karışmış, artık halifenin sözüne uyulmaz olmuştı. Bununla birlikte Ebu'l-Fadl malda mülkte gözü olmayan, yasantisi güzel, iffetli bir kimseydi. Halife, onun çok miktarda malını ve esyasını aldı.

Bu senede halife, Ebu Muzaffer Celalüddin'i vezirliğe tayin etti. Kadilkudat İbn ed-Damiganî de aralarında olmak üzere devlet ricali onun pesi sıra yaya yürüdüler. Ebu Yunus da kadının yanında bu durumu müşahade etmişti. Kadilkudat İbn ed-Damiganî yürümekteyken «Allah uzun ömre lanet etsin (keske bu kadar uzun süre yaşamayıydım ve bu halleri görmeseydim)» demisti. Kadilkudat bu senenin sonunda vefat etti. [16]

Hicretin Besyüzsekssnücüncü Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Seyh Abdü'l-Mugîs B. Züheyr El-Harbî

Hanbelî âlimlerinden ve salihlerindendi. Ziyaret edilirdi. Yezid b. Muaviye'nin faziletine dair yazdığı bir eseri vardır. Bu eserinde garip ve acaip seyler nakletmiştir. Ebül-Ferec İbnül-Cevzî, onun bu eserine reddiye yazmış ve reddiyesinde güzel ve isabetli sözler kullanmıştır. Ab-dü'1-Mugis'in basından geçen hallerin en güzeli sudur: Halifelerden biri -Öyle sanıyorum ki bu halife Nasirdir- gizlice onu ziyarete gitmişti. Seyh Abdü'l-Mugis onu tanımış, ancak tanidigini belirtmemisti.

Halife ona «Yezid'e lanet edilebilir mi edilemez mi?» diye sorunca seyh ona su cevabi vermisti:

- Onu lanetlemeyi caiz görmüyorum. Çünkü ben, lanet kapısını açacak olursam bu durumda halk, halifemize fazlasiyla lanet okuyacaktır.

- Niçin?

- Çünkü halife, birçok çirkin isler yapmaktadır. Sunu ve sunu yapmaktadır.

Böyle dedikten sonra halifenin çirkin fiillerini ve yapabileceği kötülükleri anlatti ki, halife bunlardan vazgeçsin. Halife ondan bu cevabi aldıktan sonra sözlerinden etkilenmiş ve yararlanmış olarak yanından çıkıp gitti. Seyh Abdü'l-Mugis bu senenin muharrem ayında vefat etti. [17]

Ali B. Hattab B. Halef

Âbid ve takva sahibi bir insandı. Zahidlerden, keramet sahibi velilerdendi. Makami Ceziretü Ibn Ömer'dedir. el-Kâmil adlı eserinde İbnül-Esir dedi ki: «Güzel ahlâki, davranışları, kerametleri ve ibadeti hususunda onun benzerini görmedim.» [18]

Emir Semsuddîn Muhammed B. Abdülmelik B. Mukaddem

Sultan Selahaddin'in naiblerindendir. Sultan Selahaddin, Kudüs'ü fethettiginde hac zamanında bir cemaat ihrama girerek Kudüs'ten Mescid-i Haram'a gittiler. İbn Mukaddem de bu senede hac emirliği yaptı. Arefe'de vakfe yaptığı zaman davul çaldırdı. Sancak açtırdı. Sultan Selahaddin'in üstünlük ve ululugunu izhar etti. Halife ta-fafından atanmış olan hac emiri Tastekin, bu duruma kızdı. İbn Mukaddem'i bu hareketinden men etti. Ancak o dinlemedi. İkisi çarpıştılar. İbn Mukaddem yaralandı ve ikinci günde Mina'da vefat etti. Oraya defnedildi. Birçok olaylar cereyan etti. Tastekin bu yaptığından ötürü kinandı ve yaptığının sonucunda Sultan Selahaddin ile halife tarafından ceza göreceğinden korktu. Zaten halife de onu bu görevinden azletti. [19]

Muhammed B. Ubeydullah

Muhammed b. Ubeydullah b. Abdullah. Sair Ibn Teavizi'nin torunudur. Ahir ömründe gözlerini kaybetti. Bu senenin sevval ayında altmış yasini asmis iken vefat etti. [20]

Nasr B. Futyan B. Matar

Hanbelî fakihidir. Ibn Müna adıyla meshur olmustur. Zahid ve abid bir kimseydi. Hicretin 501. senesinde doğdu. Meshurlardan Seyh Mu-vaffaküddin b. Kudame, Hafiz Abdülganî, Muhammed b. Halef b. Raci, Nasir Abdurrahman b. Müneccim b. Abdülvehhab, Abdürrezzak b. Seyh Abdülkadir Geylanî ve digerleri ondan fikh dersleri aldilar. Bu senenin ramazan ayinin besinde vefat etti. [21]

Ebü'l-Hasan Ed-Damigani

Kadilkudat idi. Muktefi'nin, ondan sonra da Müstencid'in zamanlarında kadilik yaptı. Sonra azledildi. Halife Müstedi zamanında görevine iade edildi. Halife Nasir zamanında da kadilik yaptı. Nihayet bu senede vefat etti. [22]

Hicretin Besyüzseksendördüncü Senesi

Bu senenin muharrem ayında Sultan Selahaddin, Kevkeb kalesini kusatma altına aldı. Oranın tahkim edilmiş, ele geçirilmesi zor bir yer olduğunu gördü. Orada Emir Kaymaz el-Beckemî'yi 500 süvari ile bıraktı. Bunlar Kevkeb kalesinde bulunanların yollarını daraltacaklardı. Onları baskı altında tutacaklardı. Aynı şekilde Seft kalesi için de Tugrul Bey el-Caniedar maiyetinde 500 süvari bıraktı. Safet kalesine gelecek takviye birliklerinin ve erzakin kaleye ulaşmasına engel olacaklardı. Kereküssevik'e de muhasara için bir müfreze gönderdi. Bunlar kalede-kileri sıkıştıracaklardı. Bütün bunları, kendisi ileride dönüp bu mekânları ele geçirecek müsait bir zamanı elde etmek amacıyla yapmıştı. Sultan Selahaddin bu gazadan Dimask'a döndüğünde hazine vekili Safiy b. Fayiz'in kalede kendi şahsına mahsus olmak üzere muazzam bir köşk yaptırdığını görmüştü. Bu köşk, kalenin kible tarafındaydı. Sultan bunu görünce öfkelenmiş ve Safi'yi azledip söyle dedi:

«Biz ne Dimask'ta ne de başka bir beldede ikamet etmek için yaratılmadık. Aksine biz Aziz ve Celil olan Allah'a ibadet edip O'nun yolunda cihad etmek için yaratıldık. Senin bu yaptığın, nefisleri asil görevlerinden alıkoyacak ve tembeli estirecek işlerdir.»

Bunlardan sonra Sultan Selahaddin, adalet sarayında oturdu. Kadılar ve faziletli kimseler yanına geldiler. Sonra da o, hasta olan Kadi Fadil'i, Cevsak-i Ibn Ferras'taki evinde ziyarete gitti. Yaptığı işleri ona anlattı.

İleride yapacağı Önemli işleri ve gazaları anlatarak fikrini sordu. Sonra Dimask'tan ayrılıp Biyus yoluna koyuldu. Oradan da Bika'a yöneldi. Bika'dan sonra Humus'a ve Hama'ya gitti. Kendisi Asi nehrinin kıyısında iken Cezire ordusu gelip ona iltihak etti. Sonra simal tarafındaki sahillere doğru gitti. Antartus ve diğer kaleleri, Cebele ve Lazkiye şehirlerini fethetti. Cebele ve Lazkiye, mamurluk ve gelişmişlik bakımından en müstahkem şehirlerden idiler. Sahyun, Bukas, Sugur gibi kaleleri de fethetti. Bukas ve Sugur, Asi nehri kıyısında iki müstahkem kaledirler. Buraları kuvvetle fethetti. Sonra yüksek bir dağın tepesinde büyük bir kale olan Bedriye kalesini de fethetti. Bu kalenin alt tarafında derin vadiler vardır. Bu kale, Hristiyanlık ve İslâm dünyasında örnek gösterilen dillere destan bir kaledir. Sultan Selahaddin, burayı kusattı. Mancinikların büyüklerini kaleye doğru kurdu. Askerleri üç gruba ayırdı. Bir grup savaşıp yorulduğunda arkadaşları grup gelip savaşacaktı ki savaş gece gündüz aralıksız olarak devam etsin. Kale, Sultan Selahaddin'in nöbetinde fethedildi. Burası günlerce yapılan savastan sonra zorla fethedilmisti. Kaledeki bütün mallar yağmalanmış, esyalara ve paralara el konulmuş, koruyucular ve savaşçılar öldürülmüş, kadınlar ve çocuklar köle edinilmisti. Sonra buradan ayrılıp başka bir cihete gitti. perbesek ve Bugaras kalelerini fethetti. Bütün buraları zor kullanarak fethetti. Ganimet elde etti. Salimen geri döndü. Sonra yüksek himmeti, Antakya'ya fethetmeye yöneldi. Çünkü Antakya'nın çevresindeki bütün şehir ve kasabaları fethetmiş, oralara askerinin çokluğuyla hakim olup zafer kazanmıştı. Ancak Antakya valisi haber göndererek kendisinden barış talebinde bulundu, Buna karşılık da yanındaki Müslüman esirleri salıvereceklerini söyledi. Sultan Selahaddin, komutasındaki askerlerin yorulup sıldıkları anladığı için Antakya valisinin talebini kabul etti. Yedi ay süreli bir ateskes anlaşması yaptı. Sultan Selahaddin'in amacı, askerlerini dinlendirmekti. Ateskesi kabul edince Antakya'daki esirleri gidip teslim alacak görevlileri gönderdi. Böylece Hristiyan devleti ^çalmış ve zelü olmuştu. Sonra yola koyuldu. Oğlu Zahir, Haleb'e ugramasını istedi. O da bunu kabul etti. Gidip Haleb kalesinde üç gün kaldı. Sonra kardeşinin oğlu Takiyyüddin onu Hama'ya davet etti. Gidip orada da bir gece kaldı. Takiyyüddin'e Cebele ve Lazkiye'yi ikta' olarak verdi. Sonra oradan ayrılıp Baalbek'e gitti. Kale'de bir süre kaldı. Hamama gitti. Sonra da Baalbek'ten ayrılıp ramazan ayı başında Dimask'a döndü. O gün görülmeye değer muazzam bir gündü. Kürüm'ün fethedildiği-ne ve Frankların elinden kurtarıldığına dair kendisine müjde geldi. Cenâb-i Allah, Müslümanları o mintikada rahatlattı. O mmantikadaki ovalar, gelip geçen tacirler, gaziler ve hacılar için geçilmesi kolay bir yol

haline geldi.

«Alemlerin Rabbi Allah'a hamd olsun ki, zulmeden milletin kökü böylece

kesildi» (el-En'âm; 45), [23]

Sıfı ve Hisn-i Kevkeb'in Fethi

Sultan Selahaddin, Dimask'ta sadece birkaç gün kaldı. Sonra Sıfı'da doğru yola koyuldu. Ramazanin ikinci on gününü orada geçirdi. Şehri mancınıklarla kusatma altına aldı. Ama soğuklar çok şiddetlenmişti. Sular donuyordu. Nihayet sevvâl ayının sekizinde orayı sulh yoluyla fethetti. Sonra da Sur şehrine gitti. Şehir ona teslim oldu. Askerler ve komutanlar yorulmadılar. Fethi gerçekleşince Sıfı şehri bütün bağlarıyla ona boyun eğip teslim oldu. Sonra oradan ayrılıp Hospitalier ta-rikaninin merkezi olan Kevkeb kalesine (Hisn-i Kevkeb'e) gitti. Nitekim Sıfı şehri de Templier tarikatının merkeziydi. Bunlar, Sultan Selahaddin'in en çok öfke duyduğu Hristiyan grubu idiler. Bunlardan esir düşenler olursa Sultan Selahaddin mutlaka öldürüyordu. Kevkeb kalesini kusatma altına aldı. Nihayet ele geçirdi. Oradakileri öldürdü. Oradan gelip geçenleri, kaledekilerin serrinden kurtardı. O sahillerde düzen sağlandı. O yörede ikamet edenler rahatlarını buldular. Bu fethi gerçekleştigi esnada gökten yağmur yağıyor, rüzgarlar ve fırtınalar esiyor, sel suları her tarafı kaplıyor, adamlar çamur içinde yürüyorlardı. Bütün bunlara rağmen Sultan Selahaddin, örnek gösterilecek bir sabir içindeydi. Bu gazada Kadi Fadil da onunla beraberdi. Kadi Fadil, Sultan Se-lahaddin'in kardeşi olan Yemen hükümdarına mektup yazarak İslâm'ın zaferini kutlamak için onu Sam'a davet etti. Sultan'm Antakya'yi kusatmaya niyetlendiğini de bildirdi. Takiyyüddin Ömer'in sene sonunda Trablus'u kusatacağını da söyledi. Sonra Kadi Fadil, Misir'a gitmeye niyetlendi. Sultan Selahaddin onu uğurladı. Sonra Kudüs'e gitti. Orada cuma namazını kıldı. Kurban bayramını geçirdi. Kardeşi Sultan Âdille birlikte Askalan'a gitti. Kardeşine Askalan yerine Kerek'i ik-ta olarak verdi. Misir hadiseleri karsısında oğlu Aziz'e yardımcı olması için yoluna devam etmesini emretti. Sultan Selahaddin'in kendisi de geri döndü. Sene sonuna kadar Akka'da ikamet etti.

Bu senede Misir'da Fatimi devletini yeniden kurmak amacıyla bir grup Rafizi ortaya çıktı. Bunlar, Sultan Âdil'in Misir'da yoklugunu fırsat bilip Aziz Osman b. Selahaddin'i hafife aldılar. Gece «Ey Ali ailesi, ey Ali ailesi!» diye yüksek sesle ünleyecek on iki adamı görevlendirdiler. Bunlar, halkın bu çağrıya icabet edeceklerim düşünüyorlardı. Ama çağrılarına icabet eden, kendilerine iltifatta bulunan hiç kimse görülmedi. Durumu görünce bozguna uğrayıp kaçtılar. Ancak yakalanıp zincire vuruldular ve hapse atıldılar. Sultan Selahaddin bu durumdan haberdar olunca üzüldü kederlendi. Yanında bulunan ve hiç ayrılmayan Kadi Fadil ona şöyle dedi:

«Ey hükümdar! Üzülmemen, aksine sevinmen gerekir. Çünkü bu cahillere halkından hiç kimse kulak vermiş değildir. Sayet insanları denemeleri için

casuslar gönderecek olsaydin Misir insaninin senin hakkında düşündüklerini anlayacak ve sevinecektin.» Kadi Fadil'in bu sözleri üzerine Sultan Selahaddin'in kederi ve üzüntüsü yok oldu. Kadi Fadil'in sözüne uyarak onu kendisinin gözcüsü ve yardımcısi olmak üzere Misir'a gönderdi. [24]

Hicretin Besyüzseksendördüncü Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Emîrü'l-Kebir Sülaletü'l-Mülûk Ve's-Selatin

el-Emirü'l-Kebir Sülaletü'l-Mülûk ve's-Selatin es-Seyzerî Muayye-dü'd-Devle Ebü'l-Haris, Ebül-Muzaffer Üsame b. Mürsid b. Ali b. Mu-kallid b. Nasr b. Munkiz. Sükranla yad edilecek meshur sairlerdendir. Doksanaltı sene kadar yasadi. Ömrü, basli basina bir tarihti. Evi Di-mask'm Aziziye mahallesindeydi. Ki oraya fazil kimseler ve alimler ugrarlardi. Yüksek manalar içeren parlak siirleri vardır. Derin bir bilgiye sahipti. Cömert ve çok faziletleri olan bir kimseydi. Seyzer meliklerinin evladidir. Sonra Fatimîler zamanında Misir'da bir süre ikamet etti. Daha sonra Sam'a döndü. Hicretin 570. senesinde Sultan Selahaddin'in ziyaretine geldi ve ona su siiri okudu:

«Her ne kadar ömrümde çok günah işlemissem de,

Uzun ömrümden ve ihtiyarligimdan ötürü Allah'a hamd ettim.

Çünkü ben düşmandan sonra sevgili bir dosta gitmekten utandım.»

Kendisine fayda vermeyen disini çektirmesi sebebiyle söyle bir siir okumustu:

«Öyle bir dost ki ömür boyunca onun dostlugundan bilmam. Benim yararima kendini bahtsiz etti. Çok çabalar harcadi. Kendisiyle beraber oldugumuzdan beri kendisini görmüs degilim,

ama,

Gözlerime görüldüğü anda artık ebediyyen birbirimizden ayrılmis olduk.»

Emir Kebir'in büyük bir siir divani vardır. Sultan Selahaddin onun bu divanini diğer siir divanlarından üstün tutardi. Emir Kebir, hicretin 488. senesinde dogdu. Yasliliginda da sehanietli ve yürekli bir kimseydi. Bir arslanla karsi karsiya gelmis onu öldürmüstü. Sonra bu senenin ramazan ayinin yirmiüçünde sali gecesi vefat edinceye dek uzun bir ömür yasadi. Kasyun daginin dogusuna defnedildi. Ben de mezarini ziyaret edip onun için su siiri okudum:

«Onlardan ayrildigin için cildim yakma. Senin kuvvetin sürekli karsi koymaya güç yetiremez. Bilesin ki onların yanina dönecek olursan,

Bu güzel olur. Yoksa pisman kimseler gibi geri dönmeye mecbursun.»

Su siir de Emir Kebir'e aittir:

«Aralanın yelesine vurarak mizraklari parçaladıktan sonra ben,
Kalemi tutamadığıma sasiyorum, çok güçsüz olmusum.

Uzun bir süre yaşamak isteyene de ki:

Iste bu uzun bir ömür, yasamanın sonucudur.»

Ibnü'1-Esir dedi ki: «Bu senede Emir Kebir'in seyhi de vefat etti. [25]

Ebu Muhammed Abdullah B. Alî

Ebu Muhammed Abdullah b. Ali b. Abdullah b. Süveyd et-Tikritî. Hadis alimiydi. Güzel tasnif eserleri vardı. [26]

Hafız Hazimî

Ebu Sâme dedi ki: Bu senede Bagdat'ta yasi küçük olmasına ragmen tasnif eserlerin sahibi Hafız Ebu Bekir Muhammed b. Musa b. Osman b. Hazim el-Hemedanî vefat etti. el-Acele fi'n-Neseb, en-Nasih ve el-Mensuh ve daha baska eserleri vardır. Hicretin 548. veya 549. senesinde doğdu. Bu senenin cemaziyelevvel ayının yirmisekizinde vefat etti. [27]

Hicretin Besyüzseksenbesinci Senesi

Bu senede halifenin elçileri Sultan Selahaddin'i ziyarete gelerek ona halife Nasir'm oğlu Zahir lakabını taşıyan Ebu Nasr'ın veliahd tayin edildiğini bildirdiler. Sultan da bu bildiriği Dimask hatibi Ebü'l-Ka-sim Abdülmelik b. Zeyd ed-Doleî'ye teblig ederek halka duyurmasını emretti. Sonra da elçilerle birlikte halifeye çok miktarda armaganlar ve kıymetli hediyeler gönderdi. Savaş kıyafetleri ile haçlı esirlerini ve Sal-but haçını da halifeye gönderdi. Bu haç, hilafet sarayının Neva kapısının esigine gömüldü. Önceleri saygı gösterip öpülmekte olan bu haç, artık ayaklar altında kalıyor, gelip geçenler ona basıyorlardı, Doğrusu şu ki, bu haç önceleri altınla kaplı tunçtan bir haç olup Sahra Camii'nin kubbesi üzerine dikilmisti. Ania sonraları Cenâb-i Allah onu esigin altına bıraktı. [28]

Akkâ Olayı

Bu senenin receb ayında Sur sehrindeki Haçlılar toplanıp Akkâ seherine doğru yürüdüler. Orayı kusatma altına aldılar. Ama orada bulunan Müslümanlar kaleyi tahkim ettiler. Kusatma için lazım olan seyleri hazırladılar. Sultan Selahaddin, durumlarından haberdar olunca Di-niask'tan süratle oraya hareket etti. Haçlıların, -yüzüğün parmağı kusatması gibi- kaleyi ve Müslümanları kusatmış olduklarını gördü. Kaleyi ve Müslümanları koruyup savunmaya başladı. Nihayet kale kapısına doğru yol açtı. Oraya gitmek isteyen herkes artık gidebilecekti. Asker olsun sivil olsun

kadin olsun çocuk olsun herkes kaleye gidebilecekti. Sonra istedigii alet ve emtiayi kaleye soktu. Kendisi de kaleye girdi. Surlarin üzerine çıktı. Haçlılara, askerlerine, teçhizatlarının ve sayılarının çokluguna bakti. Onlara her zaman deniz yoluyla erzak geliyordu. Esyalari gittikçe artiyordu. Her an da onlara takviyeler ulasiyordu. Sonra kendi otagina döndü. Askerler yanma geliyorlardi. Her cihetten ve mekandan takviye birlikleri Müslümanlara da geliyordu. Aralarinda piyadeler ve süvariler vardi. Saban ayinin son on günü oldugunda Haçlılar gemilerinden çıkıp kaleye geldiler. 2.000 süvari ve 30.000 piyade idiler. Sultan, maiyetindeki bahadır askerlerle karsilarina çıktı. Merc-i Akka'da büyük bir savas meydana geldi. Günün ilk vaktinde Müslümanlardan bir topluluk bozguna ugradi. Sonra Haçlılar bozulmaya yüz tuttular. 7.000'den fazla ölü verdiler. Bu çarpisma nihayetlenince sultan, ilk bulundugu yerden ayrildi. Uzak bir yere çekildi. Çünkü ölülerin kokusu onu rahatsız ediyordu. Bunun askerlere eza ve hastalik vermesinden çekiniyordu. Ayrica süvarileri ve atlari da dinlendirmek istiyordu. Ancak bunun, bozguna yüz tutmus düşmanın yararına oldugunu bilememisti. Çünkü düşmanlar bu durumu fırsat bilerek çadırlarının çevresine deniz tarafından bir hendek kazdılar. Askerlerini muhafaza altına aldılar. Kazdıkları hendegin topragiyla da yüksek bir sur meydana getirdiler. Şur da bazı kapılar yaptılar. Dilediklerinde bu kapılardan dışarı çıkıyorlardi. İstedikleri ve begendikleri menzillerinde kendilerini saglama aldılar. Durum, Müslümanların aleyhine dönmüş, bela büyümüş, hastalik müzminlesmis, durumun vehameti artmisti. Cenâb-i Allah, Müslümanları imtihan etmek için böyle yapmisti. Sultan Selahaddin, -denizin sakinlesmesine fırsat vermeden çünkü deniz sakinlestigi takdirde her taraftan Haçlılara yardım geliyordu- süratle hücumu geçerek düşmanın isini bitirmek görüsündeydi. Ancak askerler usandıkları ve sikildıkları için iş zorlasmisti. Hepsi Haçlıların karsisinda kendilerini küçük görmege baslamislardi. Ama kaderde yazilandan haberleri yoktu. Bunun üzerine Sultan Selahaddin, bütün hükümdarlara ve meliklere haber salarak yardima gelmelerini istedi. Halife'ye de olanca imkânlarım sarfetmesi için bir mektup yazdi. Halife de askerleri, sür'atle savasa girmek üzere tesvik edici mektuplar gönderdi. Sultan Selahaddin'e ferdi veya toplu bir çok takviyeler geldi. Misir'a da haber salarak kardesi Âdil'i yanma çağirdi. Donanmayı çabucak getirmesini istedi. Kardesi de yanina geldi. Donanmayı getirdi. Donanmada elli parça gemi vardi. Donanma komutani da Emir Hüsameddin Lü'lü idi. Sultanin kardesi Âdil, Misir askerleriyle birlikte gelmisti. Donanma oraya vardiginda Haçlılar İslâm donanmasi karsisinda korkuya kapılarak gemileri saga ve sola kaçmaga basladi. Müslümanlara erzak, asker ve teçhizat ulasmis, kalpler ferahlamisti. Bu sene nihayete erdiginde durum degismemis, eski vaziyetini devam ettirmisti. Yüce

Allah'tan baska siginilacak bir zat yoktur. [29]

Hicretin Besyüzseksenbesinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Kadi Serefüddin Ebu Sa'd

Asil adi Abdullah b. Muhammed b. Hibetullah b. Ebi Asrun'dur. Safiî imamlarmdandır. el-Intisaf adli kitabi vardır. Dimask kadilkudatlığı yaptı. Ölümünden yirmi sene önce gözlerini kaybetti. Oğlu Nec-meddin'i, kendisi doksanüçbuçuk yasma varmış iken gönül rizasıyla kendi makamına geçirdi. Vefat edince de Asruniye medresesine defnedildi ki, bu medreseyi kendisi Sevikatü Babü'l-Berid'de kendi evinin karsisinde inşa ettirmisti. Medreseyle evi arasında bir yol vardı, Salih ve ilmiyle amel eden kimselerdendi. İbn Hallikan, ondan bahsetmiş ve şöyle demistir:

«Aslen Musul'a bağlı Hadisetü Âne kasabasımdandır. İlim tahsil etmek için çeşitli beldelere seyahatlerde bulunmustur. Es'ad el-Mihenî'den, Ebu Ali el-Farukî'den ve bir grup ulemadan ders almıştır. Sincar ve Harran kadilikleri yapmıştır. Nureddin zamanında Gazaliye medresesinde müderrislik yapmış, sonra Haleb'e göçmüş, Nureddin onun için Halep'te ve Humus'ta medresler yaptırmıştır. Sonra Sultan Selahaddin zamanında Dimask'a gelmiş ve hicretin 573. senesinde Di-mask kadılığına atanmış, bu senede vefat edinceye kadar bu görevi sürdürmüştür. Amâ (kör) kisinin kadilik yapmasının caiz olduğuna dair bir cüz derlemistir ki bu, mezhebinin görüşünün hilafıdır. el-Beyan adli eserin sahibi bunun ashaptan bazisinin görüşlerine uygun olduğunu nakletmiş, ancak «Ben bunu baska kitaplarda görmedim» demistir. Bir şeyi sevmen onun kusurlarını görmene ve duymana engel olur. Kadi Se-refüddin çok kitaplar tasnif etti. Safvetü'l-Mezheb fî Nihayeti'l-Matlab adli yedi ciltlik, el-Intisaf adli dört ciltlik, el-Hilaf adli dört ciltlik, ez-Ze-ri'a fî Marifeti's-Seria, el-Mürsid, Ma'hazü'n-Nazar, Muhtasar fi'l-Fera-iz gibi eserleri vardır. İbn Asâkir tarihinde ondan bahsetmiş, Kâtip îmad onu övmüştür. Kadi Fadil da onu övenler arasındadır. Kâtip İmad ve İbn Hallikan onun birçok şiirlerini nakletmişlerdir. Şiirlerinden biri sudur:

«Yasamayı ümid ediyorum. Oysa her an ölümler önümden geçiyorlar. Naaslarını titretiyorlar.

Ben de onlar gibi değil miyim? Sadece benim,

Birkaç gecem kalmış, bu zamanda onları yasayacağım.» [30]

Ahmed B. Abdurrahman B. Vehban

Ahmed b. Abdurrahman b. Vehban Ebü'l-Abbas. İbn Afdalü'z-Zanian adıyla tanınmıştır. İbnü'l-Esir dedi ki:

«Fikih, usul, hesap, feraiz, astronomi, kozmografya, mantik ve benzeri birçok ilimde derya misali bir alimdi. Mekke'de mücavir olarak yasadi ve nihayet bu senede orada vefat etti. Sohbeti ve ahlaki bakımından insanların en iyilerindendi. [31]

Fakih Emir Ziyaüddîn Isa El-Hakkâri

Esedüddin Sirkuh'un adamlarından ve dostlarındandı. Onunla birlikte Misir'a gitti. Yanında itibar sahibi olup yükseldi. Sonra Sultan Selahaddin'in maiyetine girdi. Akkâ'ya yakın Harrubiye mintikasında vefat etti. Cenazesi Kudüs'e nakledildi ve oraya gömüldü. Seyh Ebü'l-Kasim b. Berezî el-Cezeri'den fikh dersleri aldı. Faziletli ve büyük emirlerdendi. [32]

Mübarek B. Mübarek El-Kerhî

Nizamiye müderrisi idi. İbn Hal'den fikh dersleri aldı. Halife'nin vfe halkın nazarında itibar sahibi olup yükseldi. Güzel yazısı dillere destan olmuştur. Ben, Tabakatü's-Safnye adlı eserinde kendisinden bahset-misimdir. [33]

Hicretin Besyüzseksenaltıncı Senesi

Bu sene basında Sultan Selahaddin Akkâ kalesini kusatma altında tutmaktaydı. Haçlılara da her vakit deniz yoluyla takviye gelmekteydi. Hatta Haçlı kadınları savasmak niyetiyle memleketlerinden ayrılıp bu savaşa gelmişlerdi. Kimi de cephedeki garip askerleri moral bakımından güçlendirmek ve gurbette onlarla nikahlanmak amacıyla gelmişlerdi ki, gurbetteki askerler böylece rahatlasınlar. Sehvetlerini tatmin etsinler ve kadınlar tarafından kendilerine hizmet edilsin. İçinde bu amaçla 300 güzel Haçlı kadın taşıyan bir gemi, cepheye geldi. Haçlılar bu kadınları görünce savaşa ve gurbete dayanma gücü bulup sebat ettiler. Hatta Müslümanlardan da birçok fasik kimseler bu kadınlara ulaşmak amacıyla o tarafa yöneldiler. Bu haber her tarafa yayıldı. Müslümanlarla Haçlılar arasında Alman hükümdarının 300.000 savayçıyla Kostantiniye tarafından gelmekte olduğu, Sam'i ele geçirip Samlileri öldürmek amacını güttüğü haberi yayıldı. Alman hükümdarı Kudüs'ün intikamını almak istiyordu. Bu haberi duyan Sultan Selahaddin ve Müslümanlar büyük bir düşünceye kapıldılar. Son derece korktular. Ayrıca bu dehşetli kusatma da onları mesgul etmekteydi. Ama öte yandan Haçlıların morali yükseldi. Savaşa ve kusatmaya daha bir sevkle girtiler. Siddet gösterdiler. Ama Cenâb-i Allah lütfedip Alman askerlerinin çoğunu yollarda açlık, soğuk, yolu kaybetme gibi sebeplerle telef etti. Nitekim bu husus ileride de açıklanacaktır.

Haçlıların savasmak amacıyla ülkelerinden ayrılıp sefere çıkmalarının ve alarm çalmalarının sebebi, el-Kâmü adlı eserinde İbnü'l-Esir'in anlattığına göre şöyledir:

Kudüs ve diger Hristiyan beldelerinde bulunan bazi rahip ve kesisler Sur sehrinde dört gemiye binerek deniz kiyisindaki Hristiyan sehirlerini ve kasabalarini dolastilar. Hristiyanlari Kudüs'ün intikamini almaya tesvik ettiler. Kudüslülerin basina gelen felaketleri ve sahillerde yasayan bir kisminin öldürölüp bir kisminin esir alindigini ve evlerinin yikildigini anlatmaya basladilar. Hz. Isa'nin ve bir de onu dövmekte, ona eziyet etmekte olan bir Arabm resmini yaptilar. Hristiyanlar bu kesis ve rahiplere Hz. Isa'yi dövmekte olan bu Arab'in kim oldugunu sorduklarinda onlar «Bu, Hz. Isa'yi döven, Arap peygamberidir. Iste Hz. Isa'yi yaralamis ve o da bu yüzden vefat etmistir» diyorlardi. Hristiyanlar da bundan rahatsiz oluyorlar, kizip gayrete geliyorlar, aglayip hü-zünleniyorlardi. Iste bunun üzerine kendi dinlerinin, peygamberlerinin ve hac yerleri olan Kudüs'ün yardimina kosmak üzere yola çıktilar. Çünkü hac yerleri olan Kudüs, zor sartlara maruz kalmis, esaret altina düsmüstü. Bu amaçla gurbetteki askerlerin sehvetlerim tatmin etmek üzere zinakâr kadinlar da cepheye gelmislerdi. Çünkü dinleri, peygamberleri ve hac yerleri onlar nazarinda en kiymetli varliklariydi.

Bu senenin rebiyülevvel ayinin ortasinda Sultan Selahaddin, eman vererek Saif Arbon'u teslim aldi. Onun arkadasi son derece zillet ve hakaret altinda kalip esir düsmüstü. Saif Arbon, Haçlilarin en dahilerinden ve tarihi en iyi bilenlerindendi. Hadis ve tefsir kitaplarini da okumuslugu vardi, ama buna ragmen Islâm'a karsi son derece sert, kati kalpli, nefsi kâfir bir kimseydi.

Kis mevsimi sona erip bahar mevsimi gelince Islâm hükümdarlari atilari, piyadeleri, atlari ve bahadirlariyla kendi beldelerinden çikip geldiler. Halife de Sultan Selahaddin'e neft, mizrak, lagimci ve lav atici askerleri gönderdi ki, bunlardan her biri kendi sanatinda son derece maharetli birer ustaydi. Maaslari da 20.000dinardi.

Deniz yolu açildi. Her adadan Haçli gemileri kendi taraftarlarina yardım etmek için pespese geldiler. Kuvvet ve erzak getirdiler. Haçlilar, tahtadan ve demirden üç burç yaptirdilar. Neft atildigi zaman yanmasin diye sirke ile islatilmis deriler çektiler. Bunlardan birinde 500 savaşı vardi ki, bu, sehirin en yüksek burcuydu. Bir teker üzerine kurulmustu. Onu böylece diledikleri yöne çevirebiliyorlardi. Her burcun üzerinde de büyük bir mancinik vardi. Müslümanlar bunu görünce panige kapilip, oradaki müslümanlarm kurtarilamayacagindan korktular. Büyük bir sikintiya düstüler. Sultan Selahaddin bu burçlari yakmak için kafasini zorladi. Düşünmeye basladi. Neftçileri yanma çağirdi. Bu burçlari yakacak olurlarsa kendilerine bol miktarda para verecegini söyledi. Di-maskh ve bakircilarin dernek baskaninin oğlu Ali diye bilinen genç bir bakirci bu burçlari yakmayi teahhüd etti. Beyaz neft alip kendi kafasina göre bildigi bazi ecza ile

karistirdi. Bu karisimi bakirdan yapilmis üç kazanda kaydetti. Sonra bu karisim alevli bir ates haline geldi. Her burca, Akka sehrindeki manciniklar vasitasiyla bir miktar savurdu. Böylece üç burç da yanmaya basladi. Nihayet Allah'in izniyle o burçlar alev alev yanan bir ates haline geldi. Alevler göge yükselen birer dil gibi yala-buklanmaya basladilar. Burçlarin içindeki askerler de yandilar. Müslümanlar o esnada hep birlikte tekbir almaya basladilar. Bu burçlardan her birinde yetmis kâfir yandi. O gün kâfirler için zorlu bir gün olmustu. Günlerden de bu senenin rebiyülevvel ayinin yirmiikisi olan pazartesi günüydü. Haçlilar o burçlari yapmak için yedi ay çalismislardi. Ama bir günde yanip kül oldular.

«Yaptiklari her isi ele alir, onu toz-duman ederiz.» (el-Furkân, 23). Bundan sonra Sultan Selahaddin o genç bakirciya kiymetli armaganlar ve bol para verilmesini, görevlilere emretti, ama o bu armaganlari ve paralari kabule yanasmayip şöyle dedi:

«Ben, bunu Allah rizasini kazanmak ve O'nun katindaki mükafatlari elde etmek umudu ve amaciyla yaptim, sizden ne mükâfat ne de tesekkür istiyorum.»

Misir donanmasi sehir halkina dogru geldi. İçinde bol miktarda gida maddesi vardi. Haçlilar da, Islâm donanmasiyla savasmak için kendi donanmalarini tabiiye edip harekete geçirdiler. Ancak onlari bundan alikoymak için Sultan Selahaddin, askerlerini harekete geçirdi. Ayrica sehir halki da onlarla savastilar. Iki donanma denizde savasmaga bas-ladilalr. O gün çok zorlu bir gündü. Karada ve denizde savasilmis ti. Haç-, hlar Islâm donanmasinin bir gemisini ele geçirdiler. Digerlerim Cenâb-i Allah onlardan kurtardi ve bu donanma, if indeki gida maddeleriyle birlikte sehre ulasti. Müslümanlar o donanmadaki erzaka hatta bir kismına bile çok muhtaçtilar.

Önceki sayfalarda adi geçen Alman hükümdarina gelince o çok sayida asker ve teçizatla Akkâ'ya geldi. Mayietindeki savasçilar 300.000 kadardi. Amaci, Islâm ülkesini tahrip etmek ve Müslümanlari öldürüp Kudüs'ün öcünü almakti. Ülkeleri, beldeleri pespese zaptetmek, hatta Mekke ve Medine'yi ele geçirmek niyetindeydi, ama Cenâb-i Allah'in kuvveti ve yardimiyla amacina ulasamadi. Aksine Aziz ve Celil olan Allah onlari her mekânda ve zamanda helak etti. Hayvan yakalanir gibi yakalandilar. Nihayet hükümdarlari, akintisi siddetli bir nehirin kiyısına geldi. Nefsi onu yüzerek karsiya geçmeye tesvik etti. Nehire dalinca da su onu bir agaca dogru sürükledi. Basi yarildi. Nefesi kesildi. Allah kullan ve memleketleri ondan kurtarip rahata kavusturdu. Ama yerine küçük oğlu tahta geçti. Almanlarin düzeni bozuldu. Aziklari azaldi. Sonra yollarina devam ettiler. Ugradiklari her beldede öldürölüyorlardi. Akkâ'da bulunan adamlarinin yanma ancak 1.000 süvari ile ulasabildiler ama Akkâ'dakiler baslarini

kaldirip onlara bakmadilar. Onlara kiymet vermediler. Kendi milletlerinin ve baskalarinin yaninda degerleri kalmadi. Yüce Allah'in nurunu söndürmek, Islâm dinini alçaltmak isteyeninin durumu iste böyle olur! Kâtip Imad'in anlattigina göre Almanlar ancak 5.000 kisiyle Akkâ'ya ulastilar. Bütün Frank emirleri ve komutanlari oraya gelislerinden rahatsiz oldular. Çünkü Alman hükümdarinin zorbaligindan korkuyorlardi. Onun yüzünden devletlerinin zeval bulmasindan endise ediyorlardi. Onlari gelisine sadece Sur valisi Mer-kis sevinmisti. Zaten bu fitneyi çikaran ve bu mihneti meydana getiren de oydu. Sadece Merkis onlari gelisiyle ve de kendi taktigiyle güç bulup kuvvetlendi. Çünkü o, savaslar konusunda uzman idi. Çok miktarda savas aleti getirmisti. Bu aletler hiç kimsenin hatirindan dahi geçmiyordu. Debbabeler kurdu ki, daglan andiriyorlardi. Bu debbabeler, tekerlekli arabalar üzerine kurulmuşlardi. Demirden oklari vardi. Sur'u adeta boynuzluyor ve deliyordu. Sur'un her bir yaninda gedikler meydana getiriyordu. Ama Cenâb-i Allah bu debbabeleri yaktirarak Müslümanlara lütufta bulundu. Böylece onlari bu debbabelerin serrinden koruyup rahata kavusturdu. Alman hükümdari, Frank askerlerini harekete geçirdi. Müslümanlarla çarpismaya basladi. Islâm askerleri topluca üzerine yürüdüler. Kâfirlerden çok sayida asker öldürdüler. Haçlilar bir defasinda aniden Sultan Selahaddin'in otagina hücum ederek bazi esyaları yagmaladilar. Sag cenah komutani Melikü'1-Adil Ebu Bekir, hemen adamlariyla birlikte harekete geçti. Haçlilara bir süre göz yumdu ki, çadırlarin arasina iyice girsinler. Sonra üzerlerine kiliç ve mizraklarla hamle yaptı. Haçlilar önlerinden kaçip gittiler, ama Melikü'1-Adil Ebu Bekir onlari gruplar ve nrkalar halinde öldürmege basladi. Öyleki savas alanina vücudlari serip yeri doldurdu. Elbiseleriyle adeta çiçekli bir bahçe görüntüsü meydana geldi. Bu durum insanlara yumusak yanaklari güzelliginden daha hos bir manzara arz ediyordu. En azindan onlardan 5.000 kisiyi öldürdü. Kâtip Imad'in ifadesine göre öğle ve ikinci vakitleri arasinda Haçlilardan 10.000 kisi öldürülmüştü. Dogrusunu Allah bilir.

Sol cenahin durumuna gelince, onlar olup bitenlerden habersizdiler. Aksine öğle vaktinde istirahatete çekilip çadırlarinda uyumaktaydilar. Peslerinden götürmekte olduklari askerlerin sayisi ise 1.000'den azdi. Müslümanlardan sadece on kisi veya daha az sayida asker öldürülmüştü ki, bu da büyük bir nimettir. Haçli askerleri güçlerini kaybedip zayıflamışlardi. Sulh istiyorlardi. Artık Akkâ'yi birakip dönmek üzereydiler. O esnada deniz yoluyla Herri komutasinda onlara büyük bir takviye geldi. Herri, onlara bol miktarda mal ve para da getirmisti. Onlara bolca para ve erzak dagitti. Müslümanlarla savasmlarini istedi. Akkâ'ya yönelik iki mancinik kurdu ki, bunlardan her biri için 1.500 dinar sarfetmisti. Ama sehir içindeki Müslümanlar bu manciniklari yaktilar.

Bu arada Bizans imparatoru Kostantiniye'den bir mektup göndererek Alman hükümdarının yaptığı kötülüklerden ötürü Sultan Sela-haddin'den özür diliyor ve onun kendi rizası olmaksızın ülkesinden geçtiğini, askerlerinin çokluğu sebebiyle ona karsi koyamadığını bildiriyordu. Ama Cenâb-i Allah'ın, Almanları her mekânda helak edeceğini sultana müjdeliyordu. Sultan Selahaddin de Kostantiniye'de bulunan Bizans imparatoruna haber göndererek orada cuma günleri Müslümanlar için cuma namazı kildirilmasma ve hutbe okutulmasına imkân tanimasini istedi. Sultan, elçileriyle birlikte Kostantiniye'de bir hatip ve bir de minber gönderdi. Elçilerin, hatibin ve minberin Kostantini-ye'ye girdikleri gün görölmeye değer muazzam ve övgüye layik bir gün-dv. Artık Kostantiniye'de hutbe okunmaya basladı. Abbasi halifesi için orada dua edildi. Kostantiniye'de bulunan Müslüman tüccar, esir ve yolcular da hutbe okunan camide toplanip ibadetlerini ifâ ettiler. Âlemlerin Rabbi Allah'a hamd olsun. [34]

Fasil

Sultan Selahaddin tarafından tayin edilmiş olan Akkâ mütevellisi Emir Behaeddin Karakus, saban ayinin ilk on gününde Sultan Selahad-din'e mektup yazarak şehirde kendilerini ancak saban ayinin ortasına kadar geçindirecek erzaktan başka bir seyleri kalmadığını bildirdi. Bu mektup Sultan'a ulasınca «Yusuf {yani Sultan Selahaddin} bunu içinde sakladı onlara açmadı.» (Yusuf, 77). Çünkü haberin yayılması durumunda düşmanın da bundan haberdar olacağını ve dolayisiyla güç ve moral bulup Müslümanlara hücum edeceklerini, bu yüzden de Müslümanların kalplerine zafiyet geleceğini düşünüp korktu. Misir diyarında bulunan donanma komutanına bir mektup yazarak Akkâ'ya erzak getirmesini emretti. Ancak bu iş gecikti. Sonra gece yarısında üç gemi, kis boyunca Akkâlilara yetecek miktarda erzaki Hacıp Lü'lü' komutasında getirdi. Şehre yaklastığında Haçlı donanması şehre girmesine engel olmak ve içindeki erzaki telef etmek istedi. Bu üç gemi ile Haçlı donanması denizde siddetlice savastılar. Karadaki Müslümanlar da Aziz ve Celil olan Allah'a yalvararak bu erzak gemisinin kurtulmasını dilediler. Haçlılar karada ve denizde çiglik atıp bagrısıyorlardı. Gürültü sesleri semaya kadar yükseldi. Neticede Cenâb-i Allah bu üç gemiyi korudu. Müslümanlara yardım etti. Rüzgâr, Müslümanlara ait gemilerin gideceği yöne doğru güzelce esti. Onlar da yollarına devam ettiler. Limani kusatmış olan Haç gemileri ise yakıldı. Müslümanların gemileri salimen şehre girdi-ter. Şehir halkı bu duruma çok sevindi. Sultan Selahaddin bu üç gemiyi sevk etmeden önce Beyrut'tan büyük bir gemiyi de harekete hazır hale sokmustu. O gemide 400 çuval erzak vardı. Peynir, yağ, kavurma, ok, neft ve daha birçok seyler bu gemide bulunmaktaydı. Sultan Selahad-din, bunu Haçlılardan ganimet

olarak elde etmistir. Gemideki tüccarlara Hali kiyafetlerini giymelerini, hatta sakallarını tras edip bellerine z nnar bağlamalarını, gemide beraberlerinde bir miktar domuz götürmelerini emretti. Kilik değistiren Müslüman tüccarlar gemiye binip hareket ettiler. Hali gemilerinin yanından geçerlerken Haçlılar bunların da kendilerinden olduğunu zannettiler, ama gemi okun yaydan fırlayıp uçması gibi s ratlı gidiyordu. Haçlılar onları şehir tarafında limanda meydana gelen felakete karşı uyardılar. Ancak bunlar gemiye hakim olamadıklarını, rüzgarın kuvvetle estiğini söyleyerek mazeret beyan ettiler. Böylece yollarına devam ettiler. Nihayet limana girdiler. Gemideki erzaki bosaltiler. Savaş, bir hiledir. Limanda her taraf erzakla doldu. Erzaklar diğer üç Mısır gemisinin gelisine kadar şehir halkına yetti. Bu şehrin iki tarafında iki burç vardı ki, bunlardan birine Deyyan burcu denilmektedir. Haçlılar, içinde motorları ve hortumu bulunan büyük bir gemi edindiler. Bu hortumu surlardan ve burçlardan birinin üzerine indirmek istedikleri zaman hortumu diledikleri yöne evirebiliyorlardı. Bu gemilerin, Müslümanlara büyük zararları dokunuyordu. Müslümanlar bunu etkisiz hale getirmek için bütün yollara basvurdular. Ama çaresiz kaldılar. Nihayet Cen b-i Allah, bu gemiye bir alev musallat etti. Gemi yandı ve suların altına gömüldü. Söyle ki: Haçlılar bu gemide çok miktarda petrol ve odun tasımaaktaydılar. Bunun arkasından gelmekte olan başka bir gemide ise sadece odun vardı. Müslümanlar limanı muhafaza etmek istedikleri esnada odun tasımakta olan gemiye ateş atıldılar. Böylece o gemi İsl m donanmasındaki gemilerin arasında dolasmaktayken yandı. Pesinden gelmekte olan diğer gemi de yandı. Diğer gemide savaşçılar vardı. Savaşçılar geminin alt katında akd denilen kemerli kapiya benzer bir kamarada bulunmaktaydılar. Deyyan burcuna petrol fırlattıkları zaman Allah'ın kudretiyle iş tersine döndü. Aleyhlerine cereyan etti. Çünkü o gecede hava siddetliydi. Karşı tarafa attıkları ateş, gemilerini geçmedi. Aksine gemilerinde kaldı ve gemiyi yaktı. Yangın diğer gemiye de sirayet edince o da yanıp sulara gömüldü. S valyeleri ve savaşçıları tasımakta olan gemiye de sirayet eden yangın, oradakileri ve o gemiyi de yok etti. Bunlar, k firlerden olan geçmiş zamandaki ehli kitaba benzediler. Söyle ki:

«Evlerini kendi elleriyle ve inananların elleriyle yikiyorlardı.» (ei-Hasr, 2). [35]

Fasil

Ramazan ayının üçünde Haçlılar şehri kuşatmayı siddetlendirdiler. Nihayet hendege indiler. Şehir halkı onlarla göğüs göğüse çarpismaya başladı. Onlardan çok sayıda kafiri öldürdüler. uvalları ve surları yakmayı basardılar. Bu yangının alevleri tavanlara kadar yükseldi. Büyük bir alev meydana geldi. Alevin ucu semaya kadar yükseliyordu. Sonra Müslümanlar

ucuna kanca taktıkları zincirleri surlara fırlattılar. Böylece surlardan düşen büyük demir parçaları üzerine su döktüler. Günlerce sonra ancak o demirler sogudular. Dimask kantarıyla 100 kantar kadar demir elde edildi. Allah'a hamd olsun.

Ramazan ayının yirmis eki zinde Melik Zeyneddin, Akkâ kusatması esnasında vefat etti. Erbil valisi olan bu zat, kusatma esnasında Sultan Selahaddin'in maiyetinde bulunuyordu. Genç yasta gurbette ölümü ve iyi bir insan olusundan insanlar onun ölümüne çok üzüldüler. Kardesi Muzafferüddin'e bassaglığı dilediler. Kardesi Muzafferüddin onun ölümünden sonra yerine geçti ve Sultan Selahaddin'den, ellerinde bulunan beldelere ek olarak Sehrizor, Harran, Urfa, Samsat ve diğer beldeleri de istedi. Buna karsilik 50.000 dinar iltizam parasini da ek olarak ödemeyi teahhüd etti. Istegi kabul edildi. Kendisine bu hususta bir ferman yazilip verildi, Sancak da verildi. Zeyneddin'in Muzaffer'e bıraktığı bazı terekeler, Sultan Selahaddin'in kardesi oğlu Takiyyüddin'e verildi. [36]

Fasil

Kadi Fadil, Misir'da bulunup memleket işlerini idare ediyordu. Sultan Selahaddin'e de ihtiyaç duyduğu malları gönderiyordu. Donanma komutanlığını uhdesine almış, sultanî yazismaları yürütüyordu. Sultana yazdığı mektuplardan birinde şöyle diyordu:

«Bu kusatmanın uzamasının sebebi, günahların çokluğu ve insanlar arasında haramların irtikâb edilisidir. Çünkü Allah katındaki şeylere, ancak Allah'a itaat etmekle ulaşılabilir. Sikintilerden kurtulup genişliğe ulaşmak, ancak Allah'a dönmekle mümkün olur. O'nun emrine uymak bu sikintilerin giderilmesine yol açar. Onca kötülükler her tarafta yaygın olarak irtikâb edilmektedir ki bunlardan ötürü Allah'a sığınmak gerekir. Hal böyleyken kusatma nasıl olur da uzamaz?»

Bu mektupta, Kudüs'te çok zorluklarla telafi edilip ortadan kaldırılabilir kadar münkeratin, zulüm ve fuhusun islendığını haber aldığını da sultana bildiriyordu.

Sultana yazdığı mektuplardan bir baskasında da Kadi Fadil şöyle diyordu:

«Basimiza ne bela geldiyse nefislerimizden gelmiştir. Eger sadakatli olsaydık Cenâb-i Allah, sadakatimizin sonucunu bize çabucak verirdi. Eger O'na itaat etmiş olsaydık, düşmanlarımız vasıtasıyla bize azap etmezdi. O'nuri emirlerini gücümüz nisbetinde yerine getirmiş olsaydık, O, isteyip de gücümüzün yetemediği şeyleri bize ihsan ederdi.

Her birimiz sadece nefsin ve amelini hasım olarak görmelidir. Umudunu sadece Rabbine yöneltmelidir. Askerin ve yardımcıların çokluğuna aldanmamalıdır. Filan ve falan kimselerin cephede savastıklarına gü-

venmemelidir. Hersey Allah'in yardimiyla mümkün olur. Bütün bunlar, zaferi kendi katinda bulunduran Allah'i unutmamiza sebep olur. Zafer sadece Allah kalandadir. Cenâb-i Allah'in bize mutlaka zafer verecegine güvännieneliyiz. Zafer ve lütuf, ancak O'ndan gelir. Günahlarimizdan ötürü yüce Allah'tan magfiret diliyoruz. Eger günahlar dua yollarimizi tikamasalardi, dualarimizin cevabi mutlaka inerci. Husu sahibi kimselerin gözlerinden akan yaslar günahlari yikarlar, ama yolda bir engel vardir. Cenâb-i Allah, efendimize geçmiş ve gelecek yargisi hususunda hayirlar nasib etsin.»

Kadi Fadil, baska bir mektubunda da Sultan Selahaddin'in maruz kaldigi bedenî zaafiyetten ötürü elem duymakta oldugunu ve kalbinin çekmekte oldugu sikintilari dile getirmektedir söyle ki:

«Vücudunuzda çekmekte oldugunuz zaafiyetten baska su kölenizin baska bir huzursuzlugu ve rahatsızligi yoktur. Bu rahatsızlik bizim kalblerimizi tedirgin etmektedir. Sultanimize gözlerimiz ve kulaklarimiz feda olsun.

Sendeki hastalik biz hizmetçiler topluluguna gelsin.

Diger hizmetçiler, benim söylediklerimden korkar olurlarsa,

Hastaligin, sadece bana gelsin.»

er-Ravzateyn adli eserin sahibi Seyh Sihabüddin bu meyanda Kadi Fadil'in, Sultan Selahaddin'e gönderdigi fesahatli, belagatli öğüt ve cihada tesvik edici mektuplari nakletmistir. Allah, o insana rahmet etsin. O insan, yani Kadi Fadil ne kadar fesahatli bir kimseydi.Öğüt veren, çok samimi bir kimseydi. Akli agir basan bir sahsiyetti. [37]

Fasil

Kadi Fadil, Sultan Selahaddin'in diliyle Müslümanlari emiri ve muvahhid ordusunun sultani Magrib hükümdari Yakub b. Yusuf b. Ab-dülmumin'e bir mektup yazarak Haçli donanmasina karsi Müslümanlara takviye olacak gemileri göndermesini fasih, belig ve güzel ifadelerle talep etti. Bu mektubu Ebu Sâme uzun uzadiya nakletmistir. Sultan Selahaddin mektupla birlikte Emirü'l-Kebir Semseddin Ebü'l-Hazm Abdurrahman b. Munkiz refakatinde ona kiymetli armaganlar ve hediyeler gönderdi. Elçi, zilkade ayinin sekizinde deniz yoluyla harekete geçti ve zilhicce ayinin yirmisinde Magrib hükümdarinin yanina vardi. Hicretin 588. senesinin muharrem ayinin onuna yani asura gününe kadar yaninda ikamet etti. Bu elçiligin hiçbir faydasi görülmedi. Çünkü Magrib hükümdari kendisine Emirü'l-Müminin lakabiyla hitap edilmediginden Sultan Selahaddin'e kizmistir. Zaten Kadi Fadil da Sultan Selahaddin'e ona bu mektubu yazmamasini tavsiye etmistir. Ancak olup bitenler Allah'in iradesiyle olmustu. [38]

Fasil

Bu senede Sultan Selahaddin'in durumu bozuldu, yine hastalandi. Yenik düsmüs olan düsmanlar, tslâm havzasina saldirmaya tamahlan-dilar. Onlardan bir kısmi kendilerini savasa adadi. Diger kısmi ise kusatmada sebat ettiler. Çok sayida asker ve teçhizatla Islâm ordusunun üzerine hücum ettiler. Sultan Selahaddin de ordusunu saga, sola, merkeze ve iki cenaha ayirdi. Düsmanlar, Sultan Selahaddin'in kesif ordusunu karsilarinda görünce kaçtilar. Bu yüzden çok sayida Haçli askeri öldürüldü. [39]

Fasil

Kis mevsimi girince denizin dalgalarinin siddetlenmesi yüzünden helak olmaktan korkan Haçli gemileri geri çekilmege basladilar. O zaman Akkâ da bulunan Müslümanlar, içinde bulunduklari büyük kusatma ve gece gündüz durmaksizin devam eden savastan kendilerini kurtarip rahata kavusturmasini, yerlerine yeni askerler temin ederek yepyeni bir ordu teskil etmesini Sultan Selahaddin'den istediler. Sultan da onlara acidi ve bu yolda hazirlik yapmaya niyetlendi. Askerlerin emir, komutan ve nefer olmak üzere sayilari 20.000'e yakindi. Sultan Selahaddin, onlardan ayri yepyeni bir ordu teskil etti. Ancak bu dogru bir görüs degildi. Ama sultanin amaci hayir ve iyilikten baska bir sey degildi. Yeni teskil edilen ordunun askerleri daha bir sevk ve gayretle kuvvetli bir azimle Akkâ'ya gireceklerdi. Böyle düşünölüyordu. Güya onlar eskilerine nisbetle daha dinlenmis haldeydiler. Ama öncekiler ve sehri terk edip gidenler, savas hususunda daha tecrübeli ve daha sabirliydlar. Orada kendilerine bir sene müddetle yetecek erzaki edinmislerdi. Bütün bunlar yok olup gitti. Misir'dan yeni ordu geldi. Bunlarin da tam bir sene yetecek kadar erzaki vardi. Öncekileri de sonralari da emir ve hüküm kendisine ait olan yüce Allah takdir buyurdu ki; eski ordu, denizin ortalanna gelip de limana yaklastigi zaman siddetli bir firtina esecek ve eski orduyu tasimakta olan büyük gemi tersyüz olacak, kirilip parçalanacak. Hem kendisi hem içindeki erzak ve askerler bogulacaklardi. Nihayet bu takdir tahakkuk etti. Bu yüzden Müslümanlara büyük bir gev-Seklik ve moral bozuklugu isabet etti. Is cidden siddetlendi. Sultan hastalandi. Hastaligina hastalik eklendi. Inna lillah ve inna ileyhi raciun (dogrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz). Bu musibet, yenik düsmüs düsmana moral bakımından bir takviye oldu. Sehri ele geçirmeleri için onlara manevî bir destek oldu. Güç ve kuvvet ancak Allahindir. Bu musibet, bu senenin zilhicce ayinda vuku bulmustu. Akkâ'ya gelen yeni ordunun basinda Emir Seyfeddin Ali b. Ahmed b. Mestup bulunmaktaydi.

Bu senenin zilhicce ayinin yedisinde Akkâ surlarından büyük bir parça yere düstü ve surlarda bir gedik açildi. Haçlilar oraya hemen yetistiler. Müslümanlar da göğüslerini siper yaparak gedigi onlara karsi tikadilar. Bu

ugurda canlarini feda edercesine savastilar. Gedigi öncekine nisbetle daha saglam ve daha güzel bir sekilde onanncaya dek savundular.

Bu senede Müslümanlar ve kâfirler arasında büyük bir veba salgini görüldü. Sultan Selahaddin bu sebeple söyle diyordu:

«Beni ve Malik'i öldürün.

Malik'i benimle beraber öldürün.»

Allah lanet etsin. Alman hükümdarının oğlu bu senenin zilhicce ayinin ikisinde öldü. O esnada Kont Henri'nin önde gelen adamlarından ve Haçlıların liderlerinden bir grup da öldü. Allah hepsine lanet etsin. Franklar, Alman hükümdarının oğlunun ölümüne üzüldüler. Her çadırda bu sebeple büyük atesler yaktilar. O esnada hergün Haçlılardan 100-200 kisi Ölüyordu. Çektikleri siddetli açlık, sikinti ve kusatma derdi sebebiyle sultan onlardan bir topluluga eman verdi. Çoklari da Müslüman oldular.

Bu senede Misir'da bulunan Kadi Fadil, Sultan Selahaddin'in yanina geldi. Çünkü ikisi de birbirini çok özlemislerdi. Görüşme esnasında her biri Müslümanların yararına olacak gizli görüşlerini birbirlerine açıkladilar. [40]

Hicretin Besyüzseksenaltinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Alman Hükümdari

Önceki sayfalarda da anlatildigi gibi Alman hükümdari 300.000 savaşıyla gelmisti. Bunların bir kısmi yollarda helak olmuslardi. Hükümdar ancak 5.000 (baska bir rivayete göre 2.000) savaşıyla birlikte Haçlılara ulasabildi. Islâm'i yok etmeyi, beldelerin tamamını Müslümanların elinden almayı amaçlamisti. Kudüs'ün intikamını almak istiyordu. Cenâb-i Allah onu da Firavun gibi bogarak helak etti. Kendisinden sonra küçük oğlu yerine geçti. O da maiyetinde kalan askerlerle Haçlıların yanma gitti. Haçlılar, Akkâ'yi kusatmislardı. Sonra o da bu senede öldü. Hamd ve minnet Allah'adir. [41]

Muhammed B. Muhammed B. Abdullah

Künyesi Ebu Halid olup Musul kadükudathgi yapmistir. Lakabi iCemaleddin es-Sehrezorî'dir. Safiî mezhebine mensuptu. Kâtip Imad onu övmüs ve su siirini nakletmistir:

«Sifatların isbati için deliller ortaya konuldu.

Bunu inkâr edenlerin önderlerinin belleri kirildi.

Allah'ın noksanlıklardan münezzehe oldugunun isaretleri gelince,

Tesbih ve temsil görüşünde olanlar hezimete ugradilar,

Gerçek su ki, biz de Kur'an ve hadis delilleriyle bu dogruya ulasmis

degiliz.

Seriatte imamlara uymayan kimseyi,

Asiri sapiklik ve cehalet, dogru yolun disina atar.» [42]

Hicretin Besyüzseksenyedinci Senesi

Bu senede Fransa krali ile Ingiltere krali ve diger deniz asiri Haçli ülkelerinin hükümdarlari Akkâ kusatmasindaki dindaslari olan Haçlilarin yardimina geldiler. Ileride de detayli olarak açıklanacagi gibi bu senede Akkâ sehrini almak için elbirligi ettiler. Sehir bu senenin basinda iki taraftan siddetli bir kusatma altina alinmisti. Düsman birliklerinin tamamı sehre girdiklerinde Melik Adil Ebu Bekir deniz tarafında çadırini kurmustu. Düsmanlari asker ve erzaklari bütünüyle sehre girislerini bekliyordu. Rebiyülevvel ayinin basinda ilk gecede Müslümanlar Akkâ'dan çıkıp Haçli ordugahina hücum ettiler. Onlardan çok sayıda askeri öldürdüler. Çok miktarda esir ve ganimet elde ettiler. On iki kadın esir elde etmislerdi. Haçlilarin büyük bir gemisi kirilip parçalanmis, içindeki askerlerin bir kısmi bogulmus, geri kalanlari ise esir alinmisti. Humus valisi Esedüddin b. Sirkuh, Trablus arazisinde bulunan Haçli sürülerine hücum etmis çok sayıda at, sigir ve koyunu önüne katip götürmüstü. Türkler de çok sayıda Haçli askerini ele geçirip öldürmüslerdi. Müslümanlardan da atinin ayagi tökezledigi için yere düşen küçük bir köleden baska ölen olmamisti.

Rebiyülevvel ayinin onikisinde Fransiz krali, haça tapanlarla dolu lanetli altmis parça gemiyle Akkâ'yi kusatmis olan Haçlilara ulasti. Fransiz krali geldiginde orada bulunan diger Haçli krallarına itibar eden kalmadi. Onlari sözü ve hükmü geçmez oldu. Çünkü onlar nazarında Fransiz krali hepsinden daha büyük ve azametliydi. Beraberinde boz renkli büyük bir dogan da getirmisti. Dogan elinden uçup Akkâ surlari üzerine kondu. Akkâlilar onu yakalayıp Sultan Selahaddin'e gönderdiler, Fransiz krali, doganin geri verilmesi için 1.000 dinar verecegini söyledi. Ancak sultan onun bu teklifini kabul etmedi. Fransiz kralından sonra Keyd Ferir geldi ki o da Haçlilarin büyüklerinden ve önde gelen hükümdarlarmdandı. Sonra Ingiliz kralinin gemileri de oraya ulasti. Kralin kendisi Kibris adasini ele geçirmege çalıştigindan oraya gelememisti. Öte yandan bahar mevsiminin basında Sultan Selahaddin'in hizmetinde bulunmak amaciyla Islâm beldelerinin melikleri de Akkâ'ya gelmislerdi.

Kâtip Imad dedi ki: «Müslümanlari hirsizlari da vardi. Bunlar Haçlilarin çadırlarina gidip oradaki esyaları, hatta adamlari çalıyorlardı. Günün birinde bu hirsizlerden biri besikte üç aylık bir bebegi çalıp Islâm ordugahina getirmisti. Bebegin annesi, çocuğunun çalinmasından dolayı çok üzölmüs, gidip kendi hükümdarlari sikâyette bulunmustu. Ona «Müslümanlari

sultani yufka yürekli ve merhametli biridir. Sana izin verdik. Git derdini ona anlat» dediler. Kadın, Sultan Selahaddin'in yanına gelip derdini anlatti. Sultan Selahaddin ona o kadar acidi ki gözleri yasardi. Sonra çocuğunun bulunup getirilmesini emretti. Çocuk pazarda satılmisti. Bedelinin müsteriye Beytül-mal'dan ödenmesi için bir yazı yazdı. Çocuk getirilinceye kadar ayakta bekledi. Nihayet çocuk getirildi. Annesine teslim edildi. Annesi onu bir süre emzirdi. Asiri derecede sevincinden ve çocuğuna olan özleminden ötürü ağlıyordu. Sonra Sultan Selahaddin, bir ata bindirilerek izzet ve ikram içinde o kadının Haçlı ordugahındaki çadırına götürülmesini emretti. Allah, Sultan Selahaddin'e rahmet etsin. Günahlarını bağışlasın. [43]

Düşmanın Akkâ Sehrini Sultan Selahaddin'in Elinden Alması

Cemaziyelevvel ayi başlayınca mel'un Haçlıların Akkâ sehrini kusatmaları şiddetlendi. Hep uzak yoldan gelerek orada şehri ele geçirmek için el birliği etmişlerdi. İngiliz kralı da büyük bir kalabalıkla yirmibes parça sövalye dolu gemiyle oraya gelmişti. Akkâlılar öncekilere benzemeyen büyük bir bela ile karşılaştılar. O esnada şehirdeki davullar çalınmaya başladı. Bu, onlarla Sultan Selahaddin arasındaki bir isaretti. Sultan Selahaddin de davullarını çalmaya başladı. Şehre yaklaştı ki, düşmanları şehirden uzaklaştırıp başka tarafa yöneltsin. Çünkü onlar şehri her taraftan kusatma altına almışlar, yedi mancınığı şehre yöneltmişlerdi. Bu mancınıklar gece gündüz şehri dövmeye devam ediyorlardı. Özellikle Aynü'l-Bakar burcunu dövüyorlardı. Orada apaçık izler ve gedikler meydana getirmişlerdi. Hendeği mümkün olduğu kadar ellerine geçirebildikleri ölü hayvanlar ve askerlerle doldurmaya başladılar. Şehir halkı ise hendeğe doldurulan şeyleri alıp denize atıyordu.

İngiliz kralı, Beyrut'tan gelen esya ve silahlarla dolu Müslümanlara aid büyük bir gemiyi ele geçirdi. Kirk parça gemiyle denizde beklemekte olup senire hiç bir şeyin gelmesine izin vermiyordu, Beyrut'tan gelen ve Müslümanlara ait olan bu gemide 600 bahadır savaşçı vardı ki, hepsi bastan sona şehid oldular. Allah rahmet etsin. Bahadır ve kahramanlar düşman tarafından kusatılıp ya boğulacaklarını ya da Öldürüleceklerini anladıklarında geminin etrafını delmişlerdi. Böylece gemi sulara gömülmüş ve Haçlılar gemideki erzak ve silaha kavuşamamışlardı. Müslümanlar bu musibetten ötürü çok üzülmüşlerdi. İnnâ lillâh ve inna ileyhi raciuntdogrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz). Ama Cenâb-i Allah bu musibete karşı Müslümanlara, telafi edici bir teselli verdi. Söyle ki: Aynı günde Müslümanlar birinci kati tahtadan, İkinci-kati kursundan, üçüncü kati demirden, dördüncü kati da bakırdan yapılmış düşmana ait dört katli büyük bir debbabeyi yaktilar. Bu debbabe surlara ve oradaki savaşçılara yönelikti. Şehir halkı bu debbabe karşısında tedirgin olmuşlar ve bunun serrinden

korkarak kendilerine gizlice «Haçlılardan eman dileyelim. Sehri onlara teslim edelim» demislerdi. Nihayet Cenâb-i Allah, Müslümanlari genislige kavusturdu ve o debbabeyi yakmalarini mümkün kildi. Bu hadise mezkur büyük geminin batirildigi günde cereyan etmistti. Sehir halki, Sultan Selahaddin'e haber salarak özellikle mel'un Ingiliz kralinin gelisinden itibaren kusatmanin siddetlendigini ve sikintilarinin arttigini söyleyip sikâyetçi oldular. Oysa Ingiliz krali da hastalanmis, Fransiz krali yaralanmistti. Bu, onların siddetini, sertliklerini, taskinliklerini ve azginliklerini daha da arttiri-yordu. Sur kontu Merkis onlardan ayrilip kendi seherine dönmüstü. Ülkesinin elinden alınmasindan korkuyordu.

Ingiliz krali Sultan Selahaddin'e haber göndererek denizden getirdigi bir yirtici hayvaninin yaninda bulunduğunu onu kendisine göndermek niyetinde olduğunu, ancak zayıfladığını, kuvvetlenmesi için ona tavuk ve kus gerektigini söyledi. Sultan Selahaddin, kralin yirtici hayvani bahane ederek aslında Tavuk ve kuslari kendi sahsi için istedigini anladı. Ona cömertlik yaparak çok miktarda tavuk ve kus gönderdi. Sonra kral ondan meyve ve kar istedi. Sultan bunlari da ona gönderdi. Fakat bu iyiliginin faydasi olmadı. Aksine kral iyilesince eski sirretligine ve kötülüğüne döndü. Kusatma gece gündüz siddetlendi. Sehir halki Sultan Selahaddin'e haber salarak «Ya yarin bizimle barebar birsey yaparsin ya da Haçlılardan baris ve eman talep ederiz» dediler. Bu, sultanin çok agrina gitti. Çünkü o, Akkâ'ya; Sam'in, Misir diyarinin ve diger sahil beldelerinin silahlarini sevk etmistti. Hittin ve Kudüs'te elde ettigi ganimetleri de Akkanlara vermisti. Sehir bu gibi seylerle dopdoluydu. O esnada Sultan Selahaddin düşmana hücum etmege niyetlendi. Sabah olunca askerlerini harekete geçirdi. Haçlıların hendeklerinin arkasindan harekete geçtiklerini piyadelerinin süvariler çevresindeki surlari dövdüklerini, adeta demirden bir parça haline geldiklerini, onlara hiçbir seyin tesir edemeyeceğini görünce askerlerinin de ric'ate yönelik olduklarını, kendi secaat ve hamiyetini askerlerinde göremedigini fark edince geri çekildi.

Kusatma siddetlenince piyadeler hendege girdiler ve surlara bir deve asip içini saman doldurarak yaktılar. Haçlılar sehre girdiler. Müslümanlar onlara karsi koydular. Onlarla siddetlice savastılar. Liderlerinden alti kisiyi öldürmeleri üzerine Haçlıların Müslümanlara karsi öfkeleri dahada siddetlendi. Ancak gece olunca iki taraf çarpismaga ara verdi. Sabah olunca Müslümanların emiri Ahmed b. Mestup gidip Haçlılarla görüstü ve kendisine eman vermelerini talep etti. Sehri teslim edeceğini söyledi. Bu istegi kabul edilmedi. Haçlıların hükümdari ona: «Surlar düstükten sonra mi gelip eman diliyorsun?» dedi. Ahmed b. Mestub'a agir sözler sarfetti. O da ancak yüce Allah'in bilecegi bir halde sehre geri döndü. Olup bitenleri sehir halkina anlattiginda halk siddetli bir korkuya kapildi. Sultana haber göndererek

durumu ona bildirdiler. Sultan da onlara haber salarak deniz yoluyla şehri hemen terk etmelerini, geceye kalmamalarını, şehirde bir tek Müslümanm dahi kalmamasını istedi. Ancak şehirdekilerin büyük bir çoğunluğu esya ve silah toplamakla mesgul oldular. O gece şehri terk etmediler. Haçlılar, Sultan Selahaddin'in bu kararım iki küçük köleden duydu. Bu köleler kavimleri olan Haçlıların yanına kaçmışlar ve durumu onlara haber vermişlerdi. Bunun üzerine Haçlılar deniz yolunda büyük bir tertibat aldılar. Şehir halkından hiçbiri deniz yoluyla hareket etme imkânını ve şehirden ayrılma fırsatını bulamadı. Bu iki haberci köle, Sultan Selahaddin'in yanında esir olarak bulunan Hristiyan çocuklarıydılar. Sultan Selahaddin o gecede düşmana baskın yapmaga niyetlenmişti. Ancak askerler buna muvafakat etmeyip «İslâm askerlerini tehlikeye düşüremeyiz» dediler. Sabah olunca Sultan Selahaddin Haçlı hükümdarına haber göndererek elinde bulunan Haçlı esirleri salivermesi ve Salbut haçını kendilerine iade etmesi karşılığında Akkâ şehrinde bulunan Müslümanlara eman vermesi talebinde bulundu. Haçlılar da elindeki tüm esirleri serbest bırakması, kendilerinden almış olduğu sahil beldelerinin tümünü ve Kudüs'ü iade etmesi şartıyla Akkâlılara eman verebileceklerini söylediler. Sultan bunu kabul etmedi. Bu konudaki haberleşmeler ve yazışmalar devam etti. Şehrin surları üzerindeki kusatma daha da artıyordu. Surların büyük bir kısmı yıkılmıştı. Müslümanlar o yıkık yerleri onarip eski haline getiriyorlardı. Bir kısmını da kendi göğüslerini siper ederek düşmana karşı koruyorlardı. Allah onlara rahmet etsin. Büyük bir sabır gösterdiler. Düşmana karşı direndiler. Sonra hepsi de şehidlik derecesine ulaştılar. Son durumda Sultan Selahaddin'e şöyle bir mektup yazmıştı Akkâlılar:

«Ey efendimiz su mel'unlara boyun eğme. Hakkımızda kendilerine yapmış olduğun önerilerini kabul etmediler. Biz de bastan sona öldürü-lünceye kadar Allah yolunda cihad etmek üzere yüce Rabbimize bey*at ettik. Yardımina başvurulacak zât yüce Allah'tır.»

Bu senenin cemaziyelahir ayının yedinci gününde öğle vakti olunca insanlar aniden kâfir bayraklarının yükseldiğini, Haçlılarının ve ateslerinin şehir surları üzerinde görüldüğünü müşahade ettiler. Haçlılar tek bir nara attilar. O esnada Müslümanların musibeti büyüdü. Tevhid ehli kimselerin üzüntüsü şiddetlendi. Müslümanlar inna lûlah ve inna ileyhi raciun (dogrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz) sözünden başka birsey söylemediler. İnsanlar büyük bir saskinlik ve şiddetli bir ftayret içinde kaldılar. Sultan Selahaddin'in askerleri feryadü figan etmege başladılar. Mel'un Merkis, Sur şehriden bir miktar hediyelerle dönüp gelmiş ve bu hediyeleri Haçlı kontlarına, hükümdarına hediye etmişti. O günde Akkâ'ya Haçlı hükümdarlarının dört bayrağı dikildi. Biri cuma günü minarenin üzerine, biri kaleye, biri Templier tarikatına mensup kimselerin burcuna, biri de

sövalyelerin burcuna dikilmisti. Daha önce orada Sultan Selahaddin'in bayraklari vardi. Oradaki Müslümanlar zincirlere vurulup tutuklanarak sehrin bir kösesine götürüldüler. Etraflari çembere alindi. Kendilerine eziyet edildi. Baski yapildi. Kadınlar ve çocuklar esir alindilar. Mallari ganimet edinildi. Bahadirlar ve yigitler zincire vuruldular. Erkekler tahkir edildiler. Savas, dönen bir dolap gibidir. Ama her halükarda Allah'a hamd olsun.

O esnada sultan, bulundugu yerden geriye dogru çekilmeleri için askerlerine emir verdi. Kendisi de onların ne yaptiklarini ve neye niyetlendiklerini görmek için yerinde sebat edip kaldı. Franklar sehrin içine girmis, dolasiyorlardı. Dehset içindeydiler. Sonra sultan ordugahina gitti. O kadar kederliydi ki kederinin derecesini ancak yüce Allah bilir. İslâm hükümdarlari, emirler, devlet büyükleri gelip bu olaydan ötürü onu teselli etmege basladilar. Sonra Haçlı hükümdarlari, ellerinde bulunan esirleri salivereceklerini Sultan Selahaddin'e bildirdiler. Ancak buna karsilik Müslümanların yanında esir bulunan Haçlıların serbest bırakilmasini ve de 100.000 dinar para ödenmesini, sayet ellerinde dur-maktaysa Salbut haçının da iade edilmesini talep ettiler. Sultan Selahaddin parayi ve haçi hazirladi. Gayrimüslim esirlerden de sadece 600 tanesini bulabildi. Haçlılar, uzaktan kendilerine haçi göstermesini sultandan talep ettiler. O da haçi yükseltince haça karsi secdeye kapandilar. Kendilerini yere attilar. Hazirlamis oldugu para ve esirleri göndermesini istediler. O da yanlarındaki Müslüman esirleri, ya da bunu garantileyecek rehineleri göndermedikleri takdirde parayi, haçi ve gayrimüslim esirleri vermeyeceğini söyledi. Haçlılar «Hayir önce sen bize gönder ve bize güven» dediler. Sultan, onların hainlik yapmak ve tuzak kurmak niyetinde olduklarını anladı. Bu yüzden onlara para, esir ve haçi göndermedi. Haçlı esirlerinin Dimask'a ailelerinin yanına gönderilmesini, haçın da tahkir edilerek Dimask'a götürölmesini emretti. Haçlılar çadırlarini sehir disina götürdüler. Orada kurdular. 3.000 Müslüman esiri meydanlıkta ikindiden sonra bir araya getirip siraya dizdiler. Üzerlerine aniden hamle yapıp bastan sona hepsini o meydanlıkta öldürdüler. Allah o Müslümanlara rahmet etsin. Makamlarini âli kilsin. Haçlılar komutan veya çocuk veya islerine yarayacak güçlü bir kimse veya kadından baska hiçbir Müslümanı sag bırakmadilar. Olanlar oldu. Yorumu sorulan is, hükme bağlanip tamamlandı. Sultan Selahaddin'in direnis ve sabir göstererek Akkâ'daki ikameti otuzyedi ay sürmüstü. Haçlılardan da öldürölenlerin toplami 50.000 kisiydi. [44]

[1] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/15-16.

[2] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/16-18.

[3] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/18.

- [4] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/18
- [5] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/18.
- [6] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/18-19.
- [7] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/19.
- [8] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/19.
- [9] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/19-20.
- [10] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/20-22.
- [11] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/22.
- [12] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/22-26.
- [13] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/26-28.
- [14] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/28-31.
- [15] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/31-32.
- [16] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/32-34.
- [17] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/34.
- [18] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/34.
- [19] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/35.
- [20] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/35.
- [21] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/35.
- [22] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/35.
- [23] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/36-37.
- [24] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/37-38.
- [25] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/38-39.
- [26] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/39.
- [27] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/40.
- [28] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/40.
- [29] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/40-41.
- [30] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/41-42.
- [31] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/42.
- [32] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/43.
- [33] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/43.
- [34] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/43-47.
- [35] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/47-48.

- [36] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/48-49.
- [37] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/50-51.
- [38] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/51.
- [39] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/51-52.
- [40] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/52.
- [41] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/52.
- [42] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/53.
- [43] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/53-54.
- [44] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/54-58.

Akkâ'nin Alinmasından Sonra Meydana Gelen Olaylar .	2
Hicretin Besyüzseksenyedinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler .	3
Melik Muzaffer .	3
Emir Hüsameddîn Muhammed B. Ömer B. Lasin .	4
Emir Alemüddin Süleyman B. Haydar El-Halebî	4
Safi B. Faiz .	4
Mütehassis Hekim Es'ad B. Mitran .	4
Seyh Necmeddin .	4
Hicretin Besyüzseksensekizîncî Senesi	5
Hicretin Besyüzseksensekizinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler .	10
Kadi Semsed.Din Muhammed B. Muhammed B. Musa .	10
Anadolu Hükümdari İzzeddin Kiliç Arslan B. Mes'ud .	10
Nasr B. Mansur En-Nümeyrî	10
Seyfeddin Ali B. Ahmed El-Mestub .	11
Hicretin Besyüzseksendokuzuncu Senesi	11
Sultan Selahaddîn'în Terekesi Ve Biyografisi	13
Fasil	15
Hicretin Besyüzseksendokuzuncu Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler .	16
Sultan Selahaddîn Eyyubî	16
Ahlat Valisi Emir Begtimur .	16
Atabeg İzzeddin Mes'ud .	16
Cafer B. Muhammed B. Fatira .	16
Yahya B. Said B. Gazî	17
Seyyîde Zübeyde .	17
Seyha'saliha Fatima Hatun .	17
Halife Nasir, İbn Cevzî'den Adinin Beyitlerine Ekleme Yapmasini Talep Ediyor .	17
Hicretin Besyüzdoksaninci Senesi	18
Hicretin Besyüzdoksaninci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler .	19
Ahmed B. İsmail B. Yusuf	19
Es-Satibiye Adli Manzum Eserin Yazari: İbn Satibî	19
Hicretin Besyüzdoksanbirinci Senesi	20
Hicretin Besyüzdoksanbirinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyerler .	22
Alî B. Hassan B. Safir .	22
Hicretin Besyüzdoksanikinci Senesi	22
Vezir Müeyyedüddin Ebü'l-Fadl	23
Fahr Mahmud B. Alî	23
Sair Ebü'l Ganaım Muhammed B. Alî	23
Fakîh Ebü'l-Hasan Ali B. Said .	23
Seyh Ebu Sücâj	23
Hicretin Besyüzdoksanüçüncü Senesi	24
Hicretin Besyüzdoksanüçüncü Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler .	26

Seyfül-İslâm Tugtekin . 26
Emir'ü'l-Kebir Ebü'l-Heycâ Es-Semîn El-Kürdî 26
Bagdad Kadisi Ebu Talip Alî B. Ali B. Hibetullah B. Muhammed . 26
Bagdat'taki Tâlibîlerin Nakibi Seyyid Serif 26
Sit Azra Binti Sâhînsah . 27
Hicretin Besyüzdoksandördüncü Senesi 27
Hicretin Besyüzdoksandördüncü Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler . 28
Avam B. Ziyade . 28
Kadi Ebü'l-Hasan Ali B. Recâ B. Züheyr . 28
Emir İzzeddîn Cordil 29
Hicretin Besyüzdoksanbesincî Senesi Misir Hükümdari Azizînin Vefatı 29
Sultan Ebu Muhammed Yakub B. Yusuf 31
Hicretin Besyüzdoksanbesincî Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler . 33
Emir Mücahidüddîn Kaymaz Er-Rumî 33

Akkâ'nin Alinmasından Sonra Meydana Gelen Olaylar

Haçlılar hep birlikte Askalan'a doğru yürümeğe başladılar. Sultan Selahaddin de askerleriyle birlikte onların yani sıra Askalan'a doğru gidiyordu. Konak konak onlara saldırıyor, Müslümanlar da onları kapıp öldürüyor, her yerde mallarını yağmalıyorlardı. Sultana getirilen her esiri hemen oracıkta öldürmelerini sultan görevlilere emreliyordu. İki ordu arasında çok hadiseler, müteaddid vak'alar cereyan etti. Sonra İngiliz kralı, Sultan Selahaddin'in kardeşi Melik Âdille görüşmek istedi. Görüşme esnasında ondan barış ve eman talebinde bulundu. Sahil beldelerinin sahiplerine iade edilmesini istedi. Melik Âdil ona: «Sahil beldelerini ele geçirmeniz için bütün süvari ve piyadelerinizin öldürülmesi gerekecektir» deyince lanetli İngiliz kralı öfkelenip ve öfkeli olarak Melik Âdil'in yanından kalkıp gitti. Sonra Haçlılar Arsuf ormanı yanında sultanla savaşmak için toplandılar. Neticede Müslümanlar muzaffer oldular. Arsuf ormanı yanında binlerce Haçlı öldürüldü. Müslümanlardan da çok sayıda adam öldürüldü. Askerler savaşın ilk aşamasında sultani birakip kaçmışlardı. Sultanın yanında sadece onyediyi savaşçı kalmıştı. Ama o sabredip sebat göstermişti. Savaş köşleri aralıksız çalıyor, bayraklar dalgalanıyordu. Bundan sonra askerler sultanın yanına geri döndüler ve zafer Müslümanların oldu. Bundan sonra Sultan Selahaddin, askerleriyle ilerledi. Yoluna devam etti. Askalan disında konakladı. Görüş sahibi kimseler ona kâfirlerin ele geçirmelerinden korktukları için Askalan sehrini tahrip etmesini önerdiler. Çünkü orayı ele geçirdikleri takdirde orayı Kudüs'ü almak için bir vesile ve basamak taşı yapacaklarını söylediler. Böyle yapmaması halinde de Akkâ'dakine benzer bir savaşın orada cereyan edeceğini, hatta daha şiddetli bir çarpışmanın vuku bulacağını ifade ettiler. Sultan o geceyi bu mesele üzerinde düşünerek geçirdi. Sabah olunca Cenâb-î Allah onun kalbine, Askalan'ı tahrip etmenin

daha uygun olacağı düşüncesini yerleştirmisti. Bunu, yanında bulunanlara söyledi ve «Allah'a yemin ederim ki bütün çocuklarimin ölmesi, benim için Askalan'daki bir binanın tek bir tasim tahrip etmekten daha kolay olacaktır. Ama sehri tahrip etmekte Müslümanlar için bir yarar varsa bence bunun bir sakincasi yoktur» dedi. Sonra komutanlardan, düşmanın oraya gelmesinden önce sehri çabucak yıkmalarını istedi. Askerler de orayı tahrip etmeye başladılar. Askalanlılar ve orada hazır bulunanlar, şehrin güzelliğine ve hoşça dinlenilecek bir yer olusuna, ekinlerinin ürünlerinin, meyvelerinin çokluguna, nehirlerinin ve çiçeklerinin parlaklığına, mermerlerinin çokluguna, binalarının güzelliğine yanarak agladılar. Binaların damlarına ates bırakıldı. Baska bir yere nakledilip taşınması imkânsiz olan esyalar ve ürünler telef edildi. Yıkma ve yakma işleri cemaziyelahir ayından saban ayının sonuna kadar devam etti.

Ramazân ayının ikinci gününde Sultan Selahaddin, yola koyuldu. Askalan'ı yerle bir edip gitti. Orada bir tek insanın dahi izi kalmadı. Sonra Remle'ye geçti. Remle kalesini ve orada bulunan Lüd kilisesini tahrip etti. Kudüs'ü ziyaret etti. Sonra çabucak otagına döndü. Bu arada İngiliz kralı, Sultan Selahaddin'e haber göndererek isin uzadığını, hem Frankların hem de Müslümanların helak olduklarını, amaçlarının sadece üç şey olduğunu söyledi. Haçın iadesini, sahil beldelerinin geri verilmesini ve Kudüs'ün tekrar kendilerinin olmasını istedi. Bir an dahi gözlerini kırpmaksızın bu üç şeyden vaz geçmeyeceklerini ve bunları geri almak için çabalayacaklarını bildirdi. Sultan da ona sert bir cevap ve doğru ifadeler gönderdi. Haçlılar Kudüs'e hücum etmeye niyetlendiler. Sultan Selahaddin de ordusuyla Kudüs'e doğru ilerledi. Zilkade ayında Kumame kilisesi yakınında bulunan kesimler evine yerleşti. Sehri tahkim etmeye ve hendeklerini derinleştirmeye başladı. Bu işte bizzat kendisi ve çocukları da çalıştılar. Emirler, kadılar, alimler ve salih insanlar da çalışmaktan geri durmadılar. O gün görülmeğe değer muazzam bir gündü. Franklar tarafında bulunan şehrin çevresindeki çapulcular da her zaman Haçlılara hücum ediyor, bir kısmını öldürüyor, bir kısmını esir alıyor, mallarını ganimet ediyorlardı. Hamd ve minnet Allah'adır. Bu sene böylece sona erdi.

Kâtip îmad'ın anlattığına göre bu senede Muhiddin Muhammed b. Zeki, Dimask kadilığına atandı.

Bu senede Mekke emiri Davud b. İsa b. FüleYTE b. Hasim b. Muhammed b. Ebi Hasim el-Hasenî Ka'be'ye saldırdı. Oradaki malları gasb etti. Oyleki Hacer-i Esved'in gümüş çerçevesini de zorla çıkarıp aldı. Bu Karmatî, o çerçeveye gürzle vurduğu zaman Hacer-i Esved çatlamıştı.

Sultan Selahaddin onun bu yaptıklarını hacılardan duyunca onu görevinden azletti. Yerine kardeşi Bükeyr'i atadı. Davud'un Ebu Kubeys dağı üzerinde

yaptirmis oldugu kaleyi yiktirdi. Davud da hicretin 587. senesinde vefat edinceye dek Nahle'de ikamet etti. [1]

Hicretin Besyüzseksenyedinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Melik Muzaffer

Melik Muzaffer Takiyyüddin Ömer b. Sahinsah b. Eyyup. Amcası Sultan Selahaddin'in gözdesi olup onun nazarında çok kıymetli bir şahsiyetti. Amcası onu Misir'da ve diğer beldelerde naib olarak görevlendirdi. Sonra Hama'yi ve Hama çevresinde bulunan Cezire ülkesindeki bir çok şehirleri ona iktâ olarak verdi. Akkâ muhasarasında amcası Sultan Selahaddin'in yanındaydı. Sonra Cezire ve Fırat'a, kendi beldelerine kontrole gitmek için amcasından izin istedi. Oralara gidince işleriyle meşgul oldu. Çevredeki baska beldeleri de hükümdarlarının elinden almaya göz koydu. Onlarla savasmaya başladı ve bu halde iken vefat etti. Baskalarının mülküne göz koyup amcasının yardımına gelmediğinden ötürü amcası Sultan Selahaddin ona çok kızmıştı. Cenazesi alınıp Hama sehrine getirildi ve oraya defnedildi. Hama'da muazzam büyüklükte bir medresesi vardı. Aynı şekilde Dimask'ta da meshur bir medresesi mev-cud olup oraya tahsis edilmiş çok vakıflar vardır. Ölümünden sonra yerine oğlu Mansur Nasirüddin Muhammed geçti. Sultan Selahaddin de çok uğrasmalardan, vaad ve tehditlerden sonra onun bu görevde kalmasını onayladı. Sultan Selahaddin'in kardeşi Âdil eğer aracılık etmeseydi o bu görevde kalmayacaktı. Ama Allah ona selamet ihsan etti. Melik Muzaffer bu senenin ramazan ayının ondokuzunda cuma günü vefat etti. Cesaretli ve atak bir kimseydi. [2]

Emir Hüsameddîn Muhammed B. Ömer B. Lasin

Annesi Sittüssam binti Eyyub'tur. Dimask'taki iki Samiye'nin vâkifidir. O da bu senenin ramazan ayının ondokuzunda cuma gecesi vefat etti. Sultan Selahaddin, kardeşinin oğlu ile kız kardeşinin aynı gecede vefatları sebebiyle büyük bir musibete maruz kalmış oldu. Çünkü bunlar onun en büyük yardımcılarından idiler. Emir Hüsameddin, Hü-samiye türbesine defnedildi. Avniye mahallesindeki bu türbeyi annesi insâ ettirmişti. Burası aynı zamanda Samiyetü'1-Berraniye külliyesi içinde bulunmaktadır. [3]

Emir Alemüddin Süleyman B. Haydar El-Halebî

Sultan Selahaddin'in en büyük devlet adamlarındandı. O nereye giderse hizmetinde bulunurdu. Askalan sehrinin yıkılıp tahrip edilmesini sultana öneren de oydu. Kudüs'te hastalandı. Dimask'ta tedavi görmek için sultandan izin istedi. Sultan da ona bu izni verince Dimask yoluna koyuldu. Gebagib mintikasına varınca bu senenin zilhicce ayının sonlarında orada vefat etti. [4]

Safi B. Faiz

Bu senenin receb ayında Dimask naibi Emirü'l-Kebir Safi b. Faiz de vefat etti. Bu zat, Sultan Selahaddin'in hükümdarlıktan önceki en büyük arkadaşlarındandı. Sonra Sultan onu Dimask'a naib olarak atamisti. Nihayet bu senede orada vefat etti. [5]

Mütehassis Hekim Es'ad B. Mitran

İslâm'a girmekle sereflenmiş ti. Tiptaki maharet ve uzmanlığı sebebiyle havas ve avam onu sükranla karsırlardı. Bu senenin rebiyü-levvel ayında vefat etti. [6]

Seyh Necmeddin

Sultan Selahaddin'in emri üzerinde Misir'da Safiî türbesini inşa eden kısıdır. Oraya çok kıymetli vakıflar da tahsis etmiştir. Sultan, onu bu medresenin müderrisliğine ve nazırlığına atamisti. Sultan ona hürmet gösterir, ikramda bulunurdu. Cüyusatî lakabını taşırdı. Tabaka-tü's-Safnye adlı eserinde ondan bahsetmişimdir. Serhü'l-Vasit ve mezheple ilgili başka tasnifi vardır. Cüyusatî vefat edince bir grup onun yerine müderris olma talebinde bulundular. Melik Âdil de kardeşi Sultan Selahaddin nezdinde aracılık yaparak Seyhü's-Süyûh Ebu'l-Hasan Muhammed b. Hanieveyh'in müderris olmasını sağladı. Sultan da onu bu göreve atadı. Melik Âdil'in vefatından sonra sultan onu bu görevden azletti. Fakat Melik Âdil'in çocukları hep onu himaye ederlerdi. Bundan sonra fakihler ve müderrisler bu medreseye döndüler. [7]

Hicretin Besyüzseksenekizinci Senesi

Bu sene başında Sultan Selahaddin, Kudüs'te ordugah kurmuştu. Surları da oğulları ve emirleri arasında paylaştırmıştı. Bu işlerde bizzat kendisi de çalışıyordu. Egerinin önüne tas koyarak taşıyordu. İnsanlar da onu Örnek alıyorlardı. Fakihler ve kurrallar da çalışmaktaydılar. Melun haçlılara gelince onlar da Askalan şehrinin çevresinde ve oraya bağlı mintikalarda bulunuyorlardı. Ancak Kudüs'e yaklaştıkça cesaret edemiyorlardı. Çünkü orada muhafızlar ve yağmacılar vardı. Ancak onlar Kudüs'ü kuşatmaya kesin kararlıydılar. İslâm'a tuzak kurmak için elbirliği etmişlerdi. Bazan onlar muhafızları mağlup ediyor, bazan da muhafızlar onları mağlup ediyorlardı. Bazan onlar muhafızların eşyalarını yağmalıyorlar, bazan da muhafızlar onların eşyalarını yağmalıyorlardı.

Rebiyülahir ayında Emir Seyfeddin Mestub esaretten kurtulup sultanın yanına geldi. O, zaptedildiği zaman Akkâ şehrinin naibi idi. 50.000 dinar kurtuluş akçesi vererek esaretten kurtuldu. Sultan da bu akçelerin çoğunu bizzat kendisi ona verdi ve onu Nablus şehrine naib olarak tayin etti. O da

bu senenin sevval ayında orada vefat etti.

Bu senenin rebiyülahir ayında Sur valisi Merkis öldürüldü. Allah ona lanet etsin. İngiliz krali iki fedaiyi göndererek onu öldürtmüştü. Bu fedailer Hristiyan olduklarım söyleyerek kiliseye kapanmislar, nihayet bir fırsatini bularak onu Öldürmüslerdi. Ancak kendileri de öldürüldüler. İngiliz krali Sur seherine kardesinin oğlu Belam Kont Herri'yi naib olarak tayin etti. O, Fransiz kralinin baba tarafından kız kardesinin ogluydu. Fransizlar onun dayilari oluyorlardi. Sur seherine varinca Mer-kis'in öldürölmesinden sonra Merkis'in karisiyla gerdege girdi. Mer-kis'in karisi da hamile idi. Belam İngilizlerle Merkis arasindaki siddetli dösmanlikten ötürü bunu yapmisti. Sultan Selahaddin ise her ikisine kizgindi. Ancak Merkis, Sultan Selahaddin'e biraz yaltaklanan biriydi. Öldürölmesi yine de Sultan Selahaddin'in hosuna gitmemisti.

Bu senenin cemaziyelevvel ayinin dokuzunda Haçlilar -Allah onlara lanet etsin- Darum kalesini istila ettiler ve orayi yiktilar. Oradaki ahalinin çoğunu öldürdüler. Çocuklardan bir kismini esir aldilar. Inna lillah ve inna ileyhi raciun (dogrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz). Sonra hep birlikte Kudüs'e yöneldiler. Sultan Selahaddin, iman ordusuyla karsilarina çıktı. Iki taraf karsi karsiya gelince seytan ordusu geri dönüp savastan ve maglubiyetten kaçti. Sultan Selahaddin de Kudüs'e döndü.

«Allah, inkâr edenleri, kinleriyle geri çevirdi. Bir hayra ulasamadilar. Savasta, inananlara Allah'in yardimi yetti. Allah kuvvetli olandir, güçlü Olandir.» (el-Ahzâb, 25).

Sonra Allah kendisine lanet etsin. İngiliz krali -ki o, o zamanlarda Haçli hükümdarlarinin en büyüğü idi- Müslümanlarin surlarindan bir gedik bularak geceleyin bir baskin yapti ve birçok Müslümani öldürdü. 500 kadar Müslüman askeri esir aldi. Bol miktarda para, deve, at, ve katiri ganimet edildi. Ganimet olarak ele geçirilen Develerin sayisi 3.000'di. Haçlilar, böylece kuvvetlendiler. Bu, Sultan Selahaddin'in çok agirina gitti ve bunun sonucundan korktu. İngilizler deve bakicilarini develere bakmakla görevlendirdiler. Katircilarikatirlara bakmakla, seyisleri de atlara bakmakla vazifelendirdiler. İngiliz krali güçlenmis, moral bulmus olarak Kudüs'ü muhasaraya yöneldi. Sahilde bulunan diger Haçli kontlarına da haber saldi. Onlari ve sövalyelerini huzurunda topladi. Sultan Selahaddin de onlara karsi gerekli hazirliklari yapti ve ordusunu tabiye etti. Surlari ikmal etti. Hendekleri onardi. Manciniklari dikti. Kudüs çevresinde bulunan sularin kapatilmasini emretti. Sultan, cuma gecesi yani cemaziyelahir ayinin ondukuzuncu gecesi emirleri Ebu Heyca el-Mübessimîn, Mestub ve Esedi'yi huzuruna çağirdi. Bu elem verici, aci ve feci olay hakkında fikirlerini sordu. Onlar da gerekli açıklamalarda bulundular. Öneriler yaptilar. Kâtip Imad

hepsine Kub-beiu's-Sahra yanında ölüm üzere ahidlesmelerini, tipki sahabiler gibi bir yol izlemelerini tavsiye etti. Onlar da bu tavsiyeye uydular. Bütün bu görüşmeler yapılırken Sultan Selahaddin susmus, basini önüne egmiş, düşüncelere dalmıştı. Oradaki herkes sükût etmişti. Baslarının üzerinde kus varmış gibi bir tavir sergilemişlerdi. Bundan sonra Sultan Selahaddin onlara şöyle dedi:

«Allah'a hamd olsun. Rasûlullah (s.a.v.)'e de selatu selam olsun. Bilesiniz ki bugün sizler Islâm'ın ordusu ve savunucularısınız. Biliyorsunuz ki Müslümanların kanları, canları, malları, çoluk ve çocukları zim-metinizdedir. Onlardan siz sorumlusunuz. Aziz ve Celil olan Allah kıyamet gününde onları size soracaktır. Su düşmana karşı Müslümanları sizden baska koruyacak, Islâm ülkesini sizden baska himaye edecek kimse yoktur. Allah korusun, cepheden dönüp kaçacak olursanız ülkenin defteri dürülür. Kullar helak olurlar. Mallar gasbedilir. Kadınlar ve çocuklar esir düşerler.

Mescidlerde haça tapılır. Kur'an ve namaz mescidlerden uzaklaştırılır. Bütün bunlar sizin zimmetinizdedir. Bunlardan siz sorumlusunuz. Bu ise paçalarını sivayanlar, sizlersiniz. Müslümanların Beytü'l-niahndan, onları düşmanlarına karşı korumak, zayıflarına yardımcı olmak için para alınız. Geçiminizi sağladınız. Diğer beldelerde bulunan Müslümanlar da sizin zimmetinizdedirler vesselam.» v

Sultanın bu sözlerine Seyfeddin el-Mestub şöyle cevap verdi:

«Ey efendimiz! Bizler senin kulların ve köleleriniz. Sen bize bağista bulundun. Bizi büyüttün. Bizi ulu kimseler kildin. Bizler boyunlarımızı uzatmış, senin emrini beklemekteyiz. Allah'a yemin ederiz ki aramızdan hiç kimse ölünceye kadar sana yardım etmekten geri dönmeyecektir.»

Oradaki toplulukta bulunan herkes de Seyfeddin gibi konuştu. Sultan Selahaddin buna sevindi ve kalbi rahatlayıp gönlü hoş oldu. Onlara)ir sofraya kurdu ve sofradan kalktıktan sonra bu duygular huzurdan ayrıldı. Sonra Sultan Selahaddin emirlerden bazılarının şöyle dediklerini duydu: «Bu beldede de tipki Akkâ'daki gibi basımıza bela gelmesinden korkuyoruz. Böyle olduğu takdirde onlar Islâm ülkesini belde belde ele geçireceklerdir. Akillica yapılacak iş, onları şehir dışında karşılamamız olacaktır. Eğer onları hezimete uğratabilsek olursak, diğer beldelerini de ele geçiririz, ama biz hezimete uğrayacak olursak hiç değilse askerlerimiz ölümden kurtulurlar ve yolumuza devam ederiz. Onlar Kudüs'ü alırlar. Ama Islâm ülkesinin diğer beldeleri muhafaza edilmiş olur hiç değilse Kudüs'süz de olsa uzun bir süre kendimizi koruma altında tutmuş oluruz.»

Bundan sonra sultana şu mesajı gönderdiler:

«Eğer istiyorsan Kudüs'te Haçlı muhasarası altında kalırsın ama sen veya

ailenden biri bizimle beraber olun ki askerler emrin altında kalmis olsunlar. Çünkü Kürtler, Türklere itaat etmezler. Türkler de Kürtlere itaat etmezler.»

Sultan bu mesajı alınca çok agirina gitti. O geceyi üzüntülü ve kederli olarak geçirdi. Emirlerin bu mesajı üzerinde derinden derine düşündü. Sonra is açığa çıktı ve Baalbek valisi Melik Emced'in yanlarında Kudüs'te naib olarak kalması kararlaştırıldı. Günlerden cuma günüydü. Sultan Selahaddin, cumaya gelip de müezzin öğle ezanını okudugunda kalkıp iki ezan arasında iki rek'at namaz kıldı. Secdeye kapandı. Yüce Allah'a tazarru ve niyazda bulundu. Rabbine yalvarıp yakardı. Meskenet arzetti bu sıkıntıyı kaldırmasını mevlâsından diledi.

Ertesi gün yani cumartesi günü şehir çevresindeki muhafızlardan, Haçlıların kendi aralarında anlaşmazlığa düştüklerine dair haber geldi. Fransız kralı «Biz uzak beldelerden geldik. Kudüs'ü kurtarıp kendi hakimiyetimiz altına almak için çok paralar harcadık. Kudüs'le aramızda bir konaklık mesafe kalmıştır» dedi.

İngiliz kralı da «Bu beldeyi kusatmak bizim için çok zordur. Çünkü çevresindeki sular yok edilmistir. Uzak mesafelerden çok zorluklarla bize su getirilecek olursa kusatma işi bosa çıkar. Askerler telef olur» dedi. Sonra bu işi karara bağlamaları için iki taraf 300 kişiyi hakem tayin ettiler. Bu 300 kişilik hakem komitesi karar için oniki kişiyi görevlendirdi. Bu oniki kişilik komitede üç kişiyi karar vermede yetkili kıldılar. Geceyi bekleyerek geçirdiler. Sabah olunca da ayrılıp memleketlerine dönme kararını verdiler. Bu komitenin kararma muhalefet edemediler. Geriye doğru çekilip gittiler. Allah hepsine lanet etsin. Yola koyulup gittiler. Nihayet Remle'ye vardılar. Gurbet ve aileden uzaklık çok uzun sürmüştü. Çekilip gitmeleri cemaziyelahir ayının yirmibirinin sabahında vuku bulmuştu. Sultan Selahaddin de askerleriyle Kudüs disina çıkmış, onları takip etmişti. Mısır'a gitmelerinden korkuyordu. Çünkü beraberlerinde çok miktarda binek, mal ve para vardı. İngilizler bunu çok istiyorlardı. Ama Cenâb-i Allah, onları bu amaçlarına ulaştırmadı; onları perisan etti.

İngiliz kralı üç sene sürececek bir ateskes yapılması, Sultan Selahaddin'in kendilerine eman vermesi, Askalan sehrini kendilerine iade etmesi, Beyt-i Makdis ve Komame kiliselerini kendilerine hibe etmesi, orayı ziyaret edip hac etmek isteyen Hristiyanlara bedelsiz imkân tanınması için Sultan Selahaddin'e elçi gönderdi. Ancak Sultan Selahaddin Askalan sehrini onlara iade etmeğe yanaşmadı. Komame kilisesini ise onlara verdi. Orayı ziyaret edecek olan Hristiyanların bir miktar para ödemelerini şart koştu. İngiliz kralı Askalan'ı kendilerine vermemesi halinde bu şartları kabul etmeğe yanaşmayacağını bildirdi. Ayrıca surların eski haline getirilip onarılmasını da istedi. Sultan Selahaddin, Önün istegini kabul etmeyeceğini kesin bir

dille bildirdi. Sonra da yola koyuldu. Yafa'ya gitti. Orayi siddetli bir kusatma altına alıp fethetti. Şehirdekiler, büyüklü küçüklü herkes eman aldı. Onlar bu haldeyken İngiliz gemilerinin denizden gelmekte oldukları görüldü. Bunun üzerine Yafalılar moral bulup güçlendiler ve asi oldular. Mel'un İngiliz krali hücum ederek Yafa'yi geri aldı. Orada kalan Müslümanları huzurunda eli kolu bağlı vaziyette öldürdü. Sultan Selahaddin de Haçlıların kendi ordusuna zarar vermesinden korktuğu için kusatma menziline geri çekildi. İngiliz krali, Sultan Selahaddin'in gücünden ve şavvetinden hayrete düşüp böylesine büyük bir şehri iki günde nasıl aldığına şasti. Baskasının bu şehri değil iki günde iki senede bile fethedemeyeceğini söyledi. «Ama şunu anlayamıyorum ki bu kadar şehametli cesaretli bir kimse olduğu halde şifir benim gelişim nedeniyle menziline bırakıp geri çekiliyor. Oysa ben ve maiyetimdekiler denizden silahlı olarak çıktık» dedi. Sonra da barış talebinde ısrar etti. Askalan şehrinin de barış anlaşmasına dahil edilmesini istedi. Sultan onun istegini kabul etmedi ve o gecelerden birinde onyedı şavasçıyla birlikte İngiliz karargahına baskın yaptı. Çevresinde az sayıda piyade vardı. Askerleriyle kralin çevresini kusattı. Sayet askerleri işi şiki tutsalardı, kralin kurtuluşu imkânsızdı. Ama askerleri hamleden caydılar. Geri çekildiler. Güç ve kuvvet ancak Allah şayesindeir. Sultan, askerlerini çok şevik etti. Ama hepside hastanın tedavi şurubu içmekten şakinisi gibi hücumdan şakindılar.

İngiliz krali kendi adamlarıyla harekete geçti. Şavas hazırlığı yaptı. Müslümanların şağ cenahından saldırıp şol cenahın sonuna kadar ilerledi. Ama hiç bir süvari onun karsısına çıkmadı. Hiç bir bahadır onu geri püskürtmedi. O esnada Sultan Selahaddin de geriye doğru çekildi. Askerlerinden itaat eden birini görmeyişini onu çok hüzünlendirdi. İnna hıllah ve inna ileyhi raciun (doğrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz). Onlara gücü yetseydi, hiçbirinin Beytül-malden bir kurus dahi almasına müsaade etmeyecekti. Bundan sonra İngiliz krali ağır bir hasta-nga yakalandı. Sultan Selahaddin'e haber göndererek ondan meyve ve kar istedi. Sultan da alıcenaplık göstererek istediğı şeyleri gönderdi. Sonra meVun iyileşti. Elçilerini tekrar göndererek şultandan barış istedi. Ülkesine ve çocuklarına kavuşma özlemi içinde olduğunu söyledi. Sultan da onun istegine uydu. Bunun üzerine İngiliz krali Askalan şehrini istemekten vazgeçti ve şultanın ileri şürdüğü şartlara razı oldu. Şaban ayının onyedisinde iki taraf arasında barış antlaşması yapıldı. Bütün Haçlı kralları, kontları Müslümanların emirleri ve komutanları bu antlaşmayı imzaladılar. Yalnız şultanların adeti üzere Sultan Selahad-din şifahi söz söylemekle yetindi. İmza atmaga gerek görmedi. İki taraf da buna çok şevindiler. Memnuniyetlerini izhar ettiler. Otuz sene altı ay süreyle şavasılmayacama dair barış yapılmış oldu. Haçlıların ellerindeki şahil beldeleri kendilerine bırakılıyordu. Müslümanlara

da Cebeliye beldeleri denilen sahile karsi mintikalar birakiliyordu. Iki taraf arasindaki kaza ve nahiyelere gelince buralarda yari yariya paylasilacakti. Sultan Selahaddin, Askalan surlarini tahrip etmeleri ve oradaki Haçlılari çıkarıp kovmaları için bir emir maiyetinde 100 sur delicisini Askalan1 a gönderdi.

Sultan Selahaddin, Kudüs'e döndü. Oranın durumunu düzeltti. İşleri yoluna koydu. Sağlamlastirdi. Medrese vakfina bütün dükkanlariy-la birlikte bir çarşıyı ve bütün bahçeleriyle birlikte bir araziyi de ekledi. Sofiye vakfina da ilaveler yapıldı. O sene hacca gitmeye niyetlendi. Kararını Hicaz, Yemen, Misir ve Sam'a mekuplarla bildirdi ki, hepsinin durumdan haberleri olsun ve gerekli hazırlıkları yapsınlar. Kadi Fadil, Haçlıların ülkeyi istila etmesinden ve oralarda çok zulümlerin yapılacağından korktuğu için sultana bir mektup yazarak bu sene hac etmekten vazgeçmesini istedi. Çünkü insanların fesada sürüklendiklerini, askerlerin bozulduklarını, söz dinlemediklerini bildirdi. Müslümanların hallerine ve maslahatlarına bakmanın bu sene hacca gitmekten daha hayırlı olacağını, düşmanların Sam çevresinde ordugah kurduklarını bildirip şöyle dedi: «Sen de biliyorsun ki onlar güçlenip çoğalmak için seninle ateskes yaptılar. Bundan sonra onlar güçlenince anlaşılmayı bozup ihanet edeceklerdir.»

Sultan Selahaddin onun tavsiyesini dinledi. Öğüdünden dolayı ona tesekkür etti. Hacca gitme niyetinden vazgeçti ve bunu da diğer beldelere mektupla bildirdi. Kendisi ramazan ayı boyunca oruç tutup namaz kilip Kur'an okuyarak Kudüs'te ikamet etti. Haçlı reislerinden her biri ziyarete geldiğinde ona -gönüllerini kazanmak amacıyla- çok ikramda bulunuyordu. Haçlı hükümdarlarından kilik degistirerek Komame kilisesini ziyarete gelmeyen ve diğer davetlilerle birlikte sultanın sofrasına katılmayan bir tek kişi dahi kalmadı. Ancak bu hükümdarlar kilik degistirdikleri için tanınmıyorlardı. Sultan da bunun ne özetini ne de detayım biliyordu. Bu sebeple onlara ikramda bulunuyor, dostluk göster, bol ihsanda bulunuyordu.

Bu senenin sevval ayının besinci gününde Sultan Selahaddin, askerleriyle Dimask'a gitmek üzere Kudüs'ten ayrıldı. Kudüs'te naib olarak Izzeddin Cordbeg'i bıraktı. Kudüs kadiligina Bahaeddin b. Yusuf b Kafi b. Temim es-Safii'yi tayin etti. Ceyb vadisinden geçti. Birketü'd-Daviye'de geceyi geçirdi. Sabah olunca Nablus'a gitti. Sehrin.durumuna baktı. Sonra oradan da ayrılıp yoluna devam etti. Ugradığı kalelerin, şehirlerin durumuna bakıyor, oradaki haksizlikleri gideriyordu. Yolda iken Antakya valisi Beymend gelip kendisini ziyaret etti. Hizmetinde bulunacağını söyledi. Sultan'da ona, ikram ve ihsanda bulundu. Bol miktarda para ve hü'atler verdi.

Kâtip Imad bu seferinde de Sultan Selahaddin'in beraberindeydi. Sultanın

ugradigi menzilleri bir bir anlatmis ve nihayet söyle demistir:

«Pazartesi günü Aynü'l-Harr'i geçerek Merci Beyus'a vardı. Artık sikinti ve perisanlık ortadan kalkmisti. Orada, Dimask'in ayan ve esrafi ziyaretine geldiler. Sali günü Arrade'ye vardı. Orada kendisine hediyeler ve adet üzere karsilayicilar geldiler. Sevval ayinin onaltinci günü olan çarsamba sabahinda selamet ve güven içinde Dimask cennetine girdik. Sultan oradan dört sene müddetle uzak kalmisti. Dimask sehri herseyini ortaya koymus, kadinari çocuklari ve erkekleri caddelere dökülmüstü. O gün ziynet ve süslenme günüydü. Sehir ahalisinin çogu disari çikmisti. Sehirdeki büyük küçük herkes toplanmisti. Diger sehirlerin emirleri de sultani ziyarete geldiler. O senenin kalan kismini ava çikmak, adalet sarayina gitmek, iyilik ve ihsanda bulunmak gibi güzel islerle geçirdi. Kurban bayrami olunca sairin biri onu su kasidesiyle övmüstü:

«O sevgilinin babasına yemin ederim ki, gözlerindeki ask kivilcimlari olmasaydi,

Askla ilgili hiçbir siir söylemeyecektim.

Melik Nasir'm (Selahaddin'in) methiyeleri ve onun yaptigi isler hakkında fikir yoruyorum.

Öyle bir hükümdar ki ülkeyi adaletle doldurdu.

Tipki bütün halka iyilikte bulunusu gibi,

Oruçluken de oruçsuzken de bayramlarda sevinç meydana getirir.

Karalari, denizleri, ugurla, bereketle doldurur.

Baska hükümdarlar günahlarda ısrar ettikleri halde,

O insanlara, Allah'a itaat etmelerini emreder.

Çaba ve gayretinle dini ve dünyayi elde ettin.

Artık hükümdarların hepsine övünerek bunu söylemege hazirlan,

Soy sop bakımından iki serEFI topladm kendinde.

Dünya ve ahiret diyarlarına da sahip oldun.»

Bu senede meydana gelen hadiselerden biri de Gazne hükümdari Sihabüddin es-Sebüktekin ile Hindistan hükümdari ve adamlari arasında meydana gelen büyük savastir. Hindliler, Sihabüddin'i hicretin 583. senesinde maglup etmislerdi. Ama bu senede Cenâb-i Allah onu Hindlilere karsi muzaffer kildi. Onlari bozguna ugratti. Bir kismini öldürdü. Bir kismini da esir aldı. Esir aldıkları arasında Hindlilerin büyük hükümdari da vardı. Hind ordusundan onsekiz fili ele geçirmisti. Bu fillerden biri de onu yaralamisti. Sonra Sihabüddin, Hindistan hükümdarini huzuruna stirtmis, ona hakaretlerde bulunmus, hiç saygi göstermemis, kalesin* istila etmistir.

Hindistan hükümdari kaledeki kıymetli kıymetsiz herseyi ona bildirmis, bundan sonra Sihabüddin onu öldürmüs ve muzaffer, güçlenmiş, sevinmiş, mutlu olmuş halde Gazne'ye dönmüştü.

Yirmi seneden beri hac emirliği yapmakta olan, son derece güzel muamelesi bulunan Tastekin Bagdat'ta itham edildi. Bagdat'i alması için Sultan Selahaddin b. Eyyub'a mektup yazdığı, Bagdat'i almasına hiç kimsenin engel olamayacağını bildirdiği söylendi. Ama bu bir iftiraydı. Buna rağmen hakaret gördü. Hapse atıldı. Mali müsadere edildi. [8]

Hicretin Besyüzseksensekizinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Kadi Semsed.Din Muhammed B. Muhammed B. Musa

Ibn Ferras adıyla meshur olmuştur. Dimask'ta kadiaskerlik yapmıştır. Sultan Selahaddin onu çevre ülkelerin hükümdarlarına elçi olarak gönderirdi. Bu senede Malatya sehrinde vefat etti. [9]

Anadolu Hükümdari İzzeddin Kiliç Arslan B. Mes'ud

İzzeddin Kiliç Arslan b. Mes'ud b. Kiliç Arslan. Ülkesini -kendilerine itaat edeceklerini umarak- ogullarına paylastırdı. Ancak ogulları ona -muhalefet ettiler. Zorbalık yaptılar. Emirlerine karşı geldiler. Kad-. rini kıymetini düşürdüler. Kendileri yükseldiler. İzzeddin bu senede vefat edinceye dek hal-i perisani devam etti.

Bu senenin rebiyülahir ayında sair Ebü'l-Mürhif de vefat etmişti. [10]

Nasr B. Mansur En-Nümevri

Ebül-Mürhif onun künyesidir. Çok hadis dinlemiş, edebiyatla meşgul olmuştur. Ondört yasındayken çiçek hastalığına yakalandı. Gözlerinin ferisi epey azaldı. Uzaktaki şeyleri göremiyordu. Ama yakındaki şeyleri görüyordu. Gözünde arazi olmasına rağmen her hangi bir güdücüye ihtiyacı yoktu. Gözlerini tedavi etmek amacıyla Irak'a göçtü, Ancak ta-bibler, hastalığının ümitsiz olduğunu kendisine bildirdiler. O da Kur'-an'ı ezberlemek ve salih kimselerle arkadaşlık etmekle meşgul oldu ve gerçekten kendini kurtardı. Basariya ulaştı. Güzel ve büyük bir siir divanı vardır. Bir defasında mezhebi ve itikadi kendisine sorulmuş o da su siiri okumustu:

«Ali'yi, Fatima'yi ve çocuklarını seviyorum. Ebu bekir ve Ömer'in önceliklerini inkar etmiyorum. Osman'a hakaret ederlerken uzagım.

Tipki Ibn Mülcem'in dostlугundan uzak olduğum gibi. Hadisçilerin sadakatleri beni hayrette bırakıyor.

Ben onlardan başka bir kavme mensup değilim.»

Sair Ebü'l-Mürhif bu senede Bagdat'ta vefat etti ve Babul-Harp'teki şehidler mezarlığına defnedildi. Yüce Allah rahmet etsin. Amin. [11]

Seyfeddin Ali B. Ahmed El-Mestub

Esedüddin Sirkuh'un adamlarındandı. Misir'daki üç savasta onunla beraberdi. Sonra Sultan Selahaddin'in en büyük emirlerinden biri oldu. Haçlıların zaptettikleri zaman Akkâ naibi idi. Onu diğer esirlerle birlikte esir almışlardı. 50.000 dinar kurtuluş akçesi ödeyerek kendini kurtardı. Kudüs'te bulunan Sultan Selahaddin'in yanına geldi. Sultan ona kurtuluş fidyesinin çoğunu verdi ve onu Nablus'a naib olarak atadı. Seyfeddin bu senenin sevval ayının yirmiüçünde pazar günü Kudüs'te vefat etti ve kendi evine defnedildi. [12]

Hicretin Besyüzseksendokuzuncu Senesi

Bu senede Sultan el-Melikü'n-Nasir Selahaddin Yusuf b. Eyyub vefat etti. Yüce Allah kendisine rahmet etsin. Sene basında o son derece sağlıklıydı. Kardeşi Âdil ile birlikte Dimask'ın doğusunda ava çıkmışlardı. Haçlıların isini bitirdikten sonra kendisinin Rum illerine, kardeşinin de Bagdat'a gitmesi hususunda aralarında anlaşmışlardı. Bu işi tamamladıktan sonra ikisi birlikte Acemlerin ülkesi olan Azerbaycan'a gideceklerdi. Azerbaycan'ı kendilerine karşı savunacak kimseler yoktu.

Safer ayının onbirinde pazartesi günü Sultan Selahaddin, hacıları karşılamaya çıktı. Beraberinde kardeşinin oğlu Yemen hükümdarı Seyfül-İslâm da vardı. Ona ikramda bulundu, yanından ayırmadı. Kaleye döndü. Babü'l-Hadid'ten kaleye girdi. Bu sefer, dünyadaki son seferi olmuştur. Sonra safer ayının onaltısında cumartesi gecesi safral humması onu yakaladı. Sabah olunca Kadi Fadil, İbn Seddad ve oğlu Efdal huzuruna girdiler. Dün gece çekmiş olduğu agrılardan, sancılardan şikâyet etmeğe başladı. Güzel konuştu. Yanında uzun süre kaldılar. Sonra hastalığı arttı ve devam etti. Dördüncü gününde tabipler yanına geldiler. Sonra vücudunda bir kuruluk meydana geldi. Çok terlemisti. Öyleki teri yere akmisti. Sonra vücudunun kuruluğu fazlalasti. Emirler ve devlet büyükleri huzuruna getirildiler. Oğlu ve o zamanın Dimask naibi olan Efdal Nureddin Ali'ye beyat edildi. Kendisinde şiddetli zaafiyet emareleri ve zaman zaman hanza kaybı görüldüğünden oğluna beyat edilmisti. O bu halde iken yanına gelenler Kadi Fadil, İbn Seddad ve beldenin kadisi İbn Zeki geldi. Sonra safer ayının yirmi yedisinde çarsamba gecesi durumu fenalasti. Külase imami Seyh Ebu Cafer'i o gece yanına kalıp Kur'an okuması ve durumu ciddilestiginde kelime-i şehadet telkin etmesi için yanına çağırdı. Anlatıldığına göre Seyh Ebu Cafer kendisine can çekismesi esnasında şu ayeti kerimeyi okumustu:

«O, görüleni de görülmeyeni de bilen, kendisinden başka Tanrı olmayan

Allah'tir.» (el-Hasr, 22).

Seyh Ebu Cafer kendisine bu ayeti kerimeyi okudugu zaman Sultan Selahaddin, «Evet böyledir, dogrudur» buyurmudur.

Sabah ezani okundugunda Kadi Fadil yanina geldi. Sultan son nefesini vermek üzereydi. Kendisine su ayeti kerime okundu:

«O'ndan baska Tanri yoktur. Yalnız O'na güveniyorum.» (et-Tevbe, 129). Okuyucu bu ayeti kerimeyi okurken Sultan Selahaddin gülümsedi, yüzünün rengi açildi ve ruhunu noksanlıklardan münezzehe olan yüce Rabbine teslim edip bu fani dünyadan ayrildi. Yüce Allah ona rahmet etsin. Makamini yüceltsin. Cennetü'l-Firdevs'i de ona mekân olarak versin. Sultan Selahaddin vefat ederken elliye yasındaydi. O, hicretin 532. senesinde Tikrit'te dogmustu. Allah kendisine rahmet etsin. O, Islâm'in savunucusu, koruyucusu ve müdafii idi. Alçak kafirlerin tuzaklarına karsi bir Islâm barinagi ve siginagi idi. Vefati nedeniyle Dimask-lılar benzeri görölmemis bir üzüntüye maruz kaldılar. "Keske ogullarımız, dostlarımız, arkadaşlarımız ölseydi de, o ölmeseydi" dediler. Vefati nedeniyle çarsi pazar her taraf kilitlendi. Devlet mallari muhafaza edilip koruma altına alındı. Sonra cenazesini teçhiz etmeye başladılar. Bütün çocuklari ve aile efradi toplandılar. Cenazesini Dimask hatibi Fakih ed-Doleî yıkadı. Kefenini ve diger teçhizatini Kadi Fadil, kendi öz ve helal malından temin etmistı. Küçük büyük bütün çocuklari orada aglasip feryad ediyorlardı. Halk da feryad-ü figan edip agıt yakmaya, onun için tazarru ve niyazda bulunmaya başladı. Öğle namazından sonra mübarek naasi tabuta konulup getirildi. Kadi Ibn Zekî cenaze namazını kildirdi. Sonra sultan, Mansure kalesindeki evine defnedildi. Daha sonra oglu, Mescidü'l-Kadem yakınında babası için bir türbe, Safüler için de bir medrese yaptırmaya başladı. Çünkü sultanın bu yönde vasiyeti vardı. Bina tamamlanamadı. Oglu Aziz gelip de kardesi Efdal'i kusatma altına aldığında hicretin 590. senesi idi. Efdal, Külase'nin kuzeyinde bir-ev satın aldı. Kadi Fadil da oraya ilaveler yaptırarak bir türbe haline getirdi. Rahmet yağmurlari Sultan Selahaddin'in üzerine olsun. İlahi sefkat ve merhamet lütuflari ona ulassin. Türbesine hicretin 592. senesinin" asure gününde nakledildi. Orada Nesir denen yerin altında Kadil-kudat Muhammed b. Ali el-Karayibî Ibn Zekî, Efdal'in izniyle cenaze namazını kildirdi. Sonra sultan, lahdine konuldu. Oglu Efdal bizzat onun mübarek naasını lahide yerleştirdi. Efdal o zaman Sam'in sultanıydı. Bir rivayete göre cihad ve gazalarda kullandığı kilici da Kadi Fadil'in emriyle yanına bırakılmıştır. Kiyamet gününde inşaallah cennete girerken bu kilica dayanarak girmesi ümidiyle bu kilici yanına bırakmışlardı. Sonra Emevî Camii'nde üçgün süreyle onun için taziyet meclisi kuruldu. O meclise havastan, avamdan, reayadan, yöneticilerden herkes katıldı. Sairler onun

için çok güzel mersiyeler yazdılar. En güzeli Kâtip İmad'm el-Berkussamî adli kitabının sonunda yer alan ve 202 beyitten ibaret olan, sonra da er-Ravzateyn adli eserde Seyh Sihabüddin Ebu Same tarafından nakledilen su mersiyedir:

«Hidayet yolunu ve ülkeyi daginik hale düsmüsken derleyip toplarladı.

Zaman bozulmustu. İyilikler yok edilmisti. O bütün bunlari düzeltti.

Nerede o hükümdar ki her zaman kendisinin heybetinden korkulurdu.

Varligindan da her zaman ümit beklenirdi. Nerede o hükümdar ki kendisine bütün varligimizla itaat etmistik. Kendisi de Rabbinin itaatmdaydi her zaman. Allah askina söyleyin, nerede o Melikü'n-Nasir ki Allah'a karsi bütün niyetleri halisane ve sofiyane idi.

Nerede o sultanimiz ki her zaman bagisi ümid edilir ve satvetinden de korkulurdu.

Nerede o hükümdar ki zaman onun faziletiyle sereflendi.

Onun sereflendirmesi her zaman faziletli kimselerin üzerindeydi.

Nerede o hükümdar ki, Haçlılar onun kuvveti karsisinda zelil olup alçaldılar.

Onun intikamlari düşmanların boynundaki zincirlere ulasti, kiliciyla parçalandi.

Bütün varliklara atlarının yularlariyla nimet ulastirdi.»

Su mersiyede Kâtip İmad'a aittir:

«Yüksekliklere, zirvelere, hidayetlere koruyucu kim vardır?

Savaslara nimet bahsetmege kim vardır artık?

Sultan Selahaddin kendi hükümdarligi için ahirette ebediyet istedi,

Çünkü o dünyada hükümdarligin ebediyetine inanmadi

O öyle bir denizdi ki iyilik ve ihsaniyle bütün karalari denize döndürdü.

Kiliciyla da sahil beldeleri fethedildi.

Onun zamaninda hak ehli kimseler,

Onun izzet ve serefiyle batil ehlini püskürttüler.

Fetihleri varya onun, ki Kudüs onun ilk fetihlerindendir.

O fetih onun için sicillerde, tarih sayfalarinda bir fazilet ve üstünlüğü ebedi olarak kaydetmistir.

Ben senin mezarinin üzerine yagmur yagmasini pek istemiyorum,

Çünkü senin cömertliginin, saganak yagmurlari bile geride biraktigini gördüm.

Allah'in hosnutlugu bir su gibi sana içirilsin,
Çünkü ben gökten yagan yagmurlarin suyunu içmene razi degilim.» [13]

Sultan Selahaddîn'in Terekesi Ve Biyografisi

Kâtip îmad ve digerleri dediler ki: "Sultan Selahaddin, hazinesinde bir surî dinardan ve otuzalti dirhemden baska para birakmadi.»

Baskalari ise onun hakkında söyle demislerdir: «Hazinesinde sadece kirkyedi dirhem para vardi. Geride ne ev, ne akar, ne çiftlik, ne de bahçe birakti. Hiçbir mülkü yoktu.»

Evet geride hiçbir sey birakmamisti, ama onalti erkek evlad, bir de kiz cocugu vardi. Sagligindayken vefat eden baska çocuklari da vardi. Vefatindan sonra geriye kalan çocuklarinin en büyüğü oğlu Melikü'1-Ef-dal Nureddin Ali idi. Melikü'l-Efdal hicretin 565. senesinde ramazan bayrami gecesinde Misir'da dogmustu. Sonra Aziz Imadüddin Ebü'l-Feth Osman,, hicretin 567. senesinin ceniazivelevvel ayinda Misir'da dogmustu. Ondan sonra Muzafferüddin Ebü'l-Abbas Hizir, hicretin 568. senesinde saban ayinda Misir'da dogmustu. Bunun lakabi Saki-kü'1-Efdal'di. Bundan sonra Zahir Giyaseddin Ebu Mansur Gazi, hicretin 568. senesinin ramazan ayinin ortasinda Misir'da dogmustu. Ondan sonra Aziz Fethüddin Ebu Yakub îshak, hicretin 570. senesinin rebi-yülevvel ayinda Dimask'ta dogmustu. Bundan sonra Necmeddin Ebü'l-Feth Mes'ud hicretin 571. senesinde Dimask'ta dogmustuki, bunun lakabi Sakikü'l-Aziz'dir. Bundan sonra Agar Serefüddin Ebu Yusuf Yakub hicretin 572. senesinde Misir'da dogmustu ki bunun lakabi da Saki-kü'1-Aziz'di. Bundan sonra Zahir Mücireddin Ebu Süleyman Davud hicretin 573. senesinde Misir'da dogmustu. Bunun lakabi Sakikü'z-Zâ-hir'dir. Bundan sonra Ebü'1-Fadl Kutbeddin Musa hicretin 573. senesinde Misir'da dogmustu ki, bunun lakabi Sakikü'l-Efdal'dir. Sonra kendisine Muzaffer lakabi da verilmisti. Bundan sonra Esref Muizzüddin Ebu Abdillâh Muhammed hicretin 575. senesinde Sam'da dogdu. Bundan sonra Muhsin Zahireddin Ebü'l-Abbas Ahmed, hicretin 577. se-nelinde Misir'da dogdu. Bununla Esref Muizzüddin özkardestirler. Anneleri aynidir. Bundan sonra Muazzam Fahreddin Ebu Mansur Turan-sah, hicretin 577. senesinin rebiyülevvel ayinda Misir'da dogdu. Hicretin 658. senesine kadar yasadi. Bundan sonra Rükneddin Ebu Said Eyyûb, hicretin 578. senesinde dogdu. Bu, Muizz'in özkardesidir. Anneleri aynidir. Bundan sonra Galib Nusayrüddin Ebü'1-Feth Meliksah, hicretin 578. senesinin receb ayinda dogdu. Bu, Sakikü'l-Muazzam'in özkardesidir. Anneleri de aynidir. Bundan sonra Mansur Ebu Bekir, Sultan Selahaddin'in vefatindan sonra Harran'da dogdu. Bu, Muazzamla özkardestir. Anneleri de aynidir. Bundan sonra Sultan Selahaddin'in Ümmü'l-Veled olan bir cariyesinden Sadî adinda bir

oglu da dogdu. Nusayrüddin Mervan adındaki oglu, mm'l-veled bir cariyeden dogmustur. Sultan Selahaddin'in kizina gelince bunun adi Mu'nise'dir. Amcasinin oglu Melikü'l-Kmil Muhammed b. dil Ebu Bekir b. Ey-yub'la evlendi. Yüce Allah hepsine rahmet etsin.

Cömert, licenab, emirlerine ve baskalarına ihsanda bulunan, hatta dsmanlarına da iyilik eden, onlara bagis yapan bir kimse oldugundan ötürü geride mal mülk birakmamisti. Dsmanlarına da ihsanda bulunduğuna dair bazi meseleleri önceki sayfalarda naklettik. Kendisi giyeceğinde, yiyeceğinde, bineğinde az seylerle yetinirdi. Keten, pamuk ve ynden baska bir sey giymezdi. Ktlklere dogru adim attigi bilinmemektedir. Özellikle Cenb-i Allah kendisine hükümdarlık nimetini bahsettikten sonra ktlklere hiç yanasmadi. Aksine yegane amaci ve en büyük gayesi Islm'a yardim etmek, onun alçak dsmanlarını yenip bozguna ugramakti. Sadece bu konuda fikir yorardi. Gece gündüz bu isle ugrasirdi. Gvendigi kimselerle birlikte bu konuda fikir alis verisinde bulunur, planlar yapardi. Bununla birlikte onun baskalarında bulunmayan birçok fazilet ve üstünlükleri vardir. Lgate, edebiyata ve tarihe dair çok güzel bilgilere sahipti. Hatta denilir ki o, Hamaset adli eseri tamamıyla ezberlemistir. Bes vakit namazi vaktinde, cemaatla kilmaya kendini alistirmis ti. Vefatından çok uzun bir zaman öncesine kadar namazlari cemaatle kilmadigi grlmemistir. Hatta lm hastalığında bile namazini cemaatla kilmaya alismistir. Bu haldeyken imam yanina gelir, ona namazini kildirirdi. Vücudunun direnci azalmis, kuvvetini kaybetmis oldugu halde yine de namazi ayakta kilmaga alisirdi. Huzurunda yapılan tartisma ve mnazaralari anlardi. Hatta bu tartisma ve münazaralara bazan kendisi de katilirdi. Her ne kadar konuyla ilgili terimleri kullanmasa da kendisi de bir nebzecek bu islere istirak ederdi. Kutbeddin en-Nisabur onun için bir akaid kitabi derlemisti. O kitabi ezberliyordu. Okudugunu anlayabilecek çaga gelen çocuklarına da ezberletiyordu. Kur'an, hadis ve ilim dinlemeyi çok severdi. Hadis dinlemeye devam ederdi. Hatta bir gün askerleri saf düzeninde teftis ederken iki saf arasında bulunduğuna esnada bir hadis okudugu duyuldu. Kendisi bununla övünüyor ve «böyle bir yerde herhangi bir kimsenin hadis okudugu duyulmamistir» diyordu. Bunu Ktip mad'in isareti ve tavsiyesi üzerine yapmisti. Son derece yufka yürekli bir kimse olup hadis okundugunu duyduğunda hemen aglardi. Din hükümlere çok saygi gösterirdi. Kendisi Halep'te iken oglu Zahir, Sihab ez-Zhreverdi adinda bir gençle arkadas olmustu. Sihab, kimya ilmini, birazda gözboyama ve büyücülük biliyordu. Oglu Sultan Zahir, ona aldandi. Onu yakini kildi-Dost oldu. Ancak Sihab, Islm'a muhalif hareketlerde bulundu. Sultan bunu öğrenince onun ldrlmesine karar verdi. ldrmesi için ogluna mektup yazdi. Oglu da babasinin emri zerine Sihab'i idam etti. Teshir etti. Baska

bir rivayete göre ise onu iki duvar arasına hapsetmiş, açlıktan ölünceye kadar orada bırakmıştır. Bu hadise hicretin 586. senesinde cereyan etmiştir.

Sultan Selahaddin, Akkâ kusatması esnasında hasta ve sancılı olduğu halde yine de hem bedenen, hem de manen insanların en kuvvetlisi, en secaatlisi idi. Düşmanlarının sayı ve kuvvet çokluguna rağmen onun kuvvet ve secaati artıyordu. Düşmanlarının sayısı 500.000 (baska bir rivayete göre 600.000)i bulduğu halde o hiç yılmamış, aksine yaptığı bu savasta onlardan 100.000 kişiyi öldürmüştü.

Savaş sona erip de Haçlılar Akkâ sehrini teslim aldıklarında ve orada bulunan Müslümanları öldürdüklerinde, sonra da topluca Kudüs'e yürüdüklerinde Sultan Selahaddin de, sayılan kendi askerlerinin sayılarına nisbetle kat kat fazla olduğu halde onların pesi sıra yürüdü. Onları takip etti. Bununla beraber Cenâb-i Allah ona zafer ihsan etti. Haçlıları hezimete uğrattı. Sultan onları Kudüs'e kadar takip etti. Onlardan önce Kudüs'e gitti. Allah onu korudu. Düşmanların tasallutundan emin kıldı. Ordusuyla birlikte Kudüs'te ikamete devam etti. Onları korkuttu. Yüreklerine korku saldı. Onları mağlup etti. Nihayet onlar yalvarıp ya-kararak ondan barış talebinde bulundular ve savaşın sona erdirilmesini istedi. Sultan da onların istediği şekilde değil de, kendi istediği şekilde hareket etti. Bu, Cenâb-i Allah'ın mü'minlere bahsettiği rahmetin bir parçasıydı. Bu seneler sona ermeden sultanın kardeşi, Melik Âdil, sahil beldelerini de ele geçirdi. Böylece Müslümanlar güçlendiler. Kâfirler alçalıp zelil oldular.

Sultan Selahaddin cömert, güler yüzlü, seçkin bir kimseydi. Yaptığı iyiliklerle övünmezdi. Hayır ve taat işlerini çok severdi. Allah ona rahmet etsin. Seyh Sihabüddin Ebu Sâme, Onun yasantisinden, zamanından, iç ve dış görünüşü hususundaki adaletinden, hükümlerinden faydalı olacak bilgileri bize aktarmıştır. [14]

Fasıl

Sultan Selahaddin, ülkeyi çocuklarına paylastırdı. Misir diyarı oğlu Aziz İmadüddin Ebu'l-Feth'e, Dimask ve çevresi oğlu Efdal Nureddin Ali'ye -ki bu onun en büyük oğluydu-, Halep mintikası oğlu Zahir Gazi Giyaseddin'e; Kerek, Sobek, Caber ve Fırat ötesi birçok beldeler de kardeşi Âdil'e, Hama ve oraya bağlı baska kazalar da kardeşinin oğlu Meli-kü'l-Mansur Muhammed b. Takiyyüddin Ömer'e, Humus, Rahbe ve diğer beldeler ise Esedüddin b. Sirkuh b. Nasirüddin b. Muhammed b. Esedüddin Sirkuhu'l-Kebir'e, bütün vilayet ve kazalarıyla birlikte Yemen ise kardeşi Zahirreddin Seyfü'l-İslâm Tugtekin b. Eyyub'a, Baaî-bek ve oraya bağlı kazalar Emced Behramsah b. Ferruhsah'a, Basra ve kazaları Zafir b. Nasir'a verildi. Sultan

Selahaddin'in vefatından sonra isler karisti. Ülkenin idaresi bozuldu. Nihayet kardesi Meliku'1-Âdil Ebu Bekir Selahaddin, otoriteyi sagladi. Böylece memleket .idaresi ileride de insaallah anlatilacagi gibi Eyyubilerin elinde kaldı.

Bu sene halife Nasir Lidinillah Bagdat'taki Nizamiye medresesinin kütüphanesini yeniledi. Oraya binlerce kıymetli kitap getirtti.

Bu senenin muharrem ayında Bagdat'ta garip bir olay meydana geldi. Söyle ki: Tahin tüccarlığını yapan bir adamin kızı babasının kölesine asik olmustu. Babası durumu öğrenince köleyi evinden kovdu. Kız da bir gece eve gizlice gelmesi için köleyle anlastı. Köle gizlenerek o gece eve geldi. Kız onu alıp odalardan birine sakladı. Geceleyin babası eve geldiginde kız, asikina gelip babasını öldürmesini söyledi. Asik köle de yerinden çıkıp geldi ve efendisini, yani kızın babasını öldürdü. Sonra kız, hamile olan annesini de öldürmesini asikından istedi. Asik, kızın annesini de öldürdü. Kız ona 2.000 dinar değerinde ziynet esyasi verdi. Sabah olunca katil yakalandı ve öldürüldü. Allah kahretsin. Efendisi insanların en hayırlılarından, en iyilik severlerinden ve en çok sadaka ve-renlerindendi. Parlak yüzlü bir kimseydi. Allah rahmet etsin.

Bu sene Maruf Kerhî'nin mezarının yanında yaptırılan yeni medresede seyh Ebu Ali et-Toyabî ders verdi. Ders verisi esnasında kadılar ve ayan da hazır bulundular. O gün muhtesem bir davet verildi. [15]

Hicretin Besyüzseksendokuzuncu Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Sultan Selahaddîn Eyyubî

Sultan Selahaddin Yusuf b. Eyyub b. Sazî. Bu zatin vefati önceki kısımlarda detaylı olarak anlatılmıştır. [16]

Ahlat Valisi Emir Begtimur

Bu senede öldürüldü. Seçkin hükümdarlardan, bahadırlardan ve yönetimi en güzel idarecilerdendi. Allah rahmet etsin. [17]

Atabeg İzzeddîn Mes'ud

Izzeddin Mes'ud b. Mevdud b. Zengî. Onüç sene kadar Musul valiliği yaptı. Seçkin hükümdarlardandı. Şehid Nureddin onu amcasına nis-bet ederdi. Vefat edince Musul'da yaptırdığı medresenin yanındaki türbesine defnedildi. Allah sevabını versin ve ona rahmet etsin. [18]

Cafer B. Muhammed B. Fatıra

Künyesi Ebu'l-Hasan'dı. Iraklı yazarlardandır. Kendisinde biraz Siilik bulunduğu söylenir. Bu ise o beldelerde çok rastlanan bir durumdu. Allah

Siilerin sayisini çoğaltmasin. Birgün adamin biri yanina gelip ona söyle dedi:

- Dün gece rüyamda mü'minlerin emiri Hz. Ali'yi gördüm bana «İbn Fatira'ya git sana on dinar vermesini ona söyle» dedi.

- Onu ne zaman gördün?

- Gecenin evvelinde gördüm.

- Ben de onu gecenin son kısmında gördüm. Bana söyle dedi: «Sana su ve su evsafa bir adam gelirde senden birsey isterse sakın ona birsey vermeyesin!»

İbn Fatira'nin bu cevabi üzerine adam dönüp gitti. İbn Fatira onu tekrar yanma çağirdi ve ona birseyler verdi.

İbn Fatira'nin İbn Saî tarafından nakledilen ve önceki sayfalarda da baskasına ait olduğu söylenen su siiri okunmaya deger bir siirdir:

«Sikintili hallerle karsilastigimda insanlari deneyerek,

Onlardan güvenilir bir kardes istedim.

Sevinçli günümde de sikintili günümde de düşündüm.

Kabilelere seslenerek «Yok mu bana bir yardimci?» dedim. Sikintili günlerimde bana karsi yürek sogutandan baskasini görmedim,

S/ ' jf-li günümde de beni kiskanandan baskasini görmedim.» [19]

Yahya B. Said B. Gazî

Künyesi Ebü'l-Abbas'tir. Basrahdır. Aslen Necranlıdır. Makamat adli eserin sahibidir. Sair, edip, faziletli ve belagat sahibi bir kimseydi. Arap dili ve edebiyatında, nazimda otoriteydi. Siirlerinden biri sudur: «Güzel huylu gencin sarkisi letafetle akip gelir. Her kulaga,sikinti vermeksizin ulasir.

Isitme kapisi o sarkiyi hiç reddetmez. O izin almaksizin ziyarete gelir.» [20]

Seyyîde Zübeyde

Halife Müktefî Liemrillah'm kızıydı. Müstencid'in kizkardesi ve Mustadî'nin de halasıydı. Uzun bir ömür yasadı. Her tarafa ulasan çok sadakalari vardı. Sultan Selahaddin'in döneminde Mes'ud Ali, 100.000 dinar mehir vererek onunla evlendi, ancak Mes'ud, gerdege girmeden vefat etti. Seyyide Zübeyde bu durumdan hiç hoslanmadı, ama maksadi ve amaci hasil olmustu. [21]

Seyha'saliha Fatima Hatun

Muhammed b. Hasan el-Amid'in kizidir. Âbide ve zahide bir hatundu. 106

sene ömür sürdü. Bir zamanlar kendisi bakireyken Emirü'l-Cü-yus Matar onunla evlendi. Matar'ın yanında vefatına kadar kaldı. Ma-tar vefat ettikten sonra artık Fatima Hatun baska bir erkekle evlenmedi. Aziz ve Celil olan Allah'i zikredip ibadet etmekle mesgul oldu. Allah ona rahmet etsin. [22]

Halife Nasir, İbn Cevzî'den Adının Beyitlerine Ekleme Yapmasını Talep Ediyor

Bu senede halife Nasir el-Abbasi, Seyh Ebü'l-Ferec b. Cevzî'ye emir vererek Adî b. Zeyd'in meshur beyitlerine, münasip ilaveler yapmasını istedi. Bu ilavelerle o beyitlerin toplamı on cildi bulsa bile bunu yapmakta ısrarlıydı. Beyitlerin bir kısmı şunlardır:

«Ey felek nedeniyle kinayıp yürek sogutan kişi,
Sen mi suçsuz ve günahsızsin? Sen mi her imkana sahipsin?

Yoksa zani&r. ve günler sana teminat mi vermişler?

Aksine sen aldannıis bir cahilsin.

Ölümün kimseyi ebediyette bıraktığını gördün mü?

Yoksa zulme ugrayana karşı bir arka çıkan mı gördün?

Nerede hükümdarların Kısra'sı, Sasan'ın babası?

Ondan önceki Sabur nerede?

Rum hükümdarları olan Bizans imparatorları nerede?

Onlardan adı sanı anılan bir kimse kaldı mı bu hayatta?

Hadr'm kardeşi nerede kaldı?

O ki Hadr sehrini inşa etmişti.

Dicle'den, Habur'dan bütün ürünler ve vergiler toplanıp ona getirilirdi.

Habur'u ve Hadr sehrini mermer binalarla mamur hale getirdi, bu binaları kireçle sıvadı.

Binaların üzerinde kusların yuvaları vardı.

Onu ölüm şüphesi dahi ürkütmüyordu.

Gel gör ki hükümdarlığı da gitti, kapısında kimseler dahi yoktur.

Havernak'm sahibini de an bakalım.

Bir gün o yükseklerle çıkmıştı. Hind kılıçlarıyla askerleri her tarafı doldurmuştu.

Durumu hosuma gitmişti. Birçok yerlere sahipti.

Karadan denizden her yere sahipti. Tahtları vardı.

Kalbi geri çekilip korktu ve dedi ki:

Canli bir kimsenin ölüme giptasi olur mu hiç,
Bunca nimetlerden, hükümdarliktan, emir verip yasaklamaktan sonra,
Mezarlar onlari örttüler topraklariyla,
Sonra hepsi de kupkuru yapraklara dönüstüler.
Sabâ ve Sam rüzgarlari onlari savurdular.
Su varki zaman kisilere mahsustur.
Ömrüme yemin ederim ki zamanda öğüt ve ibretler vardır.» [23]

Hicretin Besyüzdoksaninci Senesi

Melik Efdal b. Selahaddin, babasinin yerine Dimask'a hakim olduktan ve otoritesini saglamlastirdiktan sonra halife Nasir'a kiymetli hediyeler gönderdi. Hediyeler arasinda babasinin silahi ve gazalarda üzerine bindigi ati da vardı. Hittîn savasinda babasinin Haçlilardan ele geçirdigi Salbut haçi da vardı. Haç'm üzerinde yirmi ritl (bir ritl 460 gram) ağırliginda nefis mücevherlerle karistirilarak süslenmis altin bulunuyordu. Halifeye gönderilen hediyeler arasinda Haçli kontlarinin kizlarindan dört de cariye vardı. Kâtip îmad, halifeye belig bir mektup yazdı. Bu mektupta Melik Efdal'in babasi Sultan Selahaddin'in vefati nedeniyle üzüntüleri bildiriliyordu. Ayrica babasindan sonra Melik Ef-dal'in sultan olmasi halifeden talep ediliyordu. Halife bu talebi kabul etti.

Bu senenin cemaziyelevvel ayında Misir hükümdari Aziz, Di-mask'a gelerek orayi kardesi Melik Efdal'in elinden almak istedi. Cemaziyelevvel ayinin altisinda cumartesi günü Kesved'e ordugah kurdu. Di-mask'i kusatti. Kardesi Efdal sehri ona karsi savundu. Nehirlerin sulari kesildi. Ürünler yagmalandi. Durum çok zorlasti. Hal böyle devam etti. Nihayet ikisinin de amcasi Melik Âdil geldi ve aralarim bulup baristirdi. Yeminleserek pekistirdikleri anlasmadan sonra ikisi tekrar kardeslik baglariyla birbirlerine baglanip isindilar. Bu anlasmaya göre Kudüs çevresinde bulunan yerlerle Filistin, Melik Aziz'e verilecekti. Cebele ve Lazkiye sehirleri ise Halep meliki Zahir'e verilecekti. Misir'daki ilk ikta' arazilerine ek olarak elinde bulunan Sam ve Cezire ile Harran, Urfa, Ca-ber ve çevresi de amcalari Melik Âdil'e verilecekti. Bu hususta ittifak edip anlastilar. Melik Aziz, amcasi Âdil'in kiziyla evlendi. Hastalandi. Sonra sifa buldu. Hastaligini Mercüssifir'da konaklamaktayken geçirdi. Emirler ve melikler evlenmesi sifa bulmasi ve kardesiyle baris yapmasi münasebetiyle gelip ona tebriklerini sundular. Bundan sonra Misir'a döndü. Çünkü aile efradini ve çocuklarini çok Özlemisti. Araya uzun bir ayrilik girmisti.

Babasi Sultan Selahaddin'in vefatindan sonra Melik Efdal, idareyi bozmuş, halka kötü muamelede bulunmustu. Babasinin tayin etmis olduğu emirleri

ve has adamlari yanindan uzaklastirmis, yabancilari yakinma, getirmis, içkiye, oyun ve eglenceye dalmisti. Veziri Cizreli Zi-yaeddin Ibnü'l-Esir, onu avucunun içine almisti. Onu bu kötülöklere sevk eden de oydu. Hem kendisi helak oldu, hem onu helak etti. Hem kendisi sapti, hem de onu saptirdi. Ikisi de sahip olduklari nimetten mahrum kaldilar. Nitekim bu husus ileride de anlatilacaktir.

Bu sene Gazne hükümdari Sihabüddin ile Hind kafirleri arasinda büyük bir savas meydana geldi. Hindliler 1.000.000 savasçiyi Sihabud-din'in üzerine yürüdüler. Beraberlerinde 700 tane de fil vardi. Bu filler arasinda misli görölmemis beyaz bir fil de vardi. Iki taraf karsi karsiya geldiler. Siddetli bir savasa tutustular. Sihabüddin onlari Melahün denen büyük nehrin yaninda hezimete ugratti. Hükümdarlarini öldürdü, hükümdarlarinin malina, mülküne, ülkesindeki esyalara el koydu. Fillerini ganimet aldi. Büyük hükümdarin beldesine girdi. Hazinesindeki altinlari ve diger esyalari 1.400 deveye yükleyerek tasidi. Sonra muzaffer ve salimen ülkesine döndü.

Bu senede Sultan Harezmsah Tekis - kendisine îbn Asbaî de denilirdi- Rey sehrini ve diger yerleri ele geçirdi. Selçuklu sultani Tugrul Bey'le baris yapti. Harezmsah, Rey sehrini ve kardesi Sultansah'm memleketini ve hazinelerini ele geçirmis, sâni yücelmisti. Sonra rebiyü-levvel ayinda Tugrul Bey'le bulustu. Ikisi savastilar. Sultan Tugrul Bey'i öldürdü. Basini halifeye gönderdi. Basi Nube kapisinda günlerce asili kaldi. Bundan sonra halife, sultan Harezmsah'a hü'atler ve beratlar gönderdi. Sultan Harezmsah, Hemedan ve diger genis beldeleri de ele geçirdi.

Bu senede halife, seyh Ebü'l-Ferec b. Cevzî'ye gazaplanarak onu Vasi'ta sürgün etti. Ebü'l-Ferec, orada bes gün süreyle hiçbir sey yemedi. Ikameti bes sene sürdü. Kendi kendine hizmet ediyor, suyunu kendisi bulup getiriyordu. Seksen yasina varmis ihtiyar bir adamdi. Günde bir hatim indiriyordu. Söyle demisti: «Oglum Yusuf a olan özlemimden ötürü Yusuf sûresini okumadim.» Allah kendisini genislige kavustu-runcaya kadar bu halini devam ettirmisti. Nitekim bu husus insaallah ileride de anlatilacaktir. [24]

Hicretin Besyüzdoksaninci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Ahmed B. Ismail B. Yusuf

Künyesi Ebü'l-Hayr'dir. Kazvinlidir. Safiî mezhebine mensup bir müfessirdir. Bagdat'a geldi. Orada Nizamiye medresesinde vaaz verdi. Itikadda Es'arî mezhebine mensuptu. Bir asure gününde vaaz meclisinde oturunca kendisine «Muaviye'nin oğlu Yezid'e lanet oku» denilince o;

«Yezid müctehid bir imamdir» diye karsilik verdi. Bu cevabi üzerine insanlar ona tugla parçalarını fırlatmaya basladilar. O da gizlendi. Sonra

Kazvin'e kaçıp gitti. [25]

Es-Satibiye Adli Manzum Eserin Yazari: Ibn Satibî

Ebül-Kasim b. Kuseyre b. Ebi'l-Kasim Halef b. Ahmed er-Rainî es-atibî. Âmâ bir insandı. Kiraat-i Seb'a'dan bahseden es-Satibiye adli eserin musannifidir. Daha Önce onun gibi bir eser yazılmadığı gibi daha sonra da yazılamamıştır. Bu eserde hazineler değerinde rumuzlar vardır ki, ancak bu ilimden çok iyi anlayan dikkatli kimseler bu rumuzların farkına varabilirler. Bununla beraber o, âmâ bir kimseydi. Hicretin 538. senesinde doğdu. Memleketi, Endülüs'ün doğusundaki Satiba köyüdür. Fakir bir kimseydi, memleketinin hatipligine atanması istendi, ama o, hatiplerin minberler üzerinde hükümdarları abartılı ifadelerle övmelerinden ötürü buna yanaşmadı.

Satibî hacca gitmek üzere memleketinden ayrılıp yola koyuldu. Hicretin 572. senesinde İskenderiye'ye geldi. Selef den kiraat dinledi. Ders aldı. Kadi Fadil onu kendi medresesinde kiraat hocalığına tayin etti. Satibî, Kudüs'ü ziyaret etti. Ramazan orucunu ay boyunca orada tuttu. Sonra Kahire'ye döndü. Bu senenin cemaziyelahir ayında Kahire'de vefat etti. Fadiliye türbesi yakınındaki Kurafe mezarlığına defnedildi. Dindar, hûsûlu, ibadet ehli, çok vakarlı bir kimseydi. Kendisini ilgilendirmeyen konularda konuşmazdı. Tabut hakkında bir bilmece olan bu beyitleri çok okurdu. Aslında bu beyitler baskasına aittir:

«Havada uçan birsey var.

O yüksekte uçup giderken insanlar da,

Onun gittiği yöne doğru hep birlikte giderler.

Onu bazan omuzlara binmiş olarak görürsün,

Bazan da baskaları ona binerler.

Ona binen esir de olsa, emir kimseler onu omuzlarında taşırlar.

İnsani takvaya tesvik eder, ama kendisi ona yakın olmaktan hoşlanmaz,

O uyarıcıdır, nefis ondan nefret eder.

Aslında hiç kimse onun ziyarete gelmesini istemez ama ziyaret edilen kimse istemese de o, ziyaretini gerçekleştirir.» [26]

Hicretin Besyüzdoksanbirinci Senesi

Bu sene Kurtuba'nın kuzeyinde Mercihadid yakınındaki Zelake denilen yerde büyük bir savaş meydana geldi. Bu savaş neticesinde

Cenâb-i Allah mü si umanları muzaffer kıldı. Haç'a tapanları hezimete uğrattı. Söyleki: Endülüs'teki Frank hükümdarı VI. Alfons -ki o baskenti

olan Tuleytula sehrinde bulunuyordu- Magrip hükümdari Emir Ya-kub b. Yusuf b. Abdülmü'min'e bir mektup yazarak onu tahkir etti, savasa kiskirtti. O da diğer İslâm hükümdarlari gibi kendisinin emrine girsin ve kendisine boyun egsin istiyordu. Bu yüzden mektubu uzuncaydı. Mektubunda çeşitli kinamalar, azarlamalar, siddetli tehditler vardı. Mektubu alan Sultan Yakub b. Yusuf, ona cevabî bir mektup gönderdi. Mektubunun bas kısmına su ayeti kerimeyi yazmisti:

«Onlara dön! And olsun ki, güç yetiremeyecekleri bir orduyla gelir onlari oradan alçalmis ve küçük düsmüs olarak çıkaririz.» (en-Neml, 37). Bundan sonra Emir Yakub, ordusuyla harekete geçti. Endülüs'e giden yollari kesti. Mezkur mahalde Franklarla karsi karsiya geldi. İlk asamada savas, Müslümanların aleyhine idi. Müslümanlardan 20.000 kisi sehid edildi. Ama sonunda savas Müslümanların lehine döndü. Kâfirler hezimete ugradılar. Emir Yakub, onlari bastan sona kirip kiliçtan geçirdi. Perisan hale getirdi. Onlardan 143.000 kisiyi öldürdü. 13.000 kisiyi esir aldı. Çok miktarda mali ganimet olarak ele geçirdi. Ganimetler arasında 143.000 çadır, 46.000 at, 100.000 katir, bir o kadar merkep, 70.000 tam silah ve çok miktarda teçhizat vardı. Emir Yakub onların birçok kalelerini de ele geçirdi. Tuleytula sehrini bir süre kusatti, fethetmeden ülkesine geri döndü. Kral Alfons bu belaya ugradiktan sonra saçini ve sakalini tras etti. Haçini ters çevirdi. Merkebe bindi. Hristiyanlar kendisine yardım etmedikleri takdirde, ata binmemeye, lezzetli yemekler yememeye, kadınla yatmamaya yemin etti. Sonra bütün Haçli kontlarını ve hükümdarlarını ziyaret etti. Sayılarını aziz ve celil olan Allah'ın bilecegi miktarda çok asker topladi. Ona karsi Sultan Yakub b. Yusuf da gerekli hazirligi yaptı. İki taraf tekrar karsi karsiya geldiler. Misli görülmemis büyük bir savas meydana geldi. Haçlilar öncekine nisbetle daha feci bir bozguna ugradılar. Müslümanların eline daha çok ganimet mali geçti. Sultan Yakub onların birçok sehir ve kalesini istilâ etti. Hamd ve minnet Allah'adır. Hatta denilir ki; bir Haçli esir bir dirheme, onlardan ele geçirilen bir at bes dirheme, bir çadır bir dirheme, bir kiliç daha ucuza satilir olmustu. Sonra Sultan Yakub bu ganimetleri İslâm'a uygun sekilde paylastirdi. Mücahitler, kendilerine ebediyete kadar yetecek mala sahip oldular. Sonra Haçlilar sultandan aman dilediler. Sultan da bes yıl geçerli bir ateskes imzaladi. Onu bu ateskesi imzalamaya iten sebep suydu: Sultan Yakub'un Ifrikiye'de bulunmadigi ve Haçlilarla savastigi üç sene zarfinda Mükeltim lakabini tasiyan Ali b. Ishak et-Tuzî adındaki bir adam çölde çok hadiseler çıkarmisti. Bu dinsiz herif orada çok fesatlar yapmis, çok insani öldürmüs ve bazi beldeleri ele geçirmisti.

Bu sene ve önceki sene halifenin ordusu Rey, Isfahan, Hemedan, Huzistan ve diğer sehirleri istila etti. Halife'nin tarafi hükümdarlara ve meliklere karsi kuvvetlendi.

Bu sene Misir'da bulunan Aziz, Dimask'a dogru harekete geçti. Dimask'i kardesi Efdal'm elinden almak niyetindeydi. Efdal ise önceki kötü hallerini birakmis, tevbe etmis, içkiden, oyundan ve eglenceden el rc;kip namaza ve oruca yönelmistir. Kendi eliyle bir mushafi serif yazma-j^taslamisti. Hal ve hareketi düzelmisti. Yalniz veziri Cizreli Ziyaed-'h, onun idaresini karistiriyor, isleri bozuyor, berrakligini bulandiri-yordu. Melik Efdal, kardesinin kendisine dogru gelmekte oldugunu duyar duymaz acilen Cbir sehrinde bulunan amcası Âdil'in yanına gitti. Ondan yardım istedi. Amcası Âdil de hemen harekete geçti. Aziz gelmeden önce Dimask'a ulasti. Melik Efdal de Halep'te bulunan kardesi Za-hir'in yanına gitti. Zahirle birleserek Dimask'a birlikte gittiler. Di-mask'a yaklasmiş olan Aziz bu durumu duyunca acelece Misir'a geri döndü. Misir'i almak üzere Âdil ile Efdal da pesine takildilar. Âdil'le yegeni Efdal, aralarında su anlasmağa vardilar. Misir'in üçte biri kendisine, üçte ikisi ise Efdal'a verilecekti. Sonra Âdil bu görüsünden vazgeçerek Aziz'e haber gönderip yerinde sebat etmesini istedi. Sonra Efdal'e yönelerek hizini kesti ve onu agir davranmağa tesvik etti. Âdil ile Efdal Belbis de birkaç gün ikamet ettiler. Nihayet Aziz tarafından görevlendirilen Kadi Fadil yanlarına geldi. Aralan bulundu ve baris yapıldı. Baris antlaşması geregince Kudüs ve oraya bağli kazalar Efdal'a geri verilecek, Âdil ise eski ikta arazilerini alacaktı. Âdil bu ikta arazilerine ta-mahlanarak orada ikamete devam etti. Efdal ise Aziz'in kendisini ugurlamasından sonra Dimask'a döndü. [27]

Hicretin Besyüzdoksanbirinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyerler

Alı B. Hassan B. Safır

Künyesi Eb'l-Hasan'di. Bagdat'li bir yazardır. Edip ye sair bir kimseydi. Siirlerinden biri sudur:

«Nefsim uyumustu. Sel dagından bir yildirim akti, isigi gitti. Siyah bir elin, keskin bir kilici kinından siyirisi gibi isigi parladi. Sanki o durgun bir suda parlayan bir yildizdir. Rzgarin ağaç dalları üzerindeki esintisinin grls gibi göründü.

Rüzgar sanıyor ki o bir bakis atti, göz kirpti.

Ya da o bir ates slesidir ki alevi yükselip alıldı.

Ya da onun bir pariltisi, parlak taslar üzerinde görüldü.

Bana geçmiste kalan bir ahdi hatirlatti, o ahid alçak bir yerde verilmisti, ama sona erip gitti.

Kalbim bana dedi ki: Bir ihtiyacin var mi? Bu soruyu sordu ve dönüp gitti.

Beni hasta kilanın kim oldugunu sordu.

Ben beni hasta dsrene feda olayım.

Ey kalbimin amaci, sen kalbime hiyanet ettin amaç bakımından.

Kaza elinin savurdugu oklar gibi oldun.

Geceyi süphelenmeksizin geçirdim ki benimle uyuyanlar geçip gittiler.

Nihayet gece de izini takip etti ve sona ermek üzere oldu. Sabah da karanlığın etrafını aydınlatmaga başladı. Doguda, batıya karsi bir isik huzmesi belirdi ve sona erdi.» [28]

Hicretin Besyüzdoksanikinci Senesi

Bu sene receb ayında Misir'da bulunan Aziz, amcası Âdil ile birlikte ordusunun basında harekete geçti. Sam'a geldi. Sehre zorla girdi ve orada bulunan kardesi Efdal ile isleri bozan vezirini sehir disina çıkardı. Aziz, babası Sultan Selahaddin'in türbesinin yanında namaz kildi. Di-mask'ta onun adına hutbe okundu. Aynı günde Mansur kalesine girdi. Hüküm vermek, davaları çözümlemek için adalet sarayında meclis kurup oturdu. Bütün bu isleri yaparken kardesi Efdal de yanında hizmetinde bulunuyordu. Kadi Muhyiddin b. Zekî'ye, babasının türbesinin yanında Aziziye medresesini insâ etmesini emretti. Orası Emir Izzeddin Same'nin eviydi. Bundan sonra Aziz, amcası Melik Âdili Dimask'ta naib olarak bırakıp sevval ayının dokuzunda pazartesi günü Misir'a döndü. Dimask'ta onun adına sikke bastırıldı. Hutbe okutuldu. Efdal'e de Serhat sehrine naib olarak gitmesi hususunda emir verildi ve böylece aralarında sulh yapılmış oldu. Ancak Efdal'in veziri Cizreli Ibn Esir, kendi memleketi olan Cizre'ye kaçtı. Kendi canını da, malini de, mülkünü de helak etti. Efdal ise ailesi, çocukları ve kardesi Kutbeddin ile birlikte Serhat sehrine gitti.

Bu sene Irak diyarında siddetli derecede ortalığı karartan siyahi bir firtına esti. Bu firtınayla birlikte kızıl kumlar da etrafa savruldu. Öy-leki insanlar, gündüzleyin lamba yakmak mecburiyetinde kaldılar.

Bu sene Kivaniüddin Ebu Talip Yahya b. Sa'd b. Ziyad, Bagdat inşaatı katipligine atandı. Bellig bir kimseydi. Ama Kadi Fadil gibi değildi.

Bu sene Mucireddin Ebül-Kasim Mahmud b. Mübarek Nizamiye müderrisliğine atandı. Orada ders verdi. Faziletli ve münazaracı bir kimseydi.

Bu sene Isfahan'da Safiilerin reisi Mahmud b. Abdüllatif b. Mu-hanimed b. Sabit el-Hocendî Meliküddin Uzun Sungur tarafından öldürüldü. Öldürülmesi sebebiyle Isfahan mülkü, divandan düsmüs oldu. [29]

Vezir Müeyyedüddin Ebü'l-Fadl

Asil adı Muhammed b. Ali b. Kasap'tır. Babası Bagdat çarşısında et atardı. Oğlu ilerledi kendi zamanının insanların fevkine çıktı. Heme-dan'da vefat

etti. Irak, Horasan ve diğer yerlerdeki birçok arazileri hila-' fet divanına iade etti. Gayretli, himmetli, secaatli bir kimse idi. Güzel siirler yazardı. [30]

Fahr Mahmud B. Ali

Fahr Mahmud b. Ali et-Tokanî, Safî mezhebine mensuptu. Hac dönüşünde vefat etti. [31]

Sair Ebü'l Ganaim Muhammed B. Ali

Ebü'l-Ganaim Muhammed b. Ali b. Muallim el-Heresî. Heres, Vasit şehrinin köylerinden birinin adidir. Ebül-Ganaim, bu senede doksan-bir yasinda vefat etti. Fasih bir sairdi. Ibn Cevzî onun meclislerinde hazır bulunurdu. Onun güzel siirlerinden bir kısmım nakletmistir. İbn Sâî de onun güzel ve tatli siirlerinden bir parça nakletmistir. [32]

Fakîh Ebü'l-Hasan Ali B. Said

Ebü'l-Hasan Ali b. Said b. Hasan. Bağdatlıdır. İbn Arif adıyla meshur olmustur. Bey-i Fasid lakabini tasirdi. Hanbelî mezhebine mensuptu. Sonra Safî nkhini Ebül-Kasim b. Fadlan'dan öğrendi. Ona Bey-i Fasid lakabini takan da Ebü'l-Kasim b. Fadlan'di. Çünkü Ebü'l-Hasan Ali b. Said, fasid bey* meselesini Safî ve Hanefî mezhebine göre çok tekrarları. Rivayete göre o bundan sonra da İmamiye mezhebine geçmiştir. Doğrusunu Allah bilir. [33]

Seyh Ebu Sücâj

Asil adi Muhammed b. Ali b. Mugis b. Dehhan'dir. Feraiz ve hesap ilmini iyi bilirdi. Aynı zamanda tarihçiydi. Bağdatlıdır. Dimask'a geldi. Kindî Ebü'l-Yümn'e, Zeyd b. Hasan'i methederek şöyle bir siir yazdı:

«Ey Zeyd! Rabbim, sana yaptığı bağışları fazlalastırsın. İnsanın hayal edemeyeceği nimetleri sana versin. Allah sana layık gördüğü bu hali zail kılmasın. Nahivciler arasında hal ve bedel meseleleri dolastığı sürece,

Alemlerde nahiv ilminde en fazla söz sahibi sensin. Senin adın bu konuda dillere destan değil midir?» [34]

Hicretin Besyüzdoksanüçüncü Senesi

Bu sene Kadi Fadil'dan İbn Zekî'ye şöyle bir mektup geldi: «Cemaziyelâhir ayının dokuzunda cuma gecesı öyle bir musibetle karsılastık ki, bu musibette kesif karanlıklar, yıldırımlar, çakan simsekler, esen fırtınalar vardı. Bu nedenle hava sertleştı. Esinti siddetlendi. Bağlı yularlar çözüldü. Gürültüler yükseldi. Duvarlar sarsılıp birbirine çarpıldı. Aralarında uzak mesafeler olduğu halde binalar birbirine sarılıp kucaklastılar. Yer gök, toz bulutlan içinde kaldı. Hatta denildiki, gök ile yer birbirine kavustu. Bu

durum ancak bir Cehennem vadisinin aktığı veya oradan bir esinti geldiği anlamına gelir. Fırtına estikçe esti. Nihayet yıldızların ışığı söndü. Gök kubbe parçalandı. Üzerindeki nakışlar yok oldu. Bizler tipki su ayeti kerimenin tasviri kapsamına girdik: «Bir kısmı da, karanlıklarda, gök gürlemeleri ve simsek arasında gökten bosanan saganaga tutulup, yıldırımlardan ölmek korkusuyla parmaklarını kulaklarına tıkayan kimseye benzer.» (ei-Bakara, 19).

Simseklerin parıltısı karsısında ellerimizi gözlerimizin üzerine kapatıyorduk. Çünkü simseklerin parıltısı karsısında gözlerimizi başka türlü koruyamıyorduk. Bu bela ve musibet karsısında sadece mağfiret dileme şıgmacı vardı. Kadınlar, erkekler, çocuklar hülasa herkes kaçışına başladı. Ama bir çare bulamadılar. Gidecek bir yolu keşfedemediler. Neticede büyük camilere sigindılar. Bu musibet karsısında boyunlarını büktiler. Yüzlerini Allah'a yönelttiler. Mallar ve canlardaki ruhlar akıp gidiyordu. Adeta göz altından etrafa bakıyorlar ve akıbetlerinin nice olacağını bekliyorlardı. Hayatla bağlantıları kopmuş, kurtuluş yolunu göremez olmuşlardı. Başlarına gelen musibet üzerinde düşünüyorlardı. Namaz kılmaya başladılar. Keske hep namazda olsalardı. Nihayet ortalığın sakinleştiği duyuruldu. Dinlenip uyumak isteyenler, yataklarına çekilip dinlenmeye ve uyumaya başladılar. Her Müslüman, kendi arkadaşını selamete kavustuğu için tebrik etti. Herkes Ölümden sonra diriliş anını yasadığını, İsrail'in sura üfürölüsünden ve bayılıp yere düştükten sonra ayıldığını, Cenâb-i Allah'ın onları ikinci bir hayata döndürdüğünü zannetti. Ölümlle yüzyüze geldikten sonra hayat buldular. Sonra denizdeki gemilerin kırılıp parçalandığına, çöllerdeki ağaçların köklerinden söküldüğüne, yollardaki yolculardan çoğunun telef olduğuna, kiminin kaçtığı halde kaçışının kendisine yarar sağlamadığına dair haberler geldi. Bu mektubumun okunduğu mecliste hazır bulunanlar bilerek yalnisliklar yaptığını, bilgiden nasibim olmadığını zannetmesinler. Çünkü karsılastığımız felaket çok büyük bir felaketti.

Ama Cenâb-i Allah bizleri korudu. Umarız ki Cenâb-i Allah, içinde bulunduğumuz gafletten bizi uyarmış ve bize öğüt vermiştir. Daldığımız oyun ve gafletten dolayı bizleri ikaz etmiştir. O'nun bu felaketle karsılasan bütün kulları, kıyameti ayan beyan görmüşlerdir. Artık bundan sonra bir delil aramaya gerek yoktur. Şehir halkımıza gelince öncekiler, kendilerine böyle bir olaydan bahsetmemişlerdir. Daha önceleri böyle bir müşkilatla karsılasılmamıştır. Allah'a hamd olsun ki, bizleri bu olay hakkında haber veren kimseler kılmıştır da, bizleri helak ederek baskalarına bizim durumumuzu anlatacak hale getirmemistir. Yüce Allah'tan dilediğimiz sudur ki, hirs ve gurur belasını üzerimizden kaldırsın ve bizleri helak ve ölüm ehli kimselerden kılmasin.»

Bu sene Misir'da bulunan Kadi Fadil, Dimask'ta bulunan Melik Âdil'e, Haçlılarla savasmasi için mektup yazdi. Onu Haçlılarla savasmaga tesvik etti. Onlarla daha önce yapmis oldugu savaslarda gösterdigi kahramanlıklardan ve Islâm sinirlarini korudugundan ötürü sükranlarini sundu. Ona daha baska mektuplar da göndermisti. Gönderdigi mektuplardan birinde söyle demisti:

«Bu vakitlerde sizler imarin damatlarisiniz. Senligin kahramanlarisiniz. Elinizde sarfedilen bu nafakalar da, Cennet'te size verilecek olan hurilerin mehirleridir. Cenâb-i Allah'in kendisine böyle nimetler bahsettigi kimse, ne mutludur. Iste bunlar Allah'in ona bahsettigi nimetler ve basarilardir ki her isteyen bunlari elde edemez. Bu gibi yerlerde siyah toz bulutlarini yerden göge yükselten kimselerin amel defterleri günah yazilariyla karalanmaz. Bu savas alanlarinda kahramanlik gösterenlere ne mutlu. Bu gidis gelisler insani itmi'nane ve gönül huzuruna ne kadar da alistiriyor.»

Bir baska mektubunda da söyle demisti:

«Cenâb-i Allah bu ismi (Melik Âdil'in ismini kasdediyor) minberlere ve kitaplara yazdirsın ve oralarda ebedî kilsin. Onu dünya ve dünyadaki cesetlerle nefisler için yasatsın. Köleleri de müşahedenin gerektirdigi durumu bilsinler. Sultanımız sevinç ve afiyet içinde hayatım sürdürsün.

"Görmez misin ki kisinin sag eli kangren olunca diger de kangren olmasin diye sag elini bilerek keserler," özdeyisi geregince kendi hastaligini daha da fazlalastirmasin. Sayet bu hastalik için bir tedbir olsaydi efendimiz o tedbiri daha önceden alacakti. Parmak ucundaki tirnagi kesen kisi böyle yapmakla vücuduna fayda saglamis ve zarari da uzaklas-tirmis olur. Hoslanilmadan zor bir duruma girismede eger övgüye layik bir fayda elde edilecekse bunun zarari olmaz. Sultanimizin son seneleri bile gazvelerin baslangici olmalidir. Sultanımız ve efendimiz sinirlarda nöbet tutmaktan ve cihad etmekten, zorluklara girismekten ve agir yüklerin altina girmekten bikip usanmasin. O yüzünü bir tek tarafa yönelttiginde o tarafta da Allah'in rizasi vardir ki, bütün yüzler oraya yönelirler.

«Bizim ugrumuzda cihad edenleri elbette yollarimiza eristirecegiz. Allah süphesiz iyi davrananla beraberdir.» (e!-Ankebût, 69).

Bu sene Sultan Selahaddin'in Haçlılarla yapmis oldugu ateskesin süresi doldu. Bunun üzerine Haçlılar, silahlari ve askerleriyle Müslümanlarin üzerine hücum ettiler. Melik Adil, Merc-i Akka'da onlann karsisina çıktı. Onlari bozguna ugratti. Mallarini ganimet edindi. Yafa'yi da güç kullanarak fethetti. Hamd ve minnet Allah'adir.

Bu arada Haçlılar Alman kralina mektup yazarak Kudüs'ü fethetme isinde kendilerine yardım etmesini istediler. Ama Cenâb-i Allah onu da çabucak

helak etti. Haçlılar bu senede Beyrut sehrini, naibi Izzeddin Sâme'nin elinden savasmaksizm aldılar. Bu nedenle sairin biri emir Sâme hakkında söyle bir siir yazmisti:

«Kaleyi teslim et bakalım... Hiç kinanmayacaksın öyle mi?!

Tabii, barisi isteyen kisi kinanmaz.

Kaleler savasmaksizm verilir mi hiç?!

Bu öyle bir âdettir ki, Sâme bunu Beyrut'ta icâd etti!»

Bu senede Haçlı kontu Herri yüksek bir yerden düşerek öldü. Haçlılar çobansız sürüye döndüler. Nihayet baslarına Kibris valisi hükümdar olarak geçti ve onu Herri'nin karisi ile evlendirdiler. Haçlılarla Melik Âdil arasında çok olaylar geçti. Bütün bu çarpismalarda Melik Âdil onları mağlup ediyor ve sövalyelerinden çoğunu öldürüyordu. Nihayet Melik Âdû'den ateskes ve baris talebinde bulundular. O da bir sene sonra onlarla antlasma yaptı. [35]

Hicretin Besyüzdoksanüçüncü Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Seyfül-İslâm Tugtekin

Sultan Selahaddin'in kardesiydi. Çok miktarda mal biriktirmisti. Degirmen taslan büyüklüğünde altinlari kaliba döker, böylece saklardi. Kendisinden sonra oğlu Ismail tahta geçti. Ancak Ismail, idaresi bozuk, tedbirsiz bir kimseydi. Cahilligi onu, Kureysli ve Emevî oldugunu iddia etmege sürükledi. Hâdî lâkabini takindi. Amcasi Âdil kendisine bir mektup yazarak böyle yapmaktan onu men etti ve bu sebeple onu tehdit etti. Ancak Ismail ona aldiris etmedi. Aksine cahilligini sürdürdü. Ümera ve halka kötü muamelede bulundu. Bunun üzerine öldürüldü. Kendisinden sonra yerine babasinin kölelerinden biri geçti. [36]

Emirü'l-Kebir Ebü'l-Heycâ Es-Semîn El-Kürdî

Ebü'l-Heycâ, Sultan Selahaddin'in en büyük emirlerindendi. Akkâ naibligi yaptı. Haçlıların orayı almasından önce sehirden çıkıp gitti. Ama Mestup'tan sonra oraya girdi ve sehri zaptetti. Sultan Selahaddin onu Kudüs'e naib olarak atadı. Aziz orayı ele geçirdikten sonra onu Kudüs naibliginden azletti. Sonra Ebü'l-Heycâ Bagdat'a çağrildi. Orada kendisine çok ikramda bulunuldu. Halife, onu askerlerinin basında komutan olarak Hemedan'a gönderdi. Orada vefat etti. [37]

Bagdad Kadisi Ebu Talip Alî B. Ali B. Hibetullah B. Muhammed

Buharahdir. Ebü'l-Vakt'tan ve digerlerinden hadis dinledi. Ebü'l-Kasim b. Fadlan'dan fikh dersleri aldı. Bagdat'ta hâkim naibligine atandı. Sonra bu görevi müstakil olarak yürüttü. Bir zaman kendisine vezir naibligi de verildi.

Daha sonra kadilikten azledildi. Tekrar bu göreve atandı. Bu görevde iken vefat etti. Yüce Allah'tan afiyet dileriz. Kadi Ebu Talip, faziletli, yüksek derecede bir fakih ve âdil bir kimseydi. Siir de yazardi. Siirlerinden biri sudur:

«Çirkinden uzak dur, onu isteme.

Bir kimseye iyilikte bulunarak dost olursan, dostlugunu ve iyiligini ona daha fazla ver.

Düsmaninin sana her tuzagi kuracagim bil.

Tabii, düsmanın tuzak kurar da sen ona kurmazsan.» [38]

Bagdat'taki Tâlibîlerin Nakibi Seyyid Serif

Seceresi şöyledir: Ebu Muhammed Hasan b. Ali b. Hamza b. Mu-hammed b. Hasan b. Muhammed b. Hasan b. Muhammed b. Ali b. Yahya b. Hüseyin b. Yezid b. Ali b. Hüseyin b. Ali b. Ebi Talip el-Alevî el-Hüseyinî. İbn Aksasî adıyla meshur olmustur. Dogma büyüme Kûfelidir. Söhreti herkesçe bilinen bir sairdir. Halifeleri, vezirleri methetti. Edebiyat liderlik ve mürüvvet bakımından meshur bir sülâledendir. Bagdat'a geldi. Halife Muktefî'yi, Müstencid'i, oğlu Müstadî'yi, onunda oğlu Nâsir'i övdü. Nasir onu nakiblige atadi. Seyyid Serif heybetli bir ihtiyardi. Seksen yasim asmisti. İbn Sâî onun bir çok kasidelerini nakletmistir. Kasidelerinden biri sudur:

«Zamanin tuzaklarına karsi sabirli ol,

Bu hep böyle devam edecek degildir.

İlahî takdir önceleri verilmistir. Sen, ona razı ol.

İsin iç yüzünü araştırma sakın.

Hakikat bazan maglup oluyor.

Görüyorum ki sen bazan genislikte, bazan da darlıktasin.

Hakikat ehli kimseler,

Hep bu yolda giderler.» [39]

Sit Azra Binti Sâhînsah

Sit Azra binti Sâhînsah b. Eyyûb, bu senede vefat etti. Babünnasr dahilindeki medresesine defnedildi.

Melik Âdil'in annesi Sit Hatun da bu senede vefat etti ve Dimask'ta Esedüddin Sirkûh'un evinin bitisiginde bulunan evine defnedildi. [40]

Hicretin Besyüzdoksandördüncü Senesi

Bu sene Haçlılar asker topladılar. Gelip Tibnin'i kusattılar. Melik Âdil de

onlarla savasmak için kardesinin ogullarim yardima çagirdi. Misir'da bulunan Aziz ile Serhat'ta bulunan Efdal yardimina geldiler. Ne var ki Haçlilar Alman kralinin ölüm haberini duyunca Tibnin kusatmasini kaldirdilar ve Melik Âdil'den aman dileyip ateskes talebinde bulundular. Melik Âdil de ateskes yapti ve bütün hükümdarlar mekânlarına döndüler. Bu defa da Melik Âdil'in oğlu Isa muazzam büyümüstü. Babasi onu bu seferinde Dmiask'a naib olarak birakmis, kendisi ülkesinin bir kısmi olan Cezire taraflarina gitmis, halka güzel muamelede bulunmustu.

Bu sene Sincar ve diger büyük sehirlerin sultani Imadüddin Zengî b. Mevdûd b. Zengî el-Atebeg'i vefat etti. Kendisi, hükümdarların hayirlilarından, sekil ve yasanti bakımından en iyilerinden, içi ve disi bakımından da en hoslarından ve saglamıarmdandı. Yalnız biraz cimriligi vardı. Alimleri, özellikle Haneflleri çok severdi. Sincar'da Hanefiler için bir medrese yaptırmis ve bu medresede her gün âlimler için yemek pisirilmesini sart kosmustu ki bu güzel bir uygulama idi. Fakih, yoksula nisbetle bu iyilige daha layiktir. Çünkü o ilim tekrar edip mütalaa yaptıgından ötürü azigini temin etmeyi dahi düşüncecek durumda degildir.

Sultan Imadüddin Zengî vefat edince amcasinin oğlu ve Misir valisi, onun çocuklarına hücum etti. Ülkeyi ellerinden aldı. Ogullari da Melik Âdil'den yardım istediler. Melik Âdil, onlara yapılan bu zulmü giderdi ve ülkelerini kendilerine geri verdirdi. Ülkede hâkimiyet, oğlu Kut-beddin Muhammed tarafından tesis edildi. Bundan sonra Melik Âdil Mardin'e gitti. Ramazan ayında orayı kusatti. Mardin'in kazalarını, köylerini ve kasabalarını istila etti. Fakat Mardin kalesini ele geçiremedi.

Bu sene Hazarlar, Belh sehrini ele geçirdiler. Hitaylar'i bozguna ugratıp maglup ettiler. Halife onlara haber salarak Harezmsah'in Irak'a girmesine engel olmalarini istedi. Çünkü Harezmsah, Bagdat'ta kendi adına hutbe okutma pesindeydi.

Bu senede Harezmsah, Buhara sehrini kusatma altına aldı. Bir süre sonra orayı fethetti. Buhara sehri bir zaman ona karsi kendini savundu. Buharalılar'a Hitaylılar da yardım etmislerdi. Harezmsah hepsini maglup etti ve Buhara'yi zor kullanarak ele geçirdi. Ahaliyi affedip bagisladi. Önceleri Buharalılar kör bir köpege elbise giydirerek ona Harezmsah adini takmislar ve manciniga koyarak onu Harezmliler'in üzerine fırlatmislar, iste bu sizin hükümdarmizdir, demislerdi. Harezmsah tek gözlüydü. Buharalilari maglup ettiginde onlari affetti. Allah ona hayir mükâfat versin. [41]

Hicretin Besyüzdoksandördüncü Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler
Avam B. Ziyade

Hilafet sarayında inşâ kâtipliği yapmistir. Asil adi Ebu Talip Yahya b. Saîd b.

Hibetü'llah b. Ziyade'dir. Mektuplar, insâ, belagat ve fesahat reisligi Irak'ta kendi zamanında ona verilmisti. Bunlardan baska Safiî fikhina da vâkıfti. Bunu Ibn Fadlan'dan öğrenmisti. İki asli ilim olan hesap ve lûgat ilmini de çok iyi bilirdi. Güzel siir yazardı. Birçok makamlarda görev yaptı. Hepsinde sükranla anılacak basarılar kaydetti. Güzel siirlerinden biri sudur:

«Düsmani hor görüp küçümseme.

Zaman nice ciddî kimseleri oyuna getirip tökezletmistir.

İste güneş de tutulup karariyor.

O kadar yüksekte olmasına ragmen basi ve kuyruğu görülmez oluyor.»

Su siir de ona aittir:

«Zamanın sarsintisi nedeniyle alçaklar yükseliyor. Bu nedenle belalar umumilesiyor. Durgun su da hareketlendiğinde böyledir. Hareketlendirildiğinde dibindeki pislikler üste çıkar.»

Su siirde Avvam b. Ziyade'ye aittir:

«Dünyada teselli aradım, ama bulamadım. Dünyaya ümit bağlayan kimse asla teselli bulamaz. Yüzümü kendisinden çevirdiğimde ben, Onun denizinde ugultuyla karsilastım.

İnsanlar isigimdan yararlanıyorlar ama sadece ben yok oluyorum. Sanki ben kandildeki fitilim.»

Avvam b. Ziyade, bu senenin zilhicce ayında yetmisiki yasinda vefat etti. Cenazesine çok sayıda insan katıldı. Musa b. Cafer'in mezarinin yanına defnedildi. [42]

Kadi Ebü'l-Hasan Ali B. Recâ B. Zühayr

Ebü'l-Hasan Ali b. Recâ b. Ali el-Betaihî. Bagdat'a geldi. Orada fikh dersleri aldı. Hadis dinledi. Bir süre Rahbetü Mâlik b. Tavk'ta ikamet etti. Orada Ebu Abdillâh b. Nebih el-Ferazî'den ders aldı. Sonra bir müddet Irak kadiligi yaptı. Edip bir kimseydi. Seyhi Ebu Abdillâh b. Ne-bih'in, bir üçüncüsünün yazılamayacağını iddia eden Harirî'nin su iki beytini okudugunu, sonra da ona karsilik verdigini nakletmistir. Harirî'nin mezkur iki beyti şöyledir:

«Öyle bir davranista bulun ki eserlerin övgüyle anilsin. Sana bir susam tanesi vererek bagista bulunana da tesekkür et. Elinden geldigince hile yapip tuzak kurma. Böyle olursa sen efendilik elde eder, yükselirsin.»

Seyhi Ibn Nebih de yukarıdaki beyitlere su karsiligi vermisti:

«Halk arasında nakis ve durumu pekiyi olmayan bir cariye, Kötülük yapan, utandırıcı işlerde bulunan hür bir kadından daha güzel degildir.

Elinden geldigince "hayir" demekten sakın, Çünkü hür kimse "hayir" kelimesini agzina almaz.» [43]

Emir Izzeddîn Cordil

Nureddin'in zamanında büyük komutanlardandı. Saver'i öldürme isine istirak edenlerdendi. Sultan Selahaddin'in yanında yükselip itibar sahibi olmustu. Sultan, Kudüs'ü fethettiği zaman onu oraya naib olarak atamisti. Büyük islerde onun destegini alır, o da önemli isleri kendi cesareti ve yürekliliğiyle yapar ve problemleri hallederdi. Efdal basa geçince onu Kudüs naibliğinden azletti. O da Sam mintikasini ter-kedip Musul'a göçtü. Bu senede orada vefat etti. [44]

Hicretin Besyüzdoksanbesincî Senesi Misir Hükümdari Azizin Vefati

Bu sene Misir hükümdari Aîz vefat etti. Söyleki: Aziz, muharrem ayının yirmibirinci gecesinde ava çıkmış ve bir kurdun pesine düştü. O esnada ati tökezlemiş, kendisi yere düştü ve birkaç gün sonra da vefat etmişti. Önce kendi evine defnedilmiş, daha sonra da Safî türbesine nakledilmiştir. Vefat ederken yirmiyedi veya yirmisekiz yasındaydı. Anlatıldığına göre o, bu senede Hanbeliler'i kendi beldesinden kovmaya niyetlenmişti. Geride kalan kardeşlerine de mektuplar yazarak, onları ülkeden sürgün etmeyi planlamıştı. Bu niyet ve plâni duyulmuş, hatta açıkça söylenir hale gelmişti. Kendisi de bunu söylemeye başlamıştı. Bütün bu olumsuzlukları öğretmenleri, meclisine katılanlar ve Cehmi-ye firkasına mensup arkadaşlarının etkisiyle yapmıştı. Zaten hadis ilmi de azdı. Bu gibi olumsuzlukları yaptığından ve bu çirkin ve fâsid niyeti kalbinde tasadığından ötürü Cenâb-i Allah onu genç yasında helak etti. Misir ve Sam'daki Hanbeliler'in kıymeti de halk arasında arttı. Havas ve avam onlara kıymet vermeğe başladılar. Denildi ki: Hanbeliler'in bazı salih insanları, Aziz'e beddua etmişlerdi. O da av sonucu ölmüştü. Ölümü nedeniyle Kadi Fadil, Aziz'in amcası Melik Âdî'e bir taziyet mektubu gönderdi. O esnada Melik Âdil askerleriyle ve oğlu Muham-med el-Kâmil ile birlikte Mardin'i kusatma altında tutmaktaydı. Oğlu Muhammed el-Kâmil, Hire'ye yakın Cezire beldelerinin naibiydi. Kadi Fadil'in gönderdiği bas sağlığı mektubu şöyleydi:

«Cenâb-i Allah, efendimiz Sultan Melik Âdil'in varlığını devam ettirsin. Ömrüne bereket katsın. Kendi emriyle onun durumunu yüceltsin. Onun yardımıyla Islâm'ın zaferini güçlendirsın. Canlar onun kıymetli canına feda olsun. Allah ona bahsetmiş olduğu nimetler sayesinde büyük musibetleri küçülsün. Ona güzel bir hayat nasib etsin. Hosça yasatsın. Onun sağlığında Islâmiyet, fetihler zamanını yaşamaktadır. Hem de büyük fetihlerin varlığını müşahade etmektedir. Isler onun sayesinde barışla sonuçlansın. Allah onun askerlerini eksiltmesin. Ne onu, ne de çocuklarını yok etmesin. Elini etegini

kisaltmasin. Ona ne bir cigeri, ne de gözü kızdırmasin. Kimse ona kem gözle bakmasin. Düşmanı olmasin. Gönlünü ve su içtiği kaynagi bulandırmasin.

İmdi Cenâb-i Allah Melik Aziz'in ölümünü mukadder kildigina göre onun hayati zorlasmis ve bulanmistı. Sıkıntılı halde olup durumu belirsizdi. Eceli gelince de büyük bir musibetle karsilasildi. Onun ölümü elem verici ve istenilmeyen bir durum oldu. Yüzünün güzellikleri kayboldu. O güzel yüzünde toprak izleri görüldü. Feyum'dan döndükten sonra iki hafta müddetle hasta yatti. Muharrem'in yirmibirinci gecesinin saat yedisinde kalp ve beden hastaligindan ötürü vefat etti. Bu köleniz de onun cigar sancilan çekmekte oldugunu görüyor ve bu durumu bir mektupla size bildiriyordu ve kısa süre sonra da bu köleniz onun ölüm musibetini müşahade etti, ona-olan üzüntüm hergün yenilenmektedir.» Aziz vefat edince geride on erkek evlat birakti. Emirleri, oğlu Mu-hammed'i baslarına hükümdar olarak geçirdiler ve ona Mansur lakabim taktılar. Ancak emirlerin çoğunluğu kalben Melik Âdil'i hükümdarliga geçirmeğe meyilli idiler. Fakat onun yerinin uzak oldugunu görüyorlardı. Bunun üzerine Serhat'ta bulunan Melik Efdal'a haber gönderdiler. Onu posta vasitasiyla çabucak yanlarına getirdiler. Yanlarına gelince kendisinin hükümdarliga geçirilmesi hususunda onların fikir birliği içinde olmadıklarını gördü. Bu nedenle de hükümdarliga geçemedi. Nasiriye devletinin emirlerinin önde gelenleri, ona karsi gereken yardimi göstermediler. Misir'dan çıkıp Kudüs'e gittiler ve orada ikamete başladılar. Âdil'in askerlerini savasa tesvik ettiler. Âdil de kardesinin oğlunu saltanatı birakti ve Misir'in diğer beldelerinde kendi adına hutbe okuttu ve adına paralar bastirdi. Ancak Melik Efdal-, bu seferinde Misir-hlar'dan büyük miktarda asker topladi ve o askerlerle birlikte amcasinin yoklugunda Dimask'i ele geçirmek üzere harekete geçti. Bunu da Halep valisi olan kardesinin ve Humus hükümdari Esedüddin'in tavsiyesi üzerine yaptı. Dimask'a geldiginde sehrin disinda ordugah kurdu. Nehirleri kesti. Ağaçları kopardi. Meyveleri yedi. Mescidü'l-Kadem yanındaki otaginda ikamete başladı. Kardesi Zahir ve amcasinin oğlu Ese-dü'1-Kesir ile Hama askerleri yanına geldiler. Böylece askerlerinin sayısı çoğaldi, kuvveti arttı. Askerleri sehre girdiler. Onun sloganini yüksek sesle duyurdular. Halktan hiç kimse onlara tâbi olmadı. Sonra Melik Âdil askerleriyle birlikte Mardin'den yola çıkıp oraya geldi. Çevresinde kardesi Sultan Selahaddin'in emirleri ve yegenlerinden bir grup vardı. Misir'in tümü, önde gelen komutanları ve büyükleriyle ona takviye olmustu. Melik Efdal, ondan iki gün önce Dimask'a varmis, orayı tahkim edip muhafaza altına almisti. Melik Âdil, oğlu Muhammed el-Ka-mil'i Mardin'de naib olarak birakip Dimask'a gelmistı. Dimask'a girince Misirli ve diğer emirlerin çoğu onun yanında yer aldılar. Böylece Ef-dal'in durumu zayıfladı. Onların iyiliklerinden ve hayırlarından

ümidini kesdi. Sene sonuna kadar maiyetindeki askerleriyle Dimask'i kusatmaga devam etti. Sonra ileride de anlatilacagi gibi müteakip sene basinda bu durum çözüldü.

Bu sene Bagdat sehrinin surlarinin tugla ve kireçle yapılmasına baslandı. Bu is emirlere taksim edildi. Bu seneden sonra onarım tamamlandı. Böylece Bagdat sehri sel baskinlarından ve kusatmalardan yana emniyet altına alınmış oldu. Çünkü daha önce Bagdat'in Sur'u yoktu. [45]

Sultan Ebu Muhammed Yakub B. Yusuf

Sultan Ebu Muhammed Yakub b. Yusuf b. Abdülmü'min, Magrip ve Endülüs hükümdariydi. Magrip'te Mehdiye adini verdigi güzel bir sehir yaptirmisti. Yasantisi güzel, kalbi temiz ve dindar bir kimseydi. Malikî mezhebine mensuptu. Sonra Zahirî mezhebine intisap etti ve Ibn Hazm'a tâbi oldu. Bundan sonra da, Safiî mezhebine meyletti. Bazı sehirlerle Safiî kadilari tayin etti. Onbes sene müddetle hüküm sürdü. Çok cihad ederdi. Bes vakit namazda imamlık yapardi. Kadınlara ve zayıflara yakın bir kimseydi. Allah rahmet etsin. Sultan Selahaddin kendisine mektup yazarak Haçlılarla yapacagi savasta yardımını istemisti, ancak Sultan Selahaddin kendisine yazdigi mektupta Emirü'l-Mü'minin diye hitap etmedigi için öfkelenmiş, Sultan Selahaddin'in yardım istegini karsiliksiz birakmisti. Vefatından sonra yerine oğlu Muhammed tahta geçti. Babasinin yolunu takip etti. Babasına isyan etmiş olan birçok beldeler onun itaatine döndü. Ancak bundan daha sonra bu hanedanin üyeleri dagıldılar. Melik Yakub'tan sonra bu hanedan çöktü.

Bu sene Dimask'ta Meryem oğlu Isa oldugunu iddia eden bir adam ortaya çıktı. Kale naibi Emir Sarimüddin Bergus, onun Katip Imad hamami yanında asilmasını emretti. Burası, Babü'l-Ferec disinda ve iki kapi arasinda bulunan degirmenin karsisindaydi. Ancak bu hamam çok önceleri yıkılıp yok olmustur. Idam edildikten iki gün sonra halk Rafizîler'e hücum etti ve Babü's-Sagîr'de Vessab denen Rafizî birinin mezarına saldırdılar. Onu mezardan çıkarıp iki köpekle birlikte astılar. Bu hadise bu senenin rebiyülahir ayında cereyan etmistir.

Bu sene Horasan diyarında büyük bir kargasa meydana geldi. Bunun sebebi de suydu: Fahreddin Muhammed b. Ömer er-Râzî, Gazne hükümdari Melik Giyaseddin el-Gurî'nin yanına gelmişti. Melik Giyaseddin ona ikramda bulunmuş ve Herat sehrinde onun için bir medrese yaptırmisti. Gurluların çoğu Kerramî idiler. Razi'den hoslanmadılar ve ona yapılan ikram çok agirlarina gitti. Bu nedenle de onu hükümdarin yanından uzaklastirmak istediler. Onun için Hanefî ve Kerramî fakihle-rinden bir cemaat ile Safiîler'den bir grup alimi bir araya getirdiler. Halk arasında büyük itibar

gören, saygın bir şahsiyet olan Seyh İbn Kudve de bu toplantıda hazır bulundu. O, İbn Kerram'ın mezhebine mensuptu. İbn Heysem'e de intisabı vardı. Razî ile münazara yaptı. Münazaranın usulü disina çıkıp birbirlerine sövmeye ve hakarete bulunmaya başladılar. Ertesi gün halk büyük camide toplandı. Vaizin biri kalkıp konuşmaya başladı ve hitabesinde şöyle dedi:

«Ey insanlar! Bizler ancak bizce Rasûlullah'tan sabit ve sahih olarak geldigine inandığımız hadisleri kabul ederiz. Aristoteles'in ilmine, İbn Sina'nın küfür dolu sözlerine, Farabî'nin felsefesine ve Razî'nin karıştırarak ortaya çıkardığı iddialarına gelince, biz bunları bilmeyiz ve söylemeyiz. Bizim bilip söyledigimiz şey, sadece Allah'ın kitabı ve Rasûlünün sünnetidir. Peki dün Allah'ın dinini ve Rasûlünün sünnetini savunan bir İslâm âlimine delilsiz konuşan bir kelama tarafından ne diye sövölüp hakaret edilmisti?!»

Vaizin bu konuşması üzerine halk ağladı, feryadü figan etti. Kerramîler de ağlayıp yardım istediler. Bu hususta elit tabakadan bir gurup onlara yardımcı oldular. Durumu ve olup bitenleri hükümdara anlattılar. Hükümdar da Razî'nin, ülkesinden ayrılmasını emretti. Bunun üzerine Razi de Herat'a döndü. İşte bu nedenle Razî'nin kalbi Kerramîler'e öfkeyle dolup tasti. Onlara olan düşmanlığını her yerde ve mekânda dile getirmeğe başladı.

Bu sene halife, vaizlerin üstadı Ebü'l-Ferec b. Cevzî'den razı oldu, onu affetti. Ebü'l-Ferec b. Cevzî daha önce Vasi'ta sürgün edilmiş ve orada bes yıl mecburi ikamete tâbi tutulmuştu. Vasi'tliler ondan yararlanmışlar, ondan ders almışlar, fayda görmüşlerdi. Cezası bitince Bağdat'a dönen Ebü'l-Ferec'e halife hil'at giydirdi ve eskiden olduğu gibi Maruf-u Kerhî'nin mezarının yanındaki türbe-i serifte vaaz vermesine müsaade etti. Vaazına cidden çok büyük bir cemaat gelirdi. Halife de bir gün onun vaazını dinlemeğe gelmişti. Halifeye hitaben şöyle bir siir okumustu:

«Kendin yaptığın bahçeyi susuz bırakma.

O bahçeyi kendi bağış yağmurlarınla yesertip geliştirmistin.

Düzelttığın bir dalı kesme.

Seref binasının kurucusu, hâsâ bu binayı yıkacak değildir.

İslediğim bir suçum varsa eğer,

Sen yine affet ve beni bağışla.

Daha önce bağış elde etmek umuduyla sana ümid beslerdim,

Ama bugün sadece hosnutlugunu istiyorum senden.»

Ebü'l-Ferec İbn Cevzî'nin o gün söylediği siirlerden biri de sudur:

«Bir zamanlar niyetimizi bozduk. Sakî olduk. Ama karşı karşıya geldiğimizde sanki hiç birbirimize düşman değilmiş gibi olduk.

Geceler karardiginda öfkelenmistik.

Ama artik birbirimizden hosnud olduk.

Öldükten sonra kim bir gün yasayabilir artik.

Ama biz öldükten sonra tekrar canlanip hayat bulduk.»

Bu senede halife Nasir, Musul kadisi Ziyaeddin b. Sehrezorî'yi Bagdat'a çağirdi ve onu Bagdat kadilkudathgına atadi.

Bu sene Hafiz Abdülğanî el-Makdisî nedeniyle Dimask'ta büyük bir kargasa meydana geldi. Söyleki: Hafiz Abdülğanî, Emevi Camii'nde Hanbeliler maksuresinde konusuyordu. Bir gün akaiden bahsetti. Bazi seyler söyledi. Kadi îbn Zekî ile hatip Ziyaeddin ed-Doleî gidip Sultan-i Muazzam ve Emir Sarimüddin Bergus'la görüstüler. Hafiz Abdülğanî için Ars üzerinde istiva, Allah'in Ars üzerine inmesi, harf ve ses meselelerini konusmak üzere bir meclis kuruldu. Necm el-Hanbelî, diger fakih-

lerin görüslerine katildi, ancak Hafiz Abdülğanî, kendi görüsünde ısrar etti. Görüsünden vaz geçmedi. Diger fakihler ona karsi birlestiler. Kendisini ilgilendirmeyen bazi seyleri ona isnad ettiler ve susturmaga çalistilar. Nihayet Emir Bergus ona, «Bütün bunlar sapiklikta da sadece sen mi haktesin?!» deyince o da «evet!» diye cevap verdi. Onun bu cevabi kar-sisinde Emir Bergus öfkeleni ve onun sehirden sürgün edilmesini emretti. Ona sadece üçgün süre tanıdi. Bundan sonra Emir Bergus, kaledeki esirleri saliverdi. Bu esirler Hanbeliler'in minberini parçaladilar. O gün Hanbeliler mihrabinda ögle namazi kilmamadi. Oradaki hazineler ve sandiklar disari çikarildi. Büyük bir musibet meydana geldi. Fitnelerin gizlisinden de, açigından da Allah'a siginiriz. Bu münazara meclisi bu sene zilhicce ayinin yirmidördünde pazartesi günü düzenlenmistî. Hafiz Abdülğanî bundan sonra Baalbek'e göçtü. Oradan da Misir'a gitti. Hadisçiler onu yanlarında barindirdilar. Kendisine sefkat gösterip ikramda bulundular. [46]

Hicretin Besyüzdoksanbesinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Emir Mücahidüddîn Kaymaz Er-Rumî

Musul naibi. Buralari üstadinin oglu Nureddin Arslan zamanında istila etmistî. Akilli ve zeki bir kimse olup Hanefî fakihi idi. Safîi fakihi oldugunu söyleyenler de olmustur. Birçok tarihi hakikatleri ve hikayeleri ezberlemisti. Çok sayıda cami, medrese, hankâh ve han yaptırmisti. Her tarafa akan sadakalari vardi. İbnü'1-Esir onun için dediki: «O, dünyanın güzelliklerinden biriydi.» [47]

[1] İbn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/58-60.

- [2] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/60.
- [3] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/60.
- [4] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/61.
- [5] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/61.
- [6] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/61.
- [7] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/61.
- [8] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/61-68.
- [9] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/68.
- [10] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/68.
- [11] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/69.
- [12] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/69.
- [13] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/69-72.
- [14] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/72-75.
- [15] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/75-76.
- [16] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/76.
- [17] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/76.
- [18] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/76.
- [19] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/76-77.
- [20] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/77.
- [21] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/77.
- [22] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/77.
- [23] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/77-78.
- [24] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/79-80.
- [25] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/80-81.
- [26] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/81.
- [27] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/81-83.
- [28] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/83-84.
- [29] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/84-85.
- [30] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/85.
- [31] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/85.
- [32] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/85.
- [33] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/85.

- [34] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/85-86.
- [35] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/86-88.
- [36] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/88.
- [37] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/89.
- [38] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/89.
- [39] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/89-90.
- [40] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/90.
- [41] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/90-91.
- [42] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/91-92.
- [43] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/92.
- [44] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/92.
- [45] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/92-94.
- [46] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/94-97.
- [47] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/97.

Ebü'l-Hasan Muhammed B. Cafer .	2
Seyh Cemaleddin Ebü'l-Kasim..	2
Hicretin Besyüzdoksanahtinci Senesi	3
Hicretin Besyüzdoksanahtinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler .	4
Sultan Alaeddin Harezm Sah.	4
Nizameddin B. Mes'ud B. Ali	4
Ebü'l-Ferec B. Abdülmün'im B. Abdülvehhab .	4
Fakih Mecdüddin.	5
Emir Sârimüddin Kaymaz.	5
Emîr Lü'lü'	5
Seyh Sihabüddin Et-Tusî	5
Seyh Zaireddin Abdüsselâm El-Fârisî	5
Seyh Ve Allame Bedreddin B. Asker .	6
Sair Ebü'l-Hasan Ali	6
Ebu Alî Abdurrahim B. Kâdi'l-Esref	6
Hicretin Besyüzdoksanyedinci Senesi	8
Hicretin Besyüzdoksanyedincî Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler .	10
Abdurrahman B. Ali	10
I sfahanli Kâtip Imad.	12
Emir Bahaeddin Karakus.	13
Meklebe B. Abdullah El-Müstencidî	14
Ebu Maksur B. Ebi Bekir B. Sücâ'	14
Ebu Tahir Berekât B. Ibrahim..	15
Hicretin Besyüzdöksansekizinci Senesi	15
Hicretin Besyüzdöksansekizincî Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler .	15
Kadi Ibn Zekî	15
Hatip Doleî	16
Seyh Alî B. Alî B. Alis .	16
Sadr Ebü's-Senâ Hammad B. Hibetüllah.	17
Yenfusâ Binti Abdullah.	17
Sair Ibn Muhtesib Ebîts-Sükr.	17
Hicretin Besyüzdöksandokuzuncu Senesi	17
Sihabeddin'in Kardesi Melik Giyaseddin El-Gurî	18
Hicretin Besyüzdöksandokuzuncu Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler .	18
Emir Alemüddin Ebu Mansur .	18
Kadi Ziya Es-Sehrezorî	18
Abdullah B. Ali B. Nasr B. Hamza .	18
Vaiz Ibn Necâ.	19
Seyh Ebü'l-Berekât	19
Sit Celile Zümrüt Hatun.	20

Hicretin Altiyüzüncü Senesi	20
Hicretin Altiyüzüncü Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler	22
Ebü'l-Kasim Bahâeddin	22
Hafiz Abdülganî El-Makdisî	22
Ebü'l-Fütüh Es'ad B. Mahmud El-Îclî	23
Sair Benanî	24
Ebu Saïd Hasan B. Hâlid	24
Irakî Muhammed B. Irakî	25
Hicretin Altiyüzbirinci Senesi	25
Hicretin Altiyüzbirinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler	26
Ebü'l-Hasan Ali B. Anter B. Sabit El-Hüllî	26
Ebu Nasr Muhammed B. Sadullah	26
Ebü'l-Abbas Ahmed B. Mes'ûd	26
Ebü'l-Fidâ İsmâil B. Bertaîs Es-Sincarî	27
Ebü'l-Fadl B. İlyas B. Cami El-Erbilî	27
Ebü's-Saadat El-Hüllî	27
Ebu Galib B. Kemnune	28
Hicretin Altiyüzikinci Senesi	28
Hicretin Altiyüzikinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler	29
Serefüddin Ebü'l-Hasan	29
Takî İsa B. Yusuf	29
Ebu'l-Ganâim Merkî Sehlar El-Bagdadî	29
Ebü'l-Hasan Ali B. Suad El-Farisî	29
Hatun	30
Emir Mücireddin Tastekin El-Müstencidî	30
Hicretin Altiyüzüçüncü Senesi	31
Hicretin Altiyüzüçüncü Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler	31
Fakih Ebu Mansur	31
Seyh Abdülkadir Geylanî'nin Oglu Abdürrezzak	32
Ebü'l-Hazm Mekkî B. Zıyan	32
Hadım İkbâl	32
Hicretin Altiyüzdördüncü Senesi	32
Hicretin Altiyüzdördüncü Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler	36
Emir Bünyamîn B. Abdullah	36
Hanbel B. Abdullah	36
Abdurrahman B. İsa	36
Emir Zeyneddîn Karaca Es-Selahî	37
Abdülaziz Et-Tabib	37
Afif B. Ed-Derahî	37

Ebü'l-Hasan Muhammed B. Cafer

Ebü'l-Hasan Muhammed b. Cafer b. Ahmed b. Muhammed b. Abdü-laziz el-Abbas el-Hasimî. İbn Neccarî'den sonra Bağdat kadükudatlığı yapmisti. Ebü'l-Hasan b. Halden ve diğer üstadlardan Safîî fikhini öğrenmisti.

Mekke'de kadilik ve hatiplik görevlerinde bulunmustur. Aslen Mekkelidir. Ancak Bagdat'a göçmüş, orada dünya malına ve mertebelerine kavusmustur. Sonra bir muhazircinm kendi yazisini onun aleyhine tahrif etmesi nedeniyle kadilikten azledilmistir. Anlatildigina göre insanlar kendisini ziyarete giderlermis. Dogrusunu Allah bilir. Azledildikten sonra evine kapandi ve nihayet o haldeyken vefat etti. [1]

Seyh Cemaleddîn Ebü'l-Kasim

Yahya b. Ali b. Fadil b. Bereke b. Fadlan. Bagdat'ta Safiiler'in seyhi idi. Önceleri Nizamiye müderrisi Saîd b. Muhammed ez-Zar'dan fikh dersleri aldı. Sonra Horasan'a göçtü. Orada Gazzalî'nin öğrencisi Seyh Muhammed ez-Zebidî'den ders aldı. Bagdat'a döndü. Münazara ilmini, hesap ve feraiz ilimlerini öğrenmistir. Bagdatlılar'a seyyid oldu, lider konumuna geldi. Talebeler ve fakihler ondan yararlandılar. Onun için bir medrese yaptirildi ve orada ders vermege basladi. Ünü her tarafa yayildi. Öğrencileri çoğaldi. Kendisi çokça Kur'an-i Kerim okur, hadis dinlerdi. Güzel, letafetli ve zarif bir ihtiyardi. Siirlerinden biri sudur:

«Esrafin mertebesine ulasmak istersen,
Baskalarina yardimci ol ve insafli davran.
Bir zorba sana haksizlik edecek olursa onu zamana birak.
Çünkü zaman onun hakkindan tam olarak gelir.» [2]

Hicretin Besyüzdoksanaltinci Senesi

Bu sene basinda Misir ordusunun basinda bulunan melik Efdal, amcasinin elindeki Dimask sehrini kusatti. Sehire gelen nehirleri ve erzaklari kesti. Sehirde çok az miktarda ekmek ve su kalmisti. Is uzadi. Dimask askerlerinin kendilerine ulasamamasi için Levan'dan Lüd'e kadar bir hendek kazmislardi. Kis mevsimi geldi. Yagmurlar ve çamurlar çoğaldi. Safer ayi girince Melik Kâmil Muhammed b. Âdil, bir grup Türkmen ve Cezire ile Urfa ve Harran'dan getirdigi askerlerle beraber babasi Âdil'in yardimina geldi. O esnada Misir askerleri dagildilar. Her biri bir tarafa gitti. Zahir Haleb'e, Esed Hunius'a, Efdal da Misir'a döndü. Melik Âdil, böylece düşmanlarin tuzagindan kurtuldu. Halbuki daha önce sehri onlara teslim etmege niyetlenmistir. Nasiri emirleri, Efdal'm pesine takildilar ve onun Kahire'ye gelmesine engel olmak istediler. Melik Âdil'e de çabucak kendilerine kavusmasi için mektup yazdilar. O da hemen harekete geçerek onlarin yardimina geldi. Efdal Misir'a girdi ve Cebel kalesine sigindi. Artik zayıflamis, gücü azalmisti. Melik Âdil, Bereke denen yere konakladi. Misir'i ele geçirdi. Kardesinin oğlu melik Efdal, boyun büküp teslim oldu. Melik Âdil de ona Cezîre'yi ikta olarak verdi. Davranisinin kötülüğü nedeniyle onu

Sam'a sürgün etti. Melik Âdil kaleye girdi. Kadiligi tekrar Sadreddin Abdülmelik b. Dirbas el-Merdanî el-Kürdî'ye verdi. Hutbelerin yine kardesinin oğlu Mansur , adina okutulmasına, onun adına para bastırılmasına müsaade etti. Ama kendisi yönetimde müstakildi. Secaatli, sehametli, lider konumunda ve dindar bir kimse olduğu için sahip Safiyyüddin b. Sükr'ü vezirliğe tayin etti. Misir tahtına geçirmek için oğlu Kâmü'e de bir mektup yazarak Cezîre'den Misir'a gelmesini istedi. Oğlu geldi. Ogluna saygı gösterdi. İkranda bulundu. Kucakladı. Bagrina bastı. Fakihleri huzurunda toplantıya çağırdı. Kardesi oğlu Mansur b. Aziz'in hükümdarlığının sahih olup olmadığı hususunda fikirlerini sordu. Çünkü kardesinin oğlu Mansur on yasındaydı. Fakihler onun vesayet altında olusu nedeniyle hükümdarlığının sahih olmayacağı yolunda fetva verdiler. Bundan sonra Melik Âdil, emirleri huzurunda toplantıya davet etti ve onları oğlu Kamil'e biat etmeğe çağırdı. Ancak emirler ogluna biat etmek istemediler. Bunun üzerine kâh onları korkutarak, kâh imrendirip tesvik ederek şöyle dedi:

«Alimlerin verdikleri fetvayı dinlediniz. Biliyorsunuz ki İslâm ülkesinin sınırlarını küçük çocuklar değil, ancak büyük hükümdarlar koruyabilir!» Bu konuşmadan sonra emirler isin hakikatim kavradılar. Önce ona, sonra da oğlu Kamil'e biat ettiler. Hatipler halifeden sonra onun ve oğlunun muvaffakiyeti için dua ettiler. Adlarına para bastırıldı.

Dimask'ta da Âdil'in oğlu Muazzam İsa otoriteyi sağladı: Misir'da ise yönetim Kâmil'in eli altında idi.

Bu senenin sevval ayında Melik Âdil'in ana bir kardesi Emir Meli-küddin Ebu Mansur Süleyman b. Mesrur b. Celdek, Dimask'a döndü. O, Babü'l-Feradis dahilindeki Felekiye medresesinin vakfedicisidir. Mezari da oradadır. Dimask'ta bu senede vefat edinceye kadar saygı ve ikram görerek yasadı.

Bu sene ve bundan sonraki senede Misir diyarında siddetli bir kitlik meydana geldi. Bu yüzden zenginler de, yoksullar da helak oldular. İnsanlar Misir'i bırakıp Sam'a kaçtılar. Ancak çoğu yolda telef olduğundan az sayıda insan Sam'a ulaşabildi. Çünkü yollarda Haçlılar onları alıp götürüyorlar, azıcık erzak vererek aldatıyorlar, sonra da öldürüyorlardı. Irak diyarına gelince orada bolluk ve bereketle karsılaştılar.

İbn es-Saî dediki: «Bu sene Bağdat'ta bir horoz yumurtladı. Ben bunu bir topluluğa sordum; bunun gerçek olduğunu bana bildirdiler.» [3]

Hicretin Besyüzdoksanaltıncı Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Sultan Alaeddin Harezm Sah

Alaeddin Tekis b. Alparslan, Tahir b. Hüseyin evladmdandır. Ha-rezm

hükümdari olup Horasan'ın, Rey şehrinin ve diğer geniş iklimlerin hakimi idi. Selçuklu devletine son veren kısıdır. Âdil ve yasantisi güzel bir kimseydi. Güzel bir musiki bilgisine sahipti. Yasantisi mazbuttu. Hanefî mezhebine göre fıkıh okuması, fakih bir kimseydi. Usul de bilirdi. Hanefîler için bir medrese yaptırmıştı. Harezm'de yaptırdığı türbeye defnedildi. Kendisinden sonra oğlu Alaaddin Muhammed tahta geçti. Alaeddin Muhammed'e daha önce Kutbettin lakabını vermişti. Bu senede Sultan Hareznîşah'ın mezkur veziri öldürüldü. [4]

Nizameddin B. Mes'ud B. Ali

Yasantisi mazbut, Safî mezhebine mensup bir kimseydi. Ha-rezm'de büyük bir medresesi, muazzam bir camii vardı. Merv şehrinde de Safîiler için büyük bir cami yaptırdı. Ancak Hanbeliler ve seyhülislam denen seyhleri, Safîileri kışkırdılar. Bir rivayette anlatıldığına göre Hanbeliler, Safîiler için yaptırılan bu muazzam camiyi yakmışlardır. Böyle bir eseri yakmaga sevk eden etken, akıl ve din noksanlığıdır. Sultan Harezmşah, Hanbeliler'i, vezirin bu camiye yaptığı masrafları ödemekle yükümlü kıldı. [5]

Ebü'l-Ferec B. Abdülmün'im B. Abdülvehhab

Ebü'l-Ferec b. Abdülmün'im b. Abdülvehhab b. Sadaka b. Hizir b. Küleyb el-Harranî aslen Harranlıdır, ama Bağdat'ta doğmuş, orada vefat etmiştir. Evi de oradadır. Vefat ederken doksanaltı yaşındaydı. Çok hadis dinledi ve rivayet etti. Bir gurup hadis aliminden münferid rivayetlerde bulundu. Zengin ve tüccarların önde gelenlerinden idi. [6]

Fakih Mecdüddin

Mecdüddin Ebu Muhammed b. Tahir b. Nasr b. Cemil. Kudüs müderrisi idi. Önceleri Salâhiye medresesinde ders de veriyordu. Benî Cemilüddin adlarını taşıyan fakihlerin babasıdır. Bunlar önceleri Caruhi-ye medresesindeydiler. İmâdiye ve Dîmaiye medreselerine zamanımızda geçtiler. Sonra vefat ettiler. Geride sadece serhleri kaldı. [7]

Emir Sârimüddin Kaymaz

Sârimüddin Kaymaz b. Abdullah en-Necî. Sultan Selahaddin'in devletinin önde gelen büyüklerinden idi. Sultan'ın yanında üstad durumundaydı. Adîd'in ölümü esnasında kasrı teslim alan kişi odur. Çok miktarda mal sahibi oldu. Ama çok da sadaka verirdi. Çok vakıflar tesis etmişti. Bir günde 7.000 dinar altın sadaka olarak vermişti. Kalenin doğusundaki Kaymazîye medresesinin vakifidir. Dârülhadisî'l-Esrefîye, kendisinin eviydi. Orada bir hamamı da vardı. Melik Esref burayı daha sonra satın alarak Darülhadis haline getirdi. Hamamı yıktı ve orayı medresenin seyhî için mesken haline getirdi. Kaymaz

vefat edip de mezarına defnedildiğinde evi ve esyaları yağmalandı. Çok miktarda mali olduğu söyleniyordu. 100.000 dinardan fazla mali ele geçirilmisti. Daha fazla mal sahibi olduğu saniliyordu. Kendi çiftliklerinin ve köylerinin arazisine mallarini gömüp saklardi. Allah affetsin. [8]

Emîr Lü'lü'

Misir diyarinin hacıplerindendi. Sultan Selahaddin'in zamanında büyük emirlerden biriydi. Denizdeki donanmayı teslim almisti. Nice bahadiri esir almış, nice gemiyi kirip parçalamisti. Çokça cihad etmesinin yanısıra bol miktarda sadaka vermisti. Hergün çok miktarda nafaka da--gitirdi. Onun zamanında Misir'da bir kitlik meydana gelmisti. 12.000 \ kisiye 12.000 ekmegi sadaka olarak dagitmisti. [9]

Seyh Sihabüddin Et-Tusî

Misir diyarmdaki Safî uleniasmdandır. Menâzilü'1-Izz denilen ve Takiyyüddin Sahinsah b. Eyyub'a nisbet edilen medresenin seyhidir. Gazzalî'nin öğrencisi Muhammed b. Yahya'nin arkadaşlarındandı. Misir hükümdarlari nezdinde kıymeti ve mertebesi vardı. Onlara iyiligi emreder ve kötülükten men ederdi. Bu senede vefat etti. Cenazesine büyük bir kalabalık katildi. Ölümüne halk çok üzüldü. [10]

Seyh Zahireddin Abdüsselâm El-Fârisî

Halep'teki Safîilerin seyhidir. Fikhi Gazzalî'nin öğrencisi Muhammed b. Yahya'dan aldı. Râzîye'de öğrencilik yaptı. Misir'a göçtü. Orada Safîi türbesinde müderrislik yapması teklif edildi, ancak kabul etmedi. Haleb'e döndü ve vefat edinceye kadar orada ikamet etti. [11]

Seyh Ve Allame Bedreddin B. Asker

Dimask'taki Hanefîler'in reisi idi. Ebu Sâme «O Ibn Akkade diye taninirdi» demistir. [12]

Sair Ebü'l-Hasan Ali

Ebü'l-Hasan Ali b. Nasr b. Ukayl b. Ahmed el-Bagdadî. Hicretin 595. senesinde Dimask'a geldi. Güzel inciler içeren bir siir divanı vardı. Baalbek valisi Melik Emced'i övmüştür. Onun siirlerinden biri sudur:

«İnsanların sanslilari hariç, hepsinin durumu eksik ve noksandır.

Kiminin sansi yoktur, ama durumu iyidir.

Ben seçkin ve iffetli kimselerden servet edindim.

Her ne kadar yanımda bir servet yoksa da.» [13]

Ebu Ali Abdurrahim B. Kâdi'l-Esref

Allâme bir kisi olup fasih ve belig kimselerin üstadi idi. Asil adi Abdurrahim b. Kâdi'l-Esref Ebü'l-Mecd Ali b. Hasan b. Beysanî el-Mevl el-Ecel Kadi Fadil'dir. Babasi Askalan'da kadiydi. Fatimiler'in iktidari zamaninda oglunu Misir'a gönderdi. Orada Ebül-Feth Kadus'tan ve digerlerinden insâ yazisini öğrendi. Bütün belde halklarinin, hatta Bagdat halkinin da fevkine çikip yükseldi. Zamaninda esi ve benzeri olmadigi gibi zamanimiza kadar da bir benzerine rastlanmamistir. Sultan Selahaddin, Misir'a hâkim olunca onu kâtibi, arkadası, veziri ve hemde-mi kildi. Onu aile efradından ve çocuklarından daha çok seviyordu. Ikisi el ele verdiler. Nihayet Sultan Selahaddin çeşitli iklimleri ve beldeleri fethetti. Sultan bu fetihleri kilici ve süngüsüyle gerçeklestiriyordu. Ebu Ali Abdurrahim ise kalemi, dili ve fesahatiyla gerçeklestiriyordu. Kadi Fadil yani Ebu Ah Abdurrahim, çokça mala sahip olduğu için bol miktarda sadaka verir, namaz kılar, oruç tutar ve çeşitli iyiliklerde bulunurdu. Hergün ve gecede mutlaka Kur'an'i hatmederdi. Buna ek olarak nafile ibadetlerde de bulunurdu. Merhametli, yasantisi mazbut, içi temiz, niyeti halis bir kimseydi. Misir diyarında onun Safiiler ve Malikiler için medresesi vardı. Müslüman esirleri, Hiristyanların elinden kurtarmak için vakıflar kurmustu. 100.000'den fazla kitabı vardı. Hiçbir vezirin, alimin ve hükümdarin bu kadar kitabı olmamisti. Ebu Ali Abdurrahim yani Kadi Fadil, hicretin 502. senesinde dogdu. Melik Âdil'in rebiyülahir ayinin altısında sah günü Misir'in Kasr mintikasına girişi esnasında kendi medresesinde aniden vefat etti. Cenazesine büyük bir kalabalık istirak etti. Melik Âdil de vefatinin ikinci gününde mezarını ziyaret etti ve ölümüne çok üzüldü. Sonra Melik Âdil, Safiyyüddin b. Sükr'ü vezir tayin etti. Vezir Safiyyüddin, Kadi Fadil'in vefatini duyunca bu devlet var olduğu müddetçe Cenâb-i Allah'tan onu tekrar diriltmemesi için dua ve niyazda bulundu. Çünkü onunla Kadi Fadil arasında rekabet vardı. Kadi Fadil vefat etti. Hiç kimseye kötülüğü ve zulmü dokunmadı. Devlet kademesinde kendisinden daha büyük biri görülmedi. Vefati nedeniyle sairler onun için güzel mersiyele yazdılar. Onun için mersiye yazanlardan biri de Kadi Hibetullah b. Senaülmülk'tür ki mersiyesi şöyledir:

«Abdurrahim (Kadi Fadil) halk için bir rahmetli, onunla arkadas olan, azaba ugramaktan emin oldu.

Ey onu ve sebeplerini benden soran kisi!

O göklere yükseldi. Sen şimdi onu göklerin kenarlarından sor.

Vezirlik rütbesi, isteyerek kendisine geldi.

O uzun süre bu görevle kendini yordu.

Mutluluğu kendisinin kapilarına geldi.

Kendisi mutluluk kapilarına giden biri olmadı.

Hükümdarlar bizzat onun yanina gelirlerdi.

Kendisi boyun egip hükümdarların kapisina giden degildi.

Hükümdarlari zail olucu seylerle mesgul etti. Ama kendisi mabedinde zikirle ugrasti. Namaz kildi, oruç tuttu, kendini böylece yordu. Rahatliginin garantisi, nefsinin yormaktaydi. Çabucak dünya lezzetlerinden koptu. Çünkü âhiretteki güzelliklere güveniyordu ve inanliyordu. Dünya kendi niülküyle iftihar etsin bakalim. Oysa kendisi ilmi ve kitaplariyla övünüyor. Oruç tutanlar, namaz kilanlar, allâmeler, Ilmiyle amel edenler, mal bahsedenler ve hibe edenler, Iftihar edin.»

Yüksek derecede edebî bir şahsiyet olmasına ragmen Kadi Fadil'in uzun bir kasidesinin bulunmayisi hayret vericidir. Onun mektuplari arasinda tek tük, bir veya iki beyitlik siirleri vardir. Siirlerinden biri sudur:

«Cömertlik yaparak bagislari bizden önce dagittiniz. Sizler kadar kendilerinden bahsedilen ve anlatilan kimse yoktur. Sizi bu hususta geride birakacagimi saniyordum önceleri, Ama kalbim hastalandi. Hiçkirik bastirdi.»

Su siir de ona aittir:

«Benim sahibim vardir. Hiçbir vakit zamanin zulmünden korkmuyorum. Hiçbir vakit

Çünkü o sahibim, her zaman belâlara karsi bana destektir.

Zamanin musibetleri beni isirirsa,

Ben de onun bayragi altinda o musibetlere hücum ederim.»

Kadi Fadil, ilk zamanlariyla ilgili söyle bir siir yazmistir:

«Bütün yazarlari görüyorum ki,

Senelerce yetecek riziklari vardir.

Onlar arasinda benim rizkim yoktur.

Sanki ben Kirâmen Kâtibin melekleri gibi yaratilmisim.»

Bal arisi ile sari ari hakkında söyle bir siiri vardir:

«Ikisi karsilikli vizildadilar.

Ve haksizlik verdiklerinden Ötürü millet onlari kovdu.

Bal ansi sari arinin aksine cömertlik yapar,

Ama tam tersine sari ari övülür, bal arisi kinanir.»

Su siir de ona aittir:

«Öyle bir halde geceledik ki ask gizlenir,

Ama aski açıklamak mümkün degildir.

Kapicimiz gecedir, ona dedik ki:

Eger yanimizdan uzaklasacak olursan sabah hücum eder.»

Melik Aziz'in cariyelerinden biri Melik Aziz'e siyah anberle örtülü altın bir düğme göndermistir. Melik Aziz, cariyenin bununla neyi amaçladigini sorunca Kadi Fadil ona su siiri okumustu:

«Sana içinde ince bir sanatla islenmiş altından bir düğmenin bulunduğu anberi hediye etmistir.

Anberin içinde altın düğmenin bulunmasiyla su mana kastedilmistir:

Iste böyle karanlikta gizlice beni ziyaret et.»

Ibn Halikan dediki: Kadi Fadil'in lâkabi hususunda çeşitli seyler söylenmistir. Kimi onun lakabinin Muhiddin, kimi de Mücireddin oldugunu söylemistir. Ammare el-Yemenî'nin ifadesine göre onun lakabi Cemil'dir. Onu Iskenderiye'den getiren kisi Adil veya Salih'tir. Onun iyilikleri çoktur.»

İbn Halikan onun biyografisini bizim anlattigimiz sekilde detayli olarak nakletmistir. Bunda çok fazlalik vardır. Dogrusunu Allah bilir. [14]

Hicretin Besyüzdoksanyedinci Senesi

Bu sene Misir'da siddetli bir kitlik meydana geldi. Bu yüzden zengin fakir bir çok insan öldü. Bunun ardisira daha siddetli bir kitlik meydana geldi. Öyleki Seyh Ebu Sâme'nin Zeyn adli eserinde anlattigina göre Melik Âdil, bir ay zarfinda kendi öz parasiyla 220.000 ölünün kefenini temin etmistir. Bu sene Misir'da köpek ve insan lesleri yanında çok sayıda küçük çocuk eti yenildi. Babalari ve anneleri, Ölen küçük çocuklari pisirip etlerini yiyorlardi. Bu halk arasında yayginlasti. Bu yüzden kimsenin kimseyi kinadigi ve ayipladigi yoktu. Yiyecek, çocuk ve les kalmayinca kuvvetli kimseler zayıflari yakalayip kesiyor ve yiyorlardi. Kisi yoksul birini hile ile eline geçiriyor, güya kendisine yemek yedirmek veya birsey vermek bahanesiyle evine getiriyor, sonra onu bogazlayip yiyordu. Bazilari kendi karilarini dahi kesip yiyorlardi. Bu durum halk arasında hiç kinamaya ve sikayete meydan vermeksizin yayginlasmisti. Hatta bunu yapanlar birbirlerini hakli görüyorlardi. Adamin birinin yanında 400 insan basi görülmüstü. Hastalari tedaviye çağrılan birçok tabip de evlerde kesilip yenilmisti. Örneğin adam tabibi evine çağiriyor, sonra onu kesip yiyordu. Varlikli ve mal sahibi bir adam mütehassis bir hekimi evine çağirmisti. Hekim korkarak gitti. Adam onu evine götürürken yolda karsilastigi insanlara sadaka veriyor, Allah'i zikrediyor ve kutsuyordu. Bunu çokça yapıyordu. Hekim onun bu durumundan kuskulandi, ama bununla birlikte tamahkârlık onu adamin evine gitmege zorladi. Geldiklerinde adamin evinin harap halde oldugunu gördü. Hekim yine süphelendi. İçeride bulunan arkadasi disari çıktığında

adama, «Bize av olarak bunu mu getirdin?!» dedi. Hekim bunu duyar duymaz korkup evden disari firladi. Adamla arkadasi hemen pesine takildilar. Kovalamaga basladilar. Hekim büyük zorluklarla kendini onlardan kurtarabilmisti!

Yine bu sene Hicaz'la Yemen arasinda yirmi köyden ibaret Anze diyarinda siddetli bir veba salgim görüldü. Bu yirmi köyün onsekizinde insanlar helak oldular. Buralarda ne bir ev, ne de atese üfleyen bir insan kaldi. Hepsi öldü. Geride mallari ve davarlari sahipsiz kaldi. Kimse bu köylere girip ikamet edemiyordu. Aksine buralara yaklasan kimse aninda ölüyordu. Allah'in azap ve gazabindan yine Allah'a siginiyoruz. Geride kalan iki köye gelince, buralarda tek bir kisi dahi ölmedigi gibi, çevrelerinde meydana gelen hadiselerden haberleri de yoktu. Aksine bunlar normal yasantilarina devam ettiler. Ilim ve hikmet sahibi olan yüce Allah noksanliklardan münezzehtir.

Bu sene Yemen'de garip bir olay meydana geldi. Söyleki: Abdullah b. Haniza el-Alevî denen biri Yemen'in birçok beldesini istila eti. 12.000 kadar süvari ve çok sayida piyade askeri topladi. Yemen hükümdari Ismail b, Tugtekin b. Eyyûb ondan korktu. Bu adamin, kendi hakimiyetine son verecegine inandi. Ona mukavemet edemeyeceginden ötürü artik kesin olarak helak olacagini düşündü. Ayrica emirleri, bu konudaki mesverette kendisine muhalefet ettiler. Neticede Cenâb-i Allah, Abdullah b. Hamza'nin ordusunun üzerine bir yildirim sevk etti. Piyade ve süvarilerinden olusan bir topluluk disinda bütün askerleri Öldüler. Geride kalanlar da kendi aralarinda ayriliga düstüler. Muiz onlara baskin yapti ve onlardan 6.000 kisiyi öldürdü. Böylece Tugtekin, kendi tahtinda güven içinde oturmaga devam etti.

Bu sene Serhat'ta bulunan Efdal ile Halep'te bulunan kardesi Zahir arasinda mektuplasma oldu. Bunlar Dimask'i kusatip, Muazzam b. Âdû'in elinden almak, burayi Efdal'a vermek, sonra Misir üzerine yürüyüp orayi da Âdil ile oglu KânuTin elinden almak üzere anlastilar. Çünkü Âdil ile oglu Kâmil ahdi bozmuşlar, Misir'da Mansur adina okunan hutbeyi iptal etmisler, verdikleri sözde durmamislardi. Bu iki kardes Misir'i ele geçirince, Misir Efdal'a birakilacak, Dimask ise Haleb'i elinde tutan Zahir1 e ek olarak verilecekti. Âdil bu iki kardesin anlasmalarindan haberdar olunca Dimask'ta bulunan oglu Muazzam Isa'ya bir askerî birligi takviye olarak gönderdi. Bu askeri birlik iki kardesten önce Dimask'a ulasti. Iki kardes ise zilkade ayında Baalbek tarafindan Dimask'a gelmekteydiler. Nihayet geldiler ve Mescidü'l-Kadem tarafinda ordugah kurdular. Sehir siddetli bir kusatma altindaydi. Hanü'l-Kadem tarafindan askerler surlara tirmandilar. Gece hücumu olmasaydi sehir hemen hemen fethedilmek üzereydi. Sonra Zahir, Dimask'm Efdal'a verilecegine dair yapmis oldugu anlasmanin uygun olmadigini

gördü. Buranın önce kendisine verilmesi gerektiği kanaatine vardı. Sonra Misir'i fethettiklerinde Efdal'm orayı teslim almasını düşündü. Bu durumu kardesine bildirince kardesi Efdal buna muvafakat etmedi. Anlaşmazlığa düştüler. Ittifakları bozuldu. Dimask hakimiyeti hususunda çekişmeğe başladılar. Etraflarındaki emirler de dağıldılar. Sulh için Melik Âdil'e mektup yazıldı. O da bu iki kardesin istegini kabul ettiğini bildirdi ve iktalara Cezire beldelerinden ilaveler yaptı. Maar-ra'nin da bazı kazalarını onlara verdi. Hicretin 598. senesinin muharrem ayında askerler Dimask'tan ayrıldılar. Her birinin askerleri kendilerine ikta olarak verilen beldelere gidip oralari teslim aldılar. Anlatımı uzun sürecektir olaylar cereyan etti. Zahir ve kardesi Efdal, Musul valisi Nureddin Arslan el-Atabegî'ye mektup yazarak amcaları Âdil'in elinde bulunan Cezire mintikasındaki şehirleri kuşatmasını istediler. O da askerleriyle birlikte bu iş için harekete geçti. Sincar valisi, amcasının oğlu Kutbeddin'e bu hususta haber saldı.

Melik Âdil tarafından kuşatma altına alınan ve uzun süre baskı altında tutulan Mardin hükümdarı da onlarla birleşti. Birleşik ordu Harran üzerine yürüdü. Orada Melik Âdil'in oğlu Faiz, emir olarak bulunmaktaydı. Onu bir süre kuşatma altında tuttular. Sonra barış haberini alınca sulhe yöneldiler. Bu da Fâiz'in onlardan bu husustaki talebi üzerine oldu. İşler sakinleşti ve eski haline döndü.

Bu sene Gurlu Giyaseddin ile kardesi Sihâbeddin, Harezmsah'm sahip olduğu bütün beldeleri malları ve mülkleri ele geçirdiler. Onlar için uzun süren olaylar cereyan etti.

Bu sene Sam beldelerinden başlayarak Cezire, Rum ülkesi ve Irak'a kadar uzanan büyük bir deprem meydana geldi. En şiddetlisi Sam'da vuku bulmuştu. Sam'da birçok evi yıkılmış, birçok mahalle tahrip olmuştu. Busra'ya bağlı bir köy yere batmıştı. Sam mintikasinin ve diğer yerlerin sahillerine gelince orada da birçok şey telef oldu. Trablus, Sur, Akkâ ve Nablus'a bağlı birçok yer harap oldu. Nablus'ta Harretüs-samire'den başka sağlam bir yer kalmadı. Nablus'ta ve köylerinde yıkıntılar altında kalan 30.000 kişi öldü. Dimask Camii'nin doğu minaresinin büyük bir kısmı yere düştü. Ondört serefe yıkıldı. Külâse ve Nûrî hastahanelerinin büyük bir kısmı da yıkıldı. İnsanlar meydanlara çıkarak medet dilemeğe başladılar. Yapısı çok sağlam olmakla birlikte Baal-bek kalesinin de büyük bir kısmı çöktü. Deniz, Kıbrıs'a kadar açılıp kara görüldü. Birçok gemi kıyıya çarptı ve bu durum doğu mintikasına kadar uzandı. Bu yüzden birçok ev yıkılıp harap oldu. Sayılamayacak derecede insan canından oldu. Mir'atü'z-Zaman adlı eserin sahibi, «Bu sene deprem nedeniyle 1.100.000 kişi öldü» demistir.

Baska bir rivayette anlatıldığına göre deprem nedeniyle sayısı belirtil

emeyecek derecede çok insan ölmüştür. Doğrusunu noksanlıklardan münezzehe olan yüce Allah daha iyi bilir. [15]

Hicretin Besyüzdoksanyedîncî Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Abdurrahman B. Ali

Abdurrahman b. Ali b. Muhammed b. Ali b. Abdullah b. Hammadî b. Ahmed b. Muhammed b. Cafer el-Cevzî b. Abdullah b. Kasim b. Nadr b. Kasim b. Muhammed b. Abdullah b. Abdurrahman b. Kasim b. Muhammed b. Abdullah b. Abdurrahman b. Kasim b. Muhammed b. Ebî Bekir es-Siddîk. Âlim, hafız ve vaiz bir kimseydi. Lakabi Cemalüddin, künyesi ise Ebü'l-Ferec'di. İbn Cevzî diye meshur olmuştur. Kureys kabilesinin Teym korundandır. Bağdatlıdır. Hanbelî mezhebine mensuptur. Emsalsiz alimlerden, birçok ilimde kendini gösterdi ve baskalarını geride bıraktı. İrili ufaklı 300 kadar eser tasnif etti. Kendi eliyle de 200 cilt kadar kitap yazdı. Vaaz tekniğinde essiz bir insan olduğu, kendisinden önce böyle bir vaiz görülmediği gibi vaizlikte kendisinden sonra da ona ulaşan biri görülmedi. Fesahat, belagat, halavet, te'sir ve bedii manalara dalmakta esi yoktu. Görülen maddî şeyleri hayret verici bir şekilde veciz ibarelerle örnek gösterirdi. Çabuk anlar ve idrâk ederdi. Algılaması hızlıydı. Az kelimelerde çok manaları toplardı. Bütün ilimlerde söz sahibiydi. Tefsir, hadis, tarih hesap, astronomi, tıp, fıkıh, lügat ve nahiv gibi çeşitli ilimlerde de sözü geçerdi. Burada saydığımız takdirde yeri daraltacak çok sayıda tasnif eseri vardı. Zâdû'l-Mesîr adıyla meshur bir tefsiri vardır. Bundan daha kısa fakat onun kadar meshur olmayan bir tefsiri daha vardır. Ahmed b. Hanbel'in Müsned'inde, Sahih-i Buharî ile Sahih-i Müslim ve Camiü't-Tirmizî'de yer alan hadislerin çoğunu toplayan Camiü'l-Mesânid adlı eseri vardır. Araplarla Acemlerden bahseden el-Muntazam fi Tevarihi'1-Ümem adlı yirmi ciltlik bir tarihi vardır. Biz bu kitabımızda Abdurrahman b. Ali b. Cevzî'nin yaptığı işlerin çoğundan ve biyografisinden bahsetmişizdir. Âlemin haberlerini tarihe kaydeder, yazardı. Nihayet kendisi tarih oldu. Sair onun hakkında tam kendisine uyacak su siiri insâd etmiştir:

«Sürekli tarih üzerinde çalışırdın.

Nihayet seni tarihe yazılmış olarak gördüm.»

Makâmât ve Hutep, el-Ehadisü'1-Mevzua, el-İlelû'1-Mütenâhiye fi'1-Ehâdisil-Vâhiye gibi eserleri de vardır.

Hicret'in 510. senesinde doğdu. Üç yaşındayken babasını kaybetti. Ailesi bakir tüccarlığı yapardı. Yetiskinlik çağına vardığında halası onu Muhammed b. Nasir ei-Hafız'ın mescidine götürdü. Kendisi şeyhin yanından ayrılmadı. Ondan kiraat ve hadis ilimlerini tahsil etti. Hadis dinledi. İbn Zagonî'den fıkıh dersleri aldı. Vaazları ezberledi. Vaaz vermeğe

başladığında yirmi yasını bulmuş, ya da bulmamıştı. Ebu Mansur el-Cevalikî'den Arap dili ve edebiyatını öğrendi. Çocuk yastayken de dindardı. Kendini muhafaza ederdi. Baskalarıyla fazla oturup kalkmaz, süpheli şeyleri yemez, cuma namazı kılmak için hariç, evinden hiç çıkmazdı. Çocuklarla oynamazdı. Vaaz vermeğe başladıktan sonra vaaz meclisine halifeler, vezirler, emirler, hükümdarlar, alimler, yoksullar ve her sınıftan insanlar gelirlerdi. Vaaz meclisinde en azından 10.000 kişi toplanırdı. Bazan 100.000 veya daha fazla kişinin geldiği de olurdu. Bazan hatirinden geçenleri hemen manzum veya mensur olarak ifade ederdi. Kısaca o, essiz bir vaaz üstadı, emsalsiz bir alimdi. Âlicenab, tenezzülsüz, yüksek şahsiyetli bir kimseydi. Şahsiyeti, makamından daha üstündü. Bu da onun mensur ve manzum konuşmalarında açıkça görülürdü. Siirlerinden biri şöyledir:

«Kıymetli, hatta üstün olan şeyleri ele geçirdim hep,

Uzun ve zorlu yollara koyuldum ben,

Emeller beni yarı yollara sürüklüyorlar,

Mutlu kişinin ümitleri doğrultusunda korusu gibi.

Basari beni, baskalarını ulaştırmakta yoracak ve bitkin düşürecek hedeflere ulaştırdı.

İlim eğer konuşan bir şahıs olsaydı,

Ben de ona benim gibi birini ziyaret edip etmediğini sorsaydım; hayır, diye cevap verirdi.»

Baskalarına ait olduğu da söylenen şu siir de kendisine aittir:

«Az bir azıkla kanaat edersen,

Halk arasında kendisine kızılmayan hür bir kimse olarak kalırsın.

Ey bu günlük azığım, eğer bugün bana akacak olursan,

Ben inci ve yakutlara sahip olmadığımı üzülmem.»

Ebü'l-Ferec İbn Cevzî'nin ciddi çok manzum ve mensur eserleri vardır. Lafzü'l-Cuman fî Kâne ve Kâne adını verdiği bir kitabı vardır. Onun «Ümmetimin ömrü altmış ile yetmiş sene arasındadır» hadisiyle ilgili şöyle güzel bir sözü vardır:

«Bizden öncekilerin ömürleri, uzun süre çölde yasadıklarından ötürü uzun olmuştur. Ama kervanlar ikamet için şehirlere geldiklerinde onlara haydi bineklere, denildi.»

Adamin biri ona «Oturup tesbih mi çekeyim yoksa istigfarda mı bulunayım?» diye sorunca o şu cevabı vermişti:

«Kirli elbisenin buhura daha çok ihtiyaci vardır.»

Can çekistigi esnada kendisine «Vasiyetim kime yapıyorsun?» diye sormuslar, o da su cevabi vermisti:

«Bu, tavani ocakta olan bir çamurdur.»

Vaaz esnasinda halife Müstadî'nin bulunduğu tarafa dönüp söyle demisti:

Ey mü'minlerin emiri! Eger konuşacak olursam senden, eger susacak olursam da sana zarar gelmesinden korkuyorum. Adamin birini sana, "Allah'tan kork" demesi, senin için baskalarinin, «Siz Allah tarann-dan bagislanmis bir ailedensiniz» demelerinden daha hayirlidir. Hz. Ömer b. Hattap söyle derdi: «Bir valimin veya tayin ettigim yöneticimin zulmettigini duyar da onu azarlamazsam, demekki ben de zalimim!» Ey mü'minlerin emiri! Hz. Yusuf, kitlik zamaninda açlari unutmamak için karnim doyurmazdi. Hz. Ömer de kitlik zamaninda karnina tas baglar ve karni açlıktan guruldadigi halde karnina, «Guruldama! Allah'a yemin ederim ki insanlar bolluga kavusmadigi sürece, Ömer ne yag, ne de sismanlatıcı baska bir sey yemeyecektir!» derdi.

Onun bu uyarisi.üzerine halife Müstadî agladi ve çok miktarda sadaka dagitti. Mahpuslari serbest birakti. Bir grup yoksula giyecek verdi.

Önceki kisimlarda da anlatildigi gibi Ebü'l-Ferec b. Cevzî hicretin 510. senesinde dogmustu. Bu sene ramazan ayinin onikisinde cuma gecesi aksamla yatsi arasinda seksenyedi yasindayken vefat etti. Cenazesini insanlar baslarinda tasidilar. Cenazesine çok büyük bir kalabalik istirak etmisti. Bâb-i Harp mezarliginda babasinin mezarinin bitisigine, iman Ahmed b. Hanbei'in de mezarinin yaknina defnedildi. O gün cidden görülmege deger muazzam bir gündü. Hatta o gün için denilmis-ki: «İzdihamin fazlaligindan, sicakligin da siddetinden ötürü bir grup insan orucunu bozdu.»

Ebü'l-Ferec İbn Cevzî mezarinin üzerine su beyitlerin yazilmasini vasiyet etmisti:

«Ey affi çok olan!

Ey yaninda kayitli günahimin çok bulunduğu yüce nievlâ! Günahkar, elleriyle isledigi günahların bagislanmasini, Ümid ederek sana geldi. Ben bir misafirim. Misafirin görecegi sey, Kendisine yapılacak iyilik ve ihsandır.»

Ebü'l-Ferec İbn Cevzî'nin üç erkek evladi vardı. Abdülaziz, onun en büyük oğluydu. Babasinin sagliginda hicretin 554. senesinde genç yasta vefat etti.

Ebü'l-Kasim Ali, babasina isyan eden ve ona karsi gelen biriydi. Mihnet

zamanında ve diğer zamanlarda babasını çok rahatsız etmişti. Babasının yokluğunu fırsat bilerek Vasit sehrinde kitaplarını çok ucuza satmıştı.

Muhiddin Yusuf ise Ebü'l-Ferec İbn Cevzî'nin en necip ve asil oğludur. Yaşça diğerlerinin küçüğüdür. Hicretin 580. senesinde doğdu ve babasından sonra vaaz vermeğe başladı. İlim tahsil etti. Arastırmalarda bulundu. Akranlarını geride bırakıp yükseldi. Sonra Bağdat muhte-sipliği yaptı. Daha sonra halifeler tarafından çevre ülkelerin hükümdarlarına özellikle Sam'daki Eyyübîler'e elçi olarak gönderildi. Bu elçiliği nedeniyle hükümdarlardan elde ettiği servet ve itibar sayesinde Di-mask'ın Nessabîn semtinde Medresetül-Cevzîye'yi insâ ettirdi ve oraya vakıflar bağladı. Sonra diğer hükümdarlardan da bol miktarda mal ve para elde etti. Daha sonra hicretin 640. senesinde halife Müstasim'in sarayında üstad oldu. Bu görevi, Cengizhan'm oğlu Harun Türkî hadisesinde halifeyle birlikte öldürölünceye kadar devam ettirdi.

Ebü'l-Ferec İbn Cevzî'nin kızları da vardı. Bunlardan biri Ra-bia'ydi. Rabia, Mir'atü'z-Zaman adlı eserin sahibi Septe Ebü'l-Muzaffer b. Müzâî'nin annesidir. Bu tarih derli toplu çok faydalar içeren bir kitaptır.

" İbn Hallikan, el-Vefeyât adlı eserinde Ebül-Ferec b. Cevzî'den bahsetmiş, onu övmüş, âlimliğinden ve tasnifatından ötürü onu sükranla anmış tir. [16]

İsfahanlı Kâtip İmad

Seceresi şöyledir: Muhammed b. Muhammed b. Hamid b. Muham-med b. Abdullah b. Ali b. Mahmud b. Hibetullah b. el-Lüh. İsfahanlı katip İmad diye meshur olmuştur. Çesitli tasnif eserlerin ve risalelerin sahibidir. Kadi Fadil'in çağdasi olup onun zamanında şöret bulmuştur. Kadi Fadil'in zamanında şöret olan bir kimse de Fazil'dir.

Katip İmad hicretin 519. senesinde İsfahan'da doğdu. Bağdat'a geldi. Orada Nizamiye müderrisi Seyh Ebu Mansur Said b. Rezzaz'dan ders aldı. Hadis dinledi. Sonra Sam'a göçtü. Melik Nureddin Mahmud b. Zengî'nin gözüne girdi. Yanında itibar sahibi oldu. Onun maiyetinde katiplik yaptı. Nureddin Mahmud onu İmadiye denilen ve Babü'l-Ferec dahilinde inşa etmiş olduğu medreseye hoca olarak tayin etti. Kendisi orada kalıp ikamet ettiginden ve ders verdiğinden ötürü o medreseye de îmadiye denildi. Yoksa kendisi o medreseyi inşa etmiş değildi. Orayı insâ eden, Nureddin Mahmut'tu. Orada ilk ders veren de kendisi değildi. Aksine kendisinden önce orada birkaç hoca ders vermisti. Nitekim bu husus, Nureddin'in biyografisinden bahsederken önceki sayfalarda anlatılmıştir. Sonra Katip İmad, Sultan Selahaddin'in devletinde de katiplik yaptı. Kadi Fadil onu över ve ondan sükranla bahsederdi.

Kâtip tznad'in konuşmalarında donukluk ve gevseklik vardı. Ama imlâsi çok

düzgün ve keskindi.

Kadi Fadil, bir gün arkadaşlarına, "konusun" dedi. Onlar da konustular ve Kâtip îmad'î yukarıda geçen vasıflarla nitelediler, ancak Kadi Fadil ona isnad edilen bu nitelemeyi kabul etmedi ve şöyle dedi:

«Kâtip İmad çakmak gibidir. Disi soguktur, ama içi atestir.»

Kâtip İmad'ın Cerîdetü'n-Nasr fî Suârâi'1-Asr, el-Fethu'1-Kudsî, el-Berkü's-Samî gibi secîli tasnif eserleri, çeşitli ibareleri ve kasideleri vardır.

Kâtip İmad bu senenin ramazan ayı basında, yetmişiki yasındayken vefat etti ve Sofiye mezarlığına defnedildi. [17]

Emir Bahaeddin Karakus

Hadim edilmiş yigitlerdendi. Sultan Selahaddin'in devletinin büyük katiplerinden ve emirlerindendi. Secaatli, sehâmetli, atilgan bir kimseydi. Adid vefat edince Kasr'î teslim aldı. Kahire surlarını bütün Misir'i da içine alacak şekilde onardı. Sahabîlerin Misir diyarındaki ganimetleri paylastıkları yer olan Maksem'e kadar gitti. Cebel kalesini yaptırdı. Sultan Selahaddin, içindeki birçok mekanları tamir etmesi için Akkâ'yi ona teslim etmişti. Kendisi oradayken Akkâ, kusatma altına alınmış. İslâm askerleri oradan çıktıklarında kendisi de çıkanlar arasındaydı. Sonra İbn Mestup oraya girdi. Anlatıldığına göre esir düsmüş ve 10.000 dinar ödeyerek esaretten kurtulmuş, sonra Sultan Selahaddin'in yanına dönmüştü. Sultan Selahaddin de onun esaretten kurtuluşuna çok sevinmişti.

Emir Bahaeddin Karakus, bu sene vefat edince Melik Âdil onun terekesine el koydu. İktalari ve emlaki, Melik Âdil'in oğlu Kâmil Muham-nied'e verildi.

İbn Hallikan dediki: «Karakus'un acaip hükümler verdiği söylenir. Hatta bazıları bu hususta Kitabü'l-Fasûs fî Ahkâni-i Karakus adını verdikleri güzel bir cüz tasnif etmişlerdir.»

Bu konuda çok şeyler söylenmiştir, ama öyle sanıyorum ki bunlar ona isnad edilen uydurma şeylerdir. Çünkü Sultan Selahaddin ona çok itimad ederdi. Yoksa böyle a,cayip hükümler veren birine itibar gösterir ve itimad eder miydi hiç? Doğrusunu Allah bilir. [18]

Meklebe B. Abdullah El-Müstencidî

Türk'tü, âbid ve zahid bir kimseydi. Seher vakti müezzinin minarede söyle bir kaside okuduğunu duymustu:

«Ey gece adamları, gayrete gelin Bu vakitte yapılan dualar geri çevrilmez. Azim ve aski olmayan bir kimse Geceleyin kalkıp ibadet etmez.»

Meklebe, bunu duyunca agramaya başladı ve müezzine, «Ey müezzin daha söyle», dedi. Müezzin de şöyle karşılık verdi: «Gece geçip gitti, Sevgilim de

artık yalnız kaldı.»

Meklebe bunun üzerine öyle bir çiglik attı ki, çiglikten hemen sonra ruhunu teslim etti. Sabah olunca halk onun kapisında toplandı. Halk arasında mutlu olan kimseler onun naasma ulasan kimselerdi. Yüce Allah ona rahmet etsin. [19]

Ebu Maksur B. Ebi Bekir B. Sücâ'

Bagdat'in Merkels köyündendir. İbn Nokta diye bilinir. Gündüzleri Bagdat çarsılarında dolasır ve "kâne kâne ve'1-mevâliye" siirini okurdu. Ramazan gecelerinde halki sahura çağırıp uyandırirdi. Zarif ve sakaci bir kimseydi. Kardesi Seyh Abdülganî ise zâhid bir kimse olup salihlerin büyüklerindendi. Bagdat'ta ziyaret edilen bir tekkesi vardı. Müridleri ve tabileri vardı. Fetihlerde eline geçen ganimetleri biriktirmezdi. Bir gecede bin dinari sadaka olarak dağıttı. Arkadaşları oruçluydu, ama iftarları için onlara bir şey saklamadı.

Halifenin annesi onu saraydaki has cariyelerinden biriyle evlendirdi ve cariyeye 10.000 dinar çeyiz verdi. Bir sene geçmeden bu çeyizleri harcadılar. Yanlarında sadece bir havan kaldı. Dilencinin biri kapiya gelip ısrarla bir şeyler isteyince Abdülganî, evdeki o havam da çıkarıp verdi ve, «Sunu al ve bununla otuz günlük geçimini sağla, insanlardan bir şey dilenme. Yüce Allah'a karşı çirkince hareketlerde de bulunma.» dedi. Aslında o dilenci de salih insanlardan ve seçkinlerdendi. Dilenci gidip Abdülganî'nin kardesi Ebu Mansur'a sunu söyledi:

«Yazıklar olsun sana. Sen çarsılarda dolasıyor, siir okuyorsun. Kardesin ise söyle ve söyle iyi bir kimsedir.»

Ebu Mansur, onun bu sözlerine karşı irticalen şu iki beyitlik siiri okudu:

«Ceza boncugunu inciye benzeten zarar eder. Kahpeyi utangaç bir hürle kıyaslayan da ziyana düşer.

Ben sarki okuyorum, kardesim ise bir noktaya kadar zahiddir, Sütün de bir kısmı tatlı olur, bazan acı olanına da rastlanır.»

Bir defasında Ebu Mansur'un yanında Hz. Osman'ın, Hz. Ali'nin yanında öldürüldüğü söylenince o şöyle cevap verdi:

«Yanında Osman b. Affan gibi bir adam Öldürülürken mazeret beyan eden bir kimsenin,

Sam'da da Yezid'in Özrünü kabul etmesi gerekir.»

Böyle demesinden ötürü Rafizîler onu öldürmek istediler. Bir gece halki sahura uyandırmak için halifenin sarayının önünden geçmekteyken halife kanepesinin üzerinde hapsirmca, Ebu Mansur ona hayir duada bulundu.

Bunu duyan halife de ona 100 dinar gönderdi ve Rafizîler'e karsi bu sene vefat edinceye kadar.korunmasi için ferman yazdi. Allah rahmet etsin. [20]

Ebu Tahir Berekât B. Ibrahim

Ebu Tahir Berekât b. Ibrahim b. Tahir el-Husuî. Mesihatinda îbn Asakîr'e ortak oldu. Onun vefatindan sonra yirmiyedi sene daha yasadi. Bu sene bir torunu dogdu. Ebu Tahir, bu sene vefat etti. Allah rahmet etsin. [21]

Hicretin Besyüzdöksansekizinci Senesi

Bu sene, Seyh Ebu Ömer Muhammed b. Kudâme, Kasyun dagi eteklerinde bir cami yaptirmaga basladi. Bu zat daha önce ayni yerde bir de medrese yaptirmisti. Seyh Ebu Davud Muhasinü'1-Ganî adinda bir adam da ona malî destek saglamisti. Nihayet cami duvarlari adam boyu kadar yükselince para tükendi. Erbil valisi Melik Muzaffer Gögerî b. Zeyneddin, insaatin tamamlanmasi için ona bol miktarda para gönderdi. Insaata Berdâ'dan su getirilmesi için de 1.000 dinar toplandi. Ancak Dimask valisi Melikü'l-Muazzam, cami banisinin oradaki birçok Müslüman mezarim açip ölüleri baska yere naklettigini gerekçe göstererek buna müsaade etmedi. Seyh Ebu Ömer de bu is için bir kuyu kazdi ve kuyunun çıkrintinin ipini çekecek bir de katir temin etti. Bu amaçla oraya da bir vakif kurdu.

Bu sene Mesrîk diyarinda Harezmlüer'le Gurlular arasinda uzun süren savaclar cereyan etti.

Bu sene Mecdüddin Yahya b. er-Rebî, Nizamiye'de ders verdi. Ona kiymetli siyah hil'atlar ve kaftanlar giydirildi. Ders verisi esnasinda medresede alimler ve ayan hazır bulundular.

Bu sene Ebü'l-Hasan Ali b. Süleyman el-Cilî, Bagdat kadiligina atandi. Ona da hü'at giydirildi. [22]

Hicretin Besyüzdöksansekizinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler Kadi Ibn Zekî

Seceresi söyledir: Muhammed b. Ali b. Muhammed b, Yahya b. Ab-dülaziz Ebü'l-Meâlî el-Kureysî Muhyiddin. Diniask kadilkudati idi. Babasi da, dedesi de, dedesinin babasi Yahya b. Ali de kadilik yapmislardi. Bu sülaleden Diniask'ta ilk hâkimlik yapan, dedesinin babasi Yahya b. Ali'dir ki o, ayni zamanda Hafiz Ebü'l-Kasim b. Asakîr'in ana tarafindan dedesidir. Ibn Asakîr, tarihinde onun biyografisini anlatmis, ancak Ku-reys kelimesine bir ilave yapmamistir.

Seyh Ebu Sâzne dediki: «Eger iddia ettikleri gibi Emevî ve Osmanî olsalardi, Ibn Asâkir bunu anlatirdi. Çünkü Emevî ve Osmanî olmakla, onun dedesi ve dayilari Muhammed ile sultan için bir seref vardir. Bu eger dogru

olsaydi, Ibn Asâkir tarafından bilinmeyen gizli birsey olmazdı.

Kadi Ibn Zekî, Kadi Serefüddin Ebu Sa'd Abdullah b. Muhammed b. Asran'dan ders aldı. Rahle-i tedrisinden geçti. Hakimlikte ona naiblik yaptı. O naibliği ilk terk eden kisidir ve fethedildiği zaman da Endülü's'te ilk hutbe irad eden kisidir. Nitekim bu husus önceki kısımlarda da anlatılmıştı. Daha sonra Kadi Ibn Zekî, Dimask kadiligin'a atandı. Halep kadiligi da ona ek görev olarak verildi. Dimask Canili'nin vakıflarının naziri idi. Vefatından birkaç ay önce nazirlikten azledildi. Yerine Semseddin b. Leysî atandı.

Kadi Ibn Zekî, öğrencileri mantık ve kelâm ilmiyle uğrasmaktan men eder, Medresetü'n-Nûriye'de öğrencilerin yanında bu gibi kitapları gördüğü takdirde kitapları parçalardı. Gazzalî'nin el-Misbah adlı akaid kitabını ezberler ve öğrencilerine de ezberletirdi. Selahaddin türbesinin karsisindeki Külâse medresesinde tefsir dersi verirdi. Onunla îsmaili-ler arasında anlaşılmazlık meydana geldi. Onu öldürmek istemeleri üzerine namaza gidebilmek için evinden camiye bir kapı açtı. Sonra aklını oynattı. Sarâ'ya benzer bir hastalığa yakalandı. Bu senenin saban ayında vefat etti. Kasyûn dağı etegindeki türbesine defnedildi. Rivayete göre Hafız Abdülganî, ona beddua etmiş, onun bedduası nedeniyle bu çaresiz hastalığa yakalanıp ölmüştür. Hatip Doleî de bu sene vefat etti. Bu ikisi Hafız Abdülganî'ye karşı harekete geçmişler ve aralarında ittifak kurmuşlardır. İkisi de bu sene öldüler ve baskalarına ibret oldular. [23]

Hatip Doleî

Ziyaeddin Ebü'l-Kasim Abdülmelik b. Zeyd b. Yasin es-Salebî ed-Doleî. Dole, Musul'un bir köyüdür. Hicretin 518. senesinde doğan Hatip ed-Doleî, Bagdat'a gelip Safî mezhebine göre fikh dersleri aldı. Hadis dinledi. Ebü'l-Feth el-Kerruhî'den Tirmizî'nin Sünen'ini, Ebü'l-Hasan Ali b. Ahmed el-Berdî'den de Neseî'nin Sünen'ini dinledi. Sonra Di-mask'a geldi. Orada hatiplik yaptı. Gazzalî'ye medresesinde ders verdi. Zâhid, takvali, hak hususunda heybetli ve doğru yolda olan bir kimseydi. Bu senenin rebiyülevvel ayının ondokuzunda salı günü vefat etti. Ba-bü's-Sagîr'deki şehidliğe defnedildi. Cenazesine görülmeye değer büyük bir kalabalık istirak etti. Vefatından sonra hatipliğe kardesinin oğlu Muhammed b. Ebül-Fadl b. Zeyd atandı. Kardesinin oğlu o zaman otuz-yedi yaşındaydı. Baska bir rivayette anlatıldığına göre yerine kendi oğlu Cenialeddin Muhammed hatip olarak atanmıştır. Ibn Zekî, oğlu Zekî'yi bu göreve atamış, oğlu da sadece bir vakit namaz kildirmisti. Cemaleddin, Melik Âdil'in kardesi Emir Alemüddin'i aracı yaparak bu göreve atanmış ve hicretin 635. senesinde vefat edinceye dek bu görev de kalmıştır. [24]

Seyh Alî B. Alî B. Alis

Yemenli âbid ve zâhid bir kimsedir. Külase'nin dogusunda ikamet ederdi. Harika halleri ve kerametleri vardı. Onun kerametlerim Seyh Alemüddin es-Sehavî kendisinden nakletmiş ve Ebu Sâme de böyle rivp-yetlerde bulunmustur. [25]

Sadr Ebü's-Senâ Hammad B. Hibetullah

Sadr Ebü's-Senâ Hammad b. Hibetullah b. Hammad el-Harranî. Tacirdi. Nureddin es-Sehid'in zamanında hicretin 511. senesinde dogdu. Bagdat'ta, Misir'da ve diger beldelerde hadis dinledi. Bu senenin zilhicce ayında vefat etti. Siirlerinden biri sudur:

«Kisinin memleketleri dolasmasi ona,
Kendi memleketinde bulunmayan güzellikleri kazandırır.
Görmez misin ki satrançtaki piyon,
Çokça dolastigindan ötürü güzelligine güzellik katar.» [26]

Yenfusâ Bînti Abdullah

Halife Müstadi'nin azatli cariyelerinden olup onun en önemli göz-delerindendi. Müstadi'nin vefatından sonra insanlar arasında âlimlere ve yoksullara ihsanda bulunan, çok, sadaka verip iyilik yapan bir insan haline geldi. Bagdat'ta Maruf-u Kerhî türbesinin yanındaki kendi türbesinde de çok sadaka ve hayir yapilir oldu. [27]

Sair Ibn Muhtesib Ebîs-Sükr

Mahmud b. Süleyman b. Saîd. Musulludur. Ibn Muhtesib diye meshur olmustur. Bagdat'da fikh öğrendi. Sonra çeşitli beldelere seyahatlerde bulundu. Ibn Sehrezorî ile arkadaşlık etti ve onunla birlikte Bagdat'a geldi. Ibn Sehrezorî, Bagdat kadiliginin atanınca onu da Nizamiye vakiflarinin nazirligina getirdi. Siir söylerdi, İçkiye dair siirleri vardı. Bu siirlerde hayir olmadigi için, ayrıca bu tür seylerden uzak kalmak istedigimden onlari buraya almak istemedim. [28]

Hicretin Besyüzdoksandokuzuncu Senesi

Sibt Ibn Cevzî, Mir'at adli eserinde söyle demistir: «Bu sene muharrem ayinin sonunda cumartesi gecesi gökteki yildizlar yerlerinden oynadilar. Doguya ve batiya adeta dalgalanir gibi kaydilar. Saga sola dagilan çekirgeler gibi uçustular. Böyle bir olay sadece peygamber efendimizin bi'seti senesinde ve hicretin 241. senesinde görülmüstü.»

Bu sene Dimask kalesinin surlarinin tamirine baslandı. İlk önce Bâbü'n-Nasr'a bitisik güney bati burcu onarildi.

Bu sene halife Nasir, Melik Âdil'e ve oğullarina hil'atlar ve fütüvet salvarlari

gönderdi.

Bu sene Melik Âdil, oğlu Musa Esrefi Mardin'i kusatmaga gönderdi. Sincar ve Musul ordulari da ona yardımci oldular. Sonra Zahir vasitasiyla baris yapildi. Baris antlasmasi geregince Mardin valisi her sene ona 150.000 dinar Ödeyecek ve hutbe, Âdil adina okunacak, paralarda Âdil adina bastirilacakti. Ayrica ne zaman askeri yardım isterse Mardin askerleri hemen yardımına kosacaklardi. Bu sene Moriye hankâhinin yapimi tamamlandi. Buraya Seyh Sihabüddin Ömer b. Muhammed es-Sehrezorî tayin edildi. Beraberinde bir cemaati da vardi. Digerlerine verildigi kadar bunlara da erzak ve maas verildi.

Bu sene Melik Âdil, Misir'da bela çıkarmalarından korktuğu için Melik Aziz'in oğlu Muhammed'i ve kardeslerini Urfa'ya sürgün etti.

Bu sene Gürcüler Azerbaycan'ın Divin sehrini istila ettiler. Ahaliyi öldürüp mallarini yagmaladilar. Çünkü Divin meliki fasiklikla, içki içmekle ugrasiyor, memleket idaresine bakmiyordu. Allah onu kahretsin, bu sebeple kâfirler Müslümanlari bozguna ugratip esir aldilar. Bütün bunlar, kiyamet gününde o fâsik hükümdarin boynunda bir günah zinciri olusturacaktır. [29]

Sihabeddîn'in Kardesi Melik Giyaseddin El-Gurî

Kendisinden Sonra Yerine Oğlu Mahmud Geçti. O da babasinin lakabmi tasidi. Giyaseddin; akilli, tedbirli, cesaretli bir kimseydi. Çok savaslar yaptigi halde bayragi yere düsmemisti. Safî mezhebine mensuptu. Safîiler için muazzam bir medrese yaptirmisti. Yönetimi ve yasantisi son derece güzeldi. [30]

Hicretin Besyüzdoksandokuzuncu Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler Emir Alemüddîn Ebu Mansur

Süleyman b. Sirve b. Cender. Melik Âdil'in baba bir kardesidir. Bu sene muharrem ayinin ondokuzunda vefat etti ve îftiras mahallesinde Babü'l-Feradis dahilinde medrese olarak planlanan kendi evine defnedildi. Bu medrese için hamami tümüyle vakfetti. Allah hayrini kabul etsin. [31]

Kadi Ziya Es-Sehrezorî

Ebü'l-Fazail Kasim b. Yahya b. Abdullah b. Kasim es-Sehrezorî el-Musuli Bagdat Kadilkudati idi. Nureddin'in zamaninda Dimask Kadil-kudatligi yapan Kemaleddin Sehrezorî'nin kardesinin ogludur. Kema-leddin Sehrezorî, Sultan Selahaddin'in zamaninda hicretin 566. atanmasini vasiyet etti. Bu vasiyeti uygun görülerek Ziya es-Sehrezorî kadiliga getirildi. Sonra bu görevden alinarak yerine İbn Ebi Asron atandi. Kendisi de hükümdarlara elçi olarak gönderildi. Daha sonra Musul kadiligina atandi. Bir süre sonra Bagdat'a çağrildi. Orada iki yıl dört ay müddetle kadilik yaptı. Daha sonra halifeden, istifasinin kabulünü istedi. Halife onu çok sevdiğinden ötürü

istifasini kabul etmedi. Karisi Sit-tül-Mülûk, halifenin annesine ricada bulundu. Karisi halifenin annesi tarafından kiymet gören bir kadindi. Karisinin ricasi üzerine Ziya es-Sehrezorî'nin istifasi kabul edildi. Kendisi de çok sevdiği Hama kadilagina gitti. Orayı çok seviyordu. Bu yaptigından ötürü ayıplandı. Kendisi faziletli ve güzel siirler yazan bir kimseydi. Bu sene receb ayinin ortasında Hama'da vefat etti. [32]

Abdullah B. Ali B. Nasr B. Hamza

Künyesi Ebu Bekir'dir. Bagdatlidir. Ibn Miristaniye adıyla tanınmıştır. Meshur ve faziletli kimselerdendir. Hadis dinleyip derlemistir. Tabip ve müneccimdi. Felsefe ve tarih bilirdi. Divanül-Islâm fî Tarih-i Dari's-Selâm adli bir eser tasnif etmiş ve bu eseri 360 bölüm halinde tertiplemiştir. Ancak eser pek meshur olmamıştır. Ibn Hübeyre'nin sireti-ni de derlemistir. Kendisi Hz. Ebu Bekir sülalesinden olduğunu iddia ederdi. Ancak bu iddiası nedeniyle eleştirilmiştir. Sairin biri bu iddiası için onun hakkında söyle bir siir okumustur:

«Soyu sopu bırak. Teym kabilesine satar,ma,
Çünkü hecin develeri saf develerin yavrusudur.
Sen Teym kabilesine kendini yamamaga çalışıyorsun,
Tipki Hayse Beyse'nin Teinim kabilesine kendini yamayisi gibi.» [33]

Vaiz Ibn Necâ

Ali b. Ibrahim b. Necâ Zeyneddin Ebü'l-Hasan ed-Dimaskî. Vaizdi, Hanbelî mezhebine mensuptu. Bagdat'a geldi. Orada fikh dersleri aldı. Hadis dinledi. Sonra memleketi Dimask'a döndü. Hicretin 564. senesinde Nureddin tarafından Bagdat'a elçi olarak gönderildi. Orada hadis rivayet etti. Sonra Sultan S'elahaddin'in gözüne girdi. Onun yanında itibar sahibi oldu. Ammare el-Yemenî ile akrabalarını jurnallayan kişi kendisidir. Onun bu jurnali neticesinde Ammare ve arkadaşları idam edilmişlerdi. Vaiz b. Necâ Misir'da da mevki sahibi bir kimseydi. Kudüs'te cuma hutbesini irâd ettikten sonra aynı gün halka bir konuşma daha yapmısti. O gün görölmege değer muazzam bir gündü. Vaiz Ibn Necâ yiyecek ve giyecek hususunda hükümdardan daha lüks bir hayat yasiyordu. Yanında çok güzel yirmiden fazla cariye vardı. Her biri 1.000 dinar değerindeydi. Geceleri bunların hepsine ugrar, hepsiyle cinsel iliskide bulunurdu. Bütün bu lüks hayattan sonra yoksul olarak öldü. Öyleki, kefenini temin edecek kadar dahi parası kalmamısti. Kendisi minberde iken Vezir Talaf b. Rezik için su siiri okumustu:

«İhtiyarlığım, gençlik budagını kirip yok etmiştir. Dogan, karga yuvasına konmuştur. Sen uyuyorsun ama belaların gözü açıktır, uyanıktır.

Musibetlerin disi seni birakip geri çekilecek degildir. Bir hazine olan ömrünün geri kalan kısmi ne kadardir. Sen onu hesapsiz yere harcayip tükettin.» [34]

Seyh Ebü'l-Berekât

Muhammed b. Ahmed b. Said et-Tikritî Müeyyed adıyla meshur olmustur. Edip ve sair bir kimseydi. Hanbeliyken Hanefilige geçen, sonra Safiîlige geçen nahivci Vecih'le ilgili olarak Nizamiye medresesinde nahiv dersi verirken söyle bir siir okumustur:

«Bakin hele, benden Vecih'e su mesaji iletin,
Gerçi onun mesajlara ve mektuplara kiymet verdigi yoktur.
Ey Vecih! Sen Ibn Hanbel'den sonra Numan'in mezhebine geçtin,
Çünkü yiyecekler seni buna muhtaç hale getirmisti.
Sen dinin icabi olarak da Safiî'nin kavlini benimsemis degilsin,
Aksine sen, ele geçirecegin seye tutkunsun.
Süphesiz kısa bir süre sonra sen, Malikî mezhebine geçeceksin,
Bak bakalim o zaman ne diyeceksin?!» [35]

Sit Celîle Zümrüt Hatun

Halife Nasir Lidinillah'm annesi ve halife Müstadi'nin zevcesidir. Saliha bir hatunolup çokça ibadetle mesgul olurdu. Sayilamayacak derecede iyilik, ihsan ve hayirlari vardi. Bir çok vakiflar tesis etmistir. Ma-ruf-u Kerhî'nin mezarinin bitisiginde kendisi için bir türbe yaptirmisti. (Bu sene vefat etti, cenazesine büyük bir kalabalik istirak etti. Taziyesi bir ay kadar devam etti. Oglunun halifeligi zamaninda yirmidört sene sözü ve emri geçerli bir hanim efendi olarak ömür sürdü.

Bu sene Seyh Sihabuddin Ebu Sâme dogdu. Zeyl adli eserde kendi biyografisini uzun uzadiya anlatmistir. Bu biyografisini anlatirken ilim yoluna koyulusunun ilk zamanlarini da dile getirmistir. Çesitli eserler tasnif ettigini, bir çok siirler yazdigini da ifade etmistir. Vefatindan sonra durumunun iyi olduguna dair müjdeli rüyalar görölmüstür.

Bu sene Tatar hani Cengizhan ortaya çıktı. Hakimiyetini birçok yere yaydi. Allah müstehakini versin. Tatarların ve maiyetindeki Türk emirlerinin uymaları için bir yasa çıkarmisti. Cahiliyet hükümlerini arayan kimseler ancak bu yasaya uyabilirlerdi. Cengizhan, Töli'nin babasidir. Hülâgû'nun da dedesidir. Hülâgû ki insallah ileride yeri geldiginde de anlatilacagi gibi hicretin 656. senesinde halife Müstasim'i ve Bagdathlar'i katleden kisidir. Dogrusunu noksanliklardan münezzehe olan yüce Allah daha iyi bilir. [36]

Hicretin Altiyüzüncü Senesi

Bu sene Latinler, Kudüs'ü Müslümanların elinden geri almak için asker topladılar. Ancak Cenâb-i Allah onları Bizanslılar'la savastırarak bu isten alıkoydu. Söyleki, onlar Kudüs'e giderlerken Kostantiniyye yanından geçmişler, Kostantiniyye'deki emir ve komutanların kendi aralarında anlaşılmazlığa düştüklerini görmüşlerdi. Bu nedenle Kostantiniyye'yi kusattılar ve zor kullanarak orayı fethettiler. Üç gün boyunca Bizanslılar'ın bir kısmını öldürdüler, bir kısmını da esir aldılar. Şehrin dörtte birinden çoğunu yaktilar. Bu üç gün zarfında Bizanslılar'ın kimi öldürüldü, kimi yoksul düştü, kimi de zincire vurulup esir alındı. Bir kısmı da Ayasofya kilisesine sigindi. Latinler kiliseye de hücum ettiler. Kesisler, ellerinde İncil'lerle karsılarına çıkıp İncil'den ayetler okuyarak onlardan af ve merhamet dilediler. Ancak Latinler, onların bu yalvarışlarına aldırmadılar. Aksine hepsini öldürdüler. Kilisedeki ikonları ve sayılamayacak derecede altın işlemeli eşyaları, haçlarda ve duvarlardaki ziynet malzemelerini aldılar. Dilediğini yapan, esirgeyen ve bağışlayan Allah'a hamd olsun.

Sonra Latin hükümdarları, aralarında Kostantiniyye'ye kimin hükümdar olacağı hususunda kura çektiler. Bunlar üç hükümdardı. Biri Venedik Doge idi ki, bu kör bir ihtiyardı. Ata bindiginde atın yularını baskaları çekerti. İkincisi Markis Fransis, üçüncüsü ise Kont Baudouin idi. Üç defa kur'a çekildi. Her üçünde de kur'a asker ve teçhizat bakımından diğerlerinden üstün olan Kont Boudouin'e çıktı. Latinler onu Kostantiniyye'ye imparator yaptılar. Diğer iki hükümdar ise bazı bölgelere sahip oldu. Kostantiniyye imparatorluğu Bizans'tan alınıp Latinler'in eline geçti. Bu sene, Latinler'e geçen hakimiyet, Kont Boudouin'in ölümüne kadar Latinlerin elinde kaldı. Sonra Latinler Sam diyarına hücum ettiler. Kostantiniyye'ye sahip oldukları için güçlenmişlerdi. Akkâ'ya gelip ordugah kurdular. Gur taraflarında ve oralara bağlı İslâm bölgelerinin çoğuna hücum ettiler. Müslümanların bir kısmını öldürdüler, bir kısmını esir aldılar. Dimask'ta bulunan Melik Âdil onlara karşı harekete geçti. Mısır ve doğu eyaletlerinin ordularını yardıma çağırdı. Gelen takviye birliklerle birlikte gidip Akkâ yakınlarında ordugah kurdu. Latinlerle aralarında şiddetli bir savaş, büyük bir muhasara cereyan etti. Sonra iki taraf ateskes yapıp barıştılar. Melik Âdil o bölgelerden bazılarını Latinler'e bıraktı. Innâ lillahi ve innâ ileyhi râciün (dogrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz).

Bu sene Harezmliler'le doğudaki Gurlular arasında anlatımı burada uzun sürecek çok savaşlar cereyan etti.

Bu sene Musul valisi Nureddin ile Sincar valisi Kutbeddin ve Saîd Esref b. Âdil el-Kutub savastılar. Sonra barış yaptılar. Esref, Nured-din'in kızkardesiyle evlendi. Evlendiği hatun, Atabekiye binti İzzeddin Mes'ud b. Mevdud b. Zengî idi ki o, Kasyun dağı eteklerindeki Atabekiye vakfını

sahibidir. Türbesi de oradadır.

Bu sene Misir, Sam, Cezire, Kibris ve diger beldelerde büyük bir deprem meydana geldi. el-Kâmil adli eserinde Ibnü'1-Esir bundan bahsetmistir.

Bu sene Mahmud b, Muhammed el-Humeyrî adli bir tüccar Hadre-mut'u, Zifar'i ve diger bazi beldeleri istila etti. Buralardaki hakimiyeti hicretin 620. senesine kadar devam etti.

Bu senenin cemaziyelevvel ayında Bagdat'ta Kadükudat Ebü'l-Hasan Ali b. Abdullahn b. Süleyman el-Cilî için vezirin konaginda bir meclis akdedildi. Yapilan durusmada onun rûsvet aldigi tesbit edildi. Bu nedenle görevden azledildi. Fâsik oldu ve basindaki takkesi çıkarildi. Kadilik görevini iki sene üç ay müddetle sürdürmüstü.

Bu sene Melik Rükneddin b. Kiliç Arslan vefat etti. Felsefecilerin itikadina bagliydi. Bu itikada bagli olan kimseler için de bir sigmakti. Ölümünden önce büyük bir atilganlik gösterdi. Ankara valisi olan Öz kardesini kusatma altina aldi. Bu kusatma senelerce sürdü. Nihayet kardesi, aziksizlikten bitkin düstü. Sehri ona mecburen teslim etti. Buna karsilik kardesine bazi beldeleri verecegini söyledi. Sehri teslim alır almaz kardesininin ve kardesi ogullarini hile ve tuzak kurdurarak öldürttü ama bundan sonra kendisi de sadece bes gün yasadi. Cenâb-i Allah ona bir kulunç agrisini musallat etti. Yedi gün yedi gece bu hastaligi çekti ve öldü.

«Gök ve yer, onlar için gözyasi dökmedi. Onlara mühlet de verilmedi.» (ed-Duhân, 29).

Ölümünden sonra yerine oglu Eflah Arslan geçti. Eflah Arslan'in yasi küçüktü. Tahtta bir sene kaldi. Sonra hükümdarlik elinden alindi ve amcasi Keyhüsrev tahta geç

Bu sene Vasit sehrinde Batmiler'den bir çok kimse öldürüldü.

Ibnü'1-Esir dediki: Bu sene receb ayında bir grup sûfî Bagdat hankâhmda semâ için toplandilar. Cemal el-Hüllî onlara su siiri okudu:

«Ey beni kinayan kisi, dur bakalim hele,

Yasianmisligim ve saçimin agirmishgi beni kinamak için yeter.

Bir gençlik gördüm, sanki hiç gelmemis gibidir.

Bir ihtiyarluga ugradim. Sanki üzerimden hiç kalkmayacak gibidir.

Vuslat gecelerinin evvelini ve sonunu sikayet ediyorum.

Gazel dinlerken âsikin rengi sararir.

Eger sitemim size dönerse,

Yasamak bana helal olsun ve devam etsin.

Maruz kaldığım seylerden ötürü hiç aldiris etmiyorum.

Ben mal ve aileye de ilgi duymuyorum.»

Sûfîler âdet üzere harekete geçtiler. Aralarında Ahmed er-Razî adında biri vecde geldi, bayılıp yere düştü. Onu kimildattıklarında Ölmüs olduğunu gördüler. İbn Sâî'nin ifadesine göre o, salih bir kisi olup Seyhü's-Süyûh Sadr Abdurrahim'in arkadasıydı. İnsanlar onun cenazesine katıldılar ve Bâb-i İbrîz mezarlığına defnedildi. [37]

Hicretin Altıyüzüncü Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler Ebü'l-Kasim Bahâeddin

Hafiz İbn Hafiz Ebü'l-Kasim Ali b. Hibetullah b. Asâkir. Hicretin 527. senesinde doğdu. Babası ona çok hadis dinletti. Birçok hadis üstadına babasıyla birlikte gitti. Babasının tarihini iki kez kendi el yazisiyle çoğalttı. Çok hadis yazdı, dinledi ve birçok kitap tasnif etti. Babasının yerine Emevî Camii'nde hadis okumaya başladı. Dârü'l-Hadis en-Nuri-ye'de de hadis okudu. Bu sene safer ayının sekizinde perşembe günü vefat etti. İkindiden sonra Hazire disındaki sahabiler mezarının doğusunda Babü's-Sagîr mezarlığında bulunan babasının mezarına defnedildi. [38]

Hafiz Abdülganî El-Makdisî

Abdülganî b. Abdülvâhid b. Ali b. Sürür Hafiz Ebu Muhammed el-Makdisî. Meshur tasnif eserlerin sahibidir. el-Kemâl fî Esmâi'r-Rical Ahkâmu'l-Kübrâ ve's-Sugrâ gibi eserleri vardır. Hicretin 541. senesinin rebiyülahir ayında Cemal'de doğdu. Amcaları İmam Muvaffaküddin Abdullah b. Ahmed b. Kudame el-Makdisî ile Seyh Ebu Ömer'den dörder ay daha büyüktür. Amcaları aileleriyle birlikte Kudüs'ten Dimask'a gelmişlerdi. Önceleri sarkî kapisinin disında bulunan Mescid-i Ebu Salih'e yerleşmişler, sonra Kasyun dağı eteklerine taşınmışlardı. Salihîye mahallesi, onların oraya yerleşmesiyle tanınmıştır. Bu sebeple de o mahalleye Salihîye adı verilmiştir. Onlar Deyr'e yerleştiler. Hafiz Abdülganî Kur'an okudu, hadis dinledi. Hicretin 560. senesinde Muvaffakla birlikte Bağdat'a taşındı. Seyh Abdülkadir onları kendi medresesine yerleştirdi. Baskalarının o medresede kalmalarına müşade etmezdi, ama onlarda hayır, asalet ve salihlik emarelerini gördüğü için onlara ikramda bulundu. Ders verdi. İkisinin oraya gelisinden elli gece sonra Seyh Abdülkadir vefat etti. Allah rahmet etsin.

Abdülganî hadise meyilliydi. Hadis ricalinin adlarına merak salardı. Muvaffak ise fikha meyilli idi. Her ikisi, de Seyh Ebü'l-Ferec b. Cevzî'den ve Seyh Ebü'l-Feth b. Mina'dan ders aldılar. Dört sene sonra Dimask'a gittiler. Bilâhere Abdülganî, Misir ve Iskenderiye'ye gitti. Sonra Dimask'a döndü. Daha sonra Cezîre'ye ve Bağdat'a gitti. Oradan da İsfahan'a göçtü. Orada çok hadis dinledi. Hafiz Ebu Nuaym'in sahabî adlarıyla ilgili bir tasnif eseri

üzerinde durdu.

Ebu Nuaym'in kendi el yazisiyla yazmis oldugu o eser, benim yanimda mevcuttur. Ebu Nuaym'in bu eserini kritige tâbi tuttu, 190 yerinde kusur tesbit etti. Benü'l-Hocendî buna çok kizdilar ve kendisine dūsman oldular. Bu nedenle onu bir çarsafa bürüyerek gizlice sehirden çıkardilar. Musul'a ugradi. Orada Ukaylî'nin Cerh ve Ta'dil adli kitabinin varligini duydu. Ebu Hanife'yi elestirdiginden ötürü Hanefi'ler ona cephe aldilar. Kendisine bir zarar gelmesinden korkarak Musul'dan ayrildi. Dimask'a varinca orada Drniask Camii'nde cuma namazından sonra Hanbelîler revakında hadis okumaga basladi. Halkin bir kısmi onun yanında, bir kısmi da karsisinde yer aldı. Yufka yürekli, sulu gözlü bir kimseydi. Çok çabuk aglardi. Halk onu hüsnü kabul ile karsiladi. Ancak Benû Zekî, Doleî ve Hanbelîler'in bir kısmıyla Safiîler'in önde gelenleri ve Dimask'm büyük sahsiyetleri onu kiskandilar. Nâsih el-Hanbelî'yi ona karsi çıkardilar. Nâsih de, Nesr kubbesinin altında konusmaga basladi. Nâsih'e, onun verdigi dersler anlasilmasin diye elinden geldigi kadar yüksek sesle konusmasini emrettiler. Bu durum karsisinde Hafiz Abduiganî Ögle namazından sonraki derslerini ikindiden sonraya aldı. Bir gün kürsüde akidesini anlatirken Kad Ibn Zekî ve Ziyaeddin ed-Doleî ona hücum ettiler. Hicretin 595. senesinin zilkade ayinin yirmi-dördünde pazartesi günü kalede onun için bir meclis düzenlediler. Yükselme ve inme (ulûv ve nûzûl) meselesiyle, harf ve ses meseleleri üzerinde onunla konustular. Konusma uzadi. Ancak Hafiz Abdülğanî çeşitli delillerle onlari maglup edince kale naibi Bergûs ona; «Bütün bunlar sapiklikta da sen mi haktasm?!» diye sordu. O da evet cevabini verince Bergûs öfkelen-di ve sehri terketmesini emretti. O da üç gün sonra sehri terkedip Baalbek'e, sonra da Kahire'ye gitti. Tomanîler onu barindirdilar. O da Kahire'de hadis okumaga basladi. Bu nedenle Misir'daki fakih-ler de ona cephe aldilar. Vezir Safiyyüddin b. Sükr'e mektup yazdilar, sikâyetçi olduklarini bildirdiler. Vezir de onun Magrib'e sürgün edilmesine karar verdi. Ancak bu kararnamenin ilgili mercilere ulasmasından önce bu sene rebiyülevvel ayanin yirmiüçünde pazartesi günü Hafiz Abdülğanî elli-yedi yasinda vefat etti. Kurâfe mezarliginda Seyh Amr b. Merzûk'un mezarinin yanina defnedildi. Allah ikisine de rahmet etsin. Sibte dediki: Hafiz Abdülğanî; takvali, zahid ve abid bir kimseydi. Her gün Imam Ahmed'in virdi gibi 300 rekat namaz kildirdi. Gecelerini namazla, gündüzlerini de yil boyu oruçla geçirirdi. Cömert ve âlicenap bir kimseydi. Kendi sahsi için mal biriktirmezdi. Kimsenin görmediği şekilde dullara ve öksüzlere sadaka dagitirdi. Elbisesini yamar ve yenisini almazdi. Kitapları fazlaca mütalaa ettiginden ve agladigından gözleri zayıflamisti. Hadis ve hanzlik alanında zamaninin yegane âlimiydi. Seyhimiz Hafiz Ebül-Haccac el-Mizzî, onun Kütüb-i Sitte'deki hadis ri-caliyle ilgili el-Kemal fî Esmâi'r-Rical

adli eserini tehzib etmis, birçok yerini düzeltmis, 1.000 kadar hatasını da tashih etmiştir. İmam Mizzî, tartışılmaz bir âlim ve otoriteydi. Onun Tehzib adli eseri gibi önceleri bir eser yazılamadığı gibi sonraları da yazılamamıştır. Allah ona ve hafız Abdülganî'ye rahmet etsin. İkisi de kendi zamanlarında hadis ricali, hadis hifzi, rivayeti ve anlatımı hususunda nadir insanlardandı. Onları çekemeyenler olmuştur. Çekemeyen kişi iflah olmaz ve amacına da asla ulaşamaz. [39]

Ebü'l-Fütûh Es'ad B. Mahmud El-İclî

Tetimetü't-Tetimme adli eserin sahibidir. Asil adı Es'ad b. Ebi'l-Fadl b. Mahmud b. Halef el-İclî'dir. Safîî fakihî olup vaizdir ve îsfahanlıdır. Müntehâbüddin lakabını tasir. Hadis dinledi. Fikih dersleri aldı. Hadiste ve fikihta yüksek derecelere ulaştı. Ebu Sa'd el-Herevî'nin Te-timmetü't-Tetimme adli eserini tasnif etti. Zahid ve âbid bir kimseydi. Serhü'l-Müskîlâtî'l-Vasît ve'l-Vecîz adli eseri vardır. Bu senenin safer ayında vefat etti. [40]

Sair Benânî

Ebu Abdillâh Muhammed b. Mihnâ. Benânî adıyla meshur bir sairdir. Halifeleri, vezirleri ve diğerlerini methetti. Methiye yazarak ömrünü tüketti. Methiyelerle büyüdü. Yâsi ilerledi. Siiri zarif ve ince manalar tasir. Söyle ki:
«Aska müptela olanı gördüğünde onu asktan men etmen, Baskalarını da heva ve hevese düskün gördüğünde protesto etmen
zulümdür.

Ey aski kinayan kişi! Sayet sen aska müptela olsaydın, Kahrolası yanaga ve sakaklara bağlansaydım, sen de onu sitemle

karsılardın.

Gözlerindeki büyüye feda olsun canım.

O beni öldürmeğe yelteniyor, ben ise onu nasıl büyüleyebileceğime çalışıyorum.

Geceleyin uykuda vaktim onunla geçiyor.

Sabaha dek onun yüzünden uykularım kaçıyor.

Buna rağmen o beni unutuyor, onu hep ben anıyorum.» [41]

Ebu Saîd Hasan B. Hâlid

Hasan b. Halid b. Mübarek en-Nasranî el-Mardinî. Vâhid lakabını tasirdi. Gençliğinde önceki nesillerin tarihi ve ilmiyle uğraştı. Bu alanda merhaleler katetti. İnce manalar içeren siirler yazmakta ustaydı. Siirlerinden biri sudur:

«Bana parmak uçlarıyla yazılmış bir mektup geldi.

O mektupta denizler gibi feyiz vardı.

Hayret ediyorum. Onun sayfasının üst tarafına gözüm takildi.

Artık on parmagimla onu tuttum, birakamaz oldum.»

Su siir de ona aittir:

«Sakaklari, onun yanaklarinin rengini etkilemistir. Yanaklari camin arkasindaki gölge gibi görünür olmustur. Rum askerlerini rüzgarlar Önünde dagilmis gibi görürsün. Sanki savas gününe dogru kosan bir toplulukturlar. Yoksa sabah, karanlik geceyi üzerlerine bir kusak gibi mi geçirmis-

tir?

Sanki siyah abanozu fil disi bir sayfa üzerine geçirmistir.

Sakaklari, yanagindaki gülü kiskandilar.

Bu nedenle saçlariyla yanaklarinin üzerindeki gülü kusattilar.» [42]

Irakî Muhammed B. Irakî

Rükneddin Ebül-Fadl el-Kazvinî. Aslen Kazvinlidir. Sonralari He-medan'a yerlesmistir. Tavusî adıyla meshur olmustur. Münazara ve ce-del ilminde yüksek merhaleler katetmistir. Bu ilmi Radiyyüddin Nisaburî el-Hanefî'den öğrenmistir. Bu konuda üç talik tasnif etmistir, ibn Hallikan dediki: Bu taliklerin en güzeli, ortanca olanidir. Henie-dan'dan ziyaretine gelinirdi. Hacıplerden biri onun için Hacıbiye medresesini yaptırmistir. Bir rivayette anlatildigina göre Irakî Muhammed, Tabîiler'den Tavus b. Keysan'in soyundan gelmektedir. Dogrusu-, nu Allah bilir. [43]

Hicretin Altiyüzbirinci Senesi

Bu sene halife, oğlu Muhammed Zâhir'i -adina onyedi sene müddetle hutbe okuttuktan sonra- veliahdliktan azletti. Yerine diger oğlu Ali'yi veliahd olarak atadi. Ali de kısa bir süre sonra vefat edince veliahdhk tekrar Muhammed Zahir'e döndü. Babasi Nasir'dan sonra- hicretin 623. senesi olaylarindan bahsedilirken de anlatilacagi gibi- onun halifeligine bey at edildi.

Bu sene hilafet sarayinin silah deposunda büyük bir yangin çıktı. Bu yüzden bir çok silah, esya ve mesken yandi. Bunlarin kiymeti yaklasik 4.000.000 dinardi. Bu yangin haberi halka yayildi. Diger ülkelerdeki hükümdarlar bunun üzerine halifeye, kaybetmis oldugu silahlarin yerini tutmasi için hediye silahlar gönderdiler. Böylece halife eskisinden daha çok silaha sahip oldu.

Bu sene Gürcüler îslâm beldelerinde fesat çıkardilar. Halkin bir kismini öldürüp, bir kismini esir aldilar.

Bu sene Mekke valisi Katâde el-Hüseyinî ile Medine valisi Salim b. Kasim el-Hüseyinî arasında savas çıktı. Mekke valisi Medine'ye hücum etti ve vali Sâlim'i şehirde kusatma altına aldı. Salim de Hücre-i Nebeviye yanında namaz kildikta sonra Allah'tan kendisine zafer ihsan etmesini diledi ve Katâde'ye karşı geldi. Onunla savasti. Onu mağlup etti. Pesine düşüp Mekke'ye kadar kovaladı ve Mekke'de onu kusatma altına aldı.

Sonra Katâde, Sâlim'in komutanlarına haber salarak onları Sâlim'e karşı kışkırttı. Onlarda itaatsizlik ettiler. Bunun üzerine Salim, salimen Medine'ye döndü.

Bu sene Giyaseddin b. Kiliç Arslan b. Mes'ud b. Kiliç, Rum beldelerine sahip oldu, oraları kardeşinin oğlunun elinden aldı. Kendisi orada otoritesini kurdu. Sâni yücelti. Kuvveti arttı. Askerleri çoğaldı. Emirler ve çevre hükümdarları ona itaatlerini arz ettiler. Efdal b. Selahaddin Samsat'ta onun adına hutbe okuttu. Hizmetine girdigini arzetmek için yanına gitti.

Bu sene Bagdat'ta bir adam Dicle'ye atladı. Elbiselerini kölesine verdi. Yüzmeğe başladı, ancak suda boğuldu. Sarığında bir pusulaya rastlandı. Pusulada şu beyitler yazılıydı:

«Ey insanlar benim ulaşmak istedigim bir emelim vardı,

Ancak ecelim buna mani oldu.

Hayatında amel yapma imkânını bulan herkes.

Rabbine karşı gelmekten sakınıp takvali olsun.

Herkesin intikal edeceği bir evin avlusunda.

Sadece ben duruyor değilim.» [44]

Hicretin Altıyüzbirinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Ebü'l-Hasan Ali B. Anter B. Sabit El-Hüllî

Semîm adıyla meshur olmuştur. Edebiyatçı, lûgatçı ve sair bir alimdi. Hamaset siirleri derlemisti, bu derlemesini Ebu Temam'm hamaset siirlerinden üstün tutardı. Sarapla ilgili siirleri de vardı, bunların Ebu Nüvas'm siirlerinden daha sağlam ve güzel olduğunu iddia ederdi. Zeyl adlı eserinde Ebu Sâme: «Dinî yönü zayıf, ahmak, akilsiz ve geveze bir kimseydi. Hamaset siirleri ve risaleleri vardır» demistir. Ibn es-Saî dediki: «Ebül-Hasan Ali b. Anter Bagdat'a geldi. Ibn Hassap'tan nahiv dersleri aldı. Epey nahiv ilmi tahsil etti. Lûgat ve Arap siirlerini de öğrendi. Sonra Musul'da ikamete başladı ve nihayet orada vefat etti.» Siirlerinden biri sudur:

«Vahsi sigirin gözlerine sakın göz atma, Çünkü insanın ölümü emeller içindedir. Nice bakış vardır ki insani anında helak eder. Nice el de vardır ki savas anında öpülür. Düşündüm, ama teslim olmayı kabullenmedim. Selam ve tebrik zincirleri tuzakçı fiilidir.»

Onun cinasli söyle bir sâiri de vardır:

«Keske uzun süre Sam'da kalsaydin, iyiliklerini görseydin. Onun iyiliklerinin bir kısmı beni Bagdat'a döndürdü. Onun topraginin misk kokulan zaman boyu beni orada ikamet ettirir mi sanıyorsun?

Gözlerinin nuru bana orada kalacak bir mevkii göstermistir.» Onun içkiye ve diğer seylere dair siirleri de vardır. [45]

Ebu Nasr Muhammed B. Sadullah

Ebu Nasr Muhammed b. Sadullah b. Nasr b. Saîd el-Ertahî. Cömert, güzel ve övgüye layık bir kimseydi. Hanbeli mezhebine mensup, aynı zamanda sair ve vaiz bir kişiydi. Siirlerinden biri sudur:

«Yigidin nefsi salih olursa, hâli düzelirse,

Arzulara ulasmasi daha mümkün olur.

Sözlerini düzelttiginini görürsen,

Onun yüksekliklere ulasmasi daha güçlü olur.

Nefse eglence ve heves veren kimsenin hali perisan olursa,

Mezarinda kemikleri çürürken de o kendini bosa vermis olur.» [46]

Ebü'l-Abbas Ahmed B. Mes'ûd

Ahmed b. Mes'ud b. Muhanimed el-Kurtubî el-Hazrecî. Tefsir, fikh, hesap, feraiz, nahiv, lügat, aruz ve tipta Önderdi. Bu alanlarda güzel tasnifleri vardı, ince manalar içeren siirlerinden biri sudur:

«Bahçelerdeki parlaklık ve çiçek revnaki, onun yanaklarında vardır.

Bunda da hayret verici bir mana görülür.

Bundan daha hayret verici bir şey varki, ben,

Tasinmasi çok zor bir hâl ve tavir içinde bulunmaktayim.» [47]

Ebü'l-Fidâ İsmâil B. Bertaîs Es-Sincarî

Sincar valisi İmadüddin Zengî b. Mevdûd'un azathsidir. Yakisikli, nazmi güzel, edebî bilgisi çok olan bir askerdi. Esref Musa b. Âdil'e, -kardesi Yusuf'un vefati nedeniyle taziyet için- su siiri yazıp göndermistir:

«Yüksek sereflerin ve kıymetlerin gözleri yasardı.

Yüksek mekânlar senin yoklugundan ötürü dümdüz ve kurak hale geldi.

Yusuf'un mezara girdigi günde, Cömertlik ve iyiliklerde mezara girdiler. Ölümün pençesi onun ruhunu kabzettiginde, Savas alanında ruhlar da kapilip götürüldüler. Zamanin geceleri ona Ölüm serbetini içirdiler. Savasta

ölüm serbetinin içildiği bilinmektedir. Hasret fayda verseydi, iste ey hasret diyorum. Üzülmek yarar sağlasaydı, iste ey üzüntü diyorum. Nefsim musibetlere karşı dayanıklı idi. Ama bu musibeti tasimaya gücüm yetmiyor.» [48]

Ebü'l-Fadl B. İlyas B. Cami El-Erbilî

Nizamiye medresesinde fıkıh dersleri aldı. Hadis dinledi. Tarihe ve diğer ilimlere dair eserler tasnif etti. Kitabetü's-Sürûl alanında essiz ve benzersiz yazılar yazan bir katipti. Faziletli bir kimse olup siirler yazardı. Siirlerinden biri sudur:

«Ey kalbimi hastalandıran! Bu küskünlüğünün sonu gelmeyecek mi?

Ey gözlerimi uykudan yoksun bırakan!

Hayalin dahi beni ziyaret etmeyecek mi?

Ey benden haksız yere yüz çevirmekle beni iskenceye maruz bırakan!

tir.

Ask kanununda seni bundan men edecek bir hüküm yok mu? Sen gurbette yolcuysen günlerini anmaga kalbimi vakfettiğim kişi, Bu kalb sana mübarek olsun. Uzaklığımdan ötürü hüznün hep kalbimi isgal etmiş ve ayrılmamış-

Ancak kadir olan zât bu d ay anıklığımı ve perisanlığımı gidersin.

Ben ölürsem benden size selam olsun.

Allah anılıp tekbir edildiği sürece selamim size olsun.» [49]

Ebü's-Saadat El-Hülfî

Bagdat'h bir tüccar olup Rafizî idi. Her cuma günü savaş elbisesini giyer, kapisinin arkasında dururdu. Kapisini da açık tutardı. Öte yandan insanlar cuma namazına giderlerdi. Kendisi de Mehdî'ye yardım etmek için kiliciyla insanlara hücum etmek üzere Samarra'daki yer altında bulunan Sahibü'z-Zaman Muhammed b. Hasan el-Askerî'nin çıkışını beklerdi. [50]

Ebu Galib B. Kemnune

Yahudiydi, katipti. O kadar usta bir katipti ki, Ibn Mukle'nin yazısını taklid ederdi. Allah lanet etsin. Bu sene Vâsit matmuresinde öldü. Ibn es-Saî kendi tarihinde ondan bahsetmiştir. [51]

Hicretin Altiyüzükinçisi Senesi

Bu sene Gazne hükümdarı Sihabüddin Muhammed b. Sam el-Gurî ile Cudi dağının hakimleri Benî Boker arasında büyük bir savaş meydana geldi. Benî Boker, İslâm'dan irtidat etmişlerdi. Sihabüddin Muhammed onlarla savastı. Onları mağlup etti. Onlardan sayılamayacak ve evsafı belirtilemeyecek derecede çok ve kıymetli esyaları ganimet olarak ele geçirdi. Ancak Benî

Boker kabilesinden biri onu gizlice takip etti ve bu sene saban ayının basında geceleyin yatsıdan sonra onu öldürdü. Allah rahmet etsin. Sihabüddin Muhammed, hükümdarların en iyi muamele edeni, en akıllısı ve savasta da en sebatkâr olanıydı. Öldürüldüğünde beraberinde Fahreddin er-Razî de vardı. Fahreddin er-Razî, hükümdarın huzurunda oturur, vaaz ve Ögüd verirdi. Oturumun sonunda hükümdara «Ey sultan! Saltanatın baki değildir. Razî de baki değildir. Hepimizin dönüşü Allah'adır» derdi. Sultan Sihabüddin Muhammed öldürüldüğünde Sultan'm hasekilerinden biri onu Sultan'ı öldürmekle itham etti. Razî de bundan korktu ve vezir Müeyyedü'1-Mülk b. Hâce'ye sigindi. Vezir de onu güven bulacağı bir yere gönderdi. Sultan Sihabüd-din'in öldürülmesinden sonra Gazne tahtına kölelerinden Tacüddin geçti. Ondan sonra anlatımı burada uzun sürecek olaylar cereyan etti. Bu olayları İbnü'1-Esîr ile İbnü's-Saî detaylı olarak anlatmışlardır.

Bu sene Gürcüler İslâm ülkesine saldırdılar. Ahlat'a kadar geldiler. Kimi insanları öldürdüler, kimini esir aldılar. Savaşçılarla birlikte halk da onlarla savasmıştı.

Bu sene Erbil valisi Muzafferüddin Kevkerî, Meraga valisiyle birlikte Azerbaycan hükümdarı Ebu Bekir b. Behlül ile savasmak üzere sefere çıktılar. Çünkü Azerbaycan valisi Ebu Bekir, Gürcüler'le savasmaktan korkmuş, kendini gece gündüz içkiye vermisti. Ne var ki Muzafferüddin ile Meraga valisi onu yenememislerdi. Sonra Ebu Bekir Bu sene Gürcü kralının kızıyla evlendi. Onların serrinden böylece korunmuş oldu.

İbnü'1-Esîr söyle dedi: «Azerbaycan valisi Ebu Bekir, ataların dediği gibi kilicini kinina soktu, ama penisini dışarı çıkardı.»

Halife bu sene Nusayrüddin Nasir b. Mehdî Nasir el-Alevî el-Hasenî'yi vezir tayin etti. Ona vezirlik hü'atı giydirdi. Kapisında namaz vakitlerinde davul çaldırıldı.

Bu sene Ermeni kralı İbn Lavon, Haleb'e hücum etti. Bazı insanları öldürdü, bazılarını da esir aldı. Halkın malını yağmaladı. Melik Zahir Gazi Nasir ona karşı harekete geçti. İbn Lavon kaçtı. Zahir de İbn La-von'un yaptırdığı kaleyi yaktı, yerle bir etti.

Bu sene saban ayında Dimask'm sarkî kapisinin yanındaki Bizans köprüsü yıkıldı. Taçlan da Emevi Camii'nin tabanına dösendi. Bu is melik Âdil'in veziri Safiyyüddin b. Sükr'ün nezaretinde yapıldı. Döşeme işi hicretin 604. senesinde tamamlandı. [52]

Hicretin Altıyüzikinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler **Serefüddin Ebü'l-Hasan**

Asil adı Ali b. Muhammed b. Ali'dir. Lakabı, Cemâlü'l-İslâm'dır. Sehre zorludur. Humus sehrinde Bu sene vefat etti. Dimask'tan Hu-mus'a gelmişti.

Daha önce Eminiyye'de müderrislik yapmisti. Dimask Camiinde Berrade karsisinda ders verirdi. Mezhepler ve münazara ile ilgili güzel bilgisi vardı. [53]

Taki Isa B. Yusuf

Taki Isa b. Yusuf b. Ahmed el-Irakî. Âmâ bir kimseydi. Bu da Eminiyye'de müderrislik yapmistir. Eminiyye'nin bata minaresinin alt tara-fında kalirdi. Yanında kendisine hizmet eden, bir yere gidecegi zaman elinden tutup götüren bir genç vardı. Seyh Taki Isa'nin bir kaç dirhemi kaybolmustu. O da bu paraları yanındaki gencin çaldigini söyledi. Ancak ispatlayamadi. Genç de Seyh Taki Isa'nin kendisiyle cinsel iliskide bulunduğu iddiasini öne sürdü. İnsanlar Seyh Taki Isa'nin parasi olmadigini zannediyorlardi. Böylece Seyh Taki Isa'nin hem parasi kayboldu, hem de irzi lekelendi. Bu sene zilkade ayinin yedisinde cuma sabahi camiin batı tarafındaki minaresinin alt tarafında bulunan evinde asili olarak bulundu. İnsanlar intihar etmis oldugundan ötürü cenaze namazini kilmaga yanasmadılar. Seyh Fahreddin Abdurrahman b. Asakîr öne geçti ve cenaze namazini kildirdi. Onun öne geçmesi üzerine bazı kimseler de ona uyarak cenaze namazim kildılar. Ebu Sâme dediki: Onu intihara sürükleyen sebep, parasinin kaybolmasi ve namusuna leke sürül-mesiydi. Benim de basımdan buna benzer bir olay geçmisti. Ancak yüce Allah kendi lütfuyla beni ithamlardan korudu. Onun vefatından sonra Eminiyye medresesinde Beytü'1-mal vekili Cemal el-Misrî ders vermege basladi. [54]

Ebu'l-Ganâim Merkî Sehlar El-Bagdadî

Izzeddin Necah es-Seray ile birlikte çalisirdi. Çok miktarda mal sahibi oldu. Her kazandigi parayla bir mülk satın alır ve bu mülkünü güvendiği bir arkadasinin adına tapulardi. Can çekistigi zaman güvendiği arkadasına, çocuklarını gözetmesini, onların işleriyle ilgilenmesini ve geride bıraktığı mirasından onlara gerekli masrafları yapıp nafakalarını karsilamasini vasiyet etti. Ancak vâsi de kısa bir süre sonra hastalandi. Elinde bulunan mal ve mülkün Ebü'l-Ganâim'in varislerine ait oldugunu bildirmek için sahitleri huzuruna çağirdi. Ancak kendisinin mirasçılari, sahitlerin huzurunda onunla tartistilar. Bunun yalan oldugunu söylediler.O da kızdigından ötürü kalp sektesi neticesinde öldü. Mirasçılari o mal ve mülke el koydular. Ebü'l-Ganâim'in çocuklarına hiç bir şey vermediler. [55]

Ebü'l-Hasan Ali B. Suad El-Farisî

Bagdat'ta fikh dersleri aldı. Nizamiye'de önce kalfalık, sonra da müderris vekilligi yaptı. Daha sonra halifenin annesinin yaptırdığı medresede bagimsiz hoca olarak ders verdi. Bu göreve ek olarak Kadi Ebu Talib el-Buharî'ye vekâlet etmesi de teklif edildi, ancak o bu görevi kabule

yanasmayınca zorlandı. Sonra bu görevi kısa bir süre yürüttü. Bir gün mescide gitti. Basına yünden bir sargı sarmısti. Vekillere ve ih-zarcılara, yanından uzaklaşmalarını emretti. Camide kadi naibligin-den kendini azlettigini söyledi ve cemaati buna şahit tuttu. Ama müderrisligi devam ettirdi. Allah rahmet etsin. Bu sene rebiyülevvel ayının yirmisinde cuma gecesi vefat etti. [56]

Hatun

Sultan Melikül-Muazzam İsa b. Âdil'in annesidir. Vefat edince Kasyun dağı eteklerindeki Medresetü'l-Muazzamiye kubbesinin altına defnedildi. [57]

Emir Mücireddin Tastekin El-Müstencidî

Hac emiri ve Huzistan ülkesinin lideriydi. Hayırlı, yasantisi mazbut, ibadeti çok bir alimdi. Asiri derecede Sîî'ydı. Bu sene cemaziyelahir ayının ikisinde Tüster şehrinde vefat etti. Vasiyeti üzerine tabutu Ku-fe'ye götürüldü ve Ali şehidliğine defnedildi. İbn es-Saî, tarifinde onun biyografisini böyle anlatır.

Zeyl adlı eserinde Ebu Sâme'nin anlattığına göre bu zatin asıl adı Tastekin b. Abdullah el-Muktefevî'dir. Hac emirliği yapmıştır. İnsanlara yirmialtı sene müddetle Hac ibadetini eda ettirmiştir. Hicazda krallar gibi muamele görürdü. Vezir İbn Yunus, onun Selahaddin-i Eyyubî ile mektuplastığını halifeye jurnalleyince, halife onu hapse attı. Ancak sonra bu isin asilsizliği anlaşıncı halife onu salı verdi ve Huzistan'ı ik-ta' olarak ona verdi. Hac emirliğine de iade etti. Hülletü's-Siiye mintikası onun ikta arazileri idi. Yürekli, cömert, müsamahakâr ve çok az konuşan bir kimseydi. Aradan bir hafta geçtiği halde tek kelime konuşmadığı olmuştur. Yumusak huylu ve tehammüllü bir kimseydi. Adamın biri na-iblerinden şikâyetçi oldu ve ondan yardım istedi. Ancak adama tek kelimeyle dahi cevap vermeyince yardım isteyen adam ona, «Sen essek misin?!» diye sordu. O da «hayır» diye cevap verdi.

İbn Teavizî onun hakkında şöyle bir şiir okumuştur:

«Öyle bir emir ki, ülkeye tayin edilmistir.

Sikâyetçilere sükûttan başka bir karşılık vermez.

Rütbesi arttikça Allah bizi alçaltıyor.

Onun aklının zayıflamasıyla bizler karanlıklara düşüyoruz.»

Odacılarından biri yatagini çalmısti. Görevliler odacıyı sorgulamak istediler. Emir Tastekin, hirsizliği yaparken o odacıyı görmüştü. Görevlilere şöyle dedi: «Kimseyi cezalandırmayın. Yatagi geri vermeyecek biri, alıp götürmüştür. Yatagi çalarken de ona karsi uykuya dalmayan, gözleri kapanmayan biri onu görmüştür.»

Emir Tastekin doksan yasma varmistı. Vakıflara ait bir araziyi 300 yıllığına

kiralamisti. Bu ise g lenlerden biri söyle demisti: «Bu adam ölüme inanmıyor demek. Yasi doksani bulmus ama bir araziyi 300 yilligina kiraliyor!» Adamin böyle demesi üzerine orada bulunanlar g lm slerdi. Dogrusunu noksanliklardan münezzehten olan yüce Allah daha iyi bilir. [58]

Hicretin Altiyüzüçüncü Senesi

Bu sene sark tarafinda Gurlularla Harezmliler arasinda uzun savaslar cereyan etti. Harezmlilerin hükümdari Harezmsah b. Tekis, Ta-likan'da bulunuyordu. Bu sene halife, Bagdat kadiligina Abdullah b.

Damigan 'yi atadi.

Bu sene halife, Seyh Abdülkadir Geylan 'nin oglu Abdüsselam b. Abdülvehhab'i fasiklik ve facirligi nedeniyle tutukladi. Kitaplarini ve mallarini yakti.    nk  kütüphanesinde felsefecilere ait kitaplarla te'vilata dair kitaplar vardi. Abdüsselam, yoksul d st    için halk arasinda dilenmege basladi. Bu hale gelmesinin sebebi, Ebül-Ferec b. Cevz 'ye karsi cephe alma gibi bir hataya d smesi idi.    nk  o, vezir Ibn Kassab'a, Ebül-Ferec b. Cevz 'yi jurnallemis, nihayet vezir de Ibn Cevz 'nin kitaplarinin bir kismini yaktirmis, digerlerini toplatmisti. Bes yil süreyle de Vasita sürgün etmistir.

Halk, Abdülkadir Geylan 'nin oglu Abdüsselam'm bu duruma d smesiyle ilgili olarak söyle diyordu: «Kur'an ve Allah insanlara yeter. K t l   n cezası k t l   t r.»

Sofilerse bu durumla ilgili olarak söyle diyorlardi: «Tarikat yakalar.»

Tabiplerse bu durumla ilgili olarak «Tabiat denktir» diyorlardi. Bu sene Haçlilar Humus'a hücum ettiler. Humus valisi Esedüddin Sirkuh onlarla savasti. Halep valisi Melik Zahir, Esedüddin'e yardım etti. Böylece Cen b-i Allah Haçlilarin serrini geri p sk rtt .

Bu sene Bagdat'ta iki genç içki sofrasina oturdular. Sarhos olduktan sonra biri digerini bi aklayip öldürdü ve ka ti, sonra yakalandi, o da öldürüldü.  zerinde iki beytin yazili olduğu bir kagit bulundu. Bu kagidin kefenine sokulmasini istemisti. Kagitta sunlar yaziliydi: «Kerem sahibi cömert zatina aziksiz olarak geldim, Kalb-i selimle islenmis güzel ameller gibi azigim yoktur. Gelis eger kerem sahibi bir cömerdin yanma ise, Bu gelis için azik hazirlamak, ona karsi kötü zan beslemek olur.» [59]

Hicretin Altiyüzüçüncü Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Fakih Ebu Mansur

Abdurrahman b. Hüseyin b. Numan en-N bel . Zek , fazilet, akil, ahlak  olgunluk ve ilm  üstünlüğü nedeniyle Kadi Süreyh lakabini almistir. Kendi memleketinin kadiligina atandi. Sonra Bagdat'a geldi. Büyük makamlara

atanması teklif edildi. Ama kendisi kabul etmedi.

Emir Tastekin, yanında katiplik yapması için ona yemin verdirdi, o da yirmi sene müddetle onun yanında katip olarak çalıştı. Sonra Vezir Ibn Mehdî, onu Mehdî'ye jurnalledi. Mehdî de onu Tastekin'in konagında hapsedti ve bu sene ölünceye kadar o konakta mahpus kaldı. Onu jurnal-leyen vezir de kısa bir süre sonra hapse atıldı. Nitekim bu durum; «Eden bulur.» sözünün tecellisidir. [60]

Seyh Abdülkadir Geylanî'nin Oğlu Abdürrezzak

Güvenilir, âbid, zahid, takvali bir kimseydi. Abdülkadir Gey-lanî'nin oğulları arasında ondan daha hayırlı bir kimse yoktu. Kardeşlerinin atandıkları yüksek makamlara iltifat etmedi. Aksine az seyle yetindi. Ahirete yöneldi. Çok hadis dinledi ve rivayet etti. [61]

Ebü'l-Hazm Mekkî B. Zıyan

Ebü'l-Hazm Mekkî b. Zıyan b. Sebbe b. Salih el-Maksinî. Maksin, Sincar vilayetinin kaz alarındandır. Aslen Maksinlidir, ama sonra Mısır'a gelip yerleşmiştir. Nahivci idi. Sonra Bağdat'a gitti. Ali b. Hassab ile Ibn Kassar ve Kemal el-Enbarî'den ders aldı. Sonra Sam'a geldi. Aralarında Seyh Alemüddin es-Sehavî ile baskalarının da bulunduğu birçok kimse onun ilminden yararlandı. Kendisi amâ bir kimseydi. Ediblik ve âmâlik gibi müsterek kaderi paylaştıklarından ötürü Ebü'l-Alâ el-Mearrî'ye asiri derecede sevgi besler ve bağlılık gösterirdi. Ebü'l-Hazm'm siirlerinden biri şudur:

«Azigi elde etmek için bir aracıya ihtiyaç duyulursa, Gözün aydınlansın ve istediğini elde etmiş olarsın diye sakın o azigi kabul etme.

Bir defa sakın o azigi kabul etme.

Bir defa minnet eden bir adamın vereceği azık reddedilirse, İki kez minnet edecek bir adamın vereceği azık haydi haydi reddedilmelidir.»

Su siirde Ebü'l-Hazm'a aittir:

«Yumusak tenli o dilbere nefsim feda olsun.

Ayrılışımız esnasında bize gerçeği söyledi.

Bir kimse birini sever de o sevdiği,

Vedalararak onu öldürmek isterse biz de onunla vedalırız.» [62]

Hadım İkbâl

Asil adı Cenialeddin'dir. Sultan Selahaddin'in hizmetçilerindendir. Safîiler ve Hanefîiler için İkbaliye külliyelerini vakfetti ve oraları medrese haline getirdi. Bu medreselerin varlıklarını devam ettirebilmeleri için de Safîiler için büyük bir vakıf, Hanefîiler için de küçük bir vakıf tesis etti. Vakfın üçte

biri onun üzerineydi. Hadim İkbâl bu sene Ku-düs'de vefat etti. [63]

Hicretin Altiyüzdördüncü Senesi

Bu sene hacılar Irak'a döndüler. Sadr Cihan el-Buharî el-Hanefî'den gördükleri eziyetten ötürü halifeye şikayette bulundular. Sadr Cihan, elçi olarak Bağdat'a gelmiş, halife onun için karşılama törenleri düzenlemisti. Sadr Cihan, bu sene Hacc'a gitti. Hacıların yolda azık ve erzaklarını kisti. Bu nedenle Irak hacılarından 6.000 kişi öldü. Anlatıldığına göre Sadr Cihan, kölelerine emir veriyor, köleleri su kaynaklarına hacılardan önce gidip el koyuyorlar, suları alıp Sadr Cihan'ın çadırının etrafına o Hicaz sıcakları esnasında serpiyorlar ve Sadr Cihan'ın beraberinde getirip de topraga gömdüğü sebzeleri suyla ıslatıyorlardı, halkı ve yolcuları sudan yoksun bırakıyorlardı. Beyt-i Haram'a ziyaret için giden, Rablerinden lütuf ve rıza talep eden hacı adayları, böylece susuz kalıyorlardı. Hacılar onunla birlikte döndüklerinde halk onu lanetledi. Havas takimi ona iltifat etmedi. Halife ona ikramda bulunmadı ve onu karşılamak için bir tek şahıs dahi göndermedi. Sadr Cihan, Bağdat'tan çıkarken pesine düşen halk onu taşıyıp lanetledi. Ona Sadr Cehennem adını verdiler. Yardımsız ve yalnız kalmaktan Allah'a sığınırız. O'ndan bize daha fazla sefkat ve rahmet göstermesini, kullarını esirgeyip onlara acımasını dileriz. O, ancak merhametli kullarına

rahmet eder.

Bu sene halife, veziri İbn Mehdî el-Alevî'yi tutukladı. Çünkü vezirin hilafete karşı kötü niyet beslediği söylenmişti. Bunun başka bir sebebi olduğu da söylenir. Kasaca demek istediğimiz şudur ki: Vezir, Emir Tastekin'in evine hapsedildi ve ölünceye kadar orada mahpus kaldı. Vezir zorba ve inatçı bir kimseydi. Sairin biri onun hakkında şöyle demistir:

«Dostlarım halifeye deyin ve öğüt verin ki;

Sakınsın ve yapacağı kötülükten uzak dursun.

Vezirin iki emir arasındadır. Onun hakkında ne söylersen o yapılır.

Ey yaratıkların en hayırlısı,

Ona zulmedersen iyiliklerin zayi olur.

Gerçekten halife, Hz. Ali'nin soyundansa,

Bu vezir de hilafete tamah eder.

Ama iddiası gerçek dışı ise,

Onun katında yaptığı şeyler bosa gider.»

Rivayet olduğuna göre Vezir İbn Mehdî el-Alevî, iffetli bir kimse olup malda mülkte gözü yoktu. Yasantısı güzel, alâkalari hostu. Onun durumunu

yüce Allah daha iyi bilir.

Bu sene ramazan ayında halife yirmi as evi açtırdı. Bu as evlerinde fakir oruçlular, iftar yemegi yiyorlardı. Hergün bu as evlerinde çok miktarda yemek pisiyor, buraya saf ekmek ve çok miktarda helva getiriliyordu. Bu icraat, Kureysliler'in hac mevsimindeki rifade görevlerine benzemektedir. Rifade görevini Rasûlullah (s.a.v.)'m amcası Ebu Talib yürütürdü. Nitekim Hz. Abbas da sikayet (hacılara su temin etme) görevini yürütürdü. Kureyslilerde elçilik, sancak ve parlamentoyu idare görevi de vardı. Nitekim bu hususlar yerinde anlatılmıştır. Bütün bu görevler tam ve eksiksiz haliyle Abbasî halifelerine intikal etti.

Bu sene halife, Seyh Sihabeddin es-Sehrezorî'yi Silahtar Sungur'la birlikte Melik Âdil'e elçi olarak gönderdi. Bunlar, Melik Âdil'e kıymetli hil'atler, gerdanlık ve bilezikler, ayrıca onun bütün çocuklarına da hil'atler götürdüler.

Bu sene Melik Adil'in oğlu ve Meyyafarikin (Silvan) valisi Melik Ev-had, Ahlat valisi Serefüddin Beg Timur'un öldürülmesinden sonra Ahlat'ı zaptetti. Serefüddin Beg Timur yakışıklı, güzel suretli bir gençti. Kölelerinden Hezardinarî onu öldürmüştü. Sonra Hezardinarî'nin kendisi de öldürülmüş ve Ahlat sahipsiz kalmıştı. Ondan sonra Melik Adil'in oğlu Melik Evhad orayı zaptetti.

Bu sene Harezmsah Muhammed b. Tekis, uzun süren savaşlardan sonra Maverâünnehir'i zaptetmişti. Bu savaşlardan birinde basından çok tuhaf söyle bir olay geçmişti:

Müslümanlar, Harezmsah'ı bırakıp cepheden firar etmişler, Ha-rezmsah'm yanında az sayıda adamı kalmıştı. Hitay kâfirleri onların bir kısmını öldürmüş, bir kısmını da esir almışlardı. Harezmsah da esir düşenler arasındaydı. Hitaylı bir asker onu esir aldı, ama onun Harezmsah olduğunu bilmiyordu. Onunla birlikte Mes'ud adında bir emiri de esir almıştı. Bu olay vuku bulup da Islâm askerleri yerlerine döndüklerinde Harezmsah'ı kaybetmişler, birbirleriyle ihtilafa düşerek büyük bir kargasa meydana getirmişlerdi. Horasan ülkesi tümüyle tedirgin olmuştı. Bazi kimseler Sultan Harezmsah'm öldürüldüğüne yemin etmişlerdi. Harezmsah ve beraberindeki emir, esir düştüklerinde emir, Harezmsah'a şöyle demisti: «Bundan sonra menfaatimizin gereği olarak sultan unvanını bir tarafa bırak ve etrafa benim kölem olduğun intibaini ver.» Harezmsah da bu öğüdü kabul etmiş, gerekeni yapmıştı. Sonra o emire bizzat kendisi hizmet etmeğe başlamıştı. Elbiselerini giydiriyor, suyunu içiriyor, yemegini pisirip önüne koyuyordu. Ona hizmet etmekten hiç bıkmıyordu. Harezmsah ile beraberindeki emiri esir alan Hitaylı asker emire, «Görüyorum ki bu adam (yani Harezmsah) sana hizmet ediyor, sen kimsin?» diye sormuş, emir

de, «Ben Emir Mes'ûd'um. Bu da benim kölemdir» diye cevap verince Hitayli asker, «Vallahi bizim komutanlar benim bir emiri esir aldığımı bilmeselerdi seni serbest bırakırdım» demisti. Emir Mes'ûd da «Ben ailemden korkuyorum. Onlar benim öldürüldüğümü sanarak matem tutuyorlar. Eger bir miktar para karşılığında beni serbest bırakmayı düşünüyorsan, adamlarından birini aileme gönder ki, benim kurtuluş akçemi onlardan alıp sana getirsin» dedi. Hitayli asker, «olur» diyerek kendi adamlarından birini görevlendirdi. Emir Mes'ûd ona şöyle dedi: «İyi ama benim ailem, senin göndereceğin görevliyi tanımaz. Ama eger uygun görürsen kendi adamınla birlikte su kölemi de aileme gönder ki onlara benim hayatta olduğumu müjdelesin. Onlar da kendisini tanısınlar ve kurtuluş akçesini temin etmeğe çalışsınlar.»

Hitayli asker «olur» dedi. Kendi görevlisini ve emir Mes'ûd'un kölesi olarak bildiği Harezmsah'i muhafızlar refakatinde Harezmsah'm seherine gönderdi. Bunlar Harezni'in diyarına vardıklarında Harezmsah onlardan önce şehire ulaştı. İnsanlar onu görünce çok sevindiler. Ülkenin her tarafında sevinç davulları çalındı. İnsanlara müjde verildi. Harezmsah sarayına döndü. Tahtına oturdu. Dönüşünden Ötörü her tarafta sevinç ve mutluluk görüldü. Öldürüldüğü haberinin yayılması nedeniyle bozulan düzeni düzeltti. İşleri yoluna koydu. Herat'i kusattı ve orayı zor kullanarak ele geçirdi.

Harezmsah'i esir alan Hitayli askere gelince o bir gün emir Mes'ûd'a şöyle demisti:

- Duyduğuma göre Harezmsah öldürülmüş.
- Hayir. O senin esirindi.
- Peki ne diye bana bildirmedi ki onu saygı ve ikram içinde memleketine geri göndereydim?
- Ona bir zarar vermenden korkmustum.
- Haydi ona birlikte gidelim.

İkisi birlikte Harezmsah'm ziyaretine gittiler. Harezmsah onlara çok ikramda bulundu, iyilik yaptı.

Semer kand valisine gelince, o hainlik yapmış, eline esir düşen Harezmliler'in tümünü öldürmüştü. Öyle ki Harezmliler bir adami yakalayip ikiye bölüyor, köyün gövdesi gibi çarşıya pazara asıyordu. Hatta Harezmsah'm kızı olan karısını da öldürmeğe niyetlenmiş, sonra onu öldürmekten vaz geçmiş, bir kaleye hapsedip çok eziyetler yapmıştı. Harezmsah bu durumdan haberdar olunca askerleriyle birlikte üzerine yürümüş, Semer kand'i kusatma altına almış, şehri zorla ele geçirmiş ve 200.000 kadar Semer kandliyi öldürmüştü. Semer kand valisi olan damadını da kaleden indirmiş ve huzurunda eli kolu bağlı vaziyette öldürmüş, geride bir

tek çocugunu dahi hayatta birakmamisti. Harezmsah, o mintikalarin tümünü istila etmis, Hitaylarla ve Tatar krali Güçlük-han'la savasmisti. Güçlükhan'm lkesi Cinle sinirdasti. Hitay krali Harezmsah'a mektup yazarak Tatarlar'a karsi yardım istemis ve söyle demisti: «Tatarlar bizi maglup ettiklerinde senin ülkeneye de saldiracaklar, söyle ve söyle yapacaklardır.» Tatarlar da Harezmsah'a mektup yazarak Hitaylara karsi ondan yardım istemis, söyle demislerdi: «Bunlar hem bizim, hem senin dsmanlarındırlar. Bunlara karsi bizimle birlikte ol.»

Harezmsah da her iki tarafın gönlünü hoş edecek cevaplar yazmisti. Savaş alanına gelmiş, ama hiç bir tarafa katılmamisti.

Savaş, Hitaylar'ın aleyhine sonlanmış, çok azı müstesna, askerlerinin çogu lmst. Tatarlar, Harezmsah'a verdikleri sözü bozmuşlar, muahedeye riayet etmemişler, bu nedenle iki taraf arasında siddetli bir dsmanlık meydana gelmiş ve iki taraf ilan-i harp etmişlerdi. Harezmsah, onlardan korkmuş, Güçlükhan'ın onlara komsu olan birçok beldelerini oralari ele geiremesinler diye tahrip etmisti.

Sonra Cengizhan, Güçlükhan'a hücum etti. Onunla savasan Güçlükhan, Harezmsah'i unuttu. Sonra -Insaallah ileride de anlatacağımız- bazı garip olaylar meydana geldi.

Bu sene Trablus'tan Haçlılar çok defalar gelip Humus taraflarına baskın düzenlediler. Humus valisi Esedüddin Sirkuh onlara karsi direnemedi. Halep valisi Zahir ona takviye askerler gönderince Esedüddin, Haçlılar'a karsi kuvvetlendi. Melik dil de Müslüman askerleri yanına alarak Misir'dan yola ıktı. Cezire ordularına haber saldı. Onlar da Akk'da onunla buluştular. Melik dil Akk'yi kusatma altına aldı. Çünkü Kibrisliler, içinde Müslüman bir cemaatin bulunduğuy bir kaç gemiyi Islm donanmasından gasbetmişlerdi. Yapılan kusatma neticesinde Akk valisi, esirleri geri vermek şartıyla Melik dil'den aman ve barış diledi. Melik dil onun bu istegini kabul etti. Sonra yoluna devam etti ve Humus'a yakın Kades gölüne vardı. Oradan Trablus'a geçti. Trablus'ta oniki gün kaldı. Halkın bir kısmını öldürdü, bir kısmını esir aldı. Çok miktarda ganimet elde etti- Nihayet Haçlılar ateskese meylettiler, ateskes yapıldı. Sonra Melik dil Dimask'a döndü.

Bu sene Azerbeycan meliki Emir Nusayrüddin Ebu Bekir b. Behll, Meraga sehrini ele geçirdi. Çünkü Meraga meliki Kahir lms, yerine küçük oğuy geçmisti. Bu küçük ocuk adına bir hizmetçisi, devlet idaresini sürdürüyordu.

Bu sene zilkade ayı başında Muhiddin Ebu Muhammed Yusuf b. Abdurrahman b. Cevz, Kadilkudat Eb'l-Kasim b. Damigan'nin yanında şehadette bulundu. Kadilkudat Eb'l-Kasim, onun şehadetini kabul etti ve

onu Bagdat'in iki yakasinin muhtesipligine tayin etti, ona Kuhli-ye kumasından yapilmis siyah bir hil'at giydirdi. On gün sonra da vaaz için babasi Ebü'l-Ferec'in yerine Derbû's-Serif kapisinda kürsüye oturdu. Vaazini çok sayida cemaat dinledi. Dört gün sonra da Ebu Hanife meshedinde Ziyaeddin Ahmed b. Mes'ud er-Raksanî el-Hanefî ders verdi. Onun dersini ayan ve ekâbir herkes dinledi. Bu sene ramazan ayında halifenin elçileri Melik Âdû'e hil'atler götürdüler. Melik Âdil, ogullari Muazzam ile Esref ve veziri Safiyyüddin Ibn Sükür ile birçok ümera hil'at giydiler. Öğle vakti Babû'l-Hadid'den kaleye girdiler. Vezir ayakta durarak halifenin bu konudaki fermanini okudu. O gün görölmege deger muazzam bir gündü.

Bu sene Serefüddin Abdullah b. Zeynü'l-Kudat Abdurrahman, Di-mask'taki Revaniye medresesinde ders verdi.

Bu sene Hanbeli mezhebine mensup Seyh Hayr b. Bagdadî, Safiî mezhebine geçti ve halifenin annesinin yaptirmis oldugu medresede ders verdi. Dersini diger mezheplere mensup büyükler de dinlediler. [64]

Hicretin Altiyüzdördüncü Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler
Emir Bünyamîn B. Abdullah

Halife Nâsir'in emirlerindendi. Akil, iffet ve nezahet bakimindan önde gelen emirlerdendi. Hristiyan katiplerden biri ona zehir içirdi, o da bu yüzden can verdi. Ona zehir içiren Hristiyan katibin adi Ibn Sava idi. Halife bu katili Emir Bünyamin'in kölelerine teslim etti. Ancak Vezir Ibn Mehdî onun için sefaatçi olup söyle dedi: «Hristiyanlar bunun kurtarilmasi için 50.000 dinar vermislerdir.»

Halife de mektubun üst tarafina söyle bir yazi yazdi:

«Ormanlarin siyah ejderhasinin amaci,

Savas gününde yagmalamak degil de yagmalanan insandir.»

Halife, katili Bünyamin'in kölelerine teslim etti. Onlar da onu öldürüp yaktilar. Bundan sonra Vezir îbn Mehdî'yi de tutukladi. Nitekim bu husus önceki kisimlarda da anlatilmistir. [65]

Hanbel B. Abdullah

Hanbel b. Abdullah b. Ferec b. Saade er-Rusafî el-Hanbelî. Mehdi Camii'nde imamin arkasından tekbirleri yüksek sesle alirdi. Imam Ahmed b. Hanbel'in Müsned'ini; îbn Hüseyn, Ibn Mezheb, Ebu Mâlik, Abdullah silsilesi ile rivayet etmistir. Doksan sene yasamistir. Bagdat'tan ayrilip Erbil'e gitmis, orada hadis rivayet etmistir. Dimask melikleri onu Dimask'a davet etmislerdi. Gidip Dimask'ta halka Imam Ah-nied'in Müsned'ini okumustu. Melik Muazzam ona ikramda bulunur, onunla ayni sofrada leziz yemekler yedi. Hanbel b. Abdullah, fazla yemek yediginden ötürü sik sik

rahatsızlanıyordu. Çünkü yoksul bir kimse olup daha önceleri Bagdat'ta fakirane bir hayat yasadığından ve az yemek yediğinden ötürü bağırsakları dardı. Kindî, Melik Muaz-zam'ın yanına geldiğinde Hanbel'i sorar, Melik Muazzam da; «İste karni ağıyor, çok yemek yemis» derdi. Kindî de, «Ona mercimek yedir» deyince Melik Muazzam gülerdi. Sonra Melik Muazzam, Hanbel b. Abdullah'a bol miktarda mal ve para verdi ve onu Bagdat'a gönderdi. Hanbel, Bagdat'ta vefat etti. Hicretin 510. senesinde doğmuştur. Beraberinde İbn Taberzed de vardı. Ancak İbn Taberzed ondan sonra bir süre daha yaşamış ve nihayet hicretin 607. senesinde vefat etmiştir. [66]

Abdurrahman B. İsa

Abdurrahman b. İsa b. Ebî'l-Hasan el-Mervezî. Vaizdi. Bagdatlıydı. İbn Ebî'l-Vakt'ten ve diğerlerinden hadis dinledi. Cevzî'den vaaz dersleri ve vaaz usulü aldı. Sonra kendine kuruntu vererek İbn Cevzî'ye benzediği kanaatine vardı. Babünnesire halkından bir grup, etrafında toplandı ve vaazlarını dinlemeye başladı. Ahir ömründe, yetmiş yaşına yaklaştıkça evlendi. Soguk bir günde gusûl yaptı. Penisini sisti ve bu sene vefat etti. [67]

Emir Zeyneddîn Karaca Es-Selahî

Serhat valisiydi. Babü's-Sagîr'de Zelake kanalı yanında bir evi vardı. Türbesi, Kasyun dağı eteklerinde İbn Temirek'in türbesinin yanında, yol üzerindeki bir kubbenin altındadır. Melik Âdil, onun oğlu Ya-kub'u Serhat valiliğine atamıştı. [68]

Abdülaziz Et-Tabib

Ani bir ölümlerle bu sene vefat etti. Tabib Saadettin el-Esrefî'nin babasıdır. İbn Anîn onun hakkında şöyle demistir:

«Kaçıyorum. Hatib'in arkasında cemaat yoktur. Ölüyorum tabib Abdülaziz yoktur.» [69]

Afif B. Ed-Derahî

Emevî Camii'nde garp tarafındaki Hanefî maksuresinin imami idi. Bu sene vefat etti. Allah rahmet etsin. [70]

[1] İbn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/97.

[2] İbn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/97-98.

[3] İbn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/98-99.

[4] İbn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/99.

[5] İbn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/100.

[6] İbn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/100.

- [7] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/100.
- [8] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/100.
- [9] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/101.
- [10] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/101.
- [11] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/101.
- [12] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/101.
- [13] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/101.
- [14] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/101-104.
- [15] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/104-107.
- [16] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/107-110.
- [17] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/110-111.
- [18] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/111.
- [19] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/112.
- [20] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/112-113.
- [21] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/113.
- [22] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/113.
- [23] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/114.
- [24] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/114-115.
- [25] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/115.
- [26] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/115.
- [27] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/115.
- [28] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/116.
- [29] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/116-117.
- [30] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/117.
- [31] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/117.
- [32] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/117.
- [33] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/117-118.
- [34] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/118-119.
- [35] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/119.
- [36] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/119.
- [37] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/120-122.
- [38] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/122.

- [39] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/122-124.
- [40] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/124-125.
- [41] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/125.
- [42] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/125.
- [43] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/126.
- [44] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/126.
- [45] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/127.
- [46] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/127.
- [47] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/128.
- [48] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/128.
- [49] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/128-129.
- [50] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/129.
- [51] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/129.
- [52] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/129-130.
- [53] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/130.
- [54] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/130-131.
- [55] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/131.
- [56] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/131.
- [57] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/132.
- [58] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/132.
- [59] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/133.
- [60] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/133-134.
- [61] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/134.
- [62] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/134.
- [63] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/134-135.
- [64] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/135-139.
- [65] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/139.
- [66] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/139-140.
- [67] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/140.
- [68] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/140.
- [69] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/140.
- [70] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/140.

Ebu Muhammed Cafer B. Muhammed.	2
Hicretin Altiyüzbesinci Senesi	3
Hicretin Altiyüzbesinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler	4
Ebü'l-Feth Muhammed B. Ahmed B. Bahtiyar	4
Misir Kadilkudati	4
Hicretin Altiyüzaltinci Senesi	4
Hicretin Altiyüzaltinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler	5
Kadi Esad B. Mematî	5
Ebu Yakup Yusuf B. Ismail	5
Ebu Abdîllah Muhammed B. Hasan.	5
Ebü'l-Mevahîb Ma'tukb. Menî'	6
Ibn Harruf	6
Ebu Alî Yahya B. Er-Rebî	6
Caâmiü'l-Usûl Ve'n-Nîhaye Adli Eserin Sahibi İbnü'l-Esîr	6
Mücellid El-Mutarrezî En-Nahvî El-Harezmi	7
Melik Mugîs.	7
Mes'ud B. Selahaddin.	7
Fahri Râzî	8
Hicretin Altiyüzyedinci Senesi	9
Musul Valisi Nureddin'in Vefati	10
Hicretin Altiyüzyedinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler	12
Seyh Ebu Ömer.	12
Hadis Seyhi Ibn Taberzed.	15
Sultan Melik Adil Arslan Sah.	15
Ibn Sekine Abdülvehhab B. Ali	15
Muzaffer B. Sasîr.	15
Hicretin Altiyüzsekizinci Senesi	16
Hicretin Altiyüzsekizinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler	17
Seyh İmadüddîn.	17
Tacüddîn İbn Hamdûn.	17
Anadolu Hükümdari Hüsrevsah.	17
Emir Fahreddin Serkis.	17
Seyhü'l-Kebîr Muammer Er-Rahle Ebü'l-Kasim..	18
Kâsimüddin Türkmanî	18
Hicretin Altiyüzdoküzüncü Senesi	18
Hicretin Altiyüzdoküzüncü Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler	19
Melik Evhad Necmeddîn Eyyûb.	19
Harem Fakîhi Ve Mekke Serifi	19
Kurra Ve Muhaddis Ebu İshak İbrahim..	19
Ebü'l-Feth Muhammed B. Sa'd B. Muhammed Ed-Dîbacî	19

Seyh Salih Ebu'l-Bekâ .	19
Hicretin Altiyüzonuncu Senesi	20
Hicretin Altiyü-Zonuncu Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler .	21
Seyh Ebu'l-Fadl Ahmed B. Mes'ûd .	21
Seyh Ebü'l-Fadl B. İsmail	21
Vezir Muîzzüddin Ebü'l-Meâlî	21
Sencer B. Abdullah En-Nasirî El-Halîfetî	21
Kadi Es-Sülâmiye .	21
Tacü'l-Ümena .	22
Nessâbe El-Kelbî	22
Meshur Tabib Mühezzeb .	22
Kanun Adi Verilen Mukaddime Adli Eserin Sahibi Cezulî	22
Hicretin Altiyüzonbîrincî Senesi	23
Hicretin Altiyüzonbîrincî Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler .	24
İbrahim B. Ali	24
Rükün Abdüsselâm B. Abdülvehhab .	24
Ebu Muhammed Abdülaziz B. Mahmud B. Mübarek .	24
Hafiz Ebül-Hasan Alî B. Enceb .	24
Hicretin Altiyüzonikinci Senesi	25
Hicretin Altiyüzonîkinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler .	26
Hafiz Abdülkadir Er-Ruhavî (Urfalı)	26
Amâ Vecih .	26
Ebu Muhammed Abdülaziz .	27
Seyh Fakih Kemaleddin Mevdûd .	27
Hicretin Altiyüzonüçüncü Senesi	27
Hicretin Altiyüzonüçüncü Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler .	28
Melik Zahir Ebu Mansur .	28
Zeyd B. Hasan .	28
İzz Muhammed B. Hafiz Abdülganî El-Makdisî	31
Ebü'l-Fütûh Muhammed B. Ali B. Mübarek .	31
Serif Ebu Cafer .	32
Ebu Ali Mezyed B. Alî	32
Ebü'l-Fadl Rısvan B. Mansur .	32
Muhammed B. Yahya .	33
Hicretin Altiyüzondördüncü Senesi	33
Hicretin Altiyüzondördüncü Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler .	35
Seyhimâd .	35
Kadi Cemaleddin B. Haristanî	36
Emir Bedreddîn Muhammed B. Ebi'l-Kasim .	36
Sücî' Mahmud İbn Demmag .	36
Seyhâ Salîha Abîde Zahide .	37
Hicretin Altiyüzonbesinci Senesi	37
Haçlıların Dimyat'ı Ele Geçirmeleri	38
Ebu Muhammed Cafer B. Muhammed	

Ebu Muhammed Cafer b. Muhammed b. Mahmud b. Hibetullah b. Ahmed b. Yusuf. Erbillidir. Faziletli bir kimse olup birçok ilimlere vakifti. Safîi fikhini, hesabi, ferâizi, hendeseyi, edebiyatı, nahvi, Kur'an ilimlerini ve daha bir çok ilmi öğrenmistir. Siirlerinden biri sudur.

«Kaderin getirdiklerini kisi geri çeviremez.

Düşünüldüğü takdirde musibetlerde, ibret alınacak seyler vardır.

Kaderler geldikten sonra akil ve görüş, korku ve tedbir onları geri çeviremez. Kisi böylelikle kurtulamaz.

Bütün işlerde sabri silah olarak kullan.

Hiç bir şeyden ötürü tedirgin olup da sabirsizlanma.

Sabrinin sonu, senin için zaferdir.

Bize nice sıkıntılar gelmiştir, ama yüce Allah onları bizden uzaklas-tırmıştır.

Sonra da o sıkıntılarının yerine kolaylık gelmiştir.

Kisi hiç bir zaman Allah'ın yardımından ümid kesmesin.

O'nun yardımından ancak kâfir topluluk ümid keser.

Ben biliyorum ki zaman dönerlidir.

Zamanın iki gününden birinde güven, diğerinde de tehlike vardır.» [1]

Hicretin Altiyüzbesinci Senesi

Bu sene muharrem ayında, halife Nasir Lidinillah'in Bağdat'ın batı yakasında yolcular ve hacılar için yaptırdığı as evinin inşaatı tamamlandı. Buraya uğrayan hacılar ve yolcular, kaldıkları sürece konuk edilecekler, yola çıkmak istedikleri zaman da kendilerine azık, giysi ve bir de dinar verilecekti. Allah, Nasir Lidinillah'in hayrini kabul etsin. Ona hayır mükâfat versin.

Bu sene Ebü'l-Hattab b. Dihye el-Kelbî, Irak seferinden döndü. Dönüşünde Sam'a uğradı. Vezir Safî'nin meclisinde lûgat ve hadis alimi Seyh Taceddin Ebü'l-Yümn el-Kindî ile buluştu. Ebü'l-Hattab Ibn Dihye, söz arasında sefaat hadisini okudu. Nihayet İbrahim Peygamberin şu sözüne gelip durdu:

«Ben gerilerden gerilerden bir halil (dost) idim.»

Burada iki kez tekrarlanan verâ' kelimesinin sonunu fetha ile telaffuz edince, Kindî bu kelimenin ötre ile telaffuz edilmesi gerektiğini söyledi. Ebü'l-Hattab Ibn Dihye, Vezir Ibn Sükr'e «Bu kim oluyor?» diye sorunca vezir de, «Bu, Ebü'l-Yümn el-Kindî'dir» diye cevap verdi. Ebü'l-Hattab Ibn Dihye, agzi bozuk ve cüretli bir kimse olduğu için Ebü'l-Yümn'e kötü sözler sarfedince Kindî ona hitaben, «Bu uluyan bir köpektir! Diğer köpekler gibi

uluyor» diye karsilik verdi.

Ebu Sâme dedi ki: «Yukaridaki hadiste geçen verâ' kelimesinin sonu hem ötreli, hem de fethali sekilde rivayet edilmistir. Bu kelimenin kesreli okundugu da gelen rivayetler arasindadir.»

Bu sene Harran hatibi Fahreddin b. Teymiye hac dönüşünde Bagdat'a ugradi. Bab-i Bedir'de Muhiddin Yusuf b. Cevzî'nin mekânında vaaz verdi. Konusmasi arasında söyle dedi:

«Üç yasina girmis deve yavrusu gücünü toparlamis olsa bile,

Yasli ve güçlü develere saldiramaz.»

Böyle demekle Ibnü'l-Cevzî'ye satasmak istemisti. Çünkü Ibnü'l-Cevzî yirmibes yasinda vaizlik yapan bir gençti. Dogrusunu Allah bilir.

Bu sene muharrem ayinin dokuzunda cuma günü Haçli bir köle, Maksure kapisindan Dimask Camii'ne sarhos vaziyette girdi. Elinde yalin kilici vardi. Cemaat de oturmus, sabah namazinin kilinmasini bekliyorlardi. Cemaate saldirdi. Iki ya da üç kisiyi öldürdü. Minberi kiliciyla kirip parçaladi. Yakalanip akil hastahanesine götürüldü. Sonra ayni günde Lebbadin köprüsünde idam edildi.

Bu sene Seyh Sihabüddin es-Sühreverdi Diniask'tan Melik Âdü'in hediyeleriyle Bagdat'a döndü. Askerler onu karsiladilar. Yaninda kendi sahsi için getirdigi çok miktarda mal ve para vardi. Daha önce yoksul ve zahid bir kimseydi. Döndükten sonra vaizlikten men edildi. Idaresini yürüttüğü hankâh elinden alindi. Kendi mal ve parasiyla ugrasti. Paralarini ve mallarini yoksullara ve düskünlere dagitmaga basladi. Böylece bir çok insanin malî durumu düzeldi. Muhyiddin Ibn Cevzî vaaz verirken onun hakkında söyle demisti:

«Adamin ihtiyaci yok. Haksiz yere mal elde ediyor. Ama bu mallari hak edenlere dagitiyor. Eger o mallari almasaydi, olmasindan daha iyi olurdu. Ancak o böyle yapmakla kendi mertebesini yüceltmek istiyor. Oysa bu mallari almayip dagitmasaydi ve eski haline dönseydi, daha iyi olurdu. Kul, dünyadan sakinmalidir. Çünkü dünya aldaticidir. İnsani kölelestiren birseydir. Büyük alimleri ve abidleri dahi esaret pençesine düşürür.»

Böyle diyen Muhyiddin Ibn Cevzî daha sonra Seyh Sihabüddin es-Sühreverdi'nin durumuna göre daha siddetli bir duruma düşmüştü.

Bu sene Haçlilar, Humus'a hücum ettiler. Asi nehrinin üzerindeki Adve köprüsünden geçtiler. Askerler onların geldiklerini görünce peslerine düstüler. Onlari kovaladilar. Haçlilar da korkularindan kaçtilar. Müslümanlar onlardan çoğunu öldürdüler. Bol miktarda mallarini da ganimet olarak ele geçirdiler. Allah'a hamd olsun.

Bu sene Cezîre valisi Melik Sencersah b. Gazi b. Mevdûd b. Zengî b. Aksungur el-Atabeg'i öldürüldü. Misir valisi Nureddin'in amcasinin oğluydu. İnsanların en kötü kalplisi ve yasantisi en bozuk olanıydı. Onu, oğlu Gazi öldürmüştü. Sarhos vaziyette helaya girmiş, oğlu da gidip onu ondört bıçak darbesiyle öldürmüştü, sonra da boğazlamıştı. Bunu, ondan sonra tahtını ele geçirmek amacıyla yapmıştı, ama Cenâb-i Allah Gazi'yi de tahttan yoksun bırakmıştı. Sencersah'ın Gazi tarafından öldürülmesinden sonra diğer oğlu Mahmud'a hükümdarlık beyatı yapıldı. Katil Gazi yakalanıp aynı günde öldürüldü. Allah onu hem hayattan, hem de tahttan yoksun bıraktı, ama Cenâb-i Allah böylece Müslümanları onun babasının zalimliğinden, zorbalığından ve fasikhgından kurtarıp rahata kavuşturmuş oldu. [2]

Hicretin Altiyüzbesinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler
Ebü'l-Feth Muhammed B. Ahmed B. Bahtiyar

Ebü'l-Feth Muhammed b. Ahmed b. Bahtiyar b. Ali. Vasiyiydi İbn Senday adıyla meshur olmuştur. Ahmed b. Husayn'dan Müsned'i en son rivayet edendir. Fikih, kadılık ve dindarlıkta meshur bir aileden gelmedir. Güvenilir, adaletli ve takvali bir kimseydi. Nakilde sağlamdı. İrticalen okuduğu şiirlerden biri sudur:

«Günesin doğduğu yer, Leyla'nın berisinde olsaydı. Leyla, batarken güneşin arkasında olsaydı. Kendi kendime «ona kavusmayı bekle» derdim. Ölüm de bana derdi ki: «Leyla'ya kavusmak yakındır.» [3]

Misir Kadilkudatı

Asil adı Sadreddin Abdülmelik b. Derbas el-Mardinî el-Kürdî'dir. Bu sene vefat etmiştir. Doğrusunu Allah bilir. [4]

Hicretin Altiyüzaltıncı Senesi

Bu sene muharrem ayında Hanefîlerin şeyhi Necmeddin Halil, melik Âdû'nin elçisi olarak Dimask'tan bir çok hediyelerle Bağdat'a geldi. Öksüzlerle delilerin mallarına zekât dösüp dösmececeği konusunda Nizamiye şeyhi Mecdüddin Yahya b. er-Rebî ile münazara yaptı. Hanefîlerin şeyhi Necmeddin bu mallara zekat dösmececeği konusunda delil ileri sürmeğe başlayınca Safiîlerin temsilcisi olan Mecdüddin Yahya ona karşı deliller ileri sürerek itirazda bulundu. İki taraf da güzel deliller ileri sürmüşlerdi. Sonra Hanefîlerin şeyhine ve arkadaşlarına elçilik nedeniyle hü'at giydirildi. Münazara, vezir naibi İbn Sükr'ün huzurunda yapılmıştı.

Bu sene cemaziyelahir ayının besinde cumartesi günü Dimask'taki Safiîlerin reisi Cemal Yunus b. Bedran, yine Melik Âdû'nin elçisi olarak Bağdat'a geldi. Hâcibü'l-Hüccab'la birlikte askerler onu karşıladılar.

Onunla birlikte Krbil valisi Muzafferüddin Kevkerî'nin kardesinin oğlu da gelmişti. Elçi olarak gelisi, Erbil valisinin yaptıklarından ötürü halifeden özür

dilemek ve onun affini istemek amacini tasıyordu. Bu istegi kabul edildi.

Bu sene Melik Âdil, Habur ve Nusaybin şehirlerini ele geçirdi ve bir süre Sincar sehrini kusatma altında tuttu. Ancak sehri ele geçiremedi. Sonra Sincar valisiyle baris yaparak geri döndü. [5]

Hicretin Altiyüzaltinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler
Kadi Esad B. Mematî

Ebü'l-Mekarim Esad b. Hatir Ebu Said Mühezzeb b. Mina b. Zekeri-ya Es'ad b. Mematî b. Ebi Kudame b. Ebi Melih. Misirliydi. Katip ve sairdi. Sultan Selahaddin'in iktidari zamanında Müslüman oldu. Bir süre Misir'da divan başkanligi yaptı.

Ibn Hallikan dedi ki: «Onun bir çok faziletleri ve tasnif eserleri vardır. Sultan Selahaddin'in hayatim, Kelile ve Dimne'yi manzum olarak yazdı. Bir siir divani da vardır. Ibn Sükr vezirlige atanınca Kadi Es'ad ondan korkup Haleb'e kaçtı. Orada altmisiki yasındayken bu sene vefat etti.»

Dimask'tayken onu ziyaret eden bir hastaligi nedeniyle söyle bir siir yazmistir:

«İki nehirden bahsetti bana.

Oysa yeryüzünde o iki nehirden ebediyyen bahsedecek kimse yoktur.

O nehirde öküz gibi bir yaratigin bulundugunu söyledi. Oysa kendisinin tabiatinda sogukluk vardır.» [6]

Ebu Yakup Yusuf B. Ismail

Ebu Yakub Yusuf b. Ismail b. Abdurrahman b. Abdüsselam el-Lemeanî. Bagdat'taki Hanefî alimlerinin öncül erindendi. Hadis dinledi. Sultan camiinde ders verdi. Usulde Mu'tezûî idi. Fikih'ta ve teferruatta yüksek mertebelere ulasmisti. Amcasından ve dedesinden ders aldı. Hilaf ve münazara ilimlerinde ileri merhalelere ulasti. Doksan yasina yaklasmis iken bu sene vefat etti. [7]

Ebu Abdillâh Muhammed B. Hasan

İbn Horasani adıyla taninmistir. Muhaddisti. Kitap istinsahi yapardı. Bir çok hadis yazdı. Kendisine ve baskalarına ait hutbeleri derledi. Yazisi güzel ve meshurdu. [8]

Ebü'l-Mevahib Ma'tukb. Menî'

Ebü'l-Mevhab Ma'tuk b. Meni' b. Mevahib el-Hatib Bagdadî. Ibn Hassap'tan nahiv ve lügat dersleri aldı. îrâd etmis odugu hutbeleri bir kitapta topladı. Faziletli bir alimdi. Siir divani vardır. Siirlerinden biri sudur:

«Kendi nefesine gizli asikâr düşmanlik yapan bir düşmandan sadakat umma.

Eger onun dostlugu fayda verecek olsaydi, onun verecegi fayda ona bir sevap olurdu.» [9]

Ibn Harruf

Sibeveyhî'nin sarihidir. Asil adi Ali b. Muhammed b. Yusuf Ebü'l-Hasan Ibn Harruf tur. Endülüslüdür. Nahivcidir. Sibeveyhî'nin eserini serh etmis ve onu Magrip hükümdarina takdim edince, hükümdar ona 1.000 dinar ödül vermistir. Cümelü'z-Zeccacî'yi de serhetmistir. Çesitli beldele seyahatlerde bulunurdu. Gezip dolasir, sadece hanlarda kalirdi. Ne hür bir kadınla evlenmis, ne de kendine bir cariye edinmisti. Bu, rezil kimselerin tabiatini maglup eden bir hastaliktir. Ahir ömründe akli degisti. Sokaklarda bas açık dolasirdi. Bu sene seksenbes yasinda iken vefat etti. [10]

Ebu Ali Yahya B. Er-Rebî

Ebu Ali Yahya b. er-Rebî b. Süleyman b. Harrar el-Vasitî el-Bagdadî. Nizamiye medresesinde Fadlan'dan ders aldi. Ona kalfalik yapti. Sonra Muhammed b. Yahya'nin yanma gitti. Onun ilm-i hilaftaki metodunu öğrendi. Sonra Bagdat'a döndü. Nizamiye'de müderris oldu. Nizamiye vakfinin nazirligina da atandi. Hadis dinledi. Bir çok ilimlere ve mezhebe dair güzel bilgilere sahip oldu. Dört ciltlik bir tefsiri vardır. O tefsiri ders kitabi olarak okuturdu. Hatib Bagdadî'nin tarihini ve o tarih üzerine İbn Sem'anî tarafından yazılan Zeyl'i ihtisar etti. Özetleyip kislatti. Bu sene seksen yasina yaklasmis iken vefat etti. [11]

Caâmiü'l-Usûl Ve'n-Nîhaye Adli Eserin Sahibi İbnü'l-Esîr

Asil adi Mübarek b. Muhammed b. Muhammed b. Abdülkerim b. Abdülvahid Mecdüddin Ebü's-Saadat es-Seybanî'dir. Cizrelidir. Safî mezhebine mensuptur. İbnü'l-Esîr adıyla taninmistir. Melik Efdal'm veziri Ziyaeddin Nasrullah ile el-Kâmil fTt-Tarih adli eserin sahibi Ha-fiz İzzeddin Ebü'l-Hasan'm kardesidir. Hicretin 544. senesinin rebiyü-levvel veya rebiyülahir ayında dogdu. Çok hadis dinledi. Kur'ân okudu. Kur'ân ilimlerini iyice öğrendi. Musul'da ikamet ederdi. Diger ilimlere dair faydali kitaplar derledi. Câmiu'l-Usûli's-Sitte adli kitabi vardır. Bu kitabinda Muvatta', Buharî'nin Sahih'i, Müslim'in Sahih'i, Ebu Davud'un Sünen'i, Neseî'nin Sünen'i Tirmizî'nin Sünen'i ele alinir. Ancak bu kitabinda İbn Mâce'den bahsetmez.

Kitabü'n-Nihaye fî Garibi'l-Hadis, Serhü Müsnedi's-Safî ve dört ciltlik bir tefsiri vardır. Baska ilimlere dair eserleri de vardır. Musul hükümdarları tarafından saygi görürdü. Nureddin Arslansah tahta geçince kölesi Lülü'ü ona göndererek vezirlik teklif etti. Ancak İbnü'l-Esîr bu teklifi kabul etmedi. Bu defa Nureddin Arslansah bizzat yanma geldi. Teklifini yineledi; İbnü'l-Esîr yine kabul etmedi ve şöyle dedi:

«Yasim ilerledi. Ben ilim yaymakla meshur oldum. Vezirlik ise biraz zor

kullanmayı ve zulmü gerektiriyor. Bu da bana uygun değildir.» Bu gerekçeyi ileri sürmesi üzerine Nureddin Arslansah onu affetti.

Ibnü'l-Esîr Ebü's-Saadat dediki: Arapça ilmini Said b. Dehhan'dan öğreniyordum. Siirle ilgilenmemi bana emretti. Bense siirle uğrasamıyordum. Siirin hakkından gelemiyordum. Seyhim Said vefat edince bir gece onu rüyamda gördüm. Bana yine siirle ilgilenmemi emretti. Ben de ona dedimki: «Bana bir siiri örnek olarak ver ki üzerinde çalışayım» böyle demem üzerine bana su siiri okudu:

«Yükseklikleri sev sürekli olarak. Sayet zaferi kazananı lazsan ben derimki:
Gece karanlığında topragi kazarak içine gir.

Seref ve üstünlüğün merkezi, gecenin karanlığında binege binmekle olur.

Serefi, gece yürüyüşleri ve uykusuzluklar doğurur.»

Kendisine «güzel söyledin» dedim. Sonra uyandığımda o siirin üzerine yirmi kadar beyit yazıp siiri tamamladım.»

Ibnü'l-Esîr Ebü's-Saadat, Bu sene zilhicce ayının sonunda altmış iki yasındayken vefat etti. Kardesi, Zeyl adlı eserinde onun biyografisini anlatırken şöyle demistir:

«Ebü's-Saadet birçok ilimde pay sahibi idi. Fikih, ilm-i usûl, nahiv, hadis ve lügattan payını almıştı. Tefsir, hadis, fikh, hesap ve garibü'l-hadise dair meshur tasnif eserleri ve tedvin edilmiş risaleleri vardır. Evine kapanır, ilimle uğrasırdı. Sağlam ve metanetli bir kisi olup bu konuda örnek gösterilirdi. Sirat-i müstakime koyuldu. Allah rahmet etsin. Zamanın güzelliğindendi.» [12]

Mücellid El-Mutarrezî En-Nahvî El-Harezmi

Nahivde imamdi. Önder bir âlimdi. Nahve dair güzel tasnifatı vardır. Bu sene vefat etti. [13]

Melik Mugîs

Fethüddin Ömer b. Melik Âdil. Bu sene vefat edince Kasyun dağı eteklerinde kardesi Muazzam'ın türbesine defnedildi. Orada Melik Mü-eyyed de yatmaktaydı. [14]

Mes'ud B. Selahaddin

Ra'sü'l-Ayn medresesinde vefat etti. Haleb'e götürülüp oraya defnedildi. Allah rahmet etsin. [15]

Fahri Râzî

Teysir adlı eserin ve bazı musannafatin sahibidir. Rey hatibinin oğlu diye bilinir. Asıl adı Muhanimed b. Ömer b. Hüseyin b. Ali el-Kuresî et-Teymî el-

Bekrî'dir. Ebü'l-Meâlî ve Ebu Abdillâh gibi künyeleri tasirdi. Fahr-i Razî diye meshur olmuştur. Kendisine Rey hatibinin oğlu da denilirdi. Safîî nkihçilarından olup irili ufakli tasnif eserleriyle meshur olmuştur. 200 kadar tasnif eseri vardır. Büyük tefsiri, Metâlibü'l-Âliye, Mebâhisü's-Sarkiyye, Erbain, Usûlü'l-Fikh, Mahsûl ve benzeri kitaplar yazmıştır. İmam Safîî'nin biyografisini faydalı bilgilerle dolu bir ciltte tasnif etmiştir. Bu eserde sahsen katılamayacağım bazı garip bilgiler vardır. Kendisine tuhaf şeyler nisbet edilir. Biyografisini Tabakatü's-Safîî'ye adlı eserde anlatmışımdır. Harezmi'nin ülkesinin ve diğer ülkelerinin hükümdarları tarafından saygı görürdü. Çeşitli beldelerde onun için bir çok medrese yaptırılmıştır. 80.000 altın dinara ve diğer emtia, binek esya ve giysilere sahipti. Elli Türk kölesi vardı. Vaaz meclisinde hükümdarlar, vezirler, alimler, emirler, yoksullar ve halk tabakasından insanlar hazır bulunurlardı. İbadet ve virdleri vardı. Bazı zamanlar Kerramîlerle kendisi arasında ihtilaf, hatta düşmanlıklar meydana gelmişti. Kerramîlere kızar, Kerramîler de kendisine kızar, onu asiri derece kötülerlerdi. Kendisi de onları yermekte asiri giderdi. Önceki sayfalarda bu husustan bir nebze bahsetmiştik. Kelâm ilminde derin bilgiye sahip olmakla birlikte kendisi «Acuzelerin yolunu tutan kurtulsa erer» derdi. Acuzelerin dininden kasıt, itikadi konularda delile pek gerek duymadan inanca teslim olmaktır. Ben onun vefat ettiği esnadaki vasiyetini ve onun kelâmcilikten vaz geçip selef metoduna sarıldığını, yüce Allah'ın varlığıyla ilgili nakledilen delilleri olduğu gibi kabul edip teslim olduğunu anlatmışım.

Zeyl adlı eserde Fahr-i Razî'nin biyografisinden bahsederken Seyh Sihabüddin Ebu Sâme şöyle demistir: «Fahr-i Razî vaaz verirken Kerramîlere hakaret eder, onlar da ona söverler ve büyük günahlar isledigini ileri sürerek kâfir olduğunu iddia ederlerdi. Bir rivayetle anlatıldigına göre Kerramîler ona zehir içirecek birini görevlendirmişler bu görevli ona zehir içirmiş ve bu nedenle Fahr-i Razi vefat edince de Kerramîler onun vefatına çok sevinmişlerdi. Onun kölelerle ve baskalarıyla masi-yet isledigini söylerlerdi.

Fahr-i Razî Bu sene zilhicce ayında vefat etti. Üstünlükleri olduğu tartışılmaz. İlgilendiği ilim dalları da elbetteki üstün ilimlerdi. Ancak sultanlarla arkadaşlık eder, dünyayı sever ve fazlaca dünyalık elde etmeğe çalışırdı ki bu, alimlerin vasıflarından değildir. Bu nedenle ve yaptığı diğer işlerden ötürü çok kimseler onun aleyhinde bulunmuşlardır. Örneğin Peygamber (s.a.v.) Efendimizin çölde büyümüş olmasını kastederek ona Bedevi Muhammed, kendi kendini kastederek de Muham-med er-Razî dediginden ve buna benzer sözler sarfettiginden Ötürü kendi aleyhinde çok şiddetli ithamlar yapılmıştır. Kusurlarından biri de suydu: Hasımlar tarafından ileri sürülen birçok ibarelerdeki süpheleri kabul eder ve buna daha kısa ifadelerle cevap verirdi. Duyduğuma göre o öldükten sonra

geride 200.000 altın dinar, binek, elbise, akar ve aletler bırakmıştır. Yine kendisinden sonra hayatta kalan iki oğlundan herbiri de onun mirasından 40.000 dinar elde etmişlerdir- Büyük oğlu orduya katilip Sultan Ahmed b. Tekis'in hizmetinde çalışmıştır.»

el-Kamil Fi't-Tarih adli eserinde Ibnü'l-Esîr demis ki: «Bu sene, yani hicretin 606. senesinde Fahreddin Razî Muhammed b. Ömer vefat etti. O Rey hatibinin oğluydu. Safîî fikhçisiydi. Meshur tasnif eserlerin, fikh ve usul gibi kitaplann sahibidir. Kendi çağında dünyanın en büyük alimi idi. Duyduguma göre o hicretin 543. senesinde doğmustur. Siirlerinden biri sudur:

«Ey mahlukatm ilâhi; yüzüm sanadır, yönelisim sanadır. Gizli asikâr kendisine yalvarip yakardigim da sensin. Bütün musibetler karsisinde yardimini istedigim, sensin. Hayatimda da, mezarimda da siginagim yine sensin.»

Ibn Saî, Yakut Hamevî tarikiyle Fahr-i Razî'nin oğlundan, babasına ait su siiri nakletmis tir:

«Mutluluk kapilarinin bütün mahlukat için tam olarak açilmasi,
Ancak bir, tek ve hak olan yüce Allah'i anmakla mümkün olur.
O bütün münikinatm idarecisidir.

Varliklarin tümünü adalet, doğruluk ve sadakatle yoktan var etmistir. Allah'in yüce varligi kendi yaratiklarina benzemekten münezzeh ve üstündür.

O doguda da, batida da bu dine yardım etmistir.

Öyle bir ilah ki, lütfü bol, adaleti çok ve kendisi de yücedir.

O hem dogru yolu, hem de egri yolu gösterendir. O hem mutluluga erdiren, hem mutsuzlukta bırakandır.»

Fahr-i Razî'nin siirlerinden biri de sudur:

«Ruhlarımız bedenlerimizden ayri ve uzaktır. Dünyamizin mahsulü, eza ve gûnahtir. Uzun ömür arayisimizdan elde ettigimiz yarar, Sadece dedikodulari toplamak olmustur.»

Sonra Fahr-i Razî söyle demistir: «Kelam yollarini felsefe metodla-nni denedim. Bunlarin, susamisi suya kandirdigini, sadra sifa verdigini, hastayi iyilestirdigini göremedim. En yakin yolun Kur'an yolu oldugunu gördüm. Ispat için su âyeti okurum:

«Rahman arsa hükmetmektedir.» «Güzel sözler O'na yükselir» (ei-Fâtir, 10).

Nefy hususunda da su âyetleri okurum:

«O'nun benzeri hiçbir sey yoktur» (es-Sûra, ii). «O'na benzeyen bir sey bilir misin?» (Meryem, 65). [16]

Hicretin Altiyüzyedinci Senesi

Seyh Ebu Same'nin anlattigina göre bu sene Cezîre hükümdarlari olan Musul valisi, Sincar valisi, Erbil valisi, Halep valisi Zahir ve Rum meliki, Sultan Âdil'e muhalefet etmek, ona karsi koymak, onunla savasmak ve hakimiyeti elinden almak hususunda ittifak kurdular. Rum hükümdari Gencer b. Kiliç Arslan adina da hutbe okutmayi kararlattirdilar. Ahlat'i kusatmak üzere gelmeleri için Gürcülere de haber saldilar. Ahlat'da Sultan Âdû'in oğlu Melik Evhad bulunmaktaydi. Gürcüler, Cezîre hükümdarlarina yardimci olmaya, Sultan Âdil karsisinda onlara destek vermege söz verdiler.

Bu, Allah'in yasakladigi bir düşmanlik ve taskinlikti. Gürcüler krallari îvan komutasinda gelip Ahlat'i kusattilar. Orada bulunan Melik Evhad çok sikintiya düstü ve «bu çok zorlu bir gündür» dedi. Ama Ce-nab-i Allah'in takdiri su ki, rebiyühir ayinin ondokuzunda pazartesi günü Gürcüler, Ahlat'i siddetle kusatmakta iken krallari Ivan sarhos vaziyette atinin üzerindeyken ati tökezleyip onu bir çukura düşürdü. Gürcüler bu çukurlari sehirin etrafina tuzak olarak kazmislardi. Hemen Melik Evhad'm adamlari kosup onu -horlanmis vaziyette- esir aldilar. Gürcüler'in morali bozuldu. Kuvvetlerini kaybettiler. Ivan, Melik Evhad'm huzuruna götürüldüğünde Melik Evhad onu serbest birakti. Ona lütuf ve ihsanda bulundu. 200.000 dinar kurtulus akçesi vermek, ellerindeki 2.000 Müslüman tutsagi serbest bırakmak, Melik Evhad'm ülkesine sinirdas olan yirmibir kaleyi teslim etmek, kizini Melik Ev-had'in kardesi Esref Musa ile evlendirmek ve kendisiyle savasanlara karsi ona yardimci olmak sartiyla esaretten kurtuldu. Melik Evhad'in bu sartlarini îvan kabul etti. Bu sartlari yerine getirme hususunda Ev-had ondan yemin aldı. Ayrica babasi Sultan Âdû'e de haber göndererek bu antlasmayi kabul etmesi için izin vermesini istedi. Babasi Sultan Âdil, Halep disinda ordugah kurmus, bu ise son derece hiddetlenmis ti. Bu haldeyken kendilerinin güç ve kuvveti ile degil de yüce Allah'in takdiri ile bu galibiyet haberi geldi. Bu, akillarından dahi geçmiyordu. Sultan Âdil bu galibiyet haberini alinca asiri derecede sevinç ve ferahından ötürü neredeyse aklini kaybedecekti. Sonra oğlu Melik Evhad'in Ivan'a karsi ileri sürdüğü sartlarin tümünü onayladi. Bu haber Cezire hükümdarlarina da ulasinca hepsi boyun egip teslim oldular. Zillet içine düstüler. Her biri güya kendisine isnad edilen ve kendisi için bir komplo olarak uydurulan bu haberden ötürü Sultan Âdil'e haber göndererek özür dilediler. Sultan Âdil de özürlerini kabul etti. Onlardan saglam bir sulh sözü aldı. Böylece Sultan Âdil yeni bir çaga girmis oldu.

Gürcü kralı, Melik Evhad'a verdiği bütün sözleri yerine getirdi. Kızını Melik Evhad'ın kardesi Esrefle evlendirdi. Ebu Sâme'nin bu olayla ilgili olarak anlattığı garip hadiselerden biri sudur: Kral Ivan'ın kesisi, yıldız falına bakardı. Krala Ahlat kusatmasından bir gün önce söyle demisti:

«Bilesin ki yarın ikindi ezaniyla birlikte Ahlat kalesine gireceksin, ama bu kilikten baska bir kilikte gireceksin.» Gerçekten de ertesi gün Kral Ivan Ahlat kalesine ikindi ezaniyla birlikte girmisti, ama esir olarak girmisti.» [17]

Musul Valisi Nureddin'in Vefati

Bu sene Musul valisi Melik Nureddinsah b. Izzeddin Mes'ûd b. Kut-beddin Mevdûd b. Zengî, sultan Melik Âdil'in kızım kendisine istemesi için bir vekilini sultan Melik Âdil'e gönderdi. Bu vekil, 30.000 dinar me-hir vererek onun adına nikah akdi yapacaktı. Ancak vekili yoldayken Melik Nureddin vefat etti. Vefatından sonra (tabii vekilin ve Sultan Âdil'in ölümünden haberleri olmadığı için) nikah akdi yapıldı. el-Kâmil adlı eserinde İbnü'l-Esîr, Melik Nureddin'i çok övmüş, adaletli ve seha-metli olduğunu sükranla anlatmıştır. İbnü'l-Esîr, onu baskalarına nis-betle daha iyi tanıyan biridir. Onun hükümdarlığının onyediyedi sene onbir ay sürdüğünü de ifade etmiştir. Ebü'l-Muzaffer Esip'ta gelince o, Melik Nureddin hakkında şöyle demistir: «Zorba, zalim, cimri ve çok kan akıtan biriydi.» Doğrusunu Allah bilir. Melik Nureddin'in vefatından sonra yerine oğlu Kahir Izzeddin Mes'ûd geçti. Kahir de memleket idaresini kölesi Bedreddin Lü'lü'e bıraktı. Daha sonra Bedreddin Lü'lü' tahta geçmiştir.

Ebu Sâme dediki: «Bu sene sevval ayının yedisinde Melik Âdil, Musallâ'nın imarına başladı. Orası için dört yüksek duvar ördürdü. Kervanların ve kabilelerin bulunduğu tarafa bir tedbir olsun diye kapılar yaptırdı. Kible tarafında da tıstın bir mihrap ve minber yaptırdı. Bunun üzerine de bir kubbe ilâve etti. Sonra hicretin 613. senesinde kible tarafında iki revak yaptırıldı. Tahtadan bir minber de ilave edildi. Oraya maasli bir hatip ve imam atandı. Melik Âdil vefat ettiğinde ikinci revak tamamlanmamıstı. Bütün bu inaatlar, Vezir Safiy b. Sükür eliyle yaptırılmaktaydı.»

Bu sene sevval ayının ikisinde Emevî Camii'nin Babü'l-Berîd tarafındaki kapıları tınçtan yapıldı ve yerlerine takıldı.

Yine sevval ayında fıskiye, sadırvan ve sarnicin onarımına baslandı. Orada bir mescid de yapıldı. Mescide maasli bir imam atandı. Buraya atanan ilk imam, Nefis el-Misrî adında bir zattı. Sesi güzel olduğu için kendisine cami bülbülü deniliyordu. Seyh Ebu Mansur ed-Darîr el-Mus-dir'in yanında okurken etrafında çok dinleyiciler toplanırdı.

Bu sene zilhicce ayında Akkâ'dan hareket eden birkaç gemi, Dimyat limanına yöneldi. Bu sene Kıbrıs kralı İlyon geceleyin Dimyat limanına geldi

ve bazı beldelere baskınlar yaptı. Bir kısım insanları öldürdü, bir kısmını esir alıp geri döndü. Gemiler pesine düştüler. Kovaladılar, ama onu yakalayamadılar. Daha Önceleri de buna benzer baskınlar yapmıştı. Bu, ondan baskının yapamadığı işlerdi. Allah ona lanet etsin. Bu sene Haçlılar, Kudüs taraflarında bozgunculuk yaptılar. Melik Muazzam onlara karşı harekete geçti. İbn Cevzî'nin kızı Rabiâ'nin oğlu olan Seyh Semseddin Ebü'l-Muzaffer b. Ali el-Hanefî vaaz vermeğe başladı. O, Mir'atü'z-Zaman adlı eserin sahibiydi. Faziletli ve birçok ilimde üstün bir şahsiyetti. Endami ve sesi güzeldi. Vaaz verirken güzel konuşurdu. Halk da dedesinin namı dolayısıyla onu çok severdi. Bağdat'tan gelip Dimask'a yerleşti. Dimask valileri ona ikramda bulundular. Orada ders vermeğe başladı. Her cumartesi günü Ali b. Hüseyin Zeynelabi-din mesnedi yanında oturup vaaz verirdi. Bu meshedin, zamanımızdaki vaizlerin oturup vaaz verdikleri meshur sütununun yanında vaaz verirdi. Vaazına büyük bir cemaat gelirdi. Bu cemaat o kadar kalabalıktı ki, insanların bir ucu Natifâniyin kapısında, diğer ucu da Babü's-Saat'a bakan Babü'l-Meshed yanındaydı. Bu oturanların isgal ettiği yerdi. Ayakta duranların sayısı bundan müstesnadır. Bütün cemaatin sayısı bazı günlerde 30.000 olarak tahmin edilirdi. İnsanlar, izdihama maruz kalmaksızın vaaz dinlemek ve kendilerine bir yer tutabilmek için onun vaaz vereceği günden bir gün önce camiye gelir, cumartesi gecesini orada geçirir, acıktıkları zaman kavun karpuz yerler, geceyi Kur'ân'ı hatmederek ve zikirler yaparak geçirirlerdi. Vaaz sona erdiğinde cemaat camiden ayrılıp konuşmaksızın evlerine ve iş yerlerine dönerdi. Sadece o gün kendilerine söylediği sözleri tekrarlarlardı. "Seyh söyle dedi: Seyhten sunu dinledik.." gibi sözler söylerlerdi. Vaiz Semseddin, onları salih amel işlemeğe, kötülüklerden uzak durmaga tesvik ederdi. Vaaz meclisinde ekâbir ve ileri gelenler de hazır bulunurdu. Hatta Seyh Taceddin Ebü'l-Yümn el-Kindî de onun vaazını dinlemeğe gelirdi. O, şehrin valisi Mutemid ile Ber valisi İbn Temirek ve diğer büyüklerle birlikte meshe-din kapısı yanındaki kubbenin altında oturup Seyh Semseddin'in vaazını dinlerdi.

Hülasa diyeceğimiz sudur ki; Seyh Semseddin rebiyülevvel ayının besinde cumartesi günü vaaz vermeğe başlayınca insanları cihada tesvik etti. Yanında bulunan tövbekarların saçlarının getirilmesini emretti. O saçlarla bağlar örülmüştü ki, bunlar çok uzun olduğu için bir kaç adam tarafından taşınıyordu. İnsanlar bu örülmüş, adeta halat haline getirilmiş saçları görünce hep birlikte feryad edip çokça ağlamaya başladılar. Saçlarından bir o kadar da kendileri kestiler vaaz sona erip de Seyh Semseddin minberden indiğinde vali Mübadirüddin Mutemid b. İbrahim onu karşıladı. O seçkin insanlardandı. Koluna girerek onu Ba-bünnatifiyyin'e kadar götürdü. Nihayet orada atına bindirdi. İnsanlar önünde, arkasında, sağında, solunda,

yürüyorlardı. Babü'l-Ferec'den çıkıp Musalla'ya gitti. Geceyi orada geçirdi. Ertesi gün halkla birlikte Kesve'ye doğru yola koyuldu.

Kudüs'e gidip cihad etmek niyetindeydi. Beraberindeki cemaat arasında Zemleka tarafından gelen 300 tam teçizatlı niucahid de vardı. Seyh Semseddin şöyle demisti: «Efik bogazına geldigimizde Haçlıların korkusundan orada kuslar dahi uçamıyorlardı. Nablus'a ulastigimizda Muazzam bizi orada karsiladi. Daha önce kendisiyle görüşmüs degildim.» Muazzam, tövbekarların saçlarından örülmüş halatları görünce onları öpmege, yüzüne gözüne sürüp aglamaga basladi. Ebü'l-Muzaffer Nablus'ta bulusmak için gün belirledi. İnsanları cihada tesvik etti. O gün görülmege deger bir gündü. Sonra kendisi ve beraberindeki askerler yola koyuldular. Muazzam da onunla beraberdi. Haçlıların üzerine yürüdüler. Bir kismini öldürdüler. Birçok mekânları tahrip ettiler. Ganimet elde ederek salimen geri döndüler. Muazzam, Tur dagını tahkim etmege basladi. Haçlılara karsi bir üs olsun diye orada bir kale yaptirdi. Bunun için de çok para sarfetti. Bir süre sonra Haçlılar Melik Âdû'e haber göndererek baris ve aman dilediler. Melik Âdil de onlarla mütareke yaptı. Muazzam'm yaptığı tahkimat ve bu tahkimata sarfettiği para bosa gitmis oldu. Doğrusunu Allah bilir. [18]

Hicretin Altıyüzyedinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler Seyh Ebu Ömer

Kasyun dagi eteginde Kur'an okuyan yoksullar için yaptirilan medresenin banisidir. Allah rahmet etsin. Asil adi Muhammed b. Ahmed b. Muhammed b. Kudame Seyh Salih Ebu Ömer el-Makdisi'dir. Kur'an-i Azimüssânın okundugu Kasyun dagi etegindeki medresenin kurucusudur. Seyh Muvaffaküddin Abdullah b. Ahmed b. Muhammed b. Kuda-me'nin kardesidir. Ancak Ebu Ömer, Seyh Muvaffaküddin'den yaşça daha büyüktü. Çünkü kendisi hicretin 528. senesinde Sava köyünde, baska bir rivayete göre ise Cemail'de dogmustu. Seyh Ebu Ömer, Seyh Muvaffaküddin'i büyütmüş, ona iyilik ve ihsanda bulunmuş, onu evlendirmiş, işlerini ve idaresini yürütmüştü. Mukaddes diyardan geldiklerinde Dimask'taki Mescid-i Ebu Salih'e yerlestiler. Burası Babü's-Sarkî haricindedir. Sonra buradan ayrilip Kasyun dagi etegine (Sefha) tasindilar. Orada Deyr-i Havrani denen kiliseden baska bir yapı yoktu. Kendisi demistir ki: «Bize, kendimiz salih olduğumuzdan ötürü degil de Mescid-i Ebu Salih'de kaldigimizdan ötürü Salihîyyûn denilmistir ve tasindigimiz bu son mahalle de bize nisbet edilerek Salihîye mahallesi adını almıştır.»

Seyh Ebu Ömer, Kur'ân-i Kerim'i Ebu Amr'ın rivayetine göre okudu. Fikiha dair Muhtesârü'l-Herakî adlı eseri ezberledi. Sonra kardesi Muvaffak da bu eseri serh etti ve serhini kendi eliyle yazdı. Tefsir-i Begavî'yi, Ebu Nuaym'ın el-Hilye'sini, İbn Battan'm el-İbâne'sini ve birçok mushafı hem ailesi, hem

de baskalari için ücretsiz olarak yazdı. Çok ibadet eden, teheccüt namazı kılan zahid bir kimseydi. Sene boyunca oruç tutardı. Sürekli gülümserdi. Her gün öğle ile ikindi arasında yedi cüz Kur'an okur, kusluk namazını sekiz rek'at olarak kılar ve bu namazda ihlas sûresini bin defa okurdu. Her pazartesi ve perşembe günü Ma-garatü'd-Dem'i ziyaret ederdi. Yolda Yavsan otu toplar, bu otları dillara ve düskünlere verirdi. Kendisine gelen armaganları ailesine ve düskünlere vermeyi tercih ederdi. Az elbiseyle yetinirdi. Üzerinden uzun bir zaman geçtiği halde salvar ve gömlek giymezdi. Sarığının bir parçasını keserek ya sadaka olarak verir ya da bir ölünün kefenini tamamlardı. Kendisi, kardeşi, dayılarının oğlu Hafız Abdülganî ile onun kardeşi Seyhü'l-İmad, Sultan Selahaddin'in Haçlılara karşı yapmış olduğu bütün gazalara katılmışlar, onun hiçbir gazasından geri kalmamışlardır. Kudüs ve Sam sahillerinin fethinde de onun yanında yer almışlardır. Melik Âdil bir gün Ebu Ömer'in ziyaretine gelmişti. Ebu Ömer o esnada namaz kilmaktaydı. Namazını kesmediği gibi kısaltmadı da. Sultan Âdil oturup onu beklemeye başladı. Ebu Ömer namazını kilmaya devam etti. Ona hiç dönüp bakmadı. Nihayet namazını tamamladı. Sultan Âdille görüştü. Allah rahmet etsin.

Seyh Ebu Ömer, büyük camiye Famiyeli bir adamın parasıyla yapmaya başlamıştı. Ancak duvarlar bir adam boyu yükselince para tükenmişti. Bunun üzerine Erbil hükümdarı Melik Muzaffer Kevkerî ona bir miktar para gönderdi. Bu parayla caminin inşaatını tamamladı. Bu caminin hatipliğini Seyh Ebu Ömer yaptı. Hutbe irâd ederken üzerinde zayıf ve eski giysiler vardı. Ama kendisinde Allah'tan korkup sakinme ve takva nurları vardı. Misk kokusu gizlense de, o mutlaka açığa çıkar. O gün yaptırmış olduğu minberin dört basamağı vardı. Dördüncüsünün üzerinde otururdu. Nitekim Peygamber Efendimizin minberi de dört basamaklıydı.

Ebül-Muzaffer'in anlattığına göre kendisi bir cuma günü Seyh Ebu Ömer'in hutbesini dinlemişti. Seyh Abdullah el-Botanî de o gün cumaya gelmişti. Seyh Ebu Ömer hutbenin sonunda sultana dua ederken, «Allah'im kulun Melik Âdil Seyfeddin Ebu Bekir b. Eyyûb'u ıslah et» deyince Seyh Abdullah el-Botanî kalkıp ayakta kalırmış alması, cuma namazını bırakarak camiden çıkıp gitmiştir. Namazı kildikten sonra Botanînin yanına gidip kendisine, «Neden Seyh Ebu Ömer'e kızdın?» diye sordum. O da, «Su zalim hükümdara Âdil demesine kızdım ve bu nedenle arkasında namaz kilmadım» diye cevap verdi. Biz, Botanî ile konuşmaktayken Seyh Ebu Ömer yanımıza geldi. Elinde bir parça ekmek ve iki tane salatalık vardı. Ekmegi kırıp «haydi namaza» dedi. Sonra da sözünü şöyle sürdürdü: Peygamber (s.a.v.) buyurdu ki: «Ben Melik Âdil Kısra'nın zamanında peygamber olarak geldim.»

Seyh Ebu Ömer'in böyle demesi üzerine Seyh Abdullah el-Botanî gülümsedi, elini uzatıp ekmekten bir parça alıp yedi. Yedikten sonra da Seyh Ebu Ömer kalkıp gitti. O gidince Botanî bana dedi ki: «Bu adam mutlaka salih bir adamdır.»

Ebu Same dedi ki: Botanî büyük ve salih insanlardandı. Onu bir kaç defa görmüstüm. Ebu Ömer'den on sene sonra vefat etti. Seyh Botanî, takvali olmasına ragmen Melik Âdû'e maslahat gereği hos sözler söylemesine müsamahayla bakmadı. Onun için camiden ayrıldı. Belki de o misafirdi. Misafire ise cuma farz degildir. Seyh Ebu Ömer Melik Ebu Bekir'e Âdil lakabıyla hitap etmenin, bir nevi lakab olarak Âdil, Kamil, Esref ve benzeri isimler cümlesinden olarak caiz oldugunu söyleyip kendini savunmustur. Nitekim tam zit nitelikler tasidiklari halde baskalarına da Salim, Ganim, Mes'ûd, Mahmud gibi lakablar takilmistir. Aslinda ve hakikatte onlar ne Salim, ne Ganim, ne Mes'ud ne de Mah-mud'durlar. Bu gibi lakablar hükümdarlara, tüccarlara ve diger adamlara da takilmektedir. Nitekim ters vasiflara sahip oldugu halde bazi kimselere Semseddin, Bedreddin, Izzeddin, Taceddin gibi isimler takilmektedir. İlk mezhep imamlari gibi zâhidlik, âbidlik ve benzeri üstün hasletlere sahip olmadiklari halde bazi kimselere de Safîî, Hanbelî ve benzeri, unvanlar takilmektedir. Iste Melik Ebu Bekir'e de Âdil lakabıyla hitap etmek, diger hükümdarlara müstereken verilen lakablara benzemektedir ve o lakabların kapsamına girmektedir.

Yukarida geçen ve Seyh Ebu Ömer'in Seyh Botanî'ye karsi, delil olarak ileri sürdüğü hadisın aslı yoktur. Meshur kitaplarda böyle bir hadise rastlanmamaktadır. Ona, Ebu Muzaffer'e, sonra da Ebu Same'ye böyle bir sözü hadis olarak kabul ettiklerinden ve delil saydiklarından ötürü hayret ediyorum. Dogrusunu Allah bilir.

Sonra Ebü'l-Muzaffer, Ebu Ömer'in faziletlerini, menkibelerini, kerametlerini ve onda gördüğü salih halleri anlatmaga baslayarak söyle demistir: «Seyh Ebu Ömer, davranis ve hâl bakımından Selef-i Salihîn'in yolundaydi. Akidesi güzel olup kitaba, sünnete, nakledilen eserlere sarilirdi. Rivayet edilen hadislere, oldugu gibi baglanirdi. Din adamlarina ve Islâm ulemasına dil uzatmazdi. İnsanları bid'atçılarla oturup kalkmaktan men'ederdi. Seyyidü'l-Mürselîn ve Hatemü'n-Nebiyyîn'in sünnetine bagli olan kimselerle arkadaşlık kurmayı emrederdi. Çok defalar kendi nefsinı kastederek bana su siiri okumustur:

«Kur'an hakkında hak ve isini muhkem yapan kimselerin sözünü söylemenizi size tavsiye ederim.

Kur'an mahluk degildir. Fani hiç degildir.

Lakin o hükümdar ve melik olan Allah'in kelamidir.

Onun ayetlerinin manalari parlaktır, isik saçicidir.

Allah rizasi için dil ile okunandır.

Göğüslerde ve kalplerde mahfuzdur.

Sayfalar üzerinde parmaklarla yazilidir.

Sifatlar hakkında ey kardeşlerim söylenecek söz,

Zât ve ilim sıfatları hakkında beyan iledir, açıktır.

Bunları inkâr etmeksizin kabullenmek gerekir.

Hiç bir şeye benzetmemek ve manasını dumura ugratmamak icap eder.»

Seyh Ebu Ömer yine kendi nefisini kastederek bana şu siiri okumustur:

«Bosuna ömrümü tüketmiş değil miyim ki, eğlencelere dalmış değil miyim ki;

Basımdaki saç ağardı. Zayıfladım. Hastalandım.

Basıma öyle bir hal geldi ki, hayatım boyunca onun için ağlasaydım yeridir. Ki gözlerimden yaşlar aksaydı da, bu hal basıma gelmeseydi. Ağlasaydım bile incinmezdim.»

Seyh Ebu Ömer hastalandı. Hastalığı birkaç gün sürdü ve bu sene rebiyülevvel ayının yirmidokuzunda salı gecesi şehir vakti vefat etti. Hastalığı esnasında devam ettirdiği virdlerini terk etmedi. Deyr-i Havram'da yikanıp büyük bir kalabalık tarafından mezarlığa götürüldü. Cenazesine katılan cemaatin sayısını ancak Aziz ve Celil olan yüce Allah bilir. Cenaze merasimine devlet erkânından, ulemadan, ümeradan, kadılardan ve diğer büyüklerden katılmayan kalmadı. O gün görülmeğe değer muazzam bir gündü. Hava çok sıcaktı. İnsanların üzerinde âdetâ bir sıcaklık tabakası vardı ve sıcaktan ötürü bu sıcaklık tabakasından tıpkı ari viziltisi gibi bir ses hissediliyordu. İnsanlar onun kefenini âdetâ kaçırpı yağmaladılar. Bunu teberrükten yapmışlardı. Elbiseleri çok pahalıya satıldı. Sairler onun için güzel mersiyeler yazdılar. Vefatından sonra onunla ilgili çok güzel ve salihane rüyalar görüldü. Allah rahmet etsin. Geride üç erkek çocuğu bırakmıştı:

1- Ömer. Kendisi Ömer'in adıyla künyelenerek Ebu Ömer künyesini taşıyordu.

2- Seref Abdullah. Bu, babasının vefatından sonra katiplik görevine atandı ki İzz Ahmed'in babasıdır.

3- Abdurrahman.

Seref Abdullah da vefat edince hatiplik görevi kardeşi Semseddin Abdurrahman b. Ebi Ömer'e kaldı. Bunlar Seyh Ebu Ömer'in erkek çocuklarıydılar. Seyh Ebu Ömer'in kız çocukları da vardı. Nitekim yüce Allah

buyurdu:

«Kendini Allah'a veren, inanan, boyun egen, tevbe eden, kulluk eden, oruç tutan dul ve bakireler.» (et-Tahrîm,5). Seyh Ebu Ömer'in mezarı Deyri'l-Havranî karsisındaki sokakta bulunan Magaratulcu yolu üzerindedir. Allah, ona da bize de rahmet etsin. [19]

Hadis Seyhi Ibn Taberzed

Asil adı Ömer b. Muhammed b. Muammer b. Yahya'dır. Ebu Hafs b. Taberzed el-Bagdadî Derrakezzî diye bilinir. Hicretin 515. senesinde doğdu. Çok hadis dinledi ve rivayet etti. Sakaci ve zarif bir kimseydi. Dârü'l-Kaz'da çocukları okutup eğitirdi. Hanbel b. Abdullah el-Mükebbir ile birlikte Dimask'a geldi. Dimask ahalisi bunların ikisinden de hadis dinledi. İkisi de çok miktarda mal ve servet edinerek Bagdat'a döndü. Hanbel, hicretin 603. senesinde vefat etti, Ibn Taberzed ise bu seneye kadar yasadı. Bu sene receb ayının dokuzunda vefat etti. Vefat ederken doksanyedi yaşındaydı. Büyük bir servet bıraktı. Mirası sadece Beytül-mala kalmıyordu. Bab-i Harp mezarlığına defnedildi. [20]

Sultan Melik Adil Arslan Sah

Asil adı Nureddin'dir. Musul valisiydi. Şehit Nureddin'in kardeşinin oğludur. Biyografisinin bir kısmını önceki senelerin hadislerinden bahsederken anlatmıştık. Safî mezhebine mensuptu. Bu ailede kendisinden başka Safî mezhebine mensup bir kimse yoktu. Musul'da Safîiler için büyük bir medrese yaptırdı. Orada türbesi vardır. Bu sene safer ayında pazar gecesi vefat etti. [21]

Ibn Sekine Abdülvehhab B. Ali

Ibn Sekine es-Sofî adıyla bilinip Ziyaeddin lakabını taşıdı. Abdallardan sayılırdı. Çok hadis dinledi ve rivayet etti. Hicretin 519. senesinde doğmuştur. Ebü'l-Ferec İbn Cevzî'nin sohbetinde bulundu. Onun meclisinden ayrılmadı. Vefat ettiği gün cenazesine büyük bir kalabalık iştirak etti. O gün görülmeğe değer muazzam bir gündü. Havastan ve avamdan çok sayıda insan onun cenaze merasimine katılmıyordu. Allah rahmet etsin.[22]

Muzaffer B. Sasîr

Bagdatlıdır. Sufî mesrep bir vaizdi. Hicretin 523. senesinde doğdu. Hadis dinledi. Taziye meclislerinde, mescitlerde ve köylerde vaaz verirdi. Zerafetli ve tabiatı güzel bir kimseydi. Adamin biri kalkıp ona fısıldayarak, «Ben hasta ve açım» demiş, o da adama su cevabı vermiş: «Allah'a hamd olsun sen afiyet buldun sayılır.»

Bir defasında zayıf et satan bir kasabın yanından geçiyordu. Kasap,

«Aidanmadigina yemin edecek kisi nerede?!» diye yüksek sesle bagiriyordu. Muzaffer ona «Böyle biri ortaya çıksin da ona yeminini bozdura-sin öyle mi?» diye cevap verdi.

Muzaffer b. Sasîr'in kendisi anlatıyor: «Bir defasında Yakub'a da bir meclis düzenledim, su taraftaki adam, "Seyh Muzaffer'in benim yanımda yarımı vardır», öbür taraftaki, "Seyh Muzaffer'in benim yanımda yarımı vardır», karsi taraftaki, «Seyh Muzaffer'in benim yanımda yarımı vardır» demeye başladı. Nihayet elli tane kadar yarimdan bahsedildi. Ben de kendi kendime bu gece ben zengin oldum. Yarın memleketime tacir olarak dönecegim» dedim. Sabah olunca baktım ki mescidin avlusunda bir arpa kümesi var. Bana aksamleyin cemaatin bahsettigi yarimsar ölçekler buraya yigildi. Demek ki bahsettikleri yarimlar Zebedi-ye gibi bir ölçek türüymüs.

Yine bir defasında Basîra'da bir meclis düzenledim. Benim için mahiyetini bilmedigim bir seyler topladılar. Sabah olunca baktım ki toplanan sey Camus tüyü ve boynuzlarıdır. Adamin biri kalkip «Seyh Muzaffer efendinin yanınızda bulunan yünlerine ve Camus boynuzlarına dikkat edin. Eksiksiz olarak kendisine teslim edin» dedi. Ben de, «Benim bu gibi seylere ihtiyacim yoktur. Size helal olsun» diye cevap verdim. Bu hikayeyi Ebu Sâme anlatmistir. [23]

Hicretin Altiyüzsekizinci Senesi

Bu sene basında Melik Âdil, Tur dagında bulunmaktaydi. Oradaki kaleyi tamir etmekle ugrasiyordu. Magrib diyarından gelen haberler arasında, Abdülmü'mîn'in Tuleytula'da Haçlılari büyük bir yenilgiye ugrattigi, Tuleytula'yi siddet kullanarak fethettigi ve Tuleytula halkından çok sayıda insan öldürdüğü yer aliyordu.

Bu sene Misir ve Kahire'de siddetli bir deprem oldu. Bu yüzden bir çok ev yıkildi. Aynı şekilde Kerek ve Sobek'te de deprem meydana geldi. Buranın kalesinin bazi burçlari yıkildi. Yikintilar altında kalan çok sayıda kadın ve çocuk öldü. Bu sene Dimask'm batisında Atike mezarının yanında aksamla yatsi arasında gökten yere dogru inen bir duman görüldü.

Bu sene Batinîler, Müslüman olduklarini söylediler ve haramlari isleyen kimselere had tatbik ettiler. Cami ve mescidler insâ ettiler. Sam'da bulunan kardeşlerine de buna dair mektuplar ve ilanlar gönderdiler. Liderleri Celalüddin de halifeye bir mektup yazarak bu durumu bildirdi. Batmîler'den bir grup hacca gitmek üzere Bagdat'a ugradı. Bu nedenle kendilerine saygi gösterilip ikramda bulunuldu. Ancak Arafat dagında vakfe yaparlarken Batinîler'den biri, Mekke emiri Katade el-Hüseynî zannederek emirin yakınlarından birine hücum etti ve onu öldürdü. Bu nedenle Mekke zencileri ile Irak hacilari arasında çatisma meydana geldi. Irak hacilarinin mallari

yagmalandi. Çok sayıda Irakli hâci öldürüldü.

Bu sene Melik Esref, Zahir Hizir b. Selahaddin'in amcasinin oğlu Neyrep'ten Reys köprüsünü satın alıp güzelce onardı. Zanimimizde bu köprüye dehset köprüsü denilmektedir. [24]

Hicretin Altıyüzsekizinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler Seyh İmadüddîn

Asil adi Muhammed b. Yunus'tur. Safiî fakihidir. Musulludur. Birçok tasnif eserin sahibi olup çeşitli ilimlere vakıftı. Musul'da Safiîlerin reisiydi. Nureddin Aslan'ın ölümünden sonra Bagdat'a elçi olarak gönderildi. Taharet hususunda çok vesveseliydi. Ama alis verislerde devir muamelesini yapardı. Tıpkı, «İçceğinizdeki sivri sinekleri ayıkliyorsunuz ama öte yandan deveyi yüküyle yutuyorsunuz» ata sözündeki gibi bir muamele içindeydi. Bunun tersini yapmış olsaydı. Kendisi için daha hayırlı olurdu. Günün birinde Kâdibülban el-Mevkih, kendisiyle karsılaşmış ve ona söyle demisti: «Ey seyh, duyduğuma göre sen abdest organlarının birini bir ibrik suyla yikiyormussun. Kalbini ve içini temiz tutmak için yedigin lokmaları ne diye (haramdan arındırıp) yikamıyorsun?!» Seyh İmadüddin, adamin ne demek istediğini anladı ve kötü muameleleri terk etti. Bu sene receb ayında yetmiş üç yasındayken vefat etti.[25]

Tacüddîn İbn Hamdûn

Ebu Sa'd Hasan b. Muhammed b. Hamdun. Tezkiretü'l-Hamdû-niye adlı eserin sahibidir. Faziletli ve yüksek şahsiyet sahibi bir insandı. Kendisine mensup olan kitaplari ve baska alimlerin yazdiklari eserleri toplamak ve derlemekle mesgul oldu. Halife, onu Adudî hastahanesinin müdürlüğüne tayin etti. Medain'de vefat etti. Kureys mezarlığına götürüldü ve oraya defnedildi. [26]

Anadolu Hükümdari Hüsrevsah

Hüsrevsah b. Kiliçarşan. Anadolu'da vefat etti. Kendisinden sonra yerine oğlu Keykâvus geçti. Hicretin 605. senesinde vefat edince kardesi Keykûbat Sarimüddin Bergûs el-Âdilî tahta geçti. Keykûbat Dimask'ta kale naibi idi. Safer ayında vefat etti. Muzafferî camisinin batisındaki türbesine defnedildi. İste bu zat Hafiz Abdülganî el-Makdisî'yi Misir'a sürgün etmistî. Keykûbat ve İbn Zekî Hatip ed-Doleî kalede bir mahkeme kurarak hafiz Abdülganî'yi sürgüne mahkum etmişlerdi. Bunlar ve bunlarla işbirliği eden digerleri de vefat ettiler. Noksanlıklardan münezze olan yüce Allah'ın huzurunda bir araya geldiler. [27]

Emir Fahreddin Serkis

Kendisine Ceharkes de denilir. Sultan Selahaddin'in devletindeki

emirlerdendir. Kasyun dagi eteklerindeki Hatun türbesi karsisindaki kubbeleri kendisinin yaptirdigi söylenir. Kabri de oradadir.

Ibn Hallikan dedi ki: Kahire'deki Büyük Pasaji yaptiran bu zattir. Pasajin üst tarafinda, askida bir mescid yaptirdi. Tüccarlardan bir topluluk bu mescidin benzerini baska hiç bir beldede göremediklerini söylemişlerdir. O mescid kadar güzel, muazzam ve sağlam baska bir mescit görülmemistir. Ceharkes, dört kisi anlamina gelir.

Fahreddin Serkîs, Banyas ve Tinin'de Melik Âdil'in naibi olarak görev yaptı. Vefat edince geride küçük bir erkek çocuk bıraktı. Melik Âdil onun bu küçük oglunu yerine tayin etti. Ayrica islerini onun adına yürütecek bir de vekil tayin etti. Bu vekil, Emir Sarimüddin Kutluba et-Tenisî'dir. Bir süre sonra Fahreddin Serkîs'in küçük oğlu da vefat edince Emir Sarimüddin, hicretin 615. senesine kadar bu görevi bagimsiz olarak yürüttü. [28]

Seyhü'l-Kebîr Muammer Er-Rahle Ebü'l-Kasim

Seyhü'l-Kebîr el-Muammer er-Rahle Ebü'l-Kasim Ebu Bekir Ebü'l-Feth Mansur b. Abdülmun'im b. Abdillan b. Muhammed b. Fadl el-Feravî en-Nisaburî. Babasından, babasının dedesinden ve baskalarından hadis dinledi. Ibn Salah ile digerleri de kendisinden hadis dinlediler. Bu sene saban ayında seksenbes yasindayken Nisabur'da vefat etti. [29]

Kâsimüddin Türkmanî

Kâsimüddin Türkmanî el-Akibî. Beled valisinin babasidir. Bu sene sevval ayında vefat etti. Dogrusunu Allah bilir. [30]

Hicretin Altiyüzdoküzuncu Senesi

Bu sene Melik Âdil ile ogullan Kâmil, Muazzam ve Faiz, Haçlılarla savasmak üzere Misir'in Dimyat sehrinde toplandilar. Bunlarin Di-mask'tan uzaklasmis olmalarini fırsat bilen büyük emirlerden Üsame el-Cebelî, orayi teslim almak üzere hemen Dimask'a gitti. Daha önce elinde Aclon ve Kevkep kaleleri de vardi. Melik Âdil onun pesine oğlu Muazzam'i gönderdi. O da Üsâme'den önce Kudüs'e vardi. Üzerine hücum etti. Sahyon kilisesinde ölüm fermanini imzaladi. Üsame, Nikris hastaligina yakalanmis yasli bir adamdi. Muazzam, onu tatli dille tekrar itaate çağirmaga basladi, ancak bu tatli dille yapılan çağrının yarari olmayınca onun malina, mülküne, esyasina el koydu ve onu Kerek kalesine gönderip orada zindana attirdi. Onun el konulan parasi 1.000.000 dinara yakindi. El konulan mallari arasinda Babü's-Selame dahilindeki evi ve hamami ile Bâderaîn'in daha sonra Safiiler için medreseye dönüştürdüğü evi vardi. Kevkep kalesi tahrip edildi. Esyasi Melik Âdil ile oğlu Muazzam'm onarmis olduklari Tur dagindaki kaleye tasindi.

Bu sene Vezir Ibn Sükr görevden azledildi. Malina, mülküne el konuldu. Dogu tarafına sürgün edildi. Misir diyarina mektup yazarak Sam'dan sürgün edilip orada ikamete mecbur bırakılan Hafiz Abdül-ganî'nin Misir'dan da Magrib'e ikinci kez sürgün edilmesini emreden, iste bu vezirdi. Ancak bunun emirnamesi Misir'a ulasmadan önce hafiz Abdülganî vefat etmistî. Allah ona rahmet etsin. Aziz ve Celil olan yüce Allah, Vezir Ibn Sükr'ün depremler, fitneler ve kötülükler mahalli olan dogu mintikasina sürgün edilmesini takdir buyurmustu. Böylece o, yaptiginin karsiligi bir ceza olarak mukaddes diyardan sürgün edildi.

Kibris valisi, Antakya sehrini istila edince büyük bir ser meydana geldi. Islâm beldelerine hücum edildi. Özellikle Antakya civarındaki Türkmenlere baskınlar yapıldı. Kibris valisi onlardan çoğunu öldürdü. Çok miktarda mallarini ganimet olarak ele geçirdi. Ama buna karsi Aziz ve Celil olan yüce Allah onun bir vadide Müslümanlar tarafından ele geçirilmesini de takdir buyurdu. Müslümanlar, onu yakalayip öldürdüler ve kesik basini o beldelerde dolastirip teshir ettiler. Sonra da Misir'da bulunan Melik Âdil'e gönderdiler. Kesik basi Misir'da da dolastirilip teshir edildi. Kibris valisi daha önce Misir'a Dimyat limanından iki kez hücum etmis, oradaki Müslümanların bir kismini öldürmüs, bir kismim da esir almisti. Melikler ona karsi koymaktan aciz kalmislardi. [31]

Hicretin Altiyüzdoküzuncu Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler
Melik Evhad Necmeddîn Eyyûb

Necmeddin Eyyûb b. Âdil. Ahlat valisiydi. Anlatildigina göre o çok kan dökmüs, halka kötü muamelede bulunmustu. Bu yüzden Cenâb-i Allah ömrünü kısa tuttu. Bu sene rebiyülevvel ayında öldü. Kendisinden sonra yerine kardesi Melik Esref Musa geçti. Esref Musa'nin idaresi güzel, niyeti halisane idi. Ahlat halkina ihsanda bulundu. Halk onu çok sevdi. [32]

Harem Fakihi Ve Mekke Serifi

Asil adi Muhammed b. Ismail b. Ebi's-Sayf el-Yemenî'dir. Bu sene vefat etti. Allah rahmet etsin. [33]

Kurra Ve Muhaddis Ebu Ishak Ibrahim

Ebu Ishak Ibrahim b. Muhammed b. Ebi Bekr el-Kafsî. Çok kitap yazdi. Çok hadis dinledi. Bu sene vefat etti. Sofiye mezarligina defnedildi. [34]

Ebü'l-Feth Muhammed B. Sa'd B. Muhammed Ed-Dîbacî

Merv ahalisindendir. el-Muhassal fî Serhi'l-Mufasssal adli kitabi vardir. Serhetmis oldugu Mufasal adli eser Zeniahserî'ye ait olup nahve dair bir eserdir. Kendisi güvenilir, alim bir kimseydi. Hadis dinledi ve topladi. Bu sene doksaniki yasinda vefat etti, [35]

Seyh Salih Ebu'l-Bekâ

Zâhid ve âbid bir kimseydi. Künyesi Ebü'l-Bekâ idi. Asil adi Mah-mud b. Osman b. Mekârim en-Nealî'dir. Hanbelî mezhebine mensuptu ibadet ve mücahede ehli bir kimse olup seyahatlerde bulunurdu. Babü'l-Ezec'de bir hankâh yaptırdı. Orada Makdisli ilim erbabi barınirdi. Onlari digerlerine tercih eder, onlara iyilik ve ihsanda bulunurdu. Hadis dinledi. Kur'an okudu. Iyiligi emreder, kötülüğü nehyederdi. Seksen yasini asmis iken bu sene vefat etti. [36]

Hicretin Altiyüzonuncu Senesi

Bu sene Melik Âdil camilere giden yollarin agizlarina, atlar buralardan camilerin yakinina gidemesinler, oradaki Müslümanlara eziyet edemesinler ve namaza gitmek isteyen kimselerin yollarini da daraltmasinlar diye zincir gerilmesini emretti.

Bu sene Halep valisi Zahir Gazi'nin oğlu Melik Aziz doğdu. Zahir Gazi, Dimask valisi Melik Nasir'in babasi olup Dimask dahilindeki Nâsiriye vakiflarinin kurucusudur. Bu iki vakiftan biri Babü'l-Feradis dahilinde, digeri de Kasyun dagi eteginde (Sefh mmtikasma)dir. Muazzam ve yüksek duvarlari, saglam binalari vardir ki, bunlara benzer çok az sayida bina bulunduğu söylenir. Melik Nasir'i Hûlagu komutasindaki Tatarlar esir almislardi.

Bu sene Misir'dan bir fil getirildi ve Gürcü kralina hediye olarak götürüldü. İnsanlar buna çok hayret etmislerdi. Bu, Allah'in essiz yaratiklarindan muazzam bir fildi.

Bu sene Sultan Selahaddin'in oğlu Melik Zafir Hizir hacca gitmek üzere Halep'ten Bagdat'a geldi. Halk onu karsilamaga çıktı. Amcasinin oğlu Muazzam da ona ikramda bulundu. Mekke'ye bir kaç konak yaklasinca Misir valisi Kâmil'in adamlari onu durdurdular. Mekke'ye girmesine engel oldular; ona «Sen hacca degil, Yemen'i almaga gelmissin!» dediler. O da, «Beni baglayin. Sadece hac ibadetimi eda etmeme müsaade edin» dediyse de onlar, «Sana bu izni vermemiz için yanimizda bir belge yoktur. Seni burada sadece geri çevirmekle emrolunmusuz» diye cevap verdiler. Bazilari Kâmü'in adamlariyla savasmaga azmettiyse de, Melik Zafîr fitne çıkmasindan korktugu için ihramdan çikip hac yapmaktan vaz geçti ve Sam'a döndü. İnsanlar ona yapılan bu muameleden ötürü üzüldüler ve kendileriyle vedal astiginda da agladilar. Allah onun bu hac seferim kabul buyursun.

Bu sene Horasanli bazi Hanefî fakihleri, Seyh Taceddin Ebül-Yümn el-Kindî'ye. mektup yazarak Sultan Harezmsah b. Tekis'in üç adamıyla kilik degistirerek hâdiseleri bizzat yerinde kesfetmek amaciyla Tatar ülkesine

girdigini bildirdiler. Tatar ülkesindeki görevliler onlari tanıyamadılar. Durumlarından süphelendikleri için onlari tu-tukladılar. Sultan Harezmsah'm iki adamim o kadar dövdüler ki, adamlar neredeyse öleceklerdi. Ama yine de oraya ne için geldiklerini öğrenemediler. Tatarlar Sultan Harezmsah ile diger adamini esir aldılar. Ama gecenin birinde sultanla adami kaçti. Sultan kendi memleketine dönüp tahtına oturdu. Onun bu macerası, Emir Mes'ud'la birlikte savasta esir düstüğü maceradan baska bir maceradır.

Bu sene Halep hendeklerini kazanlar bu esnada bir döseme tasini ortaya çıkardılar. Bu tasi kaldirdiklarında altında yetniisbes ntl[37] ağırlığında altın ve yirmibes ritil ağırlığında da gümüş buldular. [38]

Hicretin Altiyü-Zonuncu Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler
Seyh Ebu'l-Fadl Ahmed B. Mes'ûd

Hanefîlerin seyhi olup Bagdat'ta Ebu Hanife mesnedinin müderrisi idi. Asil adi Seyh Ebül-Fadl Ahmed b. Mes'ûd b. Ali er-Resanî'dir. Mezalim mahkemesinin reisligini yapardi. Ebu Hanife mesnedine defnedildi. [39]

Seyh Ebü'l-Fadl B. Ismail

Seyh Ebü'l-Fadl b. Ismail b. Ali b. Hüseyin Fahreddin el-Hanbelî. Ibn Masite diye bilinir. Kendisine Fahr Gulam b. Mennî de denilirdi, ilm-i hilafa dair taliki vardi. Halife Camii'nde ders verirdi. Halife'nin köylerinin gelir ve giderlerini hesaplar, ürünlerini toplardi. Sonra halife onu azledince yoksul bir kisi olarak evine kapandi. Ölünceye kadar öylece kaldı. Allah rahmet etsin. Oglu Muhammed; hilekâr,seytan, insanlari çokça hicvedip jurnalleyen, yetkililer yanında insanlara iftirada bulunan biriydi. Dili kesildi ve ölünceye kadar hapiste kaldı. [40]

Vezir Muîzzüddin Ebü'l-Meâlî

Asil adi Saîd b. Ali b. Ahmed b. Hadîde'dir. Sahabîlerden Kutbe b. Amir b. Hadide el-Ensarî sülalesindendir. Hicretin 584. senesinde Na-sir'a vezir olarak atandı. Sonra Nasir onu Ibn Mehdî'nin araya girmesi nedeniyle görevden azletti. O da Meraga'ya kaçti. Ibn Mehdî'nin ölümünden sonra tekrar döndü, saygi ve ikram görerek Bagdat'ta ikamete basladı. Ölünceye kadar insanlara çokça sadaka verip iyilik ve ihsanlarda bulundu. Allah rahmet etsin. [41]

Sencer B. Abdullah En-Nasirî El-Halifetî

Sencer B. Abdullah En-Nasirî El-Halifetî Çok Parası, Mali, Mülkü, Genis Ikta Arazileri Vardi. Ama buna ragmen cimri, alçak ve karaktersiz bir kimseydi. Hicretin 598. senesinde hac emiri olarak hacıları Mekke'ye götürmek üzere yola çıktı. Yolda bir kaç Bedevi yolunu kesti. Sencer'in yanında 500 süvari

vardi, ama Bedevilerden korkup zillete düştü. Bedeviler ondan 50.000 dinar haraç istediler. O da bu paraları hacilardan toplayip onlara verdi. Bagdat'a dönüşünde halife ondan 50.000 dinari alip sahiplerine ödedi. Onu da görevden azledip yerine Tastekin'i atadi. [42]

Kadi Es-Sülâmiye

Asil adi Zahireddin Ebu Ishak Ibrahim b. Nasir b. Asker'dir. Safiî fakihî olup ayni zamanda edebiyatçıydı. Kâtip Iniad, el-Ceride adli eserde; Ibn Hallikan da el-Vefeyat adli eserde ondan bahsetmişlerdir. Onu övmüşler, siirlerini nakletmişlerdir. Tekke sahibi bir seyh ile Mekkî adındaki bir arkadası hakkında da siir yazmisti. Söyleki:

«Dikkat edin, Mekkî'ye nasihatçinm sözünü söyleyin.

Nasihatin hakkı, onu dinlemektir.

Insanlar dinlerinde, sarkinin uyulması gereken bir âdet olduğunu ne zaman duymuslardır?

Kisinin deve gibi yemek yemesi ve toplantılarda bası dönüp yere düşünceye dek raks etmesi ne zamandan beri dinî bir âdet haline gelmiştir?

Midesi bos ve aç olan bir kimse,

Ne kadar da sevke gelse dolasamaz ve sarki dinleyemez.

Rabbimize âşik olduğumuz için sarhos olduk dediler.

Aslında onları çanaklardaki yiyecekler sarhos etti.

Esekler de böyledirler. Karınlarını doyurunca oynamaya basarlar, tokluktan ve çimenlerden Ötürü.

Onlara meydan okuyan kimse, bid'atleri terennüm ettiği zaman,

Sakallarını oynattıklarını görürsün.

Kimi bağırır, kimi inler.

Kurulup, eger yumusatıhrsa çatlamaz.» [43]

Tacü'l-Ümena

Ebü'l-Fadl Ahmed b. Muhammed b. Hasan b. Hibetullah b. Asâkir. Hadis ve rivayetle uğrasan bir ailedendir. Kardeşleri Zeynü'l-Fahr ile Ümena'dan yaşça daha büyüktür. Amcaları hafız Ebü'l-Kasim ile Saîm'den hadis dinledi. Kindî'nin sadık dostuydu. Bu sene receb ayının ikisinde pazar günü vefat etti. Mescidü'l-Kadem mihrabının kible tarafına defnedildi. [44]

Nessâbe El-Kelbî

Kendisine Tâcül-Ülâ el-Hüseynî denilirdi. Aniid'de İbn Dihye ile görüştü. Dihye el-Kelbî'nin soyundan geldiği söylenir. Oysa Dihye el-Kelbî'nin çocuğu

yoktu. Ibn Dihye Mesâidü'l-Musiliye adli eserinde onun yalan söylediğini bildirmistir. Ibnül-Esîr'in ifadesine göre Nessa-be el-Kelbî, bu sene muharrem ayında vefat etmistir. [45]

Meshur Tabib Mühezzeb

Asil adi Ali b. Ahmed b. Mukbil'dir. Musulludur. Hadis dinledi. Kendi zamanin en büyük tip bilginiydi. Tibba dair güzel bir tasnif eseri vardır. Çokça sadaka veren, ahlâki güzel bir kimseydi. [46]

Kanun Adi Verilen Mukaddime Adli Eserin Sahibi Cezulî

Asil adi Ebu Musa Isa b. Abdülaziz, el-Cezulî'dir. Cezul, Berberi kabilelerinden biridir. Nahivciydi. Misirlidir. Mukaddime adli eserin mu-sannifidir. Bu eseri kendisi ve Öğrencileri serh etmislerdir. Hepsi de bu eserin bir çok yerinde kast edilen manayı anlamaktan aciz kaldıklarını itiraf etmislerdir. Misir'a geldi. Ibn Berrî'den ders aldı. Sonra beldesine döndü. Merakes hatipligine atandı. Bu sene vefat etti. Bundan bir sene önce vefat ettigine dair zayıf bir rivayet de vardır. Dogrusunu Allah bilir. [47]

Hicretin Altiyüzonbîrinci Senesi

Bu sene Sultan Harezmsah, daha önceleri devecilik yapan, ama bilahare yanında emirlik mertebesine yükselen bir eniirini sefere çıkardı. Bu emir maiyetindeki orduyla harekete geçip Kirman ve Mekran şehirlerini fethetti. Sind ülkesinin sınırlarına vardı. O beldelerde Harezmsah adına hutbe okuttu. Harezmsah, Tatarlardan ve Tatar hükümdari Güçlükhan'dan korktuğu ve onların sinirdaki beldelere hücum etmelerinden çekindiği için yaz mevsimlerini sadece Semerkant taraflarında geçirirdi.

Ebü Sâme dedi ki: Bu sene Emevî Camii'nin tabamna döşeme taşları dizildi. Bu ise Sebül-Kebîr tarafından baslandı. Daha Önceleri caminin tabanı çukur ve düzensizdi. Halk buraları taşlarla dösemeye başladı. Bu sene Dimask şehrinin Kaymaziye mahallesi tarafındaki hendekleri genişletildi. Bir çok ev ile Kaymaz'm hamamı ve orada mevcut olan Nuriye darülhadisine vakfedilen bir fırın bu amaçla yıkıldı.

Bu sene Melik Muazzam Cabiye kapısı dışındaki Atike mezarı tarafında kendisine nisbet edilen bir otel yaptırdı.

Yine Bu sene Melik Muazzam, Serhat kalesini Ibn Karaca'nın elinden aldı. Ona bedel olarak bazı şeyler verdi. Sonra kaleyi kölesi İzzeddin Aybek el-Muazzemî'ye teslim etti. Bu kale, hicretin 644. senesinde Nec-meddin Eyyûb tarafından alınincaya kadar onun elinde kaldı.

Bu sene zilkade ayının on birinde Hecin bir deveye binerek sultan Âdû'nın oğlu Melik Muazzam hacca gitti. Kerek'ten hareket ederken beraberinde Ibn Mosik ile babasının kölesi ve kendi darülhadisinin üstadı İzzeddin ve bir

grup insan da vardı. Tebük ve Ula yolunu izledi. Kendisine nisbet edilen sarnici yaptırdı. Baska hayir müesseseleri de kurdu. Medine-i Münevvere'ye vardiginda onu vali Salim karsiladi. Sehrin anahtarini kendisine teslim etti ve ona eksiksiz hizmette bulundu. Mekke valisi Katade' ise, kendisiyle ilgilenmedi. Bu nedenle hac ibadetini hacc-i kiran olarak ifâ edip oradaki mücavirler için getirdigi sadakalari dagittikten sonra Medine valisi Salimle birlikte geri döndü. Ra'sülmâ yanında babasina, Mekke valisi Katade'den gördüğü saygisizligi söyleyip sikâyetçi oldu. Babasi Sultan Âdil de Medine valisi Salim komutasinda bir müfreze askeri Mekke'ye göndererek vali Katade'yi oradan kovmalarini emretti. Mekke'ye vardiklarinda vali Katade onlardan korkup vadilere, daglara ve çöllere kaçmisti.

Melik Muazzam bu hacmda Hicaz yolunda birçok güzel eserler yaptırdi. Allah mükâfatini versin.

Bu sene Dimask halki Sultan Âdü'e ait siyah kagitlarla (banknotlarla) alis veris yaptilar. Muamelelerini bu paralarla yürüttüler. Daha sonra bu paralar tedavülden kaldırilip yere gömüldü.

Bu sene Yemen hükümdari öldü. Yerine emirlerin anlasmasiyla Süleyman b. Sahinsah b. Takiyyüddin Ömer b. Sahinsah b. Eyyüb geçti. Sultan Adil de oğlu Kâmil'e haber salarak Kaü'in oğlu Atsiz'i Yenien'e göndermesini emretti. Kamil'de oğlu Atsiz'i Yemen'e gönderdi. Atsiz Ye-men'i zaptetti. Orada zulüm, hirsizlik ve zorbalik yapti. Esraftan 800 kadar kisiyi öldürdü. Halk tabakasindan öldürdüğü kimselerin sayisi ise daha fazladir. O çok facir, çok fasik, hayasi ve dini az bir kimseydi. Tüyleri ürpertecek, yürekleri nefret ettirecek isler yaptigi anlatilir. Yüce Allah'tan afiyet diliyoruz. [48]

Hicretin Altiyüzonbîrinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler
İbrahim B. Ali

İbrahim b. Ali b. Muhammed b. Bekrûs. Hanbelî fakihi idi. Fetva verdi. Münazara yaptı, hâkimler nezdinde adil olarak sahitlik yaptı.

Sonra bütün bu görevleri birakip Babü'n-Nevâ da polis oldu. İnsanlari döver, onlara çokça eziyet ederdi. Bundan sonra kendisi de Dicle nehrine atilmcaya kadar haksizliklarini sürdürdü. Nehire atilip ölünce insanlar çok sevindiler. Babasi ise salih bir adamdi. [49]

Rükün Abdüsselâm B. Abdülvehhab

Seyh Abdulkadir'in ogludur. Babasi salih bir kimseydi. Ama kendisi felsefe ve ilm-i nücûmla ugrasmakla suçlanirdi. Buna dair kitaplar yanında görüldü. Bir çok vilayetlerde valilik yaptı. Onun ve benzerlerinin hakkında söyle denilir: «Dedeleri çok iyi idiler, ama o dedeler ne kötü evlatlar biraktilar!»

Babasi bir gün onun üzerinde Bunara kumasindan yapilmis bir elbise

görünce söyle dedi: «Biz Buharî'yi ve Müslim'i duyduk. Hadislerini dinledik. Imam Buharî nerede, su kâfir nerede, bu çok tuhaf bir durumdur.»

Rükün Abdüsselâm, Ebül-Ferec b. Cevzî'nin oğlu Ebü'l-Kasim'in arkadaşiydi. Ebü'l-Kasim da fasik bir kimseydi. İkisi sarap içmek ve tüysüz oğlanlarla hoşça vakit geçirmek için meclis kurarlardı. Allah ikisine de lanet etsin. [50]

Ebu Muhammed Abdülaziz B. Mahmud B. Mübarek

Ebu Muhammed Abdülaziz b. Mahmud b. Mübarek el-Bezzar. Ibn Ahdar el-Bagdadî diye tanınır. Hadisçiydi. Çok hadis rivayet eden bir hafızdı. Hadis eserleri tasnif edip yazardı. Sağlam bilgilerle dolu faydalı kitapları vardır. Salih insanlardandı. Vefat ettiği gün cenazesine büyük bir kalabalık katılmıştı. O gün görülmeğe değer bir gündü. Allah rahmet etsin. [51]

Hafız Ebül-Hasan Alî B. Enceb

Ebül-Mekârim el-Mufaddal b. Ebil-Hasan Ali b. Ebil-Gays Müfer-rec b. Hatim b. Hasan b. Cafer b. Ibrahim b. Hasan el-Lahmî el-Makdisî. Aslen Kudüslüdür, sonraları Iskenderiye'ye yerleşmişti. Maliki mezhebine mensuptu. Selefî'yi, Abdurrahim el-Münzirî'yi dinledi. Onlardan hadis topladı. Iskenderiye'de Malikiler'in müderrisi idi. Orada kadi na-ibliği de yapmıştır. Siirlerinden-biri sudur:

«Ey nefis! Peygamberlerin en hayirlisından, ashabından ve tabîinden nakledilen sözlere tutun.

Onun dinini yayma hususunda asin bir çaba gösterecek olursan, Ondan gelen hoş koku belki sana ulaşır.

Yarin hesap gününde Cehennem atesinin alevleri yükseldiğinde, O alevlerin sana ulaşmasından ve seni yakmasından kork.» Hafız Ebül-Hasan, Ibn Hallikan'm ifadesine göre bu sene Kahi-re'de vefat etmiştir. [52]

Hicretin Altiyüzonikinci Senesi

Bu sene Dimask'taki büyük Adiliye medresesinin yapimina baslandı.

Bu sene Kadi Ibn Zekî azledildi. Yerine seksen ya da doksan yasındaki Cenialeddin b. Haristanî atandı. Cemaleddin, hakça hükümler verdi. Davaları halletti. Anlatıldığına göre o, Kavvâsin kapısının yanındaki Nuriye medresesine yakın bir yerde bulunan Mücahidiye medresesinde hüküm verir, davalara bakarmış.

Bu sene Sultan Âdil, içki ve çalgı aletlerinin yapimini ve çalınmasını iptal etti. Allah onu hayırla mükâfatlandirsin. Böylece insanlardan çok kötülükler uzaklaşmış oldu.

Bu sene Mekke valisi Katade, Medine sehrini ve halkını kusatma altına aldı. Bir çok hurma ağacını kesti. Medineliler onunla savastılar, o da isyan ve

hüsran içinde pisman vaziyette döndü. O esnada Medine valisi Sam'da bulunuyordu. Sultan Âdil'den, Mekke valisine karsi kendisine yardım etmesini istedi. Sultan Âdil de onunla birlikte bir askeri birliği harekete geçirdi. O da hemen geri dönmek üzere yola koyuldu. Ancak yoldayken vefat etti. Askerler onun kardesinin oğlu Cemmaz'ın etrafında toplandılar. Cemmaz, Mekke'ye hücum etti. Mekke valisi, Safra mintikasında onunla karsilasti. İki taraf siddetli bir savasa tutustular. Mekkeliler kaçtilar. Cemmaz onlardan çok miktarda ganimet elde etti. Mekke valisi Katade, Yenbû'ya kaçti. Bunlar pesine düstüler. Onu Yenbû'da kusatma altına alıp sikistirdilar.

Bu sene Haçlilar, İsmailiye beldelerine baskin düzenlediler. Halki öldürüp mallarini yagmaladilar.

Bu sene Anadolu hükümdari Keykavus, Antakya sehrini Haçliların elinden aldı. Sonra Ermeni krali İbn Leon, sehri ondan geri aldı. Daha sonra da Trablus prensi sehri Ermeni kralinin elinden aldı.

Bu sene Harezmsah Muhammed b. Tekis, savasmaksizin Gazne sehrini ele geçirdi.

Bu sene veliahd Ebü'l-Hasan Ali b. Emirü'l-Mü'minin Nasir Lidi-nillah vefat etti. Vefat edince halife Nasir Lidinillah çok üzüldü. Aynı şekilde havas ve avam tabakasından olan diğer insanlar da onun ölümüne çok üzüldüler. Çünkü çok sadaka veren, insanlara iyilik ve ihsanda bulunan bir kimseydi. Hatta denilir ki, Bagdat'ta onun ölümüne üzülmeyen bir tek hane dahi kalmamisti. Cenaze merasimine büyük bir kalabalik istirak etmistı. O gün görölmege deger muazzam bir gündü. Sehir halki gece gündüz onun için agit yakti. Cesedi Maruf el-Kerhî mezarliginin yakınında dedesinin mezarinin yanına defnedildi. Bu sene zilkade ayinin yirmisinde cuma günü vefat etmis, cenaze namazi da ikindiden sonra kilinmistı.

Aynı gün Bagdat'a halifeye ve üstadına isyan eden Mengli'nin kesik basi getirildi, şehirde dolastirilip teshir edildi. O gün, oğlu ve veliahdi da öldüğü için halife bu duruma çok sevinmemis ti. Dünya, zarar verdigi kadar sevinç vermiyor. Veliahdi Ebü'l-Hasan Ali, geride birinin adi Mü-eyyed Ebu Abdillah el-Hüseyn, diğerininki ise Muvaffak Ebü'l-Fadl Yahya olmak üzere iki erkek çocuk birakmistı. [53]

Hicretin Altiyüzonikinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler
Hafız Abdülkadir Er-Ruhavî (Urfalı)

Hafız Abdülkadir er-Ruhavî b. Abdulkadir b. Abdillah b. Abdirrah-man. Künyesi Ebu Muhammed idi. Hadis hafizi ve ravisi idi. Bu ilimde yükselmiş, eser veren, tasnifat sahibi bir kimseydi. Musullu birinin kö-lesiydi. Cabiye birinin kölesi olduğu hususunda da bir rivayet vardır. Musul Darülhadisinde

hadis ilmi tahsil etti. Sonra Harran'a tasindi. Oradan da çeşitli beldelelere seyahatlerde bulundu. Bir çok hadis alimini dinledi ve vefat edinceye kadar Harran'da ikamet etti. Kendisi hicretin 536. senesinde dogmustu. Dindar ve salih bir kimseydi. Allah rahmet etsin. [54]

Amâ Vecih

Ebu Bekir Mübarek Saîd b. Dehham. Nahivciydi. Vasitlidir. Vecih lakabini tasirdi. Vasifta dogdu. Bagdat'a geldi. Arapça ilmiyle mesgul oldu. Bu alanda saglam bilgiler elde etti. Çok sayida Arap siiri ezberledi. Hadis dinledi. Hanbelî mezhebine mensuptu. Sonra Hanefî mezhebine geçti. Daha sonra Safiîlige intikal etti. Bagdat Nizamiye medresesinde nahiv müderrisligi yapti. Sairin biri onun hakkında söyle demistir:

«Her ne kadar mektuplar kendisine yarar saglamasa da,
Benden Vecih'e su mektubu ulastir.

Ey Vecih! Sen Ibn Hanbel'den sonra Numan'in mezhebine tâbi oldun.

Çünkü, dünya mali ve yiyecekler seni buna muhtaç kilmisti. Sen dindarligindan ötürü Safiî'nin görüşünü benimsemis degilsin. Aksine, elde etmek istedigin bir seye heveslenmissin.

Süphesiz kısa bir süre sonra sen Maliki mezhebine geçeceksin. Düşün bakalim hele o zaman ne diyeceksin?!»

Çok miktarda hikâyeler, darb-i meseller, atasözleri ve güzel haberler ezberlemisti. Arapça, Türkçe, Acemce, Rumca, Habesce ve Zencîce'yi bilirdi. Siir nazmetmekte otoriteydi. Siirlerinden biri sudur:

«Sayet bir gün buluttan düşen bir damla, Denizin enginligi üzerinde durursa, Sonra da oradan ayrilip gitmek istese de gidemez. Dünyaya sahip olsa, doguda ve batidaki dünya hükümdarlari da ona köle olsalar,

Yine de ayrilip gitmek istese, gidemez.»

Onun söyle cinasli bir siiri de vardir:

«Âdi, alçak ve cömertlikleri umulmayan bir topluluktan uzak kalisimdan ötürü beni uzun uzadiya kinadin.

Onlar mallarini himaye ettiler, ama dinleri ve namuslari korumasiz kalmistir.

Ayiplanmaktan veya hicvedilmekten hiç korkmuyorlar.

Cömertler, cömertlikte bir yola koyulsalar,

Onlar, cimrilikte yetmis yola koyulurlar!»

Vecih'in güzel övgüleri, yüksek manalar içeren parlak siirleri vardi. Bazan

Buhterî'nin siirlerine tarizde bulunur ve onun ölçüsüne yakın ölçüde siirler yazardı.

Vecih asla öfkelenmezdi. Bir grup insan bir adamla karsilikli bahis tutusarak, «Eger Vecih'i öfkelerendirirsen, sana sunu sunu veririz» dediler. Adam gidip Vecih'e, Arapçayla ilgili bir soru sordu. Vecih ona cevap verdi. Adam, «Yanlis cevap verdin ey ihtiyar!» deyince Vecih ona baska bir ibareyle cevap verdi. Adamin, «Yalan söylüyorsun bence sen nahvi unutmussun!» demesi üzerine, Vecih ona söyle dedi:

- Ey adam! Herhalde sen benim sana söylediklerimi anlamadin.
- Anladim, ama sen yanlis cevap veriyorsun.
- Öyleyse sen bildigini söyle de biz senden yararlanalım. Adam ona agir sözler sarfedince Vecih güldü ve ona söyle dedi:
- Eger sen beni öfkelerendirmek için baskalariyla karsilikli bahse tutusmus isen, sunu bil ki, yenildin. Çünkü sen su hikâyede anlatilan sivri sinege benzemektesin. Söyle ki: «Bir sivri sinek, filin sirtina düsmüs, kalkip uçmak istediginde file, «Ayaklarini yere iyi bas, çünkü ben uçacagim» demis, fil de ona, «Sen sirtima düstüğünde varligini hissetmemistim ki, simdi uçmak istedigini zaman ben ne diye kendimi tutayim, ayaklarimi yere iyice basayim? Buna ihtiyacim yok!» diye cevap vermisti.»

Vecih, bu sene saban ayında vefat etti ve Verdiye mezarligina defnedildi. Allah rahmet etsin. [55]

Ebu Muhammed Abdülaziz

Ebu Muhammed Abdülaziz b. Ebi'l-Meâlî b. Ganime. Ibn Menina adıyla meshur olmustur. Hicretin 515. senesinde dogdu.Çokça hadis dinledi ve rivayet etti. Bu sene zilhicce ayında doksan yedi yasinda vefat etti. [56]

Seyh Fakih Kemaleddin Mevdûd

Kemaleddin Mevdûd b. Sagurî. Safiî mezhebine mensuptu. Emevî Camii'nde fikh dersleri okuturdu. Öğrencilerine et-Tenbih adli eseri serh etti. Derslerini iyice anlayabilmeleri için konusmalarini yavasça sürdürür, isi agirdan alirdi. Allah rizasi için bu dersleri maksure (mah-fel) karsisinda verirdi. Vefat edince Süheda mezarliginin simalindeki Babüssagîr mezarligina defnedildi. Mezartasmm üzerine bir siir yazilmistir. Bu siiri Ebu Sâme nakletmistir. Dogrusunu noksanliklardan münezzeh olan yüce Allah daha iyi bilir. [57]

Hicretin Altiyüzonüçüncü Senesi

Ebu Sâme dedi ki: Bu sene Nesr kubbesinin yapimi için her biri otuziki zira uzunlugunda dört tahta sütun hazirlandi.

Bu sene Banyas tarafına bakan eski imarethane karsisindaki Ba-bü's-Sirr hendeginin yenilenmesine baslandı.

Bugün oraya Sultan tavlası denilmektedir. Sultan'ın kendisi ve köleleri de orada toprak tasidılar. Sultan, sepete veya sepeti andıran bir kaba toprak koyup önündeki egerin tümsek kısmına koyup taşıyor ve meydan-i ahdara bosaltıyordu. Kardeşi Salih ile köleleri de aynı şekilde çalışıyorlardı. Biri bir gün, diğeri başka bir gün nöbetlese çalışıyorlardı.

Bu sene Sagor halkı ile Akibe halkı arasında çatışma meydana geldi. Bunlar Rahbe'de ve Seyarif te savastılar. Askerler bunları durdurmak için harekete geçtiler. Muazzam'ın kendisi de oraya geldi. Elebas-larmi yakalayip hapse attı.

Bu sene Musallaya müstakil bir hatip atandı. Buraya atanan ilk kişi, Sadr Muîdü'l-Felekiye idi. Ondan sonra Bahaeddin b. Ebil-Yüsr orada hutbe irâd etti. Bahaeddin'den sonra Benu Hasan orada görev yaptı ve bu görev günümüze kadar onların eliyle yürütüldü. [58]

Hicretin Altıyüzonüçüncü Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler
Melik Zahir Ebu Mansur

Gazi b. Selahaddin Yusuf b. Eyyüb. Seçkin ve hayırlı hükümdarlardandı. Hükümdarlar arasında doğru yolu en iyi takip edenlerdendi. Ancak biraz sertliği vardı. Küçük bir suç isleyen büyük cezalarla cezalandırırdı. Alimlere, sairilere, yoksullara ikramda bulunurdu. Otuz sene müddetle hüküm sürdü. Babasıyla birlikte bir çok gazalara katıldı. Zeki ve iyi görüş sahibi bir kimseydi. Konuşması düzgün, kavrayışı sağlamdı. Kirkdört yasma vardı. Kendisinden sonra oğlu Aziz Giyaseddin Muhammed üç yasındayken tahta geçti. Onun büyük oğulları da vardı. Ancak o, küçük oğlunu veliahd tayin etmişti. Bu oğlu, karısı ve amcası Âdü'in kizından dogmustu. Bu oğlunun dayıları Esref, Muazzam ve Kâmil'di. Dedesi ve dayıları kendisiyle çekisme içinde degillerdi. Ama bu küçük oğlundan başka büyük oğullarını veliahd tayin etmiş olsaydı, dayıları tahtı ellerinden alırlardı. Küçük oğlunun tahta geçmesi, memleketin selameti bakımından iyi oldu. Küçük oğlu tahta geçince dedesi Âdil ile dayıları ona biat ettiler. Muazzam, bu biati bozup tahtı elinden almak istedi. Ancak bunu basaramadı. Aziz Giyaseddin Muhammed adına memleketi, hadimlerden Sihabeddin Tugrul Beg er-Rumî el-Eb-yaz yönetti. O dindar ve akıllı bir kimseydi. [59]

Zeyd B. Hasan

Zeyd b. Hasan b. Zeyd b. Hasan b. Saîd b. Ismet. Alim ve imam bir kimseydi. Zamanında ilimde tek şahsiyetti. Lakabı Tacüddin, künyesi de Ebü'l-Yümn el-Kindî'dir. Bağdat'ta dogdu. Orada yetisti. İlim tahsil etti. Sonra Dimask'a gelip orada ikamet etti. Zamanında lûgat, nahiv ve diğeri

ilimlerde, doguda ve batidaki bütün insanların fevkine çıktı. Dayanagi yüksek, yolu güzel, yasantisi hos, akidesi saglam bir kimseydi. Zamanindaki alimler ondan yararlandilar. Onu övdüler ve ona boyun egip, teslim oldular. Önceleri Hanbelî idi, sonra Hanefî mezhebine geçti. Hicretin 520. senesinin saban ayinin yirmibesinde dogdu. On yasindayken Kur'an'i çeşitli rivayetlere göre okudu. Güvenilir alimlerden, yüksek senetli hadisleri çokça dinledi. Hadis ilmiyle ilgilendi. Arapçayive lügati öğrendi, bu alanda meshur oldu. Sonra hicretin 563. senesinde Sam'a geldi. Bir süre sonra Misir'a gidip oraya yerlesti. Kadi Fadil'la görüştü. Sonra tekrar Dimask'a göçtü. Dârü'l-Acem denen semte yerlesti. Hükümdarlar, vezirler ve emirler katinda itibar sahibi oldu. Alimler, hükümdarlar ve hükümdarların çocukları yanina gelirlerdi. Dimask valisi Efdal b. Selahaddin bizzat onun evine gider, gelirdi. Ayni sekilde

Selahaddin'in kardesi Muhsin ve Muazzam da Dimask valisi olduğu zamanlarda evine giderlerdi. Evi Darbü'l-Acem denen semtteydi. Orada Zemahserî'nin el-Mufasssal adli kitabini okuturdu. Muazzam, bu kitabi ezberleyenlere ödül olarak otuz dinar verirdi. Darbül-Acem'deki evine camiden çıkan herkes ugrar, meclisinde otururlardi. Örnegin Seyh Alemüddin es-Sehavî, lügatçi Yahya b. Mutî el-Vecih, Fahir et-Türkî ve diğerleri hep yanina ugrarlardi. Kadi Fadil onu överdi.

Sehavî onun için: «Baskalarında bulunmayan ilimler onun yanında vardı.» demistir.

Sibeveyhî, onun kitabini serhetmistir. Sibeveyhî'nin asil adi Amr, kendisinin ki ise Zeyd idi. Ben de bu hususta söyle bir siir yazdim:

«Amr'in zamaninda bir benzeri yoktu.

Asrin sonunda Kindî'nin de bir benzeri yoktur.

Bunlardan birinin adi Zeyd, diğerinin ki Amr'dir.

Zaten nahiv ilmi de, Zeyd ve Amr'in üzerinde kurulmustur.»

Ebu Same dedi ki: Bu durum aynen hicretin 592. senesinde Ibn Dehhan'm su siirinde söylediklerine benzemektedir:

«Ey Zeyd! Rabbim sana bagislarini fazl al astirsin. Emellerin algiliyamacagi kadar bol nimetler versin. Alimler arasında nahiv ilminde otorite sensin. Zaten bu ilimde senin adinla örnek verilmiyor mu?»

Sehavî de Zeyd b. Hasan'i güzel bir kasideyle övmüştür. Ebü'l-Mu-zaffer Sibte Ibn Cevzî de onu övenler arasında olup söyle demistir: «Onun yanında ders okudum. Akidesi güzel, ahlâki zarif bir kimseydi. İnsan onun meclisinde oturmaktan bıkmazdi. Onun güzel ve ders verici nükteleri, yüksek manalar içeren siirleri vardı. Güzel yazi yazardi. Büyük bir siir

divani vardı. Bu sene sevval ayının altısında pazartesi günü, doksa-nüç sene, bir ay, onyedı günlük ömrünü noktaladı. Cenaze namazı Dimask Camii'nde kılındı. Sonra Salıhiye mezarlığına götürölüp defnedıldı. 761. ciltten olusan kıymetli kitaplarım, kendisini azad eden Necibüd-din Yakut'a vakfetmisti. Hadis, fıkıh, lügat ve diğır ilimlerde payı bulunan alimlerin de bu kütüphaneden yararlanmalarını şart kosmustu. Bu kitapları Ali b. Zeynelabidin türbesine bitisik Maksûret-ü Ibn Sinan el-Halebiye'deki büyük bir anbara konuldu. Sonra bu kitaplar dagıldı. Çogu satıldı. Ambarda ancak dagılıp porsumus az miktarda kitap kaldı. Daha önce Maksuretü'l-Halebiye'ye Maksuret-ü Ibn Sinan denilmekteydi.

Zeyd b. Hasan vefat edince geride bol miktarda para, mal ve mülk ile bir çok güzel Türk köle de bıraktı. Kalbi yufka, ahlâki güzel bir kimseydi. Öğrencilerine güzel muamelede bulunur, onları görölnce ayaga kalkar, saygı gösterirdi. Yaslanınca ayaga kalkmayı terketti ve onlara su siiri okudu:

«Dostlarım ziyaretime geldiklerinde artık onlar için ayaga kalkamıyorum.
Tek suçum, Ömrümün uzamasıdır.

Eğer onlar da yüz yasinin yarisına varacak olurlarsa,
Kendilerine karşı ayaga kalkmayışımın sebebini anlarlar.

Sarkıcıların vuslatı ates gibi çabucak alevlendi.

Yaklaşma ve yakın olma çağı daha parlak ve daha güzel oldu.

Gecelerim de ömür en güzel sefaatçi idi. Ancak o da yüz çevirip gidiyor.

Oyun ve eğlenceye dalmak, en açık ve belirgin yol oldu.

Saçlar agardı, ihtiyarlık görölündü, ask tamahına yöneldi.

Akim önceleri güzel bulduğu şeyler, bana çirkin görölündü.

Yolculuk azığıyla dönüp gitti. Sanki ben hiç orada değildim.

Orada nimetlerin yüzünü çitle kapatıp uzaklastırdı.

Gençlik abasını giyip de hiç yerden sürümedim sanki eteklerimi

Bu gençliğe ve abaya bakıp gururlanmadım ve salınıp dolasmadım sanki.

Omuzlan yumusak sevgili, sana bir çocuğu emaneten bıraktı.

Salınarak yürüdü, agzından bal akan siyah gözlü sevgili.

Gecelerini güzel kokular saçarak tüketti.

Gecelerden geri kaldığı için sanki karanlıklar alınıp götürölldü.

Dün, kalbi üzgün ve sıkıntılıydı.

Ask incisinden bir yol aramakta ve çabalamaktadır.

Biricik sevgili, kaldı ki ben üstünlüğüme rağmen horlanmış ve yerilmişim.

Fazilet dsmanlarından ötürü ürküp rahatsızlanmısm.

Ey Rabbim! Ben dinimi memnun ettim, o da beni memnun etti.

Dinimi salih amellerle süsleyip gzellestirdim

Ey Rabbim! Ben bir mecliste serefli bir kimseyle karsılastım.

Onun dualarını dinledim, kelimeleri tekrarlıyordu ama anlaşılmıyordu.

stnlgmle onun noksanlıgım giderdim ve yanından ayrıldım

Kalbinde üzüntü, boğazında dgm vardı.

Sanki benim vglerim, hasedlerimin kulaklarındadır.

Manaların en bakır olanlarını kucaklayıp bağrına bastı.

Takiyyüddin'in kilici bütün dinsizlerin üzerindedir.

Onları kahramanca yeryüzünde önüne katıp sürüklemektedir.»

Zeyd b. Hasan, Melik Muzaffer'in kardeşi Muizzüddin Ferruhsah

b. Sahinsah b. Eyyb'u da söyle vmst:

«Sen, göz yaslarını akıtan saskin kimseye acımiyor musun?

Asika, dstg zaafiyetten ötürü aman vermeyecek misin?

Katil, süngüsünü kalbe sapladığı halde maktulne acıyabilir, ama süngüsü

geri çekilmez.

Ben bu aska dseli ve bu ask hastalığına yakalanalı beri kendime gelmiş

değilim.

Ben, bakışlarıyla insani büyüleyen yumusak tenliye asik olmakla müptela

oldum.

Onun gzelliğı karsısında parmaklarımin ucu tiril tiril titrer.

Bu saskinliğime sifa arıyorum.

Nazlı sevgili, ne zaman bu saskin asika acıyacak.

Ona asik olduğumdan ötürü nice ah figanlar edip inledim.

Ama bu ahların bana bir faydası yok sanıyorum.

Ona kavusma amacım vardır.

Eğer bu amacım gerçekleşirse, onun gülümsemesi anında arzularım

kabarır.

Ey güzellikte essiz olan sevgili, sen güzellikte son noktaya ulaşmışsin.

Tipki askta benim son noktaya ulaşmam gibi.

Sana asik olduğumdan ötürü niceleri beni kinadılar.

Bu aska son vereyim de hayatı seveyim.

Oysa sen iste O'sun; asikimm yanında agliyorum.

Bir heyecan ve hiçkirik hissettigimde,

Göz ucuyla ona bakıyorum.

Ey güzellikleri çok olan,

Ey kendisine hayran olduğum,

Seni bazan düşünüyorum, bazan da inkâr ediyorum.

Bu iki sey, aynı kelimelerde birlesen zıt şeylerdir.

Bunlar anlam bakımından beni sevgiliye yönelten şeylerdir.

Sen fazilet ve üstünlüklerin sahibi değil misin? * Ki bu fazilet ve üstünlüklerin en azına sahip olan benden baskası, yükselip gelisir.»

Kafir ve mühlidlerin Sultan Selahaddin'i öldürmege ve Fatimî devletini yeniden kurmaga yöneldikleri zaman ortaya çıkan ve hicretin 599. senesinde idam edilenlerle birlikte idam edilen Ammare el-Yümnî hakkında Taceddin el-Kindî'nin (Zeyd b. Hasan'ın) okudugu siirlerden biri sudur:

«Ammare, islâm tarihinde hainliğini ortaya koydu.

Bu dönemde o, haça ve kiliseye bağlanıp onlarla ittifak kurdu.

Hız. Ahmed'e düşmanlık hususunda sirke ortak oldu. Haçi sevmeye nedeniyle de idam edildi. Mülteke tabibi idi. Sayet onu imtihan edecek olursan,

Münafiklikta onun kuvvetli bir dal olduğunu görürsün.»

Su siir de Zeyd b. Hasan'a aittir:

«Felekle hoşça bir gün geçirdik, onunla arkadaş olduk.

O güzel günlerde lezzetlere dalıp yüzdük.

Ama felek ardını dönüp gittikten sonra,

Sanki ben onun yoklugunda rüya görmüş gibi oldum.

İhtiyarlık beni çöktürdü. Artık üzerimden kalkıp gitmiyor.

Her ne kadar ihtiyarlığı kinayip ayıplasam bile beni terketmiypr.

Yaslılık öyle bir konuk ki, isı hep agirdan alıyor.

Beni günbe gün çukura sevk ediyor.

Daha önce ömrümü sene sene sayıyordum.

Artık gün gün saymaga başladım.» [60]

Izz Muhammed B. Hafız Abdülğanî El-Makdisî

Hicretin 566. senesinde doğdu. Babası ona çok hadis rivayet etti. Kendisi Bağdat'a göçtü. Orada Ahmed b. Hanbel'in Müsned'ini okudu. Dimask

Camii'nde Muazzam'm arkadaşlarından bir ders halkası vardı. Salih, dindar, takvali bir hadis nazfıydı. Allah ona da, babasına da rahmet etsin. [61]

Ebü'l-Fütûh Muhammed B. Ali B. Mübarek

Ebü'l-Fütûh Muhammed b. Ali h. Mübarek el-Helahlî el-Bagdadî. Çok hadis dinledi. Halife ile Sultan Âdil'in oğlu Melik Esref arasında elçilik yaptı. Akıllı, dindar, güvenilir, sadakatlı ve doğru sözlü bir kimseydi. [62]

Serif Ebu Cafer

Asil adı "İahya b. Muhammed b. Muhammed b. Muhammed b. Muhammed b. Ali el-Alevî eî-Hüseynî'dir. Basra'da babasından sonra Tali-biler'in nakipliğini yaptı. Edib, fâzil, âlim, bir çok ilimden özellikle En-sab ve Arap tarihiyle siirden iyi anlayan bir kimseydi. Birçok siir ezberlemisti. Halife Nâsir'm meclisinde devamli bulunanlardandı. Güzel siirlerinden biri sudur:

«Kinamayla arası iyi olmayan kulak, sana mübarek olsun. Bıkmayan ve teselli bulmayan yaralı kalp sana mübarek olsun. Sanki ben aska kurban olacak gibiyim.

Çünkü kalbimin asktan başka bir mesguliyeti yoktur.

Asli nazlanmak olan ayrılığı severim.

Ayrılık olmasaydı, vuslatin tadı olmazdı.

Ama ayrılığın sebebi bıkkınlıktan kaynaklanıyorsa,

O zaman sevgilinin yöneleceği en kolay şey öldürmektir.» [63]

Ebu Ali Mezyed B. Ali

Ebu Ali Mezyed b. Ali b. Mezyed. İbn Haskerî adıyla meshur olmuştur. Tanınmış sairlerdendir. Numaniyelidir. Kendi şahsi için bir divan derlemistir ki, divanının bir kısmını es-Saî nakletmiştir. Bu divandaki siirlerinden biri sudur:

«Sefere çıkacağın gün bana bir kez bakmanı istemistim.

Ama buna izin vermedin, barış zorlastı.

Hayret ediyorum yüzünde neâm (evet) yazılı olduğu halde,

Nasıl olur da hayır diye biliyorsun.

Neâm kelimesinin nun harfi kasındır,

Ayn harfi gözündür, mîme gelince o da agzındır.» [64]

Ebü'l-Fadl Risvan B. Mansur

Ebü'l-Fadl Risvan b. Mansur b. Risvan el-Kürdî. Nakaf adıyla meshur olmuştur. Erbü'de doğdu. Orduya katilip asker olarak ülkesine hizmet etti. Edebiyatçı, sair bir kimseydi. Sultan Âdil'in maiyetinde hizmet verdi.

Siirlerinden biri sudur:

«Keskin kiliçlari ve mizraklari bana sor. Firtinalarla yarisan atlari bana sor. Arslan savasa girisecegi zaman,

Yüksek mizraklari karsisina alan Arslani da bana sor. Ben nâracmin savas alanında seslendiği zaman, Akli ve fikri sabit olan bir kimseyim, hiç sasirmam. Canimi ölüm denizinin dalgalarına sürüklerim. Bu denizler dalgalandığı zaman yaralanmaktan korkmam ben. Nice geceler uykusuz kaldım. Sabaha dek yildizlara baktım. Sabahi bekledim.

Nice yüksek tepelerde atimla bekleyip zayıfliyorduk. Öğle istirahatini yapmaga ihtiyaç duyuyorduk, sabah aksam gözlerinin hatirina ben toz ve dumanlarda nelerle karsilastım nelerle. Savas meydanında sebafterderim. Kaçmam geri ben.» [65]

Muhammed B. Yahya

Muhammed b. Yahya b. Hibetullah Ebu Nasr en-Nahas el-Vasitî. Sibta' söyle bir siir yazıp göndermistir:

«Öğle uykusu kadar ömür sürmedim sanıyorum,

Ama ömrüm seksene ulasti bile.

Sen de böyle yasa, kal saglicakla.

Hayatini sürdür. Hayat ruhunu burnundan çekip solu,

Çünkü o Sa'de'deki karanlık evden daha hostur.

Ona dedim ki: Senin yanında benim mazeretim vardır.

Bu mazeretim Züheyr'in beytinde de dile getirilmistir. Bunu bil ve öğren.

Hayatin sıkıntılarından usandım. Bir kimse eger, Seksen yıl yasarsa şüphesiz o, yaşamaktan bikar.» [66]

Hicretin Altiyüzondördüncü Senesi

Bu sene muharrem ayinin üçünde Emevî Canili'nin dösemesi tamamlandı. Mu'temid Mübârizüddin İbrahim el-Mütevellî, Dimask'a geldi ve son döseme tasini -bu ise sevindiginden ötürü- kendi eliyle yerine koydu.

Bu sene Bagdat'ta Dicle nehrinin suyu asiri derecede yükseldi. Mezarlarla hemen hemen aynı seviyeye gelmistir. Arada iki parmaklık mesafe kalmisti. Sonra üst taraftan da sular yükselince halk artık kesinlikle ölecegine kanaat getirdi. Bu durum yedi gece sekiz gün devam etti. Bu günler ve geceler uğursuz günler ve gecelerdi. Sonra Cenâb-i Allah lütfetti, sular çekilmeye ve fazlalıklar gitmege basladi. Bagdat, tepeciklerden ibaret harabe bir şehir haline dönmüs, binalarin çoğu yıkilmisti.

Bu sene Muhammed b. Yahya b. Fadlan, Nizamiye'de ders verdi. Dersinde

kadilar ve ayan hazir bulundular.

Bu sene Sadr b. Hameveyh, Sultan Âdil tarafından halifeye elçi olarak gönderildi.

Yine Bu sene sultan Âdil, Fahr b. Kâmil, Muazzam'a giderek, ondan kızını kendi oğlu ve Yemen valisi Atsız'a istedi. Dimask'ta büyük bir mehir karsiliginda nikâh akdi yapildi.

Bu sene Sultan Alaaddin Harezmsah Muhammed b. Tekis, 400.000 (baska bir rivayete göre 600.000) savaççisiyla Hemedan'dan Bagdat'a geldi. Halife onun için gerekli hazirligi yapti. Bu hazirlik için askerleri çalistirdi. Sultan Alaaddin Harezmsah halifeye haber salarak Bagdat'a Selçuklu hükümdarlarinin gelisinde uyulan protokol kurallari geregince halifenin kendisini karsilamaga gelmesini ve Bagdat'ta kendisi adina hutbe okutulmasını istedi, ancak halife onun bu isteklerini kabul etmedi. Ona elçi olarak Seyh Sihabüddin es-Sühreverdi'yi gönderdi. Siha-büddin es-Sühreverdi, Sultan Alaaddin Harezmsah'm yanma vardiginda onun içinde bulunduğu azamet ve ululugu, huzurundaki kölelerin çoklugunu, altından bir taht üzerinde oturduğunu gördü. Kendisinin üzerindeyse sadece bes dirhem degerinde Buhara dokumasi bir aba, basinda da bir dirhem degerinde deri bir baslik vardi. Sultan Alaaddin'e selâm verdi. Ancak sultan kibrinden ötürü ona cevap vermedi. Oturmasına da izin vermedi. Seyh Sihabüddin, tahtinin yan tarafina geçip ayakta durdu. Muazzam bir hutbe irad etmege basladi. Hutbesinde Abbasîlerin fazilet ve sereflerini anlatti. Onlara eziyet vermeyi yasaklayan bir hadis okudu. Tercüman da onun söylediklerini sultana tercüme ediyordu. Sultan, Seyh Sihabüddin'e, «Halifenin faziletlerinden bahsediyorsun, o faziletli biri degildir, ama ben Bagdat'a geldigimde anlattigin faziletlere sahip bir kimseyi hilafet makamina geçirecegim. Onlara eziyeti yasaklayan hadisi okuyorsun. Ben onlardan herhangi birine eziyet etmis degilim. Aksine halifenin zindanlarinda çok sayida Abbasî vardir ki, bunlar zindanda üremektedirler. Abbasîlere eziyet eden, kendisidir.» dedi. Sonra onunla konusmadi. Baska cevap da vermedi. Seyh Sihabeddin Sühreverdi de halifenin yanina döndü.

Bu arada yüce Allah Sultan Alaaddin'in ve askerlerinin üzerine üç gün süreyle bol miktarda kar yagdirdi. Çadırlari ve otaglari kar altında kaldı. Karin yüksekligi neredeyse bayrak direklerinin ucuna yaklasmisti. Adamlarin ve askerlerin bir sey yapacak güçleri kalmamisti. Haddi ve evsafi anlatilamayacak umumi bir belaya maruz kalmislardi. Cenâb-i Allah, onlari ziyan içinde geri çevirdi. Âlemlerin Rabbi Allah'a hamd olsun.

Bu sene Sultan Âdil ile Haçlılar arasinda daha önceleri yapilmis olan ateskes bozuldu. Sultan Âdil de bu esnada Misir'dan geldi. Bey-san'da oğlu Muazzam'la bulustu. Haçlılar Akkâ'dan harekete geçtiler. Sam sahillerinin

valileri de onlara katıldılar. Hepsi Sultan ÂdÜ'in bileğini bükmege niyetlenmişlerdi. Sultan Âdil onların bu hareketini duyunca Haçlı askerlerinin çoklugundan, kendisinin maiyetindekilerinse azligından ötürü kaçtı. Oglu Muazzam ona, «Nereye gidiyorsun babaca-gim?!» dedi ve Acem'ce ona sövmege. başladı, «Sam'i kölelerine ikta olarak verdin, halkın çocuklarını kendi kaderlerine terkettin.» dedi. Sonra Sultan Âdil Dimask'a yöneldi. Dimask valisi Mu'temid'e mektup yazarak sehri Haçlılara karşı korumasını, gerekli istihkâm tedbirlerini almasını, Dariya'daki ürünleri kaleye tasimasını, suları da Dariya arazilerine, Haccac kasna ve Sagor'a salmasını emretti. Halk bu durumdan tedirgin olup panige kapıldı. Allah'a yalvarıp yakarmaga başladılar. Camide yakarış sesleri çoğaldı. Sultan Âdil de gelip Mercüssifr'de ordugah kurdu. Haçlılarla savasmaları için sark meliklerine haber gönderip yanma gelmelerini istedi. Yanma ilk gelen melik, Humus valisi Esedüd-din idi. Halk onu karşılamaga çıktı. O da Bâbü'l-Ferec'den şehre geldi. Hastahane yanındaki evinde bulunan Sittüssam'a ugrayıp selam verdi,

sonra evine döndü.

Esedüddin de gelince insanlar biraz rahatladılar. Sabah olunca Mercüssifr'de bulunan Sultan ÂdÜ'in yanına gitmek üzere yola çıktı. Haçlılara gelince onlar Beysan'a geldiler. Oradaki ürünleri ve binekleri yağmaladılar. Halkın bir kısmını öldürdüler. Çoğunu esir aldılar. Sonra orada çok fesat çıkardılar. Öldürüp yağmaladılar. Beysan ile Banyas arasında talan ve esir alma hareketlerinde bulundular. Colan Neva ve diğer mintikalara gittiler. Melik Muazzam da harekete geçti. Kudüs'ün Haçlılar tarafından ele geçirilmesinden korktuğu için Kudüs ile Nablus arasında Akabetülleben'e ordugah kurdu. Çünkü onun için korunması en öncelikli yer Kudüs'tü. Sonra Haçlılar, Hisn-i Tur'u (Tur dağında yapılan kaleyi) korkunç bir şekilde kusattılar. Oradaki Bahadırlar da kaleyi onlara karşı muazzam bir şekilde savundular. Sonra Haçlılar Müslüman esirleri de yanlarına alarak Akkâ'ya döndüler. Melik Muazzam da Tur dağına geldi. Kaledeki komutanlara hil'at giydirdi. Gönüllerini aldı. Sonra babası ile birlikte o kaleyi yıkmak hususunda ortak karar aldılar. [67]

Hicretin Altiyüzondördüncü Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler Seyhimâd

Hafiz Abdülganî'nin kardesidir. Ebu Ishak künyesini taşırdı. Asil adı Ibrahim b. Abdülvahid b. Ali b. Sürür el-Makdisî'dir. Seyhü'l-Imâd, kardesi Hafiz Abdülganî'den iki yaş küçüktü. Hicretin 551. senesinde cemaatle birlikte Dimask'a geldi. İki kez Bağdat'a gitti. Hadis dinledi. Abid, zahid, takvali, çokça oruç tutan bir kimseydi. Gün asin oruç tutardı. Fakih ve müftüydü. el-Fürû' adlı kitabı vardır. Ahkâm kitabını tasnif etmiş, ancak

tamamlayamamistir. Seyh Muvaffak'la birlikte Hanbelî-ler mihrabinda imamlik yapardi. Ancak Hanbelîler daha önceleri mih-rapsiz yerde namaz kiliyorlardi. Bilahare hicretin 617. senesinde onların Emevî Camii'nde ibadet ettikleri yere mihrap konulmustur. Seyh îmad kaza namazlarini kilan kimselere de imamlik yapardi. Bunu ilk yapan odur.

-Bir gün aksam namazini kildi. Oruçluydu. Dimask'taki evine döndü. Iftarini açti. Sonra aniden vefat etti. Emevî Camii'nde namazi kilindi. Cenaze namazini Hanbelîler'in musallasinda Seyh Muvaffak kildirdi. Sonra onu Sefh mezarligina götürdüler. Vefat ettigi günde cenazesine çok sayida insan katilmisti. O gün görölmege deger muazzam bir gündü.

Sibt Ibn Cevzî dedi ki: «Cenazesine katilan cemaatin bir ucu Kehf te, diger ucu da Mantur'a bakan Magaratü'd-Dem'de idi. Gökten bir susam tanesi düşse yere degil, insanların tepesine düşerdi. O kadar muazzam bir kalabalik vardi. O gece eve döndüğümde onu ve cenazesine katilan kalabaligi düşündüm. Kendi kendime dedim ki: Bu salih bir adamdi. Belki de mezarina konulurken Rabbine bakmistir. O esnada Sevrî'nin, vefat ettikten sonra rüyada kendisini gören birine okumus oldugu su beyitler zihnimden geçti:

«Rabbime yüzümü döndürüp baktim. Bana dedi ki:

Senden raziyim. Rizam sana mübarek olsun, ey Ibn Saîd (Sevrî)!

Sen karanliklar bastirdigi zaman gözyaslarini akitip,

Saglam bir kalp ile dini dosdogru tuttun.

Artik gel, diledigin köskü seç,

Beni de ziyaret et. Çünkü ben senden uzakta degilim.»

Sonra kendi kendime dedim ki: Umarini ki tmad da Sevrî'nin gördüğü gibi Rabbini görmüştür. Uykuya daldim. Rüyada Seyh Imad'i gördüm. Üzerinde yesil bir elbise ve yesil bir sarik vardi. Bahçe gibi genis bir mekândaydi. Genis bir merdivenden yukariya dogru çikiyordu. Kendisine dedim ki: «Ey îmadüddin, geceyi nasil geçirdin? Vallahi hep seni düşünüyordum».

Bana bakip dünyada alisik oldugum sekliyle gülümsemege basladi ve söyle dedi:

«Mezarima birakildigimda Rabbimi gördüm, Arkadaslarimdan, ailemden ve komsularimdan ayrildigimda Rabbimi gördüm,

Bana buyurdu ki: "Sana hayir ve mükâfatlar verilecektir. Çünkü ben senden raziyim. Iste sana affim ve rahmetim! Bir zamanlar hep affi ve rizayi bekliyordun benden, Iste sen ateslerimden korundun ve cennetime konuldun.»

Uyandigimda ürküntü içindeydim ve onun bana okudugu beyitleri hemen yazdim. Dogrusunu Allah bilir. [68]

Kadi Cemaleddin B. Haristanî

Abdüssamed b. Muhammed b. Ebi'l-Fadl Ebü'l-Kasim el-Ensarî Ibn Haristanî. Dimask kadilkudati idi. Hicretin 520. senesinde dogdu. Babasi, Haristan halkindandi. Torna kapisi çevresine yerlesti. Zeynebî Mescidinde imamlik yapti. Oglu Cemaleddin güzel bir terbiye altında yetistirildi. Çok hadis dinledi. Hafiz Ibn Asâkir'le birlikte bir çok hocadan ders aldı. Maksûretül-Hizir'da hadis okumak için oturur ve dinleyicilere hadis okurdu. Devamli surette Maksûretü'l-Hizir'da namazlarini kildirdi. Bütün namazlarini camide cemaatle eda ederdi. Evi Huriye'de olup kendisi Mücahidiye medresesinde ders verirdi. Bu sekilde salihane uzun bir ömür yasadı. Dogrusunu Allah bilir.

Ibn Ebi Asron'un kadi vekilligini yapti. Sonra bu görevi birakip evine kapandi. Ama namazlarini yine camide kilmaga devam etti. Bir süre sonra Sultan Âdil, Kadi Ibn Zekî'yi görevden azletti. Kadi Cemaleddin'i doksaniki yasinda oldugu halde kadilikla görevlendirdi. Ayrica Aziziye müderrisligini de ona verdi. O da yine Ibn Zekî'den takviye aldı. Bu göreve Fahreddin Ibn Asâkir'i atadi.

Ibn Abdüsselam dedi ki: «İbn Haristanî'den daha büyük bir fakih görmedim. O Gazzalî'nin el-Vasît adli eserini ezbere bilirdi.»

Birden fazla kisinin anlattiklarina göre Cemaleddin b. Haristanî en âdil ve hakki en fazla ayakta tutmaga özen gösteren kadilardandi. Allah yolunda kmayicilarm kinamalarına hiç aldiris etmezdi. Oglu Ima-düddin Dimask Camii'nde hatiplik yapardi. Esrefiye medresesinin seyhligini de ona vekâleten yürütürdü. Kadi Cemaleddin, Mücahidiye medresesinde hüküm vermek için otururdu. Sultan Âdil ona bir sal ile yasli biri oldugundan ötürü baston göndermistti. Oglu onun huzurunda otururdu. Babasi kalkip gidince babasinin yerine otururdu. Sonra kadi Cemaleddin, duyugu bazi suçlamalardan ötürü oglunu vekilliginden azletti. Semseddin b. Sirazî'yi vekâlete aldı. Semseddin, Eyvan'm dogu tarafında, karsisinde otururdu. Semseddin'le birlikte Semseddin Ibn Sînaü'd-Devle'yi de vekâletine aldı. Serefüddin İbn Musulî el-Hanefî'yi de vekili olarak görevlendirmisti. Kendisi medresenin mihrabında otururdu. İki sene dört ay süreyle hakimlik yapti. Sonra doksanbes yasındayken bu sene zilhicce ayinin dördünde cumartesi günü vefat etti. Cenaze namazi Dimask Camii'nde kilindi. Sonra Kasyun dagi eteklerindeki mezarliga defnedildi. [69]

Emir Bedreddin Muhammed B. Ebi'l-Kasim

Hakkârilidir. Kudüs'teki medresenin kurucusudur. Hayirli emirlerdendir.

Sehitligi sürekli arzular di. Tur dagindaki kalenin kusatılması esnasında Haçlılar onu sehit ettiler. Kudüs'te yaptırmış olduğu türbeye defnedildi. Türbesi, en çok ziyaret edilen yerlerdendir. Allah rahmet etsin. [70]

Süci' Mahmud İbn Demmag

Sultan Âdil'in sadık dostlarındandır. Onu neselendirir ve güldürürdü. Sultan ailesinden çok miktarda servet elde etti. Evi Babü'l-Ferec dahilindedir. Zevcesi Aise, orayı Safiiler ve Hanefiler için bir medrese haline getirdi ve medresenin masrafini karşılamak için gelir getiren vakıflar kurdu. [71]

Seyhâ Salîha Abîde Zahide

Dimask'ta alime kadınların seyhi idi. Dühnü'1-Levz (badem yağı) lakabını tasirdi. Nurencan'm kızıdır. Seyhâ Saliha, Nurencan'm en son vefat eden kızıdır. Mallan kızkardesi Bintü'l-Asabe'nin türbesine vak-fedilmistir. [72]

Hicretin Altiyüzonbesinci Senesi

Bu sene basında Sultan Âdil Haçlılarla savasmak üzere Mercüs-sifr'de bulunuyordu. Oğlu Muazzam'a Tur dagındaki kalenin tahrip edilmesini emretti. Oğlu da orayı tahrip etti. Oradaki savaş aletlerini ve diğer esyaları Haçlıların ele geçirmesinden korktuğu için başka beldelere tasidi.

Bu sene rebiyülevvel ayında Haçlılar Dimyat'a geldiler. Cemaziye-levvel ayında müstahkem bir kale olan Silsile burcunu ele geçirdiler. Burası Misir diyarının kilidi durumundadır.

Bu sene Muazzam ile Haçlılar Kaymon'da karsilastılar. Yapılan savasta Muazzam onları kirip geçirdi. Bir kısmını öldürdü. Templier tarikatına mensup 100 savaşçıyı esir aldı. Bayrakları egik vaziyette onları Kudüs'e soktu.

Bu sene Musul'da Karaaslan hanedanının fertleri pespese öldüğünden ötürü çok olaylar cereyan etti. Karaaslanların babalarının kölesi Bedreddin Lü'lü' idareye el koydu. Doğrusunu Allah bilir.

Bu sene Anadolu hükümdarı Keykavus Sencer, Haleb'i ele geçirmek üzere harekete geçti. Bu isinde ona Sultan Selahaddin'in oğlu ve Samsat valisi Efdal yardımcı oldu. Ancak Sultan Âdil'in oğlu Melik Esref Musa, onu bu isten caydırdı. Anadolu hükümdarını mağlup, askerlerini perisan etti. Keykavus, ziyan ve hüsrân içinde geri döndü. Bu sene Melik Esref, elinde bulunan beldelere ek olarak Sincar sehrini de ele geçirdi.

Bu sene Sultan Âdil Ebu Bekir b. Eyyub vefat etti. Haçlılar Dimyat'i ele geçirdiler. Sonra yollarına devam ederek Dimyat sınırından geçip Misir ülkesine hücum ettiler. Misir'i dört ay müddetle kusatma altında tuttular. Melik Kâmil de Misir'i onlara karşı savunup savaşıyordu. Haçlılar, Misir diyarının kilidi mesabesinde olan Silsile burcunu ele geçirdiler. Bu kale Nil

nehirinin denize vardığı noktadaki bir adanın ortasında idi. Buradan sonra Dimyat'a vardılar. Dimyat, deniz kıyısında bir yerin adıdır. Dige" tarafında Silsile burcu bulunmaktadır. Buranın bir köprüsü vardı ki, gemilerin deniz yoluyla Nil'e girmelerine engel oluyordu. Haçlılar bu burcu ele geçirdiklerinde Müslümanlar çok üzülmuşlerdi. Bu haber Sultan Âdil'in bulunduğu Mercüssifr'e ulaştığında Sultan Âdil çok üzüldü hasret çekti. Üzüntüsünden ve Müslümanlarla İslâm ülkesine olan hüznünden ötürü göğsünü yumrukladı.

Aynı anda ölümle sonuçlanan hastalığa yakalandı. Bu Aziz ve Celil olan Allah'ın niurad ettiği durumdan ötürüydü. Cemaziyelahir ayının yedinci günü olan cuma gününde Sultan Âdil, Galikin kasabasında vefat etti. Oğlu Muazzam sür*atle oraya geldi. Eşyalarını topladı. Onu bir niahfel içinde ve bir hadim refakatinde güya hastaymış gibi gönderdi. Emirlerden herbiri ona selam vermek için yanına yaklaştıklarında, hadim onun hasta ve zayıf olduğunu, onlara cevap veremeyeceğini söylüyordu. Sultan Âdil'in cenazesi kaleye götürüldü, geçici bir süre için oraya defnedildi. Sonra Âdiliye'deki büyük türbesine nakledildi.

Sultan Âdil Seyfeddin Ebu Bekir b. Eyyûb b. Sadî, hayırlı ve seçkin hükümdarlardan idi. Yasanti bakımından mazbut bir hayata sahipti. Dindar, akıllı sabırlı, vakarlı bir kimseydi. Memleketinin her tarafında haramları, içkileri ve çalgı aletlerini kaldırdı. Memleketinin sınırları; Misir, Yemen, Sam, Cezire ve Hemedan'ı içine alıyordu. Buralar, kardeşi Selahaddîn-i Eyyubî'den sonra ele geçirilmisti. Sadece Halep kendi ülkesinin sınırları içinde değildi. Burayı kardeşi Sultan Selahaddin'in oğlu Zahir Gazî'nin elinde bırakmisti. Zahir Gazî, kendisinin kızı Safiy-ye Sit Hatunla evliydi. Sultan Âdil yumusak huylu, müsamahakâr bir kimse olup sıkıntılara karşı çok dayanıklı ve sabırlıydı. Bazan yalnız, bazan da kardeşiyle birlikte çok gazalar yapmisti. Kardeşi Sultan Selahaddin'in Haçlılarla yaptığı savaşların tümüne, ya da çoğuna katılmisti. Bu savaşlarda onun büyük yararlılıklar görülmüştü. Biraz fazlaca tutumluydu. Ama Misir'da kitlik senesinde yoksullara çok mal ve para infak etmiş, muhtaç kimselere çok miktarda sadaka, dağıtmisti. Kitlinin ikinci senesinde açlıktan vefat eden 100.000 yoksulun ve garibin kefenini temin etmisti. Hastalığı zamanında da çok sadaka vermişti. Hatta üzerindeki elbiseleri dahi çıkarıp sadaka olarak vermiş, bineklerini muhtaçlara dağıtmisti. Çok yemek yedirdi. Sağlıklıydı. Çok oruç tuttuğu halde siihat ve afiyeti yerindeydi. Günde birkaç öğün yemek yedi. Uyuyacağı zaman bütün bunlara ek olarak kuru sekerli helvadan bir Dimask ritli miktarınca yedi. Güllerin açtığı mevsimde burnu hastalanırdı. Gül mevsimi sona erinceye dek Dimask içinde ikamet edemezdi. Bu nedenle Mercüssifr'de kendisi için otag kurulur, mevsim sona erince tekrar Dimask'a dönerdi. Yetmişbeş yasındayken bu sene vefat etti.

Geride su çocuklarını bırakmıstı:

Misir valisi Muhammed el-Kâmil, Dimask valisi İsa el-Muazzam, Cezire, Ahlat, Harran ve diğer yerlerin valisi Musa el-Esref, Evhad Eyyûb (bu onun sağlığında vefat etmişti), Farz İbrahim, Urfa valisi Muzaffer Gazi, ana tarafından da kardeş olan Aziz Osman ile Emced Hasan, Mukit Mahmud, Caber valisi Hafız Arslan, Salih İsmail, Kahir İshak, Mücireddin Yakub, Kutbeddin Ahmed, kardeşlerinin en küçüğü Halil, kardeşlerinin en son vefat edenı Takiyyüddin Abbas (bu hicretin 660. senesine kadar yaşamıstır).

Sultan Âdil'in geride birkaç da kızı kalmıstı ki, bunların en tanınmısı, Sit Safiye Hatundur. Bu, Halep valisi Zahir Gazî'nin zevcesi, Melik Aziz'in annesiydi. Melik Aziz, Dimask'ı ele geçiren Nasir Yusuf un babasıdır. İki Nasiriye vakfinin sahibidir ki, bunlardan biri Dimask'ta, diğeri de Kasyun dağı eteklerindedir. Nasir Yusuf u -fteride de anlatılacağı gibi- Hûlagu öldürmüştür. [73]

Haçlıların Dimyat'ı Ele Geçirmeleri

Sultan Âdil'in Ölüm haberi yayılıp, Dimyat'ta Haçlılarla savasmak üzere bekleyen oğlu Kâmu'e de ulastığında Müslümanların gücü azaldı. Moralleri bozuldu, sonra Kâmil, başka bir haber daha duydu. Buna göre Misir'da en büyük komutanlardan Emir İbn Mestup, Kâmil'in yerine Faiz'e biat etmek istemisti. Bu haberi duyunca hemen harekete geçti. Yalnız basına yola koyuldu. Bu büyük belayı defetmek için Misir'a gitti. Askerler, onun aralarından ayrılıp gittigini gördüklerinde düzenleri bozuldu. Sultan Âdil'in ölümünden daha büyük bir musibetin meydana geldigine inandılar. Pesine düstüler. Haçlılar, aman alarak Misir diyarına girdiler. Kâmil'in garnizonunu ve ağırlıklarını istila ettiler. Cidden büyük bir bela meydana geldi. Bu da Aziz ve her şeyi bilen yüce Allah'ın takdiridir. Kâmil, Misir'a girince tahmin ettiği şeylerin gerçek olmadığı görüldü. Bunun Haçlıların bir hilesi olduğu ortaya çıktı. İbn Mestup da ondan korkup Sam'a kaçtı. Pesi sıra askerler hemen Haçlılara karşı harekete geçtiler. Olay daha da büyüdü. Haçlılar bazı beldeleri ele geçirdiler. Bir kısım Müslümanları öldürdüler. Çok miktarda ganimet elde ettiler. Oralardaki Bedeviler de halkın malına el koydular. Bedeviler, Müslümanlar için Haçlılardan daha çok zararlıydılar. Kâmil, Haçlıların karsısına geçti. Kahire'ye girmelerine engel oldu. Zaten daha önce de Dimyat'a girmelerine engel olmuştı. Kardeşlerine mektup yazarak onları Haçlılara karşı kışkırttı. Onlardan yardım istedi ve «Haydi haydi acele edin acele edin. Haçlıların bütün Misir diyarına sahip olmalarından önce Müslümanların yardımına kosun!» dedi. Bütün İslâm askerleri her taraftan oraya geldiler. Yanına ilk gelen, kardeşi Esrefti. Allah onun yüzünü ak etsin. Sonra Muazzam geldi ve müteakip senenin olaylarından bahsederken de anlatılacağı gibi Haçlılarla savastılar.

Bu sene Bagdat muhtesipligine, sahip Muhyiddin Yusuf Ebi'l-Fe-rec b. Cevzî atandı. Buna ek olarak babasının görevi olan vaizliği de sürdürüyordu. Muhtesiplik görevini sükranla karsılanacak bir şekilde basariyla yürüttü.

Bu sene Muazzam, Sevr köprüsü yanındaki Seberiyeye karsisinde bulunan Türbetülbedriye'ye bakmakla görevlendirildi. Bu köprüye Cısr-ü Kühayl de denilirdi. Bunu Hasan b. Daye yaptırmisti. Hasan ve kardeşleri, Nureddin Mahmud b. Zengî'nin en büyük komutanlarından idiler. Bu türbe, hicretin 640. senesinde, içinde cuma namazi kılınan ve hutbe irad edilen bir cami haline getirildi.

Bu sene Sultan Alaaddin Muhammed b. Tekis, Mercüssifr'de otagında ikamet etmekte olan Melik Âdile bir elçi gönderdi. Melik Âdil de Sultan Alaaddin'e elçi ile birlikte Dimask hatibi Cemaleddin b. Abdül-melik ed-Doleî'yi karsi elçi olarak gönderdi. Dimask hatibi Cemaleddin'in yerine bu elçilik görevi esnasında Seyh Muvaffak Ömer b. Yusuf vekâlet etti. Seyh Muvaffak, Beytül-Abar'm hatibi idi. Aziziye'de ikamete baslayarak dönüşüne kadar Cemaleddin'in görevini sürdürdü. Cemaleddin döndüğünde Melik Âdil vefat etmist.

Bu sene Musul valisi Melik Kahir vefat etti. Yerine küçük oğlu geçirildi. Sonra o öldürölünce Atabeg hanedaninin düzeni bozuldu. Yönetimi Melik Kahir'in kölesi Bedreddin Lü'lü ele aldı.

Bu sene Melik Âdil'in vefatından sonra Vezir Sefiyyüddin Abdullah b. Ali b. Sükür, sark beldelerinden dönüp Dimask'a geldi. Onunla ilgili olarak Alemüddin, bir methiye yazmistir. Anlatildigina göre Safiyyüd-din, mütevazi bir kimse olup yoksullari ve fakihleri çok severmis. Yanlarından geçtiği zaman halka selam verirmis. Sonra bir müfrezeyle birlikte harekete geçerek kardeşi Muazzam'a baskin yaptı. Malına, mülküne, esyalarına el koydu. Oglunu da divan nazirliğinden azletti. Oğlu, yokluğu esnasında babasına bu görevde vekalet ediyordu.

Bu sene receb ayında Muazzam içkilerin, çalgi aletlerinin ve sarkicılarla diğer fuhsiyat ve münkerat işlerinin tazminini kararlattirdi. Oysa babası bu tazminatı iptal etmist. Öyle ki hiçbir şahıs azıcık içkiyi bile Dimask'a tasimaga cesaret edemiyordu. Ancak gizli hilelerle bu işler yapıliyordu. Allah Melik Âdil'e hayir mükâfat versin. Muazzam'a da bu yaptigından ötürü hayir mükâfat vermesin. Ancak Muazzam bunu yapmak için mazereti bulunduğunu söyledi. Ve bu mazereti de şöyle açıkladı: "Bu çirkin faaliyetler, askerlere verecek para bulunmadigından, erzakin kitliginden, onların Haçlılarla savasmak için nafakaya ihtiyaçları olduğundan ötürü yapılmaktaydı." Bu, Muazzam'in cahilliginden, dinî duygularinin zayıfligından, yönetim işlerini bilmediginden dolayı böyle yapıliyordu. Böyle yapmak, düşmanları onlara karsi harekete geçirir ve muzaffer kılardı.

İçlerine manevî hastalıkları salar, askerleri savastan geri koyardı. Bu işi yapan askerler düşmana arkalarını dönüp kaçarlardı. Bu da ülkeyi tahrib eder, devleti yıkardı. Nitekim bir kutsî hadiste şöyle buyurulmuştur:

«Beni bilen bana isyan ederse, beni bilmeyeni ona musallat kılardım!». Bu da zeki kimselerce apaçık görülebilen bir husustur. [74]

-
- [1] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/140-141.
[2] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/141-143.
[3] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/143.
[4] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/143.
[5] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/143-144.
[6] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/144.
[7] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/144.
[8] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/144.
[9] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/145.
[10] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/145.
[11] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/145.
[12] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/145-146.
[13] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/146.
[14] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/147.
[15] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/147.
[16] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/147-149.
[17] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/149-150.
[18] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/150-152.
[19] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/153-156.
[20] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/156.
[21] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/157.
[22] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/157.
[23] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/157-158.
[24] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/158.
[25] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/158-159.
[26] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/159.
[27] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/159.

- [28] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/159-160.
- [29] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/160.
- [30] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/160.
- [31] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/160-161.
- [32] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/161.
- [33] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/161.
- [34] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/161.
- [35] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/161.
- [36] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/161-162.
- [37] Bir ritl: 460 gr. karsiligi agirlik ölçüsü. (Çeviren).
- [38] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/163-164..
- [39] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/164.
- [40] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/164.
- [41] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/164.
- [42] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/165.
- [43] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/165.
- [44] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/165.
- [45] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/166.
- [46] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/166.
- [47] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/166.
- [48] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/166-167.
- [49] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/167-168.
- [50] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/168.
- [51] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/168.
- [52] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/168-169.
- [53] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/169-170.
- [54] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/170.
- [55] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/170-172.
- [56] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/172.
- [57] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/172.
- [58] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/172.
- [59] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/173.

- [60] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/173-177.
- [61] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/177.
- [62] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/177.
- [63] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/177-178.
- [64] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/178.
- [65] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/178.
- [66] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/179.
- [67] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/179-181.
- [68] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/181-182.
- [69] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/182-183.
- [70] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/183.
- [71] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/184.
- [72] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/184.
- [73] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/184-186.
- [74] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/186-188.

Hicretin Altiyüzonbesinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler .	2
Kadi Serefüddin .	2
Bagdat Kadilkudati Imadüddin Ebü'l-Kasim ..	3
Ebü'l-Yümn Necah B. Abdullah El-Habesî	3
Ebü'l-Muzaffer Muhammed B. Ulvan .	3
Ebü't-Tîb Rizkullah B. Yahya .	3
Ebü'l-Abbas Ahmed .	3
Hicretin Altiyüzonaltinci Senesi	4
Cengiz Han'ın Ortaya Çıkışı Ve Tatarların Ceyhun Nehri'ni Geçmesi	4
Hicretin Altiyüzonaltinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler .	6
Sittüssâm ..	6
El-İrab Ve'l-Lübâb Adli Eserin Sahibi Ebü'l-Beka .	6
Hafiz Imadüddin Ebü'l-Kasim ..	7
Sair Ibn Ed-Davî	7
Ebu Zekeriya Yahya B. Kasim ..	8
Cevahir Adli Eserin Sahibi Seyh Imam Cemaleddin Ebu Muhammed Abdullah .	8
Hicretin Altiyüzonyedinci Senesi	9
Hicretin Altiyüzonyedinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler .	16
Melik Faiz .	16
Seyhü's-Süyuh Sadreddin .	16
Hama Sahibi	16
Amîd (Diyarbakir) Sahibi	16
Seyh Abdullah El-Yoninî	17
Ebu Abdillâh Hüseyin B. Muhammed B. Ebibekr .	18
Hicretin Altiyüzonsekizinci Senesi	18
Hicretin Altiyüzonsektizinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler .	20
Musullu Kâtip Yakut	20
Celaeddin Hasan .	20
Seyh Salih .	20
Hatip Muvaffaküddin .	20
Muhaddis Takiyyüddin Ebu Tahir .	21
Ebü'l-Gays Suayb B. Ebi Tahîr B. Küleyb .	21
Ebü'l-İzz Seref B. Ali	21
Ebu Süleyman Davud B. Ibrahim ..	21
Ebü'l-Muzaffer Abdülvedut B. Mahmud B. Mübarek .	22
Hicretin Altiyüzondokuzuncu Senesi	22
Hicretin Altiyüzondokuzuncu Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler .	23
Abdülkadir B. Davud .	23
Ebu Talip Yahya B. Ali	23
Kutbeddin Âdil	24

Seyh Nasr B. Ebî'l-Ferec .	24
Sihab Abdülkerîm..	24
Hicretin Altiyüzüymîncî Senesi	24
Hicretin Altiyüzyirmînci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler .	24
Seyh Muvaffaküddîn Abdullah B. Ahmed .	24
Abdurrahman B. Hasan B. Hibetullah B. Asakir .	26
Seyfeddin Muhammed B. Urve El-Musilî	27
Seyh Ebü'l-Hasan Er-Rüzbehârî	27
Seyh Abdurrahman El-Yemenî	27
Reis İzzeddin Muzaffer B. Es'ad .	27
Halîfenin Hacîplerinden Emir El-Kebîr .	27
Ebu Alî Hasan B. Ebî'l-Mehasin .	28
Ebu Ali Yahya B. Mübarek .	28
Hicretin Altiyüzüymibirînci Senesi	29
Hicretin Altiyüzüymibirinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler .	30
Ahmed B. Muhammed .	30
Ebü'l-Kerem Muzaffer B. Mübarek .	30
Muhammed B. Ebî'l-Ferec B. Bereke .	31
Ebu Bekir B. Halbe El-Mevazinî El-Bagdadî	31
Ahmed B. Cafer B, Ahmed .	31
Hicretin Altiyüzüymîikincî Senesi	31
Halîfe Nasir Lidinillahtn Vefati Ve Oglu Zahirin Hilafete Geçisi	32
Zahir B. Nâsir'in Halifeligi	33
Hicretin Altiyüzüymîikincî Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler .	34
Ebü'l-Hasan Meltkü'l-Efdal	34
Emîr Seyfeddin Ali	35
Seyh Ali El-Kürdî	35
Fahribn Teymiye .	36
Vezir Ibn Sükr .	36
Ebu İshak İbrahim B. Muzaffer .	36
Ebü'l-Hasan Alî B. Hasan .	37
Baha Es-Sincarî	37
Osman B. İsâ .	38
Ebu Muhammed Abdullah B. Ahmed B. Er-Resevî	38
Ebü'l-Fadl Abdurrahîm B. Nasrullah .	38
Ebu Ali Hasan B. Ali	38
Ebu Bekir Muhammed B. Yusuf B. Tabbah .	39
Et-Tenbîh Adli Eserin Sârihi Ibn Yunus .	39
Hicretin Altiyüzüymîüçüncü Senesi	39
Halîfe Zâhîr'in Vefati Ve Oglu Müstansir'in ' Hilafete Geçisi	40
Müstansir Billah El-Abbasi'nîn Halifeligi	41

Hicretin Altiyüzonbesînci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler
Kadi Serefüddîn

Ebu Talib Abdullah b. Zeynü'l-Kudat Abdurrahman b. Sultan b. Yahya el-Lahmî. Amâ idi. Bagdatliydi. Felsefe ve kelâmıla ugrastigi söylenir. Ancak kendisi bu ilimlerle ilgisi olmadigim söyleyerek Zahirî mezhebinden oldugunu ifade ederdi. Ibn Saî onun hakkında söyle demistir: «Kadi Serefüddin, fikh bakımından Davudi mezhebine, edebiyat ve iti-kad bakımından da Mearrî'nin çigirina tabi idi. Siirlerinden biri sudur:

«Karsilastigim zorluklari Rahman'a sikâyet ediyorum. Onlar, develerin sirtina binerek bana hücum ettiler. Bineklerin yularim tutan kimseyi sizden sordum: Size ayriliktan daha aci bir sey ugradi mi? dedim. Gurbetten ve uzakliktan daha siddetli bir zillet var midir? Vuslattan daha lezzetli bir hayat var midir?» [1]

Bagdat Kadilkudati Imadüddin Ebü'l-Kasim

Abdullah b. Hüseyin b. Damiganî. Hanefî mezhebine mensuptu. Hadis dinledi. Hanefî fikhini öğrendi. İki kez Bagdat kadiligina atandi. Toplam olarak ondört yıl kadilik yaptı. Yasantisi güzel, idaresi hos bir kimse olup hesap, feraiz ve miras taksimatini iyi bilirdi. [2]

Ebü'l-Yümn Necah B. Abdullah El-Habesî

Sudanlidir. Asil adi Necmeddin'dir. Halife Nasir'in azatlisidir. Kendisine hilafet sarayinin Selman'i denilirdi. Halife'nin yanindan ayrilmazdi. Vefat ettiginde halife onun için çok üzüldü. Cenazesinin defnedildigi gün, görülmege deger muazzam bir gündü. Naasimn önünde 100 sigir, 1.000 koyun, yüklerce hurma, ekmek ve gül suyu vardi. Halife, tacin altinda cenaze namazini bizzat kildirdi. Onun için hazir bulunanlara 10.000 dinar sadaka dagitti. Bir o kadarini da Mekke ve Medine'deki mücavirlere dagitti. Kölelerini azad etti. Onun için 500 cilt kitap vakfetti. [3]

Ebü'l-Muzaffer Muhammed B. Ulvan

Ebü'l-Muzaffer Muhammed b. Ulvan b: Muhacir b. Ali b. Muhacir. Musulîuydu. Nizamiye'de fikh dersleri aldı. Hadis dinledi. Sonra yine Musul'a döndü. Musul'da kendi çağdaslari olan alimlerin fevkine çıktı, fetvada ilerledi. Bedreddin Lü'lü medresesinde ve diger medreselerde ders verdi. Salih ve dindar bir kimseydi. [4]

Ebü't-Tîb Rizkullah B. Yahya

Ebü't-Tîb Rizkullah b. Yatiyab. Rizkullah b. Yahya b. Halife b. Süleyman b. Rizkullah b. Ganim b. Genam et-Tahderî. Muhaddisti. Hadis toplamak için çeşitli beldelere seyahatlerde bulundu. Güvenilir bir ravi olup hadis hafizi, edip ve sairidi. Bu sene vefat etti. Allah rahmet etsin. [5]

Ebü'l-Abbas Ahmed

Ebü'l-Abbas Ahmed b. Bertekis b. Abdillan el-îmadî. Sultan Sen-cer'in

emirlerindendi. Babasi Melik îmededdin Zengî'nin kölelerinden-di. Ebü'l-Abbas Ahmed dindar, servet sahibi, bir çok emlâki bulunan bir sairidi. Kutbeddin Muhammed b. îmadüddin Zengî, malına el koydu. Onu zindana attı. Açlıktan ölünceye kadar zindanda unutulmuş olarak kaldı. Siirlerinden biri sudur:

«Onunla vedalastigmda gözyasları yanaklarına aktığında ayrılıktan korktuğu için agladığında diyorsun ki: Faydalı olan ömrün çoğu geçip gitti, Yavas ol bakalım, bari geri kalan ömründe salih ameller işle.» [6]

Hicretin Altiyüzonaltıncı Senesi

Bu sene Bagdat muhtesibi (emniyet müdürü) Seyh Muhyiddin b. Cevzî münkeratın kaldırılmasını, oyun ve eğlence aletlerinin kirilmesini emretti. Oysa Muazzam daha Önce bunları serbest bırakmıstı. Seyh Muhyiddin bu sene basında bu emrini vermisti. Hamd ve minnet Allah'adır. [7]

Cengiz Han'ın Ortaya Çikisi Ve Tatarların Ceyhun Nehri'ni Geçmesi

Bu sene Tatarlar, kralları Cengizhan'm komutasında ülkelerinden çıkıp Ceyhun nehrini geçtiler. Bunlar Çin'in Tamgaç dağlarında yaşamaktaydılar. Dilleri diğer Tatarlarinkinden farklıydı. Ancak diğer Tatarlara nisbetle bunlar daha cesaretli ve savasta daha sabırlıydılar. Ceyhun nehrini geçmelerinin sebebi suydı: Cengizhan, elbise ve kumas getirmek üzere bir kervani Harezmsah'in ülkesine göndermisti. Bu kervanın çok miktarda mal ve parası vardı. Ceyhun nehrini geçtikten sonra Harezmsah'in naibi bir mektup yazarak bu kervanın yanında çok miktarda mal ve para bulunduğunu Harezmsah'a bildirdi. Harezmsah da kervandaki adamları öldürmesini ve ellerindeki mal ve paraları almasını naibine bir mektupla emretti. Naib de bu emri yerine getirdi. Cengizhan, bu durumdan haberdar olunca Harezmsah'i tehdit eden haberler gönderdi. Çünkü Harezmsah'in bu hareketi gerçekten iyi birsey değildi. Bu tehdit mektubunu gönderdiğinde adamlarından bazıları Harezmsah'a, Cengizhan'a karşı harekete geçmesini önerdiler. Harezmsah, Tatarlara karşı harekete geçti. Tatarlar o esnada Güçlükhan'la savasmakla meşgul idiler, Harezmsah mallarını yağmaladı, kadınlarını ve çocuklarını esir aldı. Tatarlar hezimete uğramış halde yine seferlerine devam ettiler. Dört gün süreyle misli görülmemiş bir şekilde Harezmsah'la savastılar. Tatarlar kendi ailelerini ve irzlerini korumak uğruna, Müslümanlar da kendi canlarını kurtarmak uğruna savasıyorlardı. Çünkü Müslümanlar ne zaman onlara arkalarını dönüp kaçacak olsalar, Tatarların onları kökten kesip biçeceklerini biliyorlardı. Bu savasta iki taraftan da çok sayıda adam öldürüldü. Öyle ki atlar, kan göllerine batmaktaydılar. Müslümanlardan 20.000 kadar kişi öldürüldü. Tatarlar-dansa kat kat fazla adam öldürüldü. Sonra iki taraf geri çekildi ve her biri kendi ülkesine doğru yola koyuldu. Harezmsah ve adamları Buhara ve Semerkand'a sığındılar.

Orayi tahkim ettiler. Orada çok sayıda savaşçı bıraktıktan sonra Harezmsah daha çok asker toplamak için ülkesine döndü. Bu arada Tatarlar, içinde 20.000 savaşçının bulunduğu Bu-hara'ya baskın düzenlediler. Cengizhan, üç gün süreyle Buhara'yi kusatma altında tuttu. Halk ondan aman diledi. O da halka aman verip sehre girdi. Bir hile ve tuzak gereği halka iyi davrandı. Ancak kale, ona karşı direndi. Kapılarını açmadı. Bunun üzerine Cengizhan orayı kusattı. Kalenin hendeklerini doldurtmak için şehir halkını çalıştırdı. Tatarlar minberleri ve Kur'an cüzlerini getirip, doldurmak için hendege atıyorlardı. On günlük kusatma sonunda şiddet kullanarak kaleyi fethettiler. Oradaki Müslümanları öldürdüler. Bundan sonra Cengizhan sehre döndü. Kervandaki tüccarların mallarına el koydu ve şehri asker-

lerine teslim etti. Onlar da diledikleri gibi yağmaladılar. Şehir halkından, sayılarını ancak Aziz ve Celil olan Allah'ın bildiği kadarını öldürdüler. Kadınları ve çocukları esir aldılar. Sahiplerinin huzurunda kadınlara tecavüz ettiler. Halktan bazisi, namusu uğruna öldürülünceye dek onlarla savastı. Kimisi esir alındı ve çeşitli iskencelere maruz bırakıldı. Şehirde kadınlar, çocuklar ve erkekler yüksek sesle aglasıp feryâd-ü figan ettiler. Sonra Tatarlar Buhara evlerini, medreselerini ve mescidlerini ateşe verdiler. Her tarafı yaktilar. Yanan binalar, yıkıldı. Geride sadece sütunları ve bazı duvarları kaldı. Bundan sonra Tatarlar, Semerkand'a hücum etmek üzere Buhara'dan ayrıldılar. Semerkand'ta yaptıklarını da müteakip sene olaylarından bahsederken anlatacağız. Bu sene başında Kudüs şehrinin surları yıkıldı. Allah kendi adının orada zikredilmesiyle orayı senlendirsın ve mamur hale getirsın. Bunu Haçlıların istilasından korkan Melik Muazzam, ümerasıyla istisare yaptıktan ve bu hususta kendisine öneride bulunanların önerisini kabul ettikten sonra emretmistti. Çünkü Haçlılar, Kudüs'ü ele geçirdikleri takdirde orayı bütün Sam mintikasını ele geçirmek için bir basamak olarak kullanacaklardı. Bu nedenle Kudüs şehrinin surlarının yıkımına muharremin ilk gününde başlandı. Kudüs halkı Haçlıların gece veya gündüz kendilerine baskın yapmalarından korktukları için kaçıp gittiler. Mallarını, mülklerini, esyalarını geride bıraktılar. Her biri bir tarafa dağılıp gitti. Hatta denilir ki o zaman da bir kantar zeyt on dirheme, bir ritil bakır yarım dirheme satılmıstti. İnsanlar çağrısıp bağrıştilar. Feryâd-ü figan ettiler. Sahra'da ve Mescid-i Aksa'da yüce Allah'a yalvarıp yakardılar. Bu da Muazzam'm çirkin işlerinden biriydi. Bununla birlikte geçen senenin olaylarından bahsederken de onun yaptığı kötü işleri ve çirkinlikleri anlatmısttik. Sairin biri, Muazzam'i bu yaptıklarından ötürü hicvederek söyle demıstti:

«Receb ayında ırzları helal kıldın, Muharrem ayında da Kudüs'ü tahrip ettin!»

Bu sene Haçlılar Dimyat sehrini istila ettiler. Aman vererek sehre girdiler. Halka aman verdikleri halde sözlerinde durmayıp ihanet ettiler. Erkekleri öldürdüler. Kadınları ve çocukları esir aldılar. Kadınlarla fuhus yaptılar. Caminin minberini, Kur'ân cüzlerini, ölülerin kesik baslarını Cezayir'e gönderdiler. Camiyi kiliseye çevirdiler.

Bu sene Muazzam, Kadi Zekiyyüddin b. Zekî'ye gazaplandı. Bunun sebebi de suydu: Muazzam'm halası Sittüssam binti Eyyüb, evinde hastalanmıstı. Bu ev daha sonraları medreseye dönüştürülmüştür. Yanma gelip vasiyetini yazması için kadiya haber salmıstı. Kadi, yanındaki şahitlerle birlikte Sittüssam'm evine gitmiş ve Sittüssam'm dediği şekilde vasiyetini yazmıstı. Bunu duyan Muazzam da, «Benim iznim olmadan nasıl halamın evine gidersin, şahitlerinle birlikte onun konuşmalarını dinlersin?!» demıstı. O esnada kadi da Aziziye tahsildarından hesaplan istemiş, hesapların doğru olmadığını görünce Önünde onu tokmaklarla dövdürmüştü. Muazzam, babasının zamanından beri bu kadıdan hoşlanmıyordu. İşte o esnada Muazzam, kadiya içinde gömlek ve salvar olan bir bohça gönderdi. Gömlek beyaz renkli, salvar ise sarı renkliydi. Baska bir rivayette anlatıldığına göre bu ikisi, kirli kırmızı renkte idiler. Bohçayı getiren elçi Muazzam adına yemin vererek kadıdan bu gömlekle salvarı giymesini ve o şekilde hasımlar arasında hüküm vermesini istemıstı. Allah'ın lûtfuna bakın ki, elçi bu bohçayı getirdiğinde kadi, Bâbülderit'teki evinin holünde hüküm vermek için hazırlanmaktaydı. Çaresiz gömlekle salvarı giydi ve bu kılıkla mahkemede oturup işleri görmeğe başladı. Sonra evine döndü. Hastalandı. Hastalığı ölümle sonuçlandı. Müteakip senenin safer ayında vefat etti. Seref b. Innin ez-Zurî adındaki sair, onun ibadet ve takva sahibi bir kimse olduğunu herkese göstermıstı. Rivayete göre o da camide itikâfa girmıstı. Muazzam ona camide mesgul olması için içki ve tavla göndermıstı. Bunun üzerine Seref b. Innin şöyle bir siir yazıp Sultan Muazzam'a göndermıstı:

«Ey Melik Muazzam! Ebediyete kadar yeryüzünde baki kalacak bir bid'at icad ettin.

Senden sonraki hükümdarlar da bu yola başvuracaklardır. Kadılara hil'at, zahidlere de armagan mı gönderiyorsun?!»

Bu da Melik Muazzam'ın çok çirkin hareketlerinden biridir.

Kadi Zekiyyüddin'in dört naibi vardı:

Semseddin es-Sirazî. Meshed-i Ali'nin imamıydı. Bu meshedin Sibâk tarafında mahkemesini kurardı. Bazan da siyah döşeme taşlarının karsisindeki revaka gider, orada davaları hallederdi.

Semseddin b. Sünniyü'd-Devle. Külase'deki Sibâk'ta hüküm verirdi ki burası Selahaddin türbesinin karsisinde, Gazaliye'deki bir yerdir.

Kemaleddin el-Misrî. Beytû'1-mal vekili idi. Bu da Meshed-i Osman'da Sibâk-i Kemalî'de hüküm verirdi.

Serefüddin el-Musulî el-Hanefî. Turhaniye medresesinde hüküm verirdi ki, burası Ciron mmtikasindadır. Dogrusunu Allah bilir. [8]

Hicretin Altiyüzonaltinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler
Sittüssâm

Berraniye ve Cevvaniye medreselerinin vakfedicisidir. Kadri yüce, irzi korunmus, iffetli, hanimefendi Sittüssam binti Eyyub b. Sadî'dir. Hükümdarların kız kadesi, hükümdarların çocuklarının halası, hükümdarların annesi idi. Mahremlerinden otuzbes hükümdar vardı. Öz kadesi Muazzam Turnasah b. Eyyub Yemen hükümdariydi. Muazzam Turansah onun mezarının kiblesindeki üç mezardan birine defnedil-mistir. Ortadaki mezarda kocası ve amcasının oğlu Nasirüddin Mu-hammed b. Esedüddin Sirkuh b. Sâdî (Humus valisi) niedfundur. Sittüssam, oğlu Hüsameddin Ömer b. Laçin'in babasının vefatından sonra Esedüddin'le evlenmistî. Sittüssam ve oğlu Hüsameddin Ömer, üçüncü mezarda medfundurlar ki o da medresenin bitisigindedir. Türbeye ve medreseye, oğlu Hüsameddin Ömer b. Laçin'e nisbetinden ötürü Hüsa-miye adı verilmektedir. Hüsameddin, dayisi Selahaddin'in nezdinde büyük alimlerden idi. Sittüssam çokça sadaka veren, yoksullara ve muhtaçlara iyilik ve ihsanda bulunan bir hanimefendi idi. Her sene evinde binlerce altın sarfedilerek suruplar, ilaçlar ve diğer tıbbi malzemeler hazırlanıp halka dağıtılırdı. Sittüssam bu senenin zilkade ayının onaltı-sında cuma günü aksama doğru evinde vefat etti ki, bu evi daha sonra medreseye dönüştürülmüştür. Bu ev Maristan yanında olup Samiletül-Cevvaniye denilir. Cenazesi buradan Samiyetü'l-Berraniye'ye nakledildi. Cenazesine büyük bir kalabalık katılmıstî. Allah rahmet etsin. [9]

El-Îrab Ve'l-Lübâb Adli Eserin Sahibi Ebü'l-Beka

Asil adı Abdullah b. Hüseyin b. Abdullah'tir. Künyesi Ebü'l-Be-ka'dir. Akberalidir. Amâ idi. Nahivci olup Hanbelî mezhebine mensub-tu. Irâb-ü Kur'ânîl-Aziz adli eserin, nahivde de Kitâbü'l-Lübâb adli eserin sahibidir.. Makamat, Mufasselü'z-Zemahserî ve Divanü'l-Müteneb-bi gibi eserler üzerine de hasiyeler yazmıstir. Hesaba ve diğer ilimlere dair kitapları da vardır, salih ve dindar bir kimseydi. Bu sene seksen yasına yaklaşıp iken vefat etti. Allah rahmet etsin. Lügatte önder bir alim olup fakih ve münazaracı idi. Kitap ve sünnet ile fikhi iyi bilirdi. Kadi İbn Hallikan'ın rivayetine göre o, Makamat serhinde şöyle bir hikâyeden bahsetmıstir:

«Magrib Ankası, Ashabü'r-Ress'in bulunduğu mintikadaki yüksek bir dağın başına gelip konardı. Bazan onların çocuklarını kapıp götürürdü. Ashabü'r-Ress bu durumu, peygamberleri Hanzala b. Safvan'a şikâyet ettiler.

Hanzala da Anka'ya beddua etti ve böylece Anka helak oldu. Anka'nin yüzü insan yüzüne benziyordu. Onda her kusa benzer taraflar vardı.»

Zemahserî'nin Rebiü'l-Ebrar adli kitabında anlattigina göre bu Anka kusu, Hz. Musa'nin zamanında mevcut olup her tarafta dörder kanadi vardı. Yüzü insan yüzü gibiydi. Diger hayvanlara çok benzeyen taraflarında vardı ve fetret zamanında yasayan Halit b. Sinan el-Absî'nin zamanına kadar yaşamistir. Halit b. Sinan ona beddua etmis, böylece o da helak olmustur. Dogrusunu Allah bilir.»

Ibn Hailikan'm anlattigina göre Said mintikasından Muiz el-Fatimî'ye garip sekilli bir kus getirilmis ki, o kusa Magrip Ankasi denili-yormus.

Halid b. Sinan ile Hanzala b. Safvan fetret zamanında yaşamislardir. Ikisi de salih insanlardi. Ancak peygamber degillerdi. Zira Rasûlullah (s.a.v.) bir hadis-i seriflerinde söyle buyurmuslardir:

«Ben insanlar arasinda Meryem oğlu Isa'ya en yakin olanim. Çünkü benimle onun arasinda peygamber yoktur.» Nitekim bu hadis önceki kisimlarda da geçmisti, [10]

Hafiz İmadüddin Ebü'l-Kasim

Ali b. Hafiz Bahaeddin Ebu Muhammed el-Kasim b. Hafiz el-Kebîr Ebül-Kasim Ali b. Hasan b. Hibetullah b. Asakir. Dimaskliydi. Çok hadis dinledi. Hadis toplamak amaciyla birçok yerlere seyahatlerde bulundu. Bu sene Bagdat'ta vefat etti. Onun yelpazeyle ilgili söyle güzel bir siiri vardır:

«Yelpaze, bütün kederleri rüzgara katip üç ay boyunca uzaklastiriyor, ona ihtiyaç vardır.

Haziran, temmuz ve agustos aylarında vazgeçilmezdir. Eylöl'de ise Allah ona muhtaç birakmiyor bizi.» [11]

Sair Ibn Ed-Davî

Ibn es-Saî onun siirlerinden güzel olan birkaç parçayı nakletmistir. Ebu Said b. Vezzan ed-Davî Bagdat'ta cerh ve tadille ugrasan hadis alimlerinden biridir. Buhari'den ve Ebu Vakit'ten hadis dinledi. Ebu Said onun künyesidir. Asil adi Muhammed b. Mahmud b. Abdurrah-man'dir. Aslen Mervazlidir. Hemedan dogumludur. Ama Bagdat'ta yetismis, orada vefat etmistir. Endami güzel, evsafi tam bir kimseydi. Güzel yazi yazardi. Bir çok ilimden nasibini almisti. Safiî mezhebine mensuptu. Kalam meseleleri üzerinde konusurdu. Ahlâki güzeldi. Siirlerinden biri sudur:

«Kismetlerin paylastirihnasma bakiyorum da, bu çok acaip bir paylastirmadir.

Kimi konforlu hayatta, kimi yoksul bir yasantıda.

Mal sahibi de ahmak, yoksul da ahmak.

Bir akil ki payi yok.

Bir akil da var ki çok sivridir.

Cahil ve yoksul kimseler, zengin de olabiliyorlar yoksul da.

Bundan önce de isler, Allah'ın elindeydi. Bundan sonra da O'nun elinde olacaktır.» [12]

Ebu Zekeriya Yahya B. Kasim

Ebu Zekeriya Yahya b. Kasim b. Ferec b. Dir b. Hizir es-Safiî Seyh Taceddin et-Tikritî. Tikrit kadisi idi. Sonra Bagdat Nizamiye medresesinde ders verdi. Bir çok ilimde mahirdi. Meselâ tefsir, fikh, edebiyat, nahiv ve lûgat ilimlerinde yüksek derecede bir âlimdi. Bütün bu ilimlere dair tasnifatı vardır. Kendi şahsi için güzel bir tarih hazırlamıştır. Siirlerinden biri sudur:

«Kisi mutlaka sikintiya da düser, genisligi de kavusur.

Sevinçle de karsilasir, hüzünle de.

Cenâb-i Allah kisiden nimetinin sükrünü talep eder, nimetler içinde olduğu sürece.

Mihnet ve sikinti anlarında da sabir ister insandan .

Her iki durumda da Allah'la hemhal ol.

Bu iki farzi hem gizli, hem asikâr yerine getirmelisin.

Sikinti ve siddet senin üzerinde zaman boyunca ebedî kalacak degildir,

Nimet de zaman boyunca senin elinde kalacak degildir.»

Su siir de Ebu Zekeriya'ya aittir:

«Hevesine uygun hüküm veren kadi, lehinde de hüküm verse aleyhimde de,

Her iki halde de hükmünde haksizlik etmis degildir.

Ey Yusuf un güzelligine sahip olan kadi,

Sana karsi tutunacagim bir çarem kalmamistir, benim.

Gömlegim arkadan yirtilmis olsa büe,

Sence bu gömlek önden yirtilmis sayilmaktadır.» [13]

Cevahir Adli Eserin Sahibi Seyh Imam Cemaleddin Ebu Muhammed Abdullah

Seyh, Imam Cemaleddin Ebu Muhammed Abdullah b. Necm b. Sas b. Nizar b. Asâir b. Abdullah b. Muhammed b. Selis el-Cüzamî. Maliki fakihi idi. imam Malik'in mezhebine dair el-Cevahirü's-Semine adli kitabın musannifidir. Bu kitap fikhi fûruat bakımından en fazla faydalar içeren

kitaplardandır. Bu eserini Gazzalî'nin el-Veciz adlı eserinin yöntemine göre tertip etmiştir.

Ibn Hallikan dedi ki: «Bu eserinde ilminin derinliğine ve faziletine delalet edecek hususlar vardır.» Misir'daki Malikîler gurubu, güzelliğinden ve çok faydalar içerdiginden ötürü bu eseri ellerinden düşürmemislerdir. Seyh Imam Cemaleddin Misir'da müderristi. Dimyat'ta vefat etti. Allah rahmet etsin. Dogrusunu noksanlıklardan münezze olan yüce Allah daha iyi bilir. [14]

Hicretin Altiyüzyedinci Senesi

Bu sene Timuçin adını taşıyan Cengizhan sebebiyle Umumi bir bela ve büyük bir musibet meydana geldi. Allah, ona ve beraberindeki Tatarlara lanet etsin. Hepsini kahretsin. Bunların yaptıkları cidden çok kötüydü. Her tarafı bozguna uğratmışlar, her yerde fesat çıkarmışlardı. Çin'in en uç noktasından ulaştıkları Irak'a ve çevresine kadar her tarafa zarar vermişler, nihayet Erbil'e ve kazalarına ulaşmışlardı. Bu sene Irak, Cezire, Sam ve Misir dışındaki tüm İslâm alemini ele geçirmişler, buralardaki Harezmi, Kıpçak, Gürcü, Lân, Hazar ve diğer kavimlerin tümünü kahretmişlerdi. Bu sene Müslüman topluluklardan ve diğerlerinden müteaddid beldelerde sayılamayacak ve evsafi belirtilemeyecek kadar çok sayıda insani öldürmüşlerdi. Özetle girdikleri bütün beldeler-deki savaşçılar, erkekleri tümünden, kadın ve çocuklardan da çoğunu öldürmüşler, buralardaki malları sayet ihtiyaçları varsa yağmalayıp alıyorlar, sayet ihtiyaçları yoksa yakıyorlardı. Hatta onlar tasimaktan aciz çok miktarda aldıkları ipegi bir araya getirip topluyorlar, sonra da atese verip seyreliyorlar, evleri yikiyorlar, yıkamadıklarını da yakıyorlardı. En fazla da camileri ve mescidleri yakıyorlardı. Müslümanları esir ederek onlarla savasıyorlar, onları çembere alarak savasta haklarından gelemediklerini öldürüyorlardı. el-Kâmil adlı eserinde İbnül-Esîr, Tatarların bu sene yaptıklarını tam teferruatlı bir şekilde anlatmıştır. Bu anlatımından Önce bu dehşet verici büyük olay ve musibetle ilgili muazzam bir önsöz yazmıştır. Söyle ki:

«Bu fasıl, gecelerin ve gündüzlerin mislini görmedikleri büyük olaydan ve feci musibetten bahseder. Bu musibet genel olarak bütün mahlukatı, özel olarak da Müslümanları kapsamına almıştır. Adamin biri, Cenâb-i Allah'ın Âdem peygamberi yarattığından beri su ana kadar dünya böyle bir belaya ugramamıştır, derse doğru söylemiş olur. Çünkü tarihte bunun kadar feci bir musibet meydana gelmiş değildir. En fazla bahsettikleri büyük musibet, Buhtü'n-Nasr'm İsrail oğullarına yaptığı katliam ve Kudüs'ü yıkmasıdır. Kudüs, bu mel'unların yiktıkları beldeler yanında sadece bir şehir olarak kalmaktadır. Bunların yaptıkları her bir belde, Kudüs'ten kat kat büyüktür. Buhtü'n-Nasr'm öldürdüğü İsrail oğulları, bunların öldürdüklerinden çok

daha azdır. Bunların bir şehirde öldürdükleri insanların sayısı, İsrail oğullarından çok daha fazladır. Belki de insanlık, dünyanın yıkılmasına kadar Ye'cüc ve Me'cüc dışında böyle bir hadiseyi bir daha görmeyecektir. Deccal'a gelince o sadece kendisine tabi olanlarla kalacak ve kendisine muhalefet edenleri öldürecektir. Bunlarsa hiç kimseyi bırakmadılar. Aksine kadınları, erkekleri, çocukları, herkesi öldürdüler. Hamile kadınların karınlarını yarıdılar, ceninleri öldürdüler. Innâ lillâh ve inna ileyhi raciûn (dogrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz), Lâ havle velâ kuvvete illâ billâh alıyyil azîm (güç ve kuvvet ancak yüce ve ulu Allah iledir). Kivilcimları her tarafa sirayet eden ve zararı genel olan bu hadiseden ötürü ancak Allah'ın yardımına başvurulabilir. Bu belâ, rüzgarın getirdiği bir bulut gibi İslâm ülkesini kapladı. Tatarlar Çin'in uç noktasından çıkıp Kasgar ve Balasagun gibi Türkistan beldelerine hücum ettiler. Oradan Semer-kand, Buhara ve diğer Maverâünnehir beldelerine geçtiler. Oralari ele geçirdiler. Ahalilerine yukarıda anlattığımız zulümleri reva gördüler. Sonra bunların bir kısmı Horasan'a geçti. Hakimiyeti ele aldı, ülkeyi tahrip etti. Ahaliyi öldürdü. Malları yağmaladı. Oradan Rey, Hemedan, Cebel ve Irak sınırındaki beldelere uzandılar. Daha sonra Azerbaycan ve Uraniye beldelerine hücum ettiler. Oralari tahrip ettiler. Ahalinin çoğunu öldürdüler, ellerinden az sayıda bir topluluk kurtulabildi. Bu misli duyulmamış bela ve musibet, bir seneden az bir zaman içinde meydana geldi. Daha sonra Sirvan derbendine gittiler. Oranın şehirlerini ele geçirdiler. Sadece o mintikanın bulunduğu kale hariç, baska yerler tümüyle onlara teslim oldular. Tatarlar oradan da Lan Lekez beldesine geçtiler. O mintikadaki muhtelif toplulukları öldürdüler. Katliam yaptılar. Her tarafı yıktılar. Malları yağmaladılar, sonra en fazla Türk'ü barındıran Kıpçak ülkesine baskın yaptılar. Karsılarına dikilen herkesi öldürdüler. Diğerleri ormanlıklara kaçtılar. Tatarlar onların ülkelerine sahip oldular. Diğer grup da Gazne'ye ve oraya bağlı mintikalarla komsuları durumundaki Hindistan, Sicistan ve Kirman'a akınlar düzenlediler. Öncekilere nisbetle daha şiddetli zulümler yaptılar. Bu misli duyulmamış bir bela ve musibetti.

Tarihçilerin, dünyaya sahip olduğu hususunda ittifak ettikleri İskender'e gelince o, sahip olduğu ülkeleri bir senede değil de ancak on sene kadar bir süre zarfında ele geçirmiştir ve hiç kimseyi de öldürmemiştir. Aksine insanları hoşnud ederek itaatlerini sağlamıştır. Bunlarsa çok mamur, çok güzel, ahalisi çok kalabalık, insanları ahlak ve yasanti bakımından düzgün olan bir çok beldeyi bir senelik süre zarfında ele geçirmişlerdi. Bunların ayak bastıkları topraklardaki insanlar korku ve dehşet içinde kalmışlardı. Hücumlarını her an için bekliyordular. Bununla birlikte Tatarlar, doğduğu zaman güneşe secde ederler, hiçbir şeyi haram saymazlar, buldukları hayvanları ve lesleri yerlerdi. Allah onlara lanet etsin.

Tatarlar, karsilarında herhangi bir engelle karsilasmadıkları için bu kadar çok ülkeyi ele geçirebilmişlerdi. Çünkü Sultan Harezmsah Muhammed, birçok memleketin hükümdarını öldürmüş, otoritesini sağlamlaştırmıştı. Geçen senede Tatarlar karsısında hezimete uğrayıp onlara karşı direnecek gücü kalmadığında, Tatarlar pesine düşerek onu kovalanıl siardı. Nereye gittiği bilinmiyordu. Denizdeki adalardan birinde ölmüştü. Ülke koruyucusuz kalmıştı. Allah'ın hükmettiği iş mutlaka yerine gelir ve işler eninde sonunda Allah'a döner.

Bundan sonra İbnü'l-Esir özet olarak anlattığı konuları detaylı bir şekilde açıklamaya başlar ve ilk olarak da geçen seneki olaylar arasında zikretmiş olduğumuz Cengizhan'ın giysi ve kumaş getirmeleri için kendi sermayesiyle göndermiş olduğu kervandan bahseder. Harezmsah bu kervanın mallarına el koyduğu için Cengizhan ona gazaplanmış, tehdit haberleri salmıştı. Harezmsah da bizzat onlara karşı harekete geçmiş, ordusunu sefere sevk etmişti. Tatarların Güçlükhan'la savastıklarını görünce yüklerini, esyalarını, kadınlarını ve çocuklarını yağmalayıp esir almış ve geri dönmüştü. Böylece düşmanlarına karşı zafer elde etmişti, ancak düşmanları olan Tatarlar ona karşı daha da öfkelenmişlerdi. Cengizhan'ın oğlunun komutasındaki Tatarlar, Harezmsah'la üç gün süreyle savastılar. İki taraftan da çok sayıda adam öldürüldü. Sonra her iki taraf da geri çekildi. Harezmsah kendi ülkesinin sınırına döndü. Orayı tahkim edip koruma altına aldı. Sonra kendi baskenti olan Harezm şehrine döndü. Cengizhan da harekete geçti. Önceki kısımlarda da anlattığımız gibi Buhara'ya geldi. Orayı sulh yoluyla fethetti. Ancak ahaliye hainlik etti. Zor kullanarak kaleyi fethetti. Kaledeki askerlerin tümünü öldürdü. Malları ganimet edildi. Kadınları ve çocukları esir aldı. Evleri, dükkanları tahrib etti. Kalede 20.000 savaşçı vardı, ancak bu savaşçılar kale halkına faydalı olmadı. Bundan sonra Cengizhan, Semerkand'a yürüdü. Bu senenin muharrem ayının başında orayı kuşatma altına aldı. Orada 50.000 asker vardı. Bunlar geri çekildiler. Halktan 70.000 kişi Tatarların karsısına çıktı. Cengizhan bunları bir anda öldürdü. Tekrar 50.000 kişi karsısına çıktı. Bunların mallarını, silahlarını ve savunma aletlerinin tümünü yağmaladı. Aynı günde hepsini öldürdü. Şehri, yağmalamaları için askerlerine bıraktı. Herkesi öldürdü, malları ganimet edildi, çoluk çocuğu esir aldı, şehri ateşe verdi.

Orayı yerle bir etti. İna lillah ve inna ileyhi raciun (dogrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz). Mel'un Cengizhan orada ikamet etti. Müfrezelerini çeşitli beldelere sevk etti. Bir müfrezeyi Horasan ülkesine gönderdi ki; bu müfrezeye, Magribe Tatarları deniliyordu. Baska bir müfrezeyi de Harezmsah'ın pesine takti. Bunlar 20.000 askerdiler. Bunlara «Onu takip edip kovalayın, göge asılsa bile yakalayın!» talimatını verdi. Askerler de Harezmsah'ın pesine düştüler. Ona ulaştıklarında Harezmsah Ceyhun

nehri geçmişti. Tatarlarla kendisi arasında Ceyhun nehri vardı. Bu sebeple kendini güvende hissediyordu. Tatarlar nehrin karşı kıyısına geçmek için gemi bulamadılar. Silahları nehirde taşıyabilmek için havuzumsu kaplar yaptılar. Atlarını nehre saldılar ve kuyruklarına bu kapları bağladılar. Atlar nehirde yüzerken kuyruklarına bağlı silah kaplarını da peslerinde çekiyorlardı. Böylelikle hepsi karşı kıyıya ulaştılar. Harezmsah bu işin farkında değildi. Hayretle Tatar-lar'ın kendi askerlerinin arasına girdiklerine şahit oldu. Bunu görünce hemen Nisabur'a kaçtı. Oradan da başka beldelere gitti. Tatarlar pesine düşmüşler, onu kovalıyorlardı. Harezmsah onlara karşı koymak için asker topluyordu. Asker toplamak için uğradığı her belde ona kavuşuyorlar, o da korkup kaçıyor. Nihayet Taberistan denizine atıldı. Oradaki adalardan birinde bulunan bir kaleye gitti ve o kalede vefat etti.. Başka bir rivayette anlatıldığına göre denize atıldıktan sonra nereye gittiği, başına neler geldiği, nereye kaçtığı bilinmemektedir. Kaybolusundan veya başka bir rivayete göre vefatından sonra Tatarlar onun malına, mülküne el koydular. Hazinesinde 20.000.000 dinar, 1.000 yük at, 20.000 at ve katir, çok sayıda köle, cariye ve çadır buldular. Her biri bir kral gibi olan 10.000 kölesi vardı. Bütün bu malı, mülkü darmadagın oldu.

Harezmsah, Hanefî mezhebine mensup bir fakih ve faziletli bir kimseydi. Çeşitli ilimlerden nasibini almıştı. İyi bir kavrayış ve zekâsı vardı. Geniş beldelere ve müteaddit memleketlere sahip oldu. Yirmibir sene ve birkaç ay süreyle hükümdarlık yaptı. Selçuklu hükümdarları-ndan sonra onun kadar hürmet gören azametli başka bir hükümdar yoktu. Çünkü onun gayesi lezzetlere ve şehvetlere dalmak değil, memleketi idare etmektir. İşte bu nedenle o memleketlerdeki hükümdarları hepsini mağlup etmiş, Hitaylar'a şiddetli darbeler vurmuştu. Horasan'da, Ma-veraünnehir'de, Acem Irak'ında ve diğer memleketlerde ondan başka sultan kalmamıştı. Bütün beldeler onun valilerinin idaresindeydi. Bundan sonra Tatarlar, Mazenderan'a yürüdüler. Mazenderan kalesi en müstahkem kalelerdendi. Müslümanlar orayı ancak Süleyman b. Ab-' dülmelik'in zamanında hicretin doksaninci senesinde feth edebilmişlerdi. Tatarlarsa burayı çok kısa bir sürede fethetmişler, içindeki malları ve eşyaları yağmalamışlar, ahalinin tümünü öldürmüşler, kadınları ve çocukları esir almışlar, kaleyi ateşe vermişlerdi. Mazenderan'dan sonra Rey taraflarına gittiler. Yolda Harezmsah'ın annesini gördüler. Yanında çok miktarda mal ve para vardı. Malına ve eşyasına el koydular. Eşyaları arasında görülmemiş, çok nefis mücevherler ve kıymetli şeyler vardı. Bundan sonra Reye yöneldiler. Rey halkının gafil olduğu bir anda şehre girdiler, halkı öldürdüler. Kadınları ve çocukları esir aldılar. Sonra Hemedan'a yürüdüler. Orayı da ele geçirdiler. Hemedan'dan sonra Zencan'a gittiler. Halktan bir kısmını öldürdüler, bir kısmını da esir aldılar.

Zencan'dan sonra Kazvin'e yürüdüler. Orayi da yağmaladılar. Halktan 40.000 kadar kisiyi öldürdüler. Sonra Azerbaycan'a gittiler. Azerbaycan hükümdari Özbek b. Pehlivan sarhosluk, haram ve günahlarla hemhal olduğu, şehvetlere daldığı için onlara bir miktar mal ve para vererek barış yaptı. Tatarlar onu kendi haline bıraktılar. Oradan Mo-kan'a yürüdüler. Gürcüler 10.000 savaşçıyla karsılarına dikildiler, ancak göz açıp kapayacak kadar kısa süren bir çatışma neticesinde Gürcüler yenildiler. Gürcüler, bütün alet ve edevatlarıyla savasmaga gelmişlerdi. Tatarlar onları ikinci kez bozguna uğrattılar. Bu, öncekine nisbet-le daha feci bir bozgundu.

Tatarların geçmiş zamanda ve simdiki zamanda misli görülmemiş hadiseleri gerçekleştirdikleri görüldü. Söyle ki:

Bir grup Tatar Çin'den çıkıyor, bir sene geçmeden bunların bir kısmı Ermeni beldelerine ulaşıyor. Hemen taraflarından gelen diğer grupsa Irak'ı geçiyor! Allah'a yemin ederim ki bizden sonra gelecek olan nesiller, aradan uzun bir zaman geçtikten sonra Tatarların bu yaptıklarını kitaplarda yazılı görünce hayrete düşecekler ve bunun gerçek olmadığina ve inanmamakta da haklı olduklarına inanacaklardır. Aradan her ne kadar uzun bir zaman geçse de onlar buna inansınlar; çünkü biz tarihçiler hepimiz zamanımızda geçen bu hadiseyi ittifakla kitaplarımızda yazmışızdır. Alim, cahil herkes bu tatar hadisesinin meshur olarak bilinen bir gerçek olduğu hususunda ittifak etmişlerdir. Allah İslâmiyeti ve Müslümanları korumayı nasip ve müyesser eylesin. Müslümanlar hakikatte düşmana karşı büyük savunma savaşları vermişlerdi. Bazı İslâm hükümdarları da olaganüstü denecek derecede çaba sarfetmiştir. Ancak Müslümanlar bu olaylar esnasında Sultan Harezm-sah'ida kaybetmişlerdi.

Bu sene sonunda Tatarlar, Gürcülerin ülkesinde idiler. Gürcülerin direniş gösterdiklerini ve savastıklarını görünce işin çok uzayacağını anladılar, başka ülkelere yöneldiler. Onların adetleri böyledir. Gürcistan'dan ayrılıp Tebriz'e gittiler. Tebrizliler bir miktar mal ve para vererek Tatarlarla barış yaptılar. Bundan sonra Tatarlar Meraga'ya yürüdüler, orayı kusatma altına aldılar. Şehri mancınıklarla dövdüler. Müslüman esirleri yakalayarak kendilerine kalkan ettiler. Meraga'nın basında bir kadın vali bulunuyordu. «Yönetimlerinin basına bir kadını getiren bir topluluk iflah olmaz.» Tatarlar birkaç günlük kusatmadan sonra şehri fethettiler. Halkın, sayılarını ancak Aziz ve Celil olan Allah'ın bildiği kadarını öldürdüler. Çok miktarda malı ganimet edindiler. Âdetleri üzere bir kısım halkı da esir aldılar. Allah onları Cehennem atesine sokacak bir lanetle lanetlesin.

İnsanlar onlardan çok korkuyorlardı. Öyleki Tatarlardan bir adam, içinde 100 kişinin bulunduğu Meraga sokaklarından birine girse, bu 100 kisten bir tanesi dahi ona karşı cesaret edip de harekete geçemezdi ve o Tatar askeri,

o 100 kisiyi birer birer öldürürdü. Hiç biri de ona karsi el kaldiramazdi. O mahalledeki ve yoldaki bütün esyalari yalniz basina yagmalardi.

Tatarlar'dan bir kadin, erkek kiligina bürünerek bir eve girmis ve evdekilerin tümünü yalniz basina Öldürmüstü. Sonra beraberindeki esirlerden biri onun kadin oldugunu anlayinca onu öldürmüstü. Allah'in laneti onun üzerine olsun.

Sonra Tatarlar Erbil sehrine hücum ettiler. Müslümanlari çok sikistirdilar. Bundan ötürü Müslümanlar çok tedirgin oldular. O yörelerin insanlari, «Dogrusu bu, çok zorlu bir durumdur» dediler.

Halife, Musul ahalisine ve Cezire valisi Melik Esrefe mektup yazarak, «Ben Tatarlar'a karsi asker hazirladim. Tatarlarla savasmak için bu askerlerle birlikte harekete geçin» diye haber gönderdi. Ancak Melik Esref halifeye, mektup yazarak kendisinin Misir'daki Müslümanlarin Haçlilar'dan rahatsiz olduklari nedeniyle kardesi Kâmil'e yardimci olmak için Misir diyarina yöneldigini bildirip özür beyan etti. Haçlilar'in Dimyat'i ele geçirdiklerini ve Misir diyarini bastan sona ele geçirmek için de harekete geçtiklerini ifade etti. Melik Esrefin kardesi Muazzam da Dimyat'ta bulunan Haçlilar'i ülkeden kovmak için Harran valisine giderek Misir diyarinda bulunan kardesleri Kâmil'e yardimci olmasini istemisti. Zaten Harran valisi de Misir'a gitmege hazirlaniyordu.

Bunun üzerine halife, Erbil valisi Muzafferüddin'e mektup yazarak 10.000 savaşıdan ibaret olan ve Tatarlar'a karsi harekete geçirilen ordunun basina geçmesini istedi. Ancak bu 10.000 kisilik ordunun 800 süvarisi Melik Muzafferüddin'in yanina ulasmadan yolda ayrilip her biri ayri bir tarafa gitmisti. Innâ Hllahi ve innâ ileyhi raciün (dogrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz). Ama yüce Allah Tatarlarin Hemedan'a yönelmelerini takdir buyurarak Müslümanlari bu beladan kurtardi ve Hemedanlılar da Tatarlarla baris antlasmasi yaptilar. Bunun üzerine Tatarlar Hemedan'da bir sahne (emniyet müdürü) biraktilar. Daha sonra Hemedanlılar sahnelerini öldürmek hususunda ittifak kurdular ve onu öldürdüler. Tatarlar bunu duyunca tekrar geri dönerek Hemedan'i kusatma altina aldilar ve nihayet zor kullanarak sehri fethettiler. Halkini öldürdüler. Sonra da Azerbaycan üzerine yürüdüler. Önce Erdebil sonra Tebriz'i, daha sonra da Büikan'i fethettiler. Oradaki insanlarin büyük bir kismini öldürdüler, sehri yaktilar. Cani Tatarlar, kadnlara önce tecavüz ediyor, sonra da onlari öldürüp kannlarindaki ceninleri çıkariyorlardi. Allah'in laneti onlari üzerine olsun.

Bundan sonra Tatarlar Gürcistan'a baskin düzenlediler. Gürcüler onlara karsi hazirlikliydlar. Savastilar. Ancak Tatarlar, Gürcüleri de feci bir bozguna ugrattilar. Sonra bir kaç beldeyi daha fethettiler. Bu beldelerin ahalisini öldürüyorlar, kadnlarini esir aliyorlardi. Kaleleri fethetmek için

savasirlarken kullanacaklari bazi erkekleri de esir aliyorlar, bunlari önlerinde kalkan olarak kullaniyorlar, kendilerine atilan oklara ve mizraklara karsi böylece korunuyorlardi. Savas sonunda kalkan olarak kullanılan bu erkek esirleri- sayet ölmeniislerse- öldürüyorlardi. Bundan sonra Lân ülkesine yürüdüler. Kipçaklar'a saldirdilar. Çok miktarda adam öldürdüler. Onlari bozguna ugrattilar. Kipçak sehirlerinin en büyüğü olan Sevadik'i kusattilar, fethettiler. Oradaki birçok esya ve mali ganimet edindiler. Kipçaklar, Rus beldelerine sigindilar. Ruslar Hristiyan idiler. Tatarlarla savasmak için Ruslarla ittifak kurdular. Bu müttefik cephe, Tatarlarla savasti. Tatarlar onlari da feci bir bozguna ugrattiktan sonra hicretin 620. senesinde Balkar'a dogru yürüdüler. Bütün bu fütuhati tamamladiktan sonra hükümdarlar, Cengizhan'in yanina döndüler. Allah ona da, onlara da lanet etsin.

Cengizhan bu sene Külane'ye de bir müfreze göndermistti. Üçüncü bir müfrezeyi ise Fergana taraflarina göndermis, bu müfreze, Ferga-na'yi ele geçirmisti. Horasan taraflarina da baska bir müfrezeyi sevk etmistti. Bunlar Belh sehrini kusatmislar; sehir halki, Tatarlarla baris antlasmasi yapmistti. Tatarlar ayni sekilde baska bir çok sehir halkiyla da anlasma yaparak oralari hakimiyetleri altina almislari, nihayet Tali-kan'a uzanmislardi. Talikan kalesi müstahkem bir kale oldugu için onlari yormustu. Orayi alti ay müddetle kusatma altinda tutmuslar, ama yine de fethedememisler, bu durumu Cengizhan'a bir mektupla bildirmislerdi. Cengizhan da bizzat oraya gelerek kaleyi dört ay müddetle kusatma altinda tutmus ve nihayet güç kullanarak fethetmistti. Sonra da sehirdeki havas ve avamdan olan herkesi öldürmüstü. Bundan sonra Tatarlar, Cengizhan'in komutasinda Merv sehrine hücum ettiler. Sehir disinda Araplar'dan 200.000 kadar savasçi ordugah kurmustu. Orada baska kavimlerden olan Müslümanlar da vardi. Bunlar Tatarlar'a siddetlice savastilar. Neticede Müslümanlar maglup oldular. Innâ lillahi ve innâ ileyhi râciün (dogrusu biz Allah'a aidiz ve ona dönücüleriz). Sonra Tatarlar sehri bes gün müddetle kusatma altina aldilar. Valiyi bir hileyle kaleden indirdiler. Sonra da ona ve sehir halkina ihanet ederek hepsini öldürdüler. Mallarini ganimet edip yagmaladilar. Geride kalanlara da siddetli eziyetler tatbik ettiler. Öyleki bir günde 700.000 kisiyi öldürdüler. Sonra Nisabur'a gittiler. Orada da Merv sehrinde ahaliye yaptiklarini yaptilar. Buradan da Tus'a gittiler. Ahaliyi öldürdüler. Ali b. Musa er-Riza'nin mesnedini tahrip ettiler. Allah'in selami onun ve atalarinin üzerine olsun. Tatarlar, halife Harun Resid'in türbesini de tahrip ettiler. Orayi harabeye döndürdüler. Sonra Gazne'ye gittiler. Ce-laleddin b. Harezmsah onlarla savasti. Onlari maglup etti. Sonra Tatarlar hükümdarlari Cengizhan'in yanina döndüler. Allah ona da, onlara da lanet etsin. Cengizhan bir baska askeri birliğı Harezm sehrine sevk etti. Bu askeri birlik

Harezmi'yi kusatma altına aldı. Nihayet güç kullanarak şehri fethettiler. Oradaki ahalinin büyük bir kısmını öldürdüler. Mallarını yağmaladılar. Geride kalan insanları esir aldılar. Ceyhun nehrinin sularının şehre sel gibi gelmesini önleyen köprüyü yıktılar. Köprü yıkılınca şehir, sular altında kaldı. Ahalinin tümü helak oldu. Sonra Tatarlar, Talikan'da otag kurmuş olan hükümdarları Cengizhan'ın yanına döndüler. Cengizhan onlardan bir kısım askeri Gazne'ye sevk etti. Bunlar Gazne'ye gidince Celaledin b. Harezmşah kendileriyle savasti ve mağlup etti. Feci bir bozguna uğrattı. Elleri bulunduran Müslüman esirlerden bir kısmını kurtardı. Sonra Cengizhan'a mektup yazarak kendisiyle bizzat savasması için de oraya gelmesini teklif etti. Cengizhan da oraya gitti. Ancak Celaledin'in askerlerinden bazıları yanından ayrılıp gitmişlerdi. Fakat savasmak zorunlu hale gelmişti. Üç gün savastılar. Daha önce böyle bir savaş görülmemiş değildi. Sonra Celaledin'in askerleri güçlerini yitirdiler. Geri çekildiler. Hind denizine açıldılar. Tatarlar da Gazne'ye doğru yürüdüler. Şehri engelsiz ve zahmetsiz olarak ele geçirdiler. Bütün bu olaylar ya da bunların çoğu bu senede içinde vuku bulmuştur.

Bu sene Esref Musa b. Âdil, Ahlat, Silvan ve Ermeniye mülkünü kardeşi Sihabeddin Gazi'ye bıraktı. Buna karşılık ondan Urfa ve Suruç'u aldı. Çünkü kendisi kardeşi Kâmil'e, Haçlılara karşı yardım etmekle mesguldü. Dolayısıyla Ahlat, Silvan ve Ermeniye'yi muhafaza edecek durumda değildi. Allah Haçlılar'a lanet etsin.

Bu sene muharrem ayında Bağdat'ta şiddetli fırtınalar koptu, şimşekler çaktı. Yıldırım sesleri duyuldu. Şehrin batı yakasında Avn ve Muine bitişik minarenin üzerine yıldırım düştü. Yapıda gedikler meydana getirdi. Sonra bu gedikler onarıldı. Yıldırım, yerde bir çukur da oluşmuştur.

Bu senede Dimask Camii'nin batı tarafındaki üçüncü revakta Han-belilerin mihrabı kuruldu. Önceleri halk buna karşı koymuştu. Ancak emirlerden Rükneddin el-Muazzamin'in Hanbelilere verdiği destek sayesinde bu mihrap kuruldu ve burada Seyh Muvaffaküddin b. Kudame namaz kıldırıldı.

Hicretin 730. senesinin sınırlarında bu mihrap yerinden kaldırıldı ve caminin batı tarafında Babü'z-Ziyare yanında başka bir Hanbeli mihrabı kuruldu. Nitekim Hanbelîlerin de Tenkizlilerin iktidarı zamanında caminin duvarı yenilenirken batı tarafındaki mihrapları kaldırılmış yerine Babü'z-Ziyare'nin doğusunda yeni bir mihrap yaptırılmıştı. Bunu da caminin naziri Takiyyüddin İbn Meracil gerçekleştirmişti. Allah sevap ve mükâfatını artırsın. Nitekim bu husus ileride de açıklanacaktır.

Bu sene Sincar valisi kardeşini öldürdü. Ülkesine Melik Esref b. Âdil ortaksız bir hükümdar olarak sahip oldu.

Bu sene Emir İmadüddin b. Mestup, Melik Esref'e ihanet ve münafıklık

yapti. Oysa Melik Esref onu daha Önceleri Faiz'e biat etmek istedigii zaman kardesi Kâmil'in eziyetlerine karsi koruyup himayesine almisti. Ancak İmadüddin daha sonra Cezire beldelerinde bozgunculuk yapmis, bunun üzerine Melik Esref onu zindana atmisti. O da zindanda üzüntü, keder, zillet ve iskence altında ölmüştü.

Bu sene Kâmil, Dimyat'i istila etmis olan Haçlılara siddetli bir aci tattirdi. Onlardan 10.000 kisiyi öldürdü, atlarını, mallarını ele geçirdi. Allah'a hamd olsun.

Bu sene Muazzam, Mu'temid Müfahirüddin İbrahim'i Dimask valiliğinden azlederek yerine Aziz Halil'i atadi.

Hacilar Mekke'ye -Allah orayı sereflendirsin- gittiklerinde Hac emiri Mu'temid idi. Onun emirligi sayesinde çok hayirlar elde edildi. Çünkü O, Mekke'deki kölelerin, Iraklıların hac emiri Akbas en-Nâsirî'yi öldürdükten sonra hacıların mallarını yağmalamalarına müsaade etmemisti. Akbas en-Nasirî, halife Nasir'in en büyük komutanlarından ve yakınlarından ve has adamlarındandı. Çünkü Akbas en-Nasirî, beraberinde Emir Hüseyin b. Ebi Aziz Katade b. İdris b. Mutain b. Abdülkerim el-Alevî el-Hasenî ez-Zeydî'ye hil'at getirmiş ve babasının ölümünden sonra onun Mekke emirliğine tayin edildiğine dair fermanı da getirmisti. Babası bu sene cemaziyelevvel ayında vefat etmistti. Mekke emirligi hususunda Katade'nin en büyük oğlu Racih baskaldirmiş ve «Mekke'ye benden baskası emir olarak atanamaz» demisti. Bu nedenle bir kargasa ve çatısma çıktı. Akbas en-Nasirî'de bu kargasada yalnıslıkla öldürüldü. Katade, Hüseyin ve Zeydilerin önde gelen esrafındandı. Adaletli, insafli ve dostlarına nimet bahseden bir kimseydi. Mekke'deki fesatçılara göz açtırmıyor, onları cezalandırıyordu. Sonra bu gidis tersine döndü. Zulmetmeğe başladı. Yeniden vergiler ve harçlar koydu. Hacıları birkaç kez yağmaladı. Bu nedenle Cenâb-i Allah, oğlu Hasan'ı ona musallat kildi. Hasan onu, amcasını ve kardesini öldürdü. Ama Cenâb-i Allah Hasan'a pek fırsat vermedi. Mülkünü elinden aldı ve onu serseri halde

Ülkelerde dolasan bir insan haline getirdi. Baska bir rivayette anlatıldığına göre ise o da öldürüldü. Katade uzun boylu, heybetli, hiçbir halifeden ve hükümdardan korkmayan, yasli bir kimseydi. Herkesten çok kendisinin emirlige layık olduğu kanaatini tasirdi. Halife, «Keske yanıma gelse de ona ikramda bulunsam» diyordu. Ama o, halifenin yanına gitmiyor ve buna siddetle karsi koyuyordu. Hiç kimsenin ziyaretine gitmedi. Hiçbir halifeye ve hükümdara boyun egmedi. Halife ona defalarca mektup yazıp yanına çağırmisti. O da halifeye su siiri cevap olarak yazıp göndermisti:

«Benim bir Arslan pençem vardır. Onunla insanları tutup zelil kılarım.

Mahlukat arasında onunla alıp satarım.

Yeryüzünün hükümdarları o pençenin üst tarafını öperler.
İçinde ise kuraklıkta, kitligi yasayanlar için bahar vardır.
Şimdi ben bu pençeyi degirmen tasinin altına mi koyayım?
Sonra da kurtulus ariyayim,
Böyle yaparsam demek ki ben ahmakim.
Oysa ben her tarafta kokusu saçılan bir miskim.
Ama sizin yaninizda ben zayi olurum.»

Katade yetmiş yasma varmistir. İbnü 1-Esir onun hicrî 618. senede vefat ettiğini söylemiştir. Dogrusunu Allah bilir. [15]

Hicretin Altiyüzyedinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler
Melik Faiz

Asil adi Giyaseddin Ibrahim b. Âdil'dir. Babasinin vefatından sonra Emir İmadüddin b. Mestup vasitasiyla Misir diyarina sahip oldu. Keske Kâmil orayi çabuk davranip ele geçirebilseydi. Sonra kardesi onu bu sene kardesleri Esref Musa'ya gönderdi ve Haçlıların saldırısına karsi çabucak yardimina gelmesi için onu tesvik etmesini tenbihledi. O da Sincab ile Musul arasında vefat etti. Anlatildigina göre o arada zehirlenince Sincab'a geri götürülmüş, oraya defnedilmiştir. Yüce Allah rah-niet etsin. [16]

Seyhü's-Süyuh Sadreddin

Ebü'l-Hasan Muhanimed b. Seyhüs-Süyuh îmadüddin Mahmud b. Hameveyh el-Cüveynî. Eyyubîlerin yanında emirlik ve riyaset yapan bir aileden gelmektedir. Sadreddin, fakih ve fazil bir kimseydi. Misir'daki Safîî türbesinin yanındaki medresede ders verdi. Meshed-i Hüseyin medresesinde de hocalik yaptı. Saîdü's-Süadâ medresesinin seyhliğini ve nazirliğini yürüttü. Hükümdar ve emirler ona çok saygi gösterirlerdi. Melik Kâmil, Haçlılara karsi yardimini saglamasi onu için onu halifeye gönderdi. Musul'da ishal nedeniyle yetmişüç yasinda vefat etti. Kadi-bü'1-Bana defnedildi. [17]

Hama Sahibi

Melik Mansur Muhammed b. Melik Muzaffer Takiyüddin Ömer b. Sahinsah b. Eyyub. Faziletli bir kimseydi. Mizmar adini verdigi on ciltlik bir tarihi vardır. Secaatli ve bahadır bir kimse idi. Vefatından sonra yerine oglu Nasir Kiliçarşlan geçti. Sonra Kâmil, Nasir Kiliçarşlan'ı azletti. Hapse attı ve nihayet hapiste iken vefat etti. Yüce Allah ona rahmet etsin. Yerine kardesi Muzaffer b. Mansur geçti. [18]

Amîd (Diyarbakir) Sahibi

Melik Salih Nasiruddün Mahmud b. Muhammed b. Karaarslan b. Artuk. Secaatli ve bahadır bir kimse olup alimleri severdi. Esref Musa b. Âdil'in musahibi idi. Defalarca yanma gelip hizmet arzında bulunurdu. Vefatından sonra yerine oğlu Mes'ud geçti. Mes'ud cimri ve fasik bir kimseydi. Kamil, onu yakalayip hapse attı.

Sonra saliverdi. Malini müsadere etti. O da Tataristan'a gitti. Sonra Kâmil onu yakalatıp geri getirdi. [19]

Seyh Abdullah El-Yoninî

Esedüssam lakabım tasirdi. Allah ona rahmet etsin ve ondan hos-nud olsun. Baalbek'e bağlı Yonin köyündendi. Ziyaret edilen bir zaviyesi vardı. İbadet, riyazet, iyiligi emretme, kötülüğü yasaklama ile şöhet bulan büyük ve salih insanlardandı. Zühd ve takvada yüksek himmeti vardı. Öyle ki hiç mal biriktirmez, elbise almazdı, aksine baskalarından igreti olarak aldığı elbiseleri giyerdi. Yazın sadece bir gömlek, kisin da bu gömleğin üzerine bir abâ giymekle yetinirdi. Basında da keçi derisinden bir serpus vardı ki, bunun kürklü kısmı dis taraftaydı. Hiçbir gazadan geri kalmazdı. Seksen ritl ağırlığındaki bir yaydan ok atardı.[20]

Bazı zamanlar Lübnan dagında yasardı. Kisin dag etegindeki Asir-ya pinarina gelirdi. Burası Dimask'm doğusundaki Dume köyünün tepelerinde bulunan bir yerdi. Buranın suyu sıcaktı. Buradayken, insanlar onun ziyaretine gelirlerdi. Bazan kendisi Dimask'a gelir, Kadis yanındaki Kasyun dagı eteklerinde ikamet ederdi. İyi halleri ve mükâ-sefeleri vardı. Kendisine Esedü's-Sam (Sam Arslanı) denirdi.

Seyh Ebü'l-Muzaffer Sibte İbn Cevzî, Kadi Cemaleddin Yakup'dan söyle bir rivayette bulunmustur: Kerekü'l-Buka'da hâkimlik yapan Cemaleddin, bir defasında Seyh Abdullah el-Yoninî'nin Beyazköprü yanındaki Sevr suyundan abdest aldığı görmüştü. O esnada bir katir yükü sarap tasimakta olan bir Hristiyan da oradan geçmekteydi. Köprü'nün yanında katirin ayagi sürçtü, üzerindeki sarap yükü yere yıkıldı. Abdestini tamamlamış olan Seyh Abdullah durumu gördü. Ancak Hristiyan onu tanımiyordu. Yükünü tekrar katira yüklemek için seyhten yardım istedi. Seyh de beni çağırıp söyle dedi: «Ey fakih, gel de su yükü tekrar katira yüklememiz için bize yardımcı ol.» Yükü yükledik. Hristiyan yoluna devam etti. Ancak ben bu duruma sastım. Pesi sıra gittim. Ben Medine'ye gitmekteydim. Akabe'ye vardığımda Hristiyan, yükünü sarapçıya götürdü. Sarapçı yükü çözdüğünde yükün sarap değil de sirke olduğunu gördü ve Hristiyan'a, «Yazıklar olsun sana bu sarap değil, sirkedir!» dedi. Hristiyan da, «Ben bunun nasıl sirkeye dönüştüğünü biliyorum. Isın nerden kaynaklandığının farkındayım» dedi. Sonra katirini bir hana bağladı. Salahiye mahallesine döndü, Seyh Abdullah'ı sordu, onu buldu. Yanma girip huzurunda Müslüman oldu.

Seyh Abdullah el-Yoninî'nin cidden çok salih halleri ve kerametleri vardı. Yanma gelen kimseler için ayaga kalkmaz ve «İnsanlar ancak alemlerin Rabbinin huzurunda ayaga kalkarlar» derdi. Emced onun yanma gelip oturur, o da Emced'e, «Ey Emced, söyle ve söyle yaptın! Bu yaptıkların doğru değildir» der, ona iyilikleri emreder, kötülükleri yasaklardı. Emced de onun bütün buyruklarına uyardı. Tabi bu da Seyh Abdullah'ın zahidliğinde samimi, takvali yolunda düzgün olusu nedeniyledi. Hediyeleri kabul eder, ancak hiçbir şeyi ertesi güne bırakmazdı. Fazla acıktığında badem yapragını alıp ufalar, üzerindeki tozları üfledikten sonra içindeki suyu içerdi. Yüce Allah ona rahmet etsin. Makamını âli kılsın. Anlatıldığına göre bazı senelerde havada uçarak hacca gidirmiş, bu keramet birçok zahid ve salih kullarda da görülmüştür. Ancak büyük alimlerden herhangi birinin böyle yaptığı hususunda bize bir haber ulaşmış değildir. Bunu ondan nakleden ilk kişi Habip el-Acemî'dir. Habip, Hasan-i Basrî'nin arkadaşlarındandı. Habip'ten sonra da bazı salih kimseler Seyh Abdullah el-Yoninî'nin bu tür kerametlerini bize nakletmişlerdir.

Bu sene zilhicce ayının onunda cuma gününe girildiğinde Seyh Abdullah el-Yoninî sabah namazını kıldı. Cuma namazını da Baalbek Ca-nıii'nde kıldı. O gün cuma namazından önce son derece sağlıklı iken hamama gitti. Sonra namazını edâ etti. Namazdan sonra ölülerini yıkayan müezzin, Seyh Davud'a, «Gör bakalım. Yarın ki gün nasıl bir gün olacaktır!» dedi. Sonra zaviyesine çıktı. Geceyi Allah'ı zikrederek ve arkadaşlarına da zikrettirerek geçirdi. Kendisine en ufak bir iyilikte bulunan kimseler için de duâ etti. Sabah vakti olunca namazını arkadaşlarıyla birlikte kıldı. Sonra duvara yaslanıp elinde tesbihi olduğu halde yüce Allah'ı zikretmeye başladı. O halde iken vefat etti. Ne kendisi, ne de tespihi yere düştü. Haber Baalbek valisi Melik Emced'e ulaşınca yanma geldi. Onu muayene etti. Hâlâ yere düşmüş değildi. Melik Emced, «İnsanlara bir alamet olsun diye onu bu halde bırakıp üzerine bir türbe yaptır-sak» dedi. Ancak kendisine, «Bu sünnete uygun değildir» dediler. O zaman kefenlendi. Namazı kılındı. Altında oturup yüce Allah'ı zikrettiği badem ağacının altına defnedildi. Allah rahmet etsin. Mezarını nurlan-dırsın. Seksen yasını asmış iken bu sene zilhicce ayının onbirinde cumartesi günü vefat etmişti. Allah makamını âlî kılsın. Seyh Muhammed el-Fakih el-Yoninî onun öğrencilerindendi. Ona şiganelardanandı. O, Baalbek şehrindeki bu şeyhlerin ve alimlerin dedesidir. [21]

Ebu Abdillâh Hüseyin B. Muhammed B. Ebibekr

Ebu Abdillâh Hüseyin b. Muhammed b. Ebi Bekr el-Müclî el-Musilî. İbn Cühenî adıyla da bilinir. Faziletli bir gençti. Musul lideri Bedreddin Lü'lü'nün inşâ kâtipliğini yaptı. Siirlerinden biri şudur:

«Nefsim, hep kendisini düşündüğüm kimseye feda olsun. Hayretler

denizinde bogulacak hale geldim, Geceleyin ayin mehtabinda ortaya çıkar. Degnekle, vehimle bir tepe üzerinde görünür.» [22]

Hicretin Altiyzonsekizinci Senesi

Bu sene Tatarlar Kelade, Hemedan, Erdebil, Tebriz ve Gence gibi birçok sehirleri istila ettiler. Halki ldrdler. Buralardaki mallari yagmaladilar. Kadınlari ve çocuklari esir aldilar. Bagdat'a yaklastilar. Halife bu durumdan rahatsız oldu. Panige kapildi. Bagdat'i tahkim etti. Askerleri görevlendirip harekete geçirdi. İnsanlar da, namazlarda ve virdlerde Kunut duasi okumaya basladilar.

Bu sene Tatarlar, Gürcüleri ve Ln ülkesindeki insanlari maglup ettiler. Sonra Kipaklarla savasarak onlari da bozguna ugrattilar. Ayni sekilde Ruslar da hezimete ugradilar. Tatarlar ele geçirebildikleri mallari yagmaladilar, halki öldürdüler, kadınlari ve çocuklari esir aldilar.

Bu sene Muazzam, kardesi Esrefin yanina giderek kardesi Kmil'e sefkatli olmasını istedi, onu affetmesini diledi. Esref, Kmil'e kirgindi. Bu kirginlik giderildi. Ikisi birlikte Haçlılara karsi Kmil'e yardımcı olmak için Misir diyarina gittiler. Haçlılar, Dimyat sehrini ele geçirmislerdi. Hicretin 614. senesinden bu yana kuvvetlenmislerdi. Kmil, onlara Kudüs' geri vermek, Sultan Selahaddin'in fethetmis olduğu sahillerdeki sehirleri de iade etmek, buna karsilik Dimyat'i terk etmeleri önerisinde bulunmustu. Ancak onlar bu öneriyi kabule yanasmamislardı. Ama Cenb-i Allah'in takdiri geregince erzaklari azaldi. Erzak gemileri Dimyat'a yaklastiginda Islm donanması bu gemileri yakaladi, sulari da her taraftan Dimyat arazilerine saldi. Her taraf su baskini altında kaldı. Bundan sonra Haçlılar birsey yapamaz hale geldiler. Diger taraftan Müslümanlar da onlari kusatma altına aldilar. Onlari çok dar bir mekna sikistirdilar. O zaman Haçlılar hiçbir karsilik istemeksizin baris yapmaga meylettiler. Haçlı liderleri Melik Km'ın yanina geldiler. O esnada Melik Km'ın yanında kardesleri Muazzam İsa ile Musa Esref de bulunuyordu. Bu ikisi onun huzurunda ayakta durmaktaydilar. O gün grlmege deger muazzam bir gündü. Km'ın istegi dogrultusunda baris antlaşması yapıldı. Allah Kmil'in yüzünü ak etsin. Haçlı hükümdarlari ve askerleri onun huzurunda ayakta beklemekteydiler. Kmil Muhammed, bu baris antlaşması münasebetiyle büyük bir ziyafet verdi. Bu ziyafet sofrasında mü'min, kfir, iyi, kötü herkes hazır bulundu. Hille'li sair Racih de kalkip su siiri okudu:

«Kutlu olsun, sans ebedileserek gitti. Rahman, yardım sözünü gerçekleştirip yerine getirdi. Mahlukatin ilahi bizi destekledi. Fetih bize açıkça göründü. Bize nimetler ve ebedi onur bahsedildi. Surati asildikten sonra felegin yüzü güldü, bize karsi. Sirkin surati ise zulüm nedeniyle kapkara oldu. Engin deniz, azgın ahalisi ile taskinlik yaptıgında, Gelen

erzak gemileriyle köpüklendiğinde.

Iste bu dini, azmi parlak bir kılıç gibi kininden siyrılan dimdik hale getirdi.

Tipki keskin kılıçların kinlerinden siyrilisi gibi,

Düşmanlardan hiç kimse kurtulamadı.

Hepsinin uzuvları kopup yere düştü.

Ya da kendileri ölüp topraga uzandılar.

Ya da esir alınıp zincire vuruldular.

Kâinatın düi yeryüzünde yüksek sesle,

Ufuklara doğru söyle seslendi:

Ey İsa'nın kulları! İsa ve taraftarları,

Ve tüm Museviler ile Musa, Muhammed'e hizmet ediyorlar artık!»

Ebu Sâme dedi ki: «Duyduguma göre sair bu siirinde Muazzam İsa ile Esref Musa ve Kâmil Muhammed'e isaret etmistir ki, bu da çok güzel tesadüflerdendir.»

Ziyafet sofrası bu sene receb ayının ondokuzunda çarsamba günü kurulmuştu. Bundan sonra Haçlılar Akkâ'ya ve diğer yerlere döndüler. Muazzam da Sam'a döndü. Esref ile Kâmil, kardeşleri Muazzam'la barışmış oldular.

Bu sene Melik Muazzam, Dimask kadilığına daha önce Dimask Beytü'l-malının vekili olan Kemaleddin el-Misrî'yi atadı. Kemaleddin; faziletli ve yüksek şahsiyet sahibi bir kimseydi. Her cuma günü namazdan önce işini tamamladıktan sonra Adiliyede sicilleri tesbit etmek için otururdu. İnsan sicillerini tutmak için bütün merkezlerden gelen şahitlerin hepsi, medrese de yanında hazır bulunurlardı. Allah ona hayır ve mükâfat versin. [23]

Hicretin Altiyüzonsektzînci Senesinde Vefat Eden Meshur Şahsiyetler Musullu Kâtip Yakut

Asil adı Eminüddin'dir. İbn Bevvab tarikatına mensup olmakla şöhret bulmuştur. İbnü'l-Esir onun için dedi ki: «Zamanında ona yakın seviyede bir kâtip yoktu. Bir çok faziletlere sahipti. İnsanlar onu övme hususunda müttetik idiler. Ne iyi bir insandı.» Vasitli Necibüddin onu söyle bir kaside ile methetmisti:

«O, dağınık ilimleri toplayandır.

Eğer o olmasaydı faziletlerin anası ağlardı.

Yüreksizler ondan korkarlar.

Onun mürekkebinden arslan bile korkar.

Askerî birlikler boyun egerek ona yönelirler.
Karanlikta onun disleri göründüğünde,
Karanliklar da, beyazliklar da onun karsisinda utanirlar.
Sen dolunaysin, Kâtip Ibn Hilal de babasi gibidir.
Cepheden kaçip gidenler için övünç yoktur.
Eger öncelik varsa fazilette öncelik sanadir.
Sen yarisi kazandin, namazini kil.» [24]

Celaleddîn Hasan

İsmailîler'in lideri Hasan b. Sabbah'm evladmdandir. Kavmi arasinda Islâmî siarlari ortaya koymustur. İslâirri hadleri ve haramlari muhafaza etmis, kendisi dinî emirleri yerine getirmis, ser'î yasaklan uygulamistir. [25]

Seyh Salih

Sihabeddin Muhammed b. Halef b. Raci el-Makdisî. Hanbelî mezhebine mensuptu. Zahid, âbid ve takvali bir kimseydi. Cuma günleri halka peygamber efendimizin hadislerini Muzafferî Camii'nin minberinin altında oturarak okurdu. Çok hadis dinlemisti. Hadis toplamak amaciyla çeşitli beldelele seyahatlerde bulunmus olup Hariri'nin Ma-kamat adli eserini elli gecede ezberlemisti. Birçok ilimlere vakifti. Zarif karakterli bir kimseydi. Allah rahmet etsin. [26]

Hatip Muvaffaküddîn

Ebu Abdillâh Ömer b. Yusuf b. Yahya b. Ömer b. Kâmil el-Makdisî. Beytül-Abâr'in hatibi idi. Dimask'ta Hatip Cemaleddin ed-Doleî elçi olarak Harezmsah'a gönderildiginde onun yerine vekâlet etmis ve vekâlet görevini Cemaleddin'in Dimask'a dönüşüne kadar sürdürmüstü. [27]

Muhaddîs Takiyyüddin Ebu Tahir

Ismail b. Abdullah b. Abdülmuhsin b. Enmatî. Hadis okudu. Hadis toplamak amaciyla çeşitli beldelele seyahatlerde bulundu. Güzel hattı vardı. Hadis ilimlerinde derin bir alimdi. Hadis hafiziydi. Seyh Takiy-yüddin Ibn Salah onu methederdi. Melik Muhsin b. Selahaddin'e ait Kü-lase'deki Beytül-Garbi'de onun kitaplari vardır. Sonra Ibn Enmatî'den bu kitaplar alinarak Seyh Abdüssamed ed-Dekkaî'ye teslim edildi. Bu kitaplar sagliginda onun elinde, sonra da adamlarinin elinde kaldi. Mu-haddis Takiyyüddin Ebu Tahir, Dimask'ta bu sene vefat etti. Sofiye mezarligina defnedildi. Cenaze namazini Seyh Muvaffaküddin Dimask'ta-ki Emevî Camii'nde kildirdi. Babü'n-Nasir'da da Seyh Fahreddin b. Asa-kir, ayrica mezarlikta da Kadilkudat Cemaleddin el-Misri mükerreren cenaze namazini kildirdilar. Allah ona rahmet etsin. [28]

Ebü'l-Gays Suayb B. Ebi Tahîr B. Küleyb

Ebü'l-Gays Suayb b. Ebi Tahir b. Küleyb b. Mukbil. Ama idi. Safîi fakihî idi. Vefat edinceye dek Bagdat'ta ikamet etti. Bir çok faziletlere sahipti. Risaleleri vardı. Siir yazardı. Siirlerinden biri sudur:

«İnsanlari idare edecek olduğunuz zaman, Serefli kimseleri cömertlik ve bağışla idare edin, Alçakları ise daha da zelil kılarak idare edin ki islah olsunlar. Çünkü zelil kılmak, hasis ve yaramaz kimseler için daha uygun bir idare tarzıdır.» [29]

Ebü'l-İzz Seref B. Ali

Ebü'l-İzz Seref b. Ali b. Ebi Cafer b. Kâmil el-Halisî. Kurraydi. Âmâydi. Safîi fakihiydi. Nizamiye'de fikh dersleri aldı. Hadis dinledi. Hadis rivayet etti. Hasan b. Amr el-Halebi'den su siiri nakletti:

«Ülkelerimiz birbirinden çok uzak olduğu halde hayalimde canlandınız.

Gönlümün size yöneldiğini tahayyül ettim.

Kalbim, aradaki uzak mesafeye rağmen sizinle fisildasti.

Siz lafızlardan uzaklastınız, artık sizler manalarsınız.» [30]

Ebu Süleyman Davud B. Ibrahim

Ebu Süleyman Davud b. Ibrahim b. Mendar el-Cilî. Nizamiye medresesindeki kalfalardan biridir. Siirlerinden biri sudur:

«Ey cami! Yularlarını tut.

Zamanın binekleri bazan tökezler ve yere kapaklanır. O zaman pisman olur, parmağını isirir, ya da dişlerini birbirine vurursun.

Zaman ihanet ettiğinde sen geri dur. Dizginlerini kis.

Sapıklığından sonra irsadla karşılaşırsın.

Sana öğüt veren bir vaiz çıkagelir.

Ama artık is isten geçtikten sonra vaizle karşılaşırsın.» [31]

Ebü'l-Muzaffer Abdülvedut B. Mahmud B. Mübarek

Ebü'l-Muzaffer Abdülvedut b. Mahmud b. Mübarek b. Ali b. Mübarek b. Hasan. Aslen Vasıflıdır. Bagdat'ta doğup büyü müstür. Bagdat'ta evi de vardı. Asil adı Kemaleddin'dir. Babası Mecid adıyla bilinirdi. Babasından fikh dersleri aldı. İlm-i kelâmî okudu. Babül-Ezec'deki medresesinde ders verdi. Halife Nasir onu bu medreseyi idare etmekle görevlendirdi. Diyaneti ve emin kişiliğiyle şöhret buldu. Büyük makamlara atandı. Defalarca hacca gitti. Alçak gönüllü, güzel huylu bir kimseydi. Söyle derdi:

«Altmisaltı kez yaptığım hac birsey vermedi bana. Sadece bizim bir

haccimiz vardır ki o da hevesimizi ve nefsimizi binek edinmemi zdir.»

Su siir de onundu:

«İlim, alçak gönüllü kimselere gelir.

Kendini büyük görenlere, gururlulara yanasmaz. Tipki su gibidir ilim. Asagılara dogru akar. Yukarılara dogru hiç çıkmaz su.» [32]

Hicretin Altiyüzondokuzuncu Senesi

Bu sene Melik Âdil'in tabutu kaleden çıkarılarak Adiliyyetü'l-Ke-bire türbesine götürüldü. Namazi ilk olarak, Emevî Camii'ndeki Nesir eyvanında kilindi. Sonra mezkur türbeye götürölüp defnedildi. O esnada Adiliye medresesi henüz tamamlanmis degildi. Bu sene tamamlandı. Bu medresede Kadi Cemaleddin el-Misrî ders verdi. Dersinde Sultan Muazzam bastarafa oturarak hazır bulundu. Sol tarafında kadi, sag tarafında Sadreddin el-Hasirî (Hanefilerin seyhi) bulunuyordu. Aynı mecliste sultanin imami Seyh Takiyyüddin b. Salah, Seyh Seyfeddin el-Amidî (müderresin yanibasmda), diger yaninda Semseddin b. Sinaüd-devle bulunuyordu. Semseddin'in arkasında Necm Halil duruyordu. Bu, kazaskerdi. Hasirî'nin alt tarafında Semseddin b, Sirazî ile Muhyid-din et-Türkî oturmaktaydılar. Ayandan, ekâbirden birçok kimse bu derse dinleyici olarak gelmist. Aralarında Fahreddin b. Asâkir de vardı. Bu sene Melik Muazzam, Dimask muhtesibi Sadr el-Keshenî'yi Ce-laleddin b. Harezmsah'a elçi olarak göndermis; ondan, kendisine karsi ittifak kuran kardesi Kâmil ve Esrefe karsi kendisine destek vermesini istemis, Celaledin de bu istegini kabul edip yardimına geleceğini bildirmisti. Sadr el-Keshenî Dimask'a döndüğünde Melik Muazzam ona eski görevine ek olarak seyhüssüyhlik mansibim verdi.

Bu sene Yemen valisi Mes'ud b. Atsiz b. Kâmil insanlara hac ettirdi. Harem'de nahos hareketlerde bulundu. Sarhos oldu. Mescid-i Haram'm güvercinlerine zemzem kubbesinin üzerinden kursun attı. Dârül-İma-re'de uyumakta iken kendisini rahatsız etmesinler diye adamları, Safa ile Merve arasında Sa'y edenleri kiliçlarının ucuyla dürtüp yaralıyorlardı. Oysa kendisi sarhosluktan Ötürü sizip kalmisti. Allah onu kahretsin. Ama bütün bunlara ragmen o, heybetli, saygin bir kimseydi. Onun sayesinde ülkede huzur ve güvenlik vardı. Arafat'ta vakfe yaparken babasının sancagini halifenin sancaginın üzerine çıkariyor, ondan daha yüksekte tutuyordu. Bu nedenle büyük bir fitne meydana geldi. Onun gidip gelmesi nedeniyle diger Müslümanlar ancak günün son vaktinde Ara-fat'da vakfe yapabilme imkânini bulmuşlardı. Hem de bu nedenle çok güçlüklerle karsılaşmışlardı

Bu sene Sam'da çok miktarda çekirge ortaya çıktı. Bunlar, ekinleri ve meyveleri yediler; ağaçları telef ettiler.

Bu sene Kapçaklarla Gürcüler arasında birçok savaşlar cereyan etti. Bu savaşlar nedeniyle Kıpçaklar ülkelerinde zorluk ve sıkıntıyla karsılaştılar.

Bu sene Bağdat kadilkudatlığında Ebu Âbdillah Muhammed b. Fû-lan atandı. Vezir Müeyyedüddin Muhammed b. Muhammed Kaymaz ayan ve ekâbirin huzurunda Vezaret sarayının kapısında ona hil'at giydirdi. Kadilkudatlığa atanma fermanı da misafirlerin huzurunda İbn Sâî tarafından okundu. [33]

Hicretin Altiyüzondokuzuncu Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler
Abdülkadir B. Davud

Künyesi Ebu Muhammed idi. Vasıfliydi. Safîî fakihiydi. Muhib lakabını taşırdı. Nizaniye'de bir süre müstakil hocalık yaptı. Faziletli, dindar ve salih bir kimseydi. Siirlerinden biri sudur:

«Kuzey kutbundaki ferkadan yıldızları ona şahitlik ettiler. Uykusuzca geceyi geçirdiği zaman dolunay da ona şahitlik etti. Ağır hastadır. Karanlıklar çöktüğünde içindeki ateş, Kalbinde ve göğsünde alevlenir. Göz yaşları yanaklarının üzerine sel gibi akar durur. Kendisini yataklara düşüren sevgilisine olan özleminden ötürü, Cismi uzakta olan bir sevgilinin aşkının insanı böylesine, Yataklara düşürdüğünü hiç görmemistim ben. : Keske onu yataklara düşüren, onun kirpiklerini de büyüleyeydi. Ölmeden önce ziyaretine gelirdi hiç değilse.» [34]

Ebu Talip Yahya B. Ali

Ebu Talip Yahya b. Ali el-Yakubî. Safîî fakihiydi. Bağdat'da müderris yardımcılardı. Siması hoş, yüzü güzel bir alimdi. Bazı vakıfların nazirliğini yapardı. Faziletli kimselerden biri için şöyle bir siir okumustu:

«Tihame'nin yükünü, Uhud dağını ve denizlerin suyunu sepetle taşımak,
Büyük kaya parçalarını çıplak sırt üzerinde taşımak,
Aşk yüzlü kimselerle aynı mecliste bulunmaktan daha kolaydır.»

Ebu Talip'in siirlerinden biri de sudur:

«Kisinin ömründen elli sene geçtiği halde, Takvaya yönelisi yok ise eğer,
Rezaletler ve rüsvay kilici şeyler onun üzerine çökerler.

Ona, «Bize müttelik oldun, artık burada kal, başka yere yönelme» derler.

Seytan onun yüzünün parlaklığını diri görünce,

Ona, «Feda olayım sana ey kurtuluşu olmayan kişi!» der.

Kendisinden bir miktar para istenilmisti. Bu parayı ödeyemeyince Mısır afyonu kullandı. Aynı günde öldü. Verdiye'ye defnedildi. [35]

Kutbeddin Âdil

Bu sene Feyom'da öldü. Kahire'ye tasindi. Bu sene Mekke'deki Hanbelîler'in imami da vefat etti. [36]

Seyh Nasr B. Ebi'l-Ferec

İbn Huserî adıyla meshur olmuştur. Bir süre Mekke'de mücavir olarak yaşamıştır. Oradan ayrılmak istememiş, ancak ölüm onu Ye-men'e doğru sevk etmişti. Bu sene Yemen'de vefat etti. Bir grup alimden hadis dinlemisti. [37]

Sihab Abdülkerîm

Bu sene rebiyülevvel ayında Dimask'ta Bahâ ile Nasih'in kardeşleri Sihab Abdülkerim b. Necin en-Nilî vefat etti. Fakih ve münazaraci bir kimse olup tartisma ve muhakemelerde çok dikkatli bir insandı. Vezirin mescidini Seyh Alamüddin es-Sehavî'nin elinden alan bu zâttir. Allah, lütuf ve keremiyle ona rahmet etsin. [38]

Hicretin Altiyüzyirmînci Senesi

Bu sene Esref Musa b. Âdil, Misir hükümdari kardeşi KanuTin yanından Dimask'a döndü. Kardeşi Muazzam onu karşıladı. Ancak ikisinin kendisine karşı ittifak kurduklarını anladı. Esref bir gece Dimask'ta kaldı. Gecenin sonunda Muazzam'ın haberi olmaksızın Dimask'tan çıkıp gitti. Kendi ülkesine döndü. Ahlat ve Silvan'a naib olarak bıraktığı kardeşi Sihap Gazî'nin güçlenmiş olduğunu gördü. Erbil valisi Muazzam, Sihap Gazî'ye mektup yazarak Esrefe muhalefet etmesini istemiş ve bunun iyi bir hareket olacağını ona bildirmisti. Bunu duyan Esref, Sihap Gazî'ye mektup yazarak bu oyunlara gelmemesini istemisti. Ancak Sihap Gazî, bu Ögüdü dinlememiş aksine Esrefle savaşmak için asker toplamisti.

Bu sene Atsız, Melik Mes'ud b. Kamil Yemen'den Mekke'ye gitti. Yemen valisi olan Atsız ile Katade'nin oğlu Mekke vadisinde Safa ve Merve tepeleri arasında onunla savasti. Ancak Atsız, Katade'nin oğlunu hezimete uğrattı ve onu Mekke'den kovdu. Bundan sonra Atsız, Ye-men'le birlikte Mekke'nin de hükümdari oldu. Çok feci olaylar cereyan etti. Babasını, amcasını ve kardeşini Mekke vadisinde öldürmüş olan Katade oğlu Hasan, Mekke'yi terk edip kaçtı. [39]

Hicretin Altiyüzyirmînci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Seyh Muvaffaküddîn Abdullah B. Ahmed

Muvaffaküddin Abdullah b. Ahmed b. Muhammed b. Kudame b. Mikdam b. Nasr Seyhü'l-İslâm. el-Mugnî fi'l-Mezheb adlı eserin musannifidir. Künyesi Ebu Muhammed el-Makdisî olup yüksek derecede bir âlimdi. Kendi çağında ve kendisinden önceki zamanlarda ondan daha iyi bir fakih yoktu. Hicretin 541. senesinin saban ayında Cemail'de doğdu. Ailesiyle birlikte hicretin

551. senesinde Dimask'a geldi. Kur'an okudu. Çok sayıda hadis dinledi. İki kez Irak'a geldi. Birinci gelisi, hicretin 561. senesinde idi. Bu gelisinde amcası Hafız Abdülğanî'yle birlikteydi. İkinci gelisi ise hicretin 567. senesinde idi. Hicretin 573. senesinde hac yaptı. Bağdat'ta Hanbelî fikhim Öğrendi. Fikihta yükseldi. Fetva verdi. Münazara yaptı. Birçok ilimlerde derya idi. Bunun yanı sıra za-hid abid, takva sahibi, mütevazı, güzel ahlâklı, cömert, hayali, güzel davranışlı, nurlu ve kıymetli bir şahsiyetti. Çok Kur'an okur, namaz kılar, oruç tutar, gecelerini ibadetle geçirirdi. Güzel bir yol tutmıştı. Selefî salihine tabi olmuştı. Güzel halleri ve mükâsefeleri vardı. Merhum İmani Safî'nin söyle bir sözü vardır: «Eğer akıllı alimler Allah'ın veli kulları savunuyorlarsa, o zaman ben Allah'ın bir velisi bulunduğunu bilmiyorum».

Seyh Muvaffaküddin, Seyh İmad'la birlikte Hanbelî mihrabında imamlık yapardı. Seyh İmad vefat edince o yalnız başına bu göreve devam etti. Kendisinin bulunmadığı zamanlarda yerine Ebu Süleyman b. Hafız Abdurrahman b. Hafız Abdülğanî vekâlet ediyordu. Aksamla yatsı namazları arasında mihrabın biraz ötesine gidip otururdu. Yatsı namazını kılınca da Rasîf teki Derbî'd-Doleî caddesinde bulunan evine intikal ederdi. Evine giderken bulabildiği kadar yoksul kimseleri de beraberinde götürür, onlarla birlikte yemek yerdi. Asil evi ise Kasyun'da idi. Bazı geceler Yatsı'dan sonra Cebel'e giderdi. Gecenin birinde adamin biri, sarığını başından kaçırdı. Sarığında, içinde birkaç kum tanesi bulunan bir kâğıt vardı. Seyh Muvaffaküddin, sarığı kaçıran adama «Kâğıdı al, sarığı bırak» dedi. Adam da kâğıdın içinde para bulunduğunu zannederek kâğıdı aldı ve sarığı bıraktı. Bu da Seyh Muvaffaküddin'in keskin zekâî ve hazır cevap olduğunu ispatlamaktadır. Böyle yapmakla o, sarığım adamin elinden rahatlıkla alabilmisti. Onun meshur bir kaç tasnif eseri vardır. On ciltlik el-Mugnî fî Serh-i Muhtasari'l-Harekî, iki ciltlik es-Safî, el-Muknî li'l-Hifz, er-Ravza fî Usulî'l-Fikh gibi faydalı tasnif eserleri vardır. Bu sene Ramazan bayramında seksen yaşında cumartesi günü vefat etti. Büyük bir halk topluluğu cenazesinin tesyiine katılmıştı. Seyh Muvaffaküddin meshur türbesine defnedildi. Vefatından sonra güzel rüyalarda görüldü. Yüce Allah ona rahmet etsin. Birkaç erkek ve kız çocuğu vardı. Ancak bunlar onun sağlığında vefat etmişlerdi. Vefat edince geride oğlu İsa'dan olma iki torunu vardı. Bunlar da daha sonra vefat ettiler. Ve böylece Seyh Muvaffaküddin'in nesli kesildi.

Ebü'l-Muzaffer Sibte İbn Cevzî dedi ki: Seyh Muvaffak'm kendi el yazısıyla yazdığı şu siirini gördüm:

«Evine gitmene kârsî koyan kimsenin kâpisinde oturma.

Ona ihtiyacım var ama kendisiyle,

Idare etmedigim takdirde isime engel oluyor dedigin,
Kimsenin kapisina varma.

Onu birak, onun Rabbine yönel.

O zaman ev sahibi hoslanmasa da senin ihtiyacin karsilanir.»

Seyh Muvaffaküddin'in kendi nefesine hitaben söylediği söyle bir siiri de vardır:

«Saçlar agardikten sonra mi mezardan baska bir mesken yapacagim?

Böyle yaparsam o zaman demek ki ben ahmakim.

Saçlarimin agarisi, yakinda ölecegimi bana haber veriyor.

Ölüm haberini bana veriyor ve bu haberi de dogrudur.

Her gün ve gecede ömür eskiyor ve deliniyor.

Her tarafi delinmege yüz tutan sey yamanabilir mi?

Kendimi naasimin üzerinde uzanmis gibi görüyorum.

Kimi suskun, kimi feryad edip yaniyor.

Beni sorduklarinda aglayarak, feryad ederek cevap veriyorlar.

Kendimi naasimin üzerinde uzanmis gibi görüyorum.

Kimi suskun, kimi feryad edip yaniyor.

Beni sorduklarinda aglayarak, feryad ederek cevap veriyorlar.

Göz yaslari pinar gibi akiyor ve iste bu Muvaffak'tir diyor.

Ben daracik bir çukura gömüldüm.

Üzerine kaya parçasi konan bir lahide yerlestirildim.

En güvendidim arkadaslarim dahi üzerime toprak saçıyorlar.

Bana sefkat edenler bile beni mezara teslim ediyorlar.

Ey Rabbim! Yalniz kaldigim günde bana dost ve arkadas ol.

Çünkü ben senin indirdigin kitabi tasdik eden biriyim.

Ben Allah'a gidiyorum, bunun bana zarari yok.

Ailemden olana iyilik edip aciyorum.» [40]

Abdurrahman B. Hasan B. Hibetullah B. Asakir

Lakabi Fahreddin b. Asâkir olup künyesi Ebu Mansur ed-Dimas-kî'dir. Dimask'ka Safîilerin seyhi idi. Annesi Esma binti Muhammed b. Hasan b. Tahir el-Kuddusiye'dir. Annesinin babasi Ebü'l-Berekât b. Merran diye taninirdi. O hicretin 517. senesinde Mescidü'l-Kadem'i onarip yenilemistir. Orada hem kendisinin hem de kizi Esmâ'mn mezari vardır. Oraya büyük bir

ulema topluluğu defnedilmiş tir. Fahreddin b. Asakir'in annesi Esmâ, Kadi Muhyiddin Muhammed b. Ali b. Zekî'nin annesi Âmine'nin kardesidir. Seyh Fahreddin Abdurrahman, küçük yasta seyhi Kutbeddin Mes'ud en-Nisaburi'den ilim tahsil etmeğe başladı. Onun kızıyla evlendi. Haruciye medresesinde onun yerinde ders verdi. Hocası Kutbeddin bu medresede yaptırdığı iki salondan birinde bari-nirdi ve bu medresenin eyvanının batı tarafında vefat etti. Bundan sonra Fahreddin Abdurrahman Kudüs-ü Serifteki Selahiye Enasiriyye medresesinin hocalığına oturdu. Melik Âdil daha sonra onu Takaviyye medresesinin hocalığına atadı. Yanında faziletli ve ayandan olan kimseler vardı. Sonra bütün bu görevlerden el çekip Mescid-i Aksa'daki Sahabe mihrabının yanındaki küçük odaya kapandı. Orada ibadet ve fetva arastirmalarıyla uğraştı. Çeşitli beldelerden ve ülkelerden insanlar yanına gelirlerdi. Çok zikreden, davranışı ve hareketleri güzel bir insandı. Her pazartesi ve perşembe günleri ikindi namazından sonra hadis okumak amacıyla Nesir revakinin altında otururdu. Kendisine Delailü'n-Nübüvve kitabı ve diğer kitaplar okunurdu. Darü'l-Hadisi'n-Nuriye'de de hocalık yapardı. İlk açıldığı zaman Meshed-i Ibn Urve'de de ders vermisti. Kadi Ibn Zekî'yi azlettikten sonra Melik Âdil onu yamna davet etmiş, onu yemek zamanında sofrada yanına oturtmuştu. Ondan Dimask kadilığını kabul etmesini istemiş, o da, «Ancak bu hususta istihare yaptıktan sonra cevabımı veririm» demiş, daha sonra bu görevi kabul edemeyeceğini bildirmisti. Melik Âdil de bundan hoşlanmamisti. Ona iskence yapmaga niyetlendiğinde Melik Âdû'e, «Bu duruma düştüğüm için Allah'a hamd ediyorum» demisti.

Melik Âdil vefat edince oğlu Muazzam içkileri serbest bıraktı, tçki içenlere karismadi. Seyh Fahreddin de onu protesto edince Muazzam ona kızdı. Takaviyye medresesindeki hocalık görevini elinden aldı. Sadece Haruciye ve Dârül-Hadisi'n-Nuriye ile Meshed-i Ibn Urve'deki hocalık görevi elinde kalmisti. Bu sene receb ayının onunda çarsamba günü ikindiden sonra altmışbes yasında vefat etti. Cenaze namazı Dimask Camii'nde kılındı. O gün görülmeğe değer muazzam bir gündü. Cenazesi Sofiye mezarlığına götürüldü. Orada seyhi Kutbeddin Mes'ud b. Ur-ve'nin mezarının yakınma defnedildi. [41]

Seyfeddin Muhammed B. Urve El-Musilî

Emevî Camii'ndeki Ibn Urve meshedi ona nisbet edilir. Çünkü orayı ilk açan kişi kendisidir. Bu meshed, camiye ait esyalarla doluydu. Orada bir sarniç yaptırdı ve hadis dersleri verdi. Kütüphanesini oraya vakfetti. Kendisi Kudüs-ü Serifte ikamet ediyordu. Daha sonra Melik Muazzam'm has adamları arasına girdi. Beyt-i Makdis'in surları tahrip edildiğinde Dimask'a göçtü ve vefat edinceye kadar orada kaldı. Mezari, musallanın kiblesinde

Atabeg Tugtekin'in kubbelerinin yanındadır. Allah rahmet etsin. [42]

Seyh Ebü'l-Hasan Er-Rüzbehârî

Bu sene vefat etti. Babü'l-Feradis yanında kendisine nisbet edilen mekâna defnedildi. Allah rahmet etsin. [43]

Seyh Abdurrahman El-Yemenî

Minaretü's-Sarkiye'de ikamet ediyordu. Salih, zahid, takvali ve güzel ahlak sahibi bir kimseydi. Bu sene vefat etti. Babü'l-Feradis yanında kendisine nisbet edilen mekâna defnedildi. [44]

Reis İzzeddin Muzaffer B. Es'ad

Izzeddin Muzaffer b. Esad b. Hamza et-Temimî b. Kalanîsî. Dimask reislerinden ve ekâbirindendi. Dedesi Ebu Ya'la Hamza'dır. Ibn Asâkir'in tarihine zeyil yazmıştır. Asâkir'den ve diğerlerinden hadis dinledi. Kindî'nin sohbet meclislerine devam etti. Ondan yararlandı. [45]

Halîfenin Hacîplerinden Emir El-Kebîr

Muhammed b. Süleyman b. Kutalmis b. Türkan Sah b. Mansur es-Semerkindî. Ümera evladındandı. Hilafete bağlı Divan-i Aziz'de hacip-ler hacipligine atandı. Güzel yazı yazardı. Birçok ilimlerden güzelce nasibini almıştı. Edebiyattan, riyazattan nasiplenmişti. Uzun bir ömür yasadı. Güzel siir yazardı. Siirlerinden biri sudur:

«Su hayatın yüklerinden bikip usandım.

Sabah ve akşam zorlastı, beni yordu.

Çocuk akıllı oldum.

Dogrulan az, faydasız seyleri çok biri haline geldim.

Bir mecliste bulunduğumda uykuya dalıyorum.

Ama meclise çalgılar geldiginde uykum kaçıyor.

İhtiyarlık, yularını üzerime uzattı.

Yuvasmdaki bir kus yavrusu gibi ihanete ugradım.

Aklımı hep gerilerde bıraktım.

Bunun getirdiği seyse bekadan baska bir şeydir.

Berkânım kötü fiilleri nasıl açığa çıkıti, değil mi?!»

Onun güzel siirlerinden biri de sudur:

«Ey Tanrım, ey affi çok olan yüce zât! Geçmiste, gençliğimde yaptığım günahlari affeyle. Günahlar nedeniyle yüzümü kararttım. Senin için yüzümü topraga sürüp zelil oldum. Sen beni güzelce affederek yüzümü ak eyle. Beni bağışla ve azabımı hafiflet.»

Vefat edince Nizamiye'de cenaze namazi kilindi. Soniziye mezarligina defnedildi. Vefatindan sonra adamin biri onu rüyada görmüs, ona, «Rabbin sana nasil muamele etti?» diye sormus. O'da su siirle karsilik vermisti:

«Fiilimin kötülüğünden ötürü ve ahirette pisman olmaktan korktugum için Rabbimin huzuruna çıkmaktan kaçmıyordum.

Ama Rabbimin huzuruna vardigimda en ufak islerin hesabi tahkik edilip soruldugunda,

Adalet geregi Cehennem'e atilmam gerekiyordu.

Lakin Rabbim bana lütfedip sefkat gösterdi.

O'nun af lisani bana söyle seslendi:

Ey kul! Selamete erdin, seni tebrik ederim.» [46]

Ebu Ali Hasan B. Ebî'l-Mehasin

Zühre b. Ali b. Zühre el-Alevî el-Hüseynî el-Halebî. Halep'te Naki-bül-Esrafi. Faziletli ve edepli bir kimseydi. Tarihi, siyeri, hadisi, insanların haberlerini bilirdi. Zapti saglamdi. Kur'ân-i Kerim'i ezberlemisti. Güzel siirleri vardi. Siirlerinden biri sudur:

«Ayrilikten ötürü masukun gözlerinin disari firladigim gördüm. Zaman çok kötü tesir etmis, üzerinde fena izler birakmis. Hadiselerin ve musibetlerin eli, onda istenilmeyen durumlar meydana getirmis.

Zelil kilinmis, bambaska bir hale getirilmis.

Azizken zelil olmus, sanki zaman onu hiç korumamis.» [47]

Ebu Ali Yahya B. Mübarek

Ebu Ali Yahya b. Mübarek b. Cülacilî. Tüccar cocuguydu. Hadis dinledi. Endami güzel bir kimseydi. Hilafet sarayinda yasardi. İlim sahibi bir kimse olup güzel siirleri vardi. Siirlerinden biri sudur:

«En hayirli kardesin, acilarina ortak olandir.

Acilara ortak olan hani nerede?!

Hayirli kardesin odur ki, kendisini gördüğünde halk içinde seni memnun kilar.

Yoklugunda da senin için göz ve kulak olur.

Akik gibidir. Kendisine ates degdiginde onu cilalayip parlatir.

Böylece ziyneti ve güzelligi daha da artar.

Kötü kardes ise yoklugunda sana Öfke duyar.

Hazir oldugunda da çok kötü olur.

Onun cebinin sana faydasi yoktur. Tek arzusu,
Dostunun iftiraya ve yalana maruz kalmasidir.
Iste ondan kork, sakın, ondan yardım isteme.

Çünkü onun vereceği borç para, senin hazır param kaybetmen gibidir.» [48]

Hicretin Altiyüzyirmibirinci Senesi

Bu sene, önceki iki sefer de hesaba katılacak olursa Cengizhan'm müfrezesi üçüncü kez Rey seherine baskın yaptı. Daha önceleri yapılan baskınlarda tahrip edilen şehir biraz onarılmıştı. Fakat bu defa da halkı öldürdüler. Sonra Sava'ya, oradan da Kum ve Kasan'a gittiler. Önceki iki seferde Kum ve Kasan'a ugramayan Tatarlar, bu kez Kum ve Kasan'a da ugradılar. Önceki satırlarda adı geçen şehirlerde yaptıkları gibi buralarda da halkı öldürdüler, çoluk çocuğu esir aldılar. Sonra Heme-dan'a gittiler. Oradaki ahaliyi de öldürdüler. Çoluk çocuklarım esir aldılar. Buradan Harezm ülkesinin gerilerine, Azerbaycan'a baskın yaptılar. Halkı mağlup ettiler. Çogunu öldürdüler. Halk bunların önünden kaçıp Tebriz'e gitti. Fakat Tatarlar onları yakaladılar. Pehlivan'm oğluna şöyle bir mektup gönderdiler: «Eğer bizimle barışık isen Harezmîlileri bize gönder. Yoksa sen de onlar gibi muamele görürsün». Pehlivan'm oğlu Tebriz'e gelen Azerbaycanlıları ve Harezmîlileri yakalayip bir kısmını öldürdü ve kesik başlarını birçok hediye ve armağanlarla birlikte Tatarlara gönderdi. Cengizhan'm gönderdiği bu müfrezede 3.000 asker vardı. Oysa Harezmîlilerle Pehlivan'm oğlunun adamları bunlardan kat kat fazlaydılar. Ama Cenâb-i Allah Harezmîlileri ve Pehlivan'm oğlunun adamlarını yarımsız bıraktı; hezimete uğrattı. Innâ lillahi ve innâ iley-hi râciûn (dogrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz).

Bu sene Giyaseddin b. Harezmsah, elinde bulunan İsfahan ve He-medan'la birlikte Fars diyarına da sahip oldu.

Bu sene, Melik Esref, Ahlat sehrini kadesi Sihabeddin Gazî'den geri aldı. Oysa daha önce Ermenistan'ı, Silvan'ı Cây'ı ve Cebelihur'u kendisi Sihabeddin Gazî'ye vermisti ve Sihabeddin Gazî'yi kendisinden sonraki dönem için veliahd tayin etmişti. Sihabeddin ona isyan edip de ona muhalefet etmesi için Muazzam'm yazdığı mektup nedeniyle kafası karışınca, Melik Esref onun üzerine yürüdü. Ahlat'ta onu kusatma altına aldı. Sihabeddin Ahlat'ı ona teslim etti. Ancak kendisi kalede kaldı. Yanına gitmedi. Gece olunca kaleden inip yanına gitti. Özür diledi. Melik Esref de özrünü kabul etti. Onu cezalandırmadı, aksine onu sadece Silvan üzerinde emir olarak bıraktı.

Erbil valisi ile Muazzam, Esrefe karşı Sihabeddin Gazî'yle ittifak kurmuşlardı. Kâmil, Muazzam'a bir mektup yazarak Esrefe yardım etmesi halinde onu yakalayacağını, ülkesini zaptedeceğini bildirip tehditler

savurdu. Musul valisi Bedreddin Lülü, Melik Esreften yana idi. Erbil valisi üzerine hücum etti. Askerlerinin azligi nedeniyle onu kusatma altına aldı. Çünkü Bedreddin Lülü, askerlerini Ahlat'ı kusatma altına aldığı zaman Melik Esrefin yardımına göndermişti. Önceki kısımlarda da anlattığımız gibi işler halledilince Erbil valisi ve Dimask'ta bulunan Muazzam, bu yaptıklarına pisman oldular.

Bu sene Muazzam, oğlu Nasir Davud'u Erbil valisine elçi olarak göndererek onu Esrefe karşı muhalefete cesaretlendirdi. Yardımcı olacağını bildirdi. Melak adındaki Samsatlı bir sofîyi de Celaleddin b. Ha-rezmsah'a elçi olarak gönderdi. Celaleddin bu sene Azerbaycan'ı zaptet-niis, kuvvetlenmiş, morali yükselmisti. Muazzam, ona elçi göndererek ondan kardeşi Esrefe karşı kendisiyle ittifak kurmasını istemiş, ona yardımcı olacağım, erzak vereceğini vaad etmişti.

Bu sene Yemen hükümdarı Mes'ud Atsız, Misir'da bulunan babası Kâmil'in yanına çok miktarda hediye ve armağanlarla geldi. Hediyeler arasında 200 hizmetçi, üç büyük fil, yüklerce öd, misk, anber ve buhur vardı. Babası Kâmil onu karşılamaya çıktı. Atsız'ın amacı, Sam sehrini amcası Muazzam'm elinden almaktı.

Bu sene Misir'daki Kâmilîye Darülhadişi'nin insaîi tamamlandı. Buranın seyhliğine Hafız Ebü'l-Hattab îbn Dihye el-Kelbî atandı. Bu zat çok hadis rivayet eden ve bir çok ilme vakîf olan bir kimseydi. Faydalı ve hayret verici şeyler bilirdi. Allah rahmet etsin. [49]

Hicretin Altiyüzümibirinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler Ahmed B. Muhammed

Ahmed b. Muhammed b. Ali el-Kadisî. Amâ idi. Hanbelî mezhebine mensuptu. ez-Zeyl alâ Tarih-i îbn Cevzî adlı eserin sahibinin babasıdır. Ahmed b. Muhammed, Seyh Ebü'l-Ferec b. Cevzî'nin meclisine devamlı ugrayanlardandı. Ondan duyduğu garîp şeylerden ötürü sevinir ve, «Vallahi bu çok güzel bir şeydir» derdi. Seyh Ebü'l-Ferec bir defasında kendisinden on dinar borç istemiş, ancak ona bu parayı vermemisti. Bundan sonra meclise gelir, ama konuşmazdı. Seyh bir defasında ona, «Vallahi su Kadisiye'li adam bize borç para vermiyor ve «Vallahi bu güzel bir şeydir, demiyor artık» dedi. Allah hepsine rahmet etsin. Ahmed b. Muhammed el-Kadisî bir defasında Müstadi'nin sarayına giderek halife Müstadi'ye teravih namazı kıldırarak istemisti. Kendisine, halifenin de duyacağı şekilde «Senin mezhebin nedir?» diye sormuşlar O da Hanbelî mezhebine mensup olduğunu söylemişti. Bunun üzerine kendisine «Hilafet sarayında Hanbelî mezhebine mensup olduğu için namaz kıldırılmaz» demislerdi. O da, «Ben Hanbelî mezhebine mensubum ve sizinle beraber namaz kılmam» deyince halife, «Onu rahat bırakın. Bize ondan baskası imamlık

etmeyecektir» demistir. [50]

Ebü'l-Kerem Muzaffer B. Mübarek

Ebü'l-Kerem Muzaffer b. Mübarek b. Ahmed b. Muhammed. Bagdatliydi. Hanefî mezhebine mensuptu. Ebu Hanife mesnedinin seyhi idi. Baska yerlerde de seyhlik yapmistir. Bagdat'in batî yakasinin muh-tesipligini (emniyet müdürlüğünü) yaptı. Faziletli, dindar ve sair bir kimseydi. Siirlerinden biri sudur:

«Güzelce sabrederek nefsinî koru.

Serefli meziyetleri elde etmege bak.

Bunların sevap ve mükâfatını elden kaçırma.

Salim bir hayat yasa; hakkında güzel sözler söylensin.

Alicenap olarak yasa.

Ki, hayatın zorlukları sana kolay olsun.

Günler gelip geçiyor, hepsi gidiyor ve azalıyor.

Tatlısı da, iskencelisi de yok oluyor.

Zaman tipki bir günün ve gecenin geçisi gibidir.

Ömür ise bu zamanın dörülüp gitmesidir.

Akillilik, düzgün bir kardeşliktir.

Sende yüksekliklerin özü ve berraklığı vardır.

Düş ve hayal pesinden kosmaktan vazgeç.

Çünkü bir gün bunların doğrusu da, yanlışsı da kaçıp gidecektir.» [51]

Muhammed B. Ebi'l-Ferec B. Bereke

Muhammed b. Ebi'l-Ferec b. Bereke Seyh Fahreddin. Künyesi Ebül-Meâlî idi. Musulluydu. Bagdat'a geldi. Nizamiye'de ilim tahsil etti. Orada kalfalık yaptı. Kiraat ilimlerine vakıftı. Maharic-i Huruf a dair bir kitap tasnif etti. Hadis müsnedi hazırladı. Güzel siirleri vardır. [52]

Ebu Bekir B. Halbe El-Mevazî El-Bagdadî

Hendese ve mizan sanatında essiz bir alimdi. Acaip seyler icat ederdi. Örneğin bir hashas tanesinde yedi delik açmış ve bu deliklerin herbi-rinden bir saç teli geçirmisti. Devlet erkânî nezdinde itibarlı bir kimseydi. [53]

Ahmed B. Cafer B. Ahmed

Ahmed b. Cafer b. Ahmed b. Muhammed Ebül-Abbas ed-Debîbî. el-Bey* el-Vasîî. Edebiyat alimi olup faziletli bir kimseydi. Nazim ve nesirleri vardır. Tarihi ve siyeri bilirdi. Yanında cidden çok güzel kitaplar vardı. Ebü'l-Alâ el-

Mearrî'nin bir kasidesini üç ciltte serh etmistî. Ibn Saî onun fasih, tatli, lezzetli, kulaga ve kalbe hos gelen güzel bir siirini nakletmis tir. [54]

Hicretin Altiyüzyîrmüikincî Senesi

Bu sene Harezmliler Celaledin b. Harezmsah'la birlikte Tatarlar karsisinde maglup olup Gazne'den Huzistan'a ve Irak taraflarina geldiklerinde bozgunculuk yapmislar, fesat çikarmislar, Huzistan'm ve Irak'in sehirlerini kusatip köylerini yagmalamislardi. Bu sene Celaledin b. Harezmsah, Azerbaycan'i ve Gürcistan'in bir çok beldesini istilâ etti. 70.000 savaşıyla karsisine çikan Gürcüleri maglup etti. Onlardan 20.000 savaşıyi öldürdü. Durumu kuvvetlendi. Sani yükseldi. Tiflis'i de fethetti. Orada 30.000 kisiyi öldürdü. Ebu Sâme'nin anlattigina göre Celaledin, bu savaşlarda Gürcüler'den 70.000, Tiflisliler'den de tam 100.000 kisi öldürmüstür. O bu savaşlarla mesgul olduğu için Bagdat'a gitmemisti. Çünkü Dakuk'u kusattigi zaman Dakuklular ona sövmüs-lerdi. O da siddet kullanarak Dakuk'u fethetmis ve ahalisinin büyük bir kismini öldürmüs, surlarini da yikmisti. Bagdat'ta bulunan halifenin üzerine gitmege niyetlenmistî. Çünkü anlatildigina göre halife, onun babasinin aleyhinde çalismis, nihayet bu nedenle babasi ölmüstü. Tatarlar ülkeyi istila ettiler. Bu arada Celaledin Harezmsah, Muazzam b. Âdil'e mektup yazarak halifeyle savasmak üzere yanma gelmesini istemis ve onu bu hususta tesvik etmistî. Ancak Muazzam bu çağriya icabet etmemisti. Halife, Celadeddin b. Harezmsah'in Bagdat'a hücum etmege niyetlendigini duyunca panige kapildi. Bagdat'i tahkim etti. Askerleri harekete geçirdi. Halka 1.000.000 dinar para dagitti. Celaledin de Gürcistan'a bir askeri birlik göndermistî. Bu askerler, oradan kendisine, «Hemen yardimimiza kosmazsan hepimiz bastan sona helak olacagiz. Yardimimiza kos. Bagdat'i simdilik birak. Bagdat elden kaçacak degildir» diye mektup gönderdiler. O da Gürcistan'da bulunan askerlerinin yardimina gitti ve yukarida anlattigimiz olaylar meydana geldi.

Bu sene yagmurlarin az yagmasi ve çekirgelerin etrafa yayilmasi nedeniyle Irak'ta ve Sam'da siddetli bir kitlik meydana geldi. Bunun ardi sira Irak'ta ve Sam'da da büyük bir mahrumiyet yasandi. Bu yüzden sehirlerde ve beldelerdeki birçok insan öldü. Innâillahi ve innâ ileyhi râciün(dogrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz). [55]

Halîfe Nasir Lidinîllahtn Vefati Ve Oglu Zahirin Hilafete Geçisi

Bu senenin ramazan ayinin son günü olan pazar gününde halife Nasir Lidinillah Ebül-Abbas Ahmed b. Müstadî Emrillah Ebü'l-Muzaf-fer Yusuf b. Muktefî Liemrillah Ebu Abdullah Muhammed b. Müstazhir Billah Ebu Abdullah Ahmed b. Muktedî Biemrillah Ebü'l-Kasim Abdullah b. ez-Zahir Muhammed b. Kaim Biemrillah Ebu Cafer Abdullah b. Kadir Billah Ebü'l-Abbas Ahmed b. Muvaffak Ebu Ahmed b. Muham-med el-Mutevekkil Ebu Cafer Abdullah b.

Kadir Billah Ebü'l-Abbas Ahmed b. Ishak b. Muktedir Billah Ebü'l-1-Fadl Cafer b. Mütedit Billah Ebü'l-Abbas Ahmed b. Muvaaffak Ebu Ahmed b. Muhammed el-Müte-vekkil Alallah Cafer b. Mutasina Billah Ebu İshak Muhammed b. Harun Resid b. Mehdî Muhammed b. Abdillah Ebu Cafer el-Mansur b. Muhammed b. Ali b. Abdullah b. Abbas b. Abdulmuttalib el-Hasimî el-Abbasî vefat etti. Bu zat, hicretin 553. senesinde Bagdat'ta dogdu. Babasinin hicrî 575. senesinde vefat edisinden bir gün sonra kendisinin halifeligine biat edildi. Kendisi de bu sene yetmis yasindan iki ay yirmi gün aldiktan sonra vefat etti. Kirkyedi seneden bir ay eksik süreyle halifelik yaptı. Kendisinden Önceki Abbasî halifelerinden hiçbirisi bu kadar uzun süre hilafette kalmamisti. Abbasî olsun olmasin hiçbir halife de Müstansir el-Ubeydî'den daha uzun süre halifelik yapmis degildir. Çünkü Müstansir, Misir'da altmis sene hüküm sürdü. Halife Nâsir'in nesebinden on-dört halife ve veliahd gelmistir. Diger Abbasî halifelerinin tümü onun amcalari ve amcazadeleridir. Hastaligi uzun sürdü. Idrarini yapmakta zorlanliyordu. Idrarim rahatça yapabilmesi için Bagdat'tan birkaç konak mesafeden kendisine saf ve berrak su getirilirdi. Fakat bunun da faydasi olmadı. Idrar sikisikligi nedeniyle penisi defalarca ameliyat edildi. Ama bu tedbirler ona yarar vermedi. Vefat edince cenazesini Muhyiddin b. Seyh Ebül-Ferec b. Cevzî yıkadı. Namazini da o zât kildirdi ve hilafet sarayina defnedildi. Sonra bu senenin zilhicce ayinin ikisinde Rusafe'deki türbesine nakledildi. O gün görölmege deger muazzam bir gündü. el-Kâmil adli eserinde İbnü'l-1-Esîr ondan bahsederken şöyle demistir:

«Nasir Lidinillah, üç sene tümünden hareketsiz kaldı. Kimildayamaz hale geldi. Gözlerinden birini kaybetti. Digeriyle de çok az görebiliyordu. Ömrünün sonlarında kendisine dizanteri hastaligi musallat oldu. Yirmi gün süreyle bu hastaligi da çekti ve sonunda öldü. Sağliginda birkaç vezir degistirmisti ki bunlardan önceki sayfalarda bahsedilmistir. Hastaligi zamaninda koymus oldugu zalimane rüsumat tatbik edilmemistir. İdaresi kötü, halkina karsi zalim bir kimseydi. Kendi zamaninda Irak'i tahrip etmis, Iraklılari çeşitli beldelere dagitmisti. Mallarina, mülklerine de el koymustu. Birbirine zit isler yapardı. Örneğin ramazanda iftar evleri, hacılar için de ziyafet evleri yaptırmis, sonra bunlari faaliyetten men etmistir. Bazan harçlari kaldırır, sonra yeniden getirirdi. Bütün himmeti, mermi sikmak, kuslari avlamak ve fütüvvet salvari giymek üzerinde yogunlasmisti.

Acemlerin iddiasina göre Tatarlari İslâm ülkesine meylettiren ve bu hususta onlarla haberlesen kisi, Nasir Lidinillah'tir. Eger dogruysa bu, diger bütün günahların yanında küçük kalacagi çok büyük bir musibet ve beladır.»

İbnül-Esîr onun hakkında çok garip seyler anlatmistir. Meselâ yanina gelen elçilere, «Siz falanca yerde söyle ve söyle yaptiniz, falan yerde de böyle

yaptiniz» derdi. Nihayet insanların tümü veya çoğu mükasefe ehli bir kimse olduğunu veya bir cinin gelip kendisine bu haberleri ilettiğini zannederlerdi» demistir. Dogrusunu Allah bilir. [56]

Zahir B. Nâsir'in Halifeliği

Halife Nasir Lidinillah, sagliginda oglu Ebu Nasir Muhammed'i veliahd tayin etmis ve ona Zahir lakabim takmisti. Onun adina minberler üzerinde hutbe okutmustu. Ancak daha sonra onu bu görevden azlederek diger oglu Ali'yi veliahd tayin etmistti. Fakat Ali babasinin sagliginda hicretin 612. senesinde vefat edince babasi Nasir, Ebu Nasir Muhammed ez-Zahir'i yeniden veliahdliga tayin etmek ihtiyacim hissetti ve adina ikinci kez minberlerde hutbe okuttu. Vefat edince de veliahd Za-hir'in halifeligine biat edildi. O zaman Zahir, elliiki yasindaydi. Abbas ogullari arasinda ondan daha yasli iken hilafete gecmis baska bir kimse yoktur. Halife Zahir, akilli agir basli, dindar, adaletli, iyilik sever bir kimseydi. Bir çok haksizliklari giderdi. Hak sahiplerinin haklarini verdi. Babasimn koymus oldugu harçlari kaldirdi. Halka güzel muamelede bulundu. Hatta denilir ki «Sayet zamani uzun sürseydi, Ömer b. Abdü-laziz'den sonra kendisinden daha adil bir halife görölmeyecekti.» Ama bir seneyi dahi dolduramadi. Hilafeti dokuz ay kadar sürdü. Isletilmeyen arazilerden alinan haraci kaldirdi. Yakuba beltesi halkina babasinin zamli olarak tatbik ettigi haraçtan 70.000 dinar indirim yapti.

Hazine okkasi, sehirde kullanılan okkalara nisbetle daha agirdi. Her 100 okkada yarim dinar fark ediyordu. Görevliler hazine için birsey aldiklarinda hazinenin okkasiyla tartiyorlardi. Ama hazineden birsey verildiginde sehirde kullanılan okkalarla tartiyorlardi. Bunun farkina varan Zahir divana su ayeti kerimeyi yazip gönderdi.

«Insanlardan kendileri birseyi ölçerek aldiklari zaman tam alan; ama onlara birsey ölçüp tartarak verdiklerinde eksik tutan kimselerin vay haline! Bunlar, büyük bir günde tekrar dirileceklerini sanmiyorlar mi? O gün insanlar âlemlerin rabbinin huzurunda dururlar.» (ei-

Muttaffîfîn, 1-6).

Katiplerden biri ona su cevabi yazip gönderdi:

«Ey mü'minlerin emiri! Bu okka farklilikindan dolayi geçen sene hazineye 35.000 dinar kazanç saglandi». Halife Zahir de bu cevabi hos karsilamadi ve ona söyle dedi: «Bu sayede hazineye 350.000 dinar da kazanç saglanacak olsa yine de bu farklilik giderilecektir!» Allah rahmet etsin.

Kadiya da, Sei^î yolla hakki sabit olan kimselerin herhangi bir araciya basvurmaksizin kendisiyle gelip görüşmesine imkân taninmasini emretti. Sahipsiz mallarin idaresine salih bir adami tayin etti. Kadiliqa Seyh Allame

İmadüddin Ebu Salih Nasr b. Abdürrezzak b. Seyh Abdül-kadir el-Geylanî'yi zilhicce ayının sekizinde çarsamba günü tayin etti. Seyh Allame İmadüddin, seçkin Müslümanlardan ve adil kadılardandı. Allah hepsine rahmet etsin. Yalnız Seyh Allame İmadüddin, kendisine kadılık teklif edildiğinde Zevil-Erham'a da miras payı vermek sartiyla bu görevi kabul edebileceğini bildirdi. Halife Zahir de ona, «Her hak sahibine hakkını ver. Allah'tan kork. Baskasından asla korkma» dedi.

Halife Zahir'in babası, her sabah mahalle bekçilerinin mahallele-rindeki iyi kötü bütün olayları kendisine bildirmelerini adet edinmişti. Zahir hilafete geçince bu adeti kaldırdı ve şöyle dedi: «İnsanların hallerini keşfetmenin ve gizliliklerim açığa vurmanın ne yararı var!» Kendisine, «Bu âdeti terk etmek reayayı fesada sürükler onları bozar» denildiyse de o, su karşılığı verdi: «Biz de onları ıslah etmesi için Allah'a dua ederiz.» Divana ait malları zimmetlerine geçiren mahkumların salı verilmesini emretti. Bu maksatla kendilerinden daha önce haksız yere alınan paraları iade etti. Kadiya da zindanda olup borcunu ödeyemeyen borçluların borçlarının ödenmesi için 10.000 dinar gönderdi. Alimlere de 100.000 dinarın yukarıdaki masraflar düştükten sonra kalan kısmını dağıttı. Bu icraatlarından ötürü bazı kimseler onu kinadılar. O da şöyle dedi:

«Ben dükkânı ancak ikindiden sonra açtım. Birakiniz salih ameller ve hayırlar işleyeyim. Bundan sonra ne kadar yaşayacağım belli değil?» Bu halini ve davranışını devam ettirdi. Nihayet müteakip sene vefat etti. Nitekim bu husus ileride de anlatılacaktır. Halife Zahir'in zamanında fiyatlar düştü. Ucuzluk meydana geldi. Daha önce memlekette şiddetli kıtlık vardı. Hatta İbnü'l-Esîr'in anlattığına göre Cezire ve Musul'da aç kalan insanlar, köpek ve kedi eti yemeğe başlamışlardı. Bütün bunlar ortadan kalktı. Sıkıntılar yok oldu. Allah'a hamd olsun.

Halife Zahir'in şekli ve yüzü güzel, rengi pembemsi beyaz, semaili tatlı, gücü ve kuvveti yerinde idi. [57]

Hicretin Altiyüzyirmiikinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler
Ebü'l-Hasan Melikü'l-Efdal

Nureddin b. Sultan Selahaddin b. Yusuf b. Eyyûb. Babasının veliahdi idi. Babasının vefatından sonra Dimask'a iki yıl müddetle hakim oldu. Sonra amcası Âdil burayı onun elinden aldı. Kardeşi Aziz'den sonra neredeyse Misir diyarının tümüne malik olacaktı, ancak amcası Âdil burayı da onun elinden aldı. Sonra serhat mülküyle yetindi. Amcası burayı da onun elinden aldı. Sonra Sümeysat'a sahip oldu ve bu sene orada vefat etti. Faziletli, sair, yazısı güzel bir kimseydi. Vefat edince Haleb'e nakledildi ve şehir disına defnedildi. İbn Hallikan'm anlattığına göre Ebü'l-Hasan Melikü'l-Efdal, halife Nasir Lidinillah'a bir mektup yazarak amcası Âdil ile kardeşi Osman'ı

sikâyet etmistî. Halife Nasir da onun gibi Sîî idi. Sikâyetini su siirinde dile getirmisti:

«Ey Efendim! Ebu Bekir (amcam Âdil) ve dostu Osman kiliç zoruyla Ali'nin (benim) hakkini gasp ettiler.

Oysa babam beni onların üzerine emir tayin etmistî, bu tayin esnasında isler yoluna girmisti.

Ancak bu ikisi bana muhalefet ettiler, beyatte verdikleri sözü bozdular.

Ikisi aralarında ittifak kurdular, oysa bu husustaki nas apaçiktir.

Su ismin (Ali'nin) sansına dikkat et.

Öncekinden bulduğu belayı, sondakilerden de nasıl bulduğunu gör. [58]

Emîr Seyfeddin Ali

Emir Seyfeddin Ali b. Emir Alemüddin b. Süleyman b. Cender. Halep'teki büyük emirlerdendi. Çok sadakalar vermisti. Orada, biri Safiüere, diğeri de Hanefîlere mahsus olmak üzere iki medrese vakfetmistî. Hanlar, köprüler ve diğeri hayir müesseseleri yaptırmisti. Çokça gazalarda bulunmustu. Allah rahmet etsin. [59]

Seyh Ali El-Kürdî

Seyh Ali el-Kürdî el-Muleh. Cabiye kapisi dışında ikamet ederdi. Ebu Sâme onun için dedi ki: «Onun hakkında ihtilaf edilmistir. Bazı Di-masklilar onun keramet sahibi olduğunu söylerken, bazıları da bunu inkâr ederler ve söyle derlerdi: Hiç kimse onun namaz kıldığını, oruç tuttuğunu, ayakkabı giydiğini görmemistir. Aksine o yalın ayak pisliklere ve necasetlere basar, böylece mescitlere girerdi.» [60]

Baskaları da demisler ki: Onun cinlerden bir tabii vardı. O tabiinin kendisine getirdiği haberleri insanlara aktarırdı.

Sibt, bir kadının Lazkiye'de bulunan annesinin ölüm haberinin geldiğini ve bazılarının o kadına «annen ölmemistir» dediklerini, bunun üzerine o kadının mezarlıkta oturmakta olan Seyh Ali el-Kürdî'nin yanına gittğini, Seyh Ali'nin basını kaldırıp ona, «Annen öldü, annen öldü, artık ne yapabilirsin?» dediğini ve söylediklerinin gerçek olduğunu nakletmistir. Arkadasim Abdullah bana söyle bir olay anlatmistir: «Bir gün sabahladığımda yanımda hiçbirsey yoktu. Seyh Ali'nin yanına gittim. Bana yarım dirhem verdi ve bu, ekmek ve pekmez alman için yeterlidir dedi.»

Günlerden bir gün Seyh Ali el-Kürdî, Hatip Cemaleddin ed-Doleî'nin yanına gitmistî. Hatip Cemaleddin ona, «Ey Seyh Ali, bu gün birkaç parça kuru ekmek kirintisi yedim. Üzerine de su içtim. Bu bana yetti» demis. Seyh Ali de ona, «Nefsin için bundan başka birsey mi talep ediyorsun?» diye

sormus, Hatip Cemaleddin de, «hayir» diye cevap verince Seyh Ali el-Kürdî söyle demisti:

«Ey Müslümanlar burada, bu maksurede kendini hapsedip birkaç ekmek kinntisiyla kanaat eden, ama Allah'in kendisine farz kildigi hac-ci yerine getirmeyen bir kimseyi görüyorsunuz iste!» [61]

Fahribn Teymiye

Muhammed b. Ebi'l-Kasim b. Muhammed es-Seyh Fahreddin Ebu Abdillah b. Teymiye el-Harranî. Harran âlimi, hatibi ve valisi idi. îmam Ahmed b. Hanbel'in mezhebinin fikhini öğrendi. Bu alanda yükseldi. Belirgin bir sahsiyet haline geldi. Ilimle dolu birkaç ciltlik bir tefsir hazirladi. Kendisine nisbet edilen meshur hutbeleri vardır. el-Münteka fî'l-Ahkâni adli eserin sahibi Seyh Mecdüddin'in amcasidir.

Ebü'l-Muzaffer Sibte Ibnül-Cevzî dedi ki: Bir cuma günü namazdan sonra halka vaaz verirken Fahr Ibn Teymiye'nin su siiri okudugunu isittim:

«Dostlar, gözyaslarini azaldi.

Uykuda karsilastigim ya da karsilastigimiz seylerden ötürü.

Asik bir kalbe merhamet edin; sefkat gösterin.

Bedeni hasta ve yanik kisiye,

Vuslati nice geceler geciktireceksiniz daha.

Ömür gitti, hâlâ kavusamadik biz.»

Önceki kisimlarda da anlattigimiz gibi Fahr b. Teymiye, seyhi Ebü'l-Ferec Ibn Cevzî'nin vefatından sonra hacca gitmek üzere Bagdat'a ugradi. Seyhinin vaaz yerinde cemaata vaaz verdi. [62]

Vezir Ibn Sükr

Safiyyüddin Ebu Muhammed Abdullah b. Ali b. Abdülhalik b. Sükr. Hicretin 540. senesinde Misir'la Iskenderiye arasindaki Demire kasabasinda dogdu. Misir'daki medresesinin yaninda bulunan türbesine defnedildi. Melik Âdil'e vezirlik yapti. Onun zamaninda birçok icraatlarda bulundu. Dimask Caniinin tabanina döseme yaptırdi. Musalla'nin etrafini surla ördü. Fiskiye yaptırdi. Camiü'l-Mizze'yi onardi. Hicretin 615. senesinde azledildi. Bu seneye kadar görevsiz kaldi ve bu sene vefat etti. Idaresi güzel bir kimseydi. Bazilari onun zalim oldugunu söylemislerdir. Dogrusunu Allah bilir. [63]

Ebu İshak Ibrahim B. Muzaffer

Ebu Ishak Ibrahim b. Muzaffer Ibrahim b. Ali. İbnü'l-Bezzî adıyla taninmistir. Bagdatlidir. Vaizdir. İلمي, seyhi Ebü'l-Ferec Ibn Cevzî'den tahsil etmistir. Çok hadis dinledi. Zühde dair söyle bir siiri vardır:

«Bu dünya sevinç diyari degildir.
Tuzak ve hileleri beni korkutuyor.
Bir ara delikanli kendi varligiyla seviniyor, malina güveniyor.
Bir süre maliyla faydalanip geçiniyor.
Derken ölüm serbetini içiyor.
Ecelin sundugu bir bardak sütü aliyor.
Yarinki günde amelleriyle basbasa kalacaktır.
Günahlarına karsi kendini savunacak gücü kalmayacaktır.
Eger yapabilseydi o, topragin altindan söyle seslenecekti:
Kisi elden geldigince güzel amel islesin!» [64]

Ebü'l-Hasan Alî B. Hasan

Râz sehrinde dogmustur, Bagdat'ta yetisip büyümüstür. Vaizdi. Fazilet sahibi bir kimseydi. Güzel siirler yazardi. Zühde dair söyle bir siiri vardır:
«Ey nefis, ölüme hazirlan; kurtulus için çabala,
Akilli kisi odur ki; hazirligini önceden yapar,
Sunu açıkça anladim ki; hayattaki kisi ebedî yasayacak degildir,
Ölümden de kurtulus yoktur,
Sen igreti bir varliksin,
Yarin aslî yerine iade edileceksin,
Çünkü igreti mallar iade edilirler.
Sen gaflete daliyorsun ama hadiseler dalmiyorlar,
Sen eglenceyle ugrasiyorsun ama ölüm ciddi bir olaydir.
Ölüm bedeninde, ebediyeti umma.
Seferin muhakkak olan bir diyarda ebedi kalacagini sanma.
Yeryüzünde kisinin mülkü, ya da payi,
Bilesin ki sadece lahiddir,
Kisi, nefesleri sayili oldugu halde,
Zamanin lezzetlerine nasil aldanir?!» [65]

Baha Es-Sincarî

Ebü's-Saadat Es'ad b. Muhammed b. Musa. Safiî fakihi idi. Sairdi. Ibn Hallikan onun için dedi ki: Fakihti. ilm-i hilafa dair konusmalari vardır. Yalniz sairliги agir basar. Güzel siirler yazdi. Nazmiyla şöhet buldu. Siirleriyle hükümdarlara hizmet etti. Onlardan ödüller aldı. Çesitli beldeleri

dolasti. Dimasktaki Türbetü'l-Esrefiye'de onun bir divanı vardır, ince manalar içeren güzel siirlerinden biri sudur:

«Askına yemin ederim ki, teselli onun aklından dahi geçmemistir. Sen onun asktaki durumunu daha iyi bilirsin. Bir jurnalci sana gelip yalan söyleyerek onun, senin askına su döktüğünü bildirirse,

Bilesin ki, bu kisi onun düşmanlarındandır.

Onun meftuniyetine ve kara sevdasına şahit değil midir?

Görünen hali? Bu hal onun baska yönlerini sormana gerek bırakmıyor.

Onun hastalık elbisesini yeniledin, ask perdesini araladin, Vuslat ipini de kopardın.»

Bu uzun bir kaside olup bu kasidesinde Kadi Kemaleddin es-Sehrezorî'yi methetmiş tir.

Su siir de Baha es-Sincarî'ye aittir:

«Allah'a yemin ederim ki, günlerim bosa geçiyor. Güzel vakitlerim de hep alikonuluyor. Zamanım öyle çabuk geçiyor ki, Sanki evveli, sonunu tökezletiyor.»

Baha es-Sincarî bu sene doksan yasında vefat etti. Allah lütuf ve keremiyle ona rahmet etsin. [66]

Osman B. İsâ

Osman b. İsâ b. Dirbas b. Kusar b. Cehm b. Abdus el-Hedbanî el-Maranî Ziyaeddin. Kadi Sadreddin Abdülmelik'in kardesidir. Kadi Sadreddin de Sultan Selahaddin'in zamanında Misir diyarında hakimlik yapmıştır. Osman b. İsâ, el-Mühezzeb adlı kitabın şahadetler bölümüne kadar olan kısmını yirmi ciltte serhetmiştir; Ayrica el-Lüma fi Usulî'l-Fikih ve Sirazî'nin et-Tenbih adlı eserlerini de serhetmiştir. Mezhebe dair ileri derecede bilgisi vardı. Allah rahmet etsin. [67]

Ebu Muhammed Abdullah B. Ahmed B. Er-Resevî

Ebu Muhammed Abdullah B. Ahmed B. Er-Resevî el-Bevaricî. Sonraları Bagdat'a gelip yerleşmiştir. Faziletli bir âlim olup rivayet sahibidir. Siirlerinden biri sudur:

«Yakarista özrü daralttı o, Eger biz kismetimizle yetinseydik, bize yeterdi. Zenginliğimiz ve yoksullugumuz Allah'a yöneldiği takdirde, Ne diye biz kullara kölelik ediyoruz!» [68]

Ebü'l-Fadl Abdurrahîm B. Nasrullah

Ebü'l-Fadl Abdurrahim b. Nasrullah b. Ali b. Ali b. Mansur b. Key-yal. Vâsitliydi. Fikih âlimleri ve kadılardan oluşan bir aileden gelmedir.

Bagdat'ta cerh ve tadil ilmiyle mesgul olan alimlendendir. Siirlerinden biri sudur:

«Kahrolasi dünyanın nimetleri sürekli olmuyor. Azicik sevindiriyor, sonra üzüntülü seyleri gösteriyor. Aralıktan sana süslü püslü bir manzara gösteriyor, Çirkinden, körden ise uzaklasıp gidiyor.»

Siirlerinden biri de sudur:

«İki taatten sonra ben keşfetmeyi ve araştırmayı kabul ettimse bu beni cefaya uğrattı; hemde ne kadar.

Ben dostlardan sonra gözbebegimle iyi bir bakici olsam. Zaman bana hataları affedilene unutturmaz, Eger vatanım vatanıma dönerse.» [69]

Ebu Ali Hasan B. Ali

Ebu Ali Hasan b. Ali b. Hasan b. Ali b. Hasan b. Ali b. Ammar b. Fihri b. Vakkah el-Yasiri. Ammar b. Yasir'in nesebinden gelmektedir. Bagdatlıdır. Faziletli bir âlimdir. Tefsire ve ferâize dair eserleri, hutbeleri, risaleleri ve güzel siirleri vardır. Hekimler nezdinde sahitliği makbul kimselerdendi. [70]

Ebu Bekir Muhammed B. Yusuf B. Tabbah

Aslen Vasitlidir. Sonraları Bagdat'a yerleşmiştir. Sufî idi. Bagdat'ta bazı dairelerin yöneticiliğine atandı ve bu görevleri ifa etti. Siirlerinden biri sudur:

«Cenâb-i Allah insana akıl ve edebden daha güzel bir şeyi bahsetmiş değildir.

Bunlar bulunduğu takdirde insan ne kadar da güzel olur.

Ama bunları kaybederse o kisinin hayatını kaybetmesi daha hot olur. [71]

Et-Tenbîh Adli Eserin Sârihi İbn Yunus

Ebü'l-Fadl Ahmed b. Seyh Kemaleddin Ebü'l-Feth Musa b. Yunus b. Muhammed b. Mena b. Malik b. Muhammed b. Sa'd b. Said b. Âsim b. Âbid b. Kâ'b b. Kays b. İbrahim el-Erbilî. Aslen Erbillidir, sonraları Musul'a yerleşmiştir. İlim ve riyaset ehlişindendir. Çesitli ilimleri babasından tahsil etti. İlimde yükselip ilerledi. et-Tenbih adli eseri ders olarak okuttu ve serhettti. Gazzalî'nin İhyau Ulûmiddin adli eserim iki kez ihtisar etti (özetledi). Birincisinde yaptığı ihtisar küçüktü, ikincisinde ise büyüktü. Bunu ders olarak okuturdu.

İbn Hallikan dedi ki: Hicretin 610. senesinde babamın vefatından sonra İbn Yunus, Erbü'deki Melik Muzaffer medresesinin hocalığına atandı. Bende yanında hazır bulunuyordum. O zaman yasım küçüktü. Onun gibi güzel ders veren bir hoca görmedim. Sonra hicretin 617. senesinde kendi beldesine döndü ve bu senenin rebiyülahir ayının yirmidor-dünde pazartesi

günü kırkyedi yasinda vefat etti. Yüce Allah rahmet etsin. [72]

Hicretin Altiyüzyirmüçüncü Senesi

Bu sene Melik Celaledin b. Harezmsah el-Harezmî Gürcülerle savasti. Onlari büyük bir bozguna ugratti. Sonra en büyük kaleleri olan Tiflis'e gitti. Siddet yoluyla orayi fethetti. Oradaki kâfirleri öldürdü. Çocuklarını ve kadınlarını esir aidi. Oradaki Müslümanlardan hiç birine ilismedi. Otoritesini oraya yerlestirdi.

Gürcüler Tiflis'i hicretin 515. senesinde Müslümanlardan almislardi. Bu zamana kadar ellerindeydi. Nihayet Celaledin Harezmsah Bu sene Tiflis'i Gürcülerin elinden geri aldı. Bu, büyük bir fetihtir. Hamd ve minnet Allah'adır.

Celaledin Harezmsah bu sene Ahlat'a gitti. Orayi Melik Esrefin naibinin elinden almak istiyordu, ancak bunu basaramadi. Ahlatlılar ile onun arasında siddetli bir savas oldu. Kirman'da bulunan naibinin isyan etmesi ve kendisine muhalif olması nedeniyle Ahlat'tan geri döndü. Kirman'a yürüdü.

Bu sene Melik Esref, kardesi Muazzamla baristi ve Dimask'a kardesi Muazzam'ın yanina gitti. Muazzam daha önceleri Celaledin Harezmsah, Erbil valisi, Mardin valisi ve Rum hükümdarıyla el ele vererek ona karsi bir cephe olusturmustu. Kardesi Kamil, Esrefle birlikte idi. Musul valisi Bedreddin Lü'lü de bunlarla beraberdi. Sonra kardesi Muazzam, Esrefe meyletti. Ona destek verdi ve baristilar.

Bu sene Antakya prensi ile Ermeniler arasında büyük bir savas meydana geldi.

Bu sene Celaledin Harezmsah Müslümanların yollarını kesmekte olan Eyvanî Türkmenlerine büyük bir baskın yaptı. Onlari feci bir bozguna ugratti ve cezalandirdi.

Bu sene Muhiddin Yusuf b. Seyh Cemaleddin b. el-Cevzî, halife tarafından Dimask'ta bulunan Melik Muazzam'a elçi olarak Bagdat'tan geldi. Beraberinde hil'atler ve onur sembolü olan hediyeler ve armaganlar vardi. Halife Zahir Biemrillah, bunlari Melik Âdil'in oğullarina göndermistir. Muhiddin'in getirdigi mesajın içeriği; Melik Muazzam'i Celaledin b. Harezmsah'ın dostlugundan men etmek, onunla isbirliği yapmamasini önermektir. Celaledin Harezmsah Haricî idi. Halifeyle savasmak ve Bagdat'i Abbasilerin elinden almak düşüncesini taşıyordu. Melik Muazzam, halifenin bu isteklerine uyacagini bildirdi. Elçi olarak gelen Kadi Muhiddin b. el-Cevzî bu defa da Misir diyarında bulunan Melik Kâmil'in yanina gitti. O aldı Sam'a ve Misir'a ilk defa geliyordu. Hükümdardan çok miktarda armaganlar aldı. Örneğin Dimask'taki Nessabin mintikasında bulunan el-Cevziye medresesini

yaptirdi.

Bu sene Semseddin Muhammed b. Kuzgulî, Sibte İbnü'l-Cevzî, Melik Muazzam'm fermamyla Sefh'teki Sibliye medresesine tayin edildi. İlk ders verdigi günde kadilar ve ayan da onun dersini dinlediler. [73]

Halife Zâhîr'in Vefati Ve Oglu Müstansir'in ' Hilafete Geçisi

Halife Zahir -Allah rahmet etsin- bu sene receb ayinin onüçünde cuma günü kusluk vakti elliiki yasinda vefat etti. Halk onun vefatini ancak cuma namazindan sonra öğrenebildi. Cuma vaktinde hatipler adet üzere minberde onun için dua ettiler. Halifeligi dokuz ay ondört gün sürmüstü. Abbas ogullari arasinda en cömert, muamelesi en güzel, bagisi en çok, görünüsü ve endami en hos olan bir kimseydi. Hükümdarligi uzun sürseydi onun sayesinde Islara ümmetinin durumu çok düzelecekti. Ama Cenâb-i Allah onu kendi katina almayi murâd etti. Kendi nez-dinde bulunan seyleri onun için seçti. Ona bol ihsanda bulundu ve yanina götürdü. Hilafetinin ilk zamaninda divan mallarim serbest biraktigini, haksizliklari ortadan kaldirip haksizliga ugrayanlari haklarim ödedigini, harçlari kaldirdigini bazi yerlerin haraçlarında indirim yaptigini, ödemekten aciz kalan borçlularin borçlarini ödedigini alimlere ve yoksullara ihsanda bulundugunu, dindar ve güvenilir kimseleri görevlere tayin ettigini anlatmistik. Valilere söyle bir mektup yazmisti:

«Rahman ve rahim olan Allah'in adıyla,

Bilesiniz ki size süre taniyisimiz ihmal degildir. Bazi islerinize göz yumusumuz tahammül degildir. Aksine hanginizin daha iyi is yaptigini denemek için sizi imtihana tabi tutuyoruz. Daha önceleri yapmis oldugunuz beldeyi tahrip etme, halki tedirgin etme, seriati takbih etme, gizli hak suretinde açık batili ortaya koyma gibi suçlariinizi bagisladi. Siz bunu bir hile ve tuzak olarak yapmistiniz. Kahraman bir Arslan'm pençesinden, heybetli bir Arslan'm dislerinden firsat kaçirmak amaciyla bu dediklerimi Seriatta kökünü kazircasma yapmistiniz. Ayni manayi içeren muhtelif lafizlarla meraminizi anlatiyordunuz. Sizler Seriatin güvendiği ve emin olduğu kimselerdiniz. Ama kendi heveslerinize halifenizi meylettirmek, onun hak bildigi seyleri sakadan alip batilinizi ona yutturmak, o size uydugu halde siz ona asi olmak, o size muvafakat ettigi halde siz ona muhalif olmak istemistiniz, ama simdi Cenâb-i Allah sizin korkunuzu güvene, yoksullugunuzu zenginlige, batilinizi hakka döndürmüstür. Hatalari affeden bir sultani size nasib etmistir. Bu sultan, ısrarla suç isleyenden baskasini sorgulamaz. Suçu devam ettirenden baskasini cezalandirmaz. Size adaleti emreder ve adaleti sizden ister. Zulümden sizi men eder. Zalim olmanizdan asla hoslanmaz. Allah'tan korkar, Allah'in azabim size söyleyerek sizi tedbirli olmaya çağirir ve korkutur. Yüce Allah'tan diler ki,

O'nun taatina yönelesiniz ve sizi bu taate ragbet ettirir. Yeryüzünde Allah'ın halifelerinin ve kullarının üzerine Allah tarafından tayin edilen güvenilir kimselerin yoluna koyu-lursamz ne alâ. Aksi takdirde helak olursunuz vesselam.» Evinde mühürlü mektuplar görülmüştü. Bunların zarflarım insanların gizlilikleri açığa çıkmasın, irzları korunsun diye açmamıstı. Allah rahmet etsin. Geride erkek ve kız olmak üzere on çocuk bırakmıstı. Bunların en büyüğü Ebu Cafer el-Mansur'du ki, kendisinden sonra onun halifeligine biat edildi ve Müstansir Billah lakabını aldı.

Halife Zahir'i, vaiz Seyh Muhammed el-Hayyat yıkadı ve Dârül-hilafe'de defnedildi. Sonra Rusafe mezarlığındaki türbesine nakledildi. [74]

Müstansir Billah El-Abbasi'nin Halifeligi

Emirü'l-Mü'minin Ebu Cafer Mansur b. Zahir Muhammed b. Nasir Ahmed. Babasının bu sene receb ayının onüçünde cuma-günü vefat etmesi üzerine kendisinin halifeligine biat edildi. Onu sarayın Taç kısmından davet ettiler. Ehl-i hail ve akd'den olan kimselerle havas ve avam, biatlerini sundular. O gün görölmege deger muazzam bir gündü. Halifeligine biat edildiğinde Müstansir otuzaltı yasından bes ay onbir gün almıstı. İnsanların en güzel sekillisi ve en kıymetli görünüse sahip olanıydı. O, sairin anlattığı gibiydi:

«Sanki Süreyya onun alnına asılmıstır.

Yanaklarında da Si'râ yıldızı vardır. Yüzünde ise ay vardır.»

Onun şerefli nesebinde onbes halife vardır. Bunlardan bes tanesi baba ve dedeleri olup pespese hilafete geçmişlerdir. Kendisi de babadan büyük ogula olmak üzere bu görevi devralmıstır. Bu, kendisinden önceki halifelerden hiç birine nasip olmuş bir hal değildir. Babası gibi insanlara cömert davrandı. Halka ihsanda ve güzel muamelede bulundu. Dünyada benzeri yapılmamış büyük Müstansiriye medresesini yaptırdı. Bununla ilgili açıklama, yeri geldiğinde inşallah verilecektir. Babasının zamanında tayin edilen yöneticiler, görevlerini sürdürdüler. Be/at aldığı cumadan sonraki ikinci cumada minberler üzerinde halife Müstansir Billah adına hutbe okundu. Adi zikredildiği zaman etrafa altın ve gümüşler saçıldı. O gün görölmege deger muazzam bir gündü. Sairler onun için methiyeler, babası için de mersiyeler okudular. Bu yüzden sairlere hü'atler ve ödüller dağıtıldı. Saban ayının ilk gününde Musul sahibi Vezir Ziyaeddin Ebü'l-Feth Nasrullah b. Esir'in elçisi, tebrik ve bas sağlığı dileklerini fasih ve belig ifadelerle sunmak üzere halife Müstansir'in yanına geldi.

Halife Müstansir, cuma namazlarına devam ederdi. Halk arasında bineğine binmiş vaziyette camiye gelirdi. Beraberinde sadece iki hizmetçi ve üzengici vardı. Bir defasında bineğine binmiş vaziyette saraydan çıkıp cumaya gelmekteyken büyük bir gürültü duydu, «bu nedir?» diye sorduğunda ezan

okundugunu bildirmeleri üzerine bineginden indi ve hızla yürüyerek camiye gitti. Sonra tevazu ve husûa ragbetinden ötürü cuma namazlarına yürüyerek gitmeyi alışkanlık haline getirdi. İmamin yakınında oturur, hutbeyi dinlerdi. Sonra kendisi için Matbak yolu hazırlandı ve oradan yaya olarak cumaya gitmeye başladı. Saban ayının yirmisekizinci gününde halka selam alayı düzenledi. Ramazanın ilk gecesi olunca da bol miktarda un ve koyunu sadaka olarak dağıttı. Alimlere, fakirlere, muhtaçlara nafaka verdi. Oruç tutmaları ve teravihleri kılabilimleri için onlara yardımcı oldu. Ramazan ayının yirmi-yedinci gününde müteveffa halife Zahir'in tabutu hilafet sarayından çıkarılıp Rusafe'deki türbesine götürüldü. O gün, görülmeğe değer muazzam bir gündü.

Halife Müstansir ramazan bayramında fakihlere, sufilere, cami imamlarına Muhyiddin b. Cevzî vasıtasıyla bol miktarda sadaka ve hediye gönderdi.

İbnü'l-Esir'in anlattığına göre bu sene büyük bir deprem meydana geldi. Birçok köyler, kasabalar ve kaleler yıkıldı.

Yine anlatıldığına göre bu sene Bağdat'ta bir koyun kesilmiş, etinin hatta baş ve sakatatının acı olduğu görülmüştü. [75]

[1] İbn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/188.

[2] İbn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/188.

[3] İbn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/188.

[4] İbn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/189.

[5] İbn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/189.

[6] İbn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/189.

[7] İbn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/189.

[8] İbn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/190-192.

[9] İbn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/193.

[10] İbn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/193.

[11] İbn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/194.

[12] İbn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/194-195.

[13] İbn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/195

[14] İbn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/195-196.

[15] İbn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/196-205.

[16] İbn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/205.

[17] İbn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/205-206.

- [18] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/206.
- [19] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/206.
- [20] Rittl: 460 gr.lik ağırlık ölçüsüdür.
- [21] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/206-208.
- [22] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/208.
- [23] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/208-210.
- [24] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/210.
- [25] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/210.
- [26] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/211.
- [27] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/211.
- [28] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/211.
- [29] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/211.
- [30] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/212.
- [31] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/212.
- [32] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/212-213.
- [33] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/213-214.
- [34] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/214.
- [35] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/214-215.
- [36] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/215.
- [37] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/215.
- [38] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/215.
- [39] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/216.
- [40] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/216-218.
- [41] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/218-219.
- [42] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/219.
- [43] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/220.
- [44] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/220.
- [45] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/220.
- [46] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/220-221.
- [47] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/221.
- [48] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/221.
- [49] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/222-223.

- [50] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/223.
- [51] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/224.
- [52] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/224.
- [53] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/224.
- [54] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/224.
- [55] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/225.
- [56] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/225-227.
- [57] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/227-228.
- [58] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/228-229.
- [59] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/229.
- [60] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/229-230.
- [61] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/230.
- [62] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/230-231.
- [63] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/231.
- [64] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/231.
- [65] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/232.
- [66] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/232-233.
- [67] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/233.
- [68] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/233.
- [69] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/233.
- [70] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/233.
- [71] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/233-234.
- [72] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/234.
- [73] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/234-235.
- [74] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/235-236.
- [75] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/236-237.

Hicretin Altiyüzyirmîüçüncü Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler .	3
Cemal El-Misrî .	3
Dimask Valisi Mutemîd .	4
Salîhiye Yolundaki Sebeliye Vakfinin Sahibi .	5
Dimask'ta Ve Halep'teki Revahiye Vakıflarının Sahibi .	5
Ebu Muhammed Mahmud B. Mevdud B. Mahmud .	5
Yakut B. Abdullah .	6
Hicretin Altiyüzyirmidördüncü Senesi .	6
Hicretin Altiyüzyirmidördüncü Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler .	7
Cengizhan .	7
Sultan Melikü'l-Muazzam..	11
Ebü'l Meâlî Es'ad B. Yahya .	12
Ebü'l-Kasim Abdurrahman B. Muhammed .	13
Ebü'n-Necm Muhammed B. Kasim B. Hibetüllah Et-Tikritî .	13
Hicretin Altiyüzyirmibesincî Senesi .	13
Hicretin Altiyüzyirmialtinci Senesi .	14
Hicretin Altiyüzyirmialtincisenesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler .	15
Kâmil'in Oglu Melik Mes'ud Atsiz .	15
Muhammed Es-Sebtî En-Neccâr .	15
Ebü'l-Hasan Ali B. Salim..	15
Ebu Yusuf Yakub B. Sabir El-Harranî .	15
Ebü'l-Fütuh Nasr B. Ali El-Bagdadî .	17
Ebü'l-Fadl Cebrail B. Mansur .	17
Hicretin Altiyüzyirmîyedîncî Senesi .	18
Hicretin Altiyüzyirmîyedinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler .	19
Zeynü'l-Ümena Ebü'l-Berekat .	19
Seyh Bayram El-Mardînî .	19
Hicretin Altiyüzyirmisekîzinci Senesi .	19
Hicretin Altiyüzyirmisekizinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler .	21
Yahya B. Mutî B. Abdünnur .	21
Tabip Dahvar .	21
Kadi Ebu Ganim B. Adîm..	22
Ebü'l-Kasim Abdülmecîd B. Acemî El-Halebî Kendisi Ve Aile Efradi Bu Sene Haleb'e Gelmislerdi .	22
Ebu Îshak Ibrahim B. Abdülkerim..	22
Mecd El-Behnesi .	22
Cemalü'd-Devle .	23
Melik Emced .	23
Behramsah B. Ferruhsah B. Sahinsah .	23
Celaledin Tekis .	24
Hicretin Altiyüzyirmîdokuzuncu Senesi .	25

Hicretin Altiyüzotuzuncu Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler .	25
Hafiz Muhammed B. Abdülğanî	25
Cemal Abdullah B. Hafiz Abdülğanî El-Makdisî	25
Ebu Alî Hüseyin B. Ebu Bekir El-Mübarek .	25
Ebü'l-Feth Mes'ud B. İsmail	26
Ebu Bekir Muhammed B. Abdülvehhab .	26
Hüsâm B. Gazzî	26
Ebu Abdîllah Muhammed B. Ali	27
Ebü's-Senâ Mahmud B. Ralî	27
Nahivci İbn Mutî Yahya .	27
Hicretin Altiyüzotuzuncu Senesi	28
Hicretin Altiyüzotuzuncu Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler .	29
Ebü'l-Kasim Ali B. Seyh Ebu Ferec B. Cevzî	29
Vezir Safiyyüddin B. Sükür .	29
Melik Nasirüddin Mahmud .	29
Kadi Serefüddin İsmail B. İbrahim .	29
Melik Muzaffer Ebu Saîd Gökböri	30
Melik Aziz B. Osman B. Âdil	31
Ebü'l-Mehâsin Muhammed B. Nasreddin B. Nasr .	31
Seyh Sihabeddin Sühreverdî	32
Üsdü'l-Gâbe İle El-Kâmil Ff T-Tarih Adli Eserin Musannifi İbnü'l-Esîr .	32
İbn Müstevfî El-Erbilî	33
Hicretin Altiyüzotuzbirinci Senesi	33
Hicretin Altiyüzotuzbirinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler .	34
Ebü'l-Hasan Ali B. Ebî Alî	34
Emir Rükneddîn Mengürs El-Felekî	35
Seyh İmam Alim Radiyyüddin .	35
Seyh Tay El-Misrî	35
Seyh Abdullah El-Ermenî	35
Hicretin Altiyüzotuzikinci Senesi	37
Halep Kadilkudati Ebü'l-Mehasin .	38
İbn Fariz .	38
Hicretin Altiyüzotuzüçüncü Senesi	38
Sair Hacîrî	38
İbn Dihye .	39
Hicretin Altiyüzotuzdördüncü Senesi	40
Hicretin Altiyüzotuzdördüncü Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler .	40
Melik Aziz Zahir .	40
Anadolu Hükümdari Keykubat	40
Nasih el-Hanbeli	41
Kemal B. Muhacir .	41
Seyh Hafiz Ebu Amir Osman B. Dihye .	41
Kadi Abdurrahman Tikritî	41
Hicretin Altiyüzotuzbesinci Senesi	41

Melik Kâmilin Vefati	44
Melik Kâmil'den Sonra Cereyan Eden Olaylar .	45
Melik Cevad .Muzafferüddin.	45
Hicretin Altiyüzotuzbesinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler .	46
Muhammed B. Zeyd.	46
Muhammed B. Hibetullah B. Cemil	46
Kadi Semseddin Yahya B. Berekât	47
Seyh-Semseddin B. Hobi	47
Seyh Salih Muammer.	47
Sarimüddin.	47
Hicretin Altiyüzotuzaltinci Senesi	47
Hicretin Altiyüzotuzaltinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler .	48
Cemaleddin Hasirî El-Hanefî	48
Vezir Cemaleddin Ali B. Hadid.	49
Cafer B. Ali	49
Hafizü'l-Kebir Zekiyyüddin.	49
Hicretin Altiyüzotuzyedinci Senesi	49
Hicretin Altiyüzotuzyedinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler .	51
Humus Sahibi	51
Kadi Hobî Semseddin Ahmed B. Halil	51
Hicretin Altiyüzotuzsekizinci Senesi	52
Hicretin Altiyüzotuzsekizinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler .	53
Muhiddin B. Arabî	53
Kadi Necmeddin Ebü'l-Abbas.	53
Yakut B. Abdullah Eminüddin Er-Rolî	53
Hicretin Altiyüzotuzdokuzuncu Senesi	54
Sems B. Habbaz.	54
Kemal B. Yunus.	55
Abdülvahid Es-Sofî	55
Ebü'l-Fadl Ahmed B. İsfendiyar.	55
Ebu Bekir Muhammed B. Yahya.	55
Bagdat Kadilkudati Ebü'l-Meâlî	56

Hicretin Altiyüzüymüçüncü Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Cemal El-Misrî

Yunus b. Bedran b. Feyruz Cemaleddin el-Misrî. O zamanda kadil-kudatlık yapmisti. Ilim tahsil etti. Ilimde yükseldi. Imam Safî'nin el-Ümm adli kitabini kısıltti. Feraize dair hacimli bir eseri vardır. Intihar eden ve amâ bir kisi olan Taki Salih'ten sonra Vezir Sofiyyüddin b. Sükür tarafından Emineye medresesinin müderrisliğine atandı. Kendi isiyile ilgilenmekteydi. Sonra Dimask Beytü'l-mah'nin vekilligine atandı. Dimask sahibi tarafından çeşitli hükümdarlara ve halifelere elçi olarak gönderildi. Zeki İbn ez-Zekî'yi azlettikten sonra Melik Muazzam onu Dimask kadilkudathgma, ayrıca

insaati tamamlandiginda da büyük Adiliye medresesinin müderrisligine atadi. Orada ilk dersi kendisi verdi. Bu dersinde önceki kısımlarda da anlattığımız gibi ayan ve esraf hazır bulundu. Kendisi, «Önce tefsir dersleri verilmeli» derdi. Tefsiri bastan sona tamamladıktan sonra «Tefsirden sonra da fikh dersi gelir» derdi. Sicilleri isbat isine çok önem verirdi. Hergün sabahleyin; salı günleri de gün boyunca Adiliye medresesinin eyvanında sehrin bütün sahitlerini ve isbatlayacak bir belgesi bulunan kimseleri toplardı. Sahitleri huzuruna çağırır, onlar da ifadelerini sunarlardı. Böylece sicilleri tesbit ederdi. Her cuma günü ikindiden sonra Meshed-i Osman'da Kemal-i Sibâkî'nin yanında oturur, akşam namazını, bazan da yatsı namazını kilincaya dek hüküm verirdi. Çokça ilim müzakere eder, ilimle istigal ederdi. Güzel bir yol takip ederdi. Kimseden birsey aldığını iddia eden olmamıştır.

Ebu Same dedi ki: Yalnız bazı mirasçılara Beytül-mal'la anlaşımlarını tavsiye ettiginden ötürü eleştirilmiştir. Ayrıca güzel bir gidisati olmayan oğlu Tac Muhammed'i kendine vekil tayin ettiginden ötürü de tenkit edilmiştir. Ama kendisi iffetli, nezih ve heybetli bir insandı. Kendisinin, Kureys kabilesinin Seybe kolundan olduğunu iddia ederdi. Bu nedenle insanlar onun aleyhinde konuşmuşlardır. Kendisinden sonra Semseddin Ahmed b, Halilî el-Cüveynî kadilığa atandı.

Cemal el-Misrî bu sene rebiyülevvel ayında vefat etti. Dimask Camii tarafındaki Râsüderbü'r-Reyhan'da bulunan evine defnedildi. Bu gün Medresetü's-Sadriye'nin doğusundaki sebekeye defnedildi. Bu türbe, tabiki evinin içindeydi. Türbesinin evinin içinde bulunması nedeniyle hicivci İbn Anin şöyle bir şiir yazmıştı:

«Cemal el-Misrî isini eksiksiz yaptı. Çünkü türbesini evinin içine aldı. Böylece sağları, onu taslamaktan kurtardı. Ölüler de kendi atesinden uzak tutmuş oldu.» [1]

Dimask Valisi Mutemîd

El-Mübariz İbrahim. Mutemid adıyla meshur olmuştur. Dimask valisi idi. Seçkin yöneticilerden, iffetli insanlardan, yasantisi güzel ve kalbi temiz olanlardandı. Musulluydu. Sam'a geldi. Ferruhsah b. Sahin-sah b. Eyyub'un hizmetinde bulundu. Sonra Ferruh Sah'in kardeşi Bedr Mevdud onu naib olarak görevlendirdi. Kendisi Dimask sahnesiydi. Bu iste yararlılıklar gösterdi. Kirk yıl müddetle Dimask sahneliği yaptı. Zamanında çok acaip ve tuhaf olaylar cereyan etti. İtibarlı kimselerin ayıplarını çok örterdi. Özellikle esrafin çocuklarının ve hanedan çocuklarının ayıplarını gizlerdi. Zamanında şöyle garip bir olay cereyan etmişti:

Dokumaci bir adamin küçük bir oğlu vardı. Bu çocuğun kulağında altın bir

halka vardı. Komsularından biri bu çocuğa saldırdı. Öldürdü ve kulagındaki halkayı alıp çocuğu bir mezara gömdü. Anne baba bu caniden şikâyetçi oldular. Ancak canî, suçunu ikrar etmedi. Annesi bu durumdan ötürü çok ağladı. Kocasından kendisini bosamasını istedi. Kocası da onu bosayınca kadın gidip o canıye evlenme teklifinde bulundu. Onu çok sevdiğini söyledi. Cani de onunla evlendi. Bir süre onun yanında kaldı. Sonra günlerden bir gün yeni kocasına ölen çocuğunun sözünü etti. Bu sebeple halkın kendisinden şikâyetçi olduklarını söyledi. Cani de, «Evet ben o çocuğu öldürdüm» dedi. Kadın «Bana onun mezarını göstermeni istiyorum ki gidip ona bakayım» dedi. Adam kadını bir mezara götürdü. Mezari açtı. Kadın içinde bulunan oğluna baktı. Gözyaşlarını tutamadı. O gün için hazırlamış olduğu bir bıçak yanında idi. Bıçağı çekip adama sapladı. Adami öldürdü ve çocuğunun bulunduğu mezara onu da gömdü. Mezarlıktaki diğer insanlar gelip o kadını vali Mutemid'e götürdüler. Mutemid, kadına durumu sordu. O da olduğu gibi herşeyi anlattı. Mutemid onun bu hareketini begendi. Onu serbest bıraktı. Ayrica ona ihsanda bulundu.

Sibt Mutemid'in şöyle bir olay anlattığını nakleder: «Birgün Babü'l-Ferec disinda dolasmakta iken sarhos bir adamin bir davul tasimakta oldugunu gördüm. Emir verdim, o adama sarhos haddini tatbik ettiler ve davulu da parçaladılar. İçinde cidden büyük bir çelik kap buldular. Kabi açtiklarında içinde içki vardı. Melik Âdil üzüm sikilarak içki yapılmasını yasaklamış ve az da olsa Dimask'a getirilmemesini emretmisti. İnsanlarda çeşitli hileler ve oyunlarla bunu yapıyorlardı.»

Sibt diyor ki: Ben kendisine «O davulun içinde bir şey bulunduğunu nasıl anladın?» dedim. Bana cevaben şöyle dedi:

«Adamin yürürken bacaklarının titredigini gördüm. Davulun içinde ağır bir şey tasimakta oldugunu, böylece anladım.» Onun bu türden garip bazı olayları vardır. Muazzam onu görevden azletti. Kalbinde ona karsi düşmanlık taşıyordu. Onu bes yıl kadar kalede hapsedti ve şehirde ilânât yaptırdı. Herhangi bir kimse Mutemid'in kendisinden hardal tanesi kadar rüşvet aldigim çikip da söylemedi. Mutemid vefat edince -Allah rahmet etsin- Samiye'deki pazarın kible tarafında bulunan Ebu Ömer medresesine bitisik olan türbesine defnedildi. Türbesinin yanında bir mescid de vardı. Bu mescid onun adıyla anılmaktadır. Allah ona rahmet etsin. [2]

Salîhiye Yolundaki Sebeliye Vakfının Sahibi

Sebelü'd-Devîe Kâfur el-Hüsâmî. Hüsameddin Muhammed b. La-çin'e nisbetinden ötürü Hüsâmî denilmektedir. Sittüssam'ın oğludur. Hanim efendisi Sittüssam'a ait Samiyetü'l-Berrâniye'nin onarılmasını tesvik eden odur. Hanefî'ler için Sebeliye vakfını o kurmuştur. Bu vakfin yani basında

sofiye hankâhini da yaptırmıştır. Evi buradaydı. Ayrıca bir kanal, atölye ve diğer hayır müesseselerini de vakfetmiştir. Samiyetül-Berrâniye batısındaki mezarlığın yanından Aynü'l-Kers yoluna kadar bir yolu açtırıp hizmete sokmuştur. O zamanlar dağda bu mintikada insanların gidebileceği bir yol yoktu. Ancak Akabe'deki Mescidü's-Safî yanından geçip gidiyorlardı. Sebelü'd-Devle bu senenin receb ayında vefat etti ve medresesinin yanına defnedildi. Ali el-Kindî'den ve diğer alimlerden hadis dinlemisti. Yüce Allah ona rahmet etsin. [3]

Dimask'ta Ve Halep'teki Revahiye Vakıflarının Sahibi

Ebü'l-Kasim Hibetullah. İbn Revaha adıyla tanınmıştır. Tüccarlardandır. Serveti ve kadri yüce bir kimseydi. Dimask'ta adalet sahibi olup doğru yolda gidenlerdendi. Uzun boylu, geniş endamli bir kimse olup sakalsızdı. Babü'l-Feradis dahilindeki Revahiye medresesini yaptırdı ve burayı Sâfillere vakfetti. Müderrisliğine ve nazirliğine de Seyh Takiyyüddin b. Salah es-Sehrezorî'yi atadı. Halep'te de bunun gibi başka bir medresesi vardı. Âhir ömründe Dimask'taki medresesine kapandı. Bu medresenin doğu tarafındaki eyvanda bulunan odada yasardı. Daha sonra vefat ettiği zaman buraya defnedilmeyi arzuladı. Ancak bu arzusu yerine getirilmedi. Aksine Sofiye mezarlığına defnedildi. Vefatından sonra Muhyiddin b. Arabî et-Taî es-Sofî, Mısırlı nahivci ve Meshed-i Ali imami Takiyyüddin Hazal, İbn Revaha'nın Seyh Takiyyüddin'i bu medreseden azlettigine şahitlik yaptılar. Bu yüzden birçok olaylar cereyan etti. İbn Revaha'nın bu nedenle arzusu gerçekleşmedi. Hazal da bu sene vefat etti. Tuttukları yol sonuçsuz kaldı. [4]

Ebu Muhammed Mahmud B. Mevdud B. Mahmud

Ebu Muhammed Mahmud b. Mevdud b. Mahmud el-Beldecî. Hanefî mezhebine mensuptu. Musulluydu. Musul'da kendi adıyla bilinen bir medresesi vardır. Türktü. Büyük alimlerdendi. Sağlam bir dinî inanışa sahipti. Güzel şiirler yazardı. Şiirlerinden biri şudur:

«Bir kimse, kendisinin seriat yolundan çıkaracak bir hali bulunduğunu iddia ederse,

Sakin ona arkadaş olma. Çünkü o yararsız ve de bir pisliktir.»

Ebu Muhammed, bu sene cemaziyelahir ayının yirmialtisinde seksen yaş civarında iken Musul'da vefat etti. [5]

Yakut B. Abdullah

Kendisine Yakup da denilirdi. Necibüddin lakabını taşırdı. Seyh Taceddin el-Kindî'nin mütevellisi idi. Dimask Camii'nin kuzey doğu zaviyesinde bulunan

kütüphanedeki kitapları ona vakfetti. Bu kitaplar 761 ciltten ibaretti. Sonra bunları oğluna, oğlundan sonra alimlere vakfetti. Bu kitaplar telef oldu. Çoğu da satıldı. Yakut, faziletli, edebiyat ve siirden iyi anlayan bir kimseydi. Bu sene receb ayının başında vefat etti.

Ebu Hanife meshedi yakınındaki Hayzuran mezarlığına defnedildi. [6]

Hicretin Altiyüzyirmidördüncü Senesi

Bu sene Tiflis halkı olan Gürcüler, düşmanlarının baskısına maruz kaldılar. Havas ve avam tabakasından herkes öldürüldü. Malları yağmalandı. Kadınları ve çocukları esir alındı. Evleri yıkılıp yakıldı. Him-ye'ye çıkıp gittiler. Cemaleddin Harezmsah bu durumu duyunca yardımlarına gelmek için acele ile yola koyuldu. Ancak onlara kavusamadı.

Bu sene İsmailîler, Cemaleddin b. Harezmsah'm naiblerinden büyük bir emiri öldürdüler. Cemaleddin de İsmailîler'in beldesine gitti ve onlardan çoğunu öldürdü. Şehirlerini tahrip etti. Kadınlarım ve çocuklarım esir aldı. Mallarını yağmaladı. Allah onları kahretsin. İsmailîler, Müslümanlara karşı düşmanlarının yanında yer alan en büyük grup ve destekçi idiler. Tatarlar İslâm ülkesine saldırdıklarında bunlar da onlara destek vermişler ve Müslümanlara en zararlı kimseler olmuşlardı.

Bu sene Cemaleddin Harezmsah ile Tatarlar'dan büyük bir grup savastılar. Cemaleddin onları bozguna uğrattı. Çoklarını öldürdü ve esir aldı. Kaçanları kovaladı. Bu kovalama günlerce sürdü. Onları yakalayıp öldürdü. Nihayet Rey şehrine ulaştı. Başka bir Tatar grubunun kendisiyle savaşmak amacıyla gelmekte olduklarını duydu. Rey şehrinde onları beklemeye koyuldu ve - hicretin 625. senesinde de anlatılacağı gibi- onlarla savastı.

Bu sene Melik Esref b. Âdil'in askerleri Azerbaycan'a girdiler. Oradaki birçok şehre sahip oldular. Bol miktarda malı ganimet edindiler. Cemaleddin'in karısı Tugrul'un kızını yanlarına alıp Azerbaycan'dan çıktılar. Karısı, Cemaleddin'e öfke duyuyor ve düşmanlık besliyordu. Karısını Ahlat şehrine götürüp bıraktılar. Neler yaptıklarına dair malumat, müteakip senenin olaylarından bahsedilirken verilecektir.

Bu sene Fransız kralının elçisi deniz yoluyla Melik Muazzam'm yanına geldi. Kral Enbar'ın elçisi, Melik Muazzam'dan, amcası Sultan Se-lahaddin'in Sam sahillerinde fethetmiş olduğu beldeleri kendilerine geri vermesi talebinde bulundu. Melik Muazzam onlara çok sert cevap verdi ve şöyle dedi: «Efendine de ki: «Benim yanımda sizler için sadece kılıç vardır. Başka bir şey yoktur.» Doğrusunu Allah bilir.

Bu sene Melik Esref, kardeşi Sihabeddin Gazî'yi büyük bir kafil ile hacca gönderdi. Eşyalarını 600 deve taşıyordu. Beraberinde ayrıca elli hecin devesi vardı. Her hecinin üzerinde bir köle vardı. Bunlar Irak tarafından

yola koyuldular. Yoldayken, Sihabeddin Gazî'ye halifenin gönderdiği hediyeler geldi. Haccı tamamladıktan sonra tekrar aynı yoldan geri döndü.

Bu sene Necmeddin Ebü'l-Meâlî Abdurrahman b. Mukbil el-Vasitî, Bagdat kadilkudathına atandı. Kadılara âdet üzere giydirildiği gibi kendisine de hü'at giydirildi. O gün cidden görülmeğe değer muazzam bir gündü.

Bu sene Cezîre'de siddetli bir kitlik meydana geldi. Et azaldı. Hatta İbnü'l-Esir'in anlattığına göre Musul'da günlerce et hayvani kesilmezdi. Sadece bahar mevsiminde bir kuzu kesildiği söylenir.

Yine İbnü'l-Esir'in ifadesine göre bu sene mart ayının onunda Cezire ve Irak'ta iki kez bol miktarda kar yağdı. Bu yüzden ağaçlardaki çiçekler ve diğer şeyler telef oldular. Bu, misli duyulmamış bir şeydi. Çok sıcak olmasına rağmen Irak mintikasında böyle bir olayın meydana gelmesi, hayretten de öte bir şeydir. Böyle bir durum nasıl meydana gelmişti! [7]

Hicretin Altiyüzyirmidördüncü Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Cengizhan

Tatarlar nezdinde büyük sultandı. Tatarların bugünkü krallarının babasıdır. Ona mensupturlar. Kaan'ı tazim edenler, Cengizhan'a saygıyı amaçlarlar. Cengizhan, Tatarlar için bir yasa (kanunlar külliyesi) koymuştu. Bununla hüküm verilir ve bu hükümlere uyulurdu. Ama bu kanunların hükümlerinin çoğu Allah'ın seriatine ve kitaplarına aykırıydı. Bu kanunları kendi kafasından uydurmuştu. Tatarlar da bu kanunlara uymuşlardı. Cengizhan, annesinin günes isinlerine bakarak kendisine hamile kalmış olduğunu iddia ederdi. Bu nedenle onun babası bilinmemektedir. Açıkça bilinen husus sudur ki, onun nesebi meçhuldür. Bagdat'ta Vezir Alaaddin el-Cüveynî'nin, Cengizhan'ın biyografisini bir kitapta anlatmış olduğunu gördüm, bu kitapta Vezir Alaaddin onun yasantisini, siyasî aklını, cömertliğini, cesaretini, iyi bir idareci olduğunu, halkı ve memleketi iyi yönettiğini, savaşçı bir kimse olduğunu anlatmıştır. Önceleri Özbekhan'ın yanında has adam olarak bulunuyordu. Gençliğinde adı Timuçin'di. Büyüdüğünde kendine Cengizhan adını verdi. Özbekhan da onu yakınına almış, ona kıymet vermişti. Hükümdarın büyük emirleri onu kışkırtmışlar, ona iftiralar atmışlar, nihayet Özbekhan'ı ona karşı gazaplandırmışlardı. Ancak cezalandırmaya değer bir suçunu tesbit edemediği için Özbekhan onu öldürmemişti. O esnada Özbekhan iki küçük köleye kışkırtmıştı. Köleler de korkularından ötürü Özbekhan'ın yanından kaçıp Cengizhan'a sığınmışlardı. Cengizhan onlara ikram ve ihsanda bulundu. Onlar da Özbekhan'ın onu öldürme niyetini tasdikini kendisine bildirdiler. Bunun üzerine Cengizhan tedbir aldı. Kendi basına bir devlet kurmaya başladı. Tatarlar'dan bir grup kendisine tâbi

oldu. Özbekhan'm adamlarının çoğu da kaçıp yanına geldiler. O da onlara ikramda bulundu. Mal ve para verdi. Nihayet böylece kuvvetlendi. Askerleri çoğaldı. Bundan sonra Özbekhan'la savasti. Ona karsi galip geldi. Onu öldürdü. Mülküne ve memleketine sahip oldu. Askerleri çoğaldı. Teçizatı fazlalasti. İsi büyüdü, ünü her tarafa yayıldı. Tamgaç diyarındaki Türk kabileleri ona itaatlerini arzet-tiler. Öyle ki, 800.000 kadar savasçıya sahip oldu. Kabileler arasında en fazla savasçıya kendi kabilesi olan Kiyan kabilesi sahipti. Bundan sonra kendisine Ozan ve Konkoran adında iki büyük kabile de iltihak etti. Cengizhan senenin üç ayında avlanır, geri kalan kısmında ise savasir, hüküm verir ve memleketi idare ederdi.

Cüveynî onun için dedi ki: Üç ay boyunca av turu atar, sürekle avına çıkardı. Sonra çok miktarda hayvan avlayarak geri dönerdi. Daha sonraları kendisiyle Horasan, Irak, Azerbaycan ve diğer memleketlerin hükümdarı Aîaaddin Harezmsah arasında savas meydana geldi. Cengizhan, Alaaddin'i maglup etti. Malını, mülkünü yagmaladı. Ülkesinin her tarafını istila etti. Çocuklarını esir aldı. Önceki sayfalarda da anlatıldığı gibi bütün bunları çok kısa bir zamanda basardı.

Cengizhan, hükümdar olarak hicretin 599. senesinde ortaya çıktı. Hicretin 616. senesinde Harezmsah'la savasti. Önceki sayfalarda da anlatıldığı gibi Harezmsah da hicretin 617. senesinde vefat etti. O zaman Cengizhan, karsısında engel çıkaracak bir kimseyle karsilasmaksızın

Harezmsah'm ülkesini istila etti. Cengizhan ise hicretin 624. senesinde vefat etti. Onu demir bir tabuta koyup zincirle bağladılar ve iki dağın arasına astılar.

Onun yasa kitabına gelince, bu, kalın bir yazıyla iki cilde yazılmıştı. Çok hacimli olan bu iki ciltlik eser, yanlarındaki bir deve üzerinde taşınırdı. Bazılarının anlattıklarına göre Cengizhan daga çıkar, sonra iner, tekrar çıkar, sonra iner, bu inis çıkisi defalarca tekrarlar, nihayet yorulup bayılır ve yere düşerdi. O esnada da yanındaki katibe, soyliye-ceklerini yazmasını emreder ve söylediklerini kanun olarak yazdırırdı. Eğer durum böyleyse demek ki içindeki şeytan konusur ve konuştuklarını kanun haline getirirmiş.

Cüveynî'nin anlattıklarına göre Tatarlar'dan bir kişi çok siddetli soguklarda ibadet için daga çıkarmış. Bir defasında yine daga çıkmış iken görünmezlerden bir sesin kendisine, «Biz Cengizhan'i ve çocuklarını yeryüzüne hakim kıldık» dediğini isitmisti. Mogol ihtiyarları ve âlimler^ bu sözü tasdik ederler ve doğru kabul ederlerdi.

Bundan sonraki kısımda Cüveynî, Cengizhan'm yasasından bazı maddeler aktarmıştır. Söyle ki:

«Zina eden kişi, evli olsa da olmasa da öldürülür. Aynı şekilde

homoseksüellik yapan da Öldürülür. Kasten yalan söyleyen öldürülür. Büyü yapan öldürülür. Casusluk yapan öldürülür. Çekismekte olan iki kisinin arasına giren ve bu iki kisiden birisine yardım eden öldürülür. Durgun suya iseyen öldürülür. Durgun suya dalan öldürülür. Sahibinin izni olmaksizin bir esire yemek yediren veya su içiren veya birsey giydiren öldürülür. Kaçak birini görüp de sahiplerine veya hükümete teslim etmeyen öldürülür. Bir esire yemek yediren veya yiyecek birseyi bir kimsenin önüne atan öldürülür. Çünkü yiyecegi Önüne atilmamalı, aksine bizzat eliyle ona vermelidir. Bir kimse bir baskasına yemek yedire-cekse önce kendisi o yemekten tadmalıdır. Misafir emir olsa bile, böyle yapmalıdır. Ama esire yedirmemelidir. Bir kimse yemek yer de yanında-kine yedirmezse öldürülür. Bir hayvani bogazlayan kimse o hayvan gibi bogazlanır. Hayvani bogazlamamah, aksine karnim varmalı ve içinden önce eliyle kalbini tutup çıkarmalıdır...» Bütün bu hükümler Allah'ın, kullan olan peygamberlere indirmis olduğu seriatlerine muhaliftir. Son peygamber Muhanimed b. Abdullah'a (s.a.v.) indirilen muhkem seriatı terk edip neshedilmis, baska seriatlerin hükmünce amel eden kimse kafir olduğuna göre Cengizhan'm yasalarına göre hareket eden kimse nasıl kâfir olmasın?! Bu hükümlere uyan kimse Müslümanların icmaiyla kâfir olur. Zira yüce Allah buyurmus ki: «Cahiliye devri hükmünü mü istiyorlar? Yakînen bilen bir millet için Allah'tan daha iyi hüküm veren kim vardır?» (ei-Mâide, 50).

«Hayir; Rabbine and olsun ki, aralarında çekistikleri seylerde seni hakem tayin edip, sonra senin verdigin hükmü içlerinde bir sikinti duymadan tamamen kabul etmedikçe inanmis olmazlar.» (en-Nisâ; 65).

Ulu Allah dogru söylemistir.

Tatarların adabına gelince bunlardan bazılarını söyle sıralayabiliriz:

Sultana son derece itaatkâr olunmalıdır.

Diledigini seçmesi için güzel bakire kızlar sultana sunulmalıdır. Bunlardan diledigini sarayına alır ve diledigi zaman yanma alır.

Hükümdarlara kendi adıyla hitap edilmelidir,

Bir kimse yemek yemekte olan bir toplulugun yanma giderse izin almaksizin onlarla yemek yiyebilir.

Ates ocagının ve yemek tabagının yanından direk olarak geçilniemelidir.

Tuvaletin tasinin üzerinde fazla beklenilmemelidir.

Kirleri açıkça görülmedigi sürece elbiseler yikanilmamalıdır.

Anlattigi seylerden ötürü alimlere suç isnad edilmemelidir.

Ölünün malına ilisilmemelidir.

Alaaddin el-Cüveynî, Cengizhan'm iyiliklerinin ve haberlerinin büyük bir kısmını nakletmiştir. Bu iyilikleri, kendi karakteri ve aklının icabi olarak yapmaktaydı. Her ne kadar Allah'a ortak kosuyor ve Allah'tan baskasına ibadet ediyorsa da iyi tarafları da vardı. Sayılarını ancak yaratanın bildiği miktarda çok insanı öldürmüştü. Ama savaşı ilk Önce Harezmsah baslatmisti. Çünkü Cengizhan, kendi ülkesinden bir ticaret kervanını Harezmsah'm ülkesine alıs verıs için göndermisti. Bu kervanın çok miktarda mali ve esyasi vardı. Kervan İran'a vardığında Harezmsah'm oradaki naibi onları öldürdü. Naib, Güçlükhan'm kayınpederiydi ve Tatar kervanının ellerindeki bütün mallara el koydu. Cengizhan, Harezmsah'a haber göndererek bu olayın onun bilgisi dahilinde ve rızasına uygun olarak meydana gelip gelmediğini sordu. Harezmsah böyle bir şeyden haberi olmadığını bildirince Cengizhan ona su mesajı gönderdi: «Hükümdarların tüccarları öldürdükleri görülmemistir. Çünkü tüccarlar ve kervanlar ülkeleri senlendirirler. Mamur hale getirirler. Kervanlar ve tüccarlar hükümdarlara kıymetli ve nefis hediyelerle, armaganlar ulastırırlar. Sonra kaldı ki bu ticaret kervanında bulunan insanlar senin dinindendiler. Senin naibin onları öldürdü. Eger bunu naibine sen emretmiş isen biz bunların kan bedellerini talep ederiz, yahut sen bundan haberin olmadığını söylersen o zaman naibini cezalandır. Naibine kısas tatbik et!»

Harezmsah bu mesajı Cengizhan'm elçisinin ağzından duyar duymaz ona verdiği cevap sadece adamlarına, «Sunun boynunu vurun!» demek oldu. Harezmsah isı bozmuş, tedbiri elden bırakmisti. O esnada yası da ilerlemiş, akli zayıflamisti. Oysa bir hadis-i şerifte Peygamber (s.a.v.) efendimiz söyle buyurmuşlardır:

«Sizi terk ettikleri sürece Türkleri terk edin.» Cengizhan, Harezm-sah'in bu yaptığını haber alınca onunla savaşmak üzere hazırlığa gıristi, ülkesini zaptetmeğe karar verdi. Cenâb-i Allah'in takdiri gereği yapılan savaşlar neticesinde öyle durumlar meydana geldi ki, bunlardan daha garip, daha çirkin durumlar duyulmuş değildir.

Cüveynî'nin anlattığına göre Cengizhan avda iken çiftçinin biri kendisine üç karpuz getirmisti. O esnada Cengizhan'm yanında hazinedarlardan kimse yoktu. Karısına, «Kulaklarımdaki küpeleri su adama ver» dedi. Karısının kulagında çok kıymetli nefis iki cevher vardı. Kadın cimrilik yaptı, vermek istemedi ve «Adami yarına kadar beklet» dedi. Cengizhan da karısına, «Adam bu geceyi tedirgin olarak geçirir. Acaba elime bir şey geçer mi, geçmez mi diye düşünür, belki de bundan sonra eline hiç birsey geçmeyecektir. Oysa senin bu küpelerini her kim satın alacak olursa mutlaka sana getirecektir» dedi. Karısı küpeleri çıkarıp çiftçiye verdi. Çiftçinin akli basından gitti. Oradan ayrıldı. Küpeleri tüccarın birine 1.000

dinara sattı. Kıymetini bilememisti. Tüccar da küpeleri alıp Cengizhan'a getirdi. Cengizhan da küpeleri tekrar karısına iade etti.

Hik yenin burasında C veyn  söyle bir siir nakleder:

«Bir kimse deniz ve kiraginın damlaları lezzetlidir derse, Denizi ve kiragiı  vm s olur.»

Cengizhan, bir gün pazarda dolasmakta iken bir bakkalda innap gördü. Rengini begendi. Canı  ekti. H cibine bir palislik[8] innap satın almasını emretti. Hacıbi ise çeyrek palislik innap satın aldı. Saraya döndüğünde önüne koydular. Görünce begendi. Yedi ve, «Bütün bunlar bir palise mi satın alındı?» diye sordu. H cibi de artan parayı göstererek, «Su kadar para da arttı» dedi. Cengizhan öfkelenerek su cevabi verdi: «Benim gibi para bulup da kim o bakkaldan innap satın alacak?! Hadi gidin o bakkaldan tam on palislik innap satın alın.»

Bir kisi Cengizhan'a kıymeti olmayan cam bir bardak hediye etti. Cengizhan da adamlarına dönüp «Madem ki bunu uzak bir diyardan bize sağlam olarak getirmiştir. Öyleyse kendisine 200 palis verin» dedi.

Cengizhan'a, «Burada büyük bir hazine vardır. Eger burayı kazacak olursan çok miktarda mal elde edersin» denildiğinde Cengizhan bu sözü söyleyen adama, «Elimizde bize yetecek kadar para vardır. Birakin bunu baskaları açıp yesinler. Onlar buna bizden daha muhtaçtırlar» demis ve hazineye ilismemisti.

Adamin biri Cengizhan'm ülkesinde söyle diyordu: «Ben bir hazinenin yerini biliyorum ancak yerini sadece kaana bildiririm.» Emirler ısrarla hazinenin yerini kendilerine bildirmesini istemisler ancak o, hazinenin yerini onlara bildirmemisti. Bu durumu kaana anlattıklarında kaan (Cengizhan), o adami posta atıyla hemen huzuruna getirmisti. Adam huzura girdiğinde Cengizhan ona hazinenin yerini sormus, adam da söyle demisti: «Ben sadece senin yüzünü görebilmek için bunu bir hile olarak uydurmustum.» Adamin sözünü degistirdiğini gören Cengizhan  fkelenmis ve adama, «Iste maksadım elde ettin» demis ve onu salimen kendi me  nina göndermisti. Fakat ona bir sey de vermemisti.

Insanlardan biri Cengizhan'a bir nar hediye etmis Cengizhan nari par alayip tanelerini meclisinde bulunan adamlara dagıtmis ve o nardaki taneler sayısınca da adama palis verilmesini emretmis, sonra da su siiri okumustu:

«Iste su nardaki tanelerin çokluğu ve sikisikligi kadar, Ziyaretçiler, Cengizhan'm kapisında  ogalıp siMasırlar.»

K firin biri Cengizhan'a gelip söyle demisti: «Ey Cengizhan! Rüyamda babanı gördüm. Bana dedi ki, «Ogluma söyle de Müslümanları  ld rs n.» Cengizhan, Müslümanlara biraz meyilliydi. Bu nedenle de ailesinin bu

yoldaki davranışına muhalifti. Yanına gelen kâfire, «Sen Mogolca biliyor musun?» diye sordu. Kâfir, «Hayir bilmiyorum» deyince Cengizhan, ona su cevabi verdi: «Sen yalan söylüyorsun. Çünkü babam Mogolca'dan baska bir dil bilmiyordu.» Kâfirin boynunun vurulmasını emretti. Böylece Müslümanlari o kâfirin serrinden kurtarmis oldu.

Cengizhan, yasa geregince öldürölmelerine hükmettigi üç kisiyi yakalamisti. O esnada kadının birinin aglayip yüzünü tokatlayarak oralarda dolasmakta olduğunu gördü, «Bu da kim? Yanima getirin hele!» dedi, kadini huzuruna getirdiler. Konusmaga basladi:

- Bu üç adamdan biri oglum, biri kardesim, biri de koçanıdır.
- Ey kadın, bunlardan sadece birini seç ki onu senin için serbest birakayim.
- Kocamin yerine baska bir koca gelebilir. Oglumun yerine baska bir ogul dogurabilirim. Ama kardesimin yerine baska bir kardes bulamam!

Cengizhan, onun bu sözünü begendi ve her üçünü de onun hatiri için serbest birakti.

Cengizhan, güresçileri ve kosuculari çok severdi. Yanında bunlardan çok sayıda insan vardı. Horasan'da bir güresçinin bulunduğunu kendisine söylediler. Onu Horasan'dan yanma getirtti, yanındaki güresçilerin hepsini maglup etti. Cengizhan ona ikramda bulundu, armaganlar verdi. Emirlerden birinin güzel bir kizini da ona verdi. Bu kiz bir süre onun yaninda kaldi. Ama güresçi o kizla münasebete girmedi. Bir

zaman sonra bu kiz Cengizhan'm bulunduğu Ordu sehrine geldi. Cengizhan o kizla konusup sakalasti ve, «Arab'i nasıl buldun?» diye sordu. Kiz da kocasinin kendisiyle münasebete girmedigim söyledi. Cengizhan buna sasti. Kizin kocasini yanına getirtti ve durumu ona sordu. O da söyle dedi: «Ey Kaan! Ben güresçilikle senin yaninda itibar sahibi olup yükseldim. Bu kadınla cinsî münasebete girseydim yanındaki itibarım ve mertebem düşerdi.»

Cengizhan ona, «Bunun bir zarari yok» dedi ve kizin amcasinin oglunu yanma çağirdi. O da Horasanli gibi meshur bir güresçiydi. Bunlari gürestirmek istedi. Sonra, «Siz akrabasiniz, birbirinizle güresmeniz dogru olmaz» dedi ve Horasanli güresçiye bol miktarda para verilmesini emretti.

Cengizhan, hastalanip can çekistigi esnada çocuklarına birbirlerinden ayrilmamalarını, ittifak içinde yaşamalarını vasiyet etti. Buna örnekler verdi. Önce bir ok alip ogullarından birine verdi ve kirmasını söyledi. Oglu bunu rahatlıkla kirdi. Sonra hepsine birden birer demet ok verdi. Ugrastilar, fakat kiramadilar. Onlara, «Iste sizin durumunuz da böyledir. Birlesirseniz güçlenirsiniz. Ayrilip ihtilafa düşerseniz böyle güçsüz olursunuz» dedi.

Bir kaç erkek çocuğu ve kızı vardı. Bunlardan meshur olanları sunlardır. En büyükleri Yusa, Heryol, Batu, Berke ve Türkcar. Bunlardan her birinin Cengizhan yanında bir görevi vardı. Bunların hakimiyetleri Hülagu zamanına kadar sürdü.»

Bundan sonra Cüveynî, Cengizhan'ın zamanındaki savaşları, belâ, musibet ve olayları önceki kısımlarda da, detaylı olarak anlattığımız gibi nakletmiştir. Dogrusunu Allah bilir. [9]

Sultan Melikü'l-Muazzam

İsa b. Âdil Ebu Bekir b. Eyyub. Dimask'ın meliki idi. Bu sene zilkade ayının bitiminde cuma günü vefat etti. Babasının hicri 615. senede vefat etmesi üzerine Dimask'ın bağımsız hükümdarı oldu. Secaatli, kahraman, bilgili ve faziletli bir kimseydi. Nuriye medresesinin hocası Hasirî'den Hanefî fikhini öğrendi. Tac el-Kindî'den de lügat ve nahiv dersleri aldı. Zemahserî'nin el-Mufasssal adlı eserini ezberlemisti, el-Mufasssal'ı ezberleyenlere otuz dinar ödöl verirdi. Sihah-i Cevherî'yi, İbn Düreyd'in Cemhere'sini ve Ezherî'nin Tehzib'i ile diğer kitablari kapsayan bir lügat kitabının kendisi için derlenmesini emretmisti. Ayrıca imam Ahmed b. Hanbel'in Müsned'inin tertib edilmesini de emir buyurmustu. Alimleri sever ve onlara ikramda bulunurdu. Hayra tâbi olmak için çok çaba sarfeder ve «Ben Tahavî'nin akidesi üzereyim» derdi. Vefat edeceği zaman beyaz renkli bezden baska bir kefene sarılmamasini, kendisi için lahid yapılmasını, Sahra'da defnedilmesini ve üzerine herhangi bir bina, kubbe ve benzeri bir şey yapılmamasini vasiyet etmisti. Söyle derdi: «Dimyat savaşını Allah katında kendim için bir dayanak olarak saklıyorum. Umarım ki Rabbim beni bu savaş nedeniyle bağışlar ve bana merhamet eder.» Bu savasta büyük kahramanlıklar göstermisti. Allah kendisine rahmet etsin.

Secaatli bir insandı. İlimde yüksek mertebelere ulasmisti. İlim erbabını severdi. Her cuma günü babasının türbesine gelir, orada azıcık otururdu. Sonra müezzinler ezan okuduklarında amcası Selahaddin'in türbesine gider ve cuma namazını orada kılardı. Fazla azamet sevdalisi değildi. Bazan yalnız basına bineğine binip dışarı çıkardı. Sonra kölelerinden bazıları acele pesine takilirlardı. Arkadaşlarından Muhibbüd-din b. Ebi's-Suüd el-Bagdadî onun hakkında şöyle bir şiir okumustur:

«Eğer bu güzellikler toprakta bir vali tarafından ihanete uğrayacak olursa,
Benim sana olan askım, bilesin ki günah olmayacaktır.

Seni kaybettigimden bu yana güvenilir bir dost ve arkadaş edindigimde,
Mutlaka sen benim aklımdan geçtin.»

Kendisinden sonra Dimask'a oğlu Nasir Davud b. Muazzam hükümdar oldu.

Emirler ona biatlerini sundular. [10]

Ebü'l Meâlî Es'ad B. Yahya

Ebü'l Meâlî Es'ad b. Yahya b. Musa b. Mansur b. Abdülaziz b. Ve-heb. Safîî fikhîsiydi. Buharalidir. Edebiyat sahibi, hayirli ve faziletli bir kimseydi. Manzum ve mensur eserleri vardır. Nüktedan bir kimseydi. Doksan yasını asmış iken bu sene vefat etti. Bir zamanlar Hama hükümdarı onu vezir olarak görevlendirmisti. Yüksek derecede, ince manâlar içeren siirleri vardır. İbn es-Saî onun bu siirlerden bir nebze nakletmiştir:

«Askına yemin ederim ki teselli onun aklından dahi geçmemistir.

Sen onun asktaki durumunu çok daha iyi biliyorsun.

Bir jurnalcı onun durumunu sana jurnallediginde,

Sen bunu kendi askına sor. İste bu onun mazeretini sana beyanederdir?

Yataklara düşüren ağır hastalığı, onun durumuna şahit değil mi.

Bu artık onu sorgulamana gerek bırakmaz.

Onun hastalık elbisesini yeniledin, ask esrarını açığa vurdun.

Vuslat ipini kopardın.

Hayret!. Bir esir, kurtuluş akçesini ödemek için, Canını ve malını feda ediyor.»

Su siir de ona aittir:

«Kinayıcılar seni askından ötürü çok kinadılar.

Heyhat! Teselli yeri mahserdir.

Senin gönüllerdeki yerini bilemediler.

Benim askım gibi bir ask bulmaga çabaladılar,

Ama bunu beceremediler.

Askin hem tadına, hem azabına dayanmak gerek.

Ask müptelâsi olan, her zaman kinanip azarlanır.» [11]

Ebü'l-Kasim Abdurrahman B. Muhammed

Ebü'l-Kasim Abdurrahman b. Muhammed b. Hamdan et-Tibî. Sa-im lakabıyla meşhur olmuştur. Nizamiye medresesinde kalfalık, Saka-fiye medresesinde ise müderrislik yapmıştır. Mezhebi, feraiz ve hesabi iyi bilirdi. Tenbih adlı eseri serh etmiştir. İbn es-Saî onun hakkında böyle demistir.q

Ebü'n-Necm Muhammed B. Kasim B. Hibetullah Et-Tikrîfî

Safîî fakihî idi. Ebu Kasim b. Fadlan'dan fikh dersleri aldı. Sonra Nizamiye'de kalfalık, başka medreselerde ise müderrislik yaptı. Her gün

yirmi ders alirdi. ilim tahsili ile gece gündüz Kur'an okumaktan baska bir mesguliyeti yoktu. Bir çok ilimde yüksek mertebelere ulasmisti. Mezhebi ve hilafi iyi bilirdi. Karisini bir defada üç talakla bosayan bir adamin karisinin bir talakla bosanmis olduguna fetva verirdi. Kadilku-dat Ebü'l-Kasim Abdullah b. Hasan ed-Damiganî bu yüzden ona kizdi, fakat o buna aldiris etmedi. Sonra Tikrit'e gitti. Orada ikamet etti. Bir süre sonra Bagdat'a davet edildi. Ilim tahsili ve ders vermek için Bagdat'a döndü. Kadilkudat Nasir b. Abdürrezzak onu Nizamiye'deki kalfalik görevine iade etti. O da ilimle ugrasmaga, fetva vermege, imam ve hatip tayin etmeye basladi. Nihayet bu sene vefat etti. Allah ona rahmet etsin. Ibn es-Saî onun hakkinda böyle demistir. [12]

Hicretin Altiyüzyirmibesincî Senesi

Bu sene Celaleddin Harezmsah ile Tatarlar arasinda çok siddetli savaclar cereyan etti. Onu defalarca maglup ettiler. Bu maglubiyetlerden sonra o da Tatarlari büyük bir bozguna ugratti. Onlardan sayilamayacak derecede insan öldürdü. Bu Tatarlar, Cengizhan'dan ayrilmis ve

ona âsi olmuslardi. Cengizhan, Celaleddin'e bir mektup yazarak söyle dedi: «Bunlar bizden degildirler. Biz bunlari yanimizdan uzaklastirmi-sizdir. Ama ileride karsi koyamayacagin durumlar olacaktir.»

Bu sene Sicilya tarafindan büyük bir Haçli grubu Akkâ'ya ve Sur'a gelip ordugah kurdular. Sayda sehrine baskin düzenlediler. Burayi Müslümanlari elinden aldilar ve iç kisimlara dogru ilerlediler. Kuvvetleri artti. Kibris adasinin hükümdari Enbirar da oralara gelmisti. Müslümanlar onun serrinden korktular. Yardimina basvurulacak olan zât, yüce Allah'tir.

Misir hükümdari Melik Kâmil Muhammed b. Âdil, önce Kudüs-ü Serife, sonra Nablus'a gitti. Nasir Davud b. Muazzam, amcasi Kâ-mil'den korktu. Bunun üzerine amcasi Esrefe bir mektup yazdi. O da kendisine, savasta kullanmasi için atlar gönderdi ve kardesi Kâmil'e de bir mektup yazarak yegenine karsi sefkatli davranmasini ve ona zarar vermemesini istedi. Kâmil de verdigi cevapta ona söyle dedi: «Ben Kudüs-ü Serifî, ele geçirmek isteyen Haçlilara karsi korumak üzere buraya geldim. Allah'a yemin ederim ki, ben kardesimi, ya da yegenimi kusatmak niyetinde degilim. Sen Sam'a geldikten sonra orayi sen muhafaza et, ben Misir diyarina dönerim.»

Esref ve Dimask halki, Kâmil'in dönmesi durumunda Haçlilarin Kudüs'e tamahlanacaklarindan ve oraya baskin düzenleyeceklerinden korktular. Bunun üzerine Esref, kardesi Kâmil'in yanina gitti. Onu dönmekten vaz geçirdi. Ikisi birlikte Kudüs'te ikamete devam ettiler. Allah ikisine de hayir mükâfat versin. Kudüs'ün içini, disim ve çevresini Haçlilara karsi koruyorlardi. Allah Haçlilara lanet etsin. Melik Kâmil'in yanina Islâm

ülkesinin hükümdarlarından kardesi Esref, Sihab Gazî, Salih İsmail b. Âdil, Humus valisi Esedüddin Sirkuh b. Nasirüddin ve diğerleri geldiler. Hepsi de Nasir Davud'u Dimask hükümdarlığından alıp, Dimask'i Esref Musa'ya teslim etme hususunda ittifak ettiler.

Bu sene Sadr et-Tikritî, Dimask muhtesipliğinden ve mesihatüssü-yuh görevinden azledildi. Bu iki göreve baskaları atandı.

Ebu Same dedi ki: Bu sene receb ayının basında Malikiye medresesinde mukim olan salih seyhlerden Fakih Ebü'l-Hasan Ali b. el-Merakesî vefat etti. Zeyn Halil b. Züveyza'mn vakfetmiş olduğu sofiye mezarlığının kiblesindeki mezarlığa defnedildi. Buraya defnedilen ilk kişi kendisi oldu. Yüce Allah rahmet etsin. [13]

Hicretin Altiyüzyirmialtinci Senesi

Bu sene basında Eyyubî melikleri parçalanıp ayrılığa düsmüsler, gruplara ve firkalara ayrılmışlardı. Bu melikler, Misir hükümdarı Kâmil Muhammed'in etrafında toplandılar Kâmil Muhammed, Kudüsü Serif taraflarında bulunmaktaydı. Haçlılara gelince, onlar -Allah kendilerine lanet etsin- deniz yoluyla kendilerine gelip katılanların çokluğu ve Muazzam'm vefati, ondan sonraki meliklerin ihtilafa düsmeleri nedeniyle kuvvetlenmişlerdi. Bunun üzerine Selahaddin-i Eyyubî'nin kendilerinden almış olduğu beldeleri kendilerine geri vermelerini Müslümanlardan istediler. Neticede Haçlılarla Eyyubî melikleri arasında sadece Kudüs'ün Haçlılara iade edilmesi ve geri kalan beldelerin ellerinde bırakılması sartiyla anlaşma yapıldı. Haçlılar böylece Kudüs-ü Serifi teslim aldılar. Melik Muazzam daha önceleri Kudüs-ü Serifin surlarını yıktırmıştı. Bu durum, Müslümanların çok agrına gitti. Büyük bir moral bozukluğu ve sarsıntı meydana geldi. Inna lillahi ve inna ileyhi raciun (dogrusu biz Allah'a aidiz ve ona dönücüleriz).

Sonra Melik Kâmil gelip Dimask'i kusattı. Ahaliyi sikistirdi. Nehirleri kesti. Ürünleri yağmaladı. Bu yüzden kitlik meydana geldi. Askerleri Dimask'in çevresinde ikamete devam ettiler. Nihayet Kâmil'in kardesi Selahaddin Melik Nasir Davud b. Muazzam kaleden inip yanma gitti. Davud b. Muazzam Kerek-i Sobek, Nablus, Gur ve Belka arasındaki arazilerin sahibi olarak kalacak, Dârü'l-Muazzam'ın üstadı Emir İz-zeddin Aybek de Serhat valisi olacaktı. Bundan sonra Esref ile kardesi Kâmil aralarında takas yaptılar. Esref Dimask'i aldı. Harran, Urfa, Rakka, Re'sülayn ve Suruç'u kardesine verdi. Sonra Kâmil ilerledi. Hama'yi kusatma altına aldı. Hama valisi Melik Mansur b. Takiyyüddin Ömer vefat etmiş, kendisinden sonra büyük oğlu Muzaffer Muham-medfin yerine geçmesini etmişti ki, bu da Kâmil'in damadı idi. Ancak Muzaffer Muhammed'in kardesi Selahaddin Kiliçarslan Hama'yi istilâ etmişti. Kâmil gelip burayı kusatma altına alınca müstevli Selahaddin'i kaleden indirdi ve kaleyi damadı Muzaffer

Muhammed'e teslim etti. Sonra yoluna devam etti. Kardesi Esrefle yaptigi takasta Dimask'a mukabil olarak almış olduğu yerleri gidip teslim aldı.

Dimask'taki insanlar Melik Nasir Davud'un zamanında felsefeyle mesgul olmuslardı. Öteden beri bu ilimle uğrılmasının sebebini bazı kimseler bir nevi çözüntü olarak değeriendiriyorlardı. Doğrusunu Allah bilir. Melik Esref bütün beldelerde insanların bu ilmi bırakıp yerine tefsir, hadis ve fikhla uğrılmalarını emretti.

Seyfeddin Amidî Aziziye'de müderristi. Melik Esref onu bu görevden azledince o da -ileride de anlatılacağı gibi- hicretin 631. senesinde vefat edinceye dek kendi evine kapanıp kaldı.

Bu sene Nasir Davud, Kadilkudat Semseddin b. Holî'ye Muhyiddin Yahya b. Muhammed b. Ali ez-Zekî'yi muavin olarak atadı. O da günlerce Bâbü'l-Kilâse doğusundaki eyvanda mahkeme kurup hüküm verdi. Sonra mahkemeyi kendi evine nakletti. Ibn Holî'ye ortak olmuştı. [14]

Hicretin Altiyüzyirmialtincisenesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Kâmil'in Oğlu Melik Mes'ud Atsız

Yemen hükümdarıydı. Hicretin 619. senesinde Mekke'yi ele geçir-niis ve orada adaletle hüküm sürmüş, halka güzel muamelede bulunmuş, Zeydîler'i oradan sürgün etmiş, yolları güvenli hale getirmiş, hacıların emniyetini sağlamıştı. Ancak kendi nefsine karşı haksızlık etmiş, günah işlemiş, asiri gitmişti. Kendisinde zulüm ve zorbalık da vardı. Mekke'de bu sene vefat etti ve Bâb-i Mualla mezarlığına defnedildi. [15]

Muhammed Es-Sebtî En-Neccâr

Bazıları onu abdallardan sayarlar. Ebu Sâme dedi ki: «O Dârüzzekât'in batisında ve oradan geçen caddenin sol tarafındaki mescidi kendi parasıyla yaptırmıştır.» Bu sene vefat etti ve Cebel'e defnedildi. Cenazesi cidden ihtisamlı olmuştı. Allah kendisine rahmet etsin. [16]

Ebü'l-Hasan Ali B. Salim

Ebü'l-Hasan Ali b. Salim b. Yezbek b. Muhammed b. Mukallid el-Abbadî. Hadise'li olup sairdir. Defalarca Bagdat'a gelmiş, Müstazhir'i ve diğerlerini methetmiştir. Faziletli bir sair olup çokça gazel okurdu. [17]

Ebu Yusuf Yakub B. Sabir El-Harranî

Sonraları Bagdat'a gelmiştir. Mancinikli olduğu da söylenir. Siirde üstündü. Meshur bir sairdi. Güzel manalı, latif siirleri vardı. Ibn es-Saî onun güzel bir parçasını nakletmiştir. Bütün insanlar için bir nevi bas sağlığı dileklerini sunduğu bir kasidesinde şöyle demistir:

«Baki kalmayı uman kimse için ebediyet var midir?
Allah'tan baska her sey yok olacaktır.
Topraktan yaratılan bir varlık,
Uzun süre yasasa bile yine topraga dönecektir.
Bütün mahlukatm dönecegi yer,
Babalarinin ve dedelerinin dönmüs olduklari yerdir.
Nerede Havva, nerede Adem?!
Onlar da ebedi hayati bulamadılar,
Nerede Habil, nerede Kabil?!
Bunlar birbirlerine düşman ve hasetçi idiler.
Nerede Nuh, nerede gemide onunla birlikte kurtulanlar?!
Bütün o zamanlarda yasayanlar yok olmuslardir.
Zaman onlari bir çocuk gibi ölüme teslim etti.
Uzun ömrü, Nuh'a bir yarar saglamadi... O da gitti.
Nerede Âd, nerede Ad kavminin cennet bahçeleri?
Nerede Salih ve Semud kavmi? Nerede Allah'in beytini insâ eden Ibrahim?!
O beyt ki muazzam bir ziyaretgahtir.
Kardesleri, Yusuf u çekemediler. Onu neredeyse öldüreceklerdi.
Hased eden de, hased edilen de (Yusuf da kardesleri de) vefat ettiler.
Süleyman, peygamberlikte ve hükümdarlikta söz sahibiydi.
Tipki Davud'un hüküm verisi gibi hüküm vermisti.
Bu halk kendilerine itaat ettikten sonra,
Davud'a da demir yumusatildikten sonra,
Onlar da göçüp gittiler.
Nerede Imran'm oğlu Musa, dokuz mucizesiyle birlikte?
Yoluna giderken denizi yarip gitmisti.
Meryem oğlu Isâ ki Allah'in ruhudur.
Yahudiler neredeyse onu öldüreceklerdi.
Peygamberlerin efendisi ve insanlari hak yola ileten,
Ahmed-i Mahmud da göçüp gitti.
Zürriyeti ve pâk ailesi, onlar da gittiler.
Kullar üzerlerine cenaze namazi kildilar.

Gökteki yıldızlar da bir zaman sonra saçılıp dağılacaklardır.
Hava durgunlaşacaktır.
Kayalari tutusturan dünya atesi,
Bir zaman sonra küllenecek ve sönecektir.
Sular da donacaktır.
Aynı şekilde toprak da yarin,
İnsanlara yönelecek, deprem geçirecek ve sâkinlesecektir.
İste Anasir'in anneleri sunlardır: Ates, toprak, hava, rutubet ve soguk su.
Yarin tipki bizler gibi bunlar da yok olacaktır.
Yaratiklar arasında ne baba, ne de ogul kalmayacaktır.
Azgin sakî de günlerin musibetinden kurtulamayacaktır.
Dogru yoldaki mutlu ve said kisi de kurtulamayacaktır.
Ölümler ne zaman kiliçlarını kinlerinden siyiracak olurlarsa,
Efendiler de, köleler de o kiliçlar tarafından biçileceklerdir!» [18]

Ebü'l-Fütuh Nasr B. Ali El-Bagdadî

Safîî fakihi idi. Saleb lakabini tasirdi. Safîî mezhebinin fikhini öğrendi. İlm-i hilafı istigal etti.

Siirlerinden biri sudur:

«Cismim benimle beraberdir, yalnız ruh yanınızdadır. Cisim gurbettedir, ruhsa vatandadır. İnsanlar durumuma hayret etsinler ki, Benim bir ruhsuz bedenim vardır. Bedensiz de bir ruhum vardır.» [19]

Ebü'l-Fadl Cebrail B. Mansur

Ebü'l-Fadl Cebrail b. Mansur b. Hibetullah b. Cibril b. Hasan b. Galib b. Yahya b. Musa b. Yahya b. Hasan b. Galib b. Hasan b. Amr b. Hasan b. Numan b. Mürzir. İbn Zatina el-Bagdadî adıyla bilinir. Bagdat'ta divan kâtibi idi. Önceleri Hristiyandı. Sonra Müslüman oldu. İslâmiyet'i güzelce yasadi. Çok fasih konusur, tesirli öğütler ve vaazlar verirdi. Öğütlerinden bazıları sunlardır:

«Ey hayirli vaktin, kendini Allah için her seyden arındirdigin vakittir. Baskasını bırakıp sadece O'nu düşündüğün andır. Baskalarına değil de O'na ümitle yöneldigin zamandır. Sultanin hizmetinde bulunduğun sürece zamana aldanma. Avucunu kapat, Gözünü rabbine yönelt. Çokça oruç tut. Azıcık uyu ki, güven bulasin. Rabbine sükrat ki, isin övgüye lâayik olsun.

Yolcunun azığı yola koyulmasından önce temin edilmelidir. Azığım Önceden

hazirla ki amaçladigin menzile ulasabilesin.

Ne zamana kadar gaflete devam edeceksin? Sanki sana verilen sürenin sonucundan emin gibisin? Eglence ömrü geçti. Gençlik çağı sona erdi. Rabbinin rızasına dair neler elde ettin? Oysa durumun seni tembellik ve mahrumiyet çagma getirmiştir. Artık uzun süre yasayacak durumda da değilsin.

Ruhun Allah'a boyun egmiş gibi, ama gözlerinden yas gelmiyor! Kalbin teslimiyet içinde ama nefsin kabariyor. Nefsine dünyada zahid-ligini gösteriyorsun. Aslında sen tamahkârlık yapıyorsun. Hakkin olmayan şeyi istiyorsun. Ama öte yandan vermen gerekeni vermiyorsun. Rabbinin lûtfunu istiyorsun, ama senden istenilen yardımları da esirgiyorsun. Kötülüğü emreden nefsinı kınıyorsun, ama eglencelerden ve heveslerinden geri kalmıyorsun. Uyararak gafilleri gafletten çekmeğe çalışıyorsun, ama kendin bu yoldaki payını almayıp uykuya dalıyorsun. Kendinden baskalarına hayırda bulunuyorsun, ama yoksul nefsine fayda vermiyorsun. Hakkin etrafında dolaniyorsun ama batilin içine dalmissin. Kurtulus yollarında tökezliyorsun ama ser yollarında rahatça yürüyorsun. Günahlara atiliyorsun adeta, ama öte yandan da günahkârlar için sefaatçi oluyorsun. Azıcık seyle kanaat ettiğini söylüyorsun, ama çok seyle doymuyorsun. Fani diyarı tamir ediyorsun, ama öte yandan baki diyarın harab ve binasızdır. Geçici uğrak yeri olan bir mekânı yurt ediniyorsun. Sanki sen rabbine dönmeyeceksin. Kendini murakip-siz zannediyorsun. Oysa amellerin murakıba sunuluyor. Büyük günahları isliyorsun, ama küçük günahlara karşı takvali davranıyorsun. Bağışlanmayı ümid ediyorsun. Oysa günah işlemekten asla vazgeçmiyorsun. Korkulu hallerin seni kusattığını görüyorsun. Buna rağmen eglence meydanlarında dolasıyorsun. Cahillerin yaptığını çirkin görüyorsun, ama kendin cehalet kapisinin tokmagını vuruyorsun. Artık siddetten ve alçaklıklardan uzak durmanın vakti geldi, millet, yoluna gizlice devam etti. Sen geride kaldın. Daha ne bekliyorsun?!»

Ibn es-Saî onun söyle güzel bir siirini nakletmiştir:

«Allah'a taat için gözlerinin uykusu kaçarsa,

Bu, senin için uyumaktan daha hayirlidir.

Artık onun sebeplerine tutun. Çünkü vakit geçmek üzeredir

Uyurken Kaçirmis Oldugun Firsatlari Telafi Etmeye Bak.»

Su Siir De Ona Aittir:

«Sapikliga düştükten sonra seni doğru yola ileten,

Bir Rab ibadete müstahaktır.

Ona ibadet et. Onun seni azâd ettiğini göreceksin.

Uzun süre zahidlik yaparak onun lûtfunu elde etmeye bak.»

Su siir de ona aittir:

«Haramdan uzak durup iffetli olursan, Buna karsilik sana hos ve helal seyler verilir. Kanaatkar ol, haramdan kurtulus bulursun. Azamet sahibi yüce Allah'tan lûtfu nail olursun.» [20]

Hicretin Altiyüzyirmîyedîncî Senesi

Bu sene Esref Musa b. Âdil ile Celaleddin b. Harezmsah arasında büyük bir savas meydana geldi. Bunun sebebi suydur: Celaleddin geçen sene Ahlat sehrini ele geçirmis, orayi tahrip etmis, ahalisini sehirden kovmustu. Rum meliki Alaaddin Keykubat onunla savasmis ve Esrefe de haber göndererek onu bir tek atla da olsa Celaleddin'in üzerine gitmege kiskirtmistir. Esref se Dimask askerlerinden büyük bir toplulukla harekete geçmis, yolda Cezire askerleri ve Ahlat'in kiliç artigi askerleri de kendisine katilmislar, böylece toplam olarak 5.000 savasçi teskil etmislerdir. Beraberlerinde tam heçizet ve muazzam atlar vardir. 20.000 savasçisi olan Alaaddin'le Azerbaycan'da karsilasmislar. Celaleddin karsilarinda bir saat dahi dayanamamis, geri dönmüs, hezimete ugrainistir. Bunlar hemen onu kovalamaga baslamislar, Azerbaycan'in Hü-vey seherine kadar onu takip etmislerdir. Esref, bundan sonra Ahlat seherine dönmüs, oranın tamamen yikilmis oldugunu görmüstü. Orayi tamir edip düzenleyerek Celaleddin'le barismis ve kendi payitahtina dönmüstü. Allah onun memleketinin payitahtini korusun.

Bu sene Esref, Baalbek kalesini uzun bir kusatmadan sonra Melik Emced Behramsah'm elinden aldi. Dimask'ta kardesi Salih Ismail'i vekil olarak birakti. Bir süre sonra Salih Ismail, Celaleddin el-Harez-mî'nin Ahlat'i istila edip oradaki ahalinin çogunu öldürmesi ve çok miktarda mali yagmalamasi nedeniyle Esrefin yanma gitti. Esref, Celaleddin'le karsi karsiya geldi. Ikisi büyük bir savas verdiler. Esref, onu esi görülmemis bir bozguna ugratti. Harezmlilerden de çok sayida asker öldü. Ülkede sevinç davullari çalindi. Esrefin Harezmlileri maglup ettigi duyuruldu. Çünkü Harezmliler, fethettikleri bütün beldelerin ahalisini öldürüyorlar, mallarim yagmaliyorlardir. Cenâb-i Allah onlari bozguna ugratti. Esref, bu savastan önce rüyasinda Rasûlullah (s.a.v.)'i görmüstü. Rasûlullah (s.a.v.) ona şöyle demisti:

« Ey Musa (Esref)! Sen onlari maglup edeceksin.» Esref Harezmlileri maglup ettikten sonra Ahlat'a döndü. Orayi tamir edip bozulan seyleri düzeltti.

Bu sene ve bundan önceki senede Samlilardan hiç kimse hacca gidemedi. Bir önceki senede de giden olmamisti. Bu üç sene zarfinda bir tek Samli dahi hac edememisti.

Bu sene Haçlılar, Sorka adasını ele geçirdiler. Oradaki ahalinin bir kısmını öldürdüler, diğerlerini esir aldılar. Esirleri sahile getirdiler. Müslümanları onları karşıladılar. Esir Müslümanlar, Haçlıların kendilerine yaptıklarını onlara anlattılar. [21]

Hicretin Altiyüzyirmiyedinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Zeynü'l-Ümena Ebü'l-Berekat

Ebü'l-Berekât b. Hasan b. Muhanimed b. Hasan b. Hibetullah b. Zeynü'l-Ümena b. Asâkir ed-Dimaskî es-Safîî. Amcaları Hafız Ebül-Ka-sim ile Saî'den ve baskalarından hadis dinledi. Münferid rivayetlerde bulundu. Seksenüç kûsur sene yasadı. Ahir ömründe kötürüm oldu. Dimask Camii'nin mahfelinde, Nuriye dârülhadisinde insanlara hadis okumak için otururdu. İnsanlar uzun bir süre ondan yararlandılar. Vefat ettiğinde cenaze merasimine büyük bir kalabalık istirak etti. Sofiye mezarlığında kardesi Seyh Fahreddin b. Asâkir'in mezarının yanına defnedildi. Allah rahmet etsin. [22]

Seyh Bayram El-Mardîni

Salih bir insandı. Toplumdan ayn yasardı. Uzleti severdi. Dimask Camii'nin batı tarafındaki Gazaliye zaviyesinde ikamet ederdi. Buraya ayrıca Doleî zaviyesi, Kutbünnisaburi zaviyesi, Seyh Ebu Nasr el-Makdisî zaviyesi de denilirdi. Seyh Sihabüddin Ebu Sâme böyle demistir. Vefat ettiğinde cenaze merasimine büyük bir kalabalık istirak etti. O gün cidden görölmeğe değer muazzam bir gündü. Kasyun dağının etegine defnedildi. Allah ona rahmet etsin. Lütuf ve keremiyê onu bağışlasın. [23]

Hicretin Altiyüzyîrmisekîzinci Senesi

Bu sene basında Melik Esref Musa b. Âdil Cezîre'de ikamet etmekte ve Celaledin el-Harezmi'nin, ülkesinde meydana getirdiği tahribatı onarmakla mesguldü.

Bu sene Tatarlar, Cezire ve Diyarbakır'a gelerek sağda solda fesat çıkarmışlar, her tarafı tahrip etmişler, insanları öldürmüşler, mallarını yağmalamışlar, geride kalanları âdetleri üzere esir almışlardı. Allah onları yardımından mahrum biraksın.

Bu sene Dimask Camii'nin Meshed-i Ebu Bekir kısmına bir imam tayin edildi ve orada bes vakit namaz kıldirdi.

Bu sene cem aziy el evvel ayında Seyh Takiyyüddin b. Salah es-Sehrezorî es-Safîî hastahane bitisiğindeki Medresetü'l-Cevvaniye'de ders verdi. Yine bu sene Rebia Hatun binti Eyyub (bu hatun, Sittüs-sam'm kız kardeydi) tarafından yaptırılmış olan Kasyun dağı etegin-deki Salahiye medresesinde

Nasir b. Hanbelî ders verdi.

Bu sene Melik Esref, Seyh Ali el-Harirî'yi Azeta kalesinde hapsetti.

Bu sene Misir'da, Sam'da, Halep'te yagmurlarin az yagmasi ve yerdeki sularin azalmasiyla siddetli bir kitlik meydana geldi. Tipki yüce Allah'in su ayet-i kerîmede beyan buyurdugu durum meydana geldi: «Muhakkak sizi biraz korku, biraz açlık ve mallardan, canlardan, ürünlerden biraz eksiltme ile deneriz. Sabredenlere müjdele. Onlara bir musibet geldiginde: «Biz Allah, içiniz ve elbette ona dönecegiz.» derler.» (ei-Bakara, 155-156).

İbnü'l-Esîr uzun uzadiya bir konusma yaparak özetle söyle demistir:

Tatarlar, bu sene Maverâünnehir'den bir kez daha çıkıp geldiler. Gelis sebepleri, İsmailîler'in onlara mealen söyle bir mektup yazmis olmalariydi: Mektuplarında Celaledin b. Harezmsah'in durumunun zayıfladigini, onun, çevresindeki hükümdarların tümüyle, hatta halifeyle düşmanlık içine girdigini, Esref b. Âdil tarafından iki kez bozguna ugratildigim haber veriyorlardi.

Gerçi Celaledin'de de aklının azligina delil olabilecek bazi eksik fiiller zuhur ediyordu. Kiliç adında çok sevdiği hadim bir kölesi vefat etmistî. Kölesinin ölümüne çok hüzünlenmis, emirlerine onun cenazesine yaya olarak gelmelerini emretmistî. Emirler cenaze merasimi dolayisiyla fersahlarca yolu yaya olarak katetmislerdi. Sehir halkina da cenaze merasimine hüzünlü olarak gelmelerini emretmistî. Ancak bazilari gelmekte gecikince onlari öldürmege yeltendi. Fakat bazi emirler araya girip sefaat dileyerek onlari affettirdiler. Sonra Kiliç'm defnedilmesine izin vermedi. Onu bir beze sardirarak yanında tasitiyordu. Kendisine her yemek getirildiginde, «Yemegi Kiliç'a verin!» diyordu. Adamin biri, «Ey hükümdar! Kihç öldü,» deyince, onun öldürülmesini emretti ve, adam öldürüldü. Bundan sonra kendisini aldatarak, «Kiliç yemegi yedi» diyorlardi. O da bu müjdeli habere sevinerek yeri öpüyor ve «Iste simdi hastaligi biraz iyilesti, o ölü degildir» diyordu. Aklının ve dininin azligindan ötürü kendisine bir müjde verildiginde rahatliyordu. Allah onu

kahretsin.

Tatarlar gelince onlarla mesgul oldu. Kihç'm defnedilmesini emretti. Tatarlar'in önünden, yüregi korku dolu olarak kaçti. Hangi memlekete variyorsa Tatarlar pesinden gelip ona yetisiyorlar ve ugradıkları beldeleri, yerleri tahrip ediyorlardi. Nihayet Cezire'ye vardilar. Orayi asip Sincar'a, Mardin'e ve Amid'e (Diyarbakir'a) ulastilar. Yapabildikleri kadar adam öldürüyor, mal yagmalıyor, insan esir aliyorlar ve her tarafi karistirip fesat çıkariyorlardi. Celaledin'in askerleri dagildi. Düzeni bozuldu, askerlerinin her biri bir yana dağılip gitti. Güvenden sonra korkuya, izzetten sonra

zillate, birlikten sonra tefrikaya maruz kaldılar. Kendisinden baska ilah bulunmayan ve dünya mülküne de sahip olan yüce Allah, noksanlıklardan münezze ve yücedir. Celaled-din'den haber kesildi, nereye gittiği bilinemedi. Tatarlar da çeşitli belde-lerdeki insanları öldürdüler. Esir aldılar. Karsilarına çıkacak, onları geri püskürtecek bir kimse bulamadılar. Cenâb-i Allah onların korkusunu Müslümanların kalbine bıraktı. Müslümanlar zayıflayıp gevsediler. Tatarlar çok insan öldürdüler. Öldürürlerken ellerinde bulunan bir Müslüman «Hayir Allah askina, hayir Allah askina» diyordu. Onlar da at üzerinde oynayip sarkı söylüyorlar ve o Müslümanın söylediği "Hayir Allah askina, hayir Allah askina" sözünü halka naklediyorlardı. Bu büyük bir musibet ve bela idi. Inna lillahi ve inna ileyhi raciun (dogrusu biz Allah'a aidiz ve O'na döneceğiz).

Bu sene Samlilar hacca gittiler. Hacca gidenler arasında Seyh Takiyyüddin Ebu Ömer b. Salah da vardı. Ancak müteakip senelerde savaşların çokluğu ve Müslümanların Tatarlar'dan ve Haçlılar'dan korkması nedeniyle kimse hacca gidemedi. Inna lillahi ve inna ileyhi raciun (dogrusu biz Allah'a aidiz ve O'na döneceğiz).

Bu sene Bagdat'in Sukü'1-Acem mintikasında bulunan ve İkbal es-Serabî'ye ait olan medresenin inşaatı tamamlandı. Orada ders verildi. O gün, cidden görülmeğe değer muazzam bir gündü. Bu derste bütün müderrisler ve müftüler toplanmışlardı. Avlusunda helva yapıldı. Bu helva bütün medreselere ve hankâhlara dağıtıldı. Buraya yirmibes fakih maaşlı olarak atandı. Her gün erzakları veriliyordu. Çeşitli zamanlarda helva yapılıp dağıtılıyor, zamani gelince meyveler de dağıtılıyordu. Müderrislere, kalfalara ve fakihlere bu ders gününde hü'at giydirildi. Çok güzel bir vakit geçmişti.

Allah onu gerçekleştirenlerin hayırlarını kabul buyursun.

Bu sene Esref Ebü'l-Abbas Ahmed b. Kadi Fadil, Misir hükümdarı Kâmil Muhammed'in elçisi olarak halife Müstansir Billah'm yanma gitti. Kendisine ikramda bulunuldu ve saygın bir halde memleketine döndü.

Bu sene Erbil valisi Melik Muzaffer Ebu Said Kevkerî b. Zeyneddin, ilk defa Bagdat'a geldi. Merasim kafilesi tarafından karşılandı. Halife iki kez onunla görüştü. Bu da onun için büyük bir onur sebebi oldu. Diğer ülkelerin hükümdarları onu kiskandılar ve böyle bir onura sahip olabilmek için onlar da halifenin yanma gitmek istediler. Ancak sınırlarını korumakla mesgul olduklarından ötürü böyle bir imkânı bulamadılar. Melik Muzaffer saygı ve ikram görmüş olarak memleketine döndü. [24]

Hicretin Altiyüzyirmisekizinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Yahya B. Muî B. Abdünnur

Nahivciydi. el-Fiye'nin ve diger nahiv eserlerinin sahibidir. Zeyneddin lakabim tasirdi. Kindi'den ve digerlerinden ilim tahsil etti. Sonra Misir'a gitti. Bu sene zilhicce ayinin basinda Kahire'de vefat etti. Cenaze merasimine Seyh Sihabüddin Ebu Sâme katildi. O da bu sene Misir'a gelmisti. Anlatildigina göre Melik Kâmil de Yahya b. Mutî'nin cenaze merasimine katilmisti. Yahya, Kurafe'de Safî'nin türbesine giden yolun sol tarafinda, Müzenî'nin mezarinin yakinina defhedilmistir. Allah rahmet etsin. [25]

Tabip Dahvar

Müzehhibüddin Abdürrahim b. Ali b. Hamid. Dahvar adıyla taninirdi. Dimask'taki tabiplerin üstadiydi. Sagatü'l-Atika yakininda Der-bü'1-Amid yolu üzerindeki evini tabipler için medrese olarak vakfetmisti. Bu sene safer ayinda vefat etti. Kasyun dagi etegindeki Sefh mintikasina defnedildi. Mezarinin üzerine, direkler üzerine kurulu bir kubbe yapildi. Burasi Rektiye'nin dogusundadir. Birbirine zit alti hastaliga yakalanmisti. Hastaliklarindan biri yüz ve gözde egrilik meydana getiren lakve hastaligiydi. Tabip Dahvar hicretin 565. senesinde dogdu. Alt-niisüç yasindayken bu senede vefat etti. Ibnü'1-Esir böyle demistir. [26]

Kadi Ebu Ganim B. Adîm

Salih bir seyhti. Kendini ibadet ve riyazete verenlerdendi. Ilmiyle amel eden bir insandi. Bir kimse, «Onun zamaninda ondan daha abid bir kimse yoktu» derse dogru söylemis olur. Allah kendisinden razi olsun ve onu hosnut kilsin. O, seyhlerimizdendi. Kendisinden hadis dinledik. Onu görmekten ve sözünü dinlemekten fayda elde ettik. [27]

Ebü'l-Kasim Abdülmecîd B. Acemî El-Halebî Kendisi Ve Aile Efradi Bu Sene Haleb'e Gelmislerdi.

Derin bir mürüvvete sahip, güzel bir insandi. Yumusak huylu ve lider karizmasına sahipti. Yemek yedirmeyi severdi, En çok sevdiği insan, kendisinin ekmegini yiyen ve elini öpendi. Misafirlerine güler yüzle yaklasir, onlari rahata kavusturmadan, ihtiyaçlarini gidermeden oturmazdi. Allah ona bolca rahmet etsin. Bu sene rebiyülevvel ayinin onikisinde vefat etti. [28]

Ebu İshak Ibrahim B. Abdülkerim

Ebu Ishak Ibrahim b. Abdülkerim b. Ebi's-Seadat b. Kerim. Musul-luydu. Hanefî fakihlerindendi. Kuduri'nin büyük bir kismini serhetti. Musul emiri Bedreddin Lü'lü'nün insa katipligini yapti. Sonra bu görevden istifa etti. Faziletli bir sairdi. Siirlerinden biri sudur:

«Onu askin diledigi gibi kendi haline birakin.

Ask nasil isterse, o öyle olur.

O ahde hiyanet etse de ben etmem.
Elden geldigince ona yumusak konusun.
Belki kati kalbi bana karsi yumusar.
Askimi ona karsi defalarca dile getirin.
Sözlerimi ona tekrarlayin, çünkü sözlerin çeşitli dallari ve türleri
vardir.
Sözler benim nefsimi hüznlendirdiler, gözden pay aldılar.
Onlarin kalpteki sevgileri açık degildir.
Tahammül ettikleri günde asiklara karsi
Kirpikleri andiran kinlari olan kiliçlari siyirip çektiler.» [29]

Mecd El-Behnesi

Melik Esrefin veziriydi. Ancak daha sonra Melik Esref, onu bu görevden azletti. Malina, mülküne el koydu. Mezd vefat edince Kasyun dagi eteginde yaptirmis oldugu türbesine defnedildi. Kitaplarini da oraya vakfetti. Oranın masrafini karsilamak için bol gelirli bir vakif tahsis etmistir. Yüce Allah rahmet etsin. [30]

Cemalü'd-Devle

Halil b. Züveyzan. Cemalü'd-Devle, onun lakabidir. Kasr-i Hac-cac'in reisidir. Akilli, mürüvvetli, çok sadaka veren bir kimseydi. Di-mask Camii'nin kiblesinde sofiye mezarligindaki türbesi, halen ziyaret edilen bir yerdir. Mescid-i Kalus yanindaki bu türbesine defhedilmistir. Allah rahmet etsin. [31]

Melik Emced

Emcediye medresesini vakfedendir. Bu sene vefat etmistir. Yüce Allah kendisine rahmet etsin. [32]

Behramsah B. Ferruhsah B. Sahinsah

Behramsah b. Ferruhsah b. Sahinsah b. Eyyub. Baalbek emiri idi. Esref Musa b. Âdil'in, hicrî 626. senede Dimask'a gelip oraya sahip olusuna kadar Baalbek'te emir olarak kaldi. Ancak Esref Musa, hicretin 627. senesinde Bealbek'i elinden aldi. Onu Dimask'ta babasinin evine yerlestirdi. Bu sene sevval ayinda Türk kölelerinden biri ona suikast yaparak geceleyin onu öldürdü. Behramsah, bu Türk köleyi kendisine ait gözdelerden biriyle zina yapmakla suçlamis ve hapse atmisti. Iste gecenin birinde hapisteki bu Türk köle, bir fırsatini bulup ona hücum etmis ve onu Öldürmüştü. Ancak daha sonra Türk köle de öldürülmüştü. Behramsah, Dmiask'in kuzey dogusunda

babasının türbesinin bitisigindeki türbesine defnedildi. Yüce Allah rahmet etsin. Sair ve fazil bir kimseydi. Bir siir divani vardi. Ibn es-Saî onun ince manaiar içeren yüksek derecedeki siirlerinden bazilarini nakletmis tir. Behramsah'm biyografisi Tabakatü's-Safiiyye adli eserde anlatilmistir. Ebu Sâme ise onu Ze-yil'de anlatmamistir. Onun böyle yapmasi yadirganacak bir durumdur. Ibn es-Saî onun, bân agacinin dallarim kesen bir genç hakkında irticalen söylemis oldugu su siirini nakletmistir:

«Kisrak gibi, fidan gibi genci bân agacinin ince dallarini kesisinde kinarken kim bana yardim edecek.

Onun vücut hatlari ve yüz sekli yollarda ve bahçelerde egilip büke-lerek dolasan ipi andirir.

Yumusak semailli genç, bân agacinin dallarini kesip çaldi. Hirsizin cezası ise el ve ayaginın kesilmesidir.»

Su siir de merhum Behramsâh'a aittir:

«Inilti ve anılar uykumu kaçiriyor.

Sevgilinin yazın konakladigi yer ve diyar ıssız kalmistir.

Göçenler uzaklastilar.

Gönlüm de onlari götüren develerle birlikte,

Onların gittigi yere gitmistir.

Gurbetin ve uzakligin orantisinda inliyorum.

Ziyaret edilecek yer uzaklastikça özlemim artiyor.

Onların uzak mesafeli gurbeti gibi gecelerim de uzamistir.

Nerede kaldı geçen kısa günler?

Uykusuzluk, kirpiklerime egemen oldu.

Simdi yanımda, gece de, gündüz de aynidir.

Onların gurbete gidisinden sonra uykusuzlugum çoğaldi.

Onların buradan göçüsünden sonra uyku çok azaldı.

Bana uyuyacak gözleri kim igreti olarak verir?

Gözün igreti olarak verildigini gördün mü hiç?

Gecemin aydınlık sabahi yoktur.

Askimin ve özlemimin de tökezlemesi yoktur.

Nice söyleyen var, kim dinler! Sevgilinin kabilesi gidiyor.

Göçü, savrulan toz perdeliyor.

Yasadigin halde bu diyarda duruyorsun.

Oysa asiretinin göçüp gitmesi senin için bir utançtır.»

Su beyitler de Behranisah'a aittir:

«Bu ömür daha ne kadar hüsranda geçecek?

Ben bu ömürde ne kadar gafil kaldım, ne kadar unutuldum.

Zamanimin tümünü oyunda zayi ettim.

Ey ömür! Senden sonra ikinci bir ömür yasayacak mıyım?»

Vefatından sonra adamin biri onu rüyasında görmüş ve ona, «Allah sana nasıl muamele etti?» diye sormuş, o da su cevabi vermiş:

«Dinimden ötürü hep korkuluydum.

Artık o korku benden gitti.

Nefsimin kötülüklerinden emin oldum.

Ey adam, ben öldükten sonra yaşamaya başladım.»

Allah onu affetsin ve ona rahmet etsin. [33]

Celaleddin Tekis

Bunun adinin Mahmud b. Alaaddin Harezmsah Muhammed b. Te-kis el-Harezmî olduğu da söylenir. Tahir b. Hüseyin sülalesindendirler. Tekis, Selçuklu devletini ortadan kaldıran dedeleridir. Tatarlar, Cela-leddin'in babasını mağlup etmişler ve onu ülkesinden kaçmak mecburiyetinde bırakmışlardı. O da bu yüzden bir adada ölmüştü. Sonra Cela-leddin'in pesine düşmüşler, askerlerini darmadagin etmişler, herbiri bir tarafa kaçıp gitmişti. Kendisi yalnız kalmıştı. Meyyafarikin (Silvan) taraflarında bir çiftçi ona rastlamış ve atının üzerindeki altın ve mücevherleri görünce saskına dönmüş ve ona, «Sen kimsin?» diye sormuş, Ce-laleddin de, «Ben Harezmîliler'in hükümdariyim» diye cevap vermişti. Harezmîliler o çiftçinin kardesini öldürmüşlerdi. Çiftçi, bunu belli etmeksizin onu atından indirdi ve Celaleddin'e ikramda bulundu. Cela-leddin nykuya dalınca yanındaki bir baltayla Celaleddin'i öldürdü. Üzerindeki esyaları aldı. Bu haber, Silvan hükümdari Sihabeddin Gazi b. Âdil'e ulaşınca Sihabeddin, çiftçiyi yanına çağırdı ve gasp etmiş olduğu mücevherleri, Celaleddin'in atını çiftçinin elinden aldı. Esref, «Celaled-din, bizimle Tatarların arasına bir set olarak girdi. Tıpkı bizimle Ye'cüc ve Me'cüc arasındaki set gibi» diyordu. [34]

Hicretin Altiyüzyîrmîdokuzuncu Senesi

Bu sene Dimask'ta Semsü'1-Havî ile Semseddin b. Sünnî ed-Devle adındaki iki kadi görevlerinden alındılar. Kadilkudatliga İmadüddin b. Haristanî atandı. Sonra o da hicretin 631. senesinde bu görevden azledilip yerine - ileride de anlatılacağı gibi- Semseddin b. Sünnî ed-Devle tekrar atandı.

Bu sene sevval ayinin onyedisinde halife Müstansir, veziri Müeyye-düddin Muhammed b. Muhammed b. Abdülkerim el-Kummî'yi görevden azledip tutukladı. Kardesi Hasan ile oğlu Fahreddin Ahnied b. Muhammed el-Kummî ile adamlarini da tutuklayip hapse attı. Halife, Müeyyedüddin'in yerine saray üstadi Semseddin Ebu Ezher'i vezir tayin etti. Bunun asil adi Ahmed b. Muhammed b. Nakid idi. Kendisine kıymetli hil'atler giydirdi. İnsanlar bu duruma çok sevindiler.

Bu sene bir grup Tatar, Islâm ülkesine hücum etti ve Sehrezor'a kadar ilerlediler. Halife, Erbil valisi Muzafferüddin Gökbörî b. Zeyneddin'i bunlara karsi harekete geçmege çağirdi ve kendi askerlerinden de bir kismini Muzafferüddin'in yardimına gönderdi. İki ordu birleserek Tatarlara karsi harekete geçti. Tatarlar bunlardan kaçtilar. Islâm askerleri bunlarin karsisinde bir ay kadar durdu. Sonra Muzafferüddin hastalandi ve kendi beldesi Erbil'e döndü. Tatarlar da kendi ülkelerine gittiler. [35]

Hicretin Altiyüzyirmidokuzuncu Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Hafiz Muhammed B. Abdülğanî

Hafiz Muhammed b. Abdülğanî b. Ebi Bekir el-Bagdadî Ebu Bekir b. Nokta. Faziletli bir kimseydi. Hadis nafiziydi. Kitap ravilerini ve meshur hadisçilerin biyografilerini anlatan et-Takyid adli kitabın sahibidir. Babası, Bagdat mescitlerinde yasayan, yoksul, dünya ile alakasını kesmiş, fakih bir kimseydi. Kazancını arkadaşlarına vermeyi tercih ederdi. Oğlu Hafiz Muhammed de hadis ilmiyle ilgilenerek büyüdü. Hadis dinledi. Hadis toplamak amacıyla doğu ve batıdaki bir çok beldeye seyahatlerde bulundu. Nihayet hadiste kendi akranlarının fevkine çıktı. Hicretin 579. senesinde doğan Hafiz Muhammed b. Abdülğanî, bu sene safer ayının yirmiikisinde cuma günü vefat etti. Allah ona da, babasına da rahmet etsin. [36]

Cemal Abdullah B. Hafiz Abdülğanî El-Makdisî

Faziletli, âlicenab, utangaç bir kimseydi. Çok hadis dinlemisti. Sonra hükümdarların ve dünya ehli kimselerin arasına katıldı. Halleri degisti. Salih İsmail b. Âdil'in yanında Bostan-i İbn Sükür'de vefat etti. Salih İsmail, onu kefenleyip Kasyun dağı eteklerindeki mezarlığa defnetmiş ti. [37]

Ebu Ali Hüseyin B. Ebu Bekir El-Mübarek

Ebu Ali Hüseyin b. Ebu Bekir el-Mübarek b. Ebi Abdillâh Muhammed b. Yahya b. Müslim ez-Zebidî el-Bagdadî. Hanefî mezhebine mensup, faziletli, bir çok ilme vakıf, salih bir adamdı. Feraiz ve aruz ilmini de bilirdi. Aruz vezninde güzel bir çok recezleri vardır. İbn Saî, onun bu siirlerinin her birinden iki beyit seçmiş ve bunları kendi tarihinde nakletmiş tir. [38]

Ebü'l-Feth Mes'ud B. Ismail

Ebü'l-Feth Mes'ud b. Ismail b. Ali b. Musa es-Silmasî. Fakih, edip ve sair bir kimseydi. Tasnif eserleri vardır. el-Makamat'ı ve nahve dair el-Cümel adlı eseri serhetmiştir. Güzel hutbeleri ve siirleri vardır. Yüce Allah rahmet etsin. [39]

Ebu Bekir Muhammed B. Abdülvehhab

Ebu Bekir Muhammed b. Abdülvehhab b. Abdullah el-Ensarî Fahreddin b. es-Seyrecî. Dimask'lıydı. Cerh ve ta'dil ilmiyle uğrasanlardandı. Hicretin 549. senesinde doğdu. Hadis dinledi. Hatun Sittüssam binti Eyyub'un divan müdürü idi. Hatun'un vakıflarının nazirliğim da yürüttü.

es-Sibt onun için dedi ki: «Ebu Bekir Muhammed, güvenilir, akıllı ve alçak gönüllü bir kimseydi. Oğlu Serefüddin, kısa bir süre Nasir Davud'un vezirliğini yaptı. Ebu Bekir Muhammed, bu sene kurban bayramında vefat etti. Babü's-Sagîr mezarlığına defnedildi. Yüce Allah onu affetsin ve ona rahmet etsin. [40]

Hüsam B. Gazzi

Hüsam b. Gazzî b. Yunus İmadüddin Ebül-Menakib el-Mehallî. Misirliydi. Daha sonraları Dimask'a yerleşmiştir. Faziletli, salih, fakih bir Safîî âlimi idi. Güzel konferanslar verirdi. Hoşça siirleri vardı. Ebu Sâme onun için dedi ki: «Mu'cemü'l-Kavsi'de biyografisi güzelce anlatılmıştır. Bu sene rebiyülahir ayının onunda vefat etmiş ve sofiye mezarlığına defnedilmiştir.»

es-Sibt de dedi ki: «Hüsam, Emîniye medresesinde ikamet ederdi. Kendisine verilen seyleri, -ister sultan, isterse baskaları versin- yemezdi. Bir ziyafette hazır bulunduğunda yeninin içine sakladığı şeyi çıkarıp yerdi. Kemerinde sürekli 1.000 dinar bulundururdu.» Rivayete göre kendisi şöyle demistir: «Melik Âdil bir gece bana bir boyun salı hediye edip giydirdi. Ben de huzurdan çıkıp eve giderken önümde beni kadi zannederek yürümekte olan bir adam vardı. Babü'l-Berî'de, Seyf in evinin yanına vardığımda o salı çıkarıp dürdüm ve yenimin içine soktum. Yürümeyi de yavaslatıttım. Önümdeki adam arkasına dönüp baktığında kimseyi göremedi. Sadece beni görünce, «Kadi nereye gitti?» dedi. Ben de Nuriye mahallesine taraf gittigini isaretle bildirdim ve «Herhalde evine gitti» dedim. Adam Nuriye mahallesine doğru hızla ilerlemeğe başlayınca, ben de kosarak Emîniye medresesine gittim ve ondan kurtuldum.»

İbn Saî dedi ki: «Hüsam b. Gazzî, hicretin 560. senesinde doğdu. Vefatından sonra geride çok miktarda mal bıraktı. Asabeleri o mala mirasçı oldular. Haberleri, tarihi ve insanların savaşlarını çok güzel bilirdi. Ayrıca dindar ve takvali bir kimseydi.»

Ibn Saî onun bazı siirlerini nakletmiştir. Söyle ki:

«Bana dediler ki: Asik olduğun sevgilinin yanaklarında saçlar darin ad agmiktir.

Ben derim ki: Bu, onun için bir ayıp ve utanılacak hal değildir. Yanagin kızarıklığı, anbere benzeyen benini yakmıştır. İşte o dumandan ötürü yüzü kızarmıştır.»

Su siir de Hüsâm'a aittir:

«Size olan özlemim, elbette sizin özleminizden daha azdır.

Ama bu özlemi az da olsa açıklamak gerekiyor.

Çünkü ben sizin kalbinizde yer almıyorum.

Kalbiniz beni kaybetmiştir.

Ama siz benim kalbimde sürekli bulunmaktasınız.» [41]

Ebu Abdîllah Muhammed B. Ali

Ebu Abdillâh Muhammed b. Ali b. Muhammed b. Carud el-Maranî. Safîî fakihî idi. Faziletli kimselerdendi. Erbil kadilîğine atandı. Zarîf ve sakacî bir kimseydi. Zamanın getirdiği güzelliğerdendi. İnce manalar içeren yüksek derecede siirleri vardır. Siirlerinden biri sudur:

«İhtiyarlık geldi, gençlik göçüp gitti. İnayeti, konduğu yere kondurdu.. Günahların çoktur, dikkat et, geri dön. Artık ecel yaklastı.

Rabbin dinine karşı kusurlu davranma. Uzun emel seni aldatmasın.» [42]

Ebü's-Senâ Mahmud B. Ralî

Ebü's-Senâ Mahmud b. Ralî b. Ali b. Yahya et-Taî er-Rakkî. Rakka-hydi, ama Erbil'e yerleşmişti. Orada Melik Muzafferüddin'in vezirliğini yaptı. Edip ve faziletli bir âlimdi. Siirlerinden biri sudur:

«Kisrak gibi ince ve çeviktir, çizgileri onun endami gibidir.

Dallar, onun vücudunun eğilisi gibi yumusaktır.

Mizrak, ancak onun böğrü gibidir.

Ok, ancak onun kirpiginin serpintisi gibidir.

Sarap, ancak onun parlak dişlerini andırır.

Büyü ise gözlerinde gizli olan. seydir.

Güzelliğe gelince, onun ancak tümü bunu gösterir.

Onu görenin sadece hayreti ve deliliği artar.» [43]

Nahivci Ibn Mufî Yahya

Ebu Sâme geçen senenin olaylarından bahsederken bu zatin biyografisini anlatmıştır. Bu çok doğrudur. Çünkü Ebu Sâme bu zâtın Misir'da cenaze merasiminde hazır bulunmustur. İbn Saî ise İbn Mutî'nin bu sene vefat ettiğini ifade etmiş ve Misir hükümdarı Kâmil Muham-med'in yanında gözde bir insan olduğunu, kiraat-i seb'aya dair bir manzume yazdığını, Elfaz-i Cevhere'yi nazmettiğini ve Sihah-i Cevherî'yi de nazma çevirmeye niyetlendiğini söylemiştir. [44]

Hicretin Altiyüzotuzuncu Senesi

Bu sene Mecdüddin Ebu Kasım Hibetüllah b. Mansurî, Bağdat hatipligine ve Abbasî nakibligine başladı. Kendisine kıymetli hü'atler giydirildi. Mecdüddin, faziletli bir insan olup fakirler ve sofilerle arkadaşlık ederdi. Bir süre zâbidane bir hayat yasadı. Bu göreve davet edildiğinde çabucak kabul etti. Bütün güzelliği ve parlaklığıyla dünya ona yöneldi. Türk köleler kendisine hizmet ettiler. Lüks hayat içindeki insanlara mahsus giysiler giydi. Bazı öğrencileri beraberce uzun bir kaside yazarak onu bu davranışlarından ötürü ayıpladılar. İbn Saî bu kasideyi uzun uzadıya tarihinde nakletmiştir.

Bu sene Kadi Muhyiddin Yusuf b. Seyh Cemaleddin Ebü'l-Ferec, halifenin elçisi olarak Misir hükümdarı Kâmil'in yanına gitti. Yanında halifenin onu Misir hükümdarlığına atadığına dair muazzam bir mektup vardı. Bu mektupta bir çok emirler vardı. Bu mektubu Vezir Nas-reddin Ahnied b. Nakid kaleme almıştı. İbn Saî bu mektubu da olduğu gibi tarihinde nakletmiştir.

Kâmil, Cezire'ye bağlı Amid (Diyarbakır) disında ordugah kurmuştu. Buraya sahip olusundan ötürü sevinmekteydi.

Bu sene hac dönüşünde hacılara yemek vermek amacıyla kurulan Bağdat asevinin açılışı yapıldı. Gelen hacılara harçlık, giysi ve armaganlar verildi.

Bu sene halife Müstansir'in askerleri, Emir Seyfeddin Ebü'l-Fezail İkbâl ei-Has el-Müstansirî komutasında Erbil'e ve kazalarına gittiler. Çünkü Erbil valisi Muzafferüddin Gökböri b. Zeyneddin hastalanmıştı, kendisinden sonra bu ülkeye hakim olacak kimse yoktu. Halife Müstansir'in Emir Seyfeddin İkbâl komutasındaki bu askerleri Erbil'e vardıklarında şehri kusatmışlar. Ancak şehir halkı onların şehre girmelerine mani oldu. Nihayet bu sene sevval ayının onyedisinde siddet kullanarak şehri fethettiler. Fetih müjdesi Bağdat'a gelince sevinç davulları çalındı. Ahali buna çok sevindi. Erbil valiliği, Emir Seyfeddin İkbâl'e verildi. Buna dair ferman yazıldı. Emir İkbâl de Erbil'deki resmî makamlara yeni görevlileri tayin etti. Ahaliye güzel muamelede bulundu. Sairler bu fethi övdüler. Gerçekten de övgüye değer bir fetihtir. Fatih İkbâl'i de övdüler. Bu övgülerin en güzeli şuydu:

«Ey sevval ayının onyedinci günü,

Evvelen ve ahiren sende saadet nasib oldu.

Erbil'in fethi kutlu olsun bugünde.

Yine kutlu olsun bu günde ki Ikbal, vezir olarak makamına oturdu.»

Vezir Nusayrüddin b. Alkamî de geçen yıl böyle bir günde vezir olmuştur.

Bu sene ramazan ayı basında Dimask'taki Esrefiye darülhadisinin onarımına başlandı. Burası daha önce Emir Kaymaz'ın eviydi. İçinde bir de hamam vardı, yıkıldı. Yerine darülhadis inşa edildi.

Sibt'in anlattığına göre bu sene saban ayının ortasındaki gecede Di-mask kalesinin bitişigindeki Esrefiye darülhadisinin açılışı yapılmıştır. Burada Seyh Takiyyüddin b. Salah hadis yazdırmıştır. Esref, buranın idaresi için vakıflar tesis etmiştir ve Peygamber (s.a.v.)'in ayakkabısı da buraya konulmuştur. Esref bu sene Zebidî'den Sahih-i Buharî'yi dinledi.

Aynı şekilde Sahih-i Buharî, darülhadiste ve Salahiye'de de dinlenmiştir.

Bu sene Kâmil, Amid'i (Diyarbakır) ve Hisinkeyfa'yi (Hasankeyf i) fethetti. Hasankeyf emirinin yanında 500 hür kadının yataga alındığını gördü. Bu nedenle Esref, ona çok elem verici iskencelerde bulundu.

Bu sene Mardin valisi ile Rum askerleri ve Cezire ordusu halka zulmettiler. Adam Öldürdüler, esir aldılar. Tatarların Müslümanlara yapmadıkları zulümleri bunlar yaptılar. [45]

Hicretin Altiyüzotuzuncu Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Ebü'l-Kasım Ali B. Seyh Ebu Ferec B. Cevzî

Letafetli ve Zarif bir âlimdi. Çok hadis dinledi. Bir süre vaizlik yaptı. Sonra bunu terketti. Epey fazla haber, nükte ve siir ezberlemisti. Hicretin 551. senesinde doğdu. Bu sene yetniisdokuz yasındayken vefat etti. [46]

Vezir Safiyyüddin B. Sükür

Bu sene vefat etti. İlmi ve âlimleri sevdiğinden, el-Besair adlı bir eseri tasnif ettiğinden ötürü övülmüştür. Melik Âdil ona kizmisti. Sonraları Melik Kâmil ondan memnun olmasını sağladı ve Melik Âdil onu eski görevi olan vezirlige saygın bir halde iade etti. Bu sene vefat edince Misir'daki meshur medresesine defnedildi. Anlatıldığına göre aslen Misir'in Demira kasabasımdandı. [47]

Melik Nasirüddin Mahmud

Melik Nasirüddin Mahmud b. Izzeddin Mes'ud b. Nureddin Arslan-sah b. Kutbeddin Mevdud b. İmadüddin b. Zengî b. Aksungur. Musul valisi idi. Hicretin 613. senesinde doğdu. Bedreddin Lülü onu sureten tahta geçirmisti. Nihayet kuvvetlendi. Durumu sağlamlasti. Bundan sonra

Bedreddin Lü'lü onu takip altına aldı. Cezalandırılmamak için cariyelerden, gözdelerden hiçbirisiyle cinsî ilişkiye bile girmiyordu. Yiyeceği ve içeceği kisildi. Ana tarafından dedesi ve Erbil valisi Muzafferüddin Gök-böri vefat ettiğinde Bedreddin Lü'lü onu onüç gün süreyle yemekten içmekten alıkoydu. Nihayet o da açlıktan ve susuzluktan ötürü can verdi. Allah rahmet etsin. Çok güzel sureti vardı. Yakisikliydi. Atabeg ailesinden Musul'un en son hükümdariydi. [48]

Kadi Serefüddin İsmail B. İbrahim

Hanefî âlimlerindendi. Feraize ve diğer ilimlere dair tasnif eserleri vardır. Kadi Seniseddin b. Sirazî es-Safî'nin teyzesinin oğludur. Her ikisi de Kadi İbn Zekî ile İbn Haristanî'ye vekâlet etmişlerdir. Kadi Se-refüddin, Turhaniye medresesinde ders verir ve orada ikamet ederdi. Muazzam ona, hurma nebzinin ve nar suyunun içilmesinin mubah olduğu yolunda fetva vermesi için haber gönderdiğinde bu fetvayı vermeye yanasmamış ve, «Ben bu konuda Muhammed b. Hasan'ın mezhebine tâbiyim. Ebu Hanife'nin bunu mubah kıldığına dair gelen rivayet sazdır. İbn Mes'ud'un bu konuda rivayet ettiği hadis sahih değildir. Ömer'den gelen eser de aynı şekilde sahih değildir» demisti. Muazzam da ona kızmış ve onu müderrislikten azletmiş, müderrisliği onun öğrencisi Zeyn İbn Attal'i atamisti. Kadi Serefüddin evine kapanmış ve nihayet bu sene vefat etmişti.

Ebu Sâme dedi ki: «Bu sene bir grup sultan vefat etti. Mugis b. Mu-gis b. Âdil, Aziz Osman b. Âdil ve Erbil valisi Muzafferüddin bunlardandı.» Erbil valisi, Melik Muzaffer Ebu Said Gökböri idi. [49]

Melik Muzaffer Ebu Saîd Gökböri

Melik. Muzaffer Ebu Said Gökböri b. ZeyneddinAli b. Tebüktekin. Âlicenap, efendi ve şerefli hükümdarlardandı. Güzel eserleri vardı. Kasyun dağı eteklerindeki Muzafferî Camii'ni imar etmişti. Cezire mm-tikasmdaki suyu buraya getirmeğe niyetlenmiş, ancak Muazzam onun bu istegine engel olmuş ve bu suyun kanalının Kasyun dağı eteginde bulunan Müslümanların mezarlarından geçeceğini, bunun da caiz olmayacağını gerekçe olarak göstermişti.

Melik Muzaffer, rebiyülevvel ayında mevlid merasimi düzenler ve bunun için muazzam senlikler yaptırırdı. Bununla beraber sehametli, secaatli, atak, kahraman, akıllı, alim ve âdil bir kimseydi. Allah ona rahmet etsin. Makamım âli kilsin. Seyh Ebü'l-Hattab b. Dihye, onun için mevlid-i nebeviye dair bir ciltlik eser tasnif etmiş ve bu eserine «et-Ten-vir fî Mevlidi'l-Besirü'n-Nezîr» adını vermişti. Melik Muzaffer de onu 1.000 dinarla ödüllendirmisti.

Melik Muzaffer, Salahiye devleti zamanında uzun süre hüküm sürmüş, Akkâ'yi kusatmış, bu seneye kadar güzel bir idare uygulamıstı.

es-Sibt dedi ki: «Melik Muzaffer'in mevlit kandili münasebetiyle verdiği ziyafette hazır bulunanlardan birinin anlattığına göre, kendisi bu ziyafet sofrasına 5.000 kızarmış koyun, 10.000 tavuk, 100.000 tabak kaymak, 30.000 tabak helva koydurmuştur.»

Melik Muzaffer'in mevlid ihtifallerine âlimlerin ve sofilerin önde gelenleri katılır, onlara hil'atler giydirilir, armaganlar verilirdi. Öğleden fecre kadar sofiler için semâ ayinleri düzenletir, kendisi de bizzat onlarla birlikte raksederdi. Hangi taraftan ve hangi sıfatla gelirse gelsin bütün misafirleri için yaptırdığı bir ziyafet evi vardı. Mekke'ye, Medine'ye ve diğer beldelere ibadet ve taat kabilinden olmak üzere sadakalar gönderirdi. Her sene Haçlılar'ın elinden bol miktarda Müslüman esiri kurtarırdı. Hatta anlatıldığına göre Haçlılardan 60.000 kadar Müslüman esiri kurtarmıştır. Hanımı Rabia Hatun binti Eyyub -ki onu bu hatunla evlendiren, kadesi Selahaddin'di- Akkâ kusatmasında onunla beraberken ona, «Gömleğin bes dirhem bile etmiyor, yazıklar olsun sana» demiş; o da karısına su cevabı vermişti:

«Bes dirhemlik bir gömlek giyip artanını sadaka olarak dağıtmam, kıymetli ve pahalı bir gömlek giyip de yoksulları ve düşkünüleri yarımsız bırakmamdan daha hayırlıdır!»

Mevlit ihtifali için her sene 300.000 dinar harcardı. As evine de her sene 100.000 dinarlık ödenek tahsis ederdi. Mekke'ye, Medine'ye ve Hicaz yolundaki su kaynaklarına her sene -gizlice verdiği sadakalardan ayrı olarak- 30.000 dinar tahsis ederdi. Allah rahmet etsin.

Bu sene Erbil kalesinde vefat etti. Mekke'ye götürülmesini vasiyet etmişti. Ancak bu vasiyeti yerine getirilemedi ve Meshed-i Ali'ye defnedildi. [50]

Melik Aziz B. Osman B. Âdil

Muazzam'm öz kadesidir. Banyas emiri idi. Oralardaki kalelere sahip oldu. Muazzemiye'yi yaptıran odur. Akıllı, az konuşan, kadesi Muazzam'a itaat eden bir kimseydi. Onun yanına defnedildi. Bu sene ramazan ayının onunda pazartesi günü Bostanetü'n-Naime'de vefat etti. Burası Lehya'ya bağlı bir yerdir. Allah onu affetsin ve ona rahmet etsin. [51]

Ebü'l-Mehâsin Muhammed B. Nasreddin B. Nasr

Ebü'l-Mehasin Muhammed b. Nasreddin b. Nasr b. Hüseyin b. Ali b. Muhammed Galib el-Ensarî. İbn Anîn adıyla meshur olmuştur. Sairdi.

İbn Saî dedi ki: «Aslen Kufelidir, ama Dimask'ta doğmuş ve orada büyümüştür. Orayı da bırakıp senelerce doğuda ve batıdaki beldeleri

dolasti. Cezîre'ye, Anadolu'ya, Irak'a, Horasan'a, Maveraünnehir'e Hindistan'a, Yemen'e, Hicaz'a ve Bagdat'a gitti. Bu beldelerin çoğunun ahalisini methetti. Böylece bol miktarda mal sahibi oldu. Zerafetli, sair ve şöretli bir kimseydi. Huyu güzeldi. Geçimi hostu. Dimask'a döndü ve bu sene orada vefat etti.»

Sibt'a ve digerlerine gelince onlar, Ebü'l-Mehasin'in hicrî 633. senede vefat ettigini söylemişlerdir. Hicri 631. senede vefat ettigine dair zayıf bir rivayet de vardır. Dogrusunu Allah bilir. Meshur görüse göre aslen Havran'a bağlı Zer sehrindendir. Dimask'ta Emevî Camii'nin kiblesinde ikamet etmistir. Hicivciydi. Hicve muktedirdi. Mikrâdü'l-A'râd adim verdiği bir kitap tasnif etmistir ki, bu kitabinda yaklaşık 500 beyit vardır. Dimasklûar'dan onun serrinden salim kalan kisi azdır. Sultan Selahaddin ve kardesi Âdil dahi onun serrinden kurtulamamıştır. Farz namazlari terk etmekle itham edilirdi. Dogrusunu Allah bilir. Selahad-din-i Eyyubî onu Hindistan'a sürgün etmistir. Gidip Hindistan'ın hükümdarlarini methetmiş ve böylece bol miktarda mal sahibi olmuştur. Sonra Yemen'e gitmişti. Oradaki hükümdarlardan birinin aleyhinde konuşmuş ve iftira etmiş, sonra Melik Âdil'in zamanında Dimask'a dönmüştü. Muazzam tahta geçtiginde onu vezirliğe tayin etmistir. Ancak o, halka kötü muamelede bulunmuştur. Sonra kendiliginden istifa etmiş ve Melik Muazzam da istifasını kabul etmistir. Hindistan'da iken Dimaskli-lara söyle bir siir yazmıştı:

«Güvenilir kardesi (yani beni) ne diye uzaklastirdiniz?! Oysa kendisi ne bir günah işlemiş, ne de hirsizlik yapmıştır. Eger doğru söyleyen herkes sürgün ediliyorsa, O zaman müezzini de sehrinizden sürgün edin.»

Selahaddin-i Eyyubî'yi de söyle hicvetmişti:

«Sultanimiz topaldır. Kâtibinin gözü çapaklıdır, veziri de kamburdur.

Hatip Doleî itikâfa girmiştir.

O, yumurta kabugu üzerinde siçramaktadır.

İbn Baka ise insanlari vaazlariyla aldatıyor.

Abdüllatif ise muhtesib olmuştur.

Yönetimin basmdakinin huyu bozuktur.

Askerleri resmi geçitten geçirenin hastaligi ise tuhaftır.»

Melik Âdil Seyfeddin hakkında da söyle bir hiciv yazmıştı: «Kendisinden ümitvar olduğumuz sultanimizin, Mali boldur ama harcaması kittir. Denildiği gibi o kiliçtir, ama, Harçlari ve riziklari kesiyor.»

Bir defasında Ebü'l-Mehasin, Horasan'da minber üzerinde cemaata vaaz vermekte olan Fahr-i Râzî'yi dinlemekteydi. O esnada yaralı bir kus arkadan gelip sığınmak istercesine Fahr-i Râzî'nin üzerine düştü. Orada

hazir bulunan Ebü'l-Mehasin Ibn Anin su siiri okumaga basladi:

«Bir güvercin, zamanin Süleyman'ina geldi. Kanatlarinin arasinda ölüm isiklari parliyordu, canini alacakti. Açlık onu sürükledi, nihayet titreyen bir kalb ile onun hizasına geldi.

Verkaya kim demis ki, sizin mahalliniz haremdir, Ve sen de korkulu kimseler için bir sigmaksin!» [52]

Seyh Sihabeddin Sühreverdî

Avarifu'l-Maarif adli eserin sahibi olup asil adi Ömer b. Muhammed b. Abdullah b. Muhammed b. Muhammed b. Hameveyh'tir. Hame-veyh'in asil adi Abdullah el-Bekrî el-Bagdadî'dir. Sihabeddin, lakabi olup künyesi de Ebu Hafs es-Sühreverdî idi. Bagdat'taki sofilerin seyhi olup salih insanlariin büyüklerinden ve Müslümanlariin sadâtmndan idi. Hükümdarlarla elçiler arasinda defalarca elçilik yapti. Çok büyük servete sahip oldu. Servetini fakirlere ve muhtaçlara dagitti. Bir defasinda hacca gitti. Beraberinde sayilarini ancak ulu ve yüce Allah'in bildigi kadar yoksul kimseler vardi. Mürüvvet sahibi olup darda kalanlariin yardimina kosar, iyiligi emreder, kötülüğü men eder, is elbisesi üzerindeyken insanlara vaaz verirdi. Bir defasinda vaaz kürsüsünde su beyti tekrarladi:

«Arkadaslar arasinda kendisiyle karsilikli konusabilecegin ask kardesi yoktur.

Ancak yolda, kafiide sevgilisi bulunan bir asik vardi.»

Meclisindeki dinleyicilerden bir genç kalkip ona cevaben su siiri okudu:

«Sanki her kafiide bir Yusuf vardi.

Üzüntüden ötürü saskindir.

Ve her evde de onun Yakub'u vardi.»

Gencin bu cevabi karsisinda Seyh Sihabeddin bir çiglik atip minberden indi. Kendisinden özür dilemek için gence dogru ilerledi. Ancak onu bulamadi. Yerinde, içi kan dolu bir çukur gördü. Genç onun mezkur beyti okuyusu esnasinda ayagi ile yeri çokça eselemis, bundan dolayi'cta ayaklari kanamisti.

Ibn Hallikan, Seyh Sihabeddin'in bir çok siirini nakletmis ve onu hayirla yâd edip övmüştür. Ayrica onun bu sene doksanüç yasinda iken vefat ettigini de söylemistir. Yüce Allah rahmet etsin. [53]

Üsdü'1-Gâbe Ile El-Kâmil Ff T-Tarîh Adli Eserin Musannifi İbnü'l-Esîr

Imam, Allame, Izzeddin Ebül-Hasan Ali b. Abdülkerim b. Abdülva-hid es-Seybanî el-Cezerî el-Musilî. İbnü'1-Esir adıyla taninmistir. Üs-dül-Gâbe fî

Ma'rifeti's-Sahabe ve el-Kâmil fTt-Tarih adli kitapların musannifidir. Hadiseleri anlatma bakımından bu tarih çok güzeldir. Tarihin başlangıcından işi ele almış ve hicretin 628. senesine kadarla olayları anlatmıştır. Bağdat'a Musul hükümdarlarının has adamı olarak gelirdi. Önceki sayfalarda da anlatıldığı gibi Musul hükümdarlarından bazısına vezirlik yapmıştır. Ahir ömründe saygın ve tazim gören bir kimse olarak Musul'da ikamet etti. Nihayet bu sene saban ayında yet-misbes yasındayken orada vefat etti. Allah rahmet etsin.

Kardesi Ebü's-Saadat el-Mübarek'e gelince o da Camiü'l-Usûl ve diğer bazı kitapların musannifidir. Diğer kardesi Vezir Ziyaeddin Ebü'l-Feth Nasrullah ise Kudüs fatihi Melik Efdal Ali b. Nasir'm veziri idi. Melik Efdal daha önceleri Dimask ile Ceziretü İbn Ömer'in hükümdarıydı. Rivayete göre Ceziretü İbn Ömer, Abdülaziz b. Ömer adındaki Berkaidli bir adama mensuptu. Baska bir rivayette anlatıldığına göre burası Amr b. Evs'in oğulları Evs ile Kâmil'e mensuptur. [54]

Ibn Müstevfî El-Erbilî

Mübarek b. Ahmed b. Mübarek b. Mevhud b. Ganime b. Galib Allame Serefüddin Ebü'l-Berekât el-Lahmî el-Erbilî. Hadis, esmâürrical, edebiyat ve hesap gibi birçok ilimde önderdi. Birçok tasnifatı vardı. Derin faziletlerle sahipti. el-Vefeyat adli eserinde Kadi Semseddin b. Hallikan onun biyografisini faydalı ve mufassal bir şekilde anlatmıştır. Allah hepsine rahmet etsin. [55]

Hicretin Altiyüzotuzbîrinci Senesi

Bu sene Bağdat Müstansiriye medresesinin yapımı tamamlandı. Daha Önce bunun gibi bir medrese henüz yapılmamıştı. Dört mezhebe vakfedildi. Burada her mezhepten altmışiki fakih, dört kalfa ve birer müderris ile hadis seyhi, iki kurrâ, on dinleyici, bir tip alimi ve tipla istigal eden on Müslüman Öğrenci, yetim mektebi ve herkes için ekmek, et, helva, yeterince nafaka kazani vardı. Bu sene receb ayının besinci günü olan perşembe gününde açılış yapıldı. Derslere halife Müstansir Billah bizzat geldi. Beraberinde devlet erkânı, vezirler, kadılar, fakihler, sofiler ve sairler de vardı. Bunlardan hiç biri bu törenden geri kalmadı. Tören sonrasında büyük bir sofraya kuruldu. Misafirler yemek yediler. Yemegin bir kısmı da Bağdat'ın havas ve avam takiminden olan ahalinin evlerine gönderildi. Bütün müderrislere, törende hazır bulunanlara, devlet erkânına, fakihlere ve kalfalara (asistanlara) hil'at giydirildi. Bu gün, görülmeğe değer muazzam bir gündü. Halife'nin sairleri methiyeler, yüksek manalı kasideler okudular. İbn Sâî bütün bunları tarihinde sadra sifâ verecek şekilde uzun uzadıya anlatmıştır. Bu medresede Safîilerin müderrisliğine İmam Muhyiddin Ebu

Abdillah b. Fadlan, Ha-nefilerin müderrisliğine Imam Allame* Residüddin Ebu Hafs Ömer b. Muhammed el-Ferganî, Hanbelüerin müderrisliğine îmani Alim Muhyiddin Yusuf b. Seyh Ebü'l-Ferec b. Cevzî atandı, Muhyiddin Yusuf un yerine oğlu Abdurrahman vekâleten ders verdi. Çünkü Muhyiddin'in kendisi halifenin elçisi olarak bazı hükümdarlara gönderilmisti. Bu nedenle o günde medresede hazır bulunamamisti. Malikîlerin müderrisliğine salih ve âlim bir insan olan Seyh Ebü'l-Hasan el-Magribî el-Malikî vekaleten atandı. Yerine baska bir alim atanincaya kadar bu görevi sürdürecekti. Bu medresenin kütüphanesine misli görülmemiş derecede çok güzel kitaplar vakfedildi, yöneticiliğine de Müeyyedüddin Ebu Talip Muhammed b. Alkamî atandı. Bu zat daha sonralari vezirlik yapmistir. O zaman kendisi hilafet sarayinin üstadi idi. O gün kendisine ve Vezir Nusayrüddin'e hil'at giydirildi. Sonra bu sene zilkade ayinin ondördün-de Safîilerin müderrisi azledilip yerine Kadilkudat Ebü'l-Meâlî Abdurrahman b. Mukbil atandı ve kadilik görevi de uhdesinde kaldı. Bu hadise, Muhyiddin b. Fadlan'in vefatından sonra olmustu. Bir süre kadilik görevini yürüttü. Nizamiye'de ve baska yerlerde müderrislik yaptı. Sonra azledildi. Tekrar itibari iade edildi. Son zamanlarda Müstansiriye'de ders verdi. Vefat edince yerine oğlu Ibn Mukbil atandı. Allah hepsine rahmet etsin.

Bu sene Esref, Babü's-Sagir disindaki Mescid-i Cerrah'i onardi.

Bu sene Haçlı hükümdari Enbror'm elçisi bir çok hediyelerle Melik Esrefe geldi. Hediyeler arasında tüyü, aslan tüyü gibi olan beyaz bir ayi da vardı. Anlatildigina göre bu ayi denize iner, oradan balik çıkarip yermis. Hediyeler arasında beyaz bir tavus kusu da varmis.

Bu sene Dimask'in Bakircilar çarsisi tarafındaki pasajin imareti tamamlandı. Bir kapisi Sage (Kuyumcular) çarsisi ile inci satanların dükkanlarına açıldı. Bu çarsida eski mücevherler vardı.

Bu sene Sûku's-Sage ekindeki dükkanlar yenilendi. Sûku's-Sage dogusundaki dükkanlar da yenilenip oraya iki pasaj da zamanimizda eklenmistir. Burada altın tüccarlari ve kuyumcular is yapmaya basladilar. Bu iki çarsi da güzeldir. Hepsi, onarilan Cerrah Mescidi'nin vakfidir. [56]

Hicretin Altiyüzotuzbirinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Ebü'l-Hasan Ali B. Ebî Ali

Ebü'l-Hasan Ali b. Ebî Ali b. Muhammed b. Salim es-Salebî Seyh Seyfeddin el-Amidî el-Hamevî ed-Dimaskî. Usûl-ü fikha ve fûruata dair tasnif eserleri vardır. Baska ilimlere dair eserler de tasnif etmistir. Ebkârü'l-Efkâr fil-Kelam, Dekaiku'l-Hakâik fî'l-Hikme, îhkâmül-Ahkâm fî Usûli'l-Fikh bunlardan bazilaridir. Hanbelî mezhebine mensuptu. Sonralari Safii mezhebine geçti. Usulcü mantikçi, cedelci ve hi-lafçi oldu. Ahlaki güzel,

kalbi temiz, çok ağlayan, yufka yürekli bir kimseydi. Aleyhinde bazı şeyler ileri sürüldü. Bunların doğruluğunu Allah bilir, ama biz bunların doğru olmadığı kanatindeyiz. Muazzam ve Kâmil gibi Eyyubî hükümdarları, kendisini sevmeseler de ona ikramda bulunurlardı. Muazzam onu Aziziye medresesinin hocalığına atadı. Esref basa geçince onu bu görevden azletti ve medreselerde, kimsenin tefsirden, hadisten ve fikihten başka bir ilimle mesgul olmamasını, felsefe ile uğraşanların sürgün edileceğini bildirdi. Seyh Seyfeddin de bu sene sa-fer ayında Dimask'ta vefat edinceye kadar kendi evine kapandı. Vefat edince Kasyun dağı etegindeki türbesine defnedildi.

Kadi İbn Hallikan'ın anlattığına göre Ebü'l-Hasan Seyh Seyfeddin, Bağdat'ta Ebü'l-Feth Nasr b. Fütvan b. Mina el-Hanbelî'den fikh dersleri almış, sonra Safî mezhebine geçerek İbn Fadlan'dan ve diğerlerinden de Safî fikhim öğrenmiştir. Serifin Tarikatü'l-Hilaf, Es'ad el-Mihenî'nin de Zevâid-i Tarika adlı eserlerini ezberlemiştir. Sonra Sam'a gitmiş, orada akli ilimlerle istigal etmiştir. Daha sonra Mısır'a gitmiş ve Küçük Kurafe'deki Safî medresesinde kalfalık yapmış. Zafiri Ca-mil'inde ders vermiştir. Ünü ve faziletleri her tarafa yayılmış, şöhret bulmuştur. Bazıları onu çekememişler, aleyhinde çalışmışlar, onun felsefeyle istigal ettiğini, ibadetlerini edâ etmediğini, dinî çözüntü içinde olduğunu söylemişler ve bu hususta kendilerine sahitlik etmesi içinde bir kisten talepte bulunmuşlardı. Ancak o kişi şöyle bir şiir yazmıştı:

«Yigidi kiskandılar, çünkü onun performansına ulaşamadılar. Millet ona hasım ve düşman olmuştur!»

Ebü'l-Hasan Seyfeddin Hama'ya göçtü. Daha sonra Dimask'a gitti. Aziziye medresesinde ders verdi. Sonra bu görevden de azledilince bu sene vefat edinceye dek evine kapandı. Seksen yaşındayken vefat etti. Allah affetsin ve ona rahmet etsin. [57]

Emir Rükneddîn Mengürs El-Felekî

Melik Âdû'nın kardeşi Feleküddin'in kölesidir. Önceki kısımlarda da anlatıldığı gibi Rükniye vakfının kurucusuydu. Bu zât hayırlı emirlerdendi. Her gece seher vakti camiye gelir, yalnız basına mesgul olurdu. Bes vakit namazını bu camide cemaatla eda ederdi. Az konuşur, çokça sadaka verirdi. Kasyun dağı etegindeki Rükniye medresesini inşa ettirdi. Bu medrese için çok vakıflar kurdu. Yanında bir de türbe yaptırdı. Vefat edince bu türbeye getirilip defnedildi. Yüce Allah rahmet etsin. [58]

Seyh İmam Alim Radiyyüddin

Ebu Süleyman b. Muzaffer b. Ganaim el-Cilî es-Safî. Bağdat fakih-lerinden,

müftülerindendi. Orada uzun süre talebelere ders verdi. Safiî mezhebine dair onbes ciltlik bir eseri vardır. Bu eserinde garip vecihleri ve bilinmeyen kavilleri naMetmistir. Latif ve zarif bir kimseydi. Bu sene rebiyülevvel ayının üçünde çarsamba günü Bagdat'ta vefat etti. Allah rahmet etsin. [59]

Seyh Tay El-Misrî

Bir müddet Dimask'taki zaviyesinde ikamet etti. Latif, akilli ve za-hid bir kimseydi. Büyük insanlar ziyaretine gelirlerdi. Mezkur zaviyesine defnedildi. Allah rahmet etsin. [60]

Seyh Abdullah El-Ermenî

Beldeleri dolasan, çöllerde, dağlarda ve ovalarda yaşayan, abid ve zahid kimselerdendi. Kutuplar ve abdallarla buluşurdu. Olaganüstü halleri, mükasefeleri ve mücahedeleri vardı. Çesitli yönle ve cihetlere seyahat ederdi. Baslangıçta Kur'an'ı okudu. Hanefî mezhebinin Kuddu-rî kitabını ezberledi. Sonra muamelat ve riyazatla meşgul oldu. Ahir ömründe Dimask'ta ikamete başladı. Nihayet bu sene orada vefat etti ve Kasyun dağı etegindeki mezarlığa defnedildi. Kendisinden güzel şeyler nakledilir. Bir keresinde şöyle demistir:

«Seyahatte iken bir beldeye ugradım. Şehir disındaydım. Nefsim oraya girmeyi istedi. Ben de sayet oraya girersem bir şey yemeyeceğime yemin ettim ve öylece şehire girdim. Çamasır yıkayan bir adamın yanından geçiyordum, adam göz ucuyla bana baktı. Ondan korktum ve kosarak sehirden çıktım. Pesime düştü. Yanıma geldi. Elinde yemek vardı. Bana «Ye! İste şimdi sehirden çıktın!» dedi. Kendisine, «Sen bu kadar yüksek makama ulaşmış biri olarak çarşılarda pazarlarda elbise mi yikiyorsun?!» diye sordum, o da bana su karsılığı verdi: «Basını kaldırma ve istediğin amellere de hiç bakma. Allah'a kul ol. Eger seni tuvalette çalıştıracak olsa bile yine O'nun yaptığına razı ol.» Böyle dedikten sonra bana su siiri de okudu:

«Eger bana öl denilse, "baş göz üstüne" derim. Ölüm melegine de, "ehlen ve merhaba" derim.»

Seyh Abdullah şöyle bir menkıbesini de anlatır: «Bir defasında seyahatte iken manastırdaki bir rahibe ugradım. Bana şöyle sordu: «Ey Müslüman! Sizi Allah'a yaklaştıracak en yakın yol hangisidir?» Dedim ki; «Nefse muhalefettir.» Rahip basını manastırına çevirdi. Hac zamanı Mekke'de iken bir adamın Ka'be yanında bana selam verdiğini gördüm. Kendisine, «Sen kimsin?» diye sordugumda, «Ben o rahibim!» diye cevap verdi. «Bu mertebeye nasıl ulaştın?» diye sordum. «Bana söylediğin şeyle ulaştım» diye cevap verdi.

Baska bir rivayette anlatildigina göre rahip «İslâmiyet'i kendi nefsim'e teklif ettim. Nefsim kabul etmedi. O zaman İslâmiyet'in hak oldugunu anladim. Nefsim'e muhalefet edip Müslüman oldum» diye cevap vermistir. Böylece rahip kurtulusa ermistir.

Seyh Abdullah baska bir menkibesini de şöyle anlatir:

«Bir gün Lübnan daginda dolasmaktayken Haçli eskiyalari ile karsilastim. Beni yakalayip zincire vurdular. Baglarimi siki tuttular. Yanlarinda çok sikintili hale düstüm. Gündüz olunca yeyip içtiler ve uykuya daldilar. Ben zincire bagli iken öteden Müslüman eskiyalarin gelmekte olduklarini gördüm. Haçli eskiyalari uyandirdim. Onlar da bir magaraya sigindilar ve Müslüman eskiyalardan kurtuldular. Müslümanlar gittikten sonra Haçli eskiyalar magaradan çikip bana, «Niçin böyle yaptin. Oysa onlar seni kurtarabilirlerdi?» dediler. Ben de kendilerine, «Siz bana yemek yedirdiniz. Arkadasligin icabi size hile yapmamam gerekirdi» dedim. Bana dünya mali vermeyi teklif ettiler. Kabul etmedim ve beni serbest biraktilar.»

Sibt onun hakkında söyle demistir: «Bir defasinda onu Beyt-i Mak-dis'te ziyaret ettim. Tuzlu balik yemistim. Yaninda otururken cidden çok susamaga basladim. Yaninda da içinde soguk su bulunan bir ibrik vardi. Ondan su istemege utandim. Ama kendisi elini ibrige uzatti. Yüzü kızarmisti. Ibrigi bana uzatip, "Al, daha ne zamana kadar kendini tutacaksın?!" dedi. Ben de ibrigi alip içindeki soguk sudan içtim.»

Seyh Abdullah el-Ermenî Beyt-i Makdis'ten ayrilacagi zaman oranın surlari saglam ve ayaktaydi. Orayi Sultan Selahaddin Eyyubî yaptirmisti. Surlari Melik Muazzam henüz yiktirmamisti. Arkadaslarinin yaninda durup onlarla vedalasmaga ve surlara bakmaga basladi. Sonra da «Yakin zamanda su surlarin kazmalarla yikilacagini simdiden görür gibi oluyorum!» dedi. Kendisine, «Burası Müslümanlarin kazmalariyla mi, yoksa Haçlilarin kazmalariyla mi yikilacak?» diye sorulugunda, «Hayir, Müslümanlarin kazmalariyla yikilacak!» diye cevap verdi ve dedigi gibi de oldu.

Seyh Abdullah'in bir çok güzel halleri görülmüştür. Anlatildigina göre aslen Ermeni olup Seyh Abdullah el-Yoninî vasitasiyla İslâm'a girmistir. Baska bir rivayette anlatildigina göre de aslen Rumî olup Konyalidir. Üzerine rahip kisvesini andiran bir elbise giyinmis olarak Seyh Abdullah el-Yoninî'nin yanma gelmis, Seyh Abdullah el-Yoninî ona, «Müslüman ol» dediginde, «Alemlerin rabbine teslim olup Müslüman oldum» diye cevap vermistir. Annesi, halifenin karisinin dadisi idi. Halifenin karisinin basindan garip olaylar geçmis, ama Seyh Abdullah'in sayesinde kansı bu belalardan kurtulmustu. Halife de onun kadrini bilmis, onu serbest birakmisti. [61]

Bu sene Melik Esref b. Âdil, Akabiye'deki Zincarî hanini yiktirdi. Bu handa çeşitli günahlar irtikâb ediliyor, içki içiliyor, çirkin işler yapılıyordu. Burayı yiktirdi. Yerine Câmîü't-Tevbe'yi yaptırdı. Allah bu hayrini kabul buyursun.

Bu sene Kadi Bahaeddin Yusuf b. Rafi b. Temim b. Seddad el-Halebî vefat etti. Bu zat Haleb'in reislerinden, ilim ve lider kadrosuna sahip bir aileden gelmekteydi. Tarihi, insanların savaşlarını ve diğer hususları bilirdi. Çok hadis dinlemiş ve rivayet etmiştir.

Bu sene Seyh Sihabüddin Abdüsselam b. Mutahhar b. Abdullah b. Muhammed b. Asron el-Halebî de vefat etti. Fakih, zahid ve âbid bir kimseydi. Yirmi kadar cariyesi vardı. Çok cinsel ilişkide bulunan bir ihtiyardı. Çeşitli hastalıklara müptela oldu. Bu hastalıklar onu helak etti. Bu sene Dimask'ta vefat etti ve Kasyun dağı etegindeki mezarlığa defnedildi. Kutbeddin ile Taceddin'in babasıdır.

Bu senede seyh, Imam, Âlim Sainüddin Ebu Muhammed Abdülaziz el-Cilî es-Safî de vefat etti. Bu zat Bagdat Nizamiye medresesinde ilimle mesgul olan ve fetva veren fakihlerdendi. Seyh Ebu îshak'm et-Ten-bih adlı eserini serhetmiştir. Bu sene rebiyülevvel ayında vefat etti. Yüce Allah rahmet etsin.

Bu sene seyh, Imam, âlim, hatip, edip Ebu Muhammed Ahmed b. Hamid b. Mahmud b. Hamid b. Ebi'l-Hasan b. Ebi'l-Ferec b. Miftah et-Temimî ed-Dineverî de vefat etti. Bu zat Dinever hatibi ve müftüsüydü. Safîi fakihi idi. Bagdat Nizamiye medresesinde fikh öğrendi. Sonra memleketi olan Dinever'e döndü. Çeşitli kitaplar tasnif etti. Ibn Saî onun su siirini nakletmiştir:

«Ask hadisleri bana askımı rivayet ettiler,

Bütün senetleriyle münferid yollardan, ilim ağacından naklettiler.

Nesim rüzgârının esintisi bana Devh vadisinden, gıda vadisinden Necid tepelerinden atesleri nakletti ki;

Benim askım ile üzüntü hep bir arada olacaktır.

Ben mezara bas koyuncaya kadar askımla üzüntü birbirinden ayrılmayacaklı ardir.»

ez-Zeyl adlı eserde Ebu Sâme, Avârifü'l-Mearif adlı eserin sahibi si-hab es-Sühreverdi'nin bu senede vefat ettiğini, bu zatin hicri 539. senede doğduğunu ve vefat ederken de doksan yasını asmış olduğunu ifade etmiştir. Sibt'e gelince o, Önceki kısımda da anlatıldığı gibi Seyh Sihab es-Sühreverdi'nin hicri 630. senede vefat ettiğini söylemiştir. [62]

Halep Kadilkudatı Ebü'l-Mehasin

Ebü'l-Mehasin Yusuf b. Rafi b. Temim b. Utbe b. Muhammed el-Esedî. Musulluydu. Safiî mezhebine mensuptu. Faziletli, edip, kurrâ ve hükümdarlar nezdinde itibarlı bir kimseydi. Halep'te ikamet etti ve oranın kadilighina atandı. Tasnifatı ve siirleri vardır. Bu senede vefat etti. Yüce Allah rahmet etsin. [63]

Ibn Fariz

İttihada mensup mutasavvıfların tarikatına ve sülûke dair Tâiye adlı kasideyi nazmeden zâtdır. Asil adı Ebu Hafs Ömer b. Ebî'l-Hasan Ali b. Mürsid b. Ali'dir. Aslen Hamalidir. Ama Misir'da doğup büyümüş ve orada vefat etmiştir. Babası, kadınların ve erkeklerin hisselerini ve farzlarını yazardı. Alimlerimizden ve seyhlerimizden bazıları, mezkur kasidesi nedeniyle kendisini eleştirmişlerdir. Seyhimiz Ebu Abdillâh ez-Zehebî, Mizan adlı eserinde ondan bahsetmiş ve onu yermiştir. Ibn Fariz bu sene yetmiş yasma yaklaşmış iken vefat etti. [64]

Hicretin Altiyüzotuzüçüncü Senesi

Bu sene Kâmil ile kadesi Esref, Fırat suyunu kestiler. Rum askerlerinin ülkelerinde yaptıkları tahribatı giderip etrafı onardılar. Kâmil, Urfa kalesini tahrip etti. Düneysir'in (Kızıltepe'nin) basına da büyük belalar getirdi. Musul valisi Bedreddin mektup yazarak, Rumların her biri 500 süvariye kapsayan 100 askeri birlikte bu tarafa gelmekte oldukları haberini verdi. Bunun üzerine Kâmil ile Esref hemen Dimask'a döndüler. Rum askerleri de Cezîre'deki beldelerine gittiler ve kusatmayı yeniden başlattılar. Tatarlar da bu sene ülkelerine geri geldiler. Doğrusunu

Allah bilir.

Bu senede vefat eden meshur şahsiyetler arasında Sair İbn Anîn de vardı. Ancak onun biyografisi, hicretin 630. senesi olayları anlatılırken verilmistir. [65]

Sair Hacıî

Meshur divanın sahibidir. Asil adı İsa b. Sencer b. Behram b. Cibril b. Humartekin b. Tastekin'dir. Erbilli olup meshur bir sairdir. İbn Halli-kan onun biyografisini anlatmış ve bir çok siirini nakletmiştir. Hacıî ile dost oldukları ve Hacıî'nin, gurbet nedeniyle özlem duyduğu kadesi Ziyaeddin İsa'ya şu siiri yazıp gönderdiğini bildirmiştir:

«Allah biliyor ki ayrılışın, beni son nefesi verecek hale getirmiştir.

Ey emel ve arzusun kendisini bana yaklaştırdığı dost!

Bana mektubunu gönder ve içine taziyet dileğini koy.

Belki mektubun bana ulaşmadan önce özlemimden ötürü ölürüm.»

Bir ben hakkında da söyle bir siir yazdığını Ibn Hallikan nakletmiştir:

«O, ince belli, güzel endamlıdır, saç simsiyahtır, alni bembeyazdır.

Mahlukat onun saç nedeniyle karanlığa, alni nedeniyle de aydınlığa girdi.

Yanagmdaki beni yadırgamayın,

O ben, siyah noktanın öz kardesidir.» [66]

İbn Dihye

Ebül-Hattab Ömer b. Hasan b. Ali b. Muhammed b. Ferec b. Halef b. Komes b. Mizlal b. Bilal b. Bedir b. Ahmed b. Dihye b. Halife el-Kelbî. Hadis hafızıydı. Misir diyarında hadis alanında büyük âlimlerdendi. Misir'daki Kâmiye Darülhadi'sinin ilk seyhliğini yapmıştır.

Sibt dedi ki: İbn Dihye de Müslümanları ayıplamakta ve aleyhlerinde konuşmakta tıpkı İbn Anîn gibiydi. Fazla konuşurdu. Bu nedenle insanlar ondan hadis rivayet etmeyi bıraktılar ve onu yalanladılar. Kâmil ona iltifat ederdi, ama durumu açığa çıkınca dârülhadis seyhliğinden onu azletti ve onu tahkir etti. İbn Dihye, bu sene rebiyülevvel ayında Kahire'de vefat etti ve Misir'daki Kurafe'ye defnedildi.

Seyh Sihabeddin Ebu Sâme için dedi ki: «Seyh Sehavî, İbn Dihye hakkında güzel beyitler söylemiştir.» İbn Hallikan, İbn Dihye'nin nesebini anlattıktan sonra onun el yazısından bazı hadisleri görüp naklettığını belirtmiştir. İbn Dihye'nin annesi, Emetü'r-Rahman binti Ebi Abdillâh b. Bessam Musa b. Abdillâh b. Hüseyin b. Cafer b. Ali b. Muhammed b. Ali b. Musa b. Cafer b. Muhammed b. Ali b. Hüseyin b. Ali b. Ebî Talib'dir. Bu nedenledir ki İbn Dihye, mektup yazarken imza yerinde «iki nesepli İbn Dihye b. Hasan ve Hüseyin» diye yazardı.

İbn Hallikan dedi ki: «İbn Dihye meshur, faziletli, ilmi sağlam hadisi iyi bilen, hadise dair bilgilerden haberdar olan bir alimdi. Nahiv' lügat, Arapların tarihi, savaşları ve siirleri hakkında epeyi bilgi sahibiydi. Magrib diyarında ilim tahsil etti. Sonra Sam'a, oradan da Irak'a gitti. Daha sonra hicretin 604. senesinde Erbil'e geldi. Erbil valisi Muazzam Muzafferüddin b. Zeyneddin'in mevlid-i nebeviye itina gösterdiğini gördü. Onun için et-Tenvir fî Mevlidi's-Siraci'l-Münir adlı kitabı yazdı ve bu kitabını bizzat ona okudu. O da kendisine 1.000 dinar ödül verdi.» İbn Dihye'nin kendisi demis ki: «Biz bu mevlidimizi hicretin 626. senesinde altı mecliste Melik Muazzam'a dinlettik.» Ben bu kitap üzerinde durdum ve bu kitaptaki bazı güzel ve faydalı bilgileri yazıp naklettim.

İbn Hallikan, «İbn Dihye, hicretin 544. senesinde vefat ettiğini zikretmiştir. Hicretin 549. veya kirkaltıncı senesinde vefat ettiğine dair muhtelif rivayetler de vardır. Ama doğrusu şu ki; bu senede vefat etmiştir. Kardesi

Ebu Amr Osman, onun vefatından sonra Misir'daki Kâmilî-ye dârülhadisinde hocalık yapmıştır. Kardesi de ondan bir sene sonra vefat etmiştir. Ibn Dihye hakkında insanlar çeşitli görüşler ileri sürmüşler, onu eleştirmişler, aksam namazının kısaltılmasına dair bir hadis uydurduğunu iddia etmişlerdir. Ben, bu hadisin senedini görmek isterim ki, senette adı geçen adamlar kimlerdir ve durumları nicedir? Ancak Ibn Münzir ile diğerlerinin anlattıkları gibi bütün âlimler, aksam namazının kısaltılamayacağı hususunda icmâ etmişlerdir. Noksanlıklardan münezze olan yüce Allah, Ibn Dihye'yi de, bizi de lütuf ve kere-miyle affetsin. [67]

Hicretin Altiyüzotuzdördüncü Senesi

Bu sene Tatarlar, Erbil sehrini mancınıklarla kusatma altına aldılar. Sehrin surlarım deldiler. Nihayet siddet kullanarak Erbû'i fethettiler. Ahaliyi öldürdüler. Kadınları ve çocukları esir aldılar. Erbil kalesi bir müddet Tatarlara karşı direndi. İçeride halifenin atadığı naib vardı. Kis mevsimi gelince Tatarlar kusatmayı bırakıp ülkelerine döndüler. Baska bir rivayette anlatıldığına göre de halife, Tatarların üzerine asker sevk etmiş bu yüzden Tatarlar bozguna uğrayıp geri dönmüşlerdir.

Bu sene Hasankeyf emiri Salih Eyyub b. Kâmil, Celaledin'in ordusundan arta kalan Harezmlileri istihdam etti. Böylece Salih Eyyub'un kuvveti arttı, morali düzeldi.

Bu sene Esref Musa b. Âdil, kendisi için kuvvet olması ve kardesiyle birlikte Fırat'ı geçtiğinde bineklere rahatça yem temin edebilmesi için kardesi Kâmû'den Rakka'ya istedi. Emir Feleküddin b. Mesirî'yi bu amaçla elçi olarak Kâmil'e gönderdi. Kâmil de ona, «Enievîlerin memleketi olan Dimask'a salıp olması ona yetmiyor mu?!» diyerek, ters cevaplar verdi, sert ifadeler kullandı ve şöyle dedi:

«Esref, hükümdarlığı ne yapacak? Sarkicılarla isret meclisinde bulunması, onların sanatını öğrenmesi ona yeter!»

Onun bu cevabı üzerine Esref öfkelenmiş ve aralarında soğukluk meydana geldi. Esref, Hama'ya, Haleb'e ve sark beldelerine haber saldı. Elçiler gönderdi. Buraların hükümdarlarıyla kardesi Kâmil'e karşı ittifak kurdu. Eger ömrü olsaydı, Kâmû'nin tahtını yıkacaktı. Çünkü diğer hükümdarlar, cömertliği ve yigittliği nedeniyle Esrefe meyletmişler, cimriligi nedeniyle de Kâmil'e karşı cephe almışlardı. Ancak müteakip sene başında ölüm, Melik Esrefi yakaladı. Yüce Allah ona rahmet etsin. [68]

Hicretin Altiyüzotuzdördüncü Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Melik Aziz Zahir

Halep valisi idi. Asıl adı Muhammed b. Sultan Melik Zahir Giya-seddin Gazi

Ibn Melik Nasir Selahaddin'dir. Malum olduğu üzere Sela-haddin de Kudüs-ü Serifin fatihiydi. Melik Aziz Zahir ile babası ve oğlu Nasir, Nasir'm zamanından beri Halep hükümdarlarının adamlarıydılar. Melik Aziz Zahir'in annesi Hatun, Melik Adil Ebu Bekir b. Eyyub'un kızıdır. Melik Aziz, güzel suretli, âlicenab ve iffetli bir kimseydi. Bu senede yirmidört yasındayken vefat etti. Devletini tavasî[69] Sihabeddin idare ediyordu. Tavasî Sihabeddin de onun emirlerindendi. Allah rahmet etsin.

Melik Aziz'in vefatından sonra yerine oğlu Nasir Selahaddin Yusuf geçti. Dogrusunu noksanlıklardan münezze olan yüce Allah daha iyi bilir. [70]

Anadolu Hükümdarı Keykubat

Keykubat Melik Alaaddin. Hükümdarların büyüklerinden olup idaresi çok güzeldi. Melik Âdil kızını onunla evlendirdi. Melik Âdû'in kızından çocukları doğdu. Bir zamanlar Cezire ülkesini istilâ etti. Buraların bir çok yerini Kâmil Muhammed'in elinden aldı. Esref Musa ile birlikte Harezmîleri bozguna uğrattı, Allah ikisine de rahmet etsin., [71]

Nasih el-Hanbeli

Bu sene muharrem ayının üçünde Seyh Nasihuddün Abdurrah-man b. Necm b. Abdülvehhab b. Seyh Ebû'l-Ferec es-Sirazî vefat etti. Bu aile Sa'd b. Ubâde'nin soyundan geliyordu. Allah ondan razı olsun.

Nasih, hicretin 554. senesinde doğdu. Kur'an okudu. Hadis dinledi. Bazan vaaz verirdi. Önceki kısımlarda da anlattığımız gibi Nasih, Seyh Hafız Abdülganî'nin sağlığında vaizlik yapmıştır. Kendisi için inşa edilen Cebel'deki Salihîye medresesinde ders vermiştir. Tasnif eserleri vardır. İbn Mina el-Bagdadî'den ilim tahsil etmiştir. Faziletli ve salih bir insandı. Bu sene Salihîye'de vefat etti ve oraya defnedildi. Allah rahmet etsin. [72]

Kemal B. Muhacir

Tacirdi, çokça sadaka verir, insanlara ihsanda bulunurdu. Bu sene cemaziyelevvel ayında Dimask'ta ani bir ölümle vefat etti ve Kasyun mezarlığına defnedildi. Esref, onun mallarına el koydu. Terekesi, yaklaşık 300.000 dinardı. Bu tereke içinde bir de 100 tanelik inci bir tesbihi vardı. Bu incilerden her biri güvercin yumurtası iriliğindeydi. [73]

Seyh Hafız Ebu Amir Osman B. Dihye

Hafız Ebû'l-Hattab b. Dihye'nin kardeşidir. Kardeşinin azledilmesi zamanında kendisi Kâmilîye Darülhadi'si'ne atandı. Bu görevini bu sene vefat edinceye kadar sürdürdü. Hadis ilminde esi az bulunur alimlerden idi.

Yüce Allah rahmet etsin. [74]

Kadi Abdurrahman Tîkrîfî

Kerek'te hakimlik yapmıştır. Zebedanî medresesinde ders vermştir. Bu medresenin vakıflarına el konulduğunda kendisi önce Kudüs'e, sonra Dimask'a gitti. Dimask'ta Kadi vekilligi yaptı. Faziletli, nezih, iffetli, dindar bir kimseydi. Yüce Allah ona rahmet etsin ve ondan hosnud olsun. [75]

Hicretin Altiyüzotuzbesinci Senesi

Bu sene Esref, sonra da kardesi Kâmil vefat etti. Esref Musa b. Adil; Esrefîye dârülhadisini, Tevbe Camii'ni ve Cerrah Camii'ni yaptırmıstı. Bu sene muharrem ayının dördünde persembegünü Mansure kalesinde vefat etti ve Kûlase'nin kuzeyindeki türbesinin tamamlanısına kadar Mansure kalesinde kaldı. Sonra bu türbeye götürölüp defnedildi. Türbesine götürölüsü, cemaziyelevvel ayında olmustu. Hastalığı, geçen

sene receb ayında başlamıstı. Kendisine çeşitli ilaçlar verildi. Nihayet cerrahlar, basından kemik parçalarını çıkarırlarken o, Aziz ve Celil olan Allah'ı tesbih ediyordu. Sene sonu gelince hastalığı fazlaladı. Asiri bir ishale yakalandı. Kuvveti azaldı. Artık Aziz ve Celil olan Allah'ın huzuruna varmaga hazırlandı. Bu nedenle 200 köle ve cariye azâd etti. Dârü's-Saade denilen Ferruhsah'm külliyesini, Neyrep'teki bahçesini iki oğluna vakfetti. Bol miktarda mal ve parayı sadaka olarak dağıttı. Salih alimlerden ve yoksullardan elde ettiğı elbiselerle kendisi için bir kefen hazırlattı. Merhum Esref Musa; sehametli, secaaıtlı, âlicenab bir kimseydi. İlim ehline, özellikle hadisçilere çok cömert davranırdı. Salıhiye medresesinde sakin olanlara da ihsanda bulunurdu. Onlar için Sefh'de, Safnler için de şehirde dârülhadis yaptırdı ve bu dârülhadise Nizam İbn Ebil-Hadid et-Tacir'in yanında bulunan ve sürekli elde etmeyi hırsıla istediğı Peygamber (s.a.v.)'in ayakkabisini koydu. Nizam bu ayakkabıyı kimselere vermek istemiyordu. Esref hiç değilse bu ayakkabının bir parçasını ondan almaya niyetlendi. Sonra tümünün kaybolmasından korktuğu için bundan vazgeçti. Cenâb-i Allah da İbn Ebi'l-Ha-did'in Dimask'ta vefatını mukadder kıldı. İbn Ebi'l-Hadid Dimask'ta vefat edince bu ayakkabıların Melik Esrefe verilmesini vasiyet etti. Esref de bu ayakkabıları alıp dârülhadise koydu. Oraya çok kıymetli nefis kitaplar getirtti. Akabiye'deki Tevbe Camii'ni yaptırdı. Bu caminin yeri daha önceleri Zincari'ye ait bir handi ki, burada çok çeşitli çirkinlikler, kötölükler irtikâb ediliyordu. Esref Musa, Kasb Camii'ni, Cerrah Camii'ni, Dârüssaade Camii'ni yaptırmıstı. Hicretin 576. senesinde dogmus, Emir Fahreddin Osman ez-Zincari'nin gözetiminde Kudüs-ü Serifte büyüümüstü. Babası onu çok severdi. Kardesi Muazzam da Emir Fahreddin'i çok severdi. Sonra babası, Emir Fahreddin'i Cezire'ye bağılı Urfa ve Harran gibi

sehirlerde vali olarak görevlendirdi. Daha sonralari Ahlat'a sahip oldugunda memleketi genisledi.

Melik Esref Musa çok iffetli, idaresi çok güzel, kalbi temiz bir kimseydi. Kadınlarından ve cariyelerinden baska kadınlari tanimazdi. Bununla birlikte sarap içmeye düskündü. Bu da onun için çok tuhaf bir durumdur.

Sibt, onun söyle dedigini nakletmistir:

«Bir gün Ahlat'ta sarayin balkonunda oturmakta iken hizmetçi içeri geldi ve «Kapıda içeri girmek için izin isteyen bir kadın var» dedi. İzin verildi, kadın içeri girdi. Çok güzel suretliydi. Onun kadar güzel bir kadın görmemistim. Sonra onun benden önceki Ahlat melikinın kızı olduğunu anladım. Kadın, hacibimin onun köyünü istila ettigini, kendisinin kiralık bir eve muhtaç olduğunu, geçimini kadınlar için nakis isleyerek sagladigini söyledi. El konulmuş olan köyünün iadesini ve barınacak bir evin de kendisine verilmesini emrettim. İçeri girdiginde kendisi için ayaga kalktim, önümde oturttum. Yüzü açıldığında yüzünü örtmesini emrettim. Yanında ihtiyar bir kadın vardı. İsi görölünce kendisine, «Hadi yüce Allah'ın adıyla kalk git» dedim. Yanındaki yasli kadın, «Ey hükümdar! Bu kadın bu gece sana hizmet etme sansına ermek için buraya geldi» deyince ben, «Allah'a siginirim; böyle bir sey asla olamaz» dedim ve o anda kızimin da böyle bir duruma düşebilecegi zihnimden geçti. Kadın kalkti, Ermenice, «Sen nasıl beni muhafaza ettinse, Allah da seni öyle muhafaza etsin» diye duâ etti. Kendisine, «Her ne ihtiyacin olursa bana bildir, ihtiyacini karsilarım» dedim. Bana dua ederek yanımdan çıkıp gitti. Nefsim bana, «Helâl dairesinde haramdan kurtulus vardır. Bu kadınla evlen» dedi. Ben de, «Hayir, vallahi bu asla olamaz. Hani nerede kaldı haya, nerede kaldı âlicenablık, nerede kaldı mürüvvet?!» dedim.»

Yine Esref Musa'nın kendisi anlatıyor:

«Kölelerimden biri öldü. Geride çok yakisikli genç bir oğlu kaldı. Onun kadar tatli, onun kadar güzel bir genç görmemistim. Onu sevdim. Yakınima aldım. İsin gerçek mahiyetini bilmeyenler beni bu yüzden itham ettiler. Derken günün birinde bir adama saldırdı ve adami öldürdü. Maktulün velileri sikâyetçi oldular. Ben de, «Bunun adaminizi öldürdüğünü ispatlayın. O zaman gereken cezayı verelim» dedim. İspatladılar. Kölelerim onu savundular ve maktulün velilerine on diyet ödemeyi teklif ederek, onlari razı etmek istediler, ama veliler kabul etmediler. Yolda karsıma geçtiler ve, «İste adaminin katil olduğunu ispatladık» dediler. Ben de, «Öyleyse onu alıp götürün» dedim. Alıp götürdüler ve onu öldürdüler. Eger onun kurtulusu için bütün mülkümü benden istemis olsalardı, mülkümün hepsini onlara verirdim. Ama seriatına kendi nefsimin payini katarak karsi koymaktan da Allah'tan utandım.» Allah, Melik Esref Musa'ya rahmet etsin

ve onu bagislasin.

Melik Esref Musa, hicretin 626. senesinde Dimask'i ele geçirince münadî, fakihlerin, tefsir, hadis ve fikihtan baska bir ilimle mesgul olmamalarim ilan etti. Mantik ve felsefe ile mesgul olanlarin sehirden sürgün edileceklerini bildirdi. O zaman Dimask sehri son derece güvenli ve adaletin uygulandigi bir yer olup çok sadaka verilir ve hayir islenirdi. Dimask kalesinin kapilari ramazan gecelerinde hiç kapanmazdi. Helva tabaklari kaleden camiye, hankâhlara ve hanlara götürülür, Salihye medresesindeki fakihlere, salihlere, yoksullara, reislere, kisaca herkese dagitilirdi. Melik Esref, ekseriya kendisinin onarip yemledigi ve süsledigi kaledeki Ebu Derdâ Mescidi'nde otururdu. Ugurlu bir adamdi. Hiçbir zaman bayragi yere düşürmedi. Bagdat'ta bulunan Zebidî'yi Di-mask'a davet etti. Kendisi ve insanlar ondan Sahih-i Buharî'yi ve diger eserleri dinledi. Hadise ve hadisçilere meyilliydi. Vefat etmesinden sonra bazilari onu rüyalarinda yesil elbise giyinmis, salihler topluluguyla

uçmakta iken görmüsler ve ona, «Bu ne haldir? Sen dünyada iken sarap içerdin?!» diye sorduklarinda su cevabi vermistir: «O bahsettiginiz suç u isleyen bedenim yaninizdadir (dünyadadir), bu ruhum ise kendilerini sevdigim bu insanlarla ahirette, iste gördüğünüz gibi beraberdir.» Dogru söylemisti. Allah rahmet etsin. Zira Rasûlullah (s.a.v.) de bir hadis-i seriflerinde, «Kisi sevdigiyle beraberdir» buyurmustur.

Kendisinden sonra yönetime kardesi Salih Ismail'in geçmesini vasiyet etmistti. Vefat edince kardesi Salih Ismail hükümdarlik debdebesi üe sehird e dolasmis, insanlar onun önu sira yürümüslerdi. Yani basinda Humus valisi Izzeddin Aybek el-Muazzamî yürüyor ve semsiyeyi basinin üzerinde tutuyordu. Sonra Salih Ismail, Kâmile beraber olduklari söylenen bazi Diniaskhlarm mallarina el koydu. Bunlar arasinda âlim Teasif ile Ibn Mezher'in çocuklari da vardi. Bunlari Busra'da hapse atti. Azaz kalesindeki Harirî'yi serbest birakti. Yalniz Dimask'a girmemesini sart kostu.

Sonra Kâmil Misir'dan geldi. Kerek, Nablus ve Kudüs valisi Nasir Davud da onun askerlerine katildi. Bunlar Dimask'i siddetli bir muhasara altina aldilar. Ancak Salih Ismail, sehri tahkim etmis, gerekli koruma tedbirlerini almis, sulan da kesmistti. Kâmil, Beredî suyunu Sev-ra'ya birakti. Akabiye'yi ve Haccac kasrini yakti. Bu yüzden birçok insan yoksul düstü, bir kısmi da yandi. Uzun süren olaylar cereyan etti. Neticede bu sene cemaziyelevvel ayinin sonunda Salih Ismail, Dimask sehrini kardesi Kâmil'e teslim etti. Yalniz Baalbek ile Basra'nin kendisine verilmesini sart kostu. Böylece anlastilar. Olaylar son buldu. Sükunet saglandi. Aralarinda bansi Kadi Muhyiddin Yusuf b. Seyh Ebül-Fe-rec b. Cevzî gerçeklestirdi. Bu zat, o zaman halife tarafından elçi olarak gelmistti. Allah ona hayir mükâfat versin,

Kâmil Dimask'a girdi. Felek b. Mesirî'yi kaledeki Hayyat zindanından çıkarıp serbest bıraktı. Felek b. Masirî, bu zindana Esref tarafından atılmıştı. Esrefin cenazesini de türbesine nakletti.

Cemaziyelahir ayının altısında pazartesi günü Emevî Camii'nde, büyük imamdı baskalarının aksam namazını kıldırınamalarını emretti. Çünkü birkaç imam aynı namazı aynı camide muhtelif cemaatlere kıldırđıklarında karışıklık meydana geliyordu. Bu yaptığı, çok güzeldi. Allah rahmet etsin. Bu uygulama zamanımızda teravih namazında da görölmektedir. Cemaat, minber yanındaki ön mihrapta büyük imamin arkasında topluca teravih namazını kılmaktadır. Bu gün Halebiye'de Meshed-i Ali yanında bir imamdı baska imam namaz kıldırđnamakta-dir. Her tarafta ve her vakitte bu uygulamaya geçilecek olursa çok güzel olur. Doğrusunu Allah bilir. [76]

Melik Kâmilin Vefatı

Asil adı Muhammed b. Âdil'dir. Yüce Allah ona rahmet etsin. Melik Kâmil, Dimask'ı ele geçirdikten sonra iki ay rahat yasadı. Sonra çeşitli hastalıklara yakalandı. Öksürüğe, ishale, boğaz nezlesine ve ayaklarında nikrise tutuldu. Dârülkasebe konasının küçük bir odasında vefat etti. Amcası Selahaddin-i Eyyubî de burada vefat etmişti. Çok heybetli olduğundan, ölümü esnasında Kâmü'in yanında kimse yoktu. Hiç kimse ona yaklaşılamıyordu. Sonra içeri girdiklerinde ölü olduğunu gördüler. Yüce Allah ona rahmet etsin. Hicretin 576. senesinde doğmustu. Âdil'in Mevdut'tan sonraki en büyük oğluydu. Âdil, durumunu bildiğinden, aklının kâmil olusundan ve birçok bilgiye sahip bulunduğundan ötürü onu veliahd tayin etmişti. Melik Kâmil, süper zekâli bir insan olup âlimleri çok severdi. Onlara zor sorular yöneltirdi. Sahih-i Müslim'e dair güzel sözleri vardır. Zeki, heybetli, güçlü, kuvvetli, adil, insafli ve son derece hürmetkar bir kimseydi. Otuz sene süreyle Misir'a hakim oldu. Onun zamanında yollar güvenliydi. Halk bir birine asla zulmedemiyordu. Kimsenin zulme cesareti yoktu. Amid'de bir çiftçinin bir miktar arpasını gasbeden birkaç askeri idam etmişti.

Üzengici askerlerden biri, üzengici basının kendisini altı ay ücretsiz çalıştırdığını söyleyip şikâyetçi oldu. Kâmil, üzengiciyi yanına çağırđı ve ona üzengici başı elbisesini giydirdi. Üzengici basını da çağırđı ve ona da üzengici elbisesi giydirdi. Böylece eski üzengici başı, yeni üzengici, eski üzengici de yeni üzengicibası görevine getirildi. Bu şekilde altı ay müddetle görev yapmalarını emretti. Üzengici basının kafiyege gelip üzengiye tutmasını ve sultana hizmet etmesini söyledi. Süre doluncaya kadar böyle çalışmasını ferman buyurdu. Bu durumu gören baskaları gerekli ibret dersini alıp hizaya geldiler.

Haçlıların istilasına uğramasından sonra Dimyat'ı tekrar Müslümanlara kazandırma işinde büyük yararlılığı görülmüştü. Dört sene müddetle Haçlıların karsisine dikilmiş ve nihayet şehri onlardan kurtarmıştı. Şehrin kurtuluş günü cidden görölmeğe değer muazzam bir gündü.

Melik Kâmil bu sene receb ayının yirmiikisinde perşembe gecesi vefat etti. Kaleye defnedildi. Emevî Camii'nin kuzeyinde İbn Sinan maksuresine yakın sebekeli yerde türbesinin tamamlanışına kadar kalede medfun kaldı. Bu sene ramazan ayının yirmibirinde cuma gecesi türbesine taşındı. Dimyat'ı kuşatması esnasında Cezire'de bulunan kardeşi Esrefi yanına gelmeğe su siiriyle tesvik etmişti:

«Ey yardımcı! Eğer gerçekten yardımcı isen hiç bir kayda bağlı olmaksızın ve durmaksızın yola koyul.

Menzilleri ve diyarları dörp katla, hiç mola verme,

Sadece Melik Esrefin kapısında mola ver.

Onun elini öp, varolasm.

Benim adima ona letafetle ve sefkatle de ki:

Öz kardeşin yakında ölecek,

Keskin kılıçlarla mızraklar arasında onu görecekisin.

Ya da gecikir ona yardım edemezsen,

Ancak kıyamette mahşer meydanında onunla buluşursun!» [77]

Melik Kâmil'den Sonra Cereyan Eden Olaylar

Melik Kâmil; yâsi küçük olan oğlu Adil'e Misir ve Dimask beldelerinin verilmesini, oğlu Salih Eyyub'a Cezire mintikasinin verilmesini vasiyet etmişti. Ümera bu vasiyeti geçerli saydılar. Dimask'a gelince ümerâ bu konuda ihtilafa düştüler. Kimi buraya Nasir Davud b. Muaz-zam'm sahip olmasını, kimi de Cevad Muzafferüddin Yunus b. Mevdud b. Melik Adü'in sahip olmasını istedi. İmadüddin b. Seyh, Dimask'a Ce-vad'm sahip olmasını isterken, baskaları Nasir'in Dimask'a sahip olmasını savundular. Nasir, Üsame'nin evinde bulunuyordu. İslar Cevad'm lehine sonuçlandı ve Nasir'a, «Şehirden çık» mesajı geldi. O da Üsame'nin evinden çıkıp bineline bindi. Pesinde kalabalık bir insan topluluğuyla birlikte kaleye doğru hareket etti. Onun yönetimin basına geçmesi hususunda şikâyetleri yoktu. Kaleye doğru ilerledi. İmadiye'yi geçince atının basını Babü'l-Ferec'e doğru çevirdi. O esnada halk, «hayir, hayir, hayir!..» diye feryad etti. O da yoluna devam etti. Nihayet Berze basamaginin yanında Kabon'a indi. Esreften yana bazı emirler onu yakalamak istediler. Ancak o yoluna devam etti ve geceyi Ümmü Hakîm kasrında geçirdi. Halk yine pesinden gidiyordu. Aclon'a doğru ilerledi. Orada kendini koruma altına aldı, güvene kavuştu. [78]

Melik Cevad .Muzafferüddin

Cevad1 a gelince o hükümdarlık debdebesiyle atma bindi. Çesitli insanlara mal ve para verdi. Emirlere hil'at giydirdi. Ulufeler dagitti.

Sibt dedi ki: Cevad, 6.000.000 dinar ve 5.000 hil'at dagitti. Harçlari kaldirdi. İçkiyi yasakladi. Kötü is yapanlari sürgün etti. Dimask'ta hakimiyetini saglam temellere oturttu. Samli ve Misirli emirler etrafında toplandilar. Öte yandan Nasir Davud da Aclon'dan Gazze'ye ve sahil beldelerine dogru ilerledi. Oralari istila etti. Cevad, Samli ve Misirli askerlerle birlikte onu kovalamaya basladi. Esref yanlisi olan emirlere, «Ona yazilar yazin ve onu bana karsi gelmeye tamahlandirin» diye talimat verdi. Esref yanlisi emirlerin mektuplari ona ulasinca onlara uymaya tamahlandi. Bu yüzden 700 süvarisi ile birlikte Nablus'a döndü. Citin'de bulunan Cevad ona dogru ilerledi. Nasir o esnada Sebastiy'e'de bulunuyordu. Bunun farkina varan Nasir kaçti ve Cevad'in askerleri onun malina ve esyalarına el koydular. Zengin oldular. Nasir'in kendisi ise bu yüzden alçaltici bir yoksulluga maruz kaldi. Kerek'e mali ve agirligi elinden alinmis, yagmalanmis olarak adeta çıplak vaziyette döndü. Cevad ise güçlenmis ve muzaffer olarak Dimask'a geldi.

Bu sene Harezmliler Hasankeyf emiri Salih Necmeddin Eyyub b. Kâmil'in üzerine hücum ettiler. Onu yakalamaya niyetlendiler. Ancak Salih Necmeddin onlardan kaçti. Harezmliler de onun malini, yüklerini ve agirliklarini yagmaladilar. Salih Necmeddin, Sincar'a sigindi. Bu defa Musul valisi Bedreddin Lü'lü onu kusatma altına aldı. Yakalayip bir kafese koyarak halifeye göndermek amaciyla üzerine yürüdü. Tekebbüründen, zorbaligindan ve acimasizligindan ötürü o yörelerin ahalisi Salih Necmeddin'i sevmiyorlardi. Yakalanmasina ramak kalmisti. O esnada Harezmlilere mektup yazdi. Onlardan yardım istedi. Onlara çok seyler verecegini vaad etti. Onlar da Bedreddin Lü'lü'e karsi kendisini korumak için ona atlilar gönderdiler. Bedreddin Lü'lü bunu hissedince Harezmlilerden kaçti. Harezmliler de onun mallarina, yüklerine el koydular. Haddi ve evsafi anlatilamayacak çok miktarda mala sahip oldular. Bedreddin Lü'lü de ziyan içinde adeta çıplak hale gelmis olarak beldesi Musul'a döndü. Salih Eyyub da içinde bulundugu sikintidan kurtuldu. [79]

Hicretin Altiyüzotuzbesinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Muhammed B. Zeyd

Muhanimed b. Zeyd b. Yasin Hatip Cemaleddin ed-Doleî. Dole, Musul'a bagli bir köyün adidir. Biz bunu Muhammed'in amcasi ve Dimask hatibi Abdülmelik Yasin'in biyografisini anlatirken de söylemistik. Mu-hammed b. Zeyd hatipliginin yanisira Gazaliye medresesinde müderrislik yapardi. Bir

zamanlar Muazzam onu fetva vermekten menetmis-ti. Sibte bu nedenle Muazzam'ı kinamis, ancak Muazzam onun fetvalarında çok hatası bulundugundan ötürü kendi beldesindeki alimlerin bu hususta onu yasaklamasını kendisine tavsiye ettiklerini söyleyerek özür dilemişti. Muhanimed b. Zeyd vazifesine bagli bir kimseydi. Öyle ki hitabet evinden hemen hemen hiç ayrılmazdı. Servet sahibi bir kimse olmasına ragmen hiç hacca gitmemisti. Ciron'da bir medrese ve Emevî Camii içinde yedi vakif tesis etmistti. Vefat edince Ciron'daki medresesinde defnedildi. Kendisinden sonra hatiplik görevine kardesi basladı. Ancak kardesi cahildi. Bu görevi sürdüremedi. Yerine Kemal b. Ömer b. Ahmed b. Hibetullah b. Talha en-Nasibî atandı. Gazaliye medresesi müderrisligine de Seyh Abdülaziz b. Abdüsselam atanmistti. [80]

Muhammed B. Hibetullah B. Cemil

Seyh Ebu Nasr b. Sirazî. Hicretin 549. senesinde doğdu. Hafız İbn Asâkir'den ve diğerlerinden hadis dinledi. Fikihle mesgul oldu. Fetva verdi. Sâmiyetü'l -Berraniye medresesinde ders verdi. Senelerce hakim vekilligi yaptı, Fakih, alim, zeki, güzel huylu ve faziletli bir kimseydi. Haberleri, Arapların yaptıkları savaşları ve şiirleri güzelce bilirdi. Yüksek karaktere sahip davranışları, övgüye layık eserleri ile övülen bir kimseydi. Bu sene cemaziyelahir ayının üçünde perşembe günü vefat etti. Kasyun mezarlığına defnedildi. Yüce Allah rahmet etsin. [81]

Kadi Semseddin Yahya B. Berekât

Semseddin Yahya b. Berekât b. Hibetullah b. Hasan. Dimaskliydi. Dimask kadılığı yaptı. Alim, iffetli, faziletli, adil, insafli ve nezih bir kimseydi. Melik Esref, «Onun gibi biri Dimask'ta kadılık yapmamıştır» derdi. Kendi memleketi olan Kudüs'te hakimlik yaptı. Dimask'ta kadi vekilligi yaptı. Sonra müstakil kadılık yaptı. Bu sene zilkade ayının altısında pazar günü vefat etti. Emevî Camii'nde cenaze namazı kılındı. Kasyun mezarlığına defnedildi. Ölümüne insanlar çok üzüldüler. Yüce Allah rahmet etsin. [82]

Seyh-Semseddin B. Hobi

Kadi Zeyneddin Abdullah b. Abdurrahman b. Abdullah b. Ulvan el-Esedî. İbn Üstad el-Halebî diye tanınır. Halep kadilığını Behaeddin b. Seddat'tan sonra yürüttü. Reis, alim, arif ve fazil bir kimseydi. Güzel ahlakliydi. Davranışları hostu. Babası büyük salih insanlardandı. Allah hepsine rahmet etsin. [83]

Seyh Salih Muammer

Ebu Bekir Muhammed b. Mes'ud b. Behruz el-Bagdadî. Hicretin 615. senesinde Ebül-Vakd'tan hadis dinlemeye basladı. Sonra insanlar akin akin

yanma gelip ondan hadis dinlediler. Zebidî'den sonra münferid rivayetlerde bulundu. Bu sene saban ayının yirmidokuzunda cumartesi gecesi vefat etti. Allah rahmet etsin. [84]

Sarimüddin

Hutluba b. Abdillâh. Büyük emirdi. Mücahiddi Sinirlarda Müslümanları müdafaa için nöbet tutardı. Serkes'in kölesiydi. Serkes'ten sonra onun oğluyla birlikte Tenin'de ve o mintikalardaki kalelerde naiblik yaptı. Çokça sadaka verirdi. Serkes kubbelerinin altına üstadıyla birlikte defnedildi. Buraları üstadından sonra kendisi yaptırmıştı. Hayırlı bir kimseydi. Az konuşur, çok gaza ederdi. Senelerce kalelerde murabitlik yaptı. Kalebentlik görevini sürdürdü. Yüce Allah ona rahmet etsin. Lütuf ve keremiyle onu bağışlasın. [85]

Hicretin Altiyüzotuzaltıncı Senesi

Bu sene Melik Cevad, Safi b. Merzuk'u mahkum etti ve ona 400.000 dinar para cezası verdi. Sonra da Humus kalesine hapsedti. Bu kalede üç sene müddetle tutuklu kaldı ve bu süre zarfında ısı görmeydi. Safi b. Merzuk, daha önceleri Cevad'a çok iyilikleri dokunmuş bir kimseydi. Cevad onun karısına bir hizmetçiyi musallat kıldı. Bu hizmetçinin adı Nasih'ti.

Cevad, Dimasklıların malına el koydu. Onlardan 600.000 dinar kadar para aldı, Diniask'a sahip olmasına sebep olan îmadüddin b. Seyh'i tutukladı. Sonra Misir diyarında bulunan kardeşi Fahreddin b. Seyh'ten korktu. Dimask hakimiyetinin elinden gideceğini düşünerek tedirgin oldu ve, «Ben hükümdarlığı ne yapacağım? Bana bir şahin ve köpek verilirse bundan daha hostur» dedi. Sonra ava çıktı. Salih Neo meddin Eyyub b. Kâmil ile mektuplastı. Kendisine Hasankeyf, Sincar ve Dimask'a kadar olan yerlerin verilmesi karşılığında, Dimask'i Salih Necmeddin'e vereceğini söyledi. Böylece aralarında takas yaptılar. Takas gereği Diniask'a sahip olan Salih Necmeddin bu sene cemaziyelev-vel ayı başında gelip Dimask'a girdi. Cevad önünde yürüyor ve güneşe karşı onu siperlikle koruyordu. Yaptıklarına pişman olmuştı. Bunu telafi etmeğe çalıştı, ancak beceremedi. Dimask'tan çıkarken insanlar yüzüne karşı kendisine lanet okuyorlardı. Çünkü mallarını ellerinden almış, onları çeşitli para cezalarına çarptırmıştı. Salih Necmeddin Eyyub halkın mallarını geri vermesi için kendisine bir miktar para gönderdi, ancak bunu da yapmadı. Halkın parası zimmetinde kaldı ve öylece gitti. Salih Eyyub ilerde de anlatılacağı gibi Misir mülküne sahip olunca Hadim Nasih'i hapse attı ve Hadim Nasih, islediği suçun tam karşılığı bir ceza olan yokluk ve pireler içinde perisan halde öldü. «Rabbin, kullara karşı zalim değildir.» Ce-i-Fuasiiyet, 46).

Bu sene ramazan ayında Salih Necmeddin Eyyub -yâsi küçük olan-

kardesinin elinden Misir'i almak için Dimask'tan yola çıktı. Nablus'a ugradi. Orayı istilâ etti. Sehri Nasir Davud'un elinden aldı. Baalbek valisi amcası Salih İsmail'e haber salarak kendisiyle birlikte Misir'a gelmesi için Baalbek'e gelmesini istedi. Daha önce amcası, kendisine biatını sunmak üzere Dimask'a gelmişti. Fakat biatı geciktirmiş, onun aleyhinde çalışmış ve Dimask'a sahip olmak için emirlerle gizliden gizliye anlasma yapmıştı. Fakat zorba ve sert bir kimse olduğundan ötürü hiç

kimse bu haberi Salih Necmeddin Eyyub'a vermeye cesaret edememişti. Bu sene sonuna kadar Salih Necmeddin Eyyub Nablus'ta ikamet etti. Amcasının yanına gelmesini bekledi. Fakat amcası onu basından savdı. [86]

Hicretin Altiyüzotuzaltıncı Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Cemaleddin Hasirî El-Hanefî

Mahmud b. Ahnied Allame. Diniask'taki Hanefilerin şeyhi ve Nuriye medresesinin müderrisi idi. Aslen Buhara'ya bağlı Hasir kasabasının dandır. Orada fikh öğrendi, çokça hadis dinledi. Sonra Diniask'a geldi. Orada özellikle Muazzam'ın zamanında Hanefilerin reisliği kendisine verildi. Allah kendisine rahmet etsin. Gözü yaslı, çok sadaka veren, akıllı, nezih, iffetli bir kimseydi. Bu sene safer ayının sekizinde pazar günü vefat etti. Sofiye mezarlığına defnedildi. Allah onu rahmetiyle örtsün. Vefat ederken doksan yasındaydı. İlk olarak hicretin 611. senesinde Seref Davud'dan sonra Nuriye medresesinde ders verdi. Seref Davud da Burhan Mes'ud'dan sonra Nuriye medresesinde müderrislik yapmıştı. Nuriye medresesinin ilk müderrisi Emir İmadüddin Ömer b. Seyhüs-süyuh Sadreddin Ali b. Hameveyh'tir. Allah hepsine rahmet etsin. Bu zat Cevad'ın Diniask'a sahip olmasına vesile olmuş, sonra Misir'a gitmiş, orada Misir hükümdarı Âdil b. Kâmil b. Âdil kendisini kinamış, o da su cevabı vermişti:

«Simdi Dimask'a döneceğim ve Cevad'ın sana gelmesini emredeceğim. Dimask'a karşılık İskenderiye'nin kendisinin olmasını söyleyeceğim. Eğer sözümü tutmazsa kendisini Dimask'tan azlederim ve orada ben sana naiblik yaparım.»

Kardesi Fahreddin b. Seyh onu böyle bir şey yapmaktan men etmiş, ancak o kardesine kulak vermemiş, Dimask'a dönmüştü. Cevad da musallaya kadar gelerek onu karşılamış ve onu kalede Darülmesserre salonunda yanında konuk etmişti. Onu kendinden emin olacak bir haleti ruhiyeye sokmuş, aldatmış, sonra da kendisinden yardım isteyecek kılığa büründürdüğü bir adamı üzerine saldırtıp öldürmüştü. Malına ve mülküne el koymuştu. Cenazesi büyük bir kalabalık tarafından kaldırılmış ve Kasyun mezarlığına defnedilmisti. [87]

Vezir Cemaleddin Ali B. Hadid

Esrefe vezirlik yaptı. Salih Eyyub da onu bir müddet vezir olarak çalıştırdı. Vezir Cemaleddin, bundan sonra vefat etti. Aslen Rakkalıdır. Az miktarda emlâki vardı. Geçimini bu emlâkinden elde ettiği gelirle sağladı. Sonraları Dimask'ta Esrefe vezirlik yaptı. Bir sair onu hicv etmiştir. Bu sene cemaziyelahir ayında Cevalik'te vefat etti ve Sofiye mezarlığına defnedildi. [88]

Cafer B. Ali

Cafer b. Ali b. Ebi'l-Berekât b. Cafer b. Yahya el-Hemedanî. Selefî ravisi idi. Nasir Davud'la birlikte Dimask'a geldi. Dimasklılar kendisinden hadis dinlediler. Doksan yasındayken bu sene orada vefat etti ve Sofiye mezarlığına defnedildi. Yüce Allah rahmet etsin. [89]

Hafizü'l-Kebir Zekiyyüddin

Ebu Abdillâh b. Muhammed b. Yusuf b. Muhammed el-Berzâlî el-İsbilî. Hadis ilmiyle ilgilenenlerdendir ve bu alanda ilerlemistir. Hadis ilmini öğrenmek isteyenlere faydalı bilgiler vermiştir. Ibn Urve meshe-dinde hadis müderrisliği yapmış, sonra Haleb'e göçmüştür. Bu sene ramazan ayının ondördünde Hama'da vefat etti. O, seyhimiz Hafız Ale-müddin b. Kasım b. Muhammed el-Berzâlî'nin dedesidir. Seyh Sihabed-din Ebu Sâme'nin eserine Dimask Tarih'ini zeyl olarak yazmıştır. Ben de yüce Allah'ın yardımıyla onun tarihine bir zeyl yazdım. [90]

Hicretin Altiyüzotuzyedinci Senesi

Bu sene basında Dimask sultani Necmeddin Salih Eyyub b. Kâmil, Nablus yanında otag kurmuştu. Sahibi Âdil b. Kâmil'den alıp ele geçirdiği için Misir diyanna gitmek üzere amcası Salih İsmail'i yanına davet ediyordu. Amcası Salih İsmail de oğlunu ve Ibn Yagmur'u maiyetinde bulunmak üzere Salih Eyyub'a gönderdi. Bu ikisi emirlere mal ve para veriyorlar ve onlara, Salih İsmail'in lehine, Salih Eyyub'un aleyhine ça-lisacaklarına dair yemin ettiriyorlardı. Bu iş tamamlanınca ve Salih İsmail de otoriteyi ele alınca muradına ermiş oldu. Salih Eyyub'a haber gönderdi. Kendi yerine Baalbek'te bulunması, bizzat kendisinin hizmette bulunmak üzere Salih Eyyub'un yanına gelmesi için oğlunu geri göndermesini istedi. Salih Eyyub da olup bitenlerin farkında olmaksızın Salih Eyyub'un oğlunu geri gönderdi. Bütün bunlar Salih Eyyub'un veziri Ebü'l-Hasan Gazzal Emin adındaki tabip tarafından tertiplenen şeylerdi. Bu Vezir Ebü'l-Hasan Gazal, Baalbek şehrindeki Emîniye vakfinin sahibidir. Safer ayının yirmiyedinci günü olan salı gününe girildiğinde Melik Salih İsmail, beraberinde Humus valisi Esedüddin Sirkuh da bulunmak üzere hücumla geçti. Bunlar Babülferadis mevkiinden ansızın Dimask şehrine girdiler. Salih İsmail, Derbüssearin'deki

evine, Humus valisi Esedüddin de kendi evine indi. O esnada Necmeddin b. Selame geldi. Salih Ismail'i tebrik etti. Karsisinde rakederek, «Simdi evine geldin» dedi. Sabah olunca kaleyi kusatma altina aldilar. Kalede Ömer b. Salih Necmeddin bulunuyordu. Kale surlanni Babül-Ferec tarafından deldiler. İçeriye girdiler. Kaleyi teslim aldilar. Mogis'i de oradaki bir burçta hapsedtiler. Ebu Sâme dedi ki: «Dârülhadis ve çevresindeki dükkanlar ile kale etrafındaki evler yandi. Bu olup bitenlerden Salih Eyyub haberdar olunca çevresindeki arkadaşlari ve emirleri Salih Ismail'in kendi ailelerine de zarar vermesinden korktuklari için dagilip gittiler. Salih Eyyub ile köleleri ve oğlu Halil'in annesi olan cariyesi yalnız kaldılar. Çiftçiler ve finncilar ona saldırdılar. Kerek valisi Nasir Da-vud onu alip getirecek görevlileri Nablus'a gönderdi. Görevliler onu tahkir edip bir katira bindirdiler. Önünde yürüyen muhafızları da yoktu. Nasir Davud onu yanında yedi ay tutuklu bırakti. Âdil de Misir'dan Na-sir'a haber göndererek ondan 100.000 dinar karsiliginda kardesi Salih Eyyub'u istedi. Ancak Nasir bu teklifi kabul etmedi, aksine hareket ederek Salih Eyyub'u zindandan çıkarp serbest bırakti. Diledigi yerde gitmesine, diledigi yere konaklamasına izin verdi. Bunun üzerine Dimask ve Misir'daki emirlerle digerleri Nasir Davud'la savasmaga başladılar. Âdil, Nasir Davud'la savasmak üzere Misir'dan Belbis'e geldi. Ancak askerler ona karsi cephe aldilar. Komutanlar onun üzerine hücumla geçtiler. Onu zincire vurup Harkah'ta tutukladılar. Salih Eyyub'u da yanla-anna çağırdılar. Nasir Davud ise Dimask, Humus, Haleb, Cezire, Diyarbakir ile Misir ülkesinin yansi ve hazinelerindeki paralar, mallar ve mücevherlerin de yansim vermesi sartini kostu, bu sarti kabul etmeden Adil1! bırakmaya yanaşmadi.

Salih Eyyub dedi ki: «Ben bu sartları kerhen kabul ettim. Yeryüzü hükümdarlarınm isteklerinin tümü yerine getirmeğe güç yetirilemez. Yolumuza devam ettik. Âdil'i yanıma aldım. Çünkü bunun Misirlilann bir tuzagi olmasından korkmustum. Aslında benim Âdil'e ihtiyacım yoktu.»

Anlatildigina göre Salih Eyyub içki içip sarhos olur, idareyi ve memleket işlerini birbirine karıştırır, doğru görüşlere ve fikirlere muhalefet ederdi. Misir'a vardiginda Misirlılar onu başlarına hükümdar yaptılar. Güçlenmiş, mansur, muzaffer ve galip olarak sevinç içinde Misir diyanna girdi. Nasir Davud'a 20.000 dinar gönderdi. Ancak Nasir bu parayı kabul etmeyip geri çevirdi. Fakat bundan sonra Salih Eyyub'un Misir'da hakimiyeti kök saldı, güçlendi.

Melik Cevad'a gelince o, Sincar'da kötü bir idare tarzi uyguladi. Ahalinin malına, mülküne el koydu. Onlara zulmetti. Sincarlılar da Musul valisi Bedreddin Lü'lü ile mektuplastılar. Onu durumdan haberdar ettiler. Cevad

ava ıkmsı iken Musul valisi gelip hiçbir zorlukla karsilasmadan Sincar sehrini zaptetti. Cevad da öne sehrine gitti. Bir müddet sonra bu sehri halifeden satın aldı.

Bu sene rebiyülevvel ayında yüksek derecede kadi olan Abdülaziz b. Abdülvahid el-Cil , S miyet 'l-Berraniye'de ders verdi.

Bu sene rebiyülahir ayinin üçünde çarsamba günü Seyh  zzeddin Abdülaziz b. Abdüsselam b. Ebi'l-Kasim es-S lem , Dimask Camii'nin hatipligine atandı. Salih Ismail, Dimask sehrinde ve diğ r yerlerde Anadolu hükümdari adına hutbe okuttu. Çünkü Anadolu hükümdari, Salih Eyyub'a karsi Salih Ismail ile ittifak yapmisti.

Ebu S me dedi ki: «Bu sene haziran ayinin g nesli günlerinde siddetli saganak yagmurlar yagdi. Bu yüzden birçok duvarlar ve yapılar yıkıldı. Ben o gün Mizze'de bulunuyordum.» [91]

Hicretin Altiy zotuzyed nci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Humus Sahibi

Melik Mücahid Esedüddin Sirkuh b. Nasirüddin Muhammed b. Esedüddin Sirkuh b. Sad . Hicretin 581. senesinde babasinin vefatından sonra Melikü'n-Nasir Selahaddin Eyyub  onu Humus valiligine atamisti. Elliyedi sene müddetle bu görevde kaldı. Yasantisi ve idaresi en güzel hükümdarlardandı. Ülkesini içkilerden, haksiz vergilerden ve çirkinliklerden temizlemisti.  lkesinde mükemmel derecede adalet ve güvenlik vardı. Haçlılardan veya Araplardan herhangi bir kimse onun ülkesine girmege cesaret edemezdi. Sayet girecek olsalar da onlari son derece tahkir eder, perisan hale getirirdi. Eyyub  hükümdarlari da ondan çekinirlerdi. Çünkü onu yönetime kendilerinden daha l yik görürlerdi. Onun dedesi Misir'i fethetmis ve Eyyubiler arasında Misir'a ilk hükmeden, yine dedesi olmustu. Bu sene Humus'ta vefat etti. Allah rahmet etsin. Taziyesi Dimask Camii'nde yapıldı. Allah lütuf ve keremiyle onu bagislasin. [92]

Kadi Hob  Semseddin Ahmed B. Halil

Kadi Hob  Semseddin Ahmed b. Halil b. Saade b. Cafer el-Hob . Zamanında Dimask kadilkudatligi yaptı. Us l, f ru' ve diğ r bir çok ilme vakifti. Bu sene saban ayinin yedisinde cumartesi günü öğleden sonra eilibes yasında iken Adiliye medresesinde vefat etti. Ahlaki güzel, geçimi hos bir kimseydi. «Makamlari hak sahiplerine ulastirmaya gücüm yetmiyor» derdi. Çesitli tasnif eserleri vardır. Bunlardan biri Aruz adli eseridir. Onunla ilgili olarak Ebu S me söyle demistir:

«Allah, Ahmed b. Halil'i (Kadi el-Hob 'yi), Halil b. Ahmed'i ulastirdigi yere ulastirsin.

Halil b. Ahmed, aruzun mucididir.

Ahmed b. Halil (Kadi Hobî) ise aruzun sirlarini açiga çıkarandır.

Bunlari tekrar tekrar övüyorum.»

Kadi Hobî Semseddin, Refiüddin Abdülaziz b. Abdülvahid b. Ismail b. Abdülhadi el-Hanbelî'den sonra Adiliye medresesinin müderrisligiy-le birlikte kadilik görevine atandı. Refiüddin Abdülaziz daha önce Baal-bek kadisi idi. Ancak Vezir Eminüddin onu Dimask'a getirdi. Vezir Emi-nüddin daha önce Samiri idi. Müslüman oldu. Salih Ismail'e vezirlik yaptı. Vezir Eminüddin ile Kadi Refiüddin Abdülaziz, insanların mallarini haksiz yere yeme hususunda kendi aralarinda anlasip ittifak kurdular.

Ebu Same dedi ki: «Onun kötü niyeti, zalimligi, fasikligi ve insanların mallarina göz koymasi açiga çıktı.»

Baskalarinin anlattiklarina göre Kadi Refiüddin bazan cuma günleri Sibak'taki Meshedü'l-Kemalî'ye sarhos vaziyette gelirmis. Cumartesi günleri Bereketüladiliye'de içki ve saz meclisi kurarmis. Miraslari çok kötü bir sekilde taksim eder, bunlardan pay ahrmis. Allah, amacinin tersi ile ona muamele etsin. Saadetine sebep olanlarin vasitasiyla Allah onu helak etti. Nitekim inşaallah bu husus ileride de açıklanacaktır. [93]

Hicretin Altiyüzotuzsekînzinci Senesi

Bu sene Dimask valisi Salih Ismail, Hisn-i Sakif i, Sayda kontu Haçli Arnon'a teslim etti. Bu nedenle Dimask hatibi Seyh Izzeddin b, Abdüsselam ile Malikilerin seyhi Seyh Ebu Artir b. Hacib onu siddetle protesto ettiler. O da bu ikisini bir süre hapse attı. Sonra serbest bıraktı ve evlerine kapanmalarini, disari çıkmamalarini emretti. Hatiplige ve Gazaliye medresesinin müderrisligine Beytü'1-Âbâr hatibi Imadüddin Davud Ömer b. Yusuf el-Makdisî'yi atadı. Sonra Seyh Izzeddin ile Seyh Ebu Amr Dimask'tan çıktılar. Seyh Ebu Amr Kerek'te bulunan Nasir Davud'un yanma gitti. Seyh Izzeddin ise Misir diyarina gitti. Misir hükümdari Eyyub onu saygi ve hürmetle karsiladi. Onu Kahire hatipligine ve Misir kadiligina atadi. Misirlilar ondan ilim tahsil ettiler. Seyh Ta-kiyyüddin b. Dakikülîd onun öğrencilerinden idi. Allah ikisine de rahmet etsin.

Bu sene Tatar hani Tölî b. Cengizhan'dan Islâm hükümdarlarına elçi geldi. Bu elçi onlari Tatar hanina itaate davet ediyor ve ülkelerinin çevresindeki surlari yikmalarim emrediyordu. Elçinin getirdigi mektup şöyle basliyordu:

«Göklerin Rabbinin vekili, yeryüzünün süpürücüsü, dogu ve batinin hükümdari Kankan'dan...»

Mektubu getiren elçi Isfahanli güzel huylu bir Müslümandi. tik olarak Meyyafarikin'de bulunan Sihabeddin Gazi b. Âdil'in yanma gitti Ülkelerinde

hayret verici bazı acaip seyleri ona haber verdi. Bu acaip seylerden bazıları şunlardı:

1- Çin seddinin sınırında bulunan beldelerde gözleri omuzlarının üzerinde, ağızları da göğüslerinde olan bazı insanlar yaşıyor, sadece balık yiyorlardı. Bir insan görünce de kaçıp gidiyorlardı. Bunların yanında koyunu yerden bitiren bir tohum vardı. Bu tohumla yerden biten kuzular iki veya üç ay yaşıyorlar ve asla üremiyorlardı.

2- Mazenderan'da bir pınar vardı. Bu pınardan her otuz senede bir minare gibi büyük bir sütun çıkıyor, gün boyunca orada dikili vaziyette duruyor, güneş batınca da bu sütun tekrar gerisin geri pınara gömülüp kayboluyor ve müteakip otuz seneye kadar asla görünmüyordu. Bazı hükümdarlar onu ele geçirmek için zincirle bağlamışlardı. Ancak aksam olunca tekrar sulara gömülüp kaybolmuş ve zincirler kopmuştu. Müteakip otuzuncu senede bu sütun ortaya çıktığında üzerindeki zincirler hâlâ duruyordu ve şimdiye kadar da öyledir.

Ebu Sâme dedi ki: "Bu sene göklerde ve yerlerde sular azaldı. Bir çok ekin ve meyve bozuldu. Telef oldu." Doğrusunu Allah bilir. [94]

Hicretin Altıyüzotuzsekizinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Muhiddin B. Arabî

el-Füsus ve diğer eserlerin sahibidir. Asıl adı Muhammed b. Ali b. Muhammed b. Arabî Ebu Abdillâh et-Taî'dir. Endülüslüdür. Çeşitli beldeleri dolastı ve bir süre Mekke'de ikamet etti. Orada el -Fütûhat ü'l-Mekkiye adlı yirmi ciltlik eserini tasnif etti. Bu eserde akla uygun olan, olmayan, hoş görülen, görülmeyen, kabul edilen, edilmeyen hususlar vardır. Füsüsü'l-Hikem adlı kitabında ise zahiren küfür olan birçok husus bulunmaktadır. Kitabü'l-Abâdile ile içinde yüksek seviyede siirler yer alan bir divanı da mevcuttur. Bu divanında yüksek seviyede siirler vardır. Bunlardan başka daha bir çok tasnif eseri vardır. Vefatından önce Dimask'ta uzun süre ikamet etti. Benî Zekî kabilesi onun çevresinde yer almış, onunla ilgilenmiş ve bütün söylediklerinin ihtimal dahilinde olacağını söylemişlerdi.

Ebu Sâme dedi ki: «Onun birçok tasnif eseri vardır. Üzerine eser tasnif etmek kolaydır. Güzel siirleri ve tasavvuf takiratına dair uzun kelâmları bulunmaktadır. Vefat edince cenaze merasimi cidden çok güzel olmuştur. Kasyun'daki Kadi Muhyiddin b. Zekî mezarlığına defnedildi. Bu sene rebiyülahir ayının yirmiikisinde vefat etmiştir.»

İbn Sibt onun için şöyle diyordu: «Muhyiddin b. Arabî İsm-i Azam'ı ezberlemiş ve çalışarak değil de vehbî olarak kimya ilmini öğrendiğini söylemişti. Tasavvuf ilminde yüksek derecede paye sahibi idi. Birçok tasnif

eseri vardı.» [95]

Kadi Necmeddin Ebü'l-Abbas

Ahmed b. Muhammed b. Halef b. Racih el-Makdisî el-Hanbelî es-Safiî. İbn Hanbelî adıyla tanınmıştır. Alim, fazil, dindar bir kimseydi, İlni-i kelimada yüksek derecede bir âlimdi. Humeydî'nin el-Cem' bey-ne's-Sahihayn adlı eserini ezberlemisti. Mütevazî ve güzel ahlaklı bir kimseydi. Çesitli beldeleri dolâsarak ilim elde etmeğe çalıştı, sonra Di-mask'ta yerleştî. Fedâviye, Sârimîye, Sâmiyetü'l-Cevaniye ve Üramü's-Salih medreselerinde ders verdi. Bir çok kadiya vekâlet etti. Nihayet Kadi Refi el-Cilî'nin vekili olarak görev yapmaktayken bu sene sevval ayinin altisinde cuma günü vefat etti ve Kasyun mezarligina defnedildi. [96]

Yakut B. Abdullah Eminüddin Er-Rofî

Atabek ailesine mensuptur. Musul valisi Lülü'nün elçisiyle birlikte Bagdat'a geldi.

Ibn Saî dedi ki: «Onu genç iken gördüm. Edip ve fazil bir kimseydi. Son derece güzel yazı yazar ve güzel siirler nazmederdi.»

.Bundan sonra Ibn Sâî onun bazı siirlerini nakletmiş ve onun bu sene cemaziyelahir ayında hapiste iken vefat ettiğini söylemiştir. [97]

Hicretin Altiyüzotuzdokuzuncu Senesi

Bu sene Salih Eyyub'un hizmetinde bulunmak üzere Melik Cevad Misir'a gitmek için yola koyuldu. Remel'e ulasınca Salih Eyyub ondan süphelendi ve onu yakalamasi için Kemaleddin b. Seyh'i ona doğru gönderdi. Bunu duyan Cevad geri dönüp Nasir Davud'a sigindi. Nasir Da-vud o zaman Kudüs-ü Serifte bulunuyordu. Yanina gelen Melik Ce-vad'la birlikte askeri bir birliği harekete geçirdi. Bunlar Kemaleddin b. Seyh'le karsilasip savastilar. Onu maglup edip esir aldilar. Nasir Davud'un huzuruna götürdüler. Nasir Davud onu azarladi. Sonra serbest birakti. Melik Cevad da Nasir Davud'un hizmetinde çalışti. Nihayet Nasir Davud, ondan süphelenip onu zincire vurdu ve koruma altında Bagdat'a gönderdi. Bir Arap kabilesi zor kullanarak onu muhafizlarin elinden alip serbest birakti. O da gidip Dimask hükümdarina sigindi ve bir süre yaninda kaldi. Sonra Haçlıların yanina gitti. Daha sonra Dimask'a döndü. Salih İsmail onu Azeta'da hapsetti ve bu sene kırkkbir yasinda vefat edinceye dek hapiste kaldi. Nitekim bu husus ileride de anlatilacaktır.

Bu sene Salih Eyyub, Misir'da medreseler yaptırmaya başladı. Ce-zire'de bir kale yaptırdi. Bu kalenin inşaatina Beytül-maldan çok para sarfetti. İnsanların mülklerine el koydu, otuz kadar mescidi yıktı, 1.000 kadar hurma ağacını kesti. Daha sonra hicretin 651. senesinde Türkler bu kaleyi

tahrip ettiler.

Bu sene beraberinde Halebliler de olmak üzere Humus valisi Meli-kü'1-Mansur b. Ibrahim b. Melikü'l-Mücahid sefere çıktı. Harran'da Ha-rezmlilerle savasti. Harezmlileri maglup edip paramparça etti ve beraberindekilerle birlikte muzaffer olarak ülkesine döndü.

Meyyafarikin hükümdari Sihabeddin Gazî, Harezmlilerle sulh yaptı. Kendisinin yanında yer almalari için onlari ülkesinde barındırdı.

Ebu Sâme dedi ki: «Bu sene Seyh İzzeddin, Misir diyarina gitti. Misir hükümdari ona ikramda bulundu, saygi gösterdi. Onu Kahire hatipligine ve Misir kadilkudatligina atadı. Bu atama Kadi Serefüddin el-Murakka'nın vefatından sonra olmuştur. Daha sonra Seyh İzzeddin iki kez görevden istifa etti. Sonunda kendi evine kapandı. Yüce Allah ona rahmet etsin.»

Bu sene amâ bir kimse olan nahivci Sems b. Habbaz receb ayinin yedisinde; Fakih Kemal b. Yunus da saban ayinin ortasında vefat etti. Bu iki zat memleketlerinde kendi ilmî sahalarında yüksek şahsiyetler idiler. [98]

Sems B. Habbaz

Ebu Abdillah Ahmed b. Hüseyin b. Ahmed b. Meâlî b. Mansur b. Ali. Nahivci bir zat olup amâ idi. Musulluydu. İbn Habbaz adıyla tanınmıştır. Arabiyet ilmiyle istigal etti. el-Mufasssal, el-İzah, et-Tekmile, el-Aruz ve el-Hesap adlı eserleri ezberledi. Lügâta dair el-Mücmel'i ve diğer eserleri de ezberlemisti: Safî mezhebine mensuptu. Çok nükteleri ve fikraları vardı. Güzel siirler yazmisti. Bu sene receb ayinin onunda elli yasinda iken vefat etti. Yüce Allah rahmet etsin. [99]

Kemal B. Yunus

Musa b. Yunus b. Muhammed b. Men'a, b. Malik el-Ukaylî Ebü'l-Feth el-Musilî. Musul'da Safîilerin seyhi idi. Orada birkaç medresede hocalık yapmıştır. Usule, makulata, mantığa ve felsefeye dair bilgisi vardı. Çeşitli beldelerden öğrenciler gelip ondan ders aldılar. Seksense-kız yıl yasadı. Güzel siirleri vardı. Musul valisi Bedreddin Lü'lü'yü övdüğü bir siirinde şöyle demistir:

«Kendi yönetimdeki gücünle dünyayı süslediysen eğer, Dünya denen memleket senin sayende kim bilir ne kadar sereflenmiş tir.

Zaman boyunca emrin ve hükmün geçerli olsun. Çaban sükürle karsılansın. Hükmün de adaletli olsun»

Kemal b. Yunus, hicretin 551. senesinde doğdu ve bu sene saban ayinin ortasında vefat etti. Yüce Allah rahmet etsin. [100]

Abdülvahid Es-Sofî

Meryem Kilisesi'nde yetmiş sene kesirlik yaptı. Vefatından birkaç gün önce Müslüman oldu. Sümeysatiye hankâhmda birkaç günlük ikametinden sonra yaslı bir insan olarak vefat etti. Dimask'ta vefat eden bu zat Sofiye mezarlığına defnedildi. Cenazesi muhtesem olmustu. Ben de onun defninde ve namazında hazır bulundum. Yüce Allah ona rahmet etsin. [101]

Ebü'l-Fadl Ahmed B. İsfendiyar

Ahmed b. İsfendiyar b. Muvaffak b. Ebi Ali el-Bosencî. Vaizdi. Ercü-vaniye hankâhimn seyhi idi.

İbn Saî dedi ki: «Ahmed b. İsfendiyar, sureti güzel, ahlâki hos, sevecen, mütevazî mantıklı konuşan, ibaresi güzel, vaazî hos, siirî tatlı, nazmî güzel ve kelamcı bir kimseydi.»

Böyle dedikten sonra İbn Saî onun halife Müstansir'i methetmek için yazmış olduğu bir kasidesini de nakletmiştir. [102]

Ebu Bekir Muhammed B. Yahya

Ebu Bekir Muhammed b. Yahya b. Muzaffer b. Alem b. Naim. Hasr es-Sülemî'nin oğlu diye tanınmıştır. Faziletli ve alim bir kimseydi. Hanbelî mezhebine mensuptu. Sonraları Safîî mezhebine intisap etti. Bagdat'ta Safîilere ait bir kaç medresede hocalık yaptı. Adaletli bir kimse olup birçok görevleri üstlendi. Fakih, usulcû ve ilm-i kelamî bilen bir kimseydi. Memleketinde ilmî alanda ilerledi ve yüksek derecelere sahip oldu. Sonra İbn Fadlan onu Darü'l-Harim'dekadî olarak görevlendirdi. Daha sonra Nizamiye müderrisliğine atandı. Kendisine bir katir üzerinde rûn Tatler gönderildi. Hil'at giyme merasiminde ayan ve esraf hazır bulundular. Bu sene seksen yasında vefat edinceye dek Nizamiye müderrisliğini sürdürdü. Vefat edince Bab-i Harp mezarlığına defnedildi.

Bagdat Kadîlkudatî Ebü'l-Meâlî

Ebü'l-Meâlî Abdurrahman b. Mukbil b. Ali. Vasıfliydi. Safîî mezhebine mensuptu. Bagdat'ta ilim tahsil etti. Bazı medreselerde kalfalık yaptı. Sonra Kadîlkudat İmadüddin Ebu Salih Nasr b. Abdürrezzak b. Abdülkadir, halife Zahir b. Nasir'in zamanında onu vekili olarak görevlendirdi. Bir süre sonra bağımsız olarak kadîlkudatlığa asaleten atandı. Daha sonra ilk müderrisliğini yapan Muhyiddin Muhammed b. Fadlan'ın vefatinin ardı sıra Müstansiriye medresesinin müderrisliğine atandı. Sonra bütün bu görevlerden ve hankâhin seyhliğinden azledildi. Bu sene vefat etti. Faziletli, dindar, mütevazî bir kimseydi. Yüce Allah ona rahmet etsin ve onu bağışlasın. [103]

- [1] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/238.
- [2] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/239-240.
- [3] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/240.
- [4] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/240.
- [5] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/241.
- [6] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/241.
- [7] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/241-242.
- [8] Palis: Cengizhan döneminde kullanılan bir para birimidir.
- [9] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/242-248.
- [10] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/248-249.
- [11] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/249-250.
- [12] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/250.
- [13] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/250.
- [14] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/250-251.
- [15] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/251-252.
- [16] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/253.
- [17] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/253.
- [18] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/253-254.
- [19] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/254-255.
- [20] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/255-256.
- [21] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/256-257.
- [22] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/257.
- [23] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/258.
- [24] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/258-260.
- [25] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/260.
- [26] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/260-261.
- [27] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/261.
- [28] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/261.
- [29] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/261.
- [30] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/262
- [31] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/262.
- [32] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/262.

- [33] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/262-263.
- [34] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/264.
- [35] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/264.
- [36] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/265.
- [37] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/265.
- [38] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/265.
- [39] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/265.
- [40] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/265-266
- [41] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/266-267.
- [42] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/267.
- [43] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/267.
- [44] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/267.
- [45] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/268-269.
- [46] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/269.
- [47] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/269.
- [48] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/270.
- [49] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/270.
- [50] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/270-271.
- [51] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/271.
- [52] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/272-273.
- [53] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/273-274.
- [54] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/274.
- [55] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/274.
- [56] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/274-276.
- [57] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/276-277.
- [58] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/277.
- [59] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/277.
- [60] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/277.
- [61] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/277-279.
- [62] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/279-280.
- [63] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/280.
- [64] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/280.

- [65] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/280-281.
- [66] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/281.
- [67] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/281-282.
- [68] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/283.
- [69] Tavasî: Igdis edilmiş köle.
- [70] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/283.
- [71] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/284.
- [72] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/284.
- [73] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/284.
- [74] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/284.
- [75] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/284.
- [76] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/284-287.
- [77] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/288-289.
- [78] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/289.
- [79] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/289-290.
- [80] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/290.
- [81] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/291.
- [82] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/291.
- [83] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/291.
- [84] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/291.
- [85] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/291-292.
- [86] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/292-293.
- [87] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/293.
- [88] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/293-294.
- [89] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/294.
- [90] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/294-296.
- [91] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/296.
- [92] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/296.
- [93] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/296-297.
- [94] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/297-298.
- [95] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/298-299.
- [96] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/299.

- [97] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/299.
- [98] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/299-300.
- [99] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/300.
- [100] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/300-301.
- [101] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/301.
- [102] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/301.
- [103] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/302.

Hicretin Altiyüzkkirinci Senesi	3
Müstasim Billah'in Halifeligi	4
Hicretin Altiyüzkkirinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler	6
Müstansir Billah.	6
Hatun Binti Izzeddin Mes'ud.	6
Hicretin Altiyüzkkirbirinci Senesi	6
Hicretin Altiyüzkkirbirinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler	8
Seyh Semseddin Ebü'l-Fütüh.	8
Takiyüddin Ebu Ishak.	8
Kerusiye Vakfinin Sahibi Muhammed B. Ukayl	8
Melik Cevad Yunus B. Memdud.	8
Mes'ud B. Ahmed B. Mes'ud.	9
Ebü'l-Hasan Ali B. Yahya B. Hasan.	9
Hicretin Altiyüzkkirikinci Senesi	9
Hicretin Altiyüzkkirikinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler	10
Melik Mugis Ömer B. Salih Eyyub.	10
Dimask Seyhüssuyuhu Taceddin Ebu Abdilllah B. Ömer B. Hameveyh.	10
Vezir Nasreddin Ebü'l-Ezher.	11
Nakibü'n-Nükaba Hatibü'l-Hutaba.	11
Hicretin Altiyüzkkirküçüncü Senesi	11
Hicretin Altiyüzkkirküçüncü Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler	14
Seyh Takiyyüddin Ebu Salah.	14
Tarih Sahibi Hafiz Ibn Neccar.	14
Hafiz Ziyaeddin El-Makdisi	15
Seyh Alemüddin Ebü'l-Hasan Es-Sehavî	15
Rebia Hatun Binti Eyyub.	16
Muineddin Hasan B. Seyhüssüyük.	16
Seyfeddin B. Kiliç.	17
Hicretin Altiyüzkkirdördüncü Senesi	17
Melik Mansur.	18
Sa'in Muhammed B. Hassan.	18
Fakih, Allame Muhammed B. Mahmud B. Abdu'l-Münim..	18
Ziya Abdurrahman El-Gumari	19
Hicretin Altiyüzkkirkbesinci Senesi	19
Hicretin Altiyüzkkirkbesinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler	19
Hüseyin B. Hüseyin B. Ali	19
Nahivci Selübîn.	19
Seyh Hariri	20
Emir Izzeddin Aybek.	20
Sihap Gazi B. Adil	21

Hicretin Altiyüzkirkaltinci Senesi	21
Hicretin Altiyüzkirkaltinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler	22
Fazluddin El-Honcî	22
Ali B. Yahya Cemaleddin Ebü'l-Hasan El-Muharremî	22
Seyh Ebu Amr B. Hacıp	23
Hicretin Altiyüzkirkyedinci Senesi	24
Hicretin Altiyüzkirkyedinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler	25
Fahreddin Yusuf B. Seyh B. Hameveyh	25
Hicretin Altiyüzkirksekizinci Senesi	25
Muiz Izzeddin Aybek Et-Türkmanî'nin Eyyubiler'den Sonra Misir'a Hakim Olusu	26
Halep Valisî Nasir B. Aziz B. Zahirin Dimask'a Sahip Olusu	26
Salih Türbesinin Vakfedicisi Salih İsmail'in Biyografisi	27
Hicretin Altiyüzkirksekizinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler	27
Salih Eyyub'un Oglu Melikü'l-Muazzam Turansah	27
Hatun Erguvanîye	28
Eminü'd-Devle Ebu Hasan Gazzal El-Mutatabbip	28
Hicretin Altiyüzkirkdokuzuncu Senesi	28
Hicretin Altiyüzkirkdokuzuncu Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler	29
Bahaeddin Ali B. Hibetullah B. Seleme El-Himyerî	29
Kadi Ebü'l-Fadl Abdurrahman B. Abdüsselam	29
Hicretin Altiyüzellinci Senesi	29
Hicretin Altiyüzellinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler	30
Cemaleddin B. Matruh	30
Semseddin Muhammed B. Sa'd El-Makdisî	30
Abdülaziz B. Ali	30
Seyh Ebu Abdilllah Muhammed B. Ganim B. Kerim	31
Ebü'l-Feth Nasrullah B. Hibetullah	32
Hicretin Altiyüzellibirinci Senesi	32
Hicretin Altiyüzellibirinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler	33
Hicretin Altiyüzellilikinci Senesi	33
Hicretin Altiyüzellilikinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler	34
Abdülhamid B. İsa	34
Seyh Mecdüddin B. Teymiye	34
Seyh Kemaleddin B. Talha	34
Seyyid B. Allan	34
Nasih Ferec B. Abdullah El-Habesî	34
Nusret B. Selahaddin Yusuf B. Eyyub	35
Hicretin Altiyüzellüçüncü Senesi	35
Hicretin Altiyüzellüçüncü Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler	35
Ziyaeddin Sakar B. Yahya B. Salim	35
Ebü'l-Izz İsmail B. Hamid	35
Hicretin Altiyüzellidördüncü Senesi	36
Hicretin Altiyüzellidördüncü Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler	42
Seyh İmadüddin Abdullah B. Hasan B. Nahhas	42

Yusuf B. Emir Hüsameddin. 43

Salîhiye Hastahanesini Vakfeden Seyfeddin Ebü'l-Hasan. 44

Mücireddin Yakup. 44

Emir Muzaferüddin Ibrahim.. 44

Seyh Semseddin Abdurrahman B. Nuh. 44

Hicretin Altiyüzellibesinci Senesi 44

Seyh Takiyüddin Abdurrahman B. Ebi'l-Fehm.. 46

Hicretin Altiyüzkkirkincci Senesi

Bu sene halife Müstansir Billah vefat etti. Yerine oğlu Müstasim Billah hilafete geçti. Mü'minlerin emiri halife Müstansir Billah cemazi-yelahir ayinin onunda cuma sabahi vefat etti. Ellibir sene dört ay yedi günlük ömrünü noktaladi. Vefati, minberler üzerinde o gün kendisi için dua edilinceye dek gizlendi. Onaltı sene on ay ve yirmiyedi gün süreyle halifelik yapmisti. Hilafet sarayina defnedildi. Sonra Rusafe'deki türbesine nakledildi. Güzel suretli, kalbi temiz, yasantisi güzel, çokça sadaka veren, iyilik ve ihsanda bulunan, halkina olanca gücüyle iyilik yapan bir kimseydi. Dedesi Nasir, topladigi altinlari hilafet sarayindaki bir sarniçta biriktirmisti. Bu sarnicin kenarinda durup, «Acaba yasadigim sürece bu sarnici altinla doldurabilir miyim?» derdi. Müstansir ise bu sarnicin kenarinda durup, «Acaba bütün bu altinlari sarfedecek ve infak edecek kadar yasayabilecek miyim?» derdi. Hanlar, kervansaraylar ve birçok yerlerdeki yollarda köprüler yaptırdi. Bagdat'in her mahallesinde yoksullar için ziyafet evi yaptırdi. Özellikle ramazan ayında bu ziyafet evlerini daha yogun bir sekilde çalıştırirdi. Kirk yasina varmis cariyeleri satin alır, bunlari azâd eder, çeyizlerini hazirlayıp evlendirirdi. Her vakitte binlerce altini yoksullara ve hayir yollarina sarfederdi. Bagdat'in bütün mahallelerindeki muhtaçlara, dullara, öksüzlere yardım ederdi. Allah onun bu iyiliklerini ve hayirlarim kabul buyursun. Kendisine hayir mükâfat versin. Bagdat'ta dört mezhep için Müstansiriye medresesini yaptırdi. Oraya dârülhadis, hamam ve tip evi yaptırdi. Bu müessesede çalışanlara maas bagladi. Yemek, tatli, meyve ve ihtiyaç duyduklari her seyi verdi. Bu medreseye büyük vakiflar tahsis etti. Hatta denildigine göre bu vakiflarin gelirlerinin dörtte birinin samanindan elde edilen para medreseye ve medresede çalışanlara yetecek miktardaydi. Bu medreseye dünyada esi bulunmayan kiymetli kitaplar vakfetti. Bu medrese hem Bagdat, hem de diger beldeler için bir ziynet haline gelmisti.

Bu sene basinda Hâdiye ve Hasan el-Askerî'ye mensup olan Samar-ra'daki meshed yandi. Burayi, bu mintikalara hakim oldugu zamanlarda yani hicretin 450. senesinde Arslan el-Besasirî yaptırmisti. Müstansir, yanan bu meshedin onanlip eski haline getirilmesini emretti. Rafiziler, burada çıkan yanginda kendi suçlan olmadigini, anlamsiz ve soguk kelimeler kullanarak kendilerini savundular. Yine anlamsiz siirler insâd edip haberler uydurdular.

Burasi hakikati olmayan Mehdî el-Müntazar'm çıkacagi yer olarak söylenmektedir. Bunun asli astari yoktur. Burasi yapılmamis olsaydi, daha iyi olurdu. Buradan çıkacagini söyledikleri ve bekledikleri zât. Hasan b. A11 b. Muhammed el-Cevad b Ali er-Riza b. Musa el-Kâzim b. Cafer es-Sadik b. Ali b. Muhammed b Bakir b. Ali b. Zeynelabidin b. Hüseyin'dir. Bilindigi üzere Hz. Hüseyin Kербela şehidi olup Ebu Talib oğlu Ali hazretlerinin ogludur. Cenâb-i Allah tümünden razı olsun. Bunlar hakkında asiriliga sapanlari Cenâb-i Allah kahretsin. Kendileri sebebiyle kendilerinden daha faziletli olan kimselere bugz edilmistir.

Müstansir, -Allah ona rahmet etsin- âlicenab, yumusak huylu insanlar tarafından sevilen reis bir kimse idi. Sureti güzel, ahlâki hos, alimli bir görüntüye sahipti. Üzerinde peygamberlik hanesinin nuru vardı. Allah ondan razı olsun ve onu hosnut kilsin.

Anlatildigina göre Müstansir, ramazan ayında güneşin batısından önce Bagdat sokaklarından birinde bineğine binmiş, dolasmakta iken yasli bir adam gördü. Yasli adamin elinde içi yemek dolu bir kap vardı. Bunu bir mahalleden baska bir mahalleye götürecekti. Müstansir ona sunu sordu:

- Ey ihtiyar adam! Niçin kendi mahallendeki ziyafet evinden yemek almiyorsun da bu mahalleden aliyorsun? Yoksa her iki mahalleden de alacak kadar muhtaç misin?

- Hayir, vallahi ey efendim -böyle derken Müstansir'm halife oldugunu bilmiyordu- ben yasli bir adamim. Yemek dagitim vaktinde bu mahallede bulundugum ve hemen gidip dagitim esnasinda mahalle halkimi rahatsiz etmekten utandigim için yemegimi buradan alayim, dedim. Çünkü mahalle halkini bu yemek dagitim esnasinda sikistirip rahatsiz edecek olursam ayip olur ve beni sevmeyenler de bana iyice yürek sogutmus olurlar. Bu nedenle mahallemden baska bir mahalleye gidiyor, yemegimi oradan aliyor ve insanların aksam namazim kilmaya gittikleri zamani bekliyor, iste tam o zamanda yemegimi alip kimse görmeden evime götürüyorum!

Halife, -Allah ona rahmet etsin- yasli adamin bu cevabi karsisinda agladi ve ona 1.000 dinar verilmesini emretti. Paranın kendisine verilisi esnasinda yasli adam çok sevindi. Hatta denilir ki asin sevinçten ötürü kalbi çatlamisti ve bundan sonra sadece yirmi gün yasayabilmiş, sonra vefat etmiş, geride halifeye verilmek üzere 1.000 dinar miras bırakmisti. Çünkü kendisinin mirasçisi yoktu. Bu paradan sadece bir dinar harcamisti. Halife, bu duruma hayret etti ve «Elimizden çıkan birsey bir daha bize geri dönemez. Siz bu parayı o yasli adamin mahallesindeki yoksullara sadaka olarak dagitin» dedi. Allah ona rahmet etsin.

Halife Müstansir geride üç erkek evlat birakti. Bunlardan ikisi öz-kardesti. Biri babasının vefatından sonra hilafete geçmiş olan halife Müstasim, diğeri

de Ebu Ahmed Abdullah'ti. Üçüncü oğlu ise Emir Ebü'l-Kasim Abdulaziz'di. Bunlann kızkardeslerinin annesi ayriydi. Allah onun iffetini muhafaza buyursun.

Halife Müstansir'm vefati nedeniyle sairler çok mersiyeler yazdılar, îbn Saî bu mersiyelerden güzel bir kitayi nakletmistir.

Halife Müstansir kimseyi vezir olarak görevlendirmede, aksine Ebü'l-Hasan Muhammed b. Muhammed el-Kummî'yi vezir vekilliginde birakti. Ondan sonra da Nasreddin Ebül-Ezher Ahmed b. Muhammed en-Nakidî vezir vekilligine atadi. Bu zat hilafet sarayinin muallimi idi. Dogruyu en iyi bilen yüce Allah'tir. [1]

Müstasim Billah'in Halifeligi

Emirü'l-Mü'minin olup Bagdat'taki Abbas ogullarinin son halifesi-dir. Bu halife, Tatarlar tarafından Hûlagu b. Tölî b. Cengizhan'm emri üzerine hicretin 656. senesinde şehid edilmistir. Bununla ilgili açıklama insaallah ileride verilecektir. Asil adi ve seceresi şöyledir: Emirü'l-Mü'minin Müstasim Billah Ebu Ahmed Abdullah b. Emirü'l-Mü'minin el-Müstansir Billah Ebu Cafer el-Mansur b. Emirü'l-Mü'minin ez-Zahir Billah Ebu Nasr Muhammed b. Emirü'l-Mü'minin en-Nasir Lidinillah Ebü'l-Abbas Ahmed b. Emirü'l-Mü'minin el-Müstadi Billah Ebu Muhammed Hasan b. Emirü'l-Mü'minin el-Müstencid Billah Ebü'l-Muzaf-fer Yusuf b. Emirü'l-Mü'minin el-Muktefî Liemrillah Ebu Abdillah Mu~ hamnied b. Emirü'l-Mü'minin el-Müstazhir Billah Ebü'l-Abbas Ahmed b. Halife el-Muktedî Biemrillah Ebü'l-Kasim Abdullah.

Dedesi Nasir'm biyografisinden bahsedilirken nesebinin Hz. Ab-bas'a dayandigi görülmüstür. Isimlerinden bahsettigimiz bu zatlarin tümü pespese hilafet makamina geçmislerdir, ama Müstasim'a kadar atalan arasinda sekiz kisinin, araya baska biri girmeksizin pespese hilafete geçtiği baska bir halifede görülmüs bir özellik degildir. Kendisinden Önceki ata ve dedelerinden sekiz kisi pespese hilafete geçmis, sonra da dokuzuncu olarak kendisi yüce Allah'in lütuf ve rahmeti ile hilafet makamina geçmistir. Yüce Allah kendi lütfuyla ona rahmet etsin.

Babasi Müstansir, hicrî 640. senenin cemaziyelahir ayinin onunda cuma sabahi vefat edince kendisi Tac sarayinda bulunuyordu. O gün namazdan sonra davet edildi. Kendisine hilafet biati sunuldu ve Müstasim lakabi verildi. O zaman kendisi otuzbir yasindan birkaç ay almisti. Gençliginde Kur'an-i Kerim'i güzelce ezberlemis ve tecvidi iyice öğrenmisti. Arapça'yi, güzel yazi yazmayi ve diger faziletleri zamanindaki Safîî imamlarindan biri olan Seyh Semseddin Ebu'l-Muzaffer Ali b.

Muhammed b. Neyar'dan öğrenmisti. Halifelige geçince ona son derece ikram ve ihsanda bulunmustu. Anlatildigina göre Mustasini, Kur'an-i Kerin'i

çokça okurdu. Edâ ve sedasi güzeldi. Üzerinde husu ve Allah'a yönelis emareleri açıkça görülürdü. Tefsire ve tefsirle ilgili problemlerin çözümüne ilgi göstermistî. Hayir yapmakla taninmistî. Sükranla karsılanacak isler yapmistî. Babasi Müstansir'm yolundan gitmistî, onun gibi hayir ve fazilette çaba sarfetmistî. Zamanında isler yoluna girmis, hersey mükemmel olmustu. Allah'a hamd olsun.

Kendisine yapılacak bey'at merasimini Serefüddin Ebü'l-Fezaü İkbâl el-Müstansirî tertipleği. Önce kendisine amcazadeleri ve Abbasilerden olan ailesi, sonra devlet erkânî, emirler, vezirler, kadılar, alimler, fakihler, ehl-i hail vel akd, avam tabakası ve digerleri bey'at ettiler. O gün görölmeye değer muazzam, kalabalık, övgüyle karsılanacak bir gündü. Ülkenin diger beldelerinden, sehirlerinden de bey'at haberleri geldi. Memleketin bütün beldelerinde, bölgelerinde, köylerinde, yakın olsun, uzak olsun doguda ve batıdaki camilerin minberlerinde, tipki babasına ve dedelerine okundugu gibi kendisinin adına da hutbe okundu. Yüce Allah hepsine rahmet etsin.

Bu sene çeşitli olaylar meydana geldi. Söyle ki: Müstansir'in hilafetinin son günlerinde Irak'ta şiddetli bir veba, seker ve ilaç kitligi görüldü. Halife Müstansir Billah -Allah rahmet etsin- hastalara çok miktarda seker dagıttı. Allah onun bu hayrim kabul buyursun.

Bu sene saban ayının ondördünde cuma günü halife Müstasmi Billah, faziletli ve zarif bir genç olan Ebü'l-Ferec Abdurrahman b. Muhyid-din Yusuf b. Seyh Ebü'l-Ferec b. Cevzî'ye, Bedriye kapisında vaaz verme izni verdi. O da orada halka vaaz etti, konustu, faydalı ve güzel bilgiler sundu. Vaazında halife Müstasim'i uzun ve fasih bir kasideyle övdü. Bu kasidesini Ibn Saî, harfi harfine nakletmistir. Mustasini, babasına benzedi. Zulmetmedi. Arslan yavrusu da deneme meydanında arslan gibidir.

Bu sene Halepliler ile Hareznîliler arasında büyük bir savaş meydana geldi. Silvan (Meyyafarikin) hükümdari Sihabeddin Gazî de Ha-rezmliler ile birlikteydi. Halepliler bunlari esi görölmemis bir hezimete uğrattılar. Çok miktarda mali ganimet olarak ele geçirdiler.

Bu sene Nusaybin bir kez daha yağmalandı. Bu, Nusaybin'in onye-dinci yağmalanisi idi. Inna lillahi ve inna ileyhi raciun (dogrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz).

Sihabeddin Gazî, Silvan'a (Meyyafarikin'e) döndü. Harezmliler, liderleri Berekâthan'm -Allah onu mübarek kilmasin- öncülüğünde ülkede fesat çıkardılar. Sihabeddin Gazfye, Ahlat sehrini ele geçirmesi için ferman geldi. O da gidip Ahlat'i, içindeki mallar ve ürünleri ile teslim aldı.

Bu sene Misir hükümdari Salih Eyyub, Sam'a girmege karar verdi. Kendisine askerlerin muhtelif ve dağınık olduklari söylendi. O da Sam'a

gidecek bir orduyu hazırlayıp harekete geçirdi. Kendisi ise Misir'da kalıp memleket idaresiyle mesgul oldu, [2]

Hicretin Altiyüzkirkincci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Müstansir Bîllah

Mü'minlerin emiriydi. Kadri yüce, son derece hürmete layik bir kimseydi. Bu sene vefat etti. Önceki sayfalarda hakkında genişçe bilgi verilmistir. [3]

Hatun Binti Izzeddîn Mes'ud

Hatun binti Izzeddin Mes'ud b. Mevdud b. Zengi b. Aksungur el-Atabekiye. Dimask'm Salihye mahallesindeki atabekiye medresesini vakfeden hatundur. Sultan Melik Esrefin zevcesi idi. Bu sene vefat etti. Allah rahmet etsin. Vefat ettigi gece Cebel'deki medresesini vakfetmisti. Türbesi de oradadır. Ebu Sâme'nin dedigine göre bu medresenin yanındaki türbesine defnedilmiş tir. Allah kendisine rahmet etsin ve hayirlarini kabul buyursun. [4]

Hicretin Altiyüzkirkbirinci Senesi

Bu sene Misir hükümdari Salih Eyyub ile amcası Dimask hükümdari Salih Ismail arasında elçiler gidip geldiler. Salih Eyyub, amcasından Dimask kalesinde tutuklu bulunan oğlu Mugis Ömer b. Salih'i kendisine iade etmesini istiyor, buna karşılık Dimask hakimiyetinin amcası Salih Ismail'in elinde kalmasını onaylıyordu. Bu şartlar üzerine aralarında barış antlaşması yapıldı. Dimask'ta Salih Eyyub adına hutbe okundu. Salih Ismail'in veziri Eminü'd-Devle Ebü'l-Hasan Gazzal el-Müselmanî bu isin sonucundan korktu ve efendisi Salih Ismail'e; «Sakin su çocuğu babasına geri verme. Aksi takdirde ülken elinden çıkıp gider. Bu çocuk senin elinde bir nevi Süleyman mührü gibidir» dedi. Onun bu uyarısı üzerine Salih Ismail, Salih Eyyub'la yaptığı antlaşmayı bozdu ve Salih Eyyub'un oğlunu tekrar kale zindanına gönderdi. Dimask'ta Salih Eyyub adına hutbe okutulmasına son verdi. Böylece iki hükümdar arasında düşmanlık yeniden alevlendi. Bunun üzerine Misir hükümdari Salih Eyyub, Harezmlilere haber göndererek Dimask'i kusatmaya gelmelerini istedi. Inna lillahi ve inna ileyhi raciun (dogrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz.) Harezmliler bu sene Anadolu'yu Alâeddin'in oğlunun elinden almışlardı. Alaeddin'in oğlu kit akıllı biri olup köpekler ve yırtıcı hayvanlarla oynar ve bunları insanlara musallat kılardı. Bir defasında yırtıcı bir hayvan onu isirmiş ve bu yüzden ölmüştü. Bunun üzerine Harezmliler o esnada Anadolu'yu istilâ etmişlerdi.

Bu sene Kadi Refî el-Cilî'nin yardımcıları tutuklandılar. Bazıları tokmaklarla dövüldü. Mallarına el konuldu. Babülferadis dahilindeki Medresetü'1-Mukaddimîye'de Kadi Refî'in aleyhine hüküm verildi. Geceleyin çıkarılıp Bika

taraflarındaki Efkah magarasına götürüldü ve orada hapsedildi. Hakkında hiçbir haber elde edilemedi. Ebu Sâme'nin anlattigina göre, orada ölmüştür. Bazilari, onun yüksek bir dagin tepesinden asagiya atilarak öldürüldüğünü, bazilari da bogularak öldürüldüğünü söylemişlerdir. Her ne şekilde olursa olsun ölümü bu sene zilhicce ayında olmuştur. Yine bu sene zilhicce ayinin yirmibesinde cuma günü Dimask kadiligina Muhyiddin b. Muhammed b. Ali b. Muhammed b. Yahya el-Kuresî'nin atandigina dair ferman Dimask Camii'nin Kemali penceresinin yaninda okundu. Seyh Sihabüddin Ebu Sâme böyle demistir. Sibî'in iddiasina göre Kadi Muhyiddin, müteakip senede bu görevden azledilmistir. Sibî'in anlatimina göre onun helak sebebi, Melik Salih Ismail'e yazmis oldugu su mektuptur:

«Senin hazinene halkin malindan 1.000.000 dinar para irâd olarak gelmistir...»

Ancak Melik Salih Ismail bu iddiayi reddetmis ve hazinesine sadece 1.000.000 dirhem paranin irad olarak geldigini söylemistir. Bunun üzerine Kadi Muhyiddin «Ben bu durumu vezirden sorarak tahkik edecegim!» demisti. Melik Salih, vezirine muhalefet eden biri degildi. O esnada vezir de Melik Salih'e Kadi Muhyiddin'i azletmesini önerdi ki sultan, insanların çirkin dedikodularina karsi korunmus olsun. Sultan Melik Salih Ismail, vezirinin bu önerisini uygun görüp Kadi Muhyiddin'i görevden azletti ve olanlar oldu. Medreselerinin idaresini Seyh Ta-kiyyüddin b. Salah'a birakti. O da Adiliye medresesine Kemal et-Tifli-sî'yi, Azraviye medresesine Muhyiddin b. Zekî'yi -ki bu zat ondan sonra kadiliga atanmistir-, Emîniye medresesine İbn Abdülkâfî'yi, Sâmiye-tülberraniye medresesine de Taki el-Hamevî'yi atadi. Kadi Refî kayboldu. Ortalarda görünmez oldu. Sahitlerinin adalet vasiflari düsürüldü.

Sibî dedi ki: «Vezir Emin onu Hristiyanlara ait semerli bir katira bindirerek bir cemaatin refakatinde sahil taraflarındaki Lübnan daglarından birinde bulunan Efkah magarasina gönderdi. Orada birkaç gün kaldiktan sonra Vezir Emin, ona Baalbek'ten emlâkini Enîinü'd-Dev-le'ye sattigina dair ifadesini alsinlar ve ona sahitlik yapsinlar diye iki adil sahit gönderdi. Sahitlerin ifadelerine göre üzerinde eski püskü elbiseler varmis. Kendilerinden bir miktar yiyecek istemis, üç günden beri yemek yemedigini söylemistir. Sahitler de ona dagarciklarinda bulunan erzaktan biraz yedirmisler, emlâkim Eminü'd-Devle'ye sattigina dair yazili ifadesini alip geri dönmüşlerdi. Daha sonra Hristiyan Davud yanina gitmis ve ona, «Hadi kalk, seni Baalbek'e götürmekle emrolunduk»

demisti.

O zaman öldürüleceğini kesin olarak anlamis oldugu için, «Birakin da iki rek'at namaz kileyim demisti. Davud ona, «Hadi kalk kil» deyince

kalkip namaza durmustu. Namazi uzatinca Davud onu tekmelemis ve dagin tepesinden vadinin asagisina firlatmisti. Asagiya varmadan kayalara çarpa çarpa parçalanmisti.

Baska bir rivayette anlatildigina göre etegi kayalara takilmisti. Davud da onu tasîaya taslaya vadinin dibine dösürmüstü. Bu olay, Ibrahim nehri üzerindeki Sakifü'l-Metal mintikasinda cereyan etmisti.»

Yine Sibte dedi ki: «Kadi Refî'in akidesi bozuktur. Materyalistti. Ser'î emirlerle alay ederdi. Mahkeme meclisine sarhos olarak gelirdi. Cumaya da ayni halde giderdi. Evi meyhane gibiydi. La havle ve la kuvvete illa billahil aliyyil azîm. Muvaffak el-Vasitî, onun güvenilir adamlarından biri idi ve en büyük belalardandı. Halkın malından kendi şahsi için 600.000 dirhem parayı usulsüz olarak zimmetine geçirmisti. Bu nedenle büyük cezaya çarptirilmiş, iskence edilmiş, nihayet bu para kendisinden geri alınmisti. Dövölürken bacakları kırılmış ve dayak altında can vermişti. Yahudi ve Hristiyanların mezarlığına atılmış, lesini köpekler yemislerdi.» [5]

Hicretin Altıyüzkirkbirinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Seyh Semseddîn Ebü'l-Fütûh

Es'ad b. Müncî et-Tenuhî el-Mearrî el-Hanbelî. Eski zamanlarda Harran kadiligi yapmiş, sonra Dimask'a gelmiş ve Mismariye medresesinde hocalık yapmisti. Muazzam'm zamanında devlet hizmetinde yer almisti. İbn Sabir'dan ve Kadi Sehrezorî ile Kadi İbn Ebî Asron'dan rivayetlerde bulunmustur. Bu sene rebiyülevvel ayının yedisinde vefat etti. Yüce Allah ona rahmet etsin. [6]

Takîyüddin Ebu İshak

Seyh, Hafiz, Salih Takiyyüddin Ebu İshak İbrahim b. Muhammed b. Ezher es-Sarifinî. Hadis hakkında güzel bilgisi vardı. Ebu Sâme onu övmüştür. Bu sene Dimask'ta vefat etti ve cenaze namazi Dimask Ca-mii'nde kilindikten sonra Kasyun mezarlığına defnedildi. Yüce Allah ona rahmet etsin. [7]

Kerusiye Vakfinin Sahibi Muhammed B. Ukayl

Muhammed b. Ukayl b. Kerus Cemaleddin. Dimask muhtesibi (emniyet müdürü) idi. Akıllı ve mütevazî bir kimseydi. Bu sene sevval ayında Dimask'ta vefat etti. Medrese haline getirdigi evine defnedildi. Kendisine ait bir dârülhadis vardı. Yüce Allah ona rahmet etsin ve onu bağışlasın. [8]

Melik Cevad Yunus B. Memdud

Melik Cevad Yunus b. Memdud b. Âdil Ebu Bekir b. Eyyub el-Meli-kü'1-Cevad. Sultan Âdil'in en büyük oğluydu. Zamanla yükseldi ve nihayet

amcası Kâmil Muhammed b. Âdil'den sonra Dimask'a sultan oldu. Sağlam bir şahsiyeti vardı. Salih insanları severdi. Ancak kapısında çalışan bazı kimseler, insanlara zulüm ederlerdi ve bu zulüm de kendisine mal edilirdi. Bu nedenle halk ona öfkelenirdi, ona sövdü ve onu, Dimask'ı Melik Salih Eyyub b. Kâmil'e verip bunun karşılığında Sincar ve Hism-keyfa'yi (Hasankeyf) almak mecburiyetinde bıraktılar. Sonra bu iki şehri de elinde tutamadı. Bunlar da elinden çıktı. Sonra Salih İsmail onu Azeta kalesinin zindanına attı ve nihayet bu sene orada vefat etti. Sevvâl ayında Kasyun'daki eteklerindeki mezarlıkta bulunan Muazzam türbesine defnedildi. Daha önceleri İbn Yagmur da onun yanında tutukluydu. Salih İsmail onu Dimask kalesine nakletti. Salih Eyyub Dimask'a sahip olunca onu Mısır diyarına nakletti ve Salih İsmail'in veziri Emin Gazzal'la birlikte Kahire kalesinde daragacına astı. Çünkü bunlar Salih Eyyub'un aleyhinde çalışmışlardı. Allah Salih Eyyub'a rahmet etsin. İbn Yagmur, Salih Eyyub'un aleyhinde çalışmış, nihayet Di-mask'ın Salih İsmail'in eline geçmesini sağlamıştı. Vezir Eminü'd-Dev-le'ye gelince o, Salih İsmail'i, oğlu Mugis'i Salih Eyyub'a geri vermekten alıkoymuştu. İşte bu nedenle Salih Eyyub, İbn Yagmur ile Vezir Emi-nü'd-Devle'den böylece intikam almış oldu ve bunu yapmakta da haklıydı. [9]

Mes'ud B. Ahmed B. Mes'ud

Mes'ud b. Ahmed b. Mes'ud b. Mazin el-Muharibî. Hanefîlerin faziletli fakihlerindendir. Tefsire ve hadise dair bilgisi vardır. Fazilet ve meziyet sahibi bir kimseydi. Bağdat'a Tatar elçisinin beraberinde hac için geldi. Birkaç sene hapiste kaldı. Sonra serbest bırakıldı ve hacca gitti. Sonra da döndü. Bu sene Bağdat'ta vefat etti. Yüce Allah ona rahmet etsin. [10]

Ebü'l-Hasan Ali B. Yahya B. Hasan

Ebü'l-Hasan Ali b. Yahya b. Hasan b. Hüseyin b. Ali b. Muhammed el-Batrik b. Nasr b. Hamdun b. Sabit el-Esedî el-Hillî, el-Vasitî, el-Bagdadî. Sîî bir yazar ve şairdi. Sîîlerin fakihî idi. Bir süre Dimask'ta ikamet etti. Birçok emir ve meliki methetti. Methettikleri arasında Mısır hükümdarı Kâmil ve diğerleri de bulunuyordu. Sonra Bağdat'a döndü. Sîîleri, mezhepleriyle ilgili olarak aydınlatırdı. Faziletli, zeki, nazmi ve nesri güzel bir kimseydi. Lâkin hakka karşı gözleri perdelenmişti. İbn Saî onun ilim ve zekâda ilerliğini ispatlayan güzel şiirlerinden bir kaçını nakletmiştir. Yüce Allah ona rahmet etsin ve onu bağışlasın. [11]

Hicretin Altiyüzükkirkinçisi

Bu sene Halife Mustasini Billah, hem kendi şahsına, hem de Bağdatlılara, uğursuzluk getiren ve vezirliği zamanında Müstasim'a karşı asla masumane davranmayan Müeyyedüddin Ebu Talib Muhammed b. Ahmed b. Ali b.

Muhammed el-Alkamî'yi vezirliğe atadı. Müeyyedüddin, asla sadık ve yolu düzgün bir vezir olmadı. Hülagu ve askerlerinin baskınları esnasında Müslümanlara karşı Hülagu'ya ve askerlerine yardım etti. Allah hepsini kahretsin. Müeyyedüddin İbn Alkamî vezirliğe atanmadan önce saray muallimi idi. Nasreddin Muhammed b. Nakid vefat edince halife, Müeyyedüddin İbn Alkamî'yi vezirliğe getirdi. Saray hocalığına da Seyh Muhyiddin Yusuf b. Ebü'l-Ferec b. Cevzî'yi atadı. Bu zat hayırlı insanlardandı. Dimask'm Nessabin mmtikasındaki Cevzîye vakfinin sahibidir. Allah bu hayrini kabul buyursun.

Bu sene Seyh Semseddin Ali b. Muhammed b. Hüseyin b. Neyyar, Bağdat Seyhüssuyuhluguna atandı. Kendisine hil'at giydirildi. Bu zat daha Önce halifenin eğitmeni idi. Halife, Abdülvehhab b. Mutahhir'e mutlak vekâletname verdi ve ona da hiVat giydirdi.

Bu sene Misir hükümdarı Salih Eyyub'un Dimask'i kusatmak ve Dimask hükümdarı Salih İsmail Ebü'l-Hasan'a karşı kendisine yardım etmeleri için çağırdığı Harezmlilerle Salih İsmail ve taraftarları arasında büyük bir savaş meydana geldi. Harezmliler Gazze'ye gelip ordugah kurmuşlardı. Salih Eyyub onlara hil'atlar, paralar, kumaslar ve askerler göndermişti. Öte yandan Salih İsmail ile Kerek hükümdarı Nasir Davud, Humus hükümdarı Mansur ve Haçlılar kendi aralarında ittifak kurdular ve Harezmlilerle siddetli bir savaşa tutustular. Harezmliler, onları esi görölmemis derecede feci bir bozguna uğrattılar. Haçlılar, haçları ve yüksek bayraklarıyla Müslüman birliklerinin yam basında hezimete uğradılar. Askerler arasında önce içki kâseleri dolasmakta iken bu defa Ölüm kâseleri, ecel serbeti sunan kâseler dolasmaya başladı. Bir günde Haçlılardan 30.000'in üzerinde adam öldürüldü. Komutanlarından, kesislerinden, papazlardan ve bir de Müslüman emirlerden bir grup esir alındı. Esirler Misir'da bulunan Salih Eyyub'a gönderildi. O gün cidden görölmeğe değer bir gündü. Bu övgüyle karsılanacak bir haldi, Allah'a hamd olsun. Bu savaşa katılan Müslüman komutanlardan biri şöyle demisti: «Hristiyan haçları altında durduğumuzda ben iflah olmayacağımızı anlamistim.»

Harezmliler, Haçlılardan ve beraberlerindekiilerden çok miktarda ganimet elde ettiler. Bundan sonra Misir hükümdarı Salih Eyyub, kusatmaları için Dimask'a asker gönderdi. Salih İsmail, Dimask'i tahkim etti. Çevresini ve orada bulunan evleri tahrip etti. Tama kapisindeki köprüyü parçaladı. Nehir suları doludizgin etrafa aktı. Torna ve Selame kapıları çevresinde adeta bir göl meydana geldi. Bu iki kapi arasındaki bütün canlılar boğuldu ve yapılar sular altında kaldı. İnsanların çoğu muhtaç hale düştü. Inna lillahi ve inna ileyhi raciun (dogrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz). [12]

Hicretin Altiyüzkkirkikinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Melik Mugis Ömer B. Salih Eyyub

Salih Ismail onu esir almış ve Dimask kalesinin burcunda hapsedmişti. Salih Ismail, Salih Eyyub'un gıyabında Melik Mugis'i esir almıştı. Babası Salih Eyyub, oğlunu kurtarmak için bütün imkânları kullanmış, ancak bunu basaramamıştı. Karsısına Eminü'd-Devle Gazzal el-Müsel-manî çıkmıştı. Bu Baalbek'teki Emîniye medresesinin vakfedicisi idi. Genç Mugis hicretin 638. senesinden beri kale zindanında mahpus olarak bulunuyordu. Nihayet bu sene rebiyülahir ayının onikisinde cuma gecesini ruhunu hakka teslim etti. Sabahleyin hapisanede ölü bulundu. Gam ve kederinden ötürü vefat etmişti. Öldürüldüğü de söylenmektedir. Doğrusunu Allah bilir. Hayırlı prenslerden biri olup şekli güzel, akli mükemmeldi. Dimask Camii'nin simalindeki türbesine dedesi Kâmil'in yanına defnedildi. Bunun üzerine babası Salih Eyyub, Dimask hükümdarı Salih Ismail'e daha da öfkelenmiş ve düşman oldu. [13]

Dimask Seyhüssuyuhu Taceddîn Ebu Abdîllah B. Ömer B. Hameveyh

Faziletli bir kimse olup tarihçi ve tasnif eser sahibi idi. Sekiz ciltlik bir eseri vardır. Bu eserinde usulden bahseder. es-Siyasetü'l-Mülukiye adlı kitabını da Kâmil Muhammed için tasnif etmiştir. Bunlardan başka eserleri de vardır. Hadis dinledi. Kur'an'ı ezberledi. Bu sene vefat ederken seksen yaşına varmıştı. Bu yasa varmadığı da söylenir. Hicretin 593. senesinde Magrib diyarına göç ettiği söylenir. Merakes hükümdarı

Mansur Yakub b. Yusuf b. Abdulmü'min ile görüşmüş ve orada hicretin 600. senesine kadar ikamet etmiş, sonra Misir diyarına gelmiş, kardeşi Sadreddin b. Hameveyh'ten sonra seyhüssuyuhluğa atanmıştır. Yüce Allah ona rahmet etsin. [14]

Vezir Nasreddin Ebü'l-Ezher

Ahmed b. Muhammed b. Ali b. Ahmed en-Nakid. Bağdatlıdır. Müs-tansir'm, sonra da oğlu Müstasim'in vezirliğini yapmıştır. Tüccar çocuğuydu. Sonra yükseldi. "Nihayet bu iki halifeye vezirlik yaptı. Faziletli, yüksek şahsiyet sahibi bir kimse olup Kur'an hafızıydı. Çok Kur'an okurdu. İlerledi, ihtisamlı bir insan oldu. Muazzam itibara sahip oldu. Ahir ömründe kötürüm oldu. Yine de son derece saygı ve ikram görüyordu. Güzel şiirleri vardır. İbn Saî onun bir kaç güzel şiirini nakletmiştir. Bu sene elli yaşını asmış iken vefat etti. Yüce Allah ona rahmet etsin. [15]

Nakîbü'n-Nükaba Hafîbü'l-Hutaba

Halifelerin vekiliydi. Asıl adı Ebu Talib Hüseyin b. Ahmed b. Ali b. Ahmed b. Mum b. Hibetullah b. Muhammed b. Ali b. Halife el-Mühtedî Billah el-Abbasi'dir. Abbasîler'in önde gelenlerinden ve Müslümanların imamlarından

idi. Hatipler hatibi olup müminlere hitap ederdi. Dogru yolda salihane bir hayat sürdürdü. Hatiplige asla ara vermedi. Ömründe hastalık görmemisti. Nihayet bu senenin yirmisekizinci cumartesi gecesinde vefat etti. Geceleyin ihtiyacim görmek için ayaga kalkmisti. Aniden tepe üstü yere düştü. Agzından çok miktarda kan bosaldi. Sesi kesildi. O aksam gece sonuna kadar tek kelime konusamadi, vefat etti. Cenazesi muhtesem olmustu. Yüce Allah lütuf ve keremiyle onu bagislasin ve ona rahmet etsin. [16]

Hicretin Altiyüzkirküçüncü Senesi

Bu sene, Harezmlilerin senesiydi. Söyle ki: Misir hükümdari Salih Eyyub b. Kâmil, baslarinda hükümdarlari Berekâthan olmak üzere Harezmlileri Muîneddin b. Seyh'le birlikte harekete geçirdi. Bunlar Dimask'a gittiler. Orada bulunan Salih Eyyub'un amcasi Salih Ebu Ismail'i kusatma altina aldilar. Kasr-i Haccac'i, Sumak tarlasini, Babü's-Sagîr haricindeki Cerrah Camii'ni ve birçok mescitleri yaktilar. Babü's-Sagîr ve Babü'l-Cabiye yanina mancinik yerlestirdiler. Sehir içinde de iki mancinik kurdular. Iki ordu karsi karsiya geldi. Salih Ismail, Emir Muîneddin b. Seyh'e 1.000 seccade, baston ve ibrik gönderdi ayrica da su haberi ilette: «Senin için esyalarla mesgul olman, hükümdarlari kusatmakla mesgul olmandan daha uygundur.» Muîn de ona bir zurna, bir davul, sari kirmizi ipekten yapilmis bir boyun atkisi gönderdi ve, «Seccade benim için uygundur, ama bunlar da senin için daha uygundur» dedi. Sabah olunca İbn Seyh Dimask kusatmasini siddetlendirdi Salih Ismail de askerlerini harekete geçirdi. Cavsak'ta bulunan babasi Âdü'in sarayini yaktirdi ve bu yanginin alevleri Rumnian sokagindan Akabiye'ye kadar uzandi. Buralari tümüyle yakildi. Nehirler kesildi Sular azaldi, kitlik bas gösterdi, fiyatlar yükseldi, yollar korkulu hale geldi, Dimask'ta cidden çirkin ve korkunç olaylar cereyan etti. Daha Önce böyle durumlar asla meydana gelmis degildi. Bu kusatma aylarca devam etti. Nihayet cemaziyelevvel ayina girildi. O zaman Vezir Emînü'd-Devle, İbn Seyh'e haber göndererek giysilerinden bir kaçini istedi. İbn Seyh de ona bir ferace, bir sarik, bir gömlek, bir de mendil gönderdi. Vezir Emînü'd-Devle bu giysileri giyip Muîneddin'in yanina gitti. Yatsidan sonra onunla görüştü. Görüşme uzun sürdü. Sonra sehre döndü. Tekrar gidip kendisiyle ikinci kez görüştü. Anlasmaya varildi. Anlasma gereginde Salih Ismail Baalbek'e gidecek ve Dimask sehrini Salih Eyyub'a teslim edecekti. Bu anlasmayi duyan insanlar sevindiler. Salih Ismail de anlasma gereginde Dimask'tan çikip Baalbek'e gitti. Muîneddin b. Seyh de Dimask'a girdi ve Üsâme'nin evine konuk oldu. Yeni görevliler atadi, eskileri azletti. Kararlar verdi, kararlar iptal etti. Kadilkudatliga Sadreddin b. Sünniyyü'd-Devle'yi atadi. Kadi Muhyiddin b. Zekî'yi azletti. İbn Sünniyyü'd-Devle et-Tiflîsi'yi naib olarak atadi. Bu, daha önce İbn Zekâ ile Ferez es-Sincarî'ye vekillik

yapmisti. Mu'ineddin b. Seyh, Salih Ismail'in veziri Emînü'd-Devle Gazzal b. Müselmanî'yi koruma altında Misir'a gönderdi.

Harezmlilere gelince onlar, bu barisin yapıldığı esnada hazır bulunmamislardı. Barisin yapıldığını duyunca kızdılar ve Dariya taraflarına gidip oralari yağmaladılar. Sark beldelerine doğru ilerlediler. Salih Ismail'le niektuplasarak Salih Eyyub'a karşı onunla birlikte olacaklarına yemin ettiler. Salih Ismail de bu duruma sevindi ve Salih Eyyub'la yapmış olduğu antlaşmayı bozdu. Harezmliler dönüp Dimask'ı kusatma altına aldılar. Baalbek'te bulunan Salih ismail'de yanlarına geldi. Dimasklılar gerçekten çok büyük sıkıntıya maruz kaldılar. Paralar tükendi, mallar yok oldu, fiyatlar çok yükseldi. Öyle ki bir torba unun fiyatı 1.600, bir kantar unun fiyatı 900 dirheme yükseldi. İki okkalık ekmek çeyrek dirheme, bir ntil (460 gram) et yedi dirheme satılır oldu. Un elde etmek isteyen insanlar, mülklerini satmak mecburiyetinde kaldılar. Kedi, köpek ve hayvan etleri yenilir oldu. İnsanlar yollarda düşüp öldüler. Yikanmaktan, kefenlenmekten ve mezara defnedilmekten aciz kalındı, insanlar ölümlerini kuyulara atmaya basadılar. Öyle ki, şehir kokmaya başladı. İnsanlar çok rahatsız oldular. İnna İllahi ve inna ileyhi raciun (dogrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz.)

Bu günlerde Darülhadis'in ve diğer medreselerin seyhi Takiyyü'd-din b. Salah vefat etti. Büyük zorluklardan ve mesakkatlardan sonra cenazesi Babülferec'den çıkarılabildi ve Sofiye mezarlığına defnedildi. Allah rahmet etsin.

İbn Sibte dedi ki: «Bütün bu felaketlerle karşılasıldığı halde içki kâseleri insanlar arasında doluyor, fasıklık açıkça cereyan ediyor, halktan zalimane harçlar ve vergiler alıyordu.»

Seyh Sihabeddin'in anlattığına göre bu sene fiyatlar çok yükseldi. Kitlik meydana geldi. Fakir insanlar yollarda düşüp öldüler. Ondan bundan bir lokma yiyecek dilenmeğe başladılar. Kepek satın alıp ıslatarak yemek için, önce bir dinar dilenmeğe, sonra bir dirhem, onu bulamazlarsa bir fülüs dilenmeğe başladılar. ıslatıp yedikleri kepeği adeta tavuk yiyormuscasma yiyorlardı. İbn Sibte'nin kendisi bizzat bu durumları müşahade etmiş, yiyeceklere ve diğer esyalara dair fiyatları tafsilatlı olarak nakletmiştir. Sonra bütün sıkıntılı bu haller kurban bayramının ardından yok olup gitti. Allah'a hamd olsun.

Salih Eyyub, Harezmlilerin kendisine karşı cephe kurduklarını ve amcası Salih Ismail'le barış yaptıklarını duyunca Humus valisi Meli-kü'1-Mansur İbrahim b. Esedüddin Sirkuh'la mektuplastı. Onu kendi tarafına çekti. Böylece Dimask naibi Mu'ineddin Hüseyin b. Seyh güçlendi. Ancak o bu senenin ramazan ayında vefat etti. Humus valisi Man-sur, Salih Ismail'in

dostlugundan ve ittifakından ayrılınca Dimask'i Harezmlilerden kurtarmak ve Harezmlileri kusatma altına almak amacıyla Haleplilerden, Türkmenlerden ve Arabîlerden asker toplamaya başladı. Harezmliler bunu duyunca isin sonucundan korktular ve, «Dimask'i gözden çıkarmak doğru olmaz. Uygun olan, Humus'ta onunla savaştırmaktır» dediler ve Humus gölüne doğru ilerlediler. Nasir Davud da askerlerini Harezmlilerle birlikte Salih İsmail'in yanına gönderdi. Dimask askerleri harekete geçip Humus valisinin saflarına katıldılar. Humus gölü yanında Harezmlilerle karşı karşıya geldiler. O gün cidden görölmeğe değer muazzam bir gündü. O günde Harezmlilerin büyük bir kısmı öldürüldü. Emirleri Berekâthan da öldürüldü. Kesik basi bir mizraga geçirilerek getirildi. Harezmlilerin topluluğu dağıldı. Her biri bir tarafa gitti. Humus valisi Mansur, Baalbek'e doğru ilerledi. Salih Eyyub orayı teslim aldı. Daha sonra Mansur Dimask'a geldi ve Salih Eyyub'un hizmetinde bulunmak üzere Üsame'nin bahçesine yerleşti. Ancak nefsi kendisine Dimask'i ele geçirmeyi telkin etmişti. O zaman kendisi hastalandı ve müteakip senede vefat etti. Allah rahmet etsin. Cenazesi Humus'a nakledildi. Babasından sonra on yıl süreyle hükümdarlık yapmıştı. Vefatından sonra yerine oğlu Melik Esref geçti. O da iki sene müddetle hüküm sürdü. Sonra ileride de anlatılacağı gibi Humus şehri elinden alındı. Salih Eyyub'un naipleri Humus'u, Baalbek'i ve Busra'yı zaptettiler. Salih İsmail'in elinde sığınacağı bir belde, aile, çocuk ve mal kalmamıştı. Aksine bütün malları elinden alınmış, aile efradı da koruma altında Mısır diyarına götürülmüştü. Kendisi gidip Halep hükümdarı Melikü'n-Nasir b. Aziz b. Zahir Gazî'ye sığınmış, Melikü'n-Nasir b. Aziz de onu yanında barındırmış, ona saygı gösterip ikramda bulunmuştu. Halep atabegi Lülü, üstadı Nasir'in oğluna, «Zulmün akibetini gör iste!» demisti. Üstadının oğlu Nasir o zaman genç bir insandı.

Harezmlilere gelince onlar, Kerek taraflarına gittiler. Kerek valisi Nasir Davud, onlara ikramda bulundu, iyilik yaptı, onlarla hisim oldu. Onları Salt mintikasına yerleştirdi. Harezmliler de onunla birlikte el ele vererek Nablus sehrini ele geçirdiler. Salih Eyyub, Fahreddin b. Seyh komutasında bir askeri birliği üzerlerine sevk etti. Fahreddin ve askerleri Harezmlileri Salt bölgesinde yakalayıp bozguna uğrattı ve onları bu beldelerden uzaklaştırdı. Nasir'i de Kerek sehrinde kusatma altına alıp son derece zor durumda bıraktı. Mısır diyarında bulunan Melikü's-Salih Necmeddin Eyyub, gelip büyük bir azametle Dimask seherine girdi. Ahaliye iyilik ve ihsanda bulundu. Yoksullara ve düşkünlere sadakalar dağıttı. Baalbek, Busra ve Serhad'a gidip oraları vali İzzeddin Aybek el-Muazzemî'den teslim aldı. Buralara bedel olarak da ona bir seyler verdi. Sonra kendisi mansur, muzaffer ve güçlenmiş olarak Mısır'a döndü. Bütün bu hadiseler müteakip sene olaylarından bahsedilirken anlatılacaktır.

Bu sene halife ordusuyla Tatarlar -Allah onlara lanet etsin- arasında büyük bir savaş meydana geldi. Müslümanlar yani halife ordusu onları büyük bir bozguna uğratıp darmadagin etti. Ancak Müslüman askerler, onların pesine düşmediler ve onları kovalamadılar. Çünkü onların tuzaklarının ve desiselerinin akibetinden korkuyorlardı. Ayrıca Peygamber (s.a.v.) efendimizin şu hadisine de uymuslardı: «Sizi terk ettikleri sürece siz de Türkleri terk edin.»

Bu sene Huzistan ülkesinde Cebel taraflarında gözleri hayretten kamastırarak acaip yapılar ortaya çıktı. Anlatıldığına göre bunları cinler yapmışlardı. İbn Saî kendi tarihinde bu yapıların evsafını bildirmiştir. [17]

Hicretin Altiyüzkırkıncı Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Seyh Takiyyüddin Ebu Salah

Osman b. Abdurrahman b. Osman el-İmani el-Allame. Sam'in müftüsü ve hadisçisiydi. Şehrezorluydu. Sonra Dimask'a gelip yerleşti. Şark beldelerinde hadis dinledi. Musul, Halep ve diğer şehirlerde fıkıh dersleri aldı. Babası, Halep'in Esediye medresesinde müderristi. Bu medreseyi Esedüddin Sirkuh b. Sazi vakfetmişti. Seyh Takiyyüddin, büyük ve faziletli insanlarla birlikte Sam'a gelmiş, bir süre Kudüs'te ikamet etmiş, Kudüs'teki Selahiye medresesinde ders vermiş, sonra Di-mask'a göçmüş, önceleri Revahiye'de, sonra da Dârülhadisi'l-Esrefi-ye'de müderrislik yapmıştı. Bu medreseye hadis seyhi olarak atanan ilk zât kendisi olmuştur. Bu medresenin vakfiyesini kendisi tasnif etmiştir. Sonra Samiyetül-Cevvariye medresesinde hocalık yapmış, hadis ve fıkıhla dair birçok kitaplar tasnif etmiştir. el-Vasit'e ve diğer faydalı eserlere dair güzel talikleri vardır ki, insanlar bu eserlerini görmek için uzak diyarlardan gelirlerdi. Seyh Takiyyüddin; dindar, zahid, takvali, ibadet ehli bir kimseydi. Selef-i Salihî'nin yolunu takip ederdi. Nitekim bir çok müteahhirin hadisçinin yolu da böyledir. Tam bir fazilete sahipti. Birçok ilimlerde yüksek derecelere ulaşmıştı. Doğru yoldan ve mazbut yasantıdan hiç ayrılmadı. Nihayet hicrî 643. senenin rebiyülahir ayının yirmibesinde perşembe gecesi Esrefiye dârülhadisindeki odasında vefat etti. Cenaze namazı Dimask Camii'nde kılındı. İnsanlar onun cenazesini Babülferec dahiline kadar götürdüler. Ancak Harezmlilerin kusatması nedeniyle Babülferec dışına çıkamadılar. Cebanetü's-Sofîye'ye kadar ancak on kişi onu götürebildi..Allah rahmet etsin ve onu rıza perde-siyle örtsün. Seyhlerinden biri olan Kadi Semseddin b. Hallikan onu methetmiştir. Sibte dedi ki: "Seyh Takiyyüddin bana şu siiri okumustu. Allah rahmet etsin: «Dört vav'dan sakın, çünkü onlar bir nevi ölümdürler.

Vasiyetin vavmdan, vedianin vavından, vekâletin vavından ve vakıfların

vavmdan sakın.»

İbn Hallikan, Seyh Takiyyüddin'in şöyle dedigini nakletmistir: «Tahammül edebildigin kadar dilenmekten uzak dur. Çünkü her gün yeni bir rizik vardır. Dilenmekte ısrar etmek, insanın yüz suyunu giderir. İlahî yardım, medet dileyene ne kadar da yakındır. Sikinti, bir nevi ilahî adabdandır. Sansların ve payların perdeleri vardır. Olgunlaşmadan önce meyveyi ele geçirmek için acele etme. Çünkü vakit gelince sen o meyveye kavusacaksın. İhtiyaçlarının çabuk giderilmesini isteme; aksi takdirde sikintiye düşer ve ümitsizlik örtüsüne bürünürsün.» [18]

Tarih Sahibi Hafız İbn Neccar

Muhammed b. Mahmud b. Hasan b. Hibetullah b. Mehasin b. Nec-car Ebu Abdullah. Bağdatlıydı. Büyük hadis hafızıydı. Çokça hadis dinledi. Hadis toplamak amacıyla doguya ve batıya seyahatlerde bulundu. Hicretin 573. senesinde dogdu. Onbes yasındayken tarih yazmaya basladı. Kiraat ilmiyle ugrasti. Bizzat kendisi 3.000 kadar kurraya müracaat edip onlardan ders aldı. Bunlardan 400 kadari kadındı. Yirmisekiz sene gurbette dolasti. Sonra Bağdat'a geldi. Geldiginde çok seyler öğrenmiş ve çok hadis derlemisti. Bunlari kitaplarda topladı. Bunlardan biri el-Kamerü'l-Münîr fî'l-Müsnedil-Kebîr adli eseridir ki, bu eserinde her sahabenin rivayetinden bahseder. Bundan baska Kenzü'l-Eyyâm fî Ma-rifeti's-Süneni ve'l-Ahkâm, el-Muhtelef ve Mütelef, es-Sabik ve'l-Lahik el-Muttefak ve'l-Müfterak, Kitabü'l-Elkab, Nehcü'l-Isabe fî Marifeti's-Sahabe, el-Kâfî fî Esmâ'r-Rical ile çogu tamamlanmamış baska eserleri de vardır. Tarih-ü Medinetü's-Selam adli eserin üzerine onaltı ciltlik bir zeyli vardır. Ahbâr-ü Mekke ve'l-Medine ve Beytü'l-Makdis, bes ciltlik Gurerü'l-Fevâid gibi eserlerinin yani sıra İbn Saî'nin kendisinin biyografisinden bahsederken anlattığı baska eserleri de vardır. İbn Saî'nin anlattığına göre Bağdat'a dönüşü esnasında kendisine medreselerde kalması teklif edilmiş, ancak bunu kabul etmeyip söyle demisti:

«Yanımda beni bu işe muhtaç bırakmayacak kadar param vardır.» Sonra bir cariye satm aldı. Cariye ona bir çocuk dogurdu. Bir süre kendi kesesinden harçayarak geçimini sağladı. Sonra yeni kurulusu esnasında Müstansiriye medresesinde hadisçilerle birlikte hocalık yapmak ihtiyacını duydu. Göreve başladıktan sonra iki ay süreyle hastalandı ve terekesiyle ilgili olarak yapılması gereken işleri İbn Saî'ye vasiyet etti. Bu sene saban ayının besinde salı günü yetmişbes yasında vefat etti. Cenaze namazı Nizamiye medresesinde kılındı. Cenazesine büyük bir kalabalık katıldı. Cenazesinin çevresinde, «Bu rasûlulâh (s.a.v.)'in hadislerinin hafizidir. Ona isnad edilen yalanları reddedendir» diye yüksek sesle ilanlar yapiliyordu. Hafız İbn Neccar, mirasçı bırakmadı. Terekesi 20.000 dinar para ile giydiği

elbiseleri idi. Bunların sadaka olarak dağıtılmasını vasiyet etmişti. Nizamiye'de bulunan ve 1.000 dinar değerindeki kütüphanesini vakfetti. Halife Müstasim onun bu vasiyetini ve vakfını onayladı. İnsanlar onu övdüler ve onun için bir çok mersiye yazdılar. İbn Sâî, biyografisinin sonunda bunları nakletmiştir. [19]

Hafız Ziyaeddîn El-Makdisî

Ziyaeddin b. Hafız Muhammed b. Abdülvahid. Çokça hadis dinledi ve yazdı. Çeşitli yerleri dolasıp hadis

topladı. Hadis tasnif etti. Faydalı kitaplar te'lif etti. Bu kitapları birçok faydalar içeren güzel eserlerdi. Ritabü'l -Ahkâm adlı eseri güzel bir kitap olup tamamlanamamıştır, el-Muhtare adlı eserinde hadislerle ilgili güzel bilgiler vardı, sayet tamamlanmış olsaydı, Hakim'in Müstedrek'inden daha iyi bir eser olacaktı. Fezâilü'l-A'mâl ve diğer eserleri, onun metin ve senet bakımından hadis ilmine ne kadar vakıf olduğunu ve hafızasının son derece sağlam bulunduğunu ispatlamaktadır. Allah rahmet etsin. Abid, zahid, takvali, hayırhah bir kimseydi. Hadisçilere ve fakihlere vakfettiği Ziyaiye medresesinin kütüphanesine değerli birçok kitabı da bırakmıştır. Daha sonra bu medreseye birçok vakıflar da tahsis edilmiştir. [20]

Seyh Alemüddin Ebü'l-Hasan Es-Sehavî

Ali b. Muhammed b. Abdüssamed b. Abdülahad b. Abdülgali el-Hemedani el-Misrî ed-Dimaskî. Dimask'ta Seyhü'l-Kurrâ idi. Binlerce insan onun yanında Kur'ân-ı Kerîm'i hatmetmiştir. Satibî'den ders almış, onun kasidesini serhetmiştir. Serhü'l-Mufasssal adlı eseri ve tefsirleri ile birlikte birçok tasnifatı ve Rasûlulâh (s.a.v.)'i öven methiyeleri vardır. Dimask Camii'nde bir ders halkası vardı. Ümmü Salih türbesinde seyhülkurrâlik görevini sürdürdü. Orada bir meskeni vardı. Bu sene cemaziyelahir ayının onikisinde pazar gecesini vefat etti ve Kasyun mezarlığına defnedildi. İbn Hallikan'ın anlattığına göre hicretin 558. senesinde doğmuştur. İbn Hallikan onun şu şiirini nakletmiştir:

«Dediler ki yarın Hama diyarına geleceğiz.

Kafiler onların verimli mintikasına konaklar.

Onlara itaat eden herkes,

Onlarla karşılaşmaktan ötürü sevinir.

Dedim ki, ben suçluyum çarem nedir?

Hangi yüzle karsılarına çıkacağım?

Dediler ki, özellikle kendilerinden ümitvar olan kimseler için,

Affetmek, onların sanından değil midir?» [21]

Rebîa Hatun Bintî Eyyûb

Sultan Selahaddin'in kizkardesidir. Selahaddin ilk olarak onu Emir Sadeddin Mes'ud b. Muîneddin'le evlendirmiş, kendisi de Emir Sa-deddin'in kizkardesi İsmetüddin Hatun'la evlenmişti. İsnietüddin Hatun, daha önce Melik Nureddin'in zevcesiydi. İsmetüddin Hatun, Hatu-niyetü'l-Cevvaniye ve Hankâhü'l-Berraniye¹ nin vakfedicisidir. Emir Sadeddin vefat edince bu defa Sultan Selahaddin, Rebîa Hatun'u Erbil valisi Melik Muzafferüddin'e evlendirdi. Rebîa Hatun onun yanında Erbil'de kırk seneden fazla kaldı. Melik Muzafferüddin vefat edince Rebîa Hatun Dimask'a geldi ve Darülakiki'de ikamete başladı. Nihayet bu sene seksen yasını asmış iken vefat etti ve Kasyun mezarlığına defnedildi. Seyha, Saliha, Alime Emetü'l-Latif b. Nasih el-Hanbelî onun hizmetinde bulunuyordu. Emetü'l-Latifin birçok tasnif eseri vardı. Faziletli bir hatundu. Rebîa Hatun'u Kasyun'daki medresedeki medreseyi Han-belîlere vakfetmesi için o tesvik etmiş ve bu hayra onu ragbet ettirmişti. Rebîa Hatun vefat edince Emetü'l-Latifin malına el konuldu, kendisi hapsedildi. Sonra hapisten salı verildi. Humus valisi Esref onunla evlendi. Esrefle birlikte Rahbe'ye ve Telrasid'e gitti. Sonra hicretin 653. senesinde vefat etti. Dimask'ta onun birçok zahireleri ve kıymetli mücevherleri bulundu, bunların değeri yaklaşık 600.000 dirhemdi. Ayrıca emlak ve vakıfları da vardı. Yüce Allah ona rahmet etsin. [22]

Muîneddin Hasan B. Seyhüssüyh

Salih Necmeddin Eyyub'un veziriydi. Salih Necmeddin onu Di-mask'a göndermiş ve Harezmlilerle birlikte ilk olarak Dimask'ı kuşatmış, nihayet orayı Salih İsmail'in elinden almış, Salih Eyyub adına naib olarak orada kalmıştı. Daha sonra Harezmliler, Salih İsmail'le anlaşmışlar ve Muîneddin Hasan'ı Dimask'ta kuşatma altına almışlardı. Nihayet bu sene ramazan ayının üçüncü on günü içindeki günlerden birinde elli altı yaşında vefat etti. Dimask'ta dört buçuk ay süreyle hüküm sürmüştü. Cenaze namazı Diniask Camii'nde kılındı. Kasyun mezarlığında kardeşi İniadüddin'in mezarının yanına defnedildi. [23]

Seyfeddin B. Kiliç

Bu zat Hanefîlere ait Kiliciye vakfinin sahibiydi. Bu sene vefat edince mezkur medresesindeki türbesine defnedildi. Bu medrese Dârül-fulus mintikasında idi. Allah onun bu hayrını kabul buyursun.

Bu sene vefat eden meşhur şahsiyetler arasında şu zâtlar da vardı: Cebel hatibi Serefüddin Abdullah b. Seyh Ebu Ömer. Allah rahmet etsin.

Seyf Ahmed b. İsa b. İmam Muvaffaküddin b. Kudame.

Külase imami Seyh Taceddin Ebü'l-Hasan Muhamnied b. Ebî Cafer. Bu zât zamanında kendisine basvurulan büyük insanlardandı. Rivayet ve salihligi bakımından kendi zamanında hadis seyhi idi. Yüce Allah rahmet etsin.

Serefüddin Ahmed b. Cevheri ve Tacüddin Abdülcelil el-Ebherî de bu sene vefat ettiler. Bunlar büyük hadis hafizlariydılar. Faydali eserler bıraktılar. Allah kendilerinden razı olsun. [24]

Hicretin Altiyüzkirkdördüncü Senesi

Bu sene Mansur, Humus gölü yanında Harezmlileri bozguna ugratti. Salih Eyyub'un naibleri Dimask, Baalbek ve Busra'ya hakim oldular. Cemaziyelahir ayında da Fahreddin b. Seyh, Salt mintikasında Harezmlileri yine bozguna ugratti ve geride kalanlar da dagilip gittiler. Sonra Nasir, Kerek'i muhasara altına aldı. Oradan da Dimask'a döndü.

Salih Eyyub da zilkade ayında Diniask'a geldi. Ahaliye ihsanda bulundu. Bu mezkur şehirleri teslim aldı. Serhat sehrini Izzeddin Aybek'in elinden aldı. Buna karsi ona bir bedel ödedi. Salt mintikasini Nasir Da-vud b. Muazzani'dan, Sabye kalesini de Saîd b. Aziz b. Âdü'den aldı. Sani cidden yükseldi. Dönüsünde Beyt-i Makdis'i ziyaret etti. Sehrin durumu ile ilgilendi. Beyt-i Makdis'in surlarının onarilarak Nasiriye devletinin hakimi ve Kudüs fatihi Selahaddin Eyyubî'nin zamanındaki haline döndürölme sini, haracin ve Kudüs gelirlerinin buraya sarfedilmesini emretti. Bütün bu gelir ve paralar yetmeyecek olursa kalan masrafi da bizzat kendisinin karsilayacagini bildirdi.

Bu sene Hristiyanlarm elçileri gelerek papanin, Müslümanlarla savasta gevsek davranisi nedeniyle Haçlı kontu Abdor'un kanım mubah kildigini haber verdiler. Ayrica papa, onu öldürecek bazi fedaileri de göndermistî. Bu fedailer oraya geldiklerinde Abdor gerekli hazirligi yapmis, bir kölesini tahtina oturtmustu. Fedailer tahtta oturan kölenin Kont Abdor oldugunu zannederek köleyi öldürmüşlerdi. Iste o zaman da Kont Abdor, fedaileri yakalayip sarayinin kapisinda bogazladiktan ve derilerini yüzdükten sonra derilerine saman doldurarak sehpalara asmisti. Bunu duyan papa onunla savasmak için büyük bir orduyu üzerine gönderdi. Cenâb-i Allah bu nedenle Haçlılar arasinda ihtilaf meydana getirdi. Hamd ve minnet Allah'adir.

Bu sene rebiyülahir ayinin sonunda sah günü Mekke-i Mukerre-me'de siddetli bir firtina koptu. Kâbe-i Muazzama'mn eskiyen örtüsü yere düstü. Hicretin 640. senesinden o zamana kadar hacilar Mekke'ye gelmedikleri için örtü halife tarafından yenilenmemisti. Kabe çıplak hale gelinceye dek firtina dinmemis, örtü üzerinden uçmus, siyah örtü yerlere düsmüstü. Bu da Abbasî devletinin sonunun geldigine bir isaretti. Bundan sonra Tatar belasinin vuku bulacağı, böylece haber verilmiş oluyordu. Allah Tatarlara

lanet etsin.

Yemen naibi Ömer b. Sol, Harem seyhi Afif b. Men'a'dan Kabe'ye örtü geçirmek için izin isteyince Harem seyhi, «Hayir, Kabe'ye ancak halifenin malından temin edilen örtü geçirilebilir» dedi. Yanında para da yoktu, 300 dinar ödünç para buldu ve pamuklu bir kumas satın alıp siyaha boyadi. Eski Örtülere uygun biçimde nakislayip desenledi; diktirdi ve Kabe'ye örtü olarak geçirdi. Bu örtü hazırlanincaya kadar Kâbe-i Muazzama yirmibir gece örtüsüz kalmisti.

Bu sene Vezir Müeyyedüddin Muhamnied b. Ahmed el-Alkamî'nin vezirlik konagında yaptırmis olduğu kütüphanenin açilisi yapıldi. Bu kütüphane son derece güzeldi. İçine kıymetli ve faydalı bir çok kitap konuldu. Sairler bu kütüphaneyi güzel beyit ve kasidelerle övdüler.

Bu sene zilhicce ayinin sonlarında halife Müstasim Billah, ogullari Ebü'l-Abbas Ahmed ile Ebü'l-Fezail Abdurrahman'i sünnet ettirdi.

Düğün ve şölen düzenledi. Uzun zamandan beri buna benzer bir düğün ve şölenin yapıldigi duyulmamisti. Bu, artık Bagdat'in ve Bagdatlilerin o zamanda sevinçlere veda edisi anlamına geliyordu.

Bu sene Kerek valisi Nasir Davud, Emir îmadüddin Davud b. Mu-sik b. Hasko'yu tutukladı. Bu, hayirli ve cömert emirlerdendi. Nasir onun mallarını müsadere etti, onu da Kerek'te yanında hapsetti. Fah-reddin b. Seyh onun için ricaci olunca Nasir Davud, onu serbest bırakti. Daha sonra bogazında bir yara çıktı, bu yara nedeniyle öldü. Cafer ile sehitlerin mezarlarının yanına defnedildi. Yüce Allah ona rahmet etsin.

Bu sene Hareznîlilerin hükümdari Berekâthan, adamlarının Humus gölü yakınında bozguna ugramaları nedeniyle üzüntüden öldü. [25]

Melik Mansur

Melik Mansur Nasirüddin Ibrahim b. Melik el-Mücahid Esedüddin Sirkuh. Humus valisiydi. Baalbek'i Salih Eyyub'a teslim ettikten sonra Dimask'ta vefat etti. Cenazesi Humus'a götürüldü. Dimask'a gelisinde Üsanie'nin bahçesine konuk olmustu. Hastalanınca Dimask'm Neyrep mintikasında bulunan Esref bahçesine götürüldü. Orada vefat etti. [26]

Saîn Muhammed B. Hassan

Saîn Muhammed b. Hassan b. Rafi el-Amirî. Hatipti. Çokça hadis dinledi. Kasr-i Haccac'da vefat etti. Yüce Allah ona rahmet etsin. [27]

Fakih, Allame Muhammed B. Mahmud B. Abdu'l-Münim

Meramli idi. Hanbelî mezhebine mensuptu. Faziletli bir kimse olup . birçok ilme vakifti. Ebu Sâme onu överek söyle demisti:

«Eskiden beri ona arkadaslik etmisimdir. Dimask'ta kendisinden sonra Hanbeliler arasinda kendisi gibi büyük bir alim birakmis degildir.» Vefat edince cenaze namazi Dimask Camii'nde kilindi ve Kasyun mezarligina defnedildi. Yüce Allah ona rahmet etsin. [28]

Zîya Abdurrahman El-Gumarî

Maliki mezhebine mensuptu. Seyh Ebu Amr b. Hacib, hicretin 638. senesinde Dimask'tan ayrilince onun görevine atandi, onun ders halkasinda oturdu. Maliki zaviyesinde onun yerinde ders verdi.

Bu sene Fakih Taceddin Ismail b. Cemil de Halep'te vefat etti. Faziletli, dindar, kalbi temiz bir kimseydi. Yüce Allah ona rahmet etsin. [29]

Hicretin Altiyüzkirkbesinci Senesi

Bu sene Sultan Necmeddin Eyyub b. Kâmil, Sam'dan Misir diyarina döndü. Yolda Kudüs'ü ziyaret etti. Kudüslülere çok para dagitti. Kudüs şehrinin surlarinin, babasinin amcası ve Kudüs fatihi Selahaddin Eyyubî'nin zamanindaki saglam haline döndürölmesini emretti. Askerlerini, Haçlılari kusatmak için tesvik etti. Taberiye'yi de safer ayinin onunda fethetti. Cemaziyelahir ayinin sonunda ise Askalan'i fethetti. Receb ayında Beytül-Abâr hatibinin oğlu Imadüddin Davud'u Emevî Camii'nin hatipliginden ve Gazaliye medresesinin müderrisliginden azletti. Bu göreve Kadi îmadüddin b. Abdülkerim b. Haristanî'yi atadi. Bu zat îbn Salah'tan sonra dârülhadis hocaligi yapmaktaydi.

Bu sene Salih Eyyub, Salih Ismail'den yana olmakla itham edilen "bazi Dimask önde gelenlerini yanma çağirtti. Bunlar arasinda Kadi Muhyiddin b. Zekî, Benu Sasarî, Kâtip Ibn Imad, Salih Ismail'in kölesi Halimi, Busra valisi Sihab Gazi de bulunmaktaydi. Bunlar Misir'a vardiklarinda tahkir edilmediler, cezalandirilmadilar. Aksine bazilarina hil'at giydirildi ve saygi görür olarak kendi istekleriyle Misir'da birakildilar. [30]

Hicretin Altiyüzkirkbesinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Hüseyin B. Hüseyin B. Ali

Hüseyin b. Hüseyin b. Ali b. Hamza el-Alevî el-Hüseyinî Ebu Abdil-lah el-Aksasî en-Nakip Kutbeddin. Aslen Kûfelidir. Ancak Bagdat'ta ikamet etmistir. Nakiplik görevini yürütmüs, sonra Kûfe'de tutuklanmistir. Faziletli, edip, sair bir kimseydi. Ibn Saî onun birçok siirim nak-letmistir. Yüce Allah ona rahmet etsin. [31]

Nahivci Selübîn

Asil adi Ömer b. Muhammed b. Abdullah el-Ezdî Ebu Ali el-Endülüsî el-Isbilî'dir. Selubin adıyla meshur olmustur. Selubin, Endülüslülerin dilinde

beyaz ve kumral anlamına gelir.

Ibn Hallikan dedi ki: «Onunla nahvin büyük alimlerinin sonu gelmiştir. Kendisinde biraz dalgınlık mevcuttu. Onun siir ve tasnif çalışmalarının disındaki eserleri arasında Cezûliye'nin serhi ile Kitabü't-Tavtie de vardı. Bu sene seksen yasını asmış olduğu halde vefat etmiştir.» Yüce Allah ona rahmet etsin ve onu bağışlasın. [32]

Seyh Harirî

Aslen Zer şehrinin doğusundaki Beser köyündendir. Bir süre Di-mask'ta ikamet etti. İpekçilikle uğraştı sonra bu işi bırakıp Seyh Ali el-Mugarbel'in yanında dervişlik yaptı. Enievî Camii'nin kible tarafında kendisi için bir tekke yaptırdı. Seyh İzzeddin b. Abdüsselam, Seyh Ta-kiyyüddin b. Salah, Maliki şeyhi Seyh Ebu Amr b. Hadb gibilerinin ve diğer fakihlerin reddettikleri bazı çirkin hareketlerde bulundu. Esref tahta geçince Azeta kalesine hapsedildi. Orada bir kaç yıl hapis yattı. Sonra Salih İsmail onu serbest bıraktı. Yalnız Dimask'ta ikamet etmemesini kendisine şart koştu. O da bir süre gidip köyü olan Beser'de ikamet etti. Nihayet bu sene vefat etti.

ez-Zeyl adlı eserde Seyh Sihabüddin Ebu Sâme dedi ki: «Bu sene ramazan ayında Beser köyünde kendi tekkesinde ikamet etmekte olan ve Harirî adıyla tanınan Seyh Ali de vefat etti. Bu zat Dimask'a gidip gelirdi. Bir grup fakir de ona tâbi olmuştı. Bunlar Ashab-i Harirî diye bilinirlerdi. Seriate muhaliftiler. Bunlardan Allah'a dönenler hariç içleri dışlarından daha kötüydü. Harirî, ser'i emirlerle alay eder, bunları küçümser, fasıkların ve asilerin birçok hareketlerini irtikâb ederdi. Onun sebebiyle Dimasklı büyük insanların çocuklarından kalabalık bir grup fesada sürüklendi ve onun adamlarının kiligına hüründüler. Sapıklığa daldığı ve hayasız olduğu için onun pesine takıldılar. Meclisinde sarkî, raks ve tüysüz oğlanlar bulunurdu. Böyle yapanları hiç protesto etmezdi. Aksine namazı terk etti, israfa daldı, birçok insanı saptırdı. Büyük bir kalabalığı fesada sürükledi. Seriat alimlerinden bir grup defalarca onun öldürülmesi yolunda fetva verdi. Sonra Cenâb-i Allah, insanları ondan kurtarıp rahata kavuşturdu.»

Seyh Sihabüddin Ebu Sâme'nin, Seyh Ali el-Harirî hakkındaki sözleri harfî harfine bunlardan ibarettir. [33]

Emir İzzeddîn Aybek

İzziye vakfinin sahibidir. Muazzam'ın zamanında saray üstadı idi. Akıllı, şerefli, yüksek şahsiyet sahibi bir kimseydi. Muazzam onu Ser-had'a naib olarak atadı. Atılgan, yetenekli ve doğru yolda yürüyen bir insandı. İzziyetü'l-Cevvaniye ve İzziyetü'l-Berraniye medreselerini vakfetti. Salih Eyyub Serhat şehrini elinden aldığı anda ona bedel ödedi. Bundan sonra kendisi Dimask'ta ikamete başladı. Ancak kendisinin Salih İsmail'le

mektuplastigi yolunda jurnal edilince yakalandi. Malina, mülküne el konuldu. Kendisi hastalandi. Yere düştü ve, «Bu benim son deniimdir» dedi. Ölünceye kadar bir tek kelime konusamadi. Vefat etti ve Misir'daki Babü'n-Nasr mezarligina defnedildi. Yüce Allah ona rahmet etsin. Sonra Veraka çarsisi üstündeki türbesine nakledildi. Sibt,onun hicrî 647. senede vefat ettigini söylemistir. Dogrusunu Allah bilir. [34]

Sihap Gazi B. Adil

Silvan'in, Ahlat'in ve diger beldelerin sahibi idi. Eyyubilerin en akillilarından ve faziletliyelerinden çok dindar bir kisiydi. Siirlerinden biri sudur:

«Senin dünyada yer üzerinde oturmus halde gitmen, zamanin acailiklerindendir.

Bu gidisin ey adam, oturmakta olan bir toplulugu denizde seyrettiren bir geminin seyri gibidir ki; gemi gider, kaleler uçar.» [35]

Hicretin Altiyüzkirkaltinci Senesi

Bu sene Sultan Salih Necmeddin, Misir diyarından Dimask'a geldi. Askerleri ve manciniklari Humus'a sevk etti. Çünkü Humus emiri Melik Esref b. Musa b. Mansur b. Esedüddin; Humus'u, Telbasir karsiliginda Haleb emiri Yusuf b. Aziz'e vermisti. Halebliler, Dimasklilarin üzerine gelmekte olduklarini öğrenince Humus'u onlara karsi korumak için büyük bir kitle halinde harekete geçtiler ve onların üzerlerine yürüdüler. O esnada Bagdat Nizamiye medresesinin müderrisi Seyh Necmeddin Badzay elçi olarak gelmis bulunuyordu. Iki tarafın arasini buldu ve onlari baristirdi. Her iki grup da kendi beldelerine döndüler. Allah'a

hamd olsun.

Bu sene çocuk denecek yasta genç bir Türk köle, efendisinin kendisiyle fuhus yapmak istemesine karsi koydugu için duvara çivilenerek öldürülmüştü. Bu köle, genç ve cidden çok güzel bir insandı. Ölümüne, yakisikligima, yasinin küçük olusuna ve mazlumluguna halk çok üzölmüs, onun hakkında kasideler nazmetmislerdi. Onun için manzume yazanlardan biri de Seyh Sihabüddin Ebu Sâme'dir. Ondan uzun uzadiya bahseder. Seyh Sihabüddin, mezkur kasidesini Zeyl'inde nakletmistir.

Bu sene Dimask'm Sûku'd-Dakik pazarında çok eski olan Bizans yapisi bir köprü gündüzleyin çöktü. Bu köprü Ümmü Hakim sarayinin yanındaydi. Onun çöküsü nedeniyle çevredeki bir çok ev ve dükkan da

yikildi.

Bu sene receb ayinin yirmibesinde pazar gecesi Dimask Camii'nin dogu minaresinde yangin çıktı. Minarenin içi tamamen yandi. Merdivenleri tahta kalaslardandı. Orada bir çok emanet esya vardi. O esyalar da telef oldular.

Ancak camiye zarar gelmedi. Allah'a hamd olsun. Sultan birkaç gün sonra Dimask'a geldi ve minarenin onarilip eski haline getirilmesini emretti.

Bu minare daha sonra hicretin 740. senesinde tamamen yanip çöktü. Ama eskisinden daha güzel bir şekilde onarıldı. Allah'a hamd olsun. Simdi Dimask'taki Emevî Camii'nin dogusundaki beyaz minare, yerinde durmaktadır. Hadis-i serirle de anlatildigi gibi Isa (a.s.) oraya inecektir. Bununla ilgili açıklama yeri gelince verilecektir.

Yine bu sene Sultan Salih Eyyub hasta halde bir mahfeye bildirilerek Misir diyarina döndü. Gerçekten hastaligi agir olup hareket edemeyecek durumdaydi. Hastaligi, babasından sonra Misir diyarinin sahibi olan kardesi Âdil Ebu Bekir b. Kâmil'in öldürölmesini emretmesine engel olmustu. Misir'i istila ettigi zamandan beri onu hapiste tutmaktaydi. Bu sene sevval ayina girildiginde onun bogulmasini emretti. Bu emir üzerine kardesi, Semsü'd-Devle türbesinde bogularak öldürüldü. Kendisi de ondan sonra ertesi sene saban ayinin ortasina kadar perisan ve çok agir hastaliga yakalanmis olarak ancak yasayabildi. Yaratma ve emrin kendisine ait oldugu Allah, noksanliklardan münezzeh ve yücedir. [36]

Hicretin Altıyüzkirkaltinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Fazlüddin El-Honcî

Misir diyarinin kadilkudati olup hekim, mantikçi ve alim bir zatti. Bu ilimlerde çok ileri derecelere yükselmisti. Bununla birlikte yasantisi mazbut, hüküm verisi de saglamdi. Ebu Sâme'nin ifadesine göre bir çok kimse onu övmüştür. [37]

Ali B. Yahya Cemaleddin Ebü'l-Hasan El-Muharremî

Faziletli, edip, sair ve mahir bir gençti. Riyazata, akla ve hevanin yenlisine dair bir çok ilmi kapsayan muhtasar ve veciz bir kitap tasnif etti. Bu kitabina Netâicü'l-Efkâr adini verdi. Kitabinda hikmete dair faydali bir çok ifade kullandi. Söyle ki:

«Sultan kendisine uyulan bir imamdir. Bu, dinin mesru bir emridir. Eger zulmederse maiyetindeki hakimler de ona bakarak zulmederler. Eger adaletli olursa, hiç kimse onun hükmüne karsi çıkmaya cesaret gösteremez. Sultan, Allah'in yeryüzüne hakim kildigi, beldelerinde halkina ve kullarina güvenilir bir kimse olarak tayin ettigi bir kimsedir. Onun elini ve otoritesini her tarafa uzatmis, makam ve mertebesini yükseltmistir. Öyleyse sultanin emaneti sahiplerine teslim etmesi, dininde halis olmasi, kalbini temizlemesi, gidisatini düzeltmesi, adaleti vazgeçilmez bir aliskanlik haline getirmesi, sevabi da yegane hedef edinmesi gerekir. Çünkü zulüm, ayagi kaydirir, nimeti yok eder, fakirligi celbeder, ümmetleri de helak eder.

Tabibe karsi çıkmak eziyeti gerektirir. Nice çareler vardır ki, bunlar kabileden daha faydalıdır. Öfkesi bol olan kisi zayıftır. Hain vali azledilir. Hikmet sahibi kimselerin gönülleri, gözlerin bakışlarındaki sirları kesfeder. İktidara geçtiginde kardesini, dostlugunda alisik olduğu davranışınla razı et. Tevazu, serefi avlayan bir alettir. İçinde acizlik bulunmazsa hüsn-ü zan çok güzel bir şeydir. İçinde akıl ve tedbir bulunmazsa su-i zan çok çirkin bir şeydir.

Abdullah b. Ömer'in bir kölesi vardı. Bir suç isledi. Abdullah b. Ömer onu bu suçundan dolayı cezalandırmak isteyince köle ona söyle dedi: «Ey efendim! Senin hiçbir günahın yok mudur ki o günahından Ötürü Allah'tan korkasm?» Abdullah b. Ömer onun bu sorusuna, «Evet, günahım vardır» diye cevap verince, köle su karsiligi verdi: «Günahından ötürü seni hemen cezalandırmayan ve sana bir süre taniyan Zatin (Allah'in) hakkı için sen de beni hemen cezalandırma ve bana bir süre tani.» Köle böyle dedi, ama bir süre sonra ikinci kez suç isledi. Abdullah b. Ömer onu cezalandırmak isteyince köle yine aynı karsiligi verdi. Abdullah b. Ömer bu defa da onu affetti. Ne var ki bir süre sonra köle üçüncü kez suç isleyince Abdullah b. Ömer onu cezalandırdı. Fakat köle hiçbir şey demedi. Abdullah b. Ömer ona, «Niçin önceki iki kez söylediğin şeyleri şimdi de söylemiyorsun?» diye sorunca köle, «Ey efendim! Tekrar tekrar suç isledigim halde senin yumusak huyluluk göstermenden utandığım için bir şey diyemiyorum» dedi. Onun bu cevabı karsısında Abdullah b. Ömer aglayıp söyle dedi: «Senden çok benim Rabbimden utanmam gerekir. Sen Allah rizası için artık özgürsün.» Ali b. Yahya'nın halifeyi Öven söyle bir siiri vardır:

«Ey bulutların sularını yağmur olarak yagdırmayıp cimrilik edisi zamanında,
Elleri, halkın üzerine altınları saganak gibi yagdıran zat,
Adaletiyle meshur olan Kısra, senin yanında zalim kalır.
Cömertligiyle meshur olan Hatem-i Tayi, senin yanında cimri kalır.
Ümit sahipleri sana doğru secdeye kapandılar.»

İbn Saî onun güzel birçok siirini nakletmistir. Yüce Allah ona rahmet etsin.
[38]

Seyh Ebu Amr B. Hacıp

Maliki mezhebine mensup olan bu zatin seceresi şöyledir: Osman b. Ömer b. Ebî Bekir b. Yunus er-Ruveynî. Ruveynelidir, sonraları Misir'a yerleşmiştir. Allamedir. Künyesi Ebu Amr'dır. Malikîlerin seyhi idi. Babası, Emir İzzeddin Musik es-Salahî'nin arkadaşısıydı. Kendisi ilimle mesgul oldu. Kiraat ilimlerine vakıftı. Nahiv ilmini de belig bir şekilde elde etti. Fikih öğrendi. Zamanın insanların fevkine çıktı. Usûlde, fûrûda, Arapçada,

sarfta, aruzda, tefsirde ve diğer bazı ilimlerde lider oldu. Hicretin 617. senesinde Dimask'ı yurt edindi. Orada Emevî Camii'nde Malikîlere ders verdi. Nihayet hicretin 638. senesinde Seyh İzzeddin b. Abdüs selam'la birlikte Dimask'tan ayrılıp Misir diyarına gitti ve bu sene İskenderiye'de vefat etti. Menara ile Beled arasındaki mezarlığa defnedildi. Seyh Sihabüddin Ebu Sâme onun hakkında şöyle demistir:

«Seyh Ebu Amr zekâvet sahibi imamlardan biri olup bilgi üreten kimselerdendi. Güvenilir, mütevazı, iffetli, hayali, insafli, ilmi ve alimleri seven, ilmi yayan, eziyetlere tahammül eden, belalara sabreden hüccet bir insandı. Defalarca Dimask'a geldi. Son olarak da hicretin 617. senesinde Dimask'a gelmiş; orada Malikîler için müderris; kiraat ve Arapça ilimlerinde kendisinden istifade etmek isteyen kimseler için de seyh olarak ikamet etmişti. İlimde ve amelde dinin rükünlerinden bir rükün oldu. Çeşitli ilimlerde yükseldi. Malik b. Enes'in -Yüce Allah ona rahmet etsin- mezhebini mükemmel bir şekilde öğrendi. İbn Hallikan onu çok övmüştür.»

Seyh Ebu Amr'ın fıkha dair muhtasari, bu hususta en güzel eserlerdendir. Bu eserinde İbn Sas'ın faidelelerini nazmetmiştir. Usûl-ü fıkha dair bir muhtasari da vardır. Bu eserinde Seyfeddin Amidî'nin Fevai-dü'l-Ahkâm adlı eserinin hemen hemen büyük bir kısmını nakletmiştir. Cenâb-i Allah lütfetti de bu eseri ezberledim. Bu eserine koyduğu nebevî hadisleri de hafızama yerleştirdim. Allah'a hamd olsun.

Seyh Ebu Amr'ın ayrıca Arapça'ya dair Serhü'l-Müfasssal vel Emalî adlı eseri ile nahve dair meshur Mukaddime'si vardır. Bu Mukaddime'sinde Zemahserî'nin Müfasssal adlı eserini kısaltıp serhetmiştir. Baskaları da bu eseri serhetmişlerdir. et-Tasrif adlı eser ile bu eserin serhi de onundur. Satibî'nin veznine göre bir de aruzu vardır. Yüce Allah ona rahmet etsin ve ondan hosnut olsun. [39]

Hicretin Altiyüzkirkyedinci Senesi

Bu sene Melik Salih Eyyub vefat etti. Oğlu Turansah öldürüldü. Yerine Muiz İzzeddin Aybek et-Türkmenî geçti.

Bu sene Muharrem ayının dördünde pazartesi,günü Melik Salih, bir mahfe içinde Dimask'tan Misir'a götürüldü. İbn Sibte böyle demistir. Dimask'tan ayrılmadan önce kalede halka şöyle seslenmişti: «Yanimızda kendisine ait bir alacağı veya esyasi bulunan varsa gelsin.» Onun bu çağrısı üzerine etrafında bir çok kimse toplandı, onlara mallarını verdi. Bu sene safer ayının onunda Dimask'a onun naibi Emir Cemaleddin b. Yagmur girdi ve Babü'l-Cabiye dahilindeki Derbü's-Searin'de konakladı. Bu sene cemaziyelahir ayında Naib Cemaleddin, Babülberid ortasında sonradan yapılmış olan dükkanların yıkılmasını, orada kible tarafında ve Samiye

mahallesindeki terzilerin yani basındaki dükkandan baska hiç bir dükkânın birakilmamasini, orta yerdeki bütün dükkânların yıkilmasini emretti. Ebu Sâme dedi ki: «Âdil, bu dükkânları yikmis, sonra eski haline getirilmis, sonra Ibn Yagmur da buralari yikmisti. Umariz ki buralar bu haliyle kalir.»

Bu sene Nasir Davud, Kerek'ten çikip Haleb'e geldi. Salih Eyyub'da Dimask'ta bulunan naibi Cemaleddin b. Yagmur'a, Dimask'ta bulunan ve Nasir'a ait olan Üsâme evinin ve Kabon'daki bahçesinin (Kasr bahçesinin) yikilip tahrip edilmesini, bahçedeki ağaçların kökten sökölmesini emretti. Salih Eyyub, Kerek sehrini Emced Hasan b. Nasir'dan aldı, Muazzam'ın ailesinden olan kimseleri kovdu. Malina, mülküne el koydu. Orada 1.000.000 dinar altın vardı. Salih Emced'e burayı saglam bir ikta' olarak teslim etti.

Bu sene Bagdat'da su taskinlari meydana geldi. Bu yüzden birçok mahalle ve meshur bina zarar gördü. Üç cami disinda diger camiler de cuma namazlari kilinamaz hale geldi. Mahallelerinin sular altında kalmasindan korkuldugu için birkaç halifenin tabutu Rüsâfe mezarligina nakledildi. Tabutu nakledilen halifeler arasında Muktesid b. Emir Ebu Ahmed el-Mütevekkil de vardı. Bu zat defnedilisinden 350 sene sonra mezarından çıkarilip Rusafe'ye tasinmisti. Ayni sekilde oglu Müktefî ile Muktefî b. Muktedir Billah da mezarlarından çıkarilip Rusafe'ye nakledildiler. Yüce Allah hepsine rahmet etsin.

Bu sene Haçlılar Dimyat'a hücum ettiler. Orada bulunan asker ve sivil halk baska yerlere kaçti. Haçlılar sehri istila ettiler. Birçok Müslü-niani öldürdüler. Bu hadise bu sene rebiyülevvel ayında meydana gelmisti. Sultan da gelip bütün askerleriyle birlikte otagini düşmanın tam karsisina kurmus; Haçlılardan korkup kaçan Müslümanlari idam etmis, kendilerinin ve Allah'ın düşmanı olan kimseleri korkutmak amaciyla azicik sabretmeyislerinden ötürü onlari kinamisti. Kendisinin hastaligi fazlalamis ve durumu fenalasmisti. Bu sene saban ayında Mansure'de vefat etti. Yüce Allah ona rahmet etsin. Ancak seceretüddür (inci agaci) adıyla çağrılan cariyesi Ümmü Halil, onun ölümünü gizledi. Onun kimseyle görüşemeyecek derecede agir hasta oldugunu söyledi. Sultanlik alametleri, oldugu gibi duruyordu. Yalniz önde gelen emirlere durumu bildirdi. Onlar da sultanin oglu Melik Muazzam Turansah'a haber gönderdiler. Hasankeyf te bulunan Turansah'i hemen yanlarına getirdiler. Bu getirme olayi, aralarında Fahreddin b. Seyh'in de bulundugu büyük emirlerin tavsiyesi üzerine olmustu. Melik Muazzam Tu-ransah yanlarına varir varmaz onu baslarına hükümdar yaptılar ve hepsi ona bey*at ettiler. O da tahta oturup hükümdarligi ele aldı. Haçlılarla savasti. Onlari bozguna ugratti. 30.000 Haçliyi öldürdü. Allah'a hamd olsun. Bu hadise, hicretin 648. sene basinda

meydana gelmişti. Ancak kendisi de iki ay sonra öldürüldü. Emirlerden Izzeddin Aybek et-Türknianî eline kılıçla vurmuş, birkaç parmağını kesmişti. O da tahtadan yapılmış oturma odasındaki odasına kaçmıştı. Onu orada kusatmışlar, çembere almışlar ve yakmışlardı. Kapıdan çıkmış ve halifenin elçisine sığınmış, aman dilemişti. Fakat etrafındaki zorbalardan onun bu aman dileyişi kabul etmemişlerdi. Nîle kaçıp sulara atılmış, sonra dışarı çıkınca hemen feci bir şekilde öldürülmüştü. Onu ayaklarıyla çigneyip ezmışlar ve bir les gibi gömmüşlerdi. İnna lillahi ve inna ileyhi raciun (dogrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz.) Onu vuranlardan biri de Bendakdarî idi. Bendakdarî, omuzuna bir darbe vurmuş, vurduğu kılıç, koltuğunun altından çıkmıştı. Aman diliyordu, ama kimse ona aman vermiyordu. [40]

Hicretin Altıyüzkirkyedinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Fahreddîn Yusuf B. Seyh B. Hameveyh

Faziletli, dindar, heybetli, vakarlı, hükümdarlığa layık bir kimseydi. Emirler onu saygıyla karşılardı. Onları kendisine Salih'ten sonra bey'ata çağırılmış olsaydı herkes ittifakla ona be/at ederdi. Ancak kendisi Eyyubilerin tarafını himaye etmek için böyle yapmayı uygun görüyordu. Muazzam Turansah'm Mısır'a gelisinden önce zilkade ayında Haçlılardan Templier tarikatına mensup bir şövalye onu şehid etmişti. Mali, mülkü, atları yağmalanmış, evi tahrip edilmişti. Ona yapmadık çirkin hareket bırakmamışlardı. Bunu kendisine yapanlar da sağlığında kendisine son derece saygı gösteren emirlerdi. Siirlerinden biri şudur:

«Küçük yasta nefsimin arzularına karşı koyuyordum, Ama geceler, yaşlılık ve ihtiyarlıkla beni vurdukları zaman, Öncekilerin tam tersine nefsimin arzularına uydu. Keske büyük olarak yaratılmış olaydım da sonra küçüklüğe dön-seydim.» [41]

Hicretin Altıyüzkirksekizinci Senesi

Bu sene muharrem ayının üçünde çarsamba günü Muazzam Turansah, Dimyat limanında Haçlıları bozguna uğrattı. Onlardan 30.000

(baska bir rivayete göre 100.000) kişiyi öldürdü. Çok miktarda ganimet ele geçirdi. Allah'a hamd olsun. Sonra da esir aldığı bazı emirleri öldürdü. Esir alınanlar arasında Fransa kralıyla kardeşi de vardı. Fransa kralının miğferi Dimask'a gönderildi. Dimask naibi onu merasimde giydi. Bu miğfer çelikten olup Sincap kürküyle astarlanmıştı. Sairlerden bir grup bu olaylara sevindikleri için siirler okudular. Fakirler Meryem Kilisesi'ne girip orada Cenâb-i Allah'ın Hristiyanlara karşı Müslümanlara bahsettiği zaferden ötürü sevindiler. Sevinç gösterileri yaptılar. Bu gösteriler esnasında neredeyse bu kilise yıkılacaktı. Baalbek'te bulunan Hristiyanlar daha önce Hristiyan anı arın

Dimyat'i ele geçirisi esnasında çok sevinmişler ve sevinç gösterilerinde bulunmuşlardı. Bu bozgun sebebiyle yüzleri karardı. Şehir naibi onları yakalatıp Yahudilere gönderdi ve Yahudilere tokatlattı. Sonra muharrem ayı çıkmadan emirler, üstadların oğlu Turansah'i öldürüp Nil kıyısında bir tarafa defnettiler. Yüce Allah Turansah'a ve atalarına lütuf ve keremiyle rahmet etsin. [42]

Muiz İzzeddin Aybek Et-Türkmanî'nin Eyyubîler'den Sonra Misir'a Hakim Olusu

Önceki sayfalarda da açıklandığı gibi babasından sonra sadece iki ay hüküm süren Turansah b. Salih Eyyub b. Âdil Ebu Bekir b. Necmed-din Eyyub'u deniz emirleri ile diğer komutanlar Salihîye'de öldürünce bu katiller kendi aralarında, «Bunun bir zararı yok, bunun bir zararı yok» diye seslendiler. Aralarında bulunan İzzeddin Aybek et-Türkmanî'yi çağırıp onu baslarına hükümdar yaptılar. Ona beyatlerini sundular ve Melikü'l-Muiz lakabını takarak hep birlikte Kahire'ye gittiler. Besgün sonra Eyyubîlerden on yaşında bir çocuk olan Melikü'l-Esref Muzafferüddin Musa b. Nasir Yusuf b. Mes'ud Atsız b. Kâmil'i baslarına hükümdar ve Muiz'i de ona atabek yaptılar. Paralar üzerindeki damga ve okunan hutbeler bu ikisi arasında müstereken paylaşıldı. Bunlar bu durumu Sam emirlerine bir mektupla bildirdiler. Ancak Sam'da hakimiyetlerini kuramadılar. Aksine Sâm, ellerinden çıktı. Sadece Misir diyarına hakim olabildiler. Bütün bu işler Salih Eyyub'un gözdesi ve Hatun Seceretü'd-Dür Ümmü Halil'in emri üzerine yapılmıştı. Bu hatun, Atabek Muiz'le evlendi. Hutbeler onun adına okundu, sikkelere adı yazıldı. Cuma günleri Misir'da ve Misir'a bağlı beldelerde onun adına minberler üzerinde hutbeler okunup kendisine dualar yapıldı. Sikkeler de aynı şekilde Ümmü Halil adıyla bastırılıyordu. Fermanların üzerindeki alametler, fermanlara atılan imzalar, onun adına idi. Bu durum Mu-iz'den önce üç ay sürdü. Neticede -ileride de anlatacağımız gibi- kıymetten düştü. Hakaret görüp öldürüldü. [43]

Halep Valisi Nasir B. Azîz B. Zahirin Dimask'a Sahip Olusu

Misir diyarında emirlerin, Muazzam Turansah Salih Eyyub'u öldürmeleri üzerine Halepliler, beraberlerinde üstadların oğlu Nasir Yusuf b. Aziz Muhammed b. Zahir Gazi b. Nasir Yusuf olmak üzere harekete geçtiler. Eyyubî emirlerinden Salih İsmail b. Âdil de onlarla beraberdi. Bu zat mevcutlar arasında yas, tecrübe, saygınlık ve karizma bakımından hükümdarlığa en layık olan idi. Onunla birlikte Nasir Davud b. Muazzam b. Âdil, Humus valisi Esref Musa b. Mansur İbrahim b. Ese-düddin Sirkuh da Haleplilerin yanında bulunuyordu. Hep birlikte Di-mask'a geldiler. Şehri kusatma altına alıp kısa zamanda ele geçirdiler, İbn Yagmur'un evi yağmalandı. Kendisi kaleye hapsedildi. Dimask çevresinde bulunan

Baalbek, Busra, Salt ve Serhat mintikalari da ele geçirildi. Yalniz Mugis Ömer b. Âdil b. Kâmil'in hakimiyetinde bulunan Ke~ rek ve Sobek onlara teslim olmadı. Melik Mugis Ömer, Muazzam Turan-sah'm Öldürölmesi esnasında Kerek ve Sobek'i hakimiyeti altına almıştı. Misirlılar onu baslarına hükümdar yapmak için talepte bulundular, ancak o iki amca oğlunun basına gelenleri görerek bu işe girmekten korktu. Misirlıların çağrısına uymadı ve Misir'a gitmedi. Halepliler, Di-mask'i ve çevresini ellerine geçirdiklerinde Nasir kalede oturarak, insanların gönlünü aldı. Sonra Misir diyarını ele geçirmeyi amaçlayarak Gazze'ye doğru yola koyuldular. Karsılarına Misir ordusu çıktı. Misirlılarla şiddetli bir savaşa tutuştular. Bunlar ilk etapta Misirlıları bozguna uğrattılar. Öyle ki orada Nasir adına hutbe okundu. Sonra savaş Samlilerin aleyhine döndü, hezimete uğradılar. Salih İsmail'in askerleri telef oldu. Önde gelen bir çok adamı esir alındı. Seyh Ebu Sâme burada onlardan bazısı için şöyle bir şiir insâd etmiştir:

«İsmail mallarımızı zayı etti. Verimli topraklarımızı sebepsiz yere tahrip etti.

Kaleyi tahkim eden rahatını buldu. Bu insanları zengin kılmayıp yoksul düşürenin cezasıdır.» [44]

Salih Türbesinin Vakfedicisi Salih İsmail'in Biyografisi

Salih -Allah kendisine rahmet etsin- akıllı ve tedbirli bir hükümdardı. Onun sebebiyle durumlar birçok asamadan geçer, halden hale dönerdi. Esref, kendisinden sonra Dimask idaresinin ona verilmesini vasiyet etmişti. O da birkaç ay müddetle Dimask'a hakim oldu. Sonra kardesi Kâmil, şehri ondan aldı. Fakat daha sonra kendisi hile ve tuzak kurarak burayı Salih Eyyub'un elinden geri aldı. Dört seneden fazla süreyle orada hüküm sürdü. Sonra Salih Eyyub hicretin 643. senesinde Di-mask'i ondan geri aldı. Baalbek ve Busra şehirleri Salih İsmail'in eline geçti. Önceki sayfalarda da anlattığımız gibi bilahare buralar da onun elinden alındı. Artık şiginacağı bir belde kalmamıştı. Halep'e giderek vali Nasir Yusuf un himayesine girdi. Bu senede Misir diyarındaki savasta kayboldu. Ne yaptığı, nereye gittiği, basına neler geldiği bilinmemektedir. Doğrusunu Allah bilir. O Dimask'taki türbeyi, medreseyi, dârülhadisi ve bazı arazileri vakfeden zâttir. Yüce Allah lütuf ve kere-miyle ona rahmet etsin. [45]

Hicretin Altıyüzkirksekizinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Salih Eyyub'un Oğlu Melikü'l-Muazzam Turansah

Melikül-Muazzam Turansah b. Salih Eyyub b. Kâmil b. Âdil. Babasının sağlığında Hasankeyf emin idi. Babası kendi zamanında onu yanına çağırmış, ancak o, bu çağrıya icabet etmemişti. Babası vefat edince bu defa

emirler onu davet ettiler. Bu davete icabet ederek yanlarına gitti. Emirler de onu baslarına hükümdar yaptılar. Önceki sayfalarda da anlattığımız gibi bilahare onu öldürdüler. Bu hadise, bu sene muharrem ayının yirmiyedisinde pazartesi günü vuku bulmustu. Bir rivayette anlatıldığına göre o, hükümdarlığa layık olmayan geri kafalı bir kimseydi. Öldürülüsünden sonra babasını rüyada görmüşlerdi. Babası rüya halinde şöyle bir siir okumustu:

«Oglumu en feci biçimde öldürdüler. O dünyalara örnek oldu. Onun hakkında ahde vefa göstermediler. Ondan öncekiler için de bunu yapmadılar. Kısa bir zaman sonra onların,

Azıcık bir insan grubu tarafından yenilip yutulduklarım göreceksin!»

Bir süre sonra Misirlilerle Samlilar siddetli bir savasa tutustular. Bu savasta her iki taraftan da meshur şahsiyetler, emirler ve komutanlar öldürüldü. Öldürülenler arasında Haleb'in bas veziri Sems Lü'lü de vardı. Bu, Allah'ın salih ve hayırlı kullanındandı. İyiliği emreder, kötülüğü nehyederdi. [46]

Hatun Erguvanîye

Hatun Erguvaniye el-Hanziye, Caber kalesinin emiri Hafız'a hizmet edisi ve onu terbiye ile mesgul olması nedeniyle kendisine Hafiziye adı verilmiştir. Akıllı, tedbirli, uzun ömür süren, büyük servet sahibi bir kadındı. Mugis Ömer b. Salih Eyyub'un yemek işlerine bakardı. Salih İsmail onun malım müsadere etti ve ondan 400 sandık dolusu para aldı. Hatun Erguvaniye, Dimask'taki evini kendi hizmetçilerine vakfetti. Seyh Taceddin el-Kindî'nin hadimi Necib Yakut'un bahçesini satın alarak orada bir türbe ve mescit yaptırdı. Bu türbe ve mescit için de bir çok vakıflar tahsis etti. Yüce Allah kendisine rahmet etsin. [47]

Eminü'd-Devle Ebu Hasan Gazzal El-Mutabbip

Baalbek'teki Eminiye vakfinin kurucusudur. Salih İsmail'in veziri idi. Ordu komutanlığı da yaptı. Hem kendine, hem de sultanına uğursuzluk getirdi. Hem kendi elindeki nimetlerin, hem de sultanının sahip olduğu nimetlerin yok olmasına sebep oldu. Kötü bir vezirdi. Sibet onun dini hiçe saydığını, hakikatte onun dinsiz olduğunu söylemiştir. Bu sene içinde öldürülmesi nedeniyle Cenâb-i Allah bütün Müslümanları ondan kurtarmıştır. Salih İsmail Misir diyarında kaybolunca emirlerden bazıları ona ve İbn Yagmur'a hücum ettiler. İkisini de Misir kalesinde karsi karsiya dar ağacına asıp idam ettiler. Eminü'd-Devle Gazzal'in 3.000.000 dinar değerinde malı, mücevherleri ve esyaları bulundu. Bunlar arasında çok nefis yazılarla yazılmış 10.000 cilt kitap vardı. [48]

Hicretin Altiyüzkirkdokuzuncu Senesi

Bu sene Halep valisi Melikü'n-Nasir Dimask'a döndü. Misirli askerler gelip Sam sahilindeki beldelerin Seria sinirina kadar olan kismina hakim oldular. Melik Nasir onlara karsi asker çıkardi. Onlari kovdular. Nihayet Misir diyarina kadar püskürttüler.

Bu sene Ümmü Halil Seceretüddür, kocasi Salih Eyyub'un kölesi Melik Muiz Izzeddin Aybek et-Türkmanî ile evlendi.

Bu sene Salih Eyyub'un tabutu medresesindeki türbesine nakledildi. Türkler matem giysileri giydiler. Ümmü Halil de bu sebeple kendi malindan çok miktarda sadaka dagitti.

Bu sene Türkler, Haçlıların geri dönüp baskin yapmalarından korktukları için Dimyat'ı tahrip ettiler, ahaliyi Misir'a tasidılar, Cezi-re'yi de aynı şekilde bosaltiler.

Bu sene Nehcü'l-Belaga adlı kitabın serhi yirmi ciltte tamamlandı. Bu serhi Vezir Müeyyedüddin b. Alkamî'nin katibi Abdülhamid b. Da-vud b. Hibetullah b. Ebi'l-Hadid el-Medainî te'lif etmişti. Vezir bu münasebetle ona 100 dinar, bir hil'at ve bir de at armağan etti. Abdülhamid de bir kaside yazarak bu veziri övdü. Çünkü kendisi Sîî ve Mutezilî idi.

Bu sene ramazan ayında Bagdat Nizamiye medresesinin müderrisi

Seyh Siraceddin Ömer b. Bereke en-Nahraklî, halife tarafından saraya davet edildi ve müderrisliğinin yani sıra Bagdat kadükudatlığına da atandı. Kendisine hü'at giydirildi.

Bu senenin saban ayında Taceddin Abdülkerim b. Seyh Muhyiddin Yusuf b. Seyh Ebü'l-Ferec b. Cevzî, kadesi Abdullah'ın zahidlik yaparak görevi terk etmesi nedeniyle Bagdat muhtesipliğine atandı. Kendisine hü'at olarak bir sal verildi. Basına bir örtü konuldu. Hacılar, hizmetine girdiler.

Bu sene ramazan bayramı namazı, ikindiden sonra kılındı. Bu, garip bir rastlantı idi.

Bu sene halifeye Yemen hükümdarı Selahaddin b. Yusuf b. Ömer b. Resul'un bir mektubu geldi. Bu mektubunda anlattığına göre Yemen'de biri ortaya çıkarak halifelik iddiasında bulunmuş, kendisi de ona karşı asker sevk etmiş ve onu bozguna uğratmış, adamlarından bir kısmını öldürmüş, San'a sehrini elinden almıştı. Halifelik iddiasında bulunan kişi ise yanında kalan az sayıda adamıyla kaçıp gitmişti.

Bu sene halife de Yemen hükümdarına hil'at ve kılıç gönderdi. [49]

Hicretin Altiyüzkirkdokuzuncu Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler
Bahaeddin Alî B. Hibetullah B. Seleme El-Himyârî

Kahire hatibi idi. Küçüklüğünde Irak'a gitmiş, orada ve başka yerlerde hadis dinlemişti. Faziletli bir kimse olup Safîî mezhebini güzelce

Öğrenmisti. Yüce Allah ona rahmet etsin. Dindar, ahlâki güzel, tahammülü geniş, iyiliği çok bir kimse idi. Yanına bir misafir geldiğinde misafire yemek yedirmedigi, çok az görülmüştür. Selenlerden ve baskalarından çok sayıda hadis dinledi. Kendisinden sonra gelenler de onun rivayet ettiği birçok hadisleri dinlemislerdir. Bu sene zilhicce ayında doksan yasinda vefat etti ve Kurafe mezarligina defnedildi. Yüce Allah ona rahmet etsin. [50]

Kadi Ebü'l-Fadl Abdurrahman B. Abdüsselam

Kadi Ebü'l-Fadl Abdurrahman b. Abdüsselam b. Ismail b. Abdur-rahman b. Ibrahim el-Lemeanî el-Hanefî. Alimler ve kadilar soyundan-dir. Ebu Hanife meshedinde ders verdi. Kadilkudat Ibn Fadlan es-Safî'ye, sonra Kadilkudat Ebu Salih Nasir b. Abdurrezzak el-Hanbe-lî'ye, bunun ardi sıra da Kadilkudat Abdurrahman b. Mukbil el-Vasi-tî'ye naiblik yapti. Abdurrahman b. Mukbil el-Vasitî'nin vefatından sonra hicretin 633. senesinde Kadi Abdurrahman el-Lemeanî, Bagdat'in müstakil kadisi oldu ve kendisine akdalkudat (Kadilarin en büyüğü) lakabi verildi. Bu lakab, kadilkudat unvanından daha üstün olduğu için kendisine kadilkudat lakabıyla hitap edilmedi. Hicretin 635. senesinde Müstansiriye medresesinde Hanefîler için ders verdi. Hükümlerinde hüküm bozmasında, hüküm onaylamasında sükranla karsılanacak bir yol tutmustu. Vefat edince Bagdat kadilkudatligina Nizamiye medrese sinin seyhi Siraceddin en-Nehraklî atandı. Allah ikisine de rahmet etsin. Lütuf ve keremiyle ikisini de bagislasın, amin. [51]

Hicretin Altiyüzellinci Senesi

Bu sene Tatarlar Cezire'ye, Suruç'a, Re'sü'l-Ayn'a ve bu çevredeki beldelere ulastilar. İnsanların bir kismini Öldürdüler, bir kismini esir aldilar. Etrafi yagmalayıp tahribatta bulundular. Inna lillahi ve inna ileyhi raciun (dogrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz). Sincar'a baskın yaptılar. Harran'la Re'sü'l-Ayn arasındaki bir yolu takip ettiler. Buralarin ahalisinden 600 yük seker ve Misir diyarinin mallarini gas-bettiler. Ayrica 600.000 dinar para aldilar. Bu sene Cezire halkından 10.000 kisiyi öldürdüler. Buna yakın sayıda kadın ve çocuğu da esir aldilar. Inna lillahi ve inna ileyhi raciun (dogrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz).

Sibt dedi ki: «Bu sene Bagdat'tan bazı kimseler hacca gittiler. On seneden bu yana, yani Müstansir'm zamanından beri hacca gidilmemisti.»

Bu sene Halep'te yangın çıktı. Bu sebeple 600 ev yandı. Anlatildigina göre Haçlılar -Allah kendilerine lanet etsin- bu yangini kasitli olarak çıkarmislardi.

Bu sene Kadilkudat Ömer b. Ali en-Nehraklî, halk tarafından istila edilen ve pasaj haline getirilerek uzun zamandan beri içinde alis veris yapılan Taciye

medresesini tekrar eski hazine getirip medrese olarak faaliyete soktu. Burası cidden güzel bir medrese idi. Nizamiye'ye benzemekteydi. Kurucusu Tacü'l-Mülk'tü. Bu zat, Selçuklu sultanı Melik-sah'in veziri idi. Bu medresede ilk olarak Seyh Ebu Bekir es-Sasî ders vermisti. [52]

Hicretin Altiyüzellinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Cemaleddin B. Matruh

Faziletli, reis, akıllı, sair ve büyük alimlerden idi. Sonraları Melik Salih Eyyub onu Dimask'a naib olarak tayin etti. Asker üniforması giydi. Sibte dedi ki: «O buna layık değildi.»

Kerek valisi Nasir Davud, hicretin 636. senesinde Kâmilîye devleti zamanında Haçlılara teslim edilmiş olan Kudüs'ü geri aldığı anda onu su siirle övmüştü:

«Mescid-i Âksa'nın bir âdeti vardır,

Yürüyen bir örnek haline gelmiştir.

Bir zaman küfre yurt olmuştur,

Nihayet Cenâb-i Allah onun için Nasir'i gönderdi.

Bir Nasir (Selahaddin Eyyubî) ilk olarak onu küfürden temizlemisti.

İkinci bir Nasir da onu son zamanlarda kafirlerden temizledi.»

Salih, onu naiblikten azledince kötü bir hayat yaşadı. Yoksullara ve düşkünlere çokça iyilikte bulunan bir kimseydi. Bu sene Misir'da vefat etti. [53]

Semseddin Muhammed B. Sa'd El-Makdîsî

Güzel yazı yazan bir kâtipti. Edebî bilgisi derindi. Çokça hadis dinledi. Sultan Salih İsmail'e ve Nasir Davud'a hizmette bulundu. Dindar, faziletli ve sair bir kişiydi. Sultan Salih İsmail'e öğüt verdiği bir kasidesi vardır. Bu kasidede vezir olsun, kadi olsun diğer insanlar da kendilerine düşen hisseyi bulmaktadırlar. [54]

Abdülaziz B. Ali

Abdülaziz b. Ali b. Abdülcebbar el-Magribî. Babası Bağdat'ta doğmuştu. Kendisi orada hadis dinlemiş, ilim talep etmekle meşgul olmuş, alfabetik sıraya göre on ciltlik bir hadis kitabı tasnif etmiş, bu kitabında İmam Malik'in mezhebini güzelce anlatmıştır. Yüce Allah kendisine rahmet etsin. [55]

Seyh Ebu Abdillâh Muhammed B. Ganim B. Kerim

İsfahanlıydı. Bağdat'a geldi. Faziletli bir gençti. Seyh Sihabeddin es-

Sühreverdî'den ders aldı. Güzel yolda olan bir insandı. Tefsire dair güzel bilgisi vardı. Tasavvufî yöntemle yazdığı bir tefsiri vardır. Bu eserinde letafet görülmektedir. Vaazlarından birinde şöyle demisti:

«Âlem, Allah'ın azamet fezasında bir zerre gibidir.

Zerre de, onun hikmet kitabında bir âlem gibidir.

Usûl fûrûdur, sayet evveliyetinin cemali tecelli ederse.

Fûrû da usûldür, sayet vasıtaların nefyedildiği batis yerinde onun ahiriyet güneşi doğarsa.

Gecenin perdeleri sarkitilmiştir. Yıldızların mumları ateslenmiş-tir.

Gözeticilerin gözleri özlem duydukları kimselerle mesguldür. Perdelerin hacipleri vuslat kapısından azledilmiştir. Bu vakia ve bu sevgili nicedir ki, artık kapı açılmıştır.

Bu geri dönüş ve fetret nedir ki artık hacibin perdesi yırtılmıştır.

Üzerimde, akikin kenarlarında daha baska akikler vardır.

Eğer ben bunu istemezsem, göz yaslarımda akik vardır.

Eğer ben Hama'da yasayana özlemimden ötürü ölmezsem,

Demek ki iddialarım doğru değildir.

Ey Leyla'nın konduğu yer.

Askta birbirini sevenler, hep birbirine benzemezler.

Bütün içkiler saf içki değildir.

Kendisiyle karsılastığın her insan, gönlüyle sana mukabele edecek değildir.

Sana yönelen herkes de sana özlem duyacak değildir.

Ask üzerine iddialar çoğaldı.

Askin esiri de, serbest bırakılması da aynı oldu.

Ey kendini güvende hissedenler! Var midir aranızda göğe yükselebilecek olanlar?

Ey kendi müsemmalarının tomarları arasında hapsolanlar! Var midir aranızda sağlam bir anlayışa sahip olup da kusların ve vahşi hayvanların rumuzlarını anlayabilenler?

Var midir aranızda Musa gibi aska gelip, ask lisani ile Rabbine, «Bana görün ki seni temasa edebileyim, bekleyiş çok uzadı artık?!» diyebilenler.»

İnsanlar yağmur duasına çıkmışlardı. Seyh Ebu Abdillâh Muham-med duadan sonra şöyle demisti:

«Müstak kisinin nefsi Aziz ve Celil olan Allah'a dogru yükselince ufukların gözleri aklamaya baslar. Bulutlar, cömertlik yapıp süt yağdırırlar. Topraktaki susamışlar rahmet sütünü emerler. Bulutların gerisinden saf suyun damlacıkları gelmege baslar. Böylece kurak topraklar canlanıp hareketlenir. Köylerin ve kasabaların pınarlarının gözleri su fiskirtmaga baslar. Bahçeler yeşil sündüslerle ziynetlenir. Renkler en güzel şekilde etrafı boyarlar. Sabâ rüzgarının parmak uçları nur tepciklerini yarar ve bu nefeslerle çiçeklerin yakaları açılır. Kâinatın cüzleri kendi evsafının lügatiyla konuşmaga baslar. Kendi ibareleriyle meramlarını ifade ederler. Söyle ki: Ey uykuda olanlar uyanın. Ey uzakta olanlar, Allah'ın rahmetine kosun.

«Allah'ın rahmetinin belirtilerine bir bak. Yeryüzünü ölümünden sonra nasıl diriltiyor? Süphesiz ölüleri o diriltir. O herşeye kadirdir.» (er-Rûm, 50). [56]

Ebü'l-Feth Nasrullah B. Hibetullah

Bbü'l-Feth Nasrullah b. Hibetullah b. Abdülbaki b. Hibetullah b. Hüseyin b. Yahya b. Sakia el-Gifarî el-Kinanî el-Misrî ed-Dimaskî. Melik Muazzam'm ve Muazzam'ın oğlu Nasir Davud'un en gözde adamla-ıındandı. Nasir Davud ile birlikte hicretin 633. senesinde Bagdat'a gitti. Edebiyat bilgisi yüksek olup güzel konuşmalar yapardı. Yüce Allah ona rahmet etsin şiirlerinden biri şudur:

«Ey efendilerim, beni ziyarete gelmediniz.

Yakınlığı birakıp, bana uzaklığı verdiniz.

Uyanık iken vuslatıma izin vermediniz.

Kalbim yufka olduğu için buna dayanamadı.

Sevgilinin hayalini avlamak için kirpiklerimi ağ yaptım.

Uyku ve yorgunlukla çok düşük bir hayata girdim.» [57]

Hicretin Altiyüzellibirinci Senesi

Bu sene halifenin elçisi Seyh Necmeddin el-Baderaî, Misir hükümdarı ile Sam hükümdarının arasına girerek onları barıstırdı. O zamana kadar iki taraf arasında harp atesi alevlenmişti. Misir ordusu, Haçlılarla ittifak yapmış ve Samlılara karşı kendilerine yardım etmeleri durumunda Kudüs'ü Haçlılara vermeyi vadetmişlerdi. Çok olaylar cereyan etti. Nihayet Seyh Necmeddin, Misirlilerle Samlıları barıstırdı. Misir'da bulunan bazı şahıslar kurtuldular. Aralarında Salih ismail'in oğulları, Esrefin kızı, Humus ve sair beldelerin emirlerinin çocukları da vardı. Allah, Seyh Necmeddin'e hayır mükâfat versin.

İbn Sâî'nin anlattığına göre bu sene Bagdat'ta basının üzerinde sir-çali bir küp olan bir adam vardı, ayagı kayıp küp de yere düşüp kırılınca durup ağlamaya başladı. Görenler yoksulluk ve muhtaçlığından ötürü ona acıdılar.

Çünkü baskaca bir mali yoktu. Orada bulunanlardan biri ona bir dinar verince adam dinari eline alıp uzun uzadıya baktı. Sonra da söyle dedi: «Vallahi ben bu dinari tanidim. Bu dinar geçen sene cebimdeki birkaç dinarla birlikte kaybolmustu!» Biri ona sövdü ve, «Bu dediklerinin doğruluğunun alameti nedir?» diye sordu. Adam, «Bu dinarin ağırlığı su kadar gramdır ve bununla birlikte yirmiüç dinarım daha kaybolmustu» dedi. Böyle demesi üzerine dinari elinden alıp tarttılar ve ağırlığı onun dediği kadar çıktı. Kendisine bu dinarı vermiş olan adam cebinden yirmiüç dinar daha çıkardı ve o yoksula verdi. Bu adam o di-narları bu yoksulun kaybettiği zaman yerde bulup almıştı. Seyredenler de bu duruma hayret etmişlerdi.»

Ibn Saî sözüne devamla söyle diyor:

«Buna yakın başka bir olay da suydı: Mekke'de bir adam Zemzem suyuyla yıkanmak için elbiselerini çıkarıp soyunmuş, pazusundaki elli miskal ağırlığındaki pazubendini de çıkarıp elbiselerinin yanına koymuştu. Yikandıktan sonra elbiselerini giyinmiş, ancak o pazubendini almayı unutmuş ve yoluna devani edip gitmişti. Bağdat'a varmış, orada iki sene kalmış ve pazubendinden ümidini kesmişti. Yanında çok az miktarda para kalmıştı. O parayla alıs veris yapıp para kazanmak için bir miktar sise ve bardak satın almıştı. Bir ara Bağdat'ta alıs veris için dolasmaktayken ayağı kaydı. Yere düştü. Elindeki sise ve bardaklar da düşüp kırıldı. Oturup aglamaya başladı. İnsanlar etrafında toplandılar. Durumuna acidılar. Adam aglarken söyle demisti: «Vallahi ey cemaat! İki sene önce elli miskal ağırlığında altın bir pazubendimi kaybettiğimden su camları ve siselerin kinlisine üzüldüğüm kadar üzülmemişim. Çünkü bunlar benim sahip olduğum bütün servetimdi.» Orada bulunanlardan biri, «Vallahi senin o pazubendini ben buldum» dedi ve onu zundan çıkarıp adama teslim etti. Orada bulunanlar da bu duruma sastılar. Doğrusunu Allah bilir.» [58]

Hicretin Altiyüzellibirinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Zehebî dedi ki: Bu sene muharrem ayında Ebü'l-Beka Salih b. Süca b. Muhammed b. Seyyidihim el-Müdlîcî el-Hayyat, sevval ayında sek-senbir yasında Sibtü's-Selefî Ebul-Kasim Abdurrahman b. Ebi'l-Harem el-Melekî b. Abdurrahman el-Trablusî el-İskenderanî ve Abdülhak el-Yusifî'den en son rivayette bulunan Ebu Muhammed b. Halil el-Bendenicî el-Bevvab vefat ettiler.» [59]

Hicretin Altiyüzelliikinci Senesi

Mir'atü'z-Zaman adlı eserinde Sibt ibn Cevzî dedi ki: «Bu sene Mek-ke-i Mükerrime'den- Allah orayı sereflendirsin- gelen haberler arasında, Aden'in bir dağında bir atesin çıktığı ve bu atesin kivilcimlerinin geceleyin denize

kadar ulastigi ve bu atesten de gündüzleyin büyük bir duman çıktığı haberi vardı. İnsanlar, peygamber efendimizin ahir zamanda çıkacağını söylediği atesin bu ates olduğu hususunda asla şüphe etmediler ve tevbe edip işlemekte oldukları zulüm ve fesattan vazgeçtiler. Hayırlar yapmaya, sadakalar dağıtmaya başladılar.»

Bu sene Faris Aktay, Said mintikâsından gelip Müslümanların mallarını yağmaladı. Bazılarını da esir aldı. Beraberinde, yeryüzünde fesat çıkaran bir grup denizci vardı. Bunlar azgınlık ve tasîkinlik yapıp zorbalıkta bulundular. Melik Muiz Aybek et-Tükmanî'ye ve zevcesi

Seceretüddür'ne asla iltifat etmediler. Bunun üzerine Muiz, Aktay'ı öldürmek hususunda Seceretüddür'le müsavere yaptı. Karısı Seceretüddür de bu hususta ona izin verdi. Muiz Aybek de bu iş için uğraştı. Nihayet Faris Aktay'ı bu sene Mısır'da Mansure kalesinde öldürdü. Müslümanlar böylece onun şerrinden kurtulup rahata kavuştular.

Bu sene Seyh İzzeddin b. Abdüsselam, Kasreyn arasındaki Salih Eyyub medresesinde ders vermeğe başladı.

Bu sene Anadolu hükümdarının kızı büyük bir debdebe ve alayla ile Dimask'a, kocası Dimask valisi Nasir b. Abdülaziz b. Zahir b. Nasir'in yanına geldi. Bu sebeple Dimask'ta çok törenler yapıldı. [60]

Hicretin Altıyüzlükînci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Abdülhamid B. İsmâ

Abdülhamid b. İsa Seyh Semseddin b. Hüsrevsâhl Meshur kelâm-cilardan olup Fahr-i Râzî'den usûl ve fîrû dersleri almış, sonra Sam'a gelmiş, Melik Nasir Davud b. Muazzam'ın maiyetinde bulunmuş, onun yanında yükselip itibar sahibi olmuştur.

Ebu Sâme dedi ki: «Abdülhamid b. İsa, heybetli, faziletli, mütevazî, görüntüsü güzel bir seyyiti. Yüce Allah ona rahmet etsin.»

Sibt dedi ki: «Abdülhamid b. İsa mütevazî, akıllı, hazırcevap, hayırhah bir kimse idi. Hiç bir kimseye eziyet ettiği duyulmamıştır. Elinden geldiği takdirde baskalarına faydalı olur, güzel sözler söylerdi. Aksi halde susardı. Dimask'ta bu sene vefat etti ve Kasyun mezarlığında Melik Muazzam'ın türbesinin kapısının önüne defnedildi. Yüce Allah ona rahmet etsin.» [61]

Seyh Mecdüddîn B. Teymîye

Seyh Mecdüddin b. Teymiye Abdüsselam b. Abdullah b. Ebi'l-Kasim el-Hizir b. Muhanimed b. Ali b. Teymiye el-Harranî el-Hanbelî. el-Ahkâm adli eserinin sahibi olup Takiyyüddin b. Teymiye'nin dedesidir. Hicretin 590. senesinde doğdu. Küçük yaşta amcası Hatip Fahred-din'den fîkih dersleri aldı. Çok

hadis dinledi. Hadis toplamak amacıyla bir çok beldeyi dolasti. Hadiste, fikihta ve diger ilimlerde yükseldi. Ders ve fetva verdi. Talebeler kendisinden yararlandilar. Ramazan bayraminda Harran'da vefat etti. [62]

Seyh Kemaleddin B. Talha

Hatip Dolei'den sonra Dimask'ta hatiplik yapti, sonra bu görevden azledildi, Cezire'ye gitti. Nusaybin kadiligina atandi. Sonra Haleb'e

döndü. Bu sene orada vefat etti. Ebu Sâme dedi ki: «Seyh Kemaleddin, alim ve fazil bir kimseydi. Kendisine vezirlik teklif edildi, ama bu görevi kabul etmedi. Buna siddetle direndi. Yüce Allah ona rahmet etsin.» [63]

Seyyid B. Allan

Hafiz b. Asâkir'den Dimask'ta en son olarak Sema' yoluyla hadis rivayet eden zattir. Bu sene vefat etti. Yüce Allah kendisine rahmet etsin, amin. [64]

Nasih Ferec B. Abdullah El-Habesi

Senetleriyle birlikte çok hadis dinleyen hayirli ve salih bir kimse idi. Hadis dinlemeyi vazife edinmisti. Bu sene Dimask'ta Darülhadis-i Nuriye'de vefat edinceye kadar hadis rivayet etmisti. Yüce Allah kendisine rahmet etsin. [65]

Nusret B. Selahaddin Yusuf B. Eyyub

Bu sene Halep'te vefat etti. Bu sene vefat eden baska meshur sahsiyetler de vardi. Yüce Allah hepsine rahmet etsin. [66]

Hicretin Altiyüzellüçüncü Senesi

Sibt dedi ki: «Bu sene Nasir Davud, Enbar'dan Dimask'a geldi. Tekrar memleketine döndü ve Irak yoluyla hacca gitti. Iraklılarla Mekkeli-leri baristirdi. Sonra onlarla birlikte Hille'ye hareket etti.» [67]

Hicretin Altiyüzellüçüncü Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Ziyaeddin Sakar B. Yahya B. Salim

Faziletli ve dindar bir insandi. Ebu Sâme dedi ki: «Bu sene safer ayinin onsekizinde pazartesi gecesi fakih bir zat olan Ziyaeddin Sakar b. Yahya b. Salim Halep'te vefat etti.» Ziyaeddin Sakar'm siirlerinden biri şöyledir:

«Bir kimse kendisinin seriat yolundan çıkaran bir hali bulundugunu söylerse,

Sakin ona arkadas olma. Çünkü o faydasiz bir zarardan baska bir sey degildir.»

Ziyaeddin Sakar, Kosiye vakfinin da kurucusudur. [68]

Ebü'l-Izz Ismail B. Hamid

Ebü'l-Izz îsmaü b. Hamid b. Abdurrahman el-Ensarî el-Kosî. Rah-be yakinindeki evini hadisçilere vakfetti. Mezari da o evdedir. Bidare karsisinda Cemalül-îslâni medresesinde müderristi. Zarif, endami mü-tenasip, konuşması güzel, hitabeti hos bir kimseydi. Mu'cem adli bir eser derledi ve bu eserinde seyhlerinden faydalı bir çok seyler nakletti.

Ebu Sâme dedi ki: «Ben, kendi el yazisiyla yazdigi bu eseri mütalaa ettim. İçinde hadis ricalinin ve diger alimlerin adlan hususunda bir çok vehimler ve yanlislar gördüm. Örnegin kendisi Sa'd b. Ubade b. Dülem'e mensup oldugu halde, bu zatin adini Sa'd b. Ubade b. Samit seklinde yazmistir ki, bu yanlistir. Tasavvuf kemerini siki baglama konusunda da bir seyler söylemiş, bu hususta da yanilgiya düsmüstür. Ben bu yalms-liklari bizzat onun kendi el yazisiyla yazdigi mezkur eserinde gördüm» Ebü'l-Izz Ismail, bu sene rebiyülevvel ayinin onyedisinde pazartesi günü vefat etti. Allah rahmet etsin.

Bu sene Halep'te Nakibü'l-Esrâf Serif el-Murtaza da vefat etti. Yüce Allah ona rahmet etsin. [69]

Hicretin Altiyüzellidördüncü Senesi

Bu sene Hicaz'da, muttefekün aleyh hadislerin de ifade ettikleri gibi Basra'daki develerin boyunlarim aydinlatan büyük bir ates zuhur etmistir. Imam, allame, seyh, hafiz Sihabüddin Ebu Sâme el-Makdisî, ez-Zeyl adli kitabinda ve serhinde bunu teferruatli bir sekilde anlatmis, halk tarafından açıkça müsahele edilen bu atesin evsafini, Hicaz'dan Dimask'a pespese gelen bir çok mektuplari göstererek anlatmis, atesin, nasıl meydana geldigini ve mahiyetini bildirmistir. Bu husus Delaüü'rr-Nübüvve adli siyer kitabinin bas kisminde da detayli olarak anlatilmistir. Hamd ve minnet Allah'adir. Ebu Sâme, mezkur eserinde özetle söyle demistir:

«Selât-ü selamlarin en üstünü olsun, Medine-i Nebevî'den Dimask'a mektuplar geldi. Bu mektuplarda bu sene cemaziyelahir ayinin besinde Medine-i Münevvere'de bir atesin zuhur ettigi anlatiliyordu. Mektuplar receb ayinin besinde yazilmis oldugu halde, cemaziyelahir ayinin besinde ortaya çıkmis olan ates hala ortada durmaktaydi ve bu mektuplar saban ayinin onunda bize ulasmisti.»

Bundan sonra Ebu Sâme sözünü söyle sürdürmüstür:

«Bismillahirrahmanirrahim,

Hicretin 654. senesinden saban ayinin baslarinda Dimask sehrine Rasûlullah (s.a.v.)'in Medine'sinden birkaç mektup geldi. Bu mektuplarda,

orada Buhari ve Müslim'in Sahih'lerinde yer alan, Ebu Hüreyre'nin rivayet etmiş olduğu hadisi doğrulayıcı mahiyette büyük bir olayın meydana geldiği anlatılıyor ve mezkur olayla ilgili açıklamalar veriliyordu. Sözü edilen hadiste Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştu:

«Hicaz'da ortaya çıkıp Basra'daki develerin boyunlarını aydınlatan bir ateş ortaya çıkmadığı sürece kıyamet kopmayacaktır!»

Bu ateşi gözüyle görenlerden kendisine güvendiğim bir kimsenin bana haber verdiğine göre kendisi, bu ateşin aydınlığında Teyma sehrinde geceleyin mektup yazıldığını dahi duymuştur. Yine o adam bana şöyle demişti: «O gecelerde bizler evlerimizde bulunuyorduk. Herbiri-niizin evinde bir kandil vardı. Fakat bu büyük ateşin alevleri yüksek olmasına rağmen sıcaklığı yoktu. Bu, Aziz ve Celil olan Allah'ın mucizelerinden bir mucize idi.»

Ebu Sâme dedi ki: «Bu konuda gelen mektuplarda gördüğüm ifade* ler bunlardır. Baska bir mektupta da şöyle deniliyordu:

«Hicretin 654. senesinde cemaziyelahir ayının üçünde çarsamba gecesine girildiğinde Medine-i Nebeviye'de büyük bir gürültü duyuldu. Bunun ardı sıra büyük bir deprem meydana geldi. Bu yüzden yer, duvarlar, tavanlar, ahsap ve kapılar mezkur ayın besî olan cuma gününe kadar saat ve saat sarsıldı. Daha sonra Harre mintikasında Kurayza'ya yakın bir yerde büyük bir ateş zuhur etti. Biz bunu Medine içindeki evlerimizde sanki yanımızdaymış gibi görüyorduk. Bu, çok büyük bir atesti. Alevleri üç minare boyundan daha fazla yükseliyordu. Sel yatığı olan Seza vadisine kadar dere adeta ateşle doldu. Oradan da ileriye doğru ateş seli aktı. Allah'a yemin ederim ki biz bir cemaat bu ateşi seyrettik. Sanki dağlar ateş olmuş da sel gibi akıyordu. Harre'deki Irak hacıların yolu ateşle dolmuş ve bu ateş akını yanımıza da gelir diye korkuya kapılmamızdan sonra dönüp doğu tarafına ilerledik. Ortasından, ateşleri yiyen ateş dağları ve ovaları gibi manzaralar görünüyordu. Bu ateş tipki yüce Allah'ın kitabında haber verdiği örnekleri kapsiyordu:

«O gölgenin saçtığı her bir kivilcim, sanki birer san devedir. Konak gibi de büyüktür.» (el-Mürselat, 32-33).

Ve o ateş, yeri adeta yiyor gibiydi. Ben bu mektubu hicretin 654. senesinde receb ayının besinde yazdım ve ateş, çıktığı günden bu zamana kadar vafim degistirmemiş, daha da artmıştı. Irak hacıların yolunun geçtiği Kurayza'nın Hırar bölgesine ulaşmıştı. Harre mintikasının tümü ateşler altındaydı. Alevler yükseliyordu. Biz bunları geceleyin Medine'de hacıların mes'alesi gibi seyrediyorduk. Ateşin ana kaynağına gelince, orası kızıl ateş dağları gibiydi. Kurayza civarındaki bu ateş, adeta sel gibi etrafa yayılıyor, gittikçe artıyordu. İnsanlar bundan sonra isin nereye varacağını

bilemiyorlardı. Allah, akibeti hayreyîesin, ben bu atesin evsafını anlatacak gücü kendimde bulamıyorum.»

Ebu Sâme, konuyla ilgili başka bir mektupta da şöyle denildiğini zikretmektedir: «Hicretin 654. senesinde cemaziyelahir ayının ilk cuma günü namazdan sonra Medine-i Müserrefe'nin doğusunda, Medine'ye yarım günlük mesafedeki bir yerde, yerden ateş fışkırmaya başladı. Dereyi dolduran bu ateş, sel gibi akıp gelerek Uhud dağının hizasına ulaştı. Sonra durdu ve bir saate kadar böyle devam etti. Ne yapacağımızı bilemedik. Ateşin çıktığı anda Medineliler Peygamberimiz (s.a.v.)'in ravza-sma giderek tevbe ve istigfar edip Rablerine yöneldiler. Bu, kıyamet alametlerinden biriydi.»

Başka bir mektupta da şöyle denilmektedir:

«Hicretin 654. senesinde cemaziyelahir ayının başında pazartesi günü Medine'de yıldırimi andıran bir ses, uzaklardan duyuldu. Bu ses aralıklarla devam etti. Bu hal iki gün sürdü. Cemaziyelahir ayının üçüne, çarşamba gecesine girildiğinde anılan sesin ardı sıra depremler hissedildi. Mezkur ayın besine, cuma gününe girildiğinde Harre'de yer ayrıldı. Rasûlullah (s.a.v.)'in mescidinin büyüklüğünde bir ateş yerden çıktı. Bu, Medine'de gözle görünen bir şeydi. Seyrettigimiz bu ateş konaklar iriligince kivilcimları etrafa saçıyordu. Tıpkı yüce Allah'ın Mür-selat suresinde buyurduğu gibiydi. Ecil'in mintikasında olan bu ateş, dört fersah uzunluğunda, dört mil genişliğinde, bir vadi dolusunca idi. Derinliği bir buçuk boy kadardı. Yeryüzünden akıp geliyordu. İçinden ateş dağları ve ovaları çıkıyordu. Eriyen bir kaya parçasını andırarak yer üzerinde ilerliyor, sonunda kursun haline geliyordu. Donunca da siyahı bir renge bürünüyor. Donmadan önce rengi kızıldı. Bu ateşin ortaya çıkışı nedeniyle insanlar günahları bırakıp tevbe ettiler. Taatler işleyerek yüce Allah'a yöneldiler. Medine emiri de halka yaptığı bir çok zulme son verdi.»

Seyh Sihabüddin Ebu Sâme dedi ki: Medine kadisi Semseddin b. Sinan b. Abdülvehhab b. Nümeyle el-Hüseynî, arkadaşlarından birine şöyle bir mektup yazdı:

«Cemaziyelahir ayının üçünde çarşamba gecesine girildiğinde Medine-i Münevvere'de gecenin son üçüncü diliminde bizi korkutan büyük bir deprem meydana geldi. Bu depremin sarsıntıları gece boyunca devam etti. Bir kaç gün ve gece süren bu deprem, on kez bizi sarstı. Allah'a yemin ederim ki, bizler Rasûlullah (s.a.v.)'m hücresinin civarında bulduğumuz esnada yine Medine sarsıldı. Bu sarsıntı nedeniyle Rasûlullah (s.a.v.)'in minberi de yerinden oynadı. Yıkılmasından korktuk. Çünkü minberin içindeki demirin sesini duyduk. Harem-i Serifin kandilleri saga sola sallanmaya başladılar. Cuma günü kusluk vaktine kadar bu sarsıntı devam

etti. Etrafi yikan yildirim gürültüsü gibi bir gürültüsü vardı. Sonra cuma günü Ecil'in taraflarında Harre yolunda Medine sehrinin büyüklüğünce büyük bir ates ortaya çıktı ve bu ates ancak cumartesi gecesi yanımızdan uzaklastı. Ondan ürkmüş ve büyük bir korkuya kapılmıştık. Emir in huzuruna çıktım. Kendisiyle konuştum ve ona dedim ki:

«Azap etrafimizi çevirdi. Yüce Allah'a dön.» Böyle demem üzerine bütün kölelerini azâd etti. Mallarına el koyduğu bir topluluğun mallarını da kendilerine iade etti. Bunu yapınca da kendisine, «Hemen su anda sarayından inip bizimle birlikte Peygamber (s.a.v.)'in huzuruna gel» dedim. Sarayından inip bizimle birlikte Peygamber (s.a.v.)'in mezarının yanına geldi. Hepimiz, kadınlar ve çocuklarla birlikte cumartesi gecesini orada geçirdik. Hurmalıklarda, şehir içinde kim varsa oraya gelmiş, yanımızda yer almıştı. Bundan sonra ates adeta bir nehir gibi aktı. Ecil'in vadisine doğru ilerledi. Yolu tikadi sonra Bahretü'l-Hacc'a kadar vardı. Üzerinde ates közleri vardı. Vadi, köz vadisine dönmüştü. Altından da ates, adeta sel gibi akıyordu. Yüksekliği iki, üç boy kadardı. Allah'a yemin ederim ki, ey kardeşim, bu gün bizim yasantımız kederlidir. Medine halkının tümü günahlarından tevbe etmiştir. Artık şehirde re-bap ve def sesleri duyulmuyor, içki içilmiyor. Ates seli akmaya devam etti. Nihayet hacıların yolunu ve Bahretü'l-Hacc'm bir kısmını doldurdu. Vadinin bir kısmı bize doğru aktı. Bize ulaşip zarar vermesinden korktuk. İnsanlar bunun üzerine toplanıp* Peygamber (s.a.v.)'in mezarına gittiler. Cuma günü hepsi orada toplanıp tövbe ettiler. Atesin bizim taraftaki dumanına gelince bu, yüce Allah'ın kudretiyle söndü. Ama atesin kendisi hiç eksilmeden hala orada durmaktadır. Gürültüsünden ötürü uyuyamıyoruz. Yeyip içemiyoruz. Ben bu atesin büyüklüğünü, korkunç hallerini sana anlatmaktan aciz kalıyorum. Yenbu halkı da bu atesi görmüşler. Kadıları İbn Es'ad'm yanına giderek, gelip durumu keşfetmesini istemişler, o da büyüklüğünden ötürü bu atesi vâsfedeme-mistir. Mektupların yazıldığı receb ayının besinci gününde ates hala eskisi gibi yerinde duruyordu. İnsanlar ondan çok korkuyorlardı. Bu atesin ortaya çıktığı günden bu yana ay ve güneş aydınlık veremez bir halde ortaya çıkıyor. Allah'tan afiyet diliyoruz.»

Ebu Sâme dedi ki: «O zaman Dimask'ta bizim yanımızda da güneşin ve ayın tutulduğu görülmüştü. Çünkü ayın ve güneşin ışıkları duvarlara zayıf bir şekilde ulaşıyor ve biz de hayretler içinde, «Bu nedendir, bu ne istir?» diyorduk. Nihayet Medine'de çıkan atesle ilgili haber bize ulaştı. O zaman durumu anladık.»

Ebu Sâme, atesle ilgili mektupların Dimask'a gelisinden önce bu atesin ne zaman çıktığını bildirmiş ve konuyla ilgili olarak kendisi söyle demistir:

«Cemaziyelahir ayinin onaltismda pazartesi gecesi gecenin ilk saatlerinde ay tutuldu. Önceleri siddetli derecede kizarikti. Sonra rengi açildi. Günes de tutuldu. Ertesi sabah günes dogarken de, batarken de çok fazla derecede kizardi. Ve bu hal günlerce devam etti. Günesin rengi degisti. Isigi azaldi. Allah herseye kadirdir. Böylece Safiî hazretlerinin, «Ay tutulmasiyla bayram biraraya geldi» mealindeki sözü açıklık kazanmis oldu. Ancak müneccimler onun bu sözünün imkân harici oldugunu söylemislerdir.»

Medine-i Münevvere'de ikamet eden Fasan ogullarından birinin konuyla ilgili olarak yazdigi mektubunda da söyle denilmektedir:

«Cemaziyelahir ayinda Irak'tan bir kaç kisi yanimiza geldiler. Bagdat'in sular altinda kaldigini söylediler. Bu yüzden birçok insanin boguldugunu, sularin sehir ortasindaki hilafet sarayina girdigini, vezirin konagiyla birlikte 380 evin ve halife mahzeninin yikildigini, silah deposundaki bir çok esyanin telef oldugunu, insanların ölümler yüz yüze geldiklerini, kayiklari sehir içine girdiklerim, Bagdat sokaklarinda dolastiklarim bildirdiler. Bize gelince, Medine-i Münevvere'de büyük bir olay meydana geldi. Söyle ki: Cemaziyelahir ayinin üçünde, çarsamba gecesi ve bundan iki gün önce insanlar yildirimi andiran bir ses duydular. Hepsi bu yüzden panige kapildilar. Yataklarindan firladilar. Yüce Allah'a tevbe etmege, yalvarip yakarmaga basladilar. Mescid-i Nebe-vî'ye siginip orada namaz kildilar. Bunun ardi sira sabaha kadar araliklarla pespese sarsintilar meydana geldi. Çarsamba günü, persembe günü ve gecesi boyunca bu hal devam etti. Nihayet cuma gecesine varildi. Cuma sabahi yer kuvvetle sarsildi. Öyle ki Mescid-i Nebevî'nin minareleri birbirine çarpti. Mescidin tavaninda çatlaklar olustu. Sesler duyuldu, insanlar, islemis olduklari günahlardan ötürü korktular. Bu sarsintilar nihayet cuma günü öğle vakti durdu. Bunun ardi sira Harre'de, Ku-rayza'nin gerisinde, Makaid'de, Sevarikiye yolunda sabahleyin yerden ates fiskirmaga basladi ve etrafi dehsetli bir görünüm aldı. İnsanlar bunu görünce büyük bir korkuya kapildilar. Bunun ardi sira büyük bir duman kütlesi meydana geldi ve göklere yükselmege basladi. Gökte adeta beyaz bir bulut meydana getirdi. Bu hal cuma gününün gurup Öncesine kadar devam etti. Sonra alevler yükseldi. Semada kale iriligindeki bu alevler kipkizil bir sekilde yükselmekteydi. Ates büyüdü. İnsanlar kaçip Mescid-i Nebevî'ye sigindilar. Hücre-i Serife'nin yanma vardilar ve çevresini kusattilar. Orada aman dilediler. Saçlarim baslarini açtilar. Günahlarini itiraf ettiler. Yüce Allah'a yalvardilar. Peygamber (s.a.v.)'e sigindilar. Her mintikadan, her yoldan ve bütün hurmalıklardan insanlar kalkip Mescid-i Nebevî'ye geldiler. Kadınlar ve çocuklar da evlerinden çikip oraya geldiler. Orada toplandilar. Halisane bir kalple Allah'a yöneldiler. Atesin kizilligi bütün semayi kapladi. İnsanlar sanki ay isigi altinda idiler. Sema, kirmizi bir et parçasina dönmüştü. İnsanlar öleceklerine, ya da azaba maruz

kalacaklarına kesin olarak kanaat getirdiler ve o gece, kimi namaz kildi, kimi Kur'an okudu, kimi rükûa, kimi sucuda gitti. Aziz ve Celil olan Allah'a yalvarip yakardılar. Günahlarından siyrilip tevbe istigfar ettiler. Ates yerinden ayrılmadı. Kat kat arttı.

Alevleri yükseldi. Kadi ile fakih, valinin huzuruna çıkarak ona öğüt vermeğe başladılar. O da haksız vergileri kaldırdı. Kölelerinin tümünü azad etti. El koymus olduğu mallarimizi geri verdi. O ates olduğu gibi kaldı. Alevleri göklere yükseliyordu. Yükseklik bakımından büyük bir dag gibi, genişlik bakımından da Medine sehri gibi genisti. İçinden bazı çakıl tas'ları göğe fırlıyor, sonra yere düşüyordu. Büyük dağlar iriliğinde kivilcimleri etrafa saçıyor, bir yıldırımı andırıyordu. Bu hal günlerce böyle devam etti. Sonra Eril'in vadisine sel gibi aktı. Bahretü'l-Hacc'a kadar uzandı. Beraberinde tasları da sürükleyip götürüyordu. Harre-tü'l-Ariz'e kadar yaklastı. Sonra durdu. Günlerce orada kaldı. Tekrar Önüne, ardına doğru tasları fırlatmaya başladı. Orada iki dag büyüklü-günce tas yığını meydana geldi. Bunların arasından atesin alevleri sivri bir dil gibi yükseliyordu. Sonra daha da büyüdü. İyice yükselmeğe başladı. Çatır çatır yanıyordu. Her gün gecenin sonuna doğru büyük bir uğultu meydana geliyor ve bu hal, kusluk vaktine kadar devam ediyordu. Bu atesin bir çok acayiplikleri vardı. Bunları tümüyle sana açıklayacak güçte değilim. Ben bunun sadece bir kısmını anlattım. Bu da sana yeter. O günden beri şimdiye kadar ay ile güneş sanki tutulmuş gibidirler. Bu mektup yazıldığında atesin çıkışı bir ayını doldurmuştu ve ates hâla yerindeydi. Ne ilerliyor, ne de geriliyordu.» Sairin biri bu atesle ilgili şu beyitleri yazmıştı:

«Ey sızıntıları gideren yüce Allah, günahlarımı bağışla.

Ey Rabbimiz, sızıntılar bizi çevreledi.

Karsi koyamayacağımız felaketleri sana şikâyet ediyoruz.

Gerçi biz bunlara müstahakız.

Sagır ve metanetli kimseleri dahi korkutan depremlerle karsılaştık.

Kibirli kimseler depremlere karsi nasıl dayanabilirler?

Bu hal yedi gün devam etti yer salsildi ve çatladı.

Bu manzara karsısında güneşin gözü köreldi.

Bir ates denizi ki, üzerinde gemiler seyrediyor.

Yagan ates yağmurlarının üzerinde seyreden bu gemiler, yere demir atıyor.

Sanki bunun üzerinde dolayan dağlar vardır.

Dalgaları, çok güzel ama tozludur.

Konaklar irüğünce kivilcimleri etrafa saçıyor.

Sanki bu, bulutlardan bosalan saganak yagmurlar kadar çoktur.

Kükrediginde korkusundan ötürü kayalarin kalpleri bile yarilir.

Yildirim çakıyor, alev gibi isik saçıyor.

Bu atesin gökteki dumanlari yogunlasti.

Bu yüzden güneş adeta karardi, isigi kesildi.

Bu ates, dolunayin yüzünü siyaha bürüdü. Isiktan sonraki gece kararir, yedi dilli ates, Toprak altında karsilastigi suyla olan macerasini anlatir. Alevleri, burçlari kusatti. Neredeyse bu burçlari yere çöktürecekti. Vay, demek ki bu ates, Tam akilli kimselerin de anlayacagi gibi, Rasûlullah (s.a.v.)'in mucizelerinden biridir. Gizli olan senin ism-i azâmin hakki için ya Rab, Eger günahlarimiz büyükse de, kalbimiz kötülüklerden ötürü ka-rarmissa da,

Yine de sen müsamaha göster, bizi bagisla, lütfet, günahlarimizi yok et, bizi affet, cömertlik göster.

Bizi cezalandirmaktan vazgeç. Çünkü bütün günahkârlar asiri derecede cahilliklerinden ötürü günah işlemislerdir.

Yunus peygamberin kavmi iman ettiklerinde azab üzerlerinden giderildi ve umumi bir nimete mazhar oldular.

Bizse Hz. Muhammed Mustafa'nin ümmetiyiz.

Onun vasitasiyla senin affini dileyip umuyor ve dua ediyoruz.

O öyle bir elçidir ki, eger o olmasaydi Allah'in yoluna hiç kimse ko-yulamazdi.

Merhamet eyle, minberler üzerinde güvercinler uçtugu (dualar yapildigi) sürece seçkin peygamberlerine rahmet et.»

Bu atesle ilgili olarak nakledilen hadis, Buhari ve Müslim'in Sahih'lerinde yer almaktadır. Zührî tariki ile Said b. Müseyyeb'den, onun da tariki ile Ebu Hüreyre'den rivayet edilmistir ki Rasûlullah (s.a.v.) söyle buyurmustur:

«Basra'daki develerin boyunlarini aydinlatan bir ates, Hicaz diyarinda ortaya çıkmayınca kiyamet kopmayacaktır.» Bu, Buharî'nin lafzidir.

Bu sene, yani hicretin 654. senesinde bu ates zuhur etmistir. Di-mask'ta Kadilkudat Sadreddin Ali b. Ebül-Kasim et-Temimî el-Hanefî, müzakere esnasinda bu durumu bana haber verdi. Bu hadis ve o atesin ortaya çıkisiyla ilgili olarak da Kadilkudat Sadreddin sunu dedi: «Arabi-lerden bir adamin babama mezkur olayi anlatirken söyle dedigini isittim: "O gecelerde biz Basra'da iken Hicaz diyarinda ortaya çıkan atesin isiginda develerin boyunlarini görürdük."»

Kadilkudat Sadreddin, hicretin 642. senesinde dogdu. Babasi ve dedesi, Basra'da Hanefilerin müderrisi idi. Kendisi de orada ders verdi. Sonra

Dimask'a göçtü. Sadiriye ve Mademiye medreselerinde ders verdi. Daha sonra Hanefîlerin kadükudatlığına atandı. Hüküm verirken sükranla anılacak bir yöntem uygulardı. Hicaz'daki mezkur atesin ortaya çıkışı esnasında kendisi oniki yasındaydı. Onun yasında olanlar duydukları haberleri sağlam bir şekilde hifzedebilirler. Kendisinin anlattığına göre bir Arabi o gecelerde meydana gelen Hicaz atesinin, Basra'daki develerin boyunlarını aydınlattığını gördüklerim babasına nakletmiştir. Allah'ın salat-ü selami peygamberinin ve efendimiz Muham-med'in üzerine, onun aline ve ashabına olsun. Ona çokça selamlar olsun. Sairlerden biri Hicaz'da meydana gelen ates ile Bagdat'ın sular altında kalışı hakkında söyle bir şiir nazmetmisti:

«İradesi mahûkatta bir kader ile cari olan Allah, noksanlıklardan münezzehtir ve yücedir.

Hicaz diyarım atesle yaktığı gibi Bagdat'ı da sular altında bıraktı.»

Ebu Sâme dedi ki: Doğrusu söyle denilseydi, daha iyi olurdu: «Bir senede Irak'ı sular altında bıraktı ve Hicaz'ı da atesle yaktı.»

İbn Sâî, hicretin 654. senesinin olaylarından bahsederken şöyle demistir:

«Bu sene receb ayının sekizinde cuma günü vezirin yanında oturmaktaydım. Medinetü'r-Rasûl (s.a.v.)'den, Kaymaz el-Alevî el-Hasenî el-Medenî adındaki bir ulak vasıtasıyla kendisine bir mektup geldi. Mektubu alıp okudu. Mektupta anlatıldığına göre bu sene cemaziyela-hir ayının ikisinde salı günü Medinetü'r-Rasûl (s.a.v.) sarsılmış, bu sarsıntı nedeniyle peygamber efendimizin kabri serifi de sarsıntı geçirmiş ve mezarın çevresindeki demir sebekenin demirleri birbirine çarparak ses çıkarmış, zincirler sallanmıştı. Medine'ye dört fersahlık mesafede bir ates çıkmıştı. Dağlar iriligince köpük atan bu ates, onbes gün devam etmişti. Elçi; «Ben gelirken ates henüz sönmemişti, aksine eski halini devam ettiriyordu» dedi. Vezir ona «Ates hangi tarafa doğru ilerliyor?» diye sorunca mektubu getiren adam şöyle dedi: «Doguya doğru ilerliyordu. Ben ve Yemen ulagi atesin yanından geçtiğimizde içine bir hurma dalı attık, ama dal yanmadı. Fakat taşları eritip yakıyordu!»

Mektubu getiren Kaymaz, o ateste yanan kaya parçalarından birini çıkarıp bize gösterdi. Renk ve hafiflik bakımından kömürü andırıyordu. Medine kadisinin el yazısıyla yazılmış olan mektupta anlatıldığına göre Medineliler deprem başladığında Harem-i Serife girmişler, baslarını açıp, istigfarda bulunmaya başlamışlardı. Medine valisi de bütün kölelerini azâd etmiş ve bütün haksizliklara son vermişti. Deprem di-ninceye kadar istigfara devam etmişlerdi. Yalnız, ortaya çıkmış olan ates henüz sönmemişti.

Mektubu getiren elçinin anlattığına göre ates, çıktığı günden bu yana henüz

sönmemisti ve onbes günden beri cayir cayir yaniyordu.»

Ibn Sâî dedi ki: Medine-i Nebevî haremının seyhi, adil insan Mah-mud b. Yusuf b. Em'anî'nin kendi el yazisiyla söyle bir yazi yazmis oldugunu gördüm: «Hicaz'da ortaya çıkan bu ates, büyük bir mucize olup kiyamet saatinin yaklastigina delalet eden sahih bir isarettir. Mutlu insan, ölmeden önce firsati degerlendiren ve canim vermeden Önce de kendisiyle yüce Allah arasindaki durumu islah ederek kendini kurtarandir. Bu ates agaçsiz, bitkisiz, taslik bir arazide ortaya çikmis olup yiyecek bir sey bulamadiginda taslan yiyor, taslan yakip eritiyor, balçiga dönüştürüyor, sonra hava ile temas edince körükten çıkan demir tozuna dönüyor! Cenâb-i Allah bunu Müslümanlara bir ibret, âlemlere de rahmet kiliyor. Allah Muhammed'e ve onun temiz âline rahmet eylesin.»

Ebu Sâme dedi ki: Ramazan ayinin basinda cuma gecesi Medine-i Münevvere'nin mescidi yandi. Burada yatmakta olan Allah'in peygamberine salât-ü selamlann en üstünü olsun. Bu yangin, önce mescidin kuzeybatı kösesinde basladi. Halktan biri elindeki bir ates ile ambara inmis, bu ates önce kapılara ilismis ve çabucak tavana ulasmisti. Sonra kible tarafina sirayet etti. İnsanlar hemen bunun önünü almaya çalıştilar. Bir saat geçmeden mescidin bütün tavam yandi. Bazi sütunlan düstü. Kursunlan eridi. Bütün bu olup, bitenler halkin uykuya dalmasindan önce olmustu. Hücre-i Nebevî'nin tavani da yanmis ve o halde kalmisti. Nihayet tavanin onanmina baslandi. İnsanlar sabah olunca namaz kilacak yer aradilar. Bu yanginin çıkisi ve Mescid-i Nevebf nin yanisi, mucizeler kabilindendir. Bu, sanki müteakip senede meydana gelecek olaylar için bir uyariydi.»

Bu sene ve müteakip senede meydana gelen hadiseleri Ebu Sâme su siiriyle anlatmistir:

«Hicretin 654. senesinde Hicaz'da bir yangin çıktı.

Mescid-i Nebevî yandi, Bagdat sular altinda kaldı.

Tatarlar sene basinda Bagdat'i zaptettiler. Bundan sonraki senede de aynı hal devam etti.

Bagdatlılara kimse yardım etmedi. Oysa onlara karsi kâfirlere yardım edenler çıktı. Vay İslâm'in zayi olusuna!

Bagdat'taki hilafet devleti çöktü.

Halife Müstasim'in tutunacagi yer kalmadı.

Hicaz'in haline eyvah ve Misir'a yaniyorum.

Sâm ülkesine selam olsun.

Ya Rab, sen diger sehirleri koru ve kullarina afiyet ver.

Ey azamet ve ikram sahibi Rabbim!»

Bu sene Dimask'ın Babü'l-Feradis dahilindeki Nasiriyetü'l-Cevva-niye medresesinin yapımı tamamlandı. Burada verilen ilk derste, medreseyi vakfeden Melik Nasir Selahaddin Yusuf b. Melikül-Aziz Muham-nied b. Melik Zahir Giyaseddin Gazi b. Nasir Selahaddin Yusuf b. Eyyub b. Sâdi (Kudüs fatihi) hazır bulundu. Buradaki ilk dersi sehrin kadisi Sadreddin b. Sinaü'd-Devle verdi. Bu derste ayrıca emirler, devlet erkânî, alimler ehl-i hail ve'1-akdm tamamı hazır bulundular.

Bu sene Kasyun eteklerindeki Nasiri hankâhimn onanmi için emir çıkartıldı. [70]

Hicretin Altiyüzellidördüncü Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Seyh İmadüddîn Abdullah B. Hasan B. Nahhas

Halkı bırakıp zahidlige, Kur'an okumaya, ibadete, sürekli oruç tutmaya ve Kasyun dagı eteklerinde bulunan mescidine kapanmaya başladı. Bu hali yaklaşık otuz sene sürdü. Seçkin ve hayırlı kimselerdendi. Vefat edince niescidindeki meshur türbesine defnedildi. Mesârîku's-Salihiye'de kendisine nisbet edilen bir hamam vardır. Sibt, onu övmüştü. Baskalan da onun bu sene vefat ettiğini söylemişlerdir. [71]

Yusuf B. Emir Hüsameddin

Yusuf b. Hüsameddin Kazoglu b. Abdullah Atikü'l-Vezir Avnüddin Yahya b. Hübeyre el-Hanbelî. Yüce Allah kendisine rahmet etsin. Lakabı Seyh Semseddin'dir. Künyesi Ebü'l-Muzaffer olup Hanefi mezhebine mensuptu. Bağdatlıydı. Sonra Dimask'a gelip yerleşti. İbnü'l-Cevzî'nin torunudur. Anası Râbia binti Seyh Cenialeddin Ebü'l-Ferec b. Cevzî'dir. Güzel suretli, sesi hoş, vaazı güzel, bir çok faziletlere ve musannef eserlere sahip bir kimseydi. Yirmi ciltlik güzel bir tarih eseri olan Mir'atü'z-Zaman'm sahibidir. Bu eserinde dedesine ait el-Muntazam adlı nesir eseri nazma çevirmiş, ilaveler yapmış ve kendi zamanına kadar olan tarihi de eklemiştir. Kendisi hicretin 600. senesinde Dimask'a geldi. Eyyubîlerin yanında itibar sahibi oldu. Onu yükselttiler, öne geçirdiler. Kendisine ihsanda bulundular. Her cumartesi sabahı Ali b. Hüseyin Zeynelabidin'in kapısında vaizlerin durup vaaz ettikleri direğin yanında oturup vaaz ederdi. İnsanlar onun vaazını dinleyebilmek için cumartesi gecesi bahçelerini, işlerini bırakıp geceyi camide geçirirlerdi. Vaaz bitince acele bahçelerine dönerler, işlerinin basına geçerler, onun anlattığı faydalı, güzel sözleri kendi aralarında müzakere eder, birbirlerine naklederlerdi. O, dedesinin yöntemine uygun vaaz verirdi.

Seyh Taceddin el-Kindî ve diğer mesayih de Yezid kubbesinin altında oturup onun vaazını dinler, söylediklerini güzel bulurlardı. Muazzam sarayının

üstadi Emir İzzeddin Aybek el-Muazzamî'nin yaptırdığı İz ziyetü'1-Berraniye medresesinde de ders verdi. Bilindiği gibi Emir İzzeddin, Kesk'teki İzziyetü'l-Cevvaniye medresesini de vakfeden zattır. Burası önceleri Düver-i İbn Munkiz, olarak bilinirdi. Sibte ayrıca Ce-bel'deki Kühayl köprüsünün yanında bulunan Sibliye medresesinde de ders vermiştir. Bu medresenin ön taraflarında bulunan Bedriye medresesinin yönetimi de kendisine verilmisti. Orada ikamet ederdi. Bu sene zilhicce ayının yirmibirinde salı gecesi burada vefat etti. Cenazesine şehrin sultani Nasir b. Abdülaziz ve ahlari katıldılar. Seyh Sihabüddin Ebu Sâme onun bir çok ilimlere, faziletlere, reislik karizmasına, güzel vaaz verme kabiliyetine, hoş sese, parlak bir simaya sahip bulunduğunu; mütevazı, zahid ve sevecen bir kimse olduğunu söyleyerek övmüştür. Ancak sunlari da söylemiştir:

«Onun vefat ettiğı gece ben hastaydım. Uyanmaya yakın bir zamanda uykuda iken onun vefat ettiğini rüyamda kötü bir halde gördüm. Benden baskalari da onu bu halde görmüşlerdi. Allah'tan onun için afiyet diliyoruz. Cenazesine gidemedim. Sultan ve halk istirak etmiş, cenaze merasimi çok kalabalık olmuştı. Faziletli, alim, zarif, münzevî bir zattı. İdarecilerin isledikleri çirkinlikleri protesto ederdi. Orta halli elbiseler giyer, ilim mütalaasına devam eder, sürekli bilgi derleyip tasni-fatta bulunurdu. İlim ve fazilet ehline insafli davranır, cahillerden uzak dururdu. Hükümdarlar ve yüksek mevki sahipleri ziyaretine gelirlerdi. Ömrünün büyük bir kısmını müreffeh bir hayat içinde itibarlı bir kimse olarak geçirmisti. Ömrünün elli sene kadarlık bir kısmını hükümdarlar ve halk nazarında yüksek itibar sahibi olarak yaşamisti. Vaaz meclisi senlikli ve costurucu idi. Sesi gerçekten güzel ve hostu. Yüce Allah ona rahmet etsin ve ondan hosnut olsun. Halep valisi Melik Nasir'm zamanında, bir asure gününde kendisinden insanlara Hz. Hüseyin'in şehit edilisini anlatmasını istediler. O da minbere çıktı. Uzun süre konuş-maksizin oturdu. Sonra mendilini yüzüne koyup hiçkır hiçkır ağlamaya başladı ve şu siiri okudu:

«İnsanların yeniden dirilmesi için sura üflendiğinde, Sefaatçilari, aynı zamanda kendisine hasım olacak kimsenin vay haline!

Süphesiz Hz, Fatima kıyamette mahser alanına, gömleği, Hüseyin'in kanma bulanmış olarak gelecektir!»

Böyle dedikten sonra ağlayarak minberden indi. Yine aynı halde Salahiye'ye gitti. Yüce Allah ona rahmet etsin. [72]

Salîhiye Hastahanesini Vakfeden Seyfeddin Ebü'l-Hasan

el-Eniirü'1-Kebir Seyfeddin Ebü'l-Hasan Yusuf b. Ebi'l-Fevaris b. Musik el-Kaymazî el-Kürdî. Kaymazîye emirlerinin en büyüğüdür. Kaymazîye emirleri, ona hükümdarlara özgü muamelede bulunurlardı. Onun en büyük

iyiliklerinden biri, Kasyun dagi eteklerindeki hastaha-neyi vakfetmis olmasidir. Bu sene Kasyun dagi eteklerindeki bu hasta-hanenin karsisinde bulunan kubbe'ye defnedildi. Büyük bir servete sahipti. Yüce Allah ona rahmet etsin. [73]

Mücireddin Yakup

Mücireddin Yakup b. Melikü'l-Adil Ebu Bekir b. Eyyub. Bu sene vefat etti ve Türbetü'l-Adiliye'de babasının yanına defnedildi. [74]

Emir Muzafferüddin Ibrahim

Hanefi'ler için vakfedilen Berraniye ve Cevvaniyetül-Muîziye medreselerini vakfeden Muazzimiye sarayinin üstadı ve Serhat valisi Izzed-din Aybek'in ogludur. Bu sene vefat etti ve Kasyun dagi etegindeki mezarlıkta, Veraka yanındaki kubbenin altına, babasının yanına defnedildi. Yüce Allah ikisine de rahmet etsin. [75]

Seyh Semseddin Abdurrahman B. Nuh

Kudüslüdür. Safii fakihidir. Seyhi Takiyyüddin b. Salah'tan sonra Revahiye medresesinde müderrislik yapmıştır. Bu sene vefat etti ve Sofiye mezarligina defnedildi. Cenazesine büyük bir kitle katilmisti. Yüce Allah kendisine rahmet etsin.

Ebu Sâme dedi ki: «Bu sene ani ölümler çoğaldi. Bu yüzden çok sayıda insan öldü. Ölenler arasında adil şahsiyetlerden biri olan Zekiyyüddin Ebü'l-Goriye, Dimask reislerinden Bedreddin b. Sünnî, Kadi Cema-leddin b. Haristanî'nin torunu Izzeddin Abdülaziz b. Ebî Talip b. Abdül-gaffar es-Salebî Ebül-Hüseyin de vardı. Yüce Allah kendilerine rahmet etsin ve hepsini bağışlasın. Amin. [76]

Hicretin Altiyüzellibesinci Senesi

Bu sene Misir sahibi Melik Muazzam Izzeddin Aybek evinde ölü olarak bulundu. Üstadı Melik Muazzam'dan sonra tahta Salih Necmed-din Eyyub geçti ve birkaç ay müddetle hüküm sürdü. Yönetimde Melik Turansah Muazzam b. Salih de bulunuyordu. Onun ardı sıra Seceretü'd-Dür Ümmü Halil de üç ay süreyle hüküm sürdü. Sonra Turansah, Melik Esref Musa b. Nasir b. Atsiz b. Kamil ile bir süre müsterek hükümdarlık yaptı. Daha sonra hükümdarlığı müstakil olarak ele aldı. Kendisile çekisen bir kimse kalmadı. Misir diyarını ele geçirmeye çalıştığı zaman Nasir'i bozguna uğrattı. Hicretin 652. senesinde Faris Akta'yi öldürdü. Kendisinden sonra Erefi hal' etti ve tahta yalnız basına oturdu. Sonra da Seceretü'd-Dür Ümmü Halil ile evlendi. Kerem sahibi, cömert, utangaç, dindar bir kimseydi. Bu sene

rebiyülevvel ayinin yirmi üçünde sali günü vefat etti. Misir'daki Muizziye medresesini vakfeden zattir. Öldürüldüğünde -Allah ona rahmet etsin- köleleri, zevcesi Ümmü Halil Seceretü'd-Dür'ü katil olarak suçladılar. Çünkü Izzeddin Aybek sagliginda Musul sahibi Bedreddin Lü'lü'nün kiziyla evlenmege niyetlenmistti. Bunu duyan Seceretü'd-Dür, cariyelerine onu tutmalarini emretmis, kendisi de takunyalarıyla ona vurmaya baslamisti. Cariyeleri onu sikistiriyorlar, testislerini buruyorlardi. Nihayet bu halde vefat etti. Köleleri onun öldürüldüğünü duyunca büyük köle Seyfeddin Kutuz ile birlikte oraya geldiler. Seceretü'd-Dür'ü yakalayip öldürdüler, avret mahalli açık bir halde çöplüğe attilar. Seceretü'd-Dür, daha önce mesture bir kadin iken bu halde avret mahalli açildi. Yüksek makamda iken öldürölüp çöplüğe atildi. Fermanlari o imzaliyor, adina hutbeler okunuyor, paralara resmi naksediliyordu. Sonu kötü bitti. Adi, resmi, sekli kalmadi; taninmaz oldu.

«Ey Muhammed de ki: «Mülkün sahibi olan Allah'ini! Sen mülkü diledigine verirsin. Dilediginden çekip alirsin. Diledigini aziz kilar, diledigini alçaltirsin. Iyilik Senin elindedir. Dogrusu sen herseye kaadirsin.»(Al-i îmrân, 26).

Türkler, üstadlari Izzeddin Aybek et-Türkmanî'den sonra büyük kölesi Seyfeddin Kutuz'un tavsiyesi üzerine oglu Nureddin Ali'yi tahta geçirdiler ve ona Melikü'l-Mansur lakabini taktilar. Minberlerde onun adina hutbe okundu. Paralara adi basildi. Isler onun görüsüne ve fermanina uygun olarak yürütölüdü.

Bu sene Bagdat'ta Rafizîler ile Sünnîler arasinda büyük bir çatisma meydana geldi. Fitne koptu, Kerh mahallesi yagmalandi. Rafizîlerin, hatta Vezir tbn Alkamî'nin yakinlarinin evleri de talan edildi. Bu, onun Tatarlara meyletmesinin, onlarla isbirligine girmesinin neticesi olarak yapilmisti.

Bu sene Hayderî fakirleri Sam'a girdiler. Bunlarin alametleri, ince ve uzun külahlar ile degirmencileri andiran elbiseler giymeleri ydi. Sünnete ters olarak sakallarini kesiyorlar, biyiklarini serbest birakiyorlardi. Böyle yapmalarinin sebebi, seyhleri Haydar'in mülhidler tarafından esir alinip sakalinin kesilmesine ve biyiginin birakilmasina mutabaat etmeleri ydi. Bu hususta ona uymuslardi. Oysa o böyle yapmakta mazurdu. Hatta sevap kazanmistti. Fakat Rasûlullah (s.a.v.) bunun key-

fi olarak yapılmasini yasaklamistir. Onlarin esir düşen seyhlerine uymaya haklari yoktur. Dimâsk'm haricinde Avniye mintikasinda onlar için bir zaviye yaptirildi.

Bu sene zilhicce ayinin onsekizinde çarsamba günü Baderaiye medresesinin vakfedicisi Seyh Necmeddin Abdullah b. Muhammed el-Baderaî'nin vefati nedeniyle taziyet meclisi kuruldu. Bu zat Bagdatli olup Nizamiye medresesinin müderrisi ve Önemli islerde halifenin çeşitli ülkelere

gönderdiği elçisi idi. Büyük belaları gideren, karışık halleri düzelten bir kimseydi. Faziletli, reis, vakur, mütevazî ve yüksek şahsiyet sahibi bir kimseydi. Dimask'ta Emir Üsâme'nin evinin yerine güzel bir medrese yaptırmıştı. Burada ikamet edecek kimsenin bekar, olmasını ve başka medreselerde fakih barındırılmamasını şart kosmuştu. Bu şartı kosmasının sebebi, fakihin gönlünü almak, moralini yükseltmek ve ilim talep etme hususunda azmini bilmektir. Ancak bu sebeple büyük bir boşluk ve bazıları için de büyük bir ser meydana geldi. Sam'da ve diğer yerlerde Safîîlerin şeyhi olan şeyhimiz İmam, Allame Burhaneddin Ebu İshak İbrahim b. Seyh Taceddin el-Fezarî (bu medresenin ilk müderrisi olup oğlu da burada müderrislik yapmıştı) der ki: Bu medreseyi vakfeden zat, dersin verildiği ilk günde merasimde hazır bulundu. Sultan Nasir da onun yanında bu merasime katılmıştı. Vakfiye okunurken «Bu medreseye kadın girmeyecek» denildi. Sultan bunu duyunca, «Çocuk da mı girmeyecek?» diye sordu. Sultan'm bu sorunu üzerine vakfın sahibi, «Ey efendimiz, ey sultanımız! Rabbimiz dahi insana iki deynekle vurmaz» diye cevap verdi. Bu hikâyeyi anlatan şeyhimiz tebessüm etti. Yüce Allah kendisine rahmet etsin.

O, bu medresede ders veren ilk zat olup kendisinden sonra oğlu Kemaladdin bu görevi devir almış ve günümüze kadar devam ettirmiştir. Bir müddet Kadi Semseddin b. Saig, bu medresenin nazirliğini üstlendi. Bazılarının onun bu görevi ihmal ettiğini ispatlamaları üzerine bu görev elinden alındı.

Baderaî, bu medrese için geliri çok yüksek vakıflar tahsis etmişti. Medresede faydalı ve güzel kitaplar bulunan bir kütüphane de kurmuştu. Bu sene Bağdat'a dönmüş ve rizasi olmaksızın Bağdat kadilkudatlı-gina atanmıştı. Bu görevde onyedî gün kaldıktan sonra zilhicce ayı başında rahmet-i Rahmana kavusmuş ve Soniziye mezarlığına defnedilmişti. Yüce Allah kendisine rahmet etsin.

Bu sene zilhicce ayında Baderaî'nin vefatından birkaç gün sonra Tatarlar, hanları Hülagu b. Töli b. Cengizhan'm öncü kuvvetleri olarak Bağdat'a girdiler. Rahman'm lanetleri üzerlerine olsun. Müteakip senenin başında Bağdat'ı ele geçirdiler. Orada cinayetler işlediler. Nitekim bununla ilgili açıklama ileride detaylı olarak verilecektir. Yardıma başvurulacak olan zât, yüce Allah'tır. [77]

Seyh Takiyüddîn Abdurrahman B. Ebi'l-Fehm

Seyh Takiyyüddin Abdurrahman b. Ebi'l-Fehm el-Yeldanî. Bu sene rebiyülevvel ayının sekizinde Yeldan'da vefat etti ve oraya defnedildi. Salih bir zat olup hadis dinlemek, rivayet etmek ve yazdırmakla meşgul oldu. Bu sene 100 yaşında vefat edinceye kadar bu işi bırakmadı. Onun kitaplarının

ve kendi el yazisiyla yaptigi derlemelerin çogu vakif kitaplar olarak Külase'deki Faziliye kütüphanesinde bulunmaktadır. Rüyasinda Rasûlullah (s.a.v.)'i görmüs, ona, «Ya Rasûlallah! Ben iyi bir adam degilim?» demis. Rasûlullah (s.a.v.) ise, «Hayir, sen iyi bir adamsin» buyurmus Allah ona rahmet etsin, makamini âlî kilsin. Amin. [78]

-
- [1] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/303-305.
- [2] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/305-307.
- [3] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/307.
- [4] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/307.
- [5] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/307-309.
- [6] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/309.
- [7] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/310.
- [8] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/310.
- [9] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/310.
- [10] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/310.
- [11] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/310-311.
- [12] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/311-312.
- [13] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/312.
- [14] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/313.
- [15] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/313.
- [16] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/313.
- [17] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/313-316.
- [18] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/316-317.
- [19] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/317-318.
- [20] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/318-319.
- [21] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/319.
- [22] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/319-320.
- [23] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/320.
- [24] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/320.
- [25] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/320-322.
- [26] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/322.
- [27] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/322.

- [28] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/322.
- [29] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/322.
- [30] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/323.
- [31] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/323.
- [32] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/323.
- [33] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/324.
- [34] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/324-325.
- [35] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/325.
- [36] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/325-326.
- [37] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/326.
- [38] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/326-327.
- [39] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/327-328.
- [40] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/328-330.
- [41] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/330.
- [42] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/330-331.
- [43] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/331.
- [44] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/332.
- [45] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/332-333.
- [46] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/333.
- [47] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/333-334.
- [48] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/334.
- [49] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/334-335.
- [50] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/335.
- [51] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/335-336.
- [52] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/337.
- [53] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/337-338.
- [54] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/338.
- [55] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/338.
- [56] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/338-339.
- [57] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/340.
- [58] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/340-341.
- [59] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/341.

- [60] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/341-342.
- [61] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/342.
- [62] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/342.
- [63] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/342-343.
- [64] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/343.
- [65] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/343.
- [66] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/343.
- [67] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/343.
- [68] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/343.
- [69] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/344.
- [70] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/344-353.
- [71] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/353.
- [72] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/353-354.
- [73] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/355.
- [74] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/355.
- [75] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/355.
- [76] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/355.
- [77] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/355-357.
- [78] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/358.

Seyh Serefüddin .	2
Sair Emir Seyfeddin .	2
Bisare B. Abdullah .	2
Kadi Tâceddin .	3
Melik Nasir .	3
Melik Muiz .	4
Seceretüddür Binti Abdullah .	4
Seyh Esad Hibetullah B. Said .	4
Ibn Ebî'l-Hadid El-İrakî	5
Hicretin Altiyüzellialtinci Senesi	5
Hicretin Altiyüzellialtinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler .	9
Zamanin Halîfesi Müstasim Bîllah .	9
Fasil	15
Fasil	15
Sarsarî El-Madih .	16
Divan Sahibi Bahâ Züheyr .	17
Hafiz Zekiyyüddin El-Münzirî	17
Nur Ebu Bekir B. Muhammed B. Muhammed B. Abdülazîz .	17
Rafizî Vezir Ibn Alkamî	18
Muhammed B. Abdüssamed B. Abdullah B. Haydere .	18
Kurtubî	18
Kemal İshak B. Ahmed B. Osman .	19
Îmad Davud B. Ömer B. Yahya .	19
Alî B. Muhammed B. Hüseyin .	19
Seyh Alî Abid El-Habbaz .	19
Muhammed B. İsmâil B. Ahmed B. Ebî'l-Ferec .	19
Ebu Abdîllah El-Makdisî	19
Musul Sahibî Bedreddîn Lü'lü .	19
Melikü'n-Nâsir Davud El-Muazzam..	20
Hicretin Altiyüzelliyedinci Senesi	21
Melik Muzaffer Kutuz'un Basa Geçmesi	22
Hicretin Altiyüzelliyedinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler .	22
Sadrîye Vakfının Sahibi Sadreddin Es'ad B. Mencad .	22
Seyh Yusuf El-Akmini	22
Muhaddis Sems Ali B. Sebbî	23
Satîbiye'nîn Sarihi Ebu Abdillâh El-Fasî	23
Bedir Mufaddal'in Kardesi Necm..	24
Sadeddin Muhammed B. Seyh Muhiddin B. Arabî	24
Seyfeddin B. Sabüre .	24
Necib B. Suaysiaed-Dimaskî	24

Hicretin Altiyüzellisekizinci Senesi	25
Tatarların Dimask'ı Zaptetmeleri Ve Kısa Sürede Burayı Kaybetmeleri	25
Ayn-ı Calut Savaşı	27
Melik Zahir Baybars El-Bendakdarı'nın Sultanlığı	29
Hicretin Altiyüzellisekizinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler	31
Kadikudat Sadreddin Ebü'l-Abbâs B. Sünniyyü'd-Devle	31
Mardin Valisi Melik Said	32
Melik Said Hasan B. Abdülaziz	32
Abdurrahman B. Abdürrahîm B. Hasan	32
Melik Muzaffer Kutuz B. Abdullah	32
Seyh Muhammed Fakih El-Yoninî	35
Muhammed B. Halil B. Abdülvehhab B. Bedir	37
Hicretin Altiyüzellidokuzuncu Senesi	38
Müstansir Billah Ebü'l-Kasım Ahmed B. Emîrü'l-Mü'minîn Ez-Zahir'e Hilafet Bet	39
Atının Yapılması	39
Halife Müstansir Billahtın Melik Zahir'e Saltanat Alametlerini Takması	40
Halifenin Bağdat'a Gidisi	41
Hicretin Altiyüzaltmisinci Senesi	41
Hakim Bîemrillah El-Abbâsî'nin Hilafeti	42
Hicretin Altiyüzaltmisinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler	43
Halife Müstansir B. Zahir Bîemrillah El-Abbâsî	43
Nahivci Ve Lügatçi İzz Ed-Darir	44
Abdülaziz B. Abdüsselam	44
Kemaleddîn B. Adîm El-Hanefî	45
Yusuf B. Yusuf B. Selame	45
Bedir El-Meragî El-Hilafî	46
Muhammed B. Davud B. Yakut Es-Sarimî Muhaddisti. Birçok Tabakat Kitabı Ve Baska Eserler Yazdı	46
Hicretin Altiyüzaltmisibirinci Senesi	46
Hakim Bî-Emrillah Ebî'l-Abbâs'ın Hilafeti	46
Melik Zahirin Kerek'i Zaptetmesi Ve Kerek Sahibini İdam Etmesi	47

Seyh Serefüddîn

Seyh Serefüddin Muhamnied b. Ebî'l-Fadl el-Mirrisî. Faziletli, muhakkik, arastirmaci, isini saglam yapan, çokça hac eden, ekâbir nezdinde itibarlı olan bir kimseydi. Çok kitap edinmişti. En fazla Hicaz'da ikamet ederdi. Oraya vardığında Hicaz'ın önde gelen kisileri ve reisleri kendisine saygı gösterirlerdi. Orta yollu bir hayat sürerdi. Bu sene rebiyülevvel ayının ortasında Aris ile Darum arasındaki Za'ka mintikasında vefat etti. Yüce Allah kendisine rahmet etsin. [1]

Sair Emir Seyfeddîn

Asil adı Ali b. Ömer b. Kizil olup Dimask'ta yaşamıştır. Divan sahibi, meshur sairlerdendir. Vefatından sonra adamin biri onu rüyasında görmüş, ona

durumunu sormus, o da cevaben su siiri okumustu:

«Beni mezar çukuruna ve darligina naklettiler.

Günahlarimin beni tökezletmesinden korkuyordum.

Sefkatli ve merhametli Rahman ve O'nun nimetleriyle karsilastim.

Beni korktugum seylerden korudu ve bana rahmet suyunu içirdi.

Ölüm aninda Allah'in kendisim affedecegine güzelce inanip hüsnü zan sahibi olan kimse için,

Tabii ki af daha uygun ve lâyiktir.» [2]

Bisare B. Abdullah

Ermeni asillidir. Asil adi Bedreddin'dir. Katiplik yapmistir. Sebe-lü'd-Devle el-Muazzemî'nin azatlisidir.

Kindî'den ve digerlerinden hadis dinledi. Güzel yazx yazardi. Efendisi onu kendi vakiflarinin nazin olarak görevlendirdi. Bu görev kendisinden sonra zürriyetinin eline geçti. Onlar, günümüze kadar Sebeliye vakiflarinin nazirligini yapmaktadirlar. Bisare b. Abdullah, bu sene ramazan ayinin ortasinda vefat etti. [3]

Kadi Tâceddîn

Ebu Abdillâh Muhammed b. Kadükudat Cemaleddin el-Misrî. Babasina naiblik yapti ve Samiye medresesinde ders verdi. Siir yazardi. Siirlerinden biri sudur:

«Agzimi onun agzina dayayip peçe yaptim.

Bunu bilerek yaptigimda, onun ön dislerinin arasindan içki damlaciklari süzüldüğünü gördüm.

Dönüp bana yalan söyleyerek söyle dedi: Sen fikihta imamsin, benim tükürüğüm dahi içkidir. Sana göre ise içki haramdir.» [4]

Melik Nasir

Melik Nasir Davud b. Muazzam Isa b. Adil. Babasindan sonra Di-mask'a hakim oldu. Daha sonra burasi amcasi Esref tarafından onun elinden alindi. Bundan sonra kendisi sadece Kerek ve Nablus'a sahip oldu. Sonra durumlar onu degistirdi. Basindan çok uzun maceralar geçti. Nihayet elinde hiçbir yer ve mahal kalmadi. 100.000 dinara yakin bir emaneti halife Müstansir'm yanina birakti. Halife Müstansir daha sonra bu emaneti inkâr etti ve ona geri vermedi. Melik Nasir Davud; fesahat sahibi, güzel siir yazan, birçok faziletleri sahsinda tasiyan bir kimseydi. Fahr-i Razi'nin öğrencisi Sems Hüsrevsahî'den kelim ilmini öğrendi. Felsefeyi de iyi bilirdi. Sayet doğru ise

akidesinin bozukluguna delalet eden bazi seyler kendisinden nakledilmistir. Dogrusunu Allah bilir. Anlatildigina göre Müstansiriye medresesinde hicretin 632. senesinde verilen ilk derste kendisi de hazır bulunmustur. Sairler Müstan-sir'i birçok kasidelerle methetmislerdi. Sairin biri bir kasidesinde şöyle demisti:

«Eger ilk halifenin seçildigi Sakif ogullari yurdundaki seçim gününde sen hazır bulunsaydm ey Müstansir!

Mutlaka büyük imam olarak sen öne geçirilirdin!»

Nasir Davud saire dönüp: «Sus! Yanlis konusuyorsun. Çünkü mü'minlerin emirinin dedesi Abbas o gün orada hazır bulunuyordu. Öne geçirilmedi. Büyük imam sadece Ebu Bekir Siddik (r.a.) oldu.» Halife de ona dönüp, «Dogru söyledin» diye karsilik verdi. Bu, onun hakkında nakledilen en güzel menkibelerdendir. Yüce Allah kendisine rahmet etsin. Melik Nasir Davud'un durumu gittikçe geriledi. Nihayet Nasir b. Aziz, amcasi Mecdüddin Yakub'a ait Büveyda köyünün ona verilmesi için bir ferman yazdi. Bu sene Büveyda köyünde vefat etti. İnsanlar cenazesinde toplandilar. Cenazesi Büveyda köyünden alinip Dimask'a getirildi. Cenaze namazi kilindi ve Kasyun mezarligina babasinin yanina defnedildi. [5]

Melik Muiz

Melik Muiz Izzeddin Aybek et-Türknianî. Türklerin ilk hükümdaridir. Salih Necmeddin Eyyub b. Kâmil'in en büyük kol el erindendir. Dindar, iffetli, muhafazakâr ve cömert bir kimseydi. Yedi sene kadar hüküm sürdü. Sonra Zevcesi Seceretü'd-Dür Ümmü Halil onu öldürdü. Kendisinden sonra yerine oğlu Nureddin Ali geçti ve ona Melikü'l-Man-sur lakabi takildi. Melikü'l-Mansur'un memleket islerini babasinin kölesi Seyfeddin Kutuz yürütüyordu. Bir süre sonra Melikü'l-Mansur, Seyfeddin'i azledip müstakil hükümdar oldu. Bir sene kadar böyle devam etti. Muzaffer lakabini aldi. Ayn-i Calut mintikasında Tatarlari bozguna ugratti. Bütün bunlari Önceki kisimlarda detayli olarak anlatmistik. Bunlara ileride de deginecegiz. [6]

Seceretüddür Binti Abdullah

Halil'in annesi (Ümmü Halil) adıyla meshur olmustur. Türktür. Melik Salih Necmeddin Eyyub'un gözdelerindendi. Oglu Halil'i bu hatun dogurdu. Çok güzel suretliydi. Ancak Halil küçük yasta öldü. Seceretü'd-Dür, hizada ve seferde Melik Salih Necmeddin'in yanindan asla ayrilmazdi. Melik Salih onu çok severdi. Melik Salih'in oglu Muazzam Turansah'm öldürölmesinden sonra Seceretü'd-Dür, Misir tahtina oturdu. Adina hutbeler okundu, sikkeler basildi. Fermanlara onun imzasi atildi. Bu hal üç ay sürdü. Sonra Muiz basa geçti. Misir'a hakim olduktan birkaç sene sonra Muiz, Seceretü'd-Dür ile evlendi. Daha sonra Muiz'in Musul sahibi Bedreddin Lü'lü'nün kiziyla

evlenmek istedigini duyunca Seceretü'd-Dür, Muiz'i kiskandi. Ona komplo hazirladi. Nihayet onu öldürdü. Nitekim bu hususu önceki sayfalarda da anlatmistik. Öldürülen Muiz'in köleleri, Seceretü'd-Dür'e karsi birlestiler. Onu öldürdüler ve çöplüğe attilar. Cesedi üç gün çöplükte kaldi. Sonra Seyyide Nefise'nin mezarinin yakinindaki türbesine nakledildi. Kuvvetli bir sahsiyete sahipti. Etrafinin çembere alindigini öğrenince kendisine ait birçok nefis ve kıymetli mücevherlerle incileri bir havanda kirarak zayi etti. Bunlar ne kendisine, ne de baskalarına yaradi. Kendisi tahtta iken veziri, Sahip Bahaeddin Ali b. Muhammed b. Süleyman'di. Bu vezir Ibn Hanna adıyla taniniyordu. Bu, onun ilk mansibi idi. [7]

Seyh Esad Hibetullah B. Said

Serefüddin el-Faizî lakabini tasirdi. Melik Faiz Sabiküddin Ibrahim b. Melik Âdil'e hizmet ettiginden Ötürü Faizî lakabini almisti. Önceleri Hristiyandi, sonra Müslüman oldu. Çokça sadaka veren, iyilik ve ihsanda bulunan bir kimse idi. Muiz onu vezirliğe tayin etti. Onun yanında cidden itibarli bir kimse haline geldi. Muiz ona basvurmadan ve ona danismadan hiçbir sey yapmazdi. Kendisinden önce Kadi Taceddin b. Bintü'l-A'azz vezirlik yapmisti. Taceddin'den önce de Kadi Bedreddin es-Sincarî bu görevi yürütmüştü. Bütün bunlardan sonra vezirlik makamına sözünü ettigimiz Seyh Esad el-Müselmanî atandi. Muiz ona hitaben memluk lakabiyla mektup yazardi. Bilahare Muiz Öldürülünce sözünü ettigimiz Esad tahkir edildi. Saki bir insan haline geldi. Emir Seyfeddin Kutuz onun devlete 100.000 dinar ödeyecegine dair imzasini aldı. Bahaeddin Züheyr b. Ali onu hicvedip şöyle dedi:

«Allah Esad Hibetullah b. Saide ve babasina lanet etsin. Daha asagi derecelere indirerek ogullarina da lanet etsin. Pespese her birine lanet etsin.»

Bütün bunlardan sonra Esad Hibetullah b. Said öldürüldü ve Kura-fe mezarligina defnedildi. Kadi Nasirüddin b. Münir onun için bir mersiye yazdi. Bu mersiyede cidden fasih ve yüksek manalar içeren methiyeler ve güzel siirler vardi. [8]

Ibn Ebî'l-Hadid El-Irakî

Asil adi Abdülhamid b. Hibetullah b. Muhammed b. Muhammed b. Hüseyin Ebu Hamid b. Ebi'l-Hadid Izzeddin el-Medainî'dir. Meshur sair ve yazarlardan olup asin derecede Siî'ydi. Nehcü'l-Belaga adli eseri yirmi ciltte serhetmistir. Hicretin 586. senesinde Medain'de dogdu. Sonra Bagdat'a geldi. Orada halife divanmdaki katipler ve sairler arasina katildi. Vezir İbn Alkamî'nin yanında itibar sahibi oldu. Siîlik bakımından aralarinda yakınlık, münasebet ve benzerlik vardi. Edebiyat ve fazilette de birbirlerine yakın

idiler. Ibn Sâî onun yüksek manalar içeren güzel birçok methiye ve siirlerini nakletmiştir. Kardesi Ebü'l-Meâlî MuvafEa-küddin b. Hibetü'llah'tan -her ne kadar digeri de faziletli ve yüksek bir sahsiyet idiyse de- fazilet ve edep bakımından daha ileri derecede idi. Her ikisi de bu sene vefat ettiler. Yüce Allah ikisine de rahmet etsin. [9]

Hicretin Altiyüzellialtinci Senesi

Bu sene Tatarlar, Bagdat'i zaptettiler. Basta halife olmak üzere halkın çoğunu öldürdüler. Böylece Abbasîler'in devleti yıkıldı, hakimiyetleri sona erdi.

Bu sene basında Tatarlar, sultanları Hülaguhan'm öncü birliklerinin basında bulunan iki komutanın maiyetinde Bagdat'a gelmişlerdi. Musul valisinin onlara gönderdiği takviye askerler, erzak, hediye ve armaganlar da Bagdat'a ulasmisti. Musul valisi Bagdatlılara karsi Ta-tarlar'a yardım ediyordu. Bütün bunları Tatarların kendisine zarar vermesinden korktuğu ve onlara yaltaklandığı için yapıyordu. Yüce Allah onları kahretsin. Bagdat, Tatarlar tarafından istila edildi. Oraya yüce Allah'ın takdirini geri çeviremeyecek savunma aletleri, mancınık, arra-de ve diğer silahlar kuruldu. Nitekim bir hadis-i serifte, «Tedbir kaderi geri çevirmez» denilmiştir. Yüce Allah da söyle buyurmıştır:

«Dogrusu Allah'ın belirttiği süre gelince geri bırakılamaz.» (Nuh, 4). «Bir millet kendini bozmadıkça Allah onların durumunu degistirmez. Allah bir milletin fenalığını dileyince artık onun önüne geçilmez. Onlar için Allah'tan baska hami de bulunmaz.» (er-Ra'd; ii).

Tatarlar, hilafet sarayım çembere aldılar. Oraya her taraftan ok yagdirdılar. O sırada Halifenin Önünde oynayan ve onu güldüren Arefe adındaki bir cariyeye atılan bu oklardan biri pencereden geçerek isabet etti. Bu cariyeye halifenin gözdelelerinden. Halifeye bir çocuk da dogurmustu. Halife buna çok üzüldü, siddetli bir panige kapıldı. Cariyeye isabet eden oku eline alıp baktı. Okun üzerinde sunlar yazılıydı:

«Allah, yargı ve kaderini infaz etmek istediğinde akıl sahiplerinin akıllarını giderir!» Bunun üzerine halife tedbirlerin arttırılmasını emretti. Hilafet sarayının pencerelerindeki perdeler çoğaltıldı. Hülaguhan bu sene muharrem ayının onikisinde 200.000 savaşçisiyle Bagdat'a geldi. Halifeye karsi son derece öfkeliydi. Çünkü halife, Cenâb-i Allah'ın takdir edip hükmettiği buyrukları infaz edip gerçekleştirmisti. Söyle ki: Hülaguhan, Hemedan'dan Irak'a ilk yöneldiği zaman Vezir Müeyye-düddin Muhammed b. Alkamî halifeye, ülkelerine hücum etmesini engellemek ve aralarının yumusamasını sağlamak için Hülaguhan'a kıymetli hediyeler göndermesini önermistti. Fakat halifenin küçük mabeyincisi Aybek ile diğerleri bu öneriyi

kabul etmeyerek halifeye, «Vezir böyle yapmakla Tatar haninin kendisine gönderdiği hediyelere karsi ona yaltaklanmak istiyor» dediler ve Hûlaguhan'a az miktarda hediye gönderilmesini tavsiye ettiler. Halife de ona az miktarda hediye gönderdi ve Hûlaguhan bunlari küçümsedi, azimsadi ve halifeye, mezkur mabeyincisini ve Süleymansah'i kendisine göndermesi için haber saldi. Ancak halife bu ikisini ona göndermedi. Hûlaguhan'a aldiris etmedi. Nihayet Hûlaguhan'in Bagdat'a gelisi yaklasti. Kâfir, facir, zalim ve zorba savaşıları ile Bagdat'a ulasti. Sayılan çok olan bu savaşılar, Allah'a ve ahiret gününe inanmıyorlardi. Dogu ve batı taraflarından Bagdat'i çembere aldilar. Bagdat askerleri ise son derece az ve bir o kadar da zelil idiler. Sayilari 10.000 süvariye dahi bulmuyordu. Süvariler ve diger askerler ikta' arazilerinin basından ayrilip Bagdat'a geldikleri için sokaklarda, mescit kapilarında dilenmek mecburiyetinde kalmislardi. Sairler onlara mersiyeler yazmislar, Müslümanların ve Islâmiyet'in bu haline üzülmüslerdi. Bütün bu haller Vezir Ibn Alkamî denen Rafizî'nin tavsiyesi üzerine meydana gelmistti. Çünkü geçen senede Ehl-i Sünnet ile Rafizîler arasında büyük bir savaşı meydana gelmis, bu savasta Kerh mintikası ile Rafizî mahallesi yagmalanmis, hatta vezirin yakınlarının evleri bile talan edilmisti. Bu yüzden Müslümanlara öfkesi gittikçe şiddetlenmis, Bagdat'ta bu zamana kadar tarihin yazmadigi, içinde Müslümanlara ve Islâm'a karsi feci sonuçlar doguracak unsurlar bulunan bir plan kurmaya teşebbüs etmistti. Bunun geregi olarak adamlari, ailesi, hizmetçisi ve mabeyncileri ile birlikte yola çıktı. Hûlaguhan'la bulustu. Allah ona lanet etsin. Sonra Bagdat'a döndü. Halifeye, baris için Irak'ın haracini Hûlaguhan'la yari yariya paylasarak baris yapmak üzere Hûlaguhan'ın huzuruna gitmesini tavsiye etti. Bunun üzerine halife de kadi, fakihi, sofi, devlet erkânı, ayan ve emirlerden olusan 700 kişilik bir heyetle Hûlaguhan'ın yanına gitmek mecburiyetinde kaldi. Hûlaguhan'ın menziline yaklastiginda etrafındaki adamlar dagildilar. Yanında sadece onyedii kişi kaldi. Bunlar da bineklerinden indirilerek bastan sona öldürüldüler. Halife, Hûlaguhan'ın huzuruna çıktı. Hûlaguhan ona birçok şeyler sordu. Anlatildigina göre halifenin, gördüğü hakaret ve zorbalıktan ötürü konusurken dili titremisti. Sonra Hoca Nasirüddin et-Tusi, Vezir Ibn Alkamî ve digerleriyle birlikte Bagdat'a döndü. Halife burada koruma altına alınmis, malına da el konulmustu. Hilafet sarayından altın, ziynet, taki, mücevher ve kıymetli esyalar alındii. Rafizîler ve münafıklar topluluğu Hûlaguhan'a, halifeyle baris yapmamasini önermislerdi. Vezir; «Irak haraci yari yariya paylasılarak baris yapılacak olursa, bu baris bir veya iki sene ancak devam edebilir. Sonra durum yine eski haline döner» demisti. Böylece halifeyi öldürme isini Hûlaguhan'a hos göstermislerdi. Halife, Hûlaguhan'ın yanına döndüğünde Hûlaguhan onun öldürölmesini emretti. Anlatildigina göre onu

öldürmesi için Hülaguhan'a tavsiyede bulunan kisi, Vezir Ibn Alkamî ile Mevla Nasireddin et-Tusî imis. Nasireddin, Hülaguhan'm yanında bulunuyordu. Hülaguhan, daha önce onu hizmetinde çalıştırmisti. O, Alamut kalelerinin alınmasında hayli yararlılık göstermiş ve bu kaleleri İsmailîler'in elinden almisti. Nasireddin, Semsü's-Sümus'un ve babasının, daha önce de Alaeddin b. Ceialedin'in vezirliğini yapmisti. Bunlar Nizar b. Müstansir el-Ubeydî'ye mensup idiler. Hülaguhan, danışman bir vezir olarak Nasireddin'i hizmetine almisti. Hülaguhan, halifeyi öldürmekten çekindiginde vezir ona bu işi kolay göstermiş ve kani yere dökülmesin diye halifeyi bir çuval içinde tekmeleyip ezerek öldürmüşlerdi. Çünkü kendilerine anlatıldığına göre halifenin öcünün kendilerinden alınmasından korkmuşlardı. Baska bir rivayete göre ise halife bogazi sikılarak yahut suda bogularak öldürülmüştür. Doğrusunu Allah bilir.

Halifenin ve maiyetindeki alimlerin, kadıların, devlet büyüklerinin, reislerin, emirlerin, ehl-i hail ve'l-akd'in günahlarına girdiler. Halifenin biyografisi, bu sene ölen meshur şahsiyetlerden bahsedilirken anlatılacaktır. Tatarlar, Bagdat seherine dagıldılar. Ele geçirebildikleri erkek, kadın, çocuk, yaslı, ihtiyar, genç herkesi öldürdüler. İnsanlar korkularından kuyulara, ot ambarlarına, çöplüklere girip oralarda günlerce gizlendiler. Ortaya çıkmadılar. Bazi insan toplulukları da hanlara girip toplanıyorlar, kapılan üzerlerine kilitliyorlardı. Tatarlar, bu kapıları kırarak, ya da yakarak içeri giriyorlar, içerideki insanlar binaların damına kaçıyorlar, Tatarlar onları orada yakalayip öldürüyorlardı. Öyle ki bu damların oluklarından sokaklara kanlar akıyordu. Inna lillahi ve inna ileyhi raciun (doğrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz.) Mescitlerde, camilerde ve hankâhlarda aynı hal cereyan ediyordu. Tatarların elinden sadece zimmî olan Yahudi ve Hristiyanlar ile onlara ve Vezir Ibn Alkamî denen Rafîzî'nin evine sığınan ve kendilerinden aman alan tüccar topluluğundan baskası kurtulamamisti. Tüccarlar da kendi canlarını ve mallarını korumak için Tatarlara bol miktarda haraç vermişlerdi. Babed sehri, şehirlerin en sen ve en mamuru iken harabeye dönmüş, orada az sayıda insan kalmisti, onlar da korku, açlık ve zillet içindeydiler. Bu hadiseden önce Vezir Ibn Alkamî, askerleri dağıtmak, isimlerini divandan düşürmek için epey uğrasmisti. Müstansir'm son zamanlarında askerlerinin sayısı 100.000 kadardı. Bunların bazı komutanları, kısralan andıran büyük hükümdarlar gibi bir tavir içine girmişlerdi. Vezir Ibn Alkamî bunların sayısını azaltmış, sadece 10.000 asker bırakmisti. Sonra Tatarlarla mektuplastı ve onları ülkeyi ele geçirmege tamahlandırdı. Bu işin kolay olacağını söyledi. İşin hakikatini kendilerine anlattı. Adamlarının zayıflığını açıkladı. Bütün bunları, Rasûlullâh'ın sünnetini külliye yok etmek, Rafizîler'in bid'atmi ortaya koymak, Fatimîler'den bir halifeyi tahta geçirmek, alimleri ve müftüleri helak etmek

arzusuyla yapmisti. Oysa Allah kendi isinin hakimidir. Tuzagim basina geçirdi. Sarsilmaz bir izzetten sonra onu zelil kildi. Halifenin veziri iken onu Tatarlariin usagi haline getirdi ve o, Bagdat'ta öldürülen erkek, kadin ve çocuklariin günahina girdi. Hüküm, göklerle yerin Rabbi olan yüce Allah'indir.

Bagdatlilariin basina gelen bu felakete yakin bir felaket de Kudüs'teki Israil ogullariinin basina gelmistir. Yüce Allah bu hadiseyi söyle beyan buyuruyor:

«Biz, Kitap'ta Israilogullariin'na: Sizler, yeryüzünde iki defa fesat çıkaracaksınız ve azgınlık derecesinde bir kibre kapılacaksınız, diye bildirdik. Bunlardan ilkinin zamani gelince, üzerinize güçlü kuvvetli kullarimizi gönderdik. Bunlar, evlerin arasinda dolasarak (sizi) aradilar. Bu yerine getirilmis bir vaad'idi.» (ei-isrâ, 4-5).

Israil ogullariinden bir grup salih insan öldürüldü. Peygamber çocuklariinden bir cemaat de esir alindi. Daha önceleri abid, zahid, din alimi ve peygamberlerle sen ve mamur olan Beyt-i Makdis tahrip edildi; binalari çöktü, ıssız hale geldi.

Insanlar bu hadisede Bagdat'ta öldürülen Müslümanlariin sayisinin ne kadar olduğunu degisik rakamlarla ifade etmislerdir. Kimi 800.000, kimi 1.800.000, kimi de 2.000.000 Müslümanm Öldürüldüğünü söylemişlerdir. İnnâ lillahi ve inna ileyhi raciun (dogrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz.) Güç ve kuvvet, ancak yüce Allah'indir.

Tatarlar, muharrem ayinin sonlariinda Bagdat'a girmisler, kılıçlari kirk gün müddetle adam öldürmüşlerdi. Mü'minlerin emiri halife Mustasini Billah da bu sene safer ayinin ondördünde çarsamba günü Öldürülmüş, mezarinin izi kaybedilmisti. Öldürüldüğünde kırkyedi yasından dört ay almisti. Onbes sene, sekiz ay ve birkaç gün süreyle halifelik yaptı. Kendisiyle birlikte büyük oğlu Ebü'l-Abbas Ahmed de öldürülmüştü. Ebü'l-Abbas o zaman yirmibes yasındaydi. Daha sonra yirmiüç yasinda olan ortanca oğlu Ebü'l-Fadl Abdurrahman öldürüldü. Küçük oğlu Mübarek ile kızkardesleri Fatima, Hatice ve Meryem esir alindilar. Anlatildigina göre hilafet sarayından 1.000'e yakin da bakire esir alınmistir. Dogrusunu Allah bilir, inna lillahi ve inna ileyhi raciun (dogrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz).

Hilafet sarayinin üstadi Seyh Muhiddin Yusuf b. Seyh Ebü'l-Ferec b. Cevzî de öldürüldü. Bu zat vezirin düşmaniydi. Ogullari Abdullah, Abdurrahman ve Abdülkerim de Öldürülmüşlerdi. Bu arada devlet erkânı da pespese öldürülmüştü. Öldürülenler arasinda küçük mabeyinci Mücahidüddin Aybek ile Sihabüddin Süleymansah ve ehl-i sünnet emirlerinden ve beldenin büyüklerinden bir topluluk da vardi. Abbas ogullariinden öldürülecek bir kisi hilafet sarayından çağiriliyor, o da çoluk çocuğunu, kadinlariini alip saraydan çıkarak Hallal mezarligina gidiyordu. Burasi sarayin balkonunun

karsisinda bulunuyordu. Sonra orada koyun bogazlanir gibi bogazlaniyordu. Tatarlar, seçtikleri kizlari ve cariyeleri ise öldürmeyip, esir aliyorlardi. Halifenin egitmeni Sey-hü's-Süyûh Sadreddin Ali b. Neyar, hatipler, imamlar ve Kur'an hafizlari da öldürüldüler. Bu yüzden Bagdat'taki mescitler birkaç ay kapali kaldi. Cemaat camilerde toplanip cuma namazlarini dahi kilamadilar. Vezir İbn Alkamî -Allah ona lanet etsin ve onu kahretsin- Bagdat'taki mescitleri, medreseleri ve hankâhlan kapatmak istedi. Meshedlerin ve Rafizî mahallelerinin ise açık kalmasini, Rafizîler için de muazzam bir medrese yapılmasini arzu etti. Burada ilimlerini yaymayi ve bayrakla-nni damina dikmeyi diliyordu. Ancak Cenâb-i Allah bunu ona nasib etmedi. Aksine nimetini elinden aldı. Ömrünü kısaltti. Bu hadiseden birkaç ay sonra öldü. Pesi sira oglu da öldü. Allah bilir ya ikisi cehennemindip çukurunda bir araya gelmislerdir.

Mukadder olan bu is tamamlanip Bagdat'da kirk günlük felaket sona erince sehrin alti üstüne gelmistti. Orada tek tük insandan baskasi kalmamisti. Yollarda ölü yiginlari tepecikler meydana getirmis, yagmur yagınca suretler degismisti. Bu ölülerden ötürü sehir kokusmus, hava bozulmus, bundan dolayı siddetli bir veba salgini meydana gelmistti. Bu salgın hava zerrecikleri vasitasiyla Sam ülkesine de sirayet etmis, havanın bozulmasi ve kokunun pis olusu nedeniyle bir çok insan ölmüstü. İnsanlar kitlik, veba, ölüm ve taun belalarına maruz kalmislardi. In-na lillah ve inna ileyhi raciun (dogrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz.)

Artık sehirde güven hasil olduğu ilan edilince Bagdat'in yer altındaki bodrumlarında, mezarlarda ve dehlizlerde gizlenmis olan kimseler sanki mezarlarından çıkmis ölümler gibi ortaya çıktılar. Birbirlerini tanıyamadılar. Baba oglunu, kardes kardesini tanıyamıyordu. Siddetli bir vebaya yakalandılar. Hepsi öldüler. Kendilerinden önce ahirete göçenlerin pesine takilip onlara kavustular. Gizliyi, gizlinin de gizlisini bilen zatin emri ile toprak altında bir araya geldiler. En güzel isimlere sahip olan Allah'tan baska bir ilah yoktur. Bagdat'a musallat olan Hûlagu-han, bu sene cenaziyelevvel ayında Bagdat'tan ayrilip ülkesinin baskentine döndü. Bagdat idaresini Emir Ali Bahadır ile Vezir İbn Alkamî'ye birakti. Emir Ali Bahadır sahnelik (emniyet müdürlüğü) yapacakti. Ancak Cenâb-i Allah, Vezir İbn Alkamî'ye nrsat vermedi. O, bu sene cemaziyelahir ayinin basinda altmisüç yasinda öldü. Vezir İbn Alkamî insâ ve edebiyatta ileri derecelere ulasmis, katiksiz bir Siî ve pis bir Rafizî idi. Yorgunluktan, kederden, hüzünden ve pismanlikten ötürü ölmüstü. Ölümün kendisini götürecegi yere kadar gitti. Kendisinden sonra vezirliğe oglu İzzeddin b. Fadl Muhammed geçti. Allah onu da bu sene sonunda babasına kavusturdu. Hamd ve minnet Allah'adir.

Ebu Sâme, seyhimiz Ebu Abdillâh ez-Zehebî ve Kutbeddin el-Yonî'nin anlattıklarına göre bu sene Sam'da insanlara siddetli bir veba musallat olmuştur. Bunun sebebi de Irak'taki ölümlerin çoklugundan Ötürü havanın bozulması idi. Bu nedenle hastalık Sam mintikasına da sirayet etmişti. Doğrusunu Allah bilir.

Bu sene Misirliler, Kerek sahibi Melik Mugis Ömer b. Adil el-Kebîr ile savastılar. Melik Mugis'in zindanında deniz komutanlarından bir topluluk mahpus bulunuyordu. Mahpuslar arasında Rükneddin Bay-bars el-Bendakdarî de vardı. Misirliler, Melik Mugis'i ve askerlerini bozguna ugrattılar. Beraberlerindeki malları ve esyaları yağmaladılar. Komutanlarının büyüklerinden bir grubu esir alıp, elleri kolları bağlı vaziyette öldürdüler. Bundan sonra Melik Mugis ve askerleri, çok feci ve perisan bir halde Kerek'e döndüler. Yollarda fesat çıkarıp, ülkeyi bozguna sürüklediler. Dimask valisi Nasir, onlara karşı çıktı. Ona aldiris etmediler. Askerler Rükneddin Baybars'm isareti üzerine içinde oturmakta olduğu otagın iplerini, kopardılar. Aralarında, anlatımı burada uzun sürecek savaşlar ve vak'alar cereyan etti. Yardımina başvurulacak olan zât, yüce Allah'tır. [10]

Hicretin Altiyüzellialtıncı Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Zamanın Halifesi Müstasim Billah

Irak'taki Abbasî halifelerinin sonucusuydu. Allah ona rahmet etsin. Seceresi şöyledir:

Ebu Ahmed Abdullah b. Müstansir Billah Ebu Cafer Mansur b. Zahir Biemrillah Ebu Nasir Muhammed b. Nasir Lidinillah Ebü'l-Abbas Ahmed b. Müstadî Biemrillah Muhammed el-Hasan b. Müstencid Billah Ebu Muzaffer Yusuf b. Muktefî Lienirillah Ebu Abdillâh Muhammed b. Müstazhir Billah Ebü'l-Abbas Ahmed b. Muktedî Billah Ebü'l-Kasim Abdullah b. Zahir Ebu Abbas Muhammed b. Kaim Biemrillah Abdullah b. Kadir Billah Ebü'l-Abbas Ahmed b. Emir İshak b. Muktedir Billah Ebü'l-Fadl Cafer b. Mutedid Billah Ebü'l-Abbas Ahmed b. Emir el-Muvaffak Ebu Ahmed Talha b. Mütevekkil Alallah Ebü'l-Fadl Cafer b. Mu'tasim Billah Ebu İshak Muhammed b. Resid Ebu Muhammed Harun b. Mehdi Ebu Abdillâh Muhammed b. Mansur Ebu Cafer Abdullah b. Muhammed b. Ali b. Abdullah b. Abbas b. Abdülmuttalib b. Hasim el-Hasimî el-Abbasî. Hicretin 609. senesinde doğdu. Hicretin 640. senesinin cemaziyelahir ayının yirmisinde halifeligine biat edildi. Hicretin 656. senesinin safer ayının ondördünde çarsamba günü öldürüldü. Öldürüldüğünde kırkyedi yasındaydı. Yüce Allah kendisine rahmet etsin. Sureti güzel, içi temiz, akidesi sağlam bir kimseydi. Adalette, çokça sadaka vermede, alim ve abidlere ikramda bulunmada, babasının yolunu takip

ediyordu. Hafiz Ibn Neccar, Müeyyed et-Tusî, Ebu Ruh Abdülaziz b. Muhammed el-Herevî, Ebu Bekir Kasim b. Abdullah b. Seffar ve bas-kalarinin da bulunduğu Horasan alimlerinin bir cemaatından onun için icazet alındığını söylemiştir. Aralarında Seyhü's-Suyuh Sadreddin Ebü'l-Hasan Ali b. Muhammed b. Meyar'm da bulunduğu bir cemaat, kendisinden hadis rivayet etmiştir ki Seyhüssuyuh Sadreddin onun müeddibi ve terbiyecisi idi. Kendisi de Imam Muhyiddin b. Cevzî'ye, Seyh Necnieddin el-Baderafye icazet vermiştir. Bu ikisi de kendisinden almış oldukları icazete dayanarak hadis rivayet etmişlerdir. Allah kendisine rahmet etsin. Sünnî bir kimseydi. Selefîlerin yolundaydı. Ehl-i Sünnet ve'l Cemaat itikadına sahipti. Babası ve dedesi de böyleydiler. Yalnız kendisinde biraz yumusaklık, dalginlik, mal toplama sevgisi vardı. Bu cümleden olmak üzere Nasir Davud b. Muazzam'm 100.000 dinar değerindeki emanet malini inkâr etmişti. Kendisinden aşağı durumdaki bir kimsenin böyle yapması çok çirkin karşılanacağına göre bir halifenin böyle yapması elbetteki daha da çirkindir. Ehl-i kitaptan bile bazı kimseler vardır ki, onlara kantarlarca mal versen onlar bu emaneti sana iade ederler. Nitekim yüce Allah bir ayet-i kerimede söyle buyurmıştır:

«Ehl-i kitaptan öylesi vardır ki, ona yüklerle mal emanet biraksan, onu sana noksansız iade eder. Fakat onlardan öylesi de vardır ki, ona bir dinar emanet biraksan, tepesine dikilip durmazsan onu sana iade etmez.» (Âl-t îmrân, 75).

Tatarlar, halife Müstasim'i bu sene safer ayının ondördünde çarsamba günü mazlum olarak öldürdüler. Öldürülürken kırkyedi yasından dört ay almıştı. Onbes sene sekiz ay ve birkaç gün süreyle halifelik yapmıştı. Allah ona rahmet etsin. Makamini âli kilsin. Topragini da rahmet ile islatsin. Kendisinden sonra iki oğlu öldürüldü. Üçüncü oğlu da kendi sulbünden üç kızıyla birlikte esir alındı. Kendisinden sonra hilafet makamı boş kaldı. Abbas ogullarından onun yerini dolduracak bir kimse kalmamıştı. Adaletle insanlar arasında hükmeden, kendilerinden başı umulan, satvetlerinden korkulan Abbasîlerin sonuncu halifesi o olmuştur. Abbas ogullarının hilafeti Abdullah es-Seffah ile başladığı gibi Abdullah el-Müstasim ile de sona ermiştir. Önceki kısımlarda da anlatıldığı gibi Emevî devletinin yıkılmasından sonra hicretin 132. senesinde Seffah'a bey'at edilmiş, böylece hakimiyeti teessüs etmiştir. Abbasîlerin sonuncu halifesi Abdullah el-Müstasim'in hakimiyet ve hilafeti bu sene yok olmuştur. Toplam olarak Abbas ogullarının hakimiyeti 524. sene sürmüştür. Irak'taki hakimiyetleri hicretin 450. senesinden sonra Besasirî'nin zamanında bir yıl ve bir kaç aylık süre için geçici olarak ortadan kaldırılmıştır. Ama daha sonra Irak'ta yine hakimiyet kurdular. Bütün bunları halife Kaim Biemrillah'in zamanından bahsederken detaylı olarak anlatmıştık. Allah'a hamd olsun.

Abbas ogullari Islâm ülkesinin tümüne hakim olamamislardi. Oysa Emevîler Islâm ülkesinin her tarafına, bütün şehirlerine ve beldelerine hakim olmuslardi. Magrip diyari Abbas ogullarının hakimiyeti disina çıkmisti. Burayi ilk zamanlarda Ümeyye ogullarından Abdurrah-man b. Muaviye b. Hisam b. Abdülmelik ele geçirmisti. Ondan sonra orada uzun zamanlar Tavaifü'l-Mülûk hüküm sürmüstü. Abbasîler zamanında Misir'da ve Magrip diyarinin bir kısmi ile o çevrede ve bir zamanlarda da Sam'da, Haremeyn'de, Fatimîlerden oldugunu iddia edenler ortaya çıkmislar, buralara hükmetmislerdi. Bunlar Abbas ogullarının

elinden Horasan'i ve Maverâünnehir'i almislardi. Buralara zaman zaman çeşitli hükümdarlar el koymuslardi. Hatta öyle zamanlar olmustu ki, Abbasi halifesinin elinde sadece Bagdat şehri ile Irak'ın bazı şehirleri kalmisti. Çünkü Abbasî hilafeti zayıflamisti. Halifeler şehvetlerinin pesine düsmüsler, mal toplamakla uğrasmislardi. Nitekim hadiselerden ve ölümlerden bahsederken bunlari detayli olarak anlatmistik.

Fatimî devleti 300 seneye yakın devam etti. Sonuncu halifeleri Adid olmustu ki, bu, Selahaddin-i Eyyubî'nin devletinin hakim oldugu hicri 560. seneden sonra ölmüstü. Fatimilerin pespese ondört hükümdari tahta geçmisti. Bunlar 297 sene kadar hüküm sürmüslerdi. Nihayet Adid, hicretin 560. senesinden sonra vefat etmisti. Rasûlullah (s.a.v.)'m zamanini takip eden peygamberlik hilafeti sahih hadiste de ifade buyurulduğu gibi otuz senelik bir süreyi içine almistir ki, bu sürede Ebu Bekir, Ömer, sonra Osman, Ali, Ali'nin oğlu Hasan halifelik yapmislardi. Delâilü'n-Nübüvve adli eserde de anlattigimiz gibi bunların toplani hilafet süresi otuz yili doldurmudur. Ali'nin oğlu Hasan'mki alti ay sürmüstü. Bundan sonra hilafetin yerini hükümdarlik almisti. Islâm hükümdarlarının ilki Muaviye b. Ebî Süfyan Sahr b. Harp b. Ümeyye idi. Ondan sonra oğlu Yezid, Yezid'in oğlu Muaviye tahta geçmisti. Muaviye ile baslayan bu batin, baska bir Muaviye ile sona ermisti. Bunlardan sonra Mervan b. Hakem b. Ebî'l-Âs b. Ümeyye b. Abdissems b. Abd-i Menaf b. Kusay tahta geçmisti. Mervan'dan sonra oğlu Abdülmelik, Velid b. Abdülmelik, Velid'in kardesi Süleyman, Velid'in amcasinin oğlu Ömer b. Abdülaziz, Yezid b. Velid, Yezid b. Velid'in kardesi Ibrahim en-Nakis b. Velid, Mervan b. Muhammed b. Mervan (bu esek lakabini tasirdi ve bu batnm da sonuncusu idi) tahta geçtiler. Bunların birincisinin adi Mervan oldugu gibi sonuncusu da Mervan adli biriydi. Bundan sonra Emevî hakimiyeti yıkildi. Yerlerine geçen Abbas ogullarının ilk hükümdari Abdullah es-Seffah, son hükümdari da Abdullah el-Müstasim oldu. Ayni sekilde Fatimî halifelerinin de ilkinin adi Abdullah el-Adid, sonuncusunun adi da Abdullah el-Adid idi. Bu, cidden garip bir rastlantidir. Bunun farkina varanlar çok azdir. Dogrusunu noksanliklardan münezze olan yüce Allah daha iyi bilir.

Faziletli sairlerden biri bütün halifelerin adlarini içeren söyle bir siir yazmistir:

«Ârs'i yüce olan, herseyi kahredici güce sahip tek ve yakalamasi güçlü olan Allah'a hamd olsun.

O, günleri ve zamanlari dolap gibi çevirir.

Mahlukati mahser yerinde toplar.

Sonra ebede kadar salât-ü selam,

Peygamber Muhammed Mustafa'ya olsun.

Onun kiymetli, önder, lider ve meshur sahsiyetler olan âline ve ashabina da salât-ü selamlar olsun.

Imdi bu yazdigim recez bahrindeki siiri,

Latif ve veciz bir sekilde nazmettim.

Bu siirimde Peygamber Mustafa'dan sonra hakimiyeti ele alan ra-sid halifelerin adlarini saydim.

Onlardan sonrakileri de sirasiyla zikrettim.

Bu siirimi bir ibret ve ani yaptim ki,

Akilli ve tasavvur sahibi kimseler,

Islerin ve hadiselerin nasil cereyan ettigini anlasinlar.

Her güç ve iktidar sahibi kimseler,

Eninde sonunda fani ve yok olacaklardir.

Gecelerin ve gündüzlerin pespese gelisinde,

Ibret sahibi kimseler için dersler vardır.

Acı gücün sahibi olan Melik,

Diledigi kullarini dünyada hükümrân kilar.

Her mahluk, eninde sonunda yok olacaktır.

Her hakimiyetin de bir sonu olacaktır.

Yaratici olan hükümdarin hükmünden baska bir hakimiyet devam etmeyecektir.

Kahredici güce sahip olan Melik ise noksanliklardan münezze ve yücedir.

Sadece O, izzet sahibi ve bakidir.

Onun disindakilerin bir sonu vardır.

Peygamberden sonra kendisine hilafet bey'ati sunulan ilk zat İbn Ebi Kuhafe'dir.

Onunla hidayet rehberi Siddîk'i kastediyorum.
Ondan sonra halife olan Faruk begenildi.
O, ülkeleri ve şehirleri fethetti.
Onun askerlerinin kılıçları, kâfirlerin kökünü kazıdı.
Adaletle ülkeye hükmetti.
Böylece göklerin ve yerin essiz gücüne sahip Melik'ini memnun kıldı.
Ondan sonra insanlar Osman Zinnureyn'e razı oldular.
Onun ardı sıra Ali geldi ki, Rasûlullah'ın iki torununun babasıdır.
Sonra Hasan'la birlikte müfrezeler geldiler.
Neredeyse fitneleri yenileyeceklerdi.
Allah onun vasıtasıyla sulhu getirdi.
Nitekim o, peygamberimize mensuptur.
İnsanlar daha sonra Muaviye'nin etrafında toplandılar.
Böylece her râvî kissayı nakletti.
Muaviye dilediği gibi hüküm sürdü.
Kendisinden sonra yerine Yezid geçti.
Yezid'in ardı sıra iyi ve doğru yolda olan oğlu basa geçti.
Onunla Ebu Leyla'yi kastediyorum ki, o zahid bir kimseydi.
Herhangi bir kimsenin tasallutunda kalmaksızın,
O hükümdarlığı terk etti.
Hükümdarlığa talebi hiç yoktu.
Daha sonra Hicaz'da îbn Zübeyr ortaya çıktı.
Hükümdarlığı talep etti ve o makama göz dikti.
Sam'da Mervan'a bey'at ettiler.
Bu da ol deyince herşeyin oluverdiği yüce Zât'in hükmüyle oldu.
Ancak Mervan'ın hakimiyeti bir seneden fazla sürmedi.
Ölüm okları onu yakaladılar.
Daha sonra hakimiyet, Abdülmelik'in eline geçti.
Sans yıldızı kâinatta parladı.
Hakimiyette onunla çekisen herkes,
Ölüm kiliciyle vurulup yere düştü.
Mus'ab Irak'ta öldürüldü.

Sonra zalim Haccac hüküm sürdü.
Hicaz'a intikam kılıçlariyla yürüdü.
İbn Zübeyr Harem'e sigindi.
İbn Zübeyr'i öldürüp astıktan sonra zulmetti.
Yönetimde Rabbinden hiç korkmadı.
İsler onun için yoluna girince,
Zamanlar onun cismini de evirip çevirerek götürdüler.
Ondan sonra yerine oğlu Velid geçti.
Ondan sonra yigit ve dogru yoldaki Süleyman basa geçti.
Daha sonra halk arasinda Ömer'in adaleti yayildi.
O Rabbinin buyruguna uyarak hükmetti.
Ömer b. Abdülaziz'e,
Kavmin ak yüzlüsü deniliyordu.
Namaz kilan, oruç tutan, takvali bir kimseydi.
Adalet ve ihsani getirdi.
Zalimleri ve taskinlari frenledi.
Rasûlullah'm ve akil sahibi rasid halifelerin yoluna girdi.
Nihayet Islâmiyet onun yokluk serbetini içti.
Kendisinden sonra onun gibisinin geldiği rivayet edilmemistir.
Ondan sonra Yezid, Yezid'den sonra Hisarn,
Hisam'dan sonra Velid basa geçti.
Ölüm, Velid'i de kapip götürdü.
Sonra Yezid geldi. Ona Yezid-i Nakis deniliyordu.
Ölüm gelip onu da kapip götürdü.
İbrahim'in hakimiyet süresi uzamadi.
Bütün isleri sakat oldu.
Hakimiyeti Mervan'a dayadi.
O da yapacagini yaptı.
Hakimiyet onun elindeyken inkiraz buldu.
Zamanin musibeti ona galebe çaldi.
Saîd mintikasında öldürüldü.
Askerlerinin çoklugu ona yarar saglamadi.

Onun sebebiyle Hakem ailesi helak oldu.
Çesitli nimetler ellerinden alindi.
Sonra Abbas ogullari tahta geçtiler.
Aramizda onların temelleri sabit olmakta devam ediyor.
Acem diyarından da bey'atler geldi.
Bütün ümmetler onlara be/atlerini sundular.
Onlarla çekisen ümmetlerin tümü.
Elleri kesilip, agizlan kapanip yere düstüler.
Onlardan basa geçenlerin adlarını zikrettim.
Kaim Müstasim basa geçtiği zaman,
Abbasîlerin ilk hükümdarının sifati Seffah (çok kandöken) idi.
Ondan sonra Mansur Zücenah basa geçti.
Mansur'dan sonra Mehdî tahta geçti.
Ardi sıra Musa el-Hadî es-Safî hükümdar oldu.
Musa'dan sonra Harun Resid geldi.
Sonra Emin, Harun'un ölümü nedeniyle tahta geçti.
Emin'in öldürölmesinden sonra Me'mun tahta geçti.
Me'mun'dan sonra da Mu'tasim el-Mekin hükümdar oldu.
Mu'tasim'dan sonra Vasik halife oldu.
Sonra kardesi Cafer basa geçti ki, o zimmetlere riayet ederdi.
Ardi sıra halis niyetli Mütevekkil Alallah geldi ki,
O kıymetli Ars'in sahibi Allah'a dayaniyordu.
Zamanında bid'atlerin kökü kazindi.
Vaktinde sünnetler ihya edildi
Onun zamanında saptirici bir bid'at ortada kalmadi.
Mutezilîler'e zillet elbisesini giydirdi.
Göklerde yıldizlar parladığı sürece Allah'in rahmeti,
Ebediyen onun üzerine oîsun
Mütevekkil'den sonra Mu'temid hükümdar oldu, tahta geçti,
Yönetimi düzeltti.
Ondan sonra Muktesid idareye el koydu.
Muktesid'in sehit edilisinden sonra Muntasir basa geçti.

Söylendiği gibi ardisira Müstain tahta geçti.
Mustain'in ölümünden sonra Mu'tez basa geçti.
Mutez'den sonra Mühtedî el-Mültezim ve ondan sonra da A'azz hükümdar oldu.
Muktefî'nin ise sayfanın üst kısmında adı yazıldı.
Ondan sonra Muktedir hakim oldu.
Muktedir'den sonra Kahir'in izzetiyle yönetim sağlanılastı.
Ondan sonra övünçlerin sahibi Radî tahta geçti.
Radî'den sonra Muttaki, ondan sonra da Müstekfî geldi.
Mutî tahta geçti. Onda hiç yanlışlık yoktu.
Sonra Tâî, onun ardi sira Kadir,
Ondan sonra da zahid ve sâkir olan Kaim tahta geçti.
Kaim'den sonra Muktedî, ondan sonra da Müstazhir geldi .
Sonra ağır baslı bir insan olan Müstersid tahta geçti.
Müstersid'den sonra Rasid, ardi sira Muktefî geldi.
Muktefî vefat edince insanlar Yusuf tan güç aldılar. O tahta geçti.
İslerinde adil, sözlerinde sadık ve dürüst bir kimse olan Müstadî basa geçti.
Müstadî'den sonra güçlü ve sehametli Nasir tahta geçti.
Onun hakimiyeti uzun sürdü. İnsanlara uzunca bir süre halifelik yaptı.
Ardi sira kerem sahibi Zahir geldi. Onun adaletini herkes biliyordu.
Memlekette onun zamani uzun sürmedi. Birkaç ay hüküm sürdükten sonra vefat etti. Kendisinden sonra yönetime adaletli, ihsan sahibi, Cömert ve mayası teiniz Müstansir geldi.
İyilik ve ihsanda bulunarak onyediy ay müddetle insanları idare etti.
Sonra kırkinci yilin cemaziyelevvel ayında ölümle karşılasarak vefat etti.
Ondan sonra Müstasim'a bey'at ettiler. Rabbimiz ona rahmet etsin, onu korusun. Çeşitli ülkelere elçilerini gönderdi.
Çeşitli ülkelerin insanları ona muvafakat edip be/atlerini sundular.
Onun adını zikrederek minberleri sereflendirdiler.
Onun cömertliğiyle Övünçlerini yaydılar.
Güzel idaresi her tarafa ulastı.
Son derece fazla olan adaleti halka yayıldı.»

Seyh İmadüddin b. Kesir dedi ki: Bundan sonra ben de su beyitleri dile getirdim:

«Sonra Cenâb-i Allah Müstasim'i Tatar belasına ugrattı. Tatarlar ki zorba Cengizhan'm tabileri idiler.

Tatar Cengizhan'm torunu Hülagu, onun karsısına çıktı. Artık ona karşı kurtuluş çaresi bulamadı. Tatarlar onun askerlerini ve düzenini darmadagin ettiler. Kendisini ve çocuk çocugunu öldürdüler. Bağdat'i ve beldeleri tahrip ettiler. - Torunları ve dedeleri öldürdüler. Namusla birlikte malları da yağmaladılar. Yüce Allah'ın satvetinden korkmadılar. O'nun sabir ve hilmi, onları aldattı. Adalet ve hikmetinin hicabı, sabredisi onları yanılttı. Müstasim'dan sonra hilafet makamı boş kaldı. Tarih böyle bir afeti yazmamıştı. Daha sonra tahta, halife olarak Zahir geçti. Ben onunla Müstansir'i kastediyorum. Bu hakimden sonra yönetime, Alim bir imam olan Meysem Baybars geldi. Ardi sıra oğlu halife Müstekfî geldi. Bunların bir kısmı bile şeref için kâfidir. Daha sonra bir cemaat geldi ki, Onlarda ne ilim, ne de esya vardı. Zamanımızda Mu'tedit tahta geçti. Zaman, onun gibisini bulamamıştır.

O kadar güzel huylu, itikat sahibi, meziyetli bir kimseydi ki, O nasıl birinci kaliteden olmasın. Bunlar faziletleriyle ülkeye ve kullara hükmettiler. Ülkeyi hüküm ve adaletle doldurdular. Bunlar Muhammed Mustafa'nın amcazadeleridir. Şüphesiz bunlar, insanlığın en faziletlieleridir. Azamet sahibi yüce Allah, günler ve

geceler devam ettiği sürece ona rahmet eylesin.» [11]

Fasil

«Fatimîlerin kuvveti ve teçhizatı azdı. Ama zamanları uzun sürdü. 260 küsur sene hükmettiler, ama bu bir sene gibiydi. Onlardan on-dört kişi hükümdar oldu: Mehdî, Kaim, Mansur, el-Ma'dî. Ma'dî ismiyle, Kahire'nin kurucusu Muiz'i kastediyorum. Sonra Aziz, kâfirlerin başı Hakim, Zahir, Müstansir, Müsta'lî, Ondan sonra Hafız ki onun yönetimi berbattı. Zafîr, Faiz, sonra da Adid. Bu onların sonuncusuydu.

Bunu inkâr eden kimse yoktur.

Adid, hicretin 500 senesinden sonra helak oldu.

Bunların aslı Yahudidir. Şerefli değildirler.

Bütün imamlar böyle fetva vermişlerdir.

O imamlar ki, bu ümmette Allah'ın dininin yardımcılarıdır.» [12]

Fasil

«Enievî halifeleri de tipki Rafizî halifelerinin sayismcadir. Ama süreleri onlarinkinden 100 sene eksiktir.

Hepsi, bir önceki halife tarafından veliahd olarak atanmistî. Sadece îmani Ömer b. Abdülaziz bundan müstesnadir. O, takvali biriydi. Muaviye, sonra oğlu Yezid, Muaviye'nin torunu, dogru yoldaki Muaviye, Mervan, sonra oğlu Abdülmelik, îbn Zübeyr ile savasti, nihayet îbn Zübeyr öldürüldü. Sonra ülkenin her tarafında o süphesiz müstakim hükümdar oldu. Ardi sıra Dimask Camii'nin banisi Velid geldi. Dimask Camii'ne benzer baska bir cami yoktur.

Sonra cömert Süleyman, ardi sıra Ömer, Ömer'den sonra Yezid, sonra da Hisam geldi ki, o ihanet etti.

Yani Velid b. Yezid'e gadretti ki, o fasikti.

Sonra Yezid b. Velid tahta geçti.

Ona nakis lakabi takildigi halde kendisi kâmildi.

Sonra Ibrahim basa geçti. O akilliydi.

Sonra esek lakabini tasiyan Mervan el-Ca'dî geldi.

Bu, onların sonuncusuydu. Bu bilgiyi sen benden al.

Allah'a eksiksiz hamd olsun.

Nimetlerden ötürü de O'na ayni şekilde hamd ediyoruz.

Sonra Peygamber Muhammed Mustafa'ya bir o kadar eksiksiz salat-ü selâm olsun.

Onun seçkin âline ve ashabına her vakitte ve çağda selâm olsun. Bu beyitleri sekiz tane olarak menkibelerde katip nazmetti.»

Halife Mustasini ile birlikte Dimask'ta hilafet sarayinin üstadî ve Cevziye vakfinin sahibi Muhyiddin Yusuf b. Seyh Cenialeddin Ebül-Fe-rec b. Cevzî Abdurrahman b. Ali b. Muhammed b. Ali b. Muhammed b. Ali b. Ubeydullah b. Hammad b. Ahmed b. Cafer b. Abdullah b. Kasim b. Nadir b. Muhammed b. Ebibekir es-Siddîk el-Kuresî el-Teymî el-Bekrî eî-Bagdadî el-Hanbelî de öldürülmüştü. Bu zat Ibn Cevzî diye meshur olmustur. Hicretin 580. senesinin zilkade ayında dogmus ve Bagdat'ta yetisip genç bir vaiz olmustu. Babasi vefat edince onun yerine oturup vaaz vermege baslamisti. Son derece güzel ve faydali vaazlar veriyordu. Sonra dünya makamlarında da yükseldi. Vaizlikle birlikte Bagdat muh-tesipligine de atandi. Güzel siirler yazardi. Sonra hicretin 632. senesinde Hanbelîlere mahsus Müstansiriye medresesinde ders vermeye basladi. Baska yerlerde de ders veriyordu. Hilafet sarayinin üstadhgini yapti. Eyyubîlerin ve halifelerin elçisi olarak çeşitli hükümdarlara gönderildi. Kendisinden sonra oğlu Abdurrahman,

yerine niuhtesiplige ve vaizlige atandi. Muhtesiplik, ogullari Abdurrahman1 dan sonra Abdullah ve Abdülkerim arasinda pespese devam etti. Bunlar da bu sene öldürölmüslerdi. Allah kendilerine rahmet etsin. Muhyiddin, Imam Ahmed b, Hanbel'in mezhebine dair eserde tasnif etmistir. İbn Sâî onun güzel siirlerini nakletmistir. Siirlerinden birinde, halifeyi mevsimlerde ve bayramlarda tebrik ediyordu. Bu siirler onun fazilet ve fesahatini ispatlamaktadirlar. Dimask'taki Cevziye medresesinin vakfedicisidir. Bu, en güzel medreselerden biridir. Allah bu hayrini kabul buyursun. [13]

Sarsarî El-Madih

Yahya b. Yusuf b. Yahya b. Mansur b. Muammer Abdüsselam seyh imam allame Cemaîeddin Ebu Zekeriya es-Sarsarî. Çesitli ilimlere vakif büyük bir alimdi. Fazilet sahibi bir insan olup Hanbelî mezhebine mensuptu. Amâ idi. Bagdatlıdır. Siirlerinin çoğu Rasûlullah'a methiye türündendir. Bu alanda meshur bir divani vardır. Bunun üstünlüğünü herkes kabul eder. Anlatildigina göre o lügate dair Sihah-i Cevherî'yi tamamen ezberlemistir. Seyh Abdülkadir'in öğrencisi Seyh Ali b. Idris'ie arkadaşlık etmistir. Zeki bir insandı. Yüzünden nur fiskirirdi. Hiç düşünmeksizin irticalen siir insâd ederdi. Fesahat ve belagat sahibiydi. Muvaffaküddin b. Kudanie'nin te'lif ettigi el-Kâfî adli eseri nazma çevirmistir. Muhtasarü'l-Harakî'yi de nesirden nazma çevirmistir. Rasû-lullah (s.a.v.) için yazdigi methiyelere gelince, denildigine göre bunların toplami yirmi cildi bulmaktadır. Peygamberlerden baskasini methettigi duyulmamistir. Tatarlar, Bagdat'a girdiklerinde Kermon b. Hûlagu onu yanina çağirdi. O ise gitmedi. Evinde tas biriktirdi. Tatarlar içeri girdiklerinde onlari, hazirlamis oldugu bu taslarla vurdu ve bir kisminin yüzünü, gözünü, basini paraladi. Yanma vardiklarında bastonuyla onlardan birini öldürdü. Sonra Tatarlar onu sehit ettiler. Yüce Allah kendisine rahmet etsin. Sehit edildiginde altmissekiz yasındaydi. Kutbeddin el-Yoninî onun biyografisini ez-Zeyl adli eserde anlatirken divaninin güzel bir kismim nakletmistir. Alfabetik siraya göre hazirlanmis bir divani vardır. Ayrica uzun kasideleri mevcuttur. Hepsi de güzeldir. [14]

Divan Sahibi Bahâ Züheyr

Züheyr b. Muhammed b. Ali b. Yahya b. Hüseyin b. Cafer el-Mühellebî el-Atikî el-Misrî. Mekke'de dogdu. Kos'ta büyüdü. Kahire'de ikamet etti. Meshur sairdir. Çok güzel yazi yazardi. Meshur bir divani vardır. Sultan Salih Eyyub'un yanma geldi. Çok mürüvvet sahibi bir kimseydi. İnsanlara hayrin ulastirilmasında güzelce aracilik eder, insanlara yaklasmakta olan serri def ederdi. Ibn Hallikan onu övmüs ve, «Divanini rivayet etmem için bana icazet vermistir» demistir. Kutbed-din el-Yoninî onun biyografisini uzun uzadiya anlatmistir. [15]

Hafız Zekiyyüddin El-Münzirî

Abdülazim b. Abdülkavî b. Abdullah b. Selame b. Sa'd b. Saîd İmam Allame Muhammed Ebu Zekiyyüddin el-Münzirî es-Safîî. Aslen Samlidir. Misir'da dogmus, uzun bir süre orada hadis seyhligi yapmistir. Baska beldelerden insanlar onu ziyarete gelirlerdi. Bir rivayette anlatildigina göre hicretin 581. senesinde Sam'da dünyaya gelmistir. Çokça hadis dinlemis, hadis toplamak amaciyla çesitli beldelere seyahatlerde bulunmus ve bu isle ilgilenmis, nihayet bu alanda kendi zamaninin insanlarinin üstüne çikmis, konuyla ilgili tasnifatlar yapip rivayetlerde bulunmustur. Sahih-i Müslim'i, Sünen-i Ebî Davud'u ihtisar etmistir ki, bu ihtisari öncekinden daha güzeldir. Lügatta, fikihta ve tarihte otoriteydi. Sika, hüccet, arastirmaci ve zahid bir kimseydi. Bu sene zilkade ayinin dördünde cumartesi günü Misir'daki Kâmiliye darülhadisinde vefat etti. Kurafe mezarligina defnedildi. Yüce Allah kendisine rahmet etsin. [16]

Nur Ebu Bekir B. Muhammed B. Muhammed B. Abdülazîz

Nur Ebu Bekir b. Muhammed b. Muhammed b. Abdülaziz b. Abdur-rahim b. Rüstem el-Es'arî. Utanmayi bir tarafa birakmis meshur bir sairdir. Kadi Sadreddin b. Sinâü'd-Devle, sahitle birlikte onu saat kulesinin alt tarafinda, yaninda oturtmustu. Sonra beldenin sahibi Nasir onu yanma çagirdi ve onu meclisine, arkadaslarinin arasina katti. Ona asker hil'ati giydirdi. O da bu isi birakip baska alana kaydi. ez-Zercun fi'1-Hilâa ve'1-Mücûn adli bir kitap derledi. Bu kitabinda bir çok manzum ve mensur fikralar yer aliyordu. Siirlerinden biri sudur. Ancak bu pek de övünülecek bir siir degildir:

«Ömrün lezzeti bestir, bunlari ele geçir.

Bunlari edip ve fakih olan bir sakacidan öğren.

Bu lezzetler içki sofrasmdaki nedimden, sarkici cariyeden, sevgiliden, içkiye devam etmekten elde edilir. Bu seyleri kötöleyenlere söv-mekle de bu lezzet elde edilir.» [17]

Rafizî Vezir Ibn Alkamî

Muhammed b. Ahmed b. Muhammed b. Ali b. Ebî Talip el-Vezir Mü-eyyedüddin Ebu Talip b. Alkamî. Bagdatlidir. Müstansir'in zamaninda uzun süre hilafet sarayinin üstadligini yaparak hizmette bulundu. Sonra Müstasim'm vezirliğine atandı. Hem kendisine, hem halifeye, hem de Müslümanlara karsi kötü davrandi. İnsâda ve edebiyatta yüksek derecede idi. Rafizî olup kalbi Islâm'a ve Müslümanlara karsi kötü niyetlerle dolu habis bir kisiydi. Müstasim'in zamaninda itibar ve seref sahibi oldu. Diger vezirler bu kadar serefe ve itibara sahip olamamislardi. Sonra Islâm'a ve

Müslümanlara karsi kâfir Hûlaguhan'la isbirligine girdi, böylece Islâm'a ve Müslümanlara yapacagini yaptı. Allah onu kahretsin. Nitekim bu hususlar önceki sayfalarda da anlatılmistır. Daha sonra kendileriyle isbirligine girdigi Tatarlar tarafından tahkir edilip, zillete maruz bırakıldı. Allah onu korumadı. Dünya hayatında rûsvaylıgi ve perisanlıgi tattı. Ahiret azabına gelince o daha siddetli ve kalıcıdır. Tatarların zamanında kadının biri onu bir beygire bindirilmiş halde görmüş, yani basında durup ona söyle demisti: «Ey Ibn Alkamî! Abbasîler sana böyle mi muamele ediyorlardı?» Kadının bu sözü ona çok tesir etti. Evine kapandı. Keder, üzüntü, sıkıntı, yokluk ve zillet içinde bu sene ce-maziyelahir ayi basında altmışüç yasındayken öldü ve Rafîzîlerin mezarlığına defnedildi. Tatarlardan ve Müslümanlardan haddi, evsafı belirtil emeyecek derecede hakaretler gördü ve isitti. Kendisinden sonra habis oğlu vezirliğe geçti. Sonra Cenâb-i Allah, halkı zalim olan beldelerin insanlarını yakalarcasma onu da çabucak yakaladı ve canını aldı. Sairin biri onu söyle hicvetmistir:

«Ey Islâm'in bağlilari, aghayin, agit yakin, Müstasim'in basına gelenlere üzölün.

Vezirlik makami ondan önce Ibn Fûrat'ın elindeydi, şimdi Ibn Alkamî'nin eline geçti.» [18]

Muhammed B. Abdüssamed B. Abdullah B. Haydere

Fethüddin Ebu Abdillah b. Adil. Dimask muhtesibi idi. İdaresi hostu. Yolu güzeldi. Dedesi, adil bir insan olan Necibüddin Ebu Muhammed Abdullah b. Haydere'dir. Hicretin 590. senesinde Zebedan'daki medreseyi vakfeden kisidir. Allah bu hayrini kabul buyursun ve ona hayir mükâfat versin. [19]

Kurtubî

Ahmed b. Ömer b. Ibrahim b. Ömer Ebü'l-Abbas el-Ensârî el-Kurtubî el-Malikî. Hicretin 578. senesinde Kurtuba'da doğdu. Fakih, muhaddis ve müderristi. Iskenderiye'de yasadı. Orada çok hadis dinledi. Buhari ve Müslim'in Sahih'lerinin muhtasarlarını hazırladı. el-Müf-hem fî Serh-i Müslim adlı eserin sahibidir. Bu eserinde faydalı ve güzel bilgiler bulunmaktadır. Yüce Allah rahmet etsin. [20]

Kemal Ishak B. Ahmed B. Osman

Safîî alimlerindendir. Seyh Muhiddin en-Nevevîve diğerleri, kendisinden ilim tahsil etti. Kemal Ishak, Revaniye medresesinde müderrislik yapardı. Bu sene zilkade ayında vefat etti. [21]

İmad Davud B. Ömer B. Yahya

Imad Davud b. Ömer b. Yahya b. Ömer b. Kâmil Ebü'l-Mealî Ebü's-

Süleyman Ez-Zebidî el-Makdisî ed-Dimaskî. Beytülâbâr'da hatiplik, Gazaliye medresesinde müderrislik yaptı. Emevî Camii'nde de Ibn Ab-düselam'dan sonra altı sene hatiplik görevinde bulundu. Sonra Beytülâbâr'a döndü ve bu sene orada vefat etti. [22]

Alî B. Muhammed B. Hüseyin

Sadreddin Ebü'l-Hasan b. Neyar. Bagdat'ta seyhüssüyuh idi. Halife Müstasim'in eğitmenliğini yaptı. Müstasim hilafete geçince onu yüksek makamlarda tuttu, saygı gösterdi. Ali b. Muhammed onun yanında itibarlı oldu, yönetimin iplerini eline aldı. Ama daha sonra Tatarlar tarafından hilafet sarayında koyun gibi boğazlandı. [23]

Seyh Alî Abid El-Habbaz

Bagdat'ta arkadaşları ve tabileri ile ziyaret edilen bir zaviyesi vardı. Tatarlar onu öldürdüler, cesedini zaviyesinin kapısındaki çöplüğe attılar. Orada üç gün kaldı. Onun cesedini köpekler buldular ve etini yediler. Anlatıldığına göre kendisi ölümünden Önce bu akibete uğrayacağım sağlığında haber vermiştir. [24]

Muhammed B. İsmâil B. Ahmed B. Ebî'l-Ferec

Ebu Abdillâh El-Makdisî

Berat hatibi idi. Hicretin 553. senesinde doğdu. Çokça hadis dinledi. Doksan sene yasadı. İnsanlara hadis rivayet etti. Dimask'ta çok kimseler ondan hadis dinledi. Sonra memleketine döndü. Bu sene memleketi Berada'da vefat etti. Allah rahmet etsin. [25]

Musul Sahibî Bedreddîn Lü'lü

Meîikü'r-Rahim lakabını taşıdı. Yüz yasındayken bu sene saban ayında vefat etti. Elli sene kadar Musul'a hükmetti. Akıllı, dahi ve taktik sahibi bir kimseydi. Üstadının çocuklarının aleyhine çalıştı. Nihayet onları yok etti. Musul'daki Atabekiye devletine son verdi. Hülaguhan o feci ve dehşetli hadiseden sonra Bagdat'tan ayrılınca Bedreddin Lü'lü gönüllü olarak hizmetine gitti. Yanında hediye ve armaganlar da götürmüştü. Hülagu ona saygı gösterip, ikramda bulunmuştu. Bundan sonra Bedreddin oradan ayrılıp Musul'a dönmüş ve Musul'da birkaç gün daha yasadıktan sonra vefat etmiş ve Bedriye medresesine defnedilmişti. İdaresi güzel, adaletli ve cömert bir kimse olduğu için insanlar onun ölümüne üzülmüşlerdi. Seyh İzzeddin onun için el-Kâmil fi't-Tarih adlı eserini yazmıştı. Bedreddin de bu eserinden ötürü Seyh İzzeddin'e armagan verip ihsanda bulunmuştu. Bazı sairilere 1.000 dinar armagan verdiği görülmüştür. Kendisinden sonra yerine oğlu Salih İsmail geçti. Bedreddin Lü'lü, Ermeniydi. Bir terzi onu

satın almıstı. Sonra Musul valisi Melik Nureddin Arslansah b. İzzeddin Mes'ud b. Mevdud b. Zengî b. Aksungur el-Atabekî'nin yanına verildi. Sureti güzeldi. Melik Nured-din'in yanında itibar gördü. Devlet kademelerinde yükseldi. Nihayet devran ona güldü. Çeşitli ülkelerin elçileri onu ziyarete geldiler. Sonra o, üstadı Melik Nureddin'in çocuklarını suikastler düzenleyerek birer birer öldürdü ve onlardan hiçbirini hayatta bırakmadı ve kendisi müstakil olarak tahta oturdu, işler onun için yoluna girdi. Her sene Hz. Ali'nin türbesine 1.000 dinar ağırlığında altın bir kandil gönderirdi. Doksan yaşında olmasına rağmen yüzü çok parlak, şekli güzel olduğu için genç görünümlü idi. İnsanlar ona altın kirbaci lakabını takmıstı. Himmeti yüksek, dahi, çok hilekâr ve deşastı. Hz. Ali'nin türbesine her sene altın bir kandil göndermesi, onun Siî olduğuna bir delildir. Dogrusunu Allah bilir. [26]

Melikü'n-Nâsir Davud El-Muazzam

Seyh Kutbeddin el-Yoninî, el-Mir'at adlı eser üzerine yazdığı zeylinde, bu senenin hadiselerini anlatırken onun biyografisinden uzun uzun bahsetmiştir. Onun karsılastığı durumları da bastan sona anlatmıştır. Biz, Melikü'n-Nasir'm biyografisini bu senenin hadiselerinden bahsederken anlatmıstık. Bu meydana onun halife Müstasim'a, hicretin 647. senesinde 100.000 dinar değerinde bir emanet bıraktığını, ancak halifenin bu emaneti inkâr ettiğini de söylemıstık. Bu emaneti kendisine geri vermesi için defalarca heyetler göndermiş, araya araçlar koymuş, ancak bunların hiçbir yararı olmamıstı. Sairin biri halifeyi bir siirle methetmiş, ancak o bunu karşı çıkıp itirazda bulunmıstı. Sair şöyle demıstı:

«Eger Ebu Bekir'in seçildiği Sakif gününde hazır bulunsaydım, Ey takva sahibi imam! Öne sen geçirilirdin.»

Melikü'n-Nasir, halifeyi öven saire itirazda bulunup söyle demıstı: «Yanlış söylüyorsun. Çünkü halifenin dedesi Abbas o günde hazır bulunuyordu. Fakat öne geçirilmedi. Oysa Abbas, halifeden daha üstün ve faziletliydi. Aksine o gün öne geçirilip halife seçilen zât, Ebu Bekir es-

Siddîk'ti!»

Bunu duyan halife, «Melikü'n-Nasir doğru söylüyor» dedi ve ona hü'at giydirdi. Sair el-Fezarî'yi de Misir'a sürgün etti.

Melikü'n-Nasir Davud, bu sene Büveyda köyünde vefat etti. Cenaze merasimine Drniask valisi de katılmıstı. [27]

Hicretin Altiyüzelliyedinci Senesi

Bu sene başında Müslümanların halifesi yoktu. Dimask'm ve Haleb'in sultanı, Melik Nasir Selahaddin Yusuf b. Aziz Muhammed b. Ebî Zahir Gazî b. Nasir Selahaddin'di. Onunla Misirliler arasında anlaşmazlık vardı.

Misirlilar, Nureddin Ali b. Muin Aybek et-Türkmanî'yi baslarına hükümdar olarak geçirdiler ve ona Mansur lakabini verdiler.

Zorba hükümdar Hülaguhan, Dimask sahibi Melikü'n-Nasir¹ a haber göndererek onu yanma çağırdı. O da küçük yastaki oğlu Aziz'i birçok hediye ve armaganlarla ona gönderdi. Ancak Hülaguhan onun küçük oğluna iltifat etmedi, aksine Melikü'n-Nasir'a kızdı, yanına gelmeyisin-den ötürü öfkelenildi. Oglunu yanında alikoyup, «Bizzat ben onun ülkesine gideceğim!» dedi. Melikü'n-Nasir bundan tedirgin oldu. Ailesini ve çocuk çocuğunu koruma altına almak amacıyla Kerek'e gönderdi. Di-masklilar da bundan ötürü siddetli bir korkuya kapıldılar. Özellikle Tatarların Firat'ı geçtiğini duyunca daha da korktular. Dimasklıların çoğu kisin Misir'a gittiler. Çokları öldü. Malları yağmalandı. Inna lillahi ve inna ileyhi raciun (dogrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz.)

Hülaguhan gelip askerleri ve ordusuyla Sam'a yöneldi. Meyyafari-kin (Silvan) ona karsi bir buçuk sene direndi. O da oğlu Esmot'u oraya gönderdi. Esmot, Silvan'ı güç kullanarak fethetti. Silvan hükümdari Kâmil b. Sihab Gazi b. Adü'i kaleden indirip Halep'te kusatma altına alınmış olan babasının yanma gönderdi ve orada babasının gözü önünde Öldürttü. Haleb'e de Esrefin komutanlarından birini naib tayin etti. KâmiVin kesik basını ülkede dolastırdı. Kesik basi Dimask'a da götürdüler. Daha sonra bu kesik bas, Babü'l-Feradisî'l-Berranî'ye dikildi. Sonra Babül-Feradisî'l-Cevvanî dahilindeki Mescidü'r-Re's'e defnedildi. Ebu Sâme bu konuda bir kaside nazmetti. Bu kasidede Kâmil'in faziletini, cihad eden bir kimse olduğunu, mazlumen öldürölüsü nedeniyle Hz. Hüseyin'e benzediğini anlattı ve Kâmil'in kesik basi, Hz. Hüseyin'in kesik basının yanına defnedildi.

Bu sene Hâce Nasirüddin et-Tusî Meraga sehrinde rasathane kurdu ve orada çalıştı. Bagdat'ta bulunan birçok vakif kitabını oraya nakletti. Dârülhikme'yi kurdu, felsefecileri oraya tayin etti. Her felsefeciye günlük üç dirhem maas bağladı. Orada ayrıca bir de tip evi kurdu. Buraya atadığı tabiplere günlük iki dirhem maas bağladı. Medrese kurdu. Orada her fakihe günlük bir dirhem maas bağladı. Orada kurduğu dârülhadise de tayin ettiği her muhaddis için günlük yarım dirhem maas bağladı.

Bu sene Kadi Vezir Kemaleddin Ömer b. Ebî Cerad (İbn Adim adıyla meshur olmustur), Dimask valisi Nasir b. Aziz'in elçisi olarak Misir'a gönderildi. Tatarlarla savaşmak için Misirlilardan yardım istiyordu. Tatarların, Dimask'a yaklastiklarını, Cezire ülkesini ve diğer yerleri istila ettiklerini, Hülaguhan'm oğlu Esnot'un Firat'ı asip Haleb'e gelmekte olduğunu bildirdi. O zaman Mansur b. Muiz et-Türkmanî'nin huzurunda bir meclis kuruldu. Bu mecliste Misir kadisi Bedreddin es-Sincarî, Seyh İzzeddin b. Abdüsselam da hazır bulundu. Bunlar orduya yardım için halkın malından bir miktarını alma

konusunu görüstüler. Neticede Ibn Abdüsselam'ın görüşü esas alındı. Ibn Abdüsselam özetle sunlari söyledi:

«Beytü'l-mal'de para kalmadiginda kadinlarimizin ziynetlerini ve gümüslerini harcarsiniz, böylece savas aletleri disinda giyecek hususunda halkla ayni seviyeye gelirsiniz; öyle ki askerin binek ati disinda baska hiçbir seyi kalmazsa, o zaman Hakim'in, düşmanlari geri püskürtmek için halkın malından bir seyler alması caiz olur. Çünkü düşman ülkeye hücum ettiginde halkın tümünün canlari ve mallariyla ona karsi koymasi üzerlerine vacip olur.» [28]

Melik Muzaffer Kutuz'un Basa Geçmesi

Bu sene Emir Seyfeddin Kutuz, üstadi Nureddin'in el-Mansur lakabini tasiyan oğlu Ali'yi tutukladı. Bunu babasının köle komutanlarından çoğunun ve diğerlerinin avda olduklari bir zamana denk düşürmüştü. Annesi, oğullari ve kardesleriyle birlikte onu Eskerî'nin beldesine gönderdi. Sonra kendisi sultan oldu ve Melikül-Muzaffer adini aldı. Bu, Cenâb-i Allah'ın Müslümanlara bir rahmeti idi. Çünkü Cenâb-i Allah, Emir Seyfeddin Kutuz vasitasiyla Tatarlari bozguna ugratti. Nitekim bununla ilgili açıklama inşaallahü Teala ileride de gelecektir. Bu zât, fa-kihlere, kadılara ve Ibn Adim'e kendini söyle savunmustu: «Müslümanların düşmanlariyla savasacak güçlü, kuvvetli bir sultana ihtiyaçlari vardır. Ali ise küçük yasta bir çocuk olup, memleket idaresini hakkiyla bilmemektedir.»

Bu sene Dimask valisi Melikü'n-Nasir, Veta'ya gitti. Askerler, gönüllüler, Arabiler ve diğerlerinden olusan karisik bir grupla sefere çıktı, ancak bunların Mogollara karsi direnecek güce sahip olmadiklarini anlayınca hepsini terk etti. Ne kendisi, ne de onlar yollarina devam edebildiler, îna lillahi ve inna ileyhi raciun (dogrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz.) [29]

Hicretin Altiyüzelliyedinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Sadrîye Vakfinin Sahibi Sadreddin Es'ad B. Mencad

Sadreddin Es'ad b. Mencad b. Berekât b. Müemmel et-Tenuhî el-Magribî ed-Dimaskî el-Hanbelî. Adil insanlardan olup servet, mürüvvet, bolca sadaka veren hayirhah bir kimseydi. Hanbeliler için bir medrese vakfetti. Mezari Emevî Camii taraflarındaki Derbürreyhan'ın basinda, Kadi Misrî'nin türbesinin yanindadır. Sağliginda bir süre Emevî Camii'nin nazirliğini yapmis, caminin kible tarafındaki Bakircilar çarsisinin büyük bir kismini onarmis, kuyumculari simdiki yerlerine nak-letmisti. Kuyumcular daha önce eski kuyumcu çarsisinde icray-i sanat etmekteydiler. Ziyaretin sütunlari arasindaki dükkânları da yeniledi. Emevî Camü'ne bol kazanç sağladı.

Kendisinin de bir çok sadaka verdiği vakidir. Anlatildigina göre kendisi kimya sanatini da bilirmis. Gümüş yaptigina dair sahih rivayetler de vardır. Ama bence bu doğru değildir. Böyle birsey yaptığı sahih değildir. Dogrusunu Allah bilir. [30]

Seyh Yusuf El-Akminî

Sehid Nureddin'in hamaminin külhanında yatıp kalktığı için külhanci anlamına gelen Akminî adıyla meshur olmuştur. Yerde sürünen uzun giysiler giyer, elbisesine iserdi. Basi açıktı. Onun harika halleri ve mükâsefeleri olduğu söylenmiştir. Halktan ve diğerlerinden bir çokları onun salih ve veli bir kimse olduğuna inanırlardı. Çünkü onlar, veliligin ve salihliğin şartlarını bilmiyorlar. Yine onlar mükâsefenin iyi, kötü, mü'min, kâfir, rahip ve baskalarında, Deccal'da, İbn Seyyad'da ve diğerlerinde de görülebildiğinin farkında değildirler. Zira cinler gökteki haberleri çalarak insanların kulaklarına, özellikle de deli veya elbisesi necasetten arınmamış kimselerin kulaklarına ulaştırırlar. Su halde mükâsefe sahibi ve harika haller gösteren kimseleri kitap ve sünnet mi-hengine vurup denemek gerekir. Durumu Allah'ın kitabına, Rasûlünün sünnetine uygun olan kimse, ister mükâsefe sahibi olsun, ister olmasın, salih kimsedir. Durumu Allah'ın kitabına ve Rasûlünün sünnetine uygun olmayan kimse de, ister mükâsefe sahibi olsun, ister olmasın, Salih kimse değildir. Nitekim İmam-i Safî bu hususta şöyle demistir:

«Bir kimsenin su üzerinde yürüdüğünü, havada uçtuğunu görseniz dahi, onun durumunu kitaba ve sünnete vurmadıkça salan ona aldan-mayınız.»

Akminî, Ölünce Kasyun dağı eteklerindeki türbesine defnedildi. Burası Revahiye'nin doğusunda olup oldukça meshur, süslü, püslü bir türbedir. Halktan ona inanan bazı kimseler bu türbeyi yaldızla süslemişler, mezarının üstüne nakisli taslar koyup yazılar yazmışlardır ki bütün bunlar bid'atlerdendir. Akminî, bu sene saban ayının altısında vefat etti. Seyh İbrahim b. Said Ci'ane, -kendi dedigine göre- Akminî hayatta iken Dimask'a girmeye cesaret edemezmiş. Ancak onun vefat ettiği gün Dimask'a girebilmiştir. Avam tabakasından onunla beraber olan bazı kimseler de bagirip çağırarak «Sehre girmemize izin verildi» deyip Dimask'a girmişlerdi. Bunların tümü bagirana tâbi olan ve ilim nuruyla aydınlanmayan kimselerdi. Ci'ane'ye şöyle denilmisti:

- Bugüne kadar Dimask'a girmene engel olan şey neydi?

- Şehir kapılarından herhangi birine geldiminde bu canavarın orada çökmüş olduğunu görüyor ve bu nedenle şehre gir emiyordum!

Kendisi Sagor'da ikamet etmekteydi. Bu, yalan, hile ve göz boyamadır. Ci'ane de Akminî'nin Kasyun dağı eteklerindeki türbesine nakledilmiştir.

Kullarin durumunu en iyi bilen zât elbetteki yüce Allah'tir. [31]

Muhaddis Sems Ali B. Sebbî

Sadr el-Bekrî'nin yerine muhtesip vekilligi yaptı. Kiraat ilimlerini öğrendi. Çoklarına da bunu öğretti. Hadis dinledi ve rivayet etti. Kendi el yazisiyla çok hadis yazdı. Bu sene vefat etti. Yüce Allah rahmet etsin. [32]

Satîbîye'nîn Sarihi Ebu Abdillâh El-Fasî

Ebu Abdillâh künyesiyle meshur olmuştur. Adinin Kasim olduğu söylenir. Halep'te bu sene vefat etti. Alim bir kimse olup Arapça'da, kiraat ilimlerinde ve diğer ilimlerde üstün bir şahsiyetti. Satibiye adlı eseri güzelce serh etti. Faydalı bilgiler verdi. Seyh Sihabüddin Ebu Sâme bu serhi ve sahibini çok övmüştür. [33]

Bedir Müfaddal'in Kardesi Necm

Külase'deki Fadiliye medresesinin seyhi idi. Akabiye hatibi Selefi Bedreddin Yahya b. Seyh İzzeddin b. Abdüsselam'dan icazet almıştı. Babü's-Sagîr'de dedesinin mezarına defnedildi. Cenazesine büyük bir kalabalık istirak etmişti. Yüce Allah kendisine rahmet etsin. [34]

Sadeddîn Muhammed B. Seyh Muhiddîn B. Arabî

Ebu Same kendisinden bahsetmiş, faziletli, edip ve sair bir kimse olduğunu Övgüyle söylemiştir. Ebu Sâme, bu sene Nasir Davud'un vefat ettiğini de söylemiştir. [35]

Seyfeddin B. Sabüre

Dimask güvenlik kuvvetlerinin amiri idi. Ebu Sâme'nin anlattığına göre, vefat ederken bir yılan gelmiş, onun baldırlarını parçalamıştır. Baska bir rivayette anlatıldığına göre ise o yılan, Seyfeddin'in kefenine sarılmış, insanlar onu def etmekte aciz kalmışlardır. Yine Ebu Sâme'nin dedigine göre bazı kimseler onun hakkında şöyle demişlerdir: «Seyfeddin b. Sabüre; Nusayri, Rafizî, habis ve sürekli içki içen bir kimseydi!» Cenâb-i Allah'tan günahlarını affedip onu örtmesini diliyoruz. [36]

Necîb B. Suaysiaed-Dimaskî

Dimask'ta sahitlik yapanlardandı. Hadis dinlemişti. Banyas yolundaki evini dârülhadis olarak vakfetmiştir. Seyhimiz Hafiz el-Mizzî, Esrefi dârülhadisine geçmeden önce bu dârülhadiste ikamet ederdi. Ebu Sâme onun hakkında şöyle demistir:

«İbn Suaysia Necib Ebü'l-Feth Nasrullah b. Ebî Talip es-Seybanî, yalancılık ve dinî hislerinin zayıf olmasıyla tanınmış, kötü halleriyle şöhret bulmuştur. Eleştirilen sahitlerdendir. Kendisinden bilgi alınmaya layık bir

kimse degildir. Ahmed b. Yahya Sadr b. Sünniyyü'd-Devle, Dimask kadisi iken onu yaninda sahit olarak oturtmustu. Bunun üzerine sairin biri onun hakkında söyle bir siir söylemisti:

«Sakî bir kimse olan Suaysia sahitlik yapmak için mecliste oturdu. Kahrolasmiz! Artik bundan sonra o daha neler yapacak, göreceksiniz.

Deprem mi oldu, yoksa Deccal mi ortaya çıktı, yahut hidayet sahibi adamlar mi kalmadi?

Akidesi bozuk ve seriati bilmeyen cahil bir kimsenin, Adalet meclisinde oturmasına izin verildigine sasiyorum.»

Ebu Sâme dedi ki: «Hicretin 657. senesinde felsefe ve mantikla ugrasan bir zindik öldü. Bu zindik Müslümanların medreselerinde kalirdi. Duyduguma göre ilim tahsil eden bir çok gencin akidesini bozmustu. Onun çeşitli tasnif eserlerin sahibi Ibn Hatibü'r-Rey er-Rozî'nin Öğrencilerinden oldugu iddia edilmistir. Yılan oglu yilandir!» [37]

Hicretin Altiyüzellisekizinci Senesi

Bu senenin basi persembe günüydü. Sene basinda insanların

halifesi yoktu. Iraklıların, Horasanlıların ve diğer dogu beldelerinin sultani Tatar hükümdari, Hülaguhan'di. Misir sultani da, Melik Muzaffer Sey-feddin Kutuz'du. Bu kisi, Muiz Aybek et-Türknianî'nin kölesiydi. Di-mask'in ve Haleb'in sultani ise Melikü'n-Nasir b. Aziz b. Zahir'di. Kerek ve Sobek hükümdari ise Mugis b. Adil b. Kâmil Muhammed b. Adil Ebu Bekir b. Eyyub'du. Mugis, Dimask valisi Nasir'la birlikte Misirlılarla savasmaktaydi. Nasir ve Mugis'in beraberinde Rükneddin Baybars el-Bundukdarî de bulunmaktaydi. Bunlar Misirlılarla savasip Misir'i ellerinden almak niyetini tasiyorlardi. İnsanlar bu haldeyken Tatarların Sam'a yöneldiklerini ve Hülaguhan komutasindaki Mogol askerlerinin Firat'i asip kendi yaptıkları köprüleri geride biraktıklarını duydular. Tatarlar bu sene safer ayinin ikisinde Haleb'e ulasmislar, orayi yedi gün süreyle kusatma altında tuttuktan sonra halka aman vererek fethetmisler, sonra halka ihanet edip sayılarını Aziz ve Celil olan Allah'in bildigi miktarda Halepliği öldürmüşler, mallarını yağmalamislari, kadınları ve çocukları esir almislardi. Bagdatlıların basina gelen felaket ve musibet, Haleplilerin de basina gelmistir. Tatarlar şehrin her tarafını kontrolleri altına almislari, şehrin aziz olanlarını, zelil hale getirmislerdi. Inna lillah ive inna ileyhi raciun (dogrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz.)

Kale halki Tatarlara karsi bir ay süreyle direnmisti. Sonra aman vererek kaleyi teslim aldilar. Kalenin ve şehrin surlarını yıktilar. Halep şehri semersiz merkebe döndü. Halep naibi Melik Muazzam Turansah b. Selahaddin, akilli ve tedbirli bir kimseydi. Ancak askerler, Tatarlarla savas

hususunda ona muvafakat etmemislerdi. Allah'in emri, yerine gelecek bir takdirdir ve yerine geldi de. Hülaguhan Haleplilere su mesajı göndermişti:

«Biz sadece Dimask'ta Melik Nasırla savasmaga geldik. Sehrinize bir sahne (emniyet müdürü) atayacagiz. Eger muzaffer olursak ülkenin tümü hakimiyetimiz altına girer. Eger yenilirsek, dilerseniz sahnemizi kabul edersiniz, dilerseniz onu saliverirsiniz.»

Halepliler, «Bizim yanımızda senin için sadece kılıç vardır!» diye cevap verdiler. Hülaguhan onların zayıf durumda olmalarına ragmen böyle bir cevabi vermelerine sasti. Iste o zaman askerlerini harekete geçirdi ve sehri kusatma altına aldı. Noksanlıklardan münezzeh olan yüce Allah'in takdiri yerine geldi. Halep sehri düştü. Halep fethedilince Hama sahibi, sehrin anahtarlarını Hülagu'ya gönderdi. Hülagu da Hama'ya Acemlerden Hüsrevsah adında birini naib olarak atadı. Bu na-ib, Halid b. Velid'in soyundan geldiğini iddia ediyordu. Tipki Halep sehri gibi Hama'nın da surlarını yaktı. [38]

Tatarların Dimask'ı Zaptetmeleri Ve Kısa Sürede Burayı Kaybetmeleri

Hülagu, Halep'te konakladığı esnada devlet erkânından Kutboga Noyan komutasında bir askeri birliği Diniask'a sevk etti. Bunlar safer ayının sonunda Dimask'a vardılar. Orayı hiç bir güçle karsilasmaksızın kısa zamanda ele geçirdiler. Ayrıca sehrin ileri gelenleri, onları karsilayip hoş geldiniz, safalar getirdiniz diye mukabele ettiler. Hülagu da şehir halkına bir emânname yazdı. Bu eniânname, Meydan-ı Ahdar'da okundu ve halka duyuruldu. İnsanlar da ihanete ugramaktan korkma-yıp emin oldular. Haleplilerin basına gelen felaketten böylece kurtuldular. Bu arada kale halkı teslim olmamış, aksine savunmaya girmişti. Kalenin tepelerinde mancınıklar kuruluydu. Durum şiddetlenmişti. Tatarlar, bir arabaya bindirilen ve atlarla çekilen mancınıklarını getirdiler ve kalenin batı tarafına kurdular. Kendileri de atlara bindiler, silahlarını da hayvanlara yüklediler. Kale duvarlarını mancınıklarla yıktılar. Yıkılan duvarların taşlarını alıp kaleye doğru fırlattılar. Kalenin üst tarafları ve balkonları çöktü. Kale komutanı barışa razı olduğunu bildirdi. Tatarlar, kaleyi fethettiler. Oradaki bütün yapıları tahrip ettiler. Yüksek burçları yıktılar. Bu hadise, bu sene cemaziyelevvel ayının ortasında vuku bulmuştu. Kale komutanı Bedreddin b. Karaca ile nakip Cemaleddin b. Sayrefî el-Halebî'yi öldürüp, sehri ve kaleyi kendilerinden bir emir olan Abalsıyan'a teslim ettiler. Allah kendisine lanet etsin. O, Hristiyanlığa çok saygı gösteriyor, o dini yüceltmeğe çalışıyordu. Etrafında papazlar ve kesimler toplandılar. Onları asiri bir saygıyla karşıladı. Kiliselerini ziyaret etti. Böylece Hristiyanların hakimiyeti ve sat-vetleri arttı. Hristiyanlardan bir grup, Hülagu'yu ziyarete gittiler. Beraberlerinde ona birçok hediye ve armağanlar da götürdüler. Onun ya-

nından dönerlerken Hülâgu'dan eman da almislardı. Torna kapisından Dimask'a girerlerken beraberlerinde insanların basi üzerinde tasimakta olduklari haçlarım da getirmislerdi. Sehre girerken su slogani atiyorlardı: «Dogru din olan Mesih'in dini ortaya çıktı!» Böyle derken Islâmiyet'i ve Müslümanlari da yeriıyorlardı. Yanlarında içki dolu kaplar vardı. Geçtikleri her kapiya, insanların suratına ve elbiselerine içki saçıyorlardı. Caddelerden ve sokaklardan geçmekte olduklari esnada halkın, haçlarına saygi göstermelerini ve ayaga kalkmalarını emrediyorlardı. Darbü'l-Hacer'e girdiler. Seyh Ebü'l-Beyan'ın hankâhımn önünde durdular. Hankâha içki saçtılar. Darbü'l-Hacer'deki mescidin kapisına da aynı şekilde içki serptiler. Çarsiyi dolastılar. Nihayet Dar-bürreyhan'a, veya oraya yakın bir yere geldiler. Iste orada Müslümanlar toplanarak onlara karsi koydular. Onlari Meryem Kilisesi'nin bulunduğu sokaga ittiler. Hatipleri» çarsinin orta yerindeki bir dükkânın tezgahına çıkarak Hristiyan dinini övdü, Islâmiyet'i ve Müslümanlari yerdi, inna lillahi ve inna ileyhi raciun (dogrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz).

Bundan sonra Meryem Kilisesi'ne girdiler. Orasi mamur haldeydi Ancak bu hal oranin yıkilmasına neden oldu. Allah'a hamd olsun.

Seyh Kutbeddin, el-Mir'at adli eser üzerine yazdigi zeylinde der ki: «Hristiyanlar, o zaman Meryem Kilisesi'nde çan çaldılar.» Dogrusunu Allah bilir.

Yine Seyh Kutbeddin'in anlattigina göre Hristiyanlar içkileriyle beraber camiye girmislerdi. Amaçlari -sayet Tatarlar orada uzun süre kalırlarsa-sehirdeki bir çok mescitleri ve diger yerleri yıkmakti. Sehirde bu aci durumlar meydana gelince Müslümanların kadilari, sahitle ve fakihler bir araya gelip toplandılar ve kaleye giderek durumu, sehri teslim alan Abalsiyan'a şikâyet ettiler. Ancak oradan horlanarak kovuldular. Abalsiyan, Hristiyan reislerinin sözlerini tercih etmiş, Müslümanlari hiçe saymistı. Inna lillahi ve inna ileyhi raciun (dogrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz.) Bu sene basında bu hadiseler meydana gelirken o esnada Sâm sultani Nasir b. Aziz, Vefa mintikasında sefer halinde bulunuyordu. Etrafında çok sayıda asker, emir ve hükümdar çocuğu vardı. Bunlar -sayet üzerlerine gelecek olurlarsa- Tatarlarla savaşmayı düşünüyorlardı. Beraberindeki emirler arasında Baybars el-Bundukdarî ve bir grup denizci askerler de vardı. Ancak askerlerin sözleri birbirini tutmadı, görüşleri muhtelif oldu, anlasamadılar. Bu da yüce Allah'ın hikmetinin gereği idi. Emirlerden bir grup, Nasir'i hal' edip zindana atmaya ve öz kardesi Melik Zahir Ali'ye bey^at etmeğe niyetlendiler. Nasir bu durumu öğrenince kaleye kaçtı. Askerleri dagilip herbiri bir tarafa gitti. Emir Rükneddin Baybars da adamlariyla birlikte Gazze taraflarına gitti. Melik Muzaffer Kutuz onu yanma

çagirdi, Kalyop sehrini ikta' olarak verdi. Onu vezaret konagina yerlestirdi. Böylece Rükneddin Baybars onun yaninda yüksek sân ve seref sahibi bir kimse oldu. Ancak ölümü de onun eliyle oldu. [39]

Ayn-I Calut Savasi

Bütün bunlar bu sene ramazan ayinin son on gününde cereyan etmistti. Aradan üç gün geçmeden Müslümanların Ayn-i Calut savasinda Tatarlara karsi muzaffer olduklari müjdesi geldi. Söyle ki: Misir sahibi Melik Muzaffer Kutuz, Tatarların Sam'da -anlattigimiz seyleri- yaptiklarini, ülkenin tümünü yagmaladiklarini, Gazze'ye ulastiklarim, Misir'a girmeye azmettiklerini ve Dimask sahibi Melik Nasir'in Misir'a göçe niyetlendigini - Keske oraya gitmis olsaydi- beraberinde de Hama sahibi Melik Mansur ile amirlerden ve melik çocuklarından bir grubun bulundugunu ve Katiyye'ye ulastigini haber aldı. Melik Muzaffer Kutuz, Hama sahibine ikramda bulundu. Sehrini ona verecegim vaad etti ve ona iyilik yaptı. Melik Nasir, Misir'a girmedti. Aksine Israil çölüne dogru çekildi. Beraberindekilerin çogu Misir'a girdiler. Onun Misir'a girmesi, çöle çekilmesinden daha iyi olacakti. Ancak aradaki düşmanlık nedeniyle onlardan korktu. Kerek taraflarina yöneldi. Orada istihkâm tedbirleri aldı. Keske orada kalmaya devam etseydi. Ama tedirginligi vardı. Çöle dogru harekete geçti. Ama gitmedi. Keske gitmis olsaydi. Bedevî emirlerinin birinden eman diledi. Tatarlar oraya hücum ettiler. Oradaki mallari yagmaladilar, evleri yıktılar, büyük, küçük herkesi öldürdüler. Kadınları ve çocukları esir aldılar. Bundan sonra Araplar, Tatarlardan oç aldılar. Bu sene saban ayinin ortasinda meralarmdaki atlara hücum ettiler. Onlari tümüyle ele geçirip önlerine katarak götürdüler. Tatarlar peslerine düstüler. Ama onlara ulasamadılar. Onlardan geri ne bir at, ne bir merkep alabildiler. Tatarlar, Nasir'in pesine düstüler. Onu kovalamaga devam ettiler. Nihayet onu Zizi sarnicinin yaninda yakaladılar. Onu, küçük yastaki oğlu Aziz'i ve kardesini Hülaguhan'a gönderdiler. O zaman Hülaguhan Halep'te konaklamis bulunuyordu. Hülaguhan bunlari yaninda esir tuttu. Nihayet müteakip sene üçünü de öldürdü. Bu hususu ileride de anlatacagiz.

Kisaca diyecegimiz sudur ki: Muzaffer Kutuz, Tatarların Sam'da yaptiklarini, onların Sam'da hakimiyet kurduktan sonra Misir diyarina girmeye azmettiklerini duyunca, onlar kendisine baskin yapmadan önce kendisi onlara karsi harekete geçti. Askerleriyle birlikte yola koyuldu. Askerleri hep birlikte ona itaat etmekteydiler. Nihayet Sam'a vardı. Kutboga Noyan komutasindaki Mogol askerleri ona karsi alarma geçtiler. O zaman Kutboga Noyan, Bika'da bulunuyordu. Humus sahibi Esref ve Mucir Ibn ez-Zekî ile istisare yaptı. Bunlar ona, Muzaffer Kutuz'a karsi koyamayacagini, Hülaguhan'dan gelecek takviye kuvvetleri beklemesini önerdiler. O da acele

edip hemen Muzaffer Kutuz'un karsisine çıkmaya karar verdi. Hep birlikte Muzaffer'e karsi harekete geçtiler. Muzaffer de onların üzerlerine yürüdü. Bu sene ramazan ayının yirmi-besinde cuma günü Ayn-i Calut'ta karsi karsiya geldiler. Siddetli bir savasa tutustular. Muzaffer Kutuz onlara karsi muzaffer oldu. Allah'a hamd olsun. Bu zafer, Müslümanlara ve Islâm'a kutlu olsun. Müslümanlar onlari korkunç bir hezimeye ugrattilar. Mogol komutani Kutboga Noyan ve ailesinden bir topluluğu öldürdüler. Anlatildigina göre Kutboga Noyan'i öldüren kisi, Emir Cemaleddin Akkus es-Semsî'dir. Islâm askerleri onlari kovaladilar. Her tarafta onlari öldürmege basladilar. Hama sahibi Melik Mansur ve Emir Farisüddin Aktay el-Müsta-rab (askerlerin atabegi idi) Melik Muzaffer Kutuz'un yaninda yer alarak Tatarlarla savasmislardi. Kutboga Noyan'in etrafındaki adamlardan

bir grubu, Melik Said b. Aziz b. Âdil esir almisti. Melik Muzaffer Kutuz ona, bu esirlerin boyunlarini vurmasini emretmisti. Humus sahibi Esref, bu savasta Tatarların yaninda yer almisti. Sonra Muzaffer Ku-tuz'dan eman diledi. Hülaguhan onu bütün Sam mintikasina naib olarak atamisti. Melik Muzaffer Kutuz ona eman verdi ve Humus sehrini tekrar kendisine iade etti. Ayni sekilde Hama sehrini de Melik Man-sur'a geri verdi. Ek olarak Maarra'yi ve diger beldeleri de ona verdi. Sil-miye sehrini ise Serefüddin Isa b. Mühenna b. Manî'ye verdi. O, Arapların emiri idi. Emir Baybars el-Bendakdarî ve bir grup bahadır, Tatarlari kovalamaya devam ettiler. Onlari bulduklari her mekânda öldürdüler. Nihayet Tatarlar kaçarak Halep'e geldiler. Tatarların Dimask'ta bulunan askerleri, ramazan ayının yirmiyedisinde pazar günü sehri terk edip kaçtilar. Dimaskli Müslümanlar onlari kovaladilar. Bir kismini öldürdüler. Ellerinde bulunan Müslüman esirleri kurtardilar. Bu müjde Muzaffer Kutuz'a geldi. Önceki musibetleri telafi ettigi için Allah'a hamd olsun. Müjde davullari kalenin her tarafinda çalınmaga basladi. Mü'minler Allah'in müyesser kildigi bu zaferden ötürü çok sevindiler. Cenâb-i Allah Islâmiyet'i ve Müslümanlari çok güçlendirdi. Hristiyan, Yahudi ve münafiklari perisan etti. Allah'in dini onların hosuna gitmese de açiga çikip yükseldi. O esnada Müslümanlar daha önce büyük haçin çıkarildigi Hristiyan kilisesine hücum ettiler. Oradaki esyalari yagmaladilar. Kiliseyi atese verdiler. Çevresini de yaktilar. Çevrede Hristi-yanlara ait bir çok ev yandi. Allah evlerini ve mezarlarini atesle doldurdu. Yakubi kilisesinin de bir kısmi yandi. Bir grup Islâm askeri Yahudilerin mallarini yagmalamaya yöneldiler. Anlatildigina göre Yahudiler Hristiyanlar kadar taskinlik yapmamislardi. Halk, Dimask Camii'nin ortasinda, Müslümanların mallarini yagmalamalari için Tatarlara yol gösteren, onlara dalkavukluk yapan Rafizî bir seyhi öldürdü. Bu seyh'in adi Fahr Muhammed b. Yusuf b. Muhammed el-Gencî idi. İç bozuk olup Tatarlarla is birligi içindeydi. Allah kahretsin. Müslümanlar bu arada münafiklardan da bir topluluğu

öldürdüler. «Alemlerin Rabbi Allah'a hamd olsun, zulmeden milletin kökü böylece kesildi.» (el-En'âm, 45).

Hülaguhan; Sâm, Cezire, Musul, Mardin, Hisnü'l-Ekrah ve diğer mintikaların kadilığına Kemaleddin Ömer b. Bidar et-Tiflisî'yi atadığına dair bir ferman yazıp gönderdi. Kemaleddin Ömer, onbir seneden beri Dimask'ta Kadi Sadreddin Ahmed b. Yahya b. Hibetullah b. Sünniy-yü'd-Devle'ye vekillik yapmaktaydı. Ferman, bu senenin rebiyülevvel ayının yirmialtısında Dimask'a ulastığında Meydan-i Ahdar'da okundu. Böylece Kemaleddin Ömer Dimask'a bağımsız, asil kadi oldu. Faziletli bir kimseydi. Azledilen Kadi Sadreddin b. Sünniyyü'd-Devle ile Kadi Muhyiddin b. Zeki, Haleb'e Hülaguhan'ın hizmetinde bulunmaga gittiler. Ibn Zeki, Ibn Sünniyyü'd-Devle'ye hile yaptı. Bunun için bol miktarda para sarfetti. Kendisi Dimask kadilığına atandı. Ibn Sünniyyü'd-Devle, Baalbek'te vefat etti. Ibn ez-Zekî kadi olarak Dimask'a geldi. Beraberinde fermanı ve mezhebinin hü'ati da vardı. Hü'atini giydi ve Ba-bü'l-Kebir'deki Nesr kubbesinin altında Abalsiyan'm hizmetinde bulunmak üzere oturdu. Aralarında, Abalsiyan'ın karısı Hatun da yüzünü açmış halde oturuyordu. Ferman orada bu vaziyette okundu. Hüla-gu'nun adı anıldığında altın ve gümüşler halkın başı üzerine savruldu. Inna lillahi ve inna ileyhi raciun (dogrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz.) Allah bu kadiyi, Abalsiyan'i, karısını ve Hülaguhan'i kahretsin.

Ebu Sâm'e'nin anlattığına göre Ibn ez-Zekî bu kısa süreli görevinde

birçok medreseyi eline geçirmiş, sene başından önce de azledilmisti. Bu süre zarfında Azraviye, Sultaniye, Felekiye, Rükniye, Kaymaziye ve Aziziye medreseleri Ibn ez-Zekî'nin eline geçmişti. Takaviye ve Aziziye medreseleri ise zaten elinde bulunmaktaydı. Oğlu İsa'yi Emmiye medresesinin müderrisliğine ve seyhüsüyuhluga tayin ettirdi. Ümmü Salih medresesini arkadaşlarından İmad el-Misrî'ye verdirdi. Sâmîyetü'l-Barraniye medresesini de yine bir arkadaşına verdirdi. Ana bir kardeşi Sihabeddin İsmail b. Esad b. Hubeyşî'yi kadilığa atadı ve Revaniye ile Samiyetü'l-Berraniye medresesinin idaresini de ona verdirdi. Ebu Sâm'e dedi ki: «Oysa Samiyetü'l-Berraniye vakfiyesinde bu medresenin başka bir medrese ile birleştirilemeyeceğine dair bir hüküm vardı.»

Dimask ve diğer beldeler, Tatarlardan alınıp Müslümanların eline geçince Ibn ez-Zekî, kadilikta kalmak için çok çaba sarfetti. Bu görevden atılmaması ve medrese yönetiminin elinde kalması için çok para harcadı. Ancak bu görevler uzun süre elinde kalmadı. Aksine azledildi. Yerine Kadi Necmeddin Ebu Bekir b. Sadreddin b. Sünniyyü'd-Devle atandı. Atanma fermanı zilkade ayının yirmibirinde cuma günü namazdan sonra Dimask Camii'nin Osman mesnedinin yanındaki Kemalî penceresinin önünde okundu.

Melik Muzaffer Kutuz, Ayn-i Calut'ta Tatarlari kirip geçirdikten sonra peslerine düştü. Onlari kovalamaga devam etti. Büyük bir debdebeyle Dimask'a geldi. Halk onun gelisine çok sevindi. Ona çokça dualar edildi. Melik Muzaffer, Humus valisi Melik Esrefi, Hama valisi Man-sur'u görevlerinde birakti. Halep sehrini Hülagu'nun elinden aldı. Hak yerini buldu. Kurallar yerlerine oturdu. Melik Muzaffer daha önce Emir Rükneddin Baybars el-Bendakdarî'yi, Tatarlari kovmasi ve teslim almasi için Haleb'e göndermis, Baybars'i da Halep valiligine atayacagina dair söz vermistti. Baybars Tatarlari Halep'ten kovup çıkararak sehri teslim aldiginda Melik Muzaffer oraya Baybars'i degil de Musul sahibinin oğlu Alaaddin'i atadi. Bu sebeple Muzaffer Kutuz'la Baybars arasinda düşmanlik meydana geldi ve bu, kısa sürede Melik Muzaffer Kutuz'un öldürölmesiyle sonuçlandı. Hüküm bundan öncesinde de bundan sonrasinda da elbetteki yüce Allah'in elindeydi.

Muzaffer Kutuz Sam'daki islerini tamamladıktan sonra Misir'a dönmege niyetlendi. Dimask'ta Emir Alemüddin Sencer el-Halebî el-Kebîr ile Emir Mücireddin b. Hüseyin b. Aksa Timur'u naib olarak birakti. Kadi Ibn ez-Zekî'yi Dimask kadiligindan azletti, yerine Ibn Sün-niyyü'd-Devle'yi atadi. Sonra askerleriyle beraber Misir diyarina döndü. Halkin önde gelenleri, ayan ve esraf onun siddetli heybetinden ötürü yüzüne rahatça bakamiyorlardi. [40]

Melik Zahir Baybars El-Bendakdarî'nin Sultanligi

Kükremis bir arslan gibiydi. Öldürölmesinin sebebi de suydu: Melik Muzaffer Kutuz Misir'a dönmege niyetlenip yola koyulduğunda Ga-zaliye ile Salihye arasindaki bir yere geldi. Orada komutanlar üzerine hücum ettiler ve oracikta onu öldürdüler. Melik Muzaffer Kutuz salih bir insandı. Cemaatle birlikte çok namaz kildirdi. Sarhos edici seyleri olmaz ve zorba hükümdarların yaptiklarını yapmazdı. Üstadinin oğlu Mansur Ali b. Muiz et-Türkmanî'yi geçen sene zilkade ayinin sonlarında azlettiginden bu yana yaklasik bir sene geçti. Allah kendisine rahmet etsin. Islâmiyet ve Müslümanlar için yaptiklarından ötürü kendisine hayir mükâfat versin.

Emir Rükneddin Baybars el-Bendakdarî, onu öldürmek için bir grup ümera ile ittifak yapmistti. Muzaffer Kutuz bu mintikaya ulastiginda okunun yayini gerdi ve bir tavsanın pesine düştü. Kendileriyle ittifak kurdugu komutanlar ve emirler de onunla birlikte tavsanın pesine düstüler. Rükneddin Baybars bir konuda güya Muzaffer Kutuz'a ricada bulundu. Ricasini kabul edince Baybars elini öpeckemis gibi yapip onu tuttu. Diger emirler de gelip ona kiliçla vurdular, atindan yere düşürüp ok yagmuruna tuttular. Nihayet onu öldürdüler. Allah ona rahmet etsin. Sonra ellerindeki yalin kiliçlariyle çadırların yanina döndüler. Orada bulunan insanlara durumu haber verdiler.

Oradakilerden biri, «Muzaffer Kutuz'u kim öldürdü?» diye sorunca Rükneddin Baybars cevabini verdiler. Rükneddin Baybars'a, «Onu sen mi öldürdün?» dediklerinde, «evet» diye cevap verdi. O zaman, «Öyleyse bundan sonra hükümdar sensin» dediler. Baska bir rivayette anlatildigina göre ise Melik Muzaffer Kutuz öldürüldüğünde, emirler kendi aralarinda kimi tahta geçirecekleri hususunda saskina dönmüşler, hayretler içine düsmüşlerdi. Her biri bu isin sonucundan korkmaga baslamisti. Baskalarinin basina gelen bu belanın kendi baslarına da geleceğinden korkmuşlardi. Neticede Baybars el-Bandakdarî'ye beyat etmek hususunda söz birliği ettiler. Baybars her ne kadar büyüklerinden degildiyse de onu denemek istediler ve ona Melik Zahir lakabim taktılar. Böylece Baybars, memleket idaresini eline aldı ve tahta oturdu. Bu nedenle sevinç davullari çalindi, bo-razanlar öttürüldü. Isliklar esliginde liderlik borusu öttü. O gün görölmege deger muazzam bir gündü. Tahta oturan Baybars el-Bendakdarî Allah'a tevekkül edip yardım diledi. Sonra Askerler de hizmetinde olduğu halde Misir'a girdi. Cebel kalesine girip kürsüsünde oturdu. Hükmetti. Adaletle hüküm verdi. Bazi iliskileri kesti. Bazilarini yeniledi. Yeni iliskiler kurdu. Adam atadi, adam azletti, sehametli ve secaatti bir kimseydi. Bu sikintili demde ve siddetle fakrû zaruret içinde bulunduklari bir sirada Cenâb-i Allah onu insanların basina hükümdar olarak geçirmisti. İlk olarak kendine Melikül-Kahir Lakabini takti. Vezir ona, «Bu lakabi takinan kimse iflah olmaz. Çünkü Kahir b. Mutemid bu lakabi takinmisti. Ancak hükümdarligi uzun sürmedi. Nihayet hal'edüip gözlerine mil çekildi. Musul sahibi de kahir lakabini takinmisti. O da zehirlenip öldürülmüstü» deyince o zaman bu lakabi birakip Melikü'z-Za-hir lakabini takindi. Sonra da kendi nefsinde reislik duygusunu besleyen büyük emirleri ve komutanlari yakalamaya basladi. Böylece otoritesini saglamlastirdi.

Hülaguhan Ayn-i Calut savasinda Müslümanların kendi askerlerinin basina getirdigi felaketleri duyunca Sam'i Müslümanlardan geri almak için çok sayida askeri harekete geçirdi. Ancak bunlar emellerine ulasamadılar. Kayip ve ziyan içinde geri döndüler. Çünkü kirici aslan, kesici kiliç olan Melikü'z-Zahir Dimask'a gelmis, karsilarina çıkarak sinirlari ve kaleleri silahlarla korumalari için her tarafa asker salmisti. Tatarlar ona yaklasamadılar. Islâm devletinin güçlendigini, askerlerin iyi savastiklarini, Cenâb-i Allah'in Sam'a ve Samlilara yardım ettigini, rahmetini de üzerlerine indirdigini gördüler. Iste o zaman geri döndüler. Salih amellerin ve hayirli islerin kendi nimetleriyle tamamlandigi yüce Allah'a hamd olsun.

Melik Muzaffer Kutuz (Allah rahmet etsin) Dimask'ta Emir Alemüddin Sencer el-Halebî adindaki bir Türk komutani naib olarak birakmisti. Emir Alemüddin Sencer, Melik Muzaffer'in öldürüldüğünü duyunca kaleye girdi, kendisi için dua etti ve Melikü'l-Mücahid lakabini takindi. Melik Zahir'e

be^at edildiği bu sene zilhicce ayının altısında cuma günü onun adına hutbe okundu. Hatip hutbede önce Melikü'l-Mücahid'in yani Emir Alemüddin'in adını, sonra da Melikü'z-Zahir'in adını okudu ve onlara duâ etti. Paralar ikisinin adıyla bastırıldı. Sonra Melikü'l-Mücahid'in adı kaldırıldı. Nitekim bu husus ileride de anlatılacaktır.

Bu sene acaip hadiseler meydana geldi. Söyle M: Sene başında Sam vilayeti, Sultan Nasir b. Aziz'in elinde bulunuyordu. Safer ayının ortasında ise Sam, Tatar hani Hülagu'nun eline geçti. Ramazan ayı sonunda ise Melik Muzaffer Kutuz'un eline, zilkade ayının sonunda da Zahir Baybars'ın eline geçti. Diniasik vilayetinin idaresinde Melikü'l-Mücahid Sencer, ona ortak olmuştur. Aynı şekilde Dimask şehrinin kadılığı da sene başında İbn Sünniyyü'd-Devle Sadreddin'in elinde bulunuyordu. Sonra Hülagu tarafından atanan Kemaleddin Ömer et-Tiflisî'nin eline geçti. Daha sonra İbn ez-Zekî'nin, onun ardı sıra da Necmeddin b. Sünniyyü'd-Devle'nin eline geçti. Dimask Camii'nin hatibi de uzun senelerden beri İmadüddin b. Haristanî idi. Bu zat bu sene seval ayında bu görevden azledildi. Yerine İmad el-İsirdî atandı. Kötülüklerden korunmuş bir zat olup güzel kiraat sahibi idi. Bu sene zilkade ayının başında İmad el-Haristanî tekrar hatipliğe iade edildi. Hüküm, noksanlıklardan münezze ve yüce olan Cenâb-ı Allah'ındır. [41]

Hicretin Altiyüzellisekizinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Kadilkudat Sadreddin Ebü'l-Abbâs B. Sünniyyü'd-Devle

Ahmed b. Yahya b. Hibetullah b. Hüseyin b. Yahya b. Muhammed b. Ali Yahya b. Sadaka b. Hayyat Kadilkudat Sadreddin Ebü'l-Abbâs b. Sünniyyü'd-Devle et-Taglibî ed-Dimaskî es-Saffî. Sünniyyü'd-Devle Hüseyin b. Yahya, hicretin 500. senesi içinde Dimask hükümdarlarından biri tarafından atanmış bir kadi idi. Züriyeti için kurduğu vakıfları vardı. Divan sahibi Sair İbn Hayyat Ebu Abdillâh Ahmed b. Muhammed b. Ali b. Yahya b. Sadaka et-Taglibî, Sünniyyü'd-Devle'nin amcasıdır. Hicretin 559. senesinde dogdu. Hasvî'den, İbn Taberzet'den, Kindî'den ve diğerlerinden hadis dinledi. Kendisi de birkaç medresede hadis rivayet edip ders ve fetva verdi. Mezhepleri iyi bilirdi. Güzel yoldaydı. Ancak Ebu Sâme onu eleştirir ve onu yererdi. Dogrusunu Allah bilir.

Kadilkudat Sadreddin Dimask kadılığına müstakil olarak hicretin 643. senesinde atandı ve görevini bu seneye kadar sürdürdü. Azledilip yerine Kemaleddin et-Tiflisî atandığında Kadi Muhyiddin b. Zeki ile birlikte Haleb'i istila eden Hülaguhan'm yanına gittiler. Hülaguhan, İbn ez-Zekî'yi kadılığa atadı. İbn Sünniyyü'd-Devle yani Kadilkudat Sadreddin'i Baalbek kadılığına atadı. Kadilkudat Sadreddin b. Sünniyyü'd-Devle, Baalbek'e hasta olarak gitti. Orada vefat etti. Seyh Abdullah el-Yoninî'nin yanına defnedildi.

Melikü'n-Nasir onu çok överdi. Melik Zahir Baybars otoritesini sağlamlastirinca Kadilkudat Sadreddin'in oğlu Necmeddin b. Sünniyyü'd-Devle'yi kadiliga atadi. Necmeddin, Müsem-mes Bettaletüddürus'un zamanında yetismisti. Onun Ardü's-Sehim denen yerde bir bahçesi vardı. Müsemmes'ten ayrılmak ve medreselere yerlesmek çok agirina gidiyordu. O günlerde insanlar, issiz güçsüz kalip kendisine tabi oldular. Nefisler her zaman rahatı ve tenbelligi terciin ediyorlar. Özellikle meyvelerin olgunlastigi zamanda bahçe sahipleri böyle yaparlar. Sehvetlerin, arzularin ve emellerin kabardigi o günlerde kadılar da tenbelligi ve rahatı tercih ediyorlardı. [42]

Mardin Valisi Melik Said

Asil adi Necmeddin b. Ilgazi b. Mansur Artuk b. Arslan b. Ilgazî b. Sünnî b. Timurtas b. Ilgazî b. Erisî'dir. Secaatli bir hükümdardı. Turan-sah b. Melik Selahaddin, Melik Zahir b. Abdülaziz b. Zahir b. Nasir'm tayin ettigi Haleb naibi idi. Haleb'i Mogollara karsi bir ay süreyle tahkim etti. Siddetli bir kusatmadan sonra sehri baris yoluyla onlardan teslim aldı. Bu sene vefat etti ve evinin dehlizine defnedildi. [43]

Melik Said Hasan B. Abdülaziz

Melik Said Hasan b. Abdülaziz b. Adil Ebu Bekir b. Eyyub. Babasından sonra Sabibe'nin ve Banyas'm emirligini yaptı. Sonra bu iki şehir elinden alındı ve Münire kalesine hapsedildi. Tatarlar geldiklerinde onlarla beraber oldu. Sonra Tatarlar şehirlerini ona geri verdiler. Ayn-i Calut savası vuku buldugunda Muzaffer Kutuz'un önüne esir olarak getirildi. Muzaffer Kutuz, boynunu vurdurdu. Çünkü Tatarların serpusunu giymis ve Müslümanlara karsi onlarla isbirliği yapmisti. [44]

Abdurrahman B. Abdürrahîm B. Hasan

Abdurrahman b. Abdürrahim b. Hasan b. Abdurrahman b. Tahir b. Muhammed b. Hüseyin b. Ali b. Ebi Talip Serefüddin b. Acemî el-Halebî es-Safîî. İlim ve riyaset ailesinden gelmektedir. Haleplidir. Zahiriye'de ders verdi ve orada bir medrese yaptirip vakfetti. Kendisi de oraya defnedildi. Sonra Tatarlar bu seneninsafer ayında Haleb'e girdiklerinde vefat etmisti. Kendisine iskence etmisler. Kis mevsiminde üzerine çok soguk sular dökmüslerdi. Bu yüzden adaleleri gerildi, kramp geçirdi ve nihayet öldü. Yüce Allah kendisine rahmet etsin. [45]

Melik Muzaffer Kutuz B. Abdullah

Türk olup lakabi Seyfeddin'di. Muiz et-Türkmanî'nin ve Salih Eyub b. Kâmil'in has kölelerindendi. Üstadi Muizz'i öldürdüğü zaman yerine oğlu Nureddin Mansur Ali'nin geçirilmesi için çabaladı. Tatarların durumunu isitince Nureddin'in yasinin küçüklüğü nedeniyle askerlerin ona itaat

etmeyeceklerinden korktu. Bu sebeple Nureddin Mansuru azledip ümeraya, kendisine bey'at etmeleri için çağrıda bulundu. Hicretin 657. senesinin zilkade ayında kendisine bey'at edildi. Nitekim bu husus önceki sayfalarda da anlatılmıştır. Bey'at aldıktan sonra Tatarların üzerine yürüdü. Cenâb-i Allah onun vasıtasıyla İslâm'ın muzafferiyeti-ni nasip eyledi. Secaatti, bahadır, çok hayır isleyen, islâm'ın ve Müslümanların yararına çalışan bir kimseydi. Halk kendisini çok sever ve onun için çok dua ederdi. Anlatıldığına göre Ayn-i Calut savaşı yapılırken atı öldürülmüştü. O anda yedek atları bulunduran sorumlulardan hiç birini yanında bulamayınca kendisi atından indi ve bir süre yerinde hareketsiz kaldı. Savaş devam ediyordu. Kendisi sultanın yeri olan ordunun merkezinde duruyordu. Emirlerden biri onu bu halde görünce atından indi ve ona, kendi atına binmesi için yemin verdirdi. Fakat o binmedi ve o emire, «Müslümanları senin yararından yoksun bırakmam» dedi. Nihayet yedek atların sorumlusu geldi. Ona bir at verdi. O da ata bindi. Emirlerden biri kendisini kinayip şöyle dedi:

- Ey han, niçin o emirin atına binmedin? Düşmanlardan biri seni o halde görseydi öldürürdü. Senin ölümün nedeniyle de İslâmiyet helak olurdu!

- Ben öldürülseydim Cennet'e giderdim. İslâm'a gelince, onun sahibi vardır. Falan, falan, falan ve falan hükümdarlar öldüler, öldürüldüler; ama İslâmiyeti onlardan koruyacak başka kimseler ortaya çıktılar. Böylece İslâmiyet zayıf olmadı!

Allah kendisine rahmet etsin, maiyetinde bir çok denizci komutan ve askerler olduğu halde Misir'dan hareket etmişti. Yanında Hama emiri Mansur ile hükümdar çocukları da vardı. Hama emirine haber gönderip ona, «Bu günlerde sofrayı kurmakla vaktini geçirme, askerlerle beraber ol. Askerlerin yiyeceği bir parça et bulunsun. Acele et, acele et» demisti. Önceki sayfalarda da anlattığımız gibi bu senenin ramazan ayının son on gününde düşmanla karşı karşıya gelip savaştı ve onları mağlup etmişti. Bu büyük bir müjdeydi. Çünkü Bedir savaşı da ramazan ayının bir cuma gününde vuku bulmuş ve o savasta Müslümanlar muzaffer olmuşlardı.

Melik Muzaffer Kutuz, thmask'a sevval ayında geldi ve orada adaletle hükmetti. İslâmi düzene soktu. Baybars'ı da Halep'ten çıkarıp kovmak için Tatarların pesine takti. Baybars'a Halep naibliğini vereceğini vadetti. Ancak maslahat gereği bu görevi ona vermedi. Bu yüzden aralarında düşmanlık meydana geldi. Misir'a dönüşünde Baybars ve bazı emirler ona komplo kurdular, onu Karabiye ile Salahiye arasındaki bir yerde öldürdüler. Cenazesi Kasr'a defnedildi. Mezarı, ziyaret edilen bir yerdi. Melik Zahir Baybars tahta oturunca mezarının izini kaybettirdi. Artık mezarının yeri bilinmemektedir. Melik Muzaffer Kutuz, bu sene zilkade ayının onaltısında

cumartesi günü öldürüldü. Allah kendisine rahmet etsin.

Seyh Kutbeddin el-Yoninî, el-Mir'at adlı eser üzerine yazılan Zeyl adlı kitapta, Seyh Alaeddin b. Ganim tarikiyle, Dimask sahibi Nasir'in zamanında sir katipligi yapmış olan Mevla Taceddin Ahmed b. Esîr'in şöyle dediğini rivayet etmiştir: Berze açıklarında Nasir'la birlikte bulundugumuz esnada ulak, Muzaffer Kutuz'un Misir'a hakim olduğu haberini getirdi, ben bu haberi sultana ilettim. Sultan Nasir da bana, «Falana ve falana git, bu haberi onlara da ilet» dedi. Sultanin yanından çıktığımda askerlerden biriyle karsilastim. Asker bana «Misir'dan bana gelen habere göre Muzaffer Kutuz, hükümdar olmus» dedi. Ben de kendisine, «Bu konuda bilgim yok, sen bunu nereden duydun?» diye sorunca asker su karsiligi verdi: «Evet, vallahi o, Misir mülküne hükümdar olacak ve Tatarlari bozguna ugratacaktır.» Kendisine, «Sen bunu nereden biliyorsun?» diye sordugum da su cevabi verdi:

«O küçücük bir çocuk iken kendisine hizmet ediyordum. Üzerinde çok miktarda bit ve pire vardı. Bitleri ve pireleri ayıklarken, onu horluyor ve yeriyordum. Bir gün bana, «Hey, bana bak, Misir diyarina hakim olduğumda sana ne vermemi istersin?» diye sordu. Ben de kendisine, «Sen deli misin?» dedim. Bana su karsiligi verdi: «Rasûlullah (s.a.v.)'i rüyamda gördüm. Bana, «Sen Misir diyarina hakim olacak ve Tatarlari kirip geçireceksin!» buyurdu. Rasûlullah'm sözü hak ve gerçektir. İçinde süphe yoktur.» O zaman kendisine- istegimi ilettim: «Senden, beni elli süvariye komutan yapmani istiyorum» dediğimde, o da «Olur, bu komutanlik müjdesini simdiden sana veriyorum» dedi.

İbntfl-Esir dedi ki: Asker bana bunlari söyleyince, ben de kendisine, «Iste Misirlilarin mektubu gelmiş, bu mektupta Muzaffer Kutuz'un saltanat tahtina oturduğu söyleniyor» dedim. Asker, «Vallahi, o, Tatarlari da kirip geçirecektir» dedi ve dediği gibi de oldu.

Nasir, Misir diyarina döndüğünde sehre girmek istedi. Sonra geri döndü. Ancak Sam askerlerinin çoğu Misir'a girdiler. Bu olayi anlatan komutan da Misir'a girenler arasındaydi. Melik Muzaffer Kutuz ona elli süvariye komutan olma yetkisi verdi. Böylece vaadini yerine getirdi. Bu komutanin adi, Emir Cemaleddin et-Türknianî idi.

İbnü'l-Esir dedi ki: Bu komutan Misir'da elli süvarinin basina geçtikten sonra benimle karsilasti ve Muzaffer Kutuz hakkında bana verdiği haberi tekrarladi, ben de ona aynı seyleri söyledim. Bunun ardisira Tatarlarin vak'asi meydana geldi. Muzaffer Kutuz onlari kirip geçirdi ve ülkeden kovdu.

Anlatildigina göre Muzaffer Kutuz, Tatarlari gördüğünde, emirlerine ve askerlerine su talimati verdi: «Günes zevale ermedikçe ve rüzgar

esmedikçe onlarla savasmayın. Hatipler ve insanlar, namazlarında bize dua etsinler.» Yüce Allah kendisine rahmet etsin.

Bu sene Hülagu'nun Sam naibliğine atadığı Kutboga Noyan öldü. Allah ona lanet etsin. Noyan kelimesi, 10.000 askerin komutanı anlamına gelir. Bu murdar komutan, üstadı Hülagu adına Acem ülkesinin bir ucundan başlayarak Sam'a kadar fütuhât yapmıştı. Hülagu'nun dedesi Cengizhan'ın sağlığında da yaşamıştı. Kutboga Müslümanlarla yaptığı savaşlarda daha önce hiç kimsenin uygulamadığı metodları uygulamıştı. Söyle ki: Kutboga bir İslâm beldesini fethettiğinde, o beldedeki Müslüman savaşçılar, fethedeceği bir sonraki Müslüman beldeye sevkeder-di. Bu Müslüman savaşçılar da o belde halkından kendilerini yanlarında barındırmalarını talep ederlerdi. Sayet barındırılırsa Kutboga'nın amacı gerçekleşirdi. Böylece ikinci İslâm beldesindeki halkın yiyecek ve içeceği azalirdi. Kendisi de gidip onları kusatma altına aldığı anda, kusatma kısa sürede sona ererdi. Sayet bu Müslüman savaşçılar barındırmayacak olurlarsa, o zaman kendi maiyetindeki Tatar savaşçılar o beldeye gönderirdi. Fetih gerçekleşirse mesele biterdi, aksi halde sevk etmiş olduğu İslâm savaşçılar orada yok oluncaya kadar kalırlar, böylece o belde halkının azığı da azalirdi. Fetih bu defa gerçekleşirse ne alâ, aksi halde kendi dinlenmiş askerleriyle üzerlerine hücum eder, onlarla savaşır, belde halkını yorgun ve bitkin düşürür ve fethi çabucak gerçekleştirirdi. Fethedeceği belde halkına önce su haberi iletirdi:

«Suyunuz azalmıştır. Korkarım ki güç kullanarak sehrinizi zaptederiz ve sizi bastan sona öldürürüz. Kadınlarınızı ve çocuklarınızı da esir alırız. Suyunuz bittikten ve yok olduktan sonra artık siz nasıl hayatta kalırsınız? Bari zor kullanarak sehrinizi ele geçirmemizden Önce fırsatı değerlendirin de barış yoluyla sehrin kapılarını bize açın.»

Şehir halkı da ona su cevabı verirdi: «Bizim suyumuz çoktur, suya ihtiyacımız yoktur.» Kutboga Noyan, «Hayır, sözünüze inanmıyorum. Yalnız suyu kontrol edecek adamlarımı yanınıza göndereceğim. Eğer suyunuz çoksa sizi bırakıp geri döneceğim» derdi. Onlar da «gönder» derlerdi. Bunun üzerine içi oyulmuş, zehirle dolu mızraklar taşıyan askerlerinden birkaç adamı güya suyu kontrol etmek amacıyla kaleye gönderirdi. Bunlar fethi zorlasan ve kendilerini yoran kaleye girdiklerinde suyu mızraklarıyla kontrol etme sadedinde, mızraklarını suyun dibine daldırırlar ve içindeki zehirleri suya akitirlerdi. Bu zehirler suya karışınca su zehirlenmiş olur ve böylece kale halkının -farkında olmaksızın-ölümlerine sebep oluyordu. Allah Kutboga Noyan'a, lanet etsin. Kutboga Noyan, yaslı bir adamdı. Hristiyanlığa meyyaldi. Ancak Cengizhan'ın yasalarının dışına çıkma imkânı bulamıyordu.

Seyh Kutbeddin el-Yoninî dedi ki: «Kutboga Noyan'ı Baalbek kalesini

kusattiginda görmüstüm. Simasi güzel bir ihtiyardi. Saliverilmis uzunca bir sakali vardi ve bunu saç örgüsü gibi örmüstü. Bazan sakalinin örgüsünü kulaginın arkasına atardi. Heybetli ve satveti siddetli

olan bîr kimseydi. Kaleyi gözetleyip durumu muhakeme etmek için camiye girip minayere çıkmisti. Sonra bati tarafındaki kapidan çıkıp harabe bir dükkana girmis, orada avreti açık bir halde insanların gözleri Önünde def-i hacette bulunmustu. Isini tamamladıktan sonra da adamlarından biri bir pamuk parçasıyla abdest mahallini silmistı. Muzaffer Kutuz'un, askerleriyle birlikte Misir'dan çıktığı haberini alınca ne yapacağını bilemedi. Saskina döndü. Sonra onu karsılamaya karar verdi ve adet üzere bu defa da muzaffer olacağını zannetti. O gün Muzaffer Kutuz'un ordusunun sol kanadına hamle yaptı. O kanadı kirdi. Sonra Cenâb-i Allah Müslümanlara kuvvet verdi. Onları savasta sebat ettirdi. Müslümanlar bu defa Tatarlara kuvvetli bir hamle yaptılar. Onları öyle bir hezimete uğrattılar ki, bu yaraları asla iyilesemeyecekti. Emirleri Kutboga Noyan bu savasta öldürüldü, oğlu esir alındı. Oğlu genç ve güzel biriydi. Esir alınıp Muzaffer Kutuz'un huzuruna götürüldü. Muzaffer Kutuz ona, «Baban kaçtı mı?» diye sorunca oğlu, «Babam kaçmaz!» diye cevap verdi. Bunun üzerine Kutboga'yi aradılar. Cesedini ölümler arasında buldular. Oğlu, babasının cesedini görünce hiçkır hiçkır ağladı, feryad-ü figan etmeye başladı. Muzaffer Kutuz da cesedin Kutbo-ga'ya ait olduğunu kesin olarak anlayınca Allah'a sükür secdesi yaptı. Sonra, «Gönlüm rahatladığı için biraz uyuyacağım» dedi ve sözünü söyle sürdürdü: «Kutboga, Tatarların mutlulukuydu. Onun öldürölmesiyle Tatarların mutluluğu gitti.»

Ve öyle de oldu. Artık bundan sonra Tatarlar asla iflah olmadılar. Kutboga, bu sene ramazan ayının yirmibesinde cuma günü öldürölümüştü. Onu öldüren kişi, Emir Akkus es-Semsî idi. Yüce Allah Akkus'a rahmet etsin. [46]

Seyh Muhammed Fakih El-Yoninî

Hanbelî mezhebine mensuptu. Baalbekliydi. Hadis hafiziydi. Seceresi şöyledir: Muhammed b. Ahmed b. Abdullah b. İsa b. Ebi'r-Rical Ah-med b. Ali b. Muhammed b. Muhammed b. Muhammed b. Hüseyin b. İshak b. Cafer-i Sadık. Seyh Kutbeddin el-Yoninî bu secereyi büyük kardesi Ebü'l-Hüseyin'in el yazisiyle yazdığını görmüstür. Yine kardesi, babalarının kendisine «Biz Cafer-i Sadık sülalesindeniz» dedğini haber vermiştir. Ancak Seyh Muhammed el-Fakih bu sözü oğluna zekat kabul etmekten kurtulmaları için vefat ederken söylemişti.

Seyh Muhammed el-Fakih'in künyesi, Ebu Abdillahi b. Ebi'l-Hüse-yin el-Yoninî'dir. Yukarıda da söyledigimiz gibi Hanbeli mezhebine mensuptur. Takiyyüddin lakabını taşırdı. Fakih ve hadis hafiziydi. İlimde yüksek ve abid

bir şahsiyetti. Hicretin 572. senesinde doğdu. Hasvî'den, Hanbel'den, Kindî'den, Hafız Abdülğanî'den hadis dinledi.

Hafız Abdülğanî onu çok överdi. Muvaffak'tan da fıkıh dersleri aldı. Seyh Abdullah el-Yoninî'nin yanında bulundu. İlim sahasında ondan yararlandı. Seyh Abdullah da onu över, onu öne geçirir, fetvalarda ona uyardı. Seyhinin seyhi Abdullah el-Betaihî ona hırka giydirdi. Hadis ilminde ilerledi. Buharî ve Müslim'in Sahihlerini bir araya getiren eseri ezberledi. Yine İmam Ahmed b. Hanbel'in Müsned'inden kendisine yetecek kadar hadis ezberledi. Arapça'yi Tac el-Kindî'den öğrendi. Güzel huylu, güzel suretli bir kimseydi. İnsanlar her hususta ondan istifade ederler ve dini kendisinden öğrenirlerdi. Hükümdarlar nezdinde de itibar sahibi olmuş, onlar katında çok yüksek bir mevkiye gelmişti. Bir defasında kalede MeKk Esrefin yanında, Zebidî'nin Buharî'yi okuduğu bir mecliste abdest almıştı. Abdestini tamamladıktan sonra seccadesini Sultan Melikü'l-Esref yere serdi. Melik Kâmil, Dimask'ta bulunan kadesi Melik Esrefin ziyaretine gelmişti. Melik Esref onu kalede konuk etti. Darü's-Seade'ye geçerek Melik Kâmil'e Seyh Muhammed Fakih el-Yoninî'nin güzelliğini anlatmaga başladı. Melik Kâmil «Onu görmek isterim» deyince Melik Esref, Baalbek'e bir pusula gönderdi. Seyh Muhammed'i yanına davet etti. O da gelip Darü's-Seade'ye konuk oldu. Kalede bulunan Melik Kâmil yanına geldi. Sohbet ettiler. İlmî tartismalar yaptılar. Sohbet esnasında ağır bir nesneyle adam öldürme meselesi ele alındı. Bir Yahudi tarafından bası iki tas arasında ezilerek öldürülen bir cariyeyle ilgili hadisten bahsedildi. Bu hadiste Rasûlullah (s.a.v.)'m o katil Yahudinin de Öldürülmesini emrettiği zikrediliyordu. Melik Kâmil o katil Yahudinin suçunu itiraf etmediğini ileri sürdü. Seyh Muhammed ise «Sahih-i Müslim'de o katil Yahudinin suçunu itiraf ettiği yazılıdır» dedi. Melik Kâmil, «Sahih-i Müslim'i ben özetleyip kısalttım. Onda böyle bir hadis görmedim» dedi ve kendisinin ihtisar etmiş olduğu bes ciltlik Sahih-i Müslim'i getirtti. Kâmil bir cildini, Esref bir baska cildini, İmâdüddin b. Musik baska bir cildini, Seyh Muhammed ise baska bir cildini ellerine aldılar. Seyh Muhammed'in açtığı ilk sayfada mezkur hadis bulundu ve onun dediği gibi çıktı. Melik Kâmil, onun hafızasının sağlamlığına ve hadisi hemen kesfedisine hayran kaldı. Onu yanına alarak Misir'a götürmek istedi. Melik Esref onu çabucak memleketi Baalbek'e gönderdi ve Melik Kâmil'e, «O Baalbek'e baska hiçbir şehiri tercih etmez» deyince, Melik Kâmil ona çok miktarda altın gönderdi. Seyh Muhammed'in oğlu Kutbeddin şöyle demistir: «Babam hükümdarların ihsanlarını kabul eder ve «Benim Beytül-malde bundan daha fazla hakkım vardır» derdi. Emirlerden ve vezirlerden ise hiçbir şeyi kabul etmezdi. Sadece hediye olarak sunulan bazı yiyecekleri alır, sonra bunları onlara gönderirdi. Onlar da bunları bir teberrük ve sıfâ vesilesi olarak kabul ederlerdi.»

Anlatildigina göre Seyh Muhammed el-Fakih el-Yoninî'nin çok mali ve serveti varmis. Melik Esref, Yonin karyesinin kendisine ikta' olarak verilmesi için bir ferman yazmis ve halife tarafından onaylanmasi için Muhyiddin b. Cevzî'ye bu fermani verip göndermistir. Oglunun anlattigina göre Seyh Muhammed, ben buna muhtaç degilim, demis ve fermani alip parçalamistir. Yine oğlu babasini anlatirken söyle demistir: «Babam sadaka kabul etmezdi. Kendisinin Ali b. Ebi Talip soyundan ' geldigini ve Cafer-i Sadik b. Muhammed el-Bakir b. Ali b. Hüseyin b. Ali b. Ebi Talip silsilesine mensup oldugunu söylerdi. Babam daha önce fakirdi. Hiçbir seyi yoktu.» Seyh Abdullah'in bir zevcesi, bu zevcesinden dogma güzel bir de kizi vardi. Seyh Abdullah zevcesine «Gel su kizi Seyh Muhammed'le evlendirelim» der, ancak zevcesi bunu kabul etmeyip, «O yoksuldur, kizimin zengin bir evde mutlu olmasini istiyorum» derdi. Seyh Abdullah da zevcesine, «Öyle görüyorum ki kiziniz ve kocasi olacak Seyh Muhammed, bereketli ve bol rizikh bir evdedirler, hükümdarlar ziyaretlerine geleceklerdir» diye karsilik vermis ve karisi da kizlarinin seyh Muhammedle evlenmesine riza göstermis, neticede kizlarini Seyh Muhammed el-Fakih el-Yoninî ile evlendirmislerdi. Seyh Abdullah'in dedigi gibi Seyh Muhammed zengin olmus, hükümdarlar onun ziyaretine gelmislerdi. Bu hatun, Seyh Muhammed el-Fakih el-Yoninî'nin bas-taci edilen ilk zevcesi idi. Allah ona rahmet etsin.

Hükümdarlarin tümü ona saygi gösterirler, onun bulundugu sehre gelip kendisini ziyaret ederlerdi. Melik Adil, ogullari ve digerleri ayni sekilde ona hürmet ederlerdi. Ibn Salah, Ibn Abdisselam, Ibn Hacid, Husarî, Semseddin b. Sünniyyü'd-Devle, Ibn Cevzî ve diger büyük fa-kihler de ona saygi gösterirler, sözünü kabul ederlerdi. Çünkü onun ilmi, ameli, diyaneti ve güvenirligi vardi. Onun birçok harika hallerinin, keramet ve mükâsefelerinin görüldüğü anlatilir. Allah kendisine rahmet etsin. Bazilarinin anlattiklarina göre o oniki seneden beri kutuptu. Dogrusunu Allah bilir. Seyh Fakih el-Yoninî söyle demistir:

«Bir defasinda Harran'a gitmeye niyet ettim. Orada feraiz ilmini iyi bilen bir adam bulundugunu duymustum. Sabahinda yola çıkacagim gecede Seyh Abdullah el-Yoninî'den bana bir mektup geldi. Kudüs-ü Serife gitmemi emrediyordu. Ben bundan hoslanmadim. Mushaf-i Serifî açıp baktigimda karsima su ayet-i kerime çıktı:

«Sizden bir ücret istemeyenlere uyun onlar dogru yoldadirlar.» (Yasin, 21).

Kudüs'e gittim. Harranlı feraiz alimini orada buldum. Kendisinden feraiz ilmini öğrendim. Öyle ki kendisinden daha yüksek derecede bir feraizci oldugum düşüncesine dahi kapildim!»

Seyh Ebu Sâme dedi ki: «Seyh Muhammed el-Fakih el-Yoninî iri yari bir

adamdi. Emirlerden ve digerlerinden hüsn-ü kabul gördü. Yünlü kısmım ters çevirip disa gelecek sekilde bir takke giyerdi. Nitekim seyhi Abdullah el-Yoninî de böyle yapardi. Mirac'a dair bir eser tasnif etti. Ben de ona karsi el-Vadihül-Celî fiV-Reddi ale'l-Hanbelî adini verdigim bir reddiye yazdim.»

Oglu Kutbeddin'in anlattigina göre Seyh Muhammed el-Fakih el-Yoninî, bu sene ramazan ayinin ondokuzunda, seksensekiz yasindayken vefat etmistir. Yüce Allah kendisine rahmet etsin. [47]

Muhammed B. Halil B. Abdülvehhab B. Bedir

Künyesi Ebu Abdillan el-Beytar el-Ekkâl'dir. Aslen Benî Hilal kabilesinin bulunduğu Cebel tarafındandır. Kasr-i Haccac'da doğdu. Sa-gor'da ikamet etti. Salih, dindar, yoksullarla muhtaçları ve mahpusları gözetken, onları baskalarına tercih eden, garip halleri bulunan bir kimseydi. Baskalarının verdiği seyleri, ücretini ödemeksizin alıp yemezdi. Yemesi için belde sakinleri ona çok kıymetli ve nefis yiyecekleri zorla verirlerdi, üzerine atarlardı. O da karşılığında tam ücret ödemeden o seyleri yemezdi. Böyle yapınca da insanların nazarında kıymetli biri haline geldi. Halk onu sevdi ona meyletti. Tatlı, kebab ve benzeri birçok yiyecekleri kendisine getirdiler. O da bunun karşılığında onlara tam ücret ödedi. Yüce Allah kendisine rahmet etsin. Keremiyle ondan razı olsun, amin. [48]

Hicretin Altiyüzellidokuzuncu Senesi

Bu sene aralık ayından birkaç gün geçtikten sonra pazartesi günü, yeni hicri yıla girildiğinde Müslümanların halifesi henüz yoktu. Mekke emiri, Ebu Numey b. Ebi Said b. Ali b. Katade el-Hasenî'ydi. Bu görevde ortagi da amcası Idris b. Ali idi. Medine emiri, İzzeddin Cemmaz b. Sihe el-Hüseynî, Misir ve Sam'in sahibi, Sultan Melikü'z-Zahir Baybars el-Bendakdarî idi. Dimask, Baalbek, Sabibe ve Banyas'taki ortagi da Meli-kül-Mücahid Emir Alemüddin Sencer'di. Halep'teki ortagi ise Emir Hü-sameddin Laçın el-Cogendarî el-Azizî idi. Kerek ve Sobek ise, Melik Mu-gis Fethüddin Ömer b. Adil b. Seyfeddin Ebu Bekir el-Kâmil Muhammed b. Adilü'l-Kebir Seyfeddin Ebu Bekir b. Eyyub'un elinde bulunuyordu. Hisn-i Cehyon ve Bazerya ise Emir Muzafferüddin Osman b. Nasi-rüddin Mengürs'ün elinde bulunuyordu. Hama sahibi Melik Mansur b. Takiyyüddin Mahmud, Humus sahibi Esref b. Mansur Ibrahim b. Ese-düddin Nasir, Musul sahibi Bedir Lü'lü'ün oğlu Melik Salih^ Ceziretü Ibn Ömer'in sahibi Bedir Lülülün oğlu Melikü'l-Mücahid, Mardin sahibi Melikü's-Said Necmeddin İlgazi b. Artuk, Anadolu'nun sahibi Rük-neddin Kiliç Arslan b. Keyhüsrev es-Selçukî idi. Kiliç Arslan'ın hükümdarlıktaki ortagi, kardesi Keykâvus'tu. Ülke, ikisinin arasında yarıya-riya paylaşılmıştı. Doğu illeri Hülaguhan'm adamları olan Tatarların elinde bulunuyordu. Yemen ülkesine ise bir çok hükümdar hükmediyordu.

Magrip'teki Cogendî beldelerinde ise her bir mintikada ayri bir hükümdar vardı.

Bu sene Tatarlar, Haleb'e hücum ettiler. Karsilarina Halep sahibi Hüsameddin el-Azizî, Hama sahibi Mansur, Humus sahibi Esref çıktı. Savaş, Halid b. Velid'in mezarinin yakınında Humus'un simal tarafında cereyan etti. Tatarların sayısı 6.000'di. Müslümanlarinki ise 1.400'dü. Aziz ve Celil olan Allah, Tatarları hezimete ugrattı. Müslümanlar, onların çoğunu öldürdüler. Tatarlar bu defa Haleb'e döndüler. Dört ay süreyle orayı kusatma altında tuttular. Ahalinin azıklarını kistılar. Bir grup garibi orada önlerinde elleri ve kolları bağlı vaziyette öldürdüler, inna lillahi ve inna ileyhi raciun (dogrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz.)

Tatarları bozguna ugratan İslâm askerleri Humus'ta kaldılar. Haleb'e dönmediler. Aksine Misir'a doğru ilerlediler. Melikü'z-Zahir onları debdebe ve alayisle karşıladı. Onlara ihsanda bulundu. Bu kusatma süresinde Halep sahipsiz kaldı. Ancak yüce Allah orayı Tatarlara karşı muhafaza etti.

Bu sene safer ayının yedisinde pazartesi günü Melik Zahir saltanat merasimine çıktı, dolastı. Emirler ve askerler önünde yürüdü. Bu onun ilk saltanat yürüyüşüne çıkışıydı. Bundan sonra bu merasimler birbirini izledi. Küre ile oynamaya başladı.

Bu sene safer ayının onyedisinde emirler, Dimask'ta hükümdarları Alemüddin Sencer'e karşı ayaklandılar. Onunla savastılar. Onu hezimete ugrattılar. O da kaleye sığındı. Bu defa onu kalede kusatma altına aldılar, O da Dimask kalesinden kaçıp Baalbek kalesine gitti. Dimask kalesini Emir Alemüddin Aytekin el-Bendekdarî teslim aldı. Bu, önceleri Cemaleddin Yagmur'un, sonra da Salih Eyyub b. Kâmil'in kölesi olmuştı. Melik Zahir'in onun nesebinden geldiği söylenir. Melik Zahir, Dimask'ı Alemüddin Sencer'den teslim alması için onu gönderdi. O da orayı teslim aldı. Melik Zahir'e niyabeten Dimask kalesinde ikamet etti. Sonra Baalbek kalesinde bulunan Alemüddin Sencer el-Halebî'yi kusatma altına aldı. Nihayet onu yakalayıp bir katıra bindirerek Misir'da bulunan Melik Zahir'e gönderdi. Geceleyin Melik Zahir'in yanına vardılar. Melik Zahir onu önce kinayip azarladi, sonra ona bir şeyler verdi ve ikramda bulundu.

Bu sene rebiyülevvel ayının sekizinde pazartesi günü Melik Zahir, İbn Hanna adıyla meshur Bahaeddin Ali b. Muhammed'i vezirliğe tayin etti.

Rebiyülahir ayında da kendisine karşı ayaklanma hazırlığında olduklarını duyduğu bir gurup emiri tutukladı. Yine bu ayda Sobek'e asker sevk etti. Buray Kerek sahibi Mugis'in naiblerinin elinden teslim aldı.

Bu sene Melik Zahir, Tatarlari kovmak için bir grup askeri Haleb'e gönderdi. Askerler Gazze'ye vardiklarında Haçlılar Tatarlara mektup yazarak onlari uyardılar. Onlar da tez davranip Halep'ten geri çekilmege basladılar. Ahaliden bir kisminin mallarini yagmaladılar, paralarına el koydular. Halktan 1.600.000 dirhem para aldılar. Böylece amaçlarına ulastılar. Melik Zahir'in askerleri oraya gelip bütün bu olumsuzluklari ortadan kaldirdılar. Sonra Emir Semseddin Akkus et-Türkî, Melik Zahir tarafından Haleb'e gönderildi. Sehri teslim alan Semseddin Akkus, adaletle hükmetti. Bazi iliskileri kopardi, yeni bazi iliskiler kurdu.

Bu sene cemaziyelevvel ayinin onunda sali günü Misir'da Taceddin Abdülvehhab b. Kadi'l-E'azz Ebi'l-Kasim Halef b. Residüddin b. Ebü's-Senâ Mahmud b. Bedir el-Alaî kadiliga atandi. Atanmadan önce Melik Zahir'e bazi agir sartlar ileri sürdü. Bu sartlari kabul edildikten sonra göreve basladi. Kadilik görevinde bulunan Bedreddin Ebü'l-Mehasin Yusuf b. Ali es-Sincarî azledildi. Bir kaç gün tutuklu kaldiktan sonra saliverildi. [49]

Müstansir Billah Ebü'l-Kasim Ahmed B. Emîrû'l-Mü'minîn Ez-Zahir'e Hilafet Bet

Atinin Yapilmasi

Müstansir Billah, Bagdat'ta tutuklu bulundugu hapishaneden saliverildi. Irak diyarinda bir grup Arabî ile birlikte bulunuyordu. Sonra tahta geçtigini duydugu Melik Zahir'in yanina gitmek üzere yola koyuldu. On kadar Arap emirinin beraberinde Misir'a dogru harekete geçti. Yamdaki emirler arasinda Nasirüddin Muhenna da vardi. Bu senenin recep ayinin sekizinde Misir'a ulasti. Sultan, vezir, sahitle ve müezzinler onu karsiladılar. Bu görülmege deger muazzam bir andi. Museviler Tevratlariyla, Hristiyanlar da Incilleriyle onu karsilamaga gelmislerdi. Müstansir Billah, Babünnasir'dan büyük bir debdebeyle Misir'a girdi. Recep ayinin' onüçünde pazartesi günü sultan ve halife, Cebel kalesinin eyvaninda oturdular. Vezir, kadi ve emirler de kendi rütbe ve makamlarina göre orada yerlerini aldılar. Hakim Taceddin b. E'azz, halife Müstansir'm nesebini tespit etti. Bu, Müstansiriye'nin kurucusu halife Müstansir'm kardesi ve Müstasim'in da amcasi idi. Misir'da halifeligine be/at edildi. Melik Zahir, kadi, vezir ve emirler ona beyitlerini sundular. Müstansir, Misir diyarinda hilafet arabasina bindi. Emirler önüsira, insanlar da etrafinda yürümege basladılar. Receb ayinin onüçünde

Kahire'yi bastan basa dolasti. Abbasilerin otuzsekizinci halifesi oldu. Kendisiyle Hz. Abbas arasinda yirmidört nesil vardir. Kendisine be/atini sunan ilk kisi, Kadi Taceddin'di. Çünkü nesebini o tespit etmistti. Kadi Taceddin'den sonra sultan, ondan sonra Seyh İzzeddin b. Abdüsselam, ondan sonra emirler ve rütbelerine göre devlet erkânî bey*at ettiler. Minberlerde adina hutbe okundu. Sikkelere adi naksedildi. Hilafet makami

üçbuçuk seneden beri bos bulunuyordu. Çünkü Mustasini, hicretin 656. senesinde öldürülmüştü. Kendisinden bahsetmekte olduğumuz Müstansir Billah'a ise bu sene, yani hicri 659. senenin receb ayının onüçünde pazartesi günü be/at edildi. Esmer tenli, endami düzgün, güçlü, himmeti yüksek, secaatli ve atilgan bir kimseydi. Medresenin banisi olan kardesine verilen lakabın aynisi kendisine de verildi. Müstansir lakabini aldı. Kendilerinden Önce baska iki kardes halifenin böyle müsterek bir lakabi kullandiklari vaki degildir. Ama bunlar gibi iki, üç veya dört kardesin halife olduklari görülmüştür. Örneğin Seffah ile kardesi Mansur, Hadî ile kardesi Resid, Müstazhir'in oğullari Müs-tersid ile kardesi Muktefî, halifelik tahtina oturmus kardeslerdir. Emin, Me'mun ve Mu'tasim'a gelince, bunlar da Resid'in çocuklari olup hilafet tahtina oturmus üç kardestirler. Müntasir, Mu'tez ve Muti'e gelince, bunlar da Muktedir'in çocuklari olup hilafet tahtina oturmus üç kardestirler, Velid, Süleyman, Yezid ve Hisam'a gelince, bunlar da Ab-dülmelik b. Mervan'm çocuklari olup hilafet tahtina oturmus dört kardestirler.

Ileride de anlatilacagi gibi Müstansir Billah'in hilafeti, öldürüldüğü güne kadar bes ay yirmi gün sürmüştür ki, bütün Abbasî halifelerinin en kısa sürelisidir. Ümeyye ogullarina gelince, bunlar arasinda Mu-aviye b. Yezid b. Muaviye'nin hilafeti kirk gün, Ibrahim b. Yezid en-Na-kis'mki yetmis gün, Ibrahim'in kardesi Yezid b. Velid'inki ise bes ay sürmüştür. Hasan b. Ali hazretlerinin babasindan sonraki hilafetine gelince bu da yedi ay onbir gündür. Mervan b. Hakeni'inki ise dokuz ay on gün sürmüştür. Abbasi halifeleri arasinda bir seneyi hilafet makaminda doldurmayanlar da vardir. Bunlardan Müntazir b. Mütevekkil alti ay, Mehdi b. Vasik onbir ay ve birkaç gün süreyle halifelik yapmislardir. Halife Müstansir Billah adamlariyla birlikte Cebel kalesinin bir burcuna yerlestirildiler. Bu sene receb ayinin yedinci gününde maiye-tiyle birlikte kaledeki camiye geldi. Minbere çıkıp bir hutbe irad etti. Hutbesinde Abbas ogullarinin serefini anlatti. Sonra En'am suresinin bas taraflarim okudu. Daha sonra Peygamber (s.a.v.)'e salatü selam getirdi. Allah'in, sahabilerden razi olmasini diledi. Sultan Zahir'e dualar yapti. Sonra minberden indi. Cemaate namaz kildirdi. Bu davranisi hos karsilandi. O gün güzel ve görölmege deger muazzam bir gündü. [50]

Halife Müstansir Billahtn Melik Zahir'e Saltanat Alametlerini Takmasi

Bu sene saban ayinin dördünde pazartesi günü halife, sultan, vezir kadi, emirler, ehl-i hail ve akd büyük bir otaga gittiler. Bu otag, Kahire disinda kurulmustu. Orada oturdular. Halife, kendi eliyle sultana siyah bir hil'at giydirdi. Boynuna gerdanlik takti. Ayaklarina altindan halhal-lar geçirdi. Reisülküttap Fahreddin Ibrahim b. Lokman minbere çıktı. Cemaate, kendi el

yazisi ile yazdigi sultanin sultanliga atanma fermanini okudu. Sonra sultan bu debdebe ve alayisle boynunda gerdanligi, ayaklarinda altin hamallari oldugu halde yürüyüşe çıktı. Vezir önünde, emirler ve devlet erkani da hizmetçiler gibi yanında yürüyorlardi. Bunlar arasında sadece vezir bineğine binmişti. Diğerleri yaya yürüyorlar-di. Kahire'nin bir basından diğer basına gidildi. O gün görölmege değer muazzam bir gündü. Seyh Kutbeddin, sultanin sultanliga atanma fermanini harfi harfine nakletmistik. Bu, uzunca bir fermanidir. Dogrusunu Allah bilir. [51]

Halîfenin Bagdat'a Gidisi

Halife, sultandan kendisini Bagdat'a göndermesini talep etti. Sultan da onun için büyük bir askeri birlik hazırladı ve halifelere, hükümdarlara özgü gerekli hazırlıkları yaptı. Sonra sultanin kendisi de halifeyle birlikte Dimask'a gitti. Sultanin Misir'i bırakıp onunla birlikte Sam mintikasına gitmesinin sebebi suydı: Seyfeddin et-Türkî, önceki sayfalarda da anlatıldığı gibi Haleb'i istila etmişti. Sultan Zahir ona karşı Emir Alemüddin Sencer el-Halebî'yi göndermişti. Alemüddin Sencer, onu Halep'ten kovmuş ve sehri teslim almış, orada Sultan Za-hir'e niyabeten kalmıştı. Sonra Seyfeddin et-Türkî bu isten vazgeçmemiş, çalışıp çabalamış, nihayet Haleb'i tekrar geri almış ve Emir Alemüddin Sencer'i oradan kovmuştu.

Bu seferinde Sultan Zahir, Misir'da İzzeddin Aydemir el-Halebî'yi vekil bıraktı. Memleketin idaresini Vezir Behaeddin b. Hanna'ya teslim etti. Oğlu Fahreddin'i de vezir olarak beraberinde bu sefere istirak ettirdi. Ordunun ve askerlerin idaresini de Emir Bedreddin Bilik el-Hazine-dar'a teslim etti. Sonra yola koyuldular. Zilkade ayının yedisinde pazartesi günü Dimask'a vardılar. O gün görölmege değer muazzam bir gündü. Halife ve sultan cuma namazını Dimask Camii'nde kıldılar. Halife şehre Babülberid'den, sultan ise Babüzziyare'den girmişti. Sonra sultan, halifeyi Musul sahibinin oğullarının refakatinde Bagdat'a gönderdi. Ona, maiyetindekilere ve Allah'ın takdiri disındaki şeyleri kendisinden geri çevirecek muhafız askerlere, halis altından 1.000.000 dinar verdi. Halifeye bundan ayrı bazı şeyler de verdi. Allah ona hayir nnikâfat versin

"Humus sahibi Melik Esref yanma geldi. Ona in. O esnada Humussa Sî Haleb'i istilâ etmiş, orada fesat çıkarmıştı.

Bunlar, bu senenin olayları ile ilgili olarak bize ulaşan özet bilgilendir. [52]

Hicretin Altiyüzaltmışinci Senesi

Geçen sene receb ayında Misir'da halifeliğine bey'at edilen Müs-tansir Billah, bu sene muharrem ayının üçünde Irak toprağında -maiyetindeki askerler hezimete uğratıldıktan sonra- öldürüldü. Inna lillahi ve inna ileyhi

raciun (dogrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz.) Onun öldürülmesinden sonra Melik Zahir, bütün Sam ve Misir mintikasina bagimsiz hükümdar oldu. Isler onun için yoluna girdi. Seyfeddin et-Türkî disinda onunla hükümdarlik hususunda çekisen baska bir kimse kalmamisti. Seyfeddin et-Türkî Münire'ye gitmis, orayi istila ederek Sultan Zahir'e isyan etmistti. Bu sene muharrem ayinin üçünde Sultan Melik Zahir, Misir'daki bütün emirlere, devlet erkâni ile vezire ve Kadi Taceddin binti E'azz'e hil'at giydirdi. Burhaneddin es-Sincarî'yi kadiliktan azletti. Muharrem ayinin sonlarında Emir Bedreddin Bilik el-Hazinedar, Musul sahibi Emir Lü'lü'ün kiziyla evlendi. Sultan Zahir bu düğüne çok ilgi gösterdi. Harcamalarda bulundu.

Ibn Hallikan dedi ki: «Bu sene Sultan Zahir'in emirlerinden biri Hama sehrinin sinirlarinda vahsi bir esek avladi. Onu kesip pisirmek istediler, ama ne kadar çok ates yaktilarsa da eti pismeydi. Ates onun etini dahi etkilemedi. Sonra esegin vücudunu arastirdilar. Kulagina «Buh-ramcur» adinin yazili oldugunu gördüler. Onu yanima getirdiler, okudum, dogruydu. Eger gerçekten Behramcur'a ait idiyse demek ki o esek, yaklasik 800 yasindaydi. Çünkü Behramcur, Peygamber efendimizin bi'setinden çok önceleri yasamis bir hükümdardi. Yabani esekler, gerçekten uzun süre yasarlari.»

Muhtemeldir ki o esek, Behramsah Melikü'l-Emced'e aittir. Çünkü 800 seneden beri yabani bir esegin avlanmamis olması akla uygun düşmemektedir. Olabilir ki Behramcur yazisini onun kulagina yazan katip, Behramsah yazmak istedigini halde hataen Behramcur yazmistir. Böylece bir karisiklik meydana gelmistir. Yine de dogrusunu Allah bilir. [53]

Hakim Biemrillah El-Abbasi'nin Hilafeti

Bu sene rebiyülahir ayinin yirmiyedisinde halife Ebü'l-Abbas el-Hakim Biemrillah Ahmed b. Emir Ebu Ali el-Kubbî Ibn Emir Ali b. Emir

Ebu Bekir b. Imam Müstersid Billah b. Müstazhir Billah Ebü'l-Abbas Ahmed, sark beldelerinden bir grup reisle birlikte Misir'a geldi. Kendisi müteveffa Müstansir'la birlikte çatismada hazir bulunmus, ancak o çatismadan bir grup adamiyla birlikte kaçip kurtulmustu. Misir'a girdigi zaman onu Sultan Zahir karsilamis, ona sevgi ve alaka göstermis, onu Cebel kalesinin büyük burcuna yerlestirmis, ihsanda bulunmus, bolca erzak vermisti. Rebiyülahir ayinda Melik Zahir, Emir Cemaleddin Ak-kus en-Necibî'yi saray üstadligindan azletti. Yerine baskasini atadi. Bir süre sonra da Cemaleddin Akkus'u Sam naibligine atadi. Nitekim bu husus, ileride de anlatilacaktır.

Bu sene receb ayinin dokuzunda sali günü Sultan Zahir, bir kuyu davasinin muhakemesi için Kadi Taceddin Abdülvehhab b. bintü'l-E'azz'in makamına

geldi, kadi disinda herkes ona saygi için ayaga kalkti. Ayaga kalkmaması için kadiya isaret etmistı. Dava sultanin lehine sonuçla dı. Kuyu, davalinin elinden alındı. Çünkü sultanin elinde sağlam belgeler vardı. Davalı da emirlerden biriydi.

Bu sene sevval ayında Melik Zahir, Haleb'e Emir Alaeddin Aytekin es-Sıhabî'yi naib olarak atadı o zaman sis askerleri kaleye doğru çekildiler, Halep diyarini terkettiler. Sıhabî, üzerlerine yürüdü. Onlarla savastı. Onları bozguna ugrattı. Bir kısmım esir alıp Misir'a gönderdi. Daha sonra bu askerler Misir'da öldürüldüler.

Bu sene Melik Zahir, Dimask'a Emir Cemaleddin Akkus en-Nicibî'yi naib olarak atadı. Bu, büyük komutanlardandı. Orada naib olarak bulunan Alaaddin Taybars el-Vezirî'yi azletti ve Kahire'ye gönderilmesini emretti.

Bu sene zilkade ayında sultan, Kadi Taceddin b. bintül Eazz'e kendi mezhebi disındaki üç mezhepten naib atamasini emreden bir ferman gönderdi. Bunun üzerine Kadi Taceddin de Hanefîlerden Sadreddin Süleyman el-Hanefî'yi, Hanbelilerden Semseddin Muhammed b. Seyh el-İmad'i, Malikilerden de Serefüddin Ömer es-Sübkî el-Malikî'yi naib olarak atadı.

Bu sene zilhicce ayında Tatarlardan birçok heyet Melik Zahir'e gelip eman diledi. Melik Zahir de onlara ikramda bulunup güzel iktalar verdi. İhsanlarda bulundu. Aynı şeyi Musul sahibinin ogullarina da yaptı. Onlara da yeter miktarda maas bağladı.

Bu sene Hülaguhan, 10.000 kadar askerini Musul'a sevk etti. Bunlar sehri kusattılar. Oraya yirmidört mancınık diktiler. Halkın erzakini azalttılar. Onları sikintiye düşürdüler.

Bu sene Melik Salih İsmail b. Lü'lü, Seyfeddin et-Türkî'ye haber göndererek yardımını istedi. O da yardima geldi. Tatarları bozguna ugrattı. Ancak daha sonra Tatarlar sebat ettiler. Onunla tekrar savasmaga basladılar. Seyfeddin et-Türkî'nin maiyetinde 700 savaşçı vardı. Onu hezimete ugratıp yaraladılar. O da Birey'e döndü. Adamlarinin çoğu kendisinden ayrılıp Misir'a gittiler. Sonra kendisi de Melik Zahir'in yanına gitti. Melik Zahir ona ihsanda bulundu. Emrine yetmiş süvari verdi. Tatarlara gelince, onlar da Musul'a döndüler. Nihayet Musul sahibi Melik Salih, yanlarına gitti, teslim oldu. Tatarlar şehir halkına eman verdiklerini ilân ettiler. İnsanlar onlara güvenip rahatladılar, ama daha sonra halka hücum ettiler. Dokuz gün süreyle insanları öldürdüler. Melik Salih İsmail'i ve oğlu Alaeddin'i de öldürdüler. Sehrin surlarını yıktılar. Orayı yapısız, dümdüz bir hale getirdiler. Yerle bir ettikten sonra geri döndüler. Allah onları kahretsin.

Bu sene Hülaguhan'la amcasinin oğlu Sultan Berekehan arasında

anlasmazlık meydana geldi. Berekehan, ona haber göndererek fethetmiş olduğu beldelerden ele geçirdiği mallardan ve esirlerden payına düşen miktarı hükümdarların adetine uygun olarak kendisine vermesini istedi. Ancak Hülaguhan onun göndermiş olduğu elçileri öldürünce Berekehan ona çok kızdı ve Melik Zahir'le mektuplasarak Hülaguhan'a karşı kendisiyle ittifak kurmasını istedi.

Bu sene Sam'da siddetli bir kitlik meydana geldi. Bir çuval bugday 400 dirheme, bir çuval arpa 250 dirheme, bir ntü (462 gram) et altı ya da yedi dirheme satılır oldu.

Bu sene saban ayının ortasında halk, Tatarlardan siddetle korkmaya başladı. Bir çok insan Misir'a gitmeğe hazırlandı. Ürünler, hatta kaledeki esyalar ve emirlerin malları satıldı. Yöneticiler de gücü yetenlerin Dimask'i bırakıp Misir'a göçmelerini emrettiler. Sam'da ve Anadolu'da büyük bir tedirginlik meydana geldi. Anlatıldığına göre Tataris-tan'da da siddetli bir korku meydana gelmiştir. Yapmak istediğini yapan ve hükmü elinde bulunduran zât, noksanlıklardan münezze ve yüce olan Allah'tır. Dimasklilerin şehri terk edip Misir'a göçmelerini emreden kişi, nâib Emir Alaeddin Taybars el-Vezirî idi. Bunu haber alan Sultan Zahir, bu sene zilkade ayında görevlilerini Dimask'a gönderdi. Onu tutukladı. Sultan onu azledip yerine Behaeddin en-Necibî'yi naib olarak atadı. Dimask'a vezir olarak da İzzeddin b. Vedaa'yi tayin etti.

Bu sene Ibn Hallikan, Rükniye medr es esindeki müderrislik görevinden Ebu Sâme lehine feragat etti. Ebu Sâme orada ders verirken kendisi de hazır bulundu. İlk derste Müzenî'nin muhtasari ders kitabı olarak okutuldu. [54]

Hicretin Altiyüzaltmışinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler Halife Müstansir B. Zahir Biemrillah El-Abbâsî

Önceki kısımlarda da anlattığımız gibi Sultan Zahir Misir'da kendisine be/at etmişti. Halife Müstansir, bu sene

muharrem ayının üçünde Öldürüldü. Sehametli, secaatli, atilgan ve cesur bir kimseydi. Sultan Zahir 1.000.000 dinardan fazla harcama yaparak onun için bir ordu kurmuş, hizmetinde bulunmuştu. Devlet erkânî, büyük emirler ve Musul sahibinin çocuklarıyla birlikte kendisi de onu Dimask'a kadar uğurla-mıştı. Melik Salih İsmail, Sultan Zahir'in ziyaretine gelen ilk heyet arasında bulunuyordu. Melik Salih İsmail, ülkesine döndükten sonra Tatarlar gelip halifeyi kusatma altına aldılar, onu öldürdüler, ülkesini tahrip ettiler. İnna lillahi ve inna ileyhi raciun (dogrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz.) [55]

Nahivci Ve Lügatçı İzz Ed-Darir

Asil adı Hasan b. Muhammed b. Ahmed b. Neca'dır, Nusaybinli olup Erbil'de

yetismis, felsefe ile çok mesgul olmuştur. Zimmiler ve baskaları gelip kendisinden ders alırlardı. Dinî duyguları zayıf bir kimse olarak itham edilmistir. Namaz kılmadığı da söylenir. Zeki bir kimse sanılırdı, ama hakikatte zeki sayılmazdı. Çünkü dili bilgiliydi, ama kalbi cahildi. Sözü zekice idi, ama fiili kötüydü. Seyh Kutbeddin onun biyografisinden bahsederken biraz da siirlerini nakletmiştir. O Ebü'l-Alâ el-Maarri'ye benzemekte idi. Allah ikisini de kahretsin. [56]

Abdülaziz B. Abdüsselam

Abdülaziz b. Abdüsselam b. Kasım b. Hasan b. Muhammed el-Mü-hezzeb Seyh İzzeddin b. Abdüsselam Ebu Muhammed es-Sülemi ed-Dimaskî. Safî mezhebine mensuptu. Mezhebinin seyhi olup Sanîlere faydalı bilgiler vermistir. Güzel tasnif eserleri vardır. Tefsir, İhtisârü'n-Nihâye, ei-Kavâidü'l-Kübra ve's-Sügra, Kitabü's-Salât, el-Fetave'l-Mu-suliye bunlardan bazılaridir. Hicretin 577 veya 578. senesinde doğmuş, çok hadis dinlemiş, Fahreddin b. Asakir'den ve diğerlerinden ilim tahsil etmiş, mezhebinde ileri derecede bir alim haline gelmişti. Bir çok ilimleri sahsında toplamış, talebelere faydalı bilgiler öğretmiş, Dimask'taki bir kaç medresede hocalık yapmıştır. Drniask hatipligine atanmış, sonra Misir'a göçmüş, orada ders hutbe ve hüküm vermistir. Misir'da Safîilerin reisliği kendisine verildi. Kendisinden fetva almak üzere baska beldelerden insanlar yanma gelirlerdi. Latif ve zarif bir kimse olup, delillerini siirlerden seçip ileri sürerdi. Sam'dan çıkış sebebi Salih İsmail'e karsi çıkmasıydı. Çünkü Salih İsmail, Sıf ve Sakifi Franklara teslim etmiş, o da bu yüzden onu protesto etmişti. Protestosu hususunda Seyh Ebu Amr b. Hacib el-Malikî de ona katılmıştı. Bu yüzden Melik Salih İsmail her ikisini de Dimask'tan sürgün etmişti. Ebu Amr, Kerek sahibi Nasir Davud'un yanına gitmiş, Nasir Davud ona ikramda bulunmuştu. İbn Abdüsselam ise Misir sahibi Melikü's-Salih Eyyub b. Kâmü'in yanına gitmiş, Melikü's-Salih Eyyub da ona ikramda bulunmuş, onu Misir kadiligina ve Camiü'l-Atik hatipligine atamıştı. Sonra bu iki görevi de ondan almış, onu Salahiye müderrisligine tayin etmişti. Abdülaziz b. Abdüsselam bu sene cemaziyelevvel ayinin onunda seksen küsur yasinda vefat etti. Ertesi sabah Sefhü'l-Mukattam mezarligina defnedildi. Cenazesinde Sultan Zahir ve büyük bir kalabalık hazır bulundu. Yüce Allah kendisine rahmet etsin. [57]

Kemaleddin B. Adim El-Hanefi

Ömer b. Ahmed b. Hibetullah b. Muhammed b. Hibetullah b. Ah-med b. Yahya b. Züheyr b. Harun b. Musa b. İsa b. Abdullah b. Muhammed b. Ebi Cerade Amir b. Rebia b. Huveylid b. Avf b. Amir b. Ukayl el-Halebî el-Hanefî Ebül-Kasım b. Adim el-Emir el-Vezir er-Reisü'l-Kebîr. Hicretin 586. senesinde doğdu. Hadis dinledi. Hadis rivayet etti. Fikih tahsili yaptı. Fetva

verdi. Ders verdi. Kitap tasnif etti. Birçok ilimlerde önderdi. Defalarca, halifelere ve meliklere elçi olarak gönderildi. Güzel yazı yazardı. Yaklaşık kırk ciltlik çok faydalı bir eser olan Halep tarihini tasnif etti. Hadis uzmanıydı. Yoksullara ve salih kimselere çokça ihsan eder, onlara hüsnüzan beslerdi. Nasiriye devletinin son zamanlarında Diniask'ta ikamet etti. Bu sene Misir'da vefat etti. Sefhü'l-Mukattam mezarlığına defnedildi. Abdülaziz b. Abdüsselam'dan on gün sonra vefat etmişti. Kutbeddin onun güzel siirlerinden bir kısmını nakletmiştir. [58]

Yusuf B. Yusuf B. Selame

Yusuf b. Yusuf b. Selame b. Ibrahim b. Hasan b. Ibrahim b. Musa b. Cafer b. Süleyman b. Muhammed el-Kakanî ez-Zeynebî b. Ibrahim b. Muhammed b. Ali b. Abdullah b. Abbas b. Abdülmuttalip Muhiddin Ebül-Muiz (Ebül-Mehasin de denilirdi) el-Hasimi el-Abbasî el-Havselî. Ibn Zeblak adıyla da bilinirdi. Sairdi. Bu sene Tatarlar Musul'u zaptettiklerinde onu öldürdüler. Öldürüldüğünde elliye yedi yaşındaydı. Siirlerinden biri şöyledir:

«Gözlerinin büyüünden bize bir uyuklama gönderdin.

Uykumuz kaçtı. Uykuyu bizden uzaklastırdı. Kirpiklerimizin yumulmasına engel oldu.

Bedenime senin böğürünün zayıflık ve inceliğinin güzelliğini gösterdi.

Her şeyi ona anlattı, ama ince manayla daha fazla şeyleri bildirdi.

Dogan sabah güneşini utandıracak güzel bir yüzü bize gösterdin.

Endaminin güzelliğiyle yaris atlarını dahi aciz bıraktın ey yumusak ve ince dal!

Kardesin dolunaya bir geceyi anlattım ki,

Mehtapta isik saçıyordun.

Çünkü mehtap ve aydınlık yaşça birbirlerine benzerler.»

Bir yere çağırılmıştı. Gitmemek için özür dileyerek su iki beyiti yazıp davet sahiplerine gönderdi:

«Ben evimdeyim say ki, Allah bana bir arkadaşı, bir çalgıcıyı ve bir sofrayı bahsetmiştir.

Size gecikip gelmemek için özür beyan edildi.

Hiç ismi olmayan kimsenin mesguliyetinin olusu gibi utanılacak bir şeyi Özür olarak gösterdiler.»

Ebu Same'nin ifadesine göre Yusuf b. Yusuf b. Selame, bu sene cemaziyelahir ayının onikisinde vefat etmiştir. [59]

Bedir El-Meragî El-Hilafî

Tavû adıyla meshur olmuştur. Dinî duyguları zayıf, namaz kilmayan bir kimseydi. Cedel ilmîne kiskanılacak derecede vakıftı. Müteah-hirinin istilahına göre hilaf ilminden de çok iyi derecede anlardı. Faydalı olmayan hususlarda uzmanlaşmıştı. Bu sene vefat etti. [60]

Muhammed B. Davud B. Yakut Es-Sarimî Muhaddisti. Birçok Tabakat Kitabı Ve Baska Eserler Yazdı.

Hayırlı ve dindar bir kimseydi. Kitaplarını baskalarına emaneten verirdi. Sürekli hadis dinlemekle mesguldü. Yüce Allah kendisine rahmet etsin. [61]

Hicretin Altiyüzaltmışbirinci Senesi

Bu sene basında Sam ve Misir beldelerinin sultanı Zahir Bay-bars'tı. Sam'da onun naibi Akkus en-Necibî görev yapıyordu. Dimask kadisi, İbn Hallikan'dı. Dimask'ın veziri ise İzzeddin b. Vedaa idi, Müslümanların halifesi yoktu. Paralar, katledilen Müstansir'm adına basılmaktaydı. [62]

Hakim Bi-Emrillah Ebi'l-Abbas'ın Hilafeti

Ahmed b. Emir Ebu Ali el-Kubbî b. Emir Ali b. Emir Ebu Bekir b.

İmam el-Müstersid Billah Emirü'l-Mü'minin Ebu Mansur el-Fadl b.

İmam el-Müstazhir Billah Ahmed el-Abbâsî el-Hasimî. Bu sene muharrem ayının ikisinde perşembe günü Sultan Zahir, emirler ve diğer devlet erkânı, Cebel kalesinin büyük eyvanında oturdular. Halife Hakim Bi-emrillah bineline binmiş olarak oraya geldi, eyvanın yanında indi. Nesebi tespit edildikten sonra sultanın yanında kendisine bir hali serildi. Üzerine oturdu. Sonra nesebi insanlara okundu. Bunun ardı sıra Sultan Zahir Baybars yanma gidip ona bey'at etti. Sultanın ardisıra diğerleri de ona beyitlerini sundular. O gün görölmeğe değer muazzam bir gündü. Bey'atın ikinci günü olan cuma gününde halife insanlara bir hutbe irâd etti, Hutbesinde sunları söyledi:

«Abbas ailesi için güçlü bir rüknü ortaya koyan, kendi katından onlara yardımcı bir sultan gönderen Allah'a hamd olsun. Sevinçte ve tasada Rabbime hamd eder, bahsettiği bunca nimetlerden ötürü kendisine layikiyle şükredebilmem için bana gerekli gücü vermesini diler, savasta düşmanları yenebilmemiz için bize zafer nasip etmesini temenni ederim. Kendisinden başka ilâh bulunmayan ortaksız Allah'ın varlığına, Muhammed'in de O'nun kulu ve elçisi olduğuna şahadet ederim. Allah, Muhammed'e, onun âline ve hidayet yıldızları olup izlerinden gidilecek imamlar olan ashabına, özellikle Hulafa-i Rasidin'e ve Abbas'a salât-ü selâm eylesin. O Abbas ki, Rasûlullah'm gam ve kederini gidermistir. Efendilerimiz olan halifelerin dedesidir. Allah'ın salât-ü selâmi diğer sahabilere ve kıyamet gününe kadar

güzel yola tâbi olan kimselere de olsun.

Ey insanlar! Bilesiniz ki imamet (halifelik), Islâm'ın farzlarından bir farzdır. Cihad bütün halka yüklenmiş zorunlu bir görevdir. Cihad bayragı ancak kulların sözbirligi etmeleriyle ayakta durabilir. Haramlar islenmedikçe irzlar kirletilmez. Cürümler irtikab edilmedikçe kanlar akıtılmaz. Islâm düşmanlarının Islâm ülkesine girdiklerini, Müslümanların kanlarını akıttıklarını, mallarını yağmaladıklarını, adamları ve çocukları öldürdüklerini, çocukları ve kızları esir aldıklarını, çocukları anneden ve babadan yoksun bırakıp öksüz hale getirdiklerini, hilafetin haremını kirlettiklerini, o uzun günde insanların korkudan ötürü çigliklerinin yükseldiğini, nice yaslı kimselerin vücutlarından akan kandan ötürü ak saçlarının ve sakallarının kana boyandığını, nice çocukların agladıkları halde merhamet görmediklerini gördüğünüz zaman ey Allah'ın kulları, gayrete gelin, birlik olun cihad farzasını yerine getirin. Gücünüz yettigince Allah'a karsi takvali olun. «Allah'ın buyruklarını dinleyin. İtaat edin; kendinizin iyiliğine olarak mallarınızdan sarfedin. Nefsinin tamahkârlığından korunan kimseler, iste onlar saadete erenlerdir.» (et-Tegabün; 16).

Din düşmanlarına karsi tembelce oturmanın ve Müslümanları himaye etmekten kaçınmanın mazereti artık kalmamıştır. İste din ve dünyanın rüknü olan muzaffer bir mücahid, alicenap, alim ve adil bir sultan olan Melikü'z-Zahir, yardımcılarının azlığı anında hilafete destek vermek üzere harekete geçmiştir. Ülkenin kontrolünü ellerine geçirdikten sonra küfür askerlerini ülkeden kovmuştur. Onun himmeti sayesinde halifeye usulüne uygun olarak bey'at edilmıştır. Abbasi devleti onun vasıtasıyla büyük bir orduya kavuşmuştur. Ey Allah'ın kulları! Bu nimete karsi şükretmek için hemen harekete geçin. Niyetinizi halis tutunuz ki zafer bulasınız. Seytanın dostlarıyla savaşın ki muzaffer olasınız. Ortada cereyan eden hadiseler sizi korkutmasın. Savaş değişebilir, ama akıbet takva sahiplerinin lehine olacaktır. Zaman iki andır. Biri sizin lehinize, diğeri baskasının lehine olandır, ama sevap mü'minlerindir. Allah isinizi hidayet yolunda kolaylastırsın. İman sayesinde zaferinizi güçlendirsın. Kendim için ve diğeri Müslümanlar için Allah'tan mağfiret diliyorum. Allah'tan siz de mağfiret dileyin. Çünkü o bağışlayan ve merhamet edendir.» Bundan sonra hutbenin ikinci bölümünü de okudu. Minberden inip namaz kildirdi.

Adına hutbe okunması ve sikke basılması için halife Hakim Biem-rillah'a bey'at edildiği, ülkenin her tarafına bildirildi.

Ebu Sâme dedi ki: «Dimask Camii'nde ve diğeri camilerde bu sene muharrem ayının onaltısında cuma günü halife Hakim Biemrillah adına hutbe okundu. Bu, Abbasilerin otuzdokuzuncu halifesi idi. Seffah ve Mansur'dan sonra bundan başka babası ve dedesi halife olmayan bir

Abbasi, halifelige geçmis degildi. Sadece babasi halife olmayan Abbasi halifeleri ise çoktur. Örneğın Müstain Ahmed b. Muhammed b. Mu'ta-sim, Mu'tedid b. Talha b. Mütevekkil, Kadir b. Ishak b. Muktedir ve Muktedi b. Zahire b. Kaim Biemrillah bunlardandır.» [63]

Melik Zahirin Kerek'i Zaptetmesi Ve Kerek Sahibini İdam Etmesi

Melik Zahir Muzaffer, askerleriyle birlikte Misir'dan Kerek'e dogru hareket etti. Kerek sahibi Melik Mugis mer b. Axl.il Ebu Bekir b. Kamil'i yanma agirdi. Binbir ugrasidan sonra Mugis mer, yanma gelince, Zahir onu tutukladı ve Misir'a gönderdi. Bu, onunla son grsmesi oldu. Çünkü Melik Mugis Ömer, Sam'a yeniden baskın yapması için Hu-laguhan'a mektup yazmış ve onu bu ise kiskirtmişti. Tatarlar da ona, yerinde sebat etmesi ve Kerek naibliğinde kalması için mektup yazmışlardı. Misir diyarını fethetmek üzere 20.000 askerle oralara geleceklerini bildirmişlerdi. Melik Zahir, onun ldrlmesinin caiz olduğuna dair fa-kihlerin fetvalarını çıkarıp Dimask'ıan yanına davet ettiği Ibn Halli-kan'a gösterdi. Bu fetvaları bir grup ümeraya da gösterdikten sonra yoluna devam etti. Cemaziyelevvel ayının oncnde cuma günü Kerek sehrini teslim aldı. Oraya büyük bir debdebe ve azametle girdi. Sonra da muzaffer ve güçlenmiş olarak Misir'a döndü.

Bu sene Berekehan'ın elçileri, Melik Zahir'e gelip ona su mesajı iletiler:

«Benim İslam'a olan sevgimi biliyorsun. Hlagu'nun Müslümanlara neler yaptığını da biliyorsun. Sen Misir'dan hareket edip falan yere gel. Ben de oraya geleceğim ki, el birliği ederek Hlagu'nun kökünü kazıyıp, onu ülkeden kovalım ve onun elinde bulunan İslam beldelerinin tümünü sana geri vereyim.»

Melik Zahir onun bu görüsünü uygun buldu. Ona tesekkür etti. Elçilerine hil'at giydirip ikramda bulundu.

Bu sene Musul'da büyük bir deprem meydana geldi. Musul'un evlerinin çogu yıkıldı.

Bu sene ramazan ayında Melik Zahir; ağaç, alet ve birçok malzeme hazırladı. Yangında yanan Raslullah'm mescidini onarmaya karar verdi. Bu tahtaları, malzemeleri ve aletleri, Mescid-i Nebevi'nin sanını yüceltmek ve sevincini ortaya koymak gayesiyle Misir'da dolastıktan sonra Medine-i Nebevi'ye gönderdi.

Bu sene sevval ayında Melik Zahir Iskenderiye'ye gitti. Sehrin durumunu inceledi. Kadi ve Hatip Nasirüddin Ahmed b. Münir'i azledip yerine bir baskasını atadı.

Bu sene Berekehan ile Hlagu karsi karsiya geldiler. Herbirinin maiyetinde çok sayıda asker vardı. Savastılar. Cenab-i Allah, Hla-gu'yu feci bir bozguna uğrattı. Adamlarının ogu öldürüldü. Geride kalanlar da boğuldu.

Kendisi az sayıda bir toplulukla kaçtı. Allah'a hamd olsun. Berekehan, öldürülen Tatarların çoklugunu görünce «Mogolların birbirlerini Öldürmeleri çok agrima gidiyor, ama Cengizhan'm yasalarını degistiren bir adamdan kurtulmanın da başka çaresi yoktu» dedi. Sonra Kostantiniye'ye hücum etti. Kostantiniye kralı onunla barış yaptı. Melik Zahir de Berekehan'a büyük hediyeler gönderdi. Seyfeddin et-Türkî Halep'te Hakim lakabını taktığı başka birini hilafete geçirmisti. Müstansir'in yanından geçerken onu da alıp birlikte Irak'a doğru yola koyulmuş ve Müslümanların maslahatı gereği onunla ittifak etmiş idi. Yaşça kendisinden daha büyük olduğu için Hakim, Müstansir'in halifelliğini kabul etmişti. Allah'a hamd olsun. Fakat yolda gittikleri sırada Tatarlardan bir grup karsılarına çıkarak beraberlerindeki adamların bir kısmını öldürdüler, düzenlerini bozdular, topluluklarını dağıttılar. Bu kargasada Müstansir de hayatını kaybetti. Hakim de Bedevilerden bir grupla birlikte kaçtı. Sözünü ettiğimiz Müstansir, bir çok beldeleri Sam'dan Irak'a giderken fethetmişti. Bahadır, Bagdat sahneliği için onunla savaşırken Müstansir onu bozguna uğratmış ve onun adamlarının çoğunu öldürmüştü. Fakat Tatarlardan pusuda yatan biri yardıma gelip Bedevileri ve Müstansir'm maiyetindeki Kürtleri bozguna uğratmıştı. Bunlar kaçıp gidince Müstansir, beraberindeki birkaç Türkle birlikte kalmıştı. Ancak bunların da çoğu öldürüldü. Kendisi de arada kayboldu. Hakim ise bir grup adamıyla birlikte kaçıp kurtuldu. Bu hadise, hicretin 660. senesinin muharrem ayı başında meydana gelmişti. Bu durum, askerlerinin çokluğuyla birlikte Irak diyarının içlerine daldığı zaman Hz. Hüseyin'in başına gelen duruma ne kadar da çok benzemektedir. Aslında en uygun olan, Halife Müstansir'in işler yoluna girinceye dek Sam'da kalmasıydı, ama Cenâb-i Allah'ın takdiri böyleydi. Her zaman O'nun dilediği olur.

Sultan Melikü'z-Zahir Dimask'tan bir orduyu Haçlı beldelerine sevketti. Bu ordu oralarda baskınlar düzenledi. Haçlıların bir kısmını öldürdü. Bir kısmını esir aldı ve salımları geri döndü. Haçlılar ondan barış talebinde bulundular. Halep ve kazalarıyla meşgul olduğu için Sultan Melik Zahir onlarla bir süre için geçerli olacak bir barış antlaşması imzaladı. Bu sene sevval ayında Misir kadisi Taceddin b. Bintü'l-E'azz'i azledip yerine Burhaneddin Hizir b. Hüseyin es-Sincarî'yi atadı. Di-mask kadisi Necmeddin Ebu Bekir b. Sadreddin Ahmed b. Semseddin b. Hibetullah b. Sünniyyü'd-Devle'yi de azlederek yerine Semseddin Ahmed b. Muhammed b. Ibrahim b. Ebu Bekir b. Hallikan'ı atadı. Bu zât, Kahire'de uzun bir süre Bedreddin es-Sincarî'ye vekillik yapmıştı. Sultan Melik ez-Zahir, Dimask kadılığı görevine ek olarak ona vakıfların nazırlığını, Emevî Camii ile hastahanesinin idarecilliğini; Adiliye, Nasiri-ye, Azraviye, Felekiye, Rükniye, İkbaliye ve Behnesiye medreselerinin müderrisliğini de verdi. Atama fermanı arefe gününe dek

gelen bir cuma gününde namazdan sonra Dimask Camii'nin Kemali eyvanında okundu. Azledilen Kadi Necmeddin Ebu Bekir ise gözetim altında Di-mask'i terk etti. Seyh Ebu Sâme, azledilen Kadi Necmeddin Ebu Bekir'i elestirmiş ve onun kendisine emanet olarak bırakılan altın paraları inkâr edip yerlerine fûlus koyduğunu söylemiştir. Doğrusunu Allah bilir. Onun kadılığı bir yıl ve birkaç ay sürmüştü.

Bu sene bayram gününde (cumartesi günü) Sultan Melikü'z-Zahir Misir'a gitti. İsmaililerin elçisi Dimask'ta bulunduğu bir sırada Sultan Melik Zahir'e gelip onu tehdit etmiş ve ondan birçok arazileri ikta olarak İsmaililere vermesini istemişti. Bunun üzerine sultan onlarla çarpıştı. Nihayet köklerini kazıdı ve beldelerini eline geçirdi.

Bu sene rebiyülevvel ayının yirmialtısında Sultan Melikü'n-Nasir Selahaddin Yusuf b. Aziz Muhammed b. Zahir Gazi b. Nasir Selahaddin Yusuf b. Eyyub b. Sadî'nin taziyet töreni yapıldı. Bu tören, Misir'in Cebel kalesinde düzenlendi. Bunun yapılmasını Sultan Zahir Rükneddin Baybars emretmişti. Çünkü Tatar hani Hülâgu'nun Melikü'n-Nasir Selahaddin Yusuf b. Aziz'i öldürdüğünü haberini almıştı. Öldürülen Meli-kü'n-Nasir Selahaddin Yusuf b. Aziz, bir süreden beri Hülâgu'nun elinde bulunuyordu. Hülâgu, kendi adamlarının Ayn-i Calut'ta bozguna uğratıldıklarını duyunca Melikü'n-Nasir Selahaddin Yusuf b. Aziz'i huzuruna çağırarak ona, «Misir askerlerine sen mi haber saldın, Ayn-i Calut'a gelmelerini sen mi söyledin? Çünkü onlar Mogollarla savastılar ve Mogolları bozguna uğrattılar!» diye sordu. Sonra öldürülmesini emretti. Bir rivayette anlatıldığına göre de Sultan Melikü'n-Nasir Selahaddin Yusuf ondan özür dilemiş ve Mısırlıların kendisine düşman olduklarını söylemiş, bunun üzerine Hülâgu onu affetmiş-ti. Ancak Hülâgu'nun yanındaki rütbesi de düşmüştü. Sonra onun hizmetinde bulunmuş, ikram görmüştü. Hülâgu, Misir'i ele geçirdiği takdirde kendisini Sam'da naib olarak görevlendireceğini vaat etmişti, ancak bu sene Humus savaşında Hülâgu'nun askerleri ile öncü kuvvetleri komutanı Beydere öldürülünce Hülâgu, Sultan Melikü'n-Nasir Selahaddin Yusuf b. Aziz'e kızarak şöyle demişti:

«Aziziye'deki adamların, babanın emirleridirler» Nasiriye'deki adamların da bizim adamlarımızı Öldürdüler!» Böyle dedikten sonra onun Öldürülmesini emretti. Anlatıldığına göre Hülâgu onu önünde durdurmuş, ona ok atmış, o da Hülâgu'dan af dilemiş, ancak Hülâgu onu affetmemiş, nihayet onu öldürmüştü. Onunla birlikte öz kardeşi Zahir Ali'yi de öldürmüştü. Ancak bunların çocukları Aziz Muhammed b. Nasir ile Zübale b. Zahir'i serbest bırakmıştı. Bunlar küçük yastaydılar. Adem ogullarının en güzelleri ve en hoş sûretlileriydiler. Aziz, Tatarların esareti altında oracıkta ölmüştü. Zübale ise Misir'a gitmiş, orada rahat bir hayat yaşamıştı. Annesi, Vechü'l-

Kamer adındaki bir cariyeye idi. Üstadının öldürülmesinden sonra emirlerden biri Vechül-Kamer'le evlendi. Bir rivayette anlatildigina göre ise Hülagu, Sultan Melikü'n-Nasir Selahaddin Yusuf b. Aziz'in Öldürülmesini isteginde, birbirine uzak olan dört agacin tepelerinin birbirine yaklas tinlmasini ve bu halde bir iple baglanmasini emretmis, sonra Nasir'in iki eliyle iki ayagindan her birini bir agaca baglatmis, sonra da agaclar birbirine baglayan ipi çözmüs, agaçlardan her biri kendi merkezine çekilmisti. Çekilirken de Nasir'in kendisine bagli olan elini veya ayagim koparip almisti. Allah, Nasir'a rahmet etsin.

Zayif bir rivayette anlatildigina göre bu hadise hicretin 658. senesin sevval ayinin yirmibesinde cereyan etmistir. Melikü'n-Nasir Selahaddin Yusuf b. Aziz, hicretin 627. senesinde Halep'te dogmustu. Babasi, hicretin 634. senesinde vefat edince Halepte yedi yasindayken kendisinin sultanligina bey'at edilmisti. Memleket idaresini babasinin kölelerinden bir grup üstlenmistir. Ancak yönetimde söz sahibi, ninesi Üm-mü Hatun binti Adil Ebu Bekir b. Eyyub'tu. Bu hatun, hicretin 640. senesinde vefat edince Nasir müstakil sultan oldu. Idaresi güzeldi, halka iyi davranirdi. Halk tarafından çok sevilirdi. Çokça ihsanlarda bulunurdu. Özellikle Halep'le birlikte Dimask'i, Baalbek'i, Harran'i ve Cezire beldelerinin büyük bir kismini eline geçirdiginde çok cömert bir insan haline gelmistir. Anlatildigina göre her gün 400 bas koyun kestirerek büyük bir ziyafet sofrasi kurdururdu. Bu sofrada çeşitli yiyecekler, kizartmalar, haslamalar bulundurulurdu. Bir günlük sofranın masrafi 20.000 dirhemi bulurdu. Masrafin büyük bir kismini kendi parasiyla Öderdi. Kendisi de hemen hemen bu sofradan birsey yemezdi. Ashanede yapılan yemekler, kale kapisinda çok ucuz fiyata satilirdi. Hatta birçok ev sahipleri kendi evlerinde yemek yapmazlar, gelip çok ucuza bu yemekleri satin alirlardi. Sultan Melikü'n-Nasir Selahaddin Yusuf b. Aziz'in zamaninda erzak boldu, Ve her tarafta bulunurdu. Kendisi sakaci, zarif, sekli güzel, yakisikli ve edebiyatla ilgilenen bir kimseydi. Güzel manalar içeren kuvvetli ifadelerle bezenmis siir söylerdi. Seyh Kutbed-din, ez-Zeyl adli eserinde onun yüksek manalar içeren siirlerinden bir kismini nakletmistir. Mesrik diyarinda öldürüldü. Oraya defnedildi. Kendisi için Kasyun dagi eteklerinde yaptirmis oldugu hankâhinda bir türbe hazirlamisti. Ancak oraya defni mukadder olmadı. Nasiriyetü'1-Ber-raniye binasi, Kasyun dagi eteklerindeki en garip ve en güzel binalardandır. Saglam ve müstahkem bir yapı olup Efrem Camii'nin kible tara-findadır. Ancak Efrem Camii'nden uzun bir süre sonra insâ edilmistir. Babü'l-Feradis dahilinde yaptirdigi Nasiriyetül-Cevvaniye medresesi de en güzel medreselerdendir. Zincarî karsisindaki büyük hani da kendisi yaptirmistir. Sonra orasi yemekhaneye dönüştürülmüştür. Daha önce yemekler kalenin batisindaki sultan tavlasiinda hazirlanmaktaydi. Yüce Allah kendisine

rahmet etsin. [64]

- [1] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/358
- [2] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/358.
- [3] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/358.
- [4] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/359.
- [5] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/359.
- [6] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/360.
- [7] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/360.
- [8] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/360-361.
- [9] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/361.
- [10] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/361-367.
- [11] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/367-374.
- [12] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/374-375.
- [13] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/375.
- [14] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/376.
- [15] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/377.
- [16] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/377.
- [17] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/377-378.
- [18] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/378.
- [19] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/378.
- [20] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/379.
- [21] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/379.
- [22] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/379.
- [23] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/379.
- [24] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/379.
- [25] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/379.
- [26] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/380.
- [27] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/380-381.
- [28] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/382.
- [29] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/382-383.
- [30] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/383.

- [31] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/383-384.
- [32] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/384.
- [33] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/384.
- [34] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/384.
- [35] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/385.
- [36] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/385.
- [37] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/385.
- [38] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/386.
- [39] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/387-388.
- [40] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/388-392.
- [41] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/392-394.
- [42] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/394-395.
- [43] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/395.
- [44] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/395.
- [45] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/395.
- [46] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/395-399.
- [47] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/399-402.
- [48] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/402.
- [49] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/402-404.
- [50] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/404-406.
- [51] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/406.
- [52] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/406-407.
- [53] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/408.
- [54] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/408-410.
- [55] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/410-411.
- [56] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/411.
- [57] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/411-412.
- [58] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/413.
- [59] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/412-413.
- [60] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/413.
- [61] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/413.
- [62] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/413.

[63] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/413-415.

[64] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/415-419.

Hicretin Altiyüzaltmisbîrinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler .	3
Ahmed B. Muhammed B. Abdullah .	3
Abdürrezzak B. Abdullah .	3
Muhammed B. Ahmed B. Anter Es-Sülemî .	3
Alemüddîn Ebü'l-Kasim B. Ahmed .	4
Seyh Ebu Bekir Ed-Dlneverî .	4
Seyhü'l-Islam Ibn Teymîye'nin Dogumu .	4
El-Emîrû'l-Kebîr Mücireddîn .	4
Hicretin Altiyüzaltmisikinci Senesi .	4
Hicretin Altiyüzaltmisikinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler .	5
Melik Esref .	5
Hatip Imadüddin B. Harîstanî .	6
Muhîddin Muhammed B. Ahmed B. Muhammed .	6
Seyh Salih Muhammed B. Mansur .	6
Muhiddin Abdullah B. Safîyyüddin .	7
Hicretin Altiyüzaltmisüçüncü Senesi .	7
Hicretin Altiyüzaltmisüçüncü Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler .	9
Halid B. Yusuf B. Sa'd En-Nablusî .	9
Seyh Ebü'l-Kasim El-Havarî .	9
Kadi Bedreddîn El-Kürdî Es-Sîncarî .	9
Hicretin Altiyüzaltmisdördüncü Senesi .	9
Hicretin Altiyüzaltmisdördüncü Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler .	11
Aydogdu B. Abdullah .	11
Hülaguhan .	11
Hicretin Altiyüzaltmisbesincî Senesi .	12
Hicretin Altiyüzaltmisbesinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler .	12
Sultan Berekehan .	13
Misir Kadilkudati Taceddin Abdülvehhab .	13
Kaymaziye Vakfinin Kurucusu Emirü'l-Kebîr Nasîrüddin .	13
Seyh Sîhabüddîn Ebu Sâme .	13
Hicretin Altiyüzaltmisaltinci Senesi .	14
Sultan Melik Zahirin Antakya'yi Fethî .	15
Hicretin Altiyüzaltmisaltinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler .	17
Seyh Afîfüddin Yusuf B. Bakkal .	17
Hafiz Ebu Ibrahim îshak B. Abdullah .	18
Hicretin Altiyüzaltmisyedinci Senesi .	18
Hicretin Altiyüzaltmisyedinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler .	19
Emir İzzeddin Aydemir B. Abdullah .	20
Serefüddîn Ebü'z-Zahîr .	20
Kadi Taceddin Ebu Abdillah .	20

Uzman Hekim Serefüddin Ebü'l-Hasan.	20
Seyh Nasirüddin.	20
Seyh Ebü'l-Hasan.	20
Hicretin Altiyüzaltmissekizinci Senesi	21
Hicretin Altiyüzaltmissekizinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler .	22
Sahip Zeyneddin Yakup.	22
Seyh Muvaffaküddin.	22
Seyh Zeyneddin Âhmed B. Abdüddaim..	22
Kadi Muhiddin Ibn Ez-Zekî	22
Sahip Fahreddin.	23
Seyh Ebu Nasr B. Ebu'l-Hasan.	23
Hicretin Altiyüzaltmisdokuzuncu Senesi	23
Hicretin Altiyüzaltmisdokuzuncu Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler .	26
Melik Takiyyüddin Abbas B. Melikü'l-Adil	26
Kadilkudat Serefüddin Ebu Hafs.	26
Tavasi (Hadim) Sücaüddin Mürsid El-Muzafferî :	26
El-Hamevî	26
Ibn Seb'in Abdülhak B. Ibrahim..	26
Hicretin Altiyüzyetmisinci Senesi	27
Hicretin Altiyüzyetmisinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler .	28
Seyh Kemaleddin.	28
Vecihüddin Muhammed B. Ali B. Ebi Talib.	28
Necmeddin Yahya B. Muhammed B. Abdülvahid B. Lebudi	28
Seyh Ali El-Bekkâ.	28
Hicretin Altiyüzyetmisbirinci Senesi	29
Hicretin Altiyüzyetmisbirinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler .	31
Seyh Taceddin Ebü'l-Muzaffer Muhammed B.Ahmed.	31
Hatip Fahreddin Ebu Muhammed.	31
Seyh Hizir B. Ebu Bekir El-Mehranî El-Adevî	31
Et-Ta'ciz Adli Eserin Musannifi	32
Hicretin Altiyüzyetmisikinci Senesi	32
Hicretin Altiyüzyetmisikinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler .	33
Müeyyedüddin Ebü'l-Meâlî Es-Sadr Er-Reîs.	33
El-Emiru'l-Kebir Farisü'd-Din Aktay.	33
Seyh Abdullah B. Ganim..	33
Kadilkudat Kemaleddin.	33
Ismail B. Ibrahim B. Sakir B. Abdullah.	34
Elfiye Adli Eserin Sahibi Ibn Mâlik.	34
Nasir Et-Tüsî	34
Seyh Salim El-Berkî	35
Hicretin Altiyüzyetmisüçüncü Senesi	35
Hicretin Altiyüzyetmisüçüncü Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler .	35
Ibnatâel-Hanefî	35
Beymend B. Beymend B. Beymend.	36

Hicretin Altiyüzyetmisdördüncü Senesi	36
Hicretin Altiyüzyetmisdördüncü Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler	37
Seyh İmam El-Allame	37
Seyh İmam İmadüddin Abdülaziz	38
Tarihçi İbn Saî	38
Hicretin Altiyüzyetmisbesinci Senesi	38
Bilistin Savası Ve Kisariye'nin Fethi	39
Hicretin Altiyüzyetmisbesinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler	40
Seyh Ebü'l-Fadl B. Seyh Ubeyd B. Adülhalik Ed-Dimaskî	40
Tavasî Yümnü'l-Habesî	40
Seyh Muhaddis Semseddin Ebü'l-Abbâs	40
Sair Sihabüddîn Ebü'l-Mekârîm..	40
Kadi Semseddin	40
Seyh Ebu Âshak İbrahim B. Sadullah	41
Seyh Cendel B. Muhammed El-Meninî	41
Muhammed B. Abdurrahman B. Muhammed	41
Muhammed B. Abdülvehhab B. Mansur	42
Hicretin Altiyüzyetmisaltinci Senesi	42
Kahirin Vefati	42
Emîr-ü'l-Kebir Bedreddin Bîlbek B. Abdullah	45
Kadîlkudat Semseddin El-Hanbelî	45
Sultan Melik Zahir'in Seyhi Seyh Hizir El-Kürdî	46
Seyh Muhyiddin En-Nevevî	47
Ali B. Ali B. İsfendiyar	47
Hicretin Altiyüzyetmisyedinci Senesi	48
Hicretin Altiyüzyetmisyedinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler	49
Emîr-ü'l-Kebir Cemaleddîn Akkus B. Abdullah En-Necibî	49
Aytekin B. Abdullah	49
Kadîlkudat Sadreddin Süleyman B. Ebu'l-Âzz	50
Taha B. İbrahim B. Ebu Bekir Kemaleddin El-Hemedanî	50
Abdurrahman B. Abdullah	51
Kadîlkudatmeccüddînabdurrahman B.Cemaleddin	51
Vezir İbn Hanna	51
Lügatçı Seyh Muhammed B. Zahîr	51
İbn İsrail El-Harîrî	52

Hicretin Altiyüzaltmisbîrinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler .

Ahmed B. Muhammed B. Abdullah

Ahmed b. Muhammed b. Abdullah b. Muhammed b. Yahya b. Seyyi-dünnas Ebu Bekir el-Ya'merî el-Endülüsî. Hadis hafiziydi. Hicretin 597. senesinde dogdu. Çok hadis dinledi. Büyük kitaplar edindi. Güzel eserler tasnif etti. Endülüs'te hadis hafizlari onunla son buldu. Bu sene receb ayinin yirmiyedisinde Tunus sehrinde vefat etti. [1]

Abdürrezzak B. Abdullah

Abdürrezzak b. Abdullah b. Ebu Bekir b. Halef Izzeddin Ebu Muhammed er-Res'anî. Muhaddis ve müfessirdi. Çok hadis dinledi. Hadis rivayet etti. Faziletli ve edip insanlardandı. Musul sahibi Bedreddin

Lü'lü yanında itibarlı bir kimseydi. Sincar sahibinin yanında da mertebe ve mevkii vardı. Bu sene rebiyülahir ayının onikisinde cuma gecesi yetmiş yasını asmış iken vefat etti. Siirlerinden biri şudur:

«Karga gıkladı. Gıklamasıyla, Sevgilinin kayboluş vaktinin yaklaştığını bildirdi. Ey onların gıdisinden sonra yasantimin hoşluğunu benden isteyen kişi

Yaşam benim için zorlaştı. Sen de yaşamın hoşluyundan ve güzelliğinden bahsediyorsun!» [2]

Muhammed B. Ahmed B. Anter Es-Sülemî

Dimasklıydı. Dimask muhtesibi olup, adil şahsiyetli ve önde gelen insanlardandı. Dimask'ta emlakî ve vakıfları vardı. Bu sene Kahi-re'de vefat etti ve Mukattam mezarlığına defnedildi. [3]

Alemüddîn Ebü'l-Kasım B. Ahmed

Alemüddin Ebül-Kasım b. Ahmed b. Muvaffak b. Cafer el-Mirrisî el-Barakî. Lügatçi, nahivci ve kurrâ idi, Satibiye adlı eseri kısalttı, el-Mufassal adlı eseri ise birkaç ciltte serhetti. el-Cezûliye'yi de serh etti. el-Cezûliye'nin yazarıyla görüştü. Eserde geçen bazı konuları ona sordu. Bir çok ilimde, söz sahibi idi. Yakışıklı, sureti hoş, şekli ve endami güzeldi. Kindî'den ve diğerlerinden hadis dinledi. Bu sene vefat etti. [4]

Seyh Ebu Bekir Ed-Dıneverî

Salıhiye'deki zaviyenin bânisidir. O zaviyede etrafında toplanan müridler topluluğu bulunurdu. Güzel sesle Allah'ı zikrederlerdi. Allah kendisine rahmet etsin. [5]

Seyhü'l-Islam İbn Teymîye'nin Doğumu

Seyh Semseddin ez-Zehebî dedi ki: Bu sene seyhimiz Takiyyüddin Ebü'l-Abbas Ahmed b. Seyh Sihabüddin Abdülhalim b. Ebî'l-Kasım b. Teymiye el-Harranî rebiyülevvel ayının onunda pazartesi günü dünyaya geldi. [6]

El-Emîrû'l-Kebîr Mücireddîn

Ebü'l-Heycâ İsâ b. Hasir el-Ezkesî el-Kürdî el-Ümevî. Önde gelen bahadır komutanlardandı. Ayn-i Calut savaşında Tatarların bozguna uğratılmasında büyük rolü olmuştı. Melîv Muzaffer bu savastan sonra

Dimask'a geldiğinde onu Emir Alemüddin Sencer el-Halebî ile birlikte

Dimask'a müstesar olarak atamisti. Emir Alemüddin'e görüs bildirecek, tedbir alınmasi gereken hususlarda fikir beyan edecekti. Ayrica adalet sarayinda onunla beraber bulunacakti. Ona tam bir ikta' ve bol maas bagladi. Emirü'l-Kebir bu sene vefat etti.

Ebu Sâme dedi ki: «Emirü'l-Kebir Mücireddin'in babasi Emir Hü-sameddin, Sark illerinde Melik Esrefin askerleri arasinda Imadüddin Ahmed b. Mestup'la birlikte vefat etmistir.»

Emirü'l-Kebir Mücireddin'in oğlu Emir Izzeddin, Dimask sehrinde bir süre emirlik yaptı, idaresi güzeldi. Eski kuyumcular çarsısmdaki Ibn Sinum yolunu kendisinin yaptırdığı söylenir. Hatta kendisi de orada ikamet ettiği için oraya îbn Ebî Heyca yolu da denilir. Orada yöneticilik yapmış ve bu yol onun adıyla meshur olmuştur. O zaman ben küçük bir çocuktum. Kur'ân-i Kerim'i orada hatmettim. Allah'a hanid olsun. [7]

Hicretin Altiyüzaltmisikinci Senesi

Bu sene baslangicinda Halife, Hakim Biemrillah el-Abbasî idi. Sultan da Zahir Baybars'ti. Dimask naibi ise Emir Cemaleddin Akkus en-Necibî idi. Dimask'ın kadisi da Ibn Hallikan'di.

Bu sene baslarında Kasreyn arasındaki Zahirîye medresesinin yapımı tamamlandı. Bu medresede Safîiler için müderrisliğe Kadi Takiyyüddin Muhammed b. Hüseyin b. Rezin; Hanefîiler için de Mecdüddin Abdurrahman b. Kemaleddin Ömer b. Adim atandı. Hadis üstadlığına ise Seyh Serefüddin Abdülmü'min b. Halef getirildi. Bu zât, Dimyatlı olup hadis hafiziydi.

Bu sene Sultan Zahir Kudüs'te bir han yaptırdı. Oraya gelen misafirlerin ayakkabılarının tamiri, yiyeceklerinin temini ve diğer ihtiyaçlarının karşılanması için vakıflar kurdu. Bu handa bir değirmen ve bir de firin yaptırdı.

Bu sene Berekehan'ın elçileri, Melik Zahir'e geldiler. Beraberlerinde Esref b. Sihap Gazi b. Âdil de vardı. Bunlar yazılı ve sözlü mesajlar getirmişlerdi. Mesajlarında Islâm'ı ve Müslümanları sevindirecek haberler vardı. Hülagu'nun ve ailesinin basına gelen belalar anlatılıyordu.

Bu sene cemaziyelahir ayında Seyh Sihabüddin Ebu Sâme Abdurrahman b. ismail el-Makdisî, îmadüddin b. Haristanî'nin vefatından sonra Esrefiye darülhadisinde ders vermeye başladı, ilk dersinde Kadi îbn Hallikan ile diğer kadılardan ve ayandan bir cemaat de hazır bulundu. el-Mebhas adlı kitabının Ön sözünden bahsetti. Hadisleri, senet ve metinleriyle nakletti. Birçok güzel ve faydalı bilgiler verdi. Anlatıldığına göre kendisi ders vermeden önce hiç bir kaynaga müracaat etmemiş. Onun gibilerine çok rastlanmaz. Doğrusunu Allah bilir.

Bu sene Hülâgu'nun elçisi olarak Nasireddin et-Tusî Bagdat'a geldi. Vakıfları ve sehrin durumunu inceledi. Medreselerden birçok kitap olarak Meraga'da yaptırmış olduğu rasathanesine tasidi. Sonra Vasit ve Basra şehirlerine de gitti. [8]

Hicretin Altiyüzaltmışikinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Melik Esref

Seceresi şöyledir: Musa b. Melik el-Mansur İbrahim b. Melik el-Mü-cahid Esedüddin Sirkuh b. Nasirüddin Muhamnied b. Esedüddin Sirkuh el-Kebir. Bunlar öteden beri günümüze kadar babadan ogula Humus hükümdarlığı yapmış bir aile idiler. İylilikle nitelenen alicenap kimseler olup müreffeh bir hayat içinde yaşayan Dimasklı büyük insanlardı. Yiyecek, içecek, giyecek, binek gibi seylere fazla değer verirdiler. Arzu ve şehvetlerini gidermeye, lüks içinde yaşamaya, sarkici cariyeleri dinlemeye, sevgililerle yaşamaya çok dikkat ederlerdi. Sonra bütün bunları kaybettiler. Bunlar sanki birer düş haline veya kaybolan gölgeye dönüştüler. Kendilerine bunların sadece sorumlulukları, cezaları, hesabi ve utancı kaldı. Melik Esref vefat edince geride bol miktarda para ve nefis mücevherler bıraktı. Hükümdarlığı, Zahiriye devletine geçti. Bu sene onunla birlikte Halep naibi Emir Hüsameddin Cogender de ölmüştü.

Bu sene Tatarlar Humus'ta bozguna uğratıldılar. Öncü kuvvetlerinin komutani Beydere Allah'ın yargısı ve güzel takdiri gereği öldürüldü.

Bu sene Misir'da niuhaddislik yapan Resid el-Attar, Melik Esref Musa b. Adil'in maskarası ile meshur tacir hacı Nasir b. Düz de vefat ettiler. Bu sonuncusu, bes vakit namazını Dimask Camii'nde kılan varlıklı ve hayırhah kimselerdendi. [9]

Hatip İmadüddin B. Harîstanî

Abdülkerim b. Cemaleddin Abdüssamed b. Muhammed b. Haristanî. Dimask'ta hatiplik yaptı. Esrefiye devleti zamanında İbn Sa-lah'tan sonra babasının yerine kadi vekilliği yaptı. Bu görevini bu sene cemaziyelevvel ayının yirmi dokuzunda Darülhitabe'de vefat edinceye kadar sürdürdü. Cenaze namazı Dimask Camii'nde kılındı. Kasyun mezarlığında babasının yanına defnedildi. Cenaze töreni çok kalabalıktı. Vefat ederken seksenbes yasındaydı. Kendisinden sonra hatipliğe ve Gazaliye medresesinin müderrisliğine oğlu Mecdüddin atandı. Darül-hadis seyhliğine ise Seyh Sihabeddin Ebu Sâme getirildi. [10]

Muhîddin Muhammed B. Ahmed B. Muhammed

Muhiddin Muhammed b. Ahnied b. Muhammed b. İbrahim b. Hüseyin b. Süraka. Künyesi Ebu Bekir'di. Magriplidir. Ensarîlerden olup Sa-tibiye

kasabasmdandır. Künyesi Ebu Bekir olup Magrip ülkesindendir. Alim, fazil, dindar bir kimseydi. Hadis hafızıydı. Bir süre Halep'te ikamet etti. Sonra Dimask'a gitti. Oradan da Misir'a göçtü. Misir'da Zekiy-yüddin Abdülazim el-Münzirî'den sonra Kâmiliye darülhadisinin seyhliğine atandı. Bagdat'ta ve diğer beldelerde hadis dinlemiş ve toplamıştı. Vefat ederken yetmiş yaşını geride bırakmıştı. [11]

Seyh Salih Muhammed B. Mansur

Seyh Salih Muhammed b. Mansur b. Yahya Seyh Ebü'l-Kasim el-Kubarî el-İskenderanî. Kendi sahsına ait bir meyvelikte ikamet eder, geçimini oradan sağlar, orada çalışırdı. Takvali bir kimseydi. Bahçesinin ürünlerinden insanlara yedirirdi. Bu sene saban ayının altısında yetmişbes yaşında İskenderiye'de vefat etti. İyiliği emreder, kötülüğü meneder, yöneticileri zulümden caydirmek için çabalar, onlar da kendisinin söylediklerine kulak verir ve zahidliğinden ötürü de ona itaat ederlerdi. İnsanlar ziyaretine geldiklerinde onlara kendi evinin penceresinden hitap eder, onlarla bu şekilde konuşurdu. Gelenler onun bu haline razı olurlardı. Onunla ilgili garip bir hikâye anlatılır. Söyle ki: Binegini adamin birine satmıştı. Birkaç gün sonra binegi satın alan adam yanına gelip: «Ey efendim! Aldığım binek hiçbir şey yemiyor» dediğinde, Seyh Salih Muhammed ona bakarak sunu sormuştu:

- Sen geçimini neyle sağlıyorsun?
- Valinin yanında rakkashk yapıyorum.
- Bizim sana verdiğimiz binemiz haram lokma yemez!

Böyle dedikten sonra evine girdi. Sonra çıkıp bir kaç dirhem ekleyerek binenin parasını iade etti. Binegini de geri aldı. İnsanlar da o rakkastan, seyhin kendisine verdiği her dirhemi -bereket sebebiyle- üçer dirheme satın aldılar. Seyh Salih Muhammed vefat edince geride elli dirhem değerinde ev esyası bıraktı. Ancak bu esyaları 20.000 dirheme satıldı. [12]

Muhiddin Abdullah B. Safiyyüddin

Muhiddin Abdullah b. Safiyyüddin İbrahim b. Merzuk. Ebu Sâme'nin dedigine göre bu sene rebiyülahir ayının yirmidördünde Dimask'ta Nuriye medresesi bitisigindeki evinde vefat etmiştir. Yüce Allah kendisine rahmet etsin.

Onun bu evi Safîiler için medrese haline getirilmiştir. Sonradan

Necibiye vakfi olan bu evi Emir Cemaleddin Akkus en-Necibî vakfetmiştir. Allah bu hayrini kabul buyursun. Biz de orada ikamet ettik. Allah bizleri büyük kurtulusa erdirerek ebedi cennet yurduna kavustursun, amin.

Cemaîeddin en-Necibî'nin babası Safiyyüddin, Melik Esrefin veziri idi.

Emlâki, ev esyasi ve emtialarının haricinde 600.000 altın dinara sahipti. Babası, hicretin 659. senesinde Misir'da vefat etmiş ve Mukat-tam mezarlığına defnedilmişti.

Ebu Sâme dedi ki: Ayn-i Gayn adıyla meshur olan Fahr Osman el-Misrî'nin de Misir'da vefat ettiğine dair haber bu ayda bize ulaştı.

Bu sene zilhicce ayının onsekizinde Semsül-Vebbar el-Musilî vefat etti. Edebiyata dair bilgiler tahsil etmiş bir süre de Mezze Camii'nde hatiplik yapmıştı. Kendi şahsiyle ilgili olarak ağarmış saçlara kına yakma hakkında bana söyle bir şiir okumustu:

«Sakaklarima ak çizgiler çekmesinden bu yana

O ve ben, bir bedendeki iki can gibi olduk ve ben ahdi hiç bozmadım.

İhtiyarlık bana gelip de onunla aramızı açtığında,

Onun bir kılıç olduğunu sandım ve kına ile ona bir kilif geçirdim.»

Bu sene Hülaguhan, Zeyn el-Hafîzî adıyla tanınan Süleyman b. Amir el-Akrabanî'yi huzuruna çağırttı ve ona, «Benim yanımda senin hiyanetin sabit görülmüştür» dedi. Bu aldanmış kişi, Tatarların Hülaguhan komutasında Dimask'a ve diğer islâm beldelerine gelişleri esnasında Müslümanlara karşı Tatarlarla işbirliği yapmış, Müslümanlara eziyet etmiş, onların açıklarını Tatarlara bildirmişti. Bu nedenle de Müslümanların başına çeşitli eza ve cefalar gelmişti.

«Zalimlerin bir kısmını, diğer bir kısmına böylece musallat ederiz.»(el-En'âm, 129).

Bir kimse bir zalime yardımcı olursa Cenâb-i Allah o zalimi bu defa da yardımcısına musallat kılar. Cenâb-i Allah zalimden yine bir başka zalim vasıtasıyla öç alır. Sonra da zalimlerin tümünden intikamını alır. Öcünden, gazabından, cezasından ve kötü kullarından Allah'a siginiyor, O'ndan afiyet diliyoruz. [13]

Hicretin Altiyüzaltmışüçüncü Senesi

Bu sene Sultan Zahir büyük bir orduyla Fırat taraflarına sefer düzenledi. Birey'e konaklamış olan Tatarları kovmak istiyordu. Tatarlar, Islâm ordusunun üzerlerine gelmekte olduğunu duyunca dönüp kaçtılar. Böylece o yörelerin durumu düzeldi. O mintikalara güven geldi. Önceleri oralarda fesadin ve korkunun çoklugundan ötürü kimse ikamet edemiyordu. Artık oralarda güvenlik sağlandı. Her taraf senlendi.

Bu sene Melik Zahir askerleriyle birlikte Haçlılarla savaşmak üzere sahil beldelerine yöneldi. Cemaziyelevvel ayının sekizinde perşembe günü üç saatlik bir zamanda Kisariye'yi fethetti. Müteakip haftanın perşembe

gününde, yani cemaziyelevvel ayının onbesinde kaleyi teslim aldı. Surlarını yaktı ve oradan da başka bir yere intikal etti. Daha sonra ulakların getirdikleri habere göre onun Ersof sehrini fethettiği, oradaki Haçlıları öldürdüğü anlaşıldı. Bunun üzerine Müslümanların beldelerinde sevinç davulları çalındı. Halk bu duruma çok sevindi.

Bu sene Magrip halkının Haçlılara karşı muzaffer oldukları ve Haçlılardan 45.000 kişiyi öldürdükleri, 10.000 kişiyi esir aldıkları, aralarında Burans, İsbiliye, Kurtuba ve Mirrisiye'nin de bulunduğu kırkiki sehri onlardan geri aldıkları haberleri geldi. Bu sene ramazan ayının ondördünde Melik Zahir'in zaferi gerçekleşti.

Yine bu sene ramazan ayında Emevî Camii'nden başlayarak Derec mmtikasındaki kanala kadar olan yollara parke taşı döşendi. Emevî Camii'nin kible tarafında da bir sarnıç ile sadırvan yapıldı. Daha önce orada bir kanal vardı. Halk o kanalın suyundan istifade ederdi. Manas nehrinin suyu kesilince oraya ugrarlardı. Kanal yıkıldı, yerine sadırvan yapıldı. Sonra o sadırvan da yıkıldı, yerine dükkânlar yapıldı.

Bu sene Melik Zahir, Dimask naibi Emir Akkus'u yanına çağırdı. O da bu emre itaat ederek Melik Zahir'in yanına gitti. Bu geçici ayrılışı esnasında yerine Alemüddin el-Hisnî'yi naib vekili olarak atadı. Nihayet Dimask'a saygı görmüş ve ağırlanmış olarak geri döndü.

Bu sene Melik Zahir Misir'da diğer mezheplere mensup müstakil kadılar atadı. Bunlar şehirlerde tipki Safnlerin kadisi gibi hükmedeceklerdi. Bu nedenle adalet sarayında bu sene zilhicce ayının yirmiiki-sinde pazartesi günü Safnlerin kadilığına Tac Abdülvehhab b. bintü'l-E'azz'i; Hanefîlerin kadilığına Semseddin Süleyman'i; Malikîlerin kadilığına Semseddin es-Sübkî'yi; Hanbelîlerin kadilığına da Semseddin Muhammed el-Makdisî'yi atadı. Bunun sebebi, Safîî kadisi Abdülvehhab b. bintü'l-E'azz'm Safîî mezhebine muhalif birçok meselelerde ugrasmak mecburiyetinde kalması ve böylece zaman kaybetmesiydi. Diğer mezheplerin alimleri de buna muvafakat ettiler. Bunu kendisine Emir Cemaleddin Aydogdu el-Azizî önermişti. Sultan Melik Zahir de onun görüşünü ve mesveretini begendigiinden ötürü bu önerisini kabul etmiş ve gereğini yapmıştı. Rasûlullah (s.a.v.)'in mescidinin onarımı için tahta, kursun ve birçok aletle birlikte bir de hazır bir minberi Medi-ne-i Münevvere'ye gönderdi. Sultan Melik Zahir'in gönderdiği bu minberi, Mescid-i Nebevî'ye yerleştirdi.

Bu sene Misir'da büyük bir yangın çıktı. Hristiyanlar bu yangını çıkarmakla itham edildiler. Bu nedenle Melik Zahir onları ağır bir ceza ile cezalandırdı.

Bu sene rebiyülahir ayının yedisinde Meraga sehrinde Tatar hani Hülagu'nun, Allah'ın lanet ve gazabına uğrayarak öldüğüne dair haberler geldi. Hulagu, sar'a hastalığından ölmüş, Tela kalesine defnedilmiş ve

gömüldüğü yerin üzerine bir kubbe yapılmıştı. Ölümünden sonra Tatarlar oğlu Abakahan'm etrafında toplanmıslardı. Berekehan, onun üzerine yürüdü, onu hezimete ugrattı, etrafındaki adamları dağitti. Melik Zahir, bu duruma çok sevindi. Irak beldelerini geri almak için. asker toplamaya niyetlendi. Ancak askerlerin, kendi arazilerine gitmiş olmalarından ötürü bunu basaramadı.

Bu sene sevval ayının onikisinde Melik Zahir, oğlu Melik Said Mu-hammed Berekehan'in sultanlığı için emirlerden bey at aldı. Onu bineğine bindirdi. Ümerâ da onun önü sıra yaya olarak yürüdü. Kendisi semsiyeyi bizzat tutup oğlunun üzerini gölgeledi. Emir Bedreddin Beyserî ekmek taşıyordu. Kadi Taceddin ile Vezir Bahaeddin b. Hanna da onun önü sıra bineklerine binmiş olarak gidiyorlardı. Ümeranın önde gelenleri de bineklerine binmişlerdi. Diğerleri ise yaya olarak yürümekteydiler. Bu halde Kahire'yi bir bastan bir basa dolastılar.

Bu sene zilkade ayında Melik Zahir, yukarıda adı geçen oğlu Melik Said'i sünnet ettirdi. Onunla birlikte ümerânın bir grup çocuğunu da sünnet ettirdi. O gün görülmege değer muazzam bir gündü.

Hicretin Altiyüzaltmışüçüncü Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Halid B. Yusuf B. Sa'd En-Nablusî

Halid b. Yusuf b. Sa'd en-Nablusî Seyh Zeyneddin b. Hafız. Di-mask'taki Nuriye dârülhadi sinin seyhi idi. Seyh Zeyneddin güzel huylu, sakacı, muhaddislerin yolunda giden, latifeyi seven bir kimseydi. Bagdat'a göçtü. Orada ilim tahsil etti. Hadis dinledi. Hayırlı, salih ve ibadet ehli bir kimseydi. Hadis ilmine vakıftı. Hadis ricalinin adlarını ezberlemisti. Bu ilimde Seyh Muhyiddin en-Nevevî ve diğerleri kendisinden ilim tahsil ettiler. Kendisinden sonra Nuriye dârülhadi sinin seyhlğine Taceddin el-Firazî atandı. Cenazesine büyük bir kalabalık istirak etti. Babü's-Sagir mezarlığına defnedildi. Allah rahmet etsin. [14]

Seyh Ebü'l-Kasim El-Havarî

Ebü'l-Kasim Yusuf b. Ebil-Kasim b. Abdisselam el-Ümevî. Meshur bir seyhti. Havarî'de bir zaviyesi vardı. Kendi beldesinde vefat etti. Hayırlı ve salih bir kimseydi. Kendisini seven arkadaşları ve müritleri çoktu. Havran'a bağlı köylerden, Hil'den, Sebeniye'den de bir çok müridi vardı. Bunlar Hanbelî mezhebine mensuplardı. Def çalmayı uygun görmezlerdi. Sadece alkis tutarlardı. Diğerlerine göre daha ideal insanlardı. [15]

Kadi Bedreddin El-Kürdî Es-Sincarî

Misir'da defalarca kadılık yapmış olup bu yıl Kahire'de vefat etmiştir. Ebu Same dedi ki: «Etraftaki kadılardan ve hakimlerden rüşvet aldığı

bilinmektedir. Ancak kendisi cömert ve alicenap bir kimseydi. Kendisinin ve ailesinin malına el konuldu.» [16]

Hicretin Altiyüzaltmışdördüncü Senesi

Bu sene baslarken halife, Hakim Abbasi, sultan da Melik Zahir'di. Misir'da dört kadi vardı. Bu sene Dimask'a da her mezhepten bir tane olmak üzere dört kadi atandı. Önceki sene Misir'da baslatılan uygulamaya burada da geçildi. Sam naibi Akkus en-Necibî idi. Safiîlerin kadilku-dati Ibn Hallikan, Hanefîlerinki Semseddin Abdullah b. Muhammed b. Atâ; Hanbelîlerinki Semseddin Abdurrahman b. Seyh Ebu Ömer; Malikîlerinki ise Abdüsselam b. Zevavî idi. Bu sonuncusu yönetime geçmeyi kabul etmemisti. Zorlanmış, sonra kabul etmiş, ama yine istifa etmiş, tekrar zorlanmış, ancak bu defa da vakıflara bakmamayı, verdiği hükümler için ücret almamayı şart kosarak görevi kabul etmiş ve, «Bizim buna ihtiyacımız yoktur» demisti. Ücret almaktan ve vakıflarla ilgili işlere bakmaktan muaf tutulmuştu. Allah hepsine rahmet etsin. Böyle bir şeyi ondan baska hiç bir kimsenin yaptığı o zamana kadar görülmemisti. İşler bu minval üzere yoluna girdi.

Bu sene Babü'l-Berid kanalının doğusundaki havuzun onarımı tamamlandı. Orada bir sadırvan, sadırvanın üzerine de bir kubbe yapıldı. Sadırvana musluklar takıldı. Buralardan Dercüs-Simaliye taraflarına su akitildi.

Bu sene Melik Zahir, Sifd mintikasına geldi. Dimask'tan manciniklar getirilmesini emretti ve sehri kusatma altına aldı. Nihayet fethetti. Sifd halkı da onun hükmüne boyun eğdi. Sevval ayının onsekizinde cuma günü sehri teslim aldı. Savaşçılari öldürdü, çoluk çocuğu esir aldı. Daha önce burayı hicretin 584. senesinde Melik Selahaddin Yusuf b. Ey-yub fethetmişti. Haçlılar burayı daha sonra geri almışlardı. Fakat Melik Zahir bu sene zor kullanarak burayı Haçlılardan geri aldı. Allah'a hamd olsun. Haçlılar Melik Zahir'den çok çekmiyorlardı. Sifd sehrini fethetmeğe yönelince hemen ondan enian dilemişlerdi. O da Sifd sehrinin valiliğine Emir Seyfeddin Derman et-Tatarî'yi atadı. Haçlıların elçileri Emir Seyfeddin'e gelip hil'at giydirdiler, sonra geri dönüp gittiler, ama kendilerine ahid ve enian verenin, onu bu tahta oturtan Melik Zahir olduğunu bilmiyorlardı. Savas bir hiledir. Tempîier ve Hospitalier tarikatının mensuplari kaleden çıktılar. Bunlar daha önce Müslümanlara çok kötülük yapmışlardı. Cenâb-i Allah imkân verdi. Sultan Melikü'z-Za-hir, bastan sona bunların boyunlarının vurulmasını emretti. Bu haberi ulaklar her tarafa ulaştırdılar. Sevinç davullari çalındı. Ülke süslendi. Sonra Melik Zahir saga sola, Haçlı beldelerinin her tarafına müfrezeler gönderdi. Müslümanlar yaklaşık yirmi kaleyi istila ettiler. Kadın ve çocuk olmak üzere 1.000 kadar

insani esir aldilar. Çok miktarda da ganimet elde ettiler.

Bu sene halifenin Ali adindaki oğlu Müstasim b. Müstansir, esaretten kurtulup Dimask'a geldi. Aziziye karsisindaki Darü'l-Esediyye'ye konuk edildi. Bir süreden beri Tatarların elinde esir bulunuyordu. Bere-kehan, Tatarları bozguna ugratınca Ali onların elinden kurtulup Di-mask'a geldi. Kendisine ikramda bulunuldu Sultan Melikü'z-Zahir Sifd'i fethettiginde orada bulunan bazı Müslüman esirler kendisine; esarete düşmelerinin sebebinin, Fa'ra köyü sakinlerinin kendilerini yakalayip para karsiliginda Haçlılara satmaları olduğunu bildirdiler. Bunun üzerine Sultan Melikü'z-Zahir, Fa'ra köyüne yöneldi. Onların basına felaketler getirdi. Çoklarını öldürdü. Çocuklarını ve kadınlarını Müslümanların öcünü almak amacıyla esir aldı. Allah ona hayir mükafat versin. Sonra Melikü'z-Zahir büyük bir orduyu Sis beldelerine sevk etti. Müslüman askerler gidip oralarda her tarafı kontrol altına aldılar. Zor kullanarak Sis'i fethettiler. Sis melikinın oğlunu esir aldılar, kardesini öldürdüler, mallarını yağmaladılar, ahalisini öldürdüler. Islâm'ın ve Müslümanların öcünü onlardan aldılar. Çünkü Tatarların zamanında bunlar Müslümanlara çok zarar vermişlerdi. Tatarlar Haleb'i ve diğer beldeleri zaptettiklerinde Sisililer Müslümanların kadınlarını, çocuklarını ve birçok Müslümanı esaret zinciri altına almışlar, bundan sonra da Hülagu'nun zamanında Müslümanların beldelerine baskınlar yapmışlardı. Allah Islâm'ın yardımcıları vasıtasıyla Hülagu'yu tahkir ve helak etti. O ve emiri Kutboga öldürüldü. Sis şehri bu sene zilkade ayının yirmisinde salı günü fethedildi. Bu haber Islâm ülkesine ulaşınca her tarafta sevinç davulları çalındı.

Bu sene zilhicce ayının yirmibesinde Sultan Melikü'z-Zahir; önünde esir aldığı Sis melikinın oğlu ve Ermeni kontlarından bir grup olduğu halde Dimask'a geldi. Askerleri beraberindeydüler. O gün görölmege değer muazzam bir gündü. Bundan sonra Sultan Melikü'z-Zahir, güçlenmiş ve muzaffer olarak Misir'a gitti. Sis meliki, esaret fidyesi ödeyerek oğlunu kurtarmak istedi. Ancak Sultan Melikü'z-Zahir, ona cevaben, «Senin oğlunu Tatarların yanında esir bulunan Sungur Askar'ın saliverilmesi karsiliginda serbest bırakırız. Baska da bir fidye kabul etmeyiz»

dedi. Bunun üzerine Sis meliki, Tatar hanının yanına gitti, yalvarıp yakardı, ona boyun eğdi. Nihayet Tatar hani, Sungur Askar'ı onun hatirına serbest bıraktı. Sungur Askar Sultan Melikü'z-Zahir'in yanına varınca o da, Sis melikinın oğlunu serbest bıraktı.

Bu sene Melik Zahir, Karare ile Domiye arasındaki meshur köprünün onarılmasını emretti. Bu onarım isini Emir Cemaleddin Muham-med b. Bahadır ile Nablus ve Agvar valisi Bedreddin Muhammed b. Rahhal üstlendi. Onarım işi bittikten sonra köprünün ayaklarından biri çatladı.

Sultan bundan tedirgin oldu, çatlayan ayagin saglamlastiril-niasmi emretti. Ancak o zaman da sularin kuvvetli akisindan ötürü bunu beceremediler. Ama Allah'in izniyle adeta bir tepe iriliginde büyük bir kum kitlesi nehrin o tarafina akti. Köprünün ayagini onarmalarına yetecek bir süre sular durdu. Onarim tamamlandıktan sonra sular tekrar eski haline dönüp akmaya basladi. Bu da Allah'in yardimi ve büyük inayetiyle olmustu. [17]

Hicretin Altiyüzaltmisdördüncü Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Aydogdu B. Abdullah

Aydogdu b. Abdullah el-Emir Cemaleddin el-Azizî. Önemli emirlerden olup Melik Zahir'in nezdinde büyük bir itibara sahipti. Melik Zahir, onun görüşünün disina hemen hemen hiç çıkmazdi. Müstakil olarak her mezhepten bir kadinin atanmasini Melik Zahir'e öneren oydu. Mütevazi bir kimse olup haram seylere karismazdi. Alicenap, vakur, idareci ve devlet erkani arasinda saygi gören bir insandi. Sifd kusatmasi esnasinda yaralanmisti. Bu yarasindan ötürü sürekli bir hastaliga müptela oldu. Nihayet arefe gecesi vefat etti. Diniask'm Salahiye mmtikasmadaki Kasyun mezarliginin yaninda bulunan Nasiri hankâhina defnedildi. Allah rahmet etsin. [18]

Hülaguhan

Tatar haninin oğlu olup kendisi de Tatar hanligi yapmistir. Halk ona Hülavun derdi. Hülagu; zorba, fâcir ve çok da kafir bir hükümdardi. Allah ona lanet etsin. Doguda ve batida sayilarini ancak yaraticinin bildigi miktarda Müslüman öldürdü. Yüce Allah bundan ötürü ona en agir cezayi verecektir. O hiçbir dine mensup degildi. Sadece zevcesi Zafer Hatun, Hristiyanliga geçmisti. Hristiyanlari diger insanlara tercih ederdi. Ailesi felsefecilerle ilgilenmis oldugundan ötürü felsefeciler onun nazarinda mertebe ve itibar sahibi idiler. Onun yegane düşüncesi, memleketinin idaresini saglama almak, peyderpey toprak sahibi olmak ve ülkeleri ele geçirmekti. Nihayet Cenâb-i Allah bu sene onu helak etti. Hicretin 663. senesinde öldüğüne dair bir rivayet de vardir. Ölünce Tela sehrine defnedildi. Allah ona lanet etsin. Ölümünden sonra yerine oğlu Abakahan geçti. Abaka, on erkek kardesten biri idi. Dogrusunu noksanliklardan münezzehten olan yüce Allah daha iyi bilir. Allah bize kâfidir. O, ne güzel vekildir. [19]

Hicretin Altiyüzaltmisbesincî Senesi

Bu sene muharrem ayinin ikisinde pazar günü Melik Zahir, muzaffer bir halde askerleriyle birlikte Dimask'tan Misir'a dogru yola çıktı. Islâm devleti, Sis mintikasina tümüyle hakim olmus, Haçli kalelerinin çoğunu ele

geçirmisti. Melik Zahir, önceden, askerlerini Gazze'ye sevk etmis; kendisi de durumları incelemek için Kerek taraflarına yönelmisti. Bereküzzizi mintikasında avlanırken atından yere düşüp bacagini kirmisti. Orada birkaç gün kalıp tedavi görmüş, nihayet mahfeye binebilecek hale gelince Misir'a doğru yola koyulmustu. Yolda ayagi iyileşmiş, yalnız basına atına biner hale gelmisti. Büyük bir debdebe ve ihtisam içinde Kahire'ye girdi. Şehir süslenmiş, insanlar onun gelisi için büyük bir merasim tertiplemişlerdi. Gelisine çok sevinmişler, afiyete erdiginden ötürü de çok mutlu olmuşlardı. Sonra bu sene receb ayında Kahi-re'den Sıfı seherine gitti. Sıfı kalesinin çevresinde hendek kazdırdı. Hendek kazma işinde emirleri ve askerleriyle birlikte kendisi de çalıştı. Akkâ taraflarına baskın düzenledi. Halkın bir kısmını öldürdü, bir kısmını esir aldı. Ganimet elde ederek salimen geri döndü. Bu sebeple Di-mask'ta sevinç davulları çalındı.

Bu sene rebiyülevvel ayının onikisinde Melik Zahir, Ezher Ca-mii'nde cuma namazı kıldı. Ubeydîlerin zamanından o zamana kadar mezkur camide cuma namazları kılınmıyordu. Oysa orası Kahire'de yapılan ilk mescitti. Ezher Camii'ni Kaid Cevher, inşa ettirmiş ve orada cuma namazı kılardı. Hakim, Kahire'de kendi camiini yaptıınca cuma namazlarını Ezher Camii'nde değil de kendi camiinde kıldırırmı. Ezher'de artık cuma namazları kılınmıyordu. Orası diğer mescitler gibi olmuş, tozlanmış, durumu değişmişti. Sultan Melikü'z-Zahir, Ezher Ca-mii'nin onarılıp badana yapılmasını ve cuma namazının orada kılınmasını emretti. Ayrıca Hüseyiniye Camii'nin onarılmasını da emretti. Bu onarım inşaallah ileride de anlatılacağı gibi hicretin 667. senesinde tamamlandı.

Bu sene Melik Zahir, Dimask Camii'nde hiç kimsenin uyumamasını, geceyi orada geçirmemesini, oradaki hazinelerin ve maksurelerin dışarı çıkarılmasını emretti. Camide yaklaşık 300 maksure vardı. Caminin içi temizlenince insanlar rahata kavuştular. Cami namaz kılan kim-

seler için genişledi, müreffeh bir hale geldi.

Bu sene Sultan Melikü'z-Zahir Sıfı sehrinin surlarının ve kalesinin onarılmasını ve üzerine su ayeti kerimenin yazılmasını emretti:

«Andolsun ki, Tevrattan sonra Zebur'da da yeryüzüne ancak iyi kullarımın mirasçı olduğunu yazmıştık.» (ei-Enbiyari05).

«İşte bunlar, Allah'tan yana olanlardır. İyi bilin ki, saadete erecek olanlar, Allah'tan yana olanlardır.» (el-Mücadeie; 22).

Bu sene Abakahan ile Berekehan'ın yerine geçen Mengütemir savastılar. Abakahan, Mengütemir'i mağlup etti ve ondan çok miktarda ganimet ele geçirdi. [20]

Hicretin Altıyüzaltmışbesinci Senesinde Vefat Eden Meshur Şahsiyetler

Sultan Berekehan

Bereke b. Töli b. Cengizhan. Hülagu'nun amcasinin ogluydu. Bere-kehan, sonradan Müslüman oldu. Alimleri ve salih insanlari severdi. En büyük iyiliklerinden biri, Hülagu'yu maglup etmesi ve askerlerini dagitmasi idi. Melik Zahirle iyi geçinirdi. Onun kendisine gönderdigi elçilere saygi gösterip ikramda bulunur, onlara çok miktarda armaganlar verirdi. Vefatından sonra yerine ailesinden Mengütemir b. Dogan b. Ba-bu b. Töli b. Cengizhan geçti. Mengütemir, Berekehan'in yolunu izledi. Onun prensiplerinin disina çıkmadi. Allah'a hamd olsun. [21]

Misir Kadilkudatı Taceddin Abdülvehhab

Taceddin Abdülvahhab b. Halef b. Bidar b. Bintü'l-E'azz. Safiî mezhebine mensuptu. Dindar, iffetli, nezih bir kimseydi. Allah yolunda yaptigi islerde kendisini kinayanlari kinamalarina aldirmazdi. Suçlu kimseleri affettirmek için oraya girenlerin ricasini kabul etmezdi. Bütün Misir diyarinin bas kadiligi, hatipligi, muhtesipligi, seyhüssüyuh-lugu, ordu nazirligi, Safiî müderrisligi, Salahiye medresesinin hocaligi, cami imamligi kendisine verilmisti. Uhdesinde onbes vazife vardi. Ba~ zan vezirlik de yapardi. Sultan kendisine saygi gösterirdi. Vezir Ibn Hanna, ondan çok korkardi. Vezir Ibn Hanna onu sultanin gözünden düşürmek için çok ugrasti. Ama basaramadi. Kadi Taceddin'in evine gelmesini istiyordu. Bu nedenle birgün hasta numarasi yapti. Kadi Taceddin onu ziyarete gitti. Ibn Hanna, onu karsilamak için kalkip evin orta yerine kadar yürüdü. Bu durumu gören Kadi Taceddin ona, «Biz hasta diye seni ziyarete geldik, ama sen sapa saglamsin. Esselamüaley-küm.» dedi ve yaninda oturmaksizm geri döndü.

Kadilkudat Taceddin, hicretin 604. senesinde dogmus, Takiyyü-din b. Rezinden sonra kadiliga atanmis ve bu sene vefat etmisti. [22]

Kaymaziye Vakfinin Kurucusu Emirü'l-Kebîr Nasîrüddin

Nasirüddin Ebü'l-Meâlî Hüseyin b. Aziz b. Ebi'l-Fevaris el-Kaymazî el-Kürdî. Hükümdarlar nezdinde mertebesi büyük ve saygin emirlerdendi. Turansah b. Salih Eyyub'u Misir'da öldürdüğü zaman Sâm sehrini Halep valisi Melikü'n-Nasir'a kendisi teslim etmisti. Nasirüddin, Firoz minaresinin yanindaki Kaymaziye medresesinin vakfedici-sidir. Bu medreseye o zamana kadar misli görülmemis bir saat yaptirilmisti. Anlatildigina göre bu saatin yapimina 40.000 dirhem para harcamistir. [23]

Seyh Sîhabüddîn Ebu Sâme

Abdurrahman b. Ismail b. Ibrahim b. Osman b. Ebibekir b. Abbas Ebu Muhammed ve Ebü'l-Kasim el-Makdisî es-Seyh el-Imam el-Aiim el-Hafiz. Muhaddis, fakih ve tarihçiydi. Ebu Sâme adıyla taninmis olup Esrefiye

darülhadisinin seyhi ve Rükniye medresesinin müderrisi idi. Birçok eser tasnif etmiş, Muhtasar Dimask tarihini hazırlamıştır, es-Satibiye adlı eseri serhetmiştir. er-Red ilâ Emri'l-Evvel, el-Ukyan, el-Meb'as, el-İsrâ, er-Ravzateyn fi'd-Devleteyn en-Nuriye ve's-Salahiye eserlerinden bazılaridir. Bu sonuncusuna bir de zeyl yazmıştır. Bunlardan başka kitapları da vardır. Hicretin 599. senesi rebiyülahir ayının yirmiüçünde cuma gecesini doğdu. Kendi biyografisini bu zeylin bu seneye ilgili bölümünde anlatmış, nasıl yetistirildiğini ve eğitim gördüğünü, nasıl ilim tahsil ettiğini, hadis dinleyişini, Fahr b. Asakir'den, İbn Ab-disselam'dan, Seyfeddin el-Amidî'den, Seyh Muvaffaküddin b. Kuda-me'den fıkıh dersleri aldığını zikretmiştir. Vefatından sonra kendisi hakkında çok güzel rüyalar görülmüştür. Bir çok ilme vakıftı. Alemüd-din el-Berzalî, Seyh Taceddin el-Fezarî'nin onun hakkında şöyle dediğini rivayet etmiştir:

«Seyh Sihabüddin Ebu Sâme içtihad mertebesine ulastı.» Seyh Si-habüddin Ebu Sâme bazan siir de yazardı. Allah bizi de onu da bağışlasın. Kısaca diyeceğimiz sudur ki; Onun zamanında şahsiyeti, dindarlığı, iffeti, güvenirliliği hususunda kendisine benzer başka bir şahıs yoktu. Kendisine karşı hazırlanan bir komplo sebebiyle vefat etti. Evinde oturduğu bir sırada kendisine çogan otunun kirintileri gönderilmisti. Onu bununla öldürmek istiyorlardı. Kendisi güya bir görüşünden ötürü suçlanmisti. Ama böyle bir görüşle ilgisi yoktu. Hadisçilerden ve diğerlerinden bazıları onun haksız yere öldürüldüğünü söylemişlerdir. Bu sene receb ayına kadar tarih yazmaya devam etmişti. Anlatıldığına göre kendisi evinde iken çogan otuyla zehirlenerek öldürülmüştür. Onu öldürenler daha önce yanına gelmişler, öldürmek amacıyla kendisini dövmüşlerdi, ama o ölmemisti. Kendisine, «Onları şikâyet etmeyecek misin?» denildiğinde şikâyetçi olmamış ve su siiri okumustu:

«Basına gelenlerden ötürü şikâyetçi olmayacak misin? Çünkü bu büyük bir bela ve musibettir» diyenlere dedim ki:

Yüce Allah hakkımızı alacak ve kalbi yaralananın öfkelerini dindirecek birini de elbette görevlendirecektir.

Biz kendisine tevekkül edecek olursak o bize kâfidir.

Bize Allah yeter, o ne güzel vekildir!»

Katiller ikinci kez evine hücum ettiler ve onu ramazan ayının ondo-kuzunda salı gecesini öldürdüler. Allah ona rahmet etsin. Aynı gün Darül-feradis mezarlığına defnedildi. Kendisinden sonra Esrefiye darülhadisinin seyhliğine Muhiddin en-Nevevî atandı.

Bu sene Hafız Alemüddin Kasım b. Muhammed el-Berzalî doğdu. Bu zat, Ebu Sâme'nin tarihine bir zeyil yazdı. Çünkü kendisi, Ebu Sâme'nin vefat

ettigi senede dogmus, onun yolunu takip etmis, izinden yürümüstü. Tarihine zeyli de onun sistematigine uyarak yazmisti. Ebu Sâme'nin biyografisi ile ilgili olarak kendisi de şöyle bir siir otumustu:

«Hep çalisip tarih yazmaya devam ediyordum. Nihayet senin de tarihe yazilmasi oldugunu gördüm.»

Burada su beyitin yazilmasi daha münasip olurdu:

«Bizim bir efendimiz dünyayi terk edip gittiginde onun yerine bir baskasi geçer.

Söz söyler, yüksek sahsiyet sahibi insanların söylediklerini de yapar.» [24]

Hicretin Altiyüzaltmisaltinci Senesi

Bu sene baslarken halife, Abbasilerden Hakim'di. Ülkenin sultani da Melik Zahir'di. Cemaziyelahir ayinin basinda Sultan Melikü'z-Za-. hir, muzaffer olarak askerleriyle birlikte Misir diyarindan hareket edip sefere çıktı. Aniden Yafa sehrine gitti. Zor kullanarak orayi ele geçirdi. Yafahlar baris yoluyla kaleyi kendisine teslim ettiler. Onlari Yafa'dan çikarip Akkâ'ya sürdü. Kaleyi ve sehri tahrip etti, receb ayinda oradan ayrilip Sakif kalesine yöneldi. Yoldayken Haçli postacilarindan bir mektup ele geçirdi. Bu mektubu Akkâlilar, Sakif kalesi halkina gönderi-yorlardi. Mektuplarında Sultan Melikü'z-Zahir'in Sakif kalesine gelmekte oldugunu bildiriyorlar, kaleyi tahkim etmelerini ve sehre girmelerine imkân verecek yerleri onarmalarini emrediyorlardi. Bu mektubu okuyan Melikü'z-Zahir, Sakif sehrini nasil ele geçirecegini ve sehre nerelerden girebilecegini öğrendi. Bunun pesi sıra hemen Haçlilardan bir adami yanma çağirdi. Ona, bu mektubun yerine Sakif halkina yine kendi dilleriyle baska bir mektup yazmasini emretti. Mektubunda hükümdari vezire karsi, veziri de hükümdara karsi tedbirli olmaya davet etmesini istedi. Böylece devlet erkâni arasina ihtilaf sokmak istedi. Mektup Sakiflilere ulasinca Cenâb-i Allah kendi güç ve kuvvetiyle aralarina ihtilaf düşürdü. Sultan Melikü'z-Zahir de gelip Sakif i kusatma altina aldi, manciniklarla dövdü. Receb ayinin yirmidokuzunda kaleyi ona teslim ettiler. Sultan Melikü'z-Zahir, Sakiflileri Sur sehrine sürgün etti. Ganimetleri Dimask'a gönderdi. Sonra Trablus'a ve oranın kazalarına baskinlar düzenledi. Kimi yerleri yagmaladi, bazi kimseleri öldürdü, bazilarinin yüregine korku saldi. Güçlenmis ve muzaffer olarak geri döndü. Merc'i sevdiğinden ötürü gelip Hisnü'l-Ekrad'da konakladi. His-nü'l-Ekrad'taki Haçlilar ona hediyeler gönderdiler. Ancak bunlari kabul etmedi ve «Siz, askerlerimden birini öldürdünüz, onun diyeti olan 1.000 dinari sizden istiyorum» dedi ve yoluna devam etti. Humus'a geldi. Oradan Hama'ya, Hama'dan Faniye'ye, Famiye'den de birkaç menzile ugradi. Sonra yoluna geceleyin devam etti. Nihayet hazirliklari tamamlayinca gidip

Antakya sehrini kusatma altına aldılar. [25]

Sultan Melik Zahirin Antakya'yi Fethi

Antakya, verimli arazileri bol olan büyük bir sehirdir. Anlatildigina göre sehrin surlarının çevre uzunluğu oniki mildir. Burçlari 136 alti, surlardaki balkonlari ise 24.000 tanedir. Sultan Melikü'z-Zahir, bu sene ramazan ayi basinda Antakya'ya gitti. Antakyalilar çikip kendisinden eman dilediler. Bazi sartlarla kendisiyle anlasabileceklerini söylediler. Ancak o bunlari isteklerini kabul etmedi. Onlari ziyan içinde geri çevirdi. Sehri kusatmaga karar verdi ve ramazan ayinin ondördünde cumartesi günü Allah'in gücü, kuvveti, zaferi ve yardimi ile sehri fethetti. Çokça ganimet ele geçirdi. Emirlere bol miktarda para ve mal verdi. Orada Halep'li birçok Müslüman esir vardi. Bütün bu olup bitenler, dört günlük bir süre zarfinda olmustu. Oranın ve Trablus'un sahibi Agris, Müslümanlara karsi en siddetli eziyeti yapanlardandi. Tatarlar Haleb'i ele geçirdiklerinde ve insanlar oradan kaçtiklarında bu kisi, Müslümanlara çok zarar vermisti. Yüce Allah, haçi ezip kiran ve Islâm'a yardımcı olan sultani ortaya koyarak ondan intikam aldı. Hamd ve minnet Allah'adır. Bu haber ulaklar vasitasiyla ülkeye ulasti. Mansure kalesinde müjde davullari çalindi. Bugraz halki da Sultan Melikü'z-Zahir'in üzerlerine gelmekte oldugunu duyunca, sehri teslim etmek için kendilerine yetkili bir kisi göndermesini istediler. O da kendilerine sehri teslim almak üzere ramazan ayinin onüçünde saray üstadi Emir Aksungur el-Farikanî'yi gönderdi. Müslümanlar böylece birçok kale ve sehri ele geçirdiler. Sultan Melikü'z-Zahir de güçlenmis ve muzaffer olarak geri döndü. Ramazan ayinin yirmiyedisinde büyük bir debdebe ve saltanatla Dimask'a girdi. Sehri onun için süslenmistti. Islâm'in zorba kafirlere karsi zaferi sebebiyle müjde ve sevinç davullari çalindi. O burada Di-mask meliklerinin ellerinde bulunan birçok köy, bahçe ve arazileri de almak istiyordu. Tatarlari oralari daha önce istila ettiklerini, sonra buralari geri alindigini iddia ediyordu. Bazi Hanefî fakîVileri, kâfirlerin, Müslüman mallarindan ele geçirdiklerine malik olabileceklerine ve bunlari onlardan geri alindigi takdirde devletin olup asil sahiplerine iade edilmeyecegine dair fetva verdiler. Bu mesele meshur bir mesele olup, insanların bu hususta iki görüşü vardi. Aslolan cumhurun kavlidir ki; buna göre mezkur mülklerin aslî sahiplerine iade edilmesi vaciptir. Çünkü Rasûlullah (s.a.v.)'in devesi Adbâ müsrikler tarafından zap-tediimisti. Fakat bilahare Rasûlullah (s.a.v.) bunu onlardan geri almisti. Iste Cumhur-u ulema bu hadisi ve benzerlerini Ebu Hanife'ye karsi bir delil olarak ileri sürmüslerdi. Alimlerden bazilari da söyle demislerdir:

Kâfirler, Müslümanlari mallari zaptettiklerinde ve bu mallar ellerinde iken Müslüman olduklarında bunlar, onlari mülkü olarak kalir. Buna delil

olarak da Peygamber (s.a.v.) efendimizin, «Akil bizim için bir ev mi bırakmıstı ki?!» mealindeki hadisini gösterirler: Müslümanlar, Medine'ye hicret ettiklerinde Akü onların mülklerine el koymustu. Fakat daha sonra bu mülkler, kendisinin elindeyken Islâm'a girmis ve bu mülkler elinden alınmamıstı. Kâfirler, Islâm'a girmeden önce Müslümanların mallarına ve mülklerine el koyduklarında ve bu mal ve mülkler, Islâm devletince ellerinden alınacak olursa, o zaman asil sahiplerine iade edilir. Çünkü yukarıda zikrettiğimiz Adbâ adlı deveye ilgili hadis, bunun vacip olduğunu ifade eden bir delildir. Kisaca demek istediğimiz sudur: Sultan Melik Zahir bu konuyu görüşmek için kadıları, fakihleri ve her mezhebe mensup alimleri bir mecliste topladı ve bu mesele görüşüldü. Sultan Melik Zahir, elindeki fetvalara dayanarak kararım verdi. İnsanlar bu kararın sonucundan korktular. Sahip Fahred-din b. Vezir Bahaeddin b. Hanna, onlara aracılık etti. Çünkü o, İbn bin-tü'1-Eazz'dan sonra Safiîlerin medresesinde müderrislik yapmıstı. Sul-tan'a söyle dedi: «Ey Hakan! Belde ahalisi bütün bu mal ve mülke karşılık 1.000.000 dirhem ödeyerek seninle anlaşma yapmak istiyorlar. Ancak bu parayı senelik 200.000 dirhemlik taksitler halinde Ödeyeceklerini söylüyorlar.» Sultan Melik Zahir ise bu paranın bir kaç gün içinde İbn"kesîr pesin olarak Ödenmemesi durumunda teklifi kabul etmeyeceğini bildirdi ve sehirden çıkıp Misir'a yöneldi. Fakat giderken mezkur paranın taksitler halinde ödenmesini kabul edeceğini de zikretti. Sonra bu müjde halka ulaştırıldı. Paranın 400.000 dirhemlik bölümünün pesin olarak ödenmesi kararlaştırıldı. Hasat mevsimi zamanında ürünlere el konulması ve bu gelirin de sultana iade edilmesi kabul edildi. Bu, insanların sultana karşı insanların gönüllerinin yumuşamasına neden oldu. Abakahan, Tatarlar üzerinde hakimiyetini sağlamlaştırdı ve veziri Nasirüddin et-Tusî'nin görevde kalmasını kararlaştırdı. Anadolu'da, naib olarak Pervane'yi görevlendirdi. Pervane'nin onun yanında kadri, kıymeti arttı. Anadolu'da yalnız basına bağımsız bir hükümdar gibi oldu. Orada sâni yücelti.

Bu sene Yemen hükümdarı, Melik Zahir'e mektup yazarak kendisine itaat edeceğini, sultandan yana olduğunu, Yemen'de Melik Zahir adına hutbe okutacağını bildirdi ve sultana birçok hediye ve armaganlar gönderdi. Sultan Melik Zahir de bilmukabele ona hediyeler, hil'atler, sancaklar ve beratlar gönderdi.

Bu sene Ziyaeddin b. Fikaî, Sahip Bahaeddin b. Hanna'yi Melik Zahir'e şikâyet etti. Onun huzurunda onunla murafaa yaptı. İbn Hanna onu mağlup etti. Bunun üzerine Sultan Melik Zahir, Ziyaeddin'i Sahip Bahaeddin'e teslim etti. Sahip de Ziyaeddin'e tokmaklarla vurdu, mallarını elinden aldı, ölünceye kadar ona eziyet etti, Bir rivayette anlatıldığına göre Sahip Bahaeddin, Ziyaeddin'i ölmeden önce 717.000 kez tokmaklatmış tir. Dogrusunu Allah bilir.

Bu sene büyük vezir Pervane Konya hükümdari Melik Alaeddin'i öldürttü, yerine on yasındaki oğlu Giyaseddin'i oturttu. Böylece Pervane, ülkeye ve insanlara hakim oldu. Anadolu askerleri, onun itaati altına girdi.

Bu sene Sahip Alaeddin Bagdat'ta divan sahibi İbn Haskerî en-Numanî adındaki sairî öldürttü. İbn Haskerî'nin büyük günahlar islediği her tarafta duyulmuştu. O, kendi söylediği şiirlerin Kur'an-i Azimüs-san'dan daha üstün olduğunu iddia ediyordu! Sahip Alaeddin, bir defasında Vasi'ta gitmişti. Numaniye'de iken İbn Haskerî yanına geldi, ona bir kaside okudu. Kasideyi okurken müezzin de o anda ezan okumaya başlamıştı. Sahip Alaeddin ona susmasını söyleyince İbn Haskerî; «Ey efendimiz! Sen yeni bir şeyi dinle, üzerinden seneler geçmiş bu şeyi bırak!» dedi. Böylece Sahip Alaeddin onun hakkında duyduğu şeylerin gerçek olduğunu anladı. Sonra onunla latife tarzında konuştu. Kendisinde söylediklerini reddetmediği intibai uyandı. Amacı onun niyetini daha iyi anlamakti. Sonunda onun tam bir zindik olduğu anlaşıldı. Yola koyulurken beraberindeki bir adama, «Su İbn Haskerî'yi yolda bir tarafa çek ve öldür!» diye emir verdi. Adami İbn Haskerî'yle beraber yürüdü.

Nihayet onu insanlardan uzaklastırdı. Yanındaki arkadaşlarına da, «Onu kendisiyle sakalasıyormussunuz gibi atından indirin» dedi. Atından indirilen İbn Haskerî, onlara sövüyor ve lanet okuyordu. Sahip Alaeddin, «Elbiselerini üzerinden çıkarın!» buyrugunu verdi. Elbiselerini çıkardılar. Sonra Sahip Alaeddin, «Boynunu vurun!» diye emretti. Adamlarından biri öne geçti ve bir kılıç darbesiyle basını gövdesinden ayırdı. [26]

Hicretin Altıyüzaltmışaltıncı Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Seyh Affüddin Yusuf B. Bakkal

Merzübaniye hankâhımm şeyhi idi. Salih, takvali, zahid bir insandı. Kendi sahsından bahsederken şöyle demistir:

«Misir'da iken Tatar fitnesi esnasında Bagdat'ta bir çok insanın öldürüldüğünü duydum. Bundan rahatsız oldum. Dedim ki: «Ya Rab, bu nasıl oluyor? Onların arasında çocuklar ve günahsız kimseler de vardır.» Sonra rüyada bir adam gördüm. Elinde bir mektup vardı. Mektubu alıp okudum. İçinde beni reddedici su beyitlere şahit oldum:

«Kâinatın idaresinde emir ve hüküm, senin değildir.

Yaptığı işleri Allah'a sorma!

Denizin dalgalarına kapılan kişi helak olur.

Kulların işlerinin idaresi Allah'a aittir.

İtirazi bırak; cahillik etme!» [27]

Hafız Ebu İbrahim İshak B. Abdullah

Hafız Ebu İbrahim İshak b. Abdullah b. Ömer. İbn Kadi'l-Yemen adıyla meshur olmuştur. Bu sene altmışsekiz yasındayken vefat etti ve Serefü'l-A'lâ mezarlığına defnedildi. Güzel birçok münferit rivayetleri vardır. İnsanlar kendisinden yararlanmışlardır.

Bu sene Seyh Takiyyüddin İbn Teymiye'nin kardeşi Seyh Serefüd-din Abdullah b. Teymiye ile Hatip el-Kazvinî dünyaya geldiler. [28]

Hicretin Altiyüzaltmışyedinci Senesi

Bu sene safer ayında Sultan Melik Zahir, kendisinden sonraki dönem için oğlu Melikü's-Said Muhammed Berekethan'm veliahdlığı be/atını aldı. Bunun için de emirlerin tümünü, kadi ve ayani huzurunda topladı. Bey'at tamamlandıktan sonra Melikü's-Said Muhammed Berekethan'i bineğine bindirdi. Kendisi de öne sıra yürüdü. İbn Lokman bunun için bir ferman yazdı. Fermanda Muhammed Berekethan'm babasından sonra hükümdar olacağı, babasının sağlığında da ona vekaleten kararlar verebileceği yazılıydı. Sonra Sultan Melik Zahir, cemazi-yelahir ayında Sam'a gitmek üzere askerleriyle birlikte yola çıktı. Di* mask'a girdiğinde Tatar hani Abaka'nın elçileri yanına geldiler. Beraberlerinde mektuplar ve sıfahî mesajlar vardı. Sıfahî mesajlardan biri suydı: «Sen Sivas'ta satılmış bir kölesin. Nasıl olur da yeryüzü hükümdarına muhalefet edersin? Sunu bilersin ki, göge çıksan veya yerin dibine insan yine de benden kurtulamıyacaksm. Benimle barış yapmak için çaba sarfet!»

Sultan Melik Zahir bu tehdide aldirmadi, önemsemedi. Aksine buna karşı güzel bir cevap verdi. Abakahan'm elçilerine şöyle dedi:

«Ona bildirin ki; halifeden aldığı arazileri ve diğer İslâm topraklarını elinden alıncaya kadar hep pesinde olacak ve onu takip edeceğim!»

Bu sene cemaziyelahir ayında Sultan Melikü'z-Zahir, ülkenin her tarafında içkilerin dökülmesini, mefsedet işlerinin iptal edilmesini, fu-husun önlenmesini kararlaştırdı. Buna dair bir ferman çıkardı. Fahiselerin sahip oldukları bütün mallar, mesru bir şekilde evleninceye kadar ellerinden alındı. Bu ferman ülkenin her tarafına ulaştırıldı. Buna dayalı harçlar kaldırıldı. Geçimini bu yoldan sağlayanlara baska iş imkânları verildi. Hamd ve minnet Allah'adır. Sonra sultan, askerleriyle birlikte Mısır'a döndü. Yoldayken Hirbetüllüsûs mevkiine vardığında bir kadın karsısına çıktı. Oğlunun Sur seherine .girdiğini, şehirdeki Haçlı kontunun oğlunu yakalayıp öldürttüğünü mallarına da el koyduğunu söyledi. Bunun üzerine sultan Sur seherine baskın yaptı. Bir kısım insanları Öldürdü, birçok malları ganimet olarak ele geçirdi. Sur seherinin kontu «Bunun sebebi nedir?» diye sordu. Sultan da onun, mezkur kadının oğluna ihanet ettiğini, tüccarlara tuzak

kurdugunu söyledi ve bundan sonra da askerlerinin öncü birliğinin komutanına su buyruğu verdi:

«İnsanlara benim rahatsız olduğumu ve mahfe içinde bulunduğumu duyur. Tabipleri çağır. Onlara hasta olduğumu söyle ve falan hastalık için nasıl bir reçete yazılacağını sor. Sana tavsiye edecekleri ilaç ve şurupları hazırlayıp mahfeye, yanıma getir ve bütün bunlar olurken de kargasaya mahal vermeyin, insanlar yollarından olmasınlar. Seyirlerine devam etsinler.»

Bu buyruğu verdikten sonra Sultan Melikü'z-Zahir, posta arabasıyla hızla Misir'a gitti. Orada oğlunun durumunu araştırdı. Kendisinden sonra Misir'da yönetiminin nasıl işlediğini kontrol etti ve sonra da hemen geri dönüp askerlerine ulaştı. Mahfede oturdu. İyileştigini açıkladı. Askerler de buna çok sevindiler. Bu, gerçekten büyük bir cesaret işi, muazzam bir atılganlık örneği idi.

Bu sene Sultan Melikü'z-Zahir, maiyetinde Emir Bedreddin Haznedar, Kadilkudat Sadreddin Süleyman el-Hanefî, Fahreddin b. Lokman, Taceddin b. Esir, 300 kadar köle ve askerlerden bir grup olmak üzere hacca gitti. Yolda Kerek'e uğradı, şehrin durumunu inceledi, oradan Medine-i Münevvere'ye geçti, ahaliye ihsanda bulundu, şehrin durumunu inceledi. Sonra Mekke'ye gitti, orada mücavir olarak yaşayanlara sadaka dağıttı, Arefe'de vakfe yaptı, Kabe'yi ziyaret etti. Veda tava-fini yaptı. Ka'be'nin kapağı kendisine açıldığında içeri gül suyuyla yıkadı ve eliyle esans sürdü. Ka'be'nin kapısında durup içeri girmelerine imkan sağlamak için insanların ellerinden tuttu. Daha sonra Seytan taslama yerine gitti, kurban bayramının dördüncü gününü beklemeden Medine-i Münevvere'ye döndü, Kabr-i Serifi ikinci kez ziyaret etti. Salât-u selâmların en faziletlisi ve güzeli orada sakin bulunan sevgili Peygamberimize olsun. Âline, temiz ve hoş aile efradına, kıymetli sahabilerinin tümüne de kıyamet gününe dek selam olsun. Bundan sonra Melikü'z-Zahir Kerek'e yöneldi. Zilhicce ayının yirmidokuzuncu gününde şehre girdi. Müjdeciyi de salimen geldiğini bildirmesi için Dimask'a gönderdi. Dimask naibi Emir Cemaleddin Akkus en-Necibî, muharrem ayının ikisinde müjdeciyi karşılamak için şehir dışına çıktığında Sultan Melikü'z-Zahir'in bizzat topluluğu geride bırakarak Meydan-i Ahdar'da yürümekte olduğunu gördü. İnsanlar onun süratli yürüyüşüne, sabir ve metanetine hayran kalmışlardı. Dimask'a gelisinin ardi sıra hemen yola koyuldu. Muharrem ayının altısında Haleb'e gitti. Şehrin durumunu inceledi. Daha sonra Hama'ya döndü. Oradan da Dimask'a gitti. Di-mask'tan sonra Misir yoluna koyuldu ve müteakip senenin safer ayının üçünde sah günü Misir'a girdi. Allah rahmet etsin. Bu sene zilhicce ayının sonlarında şiddetli bir fırtına koptu. Nih'de bulunan 200 gemiyi batırdı. Bu yüzden birçok insan öldü. O mintakalarda şiddetli

saganak yağmurlar da yağdı. Sam'a da bir yıldırım düştü ve bu yüzden ürünler telef oldu. İnna lillahi ve inna ileyhi raciun (dogrusu biz Allah'a aidiz ve

O'na dönücüleriz.)

Bu sene Cenâb-i Allah, Tatarların arasına ihtilaf soktu, Abakahan'm adamlarıyla amcasinin oğlu Ibn Mengüteniir'in adamları birbirlerine düstüler ve bu ihtilaftan dolayı da dagıldılar. Allah'a hamd olsun.

Bu sene Harranlılar sehri birakıp Sam'a geldiler.

Gelenler arasında seyhimiz Allame Ebu Abbas Ahmed b. Teymiye de vardı. Babasıyla gelmişti. O zaman altı yasındaydı. Beraberlerinde kardesi Zeyneddin Abdurrahman ile Serefüddin Abdullah da vardı. Bunlar ondan daha küçük yasta idiler. [29]

Hicretin Altıyüzaltmışyedinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Emir Izzeddîn Aydemir B. Abdullah

Emir Izzeddin Aydemir b. Abdullah el-Halebî es-Salihî. Hükümdarlar nezdinde büyük ve itibarlı emirlerdendi. Sonra Sultan Melikü'z-Zahir'in yanında da yüksek mertebelere ulaştı. Sultan, yoklugunda onu kendine vekil tayin ederdi. Bu sene girildiğinde sultan onu yanına almıştı. Dimask kalesinde vefat etti ve Yağmuriye yakınlarındaki türbesine defnedildi. Geride bol miktarda mal bıraktı. Çocuklarına göz kulak olmasını sultana vasiyet etti. Sultan, Dimask Camii'nde düzenlenen ta-ziyet meclisinde hazır bulundu. [30]

Serefüddîn Ebü'z-Zahîr

Serefüddin Ebü'z-Zahir Muhammed b. Hafız Ebü'l-Hattab Ömer b. Dihye el-Misrî. Hicretin 610. senesinde doğdu. Babasından ve bir gurup ulemadan hadis dinledi. Kâmilîye darülhadisinde bir süre seyhlik görevini yürüttü. Hadis rivayet etti. Faziletli bir kimseydi. [31]

Kadi Taceddin Ebu Abdillah

Kadi Taceddin Ebu Abdillah Muhammed b. Vessab b. Rafi el-Becilî el-Hanefî. Ders verdi. Dimask'ta İbn Ata'ya niyabeten fetva verdi. Hamamdan çıkıp hamamin kürsüsünde (divan) oturmakta iken ani olarak vefat etti. Kasyun mezarlığına defnedildi. [32]

Uzman Hekim Serefüddîn Ebü'l-Hasan

Serefüddin Ebü'l-Hasan Ali b. Yusuf b. Haydere. Rahbeli idi. Di-mask'taki tabiplerin üstadı idi. Vakfedişisinin vasiyeti gereğince Deh-variye medresesinin müderrisliğini yaptı. Zamanında tıp bilginlerinin öncüsüydü.

Siir de yazardi. Siirlerinden biri sudur:

«Dünyada yasayan insanlar, zorla ölüme dogru götürölmektedirler.

Ama geride kalanlar, gidenlerin durumunun farkinda degiller Onlar bogazlanamn durumunu bilmeyen Yasamakta olan davarlar gibidirler.» [33]

Seyh Nasirüddin

Seyh Nasirüddin Mübarek b. Yahya b. Ebu'l-Hasan Ebü'l-Berekat b. Sabbag es-Safî. Fikihta ve hadiste allame idi. Ders verdi. Fetva verdi,

eser tasnif etti, kendisinden istifade edildi. Seksen yasinda iken bu senenin cemaziyelevvel ayinin onbirinde vefat etti. Yüce Allah kendisine rahmet etsin. [34]

Seyh Ebü'l-Hasan

Seyh Ebü'l-Hasan Ali b. Abdullah b. Ibrahim el-Kûfî. Kurra ve na-hivciydi. Sibeveyh lakabini tasirdi. Nahiv ilminde yüksek ve faziletli bir alimdi. Altmisyyedi yasindayken bu sene Kahire hastahanesinde vefat etti. Allah rahmet etsin. Siirlerinden biri sudur:

«Sürekli ayriliginda kalbimi azaplandirdm. Ey aski, zamir-i gayr-i munfasilin kelimeden Ayrilmayisi gibi kalbimden ayrilmayan!

Benden yüz çevirmen sana olan askimi daha da te'kid etmistir. ' Benden yüz çevirip degismen ise, atfi beyan ile bedelin birbirine benzeyisi gibidir.»

Bu sene Safiîlerin seyhi seyhimiz Allame Kemaleddin Muhammed b. Ali el-Ensari b. Zemlekanî dünyaya geldi. [35]

Hicretin Altiyüzaltmissekizinci Senesi

Bu sene muharrem ayinin ikisinde Sultan Melikü'z-Zahir develere, binerek Hicaz'dan Dimask'a geldi. İnsanlar, gelisinin farkina varmamislardi. Aniden Dimask'in Meydan-i Ahdar alaninda göröldü. Halk, onun gelisine çok sevindi. Kendisini karsilamaya gidenlere hediye ve armaganlar vererek onlari sevindirdi. Bu, zaten onun adetiidi. İnsanlar onun süratinden ve himmetinin yüksekliginden ötürü kendisine hayran kalip sastilar. Sonra Haleb'e gitti. Haleb'ten Misir'a gitmek üzere yola çıktı ve muharrem ayinin altisinda Misir kafilesiiyle birlikte Misir'a girdi. Bu sene Hicaz'da yaninda zevcesi Ümmü'l-Melik es-Said bulunuyordu. Misir'dan safer ayinin onüçünde oglu ve emirleriyle birlikte ayrilip Iskenderiye'ye gitti. Orada ava çıktı. Emirlerle bol miktarda para ve hil'at verdi. Güçlenmis ve muzaffer olarak geri döndü.

Yine bu sene muharrem ayinda Merakes sahibi Ebü'l-Alâ îdris b. Abdullah Muhammed b. Yusuf el-Vâsik öldüröldü. Onu, Merakes yakinlarinda

kendisiyle savasmakta olan Mirrin oğulları öldürmüşlerdi.

Bu sene rebiyülahir ayının onüçünde Sultan Melikü'z-Zahir, bir grup askeriyle birlikte Dimask'a geldi. Bunlar yolda soguktan ve çamurdan dolayı büyük sikintilere maruz kalmışlardı. Zenbakiye'de.ota& \nv-du. İbn Uht Zeytun'un İslâm ordusuna saldırmak üzere Akkâ'dan.vola çıktığını duyunca kendisi de hızla ona karşı harekete geçti. Onu Akkâ yakınlarında buldu. İbn Uht Zeytun, onun korkusundan ötürü geri dönüp Akkâ'ya girdi.

Bu sene receb ayında Sultan Melikü'z-Zahir'in naibleri Misyaf kalesini İsmailîlerin elinden teslim aldılar. Misyaf taki İsmailî emiri Sarım Mübarek b. Rıza, kaleyi terk edip kaçmıştı. Hama sahibi ona karşı tuzak kurmuş ve onu esir alıp Sultan Melikü'z-Zahir'e göndermiş, sultan da onu Kahire'deki bir kalenin burcuna hapsedmişti.

Bu sene Sultan Melikü'z-Zahir, Peygamber efendimizin hücresinin çevresine konulmak üzere trabzanlar göndermiş, bu trabzanların me-zar-i şerifi korumak amacıyla çevresine dikilmesini emretmişti. Açılıp kapanan kapılar da yaptırmıştı. Bunlar, götürülüp yerlerine konuldular.

Bu sene Haçlıların Sam ülkesine hücum edeceklerine dair çeşitli haberler gelince Sultan Melikü'z-Zahir onlarla savasmak için orduyu hazırladı. Bununla beraber o, Haçlıların zarar vermesinden korktuğu için İskenderiye ile çok ilgileniyordu. Orayı tahkim etmiş, düşman baskınına karşı orada köprüler yaptırmış, oradaki köpeklerin öldürülmesini emretmişti.

Bu sene Magrip diyarındaki Benu Abdilmü'min Devleti çöktü. Son hükümdarları, Merakes sahibi İdris b. Abdullah b. Yusuf tu. Onu Mirrin oğulları bu sene öldürmüşlerdi. [36]

Hicretin Altiyüzaltmışsekizinci Senesinde Vefat Eden Meshur Şahsiyetler

Sahip Zeyneddin Yakup

Sahip Zeyneddin Yakup b. Abdullah er-Refî b. Zeyd b. Malik el-Misrî. İbn Zübeyrî adıyla tanınmıştı. Faziletli ve reis bir kimseydi. Önce Melik Muzaffer Kutuz'a, sonra da hakimiyetinin ilk zamanlarında Zahir Baybars'a vezirlik yaptı. Sonra bu görevden azledildi. Yerine Baha-eddin b. Hanna atandı. Kendisi bu senenin rebiyülahir ayının on-dördünde vefat edinceye kadar evinde oturdu. Disari çıkmadı. Güzel şiirleri vardır. [37]

Seyh Muvaffaküddin

Seyh Muvaffaküddin Ahmed b. Kasım b. Halife el-Hazrecî. Tabipti, İbn Ebî Usaybia adıyla tanınırdı. On ciltlik güzel bir Tarihü'l-Etibba'si vardır. Bu eser, Emevî Camii'nin İbn Urve meshedinde vakıf olarak bulunmaktadır. Doksan yasını asmış iken bu sene Serhat'ta vefat etti. [38]

Seyh Zeyneddin Âhmed B. Abdüddaim

Seyh Zeyneddin Ahmed b. Abdüddaim b. Ni'me b. Ahmed b. Mu-hammed b. Ibrahim b. Ahmed b. Bükeyr Ebü'l-Abbas el-Makdisî en-Nablusî. Bir grup hadis aliminden münferid rivayetlerde bulundu. Hicretin 575. senesinde doğdu. Hadis dinledi. Hadis toplamak amacıyla çeşitli beldele seyahatlerde bulundu. Faziletli bir kimseydi. Çok çabuk yazı yazardı. Seyh Alemüddin'in anlattığına göre o, Muhtasarü'l-Hara-ki adlı eseri bir gecede yazmıştır. Yazısı sağlam ve güzeldi. Ibn Asakir'in Tarih'ini iki kez yazdı. Kendi şahsi için o tarihi ihtisar etti. Ahir ömründe gözlerini kaybetti ve öylece dört sene daha yaşadı. Kutbeddin, onun bazı şiirlerini zeylinde nakletmiştir. Seyh Zeyneddin bu sene Dimask'ta vefat etti. Receb ayının onunda salı sabahı Kasyun mezarlığına defnedildi. Vefat ederken doksan yaşını asmıştı. Allah rahmet etsin. [39]

Kadi Muhîddîn Ibn Ez-Zekî

Seceresi şöyledir: Ebü'l-Fadl Yahya b. Kadilkudat Bahaeddin Ebü'l-Meâli Muhammed b. Ali b. Muhammed b. Yahya b. Ali b. Abdüla-ziz b. Ali b. Abdülaziz b. Ali b. Hüseyin b. Abdülaziz b. Ali b. Abdülaziz b. Ali b. Hüseyin b. Muhammed b. Abdurrahman b. Kasim b. Velid b. Ab-durrahman b. Eban b. Osman b. Affan el-Kureysî el-Ümevî b. ez-Zekî. Defalarca Dimask kadılığı yaptı. Kendisinden önce baba ve dedeleri de bu görevi ifa etmişlerdi. Hanbel'den, Ibn Taberzed'den, Kindî'den, Ibn Haristani'den ve başka hadis alimlerinden hadis dinledi. Hadis rivayet etti. Birçok medreselerde ders verdi. Hilavuniye dairesinde Sam kadılığı yaptı. Ancak Ebu Sâme'nin anlattığına göre pek övgüye layık bir kadi değildi. Bu sene receb ayının ondördünde Misir'da vefat etti. Vefat ederken yetmiş yaşını asmıştı. Mukattam mezarlığına defnedildi. Güzel ve sağlam ifadeler içeren güçlü şiirleri vardı. Seyh Kutbeddin onun nesebini anlattıktan sonra babası Kadi Bahaeddin'den naklen demisti ki o, Hz. Ali'nin Hz. Osman'dan daha üstün olduğu görüşüne kaildi. Bu hususta kendi seyhi Muhyiddin b. Arabî ile muvafakat etmişti. Bu görüşe kail olmasının asıl sebebi, görmüş olduğu su rüya idi: Kadi Muhyiddin Ibn ez-Zekî rüyasında Dimask Camii'nde Hz. Ali'yi görmüş. Hz. Ali Siffin savaşında Emevîlerin kendisine yaptıklarından dolayı Kadi Muhyiddin'deri yüz çevirmişti. Sabah olunca Kadi Muhyiddin uykusundan uyanır uyanmaz bir kaside nazmetmişti. Kasidesinde her ne kadar kendisi Emevî ise de Hz. Ali'ye meyilli olduğunu dile getirmişti:

«Her ne kadar Emevî sülalesinden isem de ben vasinin (Alinin) yolundayım. Ondan baskasını lider olarak görmüyorum. Eger Siffin savaşında hazır bulunsaydım Emevîler benim orada savastığımı görselerdi, Ali'den yana olurdum. Bunda da haklıydım.

Hız. Ali'den yana olduğum ve onu begendığım için basıma migferi geçirir ve hilafeti Emevilerden kendi elimle geri alırdım.»

Kadi Muhyiddin'in siirlerinden biri de şudur:

«Dediler ki; Dimask sehrinde gezilip görülecek bir yer yoktur.

Sen oraya aldaniyorsun ve orada kalıyorsun.

Ey beni kinayan, azıcık dur da düşün,

Onun bir görüntü oku, bir satır yazı gibi kıymetlidir.» [40]

Sahip Fahreddin

Sahip Fahreddin Muhammed b. Sahip Bahaeddin Ali b. Muham-med b. Selim b. Hanna el-Misrî, Vezirlik yapmış faziletli bir insandı. Büyük Kurafe'de bir hankâh yaptırdı. Misir'da babasının medresesinde ders verdi. İbn bintü'l-Eazz'den sonra Safî medresesinde de hocalık yaptı. Bu senenin saban ayında vefat etti ve Mukattam mezarlığına defnedildi. Vefatından sonra Sultan Melikü'z-Zahir onun oğlu Taceddin'i vezirliğe atadı. [41]

Seyh Ebu Nasr B. Ebu'l-Hasan

Seyh Ebu Nasr b. Ebu'l-Hasan b. Harraz es-Sufî el-Bagdadî. Sairdi. Güzel bir divanı vardı. Muasereti güzel, müzakeresi hoş bir insandı. Ar-kadaslarından biri yanına geldiğinde onun için ayağa kalkmamış ve su siiri okumustu:

«Sen yanıma geldiğinde kalbim senin için ayağa kalktı. Senin sağlam dostluğunu tazimle karşıladı. Dostluk için kalbin sevgiyle ayağa kalkması, Bedenin, beden için ayağa kalkmasından daha iyidir.» [42]

Hicretin Altıyüzaltmışdokuzuncu Senesi

Bu senenin safer ayının başında Sultan Melikü'z-Zahir bir grup askerle birlikte Misir'dan Askaîan'a gitti. Orada Selahiye Devleti zamanında ihmal edilen Sur kalıntılarını da yıktı. Yikintiler arasında her birinde 1.000'er dinar bulunan iki küp buldu. Bu paraları emirlere dağıttı. Kendisi oradayken Mengü Temr'in, Abaka'nın askerlerini bozguna uğrattığı müjdesini aldı. Buna çok sevindi. Sonra Kahire'ye döndü.

Rebiyülevvel ayında, Akkâlilerin elinde bulunan Müslüman esirleri, Akkâ şehri dışında elleri kolları bağli vaziyette öldürdükleri haberini aldı. Kendisi de elinde bulunan Akkâli esirlerin boyunlarının vurulmasını emretti. 200'e yakın Akkâli esirin boynu bir günün sabahında vuruldu.

Bu sene Münsiye Camii'nin yapımı tamamlandı. Rebiyülahir ayının yirmiikisinde orada cuma namazı kılındı.

Bu sene Tunuslularla Haçlılar arasında anlatımı burada uzun sürecektir

savaslar cereyan etti. Sonra iki taraf ateskes yapip baristilar. Ama bu savaslarda sayilarini ancak Allah'in bildigi miktarda insan Öldürülmüstü.

Bu senenin receb ayinin sekizinde persembe günü Sultan Melikü'z-Zahir, Dimask'a geldi. Beraberinde oğlu Melikü's-Said ile Vezir Ibn Hanna ve ordusu vardı. Sonra iki guruba ayrılarak Dimask'tan ayrıldılar. Cebele, Lazkiye, Merkab, Arka ve çevre beldelere baskin yapmak üzere sahilde bir araya gelmek üzere anlastilar. Yollanna devam ettiler. Nihayet toplanma noktasina gelip birlestiler. O zaman Safita ve Mec-del'i fethettiler. Oradan yola koyuldular ve receb ayinin ondokuzunda sali günü Hisn-i Ekrad'a indiler. Hisn-i Ekrad'in çevresinde üç sur vardı. Mancimklan kurdular ve saban ayinin ortasinda güç kullanarak orayı fethettiler. Askerler içeri girdiler. Hisn-i Ekrad'i kusatan, sultanin oğlu Melikü's-Said idi. Sultan, Hisn-i Ekrad ahalisini serbest birakti. Onlara lütufta bulundu. Yumusak davrandi ve Trablus'a sürgün etti. Fetihten on gün sonra kaleyi teslim aldı. Kale halkini da oradan uzaklastirdi. Sehrin kilisesini camiye çevirdi ve orada cuma namazi kildi. Oraya bir naib ve bir de kadi atadi. Sehrin onanlmasini emretti.

Tarsus sahibi, sehrinin anahtarlarini ona gönderdi. Sehrin ürünlerinin yarisini Sultan Melikü'z-Zahir'e vermek ve kendisini Tarsus'ta naib olarak bırakmak sartiyla sultandan bans talebinde bulundu. Sultan da onun bu talebini uygun gördü. Merkab sahibi de ayni seyi yaptı. Sultan, onunla da sehrin ürünlerinin yansini almak sartiyla baris yaptı. Böylece on senelik bir ateskes ve saldırmazlik antlasmasi yapıldi.

Sultan Melikü'z-Zahir, Hisn-i Ekrad yanında ordugah kurmus iken Kibris adasi sahibinin, askerleriyle birlikte Akkâhlara yardima gelmekte oldugunu duydu. Kibns adasi sahibi, sultanin kendilerine zarar vermesinden korktuğu için Akkâlilarin yardimina kosuyordu. Sultan, bu durumu fırsat bilerek oniki gemilik bir filoyu Kibns adasi sahibinin bulunmadigi bir zamanda ele geçirmek üzere harekete geçirdi. Gemiler hemen yola koyuldular. Adaya yaklastiklarinda siddetli bir fırtına yakalandilar. Birbirlerine çarptilar. Bu yüzden dört gemi parçalandi. Bu da Allah'in takdiri idi. Bir kısmi batti. Bir kısmi Haçlılar tarafından esir alındı. Haçlılar 1800 kadar tayfa ve askeri esir almislardı. Inna lillah ve inna ileyhi raciun (dogrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz). Sonra sultan harekete geçti. Akkâ sehrine dogru mancimklanm kurdu. Halk, kendisinden eman diledi. Sehri bosaltacaklarm söylediler. Sultan da isteklerini kabul etti. Ramazan bayraminda Akkâ sehrine girip sehri teslim aldı. Akkâ kalesi Müslümanlara çok zarar veren bir yerdi. Burasi iki dag arasinda bir vadi idi. Akkâ'nın isini tamamladıktan sonra Sultan Melikü'z-Zahir, Trablus'a dogru yola koyuldu. Trablus sahibi ona «Sultan bu topraklarda ne yapmak istiyor?» sorusunu yöneltti. O da

«Ekinlerinizi toplamak, ülkenizi tahrip etmek üzere geliyorum. Sonra da müteakip senede sizi kusatmaga gelecegim» haberini gönderdi. Bunun üzerine Trablus sahibi Sultandan merhamet dileyip barismak istedigini söyledi. Bunun üzerine iki taraf arasinda on yilligina bir saldirmazlik antlasmasi yapildi.

Bundan sonra Ismaililer, Sultan Melikü'z-Zahir'e haber göndererek babalarına yumusak davranmasi, onu affetmesi için merhamet dilediler. Babalan Kahire'de zindanda bulunuyordu. Sultan da onlara su haberi gönderdi: «Bana Alika'yi teslim edin. Kaleden inin. Alika kalesine karsilik Kahire'de size bazi arazileri ikta olarak vereyim. Babaniz da size teslim edilsin.» İsmaililer Alika kalesinden inip yanina geldiklerinde onlarin Kahire'ye götürölüp haps edilmesini emretti ve Alika kalesine bir naib tayin etti.

Bu senenin sevval ayinin onikisinde pazar günü Dimask, sel baskini altinda kaldı. Bir çok esya telef oldu. Bu yüzden birçok insan boguldu. Özellikle Anadolu'dan gelen ve iki nehir arasinda konaklamis bulunan Hacilarin hepsi boguldugu gibi develeri ve yükleri de sele kapilip gitti. Hepsi helak oldular. Bu yüzden sehrin kapilari kilitlendi. Sehrin içine surlarin tepelerinden *ve Feradis kapisindan su baskinlari geldi. Ibn Mukaddem hani sular altinda kaldı. Birçok esya telef oldu. Bu hadise yaz mevsiminin güneşli günlerinden birinde vuku bulmustu.

Sultan Melikü'z-Zahir, bu senenin sevval ayinin onbesinde çarsamba günü Dimask'a geldi. Kadi Ibn Hallikan'i azletti. O zamana kadar İbn Hallikan on senelik kadi idi. Yerine Izzeddin b. Saig atandı. Kendisine hil'at giydirildi. Kadiliga atanmasiyla ilgili ferman Trablus disinda Vezir İbn Hanna'mn araciligiyla yazilmisti. İbn Hallikan da azledilince zilkade ayında Misir'a gitti.

Bu senenin sevval ayinin onikisinde Sultan Melikü'z-Zahir ve adamlari Hisnü'l-Kürdi'ye girdiler. Orada Yahudi kilisesini dolastilar. İçinde namaz kildilar. Kilisedeki Yahudi sembollerini yok ettiler. Orada bir ziyafet tertitlediler. Sema ayini düzenlediler ve birkaç gün bu halde orada kaldilar. Kilise daha sonra Yahudilere yine verildi. Sonra Sultan Melikü'z-Zahir sahil beldelerine gitti. Bir kismini fethetti. Akkâ'ya yakin bir tepeye çıkıp sehri seyretti. Sonra Misir diyarina gitti. Bu süre zarfinda gazalara yaklasik 800.000 dinar harcamisti. Allah, bu masrafinin yerini doldurdu. Zilhicce ayinin onüçünde persembe günü Kahire'ye ulasti. Ayni ayin onyedisinde aralarinda Halebî'nin ve digerlerinin de

bulundugu bir grup ümerâyı tutukladı. Bunlarin Sakif te bulundugu si-ralarda kendisini yakalamak ve hal'etmek istediklerini haber almisti.

Bu senenin zilhicce ayinin onyedisinde Sultan Melikü'z-Zahir, ülkenin her tarafinda içkilerin dökölmesini emretti. İçki yapmak için üzüm sikanlar veya

siktiranlar ölümle tehdit edildi. İçkisi telef edilenlere tazminat Ödenmeyeceğim bildirdi. Daha önceleri Kahire'de her gün bu amaçla 1.000 dinar tazminat ödeniyordu. Sonra posta, bu haberi ülkenin her tarafına ulaştırdı.

Bu sene Sultan Melikü'z-Zahir, Kerek sahibi Aziz b. Mugis'i tutukladı. Adamlarından bir grubu da göz altına aldı. Bunlar, Kerek sahibi Aziz b. Mugis'i sultanlığa geçirmeye niyetlenmişlerdi. [43]

Hicretin Altiyüzaltmışdokuzuncu Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler
Melik Takiyyüddîn Abbas B. Melikü'l-Adîl

Melik Takiyyüddin Abbas b. Melikü'l-Adîl Ebu Bekir b. Eyyub b. Sadî. Bu, Sultan Adil'in hayatta kalan en son oğluydu. Kindî'den ve îbn Haristanî'den hadis dinledi. Hükümdarlar nezdinde saygı görürdü. Kendisinin hazır bulunduğu bir mecliste veya kafilde hiç kimse basını kaldırıp onun yüzüne bakamazdı. Yumusak huylu, arkadaşlığı güzel bir kimseydi. Onun meclisinde bulunan bir kimse, yanında oturmaktan usanmazdı. Bu senenin cemaziyelahir ayının yirmiikisinde cuma günü Derb-i Reyhan'da vefat etti ve Kasyun mezarlığındaki türbesine defnedildi. [44]

Kadilkudat Serefüddîn Ebu Hafs

Seceresi şöyledir: Ömer b. Abdullah b. Salih b. Isa es-Sübkî el-Malikî. Hicretin 585. senesinde doğdu. Hadis dinledi. Fikih dersleri aldı. Salahiye medresesinde fetva verdi. Kahire muhtesibliğine atandı. Sonra hicretin 663. senesinde kadilik görevine tayin edildi'. Her mezhepten bir kadim atandığı sırada kendisi de Maliki mezhebinin kadilğine atanmısti. Bu göreve gelmek istememiş, buna siddetle karsi koymustu, ancak yapılan baskılardan sonra kendisi bu göreve karsilik ücret almamak sartiyla kadilgi kabul edeceğini bildirdi. Bu sartla göreve atandı. İlmî ve diyanetiyle meshur bir kimseydi. Kadi Bedreddin b. Cema ve digerleri kendisinden rivayetlerde bulunmuşlardır. Bu senenin zilkade ayının bitimine bes gün kala vefat etti. [45]

Tavasi (Hadim) Sücaüddin Mürsîd El-Muzafferî :

El-Hamevî

Secaatli, bahadır bir kimse olup güzel görüsü vardı. Üstadi kendisine muhalefet etmezdi. Melikü'z-Zahir de kendisinin görüslerine uyardı. Bu sene Hama'da vefat etti ve Hama'daki medresesinin yakınındaki türbesine defnedildi. [46]

Ibn Seb'in Abdülhak B. Ibrahim

Seceresi şöyledir. Abdülhak b. Ibrahim b. Muhammed b. Nasr b.

Muhammed b. Nasr b. Muhammed b. Kutbeddin Ebu Muhammed el-Makdisî er-Rakutî. Rakutî kelimesi onun Rakutali olduğunu göstermektedir. Rakuta ise Mersiye yakınlarında bir beldedir. Ibn Seb'in, hicretin 614. senesinde dogdu. Felsefe, mantik ve ilm-i evail ile istigal etti. Bu yüzden kendisinde bir nevi dinsizlik meydana geldi. Bu konuda eser tasnif etti. Simya ilmini bilirdi. Bu ilmi sayesinde bazi geri zekâli emirleri ve zenginleri aldatir, akillarim çelerdi. Bunun, milletin hallerinden bir hal olduğunu söylerdi. Kitabü'1-Bedv, Ritabü'1-Hev gibi eserleri vardır. Mekke'de ikamet etti. Mekke emiri Ibn Semi'nin aklını çeldi. Bazan hira mağarasına gider, orada kalir ve peygamberligin çalisilari elde edildiğini, peygamberligin saflasip berraklasarak akilda meydana gelen bir feyiz olduğu inancina sahip olduğundan Hira mağarasında Peygamber (s.a.v.) Efendimize geldiği gibi kendisine de vahiy geleceğini ümitle beklerdi. Fakat bu bekleyisinin sonunda sadece dünya ve ahiret-te -sayet bu inanç üzere ölmüş ise, rezillik ve rüsvaylik elde etmistir. Kendisi Kâbe-i Muazzama'yi tavaf eden kimseleri gördüğünde «Bunlar medarin etrafında dönen esekler gibidirler. Halbuki beni tavaf etseler, Beyt-i tavaf etmelerinden daha iyidir» derdi. Allah ona ve onun gibilerine gerekli hükmünü verecektir. Küfür kokan bazi söz ve fiilleri nakledilmistir. Bu senenin sevval ayinin yirmisekizinde Mekke-i Mükerrreme'de öldü. [47]

Hicretin Altiyüzyetmisinci Senesi

Bu sene basinda halife, Hakim Bi-Emrillah Ebül-Abbas Ahmed el-Abbasî idi. Islâm ülkesinin sultam da Melikü'z-Zahir'di. Muharrem ayinin ondördünde pazar günü Sultan Melikü'z-Zahir, Kibris adasi yakınlarında batan gemilerin yerine yaptirmis olduğu kirk adet yeni gemiyi görmeye gitti. Bu gemilerden birine Emir Bedreddin Haznedar'la birlikte bindi. Gemi sularda yalpalayinca Emir Bedreddin denize düştü. Sularin dibine inmekteyken adamin biri pesi sira suya atlayip saçından yakaladi ve emiri bogulmaktan kurtardi. Bunun üzerine Sultan Melikü'z-Zahir o adama hil'at giydirip ihsanda bulundu.

Muharrem ayinin sonlarında sultan, az sayidaki Haseki askerleri ve emirleriyle birlikte Misir'dan yola çıktı. Kerek sehrine geldi. Kerek naibini yanina alarak Dimask'a götürdü, safer ayinin onikisinde Di-mask'a girdi. Beraberlerinde Kerek naibi Izzeddin Aydemir de vardı. Onu Dimask naibligine atadi. Eski naib Cemaleddin Akkus en-Necibî'yi safer ayinin ondördünde azletti. Bundan sonra Hama'ya gitti. On gün sonra geri döndü. Rebiyülevvel ayında Tatarların korkusu sebebiyle kaçan bazi Halepli, Hamali ve Humuslular Dimask'a geldiler. Dimaskli bazi kimseler de Tatarların korkusundan baska yerlere kaçmışlardı. Rebiyülahir ayında Misir askerleri Dimask'ta bulunan Sultan Meli-kü'z-Zahir'in yanina geldiler. Sultan, ayin yedisinde onlarla birlikte Di-mask'tan ayrilip yola koyuldu.

Hama'dan geçti. Hama meliki Mansur'la görüştü. Oradan Haleb'e gitti. Meydan-i Ahdar'da otag kurdu. Bunun sebebi suydu: Rum askerleri 10.000 kadar süvari toplamışlar; bunlardan bir kısmını harekete geçirip Ayıntab'a[48] baskın düzenlemişler, sonra Nastun'a gitmişler, Harin üe Antakya arasında bulunan bir grup Türk-niene hücum etmişler, vurup kirip köklerini kazımışlardı. Tatarlar, Sultan Melikü'z-Zahir'in muzaffer askerleriyle birlikte oralara geldiğini duyunca gerisin geri dönmüşlerdi. Sultan, Haçlıların Filistin'e bağlı Remle yakınlarındaki Kakon beldelerine baskın yaptıklarını, oradaki bir grup Türkmenin mallarını yağmaladıklarını duyunca o mintikadaki emirleri, ülkeyi iyi muhafaza edemediklerinden dolayı tutukladı ve sonra da Misir diyarına döndü.

Bu sene saban ayanın üçünde Sultan Melikü'z-Zahir, Misir'daki Hanbelî kadisi Seniseddin Ahmed b. İmad el-Makdisî'yi tutukladı ve onun yanındaki emanet malları aldı. Zekâtını ayırdıktan sonra bir kısmını sahiplerine geri verdi. Kadi Semseddin bu tarihten itibaren hicretin 672 senesinin saban ayma kadar tutuklu kaldı. Tutuklanmasının sebebi, Sebîb adındaki Harranlı bir adamın ona iftira etmiş olmasıydı. Sonra Sultan, kadının suçsuz olduğunu anlayınca onu salıverdi ve hicretin 672. senesinde onu tekrar kadılık görevine iade etti.

Bu senenin saban ayında Sultan Melikü'z-Zahir Akkâ'ya geldi. Sehre baskın düzenledi. Akkâ sahibi ondan ateskes talebinde bulundu. Sultan onun bu istegini kabul etti. On sene on ay on gün ve on saat süreyle geçerli bir ateskes antlaşması imzaladı ve Dimask'a döndü. Baris yazısı Darü's-Saade'de okundu. Ateskes devam etti. Sonra sultan, İsmailî-ye beldelerine döndü ve oraların tamamını ele geçirdi. Kutbeddin dedi ki: «Bu senenin cemaziyelahir ayında Cebel kalesinde bir zürafa doğdu. Bir inek bunu emzirdi. Bu, daha önce misli görülmemiş bir olaydır.» [49]

Hicretin Altiyüzyetmişinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Seyh Kemaleddin

Seyh Kemaleddin Sellar b. Hasan b. Ömer b. Said. Erbilliydi. Safîî mezhebine mensuptu. Safîî mezhebinin alimlerindendi. Seyh Muhyid-din en-Nevevî kendisinden ilim tahsil etmiştir. Ruyanî'nin el-Bahr adlı eserini bir kaç ciltte özetlemiştir. Bu eseri yanımda mevcut olup kendi el yazmasıdır. Dimask'ta bu eser fetvalarda kaynak gösterilirdi. Bu sene vefat edince Babü's-Sagir mezarlığına defnedildi. Badraiye medresesinde ders ve fetva verirdi. Bu medreseyi vakfedenin vakfettiği zamandan beri bu seneye kadar orada kalmıştı. Bundan daha fazlasını da istememisti. Nihayet bu sene vefat etti. [50]

Vecîhüddin Muhammed B. Alî B. Ebi Talîb

Vecihüddin Muhammed b. Ali b. Ebi Talip b. Süveyd et-Tikritî. Büyük bir tacirdi. Devlet erkânî tarafından saygıyla karsılanırdı. Özellikle Melik Zahir de kendisine saygi gösterip ikramda bulunurdu. Çünkü Melik Zahir sultanlığa sahip olmadan önce emirligi zamanında ondan çok ikram görmüştü. Bu sene vefat etti ve Kasyun mezarlığındaki Nasirî hankâhi yakınında bulunan türbesine defnedildi. Halife her zaman ona mektup yazardı. Yazışmaları bütün hükümdarlar nezdinde kabul görürdü. Sam'in sahil beldelerindeki Haçlı kontları da onun mektuplarını beğenirlerdi. Tatarların hani Hüiagu zamanında da itibar görmüştü. Çok sadaka veren, çok hayırlarda bulunan bir kimseydi. [51]

Neemeddin Yahya B. Muhammed B. Abdülvahid B. Lebudi

Hammamü'l-Feleki'l-Müberrer yanındaki Lebudiye binasını tabiplere vakfetmişti. Tıp ilmine dair güzel bilgileri vardı. Dimask'ta divan nazırlığı yaptı. Bu sene vefat etti ve Lebudiye'deki türbesine defnedildi. [52]

Seyh Ali El-Bekkâ

Ibrahim peygamberlerin beldesinin (yani Halil kentinin) yakınındaki zaviyenin sahibidir. Salıhlığı ve ibadetiyle meshurdu. Yanından geçenlere, kendisini ziyaret edenlere yemek yedirmekle şöret kazan-misti^Melik Mansur Kalavun onu çok över ve onun hakkında söyle derdi: «O, emir iken kendisiyle görüştüm. İleride bazı şeyler olacağını o zaman bana söylemişti ve söylediklerinin tamamı gerçekleşti. Benim hükümdar olacağımı söylemişti. Hükümdar oldum.»

Kutbeddin el-Yuninî bu sözleri nakletmiş tir. Bunları naklederken onun çok ağlayan bir kimse olusunun sebebini de söyle anlatmıştır:

Seyh Ali'nin, harika halleri ve kerametleri olan bir adamla arkadaşlığı olmuştur. O adamla birlikte Bağdat'tan yola çıkmışlar ve Bağdat'a bir yıllık mesafedeki bir beldeye bir saatte ulaşmışlardı. Adam kendisine «Ben falan vakitte öleceğim. O vakit geldiğinde falan beldeye beni bul» demisti. Hikâyenin bundan sonrasını Seyh Ali'den dinleyelim: «Arkadaşımın bana bildirdiği vakit geldiğinde onun, gitmemi söylediği beldeye gittim. Yanma vardım can çekisiyordu. Yatagında doğu tarafına yönelmişti. Ben onu kibleye döndürdüm. Ama tekrar doguya döndü. Ben onu yine kibleye döndürdüm. Gözünü açıp bana söyle dedi: «Hiç bosuna yorulma. Ben mutlaka doguya dönük olarak öleceğim.» Böyle dedi ve rahiplerin okudukları bazı duaları okumaya başladı. Ölünceye kadar o dualarla mesgul oldu. Ölünce onu o beldedeki bir kiliseye götürdük. Ki-lisedekilerin çok üzüntülü olduklarını gördük. Onlara «Nedir bu haliniz?» diye sordugumuzda dediler ki: «Yanimizde 100 yasında ihtiyar bir adam vardı. Bu gün Müslüman olarak vefat etti» kendilerine; «Onun yerine su ölüyü teslim alın.

Adamimizi da buna karsilik bize verin» dedik. Müslüman olarak ölen ihtiyari alip yikayip kefenledik. Namazini kilip Müslüman mezarligina defnettik. Hristiyanlar da o arkadasimi alip Hristiyan mezarligina defnettiler. Allah'tan bize güzel bir son nasip etmesini diliyoruz.»

Seyh Ali el-Bekkâ, bu senenin receb ayında vefat etti. [53]

Hicretin Altiyüzyetmishîrinci Senesi

Bu senenin muharrem ayinin besinde Sultan Melikü'z-Zahir, sahil beldelerinden gelirken Dimask'a ugradi. Burayi daha Önce fethetmis, isleri yoluna koymustu. Muharrem ayinin sonlarinda Kahire'ye gitti. Orada bir sene kaldiktan sonra bu senenin safer ayinin dördünde Di-mask'a döndü. Yine muharrem ayında Nobe hükümdari, Ayzab'a geldi. Buralarin ahalisinin bir kismini öldürdü. Tüccarlarinin mallarini yag-maladi. Öldürdükleri arasinda, sehrin valisi ve kadisi da vardi.

Emir Alaeddin Aydogdu el-Haznedar onun üzerine gitti. Askerlerinden bir kismini öldürdü. Ahalinin mallarini yagmaladi. Bazi yerleri yakti. Bazi yerleri yikti. Ülkeyi itaat altina aldi. Müslümanlarin öcünü de almıs oldu. Hamd ve minnet Allah'adir.

Bu senenin rebiyülahir ayında Sahyun sahibi Emir Seyfeddin Mu-hammed b. Muzafferüddin Osman b. Nasirüddin Mengürs, yetmisyedı yasındayken vefat etti. Babasinin türbesine defnedildi. Sahyun ve Bez-riye'de tam onbir sene hüküm sürmüstü. Vefatından sonra oglu Sabi-küddin tahta oturdu. Melik Zahir'e davetiye gönderdi. Melik Zahir de geleceğini bildirdi. Gelince ona Habz'i ikta' olarak verdi ve onu Sahyun ve Bezriye naibligine atadi.

Bu sene cemaziyelahir ayinin besinde Sultan Melikü'z-Zahir askerleriyle birlikte Firat'a ulasti. Tatarlarin bir kisminin oralarda bulunduklari haberini almisti. Bu yüzden askerleriyle birlikte Firat'a dalarak karsi tarafa geçti. Orada bulunan Tatarlarin büyük bir kismini öldürdü. O günde Firat'a ilk olarak Emir Seyfeddin Kalavun ile Bedred-din Beyserî dalmislardi. Peslerinden sultan da Firat'a dalmisti. Sonra Tatarlarin basina neler getirdi neler. Daha sonra Bire[54] taraflarina gitti. Orada bulunan baska bir gurup Tatar'i kusatma altina aldi. Tatarlar onun gelmekte olduğunu duyunca mallarini, mülklerini ve agirliklarini birakip oradan kaçmislardi. Sultan, büyük bir debdebe ve alâyisle Bi-re'ye girdi. Ahaliye bol miktarda mal ve para dagitti. Sonra cemaziyelahir ayinin üçünde esirleriyle birlikte Dimask'a döndü. Ayni ayin yedisinde Misir'a gitmek üzere yola koyuldu. Oglu Melikü's-Said onu karsilamak için sehir disina çıkmisti. Karsilastilar ve ikisi birlikte Kahire'ye girdiler. O gün görölmege deger muazzam bir gündü. Sultan Melikü'z-Zahir'in askerleriyle birlikte Firat'a dahsiyla ilgili olarak Kadi Sihabüd-din Mahmud el-Katib söyle bir siir okumustu:

«Her nereye gidersen git. Herseye hakim olan Allah seni koruyacaktır.

Diledigin hükmü ver. Kader, senin muradına uygun olacaktır. Senin ortaya koydugun ve rüknünü olusturdugun din, Artık düşmanlar tarafından saldiriya ugramayacaktır. Baslar oynayip hareket ettiginde,

Senin yaylarinin kirisinden ötürü cosup hareket ederler. Askerlerinle birlikte Firat'a daldin. Ve dalgalar sizi karsi tarafa ulastirdi. Nitekim haberler bize böyle geldi. Firat'in dalgari seni tasidi. Senden baska bir denizi kim görebilir. Senden baskalarini nehirler dahi küçük görürler. Yollari ve guruplari ayirdin.

Baskinci askerlerinle hücum ettin. Karsinda, denizdeki ve nehirlerdeki daglar dahi duramadi.»

Firat'a dalip karsi tarafa geçisi görenlerden biri de söyle bir siir okumustu:

«Atlarimizla Firat'a daldigimizda, .

Mizrak ve kiliçlarimizla sularin üstünü adeta örtmüstük. Dalgalara daldik, ama hareketimiz, sularin akisini durdurmustu. Nihayet zenginlik ve ganimetlerle geri döndük.»

Bir baskasi da söyle bir siir okumustu:

«Melikü'z-Zahir bizim sultammizdir. Mallarimiz ve ailelerimizle ona feda oluruz. Mogollara karsi ateslenen kalbin hararetini, Söndürmek için sulara atildi.»

Bu senenin receb ayinin üçünde sali günü Sultan Melikü'z-Zahir, maiyetindeki emirlerin tamamına, devlet erkânına ve askerlerin komutanlarına hil'atler giydirdi. Her insana layik olacak at, altin ve hü'atler verdi. Bütün bunlar için yaklasik 300.000 dinar sarfetti.

Bu senenin saban ayinda Sultan Melikü'z-Zahir,

Mengütemr'e büyük hediyeler gönderdi

Sevval ayinin onikisinde pazartesi günü sultan, hocasi Seyh Hizir el-Kürdî'yi kalede yanma çağirdi. Onun yaptigi bazi isleri tahkik ettirdi. Tahkikat neticesinde seyhin tutuklanip hapse atilmasini emretti. Sonra da öldürölmesi için gereken emri verdi.

Bu senenin zilkade ayinda îsmaililer, ellerinde bulunan Kehf, Kad-mus ve Münteka kalelerini teslim ettiler. Buna karsi bazi arazileri ikta' olarak aldilar. Böylece Sam'da onların elinde hiçbir kale kalmadi. Bu kalelere sultan kendi naiblerini atadi.

Bu sene sultan, Sam'in sahil taraflarinda köprü yapılmasını emretti. Oraya çok miktarda harcama yaptı. Böylece insanlar için büyük bir kolaylik meydana geldi. [55]

Hicretin Altıyüzyetmişbirinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Seyh Taceddin Ebü'l-Muzaffer Muhammed B.Ahmed

Seyh Taceddin Ebü'l-Muzaffer Muhammed b. Ahmed b. Hamza b. Ali b. Hibetullah b. Havi et-Taglibî ed-Dimaskî. Dimask'ın önde gelenle-rindendi. Öksüz yurdunun ve emniyet teskilatinin müdürlüğünü yaptı. Sonra Beytû'l-mal vekilligine atandı. Çok hadis dinledi. İbn Belyan, onun seyhliğe atandığına dair fermanı getirdi. Bu fermanı Diniask Ca-mii'nde Seyh Serefüddin el-Gararî okudu. Orada hazır bulunan bir grup ayan ve faziletli kimseler de bu fermanın okunusunu dinlediler. Allah Seyh Taceddin'e rahmet etsin. [56]

Hatip Fahreddin Ebu Muhammed

Fahreddin Ebu Muhammed Abdü'kahir b. Abdülganî b. Muhammed b. Ebi'l-Kasim b. Muhammed b. Teymiye el-Harranî. Harran hatibi idi. İlm, hitabet ve riyasetle tanınan bir ailedendir. Bu sene altmış yasına yaklaşıp iken vefat etti ve Sofiye mezarlığına defnedildi. Allah rahmet etsin. Hadisi, dedesi Fahreddin'den dinlemisti, dedesi, meshur Di-vanü'l-Hüteb adlı eserin sahibidir. Hatip Fahreddin bu sene Dimask disındaki Kasir hankâhmda vefat etmistir. [57]

Seyh Hizir B. Ebu Bekir El-Mehranî El-Adevî

Melik Zahir Baybars'ın seyyhi olup onun yanında itibar sahibiydi. Saygı görürdü. Yüksek mertebelere ulaşmıştı. Sultan, bizzat onun için yaptırmış olduğu Hüseyniye zaviyesine haftada bir ya da iki kez giderdi. Zaviyesinin yanında onun için bir cami de yaptırdı. Her cuma Seyh Hizir orada hutbe irad ederdi. Sultan ona çok miktarda mal, para ve dilediği herşeyi verirdi. Zaviyesi için cidden çok şeyler vakfetmişti. Seyh Hizir, sultanın kendisini sevmesi ve ona saygı göstermesinden dolayı avam ve havas tarafından da saygı görürdü. Yanında oturduğunda sultan onunla sakalasirdi. Seyh Hizir, hayırlı, dindar ve salih bir kimseydi. Sultana bir çok şeylerin olacağı önceden haber vermişti. Bir defasında Kudüs'teki Kiyame Kilisesi'ne girmiş, oranın kesisini kendi eliyle bogazlamış, oradaki malları kendi arkadaşlarına hibe etmişti. Aynı şekilde İskenderiye'nin en büyük kilisesine de girmiş, oranın mallarını yağmalamış, orayı bir mescide ve medreseye dönüştürmüş, Beytû'l-maldan oraya çok masraf yapmış ve oraya Medresetül-Hadra adını vermişti. Di-mask'taki Yahudi kilisesine (havra) da aynı şeyleri yapmış, içeriye girmiş, içerideki alet ve esyaları yağmalamış, orada bir ziyafet sofrası kurmuş orayı bir süre mescit olarak kullanmıştı. Sonra Yahudiler oranın tekrar kendilerine iade edilmesini ve kilise olarak bırakılmasını talep etmişlerdi.

Ancak bu sene Seyh Hizir'in hos karsilanmayacak bazi hareketlerde bulunduğunu haber alan sultan, gerekli tahkikati yaptırdı ve seyhin zindana atılmasını gerektiren suçları irtikâb etmiş olduğunu anladı. Sonra da idam edilerek öldürölmesini emretti. Seyh Hizir bu sene vefat etti ve kendi zaviyesine defnedildi. Allah onu bağışlasın.

Sultan Melikü'z-Zahir, onu çok severdi. Hatta onun adına muvafik olsun diye oğullarından birine de Hizir adını vermisti. Rabve'nin batisindeki dagda bulunan kubbe kendisine nisbet edilerek Seyh Hizir Kubbesi adını almıştır. [58]

Et-Ta'ciz Adli Eserin Musannifi

Allanae Taceddin Abdürrahim b. Muhammed b. Yunus b. Muhammed b. Sa'd b. Malik Ebü'l-Kasim el-Musilî. Fikih, riyaset ve tedrisatla ilgilenen bir ailedendir. Hicretin 598. senesinde doğdu. Hadis dinledi. İlim tahsil etti. Eser tasnif etti. et-Ta'ciz adli kitabını "el-Veciz" adıyla ihtisar etti. el-Mahsul adli eserin de muhtasarını hazırladı. Rükneddin et-Tavusî'den öğrendiği hilaf ilminde kendisinin de özel bir metodu vardır. Dedesi İmadüddin b. Yunus, kendi zamanında mezhebinin seyhî idi. Nitekim daha önceki sayfalarda bu hususlardan da bahsedilmiştir. [59]

Hicretin Altiyüzyetmişikinci Senesi

Bu senenin safer ayında Sultan Melikü'z-Zahir Dimask'a geldi. Abaga'nın Bagdat'a ulaştığı ve oradan da avlandığı haberini almisti. Bunun üzerine gerekli hazırlığı yapmaları için Misir askerlerine haber gönderdi. Kendisi de onunla karsılaşmaya hazırlandı.

Bu senenin cemaziyelahir ayında sultan, Kerh melikinın Dimask'a, yanma gelmesini emretti. O da kilik degistirerek Beyt-i Mak-dis'i ziyarete gelmiş, ancak farkedümiş ve yakalanarak sultanın huzuruna görütölmüş ve kalede zindana atılmışti.

Bu sene Kahire disındaki Deyrüttin Camii'nin yapımı tamamlandı ve orada cuma namazı kılındı.

Bu sene Sultan Melikü'z-Zahir, Kahire'ye gitti ve receb ayının yedisinde şehre girdi.

Ramazan ayının sonlarında Sultan Melikü'z-Zahir'in oğlu, Melik Said, bir gurup askerle Dimask'a girdi. Orada bir ay kaldıktan sonra geri döndü.

Sultan, ramazan bayramında seyhinin adını verdiği oğlu Hizir'i sünnet ettirdi. Onunla birlikte bir gurup ümerânın da çocuklarını sünnet ettirdi. O gün muazzam bir gündü.

Bu sene Tatar hani, Bagdat divan sahibi Alaeddin'i Tüster'e ve kazalarına nâib olarak atadi. O da isleri yoluna koymak için Tüster'e gitti. Orada tüccar çocuklarından (Li) adındaki bir gencin Kur'an okudugunu, fikihtan bir seyler öğrendigini, Ibn Sina'nin el-Isarat adli eserini de okudugunu ve ilm-i nücuma baktigini gördü. Sonra bu genç, kendisinin Meryem oğlu Isa oldugunu iddia etmis, oralardaki bir kisim cahil insanlar da onun sözlerini dogrulamislardi. Li, kendisine tabi olan kimselerin ikindi ve yatsi namazlarini kilmaktan muaf tutulduklarini bildirmisti. Onu yakalayip huzura getirdiler. Alaeddin onu sorguladi. Zeki bir insan oldugunu gördü. Bütün bunlari kasten yaptigini anlad ve huzurunda onu öldürttü. Öldürttügünden ötürü Allah Alaeddin'e hayir mükâfat versin. Sonra Alaeddin, halka emir verdi; o gencin mallarini, esyalarini, ona tabi olan kimselerin de varliklarini yagmaladilar. [60]

Hicretin Altiyüzyetmisikinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Müeyyedüddin Ebü'l-Meâlî Es-Sadr Er-Reîs

Es'ad b. Galib el-Muzafferî b. Vezir Müeyyedüddin Es'ad b. Hamza b. Esad b. Ali b. Muhammed et-Temimî b. Kalanisî. Bu sene vefat ederken doksan yasini asmisti. Bol bir nimete sahipti. Yasli ve reis bir kimseydi. Resmi görevlere atanmak istemezdi. İbn Süveyd'den sonra onu sultanin özel islerini görmekle mükellef kildilar. Ancak o bu görevi maas karsiligi olmaksizin kabul etti. Bu sene kendi bahçesinde vefat etti. Muharrem ayinin onüçünde sali günü Kasyun mezarligina defnedildi. Babasi Izzeddin Hamza, Dimask ve Kahire beldelerinin reislignini yapmisti. Dedeleri Müeyyedüddin Es'ad b. Hamza el-Kebir ise Melik Efdal Ali b. Nasir'm vezirlignini yapmisti. Reis ve faziletli bir kimse olup el-Va-siyye fi Ahlaki'l-Marziye adli eseri ve baska eserleri de vardir. Güzel siirler de yazmistir. Siirlerinden biri sudur:

«Ya Rab mezarin beni bagrina bastiginda; Beni atesten koruyacak rahmetini bana bahset.

Sana komsu oldugumda, bana güzelce komsuluk muamelesi yap, mezarimda...

Çünkü sen komsuya iyi davranmayi emretmissin.»

Müeyyedüddin Ebü'l-Meâlî'nin dedesi Hamza'nın babasina gelince, onun seceresi şöyledir: Hamza b. Es'ad b. Ali b. Muhammed et-Temimî. Amid lakabini tasiyan bu zât, gerçekten güzel yazi yazardi. Hicretin 440. senesinden 505. senesinde vefat edinceye dek geçen zaman içinde cereyan eden hadiselerin tarihini yazmistir. [61]

El-Emiru'l-Kebîr Farisü'd-Dîn Aktay

Müsta'reb Araplardan olup Misir diyarının atabegi idi. Önceleri Ibn Yümn'ün kölesiydi. Sonra Salih Eyyub'un kölesi oldu. Salih Eyyub onu emirlige tayin etti. Sonra Muzaffer'in hakimiyeti zamanında sani yüceldi ve askerlerin atabegi oldu. Muzaffer öldürölünce emirler tahta göz koydular. Bunun üzerine Farisüddin Aktay, Melik Zahir'e be^at etti. Askerler de ona uyarak Melik Zahir'e be/at ettiler. Melik Zahir onun bu iyiligini hiç unutmamis, onu hep takdir etmistti. Ancak Farisüddin Aktay, ölmeden kısa bir süre önce Melik Zahir'in gözünden düsmüstü. Bu sene Kahire'de vefat etti. [62]

Seyh Abdullah B. Ganim

Seyh Abdullah b. Ganim b. Ali b. Ibrahim b. Asakir b. Hüseyin el-Makdisî. Nablus'ta bir zaviyesi vardı. Yüksek manalar içeren siirleri vardır. Tasavvuf ilminde güçlü sözleri vardır. el-Yuninî onun biyografisini uzun uzadıya anlatmış ve bir çok siirlerim nakletmiştir. [63]

Kadilkudat Kemaleddin

Kadilkudat Kemaleddin Ebü'1-Feth Ömer b. Bender b. Ömer b. Ali. Tiflislidir. Safiî mezhebine mensuptur. Hicretin 601. senesinde Tiflis'te doğdu. Faziletli bir alim olup usul ve münazara erbabımdandı. Bir süre kadi naibliği yaptı. Sonra Hülagu'nun zamanında asaleten bu görevi yürüttü. İffetli ve nezih bir kimseydi. Çoluk çocuğu kalabalık olduğu, mali da az olduğu halde bir makam ve müderrislik istemedi. Hülagu'nun hakimiyeti sona erince bazı kimseler kendisine gazaplandılar. Sonra Ka-hire'ye gitmeye zorlandı, gitti. Orada ikamete başladı. İnsanlara faydalı bilgiler verdi. Nihayet bu senenin rebiyülevvel ayında Kahire'de vefat etti ve Küçük Kurafe mezarlığına defnedildi. [64]

Ismail B. Ibrahim B. Sakir B. Abdullah

Tenuh kabilesindendir. Tenuh kabilesi de Kudaa'mn bir koludur. Büyük devlet adamlarındandır. Nasir Davud b. Muazzam'm insa katipligini yaptı. Nureddin Zengi'nin kurduğu hastahanenin yöneticiligini ve diğer idari görevleri üstlendi. Yönetimi sükranla karsılanan bir kimseydi. Birçok kimseler kendisini övmüşlerdir. Bu sene seksen yasini asmis iken vefat etti! Siirlerinden biri sudur:

«Kendisini göklerin Rabbine bağlayan bir emeli olmayıp, baskasına bel bağlayan kimsenin umudu bosa çıkar.

Ana rahminde iken kendisinin rizkini tekeffül eden Allah'tan baska, Güvenilir bir dayanak mı arıyor o insan?»

Su siir de Ismail b. Ibrahim'e aittir:

«Dilim, sizin evsafinizi söylemekten aciz kaldı, sustu.

Ne desin ki; siz, sizsiniz.

Durum, söyleyicinin söylemesinden çok daha büyüktür.

Akil, sizi anlatma hususunda saskına dönmüştür.

Acizlik ve kusur, benim sürekli vasfımdır.

Ama iyilik ve ihsan, sizin vasfınız olarak biliniyor.» [65]

Elfiye Adli Eserin Sahibi Ibn Mâlik

Seyh Cemaleddin Muhammed b. Abdullah b. Mâlik Ebu Abdillâh et-Tai el-Hayyanî. Nahivciydi. Faydalı ve meshur eserlerin sahibidir. el-Kâfiyetü's-Safiye ve serhi, et-Teshil ve serhi, oğlu Bedreddin tarafından faydalı bir şekilde serhedilen Elfiye adli eseri ve daha bir çok eserleri vardır. Bir süre Haleb'te sonra Dimask'ta ikamet etti. İbn Hallikan'la çok görüştü. Birçok kimseler kendisini övmüşlerdir. Kadi Bedreddin b. Cema, ondan rivayetlerde bulunmuştur. İbn Mâlik, seyhimiz Aleniüd-din el-Berzâlî'ye icazet vermiştir. İbn Mâlik bu senenin ramazan ayının onikisinde çarsamba gecesini Dimask'ta vefat etti ve Kasyun mezarlığında Kadi İzzeddin Saig'in türbesine defnedildi. [66]

Nasir Et-Tûsî

Muhammed b. Abdullah et-Tûsî. Kendisine Mevla Nasireddin denilirdi. Hace Nasireddin de denilirdi. Gençliğinde ilim tahsiliyle uğraştı. Felsefe ve kelâm ilimlerini güzelce tahsil etti. İlm-i kelâma dair eserler tasnif etti. İbn Sina'nın el-İsarât adli eserini serh etti. İsmaililerin Alamut kalesinin emirine vezirlik yaptı. Sonra da Hülâgu'ya vezirlik yaptı ve Bağdat baskınında Hülâgu'nun yanındaydı. Bazı kimseler onun, halifeyi öldürmesi için Hülâgu'ya öneride bulunduğunu iddia etmişlerdir. Doğrusunu Allah bilir. Bence akıllı ve faziletli bir kimsenin böyle bir teklifte bulunması mümkün değildir. Bazı Bağdatlılar kendisinden sitayişle bahsetmişlerdir. Onun akıllı, faziletli, ahlaki yüceliklere sahip bir kimse olduğunu söylemişlerdir. Halife Nasir Lidinillah için hazırlanan Musa b. Cafer'in mesnedine defnedilmiş tir. Meraga'daki rasathaneyi yaptırmıştır. Oraya felsefeci, kelama, fakih, muhaddis, tabip ve diğer bazı faziletli alimleri tayin etmiştir. Kendisi için de o rasathanede büyük bir kubbe yaptırmış, oraya cidden çok kitaplar koymuştur. Bu senenin zilhicce ayının onikisinde Bağdat'ta yetmişbeş yaşındayken vefat etmiştir. Kuvvetli ve güzel şiirleri vardır. Muin Salim b. Bidar b. Ali el-Misrî el-Mutezili'den ilim tahsil etti. Bu hocası Sîi'ydi. Kendisinde birçok yaralar açtı. Nihayet akidesini bozdu. [67]

Seyh Salim El-Berkî

Küçük Kurafe'deki hankâhm sahibidir. Salih ve ibadet ehli bir kimseydi.

Duasini almak için ziyaretine gelinirdi. Bu günde onun yolunda giden tanınmış arkadaşları ve müridleri vardır. [68]

Hicretin Altiyüzyetmişüçüncü Senesi

Bu sene Sultan Melikü'z-Zahir, aralarında Kaçkar el-Hamevî'nin de bulunduğu onüç emirin kendisine karşı komplo içinde bulunduklarını anladı. Bunlar, Tatarlarla mektuplaşıyor ve İslâm ülkesine hücum etmelerini teklif ediyorlardı. Sonra da sultana karşı kendilerinin-yanla-rında yer alacaklarını bildiriyorlardı. Bu emirler yakalandılar. Sorgulama neticesinde suçlarını itiraf ettiler. Tatarlarla yaptıkları yazışmaların bir kısmı ele geçirildi. Bu, onların sonu oldu.

Bu sene sultan, askerleriyle birlikte Mısır'dan yola koyuldu. Rama-zan'ın yirmibirinde pazartesi günü Sis sehrine girdi. Askerleri orada sayılarını ancak Allah'ın bildiği miktarda Sisliyi öldürdüler. Çok miktarda sigir, koyun, mal, esya, binek ve davari ganimet olarak ele geçirdiler. Bunları çok ucuz fiyata sattılar. Sonra sultan oradan ayrılıp döndü. Zilhicce ayında güçlenmiş ve muzaffer olarak Dimask'a girdi, yılbasına kadar orada kaldı.

Bu sene Musullular kum fırtinasına yakalandılar. Bu fırtına ufukları dahi kapladı. İnsanlar evlerinden çıkıp bu belayı üzerlerinden def etmesi için Allah'a yalvarıp yakardılar. Nihayet bu sıkıntıdan kurtuldular. Doğruyu en iyi bilen zât, elbetteki yüce Allah'tır. [69]

Hicretin Altiyüzyetmişüçüncü Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

İbnatâel-Hanefî

Kadilkudat Semseddin Ebu Muhammed Abdillâh b. Seyh Serefüd-din Muhammed b. Atâ b. Hasan b. Atâ Cübeyr b. Cabir b. Vüheyb el-Ez-ra'î el-Hanefî. Hicretin 595. senesinde doğdu. Hadis dinledi. Ebu Hanife mezhebinin fikhim öğrendi. Bir süre Safiîlerin kadi vekillliğini yaptı. Sonra dört mezhebe göre kadıların atamasının yapıldığı ilk atamada Hanefîlerin asil kadilığına atandı. İnsanların emlakine el konulduğunda sultan ondan, bunun Hanefî mezhebine uygun olduğuna dair bir hüküm vermesini istedi. O da buna kızarak «Bunlar, sahiplerinin ellerinde bulunan mülklerdir. Herhangi bir Müslümanın bunlara ilismesi helal olmaz.» dedi ve sultanın meclisinden kalkıp gitti. Sultan da onun bu hareketine çok öfkelen-di. Sonra öfkesi dindi. Onu hem över hem metheder sonra da «Onun yazılarından baskasını sabit görmeyin» derdi.

İbn Ata seçkin alimlerden biri olup çok mütevazî idi. Dünyaya ragbeti azdı. İbn Cemaâ ondan hadis rivayet etmiştir. Kendisi de Berzâliye icazet vermiştir. Bu senenin cemaziyelevvel ayının dokuzunda cuma günü vefat etti. Kasyun mezarlığındaki Muazzamiye yakınlarına defnedildi. Yüce Allah

kendisine rahmet etsin. [70]

Beymend B. Beymend B. Beymend

Haçlıların Trablus prensi idi. Dedesi Trablus'u hicri 500. sene sınırlarında İbn Ammar'dan teslim alan Binti Sayhal adındaki kadının vekili idi. Binti Sayhal öksüz bir kadın olup denizdeki bir adada yasardı. Beymend'in dedesi b. Sayha'nın uzaklarda olması yüzünden bu beldeleri istila etti. Sonra oğlu daha sonra torunu buralarda bağımsız hükümdar oldular. Beymend güzel görünümlü ve endam sahibi bir kimseydi. Kutbeddin el-Yonini: «Kutboga Noyan'ı tebrike geldiğinde hicretin 658. senesinde Beymend'i Baalbek'te gördüm. Kutboga Noyan'dan Baalbek'i istemisti. Bu, Müslümanların çok ağırına gitmişti. Bu sene ölünce Trablus Kilisesi'ne defnedildi. Hicretin 688. senesinde Müslümanlar Trablus'u fethettiklerinde insanlar Beymend'in mezarım açtılar. Onu mezardan çıkarıp kemiklerini çöplüğe, köpeklerin önüne attılar.» [71]

Hicretin Altiyüzyetmişdördüncü Senesi

Bu senenin cemaziyelevvel ayının sekizinde perşembe günü Tatarlar 30.000 savaşçısıyla Bire'ye geldiler. Bunların 15.000'i Mogol, 15.000'i de Rum askeriydi. Bu birleşik ordunun komutanı da Abaka-han'ın emri ile tayin edilen Pervane idi. Beraberlerinde Musul askerleri, Mardin askerleri ve Kürtler de vardı. Bire şehrine karşı yirmiüç mancınık kurdular. Bireliler geceleyin kaleden çıkıp Tatar askerine baskın yaptılar. Mancınıklarını yaktılar. Çok miktarda mallarını yağmaladılar ve salimen evlerine döndüler. Tatar askerleri cemaziyelevvel ayının ondokuzuna kadar orada kaldılar. Sonra umdukları hayra kavusama-dan öfkeleriyle geri döndüler. Savasta Allah müminlere yetti. Allah güçlü ve muktedirdir.

Sultan Melikü'z-Zahir, Tatarların Bire'ye geldiklerini duyunca askerlerini hazırlamak için 600.000 dinar para harcadı. Sonra oğlu Said'i de yanına alarak acele ile sefere çıktı. Yoldayken Tatarların Bire'den geri döndüklerini duydu. Bunun üzerine kendisi de Dimask'a döndü. Sonra receb ayında Kahire'ye girdi. Orada çeşitli ülkelerin hükümdarlarından gelen yirmibes elçiyi buldu. Elçiler kendisini beklemekteydiler. Onu karşıladılar. Onunla konuştular. Huzurunda yer öptüler. Sultan Melikü'z-Zahir de büyük bir debdebeyle kaleye girdi.

Pervane, Anadolu'ya dönünce aralarında Serefüddin Mes'ud b.

Hatiri, Ziyaeddin Mahniud b. Hatirî, Eminüddin Mikâil, Hüsameddin Micar, Hüsameddin'in oğlu Bahaeddin'in de bulunduğu bir grup büyük ümera Sultan Melikü'z-Zahir'in yanında yer almaya ve onunla omuz omuza vererek Abakahan'la savasmaya yemin ettiler. Pervane de bu durumu bir

mektupla Sultan Melikü'z-Zahir'e bildirdi. Ondan, kendisine asker göndermesini istedi. Tatarlara yaptığı iyiliği kendisine de yapacağını söyledi. Giyaseddin Genceri'nin, Rum memleketinin tahtında oturmasına müsaade edilmesini de istedi.

Bu sene Bagdatlılar üç gün süreyle yağmur duasına çıktılar. Ancak yine de yağmur yağmadı. Bu senenin ramazan ayında gündüz bir erkekle bir kadının zina yapmakta oldukları görüldü. Suç üstü yakalandılar. Divan sahibi Alaeddin, bunların recin edilmelerini emretti, recmedildi-ler. Bagdat şehri kurulalı o zamana dek hiç kimse orada recm edilmemisti. Bu, cidden garip bir durumdur.

Bu sene Diniasklûar da iki kez yağmur duasına çıktılar. Biri receb ayının sonlarında, biri de saban ayının başlarındaydı. Aynı zamanda ocak ayına denk gelmişti. Ancak onlar da yağmur yüzünü göremediler. Bu sene Sultan Melikü'z-Zahir, Dankala'ya bir askeri birlik gönderdi. Bu askerler Sudan ordusunu maglup ettiler. Onlardan bir kısmını öldürdüler. Çoklarını esir aldılar. Öyleki bir köle üç dirheme satılır oldu. Sudanlı zencilerin melikleri Davud'a, Nube sahibinin yanına kaçtı Nobe sahibi de onu muhafaza altında Sultan Melikü'z-Zahir'e gönderdi. Sultan Melikü'z-Zahir de Dankale halkının kendisine yıllık cizye ödemelerini kararlaştırdı. Bütün bu olup bitenler, bu senenin saban ayında

vuku bulmustu.

Bu sene Sultan Melikü'z-Zahir'in oğlu Melik Said, Emir Seyfeddin Kalavun el-Elfî'nin kızıyla evlendi. Evlenme töreninde sultan ve devlet erkânı da hazır bulundular. Mehir olarak 5.000 dinar üzerinde anlasma yapıldı. Bunun 2.000 dinari pesin ödendi. Akdi yazıp okuyan kisi, Muh-yiddin b. Abdü'z-Zahir'di. Kendisine de 100 dinar verildi ve hil'at giydirildi.

Sonra Sultan Melikü'z-Zahir sefere çıktı. Hisn-i Kerek'e ulaştı. Orada bulunan Kaymazileri topladı. 600 kisi oldukları görüldü. Bunların idam edilmelerini emretti. Araya ricacılar girince onları serbest bıraktı. Ancak Misir'a sürgün etti. Sultan Melikü'z-Zahir, bunların, kalede bulunanları öldürmek ve başlarına bir melik geçirmek niyetinde olduklarını duymustu. Kaleyi teslim alıp Tevasi (Hadim) Semseddin Ridvan es-Süheylî'ye verdi. Sonra bu ayın sonlarında Dimask'a döndü. Aym yirmisekizinde cuma günü Dimask'a girdi.

Bu sene Ahlat'ta bir deprem meydana geldi. Sarsıntıların ucu Diyarbakir'a kadar ulaştı. [72]

Hicretin Altiyüzyetmişdördüncü Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Seyh Imam El-Allame

Seyh Imam el-Mulame el-Edib Taceddin Ebü's-Senâ Mahmud b. Abid b. Hüseyin b. Muhammed b. Ali et-Teroimî es-Serhadî. Hanefî mezhebine mensuptu. Fikih ve edebiyat ilminde meshurdu. Salihlik, nefis temizligi ve ahlâki üstünlüğü ile taninmistî. Hicretin 578. senesinde dogdu. Hadis dinledi. Rivayet etti. Bu senenin rebiyûlahir ayında vefat etti. Sufiye mezarligina defnedildi. Vefat ederken doksanalti yasındaydi. Allah kendisine rahmet etsin. [73]

Seyh Imam Imadüddin Abdülaziz

Seyh Imam Imadüddin Abdülaziz b. Muhammed b. Abdülkadir b. Abdullah b. Halil b. Mukalled el-Ensarî. Dimaskliydi. Ibn Saig adıyla taninmistir. Azraviye medresesinde müderrislik yaptı. Kaledeki hazine sahitligi de yaptı. Güzel hesap bilirdi. Hadis dinledi ve rivayet etti. Bu sene vefat etti ve Kasyun mezarligina defnedildi. [74]

Tarihçi Ibn Sâî

Taceddin b. Muhtesib. Ibn Sâî diye taninmistir. Bagdatlidir. Hicretin 593. senesinde dogdu. Hadis dinledi. Tarihle ilgilendi. Eser derleyip tasnif etti. Hafizasi saglam degildi. Zapti mükemmel insanlardan da degildi. Vefat ederken Ibn Neccar, vasiyetini ona yapmisti. Bir tarihi vardır. Bu eserinin büyük bir kısmi yanimda mevcuttur. Baska faydali tasnif eserleri de vardır. En son tasnif ettigi eser, "Kitabün fi'z-Zühhad"dir. Bu eserin hasiyesinde Zekiyyüddin Abdullah b. Habib el-Kâtib söyle bir siir yazmistir:

«Taceddin, ömrünün uzunca bir kısmında hep, ilim talebiyle ve ilmi eserleri tedvin etmekle ugrasti. Onun bu yaptiklari faydalidir. Asla zararli degildir.

Tasnifati ile benden üstün oldu. Bu da hayirli bir sondur.» [75]

Hicretin Altiyüzyetmisbesinci Senesi

Bu senenin muharrem ayinin üçünde Sultan Melikü'z-Zahir Di-mask'a girdi. Askerleri Haleb'e sevketti, askerler kendisinden önce Haleb'e varmislardi. Sonra kendisi de oraya gidince öncü birlik olarak Bedreddin Atabekî komutasinda 1.000 süvariye Filistin'e gönderdi. Kendisi orada Rum askerlerinden bir toplulukla karsilasti. Yanma geldiler. Hediyeler sundular. Ondani, Islâm beldelerine girmek için izin istedieler. O da onlara bu izni verdi. Aralarinda Bicann ve Ibn Hatir'in de bulundugu bir grup Islâm ülkesine girdi. Sultan, onların Kahire'ye girebilmeleri için gerekli buyrugunu yazdi. Onlar Kahire'ye girislerinde sultanin oğlu Melikü's-Said tarafından karsilandilar. Sonra sultan, Haleb'ten ayrilip Kahire'ye döndü. Rebiyûlahir ayinin onikisinde Kahire'ye girdi.

Bu senenin cemaziyelevvel ayinin besinde Sultan Meliku'z-Zahir, oğlu Melik Said'in, Kalavun'un kiziyla evlenmesi münasebetiyle düğün yaptırdi. Bu ise

cidden büyük önem verdi. Askerler meydanda besgün süreyle oynayip cirit attilar. Birbirlerinin üzerine siçradilar. Sonra sultan, emirlere ve makam sahiplerine hiPat giydirdi. Misir'da toplam olarak 1.300 hil'at giydirmiisti. Sam'daki önde gelen ayan tabakasina da hil'at giydirilmesi için ferman gönderdi. Sultan, esraf ve halk tabakasinin katildigi büyük bir sofraya kurdurdu. Gelen giden herkes bu sofraya kuruldu. Tatar ve Haçli elçileri de buraya geldiler. Üzerlerinde muazzam hil'atlar vardı. O gün görölmege deger muazzam bir gündü. Hama sahibi de büyük armaganlarla birlikte tebrik için Misir'a geldi. Sevvat ayinin onbirinde Kahire sehrinde gelin mahfeye bindirilip Kabe örtüsüne hüründürölerek dolastirildi. O gün cidden görölmege deger muazzam bir gündü. [76]

Bilistin[77] Savasi Ve Kisariye'nin Fethi

Sultan Meliku'z-Zahir, askerleriyle birlikte Misir'dan hareket etti. Sevvat ayinin onyedisinde Dimask'a ulasti. Orada üç gün kaldiktan sonra tekrar yola revan oldu. Zilkade ayi basinda Haleb'e girdi. Orada bir gün kaldi. Haleb naibinin Firat kiyisinda fenerleri korumasi için nöbetçi askerler dikmesini emretti. Kendisi yoluna devam etti. Yarim günde derbendi katetti. Yoldayken Sungur el-Askar, 3.000 Mogol askerleriyle karsilasti. Zilkade ayinin dokuzunda persembes günü onlari hezimete ugratti. Islâm askerleri daglara tirmandilar. Bilistin ovasini seyrettiler. Tatarlarin askerlerini tabiye ettiklerini gördüler. Tatar askerleri 10.000 savasçidan ibaretti. Bunlar, kendilerine ihanet etmelerinden korktuklari için Rum askerlerini yanlarindan uzaklastirmalardi. Islâm ordusuyla Tatar ordusu birbirlerini görölnce Islâm ordusu Tatarlarin sol cenahina hamle yapti. Sultanin sancak diregi kirildi. Bir grup Tatar askeri Islâm ordusunun saflarina sizdi. Sag cenaha dogru ilerledi. Sultan bu durumu görölnce maiyetindeki yedek askerle birlikte bizzat kendisi takviye olarak saflari siklastirdi. Sonra sol cenahin çökmek üzere oldugunu gördü. Yanindaki askerlerle birlikte orayi takviye etti ve Tatarlara hep birlikte saldirdilar. Bu durumu gören Tatarlar da bineklerinden inip Müslümanlarla siddetlice savastilar. Müslümanlar o esnada büyük bir sabir ve dayaniklilik gösterdiler. Neticede Cenâb-i Allah, zaferini Müslümanlarin üzerine indirdi. Islâm askerleri, Tatarlari her taraftan çembere aldilar. Onlardan çoğunu öldürdüler. Ancak Müslümanlardan da birçok asker sehit edilmisti. Öldürölünenler arasinda büyük Emir Ziyaeddin b. Hatir, Seyfeddin Kaymaz, Seyfeddin Benco el-Casnigir[78], Izzeddin Aybek es-Sakafi de vardı. Neticede Mogol emirlerinden de bir grup esir alindi. Esirler arasinda Rum ümerasi da vardı. Pervane kaçip kendini kurtarmis ve zilkade ayinin onikisinde pazar sabahi Kisariye'ye girmisti. Rum emirleri hükümdarlarina, Tatarlarin Bilis-tin'de bozguna ugradiklarini bildirdiler. Bunun üzerine Rum

hükümdari da Emirlerine, Bilistin'den uzaklaşmalarını ve orayı tahliye etmelerini emretti. Zilkade ayının yedisinde Sultan Melik Zahir, Bilistin'e girdi. Orada cuma namazını kıldı ve hutbe irâd etti. Sonra güçlenmiş ve muzaffer olarak geri döndü. İslâm ülkesinin bütün beldelerinde sevinç davulları çalındı. Müminler o gün Allah'ın zaferi sebebiye çok sevinmişlerdi. Abakahan bu durumdan haberdar olunca gelip olay yerini askerleriyle birlikte incelemiş, orada öldürülen Mogol askerlerini görmüş, buna çok öfkelenmiş, Pervane'ye karşı düşmanlığı siddetlenmişti. Çünkü Pervane ona isin içyüzünü açıklamamıştı. Bu sebeple Abakahan, Sultan Melik Zahir'in bu kadar güçlü olmadığını zannetmiş ve Kisariyeli-lerle o yörenin halkına olan gazabı artmıştı. Bu yüzden onlardan 200.000 kadar insanı öldürmüştü. Bir rivayette anlatıldığına göre Kisa-riye ve Erzeni-Rum (Erzurum) halkından 500.000 kişiyi öldürmüştür. Öldürdükleri arasında Kadi Celaleddin Habip de vardı. İnna lillah ve inna ileyhi raciun (dogrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz). [79]

Hicretin Altiyüzyetmişbeşinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Seyh Ebü'l-Fadl B. Seyh Ubeyd B. Adülhalik Ed-Dimaskî

Bu sene vefat etti ve Seyh Arslan'm mezarının yakınma defnedildi. Seyh Alemüddin dedi ki: «Anlatıldığına göre Seyh Ebü'l-Fadl b. Seyh Ubeyd, hicretin 564. senesinde dogmustur.» [80]

Tavasî Yümnü'l-Habesî

Harem-i Serifteki hizmetçilerin reisi idi. Dindar, akıllı, adaletli, lehçesi düzgün bir kimseydi. Bu sene yetmişyedi yasındayken vefat etti. Allah kendisine rahmet etsin. Ai»in. [81]

Seyh Muhaddis Semseddin Ebü'l-Abbas

Seceresi şöyledir: Ahmed b. Muhammed b. Abdullah b. Ebu Bekir. Aslen Musulludur. Sonraları Dimask'a yerleşmiştir. Sofi idi. Çokça hadis dinledi. Büyük kitapları güzel ve orjinal yazısıyla yazdı. Bu sene yetmiş yasını asmış iken vefat etti ve Babü'l-Feradis mezarlığına defnedildi. [82]

Sair Sihabüddîn Ebü'l-Mekârîm

Seceresi şöyledir: Muhammed b. Yusuf b. Mes'ud b. Bereket b. Salim b. Abdullah es-Seybanî. Telafarlıdır. Siir divanı vardır. Bu sene seksen yasını asmış iken Hama'da vefat etti. Sairler onun siirde üstünlüğünü kabul ederlerdi. Bu ilimde ileri mertebelerde olduğunu söylerlerdi. Siirlerinden biri sudur:

«Ey emellerin varacağı son merci, dilim seni zikretmekle islaktır.

Askımdan ve hüznümden ötürü hatip ve sair olmusum.

Senin zatinin güzelliğini anlatmak için nazım yapıyorum.

Senin bana yaptıklarından dolayı gözyaşlarını dökülüyor ve etrafa saçılıyor.» [83]

Kadi Semseddin

Seceresi şöyledir: Seniseddin Ali b. Mahmud b. Ali b. Asim es-Sehrezorî ed-Dimaskî. Kayniaziye medresesinde müderrislik yapmisti. Kendisinin ve kendisinden sonra frtirriyetinden ehil olanların orada ders vermelerini, bu medreseyi vakfeden kisi sart kosmustu. Bu sene vefat edinceye dek orada ders verdi. Kendisinden sonra oğlu Selahad-din, ondan sonra torunu Ibn Cema'a uzun bir süre ders verdi. Semseddin Ali, ilk görevinde Ibn Hallikan'a niyabeten kadilik yapmisti. Sağlam bilgilere sahip bir fakihti. Mezhebin nakledicisiydi. Allah ona rahmet etsin. Ibn Adimle birlikte Bagdat'a gitmis, orada hadis dinlemisti. Bu sene vefat etti. Ibn Salah'in mezarının yakınında Sufiye mezarlığına def-nedilniisti. [84]

Seyh Ebu İshak İbrahim B. Sadullah

Salih, alim ve zahid bir seyh olan bu zatin seceresi şöyledir: Ebu Ishak İbrahim b. Sadullah b. Cemâa b. Ali b. Cema'a b. Hazim b. Sencer el-Kinanî el-Hamevî. Fikih ve hadis bilgisi vardı. Hicretin 596. senesinde Hama'da doğdu. Bu sene Kudüs'de vefat etti ve Mamila mezarlığına defnedildi. Sahr Ibn Asâkir'den hadis dinledi. Oğlu Kadilkudat Bedred-din b. Cema'a da kendisinden hadis rivayet etti. [85]

Seyh Cendel B. Muhammed El-Meninî

Salih bir insandı. İbadet ve zühd erbabından olup salih ameller islerdi. Menin'de bulunduğu zamanlarda insanlar ziyaretine gelirlerdi. Yanında hazır bulunanların anlamadığı birçok sözler söylerdi. Garip ifadeler kullanırdı. Seyh Taceddin, onun söyle dedigini duyduğunu söylemistir:

«Boyun egip yalvarmak kadar insani Allah'a yaklastiran baska bir sey yoktur. Hüzün içinde bulunan kisi, Allah yolundan uzaklasir. Oysa kendisi böyle yapmakla Allah'a ulasacagina inanir. Uzaklasacagini anlayacak olsa bu tutumundan vazgeçer. Çünkü ehl-i sülûkün yolu bu me-. toda dayanmaz. Ancak sabit akilli kimseler böyle yaparlar.

Sema, issiz güçsüz insanların vazifesidir.»

Seyh Taceddin dedi ki: «Seyh Cendel, ehl-i tarikten olup muhakkik alimlerden. Hicretin 661. senesinde kendisi, doksanbes yasina ulasmis oldugunu bana söyledi.»

Ben derim ki: Su halde Seyh Cendel, vefat ederken 100 yasim asmistir. Çünkü o, bu senenin ramazan ayında vefat etti ve Menin kasabasındaki

meshur zaviyesine defnedildi. İnsanlar Dimask'tan ve Di~ mask'a bagli kazalardan mezarim ziyarete geldiler. Üzerine namaz kildilar. Bu durum günlerce devam etti. Allah ona rahmet etsin. [86]

Muhammed B. Abdurrahman B. Muhammed

Hafiz Bedreddin Ebu Abdillan b. Nüveyre es-Sülemî el-Hanefî. Sadr Süleyman'dan ve Ibn Ata'dan ders aldı. Nahivde de îbn Malik'ten ders aldı. İlerledi, ilimde yükseldi. Düz ve nesir yazılar yazdı. Sibliye ve Kassain'de ders verdi. Kendisine kadi naibliği teklif edildi. Ancak bu görevi kabul etmedi. Kendisine özgü orjinal bir yazısı vardı. Vefatından sonra arkadaşlarından biri onu rüyada görmüş Ve ona «Rabbin sana nasıl muamele etti?» diye sorunca o da cevaben su siiri okumustu:

«Allah katında benim için sefaatçi bulunmadı. Sadece O'nun bir olduğuna inanışım beni kurtardı.»

Muhammed b. Abdurrahman, bu senenin cemaziyelahir ayında vefat etti ve Dimask disına defnedildi. Allah rahmet etsin.. [87]

Muhammed B. Abdülvehhab B. Mansur

Semseddin Ebu Abdillan el-Harranî el-Hanbelî. Seyh Mecdüddin b. Teymiye'nin talebesidir. O, Misir diyarında ilk olarak Kadi Taceddin b. bintü Eazz'e niyabeten kadilik yapmıştır. Sonra Semseddin b. Seyh İmad, müstakil kadiliga atandığında oau kendine vekil olarak görevlendirdi. Sonra kendisi bütün bu görevleri bırakıp Sam'a döndü. İlimle istigal etti. Fetva verdi. Nihayet bu sene altmış küsur yasındayken vefat etti. Allah rahmet etsin. Amin. [88]

Hicretin Altiyüzyetmisaltıncı Senesi

Bu sene Sultan Melikü'z-Zahir Rükneddin Baybars vefat etti. Bu zat Misir, Sam', Haleb ve diğer bölgelerin hükümdarı idi. Kendisinden sonra oğlu Nasirüddin Ebü'l-Meali Muhammed Berekethan tahta oturdu. Berekethan'ın lakabı Said idi.

Bu senenin muharrem ayının yedisinde Safîilerin imami Seyh Muhyiddin en-Nevevî de vefat etti. Sultan Melikü'z-Zahir, Filistin'de Tatarları kirip geçirdikten sonra Anadolu'dan güçlenmiş ve muzaffer olarak Dimask'a geldi. Dimask'a girişi gerçekten görülmeğe değer muazzam bir törenle olmuştı. Dimask'm batisında iki yeşil meydanın arasında yaptırdığı Ablak sarayına konuk oldu. Oradayken Abakahan'm savaş alanına gelip orada denetlemeler yaptığı, orada bulunan Mogol askerlerinin ölülerine bakıp üzüldüğü ve Pervane'nin öldürölmesini emrettiği ve Sam'a gelmeğe niyetlendiğine dair haber aldı. Sultan Melik Zahir, ümeranın toplanmasını

emretti. Mesveret meclisi kuruldu. Her nerede ise Abakahan'la karsilasma hususunda emirlerle görüs birligine vardi. Kasr'a gitmek üzere taht-i revani hazirlatti. Sonra Abakahan'm kendi ülkesine döndüğünü haber alinca taht-i revani geri çevirtti. Ablak kasrinda ikamet etti. Ayan, ümera ve devlet ricali salim kafa ve rahat bir kalb ile yaninda toplandilar. Abakahan'a gelince o, Anadolu'da naibi olarak görev yapan Pervane Muineddin Süleyman b. Ali b. Muhammed b. Hasan'm öldürölmesini emretti. Sultan Melik Zahirle isbirligi yapmakla suçladigi için onu öldürdü ve kendisinin Anadolu'ya girmesi fikrini güzel bir fikir olarak kendisine önerenin de o oldugunu söyledi. Pervane; secaatli, akilli, cömert ve kerem sahibi bir kimseydi. Sultan Melik Zahir'e meyilli idi. Bu sene öldürölldüğünde elli yasini geçmisti. [89]

Kahirin Vefati

Bu senenin muharrem ayinin onbesinde cumartesi günü Melik Kahir Bahaeddin Abdölmelik b. Sultanü'l-Muazzam Isa b. Adil Ebu Bekir b. Eyyup, altmışdört yasinda vefat etti. Akilli, ahlâki güzel, konusmasi

yumusak, mütevazi, kalbi temiz bir kimseydi. Araplarin bineklerine ve elbiselerine alaka duyardi. Devlet erkânî arasinda saygin bir sahsiyete sahip olup atilgan ve secaatli idi. Ibn Leysî'den hadis rivayet etti. Berzali'ye icazet verdi. Berzali'nin ifadesine göre o zehirlenerek öldürölümüstür. Baskalarinin anlattigina göre Sultan Melikü'z-Zahir, bir sarap kâsesine zehir katarak, içmesi için ona vermisti. Sonra da kendisi kalkip tuvalete gitmis, döndüğünde saki, sarap kâsesini Kahir'in elinden alip doldurmus, doldurduktan sonra Sultan Melikü'z-Zahir'e -olup bitenlerden haberi olmaksizin- sunmustu. Allah da o kâsenin zehirli oldugunu sultana unutturmus, ya da kendi takdir ve muradinin geregi olarak sultan, bunun baska bir kâse oldugunu zannetmisti. Oysa kâsedeki zehir artigi kalmisti. Sultan, kâsedeki sarabi içmis, içtikten sonra farkina varmis, karni o anda sancilanmaya baslamisti. Hemen içi yanip tutusmus ve siddetli bir sikintiya maruz kalmisti.

Kahir hemen evine götürölümüstü. Zehire yenik düsmüs ve o gecede vefat etmisti. Sultan Melikü'z-Zahir ise günlerce hastalik çekmis, nihayet muharrem ayinin yirmiyedisinde persembes günü öglenden sonra Ablak kasrinda vefat etmisti. O gün, emirler için çok sikintili ve musibetli bir gün olmustu. Saltanat naibi îzzeddin Aydemir ile devlet erkâninin ve ümeranin büyükleri gelip cenaze namazim kilmislar, tabuta yerlestirerek onu surdan çıkararak kaleye götürmüsler, kaledeki Bahriye evlerinden birine geçici olarak birakmislardi. Ölümünden sonra oglunun yaptirdigi türbeye bu Bahriye odasindan alinip götürölümüstü. Türbesi Adiliyetül-Kebire karsisindaki Akikî binasidir. Bu senenin receb ayinin besinde cuma gecesi oraya götürölldü. Ölümü gizlendi. İnsanlar ancak rebiyülevvel ayinin son on

gününde onun ölümünden haberdar oldular. Oglu Said'e Misir'dan bey'at geldi. Halk, sultanin ölümüne çok üzüldü. Ona çokça rahmet dilediler. Dimask'ta da ogluna bey'at yenilendi. Sam'da naib olarak bulunan Izzeddin Aydemir'e, bu görevine devam etmesi için ikinci bir ferman geldi.

Sultan Melikü'z-Zahir; sehametli, secaatli, himmeti yüksek, ileri görüşlü, atilgan, cesur, saltanat islerine itina ile bakan, Müslümanlara sefkat gösteren ve hükümdarlık vasiflarini eksiksiz olarak taşıyan bir kimseydi. Islâm'in ve Müslümanların zaferi için sağlam bir azmi vardı. Hükümdarlık prensiplerini tam olarak tatbik ederdi. Hicretin 658. senesinin zilkade ayının onyedisi olan pazar gününden bugüne kadar hakimiyet sürdü. Bu süre zarfında birçok fetihler gerçekleştirdi. Mesela Kisariye, Arsun, Yafa, Sakif, Antakya, Bura-z, Taberiye, Kasir, Hisnü'l-Ekrad, Hisn-i Akkâ, Garin, Safita ve Haçlıların ellerinde bulunan bir çok müstahkem kaleleri fethetti. İsmaililerin elinde hiçbir kale bırakmadı. Merkip mintikasını Haçlılarla yanyariya paylaştı. Banyas ve An-tarsus beldelerini, Haçlıların ellerinde bulunan diğer belde ve kaleleri de, aynı şekilde yarı yarıya paylaştı. Bu mintikaların kendi payına düşen kısımlarına naibleri ve amirleri atadı. Anadolu'da Kayseri'yi fethetti. Filistin'de Mogolların ve Rumların basına büyük belalar getirdi ki uzun zamanlardan beri böyle bir olay duyulmuş değildi. Sis hükümdarından birçok beldeyi geri aldı. Onların kalelerine, diyarlarına el koyup her tarafı kontrolü altına aldı. Müslümanlara karşı zorbalık edenlerden Baalbek, Busra, Serhat, Humus, Aclon, Salt, Tedmür, Rahbe, Telbasir, Kerek ve Sobek'i geri aldı. Zencilerin ülkesi olan Nobe beldelerini bütünüyle fethetti. Tatarların elinden birçok beldeyi, Mesela Sirzor ve Bi-re'yi aldı. Ülkesinin sınırları Fırat'tan Nube ülkesinin uçlarına kadar genişledi. Büyük nehirler üzerinde köprüler, kaleler ve müstahkem mevkiileri onardı. Cebel kalesindeki Darü'z-Zeheb'i yaptırdı. Oniki sütun üzerine kurulu renkli ve altın yaldızlı bir kubbe insâ ettirdi. O kubbede Hasekilerinin biçim ve şekillerini yaptırdı. Misir'da Sirdas nehri gibi birçok nehir yatakları ve Haliçler kazdırdı. Birçok cami ve mescit insâ ettirdi. Yandığı zaman Rasûlullah (s.a.v.)'m mescidini onardı. Hüc-re-i Serife'nin çevresine trabzanlar koydurdu. Mescid-i Nebeviye bir minber yaptırdı ve tavanını altın yaldızla süsledi. Medine'deki hastahane'yi tamir ettirdi. Hz. İbrahim'in mezarını onardı. Hz. İbrahim'in mezarının bulunduğu zaviyeye ilaveler yaptırdı. Orada kalanlara verilen nafakalara da ilavelerde bulundu. Hz. Musa'nın mezarı olarak bilinen yerin üzerine Kudüs'ün güneyinde bir kubbe yaptırdı. Kudüs'te bir çok güzel şey yaptırdı. Mesela Silsile kubbesi bunlardan biridir. Sahra Mescidi'nin tavanını onardı. Kudüs'te muazzam bir han insâ ettirdi. Misir'daki Fatimî halifelerinin sarayının kapısını oraya götürüp taktırdı. Orada bir değirmen, bir fırın ve bir de bahçe yaptırdı. Oraya gelenler için harçlık, esyalarının onarımı için fon tahsis etti. Ebu

Ubeyde'nin mezarinin üzerine bir kubbe ve çevresine bir külliye yaptırdı. Oraya gelen ziyaretçilere geliri sarfedilmek üzere bir vakif kurdu. Daniye köprüsünü onardı. Kerek taraflarında bulunan Cafer-i Tayyar'ın mezarını tamir ettirdi. Oraya gelecek ziyaretçilere geliri harcanmak için vakif kurdu. Sıf kalesini ve Camii'ni onardı. Remle Camii'ni ve diğer camileri de onardı. Haçlıların alıp tahrip ettikleri beldelerin çoğundaki cami ve mescitleri de yeniletti. Haleb'te muazzam bir köşk yaptırdı. Dimask'ta Ablak sarayını, Zahiriye medresesini ve diğer binaları yaptırdı. Halk arasında tedavülde kullanılan halis dirhem ve dinarlar bastırdı. Allah ona rahmet etsin.

Allah yolunda cihadla ugrasmasına rağmen daha önceki halifelerin ve Eyyubî hükümdarlarının zamanlarında yapılmayan birçok hayır kurumları, güzel eserler ve mekânlar yaptırdı. Çok miktarda askeri ci-had için çalıştırdı. Mogollardan 3.000 kadar kişi yanına geldi. Onlara ik-ta araziler verdi. Çoğuna emirlik verdi. Yiyeceğinde ve giyeceğinde orta yolu takip ederdi. Askerleri de böyleydi. Yikilmasından sonra Abbasî devletini yeniden ayakta kaldıran odur. Kendisi bu hilafeti diriltinceye dek insanlar üç sene kadar halifesiz kalmışlardı. O, her mezhepten müstakil bir kadilkudat atamıştı. Allah kendisine rahmet etsin. Uyanık, cesaretli ve secaatli bir kimseydi. Gece ve gündüz bir an dahi düşmanlara karşı gaflet içine girmezdi. Aksine o, İslâm'ın ve Müslümanların düşmanlarının üzerine giden, atılğan bir kimseydi. İslâm'ın ve Müslümanların düzenini sağlamış, işlerini yoluna koymuştu. Özetle Cenâb-i Allah onu son zamanda İslâm'ın ve Müslümanların yardımcısı ve destekçisi olarak ortaya koymuştu. Dinden çıkan Haçlıların, Tatarların ve müsriklerin boğazlarına bir korku düğümü olarak yerleşmişti. İçki içilmesini yasaklamış, fasıkları ülkeden sürgün etmişti. Fasiklik ve mefsedet gördüğü zaman mutlaka olanca çabasını harcayarak onu ortadan kaldırmaya çalışırdı. Siretinden bahsederken onun kalbinin temizliğinden, düşüncesinin iyiliğinden bahsetmistik. Kâtibi İbn Abdi'z-Zahir onun için uzun uzadıya bir biyografi hazırlamıştır. İbn Seddad da böyle yapmıştır. Vefat ederken Sultan Melikü'z-Zahir geride onüç erkek, yedi kız çocuğu bırakmıştı. Vefat ederken kendisi elli ile altmış yaş arasındaydı. Vakıflar kurmuş, iyiliklerde bulunmuş, sadakalar dağıtmıştı. Cenâb-i Allah, onun iyiliklerini ve hayır amellerini kabul buyursun. Kötülüklerini ve günahlarını bağışlasın. Doğrusunu noksanlıklardan münezzeh olan yüce Allah daha iyi bilir.

Kendisinden sonra yerine oğlu Said geçti. Zaten sağlığında babası onu veliahd tayin etmişti. Tahta geçtiğinde Melik Said yirmi yaşından küçüktü. Görünüşü çok güzel, erkeklik vasıfları tastamamdı. Bu senenin safer ayında Fenes'in elçileri, Misir diyarına hediyelerle geldiler. Sultan Melikü'z-Zahir'in vefat etmiş olduğunu gördüler. Yerine oğlu Melik Said geçmişti. Devlet değişmemişti. Eskiden hoş görülen şeyler yine hoş görülüyordu. Prensipler

oldugu gibi tatbik edilmekteydi. Ancak lke, arslarimi, hatta en güçlü arslanlar arslanim yitirmisti. Varilan durum, çok zorlu bir durumdu. O arslan, sagliginda Islm'in surlarinda bir gedik aıldiginda hemen kapatirdi. Azim kulplarından biri çözülünce onu hemen yine baglardi. Azgin ve tasjrm guruplardan biri Islm'a saldiracak olursa hemen ona karsi çıkar/ve gerisin geri pskr-türdü. Allah onu bagislasin. Mezarini rahmetiyle islatsin. Varacagi yeri ve makami da Cennet kilsin.

Sam askerleri Misir diyarina dogru yola koyuldular. Beraberlerinde bir mahfe vardı. Mahfede güya sultanin hasta olarak bulunduğu izlenimi veriliyordu. Bu halde Kahire'ye ulastilar. Insaallah sehit olduguna kanaat getirdigimiz' dogru yoldaki Melikü'z-Zahir'in vefati açıklandıktan sonra Melik Said'e berat yenilendi. Safer ayinin yirniyyedisinde cu-na günü bütün Misir camilerinde Melik Said adina hutbe okundu. O da babasi Melikü'z-Zahir'in cenaze namazim kildirdi, gözleri yasla doldu.

Rebiyülevvel ayinin ortalarında Melik Said adeti üzere maiyeti ile birlikte sefere çıktı. nnde Misir ve Sam askerleri yürüyorlardı. Bu haldeyken Cebel'l-Ahmer'e ulasildi. İnsanlar onun gelisine çok sevindiler. O zaman kendisi ondokuz yasındaydı. zerinde saltanatın riyaseti ve hükümdarlığın debdebesi vardı.

Cemaziyelevvel ayinin dördünde pazartesi günü Emir Seniseddin Aksungur el-Farikanf nın, Kahire'deki medresesinin açılışı yapıldı. Harretl-Veziriye mahallesinde bulunan bu medresede Hanefi mezhebinin nkhi ğretilenecekti. Ayrıca hadis ve kiraat ilimleri de bu medresede okutulacaktı. Bundan bir gün sonra halife Mstemsik Billah b. Hakim Bi-Emrillah'm oğlu, Halife Müstansir b. Zahir'in kızıyla evlendi. Nikh töreninde babasi, sultan ve ayan takimi hazır bulundular. Cemaziyelevvel ayinin dokuzunda cumartesi günü Adiliye karsisindaki Drlakik adıyla bilinen binanın yapimina baslandı ki, orası hem bir medrese, hem de Sultan Melikü'z-Zahir'in türbesi olarak kullanılacaktı. Burası daha önce Akik'nin evi idi. Hammam'l-Akik'nin bitisigindeydi. Türbenin temeli, cemaziyelahir ayinin besinde atıldı. Aynı günde medresenin temeli de atılmisti.

Bu senenin ramazan ayında Medine'de büyük ve kesif bulutlar görüldü. Bu bulutlar arasından siddetli bir simsek aktı. Sift minaresine yildirim dst. Bu yildirim, o minareyi tepeden temele kadar bir el sigacak genislikle ikiye bölüp yarıdı.

Bu sene vefat eden meshur sahsiyetler arasında Pervane de vardı. Bu zat, muharrem ayinin son on gününden birinde vefat etmistı. Yine bu günlerde Melik Zahir de vefat etmistı. Bunların biyografileri önceki sayfalarda anlatılmistir. [90]

Emir'l-Kebir Bedreddin Blbekb. Abdullah

Emirü'l-Kebir Bedreddin Bilbek b. Abdullah el-Haznedar. Sultan Melikü'z-Zahir zamanında Misir diyarının naibi idi. Cömert ve övgüye layik bir kimseydi. Tarihe ilgi duyardı. Cemiü'l-Ezher'de Safiiler için bir medrese yaptırıp vakfetti. Rivayete göre zehirlenerek öldürülmüştür. Vefatından sonra Melik Said'in yönetiminin ipleri koptu. Düzeni bozuldu. [91]

Kadilkudat Semseddin El-Hanbelî

Seceresi şöyledir: Seniseddin Mühammed b. Seyh Imad Ebu Ishak Ibrahim b. Abdülvahid b. Ali b. Sürür el-Makdisî. Misir diyarında Han-belilerin ilk kadilkudatlığını yapan zâttir. Özellikle Ibn Taberzed ve diğerlerinden hadis dinledi. Bagdat'a göçtü. Orada fikhla istigal etti.

Birçok ilim elde etti. Saidü's-Süada medresesinin hocalığına atandı. Heybetli, çok mütevazî, iyilik yapan, sadaka veren, yasantisi güzel bir alimdi. Kendisine görev verildiğinde ücret almama sartiyla görevi kabul etti ki, insanlara hüküm verirken hakkaniyetle verebilsin. Sultan Melikü'z-Zahir hicretin 670. senesinde onu kadilikten azletmiş, yanında bulunan emanet mallar yüzünden onu tutuklamıştı. İki sene sonra onu serbest bırakmış, o da gidip kendi evine kapanmış ve bu sene muharrem ayının sonlarında vefat edinceye dek Salihîye medresesinde ders vermisti. Cebelü'l-Mukattam mezarlığında Hafiz Abdülgani'nin amcasının mezarının yanına defnedildi. Berzalî'ye icazet vermisti.

Hafiz el-Berzalî dedi ki: «Bu senenin rebiyülevvel ayının onikisinde cumartesi günü Misir diyarından bize su altı emirin ölüm haberi geldi. Sungur el-Bagdadî, Besta el-Baledî et-Tatarî, Bedreddin el-Vezirî, Sungur er-Runî, Aksungur el-Farikanî. Allah hepsine rahmet etsin.» [92]

Sultan Melik Zahir'in Seyhi Seyh Hizir El-Kürdî

Hizir b. Ebibekir b. Musa el-Kürdî en-Nehrevanî el-Adevî. Aslen Ceziretü Ibn Ömer'e bağlı Muhammediye köyünden olduğu söylenir. Harika halleri ve mükâsefeleri vardı. Ama insanlar arasına karısınca emirlerden birinin kızıyla adı kötüye çıktı. Melik Zahir, emir iken, Seyh Hizir onun hükümdarlığa geçeceğini söylerdi. Bu sebepledir ki Melik Zahir saltanat tahtına oturduktan sonra onun büyük bir insan olduğuna inanmış, ona son derece saygı gösterip ikramda bulunmuştu. Onun bulunduğu zaviyeye haftada bir veya iki kez ziyarete gider, seferlerinde onu yanında götürür, onu hemen hemen hiç yanından ayırmaz, fikirlerine danisirdi. Onun önceden söylediği seyler sonradan gerçekleşirdi. Bu, önceden haber verisi ya rahmani yada seytanî idi. Ya kerametti, yada göz bagcılığı idi. Ama insanlar arasına karısınca emirlerden birinin kızıyla adı kötüye çıktı. Çünkü emirlerin kızları ondan sakınmazlardı. Bu yüzden fitne içine düştü. Zaten insanlar arasına

karisan kimse fitneden kolay kolay kurtulamaz. Özellikle yanında bir kimse bulunmaksizin kadınlar arasına giren kimse kesinlikle onların serrinden ve fitnesinden kurtulamaz. Hakkında dedikodu çıkınca Sultan Melik Zahir, Teyser'i, Kalavun, Atabek Faris Aktay onun hakkında tahkikat yaptirdılar. Sorgulama esnasında suçunu itiraf edince Sultan Melik Zahir onu öldürmeye niyetlendi ve «Benimle senin aranda bir kaç gün kalmıştır» dedi. Zindana atilmasını emretti. Hicretin 671. senesinden 676. senesine kadar zindanda kaldı.

Seyh Hizir el-Kürdî, Kudüs'te bir kiliseyi yıkmış, oranın papazını boğazlamış, orayı bir zaviyeye dönüştürmüştü. Onun biyografisini önceki sayfalarda anlatmıştık. Sonra bu senenin muharrem ayının altısında perşembe günü ölünceye dek zindanda kaldı. Ölünce kaleden çıkarılıp yalanlarına teslim edildi. Ve kendi zaviyesinde yaptırmış olduğu türbeye defnedildi. Altmışaltı yaşlarında iken vefat etti. Bazı şeyler gerçekleşmeden önce o şeylerin olacağını çok önceden sultana bildirirdi. Rab-ve'nin batisindeki dağda bulunan Seyh Hizir kubbesinin kendisine ait olduğu söylenmektedir. Kudüs'te de bir zaviyesi vardı. [93]

Seyh Muhyiddin En-Nevevî

Yahya b. Seref b. Hasan b. Hüseyin b. Cuma b. Hizam el-Hazimî el-Alim Muhyiddin Ebu Zekeriya en-Nevevî ed-Dimaskî. Safiî mezhebine mensuptu. Safiî mezhebinin seyhi ve allamesiydi. Kendi zamanındaki fakihlerin de büyüğüdü. Hicretin 631. senesinde Havran'a bağlı Neva köyünde doğdu. Hicretin 649. senesinde Dimask'a geldi. Kur'an'ı ezberledi. et-Tenbih adlı eseri okumaya başladı. Rivayete göre bu eseri dört buçuk ayda okumuştur. Senenin geri kalan kısmında ise Safiî mezhebine göre ibadetlerle ilgili hükümlerin dörtte birini de okumustu. Sonra mezhebin mesayihinin yanına devam etmiş, onların eserlerini serhedip , tashih etmişti. Hergün üstadlarından oniki ders alırdı. Sonra tasnifatla ilgilendi. Çok miktarda eser tasnif etti. Bunların bir kısmını tamamlamıştı. Bir kısmını da tamamlamamıştı. Tamamladıkları arasında şu eserleri vardır: Müslim serhi, Ravza, Minhac, Riyaz, el-Ezkâr, et-Tib-yan. Tahrirü't-Tenbih, Tashihü't-Tenbih, Tehzibü'l-Esma' ve'l-Lugat, Tabakatü'l-Fukaha... Tamamlanmamış adı gi -sayet tamamlasaydı konusunda bir dengi olmayacaktı- eseri ise el-Mecmu' adındaki Mühezzeb serhidir. Bu kitabında riba bölümüne kadar gelmişti. Çok güzel, faydalı, essiz bilgiler vermiş, güzel eleştirilerde bulunmuştu. Safiî mezhebine ve diğer mezheplere göre fikhî konuları inceden inceye ele almıştı. Hadisi de gereğince incelemiş, kelimelerin garip olanlarını, lügati anlatmış, başka eserlerde bulunamayacak mühim bilgiler vermişti. Karsılastığı meselelerin bir seçmesi olarak bu kitabı hazırlamıştı. Fikihta bundan daha güzel başka bir eserin

mevcudiyetini bilmiyorum. Yalnız bu esere de bazı ilavelerin yapılmasına ihtiyaç vardır.

Nevevî, zahid, abid, takvali, araştırmacı ve insanlardan çokça uzak duran bir kimseydi. Fakihlerden hiçbirisi onun seviyesine ulaşmaya muktedir değildir. Senenin tamamını oruçlu geçirir, sofrasında iki katığı bir arada bulundurmazdı. Ekseriya azığı, babasının Neva köyünden kendisine getirdiği yiyeceklerdi. İbn Hallikan'a vekaleten İkbaliye medresesinde müderrislik görevine başlamıştı. Felekiye ve Rükniye medreselerinde de müderris vekilligi yaptı. Esrefiye darülhadisinin hocalığına atandı. Zamanını bosa geçirmezdi. Dimask'ta ikamet ettiği zamanda hacetmisti. İyiliği emreder, kötülüğü yasaklar, hükümdarları ve baskalarını ikaz ederdi. Bu senenin receb ayının yirmidördünde gece Neva köyünde vefat etti ve oraya defnedildi. Allah ona rahmet etsin ve onu bağışlasın. Bizi de affeylesin. [94]

Ali B. Ali B. İsfendiyar

Necmeddin mahlasını taşırdı. Dimask Camii'nde üç aylarda cumartesi günleri vaizlik yapardı. Mücahidiye hankâhının seyyidi. Bu sene orada vefat etti. Faziletli ve yüksek şahsiyet sahibi bir kimseydi. Dedesi, Halife Nasir'in insâ kâtipliğini yapmıştı. Aslen Busene asilidirlar. Necmeddin'in siirlerinden biri şudur:

«Benden baskası bedenlen ziyaret ederse, Bende saatlerle senin tarafına kalben ziyarete gelirim. Sevgilinin diyarından uzakta bulunan herkes uzak sayılmaz. Yakında bulunan herkes de hakikatte yakın sayılmaz. [95]

Hicretin Altıyüzyetmişyedinci Senesi

Bu senenin ilk günü çarsambaydı. Sene başında halife, Hakim Bi-emrillah el-Abbâsî; Sam, Misir ve Haleb de dahil olmak üzere İslâm ülkesinin sultanı da Melik Said idi. Muharrem ayının ilk günlerinde Di-mask'ta İbn Hallikan'm yeniden Dimask kadılığına zilhiccenin sonlarında atanmış olduğuna dair haber yayıldı. İbn Hallikan azledildikten yedi sene sonra yeniden bu göreve atanmıştı. Kadi İzzeddin b. Saig, muharrem ayının altısında görevden çekildi. İnsanlar yeni Kadi İbn Halli-kan'i karşılamaya çıktılar. Kimi, Remle'ye kadar da gitmişti. İbn Hallikan, muharrem ayının yirmiüçünde perşembe günü Dimask'a geldi. Saltanat naibi İzzeddin Aydemir, bütün emirler ve devlet ricaliyle onu karşılamaya gitmişti. İnsanlar bu duruma çok sevindiler. Sairler İbn Hallikan'i övdüler. Fakih Semseddin Muhajmed b. Cafer onun için şu siiri okumustu:

«Dimask kadılığına Dimask'in hakkını,
Kadilkudat, kerem sahibi Ebu'l-Abbâs geçince,
Zorlu yedi seneden sonra bu göreve gelince, hizmetçisi dedi ki:

Iste bu senede nimetlerle insanların imdadına ulasilmistir.»

Saduliah b. Mervan el-Farikî de söyle bir siir okumustu:

«Dimask'i güzelce terkettigin günden sonra bize,

Yedi kurak sene yasattin ey Ibn Hallikan.

Ama sonra Misir diyarından gelip burayı ziyaret ettiginde,

Avuçlarından bu memlekete hayırlar akittin.»

Bir baskası da söyle bir siir yazmisti:

«Samlıların tamamını gördüm.

Hiç birinde memnuniyetsizlik yoktu artık,

Serden sonra onlara hayır geldi.

Artık zaman hoş oldu, sıkıntı kalmadı.

Hüzün gitti, onlara sevinç geldi.

Zaman artık hüzünle sevinci yarı yarıya paylastı.

Uzun süreli kederden sonra bir kadi azledilip,

Yerine başka bir kadi gelince sevindiler.

Hepsi sükran duygularını beslemekle,

Giden ve gelen zamanın ağına takılmaktadır.»

el-Yoninî dedi ki: Bu senenin safer ayının onüçünde çarsamba günü Ibn Hallikan Zahirîye medresesinde ders verdi. Saltanat naibi Aydemir ez-Zahirî de orada hazır bulundu. Kadıların da dinleyici olarak geldikleri bu medrese tika basa dinleyicilerle doluydu. O zaman Safîîlerin müderrisi Seyh Residüddin Mahmud b. Farikî, Hanefîlerin müderrisi Seyh Sadreddin Süleyman el-Hanefî idi. Medresenin yapımı henüz tamamlanmamıstı.

Bu senenin cemaziyelevvel ayında, Hanefîlerin kadilığına Sadreddin Süleyman el-Hanefî, vefat eden Mecdüddin b. Adım'ın yerine atandı. Sonra Sadreddin'de ramazan ayında vefat edince yerine Hüsameddin Ebül-Fezail Hasan b. Enusirvan er-Razî el-Hanefî kadi olarak atandı. Bu zat daha önce Malatya kadılığı yapmaktaydı.

Bu senenin zilkade ayının ilk on gününde Necibiye medresesinin açılışı yapıldı. Burada ilk dersi İbn Hallikan verdi. Sonra bu görevi oğlu Kemaleddin Musa'ya bıraktı. Necibiye hankâhın da açılışı yapıldı. Bu medrese ile hankâh ve vakıflar, günümüze kadar koruma altında bulunmaktadırlar.

Bu senenin zilhicce ayının besinde salı günü Sultan Said Dimask'a geldi. Şehir onun için süslenmiş, çadırlar kurulmuş, şehir halkı onu karşılamaya

çikmisti. Babasini sevdiklerinden, onun gelisine çok sevinmislerdi. Sultan Said meydanda kurban bayrami namazini kildi. Man-sure kalesinde bayram tebriklerini kabul etti. Dimask'ta vezir olarak Sahip Fethüddin Abdullah b. Kayseranî'yi, Misir'a da Bahaeddin b. Hannan'in ölümünden sonra Sahip Burhaneddin b. Hizir b. Emir Sey-feddin Kalavun es-Salihî'yi atadi. Az sayidaki emirler ve hasekilerle has adamlarinin beraberinde Dimask'ta ikamete basladi. Zenbakiye'ye çok gidip geliyordu. Zilhicce ayinin yirmi altisinda sah günü adalet sarayinda hüküm vermek için oturdu. Burasi Babü'n-Nasr dahilindeydi. Babasinin Dimask ahalisinin bahçeleri üzerine tarhettigi harçlari ve vergileri kaldirdi. Bu sebeple halk ona çokça dua etti. Onu çok sevdiler. Çünkü bu agir vergi, birçok mülk sahibini zor duruma sokmustu. Hatta çoklari bu agir verginin altindan kalkamadigindan «Malimi mülkümü satsam-da kurtulsani» diyordu.

Sultan Said, bu senede Dimask ahalisinden 50.000 dinar talep etti. Bunu iki ay içinde mülklerinin vergisi olarak istedi. Vermeyenlerden zorla tahsil ettirdi. [96]

Hicretin Altiyüzyetmisyedinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Emirü'l-Kebir Cemaleddîn Akkus B. Abdullah En-Necibî

Künyesi Ebu Said es-Salihî idi. Melik Necmeddin Eyyub el-Kâmil onu azâd etmis ve onu büyük komutanlar arasina katmis, sonra da saray üstadhgina atamisti. Melik Necmeddin ona çok güvenir, itimad ederdi. Akkus b. Abdullah hicretin 609 ya da 610. senesinde dogdu. Melik Zahir de onu saray üstadhgina atamisti. Sonra dokuz sene müddetle onu Sam'da naib olarak tutmustu. Cemaleddin Akkus, Sam'da Necibiye medresesini yaptirmis, oraya büyük gelir saglayan vakiflar tahsis etmistti. Ancak maasi hak edenler için, münasip maaslar tahsis etmemisti. Sonra sultan onu Sam naibliginden azlederek Misir'a, yanina çağirmisti. Bir süre Misir'da bos kalmis, sonra felç olmus ve dört sene hasta yatmistti. Bazan Melik Zahir, onu ziyaret etmis, ama hastaligi iyilesmemis-ti. Nihayet bu senenin rebiyülahir ayinin besinde cuma gecesi Kahire'de Derbu'l-Muluhiye'deki evinde vefat etmistti. Cuma günü namazdan önce Küçük Kurafe'de yaptirmis oldugu türbesine defnedilmis ti. Sam'daki Necibiye medresesinde de kendi sahsi için bir türbe yapmis, o türbede yola bakan iki pencere açtirmisti. Ancak oraya defni mukadder olmamisti. Çokça sadaka veren, alimleri seven, jonlara ihsanda bulunan, itikadi güzel bir kimseydi. Safiî mezhebine Jnensuptu. Sünneti sevmede, sahabilere sevgi besleyip Rafizilere düsnianlik beslemede asin derecede ilerilerdeydi. Bugün Kerimüddin Camii olarak bilinen caminin kible-sindeki köprü üzerinde vakfettigi güzel bahçeler, onun vakiflari arasindadirlar. Onun daha baska birçok vakiflari da vardir. Ibn Hallikan'i vakiflarinin nazirligina atamisti. [97]

Aytekin B. Abdullah

el-Emirü'l-Kebir Alaeddin es-Sihabî. Sihabiye hankâhinm vakfe-dicisidir. Bu hankâh, Babü'l-Ferec dahilindedir. Aytekin, Dimask'taki büyük emirlerdendi. Sultan Melik Zahir onu bir süre Haleb naibliğine atamisti. Hayirli, seçkin ve bahadir emirlerdendi. Fakirlere hüsnü zan besler, onlara iyilik ve ihsanda bulunurdu. Ellibes yaslarinda iken bu senenin rebiyülevvel ayinin onbesinde vefat etti ve Kasyun mezarliginda Seyh Ammar er-Rumî'nin mezarinin yanma defnedildi. Babü'l-Ferec dahilinde bir hankâhi vardi. Bu hankâhin yola bakan penceresi vardi, Tavasi Sihabeddin Residü'l-Kebir es-Salihî'ye nisbetinden dolayi kendisine Sihabî nisbeti takilmistir. [98]

Kadilkudat Sadreddin Süleyman B. Ebu'l-İzz

Sadreddin Süleyman b. Ebu'l-İzz b. Vüheyb Ebu Rebi el-Hanefî. Kendi zamanindaki Hanefîlerin seyhi, doguda ve batidaki Hanefîlerin alimi idi. Bir süre Dimask'ta ikamet edip fetva ve ders verdi. Sonra Misir'a intikal edip oradaki Salihîye medresesinde ders verdi. Tekrar Dimask'a döndü. Zahiriye medresesinde ders verdi. Mecdüddin b. Adim'den sonra kadiliga atandi ve bu görevi üç ay sürdürdükten sonra saban ayinin altisinda cuma gecesi vefat etti. Ertesi giin namazi kilindikten sonra Kasyun mezarligindaki evine defnedildi. Vefat ederken seksenüç yasındaydi. Melik Muazzam'in cariyesiyle evlenen bir köle hakkında söyle güzel bir siiri vardir:

«Ey iki dostum, durun da hayretle bana bakin. Zaman, araniza âcaipliklerinden birini soktu. Ay güneşin üzerine çıktı mertebe bakımından. Oysa güneşin üstüne çıkmak, ayin rütbesi olamaz. Güzellik bakımından güneşe denk olmaya kalkti, ona ortak olmak istedi.

Onunla yanyana yürümeğe yeltendi.

Süsleri ve nakisleri olmasaydi, arada hiç fark olmayacakti hemen hemen.

Ne var ki güneşin sakaginda parlaklık, biyiklarinin üstünde de yesillik vardir.» [99]

Taha B. Ibrahim B. Ebu Bekir Kemaleddin El-Hemedanî

Erbilliydi. Safî mezhebine mensuptu. Edebiyattan iyi anlayan, faziletli bir sairdi. Eser tasnif etmede kudretliydi. Bu senenin cemaziye-levvel ayinda vefat edinceye dek Kahire'de yasadı. Bir defasinda Melik Salih Eyyub'la görüştü. Melik Salih, ilm-i nücumdan bahsetmeğe baslayınca Taha b. Ibrahim hiç duraksamaksizm ona su iki beyitle cevap verdi:

«İlm-i nücum'u, geçimini o yoldan saglayan falcılara bırak. Azimetle ugrasanlara ve muska yazanlara bırak.

Ey hükümdar! Sen azinilenip kendine gel,

Peygamber ve ashabi bizi ilm-i nücumdan menettiler.

Ben de onların sahip olduklarını ve hükümlerliklerini gördüm.»

Taha b. İbrahim'in acriyan gözleri sifa bulmustu. Sifa bulduktan sonra Semseddin adındaki bir arkadaşına su siiri yazıp göndermiş ve kendisini ziyarete gelmesini istemisti:

«Sünneti bana diyor ki, gözlerin sifa buldu rahatladi. Artık kafanı bir ise takma müsterih ol.»

Ey sems (Güneş) uzun bir zamandır seni göremiyorum. Gözleri iyilesip sifa bulduğunun alameti, semsi (güneşi) görmesidir.» [100]

Abdurrahman B. Abdullah

Abdurrahman b. Abdullah b. Muhammed b. Hasan b. Abdullah b. Hasan b. Affan Cemaleddin b. Seyh Necmeddin el-Badraî. Bağdatlıydı. Sonraları Dimask'a yerleşmiştir. Babasından sonra babasının yaptırdığı medresede ders vermisti. Bu senenin receb ayının altısında çarsamba günü vefat edinceye dek bu hizmeti devam ettirmisti. Vefat edince Kas-yun mezarlığına defnedildi. Lider ve ahlaki güzel bir kimseydi. Vefat ederken elli yasını asmisti. [101]

Kadilkudatmecdüddînabdurrahman B.Cemaleddin

Mecdüddin Abdurrahman b. Cemaleddin Ömer b. Ahmed b. Adim. Halebliydi. Sonraları Dimask'a yerleşmiştir. Hanefî mezhebine mensuptu. İbn Ata'dan sonra Dimask'ta Hanefî kadilğine atandı. Reis oğlu reisti, ihsan, kerem ve güzel ahlak sahibiydi. Kahire'nin büyük camisinin hatiplğine atandı. Oraya atanan ilk Hanefî alimidir. Bu senenin re-biyûlahir ayında Dimask'taki küçük konagında vefat etti. Zeytun Ca-mü'nin batisindeki Serefü'l-Kabeli üzerinde bulunan Zaviyetü'l-Harirî yanında yaptırdığı türbeye defnedildi. [102]

Vezir İbn Hanna

Ali b. Muhammed b. Süleym b. Abdullah es-Sahib Bahaeddin Ebü'l-Hasan b. Hanna. Misir veziriydi. Önce Melik Zahir'e, sonra da Melik Za-hir'in oğlu Said'e bu senenin zilkade ayının sonunda vefat edinceye dek vezirlik yapmisti. Gayretli bir insandı. Güzel görüş ve azmi vardı. Tedbirliydi. Zahiye devletinde otorite sahibiydi. Onun görüşü ve emri olmadan işler yürümezdi. Emirlerle ve baskalarına iyilikleri ve üstünlüğü vardı. Sairler onu övmüşlerdi. Oğlu Taceddin de sultanin sohbetinde bulunan, onun yanından ayrılmayan bir vezirdi. Saidiye devletinde yani Sultan Said'in zamanında mali müsadere edildi. [103]

Lügatçı Seyh Muhammed B. Zahîr

Muhammed b. Ahmed b. Ömer b. Ahmed b. Ebi Sakir Mecdüddin Ebu Abdullah. Erbilliydi. Hanefî mezhebine mensuptu. Ibn Zahîr diye tanınmıştır. Hicretin 602. senesinde Erbü'de doğdu. Sonra Dimask'a gidip ikamet etti. Kaymaziye medresesinde ders verdi. Bu senenin rebiyü-lahir ayının onikisinde cuma gecesi vefat edinceye dek orada ikamet etti. Sofiye mezarlığına defnedildi. Nahiv ve lügatte üstün bir alimdi. Nazimda da otoriteydi. Meshur divanı, yüksek manalar içeren siirleri vardır. Siirlerinden biri sudur:

«Her canlinin varacağı yer ölümdür. Ömrünün uzunluğu çabucak gitmeğe mahkumdur. Ebedi yurdunu tahrip ediyor.

Sonra çabucak yıkılacak olan dünyayı onarmaya çalışıyor. Hayret ki o, topraga gömülecektir.

Su halde toprağın güzelliği onu nasıl oyalayıp teselli ediyor? Hergün yasasa bile ömrü eksilmeye devam ediyor. Mafsallarına agrılar, sizilar çöküyor. Bütün mahlukat, zaman konaklarında birer kervandır. Sürekli yürüyor, geri dönüşü ümit edilmiyor. Su halde azık hazırla; takva, en iyi azıktır. Akıllı kimsenin bundaki nasibi aklidir. Akıllı dost ve kardes.

Gençliğini sâlihane sadikane bir hayatla geçirendir. Cahil kardes ise nefsin nevasında lezzet bulur. O lezzet, bir bal gibi gelir ona, ama musibeti ondadır.» Bu siir yüz elli beyit kadardır epey uzundur. Seyh Kutbeddin, Seyh Muhammed Ibn Zahîr'in yüksek manalar içeren birçok güzel siirini nakletmiştir. [104]

Ibn Israil El-Harîrî

Muhammed b. Suvvar b. Israil b. Hizir b. Israil b. Hasan b. Ali b. Muhammed b. Hüseyin Necmeddin Ebü'l-Meâlî es-Seybanî. Dimasklı-dir. Hicretin 603. senesinin rebiyülevvel ayının onikisinde pazartesi günü doğdu. Hicretin 618. senesinde Seyh Ali b. Ebü'l-Hasan b. Mansur el-Yüsrî el-Harîrî'ye gidip ders aldı. Ondan önce Seyh Sihabüddin es-Sühreverdî'den hırka giydi. Ifadesine göre Sihabüddin es-Sühreverdî onu üç halvet meclisinde oturtmuştur.

Ibn Israil, ailesinin Halid b. Velid (r.a.)'la birlikte Sam'a geldiklerini, Dimask'ı vatan edindiklerini söylemiştir. Edebiyattan iyi anlayan, siir sanatında üstün bir kimseydi. Nazimda ileri derecelere ulaşmıştı.

Ancak nazmında ve nesirinde Ibn Arabî'nin ve Ibn Farîz'in ve seyhi Harîrî'nin yolundan gidip hulul ve vahdet-i vücuda kail olduğunu gösteren işaretler vardır. Onun içyüzünü ve durumunu elbetteki yüce Allah daha iyi bilir. Bu senenin rebiyülahir ayının ondördünde pazar gecesi Dimask'ta yetmisdört yasındayken vefat etti. Seyh Reslan'ın türbesine defnedildi.

Seyh Reslan, ibn Israil'in seyhi olan Harirî'yi yetistirmis olan Seyh Ali el-Mugarbil'in seyhi idi. Ibn Israil el-Harirî'nin siirlerinden biri sudur:

«Askin siddetinden bir ziyaretçi bana geldi.

Benli (sevgili), niezarlıktarm beni ziyaret eder?

Onun atesi düz kumsalların üzerinde mi sadece yükselir.

Gözlerinin Önünde karanlığı aydınlatıp agartır.

Ey sofra arkadaşlarım sansimin kâsesini bana döndürün.

Onun askini anmak ve mey içmek aynı şeylerdir.

Gözlerinin ucu yumusaktır. İnce güzellikleri vardır.

Onun aski ve sevgisi, çektiğim zahmetleri bana tathlastırmıştır.

Örtüsü üzerinde olduğunda dolunaya.

Gerdanlıklar üzerinde bulunduğunda güneşe hayran oluyorum.»

Su siir de Ibn Israil'e aittir:

«Ey uykuyu uykusuzlukla degistiren.

Düşünce denizinde yüzen kendinden geçmiş kişi,

İsleri sahibine bırak.

Sabret. Sabrin sonu zaferdir.

Genisliğe kavusmaktan ümidini kesme.

Günler ancak ibretleri getirirler.

Keder, safa anında meydana gelir.

Safa da keder anında ortaya çıkar.

Zaman bir kez fenalasırsa.

Ne kadar fenalasırsa fenalassm.

Sonra insanlara sevinç getirir.

Rabbinin takdirine razı ol.

Sen ancak kaderin esirisin.»

,, ^ ibn Israil'in Peygamber (s.a.v.)'e yazdığı güzel bir methiyesi vardır. Bunu Seyh Kemaleddin b. Zemlekânî ve arkadaşları Seyh Ahmed el-A'feyten dinlemişlerdir. Seyh Ahmed de bunu bizzat ibn Israil'den dinlediğini söylemiştir. Seyh Kutbeddin el-Yoninî de onun birçok siirlerini nakletmiştir. Sonu dal (harfi) ile bittiginden ötürü "daliye" adını alan uzun bir kasidesi vardır. Bu kasidenin baş kısmı şöyledir:

«Kendisini açıkça sevdiğim, bana verdiği sözde durdu.

Beni kinayip ondan ötürü kiskananlari ise yüz üstü süründürdü.
Mezarın kiysisinde ziyaretime geldi. Uzun bir süre yanımda kaldı.
Vuslatimi çekemeyenleri ise ziyaret etmedi.
Ey güzelliğini gözlerime hediye edenin güzelliği.
Ey.kalbime askın susanlığına hediye edenin serinleticiliği.
Ey vuslatinin müjdesiyle düşlerimi gerçekleştirenin sadakati.
Ey amaçlarıma beni ulaştıran emellerinin son duragı.
Mutlu bir sans ve yenilenen bir baht ile vücudum ile bâtinimi tecelli edip ortaya çıktı, aydınlandı.
Vücudunun askı ve o ask yoluna girenleri sevmek, benim için görev oldu.
Ayuçlarım askıyla dolup tasta.»
Bundan sonra kasideyi gazele çevirip uzattıkça uzatmış ve şöyle demiştir:
«Benim için her şahidin üzerinde tecelli ettiğinde. Her sahnede rumuzlar geceyi benimle geçirdiğinde. Cemalî ve güzelliği tarif etmekten sakındım. Çünkü bu beni çok asan bir ıştır. Dâgînik cemalînin sırlarım keşfetmeğe çalıştım. Kulaklarım onun ancak başlangıcını duyabildi. Benim gibi birinin onu tam duyması hasa imkânsızdır. Her görülen şeyde kalbim için bir şahit vardır. , Her duyulan şeyde niâbedin nâgmeleri vardır.» [105]

[1] İbn Kesîr, El Bidâye Ve'n-Nihâye, Çağrı Yayınları: 13/419.

[2] İbn Kesîr, El Bidâye Ve'n-Nihâye, Çağrı Yayınları: 13/419-420.420.

[3] İbn Kesîr, El Bidâye Ve'n-Nihâye, Çağrı Yayınları: 13/420.

[4] İbn Kesîr, El Bidâye Ve'n-Nihâye, Çağrı Yayınları: 13/420.

[5] İbn Kesîr, El Bidâye Ve'n-Nihâye, Çağrı Yayınları: 13/420.

[6] İbn Kesîr, El Bidâye Ve'n-Nihâye, Çağrı Yayınları: 13/420-421.

[7] İbn Kesîr, El Bidâye Ve'n-Nihâye, Çağrı Yayınları: 13/422.

[8] İbn Kesîr, El Bidâye Ve'n-Nihâye, Çağrı Yayınları: 13/422.

[9] İbn Kesîr, El Bidâye Ve'n-Nihâye, Çağrı Yayınları: 13/423.

[10] İbn Kesîr, El Bidâye Ve'n-Nihâye, Çağrı Yayınları: 13/423.

[11] İbn Kesîr, El Bidâye Ve'n-Nihâye, Çağrı Yayınları: 13/423-424.

[12] İbn Kesîr, El Bidâye Ve'n-Nihâye, Çağrı Yayınları: 13/

[13] İbn Kesîr, El Bidâye Ve'n-Nihâye, Çağrı Yayınları: 13/424-426.

[14] İbn Kesîr, El Bidâye Ve'n-Nihâye, Çağrı Yayınları: 13/426.

- [15] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/426-427.
- [16] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/427.
- [17] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/427-429.
- [18] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/429.
- [19] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/429-430.
- [20] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/430-431.
- [21] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/431-432.
- [22] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/432.
- [23] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/433.
- [24] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/433.
- [25] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/433-434.
- [26] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/434-437.
- [27] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/437.
- [28] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/437.
- [29] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/437-439.
- [30] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/440.
- [31] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/440.
- [32] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/440.
- [33] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/440.
- [34] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/440-441.
- [35] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/441.
- [36] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/441-442.
- [37] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/442.
- [38] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/442.
- [39] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/443.
- [40] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/443-444.
- [41] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/444.
- [42] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/444.
- [43] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/444-447.
- [44] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/447.
- [45] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/447.
- [46] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/448.

- [47] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/448.
- [48] Gaziantep
- [49] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/449-450.
- [50] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/450.
- [51] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/450.
- [52] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/451.
- [53] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/451.
- [54] Birecik.
- [55] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/451-453.
- [56] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/454.
- [57] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/454.
- [58] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/454-455.
- [59] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/455.
- [60] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/455-456.
- [61] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/456.
- [62] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/457.
- [63] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/457.
- [64] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/457.
- [65] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/457-458.
- [66] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/458.
- [67] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/458.
- [68] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/459.
- [69] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/459.
- [70] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/459-460.
- [71] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/460.
- [72] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/460-461.
- [73] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/462.
- [74] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/462.
- [75] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/462.
- [76] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/462.
- [77] Bilistin: Anadolu'da bir şehir. Simdiki adı Bostan'dır (Mu'cemÜ'l-Büldan).
- [78] Casnigir: Zehirlenmesinden korkulduğu için sultanın yemeklerini kendisinden önce tadan kimse (çeviren).

- [79] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/463-464.
- [80] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/464.
- [81] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/465.
- [82] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/465.
- [83] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/465.
- [84] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/465.
- [85] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/465-466.
- [86] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/466.
- [87] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/466.
- [88] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/467.
- [89] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/467.
- [90] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/467-471.
- [91] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/471.
- [92] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/471-472.
- [93] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/472-473.
- [94] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/473-474.
- [95] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/474-476.
- [96] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/474-476.
- [97] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/476.
- [98] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/477.
- [99] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/477.
- [100] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/477-478.
- [101] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/478.
- [102] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/478.
- [103] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/478.
- [104] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/479.
- [105] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/479-481.

Cemalin Müsahedesi	3
Îbnu'l-Üd Er-Rafizî	6
Hicretin Altiyüzyetmissekizinci Senesi	6
Melik Said'in Sultanlıktan Uzaklastirilip Yerine Kardesi Melik Adil Salamisin Sultan Olusu	7
Mansur Kalavun Es-Salihî'nin Sultanligina Bey'at Edilmesi	8
Sungur El-Eskar'in Dimask'a Sultan Olusu	8
Hicretin Altiyüzyetmissekizinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler	9
Vaiz İzzeddin B. Ganim..	9
Melik Said B. Melik Zahir.	9
Hicretin Altiyüzyetmisdokuzuncu Senesi	9
Hicretin Altiyüzyetmisdokuzuncu Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler	12
El-Emîrû'l-Kebîr Cemaleddin Akkus Es-Semsî	12
Seyh Salih Davut B. Hatim..	12
El-Emîrû'l-Kebîr Nureddin Alî	12
Sair Cezzar.	13
Hicretin Altiyüzsekseninci Senesi	13
Humus Savası	15
Hicretin Altiyüzsekseninci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler	17
Hülagu'nun Oglu Tatar Hani Abakahan.	17
Kadilkudat Necmeddin Ebu Bekir.	17
Kadilkudat Sadreddin Ömer.	18
Seyh İbrahim B. Saîd Es-Sagurî	18
Kadilkudat Takiyyüddin Ebu Abdillâh Muhammed.	19
Melik Esref	19
Seyh Cemaleddin El-Îskenderî	19
Seyh Alemüddin Ebü'l-Hasan.	19
Sadrü'l-Kebîr Ebü'l-Ganaim El-Müslim..	19
Seyh Safiyyüddin.	20
Hicretin Altiyüzseksenbirinci Senesi	20
Hicretin Altiyüzseksenbirinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler	20
Seyh Salih Bakîyetü's-Selef Burhaneddin.	20
Kadi Eminüddin El-Esterî	21
Seyh Burhaneddin Ebu's-Senâ.	21
Kadi, İmam, Allame, Seyhü'l-Kurrâ Zeyneddin.	21
Seyh Selahaddin.	21
İbn Hallikan.	22
Hicretin Altiyüzseksenikinci Senesi	22
Hicretin Altiyüzseksenikinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler	23
Sadrü'l-Kebîr İmadüddin Ebü'l-Fadl	23
Seyhü'l-Cebel Seyhü'l-Allame Seyhülislâm Semseddin İbn Kudame.	23

Ibn Ebî Cefvan.	23
Hatib Muhîddîn.	24
Emirü'l-Kebîr Melîkû'l-Arab Ali Müsrî	24
Seyh İmam Alîm Sîhabüddîn.	24
Hicretin Altiyüzseksenüçüncü Senesi	24
Hicretin Altiyüzseksenüçüncü Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler .	25
Seyh Talib Er-Rîfâî	25
Kadi İmam İzzeddîn Ebü'l-Mefahir -	25
Melikü's-Saîd Fethüddîn.	25
Kadi Necmeddin Ömer B. Nasr B. Mansur El-Beyani	26
Melikü'l-Mansur Nasîrüddîn.	26
Kadi Cemaleddin Ebu Yakup.	26
Hicretin Altiyüzseksendördüncü Senesi	26
Hicretin Altiyüzseksendördüncü Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler .	27
Seyh İzzeddîn Muhammed B. Ali	27
El-Bundukdarî	27
Seyh Salih Abîd Zahîd Serefüddîn.	27
Kurrâ İbn Âmir.	27
Kadi İmadüddin.	28
Seyh Hasan Er-Rumî	28
Ebü'l-Kasim Ali B. Balaban B. Abdullah.	28
Emir Müciruddîn.	29
Seyh Arif Serefüddîn.	29
Hicretin Altiyüzseksenbesinci Senesi	29
Hicretin Altiyüzseksenbesinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler .	30
Ahmed B. Seyban.	30
Seyh İmam Cemaleddîn Ebubekir Muhammed .	30
Kadilkudat Yusuf	30
Seyh Mecdüddin.	31
Sair Edip Sîhabeddin Ebu Abdillâh.	31
Haci Serefüddîn B. Mirrî	31
Yakub B. Abdülhak.	31
Kadibeydavî	31
Hicretin Altiyüzseksenaltinci Senesi	32
Hicretin Altiyüzseksenaltinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler .	32
Seyh İmam El-Allame Kutbeddîn Ebubekir .	33
İmadüddin.	33
Kadilkudat Burhaneddin.	33
Serefüddîn Süleyman B. Osman.	33
Seyh Salih İzzeddin.	33
Hafiz Ebü'l-Yümn.	34
Hicretin Altiyüzseksenyedinci Senesi	34
Hicretin Altiyüzseksenyedinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler .	35
Hatib İmam Kutbeddîn.	35

Seyh Salih Âbid Ibrahim B. Mi'dad .	35
Seyh Salih Yasin B. Abdullah .	36
Honde Gaziye Hatun .	36
El-Hakim Er-Reis Alaeddin B. Ebu'l-Hazm ..	36
Seyh Bedreddin .	36
Hicretin Altiyüzseksensekizinci Senesi	36
Hicretin Altiyüzseksensekizinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler .	37
Seyha Fatima Bintü Seyh Ibrahim ..	37
Alim Ibn Sahip .	37
Semseddin El-Isfahanî	38
Sems Muhammed B. Afif	39
Melik Mansur Sihabeddin .	39
Seyh Fahreddin Ebu Muhammed .	39
Hicretin Altiyüzseksendokuzuncu Senesi	39
Sultan Melik Mansur Kalavun'un Vefati	40
Hicretin Altiyüzseksendokuzuncu Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler .	41
Sultan Melik Mansur Kalavun .	41
Emir Hüsameddin Toruktay .	42
Seyh Imam El-Allame Residüddin Ömer .	42
Hatip Cemaleddin Ebu Muhammed .	42
Fahreddin Ebü'z-Zahir Ismail	42
Haci Taybars B. Abdullah .	43
Kadilkudat Necmeddin Ebü'labbas .	44
Hicretin Altiyüzdoksaninci Senesi	44
Akkâ Ve Diger Sahil Beldelerinin Fethi	44
Hicretin Altiyüzdoksaninci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler .	48
Tatar Hani Abaka'nin Oglu Ergun .	48
Müsnidü'l-Muammer Er-Rehhale Fahreddin .	49
Seyh Taceddin El-Fezari	49
Mütehassis Hekim İzzeddin İbrahim B. Muhammed B. Tarhan .	50
Seyh Imam El-Allame Alaeddin Ebü'l-Hasan .	50
Seyh Imam Ebu Hafs Ömer .	51
El-Melikü'l-Âdil Bedreddin Salamis B. Zahir .	51
Afif Et-Telemsani	51
Hicretin Altiyüzdoksan Birinci Senesi	51
Rum Kalesinin Fethi	52
Hicretin Altiyüzdoksanbirinci S Vefat Eden Meshur Sahsiyetler .	56
Hatip Zeyneddin Ebu Hafsinesinde .	56
Seyh İzzeddin El-Farusi	56
Sahip Fethüddin Ebu Abdullah .	56
Yunus B. Ali B. Ridvan B. Berkus .	57
Celaeddin El-Habbazi	57
Melik Muzaffer .	57
Hicretin Altiyüzdoksanikinci Senesi	57

Hicretin Altiyüzdoksanikinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler . 59

Seyh Urmevî 59

El-Mekame Adli Eserin Sahibi İbn A'mâ. 59

Melik Zahir Müğıeuddin. 59

Seyh Takiyyüddin El-Vasitî 59

Hama Sahibinin Oglu Melikü'l-Efdal 60

İbn Abdüzzahir. 60

Emir Alimüddin Sencer El-Halebi 60

Cemalin Müsahedesi

«Onu bütün cemal vasıflarıyla görüyorum.

Kendisinden uzaklastıran hulul itikadına inanmıyorum.

Güzel yürüyüşlü ve hücum eden develerde.

Kinina sokulmuş parlak olan bütün kılıçlarda.

Isiltisi gecelerde parıldayan bütün dolunaylarda.

Ki mehtabi yumusak ve salınan ağaç dallarındadır.

İnce endamları her kucaklayışında.

Onların soğuk sarabı andıran dudaklarındaki ıslaklığı emisimde.

İnci, yakut, esans ve kokularda.

O süsler ki güzel olan bütün gözler üzerinde dururlar.

Elbiselerin ziynetlerinde gözlerim parıldar.

Onların gül gibi altın madenlerine bakışında.

Sarap ve feslegen kokusunda sarki ve türkülerde.

Secilerle Öten kusların Ötüşlerinde.

Güzel kokular saçan semâsinin altındaki bahçelerde.

Günesin isinleri çığ ve kiraginın parıltısına güler, tebessüm eder.

Bülbülün sen sakrak sesinin berraklığında anlatırken.

Rüzgar onun tüylerini kivrıklastırdığında.

Sevinç, eglence ve dalgalılıkta.

Ki bütün bunlar firkaların mensuplarını amaçlarına ulaştırıyor.

Her güzel mecliste olgunlaşmış türlü meyvaların yanı sıra.

İçki kokusunun yayılışında.

İnsanların her cumada ve bayramda toplanışında.

Yenilenen elbiseleri üzerlerinde göstermelerinde Mesrefî kılıçlarının savaş alanlarında parıldayışında.

Süngü uçlarının darbelerle egilisinde.
Sivrili keskinlesen asil atların.
Rüzgar elçileri olarak birbirleriyle yarismalarında.
Isiginin burcunda güneşin ufukta aydınlatısında.
Dogu ufkunda güneşin altın bir aynayı andirisinde.
Tam yuvarlaklastığında, ufuktaki dolunayı gördüğümde.
Onu billur bir saray gibi göğün aydınlatısında.
Gece karanlığını süsleyen yıldızlarda.
Ki onlar zeberced sergiler üzerine incilerin saçilisini andirirler.
Kuruyan topragi suya kandiran yağmurda.
Çiglerinin öncüleri kuraklasan yeri ıslatmakla itham edildiğinde.
Isıklarda bulutlardan gelen zafiyet belirdiğinde.
Tipki parıldayan ön disler veya yalın kılıçlar gibidirler.
Hitabin güzelliğinde cevabın çabukluktaki güzellik gibidir.
Zarif, hatta güzel yazıdaki letafet gibidir.
Siirlerin inceliğinde bu san'atın üstünlükleri parıldattı, dinleyici için.
Kimi hedefe ulaştı, kimi ulaşamadı.
Sikintidan sonra vuslat bayramına kavusmada.
Kovulup etrafa giden yalnızların güven bulusunda.
Masukun acımasında aşıkın sekvası vardır.
Sevginin ifadesi anındaki lafızların inceliğinde.
Çig ve kiragiya cömertçe bağista bulunan kerem sahibi kimsenin askında.
Her efendinin af ve sefkatindeki duygularda.
Ariflerin niunbasıklık ve dostluklarında.
Mukayyed sema anındaki hareketlerinde.
Ondaki kitabın ayetlerinin letafetinde.
Tehditten sonra, vaad ruhunun nesim rüzgari eser.
İste celal vasıfları böyle tezahür eder.
Ben de bunu tereddütsüz müşahede ederim.
Azametli kadının satvet ve hey'etinde.
Kahredici güzel sahip hükümdarın satvetinde. Gücüyle tuttuğu anda gazaplı
sultanın hiddetinde. Heybetli ve alicenap efendi liderin müsamahasında.

Sarap kâsesini sunan sakinin ortaya çıkışında. Mey sofrasında arbede çıkaran ahlaksızın kötülüğünde. Sıcakta ve soğukta ki bunlar, Zamani paylasan şeylerdir. Her hasetçinin eziyet verisinde. Serriyle nefislere musallat olmasının sirrında. Tecavüz edenin tecavüzündeki güzellikte. Adetlerin sikintisinde yazgiyi hisseder. Günesin gözünü sürme tasiyla sürmelemediginde. Her savas alanında atların birbirleriyle çarpışmasında. Düzgün süngüler yüzünden atların tökezleyişinde. Hücuma geçen arslamn güç ve siddetinde. Hastalıklarla zorlasan hayatın sikintisinde. Vuslattan sonra sevgilinin cefa etmesinde. Sağlam vaadten sonra sözünü tutm ayısında. Bozulan aranın korkunçlugunda, Üzüntülü tarafın sıcaklığında ve, Veda pozisyonundaki sikintida.

Birbirlerine isinanların bir araya gelisinden sonra ayrılışlarında. Toparlandıktan sonra dağılmalarda.

Dostlarla ünsiyet bulduktan sonra dosttan yoksun kalan hanelerde.

Yüksek ve mamur sarayların sütunlarının yıkılıp inkiraz bulmalarında.

Deniz dalgalarının korkunçlugunda.

Çöllerin ıssızlığında.

Köpüklü suları akıtan oluklarda.

Bütün farizaları yerine getirdiğim anda.

İbadet sirrina teslim olduğum halette.

Yalvarışlar: .1 kendisine yöneltildiği zâtin izzeti karsısında.

Namazda husu gösterişimde.

Geceleyin teheccüd için uykudan kalkışimde.

Hacıların ihram giyerek tehliil getirislerinde.

Yasamlarını te'min etmek için düz arazilerde çalışmalarında.

Helal kazancı elde etmenin zorlugunda.

İbadet eden kalbin bıkınlık devresinde.

Azabın anısında ve hicabın karanlığında.

Zahid ve abid kimsenin münkabiz olmasında.

Kemal vasıflarıyla ortaya çıkar O.

Onun görülmesi sebebiyle ben artık çirkin ve kötü hiçbir şeyi göremez oldum.

Bana kötülük yapan herkes, iyilik yapan gibidir. Beni saptıran herkes, benim için mürsit gibidir. Yalnızlık ve kalabalık bakımından benim yanımda hiçbir ayırım yoktur.

Nur ile zulmeti, yakınlık ile uzaklığı da birbirinden ayırd edecek değilim.

Oruçluluğum ve oruçsuzluğum, gayretliliğim ve gevsekliğim, uyumam ve teheccüt için ayaga kalkmam, benim için hep aynıdır. Bazan meyhanede, bazan da mescidin kemerinde, İçen kişi hakikatte benim sirrimi keşfediyor. Vaktim ebediyeti keşfetmekle karismistir.

Vatanlar benimle senlendi. Görüntüleri gözüm ve müşahedem ile tahakkuk etti.

Kalbim bütün esyaları kapsamına almıştır. Her kaynaktan da su içiyorum.

Put heykelleri, rahibin kilisesi, Mecusinin ates gedesi, önceleri benim mabedimdi.

Ceylanların dolastığı yerler, kahve köseleri ve meyhaneler,

Çiçek bahçeleri ve Esad yıldızının doğduğu ufuk,

İrfan sirları, hikmet anahtarları,

Vecd nefesleri, fecrin aydınlığındaki feyizler,

Saskinin karanlığı, hidayetlekinin aydınlığı,

Bütün zıtlar benim yanımda karşılaştılar.

Beni bitkin düşüren 1.000 mihnetten ve bağışta bulunanın lutfun-dan Ötürü,

Mertebelerin sıralanışını sureten sağlanıl astırdım, manen de bunu böyle yaptım.

Ben, yalnızlık kaynagından içiyorum,

Her vatanda benim bir duragım vardır.

Yalnızlığın hakkını veren bir ayak üzerinde orada dururum.

Bütün mahlukat helak olsa da ben,

Muhammed'in iplerinden bir ipe tutunurum.

Allah'ın salati onun üzerine olsun. Devamlı bize sefaatini umuyorum.

Sürekli selam ve tebriklerimi ruhen ona arz ediyorum.» [1]

İbnu'l-Üd Er-Rafîzî

Ebü'l-Kasım Hüseyin b. Üd Necibüddin el-Esedî el-Hillî. Siilerin seyhi, imami ve alimlerindendi. Faziletleri ve birçok ilme vukufu vardı.

Arkadaşlığı hoş, geçimi iyi bir kimseydi. Essiz nükteleri vardı. Geceleyin çok ibadet ederdi. Güzel siirleri vardır. Hicretin 581. senesinde doğdu. Bu senenin ramazan ayında doksanaltı yasındayken vefat etti. Yüce Allah kullarının hallerini, sırlarını, kalblerini, niyetlerini elbette ki daha iyi bilir. [2]

Hicretin Altiyüzyetmissekizinci Senesi

Bu sene, pazar günü ile basladi. Sene basinda Müslümanların halifesi Hakim Bi-Emrillah el-Abbāsī, sultanları da Melik Said idi. Bu senede çok acaip işler meydana geldi. Söyle ki:

Bütün hükümdarlar arasında ihtilaf meydana geldi. Tatarlar kendi aralarında ihtilafa düştüler. Birbirleriyle savastılar. Birçok Tatar öldürüldü.

Haçlılar da Sam sahillerinde ihtilafa düştüler. Birbirlerine saldırdılar. Birbirlerini öldürdüler. Deniz tarafında ve adalardaki Haçlılar da kendi aralarında anlaşmazlığa düşerek savastılar.

Arap kabileleri de birbirleriyle şiddetlice savastılar. Aynı şekilde Havran taraflarındaki asiretler arasında da anlaşmazlık meydana geldi. Birbirleriyle kıyasiya savastılar. Zahirîye devletinin emirleri arasında da ihtilaf meydana geldi. Söyle ki: Sultan Melik Said b. Zahir, Sis taraflarına orduyu sevk ettiğinde kendisi Dimask'ta ikamet etmiş, oyun ve eğlenceye dalmış, hasekilerle rahatına bakmıştı. Böylece hasekiler devlet işlerine karışmışlardı. Büyük emirler ve komutanlar ondan uzaklaşmışlar, bir kısmı ona küsüp kızmış, onu terkedip yanından ayrılmış, Sis mintikasına ve diğer yerlere giden askerlerin dönmelerini beklemeye başlamışlardı. Nihayet askerler döndüklerinde bu küskün emirler onlarla toplantı yaptılar. Melik Said'den onları söğüttular. Askerleri ona düşman hale getirdiler. "Melik'in oyun ve eğlenceye dalması uygun olmaz. Aksine hükümdarın yegane himmeti, adaleti gerçekleştirmek, Müslümanların çıkarlarını gözetmek, onların yararına çalışmak ve onların irzini, namusunu, sınırlarını korumak olmalıdır, tıpkı babası gibi" dediler. Askerler de bu emirlerin söylediklerini doğruladılar. Çünkü hükümdarların ve emirlerin oyun ve eğlenceye dalmaları, başka işlerle uğraşmaları, nimetlerin zevalinin ve memleket idaresinin bozulup reayanın yoldan çıkmasının bir göstergesidir. Sonra askerler Melik Said'le nieltuplasarak hasekilerin etrafından uzaklaştırılmasını, tıpkı babası gibi akıllı ve dirayetli kimseleri yakınma almasını istediler. Ancak o, askerlerin bu istegini yerine getirmedi. Çünkü hasekiler çok ve güçlüydüler. Onlara güç yetiremiyordu. Bunun üzerine askerler Mercüssifr'e doğru yola koyuldular. Dimask üzerinden geçmeleri mümkün olmadı. Dogu tarafından geçtiler. Hepsi Mercüssifr'da toplandıklarında Sultan Melik Said, annesini askerlerin yanına gönderdi. Askerler onu karşıladılar. Huzurunda yer öptüler. Annesi onların gönüllerini almaya, işleri yoluna koymaya çalıştı. Askerler onun öğütlerine kulak verdiler. Yalnız oğlu Melik Said için bazı şartlar ileri sürdüler. Annesi geri döndüğünde Melik Said, askerlerin ileri sürdüğü şartları kabul etmedi. Hasekiler, onun bu şartların gereğini yapmasına imkân vermediler. Bunun üzerine askerler Misir diyarına gittiler. Sultan peslerine takıldı. İşlerin

büyümeden önünü almaya ve eksiklikleri telafi etmeye niyetlenmisti. Ancak askerlere ulasamadi. Askerler ondan önce Kahire'ye ulastilar. Sultan Melik Said çocuklarini ve aile efradim Kerek'e göndermis, onlari orada koruma altina aldirmisti. Beraberinde kalan bir gurup asker ve hasekilerle Misir'a gitti. Misir'a yaklastiginda onu sehre sokmadilar. Onunla savastilar. Her iki taraftan da az sayida asker öldürüldü. Bazi emirler onu yakalayip saflarin arasindan geçirerek- fitne sa-kinlessin diye- Cebel kalesine götürdü, ama bu, askerlerin nefretini daha da fazlalastirdi. O gün kaleyi kusatma altina aldilar. Kaleye giden suyu kestiler. Anlatimi burada uzun sürecek çok uzun maceralar ve zorlu haller cereyan etti. Bütün bunlardan sonra Emir Seyfeddin Kalavun el-Elfî es-Salihî, Melik Said'ten, sultanligi birakmasini, sultanligina bedel olarak kendisine Kerek ve Sobek'in verilmesini, kardesi Necmeddin Hizir'in da kendisiyle birlikte bulunmasını önerdi. Küçük kardesi Bed-reddin Salamis'm sultan olmasını, Emir Seyfeddin Kalavun'un da atabek olmasını teklif etti. [3]

Melik Said'in Sultanliktan Uzaklastirilip Yerine Kardesi Melik Adil Salamisin Sultan Olusu

Bu anlattigimiz isler olurken Sultan Melik Said rebiyühahir ayinin yedisinde kaleden inip adalet sarayina gitti. Kadilar ile ehl-i hal ve'l-akd orada hazır bulundular. Sultan Melik Said, kendini sultanliktan hal'et-ti. Hazır bulunanlari buna sahit tuttu. Oradakiler de kardesi Bedreddin Salamis'a sultan olarak be/at ettiler. Ve ona Melikü'l-Âdil lakabini taktilar. O zaman Bedreddin yedi yasındaydi. Emir Seyfeddin Kalavun el-Elfî es-Salihfyi ona atabek tayin ettiler. Ülke'deki hatipler Bedreddin Salamis'in adina hutbe okudular. Paralar ise her ikisinin adina bastirildi. Bedreddin Salârnîs'in kardesi Melik Said'e Kerek, diger kardesi Hizir'a ise Sobek sehirleri verildi. Bu hususta mektuplar yazildi. Kadilar ve müftüler bu mektuplari altina imzalarini attilar. Sam'a haber gönderildi. Misirlilerin bey'at edisleri gibi onların da bey'at etmeleri istenildi. Sam naibi Emir Aydemir ez-Zahirî tutuklanip kalede hapsedildi. O zaman kalenin naibi, Alemüddin Sincar ed-Devadarî idi. Emir Ayde-mir'in malina mülküne el konuldu. Sam naibiigine Semseddin Sungur

el-Eskar atandi. Büyük bir debdebe ve saltanatla Sam'a geldi. Darü's-Saade'ye konuk oldu. İnsanlar ona saygi gösterdiler. Hükümdarlara özgü muamelede bulundular. Sultan Bedreddin Salamis, Misir'in Safiî, Hanefî ve Maliki kadilarini azletti. Safiî kadisinin yerine Sadreddin Ömer b. Kadi Taceddin b. bintül-Eazz atandi. Azledilen Safiî kadisi, Ta-kiyyüddin b. Rezin'di. Onun, Melik Said'i sultanliktan hal' etmede çekimser kalması, azledilmesine sebep olmustu. Dogrusunu Allah bilir. [4]

Mansur Kalavun Es-Salihî'nin Sultanligina Bey'at Edilmesi

Bu senenin receb ayinin yirmibirinde sali günü emirler, Misir'in Cebel kalesinde toplandilar. Melik Âdil Salamis b. Zahir'i sultanlikten azledip onu oradan çıkardilar. Zaten daha önce Melik Said hal' edildiginde serri sakinlestirmek ve fitneyi dindirmek için Melik Âdil Salamis'in sultanligina bey'at etmislerdi. Bundan sonra Melik Mansur Kalavun es-Salihî'nin sultanligina bey'at etme hususunda emirler ittifak ettiler ve öna Melikü'l-Mansur lakabini taktilar. Bu bey'at emri, Di-mask'a geldi. Dimask'taki emirler de buna muvafakat ettiler. Onun sultanligini tanidiklarına yemin ettiler. Anlatildigina göre Emir Semseddin Surgur el-Eskar, halkla birlikte Melik Mansur'un sultanligina bey'at etmemis, bu olup bitenlere razı olmamisti. Onda, Melik Mansur'a karsi biraz çekememezlik vardi. Çünkü O, Sultan Zahir'in yanındayken kendini Melik Mansur Kalavun'dan üstün görüyordu.

Misir ve Sam diyarlarında minberler üzerinde Melik Mansur Kalavun adına hutbeler okundu. Paralar onun adına bastirildi. Artık isler Melik Mansur Kalavun'un görüşü gereginde yürütölüyordu. Bazi görevlileri azletti. Yerlerine yenilerini atadi. Ülkenin her tarafında isler onun fermanıyla yürüdü. Burhaneddin es-Sincarî'yi vezirlikten azledip yerine sir katibi (özel kalem müdürü) Fahreddin b. Lokman'i atadi. Bu zat daha önceleri Misir'da insâ divaninin başkanligini yapmisti.

Bu senenin zilkade ayinin onbirinde persembe günü Melik Said b. Melik Zahir Kerek'te vefat etti. Insaallah onun biyografisini ileride anlatacagiz.

Bu senede Sam naibi Emir Aydemir hastalandigi için bir mahfeye bindirilerek Misir'a götürüldü. Zilkade ayi sonlarında Misir'a ulasti ve Misir kalesine hapsedildi. [5]

Sungur El-Eskar'in Dimask'a Sultan Olusu

Bu senenin zilkade ayinin yirmidördünde cuma gün Emir Semseddin Sungur el-Eskar, ikinci namazini kildikten sonra Darü's-Saade'den disari çıktı. Önünde bir grup ümera ve asker yaya olarak yürümekteydiler. Böylece sehrin bir ucundaki kale kapisina yöneldi. Hücum ederek kaleye girdi. Emirleri huzuruna çağirdi. Onlar da onun sultanligina beyat ettiler ve kendisine Melikül-Kâmiî lakabi takildi. Kalede ikamete basladi. Bu husus Dimask'ta tellallar marifetiyle duyuruldu. Cumartesi günü olunca kadilari, alimleri, ayani ve sehrin önde gelenlerini kaledeki Ebu Derda Mescidi'ne davet etti. Onlari kendi sultanligini tanimalari hususunda bey'ate çağirdi. Be/at ettiler. Diger emir ve askerler de bey'atlerini sundular. Bundan sonra Melikü'l-Kâmil; sinirlan korumalari ve ürünleri toplayip getirmeleri için Gazze'ye asker gönderdi. Melik Mansur da Sobek'e asker gönderdi. Onun naibleri Sobek'i teslim aldilar. Necmeddin Hizir onlara karsi koymadi.

Bu senede Dimask Camii'nin batı tarafındaki Nesir kubbesinin dört dilimi yenilendi.

Bu senede Dimask'ta Fethüddin b. Kayseranî vezirlikten azledildi. Yerine Takiyyüddin b. Tevbe et-Tikritî atandı. [6]

Hicretin Altiyüzyetmissekizinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Vaiz Izzeddîn B. Ganim

Seceresi şöyledir: Abdüsselam b. Ahnied b. Ganim b, Ali b. Ibrahim b. Asâkir b. Hüseyin Izzeddin Ahmed el-Ensarî el-Makdisî. Ünlü bir vaiz ve fasih bir sairidi. Ibn Cevzî ve emsallerinin yolunda ve tarzında bir vaizdi. Kutbeddin onun birçok güzel sözlerini nakletmistir. insanlar nezdinde hüsnü kabul görmüştü, Bir defasında Ka'be-i Muazzama'nın karsisinde vaaz'etmisti. Yanında Seyh Taceddin b. Fezarî, Seyh Takiyyüddin b. Dakikü'l-îd, Yemen'den Ibn Acil ve diğer alimlerle abidler hazır bulunmuşlardı. Güzel ve faydalı bir konuşma yaptı. Bu konuşmasını Seyh Taceddin b. Fezarî nakletmistir. Bu konuşmasını hicretin 675. senesinde yapmıştı. [7]

Melik Said B. Melik Zahir

Seceresi şöyledir: Berekehan Nasirüddin Muhammed b. Bereket-han Ebü'l-Meali b. Sultan Melik Zahir Rükneddin Baybars el-Bunduk-darî. Babası, sağlığında onun veliahdhgi için emirlerden bey*at almıştı. Babası vefat edince emirler onun sultanlığına bey'at ettiler. O zaman kendisi ondokuz yaşındaydı, ilk zamanlarda işler rahat yürümüşü. Mutluydu. Sonra hasekiler onu avuçlarına aldılar. Meydan-i Ahdar'da onlarla oyun oynamaya başladı. Sıra kendisine geldiğinde saraydan inip yanlarına gitmeye başladı. Büyük emirler bu durumu yadırgadılar. Sultanların kölelerle oyun oynamasından, kendini onlardan biri gibi saymasından rahatsız oldular. Bu tutumunu bırakması için ona haber saldılar. Ancak bundan vazgeçmedi ve önceki sayfalarda da anlattığımız gibi emirler onu sultanlıktan uzaklastırdılar. Yerine Melik Mansur Kalavun'u bu senenin receb ayının sonlarında sultan olarak geçirdiler. Sonra Melik Said bu senenin zilkade ayının onbirinde cuma günü Ke-rek'te vefat etti. Zehirlendigiine dair bir rivayet vardır. Doğrusunu Allah bilir. Caferin mezarının yanına defnedildi. O türbede Cafer sebebiyle öldürülmüş olan Cafer'in arkadaşlarının da mezarları vardı. Sonra Di-mask'a nakledilerek babasının türbesine defnedildi. Bu nakil işi hicretin 680. senesinde gerçekleşmişti. Kendisinden sonra yerine kardeşi Necmeddin Hizir, Kerek meliki oldu ve Melik Mes'ud lakabını aldı. İnşa-allah ileride de anlatılacağı gibi, Melik Mansur, Kerek'i Melik Mes'ud'un elinden almıştır. [8]

Hicretin Altiyüzyetmisdokuzuncu Senesi

Bu sene hicri yilbasi üç mayista basladi. Sene basinda Müslümanların halifesi Hakim Bi-emrillah, Misir sultani Melik Mansur Kalavun es-Salihî idi. Kalavun, Sani mintikasinin da bir kismina hakimdi. Di-mask'a ve oraya bagli mintikalara gelince, buralara Sungur el-Eskar hükmediyordu. Kerek sahibi Melik Mes'ud b. Zahir, Hama sahibi, Melik Mansur Nasirüddin Muhammed b. Melik Muzaffer Takiyyüddin Mah-mud idi. Irak, Cezire, Horasan, Musul, Erbil, Azerbaycan, Diyarbakir, Ahlat ve çevresi, Tatarların elindeydi. Anadolu da Tatarların elindeydi. Ancak Anadolu da Giyaseddin b. Rükneddin hükümdardi. Ama sadece ismi vardi. Yemen hükümdari, Melik Muzaffer Semseddin Yusuf b. Ömer, Harem-i Serifin sahibi Necmeddin Ebu Nümei el-Hasnî, Medine valisi İzzeddin Cemmaz b. Sihe el-Hüseynî idi.

Mezkur sene basinda Sultan Melik Kâmil Sungur el-Eskar kaleden inip meydana çıktı. Önünde emirler ve muhafızlar vardi. Hepsi hil'atle-rini giyinmişlerdi. Kadi ve ayan ise onun yani sıra bineklerine binmişlerdi. Bir saat kadar meydanda dolastiktan sonra kaleye döndü. Arap meliki Emir Serefüddin İsa b. Mühenna yanma gelip hizmetini arzetti. Huzurunda yer öptü. Sofrada yani basina oturdu. Kâmil onun karsisinde saygi için ayaga kalkti. Aynı şekilde Hicaz'daki Arabların meliki de ona hizmet arzinda bulunmak için gelmistti. Kâmil Sungur; Halep mintikasinin, Kadi Semseddin b. Hallikan'm yetkisine devredilmesini emretti. İbn Hallikan'i ayrıca Emmiye medresesinin müderrisligine de atadi. Orada görev yapan müderris İbn Seniyyu'd-Devle'yi azletti.

Misir'da bulunan Melik Mansur, Sam'daki Emir Sungur'un yaptiklarindan haberdar olunca üzerine büyük bir askeri birliği sevketti. Bu birlik, Emir Sungur el-Eskar'in Gazze'ye gönderdiği askerleri hezimete ugratti. Onları önlerine katarak Dimask yakınlarına kadar sürdüler. Melik Kâmil, Cesvere'deki dehlizinin hazirlanmasını emretti. Bu hadise bu senenin safer ayinin onikisi olan çarsamba gününe denk gelmistti. Emir Sungur bizzat maiyetiyle birlikte gelip oraya yerlesti. Çok miktarda görevliyi hizmete aldı. Bu is için çok masraf yaptı. Arap emiri Sere-füddin İsa b. Mühenna ile Sihabüddin Ahmed b. Hiccî onun yanında yer aldılar. Haleb, Hama ve Baalbek'ten birçok takviye kuvvetleri de imdadına ulastılar. Safer ayinin onaltisimda pazar günü Misir ordusu Emir Alemüddin Sencer el-Halebî'nin komutasında yaklasti. İki ordu karsi karsiya geldiklerinde ikindiye kadar savastılar. Çok sayıda asker öldürüldü. Melik Kâmil Sungur el-Eskar, yerinde sebat etti. Ancak askerleri ona ihanet ettiler. Kimi Misirlilerin saflarına katildi, kimi de dagilarak bir tarafa kaçip gitti. Adamları onu yalnız bıraktılar. Artık Merah yoluna koyulup az sayidaki askerlerle İsa b. Mühenna'nin beraberindekilerle Rahbe çölüne dogru ilerledi. Onları çadırlara yerlestirdi. Onlarla birlikte orada ikamet etti. Yanlarında ikamet

ettigi süre zarfında yaralarını sardı. Onları tedavi etti. Sonra kendisini bırakıp kaçan emirler, haber salarak Emir Sencer'den eman dilediler. Emir Sencer, Dimask şehrinin dışında ordugah kurmustu. Şehir kapıları kilitliydi. Kale naibine haber gönderip kapıyı açmasını istedi. Bu isteginde ısrar etti. Nihayet aksama doğru Babü'l-Ferec denen kapı açıldı. Şehir dahilindeki kale kapısı da açıldı. Burası Melik Mansur'a teslim edildi. Emir Rükneddin Baybars el-Acemî oradan çıkarıldı. Bu zat Halik adıyla tanınmaktaydı. Emir La-çin Hüsameddin el-Mansurî ve diğer emirler de oradan çıkarıldılar ki, bunları Emir Sungur el-Eskar orada tutuklamıştı. Sencer, ulak marifetiyle Melik Mansur'a durumu bildiren mektupları ve haberleri gönderdi. Sencer, Sungur el-Eskar'ı yakalatmak için 3.000 askeri harekete geçirdi.

Bu günde İbn Hallikan, Emir Sencer el-Halebî'yi tebrike geldi. Ancak Emir Sencer onu Necibi hankâhımn üst katındaki bir odaya hapsedti ve safer ayının yirmisinde perşembe günü onu kadilikten azletti. Kadi Necnieddin b. Seniyyü'd-Devle'yi onun yerine tayin etti. O da göreve başladı. Sonra postacılar Melik Mansur Kalavun'dan bir mektup getirdiler. Emir Sencer'e verilen bu mektupta Melik Mansur, halka eziyet etmesinden ötürü Emir Sencer'i kinayip azarlıyor ve onların tamamını affetmesini emrediyordu. Affedilen halk, Melik Mansur'a çokça dua ettiler. Sam naibliğine Emir Hüsameddin Laçin es-Silahtarî el-Mansurî'nin atandığına dair ferman geldi. Alemüddin Sencer el-Halebî onunla birlikte Da-rû's^Saade'ye geldi ve göreve başlamasını bildirdi. Emir Sencer, Kadi İbn Hallikan'a büyük Adiliye medresesini tahliye etmesini emretti ki oraya Necmeddin b. Seniyyü'd-Devle yerlessin, bu emrinde ısrar etti. Develer getirtti ki esyalarını tasitsin. Develere yüklenen esyalar Salahiye'ye götürüldü. O esnada postacı, Sultan Melik Mansur Kalavun'dan, Emir Sencer'e hitaben bir mektup getirdi. Bu mektupta, Kadi İbn Hallikan'ın eski görevinde bırakılıp affedilmesi iyilik ve şükranla kendisine muamelede bulunulması emrediliyor ve eski hizmetlerinden bahsediliyordu. Ayrıca Kadi İbn Hallikan'a kıymetli bir hil'at de gönderilmisti. İbn Hallikan bu hil'ati giydi ve cuma namazını bu hil'at üzerinde iken kıldı. Emirlerle selam verdi. Ona saygı gösterip ikramda bulundular. İnsanlar da Sultan Melik Mansur'un bu iyiliğine ve bağışlayıcılığına çok

sevindiler.

Sungur el-Eskar'a gelince, askerler kendisini takibe çıktığında o, Emir İsa b. Mühenna'dan ayrılıp Sam'ın sahil beldelerine yöneldi. O mintikalarda aralarında Sahyun kalesinin de bulunduğu birçok kaleyi istila etti. Sahyun kalesinde çocukları ve esyaları vardı. Bu arada Bala-tis, Berziye, Akkâ, Cebele, Lazkiye, Sifti Bikas ve Seyzeri de istila etti. Buraya Emir-i hacci İzzeddin Özdemir'i naib olarak atadı.

Sultan Melik Mansur, Seyzer'i kusatmak için bir grup asker gönderdi. Onlar bu halde iken Tatarlar, Müslümanların kendi aralarında anlaşmazlığa düştüklerini duydukları için bu taraflara yöneldiler. Bunların gelmekte olduklarını duyan insanlar, başka beldelerden Sam'a doğru çekildiler. Sam'dan da Misir'a gittiler. Tatarlar, Haleb'e ulaştılar. Orada bir çok insani öldürdüler. Büyük bir orduyu hezimete uğratıp mallarını yağmaladılar. Sungur el-Eskar'ın askerlerinin kendileriyle birleşerek Mansur'a karşı cephe alacaklarını zannetmişlerdi. Durumun tam tersi olduğunu gördüler. Bunun sebebi de suydı: Sultan Melik Mansur, Sungur el-Eskar'a şöyle bir mektup göndermişti: «Tatarlar, Müslümanların üzerine gelmektedirler. Müslümanlar bizim yüzümüzden helak olmasınlar diye maslahat gereği ittifak etmemiz gerekiyor. Sayet Tatarlar ülkeye hakim olurlarsa hiçbirimizi bırakmazlar.» Sungur da bu mektubu alıp okuduktan sonra Sultan Melik Mansur'a bir mektup yazıp emrini dinleyeceğini ve kendisine itaat edeceğini bildirdi. Kalesinden indi. Ordugahını kurdu ki, çağrıldığında hemen icabet etmeye hazır halde bulunsun. Naibleri de kalelerinden indiler. Tatarlarla savasmaya hazırlandılar. Cemaziyelahir ayının sonlarında Sultan Melik Mansur, askerleriyle birlikte Misir'dan çıktı. Cemaziyelahir ayının üçünde cuma günü Dimask Camii'nin minberinde sultanın, kendisinden sonraki dönem için oğlu Ali'yi veliyet tayin ettiğine ve ona Melik Salih lakabını taktığına dair mektubu okundu. Mektubun okunusu tamamlanınca posta haber getirdi. Tatarların, Haleb'ten geri çekilip ülkelerine gittiklerini bildirdi. Çünkü Tatarlar, Müslümanların kendi aralarında ittifak ettiklerini duymuşlardı. Müslümanlar bu duruma çok sevindiler. Allah'a hamd olsun. Sultan Melik Mansur da Gazze'ye kadar gelmiş iken Misir'a döndü. Böyle yapmakla Sam üzerindeki ağır yükü hafifletmek istemisti. Saban ayının ortasında Misir'a ulaştı.

Cemaziyelahir ayında Burhaneddin Sincarî Misir vezirliğine iade edildi. Fahreddin b. Lokman da inşaa katipliği görevine döndü. Ramazan ayı sonlarında İbn Bintü'l-Eazz'm azledilmesi sebebiyle İbn Rezin kadilik görevine iade edildi. Kadi Nefisüddin b. Sükür el-Malikî ve Muined-din el-Hanefî de görevlerine iade edildiler. İzzeddin el-Makdisî de Hanbelîlerin kadilğine atandı.

Bu senenin zilhicce ayında İbn Hallikan'ın uhdesindeki görevlerine ek olarak Haleb mintikasinin da yetki alanına katıldığına dair ferman geldi. Bu ferman gereğince oralara dilediği naibleri atayabileceği söyleniyordu.

Zilhicce ayı basında Sultan Melik Mansur, askerleriyle birlikte Misir'dan yola çıkarak Sam'a yöneldi. Dönüşüne kadar Misir'da oğlu Melik Salih Ali b. Mansur'u vekil bıraktı.

Seyh Kutbeddin dedi ki: «Bu senenin arefe günü Misir'da iri dolular yağdı.

Bu dolular birçok ürünleri telef ettiler. Iskenderiye'de yıldırım düştü. Aynı günde Cebel-i Ahmer'in alt tarafındaki bir kayanın üzerine düşen bir yıldırım da bu kayayı yaktı. Oradaki demir alınıp eritildi ve Mısır ritli ile birçok okka demir elde edildi.

Sultan Mansur gelip askerleriyle birlikte Akkâ karsisinde ordugah kurdu. Haçlılar ondan çok korktular. Ateskesi yenilemek için ona elçi gönderdiler. Sultan Melik Mansur'un hizmetinde bulunmak üzere Irak'tan Emir İsa b. Mühenna da geldi. Sultan onu askerleriyle karşıladı. Ona saygı gösterip ikramda bulundu. İşlediği suçları bağışlayıp affetti ve kendisine ihsanda bulundu. [9]

Hicretin Altiyüzyetmisdokuzuncu Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

El-Emîrû'l-Kebîr Cemaleddin Akkus Es-Semî

İslâm komutanlarından biridir. Tatarların öncü kuvvetlerinin komutanı Kutboga Noyan'ı öldürmüştür. Ayn Calut savaşında Kutboga Noyan, Tatarların itaat edilen komutanıydı. Cemaleddin, geçen sene İzzeddin Aydemir ez-Zahirî'yi de yakalamıştı. Bu senede Halep'te vefat[10] etti.

Seyh Salih Davut B. Hatim

Salih kimselerdendi. Seceresi şöyledir: Davut b. Hatim b. Ömer el-Habbal. Hanbelî mezhebine mensuptu. Kerametleri, iyi hal ve gerçekleşen mükâsefeleri vardı. Dedeleri Harran'dan gelmişlerdir. Kendisi Ba-albek'te ikamet etti ve bu senede doksanaltı yaşındayken orada vefat etti. Seyh Kutbeddin b. Seyh el-Fakih el-Yoninî onu çok övmüştür. [11]

El-Emîrû'l-Kebîr Nureddin Ali

el-Emirü'l-Kebir Nureddin Ali b. Ömer Ebü'l-Hasan et-Turî. Büyük komutanlardandı. Bu senede doksan küsur yaşındayken vefat etti. Sungur el-Eskar'ın, askerleri savaş düzenine soktuğu günde bir atın ayakları altında kalmış ve çifte yedigi için hastalanmıştı. İki ay sonra bu hastalıktan dolayı vefat etti. Kasyun mezarlığına defnedildi. [12]

Sair Cezzar

Seceresi şöyledir: Yahya b. Abdülazim b. Yahya b. Muhammed b. Ali Cemaleddin Ebü'l-Hüseyin el-Misrî. Müstehcen siirler yazardı. Cez-zar adıyla tanınmıştı. Hükümdarları, vezirleri ve emirleri Överdi. Sakacı, gayri ciddi ve müstehcen bir sair olup münazara ve tartışması tatlıydı. Hicretin 601 ya da 602. senesinde doğdu. Bu senenin sevval ayının onikisinde salı günü vefat etti. Siirlerinden biri şudur:

«Yanima geldiklerinde soguk almis hasta ve kederliydim.
Vücutumun içinde iltihap vardı. Bu, unutulacak Dır hal degildi.
Emeller bana vehim elbisesini giydirdiler.
Iste cismim çıplaktır, ama kürklerim ve elbiselerim vardır.
Soguk alginligindan ötürü vücutumun teni agannca,
Sanki sincap oldugum hayaline kapildim.»
Babasi, yasli bir kadınla evlendigi için söyle bir siir yazmisti:
«Ihtiyar babam acuze bir kadınla evlendi ki;
O kadının ne akli ne de zihni vardır.
O kadın, yatagında bir kemik yigini gibidir.
Saçı da çevresine saçılan pamuk gibidir.
Babam bana bunun yasi kaçtır?» diye sordu.
Dedim ki: «Onun agzında dis yoktur.»
Eger günes battıktan sonra karanlıkta ortaya çıkarsa,
Cinler dahi onu görmege cesaret edemezler.» [13]

Hicretin Altiyüzsekseninci Senesi

Bu senenin baslangıcında Müslümanların halifesi Hakim Bi-Em-rillah, sultanlari da Melik Mansur Kalavun idi. Muharrem ayinin onunda Akkâ ve Merkip halki ile sultan arasında mütareke akdedildi. O zaman Sultan Melik Mansur Ravha'da konaklamis, maiyetindeki emirlerden bir kismini tutuklaniis, digerleri ise Sungur el-Eskar'm hizmetinde bulunmak üzere Sahyun kalesine kaçmislardi. Muharrem ayinin ondokuzunda Sultan Mansur, Dimask'a gitti. Kaleye vardı. Sehir onun serefine süslendi. Muharrem'in yirmidokuzunda sultan, Ibn Hallikan'i azledip kadiliga Izzeddin b. Saig'i yeniden atadi.

Safer ayinin basında Hanbelîlerin kadiligina Necmeddin b. Seyh Sems b. Ebi Ömer atandı ve göreve basladi. Bu makam, mezkur sahsin babasinin azlinden beri bos bulunuyordu. Bu ayda Haleb kadiligina Ta-ceddin Yahya b, Muhammed b. Ismail el-Kürdî atandı. Sultan Mansur yine bu ayda adalet sarayında oturup hüküm verdi. Mazlumun zalimdeki hakkini aldı. Hak sahibinin hakkini verdi. Ham'a sahibi ziyaretine geldi. Sultan Mansur onu alay ile birlikte karsilamaya çıktı. Babü'1-Fe-radis'teki sarayına konuk etti.

Bu senenin rebiyülevvel ayında Sultan Melik Mansur Kalavun ile Sungur el-Eskar el-Melikü'1-Kâmil arasında sulh yapıldi. Buna göre Sungur el-Eskar, Sultan Mansur'a Seyzer'i verecek, karsiligında Antakya, Kefirtap, Sugirbikas ve diger beldeleri alacak; elindeki 600 süvarisi de kendine bırakilacakti. Bu

hususlar üzerine yemin edip anlastılar. Bu sebeple ülkede sevinç davulları çalindi. Aynı şekilde Kerek sahibi ile Sultan Melikü'l-Mansur Hizir b. Zahir de sulh yaptılar. Bu sulh gereginde Kerek sahibinin elindeki belde ve araziler de kendisine bırakılacaktı. Bu husus ülkede ilân edildi.

Bu ayın ilk on gününde içki ve zinanın tazminatlarının verileceğine dair Dimask'ta ifanat yapıldı. Bu husus divanda karara bağlandı. Ancak alimlerden, salililerden ve abidlerden bir grup bu kararın iptali için ayaklandılar ve yirmi gün sonra karar iptal edildi. İçkiler döküldü. Zina edenlere had tatbik edildi. Hamd ve minnet Allah'adır.

Rebiyülevvel ayının ondokuzunda, Melik Zahir'in zevcesi Hatun Berekethan, oğlu Said'le birlikte Misir'a geldi. Oglunu Kerek yakınındaki Karyetü'l-Mesacit'ten getirmisti ki Zahiriye türbesinde medfun bulunan babasının yanma defnetsin. Müteveffa oğlu Said, iplere bağlanarak surdan içeri alındı ve babası Zahir'in mezarının yanma defnedildi. Annesi de Humus sahibinin evine konuk oldu. Kendisine ikramda bulunuldu. Rebiyülahir ayının yirmibirinde mezkur türbede oğlu için taziyet meclisi kuruldu. Sultan Mansur, devlet erkânı, alimler ve vaizler taziyete katıldılar.

Rebiyülahir ayının sonlarında Taki b. Tevbe et-Tikritî, Dimask vezirliğinden azledilerek yerine Taceddin es-Sehnurî atandı ve göreve başladı. Sultan Mansur da Misir'a ve diğer beldelere mektuplar yazarak Tatarların gelislerinin yakın olusu yüzünden askerleri çağırdı. Bunun üzerine Ahmed b. Haccî, beraberindeki çok sayıda Arabî, Kerek sahibi Melik Mes'ud da adamlarıyla birlikte cemaziyelahir ayının onikisinde cumartesi günü takviye olmaya geldiler. İnsanlar yanma geldiler. Her taraftan heyetler ziyaretine geldiler. Türkmenler, Araplar, Bedeviler ve diğerleri de yanma gelmişlerdi. Kalabalıktan Dimask sehri adeta sarsilir olmustu. Orada askerler çoğaldı. Halep ve oraya bağlı mintikalardan da çok sayıda asker gelmişti. Tatar, baskinından korktukları için ürünlerini, mallarını, mülklerini terkedip gelmişlerdi. Tatarlar, Hüla-gu'nun oğlu Mengütemir komutasında Anteb'e vardılar. Sultan Man-sur'un askerleri Halep taraflarına kadar pespese gittiler. Tatarlar, cemaziyelahir sonlarında Rahbe'de bir grup Bedevi ile karsilastılar. Baslarında Tatar hani Abakahan vardı. Ama adamlarının ne yapacağı görmek için bir tarafa gizlenmişti. Onların nasıl savastıklarını görmek istiyordu. Sonra Sultan Mansur, cemaziyelahir sonlarında Dimask'tan ayrıldı, yola koyuldu. Cami ve mescitlerdeki hatipler ve imamlar namazlarda ve diğer vakitlerde kunut duaları okumaya başladılar. Bu arada Sultan Mansur'un daire ve bürolardaki zimmilerin, Müslüman olmaları için kararı çıktı. Bu karara göre Müslüman olmayanlar asılacaklardı. Hepsi Kerhen Müslüman oldular ve «îman ettik. Hakim de Müslümanlığımıza - Islâm'a girmemiz teklif edildikten sonra- hükmetti» dediler. Müslüman

olmak istemeyen zimmiler at pazarında idam edildiler. Ipler boyunlarına geçirildi. Bu durumda kalan zimniler, ister istemez Islâm'a girmislerdi. Sultan Melikü'l-Mansur Humus'a vardığında Melik Kâmil, Sungur el-Eskar'a bir mektup yazarak kendisine takviye askerler göndermesini istedi. O da bizzat askerleriyle birlikte sultanin hizmetine geldi. Sultan ona ikramda bulunup saygi gösterdi. Hediyeler verdi. Artık Islâm askerlerinin tamamı, Sultan Melik Mansur'un komutasi altında bir araya gelip toplanmış ve düşmanla karsilasmaya karar vermişti. Bunda ihlasliydlar. Düşmanın onlardan kurtulmasına da imkân yoktu. Sultan Mansur'un sefere çıkmasından sonra halk Dimask Camii'nde toplanarak Hz. Osman'in Mushaf im önlerine

koyarak Islâm'in ve Müslümanların düşmanlara karşı muzaffer olması için yüce Allah'a yalvarıp yakarmaya başladılar. Mushaf-i Serifi baslarına koymuş vaziyette dua ve niyaz ile ağılayarak musallaya gittiler. Tatarlar da azar azar gelmeye başlamışlardı. Hama'ya vardıklarında sultanin bahçesini, sarayını ve çevredeki meskenleri yaktılar. Sultan Man-aur ise Türk, Türkmen ve diğer askerlerden oluşan büyük ordusuyla Humus'ta otak kurmuştu. Tatarlar 100.000 ya da daha fazla savaşçılı-riyla gelmişlerdi. Inna lillah ve inna ileyhi raciun (dogrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz.) Güç ve kuvvet ancak Allah iledir. [14]

Humus Savası

Receb ayının ondördünde persembe günü iki taraf karşı karşıya geldi. Günesin doğusu esnasında iki hasim ordu göğüs göğüse geldi. Tatar askerleri 100.000 süvari idiler. Müslüman askerleri ise bunun yarısı veya biraz daha fazla idiler. İki taraf da Halid b. Velid türbesinden Res-ten'e kadar olan alanda bulunuyorlardı. Uzun asırlardan beri misli görülmemiş büyük bir savaşa tutustular. Günü ilk vaktinde Tatarlar galip güründüler. Islâm ordusunun sol cenahını kirdılar. Sağ cenah da sarsıntı geçirdi. Yardimina bas vurulacak olan, yüce Allah'tır. Merkezin sol tarafındaki kanat da kırıldı. Sultan Mansur, etrafındaki az bir toplulukla büyük bir sebat gösterdi. Islâm askerlerinin büyük bir kısmı hezimete uğradı. Tatarlar onları kovalamaya başladılar. Kovalarken Humus gölüne vardılar. Humus sehrinin önlerine geldiler. Sehrin kapıları kilitliydi. Halktan ve diğerlerinden bir kısmını öldürdüler. Müslümanlar büyük bir ölüm çizgisine gelmişlerdi. Sonra aralarında Sungur el-Eskar, Beyserî ve Taybars el-Vezirî, Bedreddin Silahtar, Ayitmiş es-Sadî, Hü-sameddin Laçın, Hüsameddin Toruntay, Düveydarî ve benzeri gibi önde gelen bahadır ve cesaretli komutanlardan bir grup, Sultan Mansur'un sebat ettiğini görünce kendi aralarında istisare yaparak sultanin yanına dönmeye karar verdiler. Bu karardan sonra dönüp düşmana pespese ağır hamleler yaptılar. Nihayet Cenâb-i Allah, kendi güç

ve kuvvetiyle Tatarlari bozguna ugratti. Mengütemir yaralandi. Arz taraflarından Emir İsa b. Mühenna da gelerek Tatarlara büyük bir darbe vurdu. Tatar askerleri, onun darbesi karsısında sarsinti geçirdiler. Böylece hezimet tamamlandı. Allah'a hamd olsun. İslâm askerleri Tatarlardan cidden çok sayıda askeri öldürdüler. Daha önce hezimete ugramış olan Müslüman askerleri kovalamaya giden Tatarlar, geri döndüklerinde arkadaşlarının kılıçtan geçirildiğini, İslâm askerlerinin de kaçan diğer Tatarlari kovaladıklarını, kimini öldürüp kimini esir aldıklarını; Sultan Mansur'un ise sancagin altındaki yerinde sebat ettiğini, arkasında savaş köslerinin çaldığını, yanında sadece 1.000 süvarinin bulunduğunu görünce onu haklayabileceklerini zannına kapıldılar. Onunla savaşımaya başladılar. Sultan, onların karsısında da büyük bir sebat gösterince karsısında hezimete ugradılar. Sultanin maiyetindekiler onları yakalayip çoklarını öldürdüler. Böylece zafer tamamlandı. Tatarların mağlubiyeti guruptan önce gerçekleşti. Maglup olan Tatar askerleri, iki gruba ayrıldılar. Bir kısmı Silmiye ve Berriye tarafına diğer kısmı da Halep ve Fırat tarafına yönelip kaçmaya başladılar. Sultan, bunları kovalayacak askerleri peslerine takti. Receb ayının onbesinde cuma günü zaferin Müslümanların olduğuna dair müjde mektubu Dimask'a geldi. Bunun üzerine şehir süslendi ve sevinç davulları çalındı. Mumlar yakıldı. İnsanlar sevindiler. Cumartesi gün olunca insanlar, aralarında Bilik en-Nasirî ile Halik ve diğerlerinin de bulunduğu hezimete ugramış bir grup İslâm askerinin Dimask'a geldiğini gördüler. Bunlar, savaşın ilk etabında İslâm ordusunun hezimete ugradığı haberini verdiler, ama savaşın diğer aşamalarından haberleri yoktu. Bunun üzerine Dimask halkı büyük bir tedirginlik içine düştü. Sıddetli bir korkuya kapıldı. İnsanların çoğu kaçmaya hazırlandı. Tam o sıralarda posta geldi ve savaşın bastan sona bütün aşamalarıyla ilgili haberleri halka ulaştırdı. Artık insanlar yerlerine oturdular. Büyük bir sevince kapıldılar. Hamd ve minnet Allah'adır.

Sonra Sultan Mansur, receb ayının yirmiikisinde Dimask'a geldi. Önünde esirler vardı. Elllerinde mızraklar, mızrakların ucunda da Tatar askerlerinin kafatasları vardı. O gün görülmeğe değer muazzam bir gündü. Sultanin beraberinde bir grup asker de vardı ki bunlar, Sungur el-Eskar'ın adamlarıydılar. Aralarında Alemüddin ed-Düveydarî de vardı. Sultan güçlenmiş ve muzaffer olarak kaleye indi. Halk onu çok sevdi. Ona çokça dualar ettiler. Sungur el-Eskar ise Humus'ta sultanla vedalararak Sahyun'a dönmüştü.

Tatarlara gelince onlar perisan bir halde hezimete ugramış, ölüme ramak kalmış halde her taraftan darbe yiyerek, her cihetten öldürülerek kaçıp gitmişler, Fırat'a varmışlar ve orada da çokları sularda boğulmuştu. Bire (Birecik) halkı da onlara hücum etmiş, bir çoğunu öldürmüş, geride

kalanlarini esir almislardi. Islâm askerleri onlari kovaliyor ÷lkeden uzaklastinyordu. Nihayet Allah, Müslümanlari onlardan kurtarip rahata erdirdi.

Bu savasta Önde gelen komutanlardan bir grup sehit düsmüstü. Sehitler arasinda büyük emir Hacı İzzeddin Özdemir Camdar da vardı. O, bu savsata Tatar hani Mengütemir'i yaralamisti. Ona siginma numarası yaparak yanına yaklasmis, mizragini fırlatarak Mengütemir'e"ısabet ettirmis ve onu yaralamisti. Ancak Tatarlar da kendisini yakalayip öldürmüşlerdi. Allah rahmet etsin. Halid b. Velid'in türbesinin yakınına defnedildi.

Bu senenin saban ayinin ikisinde pazar günü Sultan Mansur Misir'a gitmek üzere Dimask'tan ayrıldı. İnsanlar ona dua ediyorlardı. Onunla birlikte Alemüddin ed-Düveydarî de yola koyuldu. Sonra Gaz-ze'den geri döndü. Sam'in islerini yürütmekle onu görevlendirdigi için, Düveydarî geri dönmüstü. Sultan da saban ayinin onikisinde Misir'a varmistı.

Saban ayinin bitiminde sultan, Misir ve Kahire kadiligina, Kadi Vecihüddin el-Behnesî es-Safî'i atadı. Ramazan ayinin yedisinde pazar günü Dimask'taki Cevheriye medresesinin açılışı yapıldı. Bu medreseyi yaptıran ve vakfeden Seyh Necmeddin Muhammed b. Abbas b. Ebu'l-Mekarim et-Temimî el-Cevherî henüz hayattaydı. Orada Hanefî kadisi Hüsameddin er-Razî ders verdi.

Saban ayinin yirmidokuzunda cumartesi sabahi Dimask'in Kas-yun mahallesindeki Ebu Ömer Camii'nin minaresi eski mescidin üzerine yıkıldı. Orada bulunan bir kisi öldü. Cenâb-i Allah diger cemaati korudu.

Ramazan ayinin onunda Dimask'ta bol miktarda kar ve dolu yağdı, hava, çok sogumustu. Öyleki karın kalınlığı bir zirai bulmuş, sebzeler bozulmuş, insanların geçimle ilgili bir çok işi durmuş, hayat adeta felç olmuştı. Sevval ayında Sincar sahibi, aile efradı ve maliyla birlikte Di-mask'a geldi. Sultanin itaatine girdi. Tatarlar'dan asker öldüre öldüre oraya kadar gelmişti. Sehrin naibi onu karsıladı. Ona ikramda bulundu. Saygı ve itibar içinde onu Misir'a yolcu etti.

Kitab ehlinden olan ve zorla Müslümanlas tiril an zimmilerle ilgili olarak sevval ayında bir meclis kuruldu. Bir grup müftü bunların zorla Islâm'a sokulması sebebiyle tekrar eski dinlerine dönebileceklerine dair kendilerine bir fetva yazıp vermişlerdi. Islâm'a zorla sokuldukları hususu, Kadi Cemaleddin b. Ebi Yakup el-Malikî'nin huzurunda ispatlandı. Bunun üzerine çokları dinlerine döndüler. Eskiden olduğu gibi tekrar cizye ödemekle yükümlü kıldılar. Bir kısım yüzlerin अगर bir kısmının kararacağı kıyamet gününde Allah, bu Ehl-i Kitabın yüzlerini karartsin. jBir rivayette anlatıldığına göre onlar bu fetvayı alabilmek için cidden' çok para sarfetmişlerdi. Allah onları kahretsin.

Bu senenin zilkade ayında Sultan Melik Mansur, Ayitmis es-Sadi'yi tutuklayip Cebel kalesinde hapsedti. Dimask'taki naibi de Sey-feddin Balaban el-Haruni'yi tutuklayip Dimask kalesine attı. Bu senenin zilkade ayının yirmidokuzunda (on mart) sabahleyin halk Dimask musallasına giderek yağmur duasında bulundu. On gün sonra yağmur yağdı. Bu senede Sultan Melik Mansur, Melik Zahir'in çocuklarını, kadınlarını, hizmetçilerini Misir'dan Kerek'e gönderdi ki, orada Melik Mesud Hizir b. Zahir'in koruması altında bulunsunlar. [15]

Hicretin Altıyüzsekseninci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Hülagu'nun Oğlu Tatar Hani Abakahan

Abaka b. Hülagu b. Töli b. Cengizhan. Himmeti yüksek, ileri görüşlü, tedbirli bir kimseydi. Elli yasma gelmişti, onsekiz yıl hüküm sürmüştü. Babasından sonra kendisi kadar tedbirli ve akıllı bir kimse yoktu. Humus savaşı ona danışılmadan, görüşüne başvurulmadan yapılmıştı. Ancak kardeşi Mengütemir bu savaşa onu tesvik etmiş, o da kerdesine muhalefet edememişti. Bağdat tarihlerinden birinde okuduguma göre Mengütemir, Sungur el-Eskar'ın kendisine tesvik edici mektuplar yazmasından sonra Sam'a hücumla gelmişti. Doğrusunu Allah bilir. Sun-gur'un bu tesvik edici mektuplarını alan Abaka, bizzat Firat yakınlarına kadar gelmiş, orada durumun ne şekilde cereyan edeceğini görmek istemişti. Tatarların hezimete uğradıklarını görünce çok üzölmüş, keder ve üzüntüsünden bu senenin iki bayramı arasında ölmüş, kendisinden sonra yerine oğlu Sultan Ahmed tahta oturmıştı. [16]

Kadilkudat Necmeddin Ebu Bekir

Necmeddin Ebubekir b. Kadilkudat Sadreddin Ahmed b. Kadilku-dat Semseddin Yahya b. Hibetölla b. Hasan b. Yahya b. Muhammed b. Ali es-Saflî b. Seniyyu'd-Devle. Hicretin 616. senesinde doğdu. Hadis dinledi. Kendi mezhebinde yüksek bir şahsiyet oldu. Babasına niyabe-ten kadılık yaptı. Çalışması sükranla karşılandı. Muzafferîye devletinde kadi olarak görev yaptı. Yine çalışması övgüyle karşılandı. Ancak Seyh Sihabüddin onu ve babasını eleştirirdi. Berzâlî dedi ki: «Hükümlerde işi siki tutar, gerçeği titizce araştırirdi.»

Kadilkudat Necmeddin Ebu Bekir, Misir'da ikamete me'mur kilindi. Misir Camii'nde ders verdi. Sonra Dimask'a dönerek Emmiye ve Rükniye medreselerinde ders verdi. Haleb kadılığı da yaptı. Sonra Di-mask'a döndü. Sencer onu Dimask kadılığına atadı. Daha sonra azledilerek yerine Ibn Hallikan atandı. Bu senenin muharrem ayının sekizinde vefat etti. Ertesi gün dedesinin Kasyun'daki türbesine defnedildi. [17]

Kadilkudat Sadreddin Ömer

Sadreddin Ömer b. Kadi Taceddin Abdülvehhab b. Halef b. Ebil-Kasim el-Gülabî b. Bintü'1-Eazz el-Misrî. Faziletli, mezhebini iyi bilen, yüksek derecede bir alimdi. O da babasi gibi hüküm verirken meseleyi iyice arastirirdi. Bu senenin muharrem ayinin onunda vefat etti ve Ku-rafe mezarligina defnedildi. [18]

Seyh Ibrahim B. Saîd Es-Sagurî

Ciane adıyla Dimask'ta taninan, akli yitik bir kimseydi. Bazi akilsizlar ve avam tabakasından olan bir takım insanlar, onun harika halleri ve mükasefeleri oldugunu söylemişlerdir. Bes vakit namazim kilan insanlarla birlikte oruç tutan biri degildi. Bununla beraber halk tabakasından ve digerlerinden birçoğu, onun ermis bir kisi olduguna inanmışlardır. Bu senenin cemaziyelevvel ayinin yedisinde pazar günü vefat etti. Kasyun mezarliginda Seyh Yusuf el-Kaminî'nin mezarinin yanina defnedildi. Seyh Yusuf da ondan kısa bir süre önce vefat etmistî. Seyh Yusuf, Sehit Nureddin'in, Bizuriyin mintikasmadaki hamaminin külhaninda yatip kalkardi. Pislikler ve necasetlerin üzerinde otururdu. Sokaklarda necasetlere sürtünen, kirli, pasakli elbiseler giyerdi. Ama insanlar ona itaat eder, onu sever ve hüsnü kabul ile karsılarlardî. Onun ermis bir kimse olduguna asin derecede inanirlar ve onu çok severlerdi. Namaz kilmaz, necasetlerden sakınmazdi. Ziyaretine gelen bir kimse, külhanin kapisinda necasetlerin üzerinde otururdu. Halk onun mükâ-sefe ve kerametleri oldugunu söylerdi ki, bütün bunlar saçma olup avam tabakasinin hurafelerindendir. Diger bazi deli ve meczublar hakkında da halkin bu tür inanislari vardır. Seyh Yusuf el-Kaminî vefat edince avamdan ve digerlerinden olusan büyük bir kitle, cenaze merasimine katilmisti. Kasyun mezarligina kadar omuzlarda tasinmisti. Tabutunun önü sıra çok gürültü, velvele, tekbir ve yapılmasi caiz olmayan avama mahsus bir takım hareketler icra edilmisti. Onu bu halde Kas-yun'daki delilerin türbesine getirip defnettiler. Avamdan bazi kimseler mezariyla çok ilgilendiler. Türbesinin üzerine nakisli taslar koydular. Gül mukarnaslari ve diger desenlerle süslenmiş bir kubbe yaptirdilar. Etrafini çevreleyip bir kapi yaptirdilar. Asin bir ilgi gösterdiler. Seyh Ibrahim ve bir grup adami, Seyh Yusuf un türbesinin yaninda uzunca bir süre kalip Kur'an okuyup tekbir ve tehlil getirdiler. Halk da onlar için yemek pisirip kendilerine götürüyor, onlar da oracikta yeyip içiyorlardî. Kisaca demek istedigimiz sudur ki; Seyh Ibrahim el-Cianî, Seyh Yusuf el-Akminî'nin vefat etmesi üzerine Sagur'dan Babü's-Sagir'e müritlerinden bir grupla gelmisti. Babü's-Sagir'e vardiklarinda müritleri gürültü yapmiş, bagirip çağirarak söyle demislerdi: «Artik sehre girmemize izin verilçü- Artik sehre girmemize izin verildi!» Bunu defalarca tekrarlادilar. Bunun sebebini Seyh

Ibrahim'e sorduklarında şöyle demisti:

«Yirmi seneden beridir Dimask'in surlarina girmis degildik. Çünkü sehrin kapilarından herhangi birinin yanma geldigimde su arslanın kapida durdugunu görüyordum ve kendisinden korktugum için sehre giremiyordum. Ama o vefat edince artık sehre girmemize izin verildi.»

Bütün bunlar, sürü halindeki avam tabakasından olan bayagi kimseleri kandirip yoldan çıkarmaya matuf sözlerdir ki, bu gruptaki insanlar, her aniranin pesine düşerler. Anlatildigina göre Seyh Yusuf, kendisine gönderilen bagis ve hediyeleri Ciane'ye gönderirmis, dogrusunu, kullarin ahvalini bilen noksanliklardan münezzeh olan yüce Allah daha iyi bilir. Dönüs O'nadir. Hesabi görececek olan O'dur.

Önceki sayfalarda da anlattigimiz gibi Humus savasinda, aralarinda Emir Hacı İzzeddin Özdernir es-Silahtari'nin de bulunduğu bir grup ümera şehit düşmüştü. Emir Hacı İzzeddin şehit edilirken altmış yasındaydı. Seçkin ve hayirli emirlerden olup yüksek himmet sahibiydi. Su halde bu yüksek himmeti ve hayirli kisiligi sebebiyle Cennette yüksek bir makama kavusacağı ümit edilir. [19]

Kadilkudat Takiyyüddin Ebu Abdillâh Muhammed

Takiyyüddin Ebu Abdillâh Muhammed b. Hüseyin b. Rezin b. Musa el-Amiri. Hamali idi. Safiî mezhebine mensuptu. Hicretin 603. senesinde doğdu. Hadis dinledi. Seyh Takiyyüddin b. Salah'tan yararlandı. Bir süre darülhadişte imamlik yaptı. Samiye medresesinde ders verdi. Di-mask Beytül-niahnin vekilligine atandı. Sonra Misir'a gitti. Orada birkaç medresede ders verdi. Hakimlik yaptı. İdaresi sükranla karsılanacak bir kimseydi. Bu senenin receb ayinin üçünde pazar gecesi vefat etti ve Mukattam mezarligina defnedildi. [20]

Melik Esref

Melik Esref Muzafferüddin Musa b. Melik Zahir Muhyiddin Davud el-Mücahid b. Esedüddin Sirkuh b. Nasir Nasirüddin Muhammed b. Esedüddin Sirkuh b. Sazi b. Sahib-i Humus. Bu senenin zilkade ayinin yirmidördünde cumartesi günü vefat etti. Kasyun'daki türbesine defnedildi. [21]

Seyh Cemaleddin El-İskenderî

Dimask'ta muhasiblik yaptı. Kiruz minaresinin altında bir bürosu vardı. Çok sayıda insan kendisinden yararlandı. Zamanında hesap alimiydi. Bu senenin zilkade ayında vefat etti. Allah rahmet etsin. [22]

Seyh Alemüddin Ebü'l-Hasan

Seyh Alemüddin Ebü'l-Hasan Muhammed b. Imam Ebu Ali Hüseyin b. İsa b.

Abdullah b. Resik er-Rib'î. Maliki mezhebine mensuptu. Misirliydi. Vefat edince Kurafe mezarligina defnedildi. Cenaze merasimine büyük bir kalabalik kitle katilmisti. Fakih ve müftüydü. Hadis dinlemisti. Seksenbes yasina varmisti. [23]

Sadrü'l-Kebir Ebü'l-Ganaim El-Müslim

Seceresi şöyledir: Muhammed b. Müslim Mekkî b. Halef b. Gaylan el-Kaysî ed-Dimasîd. Hicretin 594. senesinde dogmustu. Büyük reislerden ve hanedandan idi. Dimask'ta ve diger yerlerde divan nazirligi yapti. Sonra bütün bu görevleri birakip ibadete ve hadis yazmaya yöneldi. Hizli yazi yazardi. Günde üç forma yazardi. Imam Ahmed b. Hanbel'in Müsned'ini üç kez dinlemisti. Sahih-i Müslim'i, Tirmizî'nin Camii'ni ve diger hadis kitaplarini rivayet etti. Berzalî, Mirrî ve İbn Teymiye kendisinden hadis dinlemislerdir. Bu senenin zilhicce ayinin yirmibesinde pazartesi günü seksenalti yasindayken vefat etti. Kasyun mezarligina ayni günde defnedildi. Allah rahmet etsin. [24]

Seyh Safiyyüddin

Seyh Safiyyüddin Ebül-Kasim b. Muhammed b. Osman b. Muhammed et-Temimî el-Hanefî. Busra'da Hanefîlerin seyhiydi, uzun seneler Eminiye medresesinde müderrislik yapti. Yüksek derecede faziletli, âlim, âbid ve insanlardan uzakta yasayan bir kimseydi. Kadilkudat Sadreddin Ali'nin babasiydi. Uzun bir ömür yasadi. Hicretin 583. senesinde dogmus, bu senenin saban ayinin ortasinda geceleyin doksando-kuz yasindayken vefat etmisti. Allah rahmet etsin. [25]

Hicretin Altiyüzseksenbirinci Senesi

Bu sene basinda Müslümanlari halifesi, Hakim Bi-Emrillah, sultanlari da Melik Mansur Kaiavun idi. Bu senede Tatar hani Ahmed, Melik Mansur'a bir mektup göndererek aralarinda akmakta olan kanin durdurulmasi ve baris yapılmasi talebinde bulundu. Elçi olarak Nasir et-Tusî'nin öğrencilerinden Seyh Kutbeddin es-Sirazî gelmisti. Sultan Melik Mansur, bunu uygun buldu ve barisi kabul ettigine dair mektubu Tatar hanina gönderdi.

Bu senenin safer ayi basinda Sultan Melik Mansur, Emirü'l-Kebir Bedreddin Beyseri es-Sadî'yi ve Emir Alaeddin es-Sadî es-Semsî'yi tutukladı.

Bu senede Kadi Bedreddin b. Cemaa, Kaymeriye medresesinde; Seyh Semseddin b. Safiyy el-Harirî, Serhaniye medresesinde; Alaeddin b. Zemlekânî, Eminiye medresesinde ders verdiler. Ramazan ayinin on-birinde pazartesi günü Lebadin'de büyük bir yangin çıktı. O zamanin saltanat naibi Emir Hüsameddin Laçin es-Silahtar ve çok sayida ümerâ gelip olay yerini keşfettiler. Yangin gecesi cidden korkunç bir gece olmustu. Allah,

Müslümanlari onun serrinden korudu. Bundan sonra ge-" rekli onarimlari yapmak üzere Emevi Camii'nin naziri Kadi Necmeddin b. Nehhas görevlendirildi. Kadi Necmeddin, gerekli onarimlari yapti. Eksiklikleri giderdi. Binayi eskisinden daha güzel hale getirdi. Hamd ve minnet Allah'adir. [26]

Hicretin Altiyüzseksenbirinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Seyh Salih Bakîyetü's-Selef Burhaneddîn

Seceresi şöyledir: Burhaneddin Ebu Ishak Seyh Safiyyüddin Ebül-Fida Ismail b. Ibrahim b. Yahya b. Alevî b. Riza el-Hanefî. Kesk'te Ma'zi-ye Camii'nin imamiydi. Aralarinda Kindi ibn Haristanî'nin de bulunduğu bir grup, kendisinden hadis dinlediler. Ancak hadis rivayet ettigi, vefatından sonra duyulmustu. Ebu Nasir es-Seydelanî, Afife el-Ferkanîye ve Ibn Meydanî ona icazet vermislerdi. Salih bir insan olup hadis okumayi ve dinletmeyi severdi. Öğrencilerine çok iyilikleri dokunmustu. Hafiz Cemaleddin el-Mizzî ondan Taberanî'nin büyük niucemini dinlemisti. Hafiz el-Berzalî ve birçok cemaatler kendisinden hadis dinlemislerdir. Hicretin 599. senesinde dogdu. Bu senenin safer ayinin yedisinde pazar günü vefat etti. Vefat ettigi günde hacilar hac dönüşlerinde Dimask'a gelmislerdi. O da onlarla beraberdi. Ancak Di-mask'a yerlesip oturduktan sonra vefat etmistti. [27]

Kadi Eminüddin El-Esterî

Ebü'l-Abbas Ahmed b. Semseddin Ebu Bekir Abdullah b. Muhammed b. Abdülcebbar b. Talha el-Halebî. Esterî adıyla taninmistir. Safiî mezhebine mensuptu, Muhaddisti. Çok hadis dinledi. Ilim tahsil etti. Esrefîye dârülhadisine hadis cüzleri vakfetti. Seyh Muhiddin en-Nevevî onu çok över ve güvenilir, iffetli, dindar bir kimse olduğu için yanında ilim tahsil etsinler diye çocuklari onun evine gönderirdi. [28]

Seyh Burhaneddin Ebu's-Senâ

Mahmud b. Abdullah b. Abdurrahman el-Meragî es-Safiî. Felekiye medresesinin müderrisiydi. Yüksek derecede faziletli bir alimdi. Kadilik görevi kendisine teklif edildi, ama kabul etmedi. Bu senenin rebiyü-lahir ayinin yirmiüçünde cuma günü yetmis alti yasindayken vefat etti. Hadis dinledi ve rivayet etti. Kendisinden sonra Felekiye medresesinde Kadi Bahaeddin b. Zeki ders vermeye basladi. [29]

Kadi, Imam, Allame, Seyhü'l-Kurrâ Zeyneddin

Ebu Muhammed b. Abdüsselam b. Ali b. Ömer ez-Zevavî. Maliki mezhebine mensuptu. Dimask'ta Maliküerin kadilkudati idi. Orada bu göreve ilk baslayan kisi kendisi olmustur. Takvasi ve zahidliginden dolayi bu görevden

istifa etmis, sekiz yıl görevsiz kalmis, sonra bu senenin receb ayinin sekizinde sali gecesi seksenüç yasindayken vefat etmistir. Hadis dinlemis, Ali es-Sincarî'den ve Ibn Hacib'ten ders almisti. [30]

Seyh Selahaddin

Seyh Selahaddin Muhamed b. Kadi Semseddin Ali b. Mahmud b. Ali eS'Sehrezorî. Kaymeriye medresesinin müderrisi olup babasi da burada müderrislik yapmisti. Bu senenin receb ayinin sonlarında vefat etti. Kendisinden bir ay sonra kardesi Serefüddin de vefat etti. Seyh Selahaddin'den sonra Kaymiriye medresesinde Kadi Bedreddin b. Cemaa ders vermeye baslamisti. [31]

Ibn Hallikan

Semseddin Ebü'l-Abbas Ahmed b. Muhammed b. Ibrahim b. Ebu Bekir b. Hallikan. Erbilliydi. Safî mezhebine mensuptu. Faziletli, önde gelen, büyük alim ve imamlardandi. Reislerin basta geleniydi. Zamanında diger mezheplerin kadilkudatlarını ilk olarak kendisi degistirmisti. Bunlar daha Önceleri kendisi vekilleriyken müstakil olarak hüküm vermekte mesgul oldular. Kadilik makami kendisiyle Ibn Saig arasında periyodik bir göreve dönmüstü adeta. Bazan bu azlediliyor, yerine diger geçiyor; bazan diger azlediliyor, bu defada yerine o geçiyordu. Ibn Hallikan, baskalarına nasib olmayacak kadar bir çok medresede müderrislik yapti. Ahir ömründe sadece Emiriye medresesinin müderrisligi elinde kalmisti. Oglu Kemaleddin Musa ise Necibiye'de müderrislik yapıyordu. Ibn Hallikan, bu senenin receb ayinin yirmialtisinde cumartesi günü aksama dogru Necibiye medresesinin eyvanında vefat etti. Vefat ederken yetmişüç yasındaydi. Ertesi gün Kasyun mezarligina defnedildi. Yüksek derecede siirler nazmederdi. Konferansları da son derece güzeldi. Essiz eserlerden olan Vefeyatü'l-Ayan adli faydalı bir tarihi vardır. Dogrusunu noksanlıklardan münezze olan yüce Allah daha iyi bilir. [32]

Hicretin Altiyüzseksenikinci Senesi

Bu sene Sultan Melik Mansur, receb ayinin yedisinde cuma günü büyük bir alayisla Dimask'a geldi. O gün görölmege deger muazzam bir gündü.

Bu senede sultan, Dimask hatipligine, vefat eden Muhiddin b. Haristanî'nin yerine Seyh Abdülkâfi b. Abdülmelik b. Abdülkâfi'yi tayin etti. Yeni hatip, receb ayinin yirmibirinde cuma günü hutbe irâd etti. Ayni günde Kadi Izzeddin b. Saig kalede tutuklandı. Hanefilerin kadi naibi Ibn Husarî de orada hazır bulunarak Kadi Izzeddin'in yanında ibn tskâf in bırakmis olduğu 800.000 dinar tutarında emanet para bulundugunu ispatladı. Bu meseleyi asil açığa çıkaran kisi, Haleb'ten gelen Ta-ceddin b. Sincarî idi. Kadi

Izzeddin b. Saig azledilerek yerine Bahaeddin Yusuf b. Muhyiddin b. Zeki atandı. O da bu senenin receb ayının yirmiüçünde pazar günü göreve başladı. Hüküm verdi. Halkı, eski kadi Ibn Saig'i ziyaretten menetti. Baska bir jurnalcıyı getirerek eski kadi Ibn Saig'in yanında Salih İsmail b. Esedüddin'in 25.000 dinar kıymetinde emanet esya bulunduğunu iddia ettiler. Bunu ortaya atanlar da İbn Sâkirî, Cemal b. Hamevî ve diğerleriydiler. Üçüncü bir meseleden bahsedildi. Tekrar bir adalet meclisi kuruldu. Bunda siddetli tartismalar cereyan etti ve Ibn Saig tekrar tutuk evine gönderildi. Hüsameddin La-çin ve bir grup ümerâ, saltanat naibinin yanına gittiler. Sultana Ibn Saig lehinde konuşarak sefaatçi oldular. Sultan da onu serbest bıraktı. O da tutuk evinden çıkıp evine geldi. Sabanın yirmiüçünde pazartesi günü insanlar onu tebriğe geldiler. Izzeddin b. Saig bundan sonra Derbû'n-Nakkase'dekî evine gitti, ekseriya evinin karsisindeki mescitte otururdu.

Bu senenin receb ayında Cemaleddin b. Sasarî Dimask muhtesipliği görevine başladı.

Saban ayında hatip Cemaleddin b. Abdülkâfi, Gazaliye'de hatip İbn Haristanî'nin yerinde ders vermeye başladı. Hatip Cemaleddin daha önce Doleiye medresesinin müderrisi idi. Bu görevden alınarak Ga-zaliye medresesine atandı. Doleiye medresesine ise Kemaleddin b. Nec-car atandı. Kemaleddin, Beytû'l-mal vekiliydi. Sonra Semseddin el-Erbilî, Gazaliye medresesinin müderrisliğini İbn Abdülkâfi'den devraldı. Saban ayının sonlarında Serefüddin Ahmed b. Nime el-Makdisî, İbn Zeki'nin kadi vekilligi görevine başladı. Bu zat faziletli, önde gelen ulemadan, tasnif ehli bilginlerdendi. Kardesi Semseddin Muhammed sevval ayında vefat edince Sâmiyetü'l-Berraniye'de onun yerinde ders vermeye başladı. Adiliyetü's-Sagire medresesi elinden alındı. Orada Kadi Necmeddin Ahmed b. Sasarî et-Taglibî, zilkade ayında ders vermeğe başladı. Serefüddin de Revaniye medresesinden alınarak yerinde Necmeddin el-Beyabî ders vermeye başladı ki, bu da kadi naibi idi. Allah hepsine rahmet etsin. [33]

Hicretin Altiyüzseksenikinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler
Sadrü'l-Kebîr İmadüddîn Ebü'l-Fadl

Muhammed b. Kadi Semseddin Ebu Nasr Muhammed b. Hibetül-lah b. Sirazî. Kendine özgü bir yazı stili vardı. Hadis dinledi. Dimask'm önde gelenlerindendi. Bu senenin safer ayında vefat etti. [34]

Seyhü'l-Cebel Seyhü'l-Allame Seyhülislâm Semseddin İbn Kudame

Semseddin Ebu Muhammed Abdurrahman b. Seyh Ebu Ömer Muhammed b. Ahmed b. Muhammed b. Kudame. Hanbelî mezhebine mensuptu. Dimask'ta Hanbelîlerin kadilığına atanan ilk kisidir. Sonra bu görevi bıraktı. Yerine

oglu Necmeddin geçti. CebeVdeki Esrefiye medresesinin müderrisliğini de bıraktı. Çok miktarda hadis dinledi. İnsanların en çok bilgi sahibi, en çok dindar olan ve çağında da en güvenilir olarak bilinen alimlerindendi. Hidayet yolunda, salih, davranışları güzel, husûlu, ağırbaşlı bir kimseydi. Bu senenin rebiyülahir ayının sonunda salı gecesi seksenbes yasındayken vefat etti. Babasının bulunduğu mezarın yanına defnedildi. Allah hepsine rahmet etsin. [35]

Ibn Ebî Cefvan

Allame Semseddin Ebu Abdillah Muhammed b. Muhammed b. Ab-bas b. Ebi Cefvan el-Ensârî. Dimaskliydi. Muhaddisti. Safîî fakihî idi. Nahivde ve lügatte yüksek bir alimdi. Hocamız Takiyyüddin b. Teymiye ile seyhimiz Hanz Ebü'l-Haccac el-Mizzî onun hakkında söyle demislerdir: «Bu adam (yani îbn Ebi CefVan) Imam Ahmed b. Hanbel'in Müs-ned'ini okudu. Biz de dinledik. Bir tek yanlım bile göremedik.» Bu iki alimin îbn Ebi Cefvan hakkında böyle konuşmuş olmaları, onun için övgü olarak yeter. [36]

Hatib Muhîddin

Yahya b. Hatib Kadilkudat İniadüddin Abdülkerim b. Kadilkudat Cemaleddin b. Haristanî. Safîî mezhebine mensuptu. Dimask hatibi olup Gazaliye medresesinin müderrisiydi. Faziletli ve yüksek derecede bir alimdi. Fetva verdi. Ders verdi. Hitabet görevini ve babasından sonra Gazaliye medresesinde müderrisliği ifa etti. Cenazesine saltanat naibi ve çok sayıda insan katıldı. Bu senenin cemaziyelahir ayında altmış-sekiz yasındayken vefat etti. Kasyun mezarlığına defnedildi. [37]

Emirü'l-Kebîr Melikü'l-Arab Ali Müsrî

Ahmed b. Hiccî. Busra sehrindendir. Bu senenin receb ayında vefat etti. Cenaze namazı Dimask'ta giyaben kılındı. [38]

Seyh Imam Alîm Sihabüddîn

Abdülhalim b. Seyh Imam Allame Mecdüddin Abdullah b. Abdullah b. Ebu'l-Kasim b. Teymiye el-Harranî. Hocamız Allametü'l-İlim Takiyyüddin b. Teymiye'nin babasıdır. Firkalar arasında ayırıcı çizgileri koymustu. Faziletli bir kimse olarak güzel halleri vardı. Sahsında çok üstünlükler tasırdı. Dimask Camii'nde bir kürsüsü vardı. Kürsüye oturarak irticali konuşmalar yapardı. Kassain'deki Sükkeriye dârül-hadisinin seyhliğini yaptı. Orada ikamet ederdi. Kendisinden sonra -ileride de anlatılacağı gibi müteakip senede- oğlu Seyh Takiyyüddin ders vermeye başladı. Bu senede vefat edince Suriye mezarlığına defnedildi. Allah rahmet etsin. [39]

Hicretin Altiyüzseksenüçüncü Senesi

Bu senenin muharrem ayinin ikisinde pazartesi günü seyh, imam, alim, allame Takiyyüddin Ebü'l-Abbas Ahmed b. Abdülhalim b. Abdüs-selam b. Teymiye el-Harranî, Kassain'deki Sükkeriye darülhadisinde ders verdi. Bu dersinde Kadilkudat Bahaeddin b. Zeki es-Safî, Safîilerin seyhî Taceddin el-Fezarî, Seyh Zeyneddin b. Merhal, Zeyned-din b. Menca el-Hanbelî de hazır bulundular. Muazzam bir ders verdi. Faydalı bilgiler ve güzel nükteler içerdiginden bu dersini Seyh Taceddin el-Fezarî kendi elyazisiyla kaleme aldı. Genç olduğu halde böyle güzel bir ders verisine dinleyicileri çok hayran olmuşlar, onu çok övmüşlerdi. O zaman yirmiiki yasındaydı. Sonra Seyh Takiyyüddin safer ayinin onunda cuma günü namazdan sonra Umeyye Camii'nde minbere çıktı. Kendisi için hazırlanan minberde Kur'an-i Azimüssân'i tefsir etmeye başladı. Fatihadan başladığı tefsir derslerine çok sayıda cemaat, dinleyici olarak geliyordu. Dindar, zahid, âbid bir kimse olmakla birlikte derslerinde çeşitli ilimlere değiniyordu. Çeşitli beldelerden ve iklimlerden kabileler halinde dinleyicileri geliyordu. Bu dersleri uzun seneler devam etti.

Bu senede sultan cemaziyelahir ayinin onikisinde cumartesi günü Misir'dan Diniask'a geldi. Hama sahibi Melik Mansur ona hizmet için geldi. Sultan da merasim bölümüyle onu karsıladı. Ona ikramda bulundu. Saban ayinin yirmidördünde çarsamba gecesi Dimask'ta saganak yağmurlar yağdı. Simsekler çaktı. Yıldırımlar düştü. Cidden büyük sel baskınları oldu. Öyle ki, Feradis kapısının asma kilitleri kırıldı. Su çok yükseldi. Öyle ki çok sayıda insan, sulara kapılarak boğuldu. Mzsir askerlerinin develeri ve yükleri sele kapılıp gitti. Üç gün sonra sultan, Misir'a gitmek üzere yola koyuldu. Divan başkanlığını Emir Semseddin Sungur, Düveydarî Aleniüddin Sencer'den devir aldı.

Bu senede Tatarlar kendi aralarında hanları Sultan Ahmed'e karşı çıkıp ihtilafa düştüler. Onu başlarından atıp öldürdüler. Başlarına Aba-ka'nin oğlu Ergun'u han olarak geçirdiler. Bunu askerlerine duyurdular. İşler böylece sağlama alındı. Yönetim bu tarzda yürümeye başladı. Sultan Ahmed'in hakimiyeti yıkıldı yerine Abaka'nin oğlu Ergun hükümdar oldu. [40]

Hicretin Altiyüzseksenüçüncü Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Seyh Talib Er-Rîfâî

Kasr-i Haccac'da bulunuyordu. Orada meshur bir zaviyesi vardı. Bazı müritlerini ziyaret ediyordu ve bu senede Kasr-i Haccac'da vefat etti. [41]

Kadi Imam İzzeddîn Ebü'l-Mefahir -

Muhammed b. Serefüddin Abdülkadir b. Afifuddin. Abdülhalik b. Halil el-Ensarî. Dimaskliydi. Dimask'ta iki kez kadilik görevine atandı. Azledildi.

Yerine îbn Hallikan atandı. Yine azledildi. Yerine yine îbn Hallikan atandı. Sonra yine azledilip zindana atıldı. Bundan sonra yerine Bahaeddin b. Zeki atandı. Bu senenin rebiyülevvel ayının dokuzunda kendi bahçesinde vefat edinceye dek görevden uzak kaldı. Sukü'1-Hayl1-de (At pazarında) cenaze namazi kilindi. Kasyun mezarligina defnedildi. Hicretin 628. senesinde dogmustu. Yasantisi Övgüyle karsilanacak tarzdaydi. Akilli ve tedbirli bir kimse olup salih insanlara karsi hürmeti ve sarsilmaz inanci vardi. Ibn Balaban, onun için gidip Ibn Cefvan'dan hadis dinler, gelip kendisine naklederdi, kendisinden sonra Azraviye medresesinde Seyh Zeyneddin Ömer b. Mekki b. Merhal ders verdi. Seyh Zeyneddin daha önce Beytü'1-mal vekili idi. Oglu Muhiddin Ah-med, Imadiye medresesinde ve Dimask'in Kilase zaviyesinde ders verdi. Sonra sözünü ettigimiz oglu Ahmed de bu senenin receb ayinin sekizinde çarsamba günü vefat etti. imadiye ve Dimagiye medreselerinde Kadi Izzeddin b. Saig'in ogullari Bedreddin ve Alaaddin'e niyabeten darülha-dis seyhi Zeyneddin b. Fariki ders verdi. [42]

Melikü's-Saîd Fethüddîn

Abdülmelik b. Melikü's-Salih Ebü'l-Hasan ismail b. Melikü'1-Âdil.Bu, Melikü'l-Kâmil Nasirüddin Muhammed'in babasidir. Bu senenin ramazan ayinin üçünde pazartesi gecesi vefat etti. Ertesi gün, Ümmü Salih türbesine defnedildi. Hayirli, saygin emirlerden ve büyük reislerdendi. Yahya b. Bükeyr tariki ile Mükerrerem b. Ebi's-Sakar'dan Muvat-ta'i rivayet etti. ibn Leysi'den ve digerlerinden hadis dinledi. [43]

Kadi Necmeddin Ömer B. Nasr B. Mansur El-Beyani

Safiî mezhebine mensuptu. Bu senenin sevval ayinda Beyan'da vefat etti. Faziletli bir kimseydi. Zer' kadiligina atandı. Sonra Haleb kadiligina nakledildi. Daha sonra Dimask'ta naiblik yapti. Revahiye medresesinde ders verdi. Kendisinden sonra Semseddin Abdurrahman b. Nuh el-Makdisî bu görevi devir aldı. Kendisi bu senenin sevval ayinin onunda vefat etti. Ayni gün Hama meliki de vefat etmistî. [44]

Melikü'l-Mansur Nasîrüddîn

Muhammed b. Mahmud b. Ömer b. Meliksah b. Eyyub. Hicretin 630. senesinde dogdu. Hicretin 642. senesinde Hama hükümdari oldu. O zaman kendisi henüz on yasındaydi. Kirk seneden fazla hükümdarlik tahtinda oturdu, iyilikleri olan, sadaka veren bir kimseydi. Vefat etmek üzereyken bir grup kölesini azâd etmistî. Kendisinden sonra yerine oglu Melik Muzaffer geçti. Zaten kendisi s agligi ndayken bu oglunu veliahd olarak tayin etmistî. [45]

Kadi Cemaleddin Ebu Yakup

Yusuf b. Abdullah b. Ömer er-Razî. Malikilerin Kadilkudati ve istifa eden Kadi Zeyn ez-Zevavî'den sonra müderrisleriydi. Daha önce Zeyn ez-Zevavî'ye vekillik ederdi. Onun istifasından sonra müstakil olarak kadi oldu. Bu senenin zilkade ayinin besinde Hicaz yolunda vefat etti. Teklif ve tekellüf az, faziletli bir alimdi. Vefatından sonra Kadilkudat-hk makami üç yıl bos kaldı. Kendisinden sonra Malikîler için Seyh Ce-maleddin es-Serisî, ondan sonra Ebu îshak el-Lorî, Ebu îshak'tan sonra Bedreddin Ebu Bekir el-Berisî müderrislik yaptılar. Kadi Cemaleddin b. Süleyman hakim olunca medreselerde ders verdi. Doğrusunu noksanlıklardan münezze olan yüce Allah daha iyi bilir. [46]

Hicretin Altiyüzseksendördüncü Senesi

Bu senenin muharrem ayinin sonlarında Melik Mansur, Dimask'a geldi. Beraberinde askerleri de vardı. Hama sahibi Melik Muzaffer ona hizmete geldi. O da bütün askerleriyle onu karşıladı. Kendisine hükümdar hil'ati giydirdi. Sonra sultan, Misir ve Sam askerleriyle birlikte sefere çıktı. Merkib'e indi. Safer ayinin onsekizinde cuma günü Cenâb-i Allah ona fethi müyesser kıldı. Müjde Dimask'a ulaşınca sevinç davulları çalındı. Şehir süslendi. Müslümanlar bu duruma çok sevindiler. Çünkü Merkib kalesi Müslümanlar için çok zararlı bir yerdi. Daha önce ne Sultan Selahaddin ne de hiçbir İslâm hükümdarı orayı fethetme sansına ulaşamamıştı. Melik Zahir Rükneddin Baybars el-Bundukdarî de bu sansi elde edememişlerdi. Merkib kalesinin çevresindeki Banyas da feth edilmisti. Merkib, deniz tarafında cidden müstahkem bir kale yanında bulunan küçük bir şehirdir. Oraya ne ok ulaşır ne de mancınık tasi. Fetihten sonra sultan, Trablus sahibine haber saldı. O da Sultan Melik Mansur'a yaranmak için orayı yaktı. Melik Mansur oralarda esir bulunan birçok Müslümani kurtardı. Bunlar, Haçlıların elinde esir olarak bulunuyorlardı. Allah'a hamd olsun. Sonra sultan, Dimask'a döndü. Oradan da Misir askerleriyle birlikte Kahire'ye yolcu oldu.

Bu senenin cemaziyelahir ayinin sonlarında sultanın oğlu, Meli-kü'n-Nasir Muhammed b. Kalavun doğdu.

Bu senede Muhiddin b. Nahhas, Umeyye Camii'nin nazirliğinden azledilerek, yerine İzzeddin b. Muhiddin b. Zeki atandı. İbn Nahhas, Ta-ki Tевbe et-Tikritî'nin yerine vezirlik görevine başladı. Taki Tевbe Misir'a çağırıldı. Mal ve mülküne el konuldu. Seyfeddin Dogan da Medine valiliğinden azledilerek yerine İzzeddin b. Ebü'l-Heycâ atandı. [47]

Hicretin Altiyüzseksendördüncü Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Seyh İzzeddin Muhammed B. Ali

Seyh Izzeddin Muhammed b. Ali b. Ibrahim b. Seddad. Bu senenin safer ayinda vefat etti. Faziletli ve meshur bir kimseydi. Siretül-Melik Zahir adli bir kitabi vardır. Tarihle ilgilenirdi. [48]

El-Bundukdarî

Melik Zahir Baybars'm hocasidir. Asil adi Emirül-Kebir Alaeddin Aytekin el-Bundukdarî es-Salihî'dir. Hayirli ve seçkin ümerâdandi. Allah onu affetsin. Bu senenin rebiyühahir ayinda vefat etti. Salih Nec-meddin, el-Bundukdarî'nin mallarini müsadere etti. Kölesi Baybars'i elinden aldı. Sonra cesaretinden dolayı onu yamna aldı. İlerledi, üstadini ve baskalarını geride bıraktı. [49]

Seyh Salih Abîd Zahîd Serefüddin

Serefüddin Ebu Abdillâh Muhammed b. Hasan b. İsmail el-Ahmimî. Bu senede vefat etti. Cenaze merasimi muhtesem olmuştı. Kasyun mezarlığına defnedildi. Allah rahmet etsin. [50]

Kurrâ Ibn Âmir

el-Miadül-Kebir adli eser ona nisbet edilir. Seceresi şöyledir: Seyh Salih, Kurrâ Semseddin Ebu Abdillâh Muhammed b. Amir b. Ebi Bekir el-Füsulî el-Hanbelî. Seyh Muvaffaküddin b. Kudame'den ve diğerlerinden hadis dinledi. Pazar geceleri meclis düzenlerdi. Oturum tamamlandıktan sonra meclisinde bulunanlara duâ eder, sonra vaaz verirdi. Bu senenin cemaziyelahir ayinin onbirinde çarsamba günü vefat etti. Seyh Abdullah el-Ermenî'nin türbesinin yakınma defnedildi. [51]

Kadi İmadüddin

Kadi İmadüddin Davud b. Yahya b. Kâmil el-Kuresî en-Nüsrevî el-Hanefî, Kesk'teki İzziye medresesinin müderrisi idi. Mecdüddin b. Adim'e niyabeten kadılık yaptı. Hadis dinledi. Bu senenin saban ayinin ortasında (beraat gecesinde) vefat etti. Seyh Necmeddin el-Kaçkazî'nin babasıdır. Hanefî üstadidir. Tengir Camii'nin hatibidir. Allah rahmet etsin. [52]

Seyh Hasan Er-Rumî

Kahire'de Saidü's-Suada medresesinin hocalığını yaptı. Kendisinden sonra Semseddin el-Atabegî bu göreve başladı. Seceresi şöyledir: Resid Said b., Ali b. Said Seyh Residüddin el-Hanefî. Faydalı bir çok tasnif eseri ve güzel nazımları vardır. Nazımlarından biri sudur:

«Zamanın musibetlerine karsi tedbirli olmaya çalisana de ki: Tedbirin faydası yoktur.

Her şeyin kaza ve kader çerçevesinde vuku bulduğuna olan inancım,

hüznümü gidermistir.»

Su siir de ona aittir:

«İlahî ehli oldugun hamd sana olsun, verdigin nimetlerden ötürü, Ki bunlardan biri de hamd etme yolunu bize göstermis olmandir. Bedenimizi saglam ve saglikli yaratmis olmandir. Besikten bugüne dek lütfunun üzerimize yagmakta olusudur. Ben yetimdim. Tehlikeler beni kusatmisti.

Helak edici bütün seylerden kurtulmak için sana sigindim ve kurtuldum.

Isigiyla dogrulugu arayan kimselerin bütün hayir ve iyiliklere yol buldugu,

Akli bana bahsettin,

Kalbim ve dilimle kendimi Islâm'a adadim.

Üzerime inen bu nimet, ne büyük bir nimettir.

Bana bahsedilen bir faziletin karsiligini vermek için bütün çabami sarfetsem de,

Bunun bir ucuna bile bütün çabalarimla ulasabilecek degilim.

Ailem ve akrabalarim beni yalnız basima mezarima biraktiklarinda,

Sen o zat degilniisin ki sefkatinu umarim.

Senin lutfunla kalbim hidayet buldu.

Ve beni uzak olmaksizin sana yaklastirdi.»

Seyh Hasan Rumî bu senenin ramazan ayinin üçünde cumartesi günü vefat etti. Muzafferî Canîi'nde ikindiden sonra cenaze namazı kilinarak Kasyun'daki Sefh mezarligina defnedildi. [53]

Ebü'l-Kasim Ali B. Balaban B. Abdullah

Ebü'l-Kasim Ali b. Balaban b. Abdullah en-Nasirî. Muhaddisti. Faydali bilgiler veren mütehassis bir alimdi. Ramazan basinda persembe günü vefat etti. [54]

Emir Müciruddin

Seceresi söyledir: Muhamnied b. Yakub b. Ali. îbn Temim el-Hame-vî adıyla meshur olmustur. Sairdir. Bir siir divani vardir. Siirlerinden biri sudur:

«Bahçedeki çiçeğin, yanagini tokatladigini ve öfkeyle menekseye söyle dedigini isittim:

Onun isigi aranızda yayilsa bile ona yaklasmayin. O, keskin bakislarla bakan bir düşmandir.» [55]

Seyh Arif Serefüddîn

Seyh Arif Serefüddin Ebu Abdillâh Muhammed b. Seyh Osman b.1 Ali er-

Rumî. Kasyun mezarliginda Rumîlerin mezarligina defnedildi. Seyh Cemaleddin Muhammed es-Savihî bunlarin yanindan çikip saçini, sakalim tras etti. Cevlakiler kiligina büründü ve Cevlakilerin seyhi ve önderi oldu. [56]

Hicretin Altiyüzseksenbesinci Senesi

Bu sene basinda Müslümanlari halifesi Hakim Ebü'l-Abbas Ahmed, sultanlari da Melik Mansur Kalavun idi. Bu sultanin Sam'daki naibi Emir Hüsameddin Laçin es-Silahtarî el-Mansurî idi. Geçen senenin sonlarindan beri emir Bedreddin es-Savabî ise Kerek sehrini kusatma altinda tutmaktaydi. Emir Hüsameddin Toruktay komutasinda Misir askerleri onu takviye için geldiler. Hep birlikte Kerek'i kusatma altina aldilar. Nihayet Kerek sahibi Melik Mesud Hizir b. Melik Zahir, safer ayi basinda kaleden inip teslim oldu. Bu müjde Dimask'a gelince üç gün müddetle müjde davullari çalindi. Toruktay da Melik Hizir ve aile efradi ile birlikte Misir'a döndü. Nitekim zamaninda Melik Zahir de Melik Mu-gis Ömer b. Adil'e böyle yapmisti. Toruktay, Sultan Melik Mansur'un emri üzerine Kerek'e bir naib tayin etti. Isleri düzene soktu. Bazi Kerek-lileri sehirden uzaklastirdi ve bunlari Dimask kalesine götürerek hizmete soktu. Zahir ailesinin Kahire'ye girisleri yakin olunca Sultan Melik Mansur onlari karsiladi. Saygi gösterdi. Necmeddin Hizir ile Bedreddin Salamis kardeşlere ihsanlarda bulundu. Onlari kendi ogullari Ali ve Esref Halil ile birlikte bineklerine bindirdi. Yalniz neler yaptiklarini gözetlemek için etraflarina casuslar yerlestirdi. Onlari kaleye konuk etti. Kendilerine yetecek miktarda, hatta fazlasiyla maas ve nafaka verdi. Humus'ta yalniz bulunan Emir Bedreddin Pektut el-Alaî, Dimask naibi Laçin'e bir mektup yazarak Humus'ta safer ayinin yedisinde persembe günü bir kasirga estigim, bunun bir sütun ve ejderha gibi göge yükseldigini, iri taslari kapip havaya kaldirdigini, atilan oklari andirdigini, bir çok develeri yükleriyle birlikte göge uçurdugunu, ev esyalarim çadirlari ve binekleri de havalara savurdugunu bildirdi. Bu yüzden insanlari birçok seyler kaybettiklerini söyledi. Inna lillah ve inna ileyhi raciun (dogrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz).

Ayni günde Diniask'ta da siddetli saganak yagmurlar yagdi. Di-mask'ta özellikle Salihiye mahallesinde büyük bir sel meydana geldi. Bu senede Alemüddin ed-Düveydarî Dimask'ta divan başkanligina iade edildi. Sahip Takiyyüddin b. Tevbe de Dimask vezirliğine getirildi. Bu senede Misir'da Malikîlerin kadiligina Zeyneddin b. Ebi Mahluf el-Beridî atandi. Ondan önce bu görevde Kadi Takiyyüddin Bersas bulunuyordu ki, o vefat etmisti.

Bu senede Gazaliye medresesinde Bedreddin b. Cemaa ders vermeye basladi. O, bu görevi Kilase imami ve ayni zamanda Semseddin el-Eykî'nin naibi olan Semseddin'den devir almisti. Semseddin el-Eykî, Saidü's-

Süada'mn seyhi idi. 'Bedreddin b. Cema'a bu görevi bir ay müddetle sürdürdü. Sonra Semseddin el-Eykî'nin tekrar bu göreve iade edildiğine dair ferman geldi. Semseddin'in bu göreve naib olarak cemaleddin el-Bacrikî'yi atadığı bildiriliyordu. Bacrikî de receb ayının üçünde bu göreve başladı. [57]

Hicretin Altiyüzseksenbesinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler
Ahmed B. Seyban

Ahmed b. Seyban b. Taglib es-Seybanî. Dimask'da uzun bir ömür yasayan Müsned sahibi hadis alimlerinden idi. Bu senenin safer ayında seksensekiz yaşında vefat etti ve Kasyun mezarlığına defnedildi. [58]

Seyh Imam Cemaleddin Ebubekir Muhammed

Seyh, imam, alim Cemaleddin Ebu Bekir Muhammed b. Ahmed b. Muhamed b. Abdullah b. Banman el-Bekrî es-Serisî. Maliki mezhebine mensuptu. Hicretin 601. senesinde Seris'te doğdu. Irak'a göçtü. Orada hadis dinledi. Çeşitli hadisçilerden, Katiî'den, İbn Zorba'dan, İbn Leysî'den ve diğerlerinden hadis dinledi. İlim tahsil etti. Kendi zamanının insanlarına lider oldu. Sonra Misir'a döndü. Fadiliye medresesinde ders verdi. Sonra Kudüs'te Harem seyhi oldu. Daha sonra Dimask'a gelerek Ümmü Salih türbesinde hadis müderrisliği ile Malikîlerin hocalığı görevlerine atandı. Kendisine kadılık teklif edildi ancak o bu görevi kabul etmedi. Bu senenin receb ayının yirmidördünde pazartesi günü Kas-yun'daki Nasiriye hankâhmda vefat etti. Nasiriye hankâhmm yanındaki Kasyun mezarlığına defnedildi. Cenazesine büyük bir kalabalık insan topluluğu katılmıştı. [59]

Kadilkudat Yusuf

Kadilkudat Yusuf b. Kadilkudat Muhiddin Ebü'l-Fadl Yahya b. Muhammed b. Ali b. Muhammed b. Yahya b. Ali b. Abdülaziz b. Ali b. Hüseyin b. Muhammed b. Abdurrahman b. Eban b. Osman b. Affan el-Kuresî ed-Dimaskî. İbn Zeki es-Safn diye tanınmıştır. Faziletli ve parmakla gösterilen alimlerden idi. Beni Zeki sülalesinden günümüze kadar atananların sonuncusudur. Hicretin 640. senesinde doğdu. Hadis dinledi. Bu senenin zilhicce ayının onbirinde pazartesi gecesi vefat etti. Kasyun mezarlığına defnedildi. Kendisinden sonra yerine İbnü'l-Havî Sihabüddin atandı. [60]

Seyh Mecdüddin

Seyh Mecdüddin Yusuf b. Muhammed b. Muhammed b. Abdullah. Misirliydi. Sonraları Diniask'a yerleşmiştir. Safî mezhebine mensuptu. Yazardı. İbn Mehtar adıyla tanınmıştır. Hadiste ve ebediyatta üstün bir alimdi. Güzel yazı yazardı. Nuriye darülhadisinin hocalığına atandı. Çok miktarda hadis dinledi. İnsanlar, kendisinden ve yazılarından yararlandılar. Zilhicce ayının

onunda vefat etti ve Babü'l-Feradis'e defnedildi. [61]

Sair Edip Sihabeddin Ebu Abdillâh

Sihabeddin Ebu Abdillâh Muhammed b. Abdülmün'im b. Muhammed. İbn Hayimî adıyla tanınmıştır. Bir çok ilimlerde payı vardı. Yüksek derecede nazımları vardı. Nazım alanında otoriteydi. Seksen yaşını asmıştı. O ve Necmeddin b. İsrail, (ba) harfiyle başlayan bir kaside üzerinde İbn Fariz'in huzurunda muhakeme oldular. İbn Fariz da onlara aynı vezinde beyitler nazmetmelerini emretti. İkisi de bu görevi yerine getirdiler. Güzel nazımlar yazdılar, ancak İbn Hayimî'ninki daha üstün görüldü. İbn Hallikan da böyle yapmış ve Sihabeddin Ebu Abdillâh'ı aynı vezindeki bu güzel beyitlerinden ötürü övmüştür. Cezerî de kendi kitabında Sihabüddin Ebu Abdillâh'm biyografisini uzunca anlatmıştır. [62]

Hacı Serefüddin B. Mirrî

Hacı Serefüddin b. Mirrî. Seyh Muhiddin en-Nevevî'nin babasıdır, bu senede vefat etmiştir. Allah rahmet etsin. [63]

Yakub B. Abdülhak

Yakub b. Abdülhak Ebu Yusuf el-Medinî. Magrip ülkesinin sultanıydı. Vâsik Billah Ebu Debus'a karşı ayaklandı ve Merakes şehrinin dışında hükümdarlığı elinden alarak hicretin 668. senesinde Endülüs'ü ve Ceziretül-Hazra'yı istila etti. Hakimiyeti bu senenin muharrem ayına kadar devam etti. Nihayet bu senede vefat etti. Muvahhidler devleti onun tarafından yıkılmıştı. [64]

Kadibeydavî

Kadi, imam, allame Nasirüddin Abdillâh b. Ömer es-Sirazî. Si-raz'm kadisi, alimi, Azerbaycan'ın ve o yörelerin bilgini idi. Hicretin 685. senesinde Tebriz'de vefat etti. el-Minhac fî Usulî'1-Fikh adlı bir eseri vardır ki, bu çok meshurdur. Bir çok kimseler tarafından serhedilmiştir. Dört ciltlik Serhû't-Tenbih, el-Gayetü'1-Kusva fî Dirayetil-Fetva, Ser-hül-Müntehab, el-Kâfiye fî'1-Mantik, et-Tevalî, Serhû'l-Mahsûl gibi eserleri ve daha başka faydalı tasnifatı vardır. Kutbeddin es-Sirazî'ye, kendisini Tebriz'deki mezarının bitisigine defnettirmesini vasiyet

İyi etmişti. Doğrusunu noksanlıklardan münezze olan yüce Allah daha bilir. [65]

Hicretin Altiyüzseksenaltıncı Senesi

Bu senenin muharrem ayı başında, askerler Sam naibi Hüsamed-din Laçın komutasında Sahyon ve Berziye kalelerini kusatmaya gittiler. Emir

Seyfeddin Sungur el-Eskar onlara karsi koydu.Onunla ugrastilar. Kusatmayi siklastirdilar. Nihayet onu kaleden indirdiler. O da ülkeyi onlara teslim etti ve Sultan Melik Mansur'un hizmetine girdi. Yanina gittiginde sultan onu saygi ve ikramla karsiladi. Ona 1.000 süvarinin komutanligini verdi. Bastan sona Mansuriye devletinde saygin bir komutan oldu ve bu durum bu halde sona erdi.

Bu senenin muharrem ayinin ortasinda Kadi Celaleddin el-Hanefî, babasi Hüsameddin er-Razî'ye niyabeten hakimlik yapmaya basladi.

Yine bu senenin rebiyülevvel ayinin onüçünde Kadi Sihabeddin b. Muhammed b. Kadi Semseddin b. Halil el-Havî, Dimask kadilkudati olarak Kahire'den Dimask'a geldi. Rebiyülahir ayi basinda cuma günü atanma fermani okundu. Serefüddin el-Makdisî'nin naibligine devam etti. Sevval ayinin üçünde pazar günü Seyh Safiyyüddin el-Hindî, Revaniye medresesinde ders verdi. Dersinde kadilar, Seyh Taceddin el-Fezarî, Alemüddin ed-Düveydarî gibi zatlar hazır bulundular. Takiy-yüddin Abdurrahman b. Bintü'l-Eazz, Burhaneddin Hizir es-Sinca-rî'nin yerine Kahire kadilkudathgina atandi. Ibn Havf den sonra bu görevi bir ay yapmis ve böylece Misir diyarinda bütün kadilik görevleri Ibn Bintü'l-Eazz'm uhdesinde toplanmis oldu. Bu hadise bu senenin safer ayi-baslarinda vuku bulmustu.

Bu senede Seyfeddin es-Samirî, Dimask'tan Misir'a çağirildi ki Melik Esref Musa'nin kizindan satin aldigı suyun dörtte biri kendisinden satin alinsin. Ancak o, bu suyu vakfettigini onlara söyledi. Bu konuyu açan, Alemüddin es-Sücaî olmustu. O, zalim bir kimseydi. Melik Man-sur onu Misir diyarina naib olarak atamisti, O da mal toplayarak ona yaklasmaya çalışti. Nasirüddin Muhammed b. Abdurrahman el-Makdi-sî, Samirî'nin bu suyu resid olmayan Esrefin kizindan satin almıs olduğu meselesini ortaya koydu. Esrefin kizinin sefihe oldugunu, Zeyneddin b. Mahluf adındaki cahil ve zalim kisiye karsi ispatladi. Alis verisi kökten iptal etti. Böylece suyun yirmi senelik geliri olan 200.000 dirhem, Samirî'ye döndü. Zenbekiye'deki arazilerinin 17.000 dinar kıymetinde-ki bir hissesini elinden aldılar ve onu ülkede yoksul ve yalnız bıraktılar. Sonra Melik Esrefin kizinin reside oldugunu ispatlayarak bu hisseleri ondan istedikleri fiyata.satm aldılar. Sonra Dimasklılari birer birer Misir'a çağirarak mallarina el koymak istediler. Çünkü bunlar Sam'da zulmedenin iflah olmayacagim, Misir'da ise iflah olacagini ve uzun bir ömür sürecegini (bir safsata olarak) duymuslardı. Böylece Dimasklılari, fir'avnlann ve zulmün diyari olan Misir'a celbederek orada onlara diledikleri zulmü yapıyorlardı. [66]

Hicretin Altiyüzseksenaltinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Seyh Imam El-Allame Kutbeddin Ebubekir

Seceresi şöyledir: Kutbeddin Ebu Bekir Muhammed b. Seyh Imam Ebül-Abbas Ahmed b. Ali b. Muhammed b. Hasan b. Abdullah b. Ahmed el-Meymuni el-Kaysî en-Nurî. Misirliydi. Maliki mezhebine mensup olup sonralari Safiîlige geçmisti. Kastelanî adıyla meshur olmustu. Ka-hire'deki Kaniiliye darülhadisinin hocasi idi. Hicretin 614. senesinde dogdu. Bagdat'a göçtü. Çok hadis dinledi. Ilimler tahsil etti. Safiî mezhebine göre fetva verirdi. Mekke'de uzun bir süre kaldi. Sonra Misir'a göçtü. Darülhadis hocaligi görevine atandi. Ahlaki güzel bir kimse olup insanlar tarafından çok sevilirdi. Bu senenin muharrem ayi sonlarinda vefat etti. Büyük Kurafe mezarligina defnedildi. Güzel siirleri vardi. Ibn Cezerî onun bu siirlerinden güzel birkaç parça nakletmistir. [67]

İmadüddin

Muhammed b. Abbas ed-Düneysirî (Kizütepeli) maharetli bir tabip ve usta bir sairdi. Devlet büyüklerine, vezirlere hizmet etti. Seksen sene yasadi ve bu senenin safer ayinda Dimask'ta vefat etti. [68]

Kadilkudat Burhaneddin

Burhaneddin Hizir b. Hüseyin b. Ali es-Sincari Misir'da defalarca hakimlik yapti. Vezirlige de atandi. Reis, heybetli ve vakarli bir kimseydi. Kendisinden sonra kadiliga Takiyyüddin b. Bintül-Eazz atandi. [69]

Serefüddîn Süleyman B. Osman

Meshur sairdi. Siir divani vardir. Bu senenin safer ayinda vefat etmistir. Allah kendisine rahmet etsin. Amin. [70]

Seyh Salih Izzeddin

Seyh Salih Izzeddin Abdülaziz b. Abdülmün'im b. Saykal el-Harranî. Hicretin 594. senesinde dogdu. Çok miktarda hadis dinledi. Sonra Misir'i yurt edindi. Nihayet bu senenin receb ayinin ondördünde doksan yasim asmis iken orada vefat etti. Hicretin 684. senesinde Misir'a göçtügünde orada Hafiz Alemüddin el-Berzalî kendisinden hadis dinledi. Berzalî'nin anlattigina göre Seyh Salih Izzeddin kendisine söyle bir hikâye nakletmis tir:

«Bagdat'ta bir cenaze töreninde hazir bulundum. Cenazeyi bir mezar hirsizi takip etmisti. Gece olunca hirsiz mezara gelmis, mezari açmisti. Ölen kisi genç biriydi. Kalp sektesinden ölmüstü. Hirsiz mezari açar açmaz genç ölü hemen kalkip oturmus ve hirsiz da aninda ölüp mezara düsmüstü. Genç adam, mezardan çikmis ve ölen hirsizi oraya def-netmisti.»

Yine Berzalî'nin anlattigina göre Seyh Salih Izzeddin ona söyle bir olaydan da bahsetmis:

«Bir-defasında Kalyub sehrindeydim. Önümde bir bugday kümesi vardı. Bir bal arisi oraya geldi. Kümeden bir bugday tanesi alip götürdü. Tekrar geldi. Bir bugday tanesi daha alip götürdü. Yine geldi. Yine bir tane alip götürdü. Bunu dört kez tekrarlayınca pesine düstüm. Takip ettim. Götürdüğü bugday tanelerini oradaki ağaçlar arasında bulunan bir serçenin agzina koydugunu gördüm.»

Seyh Salih Izzeddin dedi ki: «Seyh Abdülkâfi'nin bana anlattigina göre kendisi bir defasında bir cenaze törenine katilmis, orada siyahî bir köle görmüs, insanlar cenaze namazini kildiklarinda o siyahî köle namaz kilmamisti. Defin esnasinda köle, Seyh Abdülkâfi'ye bakarak «Ben bu ölünün ameliyim» demis, Sonra kendini ölünün mezarina atmisti. Seyh Abdülkâfi «Oraya baktigimda birsey göremedim» dedi. [71]

Hafız Ebü'l-Yümn

Eminüddin Abdüssamed b. Abdülvehhab b. Hasan b. Muhammed b. Hasan b. Asâkir. Dimask'liydi. Reisligi, malini, mülkünü birakarak Mekke'ye gitti. Otuz sene kadar orada kendini ibadet ve zühde vererek mücavir olarak yasadi. Samlilardan Misirlilardan ve digerlerinden olan insanlar tarafından hüsnü kabul gördü. Bu senenin receb ayinin ikisinde Medine-i Nebeviye'de vefat etti. [72]

Hicretin Altiyüzseksenyedinci Senesi

Bu senede Sücaî, Samli zenginlerin mallarina el koymak niyetiyle Misir'dan Sam'a geldi.

Rebiyülahir ayi sonlarında Seyh Nasirüddin Abdurrahman el-Makdisî Beytü'l-nial vekili ve evkaf nâzin olarak Kahire'den geldi. Beraberinde, bu görevlere atandigina dair fermanlari ve hü'atleri vardı.

Insanlar onun kapisina gidip geldiler. Çesitli islerden bahsetti. Insanlara eziyet verdi. Bu görevlere Misir diyarinda söz sahibi olan Emir Alemüddin es-Sucaî'nin araciligiyla atanmisti. Kendisi de ona Seyh Sem-seddin el-Eykî ve Ibn Vahid el-Kâtib vasitasiyla ulasabilmisti. Çünkü bu iki seyhin Emir Alemüddin yaninda itibarlari vardı. Bu sene basinda Dimask'm Önde gelen insanlarından bir grubu Misir'a çağirdi. Bunlardan çok miktarda para istedi. Bunlar da birbirlerinin aleyhinde bulunmaya kalktilar. Ki bu da o zalimin bunlara yaptigi zulüm yüzünden görecegi cezayi hafifletiyordu. Sayet sabretselerdi, o zalim cezasini daha çabuk görecek ve bunlarin hoslanmadiklari is çabucak ortadan kalkacakti.

İbn Makdisî Dimask'a geldiginde Ümmü Salih türbesinde hüküm vermeye basladi. İnsanlar onun yanina gidip geliyorlar ve serrinden korkuyorlardi. Babü'l-Feradis'teki binalari, Babü's-Saat'taki satihlari yeniledi. Simaldeki

Babü'l-Cabiyeyi onarip biraz yükseltti. Burasi daha önce alçakti. Alt tarafındaki köprüyü onardi. Ayni sekilde iki taraftan onardigi Sevika altındaki Babül-Feradis köprüsünü de tamir ettirdi. Bu, Ibn Makdisî'nin yaptigi en güzel islerdendi. Bununla beraber insanlara çok eziyet eden, zalim ve zorba bir kimseydi. Hiç geregi yokken insanlara çeşitli zulüm kapilarini açti.

Bu senenin cemaziyelevvel ayinin onunda yine Misir'dan Kadilku-dat Hüsameddin el-Hanefî, Sahip Takiyyüddin Tevbe et-Tikritî, Kadil-kudat Cemaleddin Muhammed b. Süleyman ez-Zevavî el-Malikî Dimask'a geldiler. Bu sonuncusu Hakim'den sonra üçbuçuk sene bos kalan Malikî Kadiligina atanmistî. Makamin gereğini yaptı. Ders verdi. Mezhebini yaydi. Efendilik ve reislik sahsiyeti vardı.

Bu senenin saban ayinin dördünde cuma gecesi Melik Salih Alaed-din b. Melik Mansur Kalavun, Sintariye'de vefat etti. Babasi onun ölümüne çok üzüldü. Kendisinden sonra onun tahta geçmesini kararlaltirarak onu veliaht tayin etmis ve birkaç seneden beri onun adına minberler üzerinde hutbe okutmustu. Vefat edince onu türbesine defnetti ve kendisinden sonra veliahd olarak oğlu Esref Halil'i tayin etti. Cuma günü babasinin adi anildikten sonra minberler üzerinde onun adına hutbe okundu. Yedi gün müddetle sehir süslendi. Sevinç davullari çalindi. Askerler hil'at giyerek bineklerine binip gösteride bulundular. İnsanlar da Esref Halil'in sehametinden ötürü sevinçlerini ortaya koydular, ama bununla birlikte Sücaî'nin zulmü sebebiyle onun babasına karsi kalble-rinde bir küskünlük vardı.

Bu senenin ramazan ayında Semseddin b. Selûsî, Serefüddin b. Seyzerî'nin yerine Dimask muhtesipligi görevine basladi.

Bu senede Seyh Bedreddin b. Cemaa, Hatib Kutbeddin'in vefatından sonra Kudüs hatipligine atandi. Kendisinden sonra Kaymiriye müderrisligine Alaeddin Ahmed b. Kadi Taceddin b. Bintül-Eazz atandi.

Ramazan ayında, Müslüman bir kadini yanında tutan bir Hristi-yan yakalandi. Ikisi de birlikte ramazanda gündüz içki içiyorlardi. Saltanat naibi Hüsameddin Laçin o Hristiyanm yakilmasini emretti. Hris-tiyan kendini kurtarmak için fidye olara^ büyük paralar vermeyi teklif etti ancak bu teklifi kabul edilmedi ve Sukul-hayl'de (At pazarında) yakildi. Sihap Mahmud bu hususta güzel bjr kaside yazdi. Müslüman kadina gelince ona da had tatbik edildi. [73]

Hicretin Altiyüzseksenyeûncî Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Hatib Imam Kutbeddin

Seceresi şöyledir: Kutbeddin Ebü'z-Ėekâ Abdülmün'im b. Yahya b. İbrahim b. Ali b. Cafer b. Abdullah b. Muhammed b. Sa'd b. İbrahim b. Abdurrahman b. Avf el-Kuresî ez-Zührî. Kirk seneden beri Kudüs hatibi idi. Büyük sahsiyetlerden, salihlerden ve halk tarafından sevilenlerdendi. Hey'eti güzel, izzeti nefis sahibi, heybetli bir insandı. İnsanlara fetva verir, sabah namazından sonra mihrapta ezbere tefsir yapardı. Çok hadis dinlemisti. Seçkin ve hayirli insanlardandi. Hicretin 600. senesinde dogmustu. Bu senenin ramazan ayinin yedisinde sali gecesi seksendört yasindayken vefat etti. [74]

Seyh Salih Âbid İbrahim B. Mî'dad

İbrahim b. Mid'ad b. Seddad b. Macit el-Caberî Takiyyüddin Ebu İs-hak. Aslen Caber kalesindendir. Sonra I^ahire'de ikamet etmistir. İnsanlara vaaz ve öğüt verirdi. İnsanlar on\m sözlerinden çok yararlanırlardı. Bu senenin muharrem ayinin yirmidördünde cumartesi günü Ka-hire'de vefat etti. Hüseyniye'deki türbesine defnedildi. Güzel nazimleri vardır. Tanınmis salih insanlardandır. Allah rahmet etsin. [75]

Seyh Salih Yasin B. Abdullah

Kurrâ idi. Hacamat yapardı. Seceresi şöyledir: Seyhü's-Salih Yasin b. Abdullah Seyhü's-Süyuh Muhyiddin en-Nevavî. Yirmi kez haccet-misti. Harika halleri ve kerametleri varch. [76]

Honde Gaziye Hatun

Melik Mansur Kalavun1 ^ hn ye de vefat etti. Allah rahmet etsin[77]

El-Hakim Er-Reis Alaeddin B. Ebu'l-Hazm

Alaeddin b. Ebul-Hazm b. Nefis. İbn Sinâ'mn el-Kanun adli eserini serhetti. el-Mucez ve diger faydalı kitaplari tasnif etti. Ezbere yazı yazardı, İbn Dahvarî'den ilim tahsil etti. Bu senenin zilkade ayında Misir'da vefat etti. [78]

Seyh Bedreddin

Seyh Bedreddin Abdullah b. Seyh Cemaleddin b. Malik en-Nahvî. Babasının yazdığı Elfiye adli eseri serhetmistir ki bu en güzel ve en çok fayda içeren serhlerdendir. Kendisi letafetli, faziletli ve zarif bir insandı. Bu senenin muharrem ayinin sekizinde, pazar günü vefat etti. Ertesi gün Babü's-Sagir mezarligina defnedildi. Dogrusunu Allah bilir. [79]

Hicretin Altiyüzseksensekizinci Senesi

Bu senede Trablus sehri fethedildi. Söyle ki: Sultan Kalavun, Misirli

muzaffer askerleri ile birlikte Dimask'a dogru yola ıktı. Safer ayinin oncnde Dimask'a girdi. Sonra bu askerlerine Dimask askerlerini ve birçok gönüllüyü de katarak yola devam etti. Gönüllüler arasında Hanbeli kadisi Necmeddin el-Hanbeli ve Kudüslülerle baskalari da vardi. Rebiyülevvel ayi basinda cuma günü Trablus'a vardilar. Orayi manciniklarla siddetli bir kusatma altina aldilar. Trablus halkini iyiden iyiye sikistirdilar. Ondokuz mancinigi sehre yönelik olarak kurdular. Ce-maziyelahir ayinin dördünde sali günü gündüz saat dörtte siddet yoluyla Trablus sehri fethedildi. Halkin bir kısmi öldürüldü. Bir kısmi esir alindi. Limandakilerin ogu boguldu. Kadınlar ve çocuklar esir alindi. Zahirelere ve mallara el konuldu. Hicretin 500. senesinden o güne kadar Haçlilar, Trablus'ta hüküm sürmekteydiler. Daha nce Muaviye'nin zamanından o tarihe kadar Trablus, Müslümanların elinde bulunuyordu ki, orayi Süfyan b. Necib, Muaviye adina fethetmis, Muaviye de Yahudileri oraya iskn etmistir. Sonra Abdülmelik b. Mervan orayi onarmis, tahkim etmis ve Müslümanlari oraya yerlestirmisti. Trablus, güvenli, huzurlu, mamur bir sehir haline gelmistir. Orada Sam'in ve Misir'in meyveleri, ürünleri vardi. Cevizler, muzlar, kar ve kamislar vardi. Sehirde sular yüksek meknlara kadar çikiyordu. Önceleri orada birbirine yakin  sehir vardi. Sonra bunlar birleserek tek bir sehir haline geldiler. Simdi anlatacagimiz gibi daha sonra burasinin yeri degistirildi. Fetih müjdesi Dimask'a ulasinca sevinç davullari alindi. Sehir süslendi. İnsanlar buna çok sevindiler. Hamd ve minnet Allah'adir.

Fetihten sonra Sultan Melik Mansur Kalavun, sehrin içindeki bina, sur ve müstahkem mevkilerle birlikte yikilmasini, oraya bir millik mesafede daha güzel, daha saglam bir sehir kurulmasini emretti. Bu emri yerine getirildi. Iste yeni kurulan bu sehre Trablus denmektedir. Bundan sonra sultan, güçlenmis, sevinmis, haz duymus ve muzaffer olarak Dimask'a döndü. Cemaziyelahir ayinin ortasinda sehre girdi. Ancak Dimask'ta yönetimi ve mallarin idaresini Alemüddin es-Si'ye birakmistir. O da bir grup insanin malim müsadere etmis ve çok miktarda mal toplamistir. Bu yüzden halk eziyete ugramistir. Bu ne kötü bir uygulamadir. Bu, zalimin harab olmasini ve helake ugramasini abuklastirir. Alemüddin es-Si'nin toplamis oldugu mallar, kendisini Sultan Melik Mansur Kalavun'un gazabindan kurtarmadi. Alemüddin Si bundan sonra çok kısa bir süre yasadi. Nihayet Cenb-i Allah onu zalim kasabaların ahalisini yakalarcasina yakaladi. Nitekim bu husus ileride de anlatilacaktır. Bundan sonra saban ayinin ikisinde sultan, askerleriyle birlikte Misir'a dogru yola ıktı. Saban ayinin sonlarında Misir'a girdi.

Bu sene Halep taraflarında birçok kaleler fethedildi. Örnegin Gerger ve o yöredeki kaleler ele geçirildi. O mmtikalardaki bir gurup Tatar bozguna ugratildi. Malatya'daki Tatar valisi Harbenda ldrld.

Bu sene Dimask muhtesibligine Cemaleddin Yusuf b. Taki Tevbe et-Tikritî atandı. Bundan birkaç ay sonra da bu görevi Taceddin es-Sirazî devir aldı.

Bu sene Maksure'deki onarım sebebiyle sahabilerin mihrabının yanına bir minber konuldu. Hatib naibi Burhaneddin el-İskenderî orada bir ay kadar namaz kıldirdi. Bes vakit namazlar ve cumalar orada kilindi. Orada namaz kilmaya zilhicce ayının yirniikisinde cuma günü baslanmisti. [80]

Hicretin Altiyüzseksensekizinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Seyha Fatima Bintü Seyh Ibrahim

Bu kadın, Neeni b. Israil'in zevcesi olup fakir bir aileden gelmeydi. Saltanat ve ikdam sahibi oldu. Haririye'nin ve digerlerinin yolunda konusmalari ve tercümeleri oldu. Vefat edince cenazesine çok sayida insan katildi ve Seyh Reslan'in mezarinin yanma defnedildi. Allah rahmet etsin. [81]

Alim Ibn Sahip

Sakaci bir ihtiyardi. Seceresi söyledir: Seyhü'l-Fazil Alemüddin Ahmed b. Yusuf b. Abdullah b. Sükür. İlim ve riyaset ailesinden gelmektedir. Bazi medreselerde d^rs vermistir. İtibarli ve liderligi bulunan bir kimseydi. Sonra bütün bu isleri birakip serserilige ve serserilerle arkadasliga yöneldi. Onlar gibi giyinmege, onlar gibi yasamaya, hülasa onlara benzemeye çalisti. Esrar kullandi. Kullandirdi. Saka yapmaya, müstehcen kelimeler kullanmaya kafasi pek çalisirdi. Bu hususta kimse kendisine yetisemezdi. Faziletli çocuklari vardi. Kendisini bu hareketlerden men ediyorlardi ama o, onlara aldiris etmiyordu. Bu senenin re-biyülevvel ayının yirmibirinde cuma gecesi vefat edinceye dek bu halini devam ettirdi.

Her dört mezhepten kadilar atandiginda teyzesinin oğlu Taceddin b. Bintü'1-Eazz müstakil bir kadi olarak görev yapmaktaydi. Sözünü ettigimiz Ibn Sahip ona söyle demisti:

- İyi ki çeyrek kadi olarak seni görmeden ölmemisim.
- Sus, yoksa sana zehir içirmelerine müsaade ederim!
- Dininin zayifligindan ötürü böyle birsey yapabilirsin. Onlar da akilsizliklarindan ötürü senin bu emrini dinlerler.»

Alim ibn Sahip pis esrari överken söyle demisti:

«Esrarin mahmurlugunda, aradigim manalar vardir. Ey akil ve anlayis sahipleri, Akil ve nakle dayanmadan onu haram kildilar. Oysa haram olmayan seyi haram saymak, haramdir.»

Su siir de ona aittir:

«Ey nefis, benim meylim ask ve eglenceyedir.

Yigit adam böyle yasayabilir.

Sakin bir gün sarhosluktan bikmayasin.

Muhtaç olduğumuz en önemli sey, sarap ve esrardir.»

Su siir de ona aittir:

«Hem sarabi hem esrari kullandim.

Sevince gark oldum, artık ayılamıyorum sarhosluktan.

Ey beni medresemin kapisinda gören kisi,

Vallahi ben böylelikle en büyük sevabi ve mükafati kazanıyorum.»

Sahip Behaeddin b. Hanna'yi hicvederek söyle demisti:

«Orada otur, haline razı ol. Mutlaka yorulacaksın. Bu, kaçınılmazdır. Ali b. Muhammed diye adını yazıyorsun. Ey Ibn Hanna, bu sana nereden geldi?»

Bu hicvi üzerine Sahip Bahaeddin b, Hanna onu huzuruna çağırmış, dövdürmüş, sonra akıl hastahanesine yatırılmasını emretmişti. Orada bir sene kaldıktan sonra serbest bırakmıştı. [82]

Semseddin El-İsfahânî

el-Mahsul adlı eseri serheden kisidir. Seceresi şöyledir: Muham-med b. Mahmud b. Muhammed b. Abbad es-Sehnânî. Allame idi. Hicretin 650. senesinden sonra Dimask'a geldi. Fakihlerle münazaralar yaptı. Faziletleri her tarafta duyuldu. Hadis dinledi. Razî'nin el-Mahsul adlı eserini serhetti. Usul-ü fıkıh, usulüddin, mantık ve hilafa dair olan Kavaid'i tasnif etti. Mantık, nahiv ve edebiyata dair güzel bilgisi vardı. Misir'a göçtü. Meshed-i Hüseyin, Meshed-i Safîî diğer yerlerde ders verdi. Uzak beldelerden ve diyarlardan kendisinden ders almak için öğrenciler yanına geldiler. Bu senenin receb ayının yirmisinde yetmişiki yasındayken Kahire'de vefat etti. [83]

Sems Muhammed B. Afîf

Süleyman b. Ali b. Abdullah b. Ali et-Telemsanî. Ünlü bir sairdi. Babasının sağlığında vefat etti. Bu yüzden babası onun için çok acı çekti. Üzüldü ve birçok siirlerle ona mersiye yazdı. Sems Muhammed, bu senenin receb ayının ondördünde çarsamba günü vefat etmiş, cenaze namazı Ümeyye Camii'nde kılınmış ve Sufîye mezarlığına defnedilmişti. Yüksek derecedeki siirlerinden biri sudur:

«Ön disleri, onun dolunayı için birer yıldız gibidir.

O yıldızlar o dolunaydaki güzellik gerdanlığı için essiz birer zinet-tir.

Bögürü ince olduğu halde bizden çok uzak duruyor. Gerdanim süslediği halde o soguk duruyor.»

Esrari yeren söyle bir siiri vardır:

«Esrarin, kendisini kullananın yanında ne kadar da hosluğu ve üstünlüğü vardır.

Ama esrar onu doğru yola götürmez.

Yüzünde sarılık, ağzında yeşillik, gözlerinde kızarıklık,-

Cigerinde de karalık meydana getirir.»

Su siir de ona aittir:

«Yüzü, solgun yanaklarının üzerinde belirdi. Siyah Örgülerinin bir ucunda parladi. Dedim ki hayret, nasıl oluyor da... Günes bir mızrak boyu dogup yükseldiği halde, Karanliklar nasıl hala gitmemiş?»

Su siir de Sems Muhammed'indir:

«Sen ve ağaç dali benim yanımda aynı derecedesiniz. Sunu rüzgar hareket ettiriyor. Sense rüzgari hareketlendiriyorsun.» [84]

Melik Mansur Sîhabeddin

Mahmud b. Melik Salih İsmail b. Adil. Bu senenin saban ayının on-sekizinde salı günü vefat etti. Cenaze namazı Ümeyye Camii'nde kılındı. Aynı günde dedesinin türbesine defnedildi ki, kendisi de oranın naziri idi. Çok miktarda hadis dinlemisti. Hadisçileri de severdi. Güzel huylu, mütevazî bir insandı. [85]

Seyh Fahreddîn Ebu Muhammed

Fahreddin Ebu Muhammed Abdurrahman b. Yusuf el-Baalbekî el-Hanbelî. Nuriye darülhadişi, İbn Urve meshedi ve Sadriye medresesinin seyhi idi. Fetva verir, insanlara faydalı bilgiler verirdi. Dindar, sa-lîh, zahid ve âbid bir kimseydi. Hicretin 611. senesinde dogmuş, bu senenin receb ayında vefat etmiştir. [86]

Hicretin Altiyüzseksendokuzuncu Senesi

Bu sene, Sultan Melik Mansur Kalavun vefat etti. Bu senede Müslümanların halifesi Hakim Bi-Emrillah el-Abbasi, Misir naibi Hüsa-meddin Toruktay, Sam naibi Hüsanieddin Laçin idi. Sam kadilarına gelince sunlardi: Sîhabeddin b. Havi es-Safiî, Hüsameddin el-Hanefî, Nec-meddin b. Seyhü'l-Cebel ve Cemaleddin ez-Zevavî el-Malikî.

Bu senede, Semseddin Sungur el-Eskar'in Misir diyarina çağrıldığı, posta vasitasiyla kendisine teblig edildi. Misir'a gitti. Sultan ona ikramda bulundu.

Onu güçlendirdi ve daha fazla mal ve gelir toplamakla onu yükümlü kildi. Askerlerin idaresini de ek olarak ona birakti. Ayrica Bire ve Kahta'ya kadar olan kalelerde de onu söz sahibi kildi. Böylece Semseddin Sungur'un morali düzeldi. Gücü artti. Zorbaligi fazlalasti. Ama yine de o mürüvvet sahibi bir kimseydi. Kendisine intisab eden kimselerin suçlarını örter, onlara fayda sağlardi. Onun bu hakimiyeti dünyada bir kaç günlük sevinçle noktalandi. Cemaziyelahir ayında posta, Beytû'1-mal vekili ve hassa nazin Nasirüddin el-Makdisî hakkında sorusturma açıldigini bildirdi. Vakif mallarim ve diger mallari yedigine dair rezaletleri ortaya çıktı. Neticede Azraviye'de ikametle emrolundu. Yecligi mallari geri vermesi talep edildi. Bu hususta kendisine baski yapıldi. Seyfeddin Ebü'l-Abbas es-Samirî daha önce kendisine zulüm ve eziyet etmiş olan Nasirüddin el-Makdisî'den öç ahrcasına aleyhte bir kaside yazdı. Oysa Nasirüddin bu sikintili zamanında onun yanına gitmiş, derdini anlatmışti. İkisi bu hususta sakalar yapmışlardi. Sonra posta, Nasirüddin el-Makdisî'nin Misir diyarina çağırıldigini teblig etti. Naibler onun Misir'a gitmesinden korktular. Ama gitti. Cuma sabahi Azraviye medresesinde asili olduğu görüldü. Kadılar ve sahitler oraya çağırıldilar. Bu durumu görüp sahitlik ettiler. Sonra kefenlenip cumadan sonra namazi kilindi. Sufiye mezarligında babasının mezarının yanına defnedildi. Kendisi vefat etmeden önce Revaniye ve Türbetü Üm-mü Salih medreselerinde müderrislik yapmışti. Ayrica vakif, hassa, emlak ve Beytû'1-mal naziri idi.

Akkâ kusatması için manciniklar yapılmasına dair emir, posta tarafından Dimask'a ulastirildi. Bunun üzerine Aser, Baalbek arazisine gitti. Çünkü orada Dimask'ta bulunmayan büyük keresteler bulunuyordu ve o keresteler mancinik yapimina elverişliydi. Cinayetler, sikintılara maruz kaldilar. Askerler halkın kereste ve tahtalarını zorla gasbettiler ve bunlar Dimask'a büyük sikintilar ve zorluklarla getirildi. Inna lillah ve inna ileyhi raciun (dogrusu biz Allah' a aidiz ve O'na dönücüleriz). [87]

Sultan Melik Mansur Kalavun'un Vefati

Insanlar bu sikintilar içinde bocalamakta iken mallarına el konulmakta ve türlü eziyetlere maruz kalmakta bulunduklari bir sırada pos-•ta, Sultan Melik Mansur'un zilkade ayının altısında cumartesi günü Kahire disında otagında vefat ettiği haberini getirdi. Bundan sonra sultanin cenazesi gece Cebel kalesine götürülmüş, vefatından sonra yerine oğlu ve veliahdı Melik Esref Halil geçmiş. Bütün emirler ona be/at etmişler, minberler üzerinde onun adına hutbe okunmuş. Saltanat merasimi için alay ile şehirde dolasmışti. Askerlerin tamamı hizmetine girerek yaya olarak önü sıra Cebel kalesinden at pazarı denilen Meydan-i Esved'e kadar gitmişti. Emirler, komutanlar, kadılar ve ayandan olan kimseler hilkatlerini giymişlerdi. Bu haber gelince Sam'daki emirler de ona beyitlerini sundular. Melik Esref

Halil'in babasi Melik Mansur Ka-lavun'un naibi Hüsameddin Toruktay tutuklandı ve kendisinden bol miktarda para alınarak askerlere sarfedildi.

Bu sene, ASer'in müsaadesi ile Dimask hatipligine Cemaleddin b. Abdülkâfi'nin yerine Zeyneddin Ömer b. Mekki b. Merhal atandı. Ümey-ye Camii'nin nazirligina da Nasirüddin b. Makdisi'nin yerine Vecihüd-din b. Menca el-Hanbeli atandı. Bu zat, nazirligi zamanında Ümeyye Camii vakfinin gelirlerini çoğalttı. Orayı imar etti. 150.000 dinar gelir artisti sağladı.

Bu senede Hama sahibinin evi yandı. Kendisinin yoklugunda evine ates düşmüştü. Bu atesi söndürmek için kimse onun evine girmeye cesaret edememisti. Ates, gün içinde evdeki herseyi yakmisti.

Bu senenin sevval ayında Türbetü Ümmü Salih'te Ibn Makdisi'den sonra Kadi iniamüddin el-Konevi ders vermeye basladı.

Bu senede Seref Hüseyin b. Ahmed b. Seyh Ebu Ömer, amcasinin oglu Necmeddin b. Seyhü'l-Cebel'in yerine vefatından önce Sultan Melik Marsur'un fermani ile Hanbeli kadiligi görevine basladı.

Bu senede Sam'dan hacca gidecek olanlara Emir Bedreddin Pektut ed-Dobasi emirlik yaptı. Kadilkudat Sihabüddin b. Havi ve Semseddin b. Sel'es de hacca gittiler. Hac kervaninin öncü komutani Emir Utbe idi. Ebu Nümeý, kendisinden kuskulandı. Ikisinin arasinda zaten düşmanlik vardı. Bunun üzerine Ebu Nümeý, Mekke'nin kapilarini kilitledi. İnsanların Mekke'ye girmelerine engel oldu. Neticede Mekke kapi si yakıldı. Orada bir grup insan öldürüldü. Bazı mekânlar yağmalandı. Feci olaylar cereyan etti. Sonra iki tarafın arasını bulması için Kadi Ibn Havi'yi görevlendirdiler. Kadi Ibn Havi, Ebu Nüney'in yanına gittiginde hacılar yola koyulmuşlardı. Kendisi Harem'de yalnız kalmisti. Ebu Nümeý, onun hac kervanına saygın ve korunmuş olarak ulaşması için yanma muhafızlar verdi. İnsanlar Arefe vakfesini yapmakta iken Sultan Melik Mansur'un vefat haberi geldi. Bu cidden tuhaf bir durumdu. Bir mektup da Vezir Ibn Sel'us'a geldi. Bu mektupta onun Misir diyarina gitmesi emrediliyordu. Satırlar arasında Melik Esrefin yazdığı şu ifade vardı:

«Ey ali himmet, Ey hayirli yüz! Vezirligi teslim almak için buraya gel.»

Mektubu alan İbn Sel'us, Kahire'ye doğru yola koyuldu. Muharrem'in onunda salı günü oraya vardı ve sultanın buyruguna uyarak vezirligi teslim aldı. [88]

Hicretin Altiyüzseksendokuzuncu Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Sultan Melik Mansur Kalavun

Sultan Melik Mansur Kalavun b. Abdullah et-Türkî es-Salih el-Elfi. Melik Salih Necmeddin Eyyub b. Melik Kâmil Muhammed b. Âdil Ebu Bekir b. Eyyub onu köle olarak 2.000 dinara satın almisti. Melik Salih Necmeddin'in

yanında ve ondan sonraki dönemde büyük emirlerden biri olmuştur. Sonra Melik Said b. Zahir onun kızı Gaziye Hanımla evlendi. Böylece Melik Zahir'in yanında sani yükseldi. Devlette yüksek kademelere çıktı. Nihayet Salamis b. Zahir'in atabegi oldu. Daha da yükseldi ve hicretin 684. senesinde müstakil melik oldu. Hicretin 688.

senesinde Trablus'u fethetti. Akkâ'yi fethetmeye niyetlendi. Oraya gitti. Ancak o senenin zilkade ayının yirmialtısında ölüm onu yakaladı. Amacını gerçekleştiremeden öldü ve Kasreyn arasında yaptırdığı muazzam türbesine defnedildi. Öyle ki türbesinin bulunduğu o büyük medrese gibi, Misir'da ve Sam'da büyük bir bina yoktu. Orada ayrıca bir da-rülhadis ve akıl hastahanesi de vardı. Oraya büyük gelirli vakıflar tahsis etmişti. Sultan Melik Mansur Kalavun altmış yaşına yaklaşıp iken vefat etti. Oniki yıl hüküm sürdü. Sureti güzel ve heybetli bir kimseydi. Üzerinde saltanat azameti ve hükümdarlık heybeti vardı. Boyu posu yerinde, sakalı güzel, himmeti yüksek secaatli, vakarlı bir kimseydi. Allah onu affetsin. [89]

Emir Hüsameddîn Toruktay

Misir'da Mansuriye devletinin saltanat naibi idi. Melik Esref onu yakalayıp Cebel kalesinde hapsetti. Sonra öldürdü. Ölüsü sekiz gün kaldı. Basına neler geldiği bilinemedi. Sonra bir hasıra sarılarak çöplüğe atıldı. Halkın bir kısmı onun bu haline üzüldü. Yoksul kimselerden biri gibi kefenlendi. Çok nimetlere, geniş bir dünyalığa ve otoriteye sahip iken bu hale düştü. Sultan onun malına, mülküne el koydu. 600.000 dinar ve Misir kantarıyla da yetmiş kantar gümüsüne, çok miktarda mücevherine sahip oldu. Atı, katırları, develeri, ev eşyaları, kıymetli halıları ve silahları da bundan hariçti. Ayrıca Misir'da ve Sam'da da birçok mali ve mülkü müsadere edildi. Geride biri âmâ olmak üzere iki erkek çocuk bıraktı. Bu âmâ oğlu, Melik Esrefin yanına giderek yüzüne mendil koydu ve «Allah için bize bir şeyler ver» dedi. Günlerdir yiyecek bir şey bulamadıklarını söyledi. Melik Esref de onun haline acıdı ve onlara gelirlerinden, geçimlerini sağlayacakları kadar emlak verdi. Yaratıklarında dilediği gibi hükmeden Allah noksanlıklardan münezzehtir ve yücedir, O dilediğini aziz kılar, dilediğini de zelil kılar. [90]

Seyh İmam El-Allame Residüddin Ömer

Residüddin Ömer b. İsmail b. Mesud el-Farikî es-Safîî. Zahirîye medresesinin müderrisi idi. Bu senede doksan yaşını aşmış iken muharrem ayında boğulmuş olarak bulundu ve Sufîye mezarlığına defnedildi. Hadis dinlemisti. Birçok ilimlerde essiz bir alimdi. Mesela nahiv, edebiyat, insâ, astronomi, astroloji, remil atmak, hesap ve benzeri ilimlerde otoriteydi. Güzel nazımları da vardı. [91]

Hatip Cemaleddîn Ebu Muhammed

Hatib Cemaleddin Ebu Muhammed Abdülkâfi b. Abdülmelik b.

Abdülkâfi er-Rib'î. Darülhitabe'de vefat etti. Cemaziyelevvel ayinin sonunda cumartesi günü cenaze namazi kilinarak Kasyun'daki Sefh mezarligina götürüldü. Orada Seyh Yusuf el-Fikaî'nin mezarinin yanma defnedildi. [92]

Fahreddin Ebü'z-Zahir Ismail

Fahreddin Ebü'z-Zahir Ismail b. Îzzü'l-Kudat Ebü'l-Hasan Ali b. Muhammed b. Abdülvahid b. Ebi'l-Yümn. Seyh ve zahid bir kimseydi. Azicik dünya metaiyle yetinirdi. Bu senenin ramazan ayinin yirmisinde vefat etti. Cenaze namazi Dimask'taki Ümeyye Camii'nde kilindi. Kasyun'daki Beni Zeki türbesine defnedildi. Çünkü Muhyiddin b. Arabiyi çok severdi. Onun yakinma defnedildi. Muhyiddin b. Arabi'nin sözlerinden her gün iki varak yazardi. Ayrice hadisten de iki varak yazardi. Bununla beraber kendisi hakkında hüsnü zan beslenirdi. Ümeyye Camii'nde bütün imamlarla namaz kilardi. Bazi alimler onun söyle yazdigini görmüslerdir:

«Her bir seyde Allah'in bir oldugunu ispatlayan bir delil vardır.»

beri,

Su siir de ona aittir:

«Nehir, ağaç dallari üzerinde askindan dolayı cinnet getirdiginden

Kalbimde onu temsil eden bir ferahlik meydana gelmistir. Nesim rüzgarı âsikini ondan kiskandı. O da meylederek onun vuslatina geldi.»

Su siir de Fahreddin Ebü'z-Zahir'e aittir:

«Fevkimizde imkân sahibi olduğunda,

Onun hükmü suretler aleminde zahir olduğunda,

O, sür'atli şekilde gitmekteyken toplum ondan ayrildi.

Suretler âleminde sizin yaninizdan ayrilisindan dolayı parladi.»

Su siir de ona aittir:

«Benim efendilerim vardır. Onlardan baskasini görmüyorum.

Onlar benim içimin ve manânin aynisidirlar.

Benim vücudumu bütün cüzleriyle çevrelediler.

Gözümü açmama dahi müsaade etmediler.

Onlar, yoksullugumun tamamına baktilar.

Zilletimin uzayisma zaafimin asiri olusuna baktilar.

Çokça cömert, çokça iyilik, çokça lütuf ehli olarak bana muamelede bulundular.

Eger onlarla övündüğüm için elbisemin etegini yerde sürüyorsam veya omuzumu egerek salmiyorsam beni kinama.»

Su siir de ona aittir:

«Celal sahibi Allah'in bagislari pespese bana geliyor.

Bu bagislar beni susturdular. Kendileri sükrümü söylediler.

Ne güzel, ne güzel, ne güzel.

Müjdeler olsun, müjdeler olsun, müjdeler olsun.

Bu bagislarin baslangici vardir, ama sonu yoktur.

Bu bagislar dünyada da ahirette de hep artacaktır.» [93]

Haci Taybars B. Abdullah

Haci Taybars b. Abdullah Alaeddin. Vezirdi. Melik Zahir'in damadiydi. Büyük emirlerden, ehlul-hall ve akdden idi. Dindar, çokça sadaka veren bir kimseydi. Diniask'ta vakfettiği bir han vardır. Çokça esir kurtarır ve baska hayirlarda bulunurdu. Vefat edecegi zaman Sam'daki ve Misir'daki askerlere dagitilmak üzere 300.000 dinar vasiyet etti. Böylece her askere elli dirhenilik pay düstü. Bu senenin zilhicce ayında vefat etti ve Sefhü'l-Mukattam'daki türbesine defnedildi. [94]

Kadilkudat Necmeddin Ebü'labbas

Necmeddin Ebü'l-Abbas b. Seyh Semseddin b. Ebi Ömer el-Makdi-sî. Bu senenin receb ayinin onikisinde Sevâ'da vefat etti. Fazileti yüksek, şahsiyet sahibi, hatip ve birçok medresede ders veren bir müderristi. Hanbelîlerin seyhi idi. Babasi da Hanbelîlerin seyhi idi. Kendisinden sonra kadiliga Seyh Serefüddin Hüseyin b. Abdullah b. Ebi Ömer atandı. Dogrusunu Allah bilir. [95]

Hicretin Altiyüzdoksaninci Senesi

Bu senede Akkâ sehri ve Dimask sahillerindeki diger beldeler fetk edildi. Buralar, uzun zamanlardan beri Haçlıların elinde bulunuyordu. Artık onların buralarda bir tek tasi dahi kalmadı. Hamd ve minnet Allah'adır.

Bu sene basinda Müslümanların halifesi Hakim Bi-Emrillah

Ebü'l-Abbas el-Abbasî, Müslümanların sultam da Melik Esref Halil b. Mansur Kalavun idi. Onun Misir ve oraya bağlı mintikalardaki naibi Bedreddin Beydera, veziri İbn Sel'us Sahip Semseddin, Sam'daki naibi Hüsameddin Laçin es-Silahtarî el-Mansurî idi. Sam kadilarina gelince, bunlar da önceki senede adları belirtilen kadilardi. Yemen sahibi Melik Muzaffer Semseddin Yusuf b. Mansur Nureddin Ömer b. Ali b. Resul, Mekke sahibi Necmeddin Ebu Nümey Muhammed b. İdris b. Ali b. Kata-de el-Hüseyinî, Medine sahibi

Izzeddin Cemmaz b. Seyhe el-Hüseynî, Anadolu hükümdarı Giyaseddin Keyhüsrev b. Rükneddin Kiliçarşan es-Selçukî, Hama sahibi Takiyyüddin Mahmud b. Melik Mansur Nasi-rüddin Muhammed b. Melik Muzaffer Takiyyüddin Muhammed, Irak Horasan ve o yörelerin sultani ise Ergun b. Abaka b. Hülagu b. Töli b.

Cengizhan idi.

Bu senenin ilk günü persembe idi. Bugün de Melik Mansur için çok miktarda altın ve gümüş sadaka olarak dağıtıldı. Vefat eden Sultan Melik Mansur Kalavun, cuma gecesi türbesine götürüldü. Orada kubbenin altındaki mezarına defnedildi. Onu mezarına Bedreddin Beydera ile Alemüddin es-Sücaî koymuslardı. O esnada çok sadakalar dağıtıldı. Sahip Semseddin b. Sel'üs, Hicaz'dan gelince kendisine vezirlik hil'ati giydirildi. Vezirliğe atanma fermanını insâ kâtibi Kadi Muhyiddin b. Ab-düzzahir bizzat eliyle yazdı. Vezir de vezirlik debdebesiyle kendi konagina gitti ve göreve başladı. Cuma günü Semseddin Sungur el-Eskar ile Seyfeddin b. Cermek en-Nasirî tutuklandılar. Emir Zeyneddin Kutboga hapisten çıkarıldı. O, Toruktay'la birlikte tutuklanmıştı. Serbest bırakılınca iktalari kendisine geri verildi. Taki Tevbe ise tekrar Dimask vezirliğine atandı. İbn Havî huzura getirilerek Nasiriye medresesinin Safî kadisina verileceğini tekeffül etti. Orayı Zeyneddin el-Fariki'nin elinden almıştı. [96]

Akkâ Ve Diğer Sahil Beldelerinin Fethi

Bu senede rebiyüevvel ayı basında Dimask'a posta vasıtasıyla gelen buyrukta Akkâ kusatması için gerekli hazırlığın yapılması isteniliyordu. Bu buyruk, Diniask'ta Allah yolunda Akkâ'ya gidecek gazilere duyuruldu. O dönemde Akkâhlar, yanlarındaki Müslüman tüccarlara saldırmışlar, onları öldürüp mallarına el koymuslardı. Bunun üzerine mancınıklar Dimask'm Cesvere mintikasına gönderildi. Halk ve gönüllüler, mancınık arabalarını çekiyordu. Fakihler, müderrisler ve salihler de bu ise gönüllü olarak katılmışlardı. Bu kafilenin artçı kuvvetlerinin komutanı Emir Alemüddin ed-Düveydarî idi. Askerler Sam naibi komutasında yola çıktılar. Kendisi arkalarından gidiyordu. Hama sahibi Melik Muzaffer de gelip ona kavustu. Her taraftan insanlar geldiler, Trablus askerleri de bunlara katıldı. Melik Esref, askerleriyle birlikte Akkâ'ya doğru Misir'dan hareket etti. Hepsi Akkâ'da toplandılar. Rebi-yülahir ayının dördünde persembe günü Akkâ'mn çevresinde askerler düzene sokuldu. Her taraftan mancınıklar oraya yöneltildi. Akkâlılarla savaşmak için çok çabalar harcanmıştı. Ahaliye baskı yapıldı. İnsanlar Sahih-i Buharî'yi okumak üzere camilerde toplandılar. Seyh Serefüd-din el-Fezurî, Sahih-i Buharî'yi okudu. Kadılar, faziletli kimseler ve ayandan olan insanlar da Sahih-i Buhari dinleyen cemaat arasında bulunuyorlardı. Akkâ muhasarasi esnasında Sam naibi

Hüsameddin La-çin, kansik bir durumla karsilasti. Sultanin kendisim yakalatmak istedigı vehmine kapildi. Bunu Ebu Hars adındaki bir emir kendisine haber vermisti. O da korkarak binegine binip kaçmaya hazirlanmis iken Alemüddin ed-Düveydarî onu Mesabe'de durdurup geri çevirdi. Onu sultanin huzuruna götürdü. Sultan, onun gönlünü hos edip, rahatlatti. Ona hü'at giydirdi. Ama üç gün sonra onu tutuklayarak Sıf kalesine götürdü. Malina mülküne el koydu. Sarayinin üstadi Bedreddin Bektas da tutuklandı. Orada nahos hareketler cereyan etti. Zaman çok sikintiliydi. Baski ve kusatma zamaniydi. Sultan, kusatmaya gitmek için hazirligini yaptı. Savas köslerini 300 yük olarak bineklere bindirdi. Sonra cemazi-yelevvel ayinin onyedisinde cuma günü yola koyuldu. Köşler hep birlikte gün dogusu esnasında çalmaya basladı. Müslümanlar günesin dogusuyla birlikte surlara çıktılar. İslâm sancakları surlar üzerine dikildi. O esnada Haçlılar geri dönüp kaçmaya basladılar. Tüccarların gemilerine binip kaçıyorlardı. Sayılarını ancak yüce Allah'ın bildigi kadar Haçlı Öldürüldü. Malları, mülkleri, esyaları cidden çoktu ve hepsi de ganimet olarak ele geçirildi. Sultan, Akkâ'nın yıkılıp tahrip edilmesini, artık oradan yararlanılamayacak hale getirilmesini emretti. Cenâb-i Allah, cuma günü oranın fethini müyesser kıldı. Nitekim Haçlılar da zamanında orayı Müslümanlardan cuma günü almışlardı. Sur ve Sayda şehirlerinin idaresi Melik Esrefe bırakıldı. Artık Dimask sahillinde Müslümanlar için güven elde edilmiş, orası kâfirlerden temizlenmişti. Zulüm eden milletin kökü kazınmıştı. Âlemlerin Rabbi Allah'a hamd olsun.

Fetih müjdesine dair olan mektup Dimask'a geldi. Müslümanlar buna çok sevindiler. Diğer kalelerde de sevinç davulları çalındı. Gezmek ve dolasmak isteyen kimseler için şehirler süslendi. Sultan da Sur sehrine bir emir göndererek oranın surlarını yıktırdı ve yerle bir edip izini kaybettirdi. Orası hicretin 518. senesinden beri Haçlıların elinde bulunuyordu. Akkâ sehrine gelince Melik Nasir Yusuf b. Eyyub orayı Haçlıların elinden almıştı. Daha sonra Haçlılar gelerek orayı büyük bir orduyla kusatmışlardı. Tekrar Sultan Selahaddin, Akkâ'yi onlara karşı savunmaya gelmişti ve orası otuzyedı ay müddetle Müslümanların elinde kalmıştı. Neticede Haçlılar orayı ele geçirmişler ve oradaki Müslümanları öldürmüşlerdi. Nitekim bu husus önceki kısımlarda da anlatılmıştır.

Sonra Melik Esref Halil b. Mansur Kalavun, hükümdarlık debdebesi içinde Dimask'a doğru yola çıktı. Etraftan büyük saygı görüyordu. Beraberinde veziri Ibn Sel'us ile muzaffer askerleri de vardı. O gün Sam'da Emir Alemüddin Sencer es-Sucaî'yi naib olarak bıraktı. Kendisi Darü's-saade'de ikamet etti. Emir Alemüddin'in ikta arazilerine Haris-tan mintikasını ekledi. Burayı baskalarına ikta' olarak vermemişti, ancak kalenin yararını sağlama almak için bunu böyle yapmıştı. Her gün ziyafet evinde harcaması için ona

300 dinar para tahsis etmistti. Ayrica herhangi bir yere müracaat etmeksizin, müsavere yapmaksizin hazine­den diledigi kadar para alabileceğini de böyle­di. Sultan onu Sayda se­hrine gönder­di. Çünkü orada isyan halinde olan bir kale vardı. Emir Alemüddin gidip oraya fethetti. Bu fetih sebebiyle de sevinç davulları çalındı. Sonra çabucak sultanın yanına dönerek onunla vedalaştı. Sultan da re­ceb ayının sonlarında Misir'a doğru yola koyuldu. Sultan, fethetmesi için onu Beyrut'a da gönder­di. Oraya gitti ve en kısa süre içinde Beyrut'u fethetti. Böylece Isliye, Antarsus ve Cübeyl kaleleri korunmuş oldu. Artık Dimask sa­hillerinde Haçlıların, Müslümanların eline geç­medik bir tek kalesi kalmamıştı. Allah'a hamd olsun. Böylece Cenâb-i Allah, Müslümanları ve Islâm ülkesini Haçlılardan kurtarıp rahata erdirdi. Sultan, saban ayının dokuzunda Kahire'ye büyük bir alayla girdi. O gün cidden görölme­ge değer muazzam bir gündü. Yedi yıldan beri tutuklu bulunan Bedreddin Beyserî'yi serbest bıraktı. Dimask naibi Alemüddin Sencer es-Sücaî, saban ayının yirmiyedisinde Dimask'a döndü. Artık Dimask sa­hillerini tümüyle Haçlılardan temizlemişti. Orada, Haçlıların bir tek tasi dahi kalmamıştı. Ramazan ayının dördünde Sifd kalesinde tutuklu bulunan Hüsameddin Laçın ve beraberindeki bir grup ümera serbest bırakıldılar. İktaları kendilerine iade edildi. Onlara ihsanda bulunulup ikram edildi.

Ramazan ayi başlarında Kadi Bedreddin b. Cemaa Kudüs'ten Misir'a çağırıldı. Kendisi Kudüs-ü Serifte hakim ve hatipti. Ramazan'ın ondördünde Misir'a ulaştı. O gece Vezir İbn Sel'us'un yanında iftar etti. Vezir ona ikramda bulunup saygı göster­di. O gece cuma gecesi­ydi. Vezir, Takiyyüddin İbn Bintü'l-Eazz'ın azledilerek yerine Misir kadilkudatlı-gina Bedreddin b. Cemaa'nın atandığını açıkça ilân etti. Kadılar da Bedreddin'i tebri­ke geldiler. Sahitler saygı sundular. Bu görevinin yanısıra Kadi Bedreddin'e Camiü'l-Ezher'in hatipliği ve Salahiye medresesinin müderrisliği de verilmişti. Hil'atini ve taylesamni giyinmiş olarak bine­gine binip göreve gitti. Diğer kadıların da taylesan giymeleri için karar çıkarıldı. Kadi Bedreddin gidip Ezher Camii'nde hutbe irad etti. Sonra Salahiye medresesine gitti. Diğer cuma da orada ders ver­di. Dersine kalabalık bir dinleyici topluluğu gel­mişti. Cuma günü olunca sultan, halife Hakim Bi-Emrillah'ın bizzat hutbe irad etmesini ve hutbesinde Melik Esref Halil b. Mansur Kalavnn'u sultanlığa tayin ettiğini açıklamasını istedi. Halife de siyah bir hil'at giyerek halka bir hutbe irâd etti. Bu hutbesi, Zahi­riye devleti zamanında irad etti­ği hutbelerden biriydi. Bunu hicretin 660. senesinde Seyh Serefüddin el-Makdisî yazmıştı. Bu iki hutbe iradi arasında otuz seneden fazla bir zaman geçmişti. Hutbe Cebel kalesinin camiinde irad edilmişti. Bundan sonra Bedreddin b. Cemaa, sultanın yanında kaledeki camide hutbe okumaya devam etti. Ezher Camii'nde vekili onun yerine

hutbe okuyordu.

Kadi Ibn Bintü'l-Eazz'e gelince vezir onu perisan etti. Malina, mülküne el koydu, tahkir etti. Son derece hirpaladı. Elinde onyedî makam varken bir tek makami dahi kalmamıştı. Nitekim kadi, hatip, hapishane nazirligi, seyhüssüyuhluk, hazine nazirligi, büyük medreselerin müderrisligi gibi görevleri varken bunların tamamından uzaklaştırılmıştı. Vezir onu 40.000 dinar para cezasına da çarptırmıştı. Ayrıca birçok bineklerini ve esyalarını da elinden almıştı. Ama bütün bunlara rağmen vezire boyun egmemiş ve zillet göstermemişti. Daha sonra vezir ondan hosnut oldu. Onu affetti ve Safîilerin müderrisliğine atadı.

Zilkade ayının dördünde pazartesi gecesî Sultan Mansur'un mezarının yanında hatim indirildi. Bu hatim indirme merasimine kadılar ve emirler de katıldılar. Sultan ile halife de şehir vakti oraya geldiler. Hatim tamamlandıktan sonra halife belîğ ve tesirli bir hutbe irâd ederek insanları, Irak'a gazaya gitmeye ve orayı Tatarların elinden kurtarmaya tesvik etti. Bundan önceleri halife sarayında perdeler gerisinde iken artık insanların karsısına çıkmış, halk onu görmüşü. Çarsıda, pazarda dolasmaya başlamıştı. Öte yandan Dimask halkı da Meydan-i Ahdar ile Ablak sarayının kapısına kadar olan yerde toplanarak büyük bir hatim indirme merasimi düzenlediler. Çok hatimler okundu. Sonra Seyh İzzeddin el-Karunî, onun ardî sıra Ibn Bizurî halka hutbeler irâd ettiler. Konusmaga alısmış, natikası güzel kimseler de konustular. Postadan gelen emirde halkın Irak gazasına hazırlanması isteniliyordu. Ve bu husus halka duyuruldu. Dicle'den gelecek düşman gemilerine engel olmak için Cesvere mintikasında nehrin iki yakası arasına zincirler çekildi. Her ne kadar amaç gerçekleşmediyse de bu sebepten insanlar sevaplarını kazandılar. Bu yüzden bazı kimseler çok eziyet de görmüşlerdi.

Bu senede Sam naibi Emir Sücaî, kadınların büyük baslık takmamalarını emrederek bu emrini herkese duyurdu. Banyas nehri ile küçük su arkları üzerinde kurulmuş binalar, karakollar ve su dolapları tahrip edildi. Zülabiye köprüsü ve bu köprü üzerindeki dükkânlar da yıkıldı. İnsanların yatsıdan sonra şehirde dolasmamaları ilân edildi. Sonra bu yasak kaldırıldı. Melik Said Zahir'in Babü'n-Nasr'da yaptırdığı hamam da yıkıldı. Dimask'ta ondan daha güzel bir yapı yoktu. Meydan-i Ahdar, kuzey taraftan altıda bir oranında genişletildi. Meydanla nehir arasında çok az bir mesafe kaldı. Emir Alemüddin es-Sücaî ve ümerâ bu meydanın duvarlarını yaptırırken bizzat kendileri çalışmışlardı.

Bu senede Cemaleddin Akkus el-Efrem el-Mansurî ve onunla birlikte bir başka emir daha kalede hapsedildiler.

Bu senede Emir Alemüddin ed-Düveydarî, zincirlere vurularak Misir diyarına

götürüldü.

Seyh Sihabüddin Mahmud, Akkâ fethiyle ilgili olarak söyle bir kaside nazm etmist:

«Haçli devletinin yok olmasindan dolayi Allah'a hamd olsun, Mustafa el-Arabî'nin (Hz. Peygamber) dini, Türkler sayesinde yüceldi.

Bu Öyle bir arzudur ki rüyada dahi görmeyi istemekten utanirdim; gerçekte.

Temelleri yikilan ve bir liman sehri olan Akkâ'dan sonra, Türklerin karada bir hedefleri ve amaçlari kalmamistir. Deniz sehri olan Akkâ'nın yikilisindan sonra kâfirler için, Karada ve denizde kaçmaktan baska bir çare kalmamistir. Oradaki savas, savaslarin anasiydi. Nice fitneler çikmisti orada. Ki bu yüzden büyümemis küçük çocuk, ihtiyarladi. Ey Akkâ savasi, önce yapilan fetihleri sen unutturdun. Kitaplarda yazili savaslari da hafizalardan sildin. Dilimiz bu fetih sebebiyle sükür etmekten aciz kaliyor. Zannetmiyorum ki sair ve edipler de bu sükrü ifade edebilsinler. Ey Akkâ fethi, sen Isa'nin dininden olan kimseleri helak ederek öfkelenlendirdin. Allah için,

Bu gazapta ve Öfkede hangi riza vardir.

Sultan Esrefin yaptiklarini hidayet rehberi ve müjdecisi Mustafa, yakindan seyredip görmüştür.

Bu fetih sebebiyle gözleri doyup aydinlanmistir.

Bu fetih müjdesi ile kiymetli Kabe, örtüleri içinde bir baska güzelleştirmiştir.

Bu, yeryüzünde öyle bir çigir açti ki onu duydum. Karalar nes'ede, denizler ise hüzündedir.»

Bu kaside epey uzundur. Seyh Sihabüddin'in ve baska sairlerin Akkâ fethi ile ilgili baska bir çok siirleri daha vardir. Sultan, Misir'a vardiginda veziri İbn Sel'us'a, üzerindeki bütün elbiselerini giydirmis, altindaki binegini ona vermis, ayrıca Dimask hazinesinden ona 78.000 dinar verilmesi için emir yazmisti ki, kendisine Beytül-malden para ödeyerek Karhata köyünü satın alsin. Bu husus posta vasitasiyla Diniask'a bildirilmisti.

Bu senede Haleb kalesinin onarimi tamamlandı. Burasi hicretin 658. senesinde Hülagu ve adamlari tarafından tahrip edilmisti.

Bu senenin sevval ayında Dimask kalesinin, Sultan sarayinin, köskün ve Kubbe'z-zerkani onarimina baslandı. Bu onarim isini Sultan Esref Halil b. Kalavun, naibi Alemüddin Sencer es-Sücaî'ye havale etmist.

Bu senenin ramazan ayında Emir Ercüvas'a kale naibligi yeniden verildi. Ayrıca kendisine kiymetli araziler de ikta' olarak verildi.

Bu senede, Seyh Yunus'un zürriyetinden Seyh Raciî zincirlere vurularak Kahire'ye gönderildi.

Bu senede Kemaleddin b. Hallikan'ın yerine Necibiye medresesinde İzzeddin el-Karunî ders verdi. Aynı günde Necmeddin Mekkî de Nasi-rüddin b. Makdisî'nin yerine Revaniye medresesinde ders verdi. Yine aynı günde Tabip Kemaleddin, Dahvariye tip medresesinde ders verdi.

Bu ayda Seyh Celaled-din el-Habbazî, Hatuniyetü'î-Berraniye medresesinde; Cemaleddin b. Nasir Baki de fethiye medresesinde; Burha-neddin el-îskenderî Ünieyye Camii'nin Kosiye medresesinde, Seyh Necmeddin ed-Dimaskî ise Harretü'l-Guraba'daki Serifiye medresesinde ders verdiler.

Bu senede Nasiriye medresesi, Fankî'ye yeniden verildi. Bu senede Kadi Necmeddin b. Saserî, İbn Zemlekanî'den sonra Emîniye medresesinde ders verdi. Elinde bulunan Adiliyetü's-Sagire medresesi alınıp Kemaleddin b. Zemlekânî'ye verildi. [97]

Hicretin Altiyüzdoksaninci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Tatar Hani Abaka'nin Oglu Ergun

Sehametli, secaatli, çok kan akıtan bir kimseydi. Amcası Sultan Ahmed b. Hülagu'yu öldürmüs, böylece Mogolların gözünde büyümüstü. Bu senede içtiği zehirli bir saraptan ölmüs, dolayısıyla Mogollar, onu Yahudi olan veziri Sa'dü'd-Devle b. Safî'nin öldürdüğünü iddia etmişler, onu suçlu bulmuşlar ve bu yüzden bir çok Yahudi'yi öldürmüşlerdi. Irak şehirlerinin tamamında çok miktarda mal yağmalamışlardı. Ondan sonra kimi tahta geçirecekleri hususunda görüş ayrılığına düşmüşlerdi. Bir kısım Mogollar Keyhatu'ya meylederek onu memleketin tahtına oturtmuşlardı. Bir süre hükümdarlık yaptıktan, yani bir rivayete göre bir sene, başka bir rivayete göre ise bir seneden az bir süre hüküm sürdükten sonra onu da öldürmüşler, yerine Beydera'yi hükümdarlık tahtına oturtmuşlardı. Ergun'un ölüm haberi Akkâ'yi kusatmakta olan Melik Esrefe gelince buna çok sevinmişti. Ergun sekiz yıl hüküm sürmüştü. Bazı Irak tarihçileri onun adaletli ve iyi bir yönetici olduğunu söylemişlerdir. [98]

Müsnidü'l-Muammer Er-Rehhale Fahreddin

Seceresi şöyledir: Fahreddin b. Neccar Ebü'l-Hasan Ali b. Ahmed Abdülvahid el-Makdisî el-Hanbelî. İbn Neccar adıyla tanınmıştır. Hicretin 576. senesinin başında -başka bir rivayete göre ise sonunda- doğmuştur. Çok miktarda hadis dinlemiş, aile efradıyla birlikte çeşitli beldelelere seyahatlerde bulunmuştur. Salih, abid, zahid, takvâU, ibadet ehli bir kimseydi. Ömrü uzun olduğundan bir çok rivayetleri kendisi münfe-rid olarak nakletmiştir. Birçok hadis alimlerinden icazet almış, çok sayıda insan

ve topluluklar kendisinden hadis dinlemislerdir. Kendini yaslanmçaya, hareket edemeyecek derecede zayıflayincaya kadar bu ise vakfettim. Güzel siirleri vardır. Siirlerinden bazıları şunlardır:

«Seneler tekrarlandı üzerimde, nihayet çürüdüm.

Ve kıymetsiz bir meta haline geldim.

Bende fayda azaldı. Yalnız ben,

Hadis rivayet etmek ve dinlemekle teselli buluyorum.

Eğer bu ihlaslı bir iş ise mükâfatı vardır.

Eğer dalkavukluk için ise bosa gitmiştir çabam.»

Su siir de ona aittir:

«Oturarak namaz kıldığımdan ve cumalara gidemediğimden dolayı sana özrümü beyan ediyorum.

Farz namazları insanların cemaatla kılmak için toplandıkları mescitlerde edâ edemediğimden Ötürü,

Yine özrümü beyan ediyorum sana.

Ya Rab böyle namaz kılisimden ötürü bana gazaplanma.

Beni cehennem atesinden koru ve hatalarımı bağışla.»

Bu senenin rebiyülahir ayının ikisinde çarsamba günü kusluk vakti doksanbes yasındayken vefat etti. Cenazesine çok sayıda insan katıldı. Kasyun mezarlığında babası Seyh Semseddin Ahmed b. Abdülva-hid'in mezarının yanına defnedildi. [99]

Seyh Taceddin El-Fezarî

Abdurrahman b. Siba b. Ziyaeddin Ebu Muhammed el-Fezarî. İmam ve allame idi. Kendi zamanında Safiîlerin hocası idi. Akranlarını geride bırakarak ilimde ileri asamalara varmıştı. Hocamız Allame Bur-haneddin'in babasıdır. Seyh Taceddin, hicretin 630. senesinde doğdu. Bu senenin cemaziyelahir ayının besinde pazartesi günü kusluk vaktinde Baderaiye medresesinde vefat etti. Öğle namazından sonra Emevi Camii'nde cenaze namazı kılındı. Namazını Kadilkudat Sihabüddin b. el-Hoyî kıldirdi. Sonra Camiü'l-Cerrah'ta Seyh Zeyneddin el-Farikî de ikinci kez namazını kıldirdi. Seyh Taceddin el-Fezarî Babü's-Sagir'deki mezarlıkta babasının yanına defnedildi. Cenazesinin gömüldüğü gün büyük bir kalabalık ve izdiham meydana gelmişti. Kendisi birçok faydalı ilimlere sahipti. Güzel ahlaklı, fasih konuşmalı, güzel tasnifli, yüksek himmetli bir kimseydi. Fikhi kendi nefesine de tatbik etmişti, el-İklid adlı kitabı vardır ki bu kitabında çeşitli uyarılarda bulunmuş ve Babü'l-Gasp kısmına kadar gelmişti. Bu eseri, fikhi

kendi nefesine tatbik ettiğini, anlayışlı olduğunu, kadri kıymeti yüksek, himmeti güçlü, bakisi tesirli, ileri görüşlü, müctehid bir kimse olduğunu ispatlamaktadır. Yazılarının çoğunda sahih bir içtihad vasfına sahiptir. İnsanlar, ondan yararlandılar. Büyük seyhlerimizin seyhidir. Muhyiddin en-Nevevî ile kendisi bizim büyük seyhlerimize hocalık yapmışlardır. İbn Cevzî'nin el-Mev-zuat adlı eserinin muhtasarını hazırlamıştır. Bu eseri, benim yanımda onun el yazması olarak mevcuttur. Çok miktarda hadis dinledi. İbn Zebidî'nin yanında Sahih-i Buharî'yi okudu. İbn Leysî'den, İbn Sa-lah'tan hadis dinledi. Onlardan ilim tahsil etti. Ali b. Abdüsselam'dan da istifade etti. Hafız Alemüddin el-Berzalî onun öğrencilerinden biri olup yanında icazet almıştır. 100 seyh tarafından hazırlanan on cüzlük hadis rivayet hususunda ondan izin almış ve bu izni verisinde ayandan bazı kimseler de hazır olmuşlardır. Seyh Taceddin el-Fezarî'nin, güzel siirleri vardır. Siirlerinden biri sudur:

«Daginik halleri toparlayacak olan Allah'ın baska günleri vardır.

Bu günlerde hadiseler hep olacak, nihayet uykular kaçacaktır. Hüznümün başlangıcı, sizden birseyler istediğim günden beridir. Ne seyin kendisini ne de izini görmüş değilim. Ey göçenler, göçmeğe muktedir oldunuz. Kurtuluş sizindir. Biz ise acizlikten ötürü kadere karşı koyamıyoruz.»

Seyh Taceddin el-Fezarî vefat edince, Baderaiye medresesinde ders halkasında ve fetva meclisinde hocamız olan oğlu Burhaneddin görülmeye başladı. Babasının yolundan gitti. Onun yasantisini örnek aldı. Allah rahmet etsin. [100]

Mütehassis Hekim İzzeddin İbrahim B. Muhammed B. Tarhan

İzzeddin İbrahim b. Muhammed b. Tarhan es-Süveydî el-Ensarî. Bu senenin saban ayında vefat etti ve doksan yaşında hayata gözlerini yumdu. Kasyun'daki Sefih mezarlığına defnedildi. Bir miktar hadis rivayet etmiştir. Tıp sanatında kendi zamanının insanların üstüne çıkmıştır. Tıbbı dair kitaplar tasnif etmiştir. Dini duygularının azlığı, namazı terk edisi, akidesinin gevsekliği gibi hususlarla suçlanmıştır. Ahi-rete dair bir çok hususları inkâr ettiği de iddia edilmiştir. Allah onun ve emsallerinin hakkında âdil hükmünü verecek, asla zulmetmeyecektir. Dininin ve aklının azlığını, imanının olmadığını, içkinin hâramlığa itiraz ettiğini ispatlayıcı bazı ifadeleri siirlerinde göze çarpmaktadır. Ramazanın uzun olduğunu söyleyerek orucu terk ettiği ve seriate muhalif başka davranışları bulunduğu da söylenmiştir. [101]

Seyh İmam El-Allame Alaeddin Ebü'l-Hasan

Seyh İmam el-Allame Alaeddin Ebü'l-Hasan Ali b. İmam Allame Kemaleddin

Abdülvahid b. Abdülkerim b. Halef el-Ensârî ez-Zemle-kânî. Babasından sonra Emîniye medresesinde ders verdi. Babası bu senenin rebiyülahir ayının yirmidokuzunda salı gecesi Emîniye medresesinde vefat etti. Babası Emirü'l-Kebir Bedreddin Ali b. Abdullah en-Nasirî'nin yanına, Sufiye mezarlığına defnedildi. Bedreddin Ali, Salihi-ye'deki hankâhin naziri idi. Üstadı böyle vasiyet etmişti. Onu, Seyh Seref el-Fezârî, İbn Serisi Cemaleddin'den sonra hankâhin seyhliğine tayin etmişti. Seyh İmam Allame Alaeddin, bu senede vefat edince mezkur hankâhin dahilindeki büyük türbeye defnedildi. [102]

Seyh İmam Ebu Hafs Ömer

Seyh Ebu Hafs Ömer b. Yahya b. Ömer el-Kerhî. Takiyyüddin b. Salah'ın damadı ve öğrencisi idi. Hicretin 599. senesinde dogmus, bu senenin rebiyülahir ayının ikisinde çarsamba günü vefat etmiş ve İbn Salah'ın mezarının yanına defnedilmiştir. [103]

El-Melikü'l-Âdîl Bedreddin Salamis B. Zahîr

Babası Melik Said'den sonra kendisinin hükümdarlığına bey'at edildi. Melik Mansur Kalavun'u kendine atabek tayin etti. Sonra Kala-vun, müstakil hükümdar oldu ve onları Kerek'e gönderdi. Sonra Kahi-re'ye geri getirdi. Sonra hakimiyetinin ilk zamanlarında Melik Esref Halil, onları İstanbul taraflarındaki Eskerî beldesine gönderdi. Salamis orada vefat etti. Kardeşi Necmeddin Hizir ile ailesi, o yörede kaldılar. Salamis, şekil bakımından insanların en yakışıklısı ve fizik bakımından da en heybetlisi idi. Birçok kimse onun yüzünden fitneye düştü. Tüysüz oğlanları seven Lutîler de onun yüzünden fitneye maruz kaldılar. Sairler onun sebebiyle gençliğe dair şiirler yazdılar. Akıllı, reis, heybetli, vakarlı bir kimseydi. [104]

Afif Et-Telemsanî

Ebu Rebi' Süleyman b. Ali b. Abdullah b. Ali b. Yasin el-Abidî el-Kûmî et-Telenisanî. Usta bir sairdi. Nahiv, edebiyat, fıkıh ve usule dair güzel bilgisi vardı. Bu konularda tasnif eserleri vardır. Serhü Mevaki-fî'n-Nefer ve Serhü Esmâ'İlâhî'l-Hüsnâ gibi eserleri ve meshur bir divanı vardır. Oğlu Muhamnied'in de baska bir divanı vardır. Günah sayılan birçok sözleri, gevsek itikadi, vahdet-i vücuda, zindikliga ve katiksiz küfre dair sözler söylediği iddia edilir. Söhreti, onun biyografisini uzun uzadıya anlatmaya gerek bırakmamaktadır. Bu senenin receb ayının besinde çarsamba günü vefat etti ve Sufiye mezarlığına defnedildi. Her biri kırk gün süreli kırk kez halvete girdiği anlatılır. Doğrusunu Allah bilir. [105]

Hicretin Altiyüzdoksan Birinci Senesi

Bu senede Rum kalesi fethedildi. Bu senede Dankala'dan Misir'a, oradan da

Sam'in en uç noktasına, Dimask sahillerine, Haleb beldesine ve diğer yerlere hakim olan Sultan Melik Esref Salahaddin Halil b. Melik Mansur Kalavün idi. Veziri de Semseddin b. Sel'us'tu. Sam'da ve Misir'daki kadilari ise önceki senelerde adlari zikredilen kadilardı. Misir naibi Bedreddin Bendar, Sam naibi Alemüddin Se'ncer es-Sücaî, Tatar hani ise Beydar b. Ergun b. Abaka idi. Hazinelerdeki zahireler, kıymetli esyalar ve kitaplar zayi olmuştı.

Bu senenin rebiyülevvel ayının yirmidokuzunda Halife Hakim, bir hutbe irâd etti. Hutbesinde insanlari cihada ve seferberliğe çağırdı.

Cuma günü onlara namaz kildirdi ye namazda besmeleyi asikâr okudu.

Safer ayının onüçünde cumartesi gecesı Akkâ'nın Babü'l-Berrade mintikasında bulunan kizilkiliç getirilerek yerine konuldu. Rebiyülevvel ayında Tarime sarayının ve o çevredeki binalarla Zerka kubbesinin yapımı tamamlandı. Bu binalar, çok güzel ve yüksek bir şekilde insâ edilmisti.

Cemaziyelevvel ayının ikisinde pazartesi günü Seyh Safiyyüddin Muhammed b. Abdürrahim el-Urmevî, Alaeddin b. Bintü'l-Eazz'ın yerine Zahiriye medresesinde ders verdi. Aynı günde Kemaleddin b. Zeki de Doleiye medresesinde ders vermisti.

Cemaziyelahir ayının yedisinde pazartesi günü Seyh Ziyaeddin Abdülaziz et-Tusî, müderris Farikî'nin istifası gereğince Necibiye medresesinde ders verdi. Dogrusunu Allah bilir. [106]

Rum Kalesinin Fethi

Bu senenin rebiyülevvel ayında Sultan Esref, askerleriyle birlikte Dimask'a yöneldi. Veziri Ibn Sel'us da yanında olmak üzere Dimask'a girdi .Askerlere resmi geçit yaptırdı. Onlara çok miktarda para sarfetti. Sonra onlari Haleb'e götürdü. Oradan da Rum kalesine gitti. Receb ayının onbirinde cumartesi günü siddet kullanarak kiliç yoluyla kaleyi fethetti. Bu müjde Dimask'a ulasınca sehir yedi gün süreyle süslendi. Allah, bu çabalarından ötürü Müslüman askerleri kutsasm. Cumartesi günü senlik yapıldı. Bu senlik, pazara kadar devam etti. Rum kalesi siddetli bir kusatmadan sonra fethedilmisti ki, bu kusatma, otuz gün sürmüştü. Otuzdan fazla mancınik bu kusatma esnasında surlari dövmüs, emirlerden Serefüddin %}. Hatir, sehit düsmüştü. Sehir halkından da çok kimse öldürülmüs, Müslümanlar onlardan çok miktarda ganimet elde etmisti. Fetihten sonra sultan, Sücaî'yi Rum kalesinde birakarak Dimask'a döndü. Sücaî'yi; orada kusatma esnasında mancıniklar yüzünden kalenin zayıflayan ve çöken taraflarını onarmakla görevlendirmisti. Sultan, sabanın yirmidokuzunda salı günü sabahleyin Dimask'a girmis, halk onun gelisi sebebiyle merasimler düzenlemis, ona dualar etmis ve onu çok sevmisti. O gün cidden görülmeye

değer muazzam bir gündü. Misir diyarından geldiğinde de onun için çok masraflar yapılmış, gideceği yollara halılar serilmisti. Bu, İbn Sel'us'un isaretiyle yapılmisti. Yoluna ilk hali serilen sultan kendisi olmustu. Babası Humus'ta tatarları bozguna ugrattığında onun yoluna halılar serilmemisti. Aynı şekilde Sultan Melik Zahir de Tatarları ve Rumları Bilistin'de¹ bozguna ugrattığında ve başka yerlerde de onlara hezimetini tattırdığında yoluna halılar serilmemisti. (1) Bilistin: Anadolu'da bir şehir adı.

Hali sermek, işte bu vezirin hükümdarlar için icad ettiği çirkin bir bid'attir. Bunda israf vardır. Malın zayi olması vardır. Simarıklik ve taskinlik vardır. Riyakârlık ve insanları masrafa sokma adeti vardır. Malları fuzuli yere sarfetme çirkinliği vardır. Allah, bunun hesabını o vezire soracaktır. Ondan sonra diğer hükümdarlar da bu adeti devam ettirdiler. Bu yüzden insanlar büyük zulme uğradılar. Kul, Rabbinden korkmalı. Kendi arzusu sebebiyle Allah'ın gazabını celbedecek, Allah'ın insanlardan yüz çevirmesine vesile olacak adetleri ve bid'atleri icad etmemelidir. Çünkü dünya, bir insana devamlı kalacak değildir. Doğrusunu noksanlıklardan münezze olan yüce Allah daha iyi bilir.

Rum kalesinin kontu da esir olarak sultanın yanında bulunuyordu. Adamlarının önde gelenleri de esir düşmüşler ve sultanın beraberinde Dimask'a getirilmişlerdi. Bunlar Dimask'a getirildiklerinde arkadaşlarının kesik başları, mızrakların ucuna takılmisti. Sultan, bir grup askeri hazırlayarak Kesrevan dagına, adalara doğru sevk etmistti. Çünkü buraların ahalisi öteden beri Müslümanlara karşı Haçlılarla ittifak halindeydiler. Buralara sevk edilen askerlerin komutanı Bender'di. Beraberinde Sungur el-Eskar da bulunuyordu. Sungur el-Mansurî Halep naibi olarak yerinde duruyordu. Sultan onu azlederek yerine Seyfeddin Balaban el-Bataihî el-Mansurî'yi atadı. Büyük komutanlardan bir kısmını da diğer askerlerle birlikte Kesrevan dagına ve adalara sevk etmişti. Bunlar Kesrevan dagını kusatma altına aldıklarında artık oradaki ahalinin ölümü mukadder olmustu. Geceleyin Bender'a büyük bir hamle yaptılar. Ve Bender onların hakkından gelemedi. Gevşedi, sonra askerleriyle birlikte orayı bırakıp Sultanın yanına döndü. Sultan, bineginden inerek Misir naibi Bender'i karşıladı. Vezir İbn Sel'us, Bender'm yenilgisini sultana anlatınca sultan onu kinayip azarladi. Bender da bu yüzden şiddetli bir hastalığa yakalandı. Ölümle yüz yüze geldi. Hatta bu yüzden öldüğüne dair bir rivayet de vardır. Sonra şifa buldu. Dimask Camii'nde büyük bir hatim indirme merasimi yaptırdı. Bu merasimde kadılar ve ayandan olan kimseler hazır bulundular. Beraat gecesinde cami tiklim tiklim doldu. Aynı şekilde ramazanın ilk on gecesinde de bu merasimi yaptırdı. Sultan da hapisteki insanları serbest bıraktı. Sultanın görevlileri tarafından sorumlu tutulan bazı kimseleri serbest bıraktı. Çok miktarda sadaka dağıttı. Sıhap Mahmud da Rum

kalesini fethettiginden dolayı Melik Esref Halil'i muazzam bir kaside ile övdü. Kasidenin bas kısmı şöyledir:

«San sancak senindir. Zafer onu önde götürüyor.

Ne Keykubatlar ne de Hüsrevler onu göremediler.

Ufukta dalgalanıp da nuru ile etrafi sarstığında,

Sirk çöker, hidayet yükselir. Sinirlar temizlenir ve aydınlanır.

Hücum eden develer gibi savasta etrafa isik saçtığında, O dolunayın parlaklığınaaki isiklar, tozlari giderip ortalığı aydınlatırlar.

Keskin bakisli düşmanlara yöneldiginde o sancagin altında, Yesil birlikler yürürler. Onların semsiyeleri migfer ve gece uykusuzlugudur.

Sanki tozların savrulusu gecedir, onun çirpinisi simsektir. Sen de dolunaysın. Felek de yeryüzünü çevrelemistir. Pespese gelen fetihler sanki bir semâ gibidir. Onun gezegenleri ve yıldızları da pespese ortaya çıkarlar. Uzun zamanlardan beri ailesi tarafından evlenmekten alikonulan bakireleri andıran,

Nice kaleleri sen ele geçirdin gönüllü veya gönülsüz olarak teslim oldular, o kaleler,

Öyle bir azim harcadın ki, utanmasalardı o kaleler, Mehirsiz evlenmege razı olup sana gelirlerdi. Rum kalesinin çevresine hücum ettin, ele geçirdin orayı, Daha önce bu, senden baskasına nasip olmamıstı. Mogollar da oraya hücum ettiklerinde aldanmışlardı. Eziyetlerini gizlemek için oraya gizlice gelmişlerdi. Ama sonunda gizlilik de asikâr da aynı oldu. Onlara öyle bir himmet sarfettin ki, O himmeti denize sarfetseydin, Onun meddine, cezir müstevli olurdu.

Öyle bir kesif birliği ki, fetihten sonra onun gibi bir birlik gelmeyecektir.

Tipki gün doğmadan ufukta fecrin parlayışı gibi parlar. Sabah olunca askerlerinle orada güzel bir bahçe gibi ortaya çıktın. O askerlerin kılıçları gündüz, mızrakları da çiçek gibi idi. O denizin dalgalarını migferleriyle uzaklastırdın. Hizli kosa at ve develerinle oradaki tozlari savurdun. Askerlerinin kılıçlarının egriligi, geceleyin oradaki ahaliyi garip düşürdü,

Okların da yıldızlar ve çiçekler gibi ortaya çıktılar. Bakışları gündüz ortaya çıkan güneşi andırıyordu. Sinirları, kükreyen aslan gibi develerinle ele geçirdin. Bayragın halâ sapsarı parlıyordu.

İnlerindeki arslanları andıran Türklerle, oraya mızraklı askerlerinle hücum ettin.

O askerler hergün oraya pençeleriyle hücum ettiler. Birbirlerine sıkıca kenetlendiklerinden rüzgar dahi aralarına sızamıyordu.

Yagmur damlasi da onların sikligindan dolayi yere düsmüyordu. Onlar gözlerini açıp cepheye gidiyorlardı, savas siddetlenmişti. Artık nefislere hitap ediliyordu. Bu nefislere şahadet teklifi meljir-siz yapiliyordu.

Atesli bakislar ve oklarla ölümün onlara bağlandigini görürsün. O askerler uzun ağaçların ince dallarını andırırlar. Her yayın kirisini de dolunay yüzlü askerler çekerler.

Onlar yüksek daglara çarptıklarında daglar sarsilir.

Ovaya döner atlarının altında, zor ve geçit vermez yerler. Atları Fırat suyuna geldiginde.

Denilir ki; daha önce burada bir nehir vardı

(Yani atları suyu tüketirler, orada nehirden iz bırakmazlar.)

Orada bir sur meydana getirirler. Tıpkı bir yüzük gibi yus yuvarlak olur.

Serçe parmagına takilir ya da kemerin altına bağlanır.

Oraya avuçlarındaki denizleri saliverirler.

İçinde bir damla su dahi kalmayan ölüm bulutlarından su gelir.

Sanki mancınıklar, oranın çevresinde simsek yağdırırlar..

Gazap simseklerini... Onun ıslaklığıysa ateş ve kayadır.

Savas namazını geceleyin kayalarda kılarlar.

Çogu iki rekat kılar. En büyüğü ise bir rekat kılar.

Orada gedikler açilir, hem de asin biçimde,

Bunu yapanın orada bir tas bıraktığı görülmez.

Saganak yağmurlar gibi yağarlar, oraya masraf ederler.

Düşmanlara karşı tedbir için kalblerinde ateş közleri vardır.

O sebeple ateşler alevlenir, hatta etrafı paralarlar.

Orada ateşler alevlenir etrafı param parça ederler.

Gizlenen şey açığa çıkarilir. Perde aralanir ve yırtilir.

Senin af etegine sığınirlar.

Sen onların ümitlerine olumlu cevap vermezsin.

Eğer onların amaçları bir hileyi içermiyorsa,

Onlara cevap verirdin olumlu olarak,

Mogollar, senin onlarla uğrasmana karşı tuzak kurdular.

Kaçtiklan zaman, ama onları da götürdüler.

Kilicinla siddet kullanarak Rum kalesini ele geçirdin.

Iste geçmiste de bütün yerleri siddet yoluyla fethetmis tin.
Allah'a hamd olsun ki müstahkem bir liman sehrini ele geçirdin.
Geceleri tüketerek, düşmani gevseterek,
Ey hükümdarların en sereflişi, sen bu gazve ile basanya ulastin.
Böylece bir kale ve fetih ele geçti. Sevap ve san sahibi oldun.
Mustafa Peygamber'in yanında seni kutluyoruz ki onun dini,
Senin muzaffer devletinde pespese kutlu oldu.

Sana müjdeler olsun hem İsa'yi, hem Ahmed'i memnun ettin. Esekler de sana kızıdılar ve küfrettiler. Yürü, arzuladığın topraga git. Hepsi senindir artık. Bütün diyarlar ve şehirler sana itaat ediyorlar artık. Devamlı kal, baki ol dünyada ki, hidayet senin vasitanla yasasin, Geçmiş çağlardan beri gelen bu hakimiyet bu çağda da seninle nes-vü nema bulsun.»

Bu sene Dimask hatipligine Zeyneddin b. Merhal'm vefatından sonra Seyh İzzeddin Ahmed el-Farusî el-Vasi tî atandı. İnsanları yağmur duasına götürüp hutbe irâd etti. Fakat yağmur yağmadı. Ama bundan birkaç gün sonra Mescidü'l-Kadem yanında ikinci kez hutbe irad etti. Yine yağmur yağmadı. Bundan sonra insanlar yağmur duasına gitmeksizin Allah'a yalvarıp yakardılar. Tazarru ve niyazda bulundular.. Yağmur yağdı. Bundan birkaç gün sonra İzzeddin el-Farusî azledilerek yerine Muvaffaküddin Ebü'l-Meâli Muhammed b. Muhammed b. Mu-hamed b. Abdülmün'im b. Hasan el-Mehranî el-Hamevî hatip olarak atandı, Bu zat Hama hatibi idi. Bu senede Dimask'a naklen geldi. Göreve başladı. Hutbe irad etti. Farusî bundan rahatsız oldu. Vezirin sultandan habersiz olarak kendisini azlettiğine inanarak sultanın yanına gitti. Sultana bundan haberdar olduğunu anladi. Sultan, zaafiyetinden ve gevsekligidinden dolayı onu azlettiğini söyleyerek mazeret beyan etti. Sultana, Farusfnin berat gecesinde 100 rek'at namaz kıldığını ve her rek'atta ihlas-i serif okudugunu söylediler. Fakat bu da kabul görmedi ve Hamevî hatiplik görevine devam etti. Bu, Farusî'nin alçaklığı, akılsızlığı ve ihlassızlıgı gösteriyor. Sultan onu azletmekle isabetli davranmıstı.

Aynı günde sultan, Emir Sungur el-Efkar ıla baskalarını tutukladı. Emir Sungur el-Eskar ile Emir Hüs&nieddin Laçın es-Silahtarî kastılar. Dimask'ta duyuru yaptırılarak Sungur el-Eskar'i yakalayip getirene 1.000 dinar ödül verileceği, onu saklayanınsa idam edileceği bildirildi. Sultan ve köleleri de onu arastırdılar. Hatip, Meydan-i Ahder'de cemaate namaz kıldirdi. Ümerâ arasında ihtilaf basgösterdiği, askerlerin huzursuz olduğu, insanların güveninin kalmayışı yüzünden cemaatta bir üzüntü vardı. Sevval ayının altısında Araplar, Sungur el-Eskar'i yakalayarak sultana teslim ettiler. Sultan da onu eli kolu bağlı vaziyette Misir'a gönderdi. Aynı günde sultan,

Dimask naibliğine Sücaî'nin yerine îzzeddin Aybek el-Hamevî'yi atadı. Sücaî, azledilisinin ikinci gününde Anadolu'dan geldi. Farusî onu karsılayıp ona: «Hatiplikten azledildim» dedi o da «Ben de naiblikten azledildim» dedi. Bunun üzerine Farusî ona su âyet-i kerimeyi okudu:

«Rabbinizin, düşmanlarınızı yok etmesi ve yeryüzünde sizi onların yerine geçirmesi umulur. O zaman nasıl davranacağınıza bakar.» (el-A'râf, 129).

Ibn Sel'us, bundan haberdar olunca ona gazaplandı. Onu Kaymiri-ye medresesine müderris olarak tayin etmişti. Bu tayin kararından vazgeçti.

Sultan, sevval ayının onunda Misir'a yolcu oldu. Büyük bir alâys ve saltanat debdebesiyle Misir'a girdi. Girdiği gün Kara Sungur'a Haleb naibliği yerine Misir'da 100 süvarinin komutanlığını verdi.

Bu senede Emir Seyfeddin Tugay el-Eskarî, meshur pamuk pasajını satın aldı. Burasını Melik Muazzam b. Adil, Beytül-mal'den para harcayarak sultanlık kararnamesi gereğince inşa ettirmisti. Kara Sungur, sultanın yanında gözde kimselerdendi. İpekçiler çarsısı da bu süre zarfında pamuk pasajına nakledildi.

Sultan, Rum kalesinden dönüşünden sonra Alemüddin ed-Düvey-darî'ye olan öfkesini yutmuş, onu affetmiş, onu Dimask'a çağırarak, ona hll'ftt giydirmiş ve bŞrab©rindŞ Kahirt'yg g©tîrŞr©k ona 100 lüvarinin komutanlığını, &ynea divanların başkanlığını

Bu ŞŞn#nin zilkade ayında sultan, Sungu? Şl-İskar ile TakŞu'yu hu= zuruna çağırdı. Onlara iskgnee yaptırdı, Onlar da sultani öldürmiye rü= yattadıklarını itiraf ittiler. Onlara Lasin'i aerdu, Onlar da «Laçın bi-dmle bŞrabŞr digildi. Bu istin haberi d@ yoktu» diye egvap verdiler. Bunun üzerine sultan, Sungur ©1-Efkar ile T&kgu'yu bogdurdu, Laçın'ın di boynuna kirisi bağlamisti, Ânaak onu g©rtat birakti, O da normal ©ee= lîyli vefat edinekiye dek yasadi, Nitekim bu ŞÜrŞ iarftnda da hükümdar olmustu. Nitekim bu huiuiu inşaallah ileride anlataeagiz,

Bu lininin zilhieat ayında, SŞyh Burhaneddin b, Ssyh Tâesddîn, Badtraiys'dâ kadükudat Sihabeddîn Ş1-Huyî'nin kiziyla tvtadî. Muass* zam bir düğün töreni yapıldı,

Bu stflidi Emir Sungur el-Aser, 1.000 dinar mŞhir tilerinde anlasma yapıp pesin "diyerek vezir Stmseddin b. Sel'us'un kiziyla gerdige girdi,

Bu sinsdi Tatarlardan 800'i yakın insan kaçıp Misir'a geldi. Kendilerine ikram edildi. [107]

Hîğretûn Altiyü2d0ksanbîrîncî S Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Hatîp Zeyneddîn Ebu Hafsinesinde

Zeynaddin Ebu Hafs Ömer b. Mekkî b. Âbdüssamed es-Safiî, Ibn Mgrhal adıyla tanınmıştır. Seyh Sadreddin b. Vekû'in babasıdır. Hadis dinledi. Fikihta ve diğer bir çok ilimde ilerledi. Astronomiden de payını aldı. Astronomiye dair eseri vardır. Dimask hatipliğine atanıp ders verdi. Fetva verdi. Bu senenin rebiyülevvel ayının yirmiüçünde cumartesi gecesi vefat etti. Ertesi gün Babü'l-Hitabe'de cenaze namazı kılındı. [108]

Seyh İzzeddin El-Farusî

Kısa bir süre Dimask hatipliği yaptı. Sonra azledildi. Bir süre sonra vefat etti. Babü's-Sagır mezarlığına defnedildi. Allah bizi de onu da affetsin. [109]

Sahîp Fethüddin Ebu Abdullah

Sahip Fethüddin Ebu Abdullah Muhammed b. Muhyiddin b. Abdullah b. Abdüzzahir. İbn Lokman'dan sonra Mansuriye devletinde sir katipliği yapmıştır. Bu sanatta ustaydı. Mansur'un yanında itibar sahibi oldu. Mansur'un oğlu Esrefin yanında da itibarlıydı. İbn Sel'us, ondan, yazdığı bütün yazıları kendisine okumasını talep edince o su cevabı vermisti: «Bu mümkün değildir. Hükümdarların sırlarına baskalanmanın vakıf olması imkânsızdır, Ama istemiyorsanız bu göreve benden baskasını getirirsiniz,» Melik Esref bunu duyunca onu begendi ve mertebesi daha da yükseldi. Sahip Fethüddin, bu senenin ramazan ayının ortasında cumartesi günü vefat etti. Terekesinde bir kasideye rastlandı, Bu kasidesinde Taceddin b. Esir'e mersiye yazmisti. Taceddin'in durumu sar-illfiis, sağlığı bozulmustu, Sahip Fâthüddin, onun öleğine inanmisti. Bu yüzden onun için böyle bir mersiye yazmisti. Ancak Taceddin sifâ bulmuş iyileşmiş ve Sahip Pethüddin'den bir süre sonra daha yasanlisti; Tacedditl İbnü'1-Esir ondan sonra göreve atanmış ve onun için bu defa da kendisi bir mersiye yazmisti. Dogrusu Taceddin İbnü'1-

Esir, Sahip Fet-hüddm'itt vefatından sonra birây dört gün süreyle yasamisti. [110]

Yunus B. Alî B. Ridvan B. Berkus

Emir İmadüddin. Nasiriye Devleti'nde tabihane emirlerinden di. Sonra bu görev ortadan kaldırıldı. Muzafferiye Devleti'nde askerliğe son verdi ve bu seneye kadar böyle yasadi. Sultan Zahir ona ikram ederdi.

Bu senenin sevval ayında vefat etti ye Türbetü'l-Hazimiyyin'de babasının mezarının yanına defnedildi. Allah hepsine rahmet etsin. [111]

Celaeddin El-Habbazî

Seceresi şöyledir: Ömer b. Muhammed b. Ömer Ebu Muhammed el-

Hocendî. Büyük Hanefî seyhi erindendir. Aslen Maverâünnehir'in Hocen'de beldesindendir. İlim tahsil etti. Harezm'de ders verdi. Bagdat'a gitti. Sonra Dimask'a geldi. Orada İzziye ve Hatuniyetü'l-Berrani-ye medreselerinde ders verdi. Birçok ilimde eser tasnif etmiş, insafli, faziletli, yüksek şahsiyet sahibi kimselerdendi. Bu senenin zilhicce ayının bitimine bes gün kala altmışiki yasındayken vefat etti ve Sofiye mezarlığına defnedildi. [112]

Melik Muzaffer

Melik Muzaffer Kara Arslan el-İfrikî. Mardin hükümdariydi. Bu senede seksen yasındayken vefat etti. Kendisinden sonra yerine oğlu Semseddin Davud geçti ve Melikü's-Said lakabını aldı. Doğrusunu noksanlıklardan münezze olan yüce Allah daha iyi bilir. [113]

Hicretin Altiyüzdoksanıkcı Senesi

Zahireddin el-Kazrunî'nin tarihinde anlatıldığına göre bu senede tipki hicretin 654. senesindeki gibi Medine-i Nebeviye'de bir ateş ortaya çıkmıştı. Ancak bu ateşin alevleri çok yükseliyor kayaları yakıyor, ama hurma dallarını ve yapraklarını yakmıyordu. Yangın üç gün devam etmişti.

Bu sene başında Müslümanların halifesi Hakim el-Abbâsî, ülkenin sultanı Melik Esref b. Mansur, Mısır'daki naibi Bedreddin Beydera, Samdaki naibi İzzeddin Aybek el-Hamevî idi. Mısır ve Sam'daki kadılara gelince onlar, adları önceki senelerde geçen kadılardı. Vezir ise Semseddin b. Sel'us'tu.

Esref, cemaziyelahir ayında Dimask'a geldi. Ablak sarayına ve Meydan-ı Ahder'a indi. Askerleri Sis ülkesine gazaya gitmeye hazırladı. Bu arada Sis ülkesinin sahibinin elçileri yanına gelerek ondan barış talep ettiler. Ümera araya girdi. Sefaatchi oldular ve Sis ülkesinin hükümdarı bu anlaşma neticesinde Besni, Telhamdun ve Maras'ı Müslümanlara teslim etti ki, buralar onların en büyük beldeleri, en güzel ve en müstahkem mevkiileriydi. Derbent boğazının ağzındaydı. Sonra receb ayının ikisinde sultan, askerlerinin büyük bir kısmı ile Sümiye'ye yöneldi. Güya Emir Hüsameddin Laçin'i görecekti, gerekirse onu tutuklayacaktı. Emir Mühenna b. İsa onu yanına konuk etti. Ziyafet sona erince sultan için Hüsameddin Laçin'i tutukladı. Getirip Dimask kalesinde zindana attı. Sultan, Mühenna b. İsa'ya da tutukladı. Yerine Muham-med b. Ali b. Huzeyfe'yi atadı. Sultan, daha sonra askerlerinin büyük bir kısmını kendisinden önce naibi Beydera ile veziri İbn Sel'us komutasında Mısır'a sevketti. Kendisi de hasekileriyle geriden onları takip etti. Sonra onlara kavuştu.

Bu senenin muharrem ayında Kadi Hüsameddin er-Razî el-Hanefî, 200 seneden beri aralarında çekişme konusu olan tabakhanenin Alevi-lerle Caferilere ortaklaşa verilmesine hükmetti. Bu hükmünü muharrem ayının

yirmialtismda sali günü adalet sarayında vermiş, ancak İbn Hıyî ve diğerkleri onun bu hükmüne katılmamışlardı. Ayrıca Anakilerin de neseblerinin Cafer-i Tayyar'a ulaştığına dair iddianın doğruluğuna da hükmetti.

Bu senede Melik Esref, Subek kalesinin yıkılmasını emretti. Bu emir yerine getirildi. Burası kalelerin en sağlamı, en faydalısı ve en müstahkemi idi. Burayı Utbe el-Akabî'nin görüşüne uygun olarak yık-tırmıştı. Ancak Utbe bu önerisinde Müslümanlara ve sultana hiç de iyilik yapmış değildi. Çünkü buranın yıkılması, o çevredeki Bedevilerin boğazlarında meydana gelen bir yara olmuşt u.

Bu senede sultan, Emir Aleniüddin ed-Düveydarî'yi elçi olarak Kostantiniye imparatoruna ve Bereke'nin evladına gönderdi. Elçinin beraberinde cidden çok miktarda hediye ve armaganlar vardı. Ancak elçinin yola çıkması nasib olmadı. Sultan vefat edince elçi de Dimask'a geri döndü.

Bu senenin cemaziyelevvel ayının onunda Kadi İnaniüddin el-Kazvinî, Zahiriyyetü'l-Berraniye medresesinde ders verdi. Dersinde kadılar ve ayan tabakasından olan kimseler hazır bulundular.

Zilhicce ayının yirmiikisinde pazartesi günü Melik Esref, kardesi Melik Nasir Muhammed ile kardesinin oğlu Melikü'l-Muazzam Muzaf-ferüddin Musa b. Salih Ali b. Mansur'u sünnet ettirdi. Bunun için büyük bir düğün yaptırdı. Kendisi de oyuncular arasına katıldı. Böylece tam bir sevinç yaşandı. Düğün mükemmel oldu. Bu sanki onun dünya saltanatından ayrılıp veda etmesi gibiydi.

Muharrem ayı başında Seyh Semseddin b. Ganim, Asruniye'de ders verdi.

Safer ayı başında Seyh Kemaleddin b. Zemlekânî, Haleb'e tasman ve Revahiye'deki görevinden ayrılan Necmeddin b. Mekki'nin yerine Revahiye medresesinde ders verdi. ...--

Safer ayının sonunda hacdan dönen Sam kafiles i, Sam'a girdi. Bu senede hacca gidenler arasında Seyh Takiyyüddin b. Teymiye de vardı. Allah ona ramet etsin. Hac emirleri, Basitî idi. Maan'da iken hacılar şiddetli bir fırtınaya maruz kalmışlar ve bu yüzden bir kısım hacılar ölmüştü. Fırtına develeri bile yerinden kaldırıp atmıştı. Başlardaki sarıklar da uçup gitmişti. Herkes kendi derdiyle ilgil enir olmuşt u. Safer ayında Diniask'ta iri taneli dolular yağdı. Bir çok ürünü telef etti. Öyle ki on okka buğday bir dirheme satılır oldu. Çok binek de ölmüştü.

Bu senede Kerek tarafında deprem meydana geldi. Telfita şehrinin birçok yerleri çöktü. [114]

Hicretin Altiyüzdoksanıkcı Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Seyh Urmevî

Seyh Salih, Kudretu'1-Arif Ebu Ishak Ibrahim b. Seyh Salih Ebu Muhammed Abdullah b. Yusuf b. Yunus b. Ibrahim b. Seman el-Urmevî. Kasyun'daki Sefih mezarliginda bulunan zaviyesinde ikamet ederdi. Orada ibadetle ugrasir, münzevî bir hayat yasar, vaktim vird ve zikirlerle geçirirdi. İnsanlar tarafından çok sevilirdi. Bu senenin muharrem ayında vefat etti. Aynı mezarlikta babasının mezarinin yanına defnedildi. [115]

El-Mekame Adli Eserin Sahibi İbn A'mâ

Seyh Zahireddin Muhammed b. Mübarek b. Salim b. Ebi'l-Ganaim ed-Diinaskî. İbn A'mâ adıyla tanınmıştır. Hicretin 610. senesinde doğdu. Hadis dinledi. Faziletli, yüksek şahsiyet sahibi bir kimseydi. Sefiye adını verdiği ve her kasidesinde yirmüki beyit bulunan kasideleriyle Raaülullah (s.a.v.)'i methetmişti. Berazlî dedi ki: «Onu duydum. el-Me-kamttü'l-Bahriye adlı meşhur bir eseri vardır,» Bu senenin muharrem ayında vefat etti ve Sofiye mezarlığına defnedildi. [116]

Melik Zahîr Müğînuddîn

Ebu-Süleyman Bavud b, Melik 1-Müeahit Eşşüddin Sirkuh (bu* Hama sahibi idi) b. Nasirüddin Muhammed b, Meliktî1=Muazzaüi. Bu genede seksen yasındayken kendi bahçesinde vefat etti. Cenaze namazı Camiül-Muzâfîri'de kılındı. Kasyun mezarlığındaki türbesine dafne-dildi, Dindar bir kimse olup camide çok namaz küafdi, Müeyyed it-Tüâî'den, Zeynep es-Sariye'den, Ebu Ruh'tan ve diğerlerinden icazitli-dir, Bu senenin cemaziyelâhir ayında vefat etmişti. [117]

Seyh Takiyyüddin El-Vasîfî

Ebu Ishak Ibrahim b. Ali b. Ahmed b. Fadl el-Vasîfî ed-Dimaskî el-Hanbelî. Dimask'taki Zahiriye medresesinde hadis hocası idi. Cemaziyelâhir ayının yirmidördünde cuma günü aksama doğru doksan yasındayken vefat etti. Salih ve abid bir kimseydi. Yüksek derecede münferid rivayetleri vardır. Kendisinden sonra kendisi gibi büyük bir alim bırakmış değildir. Bağdat'ta fikh öğrendi. Sonra Sam'a göçtü. Yirmi sene müddetle Salihîye'de ve Ebu Ömer medresesinde ders verdi. Ahir ömründe Farusî'nin göçmesinden sonra Zahiriye'deki hadis hocalığına atandı. Selefîlerin ve ilk Müslümanların mezhebine insanları davet ederdi. Hastaları ziyaret eder, cenaze merasimlerine katılır, iyiliği emreder, kötülüğü men ederdi. Allah'ın seçkin kullarından ve hayırlı kimselerdendi. Allah rahmet etsin. Vefatından sonra Salihîye medresesinde Seyh Semseddin Muhammed b. Abdülkavi el-Merdavî; Zahiriye da-rülhadisinde Serefüddin Ömer b. Hoca ders vermeğe başladılar. Bu sonuncu zat, nâsih adıyla tanınır ve cami imamlığı da

yapardi. [118]

Hama Sahibinin Oglu Melikü'l-Efdal

Nureddin Ali b. Melik Muzaffer Takiyüddin Mahmud b. Melik Mansur Muhammed b. Melik Muzaffer Takiyyüddin Ömer b. Sahinsah b. Eyyup. Dimask'ta vefat etti. Dimask Camü'nde cenaze namazi kilindi. Babü'l-Feradis'ten tasınarak babasının sehrine götürüldü. Türbeleri oradadır. Kendisi Bedreddin Hasan ile îmadeddin İsmail gibi iki büyük emirin babasıdır. îmadüddin İsmail, babasının vefatından sonra bir süre Hama sahipliği yapmıştır. [119]

İbn Abdüzzahir

Muhyiddin b. Abdullah b. İsidüddin Abdüzzahir b. Nesvan b. Ab= dtaahir b. Ali b. Nşed si-Sftdî. Miir'da inşaat katipliği yapmış v bu n'atta kendi zamanının imanlarının fvkış çıkmış, akranlarını gşri-di bırakmıştır. Sahip Fithüddin nNdim'in babasıdır, Sahip F©thüd-din'in, babasından 8neş vefat ettiğini önce sayfalarda söylemistik, İbn Abdüzzahir'in çeşitli tasnif eserleri vardı, Bunlardan biri, Melik Za* hir'in hayatına dair yazdığı ©ırdı. Mürüvvtt lahibi bir kimiydi, Yüç» ek dirşed nam v niirlri vardır, Bu senenin rtetb ayının dördün-d gah günü yetmiş yasını asmış iksn vefat etti. Kurafs'da yaptırmış ol-dulu türbisint deft[120]

Emir Alimüddin Sencer El-Halebi

Dimask'ta Melik Kutuz'un naibi idi. Zahir'© bşyat edilmiş dair t mir Dimask'a ulaşınca bu defa kşndisi, insanları sahma bidati çağırdı. Kendi inşaat bay'at dildi. Milikü'l-Müeahid lakabını takındı. Sonra kşatma altına alınca Baalbek's kaçı. Tekrar kşatma altına alındı. Artık Malik Zahir'in hizmetini girmeyi kabul etti, Ancak Melik Zahir onu bir süre hapsetti. Sonra salıverdi. Melik-Mansur da onu bir sür© hapsetti. Sonra Melik Esref onu serbest bırakıp onâ'saygı göstererek ikramda bulundu, Bu senede seksen yaşına varmış iken vefat etti. [121]

[1] İbn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çagrı Yayınları: 13/481-484.

[2] İbn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çagrı Yayınları: 13/484-485.

[3] İbn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çagrı Yayınları: 13/485-486.

[4] İbn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çagrı Yayınları: 13/486-487.

[5] İbn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çagrı Yayınları: 13/487.

[6] İbn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çagrı Yayınları: 13/487-488.

[7] İbn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çagrı Yayınları: 13/488.

- [8] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/488-489.
- [9] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/489-492.
- [10] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/492.
- [11] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/492.
- [12] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/493.
- [13] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/493.
- [14] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/494-496.
- [15] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/496-498.
- [16] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/499.
- [17] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/499.
- [18] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/499.
- [19] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/500-501.
- [20] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/501.
- [21] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/501.
- [22] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/501.
- [23] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/501-502.
- [24] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/502.
- [25] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/502.
- [26] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/502-503.
- [27] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/503.
- [28] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/503.
- [29] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/503.
- [30] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/504.
- [31] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/504.
- [32] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/504.
- [33] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/504-505.
- [34] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/506.
- [35] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/506.
- [36] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/506.
- [37] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/506.
- [38] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/507.
- [39] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/507.

- [40] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/507-508.
- [41] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/508.
- [42] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/508-509.
- [43] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/509.
- [44] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/509.
- [45] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/509.
- [46] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/509.
- [47] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/509-510.
- [48] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/510.
- [49] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/510.
- [50] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/511.
- [51] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/511.
- [52] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/511.
- [53] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/511-512.
- [54] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/512.
- [55] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/512.
- [56] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/512.
- [57] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/513-514.
- [58] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/514.
- [59] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/514.
- [60] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/514
- [61] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/514.
- [62] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/515.
- [63] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/515.
- [64] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/515
- [65] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/515-516.
- [66] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/516-517.
- [67] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/517.
- [68] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/517.
- [69] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/517.
- [70] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/517.
- [71] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/517-518.

- [72] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/518.
- [73] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/518-520.
- [74] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/520.
- [75] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/520.
- [76] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/520.
- [77] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/520.
- [78] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/521.
- [79] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/521.
- [80] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/522.
- [81] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/522.
- [82] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/522-523
- [83] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/524.
- [84] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/524-525.
- [85] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/525.
- [86] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/525.
- [87] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/525-526.
- [88] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/526-527.
- [89] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/527-528.
- [90] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/528.
- [91] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/528.
- [92] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/528-529.
- [93] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/529-530.
- [94] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/530.
- [95] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/531.
- [96] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/531.
- [97] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/532-536.
- [98] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/537.
- [99] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/537-538.
- [100] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/538-539.
- [101] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/539.
- [102] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/539.
- [103] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/539-540.

- [104] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/540.
- [105] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/540.
- [106] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/540-541.
- [107] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/541-546.
- [108] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/546-547.
- [109] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/547.
- [110] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/547.
- [111] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/547.
- [112] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/547-548.
- [113] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/548.
- [114] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/548-549.
- [115] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/550.
- [116] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/550.
- [117] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/550.
- [118] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/550-551.
- [119] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/551.
- [120] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/551.
- [121] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 13/551.

Hicretin Altiyüzdoksanüçüncü Senesi	3
Hristiyan Assaf Olayı	4
Hicretin Altiyüzdoksanüçüncü Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler	5
Seyh İmam El-Allame Taceddin Musa	5
Hatun Mu'nis	5
Sahip Vezir Fahreddin	5
Melik Hafız Giyaseddin B. Muhammed	6
Kadilkudat Sihabeddin B. Hoyi	6
A'mâ Emir Alaeddin	6
Vezir Semseddin Muhammed B. Osman	7
Hicretin Altiyüzdoksanördüncü Senesi	7
Melikü'l-Âdil Kutboga'nin Sultanligi	7
Seyh Cemaleddin Ebü'l-Kasim..	9
Seyh Muhıbbüddin Et-Taberî El-Mekkî	10
Yemen Hükümdari Melik Muzaffer	10
Serefüddin El-Makdisî	10
Cevheriye Vakfinin Sahibi Sadr Necmeddin	11
Seyh Mecdüddin Ebu Muhammed Abdülvehhab	11
El-Farusî	11
Cemal El-Muhakkik	12
Sitt Hatun Binti Melik Esref	12
Sadr Cemaleddin	12
Hicretin Altiyüzdoksanbesinci Senesi	13
Hicretin Altiyüzdoksanbesincî Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler	14
Seyh Zeyneddin B. Müncî	14
Mizze'deki Hamamin Sahibi Mes'udî	15
Seyh Halidî	15
Seref Hüseyin El-Makdisî	15
Seyh Ebu Muhammed B. Ebi Hamza El-Magribî	16
Sahip Muhyiddin B. Nahhas	16
Kadilkudat Takiyyüddin Ebü'l-Kasim..	16
Hicretin Altiyüzdoksanaltinci Senesi	16
Melik Mansur Laçin E S-Silahtari'nin Sultanligi	18
Hicretin Altiyüzdoksanaltinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler	20
Misir'daki Hanbelîlerin Kadilkudati İzzeddin Ömer	20
Seyh Afifüddin Ebu Muhammed	21
Seyh Sit B. Seyh Ali El-Harirî	21
Seyh Cemaleddin Abdülvahîd B. Kesir	21
Sâmiriye Vakfinin Kurucusu	21
Nefisiye Vakfinin Sahibi Nefissüddin Ebü'l-Fida	22

Sârub Ed-Dimaskî	22
Hicretin Altiyüzdoksanyedinci Senesi	22
Hicretin Altiyüzdoksanyedinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler	23
Seyh Hasan B. Seyh Ali El-Harîrî	23
Sadrü'l-Kebir Sihabüddin Ebü'l-Abbas	24
Seyh Semseddin El-Eykî	24
Sadr Ibn Ukbe	24
Sihab El-Âbir	24
Hicretin Altiyüzdoksansekizinci Senesi	25
Mansur Laçin'in Öldürülmesi Ve Muhammed B. Kalavun'un Tahta Geçmesi	25
Hicretin Altiyüzdoksansekizinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler	27
Seyh Nizameddin	27
Müfessir Seyh Cemaleddin Abdullah	27
Seyh Ebu Yakub El-Magribî	27
Vezir Taki Tevbe	28
Emirü'l-Kebir Semseddin Beyserî	28
Sultan Melik Muzaffer	28
Melik Evhad	28
Kadi Sihabuddin Yusuf	28
Sahip Nasrüddin Ebü'l-Ganaîm	29
Yakut B. Abdullah	29
Hicretin Altiyüzdoksandokuzuncu Senesi	29
Kazan Savası	30
Hicretin Altiyüzdoksandokuzuncu Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler	36
Kadi Hüsameddin Ebu'l-Fedail	36
Kadi Imamüddin Ebu'l-Mealî	36
Serefüddin Ahmed B. Hibetü'llah	37
Hatip Imam Alim Muvafpaküddin Ebu'l-Mealî	37
Sadr Semseddin	37
Seyh Cemaleddin Ebu Muhammed	37
Hicretin Yediyüzüncü Senesi	37
Hicretin Yediyüzüncü Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler	40
Seyh Hasan El-Kürdî	40
Tavasî Safiyüddin Cevher Et-Tiflisî	41
Emir Izzeddin	41
Emir Cemaleddin Akkus Es-Serifî	41
Hicretin Yediyüzbirinci Senesi	41
Halife Hâkîm Bî-Emrillâh'in Vefati	42
Hicretin Yediyüzbirinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler	44
Mü'minlerin Emiri Halife Hakim Bi-Emrillâh	44
Mü'minlerin Emiri Halife Hakim Bi-Emrillâh El-Abbasî'nin Oglu Müstekfi Billahtn Hilafete Geçisi	44
Emir Izzeddin	44
Seyh Imam Alim Serefuddin Ebu'l-Hasan	44
Sadr Ziyaüddin	45

Alemüddin Ercüvas. 45

Eberkuhî El-Mîsrî 45

Mekke Emiri Serif Ebu Nümeý. 45

Hicretin Yediyüzikinci Senesi 45

Denizden Çıkan Aoaip Bir Yaratık. 47

Hicretin Altiyüzdoksanüçüncü Senesi

Bu sene basında Melik Esref öldürüldü. Söyle ki: O, muharrem ayinin üçünde ava çıkmisti. Iskenderiye yakınlarında Büruce'ye vardiginda muharrem ayinin onikisi idi. Orada iken askerlerinden uzaklasms, تنها bir yere çekilmisti. O esnada onu Öldürmek hususunda ittifak etmis olan bir grup emir ona hücum etti. Ona ilk darbeyi vuran, naibi Beydera olmustu. Laçin el-Mansurî, onun hakkında koguculuk yapmisti. Sonra Laçin, ramazan ayina kadar gizlendi. Bayramda ortaya çıktı. Bedreddin Beyserî ile Semseddin Kara Sungur el-Mansurî de Melik Esrefin öldürölme isine istirak edenlerdendi. Melik Esref öldürölünce emirler, Beydera'yi hükümdar etme hususunda anlastilar. Ona Melik Kahir, ya da Evhat adini taktilar. Ancak o da muradina eremedi. İkinci gün Kutboga'nin emriyle öldürüldü. Sonra Zeyned-din Kutboga ile Alemüddin Sencer es-Sücaî, kardesi Muhammed Melik Nasir b. Kalavun'u hükümdarliga geçirme hususunda anlastilar. O zaman Muhammed Melik Nasir dokuz yasından birkaç ay almisti. Onu muharrem ayinin ondördünde memleket tahtina oturttilar. Vezir Ibn Sel'us, o zaman Iskenderiye'de bulunuyordu. Sultanla beraber oraya gitmisti. Esasinda sultanla birlikte sefere çıkmis, kendisi Iskenderiye'ye döndüğünde hiçbir seyden haberi yokken her taraftan bela ve azap ile aniden karsilasmisti. Çünkü o büyük emirlere, küçüklere yarasir muamelede bulunuyor, saygisizlik ediyordu. Onu yakaladilar. Emirler arasinda Sücaî ona iskence etme görevini üstlendi. Ona siddetli dayak çekti. O da mali, mülkü, neyi varsa hepsini söyledi. Iskence etmege devam ettiler. Nihayet o da malina mülküne el konulduktan sonra safer ayinin onunda vefat etti. O esnada Melik Esrefin cenazesi de getirilerek türbesine defnedildi. İnsanlar onun kaybina çok üzüldüler. Öldürölmesini ouyuk bir musibet saydilar. Melik Esref sehametli, secaatli, yüksek nimmetli, güzel görünümlü bir kimseydi. Irak'a gaza yapmaya, oralari tatarlarin elinden almaya niyetlenmis, bu is için gerekli hazirligi yapmis ve oraya gazaya gidilecegini ülkesinde ilân etmisti. Üç_senelik hakimiyeti süresince Akkâ'yi ve Dmiask'in diger sahil beldelerini fethetmis, açiilarm orada ne bir tasini ne de bir isaretini birakmamis, Rum kale-ini "esni'yi ve diger yerleri de fetih alanina eklemisti.

Nasirin bey'at emri Dimask'a geldiginde onun adina minberlerde hutbe okundu. Hal böyle devam etti. Emir Kutboga, onun atabeyi, Sücaî ise büyük müsaviri oldu. Bundan sonra Sücaî aradan birkaç gün geçince Cebel

kalesinde öldürölerek kesik basi Kutboga'ya gönderildi. O da bu kesik basin şehirde dolastirilip teshir edilmesini emretti. İnsanlar bu duruma çok sevindiler. Onun kesik basini getiren adama çok miktarda para verdiler. Artık Kutboga'nın karsisine dikilecek bir rakip kalmamisti. Bununla beraber Kutboga, gönüllerini hos tutmak için emirlerle istisarede bulunurdu.

Safer ayında Ibn Sel'us'un Ölümünden sonra Bedreddin b. Cemaa kadiliktan azledilerek Takiyyüddin b. Bintül-Eazz, yemden kadiliga getirildi. Bedreddin b. Cemaa ise Misir'da kendine yetecek miktarda maas alarak müderrislik görevini sürdürdü ve reis olarak yasadı. Misir'da vezirlik makamına Taceddin b. Hanna atandı.

Safer ayinin yirmibirinde çarsamba günü öğle vakti Sahabîler mihrabına Kemaleddin Abdurrahman b. Kadi Muhyiddin b. Zeki imam olarak atandı. Hatipten sonra namazi kildirdi. Babü'n-Natifaniyyîn mektebine de Ziyaeddin b. Burhaneddin el-Iskenderî atandı. Camiü's-Serif nazirliğine Zeyneddin Hasan b. Muhammed b. Adnan tayin edildi. Ipekçiler ise eski çarsilarına iade edildiler. Pamuk pasaji bosaltildi. Daha önce Tugcu'nun naibleri, ipekçileri pamuk pasajında çalışmakla yükümlü kilmislardı.

Dimask hatipligine Seyh Allame Serefüddin Ahmed b. Cemaleddin Ahmed b. Nime b. Ahmed el-Makdisî, Muvaffaküddin el-Hamevî'nin azledilmesinden sonra atandı. Muvaffaküddin el-Hamevî'yi Hama'ya ça-;i girmislardı. Bunun üzerine Makdisî, receb ayinin ortasında cuma günü Dimask'ta hutbe irâd etti. Atanma fermani okundu. Bu göreve atanina* si, Misir veziri Taceddin b. Hanna'nın tavsiyesi ile olmustu. Makdisî, fesahat ve belagat sahibi alim ve yüksek şahsiyet sahibi bir kimseydi.

Bu sene receb ayinin sonlarında emirler, Emir Zeyneddin Kutboga ve Melik Nasir Muhammed b. Kalavun'un hükümdarlıklarına bey'at ettiler. Bu bey'at haberi, ülkenin bütün şehir ve kazalarına duyuruldu. [1]

Hristiyan Assaf Olayı

Bu adam, Süveyda halkındandı. Bir cemaat onun Peygamber (s.a.v.)'e sövdüğüne taniklik etmislerdi. Bunun üzerine Assaf, Ibn Ahmed b. Hacı Emir Âl-i Ali'ye sığınmisti. Bu yüzden Seyh Takiyyüddin b. Teymiye ve Darü'l-Hadis hocası Zeyneddin el-Farikî bir araya gelerek saltanat naibi Emir İzzeddin Aybek el-Hamevî'nin yanına gittiler. Bu konuda onunla görüştüler. O da isteklerini kabul etti. Assafi yanına getirmeleri için görevlilere emir verdi. Bu iki seyh onun yanından büyük bir kalabalıkla birlikte ayrilip gittiler. İnsanlar saltanat naibinin yani-

na getirilmekte olan Hristiyan Assafi bir bedevî ile birlikte gördüler. Ona sövüp saydılar. Bedevî onlara «Hristiyan Assaf sizden daha hayirlidir» deyince insanlar her ikisini taslamaya basladılar. Assaf yaralandı. Büyük bir

olay meydana geldi. Saltanat naibi, seyhleri huzuruna agirdi. Seyh Takiyyüddin ile Seyh Zeyneddin, naibin yanina gittiler. Ikisi de dayak yediler. Azraviye'de göz altına alınmalari emredildi. Hristiyan Assaf gelip Müslüman oldu. Onun Islâm'a girisi sebebiyle bir meclis kuruldu. Onunla sahitler arasında dösmanlik tesbit edildi. Cam bagislandi. Sonra Seyh Takiyyüddin ile Seyh Zeyneddin'i agirdi. Onların gönüllerini alip serbest birakti. Bundan sonra Assaf, Hicaz'a gitti. Medine-tüY-Resul'e yakin bir yerde kardesinin oglu tarafından öldürüldü. Seyh Takiyyüddin b. Teymiye bu olayla ilgili olarak«es-Sarimü'l-Meslul ala Sabbi'r-Resul» adli kitabini yazdi.

Bu sene saban ayinda Melik Nasir hükümdarlik debdebesiyle Kahire sehrinde dolasti. O gün, görölmeye deger muazzam bir gündü. Bu onun ilk selam töreni idi. Sam'da müjde davullari alindi. Sultanin kararnameleri oraya geldi. Kararnameler Ümeyye Camii'nin minberinde okundu. Adaletin yayilmasi, zulmün kaldırilmasi, sahiplerinin rizasi olmadan mülklere ve vakiflara karisilmamasi emrediliyordu.

Saban ayinin yirmiikisinde Kadi Cemaleddin el-Kazvinî, Mesruri-ye Medresesi'nde ders verdi. Dersinde kardesi Imamüddin, Kadilkudat Sihabüddin el-Huyî ve Seyh Takiyyüddin b. Teymiye de hazır bulundular. Cidden görkemli ve muazzam bir dersti.

Berzâlî dedi ki: Bu senenin saban ayinda Cisrin'deki vadide büyük bir efsane hayvaninin ortaya ikip iri bir keçinin kafasini yuttuguna dair haber, her tarafa yayildi.

Ramazan ayi sonlarinda Emir Hüsameddin Laçin ortaya ikti. Bu, Melik Esrefin Öldürölüsünden bu yana gizleniyordu. Sultanin yanina giderek özrünü beyan etti. Sultan da özrünü kabul etti. Ona hil'at giydirip ikramda bulundu. Melik Esrefi kendi serbest iradesiyle Öldürmüs degildi.

Bu sene sevval ayinda Mühenna b. Isa'nin, Sultan Nasir'a isyan ettigine dair haber etrafa yayildi. Tatarlara katildigi söyleniyordu.

Zilkade ayinin sekizinde çarsamba günü Kadilkudat Sihabüddin b. Huyî'nin vefati sebebiyle Gazaliye Medresesi'nde Hatip Serefüddin el-Makdisî ders verdi. Vefat eden Sihabüddin, Samiyetü'l-Berraniye Med-resesi'ni de birakmisti.

Zilhicce ayinin ondördünde persembe günü Sam kadiligina Kadi Bedreddin Ahmed b. Cemaat geldi. Âdiliye'ye indi. Saltanat naibi ve askerler bütünölle onu karsilamaya iktilar. Sairler onu övdüler. O da hitabet naibi Taceddin el-Caberi'yi kendine vekil tayin etti. Kendisi ise Samiyetü'l-Berraniye Medresesi'nde Serefüddin el-Makdisî'nin yerine ders verdi. O, Zeyneddin el-Farusî'nin seyhi idi. Nasiriye Medresesi onun elinden alinmis, orada Ibn

Cemaa ders vermeye baslamisti.

Zilhicce ayinin yirmisinde de Adiliye Medresesi'nde ders vermisti.

Bu sene Dimask'taki köpekler, Vali Cemaleddin Akyay in emri üzerine çöle götürüldüler. Halka ve kapidılara bu husuta siki talimatlar verildi ve is sika tutuldu. [2]

Hicretin Altiyüzdoksanüçüncü Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Bu sene Melik Esref Halil b. Kalavun el-Mansur, Beydera, Sücaî, Semseddin b. Sel'us gibi meshur insanlar vefat etmislerdir. Su zatlar da bu senede vefat edenler arasindadir: [3]

Seyh Imam El-Allame Taceddin Musa

Taceddin Musa b. Muhammed b. Mes'ud el-Meragî. Ebu'l-Cevab es-Safiî adıyla taninmistir. Ikbaliye ve diger medreselerde ders vermistir. Faziletli ve önde gelen Safnlerdendi. Fikih, usul, nahiv gibi ilimlerde otoriteydi. Güzel bir zekâ sahibiydi. Bu senenin içinde yetmis yasini asmis iken cumartesi günü aniden vefat etti ve Babü's-Sagir Mezarligi'na defnedildi. [4]

Hatun Mu'nis

Hatun Mu'nis bintü's-Sultan Âdil Ebu Bekir b. Eyyub. Darulkutbi-ye ve Dar-i ikbal adlariyla taninmistir. Hicretin 603. senesinde dogmustur. Afife el-Farkaniye'den, Aynu's-Sems binti Ahmed b. Ebfl-Ferec es-Sekafiye'den icazetli olarak hadis rivayet etmistir. Bü senenin rebiyüla-hir ayında Kahire'de vefat etti ve Bab-i Zuveyle Mezarligi'na defnedildi. [5]

Sahip Vezir Fahreddin

Fahreddin Ebu Ishak Ibrahim b. Lokman b. Ahmed b. Muhammed el-Benanî el-Misrî. Tevkî divaninin baskaniydi. Meshur vezirlerin üstadi olup, hicretin 612. senesinde dogmus, hadis rivayet etmis ve bu senenin cemaziyelahir ayi sonlarinda Kahire'de vefat etmistir. [6]

Melik Hafiz Giyaseddin B. Muhammed

Melik Said Muineddin b. Melik Emced Behramsah b. Muiz Izzeddin Ferruhsah b. Sahinsah b. Eyyub. Faziletli ve yüksek derecede alim bir kimseydi. Hadis dinledi. Buharî'yi rivayet etti. Alimleri ve yoksullari severdi. Bu senenin saban ayinin altisinda cuma günü vefat etti. Babü'l-

Feradis disindaki dedesi (yani annesinin babasi) Ibn Mukaddem'in mezarinin yanina defnedildi. [7]

Kadilkudat Sihabeddin B. Hoyi

Ebu Abdillah Muhammed b. Kadilkudat Semseddin Ebü'l-Abbas Ahmed b. Halil b. Saade b. Cafer b. Isa b. Muhammed es-Safiî. Aslen Huyludurlar.

İlim tahsil etti. Birçok ilimlere vakif oldu. Çok kitap tasnif etti Kitaplarından birinde yirmi sanata değinmiştir. Ulûmü'l-hadise dair bir eseri manzum olarak hazırlamış, Kifayetü'l-Muhtefiz adlı kitabı ve baska eserleri de vardır. Çok miktarda hadis dinledi. Hadisi ve ha-disçileri severdi. Küçük yasta Dimagiye'de ders verdi. Sonra Kudüs kadiligina, oradan Besni, sonra Haleb kadiliklarına atandı. Sonra Mahil-le'ye döndü. Oradan Kahire kadiligina tayin edildi. Bunun ardı sıra Adiliye, Gazaliye ve diğer medreselerin müderrisligiyle birlikte Sam kadiligina atandı. Zamanının iyi insanlarından, güzelliklerinden, meshur ve büyük alimlerindendi. İffetli, nezih, yüksek derecede bir alim, hadisi, hadis ilmini, hadis alimlerini seven bir kimseydi. Seyhimiz Hafız el-Mizzî onun senetleri birbirine zit olarak kırk hadis rivayet ettigini ortaya koymuştur. Takiyyüddin b. Utbe el-Esvedî el-Es'erdî de onun hadis hocalarının alfabetik siraya göre adlarını zikretmiş ve bunların 236 civarında olduğunu bildirmiştir. Ancak Berzalî, onun hocalarının 300 civarında olup, çoğunun adlarının alfabetik fihristte yer almadığını söylemiştir.

Kadilkudat Sihabeddin, bu senenin ramazan ayının yirmibesinde perşembe günü altmışyedi yasındayken vefat etmiş, aynı günde cenaze namazı kılınarak Kasyun Mezarlığı'nda babasının türbesine defnedilmişti. Yüce Allah kendisine rahmet etsin. [8]

A'mâ Emir Alaeddin

Kudüs'ün nazin ve bugün Kudüs'te ayakta duran birçok eserin ba-nisidir. Seceresi şöyledir: Emirü'l-Kebir Alaeddin Aytekin b. Abdullah es-Salihî en-Necmî. Büyük emirlerdendi. Gözlerini kaybedince Kudüs-ü Serifte ikamet etti. Orayı imar eden, orayı işleten bir kişi olarak nazirlik görevini yürüttü. Heybetli bir kimseydi. Kararlarına karşı çıkılmazdı. Peygamber (s.a.v.)'in mescidinin yakınındaki tuvaletleri ve abdest alma yerini yaptırmıştı. İnsanlar buradan abdest alarak ihtiyaçlarını görerek yararlanmışlardı. Çok kolaylıklar meydana getirmişti. Kudüs'te de çok hankâhlar ve güzel eserler yaptırmıştı. İşleri bizzat kendisi yürü-

ürdü. Çok saygı bir şahsiyeti vardı. Bu senenin sevval ayında vefat etti. [9]

Vezir Semseddin Muhammed B. Osman

Semseddin Muhammed b. Osman b. Ebu'r-Rical et-Tenuhî. İbn Sel'us adıyla tanınmıştır. Melik Esrefin veziriydi. 1.000 gürzü askın darbe yedi ve dayak altında can verdi. Ölümü bu senenin safer ayının onunda vuku bulmuştu. Kurafe Mezarlığı'na defnedildi. Baska bir rivayette anlatıldığına göre öldükten sonra Sam'a nakledilmiştir.

Önceleri ticaretle uğraşırdı. Sonra Takiyyüddin b. Tevbe aracılığıyla Dimask

muhtesipligine atandı. Daha sonra sultan olmadan önce Melik Esrefle muameleye başladı. Melik Esref onun adaletli ve dürüst bir kimse olduğunu anladı. Babası Mansur'dan sonra tahta geçen Melik Esref, hacda iken onu yamna çağırdı ve vezirliğe tayin etti. Büyük emirlere karşı büyüklük taslar, onları adlarıyla çağırır ve onlara karşı saygı için ayaga kalkmazdı. Üstadı Melik Esref öldürülünce onu yakalayıp dövdüler. Iskence ettiler. Horladılar. Malına mülküne el koydular. Nihayet onu canından ettiler ve topraga gömdüler. Daha önce kendini Süreyya yıldızına kadar yücelmiş bir insan olarak görürken topraga düştü. Ama Cenâb-i Allah'ın yükselen ve kendini üstün gören bir şeyi al-çaltması haktır. [10]

Hicretin Altiyüzdoksandördüncü Senesi

Bu sene basında Müslümanların halifesi Hakim Bi-Emrillah; İslâm ülkesinin Sultani Melik Nasir Muhammed b. Kalavun idi. Sultanin o zaman yası oniki sene birkaç aylıktı. Ülkenin idarecisi ve askerlerin atabeyi, Emir Zeyneddin Kutboga, Sam naibi Emir İzzeddin Aybek el-Hamevî, Dimask veziri Takiyyüddin Tевbe et-Tikritî, divanların naziri Semseddin el-Azer, Safîîlerin Kadisi Bedreddin b. Cema'a, Hanefî-lerin Kadisi Hüsameddin er-Razî, Malikîlerin Kadisi Cemaleddin e[^]-Zevavî, Hanbelîlerin Kadisi Serefüddin Hasan, muhtesip Sihabüddin Hanefî, nakibülesraf Zeyneddin b. Adnan, Beytû'1-mal vekili ve Emevî Camii'nin nazir Taceddin es-Sirazî, belde hatibi Serefüddin el-Makdisî idi.

Asura günü, Esref in*kölelerinden bir grup ayaklanarak sultanin saygınlığını hiçe saydılar ve ona karşı çıkmaya yeltendiler. Silah pazarına gelerek oradaki esyaya el koydular. Sonra etrafları sarıldı. Kimi idam edildi. Kimi sehpaya asıldı. Diğerlerinin ise elleri ve dilleri kesildi. Cidden büyük bir olay ve kargasa meydana geldi. Bunlar 300'e yakın ya da daha fazla kisiydiler. [11]

Melikü'l-Âdil Kutboga'nın Sultanlığı

Bu senenin muharrem ayının onbirinde, Emir Kutboga memleket tahtına oturdu. Melik Nasir Muhammed b. Mansur'u hai'ederek onun evine kapanmasına, evden dışarı çıkmamasına hükmetti. Emirler de onun sultanlığına be/at ettiler. Onu tebrik ettiler. O da muazzam bir zi-vafet verdi. Posta bu haberi ülkenin her tarafına ulaştırdı. Her tarafta kendisine be/at edilip müstakil hükümdar olarak adına hutbeler okutuldu. Paralar onun adına bastırıldı. İs tamamlandı. Ülke süslendi. Sevinç davulları çalındı. Kendisine de Melikü'l-Adil lakabı takıldı. O zaman kendisi yaklaşık elli yaşındaydı. Kendisi Ayn Calut savaşından sonra Melik Zahir'in saltanatı zamanında yapılan ilk Humus savaşında esir alınanlardandı. Tatarların bir kolu olan Güveyraniye'dendi. Misir'da Emir Hüsameddin Laçın es-Silahtarî

el-Mansurî'yi kendine naib tayin etti. Bu zat, onun kontrolünde memleketin idaresini yürütüyordu. Cezerî'nin tarihinde, emirlerden birinden naklen şöyle bir olaydan bahsettiği görülmektedir:

«Hülaguhan, müneccimine askerlerinin basında bulunan komutanlardan hangisinin Misir diyarına hakim olacağını bildirmesini istemiş, müneccim de remil atıp hesap yaparak şöyle demisti: «Adi Kutboga olan bir adamin Misir'a hakim olacağını görüyorum.» Hülagu, bunun kendi damadı Kutboga Noyan olduğunu sanarak onu askerlerin basına komutan olarak tayin etmişti. Oysa müneccimin sözünü ettiği kisi, Kutboga Noyan değildi. O, önceki kısımlarda da anlattığımız gibi Ayn Calut savaşında öldürülmüştü. Misir diyarına hakim olan ise, Kutboga idi. Kutboga hayirli emirlerden, yasantisi mazbut ve adalet sahibi hükümdarlardandı. Islâm'a yardım etmekte mükemmel rol oynamıstı.

Bu senenin rebiyülevvel ayi basında çarsamba günü Kutboga saltanat debdebesiyle saraydan çıkıp Kahire'yi dolastı. İnsanlar ona duaci oldular. Sahip Taceddin b. Hanna'yi vezirlikten azlederek yerine Fahred-din b. Halilî'yi atadı.

Bu senede insanlar Dimask'ta Mescidü'l-Kadem yanında yağmur duasına çıktılar. Taceddin Salih el-Caberî, kendisini naib tayin eden Serefüddin el-Makdisî'nin yerine hutbe irâd etti. Çünkü Serefüddin el-Makdisî hasta idi. Kadiliktan istifa etmişti. Yağmur duasına cemaziye-levvel ayinin besinde çarsamba günü çıkılmıstı. Yağmur yağmadı. İkinci kez cemaziyelahir ayinin yedisinde cumartesi günü aynı yerde yağmur duasına gidildi.Orada Serefüddin el-Makdisî insanlara hutbe irâd etti. Burada toplanan insanlar eskisine nisbetle daha çoktular, ama yine yağmur yağmadı.

Receb ayında Cemaleddin b. Serisî, Kadi Bedreddin b. Cema'a'ya vekâleten mahkemede hüküm verdi.

Bu senede Kadi Semseddin b. Izz, Muazemiye Medresesi'nde ders verdi. Bu görevi Alaeddin b. Dukak'tan devralmıstı.

Bu senede Kudüs ile Halil Rahman'a, Melik Evhad b. Melik Nasir uavud b. Muazzam sahip oldu.

Bu senenin ramazan ayında Hanbelîlerin büyük imamdan önce namaz kilmaları kararlaştırıldı. Çünkü onlar daha önce büyük imamdan sonra namaz kiliyorlardı. Sahabe mihrabında bir imani namaza durduğunda bunlar da aynı anda kendi cemaatleriyle namaz kiliyorlar, böylece bir karışıklık meydana geliyordu. Bunların büyük imamdan önce namaz kilmaları artık kural haline geldi. Emevi Camii'nin batı tarafındaki üçüncü revakta Meshed-i Ali sahanlığındaki mihraplarında namaz kilacaklardı.

Ben derim ki: Bu kural, hicretin 720. senesinden sonra yine değiştirilmiştir.

Nitekim bu husus ileride de anlatılacaktır. Bu senenin ramazan ayı sonlarında Kadi Necmeddin b. Sasarî, Sam kadiaskerliği görevine baslamak üzere Misir diyarından geldi.

Sevval ayının besinde persembe günü Kadi Bedreddin b. Cemaa, Emevi Camii'nin mihrabında imam ve hatip olarak Serefüddin el-Makdisî'nin yerine namaz kildirdi. Ertesi günde hutbe irâd etti. Hutbesi güzel karsilandi. Okuyusunu da begendiler. Bu görevi kadılık ve diğer görevlerine ek olarak sürdürecekti.

Sevval ayı baslarında Misir diyarından bazı fermanlar geldi. Bunlar arasında Ibn Sasarî'nin, Hatip Makdisi yerine Gazaliye Müderris'li-gine atandigina dair ferman vardı. Ayrıca bu fermanlardan birinde belirtildigine göre Emniye Medresesi'nin müderrisliği Necmeddin b. Sasarî'nin yerine Iniamüddin Kazvinî'ye verilmisti. Kardesi Celaledin de onun yerine Zahiriyetü'l-Berraniye Medresesi'nde ders vermekle görevlendirilmisti.

Bu senenin sevval ayında Izzeddin el-Hamevî'nin, Mescidü'l-Ka-sap'da yaptırmis olduğu hamamin onarimi tamamlandı. Bu, en güzel hamamlardandı.

Nuriye Darü'l-Hadisinin hocaligina Serefüddin el-Makdisî'nin yerine Seyh Alaeddin b. Atar atanip göreve basladi.

Bu senede Melikü'l-Mücahid Enes b. Malik Âdil Kutboga hacca gitti. Bunlar Mekke ve Medine'de ayrıca diğer ziyaretgahlarda çok miktarda sadakalar dagittilar. Arefe günü Dimask'ta zimmîlerden her hangi birinin ata veya katira binmesinin yasaklandigi; zimmîlerden birinin ata veya katira binmesi ve bu emre muhalefet etmesi halinde onu gören Müslümanm, malini mülkünü yagmalayabilecegi ilan edildi.

Bu sene sonlarında ve müteakip senede Misir'da siddetli bir kitlikj meydana geldi. Bu yüzden çok insan helak oldu. Zilhicce ayında 20.000! kadar insan öldü.

Bu senede Tatar hani Kazan b. Ergun b. Abaka b. Töli b. Cengizhan Müslüman oldu. Emir Tüzün'ün huzurunda Müslüman oldugunu açıkladi. Allah ona rahmet etsin. Tatarların tamamı ya da çoğu Islâm'a girdiler. Kazan Han'ın Islâm'a girdigi günde halkın üzerine altın gümüş ve inci saçildi. Ona Mahmud adı verildi. Cuma namazına gidip hutbe dinledi. Birçok kiliseyi yikti. Gayr-i müslimleri cizye ödemekle yükümlü kildi. Bagdat'ta ve diğer beldelerde haksizliga ugrayanlara haklarını iade etti. Tatarlarda tesbih ve tehlil sesleri yükseldi. Allah'a hamd olsun. Hamd sadece O'na mahsustur.

"hicretin altiyüzdoksandördüncü senesinde vefat eden meshur sahsiyetler
skyh ebü'r-ricâl el-menînî

Seyh, salih, zahid, âbid Ebü'r-Ricâl b. Mer'a. Bahterü'l-Menin kö-yündendir. Salih bir insan olup harika halleri ve mükasefeleri vardı. Di-mask halki ve diger beldelerin insanlari, Menin köyünde onu ziyaret ederlerdi. Bazan da kendisi Dimask'a gelir, orada ikram görür, misafir edilirdi. Beldesinde bir zaviyesi vardı. Seytanî sema ayinlerinden uzakti. Seyh Cendel'in Öğrencisiydi. Seyhi Cendel de büyük ve salih kimselerden olup selef-i salihin yolundaydi. Seyh Ebü'r-Rical bu senenin muharrem ayinin onunda Menin köyündeki evinde seksen yasinda vefat etti. İnsanlar Dimask'tan kalkip onun cenazesine gittiler. Kimi ulasabildi, kimi ulasamadi. Cenaze namazi mezari üzerinde kilindi. Ve zaviyesine defnedildi. Allah rahmet etsin.

Bu senenin rebiyülevvel ayi sonlarında Rasûlullah (s.a.v.)'a söven Hristiyana izin veren Assaf b. Ahmed b. Hacin'in öldürüldüğü haberi gelince insanlar buna çok sevindiler. [12]

Seyh Cemaleddin Ebü'l-Kasim

Selef-i sarihinin son temsilcilerinden olup salih, âbid, zahid ve tak-vali bir kimseydi. Seceresi şöyledir: Cemaleddin Ebü'l-Kasim Abdü's-samed b. Haristanî Kadilkudat ve Hatibü'l-hutaba îmadüddin Abdül-kerim b. Cemaleddin Abdüssamed. Hadis dinledi, babasına niyabeten imamlik yaptı. Gazaliye Medresesi'nde ders verdi. Sonra dünyayı ve dünya makamlarını bırakarak ibadete yöneldi. İnsanlar onun salih ve ermis bir kimse olduğuna inanırlar. Elini öperler. Duasını talep ederlerdi. Bu senenin rebiyülahir sonlarında ailesinin yanında seksen yasını asmış iken vefat etti ve Sefh Mezarlığı'na defnedildi. [13]

Seyh Muhibbüddin Et-Taberî El-Mekkî

Safiî mezhebine mensuptu. Çok hadis dinledi. Birçok ilimlere dair eser yazdı. Faydalı ve bir çok ciltlerden ibaret olan el-Ahkam adlı kitabı vardır. Camiü'l-Mesanid tertibine göre yazdığı ve Yemen hükümdarına

okuduğu bir kitabı daha vardır. Bu senenin cemaziyelahir ayinin yirmiyedisinde perşembe günü vefat edip Mekke'de defnedildi. Güzel şiirleri de vardı. Mekke ve Medine arasındaki menzillerle ilgili 300 beyiti askın bir kasidesi vardır. Bu kasidesini Hafız Serefüddin ed-Dimyatî kendisinden dinleyerek Mu'cem adlı eserine geçirmiştir. [14]

Yemen Hükümdarı Melik Muzaffer

Melik Muzaffer Yusuf b. Mansur Nureddin Ömer b. Ali b. Resul. Babasından sonra sekiz yasındayken Yemen tahtına oturdu ve kırkyedi sene süreyle hüküm sürdü. Babası da, Melik Atsız b. Kamil Muham-med'den sonra yirmi seneden fazla Yemen hükümdarlığı yapmıştır. Ömer b. Resul, Atsız'ın

askerlerinin komutaniydi. Atsız vefat edince kendisi tahta geçti. Hükümdar oldu. Melikü'l-Mansur lakabini aldı. Yirmi seneden fazla hüküm sürdü. Kendisinden sonra oğlu Muzaffer de kırkyedi sene süreyle hüküm sürdü. Muzafferden sonra oğlu Melik Esref Mümeahhidüddin tahta geçti, ancak bir sene geçmeden vefat etti. Ondan sonra kardesi Müeyyed İzzeddin Davud b. Muzaffer tahta geçti. O da bir süre hükümdarlık yaptı. Sözünü ettiğimiz Melik Muzaffer, bu senenin receb ayında seksen yasini asmis iken vefat etti. Hadisi, hadis dinlemeyi severdi. Kendi sahsi için kırk hadislik bir eser telif etmiştir. [15]

Serefüddin El-Makdisî

Seyh, imam, hatip, müderris ve müftüydü. Seceresi şöyledir: Serefüddin Ebü'l-Abbas Ahmed b. Seyh Kemaleddin Ahmed b. Nime b. Ahmed b. Cafer b. Hüseyin b. Hammad el-Makdisî. Safî mezhebine mensuptu. Hicretin 622. senesinde doğdu. Çok miktarda hadis dinledi. Güzel, faydalı ve orjinal eserler yazdı. Dimask'ta kadi naibliği, müderrislik ve hatiplik yaptı. Hatipliğin yani sıra Nuriye Darü'l-Hadisinde ve Gazaliye Medresesinde müderrislik yaptı. Bir zamanlar Samiyetü'l-Berraniye Medresesi'nde de ders verdi. Faziletli bir grup ulemaya fetva izni de verdi. Fetva izni verdiği ulema arasında seyh, imam, allame, Sey-hü'l-İslâm Ebü'l-Abbas b. Teymiye de vardı. Bu zata fetva izni vermekle övünüp sevinir ve «İbn Teymiye'ye fetva iznini veren benim» derdi. Birçok ilimle ilgili sağlam bilgisi vardı. Güzel siir yazardı. Usul-ü fikha dair bir kitap tasnif etti. Bu eserinde çok bilgileri derledi. Bu eseri, kendisinin güzel yazisiyla yanimda mevcuttur. Bu senenin ramazan ayının on-yedisinde pazar günü yetmiş yasini asmis iken vefat etti. Babu Keysan Mezarlığında babasının mezarının yanına defnedildi. Allah ona da babasına da rahmet etsin. Vefatından sonra bayram günü Cerrah Ca-mii'nin hatibi Seyh Serefüddin el-Fezarî hutbe irad etti. Sonra Bedreddin b. Cemaa'nın, onun yerine hatip olarak atandığına dair ferman geldi. Serefüddin b. Makdisî'nin siirlerinden biri sudur:

«Çiçeğe yönel ki onunla gayrete ve sevke gelesin. Keder közlerini nefret ederek bir tarafa fırlat. Zamanında çiçeğin etrafında dolasmayan kimse, Vaktini kaçırdığından dolayı kusurlu davranmış olur.» [16]

Cevheriye Vakfının Sahibi Sadr Necmeddin

Ebu Bekir Muhammed b. Ayyas b. Ebi'i-Mekârim et-Temimî el-Cevherî. Dimask'ta Hanefîler için yapılan Cevheriye Medresesi'nin vakfedicisidir. Bu senenin sevval ayının ondokuzunda saah gecesi vefat etti. Kendi medresesine defnedildi. Vefat ederken seksen yasini asmisti. Hükümdarlar tarafından kendisine hizmet edildiğine göre hükümdarlardan aşağı tabakalardaki insanların ona nasıl hizmet ettiklerini varin siz takdir edin.

[17]

Seyh Mecdüddin Ebu Muhammed Abdülvehhab

Seyh, imam, alim, müftü, hatip ve tabipti. Seceresi şöyledir: Mec-düddin Ebu Muhammed Abdülvehhab b. Ahmed b. Ebf 1-Feth b. Sahnun et-Tenuhî. Hanefî mezhebine mensuptu. Neyreb Camii'nin hatibi ve Hanefîler için hazırlanan Dimagiye Medresesi'nin müderrisiydi. Usta ve mütehassis bir hekimdi. Neyreb'te vefat etti. Cenaze namazi Salihye Camiinde kilindi. Faziletli bir kimseydi. Güzel siirler yazardı. Biraz da hadis rivayet etmişliği vardır. Yetmişbes yasındayken bu senenin zilkade ayının besinde cumartesi gecesi vefat etti. [18]

El-Farusî

Seyh, imam, âbid, zahid ve hatip bir kimseydi. Seceresi şöyledir: İz-zeddin Ebü'l-Abbas Ahmed b. Seyh Muhyiddin Ibrahim b. Ömer b. Ferec b. Sabur b. Ali b. Ganime el-Farusî. Vâsitliydi. Hicretin 614. senesinde doğdu. Hadis dinledi. Hadis toplamak amacıyla çeşitli beldelere seyahatlerde bulundu. Hadiste, tefsirde, fikihta, vaaz ve belagatta otoriteydi. Dindar, takvah ve zahid bir kimseydi. Melik Zahirin zamanında Di-mask'a geldi. Carudiye Medresesi'nin müderrisliği ile Mescid-i Ibn Hi-Sam m imamlığı kendisine verildi. Bu sebeple kendisine ihtiyaçlarını arsilayacak derecede maaş bağlandı. Baskalarının menfaatinin kendi nienfaatine tercih ederdi. Harika halleri ve salihane yasantısı vardı. TH J? ^efelerde bulunmustu. Bir gün cemaate namaz kaldırmak için n Hisani Mescidi'nin mihrabına geçti. İftitah tekbirini almadan önce j*g tarafına dönerek "Çık gusûl yap» dedi. Saflar arasından çıkan kimse üi* Bu emrini ikinci kez, üçüncü kez tekrarladi. Ama yine kimse çikinadi. Bu defa «Ey Osman çık guslet» dedi. Böyle demesi üzerine saflar arasından bir adam çıktı. Gidip gusletti. Sonra döndü ve Seyh Farusî'nin yanına gelip özür diledi. Aslında Osman, salih bir insandı. Kimseyi görmeden kendisinde meni akintisi meydana geldiğini, bu yüzden gusletmesi gerekmedigine inandığım, ancak Seyh Farusî'nin «Çık da guslet» demesi üzerine baskasını kasedtğini sandığını, ama ismen «Ey Osman çık da guslet» deyince kendisini kasedtğini anladığını söylemişti.

Farusî, Melik Mansur Kalavun'un hakimiyetinin son zamanlarında bir kez daha gelmiş ve Dimask Caniii'nde bir kaç ay hatiplik yapmıştı. Daha sonra azledilerek yerine Muvaffaküddin el-Hamevî atanmıştı. Önceki sayfalarda bundan bahsetmiştik.

Farusî, Necibiye Medresesi'nde ve Zahiriye Darü'l-Hadisinde ders vermisti. Bütün bunları bırakarak kendi yurduna döndü. Bu senenin zilhicce ayı basında çarsamba sabahı vefat etti. Cenaze merasimi görülmeye değermişti. Vasıfta cenaze merasimi tertiplenmiş ancak cenaze namazı Dimask'ta ve

diger beldelerde de giyaben kilinmisti. Allah ona rahmet etsin.

Farusî, tasavvuf hilafetini Sühreverdi'den alip hirka giymis, kira-at-i asereyi okumus, geride 2.200 ciltlik bir kütüphane birakmis, çok hadis rivayet etmistî. Berzalî de ondan çok hadis dinlemisti. Bu meyanda Sahihi Buharî, Camiü't-Tirmizî, Süneni Ibn Mace, Müsned-i Safîî, Müs-ned-i Abd b. Hamid, Mucemü't-Taberanî es-Sagir, Müsnedü'd-Darimî ve Ebu Ubeyd'in Fezailü'l-Kur'an adli eserlerini dinlemistir. Ayrica seksen cüz hadis ve diger kitapları da rivayet etmistir. [19]

Cemal El-Muhakkik

Ahmed b. Abdullah b. Hüseyin ed-Dimaskî. Safîî fikhim öğrendi. Bu alanda ilerledi. Fetva verdi. Medreselerde muidlik yaptı. Tipta'da ileri derecelerde bir bilgindi. Tıp sanatında baskalarına üstün olduğundan Dehvariye Tıp Medresesi'nin seyhliğini de yapmıştır. Tabiplerin prensiplerine uygun olarak Nuriye Hastahane'sindeki hastaları ziyaret ederdi. Ferruhsaniye Medresesi'nde Safîiler için ders verirdi. Baska birçok medresede de ders vermistir. Zihni sağlam olup bir çok ilimde payi vardı. Allah kendisini affetsin. [20]

Sitt Hatun Binti Melik Esref

Sitt Hatun binti Melik Esref Musa b. Âdil. Amcasinin oğlu Mansur b. Salih ismail b. Adil'in zevcesiydi. Mansur Kalavun zamanında sefihj olduğu ispatlanmisti. Kisitliligina hükmedilmis ti. Nihayet kendisiden Hazrem dagi satın alınmisti.[21] Sitt Hatun, Zeyneddin es-Samirî'den Zenbakiye'yi satın almisti. [22]

Sadr Cemaleddin

Seceresi şöyledir: Yusuf b. Ali b. Muhacir et-Tikritî. Sahip Takiy-yüddin Tevbe'nin kardesidir. Bir zamanlar Dimask muhtesipligine atandı. Vefat edince Sefih mezarlığında bulunan kardesinin türbesine defnedildi. Cenazesine büyük bir kalabalık topluluk istirak etmistî. Akilli, servet sahibi, mürüvvetli bir kimseydi. Geride üç erkek çocuk birakmisti: Semseddin Muhammed, Alâaddin Ali ve Bedreddin Hasan. [23]

Hicretin Altiyüzdoksanbesinci Senesi

Bu sene basında, Müslümanların halifesi Hakim Bi-Emrillah Ebü'l-Abbas Ahmed el-Abbasî, ülkenin Sultani Melik Âdil b. Kutboga, Misir'daki naibi Emir Hüsameddin Laçin es-Silahtarî el-Mansurî, Veziri Fahreddin b. Halilî idi. Misir ve Samdaki kadılara gelince bunlar da önceki senelerde adları zikredilen kadılardı. Sam naibi Izzeddin el-Hamevî idi. Veziri de Takiyyüdin Tevbe idi. Divanların basi Aser, beldenin hatibi ve kadisi ise Bedreddin b.

Cema'a idi.

Bu senenin muharrem ayında Serefüddin b. Seyrecî'nin yerine Burhaneddin b. Hilal, öksüz yurdunun nazirliğine atandı.

Bu sene basında Misir'da siddetli bir yokluk ve kitlik hüküm sürüyordu. Halkın az bir kısmı müstesna, çoğu Ölmüştü. Çukur kazılıyor ve oraya bir grup ölü bir defada üst üste gömülüyordu. Fiyatlar, almış basını gidiyordu. Azıklar son derece az ve pahalıydı. Ölüm, kol geziyordu. Bu senenin safer ayında Misir'da 130.000 kişi öldü. Sam'da da kitlik meydana geldi. Bir çuval bugday 200 dirheme satılır oldu. Kendilerinden olan Kutboga'nın sultan olduğunu duyan bir grup Güveyranî'ye Tatarı Sam'a geldi. Askerler bunları karşılayarak kendilerine "Hos geldiniz" dediler. Sonra bunlar Emir Kara Sungur el-Mansurî ile birlikte Misir'a gittiler. Misir'da kitliğin ve yokluğun siddetlendiğine dair haber geldi. Öyle ki bir piliç, Iskenderiye'de otuzaltı dirheme satılır olmuştı. Kahire de ise ondokuz dirhemeydi. Üç yumurta bir dirheme satılıyordu. Atlar, esekler, katırlar ve köpekler, insanlar tarafından yenildikleri için

kalmamışlardı. Görünen bir hayvan olursa, onu hemen yakalayıp yiyorlardı.

Bu senenin cemaziyelevvel ayının onikisinde cumartesi günü Misir Kadükudatlığına Takiyyüddin b. Bintü'l-E'azz'm yerine Seyh Allame Takiyyüddin b. Dakikül-îd atandı.

Sonra Misir diyarında bolluk meydana geldi. Fiyatlar ucuzladı. Cemaziyelahir ayında sıkıntı ve açlık tamamen yok oldu. Allah'a hamd olsun.

Receb ayının onikisinde çarsamba günü Kaymiriye Medresesi'nde vefat eden Sadreddin b. Razi'nin yerine Kadi Imamüddin ders verdi.

Berzâlî dedi ki: Bu senede Zemzem kubbesinin üzerine yıldırım düştü. Mescid-i Harâm'ın mezkur kubbe üzerinde ezan okuyan müezzini Seyh Ali b. Muhammed b. Abdüsselam öldü. Bu zat, biraz hadis rivayet etmişti.

Bu senede Melik Zahir'in zevcesi ve Salamisın annesi ramazan ayı sonlarında Esker'den Dimask'a geldi. Sehrin naibi ona çeşitli hediye ve armaganlar gönderdi. Maas bağladı. Onları daha Önce saltanata geçen Halil b. Mansur sürgün etmişti.

Cezerî dedi ki: Bu senenin receb ayında, Celaleddin Kazvinî'nin yerine Kemaleddin b. Kalanîsi ders verdi. Saban ayının onyedisinde çarsamba günü Hanbeliye Medresesi'nde vefat etmiş olan Seyh Zeyneddin b. Müncî'nin yerine Seyh, Allame, Seyhü'l-Islam Takiyyüddin b. Teymi-ye el-Harranî ders verdi. Ibn Teymiye, Semseddin b. Fahr el-Baalbekkî lehine İmadiye Medresesi müderrisliğinden feragat etti, Sevval ayı sonlarında Zer'de hakimlik yapan Cemaleddin ez-Zerî lakabım taşıyan Süleyman b.

Ömer b. Salim el-Ezraî, Dimask'ta Ibn Cemaa'ya vekâleten kadilik yaptı. Bu görevi güzelce yürüttü.

Bu senenin sevval ayi sonlarında Kutboga Misir'dan Sam'a gitti. Bu müjde Sam'a ulasinca kalede sevinç davullari çalindi. Sultan Kutboga ile naibi Laçin ve veziri Ibn Hailî kalede agirlandilar. Zilkade ayinin onaltismda pazar günü vefat eden Serefüddin'in yerine Hanbelî kadiligina Seyh Takiyyüddin Süleyman b. Hamza el-Makdisî atandi. Kendisine, diger hakimlere, büyük makam sahiplerine, önde gelen ümeraya hil'at giydirildi. Beytû'l-mal vekilligine de Ibn Sirazî'nin yerine Nec-meddin b. Ebu't-Tib atandi. Orada bulunanlarla birlikte kendisine de hil'at giydirildi. Ayrica Aser'e, adamlarından bir gruba, katiplerden ve yöneticilerden bazilarina ceza verilerek kendilerinden çok miktarda para istendi. Mallarina, ürünlerine el konuldu. Ibn Sel'us ile Ibn Adnan'a ve baskalarina da bu ceza verildi. Büyük bir kargasa meydana geldi. Seyh Ali el-Harirî'nin ogullari Hasan ile Sit, sultani ziyaret etmek üzere Beser sehrinden geldiler. Kendilerine bol miktarda erzak yardimi yapıldi, para verildi. ihtiyaçlan giderildi. Ülkelerine döndüler. Kalenderiler, sultam Mizze daginin eteklerinde konuk ettiler. Onlara yaklasik 10.000 dinar verdi.

Hama sahibi, sultanin hizmetine geldi. Sultan da meydanda onunla top oynadi. Esraf, nakibleri Zeyneddin b. Adnan'dan sikayetçi oldu. Sahip de onu korumaktan vazgeçti, isi Safîi kadisina havale etti.

Bu senenin zilkade ayinin yirmiikisinde cuma günü Sultan Melik Âdil Kutboga, hitabe maksuresinde namaz kildi. Sag tarafinda Hama sahibi, alt tarafinda Silah emiri Bedreddin, sol tarafinda Harirî'nin ogullari Hasan ve kardesleri, onların alt tarafinda memleket naibi Hüsameddin Laçin, onun yanında Sam naibi Izzeddin el-Hamevî, alt ta-rafinda Bedreddin Beyserî, onun da alt tarafinda Kara Sungur, Kara Sungurun yanında Hacı Bahadır, arkalarinda da büyük emirler bulunuyordu. Sultan, Hatip Bedreddin b. Cemaa'ya kiymetli bir hil'at giydirdi. Namaz kilindikten sonra Hatip Bedreddin, sultana selam verdi. Sultan da Hz. Osman'in mushafim ziyaret etti. Cumartesi günü meydanda top oynadi.

Zilhicce ayinin ikisinde pazartesi günü Emir Izzeddin el-Hamevî, Sam naibliginden azledildi. Sultan -yaptigi bazi islerden ötürük onu çok azarlayip kinadi. Sonra onu affetti ve kendisiyle birlikte Misir'a gelmesini emretti. Sam'a da Emir Seyfeddin Gurlu el-Âdilî'yi naib tayin etti. Hem azlettigine, hem de tayin ettigine hil'at giydirdi. Sultan, adalet sarayina indi. Vezirler, kadilar ve ümerâ da yanında hazır bulundular. Tipki adi gibi adaletliydi. Sonra zilhicce ayinin onikisinde Haleb'e dogru yola çıktı. Harista'yi geçti. Sonra Berriye'de birkaç gün kaldi. Oradan dönüp Humus'a vardi. Beldelerin naibleri yanma geldiler. Dimask naibi Emir Gurlu adalet sarayinda oturup

adilâne hüküm verdi. İdaresi güzel, hükmü doğru bir kimseydi. Yüce Allah kendisine rahmet etsin. [24]

Hicretin Altiyüzdoksanbesinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Seyh Zeyneddin B. Müncî

Müslümanların imami, alimi, allamesi ve müftüsüydü. Sadru'l-Kâmil lakabını taşıdı. Seceresi şöyledir: Zeyneddin Ebü'l-Berekât b. Müncî b. Sadr İzzeddin Ebu Ömer Osman b. Esad b. Müncî b. Berekât b. Mütevekkil et-Tenuhî. Hanbelîlerin şeyhi ve alimi idi. Hicretin 631. senesinde doğdu. Hadis dinledi. Fıkıh öğrendi. Usul, fûrû, Arapça, tefsir ve benzeri bir çok ilimde yükseldi. Mezhebin reisliği kendisine verildi. Usule dair eser tasnif etti. el-Mukanna'yi serhetti. Tefsire dair talikleri vardır. Davranışı güzel, gıdisatı hoş, dindar, alim, itibarlı, sağlam zihin-

i, akidesi mazbut, münazarası faydalı bir kimse olup çokça sadaka ve-nrçü. Camiye devam eder, hep bu işle uğraşır. Nihayet saban ayının

ordünde perşembe günü vefat etti. Kendisiyle birlikte zevcesi Ümm-ü

VLuhammed Sit Baha binti Sadreddin el-Hocendî de vefat etmişti. Cuma

İamazından sonra Dimask Camii'nde cenaze namazları kılındı. İkisi

riikte Kasyun'daki mezarlığa götürüldüler. Muzafferî Camii'nin simasında ravzanm alt tarafındaki aynı türbeye defnedildiler. Yüce Allah ikisine de rahmet etsin. Seyh Zeyneddin b. Müncî, Kadilkudat Ala-eddin'in babasıdır. Mismariye Medresesi'nin hocasıydı. Vefatından sonra oraya oğulları Serefüddin ile Alaeddin atanmışlardı. Kendisi Hanbe-liye Medresesi'nin de hocası idi. Vefatından sonra orada Seyh Takiyyüddin b. Teymiye müderris olarak görev yaptı. Nitekim önceki kısımlarda bu senenin olaylarını anlatırken bundan da bahsetmiştik. [25]

Mizze'deki Hamamin Sahibi Mes'udî

Büyük emirlerdendi. Seceresi şöyledir: Emirü'l-Kebir Bedreddin Lü'lü b. Abdullah el-Mes'udî. Hükümdarların hizmetinde bulunan meshur ümeradandır. Bu senenin saban ayının yirmiyedisinde cumartesi günü Mizze'deki bahçesinde vefat etti. Pazar sabahı Mizze'deki türbesine defnedildi. Cenazesinde saltanat naibi de hazır bulundu. Dimask'ta-ki Emevi Camii'nin Nesir kubbesinin altında taziye meclisi kuruldu. [26]

Seyh Halidî

Seyh Salih İsrail b. Ah b. Hüseyin el-Halidî. Babü's-Selame haricinde bir zaviyesi vardı. Baska yerlerden ziyaretine gelinirdi. İbadet ve zühdle meshur olmuştı. Kim olursa olsun yanına gelen kimse için ayağa

kalkmazdı. Sükunetti, husûlu bir kimse olup, tarikata dair bilgisi vardı. Cuma namazi disinda hiç bir sey için evinden çıkmazdı. Nihayet bu senenin ramazan ayinin ortasında vefat etti ve Kasyun Mezarligi'na defnedildi. Yüce Allah kendisine rahmet etsin. [27]

Seref Hüseyin El-Makdisî ,

Kadilkudat Serefüddin Ebü'l-Fadl Hüseyin b. Imam el-Hatib Serefüddin Ebu Bekir Abdullah b. Seyh Ebu Ömer el-Makdisî. Hadis dinledi, fikh öğrendi, fûrûa ve lûgate dair bilgilerde yükseldi. Edebiyatı iyi bilirdi. Güzel konferans verirdi. Sekil ve semaili güzeldi. Hicretin 687. senesi sonlarında Necmeddin b. Seyh Semseddin'den sonra kadiliga atandı. Sefih'teki Esrefiye Darü'l-Hadis'i'nde ders verdi. Bu senenin sevval ayinin yirmiikisinde persembegesi altnmıs yasına yaklasms iken vefat etti. Ertesi gün de dedesinin Sefih'teki mezarligına defnedildi. Cenaze merasiminde saltanat naibi, kadılar ve ayan hazır bulundular. Ertesi gün Muzafferî Camii'nde taziyet meclisi kuruldu. Kendisinden sonra kadiliga Takiyyüddin Süleyman b. Hamza atandı. Esrefiye'deki Darü'l-Hadis'in hocaligına ise Serefüddin el-Gabir el-Hanbelî en-Nablusî atandı. Bu zat bu görevi bir kaç ay yürüttükten sonra ayrıldı. Görev, Takiyyüddin Süleyman el-Makdisî'nin elinde kaldı. [28]

Seyh Ebu Muhammed B. Ebi Hamza El-Magribî

Seyh, imam, alim ve abid bir kimseydi. Maliki mezhebine mensuptu Bu senenin zilkade ayında Misir diyarında vefat etti. Hakki-söyler, iyiligi emreder, kötülüğü men ederdi. [29]

Sahip Muhyiddin B. Nahhas

Sahip Muhyiddin b. Nahhas Ebu Abdullah Muhammed b. Bedreddin Yakup b. Ibrahim b. Abdullah b. Tarik b. Salim b. Nehhas el-Esedî. Halepli idi. Hanefî mezhebine mensuptu. Hicretin 614. senesinde Ha-lebde doğdu. İlim tahsil etti. İlimde yükseldi. Hadis dinledi. Bir süre Di-niask'ta ikamet etti. Oranın birçok büyük medreselerinde ders verdi. Mesela Zahiriye ve Reyhaniye'de müderrislik yapmıstı. Haleb kadiligına atandı. Dimask'ta vezirlik yaptı. Hazine nazirligi, divan nazirligi, evkaf nazirligi gibi görevlerde bulundu. Hep saygi görüp yüksek makamlara oturdu. Fazileti ve münazaralarda hakki sahibine teslim etmek gibi meziyetleriyle taninmistir. Hadisi ve hadisçileri sever, selef yolunda giderdi. Seyh Abdülkadir'i ve taifesini severdi. Bu senenin zilhicce ayinin sonunda pazartesi aksami Mizze'deki bahçesinde seksen yasini asmıs iken vefat etti. Hicretin 696. senesinin ilk günü olan salı günü Mizze'deki mezarligına defnedildi. Cenaze merasiminde saltanat naibi ve kadılar da hazır bulundular. [30]

Kadilkudat Takiyyüddin Ebü'l-Kasim

Takiyyüddin Ebü'l-Kasim Abdurrahman b. Kadilkudat Taceddin Ebu Muhammed Abdülvehhab b. Kadi'1-Eazz Ebü'l-Kasim Halef b. Bedir el-Alâî. Safiî mezhebine mensuptu. Bu senenin cemaziyelevvel ayında vefat etti ve Kurafe'deki türbelerine defnedildi. [31]

Hicretin Altiyüzdoksanaltinci Senesi

Bu sene basında Müslümanların halifesi, sultanları, Misir naibi, çam naibi, Sam'daki ve Misir'daki kadılar, önceki senede adlan geçen kimselerdi. Sultan Melik Âdil Kutboga, Humus taraflarında ava çıkmıstı. Beraberinde Misir naibi Laçın ile ümeranın büyükleri ve Dimask naibi Emir Seyfeddin Gurlu el-Âdilî vardı. Muharrem ayının ikisinde Çarsamba günü Sultan Kutboga Dimask'a geldi. Cuma namazını kendisine has, sultan mahfelinde kildi. Hud Peygamberin mezarını da ziyaret e ere^ orada namaz kildi. İnsanların dertlerini dinledi. Cumartesi gü-aaalet sarayında oturdu. Halkın dertlerine çareler aradı. Bu hususta J^zm Fahreddin el-Halilî ile birlikte karar aldı. Bu ayda Sihabuddin b. ^ n o- Nehhas, babasının medreseleri olan Reyhaniye ve Zahirî-

eaeselerinde hazır bulundu. Halktan da bazı kimseler yanına geldiler. Sonra salı günü sultan adalet sarayına indi. Cuma günü namazını kendisine has olan mahfelinde kildi. Aynı günde Magaretüddem'i ziyarete gitti. Orada dua etti. Bir miktar sadaka dağıttı. Vezir Halili, muharrem ayının onüçünde pazar gecesi yatsıdan sonra camiye geldi. Kâmilîye penceresinin yanında oturdu. Kurralar önünde Kur'an okudular. Caminin dahilindeki mefrusatin tamamlanmasını emretti. Bu emri yerine getirildi. İki ay süren bir çalışmadan sonra bu iş tamamlandı. Eski haline döndü.

Muharrem ayının onüçünde sabahleyin Kadi Semseddin b. Harirî, İbn Nehhas'm yerine Kaymazîye Medresesi'nde ders verdi -bu onların kendi aralarındaki ittifaklarının neticesinde olmustu-, dersinde bir grup hazır bulundu. Sonra Sultan Kutboga, diğer hafta cuma namazını veziri İbn Halilî ile birlikte kendi mahfeîinde kildi. Hastalıktan ötürü vücudunda zafiyet belirmisti.

Muharrem ayının onyedisinde Melik Kamil b. Melik Said b. Salih İsmail b. Âdil'in tabilhane emirliğine atanması emredildi ve serpus giydi. Kaleye girdi. Kapıda onun için kös çalındı. Sonra Sultan Âdil Kutboga, askerleriyle birlikte muharremin yirmiikisinde salı sabahı Dimask'tan ayrıldı. Beraberinde veziri de yola koyuldu. Darü'l-Hadis'e ugradılar. Peygamber Efendimiz'in emanetlerini ziyaret ettiler. Seyh Zeyneddin el-Farikî onu karşıladı. Sultan onu Nasiriye müderrisliğine tayin ettiğini sıfahen bildirdi. Zeyneddin el-Farikî bu emir üzerine Sa-miyetü'1-Berraniye Medresesi'nin müderrisliğini bıraktı. Oraya Kadi Kemaleddin b. Serisî atandı. Anlatıldığına

göre vezir, hocaya biraz dünyalık vermiş ve bunu kabul etmişti. Aynı şekilde kutsal emanetlerin hizmetkari Muin Hattab'a da dünyalık bir şeyler vermişti. Sultani uğurlamak, onunla vedalamak için vezirle birlikte ayan tabakasına mensup kimseler ve kadılar da şehir dışına çıkmışlardı. O gün saganak yağmurlar yağmış, insanların yüreklerini rahatlatmıştı. Askerlerin bıraktığı kirler ve pislikler de böylece yikanıp ortalık temizlenmişti. Takî Tevbe vezirle vedalastıktan sonra şehre dönmüştü. Vezir onu hazine nazirliğine tayin etmişti. Nasir Sihabuddin b. Nehhas hazinedeki görevinden azledilmişti. Seyh Nasirüddin de Kadi Bedreddin b. Cemaa'nin yerine muharremin son günü olan çarşamba gününde Nasiriyetü'l-Cevvaniye Medresesi'nde ders verdi.

Aynı gün insanlar, kendi aralarında, askerlerin ihtilafa düştükleri, orduda huzursuzluk meydana geldiği konusunda konuşmaya başladılar. Kalenin şehre bakan kapısı kilitlendi. Sahip Sihabuddin Huha tarafından kaleye girdi. Naib ve ümera hazırlandılar. Askerlerden bir grup da Babünnasir'da ayakta durdular. İkinci vakti Sultan Melik Âdil Kut-, boga bes veya altı kölesiyle birlikte kaleye geldi. İçeri girdi. Ümera onun I huzuruna geldiler. Bedreddin b. Cemaa ile Hüsameddin el-Hanefî'yi de

huzura çağırdı. Bunlar ümeraya ikinci kez sultana bey'at etmelerini teklif ettiler. Ümera da sultana bu iki kadının teklifi üzerine yeniden bey'at ettiler. Sultan onlara hil'at giydirdi. Emir Hüsameddin Laçin'in tutuklanıp malına mülküne el konulması için sultan, yetkililere emir verdi. Kendisi de o günlerde kalede ikamet etti. Muharrem ayının dokuzunda pazartesi günü sultan ile Emir Hüsameddin Laçin arasında Fah-me vadisinde bir anlaşmazlık meydana gelmişti. Emir Hüsameddin Laçin, ümeradan bir grupla gizlice anlasarak Sultan Melik Âdil Kutbo-ga'ya karşı bir komplo hazırlığı içine girmişti. Bu hususta ümeradan söz almıştı.

Sultan Melik Âdil Kutboga, Dimask'tan yola çıkacakları zaman Emir Hüsameddin Laçin ona, hazineyi de beraberinde götürmesini önermişti ki, sayet Sultan Kutboga, komplodan kurtulup ellerinden kaçacak ve Dimask'a dönecek olursa bari Dimask'taki hazinesinden mahrum kalmasındı. Yolda yapacağı suikast girişiminde bu hazineden Hüsameddin Laçin yararlanacak, kuvvet elde edecekti.

Mezkur mekâna geldiğinde Hüsameddin Laçin, Sultan Melik Âdil Kutboga yanlısı Emir Seyfeddin Beyhas ile Pektut'u öldürdü. Hazineyi yanına aldı. Askerleri önüne kattı ve böylece Misir'a yöneldi. Sultan Âdil Kutboga bu durumu duyunca dehlizden çıkıp Dimask süvarileri ile birlikte döndü ve Önceki kısımda da anlattığımız gibi Dimask'a girdi. Kölelerinden Güzineddin Gulbek ve diğerleri kendisine döndüler. Sihabuddin el-Hanefî, memleket

idaresini yürütmek için kalede kaldı.

Ibn Serisî bu senenin safer ayının basında persembe günü sabahında Santiye tü'1-Berraniye Medresesi'nde ders verdi. O günlerde isler çok karismisti. Sultan da kaleye kapanmis, oradan disan çikmiyordu. Birçok agir vergileri ve haksiz harçlari kaldirdi. Buna dair kararnameleri yazip imzaladi. Halka ilân ettirdi. Fiyatlar cidden çok yükselmiş, bir çuval bugday 200 dirheme satilir olmustu. Durum çok zorlasmis, musibet büyümüstü. Innâ lillâhi ve innâ ileyhi râciun (Dogrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz). [32]

Melik Mansur Laçin E S-Silahtari'nin Sultanligi

Laçin es-Silahtarî hazineyi yanma alip askerlerle birlikte Misir'a gitti. Büyük bir debdebe ve alayisle Misir'a girdi. Ümerânin büyükleü-mn çoğunluğu kendisiyle ittifak etmisler, ona be/atlerini sunmuslar ve onu baslarına hükümdar etmislerdi. Laçin, safer ayının onunda cuma günü memleket tahtina oturdu. Misir'da müjde davullari çalindi. Sehir riH* Minberlerde onun adına hutbe okundu. Kudüs ve Halil kentle-tak u Aadma ^tbeler okundu ve kendisine Melikü'l-Mansur lakabi ged h 1 Sekilde Kerek> Nablus ve Sifd sehirlerinde de onun Tahta Ç1S1 sebebiyle müjde ve sevinç davullari çalindi. Dimask ümerasından bir grup da yanina geldiler. Rahbe sehrinden bir süvari birliği Emir Sey-feddin Geçkin komutasında Misir'a geldi. Ancak sehre girmediler. Mey-dan-i Hism'da ordugah kurdular. Sultan Kutboga'ya muhalefetlerini açiga vurdular. Misir sahibi Mansur Laçin'in itaatinde olduklarini bildirdiler. Bundan sonra ümerâ grup grup, bölük bölük, taife taife Sultan Laçin'in yanma gitti. Sultan Kutboga'nın durumu cidden zayıfladı. O da durumunun kötülestigini ve sarsildigim görünce ümeraya «Laçin benim hosdasımdır ben ve o, aynı seyiz. Onun emrini dinler ve ona itaat ederim. Kalesinin neresinde oturmami istiyorsa orada otururum» dedi. Nihayet ümera, Sultan Laçin'e mektup yazdılar. Onun cevabini beklediler. Sonunda Sultan Kutboga'nın kalede muhafaza altında tutulmasına dair emri posta vasıtasıyla gitti. İnsanlar hercümerc içine girdiler. Çesitli sözler söylendi, Kale kapilari kilitlendi. Sehrin, Nasr ve Huha kapilari disındaki bütün kapilari kilitlendi. Halk kale etrafında izdiham meydana getirmiş, hatta bir kısmi hendege düşerek ölmüstü. Cumartesi akşamı insanlar Melik Mansur Laçin'in adının sultan olarak ilan edildiğini duydular. İkindiden sonra bu yüzden sevinç davullari çalindi. Pazar gecesi seher vakti Dimask Camii'nde müezzinler onun için dua ettiler ve su ayet-i kerimeyi okudular:

«Ey Muhammed, de ki: "Mülkün sahibi olan Allah'im! Mülkü diledigine verirsın, dilediginden çekip alırsın; diledigini aziz kılar, diledigini

alçaltırm."» (Âli Imrân, 26).

Pazar günü kadılar ve emirler toplandılar. Aralarında Gurlu el-Âdilî de vardı. Toplantı yeri Dârüssaade Sarayı idi. Mansur Laçın'ın sultanlığına be/atlerini yeminle sunmaya devam ettiler ve bu husus şehirde ilan edildi. Halkın dükkanlarını açmaları emredildi. Sahip Sihabud-din ve kardeşi Muhtesip Zeyneddin gizlendiler. Vali Ibn Nessabî, şehrin muhtesipliği görevini üstlendi. Sonra Muhtesip Zeyneddin ortaya çıktı ve normal olarak görevine başladı. Aynı şekilde kardeşi Sihabuddin de ortaya çıktı. Beldenin naibi Gurlu ile Emir Caan, Misir'a giderek Sultan Laçın'e, emri üzerine Dimask'ta kendisine bey'at edildiğini bildirdiler. Sultan'dan Dimask'a bir mektup, safer ayının onunda cuma günü geldi. Mektupta sultanın memleket tahtına oturduğu ve aynı ayın onaltısında hükümdarlık debdebesiyle Kahire'de dolastığı, dolarken üzerinde halifenin verdiği hil'atin bulunduğu, ümerânın da Önünde yürümekte oldukları bildirildi. Ayrıca Emir Seyfeddin Sungur el-Mansurî'nin de Misir naibliğine tayin edildiği bildirildi. Dimask'ta rebiyülevvel ayının ilk gününde Sultan Laçın için hutbe okundu. Kadılar, Semseddin el-A'ser ile Geçkin mahfelde hazır bulundular. Ayrıca Dimask ümerasından bir grup da oraya geldiler. Kadi İmamüddin el-Kazvinî ile Hüsameddin el-Hanefî ve Cemaleddin el-Malikî Misir diyarına çağırıldılar. Sultan sarayının üstadı Emir Hüsameddin ile Seyfeddin Caan, sultan tarafından görevlendirilerek gelip ümeraya ikinci kez bey'at yemini verdiler. Beraberlerinde Kadi Bedreddin b. Cemaa ile Geçkin de bulunduğu halde kaledede bulunan eski Sultan Adil Kutboga'nın yanına girdiler. Aralarında uzunca Türkçe bir konuşma cereyan ettikten sonra onu pekistirilmiş yeminle Sultan Laçın'e bey'at ettirdiler. Bey'ati esnasında onun herhangi bir belde ikamete razı olduğuna dair Türkçe beyamni aldılar. Bundan sonra Kutboga'nın Serhat kalesine gitmesi kesinlik kazandı. Takiyyüddin Tevbe'nin vezirliğe atandığına dair ferman geldi. Sihabuddin el-Hanefî görevden azledildi. Muhtesipliğe Semseddin el-Eykî'nin sahibi Eminüddin Yusuf el-Ermenî er-Rumî atandı. Bu görevde önceleri Zeyneddin el-Hanefî bulunuyordu. O, azledilmisti.

Emir Seyfeddin Kıpçak el-Mansurî rebiyülevvel ayının onaltısında cumartesi sabahı Sam naibi olarak Dimask'a geldi. Bu görevde daha önce Gurlu el-Âdilî bulunuyordu. Darüssaade'ye gidip yerleşti. Askerlerin tamamı onu karşılamaya çıkmışlardı. Cuma günü Maksure'ye (vali mahfeline) gidip orada namazını kıldı. Cumadan sonra Sultan Laçın'ın imzasıyla gönderilen ferman okundu. Bu fermanda sahiplerinin rızası alınmadan vakıf mallarının ve şahsi emlakın devlet tarafından tazminat Ödenmeksizin de alınabileceği bildiriliyordu. Bu fermanı Kadi Muh-yiddin b. Fadlullah okudu ki, o inşâ divanının baskaniydi. Ayrıca şehirde duyuru yaptırılarak haksızlığa uğrayan kimselerin salı günü adalet sarayına uğramaları bildirildi. Ümeraya, önde

gelen zevata, mansip sahibi kadi ve katiplere hil'at giydirildi. Bedreddin b. Cemaa'ya ise biri kadilik biri de hatiplik için olmak üzere iki hil'at giydirildi.

Cemaziyelahir ayında posta geldi. Imamüddin Kazvinî'nin Sam kadilighina atandığı ve bu görevde bulunan Bedreddin b. Cemaa'nın kadiliktan azledilerek sadece hatiplik görevinde bırakıldığı; ayrıca İma-müddin'in elinde bulunan Kaymeriye Medresesi'nin müderrisliğinin ona verildiği bildiriliyordu. Sultanin gönderdiği özel mektupta ise Bedreddin b. Cemaa'ya saygı ve ikramla hitap ediliyordu. O da receb ayının ikisinde persembegünü Kaymiriye Medresesi'nde ders vermeye başladı. Imamüddin ise receb ayının sekizinde çarsamba günü öğle namazından sonra Dimask'a geldi. Adliyyede oturdu. Halk arasında hüküm verdi.

sairler onu kasidelerle övdüler. Onu övenlerin kasidelerinden biri şuydu:

«Sikintidan sonra kolaylık getiren günler geldi. Sam sinirlari müjde piriltilariyla aydinlandi.»

Imamüddin gelirken üzerinde sultanin hil'ati vardı. Yanında Kadi İeddin ez-Zevavî de bulunuyordu. Malikîlerin kadilkudati olan 1 ilâvî ez-Zevavî'nin de üzerinde hil'at vardı. Imamüddin'in yolcu-aki halinin çok iyi olduğu, ahlakının güzel, terbiyesi, nezaketli, hoş rü'ş İnsan olduğunu bildirdi.

Imamüddin ez-Zevavî, receb ayının ortasında çarsamba sabahı Âdiliye'de ders verdi. Dersten sonra kardesi Celaleddin'in hakim naibliğine atandığını bildirdi. Hil'ati üzerinde olarak küçük divanda oturdu. İnsanlar onu tebrike geldiler, atanma fermanı cuma günü namazdan sonra saltanat naibi ile diğer kadıların huzurunda Emevî Camii'nin Kemali penceresinin yanında okundu. Okuyan kisi de Serefüddin el-Fezarî idi.

Bu senenin saban ayında Semseddin el-A'ser'm Misir'da divan nazirliğine ve vezirliğe atandığına, bu iki göreve başladığına; Dimask divanlarının nazirliğine ise Zeyneddin b. Saserî'nin yerine Fahreddin b. Seyrecî'nin atanıp göreve başladığına, bundan bir ay, ya da daha kısa bir süre sonra Fahreddin'in de azledilip yerine Eminüddin b. Hilal'in atandığına; Sâmiyetü'l-Berraniye müderrisliğinin, Kemaleddin b. Serisî'nin Kahire'de kaybolması sebebiyle Nasiriye Medresesi müderrisliğiyle birlikte yine Seyh Zeyneddin el-Fankî'ye verildiğine dair haber geldi.

Bu senenin zilkade ayının ondördünde, Sultan Laçın, Misir diyarının naibi Emir Semseddin Kara Sungur el-Mansurî ile bir grup ümerayı tutuklayarak Misir ve Sam'daki mallarına mülklerine el koydu. Misir naibliğine Emir Seyfeddin Mengütemir el-Hüsâmî'yi atadı. Tutukladığı emirler, Kutboga'ya karsi Sultan Laçın'e, önceleri yardım etmiş kimselerdi.

Seyh Kemaleddin es-Serisî Dimask'a geldi. Gelirken beraberinde Sâmiyetü'l-Berraniye Medresesi yerine Nasiriye Medresesi'ne atandığına

dair fermani da getirmisti.

Misir veziri ve divanlarinin naziri Emir Semseddin Sungur el-A'ser, zilhicce ayinin yirmiüçünde cumartesi günü tutuklandı. Misir ve Sam'daki malina, mülküne el konuldu.

Zilhicce ayında Misir'da bir duyuru yapılarak zimmilerin ata ve katira binmemeleri gerektiği; bunlardan birinin sözü edilen bineklerden birine bindiginin görülmesi halinde, bineklerinin ellerinden alınacağı bildirildi.

Bu senede Sultan Melik Müeyyed Hezberüddin Davud b. Melik Muzaffer, Yemen'i ele geçirdi. [33]

Hicretin Altiyüzdoksanaltinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Misir'daki Hanbelîlerin Kadilkudatı İzzeddin Ömer

Izzeddin Ömer b. Abdullah b. Ömer b. Ivaz el-Makdisî el-Hanbelî. Hadis dinledi. Hanbelî mezhebinde yüksek derecelere ulasti. Misir'da hakimlik yaptı. Yasantisi ve hakimliği sükranla karsılanacak derecede

tnizeldi. Bu senenin safer ayında vefat etti ve Mukattam mezarligina defnedildi. Vefatından sonra yerine Serefüddin Abdülgani b. Yahya b. Muhammed b. Abdullah b. Nasir el-Harranî atandı. [34]

Seyh Afifüddin Ebu Muhammed

Seyh, imam, hariz ve önder bir kimseydi. Seceresi şöyledir: Afifud-din Ebu Muhammed Abdüsselam b. Muhammed b. Mezru b. Ahmed b. Azaz el-Misrî el-Hanbelî. Safer ayinin sonlarında Medine-i Nebeviye'de vefat etti. Hicretin 625. senesinde dogmus, çok miktarda hadis dinlemis, elli yıl müddetle Medine-i Nebeviye'de mücavir olarak yaşamis ve kirk sene aralıksız oradan Mekke'ye giderek hac etmist, Vefat edince Di-mask'ta giyabi cenaze namazı kilindi. Allah rahmet etsin. [35]

Seyh Sit B. Seyh Ali El-Harirî

Bu senenin rebiyülahir ayinin onüçünde cuma günü Havran'a bağlı Beser köyünde vefat etti. Dimask'ta bulunan kardesi Hasan ve fakirler, taziyetlerini sunmak için Beser'e gittiler. [36]

Seyh Cemaleddin Abdülvahîd B. Kesir

Seyh Salih Cemaleddin Abdülvahid b. Kesir b. Durgam. Aslen Misirli olup sonralari Dimask'a yerlesmistir. Kurrâ idi. Sebû'l-Kebir ve Ga-zaiye Medreselerinin yöneticisi idi. Sehavî'den kiraat ilmini tahsil etmis, hadis dinlemis bir zatti. Bu senenin receb ayi sonlarında vefat etti. Emevi Camii'nde cenaze namazi kilindi ve Seyh Reslan kubbesinin yakinma defnedildi. [37]

Sâmiriye Vakfinin Kurucusu

Sadrü'l-Kebir Seyfeddin Ebü'l-Abbas Ahmed b. Muhammed b. Ali b. Cafer el-Bagdadî es-Sâmirî. Dimask'ta el-Kerûsiye bitisigindeki Sâmiriye vakfinin sahibidir. Orasi kendisinin ikamet ettigi eviydi. Oraya defnedildi. Ve orayı darülhadis ve hankâh olarak vakfetti. Dimask'a göçtü. Bir süre oradaki bu evinde ikamet etti. Burasi daha önce Ibn Kav-vani'in evi diye bilinirdi. Bütünöyle yontma taslardan insa edilmisti, oamirî'nin mali çok, ahlâki güzel bir kimseydi. Devlet erkânî tarafından saygi görürdü. Geçimi hostu. Yüksek manalar içeren siirleri ve güzel nükteleri vardı. Bu senenin saban ayinin onsekizinde pazartesi günü vefat etti. Bagdat'ta Vezir îbn Alkamî'nin yamnda çok itibari vardı. Ha-We Mu'tasini'i övdü. Mu'tasim da ona kiymetli, siyah bir hil'at giydirdi, onra Haleb sahibi Nasir'm zamaninda Dimask'a geldi. Onun yaninda a itibar sahibi oldu. Devlet erkânî, aleyhinde bulunarak onu jurnallediler. O da onlar hakkında bir siir yazdi. Hükümdar da onun aleyhinde bulunan devlet erkânini 20.000 dinar para cezasina çarptirdi. Sâmiriye vakfinin kurucusu Sadrü'l-Kebir'e saygi gösterdiler. İnsanlar amaçlarına ulaşmak için onu vasita kildilar.

Peygamber Efendimiz'! öven bir kasidesi vardır. Hafız Dimyati onun siirlerinden bir kismini nakletmistir. [38]

Nefisiye Vakfinin Sahibi Nefissüddin Ebü'l-Fida

Bu zat, Rasif teki Nefisiye vakfinin kurucusudur. Reis bir kimseydi. Seceresi şöyledir: Nefissüddin Ebü'l-Fida Ismail b. Muhammed b. Abdülvahid b. Ismail b. Selam b. Ali b. Sadaka el-Harranî. Dimask'ta kiymet takdiri yapan bilirkisilerden ve sahitlerdendi. Bir zamanlar öksüzler yurdunun nazirligini yapmisti. Büyük serveti vardı. Hicretin 628. senesinde dogdu. Hadis dinledi. Evini Darü'l-Hadis olarak vakfetti. Bu senenin zilkade ayinin dördünde cumartesi günü öğleden sonra vefat etti. Pazar sabahi Ümeyye Camii'nde cenaze namazi kilindikdan sonra Kasyun Mezarligina defnedildi. [39]

Sârub Ed-Dimaskî

Seyh Ebü'l-Hasan, Sârub ed-Dimaskî adıyla taninmistir. Necmed-din lakabini tasirdi. Harirî, onun biyografisini uzunca anlatmistir. Onun kerametleri oldugunu, harf ilmini bildigini, diger ilimlere de vakif oldugunu söylemistir. Onun ahvalini Allah daha iyi bilir.

Bu senede Kazanhan, kendisinin müslümanligma vesile olan Emir Nevruz'u öldürdü. Nevruz onu Islâm'a davet etmis, o da Islâm'a girmis, onunla birlikte birçok Tatar da Müslüman olmuslardi. Sonunda Tatarlar, Kazanin ona karsi niyetini bozdular. Nihayet Kazan onu ve taraftarlarinin tamamini öldürdü. Nevruz, Kazanin nezdinde seçkin bir Tatar emiri idi. Hayirli, ibadet

ehli, sadakatli, zikir ve ibadetlerinde samimi bir Müslümandi. İyi niyetliydi. Allah ona rahmet etsin ve onu affetsin. Onun vasitasiyla sayilarini ancak yüce Allah'in bildigi kadar çok Tatar Müslüman olmustu. Bunlar, tesbihlerini ellerine alarak mabed-lere gitmisler cumalara ve cemaatlere katilmislar, Kur'an okumuslardi. Dogrusunu Allah bilir. [40]

Hicretin Altiyüzdoksanyedinci Senesi

Bu sene basinda Müslümanlari halifesi Hakim, ülkenin sultani Laçin, Misir'in naibi Mengutemir, Dimask'm naibi de Kipçak'ti. Safer ayinin onunda Celaledin b. Hüsameddin, babasinin yerine Dimask kadiligina atandi. Babasi Misir'a çağirilmisti. Orada, sultanin yaninda kamet etti. Sultan onu Semseddin es-Süruci'nin yerine Misir'daki Hanefî'lerin kadilkudatligina atadi. Oglu da Dimask'ta Hanefîlerin ka-dilkudati olarak görevde kaldi. Ayrica babasinin Hatuniye ve Mukadde-rniye Medreselerinde de ders verdi. Kassain ve Sibliye Medreselerinde-ki müderrislik görevini birakti. Postanin Dimask'a getirdigi habere göre sultanin karsilastigi bir vak'adan kurtulup afiyette oldugu bildirildi. Bunun üzerine sehir süslendi. Ve sevinç davullari çalindi. Sultan küre oynamaktayken atindan düsmüstü ve tipki sairin dedigi gibi oldu:

«Güç, ihsan ve marifeti ihtiva ettin. Bir at bütün bu yükleri tasiyamaz.»

Postaci ayrica bir ferman getirdi ve saltanat naibine de hil'at getirdi. Ferman okundu, esik öpüldü.

Rebiyülevvel ayinda Cevziye Medresesi'nde îzzeddin b. Kadilkudat Takiyyüddin Süleyman ders verdi. Dersinde Imamüddin es-Safu ile kardesi Celalüddin ve bir grup faziletli insan hazır bulundular. Dersten sonra İzzeddin oturup babasinin bu hususta kendisine verdigi izinle babasina vekâleten hüküm verdi.

Rebiyülevvel ayinda Kadilkudat Takiyyüddin b. Dakikü'l-îd öfkeleni ve Misir'da birkaç gün süreyle hüküm vermeyi terketti. Sonra memnun edildi. Görevine döndü. Yalnız oglu Muhibbi kendine naib tayin etmemesi sart kosuldu. Rebiyülahir ayinin onunda cuma günü Med-resetü'l-Muazzamiye'de cuma namazi kilindi. Orada medresenin müderrisi Kadi Semseddin b. Muiz el-Hanefî hutbe irâd etti. O esnada Bed-reddin Beyserînin tutuklanip Misir'daki malina el konuldu gu her tarafta duyuldu.

Sultan, Alemüddin ed-Düveydarî komutasinda bir süvari birliğini Telhamdun'a gönderdi. Bu birlik Telhamdun'u Allah'in lütuf ve nime-tiyle fethetti. Allah'a hamd olsun. Bu husus ramazan ayinin onikisinde Dimask'a iletildi. Bu sebeple Haliliye tahrip edildi ve orada öğle ezani okundu. Ramazan ayinin yedisinde çarsamba günü orasi ele geçirildi, ondan sonra da Maras fethedildi. Sevinç davullari çalindi. Sonra askerler Humus kalesine

intikal ettiler. Askerlerden bir kısmı şehit düştü, ünlü Alevüddin Sencer Toksaba'nın da ayağına bir darbe değmiş, o da şehit olmuştur. Emir Alevüddin ed-Düveydarî'nin ise ayağına büyük bir taş değmiş, ayağı yaralanmamıştır.

Sevval ayının onyedisinde cuma günü Seyh Takiyyüddin b. Teymi-ye halkı, cihada teşvik etmek için toplantıya çağırdı. Konuşmasında onarıncı cihada teşvik etti. Mücahitlerin sevabının çok olacağını bildirdi. Onunla birlikte Çök muazzam ve görülmeğe değerdi.

,Aynı ayda Melik Mesud b. Hızır b. Zahir, Esref b. Mansur'un zamanı beri ikamet ettiği Eskerî beldesinden Mısır'a geldi. Sultan onu merasim alayı ile karşılayıp saygı gösterdi ve ikramda bulundu: Emir Hızır b. Zahir bu senede Mısırlılarla birlikte hacca gitti. Aralarında Halife Hakim bin Emirü'l-Uah el-Abbasi de vardı.

Sevval ayında müderrisler, Mısır'da saltanat naibinin yaptırdığı Babülkantara dahilindeki Mengütemriye Medresesi'nde oturdular.

Yine aynı ayda Hamirnes ve Sis ülkesindeki Necin kalesinin ele geçirilmesi sebebiyle sevinç ve müjde davulları çalındı.

Bu senede Sis beldelerinde bulunan arkadaşlarına takviye olmak üzere bir süvari birliği Mısır'dan hareket ederek yola koyuldu. Bunlar 3.000 kadar savaşçıydılar.

Zilhicce ayının ortasında Sam naibi olan Emir İzzeddin Aybek el-Hamevi ve ailesi ile arkadaşlarından olan bir grup ümera tutuklandılar.

Bu senede Dimask'ta sular çok azaldı. Öyle ki Sevr ırmağının bazı yerlerinde sular insanın dizine dahi ulaşmıyordu. Barada ırmağında ise bir avuç su dahi bulunmıyordu. Sular Hasreyn köprüsüne dahi ulaşmıyordu. Şehirde karm fiyatı çok yükseldi. Mısır'daki Nü nehrine gelince orada su son derece boldu. [41]

Hicretin Altiyüzdoksanyedinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Seyh Hasan B. Seyh Ali El-Harifi

Bu zat, bu senenin rebiyülevvel ayında Beser köyünde vefat etti. Büyük liderlerdendi. Ahlakının güzelliği, geçiminin hoşluğu sebebiyle insanlar ona çok yönelirlerdi. Hicretin 621. senesinde doğmuştur. [42]

Sadrü'l-Kebir Sihabüddin Ebü'l-Abbasi

Sihabüddin Ebü'l-Abbasi Ahmed b. Osman b. Ebu'r-Reca b. Ebi'z-Zühr et-Tenuhi. İbn Sel'us adıyla tanınmıştır. Vezirin kardesiydi. Hadis okudu. Çok hadis dinledi. Allah'ın hayırlı kullarındandı. Çokça sadaka verip iyilik ve ihsanda bulunurdu. Bu senenin cemaziyelevvel ayında evinde vefat etti.

Cenaze namazi Ümeyye Camiinde kilindi. Babü's-Sa-gir Mezarligina defnedildi. Ibn Hisam Mescidinde taziyet meclisi kuruldu. Bir zamanlar Ümeyye Camii'nin nazirliğini yapmisti. Idaresi sükranla karsilanacak derecede güzeldi. Kardesinin vezirliği zamanında büyük itibar sahibi olmustu. Sonra eski haline döndü. Nihayet bu senede vefat etti. Cenazesine çok sayıda insan katildi. [43]

Seyh Semseddin El-Eykî

Muhammed b. Ebu Bekir b. Muhammed el-Farisî el-Eykî adıyla taninmistir. Faziletli insanlardan biri olup problemleri çözer, zorlukları kolaylaştırirdi. Özellikle fıkıh ve hadis ile mantık ve felsefeye dair problemleri çözmekte ustaydı. Bir zamanlar Misir'da Seyhü's-Süyuhluk yapmış, daha önce Gazaliye müderrisliği ifa etmişti. Cuma günü Mizza köyünde vefat etti. Cumartesi günü defnedildi. İnsanlar onun cenazesine yürüyerek katıldılar. Cenaze merasimine katılanlar arasında Kadil-kudat İmamüddin el-Kazvinî de vardı. Vefatı bu senenin ramazan ayının dördüne rastlamıştı. Sufiye Mezarlığı'nda Seyh Semle'nin mezarının yanına defnedildi. Sümeysatiye hankâhmda taziyet meclisi kuruldu. Cenazesine çok sayıda insan katılmıştı. Alimlerin ve diğer gruplardan olan çok sayıda insanların gönlünde taht kurmuştu. [44]

Sadr İbn Ukbe

İbrahim b. Ahmed b. Ukbe b. Hibetullah b. Ata el-Basravî. Müderrislik yaptı. Muidlik yaptı. Bir zamanlar Haleb kadılığı da yaptı. Vefatından önce Misir'a göçtü. Haleb kadilkudatlığında atandı. Bu göreve gitmek üzere yola koyuldu. Dimask'tan geçerken bu senenin ramazan ayında seksenyedi yasındayken vefat etti. İnsan ihtiyarlarken onunla birlikte hirs ve uzun emel gençlesiyor.

Sihab El-Âbir

Ahmed b. Abdurrahman b. Abdülmün'im b. Nime el-Makdisî el-Hanbeî Sihabüddin. Rüya tabircisiydi. Çok hadis dinledi ve rivayet etti. Rüya yorumlarında hayret verecek derecede maharet sahibiydi. Bu hususta otoriteydi. Eser tasnif etmişti. Kendilerinden garip ve acayip şeyler nakledilen kimselere benzemiyordu. Hicretin 628. senesinde doğdu. Bu senenin zilkade ayında vefat etti. Babü's-Sagir Mezarlığı'na defnedildi. Cenazesine büyük bir kitle katılmıştı. Allah kendisine rahmet etsin. [45]

Hicretin Altiyüzdoksansekizinci Senesi

Bu sene basında Müslümanların halifesi Hakim el-Abbasî, ülkenin sultani Mansur Laçın, onun Misir'daki naibi, kölelerinden Seyfeddin Mengutsmir; Safîîlerin kadisi Takiyyüddin b. Dakiku'1-îd, Hanefîlerin kadisi Hüsameddin

er-Razî idi. Mâlikîlerle Hanbelîlerin kadilarina gemce bunlar, adlari önceki senenin kadilari arasinda zikredilen kimselerdi. Ayrica Sam naibi, Seyfeddin Kipçak el-Mansurî; Vezir Takiyyüd-in Teybe, hatip de Bedreddin b. Cemaal idi. Sam kadilari da önceki senelerde adlari zikredilen kadilardi.

Muharrem ayında Sis ülkesinde bulunan askerlerin bir kısmi has-ne cT anndan geri döndüler. Sultanin, onlari azarlayip tehdit ettigi-

air mektubu geldi. Bu mektupta anlatildigina göre askerlerin.

tamami, saltanat naibi Kipçak komutasinda Sis'e dogru hareket etmis, Özürlü veya özürsüz sefere katilmayan askerlerin asilmasi için sehpların kurulduğu bildiriliyordu. Saltanat naibi Emir Seyfeddin Kipçak, maiyetindeki askerlerle birlikte yola koyuldu. Âdet üzere ihtiyaçların karsılanmasina kolaylik saglamak için sehir halki da onlari ugurlamaya çıkmislardi. Saltanat naibi büyük bir debdebe ve alâyisle yola çıktı. Halk ona dua etti. Onu çok seviyorlardi. Askerler Sis ülkesine dogru yola koyuldular. Humus'a vardiklarinda Emir Seyfeddin Kipçak ve bir grup emir, Mengütemir'in aleyhlerinde bir çaba içinde bulunmasi yüzünden sultanin kendileri hakkında kötü düşünmeye basladigini duydular. Sultanin, çok sevdiginden ötürü Mengütemir'in isteklerine muhalefet etmeyecegini biliyorlardi. Emir Seyfeddin Kipçak'in maiyetindeki ümerâdan bir grup, Tatar ülkesine gidip kendilerini kurtarmanın çarelerini aramak hususunda anlastilar. Kendilerine itaat eden askerlerle birlikte bunlar Humus'tan Tataristan'a dogru yöneldiler. Aralarinda Kipçak, Bezli, Bektimur es-Silahtar ve Eylî de vardi. Yola koyuldular. Askerlerin çoğu ise Dimask'a döndü. Isler karisti. Halk, iyi bir insan olan Kipçak'in bu tutumundan ötürü çok üzölmüstü. Bu hadise bu senenin rebiyülahir ayında vuku bulmustu. Innâ lillâhi ve innâ ileyhi râciun (Dogrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz). [46]

Mansur Laçin'in Öldürölmesi Ve Muhammed B. Kalavun'un Tahta Geçmesi

Bu senenin rebiyülahir ayinin ondokuzunda cumartesi günü postacilardan bir grup Dimask'a geldiler. Bunlar, Sultan Melik Mansur Laçin ile naibi Seyfeddin Mengütemir'in öldüröldüğünü haber verdiler. Bunlar ayin onbirinde cuma gecesi Gürcü Emir Seyfeddin el-Esrefî ve yandasi olan ümera tarafından Öldürölmüşlerdi. Öldüröldüğü esnada Kadi Hüsameddin el-Hanefî onun yaninda idi ve onunla sohbet halinde olup satranç oynamaktaydi. Bu halde iken farkinda olmaksizin aniden sui-kastçiler içeri girip süratle cuma gecesi sultani öldürmüşler, ertesi gün yani cuma sabahinda da naibini eli kolu bagli vaziyette öldürerek çöplüğe atmislardi. Bundan sonra emirler üstadlarinin oğlu Melik Nasir Muhammed b. Kalavun'u tahta geçirme hususunda ittifak etmisler, Misir'a gelmesi için haber göndermişlerdi. O zaman kendisi Kerek'te bulunuyordu. Kahire'ye

gelmesini istemislerdi. Gelmesinden önce Misir'da minberler üzerinde adina hutbe okutulmustu. Sam naibi Kipçak'a mektup geldi. Onun, Laçin'in korkusundan kaçıp gittigini gördüler. Postacılar pesine düstüler. Ancak onu yakalayamadılar. Mardin'in kazası Ra'sülayn'deki Mogolların yanına gitmişti. İs büyüdü. Durum zorlastı. La havle vela kuvvete illa billah (Güç ve kuvvet ancak Allah'ındır.)

Kaçanları, geri getirtme isini Emir Seyfeddin Balaban, sehrin ida-esini de kale naibi Alemüddin Ercüvas ile Emir Seyfeddin Cahan üst-1 erimislerdi. Bunlar, devletteki yetkili kişileri göz altına aldılar. Göz altına almanlar arasında sehrin muhtesibi Cemaleddin Yusuf er-Rumî ile hastahane naziri da vardı. Bir süre sonra bunlar serbest bırakılarak görevlerine iade edildiler. Seyfeddin Cahan ile Berr Valisi1 Hüsameddin Laçin de yakalandılar. Kaleye götürüldüler. Misir'da Emir Seyfeddin Tugcu öldürüldü. Bu, Nâsir'm yerine dört gün süreyle naiblik yapmıştı. Laçin'i öldüren Gürcü de bununla birlikte Öldürülmüş ve cesetleri çöplüğe atılmıştı. Yakışıklı bir insan olan Tugcu'nun cesedine halk bakıp ibret alıyordu. Nazlı bir hayattan, mal ve mülk sahibi olduktan sonra onları mezarlar örtmüştü. Sultan Laçin mezara defnedildi. Ayak tarafına naibi Mengütemir defnedildi. Diğer emirler de mezarlarına defnedildiler.

Bu senenin cemaziyelevvel ayının dördünde cumartesi günü Melik

Nâsir'm Misir'a girdigine dair müjde geldi. O gün görülmeğe değer muazzam bir gündü. Bunun üzerine sevinç davulları çalındı: Kadılar ve devlet büyükleri kaleye gittiler. Alemüddin Ercüvas'm huzurunda Melik Nâsir'a bey'at ettiler. Dimask'ta ve diğer beldelerde büyük alimlerin, kadıların ve emirlerin huzurunda onun adına hutbe okutuldu. Kendisinin de merasim alayıyla Kahire'yi dolastigina dair haber geldi. Üzerinde halife hil'ati bulundugu halde askerler de önü sıra yürüyerek Kahire'yi dolasmış, bu sebeple sevinç ve müjde davulları çalınmıştı. Fermanı geldi. Ferman, saray kapısında okundu. Fermanında halka yumusak davranılması, onlara merhamet edilmesi, iyilik ve ihsanda bulunulması emrediliyordu. Halk bu fermanı sebebiyle ona dua etti. Emir Cemaleddin Akkus el-Efrem, naib olarak Dimask'a geldi. Sehre girişi cemaziyelevvel ayının yirmiikisinde çarsamba günü ikindiden önce idi. Adet gereği Darüssaâde Sarayına indi. İnsanlar onun gelisine sevindiler. Onun için mum yaktilar. Aynı şekilde cuma günü de namaza gelip namazını maksurede (mahfelde) kildigi esnada da mum yakıldı. Birkaç gün sonra Cahan ile Berr Valisi Laçin serbest bırakılarak görevlerine iade edildiler. Saray üstadı Emir Hüsameddin Misir askerlerinin ata-beyliği görevinde, Emir Seyfeddin Salar da Misir naibliğinde kaldı, ürrur A'ser, ramazan ayında hapisten çıkarılarak Misir vezirliğine atandı. Kara Sungur el-Mansurî de hapisten çıkarılarak Sabibe naibliğime

atandı. Sonra Hama meliki Sahip Muzaffer vefat edince Kara Sungur, Hama melikligine atandı.

vipçak'm, Dimask'tan çıkmasından sonra Laçın'ın iktidarının son amanlarında Seyh Takiyyüddin b. Teymiye bir mihnete ugradi. Fakih-

Grr Valisi: Dimask'm dis taraflarım idare eden vali.

lerden bir topluluk ona karsi harekete geçerek onu Kadi Celaleddin el-Hanefî'nin meclisine davet ettiler. O, bu meclise gitmedi. Kamaliların Akidetü 1-Hameviye adi verilen -e kendisinden istedikleri akide kitabının aleyhinde sehirde duyuru yapıldı. Ancak Emir Seyfeddin Caan ondan taraf olunca, aleyhinde bulunanları aratmaya basladı. Çogu gizlendi. Onun akide kitabının aleyhinde bulunanlardan bir kısmi dövüldü digerleri de sustular. Cuma günü olunca Seyh Takiyyüddin normal olarak camide vaaz vermeye basladı ve "Süphesiz sen büyük bir ahlâk üzeresin.." (ei-Kalem, 4} mealindeki âyet-i kerimeyi tefsir etti. Sonra cumartesi günü Kadi Imamüddin'le bir araya geldi. Faziletli kimselerden olusan bir cemaat de orada hazır bulundu. Akidetü'l-Hameviye adli kitabı incelemeye basladılar. Bazi noktalarını tartistılar. Ibn Teymiye de geniş açıklamalar yaparak onları susturucu cevaplar verdi. Sonra Di-mask'tan ayrılıp gitti. İşler yoluna girdi. Durumlar sakinleştı. Kadi Imamüddin'in itikadi güzel, niyeti halıstı.

Bu senede Alemüddin Sencer ed-Düveyderî, Babül-Ferec dahilindeki revakmi medrese v© Darül-Hadis olarak vakfetti. Buranın hocalıgına da Seyh Alaaddin b. Attar'i tayin etti. O esnada kadılar ve ayandan olan kimseler d© yanında hazır bulundular. Onlara bir ziyafet verdi ve Kara Sungur'u da hapisten çıkardı. Sevval ayının onbirinde cumartesi günü Emevi Camii'nin naziri Nasirüddin b. Abdüsselam'ın tamir ettirdiği Meshed-i Osmanî'nin açılışı yapıldı. Oraya simalindeki Maksure-tü'l Hadem kısmi da eklendi. Oraya maasli bir imam atandı ve buraya Meshed-i Ali b. Hüseyin Zeynelabidin adi verildi. Zilhicce ayının ilk on gününde Kadi Hüsameddin er-Razî, Sam kadiligına döndü. Misir kadiligından azledildi. Oglu da Sam kadiligından azledilmisti. Zilkade ayında Tatarların, Sam'a hücumları yüzünden bir çok tedirginlik meydana gelmiş, işler bozulmustu. Yardimina basvurulacak olan zât, yüce Allah'tır. [47]

Hicretin Altiyüzdoksansekizinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Seyh Nizameddin

Seyh Nizameddin Ahmed b. Seyh Celaleddin Mahmut b. Ahmet b. Abdüsselam el-Hüsari el-Hanefî. Nuriye Medresesi'nin müderrisi idi Muharrem'in sekizinde vefat etti, dokuzunda cuma günü Sufiye Mezarhgi'na defnedildi. Faziletli bir insandı. Bir zaman kadi naibligi yaptı. Babasından sonra Nuriye Medresesi'nde ders verdi. Vefatından sonra Seyh

Semseddin b. Sadir Süleyman b. Nakip orada ders verdi. [48]

Müfessir Seyh Cemaleddin Abdullah

Müfessir, seyh, alim ve zahid bir kimseydi. Seceresi şöyledir : Ce-maleddin Abdullah b. Muhammed b. Süleyman b. Hasan b. Hüseyin el-Belhî. Aslen Belhlidir. Ama Kudüs'de hicretin 611. senesinin saban ayinin ortasında dogmus. Kahire'de ilim tahsil etmiş, bir müddet Ezher Ca-mii'nde kalmış, oradaki bazı medreselerde ders vermiş, sonra Kudüs'e geçerek bu senenin muharrem ayında vefat edinceye dek orayı kendine vatan edinmiştir. Tefsirde üstün bir âlimdi. Tefsire dâir yüklü tasnifleri vardır. Bu tasnifleri elliye bulmaktadır. Kudüs'de iken insanlar ziyaretine gider, ondan bereket elde etmeğe çalışırlardı. [49]

Seyh Ebu Yakub El-Magribî

Magripliydi, ama Kudüs'de ikamet ederdi. Mescid-i Aksa'da münzevi bir hayat yasardı. Ama insanlar ziyaretine gider, onun yanında toplanırlardı. Seyh Takiyyüddin b. Teymiye, onun hakkında şöyle demistir : "Seyh Ebu Yakub, Ibn Arabî ile Ibn Seb'in'in yolundaydı." Bu senenin muharrem ayında vefat etti. [50]

Vezir Taki Tevbe

Takiyyüddin Tevbe b. Ali b. Muhacir b. Sûca b. Tevbe er-Rib'i et-Tikritî. Hicretin 620. senesinde arefe günü Arafat'ta dünyaya geldi. Devlet hizmetinde bulundu. Sonra Dimask'ta defalarca vezirlik yaptı. Nihayet bu senenin cemaziyelahir ayinin ikisinde persembeye gecesi vefat etti. Ertesi sabah Emevi Camii'nde, Sûkülhayl'de cenaze namazı kılındı. Sefeh'teki Esrefiye Darü'l-Hadis'inin karsisinde bulunan türbesine defnedildi. Cenaze merasiminde kadilUr, ayandan olan kimseler hazır bulundular. Vefatından sonra divan nazirliğine Fahreddin b. Seyreci, hazine nazirliğine ise Eminüddin b. Hilal atandı. [51]

Emirü'l-Kebir Semseddin Beyserî

Sultan Kalavun zamanından beri hükümdarların hizmetinde bulunan ve önde gelen büyük emirlerdendir. Bu senede Misir kalesindeki zindanda vefat etti. Emevî Camii'nde taziye meclisi kuruldu. Bu mec-iste saltanat naibi Efrem, kadılar ve ayan tabakasından olan kimseler hazır bulundular. [52]

Sultan Melik Muzaffer

Om Tfklyyüddin Mahmut b. Nasirüddin Muhammed b. Takiyyüddin er Saninsah b. Eyyup. Hama sahibi idi. Baba ve dedeleri de Hama sahipliği yapmışlardı. Bu senenin zilkade ayinin yirniibirinde persembeye günü vefat

etti. Cuma gecesi defnedildi. [53]

Melik Evhad

Necmeddin Yusuf b. Melik Davud b. Muazzam. Davud b. Muazzam Kudüs naziri idi. Sözüünü ettigimiz Melik Evhad Necmeddin bu senenin zilkade ayinin dördünde sali gecesi vefat etti. Vefat ederken yetmiş yasındaydı. Babü Hitte yanındaki hankâhma defnedildi. Cenazesine çok sayıda insan katıldı. Dindarlık, fazilet ve zayıf kimselere iyilik ve ihsanda bulunma bakımından meliklerin seçkin çocuklarındandı. [54]

Kadi Sihabuddin Yusuf

Sihabuddin Yusuf b. Salih Muhibbüddin b. Nehhas. Hanefî reisle-rindendi. Zincaniye ve Zahirîye Medreselerinin müderrisiydi. Bu senenin zilhicce ayinin onüçünde Mizze'deki bahçesinde vefat etti. Kendisinden sonra Zincaniye Medresesi'nde Kadi Celaledin b. Hüsameddin ders vermeye başladı. [55]

Sahip Nasrüddin Ebü'l-Ganaîm

Salim b. Muhammed b. Salim b. Hibetullah b. Mahfuz b. Sasari et-Taglibî. Kardesi Kadi Necmeddinden daha güzel halli idi. Hadis dinlemiş ve rivayet etmişti. Saygı gören büyük bir vezirdi. Divan ve hazine nazirlikleri yaptı. Sonra bütün bu makamları terk ederek hacca gitti ve Mekke'de mücavir olarak yasadı. Daha sonra Dimask'a geldi. Bir sene ikamet edemedi. Dimask'ta vefat etti. Zilhicce ayinin yirmisekizinde cuma günü vefat etmiş, namazdan sonra Emevi Camii'nde cenaze namazı kılınmış ve Kasyun mezarlığındaki türbesine defnedilmisti. Sahi-biye Medresesi'nde taziye meclisi kuruldu. [56]

Yakut B. Abdullah

Yakut b. Abdullah Ebu'd-dürr el-Müsta'simî. Katiplik yapmıştır. Lakabı Cemaleddin'di. Rum asilliydi. Faziletli ve yazısı güzel bir kimseydi. Yazısı meshurdu. Güzel hatimler yazmıştır. İnsanlar Bağdat'ta ondan yazı öğrendiler. Bu senede vefat etti. Yüksek manalar içeren siirleri vardı. Berzalî, Tarih'inde onun su siirini nakletmiştir:

"Her doğusunda güneş, sana olan özlemimi yeniliyor ey benim, gözüm ve kulagım olan sevgili.

Gecelerim dostsuz ve arkadaşsız geçiyor, uyuyamıyorum.

Seni anmanın hoshuğu, gece karanlığında yol alıyor.

Seni görmediğim hergün,

Ömrümde yaşanmış bir gün sayılmıyor bence. Aklimdan .geçtiğin zaman,

gecem gündüz gibi oluyor. Çünkü seni anmak, kalbi ve gözü aydınlatıyor." [57]

Hicretin Altiyüzdoksandokuzuncu Senesi

Bu senede Kazan savaşı yapıldı. Sene başında Müslümanların halifesi ve sultanı eskileri idiler. Mısır naibi Salar, Sam naibi ise Akkus el-Efrem idi. Diğer yönetici ve hakimlerse yine eskileri idiler. Tatarların Sam'a doğru geldiklerine dair haberler geldi. Halk bundan şiddetli bir korkuya kapıldı. İnsanlar, Halep'i ve Hama'yı bırakıp kaçmaya başladılar. Hama'dan Dimask'a kadar bir atın kirası 200 dirheme kadar çıktı. Muharrem'in ikisinde şah günü sultanın Mısır'dan çıkıp Sam'a gelmek üzere yola koyulduğuna dair haber geldi. Müjde davulları çalındı ve bu husus halka duyuruldu. Rebiyülevvel ayının sekizinde sultan Dimask'a girdi. O esnada şiddetli yağmur yağıyordu. Her taraf çamur içindeydi. Bununla birlikte halk onu karşılamaya çıkmıyordu. Sultan, Dimask'a gelmeden Gazze'de yaklaşık iki ay kadar ikamet etmişti. Çünkü o zaman kendisi Tatarların Sam'a gelmek üzere olduğunu duymuştu. Bunun için gerekli hazırlığı yapmış ve Dimask'a gelerek Tarime sarayına yerleşmişti. Şehir onun gelmesi sebebiyle süslenmişti. Ona çokça dualar edildi. Ülkelerinden göç eden insanlar yüzünden Dimask şehri çok kalabalıklaşmıştı. Devlet Veziri A'ser makamında oturarak işçilerden para talep etti. Bunlar da, öksüzlerin ve esirlerin paralarını ödünç alarak askerleri takviye etmek amacıyla devlete verdiler. Sultan, rebiyülevvel ayının on-yedisinde pazar günü askerlerle birlikte Dimask'tan yola çıktı. Hiçbir asker geride kalmadı. Onlarla birlikte birçok gönüllü de sefere çıktı. İnsanlar dua etmeye, Emevî Camii'nde ve diğer yerlerde kılman namazlarda kunut okumaya, Allah'a yalvarıp yakarmaya başladılar. [58]

Kazan Savaşı

Sultan, Silmiye vadisi yanındaki Haznedar vadisine ulaşınca orada rebiyülevvel ayının yirmiyedisinde çarsamba günü Tatarlarla İslâm ordusu karşılaştı. Savaşa tutuştular. Tatarlar, Müslümanları bozguna uğrattılar. Sultan da cepheden kaçıp gitti. Innâ lillâhi ve inna>ileyhi raciun (Dogrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz). Ümeradan, diğerlerinden ve halktan çok sayıda insan öldürüldü. Bu savasta, Hanefi-erin kadilkudatı da kayboldu. Müslümanlar sabrettiler. Büyük bir im andan geçtiler ama güzelce sabrüsebat etmişlerdi. Lakin Allah'ın n> yerine gelmiş bir kaderdi. Müslümanlar birbirlerine bakmadan cepheden kaçmaya başlamışlardı. Bundan sonra iyi akıbet, takva sahiplerinin lehine tahakkuk etti. Yalnız askerler gerisin geri Mısır diyarına döndüler. Bir çoğu da Dimask'a geçti. Dimasklılar, canlarından, mallarından, ailelerinden ötürü şiddetli bir

korkuya kapılmışlardı. Daha sonra sakinleserek Allah'in kaza ve kaderine teslim oldular. Kader gelince tedbir hiç fayda vermiyor.

Sultan da bir grup askerle birlikte Baalbek ve Bika taraflarına döndü. Dimask şehrinin kapıları kilitliydi. Kale tahkim edilmisti. İçeride siddetli bir kitlik vardı. Durum çok sikintiliydi. Allah'in vereceği genişlik yakındaydı. Beldenin ayan tabakasından ve diğer sınıflardan olan bir grup insan, Misir'a kaçmisti. Nitekim Kadi İmanüddin es-Safî, Maliki kadisi Zevavî, Taceddin es-Sîrazî, Berr Valisi Alemüddin es-Sevabî, Medine vahsi Cemaleddin b. Nehhas, muhtesip ve avam tabakasından olanlarla tüccarlar kaçmışlardı. Şehirde kale naibinden başka bir yetkili kalmamisti. Makamlar bombostu.

Rebiyülevvel ayının ikisinde pazar gecesi Babü's-Sagir'de mahkumlar gayrete gelerek hapishanenin kapılarını kirip dışarı çıkmışlar, şehrin her tarafına yayılmışlardı. 200 kadar kisiydiler. Ele geçirebildikleri malları yağmalamışlar, Cabiye kapisına gelmişler, kapının asma kilidini kirip şehir dışına çıkmışlar, diledikleri yerlere dağılıp gitmişlerdi. Artık kimse onları yakalayip geri getiremeyecekti. Şehir dışındaki serseriler fesat çıkarmışlar, bahçelerin kapılarını kirip, kapıları ve pencereleri sökmüşler ve bunları çok ucuza satmışlardı. Durum böyleyken Tatar sultanı, Kazan savaşından sonra Dimask'a doğru yönelmisti. Şehrin ayan tabakasına mensup kimseler, Seyh Takiyyüddin b. Teymi ye Meshed-i Ali'de toplanarak Kazan hanını karsılamaya gitmek ve Dimask halkı için ondan eman almak üzere anlaşılmışlardı. Rebiyülahir ayının üçünde, pazartesi günü yola koyulmuşlar ve Tatarların sultanı ile Nebek'de görüşmüşlerdi. Seyh Takiyyüddin, Müslümanlara yararlı olacak sözlerle ona hitap etmisti. Allah'a hamd olsun. O gece bu heyet dönüp Bedraniye'de konaklamışlardı. Dimask şehrinin Turna kapisı dışındaki bütün kapıları kilitliydi. Cuma günü Emevî Camii'nde hatip hutbe irâd etti. Hutbesinde sultandan bahsetmedi. Namazdan sonra Emir İsmail ve beraberindeki bir grup elçi Tara yanındaki Zahir bahçesine indiler. Tatar sultanının eman verdigine dair ferman getirilip şehirde dolastırıldı ve ayın sekizinde cumartesi günü hatip maksuresinde okundu. Bir miktar altın ve gümüş sevinçten ötürü etrafa savruldu.

Bu duyurunun yapılmasının ikinci günü devlet yetkilileri, halkın yanında gizli bulunan para, silah ve atları talep etti. Kaymiriye Medrese-si'nde bu malları toplamak için divan kuruldu. Rebiyülahir ayının onunda pazartesi günü Seyfeddin Kıpçak el-Mansurî gelip meydana durdu. Tatar askerlerinin gelisi yaklaşılmisti. Şehir dışında çokça fesat işlen-

miş, bozgunculuk yapılmisti. Bir grup insan öldürülmüş, şehirde fiyatlar yükselmisti. Seyfeddin Kıpçak, Tatarlara teslim etmesi için kale naibine haber saldı. Ancak kale naibi, kaleyi onlara teslim etmeyeceğini ve buna siddetle karşı koyacağını bildirdi. Seyfeddin Kıpçak, şehrin önde gelen

adamlarini toplayarak kale naibi Ercüvas'a gönderdi. Bunlar onunla bu hususta konustular. Ancak kaleyi teslim etmeyecegini kesin bir dille ifade etti. Kalede açilip kapanan bir göz bulunduğu sürece (bir insan bulunduğu müddetçe) kaleyi düşmana vermeyecegim söyledi. Seyh Takiyyüddin b. Teymiye de kale naibi Ercüvas'a haber göndererek "Orada bir tas kalmayacak olsa bile gücün yettigi takdirde kaleyi düşmanlara teslim etme" dedi. Çünkü bunda Samlilar için büyük bir fayda ve maslahat vardı, Cenâb-i Allah, burayi onlar için muhafaza etti ve burayi iman ve sünnet yurdu olmakta devam eden, Sam halki için bir sığınak ve eman yeri kildi. Burasi, Meryem oğlu Isa'nin inecegi zamana kadar iman ve sünnet yurdu olmaya devam edecektir.

Sayfeddin Kipçag'm Dimask'a girdigi gün sultan ve naibi Salar Misir'a girdiler. Buna dair yazi kaleye ulasti. Bu sebeple kalede sevinç ve müjde davullari çalindi. İnsanların morali biraz yükseldi. Ama durum su siirde anlatildigi gibiydi:

"Suad'a nasıl ulaşacagim, arada yüce dağlar var. Onlardan önce de ölüm var.

Ayaklarım çıplak, binegim yok, elim bos, yol da korkulu."

Rebiyülahir ayinin ondördünde cuma günü Dimask minberinde Kazan Han adına hutbe okundu. Mogollar da mahfelde hazır duruyorlardı. Namazdan sonra saray kapisinda onun için dua okundu. Kipçagi Sam naibligine atadigina dair fermani okundu. Ayandan olan kimseler gidip Kipçagi tebrik ettiler. O da âlicenaplık gösterdi. Tatarlarla birlikte çok yorulduğunu söyledi. Adiliyetü'l-Kebire Medresesi'nde Seyhül-Me-sayih Mahmut b. Ali es-Seybanî'nin yanma gitti. Rebiyülahir ayinin ortasında cumartesi günü Tatarlar ve Sis valisi, Salihye, Mescidü'1-Ese-diye, Mescid-i Hatun ve Esrefiye Darü'l-Hadisi'ni yağmalamaya basla-^ılar-__ Akibiye'deki Tevbe Camii yandı. Burayi Tatarlarla birlikte olan Gürcüler ve Ermeniler yakmislardı. Allah onları kahretsin. Halktan çoğunun mallarını yağmaladılar ve çok sayıda insanı esir aldılar. İnsanların büyük bir kısmı Hanbelîlerin hankâhma gelip sigindılar .Tatarlar orayı çembere aldılar. Hankâhin, adı geçen seyhi insanları düşmanlara arsi himaye etti. Sonra Tatarlar içeriye hücum ederek seyhlerin kız ve

h AnÇOCUKlarmi esir aldılar- Innâ lillâhi ve innâ ileyhi râciun (Dogrusu iz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz).

emaziyelewel ayinin ikisinde Hanbelîlerin hankâhi saldırıya yinca düşmanlar orada bulunan çok sayıda erkegi öldürdüler. Çok sayıda kadim esir aldılar. Kadilkudat Takiyyüddin'e de çok eziyet ettiler. Anlatildigina göre onlar, Salihye halkından 400'e yakın kişiyi öldürmüşler, 4.000 kadar insanı da esir almislardı. Nasirî ve Ziyaiye hankâhlarında çok miktarda kitap

yagmalamislar, Ibn Büzzuri'nin hazinesini de talan etmislerdi: Üzerinde vakiftir ibaresi yazili oldugu halde bu hazinedeki mallari satmislardi. Salihîye'de yaptiklarini Mizze'de de tekrarlamislardi. Dariya'da ve diger Sam mahallelerinde de ayni seyleri yapmislardi. İnsanlar onlardan kaçarak Dariya Camii'ne siginmislardi, ancak Tatarlar orayi da zor kullanarak açmislar ve içerideki insanlardan bir kısmim öldürmüşler, kadınlarını ve çocuklarını da esir almışlardi. Innâ lillâhi ve innâ ileyhi râciun (Dogrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz).

Rebiyûlahir ayinin yirmisinde persembe günü Seyh Ibn Teymiye, adamlarından bir grupla birlikte Tatar haninin yanina gitti. İki gün sonra geri döndü. Onunla görüşmesi mümkün olmamisti. Vezir Saaded-din ile kendisi Müslüman ama babasi Yahudi olan devlet müsaviri Re-sid onu Tatar haniyla görüştürmemisler, isini göreceklerini kendisine taahhüt etmislerdi. Ona, Tatarların çoğunun su ana kadar bir sey elde edemediklerini, ama mutlaka bir seylere sahip olmaları gerektiğini de söylemişlerdi. Tatarların Dimask'a girmek niyetinde olduklarına dâir haber şehirde yayildi. İnsanlar bundan ötürü panige kapıldılar. Çok korktular. Dimask'i birakip herhangi bir yere kaçmaga niyetlendiler. Ama nereye kaçacaklardi ki? Zaman kaçis zamani degildi. Shirden on-binden fazla at zorla alınmisti. Ayrica esnafa - sermayeleri oranında- haraç tarh edilmiş ve onlardan çok miktarda para istenilmisti. Güç ve kuvvet ancak Allah iledir.

Tatarlar camide mancinik yapimina basladiklar ki, kaleden caminin salınma mancinikle tas atsinlar. Caminin kapılan kilitlendi. Tatarlar caminin içine girdiler. Mancinikların kereste ve tahtalarını beklemeye, çevredeki, pazarda bulunan mallari yagmalamaya basladılar. Ercüvan da kale çevresindeki binalari yakti. Nitekim Esrefiye Darü'l-Hadisini ve diger binalari ta Adiliyetü'l-Kebire Medresesi sinirina kadar olan yapıları yakti. Üst taraftan kaleyi kusatmalarına imkan vermemek için de Darüssaadeyi yakti. İnsanlar hendegi doldurma angaryasında çalıştırılmaktan kaçmak için evlerine kapandılar. Yollarda çok az sayıda insan görülebiliyordu. Camide de üç bes kisiden baska namaz kılan yoktu. Cuma günü dahi camide birinci saf, ancak tamamlanıyor, ikinci saf ise ne kadar çaba sarfedilse bile tamamîanamıyordu. Bir ihtiyaç için evinden çıkan bir Müslüman, Tatar kiliğine bürünerek çikiyor, sonra da çabucak evine dönüyordu. Çikarken eve dönebilecegine inanmıyordu. Şehir halkına Cenâb-i Allah »yaptıkları kötülüklerden ötürü-açık ve korku elbisesini giydirmisti. Innâ lillâhi ve innâ ileyhi râciun (Dogrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz).

Para cezaları, hapis cezaları, iskenceler gece gündüz ahalinin önde len büyüklerine tatbik ediliyor, hatta onlardan çok miktarda para ah-

r canii ve benzeri vakiflara da el konuluyordu. Sonra caminin korunmasına,

vakiflارının gelirlerinin artırılmasına, alınan paraların silah deposuna ve Hicaz'a sarfedilmesine dair ferman geldi. Bu ferman ce-maziyelevvel ayının ondokuzunda cuma namazından sonra camide okundu. Aynı gün Sultan Kazan Irak'a yöneldi. Naiblerini 60.000 savaşçıyla Sam'da bıraktı. Niyeti, sonbaharda tekrar Sam'a dönmek, oradan da Misir'a gitmek ve orayı zapt etmektir. Sam kalesinin bir tasını dahi ele geçirememisti.

Seyfeddin Kıpçak, Kazan Han'ın naibi Kutlu Sah'i uğurlamaya gitti. Pesinden yürüdü. Ayrıllarını sebebiyle Dimask kalesinde sevinç ve müjde davulları çalındı. Ama kalenin kapıları açılmamisti. Kıpçak'ın sehirden çıkışının ikinci gününde kale naibi Ercüvas, kaledekileri camiye gönderdi. Bunlar camide dikilen mancınık tahtalarını kırdılar ve salimen, çabucak kaleye döndüler. Korkularından Tatarlara sigınan bir grup insanı da beraberlerinde kaleye götürdüler. Götürdükleri arasında Serif el-Kummî Semseddin Muhammed b. Muhammed b. Ahmed b. Ebi'i-Kasim el-Murtaza el-Alevî de vardı. Bu arada Kıpçak'ın elçileri Dimask'a gelerek su duyuruyu yaptılar: "Gönlünüz rahat olsun. Dükkanlarınızı açın. Yarın Sam Sultani Seyfeddin Kıpçagi karşılamak için hazırlığınızı yapın."

Bu duyuruyu duyan insanlar yerlerine döndüler. İs yerlerinin tahrip edildiğini gördüler. Artık sehrin ileri gelenleri çok eziyet tattıktan sonra cezalardan ve iskencelerden kurtulmuşlardı.

Seyh Alemüddin el-Berzâlî dedi ki: Seyh Vecihuddin b. Menca'nın bana anlattığına göre kendisi Kazan Han'ın hazinesine 3.600.000 dirhem para götürmüştü. Bundan başka rüşvet ve para cezası gibi emir ve vezirlerden tahsil ettiği şeyler hariç. Seyhü'l-Mesayih 600.000 dirhem, Asil b. Nasîr et-Tusî 100.000 dirhem, Safi es-Sehavî 80.000 dirhem para toplayarak Kazan Han'ın hazinesine götürmüşlerdi.

Cemaziyelevvel ayının yirmibesinde persembeye günü öğleden sonra Seyfeddin Kıpçak, Dimask'a döndü. Beraberinde el-Âlikî ile bir cemaat da vardı. Önünde muhanzları yalın kılıç olarak yürümekteydiler. Kendisinin basında bir sarık vardı. Saraya geldi. Sehirde su duyuru yapıldı: Naibiniz Kıpçak geldi. Dükkanlarınızı açın. Geçiminizi sağlamâkiçin Çalım. Bu zamanda kimse kendine güvenip aldanmasın. Fiyatlar son derece yüksek, esyalar az ve pahalıdır^ ^

Gerçekten bir çuval bugday 400 dirhöme bir ritl (460 gram) et on

imeme, bir ritl ekmek ikibuçuk dirheme, on ritl un kırk dirheme, bir

a Peynir bir dirheme, bes yumurta bir dirheme satılır olmuştı. Sonra ay sonuna doğru bir bolluk ve rahatlık meydana geldi. Ay sonunda Kıpçak sehirde ilanât yaptırarak insanların köylerine gitmelerini emretti. Bu işi yaptırmak için bir grup insanı görevlendirdi. Askerlerden bir kısmı da

bunlara eklendi. Kapisinda çok kalabaliklar olustu. Sarsintilar meydana geldi. Sâ'm yüceldi. Cemaziyelahir ayinin dördünde cuma günü kalede ve Kipçagin kapişi önünde sevinç ve müjde davullari çalindi. Kipçak, muhanzlariyla şehirde dolasti. 1.000 kadar süvariye hazirlayip Hirbetüllüsüs tarafina sevketti. Vilayetlerde hükümdarlar gibi dolasti. Emirler tayin etti. Yüksek ve geçerli fermanlar çıkardi. Tipki sairin dedigi gibi oldu:

"Ey Ma'maradaki toy kusu,

Ortam ganin için bosaldi. Müsait oldu. Diledigin gibi yumurtla ve öt.

Diledigin kadar da gagala ve yuvani yumurtlamaya hazır hale getir."

Sonra meyhaneleri, fuhushaneleri mesru isyerleri haline getirdi, Turna kapisindaki Ibn Cerrade haricindeki evini de meyhaneye dönüştürdü. Böylece bu gibi yerlerden günlük 1.000 dirhem kazanç sagladi. Iste bu tür icraatlari yüzünden hakimiyeti yıkildi. İzi silindi. Medreselerin ve diger yerlerin vakiflarından da para aldı. Agvar tarafından Bolay gelerek ülkede fesat çıkardi. Her tarafi yagmaladi. Yikti. Beraberinde çok sayıda Tatar da vardi. Bunlar çok köyleri tahrip ettiler. Ahaliyi öldürüp çocuklarını esir aldilar. Dimask'ta da Bolay için haraç toplandi. Kaleden bir grup asker disari çıkarak Tatarlardan bir kismini öldürdüler. Üzerlerindeki esyaları yagmaladilar. Bu arada Müslümanlardan da bir grup öldürüldü. Tatarlara siginanlardan bir kismini yakaladilar. Kipçak, beldenin hatibi ile ayandan bazi kimselerin kaleye giderek maslahat geregi kale naibiyle konusmalarini istedi. Bu heyet cemaziyelahir ayinin onikisinde, pazartesi günü kale naibinin yanina giderek, onunla konustu. Israr ettiler. Ancak kale naibi onların isteklerini kabul etmedi. Güzel ve faydalı seyler söyledi. Metanet gösterdi. Allah yüzünü ak etsin.

Bu senenin receb ayinin sekizinde Kipçak, kadilari ve ayandan olan kimseleri huzuruna celbettirdi. Kazan Han'in Mahmudiye devletine bagli kalmalarını istedi. Bu hususta onlardan yemin aldı. Ayni günde Seyh Takiyyüddin b. Teymiye, Bolay'in kampina gitti. Orada onunla görüşerek yanindaki Müslüman esirleri serbest bırakmasi talebinde bulundu. Ellerinde bulunan çok sayidaki Müslüman esiri kurtardi. Yaninda üçgün kaldiktan sonra Dimask'a döndü. Sonra Dimask'in ayan tabakasından olan bir grup ta Bolay'in yanma gittiler. Tekrar geri döndüklerinde Dimask'in dogu kapişi yamnda soyuldular. Elbiseleri ve sariklari ellerinden alindi. Perisan halde geri döndüler. Sonra Bolay onlari yakalatmak için adamlarini peslerine takti. Çoklari gizlenerek ortadan kayboldular. Receb ayinin üçünde Emevî Camii'nde namazdan sonra kale naibi bir duyuru yaptirarak Misir askerlerinin Sam'a gelmekte olduklarını bildirdi. Cumartesi günü aksami Bolay, yanindaki Tatarlarla birlikte Dimask'tan ayrilarak yola koyuldu. Böylece Cenâb-i Allah, Müslümanlari onlardan kurtarip rahata kavusturdu.

Bunlar Akabetü Dümer tarafından gittiler. O yörelerde çokça bozgunculuk yaptılar. Ayin yedisine girildiginde Dimask'in etrafında ve içinde onlardan tek bir kisi dahi kalmamisti. Böylece Allah, ülkeyi ve kullari onlarin serrinden kurtarmis oldu. Kipçak da halk arasinda duyuru yaptirarak yollarin güvenli hale geldigini Sam'da Tatarlardan bir tek kisinin dahi kalmadigini bildirdi. Receb ayinin onunda cuma günü Kipçak maksurede (mahfelinde) namaz kildi. Beraberinde bir grup asker vardı. Askerlerinin üzerinde kılıç, yay, sadak, ok gibi savas aletleri vardı. Ülke güvenli hale geldi. Halk gezinti için eski adetleri uyarınca ayvaliga gittiler. O esnada Tatarlardan bir grup halka saldırdı. Halk, onlarin saldiriya geçtigim görür görmez hemen sehre geri döndü. Bazisinin mallari yagmalandi. Bazisi da kendini nehre atti. Bunlar basibos ve kararsiz Tatarlardı. Kipçak, şehirde tedirgin oldu. Ne yapacagina karar veremiyordu. Sonra aralarinda Izzeddin b. Kalanisî'nin de bulunduğu sehrin reis ve ayanından bir grupla birlikte şehir disina çıktı ki, Misir askerlerini karsilasınlar. Çünkü Misir askerleri receb ayinin dokuzunda Misir'dan Sam'a dogru yola çıkmislardı. Posta bu haberi Sam'a ulastirmisti. Herkes Misir askerlerini karsilamaya çıktigından şehirde kimse kalmamisti. Ercüvas şehirde duyuru yaptirarak surlarin muhafaza edilmesini, halkin yanında bulunan silahların getirilmesini, surlarin ve kapıların nöbetçisiz, bırakılmamasini bildirdi. Herkesin surlar üzerinde geceyi geçirmesini istedi. Geceyi evinde geçirenin idam edileceğini ilan etti. Bu sebeple insanlar, ülkeyi muhafaza stmsk amaciyla surlar üzerinde toplandılar, Seyh Ta-Myyüddin b, T©ymîyş di hşr peş lurlar terindin dolasarak halta mh= ra ve savasa tesvik adiyor, Onlara eihad ve ülke sinirlarim korumanin gerekliligi hakkında ayetleri okuyordu.

Receb ayirin onyedisinde cuma günü Dimask'ta tekrar Misir hükümdari adina hutbe okundu. İnsanlar buna çok sevindiler. Çünkü tam 100 günden beri Dimask'ta ve diger Sam beldelerinde Kazan han adina nutbe okunmaktaydı. Mezkur cuma gününün sabahinda Seyh Takiyyüddin b. Teymiye ve arkadaşlari, meyhaneye ugrayarak oralardaki sarap kaplarını kirdılar. İçkileri yere döktüler. Bu pisliği irtikap eden meyhane sahiplerinden bir kismini da cezalandirdılar. Halk bu duruma Çok sevinmistti. Receb ayinin onsekizinde cumartesi günü Misir askerlerin gelisi sebebiyle sehrin süslenmesi için halka duyuru yapıldi. Receb y*nin ondokuzunda pazar günü Babü'n-Nasr'a ek olarak Babü'l-Ferec kapisı da açıldı. İnsanlar bu duruma da sevinip rahatladılar. Gezip dolasmaya basladılar. Çünkü daha önceleri sehre giriş ve çıkislar sadece Babü'n-Nasr kapisından yapılmaktaydı. Saban ayinin onunda cumartesi günü Dimask naibi Cemaleddin Akkus el-Efrem komutasında Sam askerleri geldiler. İkinci gün diger askerler de geldiler. Aralarinda Eniir Semseddin Kara Sungur el-Mansurî ile Seyfeddin Kutlubek de vardı. İhtisamli bir durum meydana

gelmisti. Ayni gün Babü'1-Aris kapi si da açildi. Buradaki Em iniye Medresesi'nde Misir da vefat eden kardesi Ka-dilkudat Imamüddin'in yerine, Kadi Cela leddin el-Kazvinî ders verdi. Pazartesi, sali ve çarsamba günlerinde Misir naibi Seyfeddin Salar komutasinda Misir askerlerinin Dimask'a girisleri tamamlandi. Seyfed-din'in hizmetinde Melik Adil Kutboga, Seyfeddin et-Turrahî de vardi. Ihtisamli bir gelis olmustu. Bunlar Merc'de ordugah kurdular. Sultan da Dimask'a gelmek niyetiyle Misir'dan yola çikmis, Salahiye'ye varmis, sonra Misir'a dönmüstü.

Saban ayinin ortasinda persembe günü Kadi Bedreddin b. Cemâa, Imamüddin'den sonra hatiplik göreviyle birlikte Dimask kadilkudatli-gina yeniden atandi. Hil'at giydi. O gün kendisiyle birlikte Eminüddin el-Acemî de muhtesiplik hü'ati giydi. Ayin onyedisinde divan nazirligina Fahreddin b. Sereci'nin yerine Taceddin es-Sîrazi atanarak hü'at giydi. Vezir Semseddin Sungur el-A'ser'in kapisinda divan baskanligina Akbaca atandi. O da hil'at giydi. Tabilhane emirligi yaptıktan sonra Emir îzzeddin Aybek ed-Düveydarî en-Necibî de Berr valiligi görevine basladi. Seyh Kemaleddin b. Zemlekanî de saban ayinin yirmibirinde pazar günü Cela leddin el-Kazvinî'nin azledilmesinden sonra Ümmü Salih Medresesi'nde ders verdi. Ayni günde Semseddin b. Safî el-Harirî, Hüsam eddin, er-Rumî'nin yerine Hanefilerin kadiligina atandi. Hüsa-meddin ramazan ayinin ikisinde savasta kaybolmustu. Ramazan ayinin üçünde kaledeki perdeler kaldırildi.

Ramazan basinda Emir Seyfeddin Salar, Meydani Ahdar'daki adalet sarayinda meclis kurdu. Günlerden cumartesiydi. Yaninda kadi ve ümera da vardi. Müteakip cumartesi gününde Izzeddin el-Kalanisî'ye kiymetli bir hil'at giydirildi. Oglu Imadüddin de hazine de müsahit olarak görevlendirildi. Ayni gün Salar, askerlerle birlikte Misir'a döndü. Sam askerleri de kislalarına ve beldelerine çekildiler. Ramazanin oniki-sinde Ali b. Safî b. Ebi'l-Kasim el-Basravî el-Hanefî Mukaddemiye sehrinde ders verdi.

Bu senenin sevval ayinda Tatarlara siginarak Müslümanlara eziyet eden bir grup insan yakalandi. Bunlarin bir kısmi idam edildi. Bir kısminin gözlerine mil çekildi. Bir kısminin dili koparildi. Çok olaylar cereyan etti.

Sevval ortasinda Hakim naibi Cemaleddin bir Bacrikî'nin yerine Kadilkudat Cemaleddin ez-Zer'î, Doleiye Medresesi'nde ders verdi. Bu avin yirmisinde cuma günü saltanat naibi Cemaleddin Akkus el-Efrem, Dimask askerleriyle birlikte Cürd ve Kesrevan daglarına yöneldi. Beraberinde çok sayıda gönüllü ve Havranli askerler de olmak üzere Seyh Takiyyüddin b. Teymiye de o yörelerde kilerle savasmak üzere yola kovuldu. Çünkü o yöredeki asilerin niyetleri bozuk, akideleri sakat olup kendileri de kâfir ve sapik kimseler diler. Askerlere kötü davranmislar. Tatarlarin bozgununa ugradiklarinda askerlere kendileri de zarar vermislerdi. Ama Tatarlar kendi ülkelerine

dönünce bu defa kendileri askerlerin önünden kaçmaya baslamislardi. Daha önce askerlere saldirmislar, esyalarini yagmalamislar, silahlarini ve atlarini ellerinden almislar, çoklarini öldürmüşlerdi. Tatarlar ülkelerine dönünce bu defa bunlarin reisleri Seyh Takiyyüddin b. Teymiyenin yanma gelip görüşmüşler, Seyh Takiyyüddin onlara tevbe ettirmis, çoklarina dogru yolu göstermistti. Böylece çok hayirlar elde edilmisti. O fesatçılara karsi büyük bir zafer elde edilmisti. Ancak askerlerden aldiklarini geri vermekle yükümlü kilinmislar, götürdükleri mallarin çoğunu Beytü'l-mal'a iade etmeleri kararlaştırılmış, arazileri ve çiftlikleri kendilerine ikta olarak verilmisti. Bunlar daha önce orduya itaat etmiyorlar, dinin hükümlerine bagli kalmiyorlar, hak dine uymuyorlar, Allah ve Rasûlünün haram kildigi seyleri hiçe sayiyorlardi. Saltanat naibi, zilkade ayinin onüçünde pazar günü döndü. Halk onu gün ortasında Balabek yoluna kadar giderek ellerinde mumlarla karsiladi. Ayin onaltismda çarsamba günü şehirde duyuru yapılarak insanların dükkânlara silahlarini asmaları, atıcılık öğrenmeleri emredildi. Sehrin bir çok yerinde de silah eğitim yerleri yapıldi. Silahlar çarsida, pazarda her yere asildi. Kadilkudat, medreselerde silah eğitim yerlerinin yapılmasına karar verdi. Fakihle-rin atıcılık öğrenerek gerektiğinde düşmanla savasmaya hazirlikli olmalarim istedi. Yardimina basvurulacak zat yüce Allah'tir.

Zilkade ayinin yirmibirinde saltanat naibi esnafi toplantiya çağirdi. Her esnafa bir baskan tayin etti. Ayin yirmia'Ördünde persembes günü Esraf da nakipleri Nizamü'l-Mülük el-Hüseynî ile birlikte geldiler. Büyük bir debdede ve alâys sergilediler. O gün, adeta kiyameti andiracak mahserî bir kalabalık vardı.

Bu senede meydana gelen olaylardan biri de Hz. Zekeriya'nin basinin defnedilmiş olduğu mezarın yanma maasli yeni bir imamin tayin edilmesidir. Bu imam, Fakih Serefüddin Ebu Bekir el-Hamevî idi. Asu-ra günü Kadi Imamüddin es-Safî ile Hüsameddin el-Hanefî vei>ir cemaat onun yanina gittiler. Serefüddin Ebu Bekir el-Hamevî burada sadece birkaç ay görev yaptı. Sonra kendi beldesine döndü. Bu imamlık görevi su anda kaldırılmıştır. Allah'a hamd olsun. [59]

Hicretin Altiyüzdoksandokuzuncu Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Kadi Hüsameddin Ebu'l-Fedail

Hüsameddin Ebü'l-Fedail Hasan b. Kadi Taceddin Ebu'l-Mehafir Ahmed b. Hasan Enusirvan er-Razî el-Hanefî. Yirmi sene müddetle Malatya kadiligi yaptı. Sonra Dimask'a gelerek orada da bir süre kadilik yaptıktan sonra Misir'a göçtü. Orada da bir müddet kadilik yaptı. Oglu Celaledin de Sam'da kadilik yaptı. Sonra kendisi de Sam'a döndü ve hakimlik görevine yeniden

basladi. Sonra Islâm ordusu Silmiye vadisi yanindaki Haznedar vadisinde Kazan han'la savasmak üzere sefere çıkarken bu zat da orduyla beraber gitmis, ancak saflar arasında kaybolmus ve kendisinden hiçbir haber alinamamisti. O zaman yetmis yasma yaklasmisti. Faziletli, reis ve yüksek derecede bir alimdi. Güzel nazimleri vardı. Hicretin 631. senesinin muharrem ayında Anadolu'nun Ak-sis beldesinde dogdu. Bu senenin rebiyülevvel ayinin yirmisinde çarsamba günü kayboldu. O günde meshur ümeradan birkaçı da öldürülmüştü. Kaybolusundan sonra kadiliga Semseddin el-Harirî atandı. [60]

Kadi Imamüddin Ebu'l-Meâlî

Kadi îmamüddin Ebul-Meali Ömer b. Kadi Sadeddin Ebu'l-Kasim Abdurrahman b. Seyh Imamüddin Ebu Hafs Ömer b. Ahmed b. Muham-nied el-Kazvinî es-Safiî. Dimask'a kardesi Celaleddin'le birlikte geldi. Birkaç medresede görev yaptılar. Sonra îmamüddin, Dimask kadûku-datligim, Bedreddin b. Cemaa'dan hicretin 677. senesinde devir aldı. Kardesi de kendisine vekalet etti. Çok ihsanda bulunan, güzel ahlakli ve reis bir kimseydi. Baskalarına eziyeti çok azdi. Tatarların Dimask'a gel-malsri yakin olunca kendini Mieir'a göçtü. Oraya ulasmam iadece bir hafta kaldi vŞ vifat itti. Vtfat ŞdŞrkŞ» kirkalti yasındaydi. Safiî kubbe= sinin yakinina dafnedildi. Vefatından sonra göravins Bsdreddin b, Cemâa, uhdesinde bulunan hatiplik görevine ek olarak atandi. Vefatından sonra kardesi de Enliniye Medresesi'nde müderrislik yapmaya basladi. [61]

Serefüddin Ahmed B. Hibetullah

Serefüddin Ahmed b. Hibetullah b. Hasan b. Hibetullah b. Abdullah b. Hasan b. Asakir. Dimaskliydi. Hicretin 614. senesinde dogdu. Hadis dinledi. Hadis rivayet etti. Seksenbes yasındayken bu senenin ceraa-ziyelevvel ayinin onbesinde vefat etti. [62]

Hatip Imam Alim Muvaffaküddin Ebu'l-Meâlî

Muvaffaküddin Ebu'l-Meâlî Muhammed b. Muhammed b. Fadl en-Nehrevanî el-Kudaî el-Harnevî. Hama hatibi idi. Sonra Farusî'nin yerine Dimask hatipligine atandi. Gazaliye Medresesi'nde ders verdi. Sonra bu görevden azledilerek yerine Ibn Cemaa atandi. Kendisi de beldesine döndü. Daha sonra Kazan Savasi'mn yapildigi senede Dimask'a geldi ve orada vefat etti, [63]

Sadr Semseddin

Sadr Semseddin Muhammed b. Süleyman b. Hamayil b. Ali. Kudüslüydü, ibn Ganim adıyla taninmistir. İnsanların önde gelen meshur-lanndandi. Çok mürüvvet sahibiydi. Asraniye Medresesi'nde ders verdi. Seksen yasini

asmis iken bu senede vefat etti. Meshur ve sükranla karsilanan katiplerdendi. Sadr Alaaddin b. Ganim'in babasidir. [64]

Seyh Cemaleddin Ebu Muhammed

Seyh Cemaleddin Ebu Muhammed Abdürrahim b. Ömer b. Osman el-Bacrikî es-Safiî. Bir müddet Musul'da ikamet ederek ilim tahsil etti. Fetva verdi. Sonra Kazan Savasi'mn yapıldigi senede Dimask'a geldi ve orada vefat etti. Orada da bir müddet ikamet etmis, Kiliciye ve Doleiye Medreselerinde ders vermisti. Hatip naibligi yapmis ve Sems el-Eykî'ye niyabeten Gazaliye Medresesi'nde ders vermisti. Az konuşurdu. İnsanlardan uzakta münzevî bir hayat yasardi. Zindiklik ve bozuk akideye mensup Sems Muhammed'in babasidir. Kendisine nisbet edilen bu kötülüğe bulasmis tabileri vardı. Onlar da onun yolunda giderlerdi. Cemaleddin Ebu Muhammed'in güzel nazim ve nesirleri vardı. Dogrusunu noksanlıklardan münezzeh olan yüce Allah daha iyi bilir, [65]

Hicretin Yediyüzüncü Senesi

Bu sene basinda Müslümanların halifesi, sultanlari, beldelerin na-ibleri ve kadilari, Önceki senelerde adlari geçen kimselerdi. Sadece Safiî ve Hanefî kadilari degismisti. Muharrem ayinin üçünde Dimask'taki halkin emlak ve vakiflariinin kirasinin dört ayligina devlete verilmesi için bir görevli tayin edildi. Bu görevli, ise baslayınca halkin çogu Di-mask'tan kaçip gitti. Büyük bir karisiklik meydana geldi. Bu is halka zor gelmistti.

Safer ayi basinda Tatarların Sam'a hücum etmek üzere olduklarına dair haber geldi. Onların Misir'a da girmeye niyetli oldukları söyleniyordu. Halk bu yüzden panige kapildi, moralleri daha da bozuldu. Akillari baslarından gitti. Misir, Kerek, Subek ve müstahkem kalelere kaçmaya başladılar. Bu yüzden Misir'a gitmek için bir merkebin kirasi 500 dirheme yükseldi. Bir deve 1.000 dinara bir merkepse 500 dinara satilir oldu. Eşyalar, elbiseler, ürünler çok ucuz fiyata elden çıkarildi. Safer ayinin ikisinde Seyh Takiyyüddin b. Teymiye, Emevi Camiinde vaaz kürsüsüne oturarak halki savasa tesvik etti. Bu konuda varid olan âyet ve hadisleri okudu. Halki firardan men etti. Müslümanlari, Islâm ülkesini ve halkin mallarini korumak için Allah yolunda infaka davet etti. Sehri birakip kaçmak için bineklere harcanan kira paralarının Allah yolunda cihada sarfedilmesinin daha hayirli olacagini anlatti. Bu defa da Tatarlara karsi cihad etmenin kaçinilmaz bir görev oldugunu, hatta bunun vacip oldugunu söyledi. Bu amaçla çok vaazlar verdi. Sehirde duyuru yaptirilarak herhangi bir kimsenin resmî belgesi olmaksizin sehri terketmemesi gerektiği bildirilince artık insanlar baska yere gitmekten vazgeçtiler. Sakinleştiler. Halk da sultanin askerlerle birlikte Kahi-re'den sefere çıktigini, aralarında konuşmaya başladılar.

Sultanin Ka-hire'den çıkisi sebebiyle sevinç ve müjde davullari çalindi. Ancak Ibn Saserî, Ibn Fadlullah, Ibn Menca, Ibn Süveyd, Ibn Zemlekânî ve İbn Cemâa gibi Dimask'ın köklü ailelerinden bir topluluğun sehirden çıkıp gittiği görüldü.

Bu senenin rebiyülahir ayi basında Tatarlar yüzünden büyük bir tedirginlik meydana geldi. Halk panige kapıldı. Sonra gelen haberde onların Birey'e ulaştıkları bildirildi. Halkın askerlerle birlikte sefere çıkması istenildi. Merc'de bulunan Dimask naibinin buna dair yazılı emri seldi. Halkın neyi var neyi yoksa bütün varlığını ortaya koyması istenildi Bir ay zarfında 5.000 silahlı milis gücü teşkil edildi. Hatip'Ibn Cemâa bütün namazlarda kunut okudu. Diğer mescitlerin imamları da bu hususta ona uydular. Halki panige düşürmek isteyen Tatarların Haleb'e ulaştıklarını, Haleb naibinin Hama'ya doğru gerilediğini söylediler. Bunun üzerine şehirde bir duyuru yapılarak insanların gönüllerini rahat tutmaları, geçimlerini temin etmek için çalışmalarını, normal yasantılarına dönmeleri istenildi. Sultanin ve askerlerin istenilen yere ulaştıkları halktan zorla para toplayan divanın iptal edildiği bildirildi. Ancak bu divan emir olundugundan fazla mal toplamış, diğer insanlarsa mallarını bu divana kaptırmaktan korktuğu için gizlenmişlerdi. Fakat o zamana kadar divana mal ve para vermeyenler affedilmisti. Malları ve paraları ellerinden alınanlarsa kendilerinden alınan şeyleri iade edilmisti. Kuskusuz bu tür fiillerin sonucu hüsrân ve ziyandır. Çirkince işlerdir. Bu işleri yapanlar iflah olmazlar.

Daha sonra gelen haberlerde anlatıldığına göre Misir sultaninin Sam'a gelmek üzere yola çıktıktan sonra tekrar Misir'a döndüğü bildirildi. Bu yüzden korku çoğaldı. Durum çok zorlastı. Çok yağmur yağdı. Yollarda çamur deryaları oluştu. Sel geldi. Taskinlar oldu. Bu yüzden insanlar şehirde dolasamaz oldular. Innâ lillâhi ve innâ ileyhi râciun (Dogrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz).

İsteyerek veya istemeyerek birçok insan çoluk çocuklarını omuzla-yip aileleriyle birlikte şehri terkettiler. Sayet bilselerdi şehirde kalmak onlar için daha hayırlı olacaktı. Çamur deryası içinde küçük çocukları omuzlarına alıp zorlukla göğüs göğüse gelip bineklere ve birbirlerinin sırtına binerek yol almaya başladılar. Yemlerin azlığından, yağmurların çokluğundan, yolların kaygan hale gelisinden, soğukların şiddetli olusundan, açlıktan, eşyaların azlığından ötürü binekler de zayıflamışlar, güçlerini kaybetmişlerdi. Güç ve kuvvet ancak Allah'ındır.

Cemaziyelevvel ayi basında insanlar çok korkulu bir haldeydiler. Sıkıntı içindeydiler. Sultan gecikmiş, düşman yaklaştı. Bu ayın basında cumartesi günü Seyh Takiyyüddin b. Teymiye, Merc'de bulunan Sam naibinin yanına gitti. Onları sebata davet etti. Morallerini yükseltti.

Gönüllerini rahatlattı. Düşmanlara karşı onlara ilahî yarclım ve zaferi vaad etti ve su âyet-i kerimeyi okudu:

«Kim kendisine verilen kadar ceza verirse ve kendisine yine de sal-dinhrsa and olsun ki Allah ona yardım edecektir. Allah süphesiz affeder ve bağışlar.» (el-Hac, 60). İbn Teymiye pazar gecesi askerlerin yanında Jsal-di. Sonra Dimask'a döndü. Naib ve ümera kendisinden posta arabasıyla Misir'a gitmesini, sultani oraya gelmeye tesvik etmesini istediler. O da sultanin pesine gitti. Sultan, sahile ulasmisti. Ancak İbn Teymiye oraya gidince onu orada bulamamis, Kahire'ye gittigini, isin gittikçe vehamet kesbettigini görmüstü. Sonra Kahire'ye giderek onlari Sam'a asker gön-dermeye tesvik etmis, sayet Sam'a ihtiyaçlari varsa bu is için gerekli tedbiri almalarini bildirip söyle demisti:

"Eger Sam'i korumaktan vazgeçip Sam'i gözden çıkarırsanız biz de oraya bir sultan buluruz. Sultan orayı korur, tedbiri alır, baris ve güvenlik zamanında da oranın gelirlerini elde eder." Böyle diyerek onlardan asker göndermelerini ısrarla talep etti. Nihayet sultan, Sam'a askeri bir birlik sevketti. Sonra İbn Teymiye sözünü sürdürerek söyle dedi: "Siz Sam'in hükümdar ve melikleri olmasanız dahi Samlilar sizden yardım istedikleri takdirde onlara yardım etmek sizin için bir görevdir. Oysa siz Sam'in sultan ve hükümdarisiniz. Samlilar sizin reayanızdır. Siz onlardan sorumlusunuz."

Bu konusmasıyla onların moralini düzeltti. Bu savasta muzaffer olacaklarına garanti verdi. Onlar da Sam'a doğru yola koyuldular. Askerler Sam'a ulastığında daha önce canlarından, ailelerinden ve mallarından ümitlerini kesmiş iken bu defa siddetli bir sevince kavustular. Sonra Tatarların Sam'a ulastıklarına ve sultanin da Misir'a döndüğüne dair yaygaralar çoğaldı. Sehrin valisi İbn Nehhas bir duyuru yaptırarak "Sefere muktedir olan kimse Dimask'ta oturmasın" dedi. Bunu duyan kadınlar ve çocuklar çiglik atmaya, bagrisip, çağrismaya başladılar. İnsanların üzerine büyük bir zillet çöktü. Pustular. Siddetli bir sarsinti geçirdiler. Dükkanlar kilitlendi. Aziz ve Celil olan Allah'tan baska kendilerine yardım edecek birinin bulunmadigina inandılar. Sam naibi geçen sene sultanla birlikte iken kuvvetli olduğu zamanda Tatar ordusuna karşı koyamadığı halde şimdi kaçmaya niyetlenmiskende nasıl Tatarlara karşı koyabilir? Dimasklılar artık düşmanın lokması haline gelmistir demeye başladılar. İnsanların çoğu çöllere, çorak arazilere, irili ufakli aile efradiyla birlikte gittiler, Magaralara sigindılar, "Cihada niyeti olan kimsi orduya katılsın, Tatarların bur&ya gşlmşşı yakın olmustur" diy© bir duyuru yapıldı» Dimask'ta ileri gsltnlardan sek az sayıda iman kalmisti. İbn Cemaa, Harirî, İbn Saserî, İbn Menca gibi kimseler de yola koyulmuşlar, bunların evleri kendilerinden önce Misir'a ulasmisti. Ta-tarların Serkin'e ulastıklarına dair haber gelince Seyh Zeyneddin el-Farikî,

Seyh Ibrahim er-Rakî, Ibn Kavvam, Serefüddin b. Teymiye ve Ibn Habbare saltanat naibi Efrem'in yanına gittiler. Düşmanla savaşmak hususunda azmini güçlendirdiler. Arap emiri Mühenna ile de görüşerek onu düşmanla savaşıma teşvik ettiler. O da kendilerini dinleyip itaat edeceğini söyledi. Böylece düşmanla savaşma hususundaki niyetleri güçlendi. Azimleri bilendi. Salar da Dimask'tan Merc tarafına haber salarak o yöredeki insanların savaşa hazırlıklı olmalarını istedi. Onlar da samimi olarak savaşa hazırlandılar.

Cemaziyelevvel ayının yirniyyedisinde Seyh Takiyyüddin b. Teymiye, Misir'dan posta arabasıyla döndü. Misir kalesinde sekiz gün kalarak onları cihada ve düşmana karşı çıkmaya teşvik etti. Sultan, vezir, devlet ayanı ile görüşmeler yapmış, onları cihada davet etmiş, onlar da cihada geleceklerini bildirmişlerdi.

Bu senede Dimask'da fiyatlar çok yükselmiş, Öyle ki iki kuzu 500 dirheme satılmaya başlamıştı. Durum çok zorlaşmıştı. Sonra Tatar hanının Firat'a dalarak bu sene geri çekildiğine dair haberler geldi. Çünkü askerleri azalmış ve zayıflamıştı. Halk bunu duyunca rahatladı. Sükunet buldu. Sevinç ve ferah içinde güven duyarak evlerine döndüler. Tatarların, cemaziyyülahir ayında Sam'a ulaşmadıklarına dair haber gelince insanlar rahatladılar. Saltanat naibi de dört aydan beri ordugah kurduğu Merc mintikasından Bimask'a döndü. Orası gerçekten büyük ordugahlardandı. İnsanlar vatanlarına dönmeye başladılar. Seyh Zeyneddin el-Farikî, Nasiriye Medresesinde ders vermeye başladı. Çünkü oranın müderrisi Kemaleddin b. Serisî Kerek'de cepheden kaçıp kaybolmuştu. Sonra ramazan ayında yerine döndü.

Bu ayın sonunda İbn Zeki de Doleiye'de ders vermeye başladı. Çünkü Doleiye Medresesi'nin müderrisi Cemaleddin ez-Zerî hazırdaki değildi. Pazartesi günü zimmilerin uymaları gereken şartlar okundu. Bunların, devlet dairelerindeki görevlerinden azledilmeleri hususunda söz birliği edildi. Zilletle maruz bırakıldılar. Bu husus şehirde ilan edildi. Hristiyanların mavi sarık, Yahudilerin sarı, Samirilerin de kırmızı sarık kullanmaları zorunlu kılındı. Böylece çok hayırlar elde edildi. Bunların kılıkları farklı olunca Müslümanlardan rahatlıkla ayırt edilebilir hale geldiler.

Ramazan ayının onunda Ercüvas ile Emir Seyfeddin Akbaca'nın müstereken kale naibliğine tayin edildiklerine dair ferman geldi. Bunlar nöbetlese birer gün görev yapacaklardı. Ancak Ercüvas bunu kabule yanaşmadı.

Bu senenin sevval ayında Seyh Sihabuddin b. Mecd, İkbaliye Medresesi'nde ders verdi. Daha önce orada Alaaddin el-Konevî müderrislik yapmaktaydı. Seyh Sihabuddin Kahire'de ikameti sebebiyle kendisi bu göreve uygun görülmüştü. Zilkade ayının onüçünde cuma günü Sem-seddin

b. Harirî, Hanefîlerin kadiligidan azledilerek yerine, Celaled-din b. Hüsameddin atandı. Bu da Vezir Semseddin Sungur el-Aser ile saltanat naibi Efrem'in ittifakiyla olmustu.

Bu senede Tatarların elçisi Dimask'a geldi. Elçilik heyeti kalede konuk edildi. Sonra bunlar Misir'a gittiler. [66]

Hicretin Yediyüzcü Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Seyh Hasan El-Kürdî

Sagor'da kendisine ait bahçesinde ikamet ederdi. Bu bahçenin ürünlerini yer, yanına gelenlere de yedirirdi. Ziyaret edilen bir kimseydi. Can çekisirken gusletti. Saçından tutup kibleye yöneldi. Birkaç rekât namaz kildikten sonra vefat etti. 100 yasini asmis iken bu senenin ce-maziyelevvel ayinin dördünde pazartesi günü rahmeti Rahman'a kavustu. [67]

Tavasî Safiyüddîn Cevher Et-Tiflisî

Muhaddisti. Hadis dinlemekle ilgilendi. Hadis cüzleri tahsil etti. Ahlakî güzel, salih, yumusak huylu, zeki ve hamiyet sahibi bir kimseydi. Elde ettigi hadis cüzlerini muhaddislere vakfetti. [68]

Emir Izzeddin

Emir Izzeddin Muhammed b. Ebi'l-Heyca b. Muhammed el-Heydebanî el-Erbilî. Dimask mütevellisi idi. Tarihe ve siire dair bir çok üstünlükleri vardır. Bu konuda çok seyler derlemistir. Derbû Suur'da ikamet ederdi. O mahalle kendisinin adıyla tanınmış ve Derbi Ibn Ebi'l-Heyca adını almıştır. Orası hicretin 706. senesinde Dimask'a geldigimizde konuk olduğumuz ilk menzildir. Allah orada son nefesimizi verinceye kadar bize afiyet versin. Amin.

Ibn Ebi'l-Heyca seksen yasındayken Misir yolunda vefat etti. Yasantisi güzel, arkadaşlığı hoş bir kimseydi. Güzel konusmaları ve konferansları vardı. [69]

Emir Cemaleddin Akkus Es-Serifi

Kibeliye beldelerinde genel vali idi. Bu senenin sevval ayında vefat etti. Heybetli, saygın ve satvetli bir kimseydi. [70]

Hicretin Yediyüzbirinci Senesi

Bu sene başında yöneticiler değişmemisti. Yine eskileriydiler. Emir Seyfeddin Salar Sam'da bulunuyordu. Dimask naibi ise Efrem'di. Sene başında Emir Kutlubek sahil beldelerinin naibliğinden azledilerek bu göreve Emir Seyfeddin İstedmür atandı. Semseddin el-Aser, Misir vezirliğinden azledildi. Seyfeddin Akbacak el-Mansurî Gazze naibliğine atandı. Onun

yerine kale naibligine, Rahbeli Emir Seyfeddin Bahadir es-Seycerî atandı.

Safer ayında Tatar elçileri Misir'dan Dimask'a döndüler. Saltanat naibi, askerler ve halk onları karşıladılar.

Safer ayının ortasında Nuriye Medresesi'nin müderrisliğine Seyh Veliyüddin es-Semerkindî'nin yerine Seyh Sedreddin Ali el-Basravî el-Hanefî atandı. Ancak o da bu görevde sadece altıgün kaldı. Dört ders verdi. Beni Sadr Süleyman'dan sonra kendisi de vefat etti. Büyük ve salih insanlardandı. Günde 100 rekat namaz kılardı.

Rebiyülevvel ayının ondokuzunda çarsamba günü Kadilkudat Ha-tibü'l-Hutaba Seyhü's-Süyuh Bedreddin b. Cemâa, sofilerin talebi ve arzusu üzerine Semsatiye hankâhmda oturdu. Bu hadise, Seyh Yusuf b. Hameveyh el-Hamevf nin vefatından sonra olmuştur. Onun bu hankah'ta oturması sebebiyle sofiler sevinmişler ve çevresinde oturmuşlardı, kadilkudatlık, hatibü'l-hutabalık ve seyhü's-süyuhluk gibi üç görevi bir arada yürüten başka bir seyh ondan önce görülmediği gibi ondan sonra günümüze kadar da görülmesi değildir.

Rebiyülevvel ayının yirmidördünde pazartesi günü Kadi Zeyned-din b. Mahluf el-Malikî'nin hükmü üzerine el-Feth Ahmed b. Sakafî, Misir diyarında öldürüldü. Çünkü Kadi Zeyneddin onun seriatı küçümse-digi, muhkem ayetleri alaya aldığı, mütesabih ayetlerin birbirleriyle çeliskili olduklarını söylediği, livatayı, sarapçılık ve benzeri haramları helal saydığı hususunu tesbit etmişti. Fetih, Ahmed b. Sakafî, yanında toplanan Türklerden ve diğer kavimlerden olan cahil fasıklara bu gibi haramları helal kiliyordu. Bununla beraber, onun zahiren güzel bir görünümü, ilimle istigali, güzel kıyafetleri, elbiseleri ve fazileti vardı. Öldürülmek üzere Kâmilîye Darü'l-Hadisî'nin penceresinin önüne getirildiğinde Kadi Takiyyüddin b. Dakikü'l-Id'den yardım isteyerek "Benim nasıl bir insan olduğumu biliyor musun?" dedi. O da "Sende fazilet olduğunu biliyorum. Ancak, senin hükmünü Kadi Zeyneddin vermiştir" dedi. Kadi, valiye onun boynunu vurmasını emretti. Boynu vuruldu ve kesik baci şehirde dolastırılıp teshir edildi "Bu, Allah'a ve Rasûlüne dil uzatanın cezasıdır" diye duyuru yapıldı. Berzalî, tarihinde şöyle demistir : "Bu senenin rebiyülevvel ayının ortasında Hama'dan kadi'nin mektubu geldi. Kadi bu mektubunda o günlerde Hama'nın kazalarından birinde muhtelif hayvanların suretinde iri dolu taneleri yagdığını, btrtanelerden bazisinin canavarlara, yılanlara, akreplere, kuşlara, keçilere, kadınlara, erkeklere benzediğini, aralarında ince uzun taneler de bulunduğunu, bu hususun nahiye kadisinin yanında sicilde tesbit edildiği-ii, sonra bunun sicillerinin Hama kadisine nakledildiğini anlatıyordu. Rebiyülahir ayının onunda salı günü Zahirîye kapısının yanında Seyh Ali el-Hüveyr idam edildi. Çünkü o, Seyh Zeyneddin es-Semerkindî'yi

öldürdüğünü itiraf etmist.

Rebiyühahir ayinin ortasında Kadi Bedreddin b. Cema, Kemaleddin b. Serisî'nin yerine Nasiriyetü'l-Cevvaniye Medresesi'nde ders verdi. Zira bu medresenin Dimask'taki Safîi kadisine ait olduğu sicilde tes-bit edilmisti. Bu yüzden Kadi Bedreddin burayı Ibn Serisî'nin elinden aldı.

Cemaziyelevvel ayinin yirmidokuzunda salı gün Sadr Alaaddin b. Serefiiddin b. Kalanisî, iki sene ve birkaç günlük esaretten sonra Tatarlardan kurtulup ailesinin yanına geldi. Tatarların yanında bir süre hapiste kalmis, sonra Oenâb-i Allah, kendisine lütfedip onu kurtarmisti. O da bundan sonra altesinin yanına dönmüs, ailesi onun dönüşüne çok sevinmist.

Halife Hâkîm Bî-Emrillah'in Vefati

Bu senenin cemaziyalahîr ayinin altısında Kahire'den posta geldi. Müminlerin eniiri Halife Hakim Bi-Emrillah el-Abbasi'nin vefat ettiğini, kendisinden sonra yerine oğlu Ebu Rebi Süleyman'ın hilafete geçtiğini, yeni halifenin Müstekfî Billah lakabını aldığını, müteveffa halifenin cenazesine insanların yaya olarak katıldığını, cenazenin Sit Nefise'nin mezarının yakınma defnedildiğini, vefat ederken hilafetteki kırk yıllık döneminin kapandığını bildirdi. Posta ayrıca Semseddin el-Harîrî el-Haneffnin Dimask kadilığına atandığına, Serefüddin b. Mezher'in divanların nazirliğine atandığına, Hatuniyetü'l-Cevvaniye Medrese-si'nin, saltanat naibinin izniyle Kadi Celaeddin b. Hüsameddin'in elinde bırakıldığına dair fermanı da getirmisti. Cemaziyelahir ayinin dokuzunda cuma günü Halife Müstekfî Billah adına hutbe okundu. Vefat eden babasına da Dimask Camii'nde rahmet okundu. Nasiriye Medresesi müderrisi Bedreddin b. Cemâa azledilerek cemaziyelahir ayinin on-dördünde Ibn Serisî oraya yeniden atandı ve çarsamba günü orada ders verdi.

Sevval ayında Sam'a büyük bir çekirge sürüsü akin etti. Bunlar, ekinleri ve ürünleri yediler. Ağaçlarda yaprak dahi kalmadı. Kupkuru değneye dönüstüler. Böyle bir durum daha önce hiç görülmemisti. Yine bu ayda Hayberli Yahudiler için bir meclis kuruldu. Bunların diğer Yahudiler gibi cizye Ödemeleri zorunlu hale getirildi. Bunun üzerine onlar da Rasûlullah (s.a.v)'in kendilerini cizyeden muaf tuttuğuna dair bir yazı getirdiler. Fakihler bu yazıyı incelediklerinde içindeki düzgün olmayan lafızlardan, tarihlerdeki tahrifattan ve fahis hatalardan ötürü uydurma olduğunu anladılar. Seyhü'l-Islâm Ibn Teymiye onları sorguladı, hata ve yalanlarını açıkladı. Yazının uydurma ve yalan olduğunu bildirdi. Onlar da neticede cizye ödemeğe mecbur oldular. Önceleri ödemedikleri cizyelerin de kendilerinden tahsil edilmesinden korktular ve buna razı oldular.

Ben derim ki : Bende bu mektuba baktım, içinde Sad b. Muaz'ın, Hayber

senesinde sahitlik yaptigina dair ifadeyi gördüm. Oysa Sa'd, Hayber senesinden iki yıl önce vefat etmistti. Yazida sunlar da vardı : "Bunu Ali b. Kbi Talip yazdı". Bu müminlerin emiri Hz. Ali'nin yapmayacağı bir hatadır. Çünkü nahiv ilmi Ebu Esved ed-Düeli vasitasiyla Hz. Ali'ye dayandırılmaktadır. Ben bu konuda bir risale yazdim ve Kadi Maverdî'nin zamanında cereyan eden hadiseleri o risalede anlattim. Bu çağda arkadaşlarımızın da bu konuda yazılan vardır. el-Havî adli eserinde es-Samil adli eserin sahibinin kitabında ve baskalarının eserlerinde bu konu anlatılmış ve bu zatlar mezkur yazıdaki hataları açıklamışlardır. Hamd ve minnet Allah'adır.

Bu ayda bir kısım kiskanç kimseler, Seyh Takiyyüddin b. Teymi-ye'nin aleyhinde bulunarak onun hadleri uyguladığını, tazir cezaları verdiğini, çocukların saçlarını tras ettiğini söyleyip şikayetçi oldular. Kendisi de müstekiler hakkında konustu hatalarını açıkladı. Bundan sonra kargasa dindi.

Zilkade ayında Dimask kalesinde Sis ülkesindeki bazı yerlerin siddet kullanılarak fethedilmesi sebebiyle günlerce sevinç ve müjde davulları çalındı. Müslümanlar oralari fethetmelerdi Allah'a hanid olsun.

Bu senede Ibn Mezher'in yerine divanların nazirliğine Izzeddin b. Meyser geldi. Zilhicce ayının dördünde salı günü Abdüsseyyid b. Mühez-zeb Deyyan adındaki Yahudi, çocuklarıyla birlikte adalet sarayına geldi. Hepsi Müslüman oldular. Saltanat naibi onlara ikramda bulundu. Kendisine hü'at giydirilerek binege bindirilmesini, pesinde debbabele-rin yürütülmesini, borazanların çalınmasını ve bu merasimde evine kadar götürülmesini, emretti. Aynı gecede kadi ve ulemanın da katıldığı büyük bir hatim merasimi yapıldı. Orada Abdüsseyyid b. Mühezzeb'in vasitasiyla, büyük bir yahudi cemaati de Islâm'a girdi. Bayram günü hepsi Müslümanlarla birlikte tekbir alarak camiye gittiler. Halk onlara fazlaca ikramda bulundu.

Zilhicce ayının onyedisinde Tatar elçileri gelip kalede konuk oldular. Uç gün sonra Kahire'ye doğru yola çıktılar. Gidislerinden iki gün sonra kale naibi Ercüvas Öldü. Ölümünden iki gün sonra da Sis ülkesinde bulunan Islâm askerleri geldi. Bunlar Sis ülkesinin bir kısmını fethetmişlerdi. Saltanat naibi ile askerler onları karşılamaya çıktılar, insanlar da adet üzere gezintiye çıktılar. Ve Sis ülkesinden gelen askerlerin muzaffer olarak gelislerine çok sevindiler. [72]

Hicretin Yediyüzbirinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Mü'minlerin Emiri Halife Hakim Bi-Emrillah

Hakim Bi-Emrillah Ebu'l-Abbas Ahmed b. Müstersid Billah el-Hasimî el-Abbasî el-Bağdadî el-Misrî, hicretin 661. senesinin basında Zahiriye

devletinde halifeligine be/at edilmisti. Kirk yil süreyle halifelik yapti. Bu senenin cemaziyelevvel ayinin onsekizinde cuma gecesi vefat etti. Ikinci namazindan sonra Sukü'l-Hayl'de cenaze namazi kilindi. Devlet erkani ve ayan tabakasına mensup kimseler, cenaze törenine yaya olarak katildilar. Vefat etmeden önce oğlu Ebu Rebi Süleyman'i veliaht tayin etmisti. [73]

Mü'minlerin Emiri Halife Hakim Bi-Emrillah El-Abbasi'nin Oğlu Müstekfi Billahtn Hilafete Geçisi

Kendisinin veliahtligi kesinlesince hilafete geçtigine dair yazi yazildi ve sultanin diger devlet erkâninin hazir bulundugu mecliste, zil-hicccenin yirmibirinde pazar günü fermani okundu. Misir ve Sam'a ait beldelerde adina hutbeler okundu. Bu husus posta vasitasiyla Islâm ülkesinin her tarafina teblig edildi. [74]

Emir Izzeddin

Emir Izzeddin Aybek b. Abdullah en-Necibî ed-Düveydarî. Dimask valisi idi. Daha Önce tabilhane emirlerindendi. Idaresi güzeldi. Müddeti uzun sürmedi. Bu senenin rebiyülevvel ayinin onaltisinda sali günü vefat etti ve Kasyun Mezarligina defnedildi. [75]

Seyh Imam Alim Serefuddin Ebu'l-Hasan

Serefuddin Ebu'l-Hasan Ali b. Seyh imam alim, allame, hafiz, fakih Takiyyüddin Ebu Abdillah Muhammed b. Seyh Ebu'l-Hasan Ahmed b. Abdullah b. Isa b. Ahmed b. Muhammed el-Yoninî. Baalbekli idi. Kardesi Seyh Kutbeddin b. Seyh el-Fakih'ten daha büyüktü. Kendisi hicretin 621. senesinde dogdu. Babasi ona çok hadis okudu. Kendisi de hadis ilmiyle mesgul oldu. Fikih Öğrendi. Çok husulu, abid ve ilmiyle amel eden bir kimseydi. Kendisi kütüphanede iken yanma bir adam gelmis ve bir degnekle basina vurmus, sonra bıçaklamisti. Bu yüzden günlerce hasta yatti. Sonra ramazanın yirmibirinde persembe günü Baalbek'de Allah'in rahmetine kavustu ve Bâb-i Batha Mezarligina defnedildi. Alim, ilmiyle amel eden, hadisleri hifzeden, insanların, yanma gidip gelen, mütevazi, güzel davranish, mürüvvetli bir kimse olmasindan dolayi insanlar onun vefatina çok üzüldüler. Allah onu rahmetiyle örtsün. [76]

Sadr Ziyaüddin

Sadr Ziyaüddin Ahmed b. Hüseyin b. Seyh es-Sülamiye. Daha sonralari Sam ve Misir'da ordu nazirligina atanan Kutbeddin Musa'nin babasidir. Kendisi bu senenin zilkade ayinin yirmisinde, sali günü vefat etti ve Kasyun Mezarhgi'na defnedildi. Revaniye Medresesi'nde taziyet meclisi kuruldu. [77]

Alemüddin Ercüvas

Büyük emir, komutan, mücahit Alemüddin Ercüvas b. Abdullah el-Mansurî.

Sam'daki kale naibi idi. Heybetli, himmetli, sehametli, iyi niyetli bir kimseydi. Tatarların Kazan han zamanında Sam'i ele geçirilmesi esnasında bu zat kaleyi Müslümanların bir sigmagi olarak muhafaza etmistti. Kaleyi Tatarlara karsi savunmustu. Kendisi orada gözü açilip kapanan bir asker bulunduğu sürece kaleyi düşmanlara teslim etmemeye kesin söz verdi. Diğer Sam kaleleri de bu hususta ona uydular. Kale komutanları onu örnek aldılar. Bu senenin zilhicce ayının yirmiiki-sinde cumartesi gecesi kalede vefat etti. Cumartesi kusluk vakti cenazesi kaleden çıkarıldı. Cenaze manazi kilindi. Saltanat naibi ve asları cenaze merasiminde hazır bulundular. Sonra cenazesi Kasyun Mezarhgi'na götürüldü. Oradaki türbesine defnedildi. Allah kendisine rahmet etsin. [78]

Eberkuhi El-Misri

Büyük bir alimdi. Dayanakti. Hadis toplamak amacıyla çeşitli beldelelere seyahat eden ve selef-i salihinin son halkalarındandı. Seceresi şöyledir : Sihabüddin Ebu'l-Meali Ahmed b. Ishak b. Muhammed b. Mü-eyyed b. Ali b. Ismail b. Ebi Talip el-Eberkuhi el-Hemedani. Hicretin 615. senesinin receb ya da saban ayında Siraz'a bagli Eberkuh'ta dünyaya geldi. Birçok ulemadan hadis dinledi. Onlardan icazet aldı. Letafetli, muktedir ve güzel bir alimdi. Hacıların çıkisından dört gün sonra bu senede Mekke'de vefat etti. Allah kendisine rahmet etsin. [79]

Mekke Emiri Serif Ebu Nüme

Serif Ebu Nüme Muhammed b. Emir Ebu Sa'd Hasan b. Ali b. Ka-tade el-Haseni. Kirk seneden beri Mekke emiri idi. Yumusak huylu, agirbasli, iyi görüşlü, idaresi güzel, akilli, mürüvvetli bir kimseydi. Bu senede katibi Ismail b. Ömer b. Kesir el-Kuresi el-Misri es-Safi'nin bir çocuğu dogdu. Allah onu affetsin. Dogrusunu noksanlıklardan münezze olan yüce Allah daha iyi bilir. [80]

Hicretin Yediyüzikinci Senesi

Bu sene basında Islâm ülkesinin yöneticileri önceki senede adlan geçen kimselerdi. Safer ayının ikisinde çarsamba günü Antarsus yakınlarındaki Arvad adası fethedildi. Burası sahildeki Müslümanlara karsi en fazla zarar veren mekanlardandı. Misir diyarından gemiler buraya hücum ettiler. Gemilerin pesinden Trablus askerleri de hücum ettiler. Neticede günün ortasında fethedildi. Allah'a hamd olsun. Müslümanlar buranın 2.000'e yakın yerlisini Öldürdüler, 500 kadarını esir aldılar. Burası fethedilmekle, sahildeki bütün beldeler fethedilmiş oldu. Müslümanlar, buranın ahalisinin serrinden kurtulmuş oldu.

Bu senenin safer ayının onyedisinde persembe günü posta Di-mask'a ulasti. Kadilkudat Ibn Dakiku'l-idi'nin vefat ettiği haberini getirdi. Postanın getirdiği

bir mektup, sultan tarafından gönderilmiş olup Kadilkudat İbn Cemâa'ya hitaben yazılmıştı. Bu mektupta sultanın ka-dilkudat'a saygıları, hürmetleri ifade ediliyor ve Misir'daki kadilik görevine başlaması için sultan tarafından Misir'a davet ediliyordu, Kadilkudat İbn Cemâa da bu göreve başlamak için Misir'a gitmek üzere hazırlık yaptı. Yola çıkarken saltanat naibi Efrem ile ehli hail ve akd da onu uğurladılar. Halkın önde gelenleri de onu uğurlamaya gitmişlerdi. İbn Dakikü'l-İd'in biyografisi, vefatlardan bahsedilirken nakledilecektir.

Kadi İbn Cemâa, Misir'a ulaşınca sultan ona asin derecede saygı gösterip ikramda bulundu. Ona yün bir hil'at giydirdi. 3.000 dirhem değerinde bir katir verdi. O da rebiyülevvel ayının dördünde cumartesi günü Misir'da yeni görevine başladı.

Rebiyülevvel ayı sonlarında Tatar elçileri Misir'a gitmek üzere çıktıkları yolculukta Dimask'a ulaştılar. Serefüddin el-Fezarî de rebiyüla-hir ayının sekizinde perşembe günü Zahirîye Darü'l-Hadisi'nin seyhliğine başladı. Bu görevde daha önce Serefüddin Nasih Ebu Hafs Ömer b. Muhammed b. Ömer b. Hasan b. Hacı İmam el-Farisî bulunuyordu ve bu zat bu senede yetmiş yaşında vefat etti. İyilik ve güzel ahlakiyle tanınmıyordu. Allah kendisine rahmet etsin.

Sözünü ettigimiz, Seyh Serefüddin medresede faydalı bir ders verdi. Dersinde ayandan bir grup insan hazır bulundu.

Cemaziyelevvel ayının onbirinde cuma günü Kadilkudat Necmed-din b. Sasarî, İbn Cemâa'nın yerine Sam kadilğine atandı ve kendisine bu görevi sebebiyle hil'at giydirildi. Farikî'ye de hatiplik hil'ati giydirildi. Emir Rükneddin Baybars el-Alavî'ye de divanların başkanlığına atanması sebebiyle hil'at giydirilmiş, insanlar bu zevati tebrik etmişlerdi. Saltanat naibi ve ayan, Maksurede hazır bulunmuşlar, hutbe dinlemişlerdi. Cuma namazından sonra İbn Saserî'nin atanma fermanı okundu. Sonra kendisi Kemaliye penceresinin yanında oturmuş, fermanı orada, ikinci kez okumustu. Cemaziyelevvel ayında saltanat naibinin eline uydurma bir mektup geçti. Bu mektupta anlatıldığına göre Seyh Takiyyüddin b. Teymiye, Kadi Semseddin b. Harirî ve saltanat kapisinde bulunan ümerâ ve havastan bir kısım insanların Tatarlarla işbirliği yaptıkları, onlarla mektuplastıkları, Kıpçak'ı Sam'a naib olarak tayin ettirme amacında oldukları, Seyh Kemaleddin b. Zemlekânî'nin de Emir Cemaleddin el-Efrem'in durumlarını onlara bildirdiği, Kemaleddin b. Attar'ın da bu komplo içinde yer aldığı anlatılıyordu. Saltanat naibi mektuba iyice bakınca uydurma olduğunu anladı. Bunu kimin yazdığını ortaya çıkarmak için araştırma yaptırdı. Mektubu düzenleyenin Emevi Camii'nin sahabe mihrabının yanındaki odada yaşayan yoksul Yafuri adında biri olduğu,

arkadasinininsa Ahmet el-Ganarî oldugu belirlendi. Bu ikisi fuzuli islerle ugrasmak ve kötölükle taninmislardi. Beraberlerinde bu mektubun müsveddesi de bulundu. Saltanat naibi bunun kesinlik kazandigini görünce ikisini de siddetle cezalandirdi. Sonra ikisini ortadan böldü. Bu mektubu kendilerine yazan Tac el-Menadilî'nin elini kesti. Cemaziyelahir ayi sonlarında Emir Seyfeddin Balaban el-Cevkandar el-Maniurî, EreÜvas'm yerine kale naibligine intikal etti, [81]

Denizden Çıkan Aoaip Bir Yaratik

Seyh Alemüddin el-Berzalî tarihinde söyle demistir : "Kahire'den gelen mektuplardan birinde söyle bir olaydan bahsedildigini gördüm : Cemaziyelahir ayinin dördünde persembe günü denizden acaip bir yaratik çıktı. Munufiye arazisinin sınırlarında Münye Mes'ud ile Istebari ve Rahip mintikalari arasında orta yerde kıyıya çıkan yaratigin evsafi söyleydi:

Rengi mandaninki gibiydi, ama tüsüzdü. Kulaklari deve kulaklari gibiydi. Gözleri ve tenasül organi disi deveninki gibiydi. Tenasül organinin üzerinde birbuçuk karis uzunlugunda balik kuyruğu gibi bir kuy-nigu vardı. Boynu da içi saman doldurulmuş tenin denen efsane yaratiginin boyunun kalmıhgmdaydi. Agzi ve dudaklari ise yün dikme aleti gibiydi. Dört tane sivri disi vardı ki, bunların ikisi üst çenede, ikisi de alt çenede idi. Her birinin uzunluğu bir karistan azdi. Ama iki parmak ka-unligindaydi. Agzinda kirksekiz azi disi vardı. Serbir disi bir satranç piyonu iriligindeydi. Ellerinin karından yere katlar olan uzunluğu ikibu-Çuk karisti. Dizi ile tirnagi arasi yılan karni gibi sari ve kivircikti. Tirnaklari lenger gibi yuvarlak ve dairemsiydi.

Deve tabani gibi dört tabani vardı. Sirtinin eni ikibuçuk zira kadardi. Agzi ile kuyruğu arasındaki uzunluk onbes ayakti. Karninda üç mide vardı. Eti kirmizi olup baligin eti gibi yağliydi. Tadi da deve etinin taamdaydi. Derisi dört parmak kalınlığında olup, kiliç tesir etmeyecek kadar kuvvetliydi. Derisi herbiri bir saat tasiyabilen bes deveye yükletilerek kalede bulunan sultanin huzuruna götürüldü. İçine saman doldurarak tipki canlı bir hayvan gibi sultanin önünde durdurdular. Dogrusunu Allah bilir"

Ecebe ayında Tatarların Sam'a girmeye niyetlendiklerine dair haberler birbirini teyid etti. Halk bu durumdan panige kapildi, siddetli derecede korktular. Namazlarda hatipler kunut okudular. Buhari de okundu. İnsanlar Sam'i bırakarak Misir'a, Kerek'e ve müstahkem kalelere göçmege basladi. Misir askerlerinin istenilen zamanda gelmeyip gecikmesi yüzünden de korkulan daha siddetlendi. Receb ayında Nec-meddin b. Ebü't-Tib, Eminüddin Süleyman'in yerine hazine nazirligi görevine basladi.

Saban ayinin üçünde cumartesi günü İbn Cemâa'dan sonra sey-hü's-

süyûhluk görevine Kadi Nasirüddin Abdüsselam basladı. O zamana kadar bu görevi Cemaleddin ez-Zer'î geçici olarak yürütüyordu.

Saban ayinin onunda cumartesi günü sultanin askerlerle birlikte Tatarlarin hakkindan gelmek üzere Misir'dan yola çıktigina dair müjdeyi halka iletmek için kalede ve ümera kapilarinda sevinç davullari çalindi. Ayni günde Garaft vak'asi da meydana geldi söyle ki:

Aralarinda Istedmür, Bahadır Ahi, Geçgin ve Gurlu el-Adilf nin de bulunduğu bir grup Islâm ümerasi, herbirinin maiyetinde din kilici olan 1.500 süvari bulunmak üzere 7.000 kisilik Tatar ordusuyla karsilastilar. Savasmaya basladilar. Müslümanlar sabrû sebat gösterdiler. Cenâb-i Allah onlara yardım etti. Tatarlari bozguna ugratti. Bunlar, Tatarlardan bir kismini öldürdüler. Bir kismini esir aldilar. Bu durumu gören digerleri de arkalarini dönüp kaçtilar. Müslümanlar onlardan çok miktarda ganimet elde ettiler. Salimen döndüler. Cenâb-i Allah'in kendilerine sehitligi ikram ettigi kimseler hariç, Müslümanlarin kaybi olmamisti. Bu husus bir tezkireyle bildirildi. Sonra saban ayinin ortasinda persembe günü esirler de getirildi. O gün, Hristiyanlann bayramiydi. [82]

[1] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/15-16.

[2] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/16-18.

[3] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/18.

[4] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/18.

[5] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/18.

[6] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/18.

[7] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/18-19.

[8] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/19.

[9] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/19.

[10] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/20.

[11] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/20.

[12] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/20-23.

[13] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/23.

[14] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/23-24.

[15] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/24.

[16] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/24-25.

[17] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/25.

- [18] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/25.
- [19] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/25-26.
- [20] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/26-27.
- [21] Hazrem: Beni Esed diyarında bir dağın adıdır.
- [22] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/27.
- [23] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/27.
- [24] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/27-29.
- [25] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/29-30.
- [26] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/30.
- [27] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/30.
- [28] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/30.
- [29] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/31.
- [30] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/31.
- [31] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/31.
- [32] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/31-33.
- [33] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/33-36.
- [34] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/36-37.
- [35] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/37.
- [36] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/37.
- [37] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/37.
- [38] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/37-38.
- [39] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/38.
- [40] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/38.
- [41] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/38-40.
- [42] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/40.
- [43] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/40.
- [44] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/40-41.
- [45] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/41.
- [46] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/41-42.
- [47] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/42-44.
- [48] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/44.
- [49] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/45.

- [50] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/45.
- [51] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/45.
- [52] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/45.
- [53] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/45-46.
- [54] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/46.
- [55] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/46.
- [56] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/46.
- [57] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/46-47.
- [58] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/47.
- [59] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/47-55.
- [60] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/56.
- [61] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/56.
- [62] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/56.
- [63] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/57.
- [64] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/57.
- [65] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/57.
- [66] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/58-61.
- [67] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/62.
- [68] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/62.
- [69] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/62.
- [70] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/62.
- [71] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/62-64.
- [72] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/64-56.
- [73] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/66.
- [74] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/66.
- [75] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/66.
- [76] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/66-67.
- [77] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/67.
- [78] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/67.
- [79] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/67.
- [80] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/67.
- [81] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/68-69.

[82] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/69-70.

Copyright ©2013 morueqq. All Rights Reserved.

Sakhap Savasi'nin Baslangici	2
Sakhap Savasi	4
Hicretin Yediyuzikinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler	6
Ibn Dakikü'l-Iyd.	6
Seyh Burhaneddin El-Iskenderi	7
Sadir Cemaleddin B. Attar.	7
Ebu'l-Abbas Ahmed B. Ebu'l-Feth.	7
Melikü'l-Âdil Zeyneddin Kutboga.	7
Hicretin Yediyüzüçüncü Senesi	8
Seyh Ebu Ishak Ibrahim B. Ahmed.	9
Seyh Semseddin Muhammed B. Ibrahim B. Abdüsselam..	10
Hatip Ziyaeddin.	10
Seyh Zeyneddin El-Farikî	10
Büyük Emir İzzeddin Aybbk El-Hamevi	11
Vezir Fethüddin.	11
Bu Tarihin Müellifi Ibn Kesir'in Babasinin Biyografisi	11
Hicretin Yediyüzdördüncü Senesi	14
Hicretin Yediyüzdöedüncü Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler	15
Seyh Taceddin B. Semseddin B. Rüfaî	15
Sadr Necmeddin B. Ömer.	15
Hicretin Yediyüzbesinci Senesi	16
Ibn Teymiye ile Ahmediler Arasında Cereyan Eden Üç Oturum ..	16
Seyhü'l-İslâm Ibn Teymiye İçin Düzenlenen Üç Oturumun İki	17
Hicritin Yediyüzbesinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler	20
Seyh Tsab. Seyh Seyfeddin Er-Rahbî	20
Melik Evhad.	20
Sadrulaeddin.	20
Hatip Serefüddin Ebu'l-Abbas.	21
Seyhimiz Allame Burhaneddin Ed-Dimyati	21
Hicreitn Yediyüzaltinci Senesi	21
Hicretin Yediyüzaltinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler	24
Kaditaceddin.	24
Seyh Ziyaüddin Et-Tusi	25
Seyh Cemaleddin Ibrahim B. Muhammed B. ' Sa'd Et-Tibi	25
Seyh Seyfeddin.Er-Recihî	25
Emir Farisüddin Er-Revadi	25
Dimask Hatibi Seyh Semseddin.	25
Hicretin Yediyüzyedinci Senesi	26
Hicretin Yediyüzyedinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler	29
Emir Rükneddin Baybars.	29

Seyh Ahmedî Er-Rûfâî	29
Hicretin Yediyüzsekizinci Senesi	29
Ibn Teymiye'nin Düsmani Münbicî'nin Gayreti Sonucunda Melik Muzaffer Rükneddîn Baybars El-Casnigir'in Sultan Olması	30
Hicretin Yediyüzsekizinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler	31
Seyh Osman El-Halbunî	31
Seyh Ebu'l-Hasan Ali B. Muhammed B. Kesir El-Harranî	31
Seyyid Serif Zeyneddin	31
Seyhü'l-Celil Zahiruddin	31
Hicretin Yediyüzdokuzuncu Senesi	32
Melikü'n-Nasir Muhammed B. Melikü'l-Mansur Kalavun'un Tahta Dönmesi Muzaffer Casnigir Baybarsin Ve Seyhi Hulûlcü Nasir El-Menbicî'nin İktidardan Düsmeleri	34
Casnigir'in Öldürülmesi	38
Hicretin Yediyüzdokuzuncu Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler	39
Hatip Nasiruddin Ebu'l-Huda	39
Misir Hanbelîlerinin Kadisi Serefüddün Ebu Muhammed	39
Seyh Necmeddin Eyyup	39
Emir Semseddin Sungur El-A'ser El-Mansurî	40
Emir Cemaleddin Akkus B. Abdullah Er-Resimî	40
Tac B. Saidü'd-Devle	40
Seyh Sihabüddin	40
Hicretin Yediyüzonuncu Senesi	40
Hicretin Yediyüzonuncu Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler	43
Kadilkudat Semseddin Ebu'l-Abbâs	43
Sahip Eminü'd-Devle	43
Emir Seyfeddin Kıpçak	43
Seyh Kerimüddin B. Hüseyin El-Eykî	43
Fakih İzzeddin Abdülcelil	44
Ibn Rif'a	44
Hicretin Yediyüzonbirinci Senesi	44
Hicretin Yediyüzonbirinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler	47
Seyh Reis Bedreddin	47
Seyh Saban B. Ebu Bekir B. Ömer El-Erbilî	47
Seyh Nasirüddin Yahya B. İbrahim	48
Seyh Ebu Abdullah Muhammed	48
Katip İbn Vahid	48

Sakhap Savası'nın Başlangıcı

Saban ayının onsekizinde aralarında Emir Rükneddin Baybars el-Casnigir, Mansurî Sarayı'nın üstadı olarak bilinen Emir Hüsameddin Laçın, Emir Seyfeddin Giray el-Mansurfnin de bulunduğu bir grup Misir askeri geldi. Bunlardan sonra da aralarında Bedreddin Silahtar ve Aybek el-Haznedar'm da bulunduğu ikinci bir grup geldi. Böylece gönüller rahatladı. İnsanlar güven duymaya başladılar. Ama o zamana kadar Haleb, Hama, Humus ve o

yörelerdeki bir çok insan göç etmiş, Halep ve . Hama askerleri Humus'a doğru gerilemişti. Bundan sonra Tatarların kendilerine aniden baskın yapmasından korkarak saban ayının besinde pazar günü Merc'e gelip konakladılar. Tatarlar da Humus ve Baal-bek'e ulaştılar. O arazide çok bozgunlar yaptılar. Fesat çıkardılar. İnsanlar büyük bir tedirginliğe maruz kalıp şiddetli derecede korkuya kapıldılar. Şehirde güvenlik altüst oldu. Çünkü diğer askerlerle birlikte sultanın gelisi gecikmişti. Halk "Sam askerleri, bu Misirlilerle birlikte çok sayıdaki Tatar ordusuna karşı koyamaz" diyordu. Tek çareleri konak, konak onlar karşısında ricat etmeleri idi. İnsanlar uçurulan yaygaraları dillerine doladılar. Mezkur pazar günü emirler meydana toplanarak düşmana karşı koymak hususunda birbirlerine yemin edip söz verdiler. Kendilerini cesaretlendirdiler. Şehirde duyuru yaptırılarak hiç kimsenin başka yere göç etmemesi istenildi, insanlar sükunet buldular. Kadılar camide oturarak fakih ve halk tabakasından olan bir kısım kimselere savaş hususunda yemin verdiler. Seyh Takiyyüddin b. Teymiye de Hama'dan gelen askerlerin yanına gitti. Katia'da onlarla buluştu. Düşmana karşı koyma hususunda ümeranın ve halkın yaptığı yemini onlara bildirdi. Onlar da uygun bulup düşmana karşı kendilerinin de savaşacaklarına dair yemin ettiler. Seyh Takiyyüddin b. Teymiye bu hususta emirlere ve insanlara yeminle teyid ederek "Bu defa siz muzaffer olacaksınız" diyordu. Emirler de kendisine "İnşaallah de" deyince o şu cevabı veriyordu : "Olursa anlamında değilse, muhakkak olacak anlamında inşaallah diyorum"

Bu konuda dinleyicilere Allah'ın kitabından bazı ayetleri okuyarak te'vil ediyordu. Mesela şu ayet-i kerimeyi de onlara okumustu:

«Kim kendisine verilen kadar ceza verirse ve kendisine yine de sal-dirilirse, and olsun ki Allah ona, yardım edecektir.» (el Hac, 60).

İnsanlar, Müslüman olduklarını söyleyen ve imama karşı isyan etmeyen bu Tatarlarla hangi ser'i hükme dayanılarak savaşılabileceği konusunu kendi aralarında tartısmaya başlamışlardı. İmama karşı asi sayılmazlardı. Çünkü hiç bir zaman onun itaatine girmemişlerdi ki sonra ona muhalefet etmiş sayılsınlar. Bunun üzerine Seyh Takiyyüddin "Bunlar Ali'ye ve Muaviye'ye karşı çıkan Haricilere benzemektedirler. Çünkü hariciler, halifelige kendilerinin Ali'den de Muaviye'den de daha lâyık oldukları görüşündeydiler. Bu Tatarlarsa kendilerini Müslümanlara nisbetle hakki yerine getirme hususunda daha yetkili görmektedirler, isledikleri günah ve zulümlerden ötürü Müslümanları ayıplıyorlar, ama kendileri kat kat fazlasını irtikab ediyorlar" dedi. Alimler ve halk, İbn Teymiye'nin bu açıklamasıyla hakikati anladılar. İbn Teymiye sözüne devamla şöyle diyordu : "Beni, onların tarafında basımda Mushaf-i

Serif bulunduğu halde de görseniz yine Öldürün." bunun üzerine halk, Tatarlarla savasma hususunda cesaretlendi. Moralleri güçlendi. Azimleri bilendi. Allah'a hamd olsun.

Saban ayinin yirmidördüncü gününde Sam askerleri harekete geçti ve Kesve taraflarındaki Cesvere'de ordugah kurdu. Beraberlerinde kadılar da vardı. Onlar hakkında iki ayrı düşünce grubuna ayrıldılar. Kimi onların savasmak için bir yer seçmek üzere gittiklerini sanıyordu. Çünkü Merc'in her tarafının sular altında kaldığını orada savasilama-yacagım söylüyorlardı. Kimi de kaçıp sultana ulaşmak amacıyla o taraflara gittiklerini söylüyordu. Persembe gecesı Kesve tarafına gittiler. Onların kaçtıkları hususunda insanların zanni kuvvetlendi. Tatarlar da Kare'ye ulaşmışlardı. Baska bir rivayete göre ise Katia'ya ulaşmışlardı. İnsanlar bu durumdan korkup panige kapıldılar. Köylerde ve kasabalarda hiç kimse kalmadı. İnsanlar kaleye ve şehre doldular, evler ve yollar insanla dolup tardı. İzdiham meydana geldi. Düzen bozuldu. Seyh Takiyyüddin b. Teymiye bu ayın persembe gününün sabahında büyük bir zorlukla Babü'n-Nasir'dan gelebildi. Beraberinde bir grup insan da vardı. Bunlar savasmak istiyorlardı. Ama baskaları, Seyh Takiyyüddin İbn Teymiye'nin kaçmak için oradan çıktığını zannetmişti. Bu yüzden bazı kimseler onu kinayarak "Sen bizi kaçırmaktan men ettin, ama sen kendin şehirden kaçırıyorsun. Bu nasıl istir?" demiş, ancak Seyh Takiyyüddin onlara cevap vermemiştir. Şehirde yönetici ve hakim kalmamıştı, Hırsızlar ve serseriler evkre ve bahçekre dalarak tahrip ediyorlar, ele geçirebildikleri malları yağmalıyorlar, olgunlaşmadan Önce Erikleri, baklaları, bugdayları ve sair sebzeleri devsiriyorlardı. İnsanlar ordudan haber alamıyordu. Kesve'ye kadar yollar kesilmiş, şehirde ve kasabalarda işsizlik hakim olmuştı. İnsanların hiç işi gücü yoktu, sadece minarelere çıkarak saga sola ve Kesve taraflarına bakıyorlar, bazan "Bir toz bulutu gördük" diyorlar ve bunun Tatarlara ait olmasından korkuyorlardı. Sayılarının çokluğu, teçhizatlarının mükemmelliğine rağmen kaybolan ordularından hayret ederek "Bunlar nereye gittiler?" diyorlar ve Cenâb-i Allah'ın onlara neler yaptığından habersizdiler. Ümitler kesildi. İnsanlar dua ve niyazi sıklastırdılar. Namazlarda, namaz dışında, her halükârda Allah'a yalvarıp yakardılar. Günlerden sabanın yirmidokuzu ve persembe günü idi. İnsanlar korku ve panik içindeydiler. Bunu anlatmak adeta imkânsızdır. Ama genişlik pek yakındaydı. Çokları bunu bilmiyordu. Nitekim Ebu Rezi'nin hadisinde şöyle denilmiştir :

"Kulların genişliğe kavuşması yakın iken ümitsizliğe düşmesinden Rabbin hayret eder. Sıddetli ümitsizliğe kapıldığınız anda O, genişliğin yakın olduğunu bildiği için size güler."

Bugünün aksaminda Dimask ümerasından Emir Fahreddin İyaz el-Merkibî Dimask'a geldi. İnsanlara hayirli müjdeyi verdi. Söyle ki: "Sultan, Misir ve Sam askerlerinin bir araya geldiği vakitte ordugaha ulasti ve şehirde Tatarlardan birinin bulunup bulunmadigina bakmam, gerekli kesifleri yapmam için beni buraya gönderdi. Görüyorum ki onun istediği gibi bir tek Tatar dahi burada yoktur ve buraya onlardan hiç kimse gelmemistir" dedi. Tatarlar Dimask'a gelirlerken Misir askerlerine doğru yönelmişler ve şehre girmemişler, şehirle ilgilenmemişlerdi. Misir askerlerine doğru yöneldiklerinde "Eger galip olursak zaten Dimask şehri bizim olacaktır. Ama maglup olursak o zamanda Dimask şehrine zaten ihtiyacımız kalmaz" demişlerdi. Emir Fahreddin İyaz'ın kesif için Dimask'a gelmesi, halkın gönlünü rahatlatmak için şehirde duyuruldu. Sultanin da orduya ulastigi haberi halka ulastirildi. İnsanlar rahatlayip kalbleri sakinlesti. Cuma gecesi Kadi Takiyyüddin el-Hanbelî havanın bulutlu olusu nedeniyle hilal görülmediginden ötürü ramazanın basladigini hükme bagladi, kandiller asildi. Teravihler kilindi. Ramazanın başlamasi ve bu ayda bereketlerin çoklugu sebebiyle insanlar sevindiler. Cuma günü ise insanlar siddetli bir korkuya ve tasaya kapildilar. Çünkü onlar kendilerine gelen haberden bihaber idiler. Onlar bu halde iken Emir Seyfeddin Gurlu ei-Adilî gelip kale naibiyle görüştü. Sonra çabucak ordugaha döndü, İnsanlar onun kale naibine neler söylediğini bilemediler. Bunun tizarin© halk arasında çeşitli dedikodular vg yalan habserilir dolasmaya basladi. [1]

Sakhap Savasi

Cumartesi günü insanlar hâlâ korku ve sikinti içinde sabahladilar. Minarelere çıktiklarinda, askerler ile düşmanın bulunduğu tarafta siyah bir toz bulutu gördüler. Savasin o günde yapılacagina kesin olarak kanaat getirdiler. Bunun üzerine mescitlerde ve şehrin her tarafından Aziz ve Celil olan Allah'a dua edip niyazda bulundular. Kadınlar ve küçükler de evlerin damlarına çıkarak saçlarını baslarım yolup feryad-ü figan ettiler. Şehirde büyük bir velvele ve gürültü meydana geldi. O günde siddetli saganak yagmurlar yagdi. Sonra insanlar sakinlestiler. Öğleden sonra camide cumartesi gününün saat ikisinde Sam askerleriyle Misir askerlerinin Mercüssifir'de sultanin maiyetinde toplandiklarina dair tezkere okundu. Tezkerede halkın dua etmesi, kaleyi muhafaza etmesi, surlara bekçilik etmesi isteniliyordu. Bunun üzerine halk minarelere ve şehrin her tarafına yayildi. Gün böylece sonra erdi. O gün tedirginlik verici korkunç bir gün olmustu. Pazar günü sabahleyin insanlar Tatarların bozguna ugradiklarından bahsetmeye basladilar. Halk Kes-ve tarafına gitti. Döndüklerinde ellerinde epeyi ka^anç^e gelir vardi.

Ayrica öldürülen Tatarların kesik baslanin da getirmişlerdi. Tatarların

kiliçtan geçirildiklerine dair haberler peyder pey geliyordu. Nihayet bu isin kesinlik kazandığı anlaşıldı. Ama insanlar şiddetli korkularından ve Tatarların çoklugundan ötürü bu haberleri hâlâ doğrulamıyorlardı. Öğleden sonra sultanın kale naibine gönderdiği mektup geldi. Bu mektupta cumartesi günü öğlen vakti Sakhap'ta ve Kes ve'de askerlerin toplandığı bildiriliyordu. İkindiden sonra sultanın naibi Cemaleddin Ak-kus el-Efrem'den yine kale naibine bir tezkere geldi. Bu tezkerede cumartesi günü ikindiden itibaren başlayan savaşın pazar günü saat ikiye kadar devam ettiği, gece gündüz Müslüman askerlerin kılıçlarının Tatar boynunu vurmaya devam ettiği, Tatarların kaçıp firar ettikleri, dağlara ve yüksek tepelere sigindikleri, az bir kısmı müstesna olmak üzere çoklarının kiliçtan kurtulamadığı bildiriliyordu. Akşam olunca insanların kalbleri rahatlamış, gönülleri bir hoş olmuş, bu büyük fetih ve kutlu zafer sebebiyle sevinmişlerdi. Mezkur günün sabahında da kalede sevinç ve müjde davulları çalınmıştı. Öğleden sonra göçmenlerin kaleden çıkmaları gerektiği, sultanın oraya konuk olacağı ilan edildi. Bunun üzerine göçmenler kaleden çıkmaya başladılar.

Ayin dördünde pazartesi günü insanlar Kesve'den Dimask'a döndüler. Halka zafer müjdesini verdiler. Aynı günde Seyh Takiyyüddin b. Teymiye de arkadaşlarıyla birlikte cihaddan dönerek şehre girdiler. İnsanlar onun gelisine sevindiler. Ona dua ettiler. Onun vasıtasıyla Cenâb-i Allah'ın Müslümanlara bahsettiği hayirdan dolayı kendisini tebrik ettiler. Çünkü Sam askerleri, sultana gidip onu Dimask'a cihad için gelmeye tesvik etmesi için rica etmişlerdi. O da sultanın yanına gitmiş; Misir'a dönmek üzere iken tekrar cihad için Dimask'a gelmeye tesvik etmişti. O ve sultan birlikte Dimask'a gelmişlerdi. Sultan ondan, savasta kendisinin yanında kalmasını istemiş, Seyh Takiyyüddin de ona "Kisinin kendi kavminin bayragının altında durması sünnet gereğidir. Biz Sam askerleriniz. Ancak onların yanında dururuz" demisti. Sultani savaşa tesvik etmiş, muzaffer olacağını ona müjdelemiş ve yemin ederek "Kendisinden baska ilah bulunmayan Allah'a yemin ederim ki bu defa siz muzaffer olacaksınız" demisti. Emirler kendisine "Böyle derken inşaallah de" deyince o da su cevabi vermisti: "Olabilir anlamında değil de muhakkak olacak anlamında inşaallah diyorum."

Böyle dedikten sonra halka, savastıkları sürece oruç tutmamalarını, oruçlu iseler oruçlarını bozmalarını söyledi. Bu hususta fetva verdi. Kendisi de orucunu bozdu. Askerlerin ve emirlerin yanına gidiyor. Elinde bulunan bir şeyi yiyordu ki, oruçlarını açıp kuvvetlenmelerinin, savaş hususunda güçlenmelerinin oruçlu iken baskalarına mağlup olmaktan daha faziletli olduğunu anlasınlar. Samlılara da su hadisi okuyup manasını açıklıyordu : "Siz yarın düşmanın karsisine çıkacaksınız."

Oruç bozmanız daha da kuvvetlenmenize yarar."

Peygamber (s.a.v), Ebu Said el-Hudrî'nin rivayet ettiği hadiste de anlatıldığı gibi Mekke fethi senesinde sahabilerin cephede iken oruç tutmamalarını emretmişti. Halife Ebu Rebî Süleyman, bu savasta sultanın yanında bulunuyordu. Askerler saf düzenine girip karsi karsiya geldiklerinde ve savasa gıristiklerinde sultan büyük bir sebat gösterdi. Kaçmasın diye atımın zincire vurulmasını emretti. Bu alanda dururken yüce Allah'a be/at etti. Çok büyük olaylar cereyan etti. O günde aralarında saltanat konagının üstadı Emir Hüsameddin Laçın er-Rumî'nin de bulunduğu, önde gelen emirler öldürülmüşlerdi. Bu arada sekiz öncü komutani, Selaheddin b. Melik Said Kamil b. Said b. Salih İsmail ve diğer bir grup büyük komutanlar da şehid edilmişlerdi. Bundan sonraki günde ikindiye yakın bir zamanda Müslümanlar muzaffer oldular. Düşmana karsi galip oldular. Hamd ve minnet Allah'adır.

Geceleyin Tatarlar yüksek yerlere, tepelere ve dağlara sigindılar. Müslümanlar onları çembere aldılar. Kaçmalarına mani oldular. Fecre kadar onlara ok yağdırdılar. Sayılarını ancak Aziz ve Celil olan Allah'ın bildiği miktarda Tatar askerini öldürdüler. Onları ipe bağlayıp getiriyor ve boyunlarını vuruyorlardı. Sonra Tatarların bir kısmı kaçmaya yeltendi. Sadece az bir kısmı kurtulabildi. Sonra Tatar askerleri vadilere ve ölüm çukurlarına yuvarlanmaya başladılar. Bir kısmı da karanlık yüzünden Fırat'a düşüp boğuldu. Böylece Cenâb-i Allah, Müslümanların üzerindeki büyük bir sıkıntıyı giderdi. Hamd ve minnet Allah'adır.

Sultan, ramazan ayının basında salı günü Dimask'a girdi. Önünde halife gitmekteydi. Şehir 3üslenniisti. Müslümanlar, Hristiyanlar ve Yahudiler bu duruma çok sevindiler. Sultan, Kasr-i Ablaka ve Meydana indi. Sonra perşembe günü kaleye intikal etti. Orada cuma namazını kıldı. Beldelerin naiblerine hil'at giydirdi ve onlara, beldelerine dönmelerini emretti. Gönüllerini aldı. Ümitsizlik gitti, insanlar rahatladi. Kalbleri sakinleştı. Sultan, İbn Nahhas'ı Medine valiliğinden azletti. Yerine Emir Alaeddin Aydogdu Emir Alem'i tayin etti. Has valisi San-müddin İbrahim'i Berr valiliğinden azlederek yerine Emir Küçük Hüsameddin Laçın'ı atadı. Sonra ramazan ayını bitirip Dimask'ta bayram ettikten sonra sevvalin üçünde salı günü Misir'a döndü.

Sufiler, Dimask naibi Efrem'den kendileri için, Safiyyüddin el-Hindî'yi Seyhü's-Süyühluk makamına atmasını talep ettiler. O da bu talebi yerine getirdi. Safiyyüddin de sevvalin altısında cuma günü Nasi-rüddin b. Abdüsselam'ın yerine bu göreve başladı.

Sultan, sevvalin yirmiüçünde salı günü Kahire'ye girdi, O gün mahseri andıran ve görülmesi gereken muazzam bir gündü. Kahire çok süslenmişti.

Bu senenin zilhicce ayinin yirmiüçünde persembe safeahi büyük bir deprem meydana geldi. Depremin siddeti Misir diyarinda hissedilmisti. Bu yüzden denizler dalgalanmis, gemiler kirilmis, evler yikilmis, sayilarini ancak Allah'in bildigi çok miktarda insan ölmüs, duvarlar çatlamisti. O çaglarda böylesine siddetli bir deprem meydana geldiği görülmemisti. Sam'da da biraz sarsinti hissedilmisti. Ancak buradaki sarsinti diger beldelelere nisbetî çok hafif olmustu.

Zilhicce ayında Seyh Ebu'l-Velid b. Hac el-Isbilî el-Malikî, Seyh Semseddin Muhammed es-Sinhacî'nin vefatindan sonra Dimask Ca-milî'ndeki Malikîler mihrabinin imamligi görevine basladi. [2]

Hicretin Yediyuzikinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Ibn Dakikü'l-Iyd

Seyh imam, alim, allame, hafiz, kadilkudat Takiyyüddin b. Daki-ku'l-Iyd el-Kuseyrî. Misirliydi. Hicretin 625. senesinin saban ayinin yir-mibesinde cumartesi günü Hicazin Yenbu sehri kiyisinde dogdu. Çok miktarda hadis dinledi. Hadis toplamak amaciyla çeşitli beldelelere seyahatlerde bulundu, Hadis tahric etti. Bu hususta senet ve metinleri ile birçok hadis musannafati hazirladi. Bunlar essizi ve faydali eserlerdi. Kendi zamaninda ilim reisligi payesini aldi. Akranlarinin fekvine çıktı. Baska yerlerden talebeler ders almak için yanma gelirlerdi. Birçok mekânda ders verdi. Sonra hicretin 695. senesinde Misir diyarinin, kadiligina ve Kâmilîye Darü'l-Hadisnin hocaligina atandi. Seyh Takiyyüddin b. Teymiye kendisiyle görüstü. Takiyyüddin b. Dakikü'l-Iyd ondaki ilimleri görünce ona; "Senin gibi baska birinin yaratilacagini zannetmiyorum!" dedi. Agir basli, az konusan, çok faydali, çok bilgili, birçok ilme vakif, dindar ve nezih bir kimseydi. Yüksek derecede siir yazardi. Bu senenin safer ayinin onbirinde cuma günü vefat etti. Ayni günde cenaze manazi, Sukul-Hayl'de kilindi. Cenaze merasiminde saltanat naibi ve emirler hazır bulundular. Küçük Kurafa Mezarligi'na defnedildi. Allah kendisine rahmet etsin. [3]

Seyh Burhaneddin El-Iskenderî

Ibrahim b. Felah b. Muhammed b. Hatim. Hadis dinledi. Dindar ve faziletli bir kimseydi. Hicretin 636. senesinde dogdu. Bu senenin sevval ayinin yirmidördünde sali günü altmisbes yasindayken vefat etti. Vefatindan birkaç ay sonra su meshur zat da vefat etmistî. [4]

Sadir Cemaleddin B. Attar

Kirk seneden beri sicil katipligi yapmaktaydi. Bu senede vefat etti. Yüce Allah kendisine rahmet etsin, amin. [5]

Ebu'l-Abbas Ahmed B. Ebu'l-Feth

Seceresi şöyledir : Ahmed b. Ebu'l-Feth Mahmud b. Ebi'l-Vahs Esed b. Sülame b. Fityan es-Seybanî. Ebu'l-Abbas onun künyesiydi. Hayirli,, seçkin, takvasi güzel insanlardandi. Kasyun Mezarligindaki magaranin altinda bulunan türbelerine defnedildi. Kendilerine çok iyilik ve ihsani dokundugu için vefati yüzünden insanlar çok üzölmüslerdi. Allah ona rahmet etsin. [6]

Melikü'l-Âdil Zeyneddin Kutboga

Bu senede Hama naibi iken vefat etti. Daha önce Serhat valiligi yapmisti. Kurban bayrami ve ayni zamanda cuma günü vefat etti. Nasiri hankâhinin batisinda Adiliye denen Sefih Mezarligindaki türbesine nakledildi, Burasi pencereleli, kapili, kuleli güzel bir türbedir. Buraya bir çok gelir getirici vakiflar tahsis edilmisti. Kur'an okuyan, ezan okuyan, imamlik yapan ve diger görevleri ifa eden kimselerin maaslari bu vakiflarca ödeniyordu. Zeyneddin Kutboga, Mansuriye devleti zamaninda büyük emirlerdendi. Esref Halil b. Mansur'un öldürölmesinden sonra ülkeye hakim oldu. Sonra Laçin, hakimiyeti onun elinden aldı. Kendisi de Dimask kalesinde oturdu. Daha sonra Serhad'a göçtü. La-çin'in öldürölmesine kadar orada kaldı. Laçin öldürölünce Melik Nasir b. Kalavun tahta geçti ve Zeyneddin'i Hama naibligine tayin etti. Nihayet bu senede Hama naibi iken vefat etti. Hayirli, âdil, çokça ihsan eden, iyilik seven hükümdarlardan, emir ve naiblerdendi. Allah rahmet etsin. [7]

Hicretin Yediyüzüçüncü Senesi

Bu sene basinda yöneticiler, önceki senedekilerin ayni idiler. Safer ayinda Seyh Kemaleddin b. Serisî, Emevi Camii'nin nazirligina atandi. Kendisine hil'at giydirildi. Güzel bir törenle göreve basladi. İnsanlar arasinda ayirim gözetmedi. Receb ayinda bu görevden istifa etti.

Safer ayinda Seyh Semseddin ez-Zehebî, Kefribatna hatipligine atandi ve orada ikamete basladi. Bu senede Belka taraflarinda bulunan saltanat naibi Seyh Zeyneddin el-Farikî bazi isleri açiga çıkardı. Gelince Farikinin görevi hususunda sultanla konustular. O da hatiplige Sere-füddin el-Fezari'yi tayin etti. Samiyetü'1-Berraniye Medresesi'nin müderrisligine ve Darü'l-Hadis hocaligina Kemaleddin b~7 Serisî'yi atadi.

Bunu da Seyh Takiyyüddin b. Teymiyenin önerisi üzerine yapmisti. Nasiriye Medresesi'nin müderrisligini elinden alip Seyh Kemaleddin b. Zemlekâniye verdi. Bu konuda fermanlarin yazilmasini emretti. Seyh Serefüddin de imamlik ve hatiplik görevine basladi. İnsanlar onun bu görevlere atanmasina çok sevindiler. Çünkü kiraati güzel, sesi hos, hal ve hareketleri düzgündü. Rebiyülevvel ayinin yirmiikisinde pazartesi sabahi

Misirdan, Dimask'a Seyh Sadreddin b. Vekilin maiyetinde posta geldi. Elinde bulunan müderrislik görevine ek olarak Seyh Zeyneddin el-Farîkinin bütün görevlerinin kendisine verildigine dair sultan kararnamesi daha önceden çıkmisti. Gidip sarayda salanat naibiyle görüştü. Oradan çıkıp camiye gitti. Hitabet dairesinin kapisi açıldı. İçeri girdi. Halk onu tebrike geldi. Kurralar ve müezzinler yanında hazır bulundular. İkinci namazini cemaate kildirdi. Imamlik görevini iki gün devam ettirince insanlar onun imamlik ve hatipliginden memnun olmadiklarini bildirdiler. Gidip saltanat naibine sikayette bulundular. Saltanat naibi de Seyh Sadreddin b. Vekili hatiplikten alikoydu. Onu sadece müd-derrislik ve Darü'l-Hadis hocaligi görevlerinde birakti. Bu arada sultanin, Serefüddin el-Fezarî'yi hatiplige atadigina dair fermani geldi. O da cemaziyelevvel ayinin onyedisinde cuma günü bu göreve basladi. Bu münasebetle ona hil'at olarak taylesan giydirildi. İnsanlar bu duruma çok sevindiler. Seyh Kemaleddin b. Zemlekanî, Sadreddin b. Vekilden Samiyetü'l-Berraniye müderrisligi görevini cemaziyelevvel ayi basinda devraldi. Önceki iki medresesiyle birlikte Darü'l-Hadis, Sadreddin b. Vekilin elinde kaldi. Zannediyorum ki o iki medrese Azraviye ile Sami-yetü'l-Cevvaniye medreseleridir.

Cemaziyelevvel ayinin onikisinde posta Dimask'a ulasti. Gelen emirde Sencerî'nin kale naibligine iade edildigi, kale naibi emir Seyfed-din Cevkenderanî'nin Izzeddin el-Hamevfnin yerine Humus naibligine atandigi bildiriliyordu. Çünkü Izzeddin el-Hamevî vefat etmisti.

Ramazmm onkisinde cumartesi günü Misirdan 3.000 süvari geldi. Bunlara Dimask'ın 2.000 süvarisi de eklendi. Hep birlikte yola koyuldular. Humus naibi Cevkendarinfyi de yanlarına aldılar. Hama'ya ulastılar. Hama naibi Emir Seyfeddin Kipçak da onlara katildi. Trablus naibi Istedmür yanlarına gelip saflarına katildi. Haleb naibi Kara Sungur da bunlara katildi. Sonra Haieb'de bu birlesik ordu ikiye ayrildi. Bir firkasi Kipçagin komutasinda Malatya ve Rum kalesi tarafına diger firkasi ise Kara Sungur komutasinda Derbent tarafına gitti. Derbent tarafına giden Kara Sungur komutasindaki firka, Telhamdun'u kusatti zilkade ayinin üçünde uzun bir kusatmadan sonra siddet kullanarak Telhamdun'u fethetti. Bu sebeple Dimask'ta müjde davullari çalindi. Sis valisiyle de bir anlasma yapildi. Anlasma gereginde Ceyhan nehrinden Haleb'e ve Maveraünnehir'den kendi taraflarına kadar olan araziler Müslümanların olacak ve buraların iki yıllık geliri de pesin olarak Müslümanlara ödenecekti. Bu sart yerine getirildi ve ateskes yapildi. Ama ateskes yapilincaya kadar Ermenilerden ve reislerinden çok sayıda adam öldürülmüştü. Askerler güçlenmis ve muzaffer olarak Dimask'a döndüler. Sonra Misir askerleri de komutanlari Emir-i Silahin komutasinda Misira yöneldiler. Bu sene sonlarında Kazan han öldü. Yerine kardesi Harbenda geçti. Kazan hanın asil adi Mahmud b. Ergun b. Abaka-dir. Bu

senenin sevval ayinin dördünde yahut onbirinde veya onüçünde vefat etmistti. Hemedan yakinlarinda vefat etmis, ancak Sam adi verilen Beyberindeki türbesine nakledilmisti. Zehirlenerek öldürüldüğüne dair bir rivayet vardır. Kendisinden sonra yerine kardesi Harbenda Mu-hammed b. Ergun geçti. Ona Melik Giyaseddin lakabini taktılar. Irak, Horasan ve oralara bagli beldelerdeki minberlerde Melik Giyaseddin adina hutbe okunmaya basladi.

Bu senede maiyetinde kirk Emir bulundugu halde Misir naibi Emir Seyfeddin Salar, insanlara hac ettirdi. Yaninda emirlerin bütün çocuklari da vardi. Onlarla birlikte Misir veziri Emir Izzeddin el-Bagdadî de hac etmistti. Bereke'de onun yerine Nasirüddin Muhammed es-Seyhî vekâlet ediyordu. Salar cidden büyük bir alâyisle yola çıktı. Misirlilerin hac kafilesinin baskani Hacı İbak el-Hüsamî idi. Seyh Safiyyüddin, Sey-hü's-Suyühluk görevini birakti. Bu göreve Kadi Abdülkerim b. Kadilku-dat Muhammed b. Zeki atandi. Seyhü's-Süyühluğa atanan Kadi Abdülkerim, zilkade ayinin onbirinde cuma günü hankâhta hazır bulundu. İbn Saserî, Izzeddin el-Kalanisî Sahib İbn Meyser ve muhtesip ile bir topluluk da meclisinde hazır bulunmuslardi.

Bu senenin zilkade ayında Tatarlardan kaçan kendiside bir Tatar komutani olan Emir Bedreddin Cengi b. Baba, İslâm ülkesine geldi. Beraberinde on kadar Tatar da vardi. Bunlar camide cuma namazini kildılar. Sonra Misir'a dogru yola koyuldular. Misir'da kendilerine ikram edildi ve emir Bedreddin'e 1.000 kisinin komutanligi verildi. İkametgahi Amid beldesinde oldu. Sultanla samimi bir komutan olup onunla mektuplasirdi. Tatarların açık taraflarini ona haber verirdi. Bu sebeple Nasiriye devletinde sani yüceldi.

Bu senede vefat eden Meshur sahsiyetler arasında Tatar ham Kazan da vardır. [8]

Seyh Ebu Ishak İbrahim B. Ahmed

Seyh, önder, âbid Ebu Ishak İbrahim b. Ahmed b. Muhammed b. Meali b. Muhammed b. Abdülkerim. Rakkaliydi. Hanbelî mezhebine mensuptu. Aslen sark beldelerindendir. Hicretin 647. senesinde-Rak-ka'da dogdu. İlim tahsil etti. Biraz hadis dinledi. Dimask'a geldi. Emevi Camii'nin dogu minaresinin alt tarafında tuvaletlere yakin bir yerde ailesiyle yaşamaya basladi. Avam ve havas tarafından saygi görürdü. İbaresı fasihi, ibadeti çok bir kimseydi. Kit kanaat geçinen, meclisinde güzel sözler sarfedilen, konuşması tatli, Kur'an okuyusu çok, teveccühü kuvvetli, ender rastlanan alimlerden biriydi. Tefsir, hadis, fikihi, mantik ve kelami iyi bilirdi. Tasnif eserleri ve hutbeleri vardi. Güzel siirler yazardi. Bu senenin muharrem ayinin onbesinde cuma gecesi evinde vefat etti. Cuma namazından sonra cenaze namazi kilindi.

Seyh Ebu Ömer'in Sefih Mezarlığı'ndaki türbesine nakledildi. Cenazesine büyük bir kalabalık istirak etmişti. Allah ona rahmet etsin. Makamini da âli kilsin.

Bu senede Efrem'in saray üstadı Emir Zeyneddin Karaca aynı ayda vefat etti ve Meydani Hasa'daki türbesine defnedildi. Bu meydanlık da nehrin kenarındaydı. [9]

Seyh Semseddin Muhammed B. Ibrahim B. Abdüsselam

Ibn Hubla adıyla tanınmıştır. Hayırlı insanlardandı. Haçlıların elinde bulunduğu zamanda defalarca Akkâ'ya gider, orada birkaç gün kalır, Müslüman esirleri kurtarmaya çalışırdı. Cenâb-i Allah kendisine hayır mükafat versin. Onu Cehennem atesinden azâd eylesin ve rahme-tiyle onu Cennet'e koysun. Amin. [10]

Hatip Ziyaeddin

Ziyaeddin Ebu Muhammed Abdurrahman b. Hatip Cemaleddin Ebu'l-Ferec Abdülvahhap b. Ali b. Ahmed b. Ukayl es-Sülemî. Babası ve kendisi yaklaşık altmış sene Baalbek hatipliği yaptılar. Kendisi hicretin 614. senesinde doğdu. Çok miktarda hadis dinledi. Kazvinî'den mün-ferid rivayetlerde bulundu. Kiraati güzel, büyük, âdil şahsiyetlerden biri idi. Hicretin bu senesinin safer ayının üçünde pazartesi gecesi vefat etti. Ve Babi Satha Mezarlığı'na defn edildi, [11]

Seyh Zeyneddin El-Farikî

Zeyneddin el-Farikî Abdullah b. Mervan b. Abdullah b. Fihri b. Hasan Ebu Muhammed el-Farikî. Safîîlerin şeyhi idi. Hicretin 633. senesinde doğdu. Çok miktarda hadis dinledi. İlim tahsil etti. Birçok medresede ders verdi. Uzunca bir süre fetva verdi. Himmetli, sehametli, keskin görüşlü ve dirayetli bir kimseydi. Vakıfların nazirliğini güzelce yürüttü. Kazan han tarafından tahrip edildikten sonra Darü'l-Hadis kendisi onardı. Orada Nevavî'den sonra vefatına kadar yirmiyedi sene

müddetle görev ifa etti. Bununla birlikte Samiyetul-Berraniye Medresesi'nin müderrisliğini ve Emevi Camii'nin hatipliğini de dokuz ay müddetle ifa etti. Hatipliği vefatından önce devralmış ve dokuz ay sürdürmüştü. Darü'l-Hitabeye intikal etmiş ve cuma günü ikindiden sonra orada vefat etmişti. Cumartesi günü kusluk vakti de cenaze namazı kılınmadı. Namazım Babü'l-Hitabe yanında İbn Saserî Süku'l-Haylde de Hanefîlerin Kadisi Semseddin b. Harirî, Salahiye Camii'nin yanında Hanbelîlerin Kadisi Takiyyüddin Süleyman kıldırılmıştı. Seyh Ebu Ömer merhumun türbesinin simalindeki aile türbesine defnedilmisti. Vefatından sonra hatiplik görevine Serefüddin el-Fessarî; Darü'l-Hadis şayhliğinin di Bedrsddîn ö, Vekil;

Samiyetü'l-Barraniys Msdrüsi'nin müderrisligine is© Ibn Zemlekânî atmmisti, [12]

Büyük Emir İzzeddîn Aybbk El-Hamevî

Bir süre Dimask naibligi yaptı. Sonra buradan alınarak Serhat na-ibligine atandı. Vefatından bir ay önce Humus naibligine nakledildi. Bu senenin rebiyülahir ayının yirmisinde oradayken vefat etti. Ibn Kav-vam zaviyesinin batisında bulunan mezarlıktaki türbesine nakledildi. Naibligi zamanında tamir ettirdiği. Hammamül-Hamevî denen Mesci-dü'1-Kasbin yanındaki Hamam kendisine nisbet edilir. [13]

Vezir Fethüddin

Fethüddin Ebu Muhammed Abdullah b. Muhammed b. Ahmet b. Halid b. Muhammed b. Nasr b. Sakar el-Kuresî el-Mahzumî Ibn Kayseranî. Edip, sair ve kıymetli bir alimdi. Riyaset ve vezirlik ailesinden geliyordu. Bir süre Dimask vezirliği yaptı. Sonra Misir'da bir süre tevki divanının başkanlığını yaptı. Hadis ilimlerine ve hadis dinlemeye itina gösterirdi. Buharî ve Müslimin sahihlerinde rivayetleri geçen sa-habilerin adlariyla ilgili bir eser tasnif etmistir.

Onların rivayet ettiği hadisleri iki büyük ciltte toplamış olup bu iki ciltlik eser Dimask'taki Nasirîye Medresesi'ne vakfedilmiştir. Lafiz ve mana bakımından mükemmel ve güzel müzakereleri vardı. Hafiz ed-Dimyatî ona icazet vermiştir. O, vezir Fethüddin'in en son vefat eden seyhlerindendir.

Vezir Fethüddin, bu senenin rebiyülahir ayının yirmibirinde cuma günü Kahire'de vefat etti. Aslen Sam'a bağlı Kisariye'dendi. Dedesi Mu-vaffaküddin Ebu'1-Beka Halid, Şehid Nureddin'in veziri idi. Güzel yazı yazan katiplerdendi. Cidden güzel, orjinal bir yazı stili vardı. Sultan Selahaddin zamanında, yani hicretin 588. senesinde vefat etti. Babası Muhammed b. Nasr b. Sakar, Haçlıların zaptedisinden önce hicretin 478. senesinde Akkâ'da doğmuştu. Akkâ'mn hicrî 470. seneden sonra ele geçirilmesinden sonra ailesi Haleb'e intikal etmişti. Orada ikamet ettiler. Vnzir Fethüddin ünlü bir sairdi. Meshur bir divanı vardır. Astrolojiye ve astronomiye, bunlardan başka ilimlere de vukufu vardır. [14]

Bu Tarihin Müellifi Ibn Kesir'in Babasının Biyografisi

Bu senede babam Hatip Sihabüddin Ebu Hafs Ömer b. Kesir b. Dav b. Kesir b. Dav b. Dari el-Kuresî vefat etti. Beni Hasle kabilesindendir. Bu kabile şerefli ve soylu bir kabiledir. Hocamız Mizzî bu kabile mensuplarından bazılarının üzerinde durmuş, soylarını araştırmış ve takdir etmiş, çok da

hosuna gitmisti. Bu sebeple benim nesebimden bahsederken Kuresî kelimesini kullanmistir. Sirkûyiler Küresin, Busra batisinda Busra ile Ezriat arasinda bir köy oldugunu söylemişlerdir. Babam hicretin 640. senesinin hudutlarında orada doğmuş. Busrada dayıları Beni Akabe'nin yanında ilim tahsil etmistir. Başlangıçta Ebu Hanîfe mezhebine göre fikh okumas, Zücacî'nin Cemel adlı eserini ezberlemiş; nahiv, arapça ve lügatle ilgilenmiş.

Arap şiirlerini ezberlemisti. Hatta güzel ve yüksek derecede şiirler söylemeye, medihler yapmaya, mersiyeler yazmaya, biraz da hiciv tarzında şiir söylemeye başlamisti. Busra'nın birkaç medresesinde ilim tahsil etmistir. Sehrin kuzeyinde Menzîlû'n-Nake'de de ilim tahsil etmistir ki orası ziyaret edilen, meshur ve mübarek bir yerdir. Bunun doğrulugunu yüce Allah daha iyi bilir. Bundan sonra babam Busra'nın doğusundaki bir köyün hatipligine başlamış, sonra da Safîî nkhini öğrenmiş, o mezhebe geçmiştir. Nevavî'den ve Seyh Takiyyüddin el-Fezarî'den Safîî fikhim öğrenmiştir. Hocamız Allame Ibn Zemlekanî'nin bana anlattigina göre babam Seyh Takiyyüddin el-Fezarî'ye çok saygı gösterip ikramda bulunurmuş. Orada oniki sene kadar kalmisti. Sonra annemin köyü olan Müceydel köyünün hatipligine tayin edilmiş; ikisi orada uzun bir süre rahat bir hayat sürüp ikamet etmişler. Hayir içinde bulunmuşlar, çokça Kur'an okumuşlardı. Babam cidden güzel hutbe irâd ederdi. Halk tarafından itibar görürdü. Dindar, fasih ve tatli konusan bir kimse olduğundan ötürü sözleri tesirliydi. Kendisine ve ailesine yumusak muamele edildiği, helal seyleri bulduğu için bu beldelerde ikameti tercih ederdi. Annemden ve üvey annemden birkaç çocuğu doğmustu ki, bunların en büyüğü İsmail sonra Yunus sonra İdris'ti. Bunlar, benim üvey kardeşle-rimdi. Annemden ise Abdülvehhab, Abdülaziz Muhammed ve de bir kaç kız çocuk doğmustu ki bunların en küçüğü bendim. Bana da üvey kardeşim İsmail'in adını verdiler. Çünkü İsmail Dimask'a gelmiş, orada Kur'an'ı ezberleyip hafız olduktan sonra babasından ilim tahsil etmeye başlamış, nahve dair mukaddime adlı eseri okumas, tenbih adlı eseri ve serhini Allame Taceddin el-Fezarî'den okuyup ezberlemiş, usul-u fikha dair el-Muntehab adlı kitabı da okumustu. Seyhimiz Ibn Zemlekanî'nin bana anlattigina göre sonra o kardeşim, Samiyetü'l-Berraniye Medre-sesi'nin damından düsmüş. Birkaç gün hasta yattıktan sonra vefat etmistir. Babam onun vefatına çok üzölmüş ve ona birçok beyitlerle mersiyeler yazmisti. İste ben doğduğumda bana onun adını takarak İsmail demişlerdi. Babamın en büyük oğlu İsmail olduğu gibi en sonuncusu ve en küçüğü de İsmail'di. Allah büyük İsmail'e rahmet etsin. Hayatta kalan küçük İsmail'in de akibetini hayreyleyip son nefeste imanla can vermeyi nasip eylesin.

Babam, hicretin 703. senesinin cemaziyelevvel ayında Müceydel köyünde vefat etti. Köyün simal tarafındaki mezarligina zeytun ağacının yanına

defnedildi. O zamanlar ben üç yasinda bir çocuktum. Onu hayal meyal hatirliyorum. Vefatından sonra hicretin 707. senesinde Ke-maleddin Abdülvehhabla birlikte Dimask'a göçtük. Kemaleddin özkar-desim olup bize karsi çok merhametli ve sefkatliydi. Hicretin 750. senesine kadar yasadi ve o senede vefat etti. Onun yanında ilim tahsil ettim. Cenâb-i Allah nasibimiz olan ilmi bize bahsetti. Zorlari kolaylastirdi. Dogrusunu Allah bilir.

Seyhimiz Hafiz Alemüddin el-Berzalî, el-Mucem adli eserinde söyle demistir: Ömer b. Kesir el-Kuresî (yani benim babam) Busra'ya bagli bir köyün hatibi olup faziletli bir insandi. Güzel nazimlari vardi. Çokça lugaz (bilmece) ezberlemisti. Himmet ve kuvvet sahibiydi. Hocamiz Taceddin el-Fezarî'nin huzurunda onun siirlerinden bir kismini yazdim. Hicretin 703. senesinin cemaziyelevvel ayinda Busra'ya bagh Müceydel köyünde vefat etti. Hatib Sihabüddin Ebu Hafs Ömer b. Kesir el-Kuresî (sözünü ettigimiz Müceydel köyünün hatibi) hicretin 687. senesinin saban ayinin ortasinda berat gecesinde kendi sahsi için söyle bir siir yazdigini bize nakletti:

"Ey vecde düsercesine aska müptela olan asik kardes,

Uyku, kirpiklerimi terkedip uzaklasti. Ben de geceleri uykusuz kaldim.

Süreyya yildiziyla diger yildizlarla deliler gibi geceleyin sohbete basladim.

Deliligimden ötürü yildizlan yerlerinde durgun sandim.

Ask ve üzüntü yatagina kendimi atmisim. Ne olur beni ziyaret etseniz.. Size ne zarar dokunur?

Askin elleri beni secdeye düsürürcesine evirip çevriyor,

Onunla karsilastigimda atesin sogudugunu görüyorum.

Engelleyici bir komsudan sonra sabrimin parçalandigim kalpte bir köz meydana getirip geceleyin beni ask atesine düsürdüğünü görüyorum.

Göz yaslarimi yagmur gibi ona yagdirdim. Belki ugultu ve kükreyisi azrlir dedim.

>ysa gözyaslarini onun tutusmasini dahada fazlalistirip alevlendirdi.

Uykusuz geçen gecemde ben uzaklikta iken,

Dostlarimin yanima geldiklerini görmüyorum.

Ey fecri uzayan gece,

Sanki senin ebediyete kadar devam edecegini sandim.

Öyle bir afka ve veede düstüm ki, bunun miktarı balirlenemez.

Dudaklarindan bal akin ulvi boylu yumusak tsnliyg düskün oldum ben,

O dolunay gibi dogar, cimali güzellesir,

Alnindaki siyah perçemi ile,

Selvî gibi ine© ve uzun boyu ile Üzerime salinir,
Kırpiklerinden hind yapisi keskin kılıçlar siyrilip çıkar,
Yanaklarinin gülünde ve sakaklarinin parlakliginda,
Disleri isildar. Ben de artik dayanamiyor ve yok oluyorum.
Ona karsi bütün güzellikler geride kalir.
Güzelligin ilahesi dahi onu birleyip tasdik eder.
Kendisiyle karsilasirsan, sana bir göz atip seni sarsarsa,
Seni esir alir,. Ne konusabilirsin ne kimildayabilirsin.
Onu tazim etmek ve ikramda bulunmak için secdeye kapanirsin.
Yemin ederek "güzellikte sen bir oldun" dersin.
Ey inkarcı kardes, onun güzelligini düşün.
Senin gibi nice inkarcilar onun azameti karsisinda...
Teslim olup sehadet getirdiler.
Isa'yi, haçi ve Meryem'i inkâr eden,
Muhammed'e düşman olduktan sonra çukura yuvarlanan,
Ey güzellik Kabe'si senin çevrende benim kalbim tavaf ediyor.
Feda olayim sana, bunda kurtulus yok mudur?
Daha Önceleri ebedi bir vuslata razı degilken ben,
Simdi ara sıra gelen hayalini görmeye kanaat ediyorum.
Haddini asan bir özlem artik bana çok zor geliyor,
Haddi asan, siniri geçen bir Özlem de senin için yeterli oluyor,
Mutlaka bizim mahalleye ugramani diliyorum, lütfederek gel.
Ey güzelligin, çig ve kiraglanın Rabbi (ilahesi).
Umulur ki gözlerimin yasi kuruduktan sonra kırpiklerim sakinlesir,
Simdiye kadar ayrılıktan ötürü dinmeyen kalbim rahatlar,
Beni terk etmekle hata yaptın.
Gerçek asik olsaydın sen...
Iftiracılar ve düşmanlar seni benden uzaklastiramazlardı."
Bu yirmiüç beyittir. Cenâb-i Allah bu siirde yaptiklarından ötürü onu affetsin. [15]

Hicretin Yediyüzdördüncü Senesi

Bu sene basında Müslümanların halifesi, sultani, hakimleri ve yöneticileri,

önceki senede adlari anilan kimselerdi.

Rebiyülevvel ayinin üçünde pazar günü Emir Baybars el-Casnigir el-Mansurî'nin hicri 702. sene sonlarında Misirda meydana gelen deprem yüzünden tahrip olan Hakim Camii'ni onarmasi neticesinde medreselerde dersler vermeye baslandi. Dört mezhebin kadilari müderrislik yaptilar. Seyhü'l-Hadis Sadeddin el-Harisî, hadis dersini verdi. Nahiv dersini Esirüddin Ebu Hayyan, kiraat-i seb'a dersini Seyh Nureddin es-Satnufî, ifadetü'l-ulum dersini Seyh Aîaeddin el-Konevî verdi.

Cemaziyelahir ayi,sonunda Emir Rükneddin Baybars ile Emir Sey-feddin Bektimur haciblik görevine Dimask'ta basladilar ve bunlar iki büyük hacib oldular.

Receb ayinin içinde Seyh Takiyyüddin b. Teymiye'nin huzuruna büyük bir kürk giyen mücahid Ibrahim el-Kattan adinda ihtiyar biri getirildi. Bunun genis kürkü parçalandi. İnsanlar her taraftan bu parçalari kaçirip götürdüler. Kürkten geride eser kalmadi. Saçi tras edildi. Çok uzamis tirnaklari kesildi. Sünnete muhalif olarak agzinin üzerine sarkan biyiklan tras edildi. Fahis sözler sarfettiginden, akli bozan esrari içtiginden, caiz olmayan haram seyleri irtikâp ettiginden tevbe ettirildi. Bundan sonra Seyh Muhammed el-Habbaz el-Belasî, Ibn Teymiye'nin huzuruna getirildi. Ona da haram seyleri yiyisi, zimmilerin arasinda oturup kalkmasi sebebiyle tevbe ettirildi. Artik ilmi ve bilgisi olmaksizin rüya tabirleri konusunda konusmayacagina dair kendisinden taahhütname alindi.

Ayni ayda Seyh Takiyyüddin Ibn Teymiye Mescidü't-Tarih'e gitti. Arkadaslarim da yanina alarak bir kaç tas kesici ile birlikte Kalut nehrine gitti. Burada insanlar tarafından ziyaret edilen ve insanların korkutuldugu nehirdeki bir kaya parçasi parçalandi, Böylece Müslümanlar o tas yüzünden sirke bulasmaktan kurtuldular. Serri büyük olan bu tasın meydana getirdigi şüphe Müslümanlardan uzaklastirilmis oldu. Bu ve buna benzer icraatleri sebebiyle Ibn Teymiye'yi kiskandilar ve ona açıkça düşman oldular. Ibn Arabî ve müritleri hakkında söylediği sözler yüzünden ona hased ettiler ve düşman oldular. Bununla birlikte Ibn Tey-niye Allah yolunda yaptığı işlerden ötürü kimsenin kinamasina aldiris etmedi. Bunlar ona bir zarar da veremediler. En fazla onu hapse attira-oüdiler. Bununla birlikte o arastirmalarından ne Misir'da ne de Sam'da hiç geri durmadi. Onların yaptıkları çirkinliklere önem vermedi. Sadece ileride de açıklanacağı gibi-onu tutuklatip hapse attirâbildiler. Halkın dönüşü Allah'adir. Hesaplarını göreceğ olan da Allah'tir.

Receb ayında Kadilkudat Necmeddin b. Saserî, Adiliyetü'l-Kebiri-ye Medresesi'nde oturdu. Medresenin onarimi yapıldiktan sonra orada oturmak için tahtlar da yapıldi. Kazan savaşıdan sonra harab olmasından dolayı

orada hiçbir kadi oturup hüküm vermiş değildi. Bu arada Seyh Burhaneddin el-Fezarî'nin Beytû'1-mal vekilligine atandigina dair ferman geldi. Ancak o, bu görevi kabul etmedi. Seyh Kemaleddin b. Zemlekanî'nin hazine nazirligina atandigina dair ferman geldi. O bu görevi kabul etti ve kendisine hil'at olarak bir taylesan verildi. Cuma günü bu göreve basladi. Bu iki görev daha önce Necmeddin b. Ebu't-Tib tarafinda yürütölmekteydi. Ancak o, Allah'in rahmetine kavusmustu. Saban ayinda bir grup insan beraat gecesinde kandil yakmanin ruhsatini almaya çalistilar. Bu hususta ulemanın olumlu görüsünü de aldilar. Gidip saltanat naibiyle konustular. Fakat saltanat naibi buna müsaade etmedi. Bununla beraber kendileri yaktirilarak beraat gecesi namazini da kildilar.

Ramazanın besinde Seyh Kemaleddin b. Serisî Misir'dan Dimask'a gelerek Beytû'1-mal vekilligi görevine basladi. Ramazanin yedisinde hil'at giydi. Subakü'l-Kemali'de Ibn Saserî'nin yaninda hâzir bulundu. Sevvalin yedisinde Misir veziri Nasiruddin b. Seyhî azl edildi. İktâ arazileri elinden alındı, Cezalandırıldı ve zilkade ayinda vefat edinceye dek iskenceye tabi tutuldu. Vezirlige Sadeddin Muhammed b. Muham-med b. Ata atandı. Kendisine hil'at giydirildi. Zilkadenin yirmiikisinde persembegünö Kadilkudat Cemaleddin ez-Zevavî, Sems Muhammed b. Cemaleddin b. Abdurrahman el-Bacrikî'nin öldürölmesine, tevbe edip Müslümanligini yenilese bile kanin akitilmesine, sahitlerin sehadetin-den sonra suçü ve küfrü tesbit edilince öldürölmesine hüküm verdi. Onun aleyhinde sahitlik yapanlardan biri Seyh Mecdüddin et-Tunisî en-Nahvî es-Safîi idi. Ancak Bacrikî Sark beldelerine kaçtı. Birkaç sene oralarda kaldı. Mezkur hakim Cemaleddin ez-Zevavî'nin ölümünden sonra yeniden Dimask'a döndü.

Zilkade ayinda saltanat naibi avda bulunuyordu. Bedevilerden bir grup geceleyin ona hücum ettiler. Yaninda bulunan ümera bu bedevilerle savastilar. Yariya yakin kismini öldürdüler. Seyfeddin Bahadir Timur, Bedevileri önemsemeyerek savasa daldi. Ancak bedevilerden biri ona bir mizrak darbesi vurup öldürdü. Bu defa ümera onlara tekrar hücum etti. Bir kisim bedeviyi daha öldürdüler. Emir Seyfeddin'i öldürdügünü iddia ettikleri bir bedeviyi yakalayarak kale altinda idam ettiler. Mezkur emir de Sit Mezarligina defnedildi.

Zilkade ayinda Seyh Semseddin b. Nakip ve bir ulema toplulugu, Kavsiye ve Nuriye Darü'l-Hadisinin Seyhi Alaeddin b. Attar'm verdigi bir fetva üzerinde konusmaya basladilar. Bu fetvanin Safîi mezhebine aykiri oldugunu, içinde çok karisikliklar bulunduğunu söylediler. O da bundan korkuya kapilarak Hanefî'nin yanina gitti. Hanefî onun can güvenliğini sagladi ve görevinde birakti. Bundan sonra saltanat naibi durumdan haberdar oldu. Onun fetvasini elestirenleri reddetti. Aleyhlerinde karar aldı.

Sonra baristilar. Saltanat naibi, fakihler arasinda fitnenin canlandirilmamasi için gerekli karari aldi. Zilhicce ayi basinda beraberinde arkadaslarindan bir toplulukla birlikte Seyh Takiyyüddin b. Teymiye Cürd dagina ve Kesrevaniine gitti, yaninda Nakibü'l-Esraf Zeyneddin b. Adnan da vardi. Bunlar asilerden, tevbe etmelerini istediler. Islâm seriatinin hükümlerine bagli olmalari gerektigini söylediler. Sonra da Ibn Teymiye, güçlenmis ve muzaffer olarak geri döndü. [16]

Hicretin Yediyüzdöedüncü Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Seyh Taceddin B. Semseddin B. Rüfaî

Ümmü Ubeyde'de uzun zamandan beri Ahmedüerin seyhligini yapiyordu. Fukaranin icazetleri hususunda yazdigi sey, kendisinden rivayet edilmistir. Bu senede vefat etti ve Betaih'te selefinin yaninda defnedildi. [17]

Sadr Necmeddin B. Ömer

Necmeddin b. Ömer b. Ebu'l-Kasim b. Abdül-Mün'ini b. Muhammed b. Hasan b. Ebu'l-Ketaib b. Muhammed b. Ebi Tîb. Beytü'1-mal vekili ve hazine Naziri idi. Bir zamanlar Nuriye hastahanesinin nazirligini ve baska görevleri de ifa etmistir. Idaresi güzel, mazbut bir insandi. Hadis dinlemis ve rivayet etmistir. Bu senenin cemaziyelahir ayinin on-besinde sali gecesi vefat etti ve Babü's-Sagir'deki türbesine defnedildi. [18]

Hicretin Yediyüzbesinci Senesi

Bu sene basinda Müslümanlarin halifesi Müstekfî, sultanlari da Melik Nâsir'di. Diger yöneticilere gelince onlar da, adlari geçen senede zikredilen kimselerdi.

Bu senede Tatarlardan bir grubun Haleb askerlerine karsi pusuya yattiklari, pusudan çıkarak bir grup Haleb askerini ve önde gelen sahsiyetleri öldürdükleri haberi geldi. Bu yüzden Haleb'te agitlar çoğaldi.

Muharrem ayi basinda Kadilkudat îmamuddin'in kardesi Celaled-din el-Kazvinî, Ibn Saseriye vekaleten hüküm verdi.

Muharrem'in ikisinde saltanat naibi yaninda kalan Samli askerlerle birlikte sefere çıktı. Önünde bir grup asker ve Ibn Teymiye de sefere çıkmislardi. Bunlar Cürd, Rafd ve Teyamine beldelerine dogru yol aldilar. Seyh Ibn Teymiye'nin bizzat gazaya gelisi sebebiyle saltanat naibi Efrem de bu gazaya katilmisti. Cenâb-i Allah bunlari düşmanlara karsi muzaffer kildi. Düşmanlardan birçokunu helak ettiler. Onlari sapik firkalarını yok ettiler. Onlari ele geçirdikleri bir çok araziye ayak basip hakim oldular. Saltanat naibi, beraberinde Seyh Ibn Teymiye ve askerleri de olmak üzere Dimask'a döndü. Seyh Ibn Teymiye'nin bu gazaya katilmasi sebebiyle çok hayirlar

elde edilmisti. Bu gazada Seyh Ibn Teymiye ilim ve secaatini ortaya koymustu. Ama dsmanlarinin kalbleri ona karsi haset ve gamla dolup tasmisti.

Bu senenin cemaziyelevvel ayi basinda Kadi Emirddin Ebu Bekir b. Kadi Vecihüddin Abd'1-Azim b. Rifak el-Misr, Izzeddin b. Mbes-sir'in yerine Dimask divanlarinin nazirligina baslamak üzere Kahi-re'den geldi. [19]

Ibn Teymiye ile Ahmediler Arasinda Cereyan Eden  Oturum

Bu senenin cemaziyelevvel ayinin dokuzunda cumartesi günü bir gurup Ahmed fakirleri (Ahmediye firkasi salikleri, müridleri) Ablak Sarayinda saltanat naibinin huzurunda toplantilar. Bu toplantiya Seyh Takiyyüddin b. Teymiye de katilmisti. Bunlar, saltanat naibinden emirlerin huzurunda da Seyh Takiyyüddin Ibn Teymiye'nin kendilerini yönetmekten ve kendilerine emirlik yapmaktan vazgeçmesini, kendi kendilerini idare etme haklarini kendilerine vermesini istediler. Seyh Takiyyüddin b. Teymiye onlara su cevabi verdi :

"Bu mümkün degildir. Herkesin kitap ve sünnetin hükmü altina girmesi gerekir. Sözünü ve fiilini kitaba ve sünnete uydurmasi icab eder. Her kim kitap ve sünnetin erevesi disina ikarsa ona karsi koymak vacip olur."

Bu cevap karsisinda onlar, semalarinda icra ettikleri seytan hallerini orada da icra etmek istediler. Ancak Seyh b. Taymiye bunlar, batil ve seytan halleridir. Bunlarin gösterdikleri harikalarin çogu hile ve bhtandir. Bunlardan atese girmek isteyen varsa önce hamama gidip bedenini tertemiz yikasin. Sirke ve ven otuyla vücudunu ovalasin. Bundan sonra - eger gerçekçi ise- atese girsin bakalim. Faraza yikandıktan sonra bid'at ehlinden biri atese girecek olsa bu onun salihligini ve keramet ehli biri oldugunu ispatlamaz. Aksine bunun durumu- Sayet sahibi sünnete uymakta ise- Seriate aykiri deccal durumlardandir. Hele sünnete muhalif biri ise onun gösterdigi harikayi varin siz dsnn ve takdir edin" diye cevap verdi. Onlarin lideri Seyh Salih hemen atilip su karsiligi verdi: "Bizim bu gsterdiklerimiz, Tatarlarin yaninda geçerliydi. Ama seriatin yaninda geçerli olmuyor" orada hazır bulunanlar onun bu sözünü zapta geçirdiler. Herkes onlari protesto etti. Sonra bunlarin boyunlarindaki demir halkayi ikarmalari, kitap ve sünnetin disina çikan bir kimse olursa boynunun vurulacagi hususunda ittifakla karar alindi.

Seyh Takiyyüddin b. Teymiye de Ahmediye tarikatina dair bir cüz

tasnif etti. Bu cz'nde onların hallerini gidisatlarini ve tahayllerini açıkladi. Tarikatlarında kitaba uyan ve uymayan hususlari anlatti. Cenb-i Allah onun vasitasiyla sünneti ortaya koydu. Onların bid'atle-rini söndürdü. Hamd ve minnet Allah'adir. Bu ayin onu ile yirmisi arasinda Celaledin b.

Mabed ile Izzeddin Hattab'a ve Bektas el-Hüsa-nî'nin kölesi Seyfeddin Bektimur'a emirlik hil'ati giydirildi. Bineklerine binerek resmi geçit yaptılar. Cürd dağı, Kesravan ve Bika halkı kendilerine selam verip tebrik ettiler.

Receb ayının üçünde persembe günü halk Mizze çölüne yağmur duasına çıktı. Orada minber kuruldu. Saltanat naibi, kadılar alimler ve yoksullar duaya geldiler. Muazzam bir toplantı düzenlendi. Bellig bir hutbe irad edildi. Yağmur duası yapıldı. Ama o günde yağmur yağmadı. [20]

Seyhü'l-İslâm Ibn Teymiye İçin Düzenlenen Üç Oturumun İlki

Receb ayının sekizinde pazartesi günü aralarında Seyh Takiyyüddin b. Teymiye'nin de bulunduğu kadılar ve alimler sarayda saltanat naibinin huzurunda toplandılar. Ibn Teymiye'nin Akidetü'l-Vasitiye, adli eseri okundu. Eserin bazı yerleri üzerinde duruldu. Tamamının okunması ikinci oturuma bırakıldı.

Ayin onikisinde cuma günü namazdan sonra tekrar oturum düzenlendi. Oturumda Seyh Safiyyüddin el-Hindî de hazır bulundu. Ibn Teymiye ile bu konularda çok konuştular. Ama nehir suyunu tarlaya aktaran dolap bu dğfa denizle karsılaşmıyordu, Sonra hiç iltimas yapmaksızın kendisini sorgulaması için Seyh Kemaleddin b. Zemlekanî'nin muhakkik olarak tayin edilmesi hususunda anlaştılar. Ondan bahsettiler. İnsanlar Seyh Kemaleddin b. Zemlekanî'nin faziletlerini, zihninin mükem-meligini, arastirmasının güzelliğini, sitayisle anlattılar. Ibn Teymiye konuyu onunla tartıyordu. Onunla konuştular. Sonra Akidetü'l-Vasitiye adli eserinin kabulü üzerinde anlaşmaya varıldı. Ve oturum böylece sona erdi. Seyh b. Teymiye de saygı ve ikram görerek evine döndü. Duyduğuma göre halk, bu gibi hallerdeki adetleri üzerine Ibn Teymiye için Babünna-sırdan Kassaine kadar olan mintikada onun için mum yakarak karsılama töreni düzenlemeydi. Bu toplantıların yapılmasına sebep, sultanın bu konuda gönderdiği bir mektuptu. Malikîlerin kadisi Ibn Mahluf, Sey-hü'1-Casnigir Nasir el-Menbici ve diğer Ibn Teymiye düşmanları bu mektubu yazmasını sultana önermişlerdi. Çünkü Seyh Ibn Teymiye Menbici'nin aleyhinde konuşuyor ve onun Ibn Arabî itikadına mensup olduğunu söylüyordu. Ibn Teymiyeyi çekemeyen bir fukaha grubu vardı. Zira İbn Teymiye devlet erkânı nezdinde itibarlıydı. Sadece kendisi iyiliği emrediyor. Kötülüğü men ediyordu. İnsanlar da ona itaatla bulunuyorlardı. Onu çok seviyorlar, çok kimseler onun pesinde gidiyordu. Kendisi de hakkı yerine getiriyordu. İlim ve amel sahibiydi. Saltanat naibinin hazır bulunmayışı yüzünden Dimask'ta da çok karışıklıklar ve fitneler meydana gelmişti. Ibn Teymiyenin arkadaşlarından bir topluluğu kadi efendi huzuruna çağırmış, bazisini cezalandırmıştı. Sonra Seyh Cemaleddin el-Mizzî Nesir kubbesinin altında istiska (yağmur duası) sebebiyle yapılan toplantıdan sonra Sahih-i Buharî'deki Ef alü'l-İbad

kitabının bir kısmını Cehmiye fırkasına reddiye olarak okumus, orada hazır bulunan bazı fakihler kendisine kızmışlar ve onu Safî Kadisi İbn Saserî'ye şikâyet etmişlerdi. Safî Kadisi İbn Saserî'de Seyh Mizzî'nin düşmanı idi. Bu şikâyet üzerine onu zindana attı. İbn Teymiye durumdan haberdar olunca çok üzüldü. Zindana gitti ve Seyh Mizziyi kendi eliyle zindandan çıkardı. Saraya gitti. Kadi İbn Saserî'yi orada buldu. Seyh Cemaleddin el-Mizzî'nin zindana atılması yüzünden tartıştılar, İbn Saserî onu tekrar zindana geri göndermek zorunludur diye yemin yetti. Sayet bunu yapmazsan kadiliktan istifa ederim dedi. Naib de onun gönlünü hoş tutmak için Seyh Cemaleddin el-Mizzî'nin tekrar zindana götürülmesini emretti. Kavsiye de onu yanında birkaç gün tuttuktan sonra serbest bıraktı. Saltanat naibi Dimask'a geri geldiğinde İbn Teymiye kendisi ve arkadaşları hakkında onun yokluğunda yapılan haksizlikleri anlattı. Saltanat naibi bu duruma çok üzüldü. Şehirde bir duyuru yaptırarak hiç kimsenin akaid konusunda konuşmaması gerektiğini istedi. Sayet bu konuları ele alan olursa canı ve mali mubah olur, evi ve dükkânı yağmalanır, diye tehdit etti. Bunun üzerine ortalık sa-kinleştı. İbn Teymiye'nin bu üç oturumda cerayan eden münazaraların keyfiyetine dair yazdığı bir risaleyi gördü.

Sonra saban ayının yedisinde sarayda üçüncü oturum düzenlendi. İbn Teymiye'nin Vasitî akidesi adlı kitabının makbul olduğu hususunda kanaat ve fikir birliği etti. Aynı günde mezkur oturumda bulunan Seyh Kemaleddin b. Zemlekanî'nin yaptığı konuşmadan ötürü Kadi İbn Saserî görevinden istifa etti. Sonra sabanın yirmi altısında İbn Saserî'nin -Münbicinin önerisi üzerine- kadilığa yeniden atandığına dair sultan fermanı geldi. Sultanin gönderdiği bir mektupta da şunlar yazılıydı:

"Biz, İbn Teymiye hakkında düzenlenen oturumda nelerin konuşulduğunu duyduk. Onun selefi mezhebinden olduğunu anladık. Bu oturumların düzenlenmesi ile biz onun kendisine isnad edilen şeylerden temize çıkarılmasını amaçlamistik."

Ramazanin besinde pazartesi günü sultanin bir baska mektubu geldi. Bu mektupta Caan'm döneminde İbn Teymiye ile Kadi İmamed-din el-Kazvinî hakkında olup biten şeylerin açığa çıkarılması, İbn Teymiye ile Kadi İbn Saserî'nin Misir'a gönderilmesi isteniliyordu. Bunun üzerine İbn Teymiye ile İbn Saserî posta arabasıyla Misir'a gönderildiler. İbn Teymiye yola çıkarken arkadaşlarından bir kısmı yanında bulunuyorlardı. Düşmanlarının ona zarar vermesinden ötürü korkup ağladılar. Saltanat naibi İbn Efrem ona, Misir'a gitmemesini tavsiye etti ve "Bu hususta ben sultana bir mektup yazarım. Meseleyi tatlıya bağlarım" dediysede İbn Teymiye buna yanaşmadı. Misir'a gitmesinde büyük yararlar ve çok maslahatlar olacağını söyledi. Misir'a yönelince onu görmek ve onunla vedalamak için insanlar izdiham

meydana getirdiler. Öyle ki evinin kapisından Cesvere yakınlarına Dimask ile Kesve arasına büyük bir kalabalık halinde akin ettiler. Kimi aglıyor, kimi üzülüyor, kimi gezip dolasiyor, kimi onun hakkında asin Övgüler yagdiriyor, izni-dam meydana getiriyorlardi. Cumartesi günü Seyh Ibn Teymiye Gazze-ye girdi. Gazze Camii'nde büyük bir vaaz meclisi kurdu. Sonra Ibn Saserî ile birlikte Kahire'y© gitti. Gönüller onunla beraberdi. Gönüller ona takilmisti. Ibn Saserî ile birlikte ramazanın ikisinde pazartesi günü Misir'a girdi. Bir rivayette anlatildigina göre persembe günü girmislerdir. Misirda cuma günü namazdan sonra kalede Ibn Teymiye için bir oturum düzenlendi. Bu oturumda kadilar ve devlet büyükleri de hazır bulundular Ibn Teymiye adeti üzere konuşmak istedi. Arastirma inceleme ve konuşma yapma imkânı bulamadi. Sems b. Adnan ona hasbi hasim oldu. Ibn Mahluf el-Malikî'nin huzurunda onun aleyhinde iddialarda bulanarak onun "Allah hakikaten arsin üstündedir. Allah ses ve harfle konuşur" dedigini ileri sürdü. Kadi da Ibn Teymiye'den cevap istedi. Ibn Teymiye Allah'a hamdû sena da bulunmaya basladi. Kendisine "Hutbe irad etmen için seni buraya getirmedik. Sen cevabim ver." denildi- O da "Benim hakkimda hüküm verecek hakim kimdir?" diye sordu. Ona, hakim Malîkî kadisi oldugunu söylemeleri üzerine "Sen hasi-niimsin. Benim hakkimda nasıl hüküm verirsin?!" diye cevap verdi. Hakim çok öfkeleni. Rahatsiz oldu. Aleyhinde tutuklama karari verdi. Kalede birkaç gün hapsedildi. Sonra bayram gecesi Cüb diye bilinen meshur hapishaneye kardesi Serefüddin Abdullah ve Zeyneddin Abdurrah-manla birlikte nakledildi.

ibn Saserî'ye gelince o, Misir hakimi Casnigir'in Seyhi Münbicî'nin tavsiyesi üzerine yeniden kadiliga atandi. Zilkade ayinin altisinde cuma günü Dimask'a döndü. Ama gönüller ona kizgin, nefisler ona karsi nefretle doluydu. Kadiliga atanma fermam Emevi Camii'nde okundu Daha sonra Ibn Teymiye'yi yeren ve onun akideye muhalefet ettigini bildiren bir mektup okudu. Bu mektubun Sam beldelerine ilan edilmesi isteniliyordu. Mezhebindeki kimselerin kendisine muhalefet etmeleri zorunlu hale getiriliyordu. Bu durum Misir'da da ayniyle vaki olmustu. Casnigir ile Seyhi Nasr el-Münbicî, Ibn Teymiye'nin aleyhinde bulunmuslar. Bir grup fakih ve fukarada bu hususta onlara destek vermislerdi. Her tarafa yayilan bir çok fitne ve kargasa meydana gelmistî. Fitnelerden Allah'a siginiriz. Bu yüzden Misir diyarinda Hanbelîler çok tahkir edildiler. Kadilarinin ilmi az, sermayesi kitti. Bu kadi, Serefüddin el-Harranî idi. Bu sebeble arkadaslarinin basina gelen, kendilerinin de basina geldi. Halleri ayni oldu.

Ramazan ayinda Harem-i Nebevî'deki hizmetkârlarin baskanindan sultana bir mektup geldi. Bu mektupta Babüsselam yaninda abdest alma yerinin bitisiginde bir minare yapimina para temin etmek için Harem-i Nebevî'deki bir miktar kandilin satilmasi hususunda izin isteniliyordu. Sultan bu izni

verdi. Kandiller arasında ağırlıkları 1.000 dinar olan iki altın kandil vardı. Bunlar satıldı. Minarenin yapımına başlandı. Haremin kadilığına Siraceddin Ömer hatiplik göreviyle birlikte atandı. Bu husus Rafizîlerin çok ağına gitti. Zilkade ayının onikisinde perşembe günü Misir'dan posta geldi. Postanın getirdiği fermanlar arasında Semseddin Muhammed b. İbrahim b. Davud el-Ezrar'ın, azledilen Semseddin b. Hüseyinî'nin yerine Hanefî kadilığına atandığına, Seyh Burhaneddin b. Seyh Taceddin el-Fezarî'nin de vefat eden amcası Seyh Serefüddin'in yerine Dimask hatipliğine atandığına dair fermanlar vardı. İkisine de bu görevleri için hil'at giydirildi. Zilkadenin onüçünde cuma günü görevlerine başladılar. Seyh Burhaneddin güzel bir hutbe irad etti. Hutbesinde halk ve ayan tabakası hazır bulundular. Bes gün sonra hatiplik görevinden istifa etti. Elinden alınmak üzere çağırıldığını duyunca Bederaniye Medre-sesi'nin müderrisliği görevinde kalmayı tercih etti. Hatiplik makamı boş kaldı. Hatip naibi cemaata namaz kildiriyor v© hutbe irad ediyordu. Kurban bayramı geldi. O zaman hâlâ hatiplik makamı boş bulunuyordu. Saltanat naibi buraya bir görevli atanması için sultana bir mektup yazdı. Gelen cevabî mektupta Seyh Burhaneddin'in bu görevi yapmakla yükümlü kılındığı bildiriyor ve şöyle deniliyordu : "Onun ehliyet ve yeterliliğini biliyoruz. Ayrıca Baderaniye Medresesi müderrisliğine de devam etmesi irademizdir"

Bu göreve Cemaleddin b. Rahbî el-Kaysî başladı. Baderaniye Medresesi'nde çalıştı. Orayı ele geçirdi ve mütekaib senede sultanın ferma-nıyla bu medresenin müderrisliğine başladı. Bunun üzerine Seyh Bur-

haneddin el-Fezarî hatiplikten istifa etti. Evine kapandı. Saltanat naibi bu hususta ona mektup yazdı. Ama o istifada kararlı olduğunu, hatiplice bir daha dönmeyeceğini, bu görevi ifa etmekten aciz kaldığını kesin olarak bildirdi. Saltanat naibi işin ciddi olduğunu anlayınca onu medresedeki müderrislik görevine iade etti. Zilhicce ayının ilk on gününde bu hususta ona bir resmî yazı yazdı. Semseddin b. Hatirî'yi, İbn Zemle-kanî'nin yerine hazine nazirliğine atayıp hil'at giydirdi.

Bu senede Emir Serefüddin Hasan b. Haydar insanlara hac ettirdi. [21]

Hicrî'nin Yediyüzbesinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Seyh Tsab. Seyh Seyfeddin Er-Rahbî

Seyh İsa b. S©yh Seyfeddin er-Rahbî b. Sabik b. Seyh Yunus el-Kaysî. Bu senede vefat etti. Dimask'm kuzey doğusunda ve Varraka'nın batısında bulunan zaviyelerine defnedildi. Taziyet meclisi muharremin yedisinde salı günü kuruldu. [22]

Melik Evhad

Melik Evhad b. Melik Takiyyüddin Sadi b. Melik Zahir Mücirüddin Davud b. Melik Mücahid Esedüddin Sirkuh b. Nasirüddin Muhammed b. Esedüddin Sirkuh b. Sadi. Safer ayinin ikisinde çarsamba günü aksama dogru Cebel-i Cürdde vefat etti. Vefat ederken yetmisbes yasindaydi. Sefh'teki türbelerine nakledildi. Hükümdarlar ve emirler tarafından saygi gören hayirli bir hükümdar ve devlet adamiydi. Kur'ân'i ezberlemisti. Ilimlerden payini almisti. Fazilet sahibi bir kimseydi. [23]

Sadrالاeddin

Alaeddin Ali b. Meâlî el-Ensarî. Harran'liydi. Hesab alimiydi. Ibn Zeriz adiyla taninmistir. Faziletli bir kimseydi. Hesab ilminde yüksek mertebelere ulasmisti. Bir cemaat kendisinden yararlanmistir. Bu sene sonlarinda vefat etti. Ani bir ölümle hayati son buldu. Kasyun Mezarli-gi'na defnedildi. Hadirî vasitasiyla Alaaddin et-TeyurîJden hesap ilmini öğrenmisti. [24]

Hatip Serefüddin Ebu'l-Abbas

Serefüddin Ebu'l-Abbas Ahmed b. Ibrahim b. Siba¹ b. Ziya el-Fezarî. Seyh, imam ve allame idi. Safiîlerin Seyhi Allame Taceddin Abdurrah-man'm kardesidir. Hicretin 630. senesinde dogdu. Çok miktarda hadis inledi. Çağinda yasayan Ibn Salah, Ibn Sahavî gibi zatlardan ve diger hadis alimlerinden yararlandi. Fikih dersleri aldı. Fetva verdi. Münazara yaptı. Ilimde yüksek makamlara çıktı. Akranlarinin fevkine yükseldi. Arapça, lügat, kiraat ve hadis iradi hususunda üstaddi. Hadis alimlerinin yanma gelir, onlardan hadis dinler, huzurlarinda hadis okurdu. Ibaresi fasih, konusmasi tatli bir kimseydi. Meclisinde oturulmaktan bikilmazdi. Tibbiyede ve bir süre de Nasirî hankâhmda ders verdi. Sonra Cerrah Camii'nin hatipligine geçti. Oradanda hicretin 703. senesinde Farikî'den sonra Dimask Camii'nin hatipligine intikal etti ve bu senenin sevval ayinin dokuzunda çarsamba günü aksam üzeri yetmisbes yasindayken vefat etti. Persembe sabahi Babü'l-Hatebe'de cenaze namazi kilindi. Babü's-Sagir Mezarligi'nda babasinin ve kardesinin yanma defnedildi. Allah hepsine rahmet etsin. Vefatindan sonra hatipligine kardesinin oğlu atandi. [25]

Seyhimiz Allame Burhaneddin Ed-Dimyati

Büyük hadis hafizi, seyh, imam, alim bir kimseydi. Muhaddislerin ustasiydi. Seceresi şöyledir: Serefüddin Ebu Muhammed Abdülmümin b. Halef b. Ebi'l-Hasen b. Seref b. Hizir b. Musa ed-Dimyati. Hadis ilminin ve lüğatin bayraktarligini yapıyordu. Kendi zamaninda yasi ve kadri büyük idi. Rivayet ettigi hadisler âlî, senetli idi. Çokça hadis rivayet etmisti. Dirayeti saglamdi. Güzel eserler tasnif etmis bu eserleri her tarafa yayilmistir. Çesitli beldelerden talebeler yanina gelip ders alirlardi. Hicretin 613. senesinin

sonlannda dogdu. İlk olarak hicretin 632. senesinde Iskenderiye'de birçok ulemadan hadis dinledi. Hadis derlemek amacıyla çeşitli beldelelere seyahatlerde bulundu. İlim tahsil etti. Hadis topladı ve topladığı ilmi anladı. Ne cimrilik etti ne de ilmini baskasından esirgedi. Aksine topladığı ilmi baskalarına dağıttı, öğretti, tasnif etti, ilmini yaydı. Misir diyarında bazı makamlara atandı. Görevler ifa etti. İnsanlar kendisinden çok yararlandılar. Sam'da, Hicaz'da, Cezire'de, Irak'ta ve Misir diyarında sayıları 1.300'ü aşan üstadların adlarını iki ciltte alfabetik olarak zikretti. Senetleri birbirine zit kırk hadisi ve başka eserleri de vardır. Salatü'l-Vusta adında çok faydalı bir kitabı ve sevvalin altı günlük orucuna dair faydalı bir eseri de vardır. Önceleri böyle bir eser tasnif edilmiş değildir. Kitabü's-Zikir ve Tesbih Akibe's-Sela, Kitabü't-Teselli fi-ligtibat bi sevabi men yakdimu minel ifrat ve benzeri faydalı güzel eserleri vardır. Bu senenin zilkade ayının onunda pazar günü Kahire'de oruçlu iken ümera meclisinde bulunduğu esnada bayılıp evine götürülmesi ve o anda vefat etmesine kadar hadis rivayet etmeğe devam etti. Ertesi günde Babü'n-Nasirdaki mezarlığa defnedildi. Cenazesine çok büyük bir kalabalık insan topluluğu istirak etmişti. Yüce Allah kendisine rahmet etsin. [26]

Hicretin Yediyüzaltıncı Senesi

Bu sene basında yöneticiler önceki senede adları anılan kimselerdi. Seyh Takiyyüddin b. Teymiye Cebel kalesindeki Cüb zindanındaydı. Çarsamba günü hatipliğe Kilase imami Seyh Semseddin'in atandığı postayla bildirildi. Aylardan da rebiyülevvel ayı idi. Bu sebeple adı geçen hatip tebrik edildi. Ama bu göreve atandığına memnun olmadığını ve bu hususta zayıf bir kimse olduğunu açığa vurdu. Saltanat naibinin avda bulunusu yüzünden göreve başlamadı. Saltanat naibi gelince göreve başlamasına izin verdi. O da rebiyülevvel ayının yirmisinde cuma günü göreve başladı. İlk olarak cuma günü sabah namazını kıldırdı. Sonra kendisine hil'at giydirildi. Aynı günde hutbe irad etti.

Rebiyülevvel ayının onsekizinde çarsamba günü, Taceddin b. Salih b. Tamir b. Han el-Caberî'nin yerine atanan ve Dimaskî adıyla tanınan Kadi Necmeddin Ahmet b. Abdü'l-Muhsin b. Hasanin yerine vekaleten hüküm verdi.

Seyh Semseddin uzun bir ömür yaşamış, çok eskilerden beri kötülüklerden el çekmiş, faziletleri çok, dindar, takvâh, görevini güzelce ifa eden bir kimseydi. Hicretin 657. senesinde hakimliğe atanmıştı. İbn Saserî kadılığa atandığında onun naibliğinden hoşlanmamıştı.

Rebiyülahir ayının yirmisinde pazar günü Kahire'den posta geldi. Postanın getirdiği fermanlardan birinde Kadi Semseddin el-Ezraî el-Hanefî'nin

yeniden kadiliga atandigi bildiriliyordu. Halk, bu fermanin Ibn Harirî'ye ait oldugunu zannederek postayla birlikte Zahirîye semtinde bulunan Ibn Harirî'nin yanma tebrike gittiler. Adet üzere fermanin okunmasi için cemaat toplandi. Seyh Alemüddin el-Berzalî, fermam okumaya basladi. Isim yerine geldiginde fermanin Ibn Harirî'ye degilde el-Ezraî'ye ait oldugunu anladi. Okumayi birakti halk da postaciyla birlikte Ezraî'nin yanina gitti bu yüzden Ibn Harirî'de ve orada hazır bulunanlarda bir kirginlik ve mahcubiyet meydana geldi.

Postaci ayrica bir mektup daha getirmisti. Bu mektupta Seyh Ke-maleddin b. Zemlekanî Kahire'ye çağriliyordu. Seyh Kemaleddin b. Zemlekanî bundan kuskulandi. Seyh Takiyyüddin b. Teymiye'den taraf olusu sebebiyle arkadaslari onun adina korktular. Ancak saltanat naibi ona lutufkâr davrandi. Onu idare etti. Nihayet Misir'a çağri emri iptal edildi. Allah'a hamd olsun.

Bu senenin cemaziyelevvel ayinin dokuzunda persembe günü Seyh o. Burak Diinask'a geldi. Beraberinde 100 fakir vardi ki bunlari tamami sakallarini tiras etmisler, biyiklarim sünnete muhalif sekilde uzatislardi. Baslarinda da keçeden boynuzlar vardi. Yanlarinda ziller, zorlar, çögenler, tahta bastonlar vardi. Menbic'e konuk oldular. Hanbelîler revakmda cuma namazini kildilar. Sonra Kudüs yoluna koyuldular.

Gidip orayi ziyaret ettiler. Daha sonra Misir'a girme izni istediler. Ancak kendilerine bu izin verilmedi. Dimask'a döndüler. Ramazan orucunu orada tuttular. Sonra Dimask'ta kabul görmedikleri için sark beldelerine döndüler. Seyhleri Burak, Rum olup kirklerden sayilirdi. Tokat'in koylerindendi. Kazan haninin yaninda itibarli idi. Çünkü Kazan han onun üzerine bir kaplani musallat etmis, kendisi kaplana bagirinca kaplan geri çekilmis, ona ilismemisti. Bu yüzden Kazan hanin yaninda itibarli biri olmustu. Kazan han ona bir günde 30.000 dinar vermis, o da bu paralarin tamamini yoksullara dagitinca Kazan han onu sevmeye baslamisti, Burak'in adamlarinin tarikat prensibine göre hiç biri namazi ttrk etmagdi. Namazi ttrk adine kirk degnik vururlardi. Kendini de tuttugu yolu, kendi nefsinin tahrip etmek için tuttugunu iddia ederdi, Üzerindeki elbiselerin maskara elbisesi oldugunu, bunun dünyaya uygun olmadigim, ama amaçlarinin iç alemi ve kalbi senlendirmek oldugunu söylerdi. Biz ancak zahire göre hüküm verimiz, Insanin içini ancak yüce Allah bilir.

Cemaziyelahir ayinin altisinda çarsamba günü Necibiye Medrese-si'nin müderrisi Bahaeddin Yusuf b, Kemaleddin Ahmed b. Abdülaziz el-Acemî el-Halebî, vefat eden Seyh Ziyaeddin et-Tusfî'nin yerinde ders vermeye basladi. Dersinde Kadi Ibn Saserî ile bir grup faziletli insan hazır bulundular. Ayni senede berat gecesinde Dimask Camii'nde namaz kilindi.

Ibn Teymiye bu gecede orada namaz kılınmasını kirk seneden beri iptal ettirmisti, ama berat gecesi olunca Hacib Rükneddin Baybars el-Alaî oraya geldi. İnsanların o gece camiye gelmelerini yasakladı. Ca-mii'nin kapılarını kapattırdı. İnsanların çoğu yollarda ağlamaya başladılar. Halk çok eziyet gördü. Hacibin amacı, cami karışıklıklardan, orada bos sözler söylemekten, günah kelimeler sarfedilmekten korumaktı. Ramazan ayının onyedisinde Kadi Takiyyüddin el-Hanbelî, Mu-hammed el-Bacrikî'nin canını bağışladı. Onun dokunulmaz olduğunu söyledi. Öldürülmesine hükmettiği zaman Maliki kadisinin yanında aleyhinde şehadette bulunan altı şahit ile onun arasında düşmanlık bulunduğunu sicille tesbit etti. Aleyhinde şahitlik eden düşmanlarından bazıları sunlardı: Nasirüddin b. Abdüsselam, Zeyneddin b. Serif Adnan, Kutbeddin b. Seyhüssülamîye ve diğerleri.

Bu senede Kemaleddin b. Zemlekanî, ramazan ayının sonunda Si-habeddin el-Hanefînin yerine Ümera mülkünün divan başkanlığı görevine başladı. Kendisine bir taylesan ve hil'at giydirildi ve yine ramazan ayında gidip adalet meclisinde oturdu.

Ramazan bayramı gecesinde Misir naibi Emir Seyfeddin Solar, üç kadıyı ve bir grup fakahayı huzurunda topladı. Safîî, Maliki ve Hanefî kadıları ile Bacî, Cezerî ve Nemravî adındaki fakihler toplantıya katıldılar. Ibn Teymiye'nin hapisten çıkarılması konusunu görüştüler.

Toplantıda hazır bulunanlardan bazıları hapisten çıkarılması için Ibn Teymiye'nin karsı olduğu akidenin bazı maddelerinden vazgeçmekle yükümlü kılınmasını istediler. Huzura gelmesi ve bu konuyu kendisiyle görüşmeleri için Ibn Teymiye'ye haber saldılar. Ancak Ibn Teymiye toplantıya gelmek istemediğini kesin bir dille bildirdi. Elçiler altı kez yanına gittiler. Ama o toplantıya gelmeyeceğini kararlı bir şekilde bildirdi. Onlara iltifat etmedi ve hiç bir konuda da vaatte bulunmadı. Toplantı uzadı. Hiç bir sonuç elde edemedi dağıldılar. Sevval ayının ikisinde çarsamba günü saltanat naibi Efrem, vefat eden Kilase imami, Seyh Semseddin'in yerine Dimask Camii'nde imam ve hatiplik yapması için Kadi Celaleddin Kazvinî'ye izin verdi. O da aynı günde öğle namazını cemaate kıldırarak Cuma günü hutbe irad etti. Bu atanması ile ilgili fermam Kahire'den gelinceye dek imam hatiplik görevini sürdürdü.

Zilkade ayı başında saltanat naibi, kadılar, emirler ve ayan tabakasına mensup kimseler, Dimask Camii'ne gelip onu dinlediler. Hutbesi güzel görüldü. Saltanat naibi Emir Cemaleddin Efrem'in Salahiye'deki Nasiri hankâhi yanında yaptırdığı caminin açılışı zilkade ayında yapıldı. Oraya cuma günleri hutbe irad etmek üzere Kadi Semseddin Mu-hammed b. İzzet el-Hanefî maaslı hatib olarak atandı. Hutbesini saltanat naibi ve kadılar dinlediler. Hutbesi güzel görüldü. Namazdan sonra mezkur camide sahip

Sihabeddin el-Hanefî bir ziyafet verdi. Bu caminin onarimina çaba sarfeden kisi kendisiydi. Halki buraya yardima tesvik etmistî. Cami gerçekten mükemmel bir sekilde ve de son derece güzel olarak yapılmisti. Allah hayirlarini kabul buyursun.

Zilkade ayinin içinde Ibn Saserî, Dariya hatibi Kadi Sadreddin Süleyman b. Hilal b. Sebel el-Caberî'yi naib olarak tayin etti. Daha önce bu görevde Celaledin el-Kazvinî bulunuyordu. Ancak o hatiplikle istigal ettiginden dolayi hüküm verme isini yapamiyordu.

Zilkade ayinin yirmidokuzunda cuma günü Kadilkudat Sadreddin Ebu'l-Hasan Ali b. Seyh Safiyyüddin el-Hanefî el-Basravî, Ezraî'nin yerine Hanefîlerin kadisi olmak için Kahire'den Dimask'a geldi. Ayrica Nuriye ve Mukaddemiye medreselerinin müderrisligi de uhdesinde bulunuyordu. İnsanlar onu karsilamaya çıktılar. Kendisini tebrik ettiler. O da Nuriye Medresesinde hüküm vermeye basladi. Atanma fermani Emevî Camii'nin dogu tarafındaki Maksuretü'l-Kindiye de okundu. Zilhicce ayında Emir Izzeddin b. Sabure, Dimask divanlarinin nazirligina atanan Emir Cemalecfâin Akkus er-Rüstenî'nin bosalttigi Kibeliye beldelerinin genel valiligi görevine basladi. Amcasi oğlu Serefüddin'in yerine reis Izzeddin b. Hamza el-Kalanisî'nin de vekalet görevine atandigina dair sultan fermani geldi. Ancak Izzeddin bundan hoslanmadi.

Zilhicce ayinin yirmis eki zinde saltanat naibi, Ibn Teymiye'nin, bulundugu Cüb Hapishanesinden bir mektup gönderdigi haberini verdi.

Bunun üzerine Ibn Teymiye huzura çağirildi. Huzura geldikten sonra mektubu cemaate okundu. Saltanat naibi de Ibn Teymiye'yi Övmeye; ilminde , dindarligindan, secatmdan ve zahidliginden sitayisle bahsetmeye basladi ve "Ben bunun gibi birini görmedim" dedi. Mektubunda Ibn Teymiye hapishanede iken Allah'a yöneldigini, hiç kimseden bir sey kabul etmedigini, sultandan para, elbise ve benzeri bagislan almadigini, bu gibi kirlere bulasmadigini bildiriyordu.

Zilhicce ayinin yirmiye disinde persembe günü Ibn Teymiye'nin kardesleri Serefüddin ile Zeyneddin, bulunduklari hapishaneden saltanat naibi Salar'in huzuruna çağirildilar. Ibn Mahluf el-Malikî de huzura çağirildi. Aralarinda uzun konusmalar cereyan etti. Serefüddin, Maliki Kadisi Ibn Mahluf a karsi aklî ve naklî deliller ileri sürdü. Bilgisiyle onu maglup etti. Onun ileri sürdüğü batil iddialardaki hatalarini ortaya koydu. Konu, Ars, kelam ve nüzul konusuydu.

Zilhicce ayinin yirmiikisinde cuma günü Nasreddin Muhammed b. Seyh Fahreddin, posta arabasiyla Misir'dan Dimask'a geldi. Bu zat Ka-dilkudat Basravî'nin kardesinin ogludur. Dimask muhtesipligini Ce-maleddin Yusuf el-Acemîden devir almak karsiliginda kizini gelin etti. Kendisine bir taylesan

hil'at olarak verildi. Hü"atini giydi. Bu halde hicri 707. senesinin basında şehirde dolasti.

Aynı senede 100.000 kadar kişi Mekke'de umre yaptı. Bu senede Samli hacılara Emir Rükneddin Baybars el-Mecnun hac ettirdi.[27]

Hicretin Yediyüzaltıncı Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Kaditaceddin

Taceddin Salih b. Ahmed b. Hamid b. Ali el-Cadî es-Safiî. Dimask'ta hakim naibi olup Nasiriye Medresesi'nde halka faydası dokunan bir müderristi. Sika (güvenilir) bir hadis ravisi olup dindar, adil, zahid ve beğenilen bir kimseydi. Hicretin 657. senesinden itibaren kadılık görevine başladı. Faziletli ve bilgili bir kimseydi. Sekli semaili güzeldi. Bu senenin rebiyülevvel ayında yetmişaltı yaşındayken vefat etti. Sefh Mezarlı-gi'na defnedildi. Kendisinden sonra yerine Necmeddin ed-Dimaskî atandı. [28]

Seyh Ziyaüddin Et-Tusî

Ziyaüddin et-Tusî Ebu Muhammed Abdülaziz b. Muhammed b. Ali es-Safiî. Necibiye Medresesinin müderrisiydi. el-Havî ve İbn Hacıb'in Muhtasari gibi eserleri serhetti. Faziletli, ilimde yüksek derecelere ulaşmış bir alimdi. Nasiriye Medresesi'nde de ders verdi. Bu senenin

cemaziyelevvel ayının ondokuzunda çarsamba günü hamamdan döndükten sonra vefat etti. Perşembe günü Babü'n-Nasir dışında cenaze namazı kılındı. Cenaze merasiminde saltanat naibi, bir grup ümera ve ayan tabakasına mensup kimseler hazır bulundular. Sufiye Mezarlı-gi'na defnedildi. Vefatından sonra mezkur medresede Bahaeddin b. Acemî müderrislik yaptı. [29]

Seyh Cemaleddin İbrahim B. Muhammed B. ' Sa'd Et-Tibî

İbn Sevabilî diye tanınmıştır. Sark beldelerinde çok saygı gören bir kimseydi. Büyük tüccarlardandır. Bu senenin cemaziyelevvel ayında vefat etti. [30]

Seyh Seyfeddin.Er-Recihî

Seyfeddin er-Recihî b. Sabik b. Hilal b. Yunus. Yunusî'lerin kendilerine ait makamlarında seyhliklerini yapmıştır. Bu senenin receb ayının altısında Dimask Camii'nde cenaze namazı kılındı. Sonra Turna kapısı dahilinde ikamet ettiği evine götürüldü. Orası Eminü'd-Devlenin evi diye bilinir. Oraya defnedildi. Cenaze merasiminde ayan tabakasına mensup birçok kınse, kadılar ve ümera hazır bulundular. Devlet erkânı nezdinde çok saygı görürdü. Kafam çok iriydi. Saçını tras ederdi. Geride birçok mal ve evlat bıraktı. [31]

Emir Farisüddin Er-Revadî

Bu senenin ramazan ayinin yirmisi ile otuzu arasinda vefat etti. Vefatindan birkaç gün önce Peygamber (s.a.v)'i rüyasinda görmüs, Peygamber (s.a.v) ona "Sen bagislanmissin" demis veya buna benzer bir söz söylemistir. Kendisi Hüsameddin Laçin'in maiyetinde çalışan emirlerdendi. [32]

Dimask Hatibi Seyh Semseddin

Seyh Semseddin Muhammed b. Seyh Ahmed b. Osman. Ahlatlaydi. Kilase imamiydi. Görünüsü güzel, ibadeti çok, sükunetti, vakarlı güzel bir alimdi. Yaklasik kirk sene müddetle Kilase Camii'nin imamligini yaptı. Sonra kendisinin bir/istek ve talebi olmaksizin Dimask Camii'nin hatipligi kendisine teklif eÜilinee altibuçuk ay süreyle gidip orada bu görevi çok güzel bir şekilde iitetti. Sesi güzel, nagmesi hoş bir kimseydi. Musiki sanatini iyi bilirdi. Bununla birlikte dindar ve ibadet ehli bir kimseydi. Hadis dinlemisti. Bu senenin sevval ayinin sekizinde çarsamba günü Darul-Hitabe'de altmışiki yasındayken ani bir ölümle vefat etti. Dimask Camii'nde cenaze namazi kılındı. Namazi kılınırken cami tiklim tiklim dolmustu. Sonra Sukü'l-Hayl'de de cenaze namazi kılındı. Bu nai ;azda saltanat naibi, emirler ve halk hazır bulundu. Bu sebeple çarsılarda ve pazarlardaki iş yerleri kapanmisti. Sonra cenazesi Kas-yun dağı eteklerinde Sefih Mezarhgi'na götürüldü. Allah kendisine rahmet etsin. [33]

Hicretin Yediyüzyedinci Senesi

Bu sene basında Islâm ülkesinin yöneticileri önceki senede adlan geçen kişilerdi. İbn Teymiye de Misir'da Cebel kalesinde tutuklu olarak bulunuyordu.

Muharrem ayi basında Sultan Melik Nasir, Emir b. Salar ile Casni-gir'e gazaplandı. Allame ile görüşmeye yanasmadı. Kalenin kapılarını kilitledi. Orada tahkimat tedbirleri aldı. Bu iki emir de evlerine kapandılar. Ümeradan bir topluluk bunların etrafında toplandılar. Kale kusatıldı, büyük olaylar cereyan etti. Çarşı kilitlendi. Sonra sultanla haber-lestiler. İşler yoluna girdi. Kalblerdeki nefret ve ateş dumanı üzerinde serler sakinleştirdi. Mezkur iki emir güçlendiler. Öncekine nisbetle daha da kuvvet sahibi oldular. Sultan resmî geçit yaptırdı ve sulh akd edildi.

Muharrem ayında Tatarlarla Geylan halkı arasında savaş meydana geldi. Söyle ki: Tatar hani, Geylanlılardan, askerlerine kendi ülkelerinden geçit vermeleri talebinde bulundu. Geylanlılar buna yanasmadılar. Bunun üzerine Tatar hani Harbenda 60.000 savaşçıdan oluşan büyük bir orduyu bunların üzerine gönderdi. Bu 60.000 kişilik ordunun 40.000 savaşçısı Kutlu Sah komutasında, 20.000'i de çoban komutasında bulunuyordu. Bunlar

Geylanlilerin, ülkesine girdiler. Geylanlılar, onlara ülkelerinin ortalarına ulaşincaya kadar göz yumdular. Sonra onları denizin boğazında yakaladılar. Üzerlerine nef t attılar. Çocukları suya batıp boğuldu. Diğerleri yandılar. Geylanlılar Kendi elleriyle de onların büyük bir kısmını öldürdüler. Tatarlardan az kişi hariç kurtulan hemen hemen olmadı. Öldürülenler arasında Tatarların büyük Emiri Kutlu Sah da vardı. Bu yüzden Harbenda han, Geylan halkına şiddetle gazaplandı. Ama Kutlu Sah'ın öldürölmesine sevindi. Kutlu Sah'ın kendisi Harbenda hani öldürmek niyetindeydi. Böylece Harbenda kurtulmuş oldu. Daha sonra Bolay da öldürölldü. Sonra Tatar hani, önceki sayfalarda adı geçen Seyh Burak'ı, Geylan halkına elçi olarak gönderdi. B11 onlara bir mesaj iletcekti. Onu öldürdüler ve insanları ondan kurtarıp rahata erdirdiler. Onların beldeleri en müstahkem beldelerdendi. En güzel mevkilerdendi. Oraya kolay kolay ulaşilamazdı. Geylanlılar ehli sünnet idiler. Bir çoğu Hanbelî mezhebine mensuptu. Bir bid'atçının onların arasında barınması mümkün değildi.

Safer ayının ondördünde cuma günü Kadilkudat Bedreddin b. Ce-maa, Cebel kalesindeki Evhadî konagında Seyh Takiyyüddin b. Teymiye ile görüstü. Uzunca konustular. Namazdan Önce de ayrıldılar. Seyh Takiyyüddin b. Teymiye zindandan çıkmaya kesin kararlıydı. Rebiyöl-evvel aymm yirmiüçünde cuma günü Emir Hüsameddin Mühenna b. İsa, bizzat kaledeki zindana geldi ve İbn Teymiye'ye mutlaka zindandan çıkması için yemin verdirdi. İbn Teymiye zindandan çıkınca kendisiyle birlikte Emir Saiar'm evine gelmesi için de ona yemin verdirdi. Nihayet Emir Saiar'm konagina gittiler. Orada bazı fakihler, İbn Teymiye ile görüstüler. Aralarında çok konuşmalar cereyan etti. Tartismalarda bulundular. Sonra namaza gitmek üzere ayrıldılar. Namazdan sonra aksama kadar yine görüsmelerini sürdürdüler İbn Teymiye geceyi Emir Salar'ın konagında geçirdi. Sonra sultanin emri üzerine pazar gününü de aksama kadar münazara yapmakla geçirdiler. Oraya kadılardan herhangi biri gelmedi. Ama çok sayıda fakih gelmişti. Diğer günlerden daha fazla fakih pazar gününde orada toplanmisti. Toplantıya gelen fakihler arasında Necmeddin b. Ref, Alaeddin et-Tacî, Fahreddin b. binti Ebi Sa'd, İzzeddin en-Nemravî, Semseddin b. Adnan ve daha baska fu-kaha da vardı. Kadıların da toplantıya gelmeleri istenilmisti. Ama çeşitli bahaneler ileri sürüp gelmediler. Kimi hasta oldugunu söyledi. Kimi de baska mazeretler beyan etti. Çünkü İbn Teymiye'nin çok bilgili ve delilli konustugunu, toplantıya gelenlerden hiçbirinin ona karsi koyami-yacagini biliyorlardı. Saltanat naibi onların mazeretlerini kabul etti. Toplantıya gelmeleri sultanin emri olmasına ragmen mutlaka toplantıya gelmek mecburiyetinde bırakmadı. Onlar, ya toplantıya geleceklerdi ya da hayirli bir şekilde oturuma son vereceklerdi. İbn Teymiye geceyi saltanat naibinin yanında geçirdi. Emir Hüsameddin

Mühenna oraya gelerek Seyh Takiyyüddin b, Teymiye'nin kendisiyle birlikte Dimask'a gelmesini istedi. Emir Salar, insanlar kendisinin fazilet ve ilmini görsünler, ondan yararlansınlar, ondan ilim tahsil etsinler diye Ibn Teymiye'nin Misir'da ikamet etmesi tavsiyesinde bulundu. Ibn Teymiye de basına gelen olayları anlatan bir mektup yazarak Sam'a gönderdi. Berzalî dedi ki : Bu senenin sevval ayında Kahire'de Sufiler, Ibn Teymiye'yi sikâyet ederek onun Ibn Arabi'yi ve diğer insanları elestirdiğini devlete bildirdiler. Bu konuyu halletmesi için Safiî kadisi görevlendirildi. Safiî kadisi bu amaçla bir oturum düzenledi. Ibn Atâ, Ibn Teymiye aleyhinde bazı iddialarda bulundu, ama bu iddialarını ispatlayamadı. Yalnız Ibn

Teymiye şöyle dedi:

"Allah'tan baskasından medet dilenmez. Kelimenin tam manasiyle Peygamber'den de medet dilenmez ama Peygamber, Allah'tan birsey, istenildiğinde aracı kilinabiBr_Şe onun vasitasiyla Allah'tan birsey istenilebilir. Sefaati fayda verir"

Orada hazır bulunanlardan biri "Onun bu konuda bir delili yoktur dedi. Kadi Bedreddin b. Cemâa, adamin böyle demesine karsi "Ibn Tey-miye'nin, bu ifadelerinde sadece edep noksanligi vardır" dedi. Geregi yapılmak üzere kadiya bir risale verildi. Bu risale ile ilgili olarak kadının, seriatin emrini yerine getirmesi istenildi. Kadi da "Ben bu gibi durumlarda ne söylenmesi gerekiyorsa Ibn Teymiye'ye söyledim" dedi. Bundan sonra devlet, Ibn Teymiye'yi ya Dimask'a veya Iskenderiye'ye gitme seçeneginde serbest bıraktı. Ancak bunun için de bazı şartlar ileri sürüldü. Bu şartları kabul etmemesi halinde hapse atılacağını söylediler. Ibn Teymiye hapse geri dönmeyi tercih etti. Yalnız o esnada bir grup yanına gelerek şartları yerine getirmesini ve Dimask'a gelmesini istediler. O da arkadaşlarının hatırlarını kırmamak için Dimask'a gitmeyi ve öne sürülen şartları kabul etmeyi tercih etti. Sevvalin onsekizinde geceleyin posta atına bindi ve yola koyuldu. Yetkililer ertesi sabah pesine baska bir ulak gönderdiler. Onu geri getirdiler. Kadilkudat Bedreddin b. Cemâanın ve bir fukaha topluluğunun yanına getirdiler. Toplantıda bulunanlardan biri ona "Devlet senin sefere çıkmana izin vermiyor. Mutlaka hapse girmeni istiyor" dedi. Kadi da "Bunda senin için de yarar vardır" dedi. Kadilkudat, Maliki Kadisi Semseddin et-Tunisi'yi kendine vekil tayin ederek Ibn Teymiye'nin hapse atılmasına hüküm vermesini istedi. Kadi Semseddin bunu kabul etmedi "Ibn Teymiye'nin bir suçu sabit olmadığı ki...." diye diretti. Bunun üzerine Kadilkudat Bedreddin b. Cemaa, Malikî Kadisi Nureddin ez-Zevavfyi bu hususta görevlendirdi. O da sasti. Ne yapacağım bilemedi. Ibn Teymiye onların kendisini hapse atma hususunda dur aksadıklarını görünce "Ben kendim hapse giderim ve maslahatimin gereği neyse ona uyarım" dedi. Nureddin ez-Zevavî el-Malikî

söyle dedi : "O halde senin gibi kimselere layik olacak bir yerde tutuklu olarak bulunacaksın" dedi. Nureddin'e "Devlet ancak bunun hapishane diye bilinen yere konulmasına razı olur" denildiğinde de aldiris etmedi ve Ibn Teymiye'yi zindana atıldığında Takiyyüddin bintü'l-Eazz'ın cezasını çektiği kadılar hapishanesine gönderdi ve yanına hizmet edecek birinin konulmasına izin verdi. Bütün bunları devlette itibar sahibi olan Nasir el-Münbicî'nin tavsiyesi üzerine yapmısti. Çünkü Nasir el-Münbicî daha sonra saltanat süren Casnigir'in aklını avucunun içine almış. Diğer devlet erkanına da hüküm etmişti. Sultan da onun dedisinin disına çıkamıyordu. Nihayet Ibn Teymiye hapse konuldu. Hapishanede fetva vermeye devam etti. İnsanlar ziyaretine geliyorlardı. Fukahanın, ümeranın ve insanların önde gelenlerinin halledemedik problemleri fetvalar da ona geliyor ve çözümü kendisinden isteniliyordu. O da akılları hayrete düşürecek derecede kitap ve sünnetten delillerle teyid ettiği fetvalarını yazıyordu. Bütün bunlardan sonra Salihî-ye'de Ibn Teymiye için bir oturma düzenlendi. Seyh Ibn Teymiye Kahire'de Ibn Sukayr'ın evine misafir oldu. İnsanlar gece gündüz demeyip yanına geliyorlar, adeta üzerine abanıyorlardı.

Bu senin receb ayının altısında Seyh Kemaleddin b. Zemlekanî, vefat eden Yusuf el-Acemî'nin yerine hastahaneler divanının nazirliğine atandı. Kendisi bir süre Dimask'ta muhtesiplik yapmısti. Bundan altı ay önce mezkur görevini Necmeddin b. Basraviye devretmişti. Yusuf el-

Acemî, güvenilir bir kimseydi.

Bu senenin beraet gecesinde bid'at olduğundan beraet gecesini namazın kılınması iptal edildi. Emevî Camii'nde gürültü ve patirdilar son buldu. Cami korundu. Böylece çok hayırlar elde edildi. Hamd ve minnet Allah'adır.

Ramazan ayında es-Sadr Necmeddin el-Basravî, Dimask'a geldi, Muhtesiplik görevine ek olarak Semseddin Hatirinin yerine hazine nazirliğine atandığına dair bir fermanı da beraberinde getirmisti. Ramazan sonlarında şiddetli yağmurlar yağdı. Bir süreden beri insanlar yağmursuz kaldıklarından bu duruma çok sevindiler. Fiyatlar ucuzladı. Yağmurların şiddetinden insanlar musallaya gitme imkânını bulamadılar. Bayram namazını camide kıldılar. Saltanat naibi de bayram namazına geldi ve kendisine has mahfelinde namaz kıldı. Hac emiri o senede Seyfeddin Balaban el-Bedrî et-Tatarî idi.

Bu senede Kadi Serefüddin el-Barizî Hamâ'dan hacca gitti.

Zilhicce ayında Zahiriye yakınlarında büyük bir yangın çıktı. Bu yangının başlangıç noktası Zahiriye karsisindeki Utiye finni idi. Sonra Cenâb-i Allah lütfetti. Yangının kıvılcımları dindi. Serri sonra erdi.

Ben derim ki: Bu senede babamin vefatından sonra Busra'dan Dimask'a geldik. İlk olarak Toriyyin yanındaki eski kuyumcu çarşısının bitisiginde Ibn Ebi Heyca yolu denen Derb-i Sûurda ikamete başladık. Cenâb-i Allah'tan güzel son ve akibet diliyoruz. Amin. [34]

Hicretin Yediyüzyedinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Emir Rükneddin Baybars

Rükneddin Baybars el-Acemî es-Salihî. Calik adıyla taninmistir. Melik Salih Necmeddin Eyyup zamanında Camedarîler'in basi idi. Melik Zahir ona emirlik verdi. Devlet büyüklerinden olup çok servet sahibi idi. Remle'de vefat etti. Çünkü Remle, onun iktalan kapsamında idi. Vefati bu senenin cemaziyelevvel ayında olmuştur. Kudüs'e nakledildi ve oraya defnedildi. [35]

Seyh Ahmedî Er-Rüfâî

Meyenba seyhi idi. Salih bir kimseydi. Dimask'a geldiklerinde Tatarlar ona saygi gösterip ikramda bulunuyorlardı. Tatar naibi Kutlu Sah geldiğinde ona konuk oldu. Seyh Takiyyüddin b. Teymiye ile sarayda görüşürken şöyle demisti: "Bizim borumuz ancak Tatarların yanında ötüyor. Onlar tarafından kabul görüyoruz, ama Seriat nezdinde kabul görmüyoruz." [36]

Hicretin Yediyüzsekizinci Senesi

Bu sene basında Islâm ülkesinin yöneticileri önceki senede adları geçen kimselerdi. Ibn Teymiye hapisten çıkmış, insanlar kendisinden birşeyler öğrenmek, fetva almak veya baska faydalar sağlamak niyetiyle etrafında toplanmışlardı.

Rebiyülevvel ayı basında Emir Necmeddin Hizir b. Melik Zahir de serbest bırakıldı. Kaleden çıkarıldı. Kahire'de Efrem'in konagina yerleşti. Sonra receb ayının besinde vefat etti.

Cemaziyelevvel ayının sonlarında Ümera mülkünün divan nazirliğine İbn Zemlekanî'nin yerine Zeyneddin Serif b. Adnan atandı. Daha sonra İbn Hatirî'nin yerine cami nazirliği de ek olarak kendisine verildi. Necmeddin b. Dimaskî, Necmeddin b. Hilal'in yerine öksüzlerin nazirliğine atandı ramazan ayında Sahip Eminüddin er-Rifakî, Dimask'taki divanların nazirliğinden azledildi ve Misir'a göçtü.

Bu ayda Kemaleddin b. Serisî Beytû'1-mal vekilligi görevinden istifa etti. Bir daha göreve dönmemeye kesin karar vermişti. Bu göreve tekrar dönmesi teklif edildi. Ancak kabul etmedi. Görev basi yapanlara giydirilen hil'at kendisine gönderildi. Ancak hil'ati giymedi. Müteakip senenin asura gününe kadar görevden uzak durdu. Ancak yeniden bu göreve atandığına dair ferman çıkarıldı ve yeni devlette kendisine hil'at giydirildi.

Bu senede Melikü'n-Nasir Muhammed b. Kalavun hacca gitmek üzere Misir'dan yola çıktı. Kendisini uğurlamak için bir grup ümera da sehir disina çıktılar. Ancak onları geri çevirdi. Kerek önünden geçmekte iken sehre yöneldi. Kendisi için bir köprü kuruldu. Köprü'nün ortasına geldiğinde köprü çöktü. Önden gidenler kurtuldular. Atı sıçrayarak onu kurtardı. Fakat arkadan gelenler vadiye düştüler. Param parça oldular. Kerek naibi Emir Cemaleddin Akkus mahcup oldu. Sultanın bu işi kendisinin kasitli olarak yaptırdığından süpheleneceğini düşünerek ve-himlendi. Sultan için 14.000 dinar sarfederek büyük bir ziyafet hazırlamıştı. Ancak sultan kendisinin ve arkadaşlarının basına gelen belâ ile uğraştığından ziyafete katılamadı. Sonra naibe hil'at giydirdi ve Misir'a gitmesine izin verdi. O da Misir'a gitti. Sultan, Kerek'te yalnız basına memleket idaresiyle meşgul oldu. Adalet Sarayına gidiyor, işleri bizzat idare ediyordu. Karısı da Misir'dan yanma gelmişti. İçinde bulundukları sıkıntılı hali ve harçlıklarının azlığını kendisine anlattı. [37]

Ibn Teymiye'nin Düşmanı Münbiçî'nin Gayreti Sonucunda Melik Muzaffer Rükneddîn Baybars El-Casnigir'in Sultan Olması

Melikün-Nasir Kerek'te oturup ikamete niyet ettiğinde Misir'a bir mektup yazarak sultanlıktan istifa ettiğini bildirdi. Bu mektubu, Misir'daki kadılara gösterilip tescil edildi. Sonra Sam kadılarına da gerekli tebligat yayıldı. Seval ayının yirmiüçünde cumartesi günü ikindiden sonra Emir Seyfeddin Salarin konagında devlet erkânı, ümera, ayan ve diğerlerinin hazır bulunduğu toplantıda Emir Rükneddin Baybars el-Casnigir'in sultanlığına bey'at edildi. Ona Melik Muzaffer lakabıyla hitap edildi. Merasım alayıyla kaleye gitti. Emirler önünde yürüdüler. Kalede bulunan memleket tahtına oturdu. Sevinç davulları çalındı bu husus posta vasıtasıyla diğer beldelere bildirildi.

Zilkade ayı başında Emir İzzeddin el-Bagdadî Dimask'a ulaştı. Saltanat naibi, kadılar, emirler ve ayan ile Ablak Sarayında görüştü. Na-sir'm, Misirlılara gönderdiği mektubu onlara okudu. Nasir, mektubunda sultanlıktan vazgeçtiğini bildiriyordu. Kadılar mektubu görüp tescil ettiler. Ancak Hanbelî kadisi bunu tescile yansmayıp şöyle dedi: "Hiç kimse sultanlığı kendi serbest iradesiyle terketmez. Eğer o sıkıstınma-saydı sultanlığı terketmezdi. Aksine o, azledildi. Yerine baskası geçirildi." Emir İzzeddin el-Bagdadî orada hazır bulunanlardan Melik Muzaffer adına yeminle bey'at aldı. Tugrası kalenin üzerine yazıldı. Lakabları memleketin birçok mahalline naksedildi. Sevinç davulları çalındı. Şehir süslendi. Melik Nasir'in istifa mektubu sarayda ümeraya okundugunda su ifadeye rastlanıyordu :

"Ben, on sene müddetle halkı idare ettim. Sonra Kerek'te ikameti tercih

ettim...." Bu kisim okundugunda ümeradan bir topluluk aglasti-lar. Yeni sultana gönülsüz olarak bey'at ettiler.

Yeni Sultan Emir Rükneddin Baybars el-Casnigir'in eski makamına Emir Seyfeddin b. Ali; Ter'aki'nin eski makamına Seyfeddin Benhas; Benhas'in yerine de eski Kerek naibi Emir Cemaleddin Akkus atandı. Cuma günü Dimaskin ve diğer beldelerin minberlerinde Sultan Muzaffer adına hutbe okundu. Hutbeyi dinlemeye saltanat naibi Efrem ve kadılar geldiler. Hil'atler ve saltanat naibinin atanma fermani zilkade ayinin ondokuzunda Dimask'a ilasti. Saltanat naibinin atanma fermanini Sir katibi Kadi Muhyiddi^b. Fedlullah sarayda ümeranın huzurunda okudu. Hepsi hil'atlerini giymislerdi.

Sultan Muzaffer, halifenin gönderdiği siyah hil'ati ve yuvarlak sarigi giydi. Zilkade ayinin yedisinde cumartesi günü hepsi de hü'atlerini giymis olarak devlet erkânı önünde yaya yürüdüler. Sahip Ziyaeddin en-Nesayî, halife tarafından gönderilen sultan fermanini siyah bir atlas kese içinde tasiyordu. Fermanin bas kisiminda sunlar yaziliydi :

"O, gerçek Süleyman'dandır. Ve o, hakikaten Rahman ve Rahim gündü. Muzaffer sadece bir kaç gün sevinebilmisti. Seyhi Münbicî de aynı şekilde kısa bir süre safa sürmüştü, ama sonra Cenâb-i Allah çabucak nimetlerini yok etti.

Bu senede Ibn Cemâa kalede hutbe irad etti. Seyh Alaeddin el-Konevî de Serifiye Medresesi'ndeki müderrislik görevine basladı. [38]

Hicretin Yediyüzsekizinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Seyh Osman El-Halbunî

Salih bir insandı. Aslen Misir'a bagli Said bölgesindendir. Bjr süre Halbun'da ve o taraflara bagli mintikalarda ikamet etti. Bir müddet ekmek yemedi. Bir grup mürid etrafında toplandılar. Kendisi bu senenin muharrem ayinin sonlarında Berare köyünde vefat etti. Oraya defnedildi. Cenaze merasiminde Sam naibi, kadılar ve ayandan olan kimseler hazır bulundular. [39]

Seyh Ebu'l-Hasan Ali B. Muhammed B. Kesir El-Harranî

Salih bir insandı. Hanbelî mezhebine mensuptu. Atiye mescidinin imami idi. Ibn Mukrî adıyla tanınmistir. Hadis rivayet etti. Hanbelî-îerin medreselerinde fakhlik yaptı. Hicretin 634. senesinde Harran'da dogdu. Bu senenin ramazan ayinin yirmisinden sonra Dimask'ta vefat etti. Kasyun Mezarligi'na defnedildi. Kendisinden önce Seyh Zeyneddin el-Harranî Gazze'de vefat etmistir. Seyh Ebu'l-Hasan Ali'nin taziyet meclisi Dimask'ta kuruldu. Allah ikisine de rahmet etsin. [40]

Seyyid Serif Zeyneddin

Seyyid Serif Zeyneddin Ebu Ali Hasan b. Muhammed b. Adnan el-Hüseynî. Nakibü'l-Esrafti. Faziletli, yüksek derecede alim, fesahat sahibi ve kelama bir kimse idi. Mutezilîlerin yolunu bilir, İmamiye mezhebinin meselelerini incelerdi. Münazaralar yapardı. Vefatından kısa bir süre önce caminin nazirliğine ve Efrem divanının nazirliğine başladı. Zilkade ayının besinde ellibes yasındayken vefat etti. Babü's-Sa-gir'deki aile mezarlığına defnedildi. [41]

Seyhü'l-Celil Zahiruddin

Seyhü'l-Celil Zahiruddin Ebu Abdullah Muhammed b. Abdullah b. Ebu'l-Fadl b. Men'a, Bagdatlıydı. Mekke'de amcası Afifüddin Mansur b. Men'adan sonra Harem-i Serif seyhi oldu. Hadis dinledi. Uzun bir süre Bagdat'ta ikamet etti. Sonra amcası vefat edince Mekkeye göçtü ve Harem seyhliğine atandı. Vefatına kadar bu görevi sürdürdü. Bu senede vefat etti. [42]

Hicretin Yediyüzdokuzuncu Senesi

Bu sene basında Müslümanların halifesi Müstekfî b. Hakim bi-Em-rillah el-Abbasî, ülkenin sultani Melik Muzaffer Rükneddin Baybars el-Casnigir, Misir'daki naibi Emir Seyfeddin Salar, Sam'daki naibi Emir Akkus el-Efrem idi. Misir ve Sam'in kadilarına gelince bunlar da önceki senede adlari anılan kimselerdi.

Safer ayının son gecesinde Seyh Takiyyüddin b. Teymiye, Emir Mukaddemle birlikte Kahire'den Iskenderiye'ye gitmek üzere yola koyuldu. Emir Mukaddem onu sultanın konagında geniş bir burca yerleştirdi. Bulunduğu yer gerçekten rahat ve genisti. İnsanlar ziyaretine geliyorlar. Kendisinden çeşitli ilimleri tahsil etmeğe çalışıyorlardı. Bundan sonra cumalara gitti. Adetini sürdürerek camilerde toplantılar yapıp vaazlar verdi. Iskenderiye'ye pazar günü ulasmisti. On gün sonra Iskenderiye'ye ulastigina dair haber Dimask'a ulasti. Halk onun için üzüldü. Casnigir ile Seyhi Menbicî'nin ona bir tuzak kurmasından korktular. Onun için çok dualar ettiler. Çünkü Casnigir ile Seyhi Menbicî, Iskendi-reyeye gidisinde Ibn Teymiye'ye, arkadaşlarından hiçbirinin refakat etmesine izin vermemislerdi. Dostlari onun için üzüldüler. Çünkü düşmani olan Nasir el-Menbicî ona zarar verme fırsatını ele geçirmisti. Ona düşman olmasının sebebi; Ibn Teymiye'nin Casnigir ile Casnigir'in Seyhi Nasr el-Menbicî'nin aleyhinde konuşması ve "Artık Casnigir'in iktidari sona erdi. Reisliği son buldu. Eceli yaklasti" demesi; Ibn Arabi ile Muridlerini elestirmesi idi. Onu sürgüne gönderir gibi Iskenderiye'ye göndermek istemislerdi. "Ola ki Iskenderiye halkından biri cür'et gösterip de suikast yaparak onu öldürür" dediler. Ama onu Iskenderiye'ye göndermeleri halkın ona olan sevgisini,

yakınlığını daha da artırdı. Halk, ondan yararlandı. İlim tahsil etti. Ona daha çok meyil gösterdiler, ikramda bulundular. Bu arada Seyh Takiyyüddin İbn Teymiye'nin kardesinin yazdığı mektup Dimask'a ulasti. Mektupta sunlar yazılıydı:

"Kiymetli kardesim, korunmus olan Iskenderiye limanına sanki ci-had nöbeti tutmak niyetiyle geldi. Allah'ın düşmanları onu buraya göndermekte kendisine, İslâm'a ve Müslümanlara tuzak kurmayı amaçlamışlardı; ama bu bizim hakkımızda uaha iyi oldu. Onlar Seyh İbn Tey-miye'nin böylece helak olacağını zannetmişlerdi. Ama kötü maksatları geri tepti. Her bakımdan beklediklerinin aksi durumlarla karsılaştılar. Allah katında ve arif insanlar nezdinde yüzleri karardı. Hasret çekmeye, pisman olmaya, yaptıklarından ötürü eseflenmeye başladılar. Bütün Iskenderiye halkı kardesim İbn Teymiye'ye yöneldi. Ona saygı, gösterdiler. O da her zaman Allah'ın kitabını ve Rasûlunun sünnetini, gözleri doyuracak, müminlerin gözünü aydınlatacak derecede yayıyor; bu da düşmanların boğazına bir düğüm gibi çöküyor. Iskenderiye'de yumurtlayan, yavrulayan, firkaların ve Arapların yolunu saptıran bir İb-lis'e rastlandı. Ama Cenâb-i Allah'ın, kardesim seyhi oraya getirmesi sebebiyle onların düzeni bozuldu. Adamları tarumar oldular. Sırlan açığa çıktı. Perde aralandı. Rezil rüsvay oldular. Onların çoğundan tevbe etmeleri istenildi. Reislerinden biri de tevbe etti. Müminlerin avam ve havasının emir, kadi ve fakihlerinin, müftü ve seyhlerinin, müctehidler cemaatinin huzurunda -sadece cahil zelil ve alçak kimseler hariç- Seyh İbn Teymiye'nin sevgisi, saygısı karsi konulmaz bir hüküm gibi yerleştı. Sözü kabul edildi emir ve yasaklarına uyuldu. Allah'ın kelimesi böylece Allah ve Rasûlunun düşmanlarına karsi yüceldi. Allah ve Rasûlunun düşmanları gizli asikâr lanetlendiler. Hem de her yerde ve adlarıyla lanetlendiler. Yerinde çöküp kalan Nasr el-Menbicî'nin yanında da bu durum gerçekleşti. Kelimelerle ifade edilemeyecek derecede korkuya kapıldı. Alçalıp zillete maruz kaldı....."

Bu mektupta daha bir çok sözler söyleniyor ve durumlar anlatiliyordu.

Kısaca demek istedigimiz sudur ki; Seyh Takiyyüddin İbn Teymi-ye, iskenderiye liman sehrinde sekiz ay ikamet etti. İkametgahi geniş, güzel ve temiz bir kale burcuydu. İki penceresi vardı. Pencerelerden biri deniz tarafına diğeri de şehir tarafına bakıyordu. İsteyen herkes ziyaretine gidiyor, devlet büyükleri, fakihler ve ayan tabakasına mensup kimseler yanına gidip geliyorlardı. Kendisinden ilim tahsil ediyorlar, yanında kitap okuyorlar ve istifade ediyorlardı. O da rahat bir yaşam sürüyor rahat ve huzur içinde günlerini geçiriyordu.

Rebiyülevvel ayı sonlarında Menbicî'nin tavsiyesi üzerine -İbn Teymiye taraftarı olmakla suçlanan- Seyh Kemaleddin b. Zemlekanî, Maristan

nazirliğinden azledildi. Yerine Semseddin Abdulkadir b. Hatirî atandı.

Rebiyülahir ayinin üçünde sah günü Misir'da Hanbelîlerin kadilighina Misir Seyhti' 1-Hadisi Seyh Imani, Hafiz Sadeddin Ebu Mahmut Mes'ud b. Ahmet b= Mes'ud b. Zeyneddin el-Harisî atandı. Daha önce bu görevde bulunan Kadi Serefüddin Ebu Muhammed Abdülgani b. Yahya b. Muhammed b. Abdullah b. Nasr b. Ebu Bekir el-Harranî vefat etmistî. Cemaziyelevvel ayinda Sultan Muzaffer'in buyrugu ve fermani sahil beldelerine gönderildi. Bu fermanla içki içmenin yasaklanması, meyhanelerin yıkılması, meyhanecilerin ve içkicilerin sürgün edilmesi yetkililere emrediliyordu. Emir yerine getirildi. Müslümanlar buna çok

sevindiler.

Cemaziyelahir ayi basinda Dimask'taki Hanbelîlerin kadilighina Seyh Sihabeddin Ahmed b. Serifüddin Hasan b. Hafiz Cemaleddin Ebu Musa Abdullah b. Hafiz Abdülgani el-Makdisî'nin atandighina dair ferman postayla geldi. Daha önce bu görevde Taki Süleyman b. Hamza bulunuyordu. Bu zat, Melik Nasirin tahttan inisini diline doladigi onun kendi iradesiyle, degil zorla tahttan indirildigini söyledigi için -ki bu söyledikleri dogruydu-görevden azledilmisti.

Cemaziyelahir ayinin yirmisinde divan nazirliğina Rüstemî'nin yerine Emir Seyfeddin Bektimur el-Hacibî'nin atandighina dair ferman postayla Dimask'a geldi. Ancak Emir Seyfeddin bu görevi kabul etmedi. Yine ayni postayla Emir Izzeddin Ahmed b. Zeyneddin Muhammed b. Ahmed b. Mahmud Ibn Kalanisî'nin hazine nazirliğina atandighina dair ferman da geldi. Bu zat mezkur göreve basladi. Kendisinden önce anilan görevde bulunan sehir muhtesibi Basravî azledildi.

Yine bu ayda Kadilkudat Bedreddin b. Cema, Sufilerin talebi üzerine Kahire'de Saidü's-Suada Seyhligi görevine basladi. Cuma günü yanlarında bir kez hazır bulunması sebebiyle kendisinden hoslanmış-lardı. Daha önce bu görevde bulunan Seyh Kerimüddin el-Eykî azledildi. Çünkü o, Saidü's-Suada hankâhmdaki sahıtları oradan uzaklastır-misti. Bu yüzden kendisine karşı harekete geçtiler. Dine sığmayan bazı suçları olduğunu dilekçeyle ilgili makama bildirdiler. Sikâyetçi oldular. Bu sebepten o da bu görevden uzaklastırıldı. Halka yaptığı, yoluna geldi. Zira bu kisi, Seyhü'l-İslâm Ibn Teymiye'ye karşı harekete geçmiş, ona iftiralarında bulunmuştu. Oysa kendisi cahil ve takvası az bir kimseydi. İste bu iftirası yüzünden Cenâb-ı Allah onu kendi arkadaşları ve dostları vasıtasıyla rezil rüsvay etti. Bu da onun yaptığının tani karsılığı olan bir ceza idi.

Receb ayında Dimask'ta korkular çoğaldı insanlar sehir disından içirilere dogru akin ettiler. Bunun sebebi de suydu : Sultan Melikü'n-Nasir Muhammed b. Kalavun, Dimask'a gelmek üzere Kerek'ten yola çıkmisti.

Tekrar tahta geçmeyi istiyordu. Ümeradan bir grup onunla ittifak kurmuşlar, gizlice mektup yazarak kendisinin samimi yandaşları olduklarını bildirmişlerdi. Mısırlı ümeradan bir grup da onun tarafına geçmişlerdi. İnsanlar Dimask naibi Efrem'in Kahire'ye gitmiş olması ve büyük kitlenin onunla birlikte olması yüzünden tedirgin oldular. Sehrin kapılarını kısıtlı vaktine kadar açmadılar. İşler karman çor-man oldu. Kadılar ve ümeranın çoğu sarayda toplanarak Melik Muzaf-fer'e beyitlerini yenilediler. Cumartesi günü akşama doğru sehrin kapıları kilitlendi. Babü'n-Nasir önünde bulunan insanlar izdiham meydana getirdiler ve büyük bir yorgunluk ve bezginlik meydana geldi. Köyden gelen insanlar sebebiyle şehirde kalabalık meydana geldi. Melik Nasir'in Human'a ulaştığına dair haber postayla Dimask'a ulaştı. Sam naibi bundan rahatsız oldu. Melik Nasirle savaşacağını ve şehre girmesine engel olacağını bildirdi. Emir Rükneddin Baybars el-Mecnun ile Baybars el-Alemî onun yanına gittiler. Ona iltihak ettiler. Bashacı Emir Seyfeddin Bektimur da yanına giderek geri dönmelerini önerdi ve Mısırlılarla savaşacak gücü olmadığını söyledi. Emir Seyfeddin Bahadır da yanına gidip aynı öneride bulundu. Sonra Receb ayının besinde salı günü Dimask'a döndü. Sultan Melik Nasir'in Kerek'e döndüğünü halka bildirdi. İnsanlar sakinleştiler. Saltanat naibi saraya döndü. İnsanların bir kısmı evlerine döndü. Nizam sağlandı. [43]

Melikü'n-Nasir Muhammed B. Melikü'l-Mansur Kalavun'un Tahta Dönmesi Muzaffer Casnîgir Baybarsın Ve Seyhi Hülûlcü Nasir El-Menbicî'nin İktidardan Düsmeleri

Saban ayının onüçünde, Melik Nasir'in Dimask'a geldiğine dair haber geldi. Emir Seyfeddin Kutlubek ve Hacı Bahadır, Kerek'e gittiler. Onun Dimask'a gelmesi için tesvikte bulundular. Bunun üzerine Dimask naibi panige kapıldı. Saban ayının onaltısında kendisine tabi olan bir cemaatla birlikte yola koyuldu. Beraberinde Sakif Arnun beldesinin sahibi İbn Sabh da vardı. Dimask'ta saltanat merasimi için gerekli hazırlıklar yapıldı. Kösler çalınmaya başladı. İnsanlar toplandı. Sultan Melik Nasir Muhammed de büyük bir debdebe ile Kerek'ten hareket etti. Emir Akkus el-Efrem'e eman verdiğini bildirdi. Saban ayının onyedisi-pazartesi gecesi minarelerde müezzinler ona dua ettiler. Sabah olunca halk ona dua edip sevindi. Adı anınca insanlar ferahladı. Halka eman verdiği duyuruldu. İnsanların dükkanlarını açmaları, yerlerinde, evlerinde, ticarethanelerinde güven içinde olmaları istenildi. Halk etrafı süslemeye başladı. Sevinç davulları çalındı. İnsanlar şehre girdiği esnada sultani görebilmek için sah gecesi evlerinin damlarında uyumaya başladılar. Sultani karşılamak için kadılar, emirler ve ayan tabakasına mensup kimseler yola çıktılar.

Sultanın katibi İbn Kesir dedi ki: "Sultanın salı günü gün ortasında büyük bir alayla şehre girdiğini müşahade ettim. Musalla yanında kendisi için

hali serildi, yoluna sergiler konuldu. Saltanat debdebesiyle geliyordu. Yoluna ipek halılar serildi. Her bir halinin üzerinden geçtikten sonra hali duruluyor, tekrar Ön tarafına seriliyordu. Gayet ciddiye ve vakar sahibiydi. Sagında, solunda silahtarlar, önünde muhafızlar yürüyorlardı. İnsanlar ona yüksek sesle dua ediyorlardı. Dua sesleriyle her taraf çinliyordu. O gün görülmeye değer muazzam bir gündü."

Seyh Alemüddin el-Berzalî dedi ki: "O gün sultan beyaz bir sarık sarmisti. Kırmızı bot giymisti. Basinin üzerinde semsiyesini Hacı Bahadır taşıyordu. Sultanin üzerinde kıymetli bir kürk vardı ki altın sirmaliydi. Kaleye ulaştığında kendisi için köprü kuruldu. Kale naibi Emir Seyfeddin es-Sencerî yanına geldi. Huzurunda yer öptü. Sultan ona "Ben şimdi buraya girmeyeceğim" dedi ve atını ablak kasrı tarafına çevirdi. Emirler önündeydiler. Cuma günü kendisi için hutbe okundu."

Saban ayının yirmiikisinde cumartesi günü Emir Celaledin Akkus el-Efrem itaatini sunmak üzere Dimask'tan geldi. Huzurunda yer öptü. Sultan ona ikramda bulunmak için atından indi ve eskiden olduğu gibi yine Dimask naibliğine devam etmesine izin verdi. İnsanlar, Efrem'in sultana itaatini arzemesine çok sevindiler. Hama naibi Emir Seyfeddin Kıpçak da sultanin yanına geldi. Saban ayının yirmidördün-de pazartesi günü Trablus naibi Emir Seyfeddin İstedmür de geldi. İnsanlar bunları karşılamaya çıktılar. Sultan Efrem'i karşıladığı gibi bunları da karşıladı. Aynı günde sultan, Hanbelîlerin kadilğine yeniden Takiyyüddin Süleyman'ın atanmalına karar verdi. İnsanlar Takiyyüddin'i tebrik ettiler. O da saraya sultanin huzuruna çıktı. Ona selam verdi ve Cevziye medresesine geçti. Orada üç ay müddetle hakimlik yaptı. İkinci cumada, Meydanı Ahbarda namaz kılındı. Burada sultan ve kadılar da hazır bulundular. Büyük emirler, devlet erkânı ve halktan büyük bir kalabalık burada namaz kıldı. Aynı günde Haleb naibi Emir Kara Sungur el-Mansurî, sultanin yanına geldi. Ramazanin dördünde perşembe günü sultanin tahtirevani çıkarıldı. Sultan tahtirevana bindi. Kadılar ve kurrarlar da yanında bulunuyorlardı. Vakit, ikinci vaktiydi. Ramazanin besinde cuma namazı yine Meydan-ı Ahbar'da kılındı. Sonra ramazanin dokuzunda salı günü sultan Dimask'tan ayrıldı. Beraberinde İbn Saserî Kadiasker Sadreddin el-Hanefî, Hatip Celaledin, Seyh Kemaleddin b. Zemlekânî de bulunuyordu. Tevki divaninin görevlileri, ordu divanı ve bütünleriyle Sam askerleri beldelerinden naibleri ve emirleriyle birlikte gelip orada toplandılar. Sultan, Gazze'ye büyük bir alâyisle vasil oldu. Emir Seyfeddin Bahadır ile bir grup Misir ümerası onu karşıladılar. Melik Muzafferin, sultanlıktan feragat ettiğini ona bildirdiler. Sonra Misir'dan emirler pes pese gelmeye devam ettiler. Sultanla görüştüler bu durumu ona bildirdiler. Samlilar bu haberler üzerine rahatladılar ve sevindiler. Sevinç davulları çalındı. Sultan Melikü'n -Nasir Muhammed'in tahta

oturusuna dair haberi, Dimask'a geç geldi

Bayram gününde hatip naibi Seyh Takiyyüddin el-Cezerî el-Mak-day, adet üzere sancaklarla Musalla'ya gitti. Seyh Mecdüddin et-Tunisî'yi vekil olarak birakti. Bunlar Musalla'ya vardıklarında Musalla hatibinin namaza basladığını gördüler. Musalla'ın sahnesine sancaklar dikildi. Sancaklar arasında Takiyyüddin el-Makday namaz kıldırıp, hutbe irad etti. Aynı şekilde Ibn Hassan da , Musalla dahilinde namaz kıldırıp, hutbe irad etti. Böylece bayram gününde iki bayram namazı kılındı ve iki hutbe irad edildi. Bildiğimiz kadarıyla o güne dek böyle bir durum yaşanmamıştı.

Sultan Melikü'n-Nasir bu senenin ramazan bayramının son gününde Cebel kalesine girdi Salarin, Sübek'e gitmesini emretti. Sıfî naibi Emir Seyfeddin Bektimur el-Cogendar'ı, Misir'a naib tayin etti. Sam'a da naib olarak Emir Kara Sungur el-Mansurî'yi görevlendirdi: Bu fermanının tarihi sevvalın yirmisiydi Sahib Fahreddin el-Halefî'yi bundan iki gün sonra vezirliğe tayin etti. Bahaeddin Abdullah b. Ahmed b. Ali Muzaffer el-Hillî, sevval ayının onunda cuma gecesi vefat etmişti. Ondan sonra Kadi Fahreddin, Misir'da ordu nazırlığı görevine başladı. Bu zat Misirlilerin Önde gelen vezirlerinden ve büyük şahsiyetlerinden-di. Biraz hadis rivayet etmişliği de vardır. Emir Cemaleddin Akkus el-Efrem, serhat naibliğine atandı. Divanların nazırlığına Emir Zeyned-din Kutboga atamp Dimask'a geldi. Bu zat ayrıca Seyfeddin Akcaba'nın yerine saray üstadlığına da atanmıştı. Devlet yönetiminde büyük bir değişiklik meydana gelmişti.

Seyh Alemüddin el-Berzalî dedi ki: "Sultan, ramazan bayramında Misir'a girer girmez, Seyh Takiyyüddin Ibn Teymiye'yi saygın ve mü-kerrern olarak Iskenderiye'den çağırttı. Seyh de sevval ayının sekizinde geldi. Beraberinde bir grup Iskenderiyeli onunla yola çıkmış ve onu uğurlamışlardı. Cuma günü sultanla görüştü. Sultan ona ikramda bulundu. Kalabalık bir mecliste onu karşıladı. Bu mecliste Misirlilerin ve Samlilerin kadıları da vardı. Ibn Teymiye'yi onlarla barıstırdı ve bundan sonra Seyh Ibn Teymiye Kahire'ye indi. Meshed-i Hüseyin yakınında bir meskene yerleşti. İnsanlar ziyaretine geliyorlardı. Emirler, askerler, birçok fakih ve kadılar da yanına geliyorlar, kimi kendisine karşı sergiledikleri tavırlarından ötürü özür diliyor, kimi de bu işlerle ilgileri olmadığını söylüyordu. Ama Seyh Ibn Teymiye "Bana eziyet eden herkese hakkımı helal ettim" dedi.

Ben derim ki : "Kadi Cemaleddin b. Kalanisi bu meclislerde cereyan eden konuşmaları, sultanın ve mecliste hazır bulunanların seyhe gösterdikleri saygı ve ikramı, ondan sitayişle bahsedilmesini, onun övülmesini, bütün tafsilatıyla anlatmıştır. Aynı şekilde Kadilkudat Mansu-rüddin el-Hanefî de buna bu oturumlar hakkında geniş bilgiler vermişti. Ancak Ibn Kalanisi'nin verdiği bilgiler daha tafsilatlıydı. Çünkü o, o zamanda kadiaskerlik

yapiyordu. Ikiside o mecliste hazır bulunmuşlardı. Bana anlatıldığına göre Seyh Takiyyüddin İbn Teymiye meclise gittiginde sultan ayaga kalkarak onu karşılamıştı. Görür görmez hemen eyvanın ucuna kadar onun için yürümüş, eyvanın baş tarafında onunla birlikte uzaklastıktan sonra sultan onu alıp, penceresi bahçeye bakan bir salona götürmüştü. Orada oturup bir süre başbaşa konuşmuşlardı. Sonra İbn Teymiye'nin eli sultanın elinde olarak meclise gelip oturmuşlardı. Sultanın sağ tarafında Misir Kadisi Bedreddin b. Cema, sol tarafında Vezir İbn Halilî, alt tarafında İbn Sasesî, sonra Sadreddin Ali el-Hanefî oturmuşlardı. Seyh Takiyyüddin İbn Teymiye de sultanın önünde halinin ucunun üzerinde oturmuştu. Vezir, zimmilerin tekrar isaretli beyaz sarık takmalarına müsaade edilmesini istedi. Ödemekte oldukları paraya ek olarak yıllık 700.000 dinar daha vermeyi üstlendiklerini söyledi. Mecliste bulunanlar sustular. Orada Misir ve Sam'in kadıları, aralarında İbn Zemlekanî'nin de bulunduğu Misirli ve Samli büyük alimler vardı. Ben, sultanın meclisinde İbn Zemlekânî'nin yan tarafında oturuyordum. Alimlerden, kadılardan hiç biri bu hususta konuşmadı. Sultan, kendilerinden fetva isteyerek "Bu konuda ne diyorsunuz" diye sordu. Hiç biri konuşmadı. Ancak Seyh Takiyyüddin İbn Teymiye diz üstü çöküp bu konuda sultanla sertçe konuştu. Vezirin söylediklerini sert bir dille reddetti. Sesini yükseltti. Sultan da gayet yumuşak ve sakin bir tarzda onu susturmaya çalışıyordu. Ancak İbn Teymiye çok ileri gitti. Kimsenin söyleyemeyeceklerini söyledi. Kimsenin yapamayacağını yaptı. Bu konuya sıcak bakanları da şiddetlice azarladi ve sultana dedi ki: "Saltanat tahtına oturduktan sonra kurdugun ilk mecliste fani dünya metali uğruna zimmilere yardım etmeyeceğine inanıyorum. Hâsâ sen böyle bir şey yapacak biri değilsin. Tahtını sana geri veren Allah'ın sana bahsettiği nimeti an. Düşmanını yüz üstü düşürdü. Seni düşmanlarına karşı muzaffer kildi. Bu kapiyi zimmîlere açan ilk kişi Casnigir olmuştur. O da elbetteki senin fermanına dayanarak bunu yapmıştı. Çünkü o zaman o senin naibindi"

Sultan bu duruma sasti ve onların tekrar beyaz sarık, giymelerine müsaade etmedi. Anlatımı burada uzun sürecek çok detaylı konuşmalar cereyan etti.

Sultan, mecliste hazır bulunanların tamamından daha çok İbn Teymiye'yi tanıyordu. Onun dindar, secaatti, hakkı yerine getiren iyi bir insan olduğunu elbetteki biliyordu.

Seyh Takiyyüddin İbn Teymiye'nin sultanla başbaşa oturduklarında aralarında geçen konuşmaları anlattığını duydum. Sultan, kendisinin aleyhinde bulundukları, tahttan indirilip Çasnigir'e bey'at edilmesi hususunda fetva vermiş olan bazı kadıların öldürülmesi hususunda İbn Teymiye'ye m olumlu fetva vermesini istemiş, İbn Teymiye buna karşı çıkınca ona "Bunlar senin de aleyhinde bulunmuşlar ve sana eziyet etmişlerdi

demis ve bazilarinin öldürölmesi hususunda fetva vermesi için Ibn Teymiye'yi kiskirtmisti. Sultanin o kadilara kızmasinin sebebi, kendisinin azledilmesi ve Çasnigir'e bey'at edilmesi için göstermis olduklari çabalardan ötürüydü. Seyh Ibn Teymiye, sultanin maksadini anladı, kadilari ve alimleri tazimle anmaya basladı. Onlara kötölük yapacak olan kimseleri yerdı ve sultana "Eger bunlari öldürecek olursan bunlardan sonra böyle büyük alimleri bulamazsin" dedi. Sultan ona "Bunlar sana eziyet ettiler dedi. Defalarca seni öldürmek istediler!" deyince Seyh Ibn Teymiye "Bana eziyet edene hakkimi helal ettim. Ama Allah ve Rasûlu-ne eziyet edenlere gelince Allah onlardan intikam alır. Ben kendi öcümü almam" diye karsilik verip sultana nasihatlerde bulundu. Nihayet sultan yumusadi ve onlari bagisladi.

Maliki Kadisi Ibn Mahluf söyle demisti: "Ibn Teymiye gibisini görmedik. Biz, hükümdarlari ona karsi kiskirtiyorduk ama yine de ona güç yetiremiyorduk. O bize karsi güçlendigi zaman bizi bagisladi ve bizi savundu."

Seyh Ibn Teymiye, sultanla görüştükten sonra Kahire'ye indi. Ilim yaymaya devam etti. Halk kendisine yöneldi. Uzak diyarlardan yanma gelerek kendisinden ilim tahsil ettiler. Fetvalar sordular. O da yazili ve sifahî olarak onlara cevap verdi. Fakihler yanma gelerek kendisi hakkında sergiledikleri olumsuz tutumlardan Ötürü özür dilediler, o da "Ben herkese hakkimi helal ettim" dedi.

Seyh Ibn Teymiye, ailesine bir mektup yazip gönderdi. Mektubunda Allah'in kendisine bahsettigi nimetleri ve çok hayirlari andi. Ailesinden, kendisine ait bir kisim kitaplari göndermelerini talep etti. Bu hususta Cemaleddin el-Mizzî'nin yardimına basvurmalarını istedi: "Çünkü o benim istedigim kitaplari nereden ve nasıl çıkaracagini bilir" dedi. Mektubunda devamla söyle demisti :

"Hakka ait olan her sey yükselir, artar ve muzaffer olur. Batil ise sürekli alçalir, sefil olur, izmihlale ugrar. Cenâb-i Allah, hasimların boyunlarını büktü. Onların büyükleri, anlatimi, burada uzun sürecektir. Biz de Islâm'in ve sünnetin yücelmesine vesile olacak sartlari onlara karsi ileri sürdük. Bu sartlar sebebiyle batil ve bid'at parçalanacaktır. Onlar bütün bu sartlara uyacaklarını bildirdiler. Biz de bunu fiilen gerçeklestirmelerine kadar onlara karsi ihtiyatli durduk. Sözlerine ve ahidlerine güvenmedik. Sartlari gerçek-lestirinceye kadar taleplerini yerine getirmedi, söylediklerini mutlaka yerine getirmelerini bekledik. Böylece avam ve havas için Islâm'in ve sünnetin izzeti ortaya çıkacaktır ki, bu da onların kötölüklerini yok edecek güzelliklerdir....."

Ayrica Yahudileri ve Hristiyanları ezip zelil etmek, onlari zillet ve küçüklükleri içinde bırakmak hususunda sultanla yaptığı konuşmaları içeren uzun ifadeleri de yazmisti. Doğrusunu, noksanlıklardan münezze olan

yüce Allah daha iyi bilir.

Sevval ayında sultan, yirmiye yakın emiri tutukladı. Sevvalin onaltısında Havranlûardan olan Kays ve Yünün kabileleri arasında çatışma çıktı. İki taraftan da yaklaşık 1.000 kişi kadar sevda (veya Süvey-de) yakınlarında öldürüldü. Buna Süveyda savaşı denilmiştir. En fazla zayıat veren Yümn kabilesi hezimete uğradı. Bunlar Kayslıların önünden kaçtılar. Çokları da perisan ve zayıf halde Dimask'a girdiler. Kayslı-lar da devletten korktukları için kaçtılar. Bu yüzden köyleri boş ekinleri sahihsiz kaldı. Innâ lillâhi ve innâ ileyhi râciun (Dogrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz).

Zilkade ayının altısında çarsamba günü Haleb'e naib olarak atanan Emir Seyfeddin Kıpçak el-Mansurî, bir grup Misir ümerasıyla birlikte Dimask'a uğradı. Sonra beraberindeki ümera ve askerlerle birlikte Haleb yoluna koyuldu. Emir Seyfeddin Bahadır da naib olarak atandığı Trablusa ve Dimask'ın sahil beldelerine gitmekte iken Dimask'a uğradı. Kendisinden önce orada naib olarak Emir Seyfeddin İstedmür bulunuyordu.

Sultanla birlikte Misir'a gitmiş olan bir grup insan, zilkade ayında Misir'a ulaştılar. Aralarında Hanefî'lerin Kadildukati Sadreddin, Mu-hiddin b. Fadlullah ve diğerleri de vardı. Misir'a gelisinden sonra bir gün kalkıp Kadi Sadreddin el-Hanefî'nin yanına gittim. Bana "İbn Teymiye-yi seversiniz?" diye sorunca ben "Evet diye cevap verdim. O da gülererek su karsılığı verdi : "Vallahi çok güzel birseyi sevmisin" sonra da İbn Kalanîsî'nin anlattıklarına yakın şeyleri anlattı. Ama İbn Kalanîsinin anlattıkları daha tam ve mükemmeldi. [44]

Casnigir'in Öldürülmesi

Habis herif, arkadaşlarından bir grupla kaçmıstı. Emir Seyfeddin Kara Sungur el-Mansurî, Efrem'in yerine Misir'dan Sam naibliğine gelmek üzere yola çıktığında Gazze yakınlarında zilkade ayının yedisinde bir av halkası kurdu. Casnigir de 300 kadar arkadaşıyla bu çemberin içine düşünce etrafı sarıldı. Adamları dağılıp onu yalnız bıraktılar. Emir Seyfeddin Kara Sungur da onu yakaladı ve onu alıp arkadaşı Seyfeddin Bahadır ile birlikte develere binerek Misir'a geri dönüş yoluna koyuldu. Ancak Hattara'ya vardıklarında Emir İstedmür onları karşıladı. Casnigir'i onlardan teslim alıp Misir'a götürdü. Seyfeddin Kara Sungur ile Seyfeddin Bahadır da askerlerinin basına döndüler. Emir İstedmür, Casnigir'i sultanın huzuruna çıkardı. Sultan onu kinayip azarladı. Bu, onur sultanla son görüşmesi oldu. Sonra Öldürülerek Kurafe Mezarlığı'na defnedildi. Seyhi Menbicî kendisine fayda vermediği gibi mali mülkü de kendisini kurtarmadı. Aksine feci bir şekilde öldürüldü.

Emir Seyfeddin Kara Sungur el-Mansurî, zilkade ayının yirmibe-sinde

pazartesi günü Dimask'a girdi. Saraya yerleştii. Beraberinde Ibn Saserî, Ibn Zemlekânî, Ibn Kalanisî, Alaaddin b. Ganim, bir grup Misirli ve Samli Ümera vardı. Hatip Celaledin el-Kazvinî onlardan önce aynı ayin yirmiikisinde persembesini Dimask'a gelmiş, cuma günü adeti üzere hutbe irad etmişti. İkinci cuma günü ayin yirmidokuzu idi. O zamanda Dmiask Camii'nde Kadi Bedreddin Muhammed b. Osman b. Yusuf b. Haddad el-Hanbelî, saltanat naibinin izniyle hutbe irad etti. Atanma fermani namazdan sonra kadıların, ekâbirin ve ayanın huzurunda okundu. Daha sonra kendisine kıymetli bir hil'at giydirildi. Kirkiki gün süreyle Imam Hatiplik görevini yürüttü. Sonra hatip Celaledin, sultan fermamıyla bu görevine iade edildi ve müteakip senenin onikisinde persembesini günü göreve başladı.

Zilhicce ayında Kemaleddin b. Sirazî, Samiyetü'l-Berraniye Med-resesi'nde ders verdi. Bu görevi îstedniür'ün de yardımıyla Seyh Kemaleddin b. Zemlekanî'den devraldı.

Bu senede Tatar hani Harbenda, kendi ülkesinde Rafizîliği destekleyerek ortaya koydu. Hatiplere, hutbelerinde ilk olarak Hz. Ali'nin ve ehli beytin adlarını anmalarını emretti. Ezer beldesinin hatibi, hutbenin bu kısmına geldiğinde hiçkiri hiçkiri ağlamaya başladı. Cemaat de onunla birlikte ağladı. Hutbeyi tamamlayamadan minberden indi. Onun yerine bir baskası minbere çıkarılarak hutbe tamamlattırıldı. O kişi namazı da kıldırıldı. O ülkede bid'atçılar, ehli sünnete egemen oldular. Innâ lillâhi ve innâ ileyhi râciun (Dogrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz).

Bu senede devletteki düzensizlik ve ihtilafların çokluğu yüzünden Samlilerden hiç kimse hacca gidemedi. [45]

Hicretin Yediyüzdokuzuncu Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Hatip Nasiruddin Ebu'l-Huda

Ahmed b. Hatip Bedreddin Yahya b. Seyh Izzeddin b. Abdüsselam. Akibe hatibi idi. Emevî Camii'nin nazirliğini de yaptı. Baska görevlerde de bulundu. Bu senenin muharrem ayının ortasında çarsamba günü Akibe'deki evinde vefat etti. Akibe Camii'nde cenaze namazı kılındı.

gabü's-Sagir Mezarlığı'na babasının yanına defnedildi. Hadis rivayet etmiş, babası Bedreddin'den sonra hatiplik yapmış. Cenaze merasiminde saltanat naibi, kadılar ve ayan tabakasına mensup insanlar hazır bulundular. [46]

Misir Hanbelîlerinin Kadisi Serefüddün Ebu Muhammed

Serefüddin Ebu Muhammed Abdülgani b. Yahya b. Muhammed b. Abdullah b. Nasir b. Ebu Bekir el-Harranî. Hicretin 645. senesinde Harran'da doğdu. Hadis dinledi. Misir'a geldi. Hazine nazirliği, Salahiye Medresesi'nin müderrisliği, sonrada kadılık yaptı. Yönetimi güzel bir kimseydi. Güzel

hasletleri vardı. Rebiyülevvel ayının ondördünde cuma gecesı vefat etti ve Kurafe Mezarlığı'na defnedildi. Vefatından sonra Sa-deddin el-Harisî onun yerine geçti. Nitekim bu husus önceki kısımlarda da anlatılmıstı. [47]

Seyh Necmeddin Eyyup

Seyh Necmeddin Eyyup b. Süleyman b. Muzaffer el-Misrî Müez-zin-ü Necibi adıyla meshur olmuştur. Dimask Camii'ndeki müezzinlerin reisi ve hatiplerin de nakibi idi. Sureti güzel, sesi gürdü. Bu hususiyetleri elli sene kadar devam etti. Nihayet bu senenin cemaziyelevvel ayı basında vefat etti. Allah rahmet etsin. [48]

Emir Semseddin Sungur El-A'ser El-Mansurî

Misir'da divan nazırlığıyla birlikte vezirlik görevini yürüttü. Sam'da da bir kaç kez divanların başkanlığını yaptı. Dimask'ta meshur bir evi ve bahçesi vardır. Himmetli, gayretli ve servet sahibi bir kimseydi. Bu senenin cemaziyelevvel ayında Misir'da vefat etti. [49]

Emir Cemaleddin Akkus B. Abdullah Er-Resimî

Dimask'taki divanların basıydı. Daha Önceleri Serifi'den sonraki dönemde Kibeliye beldelerinin genel valiliğini yapmıstı. Otoriter bir yöneticiydi, Bu senenin cemaziyelevvel ayının ondokuzunda pazar günü vefat etti. Kusluk vakti, Raslan kubbesinin karsısında yaptırmış olduğu kubbeye defnedildi. Tecrübeli ve ehliyetli bir yöneticiydi. Kendisinden sonra divan başkanlığına Akbaca atandı. [50]

Tac B. Saidü'd-Devle

Müslüman bir kimseydi. Devlet sefiri idi. Casnigir'in yanında itibarlı biriydi. Çünkü kendisi, Casnigir'in Seyhi Nasr el-Menbicî'nin sohbetinde bulunan ve onunla arkadaşlık yapan biriydi. Kendisine vezirlik teklif edilmiş, ancak o bunu kabul etmemisti. Vefat edince görevini kız-kardesinin oğlu Kerimüddin el-Kebir üstlendi. Bu senenin saban ya da receb ayında vefat etti. [51]

Seyh Sıhabüddin

Seyh Sıhabüddin Ahmed b. Muhammed b. Ebu'l-Mekarim b. Nasr el-İsfahanî. Emevi Camii'ndeki müezzinlerin reisiydi. Hicretin 602. senesinde doğdu. Hadis dinledi. Hicretin 645. senesinde müezzinlik görevine başladı. Bu senenin zilkade ayının besinde salı gecesı vefat edinceye dek bu görevi sürdürdü. Mazbut bir insandı. Doğrusunu noksanlıklardan münezze olan yüce Allah daha iyi bilir. [52]

Hicretin Yediyüzonuncu Senesi

Bu sene basında, zamanın halifesi Müstekfi Billah Ebu Rebi Süleyman el-

Abbasî, ülkenin Sultani Melik Nasir Muhammed b. Mansur Ka-lavun idi. Seyh Takiyyüddin b. Teymiye de saygi ve ikram görerek Misir'da ikamet etmekteydi. Misir naibi Emir Seyfeddin Bektimur, Emir-Haznedardi. Kadilar da önceki senede adlari anilan kimselerdi. Sadece Hanbelî kadisi degismisti. Yenisi Saadeddin el-Harisî idi. Misir veziri Fahreddin el-Halilî, ordu komutani Fahreddin Katibül-Memalik, Sam naibi Kara Sungur el-Mansurî idi. Dimask kadilari ise önceki senede adlari anilan kimselerdi. Haleb naibi Kıpçak, Trablus naibi Hacı Bahadır, Serhat naibi de Efremdi.

Bu senenin muharrem ayında Hisam Mescidi'nin Imami ve Bey-tü'l-mal vekili Seyh Eminüddin Salim b. Ebi'd-Derin Samiyetü'l-Cevva-niye Medresesi'nde ders vermeye basladi. Seyh Sadreddin Süleyman b. Musa el-Kürdî, Azraviye Medresesi'nde ders vermeye baslaai. Bu zatlar mezkur görevleri, Misir'a gidip orada ikamet eden Ibn Vekilden devir almislardi. Ibn Vekil, Misir'a Sultan Muzafferin yanina gitmis, Sultan Muzaffer de ona, Menbicî'ye yakindigi sebebiyle, maas baglamisti. Ancak daha sonra sultanin fermani ile Dimask'taki iki medresesinin basina dönmüs, orada bir ay ya da yirmiyedi gün süreyle kalmis, bir süre sonra bu medreseler tekrar elinden alinarak Emin Salim ile Sadr el-Kürdî'ye verilmisti. Hatip Celaledin, muharrem ayinin onyedisinde hatiplige döndü. Hatip Bedir b. Haddad görevden azledildi. Sahip Sem-seddin de pazartesi günü Emevi Camii'nin nazirligina, öksüzlerin ve bütün vakiflari nazirligina atandi. Sonra kendisine hiVat giydirildi. Sere-füdiin b. Saserî de Emevi Camii'nin nazirligi görevinde ona ortak oldu. Daha önce kendisi bu görevde müstakildi. Asura gününde Emir Isted-niür naib olarak atandigi Hama'ya gitmek üzere Dimask'a ugradi. Yedi

gün sonra Hama'ya gitti.

Muharrem ayında Bedreddin b. Haddad, Semseddin b. Hatir'in yerine Maristan nazirligi görevine atandi. Sadreddin b. Merhal ile Sadr Süleyman el-Kürdî arasında Azraviye Medresesi'nin müderrisligi yüzünden çekisme çıktı. Bunlar Vekil'e bir mektup yazarak Ibn Vekil'in irtikâb ettigi çirkinlikleri, rezaletleri ve küfür hallerini bildirdiler, Ibn Vekil de Kadi Takiyyüddin b. Süleyman el-Hanbelî'nin yanina gitti. Kadi el-Hanbelî onun Müslüman olduguna, dokunulmazligina hükmetti. Cezalandirilmamasi gerektigine, makamlara layik olduguna karar verdi. Bu Takiyyüddin b. Süleyman el-Hanbelî'nin bir hatasiydi. Ancak yinede Azraviye Medresesi Süleyman el-Kürdiye, Samayitü'l-Cevvaniye Medresesi de Emin Salim'e verildi. Ibn Vekil'in elinde Esrefiye Darü'l-Hadisi'nin seyhliginden baska bir görev kalmadi.

Safer ayinin yedisinde pazartesi gecesi Necm Muhammed b. Osman el-

Basravî, Sam vezirliğine atanmış olarak Misir'dan geldi. Beraberinde kardesi Fahreddin Süleymanın da muhtesipliğe atandığına dair fermanı getirmisti. Her ikisinde Emevi Camii'nde göreve başladılar. Sonrada Derbi Ibn Ebi Heycâ denen Derb-i Süfun'a gidip konaklarına yerleştiler. Daha sonra vezir, Babülberi ol yanındaki Darü'l-A'ser'e intikal etti. Seyh Celaeddin'in kardesi Izzeddin Ahmed b. Kalanîsî de hazine nazırlığı görevine devam etti.

Rebiyülevvel ayı basında Kadi Cemaleddin ez-Zer'i, Misirda Ibn Cemaa'nın yerine kadilkudatlık görevine başladı. Zilhicce ayında Ibn Cemaa'nın seyhü's-suyûhluk görevi elinden alınıp Kerim el-Eykiye verilmisti. Hatiplik görevi de elinden alınmisti.

Posta Sam'a gelerek Kadi Semseddin b. Harirî'nin, Misir diyarının kadılığına atanmak üzere Misir'a davet edildiği haberini getirdi. O da rebiyülevvel ayının yirmisinde yola koyuldu. Bir topluluk onu uğurlayıp kendisiyle vedalaştı. Misir'da sultanın huzuruna çıktığında sultan kendisine ikramda bulunup saygı gösterdi. Onu Hanefî kadılığına, Nasiriye ve Salahiye medreselerinin müderrisliğine ve Hakim Camii'nin Imam Hatipliğine atadı. Kadi Semseddin es-Surucî'yi ise görevden azletti. O da birkaç gün daha yasadıktan sonra vefat etti.

Rebiyülevvel ayının ortasında Dimask'ta yedi tane, Kahire'de de ondört tane emir tutuklandı. Rebiyülahir ayında sultan, Emir Seyfed-din Salar'ı yanına getirtmek ve sorgulamak istedi. Sonra bizzat kendisi onun yanına gidip onu azarladi ve kinadi. Sonra da malını ve mülkünü bir aylık süre zarfında elinden aldı. Bundan bir süre sonra Emir Seyfed-din öldürüldü. Sayılamayacak derecede malı, mülkü, hayvanı, silahı, kölesi, katiri, merkebi, sagmal davaları, mücevherleri, altınları ve gümüşleri görüldü. Hülâsa o Beytül-maldan ve Müslümanların mallarından büyük bir kısmını, kendine ayırmisti. Anlatıldığına göre bununla birlikte o, insanlara çokça bağışta bulunan, devlet erkânı ve halk tarafından çok sevilen bir kimseymiş. Doğrusunu Allah bilir.

Hicretin 698. senesinden beri Misir'da sultan naibliği yapmaktaydı. Nihayet rebiyülahir ayının yirmidördünde çarsamba günü bu görevde iken öldürüldü. Persembe gecesi Kurafe'deki türbesine defnedildi. Allah kendisini bağışlasın.

Rebiyülahir ayında Kadi Semseddin b. Muiz el-Hanefî, Semseddin el-Harirî'nin yerine Zahiriye'de ders vermeye başladı. Dersinde dayısı Sadr Ali ile diğer kadılar ve ayan tabakasına mensup kimseler hazır bulundular. Bu ayda Emir Seyfeddin İstedmür, bazı işlerini görmek üzere Dimask'a gelmişti. Seyh Sadreddin b. Vekil'i çok severdi. Darul-Hadis nazırlığına ve Azraviye Medresesi'nin müderrisliğine atanması için sultandan bir ferman

almisti. Ancak Istedmür yola koyulmadan Seyh Sadreddin bu göreve baslamadi. Bundan iki gün sonra da Salihîye'de Ibn perbasin evinde basindan söyle bir olay geçti: Anlatildigina göre çirkin bir is yaparken yakalanmis ve Salihîye halkindan bir cemaat, Hanbelî-ler ve digerleriyle birlikte etrafında toplanmislar. Aleyhinde sahit olmuslar ve bu durumu saltanat naibine bildirilmislerdi. Salanat naibi de onun hakkında ne yapilacagini sormak üzere sultana mektup yazmisti. Gelen cevapta onun dinî görevlerden azledilmesi emrediliyordu. Bunun üzerine Esrefîye Darü'l-Hadisi'nin nazirliğinden azledildi. Dimask'ta görevsiz kaldi. Ramazan ayi sonunda Haleb'e göçtü. Haleb naibi Istedmür camide onun için bir görev ayarladi. Sonra onu oradaki bir medreseye atadi ve kendisine ihsanda bulundu. Emir Istedmür, Cemaziyela-hir ayi sonunda vefat eden Seyfeddin Kıpçak'ın yerine Haleb naibliğine intikal etmisti. Kendisinden sonra Hama melikliğine Imaddüddin Ismail b. Efdal Ali b. Mahmud b. Takiyyüddin Ömer b. Sahinsah b. Eyyup tayin edilmiş ve göreve baslamisti. Cemaleddin Akkus el-Efrem de Ser-hat'ten, Hacı Bahadır'm yerine Trablus naibliğine intikal etmisti. Saban ayinin onaltısında persembe günü Seyh Kemaleddin b. Zemlekânî, Ibn Vekil'in yerine Esrefîye Daru 1-Hadisi'nin seyhliğine atandı. Tefsir, hadis ve fikh dersleri verdi. Burada sadece onbes gün görev yaptı. Sonra Kemaleddin b. Serisi bu görevi kendisinden devir alarak ramazan ayi-nm üçünde pazar günü yeni görevine basladi. Saban ayında Sam naibi Kara Sungur, Maksure'nin genişletilmesini kararlattirdi. Müezzin niahfelini iki rüknün arka tarafına Nesir kubbesinin altına aldiridi. Bir kaç gün müddetle cenazelerin camiye girmelerini yasakladi. Sonra cenazelerin camiye konularak namazlarının içeride kilinmasına izin verdi.

Ramazan ayinin besinde Rum kalesinin naibi Fahreddin İyas, Zey-neddin Kutboga el-Mansurî'nin yerine Dimask divanlarının başkanlığına atanip Dimask'a geldi.

Sevval ayında Seyh Alaeddin Ali b. Ismail Kerim b. Hüseyin el-Eykî'nin yerine Misir diyarının seyhüs-süyuhluğu görevine basladi. Hirnmetli, mazbut bir kimseydi. Bu görevi sebebiyle Konevî Saidüs-Sü-ada da hazır bulundu.

Zilkade ayinin üçünde persembe günü Sam da Sahip İzzeddin el-Kalanisî'ye vezirlik hil'ati giydirildi. Daha önce bu görevde bulunan

Necm el-Basravî vezirlikten vazgeçmiş, kendisine iktalar verilmisti.

Zilkadenin onaltısında çarsamba günü Seyh Kemaleddin b. Zemle-kanî, Samiyetü'l-Berraniye Medresesi'ndeki müderrislik görevine döndü. Aym günde Takiyyüddin b. Sahip Semseddin b. Sel'us Emevi Camii'-nin nazirliği görevine atanması sebebiyle hü'at giydi. Haleb naibi Emir Seyfeddin Istedmür de zilhiccenin ikisinde tutuklanarak Misir'a götürüldü. Aynı şekilde

birkaç gece soma Bire naibi Seyfeddin Durgan da tutuklandı. [53]

Hicretin Yediyüzonuncu Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Kadilkudat Semseddin Ebu'l-Abbas

Semseddin Ebu'l-Abbas Ahmed b. Ibrahim b. Abdülğanî es-Sürucî. Hanefî Mezhebine mensuptu. el-Hidaye adli eseri serhetmistir. Çesitli ilimlerde yükselmiş bir alimdi. Bir süre Misir'da hakimlik yaptı. Vefatından birkaç gün önce azledildi. Rebiyülahir ayinin onikisinde persembe günü vefat etti. Safî'nin yakinina defnedildi. Ilm-i kelamda Ibn Tey-miye'ye karsi itirazları vardı. Ancak bu itirazlarında kendini gülünç duruma düşürmüştü. Ibn Teymiye de ona birkaç ciltlik cevaplar vermiş ve reddiye yazmıştı. Delillerini de iptal etmişti.

Bu senede Salar katledildi. Nitekim bu husus önceki kısımlarda da anlatılmıştır. [54]

Sahip Emînü'd-Devle

Sahip Eminü'd-Devle Ebu Bekir b. Vecih Abdülazim b. Yusuf. Ibn Rukakî adıyla meshur olmuştur. Bu senede vefat etti.

Bu senede Trablus naibi Hacı Bahadır da Trablus'ta vefat etti. [55]

Emir Seyfeddin Kıpçak

Haleb naibi idi. Haleb'te vefat etti ve cemaziyelahir ayinin ikisinde Hama'daki türbesine defnedildi. Sehametli ve secaatli bir kimseydi. La-çin zamanında Dimask naibliğine atanmıştı. Sonra Laçin'den korktuğu için Tatarların yanına kaçmıştı. Daha sonra Tatarlarla birlikte gelmişti. Onun vasıtasıyla Kazan savaşının yapıldığı senede Müslümanlar rahatlamışlar ve genişliğe kavuşmuşlardı. Nitekim bu hususu Önceki kısımlarda da anlatmıştık. Daha sonra durumu değişti. Nihayet bu senede Haleb'te vefat etti. Kendisinden sonra yerine İstedmür atandı. O da bu senenin sonunda vefat etti. [56]

Seyh Kerimüdbin B. Hüseyin El-Eykî

Misir Seyhü's-Suyuh'u idi. Emirlerle irtibatı vardı. Bir defasında seyhü's-suyuhluktan azledildi. Yerine Ibn Cemaat atandı. Bu senenin sevval ayinin yedisinde cumartesi gecesi Saidü's-Süada hankâhmda vefat etti. Kendisinden sonra bu göreve Seyh Alaeddin el-Konevî atandı. [57]

Fakih İzzeddin Abdülcelil

İzzeddin Abdülcelil en-Nemravî es-Safîî. Faziletli ve yüksek derecede bir alimdi. Misir naibi Salar ile arkadaşlığı vardı. Onun sayesinde dünyada yüksek makamlara ulaştı. [58]

Ibn Rif'a

Imam, allame, Necmeddin Ahmed b. Muhammed. et-Tenbih adli eseri serh etmistir. Baska eserleri vardır. Fakih, faziletli ve birçok ilimde imamdi. Allah rahmet etsin. [59]

Hicretin Yediyüzonbirinci Senesi

Bu sene basında Islâm ülkesinin yöneticileri, Önceki senede adlan anılan kimselerdi. Yalnız Misir veziri azledilerek yerine Seyfeddin Bek-timur atanmistir. Necm el-Basravî de azledilmiş, yerine Izzeddin el-Kalanisî atanmistir. Ibn Teymiye'nin sultana önermesi üzerine Efrem Trablus naibliğine nakledilmisti. Hama naibi Melik Müeyyed İmadüd-, din, seleflerinin kaidesine uygun olarak görevinin basında bulunuyordu.

Haleb naibi İstedmür vefat etmiş, buranın naibliği münhal bulunuyordu. Ergun ed-Devaddar en-Nasirî, Dimask'a ulaşmisti. Çünkü orada naib olarak bulunan Kara Sungur Haleb'e sevk edilmiş, Seyfeddin Giray da Dimask naibliğine getirilmisti. Haleb'teki askerlerin ve Arabî-lerin büyük bir kısmi beldenin etrafını çembere almışlardı. Muharrem ayının üçünde Kara Sungur el-Mansurî bütün mali, mülkü, esyasi, maiyeti ve adamlarıyla birlikte Dimask'tan ayrılmisti. Askerler onu uğurlamisti. Kendisini Haleb'e yerleştirmek için Ergun da beraberinde gitmisti. Kale naibi Emir Seyfeddin Bahadır es-Sencerî'ye sultandan bir ferman geldi. Bu fermanla sultan ona, Dimask'a naib gelinceye kadar beldelerin işleri konusunda kendisiyle konuşmasını ve kendisiyle mu-hatab olmasını emrediyordu. Vezir ve tevki divanının görevlileri yanında hazır bulundular. Naiblik görevine başladı. Kuvveti arttı. Vezirin de Sevket ve iktidarı güçlendi. Nihayet o, birkaç göreve adam atama yetkisine sahip oldu. Kardesinin oğlu İmamüddin'i sirlar nazirliğine atadı ve bu görev onun elinde kaldı. Saltanat naibi Seyfeddin Giray el-Mansurî naib olarak Dimask'a geldi.

Muharrem'in yirmibirinde perşembe günü halk onu karşılamaya çıktı. Mumlar yakıldı. Muharrem'in yirmidördünde hatip mahfeli eski yerine konuldu. İnsanlar rahatça gezip dolaşmaya başladılar. Necin el-Basravî de safer ayının üçünde perşembe günü emirlik hil'atı giydi. Vezirlerin kaidesine göre taylasani da omuzuna attı. Büyük tabihane emirleri gibi kendisine iktalar verildi. Rebiyülevvel ayının onyedisinde çarsamba günü birbirlerine iftira atıp yalan uydurmaları yüzünden şahitlerin ve sicil katiplerinin hakkında karar vermek üzere dört mezhebin kadıları Emevi Camii'nde toplandılar. Saltanat naibi bu durumdan haberdar olmuş, gazaplanmış ve bunlar hakkında bir toplantı yapılarak durumlarının görüşülmesini, haklarında karar alınmasını emretmisti. Ancak toplantı neticesinde herhangi bir değişiklik olmadı ve önemli bir

karar da alınmadı.

Aynı gün Serif Nakibü'l-Esraf Eminüddin Cafer b. Muhammed b. Muhyiddin, Adnan, Sihabüddin el-Vasitî'nin yerine divanların nazirliğine atandı. Takiyyüddin b. Zeki, yeniden seyhü's-süyuh oldu.

Aynı günde Ibn Cemâa, Kahirede Nasiriye Medresesi'nin müderrisliğine atandı. Ziyaeddin en-Nesaî de Safiî Medresesi'nin müderrisliğine atandı. Ziyaeddin en-Nesaî aynı zamanda Tulon Camii'nin vaizliğine ve hapishanelerin nazirliğine da atanmistti. Eminü'l-Mülk Ebu Said, Hacı Seyfeddin Bektimur'un yerine rebiyülahir ayında Misir vezirliğine atandı. Aynı ayda Dimask'ta vezir İzzeddin b. Kalanisî göz altına alındı. İki ay müddetle tutuklu kalmasına hükmedildi. Saltanat naibi ona çok kızgındı. Sonra hapishaneden salıverildi.

Rebiyülahir ayının onbirinde Bedreddin b. Cemaâ, Misir diyarının hakimliğine iade edildi. Ayrıca Kâmilîye Darü'l-Hadisnin müderrisliği, Tulon Camii'nin Salihîye ve Nasiriye medreselerinin müderrisliği de kendisine verildi. Sultan kendisine çok ikbal gösterdi. Cemaleddin ez-Zer'i, kadi askerlikte ve Hakim Camii'nin müderrisliğinde kaldı. Hanefî ve Hanbelî kadılarının arasında adalet sarayınca sultanın yanında oturmasına karar verildi.

Cemaziyelevvel ayı basında Ibn Saserî'nin naibi Kadi Necmeddin ed-Dimaskî, Ramsa, Sevce ve Fisaliyede Mansurî'nin terekesinden satın almış olduğu malların satış akdinin batıllığına dair itirafta bulundu. Çünkü bu malların emsal değerini Ödemeksizin satın almış olduğunu bildirdi. Ama diğer hakimler bu alis verisin geçerli olduğunu söyleyerek akdi onayladılar. Ibn Kalanisî'yi Dârüssaâde'ye getirdiler. O da bu malların gelirlerinin Necmeddin ed-Dimaskî tarafından Ödenmesi gerektiği iddiasında bulundu ve bu şekilde hüküm verdi. Sonra Kadilkudat Takiyyüddin el-Hanbelî, bu alis verisin sihhatine hükmetti. Dimaskî'nin verdiği hükmü bozdu sonra diğer hakimler de Hanbelî'nin hükmünü tasdik ettiler.

Bu ayda Dimasklıların 1.500 süvari hazırlamaları kararlaştırıldı.

Her süvariye de 500 dirhem vermeleri emredildi. Mülklere ve vakıflara vergi tarhedildi. İnsanlar bundan çok elem duydular. Durum hatip Ce-laleddin'e iletildi. O da bunu kadılara aktardı. Ayın onüçünde pazartesi günü sabahleyin insanlar bir araya gelip toplandılar. Hz. Osman'ın mushafını, Peygamberin emanetini, halifenin sancagını da beraberlerinde getirmişlerdi. Giray onları görünce çok öfkelenildi. Kadi ve hatibe sövmeye başladı. Mecdüddin et-Tunisî'yi dövdü. Onları göz altına aldı. Sonra kefalet karşılığında serbest bıraktı. İnsanlar bundan çok elem duydular. Allah da Giraya mühlet vermedi. Sadece on günlük bir aradan sonra aniden emir geldi. Görevden azledilip hapse atıldı. İnsanlar bu duruma çok sevindiler.

Anlatildigina göre Seyh Takiyyüddin Ibn Teymiye, Samlilarin basina gelen bu belayi duyunca durumu sultana iletmiş, sultan da hemen görevlileri Sam'a göndererek Giray'i çok kötü halde yakalatmisti. Söyle kr Emir Seyfeddin Ergun ed-Devaddar gelip saraya inmiş, cemaziyelevvel ayinin yirmiüçünde persembe günü Emir Seyfeddin Giray'a kıymetli bir hil'at giydirmiş, o da bu hil'ati giyip esik öpmüş, merasime gelmiş, büyük bir ziyafet vermisti. Tam sofrada iken Seyfeddin Ergun onu emirlerin huzurunda zincire vurup bağlamış ve posta vasitasiyla Gurlu el-Adilî ile Baybars el-Mecnun refakatinde Ke-rek'e sevkettimisti. Izzeddin el-Kalanisî Darüssaâde'deki törenden çıkmış, öğlen namazını Emevî Camii'nde kılmış sonra konagina dönmüştü. O esnada kendisi için mumlar yakılmış ve insanlar ona dua etmişlerdi. Sonra Esrefîye Darü'l-Hadisine dönmüş ve Kerek naibi Emir Cemaleddin'in gelisine kadar yaklaşık yirmigün orada kalmisti.

Bu ayda Sifd naibi Emir Seyfeddin Bektimur Emir-i Haznedar tutuklanmış yerine Kerek'te bulunan Baybars ed-Devaddar el-Mansurî atanmisti. Gazze naibi de tutuklanarak yerine Çavli atanmisti. Bunlar Kerek hapishanesinde Haleb naibi Istedmür, Misir naibi Bektimur, Di-mask naibi Giray, Sifd naibi Kutlubek ve Gazze ile Binhas'in naibi Kil-tutmaz ile bir araya gelmişlerdi. Kerek naibi Cemaleddin Akkus el-Mansurî rebiyülahir ayinin ondördünde çarsamba günü Dimask'a naib olarak geldi. İnsanlar mumlar yakarak onu karsiladilar. Beraberinde kendisini naiblik makamına yerleştirmek için Hatirî de gelmişti. Bu zat hicretin 690. senesinden hicretin 709. senesine kadar Kerek naibliği yapmisti. Orada gerçekten güzel eserler bırakmisti, Izzeddin b. Kalanisî naibi karsilamak üzere sehir disina kadar çıkmisti. Cuma günü sultanin mektubu, naibin kadilarin ve ayan tabakasina mensup olan kimselerin huzurunda sarayin kapisinda okundu. Mektupta halka iyi kavranilmasi, Giray zamaninda üzerlerine agir vergiler tarhedilen bu vergileri ödeyemediklerinden ötürü de zindanda tutulan insanların saliverilmesi emrediliyordu. Bu mektubu sebebiyle sultana çokça dualar edildi. İnsanlar sevindiler.

Ayin ondokuzunda pazartesi günü Emir Seyfeddin Bahadir As'a Sifd naibligine atanmasi sebebiyle hil'at giydirildi. O da esik öperek sali günü Sifd'a gitti. Ayni günde Dimask divanlarinin nazirligina atanmasi münasebetiyle Sadr Bedreddin b. Ebi'l-Fevaris de hil'at giydi. Bu zat Serif b. Adnan'a ortak olarak bu göreve atanmisti. İki gün sonra Izzeddin b. Kalanisî'ye hoslanmadigi için vezirlikten affedildigine, ama sultan vekaleti görevine de devam etmesine dair ferman geldi.

Receb ayında Ibn Sel'us, Semseddin Adnan'in yerine vakiflar nazirligi görevine basladi.

Saban ayında saltanat naibi hapishanelerin kapilarina giderek oralardaki mahpuslari serbest birakti. Çarsilarda pazarlarda ve diger yerlerde bu yaptigindan dolayi kendisine çokça dualar edildi. Ayni günde Sahip Izzeddin b. Kalanîsî Misir'dan geldi. Naible görüstü, ona hil'at giydirdi. Beraberinde ona bir mektup da getirmisti. Mektupta ona saygi ve ikram ifadeleri kullanildiktan sonra sultan vekilligine, has nazirligina devam etmesi, Dimask'ta aleyhine tesbit edilen seylerinse red edildiği bildiriliyordu. Sultanin bu hususlari bilmedigi ve bu hususlarda da kendisine vekâlet vermedigi söyleniyordu. Bu konuda kendisine yardım edecek olan kisi Kerimüddin'di. O da sultanin has nazin idi. Aynca Emir Seyfeddin Ergun ed-Devaddar da kendisine yardım edecekler, deniliyordu.

Saban ayında Ibn Saserî, sahitleri ve akdedicileri kendi cihetinden reddetti. Bunlarin sahitliklerine ve akidlerine itibar etmeyecegini bildirdi. Diger kadilar da böyle yaptilar. Malikî kadisi onlari redetti.

Ramazan ayında Zeyneddin Kutboga el-Mansurî'nin hâcipler ha-ciplitigine, Emir Bedreddin Maltubat el-Karamanî'nin de Dogan'in yerine divanlarin baskanligina atandigina dair ferman posta vasitasiyla geldi. Ikisine de hil'at giydirildi.

Yine ramazan ayında Dimask kalesinin naibi Bahadir es-Sencerî posta arabasiyla Misir'a gitti. Kale naibligine Seyfeddin Balaban el-Bedrî geçti. Sonra aksama dogru Sencerî, Bire naibligine döndü. Oraya gitti. Bagdat'ta bir grup Müslüman tüccann gözaltina alindigina dair haber geldi. Bunlardan Ibn Akkab ile ibn Bedir öldürölmüs, Ubeyde kurtulmus ve salimen gelmisti. Sevval ayında hacca gitmek üzere Emi-rin tahtirevani göröldü. O senede hac emiri de Alaeddin Tayboga idi. Alaeddin, Bahadir As'in kardesiydi.

Zilkade ayi sonunda Emir Kara Sungur'un Birketü Zira'yâ ulastiktan sonra Hicaz yolundan geri döndüğü, Mühenna b. Isa'nin yanma giderek canindan korktugu için ondan eman diledigine dair haber Sam'a geldi. Kara Sungurun beraberinde has adamlarindan bir topluluk da vardi. Sonra oradan, Tatarlarin yanina gitti. Efrem ve Zerdkes de onunla beraberdiler.

Zilkade ayinin yirmisinde Emir Seyfeddin Ergun 5.000 askerle Di-mask'a ulasti. Oradan da Humus taraflarina ve o havaliye yöneldiler. Zilhicce ayinin yedisinde Seyh Kemaleddin b. Serisî Misir'dan Sam'a geldi. Vekâlet görevine devam etmesiyle birlikte Sam kadiaskerligine de atandigina dair fermanim getirmisti. Arefe gününde kendisine hil'at giydirildi. Ayni günde Seyfeddin Milli komutasinda 3.000 kisilik bir askerî birlik Sam'a geldi. Bunlar Önceki 5.000 kisilik birligin pesinden gelmisler ve simal beldelerine dogru yönelmislerdi.

Ay sonunda Kahire'den gelen Sihabeddin el-Kasengerî Sam'a ulasti. Beraberinde seyhü's-süyühluk makamina atandigina dair fermam da

getirmisti. Hankâha konuk oldu. Kadilarin ve ayan tabakasina mensup kimselerin huzurunda bu göreve basladi. Eski Seyhü's-Süyûh Ibn Zeki ise görevden ayrildi.

Bu ayda Sadr Alaeddin b. Taceddin b, Esir, Misir'daki sir katipligi görevine basladi. Daha önce bu görevde bulunan Serefüddin b. Fadlul-lah bu görevden ayrilarak Drmask sir katipli|ine kardesi Muhiddin'in yerine atandi. Muhiddin ise normal yazi isleri katipligine devam etti. Dogrusunu Allah bilir. [60]

Hicretin Yediyüzonbirinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Seyh Reis Bedreddin

Bedreddin Muhammed b. Reisül-Etibba Ebu Ishak Ibrahim b. Mu-hammed b. Turhan el-Ensârî. Sa'd b. Muaz es-Süveydî sülale sindendir. Burada adi geçen Süveyd, Havran'a bagli süveydadir. Reis Bedreddin hadis dinledi. Tip ilminde yükseldi. Bu senenin rebiyülevvel ayinda Se-beliye yakinindaki bahçesinde vefat etti. Kendi yaptirdigi türbesinin üzerindeki kubbenin alt tarafina defnedildi. Vefat ederken altmis yasindaydi. [61]

Seyh Saban B. Ebu Bekir B. Ömer El-Erbilî

Emevi Camii'ndeki Halebiye Seyhi idi. Salih ve mübarek bir insandi. Kendisinde çok hayirlar vardi. Çokça ibadet eder, yoksullara iyiligi dokunurdu. Cenaze merasimine büyük bir kalabalik kitle istirak etmistî. Cenaze namazi receb ayinin yirmidokuzunda cumartesi günü öğleden sonra Emevi Camii'nde kilindi. Sufiye Mezarligi'na defnedildi. Vefat ederken seksenyedi yasindaydi. Biraz hadis rivayet etmistî.

Ekâbir'in hazir bulundugu bir merasimde, hadis seyhligi unvanim almisti. Allah kendisine rahmet etsin. [62]

Seyh Nasirüddin Yahya B. Ibrahim

Seyh Nasirüddin Yahya b. Ibrahim b. Muhammed b. Abdülaziz el-Osmanî, otuz sene kadar süreyle Hz. Osman'in mushafinm hizmetkârligini yapmistir. Bu senenin ramazan ayinin yedisinde cuma günü namazdan sonra cenaze namazi kilindi Sufiye Mezarligina defnedildi. Saltanat naibi Efrem ona çok inanirdi. Vefati ile büyük bir kayba ugramisti. Seyh Nasirüddin vefat ederken altmisbes yasindaydi. [63]

Seyh Ebu Abdullah Muhammed

Seyh, salih, kiymetli ve önder bir zat olup seceresi şöyledir : Ebu Abdullah Muhammed b. Seyh Kudre Ibrahim b. Seyh Abdullah el-Emevî. Bu senenin ramazan ayinin yirmisinde vefat etti. Kasyun Mezarligi'na defnedildi. Cenaze merasiminde emirler, kadilar ve devlet erkânî hazir bulundular.

Cenaze namazi Muzafferî Camii'de kilindi. Sonra babasının yanına defnedildi. O gün Salihîye çarsisi onun cenaze merasimi sebebiyle kapanmıstı. Halk nezdinde itibarı ve hatırı vardı. Bir işe aracılık yaptığında rıcası kabul edilirdi. Faziletli ve sevecen bir kimseydi. Sahih hadislerle dair birkaç cüz toplamıstı. Hadis dinlemıstı. Vefat ederken yetmiş yasma yaklasmıstı. Allah kendisine rahmet, etsin. [64]

Katip İbn Vahid

Sadr Serefüddin Ebu Abdullah Muhammed b. Serif b. Yusuf ez-Zer'î. İbn Vahid adıyla tanınmıstır. Kahire'de tevki divanında çalışırdı. İnşa yazısına dair bilgisi vardı. Kendi zamanında katiplikte son merhaleye ulaşmıstı. İnsanlar kendisinden yararlanmıslardı. Faziletli, atılgan ve secaatli bir kimseydi. Bu senenin sevval ayının onaltısında Mısır'ın Mansurî H ast ananesinde vefat etti. [65]

[1] İbn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/70-73.

[2] İbn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/73-76.

[3] İbn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/76.

[4] İbn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/76.

[5] İbn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/77.

[6] İbn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/77.

[7] İbn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/77.

[8] İbn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/77-79.

[9] İbn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/79-80.

[10] İbn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/80.

[11] İbn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/80.

[12] İbn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/80-81.

[13] İbn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/81.

[14] İbn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/81-82.

[15] İbn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/82-85.

[16] İbn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/85-87.

[17] İbn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/87.

[18] İbn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/87.

[19] İbn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/87-88.

[20] İbn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/88-89.

- [21] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/89-93.
- [22] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/93.
- [23] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/93.
- [24] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/93.
- [25] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/93-94.
- [26] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/94.
- [27] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/95-98.
- [28] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/98.
- [29] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/98-99.
- [30] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/99.
- [31] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/99.
- [32] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/99.
- [33] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/99-100.
- [34] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/100-103.
- [35] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/103.
- [36] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/104.
- [37] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/104-105.
- [38] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/105-106.
- [39] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/106.
- [40] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/106.
- [41] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/106-107.
- [42] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/107.
- [43] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/107-110.
- [44] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/110-115.
- [45] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/115-116.
- [46] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/116-117.
- [47] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/117.
- [48] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/117.
- [49] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/117.
- [50] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/117.
- [51] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/117-118.
- [52] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/118.

- [53] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/119-122.
- [54] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/122.
- [55] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/122.
- [56] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/122.
- [57] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/123.
- [58] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/123.
- [59] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/123.
- [60] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/123-127.
- [61] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/127.
- [62] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/127-128.
- [63] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/128.
- [64] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/128.
- [65] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/128.

Emir Nasirüddin .	2
Temimi Darî	2
Kadi Sa'deddin Mes'ud El-Harîsî	3
Hicretin Yediyüzonikinci Senesi	3
Tengizin Sam'a Naib Olması	4
Hicretin Yediyüzonikinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler .	6
Mardin Hükümdarı Melik Mansur .	6
Emir Seyfeddin Kutlubek .	6
Seyh Nureddin Ebu'l-Hasan .	7
Büyük Emir Ve Muzaffer Hükümdar Sihabuddin Gazi	7
Kadilkudat Semseddin Ebu Abdullah .	7
Hicretin Yediyüzonüçüncü Senesi	7
Hicretin Yediyüzonüçüncü Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler .	8
Seyh Fahreddin Ebu Amr Affan .	8
Îzzeddin Muhammed B. Adl	8
Büyük Seyh Kurra Semseddin El-Maksay .	9
Hicretin Yediyüzondördüncü Senesi	9
Hicretin Yediyüzondördüncü Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler .	11
Haleb Naibi Sudî	11
Sahib Serefüddin .	11
Seyh Resid Ebu'l-Fida İsmail	11
Seyh Süleyman Et-Türkmanî	11
Seyha Ümmü Zeynep Fatima Bint. Abbas .	11
Hicretin Yediyüzonbesinci Senesi	12
Malatya'nin Fethi	12
Hicretin Yediyüzonbesinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler .	14
Sebefübdin Ebu Abbîllah .	14
Seyh Safiyyüddin El-Hindî	14
Kadi Takiyüddin Süleyman B. Hamza .	14
Seyh Ali B. Seyh Ali El-Harîrî	15
Hekim Bahaeddin .	15
Hicretin Yediyüzonaltıncı Senesi	15
Hicretin Yediyüzonaltıncı Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler .	18
Seref Salih B. Muhammed B. Arabsah .	18
Tezkiretü'l-Kindîye Adli Eserin Sahibi İbn Arefe .	18
Tavasî Zahireddin Muhtar .	19
Emir Bedreddin .	19
Seyha Sittü'l-Vüzera Bint Ömer .	19
İcadi	19
Seyha Sittü'l-Münim..	20

Seyh Necmeddin Musa B. Ali B. Muhammed .	20
Seyh Takiyüddin El-Musilî	20
Seyh Ebu Abdullah Muhammed B, Hatip Sülâme .	20
Seyh Sadrb. Vekil	20
Seyh İmadüddin İsmail El-Fuî	21
Hicretin Yediyüzonyedinci Senesi	22
Kayıp Mehdi'nin Cebele Diyarında Ortaya Çikisi	24
Hicretin Yediyüzonyedincî Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler .	25
Seyh Ebu'l-Hasan Ali B. Muhammed .	25
Seyh Sihabuddin Er-Rumî	25
Seyh Fahreddîn Osman .	25
Kadîlkudat Gemaliddin Ebu Abdullah 1z-Zivavî	26
Kadi Serefüddin Ebu Muhammed .	26
Fakih İmam Serefüddin Ebu Abdullah .	26
Sahip Enisü'l-Mülük Bedreddin .	27
Sadrü Reis Serefüddin Muhammed .	27
Hicretin Yediyüzonsekizinci Senesi	27
Hicretin Yediyüzonsekizinci Senesinde Vefat Edenmeshur Sahsiyetler .	30
Seyh Salih Ömer B. Seyyid .	30
Seyh Takiyüddin Ebu Muhammed Abdullah .	32
Kadîlkudat Zeyneddin .	32
Seyh İbrahim B. Ebu'l-Alâ'	33
Seyh Ebu'l-Velid Muhammed B. Ebu'l-Kasim ..	33
Seyh Kemaleddin B. Serisî	33
Kurrâ Sihab .	34
Kadîlkudat Fahreddin .	34
Hicretin YediÜzondokuzuncu Senesi	34
Hicretin Yediyüzondokuzuncu Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler .	36
Seyh, Kurrâ Sihabüddin .	36
Seyh İmam Taceddin .	36
Muhyiddin Muhammed B. Mufaddal B. Fadlullah El-Misrî	37
Büyük Emir Gurlu B. Abdullah El-Adilî	37
Emir Cemaleddin Akkus .	37
Hatip Selahaddin .	37
Allame Fahreddin Ebu Amr .	37
Seyh Ebu'l-Feth Nasr B. Süleyman .	38
Seyh İsa B. Abdurrahman B. Mealî	38
Hicretin Yediyüzyirminci Senesi	38
Hicretin Yediyüzyirminci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler .	40
Seyh İbrahim Ed-Dehistanî	40
Seyh Muhammed B. Mahmud B. Ali	41
Lûgat Alimi Semseddin B. Sâig .	41
Hicretin Yediyüzyirmibirinci Senesi	41
Hicretin Yediyüzyirmibirinoi Senb8indi Vefat Eden Meshur Sahsiyetler .	43

Seyh Afîfüddin Ebu Muhammed. 43

Seyh Fazil Semseddin Ebu Abdillâh. 44

Seyh Ali B.Said. 44

Emir Ve Bas Hacıp Zeyneddin Kutboga El-Mansurî 44

Hicretin Yediyüzyirmiikinci Senesi 45

Emir Nasirüddin

Nasirüddin Muhammed b. İmadüddin Hasan b. Nesaî. Tabilhane emirlerindendi. Bendakta hakimlik yapmisti. Bu göreve Seyfeddin Balaban'dan sonra atanmisti. Bu senenin ramazan ayinin yirmisi ile otuzu arasindaki bir günde vefat etti. [1]

Temimi Darî

Bu senenin ramazan bayraminda vefat etti. Küçük Kurafe Mezarhina defnedildi. Misir'da vezirlik yapmisti. Göz doyuracak bir tarihçi ve haberciydi. Azledilmis olduğu bir sirada vefat etti. Hadis dinlemis ve bazı talebeler kendisinden hadis dinlemişlerdi.

Bu sene zilkade ayında büyük Emir İstedmür ile Benhas'm Kerek kalesindeki zindanda vefat ettiklerine dair haber Dimask'a ulasti. [2]

Kadi Sa'deddin Mes'ud El-Harîsî

Kadi, imam, allame, hafız Sadeddin Mes'ud el-Harisî el-Hanbelî. Misirda hakimlik yaptı. Hadis dinledi, hadis derlerdi. Tahriç etti. Tasnif etti. Bu sanat'ta senetlerde ve metinlerde otoriteydi. Ebu Davud'un Sü-nen'inin bir kısmını güzel ve faydalı bir şekilde serhettiler. Senetlerini güzelce tanzim etti. Yüce Allah kendisine rahmet etsin. Onun durumunu elbette ki yüce Allah, daha iyi bilir. [3]

Hicretin Yediyüzonikinci Senesi

Bu sene basında İslâm ülkesinin yöneticileri, adlan önceki senede anılan kimselerdi.

Muharrem'in besinde, Emir İzzeddin Özdemir ez-Zerdges. ile beraberinde iki emir, Efrem'in yanına gittiler. Hepsini birleserek Mühen-na'nın yanında bulunan Kara Sungur'un yanına gittiler. Sultana mektup yazdılar. Yazın siddetli sicagında isinan taslardan kaçıp kurtulmak için adeta atese sığınmışlardı. Safer ayında posta bir emir getirdi. Efrem ve Kara Sungur ve Zerdgesin bütün mallarına el konulması isteniliyordu. Mühenna'nın ekmeginin kesilmesi, görevden atılması, yerine kardesi Muhammed'in emirlige atanması emrediliyordu. Bütün askerler Ergun'un komutasında Sam'in kuzey tarafındaki beldelerden döndüler. Kara Sungur ve arkadaşlarının basına gelen hadiseden ötürü insanlar hüzünlenip

kederlendiler. Sudî, Haleb naibi olarak Misir'dan gelirken Dmiask'a ugradi. İnsanlar ve askerler onu karsilamaya çıktılar. Bir ziyafet sofrasi kuruldu. O esnada Dimask naibi Cemaleddin'in Misir'a çağırıldığını bildiren ferman okundu o da hemen o anda posta arabasıyla Misir yoluna koyuldu. Laçın'ın bulunmadığı zamanda naibliği hakkında konustu. Aynı günde Sûlamiye Seyhi Kutbeddin Musa, ordu naziri olarak Misir'a davet edildi. O günün aksamında Misir yoluna koyuldu. Gidip orada; azledilen, mahna mülküne el konulan Fahreddin Katibü'l-Memalikin yerine ordu nazirliği görevine rebiyülevvel ayının onunda basladi. Aynı ayın onbirinde Misir'daki Hanbelîlerin kadilighina Takiy-yüddin Ahmed b. Muiz Ömer b. Abdullah b. Ömer b. Ivaz ei-Makdisî atandı. Bu zat ilk Hanbelî Kadisi Seyh Semseddin b. Imad'm kizinin ogluydu. Emir Seyfeddin Bektimur da kaçıp Tatarlara siginan Efremin yerine Trablus naibliği görevin baslamak üzere galdi. Rebiyülahir ayında Humus naibi Baybars el-Alaî, Baybars el-Msenun, Dogan vi alta Emir daha aym günde tutuklandılar. Tutuklu olarak Kersk'e götürölüp zindana atilidilar.

Yine bu ayda Misir naibi Rükneddin Baybars ed-Devaddar el-Mansurî tutuklandı. Yerine Ergun ed-Devaddar atandı.

Sam naibi Gemaleddin, Ksrek naibi, bashacıp Semseddin Sungur el-Kemalî ve bes emir daha Misir'da tutuklanarak Kerek kalesindeki bir burca hapsedildiler.

Bu senede Babüssûlamiye dahilinde bir yangin çıktı. Bu yüzden oradaki birçok ev ile Ibn Ebil-Fevaris'in ve Serif el-Kabanî'nin evleri de yandı. [4]

Tengizin Sam'a Naib Olması

Rebiyülahir ayının yirmisinde persembе günü Emir Seyfeddin Tengiz b. Abdullah el-Malik en-Nasirî, Kerek naibi ve beraberindeki bir grup sultan kölesinin Baybars el-Alaî taraftarlığı yüzünden tutuklanmalarından sonra Dimask'a naib olarak geldi. Tutuklananlar arasında Hacı Aruktay da bulunuyordu. Tengizi karsilamak için halk sehir disina çıkmisti. Onun gelisine çok sevinmislerdi. Tengiz, Dârüssaade'ye yerlesti. Sehre gelisi esnasında halk çok sevindi. Günlerden de agustosun yirmi dördüncü günüydü. Cuma günü Maksure'de hutbeyi dinledi. Halk, onun için geçtiği yolda mumlar yakti. Bu arada Ibn Saserî'nin ka-diaskerlige yeniden atandighina dair ferman da geldi. Bu fermanda onun vakiflara da nezaret etmesi, önceki Safîî kadilarin adetleri üzere Sam beldelerinde, naiblikte kimsenin ona ortak olmaması da emrediliyordu. Semseddin Ebu Talib b. Hamid'in, Misir'da ikamet etmesinden dolayı görevden alman Ibn Seyh Sûlamiye'nin yerine ordu nazirliğine atandighina dair ferman da geldi. Birkaç gün sonra ordu naziri Sadr Muineddin Hibetullah b. Hasis Dimask'a geldi ve

Ibn Hamid de Ibn Bedir'in vazifesine basladi. Ibn Bedir, Trablus ordu komutanligina atanip bu göreve gitti. Ergun ise Misir naibligine atandi. Kâtibül-Memalik Fahreddin de vazifesinin basina döndü, Kutbeddin b. Seyhü's-Sülamîye de onunla beraber bu görevi yürütmeye devam edecekti.

Ayni ayda Seyh Muhammed b. Kavvam ve beraberindeki bir grup iyi insan, Kilase'de vaaz veren, konusmalar yapan Ibn Zühre el-Magribî aleyhinde harekete geçtiler. Onun Mushaf-i Serifî tahkir ettigini, ilim ehlinin aleyhinde konustugunu ispatlayan bir tutanak hazirladilar. Bunun üzerine adalet meclisine çağirildi. Teslim oldu. Cam bagislandi. Ama çok agir bir sekilde tazir edilip cezalandirildi. Sehrin içinde, disinda, her tarafinda, basi açık, sirti kirbaçlanarak ve merkebe ters bindirilerek dolastirildi. Dolastirilirken "Bilgisizce ilim ehlinin aleyhinde konusanin cezası iste budur." diy© yüksek sesle duyuru yapiliyordu. Bundan sonra hapsedildi bir sûra hapiite kaldiktan sonra saliverildi. O da sonra Kahir©'yş kaçti. Saban ayinda ise posta vasitasiyla geri gelerek eski görsvinin basina döndü.

Bu ayda Sugd naibi Bahadir As, Dimask'a geldi. Dimask'a naib olmasindan dolayi insanlar onu tebrik ettiler.

Yine bu ayda sultanin Dimask'a gönderdigi mektup geldi. Bu mektupta kimsenin para ve rüsvet karsiliginda göreve atanmaması emrediliyordu. Aksi takdirde bu görevlere layik olmayan insanların atanmalarına yol açilacagi anlatiliyordu. Bu mektubu sarayin kapisinda îbn Zemlekanî okudu ve okudugu cümleleri de müezzin Ibn Habib halka yüksek sesle tekrarladi. Bu mektubun sultan tarafından yazilip gönderilmesine Seyh Takiyyüddin Ibn Teymiye sebep olmustu. Allah ona rahmet etsin.

Receb ve saban aylarinda Tatarlari Sam'a gelmek üzere harekete geçtiklerini duymalari sebebiyle Dimask'taki insanlar çok korktular panige kapildilar. Tedirgin oldular. Çoklari baska beldelere göçtüler. Sehrin kapilarinda izhidani meydana geldi. Bu hadise ramazan ayinda vuku bulmustu. Her taraf alt üst olmus, adeta sarsinti meydana gelmistti. Tatarlari Rahbe'ye ulastiklarini duyunca daha çok sarsilir olmuslardi. Bu hareketlerinin de kendilerine sigman Kara Sungur ve adamlarinin önerisi üzerine gerçeklestigi her tarafta anlatiliyordu. Dogrusunu Allah bilir.

Ramazan ayinda sultan bir mektup gönderdi. Bu mektupta söyle deniyordu: "Bir adam öldürölürse faili meçhul ise onun öldürölmesi yüzünden insanlar rastgele Öldürölmesin. Aksine katil arastirilip takip edilsin ve bulunduktan sonra Ser'i Serifin hükmü geregince ona kisas tatbik edilsin."

Ibn Zemlekanî bu mektubu saltanat naibi Ibn Tengiz'in huzurunda saray kapisinda okudu bu mektubun yazilmasina da Ibn Teymiye sebep olmustu. Hem bu mektubun hem de önceki mektubun yazilmasinin sebebi, Ibn Teymiye idi.

Ramazan ayi basinda Tatarlar Rahbe'ye ulastilar. Yirmi gün süreyle orayi kusatma altinda tuttular. Rahbe naibi Emir Bedreddin Musa Ozdekçi onlarla bes gün süreyle siddetlice savasti. Onların Rahbe'ye girmelerine engel oldu. Residü'd-Devle, Rahbelilere Tatar hani Sultan Harbenda'ya itaat etmelerini, onun hükmüne boyun egmelerini, ona hediyeler sunup af dilemelerini Önerdi. Bunun üzerine Kadi Necmeddin Ishak, Tatar hani Harbenda'nin yanina gitti. Heyetiyle birlikte onunla görüştü. Ona bes at ve on çuval seker hediye olarak takdim etti. Harbenda bu hediyeleri kabul edip ülkesine döndü. Haleb, Hama ve Humus halkinin büyük bir çogunlugu ülkelerini terkedip kaçmislar, sehirlerin büyük bir kısmi tahrip olmustu. Ama Tatarların Rahbe'den geri döndüklerini kesin olarak duymalari üzerine Sehirlerine geri döndüler. Haberler güzellesti. Kalpler sakinlesti. Müjde davullari çalindi. Imamlar kunut okumaktan vazgeçtiler. Hatip, bayram gününde hutbe irad etti ve insanlara bu nimeti anlatti. Tatarlar bineklerinin, yemlerinin azligi, fiyatların yüksek olması ve çoklarının da ölmesi üzerine geri dönmüslerdi. Geri dönmelerini Tatar hani Harbenda'ya Residü'd-Devle ile Çoban önermislerdi.

Sevval ayinin sekizinde sultanin, Tatarlarla savasmak üzere Misir'dan ayrilmasi üzerine Dimask'ta müjde ve sevinç davullari çalindi. Sevval ayinin ortasinda Berr valisi Emir Hüsameddin Küçük Laçin komutasinda kafilé yola çıktı. Misir askerleri de kita, kita gelmeye basladilar. Sultan, sevval ayinin yirmiüçünde Dimask'a geldi. Sehre girisi üzerine insanlar büyük tören hazirladilar. Kaleye indi. Sehir süslendi. Sevinç ve müjde davullari çalindi. Bir gece sonra saraya intikal etti. Cuma günü Emevi Camii'nin sultan mahfelinde namaz kildi. Hatibe hil'at giydirdi. Pazartesi günü adalet sarayinda oturdu. Sevvalin yirmisinde salî günü veziri Emimi'1-Mülk geldi. Zilkade ayinin basinda çarsamba günü sultanla birlikte seyh, imam, allame Takiyyüddin Ebu'l-Abbas Ahmed b. Teymiye de yedi seneden beri görmedigi Dimask'a gelmistî. Beraberinde iki kardesi ve bir grup arkadasî da vardi. Dimask'a saglikla gelisinden dolayi onu birçok insan karsilamaya çikmistî. Gelisine çok sevinmislerdi. Hatta onu görmek için bir grup kadiri da karsilamaya gelmistî. Sultan onu beraberinde Misir'dan getirmisti. Gaza niyetiyle sultanla birlikte gelmistî. Ama gaza yapılmayacagi kesinlik kazaninca Tatarların kendi ülkelerine döndüğü anlasilince Gazze'de ordudan ayrilip Kudüsü ziyarete gitti ve orada birkaç gün kaldi. Sonra Aclun Sevad ve Zer'e ugradî. Zilkade ayi basinda Dimask'a vasil oldu. Dimask'a girdiginde sultanin zilkade ayinin ikisinde persembé günü kirk kadar has emiri ile Hicaz'a yönelmis oldugunu öğrendi. Seyh Ibn Teymiye Dimask'a ulastiktan, oraya yerlestikten sonra çeşitli ilimleri insanlara öğretmeye, ilim yaymaya, kitap tasnif etmeye, ser'i hükümler hususunda ictihad yapmaya, insanlara sifahi veya yazili fetvalar vermeye basladi. Bazi hükümlerde dört

mezhebe muvafik sekilde kendi içtihadina dayanarak fetva veriyordu. Bazi hükümlerde ise onlara muhalif ve de mez-heplerindeki meshur görüşlere aykiri olarak fetva veriyordu. İçtihadi neticesinde verdiği çok sayidaki fetvayi birçok ciltte toplamisti. Bu fetvalarina kitaptan, sünnetten, sahabilerin ve selef-i salihinin kavillerinden deliller bulmustu.

Sultan, hacca gidince askerleri Sam'da dagitti. Ergun'u da Dimask'ta birakti. Cuma günü Seyh Kemaleddin ez-Zemlekanî, Ibn Se-ris'in yerine Beytu'1-mal vekilligine atanmasi münasebetiyle hil'at giydi. Sultanin veziri sehirde bir konusma yapti. Halktan çok miktarda para talebinde bulundu. Bazilarina para cezasi vererek mallarini müsadere etti. Zorluk çıkaranlari tokmaklarla dövdürdü. Reislerden bir kismini tahkir etti. Ezizet ve hakaret ettigi reisler arasinda Ibn Fadlullah Muhyiddin de vardi. Bu ayda Sihabeddin b. Cehbel, Necmeddin Davud el-Kürdî'nin vefat etmesi üzerine Kudüs'teki Salahiye Medresesinin müderrisligine tayin edildi. Vefat eden Necmeddin Davud ei-Kürdî otuz seneden beri orada müderrislik yapmaktaydi. O, vefat edince Ibn Cehbel, Kurban bayramından sonra Kudüs'teki bu medreseye gidip göreve basladi.

Bu senede Tugtay han adini tasiyan Kipçak hükümdari vefat etti. Bu, yirmiüç seneden beri hükümdarlik yapmaktaydi. Vefat ederken otuzsekiz yasındaydi. Sehametli ve secaatli bir kimse idi. Putlara ve yildizlara tapma hususunda Tatarlari dinine mensuptu. Mücessimeyi, filozoflari, tabipleri tazim eder, Müslümanlara da bütün taifelerden daha fazla ikramda bulunurdu. Muazzam bir ordusu vardi. Askerlerinin çoklugu, kuvvetli olusu, teçhizatlarinin eksiksizligi sebebiyle onunla savasmaya hiç kimse cesaret edemiyordu. Anlatildigina göre o bir defasinda her on askerinden bir taneyi seçerek bir askerî birlik teskil etmis ve bu birligin askerlerinin sayisi 250.000'i bulmustu.

Tugtay han bu senenin ramazan ayında öldü. Ölümünden sonra yerine kardesinin oğlu Özbekhan geçti. Özbekhan Müslümandi. Ülkesinde Islamiyeti izhar etti. Güçlendirdi. Bir grup kâfir emiri öldürdü. Orada Hz. Muhammed (s.a.v.)'in dini, diger dinlere üstün oldu. Islâm'a ve sünnete verdiği bu imkânlardan Ötürü hamd ve minnet Allah'adir. [5]

Hicretin Yediyüzonikinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler Mardin Hükümdari Melik Mansur

Necmeddin Ebu'1-Feth Gazi b. Melik Muzaffer Kara Arslan b. Meli-kü's-Said Necmeddin Gazi b. Melikül-Mansur Nagirüddin Artuk b. Gazi b. Müna b. Timurtas b. Gazi b. Artuk. Artukluydu. Birkaç ianeden biri Mardin hükümdarliga yapmaktaydi. Heybetli, iri yan, sisman bir ihtiyardi. Ahmak biri tarafından saldiriya ugramaktan korktuga için disarida dolasmaya çiktiginda arkasinda hep tahtirevani bulunurdu. Bu senenin rebiyühahir

ayinin dokuzunda vefat etti ve kale altindaki medresesine defnedildi. Vefat ederken yetmis yasina varmistti. Yaklasik yirmi yil kadar hükümdarlik yapmisti. Vefatindan sonra yerine oglu Âdil geçti. O da onyedi gün hüküm sürdükten sonra bu defa kardesi Mansur hükümdar oldu. [6]

Emir Seyfeddin Kutlubek

Emir Seyfeddin Kutlubek es-Seyhî. Dimask'in büyük emirlerin-dendi. Bu senede vefat etti. Allah rahmet etsin.[7]

Seyh Nureddin Ebu'l-Hasan

Salih bir seyhti. Seceresi söyledir. Nureddin Ebu'l-Hasan Ali b. Mu-hammed b. Harun b. Muhammed b. Harun b. Ali b. Hamid es-Salebî. Di-maskliydi. Kahire'de hadis ve müsnedini okudu. Ibn Zebidî'den Ibn Leysi'den, Cafer el-Hemadani'den, Ibn Sirazfden ve baska seyhlerden hadis rivayet etti. Imam ve allame Takiyyüddin es-Sübkî ona icazet vermisti. Salih bir insandi. Rebiyühahir ayinin ondokuzunda sali sabahi vefat etti. Cenazesine büyük bir kalabalik kitle katilmisti. [8]

Büyük Emir Ve Muzaffer Hükümdar Sihabuddin Gazi

Sihabuddin Gazi b. Melik Nasir Davud b. Muazzam. Hadis dinledi. Mütevazi bir adamdi. Bu senenin receb ayinin onikisinde Misir'da vefat etti. Kahire'ye defnedildi. [9]

Kadilkudat Semseddin Ebu Abdullah

Semseddin Ebu Abdullah Muhammed b. Ibrahim b. Davud b. Ha-zim el-Ezraî. Hanefî mezhebine mensuptu. Faziletli bir insandi. Ders ve fetva verdi. Dimask'ta bir sene Hanefî kadiligi yapti. Sonra azledildi. Bir süre Sebeliye Medresesinin müderrisligini yapti. Sonra Misir'a göçtü Saidü's-Süadada besgün kaldi. Receb ayinin yirmiikisinde çarsamba günü vefat etti. Dogrusunu Allah bilir. [10]

Hicretin Yediyüzonüçüncü Senesi

Bu sene basinda Müslümanlari yöneticileri geçen senede adlari, anilan zatlardi. Yalniz sultan, bu sene basinda Hicaz'a henüz ulasmamisti. Emir Seyfeddin Teclis, muharrem ayinin basinda cumartesi günü Hicaz'dan gelerek sultanin selamette oldugunu, onun Medine-i Nebevi-ye'den ayrilip Misir'a yaklastigini bildirdi. Sultanin selamette olusu sebebiyle sevinç ve müjde davullari çalindi. Sonra posta geldi. Sultanin muharrem ayinin ikisinde pazar günü Kerek'e girdigini haber verdi. Muharrem'in onbirinde sali günü Dimask'a geldi. İnsanlar adet üzere onu karsilamaya çıktı. Bu hac dönüşünde onun dudaginin üzerine yapistirilmis bir kagit parçasi gördüm. Saraya indi. Muharrem'in ondör-dünde hatip maksuresinde cuma namazini

kildi. Müteakip cumayi da aynı şekilde orada kildi. Muharrem'in onbesinde cumartesi günü meydana küre oynadı. Sahip Semseddin Gabriyal'ı muharrem'in onbirinde pazar günü divanların nazirliğine; Karamanî'nin yerine de Fahreddin İlyas el-Aserî'yi divanların başkanlığına atadı. Karaman Rahbe naibliğine başlamak üzere gitti. Bunların ikisine ve vezirine hiVat giydirdi, İbn Saserî ve Memalik katibi Fahr'a da hü'at giydirildi. Fahr, hacda sultanla beraberdi. Serefüddin b. Saserî divan hâcplğine atandı. Fahreddin b. Seyhü's-Sülamîye, Emeyi Camii'nin nazirliği görevine başladı. Bahaeddin b. Alim de. Evkaf nazirliği görevine başladı. Mengürsî de vakıfların başkanlığına tayin edilip bu göreve başladı. Sultan, muharrem'in yirmiyedisinde perşembe sabahı Misir'a dönmek üzere yola koyuldu. Askerleri, yanında ve önünde gidiyorlardı. Safer ayı sonlarında elçi olarak görevlendirilen Seyh Sadreddin Vekil ile Musa b. Mühenna ve Emir Alaeddin Tanboga posta arabasıyla Mühennaya ugradılar. Ted-mürde onunla bir toplantı yaptılar. Sonra Tanboga ile İbn Vekil, Kahire'ye döndüler.

Cemaziyelahir ayında Eminü'l-Mülk ile bir grup büyük ümera tutuklanarak büyük miktarda para cezasına çarptırıldılar. Eminul-Mül-kün yerine hazine müdürü Bedreddin b. Türkmanî getirildi. Receb ayında biri Dimask kalesine konulmak, üçü de Kerek'e götürülmek üzere dört mancının yapımlı tamamlandı. İkisi Babü'l-Meydana kuruldu. Saltanat naibi Tengiz ve halk oraya gelip hazır bulundular.

Saban ayında Haleb naibi Sudî'nin kazdırdığı nehir yatagının kazılma işi tamamlandı. Bunun Sacur nehrinden Kavik nehrine kadar olan uzunluğu 40.000 zira idi. Eni ve derinliği de iki'ser zira idi. Bu kazi için 300.000 dirhem para harcanmıştı.

Sudî bu işte adaletle hükmetti kimseye haksızlık etmedi.

Sevval ayının sekizinde cumartesi günü Emir Seyfeddin Balbay et-Tatarî komutasında hac kafilesi Dimask'tan hareket etti. Hama Sahibi de bir grup Rum ve Guraba ile bu senede hac etti.

Zilhiccenin yirmi altısında cumartesi günü Kadi Kutbeddin Musa b. Seyhü's-Sülamîye Misir'dan Sam'a geldi. Sam ordularının nazirliğine atanmışa. Muineddin b. Hasis de ramazan ayında Sahip Semseddin b. Gabriyal ile birlikte Misir'a gitti. Ordu komutanının Sam'a ulaşmasından iki gün sonra iktalân kaldırıldığına dair müjde davulları çalındı. Çünkü dört aylık bir incelemeden sonra sultan, böyle yapmayı uygun görmüş ve bu yolda karar vermişti. [11]

Hicretin Yediyüzonüçüncü Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler
Seyh Fahreddin Ebu Amr Affan

Seyh, imam ve muhaddisti. Seceresi şöyledir : Fahreddin Ebu Amr Affan b.

Muhammed b. Osman b. Ebu Bekir b. Muhammed b. Davud et-Tuzî. Rebiyülahir ayinin birinde pazar günü Mekke'de vefat etti. Çok miktarda hadis dinlemisti. 1.000'den fazla hadis seyhi onun hadis rivayet etmesine icazet vermislerdi. Büyük kitapları ve baska eserleri okumus. Sahih-i Buharî'yi otuz defadan fazla okumustu. Allah kendisine rahmet etsin. [12]

İzzeddin Muhammed B. Adl

Izzeddin Muhammed b. Adi Sihabuddin Ahmed b. Ömer b. İlyas er-Ruhavî (Urfa). Vakıfların ve diğer emlakın idaresine bakardı. Eminü'l-Mülk'ün has adamlarındandı. Eminü'l-Mülk, Misir'da tutuklanınca Az-raviye'de tutuklu bulundugu esnada posta arabasıyla yanına gitmesi için Izzeddin Muhammed'e haber salmisti. Ancak kendisi hastalandı ve cemaziyelahir ayinin ondokuzunda persembe gecesi Azraviye Medrese-si'nde vefat etti. Vefat ederken otuzbes yasındaydı. İbn Taberzed el-Kandî'den hadis dinlemisti. Ertesi gün Babü's-Sagir Mezarlığı'na defnedildi. Vefatından sonra geride Cemaleddin Muhammed ile Izzeddin adında iki erkek çocuk bıraktı. [13]

Büyük Seyh Kurra Semseddin El-Maksay

Semseddin el-Maksay Ebu Bekir b. Ömer b. Seb' el-Cezerî. Maksay adıyla tanınmistir. Hatip naibi idi. İnsanlara kiraat-i sab'ayı ve diğer saz kiraatleri okurdu. Nahivle ilgilenirdi. Takvali ve ictihad sahibi bir kimseydi. Cemaziyelahir ayinin yirmibirinde cumartesi gecesi vefat etti. Ertesi günde Nasirî hankâhın karsısında Kasyun Mezarlığı'na defnedildi. Vefat ederken seksen yasını asmisti. Allah kendisine rahmet etti. [14]

Hicretin Yediyüzondördüncü Senesi

Bu sene basında İslâm ülkesinin yöneticileri önceki senede adları anılan kimselerdi. Sadece Vezir Eminü'l-Mülk degismis, yerine Bedred-din et-Türkmanî geçmişti.

Muharrem'in dördünde Sahip Semseddin Gabriyal, Misir'dan Di-mask'a divanların nazir olarak geldi. Adamları kendisini karşıladılar.

Muharrem'in onunda cuma günü sultanın Dimask'a gönderdiği mektup saray kapısının önünde saltanat naibinin, kadılarla ümeranın huzurunda okundu. Mektubunda hicretin 698. senesinden 713. senesi sonuna kadar hapiste kalan kimselerin serbest bırakılması emrediliyordu. Bunun üzerine sultana çokça dualar edildi. Mektubu okuyan, Cemaleddin b. Kalanisî idi. Onun okudugu cümleleri de müezzîn Sadred-din b. Sabh yüksek sesle halka tekrarlıyordu. Müteakip cumada sultanın baska bir fermam okundu. Bu fermanda mahkumların saliverilmesi ve her mahkumdan sadece yarım dirhem alınması emrediliyordu. Diğer bir ferman okundu. Bu fermanda da

çiftçilerden zorla alman harçların kaldırıldığı ve onların angaryada çalıştırılmaması emrediliyordu. Bu fermanı da İbn Zemlekanî okudu. Eminüddin Muhammed b. Müezzîn en-Necibî de cümleleri yüksek sesle halka tekrarladı.

Muharrem ayında sultan, huzuruna fakih Nureddin Ali el-Bekrî'yi getirtti. Onu öldürmeye kastedti. Ancak emirler araya girip ricacı olunca onu sürgün etti. Fetva vermekten ve ilim hakkında konuşmaktan onu men etti. Seyh Takiyyüddin b. Teymiye tarafından çağırılınca kaçıp gizlenmişti. Yine araya ricacılar girip affını istemişlerdi. Sonra bu defada sultan onu ele geçirince öldürmek istemisti. Emirler sefaatçi olunca sultan onu konuşmaktan ve fetva vermekten men etti. Çünkü bu adam dili çok uzun, cüretkâr ve insanları çabucak tekfir eden, katleden, bu gibi yanlış işlere sevkedici cehalete sahip bir kimseydi.

Safer ayının başında cuma günü İbn Zemlekanî saray kapısının önünde sultan naibi kadının huzurunda başka bir fermanı okudu. Bu fermanla hurma nebizinin tazmin edilir mallardan olduğu, ama nebiz küplerinin tazmin edilir mallardan ayrı mütalaa edildiği bildiriliyordu. Bunun üzerine halk sultana dua etti.

Rebiyülevvel ayının sonlarında Emevî Camii'nde kadılar toplandılar. Sicil sahitlerinin durumunu görüştüler. Onların mescitlerde oturmalarını yasakladılar. Bu sahitlerden birinin iki merkeze tabi olmaması gerektiğine karar verdiler. Şehadetini eda etme karşılığında ücret almamalarına, sicillerini tesbit etme işine karışmamalarına, kimsenin giybetini yapmamalarına, normal bir geçim sürmelerine karar verildi, ikinci kez bu amaçla toplantı yapıldı. Üçüncü toplantının da yapılmasına karar verildi. Ancak üçüneü toplantı yapılmadı v© hiçbir sicil sahidini merkezinden kopmadı.

Rebiyülevvel ayının yirmibesinde çarsamba günü İbn Saserî'nin evinde Bedreddin b. Bidyan hakkında bir meclis düzenlendi. Bazı saz ki-raatlarda bulunması yüzünden yadırgandı. O da bütünüyle kiraatini terk edeceğine taahhütte bulundu. Birkaç gün sonra tekrar kiraatte bulunmak için izin istedi. Kendisine bu hususta izin verildi. Öğle ile ikindi arasında Emevî Camii'nde kiraatte bulunmak için oturdu. Adet üzere etrafında bir dinleyici halkası meydana geldi.

Receb ayının ortasında Halep naibi Emir Seyfeddin Sudî vefat etti. Türbesine defnedildi. Yerine Aiaaddin Tanboga es-Salihî atandı. Bu zat naibliğe atanmadan önce Misir'da haciplik görevinde bulunuyordu.

Saban ayının dokuzunda Serif Serefüddin Adnan'a, babası Emî-nüddin Cafer'in geçen ayda vefatı yüzünden Nakibü'l-Esrafhk hil'atı giydirildi.

Sevval ayının başında Melik Seniseddin Dubah b. Meliksah b. Rûs-tem

Kasyun Mezarligindaki meshur türbesine defnedildi. Bu zat, Gey-lan sahibi idi. Bu senede hacca gitmek üzere yola koyulmustu. Gaba-gib'e geldiginde ramazanın yirmialtismda cumartesi günü ölüm onu yakaladi. Cenazesi Dimask'a götürüldü orada cenaze namazi kilindi ve türbesine defnedildi. Türbe onun için satın alinip insaati tamamlanmis, çok güzel bir hale gelmist. Meshur olan bu türbe, camisinin dogusunda Mekkâriye yanindadir. Vefat eden Melik Semseddin'in Geylan ülkesindeki hükümdarligi yirmibes sene sürmüstü. Vefat ederken ellidört yasindaydi ve can çekisirken yerine bir cemaatin hac etmesini vasiyet etmis ve bu vasiyeti yerine getirilmisti. Hac kafilesi sevvalin üçünde Emir Seyfeddin Sungur el-Ibrahim'in ve Zebedanî Kadisi Muhyiddin'in idaresinde yola koyuldu. Zilkadenin yedisinde persembe günü Kadi Bed-reddin b. Haddad, Dimask muhtesipligi görevine baslamak üzere Kahi-re'den geldi. Daha önce bu görevde Fahreddin Süleyman el-Basravî bulunuyordu. O azledilince bir at satın alip rüsvet olarak sultana vermek ve eski görevine atanmak için acelece Beriye'ye gitti. Ancak mezkur ayin onyedisinde ölüm onu Beriye'de yakaladi. Cenazesi Basra'ya getirildi. Zilkadenin sekizinde dedelerinin yanma defnedildi. Güzel ahlakli, sekli ve semaili güzel, yakisikli bir gençti.

Zilkade ayinin sonlarında Sugd naibi Balaban Tobay el-Mansurî tutuklanarak zindana atildi. Yerine Seyfeddin Bilbay el-Bedrî atandi.

Zilhicce ayinin altisinda Berr valiligine Emir Aiaeddin Ali b. Mahmud b. Maded el-Baalbekî atandi. Daha Önce bu görevde Serefüddin Isa b. Berkasî bulunuyordu.

Kurban bayraminda emirler kendisine ugrayip selam verdiler. Yine bu ayda Eminü'1-Mülk, Misir'daki bas nazirlik görevine iade edildi. Azledilen Sadeddin Hasan b. Akfasî'nin yerine hazine nazirligina atanan Sahib Bahaeddin en-Nesaî'ye de hil'at giydirildi.

Bu senede sultanin emriyle Sam askerlerinin Haleb'e gitmeleri, askerlerin baskomutanin da Sam naibi Tengiz olmasi gerektigini bildiren sultan fermani Bimask'a geldi. Misir'danda Emir Seyfeddin Bekfcimur el-Ebubekrl komutasinda 6,000 savaşı gelmist. Aralarında Ticiîs üi Bedreddin el-Vezirî, Ketisli, İbn Taybers, Satî, İbn Salar ve digerleri de vardi. Bütün bunlar Sam naibi Tengiz komutasinda Haleb'e dogru ilerlediler. [15]

Hicretin Yediyüzondördüncü Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Haleb Naibi Sudî

Bu senenin receb ayinda vefat etti ve türbesine defnedildi. Haleb'e nehrin gelmesine sebep olmustu. Nehir yatagini kazdirmek için 300.000 dinar para harcamisti. Yönetimi sükranla karsilanan, idaresi güzel, yolu temiz bir

insandi. Allah kendisine rahmet etsin. [16]

Sahib Serefüddin

Sahib Serefüddin Yakup b. Mezher. Ailesine ve yakınlarına iyilik yapan bir kimseydi. Bu senenin saban ayında vefat etti. Allah kendisine rahmet etsin. [17]

Seyh Resid Ebu'l-Fida Ismail

Seyh Resid Ebu'l-Fida Ismail Ebu Muhammed el-Kuresî, Hanefî mezhebine mensuptu. Ibn Muallim adıyla tanınmıştır. Tanınmış fakih ve müftülerdendi. Çeşitli ilimlere, faydalı bilgilere ve nüktelere sahipti. Zahid bir kimse olup münzevî bir hayat yasardı. Bir süre Belhiye Med-resesi'nde ders verdi. Sonra bu görevi1 oğluna devrederek Misir'a gitti. Misir'da ikamet etti. Kendisine Drniask kadılığı teklif edildi. Ancak o bu görevi kabul etmedi. Yetmiş yasını asmış iken receb ayının besinde çarsamba günü seher vakti vefat etti. Kurafe Mezarlığına defnedildi. Yüce Allah kendisine rahmet etsin. [18]

Seyh Süleyman Et-Türkmanî

Meczip bir kimseydi. Alebiyin'deki külhanda yasardı. Daha önce Babülberid tuvaletlerinin yanında ikamet ederdi. Pisliklerden ve necasetlerden sakınmazdı. Namaz kılmaz, camiye gelmezdi. Ayak takiminden ve suursuzlardan bazı kimseler onun ermiş bir kimse olduğuna inanırlardı. Tabii ki esek gibi deli ve mecnunlara uyan ayak takiminin adeti böyledir. Onun mükasefe ehli ve salih bir insan olduğuna inanırlardı, Sevval ayının çok karlı bir gününde vefat etti vg Babü'g-Sagir Meatarlı-fr'na defnedildi. [19]

Seyha Ümmü Zeynep Fatima Bint. Abbas

Seyha, salihah, âbide bir kadındı. Seceresi şöyledir : Ümniü Zeynep Fatima bint. Abbas b. Ebi'l-Feth b. Muhammed. Bagdatlıydı. Kahire disında arefe gününde vefat etti. Cenaze merasimine büyük bir kalabalık istihak etti. Alime ve fazilah kadınlardandı. İyiliğı emreder, kötülüğü men ederdi. Kadınlar ve tüysüz oğlanlarla oturup kalkan Ahmedilere karsi koyardı. Onların davranışlarını, bid'atçıların usullerini ve seriate muhalif davranışlarını protesto ederdi. Erkeklerin bu konuda yapamadıklarını yapardı. Seyh Takiyyüddin İbn Teymiye'nin meclisine gelir ondan bu gibi konularda ve diğer meselelerde istifade ederdi. Seyh Takiyyüddin İbn Teymiye'nin, bu hanımı sitayişle andığını, fazilet ve ilimle nitelediğini isittim. Onun bir çok manayı hemen kavradığını, birçok meseleleri güzelce öğrenebilecek durumda olduğunu, suallerinin güzelliğini ve konuyu çabucak kavradığını,

söyledigini duydum. Seyha Üm-mü Zeynep birçok kadına Kur'ân-i Kerim'i hatmettirmisti. Nitekim kayin validem Aise bint Siddika'ya Kur'ân'i hatniettirmisti. Kayin validem Aise, Seyh Cemaleddin el-Mizzî'nin zevcesi idi. Kayin validem Aise, Zevcem Emetürrahim Zeyneb'e Kur'an okutmustu. Allah hepsine rahmet etsin. Onlara rahmet etsin ve cennetiyle ikramda bulunsun. Amin. [20]

Hicretin Yediyüzonbesinci Senesi

Bu sene basinda Müslümanların yöneticileri önceki senede adları anılan zatlardı. [21]

Malatya'nin Fethi

Muharrem ayinin basinda pazartesi günü Seyfeddin Tengiz, askerleriyle birlikte Malatya yoluna koyuldu. Askerî birlikler, sancaklarının altında yürümeğe başladılar. Teçhizatlarını ve savaş aletlerini ortaya koydular. O gün cidden görülmeye değer, mahseri andiran muazzam bir gündü. Askerlerle birlikte Ibn Saserî de yola koyuldu. Çünkü o, kadias-ker ve Sam kadildukati idi. Ordu yola revan oldu. Nihayet muharremin onbirinde Haleb'e ulasti. Haleb'den sonra yine yollarına devam sttiler. Muharremin onaltısında Bilad-i Ruma, Malatya'ya ulastılar. Muharremin yirmibirinden itibaren Malatya'yi kusatma altına aldılar. Malatya tahkim edilmiş, kapıları kilitlenmişti. Malatyalılar Seyfeddin Tengiz komutasındaki askerlerin çoklugunu görünce kadıları ve mütevellileri kaleden inip Seyfeddin Tengiz'den eman diledi. Seyfeddin Tengiz de şehirde bulunan Müslümanlara eman vererek içeri girdi. Orada bulunan Ermenilerden ve Hristiyanlardan bir kısmım öldürdüler. Çok miktarda esir aldılar. Bazı Müslümanlar bundan zarar gördü. Çok miktarda ganimet elde edildi. Orada bulunan Müslümanlardan çoğunun malı alındı. Üçgün sonra muharremin yirmidördünde çarsamba günü Tengiz komutasındaki ordu Anteb'e, oradan da Mercidabik'a döndü. Bu haberi alan Dimask şehri süslendi. Sevinç ve müjde davulları çalındı. Safer ayinin basinda Malatya naibi sultanla görüşmek üzere yola koyuldu. Safer ayinin ortasında Malatya Kadisi Serif Semseddin ve bir grup Malatyalı Müslüman da sultanın yanına ulastılar. Rebiyülevvel ayinin onaltısm-da cuma sabahı Tengiz, maiyetindeki Samli ve Misirli askerlerle birlikte Dimask'a girdi. İnsanlar adet üzere onu karsılamaya çıktılar. Misirliler Dimask'ta biraz ikamet ettikten sonra Kahire yoluna koyuldular.

Malatya şehri Çoban'a ikta olarak Tatar meliki tarafından verilmisti. Çoban da orada Kürt bir adamı naib olarak görevlendirdi. Bu na-ib halka zulmetti. Asiri gitti. Kötü muamelelerde bulundu. Bunun üzerine Malatyalılar Sultan Nasir'a mektup yazarak onun tabiiyeti altına girmek istediklerini bildirdiler.

İslâm ordusu Malatya'ya gidip şehri ele geçirdikten ve orada bazı icraatlarda bulunduktan sonra Çoban, Malatya'ya geldi. Orayı onardı. Bir kısım Ermeni halk da diğerleriyle birlikte oraya yeniden döndüler.

Rebiyülevvel ayının ondokuzunda hacip Bektimur ile Aydogdu Sa-kirin ve diğerlerinin tutuklandıkları haberi geldi. Bunlar rebiyülevvel ayı basında persembe günü tutuklandı. Sultan bunu duyunca onları tutuklayıp mallarına, mülklerine el koydu. Bektimur'un çok miktarda parası, esyasi, keresteleri ve bol ürünleri ortaya çıktı.

Teclis, Trablusa gitmek üzere Kahire'den yola çıkmıştı. Yoldan geçerken Dimask'a da uğradı. Sonra Trablus'tan eski naib Seyfeddin Bek-timuru muhafaza altında çabucak Dimask'a getirdi. Dimask'ta Emir Seyfeddin Bahadır As el-Mansurî'yi de tutukladı. Seyfeddin Bektimur'u Kahire'ye sevketti. Yerine Trablus naibliğine Kesnay'i atadı. Seyfeddin Bahadır As'i da Kahire'ye sevkedince insanlar çok hüznünlendiler ve onun kurtuluşu için dua ettiler.

Rebiyülahir ayının yirmibirinde persembe günü İzzeddin b. Mü-bessir, Dimask muhtesibi ve vakıflar naziri olarak Dimask'a geldi. İbn Hallad muhtesiplik görevinden, Bahaeddin de vakıflar nazirliğinden ayrıldı.

Cemaziyelevvel ayının üçünde pazartesi gecesi Babü's-Sagir dahilindeki Senbasî mescidinin ön tarafında yangın çıktı. Bu yüzden dükkânlar, evler, mallar ve esyalar yandı.

Cemaziyelahir ayının onaltısında çarsamba günü Malatya Kadisi Serif Semseddin, Kadilkudat el-Hanefî el-Basravî'nin yerine Hatuniye-tü'1-Berraniye Medresesi'nde ders verdi. Dersinde ayan tabakasına mensup insanlar hazır bulundular. Faziletli ve güzel ahlaklı^ir kimseydi. Malatya kadisi ve hatibi olup bu görevi yirmi seleye,; yakın bir zamandır sürdürmekteydi.

Cemaziyelahir ayının dördünde persembe günü İbn Haddad, muh-tssiplik görevine iade edildi. İbn Mübessir de vakıflar nazirliği görevini gürdürmtı© devam sttî.

Cemaziyelahir ayının dokuzunda çarsamba günü Seyh Saflyyyüd-din el-Hindî'nin yerine İbn Saserî müteakip çarsamba gününde de İbn Zemlekanî, Hindî'nin vefatı sebebiyle Zahiriyetül Cevvaniye medresî-sind© ders verdi.

Ecebe ayının sonlarında Kerek naibi Emir Akkus, Kahire zindanından salıverilerek emirlik görevine iade edildi.

Saban ayında Haleb'ten 5.000 asker sefere çıktı. Bunlar Amid beldelerine baskın yaparak oradaki birçok yerleri fethettiler. Bir kısım insanları öldürüp bir kısmını esir aldılar ve salimen geri döndüler. Esirleri bese böldüler. Beste birlik pay 4.000 kûsur insani buldu.

Ramazân ayı sonlarında Kara Sungur el-Mansurî, Bağdad'a ulaştı. Beraberinde zevcesi (esi) olan Tatar hanı Abaka'nın kızı vardı. Harben-da onun hizmetine geldi. İslâm ülkesinin sınırlarına baskın yapmak için ondan izin istedi. Ancak Kara Sungur bu hususta ona izin vermedi. Mısır sahibinin adamlarından bir fedai ona hücum etti. Ancak onu öldürmeyi basaramadı. Fedai'nin kendisi öldürüldü.

Ramazân ayının onaltısında çarsamba günü fakih, imam, Fahred-din Muhammed b. Ali el-Misrî, eski müderris Kemaleddin b. Zemle-kânî'nin görevi kendisine devretmesi üzerine Adiliyetü's-Sagire Medre-sesi'nde ders verdi. Imam Fahreddin, İbn Katip Kutlubek adıyla meshur olmuştı. Dersinde kadılar, ayan tabakasına mensup kimseler, hatip ve İbn Zemlekânî'de hazır bulundular. Bu ayda Verrakîn ve Lebbadin (Keçeciler) çarsisi yanında dehset adıyla bilinen pasajın onarımı tamamlandı. Tüccarlar buraya yerleştiler. Böylece Emevi Camii'nin vakıfları belirgin bir hale geldi. Bunu da sahip Semseddin yaptırmıştı.

Sevval ayının sekizinde Ahmed er-Rusî öldürüldü. Bunun vecibeleri terk edip haramları helal saydığı, dinî hükümleri küçümseydiği, kitap ve sünnetle alay ettiği gibi hususlar tesbit edildi. Sahitler aleyhinde se-hadette bulundular. Maliki kadisi -Müslüman olsa bile- kaninin akitilmesine hükmetti. Sonra tutuklanıp zindana atıldı. Bir süre sonra Öldürüldü.

Aynı günde Samlîların hac kafilesini, Emir Seyfeddin Toktemir ile Malatya kadisinin maiyetinde yola koyuldu. Bu senede Hama, Haleb, Mardin, kadıları ile Tengiz'in katibi Muhyiddin, damadı Fahreddin el-Misrî de hacca gittiler. [22]

Hicretin Yediyüzonbesinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Sebefübdin Ebu Abbîllah

Muhammed b. Adi İmamüddin Muhammad b. Ebu'l-Fadl Muham-med b, Ebul-Feth Nasrullah b. Muzaffer b. Esad b. Hamza b. Esed b. Ali b. Muhammed et-Temimî ed-Bimaskî İbn Kalanîsî, Hicretin 646. senesinde doğdu. Has nazırlığı görevine başladı. Bundan bir süre önce Kiyme'de görev yaptı. Sonra bu görevi terketti. Safer ayının onikisinde cumartesi gecesi vefat etti. Kasyun Mezarlığına defnedildi. Geride çok evlat ve bol miktarda mal bıraktı. [23]

Seyh Safiyyüddin El-Hindî

Seyh Safiyyüddin el-Hindî Ebu Abdullah Muhammed b. Abdurrahim b. Muhammed el-Urmevî es-Safiî, Kelamciydi. Hicretin 644. senesinde Hindistan'da doğdu. Annesinin babasından (dedesi) ilim tahsil etti. Faziletli bir kimseydi. Hicretin 667. senesi receb ayında Dehli'den çıktı. Hacca gitti

birkaç ay Mekke'de mücavir olarak yasadı, sonra Ye-men'e gitti. Yemen hükümdarı Muzaffer ona 400 dinar verdi. Sonra Misir'a gitti. Orada dört sene kaldı. Daha sonra Antakya yoluyla Anadolu'ya göçtü. Konya'da onbir sene, Sivas'ta bes sene, Kayseri'de de bir sene kaldı. Kadi Siraceddin'le görüştü. Siraceddin ona ikramda bulundu. Sonra hicretin 685. senesinde Dimask'a geldi. Orada ikamete başladı. Orayı kendine yurt edindi. Revaniye, Dolei'ye, Zahirîye ve Atabekiye medreselerinde ders verdi. Usul ve kelama dair eserler tasnif etti. Öğrencilere ders verdi. Fetva verdi. Dârü'l-Hadisü'l-Esrefiye'ye kitaplarını vakfetti. İyilik ve ihsan sahibi bir kimseydi. Hicretin bu senesinin safer ayının yirmidokuzunda sah gecesini vefat etti. Sufiye Mezarlığı'na defnedildi. Vefat ederken Zahirîye Medresesi müderrisliğinden başka bir görevi yoktu. Zaten Zahirîye Medresesi'nde de vefat etti. Kendisinden sonra bu medresede İbn Zenilekânî ders verdi. İbn Saserî, sağlığında Atabekiye Medresesi'ni ondan devraldı. [24]

Kadi Takiyüddin Süleyman B. Hamza

Hadis toplamak amacıyla çeşitli beldelere seyahatlerde bulunan, uzun bir ömür yasayan, hadisleri senedleriyle rivayet eden kadi Takiy-yüddinin seceresi şöyledir : Takiyyüddin Süleyman b. Hamza b. Ahmed b. Ömer b. Seyh Ebu Ömer el-Makdisî. Hanbelî mezhebine mensuptu. Dimask'ta hakimlik yaptı. Hicretin 628. senesinin receb ayının ortasında doğdu. Çok miktarda hadis dinledi. Kendi kendini yetistirdi. Fikih öğrendi. Yüksek derecede bir alim oldu. Hakimlik yaptı. Hadis rivayet etti. Seçkin ve hayırlı insanlardan, mürüvveti çok ve ahlâki güzel kimselerdendi. Beled'den dönüp Cevziye'de hakimlik yaptıktan sonra ani bir ölümle vefat etti.

Deyr'deki evine vardığında fenalasti ve zilkade ayının yirmibirinde pazartesi gecesini aksam namazından sonra evinde vefat etti. Ertesi gün dedesinin türbesine defnedildi. Cenaze merasiminde büyük bir kalabalık kitle hazır bulundu. Allah ona rahmet etsin. [25]

Seyh Ali B. Seyh Ali El-Harîf

Kendi taifesinin lideriydi. İki yasındayken babasını kaybetti. Bu senenin cemaziyelevvel ayında vefat etti ve Nesîr köyüne defnedildi. [26]

Hekim Bahaeddin

Faziletli, yüksek derecede bir alim olan Bahaeddin'in seceresi şöyledir: Bahaaddin Abdüsseyyid b. Muhezzeb İshak b. Yahya. Gözleri sürme ile tedavi eden bir tabipti. İslâm ile sereflenmiş ti. Sonra Kur'an'm tamamını okumustu. Çünkü kalb gözüyle görüp inanarak Müslüman olmuştı. Onun vasıtasıyla kavminden ve diğerlerinden de çok sayıda insan İslâm'a girmişti. Hem kendi şahsına, hemde o insanlara çok faydası ve bereketi

dokunmustu daha önce Yahudi idi. Cenâb-i Allah, kendisine hidayet nasib etti. Bu senenin cemaziyelahir ayının altısında pazar günü vefat etti. Aynı günde Kasyun Mezarlığı'na defnedildi. Seyhülislâm Ibn Teymiye kendisine Yahudiligin batil olduğunu, yollarının doğru olmadığını, kitaplarını degistirip kelimelerinin yerlerini degistirdiklerini anlattığı ve ispatladığı için Müslüman olmuştur. Allah kendisine rahmet etsin. [27]

Hicretin Yediyüzonaltıncı Senesi

Bu sene basında Islâm ülkesinin yöneticileri önceki senede adları anılan kimselerdi. Sadece Dimask'taki Hanbelî kadisi geçen senede vefat etmiş, yerine bir baskası atanmıştı. Muharrem ayında sultanın, orduyu lagvederek yerine teskil ettiği yeni bir silahlı gücün birliklere dağılımı tamamlandı. Yeni birlikler, sultanın önünden resmi geçit yaptılar Sultan, Sam ve Kible tarafındaki beldelerin tamamında alman ağır vergileri iptal etti.

Bu senede akaid sebebiyle Hanbelîlerle, Safnler arasında çatışma meydana geldi. Bunlar, Dimask'ta saltanat naibi Tengiz'in huzurunda Dârüssaâde kasrında toplantı yaptılar. Saltanat naibi Tengiz, aralarını bulup barıştırdı, birbirleriyle tartışmaksızın, işi karıştırmaksızın bu

toplantı güzel ve hayırlı bir şekilde sona erdi. Toplantı muharrem onaltısında pazar günü Kadildukat Semseddin Ebu Abdullah Muham-med b. Müslim b. Mâlik b. Mezru el-Hanbelî'nin, Hanbelî kadilığına ve vakıflarının nazirliğine atandığına dair ferman okundu. Daha önce bu görevde Takiyyüddin Süleyman bulunuyordu. O zat vefat edip Allah'ın rahmetini kavustugu için yerine Semisddin Ibu Abdillâh atanmıştı. Atanma tarihi sühieeenin altığı idi. Bu firman Imşvi Gâmü'ndg kadila-rm, naibin vi ayâs tabakasına rneniup kimlilerin huzurunda ekundu. Sonra enuslâ birlikti Dârüü&âdeyt gittilar, ttaindi hü'ati vardı. Saltanat naibine ulam virdi. Oradan da Şalihiyşya gitti, Ertesi gün Cşvii= y© Medresaii'ne indi, öneikî kadıların âdetlerini uygun olarak erada hüküm vermeye başladı. Birkaç gün sonra Seyh Sirefüddin b, Haftz'i, ksndins vskil tayin etti.

Safer ayının yedisinde pazartesi günü Seyh Kemaleddin b. Serisî posta arabasıyla Misir'dan Dimask'a geldi. Beraberinde Beytü'1-mal vekâletinin yeniden kendisine verildiğine dâir fermanı da getirmişti. Kendisine hil'at giydirildi. HiVatini giymis olarak gidip naibe selam verdi.

Bu ayda vezir Izzeddin b. Kalanisî yakalanıp Azraviye hapishanesine atıldı. 50.000 dinar para cezasına çarptırıldı. Sonra bu para cezasından affedilip serbest bırakıldı. Ancak Has nazirliği görevinden ayrıldı.

Rebiyülahir ayında Fadl b. İsa, Misir'dan geldi. Kendisine ve kardeşinin oğlu Musa b. Mühenna'ya Sayda kentindeki araziler ikta olarak verildi. Çünkü Mühenna, Tatar ülkesine gitmiş, onların hani Harbenda

ile görüsmüstü.

Cemaziyelevvel ayinin onaltismda pazartesi günü Ibn Saserî, Sufl-lerin bu hususta saltanat naibinden talepte bulunmalari üzerine Sü-meysatiye seyhü's-süyuhluğu görevine basladi. Baslarken ayan tabakasina mensup kimseler de yaninda hazir bulundular. Daha önce bu görevde Serif Sihabeddin Ebu'l-Kasim Muhammed b. Abdurrahman b. Abdullah b. Abdurrahim b. Abdülkerim b. Muhammed b. Ali b. Hasan b. Hüseyin b. Yahya b. Musa b. Cafer Sadik Kasengir bulunuyordu. Ancak bu zat altrmsüç yasinda vefat etmis ve Suriye Mezarligi'na defnedümis-ti.

Cemaziyelahir ayinda Bahaeddin Ibrahim b- Cemaleddin Yahya el-Hanefî Sam'da Semseddin Muhammed b. Abdülkadir el-Hatirî'nin vefat etmesi üzerine divan nazirligi görevine basladi. Birkaç büyük görevde bulunmustu. Nitekim hazine nazirligi, Emevi Camii'nin nazirligi, Maristan nazirligi ve benzeri görevlerde bulunmustu. O günden itibaren Maristan nazirligi saltanat naibinin divani tarafindan üstlenildi ve bu devam eden bir adet haline geldi.

Receb ayanda Humus sahibi Emir Sihabeddin Karatay, vefat eden Emir Seyfeddin et-Türkistanf nin yerine Trablus naibligine nakledildi Emir Seyreddin Aruktay da Humus naibligine atandi. Seyfeddin Toktay en-Nasir. ise Seyfeddin Tayboga'nin yerine Kerek naibligine atandi.

Receb ayinin onunda çarsamba günü Kadi Semseddin ed-Dimaskî Sahip Kemaleddin b. Adil'in torunu Bahaeddin Yusuf b. Cemaleddin Ahmed b. Zahirî el-Acemî el-Halebî'nin yerine Necibiye Medresesi'nde ders vermeye basladi. Bahaeddin Yusuf vefat etmis, Türbetü'l-Adim'de babasinin ve dayisinin mezarlarinin yanina defnedilmis ti.

Saban ayi sonlarinda Kadi Semseddin b. Izzeddin Yahya el-Harranî, Sahip Izzeddin Ahmed b. Muhammed b. Ahmed b. MübessiYin Dimask'ta receb ayi basinda vefat etmesi ile bosalan vakiflar nazirligina atanarak göreve basladi. Bu zat, daha önce Misir'da ve Dimask'ta Divan nazirligi yapmisti. Iskenderiye'de ve baska yerlerde muhtesipliklerde de bulunmustu. Son zamanlarda Dimask'ta vakifla? nazirligi görevinden baska bir görevi kalmamisti. Seksen yasma yaklasmis iken bu senede vefat etti ve Kasyun Mezarligi'na defnedildi. Misir'daki Hanbelî-lerin Kadilkudati Serefüddin Abdülgani'nin kardesiydi.

Sevval ayi sonlarinda Emir Seyfeddin Ergun es-Silahtar en-Nasirî komutasinda son hac kervani yola koyuldu. Emir Seyfeddin Dimask'ta Darü'l-Tiraz yaninda ikamet etmekteydi. Misir'dan da Kadilkudat Seyfeddin Devaddar Ibn Cemaa da hacca gitmisti. Bu senede Kudüs'ü oglu Hatip Cemaleddin Abdullah'in vefatindan sonra ziyaret etmisti. Reis olmus, ünü her tarafa yayilmis, sani yüceltmisti. Zilkade ayinda Emir Seyfeddin Tengiz

Kudüs'ü ziyarette gitti. Dimask'tan yirmi gün ayrı kaldı. Yine bu ayda Misir'da tutuklu bulunan ve saliverilen Emir Seyfeddin Bektimur el-Hacib Dimask'a geldi. Saygi gördü. Kendisine ikram olsun diye Sifd valiligine atanmistı. Dimask'taki işlerini tamamladıktan sonra Sifd'a gitti. Kadi Hüsameddin el-Kazvinî Sifd kadiligidan Trablus kadiligina nakledildi. Sifd kadiligina Dimask Kadisi Ibn Saserî Serefüddin el-Havendî yeniden atandı. Daha Önce Trablus mütevellisi idi. Bektimurla birlikte Hacıp Tavasî Zahireddin Muhtar da Dimask'a geldi. Bu Zer'i adıyla taniniyordu. Bu zat Bektimur'un yerine kaledeki hazine mütevelliligi görevine atanmistı.

Bu ayda yani zilkade ayında Tatar hani Harbenda Muhammed b. Ergun b. Abaka b. Hülagu hanin ölüm haberi Dimask'a ulasti. Vefat eden bu zat Irak, Horasan, Irak-i Acem, Anadolu, Azerbeycan, Ermenistan ve Diyarbakir'in sahibi idi. Ramazanın yirmiyedisinde vefat etmiş, şehirde sultaniye adıyla yaptırdığı türbesine defnedilmiş ti. Vefat ederken otuz yasım asmisti. Cömert bir kimse olup oyun ve eglenceyi severdi. Imara merak salmistı. Rafizîliği ortaya koymustu. Bir sene kadar Sünnilikte kaldı. Sonra rafizîliğe geçti. Ülkesinde rafizîliğin sloganlarını serbestçe ortaya koydurttu. Nesirüddin et-Tusi'nin öğrencisi Seyh Cemaleddin b. Mutahhir el-Hüllî onun yanında itibar gördü. Seyh Ce-maleddine bir kaç beldeyi ikta¹ olarak verdi. Bu senede ölünceye dek bu fasit mezhepte kaldı. Zamanında büyük fitneler ve musibetler cereyan etti. Ölümü ile Cenâb-i Allah, kulları ve beldeleri ondan kurtarıp rahata kavuşturdu. Ölümünden sonra yerine onbir yasındaki oğlu Ebu Said geçti. Orduyu ve memleketi Emir Çoban idare etti. Alisah et-Tebrizî vezirlikte kaldı. Devlet erkânının malına mülküne el konuldu. Harbenda'-yi zehirleyerek öldürmekle itham edilen ayan tabakasına mensup bazı kimseler öldürüldü. Tahta oturduğu ilk zamanlarda çok kimseler onunla oynadılar. Sonra adaleti ve sünneti uygulamaya yöneldi. Hutbelerde önce Hz. Ebu Bekir'le Hz. Ömer'den sonra Hz, Osman'la Hz. Ali'den ra-diyallahu anhüm (Allah kendilerinden razı olsun) ibaresinin okunmasını emretti. İnsanlar buna çok sevindiler. Böylece fitneler, serler, o beldelerin ahalisi arasında cereyan eden çatismalar; Herat'ta, Isfehan'da, Bagdat'ta, Erbil'de, Savâd'da ve diğer yerlerdeki kargasa sona erdi.

Mekke sahibi Emir Humeyse b. Ebi Nümey el-Hasenî, Mekkelilere karşı kendisine yardım etmesi için Tatar ham Harbenda'nın yanına gitmek üzere yola koyulmuştu. Oradaki rafizîler de bu hususta kendisine destek vermişlerdi. Horasan'dan büyük bir ordu hazırlayarak ona takviye olarak vermişlerdi. Ancak Harbenda ölünce bütün bu hazırlıklar iptal edildi. Humeyse de eli boş ve yüzü kara olarak Mekke'ye döndü. Beraberinde Tatarlardan ve rafizîlerin büyüklerinden Emir Delkandî de bulunuyordu. Hicaz'da rafizîliği yasatmak için Humeyse'ye çok miktarda para toplamıştı. O sıralarda Tataristan'da bulunan Mühenna'nın kardeşi Emir Muhammed b.

İsa, beraberindeki bir grup Arapla birlikte onları kahretti. Bozguna uğrattı. Ellerindeki bu iki kişiyi yakaladı. İslam devleti bu olaydan haberdar olunca Melik Nasir ve devlet erkânı, Emir Muhammed b. İsa'dan hosnut oldular. Bu yararlılığı onun Sultan Nasir yanındaki suçunu affettirdi. Sultan onu huzuruna çağırınca o da emir dinleyip itaat ederek sultanın huzuruna gitti. Sam naibi kendisine ikramda bulundu. Sultanın huzuruna vardığında sultan da kendisine ikramda bulundu. Sonra Emir Muhammed b. İsa ve Sultan Melikü'n-Nasir Delkandî'nin elinden alınan paraların ne yapılacağı hususunda Seyh Takiyyüddin b. Teymiye'den fetva sordular. O da bu paraların Müslümanların yararına olacak işlere sarfedilmesi gerektiği yolunda fetva verdi. Çünkü daha önce bu paralar hakka karşı inad etmek, bid'at-Çileri sünnetlere karşı desteklemek amacıyla toplanıp hazırlanmıştı. [28]

Hicretin Yediyüzonaltıncı Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Bu senede İzzeddin el-Mübessir, Seyhu's-Süyûh Sihab el-Kasengerî, Neeibiys müderrisi Baha al-Aeemî vefat ittiler.

Bu stnsdt Mmm hatibi, çarsıda ilind© kasap satan bulunan bir adam tarafından öldürüldü, Daglı adam tlindiki satın hatibin basına vurmuş, hatip d\$ birkaç pn yaralı yattıktan sonra vefat ştfii|ti, Katil yakalanarak cinayeti islediği pazarda idam edildi, Hatib» rsbiyühahir ayının enüçüncü pazar günü vefat etti, Ve.Miaza'ye difntldi, Vefat edsrksn altmış yasını geçmişti, [29]

Seref Salih B. Muhammed B. Arabsah

Seref Salih b. Muhammed b. Arabsah b. Ebu Bekir el-Hemedanî. Cemaziyelahir ayında vefat etti. Meyrep Mezarlığı'na defnedildi. Kiraati hoş, yasantisi güzel bir kimseydi. Hadis dinlemiş ve bir cüz hadis rivayet etmişti. [30]

Tezkiretü'l-Kindîye Adli Eserin Sahibi İbn Arefe

Seyh, imam, kurrâ, hadisci, nahivci, edebiyatçı bir kimseydi. Seceresi şöyledir : Alaeddin Ali b. Muzaffer b. İbrahim b. Ömer b. Zeyd b. Hibetullah el-Kindî. İskenderiye'liydi. Sonraları Dimask'a yerleşmiştir. 200'den fazla seyhten hadis dinlemiş, kiraat-i sab'ayı okumuş, güzel ilimler tahsil etmişti. Siir nazmetmişti. Siirleri yüksek derecede ince manalar içeren güzel siirlerdi. Elli ciltlik kitap derlemiş ki, bu kitaplarında birçok ilimlere yer vermiştir. Ama çoğunluğunu edebiyat bilgileri teşkil etmektedir ki buna et-Tezkiretü'l-Kindîye adını vermişti. Bu kitabım Sümeysatiye hankâhına vakfetmişti. Yazısı da hesabi da güzel ve sağlamdı. Birçok hizmetlerde bulundu. On sene kadar Nefisiye Da-rü'l-Hadisi'nin hocalığını yaptı. Sahih-i Buharî'yi defalarca okudu. Hadis rivayet etti. Seyhü'l-İslâm b.

Teymiye'ye bağlanmıstı. Receb ayının onyedisinde çarsamba gecesı Kubbe Mescidi'nin yanındaki bahçede vefat etti. Mizze'ye defnedildi. Vefat ederken yetmisalti yasındaydı. [31]

Tavasî Zahireddin Muhtar

Zahireddin Muhtar el-Beknesî. Kalede haznedarhk ve Dimask'ta da tabilhane emirligi yapmıstır. Zeki, becerikli ve faziletli bir kimseydi. Kur'an'ı ezberlemıstı. Güzel sesle Kur'an okurdu. Drniask kalesinin kapisinin yanında öksüzler için bir mektep vakfetmıstı. Onlara giyecek ve harçlık bağlamıstı. Kendisi bizzat onları imtihan eder, onlarla eğlenip hoşça vakit geçirirdi. Cabiye kapisı haricinde bir türbe yaptıırarak bu türbeye iki köy vakfetmıstı. Türbenin yanında güzel bir mescit de inşa ettirmis ve oraya bir imam tayin ettirmıstı. Saban ayının onunda persembegünü vefat edince bu türbeye defnedildi. Allah kendisine rahmet etsin. Sekli ve ahlâki güzel, sükunetli vakarlı, heybetli, devlet nezdinde itibarlı bir kimseydi. Allah kendisini affetsin. Vefatından sonra hazinedarlığa Semih Zahireddin Muhtar ez-Zer'i atandı. [32]

Emir Bedreddin

Bedreddin Muhammed b. Vezirî. Önde gelen ümeradandı. Faziletli, bilgili, tecrübeli bir kimseydi. Misir'da adalet sarayında bir defa sultana vekâlet etti. Meysere hacibi idi. Sultanin sol tarafında otururdu. Vakıflarda söz sahibi idi. Kadılar ve müderrislerle ilgili işlere bakardı. Sonra Dimask'a intikal etti ve saban ayının onaltısında orada vefat etti. Necibi haninin üzerindeki Meydan-i Hasay'a defnedildi. Geride büyük bir servet bıraktı. [33]

Seyha Sittü'l-Vüzera Bint Ömer

Saliha bir hatun olan Seyha Sittü'l-Vüzera'nın seceresi şöyledir: Sittü'l-Vüzera bint Ömer b. Esad b. Menca. Sahih-i Buharî'yi ve diğer hadis kitaplarını rivayet etmiştir. Vefat ederken doksan yasını asmıstı. Saliha hatunlardandı, Saban ayının onsekizinde persembegecesı vefat etti. Kasyun'daki Muzaffer! Camii'nin üst tarafında bulunan türbelerini defhaldildi. [34]

Icadi

3bul-Haşan b. Kâdildudat Takiyyüddin b, DaMkü'l-fyd, Bab&ii kindi zamanında enu n&ib tayin itmiş ve ©nu Hâkim M-lm-rilkhm kisyla ivkndirmıstı LŞhhariyŞ Mitoüii'ndi dgrŞ vtrmif, ba= hasından sonra reis olmuştı. E&magan ayının ©ndekuzunda pazartüigünü almış yasma yaklaşmış iken vefat itti, Kurafe'de babasının msza-nnın yanına defnedildi. [35]

Seyha Sittü'l-Münim

Saliha bir hanım olan Seyha Sittü'l-Mün'im'in seceresi şöyledir. Sittü'l-Mün'im binti Abdurrahman b. Ali b. Abdus el-Harranî'ye. Seyh Takiyyüddin Ibn Teymiye'nin annesidir. Yetmiş yasından fazla ömür sürdü. Hiç kızı yoktu. Sevval ayının yirmisinde çarsamba günü vefat etti. Sufiye Mezarlığı'na defnedildi. Cenaze merasimine büyük bir halk kitlesi istirak etti. Allah kendisine rahmet etsin. [36]

Seyh Necmeddin Musa B. Ali B. Muhammed

Cil kasabasından olup sonraları Dimask'a yerleşti. Katiplik yapmıştır. Faziletli bir yazar olup Ibn Basis adıyla tanınmıştır. Zamanında Özellikle müzevvec ve müselles türlerinde hat sanatının ustası idi. Elli sene müddetle insanlara yazı Öğretti. Ben de kendisinden yazı öğrenenlerden biriyim. Allah sevabını ve mükâfatını versin. Görünümü alimli, yakışıklı bir ihtiyardı. Güzel siir yazardı. Zilkade ayının onunda salı günü vefat etti. Babü's-Sagir Mezarlığına defnedildi. Vefat ederken altmışbeş yaşındaydı. [37]

Seyh Takiyyüddin El-Musilî

Seyh Takiyyüddin Ebu Bekir b. Ebi'l-Kerem sahabe mihrabının yanında kiraat hocalığı yapardı. Uzun bir süre Ibn Amir Camii'nde de vaaz verdi. Orada toplananlara dini bilgiler verdi. İnsanlar elli sene kadar süreyle telkin ve kiraat hususunda kendisinden yararlandılar. Çok insanlara Kur'ân-ı Kerim'i hatmettirdi. Bu sebeple ziyaretine gelir, kendisinden ilim tahsil edilirdi. Hatim gecelerinde öğrencilerin okudukları duaları derledi. Hadis dinledi. Hayırlı ve dindar bir kimseydi. Zilkade ayının onyedisinde salı gecesi vefat etti ve Babü's-Sagir Mezarlığı'na defnedildi. Allah, kendisine rahmet etsin, [38]

Seyh Ebu Abdullah Muhammed B, Hatip Sülâme

Seyh, ŞaUh, zahid ve kurrâ bir kimaaydı, Seeerⁱⁱ şöyledir ; Ebu Abdullah Muhammed b. Hatip Sülâme b, Salim b. Basan b. Yanbub el-Malini Dimask Camü'ndeki meshur salih insanlardandı. Hadis dinledi. Elli sene kadar bir süre insanlara Kur1 an okuttu. Telaffuzu zor harfleri çocuklara fasih bir şekilde telaffuz ettirir ve onlara mahreçleri güzelce Öğretirdi. Yalnız agzında hastalık vardı. Sürekli ve çok miktarda salyasi aktığı için devamlı surette agzinin altında bir tas tutardı. Vefat ederken seksendört yaşım asmısti. Zilkade ayının onikisinde pazar günü Sarimiye Medresesi'nde vefat etti. Babü's-Sagir'de Kandelavî'nin yakınma defnedildi. Cenaze merasimine 10.000 kadar insan katıldı. Yüce Allah kendisine rahmet etsin. [39]

Seyh Sadrb. Vekil

Allame Ebu Abdullah Muhammed b. Seyh Imam Zeyneddin Ömer b. Mekki b. Abdüssamed. Müslümanların imami, müftüsü, kendi zamanında Safiîlerin seyhi idi. Ibn Merhal ve Ibn Vekil adlarıyla tanınmıştır. Zamanında fazileti, ilim tahsili, mütalaası ve çeşitli ilimlere vakif olusu ile şöret kazanmıştır. Mezhebi ve kitap ile sünneti çok iyi bilirdi. Nahivde bu derecede kuvvetli değildi. Nahivle ilgili çok hataları olurdu.

Bununla birlikte Zamahserî'nin Müfassal'ini da okumustu. Ama gene de nahvî hataları vardı. Birçok eseri ezberlemisti. Hicretin 665. senesinin sevval ayında dogdu. Birçok alimden hadis dinledi. Örneğin Ahmed b. Hanbel'in Müsned'ini Ibn Allan'dan dinledi. Kütüb-ü Sitte'yi de dinledi. Darul-Hadiste Emir Erbilî, Amiri ve Mizzî'nin emri üzerine Sahih-i Müslim'in büyük bir kısmını halka okudu. Birçok ilimlerden özümleyerek elde ettiği bilgilerle hadis üzerinde konusurdu. Tiptan, felsefeden, kelâmdan, ulûmu evailden çok seyler öğrenmisti. Özellikle ulûmu evail hakkında çok bilgisi vardı. Güzel siir söylerdi. Latif seyleri kapsayan hacimli bir divanı vardı. Kendisini seven ve kiskanan, kendisine öfke duyup kiskanan arkadaşları vardı. Aleyhinde konusurlar, büyük günahları islemekle onu itham ederlerdi. O da kendi nefesine karsi asiri giden, günah isleyen, utanmayı bir tarafa birakan, pislikleri ve fuhsiyati irtikâb eden bir kimseydi. Ibn Teymiye'ye düşmandı. Bir çok toplantılarda onunla münazara yapardı. Ibn Teymiye'nin göz kamastırarak derecede ilimlere sahip olduğunu söyleyip itirafta bulunur, onu överdi. Ancak yine de ona düşmandı. Bununla birlikte Ibn Teymiye'nin mezhebini, davranışlarını, fikirlerini taraftarlarını da savunurdu. Seyhü'l-İslâm Ibn Teymiye de onun ilmini, faziletlerini över, Müslüman olduğuna şehadette bulunurdu. Çirkin fiillerinden ve hareketlerinden bahsedildiğinde de şöyle derdi:

"Onun kafası karışmış olup şeytanın muradına tabi olmuştur. Sehvetlere meyillidir."

Ama yine de Sadr b. VeMI» İbn Teymiye'yi çşkamşyen onun hakkında çirkince sözler garfeden kimselerden olmamıştır, Misir'da ve Sam'da birkaç medresede ders verdi. Dimask'ta, Samîyetül-Berraniye, Sami-yetül-Cevvaniye, Azraviye medreseleri ile Esrefiye Darü'l-Hadisinde ders verdi. Bir zamanlar kısa bir süre için hatiplik yaptı. Sonra halk ona karsi harekete geçti ve minbere çıkamadan görevden alındı. Daha sonra saltanat naibi Efrem'le oturup kalkmaya, burada anlatımı mümkün olmayan çirkin hareketlerde bulunmaya başladı. Sonra da DimasVtan Haleb'e tayindi. Çünkü Haleb naibinin gönlüne taht kurmustu. Orada kalıp ders verdi. Sonra sultan ile Mühenna arasında Ergun ve Tanboga ile birlikte elçi olarak gidip geldi. Neticede Misir'a yerleştı. Orada bu senenin zilhicce ayının yirmidördünde çarsamba sabahı kendi evinde vefat edinceye dek Meshed-i

Hüseyin'de ders verdi. Evi caminin yakınında idi. Aynı günde Kurafede medfun bulunan ordu naziri kadının türbesin-deki Seyh Muhammed b. Ebi Hamza'nın yakınma defnedildi. Vefat haberi, müteakip senenin muharrem ayının üçünde Dimask'a ulaşınca Emevi Camii'nde cumadan sonra giyabî cenaze namazı kılındı. Aralarında İbn Ganim Alaeddin, Kaçkazî ve Safeddin'in de bulunduğu bir cemaat ona mersiye yazdılar. Adı geçenler onun arkadaşlarıydılar. [40]

Seyh İmadüddin İsmail El-Fuî

Teclis'in vekili idi. Babü's-Sagîr'in Berr anıye tu11-Garbiye Medre-sesi'nde onun için bir meteoroloji istasyonu yaptırmıştı. Atak, yeterli ve becerikli bir kimseydi. Rafizîlerdendi. Bu yüzden saltanat naibi onu huzuruna celbetmiş, onu huzurunda dövdürmüştü. Hatta saltanat naibi kalkıp onu dövmeye başlamış, mahmuzlarıyla yüzüne vurmıştı. Bu dayak yüzünden Arefe gününde can vermişti. Aynı günde Kasyun Me-zarlığı'na defnedilmişti. Babu'l-Feradis disında bir evi vardı. [41]

Hicretin Yediyüzyedinci Senesi

Bu sene başında İslâm ülkesinin yöneticileri önceki senede adları anılan kişilerdi. Safer ayında Sam naibi Melikü11-Ümera Tengiz'in yaptırdığı Babu n-Nasir disındaki Hakr Simak karsisinde ve Di-mask'taki Banyas nehrinin üst tarafında bulunan caminin onarımına başladı. Kiblesinin tesbiti için oraya kadılar ve âlimler gelip gittiler. Neticede safer ayının yirmibesinde pazar günü Seyh Takiyyüddin İbn Tey-miye'nin belirttiği cihete göre kible tesbit edildi. Sultanin emriyle caminin yapımına başladılar. Sultan'in naibi de bu hususta yardımcı oldu.

Safer ayında Baalbek şehrinde büyük bir sel meydana geldi. Bu yüzden ahalinin çoğu öldü. Evler ve çok sayıda binalar tahrip oldu. Sel safer ayının yirmiyedisinde salı günü meydana gelmişti.

Kasaca demek istediğimiz sudur ki o günde Baalbek şehrinde büyük mi baskını meydana gelmiş, dışarı dolup taşmış» yivim düsmüş, sim-sekiler çakmış, bütün bunlardan sonra şehrin kuzey dağı tıraftındaki gurlarından kırk zira derinliğinde bir sığa akım meydana gelmişti. Surla* rın genişliği bas zira idi, Buna rağmen mi bu surların üstünden tasip gilmisti, Kalenin sağlam bir bureau ve iki lamfindaki ŞitŞİŞr sŞİ Şukrma kapılıp yıkılmışlardı Bu iulâr ©tuz zim genişliğindi vŞ gQO zira ugunlu= gunda bir ark meydana gıttirmişlerdi, Sil, sihrin batı yakanına doğru aktı, Eşyaları önüne katıp sürükledi, İsbat ettiği her sayı talsf etti. Ahalinin dalgın olduğu bir esnada şehir sel sulana kapılmış ve şehrin üçte birinden fazlası telef olmuştu. Sel suları camiye girmiş, caminin içinde birbuçuk boy kadar yükselmiş, sonra caminin batı duvarına çarpmış, orayı tahrip etmiş, camideki bütün eşyaları,

kitaplari, mushaflari yok etmis ve caminin çok miktardaki topragini kaydirip götürmüştü. Yikintilar arasinda çok sayida kadin, erkek ve çocuk can vermisti. Innâ lillâhi ve innâ ileyhi râciun (Dogrusu biz Allah'a aidiz ve Ona dönücüleriz). Camide bulunan Seyh Ali b. Muhammed b. Seyh Ali el-Harirî ile maiyetindeki birçok yoksul kimse bogularak ölmüşlerdi. Bu afette Baalbek halkindan garipler ve yabancilar disinda 144 kisi Ölmüştü. Bu yüzden 600 kadar ev ve dükkân harabeye dönmüş, yirmi kadar bahçenin ağaçlari sökülerek sel sularina kapilmis, cami ile Eminiye Medresesi disinda sekiz degirmen yikilmisti. Sularin girip içindeki esyalari telef ettigi ama kendileri yikilmayan evlerse çok sayida idi.

Bu senede Nil nehri, önceki zamanlarda benzeri duyulmamis kadar yükseldi. Sular altinda kalan birçok belde harabeye döndü. Oradaki insanlariin çoğu Öldü. Münyetü's-Seyrec sular altinda kaldi. Oradaki insanlariin çok miktarda esyasi zayi odu. Innâ lillâhi ve innâ ileyhi râciun (Dogrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz).

Bu senenin rebiyülahir ayi basinda Haleb ordusu Amid'e (Diyarbakir'a) hücum etti. Oradaki mallari yagmaladi. Insanlari esir alip salimen geri döndü.

Ayni ayin yirmidokuzunda cumartesi günü Maliki Kadisi Imam Al-lame Fahreddin Ebu'l-Abbas Ahmed b. Sülâme b. Ahmed b. Ahmed b. Sülâme el-Iskenderî el-Malikî, agir hasta olup zaafiyet geçiren eski Kadi Cemaleddin ez-Zevavî'nin yerine Misir'dan Dimask'a kadi olarak geldi. Gelisinde kadilar ve ayan tabakasina mensup kimseler onu karsiladilar. Atanma fermani Dimask'a vasil olusunun ikinci gününde Emevi Canüi'nde okundu. Atanma fermaninin tarihi oniki rebiyülahir idi. Naibi fakih Nureddin es-Sehavî cemaziyelevvel ayinda gidip camiide ders verdi. Dersinde ayandan olan kimseler hazir bulundular. Faziletleri, bilgisi, nezaheti, dindarligi ve kararliligi sitayisle anildi. Bundan dokuz gün sonra azledilmis olan Zevavî de vefat etti. O zat Dirnask'ta otuz sene kadar kadilik yapmisti.

¶inŞ aimaziyltvvel ayinda Imir Seyfiddin Bahadir As, Rsrgk hapishngiinden gerbüt birakilarak Kahire'y© götürüldü, Sultan ona ik=ramda bulundu, Sultan, Malatya'da aralarimla gsçen bir hadigŞd©n ötürü Sam naibinin kendiline yapmis oldugu tsklif übgbiyl© Seyfeddin'i hmpŞs atmisti,

Sivval ayinin dokumunda pirpfflbi günü hae kŞrv&ni ieyfiddin Giçkin il-Mansurî idarüinds y©la koyuldu. Bu ŞŞnŞdŞ haeaa pdenlir arasinda Kadilkudat Neemeddin b. Sas©rî, kardesinin oglu Serefüddin, Kemaleddin b. Sirazî, Kadi Celaledin el-Hanefî, Seyh Serefüddin b. Teymiye'de vardı.

Sevval ayinin altisinda Kadi Celaledin Muhammed b. Seyh Kemaleddin es-Serisî, Seyh Serefüddin b. Ebi Selâm'in vefatindan sonra Carudiye

Medresesi'nde ders verdi. Dersinde ayan tabakasına mensup kimseler hazır bulundular.

Sevval ayının ondokuzunda İbn Selam'ın yerine İbn Zemlekânî, Az-raviye Medresesi'nde ders verdi. Yine bu ayda anne tarafından kardeşleri Bedreddin Kasım b. Muhammed b. Halid'in vefatından sonra kardeşinin izin vermesi üzerine Seyh Serefüddin b. Teymiye de Hanbelîye Medresesi'nde ders verdi. Sonra Seyh Serefüddin hacca gitti. Seyh Ta-kiyyüddin İbn Teymiye onun yerine ders verdi. Dersinde ayan tabakasına mensup kimselerle baskaları da hazır bulundular. Kardeşinin hac dönüşüne kadar yerine ders vermeye devam etmişti. Hac dönüşünden sonra da ders vermeye devam etti.

Bu senede sahil beldelerinden Trablus'tan ve diğer yerlerden gelen haberlerde anlatıldığına göre içki içmek ve bütün fuhsiyat yasaklanmış, insanların üzerindeki ağır vergiler kaldırılmış, Nusayrîlerin bütün köylerinde birer mescit inşa edilmisti. Hamd ve minnet Allah'adır.

Sevval ayının yirmisekizinde salı günü sabahleyin Seyh İmam, A1-lame, Seyhü'l-Küttâb Sihabüddin Mahmud b. Süleyman el-Halebî, sir kâtipliğine atandığı için posta arabasıyla Misir'dan Dimask'a geldi. Daha önce bu görevde Serefüddin Abdü'l-Vahhab b. Fadlullah bulunuyordu. O zat vefat edip Allah'ın rahmetine kavustugu için yerine Sihabüddin Mahmud atanmisti.

Zilkade ayında pazar günü Malikîler için yenilenen Samsamiye Medresesi'nde ders verildi. Burayı vakfeden Sahip Semseddin Gabriyal burada ders verilmesini şart kosmustu. Fakihler burada ders verdiler. Müderrisliğe hakim naibi fakih Nureddin Ali b. Abdülbasir el-Malikî atanmisti. Ders verirken dersinde kadılar ve ayanda hazır bulundular. Dersini dinleyenler arasında Seyh Takiyyüddin b. Teymiye de vardı. Onu İskenderiye'den tanıyordu.

Yine bu ayda Dahvariye Medresesi'nde Sayh Cemaleddin Muham-med b, Seyh Sihabüddin Ahmed ©1-K©hhal ders verdi, Saltanat naibi Tengiz'in fermanı gereğince tabip Eminüddin Süleyman'ın yerini bu medresedeki tip reisliğine Seyh Cemaleddin atanmisti.

Bu ayda Mardin'deki tüccarlardan bir grup bir araya gelip Sam'a gitmeye karar vermişlerdi. Bunlara bir grup göçmen de katılmisti. Yola koyuldular. Râ'sül-Ayna iki konaklık bir yere geldiklerinde almış Tatar süvarisi bunları yakaladılar. Ok yağmuruna tuttular. Bastan sona hepsini öldürdüler. Sadece yetmiş kadar çocukları kaldı. Bunları kim öldürecek? Dediklerinde aralarından biri "Ganimetten bana pay vermeniz sartiyla bu çocukları da ben öldürürüm." dedi ve çocukları bastan sona öldürdü. Tüccarlardan 600, qurabadan 300 Müslüman öldürülmüştü. Innâ lillâh ve innâ ileyhi râciun

(Dogrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz). Öldürülen insanların cesetleriyle orada bulunan bes sarnici doldurdular. Allah, öldürülen o Müslümanlara rahmet etsin. Bunlardan sadece bir Türkmen kurtulup, kaçmış. Re'su'l-Ayn'a gitmiş ve gördüklerini, o feci manzarayı halka duyurmuştu. Diyarbakir mütevellisi Soyay bu katil Tatarları yakalamak için harekete geçmiş, nihayet onları yakalayıp bastan sona Öldürmüştü. Tatarlardan sadece iki kişi kurtulabilmisti. Allah onların dâginikliğini düzeltmesin. Onlara ne merhaba ne

de hoş geldiniz demiyoruz. Bu duamızı kabul eyile ey âlemlerin Rabbi, amin.
[42]

Kayıp Mehdi'nin Cebele Diyarında Ortaya Çıkışı

Bu senede Nusayrîler itaatten çıkıp asi oldular. Aralarında Mu-hammed b. Hasan el-Mehdî Kaim bi-Emrillah adını verdikleri bir adam vardı. Bu bazan göklerin ve yerin yaratıcısı Ebu Talib oğlu Ali olduğunu, bazan da ülkelerin sahibi Muhammed b. Abdullah olduğunu iddia ediyordu. Yüce Allah, bunların söyledikleri uydurma sözlerden çok daha ulu ve üstündür. Mehdi adını verdikleri bu adam, Müslümanları tekfir etmeye, Nusayrîlerin hak yolda olduklarını söylemeye başladı. Sapık Nusayrîlerin büyüklerinden çoğunun aklını çeldi. Onlardan herbirini 1.000 kişinin başına emir olarak tayin etti. Çok beldeleri ve naiblikleri onlara verdi. Neticede bunlar Cebele şehrine saldırdılar. Oraya girdiler. Ahalinin bir kısmını öldürdüler. Şehirden çıkarkende "Ali'den başka ilah yoktur. Muhammed'den başka hâcib yoktur. Selman'dan başka kâpî yoktur" diyorlardı. Hz. Ebu Bekirle Hz. Ömer'e de sövüyorlardı. Şehir halkı vay İslâmiyetin başına gelenlere. Vay sultanimiz! Vay emirimiz, eyvah, diye çığlık attılar. O gün Cebele halkına yardım eden, destek veren bir kimse çıkmadı. Bunlar ağlayıp Aziz ve Celil olan Allah'a tazar-ruzda bulunmaya başladılar. Bu sapık Mehdi şehirdeki malları ve paraları toplayıp adamlarına ve tabilerine paylastırdı. Allah, hepsini kahretsin. Adamlarına "Artık Müslümanların ns devleti n© d\$ adı sanı kaldı, Sayet yanımda on kişi dahi kalsa biz bütün ülkelere sahip olacağız!" dedi. Ülkede duyuru yaptırarak insanların kendisine ragbetini sağlamak amacıyla 'Tarlalardan onda bir pay alınacaktır" derdi, Adamlarına da mescitlerin tahrip edilip meyhaneye dönüştürülmesini emretti. Esir aldıkları Müslümanlara "Ali'den başka Tanrı yoktur. Tanrın Mehdi'ye gecde et. O ki diriltir öldürür de" diyorlardı. Sayet bunu demezsen öldürülürsün, diye tehditte bulunuyorlardı. Hazırlıkları yapıldı. Gerçekten büyük işlere girdiler. Büyük belalar çıkardılar. İslâm ordusu bunların üzerine yürüdü. Bunları hezimete uğratıp büyük bir kısmını öldürdü. En sapıkları olan Mehdi de öldürüldü. Kiyamet gününde de o onların Önünde çilgin alevli cehennem atesine ve azaba doğru yürüyecektir. Nitekim Yüce Allah söyle buyurmuştur

:

"Allah hakkında bilmeden tartisan ve her azili seytana uyan insanlar vardır. Onun hakkında söyle yazılmıştır : O kendisini dost edinen kimseyi saptırır ve alevli azaba götürür.. Bunlar senin yaptıklarından

Ötürüdür." (el-Hac, 3-10).

Bu senede Emir Hüsameddin Mühenna ve oğlu Süleyman 6.000 kervanın basında hacca gittiler. Hüsameddin'in kardesi Muhamnied b. Isa da 4.000 kişilik bir kervanın emiri olarak hacca gitti. Mühen-na, Misirlılar ve Samlılarla bir araya gelmedi. Misirlılar arasında Tec-lis ve diğerleri de vardı. Doğrusunu Allah bilir, [43]

Hicretin Yediyüzyedinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Seyh Ebu'l-Hasan Ali B. Muhammed

Salih bir insandı. Seceresi şöyledir : Ebul-Hasan Ali b. Muhammed b. Abdullah el-Müntezih. Faziletli bir kimseydi. Güzel yazı yazardı, et-Tenbih, el-Umde ve diğer eserlerin istinsahını yaptı. İnsanlar kendisinden yararlanıyorlardı. Yazdığı kitapları ona getirip gösteriyorlar, gerekli tashihleri yapıyorlardı. Emevi Camii'nde kendisine ait bir sandığın yanında çevresinde otururlardı. Bu senenin muharrem ayının altısında pazartesi gecesi vefat etti ve Sufiye Mezarlığı'na defnedildi. el-Umde adlı eseri ona göstererek üzerinde düzeltmeler yaptım. Baska eserleri de ona arz etmişimdir. [44]

Seyh Sîhabuddin Er-Rumî

Seceresi şöyledir : Ahmed b. Muhammed b. Ibrahim b. Meragî. Ayniye Medresesi'nde müderrislik yaptı. Emevi Camii'nde Hanefîlerin batı tarafındaki maksurelerinde imamlik yaptı. Çünkü Hanefîlerin mihrabı oradaydı, Hatuniye Medresesi'nin seyhliğini de yaptı. Saltanat naibi Ufytm's ds imamlik yapardı. Gügel v© tatlı bir sgŞl© Kur'an okurdu, Naib Ifrem'in yanında itiban vardı- Efrem bazen yaya olarak onun m* viyeine gidgr, onunla görüşürdü, Bu zaviye, meydan; kebirde kuzeydogu taraftndadır, Seyh Sîhabuddin Şr*Rumî bu senenin muharrem ayında vifat adip luflyt MŞzarkgi'n& dŞfnŞdilineŞ, ogullan Iraitmüddin ili SerifÜddin enun privlgrini üüttadilsr,[45]

Seyh Fahredbîn Osman

Salih ve adaletli bir insandı. Serceresi şöyledir : Fahreddin Osman b. Ebu'l- Vefa b. Ninietullah el-Azazî. Büyük bir servete sahipti. Mürüvvetti ve basından çok belalar geçmiş bir kimseydi. Kendisine emanet olarak teslim edilen 60.000 dinar ile miktarını ancak Aziz ve Celil olan Allah'ın bildiği mücevherleri, sahibi olan Gazze naibi Izzeddin el-Cerrahî'nin gazada vefat

etmesinden sonra götürüp ailesine teslim etmistî. Allah, sevabini ve mükafatim versin. İste bu sebeptendir ki bu senenin rebiyülahir ayinin yirmiüçünde salî günü vefat edince cenazesine sayilarim ancak yüce Allah'in bildigi miktarda büyük bir topluluk isti-

rak etmistî. Hatta denilir ki o zamana kadar hiç kimsenin cenaze merasimine bu kadar çok insan katilmamisti. Cenazesi Babü's-Sagir Mezarligi'na defnedildi. Allah kendisine rahmet etsin. [46]

Kadîlkudat Gemaliddin Ebu Abdullah İzz-Zivavî

Sgesrgii söylidir: Cgnmitddin İbu Abdullah Muhammid b. Süleyman b. Yusuf ig=Zgvavî. Hierştin 187. stöşşindşn biri Biniask Maliki lirin kadiligini yapmaktaydi. M&grip diyarından Misir'a f ilmis, eradit ilim tahlil itmis, aralarında Sgyh İzzsddin b. Abdügislam'ia da bulunduğu bazı üitadlardan ittifad© itflds, sonra hieritin 687. işneiinde.k&di olarak Dimask'a gslmisti, Yaklasik olarak hieretin 629, ienüindi dogmus, Malikî mezhgbinini diriltmis, o mezhebin hükümlerini tatbik etmis, zamanında Samsamiye Medresesi'ni ve Nuriye imaretini yenileyip onarmisti. Sahih-i Müslim'i, Malik'in Muvatta'ini, Yahya b. Yahya tari-kiyla İmam Malik'ten, Kadi İyaz'in es-Sifa adli eserini nakletmistir. Vefatından yirmi gün önce kadilikten azledildi. Bu, onun için daha hayirli idi. Çünkü kadi olarak vefat etmemisti. Cemaziyelahir ayinin dokuzunda persembe günü Samsamiye Medresesi'nde vefat etti. Cuma namazından sonra cenaze namaz^kihndi. Mescidü't-Tarih karsisinde Babü's-Sagir Mezarligi'na defnedildi. İnsanlar onun cenaze merasimine katildilar. Onu hayirla yad edip Övdüler. Vefat ederken merhum İmam Malik gibi o da seksen yasini asmisti. O da İmam Malik gibi mezhebinin içinde onyedî seneyi doldurmamisti. [47]

Kadi Serefüddin Ebu Muhammed

Kadi, Sadr, reis, risu 1-kuttap Serefüddin Ebu Muhammed Abdü'l-Vahhap b. Cemaleddin Fadlullah b. Hillî el-Kuresî el-Adevî el-Muamerî. Hicretin 629. senesinde dogdu. Hadis dinledi. Devlet hizmetinde bulundu. Rütbesi yükseldi. Nihayet Misir'da insâ kâtipligi yaptı. Daha sonra Dimask sir katipligine nakledildi. Ve bu senenin ramazan ayinin sekizinde vefat edinceye dek bu görevde kaldi. Vefat edince Kas-yun Mezarligi'na defnedildi ve doksân seneye yaklasan ömrünü noktaladi. Ölünceye dek duyu organlarini ve gücünü kaybetmemisti. Alimler, özellikle İbn Teymiye ve salih kimseler hakkında güzel inanislari vardi. Allah kendisine rahmet etsin. Vefati sebebiyle kendisinden sonra Dimask sir katipligine atanan Sihap Mahmud, Alaeddin b. Ganim ve Cemaleddin b. Nebate kendisi için mersiye yazdilar. [48]

Fakih İmam Serefüddin Ebu Abdullah

Fakih imam alim münazaracı Serefüddin Ebu Abdullah Hüseyin b. Imam Kemaleddin Ali b. Ishak b. Selam. Dimask'liydi. Safiî mezhebine mensuptur. Hicretin 673. senesinde dogdu. İlim tahsil etti. Yükseldi. Carudiye ve Azraviye medreselerinde ders verdi. Zahirîye Medrese-si'nde asistanlık (muidlik) yaptı. Adalet sarayında fetva verdi. Tahammülü geniş, himmeti çok, âlicenab, güzel anlayışlı, kavrayışı mükemmel, yazısı, hafızası, fesahat ve münazarası güzel bir insandı. Bu senenin ramazan ayının yirmidördünde vefat etti. Geride çoluk çocuk ve de çok miktarda borç bıraktı. Karisi bint Züveyzan onun borcunu ödedi. Allah, karisinin iyiliğini kabul buyursun ve ona da ihsanda bulunsun. [49]

Sahip Enisü'l-Mülük Bedreddin

Bedreddin Abdurrahman b. Ibrahim el-Erbilî. Hicretin 638. senesinde dogdu. Edebiyatla ilgilendi. Güzelce edebiyat öğrendi bu sayede hükümdarlar nezdinde geçimini sağladı. Onun ince ve güzel manalar içeren siirlerinden biri de Seyh Alemüddin'in naklettigi su siirdir:

"İçkiye devam etmek, aska düşen kimsenin sevgilisinin yanagina benzer.

Gözlerimden akan yas da ay'i, ol mah yüzlü sevgiliyi sular, Ki o, benim için gözümünden de kulagimdan da kıymetlidir."

Sarkici bir kadın içinde su siiri söylemişti:

"Aski hos, servi boylu azizem. Boynu bükük, itaatkâr, kirpikleri ise hastadır. Bacakları temas etti, sanki gümüş gibi bembeyazdır. Ban ağacının dalı üzerinde seçili kafiyeyle öter"[50]

Sadrü Reis Serefüddin Muhammed

Serefüddin Muhammed b. Cemaleddin Ibrahim b. Serefüddin Abdurrahman b. Eminüddin Salim b. Hafız Bahaeddin Hasan b. Hibetul-lah b. Mahfuz b. Saserî. Hicaz'a gitti. Berada mintikasında iken hastalandı. Hastalığı devam etti. Nihayet Mekke'de ihramlı olup telbiye getirmekte iken vefat etti. İnsanlar, onun cenaze merasimine katıldılar. Bu şekilde Ölümünü gipta ile karsıladılar. Bu senenin zilhicce ayının yedisinde cuma günü aksama doğru vefat etti. Cumartesi günü kusluk vakti Babihacın Mezarhgi'na defnedildi. Yüce Allah kendisine rahmet etsin ve makamını âli kilsin. [51]

Hicretin Yediyüzonsekizinci Senesi

Bu senede Müslümanların halifesi ve sultani Önceki senede adları anılan kimselerdi. Kadılar ve naibler de degismemisti. Sadece Di-mask'taki Maliki Kadisi Cemaîeddin ez-Zevavî'nin vefatından sonra yerine Allame Fahreddin b. Selame atanmistı. Muharrem ayında Cezire1-den Sark beldeleri Sincar, Musul, Mardin ve o yörelerden gelen haberlerden anlasildigina göre o

yörelerde büyük bir kitlik ve pahalilik ile yagmurlarin azligi ve Tatar korkusu hüküm sürmekteydi. Azik bulunamiyor, bulunsa da alinamayacak derecede pahali oluyordu. Nafakalar azalmis, nimetler yok olmus, belalar çökmüstü. Öyleki insanlar bulduklari hayvanlari ve lesleri yemek, çocuklarini ve aile fertlerini satmak mecburiyetinde kalmislardi. Bir çocuk elli dirheme hatta daha ucuza satilir olmustu. Hatta insanların çogu Müslüman çocuklarini satin almadiklari için kadınlar, çocuklarini satabilmek ve elde ettikleri parayla yararlanmak, gida maddesi satin alip geçimini saglamak, ölümden kurtulmak niyetiyle yüksek sesle "Ben Hristiyanim!" diyorlardi. Innâ lillâh ve innâ ileyhi râciun (Dogrusu biz Allah'a aidiz ve Ö'na dönücüleriz). Gerçekten anlatimi burada uzun sürecek ve nitelemesi kulaklari rahatsiz edecek çok zorlu haller meydana gelmistti. Kitliga maruz kalanlardan 400'e yakin kadari, Meraga/traflarina göçmüşler, yoldayken üzerlerine çig düşünce hepsi ölmüşlerdi. Bunlari bir kısmi da Tatarlara katilmislar, onlarla birlikte yola koyulmuşlardi. Akabe'ye vardiklarinda Tatarlar Akabe'ye tirmanmislar,"sonra baslari belâ olmasinlar ve kendilerine yük olmasinlar diye bunlari Akabe'ye tirmanmalarina engel olmuslar. Ve bu yüzden hepsi ölmüşlerdi. Güç ve kuvvet ancak hikmet sahibi ve Aziz olan Allah sayesinde.

Safer ayinin yedisinde pazartesi sabahi Kadi Kerimüddin Abdül-kerim b. Alem Hibetullah, sultanin bütün ülkedeki vekilhasi olarak Dimask'a geldi. Dârüssaade Sarayina yerlesti. Orada dört gün kaldi. Kubeybat Camii'nin yapılmasini emretti ki, buraya Kerimüddin Camii denilmektedir. Sonra Kudüs'ü ziyarete gitti. Çok miktarda sadaka dagitti. Seferden sonra bir camii yaptırmaya basladi.

Safer ayinin ikisinde Trablus'ta siddetli bir firtina Türkmenlerin üzerine esti. Onlari çok miktardaki esyalarini telef etti. Turali adindaki emirleri, emirin zevcesi, iki kizi, ogullarindan olma iki torunu, cariyesi toplam onbir kisi öldü. Çok miktarda deve ve baska hayvanlar öldü. Çok miktardaki esyaları ve metaller parçalandi. Mesela bir deve on mizrak boyunca havaya yükseliyor, sonra yere düşüp param parça oluyordu. Firtinadan sonra siddetli bir yagmur ve soguk hava meydana geldi. Öyle ki bu yüzden yirmidört kadar köydeki ekinler telef oldu. Firtinada Çölde bulunan insanlar evlerine dönemez oldular.

Bu senenin safer ayinda Emir Seyfeddin Tugay el-Hasilî Sifd naib-ligine atandı. Gidip orada iki ay kadar görev yaptıktan sonra tutuklandı. Sahip Eminüddin de Trablus vakıflar nazirliğina yüksek maaşla atandı. Seyh Alemüddin dedi ki: "Bu senenin rebiyülevvel ayinin ortasında persembegünü Kadîkudat Semseddin b- Müslim, Takiyyüddin b. Tsymiya il© görüştü. Talakla yamin mssslüi huiusunda fatva varmıgk-t©n vanpşmaşîni

Ibn Tsymiyg'y® tavsiye itti, İbn TŞymiyŞ di ©nun tav= İiyüifti vi ögüdünü kabul itti, Hatam vs müftüler e©mââtan gönlünü kırmamak için artık bu kenuda fitva v©rmiyŞeggini bildirdi, Sonra ea* fflaziyslivvtl ayı basında sultandan bir mektup gİldi, Bu mtktufta Sgyh Takiyyüddin İbn T@ymiyŞ talakla yemin atnia mgŞŞlaaında f©tva varmaktan man adiliyordu. Bu huiusta bir m«diŞ âkdidildigj, niileiin, sultanin bu emrine göre karar verdiği anlatiliyordu. Bu husus sahirde ilan edildi. Sultanin mektubu gelmeden önce Kadi İbn Müslim el-Hanbelî bir grup büyük müftülerle toplantı yapmisti. Müftüler, kadiya; "Talak meselesinde fetva vermemesi için Seyh Takiyyüddin İbn Teymi-yeye tavsiyede bulun ve Ögüt ver" demisler, kadi da İbn Teymiye'ye bu hususta tavsiyede bulunmus, İbn Teymiye de tavsiyeyi kabul etmisti. Onun amacı fitneyi ve serri harekete geçirmemek, ortaligi sükunete erdirmekti.

Safer ayinin onunda Seyfeddin Tugay'm tutuklanip yerine Humus naibligine Bedreddin el-Karamanî'nin atandigina dair olan sultan fermani postayla geldi.

Yine bu ayda Residü'd-Devle Fadlullah b. Ebi'1-Hayr b. Ali el-Hemedanî öldürüldü. Bu, aslen aktarlık yapan bir Yahudi idi. Tipta ilerledi. Sans da kendisine yardım etti nihayet. Tatar hani Harbenda'nın ayrılmaz bir parçası gibi oldu. Rütbesi yükseldi. Sözü geçerli oldu. Vezirlik makamına tayin edildi. Haddi evsafi belirtilemeyecek kadar mal ve mülk sahibi oldu. Saadete kavustu. Müslüman olduğunu söylerdi. Çok faziletlere sahipti. Kur'an'ı tefsir etmiş, kitaplar tasnif etmişti. Çocukları ve büyük serveti vardı. Seksen yasına varmıştı. Rahbe savaşında büyük yararlılığı olmuştı. O savasta Müslümanlara faydası dokunmuş, Tatarların oniki sene sonra Sam beldelerinden ayrılıp ülkelerine dönmelerini sağlamıştı. İslâm'a karşı samimi bir alakası vardı. Ama çok kimseler onu eleştirmişler, dini yönünü kusurlu bulup suçlamışlar ve yazdığı tefsirini eleştirmişlerdi. Süphesiz tefsirinde karışıklıklar vardır, ama kendisinde faydalı bilgiler ve salih amel yoktu. Ebu Said Tatar tahtına oturunca onu görevden azletti. Bir müddet menkup kaldı. Sonra çoban onu yanına çağırdı ve ona "Sen Sultan Harbenda'ya zehir mi içir-din?" diye sordu. O da su cevabı verdi: "Ben daha önce son derece hakir ve zelil bir kimseydim. Harbenda'nın zamanında onun babasının iktidarı döneminde son derece azamet ve yücelik elde ettim. Hal böyle iken ben ona nasıl olur da zehir içiririm?"

Bunun üzerine Çoban, tabipleri huzura çağırdı. Onlar da ölen Harbenda'nın hastalığının evsafını anlatıp söyle dediler : "Residü'd-Devle onun ishal olduğunu, içindeki mikropların temizlenmesi için kendisine niüşil ilacını içmesini söyledi. Bu ilaç yetmiş kez ona içirilince ishal olup içi bosaldı ve Residü'd-Devle'nin yalnız teshisinden dolayı Harben-da öldü"

Bunun üzerine Çoban "Su halde Harbenda'yi sen öldürmüssün" dedi. Residü'd-Devle'yi ve oğlu Ibrahim'i öldürdü. Malına mülküne el koydu. Çok miktarda mali ve mülkü vardı. Vücudunun organlari koparıldı. Herbiri bir beldeye gönderildi. Tebriz'e götürülen kesik basinin yanında "İste bu, Allah'ın kelamini degistiren mel'un Yahudinin basidir!" diye yüksek sesle duyuru yapıldı. Sonra cesedi yakıldı. Bu isi yürüten kisi Alisâh idi.

Cemaziyelevvel ayında Misir'da Zeyneddin b. Mahluf un seksen-dört yasinda otuzüç senelik kadılık görevinin vefatla son bulmasi üzerine Malikîlerin kadiligina Takiyyüddin el-Ahnai atandı.

Receb ayinin onunda persembe günü sultanin fermam üzerine Se-lahaddin Yusuf b. Evhat emirlik hilati giydi.

Receb ayinin sonunda Humus sehrinin disinda büyük bir sel baskini meydana geldi ve çok seyi tahrip etti. Sel sulan sehre de yaklasti. Ancak hendek, sehre girmesine marii oldu.

Saban ayında Babü'n-Nasir disinda Tengiz tarafından imar edilen caminin yapimi tamamlandı. Sabanın onunda orada cuma namazi ki-lmdi ve Necmeddin Ali b. Davud b. Yahya el-Hanefî hutbe irad etti. Bu zat Kofçazî adıyla tanınmis olup çeşitli ilimlere vakif, ünlü ve faziletli insanlardandı. Hutbede saltanat naibi, kadılar, ayan tabakasina mensup kimseler, kurrâlar, sairler hazır bulundular. O gün görölmeye deger mahseri andiran muazzam bir gündü.

Müteakip cumada sultan vekili Kerimüddin'in yaptırmis oldugu Kubeybat Camii'nde hutbe irad edildi. Bu hutbede de kadılar ve ayan tabakasina mensup kimseler hazır bulundular. Hutbeye büyük ve salih insanlardan, zahid, abid, takva sahibi, Allah'a yönelen güzel sesli, hal ve gidisati hos sahsiyetlerden Seyh Semseddin Muhammed b. Abdülvahid b. Yusuf b. Rezin el-Harranî el-Esedî el-Hanbelî okumustu.

Ramazan ayinin onbirinde Seyh Semseddin b. Nakip, hakim olarak Humus'a gitti. Oraya tayin edilmisti. Halk da bir arzu ve istekle onun oraya atanmasini talep etmistti. Giderken insanlar onu yolcu ettiler.

Bu ayda Silmiye'de ve Subek'te büyük bir sel faciasi meydana geldi.

Sevval ayında Berr valisi Emir Alaaddin b. Mabel idaresinde hac kafilesi yola koyuldu. Kafilenin kadisi Zeyneddin b. Kadi Halil idi. Bu zat Haîeb hakimiydi. Bu senede hacca giden meshur sahsiyetler arasinda Seyh Burhaneddin el-Fezarî, Kemaleddin b. Serisi, Kemaleddin'in oğlu Bedreddin b. Attar da vardı. Zilhicce ayinin yirmibirinde Dimask divan baskam Emir Fahreddin Iyas el-A'serî Trablus'a Emir olarak nakledildi.

Zilhicce ayinin onyedisinde cuma günü Dimask divanlarinin nazin sahip Semseddin Gabriyal'in sark kapisi disinda Kuatile mahallesi yakininda Dirar

b. Ez verin bitisiginde yaptirdigi camide cuma namazi kilindi. Burada büyük, salih, abid, zahid insanlardan olan Seyh Semseddin Muhammed b. Tedmürî -ki bu zat Nirbanî adıyla taninmistir- Hutbe irâd etti. Nirbanî, Seyhü'l-Islâm Ibn Teymiye'nin arkadaslarindandi. Hutbede Sahip Semseddin, bir grup kadi ve ayan tabakasina mensup kimseler hazır bulundular.

Zilhicce ayinin yirmisinde pazartesi günü Seyh Semseddin Muhammed b. Osman ez-Zehebî sevval ayinda Hicaz yolunda vefat eden Kemaleddin b. Serisi'nin yerine Ümmü Salih türbesinde ders verdi. Bu zat hadis hafiziydi. Vefat eden Kemaleddin b. Serisî ise burada otuzüç sene seyhlik yapmisti. Göreve basladigi esnada Seyh Semseddin Mu-hammed'in yaninda bir grup kadi hazır bulunmustu.

Bu dersin verildigi sali sabahinda Fakih Zeyneddin b. Ubeydan el-Hanbelî de Baalbek'ten Dimask'a getirildi. Uyku ile uyaniklik arasinda gördüğünü iddia ettigi bir rüyasından dolayı sorgulandi. Rüyasinda mizaci yerinde olan bir kimsenin söylemeyecegi çok karisik sözler söylemisti. Bu sözlerini kendi el yazisiyla yazip bana ve baska bazi arkadaslarina göndermisti. Safîi kadisi kendini teslim aldi canim bagisladi. Ama tazir etti. Sehirde de duyuru yapilarak bu zat fetva vermekten ve nikâh akdetmekten men edildi. Sonra serbest birakildi.

Bedreddin Muhammed b. Badhan'in, vefat eden Seyh Mecdüddin et-Tunisî'nin yerine Ümmü Salih türbesinde kiraat hocaligi görevine basladigi çarsamba sabahinda yapılan törene faziletli, ayan tabakasina mensup kimseler hazır bulundular. Törende ben de hazır bulunmustum. Bundan önce mezkur zat, Seyh Muhammed b. Haruf el-Musilî'nin yerine Esrefiye'de kiraat hocaligi görevini yürütmüstü.

Zilhicce ayinin yirmiüçünde persembe günü seyh, imam, allame, hafiz, hüccet, seyhimiz ve bize faydalar veren Ebu'l-Haccac Yusuf b. Zeki Abdurrahman b. Yusuf el-Mizzî, Kemaleddin b. Serisi'nin yerine Es-refiye Darü'l-Hadisi'nin hocaligi görevine basladi. Baslarken yaninda ekabirden hiç kimse hazır bulunmadi. Çünkü bu göreve atanmasi sebebiyle bazi kimseler onu kiskanmislardi. Oysa bu zamana dek bu göreve ondan daha lâyük bir kimse atanmis degildi. Ondan alip veremedikleri ne vardi? Yaninda hazır bulunmadilar. Hazır bulunmayislari seyhimizi yalnızlik duygusuna itmedi. Aksine onların uzakta oluslari, seyhinii-miz için bir ünsiyet peyda etmisti dogrusunu Allah bilir. [52]

Hicretin Yediyüzonsekizinci Senesinde Vefat Edenmeshur Sahsiyetler

Seyh Salih Ömer B. Seyyid

Seyh, salih, abid, takvali, zahid, önder, selef-i salihinin son temsili-cisi

sonradan gelecek insanların önderi Ebu Abdîullah Muhammed b. Seyh Salih Ömer b. Seyyid Kudve Nasik el-Kebir el-Arif Ebu Bekir b. Kavvam b. Ali b. Kavvam el-Balisî. Hicretin 650. senesinde Balis'te doğdu. İbn Taberzed'in arkadaşlarından hadis dinledi. Güler yüzlü, davranışı güzel, âlicenab bir şeyhti. Herkesin yöneldiği bir insandı. Çok vakarlıydı. Üzerinde hayır ve ibadet siması vardı. Kazan savaşında Kazan han'la konuştugu esnada Seyh Takiyyüddin b. Teymiye'nin yanında bulunanlardandı. Seyhü'l-İslâm Takiyyüddin İbn Teymiye'nin Kazan han'a söylediklerini, onun secaat ve cesaretini, onun Kazan hanın tercümanına şu söyleyeceklerimi han'imiza tercüme et" dediğini nakletmiş-tir. Söyle ki:

"Sen Müslüman olduğunu iddia ediyorsun. Yanında müezzinler, kadi, imam ve şeyh var. Duyduğumuz kadarıyla sen böyle birisin. Ama buna rağmen ülkemize baskın yaptın. Sınırlarımızı çiğnedin. Ne diye bunu yaptın? Oysa baban ile deden Hülagu, kafirdiler. Yine de İslâm ülkesine hücum etmediler. Aksine njiiUetimizle muahede yaptılar. Sen muahede yaptın ama muahedeye riâyet etmedin. Verdigin sözleri yerine getirmedin."

Seyh Takiyyüddin İbn Teymiye ile Kazan han, Kutlusah ve Bolay arasında çok seyler geçti. İbn Teymiye bütün bu işlerde Allah için hareket etmişti. Gerçeği söylemiş. Aziz ve Celil olan Allah'tan başka hiç kimseden korkmamıştı. Beraberinde bulunan heyete yemek verilmiş, İbn Teymiye dışında hepsi yemegi yemişler, İbn Teymiye'ye "Sen niçin ye-miyorsun?" diye sorduklarında şu cevabi vermişti:

"Nasıl yemeginizi yiyebilirim ki! Hepsini Müslümanların davaları-nndan yagmalamissiniz. Bu yemegi Müslümanların kestiginiz ağaçlarıyla pisirmissiniz"

Bundan sonra Kazan han kendisinden dua talebinde bulunmuş, o da şu duayı yapmıştı: "Allahım eğer bu kulun Mahmud eğer senin kelimeni yüceltmek ve bütün dinin Allah için olmasını gerçekleştirmek anıacında ise kendisine yardım et. Onu destekle ve onu ülkeye ve kullaba hakim kıl ama eğer gösteriş ve nâm salmak ile dünyayı elde etmek, kendi ülküsünü yüceltmek, İslâmî alçaltmak, Müslümanları zelil kıl-k amacında ise kendisini yarımsız bırak sarsıntıya uğrat, tahrip et, ü kazi!" Bu duayı yaparken Kazan han da ellerini kaldırmış, amin . Bizler bu durumda öldürölmesinden ve vücudundan akan kanın elbisemize bulasmasından korktugumuz için elbiselerimizi eteklerimizi topluyorduk. Kazan hanın yanından çıktığımızda Kadüku-dat Necmeddin b. Saserî ve diğerleri İbn Teymiye'ye "Neredeyse kendini de bizi de öldürtecektin. Vallahi artık seninle arkadaşlık etmeyeceğiz" dediler. O da "Vallahi ben de sizinle arkadaşlık etmeyeceğim!" diye karşılık verdi. Biz bir grup olarak yola koyulduk kendisi ve bir grup arkadaşı geride kaldılar. Kazan hanın adamları olan emirler onu

dinlediler ve yanına gelip duasını almak, bereketine nail olmak istiyorlardı. O Dimask yoluna koyulmuştu. Hepsi kendisine bakıyorlardı. Vallahi o Dimask'a maiyetindeki 300 süvari ile birlikte vasil oldu. Ben de maiyetinde bulunanlardan biriydim. Kendisiyle arkadaşlık etmek istemeyenlere gelince yolda Tatarlardan bir grup onları yakalamış ve hepsini bastan sonra soymuştu.

Ben bu hikâyeyi bir cemaattan ve baskalarından da duydum.

Seyh Muhammed b. Kavvam, safer ayının yirmiikisinde pazartesi gecesini Dimask'm Salihîye, Nasiriye ve Adiliye'nin batisında kendi adıyla tanınan tekkesinde vefat etti. Orada cenaze namazı kılındı ve oraya defnedildi. Cenazesine ve defnine büyük bir kalabalık istirak etti. Defin merasiminde hazır bulunanlardan biri de Seyh Takiyyüddin İbn Teymi-ye idi. Zira İbn Teymiye onu çok severdi. Seyh Muhammed devletten ve baskalarından maaş almıyordu. Zaviyesine ödenek tahsis edilmemiş, vakıf bağlanmamıştı. Bu husus kendisine defalarca teklif edilmiş ama o asla kabul etmemişti. İnsanlar ziyaretine gelirlerdi. Kendisinde bir çok ilim ve faziletler vardı. Sağlam bir anlayışı vardı. Tam bir marifete sahipti. Akidesi ve niyeti güzeldi. Hadisi ve selefin sözlerini çok severdi. Çokça Kur'an okurdu. Yüce Allah'ı zikretmek için toplantılar düzenlerdi. İçinde sağlam haberler bulunan bir cüz tasnif etti. Allah ona rahmet etsin. Topragını rahmet yağmurlarıyla islatsin. Amin. [53]

Seyh Takiyyüddin Ebu Muhammed Abdullah

Seyh, salih, edip, alim ve serefli bir sairdi. Seceresi şöyledir : Takiyyüddin Ebu Muhammed Adullah b. Seyh Ahmed b. Temmam b. Hassan el-Bellî es-Salihî el-Hanbelî. Seyh Muhammed b. Temmam'ın kardesidir. Hicretin 635. senesinde doğdu. Hadis dinledi. Faziletli insanlarla beraber oldu. Sekli ve huyu güzeldi. Nefsi temiz, komsulugu ve meclis arkadaşlığı hostu. Çokça mizah yapardı. Bir süre Hicaz'da ikamet etti. İbn Sebîn, Taki el-Havranî gibi insanlarla görüştü. İbn Mâlik'ten, onun oğlu Bedreddin'den nahiv dersleri aldı. Bir süre Bedreddin'le arkadaşlık yaptı. Sihap Mahmud'da elli sene kadar onunla arkadaşlık etmiştir. Sihap Mahmud onun zahidliğini, dünyaya iltifat etmeyişini övgüyle anlatırdı. Bu senenin rebiyülahir ayının üçünde cumartesi gecesini vefat etti

ve Kasyun Mezarhgi'na defnedildi. Seyh Alemüddin el-Berzalî, biyografisinden bahsederken onun siirlerinden bir kita nakletmiştir. Söyle ki;

"Ey toplantı yerinde bulunanlar, hafakan içindeki gönlümden size karşı bir sükunet hasıl olmuştur.

Sürekli size sözlerimi tekrar ediyorum.

Sözlerim tatlılaşıyor ama sözde hüznün ve keder vardır.

Sözlerimi göz yaslariyla akik taneleri gibi ipe diziyorum,
Ama kirpiklerim ve göz çemberim onlari saçıyor etrafa.
Size olan askimdan manalar icad ediyorum.
Sizin ugrunuzda bütün kafiyele önemsizlesiyor.
Gizlice sizden aglamak talebinde bulunuyorum.
Askinizin sirri korunmus bir sirdir.
Nesim yelini geceleyin içiyorum.
Çünkü onda sizin duygularinizin sekilleri beliriyor.
Size olan askim ne kadar da fazladir.
Aska baglilikta sizin nice fenleriniz vardır." [54]

Kadîlkudat Zeyneddin

Zeyneddin Ali b. Mahluf b. Nahid b. Müslim b. Mün'im b. Halef en-Nüveyrî el-Mâlikî. Misir diyarinin hakimi idi. Hicretin 634. senesinde dogdu. Hadis dinledi. Ilim tahsil etti. Ibn Sas'tan sonra hicretin 685. senesinde hakimlige atandi. Vazifesi pu seneye kadar uzadi. Derin bir mürüvvete, sabra sahipti. Fakihlere ve sicil katiplerine ihsanda bulunurdu. Yanina gelen kimselere ikrami bölo!u. Hicretin bu senesinin cemazi-yelahir ayinin onbirinde çarsamba gecesi vefat etti. Misir'daki Mukat-tam Mezarhgi'na defnedildi. Kendisinden sonra hakimlige Takiyyüddin el-Ahnaî el-Mâlikî atandi. [55]

Seyh Ibrahim B. Ebu'l-Alâ'

Meshur bir kurrâ idi. Ibn Sa'lan adıyla taninirdi. Mismariye Med-resesi'nde, sesinin güzelliği yüzünden okudugu Hatmi serifler sebebiyle ziyaretine gidilen iyi bir insandı. Bu senenin cemaziyelahir ayinin onü-çünde cuma günü vefat etti. Vefat ederken çok yaslanmisti. Kasyun Mezarhgi'na defnedildi. [56]

Seyh Ebu'l-Velid Muhammed B. Ebu'l-Kasim

Seyh, imam, alim ve zahid bir insandı. Seceresi şöyledir : Ebu'l-Ve-U<1 Muhammed b. Ebi'l-Kasim Ahmed b. Muhammed b. Abdullah b. Ebu Cafer Ahmed b. Halef b. Ibrahim b. Ebi Isa b. Hac Necibi Isbilyelidir. Ata ve dedeleri Kurtubaliydi. Ama kendisi hicretin 638. senesinde Isbi-

löö

liye'de dogdu. Ilim, hitabet ve kadilar ailesinden gelmektedir. Haçlilar Kurtuba'yi isgal ettiklerinde ailesi Isbiliye'ye göçmüstü. Mallarini ve kitaplarim kaybetmislerdi. Dedesi Kadi Ibn Ahmer den 20.000 dinar para zorla alindi. Babasi ve dedesi, hicretin 641. senesinde vefat ettiler. Kendisi

öksüz olarak dünyaya geldi. Sonra hacca gitti. Sam'a yöneldi. Hicretin 684. senesinden itibaren Dimask'a yerleştii. Ibn Buhari'den ve diğerlerinden hadis dinledi. Kendisi de oğlu Ebu Amr ile Ebu Abdullah'a ilini tahsilinde yardımcı olmak için eliyle 100 cilt eser yazdı. Bu senenin re-ceb ayının onsekizinde cuma günü öğle ezan vaktinde Selahiye Medre-sesi'nde vefat etti. İkinci namazından sonra cenaze namazı kılındı. Di-mask'taki Babü's-Sagir Mezarlığı'na Kandelavî'nin yanına defnedildi. Cenazesine kalabalık bir insan kitlesi istirak etmişti. [57]

Seyh Kemaleddin B. Serisî

Kemaleddin b. Serisî Ahmed b. Imam Allame Cemaleddin b. Ebu Bekir b. Muhammed b, Ahmed b. Muhammed b. Sahman el-Bekrî el-Vaylî es-Serisî. Önceki kısımlarda da anlatıldığı gibi babası Mâlikî Mezhebine mensuptu. Kendisi Safî Mezhebinin fikhini öğrendi. İlimde yükseldi. Birçok ilimler tahsil etti. Bunun yanı sıra yazı yazmada ustaydı. Hadis dinledi. Tabakaları kendi eliyle yazdı. Fetva verdi. Ders verdi. Münazaralarda bulundu. Birkaç medresede ve büyük makamlarda görev yaptı. İlk görev yeri Ümmü Salih türbesindeki Darül-Hadis hocalığı idi. Burada babasının vefatından, yani hicri 685. seneden itibaren görev yapmaya başladı ve vefatına kadar burada göreve devam etti. Ibn Cemâa'mn hakim naibliğini de yaptı. Sonra bu görevi bıraktı. Beytul-mal vekilligine, kadiaskerlige ve defalarca Emevî Camii'nin nazirliğine baktı. Samiyetul-Berraniye'de ve yirmi sene süreyle Nasiriye Medrese-si'nde ders verdi. Sonra bu görevleri Ibn Cemâ'a ile Zeyneddin el-Farikî elinden aldılar. Bir süre sonra bu göreve yeniden atandı. Kasyun'daki Nasiri hankâhmda bir süre hocalık yaptı. Esrefiye Darül-Hadisi'nde de sekiz sene müddetle hocalık yaptı. İdaresi güzeldi. Atandığı bütün görevleri başarıyla yürütüyordu. Bu senede hacca gitmeye niyetlendi. Ailesiyle birlikte yola koyuldu. Sevval ayının sonunda Hasa'da ölüm kendisini yakaladı. Ve oraya defnedildi. Allah kendisine rahmet etsin. Kendisinden sonra Beytü'1-mal vekilligine Cemaleddin b. Kalanisî atandı. Nasiriye Medresesi'nde de Kemaleddin b. Sirazî ders verdi. Esrefiye Darü'l-Hadisi'nin seyhliğine Hafız Cemaleddin el-Mizzî, Ümmü Salih Medresesi'nin müderrisliğine Seyh Semseddin ez-Zehebî, Nasiri hankâhma da oğlu Cemaleddin atandı. [58]

Kurrâ Sıhab

Sıhab Ahmed b. Ebu Bekir b. Ahmed el-Bagdadî. Sarıklıların Naki-bü'1-Esrafi idi. Faziletli bir kimseydi. Olaylara göre, gerek manzum gerek mensur güzel seyler yazardı. Katıldığı tebrik ve taziyet törenlerinde de manzum ve mensur eserleri ve hitabeleri olmuştur. Müzik ve göz bagcılığını bilirdi. Remi atmakta da ustaydı. Oyun, eğlence ve içkinin bulunduğu

meclislere katilirdi. Sonra yaslaninca bütün bunlardan el çekti. Tipki su siirde anlatılan olay ona da uymaktadır:

"Onun tevbesini sormaya gittim.

Gördüm ki onunkisi iflas edenin tevbesidir."

Hicretin 633. senesinde Dimask'da cumartesi gecesi vefat etmis ve hicretin 685. senesinde kendi sahsi için Babü's-Sagir Mezarliginda hazirladigi mezara defhedilmistir. Allah kendisini affetsin. [59]

Kadilkudat Fahreddin

Fahreddin Ebu'l-Abbas Ahmed b. Taceddin Ebu'1-Hayr Selame b. Zeyneddin Ebu'l-Abbas Ahmed b. Selam. Iskenderiyeliydi. Malikî Mezhebine mensuptu. Hicretin 671. senesinde dogdu. Birçok ilimde yüksek mertebelere ulasti. Iskenderiye'de hakim naibligi yapti. Güzel bir idaresi, yasantisi, dindarligi ve kararililigi vardi. Sonra hicretin 717. senesinde Malikîlerin kadisi olarak Difliask'a geldi. Burada birbuçuk yıl müddetle güzelce görev ifa etti. Nihkvat Zilhicce ayinin basinda çarsamba sabahi Samsamiye'de vefat etti. Babü's-Sagir Mezarligi'na Kandala-vî'nin yanma defnedildi. Cenazesine büyük bir kitle katilmisti. İnsanlar onu sükranla anmislar, onu övmüslerdi. Yüce Allah kendisine rahmet etsin. [60]

Hicretin YediÜzondokuzuncu Senesi

Bu senenin basinda Islâm ülkesinin yöneticileri önceki senede adlari anilan kimselerdi.

Muharrem ayi basinda Dimask'ta siddetli bir firtina çıktı. Bu yüzden bazi duvarlar yıkildi. Birçok ağaç kökünden söküldü.

Muharrem ayinin yirmi altisin da sali günü Ibn Serisî'nin yerine Beytü'1-mal vekilligine atanan Cemaleddin b. Kalanisî'ye hü'at giydirildi.

Safer ayinin besinde çarsamba günü yine Ibn Serisî'nin yerine Nasir iyetü'1-Avv aniye Medresesi'nin müderrisligine atanan Ibn Sasaî ders verdi. Adet üzere halk onun dersini dinledi.

Safer ayinin onunda Fahreddin îyas'm yerine Dimask divanlarinin başkanligina atanan Cemaleddin Akkus er-Rahbî göreve basladi. Ak-kus, hicretin 707. senesinden beri Dimask mütevellisi olarak görev yapıyordu. Yerine Akabiye'de ikamet etmekte olan Emir Alemüddin Türkes atandi. Aynı günde insanların yagmur duasina çıkmak amaciyla oruç tutmalari için sehirde duyuru yapıldi. Buharî'nin okunmasına baslandi. İnsanlar hazirliklarim yaptilar. Namazlardan ve hutbelerden sonra dua edip yagmur yagdirmasi için yüce Allah'a yalvarip yakardilar. Safer ayinin ortasinda (yedi Nisanda) cumartesi günü sehir halkinin tamamı Mescidü 1-Kademin

yanina gitti. Saltanat naibi ve emirler yaya olarak aglayip sizlayarak yalvarip, yakararak dua yerine geldiler. İnsanlar orada toplandılar. Gerçekten büyük bir toplantı olmuştı. Kadi Sadred-din Süleyman el-Caferî cemaata hutbe irâd etti. İnsanlar onun duasına amin dediler. İkinci günün sabahında Allah'ın izin, rahmet ve sefkatiyle yağmur yağdı. Bu, insanların güç ve kuvvetiyle değildi. Halk buna çok sevindi. Yağmur, ülkenin her tarafına yağdı. Hamd ve minnet, bir ve or-taksiz olan Allah'adır.

Safer ayının sonlarında Emevi Camii'nin mermerlerinin onarımına, kapılarının süslenmesine, caminin içindeki yerlerin tezyin edilmesine başlandı. Rebiyüâhir ayının ondördünde sultanın fermanı üzerine Ibn Saserî'nin yerine Ibn Sirazî, Nasiyeriyetü'l-Cevvaniye Medrese-si'nde ders verdi. Burada vefatına kadar görev yaptı.

Cemaziyevvel ayının onaltısında persembe günü Sülamiye Seyhinin oğlu Fahreddin, Ibn Haddad'ın yerine Dimask'ta muhtesiplik görevine başladı. Bu zat ordu nazirinin kardesiydi. Görevden alman Ibn Haddad ise Sülamiye Seyhinin oğlu Fahreddin'in yerine Emevi Camii'nin nazirliği görevine başladı. Her ikisine de hil'at giydirildi.

Cemaziyelahir ayının besinde salı sabahı Kadilkudat Serefüddin Ebu Abdullah Muhammed b. Kadilkudat Muineddin Ebu Bekir b. Seyh Zekiyyuddin Zafir el-Hemedanî el-Mâlikî, vefat eden Ibn Süleman'm yerine Sam Mâlikîlerinin kadılığı görevine başlamak üzere Misir'dan geldi. Vefat eden Ibn Sülame'nin ile Serefüddin arasında altı aylık bir mesafe vardı. Ama Serefüddin'in göreve atanma fermanının tarihi, rebiyü-levvel ayının sonuydu. Serefüddin hil'at giydi. Atanma fermanı Emevi Camii'nde okundu.

Yine bu ayda yirmibes yasındaki Kadi Bedreddin b. Nüveyre el-Hanefî, vefat eden Malatya Kadisi Semseddin Muhammed'in yerine Hatuniyetül-Berraniye Medresesi'nde ders verdi. Ramazan ayının besinde cumartesi günü Dimask'a büyük bir sel baskın geldi. Birçok esyayı telef etti. Babü'l-Ferec'den sehre girip Akabiye'ye ulaşacak kadar yükseldi. İnsanlar panige kapılarak mekânlarını terkedip başka yerlere tasindılar. Ama bu sel uzun sürmedi. Çünkü bu, Vabilüssuk ve Hüseyniye mintikalarına yagan bir yağmurdan kaynaklanmıyordu. Aynı günde Cemaleddin er-Rahbin'in vefatından sonra Dimask divan başkanlığı görevine Türkesî başladı.

Yine bu günde Sarimüddin el-Cogendar da Dimask sehrinin valiliği görevine başladı. Her ikisine de hil'at giydirildi.

Ramazanın yirmi dokuzunda salı günü kadılar ve fakihlerin önde gelenleri Dârüssaade'de saltanat naibinin huzurunda toplandılar. Kendilerine, Seyh Takiyyüdin Ibn Teymiye'nin talak konusunda fetva vermesini yasaklayan sultanın mektubu okundu. Oturum; bu yasagın pekiştirilmesi karan alınarak sona erdi.

Sevval ayinin dokuzunda cuma günü Bedreddin b. Nasirüddin b. Abdüsselam'in yerine Cerrah Camiinde Kadi Sadreddin ed-Daranî hutbe irâd etti. Sadreddin ed-Daranî burada daha önce de hatiplik yapmisti. Ancak Bedreddin Hasan el-Akrubanî bu göreve atanmis, oglu da babasindan sonra bu göreve devam etmist. Sevval ayinin onunda cumartesi günü hac kafilesi yola koyuldu. Emirleri Izzeddin Aybek el-Mansurî idi. Bu senede hacca gidenler arasinda Hanefîlerin Kadilkudati Sadreddin, Burhaneddin b. Abdülhak, Serefüddin Ibn Teymiye, kafilenin kadisi Necmeddin ed-Dimaskî, Radiyüddin el-Mantikî, Kubeybat Camii'nin hatibi Semseddin b. Rezin, Abdullah b. Resik ei-Malikî ve digerleri de vardi. Bu senede Islâm ülkesinin Sultani Melik Nasir Muhammed b. Kalavun da hacca gitti. Maiyetinde cok sayida ümerâ vardi. Vekili, Keri-müddin, Katibü'l-Memalik Fahreddin, sir kâtibi de Ibnü'l-Esir'di. Kadilkudat Ibn Cemaa, Hama sahibi Melik Imamüddin, sahip Semseddin Gabriyal'da sultanin hizmetinde bulunuyorlard. Onunla birlikte hacca gitmislerdi. Ayan tabakasına mensup bir çok insan da sultanin maiyetine girerek hacca gitmislerdi.

Bu senede Tatarlar arasinda büyük vak'a meydana geldi. Söyle ki : Tatar hani Ebu Said, Çoban yüzünden sikintiye düsmüs, onu yakalamaktan aciz kalmisti. Ümerâdan bir grup, Çobanin hakkindan geleceklerini Ebu Said'e taahhüt etmislerdi. Taahhütte bulunanlar arasinda babasinin dayisi Ebu Yahya, devlet ekâbirinden Dokmak ve Kuresî de vardi. Bunlar Çobani yakalamak istediler. Ancak Çoban kaçip sultanin yanma gitti. Tatarlarin yaptiklarini ona anlatti. Beraberinde Vezir Ali Sah da vardi. Sultana meseleyi anlatmaya devam etti. Yanindan ayrilmadi. Nihayet sultan, Çoban'dan hosnut oldu ve ona büyük bir orduyu takviye olarak verdi. Sultani kendisi de onunla birlikte sefere çıktı. Tatarlarla karsi karsiya geldiler. Savastilar, onlari bozguna ugrattilar. Bir kismini da esir aldilar. Çoban onlara hakim oldu. Onlardan bir kismini öldürdü. Bu sene sonuna kadar devam eden savasta onlardan yaklasik kirk emiri öldürmüstü. [61]

Hicretin Yediyüzondokuzuncu Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Seyh, Kurrâ Sihabüddin

Sihabüddin Ebu Abdullah Hasan b. Süleyman b. Fezare b. Bedir el-Kufrî el-Hanefî. Takriben hicretin 637. senesinde dogdu. Hadis dinledi. Kendisi Tirmizî'nin kitabini okudu. Kiraat ilimlerini tahsil etti. Bir süre yalnız basina kiraatla istigal etti. Kiraat-i Seb'ayi yirmiden fazla Öğrenciye okuttu. Nahiv, edebiyat ve baska birçok ilimleri bilirdi. Meclisi, hos bir meclisti. Meclisinde çok faydalar elde edilirdi. Turhaniye Medrese-si'nde kirk seneden fazla ders verdi. Görevde bulundugu sürece Ezraî'den vekâlet alarak naiblik yaptı. Hayirli ve mübarek bir insandi. Ahir ömründe gözlerini kaybetti. Evine

kapandı. Kendini Kur'an okumaya, zikre ve Kur'an okutmaya verdi. Cemaziyelevvel ayının onüçün-de vefat edinceye kadar hep bu işlerle meşgul oldu. Aynı günde öğleden sonra Dimask Camii'nde cenaze namazı kılındı ve Kasyun Mezarlığı'na defnedildi. Allah rahmet etsin. [62]

Seyh Imam Taceddin

Taceddin Abdurrahman b. Muhammed b. Ebu Hamid et-Tebrizî es-Safîî. Efdali adıyla tanınmıştır. Bu senenin safer ayının ilk on gününde Bagdat'ta hac dönüşünden sonra vefat etti. Salih, fakih ve mübarek bir insandı. Residüdevleyi protesto eder, aleyhinde konuşurdu. Residüd-devle öldürülünce "onun öldürülmesi 100.000 Hristiyanın öldürülmesinden daha yararlı olmuştur." dedi. Sağlığında Residüddevle onu kazanmak, gönlünü almak isterdi. Ama o asla Residüddevleye meyletmez-di. Hiç kimseden bir şey kabul etmezdi. Vefat edince Sonizi türbesine defnedildi. Vefat ederken altmış yasına yaklaşıyordu. Allah kendisine rahmet etsin. [63]

Muhyiddin Muhammed B. Mufaddal B. Fadlullah El-Misrî

Ümerâ mülkünün katibi ve vakıfların gelirinin toplayıcısı idi. Yasantisi ve idaresi güzeldi. Alimleri ve salihleri severdi. Kerem sahibi bir insan olup insanlara çokça hizmette bulunurdu. Bu senenin cemaziyelevvel ayının yirmi dördünde vefat etti. Vefat ederken altmışdört yasındaydı. Kasyun Mezarlığındaki İbn Hilal türbesine defnedildi. Kendisinden sonra görevine Eminüddin b. Nahhas atandı. [64]

Büyük Emir Gurlu B. Abdullah El-Adilî

Devlet büyüklerinden ve 1.000 askerin komutanlığını yapan ümeradandı. Dimask'ta üstadi Melikü'l-Adil Kutboga'nın naibliğini yaptı. Hicretin 695. senesinin onuncu ayının başında bu göreve başladı ve hicretin 696. senesinin başlarına kadar yürüttü. Bu senenin cemaziyelevvel ayının yedisinde perşembe günü vefat edinceye dek büyük emir olarak görev yaptı. Kasyun'daki Muzafferi Camii'nin kuzeyinde bulunan türbesine defnedildi. Sehametli, secaatli bir insan olup İslâm'a ve Müslümanlara çok yardımı dokunan bir kimseydi. Altmışaltı yasındayken vefat etti. [65]

Emir Cemaleddin Akkus

Emir Cemaleddin Akkus er-Rahbî el-Mansurî. Uzun süre Dimask valiliği yapmıştır. Aslen Erbil'in köylerindendir. Hristiyandı. Esir alındı. Rahbe naibine satıldı. Sonra Melikü'l-Mansur'un mülkiyetine intikal etti. Melikü'l-Mansur onu azâd edip emirlige tayin etti. Onbir sene kadar Dimask valiliği yaptı. Sonra divan başkanlığına nakledildi. Burada da dört ay kadar görev yaptı halk tarafından görevi başında bulunduğu sürece çok sevilirdi. [66]

Hatip Selahaddin

Selahaddin Yusuf b. Muhammed b. Adülatif b. Mutezil. Hamali idi. Faydali eserleri ve tasnifleri vardırSÜama'daki asagi çarsi Camii'nin hatibi idi. Ibn Taberzad'den hadis dinledi. Bu senenin cemaziyelahir ayinda vefat etti. [67]

Allame Fahreddîn Ebu Amr

Fahreddin Ebu Amr Osman b. Ali b. Yahya b. Hibetülla b. Ibrahim b. Müslim b. Ali el-Ensarî es-Safî. Ibn bint Ebu Sa'd el-Misrî diye taninir. Hadis dinledi. Alimlerin son halkasini teskil eder. Kahire'de hakim naibligi yapti. Vefat edince Tulon Camii'ndeki ders halkasini Seyh Ala-eddin el-Konevî devam ettirdi. Ezher Camii'ndeki ders halkasini da Semseddin b. Allan devam ettirdi. Bu senenin cemaziyelahir ayinin yir-midördünde pazar gecesi vefat etti. Misirda defnedildi. Vefat ederken yetmis yasindaydi. [68]

Seyh Ebu'l-Feth Nasr B. Süleyman

Seyh, salih ye âbid bir kimseydi. Seceresi şöyledir : Ebu'l-Feth Nasr b. Süleyman b. Ömer el-Kebecî. Hüseyniye'de bir zaviyesi vardi. Ziyaret edilirdi. Oradan cuma namazi hariç baska hiçbir is için zaviyesinden disari çıkmazdi. Hadis dinledi. Cemaziyelahir ayinin yirmial tisinda sali günü ikindiden sonra vefat etti. Ertesi günde mezkur zaviyesine defnedildi. Allah rahmet etsin. [69]

Seyh Isa B. Abdurrahman B. Mealî

Seyh, salih, hadis toplamak için baska beldelere seyahatlerde bulunan, uzun bir ömür yasayan bir kimseydi. Seceresi şöyledir: Isa b Abdurrahman b. Mealî b. Ahmed b. Ismail b. Attaf b. Mübarek b. Ali b. Ebi'l-Ceys el-Makdisî. Salih bir insandi. Baskalarına yemek verirdi' Buharî'nin Sahih'ini ve diger hadis kitaplarini rivayet etmistir. Birçok hadis aliminden çok miktarda hadis dinlemistir. Seyh Alemüddin el-Berzalî, tarih adli kitabinda onun biyografisini anlatmistir. Bu senenin zilhicce ayinin ondördünde cumartesi gecesi vefat etti. Ayni günde öğleden sonra Muzafferî Camii'nde cenaze namazi kilindi. Müvelleh'in türbesi yakinma defnedildi. Vefat ederken yetmisdört yasindaydi. Yüce Allah kendisine rahmet etsin. [70]

Hicretin Yediyüzyirminci Senesi

Bu sene basinda Islâm ülkesinin yöneticileri, adlari önceki senede anilan kimselerdi. Sultan bu senede Hacda bulunuyordu:

Bu sene Hac'ca gitti: Muharrem ayinin onikinci cumartesi günü Kahire'ye döndü. Dönüsü münasebetiyle sevinç davullari çalindi. Sahip Semseddin de Sam yolundan Emir Nasirüddin el-Hazinedarla birlikte geri döndü. Sultanla birlikte Hama sahibi de Kahire'ye döndü. Sultan ona ihsanda bulundu. Ona

Melikü'l-Müeyyed lakabim takti. Beldesinin minberlerinde ve kazalarında kendisi adına hutbe okutmasını kararlaştırdı. Amcası Mansur gibi onun da Mevleviyyü's-Sultanî el-Melikî el-Müeyyedî unvanlı yüksek makamda hutbe irad etmesini emretti.

Bu sene Ömer İbn Mercanî Sihabüddin, Mescidü'l-Hayfî tamir ettirdi. Oraya 20.000 dinar sarfetti.

Muharrem ayında Eminüddin, Trablus nazırlığından istifa etti ve gidip Kudüs'e yerleşti. 1

Safer ayının sonlarında Mâliklerin hakim naıblığı görevine Kadi Semseddin Muhammed b. Ahmed el-Kafesî getirildi. Bu zât, Kadilkudat Serefüddin'le birlikte Misir'dan Dimask'a gelmişti. Rebiyülevvel ayının yirmibesinde pazartesi günü bir tüccarın kölesi olan Abdullah er-Rumî'nin boynu vuruldu. Bu kişi camiden ayrılmıyor, sürekli orada kalıyordu. Sonra peygamberlik iddiasında bulundu. Tevbe etmesi istendi, fikrinden caymayınca öldürüldü. Kumral, mavi gözlü, ama cahil biriydi. Seytan onun kâlbine girmiş, bu fikri ona hoş göstermişti.

Rebiyülahir ayının ikisinde pazartesi günü sultan, Kıpçak ülkesinden gelen bir hükümdar kızıyla evlendi. Kadi Bedreddin b. Cemaa'ya, Sir kâtibine, Kerimüddin'e ve bir grup ümeraya hil'at giydirdi. Bu ayda askerler Sis ülkesine ulaştılar. Trablus askerlerinden 1.000 kadar süvari, Cahan Nehri'ne düşüp boğuldu.

Aynı günde sultanın Sam'a bir fermanı ulastı. Bu fermanda Mü-henna ailesinin tutuklanarak İslâm ülkesinin dışına sürülmesi emrediliyordu. Çünkü babaları Mühenna'nın, sultanın yanına gelmeyişi nedeniyle sultan onlara çok kızmıştı.

Cemaziyelevvel ayının yirmidördünde çarsamba günü Seyh Mu-hiddin Esmer el-Hanefî, Rükniye Medresesi'nde ders verdi. Sonra uhdesinde bulunan Cevheriye Medresesi elinden alınarak Semseddin Berkî el-Arec'e verildi. Yine onun uhdesinde bulunan Kale Camii'nin müderrisliği de daha sonra Hanefîlerin kadilığına atanan Tarsuslu İmadüd-dîn b. Muhiddin'e verilmisti. Harretü'l-Yahud'de bulunan Nureddin Mescidi'nin imamlığı Berkî'den alınıp İmadüddin b. Keyyala verildi. Redva Camii'nin imamlığına da Seyh Muhammed es-Sabib'i getirildi.

Cemaziyelahir ayında İslam orduları, 20.000 kadar askerden mütesekkil olarak Haleb'te toplandı. Başlarında Haleb naibi Tanboga baş komutan olarak bulunuyordu. Bu orduda Trablus naibi Sihabüddin Kurtuba da vardı. Bunlar İskenderun'dan Ermeni ülkesine girdiler. Limani ele geçirdiler. Sonra Telhamdun'a gittiler, oradan Cahan Nehri'ne daldılar. Bir kısmı nehirde boğuldu. Cenâb-i Allah Sis ülkesine ulasan Müslüman askerleri korudu. Sis'i

kusattılar. Ahaliyi sikistirdılar. Sehirdeki hükümdar konagini yaktilar, bahçelerin ağaçlarını kestiler. Sigirları, mandaları, koyunları ve keçileri önlerine katıp götürdüler. Tarsuslulara da aynı şeyleri yaptılar. Çiftlikleri, mekânları, meskenleri tahrip ettiler, ekinleri yaktilar. Sonra dönüp mezkur nehre daldılar, ama hiç biri bogulmadı. Döndükten sonra da Mühenna'yi ve çocuklarını İslam ülkesinden kovdular. Sonra askerler Sis ülkesinin hükümdarının öldüğünü, yerine oğlunun geçtiğini haber aldılar. Sis ülkesine baskınlar düzenlediler. Bu baskınları devam ettirdiler, ganimet elde ettiler. Sisililerden dördüncü baskında ancak esir alabildiler. Çünkü İslam askerlerinin de bir kısmı bu baskınlarda öldürülmüştü.

Bu sene Magrip ülkesinde Müslümanlarla Haçlılar arasında büyük bir savaş meydana geldi. Cenâb-i Allah Müslümanları, düşmanlarına karşı muzaffer kıldı. Haçlılardan 50.000 kadar asker öldürdüler, 5.000 kadarını da esir aldılar. Öldürülenler arasında yirmibes Haçlı kontu vardı. Çok miktarda mal ve parayı ganimet olarak ele geçirdiler. Ele geçirdikleri ganimetler arasında yetmiş kantar altın ve gümüş vardı. İslâm ordusundaki askerlerin sayısı okçular haricinde sadece 2.500 süvari idi. Müslümanlar bu savasta sadece onbir asker şehit vermişlerdi.

Recep ayının yirmiikisinde perşembe günü Dârüssaâde'de saltanat naibinin huzurunda Seyh Takiyyüddin b. Teymiye için bir oturum düzenlendi. Bu oturuma her mezhepten kadılar ve müftüler katıldı. Seyh Takiyyüddin İbn Teymiye de oturuma istihak etti. Talak konusunda yeniden fetva vermeye başladığından ötürü kendisini kinadılar. Daha sonra kalede hapse atıldı. Orada bes ay, onsekiz gün mahpus kaldı. Daha sonra insallah ileride de anlatılacağı gibi hicretin 721. senesinin asu-ra gününde hapisten çıkarılması için sultanın fermanı geldi. Bundan dört gün sonra da vakıflar idaresinin basına, Berr valiliği de uhdesinde kalmak şartıyla Emir Alaaddin b. Mabed getirildi. Bedreddin elyengürsî ise Sam naibliğinden azledildi.

Saban ayının sonlarında Gazze naibi Emir Alaaddin el-Çavli tutuklanıp İskenderiye'ye sevk edildi. Çünkü onun Dârülyümn'e girmek niyetinde olduğu söyleniyor ve bu suçla itham ediliyordu. Malına mülküne el konuldu. İyilikleri, ihsanları ve vakıfları vardı. Gazze'de çok güzel bir cami yaptırmıştı.

Bu ayda Tatar hani Ebû Said, içkileri döktürdü, meyhaneleri ka-- patti. Adaleti izhar etti. Halka iyilik ve ihsanda bulundu. Çünkü şiddetli bir sığa maruz kalmışlar, korkunç bir sel baskını da üzerlerine gelmiş, bu yüzden Aziz ve Celil olan Allah'a sığınarak da O'na yalvarıp ya-karmışlar, Müslüman olup tevbe etmişler, Allah'a yönelmiş, bütün bunlardan sonra da hayırlarda bulunmuşlardı.

Sevval ayının biri ile onu arasında Kerimüddin'in 45.000 dinara satın aldığı

Kerim Nehri'nin sulari kanala aktarıldı. Bu su Kubeybat Camii'nin arkasına kadar uzandı. İnsanlar bu sudan yararlandılar. O yöreler canlandı. Kiyıda ağaçlar ve bahçeler yeserdi. Caminin batı tarafına büyük bir havuz yapıldı. Bu havuzdan insanlar ve hayvanlar su içtiler. Burada ayrıca bir de abdesthane yapıldı. İnsanlar buradan çok faydalandılar. Allah, bu hayiri yapanları Cennetle mükâfatlandırsın.

Sevval ayının onbirinde hac kafilesi Melik Selahaddin b. Evhad idaresinde yola çıktı. Kafilede Hacib Zeyneddin Kutboga, Kemaleddin ez-Zemlekânî, Kadi Semseddin b. Muiz, Hama Kadisi Serefüddin el-Bazerî, Kutbeddin b. Seyhüssülemiye^ Bedreddin b. Attar, Alaeddin b. Ganim, Nureddin es-Sehavî (bu kafilehjn kadisi idi) vardı. Misirlilardan da bu kafilede Hanefî Kadisi îbn Harirî, Hanbelî Kadisi Mecdüddin Haremi ve Seref İsa el-Malikî bulunuyordu. Bu sonuncusu da Misir kafilesinin kadisi idi.

Bu ayda Caybogan'm, yemekhanenin batisında tamir ettirdiği hamamin onarımı tamamlandı. İnsanlar içine girip yıkandılar.

Zilhicce ayının sonlarında Tatar melikinın elçi olarak gönderdiği Hacı Mecdüddin İsmail b. Muhammed b. Yakut es-Sülemî Dimask'a ulastı. Tatar hani onunla, Misir hükümdarina hediye ve armaganlar göndermistı. Kendisi Müslümanlarla Tatarların arasını bulmak amacıyla geldiğini duyurdu. Askerler ve devlet erkani kendisini karsıladılar. Dârüssaade'ye konuk oldu, orada sadece bir gün kaldı. Sonra Misir'a gitmek üzere yola koyuldu.

Bu sene hacı adayları, Arafat'ta daha Önce misli görülmemis derecede muazzam bir vakfe yaptılar. İslâm ülkelerinden gelen insanlar orada toplandılar. Iraklıların beraberinde çok sayıda mahfe bulunuyordu. Bunlardan birinde 1.000.000 Misir dinar degerinde altın ve inci süsleme vardı ki, bu çok hayret verici birseydi. [71]

Hicretin Yediyüzüyminci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Seyh İbrahim Ed-Dehistanî

Yaslanmış, uzun bir ömür sürmüştü. Anlatıldığına göre kendisi Tatarların Bağdat'i ele geçirdikleri zamanda kırk yasındaymış. Arkadaşlarıyla birlikte anmaları Emevî Camii'nin Nesir Kubbesi'nin altına gelirdi. Nihayet bu sene rebiyülahir ayının yirmiyedisinde cuma gecesi Dimask'm at pazarındaki zaviyesinde vefat etti. Oraya defnedildi. Vefat ederken yüzdört yasındaydı, doğrusunu Allah bilir. [72]

Seyh Muhammed B. Mahmud B. Ali

Seyh Muhammed b. Mahmud b. Ali es-Sehham, Kurrâ idi. İbn Amir'in ders halkasında seyhlik yapmıstı. Âlim bir zat olup hayli yaslanmıstı. Yukarıda biyografisi anlatılan Seyh İbrahim ed-Dehistanî'nin vefat ettiği gecede veya

ondan bir gece önce vefat etmistir. Allah ikisine de rahmet etsin. [73]

Lügat Alimi Semseddin B. Sâig

Seyh Semseddin b. Sâig Ebû Abdillâh Muhammed b. Hüseyin b. Sibâ b. Ebî Bekir el- Cüzamî. Aslen Misirliydi, sonra Dimask'a göçtü. Takriben hicretin 645. senesinde Misir'da doğdu. Hadis dinledi. Edebiyatçı, faziletli, nazim ve siirde ileri derecede bir âlimdi. Aruz ilminde, be-di ilminde, nahivde ve lügatta da ileri derecelere vasil olmuştur. Sihah-i Cevherî'yi ihtisar etti, Ibn Düreyd'in Maksure'sini serhetti. 2.000 beyitten fazla olan Kaside-i Taiye'si vardı. Bu kasidesinde ilimlerden ve sanatlardan bahsetmiştir. Güzel ahlaklı olup muhaveresi ve konferansları hostu. Bostanü'l-Kit'ta, Derbû'l-Habbalin ile Ferras arasındaki bir evde yazardı. Bu sene saban ayının üçünde pazartesi günü vefat etti ve Ba-bû's-Sagır Mezarlığı'na defnedildi. [74]

Hicretin Yediyüzyirmibirinci Senesi

Bu sene başında İslam ülkesinin yöneticileri, adları önceki senede anılan kimselerdi. Yılbaşında Derbülhacer denen yolun başındaki Ha-mamüzzeyt'in açılışı yapıldı. Harezmliler zamanında harabe haline gelen bu eseri Savali bir adam onarmıştı. Burası cidden sağlam ve geniş bir hamamdı.

Muharrem ayının altısında Tatar ham Ebû Said'in sultana gönderdiği sandıklar dolusu hediyeler ve unlar, Misir'a ulaştı.

Asura gününde Seyh Takiyyüddin b. Teymiye, sultanın fermanı ile kaleden salıverildi. Evine gitti. Kaledeki zindanda beş ay onsekiz gün tutuklu kalmıştı. Allah rahmet etsin.

Rebiyülahir ayının dördünde sultanın vekili Kadi Kerimüddin, Di-mask'a ulaştı. Dârüssaâde'ye konuk oldu.

Misir'daki Hanbelîlerin hakimi ve aynı zamanda hazine naziri de olan Kadilkudat Takiyyüddin b. İvez de Dimask'a geldi ve Safnlere mahsus Adiliyetü'l-Kebiriye Medresesi'ne konuk oldu. Orada birkaç gün kaldıktan sonra Misir'a yöneldi. Dimask'a sultanın bazı işlerini görmek için gelmişti. Bu arada Kudüs'ü de ziyaret etti.

Bu ayda sultan, meydanın yakınında bir sarnıç kazdırdı. Civarında bir kilise vardı, vali bu kilisenin yıkılmasını emretti. Bu yerin burası yıkılınca serseriler, Misir'daki diğer kiliselere musallat olup oraları da yıkmaya başladılar. Sultan bu durumdan rahatsız oldu. Kadılardan, bu işe girenlere ne yapılması gerektiğini sordu. Onlar da tazir edilmelerini söylediler. Ölüm cezasına çarptırılmış bazı hükümlüler hapisneden çıkarılarak, elleri ve ayakları kesilmek suretiyle idam edildiler. Diğerleri de mahrumiyet cezasına çarptırıldı. Kimi de eli kolu bağlı olarak iskencecilere teslim edildi. Sultan böyle yapmakla kiliseleri yıkan kimselerin bu şekilde cezalandırıldıkları

intibaini vermek istemisti. Bunu gören insanlar sakinlestiler. Hristiyanlar da böylece güvene kavustular. Günlerden beri sakli olduklari yerlerden çıktılar. Bu ayda hirsizlar ve yankesiciler Bagdat'ta toplanip, harekete geçtiler. Ögle vakti sali pazarini yagmaladılar. İnsanlar, bu durum karsisinda ayaklandılar ve bunlardan 100 kadarini öldürdüler, digerlerini de esir aldılar.

Seyh Alemüddin el-Berzalî'nin bildirdigine göre; "Cemaziyelevvel ayinin altisinda çarsamba günü kadılar ayan tabakasina mensup kimseler ve müftüler Kabon'a gittiler. Sultan vekili Kadi Kerimüddin'in yaptirilmasini emrettiği mezkur mahaldeki camiinin kiblesini tesbit ettiler ve kubbesinin de Dimask Camii'nin kubbesi gibi yapılmasi hususunda ittifak ettiler.

Bu sene Dimask'ta önde gelen büyük komutanlardan Emir Çoban ile saltanat naibi Tengiz arasında anlaşılmazlık meydana geldi. Çoban tutuklanarak kaleye götürüldü. Burada iki gece kaldıktan sonra Kahi-re'ye sevk edildi. Orada cezalandırıldı. Sonra da kendisine uygun miktarda yiyecek verildi.

Alemüddin'in anlattigina göre, o gün Kahire'de büyük bir yangın çıktı. Güzel evler, yüksek mekânlar ve bazı mescitler yandı. Bu yüzden insanlar büyük mesakkat çektiler. Namazlarda Kunut duası okudular. Sonra yangını bazı Hristiyanların, çıkardıkları anlaşıldı. Sultan onlardan bir kısmını öldürdü. Ayrıca Hristiyanların mavi başlık ve mavi elbise giymelerini, hamamlarda boyunlarında çingirak tasımlarını ve hiçbir resmi görevde çalıştırılmamalarını emretti. Olaylar böylece bastırıldı ve yangında söndürüldü.

Cemaziyelahir ayında Tatar hani Ebû Said, pazarı tahrip etti. Fahiseleri evlendirdi. İçkileri döktürdü. Bu kötülükleri irtikâb edenleri ağır cezalarla cezalandırdı. Müslümanlar bu duruma çok sevindiler. Ebû Said'e de dua ettiler. Allah ona rahmet etsin ve onu bağışlasın.

Cemaziyelahir ayinin onüçünde Kaseb Camii'nde Seyh Ali el-Menahilî hutbe irâd etti, cuma namazı kılındı.

Cemaziyelahir ayinin ondokuzunda perşembe günü Tengiz'in kendi camiinin karsisinda yaptırdığı hamamın açılışı yapıldı. Çok güzel, aydınlık ve her tarafı mermerle kaplı olduğu için bu hamam, günlük kırk dirheme kiraya verildi.

Recib ayinin ondokuzunda cumartesi günü, yeni yapılmış olduğu ispatlandıktan sonra Yahudi mahaltesiinin kârsimndaki Karrain M-lîşşîi yıktırıldı, Sultanın buna dair firmam geldi, Beesb ayinin sonlann-4a sultan, Tatar hani Ebû Saîd'e, Hâee Meedüddin Şg-Sülenil ile birlikte hediyeler gönderdi. Bu hediyeler arasında illi deve., at ve attabî esekleri de vardı,

Ramazan ayinin ortasında Kabon'daki Kerimî Oamii'nde eum& na-m&szî

kilindi. Bu namaza kadılar, vali ve ayandan tai kimselerde geldiler.

Seyh Alemüddin dedi ki; Bamazan ayi basinda Bagdat Eeû Hanife meshedinin müderrisi Seyh Kivamüddin Emir Katip ibn Emir el-Aniid Ömer ei-Ekfanî el-Kazanî Dimask'a geldi. Bu mm Haeea gitti, Misir'a ugradi. Omda bir kaç ay kaldi. Sonra Bagdat'a dönerken Dmmsk'i ziyaret etti, Hatuniyetü'l-Haneüye Medresesi'ne konuk oldu. Birçok üme vakifti. Arastirmaci, edebiyatçi ve fakihti,

Samlilarin hac kafilesi ise sevval ayinin onunda pazartesi günü Semseddin Hamza et-Türkmanî idaresinde yola çıktı. Bu kafilenin ka* disi da Necmeddin ed-Dimaskî idi.

Bu sene Sam naibi, ailesinden bir toplulukla birlikte Haeca gitti. Yerine dönüşüne kadar vekâlet etmek üzere Misir'dan Emir Rükneddin Baybars el-Haeip geldi ve Necibiyetü'l-Berraniye'ye konuk oldu.

Bu sene Hacca gidenler arasında hatip Celaledin Ka^vinî, din Hamza b. Kalanisî, Ibn Iz Semaeddin el- Hanefî, Celaledin b. Hüsa-meddin el-Hanefî, Bahaeddin b. Aliyye, Alemüddin el-Berzalf de vardı.

Sevval ayinin onsekizinde çarsamba günü Sihabeddin Ahmed b. Muhammed el-Ensârî'nin yerine Ibn Cemâa, Safiî zaviyesinde ders verdi, Idaresi iyi olmadigindan ötürü Sihabeddin'in görevine son verilmisti. Ibn Cemâa'ya da hü'at giydirildi. Dersinde kadılar v@ ayan tabakasından çok sayıda insan hazır bulundu. Onun serefine mumlar yakildi.

Sihabeddin'in azledilmesine insanlar çok sevindi. Bu hususta Berzalî şöyle demistir:

"Sevval ayinin onaltısında pazar günü Iman Allame Takiyyüddin es-Sübki, Ibn Ensârî'nin yerine Hakkariye Medresesinde ders verdi. Bu zat muhaddisti. Dersinde, aralarında Konevî'nin de bulunduğu bir cemaat hazır bulundu. Dersinde "alis veris yapanlar (satıcı ile müşteri), alis-veris meclisinden ayrılmadıkları sürece ahs-verisi bozmakta veya onaylamakta serbesttirler" mealindeki hadisi Kadilkudat Ibn Cemâa'dan rivayet etti."

Sevval ayında Alaaddin b. Mabed, Berr valiligidinden ve vakıflar idaresinin başkanligından azledildi. Hacca giden Bektimur'un yerine Ri-beli beldelerinden Havra'nın genel valiligine atandı. Kardesi Bedred-dinde, evkaf idaresinin basına getirildi, Emir Alemüddin et-Türkesî de divan başkanligıyla birlikte BŞrr valiligine atandı. Beytü'l-mal vekilligini atanmış Ibn İmrî im Haleb'e gitti, Bu görevde, daha önce Haleb na-mn SerifMdia Yakub'un kardisi Masirüddin bulunuyordu. Eski Haleb mmv\ Tse da Ker^k nazirli^na getirildi-

Ramazan, b&yrammda Emir Timurtas b. Çpban, Tatarlardan, Türkmenlirden vs Karamanlılardan oluş&n büyük bir orduyla Anadolu'nun

Kaygeri mintikasina dogru ilerledi, Sig ülkesine girdi, buramn. ahaliginin bir kismini öldürüp, bir kismim esir aldi, Itraft yakip yikti,

Haleb naibi Tanboga'ya da bu savasta ktndMne yardimci olmasi isin haeer göndermisti, Sultanm fermam Imadigi gerekçesiyle bu m* yasta ona takviye birlikler gönderilmem. [75]

Hicretin Yediyüzyirmibirinöi Senb8indi Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Seyh Affüddin Ebu Muhammed

Seyh, Salih, Kurrâ ve Selef-i Salihîn'in aon temgüeüşrindendi. Se-ctrüi söyledir: Âfifüddin Ebû Muhammed Abdullah b, Abdulhak b. Abdullah b. Abdülvahid b. Ali eMCuresî el-Mahgumî ©d-Dülaşt Mekke'de Harem seyhi idi, Bu görevde altmis seneden fazla kaldi. Ücret almaksizin insanlara Kur'an öğretirdi.

u sgne doksan yasini asmis oldugu halde muharrem ayinin ondör-cuma gecesi Mekke'de vefat etti. Allah kendiline rahmet etsin. [76]

Seyh Fazil Semseddin Ebu Abdillan

Semseddin Ebu Abdullah Muhammed b. Ebî Bekir b. Ebi'l Kasim «l-H@medani Babasi Salihiyeli olup Sekâkini adıyla taninmistir. Hicretin 685. senesinde Salihio mahallesinde dogdu. Kur'ân-i Kerîm'in çeşitli rivayetlere göre kiraatim öğrendi. Nahve dair Mukaddime adli eseri okudu. Kuvvetli nazimlar yazdi. Hadis dinledi. Fahr Ibn Baal-bekkî, onun üstadlarından rivayet edilen bir hadis cüz'ünü derledi. Sonra Siîlige intisab etti. Siilerin seyhi Ebû Salih el-Hillî'den ders aldi. Adnan'la arkadaslik etti. Çocuklari da ondan ilim tahsil ettiler. Medine-i Nebevi emirî Mansur b. Hammad, onu yanma çağirdi. Mansur'un yanında yedi sene kaldi. Sonra zayıflamis ve kulagi agirlasmis olarak Di-mask'a döndü. Hadis'e dair sualleri vardi. Bu suallerini Seyh Takiyyüddin Ibn Teymiye cevaplandirdi. Bu hususta baskalarini kendisine vekil tayin etti. Ölümünden sonra Yahudi ve fâsid dinlerin müntesiplerinin taraftari oldugunu gösteren bir yazisi görüldü. Ölüsünü Takiyyüddin es-Sübkî yikadi. Kendisini Sübkî'nin yikamasi için önceden yazili vasiyeti vardi. Kadi Semseddin b. Müslim ise onun cenazesine gelmedi.

Semseddin Ebû Abdullah safer ayinin onaltisinda cuma günü vefat etti ve Kasyun Mezarligi'na defnedildi. Oglu Kaymaz ise mü'minlerin annesi Hz. Aise'ye ve diger peygamber zevcelerine iftirada bulunduğu için öldürüldü Allah, Peygamber Efendimizin zevcelerinden razi olsun. Onlara iftira edenleri ise kahretsin.

Mekke'de vefat eden Seyh Necmeddin Abdillan b. Muhammed el-Isfehanî'nin, Medine-i Münevvere'de vefat eden ve aralarında Medine Maliki

Medresesi'nin müderrisi Abdullah b. Ebi'l-Kasim b. Ferhon, Seyh Yahya el-Kürdî ve Seyh Hasan el-Magribî es-Saka'nın da bulunduğu bir cemâatin giyabî cenaze namazları ramazan ayı basında cuma günü Dimask'ta kılındı. [77]

Seyh Ali B.Said

Seyh, imam, âlim Alaaddin Ali b. Said b. Salim el-Ensârî, Emevî Camii'ndeki Meshed-i Ali'nin imami idi. Güler yüzlü, mütevazî, güzel sesle Kur'an-i Azimüssân'î insanlara okutmaya kendine görev bilmiş ve bu görevi ölünceye kadar aralıksız sürdürmüştü. Oğlu allame Bahaed-din Muhammed b. Ali, saltanat naibine imamlık yapardı. Emîniye Medresesi'nin müderrisi ve aynı zamanda Dimask muhtesibi idi. Seyh Alaaddin Ali b. Said, ramazan ayının dördünde pazartesi gecesi vefat etti ve Kasyun Mezarlığı'na defnedildi. [78]

Emir Ve Bas Hacıp Zeyneddin Kutboga El-Mansurî

Dimask hacibi idi. Hayırlı ve seçkin emirlerden olup, emirlerin yoksullara en çok iyilik ve ihsanda bulunanı idi. Hatimleri, mevlidleri ve zikir meclislerini, aynı zamanda hadis dinlemeyi çok severdi. Hadisçilerle-rin yanından ayrılmaz, onlara ihsanda bulunurdu. Seyhimiz Ebû'l-Abbas b. Teymiye'yi de sık sık ziyaret ederdi. Hacca gider, sadaka verirdi. Seval ayının onsekizinde cuma günü aksama doğru vefat etti. Ertesi gün Kubeybat Camii'nin ön tarafındaki türbesine defnedildi. Cenazesine büyük bir kalabalık istirak etti. İnsanlar onu övdüler. Allah kendisine rahmet etsin.

Bu sene vefat edenler arasında Seyh Bahaeddin b. Makdisî, meşhur niuhaddis Seyh Semseddin Muhammed b. Sa'd'ın babası Seyh Sa'ded-din Ebû Zekerîya Yahya el-Makdisî, kitap istinsahı yapan Seyfeddin, cenazeler üzerine Kur'an okuyan ve cenaze törenlerinde tenbihatı tekrarlayan Seyh Ahmed el-Haram da vardı. Bu sonuncusu güzel olan olmayan, hoş olan olmayan her şeyin hükmünü sorardı. [79]

Hicretin Yediyüzyirmilkinci Senesi

Bu sene basında İslam ülkesinin yöneticileri, önceki senede adları anılan kimselerdi. Sadece Dimask'taki Berr valisi degistirilmiş, yerine Alemüddîn Türkesî getirilmisti. İbn Mâbed ise sehametli, dindar, güvenilir ve kararlı bir kimse olduğu için Havran valiliğine atanmisti.

Muharrem ayında Dimask'ta büyük bir deprem meydana geldi. Allah böyle felâketlerin serratından hepimizi korusun.

Muharrem ayının onbirinde salı gecesi Tengiz, Hicaz'dan Dimask'a geldi. Dimask'tan üç ay kadar uzak kalinisti. Kimse onu karşılama zahmetine

girmesin diye geceleyin gelmisti.ferine tayin edilen geçici naib de kendisine hediye sunmasi ve benzeri zahmetlere katlanmaması için ondan iki gün önce Dimask'tan ayrilip kendi beldesine gitmisti.

Misir'daki emirlerden Mogultay Abdülvahid Çuhadar, Tengiz'e sultandan kıymetli bir hil'at getirdi. Tengiz bu hil'ati giyip adet üzere esik öptü.

Safer ayinin altisinda çarsamba günü Tengiz Camii'nin hatibi Seyh Necmeddin el-Kofçazî Hanefilerin Zahirîye Medresesi'nde ders verdi. Dersinde kadrlar ve ayan tabakasina mensup kimseler hazır bulundu. Dersinde su âyet-i kerîme'den bahsetti:

"Hiç şüphesiz Allah size, emanetleri ehline teslim etmenizi emreder." (en-Nisa, 58). Necmeddin el-Kofçazî'nin bu göreve atanması, Hicaz dönüşünde vefat eden Kadi Semseddin b. İzz el-Hanefî'den sonra olmuştı. Kendisinden sonra kadi naibliğine damadı İmadüddin et-Tarsusî atanmıştı. Onun yoklugunda İmadüddin ona vekâlet ederdi. Ölümünden sonra vekâleti devam etti. Sonra da naibi olarak yerine hüküm vermeye başladı.

Bu sene Kutboga'nın yerine hacip olarak Harezmî Dimask'a geldi.

Rebiyülevvel ayında Seyh Kivamüddin Mes'ud b. Seyh Burhaned-Muhammed b. Seyh Serefüddin Muhammed el-Kirmanî el-Hanefî,

Dimask'a geldi. Kassâin'de konakladı. Talebeler ziyaretine geldiler. Saltanat naibinin yanına gitti. Onunla görüştü. Genç bir kimseydi, hicretin 671. senesinde doğmuştu. Kendisiyle ben de görüştüm. Fûrûata ve usûle dair bilgisi vardı. Ama iddiası bilgisinden fazlaydı. Babasının ve dedesinin tasnif eserleri mevcuttu. Bir süre sonra Misir'a gitti ve ilerde de anlatılacağı üzere orada vefat etti.

Rebiyülevvel ayında Ayas'ın fethi tamamlandı. Mintikalari ele geçirildi. Ermenilerin elinden alındı. Atlas burcu da ele geçirildi. Ayas ile Atlas burcu arasında denizde birbuçuk ok atımlığı kadar 1.000 mesafe vardı. Kapılan demir ve kursunla kaplıydı. Surlarının genişliği marangoz zirai ile onüç zira kadardı. Müslümanlar Allah'ın izniyle orayı ele geçirip tahrip ettiler, çok miktarda ganimet ele geçirdiler. Kevarih'i kusatma altına aldılar. Sıcaklık ve kara sinek karsısında mukavemet edemediler. Sultan geri dönmelerini emretti. Beraberlerindeki manciniklari yaktilar, demirlerini alıp salimen ve ganimet elde etmiş olarak geri döndüler, beraberlerinde çok sayıda gönüllü vardı.

Cemazielevvel ayinin yirmiüçünde persembе günü Emevî Ca-mii'nin iç kısmi genişletildi, Esyaların tasınması sırasında zorluk ve sıkıntı meydana geldi. Çünkü insanlar daha önce revakin ortasından geçiyorlar ve Berrade kapisından dışarı çıkıyorlardı. İsteyen son kapiya kadar ay.akk ab isıyla yürüyebiliyordu. Maksure disındaki baska bir yerde ayakkabiyla dolasmak

yasak degildi. Sadece Maksure'ye ayakkabiyla girilmiyordu. Diger revaklar böyle degildi. Saltanat naibi, caminin naziri Ibn Merahil'in tavsiyesi üzerine her tarafa hali serilmesini emretti.

Cemaziyelahir ayında askerler Sis ülkesinden Kerek naibi Akkus komutasinda dönüp geri geldiler.

Receb ayi sonunda Daranî el-Caferî'nin yerine Kadi Muhiddin b. Ismail b. Cehben Ibn Sasarî hakim naibligi görevine basladi. Daranî ise Akabiye Camii'nin hatipligiyle yetindi. Receb ayinin üçünde saltanat naibi, Sultanin ziyaretine gitti. Sultan ona ikramda bulunup hil'at giydirdi. Saban ayi basinda geri döndü. Dönüsüne insanlar çok sevindiler.

Receb ayında Samiyetü'l-Berraniye Medresesi'nin kuzeyinde Emir Alaaddin b. Sabih'in kendi evinin bitisiginde yaptirdigi hamamin onarimi tamamlandi.

Saban ayinin dokuzunda pazartesi günü saltanat naibi Emir Sey-feddin Ebu Bekir b. Ergun, Nasir'in kiziyla nikahlandi. Ayni günde saltanat naibinin huzurunda emirlerin bir kisminin çocuklari sünnet ettirildi. Saltanat naibi de büyük bir ziyafet verdi. Sünnet edilen çocuklarin baslarinin üzerine gümüs saçildi, o gün görölmeye deger muazzam bir gündü. Sultan o günde Mekke'de gida maddelerinden vergi alınmasini kaldirdi. Mekke valisine de bu verginin yerini doldurmak amaciyla Said beldesinde bazi arazileri ikta' olarak verdi.

Ramazan ayi sonunda Kasyun'daki Maciye sokaginda Bahaaddin b. Alini'in yaptirdigi hamamin onarimi tamamlandi. O mintikanin ahalisi ve çevrede yasayan diger kimseler bu hamamdan yararlandilar.

Sevval ayinin sekizinde persembe günü Samlilarin hac kafilesi Rahbe naibi Emir Seyfeddin Belbatî idaresinde yola çıktı. Bu zat Cabiye kapisi dahilindeki Ibn Sabre yolundaki bir evde yaşamaktaydi. Kafilenin kadisi da Humus Kadisi Semseddin b. Nakib idi. [80]

[1] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayinlari: 14/128.

[2] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayinlari: 14/128-129.

[3] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayinlari: 14/129.

[4] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayinlari: 14/129-130.

[5] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayinlari: 14/130-133.

[6] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayinlari: 14/133.

[7] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayinlari: 14/134.

[8] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayinlari: 14/134.

[9] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayinlari: 14/134.

- [10] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/134.
- [11] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/134-135.
- [12] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/136.
- [13] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/136.
- [14] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/136.
- [15] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/136-138.
- [16] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/139.
- [17] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/139.
- [18] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/139.
- [19] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/139.
- [20] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/140.
- [21] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/140.
- [22] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/140-142.
- [23] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/143.
- [24] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/143.
- [25] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/143-144.
- [26] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/144.
- [27] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/144.
- [28] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/144-147.
- [29] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/148.
- [30] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/148.
- [31] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/148.
- [32] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/148-149.
- [33] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/149.
- [34] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/149
- [35] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/149.
- [36] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/149.
- [37] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/150.
- [38] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/150.
- [39] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/150.
- [40] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/150-151.
- [41] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/152.

- [42] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/152-155.
- [43] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/155-156.
- [44] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/156.
- [45] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/156.
- [46] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/156-157.
- [47] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/157.
- [48] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/157.
- [49] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/518.
- [50] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/158.
- [51] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/158.
- [52] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/159-162.
- [53] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/163-164.
- [54] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/164-165.
- [55] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/165.
- [56] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/165.
- [57] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/165-166.
- [58] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/166.
- [59] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/167.
- [60] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/167.
- [61] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/167-169.
- [62] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/170.
- [63] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/170.
- [64] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/170.
- [65] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/171.
- [66] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/171
- [67] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/171.
- [68] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/171.
- [69] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/171-172.
- [70] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/172.
- [71] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/173-175.
- [72] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/176.
- [73] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/176.

- [74] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/176.
- [75] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/176-179.
- [76] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/179.
- [77] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/179-180.
- [78] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/180.
- [79] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/180-181.
- [80] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/181-183.

Hicretin Yediyüzyirmiikinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler .	2
Kadi Semseddin B. Izz El-Hanefi .	2
Seyh Radiyüddin Ebü Ishak .	3
Seyhimiz Allame Rükneddin Ebü Yahya .	3
Nasirüddin .	3
Semseddin Muhammed B. Magribi .	4
Seyh Necmeddin .	4
Semseddin Muhammed B. Hasan .	4
Seyh Abid Celaeddin .	4
Seyh, Imam Kutbeddin Muhammed .	5
Hicretin Yediyüzyirmiüçüncü Senesi	5
Hicretin Yediyüzyirmiüçüncü Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler .	6
Tarihçi Imam Kemaleddin El-Futi .	6
Kadilkudat Necmeddin B. Sasari .	6
Alaaddin Ali B. Muhammed .	7
Seyh Ziyaeddin .	7
Kurra Seyh Sihabeddin .	7
Sihabeddin Ahmed B. Muhammed .	8
Kadi Imam Cemaleddin .	8
Uzun Ömür Yasayan Seyh Cemaleddin .	8
Seyh Imam Muhaddis Safiyyüddin .	8
Hatun El-Musavvene .	8
Kiyetli Seyhimiz Bahaeddin .	9
Emir, Vezir Necmeddin .	9
Emir Saümüddin B, Kara Sungotil-Oggindar Mm .	9
Siyh Ahmto El^Akif .	10
Kurra Seyh Ebu Abdilllah .	10
Seyhimiz Asil İnsan Semseddin .	10
Seyh Ebu Bekir .	10
Emir Alaeddin B. Serefüddin .	11
Fakih Serefüddin El-Harrani .	11
Hicretin Yediyüzyirmidördüncü Senesi	12
Hicretin Yediyüzyirmidördüncü Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler .	15
Bedreddin B. Memduh B. Ahmed El-Hanefi .	15
Hüccetü'l- Kebire Honda Binti Mekkiye .	15
Seyh Muhammed B. Cafer B. Fer'üs .	15
Seyh Eyyüb Es-Suudi .	15
Seyh Nureddin Ebü'l- Hasan .	16
Seyh Muhammed El-Bacriki .	16
Seyhimiz Kadi Ebu Zekeriya .	16

Büyük Fakih, Vezir, İmam, Alim Ve Hatip Bedreddin .	17
El-Katibü'l -Müfid Kutbedpin.	17
Emirü'l-Kebir Melikü'l-Arap Muhammed B. İsab. Mühenna .	17
Büyük Vezir Alisah B. Ebu Bekir Et-Tebrizî	17
Emir Seyfeddin Bektimur .	17
Serefüddin Ebu Abdillâh.	18
Seyh Hasan El-Kürdî El-Müleh.	18
Sultan Vekili Kerimüddin .	18
Seyh İmam Alim Alaeddin Ali	18
Hicretin Yediyüzyirmibesinci Senesi	19
Hicretin Yediyüzyirmibesinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler .	20
Seyh İbrahim Sabbah .	20
İbrahim El-Muleh.	21
Seyh Afifüddin .	21
Seyh Abdullah B. Musa B. Ahmed El-Cezerî	21
Seyh Takiyüddin İbn Saig.	21
Seyh, İmam Sadreddin Ebu Zekerîya .	22
Sadrü'l-Kebir Seyh Sihab Mahmud .	22
Seyhimiz Afifüddin El-Amidî	22
Bedir El-Avvam..	22
Sihab Ahmed B. Osman El-Emsatî	23
Kadi Sadreddin Süleyman B. Hilal	23
Müezzin Ahmed B. Sabih.	23
Hattab Haninin Banisi Hattab.	23
Rükneddin Hattap B. Sahip Kemaleddin .	24
Bedreddin Ebu Abdillâh .	24
Kadi Muhiddin .	24
Hicretin Yediyüzyirmialtinci Senesi	24
Hicretin Yediyüzyirmialtinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler .	27
İbn Mutahhar Es-Sii Cemaleddin .	27
Kâtip Sems Muhammed B. Esed El-Harranî	28
İzz Hasan B. Ahmed B. Züfer .	28
Seyh İmam Eminüddin Salim B. Ebiddür .	28
Seyh Hammad.	28
Seyh Kutbeddin El-Yonini	29
Kadilkubat İbn Müslim..	29
Kadi Necmeddin .	29
İbn Kadi Sehbe .	30
Seref Yakup B. Faris El-Caberî	30
Haci Ebu Bekir B. Teymuraz Es-Sayrefî	30
Hicretin Yediyüzyirmiyedinci Senesi	30
Hicretin Yediyüzyirmiyedinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler .	33
Emir Ebu Yahya.	33
Seyh Ziyaeddin Ebü'l-Fidâ.	33

Seyh Ali El-Muharifi 34
El-Melikü'l-Kâmil Nasirüddin. 34
Seyh İmam Necmeddin. 34
Salih Seyhlerden Ebü'l-Kasim.. 34
Kadi İzzeddin. 35
Seyh Kemaleddin B. Zemlekanî 35
Emevî Camii'nin Meshur Müezzini Hacı Ali 36
Seyh Fadl B. Seyh Er-Recihî Et-Tunusî 36
Hicretin Yediyüzyirmisekizinci Senesi 36

Hicretin Yediyüzyirmiilkinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Kadi Semseddin B. İzz El-Hanefî .

Semseddin b. İzz el-Hanefî Ebû Adillah Muhammed b. Seyh Sere-füddin Ebü'l-Berekât Muhammed b. Seyh İzzeddin Ebü'l-İzz Salih b. Ebi'l-İzz b. Vüheyb b. Atâ b. Cübeyr b. Kabin b. Vüheyb el-Ezruî el-Hanefî. Hanefîlerin çeşitli ilimlere vakif seyhlerinden, imamlarından ve faziletli simalanndandı. Yirmi sene kadar hakim naibliği yaptı. Doğru hükümler verirdi. Yolu düzgün, yasantisi mazbut, ahlaki güzeldi. Çok iyilikleri, arkadaşlarına ve baskalarına da ihsanları vardı. Bir süre Efrem Camii'nde hatiplik yaptı. Orada ilk hatiplik yapan kişi kendisidir. Muazzamiye, Yagmuriye, Kinciye, Zahiye medreselerinde ders verdi. Zahiye Medresesi'nin vakıflarının nazin idi. Fetva verme hususunda insanlara izin verdi. Heybetli, saygın ve ulu bir şahsiyetti. Bu sene hac dönüşünden birkaç gün sonra, muharremin sonunda perşembe günü vefat etti. Aynı gün Öğleden sonra Efrem Camii'nde cenaze namazı kılındı. Muazzamiye'de akrabalarının yanına defnedildi. Cenazesi muhtesemdi. İnsanlar onun hayırlı bir kimse olduğuna şahadet ettiler. Bu şekilde ölümüne gıpta ile baktılar. Allah ona rahmet etsin. Vefatından sonra Zahiye Medresesi'nde Necmeddin el-Kofçazî; Muazzamiye ve Kihciye medreselerinde de ders verme ve Efrem Camii'nde hatiplik yapma hususunda oğlu Alaeddin görevlendirildi. Kendisinden sonra kadi İmamüddin et-Tarsusî hakim naibliğine başladı. Bu zat kalenin müderrisi idi. [1]

Seyh Radiyyüddin Ebû İshak

Seyh, imam, âlim ve selef-i salihinin son halkası idi. Künyesi Ebû İshak'ti. Radiyyüddin lakabını tasırdı. Seceresi şöyledir: İbrahim b. Muhammed b. İbrahim b. Ebu Bekir b. Muhammed b. İbrahim el-Taberî el-Melikî. Safî Mezhebine mensuptu. Elli seneden fazla bir süre Makam-i İbrahim'de imamlık yaptı. Kendi beldesinin seyhlerinden ve oraya gelen ulemadan hadis dinledi. Baska bir yere seyahatte bulunmuş değil-

dir. Uzun zamandan beri insanlara fetva verirdi. Begavî'nin Serhü's-Sünne

adli eserini ihtisar ettigini söylerdi. Rebiyülevvel ayinin sekizinde cumartesi günü öğleden sonra Mekke'de vefat etti. Ertesi gün defnedildi. Önde gelen ulemâdandi. [2]

Seyhimiz Allame Rükneddîn Ebû Yahya

Seyhimiz allame, zâhid ve selef-i salihinin son halkasi idi. Seceresi şöyledir: Rükneddin Ebû Yahya Zekeriya b. Yusuf b. Süleyman b. Ham-mad el-Becelî. Safîî mezhebine mensuptu. Hatip naibi idi. Tabibiye ve Esediye medreselerinin müderrisi idi. Emevi Camii'nde ders halkasi vardi. Orada talebeleri yanina gelip kendisinden feraiz ve diger dersleri alirlardi. Dersine ara vermezdi. Bu sene cemaziyelevvel ayinin yirmiü-çünde persembe günü yetmis yasindayken vefat etti. Seyhi Taceddin el-Fezarf nin yakinma defnedildi. Allah ikisine de rahmet etsin. [3]

Nasirüddin

Nasirüddin Ebû Muhammed Abdillâh b. Vecihüddin Ebû Abdülâh Ali b. Muhammed b. Ali b. Ebî Talib b. Süveyd b. Mealî b. Muhammed b. Ebîbekir er-Rib'î et-Taglibî. Tikritliydi. Dimask'm önde gelen vüzera-sindandi. Kendisinden önce babasi Dimask'a gelmis, Melik Zahir'in zamaninda ve ondan önce devlet makamlarinda yükselmisti. Nasîrüddin, hicretin 650. senesinde dogdu. Çok mali ve mülkü vardi. Receb ayinin yirmisinde persembe günü vefat etti. Kasyun'daki türbelerine defnedildi. Allah rahmet etsin. [4]

Semseddin Muhammed B. Magribî

Gezgin tacirlerdendi. Yolcular için ana caddedeki Sanemiyyin hanini yaptirmistir. Allah bu hayrim kabul etsin. Bu han gerçekten çok güzel ve faydali bir yerdedir. Insanlara yarari dokunmaktadir. Semsed-cün, bu sene sevval ayinin onbirinde pazar günü vefat etti. Allah rahmet etsin. [5]

Seyh Necmeddîn

Kiyetli bir zat olan Seyh Necmeddin'in seceresi şöyledir: Necmed-din Ebû Abdillâh Hüseyin b. Muhammed b. Ismail el-Kuresî. Ibn Ankud adıyla taninmistir. Misirlidir. Devlet erkânî nezdinde itibarli ve önde gelen bir şahsiyetti. Sevval ayinin yirmiüçünde cuma sabahi vefat etti ve zaviyesine defnedildi. Kendisinden sonra bu zaviyede kardesinin oglu görev yapti. [6]

Semseddin Muhammed B. Hasan

Bu zât; fakihlerden Seyh Muhiddin Ebû'l-Huda Ahmed b. Seyh Si-habeddin Ebû Samen'in oglu olup hicretin 653. senesinde dogdu. Babasi onun hadis âlimlerinden istifade etmesini sagladi, hadis dinletti. Kur'an okudu, fikhla

istigal etti. Kitap istinsahi yapar, medreselere ve Seb'ül-Kebîr'e giderdi. Sevval ayinin yirmiye di sinde vefat etti. Babü'l-Feradis Mezarhgi'na, babasinin mezarinin yanma defnedildi. [7]

Seyh Abîd Celaleddin

Seyh Abid Celaleddin Ebû Ishak Ibrahim b. Zeyneddin Muhammed b. Ahmed b. Mahmud b. Muhammed el-Ukaylî. Ibn Kalanisî adıyla taninmistir. Hicretin 654. senesinde dogdu. Ibn Abdüddâim'den, îbn Are-fe'nin hadis cüz'ünü dinledi. Bunu defalarca rivayet etti. Baskalarından da hadis dinledi. Yazı ve insâ sanatiyla istigâl etti. Sonra bütün bunlari birakip kendini zühd ve ibadete verdi. Emirler Misir'da onun için bir zaviye yaptirdilar. Ziyaretine gidip geliyorlardi. Güler yüzlü, fasih konusan, ancak agir duyan bir kimseydi. Sonra Kudüs'e göçtü. Bir defa Di-mask'a geldi. İnsanlar etrafında toplanarak kendisine ikramda bulunurlardi. Dimask'ta hadis okudu, vaaz verdi. Sonra Kudüs'e döndü. Zilkade ayinin üçünde pazar gecesi Kudüs'te vefat etti. Mamili Mezarli-gi'na defnedildi. Allah kendisine rahmet etsin. O, muhtesip Izzeddin b. Kalanisf nin dayisi idi. Izzeddin de sahip Takiyyüddin b. MeramTin da-yisidir. [8]

Seyh, Imam Kutbeddin Muhammed

Kutbeddin Muhammed b. Abdüssamed b. Abdülkadir es-Sinbatî. Misirliydi. er-Ravza adli eseri ihtisar etti. Kitabü't-Ta'ciz'i tasnif etti. Fadiliye Medresesi'nde ders verdi. Misir'da hakim naibligi yapti. Önde gelen fakihlerden biri oldu. Zilhicce ayinin ondördünde cuma günü yetmis yasindayken vefat etti. Vefatından sonra Fadiliye Medresesinde Zi-yaeddin el-Münadî ders vermeye basladi. Bu zat Kahire hakim naibi idi. Dersinde Ibn Cemâa da hazır bulundu. Ayan tabakasina mensup kimseler de bu dersi dinlediler, dogrusunu Allah bilir. [9]

Hicretin Yediyüzyirmiüçüncü Senesi

Bu sene ocak ayi pazar günüyle basladi. Sene basinda Islâm ülkesinin yöneticileri önceki senede adlari anilan kimselerdi. Yalniz Dimask'taki Berr valisi emir Alaaddin Ali b. Hasan el-Mervanî idi. Bu göreve geçen senenin safer ayinda baslamisti.

Bu sene safer ajanda Medine valiligine Sariniüddin el-Coganda-rî'nin yerine Sihabeddin b. Yaruk atandı. Sultan vekili Kadi Keriniüd-din, yakalandigi hastaliktan safer ayinda kurtulup sifa buldu. Bu münasebetle Kahire sehri süslendi, mumlar yakildi, yoksullar onun dagitacagi sadakayi almak için Mansurî hastahanesinde toplandilar. Rebi-yülevvel ayinin sonunda dagitilan sadakadan pay almak için toplanan yoksullardan bir kısmi izdiham nedeniyle öldü. Imam, allame, muhad-dis Takiyyüddin es-Subkî es-Safiî,

Kadi Cemaleddin Ezerî'nin Di-mask'a nakli nedeniyle Kahire'deki Mansuriye Medresesi'nde ders verdi. Dersinde Necin b. Sasarî'nin yerine atanan Seyhü's-Süyûh Alaaddin el-Konevî es-Safîî de hazır bulundu. Günlerden de cemaziyelevvel ayının dördü olan cuma günüydü. Sübkî, Adiliye Medresesi'ne geldi. Oradan kadıların, seyhü's-süyûh'un ve kazaskerin ziyaretine gitti. Adiliye, Gazzaliye ve Atabeki'ye medreselerinde ders verdi.

Pazar günü sultan vekili Kadi Kerimüddin b., Abdülkerim b. Hibe-tüllah b. Sedid tutuklandı. Daha önce sultan nezdinde baskalarının hatta büyük vezirlerin bile ulaşamadıkları yüksek mertebelere ulaşmış iken malına mülküne el konuldu. Saltanat naibinin yanında tutuklandı, sonra Kurafe'deki türbesine gitmesi kararlaştırıldı. Oradan da So-bek'e sürgün edildi. Kendisine bir miktar da para verildi. Kudüs'teki hankâhında ikametine izin verildi. Daha sonra kardeşinin oğlu Kerimüddin fîs-Sagîr de tutuklandı. Malına el konuldu. Bu zat divanların nazir idi. Burçta hapsedildi. Halk bu duruma çok sevindi. İkisinin de tutuklanmaları nedeniyle sultana duaci oldular. Daha sonra Kerimüddin es-Sagîr, Sifd'a sürgün edildi.

Kudüs'te bulunan Eminü'l-Mülk Abdullah, Misir'a davet edildi. Vezirliğe atandı. Yeniden kendisine hü'at giydirildi. Halk bu duruma da çok sevindi, bu münasebetle mum yaktilar. Dimask'ta bulunan Sahip Bedreddin Gabriyel de Misir'a çağırıldı. Çok miktarda mal ve para ile Misir'a gitti. Sonra Kerimüddin el-Kebîr'in malları da kendisine verildi ve saygı görmüş olarak Dimask'a döndü.

Kadi Muineddin b. Hasisî, azledilen Kutup Ibn Seyh es-Sülâmi-ye'nin yerine ordu nazirliği görevine atanarak Sam'a geldi. Azledilen Kutup ise yirmi gün süreyle Azraviye Medresesi'nde ikamete mecbur kilindi. Sonra serbest bırakılarak evine gitmesine izin verildi.

Cemaziyelevvel ayında Türkesî, divanların başkanlığından azledildi. Yerine Bektimur atandı. Cemaziyelahir ayının ikisinde Ibn Ceh-bel, Zerî'nin hakim naibi olarak göreve atandı. Daha önce Ibn Hilal'in yerine öksüzlerin nazirliğine bakıyordu.

Saban ayında Türkesî, divan başkanlığına iade edildi. Bektimur da Iskenderiye naibliğine atanarak Iskenderiye'ye gitti, vefat edinceye kadar orada kaldı.

Ramazan ayında doğu beldelerinin hacılarından bir topluluk Dimask'a geldi. Aralarında Abakahan'ın kızı da vardı. Ergun'un kızkarde-si, Kazan ile Harbendan'm halaları da bu kafilede bulunuyordu. Bunlar ikram gördüler ve Kasr-i Ablak'a konuk edildiler. Kendilerine hacca gidecekleri zamana kadar harçlık ve nafaka verildi.

Hac kafilesi, sevvalin sekizinde pazartesi günü Emir Kutluca el-Ebu

Bekrî'nin idaresinde yola koyuldu. Bu zat Kassaîn'de ikamet ediyordu. Kafilenin kadisi da Semseddin Kadilkudat Ibn Müslim-el-Hanbelî idi. Cemaleddin el-Mizzî, Imadüddin Ibn Seyrecî, Eminüddin el-Vafî, Fahreddin el-Baalbekkî ve bir cemaat da onlarla birlikte hacca gittiler. Bu hususta sözcü olarak Serefüddin b. Sadüddin b. Necih görevlendirilmisti. Sihabüddin ez-Zahirî de bana böyle anlatmistir. Bu kafileyle birlikte Misirlilardan da Kadilkudat Bedreddin b. Cemâa, oğlu İz-zeddin, Katibül-Memalik Fahreddin, Semseddin el-Harisî, Sihabüddin el-Erzuî ve Alaadin el-Farisî de hacca gitmisti.

Sevval ayında Kahire'de Zekiyüddin el-Münadî'den sonra Zahiriye Darü'l-Hadisnin seyhligine Takiyyüddin es-Sübkî atandı. Kendisine Abdülazim b. Hafiz Serefüddin ed-Dimyatî deniliyordu. Sonra bu görev Sübkî'den alınarak Fethüddin b. Seyyidü'n-Nas el-Ya'murî'ye verildi. O da zilkade ayında bu göreve basladi.

Zilhicce ayinin basinda persembe ^ünü Kutbeddin b. Seyhü's-Süla-miye'y© hü'at giydirildi ve Muîneddin b. Hasisî'ye yardımcı olarak ordu komutanligina atandı. Uzun bir süre sonra Kutbeddin yalnız basina ordu naziri oldu. Ibn Hasisi ise görevden azledildi. [10]

Hicretin Yediyüzyırmüçüncü Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Tarihçi Imam Kemaleddîn El-Futî

Kemaleddin Ebü'l-Fadl Abdürrezzak Ahmed b. Muhammed b. Ah-med b. Futî Ömer b. Ebi'l-Maâlî es-Seybanî. Bagdatliydi. Ibn Futî adıyla taninmistir. Futî, onun annesinin babasi idi. Kemaleddin el-Futî hicretin 642. senesinde Bagdat'ta dogdu. Tatar vak'asmda esir düstü. Sonra, esaretten kurtuldu. Müstansiriyye kütüphanesinin amiri idi. Ellibes ciltlik bir tarih ile yirmi ciltlik baska bir tarih tasnif etti. Baska tasnifati da vardır. Güzel siirler yazardı. Muhiddin b. Cevzî'den hasen hadisler dinlemistir. Muharrem ayinin üçünde vefat etti ve Soniziye Mezarli-gi'na defnedildi. [11]

Kadilkudat Necmeddin B. Sasari

Necmeddin Ebü'l-Abbas Ahmed b. Adi Imadüddin b. Muhammed b.

Adi Eminüddin Salim b. Hafiz el-Muhaddis Bahaeddin Ebil-Mevahib b. Hibetullah b. Mahfuz b. Hasan b. Hasan b. Muhammed b. Hasan b. Ah-med b. Muhammed b. Sasari et-Taglibî er-Rib'î. Safiî Mezhebine mensuptur. Sam Kadilkudati idi. Hicretin 655. senesinin zilkade ayında dogdu. Hadis dinledi. Ilim tahsil etti. Kadi Semseddin b. Hallikan'dan dinlemek suretiyle Vefayatü'l-Ayân adli eseri yazdı ve tekrar huzurunda okudu. Seyh Taceddiri el-Fezarf den de nahiv dersleri aldı. İnsâ ve güzel ibarede otorite idi. Hicretin 682. senesinde Adiliyetüssaqire Medresesi'nde, hicretin 690.

senesinde Emîniye Medresesi'nde, hicretin 694. senesinde de Gazaliye Medresesi'nde ders verdi. Adil Kutboga'nın zamanında kadiaskerlik yaptı. Sonra hicretin 702. senesinde İbn Daki-kü'l-İyd'den sonra İbn Cemâa'nın Misir kadilîğine atanmasının ardı sıra kendisi de Sam kadilîğine atandı. Daha sonra Adiliye, fazâîiye ve Ata-bekiye medreselerinin müderrisliği ile birlikte seyhü's-süyûhluk görevi de kendisine verildi. Sonra Dünyevî bütün bu makamlardan vazgeçti, bunları baskalarına bıraktı. Vefat ederken, "Keske bu makamlara hiç atanmasaydım, bunlar küçük metalardır "demistir. Reis, ihtisamlı, vakarlı, âlicenab, güzel ahlâklı bir kimseydi. Sultanın nezdinde ve devlet kademelerinde saygı görürdü. Rebiyülevvel ayının onaltısında persembeye gecesi bahçesinde otururken kendisine isabet eden bir okla aniden vefat etti. Muzafferî Camii'nde cenaze namazı kılındı. Cenazesinde saltanat naibi, kadılar, ümera ve ayan tabakasına mensup kimseler hazır bulundular. Cenaze merasimi cidden muhtesem olmuştur. Rükniye'deki aile mezarlığına defnedildi. [12]

Alaaddin Ali B. Muhammed

Alaaddin Ali b. Muhammed b. Osman b. Ahmed b. Ebi'l-Müna b. Muhammed b. Nihle, Dimaskliydi. Safî mezhebine mensuptu. Hicretin 658. senesinde doğdu. Muharrer'! okudu. Seyh Zeyneddin el-Farikfnin derslerine devam etti. Doleiye ve Rükniye Medreselerinde ders verdi. Beytül-mal naziri idi. Rükniye Medresesi'nin bitisiginde güzel bir ev yaptırdı. Rebiyülevvel ayında vefat etti. Kendisinden sonra Doleiye Medresesi'nde Kadi Cemaleddin b. Cümle, Rükniye Medresesinde de kadi Rükneddin el-Horasanî ders verdi. [13]

Seyh Zîyaeddin

Seyh Zîyaeddin Abdullah ez-Zerbendî. Nahivciydi. Aklını yitirdi. Dimask'tan Kahire'ye göçtü. Seyhü's-Süyûh el-Konevî'nin önerisi üzerine akıl hastahanesine yatırıldı. Ancak iyileşemedi. Sonra kılıcını çekmiş olarak kaleye girdi, Hristiyan olarak bu senenin rebiyülevvel ayında öldürüldü. Öldürülmeden önce sultanın huzuruna götürüldü. Casus olduğunu sandılar. Sultan idam edilmesini emredince idam edildi. Ben kendisinden nahiv dersi almıştım. [14]

Kurra Seyh Sihabeddin

Seyh, salih ve fazil bir insandı. Rurraydı. Seceresi şöyledir: Siha-beddin Ahmed b. Tabib b. Ubeydullah el-Hillî el-Azizî el-Fevarisî. İbn Halebiye adıyla tanınmıştır. Hatip Merdav b. Abdüddaim'den hadis dinledi. İlim tahsil etti. İnsanlara Kur'an öğretti. Bu sene rebiyülevvel ayında yetmişsekiz yaşındayken vefat etti. Kasyun Mezarlığı'na defnedildi. [15]

Sihabeddin Ahmed B. Muhammed

Sihabeddin Ahmed b. Muhammed b. Kutniye ez-Zer'î. Mali mülkü, esyasi ve emlâki çok olmakla şöret bulmus tacirlerdendi. Anlatildigina göre Kazan vak'asmin meydana geldigi sene malinin zekâti 25.000 dinara ulasmistir. Kendisi bu senenin rebiyülahir ayinda vefat etti. Sevrâ irmagi yanindaki Kabon yolunda Müreffa' adıyla bilinen bahçesinin yanindaki türbesine defnedildi. Burasi gerçekten muazzam bir türbeydi. [16]

Kadi Imam Cemaleddin

Cemaleddin Ebu Bekir b. Abbas b. Abdullah el-Haburî. Baalbek kadisi idi. Seyh Taceddin el-Fezari'nin önde gelen arkadaslarindan di. Kadi ez-Zer'î ile bulusmak için Baalbek'ten gelmis ve cemaziyelevvel ayinin yedisinde cumartesi gecesi Baderaiye Medresesi'nde yetmis yasinda vefat etmis ve Kasyun Mezarligi'na defnedilmis ti. Ömrü bir hayal gibi gelip geçti. [17]

Uzun Ömür Yasayan Seyh Cemaleddin

Cemaleddin Ömer b. îlyas b. Resid. Baaebek'li bir tacirdi. Hicretin 602. senesinde dogdu. Bu sene cemaziyelevvel ayinin onikisinde 120 yasinda vefat etti. Matha'ya defnedildi. Allah rahmet etsin. [18]

Seyh Imam Muhaddîs Safiyyüddin

Safiyyüddin Ebû's-Senâ Mahmud b. Ebî Bekir b. Muhammed el-Hasenî b. Yahya b. Hüseyin el-Ermem. Sofiydi. Hicretin 646. senesinde dogdu. Çok hadis dinledi. Hadis toplamak amaciyla çeşitli beldelere seyahatlerde bulundu. Çok hadis derledi. Hayli kitap hazirladi. İbnü'l-Esir'in en-Nihâye adli eserine bir zeyl yazdi. et-Tenbih adli eseri okumus, lügat ilmini tahsil etmis, bu hususta güzel bilgilere sahip olmustu.

Hicretin 677. senesinde aklini oynatti. Sevda illetine yakalandi. Bazan ayiliyor, o zaman saglikli müzakerede bulunuyor, sonra tekrar mezkur hastaligin etkisine maruz kaliyordu. Nihayet bu sene cemaziyelahir ayinda Nuriye Hastahanesinde vefat etti ve Babü's-Sagir Mezarligi'na defnedildi. [19]

Hatun El-Musavvene

Hatun binti Melik Salih Ismail b. Adil b. Ebî Bekir b. Eyyûb b. Sâdl Bu sene saban ayinin yirmibirinde persembе günü Dar-i Kâfur diye bilinen evinde vefat etti. Önder ve saygin bir hatundu. Hiç evlenmemisti. O zamanda Eyyubîlerden kendi tabakasinda baska biri hayatta yoktu. Ümm-ü Salih türbesine defnedildi. Allah rahmet eylesin. [20] -

Kiyetli Seyhimiz Bahaeddin

Mr ömür yasayan ve ilim tahsili ugruna çeşitli beldele seya, bulunan kiymstÜ seyhimizin seceresi şöyledir; Bahaeddin b, Seyh Beireddin Ebû Galib Muzaffer b, NeemMdin b, Ibi's-Ssnft Mahmud b, Imam TaeuWmena. Ebü'l F&di AhmŞd b: Muhammed b, U&g&n b, Hibetüllah b, Abdullah b. Hüseyin b. Dimaskhydi, Usun ömür iürmüs tabiplerdendi, Hieretin §29, bi dogdu, Gerek hadii âlimlerinin kendilerinden dinleyerek, gereki© baş* kalan vasitalıyla, çok miktarda hadis toplada Hafiz Alamüddin e> Bmmlî vefat ettiği mm onun hadis seyhlerinin adini vermistir, Ayni şekilde hafiz Selahaddin el-Alâî de onun Ali isnadli hadislerini bir kitapta toplamistir, Muhaddis Nasirüddin b. Tugurbek onun hadis üstadıari» nm haklarındaki bilgileri yedi ciltlik bir eserde vtraüstir ki, bu eserde 570, hadis seyhinden bahsedilmektedir. Ben bu kitabı kendiline okudum, o da dinledi, O sırada baska hadis hafızları da dinlediler,

Berzalî dedi ki: "Tekrarları çıkarırsak ona yirmiüç ciltlik hadig seyhleriyle ilgili kitabı okudum. Ayrica mükerrerlerin de dahil olduğu 550 eüz'lük hadis kitabı okudum."

Seyhimiz Bahaeddin tipla da istigal etmistir. İnsanları ücretsiz tedavi ederdi. Birçok hadis, hikâye ve siir ezberlemisti. Nazmi da vardı. Çeşitli yazılan yazmakta ustaydi. Sonra bütün bunları bırakarak evine kapandı. Kendini hadis nakletmeye verdi. Ahir ömründe yalnız basına çok şeyler yaptı. Münferit rivayetlerde bulundu. Hadis rivayetinde çok kolaylık sağlardı. Evini Darü'l-Hadis olarak vakfetti. Hafiz Berzalî'ye ve Mizzfye ihsanlarda bulundu. Bu sene saban ayının yirmibesinde pazartesi günü öğle vakti vefat etti. Kasyun Mezarlığı'na defnedildi. Allah rahmet etsin, [21]

Emir, Vezir Necmeddin

Necmeddin Ahmed b. Seyh Fahreddin Osman b. Ebi'l-Kasim el-Basravî el-Hanefî Basra'da amcası Kadi Sadrettin el-Hanefî'den sonra ders verdi, Dimask'ta muhtesiplik ve hazine nazırlığı görevinde bulundu. Daha sonra vezirliğe atandı. Bir süre sonra vezirlikten istifa etti, kendisine muazzam iktalar verilerek istifası kabul edildi. Saygınlığı ve giysileri hususunda vezir muamelesi gördü. Nihayet bu sene saban ayının yirmisekizinde perşembe günü Basra'da vefat etti ve oraya defnedildi. Âlicenab, bahsedici, övgüye lâyık, çokça sadaka verip ihsanda bulunan bir kimseydi. Vefat edince geride çok miktarda mal ve evlat bıraktı. Kendisinden sonra bütün bunlar yok oldu. Mah dağıtıldı, kadınları, baskaları tarafından nikahlandı, evlerine de baskaları yerleştirdi. [22]

Emir Saîümüddin B, Kara Sungotil-Oggindar Mm

Dimask'a emir olarak atandı. Oradaki emirlik vefatından altı ay önce azledildi, Bu sene ramazan ayımn detaunda. vefat etti, Tarih MefeMnin

dogusundaki aydinlik ve beyaz renkli türbesine defnedildi Burayi ölmedin öne© kendi sahsi için . [23]

Siyh Ahmtö El^Akif

Sihabüddin Ahmed b, Hamid b, SaRet-Tenuhî ekHarirî. Hicretin 644, senesinde dogdu, Çoeuklugunda Seyh Taeeddin e^Fezarî'den gt-Tenbih adli eseri okudu. Sonra Haricilere arkadas oldu, Hizmetlerinde bulundu- Seyh Necmeddin b. Ismail'in derslerine devam etti, Hadii dinledi. Defalarca hacca gitti. Sekli ve ahlâki güzel olup insanlar tarafından çok sevilirdi. Bu sene ramazan ayinin yirmiüçünde pazar günü Miss-ze'dekî zaviyesinde vefat etti ve Mizze Mezarligi'na defnedildi. Cenaze" sine büyük bir kalabalik istirak etmistî.

Bu sene ramazan ayinin yirmisekizimde cuma günü Dimask'ta Seyh Harun el-Makdisî'nin giyabî cenaz;© namazi kilindi. Bu zat ramazan ayinin yirmisinden sonraki günlerden birinde Baalbek'te vefat etmistî. Salih bir insan olup fakirler tarafından taninan ve sevilen meshur bir kimseydi, [24]

Kurra Seyh Ebu Abdillâh

Ebu Abdillâh Muhammed b. Ibrahim b, Yusuf b. Asr eUEnsârî el-Kasrî es-Septî, Zilkade ayimn üçünde persembе günü Kudüs'te vefat etti. MamîU Mezarligi'na defnedildi. Cenaze merasimi muhtesem olmustu. Merasime Kerimüddin ile insanlar, yaya olarak gelmislerdi, Hicretin 653. senesinde dogan Ebu Abdillâh, heybetli bir seyh olup kina yaktigindan ötürü sakalinin rengi kirmiziydi. Bu sene Kudüs-ü Serifî ziyarete gittigimde kendisiyle görüsüp konustum. Bu, ona yaptigim ilk ziyaretti. Maliki Mezhebine mensuptu. el-Muvattâ adli eseri sekiz ayda okumus, Mahiv ilmini da Züccacî'nin el-Mücmel adli eserini serheden Ebu Rebî'den tahsil etmistî. [25]

Seyhimiz Asil İnsan Semseddin

Semseddin Ebu Nasr b. Muhammed b. Imadüddin Ebü'1-Padl Mu-hamnied b. Semseddin Ebu Nasr Muhammed b. Hibetüllah b. Muhammed Yahya b. Bendar b. Memil es-Sirazî. Hicretin 629. senesinin sevval ayında dogdu. Çok hadis dinledi, rivayet etti. Alî senetlerle seyhimiz el-Mizzî'ye hadis nakletti. Bu hususta faydalari oldu. Allah kendisini rah-metiyle örtsün. Seyhimiz Mizzf ye hadis cüz'lerini bizzat okudu. Allah sevabini artirsin. Hayirli, mübarek, mütevazi, güzel bir âlimdi. Hizipleri ve mushaflari süslerdi. Bu hususta sanatkârdi, devlet dairelerinde çalismazdi. Emirlik yapmadi. Medreselerde ve meshedlerde de vazife alarak onurunu düsürmedi. Nihayet bu sene arefe günü Mizze'deki bahçesinde vefat etti. Mizze Camii'nde cenaze namazi lalindi ve türbesine defnedildi. Allah rahmet etsin. [26]

Seyh Ebu Bekir

Abid bir insandı. Seceresi şöyledir: Ebu Bekir b. Eyyûb b, Saîd ez-Zerî el-Hanbelî Kayyimu'l-Cevziyye. Salih bir insandı. İbadet ehliydi. Faziletliydi. Resid el-Amirî'den Delailü'n-Nübüvve'nin bir kısmını dinledi. Zilhicce ayının ondokuzunda pazar gecesi Cevziye Medresesi'nde vefat etti. Öğleden sonra cenaze namazı kılındı. Babü's-Sagîr Mezarlı-gi'na muhtesem bir merasimle defnedildi. İnsanlar kendisini hayırla yâd edip övdüler. Allah rahmet etsin. Bu zat allame Semseddin Muhammed b. Kayyim el-Cevziyye'nin babasıdır. Bilindiği gibi Semseddin de faydalı ve kıymetli birçok eser tasnif etmiştir. [27]

Emir Alaeddin B. Serefüddin

Alaeddin b. Serefüddin Mahmud b. İsmail b. Mâbed. Baalbekli olup. Tabilhane eniirlerindendi. Babası Baalbek'te tacirdi. Emir Alaeddin, devlet kademelerinde görev aldı. Mertebesi yükseldi. Nihayet Ta-bibhane emirliğine atandı. Vakıflar idaresinin başkanlığıyla birlikte Dimask posta müdürlüğü görevine başladı. Sonra Havran vilayetine atandı. Hastalandı. İri yan, boylu poslu bir kimseydi. İstifa etti. İstifası kabul edildi. Bu sene zilhicce ayının yirmibesinde vefat edinceye dek

Mizze'deki bahçesinde ikamet etti. Cenaze namazı orada kılındı ve Mizze Mezarlığı'na defnedildi. Diyanet sahibi, hayırlı ve güzel emirlerdendi. Allah kendisini affetsin. [28]

Fakih Serefüddin El-Harranî

Serefüddin Ebu Abdillâh Muhammed b. Muhammed b. Sadullah b. Abdüllahad b. Sadullah b. Abdülkahir b. Abdülvahid b. Ömer el-Harra-nî. İbn Necih adıyla tanınmıştır. Bu sene zilhicce ayının yirmibesinde Benî Salim vadisinde vefat etmiş, Medine'ye götürülerek orada yıkanmış ve Ravza'da cenaze namazı kılınarak Cennetü'l-Bakî Mezarlığı'na Âkil'in kabrinin doğu tarafına defnedilmişti. İnsanlar onun bu şekilde Ölümüne ve böyle bir yere defnedilmesine gıpta ile bakmışlardı. Allah kendisine rahmet etsin. Ona gıpta edenlerden biri de Hanbelîlerin Kadisi Seyh Semseddin b. Müslim'di. O da bundan üç sene sonra vefat etmiş ve yanına defnedilmişti. Allah ikisine de rahmet etsin.

Seyh Serefüddin Muhammed el-Harranî'nin cenazesinin defnedildiği günde, Serefüddin b. Ebi'l-İzz el-Hanefî de hac dönüşünde Mekke'den iki konak ötede iken durumu haber almış ve Serefüddin el-Harranî'nin bu şekilde ölümüne gıpta etmiş, kendisi de aynı şekilde Medine'de ölme bahtıyarlığına ermisti. Serefüddin b. Necih, seyhimiz allame Takiyyüddin b. Teymiye ile arkadaşlık etmiş, çok yürekli ve bahadır kimselerin cesaret edebileceği zorlu durumlarda onunla beraber olmuş, onunla birlikte zindana atılmıştı.

Ibn Teymiye'nin en büyük hizmetkârlarından ve has arkadaşlarındandı, O'nun ugruna defalarca eziyetlere maruz kalmıstı. Eziyet gördükçe İbn Teymiye'ye olan sevgisi ve düşmanlarına karsi direnisi, sabri daha da artiyordu. Bu zat hem kendi nefsinde, hem de insanlar nezdinde mazbut biri olup yasantisi ve davranislari sükranla karsilaniyordu. Akli ve anlayisi saglamdı. Son derece dindar ve zahitti. Bu nedenle hac dönüşünde böyle bir ölüm kendisine nasip olmustu. Cenaze namazi Rasûlullah (s.a.v)'in ravzasında kilinmiş, Me-dine-i Münevvere'deki Bakiü'l-Garkad Mezarligi'na defnedilmiş, ömrünü salih amelle noktalamıstı. Selef-i Salihinden çok kimseler böyle salih bir amel isledikten hemen sonra ölmeyi temenni etmişlerdi. Cenaze merasimi çok muhtesem olmustu. Yüce Allah kendisine rahmet etsin. Dogruyu noksanlıklardan münezzeh olan yüce Allah daha iyi bilir. [29]

Hicretin Yediyüzüymidördüncü Senesi

Bu sene basında İslâm ülkesinin yöneticileri adlari önceki senede anılan kimselerdi. Söyle ki:

Halife, Müstekfî Billah Ebu Rebî Süleyman b. Hakim Biemrillah el-Abbasi; Ülkenin Sultani Melik Nasir; Misir'daki naibi Seyfeddin Ergun, veziri Eminü'1-Mülk, Misir'daki kadilari önceki senede adlari anılan kadilardi. Sam'daki naibi Tengiz olup Sam'daki kadilar da Safiî Kadisi Cemaleddin ez-Zerî, Hanefî Kadisi Sadr Ali el-Basravî, Maliki Kadisi Serefüddin el-Hemedanî, Hanbelî Kadisi Semseddin b. Müslim, Emevî Camii'nin hatibi Celaledin Kazvinî, Beytü'1-mal vekili Cemaleddin b. Kalanisî, beldenin muhtesibi Fahreddin b. Seyhü's-Süلاميye, divanların naziri Semseddin Gabriyel, divanların baskam Alemüddin Türkesî, ordu komutani Kutbeddin b. Seyhü's-Süلاميye ve Muineddin b. Hasis, sir katibi Sihabeddin Mahmud, Nakibü'l-Esraf Serefüddin b. Adnan, cami naziri Bedreddin b. Haddad, hazine naziri Izzeddin b. Kalanisî, Berr valisi Alaeddin b. Mervanî, Dimask valisi de Sihabeddin Berk idi.

Rebiyülevvel ayinin onbesinde Ibn Seyhü's-Süلاميye'nin yerine Izzeddin b. Kalanisî muhtesiplige ve hazine nazirligina atandı. Bu ayda sultan vekili Kerimüddin, Kudüs'ten Misir'a çağrıldı. Misir'da tutuklandı. Sonra kendisinden çok miktarda mal ve zahire alındı. Daha sonra Said'e sürgün edildi. Kendisine ve aile efradına sultan tarafından nafaka bağlandı. Kerimüddin es-Sagir de huzura çağrıldı ve çok miktarda mali müsadere edildi.

Rebiyülahir ayinin onbirinde cuma günü sultanin mektubu, Emevî Camii'nin maksuresinde saltanat naibi ve kadilarin huzurunda okundu. Mektupta bütün Sam yöresindeki gelirlerden alınan harçların artık alınmaması

emrediliyordu. Bu yüzden sultana çokça dua edildi. Rebiyülahir ayının yirmibesinde cuma günü Dimask'ta Sam naibine bir ferman geldi. Bu fermanda Safî Kadisi Zerî'nin azledildiği bildiriliyordu. Bu haberi alan Zerî kendiliginden hüküm vermekten vazgeçti. Azledildikten sonra onbes gün müddetle Adiliye'de ikamet etti. Sonra Atabekiye Medresesi'ne geçti. Seyhüs-Süyûhluk ve Atabekiye müderrisliği elinde kaldı. Saltanat naibi seyhimiz imam zahid Burhaneddin el-Fezarî'yi yanına çağırarak kendisine kadılık teklifinde bulundu. Ancak o, bu teklifi kabul etmedi. Saltanat naibi, olanca ısrarlarıyla o'na bu görevi teklif ettiyse de o, bu görevi kabul etmedi. Huzurdan çıkıp gitti. Saltanat naibi, ayan tabakasına mensup kimseleri o'nun medresesine gönderdi. Onlar da çeşitli yollara bas vurarak o'na karsi bütün hileleri uyguladılarsa da o yine de bu görevi kabule yanasmadı. Sıddetle karsi koydu. Allah bu mürüvvetinden ötürü o'nu hayırla mükâfatlandırsın. Cuma günü posta geldi ve seyhimizin Sam Kadilığına atandığını bildirdi. Aynı günde Ta-kiyyüddin Süleyman b. Meracil'e, vefat eden Bedreddin b. Haddad'm yerine cami nazırlığına atanması nedeniyle hil'at giydirildi. Uhdesinde bulunan küçük Maristan yöneticiliği Bedreddin b. Attar'a verildi.

Cemaziyelahir ayının ortasında perşembe gecesı yatsıdan sonra ay tutuldu. Hatip, dört süre ile cemaate Kûsûf namazı kıldirdi. Namazda

â İkterebe, Vakia ve Kiyame surelerini okudu. Sonra yatsı namazını kıldirdi. Namazdan sonra hutbe irâd etti. Sabah olunca cemaate sabah namazını kıldirdi. Sonra postayla Misir'a gitti. Sultan kendisine ihsanda bulundu, birkaç gün sonra onu kadılığa atadı. Tekrar Sam'a döndü. Receb ayının besinde hatipliğin yanı sıra Adiliye ve Gazali'ye medreselerinin müderrisliği ile birlikte kadılık görevine de atanmış olarak Diniask'a girdi ve bu görevlerin ifâsına başladı. Uhdesinde bulunan Eminize Medresesi'nin müderrisliği kendisinden alınacak bu göreve Beytü'l-mal vekilligi vazifesi ile birlikte Cemaleddin b. Kalanîsî atandı. Kadiaskerlik görevi de ona verildi ve kendisine Kadükudat Celaeddin el-Kazvinî diye hitap edildi.

Bu sene receb ayının yirmibesinde hac münasebetiyle Tekrar meliki Kahire'ye geldi, Kurafe'ye indi. Beraberinde yirmi kadar da Magripli vatandaş ve hizmetçi vardı. Yanlarında çok miktarda altın getirmişlerdi. Öyle ki altın fiyatları her miskalde iki dirhem ucuzladı. Kendisine Melik Esref Musa b. Ebî Bekir deniliyordu. Güzel suretli bir gençti. Üç sene yaya yürüyerek bir ucundan diğer ucuna ulaşılabilir kadar genişlikte bir memleketi vardı. İfadesine göre idaresinin altında yirmidört hükümdar bulunuyormuş ve her hükümdarın elinin altında çok miktarda vatandaş ve asker varmış. Melik Esref İVİusa, Cebel kalesine sultana selam vermek için girdiğinde yer öpmesi emredilince bunu kabul etmedi. Sultan ona ikramda

bulundu. Sultanin, huzurundan çikincaya kadar oturma imkânî bulamadi. Ama sultan ona atlar, develer ve sanina layik çok sayida savaş aletini hediye etti. Atlarin üzerinde sari atlastan salları vardı. Develer hecin cinsindendi. Kendisi de sultana çok miktarda hedi->e gönderdi ki, bu hediyeler arasında 40.000 dinar para vardı. Naibe de 10.000 dinar ile çok miktarda armagan göndermisti.

Saban ve ramazan aylarında Nil nehrinin suları asiri derecede artti. Yüz seneden beri bu kadar artis görülmemisti. Sular arazilerin üzerine tasi ve araziler üçbuçuk ay kadar sular altında kaldi. Bu su taskininda çok miktarda kamista su altında kalmisti. Ama bunun faydası zararından daha büyüktü.

Saban ayinin onsekizinde persembe günü Kadi Celaledin Kazvinî, iki hakim naibi atadi ki bunlardan biri Yusuf b. Ibrahim b. Cümle el-Mahaccî es-Salihî idi. Bu zat ileride de anlatilacagi gibi bir süre sonra kadiliga getirilmistir. Diger hakim naibi de Muhammed b. Ah b. Ibrahim el-Misrî idi. Ikisi de atandiklari gün hüküm vermeye basladilar. Ertesi gün posta geldi. Postada Seyh Kemaleddin b. Zemlekânî'nin Haleb Kadiligina atandigina dair ferman vardı. Saltanat naibi, onu ya-nina çagirdi. Bu hususta onunla görüştü. Ancak o kadiligi kabul etmedi. Nâib onunla tartisti! Sonra sultanla görüştü. Ramazan ayinin oniki-

sinde postanın tekrar getirdigi bir yazida mezkur şahsin, yani Kemaleddin b. Zemlekânî'nin Haleb Kadiligina atandigi te'kiden bildirildi. Bunun üzerine o da Haleb'e gitmeye hazırlandı. Nihayet sevval ayinin on-dördünde persembe sabahi yola çıktı. Sevvalin yirmialtısında sali günü Haleb'e ulasti. Asin derecede ikram gördü. Orada ders verdi. Dunask'ta-kine nisbetle orada daha çok talebeye ders verdi. Halebliler onun ilim ve irfaniyla sereflendiler, Samlilar ise onun derslerinden mahrum kaldiklari için üzüldüler. Sair Semseddin Muhammed el-Hanrat bu hususta bir kasidesinde şöyle demistir:

"Genis topraklari olan Dimask seni kaybettigine üzüldü. Beyaz tasli Haleb sehri ise senin gelisine sevindi."

Ramazan ayinin onikisinde Emîrü'l-Mülk, Misir vezirliğinden azledildi. Vezirlik, saltanat sarayinin üstadi Emir Alaeddin Mogultay Cemalfye verildi.

Ramazan ayinin sonlarında Sahip Semseddin Gabriyel Kahire'ye çağrildi. Kerîmüddîn es-Sagîr'in yerine divanların nazirligina atandi. Sözü edilen Kerîmüddin de sevval ayında Dimask'a geldi. Dimask'ın Kassaîn mintikasındaki adalet sarayina yerlesti.

Seyfeddîn Kudeydar da Misir Valiligine atandi. Bu; kan akitan, atilgan, cesaretli biri idi. İçkileri döktürdü. Esrarları yaktirdi. Yan kesicileri tutuklatti. Onun sayesinde Misir'da ve Kahire'de asayis saglandı. Misir'da

ikamet ettigi sürede Ibn Teymiye'nin yanından hiç ayrılmamisti.

Ramazan ayında Seyh Necmeddîn Abdurrahim b. Sahham el-Musulî, Özbek sultaninin ülkesinden Misir'a geldi. Tibba ve diger ilimlere dair bilgisi vardi. Yaninda bir tavsiye mektubu da getirmisti. Bunun üzerine Cemaleddin b. Kalanisi'den bosaltilan Zahiriyetü'l-Berra-niye Medresesinin müderrisligine atandi. Sonra Carudiye Medresesinde de ders verdi.

Sevval ayinin dokuzunda Emir Gogencebar el-Muhammedî'nin idaresinde hac kafilesi yola koyuldu. Kafilenin Kadisi da Sihabeddin ez-Zahirî idi. Hacca gidenler arasinda Burhaneddin el-Fezarî ile Trablus, Saruha ve sehri ve beldeleri ile ve diger beldelerin naibi Sihabeddin Kur-tay en-Nasirî de vardi.

Sevval ayinin ortasinda sultan, Hasiriye Medre s esindeki fakihle-rin maaslari ile kontenjanlari artirdi. Bu medresede her mezhepten otu-züç fakih vardi. Her mezhebin kontejanini ellidörde çıkardi. Maaslarim da artirdi.

Sevval ayinin yirmiüçünde sultan vekili Kerimüddin el-Kebîr, kendini bir ambarda asarak intihar etti. Ambarin kapisini içeriden kilitleyip boynuna bir ip geçirmis, ayaginin altina koydugu kafesi ayaklariyla

iterek canina kiymisti. Bu olay Asvan sehrinde cereyan etmistti. Bu sahsin biyografisi ileride daha genis anlatilacaktır.

Zilkade ayinin onyedisinde, sultamn ölümle yüz yüze gelmesine sebep olan agir hastaliktan kurtulup sifâ bulmasi sebebiyle Dimask sehri

süslendi.

Zilkade ayında Haleb'e göçen, Ibn Zemiekânî'nin yerine Cemaleddin b. Kalanisi, Zahiriyetü'l-Cevvaniye Medresesi'nde ders verdi. Dersinde Kadi Kazvinî de hazır bulundu.

Bagdat'tan Mevlâ Sems b. Hassan'a bir mektup geldi. Dogrulugu kesin olan bu mektupta anlatildigina göre Emir Çoban, Emir Muhammed Hüseyna'ya, içmesi için bir kâse sarap verdi, o da bunu içmeyip siddetle karsi koyunca Emir Çoban ona içmesi için emir verdi, ancak o yine karsi koyunca Emir Çoban; "Ya bunu içersin, ya da otuz tümen para ödemekle yükümlü olursun!" dedi. Emir Muhammed Hüseyna: "Olur, otuz tümen para öderim ama, sarabi kesinlikle içmem" diye karsilik verdi. Emir Çoban da bunu bir yaziya geçirip imzasini aldi. Sonra Emir Muhammed Hüseyna, Emir Çoban'in yanından çıkıp bektî adindaki bir emirin yanina gitti. Ondan otuz tümen borç para istedi. O da otuz tümeni on tümen kârina, yani kirk tümen borçlandırarak verebilecegini söyledi. Anlastilar. Bunun üzerine Emir Bektî, Emir Çoban'a su haberi ilettil: "Emir Muhammed Hüseyna'dan istedigini para bendedir. Istersen haziney-i serifeye gönderirim istersen askerlere

dagitirsin." Emir Çoban da Emir Muhammed Hüseyina'ya haber gönderip yanma gelmesini istedi. Yanına gelince ona söyle dedi:

- Kirk tümen para ödemeyi kabul ediyorsun da, bir kâse sarabi içmiyorsun!

- Evet!

Emir Muhammed Hüseyina'nın bu cevabi Emir Çoban'ın hosuna gitti ve Emir Çoban daha önce onun aleyhine düzenlediği tutanagi yırttı. Böylece Emir Muhammed Hüseyina, onun yanında itibar sahibi oldu. Emir Çoban da onu bütün işlerinde yetkili kildi. Onu kâtiplerinin basına tayin etti. Böylece Emir Çoban daha önce elde ettiginden fazla gelire sahip oldu. Allah Emir Muhammed Hüseyina'ya rahmet etsin.

Bu sene İsfahan'da kargasa ve fitne meydana geldi. Bu yüzden binlerce İsfahanlı öldürüldü. Bu kargasa aylarca sürdü.

Bu sene Dimask'ta asiri derecede kitlik meydana geldi. Bir çuval bugday 220 dirheme satılır oldu. Gıda maddeleri azaldı. Cenâb-i Allah, Mısır'dan kendilerine azık getirecek kimseleri göndermiş olmasaydı kitlik daha da şiddetlenecek ve kat kat artacaktı ve bu yüzden çok sayıda insan ölecekti. Bu hal bu sene bir kaç ay devam etti. Hicretin 725. senesine kadar sürdü. Nihayet Mısır'dan gıda maddeleri geldi. Fiyatlar ucuzladı. Hamd ve minnet Allah'adır. [30]

Hicretin Yediyüzymîdördüncü Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Bedreddin B. Memduh B. Ahmed El-Hanefî

Rum Kalesi'nin kadisi idi. Salih bir insandı. Defalarca hacca gitmişti. Bazan Rum Kalesi'nde iken, bazan da Kudüs'te iken ihrama girerdi. Muharrem ayının başında Hicaz'da vefat etti. Dimask'ta giyabî cenaze namazı kılındı. Serefüddin b. İzz ile Serefüddin b. Necih'in de giyabî cenaze namazları kılındı. Bunlar onbes gün ara ile hac ibadetini ifa ettikten sonra Hicaz yolunda vefat etmişlerdi. Bunlar daha önce İbn Teymiye'nin arkadaşı İbn Necih'in Hicaz yolunda vefatına gipta etmişler, kendilerine de bu şekilde bir ölüm nasip olmuştı. Hac gibi salih bir ameli ifa ettikten hemen sonra ölmüşlerdi. [31]

Hüccetü'l- Kebire Honda Binti Mekkiye

Melik Nasir'm zevcesi idi. Daha önce Melik Nasir'm kardeşi Melik Esrefin zevcesiydi. Sonra Nasir kendisinden yüz çevirdi ve onu kaleden çıkardı. Cenaze merasimi muhtesem olmuştı. Kendi yaptırmış olduğu türbesine defnedildi. [32]

Seyh Muhammed B. Cafer B. Fer'ûs

Kendisine Lebbad denirdi. Müelleh diye de taninirdi. Camide kirk sene kadar insanlara Kur'an okuttu. Ben de kendisinden kiraat dersi aldım. Küçük çocuklara râ harfini ve râ gibi telaffuzu zor harflerin mahreçlerini öğretilirdi. Azıcık dünyalığı vardı. Hiçbir şey biriktirmezdi. Evi, ambarı yoktu. Yiyeceğini çarsıda yerdı ve camide yatardı. Bu sene safer ayının basında yetmiş yasını asmış iken vefat etti. Babül- Feradis Mezarlığı'na defnedildi. Allah rahmet etsin. [33]

Seyh Eyyûb Es-Suudi

Yukarıda adı geçen Seyh Muhammed b. Cafer b. Fer'ûs'un vefat ettiği günde, Mısır'da 100 yaşına yaklaşmış iken vefat etti. Cenaze merasimi çok görkemli olmuştur. Seyhinin Kurafe'deki türbesine defnedildi. Kadikudat Takiyyüddin es-Subkî, sağlığında ondan hadis rivayet edip yazıya geçirmişti. Seyh Ebu Bekir er-Rehabî'nin anlattığına göre, Kahi-re'de şimdiye kadar böylesine muhtesem bir cenaze merasimi görülmemiştir. [34]

Seyh Nureddin Ebü'l- Hasan

Seyh İmam Zahid Nureddin Ebü'l-Hasan Ali b. Yakup b. Cibril el-Bekri. Mısırlıydı. Safî Mezhebine mensuptu. Tasnif eserleri vardı. Safî'nin Müsned'ini, Vezire binti Mencâ'dan okudu. Sonra Mısır'a gitti. Seyhül-İslâm İbn Teymiye'ye cephe alanlardandı. Devlet erkânından biri kendisini öldürmek isteyince kaçıp Mısır'da ikamet eden İbn Teymiye'nin yanına gizlendi. Onun gibi zayıf şahsiyetli kişiler, akıllı kimseleri her zaman kendine güldürmüşlerdir. Sultan onu öldürmek istedi, emirlerden biri sultana gelip onu affettirdi. Sonra devlete karşı geldi. Kahire'den Deyrot denen bir beldeye sürgün edildi. Bu sene rebiyülahir ayının yedisinde pazartesi günü vefat edinceye kadar orada kaldı. Kura-fe Mezarlığı'na defnedildi. Cenaze töreni meshurdu, ama muhtesem değildi. Seyhi, onun İbn Teymiye'ye karşı çıkışını hoş görmemiş ve ona, "Sen güzel konuşmasını bilmiyorsun" demiştir. [35]

Seyh Muhammed El-Bacrikî

Sapık Bacrikiye fırkası kendisine nisbet edilir. Bu fırka, aziz ve celî olan yaratıcıyı inkâr eder, isimleri kutsal olan Rabbin varlığını kabul etmezdi. Muhammed el-Bacrikî'nin babası Cemaleddin b. Abdurrahim b. Ömer el-Musulî ise Safî ulemasından salih bir insandı. Dimask'm birkaç medresesinde ders vermişti. Oğlu, fakihler arasında yetiştirildi, ilim tahsil etti. Sonra tarikate intisap etti< Kendisine inanan bir cemaat etrafında toplandı. Malikî kadisi onur^ kanının akitilmesine hükmedince doguya kaçtı. Daha sonra kendisi aleyhinde şehadette bulunan şahitlerle, kendisinin arasında düşmanlık bulunduğunu ispatlayınca, Hanbelî kadisi onun canının

bagislanmasına hükmetti. Bir kaç sene Kabon'da ikamet etti. Nihayet rebiyülahir ayinin onaltismda çarsamba gecesi vefat etti. Kasyun Mezarligi'ndaki Megaretüddeniin yakininda ve magaranin alt tarafinda dag etegindeki kubbeye defnedildi. Vefat ederken altmis yasindaydi. [36]

Seyhimiz Kadi Ebu Zekeriya

Muhiddin Ebu Zekeriya Yahya b. Fadl Cemaleddin Ishak b. Halil b. Faris es-Seybanî. Safiî Mezhebine mensuptu. Nevevî'den ders aldı. Ibn Makdisî'nin yanma devam etti: Zer'de ve diger yerlerde hakimlik yaptı. Sonra Dimask'ta ikamete baslayarak camide ders verdi. Sarimiye Med-resesi'nde ve diger bir kaç medresede bu senenin rebiyülahir ayi sonunda vefat edinceye kadar ders verdi. Seksen yasma yaklasmis iken vefat etti ve Kasyun Mezarligi'na defnedildi. Allah rahmet etsin. Çok hadis dinledi. Zehebî onun bazi hadislerini tahrir etti. Biz de Dârakutnî'nin Sünen'ini ve diger hadis kitaplarim kendisinden dinledik. [37]

Büyük Fakih, Vezir, Imam, Alim Ve Hatip Bedreddin

Bedreddin Ebu Abdillâh Muhammed b. Osman b. Yusuf b. Munam-nied b. Haddad el-Amidî el-Hanbelî. Hadis dinledi. İlim tahsil etti. Hanbelî Mezhebinin el-Muharrer adli eserini ezberledi. Ibn Ham-dan'dan bir kaç sene ders aldı. Ibn Hamdan onu çok Över, zihninin ve zekâsinin mükemmel olduğunu söylerdi. Sonra yazi yazmakla istigal etti. Haleb'de Emir Kara Sungur'un hizmetinde bulundu. Emir Kara Sungur da onu vakiflar nazirligina ve Haleb'in büyük Camii'nin hatipligine atadi. Daha sonra Dimask'a döndüğünde onu Emevî Camii'nin hatipligine atandi. Orada kirkiki gün süreyle hatiplik yaptı. Sonra Cela-leddin el-Kazvinî bu camiinin hatipligine yeniden atandi. Sonra Bedreddin, hastahane nazirligina, muhtesiplige ve Emevî Camii'nin nazirligina yeniden atandi. Bir zamanlar Hanbelîlerin kadiligina da tayin edildi. Bu sene cemaziyeâhir ayinin yedisinde çarsamba gecesi vefat etti ve Babü's-Sagir Mezarligi'na defnedildi. Allah rahmet etsin. [38]

El-Katibü'l-Müfid Kutbedpin

Kutbeddin Ahmed b. Mufaddal b. Fadellâh el-Misrî. Tengiz'in kâtibi Muhiddin'in kardesidir. Sahip Aîemüddin de babasidir. Yazi yazmakta ustaydi. Kardesinden sonra vakiflar idaresinin gelirlerini toplamakla görevlendirildi. Kardesinden daha yasliydi. Kardesine yazi yazmayi ve diger sanatlar o öğretmisti. Bu sene receb ayinin ikisinde pazartesi gecesi vefat etti. Taziyet meclisi Sümeysatiye Medresesi'nde kuruldu. Sagliginda Sümeysatiye vakiflarinda idareci idi. [39]

Emirü'l-Kebir Melikü'l-Arap Muhammed B. Isab. Mühenna

Bu sene receb ayinin yedisinde cumartesi gecesi Silmiye'de vefat etti. Altmis yasini geçmişti. Sekli güzel, yasantisi hos, ilmiyle amel eden arif bir insandi. Allah rahmet etsin. [40]

Büyük Vezir Alisah B. Ebu Bekir Et-Tebrizî

Sadeddin es-Savî'nin öldürülmesinden sonra Ebu Said'in veziri oldu. Kiymetli, dindar, hayirli bir âlimdi. Cenazesi Tebriz'e götürüldü. Ölüm haberi receb ayında Dimask'a ulasti. Allah rahmet etsin. [41]

Emir Seyfeddin Bektimur

Valiler valisi; çeşitli beldelerdeki vakifların sahibi olan bir zatti. Sulp'teki medreseyi kendisi vakfetmişti. Ebu Ömer Medresesi'nde ve diğer medreselerde müderrisleri kendisi görevlendirmisti. Bu sene ramazan ayında naibi olduğu Iskenderiye sehrinde vefat etti. Allah rahmet etsin. [42]

Serefüddin Ebu Abdillah

Serefüddin Ebu Abdillah Muhammed b. Seyh Imam Allame Zey-neddin b. Menca b. Osman b. Esad b. Menca et-Tenuhî. Hanbelî Mezhebine mensuptu. Kadilkudat Alaeddin'in kardesi idi. Hadis dinledi. Ders ve fetva verdi. Seyh Takiyyüddin b. Teymiye ile arkadaşlık etti. Dindar, sevgi dolu, âlicenab, hakların çoğunu sahiplerine ödeyen bir kimseydi. Bu sene sevval ayinin dördünde pazartesi gecesi vefat etti. Hicretin 675. senesinde dogmustu. Salahiye'deki aile mezarligina defnedildi. [43]

Seyh Hasan El-Kürdî El-Müleḥ

Pisliklere ve necasetlere karisir, yalin ayak dolasirdi. Bazan gayb ilmine benzer saçma seyler söylerdi, Kör ve sapik kimselerden olan avam tabakasi, onun ermis bir kisi olduguna inanirdi. Bu sene sevval ayında vefat etti. [44]

Sultan Vekili Kerimüddin

Kerimüddin Abdülkerim b. Alem Hibetullah el-Müselmanî. Türklerin devletinde sultanin yanında baskalarına nasip olmayacak derecede yüksek makamlara gelmiş ve büyük servet sahibi olmustu. Di-mask'ta iki cami vakfetti. Bunlardan biri Kubeybat Camii idi. Bu caminin karsisindaki büyük havuz için 50.000 dinar Ödeyerek, bir irmagin suyunu satın almisti. İnsanlar bu sudan çok yararlanmislardi. İkinci cami ise Kabon'daki camidir. Çok miktarda sadaka dagitmisti. Allah hayirlarini kabul buyursun ve kendisini affetsin. Ahir ömründe tutuklanmış, sonra malina el konularak önce Sobek'e, sonra Kudüs'e, oradan da Said'e sürgün edilmistir. Rivayet edildigine göre Asvan sehrinde kendini sarigiyla bogmustur. Ölüm tarihi, sevval ayinin yirmiüçüncü günüydü. Sekli güzel, boyu posu yerinde bir

adamdi. Allah kendisini affetsin. [45]

Seyh Imam Alim Alaeddin Ali

Alaeddin Ali b. Ibrahim b. Davud b. Süleyman b. Attar. Nuriye Darü'l-Hadisi'nin seyhi, Emevî Camii'ndeki Gasiye Medresesi'nin müderrisi idi. Hicretin 654. senesinde, ramazan bayramında doğdu. Hadis dinledi. Seyh Muhiddin en-Nevevî'den ilim tahsil etti. Onun yanına gidip gelmeye devam etti. Öyle ki, kendisine, "Nevevî'nin Özeti" anlamına gelen Muhtasar-i Nevevî denildi. Faydalı eserleri, tasnifleri, derlemeleri ve rivayetleri vardır. Hadis de tahrir etmiştir. Hicretin 694. senesine kadar otuz yıl süreyle Nuriye Medresesi'nin seyhliği görevini yürüttü Bu sene zilhicce ayı basında pazartesi günü vefat etti. Kendisinden sonra Nuriye Darü'l-Hadisi'ne seyh olarak Alemüddin el-Berzalî, Gosiye Medresesi'ne de Sihabüddin İbn Hirzullah atandı. Cenaze namazı Emevî Camii'nde kılındı ve Kasyun Mezarlığı'na defnedildi. Allah rahmet etsin. Doğrusunu noksanlıklardan münezze olan Yüce Allah daha iyi bilir. [46]

Hicretin Yediyüzyirmibesinci Senesi

Bu sene basında İslâm ülkesinin yöneticileri, önceki senede adlan anılan kimselerdi. Yılbaşı çarsamba günü başlamıştı. Safer ayının besinde Hac dönüşü ve Kudüs-ü Serifi ziyaretinin akabinde Seyh Semsed-din Mahmud el-İsfahânî Dimask'a geldi. Faziletli bir insan olup çeşitli tasnif eserleri vardı. Muhtasar-i İbn Hacıb'i, Allame Tusi'nin Tecridi'ni, Hacıbiye'yi ve diğer kitapları serhetmişti. Misir'a döndükten sonra da bir tefsir hazırlamıştı. Dimask'a geldiğinde ikram gördü. Talebeler yanına gelip kendisinden ders aldılar. Kadi Celaledin el-Kazvinî'nin nezdinde itibar sahibiydi. Seyh Takiyyüddin b. Teymiye vefat edince bütün görevleri bırakıp Misir'a göçtü ve tefsirini hazırladı. Rebiyülevvel ayında saltan, 5.000 kadar atlıyı Yemen'e, kendisine karşı isyan eden amcasının üzerine gönderdi. Bu süvari birliğine çok sayıda hacı katıldı. Katılanlar arasında Seyh Fahreddin en-Nüveyrî de vardı.

Bu sene Sihabüddin b. Mirrî el-Baalbekkî, İbn Teymiye'nin yolunu tuttuğu için Misir'da insanlarla konuşmaktan men edildi. Maliki kadisi, İstigase (ermis kimselerden medet umma) sebebiyle onu tazir etti. Adı geçen kişi sultanın huzuruna götürüldü. Ümeradan bazıları onu övdüler. Sonra aile efradiyla birlikte Sam'a göçtü ve Bilad-i Halil'e yerleşti. Daha sonra sark beldelerine gitti. Sincar ve Mardin'de ve buranın kazalarında kalarak vefat edinceye kadar insalara vaaz verdi. Onlarla konuştu. Allah kendisine rahmet etsin.

Rebiyülâhir ayında, Sam naibi Misir'dan döndü. Sultan ve ümera kendisine ikramda bulundu.

Cemaziyelevvel ayında Misir'da daha önce misli görülmemiş ve duyulmamış derecede bir yağmur yağdı. Öyle ki yağmurun yağması nedeniyle Nil'in suları hayli yükseldi ve bu durum günlerce devam etti. Yine bu sene Bagdat'ta Dicle nehrinin suları nehir yatağının dışına takti insanlar altı gün müddetle şehirde mahsur kaldı. Şehrin kapılarını açamadılar. Şehir adeta denizin ortasındaki bir gemiyi andırıyordu, bir çok insan boğuldu. İnsanların, miktarını ancak Allah'ın bildiği kadar mali telef oldu. Belde ahalisi birbirleriyle vedalaştı. Mushafları başlarının üzerinde tasidılar. Kadılar ve ayan da böyle yaptı. Çok acı bir zamandı. Sonra Cenâb-i Allah kendilerine lütufta bulundu. Sular çekilip azaldı. İnsanlar eski durumlarına döndüler. Bazılarının anlattığına göre Bagdat'ın batı yakasında 6.600 ev sular altında kaldı ve telef olan şeyler on sene kadar temin edilemedi.

Cemaziyelahir ayının başlarında sultan, yaptırdığı Seryafus Hankâhi'ni hizmete açtı. Buraya bir kanal bağlatmış, yanında da bir mahalle inşa ettirmişti. Sultan, kadılar, ayan tabakasına mensup kimseler, emirler ve halk burada hazır bulundular. Bu hankâhin seyhliğine Mecdüddin Aksarayî atandı. Sultan, burada büyük bir ziyafet verdi. Ka-dilkudat Ibn Cemâa'nın oğlu İzzeddin, yirmi kadar hadis okudu. Sultanın naibi Ergun, devlet erkânı, Seyhüs-Süyûh el-Konevî ve baskaları da hazır bulundu. Hadisleri okuyan İzzeddin'e hil'at giydirildi. Onu çok övdüler. Saygı ve ikram görerek yerine oturtuldu. Ayrıca İzzeddin'in babası Ibn Cemâa'ya, Maliki kadısına, seyhüs-süyûha, Mecdüddin Aksa-raî'ye ve baskalarına da hil'at giydirildi.

Receb ayının ondördünde çarsamba günü Mansuriye Kubbesi'nde Seyh Zeyneddin b. Kettanî ed-Dmiaskî, Kerek naibi ile Ergun'un önerisi üzerine hadis dersi verdi. Dersinde insanlar hazır bulundular. Seyh Zeyneddin güçlü bir fakihti, ancak hadis ilminde ise fazla bilgili değildi. Çünkü onun bransı bu değildi. /

Receb ayının sonlarında Seyh Zeyneddin b. Abdullah b. Merhal, daha önce Ibn Zemlekânî'nin elinde bulunan Samiyetü'l-Berraniye Medresesi'nin müderrisliğine atandığı için Misir'dan Dimask'a geldi. Seyh Zeyneddin, Samiyetü'l-Berraniye Medresesi'nde saban ayının besinde ders verdi. Dersinde Safîî kadisi ile bir cemaat de hazır bulundu.

Receb ayının bitiminde Kadi İzzeddin b. Bedreddin b. Cemâa, oğluyla birlikte Misir'dan Dimask'a geldi. Beraberinde Seyh Cernaleddin ed-Dimyatî ve bir grup talebe de vardı. Hadis okumak ve öğretmek amacıyla geldiği için bizzat kendisi insanlara hadis okudu, insanlar da ondan istifade ettiler, onunla ilgilendiler. Biz de baskalarıyla birlikte kendisinden çok hadis dinledik. Allah okudukları ve dinledikleri güzel şeylerden bütün insanları istifade ettirsin.

Sevval ayının onikisinde çarsamba günü Seyh Semseddin el-İsbahanî, Ibn

Zemlekânî'nin Haleb'e gitmesinden sonra Revahiye Medresesi'nde ders verdi. Dersinde kadılar ve ayan tabakasına mensup kimseler de hazır bulundular. Dinleyiciler arasında Seyhü'l-İslâm ibn Teymiye de vardı. O gün Seyh Takiyyüddin İbn Teymiye de dinleyicileri sasirtacak derecede muazzam bir konuşma yaptı.

Ramazan bayramının tespiti o gün ancak öğleye yakın bir zamanda belirlendi. Bayram tespit edilince davullarla ilân edildi. Bayram namazi ancak ertesi gün Emevî Camii'nde kılınıp, hutbe irad edilebildi.

İnsanlar müezzinlere öfkelenindikleri için namaza gitmemisler, bu yüzden de bazıları zindana atılmıştı.

Dimask'm hac kafilesi, Emir Selahaddin b. Aybek et-Tavil komutasında sevval ayının onunda yola koyuldu. Kafilede Selahaddin b. Evhad ve Megürsî gibi kimseler de bulunuyordu. Kafilenin kadisi ise Sihabüd-din ez-Zahîr idi.

Sevval ayının onyedisinde Hüsameddin el-Kazvinî, Nasiri hankâ-hında ders verdi. Bu zat daha önce Trablus kadisi iken Cemaleddin b. Serisî ile becaıys yapmış ve Mesruriye Medresesinin müderrisliğine atanmıştı. Ama merkezden Azraviye ve Zahiriye medreselerinin müderrisliğine atandığına dair ferman geldi. Bunun üzerine Kadilkudat Cemaleddin ile nâibleri İbn Cümle ve Fahr el-Misrî, onun karsısına çıktılar. Kendisi ve Kemaleddin b. Sirazî için bir meclis kuruldu. Kemaleddin'in yanında, Sâmiye tül-Be rrianiye Medresesi'nin müderrisliğine atandığına dair ferman vardı. Meclis bir karar alamadan dağıldı. Çünkü ikisi de bu mecliste mezkur görevleri hak ettiklerini ortaya koyamadılar. Azraviye ve Sâmiye medreseleri daha önce anlattığımız gibi İbn Merhale verildi. Kazvinî, Mesruriye medresesinde kaldı. Nasirî hankâhında bulunan İbn Serisî ile becaıys yaptı ve o gün orada ders verdi. Dersinde Kadi Celaleddin de hazır bulundu. Kendisinden sonra İbn Serisî de Mesruriye Medresesi'nde ders verdi. Onun dersinde de insanlar hazır bulundular.

Bu ayda Yemen'e sevk edilmiş olan süvari birliği geri döndü. Ancak bu birlikten bir çok köle ile asker kayboldu. Komutanları Rükneddin Baybars askerlere yaptığı kötü muameleden ötürü hapse atıldı. [47]

Hicretin Yediyüzyirmibesinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Seyh İbrahim Sabbah

İbrahim b. Münir. Baalbekliydi. Salıhlığı ile tanınan ve Emevî Camii'nin doğu minaresinin alt tarafında ikamet eden bir kimseydi. Muharrem ayının basında çarsamba günü vefat etti ve Babü's-Sagır Mezar-lığı'na defnedildi. Cenazesi kalabalık bir insan topluluğu tarafından el üstünde tasındı. Bu zat

sagliginda Seyh Takiyyüddin Ibn Teymiye'nin meclislerine devam ederdi. [48]

Ibrahim El-Muleh

Külhanlarda ikamet ettigi için külhanci anlamina gelen "karnini" kelimesi kendisine lakab olmustu. Dimask'm dogu kapisi haricindeki külhanlarda yatip kalkar, pislik içinde yasardi. Bazan avam tabakasm-

dan bazilarina niükasefelerini gösterirdi. Namaz kilmazdi. Seyh Takiyyüddin Ibn Teymiye, tevbe etmesini istemis, namaz kilmadigi ve pisliklere bulastigi için kendisini dövdürmüstü. Müridleri olan kadınlari ve erkekleri etrafında toplardi. Bu ayda hasta ve ihtiyar halde öldü. [49]

Seyh Afifüddin

Afifüddin Muhammed b. Ömer b. Osman b. Ömer es-Saklî ed-Dimaskî. Mescidü'r-Res'in imami idi. Ibn Salah'tan Beyhakî'nin Süne-ni'nin bir kismini en son rivayet eden kisidir. Kendisinden bu eserin bir kismini biz de dinledik. Bu sene safer ayında vefat etti. [50]

Seyh Abdullah B. Musa B. Ahmed El-Cezerî

Seyh, salih, âbid ve zahid bir kimseydi. Dimask Camii'nin Ebu Bekir Mihrabi'nin yanında ikamet ederdi. Büyük, hayirli, kutlu, sükû-netli, vakarlı, salih insanlardandı. Kitapları çok mütalâa ederdi. Saglam bir akli ve mazbut bir zekâsi vardı. Seyh Takiyyüddin Ibn Teymiye'nin meclislerine devam edenlerdendi. Ibn Teymiye'nin büyük fakih-lerin anlamakta aciz kaldigi bazı sözlerim hem anlar, hem de naklederdi. Bu sene safer ayının yirmialtisında pazartesi günü vefat etti. Cenaze namazi Emevî Camii'nde kilindi, Babû's-Sagir Mezarligi'na defnedildi. Cenazesi büyük bir kalabalik tarafından tesyî edildi, övgüye layik bir halde defnedildi. [51]

Seyh Takiyüddîn Ibn Saig

Seyh, salih, uzun Ömür yasayan büyük bir insandı. Kurrâ olup Misirliydi. Safiî Mezhebine mensuptu. Hayatta kalan son kiraat âlimle-rindendi. Künyesi Ebu Abdillâh olup seceresi şöyledir. Muhammed b. Ahmed b. Abdulhalik b. Ali b. Salim b. Mekkî. Bu sene safer ayında sek-sendokuz yasında vefat etti. Kurafe Mezarligi'na defnedildi. Cenazesi büyük bir kalabalik tarafından tesyî edildi. Birden fazla insan kendisinden kiraat ilmi tahsil etti. Ömrü uzun, ameli güzel olan kimselerdendi. [52]

Seyh, Imam Sadreddin Ebu Zekeriya

Ebu Zekeriya Yahya b. Ali b. Temmam b. Musa el-Ensarî es-Sübkî. Safiî Mezhebine mensuptu. Hadis dinledi. Usulde ve fikihta ileri derecelere ulastî.

Seyfiye Medresesi'nde ders verirdi. Vefatından sonra bu medresede kardesinin oğlu Takiyyüddin es-Sübki ders verdi. Bu zat daha sonraları Sam Kadiliginı atanmıstır. [53]

Sadrü'l-Kebîr Seyh Sıhab Mahmud

Sıhab Mahmud Sadrü'l-Kebîr; seyh, imam, âlim, allame idi. Insa sanatının ustasıydı. Öyle ki Kadi Fadi'l'dan sonra insa sanatında kendisi gibi usta bir kimseye rastlanmamıstır. Kadi Fadi'l'da bulunmayan bazı özelliklere de sahipti. Örneğın, nazımları, uzun, güzel ve belig kasideleri vardı. Asıl adı Sıhabüddin Ebü's-Sena Mahmud b. Salman b. Fehd el-Halebî'dir. Aslen Haleblidir, sonraları Dimask'a yerleşmıstır. Hicretin 644. senesinde Haleb'te doğdu. Hadis dinledi. Lügat, edebiyat ve siirle ilgilendi. Çok faziletlere sahipti. İnsanın nazım ve nesrine dair bilgiler edindi. Bu alanda yükseldi. Bu ilme dair kitapları, güzel ve yüksek dereceli tasnifatı vardı. Elli sene kadar Insa Divanı'nda çalıştı. Bu sene saban ayının yirmiikisinde cumartesi gecesi vefat edinceye kadar sekiz sene Dimask'ta sir katipliğı yaptı. Babü'n-Hatıfaniyyin'e yakın bir yerde olan evinde seksen yasında vefat etti. Ev sahibi Kadi Fadi'l idi. Cenaze namazı Emevî Camii'nde kılındı. Yagmuriye Medresesi' yakınında yaptırmış olduğı türbesine defnedildi. Allah rahmet etsin. [54]

Seyhimiz Afifüddin El-Amidî

Afifüddin İshak b. Yahya b. İshak b. İbrahim b. İsmail. Amidli idi. Sonraları Dimask'a yerleşmıstır. Hanefî Mezhebine mensuptu. Zahirıye Dârü'l-Hadis'inin seyhıydı. Hicretin 640. senesinde doğdu. Birçok cemaatten hadis dinledi. Kendilerinden hadis dinlediğı seyhleri arasında Yusuf b. Halil ile Mecdüddin b. Teymiye de vardı. Afifüddin; görünümü hos, dinlenmesi kolay, rivayeti seven güzel bir hadis seyhıydı. Faziletlere sahipti. Bu sene ramazan ayının yirmiikisinde pazartesi gecesi vefat etti. Kasyun Mezarlığına defnedildi. Emevî Camii'nin naziri ve Ordu komutanı Fahreddin'in babasıdır. Kendisinden bir gün önce de Sadr Muîneddin Yusuf b. Zugayb er-Rahabî vefat etti. Bu zat güvenilir, büyük tüccarlardandı. [55]

Bedir El-Avvam

Muhammed b. Ali Baba el-Halebî. Yüzükçülükte tek ustaydı. Ahlaki hostu. Yemen Denizinde bir grup tüccar kendisinden çok istifade etti. Onlarla beraber iken gemi battı. Denizdeki bir kayaya sigındılar. Onuç kisiydiler. Sonra kendisi denizin dibine daldı. İflas etmiş ve ölümle yüz yüze gelmiş iken denizin dibinden onlar için çok kıymetli inciler ve mercanlar çıkardı. Dindar ve muhafazakâr bir kimseydi. Kur'an okurdu. Onuç kez hac etti. Seksensekiz sene yasadı. Bu sene ramazan ayında vefat etti. Allah rahmet

etsin. Seyh Takiyyüddin b. Teymiye'yi çok dinlerdi. [56]

Sihab Ahmed B. Osman El-Emsafî

Ezcal, Müvessehat, Mevaliya, Dübeyt ve Belahk türü siirlerde usta bir edipti. Bu sene ramazan ayında altmışaltı yaşında vefat etti. [57]

Kadi Sadreddin Süleyman B. Hilal

Kadi, imam, âlim, zâhid Sadreddin Süleyman b. Hilal b. Sebel b. Felah b. Hasip el-Caferî. Safî Mezhebine mensuptu. Dariya hatibi olarak tanınırdı. Hicretin 642. senesinde Sevad'a bağlı Sera köyünde doğdu. Babasıyla birlikte Dimask'a geldi. Salahiye Medresesi'nde Seyh Nasir b. Ubeyd'den Kur'an dersleri aldı. Hadis dinledi. Seyh Muhiddin en-Nevevî ile Seyh Taceddin el-Fezarî'den de fikh dersleri aldı. Dariya hatipliği ve Nasiriye Medresesi'nde kalfalık yaptı. Bir süre Ibn Sasari'ye niyabeten kadılık yaptı. Zahid bir kimseydi. Hamama gitmez, keten elbiseler giymez, lüks şeylerden yararlanmazdı. Mütevazi bir kimseydi. Hicretin 719. senesinde halkla birlikte yağmur duasına çıktı. Önceki kısımlarda da anlattığımız gibi o gün yağmur yağdı. Nesebinin Cafer-i Tayyar'a ulaştığını söylerdi. Kendisiyle onun arasında on kusak vardı. Sonra hâkim naibliğini bırakarak Akibiye hatipliğine atandı. Nihayet zilkade ayının sekizinde persembeye gecesi vefat etti ve Babü's-Sagîr Me-zarlığı'na defnedildi. Cenazesi muazzam bir kalabalık tarafından tesyî edildi. Allah rahmet etsin. Vefatından sonra hatipliğe oğlu Sihabüddin atandı.[58]

Müezzîn Ahmed B. Sabih

Reis bir kimseydi. Dimask Camii'nde Burhan Bedreddin ile birlikte müezzînlik yapardı. Künyesi Ebu Abdillah olup seceresi şöyledir: Ah-med b. Sabih b. Abdullah et-Tiflisî. Tiflislilerin azadlisi olup kurrâ idi. Kendi zamanında insanların en güzel seslisi, en tatlı nagmelisi idi. Takriben hicretin 652. senesinde doğdu. Hicretin 657. senesinden itibaren hadis dinlemeye başladı. Ibn Abdüddaim ile diğer hadis seyhlerinden ders aldı. Hadis rivayet etti. Güzel bir insandı. Babası Same, binti Kami-lüddin et-Tiflisî adındaki bir kadının azadlisi idi. Bu kadın, Fahreddin el-Kerhî'nin de zevcesi idi. Emevî Camii'nin temizlikçiliğini ve kayyimliğini yaptı. Orada Kur'an okudu. Saltanat nâibi'nin yanında müezzînlik yaptı. Bu sene zilhicce ayında Tevavis'te vefat etti. Cenaze namazı Akabiye Camii'nde kılındı. Dimask'ın Babül-Feradis Mezarlığına defnedildi. [59]

Hattab Haninin Banisi Hattab

Bu han, Kesve ile Gabagib mintikası arasında bir yerdedir. Hattabin seceresi ise şöyledir: Büyük Emir İzzeddin Hattab b. Mahmud b. Retkas el-

Irakî. Çok büyük servete sahip, ünlü ve büyük bir âlimdi. Mali mülkü çoktu. Hakr-i Simak mintikasında bir hamami vardı. Vefatından sonra Ketf-i Misrî mintikasında ve Gabagib bitisigindeki Burcüssifîr yanında bulunan bu hamam onarıldı. Sağlığında çok miktarda misafiri gelirdi. Bu misafirlerin hediyeleriyle zengin olmuştı. Bu sene rebiyüla-hir ayinin onyedisinde geceleyin vefat etti. Kasyun Mezarlığındaki türbesine defnedildi. Allah rahmet etsin. [60]

Rükneddin Hattap B. Sahip Kemaleddin

Rükneddin Hattap b. Sahip Kemaleddin Ahmed b. Uhtî b. Hattap er-Rumî. Sivasliydi. Kendi memleketi olan Sivas'ta bir hankâhi vardı. Bu hankâha gelir getiren çok miktarda vakif bağlamıştı. İyilik ve sadakaları çoktu. Hicaz'a giderken zilkade ayında Kerek mintikasında vefat etti. Cafer ile arkadaşlarının Müte'deki mezarlarının yakınma defnedildi. Allah rahmet etsin. [61]

Bedreddin Ebu Abdillah

Bedreddin Ebu Abdillah Muhammed b. Kemaleddin Ahmed b. Ebi'l-Feth b. Ebi'l-Vahs Esed b. Süleme b. Süleyman b. Fityan es-Seybanî. İbn Attar adıyla tanınmıştır. Hicretin 670. senesinde doğdu. Çok miktarda hadis dinledi. Kendine özgü bir sitede yazı yazardı. Ten-bih adlı eseri okudu. Siir nazmetti. Sicil kâtipliği yaptı. Sonra Ordu nazırlığına ve esrafin işleriyle ilgili idarenin nazırlığına atandı. Ef-rem'in zamanında itibar sahibiydi. Sonra itibardan düştü. Bolluk içinde, lüks bir hayat yasardı. Büyük servete ve otoriteye sahipti. Bu sene zilkade ayinin yirmisinden sonra vefat etti. Kasyun Mezarlığı'na defnedildi. Allah rahmet etsin. [62]

Kadi Muhiddin

Muhiddin Ebu Muhammed b. Hasan b. Muhammed b. Ammar b. Fütûh el-Harisî. Hicretin 645. senesinde doğdu. Hadis dinledi, ilim tahsil etti. Güzel huylu, alçak gönüllü bir kimseydi. Uzun süre Zebedan kadılığı yaptı. Sonra Kerek kadılığına atandı. Bu sene zilhicce ayinin yirmisinde Kerek'te vefat etti. Zahirîye Medresesi'nin müderrisi Seyh Ce-maleddin b. Kadiz Zebedanî'nin babası idi. Allah rahmet etsin. [63]

Hicretin Yediyüzyirmîaltıncı Senesi

Bu sene basında İslam ülkesinin yöneticileri, Önceki senede adları anılan kimselerdi. Yalnız Dimask'm şir katibi Sihabüddin Mahmud vefat etmiş, yerine oğlu Sadr Semseddin atanmıştı.

Bu sene kadınlara mahsus hazır elbise satan dükkanlar, Emevî Ca-mü'nin bitisigindeki çarşıdan Sûk-u Ali'ye nakledildi.

Muharrem ayinin sekizinde çarsamba günü Zahiriye Darü'1-Hadi-sinin Seyhligine Afif Ishak'in vefatından sonra Seyh Sihabüddin b. Ceh-bel atandı. Bu zat Kudüs-ü Serif tiki Seîahiye Medrssi'sinin müderrisligini birakip Dimask'a galmsyi tercih itmisti, Dardnda kadilar ili ayan tabakasina mensup kimseler de hazir bulundular.

Bu sene basinda Emir Seyfeddin Çoban'm, Darül-Calik yakinindaki evinin bitisiginde yaptirdigi hamamin açilisi yapildi. Bu hamamin iki kapisi vardi. Biri vezir mescidi tarafina açiliyordu. İnsanlar bu hamamdan istifade ettiler.

Safer ayinin ikisinde pazartesi günü Sahip Gariyel divan naziri olarak posta vasitasiyla Misir'dan Dimask'a geldi. Bu görevde bulunan Ke-rimü's-Sagir ise görevden ayrildi. İnsanlar bu duruma çok sevindiler.

Rebiyülevvel ayinin yirmibirinde sali günü sabahleyin kâfirliği, Islâmî hükümleri küçümseyisi, Allah'in âyetlerini alaya alisi ve Necm b. Hallikan, Sems Muhammed el-Bacrikî, Ibn Mimar el-Bagdadî gibi zindiklarla arkadas olusu nedeniyle Nasir b. Serif Ebü'1-Fadl b. Ismail b. Heysf nin boynu vuruldu. Adi geçen sahsin arkadaslarinda da dini çö-züntü ve zindiklik hâkimdi. Bütün bunlari halk da biliyordu.

Seyh Alemüddin el-Berzalî dedi ki: "Yukarida adi geçen ve kâfirliği, Islâm dinini oyuncak edisi, Peygamberi ve'Çur'an'i alaya alisi nedeniyle boynu vurulan kisinin bu tür hareketleri hatali ve tehlikeli bulundu. Öldürülmesi esnasinda âlimler, memleket büyükleri ve devlet erkâninin Önde gelenleri de hazir bulundular. Sözü edilen kisi, önceleri et-Tenbih adli eseri ezberlemisti. Güzel sesle Kur'an okuyup hatimler indirirdi. Anlayisli, uyanik bir kimseydi. Medreselerde ve türbelerde makami vardi. Sonra bütün bunlardan siyrilip uzaklasti. Öldürülmesi Islâmiyet için bir izzet, zindiklarla bid'atçılar içinse zillet oldu."

Onun öldürülmesi esnasinda o gün orada seyhimiz Ebü'l-Abbas Ibn Teymiye ile beraber ben de hazir bulundum. Ibn Teymiye gelmis, yaptiklarindan ötürü onu kinamis, sonra da boynu vurulmustu.

Rebiyülevvel ayinda, köpeklerin Dimask sehrinin disina çıkarilmasina karar verildi. Bunlar Babü's-Sagir tarafindaki Babüssarkî cihetine götürülerek hendege atildilar. Erkekleri bir tarafa, disileri öbür tarafa konuldu. Oralardaki dükkân sahiplerine de onlara mukayyet olmalari emredildi ve bu husus günlerce siki bir sekilde kontrol edildi.

Rebiyülevvel ayinda Baderaiye Medresesi'nin muidi (kalfa veya asistani) Seyh Alaeddin el-Makdisî, Kudüs-ü Serifteki Salahiye Medresesi'nin seyhligine atandı ve bu göreve baslamak üzere Kudüs'e hareket etti.

Cemaziyelahir ayinda Kurtay, Trablus valiliginden azledildi. Bu göreve Taynal atandı.

Berzalî dedi ki: "Saban ayinin onaltısında cumartesi günü ikindi vakti Seyh, Imam, Alim, Allame Takiyyüddin b. Teymiye Dimask Kale-si'nde tutuklandı. Vakıflar idaresinin baskam ile Dmiask'taki hatiplerden Ibn Hatirî Saltanat naibi Tengiz'in emriyle Ibn Teymiye'nin yanına geldiler ve ona bu hususta sultanin fermani oldugunu söylediler. Beraberlerinde Ibn Teymiye'yi bindirmek için bir de merkep getirmişlerdi. Ibn Teymiye bu duruma sevindi. Neselendigini göstererek, "Zaten ben de bunu bekliyordum" dedi. Bu iste büyük bir maslahat ve çok hayırlar vardı. Hepsi bineklerine binerek birlikte kale kapisına gittiler. Orada Ibn Teymiye için bir salon bosaltıldı ve su bağlandı. O salonda ikameti emredildi. Beraberinde kendisine hizmet etmek üzere kardesi Zeyned-din de sultanin izniyle orada ikamete başladı. Hazinesinden kendilerine yetecek miktarda nafaka bağlandı".

Saban ayinin onunda cumartesi günü Dimask Camii'nde, Ibn Teymiye'nin tutuklanıp fetva vermekten menedilmesine dair sultanin fermani okundu. Bu olayin sebebi Ibn Teymiye'nin; Peygamberlerin ve sarıhlerin mezarlarını ziyaret amacıyla uzak beldelerden yola çıkmanın caiz olmadigına dair verdigi yazılı bir fetvası idi. Bu fetvayı ben de görmüstüm.

Saban ayinin ortasında çarsamba günü Safnlerin Kadilkudati, Seyh Takiyyüddin Ibn Teymiye'nin arkadaşlarından bir kısmının hapsedilmesini emretti. Bunu da saltanat naibinin kararı ve izniyle yapmisti ki güya onlar hakkında böyle bir karar vermeyi seriat emretmisti. Onlardan bir kısmi ise bineklere ters bindirilerek şehirde dolastirilip teshir edilmek suretiyle tazir edildiler Sonra da saliverildiler. Yalnız Semseddin Muhamnied b. Kayyim el-Cevziye kalede hapsedildi. Böylece mesele de kapandı.

Ramazan ayi basında bir pınarin suyunun Mekke'ye ulastirildigına dair haber Dimask'a ulasti. Allah, Mekke'yi"sereflendirsın. O sudan insanlar çok istifade ettiler. O suyun kaynagi olan pınar, eskiden beri Ayn-i Bazan (Bazan pınarı) diye bilinirdi. Emir Çoban, bu suyu uzak diyarlardan Mekke'nin içine kadar getirtmiş, hatta Sâfâ Tepesi'nin yanına ve Ibrahim kapisına kadar ulastirmisti. Zengini, yoksulu, zayıfı, güçlüsü, ayak takımı ve sereflisi, herkes bu sudan istifade etmisti. Mekkeli-ler bu sayede büyük bir kolayliga kavustular. Hamd ve minnet Allah'adır. Bu sene basından başlayarak çalısmalarını cemaziyelevvel ayinin yirmisi ile otuzu arasında tamamladılar. Ne tesadüftür ki bu sene Mekke'deki kuyuların bir kısmi kurumus, bir kısmının suyu azalmış, Zemzem Kuyusunda ise su dibe inmisti. Cenâb-i Allah bu kanalın Mekke'ye ulastirilmesini lütfedip nasip etmeseydi, halk Mekke'yi terkedip uzak diyarlara göçecek veya orada ikamet edenlerin çoğu helak olacaktı. mevsiminde hacılar da bu sayede anlatılamayacak derecede büyük rahatliga ve kolayliga kavustular. Nitekim haccettigimiz hicrî 731. uenede biz de bu durumu müşahede ettik.

Sultan, Mekke'deki naibine bir mektup göndererek Zeydîleri Mes-a-i Haram'dan çıkarmayı, onların imamsız kalmalarını ve toplantı yapmalarını emretti. Bu emir yerine getirildi.

Bu sene saban ayının dördünde salı günü Sihabüddin Ahmed b. Cehbel Sâmiyetil-Cevvaniye Medresesi'nde ders verdi. Dersinde Kadi Kazvinî es-Safiî ile bir cemaat hazır bulundular. Daha önce bu görevde yeni vefat eden Mescid-i İbn Hısam İmami Seyh Eminüddin Salim b. Ebiddar bulunuyordu. Bundan birkaç gün sonra Sihabüddin'in Safiî kadilığına atandığına dair ferman geldi ve ramazanın yirmisinde yeni görevine başladı.

Sevval ayının onunda Samlilerin hac kafilesi Emir Seyfeddin Çoban idaresinde yola koyuldu. Bu sene Hanbelîlerin Kadilkudatı Semseddin b. Müslim ile Bedreddin b. Kadilkudat Celaeddin el-Kazvinî de hacca gitmişlerdi. Emir'in beraberinde hediye ve armağanlar da vardı. Mısır naibi Seyfeddin de bu sene oğulları ve sultanın kızı olan zevcesiyle birlikte hacca gitmişti. Fahreddin b. Seyhü's-Sülamîye, Sadreddin el-Malikî, Fahreddin el-Baalbekkî ve diğer meshur bazı şahsiyetler de bu sene hacca gitmişlerdi. (

Bu sene zilkade ayının onunda çarsamba günü Seyhü'l-İslam İbn Teymiye'nin yerine Burhaneddin Ahmed b. Hilal ez-Zerî el-Hanbelî, Hanbelîye Medresesi'nde ders verdi. Dersinde Safiî kadisi ve bir grup fukaha da hazır bulundu. Bu durum İbn Teymiye'nin bir çok arkadaşının ağına gitti. Hacı İbn Hatirî bundan bir gün önce İbn Teymiye'nin yanına gidip görüşmüştü ve saltanat naibinin emriyle kendisine bazı şeyler sormuştu. Perşembe günü Kadi Cemaleddin b. Cümle ile Evkaf idaresinin başkanı Nasirüddin de İbn Teymiye'nin yanına gitmişler ve ona kabir ziyaretine dair söyledikleri sözlerin ne anlama geldiğini sormuşlardı. O da bu sözlerle neyi kastedtiğini bir kâğıda yazarak onlara vermişti. Dimask Safîilerinin kadisi de onun yazısının altına şu ifadeyi ilâve etmişti:

"Ben bu soruya verilen cevabı, İbn Teymiye'nin yazısı ile karşılaştırdım, o, Peygamber (s.a.v)'in ve diğer peygamberlerin mezarlarının ziyaret edilmesinin masiyet olduğunu ve bu hususta kesin icma' bulunduğunu söylemiştir.

Bu düpedüz İbn Teymiye'ye yapılan bir iftira idi.. Onun bu meselede verdiği cevapta, peygamberlerin ve salih insanların mezarlarının ziyaretinin yasak olduğuna dair bir ifade yoktu. Onun yasak olduğunu söylediği husus; mezarları ziyaret amacıyla çok uzak bir yerden binekle sefere çıkmaktı. Uzak bir yerdeki mezari ziyaret etmek amacıyla binek hazırlayıp yola koyulmak başka bir şeydir, kişinin yakınında bulunan bir mezari ziyaret etmek ise başka bir şeydir. Seyhü'l-İslâm İbn Teyrtii-ye, uzak diyarlarda olmayan ve oraya gitmek için bineğe binmeyi gerektirmeyen, yakındaki mezarların ziyaretini menetmemiş, aksine bunun müstshap ve mindup

oldugunu söylemistir, Onun kitapları ve menasiki bunu ispatlamaktadır, Fetvasında kisinin yakınındaki mezarları ziyaretine engel mahiyette bir tek kelime dahi sarfetmemiş ve bunun masi-yet olduğunu söylememiştir. Hatta bunun yasak olduğuna dair bir icma* bulunduğunu da nakletmemiştir. Çünkü o, Rasûlullah (a.a.v)'in şu hadisinden habersiz biri değildi: "Mezarları ziyaret edin. Çünkü bu mezarların ziyareti size ahireti hatırlatır." Doğrusu, noksanlıklardan münezzeh olan yüce Allah'a hiçbir şey gizli kalmaz. Gizliedeki hiçbir şey de O'nun bilgisi dışında değildir.

"Haksızlık eden kimseler nasıl bir yıkılışla yıkılacaklarını anlayacaklardır." (es-Suarâ, 227).

Bu sene zilkade ayının dördünde pazar günü Samiyetü'l-Cevvaniye karsisindeki Humusiye Medresesi'nin açılışı yapıldı. Burada Hakkari Kadisi Muhiddin Trablusî ders verdi. Bu zatin lakabı Ebu Rebah idi. Dersinde Safîî kadisi da hazır bulundu.

Zilkade ayında Kadi Cemaleddin ez-Zer'î, Atabekiye'den Misir'a gitti. Atabekiye Medresesi'nin müderrisliğini Muhiddin b. Cehbel'e bıraktı. Zilhicce ayının onikisinde hakim naibi Dimaskî'nin vefatı üzerine Ibn Kadi ez-Zebedanî, Necibiye Medresesi'nde ders verdi. [64]

Hicretin Yediyüzyirmialtıncı Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Ibn Mutahhar Es-Sî Cemaleddin

Cemaleddin Ebu Mansur Hasan b. Yusuf b. Mutahhar el-Halebî el-İrakî es-Sîî. O yörelerdeki Rafizîlerin seyhi idi. Bağdat'ta ve diğer beldelerde ilim tahsil etti. Nasir et-Tusî'den ve diğerlerinden ders aldı. Çok sayıda musannef eseri vardır. Anlatıldığına göre eserlerinin sayısı elli-bes olup 120 cildi bulunmaktadır ki, bunların bir kısmı fikha, bir kısmı nahve, bir kısmı usule, bir kısmı felsefeye, bir kısmı Rafizîliğe, bir kısmı da baska ilimlere dairdir. Eserlerinin kimi büyük, kimi de küçüktür. Talebeler arasındaki en meshur eseri usûlü fikha dair olan ibn Hacıp serhidir ki, aslında bu, o kadar da önemli bir eser değildir. Ibn Mutahhar'ın usûlü fikha dair iki ciltlik bir eseri daha vardır ki, güzel denebilecek olan bu eser, birçok naklî ve sağlam tevcihleri kapsamaktadır, imametin ispatına dair Minhacü'l-İstikame adlı eser de onundur. Bu eserinde aklî ve naklî delilleri birbirine karıstırmıştır. İstikametın disına çıktısı için hedefe nasıl yöneleceğini bilememiştir. Seyhü'l-İslâm, İmam, Mlame Takiyyüddin Ebü'l-Abbas İbn Teymiye, ona karsi birkaç ciltlik bir reddiye yazmıştır ki, bu reddiyesinde güzel ve mazbut deliller ileri sürerek akillari durgunlastırmış, gözleri kamastırmıştır. Bu reddiye k muazzam bilgilerle doludur. Ahlâki temiz olmayan, Rafizîlik kirlelerinden arınmayan İbn Mutahhar, hicretin 648. senesinde ramazan ayı-nın yirmiyedisinde cuma gecesi doğdu ve bu sene muharrem ayının yirmisinde

cuma gecesi vefat etti. Tatar ham Harbenda, Rafizî olunca onun yanında itibar sahibi oldu. Harbenda da kendisine birçok beldeyi ikta' olarak verdi.[65]

Kâtip Sems Muhammed B. Esed El-Harranî

Neccar adıyla tanınmıştır. İnsanların kendisinden yazı öğrenmeleri için Kiliciye Medresesi'nde otururdu. Bu sene rebiyülahir ayında vefat etti ve Dimask'ın Babü's-Sagir Mezarlığı'na defnedildi. [66]

Izz Hasan B. Ahmed B. Züfer

Aslen Erbilli olup sonraları Dimask'a yerleşmiştir. Nahivden, hadisten ve tarihten güzel bilgiler elde etmişti. Düveyret-ü Hamed'de sofi olarak ikamet ederdi. Sohbeti hoş bir kimseydi. Berzalî onun naklini ve marifetini hoş bulup övmüştür. İzz Hasan, bu sene cemaziyelâhir ayında Küçük Maristan'da altmışüç yaşında vefat etti ve Dimask'm Babü's-Sagir Mezarlığı'na defnedildi. [67]

Seyh Imam Eminüddin Salim B. Ebiddür

Salim b. Ebiddür Abdurrahman b. Abdullah ed-Dimaskî es-Safîî. Samiyetü'l-Cevvaniye Medresesi'nin müderrisiydi. Burayî Ibn Vekil'den zorla aldı. Kendisi daha önce Ibn Hisam Mescidi'nin imami ve oradaki hadis kürsüsünün hocasıydı. Hicretin 645. senesinde doğdu, ilim tahsil etti. Nevevî ve diğerleri kendisini övdüler. Medresede müd-Hk yaptı. Fetva ve ders verdi. Muhakeme hususunda çok tecrübeliydi. Mürüvvet sahibiydi. Kendisine yönelenleri ikrama bogar, onları savunurdu. Bu sene saban ayında vefat etti ve Dimask'm Babü's-Sagir Mezarlığı'na defnedildi. [68]

Seyh Hammad

Seyh, Salih, Abid, Zahid Hammad el-Halebî el-Kattan. Akabiye'de-* Tevbe Camii'nin kuzey batı zaviyesinde ikamet ederdi. Çok Kur'an k oruç tutar, bolca namaz kılardı. İnsanlar ziyaretine gidip gelirler- Bu hali vefat ederken de devam etti. Saban ayının yirmisinde cumartesi gecesi yetmiş yaşında vefat etti ve Babü's-Sagir Mezarlığı'na defnedildi. Cenazesi büyük bir kalabak tarafından tesyî edildi. Allah rahmet etsin. [69]

Seyh Kutbeddin El-Yonini

Seyh, Imam, Alim. Selef-i salihinin son temsilcilerindendi. Seceresi şöyledir: Kudbeddin Ebü'l-Feth Musa b. Seyh el-Fakih el-Hafiz el-Kebîr Seyhü'l-İslâm Ebu Abdillâh Muhammed b. Ahmed b. Abdullah b. İsa b. Ahmed b. Muhammed el-Baalbekkî el-Yoninî el-Hanbelî. Hicretin 640. senesinde Dimask'ın Darü'l-Fadl mintikasında doğdu. Çok hadis dinledi.

Babasi onu hadis âlimlerinin yanina götürürdü. Ona icazet aldı. Sonra kendisi araştırma yaptı. Sibî'nin Mir'atüzzaman adlı eserini ihtisar etti (özetledi), ona tertipli ve güzel bir zeyil yazdı. Bu zeyil de faydalı ve güzel bilgileri kolay ve güzel ibarelerle isledi. Çok yüksek manalar içeren güzel seyleler anlattı. Kur'an-i Kerîm'i çok okurdu. Görünümü güzeldi. Giyeceğinde ve yiyeceğinde az seyle kanaat ederdi. Sevval ayının önüçünde persembeye gecesi vefat etti, Bab-i Satha Messarlığı'na kardesi Seyh Serefüddin'in yanına defnedildi. Allah rahmet etsin . [70]

Kadîlkubat İbn Müslim

Semseddin Ebu Abdillâh Muhammed b. Müslim b. Malik b. Mezru b. Cafer es-Salihî el-Hanbelî. Hicretin 660. senesinde doğdu. Salih insanlardan biri olan babası da hicretin 668. senesinde vefat etti. Mali, mülkü olmayan, yoksul ve Öksüz biri olarak yetisti. Sonra ilim tahsil etti. Hadis dinledi. Kendisini ilim tahsiline ve ilmî konularda baskalarına faydalı olmaya adanmış. Ünü her tarafa yayıldı. Hicretin 715. senesinde Tâkî Süleyman vefat edince onun yerine Hanbelî kadılığına atandı. Bu görevi lâyiki veçhiyle sürdürdü. Sahih senetlerle hadis rivayet etti. Bu sene hacca gitmek üzere yola koyuldu. Yolda hastalandı. Rasûlullah (s.a.v.)'a salât-ü selâmların en üstünü olsun ki, Medine-i Münevvere'ye zilkade ayının yirmiüçünde pazartesi günü geldi. Rasûlullah (s.a.v.)'in Kabr-i Serifi'ni ziyaret etti, öteden beri özlemini çektiği mescidinde namaz kıldı. İbn Necih vefat ettiğinde kendisi de bu şekilde orada ölmeyi arzulamıştı. Aynı gün de yani salı günü aksamleyin kendisi de vefat etti. Rasûlullah (s.a.v.)'ın Ravza'daki mescidinde cenaze namazı kılındı. Bakî Mezarlığı'nda Serefüddin b. Nacih'in yani basına defnedildi. İbn Necih'le birlikte hac ettiklerinde İbn Necih'in orada ölümüne gıpta etmişti. İşte kendisi de orada vefat etti ve Akil'in mezarının doğusuna defnedildi. Allah hepsine rahmet etsin. Vefatından sonra kadılığa İzzeddin b. Takî Süleyman atandı. [71]

Kadi Necmeddin

Necmeddin Ahmed b. Abdülmühsin b. Hasan b. Maalî, Dimaskliyy-ch. Safî Mezhebine mensuptu. Hicretin 649. senesinde doğdu. Taceddin el-Fezarî'den ilim tahsil etti. İlimde yüksek mertebelere çıktı. Medreselerde müdlik yaptı. Sonra Kudüs'de hakimlik görevine atandı. Daha sonra Dimask'a dönerek Necibiye Medresesi'nde ders verdi. Bir süre İbn Sasarî'ye Hakim naibliği yaptı. Bu sene zilkade ayının yirmisekizinde pazar günü Necibiye Medresesi'nde vefat etti. İkinci vakti Emevî Ca-mii'nde cenaze namazı kılındı ve Babü's-Sagîr Mezarlığı'na defnedildi. [72]

İbn Kadi Sehbe

Seyh, imam, âlim, talebelerin seyhi, onlara faydalı olan bir kimseydi.

Seceresi şöyledir: Kemaleddin Ebu Muhammed Abdölvahhab b. Zü-eyb el-Esedî es-Sehbî es-Safîî. Hicretin 653. senesinde Havran'da doğdu, sonra Dimask'a geldi. Seyh Taceddin el-Fezarî'den ilim tahsil etti. Onun yanından hiç ayrılmadı. Ondan yararlandı. Ders halkasında muidlik (kalfalık) yaptı. Ondan icabet aldı. Aynı şekilde Taceddin'in kardeşi Seyh Serefüddin'in de derslerine devam etti. Ondan nahiv ve lügat dersleri aldı. Fikihta ve nahivde yükseldi. Hanbelî mihrabinin karsisinde kendisinin de bir ders halkam ıyardı. Ramazan ayının tümünü itikâfta geçirirdi. Hiç evlenmedi. Heyeti ve görünümü güzel, ak saçlı bir ihtiyardı. Yasantisi, giyimi hoş bir kimseydi. Az bir dünyalıkla yetinirdi. Kalfalık, fakihlik ve cami kayyımlığı ile geçimini temin ederdi. Asla ders ve fetva vermedi. Oysa kendisi fetva izni verilebilecek kimselerdendi. Ama o takva gereği fetva vermekten uzak dururdu. Çok hadis dinledi. Imam Ahmed b. Hanbel'in Müsnedi'ni ve diğer müsnedleri dinledi. Mü~ cahidiye Medresesi'nde ikamet ediyordu. Zilhicce ayının yirmibirinde sah gecesı orada ruhunu teslim etti. Öğleden sonra cenaze namazı kılındı. Babü's-Sagir Mezarhğı'na defnedildi. [73]

Seref Yakup B. Faris El-Caberî

Fürcei İbn Amud'da tacirlik yapardı. Kur'an'ı ezberlemiş olup Kasb Mescidi'nin imamiydi, Seyh Takiyyüddin b. Teymiye ile Kadi Necmeddin ed-Dimaskî'ye arkadaşlık yapmıstı. Çok miktarda mal, mülk ve servet sahibi olmuştı. Arkadasımız Seyh Fakih Müfaddal Muhassal Zeki Bedreddin Muhammed'in babası ve inşaallah yaşayacağını ümid ettiğimiz oğlumuz Ömer'in de dayısıdır. Bu sene zilhicce ayında vefat etmiştir. Allah rahmet etsin. [74]

Hacı Ebu Bekir B. Teymuraz Es-Sayrefî

Çok miktarda malı, mülkü, cömertliği, carî sadakası, iyilik ve ihsanları vardı. Ama ahir ömründe durumu kritiklesti. Neredeyse fakirliği açığa çıkmak üzereydi. Cenâb-i Allah zilhicce ayında onun ruhunu teslim alarak yoksullugunu gizledi. Allah kendisine rahmet etsin. [75]

Hicretin Yediyüzirmiyedinci Senesi

Bu sene cuma günü ile başladı. Yılbaşında İslâm ülkesinin yöneticileri; halife, sultan, naibler, kadılar ve diğer devlet erkânı, önceki senede adları anılan kimselerdi. Sadece Hanbelî kadisi degismisti. Nitekim bu husus önceki sayfalarda zikredilmiştir.

Bu sene muharrem ayının onunda Misir naibi Ergun, Misir'a geldi. Ayın onbirinde tutuklanıp hapse atıldı. Birkaç gün sonra salıverildi. Sonra sultan, onu Haleb naibine gönderdi. Muharrem'in yirmiikisinde cuma sabahı Dimask'a uğradı. Saltanat naibi, Emevî Camii'nin bitisiğindeki konagında

onu konuk etti. Geceyi orada geçirdikten sonra ertesi gün Haleb'e gitti. Bundan birgün öncede Olcay ed-Devaddar ile Haleb naibi Alaeddin Tanboga görevden alınarak Dimask'tan Misir'a gitmişlerdi.

Rebiyülevvel ayinin ondokuzunda cuma günü, Hanbelî Kadisi İz-zeddin Muhammed b. Takî Süleyman b. Hamza el-Makdisî'nin göreve atandigina dair ferman, kadi ve ayanin huzurunda, hitabet mahfelinde okundu. Bu ferman daha önce de Salahiye'de okunmustu. Bu görevde daha önce Ibn Müslim bulunuyordu.

Rebiyülevvel ayinin sonlarında Humus'ta hâkimlik yapan Ibn Na-kib'in, Trablus kadilkudatligma atandigina dair ferman postayla geldi. Trablus'un eski kadilkudati da Nasir b. Mahmud ez-Zer'î olup Dimask kadi naibligine atanmistti.

Rebiyülâhir ayinin onaltısında Tengiz, Misir'dan Sam'a döndü. Sultan'dan çok ikram görmüstü.

Rebiyülevvel ayinda Sam'da deprem meydana geldi. Allah memleketi ve insanlari bu depremlerin serrinden korusun.

Cemaziyellevvel ayi basinda persembe günü Hanbelî kadi naibligine Burhaneddin ez-Zer'î atandi ve göreve basladi. Göreve baslarken yaninda kadilardan bir cemaat da yaninda hazır bulundu.

Cemaziyelâhir ayinin ortasında cuma günü, Safîî Kadisi Kazvi-nî'nin Misir'a çağrildigina dair posta yazisi geldi. O da receb ayinin basinda Misir'a gitti. Kendisine Misir kadilkudatligma atandigina dair hil'at giydirildi. Ayrica Nasiriye ve Salahiye medreselerinin müderrisligi ile Kâmiliye Darü'l-Hadisi'nin seyhligi de kendisine verildi. Daha Önce bu görevde Bedreddin b. Cemâa bulunuyordu. Ancak o yasli, zayıf ve özlerini kaybettiği için bu görevden alınmistti. Onun gönlünü aldılar. Kendisine 1.000 dirhem maas ve aylık dört irdep bugday nafaka bağladılar- Safîî Zaviyesinin müderrisligi de kendisine ayrica verildi. O da oğlu Bedreddin'i Dimask'a Emevî Camii'nin hatipligine gönderdi. Aynca Samiyetü'l-Berraniye Medresesinin müderrisligi de ona verildi. Çünkü babası Celaleddin el-Kazvinî böyle bir kural koymustu. Kendisine receb ayinin yirmisekizinde hil'at giydirildi. Hil'at giydirilirken törende ayan tabakasına mensup kimseler de hazır bulundular.

Receb ayinda Emir Seyfeddin Koson es-Sakî en-Nasirfnin, sul-tan'in kiziyla düğünü yapıldı. Bu düğün çok görkemli olmustu. Düğünde emirlere ve devlet büyüklerine hil'at giydirildi. Düğün gecesinin sabahında da Emir Sihabüddin Ahmed b. Emir Bektimur es-Sakî'nin, Sam naibi Tengiz'in kiziyla nikah akdi yapıldı. Sultan, Tengiz'in vekilligini yaptı nikâhi da Ibn Harirî kıydı. Sonra Ibn Harirî'ye hil'at giydirildi ve bu sene zilhicce ayinda külfetli bir düğün yapıldı.

Bu sene receb ayinin yedisinde Iskenderiye'de büyük bir fitne cereyan etti. Söyle ki: Müslümanlardan bir adam ile Haçlılardan bir kisi Ba-bülbahr'de kavgaya tutustu. Biri digerine ayakkabisiyla vurdu. Olay valiye intikal etti. O da ikindiden sonra sehrin kapilarinin kilitlenmesini emretti. Halk ona, "Bizim sehir disinda mallarimiz ve kölelerimiz vardır. Kapi, vaktinden önce kilitlenmistir!" deyince o da kapiyi açtirdi. İnsanlar büyük bir zahmetle disari çıktılar Halktan yaklasik on kisi öldürüldü. İnsanların elbiseleri, baslarındaki sarıkları ve diger esyaları yağmalandı. Olay cuma gecesi cereyan etmistir. Sabah olunca insanlar, valinin evine giderek orayı ve zalimlerden üç kisinin konagim yaktılar. Çok zorlu haller cereyan etti. Mallar yağmalandı. Halk, valinin zindaninin kapisini kirdi. Oradaki mahkumlar disari çıktılar. Saltanat naibi bunu duyunca emirlerin mahpus bulunduğu zindanın kapisinin kirildigini zannetti. Sehirdeki adamların kiliçtan geçirilmesini ve binaların tahrip edilmesini emretti. Sultan bu durumdan haberdar olunca hemen Vezir Tayboga el-Cemali'yi oraya gönderdi. O da insanları dövdü, mallarını müsadere etti. Kadiyi ve naibi de döverek onları görevden azletti. Önde gelen bazı büyük şahsiyetleri tahkir ederek büyük para cezasına çarptirdi. Mütevelliyi de azletti. Sonra tekrar göreve getirdi. Aradan bir müddet geçtikten sonra Dimask'a müteveli olarak atanan Bahaaddin Alemüddin, Safiî kadiliginin getirildi. Iskenderiye'deki Malikî kadisi ile iki naibi azledildi. Boyunlarına zincir vurularak tahkir edildiler. İbn Süde bir kaç kez dövüldü.

Saban ayinin ikinci cumartesi günü Haleb Kadilkudati İbn I posta vasitasiyla Dimask'a ulasti. Dimask'da dört gün ika-

ettikten sonra sultanın huzurunda Sam kadilkudatligina ataması- yapılması için Misir'a gitti. Ancak Kahire'ye ulasmadan vefat etti.

"Kendileriyle, arzuladıkları şeyler arasına artık engel konur. Nitekim, daha Önce, kendilerine benzeyenlere de aynı şey yapılmıstı. Çünkü onlar şüphe ve endişe içindeydiler" (Sebe, 54). Saban ayinin yirmialtisinde cuma günü Sadreddin el-Malikî, Malikî kadilkudatligi görevine ek olarak, seyhü's-süyuh görevine de başladı. İnsanlar da bu merasimde hazır bulundular . Zer'inin bu görevi birakip Misir'a gitmesinden sonra Sad-reddin'in atanma fermam okunmustu.

Ramazan ayinin ortasında Dimask Hanefîlerinin Kadisi İmadüd-din Ebu Hasan Ah b. Ahmed b. Abdülvahid et-Tarsusî, kadilkudathk görevine atandı. Bu zat daha önce Basrali Kadilkudat Sadreddin Ali'nin naibi idi. Sadreddin'den sonra bu makama kendisi atandı. Atanma fermanı Emevî Camii'nde okundu. Kendisine hü'at giydirildikten sonra göreve başladı. Kadi İmamüddin b. İzz'i kendine naib tayin etti. Kadilik göreviyle birlikte Nuriye Medresesi'nde de ders verdi. İdaresi güzel oldu. Sükranla karşılandı.

Ramazan ayında bir grup esir, Haçlı tüccarları tarafından Di-mask'a getirildi. Bunlar Adiliyetü'l-Kebir Medresesi'ne yerlestirildiler. Esirler divanından kendileri için 60,000 dirhem kurtulus akçesi ödenerek hürriyetlerine kavusturuldular. Bu ise sebep olanlara çokça dua

Sevval ayımn sekizinde Samlilarin hac kafilesi Emir Seyfeddin Balaban el-Muhammedî idaresinde yola koyuldu. Kafilenin kadisi, Harran kadisi Bedreddin Muhammed b. Muhammed idi.

Sevval ayında Dimask Safiîlerinin kadiligina Bedreddin b. Kadilkudat Izzeddin b. Saig'in atandigina dair ferman ve kendisi için gönderilen hil'at Dimask'a ulasti. Ancak kendisi bu görevi kabul etmeyecegini bildirdi. Devlet erkânî bu hususta kendisine çok ısrar ettilerse de bunda basarili olamadılar. Bu görevi kabul etmemekte ısrar edince bu defa kendisiyle Sultan Tengiz görüştü.

Zilkade ayına girildiginde Alaeddin Ali b. Ismail el-Konevî'nin Sani kadiligina atandigi haberi geldi. Kendisi de bu göreve baslamak üzere Misir'dan ayrilip yola koyuldu. Zilkade ayinin onyedisinde pazartesi günü Dimask'a girdi, saltanat naibiyle görüştü. Hil'at giydi. Hacıbler ve devlet erkânîyle birlikte Adiliye Medresesi'ne gitti. Atanma fermani orada okundu. Kendisi de âdet üzere orada hüküm vermeye basladi. Onun bu göreve atanmasına halk çok sevindi. Hareketlerinin güzelligi konusmasının hoslugu, semalinin tatlıligi ve sevecenligi nedeniyle insanlar hayli ferahladılar. Kendisinden sonra Misir Seyhü's-Süyûh-luguna Seryafus'un seyhi Mecdüddin es-Sofî el-Aksarayî atandi.

Zilkade ayinin yirmiüçünde cumartesi günü Ibn Sihab Mahmud'un yerine Kadi Muhiddin b. Padlullah, sir kâtipligine atanarak hil'at giydi-Oglu Serefüddin de meclis kâtipligi görevine devam etti.

Bu sene Kadi Ibn Zemlekânî'nin yerine Haleb kadisi olarak Fah-reddin el-Bazirî atandi. Zilhicce ayımn ilk on gününde Emevi Camii'nin kuzey duvarinin mermerle kaplanması isi tamamlandı. Tengiz'in kendisi de gelip bu isi bizzat kontrol etti ve yapılan isi begendi. Emevî Camii'nin naziri Takiyyüddin b. Meracil de bu isi yapanlara tesekkür etti.

Kurban bayramında Belbis sehri sel afetine maruz kaldı. Halk sehri terk edip kaçtı. Bayram namazi kihnamadi, kurbanlar kesilemedi. Uzun senelerden beri böyle bir olay Belbis'te görülmemisti. Sel nedeniyle bir çok bina ve bahçe harap oldu. Innâ lillâhi ve innâ ileyhi râciun (Dogrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz). [76]

Hicretin Yediyüzirmiyedinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Emir Ebu Yahya

Ebu Yahya Zekeriya b. Ahmed b. Muhammed b. Abdülvahid Ebu Hafs el«Hentanî ©1-Ceyanî el-Magribî. Magrip Ülkesinin emiri idi. Hicretin 650. senesinde Tunus'ta doğdu. Fikhi ve Arapça'yi öğrendi. Tunus melikleri ona saygı gösterip ikramda bulunurlardı. Çünkü kendisi me-liklik, emirlik ve vezirlik yapan bir aileden gelmekteydi. Hicretin 711. senesinde Tunus halkı onun hükümdarlığına bey'at etti. Atılgan ve cesaretli bir kimseydi. Hutbelerde Ibn Tomert'in zikredilmesini yasaklayan ilk kişi kendisidir. Dedesi Ebu Hafs el-Hentanî, Ibn Tomert'in en has adamlarından biri olduğu halde o yine de bu yasayı koymuştu. Emir Ebu Yahya, bu sene muharrem ayında Iskenderiye şehrinde vefat etti. Allah rahmet etsin. [77]

Seyh Ziyaeddin Ebü'l-Fidâ

Salih bir insan olan Seyh Ziyaeddin'in seceresi şöyledir: Ziyaeddin Ebü'l-Fidâ İsmail b. Radiyyüddin Ebü'l-Fadl Müslim b. Hasan b. Nasir ed-Dimaskî. Ibn Hamevî adıyla tanınır. Kendisi, babası ve dedesi sükranla yâd edilen meshur kâtiplerdendir. Çok Kur'an okur, çokça namaz kilip oruç tutar, fakirlere sadaka verir, herkese iyilik ve ihsanda bulunurdu. Hicretin 635. senesinde doğdu. Hadis dinledi. Berzalî, kendisinden dinlediğimiz hadisleri, kendisine aktaran seyhlerin listesini çıkarmıştır. Dimasklilerin önde gelen devlet büyüklerindendi. Bu sene safer ayının ondördünde cuma günü yetmişiki yasında vefat etti. Cumartesi günü kusluk vakti cenaze namazı kılındı. Babü's-Sagir Mezarhgi'na defnedildi. Hacca gitmiş, Mekke'de mücavir olarak yaşamış ve bir süre Kudüs'te ikâmet etmişti. Allah rahmet etsin. Seyh Ziyaeddin doğduğundan babası, isim takmak için Mushaf-i Serifî açmış ve su âyet-i kerîmeyle karsılaşmıştı:

"Kocamışken, bana İsmail'i ve İshak'ı veren Allah'a hamd olsun." (İbrahim, 39).

Bu âyet-i kerimeyle karsılaşınca babası, Seyh Ziyaeddin Ebü'l-Fidâ'ya, İsmail adını takmıştı. İsmail'den sonra bir oğlu daha doğunca ona da İshak adını koymuştu. Bu güzel bir tesadüftür, . Allah hepsine rahmet etsin. [78]

Seyh Ali El-Muharifi

Seyh Ali el-Muharifi b. Ahmed b. Heves el-Hilâli. Dedesi ilü'l-Büsûk kasabasıdır. Babası Kudüs'te ikamet etmişti. Kendisi bir kez hacca gitmiş ve hac ettiği senede Mekke'de mücavir olarak yaşamıştı. Salih ve meshur bir insandı. Muharifi adıyla tanınırdı. Sokakları Allah rızası için düzenleyip kaldırımları düzene sokardı. Yüksek sesle, hem de çokça, "lâ ilahe illallah" diye zikrederdi. Heybetli ve vakarlı bir kimseydi. İnsanları cehennemden korkutup sakindiren sözler söyler, tehlikeli sonuçlara karsılaşmalarını için onları uyarırdı. Ibn Teymiye'nin meclislerine devam ederdi. Bu sene rebiyülevvel ayının yirmiüçünde salı günü vefat etti.

Kasyun Mezarligi'nda Seyh Muvaffaküddin'in türbesine defnedildi. Cenazesine büyük bir kalabalik istirak etti. Allah rahmet etsin. [79]

El-Melikü'l-Kâmil Nasirüddin

Nasirüddin Ebü'l-Maalî Muhammed b. Melik Said Fethüddin Ab-dülmelik b. Sultan el-Meliküs-Salih Ismail Ebü'l-Ceys b. Melikü'l-Adil Ebu Bekir b. Eyyub. Büyük emirlerden ve hükümdar çocuklanndandi. Zekâ, güzel arkadaşlık ve hos konuşma bakımından yasadigi sehrin güzelliklerinden biriydi. Keskin bir zekâyâ sahipti. Konusmalarini misâllerle süslerdi. İnsanların en cömertlerindendi. Tarih bilgisi iyiydi. Bu sene cemaziyelevvel ayinin yirmisinde çarsamba aksami vefat etti. Persembe günü öğle vakti Emevî Camii'nin sahnında Nesir kubbesinin altında cenaze namazi kilindi. Onu, annesinin babasi Melikül-Kâmil'in yanina defnetmek istediler, ancak bu mümkün olmayınca Ümmü Salih'in türbesine defnedildi. Allah kendisini affetsin, çok hadis dinlemisti. Biz de kendisinden hadis dinledik. Oglu Emir Selahaddin, vefatından sonra onun yerine tabilhane emirligine atandi. Kardesi de onun yaninda yer aldı. İkisi de bu görevleri nedeniyle hil'at giydiler. [80]

Seyh Imam Necmeddin

Necmeddin Ahmed b. Muhammed b. Ebi'l-Hazm el-Kuresî el-Mahzunu et-Temulî. Safulerin önde gelen âlimlerindendi. el-Vasitî ve el-Hacibiye adli eserleri serhetti. Misir'da ders verip hâkimlik ve muh-tesiplik yaptı. Bu görevlerinde ehliyetini ispatladı. Kendisinden sonra hakimlige Necmeddin b. Ukayl; muhtesiplige de Nasuriddin b. Kar Seb-kok atandi, Bu sena rscab ayında stksen yasini asmis ikan vtfat itti vs Kuraf© Mezarligi'na defnedildi. Allah rahmet etsin. [81]

Salih Seyhlerden Ebü'l-Kasim

Ebü'l-Kasim Abdurrahman b. Musa b. Halef el-Hüzamî. Misir'daki meshur salih insanlardan biridir. Havza'da vefat etti. Nü kiyisina nakledildi. Cenaze namazi kilindikdan sonra nâasi bas ve eller üzerinde tasindi. Ibn Ebî Hamza'nin yanma defnedildi. Ziyaretine gidilen kimselerdendi. Allah rahmet etsin. [82]

Kadi Izzeddin

Seceresi şöyledir: Abdülaziz b. Ahmed b. Osman b. Isa b. Ömer b. Hizir. Hakkarili olup Safiî Mezhebine mensuptu. Mahille kadisiydi. Zamanin seçkin kadilanndandi. Ramazan vaazlarına dair bir eser tasnif etmistir. Anlatildigina göre bu vaazlarında 1.000 hüküm istinbat etmistir. Bu sene ramazan ayında vefat e^ti. Güzel kitapları vardı. Bunlardan biri de seyhimiz Mizzî'nin et-Tehzip adli-eseridir. [83]

Sam'da ve diğer beldelerde Safîîlerin seyhliğini yapmıştır. Ders vermek, fetva vermek ve münazara yapmak bakımından Safîî Mezhebinin reisliği kendisine verilmisti. Anlatıldığına göre Ebu Dücanê Simâk b. Harese'nin soyundan geldiği için nesebinden bahsedilirken Simâkî-nisbeti kullanılmaktadır. Doğrusunu Allah bilir. Hicretin 666. senesinde sevval ayının sekizinde pazartesi gecesi doğdu. Çok hadis dinledi. Seyh Taceddin el-Fezarî'den ders aldı. Usûlde Kadi Bahaeddin b. Zekî'den, nahivde Bedreddin b. Melik'ten ve diğerlerinden istifade etti. İlimde yükseldi. Mezhebinden olan akranlarının fevkine çıktı. İlim tah-silindeki keskin ve parlak zekâsi ile yarısı kazandı. İbaresi alisila gelmiş bütün ibarelerden daha cazibeli idi. Yazısı da bahçelerdeki çiçeklerin en parlakından daha parlaktı. Dimask'm bir kaç medresesinde ders verdi. Hazine ve Nuriye Hastahanesi'nin nazırlığı, Divan-i Meliküssaîd başkanlığı ve Beytû'1-mal vekilliği gibi görevlerde bulundu. Faydalı talikleri, sadra sifâ veren, boşluğu dolduran kavilleri ve insana mutluluk veren münazaraları vardı. Taliklerinin büyük bir kısmını Nevevî'nin Minhac serhi üzerine yapmıştır. Seyh Takiyyüddin b. Teymiye'nin talak meselesine ve diğer meselelere dair verdiği fetvalar üzerine yaptığı reddiyesi de bir ciltte toplanmıştır. Toplantılarda verdiği derslere gelince şimdiye kadar deliller tatli ibareler ve güzel takrirler bakımından onun kadar güzel ders^veren bir'baskasını duymadım. Zihninin sihhati, Öneri ve tekliflerinin güçlü olması, nazminin güzelliği bakımından da onun kadar güzel ders veren birini görmedim. Samiyetü'l-Berraniye, Azraviye Zahiriyetü'l-Cevvaniye, Revaniye ve Mesruriye medreselerinde ders vermiştir. Öyle ki bu derslerden her biri, güzelliği ve fesahati bakımından yazıp çoğaltılsa yeridir. Derslerin çokluğu, öğrencilerin fazlalığı, dinleyici insanların yüksek tabakadan olması onu hiç ürkütmezdi. Aksine dinleyiciler fazlalastıkça dersi daha göz alıcı, daha tatli, daha fasih, daha parlak ve daha faydalı olurdu. Haleb kadilığına nakledilince orada da aynı faaliyetlerde bulundu. Haleblilere çok yararı dokundu. Onlar da, o zamana kadar duymamış oldukları bilgileri kendisinden öğrendiler. Sonra Sam'daki Darüssünnetin Nebeviye Darü'l-Hadisi'nin seyhliğine atanmak üzere Misir'a çağrıldı. Misir'a gitmek üzere yola çıktı. Yolda hastalandı, dokuz gün hasta yattı. Vücudu atesler içinde yanıyordu. Bütün lezzetleri kesip yok eden ölüm onu Misir'a ulaşmadan yakaladı. Onunla arzu ve emellerinin arasına girdi. Ameller niyetlere göredir. Bir kimsenin hicreti, yöneldiği o seyedir. Onun pis niyeti; Sam'a mütevelli olarak döndüğü taktirde Seyhu'l-İslâm İbn Teymiye'ye eziyette bulunmaktı. Seyhu'l-İslâm İbn Teymiye ona beddua etti. O da arzu ve emeline kavusamadı. Ramazan ayının onaltısmda çarsamba günü seher vakti Belbis sehrinde vefat etti. Cenazesi Kahire'ye götürüldü. Persembe

gecesi Kurafe Mezarhgi'nda Safiî Kubbesi'nin civarina defnedildi. Allah onu rahmetiyle örtsün. [84]

Emevî Camii'nin Meshur Müezzini Hacı Ali

Hacı Ali b. Ferec b. Ebi'l-Fadl el-Kettanî. Babası hayırlı ve seçkin müezzinlerdendi. Kendisi salih ve dindar bir kimse olup insanlar tarafından hüsnü kabul görürdü. Sesi gür ve güzeldi. Sevecen, hizmet ehli, âlicenab bir kimseydi. Birkaç kez hacca gitti. Ebu Ömer'den ve diğerlerinden hadis dinledi. Bu sene zilkade ayının üçünde çarsamba gecesi vefat etti. Cenaze namazı sabahleyin kilindi. Babü's-Sagır Mezarlığı'na defnedildi. [85]

Seyh Fadl B. Seyh Er-Recihî Et-Tunusî

Bu sene zilkade ayında vefat etti. Vefatından sonra onun yerine kardesi Yusuf Baderaiye Medresesi'nin seyhliğine atandı ve orada göreve başladı. [86]

Hicretin Yediyüzyirmisekizinci Senesi

Bu sene zilkade ayında Seyhü'l-İslâm Ebül-Abbas Ahmed b. Tey-jny vefat etti. Allah onun ruhunu takdis etsin. Nitekim bu sene vefat eden meshur şahsiyetlerden bahsederken onun biyografisini de anlatacağız.

Bu sene basında İslâm ülkesinin yöneticileri, Misir naibi ile Haleb kadisi disında önceki senede adlan anılan kimselerdi.

Muharrem ayının ikisinde çarsamba günü, Humus sahibinin ders halkasında Seyh Hafız Selahaddin el-Alaî ders verdi. Daha önce burada görev yapan seyhimiz Hafız el-Mizzî onun için bu görevden feragat etmişti. Derste fakihler ve ayan tabakasına mensup kimseler de hazır bulundular.

Muharrem ayının dördünde cuma günü Kadilkudat Alaeddin el-Konevî, Malikî Kadisi Serefüddin'in yerine Sümeysatiye hankâhimn seyhü's-süyûhlugu görevine başladı. Yanında âdet üzere fakihler ve sofiler de hazır bulundular.

Bu sene safer ayının onsekizinde pazar günü Takiyyüddin Abdur-rahman b. Seyh Kemaleddin b. Zemlekânî, Humus kadilığına nakledilen Cemaleddin b. Serisî'nin yerine Mesruriye Medresesi'nde ders verdi.

Safer ayının yirmibesinde pazar günü Misir'a gitmekte olan Anadolu sahibi Timurtas Çoban Dimask*a uğradı. Saltanat naibi ve askerler onu karsılamaya çıktılar. Güzel suretli, endami hoş, şekli tamam bir gençti. Misir'da sultanın yanına varınca, sultan ona ikramda bulundu ve ona 1.000 kisinin emirliği payesini verdi. Adamlarını da emirlerin yanına konuk olarak dağıttı. Misir'a gelisinin sebebi; Irak sahibi Melik Ebu Said'in kardesi Hâce Remüstak'm geçen sene sevval ayında öldürülmüş olmasıydı. Babası Çoban

da Ebu Said'le savasmaya niyetlenmis, ancak buna imkân bulamamisti. O zamanlarda Çoban, memleketin idarecisi (veziri) idi. Timurtas, babasının vezir olması nedeniyle sultandan korkup canini bağışlatmak için Misir sultaninin yanına kaçmisti.

Bu sene rebiyülevvel ayında Sam Naibi Seyfeddin Tengiz, sultani ziyaret amaciyla Misir diyarina gitti; Sultan ona saygi gösterip ikramda bulundu. Tengiz, bu seferinde kuruyemis çiler çarsisinin yakin dogusunda bulunan Darü'l-Fülûs'u satin aldi. Kuru yemisçiler, çekirdekçiler çarsisina bugün bugday pazari deniliyor. Bu konagi tamir ederek muazzam bir binaya dönüştürdü. Buraya Darüzzehap adim takti. Karsisinda bulunan Süveyd Hamami'm yiktirdi. Ve oraya son derece güzel bir Kur'an ve hadis medresesi yaptırdi. Bazi mekânları da buraya vakfetti. Hocalar tayin etti, öğrenciler kaydettirdi. Misir dönüşünde Kudüs-ü Se-nf e ugradi. Orayi ziyaret etti. Orada bir hamam, hankâh ve Darü'l-Ha-dis yaptirilmesini emretti. Nitekim bununla ilgili açıklama ileride gelecektir.

Rebiyülevvel ayinin sonlarında Seyfeddin Tengiz Kutlubek'in, ona-rihp yenilenmesini emrettiği kanal Kudüs'e ulasti. Bu kanalın onarılması isiyle o yörelerin yöneticileri de ugrastilar. Müslümanlar buna çok sevindiler. Kanalın bir ucu Mescid-i Aksa'nın yanına kadar ulasmisti. Orada muazzam bir di sarniç yaptirildi, Çevresi mermerlerle döşenen bu sarniç, Yakup kayasi ile Meseid-i Aksa arasındadır, Yapimina geçen senenin sevval ayında baslamisti. Bu süre zarfında Mesdd-i Haram'ın balkon ve ayvanlarının tavanları da onarilmis, bu arada Benî seybe kapisinin yakinındaki tuvaletler de tamir edilmisti.

Berzâlî dedi ki: Bu ayda Dimask'ın Torna kapişi çarsisimdaki hamamin onarimi tamamlandı. Bu hamamin iki kapişi vardı.

Rebiyülâhir ayında Emevî Camii'nin kible duvarındaki mermer kaplama, batidaki Babü'z-Ziyade tarafından kendi kendine sökülerek harap olmustu. Orada bulunanlar duvarın binadan ayrilip çatladigim görerek bu isin akibetinden korktular. Tengiz, kadılar ve bu isin uzmanları oraya geldiler. Duvari yikip yeniden yapma hususunda görüş birligine vardilar. Bu is rebiyülâhir ayinin yirmiyedisinde cuma günü namazdan sonra olmustu. Saltanat naibi, bu durumu bir mektupla sultana bildirerek caminin onarimi hususunda izin istedi. Sultan'ın buna izin verdigine dair ferman bir süre sonra gelince, cemaziyelâhir ayinin dokuzunda pazar günü duvarın yeniden yapimina baslandı. Bu arada Ziyade ile Hitabet maksuresi arasında sahabe mihrabına benzer bir mihrabın yapimina da baslandı. İnsanların çoğu gönüllü olarak burada çalışmaya başladilar. Hergün 100'den fazla adam gönüllü olarak burada çalışiyordu. Nihayet duvarın yapimi tamamlandı. Receb ayinin yirmisinde Takiyyüddin b. Meracü'ün himmetiyle Emevî

Camii'nin kemerleri ve tavani eski haline getirildi. Duvar ve hizasındaki tavan kısmi yıkılmış ve bu iş, hiç kimsenin hayal edemeyeceği şekilde kısa sürede tamamlanmıştı. Bu işin çabucak bitirilmesinde, Gazaliye Medresesi'nin yakınındaki Garbiye Manastırı'nın temelinde bulunan taşların çok etkisi olmuştur. Manastırın kible tarafındaki doğu ve batı kısımlarında bulunan köşeler yıkılmış ve temelindeki taşlar alınıp Emevî Camii'nin yıkılan duvarının yapımında kullanılmıştır. Bu duvarın kısa sürede yapılmasına en büyük katkıyı bu taşlar sağlamıştır. Emevî Camii'nin naziri İbn Meracil, bu onarıma masraf yaptığı halde camideki görevlilerin maaşlarından hiç eksiltme yapmamıştır.

Bu sene cemaziyelevvel ayının besinde cumartesi gecesi Karayın mintikasında büyük bir yangın çıktı ve Remahin'e kadar uzandı. Bu yangında oradaki pasaj ve mescit de yandı. İnsanların o pasajda bulunan çok miktarda kürkü, kumasi ve çuhası da yanıp zayi oldu. Innâ liüa-hi ve innâ ileyhi râciun (Dogrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz.)

Cemaziyelevvel ayının onunda cuma günü namazdan sonra Misir'daki Hanefîlerin Kadilkudati Kadi Semseddin b. Harirî'nin cenaze namazı kılındı. Aynı şahıs için Dimask'ta da giyabî cenaze namazı kılındı.

Burhaneddin b. Abdülhak el-Hanefî'nin, Semseddin İbn Harirî'den

sonra kadilığa atanmak üzere Misir'a çağrıldığına dair ferman aynı gün posta vasıtasıyla Dimask'a ulaştı. O da hemen yola koyuldu. Cemaziyelevvel ayının yirmibesinde Misir'a ulaştı. Sultanla görüştü. Sultan onu kadilığa atadı ve ona ikramda bulundu. Hü'at giydirdi ve yeterince nafaka bağladı. O da kadıların ve haciblerin huzurunda Salahiye Medrese-si'nde hüküm vermeye başladı. İbn Harirî'nin bütün görevleri kendisine devredildi.

Cemaziyelâhir ayının dokuzunda pazartesi günü İbn Teymiye'nin kitapları, kagıtları, kalem ve okkalari elinden alındı. Kitap okumaktan, mütalaa yapmaktan ve yazı yazmaktan men edildi. Receb ayının başında da kitapları Adiliyatü'l-Kebîr Kütüphanesi'ne nakledildi.

Berzâlî'den: "İbn Teymiye'nin kitapları altmış dört ve on dört tomar formadan ibaretti. Kadılarla fâkihler bu kitaplara baktılar ve kendi aralarında paylastılar. Bunun übebi de şu oldu: Takî b. Ahnâî tî-Malikî, kabir ziyareti konusunda İbn Teymiye'ye karşı çılanca, İbn Teymiye ona reddiyede bulunmuş, cahil olduğumun ilimdeki sermayesinin kit olduğunu söylemişti. Ahnâî de sultan'a giderek İbn Teymiye'yi şikâyet etmişti. Bunun üzerine sultan, İbn Teymiye'nin yanındaki kitapların müsadere edilmesini emretmiş ve olanlar olmuştur."

Cemaziyelâhir ayının sonlarında Ajaeddin b. Kalanî'sinin, kadesi Cemaleddin'in yerine meclis sekreterliğine atanması kararlaştırıldı. Eski

görevinden alınmasından Ötürü gönlü hos olsun diye bu göreve verilmisti. Kazaskerlik ve Beytü'1-mal vekilligi zamanında aldığı maas, eksiksiz olarak kendisine ödenecekti. İki kadeseye de bu yeni görevleri nedeniyle hil'at giydirildi.

Receb ayının yirmiüçünde salı günü Hanefî, Malikî ve Hanbelî imamlarının namazları Emevî Camii'nin kible duvarı önünde kildirmaları kararlaştırıldı. Ziyade ile Maksure arasında yapılan yeni mihrap, Hanefî imamina, Sahabe mihrabı Malikî imamina, Malikîlerin daha önce namaz kılmakta oldukları Hizir maksuresinin mihrabı da Hanbelî imamina tahsis edildi. Sahabe mihrabının imami ile Külâse Camii'nin imami arasında becaıis yapıldı. Hanefîlerin kendilerine tahsis edilen onarım halindeki mihrapları ise Maksureye ulaştırmısti. Arkalarındaki Hanbelîlerin mihrabı da batı tarafındaki üçüncü revakta olup her ikisi de direkler arasında idi. Bu mihraplar nakledilerek başka yerlere götürüldü. Yerlerine kible duvarının yanındaki mihraplar getirildi ve yeni düzen böylece sağlandı.

Saban ayının yirmisinde arkadaşlarından bir grupta birlikte Misir'a sultanın yanına kaçmış olan Emir Timurtas b. Çoban ve arkadaşları yakalanarak, Misir kalesine hapsedildiler. Sevval ayının ikisinde Emir Timurtas'm öldüğü haberi geldi. Rivayete göre onu sultan öldürtmüs, kesik basını da Irak sahibi Tatar hani İbn Harbenda'ya göndermisti.

Sevval ayının ikisinde pazartesi günü Samliların hac kafilesi Emir Fahreddin Osman b. Semsüddin Lü'lü' el-Halebî idaresinde yola koyuldu. Bu zat Dimask ümerâsındandı. Kafilenin kadisi da HanbelMerin Kadilkudatı İzzeddin b. Takî Süleyman'di. Bu sene Hacca gidenler arasında Emir Hüsameddin Pasmakçı, Emir Kıpçak, Emir Hüsameddin b. Necibi, Takiyyüddin b. Sel'us, Bedreddin b. Saig Cehbel'in iki oğlu, Fahr el-Misrî, Seyh Alemüddin el-Berzâlî ve Sihabüddin et-Tahirî de vardı. Bundan bir gün önce Baalbek'te hakim olan Kadi el-Menfelutî, Seyhi Kadilkudat Alaeddin el-Konevî'ye niyabeten Dimask'ta hüküm vermeye başladı. Bu zâtin idaresi güzeldi. Baalbek'ten Dimask'a nakledilmesi nedeniyle Baalbek halkı çok üzülmüştü. Konevî'nin Hacca gitmesi nedeniyle Dimask'ta Konevî'ye niyabeten. hüküm veriyordu. Sonra Fahr, Hacdan dönünce hakimliğe yeniden başladı. Menfelutî de hüküm vermeye devam etti. Böylece hakim naiblerinin sayısı, İbn Cümle, Fahr el-Misrî ve Menfelutî, olmak üzere üç'e çıktı.

İbn Hasisi, Kadi Fahreddin Katibü'l-Memalik'e Hac dönüşüne kadar naiblik yapmak üzere sevval ayının yirmiikisinde Kahire'ye gitti. Kahire'ye varınca ordu divanının hacibliğine de atandı ve orada bu göreve devam etti. Kutbeddin b. Seyhü's-Sülâmiye ise eskiden olduğu gibi Dimask'ta ordu nazırlığı görevine bağımsız olarak devam etti.

Sevval ayında Divan nazirliğine atanan Eminü'l-Mülk'e Misir diyarında hil'at giydirildi. Bu görevi bir ay iki gün süreyle yürüttükten sonra da azledildi. [87]

-
- [1] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/183-184.
- [2] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/184.
- [3] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/184.
- [4] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/184.
- [5] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/184.
- [6] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/185.
- [7] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/185.
- [8] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/185.
- [9] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/185.
- [10] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/185-187.
- [11] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/187.
- [12] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/187-188.
- [13] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/188.
- [14] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/188-189.
- [15] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/189.
- [16] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/189.
- [17] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/189.
- [18] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/189.
- [19] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/189-190.
- [20] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/190.
- [21] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/190.
- [22] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/191.
- [23] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/191.
- [24] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/191
- [25] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/191-192.
- [26] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/192.
- [27] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/192.
- [28] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/192-193.

- [29] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/193.
- [30] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/193-197.
- [31] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/198.
- [32] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/198.
- [33] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/198.
- [34] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/198.
- [35] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/198-199.
- [36] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/199.
- [37] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/199.
- [38] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/200.
- [39] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/200.
- [40] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/200.
- [41] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/200.
- [42] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/200-201.
- [43] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/201.
- [44] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/201.
- [45] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/201.
- [46] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/201-202.
- [47] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/202-204.
- [48] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/204.
- [49] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/204-205.
- [50] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/205.
- [51] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/205.
- [52] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/205.
- [53] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/205.
- [54] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/206.
- [55] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/206.
- [56] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/206.
- [57] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/207.
- [58] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/207.
- [59] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/207.
- [60] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/207-208.

- [61] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/208.
- [62] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/208.
- [63] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/208.
- [64] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/208-212.
- [65] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/212-213.
- [66] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/213.
- [67] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/213.
- [68] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/213.
- [69] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/213-214.
- [70] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/214.
- [71] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/215.
- [72] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/215.
- [73] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/215.
- [74] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/215.
- [75] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/216.
- [76] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/216-219.
- [77] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/219.
- [78] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/219-220.
- [79] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/220.
- [80] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/220.
- [81] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/220-221.
- [82] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/221.
- [83] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/221.
- [84] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/221-222.
- [85] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/222.
- [86] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/222.
- [87] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/223-226.

Seyhü'l-Islam Ebü'l-Abbas Takiyyüddin Ahmed B. Teymiye'nin Vefati	2
Serif Alim Izzeddin.	8
Sems Muhammed B. Isa Et-Tikriti	8
Seyh Ebu Bekir Es-Salih	8
Bagdatli Ibn Devalibi	9
Kadilkudat Semseddin B. Hariri	9
Seyh, Imam, Alim, Kurra Sihabüddin Ebü'l-Abbas.	9
Bagdatli Ibn Akuli	10
Salih Seyhlerden Semseddin Es-Sulamî	10
Hicretin Yediyüzyirmidokuzuncu Senesi	10
Hicretin Yediyüzyirmidokuzuncu Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler	12
Imam Alim Necmeddin.	12
Emir Seyfeddin Kutlubek Et-Tesnegir Er-Rumi	12
Muhaddisyümn.	12
Necmeddin Ebü'l-Hasan.	13
Hacib Emir Bektimur.	13
Seyh Serefüddin Isa B. Muhammed B. Karaca B. Süleyman.	13
Seyhimiz Allame Burhaneddin El-Fezari	13
Sahip Serefüddin Yakup B. Abdullah.	14
Kadi Muineddin.	14
Kadilkudat Alaeddin El-Konevi	15
Emir Hüsameddin Laçin El-Mansur El-Hüsamî	15
Sahip Izzeddin Ebu Ya'la.	15
Hicretin Yediyüzotuzuncu Senesi	16
Hicretin Yediyüzotuzuncu Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler	17
Alaaddinb. Esir.	17
Vezir Alim Ebü'l-Kasim..	17
Salih Abid Vasik Husu Sahibi Seyhimiz Semseddin Ebuabdillah.	18
Büyük Emir Bahadır Âs.	18
Haccar Ibn Sahne.	18
Seyh Nbcmeddin B. Abdurrahim B. Abdurrahman.	19
Seyh Ibrahim El-Hedme.	19
Süteyte Binti Emir Seyfeddin.	19
Trablus Kadilkudati Semseddin Muhammed.	20
Salih Seyhlerden Abdullah B. Ebi'l-Kasim..	20
Seyh Hasan B. Ali	20
Muhiddin Ebü's-Senâ^Mahmud.	20
Genç Reislerden Selahaddin Yusuf	20
Hicretin Yediyüzotuzbirinci Senesi	21
Hicretin Yediyüzotuzbirinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler	23

Kadilkudat İzzeddin El-Makdisi	23
Emir Seyfeddin Teclis	23
Seyfeddin Ergun	24
Kadi Ziyaeddin Ebü'l-Hasan	24
Ebu Debbus Osman B. Said El-Magribi	24
İmam Allame Ziyaeddin Ebü'l-Abbas	24
Sadrü'l-Kebir Taceddin El-Kârimî	25
İmam Allame Fahreddin	25
Takiyyüddin Ömer B. Vezir Semseddin	25
Cemaleddin Ebü'l-Abbas	25
Hicretin Yediyüzotuzikinci Senesi	26
Hicretin Yediyüzotuzikinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler	27
Seyh Abdurrahman B. Ebî Muhammed B. Muhammed	27
Hama Sahibi Melik Müeyyed	27
Kadi İmam Taceddin Es-Sa'dî	28
Seyh Radiyyüddin B. Süleyman	28
İmam Alaeddin Tanboga	28
Kadilkudat Serefüddin Ebu Muhammed	28
Seyh Yakut El-Habesî	28
Nakip Nasihüddin	29
Kadi Fahreddin Kâtibü'l-Memâlîk	29
Emir Seyfeddin Olcay Ed-Düveydar El-Melikî En-Nasiri	29
Mahir Ve Faziletli Tabip Eminüddin Süleyman	29
Seyh İmam Alim Ve Seyhü'l-Kurra Burhaneddin Ebuîshak	29
Kadilkudat Alemüddin	30
Kutbeddin Musa	30
Hicretin Yediyüzotuzüçüncü Senesi	30
Hicretin Yediyüzotuzüçüncü Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler	32
Seyh Alim Takiyyüddin Mahmud Alî	32
Seyh İmam Alim İzzülkudat Fahreddin Ebu Muhammed	32
Kadilkudat İbn Cemâa	33
Seyh İmam Fazil Ve Müslümanların Müftüsü Sihabüddin Ebü'l-Abbas Ahmed	33
Taceddin Abdurrahman B. Eyyub	34
Seyh Fahreddin Ebu Muhammed	34
İmam Fadil Sihabüddin Ebü'l-Abbas	34
Seyh Ali B. Hasan B. Ahmed	34
Emir İzzeddin İbrahim B. Abdurrahman	34
Hicretin Yediyüzotuzdördüncü Senesi	34
Kadi İbn Cümel Meselesi	35
Hicretin Yediyüzotuzdördüncü Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler	37
Kiymetli Seyh Ve Tacir Bedreddin	37
Sadr Eminüddin Muhammed	37
Hatip İmam Alîm İmadüddin Ebu Hafs	38
Sadr Semseddin Muhammed	38

Kadilkudat Cemaleddin Ez-Zeri 38
Seyh Zeyneddin Ebu Muhammed. 38
Emir Sihabüddin. 39
Muvakkit Seyh Abdullah B. Yusuf B. Ebu Bekir El-Is'irdi 39
Emir Seyfeddin Balaban. 39
Semseddin Muhammed B. Yahya B. Muhammed. 39
Seyh Imam Taceddin Ebu Hafs. 39
Seyh Eymen Eminüddin. 40
Seyh Necmeddin El-Kabbanî El-Hamevî 40
Seyh Fethüddin B. Seyyidinnas. 40
Kadi Mecdüddin B. Haremi 41

Seyhü'l-Islam Ebü'l-Abbas Takiyyüddin Ahmed B. Teymiye'nin Vefati

Seyh Alemüddin el-Berzalî, tarihinde şöyle demistir: "Bu sene zilkade ayinin yirmisinde pazartesi gecesi seyh, imam, âlim, allame, fakih, hafiz, zâhid, âbid, önder, mücahid, Seyhü'l-Islam Takiyyüddin Ebü'l-Abbas Ahmed b. Imam Allame Müftü Sihabüddin Ebü'l-Mehasin Abdül-halim b. Seyh Imam Seyhü'l-Islâm Ebü'l-Berekât Abdüsselâm b. Abdullah b. Ebü'l-Kasim Muhammed b. Hizir b. Muhammed b. Hizir b. Ali b. Abdullah b. Teymiye vefat etti. Harranliydi. Sonralari Dimask'a yerlesti. Zilkade ayinin yirmisinde pazartesi gecesi Dimask Kalesi'nde tutuklu bulunduğu salonda vefat etti. Vefati nedeniyle büyük bir kalabalik kaleye gitti. Yikanmasindan önce bir cemaat, cenazesinin yaninda oturup Kur'an okudu. Onu görmek bereketine ve onu öpme saadetine erdiler. Sonra kaleden ayrilip gittiler. Daha sonra da kadınlardan bir topluluk cenazenin yamna geldi. Ayni seyleri yapip geri döndüler. Artik cenazeyi yikayicilarla basbasa biraktılar. Yikandıktan sonra cenaze disari çıkarildi. Kalede ve yolda büyük bir cemaat toplandi. Cemaatin bir ucu kalede, diger ucu da Emevî Camii'nde idi. Caminin içi, sahni, külase kısmi, Babü'l-Berid ve Babü's-Saat kısmi insanlarla dolmus, kalabalik Lebbadin ve Gevara kapisina kadar uzanmistı. Cenaze gündüz saat dörtte hazırlandı ve camiye getirildi* Askerler, asiri kalabalik ve izdihama karsi onu koruyorlardı. Kalede cenaze namazi kilindi. Namazi önce Seyh Muhammed b. Teramam kildirdi. Sonra öğle namazinin ardi sıra Emevî Camii'nde de ikinci kez cenaze namazi kilindi. Kalabalik gittikçe fazlalasiyordu. Nihayet meydanlar, sokaklar, caddeler, insanlarla dolup tasti. Daha sonra namazin ardi sıra cenazesi eller ve baslar üzerinde tasindi. Naas, Babü'l-Berid'ten sehir disina çıkarildi. Izdiham fazlalasti. Aglayanların, feryad-ü figan edenlerin, ona rahmet dileyenlerin, dua edenlerin, övenlerin sesi göge yükseldi. İnsanlar, mendillerini, sariklerini ve elbiselerini onun naasinin üzerine attılar. Cenazeye gelenlerin ayakkabıları izdiham nedeniyle siyrilip ayaklarından çıkıyor, kabanları, mendilleri ve sariklari da üzerlerinden düşüyor, ancak kimse buna aldiris etmiyordu.

Çünkü hep cenaze ile ilgileniyorlardı. Cenaze baslar üzerinde tasmiyor, bazan ileriye gidiyor, bazan geride kalıyor, bazan insanların geçebilmesi için durduruluyordu. İnsanlar büyük bir izdiham içinde Emevî Camii'nin tüm kapılarını açarak dışarı çıkabildiler. Ancak yine de sıkıştılar. Sonra insanlar şehrin bütün kapılarını açarak yine büyük bir izdiham içinde şehir dışına çıkabildiler. Lâkin kalabalık daha fazla şehrin su dört kapısında yoğunlaşmıstı: Cenazenin çıkarıldığı Ba-bü'l-Ferec, Babül-Feradis, Babü'n-Nasr ve Babü'l-Cabiye. Sûkû'l-Hayl'e, gelindiğinde izdiham daha da büyüdü, kalabalık arttı, insanlar fazlaladı. Cenaze oraya konuldu. Kardeşi Zeyneddin Abdurrahman orada öne geçip cenaze namazı kıldirdi. Namaz tamamlanınca cenaze, Sufiye Mezarhgi'na götürüldü. Kardeşi Serefüddin Abdullah'in yani basına defnedildi. Allah ikisine de rahmet etsin. Defin işi ikindiden az Önce tamamlanmıstı. Çünkü cenaze merasimine gelenler çoktu. Bahçelerden Gota mintikâsından, köylerden ve kasabalardan çok sayıda insan cenaze merasimine gelmiş, bu yüzden bütün dükkanlar kapatılmıstı. Gelemeyenler de ona rahmet ve dua okuyorlardı. Bunlar mazeretli kişilerdi. Cenazeyi tesyî etmeye birçok kadın da gelmıstı. Bunların sayısı tahminen 15.000 kadardı. Damlarda ve diğer yerlerde toplananlar ha-nÇ> hepsi de İbn Teymiye'ye rahmet okuyorlar, kendisi için ağlıyorlardı. Cenazeye istirak eden erkeklerin sayısı ise tahminen 60.000 ile 100.000 civarındaydı. 200.000 kişinin katıldığına dair rivayetler de vardır. Bir cemaat da onun yıkanmasından sonra artan suyu içmişler, geride kalanlar da yıkanması esnasında kullanılan sedir otunu kendi aralarında paylaşmışlardı. Kimil nedeniyle boynuna taktığı civali ipin değeri 150 dirhemdi. Basındaki takke için de 500 dirhem ödenmıstı. Cenazede ayrıca büyük bir gürültü ve çok yüksek sesli ağlasma meydana gelmıstı. İnsanlar tazarru ve niyazda bulunmuşlar, Salihîye'de ve şehirde onun için çok sayıda hatim indirmişlerdi. Mezari gece gündüz denmeden ziyaret edilmiş, bazıları sabaha kadar yanında kalıp gecemişlerdi. Vefatından sonra bazıları onun hakkında çok salih rüyalar görmüşlerdi. Bir grup sair de onun için kasidelerle mersiyeler yazmıstı.

Merhum Seyhü'l-İslâm Takiyyüddin İbn Teymiye, hicretin 661. senesinde rebiyülevvel ayının onunda pazartesi günü Harran'da doğmuş, babası ve ailesiyle birlikte küçük yasta Dimask'a gelmıstı. İbn Abdüd-daim, İbn Ebfl-Yüsr, İbn Abdan, Seyh Semseddin el-Hanbelî, Seyh Stmsaddin b, Ata sl-Hanefl, Ssyh Gsmaleddin b. Sayrafî, Mecdüddin b. Aââkir, Seyh Cemaliddia al-Bagd&dî, Necip b, Mikdad, ton İbi'l-Hayr, İbn Allan, İbn Ebî Bakir el-Şahudî, Kemal Abduirahim, Fahr Ali, İbn Seyban, Sgref b, Kavvai, Zeynep binti Mskkî ve adları burada anılmayan çok sayıda âlimden hadisi dinledi. Kendisi d© hadis okudu. Hadis toplamaya çalıştı. Tabakat yazdı. Hadis tespit etti, senelerce baskalarına hadis okuyup dinletti. Dinlediği herşeyi

mutlaka ezberlerdi zeki bir kimseydi. Sonralari ilimle de istigal etti. Tefsirde ve tefsire dair bilgiler-. de büyük âlim oldu. Fikihta arif oldu. Anlatildigina göre kendi zamaninda ve diger zamanlarda mezheplerin hükümlerini, nkhi bilgilerini mezheplerin âlimlerinden çok daha iyi öğrenmistti. Âlimlerin ihtilafini, usûl, fûrû, nahiv, lûgat ve diger aklî ve naklî ilimlere dair hususlari çok iyi bilirdi. Bir mecliste faziletli bir kimse kendisiyle herhangi bir ilme dair konusma yaptiginda, Ibn Teymiye'nin konustugu o ilimde mutlaka en büyük üstad oldugunu anlar, onun bu hususta derin bilgilere sahip oldugunu görürdü. Hadis'e gelince o, hadisin bayraktarligini yapmis, hadisi muhafaza etmis, sahih ve sahih olmayan hadisleri birbirinden ayirdet-mis, hadis ricalini iyi tanimis, bu hususta derin bilgilere vakif olmustu. Çok sayida eser tasnif etmis, usûl ve fiirû'a dair faydali taliklerde bulunmustu. Bu taliklerin bir kısmi tamamlanip temize çekilmistir. Ben de bunlari kendisinden nakledip yazdim, bir kismini huzurunda okudum. Ama taliklerinin büyük bir kısmi tamamlanmamistir. Bir kısmi da tamamlanmis, ama su ana kadar temize çekilmemistir. Asimdaki âlimlerden bir cemaat onu, ilimlerini ve faziletlerini övmüslerdir. Kadi Habî, Ibn Dakikü'1-Id, Ibn Nahhas, Misir'daki Hanefî Kadisi Ibn Harirî ve Ibn Zemlekânî bunlardandir. Ibn Zemlekânî'nin onun hakkında kendi el yazisiyla söyle yazmis oldugunu gördüm:

"İçtihadin sartlari uygun bir sekilde onda toplanmistir. Güzel eser tasnif etmede, güzel ibare kullanmada, tertipte, taksimde, dindarlikta ileri merhalelere ulasmistir."

Ibn Zemlekânî, onun bir tasnifi hakkında da su beyitleri yazmisti:

"Onu niteleyenler ne diyorlar?

Onun nitelikleri sayilamayacak kadar çok ve açıktir.

O, Allah'in ezici bir hüccetidir.

O, aramızda zamanin bir harikasi olarak durmaktadır.

O, yaratılanlar içinde bir mucizedir.

Nurlari ve aydinligi apaçıktir.

Aydinligi, fecrinkinden daha fazladir."

Iste ibn Zemlekânî, onu böyle övmüştür. O zamanlar ibn Teymiye'nin yasi otuz civarındaydi. Küçük yastan beri onunla aramızda bir sevgi ve arkadaslik bagı vardı. Bir sene kadar hadis dinledi. Faziletleri çoktu. Eserlerinin adlarim, yasantisini, onunla fakihier ve devlet yetkilileri arasinda cereyan eden hadiseleri, defalarca hapse atilisini, basindan geçen halleri burada anlatmak mümkün degildir. Bu kitap aslinda bu kadar finis bilginin nakletmeye müsait di degildir.

"O, vefat ettiğindi bin Hieaz yolunda olup Dimask'tan uzaktaydım, Vefatından elli gün sonra Tebük'e ulastığımızda vefat haberini aldık. Onu kaybetmekten ötürü hepimiz üzüldük. İnsanlar da üzüntü içine düştüler. Allah ona rahmet etsin."

Alemüddin el-Berzalî, Ibn Teymiye hakkında tarihinde böyle demistir.

Seyh Alemüddin, Ibn Teymiye hakkında bu biyografik bilgileri verdikten sonra Bagdat'ta Imam Ahmed b. Hanbel'in cenaze merasiminden, onun şöretinden, Ebu Bekir b. Ebu Davud'un cenaze töreninin görkemli olusundan bahsetmistir.

Imam Ebu Osman es-Sabunî, Ebu Abdurrahman es-Süyufî'nin söyle dedigini nakletmistir:

"Ebü'l-Feth Kavvas adındaki zahid sahsin cenaze merasimine Seyh Ebü'l-Hasan ed-Darekutnî ile birlikte istirak etmistim. Böyle büyük bir cemaate katıldığımızda Seyh Ebü'l-Hasan bana dönüp söyle dedi: Ebu Sehl b. Ziyad el-Kattan'in Imam Ahmei'den naklen Abdullah b. Ahmed b. Hanbel'in söyle dedigini isittim: "Bid'atçüere deyin ki, bizimle sizin aranızda ayirici özellik, cenazelerdir." Kuskusuz Imam Ahmed b. nanbel'in cenazesine istirat eden cemaatin sayisi çok yüksekti. Çünkü belde ahalisinin sayisi fazla olup bu törene hayli insan istirak etmistî. Ayrica Imam Ahmed'i tazim ettiklerinden, devlet tarafından sevilen bir insan oldugundan ötürü de cenaze merasimine katilan cemaatin sayisi Çok olmustu. Seyh Takiyyüddin b. Teymiye ise Dimask'ta vefat etmistî.

Dimask'in ahalisi ise o zaman sayi bakımından Bagdatlıların onda biri bile degildi. Ama zorba bir sultan kendilerim toplayacak olsaydi bile Ibn Teymiye'nin cenaze merasimine bu kadar büyük bir cemaat katilmazdi. Kaldi ki Ibn Teymiye, sultan tarafından hapsedildigi kalede vefat etmistî. Ayrica fakihlerin ve yoksullarin çogu da birakiniz Müslümanları, diger dinlere mensup kimseleri dahi nefret ettirecek seyleri, Ibn Teymiye'den naklediyorlar ve bu gibi seyleri ona isnad ediyorlardî. Iste bütün bunlara ragmen Ibn Teymiye'nin cenazesine katilan insanların sayisi oldukça fazla olmustu!"

Ibn Teymiye, zilkade ayinin yirmisinde pazartesi gecesi seher vaktinde vefat etti. Kale müezzinleri vefatini minarede ilân ettiler. Burçlar-daki nöbetçiler de bu haberi etrafa söyleyip duyurdular. Sabah olunca insanlar bu büyük olayi duymuslar, birbirlerine aktarmislardi. İnsanlar gelebildikleri her taraftan, hatta Gota'dan ve Merc'den gelip kalenin etrafında toplanmislardi. Pazardaki, çarsidaki insanlar birsey yapmamislar, âdet üzere açılması gereken dükkanların çogu da açılmamisti. Saltanat naibi Tengiz, avlanmak için bir yere gitmis, bu yüzden devlet erkânî ne yapacaklarını sasirmisti. Kale naibi Sahip Semseddin Gabri-yel gelip

cenazenin yanında oturdu. Kendisine bas sagligi dilekleri sunuldu. Havastan, dostlardan, ahabptan gelmek isteyen kimseler için kalenin kapisi açıldı. Devlet erkânından, şehir ahalisinden ve Salahiye halkından has dostlar, yakın arkadaşlardan bir grup gelip salonda toplandılar. Cenazenin yanında oturup aglamaya ve inlemeye başladılar. Adeta kendi canlarına kıyacak derecede feryad-ü figan ettiler. Ben de seyhimiz Hafız Ebü'l-Haccac el-Mizzî merhumla birlikte orada hazır olanlardan biriydim. Seyh İbn Teymiye'nin yüzünü açıp seyrettim ve öptüm. Basında ucu ıgneyle tutturulmuş bir sarık vardı. Basında kendisinden ayrıldığımız zamandakine nisbetle daha çok beyaz tel vardı. Kardesi Zeyneddin Abdurrahman, onun kaleye girdiğinden bu yana seksen hatim indirdiğini ve seksenbirinci hatme başladığını, orada hazır bulunan kimselere bildirdi ve Kamer sûresinin su âyet-i kerimesine varmış olduklarını söyledi:

"Allah'a karsi gelmekten sakinanlar güçlü hükümdarin katında, yüksek bir derecede cennetlerde ferahlık ve aydınlık içindedirler." (Kamer, 54-55.)

Kardesi Zeyneddin'in böyle demesinden sonra âlim olan, iki hayirli ve salih seyh Abdullah b. Muhib ile Abdullah ez-Zer'î (amâ) Rahman sûresinden başlayarak Kur'an'ı hatmettiler. İbn Teymiye merhum, bu zatların okuyuslarını çok severdi. Ben de orada hazır olduğum için onları dinledim.

Sonra Seyh İbn Teymiye'nin cenazesini oradaki bir mescide götürerek yıkamaya başladılar. Yanında yıkama isine yardımcı olacaklardan baskasını bırakmadılar. Seyhimiz Hanz el-Mizzî, ilim ve iman ehli bir grup salih ve hayirli insan, yıkama isine yardımcı oldular. Yıkama tamamlanır tamamlanmaz kale, insanlarla doldu. Kalede aglama, övme, dua etme ve rahmet dileme sesleriyle büyük bir uğultu meydana geldi. Sonra onu camiye götürmek üzere İmadiye yoluna koyuldular, Adiliye-tü'1-Kebîre'nin yanından geçtiler, Natifaniyyin Medresesi'nin kösesine yöneldiler. Çünkü Babü'l-Berid pazarı onarım amacıyla yıkılmıştı. Cenazeyi Emevî Camii'ne götürdüler. Cenazenin önünde, arkasında, sağında, solunda sayıları ancak yüce Allah'ın bileceği miktarda çok insan vardı. O esnada adamin biri yüksek sesle, "Bhl-i Sünnet imamlarının cenazeleri iste böyle olur!" diye bağırdı. Oradaki diğer insanlar da aglasmaya başladılar. Bu çığlığın duyulduğu esnada diğer insanlar da büyük bir gürültüyle aglastılar. Seyh İbn Teymiye, Maksure yanındaki cenaze yerine konuldu, insanlar kalabalıktan ötürü saf düzenine girmeden içli disli karisik vaziyette namaza durdular. Ancak kalabalıktan ötürü hiç bir kimse caminin içinde, sokaklarda ve caddelerde secde etme imkânı bulamıyordu. Öğle ezanının vakti yaklaşıp, insanlar her mekandan gelip oraya toplanmıştı. İnsanlardan bir kısmı da o gün yeme ve içme imkânı bulamayacaklarından ötürü oruca niyetlenmisti. Kalabalık ve çokluğun haddi yoktu. Öğle ezanı

okunduktan sonra âdete aykiri olarak saray kapisinin yaninda namaza duruldu. Namaz kilindikten sonra hatibin Misir'da olusu nedenîylelmtip naibi geldi. Orada Ibn Teymiye'nin cenaze namazini kildirdi. Hatip naibi Seyh Alaeddin el-Harratî idi. Sonra insanlar önceki sayfalarda da anlattigimiz gibi caminin ve sehrin kapilarindan çikip ilerlediler, Sükû'l-Hayl'de toplandilar. Bazilari da camide namaz kilindikten sonra beklemeyip dogrudan Sufi-ye Mezarhgi'na gitmislerdi. Herkes kendi kendine aglayip tekbir ve teh-lû getiriyor, Ibn Teymiye'yi övüyor, ona dua ediyor, onun ölümüne üzü-lüyordu.

Kisaca demek istedigimiz sudur ki; O gün Emevîlerin zamanindan beri Dimask'ta daha önce misli görülmemis görkemli bir gün olmus, bu vesile ile büyük bir kalabalik toplanmisti. Ikinci ezanina yakin bir zamanda Ibn Teymiye kardesinin yanma defnedildi. Cenaze merasimine istirak eden insanların sayisini tespit etmek mümkün olmamisti. Ama diyebiliriz ki sehir halkindan, Banliyö sakinlerinden küçük yastaki çocuklar ve aciz insanlar hariç olmak üzere cenaze merasimine katilmayan hemen hemen hiç olmamisti. Ilim ehlerinden ise üç kisi hariç herkes cenazeye istirak etmisti. Bunlar da Ibn Teymiye'ye düşmanlikta şöret bulmus olan Ibn Cümle, Sadr ve Kafçozi idi. Bu kisiler bu törende disari Çiktiklari taktirde insanlar tarafından öldürüleceklerini bildiklerinden korkup gizlenmislerdi. Seyhimiz Imam, Allame Burhaneddin el-Fezarî ue üç gün sureyle Ibn Teymiye'nin mezarini ziyaret etmisti. Safiî ulemasindan bir grup da böyle yapmisti. Burhaneddin el-Fezarî, vakarli ve heybetli bir sekilde merkebine binerek Ibn Teymiye'nin mezarim ziyarete gidiyordu. Yüce Allah rahmet etsin.

Ibn Teymiye için çok hatim indirildi. Vefatindan sonra bazi kimseler onun hakkında hayret verici salih rüyalar gördüler. Kendisi için birçok mersiye ve uzun kasideler söylendi. Onun için bir çok âlim tarafından biyografiler yazildi. Faziletli ulemadan ve digerlerinden olusan bir cemaat bu hususta eser tasnif etti. Ben bunlari tümünden onun menkibeleri, faziletleri, secaati, cömertligi, samimiyeti, zahidligi, abidügi, çeşitli ilimlere vakif olusu, büyük ve küçük sifatlari hakkında bilgi verirken veciz bir biyografiyi özet olarak sunacagim. O bir çok ilimlere sahipti. Kitap ve sünnetle te'yid ettigi bazi orijinal hükümler ve fetvalar vermisti.

Özetle diyecegimiz sudur ki: Merhum Ibn Teymiye büyük âlimlerden biri olup ictihadlarmda hata yaptigi da, isabet ettigi de olmustur. Ancak isabetine nisbetle hatasi engin denizdeki bir nokta kadardir. Ayraca Sahih-i Buharî'den nakledilen bir hadis-i serifte de anlatildigi gibi bu iste yapmis oldugu hatalari da bagislanmistir:

"Bir hâkim hükmadeeegi zaman ietihad eder, yani hakki arayip hükmeder da sonra bu hükümde iaabit ederse, o hâkime iki ©dr vardir. Hakki aramak

ve isabet etmek sevapları). Eger hâkim hükmedeceği zaman hakkı ietihad edip arar. Fakat sonunda hata ederse, bu hâkime de bir ecir vardır. Hakikati arama sevabi vardır.)" Demek ki Ibn Teymiye her halükârda sevap kazanmıştır. Imam Malik b. Enes de şöyle demistir: "Bu mezardaki hariç, herkes sözünden ötürü hesaba çekilecektir."

Zilkade ayinin yirmi altısında Tengiz, mallarini, esyalarını Babü'l-Feradis dahilindeki Darüzzeheb'ten yeni yaptırdığı konaga tasidi. Daha Önce Darüzzeheb'in adi Darülfülûs'tu. Ancak daha sonra oraya Dârüzzeheb adini takti. Hazinedari Nasirüddin Muhammed b. Isa'yi azledip yerine kölesi Abaçi'yi tayin etti.

Zilkade ayinin yirmiikisinde Aclon sehrinde sabahtan ikindiye kadar devam eden bir sel baskim meydana geldi. Sehrin camisini, çarsisini gelir getiren yerlerini ve birçok evini yıkti, harep etti, yedi kisi boguldu. İnsanların çok sayıda mali, mülkü, emtia ve hayvani telef oldu. Takriben 1.000.000 dirhem degerinde zayiat meydana geldi. Dogrusunu Allah bilir. Innâ lillahi ve innâ ileyhi râciun (Dogrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz.)

Zilhicce ayinin onsekizinde pazar günü Safiî Kadisi Seyh Alaeddin el-Konevî, diger merkezlerdeki sahitlelerden bir toplulugu, -diger insanlardan ayird edilmeleri amaciyla- sariklarinin arka taraftaki ucunu omuzlarinin arasina sarkitmakla yükümlü kildi. Onlar da birkaç gün süreyle bu emri yerine getirdiler. Sonra bundan rahatsiz olunca kendilerine bunu yapmama ruhsati verildi. Kimi de bu uygulamayi devam ettirdi.

Zilhicce ayinin yirmisinde sali günü Seyh, Imam, âlim, allame Ebu

Abdillah Semseddin b. Kayyim el-Cevziye tutuklu bulunduğu kaleden saliverildi. Kendisinin saliverilmesi, Seyh Takiyyüddin'in tutuklanmasindan bir kaç gün sonra olmustu. Kendisi hicretin 726. senesinin saban ayindan beri tutuklu bulunuyordu. Sultan'm Çavli'yi, Emir Ferec b. Kara Sungur'u ve Laçin el-Mansuri'yi hapisten çikarip serbest biraktigina dair haber Dimask'a ulasti. Bayramdan sonra sultanin huzuruna götürüldüler. Sultan kendilerine hil'at giydirdi.

Zilkade ayinda Sultan Ebu Said'in naibi büyük Emir Çoban'in ve Kara Sungur el-Mansuri'nin vefat ettiklerine dair haber Dimask'a ulasti.

Çoban, Mescidi Haram'a kadar uzanan su kanalini açtirmis, bu kanali kazdirmek için çok para harcamisti. Medine-i Münevvere'de türbesi, meshur bir medresesi ve güzel eserleri vardı. Islâmî hayati mazbut olup yüksek himmet sahibi bir kimseydi. Sultan Ebu Said'in zamaninda uzun bir sür© hakkiyla yöneticilik yapmisti. Sonra Ebu Said, onu tutuklamak iitiyine© - önceki kisimlarda da anlattigimiz gibi- bundan kurtuldu. Daha sonra Ebu Baid, hicretin 727, senasinda onun oglu Haes Dimaskî'yi öldürttü. Diger

ogluvTimurtas ise Misir Sultam'mn yanina kaçti. Misir Sultani onu bir ay kadar yaninda barindirdi. Sonra iki hükümdar arasında, Timurtas'm Öldürölmesi için elçiler gidip geldi. Nihayet Misir Sultani, Timurtas'i öldürerek kesik basini Sultan Ebu Said'e gönderdi. Bundan kısa bir süre sonra da Timurtas'in babasi Çoban vefat etti. Niyetleri yüce Allah daha iyi bilir.

Kara Sungur el-Mensurî'ye gelince o, Misir ve Sam'in en büyük emirlerinden di. Önceki kismalarda da anlatildiği gibi o, Esref Halil b. Mansur'u öldürenlerden biriydi. Sonra Misir Naibligi'ne atandı ve bu görevi bir süre yürüttükten sonra Dimask Naibligi'ne, oradan da Haleb Naibligi'ne getirildi. Bundan sonra Efrem ve Zerkasî ile birlikte Tatarların yanina kaçti. Tatar Hani Harbenda, bunlari yaninda barindirdi, kendilerine ikramdan bulundu ve birçok beldeyi ikta olarak onlara verdi. Kara Sungur, Hülagû'nun kiziyla evlendi, sonra bu sene doksan yasindayken hakimi bulundugu Meraga sehrinde vefat etti. Dogrusunu

Allah bilir.

Bu sene vefat eden meshur sahsiyetlerden biri de Seyhü'l-İslâm Allame Takiyyüddin b. Teymiye idi. Insallahu Teâlâ onun biyografisini ayri olarak sizlere sunacagiz. Bu hususta önceki sayfalarda gerekli bilgi verilmistir. [1]

Serif Alîm İzzeddin

İzzeddin Ebu Ishak Ibrahim b. Ahmed b. Abdülmuhsin el-Alevî el-Hüseynî el-İrakî el-İskenderî. Safî Mezhebine mensuptu. Çok hadis dinledi. Fikha dair el-Veciz, nahve dair el-İzah adli eserleri ezberledi. Zahid bir kimse olup az bir dünyalıkla yetinirdi. Doksan yasina vardigi halde akli, ilmi ve zihni yerindeydi. Hicretin 638. senesinde dogmus; bu sene muharrem ayinin besinde cuma günü vefat etmis ve İskenderiye ile Madin arasında bir yere defnedilmiş tir. Allah rahmet etsin. [2]

Sems Muhammed B. Isa Et-Tikritî

Sehametli, akilli, tedbirli bir kimseydi. Ibn Teymiye'nin emir ve yasaklarını uygulayan bir kimse gibiydi. Ibn Teymiye onu emirlere elçi olarak gönderir, diger önemli islerini onun vasitasiyla yaptirirdi. Marifet, anlayis ve bilgi sahibi bir kimseydi. Ibn Teymiye'nin mesajim en güzel şekilde teblig etme yetenegine sahipti. Bu sene safer ayinin besinde Kubeybat'ta vefat etti. Kerimî Camii'nin yanina defnedildi, Yüce Allah rahmet etsin. [3]

Seyh Ebu Bekir Es-Salihî

Ebu Bekir b. Seref b. Muhsin b. Maan b, Amman es-Salihî. Hicretin 653. senesinde dogdu. Seyh Takiyyüddin b. Teymiye'den ve Mizzî'den hadis dinledi. Seyh Takiyyüddin Ibn Teymiye'yi sevenlerdendi. Ibn Teymiye ile

Mizzî'ye hizmet ederdi. Yoksul ve çocuk sahibi idi, iasesini temin edecek kadar zekât ve sadaka alirdi. Fesahat ve belagat sahibi bir kimse olup usûle ve diger ilimlere dair tasnifat ve talikati vardi. Âbid, hayirli ve salih bir insandi. Cuma namazindan sonra ikindiye kadar insanlara vaaz verirdi. Bir defasinda Humus'tan geldigi zaman seyhimiz Mizzî ile birlikte yanma gittim. Ibaresi güçlü ve fasihti. Ilimde orta derecede idi. Tasavvufa, ahvale, amele ve kulûbe dair söz söylemeye meyilli idi. Seyh Takiyyüddin b. Teymiye'den çok bahsederdi. Bu sene safer ayinin yirniikisinde Humus'ta vefat etti. Seyh, insanlari ona ihsanda bulunmaya tesvik eder, kendisi de ona bagista bulunur, erzak verirdi. [4]

Bagdatli Ibn Devalibî

Seyh, salih, âlim, abid, gezgin, senetleriyle hadis rivayet eden ve uzun ömür yasayan bir kimseydi. Seceresi şöyledir: Afifüddin Ebu Abdillâh Muhammed b. Abdülmühsin b. Ebi'l-Hüseyn b. Abdülgaffar el-Bagdadî el-Ercî. Hanbeî Mezhebine mensuptu. Ibn Devalibî adıyla taninmistir. Müstansiriye Darü'l-Hadisi'nin seyhi idi. Hicretin 638. senesinde rebiyülevvel ayında dogdu. Çok hadis dinledi. Yüksek derecede icazetleri vardir. el-Harakî'yi ezberlemekle mesgul oldu. Nahivde ve diger ilimlerde üstün derece sahibiydi. Güzel siirleri vardir. Salih bir insan olup doksan yasini asmisti. Irak yolculuguna basladigi zamanlarda cemaziyelevvel ayinin dördünde persembe günü vefat etti ve sehitlikte bulunan Imam Ahmed Mezarhgi'na defnedildi. Allah rahmet etsin. Bagdat seyhlerine icazet verirken bu arada bana da icazet vermisti. Allah'a hamd olsun.[5]

Kadilkudat Semseddin B. Harirî

Ebu Abdillâh Muhammed b. Safiyyüddin Ebu Amr Osman b. Ebi'l-Hasan Abdülvehhab el-Ensari. Hanefî Mezhebine mensuptu. Hicretin 653. senesinde dogdu. Hadis dinledi, ilim tahsil etti. el-Hedâya adli eseri okudu. Mazbut bir fakihti. Dimask'm bir çok medresesinde ders verdi. Dimask kadiligi yapti. Daha sonra kendisine Misir diyarinin kadiligi teklif edildi. Bir süre onurunu muhafaza ederek bu görevde kaldi. Kimseden hediye kabul etmedi. Hüküm verisi nedeniyle kinayicilarin kinamasina da aldiris etmedi. "Eger Ibn Teymiye, Seyhü'l-İslâm olamazsa kim olacak?" derdi. Adamlarindan birine, "Sen Takiyyüddin Ibn Teymi-ye'yi seviyor musun?" diye sormus, "evet "cevabim alinca, "Vallahi çok güzel bir seyi seviyorsun" demisti. Kadükudat Semseddin Ibn Harirî, bu sene cemaziyelâhir ayinin dördünde cumartesi günü vefat etti. Kurafe Mezarhgi'na defnedildi. Allah rahmetetsin. Yerine Kadi Burhaneddin b. Abdülhak'km atanmasini vasiyet etmistir. Vasiyeti yerine getirildi. Bunun üzerine Burhaneddin'e, Dimask'a gelmesi için haber gönderildi. O da ertesi gün Dimask'a gelip göreve

basladi. Bu göreve atanmasi nedeniyle kendisine hil'at giydirildi. [6]

Seyh, Imam, Âlim, Kurrâ Sihabüddin Ebü'l-Abbas

Sihabüddin Ebü'l-Abbas Ahmed b. Seyh Imam Takiyyüddin Muhammed b. Cebbare b. Abdülvelî b. Cebbare el-Makdisî el-Merdavî. Hanbelî Mezhebine mensuptu. Satibiye'nin sarihidir. Hicretin 649. senesinde dogdu. Çok hadis dinledi. Kiraat ilmiyle ilgilendi ve bu alanda ilerledi. İnsanlar kendisinden yararlandilar. Bir süre Misir'da ikamet etti. Orada usûlü fikha dair dersleri Ferazî'den aldı. Kudüs'te receb ayinin dördünde vefat etti. Allah rahmet etsin. Hayirli ve seçkin salih insanlardandi. Hatip Merdâ'dan ve digerlerinden hadis dinledi. [7]

Bagdatli Ibn Akulî

Seyh, imam, allame Cemaleddin Ebu Muhammed Abdullah b. Muhammed b. Ali b. Hammad b. Taib el-Vasitî el-Akulî. Safîî Mezhebine mensuptu. Sonralari Bagdat'a yerlesmistir. Yaklasik kirk sene müddetle Müstansiriye Medresesi'nin müderrisligini yapmistir. Bir zamanlar Evkaf nazirligi görevini yürütmüs ve kadilkudatliga atanmisti. Hicretin 638. senesinde receb ayinin onunda pazar gecesi dogdu. Hadis dinledi. Yüksek bir muhaddis oldu, ilim tahsil etti. Hicretin 657. senesinden itibaren vefat edinceye kadar yetmisbir sene süreyle fetva verdi. Nefsi güçlü bir kimse olup devlet nezdinde de itibarliydi. Kendi çaba ve gayretiyle insanlari birçok sikintilardan kurtarmisti. Bu sene sevval ayinin yirmidördünde çarsamba gecesi doksan yasini asmis iken vefat etti ve kendi evine defnedildi. Evini ve bütün emlakini, Kur'an okuyup ezberleyen on çocuga ve bir hocaya vakfetmisti. Allah hayrini kabul buyursun ve ona rahmet etsin. Vefatindan sonra Müstansiriye Medresesi'nde Ka-dilkudat Kutbeddin ders vermeye basladi. [8]

Salih Seyhlerden Semseddin Es-Sulamî

Semseddin Muhammed b. Davud b. Muhammed b. Sâb es-Sulamî. Bagdatliydi. Varlikli kimselerden olup ilim ehline çok iyilikleri dokun-. mustur. Özellikle Seyh Takiyyüddin'in arkadaslarina çok yaran olmustur, Bir çok kitap vakfetmis, defalarca hacca gitmistir. S©yh Takiyyud-din'in vefatindan dört gün eonra bu sene zilkade ayinin yirmidördünd© pazar gecesi vefat etti. Cuma namazindan sonra cenaze namazi kilindi ve Babü's-Sagir Mezarligi'na defnedildi. Allah rahmet etsin. Makamini âli kilsin.

Yine bu gecede annem Meryem binti Ferec b. Ali vefat etti. Annem Hatip olan babamin köyü Müceydel köyündendi. Cuma namazindan sonra cenaze namazi kilindi ve Seyh Takiyyüddin b. Teymiyp'nin mezarinin dogu tarafinda Sufiye Mezarligi'na defnedildi. Allah ikisine de rahmet etsin. [9]

Hicretin Yediyüzyîrmdokuzuncu Senesi

Bu sei.e basında Islâm ülkesinin yöneticileri ve halifesi, Önceki senede adlari anılan kimselerdi. Yalnız Kutbeddin b. Seyhüssülâmiye, ordu nazirliğine getirilmisti.

Muharrem ayında Dimask' Sir kâtibi Kadi Muhiddin b. Fadlullah ile oğlu Sihabüddin ve Serefüddin b. Semseddin b. Sihab Mahmud, posta vasıtasıyla Misir'a çağrıldılar. Kadi Sadrülkebir Muhiddin, hastalanan Alaeddin b. Esir'in yerine Misir Sir katipliği görevine başladı. Oğlu Sihabüddin de yanında kaldı. Serefüddin Sihab Mahmud da, Muhiddin b. Fadlullah'm yerine Dimask Sir Kâtipliği'ne atanarak Dimask'a döndü.

Yine muharrem ayında Evkaf İdaresi'nin baskam Nasirüddin, Nazir olarak Kudüs'e ve Halil kentine gitti. Orada Tengiz'in ve diğer ümera mülkünün kapsamında bulunan birçok yeri tamir edip onardı. Mescid-i Aksa'da mihrabin sağında ve solunda iki pencere açtırdı. Humus divanlarının başkanı Emir Necmeddin Davud b. Muhammed b. Ebî Bekir b. Muhammed b. Yusuf b. Zeybek de Dimask divanlarının başkanlığına atandı ve göreve başlamak üzere Dimask'a geldi.

Safer ayının yirmibirinde Dimask Camii'nin kible duvarının mermer kaplama işi tamamlandı. Caminin içi genişletildi. İnsanlar ertesi gün cuma namazını orada kıldılar. Ziyad kapısı da açıldı. Daha önce Takiyyüddin b. Meracil'in nazirliği zamanında caminin bu kapısı kilitli duruyordu.

Rebiyülâhir ayında Emir Semseddin Kara Sungur'un evladi Misir'dan Dimask'a gelip Bâbü'l-Feradis dahilindeki Mukaddemiye kabal-tisim yanında bulunan babalarının evlerine yerleştiler. Babalarından kalan vs o gamana kadar ihtiyat altında tutulan mülkleri kendilerine iade edildi» Babaları bu Ülkede vefat ettiğinde ihtiyat altında tutulan malının tümü ya da çoğu serbest bırakıldı.

Esbîyülâhir ayının sonunda cuma günü Emir Çoban v© oğlu Madi-ns-i Nsbivî Kalei'ndeki tabutlarından ölü olarak çıkarıldılar, Cenaz namazları Meadd-i Nebevî de kilindikten sonra sultanin ©mri üzerine Bakî Mezarlığı'na defnedildi, Emir Çoban kendi medresesine defnedilmeyi istemisti. Ama bu isteginin yerine getirilmesi mümkün olmamıştır.

Aynı gün Medine-i Nebevî'de merhum Seyh Takiyyüddin b. Teymi-ye ile Kadi Necmeddin el-Balisî el-Misrî'nin giyabî cenaze namazları da kılındı.

Cemaziyelâhir ayının ortasında pazartesi günü Kadi Sihabeddin Ahmed b. Cehbel, vefat eden Burhaneddin el-Fezarî'nin yerine Baderai-ye Medresesi'nde ders verdi. Darül-Hadis seyhliği ise kendisinden alınarak Hafiz Semseddin ez-Zehebî'ye verildi. O da bu ayın onyedisinde çarşamba

günü göreve basladı. Batna hatipligi görevine de Malikî-lerden Seyh.Cemaleddin el-Meslatî getirildi. Seyh Cemaleddin, bu ayin ondokuzunda cuma günü Batna'da hutbe irâd etti.

Bu ayin sonlarında Haleb naibi Emir Seyfeddin Ergun, sultanla görüşmeye giderken Dimask'a ugradı. Dimask naibi kendisini karsıladı ve onu caminin yanındaki konagında konuk etti. Sonra Emir Seyfeddin, Misir'a gitmek üzere yola çıktı. Memleketinden kırk gün kadar uzakta kaldı. Sonra Haleb naibliğine atanarak geri döndü.

Receb ayinin onunda Sahip Takiyyüddin b. Ömer b. Vezir Semseddin b. Sel'as, Misir'a çağrıldı. Orada Divan Baskanlığı'na atandı. Vefatina yakın bir zamana kadar bu göreve devam etti.

Sevval ayinin dokuzunda cumartesi günü Dimask hac kafilesi Emir Seyfeddin Balatî idaresinde yola koyuldu. Kafilenin kadisi Siha-büddin el-Kaymerî idi. Hacilar arasinda Melikü'l-Ümerâ Tengiz'in zevcesi de vardı. Tengiz'in zevcesine hadim kölelerden Tavasî Sebelü'd-Devle hizmet ediyordu. Dimaskli hacilar arasinda Sadreddin el-Mâlikî, sahip Takiyyüddin Tevbe'nin kardesi oğlu Selahaddin ile onun kardesinin Serefüddin, Seyh Ali el-Magribî ve Seyh Abdullah ed-Darirî ile baska bir cemaat da vardı. Sevval ayinin üçünde çarsamba sabahi Kadi Zi-yaeddin Ali b. Selim b. Rebia, bu sene ramazan ayinin ondokuzunda görevinden ayrılan Fahr el-Misirî'nin yerine Adiliyetül-Kebîre Medresesinde Kadilkudat el-Konevî'ye niyabeten hüküm vermeye basladı.

Zilkade ayinin altısında cuma günü cuma ezanından sonra Misir'daki Hakim Camii'nin minberine Çavli'nin kölelerinden Ersâ adında biri çıkarak kendisinin Mehdî oldugunu iddia etti ve tipki kâhinle-rinkine benzer seçili bir konuşma yaptı. Konusmasi bitince indirilip Ser-habi'ye götürüldü. Bu isi mezkur caminin hatibinin gelmesinden az Önce yapmisti.

Zilkade ayında Dimask'm dahilinde ve haricindeki yollarda bulunan pazarlar genişletildi. Salih pazarı, Rasîf Sûkü'l-Kebîr, Babülberid, Mescidü'l-Kas\$ ve Zencebiliye'ye kadar olan kisimler genişletildi. Cabi-ye kapisinin disinda, Mescidüddebban'a kadar olan yerler ve insanların geçmesine yetmeyecek kadar dar olan mekânlar da genişletildi. Bu isleri ve kanalların islah edilmesini Tengiz emretmisti. Bu sayede insanlar üzerlerine necis ve pis suların damlamasından kurtuldular. Zilhicce ayinin yirmisi ile otuzu arasindaki günlerde ise basibos köpeklerin öldürülmesine karar verildi ve bundan sonra çok sayıda köpek öldürüldü. Sonra bunlar Bâb-i Keysan tarafında ve Babü's-Sagir haricinde bulunan hendege atıldılar. Böylece insanlar pisliklerden, kirli sulardan ve köpeklerden kurtuldular. Yollar da genişletilmiş oldu.

Zilhicce ayinin onikisinde cuma günü, Sumaysatiye Seyhü's-Süyühluğuna

Kadilkudat Serefüddin el-Mâlikî getirildi. Atanma fermâni sepha'da okundu. Fermanın okundugu törende ayan tabakasina mensup kimseler de hazır bulundular. Eski görevi de kendisine iade edildi. [10]

Hicretin Yediyüzüymidokuzuncu Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Imam Alim Necmeddin

Necmeddin Ebu Abdillâh Muhammed b. Ukayl b. Ebi'l-Hasan b. Ukaly el-Balisî es-Safiî! Tenbih adli eseri serhetmistir. Hicretin 660. senesinde doğdu. Hadis dinledi. Fikih ve diğer ilimleri tahsil etti. Fikihta yükseldi. İbn Dakikü'l-İyd'in yanına devam etti. Onun hakim naibliğini yaptı. Magribiye ve Taybersiye medreseleri ile ve Misir Camii'nde ders verdi. Fazileti, dindarlığı ve ilim tahsiline devam etmesi ile şöhret buldu. Bu sene muharrem ayının ondördünde perşembe gecesi vefat etti ve Kurafe Mezarlığına defnedildi. Cenazesi büyük bir kitle tarafından tesyî edildi. Allah rahmet etsin. [11]

Emir Seyfeddin Kutlubek Et-Tesnegir Er-Rumî

Büyük emirlerdendi. Bir zamanlar haciblik yaptı.

Kudüs'teki kanalı onardı. Bu sene rebiyülevvel ayının yedisinde pazartesi günü vefat etti. Babül-Feradis'in kuzeyinde bulunan türbesine defnedildi. Burası güzel ve meshur bir türbe idi. Sûkû'i-Hayl'de kaldırılan cenazesine na-ibler ve emirler de geldiler. [12]

Muhaddisyümn

Serefüddin Ahmed b. Fakih Zebîd Ebü'l-Hüseyn b. Mansur es-Semmahî el-Mezhicî. Mekkelilerden ve baskalarından hadis rivayet etti. Kendilerinden hadis rivayet ettiği seyhlerin sayısı 500 'den fazladır. Çeşitli beldelelere seyahatlerde bulundu ve çok hayırlar isledi. Hadis, fikih ve diğer ilimlerde üstün derecelere yükseldi. Bu sene rebiyülevvel ayında vefat etti. [13]

Necmeddin Ebü'l-Hasan

Necmeddin Ebü'l-Hasan Ali b. Muhammed b. Ömer b. Abdurrah-man b. Abdülvahid Ebu Muhammed b. Müslim. Dimask'ın meshur reis-lerindendir. Büyük bir aileden ve köklü bir soydan gelmektedir. Bir süre öksüzlerin nazırlığı görevini yürüttü. Hadis dinledi ve rivayet etti. Biz de kendisinden Muvatta'yi ve diğer hadis kitaplarını dinledik. Kerem ve fazilet sahibi, herkese faydası dokunan servet sahibi bir kimseydi. Hicretin 649. senesinde doğdu. Bu sene rebiyülâhir ayının besinde pazartesi günü kusluk vakti vefat etti. Cenaze namazı öğleden sonra Emevî Ca-mii'nde kılındı ve Kasyun Mezarlığı'nda kendi şahsi için yaptırdığı türbeye defnedildi. Yanında iki mezar daha vardı. Mezarının üzerine su

âyet-i kerîme yazildi:

"Ey Muhammed! De ki: Ey kendilerine kötülük edip asin giden kullarım! Allah'ın rahmetinden umudunuzu kesmeyin. Dogrusu Allah günahların hepsini bagislar." (ez-Zümer, 53). [14]

Hacib Emir Bektimur

Dimask'm Babü'n-Nasir haricinde ve Sufiye Mezarligi yoluna giderken meydan tarafında bulunan meshur hamamin sahibidir. Bu sene rebiyülâhir ayinin yirmisinde Kahire'de vefat etti. Oradaki evinin bitisiginde yaptirmis olduğu medresesine defnedildi. [15]

Seyh Serefüddin Isa B. Muhammed B. Karaca B. Süleyman

Sühreverddli idi. Sofi ve vaizdi. Lahinlere ve nagmelere dair bilgisi vardi. Siir yazardi. Siirlerinden biri sudur:

"Ey Sa'd! Sana müjdeler olsun, iste bu kabilenin damizligi ortaya çıktı.

Artık develeri ve aygırları hükümsüz kilacaktır. Bu kabiledaki evlerden ugradıklarımız arasında hiç biri onun evi kadar güzel olamaz.

Öyle ki bir zamanlar ecel kâselerini içtik. Ona gitmek için arzu ve özlemlimizden ötürü adeta öldük.

Onlar da bir zamanlar yakınlık danan nmîm rüzgârı gibiydiler."

Seyh Ssrifüddîn bu Şana rabiyülâhir ayında vsfat itti. Allah rah-niot itsin. [16]

Seyhîmîz Allame Burhaneddin El-Fezarî

Seyh, îmam, âlim, mezhep seyhi, mezhebin meshur âlimi, mezhep mensuplarına faydalı bilgiler veren, Seyhü'l-İslâm, firkaların müftüsü, Selef-i salihinin son temsilcisi olup seceresi şöyledir: Burhaneddin Ebu Ishak Ibrahim b. Seyh Allame Taceddin Ebu Muhammed Abdurrahman b. Seyh, imam, kurrâ, müftü Burhaneddin Ebu Ishak Ibrahim b. Siba b. Ziya el-Fezarî. Misirliydi. Safiî Mezhebine mensuptu. Hicretin 660. senesinin rebiyülevvel ayında dogdu. Hadis dinledi. Babasından ilim tahsil etti. Babasının ilim ve ders halkasında muidlik (kalfalık) yaptı. İlimde ilerledi. Akranlarının basına geçti. Kendi zamanında yasayan mezhebinin dirayetli âlimlerinin fevkine çıktı. Mezhep dirayetinde, naklinde ve tahriratında çok ileri asamalara vardi. Sonra babasının Baderaiye Medresesindeki müderrislik makamına geçti. Emevî Camii'nde talebelere ders verdi. Müslümanlar kendisinden çok faydalandılar. Kendisine büyük makamlar teklif edildi, ama o kabul etmedi. Amcası Allame Sere-füddin'den sonra bir süre hatiplik yaptı, ama sonra bu görevi birakip Baderaiye Medresesine

döndü. İbn Sasarf den sonra kendisine Sam kadil-kudathgi teklif edildi. Sam naibi bu görevi kabul etmesi için kendisiyle bizzat konustu. Yardimcileri olan devlet erkânı da ısrarla onun bu görevi kabul etmesini istediler, ama o kabul etmedi ve kabul etmeyeceğini de kendilerine bildirdi. Bütün bu ısrarlara siddetle direndi. Kendi isiyle ilgilendi. Zamaninin degerini bildi. Vaktinin çoğunu gece gündüz ilim tahsil etmek, talebe okutmak ve ibadet etmekle geçirdi. Çokça kitap mütalaa etti. Hadis rivayetinde bulundu. Biz de kendisinden Sahih-i Müslim'i ve diğer hadis kitaplarını dinledik. Mezkur medresede ders verirdi. et-Tenbih üzerine baska yerlerde bulunmayacak çok faydalı bilgiler içeren talikleri vardı. Usûlü fikha dair İbn Hacib'in muhtasarına da talik yazmisti. Bunlardan baska büyük tasnif eserleri de vardı. Kisaca diyeceğimiz sudur ki; Safî Mezhebinde, üstadlarımız arasında onun gibi büyük alim göremedik. Sekli güzel, heybetli, vakarlı, güzel huylu, cömert bir kimseydi. Çabucak öfkelenir ama sonra hemen sakinlesirdi. Talebelere çokça ihsanlarda bulunurdu. Mal biriktirmezdi. Maasını, medresesinin ihtiyaclarına sarfederdi. Hicretin 670. senesinden bu seneye kadar Baderaiye Medresesi'nde ders verdi. Bu sene cemaziyelevvel ayinin yedisinde cuma sabahi mezkur medresede vefat etti. Cuma namazından sonra Emevî Camii'nde cenaze namazi kilindi. Cenaze merasimine büyük bir kalabalik istirak etmisti. Babasının, amcasının ve akrabalarının Babü's-Sagir'deki Mezarhgi'na defnedildi. Yüce Allah kendisine rahmet etsin[17].

Sahip Serefüddin Yakup B. Abdullah

Haleb divanlarının naziri idi. Sonrâ\Trablus divanlarının nazirliğine nakledildi. Bu sene cemaziyelevvel ayında Hama'da vefat etti. Alimleri ve hayir ehli kimseleri severdi. Cömert ve ihsan sahibi bir kimseydi. O ve Kadi Nasirüddin Dimask'ta Sir katipliği yapmışlardı. Ayrıca Haleb kadi askerliği, Samsatiye Hankâhi'nin Seyhü's-Süyühlugu, Haleb'teki Esemiye Medresesi'nin müderrisliği, Dimask'taki Nasiriye ve Sâmiye-tül-Cevvaniye Medreselerinin müderrisliği gibi görevlerde bulunmustu. [18]

Kadi Mu'ineddin

Muineddin Hibetullah b. Alemüddin Mes'ud b. Ebi'l-Maalî Abdullah b. Ebi'l-Fadl b. Hasiî. Bir zamanlar Misir'da katiplik ve ordu nazir-kgi yapmisti. Sonra Dimask'ta da uzun bir süre Kutbeddin b. Seyhüssü-lamiye ile birlikte bu görevi ifa etmisti. Bu hususta tecrübeli bir kimse olup hafızı sağlamdı. Arapça'da, edebiyatta ve hesapta otoriteydi. Güzel nazimleri vardı. Sevecen ve mütevazi bir kimseydi. Bu sene cemaziyelâhir ayinin ortasında Misir'da vefat etti ve Kâtibül-Memalik Fahr'm türbesine defnedildi. [19]

Kadilkudat Alaeddin El-Konevî

Aiaeddin el-Konevî Ebü'l-Hasan, Ali b. Ismail b. Yusuf el-Konevî et-Tebrizî es-Safiî. Hicretin takriben 668. senesinde Konya'da doğdu. Orada ilim tahsil etti. Hicretin 693. senesinde Dimask'a geldi. Faziletli kimselerdendir. Daha çok ilimle istigal etti. Hadis dinledi. Emevî Camii'nde ilim öğretmek amacıyla ders halkası kurdu. İkbaliye Medresesi'nde ders verdi. Sonra Misir'a göçtü. Oradaki birçok büyük medresede de ders verdi. Misir'da ve Dimask'ta seyhü's-süyühk yaptı. Hicretin 727. senesinde kadi olarak Dimask'a gelinceye kadar orada ilim öğretmeye öğrencilere faydalı olmaya devam etti. Fıkha ve diğer ilimlere dair tasnif eserleri vardı. Sarf nahiv, fıkhi kelâm usûlü fıkha dair bir çok bilgiye sahipti. Zemahserî'nin Kessaf adlı eserini çok güzel tetkik etmiş, hadislerin manalarını çözmüştü. Güzel vasıfları olan insaf ehli bir kişiydi. İlim ehline karşı çok saygılıydı. Bize rivayet ettiği hadisleri, kendisine nakleden hadis seyhleri hakkında bir kitap hazırlamıştır. Seyhimiz Mizzî'ye karşı çok mütevazî davranırdı. Bu sene zilkade ayının ondör-dünde cumartesi günü ikindiden sonra bahçesindeyken vefat etti. Ertesi gün cenaze namazı kılındı ve Kasyun Mezarlığına defnedildi. Allah kendisini bağışlasın. [20]

Emir Hüsameddin Laçın El-Mansur El-Hüsâmî

Laçınüssagır (küçük Laçın) diye tanınır. Bir süre Dimask'ta Berr Valiliği yaptı. Sonra Gazze Naibliği'ne, oradan da naklen Bire Naibliği'ne atandı. Bu sene zilkade ayında Bire'de vefat etti. Ve oraya gömüldü. Dimask'ın Bab-i Sarkî dışında zevcesi için bir türbe yaptırmıştı. Ancak oraya defnedilmesi nasip olmadı. Yüce Allah bir âyet-i kerîmede bu hususta şöyle buyurmıştır:

"Hiç kimse nerede öleceğini bilemez." (Lokman, 34). [21]

Sahip Izzeddin Ebu Ya'la

Izzeddin Ebu Ya'lâ Hamza b. Müeyyedüddin Ebü'l-Maâlî Esad b. Izzeddin Ebu Galip Muzaffer b. Vezir Müeyyedüddin Ebül-Maâlî b. Esad b. Amid Ebu Ya'lâ b. Hamza b. Esad b. Ali b. Muhammed et-Temimî ed-Dimaskî b. Kalanîsî. Dimask'ın büyük reislerindendir. Hicretin 649. senesinde doğdu. Bir cemaatten hadis dinledi ve kendisi de rivayet etti. Biz de kendisinden hadis dinledik. Köklü bir riyasete sahipti-Asaleti, emlakî muazzamdı. Kendisinin dünya işlerine yetecek kadar mali mülkü vardı. Bununla birlikte bazı görevlerde bulundu. Nihayet sultan sarayının vekil harçlığına atandı. Sonra hicretin 710. senesinde vezirlik makamına getirildi. Bir süre sonra bu görevden alındı. Malları müsadere edildi. Havas tabakasından olanlara ve büyüklere çok cömertliği ve iyiliği dokunmuştu. Yoksullara ve muhtaçlara ihsanlarda bulunmuştu. Bu sene zilhicce ayının altısında cumartesi gecesi kendi bahçesinde vefat etti. Ertesi sabah cenaze namazı kılındı. Kasyun Me-

zarligindaki türbesine defnedildi. Salihîye'deki minarenin yanında gü-Li bir hankâhi vardı. Orada bir de Dârü'l-Hadis bulunuyordu, insanlara iyilik ve ihsanda bulunmuş, sadakalar dağıtmıştı. Allah rahmet etsin. [22]

Hicretin Yediyüzotuzuncu Senesi

Bu sene çarsamba günü ile başladı. Sene basında Islâm ülkesinin yöneticileri Önceki senede adları anılan kimselerdi. Sadece Safîîlerin kadisi vefat etmiş, yerine muharrem ayının dördünde Alemüddin Mu-hammed b. Ebu Bekir b. İsa b. Bedran es-Sûbkî el-Ahnaî es-Safîî atanmış ve muharrem ayının yirmidördünde saltanat naibi Tengiz'le birlikte Dimask'a gelmişti. Tengiz'le birlikte Kudüs'ü ve Kudüs'teki Tengizi-ye Medresesi'ni ziyaret etmişti. Dimask'a geldiğinde adet üzere Adiliye-tü'l-Kebîre Medresesi'ne konuk oldu. Orada ve Gazaliye Medresesi'nde ders verdi. Menfelutî'nin nâibliğini devam ettirdi. Sonra Zeyneddin b. Merhal'i kendisine vekil tayin etti.

Safer ayında Serefüddin Mahrnûd b. Hatirî, Evkaf İdaresi'nin basına getirildi. Burada görev yapmakta olan Necmeddin b. Zeybek de Nab-lus valiliğine atandı. Rebiyülâhir ayında Emevî Camii'nin doğu tarafının mermerle kaplanması işine başlandı. Buranın nazın olan İbn Mera-cil bu hususta kadi ve naible istisare yaptı. Kible tarafındaki bütün mozaikleri onarma izni istedi; kendisine bu hususta izin verildi.

Cuma günü Misir'daki Salihîye Medresesi'nin Safîî eyvanında cuma namazı kılındı. Burayı Kerek Naibi Cemaleddin yaptırmıştı. Bu hususta âlimlerden fetva aldıktan sonra Safîî eyvanında cuma namazı kıl-dırttı. Rebiyülâhir ayında Semseddin b. Nakip, vefat eden Fahreddin b. Bazirfnin yerine Haleb kadilığına getirildi. Semseddin b. Mecd el-Baalbekkî de İbn Nakib'in yerine Trablus kadilığına atandı.

Cemaziyelâhır ayının sonlarında vefat eden Menfelutî'nin yerine Ahnaî'nin hakim naibi olarak Muhiddin b. Cemil göreve başladı.

Yine bu ayda Vezir Alaeddin Mogultay en-Nasirî, Hanefîler için bir medrese vakfetti. Sofiler için de bir medrese vakfetmişti. Kadi Alaeddin b. Türkmanî bu medresede ders verdi. Buraya fakihler yerleştirildi.

Cemaziyelâhır ayında sultanın elinin kırılmasına neden olan bir kazadan sonra sultanın sifa bulması üzerine Misir'da ve Sam'da, ülkenin her tarafında şehirler süslendi, sevinç davulları çalındı. Emirlerle ve tabiplere Misir'da hil'at giydirildi. Hapistekiler salıverildi.

Cemaziyelâhır ayında Haçlıların elçileri sultana gelerek Sam sahillerindeki bazı beldeleri kendisinden talep ettiler. Sultan da onlara «Eğer elçilerin öldürülmeyeceği kuralı olmasaydı sizi mutlaka öldürürdüm!" dedi. Sonra da onları ziyan ve hüsrân içinde ülkelerine gönderdi.

Receb ayinin altisinda pazar günü Emevî Camii'nin Hanefiler mihrabinda Misir diyarinin Kadilkudati Burhaneddin b. Abdülhak'kin kardesi Seyh Sihabüddin Ibn Kadi Hüsayn'm verdigi derste Kadi Fahred-din Kâtibü'l-Memalik de hazir bulundu. Diger kadilar ve ayan tabakasina mensup kimseler de bu dersi dinlediler. Dersten sonra bu zatin kardesinin oğlu Selahaddin'in, Cevheriye Medresesi'nde verdigi dersi dinlemeye gittiler. Selahaddin orada kayinpederi Semseddin b. Zekî'nin yerine ders vermisti. Kayinpederi ise görevi ona devretmisti.

Receb ayinin sonlarinda Emir Seyfeddin el-Masî el-Hacib'in Kahire disindaki caddede yaptirdigi camide hutbe okundu. Tolon Camii ile Salahiye arasinda yaptirilan camide ise ramazan ayinin onbirinde cuma günü hutbe irad edildi. Sultan ve Önde gelen emirler gelip bu hutbeyi dinlediler. O gün burada Kadilkudat Celaleddin el-Kazvinî es-Safiî hutbe okumustu. Kendisine kiymetli bir hil'at giydirildi. Bedreddin b. Sükrî buranin müstakil hatibi oldu.

Sevval ayinin onbirinde cumartesi günü Sam hac kafilesi Seyfeddin el-Mersavî idaresinde yola koyuldu. Seyfeddin, Balaban el-Birî'nin damadi idi. Kafilenin kadisi ise Sihabüddin b. Mecd Abdullah idi. Bu zat Ikbaliye Medresesi'nin müderrisiydi. Sonra kadilkudatliga atandi. Bu sene hacca gidenler arasinda Radiyyüddin b. Mantikî, Carudiye Medresesi'nin seyhi Seyh el-Erdebilî, Safiyyüddin b. Harirî, Semseddin b. Hatip Biroz, Seyh Muhammed en-Neyrebanî ve digerleri de vardi. Bunlar menasiklerini ifa ettikten sonra veda tavafi için Mekke'ye döndüklerinde hutbe dinlemekte iken Benî Hasan ve kölelerinin atlarla Kabe'ye hücum ettiklerini gördüler. Atlilar Mescid-i Harâm'daki insanlari ezdiler. Türkler bunlarla çarpismaya basladi. Misir emirlerinden Seyfeddin Çuhadar; Seyfeddin'in oğlu, kölesi, Baci adindaki asiret emiri, bir grup kadin ve erkek bu çarpismada öldürüldü. Çok miktarda mal yagmalandi. Mescid-i Harâm'da büyük bir kargasa meydana geldi. İnsanlar kaçmaya basladilar. Cumayi da çok zorlukla kilabildiler. Innâ lillahi ve innâ üeyhi râciûn (Dogrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz.) Emirlerin tümü onlardan öç almak için Mekke'ye geldiler. Sonra geri döndüler. Köleler de peslerine düstüler. Nihayet hacilarin çadırlarina vardilar, mallarini yagmalamaya basladilar. Ahir zamanda Ehl-i Beyt, insanlari Mescid-i Harâm'dan geri çevirir olmustu. Türkler ise Islâm'a ve Müslümanlara yardım ediyorlar, Müslümanlara yöneltilen eziyetleri kendi canlari ve mallariyla geri püskürtüyorlardi. Nitekim yüce Allah, ^ur'an'da söyle buyurmustur:

"Onun dostlari, ancak karsi gelmekten sakinanlardir." (ei-Enfai/34) [23].

Hicretin Yediyüzotuzuncu Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Alaaddinb. Esir

Misir'in sir kâtibi idi. Seceresi şöyledir: Ali b. Ahmed b. Said b. Mu-hanimes b. Esir. Aslen Halebli olup sonralari Misir'a yerlesmistir. Sultan nezdinde saygin, itibarli ve zengin bir kimseydi. Nihayet ahir ömründe felç olunca görevden ayrildi. Yerine kendisi hayatta iken îbn Fa-dullah atandi. [24]

Vezir Alim Ebü'l-Kasim

Seceresi şöyledir: Muhammed b. ISehl b. Muhammed b. Sehl el-Ezdî. Endülüs'ün Girnata sehrindendir. Reis ve ihtisamlı bir aileden gelmektedir. Kökü Magrip diyarındandır. Hicretin 724. senesinin ce-niaziyelevvel ayında Dimask'a yanımıza geldi. Hacca gitmekteydi. Seyh Necmeddin b. Askalanî'nin yanında düzenlenen dokuz oturumda kendisinden Sahih-i Müslim'i sahih bir okuyusla dinledim. Sonra bu sene muharrem ayının yirmiikisinde Kahire'de vefat etti. Fikha, nahve, tarih ve usûle dair birçok ilmî üstünlükleri vardı. Yüksek himmete, onurlu bir şahsiyete sahipti. Ülkesinde çok hürmet görüyordu. Öyle ki kendisi hükümdarlari atayıp azlediyordu. Ama ne kendisi, ne de aile efradından herhangi biri göreve geçmediler. Kendisine mecazî olarak vezir lakabi takilmisti. [25]

Salih Abid Vasik Husu Sahibi Seyhimiz Semseddin Ebuabdillah

Semseddin Ebu Abdillah Muhammed b. Seyh Salih Abid Serefüd-din Ebü'l-Hasan b. Hüseyin b. Geylan. Baalbekliydi. Hanbelî Mezhebine mensuptu. Dârülbattihî'l-Atika'daki Mescidüsselâfnin imamidir. Hadis dinledi ve rivayet etti. Sabah aksam Kur'an okurdu. Hicretin 711. senesinde Kur'an-i Kerimi onun yanında hatmettim. Büyük ve salih insanlardan, abid ve hayirli seçkin kimselerdendi. Bu sene safer ayının altısında cumartesi günü vefat etti. Emevî Camii'nde cenaze namazi kilindi ve Babü's-Sagir Mezarligi'na defnedildi. Cenazesine kalabalik bir insan kitlesi istirak etti.

Safer ayında Kahire Valisi Kudeydar vefat etti. Onun gerçekten meshur ve görülmemis derecede muazzam eserleri vardı. [26]

Büyük Emir Bahadır Âs

Sam'in sag tarafinin basi idi. Seyfeddin Bahadir As el-Mansurî, Dimask'in büyük emirlerindendi. Ihtisam ve servet içinde uzun bir ömür sürdü. Su âyet-i kerimenin kapsamına girenlerdendi:

"Kadinlara, ogullara, kantar kantar altin ve gümüse, nisanli atlar ve develere, ekinlere karsi asiri sevgi beslemek insanlara güzel gösterilmistir." (Âl-i Imrân, 14.)

Halk tarafından çok sevilirdi. Iyiligi, sadakalari ve ihsanlari vardı. Sali gecesi vefat etti. Bâbü'l-Cabiye haricindeki meshur türbesine defnedildi. [27]

Haccar Ibn Sahne

Büyük seyh, hadisleri senetleriyle rivayet eden, uzun bir Ömür yasayan, hadis toplamak amacıyla çeşitli beldelere seyahatlerde bulunan bir zattir. Seceresi şöyledir: Sihabüddin Ebül-Abbas Ahmed b. Ebî Talib b. Nime b. Hasan b. Ali b. Beyan ed-Deyr Mukrinî es-Salihî el-Haccar. Ibn Sahne adıyla tanınırdı. Hicretin 630. senesinde hadis rivayetine başladı. Hadisçiler bu duruma çok sevindiler. Kendisinden çokça hadis dinlediler. Buharî'yi yaklaşık altmış defa okudu. Biz de Esrefiye Dârü'l-Hadisi'nde kis günlerinde kendisinden hadis dinledik. Gerek icaze, gerek sima' yoluyla kendisinden 500 cüz hadis dinledik. Kendisi de Zebidî'den ve Ibn Leysî'den hadis dinlemistir. Bağdat'ta otuzsekiz kadar ali isnad sahibi seyhten hadis, icazeti almıştır. Yirmibes sene kadar tasçılar grubunun başkanlığını yaptı. Ahir ömründe işleri birbirine karıştırdı. Hadis okumaya devam ettiği için maası devam etti. Sultan Melik Nasir kendisinden hadis dinledi, ona hü'at giydirdi. Misirlilardan ve Samlilardan çok sayıda insan kendisinden hadis dinleyip yararlandı. Güzel görünümlü, kalbi temiz, gücünden ve duyu organlarından sonuna kadar yararlanan âlim bir ihtiyardı. Yüz senelik bir ömür sürmüştür. Çünkü o, hicretin 630. senesinde Zebidî'den Buharî'yi dinledi. Hicretin 730. senesinde safer ayının dokuzunda Dimask Camii'nde hadis okuyup baskalarına di Jetti. Biz de o gün kendisinden hadis dinledik. Allah'a hamd olsun. Anlatıldığına göre o, Muazzam İsa b. Adil'in vefatını görmüştür. İnsanların da, "Muazzam öldü, Muazzam öldü" dediklerini kulagiyla isitmistir. Muazzam İsa b. Adil, hicretin 624. senesinde dogmustu.

Haccar Ibn Sahne, bu sene safer ayının yirniibesinde pazartesi günü vefat etti. Sali günü Muzafferî Camii'nde cenaze namazı kılındı. Ef-rem Camii'nin civarındaki Domi zaviyesinin yanında bulunan türbesine defnedildi. Cenazesine büyük bir kalabalık halk topluluğu katılmısti- Yüce Allah kendisine rahmet etsin. [28]

Seyh Necmeddin B. Abdurrahim B. Abdurrahman

Seyh Necmeddin b. Abdurrahim b. Aburrahman Ebu Nasir el-Mu-hassal. Ibn Sahhan adıyla tanınırdı. İlk önce kendi beldesinde ilim tahsil etti. Sonra sefere çıktı. Erbil'e bağlı Saray seherinde ikamet etti. Sonra hicretin 724. senesinde Dimask'a geldi. Önce Zahiriyeti'l-Berraniye Medresesi'nde, sonra da Carudiye Medresesi'nde ders verdi. Ayrıca Kasir hankâhinin seyligi de kendisine verildi. Sonra bu görevi damadi Nu-reddin el-Erdebilî'ye devretti. Bu sene rebiyülevvel ayında vefat etti. Fikihta ve tipta büyük bir dehâ olarak tanınırdı. [29]

Seyh İbrahim El-Hedme

Aslen Kürt olup sark beldelerindendir. Dimask'a geldi. Kudüs ile Halil kenti

arasında bir yerde ikamet etti. Burası ölü bir arazi idi. İhya edip ağaç dikti. Çeşitli bitkiler ekti. Ziyaretine gidilirdi. İnsanlar onun salihane kerametleri bulunduğunu naklederlerdi. Yüz yasına varmıştı, Ahir ömründe evlendi ve kendisine salih evlatlar nasib oldu. Bu sene cemaziyelâhir ayında vefat etti. Allah rahmet etsin.

Bu sene türbe sahibi Sit hatun, Havvasın kapısında vefat etti. Saygın, muhterem ve muhtesem bir hatundu. Allah rahmet etsin. [30]

Süteyte Binti Emir Seyfeddin

Süteyte binti Emir Seyfeddin Kirkay el-Mansurî. Sam Naibi Ten-giz'in zevcesi idi. Bu sene receb ayının üçünde Darüzzehap konagında vefat etti. Emevî Camii'nde cenaze namazı kılındı. Babü'l-Havvasın'de yaptırılmasını emrettiği türbeye defnedildi. Orada bir mescit vardı. Türbenin yan tarafında kadınlar için bir hankâh, öksüzler için de bir mektep vardı. Sadakalar dağıtmış, insanlara iyilik ve ihsanda bulunmuştu. Bu mektepte kurrâlar ve öğretmenler de vardı. Bütün bunların orada görevlendirilmesini ve bu tesislerin yaptırılmasını kendisi emretmişti. Geçen sene haccezmıştı. Allah rahmet etsin. [31]

Trablus Kadilkudatı Semseddin Muhammed

Semseddin Muhammed b. İsa b. Mahmud.Baalbekliydi İbn Mecd adıyla tanınmıştır. Safiî Mezhebine mensuptu. Kendi beldesinde ilim tahsil etti. Birçok ilimde yükseldi. Bir süre Dimask'ta ikamet edip Kosi-ye Medresesi'nde ve Emevî Camii'nde ders verdi. Ümm-ü Salih Medresesi'nde imamlik yaptı. Sonra kadi olarak Trablus'a nakledildi. Orada dört ay kaldı. Ramazan ayının altısında vefat etti. Vefatından sonra yerine oğlu Takiyyüddin geçti. O da meshur ve faziletli insanlardandı. Görev süresi uzun olmadı. Nihayet görevden azledilerek Trablus'tan çıkarıldı. [32]

Salih Seyhlerden Abdullah B. Ebi'l-Kasim

Abdullah b. Ebi'l-Kasim b. Yusuf b. Ebi'l-Kasim el-Havranî. Hav-ranlıların taifelerinin seyhi idi. Havran'daki tekkelerde kendisine müracaat edilen bir kimseydi. Kendisinde biraz fıkıh bilgisi, biraz da zahid-lik vardı. Ziyaretine gidilirdi. Hizmetinde bulunan adamları vardı. Yetmiş yasına varmıştı. Aile efradından birini Hicaz'a gitmek üzere uğurlarken kendisi de Kerek taraflarına kadar gitmişti. Orada vefat etti. Vefati zilkade ayının ilk günlerinde vuku bulmuştu. [33]

Seyh Hasan B. Alî

Hasan b. Ali b. Ahmed el- Ensarî. Önceleri tek gözlüydü. Sonra diğer gözünü de kaybetti. Çok Kur'an okurdu. Emevî Camii'nin doğu tarafındaki minaresinin altında yasardı. Semâ meclislerine katılır, semâ eder ve vecde

kapilirdi. İnsanların çoğu, kendisinde kerametler bulunduğuna inanırlardı. Camide çok bulunması, çokça Kur'an okuyup fazlaca namaz kılması nedeniyle insanlar onun ermiş bir kimse olduğuna inanırlardı. Allah kendisini affetsin. Bu sene zilhicce ayının biri ile onu arasında cumartesi günü Emevî Camii'nin doğu tarafındaki minaresinin altında bulunan ikametgâhında vefat etti ve camide namazı kılindikdan sonra Babü's-Sagır Mezarlığı'na defnedildi, [34]

Muhiddin Ebü's-Senâ^Mahmud

Muhiddin Ebü's-Senâ Mahmud b. Sadr Serefüddin el-Kalanisî. Bu sene zilhicce ayında kendi bahçesinde vefat etti. Kasyun'daki aile mezarlıklarına defnedildi. Sadr Celaledin b. Kalanisfnin ve onun kardesi Alâ'in dedesidir. Bunlar üç reislerdi. [35]

Genç Reislerden Selahaddin Yusuf

Selahaddin Yusuf b. Kadi Kutbeddin Musa b. Seyhü's-Sülamîye. Babası ordu naziri idi. Bu genç Selahaddin; Nimet, ihtisam, lüks ve debdebe içinde büyüdü. Etrafında adamları vardı. Bu sene zilhicce ayının yirmidokuzunda cumartesi günü vefat etti. Böylece ihtisamdan ve debdebeden kurtuldu. Sefih Mezarlığı'nda Nasirî'ye karsisindeki aile mezarlığına defnedildi. Ölümüne annesi, babası, tanıdıkları ve arkadaşları çok üzüldüler. Allah kendisini affetsin. [36]

Hicretin Yediyüzotuzbirinci Senesi

Bu sene başında İslâm ülkesinin yöneticileri, Önceki senedeki yöneticilerin aynıları idiler. Mekke'deki kölelerin hacılara yaptıklarını,

Misirli iki emiri öldürdüklerini daha Önce anlatmıştık. Sultan bu durumdan haberdar olunca çok gazaplandı. Aynı zamanda çok üzüldü. Anlatıldığına göre günlerce yemek yemedi. Sonra 600 (baska bir rivayete göre 1000) süvari hazırladı. Ayrıca baska bir süvari birliğinin daha gelmesi için de Sam'a haber gönderdi. Emir Seyfeddin Olcayboga el-Adilî, bu süvari birliğinin komutanı idi. Süvari birliğinin Dimask'a girdiği gün yani muharremin yirmialtısında harekete geçildi ve Misirlilerle bir arada topluca Hicaz'a gitmeleri emredildi.

Safer ayının dokuzunda çarsamba günü Sacor ırmagının suları ılastırıldı. Haleb naibi Ergun ve beraberindeki emirler, yaya olarak yola koyulup, tehlil, tekbir ve tahmidde bulundular. Irmagin sulanni törenle karşıladılar. İnsanlar yüce Allah'ı zikretmekten baska bir kelime telaffuz etmiyorlardı. Irmagin sulannın şehre ulaşmasına çok sevindiler. Bu suyu çok uzak mekânlardan getirmeye, bunu getirmek için de dağları delmeye mecbur kalmışlardı. Irmagin geçidinde kayalar, iri taşlar vardı. Vadilerde köprüler

kurdular. Ancak büyük çabalardan ve zahmetlerden sonra ırmagın suları Haleb'e ulaştırılabildi. Bir ve ortaksız olan Allah'a hamd olsun. Haleb Naibi Ergun dönüşünde siddetli bir hastalığa yakalanıp vefat etti. Allah rahmet etsin.'

Safer ayının yedisinde Tengiz, Sam'in Cabiye kapisi dışındaki yolları genişletti, yolları daraltan bütün binaları yıktırdı. Rebiyülevvel ayının ikisinde Alaeddin el-Kalanisî, Melikü'l-Ümerâ divanının nazirliğine atandığı. Kendisine kıymetli bir hil'at giydirildi. Ayrıca Ibn Adil'in yerine hastahane nazirliği görevi de ona verildi. Ibn Adil ise Divan-i Kebir Hacıbliğine döndü.

Rebiyülevvel ayının ikinci gününde İmamüddin b. Sirazî, azledilen Ibn Meracil'in yerine Emevî Camii'nin nazirliğine atandı. Kendisine hil'at giydirildi. Cemaleddin b. Kuveyre ise Ibn Sirazî'nin yerine Öksüzler nazirliği görevine getirildi.

Rebiyülevvel ayının sonunda perşembe günü Kadi Serefüddin b. Abdullah b. Serefüddin Hasan b. Hafız Ebu Musa Abdullah b. Hafız Abdülganî el-Makdisî, vefat eden İzzeddin b. Taki Süleyman'ın yerine Hanbelî kadıliğına atanarak hil'at giydi. Dârüssaâde'den Emevî Ca-mii'ne kadar tören birliği refakatinde geldi. Orada Nesir Kubbesi'nin altında kadi ve ayanın huzurunda atanma fermanı okundu. Sonra da Cev-ziye'ye giderek orada hüküm verdi. Daha sonra hiPatini giyinmiş olarak Salihîye'ye gitti. O gün kardesinin oğlu Taki Abdullah b. Sihabeddin Ah-med'i kendine naib tayin etti.

Rebiyülâhir ayının bitiminde Emir Alaaddin Tanboga, naib olarak Dimask'tan Haleb'e gitti. Daha önce Haleb'te naiblik yapmakta olan Ergun vefat etmişti. Allah rahmet etsin. Naib ve askerler Emir Alaeddin'i karsıladılar.

Cemaziyeîevvel ayı başında Emir Serif Rumeysa b. Ebî Nümeys Mekke'de hazır bulundu. Sultan tarafından Mekke Emirligi'ne atandığına dair ferman okundu. Maiyetinde bir süvari birliği de vardı. Misir'dan ve Sam'dan gelen Emirler, Kabe dahilinde kendisine bey'atlerini sundular ve kendisine hil'at giydirildi. Süvari birliği rebiyülevvel ayının yedisinde Mekke'ye ulaşmıştı. Bunlar Bab-ü Mualla'da ikamet ettiler. Orada bol bol namaz kılıp, Kabe'yi tavaf etme nimetine nail oldular, çokça hayır işlediler. Onların gelisi sebebiyle fiyatlar ucuzladı.

Rebiyülâhir ayının yedisinde cumartesi günü Kadi İzzeddin b. Bed-reddin b. Cemâa; sultan vekilligine, Tolon Camii'nin ve Nasiriye Han-kâhi'nin nazirliğine atandığı için hil'at giydi. İnsanlar, Tac b. İshak Ab-dülvahhab'ın vefat edip Kurafe Mezarhgi'na defnedilmesi nedeniyle onun yerine göreve atanmış olan Kadi İzzeddin b. Bedreddin'i tebrik ettiler.

Yine bu ayda İmadüddin b. Kadilkudat el-Ahnaî, Necin Hasim b. Abdullah el-Baalbekkî es-Safîî'nin vefatı nedeniyle küçük yasta nazir olarak Sarimiye Medresesi'ne atandı. Receb ayında bu medresede göreve başladı. İnsanlar babasına hizmet etmek için yanında hazır bulundular.

Cemaziyelâhir ayının yirmibirinde Hicaz'daki süvari birliği, Emir Seyfeddin Olcayboga komutasında geri döndü. Bunlar bes ay ve birkaç gün süreyle görev yerlerindeki uzakta kalmışlardı. Mekke'de ise bir ay, bir gün ikamet etmişlerdi. Araplar kendilerinden çok korkmuşlardı. Bunlar Mekke'de Atiye'yi görevden azledip yerine kardesi Rümeyse'yi Emirliğe getirmişler, böylece yeni bağlar tesis edip Kabe'yi tavaf etmişler ve umre yapmışlardı. Kimi de hac etmek için orada kalmıştı.

Receb ayının ikisinde İbn Ebi't-Tib'e, Beytül-mal nazirliğine atanması münasebetiyle hil'at giydirildi. Daha Önce bu görevde bulunan İbn Sayın vefat etmişti.

Saban ayı başında Dimask'ta şiddetli bir fırtına koptu, bir çok ağacı ve dalı kirdi, bazı duvarlar yıktı. Bir saat sonra Allah'ın izniyle hava sâkinleşti. Saban ayının dokuzuncu gününde herbiri güvercin yumurtası iriliğinde dolu yağdı ve hamamin camlarından bazıları kırıldı.

Saban ayında Muiziye Medresesi'nde İzzeddin Abdurrahîm b. Fu-rat el-Hanefî hutbe irad etti. Nîh Nehri'nin kıyısındaki bu medreseyi Nasirî'nin meclis emiri Seyfeddin Tokuz Demir yaptırmıştı.

Ramazân ayının ortasında Seyh Taceddin Ömer b. Ali b. Salim el-Melhî b. Fâkihanî el-Malikî Dimask'a geldi. Safîî kadisini ziyaret etti. Onun tasnif eserlerinden bazıları dinledi. Aynı sene Samlilarla birlikte hacca gitti. Dimask'a ulaşmadan önce Kudüs'ü de ziyaret etti. Aynı ayda Dimask'taki Sûkû'l-Hayl tesviye edildi ve çakıl döşendi. Bu iste 400 kişi, dört gün süreyle çalıştı. Nihayet orayı düzenleyip onardılar.

Daha önce orada, yerlerde sular toplanıyor ve kaygan zeminler oluşuyordu. Yine bu ayda Cabiye kapısı dahilindeki Sûkuddakik onarıldı. Buradan Sabitiye'ye kadar olan kısım da tamir edildi ve tavani elden geçirildi. Bazı yerlere de yeniden tavan yapıldı.

Sevval ayının sekizinde pazartesi günü Samliların hac kafilesini Emir İzzeddin Aybek Emir-i Âlem idaresinde yola koyuldu. Kafilenin kadisi Sihabüddin ez-Zahirî idi. Hacca gidenler arasında Sihabüddin b. Cehbel, Ebu Nesir, İbn Cümle, Fahr el-Misrî, Sadr el-Malikî, Serefüddin el-Kürdî, Fahreddin el-Baalbekkî, Mecdüddin b. Ebi'l-Mecd, Semseddin b. Kayyim el-Cevziye, Semseddin b. Hatibi Bire, Serefuddin Kasim el-Aclunî, Taceddin b. Fâkihanî, Seyh Ömer Seîavî, bu zatın kâtibi İsmail b. Kesîr ve diğer mezheplerden olan başka zatlar da vardı. Hatta Seyh Bedreddin bu hususta şöyle

demistir: "Kafilemizde 400 fakih ile dört medrese, bir hankâh ve bir de Dârü'l-Hadis görevlileri bir araya geldiler. Beraberimizde onüç de kadi bulunuyordu. Misirlilar arasinda da bir fukaha cemaati de vardi. Maliki Kadisi Takiyyüddin el-Ahnaî, Fahreddin en-Nüveyrî, Semseddin b. Harisi, Mecdüddin el-Aksarayî, Seyhü's-Süyûh Seyh Muhammed el-Mürsidî gibi zatlar da bu cemaatin arasinda yer aliyordu. Irak kafilesinde ise Seyh Ahmed es-Surucî vardi ki, bu oldukça meshurdu. Samlilarin kafilesinde de ibn Mercani ile birlikte Seyh Ali el-Vasitî, Misirlilarin Emiri Mogultay el-Cemalî vardi. Bu zat bir zamanlar vezirlik yapmisti. O zaman hastaydi. Birlikte Ayn-i Te-buk'e ugradik. Burasi o sene içinde onarilmisti. Suyu son derece güzel, berrak ve lezzetliydi. Vakfemiz de cuma gününe denk gelmisti. Tavaf ederken yagmur altında kalmistik. O sene gerçekten bolluk ve güvenlik senesi oldu."

Zilhicce ayinin ortasinda Tengiz, Caber kalesinden döndü. Hizmetinde Samli lan nkin den daha çok asker vardi. Oralarda büyük bir debdebe ve saltanat sürmüstü. Zilhicce ayinin onaltismda Kadi Alaeddin b. Kalanisi'nin, vefat eden kardesi Cemaleddin'in bütün görevlerine atandigina dair ferman Dimask'a ulasti. Eski görevleri de uhdesinde birakilmisti. Böylece bu asirlarda hiç bir idareciye nasip olmayacak büyük makamlar onun elinde toplanmis oldu. Mesela Beytül-mal vekilligi, Kadi-asgerlik, Meclis katipligi, Melikü'l-Ümera vekilligi, Hastahane nazirligi, Hameyn nazirligi, Divan nazirligi, Emuniye, Zahiriye ve Asruniye gibi medreselerin müderrisligi onun görevleri arasindaydi. [37]

Hicretin Yediyüzotuzbirinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler
Kadilkudat İzzeddin El-Makdisî

Izzeddin Ebu Abdillah b. Muhammed b. Kadilkudat Takiyyüddin

Süleyman b. Hamza b. Ahmed b. Ömer b. Seyh Ebu Ömer el-Makdisî el-Hanbelî. Hicretin 665. senesinde dogdu. Hadis dinledi. Babasindan ilim tahsil etti. Basa geçtiği zamanlarda onu kendisine naib tayin etti. Ibn Müslim basa geçince evine kapandı. Sadece Cevziye Medresesi, Dârü'l-Hadisi'l-Esrefiye gibi yerlere gidip ders verir, sonra tekrar evine dönerdi. Ibn Müslim vefat edince Hanbelîlerin kadilagina atandı. Dört sene kadar bu görevi sürdürdü. Mütevazi ve sevecen bir kimse olup insanların ihtiyacini karsilardi. Bu sene safer ayinin dokuzunda çarsamba günü vefat etti. O gün çok yagmurluydu. Bununla birlikte insanlar, yine de onun cenaze merasimine katildilar. Kendi aile mezarligina defnedildi. Allah hepsine rahmet etsin. Vefatindan sonra naibi Serefuddin b. Hafiz göreve geldi. Kendisi vefat ederken seksen yasina yaklasmisti. [38]

Emir Seyfeddin Teclis

Seyfeddin Teclis Seyfünime. Haccar'dan ve onun vezirinden Ku-düs-ü Serifte hadis dinlemisti. Bu sene safer ayinin ortasinda vefat etti. Allah rahmet etsin. [39]

Seyfeddin Ergun

Bu sene safer ayinin oltasinda büyük Emir Seyfeddin Ergun vefat etti. Asil adi Seyfeddin Ergun b. Abdullah ed-Düveydar en-Nasirî'dir. Uzun bir süre Misir'da naiblik yapti. Sonra sultan kendisine gazaplâ-ninca onu Haleb naibligine atadi. Bir süre Haleb'te naiblik yapti. Sonra bu sene rebiyülevvel ayinin onyedisinde Haleb'te vefat etti ve orada satin aldigi bir türbeye defnedildi. Anlayisli, fikhî bilgiye sahip, dindar ve seriate uyan bir kimseydi. Buhari'yi Haccar'dan dinlemis ve tümünü kendi el yazisiyla yazmisti. Bazi alimler fetva vermesi için ona izin vermislerdi. Misir'dayken Seyh Takiyyüddin b. Teymiye'ye meyilli idi. Elli yasini doldurmadan vefat etti. Oyun ve eglencelerden hoslanmazdi. Allah rahmet etsin. Saçar Irmagi'nin Haleb'e ulastirilmasi törenlerine çıkarken zillet ve meskenetle çıkmisti. Emirler de ayni sekilde onunla birlikte yaya olarak tekbir, tehlil ve tahmid getirerek bu törene katilmislardi. Bu törende sarkicilari, sarki okumaktan, oyun ve eglencelerde bulunmaktan da men etmisti. Allah rahmet etsin. [40]

Kadi Ziyaeddîn Ebü'l-Hasan

Ziyaeddin Ebü'l-Hasan Ah b. Selim b. Rebî b. Süleyman el-Ezruî es-çafiî. Altmis sene müddetle birçok medresede ders verdi. Trablus'ta, Ac-ionda, Zer'de ve diger yerlerde hakimlik yapti. Bir ay süreyle de Konevî'ye niyabeten Dimask'ta hakimlik yapti. Fazilet sahibi bir kimseydi. Hayli çok nazmi vardi. et-Tenbih adli eseri 16.000 beyitte nazma çevirdi. 1.300 beyitte de tashih etti. Methiyeleri, mevaliya ve ezcal türünden siirleri mevcuttu. Bu sene rebiyülevvel ayinin yirmiüçünde cuma günü seksenbes yasindayken Remle'de vefat etti. Allah rahmet etsin. Bir kaç erkek evladi vardi. Bunlardan biri deffaziletli insanlardan Abdürrezzak'tir. Bu zat seriat ve tabiat ilimlerini öğrenmisti. [41]

Ebu Debbus Osman B. Said El-Magribî

Bir zamanlar Kadis beldesine hakim oldu. Orada hüküm sürdü. Sonra bir grup ona karsi ayaklanarak hakimiyeti elinden aldi. O da Misir'a gitti. Orada ikamet etti. Kendisine bir miktar arazi ikta olarak verildi. Askerlerle birlikte kilicim kusanip Magripliîlerin kiligina bürünerek sefere çıkardi. Hey'eti güzel olup hizmete devam etti. Nihayet bu sene cemaziyeîevvel ayinda vefat etti. [42]

Imam Allame Ziyaeddin Ebü'l-Abbas

Ziyaeddin Ebü'l-Abbas Ahmed b. Kudbeddin Muhammed b. Abdüs-samed b. Abdülkadir es-Sinbatî es-Safî. Misir'da hakim naibligi yaptı ve Hüsamiye Medresesi'nde ders verdi. Bir çok mekânda da Muidlik (kalfalık) yaptı. Babasından fikh dersleri aldı. Bu sene cemaziyelâhir ayında vefat etti. Vefatından sonra Nasirüddin et-Tebrizî, Hüsamiye Medresesi'nin müderrisliğine atandı. [43]

Sadrü'l-Kebir Taceddin El-Kârimî

Ibn Rehayilî diye tanınır. Dimask'm Kârimiye semtinden olup Misir'in büyük tüccarlarından. Bu sene cemaziyelâhir ayında vefat etti. Anlatıldığına göre geride, malları, mülkleri ve esyaları haricinde 100.000 dinar da para bırakmıştır. [44]

Imam Allame Fahreddin

Fahreddin Osman b. Ibrahim b. Mustafa b. Süleyman b. Mardani et-Türkmanî el-Hanefî. el-Cami adli eseri serhetti ve bunu yüz forma halinde ders olarak okuttu. Receb ayında yetmişbir yasında vefat etti. Secaatli, âlim, fazıl, vakur bir kimseydi. Fesahat sahibi olup güzel latifeleri ve nazımları vardı. Vefatından sonra oğlu Taceddin, Mansuriye Medresesi'nin müderrisliğine atandı. [45]

Takiyyüddin Ömer B. Vezir Semseddin

Takiyyüddin Ömer b. Vezir Semseddin Muhammed b. Osman b. Sel'us. Babası iskence altında öldürüldüğünde kendisi küçük yasta bir çocuktı. Hizmetçiler arasında büyüdü. Daha sonra sultan onu yanına çağırdı ve Misir divanlarının nazirliğine atadı. Bir gün görev yaptıktan sonra perşembe günü sultanın huzuruna çıktı. Bu sırada fenalasti ve bir inahfeye konularak evine götürüldü. Zilkade ayının yirmialtisinde cumartesi sabahı vefat etti. Cenaze namazı Amr b. As Camii'nde kılındı. Kurafe Mezarlığı'na babasının yanına defnedildi. Cenaze merasimi muhtesem olmuştur. [46]

Cemaleddin Ebü'l-Abbas

Cemaleddin Ebü'l-Abbas Ahmed b. Serefüddin b; Cemaleddin Muhammed b. Ebi'l-Feth Nasrullah b. Esed b. Hamza b. Esed b. Ali b. Muhammed et-Temimî ed-Dimaskî Ibn Kalanî. Kadiasker, Beltü'l-mal vekili, Emmiye Medresesi'nin ve diğer medreselerin müderrisi idi. et-Tenbih adli eseri, sonra Rafî'nin el-Muharrer adli kitabını ezberledi. Bu eserleri tekrarlar, mütalâa ederdi. Seyh Taceddin el-Fezarî'den ilim tahsil etti. İlim ve riyaset talebi için Öne geçti. Bir çok büyük görevler yaptı. Birçok mekânda ders verdi. Zamanında reislik, hanedanlık, dinî ve dünyevî mansiplarda essiz bir insan haline geldi. Mütevazî, hareketleri güzel, sevecen, ilim eljiline, fakirlere ve salih kimselere iyilik ve ihsanda bulunan, fetvada kendisine izin

verilen bir kimseydi. Kendisine fetva verme izni verildigine dair yazı yazilirken ben de orada hazır bulundum. Tabirleri çok muazzam ve güzeldi. Bu sene zilkade ayinin yirmi seki zinde cumartesi günü vefat etti. Kasyun'daki aile mezarligina defnedildi. Bir çok hadis seyhinden hadis dinledi. Fahreddin el-Baalbekkî, kendilerinden hadis dinlemis olduğu seyhler hakkında bilgi veren bir eser hazırladı. Allah rahmet etsin. [47]

Hicretin Yediyüzotuzikinci Senesi

Bu sene basında İslâm ülkesinin yöneticileri, önceki senedeki yöneticilerin aynıları idiler. Sene basında çelik imalatının yapıldığı pasajın açılışı yapıldı. Burası Babü's-Sagir dahilinde idi. Tengiz, buradaki atölyeleri Bereke'deki pasaja nakletti.

Çarsamba günü Alaeddin b. Kalanisî, kardesi Cemaleddin'in yerine Eminiye ve Zahiye medreselerinde ders verdi. Kardesinin oğlu Eminüddin Muhammed b. Cemaleddin de, Asroniye Medresesi'nde amcasından görevi devralarak ders vermeye başladı. Her ikisinin dersinde de ayan tabakasına mensup kimseler hazır bulundular.

Muharrem ayinin dokuzunda Humus'ta büyük bir sel baskı meydana geldi. Bu yüzden bir çok insan, hayvan ve mal telef oldu. Bu sel felaketinde Naib Hamamında gelin çıkarma hazırlığında bulunan 200 kadar kadın da bogularak vefat etmişti.

Safer ayında Tengiz, Sukü'l-Hayl'e bakan duvarların Babü'1-Fera-dis'e kadar tümünün beyazlatılmasını ve Zahir Haninin onarılmasını emretti. Bu ise 70.000 dinar sarfetti.

Bu ayda Küçük Laçın'ın tabutu Bire'den Dimask'a geldi. Dimask'in Bab-i Sark haricindeki türbesine defnedildi.

Rebiyülâhir ayinin dokuzunda Kaymaziye Medresesi'nde müteveffa Seyh Radiyüddin el-Mantikî'nin yerine Imamüddin et-Tarsusî el-Hanefî ders verdi. Dersinde kadılar ve ayan tabakasına mensup kimseler de dinleyici olarak hazır bulundular.

Rebiyülâhir ayi basında Melik Efdal Ali b. Melik Müeyyed hiPat giydi. Sultan Melikü'n-Nasir, vefat eden babasının yerine onu Hama sahipliğine atadı. Misir'da muhafızları, erkânî ve asiretinden olan adamlarıyla birlikte bu görev için yola koyuldu.

Bu ayin ortasında Seyh Semseddin el-İsfahanî, posta vasıtasıyla Misir'a gitmek üzere yola koyuldu. Dimask'tan ayrılıp Kahire'yi yurt edindi. Bu zat el-Muhtasar adlı eserin sarıhi ve Revahiye Medresesi'nin de müderrisi idi.

Cemaziyelâhir ayinin dokuzunda cuma günü Emir Seyfeddin Âl-i Mülk'ün yaptırdığı camide Nureddin Ali b. Sebîb el-Hanbelî hutbe irad etti ve burada

hatip olarak kaldı.

Bu ayda sultan, bir grup ümerayı Said sehrine gönderdi. Bunlar orada yol kesicilik yapan 600 kadar kisiyi tutukladılar. Bazılarını da öldürdüler.

Cemaziyelâhir ayında Dimask divanlarının başkanlığına Türke-sî'nin yerine Nureddin b. Hassap atandı.

Receb ayının onbirinde çarsamba günü Serefiiddin b. Hafız'ın yerine kadilkudatlığa atanan Alaeddin b. Seyh Zeyneddin b. Mencâ hiPat giydi. Hanbelîlerin kadilkudathgına atanan bu zatin atanma fermanı, kadi ve ayan tabakasına mensup kimselerin hazır bulunduğu bir törende Emevî Camii'nde okundu. İkinci günde bu zat, Burhaneddin ez-Zer'î'yi kendine naip tayin etti.

Receb ayında Semseddin Musa b. Tâc Ishak, vefat eden Fahreddin Kâtibü'l-Memalik'in yerine Misir'da ordu nazırlığı görevine başladı. Eski görevi olan Has nazırlığına da el-Nesiv atandı. Kendisine hiPat olarak bir sal verildi. Saban ayında kendisi ve divanlar naziri olan kardeşi Alem azledilerek mallan müsadere edildi. Sıddetlice dövüldüler. Ordu nazırlığına Mekin b. Kurvine, divanlar nazırlığına da Mekin'in kardeşi Semseddin b. Kurvine atandı.

Saban ayında Eruk'un düğünü yapıldı. Onun asil adı Muhammed b. Sultan Melik Nasir idi. Emir Seyfeddin Bektimur es-Sakî'nin kızıyla evlenmiş, çeyiz olarak 1.000.000 dinar verilmisti. Bu düğünde yaklaşık 20.000 koyun, tavuk, kaz, at ve sigir kesilmisti. 18.000 kantar helva yapılmış, 3.000 kantar da mum yakılmisti. Seyh Ebu Bekir böyle demistir. Düğün, saban ayının onbirinde cuma gecesi yapıldı. Yine aynı ayda Kadi Muhiddin b. Fadlullah Misir'in sir katıplığı görevinden, Sam'in sir katıplığı görevine nakledildi. Seref b. Semseddin b. Sihab Mahmud da, Misir'in sir katıplığı görevine getirildi. Saban ayının onbesinde Saniye-tü'1-Berr anıye 'de cuma namazi kılındı. Burada Sam'daki haciblik görevini ifa etmekte olan Emir Hüsameddin Pasmakçı'nın isareti üzerine Seyh Zeyneddin Abdünnur el-Magribî hutbe irâd etti. Sonra bunun yerine Kemaleddin b. Zekî hatiplik görevini ifa etmeye başladı.

Bu ayda saltanat naibi, Sukû'l-Hayl'den Hasa meydanına kadar bütün evlerin beyaza boyatılmasını emretti ve bu emir yerine getirildi. Bu ayda Fırat'ın suları, daha önce misli görülmemiş derecede arttı. Bu artis oniki gün kadar devam etti ve Rahbe mintikasında bir çok mali telef etti. Deyr-i Büser yanındaki köprü yıkıldı. Bu felâket üzerine fiyatlar çok yükseldi. Köprünün onarımına başlandıysa da ikinci kez yıkıldı.

Sevval ayının dokuzunda cumartesi günü Samlilerin hac kafilesi Emir Seyfeddin Ozan idaresinde yola koyuldu. Kafilenin kadisi şimdi Humus

kadisi olan Cemaleddin b. Serisî idi. Sultan da bu sene beraberinde Kadilkudat el-Kazvinî, Izzeddin b. Cemâa, Muvaffaküddin el-Hanbelî ve yetmiş emir olmak üzere hacca gitti.

Sevval ayinin yirmibirinde persembе gecesi Sahip Izzeddin Gabri-yel'in Necibiyetü'l-Cevvaniye Medresesi'nde gözaltına alınması emredildi. Mali müsadere edildi. Kendisinden çok miktarda mal alındı. Müteakip senenin muharrem ayında saliverildi. [48]

Hicretin Yediyüzotuzikinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Seyh Abdurrahman B. Ebî Muhammed B. Muhammed

Abdurrahman b. Ebî Muhammed b. Muhammed b. Sultan el-Karamizî. Emevî Camii'ne devamlı gelen abid, zahid bir kimse olmakla meshur olmuştur. Çok Kur'an okur, zikir yapardı. Meclisinde oturan arkadaşları vardı. Bununla birlikte servet ve emlak sahibiydi. Bu sene ttiharrem ayı basında seksenbes veya seksenaltı yasındayken vefat ette- Babü's-Sagır Mezarlığına defnedildi. Hadis dinlemiş, ilimle istigal etmiş, sonra bütün bunları bırakarak ibadetle mesgul olmuş ve ölünce-ye kadar bu halini devam ettirmişti. [49]

Hama Sahibi Melik Müeyyed

Melüü'l-Müeyyed İmadüddin İsmail b. Melikü'l-Efdal Nureddin Ali b. Melik Muzaffer Takiyyüddin Mahmud b. Melik Mansur Nasurüd-din Muhammed b. Melik Muzaffer Takiyyüddin Ömer b. Sahinsah b. Eyyüb. Fikih, astronomi, tıp ve benzeri bir çok ilimde ilerlemişti. Çeşitli tasnif eserler ile iki büyük ciltlik bir tarih hazırlamıştır. Alimleri sever bir çok ilimde onlara ortak olurdu. Eyyüb oğullarının faziletli şahsiyet-lerindendi. Hicretin 721. senesinden başlayarak bu zamana kadar Hama melikliği yaptı. Melik Nasir kendisine ikramda bulunur, saygı gösterirdi. Kendisinden sonra oğlu Efdal Ali tahta oturdu, Kendisi bu sene muharrisi ayinin yirmisekizinde persembе günü gsher vakti vefat etti. Kusluk vaktindg Hama disında ann© ve babasının mezarlarının yanına defnedildi. [50]

Kadi İmam Taceddîn Es-Sa'dî

Taceddin Ebü'l-Kasim Abdülgattar b. Muhammed b. Abdülkâfî b. İvaz b. Sinan b. Abdullah es-Sa'dî. Safîî fakihiydi. Çok hadis dinledi, üç ciltlik bir mucem hazırladı. Çok okur, güzel yazı yazar ve fetva verirdi. Hat sanatında usta bir şahsiyetti. Anlatıldığına göre kendisi el yazisiyla 500 cilt kadar kitap yazmıştır. Bununla birlikte bir zamanlar Hanbelî kadisine niyabeten kadılık yaptı. Sahibiye Medresesi'nin hadis seyligine atandı. Bu sene rebiyülevvel ayı basında Misir'da sekseniki yasındayken vefat etti. Allah rahmet etsin. [51]

Seyh Radiyyüddin B. Süleyman

Mantik ilminde ilerlemisti. Hanefî Mezhebine mensuptu. Konya taraflarından ve soylu bir babadan gelmedir. Önceleri Hama'da, sonralari da Dimask'ta ikamet etti. Kaymaziye Medresesi'nde ders verdi. Bu hususta bir topluluk kendisinden ders aldı. Yedi kez hac etti. Bu sene rebiyülevvel ayının yirmialtısında cuma gecesi vefat etti. Cuma namazından sonra cenaze namazi kilindi ve Sufiye Mezarligi'na defnedildi. [52]

Imam Alaeddin Tanboga

Bu sene rebiyülevvel ayında vefat etti ve Salihie'deki türbesine defnedildi. Emir Seyfeddin Zolak da aynı zamanda vefat etti. O da Salihie'deki türbesine defnedildi. [53]

Kadilkudat Serefüddin Ebu Muhammed

Serefüddin Ebu Muhammed Abdullah b. Hasan b. Abdullah b. Hafız Abdülganî el-Makdisî. Hanbelî Mezhebine mensuptu. Hicretin 646. senesinde doğdu. Bir zamanlar İbn Müslim'e niyabeten kadilik yaptı. Geçen sene asaleten kadiliga atandı ve bu sene cemaziyelevvel ayı ba-sında persembeye gecesi vefat etti. Ertesi günde Seyh Ebu Ömer'in türbesine defnedildi. [54]

Seyh Yakut El-Habesî

Sazeli tarikatına mensuptu. Iskenderiyelidir. Seksen yasına varmistti. Tabileri ve müridleri vardı. Müridlerinden biri de Semseddin b. Lebban'dir ki, bu zat Safiî fakihi idi. Seyhi Yakut'a saygi gösterir, onu över, onu büyütür ve abartili kerametleri ona nisbet edardı ki, bunların doğru mu, yalan mı olduğunu an iyi bilen elbette ki yüce Allah'tır. Seyh Yakut bu sana cemaziyelevvel ayında vefat etti, Canaz merasimin büyük bir kalabalık katıldı. [55]

Nakip Nasihüddin

Nasihüddin Muhammed b. Abdurrahim b. Kasim b. Ismail. Di-maskliydi. Nakibü'l-Esraf ti. Kurra Sihab'in yanına gidip ondan ders aldı. Merasimlerde, taziye ve tebrik törenlerinde duahanlık yapardı. Bu işi iyi biliyordu. İnsanlardan çok talepte bulunur, bu nedenle insanlar onu ararlardı. Buna rağmen vefat ederken çok borcu vardı. Bu sene re-ceb ayı sonlarında vefat etti. [56]

Kadi Fahreddin Kâtibü'l-Memâlik

Muhammed b. Fadlullah. Misir'da ordu nazirliği yaptı. Aslen Kiptî'dir. Müslüman olmuş, İslâmiyet'i güzelce yaşamisti. Çok vakıfları, iyilikleri ve ilim ehline ihsanları vardı. Muazzam bir vezirdi. Sultandan çok servet elde

etti. Yetmis yasini asmisti. Kudüs-ü Serifteki Fahriye Medresesi'ni kendisinin yaptirdigi söylenir. Bu sene receb ayinin ortasinda vefat etti. Vefatindan sonra malina mülküne el konuldu. Allah rahmet etsin. [57]

Emir Seyfeddin Olcay Ed-Düveydar El-Melikî En-Nasiri

Fakih ve faziletli bir kimseydi. Hanefî Mezhebine mensuptu. Kendi yazisiyla bir Kur'an hizbi yazdi. Muteber bir çok kitaplar elde etti. i ehline çok ihsanlari oldu. Bu sene receb ayinin bitiminde vefat etti. Allah rahmet etsin. [58]

Mahir Ve Faziletli Tabip Eminüddin Süleyman

Eminüddin Süleyman b. Davud b. Süleyman. Dimask'taki tabiplerin reisi olup bir süre onlara müderrislik yaptı. Saltanat naibiyle bir iste anlasamadigindan ötürü ölümünden bir müddet Önce görevden alınarak yerine Cemaleddin b. Sihap el-Kehhal atandı. Bu sene sevval ayinin yirmialtismda cumartesi günü vefat etmis ve Kubeybat Mezarhgi'na defnedilmistir. [59]

Seyh Imam Alim Ve Seyhü'l-Kurra Burhaneddin Ebuîshak

Burhaneddin Ebu Ishak Ibrahim b. Ömer b. Ibrahim b. Halil el-Caberî el-Halilî. Safiî Mezhebine mensuptu. Kiraate ve diger ilimlere dair birçok eser tasnif etmistir. Hicretin 640. senesinde Caber Kalesinde dogdu. Bagdat'ta ilim tahsil etti. Sonra Dimask'a geldi. Kirk sene kadar Halil kentinde insanlara Kur'an öğretti. Satibiye adli eseri serhetti. Hadis dinledi. Yusuf b. Halil Hafiz'dan icazet aldı. Fazilet, riyaset, hayir, diyanet, iffet ve muhafazakârlik bakımından meshur ulemadan biri oldu. Bu sene ramazan ayinin besinde pazar günü doksaniki yasinda vefat etti. Halil kentinde Zeytune denen yerin alt tarafina defnedildi, Allah rahmet etsin. [60]

Kadilkudat Alemüddîn

Alemüddin Ebu Abdiîlah b. Muhammed b. Kadi Semseddin Ebu Bekir b. Isâ b. Bedran b. Rahme el-Ahnaî es-Sa'dî. Misirliydi. Safiî Mezhebine mensuptu. Dimask'ta ve kazalarında hakimlik yaptı. Iffetli, nezih, zeki, ibaresi güzel, faziletleri seven, faziletli insanlara saygi gösteren bir kimseydi. Adiliyetü'l-Kebîre Medresesi'nde hadis rivayet ederdi. Bu sene zilkade ayinin onüçünde cuma günü vefat etti. Kasyun Mezarhgi'nda Adil Kutboga'nin dag tarafındaki türbesinin karsisinde ve zevcesinin mezarinin yanina defnedildi. [61]

Kutbeddin Musa

Kutbeddin Musa b. Ahmed b. Hüseyin b. Seyhü's-Sülamiye. Sam ordu naziri idi. Çok servete ve mala sahipti. Faziletli, cömert, hayir ehli

kimselere insanda bulunan, üstünlük sahibi bir kimseydi. Önemli işlere tesebbüs ederdi. Bu sene zilhicce ayının ikisinde salı günü yetmiş yaşını asmış iken vefat etti. Kasyun Mezarlığı'nda Nasirîye karsisine yapılan türbesine defnedildi. Kendisi, Hanbelîlerin müderrisi şeyh imam İzzeddin Hamza'nın babasıdır. [62]

Hicretin Yediyüzotuzüçüncü Senesi

Bu sene, çarşamba günüyle başladı. Sene başında İslâm ülkesinin yöneticileri, önceki senede adları anılan kimselerdi. Safîîlerin kadisi yoktu. Hanefîlerin Kadisi İmadüddin et-Tarsusî, Malikîlerin Kadisi Se-refüddin el-Hemedanî, Hanbelîlerin Kadisi Alaeddin b. Menca, Sir kâtibi Muhiddin b. Fadlullah, Emevî Camii'nin naziri İmamüddin b. Sirazî idi.

Muharrem ayının ikisinde sultanın, Hicaz'dan gelmekte ve selamette olduğu, ülkeye vuslatının yakınlığı müjdesi Dimask'a ulaştı. Bunun üzerine müjde ve sevinç davulları çalındı. Şehir süslendi. Baska bir haberci de, Emir Seyfeddin Bektimur es-Sakî ile oğlu Sihabeddin Ahmed'in hac dönüşü Misir'a yakın bir yerde vefat ettiklerini bildirdi. Önce babası, üç gün sonra da Uyûnû'l-Kasab'da oğlu Sihabeddin vefat etmişti. Sonra ikisi de Kurafe'deki türbelerine nakledildiler. Bekti-mur'un geride sayılamayacak ve tutanak altına alınamayacak kadar çok miktarda malı, mücevheri ve esyasi kaldı.

Muharrem ayında Sahip Semseddin Gabriyel serbest bırakıldı. Sa-fer ayında Misir'a çağrıldı. O da posta atıyla Misir'a gitti. Oraya gittikten sonra aile efradı göz altına alındı. Malları ellerinden alınarak Bey-tü'1-mal'a konuldu.

Safer ayının sonlarında Skliip Eminü'1-Mülk, Gabriyel'in yerine Diniask divanlarının nazırlığı görevine başlamak üzere Dimask'a geldi. Ondan dört gün sonra da Kadi Fahreddin b. Hüllî, Kutbeddin b. Seyhü's-Sülâmiye'nin vefatı üzerine ordu nazırlığı görevine atanmak üzere Dimask'a geldi.

Rebiyülevvel ayının ortasında İbn Cümle, Dârüssaâde'de Dimask Safîîlerinin kadilığına atanması münasebetiyle hil'at giydi. Sonra hil'atını giyinmiş olarak Emevî Camii'ne geldi. Oradan Adiliye Medre-sesi'ne gitti. Atanma fermanı orada âyânın huzurunda okundu. Mezkur ayın onikisinde çarşamba günü Adiliye ve Gazaliye medreselerinde ders verdi. Ayın ondördünde pazartesi günü kardesinin oğlu Cemaleddin Mahmud, Kaymeriye'ye yeniden müderris olarak atandı. O da bundan sonra mecliste yerine naib olarak onu görevlendirdi. Sonra Adiliye'ye gitti. Orada hüküm verdi, ama bu görevi uzun süre devam etmedi. Aynı gün naiblikten azledildi. Bundan sonra yerine Cemaleddin İbrahim b. Semseddin Muhammed b. Yusuf el-Hisbanî naib tayin edildi. Bu zat nimmetli ve nezih bir kimse olup ahkâm hususunda bilgi ve tecrübe sahibiydi.

Rebiyülevvel ayında Sihap Kurtay, Trablus naibliğine tayin edildi. Orada naiblik yapmakta olan Tablan, Gazze naibliğine, Gazze naibi de tts'a nakledildi. Atanma fermanlarım getiren kisi, bunlardan 100.000 dirhem bahsis aldı.

Rebiyülâhir ayında Kadi Muhiddin b. Fadlullah ve oğlu, Misir Sir katipligine iade edildiler. Serefüddin Ibn Sihap Mahmud da önceden olduğu gibi Sani Sir kâtipligine döndü.

Bu ayin ortasında Imadüddin Musa el-Hüseynî, kardesi Serefüddin Adnan'ın geçen ayda vefat etmesi nedeniyle Nakibü'l-Esraflığa atandı. Kardesi Mescid-ü Dübban yanındaki aile mezarlığına defnedil-misti. Yine bu ayda Fahr el-Misrî, kadilığa atanması nedeniyle Ibn Cümle'nin yerine Doleiye Medresesi'nde ders verdi.

Receb ayinin yirmibesinde Ibn Cehbel'in geçen ayda vefati nedeniyle Kadi Âlaeddin Ali b. Serif, Baderaiye Medresesi'nde ders verdi. Kadi Alaeddin, İbn Vahid diye taniniyordu. Dersinde kadılar ve ayan da hazır bulundu. O zaman ben ve Seyh Semseddin b. Abdülhadî ile baskaları Kudüs'te bulunuyorduk.

Bu ayda Sultan Melikü'n-Nasir, Kemankere ile tas atmaya, yayının satılmasını ve imalatının yapılmasını yasakladı. Bununla uğrasan çocuklar ahlaken bozuluyor, hatta çoğunluğu homoseksüel oluyor, fasikli-ga sürükleniyor ve dinî duyguları azalıyor. Sultanin bu yasagi, Misir ve Sam mintikalarında ilân edildi.

Berzalî dedi ki: sultanin, astrologların Kahire valisine teslim edilmelerine dair emri saban ayinin ortasında çıktı. Bunlar dövülerek hapse atıldılar. Çünkü kadınların ahvalini bozuyorlardı. Dördü iskence altında öldü. Bunların üçü Müslüman, biri de Hristiyandı. Bu husus Seyh Ebu Bekir er-Rahbî'ye bir mektupla bildirildi.

Ramazan ayi basında Emir Fahreddin b. Sems Lü'lü'ün, Sihabed-din b. Mervanf nin vefatından sonra Dimask Berr Valiligi'ne atandığına dair haber, postayla Dimask'a ulaştı. Mekke'den yazılan bir mektup ise ramazan ayında Dimask'a galdı. Bu mektupta anlatıldığına göre Hicaz ülkesinde yıldırımlar düsmüs ve bu nedenle bir grup insan ölmüstü, Ayrica çok yağmur yağdığı da mektupta anlatılıyordu.

Ramazan ayinin dördünde Kadi Muhiddin b. Cemil'in Trablus Ka-dihgi'na atandığına dair ferman posta vasıtasıyla Dimask'a ulaştı. Bunun üzerine Muhiddin, Trablus'a gitmek üzere yola koyuldu.

Misir'da ikamete başlaması nedeniyle Ibn Mecd Abdullah, görevden alman İsfahanî'nin yerine, Revahiye Medresesi'nde ders verdi. Ramazan ayi sonunda birbuçuk sene hapis yatmış olan Sahip Alaeddin ile kardesi

Semseddin Musa b. Tac Ishak saliverildiler.

Sevval ayinin onunda persembe günü Samlilarin hac kafilesi Emir Bedreddin b. Mabel idaresinde yola koyuldu. Kafilenin kadisi da Alaeddin b. Mansur'du. Bu zat Kudüs'teki Tengiz Medresesi'nde Hanefîlerin müderrisiydi. Hacilar arasinda Sadreddin el-Malikî, Sihabüddin ez-Zahirî, Muhiddin b. Akaf ve baskalari da vardi.

Sevval ayinin onüçünde pazar günü Trablus kadiligina atanmis olan Ibn Cemil'in yerine Atabekiye Medresesinde Ibn Cümle ders verdi.

Sevval ayinin yirmisinde pazar günü Kadi Semseddin Muhammed b. Kâmil et-Tedmurî, hüküm vermeye basladi. Bu zat daha önceleri Halil kentinde hatiplik yapmaktaydi. Ibn Cümle'nin yerine niyabeten atanmistti. İnsanlar, dindarligi ve fazileti nedeniyle onun bu göreve gelisine çok sevindiler.

Zilkade ayinda Tengiz, Devaddar Nasirüddin Muhammed'i tutukladi. Bu zat, Tengiz'in yaninda yüksek bir mertebeye ulasmisti. Onu yakalayip siddetlice dövdü. Çok miktarda mal ve parayi elinden aldi. Sonra onu kaleye hapsetti. Daha sonra Kudüs'e sürgün etti. Aralarinda Alaeddin b. Mukallid Hacibü'l-Arab'm da bulundu gu bir grup adamini dövdürdü. Alaeddin'in dilini iki kez kesti. O da öldü. Devlet düzeni degisti. Yeni bir ekip is basina geldi. Bunlarin basinda Hamza adinda biri vardi ki, bu sahis son zamanlarda Tengiz'in gece sohbetlerinde ve ziyafetlerinde ayrilmaz arkadas olmustu. Devaddar Nasirüddin ile arkadaslari ve tabileri ise gözden düsmüsler, nimetten yoksun kalmislardi.

Zilkade ayinin yirmisekizinde sali günü sultan tarafından gönderilen Abanoz görünüslü demir kapi, Ka'be'ye takildi. Üzerinde 35.300 dirhem agirliginda gümüs tabaka vardi. Eski kapi yerinden söküldü. Saç denen bir tahtadan yapilmisti. Onun üzerinde de gümüs levhalar vardi. Benî Seybe kabilesi bunu teslim 'çildi. Agirligi altmis ritildi. Her dirhemini iki dirheme sattti. İnsanlar dalardim niyetiyle bunu fazla fiyata satin aldilar. Tahtadan yapilmis olan eski kapi Ka'be'nin içinde birakildi. Iki kanattan olusan bu kapinin bir kanadinda Yemen hükümdarinin adi, digerinde ise su ibare yazili idi:

"Ey Allah'im, ey dost, ey yüce! Yusuf b. Ömer b. Ali'yi bagisla." [63]

Hicretin Yediyüzotuzüçüncü Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Seyh Alim Takiyyüddin Mahmud Ali

Takiyyüddin Mahmud Ali b. Mahmud b. Mukbil ed-Dakukî Ebü's-Senâ. Bagdatliydi. Elli seneden beri Bagdat'ta muhaddislik yapıyor, onlara hadis okuyordu. Sonra Müstansiriye Dârül-Hadisi'nin seyhligine atandi. Zapti saglam, bir hadis âlimiydi. Baska ilimlerde de söz sahibiydi. Vaaz verir,

taziyet ve tebrik meclislerinde konusurdu. Zamanında kendi ülkesinde parmakla gösterilen insanlardandı. Allah rahmet etsin. Bu sene muharrem ayında yetmiş yasma yaklaşmış iken vefat etti. Cenazesine büyük bir kalabalık katıldı. Imam Ahmed b. Hanbel'in türbesine defnedildi. Geride tek bir dirhem dahi bırakmadı. Onun iki kasidesi vardı ki, bu kasidelerle Seyh Takiyyüddin b. Teymiye için agıt yakmıstı. Bunları bir mektuba koyup Seyh Hanz el-Berzâlî'ye göndermistı. Yüce Allah kendisine rahmet etsin. [64]

Seyh Imam Alim İzzülkudat Fahreddin Ebu Muhammed

Fahreddin Ebu Muhammed Abdülvahid b. Mansur b. Muhammed b. Münir. Maliki Mezhebine mensuptu. İskenderiyelidir. Faziletli ve meshur şahsiyetlerdendir. Altı ciltlik bir tefsiri "Kâne ve Kâne" adlı bir eseri ve Rasûlullah (s.a.v.) hakkında yazdığı güzel kasideleri vardır. Çok hadis dinlemiş ve rivayet etmiştir. Bu sene cemaziyelevvel ayında sekseniki yasında vefat etti ve İskenderiye'ye defnedildi. Allah rahmet etsin. [65]

Kadilkudat İbn Cemâa

Alim Seyhü'l-İslâm Bedreddin Ebu Abdillâh Muhammed b. Seyh Imam Zahid Ebu İshak İbrahim b. Sadullah b. Cemâa b. Hazim b. Sahr el-Kinanî. Aslen Hamalidir. Hicretin 639. senesinin rebiyülâhır ayının dördünde cumartesi gecesı Hama'da doğdu. Hadis dinledi. İlim tahsil etti. Çesitli ilimler elde etti. Akranlarının fevkine çıkıp ilerledi. Kaymeri-ye Medresesi'nin müderrisliğini yaptı. Sonra Kudüs-ü Serifte hâkimlik ve hatıblık görevlerine atandı. Esrefiye zamanında oradan da Misir kadilığına nakledildi. Sonra oradaki büyük medreselerde ders verdi. Daha sonra Sam kadilığına atandı. Kadılık görevine ek olarak kendisine hatıplık, seyhü's-süyûhluk, Adiliye Medresesi'nin ve diğer medreselerin müderrisliği görevi de verildi. Bütün bunlarla birlikte riyaset, diyanet, takva sahibi bir kimse idi. Baskalarına eziyet vermez, kendini kötülüklerden muhafaza ederdi. Faydalı ve yüksek dereceli tasnif eserleri vardı. Güzel sesiyle irad ettiği hutbeleri toplanıp bir araya getirildi. Mihrapta ve diğer yerlerde, kiraatte bulunurken de sesi çok güzeldi. Daha sonra Seyh Takiyyüddin b. Dakikü'l-İyd'in vefatinin ardisıra Misir diyarının kadilığına nakledildi. Orada hüküm vermeye devam etti. Nihayet gözlerini kaybetti. Yaslandı, zayıfladı ve kadılık görevinden istifa etti. istifası kabul edildi. Yerine Kazvinî atandı. Bazı görevleri uhdesinde kaldı. Bu sene cemaziyelevvel ayının yirmibirinde pazartesi gecesı yatsıdan sonra vefat edinceye kadar yüksek derecedeki maasinin ödenmesine devam edildi. Vefat ettiğinde doksandört yasındaydı. Ertesi gün cenaze namazı öğleden önce Misir'in Nasiri Caniî'nde kilindi ve Kurafe Mezar-ligi'na defnedildi. Cenazesi cidden muhtesem olmuştı. Büyük bir kalabalık tarafından tesyî edildi. Allah rahmet etsin. [66]

Seyh Imam Fazil Ve Müslümanların Müftüsü Sihabüddin Ebü'l-Abbas Ahmed

Sihabüddin Ebü'l-Abbas Ahmed b. Muhiddin Yahya b. Taceddin b. Ismail b. Tahir b. Nasrullah b. Cehbel. Aslen Haleblidir. Sonraları Di-mask'a yerleşmiştir. Safiî Mezhebine mensuptu. Fakihlerin önde gelen-lerindendi. Hicretin 670. senesinde doğdu. İlimle istigal etti. Alimlerin meclislerine devam etti. Seyh Sadr b. Vekil'den devamlı ders aldı. Kudüs'teki Selâhiye Medresesinde ders verdi. Sonra bu görevi bırakıp Di-mask'a gitti. Orada bir süre Zahiriye Dârü'l-Hadisî'nin seyhliğini yürüttü. Daha sonra Baderaiye Medresesi'nin seyhliğine atandı. Zahiriye'yi terketti. Vefat edinceye kadar Baderaiye Medresesinde kaldı. Bu iki medresede de ders verirken maas almadi. Bu sene cemaziyelâhir ayının dokuzunda persembeye günü ikindiden sonra vefat etti. Cenaze namazı ikindi namazından sonra kılındı ve Sufiye Mezarlığı'na defnedildi. Cenazesi büyük bir kalabalık tarafından tesyî edildi. [67]

Taceddin Abdurrahman B. Eyyub

Hicretin 660. senesinde ölü yıkayıcılığına başladı. Anlatıldığına göre kendisi 60.000 ölü yıkamıştır.. Bu sene receb ayında seksen yasını asmış iken vefat etti. [68]

Seyh Fahreddin Ebu Muhammed

Fahreddin Ebu Muhammed Abdullah b. Muhammed b. Abdülazîm b. Sakatî. Safiî Mezhebine mensuptu. Hazine sahitliği görevini yürütüyordu. Babü'n-Nasir yanında hâkim naibliği yaptı ve Kurafe Mezarlığı'na defnedildi. [69]

Imam Fadil Sihabüddin Ebü'l-Abbas

Sihabüddin Ebü'l-Abbas Ahmed b. Abdulvahhab el-Bekrî. Hz. Ebu Bekir es-Siddîk'in soyundan geldiği için kendisine Bekrî nisbeti takılmıştır. Güzel söz söyler, kitap istinsahı yapardı. Güçlü bir kaleme sahipti, günde üç forma yazardı. Buharî'yi sekiz kez yazdı, aslıyla karşılaştırdı, ciltledi. Buharî'nin bir nüshasını 1.000 dirheme satardı. Otuz ciltlik bir tarih derledi, onu da istinsah edip her nüshasını 1.000 dirhemden fazla bir paraya sattı. Anlatıldığına göre kendisinin de Müntehel Erb fi İlmi'1-Edeb adlı otuz ciltlik bir eseri vardı. Kendisi, zamanında ender görülen şahsiyetlerdendi. Bu sene ramazan ayının yirmisinde cuma günü vefat etti. Allah rahmet etsin. [70]

Seyh Ali B. Hasan B. Ahmed

Seyh, salih, zahidlere âbid bir kimse idi. Asil adı Ali b. Hasan b. Ah-med el-Vasitî olup hayır ve salihliği ile şöhrat bulmuştur. Çokça ibadet eder, Kur'an okur ve hac yapardı. Kirktan fazla hac yapmıştır. Heybetli ve faziletli bir kimseydi. Bu sene zilkade ayının yirmisekizinde salı günü seksen yasına yaklaşıp iken ihramlı bir halde vefat etti. Allah rahmet etsin. [71]

Emir Izzeddin Ibrahim B. Abdurrahman

Emir Izzeddin Ibrahim b. Abdurrahman b. Ahmed b. Kavvas. Sultanin bazi dairelerinde görev yapmistir. Akabiyetü's-Sagire'de güzel bir evi vardı. Vefati yaklasınca evini medreseye dönüştürmeleri için mirasçilarına vasiyette bulundu. Oraya bazi vakiflar da bagladi. Buranın müderrisligine Seyh Imadüddin el-Kürdî es-Safifyi tayin etti. Bu sene zilhicce ayinin yirmisinde çarsamba günü vefat etti. Allah rahmet etsin. [72]

Hicretin Yediyüzotuzdördüncü Senesi

Bu sene, pazar günü ile basladi. Yilbasinda Islâm ülkesinin yöneticileri, önceki senede adlari anilan kimselerdi.

Rebiyülevvel ayinin ikisinde cuma günü Hatuniyetü'l-Berrani-ye'de cuma namazi kilindi. Emevî Camii'nin geçici müezzini Semseddin en-Neccar, burada hutbe irad etti. Kabon Camii'ndeki hatiplik görevini de birakti.

Rebilülevvel ayi basinda emir Semseddin Muhammed et-Tedmüri, hakim olarak Kudüs'e gitti. Dimask'taki hakim naibligi görevinden alindi.

Rebiyülevvel ayinin üçünde Zeyneddin Abdurrahim b. Kadilkudat Bedreddin b, Gsmâa, hatip olarak Misir'dan Kudüj'e galdi, Dimask'ta kendisine hü'at giydirildikten sonra Kudüs'e yolcu oldu.

Rebiyülevvel ayinin sonunda Emir Nasirüddin b. Bektas el-Hüsamî, Serefüddin Mahmud b. Hatirî'nin yerine Dimask vakiflar idaresinin basina getirildi. Bu görevden alman Serefüddin ise ailesiyle birlikte kardesi Bedreddin Mes'ud'a niyabeten emir olarak Misir'a gitti. Kadi Alaeddin b. Kalanisî de görevden alindi. Melikül-Ümerâ Tengiz'in maiyetinde çalışmakta olan diger divan baskanlari ve görevliler, 200.000 dirhem para cezasina çarptirildilar. Gazze naziri Cemaleddin Yusuf, -ki bu zat Müstevfî Sünnînin damadi idi- Gazze'den çağrildi ve Divan nazirligi ile Nuriye Hastahanesinin nazirligi görevlerine getirildi.

Rebiyülevvel ayinda Tengiz, Torna kapisinin islahini emretti. Kapi on zira kadar yükseltildi. Taslari ve demiri en kısa zamanda yenilendi.

Ayni zamanda Dimask'ta büyük bir sel felâketi meydana geldi, bu yüzden bazi duvarlar yıkildi. Sonra bu sel sulari azalmaya basladi.

Rebiyülâhir ayinin baslarında Kerek naibi Cemaleddin Akkus, Misir'dan Trablus'a gitmekte iken Dimask'a ugradi. Kerek naibi iken Kur-tay'm vefat etmesi nedeniyle Trablus naibligine atanmistir.

Cemaziyelevvel ayinda Kadi Sihabeddin b. Mecd Abdullah, Dârüssaâde'ye çağrildi. Ibn Kalanisî'nin yerine Beytül-mal vekilligine atandi. Atanma fermani Misir'dan geldi. İnsanlar kendisini tebrik ettiler.

Yine bu ayda Emir Necmeddin b. Zeybek, Nablus valiligidinden Dimask divanlarinin baskanligina getirildi. Bursi Ibn Hassap'tan sonra birkaç ay müddetle bos kalmisti. Ramazan ayında Seyh Bedreddin Ebü'l-Yüsr Ibn Saig, Kudüs'te Zeyneddin b. Cemâa'nin yerine hutbe irâd etti. Çünkü Zeyneddin bu görevi birakmis, kendi beldesine dönmeyi tercih etmistti. [73]

Kadi Ibn Cümle Meselesi

Ramazan ayinin yirminci gününden sonra Melikü'l-Ümera Seyh Zahir ile Devaddar Nasirüddin arasindaki anlasmazlik yüzünden Kadi Ibn Cümle ile Seyh Zahir arasinda tartisma çıktı. Seyh Zahir, Ibn Cümle'nin kadiliga atanmasina aracilik ekmisti. Bu tartisma üzerine her biri, digerinin söylediginin aksine iddialarda bulundu ve bu iddialarini yeminle teyid etti. Dârüssaâde mescidinde tekrar tartistilar. Kadi îbn Cümle, Adiliye'deki konagina dönünce Seyh Zahir, maslahata uygun sekilde hüküm vermesi ve naibin bu husustaki fermanina uymasi için ona haber gönderdi. Bu aslında bir hile idi ama zahiren Kadi Ibn Cümle'yi destekler görünüyordu. Kadi îbn Cümle de hemen onu yakalatip huzuruna getirtti ve onu tasdr etti. Oradan ayrildiktan sonra adamlari Seyh Zahiri yakalayip ramazan aymm yirmiyedisinde çarsamba günü merkebe ters bindirmek suretiyle sehirde dolastirarak teshir ettiler ve onu siddetlice dövdüler. Sehirde dolastirip teshir ederken de, "Bu, yalancilik yapanin ve seriatı çigneyenin cezasidir!" diye yüksek sesle baginyorlar-di. Oruçlu olduğu halde, Seyh Zahirin bu eziyete ugramasindan ötürü insanlar çok üzüldüler.

Ramazan ayinin son on gününde ve özellikle yirmiyedinci gününde yash ve oruçlu iken bu alime, bu sekilde ezâ ve cefa edilmisti. Rivayete göre o günde kendisine 2.171 kirbaç vurulmustu. Dogrusunu Allah bilir. Aksam olmadan mezkur kadi aleyhinde fetva bulmaya çalışti ve sultanin fermaninin uygulanmasi için ulemayi dolasti. Ramazan ayinin yirniidokuzunda saltanat naibinin huzurunda Dârüssaâde'de, kadilarin, önde gelen ve çeşitli mezheplere mensup müftülerin katildigi bir toplantı düzenlendi. Safîilerin Kadisi Ibn Cümle de bu toplantıya çağrildi. Mecliste onun taraftarlari çoktu. Ancak Ibn Cümle'nin oturmasina izin verilmedi. Aksine ayakta bekletildi. Tam bir saat sonra meclisin bir kösesine, Seyh Zahir'in içinde bulunduğu mahfenin yan tarafına oturtuldu. Diger kadilar da bu meselede Ibn Cümle'nin tarafgirlik yaptigim ve yanlı hüküm verdigini söylediler. Ayrica Seyh Zahir'e fazlaca iskence yapıldigini zikrettiler. Orada hazır bulunanlar bu hususta doyurucu bilgiler verdiler. Söz her tarafa yayildi. Saltanat naibinin Ibn Cümle'ye kızdigı, daha önce kendisine meyilli iken şimdi ona karsi cephe aldigi anlasildi. Meclis dagilmadan Kadi Serefüddin el-Malikî, ibn Cümle'nin fasikhgma, görevden azledilmesine ve zindana atilmasina hükmetti ve bu karar alindiktan sonra meclis dagildi.

Kadi Ibn Cümle, Azraviye'de göz altına alındı. Sonra kale hapishanesine nakledildi. Bu, onun yaptığının tam karşılığı olan bir ceza idi. Bir ve tek olan Allah'a hamd olsun. Ibn Cümle, birbuçuk seneden sadece birkaç gün eksik süreyle kadılık yapmıştı. Gerçekten güzel hüküm verirdi. Kendisine bağlı vakıfları da güzelce idare ederdi. Nezih bir kimseydi. Fakihlerle fakirleri, vakıfların gelirlerinden özellikle yararlandırırdı. Kararlı, sehametli, cesaretli bir kimseydi. Ancak bu meselede hata ederek haddi tecavüz etmiş, neticede bu akibete maruz kalmıştı.

Hac kafilesi sevval ayının onunda pazartesi günü Emir Olcay Boga idaresinde yola koyuldu. Kafilenin kadisi Mecdüddin b. Hayyan el-Misrî idi.

Sevval ayının yirmidördünde pazartesi günü Hanefîlerin İkbaliye Medresesinde Semseddin Muhammed b. Osman b. Muhammed el-İsfahanî Ibn Acemî el-Hibtfnin yerine (bu Ibn Hanbelî diye tanınırdı), Necmeddin b. Kadilkudat İmamüddin et-Tarsusî el-Hanefî ders verdi. Eski müderris Semseddin Muhammed; faziletli, dindar, zahid, ama su konusunda çok vesveseli bir kimseydi. Yerine atanan müderris Necmeddin b. Hanefî ise o zaman onbes yaşında, yeni yetisme çağındaydı. Anlayışlı, uyamk, ilimle istigal eden, sekli güzel ve ağır baslı bir kişiydi. Öyle ki ders verirken dinleyicilerin tümü bu hususta onun babasını kis-kanmışlardı. Bu nedenle yükseldi. Neticede babasının sağlığında kadilkudat oldu. Babası kadilkudat iken oğlu lehine görevinden feragat etmiş, yerine oğlu kadilkudat olarak atanmıştı. İdaresi ve hükümleri güzel olup övgüyle karşılanmıştır.

Yine sevval ayında, bu sene vefat eden sahip Semseddin Gabriyel aleyhinde bir tutanak tesbit edildi. Bu tutanaga göre Gabriyel'in Bey-tü'1-mal'dan emlak satın aldığı, bu emlakı vakfettiği, sonra da kendi şahsî mülkü gibi bunlar üzerinde tasarrufta bulunduğu ortaya çıkmıştı. Bu konuda Kemaleddin es-Sirazî ile kardeşinin oğulları İmamüddin ve Alaeddin el-Kalanisî, dayısının oğlu İmamüddin el-Kalanisî, İzzeddin b. Menca, Takiyyüddin b. Meracil ve Kemaleddin b. Guveyre şahitlik yapmışlardı. Kadi Burhaneddin ez-Zerî el-Hanbelî'nin de bu hususta onayı alınmış, diğer kadılar da bunu doğru bulmuşlardı. Yalnız muhte-sip İzzeddin b. Kalanisî, şahitlik yapmaktan kaçınmış, bu nedenle de Azraviye Medresesi'nde bir aya yakın bir süre göz altında tutulmuş, sonra salıverilerek muhtesiplikten azledilmiştir. Hazine nazırlığı görevine ise devam etmişti. Zilkade ayının yirmisekizinde pazar günü Seyh Sihabeddin b. Mecd'e kadılık hil'atı gönderildi. O zaman kendisi Beytü'l-mal vekili idi. Gönderilen hil'atı giyerek Dârüssaâde'ye gitti. Atanma fermam saltanat naibinin ve kadıların huzurunda okundu. Sonra İkbaliye Medresesi'ne döndü. Atanma fermam orada da okundu ve iki hasım arasında hüküm verdi. Adiliye, Gazaliye ve iki Atabekiye medresesinde ders verdi. Ayrıca Ibn Cümle'nin yerine İkbaliye

Medresesi'nde müderrisliğe devam etti.

Cuma günü Emir Hüsameddin Mühenna b. Isa, Hama Sahibi Efdal ile birlikte Dimask'a geldi. Onlari saltanat naibi Tengiz karsiladi, kendilerine ikramda bulundu. Ikisi de cuma namazini saltanat naibi Ten-giz'in yanında kildikten sonra Misir'a yöneldi. Misir'a vardiklarında kendilerini emirlerin önde gelenleri karsiladilar. Sultan, Mühenna b. Isa'ya ikramda bulundu ve ona bol niiktarda altin, gümüs ve kumas hediye etti. Ayrica bir kaç köyü de ikt^ olarak kendisine vererek ailesinin yanina dönmesine karar verdi. İnsanlar bu duruma çok sevindiler. Dediklerine göre sultan ona 100.000 dinar degerinde bir ihsanda bulunmus, kendisine ve arkadaslarina 170 hil'at giydirmisti.

Zilhicce ayinin altisinda pazar günü Kadilkudat Ibn Mecd'in yerine Fahr el-Misrî, Revaniye Medresesi'nde ders verdi. Dersinde dört mezhebin kadilari ile önde gelen faziletli kimseler hazır bulundular.

Arefe gününde Necmeddin b. Ebi't-Tîb'e Beytü'1-mal vekilligine atanmasi sebebiyle hil'at giydirildi. Daha önce bu görevde Ibn Mecd bulunuyordu. Yine Izzeddin b. Kalanisî'nin yerine muhtesiplige atanan imamüddin b. Sirazî'ye de hil'at giydirildi. Üçü de Dârüssaâde'den, omuzlarında salla çıktılar. [74]

Hicretin Yediyüzotuzdördüncü Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Kıymetli Seyh Ve Tacir Bedreddin

Bedreddin Lü'lü' b. Abdullah Atikünnakib Sücâüddin Idris. Güzel bir adamdi. Çuha ticareti yapardi. Bu sene muharrem ayinin besinde Persembe günü ikinci vakti vefat etti. Geride çok miktarda servet birakti. Babü's-Sagir Mezarligi'na defnedildi. İyilikleri, ihsanlari ve sadakalan meshurdu. Ibn Hisam mescidinde alti gece yedi günlük periyodik virdleri vardi. [75]

Sadr Eminüddin Muhammed

Muhammed b. Fahreddin Ahmed b. Ibrahim b. Abdurrahman b. Muhammed b. Yusuf b. Ebi'1-Ays el-Ensarî. Dimaskliydi. Radve'deki Beredi Nehri kiyisinda yapilan meshur mescidin banisidir. Bu mescidin yan tarafindaki tasta yapili tuvaletleri ve oradaki pazari da kendisi yaptirmisti. Neyrep Camii'nde vaaz verirdi. Hicretin 658. senesinde dogdu. Buharî'yi dinledi ve onu rivayet etti. Varlikli büyük tüccarlardandi. Bu sene muharrem ayinin altisinda euma sabahi vefat itti. Kas-yun'daki türbesin© defnedildi, Allah rahm©t etsin. [76]

Hatip İmam Âlîm İmadüddîn Ebu Hafs

Imadüddin Ebu Hafs Ömer el-Hatib Zahirüddin Abdürrahim b. Yahya b.

Ibrahim b. Ali b. Cafer b. Abdullah b. Hasan el-Kuresî ez-Zührî. Nabluslu idi. Kudüs hatibligi yaptı. Uzun bir süre de Nablus'ta kadilik yaptı. Sonra Kudüs'ün hem hatibligine, hem de kadiligina atandı. İlimle istigal eden faziletli bir kimseydi. Sahih-i Müslim'i bir kaç ciltte serhet-ti. Hafızası sağlam olup bir şeyi çabuk ezberler ve çabuk da yazardı. Bu sene muharrem ayının onunda salı gecesi vefat etti. Mamila Mezarlığı'na defnedildi. Allah rahmet etsin. [77]

Sadr Semseddin Muhammed

Semseddin Muhammed b. İsmail b. Hammad. Surp pasajında tacirlik yapardı. Kendine Özgü bir yazı stili vardı. İnsanlar kendisinden istifade ederlerdi. Güvenilir ve dindar bir kimse olduğu için tüccarların isine bakardı. Marifet sahibi bir kimse olup çok kitap mütalaa ederdi. Bu sene safer ayının dokuzunda altmış yaşında iken vefat etti. Kasyun Mezarlığı'na defnedildi. Allah rahmet etsin. [78]

Kadilkudat Cemaleddin Ez-Zeri

Ebu Rebî Süleyman b. Hatip Mecdüddin Ömer b. Salim b. Ömer b. Osman el-Ezruî es-Safn. Hicretin 645. senesinde Magrip ülkelerinden Ezruat'ta doğdu. Dimask'ta ilim tahsil etti. Zer'de hakimlik yaptı. Bu nedenle Zerî adını aldı ve bu adla tanındı. Sonra Dimask'ta naiblik yaptı. Daha sonra Misir'a nakledildi. Orada da hakim naibliği yaptı. Bir süre sonra müstakil olarak kadilığa atandı ve bu görevi yaklaşık bir sene yürüttü. Bir sene kadar da seyhü's-süyûhluk göreviyle birlikte Sam kadihi yaptı. Daha sonra kadilıktan azledildi. Seyhü's-Süyûhluk görevini Atabekiye Medresesi'nin müderrisliğiyle birlikte bir yıl kadar daha yürüttü. Daha sonra Misir'a göçtü. Orada da müderrislik ve kadiasker-Hk yaptı. Safer ayının altısında pazar günü yetmiş yaşında vefat etti. Allah rahmet etsin. Berzalî, Dimask'ta iken kendisinden dinledigimiz hadisleri kendisine aktarmış olan seyhlerden yirmi kadarı hakkında bir risale hazırlamıştır. [79]

Seyh Zeyneddin Ebu Muhammed

Seyh, imam, âlim, zahid Zeyneddin Ebu Muhammed Abdurrahman b. Mahmud b. Ubeydan, Baalbekli idi. Eanbelî Mezhebine mensuptu. Hanbalîlerin faziletli şahiiyetlirindendi. Hadis, fıkıh, tasavvuf, ve diğer ilimlerde eser tasnif etti. Faziletli bir insan olup çok hayırlı işleri ve faaliyetleri olmuştur. Melik Zahir'in zamanında basından bir olay geçti, bunun neticesinde aklını oynattı. Riyazetle uğrastığı için de açlıktan hayaller görmeye ve bunların gerçek olduğuna inanmaya başladı. Bu sene safer ayının ortasında Baalbek'te vefat etti. Altmış yaşını tamamlamadan Babisatha Mezarlığı'na dafnedildi. Kadi Zerî ile birlikte Dimask'ta giyabî cenaze namazı kılındı. [80]

Emir Sihabüddin

Trablus naibi olup vakiflari, sadakalari, iyilikleri ve ihsanlari vardi. Bu sene safer ayinin onsekizinde cuma günü Trablus'ta vefat etti ve oraya defnedildi. Allah rahmet etsin. [81]

Muvakkit Seyh Abdullah B. Yusuf B. Ebu Bekir El-Is'irdî

Faziletli bir kimse olup vakit belirlemede, usturlap ilminde ve bu husustaki meselelerde yüksek derecede bir âlimdi. Yalnız ahlaki bozuk ve huysuz bir kimse olduğundan ötürü bu hususta kendisinden yararlanılamıyordu. Sonra gözlerinin ferî kayboldu. Bu sene rebiyülevvel ayinin onunda cumartesi aksami Hasa'daki pasajdan asagi düşerek vefat etti ve Babü's-Sagir Mezarligi'na defnedildi. [82]

Emir Seyfeddin Balaban

Seyfeddin Balaban Turfa b. Abdullah en-Nasirî. Dimask'in Önde gelen şahsiyetlerindendi. Basından anlatimi burada uzun sürecek işler geçti. Bu sene rebiyülevvel ayinin yirmibirinde çarsamba gecesi Firuz minaresinin yanındaki evinde vefat etti. Kendi evinin yanında yaptırdığı türbesine defnedildi. Sağlığında iki okuyucuyu da vakıftan maası almak üzere orada görevlendirmiş, ayrıca türbesinin yanında bir mescit yaptırarak oraya da imam ve müezzin tayin etmişti. [83]

Semseddin Muhammed B. Yahya B. Muhammed

Babası Harran kadisi idi. Kendisi de Dimask'ta vakıflar idaresinin naziri idi. Rebiyülevvel ayinin yirmibirinde çarsamba gecesi vefat etti. Kasyun Mezarligima defnedildi. Yerine Imamüddin es-Sirazî atandı. [84]

Seyh Imam Taceddin Ebu Hafs

Taceddin Ebu Hafs Ömer b. Ali b. Salim b. Abdullah el-Lahmî. Iskenderiyeli idi. İbn Fakihanî adıyla tanınmış olup çeşitli ilimlere vakıftı. Hicretin 654. senesinde doğdu. Hadis dinledi. Maliki Mezhebinin fikhini Öğrendi ve bu dalda yükseldi. Nahiv ve diğer ilimlerde de ileri derecelere ulaştı. Çeşitli hususlara dair tasnif eserleri vardır. Hicretin 731. senesinde Ahnaî'nin zamanında Dimask'a geldi. Ahnaî, onu Dârüs-saâde'de konuk etti. Kendisinden biz de hadis dinledik, yakınında bulunduk. O sene Dimask'tan hacca gitti. Hac yolunda da beraberindekilerle hadis dersi verdi. Hacdən sonra ülkesine döndü. Cemaziyelevvel ayinin yedisinde cuma gecesi vefat etti. Ölüm haberi duyulduğunda Dimask'ta giyabî cenaze namazı kılındı. [85]

Seyh Eymen Eminüddin

Salih seyhlerden olup âbid ve zahid bir kimseydi. Seceresi şöyledir: Eymen

Eminüddin Eymen b. Muhammed. Asil adi Muhammed b. Mu-hammed'dir. Onyedı babaya kadar seceresinde geçen isimlerin hepsi Muhammed'dir. Bir kaç sene Medine-i Munevvere'de mücavir olarak kaldı. Bu sene rebiyülevvel ayının sekizinde persembegesi vefat edinceye kadar oradan ayrılmadı ve Bakı Mezarlığına defnedildi. Dimask'ta giyabı cenaze namazı kilindi. [86]

Seyh Necmeddin El-Kabbanı El-Hamevı

Necmeddin Abdurrahman b. Hasan b. Yahya el-t-ahmı el-Kabbanı. Kabban, Esmun-u Rumman'a bağlı köylerden birinin adidir. Kendisi Hamamn bir zaviyesinde ikamet etti. Ziyaretine gidilir, kendisinden dua talep edilirdi. bid, takvan, zahid, iyiligi emreden, kötülüğü yasaklayan ve güzel yolda olan bir kimseydi. Bu hali bu sene receb ayının on-dördünde pazartesi aksamına kadar devam etti. O gün altmısaltı yasında vefat etti. Cenazesine kalabalık bir insan topluluğu katıldı. Ha-ma'mn kuzey tarafına defnedildi. Faziletli bir kimseydi. Imam Ahmed

b. Hanbel'in mezhebini güzelce ğrenmisti. Kendisinden nakledilen çok güzel sözler vardır. Allah rahmet etsin. [87]

Seyh Fethüddin B. Seyyidinnas

Hadis hanzi, allame ve yüksek derecede bir bilgindi. Seceresi söyledir: Fethüddin b. Ebi'l-Feth Muhammed b. Imam Ebu Amr Muhammed b. Imam, Hafız, Hatip Ebu Bekir Muhammed b. Ahmed b. Abdullah b. Muhammed b. Yahya b. Seyyidinnas er-Rib'i el-Yamrı. Aslen Endülüs'n İsbiliye sehrindendir. Sonraları Misir'a yerleşmiştir.. Hicretin 671. senesinde zilhicce ayının ilk on gününden birinde dogmustur. Çok hadis dinlemiş, bir grup hadis uleması ona rivayet icazeti vermiştir. Hicretin 690. senesinde Dimask'a geldi. Kindi'den ve diğerlerinden hadis dinledi. İlimle istigal etti. İlimde yüksek derecelere ulaştı. Hadis, fıkıh, nahiv, Arapça, siyer, tarih ve diğer ilimlerde akranlarının fevkine ıktı. İki ciltlik güzel bir siyer kitabı hazırladı. Ca'mi't-Tirmizi'nin bas tarafından bir bölümü serhetti. Kendi güzel yazısıyla yazdığı bu serhin bir cildini ben de gördüm. Gerçekten güzel ve faydalı bir şekilde yazmıştı. Ama tenkitten de kurtulamamıştı. Onun çok güzel ve yüksek manalar içeren siirleri, ahenkli nesri, tam belagati vardı. Kelimeleri güzelce sıralayıp dizer, eser tasnif ederdi. Hiç düşünmeksizin irticalen konusur, içi temiz, selefi akidesine mensup, yetlere, hadislerle, haberlere ve eserlere bağlı bir akidenin sahibi olup Peygamber Efendimizin izini takip ederdi. Raslullah (s.a.v.) Efendimiz için yazdığı güzel methiyeleri vardır. Misir'da Zahirıye Medresesi'nin hadis seyhi idi. Hendek Camii'nde hutbe ird etti. Zamanında senetleri muhafaza etmek, metinleri ezberlemek, illetleri, fıkhi bilmek, güzel sözler, siirler ve hikayeler sahibi olmak bakımından kendisi gibi biri yoktu. Bu sene saban ayının onbirinde

cumartesi günü vefat etti. Ertesi günde cenaze namazi kilindi. Cenazesine büyük bir kalabalik katildi. Ibn Ebî Cemre'nin yanma defnedildi. Allah rahmet etsin. [88]

Kadi Mecdüddin B. Haremi

Kadi Mecdüddin b. Haremi b. Kasim b. Yusuf el-Amiri el-Fakusî. Safî Medresesi'nin ve diger medreselerin müderrisi idi. Yüksek himmet sahibi ve girisken bir insandi. Yasi ilerlemis olmasina ragmen hafizasi saglamdi. Ilim öğretir ve mütalâalarda bulunurdu. Bu sene zilhicce ayinin ikisinde vefat edinceye kadar ders vermeye devam etti. Vefatından sonra Safî Medresesi'nin müderrisligine Semseddin b. Kammah, Kutbiye Medresesi'nin müderrisligine Bahaeddin b. Ukayl, Beytû'1-mal vekilligine ise muhte-sip Necmeddin el-Is'irdî atandi. Kendisi ayni zamanda Melik Zahir'in saray vekil harciydi.[89]

[1] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/226-233.

[2] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/234.

[3] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/234.

[4] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/234.

[5] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/234-235.

[6] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/235.

[7] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/235.

[8] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/235-236.

[9] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/236.

[10] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/236-238.

[11] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/239

[12] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/239.

[13] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/239.

[14] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/239.

[15] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/239-240.

[16] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/240.

[17] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/240-241.

[18] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/241.

[19] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/241.

- [20] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/242.
- [21] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/242.
- [22] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/242-243.
- [23] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/244-245.
- [24] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/246.
- [25] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/246.
- [26] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/246.
- [27] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/246.
- [28] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/247.
- [29] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/248.
- [30] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/248.
- [31] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/248.
- [32] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/248.
- [33] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/249.
- [34] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/249.
- [35] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/249.
- [36] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/249.
- [37] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/249-252.
- [38] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/252-253.
- [39] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/253.
- [40] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/253.
- [41] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/253-254.
- [42] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/254.
- [43] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/254.
- [44] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/254.
- [45] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/254.
- [46] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/254-255.
- [47] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/255.
- [48] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/255-257.
- [49] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/257.
- [50] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/258.
- [51] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/258.

- [52] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/258.
- [53] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/258.
- [54] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/258-259.
- [55] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/259.
- [56] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/259.
- [57] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/259.
- [58] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/259-.
- [59] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/260.
- [60] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/260.
- [61] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/260.
- [62] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/260.
- [63] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/261-263.
- [64] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/263-264.
- [65] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/264.
- [66] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/264.
- [67] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/265
- [68] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/265
- [69] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/.265.
- [70] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/265.
- [71] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/266.
- [72] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/266.
- [73] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/266-264.
- [74] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/267-269.
- [75] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/269-270.
- [76] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/270.
- [77] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/270.
- [78] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/270-271.
- [79] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/271.
- [80] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/271.
- [81] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/271.
- [82] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/271.
- [83] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/271-272.

[84] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/272.

[85] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/272.

[86] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/272.

[87] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/272-273.

[88] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/273.

[89] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/273.

Hicretin Yediyüzotuzbesinci Senesi	3
Hicretin Yediyüzotuzbesinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler	4
Dimask Camiî'nin Bas Müezzini Seyh Burhaneddin	4
Ünlü Katip Bahaeddin Mahmud	4
Alaeddin Es-Sincarî	4
Adl Necmeddin Et-Tacir	4
Seyh, İmam, Hafız Kutbeddin Ebu Muhammed	5
Kadi İmam Zeyneddin Ebu Muhammed	5
Taceddîn Ali B. İbeahm	5
Salih Seyhlerden Abdülkâfi	6
Seyh Muhammed B. Abdülhak	6
Emir Sultanü'l-Arap Hüsameddin Mühennâ	6
Seyh Fadl El-Aclunî	6
Hicretin Yediyüzotuzaltinci Senesi	7
Hicretin Yediyüzotuzaltinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler	8
Sultan Ebu Said B. Harbenda	8
Seyh Bendenicî	9
Emir Sarimüddin	9
Emir Alaeddin Mogultay El-Hazîn	9
Kadi Kemaleddin	9
Emir Nasirüddin	10
Alaeddin Ali Serefüddin	10
Izzeddin Ahmed B. Seyh Zeyneddin	10
Seyh Ali B. Mecd B. Seref B. Ahmed	10
Emir Sihabüddin B. Berk	10
Emir Fahreddin B. Sems Lü'lü	10
İmadüddin İsmail	11
Hicretin Yediyüzotuzyedinci Senesi	11
Hicretin Yediyüzotuzyedinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler	12
Seyh Alaeddin B. Ganim	12
Seref Mahmud El-Harirî	13
Seyh Nasirüddin B. Seyh İbrahim	13
Seyh Sihabüddin Abdülhak El-Hanefî	13
Seyh İmadüddin	13
Seyh Muhibbüddin Abdullah B. Ahmed	13
Muhaddis Nasirüddin Muhammed B. Tugurbel	14
Seyhimiz Semseddin Ebüxmuhammed Abdullah B. Afif	14
Seyh Muhammed B. Abdullah B. Mecd	14
Emir Esedüddin	15
Seyh Hasan B. İbrahim	15

Hicretin Yediyüzotuzsekizinci Senesi	15
Hicretin Yediyüzotuzsekizinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler	16
Emirü'l-Kebîr Bedreddin Muhammed B. Fahreddin	17
Kadilkudat Sihâbüddin	17
Seyh İmam Alîm İbn Merhal	17
Kadilkudat Cemaleddin Es-Salihî	17
Seyhü'l-İslâm Kadilkudat İbn Barizi	18
Seyh İmam Alim Sihabüddin Ahmed	18
Sir Katibi Kadi Muhiddin B. Fadlullah	18
Seyh İmam Allame İbn Kettanî	19
Seyh İmam Allame İbn Kavî	19
Hicretin Yediyüzotuzdokuzuncu Senesi	19
Allame Kadilkudat Fahreddin	20
Kadilkudat Celaleddin Muhammed B. Abdurrahman	20
Seyh İmam Hapiz İbn Berzalî	21
Tarihçi Semseddin	22
Hicretin Yediyüzkirkinci Senesi	22
Emir Tengîz'in Tutuklanis Sebebi	23
Hicretin Yediyüzkirkinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler	23
Halife Müstekfî Billah	23
Hicretin Yediyüzkirkbîrinci Senesi	24
Tengiz'in Vefati	24
Haleb Naibi Tasdemîr	25
Muhammed B. Temmam'in Vefati	25
Seyh Mîzî'nin Zevcesi Aîse'nin Vefati	25
Dekkanî'nin İdami	26
Melik Nasir Muhammed B. Kalavun'un Vefati	27
Hicretin Yediyüzkirkikinci Senesi	27
Seyhimiz Hafiz Ebü'l-Haccac El-Mizzî'nin Vefati	28
Cidden Garip Bir Olay	29
Cidden Garip Bir Olay	30
Zamanin Acaip Hallerinden Biri	33
Hicretin Yediyüzkirküçüncü Senesi	38

Hicretin Yediyüzotuzbesinci Senesi

Bu sene basında İslâm ülkesinin yöneticileri, önceki senede adlari anılan kimselerdi. Emevî Camii'nin naziri İzzeddin b. Menca, muhtesip de İmadüddin es-Sirazî idi.

Muharrem ayinin basında persembe günü Seyh Hatip Tebrur, Ka-dilkudat Sihabüddin b. Mecd'in yerine Ümmü Salih Medresesi'nde ders verdi. Dersinde kadılar ve ayan tabakasina mensup kimseler de hazır bulundu.

Muharrem ayinin altısında Mühenna b. Isa, sultamn yanından Di-mask'a geri geldi. Kendisini naib ve askerler karsiladilar. İzzet ve afiyet üzere

ailesinin yanına döndü.

Bu ayda sultan, Kale Camii'nin genişletilmesini ve onarılmasını, Misir'in eski camisinin de tamir edilmesini emretti. Kadi Cemaleddin Muhammed b. İmadüddin b. Esir, Sir kâtibi olarak DimasVa geldi. Daha önce bu görevde İbn Sihap Mahmud bulunuyordu. Bu ayda ve müteakip ayda bogaz sismesi nedeniyle insanlardan bir çoğu öldü.

Rebiyülevvel ayında divanların baskam Emir Necmeddin b. Zeybek tutuklandı. Mallarına el konuldu, atları ve esyaları satıldı. Kendisinden sonra divan başkanlığına Seyfeddin Semer atandı. Bu kişi, hacib Bektimur'un kölesi olup zekât işlerine bakardı.

Bu ayda Emir Semseddin Hamza'nın hamamının onarımı tamamlandı. Bu zat Nasirüddin Devaddar'dan sonra saltanat naibi Tengiz'in yanında itibar sahibi olup yükselmisti. Sonra hamamın onarımı içinde zulüm yaptığı nedeniyle aleyhinde dedikodular yayıldı, şikayet edildi. Saltanat naibi bu yüzden onu karsısına aldı, hesaba çekti. İnsanların kendisindeki haklarını alıp hak sahiplerine verdi ve huzurunda dövdürdü. Keman kereyi eline alıp yüzüne ve vücudunun çeşitli yerlerine vurdu. Daha sonra kaleye hapsetti. Bir süre sonra da Taberiye gölüne göndererek gölde bogdurttu.

Kerek naibi Emir Cemaleddin, kendi istegi ile bu görevden alınarak Trablus naibliğine nakledildi. Kerek'e de naib olarak Taygal gitti.

Selhat'ta ikâmeti emredilen Kerek naibi Dimask'a geldi. Onu, saltanat naibi ve askerler karsıladı, önce Dârüssâade'ye getirildi, sonra kilici elinden alınarak kaleye götürüldü. Daha sonra Sıf'da, oradan da İskenderiye'ye götürüldü. Bu onun sonu oldu.

Cemaziyelevvel ayında, Emir Bektimur hacib Hüsamî'nin Kahi-re'deki evine ihtiyatı tedbir konuldu. Arastırıldı ve içinden bir çok esya alındı. Çocuklarının dedesi, mezkur Kerek naibi idi.

Cemaziyelâhir ayının dokuzunda cumartesi günü Hüsameddin Ebu Bekir b. Emir İzzeddin Aybek en-Necîbî, tutuklanan İbn Bektas'ın yerine divan başkanlığına atandı. Bu münasebetle kendisine hil'atdırıldı ve insanlar tarafından tebrik edildi.

Cemaziyelevvel ayının ortasında Mushaf-i Osmanî'nin muhafaza edildiği odanın üzerine sekiz zira uzunlugunda, dörtbuçuk zira genişliğinde ibrisimden olan bu perdeye 4.500 dinar harcanmış, yapımı da bir-buçiik sene sürmüştü.

Sevval ayının dokuzunda persembe günü Emir Alaeddin el-Mirrisî idaresinde Samlîların hac kafilesi yola koyuldu. Kafilenin kadisi da Si-habüddin ez-Zahirî idi.

Sevval ayında kendilerine katılan Türkmenlerden ayrı olarak sayılan 10.000 askeri bulunan Haleb ordusu Adana, Tarsus ve Ayas taraflarından dönüp geldi. Bunlar o tarafları yikip tahrip etmişler, çok sayıda adam öldürmüşlerdi. Sadece bir asker kaybolmuştu ki o da Ceyhan nehrine düşüp boğulmuştu. Ama kâfirler yanlarında bulunan 1.000 kadar Müslüman erkeği öldürmüşlerdi. Bu katliam ramazan bayramında olmuştur. Innâ lillalî ve innâ ileyhi râciun (Dogrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz.)

Bu ayda Hâma'da büyük bir yangın çıkmış, bu yüzden bir çok çarşı, pazar, emlak ve vakıflara ait binalar yanmış, sayılamayacak kadar çok mal telef olmuştur. Aynı şekilde Antakya şehrinin de çoğu yanmıştı. Müslümanlar bu duruma çok üzölmüşlerdi.

Zilhicce ayında Dimask'ın Babü'n-Nasir ile Babü'l-Cabiye kapılan arasındaki yolda bulunan mescit, kad,üann verdiği hüküm gereği saltanat naibinin verdiği emir üzerine yıkıldı. Batı tarafında eskisinden daha güzel ve daha yararlı bir mescit yapıldı. [1]

Hicretin Yediyüzotuzbesinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Dimask Camii'nin Bas Müezzini Seyh Burhaneddin

Salih seyhlerden ve uzun ömür sürenlerden biri olan Burhaneddin, Emevî Camii'nin bas müezzini idi. Seceresi şöyledir: Burhaneddin Ibrahim b. Muhammed b. Ahmed b. Muhammed el-Vanî. Hicretin 643. senesinde doğdu. Hadis dinledi. Rivayet etti. Sesi ve şekli güzel bir kimse olup halk tarafından çok sevilirdi. Bu sene safer ayının altısında perşembe günü vefat etti. Babü's-Sagir Mezarlığı'na defnedildi. Kendisinden sonra bas müezzinliğe oğlu Eminüddin Muhammed el-Vanî atandı. Oğlu da kendisi gibi faydalı bilgilere sahip bir muhaddis idi. O da babasından kırk gün sonra vefat etti. Allah ikisine de rahmet etsin. [2]

Ünlü Katip Bahaeddin Mahmud

Ünlü bir katip olup güzel yazı yazardı. Seceresi şöyledir: Bahaeddin Mahmud b. Hatibi Baalbek Muhiddin Muhammed b. Abdurrahim b. Abdülvehhap es-Sülemî. Hicretin 688. senesinde doğdu. Yazı sanatıyla ilgilendi. Yüksek derecede bir hattat oldu. Yazı yazmada, kitap istinsahı yapmada kendi zamanındaki hattatların tümünün fevkine çıktı. Şekli güzel, ahlaki hoş sesi tatlı, sevecen bir kimseydi. Bu sene rebiyülevvel ayının bitiminde vefat etti. Seyh Ebu Ömer'in türbesine defnedildi. Allah rahmet etsin. [3]

Alaeddin Es-Sincarî

Dimask'taki Emevî Camii'nin kuzeyindeki Babü'n-Nâtifaniyyin yanında

bulunan Dârü'l-Kur'an'ı vakfeden kisidir. Seceresi şöyledir: Alaeddin Ali b. İsmail b. Mahmud. Doğru sözlü, dürüst, hayırlı, seçkin, varlıklı, yardıma kosa tüccarlardandı. Bu sene cemaziyelâhir ajanın onüçünde persembes gecesi Kahire'de vefat etti. Kadi Semseddin b. Harirî'nin mezarının yanına defnedildi. [4]

Adl Necmeddin Et-Tacir

Necmeddin Abdurrahim b. Ebi'l-Kasim Abdurrahman er-Rahabî. Mizze'deki meshur türbenin banisidir. O türbenin yanında bir de mescit yaptırmış, çok gelir getiren vakıfları da oraya bağlamıştı. Kendi zamanının en hayırlılarından. Çok sadaka verirdi. Bütün hakimler nezdinde hüsnü kabul gören adil bir insandı. Vefatından sonra geride çok sayıda evlat, büyük servet, muazzam bir konak ve Mizze'de bahçeler bıraktı. Bu sene cemaziyelâhir ayının yirmiye disince de çarsamba günü vefat etti. Mizze'deki mezkur türbesine defnedildi. Allah rahmet etsin. [5]

Seyh, İmam, Hafız Kutbeddin Ebu Muhammed

Seyh, İmam, Hafız Kutbeddin Ebu Muhammed Abdülkerim b. Ab-dünnur b. Münir b. Abdülkerim b. Ali b. Abdülhak b. Abdüssamed b. Ab-dünnur. Aslen Haleblidir. Sonraları Misir'a yerleşmiştir. Misir'da hadis rivayet eden, tedvin eden, serheden, hadis üzerinde konuşan ve hadisi muhafaza ile ilgilenen meshur muhaddis ve alimlerden. Hicretin 664. senesinde Haleb'te doğdu. Çeşitli rivayetlerine göre Kur'an-ı Kerim'i okudu, hadis dinledi. Satibiye ve Elfiye adlı eserleri tetkik etti. Hadis ilminde ilerledi. Hanefî Mezhebine mensuptu. Çok kitap yazıp tasnif etti. En çok da Buharî'nin serhiyle ilgilendi. Misir için bir tarih derledi, ama bunu tamamlayamadı. Hafız Abdülgani'nin derlediği Siret üzerine konuştu. Kendi şahsi için senetleri birbirine zıt kırk hadisi tahric etti. Ahlâki güzel bir kimse olup dili temiz, külfeti bir tarafa atan, çokça kitap mütalâa eden, ilimle meşgul olan bir kimseydi. Bu halini bu sene receb itiminde pazar günü vefat edinceye kadar sürdürdü. Ertesi gün-HıfıSSm brrinde dayisi Nasir el-Münbicî'nin mezarının yanına oSnedüdi. Geride dokuz çocuk bıraktı. Allah kendisine rahmet etsin. [6]

Kadi İmam Zeyneddin Ebu Muhammed

Zeyneddin Ebu Muhammed Abdülkâfî b. Ali b. Temmam b. Yusuf es-Sübkî. Mahille kadisi idi. Babası ise allame Kadilkudat Takiyyüddin es-Sübkî es-Safn idi. Kendisi İbn Enmatî'den ve İbn Hatibi Mizze'den hadis dinledi, hadis rivayet etti. Bu sene saban ayının dokuzunda vefat etti. Ardi sıra zevcesi Nasirîye binti Kadi Cemaleddin İbrahim b. Hüseyin es-Sübkî de vefat etti ve Kurafe Mezarlığına defnedildi. Bu hatun İbn Sabunî'den Sünen-i Neseî'nin

bir kısmım dinlemisti. Onun kizi Mu-hammediye de ayni sekilde Sünen-i Nesei'nin bir kismani dinlemistir. Muhammediye annesinden önce vefat etti. [7]

Taceddîn Âlî B. İbeahm

Taeeddin AH b. İbrahim b.'AbdülJcerim el-Misri. Katip Kutlubek adıyla tanınmıştır, Sufiîkrin seyhi v© İbirk&s mŞdre«©d@ dŞ anların mü= dirTİglİklİtrini yapan allami Fahreddin^in babasıdır. Bu mm saban ayının ontisünd© Şali faetii Âdüiyitü's-Sagb© Mtdragrfnda vsfat @tti. Vs» fatma kadar devlet hizmetinde ve katiplikte bulunmaya devam etti. Ertesi gün Emevî Camii'nde kilman namazdan sonra Babtî's-Sagır Mezar-ligî'na defnedildi. [8]

Salih Seyhlerden Abdülkâfi

Ubeyd b. Ebi'r-Rical b. Hüseyin b. Sultan b. Halife el-Meninî. İbn Ebi'l-Ezrak adıyla tanınmıştır. Hicretin 644. senesinde Baalbek'e bağlı bir köyde doğdu. Daha sonra Menin köyüne yerleşti. Salihliğiyle meshur oldu. Hadis okuttu. Doksan yasını asmış iken bu sene vefat etti. [9]

Seyh Muhammed B. Abdülhak

Muhammed b. Abdülhak b. Saban b. Ali el-Ensari. Seyyah adıyla tanınmıştır. Kasyun Mezarlığı'nın kuzeyindeki derede meshur bir zaviyesi vardı. Hadis dinlemiş ve rivayet etmiştir. Çeşitli hususlara dair bilgisi vardı. Mükâsefe sahibi güzel bir adamdı. Bu sene sevval ayının sonlarında doksan yaşında vefat etti. [10]

Emir Sultanü'l-Arap Hüsameddin Mühennâ

Hüsameddin Mühennâ b. İsâ b. Mühennâ. Sam'daki Arapların e.miri idi. Bunlar, kendilerinin Cafer b. Yahya b. Halid el-Bermekî sülalesinden geldiklerini iddia ederler, Harun Resid'in kız kardeşi Abba-se'den doğan çocuğun zürriye tinden olduklarını söylerlerdi. Doğrusunu Allah bilir.

Sam'da, Misir'da ve Irak'taki bütün hükümdarlar tarafından saygı gören, kadri yüce bir kimseydi. Dindar, hayırlı ve haktan yana olan bir insandı. Geride çok miktarda mal ve evlat bıraktı. Yaşı çok ilerlemisti. Seyh Takiyyüddin b. Teymiye'yi asin bir sevgiyle severdi. Kendisi sevdiği gibi zürriyeti ve emrinde bulunan Araplar da İbn Teymiye'ye asin bir sevgiyle bağlıydılar. İbn Teymiye'nin onlar nezdinde mertebesi ve saygınlığı vardı. Onlardan ikram görürdü. Sözünü dinlerler, emrine itaat ederlerdi. Onların birbirlerine hücum etmelerini men eden ve bunun haram olduğunu onlara anlatan da İbn Teymiye idi. Onun bu hususta kıymetli bir tasnif eseri vardı. Mühennâ bu sene zilkade ayının onseki-zinde Silmiye'de vefat etti ve oraya

defnedildi. Allah rahmet etsin. [11]

Seyh Fadl El-Aclunî

Zahid bir kimseydi. Seceresi şöyledir: Seyh Fadl b. Isa b, Kandil el-Aclunî el-Hanbelî, Mismariye'de ikamet ederdi. Aslen Habrahi beldele-rindendir. Az bir dünyalıkla yetinirdi. Çok ucuz ve uzun elbiseler giyer, büyük sarıklar takinirdi. Rüya tabirlerini bilir, rüyalarım tabir ettirmek isteyen kimseler tarafından ziyaret edilirdi. Hiç kimseden bu hususta bir karsilik almazdi. Kendisine yüksek maasli görevler teklif edilmiş, ama hiç birini kabul etmemistir. Bu sene zilhicce ayında doksan yasma yaklaşmış iken vefat etti. Seyh Takiyyüddin b. Teymiye'nin mezan-mn yakınma defnedildi. Allah ikisine da rahmet etsin. Cenazesi kalabalık bir insan topluluğu tarafından tesyî edildi. [12]

Hicretin Yediyüzotuzaltıncı Senesi

Bu sene, cuma günüyle başladı. Sene basındaki yöneticiler, önceki senede adlan anılan kimselerdi. Saltanat naibi Tengiz, bu sene basında beraberinde askerler ve manciniklar olmak üzere Caber Kalesine gitmek maksadiyla Dimask'tan ayrılıp yola koyuldu. Dimask'tan bir ay, bes gün müddetle uzak kaldıktan sonra nihayet beraberindekilerle salimen geri döndü.

Safer ayının sekizinde Seyfeddin Kason en-Nasirî'nin Kurafe kapisi disında yaptırmış olduğu hankâhm açılışı yapıldı. Buranın seyhliğine kelamcılardan Semseddin el-İsfahanî atandı.

Safer ayının onunda Ibn Cümle, kaledeki zindandan saliverildi.

Bu ayda Tatar hani Ebu Said b. Harbenda b. Ergun b. Abaka b. Hü-lagu b. Töli b. Cengizhan'nm, Rebiyülâhir ayının onikisinde persembe günü Karabag'daki saltanat konagında öldüğüne dair haber Dimask'a geldi. Karabag onların kislik yeri idi. Cenazesi babasının sehri olan Sultaniye yakınında yaptırdığı türbesine nakledildi. Ebu Said, Tatarların en hayirli hükümdarlanndandı. Yolu en güzel olan ve sünnette fazla sebat eden, sünneti ayakta tutmak için de çok çaba sarfeden bir yöneticiydi. Onun zamanında ehl-i sünnet güçlendi, aziz oldu Rafizîler de alçalıp zelil oldu. Babasının iktidan zamanında ise durum tam tersiydi. Kendisinin vefatından sonra Tatarlar ayakta duramadılar, kendi aralarında anlaşılmazlığa düşerek dagıldılar. Herbiri bir tarafa gitti ve bu daginiklikleri zamanımıza kadar sürdü. Kendisinden sonra Tatarların basına Abaka'mn zürriyetinden Ertegün geçti. Onun hakimiyeti de çok az sürdü.

Bu sene cemaziyelevvel ayının onunda çarsamba günü Nasiriye-tü'1-Cevvaniye Medresesi'nde vefat eden Kemaleddin b. Sirazî'nin yerine Bedreddin el-Erdebilî ders verdi. Dersinde kadılar da hazır bulundular.

Yine bu ayda Bedreddin el-Erdebilî'nin Nasiriyetü'l-Cevvaniye

Medresesi'ne nakledilmesi sebebiyle Zahiriyetü'l-Berraniye Medresesi'nde Seyh, Imam, Kurrâ Seyfeddin Ebu Bekir el-Harirî ders verdi, Kendisinden bir gün sonra da katibi İsmail b. Kesir, Necibiye Medresesi'nde ders verdi. Seyh Cemaleddin b. Kadi Zebedanî, Zahiriyetü'l-Cevvaniye Medresesi'ne atandığından ötürü bu makami ona bırakmıştı. Dersinde kadılar ve ayan tabakasına mensup kimselerde hazır bulundular. Bu derse kalabalık bir dinleyici topluluğu da katıldı. Dinleyiciler kendisini övdüler. Cümle dizmesi ve tertibinin güzelliği sebebiyle hayrete düştüler. Dersinde su âyet-i kerimeyi tefsir etmişti:

"Allah'ın kullan arasında O'ndan korkan ancak bilginlerdir." (Fatir,28).

Ancak söz, uzamış ve ribay-i fadl meselesine dayanmıyordu.

Bu ayın dördünde pazar günü mezkur Zahiriyetü'l-Berraniye Medresesi'nde vefat etmiş olan Alaeddin b. Kalanisi'nin yerine İbn Kadi ez-Zebedanî ders verdi. Dersinde kadılar ve ayan tabakasına mensup kimseler hazır bulundular. O gün çok yağışlı bir gündü.

Cemaziyelâhır ayı basında Mısır diyarında şiddetli bir kitlik meydana geldi. Bu kitlik ramazan ayında daha da fazlaladı. Bir çok insan, yaklaşık 2.500 kişi bu yüzden receb ayında Mekke'ye gitmeye başladı. Mekke'ye göçenler arasında İzzeddin b. Cemâa, Fahrreddin en-Nüveyrî, Hasan es-Sulamî ve Ebü'l-Feth es-Sulamî vardı. Receb ayında Babü'l-Ferec köprüsünün onarımı tamamlandı. Köprü'nün çevresine koruma duvarı yapıldı. Diğer kapılar gibi, yatsıdan sonraki zamana kadar açık kalmasına karar verildi. Daha önceleri aksamleyin gün batımında kapatılıyordu. Receb ayının bitiminde Babikeysan'ın karşısında kible tarafında Necmeddin b. Hayilhan'ın yaptırmış olduğu camide cuma namazı kılındı. Orada imam, allame Semseddin b. Kayyim el-Cevziye hutbe irâd etti.

Saban ayının ikisinde Dimask Şir katipliği görevine azledilip Mısır'a göçen Kemaleddin b. Esir'in yerine Alemüddin Muhammed b. Kut-beddin Ahmed b. Mufaddal getirildi.

Ramazan ayının dördünde çarsamba günü, Emîniye Medresesi'nde Alaeddin b. Kalanisi'nin yerine Seyh Bahaeddin b. Imam-i Meshed ders verdi.

Ramazanın yirmisinde Beytü'l-mal vekilliği görevine ek olarak İbn Kalanisi'nin vefatından birkaç ay sonra Hazine nazırlığına görevine getirilen Sadr Necmeddin b. Ebittib'e hil'at giydirildi,

Sevval ayının sekizinde pazartesi günü Emir Kutludemir el-Halilî'nin idaremd© Samliların hac kafilesine yola koyuldu, Hacca gidenler arasında Trablus kadisi Muhiddin b. Cehbel, Fahr ©l*MisŞrî; İbn Kadi eü-îCebedaaî, İbn Hz gl=Han©fî, İbn Ganim, Sihavî, İbn Kayyim ©l=O©vsi-yğ va

Naiirüddin b. Burbuh ©1-Han©fî dŞ vardı.

Bu ayda Tatarlar eramnda bir kargasa mtydana g©ldi ji v© bu yüz= dan birçok Tatarin öldüğü, AH Pasa ila kendisini pasaliga naŞb©ttirŞn Musa Kâvun'un, örba Kâvun'a ve adamlarina karsi muzaffer olduklari, Orba Kavun ile vezir Ibn Residü'd-Devle'nin Öldürüldükleri ve burada anlatimi uzun sürecek baska olaylari da cereyan ettigine dair haberler Dimask'a geldi. Bunun üzerine Dimask'ta sevinç ve müjde davullari çalindi.

Zilkade ayinda Emevî Camii'nin naziri Seyh Izzeddin b. Mencâ'ya, güneydeki, batidaki ve dogudaki revaklarm içini astarlayip sivadigindan ötürü hil'at giydirildi. Daha önce bu revaklarm iç kisimlari astar-lanmamisti.

Zilhicce ayinin yedisinde çarsamba günü Sebeliye Medresesi'nde Kadi Necmeddin b. Kadilkudat Imamüddin et-Tarsusî el-Hanefî ders verdi. O zaman kendisi onyediyasındaydi. Dersinde kadilar ve ayan tabakasina mensup kimseler de hazır bulundular. Dikkatli, uyanik ve faziletli bir kimse oldugunu sükranla söylediler. Böyle bir evlada sahip oldugundan ötürü de babasina gipta ettiler.

Bu ayda Ibn Nakip, Haleb kadiligindan azledildi. Bu göreve Ibn Hatibrî Cisreyn atandi. Ziyaeddin Yusuf b. Ebî Bekir b. Muhammed ise Kahire'de muhtesiplige getirildi. Sultan bundan dolayi kendisine hil'at giydirdi. Dedesi Muhammed de Beytü'1-Abar hatibi idi.

Zilkade ayinda sultan, Halife Müstekfî ile ailesinin tutuklanmalarina karar verdi. Onlari halkla görüşmesini yasakladi. [13]

Hicretin Yediyüzotuzaltinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler Sultan Ebu Said B. Harbenda

Tatarlar en son onun zamaninda düzen bulmuslar ve bir araya gelmislerdir. Kendisinin bu sene içinde vefatindan sonra Tatarlar, tekrar dagilip çözülmüşlerdir. [14]

Seyh Bendenicî

Semseddin Ali b. Muhammed b. Memdud b. Isa el-Bendenicî es-Sofî. Yasli bir alim ve çok hadis rivayet eden bir kimse olarak Bagdat'tan yanimize geldi. Rivayet ettigi hadis kitaplari arasinda Müslim'in Sa-hih'i ili Tirmizfnin Camiî de vardı. Baska hadis kitaplarini da rivayet etmist. Ksndisinda faydali bilgiler vardı - Hiarttin 644, senagind© dogdu, Babagi mühaddisti. Ona bir çok hadis âlimindin hadii dinletmist, Bu gŞnt muharrem gymm dördünds Ehmask'ta vtfet itti,

Kudbeddin Ebü'l-Fezail Muhammed b. Ömer b. Fadl et-Tebrizî es-Safîî. Ahves adıyla taninmistir. Hadis dinlemis; fikh, usul, mantik, Arapça, meâni ve beyan ilimleriyle meşgul olmustu. Bir çok ilimde ilerlemis, Akülî'den

sonra Müstansiriye Medresesi ile büyük bir kaç medresede ders vermistir. Güzel huylu, çok hayir yapan, yoksullara ve zayıflara iyilikte bulunan, alçak gönüllü bir kimseydi. Güzel yazı yazardı. Bu sene muharrem ayi sonunda vefat etti. Bagdat'taki evinin yanında bulunan türbeye defnedildi. Allah rahmet etsin. [15]

Emir Sarimüddin

Sarimüddin Ibrahim b. Muhammed b. Ebi'l-Kasim b. Ebi'z-Zahir. Migzal adıyla tanınmıştır. Kitap mütalaa eder, tarih bilir, güzel konferans verirdi. Muharrem ayinin yirmialtıncı cuma günü cuma namazi vaktinde vefat edince Hamami Adim yanındaki türbesine defnedildi. [16]

Emir Alaeddin Mogultay El-Hazîn

Kale naibi idi. Muzafferî Camii'nin karsisinde bulunan türbenin sahibidir. Mazbut bir insandı. Vakıfları, hayırları, iyilikleri ve sadakaları vardı. Bu sene safer ayinin onunda cuma sabahi vefat etti ve kendi türbesine defnedildi. [17]

Kadi Kemaleddin

Kemaleddin Ahmed b. Muhammed b. Muhammed b. Abdullah b. Hibetullah b. Sirazî ed-Dimaskî. Hicretin 670. senesinde doğdu. Hadis dinledi. Seyh Taceddin el-Fezarî ile Seyh Zeyneddin el-Farukî'den fıkıh dersleri aldı. Muhtasar-i Muzenî'yi ezberledi. Baderaiye Medresesi'nde ders verdi. Sonra vefat ettiği zamana kadar bir kaç sene müddetle Nasi-riyetü'l-Cevvaniye'de müderrislik yaptı. Zamanın önde gelen büyük alimlerden idi. Defalarca Dimask kadikudatlığı yapmıştı. Görevini hakkıyla ifa eden, sekli hoş bir insandı. Bu sene safer ayinin üçünde vefat etti. Kasyun Mezarlığı'ndaki türbesine defnedildi. Allah rahmet etsin. [18]

Emir Nasirüddin

Nasirüddin Muhammed b. Melik Mesud Celaeddin Abdullah b. Melik Salih Ismail b. Adil. Faziletli, yaslı bir adamdı. Sahih-i Buhari ile ilgilendi. Onun muhtasarını hazırladı. Güzel bir anlayışa ve zekâyâ sahipti. Mizze'de ikamet ederdi. Bu sene safer ayinin yirmibesinde cumartesi gecesi yetmişdört yaşında Mizze'de vefat etti. Oradaki türbesine defnedildi. Allah rahmet etsin. [19]

Alaeddin Ali Serefüddin

Alaeddin Ali b. Serefüddin Muhammed b. Kalanî. Kadiasker, Beytü'l-mal vekili, meclis üyesi, Emîniye ile Zahiriye medreselerinin müderrisi ve bazı makamların daha sahibi idi. Sonra iki medresedeki müderrislik görevi dışında kalan bütün görevleri elinden alındı. Bu sene safer ayinin yirmibesinde cumartesi sabahi vefat etti ve kendi türbesine defnedildi. [20]

Izzeddin Ahmed B. Seyh Zeyneddin

Izzeddin Ahmed b. Seyh Zeyneddin Muhammed b. Ahmed b. Mah-mud el-Akilî. Ibn Kalanisî diye taninir. Dimask muhtesibi ve Hazine nazin idi. Görevinde övgüye layik bir sekilde çalisirdi. Sonra muhtesiplik-ten azledildi. Hazine nazirligi görevi ise, cemaziyelevvel ayinin ondoku-zunda pazartesi günü vefat edinceye kadar devam etti. Kasyun Mezarligi'na defnedildi. [21]

Seyh Ali B. Mecd B. Seref B. Ahmed

Aslen Humusludur. Sonralari Diniask'a yerlesmis, kirkbes sene müddetle Rebve'nin müezzinligi yapmistir. Siir divani, talikati ve durumunu çirkinlestirici hareketleri vardi. Dinî duygulari gevsekti. Bu sene cemaziyelevvel ayinda vefat etti. [22]

Emir Sihabüddin B. Berk

Dimask mütevellisi idi. Saban ayinin ikisinde vefat etti. Cenazesine büyük bir kalabalik istirak etti. Salahiye Mezarligi'na defnedildi. İnsanlar kendisini övdüler. [23]

Emir Fahreddin B. Sems Lü'lü'

Berr mütevellisi idi. Görevim sükranla karsilanacak bir sekilde yürütürdü. Yasli bir âlimdi. Bu sene saban ayinin dördünde Beyt-i Lah-ya'daki bahçesinde vefat etti ve oradaki türbesine defnedildi. Geride çok sayida çoluk çocuk birakti. Allah rahmet etsin. [24]

Imadüddin Ismail

Imadüddin Ismail b. Serefüddîn Muhammed b. Vezir Fethüddin Abdullah b. Muhammed b. Ahmed b. Haîd b. Sagir b. Kay'seranî. Meclis katiplerinden ve hayirli insanlardandi. Fakirler ve salihler tarafından çok sevilirdi. Mürüvvet sahibiydi. Misir'da katiplik yapti. Sonra Sir katibi olarak Haleb'e gönderildi. Oradan da Diniask'a geldi ve bu sene zilkade ayinin onüçünde pazar gecesi vefat edinceye kadar orada ikamet etti. Cenaze namazi Emevî Camii'nde kilindi. Sufiye Mezarligi'na defnedildi. Vefat ederken altmisbes yasındaydi. Eberkuhî'den ve digerlerinden hadis dinledi.

Bu sene zilkade ayinda muhaddis Sihabüddin Ibn Kabîse, Hicaz yolunda vefat etti. Zilhicce ayinda da Neccar ve Bettî adlariyla taninan müezzin Sems Muhammed vefat etti. Bu zat törenlerde ve merasimlerde konusur, siirler insâd ederdi. Dogrusunu noksanliklardan münezzeh olan yüce Allah daha iyi bilir. [25]

Hicretin Yediyüzotuzyedinci Senesi

Bu sene, cuma günü ile basladi. Sene basinda halife, Müstekfi Bil-iah'ti.

Sultan Melik Nasir onu tutuklamis, insanlarla görüsmekten rae-netmisti. Sam naibi ise Tengiz b. Abdullah en-Nasirî idi. Kadilar, mübasirler ve diger yöneticiler, önceki senede adlari anilan kimselerdi. Sadece Sir katibi degismis olup yenisinin adi Alemüddin b. Kutub idi. Ayrica Berr valiligine Emir Bedreddin b. Kutlubek b. Sensengir, Medine Valiligine de Hüsameddin Toruktay el-Cogandarî getirildi.

Yilbasinda cuma günü Ali Pasa'nin ordusunun bozguna ugradigina, baska bir rivayete göre ise kendisinin de öldürüldüğüne dair haber Diniask'a ulasti. Muharrem ayinin yirmiikisinde hacilarin mektuplariyla Dimask'a geldi. Bu mektuplarda hacilarin çok mesakkat çektikleri, develerin öldüğü, yüklerinin yere düstüğü, çok sayida kadin ve erkegin yaya yürümek mecburiyetinde kaldigi anlatiliyordu. Innâ lillâhi ve innâ ileyhi râciun (Dogrusu bi.z Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz.) Her halükârda Allah'a hamd olsun.

Muharrem ayinin sonunda Bagdat Kadisi Hüsameddin Hasan b. Muhammed eî-Gorî, Vezir Necmeddin Mahmud b. Ali b. Sirvan el-Kürdî ve Serefüddin Osman b. Hasan el-Beledî ile birlikte Dimask'a geldi, Di-mask'ta üç gün kaldiktan sonra Misir'a gitmek üzere yola çıktilar. Misir'a gelince sultandan hüsn-ü kabul gördüler ileride de anlatilacagi gibi Hüsameddin Hasan'a Hanefî kadiligi, Necmeddin Mahmud'a vezirlik, Serifüddin Osman'a da emirlik verildi.

Asure gününde Safiî fakîhî Semseddin Muhammid b, Seyh Siha-büddin b, Lebban, Kadi Celalî'nin hüküm meeliini çağrildi, Onunla birlikte S©yhü's=Süyüh Sihabüddin b. Fadlullah Mgedüddin ©1= Akaarayî il© iihbüddia il-IsfkhâBÎ da hüküm mgeliinda hazir bulun= du, Dinî duygularinin zayifligi, hulul inanci va Rarmstîlere olan asin bagliligi gibi suçlarla itham adildi. Bunlari bir kismini ikrar edince cani bagislandi. Fakat ceza almaktan kurtulamadî. Sonra hakkında orta bir yol tutuldu. Bazi görevleri uhdesinde birakildi. İnsanlarla konusmaktan menedildi. Ümerâ ve ayan tabakasina mensup kimselerden bir cemaat ise onun safinda kaldî.

Safer ayinda Kasr-i Hacac'da büyük bir yangin çıktı. Bu yüzden bir çok ev ve dükkân yandi.

Rebiyülevvel ayinda sultanin bir çocuğu dogdu. Bu münasebetle sevinç davullari çalindi ve sehir günlerce süslü kaldî.

Rebiyülâhir ayinin ortasinda Emir Sarîmüddin Ibrahim el-Hacib, Tabilhane emirliğine atandi. Kendisi Kerimüddin Camii'nin karsisindaki konakta ikamet ediyordu. Seyh Takiyyüddin Ibn Teymiye'nin önde gelen adamlarından ve dostlarmdandi. İyi niyetli olup güzel hedefleri vardı. Mazbut bir insandi.

Cemaziyelâhir ayinin yirmisinde cuma günü, biri Emir Izzeddin Aydemir b. Abdullah el-Hatirî, diğeri de Sultan Nasir'in dadisi Sit Ha-dak adındaki bir kadın tarafından yaptirilan iki camide cuma namazi kilindi. Kadının yaptırdigi cami Kanteretü's-Siba yanındaydi. Emir Izzeddin Aydemir, yaptırdigi camide cuma namazi kilindikten oniki gün sonra vefat etmist. Allah rahmet etsin.

Saban ayında Kadi Sihabüddin Ahmed b. Seref b. Mansur, Trablus kadiligina baslamak üzere yola çıktı. Daha önce Dimask'ta naib olarak görev yapıyordu. Kendisinden sonra Baalbekli Seyh Sihabüddin Ahmed b, Nakip, hakim naibi olarak göreve basladi. Bu ayda Misir Beytû'1-mal vekilligine atanmasi münasebetiyle Izzeddin b. Cemâa'ya hil'at giydirildi. Beytül-Abâr hatibinin oğlu Ziyaeddin'e de Kahire muhtesipligine atanmasi münasebetiyle hil'at giydirildi. Ziyaeddin'in daha önce elinde bulunan vakıflar nazirligi görevi ile baska görevleri yine uhdesinde kaldı. Bu ayda Kudüs naziri, Tabilhane emirligine atandı. Sonra tekrar Kudüs'e döndü.

Ramazan ayinin onunda 2.000 kisilik bir öncü birliği, Sis ülkesine gitmek üzere Misir'dan yola çıkmis ve giderken Dimask'a da ugramisti. Aralarında Hanefilerin önde gelen ulemasından Alaeddin de vardı. İlim ehli kimseler kendisiyle görüştüler. Kendisinin hadis'e ve diğeri ilimlere dair tasnif eserleri vardı.

Sevval ayinin onunda pazartesi günü Emir Bahadır Kıpçak idaresindeki hac kafilesi yola koyuldu. Kafilenin kadisi Humusiye Medrese-si'nin müderrisi Muhiddin et-Trablusî idi. Kafilede Takiyyüddin Sey-hü's-Süyüh ile İmadüddin b. Sirazî, Necmeddin et-Tarsusî, Cemaleddin el-Merdavî, Semseddin b. Münih, Sadr el-Malikî, Seref b. Kayseranî Da-rüttüm'de ikamet eden Seyh Halid vfe Cemaleddin b. Sihap Mahmud da vardı.

Zilkade ayında İslâm ordusunun Sis ülkesinde yedi kaleyi teslim aldiklarına dair haber Dimask'a ulasti. Allah'a hamd olsun. Müslümanlar bu duruma çok sevindiler.

Bu sene Tatarlar arasında büyük bir hadise meydana geldi. Bu hadisede Seyh ve taraftarları muzaffer oldular.

Bu sene Sultan Melik Nasir Muhammed b. Kalavun, halife ile aile efradini ve adamlarım Kos beldesine sürgün etti. Bunlar yaklaşık yüz kişiydiler. Kendilerine ihtiyaçlarım karşılayacak miktarda nafaka ve maas bağladı. Innâ lillahi ye innâ ileyhi râciun (Dogrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz.) [26]

Hicretin Yediyüzotuzyedinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Seyh Alaeddin B. Ganim

Alaeddin b. Ganim Ebü'l-Hasan Ali b. Muhammed b. Süleyman b. Hamail b. Ali el-Makdisî. Fazilet, mürüvvet ve hosgörü sahibi olmakla şöhet bulmus büyük insanlardandı. Edebiyat ve siirle ilgilenmistir. Hicretin 651. senesinde dogdu. Çok hadis dinledi. Kur'an'i ve Tenbih adli eseri ezberledi. Bazi makamlarda görev yaptı. Önemli islerde insanlar ona basvururlardi. Havassa ve avama çok ihsanda bulunurdu. Bu sene muharrem ayinin onüçünde persembe günü Hac dönüşünde Tebuk duragina vefat etmis ve oraya defnedilmistir. Allah rahmet etsin. Ramazan ayında da kardesi Sihabüddin Ahmed vefat etti. O da faziletli sahibi, ayni zamanda sakaci bir âlimdi. [27]

Seref Mahmud El-Harî

Emevî Camii'nin müezziniydi. Neyrep'te bir hamam yaptirmisti. Bu sene muharrem ayinin sonunda vefat etti. [28]

Seyh Nasirüddin B. Seyh Ibrahim

Salih ve âbid seyhlerden olup seceresi söyledir: Nasirüddin b. Seyh Ibrahim b. Ma'dat b. Seddad b. Macid b. Malik el-Caberî. Aslen Caberli-dir. Sonralari Misir'a yerlesmistir. Hicretin 650. ellinci senesinde Caber kalesinde dogdu. Sahih-i Müslimi ve diger hadis kitaplarini dinledi. Insanlara hitap eder, sohbetle bulunur, öğüt verir, tefsirden ve diger ilimlerden bir çok seyi onlara naklederdi. Salih ve âbid bir kimseydi. Bu sene muharrem ayinin yirmidördünde vefat etti. Babü'n-Nasir haricinde babasinin yanma defnedildi. Mezarlari kendi zaviyelerindedir. [29]

Seyh Sihabüddin Abdülhak El-Hanefî

Seyh Sihabüddin Abdülhak el-Hanefî Ahmed b. Ali b. Ahmed b. AH b. Yusuf b. Kadi el-Hanefî. Ibn Abdilhak el-Hanefî diye taninir. Ilimde yüksek derecelere ulasmis, mezhep seyhi, Hanefî'lerin müderrisi, baskalarına da ders veren faziletli ve dindar bir kimseydi. Bu sene rebiyü-levvel ayında vefat etti. [30]

Seyh Imadüddin

Seyh Imadüddin Ibrahim b. Ali b. Abdurrahman b. Abdülmün'im b. Nime el-Makdisî en-Nablusî, Hanbelî Mezhebine mensuptu. Imam, âlim ve âbid bir kimseydi. Nablus'ta Hanbelîlerin seyhligini ve uzun bir süre de fakihligini yaptı. Bu sene rebiyülevvel ayında vefat etti. [31]

Seyh Muhibbüddin Abdullah B. Ahmed

Seyh, imam, abid ve nâsik bir insan olup seceresi söyledir: Muhib-büddin Abdullah b. Ahmed b. Muhib Abdullah b. Ahmed b. Ebî Bekir Muhammed b. Ibrahim b. Ahmed b. Abdurruhman b. Ismail b. Mansur el-Makdisî. Hanbelî

Mezhebine mensuptu. Çok hadis dinledi, kendisi de okudu. Tibak'i yazdı. Vaaz meclisleri vardı. Vaazında kitaptan ve sünnetten bahsederdi. Emevî Camii'nde ve diğer yerlerde vaaz verir, güzel sesle Kur'an okurdu. Huzur, sükûnet ve vakar sahibiydi. Vaazları gerçekten faydalıydı. İnsanlar kendisinden çok istifade ediyorlardı. Sey-hü'1-İslâm Takiyyüddin b. Teymiye de onu sever, kiraatından hoşlanırdı. Seyh Muhibbüddin, bu sene rebiyülevvel ayının yedisinde pazartesi günü ellibes yasında vefat etti. Cenaze merasimine büyük bir topluluk katıldı. Kasyun Mezarlığı'na defnedildi. İnsanlar onun için hüsn-ü se-hadette bulundular. İyi bir kimse olduğuna tanıklık ettiler. Yüce Allah kendisine rahmet etsin. [32]

Muhaddis Nasirüddin Muhammed B. Tugurbel

Hadis tarihçisi bir kimse olup seceresi şöyledir: Nasirüddin Muhammed b. Tugurbel b. Abdullah es-Sayrafî. Babası aslen Harezmlidir. Kendisi çok hadis dinledi, hadis okudu, büyük-küçük bir çok kitap tetkik etti. Bu hususta hayli bilgi derledi, yüksek derecede bir âlim oldu. Hadis derlemek ve ilim tahsil etmek için çeşitli yerlere seyahatlerde bulundu. Bu sene rebiyülevvel ayının ikisinde cumartesi günü Hamâ'da vefat etti, Tibe Mezarlığı'na defnedildi. Allah rahmet etsin. [33]

Seyhimiz Semseddin Ebüxmuhammed Abdullah B. Afif

İmam, âlim ve âbid bir kimseydi. Seceresi şöyledir: Semseddin Ebu Muhammed Abdullah b. Afif Muhammed b. Seyh Takiyyüddin Yusuf b. Abdülmün'im b. Nime el-Makdisî en-Nablusî. Hanbelî Mezhebine mensuptu. Nablus'ta Hanbelî mescidinin imamlığını yaptı. Hicretin 647. senesinde doğdu. Çok hadis dinledi. Sesi güzeldi. Çok da ibadet ederdi. Sükûnet sahibi ağırbaşlı bir kimseydi. Davranışları ve şekli hostu. Hicretin 733. senesinde Kudüs dönüşümüzde kendisinden hadis cüz'ü okudum, bilgi sahibi oldum. O, arkadaşımız Seyh Cemaleddin Yusuf'un babası idi. Hanbelîlerin ve diğerlerinin müftülerindendi. Hayır ve salihli-giyle şöhret bulmustu. Bu sene rebiyülâhir ayının yirmiikisinde perşembe günü vefat etti ve Nablus'a defnedildi. Allah rahmet etsin. [34]

Seyh Muhammed B. Abdullah B. Mecd

Seyh Muhammed b. Abdullah b. Mecd İbrahim el-Mürsidî. Mün-yet-i Mürsid'de ikamet ederdi. İnsanlar ziyaretine gelirler, o da mertebelerine göre onlara ikramda bulunur, çok masraf yapardı. Bunun için de kimseden bir şey almazdı. Aslen Dehrot köyündendir. Bir süre Kahi-re'de ikamet etti. Orada ilimle meşgul oldu. Anlatıldığına göre fıkha dair et-Tenbih adlı kitabı okuması sonra Mün-yet-i Mürsid'e gelerek münzevî bir hayata başlamış, durumu insanlar arasında şöhret bulmustu. Defalarca hac etmişti. Kahire'ye

geldiginde insanlar onu görmek, onunla görösmek için izdiham meydana getirirlerdi. Bu sene ramazan ayinin sekizinde persembe günü vefat etti ve zaviyesine defnedildi. Kahire'de, Dimask'ta ve diger yerlerde giyabî cenaze namazlari kilin di. [35]

Emir Esedüddin

Esedüddin Abdülkadir b. Mugis Abdülaziz b. Melik Muazzam îsâ b. Adil. Hicretin 642. senesinde dogdu. Çok hadis dinledi ve rivayet etti. Her sene Misir'dan Dimask'a gelir, hadisçilere ikramda bulunurdu. Zamaninda Eyyubîler içinde hayatta ondan daha yasli bir kimse yoktu. Bu sene ramazan ayinin bitiminde Remle'de vefat etti. Allah rahmet etsin. [36]

Seyh Hasan B.Ibrahim

Salih ve faziletli insanlardan olup seceresi söyledir: Hasan b. Ibrahim b. Hasan el-Hâkî el-Hakrî. Hakir'deki mescidin imamiydi. Her cuma insanlara zikir yaptirir, öğüt verirdi. Konusmalari çok faydali idi. Bu sene sevval ayinin yirmisinde vefat edinceye kadar vaizlik görevini sürdürdü. Misir diyarinda insanlar, onun cenaze merasimi kadar muhtesem ve muazzam bir merasim görmemislerdi. Yüce Allah kendisine rahmet etsin. [37]

Hicretin Yediyüzotuzsekizincî Senesi

Bu sene, çarsamba günüyle basladi. Sene basinda halife Müstekfî, Kos beldesinde sürgündeydi. Ailesi, adamlari ve ona siginanlar da bera-berindeydi. Ülkenin sultani da Melik Nasir Muhammed b. Melik el-Mansur'du. Misir diyarinda ne naib, ne de vezir vardi. Sultan Melik Na-sir'm Dimask'taki naibi ise Tengiz'di. Ülkenin kadilari, naibleri ve diger yöneticileri, önceki senede adlari anilan kimselerdi.

Rebiyülevvel ayinin üçünde sultan, Davud b. Süleyman b. Davud b. Adid'in (Bu, Fatimîlerin son halifesiydi) ogullari Ali ile Muhammed'in Feyom'a gidip orada ikamet etmelerine karar verdi.

Rebiyülâhir ayinin onikisinde cuma günü Kadi Alemüddin b. Kutup, Sir katipliginden azledildi. Sonra dövölerek mallan müsadere edildi. Onun yüzünden Kadi Fahreddin el-Misrî de gözden düstü. Dolei'ye Medresesindeki görevinden azledildi. Yerine Ibn Cümle atandi. Adiliye-tü's-Sagire Medresesi'nin müderrisligine ise Ibn Nakip getirildi. Kadi Fahreddin el-Misrî'nin de Azraviye'de 100 gün müddetle gözaltinda tutulmasi kararlaltirildi ve malinin bir kısmi da müsadere edilip alindi.

Bu sene rebiyülevvel ayinin yirmiüçünde pazar gecesi güneş battiktan sonra Misir'da siddetli bir firtina çıktı, firtinanin ardi sira da simsekler çakti ve yere ceviz iriliğinde yildirimler düstü. Bu, uzun asirlardan beri Misir'da

görülmemiş bir olaydı.

Cemaziyelevvel ayının onunda Mekke'de gecenin ilk saatlerinde yağmur yagmaya başladı. Gic© yansi olünea yagan yağmurun stkisiyl© mm gamânta biri miŞli görülmemiş büyük bir sel basısm msydana geldi Öte veya daha fasla sayıda ev yıkıldı, lir kum insanlar müe& Ş1= tiada kalıp boguldular: MiŞeidin kapilin da parçalandı. Sular Kabe'sin içlr© girdi ve birkaç zira yükseldi. Kerkuns bir durum meydana geldi. Bunu Seyh Âfifüddin ife=Tab©rî anlatmıştır.

Oemaiyelevvel ayının yirmiyedisinde Gelaeddifl, Misir kadiligidan azledildi. Azledilmenindin kısa bir süre sonra Sam Kadisi ibn Meed'in vefat ettigin© dair habar Misir'a ulasti. Bunun üzsrina sultan, Celalsddin'i Sam kadiligina atadı, O da yeniden devlet hizmetine girmek üzere Sam'a döndü. Sultan, Hanefîlerin Kadisi Burhaneddin b. Ab-dulhak ile Hanbelîlerin Kadisi Takiyyüddin'i de azletti. Takiyyüddin'in oğlu Sadreddin'in de insanların kendilerindeki alacaklarını ödemesine hükmedildi. Bunlar insanlara 30Ö.00D dinar kadar borçluydular.

Cemaziyelâhir ayının ondokuzunfja pazartesi günü, Celaledin'in Sam'a gitmek üzere yola çıkmasından bes gün sonra sultan, fakihlerin önde gelenlerini huzurunda topladı. Onlara, Misir kadiligina kimi atamasinin daha uygun olacagim sordu. Toplantida Kadi Izzeddin b. Cemâa'nin Misir kadiligina atanmasi hususunda görüş birligine varildi. Bunun üzerine sultan onu, hemen o anda Misir Kadiligina atadı. Bagdat Kadisi Hüsameddin Hasan b. Muhammed el-Gori'yi de Hanefî Kadiligina getirdi. Bunlar hilkatlerini giyinmis olarak sultanin yanindan çikip Salihye Medresesi'ne gittiler.

Izzeddin b. Cemâa da Kâmiliye Darül-Hadisi'ndeki seyhlik görevini, Seyh Imadüddin ed-Diniyatî adindaki arkadasina devretti. Imadüd-din ed-Dimyatî de Kâmiliye Darü'l-Hadisi'nde ders verdi. Dersinde, "Ameller niyetlere göredir" mealindeki hadisi senediyle birlikte nakletti. Bu hadis üzerinde uzun uzun konustu.

Hakim naiblerinin çogu azledildi, bir kısmi ise görevlerine devam ettiler. Bu ayin yirmibesinde Hanbelîlerin Kadiligina Imam Âlim Mu-vaffaküddin Ebu Muhammed Abdullah b. Muhammed b. Abdülmelik el-Makdisî atandı. Malikîlerin Kadisi Ahnaî disindaki bütün kadilar degistirildi.

Tacir Semseddin b. Takiyyüddin b. Sabab'in yaptırdigi Dârü'l-Kur'an ile Darü'l-Hadis, bu sene ramazan ayında açilisi yapilarak faaliyete sokuldu. Burasi daha önce çirkin manzarali bir harabe idi.lamadan ayinda batainin vefatindan mnm Âlmûûln Âli b= Kadi Muhiddifi b. Fâilullah Misir Sir kâtipligi görevlBe başladı lu fflüaâŞe= bitle kŞsdiŞinŞ vŞ kardesi Bedredüs'e hü'at giydirildi: Sultama ffieeü-gindi hazir bulunmalarina karar varildi, Kardssi Sihâbüddin iie haeea gitti.

Yine bu sene ramazan ayında Misir'in bati tarafında yumurta ve Nar büyüklüğünde dolu yağdı. Çok sey telef oldu. Bunu Berzalî, Dimyatî'nin es-Sihab adlı eserinden naklederek anlatmıştır.

Ramazan ayının yirmiüçünde Mansuriye kubbesinde hadis seyhi Sihâbüddin el-Ascüdî vefat eden Zeyneddin el-Kinanî'nin yerine ders vermeye başladı. Safî'nin Müsnedinden bir hadisi Çavli tariki ile senediyle birlikte nakletti. Sonra bunu bırakıp Seyh Esirüddin Ebu Hay-yan'ın Hücet adlı kitabından Seyhi Ibn Zübeyr tariki ile baska bir hadis nakletti. Dersin sonunda sultana dua etti. Dersinde kadılar ve ayan tabakasina mensup kimseler de hazır bulundular. Bu, cidden görkemli bir tören olmuştur.

Zilhicce ayının ikisinde Adiliyetü's-Sagire Medresesi'nde, Samiye-tü'l-Berraniye'ye atanması münasebetiyle Seyh Semseddin b. Nakib'in yerine Taceddin Abdürrahim b. Kadilkudat Celaleddin el-Kazvinî ders verdi. Dersinde kadılar ve ayan tabakasina mensup kimseler de hazır bulundular. Yine bu ayda Kadi Bedreddin b. Kadi Cemaleddin, Atabeki-ye Medresesi'nde; kadesi Hatip Bedreddin de babasina niyabeten Ga-zaliye ve Adiliye, Medreselerinde ders verdiler. [38]

Hicretin Yediyüzotuzsekizinci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Emirü'l-Kebîr Bedreddin Muhammed B. Fahreddin

Bedreddin Muhammed b. Fahreddin Isa b. Türkmanî. Misir'da vezirlik yaptığı zamanlarda Mikyas Camii'ni yaptırmıştır. Sonra o görevinden alınarak Sam'a emir olarak nakledilmiş, daha sonra yine Misir'a dönmüş ve bu sene rebiyülâhir ayının besinde vefat edinceye kadar orada kalmıştır. Cenazesi Hüseyniye Mezarlığı'na defnedilmiş tir. Sükranla anılan bir kimseydi. Allah rahmet etsin. [39]

Kadilkudat Sihâbüddin

Sihâbüddin Muhammed b. Meqd b. Abdullah b. Hüseyin b. Ali Er-Razî el-Erbilî. Aslen Erbillidir. Sonraları Dimask'a yerleşmiştir. Safî Mezhebine mensuptu. Dimask'ta Safî kadılığı yaptı. Hicretin 662. senesinde doğdu. İlimle istigal etti. Yüksek derecede bir âlim oldu. Hicretin 693. senesinden itibaren fetva vermeye başladı. Önceleri İkbaliye, Bivahiye Msdr\$\$\$@gi'nd\$ ve Ümmü ialih türtainde dsr\$ verdi. İeytütaai vikilligi yaptı. Senra Sam kadiikudatli^sa atandı, İu Şiöi eŞfflasiyŞtewel ayı basında Adiliyi Medresesi'nde vefat itti ve İabü*s-Sagir Maaarhgi'na defnedildi. Allah rahmet etsin. [40]

Seyh İmam Alîm İbn Merhal

Seceresi şöyledir; Zeyneddin Muhammed b. Abdullah b. Seyh Zeyneddin

Ömer b. Mekkî b. Abdüssamed b. Merhal. Dimask'taki Samiye* tü'1-Berraniye ve Azraviye medreselerinin müderrisi idi. Dana önce Meshed-i Hüseyin'de ders verirdi. Faziletli, yüksek derecede âlim, fa-kih, usulcû ve münazaracıydı. Sekli güzel, ahlâki hos, dindar ve muhafazakâr bir kimseydi. Bir zamanlar Dimask'ta Alemüddin el-Ahnaî'ye niyabeten hakimlik yaptı. Yasantisi övgüyle karsılanan bir kimseydi. Bu sene receb ayının ondokuzunda çarsamba gecesi vefat etti, Mescid-i Deyyan'nin yanındaki türbesine defnedildi. Cenaze merasimine Kadi Celaledin-de Misir'dan gelerek katildi. Onun için Dimask'ta sadece iki gün kalmisti. Ondan bes gün sonra da Kadi Burhaneddin Ab-dülhak, ailesi ve çocuklariyla birlikte onun vefati münasebetiyle Di-mask'a gelmistti. Ibn Merhal'den sonra Samiyetül-Berraniye Medresesi'nde Kadilkudat Cemaleddin b. (Cümle ders vermeye basladi. O da bir kaç ay sonra, yani zilkade ayinin ondördünde persembe günü vefat etti. Seyh Alemüddin el-Berzalî kendi tarihinde onun biyografisini böyle anlatmistir. [41]

Kadilkudat Cemaleddin Es-Salihî

Seceresi söyledir: Cemaleddin Ebü'l-Mehasin Yusuf b. Ibrahim b. Cümle b. Müslim b. Hümam b. Hüseyin b. Yusuf es-Salihî. Safiî Mezhebine mensuptu. Babasi Mehacceliydi. Bu sene zilhicce ayinin ondördünde persembe günü öğleden sonra Süruriye Medresesi'nde vefat etti ve cenaze namazi kilindikdan sonra Kasyun Mezarligi'na defnedildi. Hicretin 682. senesinin baslarinda dogmus, Ibn Buhari'den ve digerlerinden hadis dinlemis, hadis rivayet etmistti. Faziletli, birçok ilimde ileri derecede âlim bir kimseydi. Ilimle istigal etti. Bilgi sahibi oldu. Fetva verdi. Muidlik ve müderrislik yaptı. Bir çok faziletlere sahipti. Arastirmaciydi. Faydali bilgiler elde etmistti. Yüksek himmet ve çok da hürmet sahibiydi. Sevecen bir kimse olup ihsanlarda bulunurdu. Haklari sahiplerine öderdi. Dimask'ta vekaleten ve asaleten kadilik yaptı. Bir çok medresede ders verdi. Samiyetü'1-Berraniye Medresesinin müderrisi iken vefat etti. Cenaze merasimine ayan tabakasina mensup bir çok kimse katilmisti. Allah rahmet etsin. [42]

Seyhü'l-Islâm Kadilkudat Ibn Barizi

Serefüddin Ebü'l-Kasini Hibetullah b. Kadilkudat Necmeddin Ab-durrahim b. Kadi Semseddin Ebu Tahir Ibrahim b. Hibetullah b. Müslim b. Hibetullah el-Cüheyneî. Hamali idi. Ibn Barizi adıyla taninmistir. Hama Kadilkudatligi yapmistir. Çesitli ilimlere dair faydali bir çok tas-nifatm sahibidir. Hicretin 645. sgnesinde ramazan ayinin bgsinda dogdu. Çek hâdii dinlidi. illslirdin segun-a vâf ef eldu. lir çek kitap tânif etti, @üş@l ahlâkli, sek kenuskan vg lalih Mmggltr hâkkmdâ ftol inan= ea sahip el&n, ayriga ingâfilar to&ftnd&n Ş&yp gerea bir kimsiydi: St= hird© bir taffl ulqmayâ fetva tai verü. Âhir

ömründe gMerini kaybg= ti, kadiliga yiuş divani etti, ienra görevini terunu Niemiddia Abdtirra-him b, Ibrahim'i divritfci» lu ti&e silkadi ayima yirmisindi çarsamba fieegi yatsi namazini vg vitri kildiktan ienra deksanüs yasinda vefat etti. Farzların vi nafilslirin tümünü vaktindi idâ stmîs, hiç birini kazaya bırakmamıştır. Ertesi gün cenaza namazi kilindi ve Akabet-Ü Nakirin Mezarligi'na defnedildi. [43]

Seyh Imam Alim Sîhabüddin Ahmed

Sihabüddin Ahmed id. Burhan. Haleb'teki Hanefîlerin seyhi ve Ca-miü'l-Kebir'in sarihi idi. İnsanlar kendisinden çok yararlandılar. Bu sene receb ayinin yirmisekizinde cuma gecesi vefat etti. Arapçaya ve kiraate dair bilgisi vardı. Baska ilimlerden de nasibini almisti. Allah rahmet etsin. Dogruyu noksanliklardan münezzeh olan yüce Allah daha iyi bilir. [44]

Sir Katibi Kadi Muhiddin B. Fadlullah

Ebü'l-Maâlî Yahya b. FadluUah b. Muhalla b. Da'can b. Halef el-Adevî el-Ömerî. Hicretin 645. senesinde sevval ayinin onbirinde Ke-rek'te dogdu. Hadis dinledi ve rivayet etti. Önde gelen devlet erkânındandı. Kardesi Serefüddin'in sagliginda ve ondan sonra devlet kademelerinde büyük görevler ifa etmis, Sam'da ve Misir da Sir katipligi yapmisti. Bu sene ramazan ayinin dokuzunda çarsamba gecesi Misir'da vefat etti. Ertesi gün Kurafe Mezarhgi'na defnedildi. Kendisinden sonra yerine oğlu Alaeddin geçti. Alaeddin, bu göreve atanan üç oğlundan en küçüğü idi. [45]

Seyh Imam Allame Ibn Kettanî

Misir diyarında Safîîlerin seyhi idi. Seceresi şöyledir: Zeyneddin Ibn Kettanî Ebu Hafs Ömer b. Ebi'l-Hazm b. Abdurrahman b. Yunus. Aslen Dimasklidir. Hicretin 653. senesinde Kahire'de dogdu. Dimask'ta ilim tahsil etti. Sonra Misir'a göçtü. Orayı yurt edindi. Karaborsacilik davalarına bakan dairenin basina geçti. Sonra Seyh Takiyyüddin b. Da-kikü'l-Iyd'e niyabeten hakimlik yaptı. Yasantisi ve idaresi Övgüyle karsilandi. Birçok büyük medresede ders verdi. Mansurî kubbesindeki Da-rü'l-Hadis seyhligine atandi. Yüksek derecede bir1 âlimdi. Faydali birçok bilgiye sahip faziletli bir kisiydi. Ancak insanlara karsi biraz huysuzdu. Hiç evlenmedi. Sekli güzel, görüntüsü hostu. Güzel seyler yer, kıymetli elbiseler giyerdi. er-Ravza adli eser üzerine ilaveler yapmisti. Baska eserleri de vardır. Bazi âlimleri horlardı. Allah kendisini bagıslasin. Bu sene ramazan ayinin ortasında sah günü vefat etti. Kurafe Mezarhgi'na defnedildi. Allah rahmet etsin. [46]

Seyh Imam Allame Ibn Kavî

Rükneddin b. Kavî Ebu Abdillah Muhammed b. Abdurrahman b. Yusuf b.

Abdurrahman b. Abdülcélil Alusî el-Hasifî el-Caferî. Tunusluydu. Maliki Mezhebine mensuptu. Ibn Kavî adıyla tanınmıştır. Faziletli, önde gelen şahsiyetlerden, zeki ve lider insanlardandı. Dinî ve dünyevî birçok ilme sahip olmuştı. Mengütemriye Medresesi'ne müderris olarak atandı. Mansurî Hastahanesi'nde de görevi vardı. Bu sene zilhicce ayının onyedisinde sabahlevin vefat etti. Geride bıraktığı mal ve esyaları Beytü'l-mal'e intikal etti. i

Seyhimiz hafız Alemüddin el-BerzalîJnin, Seyhi Sihabüddin Ebu Sâme ©1-Makdisî'nin tarihine yazdığı Zeylin'de anlattığı tarihî bilgiler burada sona ©rmşkt©dii\ Ben de onun tarihin© samanimiza kadar olan olaylardan hahgtdsn bir myü yagdim. Bu yagma isi hieritin 751, iŞnŞ» iindi aeniagiyelâhir ayının yirmigindi çarsamba fünü Şena irdi. Allah bu isin ienunu ftal ggtoin, Âmin. Hz, Adem'dsB günümügi k&daî* yazdiklarim burada i©na Şrmşktsdir, Hamd vŞ minntt Âll&h'adir, Harirî ne güzel dsmistiri

"Bîr kusur görürsen, gedigi kapa. içinde kusur bulunmayan kimse kıymetlenir ve yücelir."

Bunu İsmail b. Kesîr b. Sinv el-Kuresî es-Safîî yazdı. Yüce Allah onu affetsin, amin. [47]

Hicretin Yediyüzotuzdokuzuncu Senesi

Bu sene basında Müslümanların Misir'da ve oraya bağlı mintikalarda, Sam diyarında ve oraya bağlı mintikalarda ve Haremeyn-i Seri-feyn'deki Sultani Melik Nasir Muhammed b. Melik Mansur Kala-Vun'du. Kendisinin Misir'da naibi ve veziri yoktu. Misir kadilarına gelince, Safîî Kadisi, Kadilkudat İzzeddin b. Kadilkudat Sadreddin Muhammed b. İbrahim b. Cemâa; Hanefî Kadisi Kadilkudat Hüsarned-din el-Gorî Hasan b. Muhammed; Malikî Kadisi Takiyyüddin eî-Ahnaî, Hanbelî Kadisi da Muvaffaküddin b. Necâ el-Makdisî idi. Sultanin Sam naibi ise Emir Seyfeddin Tengiz idi. Seyfeddin Tengiz'in Sam'daki kadilari da Safîî Kadisi Celaleddin el-Kazvinî (Bu Misir diyarından azledilmisti), Hanefî Kadisi İmamdüddin et-Tarsusî, Malikî Kadisi Serefüddin el-Heniedanî, Hanbelî Kadisi da Alaeddin b. Menca et-Tenuhî idi.

Bu sene meydana gelen hadiselerden bazilari şunlardır: Dârü'l-Hadisü's-Sükkeriye'nin inşaatı tamamlandı ve hadis seyhligine imam, hafız, İslâm tarihçisi Muhammed b. Semseddin Muhammed b. Ahmed ez-Zehebî atandı. Buraya ayrıca otuz muhaddis tayin edildi. Nafaka ve maaş bağlandı. Maaş olarak her birine aylık yedi dirhem para, nafaka olarak da yarım ntl ekmek veriliyordu. Hadis seyhine ise ayhk otuz dirhem para ve bir ntl ekmek tahsis edilmisti. Buraya otuz kişi de Kur'an okumak üzere getirilmiş, bunlardan her on tanesi bir seyye bağlanmisti. Kurralardan herbirine,

hadisçilere verilen miktarda para ve ekmek tahsis edilmisti. Bu Dârü'l-Hadis'e ayrıca bir imam, hadis okuyucuları ve birkaçta naib atandı. Hadis okuyucularından her birine yirmi dirhem para ve sekiz okiye ekmek verildi. Bu binanın sekli ve yapisi gayet güzeldi. Dârüzzeheb'in karsisinde bulunuyordu. Buraya gelir getiren birçok mülk vakfedildi. Babü'l-Ferrec'deki Kasasin çarsisi, buraya baglanan vakiflardan birisiydi. Ayrıca Zeyd'in bucagi ile Humus'taki Ha-mam-i Kadim de buraya tahsis edilmisti. Bu emlâki vakfeden kisi Humus'taki birkaç köyde bulunan hissesini de buraya vakfetmisti.

Ancak daha sonra bu hisseleri ve mülkleri geri aldı. Sadece Kasasin çarsisi, Zeyd'in bucagi ve Humus hamami bu Dârül-Hadis'e bagli vakiflar olarak kaldı.

Bu sene Kadi Takiyyüddin Ali b. Abdülkâfi es-Sübkî es-Safiî, Di-mask'a ve kazalanna yetkili hakim olarak Misir'dan geldi. Alim, dindar ve güvenilir bir kimse olduğu için gelisine insanlar çok sevindiler. Kendisine selam verdiler. O da Öncekilerin âdetine uygun olarak Adüiyetü'l-Kebîre Medr^sesi'ne geldi, Gazaliye ve Atabekiye medreselerinde ders verdi. Amcasinin oğlu Kadi Bahaeddin Ebü'l-Beka'yi kendisine naib tayin etti. Ondan sonra da oğlu Ebü'l-Feth'i kendine naib olarak atadı. Kadilkudat Celaled-din Muhammed b. Abdürrahim el-Kazvinî es-Safîf nin vefatından sonra Sam'a tayin edildi. [48]

Allame Kadilkudat Fahreddin

Fahreddin Osman b. Zeyn Ali b. Osman el-Halebî Ibn Hatib-i Cis-reyn es-Safiî. Haleb kadiligina atandı. Imamdi. Ibn Hacıb'in nkihla ilgili muhtasari ile Ibn Sâatfnin el-Bedî adli eserini serhet-ti. Derin ve faydali bilgilere, tasnif edilmiş kiymetli eserlere sahipti. Seyh Ibn Nakib'in azledilmesinden sonra Haleb'te onun görevini üstlendi. Sonra sultan kendisini Misir'a çağirdi. O ve oğlu Kemal, bu sene muharrem ayında vefat ettiler. Kendisi vefat ederken yetmiş küsur yasındaydı. [49]

Kadilkudat Celaled-din Muhammed B. Abdurrahman

Kazvinliydi. Safiî Mezhebine mensuptu. Kendisi ve kardesi, Tatar-îann zamanında hicretin 690. senesinde Kazvin'den Dimask'a geldi. Faziletli kimselerdi. îmadüddin, Ümmü Salih türbesinde ders verdi. Celaled-din ise Baderaiye Medresesi'nde Seyh Burhaneddin b. Seyh Taced-din'in yanında muidlik (kalfalik) yaptı. Seyh Burhaneddin, Safiîlerin seyhi îdi. Sonra sartlar degisdi. Imamüddin, Dimask'ta Safiîlerin kadiligina atandı. Bu görev Kadi Bedreddin b. Cemâa'dan alınarak kendisine verilmisti. Sonra Imamüddin, Kazan Vak'asi senesinde diğer insanlarla birlikte Misir diyarina kaçti ve orada vefat etti. Bunun üzerine Bedreddin b. Cemâa, tekrar kadiliğa iade

edildi. Hicretin 703. senesinde Dimask şehrinin hatipligi bos kalmisti. Celaledin, bu göreve atandi. Daha sonra Kadilkudat b, Bedreddin b. Cemâa, gözlerini kaybedip görev yapamaz hale gelince hicretin 727. senesinde Misir diyarina gitti. Hicretin 738. senesinde Sultai Melik Nasir, anlatimi burada uzun sürecekt bazi meseleler dolayisiyla ona kizdi ve onu Sam'a sürgün etti. Önceki sayfalarda da anlatildigi gibro siralarda Kadilkudat Sihabüddin b. Mecd Abdullah vefat etmist. Bunun üzerine sultan, Celaledin Muhammedi yeniden Sam kadiligina atadi. Celaledin de oghf Bedreddin'i kadi naibligine getirdi. Bedreddin, o zamanlar Dimask'ta bu sene sonla-nnda vefat etti ve Sufiye Mezarligi'na defnedildi. Celaledin, Maanî ve Beyan ilimlerinde otorite idi. Çok fetva verirdi. Maanî ilmine dair tasnif eserleri vardi. Belagat ilmine dair de et-Telhis adli meshur eseri tasnif etmist. Bu eserinde Sekkâkî'nin Miftah adli eserini özetlemistir. Kendisinde bîr çok faziletler vardi. Yetmis yasma yaklasmis veya geçmiş iken vefat etti. [50]

Seyh İmam Hapiz İbn Berzalî

Alemüddin Ebu Muhammed Kasim b. Muhammed b. Berzalî. Sam'm tarihçisiydi. Safî Mezhebine mensuptu. Seyh Ibn Ebî Sâme'nin vefat senesi olan hicretin 605. senesinde dogdu. Seyh Sihabüddin'in tarihine zeyil yazdi. Seyh Ibn Ebî Sâme kendi ömrünün sonuna kadar geçen hadiseleri bu zeyilde anlatti. Kendisi, bu sene zilhicce ayinin dördünde ihramli iken vefat etmis, yıkanip kefenlenmis, ancak basi örtül-memisti. İnsanlar onu, tabutunun üzerinde tasirken çevresinde aglasiyorlardi. O gün, mahserî bir gündü. Çok hadis dinlemis, 1.000'den fazla hadis seyhinden hadis almisti. Muhaddis Semseddin b. Sa'd, onun hadis üstadlanni bir eserde anlatmis, ancak tamamini zikredememistir. Ale-müddin el-Berzalî çok seyler okudu, çok hadis nakletti. Güzel yazisi vardi. Ahlâki hostu, kadılar ve ilim ehli olan üsdatlariinin yanında sükranla karsilanan bir kimseydi. Allame Ibn Teymiye'nin onun hakkında söyle dedigini isittim: "Berzalî'nin nakilleri tasa oyulan yazi gibidir."

Berzalî'nin her taifeden olan arkadaslari, kendisini severler ve kendisine ikramda bulunurlardi. Sagliginda vefat etmis çocuklari vardi. Kizi Fatima, Buharî'yi onüç ciltte yazmis, kizinin hatiri için de kendisi asliyla karsilastirmistir. Daha sonra Alemüddin el-Berezlî, bunu kubbenin altinda Hafiz el-Mizzî'ye okumustur. Öyle ki kizinin yazdigi bu Buhari, insanların bakip da kendisinden nakil yapabilecekleri rau-demed ve asil bir kaynak haline gelmist.

Alamüddin el-Berzalî, Nuriye Darü'l-Hadisi'nin seyhi idi. Kitaplarini Dârü'l-Hadissü's-Sünniye'ye vakfetti. Dârü'l-Hadisil-Kavsiye'de, Emevî Camii'nde ve hadis kürsülerinde insanlara hep ders verdi. Müte-vazi bir kimse olup

insanlar tarafından çok sevilirdi. Kendisi de onlara iyi davranırdı. Bu sene yetmisdört yasında vefat etti. Allah rahmet etsin. [51]

Tarihçi Semseddin

Ssmssddin Muhammed b. Ibrahim el-Cesvî. Degerli bilgiler ihtiva eden bir tarih derledi, Bu tarihinden MM Zehabî ve Bersalf gibi kimsg-l©r dŞ yararlanip nakillerde bulundular, SŞkgŞn yasim asmif, kulaklari da agirlats&ffc. Seyh Naiirüddin Muhammad ili Mtedüddin'ia bibadir. [52]

Hicretin Yediyüzkirkincci Senesi

Bu sene basında Müslümanların Sultam Melikü'n-Nasir, yöneticileri ve kadıları ise önceki senede adları anılan kimselerdi. Sadece Safiîlerin Sam'daki kadisi Kazvinî vefat etmiş, yerine Allame es-Sübki atanmıştı.

Bu sene meydana gelen büyük hadiselerden biri suydı: Hristiyan-larm reislerinden bir topluluk, kendi kiliselerinde toplanarak, aralarında büyük miktarda para toplamışlar ve bunu Bizans'tan gelen iki rahibe vermişlerdi. Bunlar dinamit hazırlamayı ve konaklama isini iyi biliyorlardı. Birinin adı Melani, diğerinki ise Azir'di. Bu iki kişi neftten patlayıcı hazırlıyorlardı. Öyle ki, bu patlayıcıların tesiri ancak dört-bes saat sonra ortaya çıkıyordu. Akşamleyin Sükûrical denen dükkanların yanındaki bir duvarın gedigine, yaptıkları bu patlayıcıyı, Müslümanların giysilerine bürünerek kimsenin görmediği bir zamanda yerleştirmişlerdi. Geceleyin karanlık bastırınca insanlar aniden dükkânların bulunduğu yerden alevlerin yükselmekte olduğunu gördüler. Öyle ki mezkur çarşı taraftındaki Em©vî Camii'nin doğu minaregimn tirabzanları da tutularak yanmaya başlamıştı, Saltanat naibi firigiz vŞ l,ÖÖÖ'lŞreŞ kişi ©raya ggldi, Aiv alsv yanmakta elan minargyg siktılar. Yangın easiys iirayit gtmidgn orası koruma altına alındı. Hâmd vg mtogfc Allah'adır. Minart iss tamamin yâninea Emir Tinpi'nin Şmri ügirina yıkıldı. Spnrâ yemden yapıldı. Burası hadis-i serifte İsa Feygamber'in Üzerine ineceği Emevî Camii'nin doğu minaresiydi. Nitekim İsa Peygamber'in yeryüzüne inisi meselesi anlatılırken bu konuya da değinilecektir. Hadis-i serifte Deccal'in Dimask'ikusatacağı zamanda İsa peygamber (a.s.) oraya incek denilmektedir.

Kısaca demek istediğimiz şudur ki: Bir kaç gece sonra Hristiyanlar, Emevî Camii'nin batı tarafındaki pasajın tümüne hücum ettiler. Oradaki esyaları ateşe verdiler. Innâ lillahi ve innâ ileyhi râciun (Dogrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz.) Atesin kivilcimları pasajın çevresindeki evlere, meskenlere ve medreselere sıçradı. Emîniye Medresesi'nin i tarafı yandı. Amaçları yangını Müslümanların mabedi olan Emevî ne sirayet ettirmektir. Ama Cenâb-i Allah arzularının gerçekleşmesini engelledi. Saltanat naibi ve emirler oraya geldiler. Emevî

Camii'ni yangina karsi korudular. Allah onlara hayirlar versin. Salta-'* nat naibi, bu yanginin Hristiyanlar tarafından cikartildigini kesin olarak anlayınca Hristiyan reislerinin tutuklanmasini emretti. Onlardan altmis kisi tutuklandi, dövüldü, iskence gördü, mallan müsadere edildi. Çesitli cezalara çarptirildilar. Ondan fazla Hristiyan reisi haça gerilerek deve üzerinde sehirde dolastinlip teshir edildi, Sonra pespese birer birer Öldürüldüler. Sonra da atese atilarak yakildilar. Nihayet kül haline geldiler. Allah onlara lanet etsin. Dogrusunu Allah bilir. [53]

Emir Tengîz'in Tutuklanis Sebebi

Zilhicce ayinin yirmidördünde sali günü Emir Tasdemir, acele olarak Sugd'dan Dimask'a geldi. Üniformasini giyerek Dimask ordusunun basina geçti. Saltanat Naibi Tengiz de konagindan çikip acele Dârüssaâde'ye gitti. Askerler gelip Babü'n-Nasir'm önünde durdular. Emir Tengiz, üniformasini giyip askerlerinin basina geçmek ve onlarla birlikte Misir Sultani'nin karsisina çıkmak istedi. Yanindakiler bu sekilde hareket etmesi halinde kendisini kinayacaklarini belirttiler ve ona; "Sultan'm emrini dinleyip itaat ederek huzuruna varman, maslahat geregidir."dediler, O da silahsiz olarak yola çıktı. Sehir disina çıktiginda Fahrî ve digerleri etrafim sardi. Onu tutuklayip Kasve tarafina götürdüler. Yelboga kubbesinin yanina geldiklerinde onu bineginden indirip has adamlariyla birlikte zincire vurdular. Sonra kendisi ve adamlan zincire vurulu vaziyette posta arabasiyla sultanin yanuia götürüldü. Misir'a ulastiginda Iskenderiye'ye götürülmesi emredildi. Kendisine yanindaki emanetleri sordular. O da bir kismini ikrar etti. Digerlerini de ikrar etmesi için kendisine iskence ettiler. Daha sonra öldürüp Iskenderiye'ye defnettiler. Sonra onu Dimask'taki türbesine naklettiler. Allah rahmet etsin. Öldürüldüğünde altmis yasini geçmisti. Adaletli, heybetli, iffetli, eli açık bir kimseydi. Onun zamaninda insanlar huzur, güven ve koruma altindaydi. Hayat gayet ucuzdu. Allah ona rahmet etsin. Birçok vakfi vardi. Sugd sehrindeki hastahanesi, Nablus ve Aclun'daki eamiileri, Dimask'taki camii, Kudüs'teki medrese ve han-kahi, yine Kudüs'te ve Dimask'taki Barü'l-Hadisleri, Mescid-i Akse'ya vakfedilmis kervansarayi ve çarsisi, bunlardan bazilaridir. Meseid-i Akse'da bir de pencere açtirmisti. [54]

Hicretin Yediyüzkirkincci Senesinde Vefat Eden Meshur Sahsiyetler

Halife Müstekfi Billah

Ebu Rebî Süleyman b. Hakim Biemrillah b. Abbas Ahmed b. Ebî M

Hasan b. Ebi Bekir b. Ali b. Emirü'l-Mü'minin Müstersid Billah el-Hasimî el-Abbaeî. Aslen Bagdatliydi. Hicretin 683. senesinde veya bir sene önce Bagdat'ta doğmustur. Ilim tahsil etmis, bilgi sahibi olmustu. Babasi onu

veliahd olarak tayin etmis, o da hicretin 671. senesinde babasinin vefatından sonra tahta geçmişti. Kendisinin adına hutbe okunmuş, yetkisinde bulunan ehl-i hail ve akde dair işler Sultan Melikü'n-Nasir'a devredilmisti. Kendisi Tatarlarla gaza yapmaya gitmiş, Sakhap savaşında hazır bulunmuş, hicretin 702. senesinin saban ayında sultanla birlikte Dimask'a gelmişti. Büyük askerlerin tümü de yanında yaya yürüyorlardı. Sultan tahttan feragat edip Kerek'te inzivaya çekilince emirler, Halife Müstekfî'den ülkeyi güçlendirip kalkındıracak birini sultan yapmasını istemişler, o da Melik Muzaffer Eükneddin Baybars el-Casnigir'i sultanlığa tayin etmiş, ona sancak vererek, saltanat hil'ati giydirmisti. Daha sonra Kerek'te bulunan eski Sultan Nasir, Misir'a dönmüş, yaptıklarından Ötürü halifeyi kinamış, sonra gazaplanarak onu Kos mintikasına sürgün etmişti. İşte Halife Müstekfî sürgünde bulunduğu Kos mintikasında bu sene saban ayının basında ölmüştü. [55]

Hicretin Yediyüzkirrhîncî Senesi

Bu sene çarsamba günüyle başladı. Sene basında Müslümanların Sultani Melik Nasir Muhammea b. Melik Mansur Kalavun idi. Misir'daki kadılar, önceki senede adlan anılan kimselerdi. Dimask'ta saltanat naibi yoktu. Ancak işleri geçici olarak Humus-u Ahdar lakabım taşıyan Emir Seyfeddin Tasdemir idare ediyordu. Bu, Emir Seyfeddin Tengiz'i kutlamaya gelen kişiydi. Daha sonra Tasdemir'in Sugd seherine dönmesine dair ferman Dimask'a ulasti. O da aksamleyin memleketine gitmek üzere yola çıktı. Emir Tengiz'in esyaları ise olduğu gibi muhafaza altın* da tutuluyordu.

Muharrem ayının dördünde cumartesi sabahı bes emir Misir'dan Dimask'a geldi. Bunlar, Seyfeddin Bistek en-Nasirî, Beresboga el-Ha-cip, Tasar Düveydar, Benar ve Bata idi. Bistek, Ablak kasrına yerleşti. Beraberinde az sayıda kölesi de vardı. O, halkın sultana bey'atlerini yenilemek için Dimask'a gelmişti. Bazı emirlerin, ©ski Sam naibin© karşı suikaste teşebbüs edecekleri vehmi o günlerde yaygındı. Ayrıca bunlar, eski Sam Naibi Seyfeddin Tengiz'in muhafaza altındaki esyalarını alıp Misir'a götüreceklerdi.

Muharrem ayının altısında pazartesi sabahı Emir Alaeddin Tanbo-ga, naib olarak Dimask'a gelmiş ve halk tarafından karşılanmıştı. Bistek ve Misirli emirler de onu karşılamaya gelmişler, sonra onunla birlikte Dâdüsâde'ye dönmüşlerdi. Tanboga'mn naibliğe atanma fermanı Dârüsâde'de okundu.

Muharrem ajanın onüçünde pazartesi günü, önde gelen büyük emirlerden Olcay Boga el-Adilî ile Tanboga el-Haccî tutuklanarak Man-sure kalesine götürüldüler. Mallarına, mülklerine de el konuldu.

Salı günü Melikü'l-Ümerâ Seyfeddin Tengiz'in evi, ailesi ve çocukları Misir

diyarina götürüldü.

Çarsamba günü yani muharrem'in onbesinde saltanat naibi Emir Alaeddin Tanboga, Emir Seyfeddin Bistek en-Nasirî, Hace Ruktiye Seyfeddin Kutluboga el-Fahrî ve bir grup önde gelen ümera Sûkû'l-Hayl'de toplandılar. Toplantı esnasında Emir Seyfeddin Tengiz'in köleleri Çogal ile Togay'i huzura çağirdilar. Orada bunların ikiye bölünmeleri emredildi. Emir gereği vücutları iki parçaya bölündü, sonra da ağaca asılarak, "İste, Sultan Nasir'a karsi cür'et gösterenlerin cezası budur!" diye yüksek sesle duyuru yapıldı. [56]

Tengiz'in Vefatı

Bu sene muharrem ayının yirmibirinde sah günü Sam naibi Emir Seyfeddin Tengiz, Iskenderiye kalesinde bogularak (Baska bir rivayete göre zehirlenerek) Öldürüldü. Bogularak öldürüldüğüne dair rivayet daha sahihtir. Baska sekilde öldürüldüğüne dair rivayetler de vardır. İnsanlar onun ölümüne üzüldüler. Bu üzüntü uzun süre devam etti. Her zaman onun heybetini, muhafazakarlığını, Müslümanların irzini koruma hususundaki gayretini, İslâm'ın yasaklarını muhafaza etmedeki hamiyetini, ihtiyaç sahiplerinin ve diğerlerinin yardımına kosusunu arilatiyorlardı, Ölümüne siddetle esef ettiler, Allah rahmet etüin,

Sgyhiöig hafta allami îmadüddin Ibs K@iir merhumun Kadi İmi= nüddin b. Kalaaiifys anlattigma g örŞ İmir Şşyfgddin Tesfig, Şali günü fikgndgriyŞ'y© fitmif, sah günü di ©r&d& vgfat itmisti, OŞmm aamazi îikgndiriys'di kilinmis vi muh&rrŞm âyinin yirmiüsündi IŞkŞndŞriyŞ Mazarhgi'nd& Kubaif nin kabrinin yakinina difntdümisti, Canaze m©-rasimi çok güzel olmustu. Allah rahmet etsin. [57]

Haleb Naibi Tasdemîr

Eski Dimask naibi Tengiz'i tutuklayan Emir Seyfeddin Tasdemir, bu sene safer ayının onyedisinde persembe günü Dimask'a geldi. Yanında askerleri de olduğu halde Vat'ay-i Berze'de konakladı. Daha sonra adamlarıyla birlikte Tanboga'dan bosalan Haleb naibliği görevine baslamak üzere yola çıktı. [58]

Muhammed B. Temmam'in Vefatı

Rebiyülevvel ayının onüçünde persembe sabahı, Dimask sehrinde le veseyh, sâlih, âbid, nâsik, önder Muhammed b. Temmam'in Salihiye'dt fat ettiği haberi yüksek sesle duyuruldu. İnsanlar cenaze namazını kilmak için Muzafferî Camii'ne gittiler. Cemaat ögle vaktinde toplandı, fakat cami, onun cenaze namazını kilmak için gelen cemaati almadi. Bunun üzerine insanlar, seyhlerinin cenaze namazını disarida, yollarda kildilar. Seyh Takiyyüddin

Ibn Teymiye'nin cenaze namazından sonra, onun zamanına kadar kalabalık böylesi bir etmaat toplanmamıstı, Bu zatin esflâsüini kaldırmak isin kadın, irkik y&kkpk 20,000 kisi bir araya gelmişti: Aralanada kadılar, amitte ve ayaa tabakaima mŞBgup kim= ŞŞlgr de vardı.- Halk saltanat naibinin pligiai bikledi, aneak e isinden etüru naffiâgâ g etemiyinee Seyh, Mugâîfirt Gamii'nde ö|le namazından genra Ibn Ttmmâffi'm genagi namazim kildirdi, Muhammid b, Tem= mam, MuvâfFak'in ttirbeii ile Seyh Ebu Ömer'in türbeŞi araŞınd& bulunan kardisinin türbeginin yanma delhidildi. Alkh, onlara da, bizt di rahmet etsin. [59]

Seyh Mîzî'nin Zevcesi Aîse'nin Vefati

Cemaziyelevvel ayinin basinda sah günü aksam vakti seyhâ, âbide, sâliha, âlime, Kur'an okuyucusu, seyhimiz Hafiz Cemaleddin el-Mizzfnin zevcesi Ümmü Fatura Aise binti Ibrahim b. Siddik vefat etti. Çarsamba sabahi cenaze namazi kilindikdan sonra Sufiye Mezarli-gi'nda Seyh Takiyyüddin Ibn Teymiye'nin mezarinin batı tarafına defnedildi. Allah hepsine de rahmet etsin. Kendi zamanındaki kadınlar arasında esi bulunmaz bir kadindi. Çok ibadet eder, Kur'an okurdu. Kur'an'i fesahat, belagat ve sahih edâ ile okuturdu. Erkekler bile onun kadar tecvit kurallarına riayet edemezdi. Bir çok kadına Kur'an-i Ke-rim'i hatmettirmistir. Bir grup kadın yanında Kur'an okumus, kendisinden kiraat, salihlik, dindarlik, zahidlik, dünyaya tamah etmeme bakımından istifade etmislerdi. Bununla beraber ömrü uzun sürdü, seksen yasma vardı. Ömrünün tümünü Allah'a tâat, namaz ve Kur'an okumakla harcamistir. Seyh Mizzî, ona iyilik ve ihsanda bulunur, itaat ederdi. Tab'an ve ser'an onu çok sevdiğinden ötürü kocası Seyh Mizzî, ona hiç muhalefet etmezdi. Allah ona rahmet etsin. Ruhunu mübarek kilsin. Mezarini da rahmetle nurlandırsm, âmîn.

Cemaziyelevvel ayinin yirmibirinde çarsamba günü Seyh Ebu Ömer'in Kasyun'daki Medresesinde Seyh imam Seniseddin Muhammed b. Ahmed b. Abdulhadî el-Makdisî el-Hanbelî ders verdi. Buraya Bektimurî Medresesi de deniliyordu. Daha önce burada Kadi Burha-neddin ez-Zer'î müderrislik yapmaktaydı. Seyh Imam Semseddin Mu-nammed'in bu dersinde Kudüslüler ve Hanbelîlerin büyükleri de hazır bulunmuşlardı. Hava çok yağmurlu, yerler de çamurlu olduğundan ötü-

m Ş gün sehir halkmdas kimgi bu dŞrŞi distemtyt pismemisti.

lu Şine ramagan ayima yirminindin Ş©nra lmtvî @amü'ndŞki Sarkiye Misâfgii'sim ©asrimi tamamladı: İnsanlar yapısını vŞ g&g= lamligim bigindilir. lailannm anlattigina görs îlâm tarihinde enun benzeri baska bir minara yapılmis dtgildi. Allah'a hamd olsun. Bir çok kimse bunun Nüvas b. Sem'an tarafından rivayat edilen ve Hz. îsâ'mn Dimask'in doğusundaki

beyaz minareye inecegini anlatan hadis-i serifte geçen beyaz minare oldugunu zannetmislerdir. Oysa bu lafız ters çevrilmiş ve bazı raviler bunu degistirmiş olabilirler. Aslında İsa Peygamber, Dimask'taki Emevî Camii'nin dogu minaresine inecektir. Bu minare, batı minaresinin karsisinde ve mukabilinde bulundugundan ötürü Sarkiye minaresi adıyla meshur olmuştur. Dogrusunu noksanlıklardan münezzehe olan yüce Allah daha iyi bilir. [60]

Dekkânî'nin İdamı

Bu sene sevval ayının bitiminde sah günü Dârüssaâde'deki adalet dairesinde bir oturum düzenlendi. O gün bu oturuma adet üzere kadılar ve ayan tabakasına mensup kimseler de katıldılar. Bu toplantıya Osman. ed-Dekkâkî de getirildi. Allah onu kahretsin. Bazıları onun, Hal-lac'dan ve İbn Ebî Gadafir es-Sülakmanî'den bile nakledilmemiş olan büyük günahlari içeren sözler söylediğini iddia etmişlerdi. Tanrılık davasında bulunduğ u hususunda da deliller ve belgeler ileri sürüldü. Allah ona lanet etsin. Peygamberleri ayıpladığına, süpheli kimselerin arasında bulunduğ u, Bacrikîye ve Hülûliye mezhebine mensup kimselerle oturup kalktığına dair başka suçlar da kendisine isnad edildi. Allah bunların tümüne lanet etsin. Mecliste Kadi el-Hanbelfye karsi edepsizlik etti. Ayrıca Malikîlerin tekfirine dair sözler sarfetti. Bazı şahitlerin kendisine karsi pesin hükümlü olduklarını iddia etti. Neticede zincire vurulmuş olarak zindana geri götürüldü. Cenab-i Allah kendi gücü ve kuvvetiyle onu mahpus kildi. Sonra zilkade ayının yirmibirinde salî günü Osman ed-Dekkâkî, tekrar Dârüssaâde'ye getirildi. Emirlerin ve kadıların huzurunda kendisinden, aleyhinde şahitlik yapan kimselerin kendisine karsi pesin hükümlü olduklarına dair iddiasını ispatlaması istendi. Ancak bunu yapamadi. Bunu ispatlayamayınca da hüküm giydi. Malikî Kadısına, aleyhinde hüküm vermesi için teklifte bulunuldu, Malikî Kadisi ise Allah'a hanidü senada bulunduktan, Rasûlullah'a da salâtü selam getirdikten sonra Dekkâkî'nin -tevbe etse bile- kaninin akitilmesine hükmetti. Bunun üzerine Dekkâkî, yakalanıp Dimask'ın Sûkû'1-Hayl denen çarşısına götürüldü ve orada boynu vuruldu. Sonra da, "Hülûliye mezhebine mensup olanların cezası iste budur!" diye yüksek sesle duyuru yapıldı. O gün Dârüssaâde'de mahserî bir kalabalık

vardı. Toplantıya uliffiaian bir sek kisi ile ayan tabakasına mŞaŞup kiffişeler dekatılmışlardı. Ömaliddîn »Miiiî Şl=Hafig ilŞ Halk Siffi= ggddtin Şg=I©hŞbî âe bu toplantıya katılan kimŞŞlirdŞndi, lunlar konu hakkında görüşlerini bşyan stmişler ve Dskkâkî'nin aliyhini hüküm verilmesi için ddden tesvikte bulunmuşlardı. Onun zindıklığını bîr çok delille ispatlayarak aleyhinde şahitlik yapmışlardı. Aynı şekilde Seyh Takiyyüddin İbn Teymiye'nin kadesi Seyh Zeyneddin de onun aleyhinde şahitlik yapmıştı. Malikî, Hanefî ve

Hanbelî kadilari onun hakkında mecliste verilen hükmü infaz etmisler ve öldürüldüğü yerde hazır bulunmuşlardı. Ben de bastan sona bu işte görev almıştım.

Bu sene zilkade ayının yirmisekizinde cuma günü kalede bulunan Emir Tanboga Haca ile Emir Olcay Boga saliverildiler. Aynı şekilde kalede kalan Tengiz'in haznedarları da serbest bırakıldılar. İnsanlar bu duruma çok sevindiler. [61]

Melik Nasir Muhammed B. Kalavun'un Vefatı

Zilhicce ayının yirmiyedisinde çarsamba sabahı Emir Seyfeddin Kutluboga el-Fahrî Dimask'a geldi. Saltanat naibi ve ümeranın çoğu onu karsılamaya çıktı. Dimask'a posta atıyla gelmişti. Sultan Melik Na-sir'in çarsamba günü akşamı vefat ettiğini, cuma gecesi yatsıdan sonra cenaze namazının kılındığını, babası Melik Mansur'la birlikte oğlu Eruk'un mezarına defnedildiğini, ölmeden önce de oğlu Seyfeddin Ebu Bekir'i veliahd tayin ettiğini ve ona Melik Mansur lakabını taktığını bildirdi. Sultanin cenaze merasiminde az sayıda emir hazır bulunmuştu. Defin isinde Emir Alemüddin el-Çavh, salih bir insan olan Seyh Ömer b. Muhammed b. İbrahim el-Caberî ile Cebabiriye'den bir baskası görevlendirilmisti. Oğlu Ve veliahdı defin isinde hazır bulunmamisti. İnsanlar arasında kargasa meydana gelmemesi için de veliahd o gece kaleden dışarı çıkmamisti. Sultanin cenaze namazını Kadi İzzeddin b. Cemâa kildirdi. Çavli Aydogmus ile baska bir emir ve Kadi Bahaeddin b. Hamid de cenaze namazına katılmışlardı. Kadi Bahaeddin'in babası Hamid, Dimask Kadisi Sübkî'nin oğlu idi. Bundan sonra Sultan Melik Mansur Seyfüddünya Veddin Ebü'l-Maâlî Ebu Bekir, memleket tahtına oturdu.

Hicretin 741. senesinde zilhicce ayının yirmibirinde perşembe sabahı, Misir askerleri Sultan Melik Mansur Seyfüddünya Veddin'e bey'at ettiler. Samlilardan da onun adına bey'at almak üzere Fahrî, Sam'a geldi. Ablak kasrına konuk oldu. İnsanlar Melikü'l-Mansur b. Nasir b. Mansur'a bey'atlerini onun aracılığıyla sundular. Bu münasebetle zilhicce ayının yirmisekizinde perşembe sabahı Dimask'ta sevinç davulları çalındı. Yeni sultanin tahta oturusu nedeniyle insanlar çok sevindiler. Müteveffa sultana rahmet dileyip dua ettiler ve ölümüne üzüldüler. Allah rahmet etsin. [62]

Hicretin Yediyüzkirkininci Senesi

Bu sene pazar günü ile başladı. Sene başında İslâm ülkesinin; yani Misir'in, Sam'in ve buralara bağlı mintikaların Sultani Melik Mansur Seyfeddin Ebu Bekir b. Melik Sultan Nasir Nasirüddin Muhammed b. Sultan b. Melik Mansur Seyfeddin Kalavun es-Salihî; Sam naibi Emir Alitsddin Tanboga; Sam'in vâsı Misir'in kadilarına gılinağ, bunlar da öa« askı gıaidi adları iml&a tanelerdi.

Digsr g örsvltris basinda bulunan kf lse degismemislerdi. SâdŞgŞ halife Hakim liemrillâh'ffl yŞrinŞ has-kail ppiisti.

Muharrem ayında laürülmü'mifiifl Ibü'l-K&gim Ahmtd h. Müstekâ Büteh Ibu Bibî Süleyman Şl=Âfeb&Şi'yŞ hilafet bey'ati yapıldı! Ymi halifi siyahlar fiyiaerek M©lik Mansur'la berata memleket tahti» na eturdu, O gün halife, belig vŞ fadh bir hutb© irâd itti. Hutbeiinde öğütler vsrdi. iyiligi emredip kötülükleri yasakladı. Bir grup ümerâya ve ayan tabakasina msnsup kimselere hil'at giydirdi. O gün mahssrî bir gündü. Halife Ebü'l-Kasim, babasi tarafından veliahd olarak atanmistti. Ancak Nasir ona bu imkâni vermemis, yerine Ebu îshak Ibrahim'i atamis, ve ona Vasik Billah lakabini takmistti. Ebu îshak Ibrahim, Ebu Rebî'nin kardesinin oğlu idi. Kahire'de sadece bir cuma onun adına hutbe okundu, sonra Mansur, onu azletti ve sözünü ettigimiz Ebül-Kasim'i hilafete geçirdi ve kendisine Müstansir lakabim takti.

Muharrem ayinin sekizinde pazar günü aksam vakti, Emir Seyfeddin Bistek en-Nasirî tutuklandı. Daha önce Sam naibligine atandigina dair ferman yazilmis, bu münasebetle kendisine hil'at giydirilmis, esyalari da bineklere bindirilerek yola sevkedilmisti. Kendisi de vedalasmak üzere Melik Mansur'un yanma gitmis, Melik Mansur ona iyi muamele etmis, hos geldin diyerek yanina oturtmus, yemek getirterek beraberce yemislerdi. Melik Mansur, ayrilacagi için ona üzüldüğünü bildirmis ve, "Beni yalnız birakiyorsun" demisti. Sonra vedalasmak için ayaga kalkmis, Bistek de önu sıra sekiz adım kadar ilerlemisti. Bu sirada üç asker ona dogru ilerlemis, üzerine hücum etmislerdi. Biri bıçagiyla onun kilicim kinindan koparmis, digeri elini agzinin üzerine koymus, üçüncüsü de omuzlarindan yakalamis ve onu sultanin huzurunda baglamislardi. Bundan sonra Emir Seyfeddin kayiplara karismis ve nereye gittigi halk tarafından bilinmemisti. Sonra kölelerine, "Gidin Emir in binegini buraya getirin, o bu gece sultanin yaninda kalacaktır" buyurmuslardi. Sultan memleket tahtinda oturuyordu. Sabah olunca bir grup ümeranın tutuklanmasini, ayrıca devlet erkânindan da dokuz büyük emirin yakalanmasini emretti. Bistek'in malina, mülküne ve esyalarina el konuldu. Anlatildigina göre, Biskek en-Nasirî'nin 1.000.000 altin dinari ile 700.000 dinari vardi. [63]

Seyhimiz Hafiz Ebü'l-Haccac El-Mizzî'nin Vefati

Bir kaç gün hasta yatti, ama hastaligi agir olmadigindan ötürü cemaate katilmasina ve ders vermesine engel teskil etmiyordu. Safer ayinin onbirinde cuma günü namaz vaktine kadar hadis okudu. Sonra ab-dest almak ve oradan da namaza gitmek üzere evine gitti. O anda karninda büyük bir sancı meydana geldi. Bunun kulunç agrisi oldugunu zannetti. Oyi& bu, taun hastaligiydi, Bu yüzden namaza gelmedi. Namazi

tamamladıktan sonra kendisinin evde kaldığım ve disan çıkama-dığım duyduk. Ben hemen yamna gittim. Siddetli bir sarsinti geçiriyordu. Agrisi fazlaydı. Durumunu sordum. Defaatl© "Elhamdülillah" dedi. Sonra basma gelen siddetli agrıları söyledi. Abdeithaneye gidip sarnıç Üzerinde abdest aldı. Öğle namazını yalnias basına kıldı. Ama sancisinin siddeti devam ediyordu. Bu hal, cumarteli gününe kadar devam etti. öğle vakti olduğunda ben yanında yoktum. Zevcem olan kızı Zeynep, öğle ezam okundugunda zihninin karistigim haber verdi, Zeynep ona, "Babacığım öğle ezanı okunuyor" dedigindi o, Allah'i anarak, "Namaz kilmak istiyorum" demis, teyemmüm ederek namaz kilmis, sonra uzanıp Âyete'l-kürsfi okumaya baslamisti. Dili dönemeyecek hale gelinceye kadar okuyusunu sürdürmüs, nihayet safer ayinin onikisinde cumartesi günü öğle ile ikindi arası bir vakitte ruhunu teslim etmist. Allah rahmet etsin. Ertesi gün sabahleyin yikanip kefenlendi ve cenaze namazi Emevî Camii'nde kilindi. Cenaze namazına kadılar, ayan tabakasına mensup kimseler ve sayilamayacak derecede çok insan katildi. Cenazeyle birlikte Babü'n-Nasr'dan sehir disina cikildi. Saltanat naibi, Emir Alaeddin Tanboga ve beraberinde sultan divaninin baskani ile sahip, sir kâtibi ve diger ümera da geldi. Babü'n-Nasr disinda cenaze namazi kilindi. Onlara Kadi Takiyyüddin es-Sübkî es-Safî imamlık yaptı. Bu zat Emevî Camii'nde de cenaze namazini kildirmisti. Sonra cenaze, Suriye Mezarhgi'na götürölerek orada salih, Kur'an hafizi olan zevcesi Aise binti Ibrahim b. Siddik'in mezarinin yanına defnedildi. Mezarları Seyh Takiyyüddin Ibn Teymiye'nin mezarinin batı tarafındaydı. Allah tümüne rahmet etsin. [64]

Cidden Garip Bir Olay

Safer ayinin otuzunda çarsamba günü, bir emir Misir diyarından Dmiask'a geldi. Beraberinde Melik Esref Alaeddin Kalık b. Melik Na-sir'a, ondan sonra da kardesi Mansur'a veliahdlik bey'ati yapılması için bir emirname getirmisti. Mansur'un veliahdlik sirasinin degismesinin sebebi; içki içmesi, kötü isler islemesi, tüysüz oğlanlarla oturup kalkması gibi çirkin hareketleri yapmasıydı. Büyük emirler, isin fesada ve köklü bir kargasaya meydan verecek kadar büyüdüğünü gördükleri için halife Hakim Biemrillah Ebu Rebî Süleyman'in huzuruna çıkmışlar ve Melik Mansur'a isnad edilen suçları onun önünde ispatlamışlardı. O zaman büyük emirler ile digerleri onu veliahdlikten hal' etmişler, yerine kardesini tayin etmişler ve baski altında üç kardesiyle birlikte onu Kas mintikasına sürgün etmişlerdi. Melik Esrefi de bu sebeple tahta geçirmişlerdi. Emir Seyfeddin Koson en-Nasirî ona naib tayin edilmiş, isler böylece yoluna girmisti. Iste bu sebeple Misir diyarından bir emir Di-mask'a geldi ve emirler, çarsamba günü onun aracılığıyla Melik Esrefe bey'atlerini sundular. Rebiyülevvel ayinin basında persembeye aksami sevinç davulları çalindi. Cuma günü Diniask'ta saltanat naibi, kadılar ve

emirlerin huzurunda Melik Esref adina hutbe okutuldu.

Rebiyülevvel ayinin onyedisinde çarsamba günü, Esrefiye Dârü'l-Hadisi'nde seyhimiz Hafiz Cemaleddin el-Mizzî'nin yerine Kadilkudat Takiyyüddin es-Sübkî ders verdi. Aynca Nuriye Dârü'l-Hadisi'nin seyhligine de oglunun vefati nedeniyle kendisi geçti.

Ceraaziyelevvel ayinda Haleb naibi Emir Seyfeddin Tasdemir el-Humusu'l-Ahdar'in, sultanin Kerek'te bulunan oğlu Emir Ahmed'e destek vermek için harekete geçtiği ve bu amaçla asker topladığı duyuldu. Doğrusunu Allah bilir.

Cemaziyelevvel ayinin ikinci on gününde, Emir Seyfeddin Kutlu-boga el-Fahrî komutasindaki askerler, sultanin oğlu Emir Ahmed'in talebi üzerine Kerek'e gittiler.

Bu ayda Kerek'te bulunan Emir Ahmed b. Nasir'm isiyle ilgili bir çok söz konusuldu. Çünkü Fahrî komutasindaki askerler orayı muhasara etmişlerdi.

Haleb naibi Emir Seyfeddin Tasdemir el-Humusu'l-Ahdar'in, sultanin, Misir diyarindan Said'e sürgün edilen çocuklarının yanında yer aldığı, Emir Ahmed'i müdafaa isine giristigi, üzerine gelen askerleri geri çevirmeye çalıştığı, onu kusatmaktan vazgeçip Kerek'e Ahmed'in yardımına gitmeye niyetlendiği haberi etrafa yayıldı. Sam naibi de Di-mask'ta bu is için gerekli hazırlığı yaptı. Askerler bu duruma önem verdiler. Gerekli hazırlığı yaptılar. Çok zahmetlere katlandılar. İnsanlar da bu yüzden panige kapıldılar. Bir fitne çıkmasından korktular. Aralarında savaş çıkması halinde Cibâl'de ve Havran'da asiretlerin ayaklanacağını düşünerek ziraat işlerinin tatil edileceği ve baska huzursuzluklar meydana geleceği nedeniyle tedirgin oldular. Sonra sultanin sahibi Haîeb'ten elçi olarak Dimask naibi Emir Alaeddin Tanboga'nin yanına geldi. Yanında sıfahî bir mesaj vardı. Tanboga onu dinledi ve onunla birlikte sol cenah sahibi Emân es-Sakî'yi gönderdi. İkisi birlikte Haleb'e gittiler ve Cemaziyelâhir ayi sonunda oradan Misir diyarina yöneldiler. Isin bir ilerleme kaydetmediği, ancak Melik Nasir'm çocuklarının -Mansur disindakilerinin- sürgünden Misir'a dönmeleri ve Kerek kusatmasının kaldırılması sartiyla olumlu gelişmelerin olabileceği haberi etrafa yayıldı.

Hatip Bedreddin Muhammed b. Kadi Celaledin el-Kazvinî, Misir diyarindan döndükten sonra Dârül-Hitabe'de cemaziyelâhir ayinin ikisinde sah sabahi gün dogarken vefat etti. Sadece bir cumada hutbe irad etmiş, insanlara namaz kaldırmıstı. Müteakip cumaya kadar orada kaldıktan sonra hastalanmış, yerine kardesi Abdürrahim, adet gereğince Üç cuma hutbe irâd etmişti. O esnada Hatip Bedreddin hasta yatıyordu. Nihayet o gün vefat etti. Seklinin güzelliği, yüzünün aydınlığı, hoş sohbet olusu ve mütevazılığı nedeniyle insanlar onun ölümüne çok üzüldüler. Öğle vakti

cenaze namazini kilmak için toplandılar. Cenazenin teçhizi ikindiye kadar uzadı. Cenaze namazım Emevî Camii'nde Kadilkudat Takiyyüddin es-Sübkî kildirdi. Sonra Sufîye Mezarlığına götürüldü. Cenaze merasimi kalabalık bir topluluk tarafından icra edildi. Hatip Bedreddin, babasının türbesinin yanına yaptırmış olduğu kendi türbesine defnedildi..Allah rahmet etsin.

Cemaziyelâhir ayımın onbesinde cuma günü namazdan sonra saltanat naibi Emir Alaeddin Tanboga ile bütün askerler, Haleb naibi Emir Seyfeddin Tasdemir'i tutuklamak için Haleb'e doğru yola çıktılar. Çünkü Emir Seyfeddin, Kerek'te (rahman sultanin oğlu Emir Ahmed'i desteklemisti. İnsanların ssfere çıktığı o gün, zor bir gündü, hava çok yağmurlu, yerler di hayli çamurluydu. Etrafta cidden mahserî andiran bir manzara vardı. Allah akibetlerini hayreylesin.

Kadi Takiyyüddin es-Sübkî, hatip ve müezzinlere Hatip Bedred-din'in daha önce belirlediği tesbihat ve zikirlerle ilave yapmalarını emretti. Hatip Bedreddin, otuzüçer kez Subhanallah, Elhamdülillah ve Al-lahu ekber demelerini emretmisti. Sübkî de su ilaveyi yapmalarını emretti:

Üç kez Estagfirullahelazim, sonra Allahümme ente's-selâmü ve minkesselam. Tebârekte ya ze'1-celâli ve'1-ikram;

Sabah ve akşam namazlarından sonra da yedi kez Allahümme ecirnâ minennar; bunun ardi sirada üç kez "eûzü bikelimâtil-lahittammeti min serri mahalak" okunacakti.

Bundan önceki senelerde ezandan sonra cuma geceleri "Innallâhe ve melâiketehû yûsallûne alennebiyy" ayet-i celilesi okunurdu. Bu ayeti, Önce bas müezzin yalnız basına okur, sonra da diğer müezzinler tekrarlardı. Bu da insanların cami sahnında toplanmalarına neden olurdu. Bu ise başlayan müezzinin sesi güzel olursa cemaat daha fazla olurdu. Fakat bu isten dolayı namazların edası gecikirdi. [65]

Cidden Garip Bir Olay

Cemaziyelâhir ayının altısında cumartesiye pazara bağlayan gece Emir Seyfeddin Kuthiboga el-Fahrî, askerleriyle birlikte, Misir'dan gelen ve Kerek'i kusatan sultanin oğlu Emir Ahmed b. Nasir'i yakalamak için Dimask disında Oesvere ile Meydan-i Haaa arasında ordugâh kurdu, Tepe torinde bekleyerek Emir Ahmed'i kusatma altına aldı, Sam naibinin Haleb'e gidisine kadar kusatmayı devam ettirdi, Bir gün ingan-lar neyin olup bittigini farkedemedi Fahrî, askerleriyle birlikte gelip aniden Emir Ahmed'e heyhat etti ve ona Nasir b. Nasir adını takti, Kardesi Melik Esref, Alaeddin Küçük'ün yasinin küçüklüğünü bahane ide» rşk ona yaptıkları bey'atten vazgeçti. Atabek Emir Seyfeddin Koson en-Nairfnin de sultanin iki oğluna haksizlik ettigini, onları Said beldesinde boğdurduğunu söyledi. Boğma isiyile

görevlendirilenler da Melik Mansur Ebu Bekir ile Ramazan idi. Emir Ahmed bu duruma çok üzüldü, Atabek bu hanedani helak edip memleketi kendisi ele geçirmek istiyor, dedi, Hepai bu is için gayrete gelip üstadlarmin oğlu Emir Ahmed'e bey'atlerini sundular. Sonra Haleb naibi Emir Seyfeddin Tasdemir ile beraberindekilere yardımcı olmak için ordunun pesine takilmaya ve onlari takip etmeye karar verdiler. Bu hususta emirlere de mektup yazarak onlari kendi taraflarina geçirmeye çalıştilar. Dimask disina vardiklarinda Dimask'taki büyük emirler, kadilar ve yöneticiler, örneğin Berr valisi, Dimask valisi, Ibn Semendar ve digerleri yanlarına geldiler. Sabah olunca Dimask ahalisinin tamamı yediden yetmise onların yanına gitti. Tıpkı sultanların gelisinde ve hacıların dönüşünde yaptıkları gibi onları karşıladılar, hatta daha fazla itibar gösterdiler. Kadılar, sahip, ayan tabakasına mensup kimseler ve büyük yöneticiler bu grubun içindeydi. Emir Seyfeddin Kutluboga, saltanat naibinin meclisine gitti. Onu bu göreve Melik Nasir atamisti. Sağ tarafında Safî kadisi, sol tarafında da Hanefî kadisi vardı. Bütün askerler mızrakları, borazanları, okları ve sancakları ile Emir Seyfeddin Kutluboga el-Fahrî'nin çevresini kusatıp ona dua ederek övgüler yagdırmaktaydılar. Hepsı de son derece sevinç ve ferah içinde sultanın ve halifenin sancaklarını dalgalandırıyorlardı. Bazı cahil kimseler de Haleb'e giden eski naibe sövüyorlardı. Misir'dan gelen askerler de sirasıyla Kutluboga el-Fahrî'nin yanına girdiler. O gün mahserî bir gündü. Emir Fahreddin Kutluboga el-Fahrî, Laçın hani yakınında Dimask'ın doğusunda bir yerde konakladı. Aynı günde kadılara ve sahıbe emirname gönderdi. Öksüzlerin mallarından ve digerlerinininkinden 500.000 dinar aldı. Buna karşılık olarak Beytü'l-mala ait bir köyü onlara verdi. Bu husus sicile kaydedildi. Geride kalmis emirler de Dimask'tan gelip onlara katıldı. Temür es-Sakî Mukaddem, Ibn Kara Sungur, Ibn Kâmil, Ibn Muazzam, Ibn Beledî ve digerleri de gelip Melikü'n-Nasir b. Nasir'a bey'atlarını sundular. Seyfeddin Kutluboga el-Fahrî, Laçın hanında kaldı. Zanaatkârlık yaparak geçimlerini sağlayan kimseler de işlerinin basına döndüler. Cemaziyelevvel ayının onaltısında salı sabahı kalede sevinç davulları çalındı ve şehirde duyuru yaptırılarak, "Sultanınız Melikü'n-Nasir Ahmed b. Nasir Muhamed b. Kalavun'dur. Naibiniz de Seyfeddin Kutluboga el-Fahrî'dir!" denildi. İnsanlar bu duruma çok sevindiler. Sugd naibi ile Baalbek naibi de gelip Melik Nasir Ahmed'in saflarına katılarak bey'atlerini sundular. Askerlerini ve adamlarını onun emrine verdiler. Emir Seyfeddin Sencer el-Ce-makdar da Sultan Melikü'n-Nasir'in yanına geldi. Bu zat Dimask'ta sağ cenahın başkanıydı. Eski Dimask naibi Alaeddin Tanboga tarafından sefere gönderildiği, sonra da hastalandığı için gecikmişti. Kutluboga el-Fahrî gelince onun yanına dönmüş ve Nasir b. Nasir'a bey'atini sunmuştu. Sonra Hama naibi Tuğurdemir, Melik Mansur'a Misir'dan bir mektup yazıp, gelmek istediğini

bildirmisti. Melikü'n-Nasir bu istegini kabul edince de cemaziyelâhir ayinin yirmiye di sin de cumartesi günü askerleriyle birlikte büyük bir aleyis ve debdebeyle Dimask'a gelmistti. Hazinesini de beraberinde getirmisti.

Cemaziyelâhir ayinin yirmi sekizin de pazar günü öğleden önce günes tutuldu. Bir gün sonra da, Gazze naibi Emir Aksungur, 2.000'e yakin askeriyle Dimask'a girdi\ve Kutluboga el-Fahrî'nin ordusuna katildi. Kutluboga ve beraberindeKÜsr buna çok sevindi. Böylece asker sayisi 5.000 kisiyi geçmis oldu.

Receb ayi basinda bir grup büyük tücar Kutluboga el-Fahrî tarafından huzura çağrildi. Kutluboga orduyu güçlendirmek için onlardan mal ve para talebinde bulundu. Onlardan istedigii para yaklasik 1.000.000 dirhemdi, Yaninda Sultan Naiir b, Naiir'm firmam vardi, Bu fermanda Emir Seyfsddin Kögon'un, Melik Esrefin Atabegi Alaeddin Kösük'ün vŞ Nagir'm Sam'daki oglunun emlâkinin satilmasi emrediliyordu, Bunlar Âhniid ü, Nasila bty'at ©tmemislerdi, Bassi kimseler, Kutlubogâ el» Fahrî yg Koson'un has mallarima tüecarlara »atilmânîm* tavsiye ittiler, Bu tavsiye kabul ©dildi, Ayrica tüccarlara degeri 1.500.000 dinar olarak takdir edilen Dgviñ köyüsün satilmagi da önerildi* Bu huausda karara bağlandı, Aradan iki veya üs gece geçtikten sonra Cenaba Allah onlara lütfedip, ferahlik ve genislik virdi. Bunların bedellerini Koson'un mallariyla karsiladilar. Fahrî ve beraberindekilerle kendisinin saflarina katilan emirler ve askerler Seniyet-ü Ukab'ta ikamete devam ettiler. Bi-ka1 mintikasindaki 1.000'den fazla okçuyu hizmetlerinde çalıştirdilar. Bunların basinda emirler vardi. Yol agizlarini muhafaza ediyorlardi. Emir Alaeddin Tanboga'nîm beraberinde Dimaskli askerler, Halebliler ve bir grup Trabluslu ile gelmesinin zamani yaklasmisti. Bunlar da onlara karsi gerekli hazirliga baslamislardi. Receb ayinin birinde Tanbo ga'nin Kastel'e ulastigi ve kesifçilerini gönderdigi, kesifçilerinin de Kut-luboga el-Fahrî'nin kesifçileriyle karsilastiklari, fakat aralarında bir savas cerayan etmedigine dair haber yayildi. Hanid ve minnet Allah'adir.

Kutluboga el-Fahrî kadilara, kadilarin vekillerine ve bir grup fuka-haya yanma gelmeleri için haber gönderdi. Bunlar da Kutluboga'nin yanma gitmek üzere sehir disina çıktilar. Safiî kadisi yoldan geri döndü. Bunlar Kutluboga'nin yanina vardiklarında Kutluboga el-Fahrî kendilerine, kendisiyle Tanboga'nin arasini bulmak için gerekli gayreti göstermelerini emretti. Kendisiyle barismasi, emrine girmesi, Nasir b. Na-sir'a bey'at etmesi için ellerinden gelen gayreti sarfetmelerini istedi. Bunlar hemen Tanboga'yla görüstüler, gerekli teklifleri sundular. Ancak Tanboga onların bütün tekliflerini geri çevirdi. Isteklerini kabul etmeye yanasmadi. Receb ayinin dördünde pazartesi günü ikindi vakti Kutluboga el-Fahrî'nin postasi,

sehir mütevellisine gitti. Ona sehrin kapilarini kapatmasini emretti. Kapilar kapatildi. Çünkü askerler artik cepheye gitmisler, savas için saf düzenine girmislerdi. Innâ lillâhi ve innâ ileyhi râciun (Dogrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz.)

Alaeddin Tanboga, Kutluboga'nin ordusunun Seniyyetü'l-Ukad'da bulundugunu öğrenince Muaysira tarafından tepenin etrafini dolasti. Askerlerini oradan getirdi. Seyfeddin Kutluboga el-Fahrî de askerlerini onun tarafina çevirdi ve onun yolunda durdu. Sehre girmesine engel oldu. İnsanlar bu durumdan çok tedirgin oldular. Pasajlar ve çarsilar kapandi. İnsanlar yagma olacagindan Ötürü birbirlerini korkuttular. Sehir mütevellisi Emir Nasirüddin b. Bekbasî, ogullan, naibleri ve adamlariyla harekete geçti. Sehirde dolasti. İnsanlar sükûnet buldular. Ona duaci oldular. Aksam vakti yakinlasmca sehir halkindan olan kimselerin girisini saglamak için Cabiye kapisi açildi. Söylendigine göre kapida büyük bir sikisiklik meydana geldi. Askerler o gece halka çok kizmislardi. O gece, miladî sene basiydi. Müslümanlar, askerlerin ihtilafi nedeniyle geceyi gamli ve kederli olarak geçirdiler. Sah günü sabahleyin Cabiye kapisi disinda sehrin diger kapilan kilitli kaldi. Durum eski halini koruyordu. O gün aksamleyin iki ordu karsi karsiya geldi. Tanboga ile emirleri toplanti yaptilar. Dimask emirleri ile yanlarindaki askerler Müslümanlarla savasmamak, Kutluboga el-Fahrî'ye ve adamlarina karsi kiliç çekmemek hususunda görüs birligine vardilar. Sam kadilari da sulh için Alaeddin Tanboga'nin yanina defalarca gittiler. Ancak o, sulhe yanasmadi ve inadi sürdürdü. Dogrusunu noksanliklardan münezzehten olan yüce Allah daha iyi bilir. [66]

Zamanin Acaip Hallerinden Biri

İki taraf geceyi karsi karsiya gelerek geçirdi. İki ordu arasinda sadece iki veya üç millik bir mesafe vardi. Gece yagmur yagmisti. Sabah olunca Tanboga'nin askerlerinden çogu Kutluboga el-Fahrî'nin tarafina geçti. Yeminli askerler, emirler, ayan tabakasina mensup kimseler de karsi tarafa geçmislerdi. Günes dogmus, biraz yükselmisti ki Tanboga, kadilari ve bazi emirleri, Kutluboga el-Fahrî'ye göndererek onu tehdit etmis, korkutmus ve kendisinin ona karsi güçlü oldugunu bildirmisti. Çok geçmeden merkez ile sag ve sol cenahlarda bulunan askerler harekete geçerek Kutluboga'nin emri altina girmeye basladilar. Sikinti içinde idiler. Gida maddeleri ve bineklerinin yemi azalmisti. Bu durumun uzayacagini gördükleri için hallerine üzöldüler ve Kutluboga'nin tarafina geçmeleri nedeniyle hem kendileri, hem de sehir halki biraz olsun rahatlamisti. Tanboga'dan da hoslanmıyorlardi. Kendilerine sahsina yarar vermeyecek bir ise girismisti. Bunun üzerine emirler kendi aralarinda Tanboga'ya isyan etme hususunda anlastilar. Sadece Tanboga'nin yakin çevresindeki adamlar itaate devam

ettiler. Bu olup bitenler bir saatten kısa bir zaman içinde gerçekleştirdi. Tanboga, durumun bu hale geldiğini görünce geldiği yere geri döndü. Beraberinde Trablus naibi Emir Seyfeddin Raktuba ve iki emir daha vardı. Askerler ve emirler kar-, si karsjya geldiler. Ögleder^önce bu haber Dimask'a müjdelendi. İnsanlar bu duruma çok sevindiler; Mansure kalesinde sevinç ve müjde davulları çalındı. Kaçanları aramaya başladılar. Kutluboga el-Fahrî, günün geri kalan kısmında orada kaldı. Emirlerle kendisine itaat etmeleri için yemin verdirdi. Onlar da yemin ettiler. Perembe akşamı büyük bir alâys ve saygınlık içinde Dimask'a girdi. Kasr-i Ablak'a yerleşti. Emir Tugurdemir de Meydan-i Kebîr'e geldi. Ammarî de Dârüssaâde'ye konuk oldu. Kalede tutuklu bulunan Musevî'yi zindandan çıkardılar. Onu Tanboga'nın malını, mülkünü kontrol altında tutmakla görevlendirdiler. Kutluboga el-Fahrî, bir grup ümerâyâ çok kızmıştı. Kızdığı kişiler arasında Emir Hacıp de vardı. Çünkü Emir Hacıp, Alaeddin Tanboga'nın sahibiydi. Olup bitenleri görünce kaçanlarla birlikte kendisi de kaçmış, ama Fahrî'nin yanına gitmemişti. Aksine şehre girmiş, ne bundan, ne de ondan taraf olmuştı. Yani ne Alaeddin Tanboga ile gitmiş, ne de Kutluboga el-Fahrî ile birlikte gelmişti. Sonra kusurunu telafi etmek istedi. Ertesi gün Kutuboga el-Fahrî'nin yanına döndü. Baska bir rivayette anlatıldığına göre geldiğinde çok kederliydi. Sonra Kutluboga ona aman mendilli verdi. Yani canını bağışladı. Beraberlerinde Sir kâtibi Kadi Sihabüddin b. Fadlullah da vardı. Sonra Kutluboga el-Fahrî, gazaplandığı bu emirleri serbest bıraktı. Aralarında Seyfeddin Haftiye de vardı. Kutluboga buna çok öfkelenmişti. Ama aynı günde onu da salıverdi ve haciblik görevine iade etti. Büyük bir alicenaplık gösterdi. Böylece büyük bir reis olduğunu da ispatladı.

Bu olayda Hanbelîlerin Kadilkudati Alaeddin b. Mencâ'nın büyük ve sükranla karşılanacak çabaları olmuştı. Alaeddin Tanboga'yla görüşmüş, onu korkutmamıştı. Onunla birlikte kendini de tehlikeye atmıştı. Ama Cenab-i Allah onu amacına ulaştırdı ve zararlardan kurtardı. Düşmanını bastırdı. Hamd ve minnet Allah'adır.

Receb ayının yirmialtısında cumartesi günü Asakir-i Mansure kadilığına Seyh Fahreddin b. Saig atandı. Daha Önce bu görevde Hanefî kadisi bulunuyordu. Hanefî kadisi, Alaeddin Tanboga'ya, Kutluboga el-Fahrî ile savaşmasının gerekli olduğuna dair fetva verdiğinden ötürü Kutluboga el-Fahrî ve taraftarları kendisinden böylece öç almış oldular. Bu göreve Fahreddin b. Saig atanınca Takiyyüddin b. Teymiye merhumun taraftarları çok sevindiler. Çünkü Seyh Fahreddin b. Saig, İbn Teymiye'nin çok eski dostuydu. İbn Teymiye'den çok faydalı bilgiler ve ilimler tahsil etmişti.

Receb ayının bitiminde çarsamba günü aksamleyin Emir Kumarî, Kerek'te

bulunan Melik Nasir b. Nasir'in yanından Dimask'a geldi. Kutluboga el-Fahrî ile Alaeddin Tanboga arasında geçen hadiseleri Melik Nasir b. Nasir'a haber vermisti. Melik Nasir b. Nasir da bu duruma çok sevinmisti. Dimask'a gelen Kumarî, sultanin gelmekte oldugu haberini verince insanlar bu duruma çok sevindiler. Devletin törenlerinde kullanılan aletleri, onu karsilamak için hazirladilar. Kumarî, mal ve para sahibi kimselerden çok vergi istedi. Zimmîlerin de cizyelerini artirdi.

Bu sene saban ayi basinda Kutluboga el-Fahrî, niyabet meclisinde karar aldirarak saltanat merasimi ile selâm alayi düzenledi. Bu alayi dûmnhym ilk kisiydi. Yân tarafinda muazmm bir hil'&t giyen Kumarî duruyordu. Ö gün İnsanlar Kutluboga el-Fahrî'yi çok dua ettiler. O gün görölmeyi deger muazzam bir gündü.

Ayni gün ende getefl LÜÖÖ'leree kisi Itegg'© fitti, Olup bitimleri iultamn ogluna haber vermgk istiyorlardi: Gidenler arasında TugurdŞ= mir, Akböga Abdüvahid es-Saki, Menglibögâ ve digerleri ds vardı.

Saban ayinin üçünde cumartesi gtinti Kutluboga el Ahrî, Safiî kâ= disini huzuruna çağirdi. Calaleddin el-Kagvlrif nin .zamaninda Manaurt kalesinde tutuklu bulunan Seyh Takiyyüddin b. Teymiye'dan alinan hüküm sepetindeki kitaplarin getirilmesini istedi. Çok karsi koymalara ve direnmelere ragmen nihayet kadi bu kitaplar Kutluboga el-Fahrî'ye getirdi. Çünkü basma geleceklerden korkmustu. Kutluboga el-Fahrî bu kitaplar sarayda ondan teslim adiktan sonra gidebilecegini söyledi, ama ona çok kizmisti. Hatta kitaplar teslim etmeye yanasmadigindan ötürü bir ara onu azletmeye bile niyetlenmisti. Büyük bir ihtimal Kutluboga, Ibn Teymiye'nin kabir ziyareti meselesiyle ilgili düşüncesini öğrenmek için bu kitaplar ondan istemisti. Hatta bir ara, "Seyh Ibn Teymiye, Allah ve Rasûl'nün hükmünü sizden daha iyi bilir" demisti. Seyh Zeyneddin Abdurrahman ile Seyh Semseddin Abdurrahman b. Kayyim el-Cevziye'yi de huzuruna çağirmisti. Seyh Semseddin Abdurrahman'in bu iste sükranla karsilanacak çabalari olmustu. Kitaplar getirdiklerinden ötürü bu iki seyhi tebrik etmisti. Sonra bu kitaplarin o gece saray kütüphanesinde kalmasını istemisti. Aksam namazini sarayda Seyh Zeyneddin kildirmis, Kutluboga da ona tâbi olmustu. Kutluboga el-Fahrî, o gün Seyh Takiyyüddin Ibn Teymiye'yi çok sevdiğinden ötürü kardesi Seyh Zeyneddin'e asiri derecede saygi gösterip ikramda bulunmustu.

Saban ayinin dördünde pazar günü, Koson'un Misir diyarinda tutuklanma haberi Dimask'a ulasinca kalede ve meydan kapisinda sevinç davullari çalindi. İnsanlar bu münasebetle sevinç içinde toplandilar. Ümeradan bir grup da Nasir b. Nasir'a itaatlerini arzetmek için Kerek'e gidip orada Samli emirlerle bir araya geldiler. Nasir b. Nasir'dan yanlarina gelmesini talep

ettiler. Ancak o bunu kabul etmedi. Bütün bunların, kendisini tutuklayıp Koson'a teslim etmek amacıyla kurulan bir tuzak olduğunu zannetti. Onlardan bu hususta kendisine düşünme süresi vermelerini istedi ve onları Dimask'a geri çevirdi.

Kutluboga el-Fahrî, o günlerde pazarlarda ve diğer yerlerde tüccarların bir grubundan 107.000 dinar civarında bir yıllık zekât topladı. Zimmîlerden de üç senelik cizyeleri pesin olarak tahsil edildi. O da yaklaşık bu kadardı. Sonra saban ayının yirmibirinde pazartesi günü Kutluboga el-Fahrî tarafından şehirde bir duyuru yaptırılarak halka haksizliklerin, müsadereelerin kaldırıldığına, geride kalan zekat ve müsa-dır ödsmglgrinin affıldığına dair bilgi verildi, Yalnız hasa has ©mlak» lan satın almak için yaya olarak yola çıkmış bir grup varlıklı kimie göü altına âlindi. Burhan b, Bessari el-Hanefî de müsadirs ve iskendi altında tutuluyor, bulduğu bir gömüyü yetkililer© teslim etmesi iôtâniyördü, trusunu Allah bilir,

ari ayının yirmidördtinde cuma günü namazdan sonra altı emir |k'a geldi. Bunlar sultanla görüşüp onun Dinlask'a gelmesini iste* , aneak sultan bu iş için başka bir zaman tayin etmişti Kutluboga el-Fahrî onları karşılamak için şehir dışına çıktı, önlan Kubeybatülks* rimi Camisinin kible tarafında bekledi. Hepsî Türklerden oluşan bu grup, Dimask'a girdi. Ancak sultan gelmediğinden ötürü mahcup haldeydiler. Pazar günü Kumarî'nin pesisira posta Dimask'a geldi. Bu emirleri Kerek'e davet etti. Sultan'ın rüyasında Rasûlullah (s.a.v.)'i gördüğü, Rasûlullah (s.a.v.)'in ona Kerek'ten inip memleket tahtının basına geçmesini emrettiği haberi etrafa yayıldı. İnsanlar bu duruma çok sevinip rahatladılar.

Saban ayının yirmi dokuzunda çarsamba günü Seyh Ömer b. EbuJ

Bekir b. Yüsmî el-Bestî vefat etti. Çok Kur'an okuyan, zikir ve hadis meclislerine katılan, bol bol sadaka dağıtan yüksek himmet sahibi salih bir kimseydi. Seyh Fahreddin b. Buharî'den ve diğerlerinden hadis dinledi. Ben de Buharî'nin oğlundan naklen aldığı Muhtasarü'l-Mesiha adlı eseri onun yanında okudum. Kendisi Seyh Takiyyüddin İbn Teymi-ye'nin meclislerine devam etmiş, ondan yaralanmıştı. Babü's-Sagîr Me-zarlığı'na defnedildi.

Mübarek ramazanın ilk günü olan cuma gününde orduda şöyle bir duyuru yapıldı: "Ramazan ayının yedisinde sultan karşılanacaktır." Daha sonra bu karşılama ramazanın onundan sonraya ertelendi. Sultan yazdığı bir mektupta bayramdan sonra Dimask'a geleceğini bildirdi. Ramazanın onunda Alaeddin b. Takiyyüddin el-Hanefî Dimask'a geldi. Nuriye hastahanesinin nazirliğine, Rabve Medresesi'nin seyhliğine ve sultanî cihetler vazifesine atandığına dair fermanı da Sultan Nasir'dan alıp beraberinde getirmişti. Daha önce de Kadi Sihabüddin b. Barizi, Humus

kadiligina atandigina dair fermani sultandan alip Dimask'a gelmistti. Allah sultana güç versin. İnsanlar bu duruma çok sevindiler. Artık sultan memleket isleri konusunda konusmaya baslamis, idareye el koymus, emirler vermis, atamalar yapmis, fermanlar imzalamisti. Allah'a hamd olsun.

Ramazanın onüçünde çarsamba günü Emir Seyfeddin Tasdemir el-Humusu'l-Ahdar, Haleb'ten Dimask'a geldi. Onu, Kutluboga el-Fahrî, emirler ve askerler karsiladi. O da büyük bir alâyisle sehre girdi, insanlar ona dua ettiler. Tanboga'dan kaçip muhtelif beldelele gitmis, düzeni dagilmisti. Halk gelisine çok sevindi.

Ramazân ayinin ondördünde persembes günü askerler, Kerek-i Sa-id'den çıkan sultani karsilamak için Dimask'tan Gazze'ye gittiler. O gün bu askerlerin basinda Tugurdemir ile Akboga Abdülhamid, komutan olarak bulunuyorlardi. Kesve'ye gittiler. Cumartesi günü olunca Kutluboga el-Fahrî, beraberinde Tasdemir ve ümeranın çoğunluğu olmak üzere yola çıktı. Dimask'ta sadece memleket idaresini yürütmek hususunda kalması zorunlu olan idareciler kalmislardı. Diğerleri Kutlubo-ga'yla birlikte sultani karsilamaya gitmislerdi. Kutluboga'yla birlikte dört mezhebin kadilari, kadiasker, tevki divaninin üyeleri, muhasip, ordu katibi ve bir çok kimse vardı.

Ramazân ayinin yirmi dördün de pazar gecesi seyh, salih, abid, nâsik Ahmed el-Kasîde vefat etti. Cenaze namazi Sükür Camii'nde kilindi. Sufiye Mezarliginda Seyh Cemaleddin el-Mizzî'nin mezarinin yakınma defnedildi. Allah ikisine de rahmet etsin. Seyh Ahmed el-Kasîde, çok salih bir insandı. Namazlari cemaatle kilmaya devam eder, buna itina gösterir ve iyiligi emreder, kötülüğü yasaklardi. İnsanlar nezdinde hayirli bir kimse olup sükranla anilirdi. Hastahanedeki hastalara çokça hizmet ederdi. Baska yerlerde bulunan hastalara da hizmetini esirgemezdi. Baskalarinin menfaatini kendi sahsinin menfaatine tercih eder, kanaatli davranirdi. Çok zahid bir kimseydi. Meshur halleri vardır. Allah ona da, bize de rahmet etsin.

Ramazân ayi sonlarında Sultan Melik Nasir Sihabüddin Ahmed'in Araplar ve Türklerden olusan bir cemaatle birlikte Kerek'ten ayrilip Misir'a yöneldigi haberi etrafa yayildi. Kerek'ten ayrilis tarihinin kesin olarak ramazanın onsekizi, pazartesi günü olduğu bildirildi ve bundan bir kaç gün sonra da Misir diyarina girdi. Bütün askerler ondan yana olup yekvücut hale geldiler. Misir diyarinin baskentine dogru gitmesi için onu tesvik ettiler. Emir Seyfeddin Kutluboga el-Fahrî, maiyetindeki Dimaskli ve Samli komutanlar gelmeden sultan memleket tahtina oturmadi. Bu yüzden de Sam'da ve diğer yerlerde o esnada sevinç ve müjde davullari henüz çalinmamisti.

Sevval ayinin onunda pazartesi günü Sultan Melik Nasir Sihabüddin Ahmed'in memleket tahtına cülus ettigine dair mektuplar ve haberler Dimask'a ulasti. Sultanin kendisi ve halife Hakim Biemrillah Ebü'l-Abbas Ahmed b. Müstekfî, siyah elbiseler giyinerek minberin üstüne çıkmislar, dört mezhebin kadilari da mertebelerine göre minberin basamaklarında durmuslardi. Halife, hutbe irâd etmis, Esref Küçük'e hil'at/giydirmis ve Nasir*! da yönetime geçirmisti. O gün cidden görülmeye ^eger muazzam bir gündü. Tasdemir'i Misir naibligine, Kutluboga el-Fâhrl'yi Dimask naibligine, Aydogmus'u da Haleb naibligine atadi. Dogrusunu Allah bilir. Sevval ayinin yirmibi-rinde cuma gecesi bu münasebetle Dimask'ta sevinç davullari çalindi ve zilkade ayi basina, pazartesi gününe kadar da çalınmaya devam etti. Sehir, sevval ayinin yirmiüçünde pazar günü süslendi. İnsanlar bu süsleme isine çok ilgi gösterip eglendiler.

Persembe günü Misir'daki meshur reislerden biri olan Emir Seyfeddin el-Melik, Hama naibligi talebiyle Dimask'a geldi. Cuma günü namazdan sonra Misir'dan gelen posta, Tasdemir el-Humus el-Ahdar'in tutuklandigi haberini verdi. İnsanlar bu olaya çok sasirdilar. Dimask'ta önde gelen emirlerden hac emiri ve digerleri sehir disina çıktilar, Vat'ay-i Berze'de ordugah kurdular. Bu arada hac kafilesi baska bir emir idaresinde yola çıkmak için sehir disina gitti. Durum bu emire anlatildi ve kendisinden sultanin fermani geregince hac emirligine atanacak biri belirleninceye kadar Dimask'ta naib olarak görev yapmasini istediler. O da bu duruma muvafakat etti. Zilkade ayinin altisi olan cumartesi gününe kadar kafilede kaldı.

Kutluboga el-Fahrî, bu haberi arastirdi. Za'kade durumun anlatildigi gibi oldugunu kesin olarak tesbit etti. Kölelerinden altmis kadarini harekete geçirdi. Etrafi yakip yikti. Sonra Tanboga el-Mardanî ile Yelboga et-Tahnavî komutasinda 1.000 kadar süvari Misir'dan gelerek onu takibe basladı. Kendisi onlardan Önce hareket ederek yola çıktı. Gazze naibi askerleriyle birlikte onun yolunu kesti, fakat onu ele geçiremedi. Asiretleri ona musallat ederek malini, mülkünü yagmalatmak istediler, ancak ona da güç yetiremediler. Sadece bir kisim malini ele geçirdiler, adamlarinin da bir kismini öldürdüler. Kendisi iddia edildigine göre sahibi Emir Seyfeddin Aydogmus'un yardimini ümid ederek, naibi oldugu Haleb'e dogru yola çıktı. Haleb'e vardiginda Aydogmus ona ikramda bulundu, konuk etti, geceyi onun yaninda geçirdi. Sabah olunca Kutlu-boga yakalanip zincire vuruldu ve posta vasitasiyla Misir'a sevk edildi. Beraberinde emirler de vardı.

Zilkade ayinin sonunda pazartesi günü, Sultan Melikü'n-Nasir Si-habüddin Ahmed b. Nasir Muhammed b. Mansur bir grup askerle birlikte Kerek'e gitmek üzere Misir'dan ayrildi. Yaninda çok miktarda mal ve esya da vardı. Zilhicce ayinin ilk sali gününde Kerek'e girdi, beraberinde hasta halde bir

mahfede bulunan Emir Tasdemir de vardı. Kutlu-boga el-Fahrî ise zincire vurulmuştu. Bu ikisi Kerek'te zindana atıldılar. Sultan, Kerek'teki bazı önemli yerleri tamir etmek amacıyla kereste getirtti. Demircileri ve sanatkârları toplattı. Dimask'tan da birçok şeyin getirilmesini talep etti. İstedigi şeyler getirildi. Zilhicce ayının yirmiye-disinde pazar günü Emir Rükneddin Baybars el-Ahmedî'nin; köleleri, hizmetçileri, kendisine itaat eden adamlarıyla birlikte naibi bulunduğu Sugd sehrinden harekete geçtiği haberi geldi. Yakalanmaktan korktuğu için kaçtı. Anlatıldığına göre Gazze naibi, sultanın fermam üzerine onu tutuklamak için pesine takılmış, Ahmedî de bu sebeple kaçtı. Bu haber, naibi bulunmayan Dimask'a ulaşınca emirler tedirgin oldular, Dârüüaâdi'di toplandılar, Bu hugusta bir mŞsvŞr©t meclisi kurdu-lar. Sonra Ahniedfyi çöl© gitmekten caydirmek için bir emir komutasındaki âtli birliğini Baalbik tarafına sevkettiler, P&mtîmi fûnti iahahte' yin Ahmadfflin Kesvg taraflarında olduğuna, önün kurtulmaamâ dâ bir mani bulunmadığına dâir hâbir plinei hepsi d# hareketi giftiler-Münadî di, "Ordunun bu seferine katılmayan kişi idam edilir" diye duyuru yaptı, Hepsî rferŞ çıkma hususunda yemin ettiler ve K&\$v® taraflarına yönlendirildi. Ayrıca Âhmedî'ye elçiler de götüldü, Ö da kaçmakta ve isyan ŞtmŞkt© hakkı olduğunu ifade itti ve onlardan kaçıp kurtulmak istediğini bildirdi, Ö gün böyle geçti. Ric'ate başladılar. Çok sıcak bir günle karşılaşmışlardı. Sadece on gün için kendilerine yetecek azıkları vardı. Sali gecesi olunca emirler, Seniyetü'1-Ukap tarafından onu kovalamaya başladılar. İkinci gün de onu yakalayıp yanlarına alarak geri döndüler. Onu merhum Tengiz'in 3'aptırmış olduğu konaga yerleştirdiler. Bu konak, Dariya yolu üzerindeydi. Ahmedî orada ikamet etti. Kendisinin ve yanındakilerin ihtiyacını karşılayacak miktarda arpa ve koyun verdiler, yanında köleleri ve hizmetçileri de vardı. Muharrem ayının altısında şah günü sultanın bir mektubu Dimask'a geldi. Mektup, Dârüssaâde'de emirlere okundu. Mektup'ta daha Önce Sultan Meli-kü'n-Nasir'a ve oğlu Melikü'l-Mansur'a hizmette bulundugundan ötürü kendisinin ikramda bulunulması, saygı gösterilmesi ve bağışlanması emrediliyordu,

Muharrem ayının yedisinde çarsamba günü Dimask'm naib vtkili İbn Haeib'e bir mektup geldi, Mektupta Ataedfnin tutuklamam emri-diliyordu, Persembeglinü askerler hareket© geçtiler ve Bükü'l-Hayl'de sefer düzeni aldılar. Ona da haber gönderdiler, O da kökleri, silahları ve teçhizatıyla birlikte hareketi geçti. Bu emri siddetli karşı koydu ve "Bin aneak Misir diyarına hükmeden sultana itaat ©der, onu dinlerim. Kerek'te bulunana ve onun yaptıklarına ise asla itaat etmem" dedi. Emirler bu esvabi ahnea sasıldılar. Ona nŞ yapacaklarını bilemediler. Yerlerinde çakılıp kaldılar. Sonra da menzillerine geri döndüler, Ahmedî de kendi ikametgahına gitti. [67]

Hicretin Yediyüzkirküçüncü Senesi

Bu kutlu senenin baslangicinda Müslümanların Sultani Melik Nasir Nasirüddin Muhammed b. Melik Mansur Kalavun idi. Kerek'te ikamet ediyordu. Esyalarını ve mallarını Cebel kalesinden Kerek kalesine naklettirmisti. Misir'daki naibi ise Emir Seyfeddin Aksungur es-Salarî idi. Daha önce Gazze'de naiblik yapmisti. Misir diyarının kadıları, önceki senede adları anılan kimselerdi. Sadece Hanefî kadisi degistirilmisti. Dimask'a gelince, orada henüz bir naib yoktu. Sadece Kutluboga el-Fahrî Dimask'ta bulunmadigi zamanlarda Emir Rükneddin Baybars el-Hacib'i kendine vekil tayin etmisti. Hacıp Almis, Temir el-Mihmandar, Berr valisi Emir Seyfeddin Halave, şehir mütevellisi Emir Nasirüddin b. Rekbaz ile birlikte memleket işlerini geçici olarak vekaleten yürütüyordu. İşte bunlar devlet işlerini yönetiyorlar, boslugu dolduruyorlardi. Sam mmtikasındaki kadılara gelince, bunlar da önceki senede adları anılan kimselerdi. Sehrin hatibi, Taceddin Abdürrahim b. Kadi Celaled-din el-Kazvinî, sir kâtibi de Kadi Sihabüddin b. Fadlullah idi.

Bu sene basinda Emir Rükneddin Baybars el-Ahmedî, Dimask'm Dâriye yolunda bulunan Tengiz'in konaginda ikametine devam etmekteydi. Misir'daki sultan da her zaman Dimask'a mektuplar göndererek onun göz altına alinip tutuklanmasını ve Kerek'e gönderilmesini emrediyordu. Hal böyle iken emirler onun durumu hakkında isi agirdan alıyorlar, sultanin gönderdigi emirleri tatbikte gecikiyorlardi. Ahme-dî'nin suçsuz olduğuna inandıkları için ötürü böyle davranıyorlardi.

Onu yakaladıkları takdirde tarafsiz davranmis olmayacaklarım düşünüyorlardi. Bununla birlikte sultan, onun emirlerin hosuna gitmeyecek davranışlar içinde bulunduğunu, Kerek'te oyun ve eglenceye daldığını, rezil ve asiri kimselerle oturup kalktığını, ayrıca Kutluboga el-Fahrî ile Tasdemir'i feci bir şekilde öldürdüğünü, ailelerinin mallarım yağmaladığını, kadınlarının üzerindeki elbise ve ziynetleri zorla aldığını, onları perisan bir halde Kerek'ten kovduğunu, Hristiyanları yakınma aldığını ve huzurunda bulundurduğunu bildiriyordu. Dimaskli emirler de onun hakkında anlatılan bu nitelemelerin gerçek olup olmadığını anlamak için aralarından birini tahkikat için görevlendirdiler. Ancak bu muhakkik, Ahmedî'nin yanma ulaşamadi. Korkarak geri dönüp kaçti. Dönünce de emirlere durumu anlatti. Onlar da tedirgin olup panige kapıldılar. Suku'l-Hayl'de defalarca toplandılar. Kendi aralarında mesveret meclisi kurdular. Onu hal' etme hususunda ittifaka vardılar. Bu durumu Misirlılara bir mektupla haber verdiler. Haleb naibi Aydogmus ile diğer beldelerin naiblerine de bunu böylece bildirdiler. Bu durum karsisinda tereddüde kapilip vehim içine düstüler. Kimi de zahiren yaltaklanıyordu. Ama hakikatte onlarla beraber

degildi. Misir diyarina dönmedikçe emrini dinlemeyecegiz ve kendisine itaat etmeyecegiz diyorlardi. Ne zaman memleket tahtina oturursa o zaman emrine girer. Kendisine itaat ederiz, diyorlardi. Sultan da onlara bu yüzden mektup yazarak onlari ayiplayip azarladi. Ama bunun bir faydasi olmadı.

Ahmedî, alayıyla birlikte harekete geçti. Onlar da saginda ve solunda yer aldilar. Onunla birlikte saraya kadar gittiler. Saraya girince yanma varip selam verdiler ve hizmetine girdiler. Böylece olay büyüdü, is vehamet kesbetti. Misir diyarina gidince de etrafında Misirlilarin ve Samlilarin yer alacagini düşünerek kederlendiler ve korkuya kapildilar. Korkulan ve kederleri diger insanlara da sirayet etti. Sonucu güzellestirmek, Allah'a kalmistir.

Muharrem ayinin yirmialtismda pazar günü posta, Misirlilarin mektuplarini Dimask'a getirdi. Misirlilar mektuplarında, Samlilara nisbetle sultana daha fazla destek vereceklerini bildiriyorlardi. Azimlerinin gereğini yapmaya hemen tesebbüs edeceklerini, ancak Samhlann bu hususta kendilerine muhalefet etmekten korkarak tereddüde kapildiklarini, onlarla savasmak için sultanin emri altında yola çıkabileceklerini bildiriyorlardi. Ama Samlilar tarafından emin olunca azimlerini biletiler. Nasir Ahmed'i sultanlikten hal' ederek baslanna onun kardesi Meliküs Salih Ismail b. Nasir Muhammed b. Mansur'u geçirdiler. Allah onu Müslümanlara mübarek kilsin. Mezkur muharrem ayinin yirmisinde sali günü onu tahta oturtular. Samlilarin emirlerine ve önde gelen adamlarina selamlarim ileten mektubu Dimask'a geldi. Bu münasebetle Misirli emirlerin de Samli emirlere selamlarini ve memleket haberlerini ileten mektuplari Dimask'a ulasti. Müslümanlar, Samli emirler, havas ve avam bu duruma çok sevindiler. O gün Mansure kalesinde bu münasebetle sevinç davullari çalindi. Sehrin süslenmesi emredildi. Muharrem ayinin yirmiyedisinde sali sabahi sehir süslendi. Muharrem ayinin bitiminde cuma günü Dimask'ta Melik Salih Imadü'd-Dünya Ve'd-Din İsmail b. Nasir b. Mansur adina hutbe irad edildi.

Safer ayinin altisinda persembe günü sahibimiz, imam, allame Semseddin Muhammed b. Ebu Bekir b. Eyyup ez-Zer'î, Sadriye Medresesinde ders verdi. Bu zat, Cevziye'nin imamiydi. Dersinde Seyh Izzed-din b. Menca da hazır bulundu. Bu zat görevini onun için bırakmisti. Faziletli insanlardan bir grup da bu derste dinleyici olarak bulunmuslardi. Safer ayinin onaltismda pazartesi günü Misir diyarından gelen ve Haleb naibligine gitmekte olan Emir Seyfeddin Tugur Demir, Dimask'a ugradi ve Kabun'da konuk oldu.

Safer ayinin onsekizinde sali günü seyh, imam, alim, ilmiyle amel eden, zahid bir insan olan Abdullah b. Ebu'l.-Velid vefat etti. Bu zat kurrâ idi. Malikîlerin imamiydi. Kardesi Ebu Arnr'la birlikte Emevî Ca-rmi'nin sahab© mihrabinda imamlik yaparlardi. Bakiyyetüssahaf bahçesinde vefat etmistir,

Cenaze namazi Musalla'da kilindi. Babü's-Sa-gir'de bulunan babasının mezarının yanına defnedildi. Allah ikisine de rahmet etsin. Cenaze merasiminde ayan tabakasina mensup kimselerle fakihler ve kadılar da* hazir bulunmuslardi. Salih insandi, dindarligi ve azameti hususunda görüs birligi vardi. Allah rahmet etsin.

Safer ayinin yirmisinde persembe günü saltanat naibi Aydogmus, Haleb'ten gelenlerle Kabun tarafından Dimask'a girdi. Bütün askerler onu karsilamaya çıktilar. Üzerinde naiblik hil'ati vardi. Gelisi sebebiyle insanlar toplandilar. Mumlar yaktilar. Yahudi ve Hristiyanlardan olan zimmiler de ellerinde mumlanyla onu karsilamaya gelmisler, ona dua etmislerdi. O gün görülmeye deger mahserî bir gündü. Cuma namazini Emevî Camii'nin mahfelinde kildi. Beraberinde emirler ve kadılar da vardi. O gün naiblige atanma fermam saray kapisinda okundu. Okunurken de üzerinde hü'ati vardi. Yaninda Emir Seyfeddin Melketüm er-Rahulî vardi ki o da hil'atini giymisti.

Safer ayinin yirmibesinde sah günü Hama naibligine gitmekte olan Alemüddin el-Çavli Dimask'a ugradi. Saltanat naibi ve emirler Mescid-i Kudeme kadar giderek onu karsiladilar. O da gelip Kabun'a konuk oldu. Kadılar ve ayan yanma gittiler. Safiînin müsnedini rivayet ettigi söylenmistir ve bu kitaptaki hadisler kendisinden dinlenilmis tir. Bunun üzerinde kendisinin de bir çalismasi ve güzel bir tertibi vardi. Bunu ben gördüm. Bu kitabi ayrica serh de etmistî. Safiîler ve digerleri için vakiflari da vardi.

Safer ayinin yirmi sekizinde cuma günü Adiliyetüssagire Medresp sinin müderrisligine kimin atanacagi; buraya Kadi Fahreddin el" Misri nin mi, yoksa Sadreddin Abdülkerim b. Kadi Celaleddin el Kazvim mn mi tercih edilecegi konusunu görüsmek üzere cuma

lanndan sonra Emevî Camii'nin Kemali penceresinin yanindaki Mes-hed-i Osman'da bir meclis kuruldu. Neticede Sadreddin'in buradaki müderrislikten ayrilmagina» Fahreddin'in Emevî CaimTnden almakta oldugu WO dirhemlik maastan feragat etmesine karar verildi.

Mezkur ayin sonunda pazar günü Kadi Fahreddin el-Misrî, Adili-yetüssagir Medresesinde den verdi. Adet üzere insanlar onun dersinde dinleyici olarak hazir bulundular, O da su ayet-i kŞrim©yi el© aldı: "tftte mallarimiz da bize iada edilmiş," (Yusuf, m. Rsbiyülsvval ayin donunda Misir'dan bir ferman gslerak Emir Hü-sameddin es-Sumakdar komutasinda bir süvari birliginin, İbn Sultan Ahmed'in kendini korumaya aldığı Ksrek sehrini kusatmak amaciyla Dimas k'tan ssvk edilmesi amredildi. Çünkü İbn Sultan Ahmid, Misir diyarindan aldığı hazineleri Kerek'e götürmüs, orada kendini muhafaza altina almisti, Kerek'e gidecek olan askeri birligin komutam Kubey-bat

Camii'nin kible tarafında kaleye doğru manciniklari kurdu, İnsanlar da görmek için oraya geldiler. Niyetleri kusatmaya o askeri birlikte beraber gitmekti.

Rebiyülâhir ayinin ikisinde çarsamba günü adeti üzere Emir Alaeddin Tanboga el-Mardanî, Misir diyarından Dimask'a geldi. Rebiyülahir ayinin onunda persembе günü iki büyük emir olan Rükneddin Bay-bars el-Ahmedî Trablustan, Alemüddin el-Çavli da ayrıldığı Hamâ'dan Dimask'a geldiler. Bunlar merasim bölüğünün yanında hazır olup saltanat naibi için beklediler. Saltanat naibi gelince, Ahmedî sağ tarafına Çavli da sol tarafında yer aldı ve böylece şehir dışında konakladılar. Bundan bir kaç gün sonra Ahmedî, mesveret meclisinin başkanı olarak kural gereği Misir diyarına gitmek üzere yola koyuldu. Çavli da naib olarak Gazze'ye gitti. Emir Bedreddin Mes'ud b. Hatir de Dimask'taki ta-bilhane emirliği görevinde kaldı.

Rebiyülâhir ayinin ondördünde persembе günü Kerek sehrine gitmek üzere bir süvari birliği Dimask'tan hareket etti. Havran'daki baş yönetici olan Emir Sehabüddin manciniklari kurmakla görevlendirilmisti. Bu münasebetle de Seyfeddin Bahadır es-Sems Halave, Havran baş yöneticiliğine gitmistı. Bu, daha önce Dimask'ta Berr valisi idi.

Rebiyülâhir ayinin onsekizinde cuma günü naib ile Safîi kadisi arasında anlaşmazlık meydana geldi. Bunun sebebi de suydı: Misir diyarından gelen bir mektupta mezkur kadi es-Subkî, hatiplige atanmakla birlikte kadılık görevini de yürütecek ve kendisine hil'at giydirilecek deniliyordu. Naib de bundan ötürü onu kıskanmisti. O, Kadi CelaPin evla-

dinin korumasını, onlara ihsan edilmesini arzuluyordu. Çünkü onların alle efradi kalabalık ve aynı zamanda yoksul idiler. Naib bu yüzden Kadi es-Sübkî'yi bu göreve atanma çabası içine girmekten daha önce men etmişti. Ancak kendisini dinlemediğinden ötürü artık naib de onu Emevî Camii'nin Kemalî penceresinin yanında namaz kılmaktan men etmişti, o da artık oradan ayrılıp Gazzaliye Medresesi'ne gitmiş, orada namaz kılmaya başlamıştı.

Rebiyülâhir ayinin yirmisinde pazar günü Sultan Melik Nasir'm kızının kocası Emir Seyfeddin Eriga, Trablus'a naib olarak gitmekte iken büyük bir alâys ve debdebe ile Dimask'a uğradı.

Aynı ayin yirmidördünde persembе günü Emir Bedreddin b. Hatirî, Gazze naibliğinden azledilmiş olarak Dimask'a geldi. Saltanat naibinin kafilesine katıldı ve onunla birlikte dolastı. Sonra da evine yerleşti ve insanlar kendisine selam vermek üzere yanına gittiler.

Safer ayinin onüçünde salı günü Sultan Melik Salih'in yakalandığı hastalıktan kurtulup şifa bulmasından dolayı şehir süslendi.

Safer ayinin yirmial tisinda cuma günü ikindiden önce Misir'dan Dimask'a posta geldi. Kadi Takiyyüddin es-Sübkî, Misir'a çağriliyordu. İnsanlar onunla selamlasmak ve vedalasmak için yanma gittiler. Çağrilisi sebebiyle insanlar büyük bir tedirginlik yasadilar. Öksüzlerin mallarini, Alaeddin Tanboga ile Kutluboga el-Fahrî'ye verdiginden Ötürü Misir'da hakkında dava açilacagi haberi etrafa yayildi. Onlara vermis oldugu bu paralarin kendisine ödettirilmesine dair bir fetva yazildi ve bu fetva müftülerin imzalarina sunuldu. Sadece Kadi Celaledin b. Hü-sameddin el-Hanefî bunu imzalamisti. Ikindiden sonra sadece onun bu fetvayi imzaladigim gördüm. Aleyhinde fetva verilmesi, müftülerden istenilmisti. Ancak buna yanasilmamisti. Çünkü yazilan ama diger müftüler tarafından imzalanmayan bu fetvada, yöneticilerin fikrini çelme vardi.

Saltanat naibinin ilk emirnamesinde müftülerin bu dilegi göz önünde bulundurmaları ve seriatin hükmünce fetva vermeleri isteniyordu. Kadi Takiyyüddin es-Sübkî hakkında acaip bir niyetleri vardi. Ama Cenâb-i Allah, Misir diyarina çağirilmesi üzerine onu genislige kavusturdu. O da pazar gecesi postayla Misir'a gitti. Dimask'm önde gelen büyükleri ve ayan tabakasına mensup insanlar onu ugurladilar. Kendisiyle vedalastilar. Hizmette kusur etmediler.

Cemaziyelâhir ayi basinda süvari birligi Kerek tarafina sevk edil-mis bulunuyordu. Bu halkadan tecrid edilmiş askerler ise 1.000 veya daha fazla idiler. Cemaziyelâhir ayinin dördünde sali günü öğleden sonra saltanat naibi Emir Alaeddin Aydogmus, Sam'daki Dârüssaâde konaginda vefat etti. Bulundugu odaya girdiler. Muayene ettiler. Onun kalp sektesinden bu hale düştüğünden korktular. Baskaları onun sifa buldugunu söyledi. Dogrusunu Allah bilir, ama ihtiyaten ertesi güne kadar onu beklettiler. Sabah olunca cenaze namazini kilmak için insanlar toplandi ve Babü'n-Nasir haricinde cenaze namazlarının kilindigi yerde, namazi kilindi ve onu kible tarafina götürüldüler. Ailesinden bazi kimseler onun Kubeybat Camii'nin yanindaki Gabriyal türbesine defnedilmesini istediler, ancak bu mümkün olmayınca yol agzinda caminin kible tarafina defnedildi. Defni ancak o gün öğleden sonra gerçekleşti. Cuma ,: gecesi mezarinin basinda bir hatim indirdiler. Allah ona rahmet etsin ve onu bagislasin.

Cemaziyelâhir ayi basinda Kerek sehrinin kusatma altinda bulunduguna, Kerekliilerden bir kisim halkin sehir disina çıktiklarina, onlardan çogunun öldürüldüklerine, kusatmayi yapan askerlerden sadece birinin öldürüldüğüne dair olan haber etrafa yayildi. Yine gelen haberlerde anlatildigina göre kadi ve bir cemaat, beraberlerinde bir miktar mücevher de olmak üzere kaleden inmisler, sehri teslim etmeye razı olmuslardi. Sabah olunca kale halki istihkam tedbirlerini fazlalastirmis-lar, mancinikleri

dikmisler ve vurusmaya hazirlanmislardi. Bir kaç gün sonra askerlerin manciniklerine atis yapmislar ve mancinigin okunu kirmislardi. Artik onu tasiyamayinca da öncü birliklerinin komutanlarinin emri üzerine yakmislardi. Böylece orada çok feci durumlar cereyan etmistti. Allah akibeti hayreylesin.

Cemaziyelâhir ayinin sonlarinda kusatmaci askerlerle Kerek halki arasinda bir çarpisma daha cereyan etti. Söyle ki: Kerekliilerden bir grup erkek, kusatmaci ordunun karsisina çikmislar, onlari ok yagmuruna tutmuslardi. Bunun üzerine kusatmaci askerler çadırlarından çikip üzerlerine silahla yürümüsler ve Kerekliilerden bir grup Hristiyani ve digerlerini öldürmüşlerdi. Kusatmaci askerlerden de bazilari yaralanmistti. Bir veya ikisi öldürülmüstü. Emir Seyfeddin Ebu Bekir b. Bahadir As, Emîrû'l Arap gibi sahişlar öldürülmüş digerleri esir alinarak Kerek kalesinde hapsedilmislerdi. Çok çirkin olaylar cereyan etmistti. Bundan sonra askerler muradlanna nail olmadan ülkelerine geri dönmüşlerdi. Çünkü siddetli soguklar ve azik kitligi, onlarin durumunu fena-lastirmisti. Kerekliileri faydasiz yere siddetlice kusatmislardi. Çünkü sehrin çevresinde soguklar aralıksiz devam ediyor, manciniklarda kendilerine karsi amansizca atis yapıyordu. Kusatmaci askerlerin aralik ve ocak aylarinda orada ikametleri çok zor oluyordu. Beraberlerinde götürmüş olduklari manciniklar da kirilmisti. Gerekli eksiklikleri tamamlamak ve bir daha savasmaya hazirlamak için geri dönmüşlerdi.

Cemaziyelâhir ayinin yirmibesinde çarsamba günü Misir diyarından Dimask'a posta geldi. Postanin getirdigi fermanla Kadi Bedreddin b. Fadlullah'm kardesi Kadi Sihabüddin'in yerine Dimask Sir katipligine atandigi bildiriliyordu. Ayrica Kadi Bedreddin'in kardesi Kadi Sihabüddin'in ve Dimask muhtesibi Kadi Imamüddin b. Sirazî'nin mallarina el konulmasi bu fermanda emrediliyordu. Bunun üzerine her ikisinin mallarina el konuldu. Evlerinde bulunan esyalar disari çikarildi. Kapilarina tahta kalaslar çakildi. Muhtesibin, Esrefi Darü'l-Hadisine tasinma talebinde bulununca oraya tasinmasina izin verildi. Kadi Sihabüd-din'e gelince o, Haleb'te bulunan ve Sam naibligine atandigina dair fermani Dimask'a gelen Emir Seyfeddin Tugurdemir el-Hamevî'yi karsilamaya gitmistti. Kendisi karsilamak için yolda bulundugu esnada malina el konulmasina dair olan buyruk Dimask'a gelmistti. Dönmesi beklendi ki onun ve muhtesibin mallarina el konulsun. Ama bu ikisinin suçlariinin ne oldugunu kimse bilemedi.

Receb ayinin sekizinde pazar günü aksamleyin Kadilkudat Takiy-yüddin es-Sübkî, Dimask'a kadi olarak döndü. Beraberinde bu görevle birlikte hatipliğe de atandigina dair ferman vardi, insanlar kendisini selamlamak

için yanına gittiler. Receb ayının onbesinde ikindiden sonra saltanat naibi Emir Seyfeddin Tugurdemir el-Hamevî, Haleb'ten gelip Dimask seherine girdi. Emirler onu Kabun yolunda karsiladilar. İnsanlar ona çokça dua ettiler, önceki naibe kizdiklarından onu sevdiler. Önceki naib, Alaeddin Aydogmus idi. Yüce Allah onu affetsin. Yeni naib Seyfeddin Tugurdemir, Dârüssaâdeye indi. Pazartesi sabahi merasim alayinin yanma gitti. Halktan bir grup ihsan yaninda toplanarak hatipleri Taceddin Abdurrahim b. Celaled^in'i degistirmemesini kendisinden istediler, ama o halka iltifat etmedi. Aksine Kadi Takiyyüddin es-Sübkî'nin hatiplige atanma fermanini uyguladi ve hil'at giydirdi. Halkin çogu ise bu kargasanin farkinda bile olmadi. Namazdan sonra grup, grup toplandilar ve yeni naibin gelisine çokça sevindiler. Hatip Taceddin Abdurrahim b. Celaleddin'i görevden men ettigi hoslarina gitti. Ama bu böyle kaldi. Takiyyüddin es-Sübkî mihrapta görev basi etmedi. Halk arasinda çok sözler dolasti. Sübkî'nin hatiplik yapmasi halinde sefih bir kimse oldugunu etrafa yayacaklarini söyleyip kendisini tehdit ettiler. Bu durum büyük sikintilara sebep oldu. Böyle yapmamalari emredil-diye de hiç aldiris etmediler. Bu davranista bulunanlarin tamamina veya çoguna: "Basiniza Habesî bir köle dahi atanacak olursa ilk etapta onun emrini dinleyip itaat etmeniz vaciptir." denildiyse de buna kulak asmadilar. Receb ayinin yirmisinde cuma günü olunca halk arasinda, Kadi Takiyyüddin'in hatipligi Taceddin Abdurrahim b. Celaleddin'e biraktigina dair haber yayildi. Avam tabakasi bu duruma çok sevinip camide toplandi. Saltanat naibi emirlerle birlikte Emevî Camii'ndeki maksureye geldi. Hatip Taceddin Abdurrahim b. Celaleddin, adet üzere hutbe irâd etti. İnsanlar bu duruma çok sevindiler. Çok sözler ve dediko-dular da yapildi. Hatip minbere çikip da hutbeye baslamadan önce cemaate selam verince, onlar da belig bir sekilde ona karsilik verdiler. Selamim aldilar, seçtikleri güzel kelimeleri sarfettiler. Kadi Takiyyüddin es-Sübkî den hoslanmadiklarini açıkça bildirdiler ve ona çok sözler duyurdular. Namaz kilindikten sonra Emir Seyfeddin Tugurdemir'in saltanat naibligine atandigina dair ferman, sarayin kapisi önünde okundu. İnsanlar da hatiplerinin degistirilmeyisine çok sevindiler. Etrafinda toplanip kendisine selam verdiler ve dua ettiler.

Saban ayinin üçünde çarsamba günü Kadi Burhaneddin b. Abdül-hak, sultanin Kofçazi'yi azledip yerine kendisini atandigina dair fermana dayanarak Azraviye Medresesi'nde ders verdi. Sah günü adalet sarayinda bu iki zat için mahkeme meclisi kuruldu. Bu göreve ihtiyacinin olmasi baska bir görevinin de bulunmayisi sebebiyle Kadi Burhaneddin lehinde karar verildi.

Saban ayinin besinde cuma günü çok hadis rivayet eden, hadisleri senetleriyle nakleden ve salih kimselerden olan Seyh Sihabüddin Ahmed b.

Cezerî doksanbes yasındayken vefat etti. Allah rahmet etsin. Cenaze namazi cuma gününde Muzafferî Camii'nde kilindi ve Revahîye Mezarhgi'na defnedildi.

Saban ayinin onyedisinde çarsamba günü seyh, imam, alim, âbiçl, nâsik, salih Semseddin Muharnmed b. Zerir, Kubeybat'ta vefat etti. Bu zat, Kerimî Camii'nin hatibi idi. Öğlen cenaze namazi kilindi ve yine aynı camiin kible tarafına yol agzına, doğu tarafına defnedildi. Allah rahmet etsin.

Ramazan ayi basında iki baslı dört elli bir çocuğun doğduğuna dair haber etrafa yayıldı. Bu çocuk saltanat naibinin yanına getirildi. İnsanlar Babü'l Feradis disındaki bir mahallede o canlıya bakmaya gittiler. Hekiyyü'l-vezir mahallesinde idi. Ben de ramazan ayinin üçünde persembe günü bir grup fukaha ile ikindiden sonra onu görmeye gitmistim. Babası Saade de oraya getirildi. Babası, Cebel halkındandı. Yaratığa baktığımda onların aslında iki çocuk olduklarını, baldırlarının birbirine girdiğini ve ikisinin iç içe kenetlendiğini, birbirlerine kaynadıklarını, bir ceset haline geldiklerini gördüm. Ama ikisi de o anda ölmüştü. Anlattıklarına göre bunlardan biri erkek diğeri dişiymiş. Ben gördüğümde ikisi de ölmüştü. Dediler ki; bunlardan biri diğereinden iki gün sonra Ölmüştü ve bu husus şahitler huzurunda tutanaga geçirildi.

Aynı günde tabilhane emirliğinden Kamil Selahaddin Muham-med'in dört oğlu, göz altına alındı. Bunlar da emir olup adları şöyledir:

Giyaseddin Muhammed. Bu isret emiri idi. Alaeddin Ali Ibn Aybek et-Tavil. Bu da tabilhane emirlerindendi.

Yine tabilhane emirlerinden Selahaddin Halil b. Balaban Turna.

Bunlar Kerek'te bulunan Melik Ahmed b, Nasir'la is birliği içinde olmak ve onunla mektuplaştırmak suçuyla itham edilip gözaltına alınmışlardı. Durumlarının iç yüzünü yüce Allah daha iyi bilir. Zincire vurulup Mansure kalesine sevke dildiler. Üçü Babüssaade'nin tabilhane karsisindeki kapisından, Giyaseddin ise büyük kapıdan kaleye götürüldü. Bunlar ayrı ayrı yerlerde hapsedildiler.

Ramazan ayinin onbesinde persembe günü saltanat naibinin mahfe içinde saraydan çıktığı görüldü. Hatip Ibn Celalde hatiplerin adeti gereğince kadılarla birlikte merasime gitti.

Yine ramazan ayında Meydan-i Ahdar kapisında büyük mancınik kuruldu. Sütunlarının uzunluğu onsekiz zira' idi. Okunun uzunluğu ise yirmiyedi zira' idi. İnsanlar onu görmeye geldiler. Cumartesi günü onunla, altmış ntl (bir ritl 460 gramdır) ağırlığında bir tas atıldı ve Meydan-i Kebir'in sarayının karsisine kadar ulaştı. Mancınik ustasının anlattığına göre İslâm ülkesindeki kalelerden hiç birinde bunun kadar büyük bir mancınik yoktu. Bunu

Kerek'te kullanılmak üzere Hacı Muhammed es-Salihî yapmisti ve Cenâb-i Allah bu mancinikla Kerek sehrini kusatmak için onun harekete geçmesini takdir buyurdu. Allah aki-

beti hayir eylesin.

Yine ramazan ayinin sonlarında dört emir daha tutuklandı. Bunlardan biri Akboga Abdülvahid idi. Bu Melikü'n-Nasir el-Kebir'in saray üstadi idi. Melikü'n-Nasir'm oğlu Mansu/un zamanında mah müsadere edildi. Kendisi de göz altma alinarak Sam'a gönderildi. Humus'ta na-iblik yaptı. Muamelesi ve idaresi hos karsılanmadı, insanlar kendisini kinayip kötülediler. Bu yüzden görevden azledildi. 1.000 askerin komutanlığı kendisine verildi ve ordunun sağ cenahına emir tayin edildi. İste bu günlerde onun Kerek'te bulunan Sultan Ahmed b. Nasir'la işbirliği içinde olduğu iddiası ileri sürülerek tutuklandı ve kaleye sevkedildi. Beraberinde Emir Seyfeddin Bello ve Emir Seyfeddin Sălamis da -bunların hepsi tabihane emirleriydiler- Mansure kalesine götürüldüler. Allah akibeti hayreylesin.

Ramazan ayında Kadilkudat Takiyyüddin es-Sübki ile Kadi Sihabüddin el-Barizî arasında cereyan eden bir çok tartismadan ve devlet erkanından bazılarının da Sihabüddin'den yana olup onu desteklemesinden sonra Humus kadiligi Dimask kadiligından ayrılarak sultanin fermani geregince Kadi Sihabüddin el-Barizî'ye verildi. Yine aynı ayda daha önce uzun bir süreden beri niyabeten yürüttüğü Kudüs-ü Serif kadiligina müstakil olarak Kadi Semseddin b. Salim atandı. Daha sonra bu görevden azledildi. Kendisi de Gazze sehrinde ikamet etmeye başladı. Bir süre sonra müstakil olarak bu göreve yeniden atandı.

Ramazan ayında Kadi Sihabüddin b. Fadlullah, Misir diyarından döndü. Beraberinde daha Önce kendisine ödenen 1.000 dirhem ayligin yeniden ödenmesine dair ferman da vardı. Salahiye mahallesinin dogu tarafında Kasyun Mezarligi'mn içinde Nehhas hamami yakınında yaptırmis olduğu imaretinde kalmaya devam etti.

Zilkade ayi basında sabahleyin mancinik, develer ve arabalarla Ke-rek'e dogru götürüldü. Basında Emir Salimüddin Ibrahim el-Misbakî adındaki hacib bulunuyordu. Bu zat, Sükkerî'nin yönetiminde bir askerî birliğin komutanıydı. Askerler de Kerek'e gitmeye hazırlandılar. Teçhizatlarını tamamladılar. Yüklerini ve ağırlıklarını şehir dışına tasıdılar. Orada çadırları kuruldu. Allah akibeti hayreylesin.

Zilkade ayinin dördünde pazartesi günü Tavasî Sebelü'd-Devle Kâfur es-Sükkerî vefat etti. Ayin besinde sah sabahi, daha önceleri Tavasî Zahirüddin el-Hazî'nin kalede yaptırdığı türbenin karsısında Babü'l-Cabiye disındaki türbesine defnedildi. Burası Mescid-i Dey-yan'nin kible tarafındaydı. Allah kendisine rahmet etsin. Bu türbe daha Önce Sahip

Takiyyüddin Tevbe et-Tikritî'ye aitti. Uzun bir süre sonra Tengiz burayı onun kardesi Selahaddin ve Serefüddin'den yüksek bir meblagla satın aldı. Elleri bulunan arazilerden daha fazla arazileri ikta olarak bunun karşılığında onlara verdi. Kendisi de saltanat kapılarında elde ettiği mallara ve paralara ragbet ettiğinden Tengiz bir zamanlar kendisine gazaplanmış, malini müsadere etmiş, basından çok olaylar geçmişti. Daha sonra bu belalardan kurtulmuş ve bu türbey© sahip olmuştı. Ölüne geride sok miktarda mal, para v© vakıflar biraktı, Allah rahmet etsin.

Zilkade ayının altısında çarsamba günü Emir Seyfeddin b. Hatir komutasında süvari birliği Kerek taraflarına doğru yola koyuldu. Emir Bedreddin'in beraberinde başka bir komutan daha vardı ki o da Emir Alaeddin b. Kara Sungur idi.

Zilkade ayının bitiminde cumartesi günü yakışıklı bir genç olan ve Arus minaresinde müezzinlik de yapan Sihabüddin Ahmed b. Ferec vefat etti. Sesinin güzelliğiyle şöhret kazanmıştı. Şehir halkı nezdinde büyük kıymet ve itibarı vardı. Allah rahmet etsin. Nefsi olgun bir kimse olup sesi yumusak, costurucu ve güzeldi. Kurrâlar ve müezzinler arasında kendi zamanında ona yakın derecede biri daha yoktu, ömrünün son zamanlarında güzel yolda idi. Salih amel isliyordu. İnsanlardan kopmuştu. Kendi nefsiyle ilgilenir olmuştı. Allah rahmet etsin. Makamini âli kilsin. Cumartesi günü öğlenden sonra cenaze namazı kılındı. Sufiye Mezarlığı'nda kardesinin yanına defnedildi.

Zilhicce ayının besinde persembe günü kiraat-i seb'a seyhi Bedreddin b. Nurhan vefat etti. Dimask'ta bu unvaniyla şöhret kazanmıştı. Aynı günde öğlenden sonra Emevî Camii'nde cenaze namazı kılındı ve Ba-bü'1-Feradis Mezarhgi'na defnedildi. Allah rahmet etsin.

Zilhicce ayının dokuzunda pazar günü -ki bu gün aynı zamanda Arefe idi- Seyh Bedreddin b. Nushan'ın yerine Ümmü Salih türbesinde

Kadi Sihabüddin Ahmed b. Nakib el-Baalbekî kiraat dersi verdi. Dersinde faziletli insanlardan bir cemaat ve bazı kadılar hazır bulundular. Oraya gelisi ani olmuştı. Çünkü hastaydı. Biraz kiraat ve irab dersi verdi. Su ayet-i kerimenin irabından bahsetti: "İnkâr edenler, kendilerine vermiş olduğumuz mühletin sakın kendileri için hayırlı olduğunu sanmasınlar." (Al-i Imran 178).

Bu ayın sonlarında fiyatlar çok yükseldi. Ekmek azaldı. İnsanlar fırınların önünde büyük kalabalıklar oluşturdular. Karamik ve diğer yabancı tanelerle karışık arpa ekmeği satılmaya başlandı. Bir çuval un 186 dirheme satılır oldu. Bir ritl ekmeği (470 gram) bir dirheme veya biraz daha fazlasına satılır oldu. Artık kalitesine göre biraz pahalı veya biraz daha ucuza satılıyordu. İnnâ lillâh ve innâ ileyhi râciun (Dogrusu biz Allah'a aidiz ve O'na

dönücüleriz.) Dilencilik arttı. Çoluk çocuk acikti. Bu kitlik hali ve çeşitli sebeplerle insanların çoğu zayıfladı. Ama Allah'ın lutfu büyüktür. İnsanlar uzun senelerden beri mislini duymadıkları müthiş derecede çok ürün beklemekteydiler ve bu ürünün elde edilmesinin zamanı da yaklaşıyordu. Bir çok beldelerde arpa hasadına, buğday biçimine başlanıyordu. Bununla birlikte çok miktarda bakla ve dut da elde ediliyordu. Egger böyle olmasaydı zaten bunun sonu dehşet olurdu. Ama Allah, kullarına lütfetti, O dilediği gibi tasarruf eden Hakim-i mutlak. O'ndan başka ilah yoktur, [68]

-
- [1] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/274-275.
- [2] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/275.
- [3] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/275-276.
- [4] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/276.
- [5] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/276.
- [6] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/276-277.
- [7] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/277.
- [8] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/277.
- [9] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/277.
- [10] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/278.
- [11] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/278.
- [12] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/278.
- [13] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/278-281.
- [14] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/281.
- [15] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/281.
- [16] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/281.
- [17] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/281-282.
- [18] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/282.
- [19] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/282.
- [20] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/283.
- [21] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/283.
- [22] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/283.
- [23] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/283.
- [24] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/283.
- [25] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/283.

- [26] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/283-285.
- [27] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/285-286.
- [28] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/286.
- [29] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/286.
- [30] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/286.
- [31] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/286.
- [32] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/286-287.
- [33] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/287.
- [34] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/287.
- [35] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/287-288.
- [36] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/288.
- [37] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/288.
- [38] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/288-290.
- [39] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/290.
- [40] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/290-291.
- [41] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/291.
- [42] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/291.
- [43] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/292
- [44] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/292.
- [45] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/292.
- [46] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/292.
- [47] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/293.
- [48] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/293-294.
- [49] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/294-295.
- [50] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/295.
- [51] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/295-296.
- [52] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/296.
- [53] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/297-298.
- [54] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/298.
- [55] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/298-299.
- [56] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/299-300.
- [57] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/300.

- [58] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/300.
- [59] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/300-301.
- [60] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/301-302.
- [61] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/302-303.
- [62] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/303.
- [63] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/304.
- [64] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/305.
- [65] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/305-307.
- [66] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/308-310.
- [67] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/311-317.
- [68] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/317-327.

Hicretin Yediyüzkirkdördüncü Senesi	1
Hicretin Yediyüzkirkbesinci Senesi	4
Hicretin Yediyüzkirkaltinci Senesi	8
Meliküssalîh İsmail'in Vefati	8
Hicretin Yediyüzkirkyedinci Senesi	10
Hicretin Yediyüzkirksekizinci Senesi	13
Muzafferin Öldürülmesi Ve Nasir Hasan B. Nasirin Saltanat Tahtına Geçmesi	17
Hicretin Yediyüzkirkdokuzuncu Senesi	18
Hicretin Yediyüzellinci Senesi	22
Saltanat Naibi Ergun Sah'in Tutuklanması	23
Çok Garip Bir Olay.	23
Hicretin Yediyüzellibirinci Senesi	26
Seyh Semseddin B. Kayyim El-Cevziye'nin Biyografisi	27
Hicretin Yediyüzellilikinci Senesi	30
Çok Garip Bir Olay.	32
Sultan Melikü's-Salih Selahaddin B. Melikü'n-Nasir Muhammed B. Melikü'l- Mansur Kalavun Es-Salihnin Tahta Geçisi	32
Hicretin Yediyüzellüçüncü Senesi	34
Dimask'taki Meshur Bab-I Cirun'un Tarihçesi	34
Bu Kapi Dörtbin Seneden Fazla Hatta Besbin Seneye Yakın Bir Ömre Sahiptir .	35
Yelboga Arus'un Dimask'a Girisı	37
Yelboga'nın Adamlarından Yedi Emirın Öldürülmesi	39

Hicretin Yediyüzkirkdördüncü Senesi

Bu sene basında Müslümanların Sultani Melikü'l-Mansür Seyfed-din Kalavun es-Salihî, onun Misir diyarmdaki naibi, Emir Seyfeddin Aksungur es-Salarî; Dimask'taki kadıları, önceki senede adları anılan kimseler; sahip, hatip, Emevî Camii'nin naziri, hazine naziri, vakıflar idaresinin başı ve belediye başkanı da, önceki senede adları anılan kimseler idiler.

Sene basında Misir ve Sam askerleri Kerek'i kusatma altında tutmaktaydılar. İşi sıkı tutmuşlardı. Mancinik, kaleye karşı dikilmisti. Orada kusatma aletleri çok ve çeşitli türdendi. Misir'dan ve Sam'dan ayrıca süvari birliklerinin de sevk edilmesi kararlaştırılmisti. Safer ayının onunda perşembe günü Kerek'ten gelen bir süvari birliği Dimask'a girdi, ama öte yandan Misir'dan ve Sam'dan ikiserbin olmak üzere 4.000 süvari yeniden Kerek'e gelip kusatmayı sürdürdü. Mancinik çözülmüştü. Kerek dışında askerlerin yanında duruyordu. İşler duraksamış, kusatma ise Ahmedî'nin Misir'a dönüşünden sonra gevsemisti.

Rebiyülevvel ayının ikisinde cumartesi günü Seyyid Serif İmadüd-din el-

Hassab, Izziye Medresesi civarında Seyreci yolundaki köşte vefat etti. Emevî Camii'nde kusluk vakti cenaze namazı kılındı ve Babü's Sagir Mezarlığına defnedildi. SehametH, yürekli, çokça ibadet eden, sünneti ve ehli sünneti seven, Seyh Takiyyüddin b. Teymiye'nin derslerine ve meclislerine devam eden, ondan yararlanan, ona yardım eden, iyiliği emredip kötülüğü yasaklama hususunda ona destek veren kimselerdendi. İbn Teymiye onu bazı kesilerle birlikte Sidnaya'ya göndermiş, o da elini oradaki pislikle kirletmiş ve onların orada saygı gösterip tazim ettikleri et parçasını yere atmış imanı ve secaati kuvvetli olduğundan o eti son derece tahkir etmişti. Allah ona da bize de rahmet etsin.

Rebiyülevvel ayının yedisinde perşembe günü sahip, divanların başkanı, Beytü'l-mal vekili, Evkaf dairesinin başkanı, Emevî Camii'nin görevlileri, işçileri de yanlarına alarak kazmaları ellerine alıp Meshed-i Ali kapısının yanındaki direğin bitişinde bulunan kayanın altını kazmaya başladılar. Cahil bir adam orada bir gömü bulunduğunu iddia edince bunlar saltanat naibiyle istisare yapmışlar, saltanat naibi de orayı kazmalarını emretmişti. İnsanlar orada toplandılar. Sonra dışarı çıkarılmaları emredilip kapılar kapandı ki, kazma işi rahatça yapılabilir. Kazdılar, bir daha kazdılar, ikinci üçüncü kez kazdılar, ama sade topraktan başka bir şey bulamadılar. Bu kazi haberi şehirde her tarafa yayıldı, insanlar oraya bakmaya geldiler. Duruma hayret ettiler. Orada gömü bulunduğunu iddia eden cahil adam hapsedildi. Çukur da kapatılarak eski haline getirildi.

Rebiyülevvel ayının onsekizinde pazartesi günü Haleb Kadisi Na-drüddin b. Hassab, posta vasıtasıyla Dimask'a geldi. Adiliyetü'l Kebire Medresesi'ne konuk oldu. Ayın sekizinde cuma günü Haleb'te büyük hadis hafızı faziletli insan Semseddin Muhammed b. Ali b. Aybek es-Sürucî el-Mudarî'nin cenaze namazını kıldığını söyledi. Allah rahmet etsin. O, hicretin 715, senesinde doğmuştu. Hadis ilminde güzel bilgi sahibi olmuş, hadis ricalinin adlarını ezberlemiş, hadis derleyip tahrir etmişti.

Rebiyülâhir ayı başında Kasyun Mezarlığı'nda büyük bir yangın çıktı. Bu yangın sebebiyle Muzafferî Camii'nin yakınındaki Salihîye çarşısı yandı. Yanan dükkanların sayısı yaklaşık 120 taneydi. Uzun zamandan beri böylesine büyük bir yangın görülmemişti. Innâ lillâh ve innâ ileyhi râciun (Dogrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz.)

Rebiyülâhir ayının altısında cuma günü Emevî Camii'nin minarelerinde olduğu gibi şehrin diğer camilerin de, minarelerinde cuma namazının hatırlatılması ve ilan edilmesi emredildi: Emir, yerine getirildi.

Rebiyülâhir ayının onunda salı günü Safîî kadilkudati Takiyyüddin es-Sübkî den, elinin altında bulunan kayıp mallardan bir kısmını borç olarak sultan divanına vermesi talep edildi. Ancak o buna siddetle karşı koydu. Divan

baskani ve bazı saray yetkilileri gelip yetimler malinin anbanmn kapisini açtilar ve oradan zorla 50.000 dirhem alip sultan divanından alacaginin tahsili vakti gelen hatta geçen bazı Araplara ödediler. Böylece, daha önce misli görülmemis bir uygulama yapılmisti.

Cemaziyelevvel ayinin onunda çarsamba günü sahibimiz, seyh, imam, alim, allame, tenkidçi, yüksek alim, çeşitli ilimlere vakif Semseddin Muhammed b. Seyh İmadüddin Ahmed b. Abdülhadi el-Makdisî el-Hanbelî vefat etti. Allah onu rahmetiyle örtsün ve cennetinin ortasına yerlestirsin.

Yaklasik üç ay kadar hasta yatti. Vücudunda çibanlar ve ince illet vardi. Daha sonra hastaligi ağırlasti. Asiri ishale yakalandi. Zaafiyeti artti, nihayet cemaziyelevvel ayinin onunda çarsamba günü ikinci ezanından Önce vefat etti. Babasinin bana anlattigina göre son sözü su olmustu:

"Allah'tan baska ilah bulunmadigina, Muhammedin de Allah'in Rasûlü olduguna shadet ederim. Allahim, beni tevbe edenlerden ve arinanlardan kil"

Persembe günü Muzafferî Camii'nde cenaze namazi kilindi. Sehrin kadilari, halkin önde gelenleri, alimleri, emirler, tüccarlar ve baskalan cenaze namazina geldiler. Cenaze merasimi epey kalabalik bir insan toplulugu tarafından icra edildi. Üzerinde aydinlik ve nur vardi. Seyf İbn Mecd'in mezarinin yanında Ravzaya defnedildi, Allah ikisine d rahmet etİn.

Sahibimiz Seyh Semseddin, hicretin 70(5. senesinin receb ayında dogmustu. Henüz kirk yasma varmamisti. Büyük ve yasli kimselerin elde edemedigi ilimleri tahsil etmist. Hadis, nahiv, sarf, fikh, tefsir, tarih, kiraat, usûl-ü fikh ve usûl-ü hadis'e dair çok bilgiler elde etmist. Derlemeleri, faydali ve çok talikati vardi. Hadis ricalinin isimlerini mü-kemmel bir sekilde ezberlemisti. Hadis yollarini da rivayet tariklerini de cerh ve tadili de hadisin illetlerini de iyice anlayip öğrenmist. Müzakeresi hos, zihni saglam bir kimse olup selef yolunu dosdogru bir sekilde izlemis, kitaba ve sünnete tabi olmus, hayir islemeye devam etmist.

Cemaziyelevvel ayinin bitiminde sah günü Hanbelîlerin mihrabinda sahibimiz seyh, imam, allame Serefüddin b. Kadi Serefüddin el-Hanbelî, Kadi Takiyyüddin b. Hanz'in yerine sali halkasinda ders verdi. Dersinde kadilar ve faziletli kimseler hazır bulundular. Gerçekten güzel bir dersti. Dersinde su ayet-i kerimeyi ele almisti.

"Allah süphesiz adaleti, iyilik yapmayi, yakınlara bakmayi emreder." (en-Nahl, 90).

Söz dönüp dolasip çocuklardan bazisini, bazisina üstün tutma meselesine gelip dayanmist.

Cemaziyelevvel ayinin ikisinde persembe günü Emir Seyfeddin b. Sabh ile Emir Seyfeddin Kalavun komutasinda bir süvari birliği,

Kerek'e doğru yola koyuldu. Gerçekten büyük bir debdebe ve alâyisle yola koyuldular. Beraberlerinde çok sayıda asker ve istihkâm görevlileri vardı.

Cemaziyelevvel ayinin yirmibirinde pazartesi günü sabahleyin Su-ku'1-Hayl'de katiksiz kâfirliğine delil teskil eden Rafizîlik hal ve hareketleri sebebiyle Hasan b. Seyh es-Sekkâkinî öldürüldü. Kadi Serefüd-din el-Malikî onun kâfirliğine ve eksiksiz bir Rafizî olduğuna delalet eden birçok sahitliklerde bulundu. Mesela onun Hz. Ebu Bekir ile Hz. Ömer'i tekfir ettiğini, mü'minlerin anneleri Hz. Aise ile Hz. Hafsa'ya iftira ettiğini, Cebrail'in yanılarak Hz. Aliye vahiy getirmesi gerekirken Hz. Muhammed'e getirdiğini ve benzeri batıl ve çirkin sözler sarfettiğini ifade etti. Allah onu kahretsin. Nitekim kahretti. Babası Seyh Muham-med es-Sekkâkinî, Rafizîlik ve Siîlik mezheplerini iyi bilirdi. Onun ehl-i hayr mezhebine dair sualleri vardı. Bu hususta bir kaside nazmetmisti ki bu kasidesinde yönelttiği sualleri seyhimiz imam, allame, Seyhülislâm İbn Teymiye merhum cevaplandırmisti. Seyh Takiyyüddin İbn Teymiye'nin birden fazla arkadaşlarının anlattıklarına göre Seyh Mu-hanimed es-Sekkâkinî vefat etmeden önce kendi mezhebinden vazgeçmiş ve Ehl-i Sünnet'e tabi olmuştı. Doğrusunu Allah bilir. Anlatıldığına göre bu lanetli oğlu Haian da Ehl-i Sünnet' tâbi elan babasını öldürmek igtgmi|ti.

Raceb ayinin besinde pazartesi gecesi Sam naibi Emir Seyfsddin Tengiz'in cesedi Dimask'ın Babü'n-Nasr disinda yaptırmış olduğu caminin bitisigindeki türbesine defnedildi. Üçbuçuk sene veya daha fazla bir süreden beri medfun bulunduğu Iskenderiye Mezarligından Nasir'm zevcesi olan kızinin aracılığı ile çıkarılıp bu türbesine nakledilmisti. Onu daha önce Kudüs'teki medresesine defnetmek istemişlerdi. Ancak bu mümkün olmayınca Dimask'taki türbesine getirilmiş, orada üzerine hatim indirilmiş, sonra defnedilmisti. Defin esnasında kadılar ve ayan tabakasına mensup kimseler hazır bulunmuşlardı^ Allah rahmet etsin.

Mübarek saban ayinin onbirinde salı günü sahibimiz Emir Sela-haddin Yusuf et-Tikrîî, Kassain'deki evinde vefat etti. Bu zat, Sahip Takiyyüddin b. Tevbe el-Vezir'in kardesinin oğluydu. Kirk yaşlarında idi. Zekali, güzel konuşan ve cidden basiretli bir kimseydi. Seyh Takiyyüddin b. Teymiye merhumu çok severdi. Özellikle onun arkadaşlarına da sevgisi vardı. Genel olarak da ilim ehli gördüğü kimseleri severdi. Baskalarının menfaatini kendi menfaatine tercih eder, iyilik ve ihsanda bulunur, yoksulları ve saiih kimseleri severdi. Vefat edince Kasyun'da-ki aile mezarligına defnedildi. Allah rahmet etsin.

Mübarek saban ayinin onbesinde cumartesi günü Dimask'ta bir deprem

meydana geldi. Hafif ölçekte olusundan insanların çoğu bunu hissetmediler. Hamd ve minnet Allah'adır. Daha sonra gelen haberlerde anlatıldığına göre bu deprem, Haleb taraflarında çok sayıda binayı harap etmiş, hatta Haleb kalesindeki bazı burçlar bu yüzden yıkılmıştı. Haleb şehrindeki evlerin, mescitlerin ve yapıların çoğu harap olmuştur. Kalede ve çevresinde de çok yıkıntılar meydana gelmişti. Anlattıklarına göre Menbiç şehrinin binalarından sadece çok az bir kısmı ayakta kalabilmişti. Halkın büyük bir kısmı yıkıntılar altında can vermişti. Allah onlara rahmet etsin. Sevval ayının sonlarında süvari birlikleri Emir Alaeddin Kara Sungur ile Hacı Baydemir komutasında Kerek'e gittiler. Bu günlerde Kerek'te durumun zorlastığı, erzakin da azaldığına dair haberler etrafa yayıldı. Kerek halkından bir grup reisin Emir Ahmed b. Nasir'm da Hasekilerinin kendisine isyan ederek kaleden inip sabahleyin bir grup askerle birlikte Misir'a Kalavun'un yanına gittikleri haberi de etrafa yayıldı. Bunlar, Melik Ahmed b. Nasir'in erzak ve esyasının cidden azaldığını bildirdiler. Allah, akibeti hayreyleyecek yegane varlıktır.

Zilhicce ayının yirmisekizinde çarsamba gecesini kadi, imam, allame Burhaneddin b. Abdülhak vefat etti. Bu zat, Ibn Harir'den sonra uzun bir süreden beri Misir diyarının kadilkudatlığını ve Hanefilerin seyhliğini yapmaktaydı. Sonra azledilmiş, Dimask'ta ikamette Tugurda-mir'in zamanında oğlu Kadi İminüddin isin Azraviyi Mgdrgggii'nde deri vermisti. Oğlunun vefatından üç gün önce pazar günü orada dm vermeye başlamıştı. Burhaneddin merhum, Saihiye yolundaki Erze arazisinde bulunan bahçesinde vefat etmiş, erisi gün de Kasyun Me-zarlığı'nda Seyh Ebu Ömer'in mezarının yanına defnedilmişti. Cenaze namazına kadılar, ayan tabakasına mensup kimseler ve şehrin büyükleri gelmişlerdi. Allah kendisine rahmet etsin. [1]

Hicretin Yediyüzkirkbesinci Senesi

Bu sene başında Misir, Sam ve buralara bağlı mintikaların Sultani Meliküssalih b. İsmail b. Sultan Melikü'n-Nasir Muhammed b. Meli-kü'1-Mansur Kalavun idi. Bunun Misir diyarında ve Sam mintikasında-ki kadıları önceki senede adları anılan kadılar; Misir'daki naibi Hacı Seyfeddin, veziri ise önceki senede adı anılan veziri, has nazir Kadi Me-kinüddin, ordu naziri Kadi Alemüddin b. Kutup, muhtesibi önceki senede adı anılan kişi, divan baskanı Alemüddin en-Nasirî, vakıflar idaresinin baskanı Emir Hüsameddin en-Necibî, Beytü'1-mal vekili Kadi Alaeddin Sernuh, Hazine nazir Kadi Takiyyüddin b. Ebu't-Tib, diğer yöneticiler ve nazirlara gelince bunlar da önceki senede adları anılan kimseler idi. Meclis katibi, Kadi Bedreddin b. Fadlullah idi. Bu aym zamanda sir kâtibi idi. Diğer kadılara gelince bunlar da şu kimselerdi: Eminüddin b. Kalanisi, Sihabüddin b. Kayserani,

Serefüddin b. Semseddin b. Sihap

Mahmud ve Alaeddin Sernuh.

Muharrem ayinin ilk günü cumartesiydi. O zamanda Kerek kalesinin etrafındaki kusatma halen devam etmekteydi. Kerek sehri ise ele geçirilmiş ve oraya Misir diyarından gelen Emir Seyfeddin Kubliye naib olarak tayin edilmisti. Misir diyarından ve Dimask'tan gelen süvari birlikleri ise kaleyi kusatma altında tutmaktaydilar. Nasir Ahmed b. Nasir, kaleyi teslim ve sultanin emri altina girmeye, kardesine itaat etmeye yanasmiyordu. Isler iyiden iyiye fenalasti. Savas uzadi. Bu yüzden bir çok ihsan öldürüldü. Askerden ve Kerekliilerden çok zayiat verildi. Is artık insallah hayra dogru yönelmisti. Bundan bir kaç gün önce Kerek kusatmasinin ilk zamanlarında esir düsmüs olan Emir Seyfeddin Ebu Bekir b. Bahadir As ve Nasir Ahmed'in kölelerinden bir topluluk Kerek kalesinden kaçmisti. Nasir Ahmed b. Nasir, bunlari Sehip Ahmed'i öldürmekle suçlamisti. Kendisi Sehip Ahmed ile çok ilgilenir, onu çok severdi. Askerler, Ebu Bekir b. Bahadir As'in kaleden inip Nasir Ahmed b. Nasir diyarina saygin bir kisi olarak gitti. Bu esnada manciniklariin üçü de şehirde kurulmus olup kaleye yöneltilmis ve geceli gündüzlü kaleyi dövüyorlardi. Ama kalenin surlarina hiç tesir edemiyorlar di. Sonra kusatmanin gevsedigi söylendi. Ama bununla birlikte kaleye ne bir erzakin, ne de kalede ikamet etmeye yarayacak bir seyin içeri birakilmasina asla müsaade edilmiyordu. Akibeti hayir eylemesi ancak Allah'tan dilenir,

Safer ayinin yirmibesinde çarsamba günü Kerek'ten acele poata geldi ve Kerek kalesinin fethedildigi haberini, kale kapisinin yakildigini, Emir Ahmed b. Nasir'm cemaatinin eman dilediklerini, Emir Ahmed'in zincire vurulmus olarak posta vasitasiyla Misir diyarina sevke-düdigini haber verdi. Günlerden de safer ayinin yirmiüçü olan pazartesi günü olup vakitte öglen sonrasiydi. Islerin akibetini belirlemek Allah'a aittir.

Rebiyülevvel ayinin dördünde cuma sabahi kalede sevinç davullari çalindi. Kerek'in fethine olan sevincinden, idarenin bütünüyile eline geçisinden ötürü Sultan Melikü's-Salih'in emri üzerine şehir süslendi ve süsleme isi rebiyülevvel ayinin yedisine, pazartesi gününe kadar devam etti. O günün ögle vakti sonrasinda süslemelerin nihayete ermesi ve süslerin kaldırilmasina dair karar çıktı. Bunun üzerine halkin bir çogu tedirgin oldu. Ahmed'in kuvvetlendigi ve yanindaki emirlerin kendisine bey'at ettikleri haberi etrafi sarsti. Oysa gerçek böyle degildi. Rebiyülevvel ayinin onüçünde pazar sabahi Kerek'ten gelen askerler ve tabil-hane görevlileri Dimask'a girdiler. Ahmed b. Nasir'in idam edildigi haberi her tarafa duyuruldu.

Rebiyülevvel ayinin onbirinde cuma günü Emevî Camii'nde uzun süreden

beri Misir diyarinin seyhi olan Eminüddin Ebu Hayyan'm cenaze namazi kilindi. Misir'da doksanbir yasindan bes ay almis iken ömrünü noktalayip vefat etti. Sonra rebiyülâhir ayinda Sultan Ahmed'in Öldürölüp basinin koparildigi ve ellerinin kesildigi, sonra da cesedinin Kerek'e defnedildigi ve kesik basinin kardesi Melikü's- Salih Ismail'e götürüldüğü, rebiyülâhir ayinin yirmidördünde bu kesik basin Melikü's-Salih'in önüne birakildigi haberi etrafa yayildi. İnsanlar buna çok sevindiler.

Seyh ahmed es-Zer'î, Sultan Melikü's-Salih'in yanma gitti, zulümlerin ortadan kaldirilmesi, agir vergilerden vazgeçilmesi, tabilhanenin Emir Nasirüddin b. Bektasa verilmesi, Dimask kalesinde ve diger yerlerde mahpus bulunan emirlerin saliverilmesi gibi isteklerde bulundu. Sultan da onun bu isteklerinin tamamini kabul etti. Bu hususta otuz küsur ferman yazdi.

Rebiyülâhir ayinin sonunda Seyh Ahmed'in, Sultan Melikü's-Sa-lih'ten istedigii hususlarin kabul edildigine dair fermanlarin tamamii ya da çogu imzalanmis olarak Dimask'a geldi. Selahaddin b. Melikü'l Kâmil ve Emir Seyfeddin Bellu rebiyülâhir ayinin bitiminde persembegünü hapisten saliverildiler. Sonra haksizliklarin çoğundan vazgeçildi ve isler yoluna girdi.

Rebiyülâhir ayinda Babü'l-Ferec disinda bir minare yapildi. Daha önce eski bir ev olan ve Hanefî'ler için bir medrese ve mescide dönüştürülen medresenin açilisi yapildi. Burada bir abdeathane ve namazgah da yapilmisti. Bütün bunlar, haciblerden Emi?'Seyfeddin Toktan el-Halilî tarafından yaptirilmisti. Bu gün Kassain'di onun adıyla bilinen konagi da o yeniletmisti.

Cemaziyelâhir ayinin onunda pazaratesi gecesi sahibimiz muhad-dis Takiyyüddin Muhammed b. Sadreddin Süleyman el-Caberî vefat etti. Bu zat, Seyh Cemaleddin el-Mizzfnin kizinin kocasi, Serefüddin Abdullah ile Cemaleddin Ibrahim'in ve digerlerinin de babasiydi. Medreselerde fakihlik, saatin altindaki yerinde sahitlik ve benzeri görevler ifa etmisti. Hadis kiraatmda ve Arapça ilminde cidden üstünlüğü vardı. Güzel nazimleri da vardı. Ölümünden iki veya üç gün önce odasına kapanmis ve mezkur gecede, gece yansında vefat etmisti. Yatsidan sonra o gece ben de yaninda bulundum. Benimle konustu. Gülüstü. Hafif ruhluydu. Sonra gecenin kalan kisminda vefat etti. Allah rahmet etsin

Receb ayinin yirmi ikisinde cuma günü Kadi Imadüddin b. Izz el-Hanefî, Seyh Necmeddin Ali b. Davud el-Kofçazî'nin kendisine devretmesinden dolayı Tengiz Camii'nde hutbe irad etti. Burasi Babü'n-Nasr haricindeki bir camii idi. Saltanat naibi Emir Seyfeddin Tugur demir de mezkur camiye gelip hutbesini dinledi.

Receb ayinin yirmidokuzunda cuma günü kadi, imani, alim Cela-leddin

Ebü'l Abbas Ahmed b. Kadilkudat Hüsameddin er-Rumî el-Henefî vefat etti. Cuma namazından sonra Dimask mescidinde cenaze namazi kilindi. Cenaze merasiminde kadılar ve ayan sinifina mensup kimseler hazır bulundular. Hatuniyetü'l Cevaniye Medresesinin yakınındaki Zerdgas'in yanında yaptırmış olduğu medreseye defnedildi. Babasının Misir diyarında görevde bulunduğu zamanlarda kendisi de Hanefîlerin kadilkudatlığı görevinde bulunmustu. Hicretin 651. senesinde dogmus, babasıyla birlikte Sam'a gelmiş ve orada ikamete başlamışlardı. Sonra Melik Mansur Laçın basa geçince babasını Misir diyarının kadilighina, kendisini de Sam kadilighina atamıştı. Diğer duyu organlarından ve gücünden ömrünün sonuna kadar yararlanmıştı, ilim müzakereleri yapar, diğer konularda sohbetler düzenlerdi.

Saban ayının yirmidördünde çarsamba günü Tengiz Camii'nin hatibi ve Zahiriye Medresesi'nin müderrisi Seyh Necmeddin Aî b. Davud el-Kofçazî vefat etti. Vefatından önce Zahiriye Medresesi'nin müderrisliğini Kadi İmadüddin b. İzz el-Hanefiye bırakmıştı. Mezkur camiide ve aynı günde öğlenden sonra cenaze namazi kilindi. Ayrıca Babü'n-Na-sir'da, Cerrah Camii'nde de cenaze namazi kilindi. İbn Seyrecî Mezarlı-gi'nda babasının mezarının yanına defnedildi. Defin esnasında kadılar ve ayan tabakasına mensup kimseler de hazır bulundular. Nahivde üs-taddi. Baska ilimlere de sahipti, ama nihayette o nahiv ve sarfta dehâ idi.

Aynı günde seyh, salih, abid, nâsik Abdullah ed-Darir ez-Zer'î de vefat etti. Öğlenden sonra Emevî Camii'nde, Babü'n-Nasir'da ve Süfiye Mezarlığı'nda cenaze namazi kilindi ve bu mezarlıkta Seyh Takiyyü'd-din b. Teymiye merhumun mezarının yakınına defnedildi. Çokça Kur'an okurdu. Okuyusu güzel ve sahihti. Çokça ibadet ederdi. Uzun zamandan beri insanlara Kur'an okutur ve ramazanin yirmisinden sonraki günlerde Emevî Camii'ndeki Hanbelî mihrabında onlara namaz kildirdi. Allah rahmet etsin.

Raniazan-i Serifin ikisinde cuma günü Malikîlerin sahabe mihrabının imami abid, zahid, takvali, ilmiyle amel eden, Seyh Ebu Ömer b. Ebü'l-Velid el-Malikî vefat etti. Cuma namazından sonra cenaze namazi kilindi. Cenaze merasimine büyük bir kalabalık insan topluluğu istihak etti. Vefatina, salih bir kimse olduğundan ve çokça hem de faydalı fetvalar verdiğinden insanlar çok üzüldüler. Ebü'l Kandelavi el-Malikî'nin, babasının ve kardesinin mezarlarının yanına Mescidü't-Ta-rih yakınına defnedildi. Allah rahmet etsin. Sahabe mihrabındaki görevini oğlu yürütmeye başladı ki, yasi henüz küçüktü. Bu göreve elverişli çağa gelisine kadar yerine baskasi vekalet etti. Allah sabırlar versin, babasına da rahmet etsin.

Ramazanin altısında salih gecesinin sabahında Dimask'ta uzun zamandan beri misli görülmemiş derecede çok kar yağdı. İnsanlar zaten yağmura çok

muhtaçtilar. Hamd ve minnet Allah'adır. Karlar evlerin damlarına çokça yigildi. Yollari doldurdu. Damlardaki karlari sokaklara attilar. Sonra yollardaki bu karların temizlenmesi için duyuru yapıldı. Çünkü yollar tıkanmış, insanlar geçimleriyle ilgili günlük işlerini yapamaz hale gelmişlerdi. Bu kar temizleme işinde çalışmalarını sebebiyle fakir kimselere Cenâb-i Allah is imkânî yaratmış oldu. Baskaları da büyük sıkıntıya maruz kaldılar. Çok masraf yapmak mecburiyetinde kaldılar. Innâ lillâh ve innâ ileyhi râciun (Dogrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz.)

Ramazan ayının yirmiüçünde cuma günü Emevî Camii'nde Naib Alaeddin Çavli'nin cenaze namazı kılındı. Onun biyografisinin bir nebzesi önceki sayfalarda anlatılmışti. Allah kendisine rahmet etsin.

Ramazan bayramının birinci, aynı zamanda da sevval ayının ilk gününde hatibin namazgaha ulaşmasını imkansız kılacak derecede Dimask'ta çok kar yağdı. Saltanat naibi de namaza gelememisti. Aksine emirler ve kadılar Dârüssaâde Sarayında toplandılar. Hatip oraya gitti ve orada onlara bayram namazını kıldirdi. İnsanların çoğu da bayram namazını evlerde kıldılar.

Zilhicce ayının yirmibirinde pazar günü Seyh Semseddin b. Nakip merhumun yerine Samiyetü'1-Berraniye Medresesi'nde Kadilkudat Ta-kiyyüddin es-Sübki es-Safiî ders verdi. Dersinde kadılar, ileri gelen kimseler emirler ve faziletli bir grup insan hazır bulundu. Derste su ayet-i kerimeyi ele aldı:

"Süleyman: "Rabbim! Jâerri bağışla, bana benden sonra kimsenin ulaşamayacağı bir hükümlanlık ver; sen süphesiz daima bağışta bulunansın" dedi." (Sâd, 35). Bu ayet-i kerimenin pesi sıra gelen diğer ayetlerden de bahsetti.

Zilhicce ayında köpeklerin Öldürölmesi hususunda fetva talep edildi. Belde ahalisinin yani Dimasklıların bir kısmı bu hususta yazılı müracaatta bulundular. Ayın yirmibesinde cuma günü köpeklerin şehir disina, Babü's-Sagir disindeki hendege atılmalarına dair karar çıktı, ama bunların toptan öldürölüp yakılmaları gerekirdi ki pis kokuları yüzünden insanlar rahatsız olmasınlar. Çünkü İmam Malik b. Enes'in maslahat gereği belirli bir beldede köpeklerin öldürölmesinin caiz olduğuna dair fetvası vardı. Tabii bu cevaz da imamin bunu uygun görmesi gibi bir sarta bağlanmıştır. Köpekleri öldürme yasası bu fetvaya ters düsmemektedir. Bu sebeptendir ki Osman b. Affan hazretleri de hutbesinde, köpeklerin öldürölmesini ve güvercinlerin boğazlanmasını emretmistir. [2]

Hicretin Yediyüzkirkaltıncı Senesi

Sene basında Misir, Sam, Haremeyn ve Halep beldeleri ile buralara bağlı

mintikalarda, Müslümanların Sultani Meliküssalih İmadüddin İsmail b. Nasir b. Mansur; Misir'da Sam'daki kadıları ise önceki senede adları anılan kimselerdi.

Muharrem ayının onaltısında cuma günü Mizze'deki caminin onarımı tamamlandı. İki katlı olan bu cami, Emir Bahaeddin el-Mercanî tarafından yapılmış ve bu senede de onarılmıştı. Emir Bahaeddin'in babası, Mina'daki Mescidü'l-Hayfi yaptıran kişidir. Orası gerçekten güzel, geniş ve ferahli bir camiidir. Allah orayı yaptıranın hayrını kabul buyursun.

Mizze'deki bu camide büyük bir cemaat tarafından cuma namazı kılındı. Mizzeliler ve Dimasklilardan orada hazır bulunanlar, camide namazlarını kıldılar. Ben de cuma namazımı kıldım. Hatip de, Seyh İma-düddin el-Musanmî'yi. Allah onu rahmetiyle örtsün. Hamd ve minnet Allah'adır.

Müşabakalarda ödül koymayı şart kosmanın caiz olup olmadığı hususunda bir tartışma ve konuşma cereyan etti, Bunun sebebi de daha önce bu konuda bir eser tasnif eden Seyh Semseddin b. Kayyim el-Cevzi-ye idi. O, Seyh Takiyyüddin İbn Teymiyye'nin bu konudaki görüşünü desteklemişti. Sonra Türklerden bir cemaat da bu konuda bu şekilde fetva vermeye başlamışlardı. Ancak bu fetvalarının Seyh Takiyyüddin İbn Teymiyye'ye ait olduğunu açıklamamışlardı. Bazı kimseler bu fetvanın dört mezhep imamının ihtihadlarına muhalif olduğuna inanmışlar, bu yüzden Seyh Semseddin b. Kayyim'e karşı görüş beyan etmişlerdi. Bunun üzerine Safîî kadisi onu huzuruna çağırarak ve bu konuda tartışmışlardı. Neticede Seyh Semseddin b. Kayyim el-Cevziye, cumhuriyet ulemaya muvafakat ettigini bildirerek oturuma son verilmisti. [3]

Meliküssalih İsmail'in Vefatı

Bu senenin rebiyülâhir ayının üçünde çarşamba günü Sultan Melikü's-Salih İmadüddin İsmail b. Nasir b. Mansur'un aksama doğru vefat haberi açıklandı. O, vefat etmeden önce ana baba bir kardeşi Melikü'l Kâmil Seyfeddin Ebü'l Fütuh Saban'ı veliahd tayin etmişti. Bu sebeple Seyfeddin Ebü'l Fütuh rebiyülâhir ayının dördünde perşembe günü memleket tahtına oturdu. O gün cidden görülmeğe değer muazzam bir gündü. Sonra bu haber rebiyülâhir ayının ikinci cuma gecesinde Di-mask'a ulaştı. Posta yirmi günden beri Sam'a gelmemekteydi. Çünkü sultanın hastalığıyla meşgul olunmuştu. Emir Seyfeddin, Melik Kâmil'e bey'at etmek için geldi. Bey'at etti ve baş sağlığı, dileklerini sundu.

Askerler onu karşılamaya çıkmışlardı. Cuma sabahı olunca naibten, önde gelen kumandanlardan, emirlerden, askerlerden Melik Kâmil adına Dârüssaâde'de bey'at aldı. Sevinç davulları çalındı. Şehir süslendi. Hatipler o günde Melik Kâmil adına hutbe irad ettiler. Cenâb-i Allah, Melikü'l Kâmil'i

Müslümanlar için mübarek bir yüz kilsin.

Rebiyülâhir ayının yirmiikisinde pazartesi sabahi babasi tarafından kendisine devredilen Samiyetü'1-Berraniye Medresesi'nde Kadi Cemaleddin Hüseyin b. Kadilkudat Takiyyüddin es-Sübkî es-Safiî ders verdi. Bu göreve atandigina dair sultan fermani çıktı. Dersinde kadılar, ayan tabakasına mensup kimseler, emirlerden ve fakihlerden bir topluluk hazır bulundular. Ders verirken babasının ve Hanefî kadisinin önünde oturdu. Derse su ayet-i kerimeden bahsederek başladı.

"And olsun ki, Davud'a ve Süleyman'a ilim verdik. İkisi "Bizi mü'min kullarının çoğundan üstün kılan Allah'a hamd olsun" dediler." {en-Nemi, 15). Ve müteakip ayet-i kerimelerden de bahsetti.

Kelamcılardan Serif Mecdüddin bu derste çok çirkin sözler sarfetti. Dinleyiciler kendisini kinadılar. Dersin bitiminden sonra kendisinden tevbe edilmesi istenildi. Tevbe ettikten sonra Müslümanlığına hükmedildi.

Hasta halde bulunan ve hastalığı sebebiyle defalarca cuma namazına gelemeyen Dimask naibi Emir Seyfeddin Tugurdemir, Misir diyarına çağırıldı. Bu arada posta, Haleb'e giderek Haleb naibi Emir Seyfeddin Yelbogayı Dimask naibliğine çağıracaktı. Hacı Oriktiye'nin Haleb naibliğine atandığını da bildirecekti.

Cemaziyelevvel ayının dördünde cuma günü Emir Seyfeddin Tugurdemir'in yükleri şehir disına çıkarıldı. Atları, develeri, köleleri, esyaları, tabilhanesi, çocukları da büyük bir alâ-yis ve debdebeyle şehir disına çıktılar. Kendisinin tahtirevani, kadınlarının ve kızlarının hülâsa bütün aile efradının mahfeleri de acaip bir heybet ve debdebeyle yola koyuldu. Bütün bu hazırlıklar cereyan ederken kendisi Dârüssaâde konagında bulunuyordu. Cemaziyelevvel ayının besinde cumartesi günü şehir vakti olunca Emir Seyfeddin Tugurdemir hasta olduğundan tah-tirevaniyla Kesve taraflarına doğru yola koyuldu. Aslında biraz iyileşmişti. Aynı gün güneş doğunca saray üstadı Emir Seyfeddin Yelboga el-Bahnavî, Dimask'a gelip Darüssaade'de görevi devir aldı. İnsanlar buna sevindiler. Onu tebrik etmeye sevgi ve saygılarını sunmaya gittiler.

Cemaziyelevvel ayının onikisinde cumartesi günü bütün askerler, saltanat naibi Emir Seyfeddin Yelboga'yi karşılamaya gittiler. O da büyük bir merasimle şehre girdi. Babüssirr yanında indi. Adet üzere esigi öptükten sonra yaya olarak Dârüssaâde Sarayına gitti.

Cemaziyelevvel ayının ondördünde pazartesi günü akşam saltanat naibi Emir Seyfeddin Yelboga, hapiste bulunan ve ellerinin ya da ayaklarının kesilmesi hükme bağlanmış olan onüç adamın ellerini ve ayaklarını kestirdi. Aslında sadece ellerinin kesilmesine hükmedilmiş iken bunların mükerreren

suç islediklerini duyduğu için ek olarak ayaklarım da kesti. Öldürölmeleri vacip olan öcünü de çivileyerek çarmiha gerdi. Fesatçılari, serli kimseleri ve bozgunculari cezalandirip köklerini kazidigina, insanlar çok sevindiler.

Cemaziyelâhir ayinin onu ile yirmisi arasinda Misir diyarina kavustuktan bir kaç gün sonra Emir Seyfeddin Tugtirdeniir'in vefat ettigi haberi yayildi. Aslinda o cemaziyelâhir ayinin basinda persembе gecesi vefat etmistî. Oglunun ve saray üstadinin tutuklanmalarina, onlardan bol miktarda para talep edildigine dair ferman çıktigi anlatiliyordu. Dogrusunu Allah bilir.

Cemaziyelâhir ayinin onikisinde pazartesi günü Kadi Alaeddin b. Izz el-Hanefî, Dimask'm Salihîye mahallesindeki bahçesinde vefat etti ve oraya defnedildi. Bu zat, hakim naibligi yapmaktaydi. Zahirîye Med-resesi'nin müderrisligi, amcasi Kadi Imadüddin Ismail'den alinip kendisine verildikten ve hasta oldugu için orada sadece bir gün ders verdikten sonra Saîhiye mahallesine dönmüş, hastaligi devam etmis, nihayet vefat etmistî. Allah kendisine rahmet etsin.

Sevval ayinin onbirinde cumartesi günü Samlilarin hac kafillesi Hicaz yoluna koyuldu. Sehirden bir çok kimse çıkıp bunlari ugurlamisti. Cidden çok yagmur yagmisti. Ramazan ayinda yagmurlarin çok az olmasi sebebiyle korkuya kapilan insanlar, o gün de çok yagmur yagmis olmasina sevindiler. Aylardan da ocak ayi idi. İnsanlar bir taraftan yagmurun yagmasina sevindiler, ama Öte taraftan da hacilara yolda zarar vermesinden ötürü korktular. Sonra yagmur pespese yagmaya devam etti. Hamd ve minnet Allah'adir. Ama hacilar çok çamurlardan, kaygan yollardan geçmek zorunda kaldilar. Çamura battilar. Kurtaran, yardım eden ve koruyan Allah'tir. Hacilar yola koyulduktan sonra Samin ile Zer' mintikasi arasinda siddetli yagmurlara tutuldular. Günlerce yol gidemez oldular. Daha sonra Zer' mintikasina ulasmaya kendilerini zorladilar. Çok zahmetlerden ve sikintilardan sonra ancak oraya ulasabildiler. Çogu da geri döndü. Yagmurlarin siddetinden ve sikintilardan çamurlarin engelleyici olusundan ötürü büyük sikintilara maruz kaldiklarini anlattilar. Kimi de Busrâ taraflarina dogru ilerlemisti. Böylece onlar kolayliga kavusmuslardi. Yardimina bas vurulacak olan zat yüce Allah'tir. Anlatildigina göre örtülü ve peçeli kadinlariin çoğu Zer' ile Samin mintikasi arasinda ve oradan sonraki yollarda yalin ayak yürümek mecburiyetinde kalmislardi. Kafilenin hac emiri, Seyfeddin Melek As idi. Kadisi da Sihabüddin b. Secereydi. Bu zat Baalbek sehrinin hakimiydi o zamanlarda. Yardimina bas vurulacak olan zat yüce Allah'tir. Bu konuda anlatilacak olanlar burada sona ermistir. [4]

Hicretin Yediyüzkirkyedinci Senesi

Sene basinda Misir diyarinin, Sam'in, Haremeyn ve diğer İslam beldelerinin

sultani, Melikü'l-Kâmil Seyfeddin Saban b. Melikü'n Nasir Muhammed b. Melikü'l Mansur Kalavun idi. Bunun Misir'da naibi yoktu. Misir'daki kadilari, önceki senede adlari anilan kimselerdi. Dimask naibi, Emir Seyfeddin Yelboga el-Bahnavî, Dimask'm kadilari ise önceki senede adlari anilan kimselerdi. Sadece Hanefilerin Kadilkudati İmadüddin b. İsmail, görevi oğlu lehine bıraktığından yeni kadilkudat da onun oğlu Necmeddin olmuştı. Bu zat müstakil göreve atanmış, Nuriye Medresesi'nde müderrisliğe bakmıştı. Babası İmadüddin ise Rey-haniye Medresesi'nin müderrisliği görevine devam etmişti.

Bu senenin muharrem ayının onaltısında cuma günü Seyh Takiy-yüddin b. Seyh Salih Muhammed b. Seyh Muhammed b. Kavvam, Sefh'teki zaviyelerinde vefat etti. Cuma günü Efrem Camii'nde cenaze namazı kılindikdan sonra zaviyesine defnedildi. Defin esnasında kadılar, ayan tabakasiria mensup kimseler ve halktan çok insanlar hazır bulundular. Kendisi ile kardesinin vefati arasında altı ay ve yirmi günlük bir zaman farkı vardı. Bu ondan daha güçlüydü.

Sene basında Emir Seyfeddin Yelboga'nın, Babü'l-Ferec disında yaptırdığı pasajın açılışı yapıldı. Buraya ayda yaklaşık 7.000 dinarlık bir masraf yapmıştı. Pasajın içinde ticarethaneler ortasında bir sarniç ve mescit disında dükkanlar, üst tarafında ise mesken olarak kullanılan evler vardı.

Rebiyülevvel ayının onikisinde.pazartesi sabahi Meshed-i Osman da Nur el-Horasanî hakkında bi/meclis akdedildi. Bu zat Tengiz Camii'nde Kur'an okurdu ve ahdesi ile namazın farzlarını insanlara öğretilirdi. Dört mezhep imamından bazisinin aleyhinde konuştugu, akaide dair aykırı sözler söylediği, hadiste nakledilenden fazla ibareler sarfet-tigi konusunda iddialarda bulunuldu ve bu iddiaları doğrulayıcı bazı kimseler de aleyhinde sahitlik yaptılar. Mecliste alınan karar gereğince aynı günde tazir edildi. Sehirde dolastirilip teshir edildikten sonra tutuklanıp zindana atıldı. Rebiyülevvel ayının yirmiikisinden persembeye günü Emir Ahmed b. Mühenna Melikü'l Arab, saltanat naibinin yanına giderek onun için ricaci oldu. Saltanat naibi de onu huzuruna çağırdıktan sonra serbest bırakıp ailesinin ve çocuklarının yanına gönderdi.

Cemaziyelevvel ayının onüçünde cuma günü saltanat naibi Emir Seyfeddin Yelboga el-Bahnavî en-Nasirî, Dimask'm Babü'n-Nasir haricindeki Tengiz Camii'nde namaz kıldı. Yanında Safiîlerin ve Malikî-lerin kadilariyle büyük emirler de namaz kıldılar. Kendisi namaz kılarken bazı köleleri namaza durmayıp silahla onu korudular. Kendisi namazını kıldıktan sonra mezkur emirlerle toplantı yaptı. Uzun süren bir müsaverede bulundu. Daha sonra naib Seyfeddin Yelboga buradan kalkıp Dârüssaâde'ye gitti. Aksamleyin hizmetçileri, köleleri, maiyet erkani silah ve esyalarıyla birlikte saraydan

çikti. Mescidül-Kadem kiblesine gelip durdu. Yine aksamleyin askerler ve emirler de sehir disina geldiler. İnsanlar bu durumdan tedirgin oldular. O esnada tesadüf eseri olsa gerek ay da tutuldu. Sonra askerler de üniformalarını giyerek oklarını, silahlarını, kargılarını, atlarını, eğitilmiş hayvanlarını yanlarına aldılar. İnsanlar neler olup bittigini bilmiyorlardı. Aslında bunun sebebi suydı: Saltanat naibi Seyfeddin Yelboga, Sugd naibinin kendisini gelip tutuklamak üzere yola koyulduğunu duymustu. Bundan rahatsız olup "Ben ancak at üzerinde Ölürüm yatak üzerinde değil!" demisti. Askerler ve emirler de kendilerini dalgınlığa getirip firar etmesinden korktukları için gelip sağında ve solunda dizilmişlerdi. Kendisi o yerden ayrılmamış, aksine orada kalmaya devam edip naiblik işlerini yürütmüş, emirlerle toplu veya teklî görüşmüştü. Onları kendi görüşüne meylettirmeye çalışmisti ki, görüşü; Melikü'l-Kamil Sabani hal etmekte. Çünkü Saban sebepsiz yere emirleri tutukluyordu. Bir çok şeylerden bahsettiler. Sabanın yerine kardeşi Emir Hacı b. Nasir'i göreve getirmeyi teklif etti. Çünkü onun seklinin güzel, işlerinin de dürüst olduğunu söylemisti. Alttan girip üstten çıktı. Onları iknaya çalıştı. Nihayet onlar da kendisine uyup muvafakat ettiler. Görüşünün doğru olduğunu kabul ettiler. Tekliflerine uydular ve kendisine be/at ettiler. Sonra beldelerin naible-rine haber salarak onları Dimasklilann ve birçok Misirlinin görüşlerine meyletmeğe davet etti. Ayrıca genel işleri yürütmeye başladı. Melik Kâmil'in, Mansure kalesinde hapsettiği bazı hükümlüleri serbest bıraktı, Melik Kâmu'in kendisini hal etmek için adamlar göndermesinden sonra kendisi de Melik Kâmilin kendisine bazı arazileri ikta olarak verdigine dair fermanı geri çevirdi. Bazı görevlileri azletti, bazılarını atadı, aldı verdi, çeşitli tasarruflarda bulundu. Cemaziyelevvel ayının onseki-zinde çarsamba günü sultanın bazı esyalarının satılması için tüccarları huzuruna çağırdı. Onlara pesin olarak bazı esyaları sattı. Sonra da bu esyaları teslim almaları için Berraniye (Dimask haricine) taraflarına gönderdi. Bu tasarruflarda bulunurken adet üzere kadılar, emirler ve önde gelen devlet erkani da yanında hazır bulundular. Bütün bu işleri yaparken mezkur mekanda kurduğu otasında bulunuyordu. Ne surların içinde ne de kusatma altındaydı.

Cemaziyelâhir ayının dördünde persembeye günü on kişilik bir akinci , birliği Misir'dan gelen emirleri ve diğerleri karşılamak üzere sehir disina çıktı. Bu emirler, memlekette yönetimin eski hali üzere devam etmekte olduğunu bildirmeye gelmişlerdi. Naib onları doğrulamadı. Hatta bazılarını cezalandırıp iskence etti. Sonra da kaleye hapsetti. Dimask halkının bir kısmı Misirlilerin ihtilaf içinde olduklarını doğrularken bir kısmı da Sultan Kâmu'in yönetimin basında bulunmakta devam ettiğini söylüyorlardı. Misir süvari birliğinin Sam'a gelmesi yakın olmustu. Artık büyük bir kargaşanın

meydana gelmesi kaçınılmaz hale gelmişti. İnsanların zihinleri ve durumları da bu yüzden karışmıştı. Allah akibeti hayreyleyecek yegane zattır.

Meselenin Özü sudur ki; halkın bir kısmı bu durumu doğruluyor, bir kısmı da yalanlıyordu. Saltanat naibi ile yakınında bulunan büyük emirler, kendi nefislerine güvenmekte idiler. Misir diyarındaki emirler ise kimi Sultan Kâmil Saban'dan kimi de kardeşi Emir Hacı'dan yana olup ihtilafa düşmüşlerdi. Ama büyük bir çoğunluk, sultanın kardeşi Emir Hacı'dan yana idiler. Daha sonra Misir süvari birliklerinin yönetimdeki düzensizliği giderip otoriteyi sağlamak üzere Sam'a doğru gelmekte oldukları haberi geldi. Daha sonra büyük emirler geceleyin Misir'a geldiler ve Sultan Kâmil Saban'a karşı cephe alan arkadaşlarıyla görüşüp toplantı yaptılar. Emir Hacı'yi sultanlığa geçirmek hususunda anlasarak bu hususta halka çağrı yaptılar. Davullar çalındı. Diğer insanlar da Emir Hacı'yi açıkça teyid ettiklerini ifade etmeye, Sultan Kâmil Sabân'i hal' etmeye, onu tanımamaya başladılar. Bu arada bazı emirler öldürüldü. Sultan Kâmil Saban ve taraftarları kaçtılar. Ancak yakalam göz altına alındı. Damadi Ergün el-Alaî şehir dışına kaçmıştı. Sonra o da Emir Hacı'yi destekleyince Emir Hacı tahta geçti ve kendisine Melik Muzaffer lakabı takıldı. Bu durum naibe de iletildi. Sevinç davulları çalındı. Kale naibine de bu haber iletildi. Ancak o sevinç davullarını çaldırmadı. Çaldırmayınca yeni Sultan Emir Hacı'nın bulunduğu otağa çağrıldı. Ancak o, otağa gelmedi. Kale kapılarını kilitledi. İnsanlar panığa kapıldılar. Şehirde düzen bozuldu. Hayır azaldı. Kalede istihkam tedbirleri alındı. Adet üzere sabah akşam eski Sultan Kâmû'nün tahta geçirilmesi için çağrı yapıldı. Birçok askeri birlikler işi karıştırdılar. Bazı kimselere eziyet ettiler. Cemaiziyelâhir ayının sekizinde pazartesi günü Hama naibi Dimask'a geldi. Büyük bir debdebe ve alâyle şehre girdi.

Saltanat naibine gidip itaatini arzetti. Sonra emsallerine yapılan karşılama töreniyle kendisine bir karşılama töreni yapıldı.

Aynı günde Misir diyarının baş hacibi Emir Seyfeddin Bayka-ra'nın, Sultan Melik Muzaffer adına bey'at almak için Dimask'a geleceğine dair mektup, postayla Dimask'a getirildi. Sultanın otagında sevinç davulları çalındı ve sultan, Dimask şehrinin süslenmesini emretti. İnsanlar şehri süslediler. Kendileri de süslandılar ama rahat değildiler. Çoğu bunun bir hile ve tuzak olduğunu, Misir süvari birliklerinin Dimask'a gelmelerinin yakın olduğunu zannediyorlardı. Kale naibi sevinç davulları çaldırmak istemedi ve kaledeki istihkam tedbirlerini fazlalas-tırdı. Kale kapısını kilitledi. Sadece kapının bir tek kanadındaki küçük bölmeyi açtırdı. Bu da halkın kafasını ve gönlünü karıştırdı ve "Eğer iş sağlam olsaydı, kale naibi şimdiye kadar saltanat naibinin otagına gelir, bey'atını arzederdi." dediler.

Salı günü zevelden sonra Emir Seyfeddin Baykara otağa geldi. Onu

karsilayip saygi gösterdiler. Yaninda Sultan Muzaffer'in Emir Seyfeddin Yelboga'ya gönderdigi bir ferman vardi. Bu fermanla Seyfeddin Yelboga'mn saltanat naibligine atandigi bildiriliyor ve emirlere selam gönderiliyordu. İnsanlar bu duruma çok sevindiler ve Sultan Muzaffer adına ona be/at ettiler. Böylece ittifak olusmus oldu. Hamd ve minnet Allah'adir. Seyfeddin Baykara kaleye gitti. Bineginden inip kilicini kinindan siyirdi. Kale naibinin yanina girdi. Hemen kendisiyle bey'atlesti. Aksam, gün batimindan sonra kalede sevinç davullari çalindi. İnsanların gönülleri rahatladı. Daha sonra sabahleyin kale süslendi. Sehirdeki süslemeler de arttirildi. İnsanlar bu duruma çok sevindiler.

Cemaziyelâhir ayinin onbirinde persembe günü saltanat naibi otagdan ayrilip sehre geldi. Muhafizlari büyük bir debdebe ve alayisle önünde yürüyorlardi. Davullar çaliniyor ve selam merasimindeki gibi tavirlar takiniliyordu. Sehir halki da gezip dolasmak için disari çikmisti. Zimmiler de tavratlariyla (küçük kaplar) gelmisler ve mum yakmislardi. O gün görölmeye deger muazzam ve mahserî bîr gündü. Bu senenin ramazan ayında Samiyetü'l-Berraniye Medresesinde alti yasinda bir çocuk namaz kildirdi. Ben de kendisini gördüm. Imtihan ettim. Kur'an-i Kerim'i güzelce ezberlemis oldugunu ve edasinin, sedasinin güzel oldugunu gördüm. Bu da çok tuhaf bir durumdur.

Bu ayin ilk on gününde saltanat naibinin eski sultan haninin yakininda yaptirmis oldugu iki hamamin insaati tamamlandı.

Ayni ayin onbirinde pazar günü saltanat naibi dört mezhebin kadilari, Beytû'l-mal vekili ve devlet ricali Telmüstakin yaninda toplandilar. Gündemde saltanat naibinin burada Tengiz Camii'nin büyüklüğün-ce bir cami yaptirma istemesi görüsülecekti. Istisare yaptilar. Neticede bu caminin yapimina karar verilerek oturuma son verildi. Allah, basariyi ihsan edecek olan yegane zattir.

Zilkade ayinin üçünde persembe giünü Seyh Takiyyüddin Ibn Tey-miye'nin kardesi Seyh Zeyneddin Abdurrahman b. Teymiye'nin cenaze namazi kilindi. Allah ikisine de rahmet etsin.

Zilkade ayinin onikisinde cumartesi günü Seyh Ali el-Katnanî, Katna'da vefat etti. O, bu senelerde çok meshur olmustu. Çiftçilerden, Rifai tarikatina mensup gençlerden bir grup kendisine tabi olmuslar, büyük ve kodaman kimseler defalarca ziyaretine gitmislerdi- Emsallerinin adeti üzere sema ayinleri düzenlerdi. Batil isaretler izhar eden ve çirkin fiillerde bulunan adamlari ve taraftarlari vardi ki, bu yüzden kendisine düşman olunmustu. Çünkü kendisi onların bu durumlarini bilmiyorduydu cahildi. Biliyor da onayliyor idiyse demek ki kendisi de onlar gibiydi. Dogrusunu noksanliklardan münezzeh olan yüce Allah daha iyi bilir.

Zilhicce ayinin sonlarında ve ondan sonraki günlerde Melikü'l-Ünierâ, Telmüstakin kalesinin alt tarafında bir cami yaptırma isiyle ilgilendi ve oradaki binalari yiktirdi. Isi acelece ele aldı. Sehrin bir çok köse ve bucagından taslar getirtti. Getirttigi tasların çoğu Rahbe taraflarında bulunan ve Misirlılara ait olan taslardı. Rahbe'deki Akabetü'l-Küttap geçidinin basında bulunan minarenin alt tarafından getirttigi taslarla çok miktarda tas elde etmiş oldu. Ayrica Kasyun dagından develerle ve diğer hayvanlarla tas getirtti. Bu senenin sonlarında kitlik meydana geldi. Bir çuval bugdayin fiyatı yaklaşık 200 dirhemi buldu. Bazan bundan da fazla yüksek fiyatta satıldığı görüldü. Innâ lillah ve innâ ileyhi râciun (Dogrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz.) [5]

Hicretin Yediyüzkirksekizinci Senesi

Bu sene basında Misir, Sam, Haremeyn ve diğer Islâm beldelerinin Sultani, Melik Muzaffer Emir Hacib b. Melikü'n-Nasir Muhammed b. Kalavun idi. Misir diyarındaki naibi Emir Seyfeddin Arkutye, Misir'daki kadilari, geçen senede adlari anılan kadilar; Sam'daki kadilari önceki senede adlari anılan kadilardı. Yalnız Hanefî Kadisi İmadüddin görevini, oğlu Kadilkudat Necmeddin'e kendi istegi üzerine devretmistı. G da babasının saglığında bu göreve başlamıştı. Bas hacib de Fahreddin İyas idi.

Bu sene basında saltanat naibi Sukü'l-Hayl'in batisında Teli el-Müstakin denen yerde yapimina başladığı camii inşaatini tamamlamak için büyük bir çaba içinde bulunuyordu.

Muharrem ayinin üçünde Kadilkudat Serefüddin Muhammed b. Ebu Bekir el-Hemedanî el-Malikî vefat etti. Cenaze namazı Emevî Ca-mü'nde kılındı. Meydan-i Hassa'dakitürbesine defnedildi. Reis, dindar, güzel huylu /e bir çok kimseye ihsanda bulunmuş olmasından dolayı insanlar onun ölümüne çok üzüldüler. Allah kendisine rahmet etsin.

Muharrem ayinin yirmidördünde pazar günü Maliki kadiligina Ce-maleddin el-Meslatî'nin atandığına dair olan ferman Dimask'a ulaştı. Bu zattan önce Malikî kadiligini Serefüddin yürütmekteydi. Cemaleddin'e aynı gün aksamleyin hil'at giydirildi.

Rebiyülevvel ayında Sukül-Hayl'deki Camii Mücedded'in yapimina başlandı. Buranın inşaatında kullanılmak üzere sehirden bir çok direk getirildi. Sukü'l-Albiyyin'de bulunan ve basında küre gibi bir demir parçası takili olan direği de alıp bu camiye getirdiler. Hafız İbn Asa-kir'in anlattığına göre bu demir küre başlıklı direkte, idrarini yapamayan hayvanlar için bir tilsim bulunuyormuş. Böyle bir hayvan bu dire-

ğin etrafında döndürülünce rahatlayıp idrarini yapabiliyormuş.

Rebiyülevvel ayinin yirmiye di sinde pazar günü direği 4.000 senelik

yerinden söküp aldılar. Ben de o günde bu diregin Sukû'l-Albiyyin'de sürüklenip Camii Mücedded'e götürülmek üzere tahtaların üzerine uzatılmış olduğunu gördüm. Onu Cabiye kapisından çıkarıp götürdüler. Lâ ilahe illallah.

Rebiyülâhir ayının sonlarında naibin yaptırdığı caminin duvarları yükseldi. Duvarlarının altında bulunan pınar inşaatta baslandıktan sonra kurudu. Hamd ve minnet Allah'adır.

Rebiyülâhir ayının bitiminde Misir diyarından gelen haberlerde söylendigiine göre Hicazi, Aksungur en-Nasirî gibi önde gelen büyük emirlerden bir grup ile bunların çevrelerinde bulunan insanlar tutuklanmisti. Sam'daki askerler harekete geçmiş, büyük bir kargasa meydana gelmisti. Bu hareketler ve kargasalar gittikçe siddetlenmekte iken cemaziyelevvel ayi girdi. Saltanat naibi de emirleri, Misir diyarında meydana gelen hadiseleri görüşmek üzere Dârüssaâde Sarayına davet etti. Bunlardan birlik olmalarini ve hiç kimseye eziyet etmemelerini istedi. Bu hususta kendilerinden söz aidi; Aynı günde Melikü'l-Ümera, Dârüssaâde Sarayından ayrilip Ablak kasrına göçtü ve orada kendini koruma altına aldı. Adamlarini da oraya tasidi. Cemaziyelevvel ayının ondördünde çarsamba günü Misir diyarından bir emir posta vasitasiyla Dimask'a geldi, Sultandan bir mektup da getirmisti. Bu mektupta sultan, Sam naibi Yelboga'yi azlettigini açıkça bildiriyordu. Sultanin bu mektubu Ablak Sarayında emirlerin huzurunda Yelboga'ya okundu. Yelboga bu duruma çok üzülop kederlendi. Ayrica Misir diyarinin naib-ligine atanmak üzere posta vasitasiyla Misir'a gitmesi de isteniliyordu. Görünürde bu onun yakalanmasi için bir tuzakti, kendisi de Misir'a gitmeyecegini açıkladi ve şöyle dedi: "Eger sultan, benim Dimask naibliği-mi çok görüyorsa beni diledigi baska bir yere naib olarak atasin. Ben buna da razı olurum" cevabini verdi. Sabah olunca yani cemaziyelevvel ayinin onbesinde persembe günü binegine bindi. Harekete geçti. Önceki sene ordugahini kurmus olduğu Cesvereye yakın bir yerde çadırini kurdu. Cuma gecesini orada geçirdi. Emirlerle, Önceki senede olduğu gibi yine orada çadır kurmalarini emretti.

Cuma günü yani cemaziyelevvel ayinin onaltismda namazdan sonra insanlar, aniden emirlerin kale altında toplanmis olduklarini, oraya sari renkli iki sultanî sancagi getirdiklerini, cenk davullarini çaldiklarini ve hepsinin sultanî sancagin altında toplandiklarini gördüler. Sadece naib, ogullari, kizlari ve maiyet erkani orada hazır bulunuyorlardi. Emir Seyfeddin Kalavun, 1.000'lerce askerin komutaniydi. O da naib-likten sonra diger emirlerin durumunda bulunuyordu. Emirler kendisine gelip sultanin emrini dinlemesi ve ona itaat etmesi için çağrida bulundular. Ama o buna yanasmadi. Arada elçiler defalarca gidip geldilerse de o yine de bu çağriyi

kabul etmedi. Neticede emirler davullari ve borazanlari çaldırarak savas elbiselerini giyinip silahlarini takınarak üzerine yürüdüler. Yanma vardiklarında onun ve adamlarının da savas elbiselerini giyinip atlarına bindiklerini ve kaçmaya hazırlandıklarını gördüler. Emir Seyfeddin, onlarla yüze yüze gelince beraberindekilerle birlikte hep beraber kaçmaya basladı. Askerler pesine takildilar ama fazlaca kaçmasına da nrsat tammadilar. Bütün askerler ve Türkmenler onların çadırlarının üzerine yürüdüler. Ordugahında kalan arpa, koyun ve çadırlari yagmaladilar. Hatta çadırlarin iplerini kesip param parça ettiler. Böylece Emir Seyfeddin'in sahsinin ve adamlarının 1.000.000 dirhem degerinde esyalari telef edildi. Pesine takilip yakalamak için çağrida bulunuldu. Onu takib edenlerin basında Misir'dan yakin bir zaman önce gelmis olan büyük Hacib Sihabüddin b. Subh vardı. Esrefiye yolunu takib etti. Sonra Karyeteyn taraflarina yöneldi.

Pazar günü Sugd naibi Emir Fahreddin Iyas geldi. Emirler ve önde gelen komutanlar onu karsiladilar. Sonra gelip Ablak kasrına konuk oldu. Aksama dogru büyük bir kalabalikla yola koyuldu. Askerlerden hiç birini Dimask'ta bırakmadı. Hepsini yanına aldı. Yelboga'mn pesine düştü. Çöl taraflarina yöneldi. Her tarafla Bedeviler karsısına çıkıyorlar, etrafına birikiyorlardi. Nihayet o da Hama taraflarina yöneldi. Hama naibi sehir disına çıktı. Onun da durumu cidden zayıflamisti. Her taraftan düşmanların hücum etmesi, sevkiyatın çokluğu yüzünden kendisi ve beraberinde bulunan askerleri teslim oldular. Kiliçlari ellerinden alındı. Hama'da tutuklandilar. Kiliçlari Misir diyarina gönderildi. Ayin ondördünde çarsamba günü sabahleyin Dimask'a bu haber ulasti. Kalede ve meydanlar kapisında adet üzere sevinç davullari çalindi. Askerler Hama sehrini her taraftan çembere almışlar ve sultanin bu konuda ver-cegi karari beklemeye başlamışlardı>jyas, Dimask ve Trablus askerleriyle birlikte Humus üzerinde gözetim görevini yapmakta devam ediyordu. Sonra askerler ayin yirmi dokuz unda persembe günü Dimask'a döndüler. Yelboga da zincire vurulmus olarak babasiyla birlikte kendisini korumakla yükümlü olan emir ve askerlerin muhafazasi altında Kedis'e geldi. Yatsidan sonra sehre girdiler. Çarsi ve pazarlar kilitlendikten, isiklar söndürüldükten, pencereler kapatildikten sonra sehre girdi. Daha sonra Seyh Raslan'a ugradilar. Babü's-Sarkî'den, Babü's-Sagir'den, oradan da musallanın üst tarafındaki Mescid-i Deyyan'm önünden geçtiler ve Misir diyarina yöneldiler. Misir diyarından posta geldi. Posta, sultanin Yelboga ve kendisiyle birlikte isyan eden adamlarının, mallarının, mülklerinin ve esyalarinin müsadere edilmesini em-deren fermanini getirmisti. Daha sonra cemaziyelâhir ayinin üçünde Çarsamba günü Misir diyarından gelen posta, Yelboga'mn Kakon ile Gabra mintikalari arasında bir yerde öldürüldüğünü, kesik baslarinin sultana götürüldüğünü, ayni sekilde Gabra'da, Misir'da isyan etmis olan üç emirin; Vezir Hakim ibn Serd Ibn Bağdadî ile Devaddar

Tugayti-mur ve Aydemir el-Bedrfnin de öldürüldükleri haberini getirdi. Sultan Yelboga ile isbirliği yapmış olduğundan Ötürü önde gelen komutanlardan biri olan Baydemir el-Bedriye çok gazaplanmıştı. Bu üç önde gelen emin bütün mallarından soyutlayarak Misir'dan kovup Sam'a sürmüştü. Bunlar, Gazze'de iken posta, bulundukları yerde Öldürülmelerine dair emri yetkililere ulaştırdı. Aynı şekilde yolun her neresinde bulunursa Yelboga'nın da öldürülmesine dair fermanı ulaştırdı. Posta Gaz-ze'den ayrıldığı anda Fahme vadisinde Yelboga ile karşılaştı. Onu boğdu, sonra basını kesip sultana götürdü. Misir diyarından iki Emir Yelboga ile Tavasf'ın mallarına, mülklerine el koymak üzere Dimask'a geldiler. Bunlar cidden kıymetli mücevherleri ve takıları teslim aldılar. Ayrıca Yelboga'nın emlakının ve Suku'l-HayPde inşaatına başlanılan camii'n-de vakfedilen eşyalarının satılması kararlaştırıldı. Meshur haberlere göre bu camiye Babü'l-Ferec disında yaptırdığı pasajı vakfetmiş, ayrıca Babü'l-Cabiye disında ve eski sultan hanının batısındaki hamamı başka köylerdeki arazileri de bu camiye vakfetmişti. Daha önce kendisi bu hususta beyanat vermişti, Dogrusunu Allah bilir, Sonra diğer taraftarları Hama'dan çağırıldılar. Yakalanıp Misir diyarına sevkedildiler. Sonra haklarında her hangi bir haber duyulmadı. Ne şekilde öldürüldükleri de bilinemedi.

Cemaziyelâhir ayının onsekizinde şah sabahi Emir Seyfeddin Ergun Şah, naib olarak Haleb'ten Dimask'a geldi. Haleb'e de emir Fahred-din İyas el-Hacib naib olarak gitti. Ergun Şah büyük bir debdebede ve alayla Dimask'a geldiğinde üzerinde bir hil'at ve iki uçlu sarık vardı. Şekil bakımından Tengiz'e benzemekteydi. Allah Tengiz'e rahmet etsin. Ergun Şah Dârüssaâde Sarayına indi. Orada hüküm vermeye, memleketi idare etmeye başladı. Şehanietli ve kararlı bir kimseydi.

Cemaziyelâhir ayının yirmiüçünde perşembe günü Emevî Ca-mii'nde ve Babü'n-Nasir disında Emir Kara Sungur'un cenaze namazı kılındı. Namazda kadılar, ayan tabakasına mensup kimseler ve emirler de hazır bulundular. Cenaze, Kerimî Camii'nin yakınındaki Meydan-i Hassa'da bulunan türbesine defnedildi.

Beraet gecesinde de adet gereği kandiller yakıldı ama kitlik hüküm sürdüğünden, yağmurlar yağmadığından,, ürünler az olduğundan insanlar, kendi evlerinde kandil yakmadılar. Çünkü her şey pahalıydı. Bir ntl (460 gram) zeytin yağı dörtbuçuk dirheme satılıyordu. Susam yağı, sabun, pirinç, ıgde gibi şeylerin de her bir nth üç dirheme satılıyordu. Diğer gıda maddeleri ve yiyecekler de bu fiyatlarda seyreliyorlardı. Sadece etin fiyatı biraz normaldi ki o da iki dirhem ve bir çeyreğe satılmaktaydı. Havranlıların çoğu uzak beldelerden geliyorlar, zahirelik buğday toplamak için Dimask'a giriyorlardı. Çünkü Havran'da bir avuç elenmiş buğday, dört dirheme

satılmaktaydı. Onlar gayet sikinti içindeydiler. Isin sonunu ancak Allah hayreyleyebilir. Adamin biri sefere çıkacağı zaman kendi şahsi, atı ve bineği için su bulması çok zordu. Çünkü yollardaki suların tamamı tükenmişti. Kudüs'e gelince orası daha sikinti ve kitlik içindeydi.

Bu senenin saban ayının yirmisinden sonra noksanlıklardan münezzehe olan yüce Allah, yağmur yağdırarak kullarının imdadına yetisti. Hamd ve minnetler O'nadır. Böylece kulları ve beldeleri ihya etti. Vadilerde ve ırmaklarda su meydana geldiğinden insanlar artık kendi vatanlarına dönmeye başladılar. Daha önce içinde bir damla su bulunmayan Zer' sarnıcı suyla doldu. Bu müjde, saltanat naibine ulaştırıldı. Anlatıldığına göre o zamanda ülkenin her tarafında su meydana gelmişti. Beni Hilal dağlarında çok miktarda kar vardı. Dimask çevresindeki dağlara gelince buralarda da çok miktarda kar vardı. Kalpler rahatlamış, genişlik ve bolluk meydana gelmişti. Hamd ve minnet Allah'adır. Takvimin sayfaları da o günlerde kasımın son gününü gösteriyordu.

Bu senenin ramazan ayının yirmibirinde şah günü Seyh İzzeddin Muhammed el-Hanbelî, Salahiye'de vefat etti. Bu zat Muzafferî Camii'nin hatibi olup meşhur ve salih kimselerdendi. Allah rahmet etsin. Cenâb-ı Allah dünya hayatında ve ahirette de kavli-i salih ile onu sebat ettirip kendisine hüccetini telkin etti. [6]

Muzafferin Öldürülmesi Ve Nasir Hasan B. Nasir'in Saltanat Tahtına Geçmesi

Ramazan ayının yirmisinden sonra Gkzze naibi Dimask naibine postayla haber göndererek Sultan Melik Muzaffer Hacı b. Nasir Muhammed'in öldürüldüğünü, onunla emirler arasında ihtilaf meydana geldiğini, emirlerin onu Kubbetü'n-Nasir'da yalnız bıraktıklarını, onuna azıcık maiyetiyle birlikte üzerlerine yürüdüğünü ve hemen öldürüldüğünü oradaki bir mezarlığa cesedinin sürüklenip gömüldüğünü bildirdi. Baska bir rivayette anlatıldığına göre cesedi paramparça edilmistir. Innâ lillâh ve innâ ileyhi râciun (Dogrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz.)

Cuma günü aksamleyin Misir diyarından, Dimask'a bir emir geldi. Bu zat, kardesi Sultan Nasir Hasan b. Sultan Nasir Muhammed b. Kala-vun adına bey^t alacaktı. Gelisi sebebiyle Mansure kalesinde sevinç davulları çalındı. Şehir bütünüyle süslendi. O esnada imkan bulan insanlar da hemen evlerini süslediler. Hamd ve minnet Allah'adır. Ama cumartesi sabahı girildiğinde şehrin tamamı eksiksiz bir şekilde süslenmişti, ittifakin ve ülfetin meydana gelisi ve birliğin sağlanması için Allah'a hamd olsun.

Sevval ayının yirmisinde şah günü Halep naibi Emir Fahreddin İyas, göz altına alınmış olarak Dimask'a geldi. Dârüssaâde'de saltanat naibiyle görüştü. Sonra horlanıp itilip kakılarak kaleye konuldu. Rivayete göre o

durumunu Dimask naibine havale etmistir. Dimask naibi onun hakkında neyi uygun görecektir olursa kendisi de bunu kabul edeceğini bildirmisti. Bir hafta kadar Mansure kalesinde kaldi. Sonra posta vasitasiyla Misir diyarina sevk edildi. Kendisine ne yapildiği bilinmemektedir.

Zilkade ayinin üçünde pazartesi gecesi büyük hadis hafizi, Islâm tarihçisi muhaddislerin seyhi Semseddin Ebu Abdullah Muhammed b. Osman es-Zehebî, Ümmü Salih türbesinde vefat etti. Pazartesi günü öğlen namazından sonra Dimask Camii'nde cenaze namazi kildi ve Ba-bü's-Sagir Mezarligi'na defnedildi. Onun vefati ile hadis seyhlerinin ve hafizlerinin sonu gelmis oldu. Allah ona rahmet etsin.

Zilkade ayinin onaltısında pazar günü Ümmü Salih türbesinde Seyh Semseddin ez-Zehebî'nin yerine ders verdi. Allah bu türbeyi vakfedene rahmet etsin. Derste önde gelen fakihler ve bazi kadilar da hazır bulundular. Gerçekten kalabalik bir dinleyici topluluğu vardı. Hamd ve minnet Allah'adir. Bu derste Imam Ahmed b. Hanbel'in; Safiî, Malik, Zührî, Abdurrahman b. Ka'b b. Malik, Abdurrahman'in babasi Ka'b Tarikî'yle Rasûlullah (s.a.v.)'den rivayet etmis olduğunu su hadis-i serifini ele aldı: "Mü'minin cani cennet agacina konmus bir kustur. Diriltileceği güne kadar o agaçta bekler ve o günde diriltilen cesedine, girer."

Zilkade ayinin ondokuzunda çarsamba günü saltanat naibi, evlerin avlularından esya yağmalayan bir grup insanın ellerinin kesilmesini emretti. Bunlardan onbirinin elleri kesildi. On tanesi de çivilenip kirbaçlandılar ve ağır bir şekilde dövülerek terbiye edildiler. Dogrusunu yüce Allah daha iyi bilir. [7]

Hicretin Yediyüzkirkdokuzuncu Senesi

Bu sene basında Misir'in ve Sam'in Sultam Melikü'n-Nasir Nasi-rüddin Hasan b. Melikü'l-Mansur; bunun Misir diyanndaki naibi Emir Seyfeddin Yelboga, veziri de Mencük idi. Kadilarina gelince bunlar İz-zeddin b. Cemaa es-Safri, Takiyyüddin el-Ahnai el-Malikî, Alaeddin b. Türknianî el-Hanefî, Muvaffaküddin el-Makdisî el-Hanbelî idi. Sir kâtibi, Kadi Alaeddin b. Muhiddin b. Fadlullah el-Ömerî, Sam naibi Emir Seyfeddin Ergun Sah en-Nasirî, bas hacib Emir Tugurdemir el-İsmailî idi. Dimask'taki kadilara gelince onlar da sunlardi: Kadilkudat Takiyyüddin es-Sübkî es-Safiî, Kadilkudat Necmeddin el-Hanefî, Kadilkudat Celaleddin el-Masîatî el-Malikî, Kadilkudat Alaeddin b. Menca el-Hanbelî idi. Sir kâtibi, Kadi Nasirüddin el-Halebî es-Safn idi. Bu zat aynı zamanda Haleb kadiaskeri ve Haleb'teki Esediyeye Medrese-si'nin müderrisi idi. Ama bununla birlikte Dmiask'ta ikamet ediyordu. Ülkenin etrafında belaların meydana geldigine dair pespese haberler ortaya çıktı. Kirim'da korkunç bir durumun meydana

geldigi, orada bir çok insanin öldüğü haberi Dimask'a ulasti. Sonra bu bela ve musibetin Frank ülkesine sirayet ettigi, hatta Kibrislilerin çoğunun veya buna yakin miktarinin öldükleri, ayni sekilde Gazze'de de korkunç bir durum vuku buldugu söyleniyordu. Gazze naibinin de Dimask naibine gelen mütalâasında asura gününden safer ayma kadar 10.000.000 kadar insanin öldüğü bildiriliyordu. Bu senenin rebiyülevvel ayinin yedisinde cuma günü namazdan sonra Buharî okundu. Kadılar ve bir grup insanlar bunu dinlediler. Bundan sonra kurrâlar Kur'an-i Kerim'den birer hizip okudular. İnsanlar bu bela ve veba musibetinin ülkeden kalkmasi için dua ettiler. Çünkü bu hastaligin Sam mintikasinin sahil taraflarinda ve ülkenin diger mintikalarinda kol gezmekte oldugunu duymuslar, bunun Dimask'a da siçramasindan korkmaya baslamislardi. Allah, Di-mask'i korusun ve himaye etsin. Mamafih bu hastalik sebebiyle Di-mask'ta da bir grup insan ölmüştü.

Rebiyülevvel ayinin dokuzunda sabahleyin insanlar, Emevî Ca-mii'nin sahabe mihrabinda toplandilar. Nuh suresini kendi aralarinda taksim ederek 3.363 kez okudular. Çünkü bir adam rüyasinda Rasûlullah (s.a.v.)'i görmüs, Rasûlullah (s.a.v.) ona bu sureyi bu miktarda okumalarini tavsiye etmistti. Ayni ayda Taun sebebiyle bir çok insan öldü. Her gün 100'den fazla insan ölüyordu. Innâ lillâh ve innâ ileyhi râciun (Dogrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz.!)

Hastalik bir eve girince aile efradinin çoğu ölmeden o evden çıkmiyordu, ama sehir nüfusunun çokluguna göre yukarida söylemiş olduğum 100 sayisi yine de azdir. Bu ayin bu günlerinde büyük bir topluluk oldu. Hatip de rebiyülâhir ayinin altisinda cuma gecesi akşam namazindan itibaren bütün namazlarda veba salgininin uzaklasmasi için kunut okumaya ve dua etmeye baslandi. Bu sebeple insanlar Allah'a boyun büküp yalvarmaya, husu göstermeye tazarru ve niyazda bulunmaya, O'na yönelmeye basladilar. Bu ayda ölü sayisi cidden çoğaldi. Günde 200'den fazla ölü gömülüyordu. Innâ lillâh ve innâ ileyhi râciun (Dogrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz.) Ölülerin sayisi kat kat artti. İnsanların isleri görülmez oldu. Ölüler defnedilemez oldu. Cenaze masraflari cidden agir geliyordu. İnsanlar mutazarrir oldular. Özellikle yoksullar bu isin altindan kalkamaz hale geldiler. Çünkü bir ölüyü teçhiz edip kefenlemek ve gömmek için çok masraf gerekiyordu. Saltanat naibi; naas tahtalarinin, yikamanin ve ölüyü tasimamn bedava yapılmasına karar verdi ve bu husus rebiyülâhir ayinin onaltisinda pazartesi günü duyuldu.

Çok sayida naas tahtasi vakif olarak sehrin bir çok tarafina dagitildi. İnsanlar böylece biraz kolayliga kavustular. Ama ölülerin sayisi da gün be gün artiyordu. Yardimina bas vurulacak zat yüce Allah'tir.

Rebiyülâhir ayinin yirmiüçünde pazartesi günü sehirde insanların üç gün

oruç tutup dördüncü günde, yani cuma gününde Mescidü'l-Ka-dem yanına gidip toplanmaları, orada Allah'a yalvarıp yakarmaları ve bu veba salgınının uzaklastırılmasını Allah'tan dilemeleri emredildi. Bunun üzerine insanların çoğu oruç tuttular. Camide uyudular. Geceyi ihya ettiler. Tıpkı ramazan ayında yaptıkları gibi camide geceleyin zikre başladılar. Ayın yirmiyedisinde cuma sabahı insanlar her bir yoldan çıkıp Mescidü'l-Kadem'in yanına gittiler. Yahudiler, Hristiyanlar, Sami-riler, yaslı adamlar, acuzeler, çocuklar, yoksullar, emirler, büyükler, kodamanlar, kadılar sabah namazından sonra gelip orada toplandılar. Yüce Allah'a yalvarıp yakarmaya başladılar. Gün doğup biraz yükselinceye kadar yakarışlarını ve niyazlarını devam ettirdiler. O gün mahseri andiran bir gündü.

Cemaziyelevvel ayının onunda perşembe günü öğle namazından sonra hatip onaltı cenazenin namazını bir defada kıldırıldı, insanlar da bundan ükrüp panige kapıldılar, O gün veba hastalığı, şehirde ve Banliyölerinde 300'e yakın kişinin canını almıştı. Innâ lillâh ve innâ ileyhi râciun (Dogrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz.) Namazdan sonra Emevî Camii'nde de onbes ölünün cenaze namazı bir defada kılınılmıştı. Baska bir yerde de onbir kişinin cenaze namazı bir defada kılınılmıştı. Allah hepsine rahmet etsin.

Cemaziyelevvel ayının yirmibirinde pazartesi günü saltanat naibi köpeklerin öldürülmesine dair karar çıkardı. Köpekler şehrin her tarafını doldurmuşlar, çoğu kez insanlara zarar vermişler, yollarını geceleyin kesmişlerdi. Sığı solu her tarafı pislemişler, bu yüzden Dimask'ta bela umumi hale gelmiş ve bundan sakınmak da zorlaşmıştı. Ben de köpeklerin öldürülmesine dair varid olan hadislerden bir cüz derledim Ancak imamların, bu hadisin nesh edildiğine dair ihtilaflarını da naklettim. Hz. Ömer hutbesinde güvercinlerin boğazlanmasını ve köpeklerin öldürülmesini emrederdi. İmam Malik de İbn Vehb'den yaptığı rivayette, belirli bir belde köpeklerin öldürülmesinin maslahat gereği olarak imamin izin vermesi durumunda caiz olacağını söylemiştir.

Cemaziyelevvel ayının yirmisekizinde pazartesi günü şeyhimiz Hafız el-Mizzî'rî'nin oğlu Zeyneddin Abdurrahman, hocası olduğu Nuriye Darü'l-Hadisinde vefat etti. Süfiye Mezarlığı'nda babasının mezarına defnedildi.

Cemaziyelâhir ayının ortalarında Ölümünler çoğaldı. Çok insan öldü. Yardımina bas vurulacak olan zat Yüce Allah'tır. Havastan ve avamdan tanıdığımız ve tanımadığımız bir çok insan vefat etti. Allah hepsine rahmet etsin ve onları cennetine koysun. Yardımina bas vurulacak olan zat Yüce Allah'tır. Emevî Camii'nde çoğu günlerde 100'den fazla cenazenin namazı kılınıyordu. Innâ lillâh ve innâ ileyhi râciun (Dogrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz.) Bazı ölümler camiye dahi getirilemiyor-du. Şehir çevresinde ve uzak mintikalarda ise ölenlerin sayısını ancak Aziz ve Celil

olan Allah bilir, Allah hepsine rahmet etsin, amin.

Cemaziyelâhir ayinin yirmiyedisinde pazartesi günü Sebabiye Medresesi'nin banisi gezgin tacirlerden Sadr Semseddin b. Sabab vefat etti. Bu medrese Zahiye yakınlarında ve Adiliyetü'l-Kebire Medresesi'nin kible tarafında bulunan bir Kur'an yurdudur. Uzun zamanlardan beri burası harap vaziyetteydi. Mezkur tacir Semseddin burayı onarip Kur'an yurdu ve Hanbelîler için de Darü'l-Hadis haline getirdi. Burayı vakfetti. Burası için gelir sağlayacak yerleri de buraya vakif olarak bağladı. Yüce Allah kendisine rahmet etsin.

Receb ayinin sekizinde cuma günü Emevî Camii'nde namazdan sonra Kadi Alaeddin b. Kadi Sehbe'nin giyabî cenaze namazı kılındı. Sonra kırk bir cenazenin namazı bir defada kılınıldı. Bu cenazelerin cami içine alınmasına imkan kalmadı. Aksine bazı ölümler Babüssirr disina götürüldüler. Hatip ile nakip de oraya giderek hepsinin cenaze namazını orada kıldirdılar. Gerçekten orası mahserî bir yeri andırıyordu. Büyük bir ibretti. Innâ lillâh ve innâ ileyhi râciun (Dogrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz).

Aynı günde tacir Feridun da vefat etti. Bu zat Babü'l-Cabiye disinda Bahadır As'm türbesinin karsisindaki medreseyi yaptırmisti. Medresenin duvarları renkli taslardandı. Burayı Kur'an-i Azim için bir yurt haline getirmis ve buraya güzel gelir getirici vakıfla/baglamisti. Hizmeti sükranla karsılanan meshur bir kimseydi. Allaty kendisine rahmet etsin. Makamim da âli kilsin.

Receb ayinin üçünde cumartesi günü Seyh Ali el-Magrib'in Kas-yun'daki Efremî Camii'nde cenaze namazı kılındı. Kendisi de Sefih Me-zarlığı'na defnedildi. Allah rahmet etsin. Bu zat, Takiyyüddin b. Teymi-ye'nin arkadaşlanndandı. Abid, zahid ve takvali bir kimseydi. Dünyada resmî bir görev üstlenmedi. Mali mülkü de yoktu, fetihlerde elde edilen ganimetlerden birazı kendisine verilir, o da bunları azar azar harcardı. Tasavvufla istigal ederdi. Vefat edince geride bir hanımı ve üç çocuğu kaldı. Allah kendisine rahmet etsin.

Receb ayinin yedisinde çarsamba günü sabahleyin Muzafferi Camii'nde Hanbelî kadisinin naibi Kadi Zeyneddin b. Necih'in cenaze namazı kılındı. Kasyun Mezarlığına defnedildi. Kadilikta sükranla anılacak şekilde görev ifa etmisti. Çok faziletleri vardı. Dindar ve abid bir kimseydi. Seyh Takiyyüddin Ibn Teymiye'nin arkadaşlanndandı. Onunla Kadi es-Safîi arasında bazı işlerden Ötürü ihtilaflar meydana gelmiş sonra barismislardı.

Receb ayinin onikisinde pazartesi günü öğle ezanından sonra Di-mask'a ve çevresinde havayı sarartan, siddetli toz savuran bir fırtına koptu. Daha sonra hava karardı. Ortalık zifiri bir karanlığa büründü, insanlar bu durumda çeyrek saat kadar kalıp Allah'tan eman dilemeye, magrifet talep etmeye ve ağlamaya başladılar. Bununla birlikte aralarına siddetli ve

yaygın bir ölüm de sirayet etti. insanlar bu durumun, içinde bulundukları taunun sonu olacağını ümit ettiler, ama iş daha da şiddetlenmişti. Yardıma bas vurulacak olan zat Yüce Allah'tır. Emevî Camii'nde namazları kılman cenazelerin sayısı 150'yi buldu. Hatta bunu da geçti. Şehrin diğer taraflarında ölenlerin ve buraya getirilmeyenlerin, ayrıca zimmilerden de ölenlerin sayısı da bunun disındadır. Şehrin banliyölerinde ölenlere gelince bunlar daha fazlaydılar. Hatta bir çok günlerde ölenlerin sayısının 1.000'i bulduğu söylenmektedir. Innâ lillâh ve innâ ileyhi râciun (Dogrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz.) Aynı günde öğle namazından sonra Muzafferî Camii'nde Seyh İbrahim b. Muhib'in de cenaze namazı kılındı. Bu zat, Emevî Camii'nde ve Tengiz Camii'nde hadis okuturdu. Meclisinde çok sayıda insan toplanırdı. Çünkü salih bir kimseydi. Faydalı ve güzel vaazlar verirdi, Kasyun Mezarlığına defnedildi. Cenaze merasimine çok sayıda insan katılmıştı. Allah rahmet etsin.

Receb ayının yirmiyedinci gecesinde yani miraç gecesinde Emevî Camii'nde dinî merasim düzenlendi. Ama ölen kimselerin çoklugundan cemaat burada toplanamadı. Ayrıca hastalar ve ölüleriyle de uğrastıklarından buraya gelme imkanını bulamamışlardı. Bu gecede bir grup insan şehir disında çadırlarda kalmışlar ve kapılar kapanınca da şehre girememişlerdi. Adet üzere Babü'n-Nasir'a gelmişler, şehre girmek istemişlerdi. İki kapı arasında çok sayıda insan toplanınca çokları vefat etti. O zamanlarda cenaze merasimlerine gelen insanların çoğu merasim esnasında ölüyorlardı. Bu da tipki ona benzemisti. Saltanat naibi bu durumdan hoşlanmadı, öfkelenildi. Çıkıp onları orada görünce toplanmalarını emretti. Sabah olunca da gözlerine mil çekilmesini emretti. Sonra onları affetti. Fakat şehir mütevellisini şiddetle dövdürdü. Naibinin de geceleyin gözüne mil çektirdi. Babü'n-Nasir kâpıcısının da gözlerine mil çektirdi ve yatsıdan sonra kimsenin disarında dolasmamasını emretti. Sonra da bu hususta onlara müsamaha gösterdi.

Saban ayı basında insanların çoğu ölüyorlardı. Şehir kokusmustu. Innâ lillâh ve innâ ileyhi râciun (Dogrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz) Saban ayının onüçünde perşembe günü Matraziyyîn'deki büyük Kaymiriye Medresesinin müderrisi Seyh Semseddin b. Salah vefat etti. Cuma gününde yani saban ayının ondördünde aralarında şehir muhtesibi ve aynı zamanda Dmiask'm büyük reislerinden Kadi İmadüddin b. Sirazî'nin de bulunduğu çok sayıda cenazenin namazı kılındı. Kadi İmadüddin bir zaman Emevî Camii'nin nazirliğini ve vakıflar nazirliğini da Deruh'te etmişti. Hatta bu iki görevi aynı zamanlarda yürüttüğü de olmuştı. Namazdan sonra Kasyun Mezarlığı'na defnedildi.

Sevval ayının yirmisinden sonra naib Emir Karaboğa Düveddar, Hakr- i

Simak batısındaki evinde vefat etti. Evinin yanında kendisi için bir türbe ve bir de mescit yaptırmıstı. Evinin yanındaki yeni pazarı da kendisi yaptırmıstı ve burası için biri doguda, diğeri de batıda olmak üzere iki kapı yaptırmıstı, kıymetli bir yerde bulunduğundan ötürü bu çarşıya çok para sarfetmıstı. Ancak daha sonra buraya ihtiyaç kalmadığından buradaki dükkanlar terkedilip harabeye döndü. Cenaze namazında emirler ve kadılar da hazır bulundular. Oradaki türbesine defnedildi. Geride çok miktarda mal ve esya bıraktı. Bunları saltanat naibi olan mahdumu aldı.

Zilkade ayının yedisinde salı günü Emevî Camii'nin hatibi Taced-din Abdürrahim b. Kadi Celaledin Muhammed b. Abdürrahim el-Kazvinî, Darü'l-Hitabe'de vefat etti. İki gün kadar hasta yattı ve diğeri insanlara isabet eden tauna yakalandı. Aile efradının tamamı cariyeleri ve çocukları da aynı şekilde öldüler. Kendisinden iki gün sonra kardesi Sadreddin Abdü'l-Kerim de vefat etti. Hatip Taceddin'in cenaze namazı, aynı günde öğlen namazından sonra Babü'l-Hitabe'de kılındı ve Suriye'deki aile mezarlığına babasının ve kardeşleri Bedreddin Muhammed ile Cemaleddin Abdullah'ın yanına defnedildi. Allah hepsine rahmet etsin.

Zilkade ayının dokuzunda perşembe günü hatiplik sebebiyle kadılar ve müftü olan bir çok fakih, saltanat naibinin yanında toplandılar. Seyh Cemaleddin b. Mahmud b. Cümle de bu meclise çağırıldı. Saltanat naibi onu hatipliğe tayin etti. Yürütmekte olduğu bazı görevleri elinden alarak baskalarına dağıttı. Kadi Bahaeddin Ebü'l-Beka da Zahiriyetü'l-Berraniye Medresesi'nin müderrisliğine atandı. Elindeki diğeri görevleri alınıp baskalanna taksim edildi. Elinde hatiplikten başka görevi kalmadı. O günde insanlara Öğle namazını kıldırıldı. Daha sonra cuma günü sabahleyin kendisine hil'at giydirildi ve cuma günü insanlara namaz kildirip kural gereği hutbe irâd etti.

Arafe gününde -ki bu aynı zamanda cumartesi günü idi- Kadi Siha-büddin b. Fadlullah vefat etti. Bu zat, Misir'da ve Sam'da sir katipliği yapmıstı. Daha sonra bu görevden azledilmiş ve başka bir göreve atanmadan vefat etmiş, geride çok miktarda mal ve mülk bırakmıstı, reis ve zengin bir kimseydi. Kasyun Mezarlığı'nın Rükniye'ye yakın dogu kısmında muazzam bir konak yaptırmıstı. Kendisine inşa katiplerinin reisi verilmıstı. Zamanında Kadi Fadil'a benziyordu. Çok güzel ifadelerle yazılmış eserleri vardır. Müzakeresi güzel, hazır cevap, hafızası sağlam, dili fasih, ahlaki güzel bir kimseydi. Alimleri ve yoksulları severdi. Vefat ederken elli yaşını asmamıstı. Babü'l-Feradis dahilindeki evlerinde vefat etti. Cenaze namazı Emevî Camii'nde kılındı. Yagmuri-ye Medresesi yakınına kardeşinin ve babasının yanına Sefih Mezarlığı'na defnedildi. Allah kendisini bağışlasın ve affetsin.

Aynı günde Seyh Abdullah b. Resik el-Magribî de vefat etti. Bu zat, seyhimiz allame Ibn Teymiye'nin eserlerini tasnif eden ve yazan bir kimseydi. Ibn Teymiye'nin yazisından daha güzel yazardı. Ibn Teymiye'nin gözünden bir şey kaçacak olursa bu ona hemen uyanda bulurdu. Seri yazardı ve yazısında hata olmazdı. Dindar ve abid bir kimseydi. Çokça Kur'an okurdu. Güzelce namaz kılardı. Çoluk çocuğu vardı, vefat ederken borçluydu. Allah rahmet etsin ve onu bağışlasın, amin. [8]

Hicretin Yediyüzevvelinci Senesi

Bu senenin başında Misir, Sam, Haremeyn' ve diğer mintikaların Sultani, Melikü'n-Nasir Hasan b. Nasir Muhammed b. Kalavun idi. Bunun Misir diyarındaki naibi ve memleket idarecisi aynı zamanda Atabegi, Seyfeddin Yelboga, Misir diyarının kadıları, önceki senede adları anılan kadılar; Sam naibi Emir Seyfeddin Ergun Sah en-Nasirî; Dimask kadıları ise Önceki senede adları anılan kadılar idi. Hatip ile muhtesip-ten başka diğer yöneticiler de degismemisti.

Allah'a hamd olsun ki bu senede taun biraz azaldı. Hicretin 749. senesinde 500'e ulastiktan sonra miras divanları bu senede yirmiye kadar indi. Sonraları daha da azaldı. Ama tamamen ortadan kalkmadı.

Muharrem ayının dördünde çarsamba günü Fakih Sihabüddin Ah-med b. Sika, oğlu ve kadesi taun yüzünden aynı saatte öldüler. Hepsinin cenaze namazı kılındı ve bir mezara defnedildiler. Yüce Allah kendilerine rahmet etsin.

Muharrem ayının yirmibesinde çarsamba günü sahibimiz seyh, imam, alim, abid, zahid, nasik, husulu insan Nasirüddin Muhammed b. Muhammed b. Muhammed b. Abdü'l-Kadir b. Said es-Salih vefat etti. Imadiye Medresesi'nin müderrisiydi, çok faziletlere sahipti. Selefin yolundaydı. Çokça ibadet eder, Kur'an okur, geceleyin namaz kılar, süku-netli ve güzel ahlaklı bir kimseydi. Yaklaşık kırküş yasında idi. Allah kendisine rahmet etsin ve makamini âlî kilsin.

Safer ayının üçünde çarsamba günü Muhaddis Takiyyüddin b. Ra-fi, Nuriye Darü'l-Hadis'inin hocalığına başladı. Dersinde faziletli kimselerden bir topluluk, kadılar ve ayan tabakasına mensup kimseler dinleyici olarak hazır bulundular. Bu sene olaylarından bahsedeceklerimiz bu kadardır. Dogrusunu yüce Allah daha iyi bilir. [9]

Saltanat Naibi Ergun Sah'in Tutuklanması

Rebiyülevvel ayının yirmiüçünde persembe gecesı Dimask saltanat naibi Emir Seyfeddin Ergun Sah tutuklandı. Kendisi aile efradıyla beraber Ablak Sarayına intikal etmistı. Gece yarısı aniden Trablus nai-oi Emir Seyfeddin

Olcayboga el-Muzafferî en-Nasirî 1.000'lerce asker ve emirin basında Dimask'a baskın yapmış, sarayını çembere almış ve adamlarıyla birlikte saraya girmişti. Seyfeddin Ergun Sah ise cariyelerle birlikte yatağında uyumaktaydı. Yatağından çıkıp yanlarına varınca onu yakaladılar, zincire vurdular. Göz altına aldılar, sabah olunca, insanların olup bitenden haberleri yoktu, insanlar bu durumu duyunca birbirlerine anlattılar. Türkler de Emir Seyfeddin Olcayboga'nın şehir dışında yanında toplandılar. Ergun Sahin esyaları müsadere edildi. Akşam izzet içinde uykuya dalmış, ama sabahleyin zillet içinde uyanmıştı. Dün akşam saltanat naibi, fakat bu sabah yoksul ve dükün oldu. Zelil düştü. Hüküm elinde bulunan ve mülkün sahibi olan Allah noksanlıklardan münezze ve yücedir.

"Mülkün sahibi olan Allah'im! mülkü dilediğine verirsın. Dilediğinden çekip alırsın. Dilediğini aziz kılar, dilediğini alçaltırsın." (âii Imrân, 26). "Kasabaların halkı gece uyurlarken azabımızın kendilerine gelmesinden güven demiydiler? Yahut kasabaların halkı, kusluk vakti eğlenirken azabımızın kendilerine gelmesinden güven demiydiler? Onlar, Allah'ın düzeninden güvende miydiler? Allah'ın düzeninden ancak mahvolacak millet güvende olur." (ei-A'raf, 97/98).

Sonra rebiyülevvel ayının yirmidördünde cuma gecesi olunca Emir Seyfeddin Ergun Sah bogazlandı, ama intihar ettigine dair tutanak tutulmuştu. Dogrusunu yüce Allah daha iyi bilir. [10]

Çok Garip Bir Olay

Rebiyülevvel ayının yirmi sekizin de sah günü Dimask askerleriyle, Trablus naibi olan ve persembe gecesi Dimask'a Emir Seyfeddin Ergun Sah'i tutuklamaya gelen ve cuma gecesi de onu öldüren Emir Seyfeddin Olcayboga arasında anlaşmazlık çıktı. Kendisi Meydan-i Ahdar'da ikamet etmeye başladı. Emir Seyfeddin, Ergun Sah'in mallarını ve esyalarını kendine alıp topladı. Büyük emirler onun bu hareketini protesto ettiler. Malları, sultanın kalesine göndermesini istediler, ama o bunu kabul etmeyince durumundan kaygılanıp süphelendiler. Emir Seyfeddin, Ergun Sah'i tutuklayıp öldürmesi gerektiğine dair sultandan getirdiğini iddia ettiği mektuptan süphelendiler. Üniformalarını giyip silahlanarak kale altında ve meydan kapılarında hazır vaziyete geçtiler, öte yandan kendisi de 100'ün altında olan adamlarıyla hazirol vaziyetine geçti. Bir rivayette anlatıldığına göre onun etrafındaki adamlar yetmiş, seksen veya doksan arasında idiler, intihar edercesine askerlerine saldırdılar. Suçsuz kimseler gibi kendilerini savunmaya da başladılar. Aslında kimseyi öldürmeye veya kimselerle savasmaya yetkileri olduğuna dair bir fermanları da yoktu. Bu yüzden çoğu hezimete uğrayıp kaçtı. Bu sebeple askerlerden bir grup hatta bazı öncü komutanlar ki bunlardan biri de Emirü'l-Kebir Seyfeddin Olcayboga el-Adilî

idi. Öne çıktılar, bunun eli kesildi, yasi doksana varmisti. Diger askerlerden ve hizmetçilerden de bazilari öldürüldü. Neticede Olcayboga el-Muzafferî, öldürülmüs olan Ergun Sah'm tavlasindan diledigi atlari seçip aldı ve zelil olarak Mizze taraflarina gerisin geri döndü. Ama yaninda Ergun Sah'in mali ve esyalari da vardi. Yoluna devam etti. Dimask askerlerinden hiç biri onu takip etmedi. Beraberinde hacib ve geçen senede de Haleb naibi olan Emir Fahreddin Iyas vardi. Bunlar beraberlerindeki askerlerle birlikte

Trablus'a gittiler.

Öte yandan Sam ümerasi sultana bir mektup yazarak olup bitenleri kendisine bildirdiler. Sonra-posta geldi ve sultanin olup bitenlerden hiç haberi olmadigini ve Emir Seyfeddin Olcayboga'nin getirdigi mektubun da uydurma oldugunu bildirdi. Sam ordusundaki 4.000 askerin onu yakalamak üzere harekete geçmesine dair emir geldi ve bu askerlerin basma komutan olarak da Sugd naibi atandi. Bunlar, rebiyülâhir ayinin ilk on gününde yola çıktılar. Rebiyülâhir ayinin altisinda çarsamba günü askerler, Seyfeddin Olcayboga el-Adilî'yi yakalamak ve onunla savasmak üzere yola koyuldular. Seyfeddin Olcayboga, 1.000 askerin komutam olan bir emirdi. Rebiyülâhir ayinin yedisinde persembe gecesi Dimask'ta kalan askerlerin, sabahleyin mutlaka harekete geçmeleri gerektigine dair ilanât yapıldi ve askerler sabahleyin büyük bir süratle harekete geçtiler. Emir Bedreddin el-Hadir de asil naibe vekil olarak atandi ve naibler gibi Dârüssaâde Sarayinda yönetimin basina geçti. Rebiyülâhir ayinin onaltisinda cumartesi gecesi aksamla yatsi arasinda bu askeri birlik Seyfeddin Olcayboga el-Muzafferî'yi esir alarak zelil ve hakir vaziyette Dimask'a getirdi. Ayni sekilde beraberlerinde, Emir Fahreddin Iyas el-Hacib de esir olarak getirilmisti. Bunlar horlanarak Babü'n-Nasir'daki Dârüssaâde konagi karsisindaki köprüden götürülerek kaleye konuldular. O esnada naib vekili Emir Bedreddin el-Hadir de hazır bulundu. İnsanlar bu duruma çok sevindiler. Hamd ve minnet Allah'adir.

Rebiyülâhir ayinin onsekizinde pazartesi günü bu ikisi kaleden çıkarılarak Sukü'l-Hayl'e götürüldüler ve askerlerin huzurunda öldürölüp cesetleri halk tarafından görölsün diye agaca asildi. Orada günlerce kaldiktan sonra indirilip Müslüman mezarligina defnedildiler.

Cemaziyelâhir ayi baslarinda halkin büyük bir kısmi Haleb naibi Seyfeddin Kutlu Sah'in ölümüne sevindi. Çünkü taun zamaninda Hama sehrinde çok kötü bir yönetim tarzi sergilemisti. Anlatildigina göre kendisi ölen kimsenin erkek çocuğu veya baska mirasçisi bulunsa bile terekelere el koyarmis ve insanların mallarini açıkça gasp edermis. Bu yüzden çok büyük servete sahip olmus, Ergun Sah'm ölümünden sonra Dik naibligine atanan Emir Seyfeddin Oraktiye'den sonra Haleb naibgine nakledilmisti. İnsanlar onu

karsilamaya ıktılar. Kendisi Ha-leb'te kısa bir süre kaldıktan sonra öldü ve toplamis olduğu mallar ne dünyasına ne de ahiretine yaradı.

Cemaziyelâhir ayinin onbirinde persembe günü Emir Seyfeddin Ayitmis en-Nasirî, naib olarak Misir'dan Dimask'a geldi. Adet üzere önünde askerleri vardı. Esik öptü ve kemer takip kılıç kusandı. Fermani ve berati orada kendisine verildi. Daha sonra naiblerin adetince merasim birliğinin yanında durdu. Sonra da Dârüssaâde Sarayına dönüp yönetimin basına geçti. İnsanlar onun Dimask'a atanmasına sevindiler. Sekli güzel, yaratilis, tam idi. İki buçuk aydan beri Sam sehri asil bir na-ibten yoksun kalmisti. Onun sehre girdigi günde tabilhane emirlerinden dördü hapse atıldılar. Sam naibi Ergun Sah'a karsi Olcayboga el-Muzafferfye destek verip kendisiyle is birliği yaptıgından hapse atılan bu emirler Kasimi ve evlâd-i Âl-i Ebu Bekir'den idiler. Cemaziyelâhir ajanin onbesinde cumartesi günü sultanin ataması, buna dair fermani ve hil'ati Misir diyarından Dimask'a göndermesi sebebiyle Kadi Nec-meddin b. Kadi İmadüddin et-Tarsusî el-Hanefî hüküm vermeye başladı.

Cemaziyelâhir ayinin onaltısında sali günü Kadükudat Takiyyüddin es-Sübkî ile Seyh Semseddin b. Kayyim el-Cevziye arasında Emir Seyfeddin b. Fadl Melikü'1-Arap vasitasiyla kadilkudatin bahçesinde baris gerçekleşti. Kadilkudat Takiyyüddin, talak meselesinde çok fetva vermesi yüzünden Semseddin b. Kayyim'a kizmisti.

Cemaziyelâhir ayinin yirmialtımda cuma günü Emir Seyfeddin Ergun Sah'in cesedi Sufiye Mezarligi'ndan alınarak tarime (saray) altında yaptırmis olduğu türbesine nakledildi. Türbenin tamamlanmasına ve ondan önce de mescidin tamamlanmasına baslandı. Çünkü kendisi bunları tamamlayamadan Olcayboga el-Muzafferî tarafından öldürülmüştü. Kendisini bogazlayıp öldürdüklerinde geceleyin Sufiye Mezarligi'na Seyh Takiyyüddin b. Salah'm mezarinin yakınına defnetmis-lerdi. Daha sonra mezkur gecede türbesine nakledildi.

Receb ayinin ondokuzunda cumartesi günü müezzinler, fecirden bir saat önce ezan okudular. İnsanlar da adetleri üzere imamların tertibine göre Emevî Camii'nde namazlarını kildilar. Ama daha sonra vaktin henüz girmediğini görünce hatip, bütün imamların kildirmalarından sonra fecir namazını yeniden kildirdi. Bu, daha önce benzeri görülmemiş bir durumdu.

Saban ayinin sekizinde persembe günü Kadilkudat Alaeddin b. Menca el-Hanbelî, Mismariye'de vefat etti. Öğle vakti Emevî Camii'nde cenaze namazi kilindi. Daha sonra Babü'n-Nasir disinda da kilindi ve Kasyun Mezarligi'na defnedildi. Allah rahmet etsin.

Ramazan ayinin ilk pazartesi günü sabahleyin Seyh Cemaleddin el-Merdavî, Salihie Medresesi'nden Dârüssaâde Sarayına çağırildi. Bundan bir kaç gün

Önce kendisinin, kendi mezhebinin kadilagina atandigina dair ferman, imzalanmis ve Dimask'a gönderilmisti. Bu münasebetle naibin ve diger mezheplerin kadilarinin huzurunda kendisine hil'at giy dirilecekti. Giydirilmek istenildi, görevi kabul etmesi teklif edildi, ama o kabul etmedi. Israr ettiler o da direttikçe diretti. Öfkeli halde saraydan çikip Salihîye'ye gitti. Bu yüzden insanlar ona daha fazla saygi göstermeye basladilar. O gün de diger kadilar Dârüssaâde Sarayinda kaldilar. Öğleden sonra yine kendisine haber saldilar. Salihî-ye'den Dârüssaâde Sarayina geldi. Israr ettiler. Nihayet görevi kabul etti. Hil'ati giydi ve camiye gitti. Ikindiden sonra atanma fermani orada okundu. Kadilar yaninda toplandilar. İnsanlar kendisini tebrik ettiler. Dindar, iffetli, faziletli, güvenilir bir insan oldugundan bu göreve gelisine çok sevindiler. Bundan bir kaç gün sonra fakih Semseddin Muham-med b. Müflih el-Hanbelî, Kadilkudat Cemaleddin el-Merdavî el-Makdisî'ye niyabeten hüküm verdi. Ibn Müflih, Kadilkudat Cemaleddin'in damadi idi.

Zilkade ayinin yirmisinden sonra fakih, imam, muhaddis, faydali bilgiler sunan Eminüddin el-İcî el-Malikî, Nasinyetü'l-Cevvaniye Med-resesindeki Darü'l-Hadis'in seyhligine atandi. Bu görevi Beytû'l-mal vekili Sadr Eminüddin b. Kalanîsi ona devretmisti. Seyhligine atandiginda verdigi ilk derste devlet büyükleri ve ayan tabakasina mensup kimseler yaninda hazır bulundular.

Bu senenin sonlarinda, tarime (saray) altindaki Emir Seyfeddin Ergun Sah'in türbesinin yapimi tamamlandi. Bu zatx bir zamanlar Di-mask'm saltanat naibiydi. Türbenin ön tarafindaki camiin de yapimi tamamlandi. İnsanlar orada namaz kildilar. Burasi daha önce küçük bir mescitti. Genisletilip onarildi. Büyük bir cami haline getirildi. Allah bu hayrini kabul buyursun. Bu konuda anlatacaklarimiz burada sona ermektedir. [11]

Hicretin Yediyüzellibirinci Senesi

Bu sene basinda Sam'in ve Misir'in sultani Nasir Hasan b. Nasir Muhammed b. Kalavun; Misir'daki naibi Emir Seyfeddin Yelboga; veziri de kardesi Seyfeddin Mencük idi. Misir kadilari ve sir kâtibi önceki senede adlari anilan kimselerdi. Sam naibi, Emir Seyfeddin Ayitmis en-Nasirî, kadilar da önceki senenin kadilariydilar. Sadece Hanbelî kadisi degismis olup yenisi Cemaleddin Yusuf el-Merdavî idi. Sir kâtibi ve Sey-hü's-Süyuh, Taceddin idi. Meclis katipleri de önceki senedekiler idi. Bunlara Serefüddin Abdü'l-Vahhab b. Kadi Alaaddin b. Semernuh

eklenmisti. Dimask'in muhtesibi Kadi İmadüddin b. Asfur, vakiflar idaresinin baskani Serif, Emevî Camii'nin naziri Fahreddin b. Afif, Dimask'in hatibi de Cemaleddin Mahmud b. Cümle idi. Allah kendisine rahmet etsin.

Muharrem ayinin onunda cumartesi günü saltanat naibi Di-mask'ta bir duyuru yaptirarak Misir diyarindan kendisine bir mektup geldigini ve bu mektupta kadinlarin uzun ve genis yenli elbiseler giymemelerinin, ipek abalar giymemelerinin, kısa elbise giymemelerinin em-redildigini bildirdi ve Misir diyarinda bu konulara hassasiyet gösterilerek siddetle üzerine gidildi de bildiri maddelerine eklendi. Hatta anlatildigina göre bu yüzden bazi kadinlar sulara atilip bogulmustu, dogrusunu Allah bilir.

Bu sene basinda Tengiz'in karisinin türbesinin kible tarafinda Ba-bü'1-Havvasîn mahallesindeki Kur'an okuma yurdunun onarimi tamamlandi. Burasi cömert ve büyük komutanlardan Ibn Hamza'nin azadlisi, Tavasi Safiyyüddin Anber'in Medresesi'nin bir salonu idi. Allah bu hayrini kabul buyursun.

Cemaziyelevvel ayinin onbesinde pazar günü Samiyetü'l-Cevvani-ye Medresesi'nin yakininda Emir Seyfeddin Tayyiban'm evi olan ve sonralari medreseye dönüştürülen Tayyibaniye Medresesi'nin açilisi yapildi. Bu ev, Samiyetü'l-Cevvaniye Medresesi'yle Ümmü Salih Arasinda bir yerde olup, Emir Seyfeddin'in vasiyet ettigi malinin üçte biriyle satin alindi ve medrese olarak açilisi yapildi. Yol tarafina bakan duvarinda bir pencere de açildi. Bu gün Seyh Imadüddin b. Serefüddin burada vak-fedicinin vasiyeti üzerine ders verdi. Seyh Imadüddin, Seyh Kemaleddin b. Zemlekânî'nin amcasi ogludur. Dersinde Kadilkudat Sübkî, Mâlikî kadisi ve önde gelen bazi kimselerden olusan bir cemaat hazır bulundu. Derste su ayet-i kerimeyi ele aldı:

"Allah'in insanlara verdigi rahmeti önleyebilecek yoktur." (ei-Fatir, 2).

Cemaziyelevvel ayinin yirmialtismda pazar gecesi akşam namazinda Emevî Camii'nin müezzinlerinden sadece biri göreve geldi. Kendisiyle birlikte namaz için ikamet edecek diger mesai arkadaşlarım bekledi. Kimse gelmedi. Sonra kendisi yalnız basına kamet getirdi. Imam ifti-tâh tekbirini alınca diger müezzinler namazda iken gelip imama tabi oldular. Yaklasik on kadar müezzin geldi. Bu da otuz veya daha fazla sayidaki müezzinin bu kadar lakayt olmalarini gösterir ki çok garip bir tutumdur. Otuz kadar veya daha fazla müezzinden sadece biri göreve gelmisti. Ulemadan bir kısmi böylesine hayret verici bir olayi simdiye dek görmediklerini söylediler.

Cemaziyelâhir ayinin onyedisinde pazartesi günü kadılar, Mes-hed-i Osman'da toplandilar, Fadil el-Hanbelî, Seyh Ebu Ömer Yelbo-gn/nin medresesine bitisik olan mutemide ait evde hakimlik görevini sürdürmekteydi. Aslinda burasi Dârü'l-Kur'an'a ilave yapılmak üzere vakfedilmisti. Buraya ayrica fakirlere ait bazi vakiflari da baglamisti. Safiî kadisi bunun sonunda Dârü'l-Hadis'e dönülebilecegini düşünerek kendisini böyle yapmaktan men etmisti. Daha sonra burada baska bir kapi açarak

"Bu evin tamamı yıkılmamıştır. Burayla ilgili olarak bu şekilde verilen hüküm doğru değildir. Zira Hanbelî Mezhebine göre vakıf binasının tamamı yakıldığı takdirde satılabilir. Geride kalan kisminden yararlanma imkanı kalmayınca satılması caiz olur. Hanefî kadisi de buranın eskiden olduğu gibi vakıf halinin devamına dair hüküm verdi. Safîî ve Maliki kadıları da onun bu hükmünü onayladılar ve acayip şeyler cereyan etti.

Cemaziyelâhir ayının yirmiyedisinde çarsamba günü Ümmü Salih Medresesi'nin bitişindeki Tayyibaniye adını taşıyan yeni onarılmış medresesinin kapıcısı boğazlanmış olarak ölü bulundu. Mezkur medresede yanında bulunan bazı mallar alınıp götürülmüştü. Bunun faili bulunamadı. Kapıcı, salih ve sükranla anılan bir kimseydi. Allah rahmet etsin. [12]

Seyh Semseddin B. Kayyim El-Cevziye'nin Biyografisi

Receb ayının önünde perşembe gecesı yatsı ezanı vaktinde sahibimiz seyh imam allame Semseddin Muhammed b. Ebu Bekir b. Eyyup ez-Zerî vefat etti. Kendisi Cevziye'nin imami ve buranın kayyiminin oğluydu. Ertesi gün öğle namazından sonra Emevî Camii'nde cenaze namazı kılındı. Babü's-Sagır Mezarbgi'nde annesinin mezarının yanına defnedildi. Allah rahmet etsin. Kendisi hicretin 691. senesinde dogmus, hadis dinleyip ilimle istigal etmiş, bir çok ilimde, özellikle tefsir, hadis, usul-ü fıkıh ve usul-ü hadiste ilerlemişti. Seyh Takiyyüddin İbn Teymi-ye, hicretin 712. senesinde Misir diyarından Dimask'a geldiginde derslerine devam etmiş, Seyh İbn Teymiye'nin vefatına kadar kendisinden yararlanmış ve büyük miktarda ilim tahsil etmişti. Daha önceki tahsili de buna eklenince büyük bir alim olmuş, kendi babında bir çok ilimde essiz bir insan haline gelmişti. Ayrıca gece ve gündüz talebeler çokça yanına geliyor, ondan ders alıyorlardı. Allah'a çokça yalvarıp yakaran bir insandı. Kıraati güzel, huyu güzel, sevecen ve hiç kimseyi kıskanmayan, kimseye eziyet etmeyen, kimseyi ayıplamayan, kimseye Öfke duymayan bir insandı. Ençok kendisine arkadaşlık etmiş, onu en çok seven de ben olmustum. Bu zamanımızda dünyada onun kadar çokça ibadet eden baska birini bilmiyorum. Namazda kendine has bir metodla uzun uzadı-ya durur, rüku'unu ve sücudunu uzatırdı. Bazan bir çok arkadaşı kendisini bu halinden ötürü kmardı. Ama o bu tutumundan vazgeçmezdi.

Allah rahmet etsin. İrili ufaklı bir çok eseri vardır. Kendi güzel yazısıyla da çok kitap yazmıştır. Baskasının onda birini dahi elde edemeyeceği çok sayıda selef ve halef kitabını elde etti. Kisaca bütün hal ve hareketlerinde, işlerinde ve durumlarında esi bulunmaz ve parlak bir şahsiyet idi. Hayırlı hal ve güzel huy-u hakimdi. Allah kendisini bağışlasın ve kendisine rahmet etsin. Seyh Takiyyüddin İbn Teymiye'nin benimsediği şekilde talak meselesinde fetva vermeye teşebbüs ederdi. Bu yüzden anlatımı burada

uzun sürececek meseleler kendisiyle Kadilkudat Takiyyüddin es-Sübkî ve digerleri arasinda cereyan etmistî. Vefat ettiginde cenazesine büyük bir kalabalik istirak etmistî. Allah rahmet etsin. Cenaze merasiminde kadilar, ayan tabakasina mensup kimseler, havastan ve avamdan salih insanlar hazir bulunmuslar, tabutunu tasimak için insanlar birbirlerine izdiham meydana getirmislerdi. Vefat ederken altmis yasini tamamlamisti. Allah rahmet etsin.

Saban ayinin onikisinde pazartesi günü Serefüddin Abdullah b. Seyh Imam Allame Semseddin b. Kayyim el-Cevziye, vefat eden merhum babasinin yerine Sadriye Medresesi'nde faydali bir ders verdi. Ilmin ve alimlerin faziletine dair güzel açıklamalarda bulundu.

Bu konuda anlatacaklarim burada sona ermektedir. Dogrusunu Yüce Allah daha iyi bilir.

200 seneden beri misli görölmemis olup bu senenin saban ayinda Emevî Camii'nde meydana gelen garip ve acaip bir hadise meydana geldi. Söyle ki: Artık bu senenin beraet gecesinde Emevî Camii'nde diger gecelerde oldugu gibi sadece bir kandil yakildi. Önceki senelerdeki beraet gecelerinde ise bir çok kandil yakilmaktaydi. Bu adet iptal edildi. Hamd ve minnet Allah'adir. Bu uygulamaya ilim ehli ve dindarlar çok sevindiler. Bu çirkin bid'atın iptali sebebiyle Yüce Allah'a şükrettiler. Çünkü bu sebeple şehirde çok kötülükler cereyan, ediyor, Emevî Ca-mii'ne siginiliyordu. Sultan Melikü'n-Nasir Hasan b. Melikü'n-Nasir Muhammed b. Kalavun'un fermanıyla bu çirkin adete son verildi. Allah, onun hükümdarligini ebedi kilsin. Devletini saglanil astirsin. O zamanlar Misir diyarinda ikamet etmekte olan Emir Hüsameddin Ebu Bekir b. en-Necibî bu isin gerçekleşmesi için çok çaba sarfetmistî. Allah, yüzünü ak etsin. Ben de onun yanında bu bid'ate karsi Seyh Takiyyüddin Ibn Teymiye'nin kendi el yazisiyla yazdigi bir fetvayi ayrica Seyh Kemaleddin b. Zemlekânî'ye ait bir fetvayi ve baskalarına ait fetvalari gördüm. Hepsi de bu bid'atin ortadan kaldırilmasini öngörüyorlardi. Cenâb-i Allah bu fetvalari uygulamaya koydurdu. Hamd ve minnet kendisinedir. Bu çirkin bid'at 450. hicrî seneden zamanimiza kadar insanlar arasina yerlesmistî. Nice fakihler, kadilar, müftüler, alimler, abidler, emirler, zahidler, saltanat naibîeri ve digerleri bunu ortadan kaldirmak için ugras vermislerdi ama bu adetin ortadan kaldırilmasi, ancak bu senede müyesser oldu. Yüce Allah'tan bu çirkin adete son veren sultana uzun ömürler vermesini diliyoruz ki, Emevî Camii'nde beraet gecelerinde çok sayida kandil yakma bid'atini ortadan kaldırma durumunda zamanin sultaninin ölecegi safsatasi zihinlerine yerlesmis olan cahiller, bunun hakikatinin ve delilinin bulunmadigini, sadece mücerret bir vehim ve hayal oldugunu anlasinlar.

Ramazan ayi basinda uzun zamanlardan beri fakihler ve medreselerle ilgili olarak misli görülmemis garip bir olay cereyan etti. Söyle ki: Ibn Salih el-Hanbelî, Salihye Medresesi'nde vefat etti. Elinde salihye mahallesindeki Hanbelîlere ait Dahiye Medresesi'nin yan müderrisligi vardı. Diger yarisi ise Seyh Serefüddin b. Kadi Serefüddin el-Hanbelî'ye aitti. Bu zat, Dimask'taki Hanbelîlerin seyhiydi. Ferman çıkartarak diger yan müderrisligi de eline geçirdi. Daha önceleri Hanbelî Kadisi Ala-eddin b. Menca'dan yetki almisti. Bunun üzerine Kadilkudat Cemaleddin el-Merdavî el-Hanbelî, kendisine karsi çıkarak Dahiye Medrese-si'ne naibi Semseddin b. Müflih'i atadi. Orada bu günün ilk saatlerinde kadilkudat ders verdi. Öte yandan Safî, Malikî ve Hanbelî kadilan, adi geçen Seyh Serefüddinle birlikte saltanat naibinin yanma gittiler. Durumu ona anlattilar. Seyh Serefüddin'in müderrislige atanmasina saltanat naibi karar verdi. Diger kadilar ve bazi hacibler mezkur medreseye giderek Seyh Serefüddin'in hizmetinde bulundular. Dersini dinlediler. Faziletli insanlar ve ayan tabakasina mensup kimseler onun dersini dinlediler. O da dersinde bir çok faziletleri anlatti ve insanlari istifade ettirdi. Dinleyiciler onun buraya müderris olmasina çok sevindiler.

Sevval ayinda hacca gidenlerle birlikte bu senede Misir diyarinin naibi ve memleket idarecesi Emir Seyfeddin Yelboga^en-Nasirî de bir grup ümerayla birlikte hacca gitmisti. İnsanlar yola/Koyulduktan sonra bir grup ümera Seyfeddin Yelboga'nın kardesi Ehir Seyfeddin Men-cük'e karsi harekete geçtiler. Seyfeddin Mencük, memleketin veziri ve saray üstadi olup ayni zamanda devletteki bir nevi ihtiyaç kapisiydi, ihtiyaç sahipleri, onun yanina altin ve hediyelerle giderlerdi. Harekete geçen emirler onu tutukladilar. Bu ayin sonunda bu haberi posta vasitasiyla Sam'a ulastirdilar. Bundan bir kaç gün sonra da Emir Seyfeddin Seyhun Misir'dan Dimask'a getirildi ve Dimask kalesine konuldu. Bu, Misir devletinin büyük emirlerindendi. Bir gece sonra Dimask kalesinden alinarak Iskenderiye'ye götürüldü. Dogrusunu Allah bilir. Posta haber getirerek Mencük'ün ve Seyhun'un Sam'daki divanlarina el konulmasini bildirdi. Bu ikisinin selamette kalmalannndan ümit kesildi. Ayni sekilde gelen haberler de Yelboga'nin da yolda tutuklandigi, kilicinin sultana gönderildigi bildiriliyordu.

Misir diyarından bir emir Dimask'a gelerek oradaki ümeraya, sultana itaat edeceklerine dair yemin ettirdi. Ayni sekilde Haleb'e giderek oradaki ümeraya da yemin ettirdi. Daha sonra Dimask'a döndü. Ardından dönüp Misir diyarina gitti. Naiblerden ve emirlerden çok miktarda mal ve para toplamisti.

Bu senenin zilkade ayinin yirmisinde persembe günü iki büyük ve önde gelen Samli emir olan Sehabeddin Ahmed b. Subh ile Melik As, saltanat

naibi ve ümeranın gözlerinin Önünde Dârüssaâde Sarayında tutuklanarak Mansure kalesine götürüldü. Dârüssaâde Sarayından yaya olarak Darü'l-Hadis tarafından kale kapisına götürülerek orada zincire vurulup zindana atıldılar. Sultanin Misir diyarında Kadi Alemüddin Zeynuru vezirliğe tayin ettigine ve kendisine kıymetli bir hü'at giydirdigine dair haber Dimask'a ulasti. Önceki asirlardan bu yana böylesine kıymetli bir hil'atin bir vezire giydirildiği duyulmamisti. Alemüddin Zeynur göreve basladi. Ümeraya ve önde gelen devlet erkanina da hil'at giydirildi. Ayni sekilde Emir Seyfeddin Tayboga'ya da hil'at giydirildi ve Misir diyarında Düveydariye görevine iade edildi. Önde gelen bir emir olarak yeniden bu göreve atanmis oldu.

Bu senenin zilhicce ayinin ilk günlerinde Sugd naibi Sihabüddin Ahmed b. Müsiddü's-Saraphanat'in Misir diyarina çağirildigina dair haber etrafa yayildi. O da bu çağriya icabet etmedi. Ahdi bozdu. İçinde bulunduğ u kaleyi tahkim etti. Çok miktarda takviye ve teçhizat edildi. Orada ikamet edisi ve çağriya icabet etmeyisi sebebiyle de kalede bir çok esyayi stok etti. Daha sonra posta Dimask naibine gelerek kendisinin ve bütün Dimask askerlerinin Sihabüddin Ahmed üzerine gitmeleri emrini teblig etti. Daha sonra Sihabüddin'i ele geçirmek için hazirlanan askerler harekete geçtiler. Sancaklarinin altında yol almaya basladilar. Biraz yol aldıktan sonra saltanat naibi fikir degistirerek onlari Dimask'a geri çevirdi. Bu hususta büyük tecrübe sahibiydi. Daha sonra 4.000 kisilik bir süvari birliğini Sugd naibinin üzerine sevk etme karan alindi.

Bu senenin zilhicce ayinin onikisinde persembe günü Mina'da çok garip bir olay meydana geldi. Söyle ki: Misir emirleriyle Sam emirleri, Yemen hükümdari Melikü'l-Mücahid'e karsi isyan ettiler. Muhasser vadisi yakinlarında savastilar. Neticede Yemen hükümdari Melikü'l-Mücahid esir alinarak zincire vurulup Misir'a gönderildi. Hacilardan gelen mektuplarda da bu durum anlatiliyordu.

Zilhicce ayinin sonlarında Haleb naibi Emir Seyfeddin Ergun el-Kâmilî'nin bazi köleleri ve adamlariyla birlikte Haleb'ten yola çıktigina dair haber etrafa yayildi. Haleb askerleri onu geri çevirmeye yeltendi-lerse de bunu basaramadilar, çoklari yaralandi. Bir kısmi da öldürüldü. Innâ lillâh ve innâ ileyhi râciun (Dogrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz.) Naib yoluna devam etti, amacı Seyfeddin Yelboga ile hac dönüşü yolunda bulusmak ve onunla birlikte Dimask'a gelmekti. Sayet Dimask naibi Sugd sehrini kusatmakla mesgul ise buraya aniden hürüm edip sehri ele geçireceklerdi. Beraberindekilerle birlikte yola kovulduğ unda her taraftan yol kesiciler kendisini yakaladilar. Esyalarim vasmaladilar. Az sayidaki köleleriyle birlikte bir akinci birliği halinde kaldilar Hama'ya ugradi ki, oranın naibim kovsun, ancak naib ona kar-direndi Kendini savundu, bu defa Humus'a

ugradi, bizzat sultanin vanina gitmeyi d s nd . Humus naibi gelip bazı hacibler ve 1.000'lerce askerle kendisini karsiladi. Zilhicce ayinin yirmiyedisinde cuma günü namazdan sonra büyük bir debdebe ve alayisle Dimask'a girdi. D rus-sa de Sarayina konuk oldu. Bu konuda anlatacaklarimiz burada sona ermektedir. [13]

Hicretin Yediy zelliikinci Senesi

Bu sene basinda Sam, Misir, Haremeyn ve buralara bagli iklim ve beldelerin Sultani, Melikü'n-Nasir Hasan b. Sultan Melik Muhammed b. Sultan Melik Mansur Kalavun es-Salih  idi. Misir diyarmdaki naibi ise Emir Seyfeddin Yelboga Hariss 't-Tayr idi. Bu zat Emir Seyfeddin Yelboga Arus'un yerine geçmisti. Yelboga Arus, Hicaz beldesine bir grup emirle birlikte hac etmek niyetiyle gimisti. Ancak yoklugunda sultan onu azletmis, Seyhunu tutuklayip zindana atm s, ayni zamanda saray üstadi ve 1.000'lerce askerin komutani Vezir Menc k  de tutuklam s, mallarini tasfiye etmis, yerine vezirlige Kadi Alemüddin b. Zeynur'u atamisti. Emir Seyfeddin Tayboga en-Nasiriye de D veddarlik vazifesine yeniden atamisti. O, Sam'da azledilisinden bu sene sonlarinda yeniden göreve atanisina kadar ikamet etmist .

Misir'in sir katibine ve kadiligina gelince bunlar da önceki senede adlan anilan kimselerdi.

Bu sene basinda Sugd naibi, kaleyi tahkim etmis, orada hazirliklarini tamamlamis, lazim gelen gida maddelerini, zahireleri, te hizati, silahlari ve adamlari teknil etmis, sultana bas kaldirip savas ilan etmist . Misir diyarindan, Dimask'tan, Trablus'tan ve diger yerlerden hülasa memleketin her tarafindan askerler üzerine gelmislerdi. Yelboga ve beraberindeki askerlerin ve emirlerin Hicaz'da baslarina gelen olaylar, haber olarak her tarafa ulastirilmisti. Dimask naibi tedbirini alm s olup insanlar onun maiyetiyle birlikte Sam'a gelip baskin yapmasindan korkuyorlardi.

Inn  lill hi ve inn  ileyhi r ciun (Dogrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz).

Gelen haberlerde Yemen sahibinin bu senede hac ettigi, kendisiyle Mekke valisi Aclan arasinda çatisma çiktigi anlatiliyordu. Çünkü kendisi, kardesi Baise'yi Mekke'ye vali olarak tayin ettirmek istiyordu. Mekke Valisi Aclan da bunu Misirlilerin büyük Emiri Seyfeddin Bez-lar'a ve beraberindeki emirlere sikayet etti. On ar ise Seyfeddin Bez-lar'm kardesi Seyfeddin Yelboga'yi tutuklam s ve zincire vurmuslardi. Bu durumda Seyfeddin Bezlar'm onlara karsi basi büyüdü. Onlari k  msedi. Hafife aldı. Onlar da hac menasikini ifa edinceye kadar bu duruma sabrettiler. Min 'dan Mekke'ye ilk d n s günü olan persemb  gününde onunla karsi karsiya geldiler. İki

taraftan çok sayıda adam öldürüldü. Öldürülenlerin çoğu ise Yemenliydi. Bu çarpışma Muhasser vadisi yakınlarında cereyan etmişti. Hacılar korku içinde kalmışlar, Türklerin mağlup olmasından endişe etmişler ve neticede Bedevilerin kendilerini yağmalamasından, hatta öldürmesinden telasa kapılmışlardı. Cenâb-i Allah genişlik ihsan etti. Türkleri, Yemenlilere karşı muzaffer kıldı. Yemen hükümdarı Melikü'l-Mücahid bir dağa sığındı. Ancak dağ onu Türklerle karşı korumadı. Aksine Türkler onu zelil ve hakir olarak esir alıp zincire vurdular. Halk da Yemenlilere hücum ederek çok esyalarını yağmaladılar. Kıymetli kıymetsiz az veya çok hiçbir şeylerini bırakmadılar. Hepsini alıp götürdüler. Emirler, hükümdarın esyalarını koruma altına aldılar ve atlarıyla develerini önlerine katıp götürdüler. Çok sayıda adamlarını, çok miktarda esyalarını ve yüklerini yanlarına aldılar. Geçen senede Medine-i Nebeviye'yi kuşatma altına aldıklarında beraberlerinde bulunan küçük bir çocuğu da esir alıp boynuna zincir taktılar ve onu bağları içinde sevkedilen esir gibi önlerine katıp sevkettiler. Artık ülkelerine geri döndüler. Kendilerinden sonra uzun bir zamana kadar anlatılacak çirkin bir iş yapmış oldular.

Muharrem ayının yirmiüçünde salı günü eskiden beri devam eden adet ve yerleşik kural gereğince Samlîların hac kafilesi Dimask'a girdi. Aynı günde Sugd şehri tarafından posta gelerek Emir Sihabeddin Ah-med b. Müsiddü's-Serancatane'nin ele geçirildiği haberini verdi. Bu, Sugd şehrinde isyan etmiş, taskinlikta bulunmuş, şehri istila etmiş, süvari ve piyadeleri öldürmüş, kaleye erzak, silah, köle ve asker doldurmuştu. Ancak Yelboga Arusu'nun tutuklandığı haberini alınca bu asi nefisler boyun eğmiş, atesleri sönmüş, serleri dinmiş, kararları açığa çıkmış, tevbe ve isyandan dönmeye yönelmiş, selamete ve kurtulma ragbet etmiş, korkmuş, ama artık kaçıp kurtulma zamanı çoktan geçmişti. Tutuklanarak kilici sultana gönderilmiş, sonra kendisi de posta vasıtasıyla Sultan Melikü'n-Nasir'm yanına gitmek üzere yola koyulmuştu. Onun akıbetini güzel kılacak ve sultanın gönlünü kendisine meylettirecek olan zat, yüce Allah'tır.

Safer ayının besinde pazar günü Emir Seyfeddin Ergun el-Kâmilî, Haleb naibliğine yeniden atanarak göreve başlamak üzere Haleb'e gitmekten Dimask'a uğradı. Beraberinde Emir Seyfeddin Tayboga ed-De-vaddar da vardı. Bu zat, Mısır diyarında görevliydi. Sam naibinin damadıydı. Sam naibi ve önde gelen emirler kendisini karşıladılar. Tayboga ed-Devaddar Mescidü'l-Kasb mahallesindeki Dârimünci'de bulunan zevcesinin yanına konuk oldu. Burası Hanin b. Hander'in evi olarak biliniyordu. Geçen senede onarılmıştı.

Ergun el-Kâmilî ile Seyfeddin Tayboga ikinci gecede Haleb'e yolcu oldular. Rebiyülevvel ayının ondördünde çarsamba günü üç mezhebin kadisi

toplanarak Hanbelî kadisini Seyh Ebu Ömer Medresesi'nin civarında bulunan Mutemid'in eviyle ilgili olarak görüşmek üzere yanlarına çağırdılar. Çünkü Hanbelî kadisi bu evin vakıflıgmm bozulmasına, kapisinin yıkılmasına ve mezkur Kur'an okutma evine eklenmesine hüküm etmişti. Sultanin da bunu uygun gördüğüne dair fermani gelmişti. Safiî kadisi ise onu bu hükmünden vaz geçirmek için çabalamısti. Sultanin bunu teyid edici fermani gelince konuyu görüşmek üzere toplandılar. Ancak Hanbelî kadisi onların çağrisına uymamis ve toplantıya gelmemisti. Saltanat naibi gelmedikçe ben toplantıya gelmem demisti.

Rebiyülevvel ayinin onbesinde persembes günü Kadilkudat Takiy-yüddin es-Sübki'nin oğlu Kadi Hüseyin, Esrefiye Darü'l-Hadis'inde babasının yerine ders verdi. Orada bazı muhaddislerin kendisi için tahric ettikleri hadisler okundu. Sehirde babasının bu görevi oğlu için bıraktığına dair haber yayıldı. Bu konuda çok seyler söylendi. Bazılarının anlattığına göre Takiyyüddin es-Sübki, oğlu için Gazali'ye ve Adiliye Medreselerinin de müderrisliğini bırakmış ve oğlunu buralarda kendi yerine görevlendirmisti. Doğrusunu Allah bilir.

Cemaziyelâhir ayinin besinde persembes "gecesi seher vakti Büyük çarsinin iki tarafında büyük bir yangın çıktı. Kıymetli dükkanlar, orakçıl原因 ve kalburcuların mekânları yandı. Bu yangın Derbü'l-Kula'ya sonra da Derbü'l-Amid taraflarına kadar uzandı ve o mintikalar yerle bir oldu. Innâ lillâh ve innâ ileyhi râciun (Doğrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz.)

Saltanat naibi de sabah ezanından sonra yangın yerine geldi ve yangının söndürölmesini emretti. Mütevellî, Safiî kadisi ve hâcpler de oraya geldiler. İnsanlar yangını söndürmeye çalıştılar. Sayet onu kendi haline bıraksalardı çok şeyi yakardı. Duyduğumuza göre bu yangında her hangi bir kimse kaybolmamisti. Yalnız insanların çok miktarda esyasi, mali, mülkü telef olmuştı. Bu yangında Emevî Camii'nin 101 dirhem degerinde esyasi da yanmisti. Bu konuda anlatacaklarımız burada sona ermektedir. Doğrusunu Allah bilir. [14]

Çok Garip Bir Olay

Cemaziyevvel ayinin onbesinde pazar günü Hanbelî kadisi ,Yahudilerden bir topluluğu Islâm'a davet etti. Çünkü bunlar bir nevi İslamiyet ve Müslümanlarla alay etmişlerdi. Söyle ki: Aralarından bir adamı ölüymüş gibi yaparak tabuta yatırmışlar, Müslümanlar gibi çevresinde tekbir getirmişler ve ihlas suresini okumaya başlamışlardı:

"Ey Muhammedi De ki O Allah bir tektir. Allah her şeyden müstagni ve her şey O'na muhtaçtır. O doğurmamış ve doğmamıştır. Hiç bir şey O'na denk değildir."

Onların böyle yaptıklarını, mahallelerinde bulunan bir Müslüman duymuş, onları saltanat naibine götürmüş, saltanat naibi de onları Hanbelî kadısına göndermişti. Durum onların İslâm'a davet edilmelerini gerekli kilmisti. Neticede o gün onlardan üç kişi Müslüman olmuş, onlardan birine üç çocuk da tabi olarak İslâm'a girmiş oldu. İkinci günde sekiz kişi daha İslâm'a girmiş. Müslümanlar onları alıp çarsılarda pazarlarda tekbir ve tehlil getirerek dolastırdılar. Çarsılarda ve pazarlarda bulunan esnaf ve tüccarlar da onlara çok şey verdiler. Onları Emevî Camii'ne götürerek namaz kıldılar. Sonra onları Dârüssaâde Sarayına götürdüler. Orada da kendilerine çok ihsanlarda bulunuldu. Sonra tehlil ve tekbir getirerek büyük bir kalabalık ve gürültüyle saraydan geri döndüler. O gün mahserî bir gündü, hamd ve minnet Allah'adır.

Bu konuda anlatacaklarımız burada sona ermektedir, doğrusunu Allah bilir.
[15]

Sultan Melikü's-Salih Selahaddin B. Melikü'n-Nasir Muhammed B. Melikü'l- Mansur Kalavun Es-Salihnin Tahta Geçisi

Receb ayının onu ile yirmisi arasında Misir'dan gelen posta, Di-maskhlara Sultan Melikü'n-Nasir Hasan b. Nasir b. Kalavun'un emirlerinin ihtilaf ve baskaldirisi neticesinde azledilip yerine kardesi Meli-kü's-salih Selahaddin'in tahta geçirildiği haberini ulastirdi. Yeni sultanin annesi Saliha idi. Saliha, uzun bir süre Sam naibligi yapan Melikü'l-Ümera Tengiz'in kizidir. Melikü's-Salih Selahaddin tahta geçtiginde ondört yasındaydi. Emirler ona bey'at yemini yapmaya geldiler. Bu münasebetle şehirde sevinç davullari çalindi ve adet geregi şehir süslendi. Anlatildigina göre Melikü'n-Nasir Hasan bogulmuş, Iskenderiye'de bulunan Seyhun Mencük ve benzeri emirler geri dönmüşler, Yelboga'ya da haber salinarak o da Misir'a getirilmisti. Bilindigi gibi Yelboga, hac dönüşünde Kerek'te zindana atilmiş, Misir'a döndüğünde o da, Kerek'te zindanda bulunan Yemen hükümdari Melikü'l-Mücahid de Kerek zindanmdan çıkarılarak Hicaz diyarina dönmüstü. Tutuklandiginda sultanin tarafinda bulunan Imrahor ile Mengliboga el-Fahrî gibi emirlere gelince bunlar tutuklanarak Iskenderiye'ye gönderildiler.

Receb ayinin onyedisinde cuma günü Dimask Camii'nde Melikü's-Salih adına hutbe okundu. Adet üzere saltanat naibi, emirler ve kadılar ona dua etmek için Emevî Camii'nin maksuresinde hazır bulundular.

Receb ayinin yirmisinden sonra saltanat naibi Seyfeddin Ayitmis, Dimask naibliginden azledilerek Misir diyarina çağirildi. O da persembe günü Misir yoluna koyuldu. Saban ayinin onbirinde pazartesi günü Haleb diyarinin naibi olan Emir Seyfeddin Ergun el-Kâmilî Dimask'a geldi. Büyük bir debdebe ve alayisle gelisi esnasinda emirler, önde gelen kimseler, görevli memurlar onu karsilamak için yola kadar çıktılar. Kimi onunla birlikte

Haleb'e Hama'ya, Humus'a kadar gitti. O gün de , uzun zamanlardan beri misli görülmemis acayip durumlar cereyan etti. Kararli, sehametli, keskin iradeli bir kimse oldugundan ötürü insanlar onun göreve atanmasına sevindiler. Çünkü kendisinden önceki naib> gevsek ve otoritesi iayif bir kimseydi. Seyfeddin Ergun, adet üzere Dârüssaâde Sarayina indi.

Cumartesi günü muazzam bir merasim ile saraydan çıktı. Uzun zamanlardan beri böylesine muazzam bir merasim görülümüs degildi. Ba-bü'1-Ferec taraflarina gittiginde üç kadin ona Turhayin adindaki büyük bir emiri sikayet ettiler. O da Turhayin'in atindan indirilmesini emretti. Atindan indirildi ve kadınlarla birlikte mahkemeye götürüldü.

Önceki senede olduğu gibi bu sene de Emevî Camii'nde kandil gecesi, kandillerin tamamının yakılma yasagi devam etti. Çünkü Sultan Nasir Hasan merhum böyle bir karar vermisti. Hayir sahipleri bu duruma çok sevindiler. Bu 300 seneden beri misli görülmemis ve alisilmamis bir durumdu. Hamd ve minnet Allah'adir. _

Ayni gün ve bir sonraki günde şehirde naibin su duyurusu yapıldi:

"Bir askerin sarhos olduğunu gören kisi onu atindan indirip üniformasını üzerinden çıkarıp alsın bu durumdaki bir askeri Dârüssaâde Sarayina getirene o askerin ekmeği verilir."

Insanlar bu duyuru sebebiyle sevindiler. İçkicileri ve sarhoslari sikistirdilar. Zorluklar kolaylasti, ekmek ucuzladi, et de daha önce bir rit-li dört dirheme satılmaktayken artık ikibuçuk dirheme hatta daha ucuza satilir oldu. Naibin heybeti yüzünden yasamla ilgili isler yoluna girip her sey kolaylasti. Güzel nâmi yayildi, insanlar arasinda adaleti, iyi niyeti, saglam anlayisi, adalet ve idrâkinin güçlü olusu sebebiyle güzel bir şekilde anilir oldu.

Daha önce Sugd naibi iken isyan eden, Iskenderiye'de tutuklanan ve bu sultanin iktidari zamaninda zindandan çıkarilip Hama naibligine atanan Emir Ahmed b. Saddüссерaphane, saban ayinin onsekizinde pazartesi günü Hama'ya gitmekteyken Dirnask'a ugradi. Dimask'm naibi ile birlikte merasim kitasinin önünde ve naibin sag tarafinda yürüdü. Onun hizmetine girmis olarak Dârüssaâde Sarayina kadar önünde iki adamiyla birlikte yürüdü.

Saban ayinin yirmibirinde persembe günü Emir Seyfeddin Yelbo-ga, Haleb naibligine atanmis olup Haleb'e gitmekteyken Dimask'a ugradi. Daha Önce kendisi Misir diyarinda naib iken Hicaz'a hac için gittiginde tutuklanmis ve Kerek'e hapsedilmisti. Iste bu, sultanin zamaninda hapisten çıkarilip Haleb'e naib olarak atanmistti. Dimask'a gelisinde saltanat naibi tarafından karsilandi ve Dârüssaâde Sarayinda misafir edildi. Otagi da Vat'ay-i Berze'ye kuruldu. Meydan-i Ahdar'da da kendisi için bir çadir kurulmustu.

Hicretin Yediyüzelliüçüncü Senesi

Bu sene basında Misir diyarinin, Sam beldelerinin, Haremeyn-i Se-rifeyn'in ve buralara bagli mintikaların Sultam Melikü's-Salih Sela-haddin Salih b. Sultan Melikü'n-Nasir Muhammed b. Melikü'l-Mansur Kalavun, halife de Mutedit Bi-Emrillah'ti. Misir diyarinin naibi, Emir Seyfeddin Kubilay, Misir'in kadilari da önceki senede adlan anılan kimselerdi. Vezir ise Kadi ibn Zenbur idi. Memleketi idare eden ulü'l-emre gelince sultanin yasi küçük olduğundan bunların arasından seçilen Seyfeddin Seyhun, Taz ve Harayniüs idi. Bunların uygun görüşü alınmadan hiç bir ise karar verilemez olmustu.

Dimask naibi, Emir Seyfeddin Ergun el-Kâmilî, Dimask'm kadilari, Önceki senede adlari anılan kimseler idi. Haleb beldesinin naibi, Emir Seyfeddin Yeîboga Arus; Trablus naibi; Emir Seyfeddin Beklemis; Hama naibi Emir Sihabeddin Ahmed b. Müsidüsseraphane idi. Bazi hacilar safer ayinin dokuzunda Dimask'a dönebildiler ki bu çok nadir rastlanan bir durumdu. Müezzin Semseddin b. Said'in Menziletü'l-ula'nin çok uzagindaki tabakhanede öldüğünü haber verdiler.

Bu senenin safer ayinin onaltismda pazartesi gecesi Bab-i Cirun'un dogrusunda büyük bir yangin çıktı. Süslü ve büyük kafaf dükkanlari yandi, çevrede de her yer yandi ve bu yangin feci bir şekilde genisledi. Sari tunçtan yapilma Bab-i Cirun'a (cirun kapi) kadar uzandi. Cami görevlileri kosup oradaki tunç kapiyi sökerek Meshed-i Ali'de bulunan Maksuretü'l-Halebiye'ye ve anbara götürdüler, daha sonra üzerindeki tahtalari da demir baltalar ve güçlü pazularla söküp aldilar. Bu tahtaların son derece kuvvetli ve saglam çam tahtalari olduğunu gördüler. Kapi sehrin güzelliklerinden ve sembollerinden olup 4.000 küsur seneden beri burada bulunduğundan insanlar çok üzüldüler. Dogrusunu Allah bilir. Bu konuda anlatacaklarımız burada sona ermektedir. [17]

Dimask'taki Meshur Bab-I Cirun'un Tarihçesi

Bu kapi bu senedeki yangin yüzünden kirilip yok oldu. Dimask Ca-mü'nin dogusunda bulunuyordu. Bundan daha genis ve daha yüksek bir kapi ve bunun kadar muazzam bir yapi dünyada bilinmemektedir. Sari tunçtan iki sembolü vardi ki, ayni zamanda bunlar sari tunç çivilerle, yerlerine çakilmislardi ki, bu kapi dünyanın harikalarından, Dimask'in güzellik ve sembollerindendi. Yapisi muazzam ve mükemmeldi. Araplar ve diger milletlerin insanlari, siirlerinde bu kapidan bahsetmislerdir. Bu kapiyi Cirun b. Sa'd b. Ad b. Us b. Adem b. Sa'd b, Nuh adında bir hükümdarin yaptırdigi söylenmektedir. Hz. Ibrahim (a.s)'den önce hatta Semud kavminden ve Hud Peygamberden (a.s) Önce yapılmistir. Hafiz Ibn Asâkir

ve digerleri böyle derler. Kapinin üst tarafinda muazzam bir kale ve saglam bir saray vardi. Baska bir rivayette anlatildigina göre bu kapiyi Süleyman Peygamber (a.s) için Cirun adinda bir cin yapmistir, ama birinci rivayet daha kuvvetli ve daha meshurdur. Birinci rivayete göre bu kapi, yaklasik 5.000 seneden beri yerinde durmaktaydi ama, kendiliginden degil de adi eller tarafından yerinden sökölmesi, üzücü olmustur. Safer ayinin onaltismda pazartesi gecesinin sabahinda o tarafta çıkan bir yanginin kivilcimleriyle tutusmus, cami görevlileri kosarak güç gösterisi yapip kapiyi parçalamislar ve tunç kaplamasini söküp almislardi. İç kısmi da çam kerestesiyle doldurulmustu. İçindeki tahtalar ve üstündeki kaplama sanki ustasi tarafından henüz yeni yapilmisti. O kadar saglamdi, üzerine vurulan baltaların tesir etmedigini, çok güçlölkle onu parçalayabüdüklerini gördüm. Onu ilk zamanin insalari bu kadar uzun zamandan beri yerinde duran ve çeşitli ümmetlere ka-pilik görevini yapan bu eseri parçalamaya muktedir oldular, ama her şeyin bir vadesi vardir. Kullarin Rabbi olan Allah'tan baska ilah yoktur. [18]

Bu Kapi Dörtbin Seneden Fazla Hatta Besbin Seneye Yakın Bir Ömre Sahiptir

Hafiz Ibn Asâkir, tarihinin bas kısminda Dimask şehrinin kurulusuyla ilgili olarak Kadi Yahya b. Hamza tariki ile -ki bu kadi, eski zamanlarda Dimask'a kadilik yapmis olup Ibn Ömer ile Evzaî'nin öğrenci-lerindendi- söyle bir rivayette bulunmustur:

"Abdullah b. Ali kusatmadan ve Emevilerin elinden alip sahip olduktan sonra Dimask'm surlarini yiktirmis, orada surlar içinde Yunanca yazili bir tas bulmuslardi. Rahibin biri gelip bu tasın üzerindeki yaziyi onlara okumustu. Tasta sunlar yazili idi:

"Zorbalari kahrederek senin vasitanla Cenâb-i Allah, Cirun denen Babül-Berid kapisindeki kapiyi yikip surlarini çöktürdüğünde bu kapi 4.000 seneden sonra yikilmis olacak ve böylece orada konforlu bir hayata kavusulmus olacaktır. Burayi ele geçiren kisinin adinda ve babalarının adlarında bes tane ayin harfi bulunacaktır. Iste Cirun kapişi çöktüğünde umarim ki bunun karsiligi sana verilecektir."

Arastirdigimizda bes ayin harfini su zatların adlarında bulduk: (A)bdullah b. (A)li b. (A)bdullah b. (A)bbas b. (A)bdülmuttalib. Bu da Di-mask surlarinin yapilisindan 4.000 sene sonra Abdullah b. Ali tarafından yikilacagini gerekli kilmaktaydi. Burasi Tarihü'l-Kebir'de de anlattigimiz gibi hicretin 132. senesinde yikilmisti. Yani Dimask surlarinin yikilisindan Cirun kapisinin çöküsüne kadar aradan 132 sene geçince toplam olarak Cirun kapişi 4.621 sene yerinde kalmisti. Dogrusunu Allah bilir.

Ibn Asâkir'in, birilerinden naklen anlattigina göre Hz. Nuh (a.s.), tufandan

sonra Harran'i yaptırmis, ondan sonra da Dimask'i yaptırmisti. Baska bir rivayette anlatildigina göre Dimask sehrini Zülkarneyn'in tavsiyesi üzerine kölesi Damaskus yaptırmistir. Diger bir rivayette ise Dümesyik lakabini taşıyan ve Halil'in kölesi olan Ad, burayı yaptıran kisidir. Bu hususta baska kaviller de ileri sürülmüştür. Ama kuvvetli görüğe göre burayı Yunanlılar kurmuşlardır. Çünkü Dimask mabedle-rinin mihrapları, kuzey kutbuna yöneliktir. Daha sonra Hristiyanlar gelerek burada doguya yönelip ibadet etmişlerdi. Bütün bunlardan sonra Müslümanlar gelip buraya hakim olmuşlar ve Kâbe-i Muazzama'ya yönelerek namaz kılmışlardır. İbn Asâkir'in ve diğerlerinin anlattıklarına göre Dimask sehrinin kapıları yedi tanedir. Bu kapılardan her birinde bir heykel bulunup bu heykeller için bayram yapılırdı. Kamer kapisi selamet kapisi olup buraya Feradi's-Sagir kapisi deniliyordu. Büyük Feradis kapisi ise Utarit gezegenine mahsustu.

Zühre gezegeni için ise Tuma kapisi kurulmustu. Sarki kapisi, güneş içindi.

Babü'l-Cabiye denen kapi, Merih gezegeni içindi. Müsteri gezegeni için ise Cabiye'tü's-Sagir kapisi kurulmustu.

Keysan kapisi da Zuhal gezegenine mahsustu.

Receb ayinin ilk günlerinde kale naibi Yelboga Arus'un Trablus naibi Beklemisle ittifak kurduğu haberi etrafa yayildi. Haleb naibi Emir Ahmed b. Müsiddüsaraphane, sultana isyan etmiş, nihayet Misir diyarında devletin rükünleri olan Seyhun ile Taz'i tutuklamış ve bunlar Dimask naibi Emir Seyfeddin Ergun el-Kâmili'ye göndermiş, o da bu ise yanasmamış, sonra olup bitenleri bir mektupla Misir diyarına bildirmisti. İnsanlar bu durumdan tedirgin olmuşlar ve sonucundan korkmaya başlamışlardı. Yardimina bas vurulacak zat, Yüce Allah'tır.

Receb ayinin sekizinde pazartesi günü Dimask'in saltanat naibi Ablak Sarayında emirleri toplantıya çağirmiş ve Melikü's-Salih adına onlardan yeniden be/at almış, ona bağlı kalacaklarına yemin ettirmiş, onlar da yemin etmişler, emir dinleyip itaat edeceklerine dair söz vermişlerdi.

Receb ayinin onyedisinde çarsamba gecesi, gelecek olan Haleblî askerlere ve onlarla beraber olan Trablus ve Hama askerlerine karsi Seni-yetü'l-ukabi korumak amacıyla Bika'dan toplanıp getirilen cebelî askerleri Drmask'a geldiler. Bunlar yaklaşık 4.000 asker idi. Bu sebeple Berze halki çok mutazarrir oldular. Çevredeki ekinler ve meyveler de telef oldu.

Receb ayinin yirmisinde cumartesi günü saltanat naibi Seyfeddin Ergun ve beraberindeki Dimaskli askerler, geceleyin Kesve taraflarına doğru yöneldiler ki, orada bulunan Müslümanlarla savassınlar. Sehirde bir tek asker dahi kalmamış hepsi Kesve yoluna koyulmustu. Sabah olunca Dimasklilar baktılar ki, ne naibleri ne de askerleri kalmış, sehir tamamen

bosalmisti. Geçici naiblige Emir Seyfeddin Olcayboga el-Adilî atanmisti. Bahçelerde ve sehrin her tarafında, Akibiye taraflarında bulunan, Dimasklılar sehre tasindilar. Emirlerin çoğu da esyalarını ailelerini ve çocuklarını Mansure kalesine tasidilar. Innâ lillâh ve innâ ileyhi râciun (Dogrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz.)

Emir Yelboga'nin beraberindeki askerlerle birlikte Dimask'a gelisi yaklasınca insanlar panige kapildilar. Onun gelecegi yol üzerinde bulunan köylerin sakinleri de yerlerini, yurtlarım birakip tasindilar. Bu tedirginlik Salihiyt taraflarina, bahçgltrs vŞ sshrin banliyölrins kadar iirayst itti. Sihrin kalt tarafındaki kapılan m©iŞl& Babu'n=Nagir ili labüWŞne vŞ !abü'l=FŞmdiŞ kapandı. Bir çek mahalli gâMngb kaldı, Bosaldi. Buralarda yaşamakta elan imanlar ihtiyaç duydukları mallarını, ssyalarını va davullarım binskltra vŞ hamallara yükl©yŞrŞk sihri tasidilar. Asksrlarin öncü birliklerinin yol üzerindeki koylarda bulunan arpalari, samanlari ve yemek içinde bazı/aavarları yağmaladıklarını duyduklar. Bundan ayrı olarak bazı cahiller de fesat ve bozgunculuk çıkardılar, insanlar bu yüzden çok korktular. Akılları karisti. Eu konuda anlatacaklarımız burada sona ermektedir. [19]

Yelboga Arus'un Dimask'a Girişi

Receb ayinin yirmidördünde çarsamba günü Haleb naibi Seyfeddin Yelboga Arus, beraberindeki Halebli askerler ve diğerleriyle birlikte Dimask'a girdi. Yanında Trablus naibi Emir Seyfeddin Beklemis, Hama naibi Emir Sihabüddin Ahmed, Sugd naibi Emir Alaeddin Tayboga Bor-kat da vardı. Anlatıldığına göre bu, Yelboga'dan bir gün Önce yola koyulmustu. Haleb'in ve diğer beldelerin bir çok kale naibleri çok sayıda Türk ve Türkmen de vardı. Dimask'ın Sukü'l-Hayl mintikasında durdu. Burası kale altında bir yer olup sultan naiblerinin mekânı idi. Kendisiyle beraber gelen askerleri teftis edip resmî geçitten geçirdi. Hepsi büyük bir alayisla üniformalarını giymis olarak sehre girdiler. Beraberinde almış veya daha fazla yahut daha eksik sayıda tabihane emiri de vardı. Bu hususu gören bir çok kişi böyle demistir. Daha sonra zevale yakın bir zamanda Mescidü'l-Kadem'in ön tarafında Yelboga'nın kubbесinin ve oradaki irmagin kenarında kendisi için kurulmuş olan çadırına gitti. O gün mahseri ve korkunç bir gündü. Çünkü insanlar orada çok sayıda asker ve teçhizat görmüşlerdi. Dimask naibinin, bunlarla karsılaşmamak için beraberindeki adamlarıyla çekip gitmesini insanlar haklı buldular. Cenâb-i Allah'tan bunların kalplerini Müslümanların yararına olacak şekilde birleştirmesini ve aralarında ittifak meydana getirmesini diliyoruz.

Yelboga Arus, kale naibi Emir Seyfeddin Ibaci'ye haber göndererek Ergun'a ait yanında bulunan malları göndermesini istedi. Ancak o bunu kabul etmedi. Kaleyi tahkim edip kapılarını kilitledi. Askerlerini piyade okçu ve

benzeri sınıftan olan savaşçılarını gözetleme yerlerine yerleştirdi. Bazı mancinikleri de burçlara yerleştirdi ki, bunlarla kaleyi savunabilsin. Ayrıca Dimask halkına da dükkanlarını kapalı tutmalarını, kesinlikle açmamalarını emretti. Şehrin bir veya ikisi dışındaki bütün kapılarını da kilitledi. Gelen askerler ona karşı çok öfkeleniler. Bir çok kötülükler yapmaya yeltendiler. Sonra insanları korkutup ürkütmeye başladılar. Allah selamet versin, askerlerin öncü birlikleri ve asil birlikleri, ugradıkları köylerden ve bahçelerle bağlardan kendileri ve binekleri için lazım gelen şeyleri ahp yemisler, bozgunculuk çıkarmışlar ve ekinleri de telef etmişlerdi. Bundan daha fazla kötülükler de irtikâb etmişlerdi. Innâ lillâh ve innâ ileyhi râciun (Dogrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz.) Birçok köy yağmalanmış, kadınlar ve kızlar iffetlerini kaybetmişlerdi. Bela büyümüş, musibet artmıştı. Tüccarlara ve zengin olduğu söylenen kimselere gelince bunların çoğu mallarının müsadere edilmesinden korktukları için gizlenmiş, ortaya çıkmamışlardı. Akibetlerini hayir eylemesini yüce Allah'tan diliyoruz.

Saban ayının başında şehir halkı şiddetli bir korku yaşamaktaydı. Köylüler ve banliyö sakinleri de esyalarını, sigırlarını, davalarını, çocuklarını ve kadınlarını tasimakla meşgul idiler. Şehrin, Babü'1-Fera-dis ile Cabiye kapıları dışındaki bütün kapıları kilitliydi. Her gün çok sayıda köyün ve Banliyö mintikalarının yağmlandığını duymaktaydık. Hatta Salahiye mahallesi halkının büyük bir çoğunluğu yahut bundan biraz daha azı tasınmışlardı. Aynı şekilde Akebiyeliler ve şehrin diğer banliyölerinin sakinleri de tasınmışlar, Dimask şehri içindeki arkadaşlarının ve tanıdıklarının yanma yerleşmişlerdi. Kimi de çocukları ve kadınlarıyla yol üzerlerine çökmüşlerdi. Güç ve kuvvet ancak Ulu ve Yüce Allah tarafından verilebilir. Kazan savaşını görmüş olan bir çok yaslı "Bu vakit o vakitten daha zorludur" demişlerdi. Çünkü insanlar, kendi yaşamakta oldukları sene içindeki azıklarının temelini teskil edecek olan ürünlerini ve meyvelerini geride bırakıp başka yerlere tasınmışlardı. Şehir halkına gelince, bunlar da kadınlarla fuhus yapıldığını duyduklarından şiddetli bir panik yaşamaktaydılar. Namazlardan sonra onlara beddua ediyorlar, beddua ederken adlarını emirlerinin ve askerlerinin, onlara tabi olan kimselerin adlarını açıkça zikrediyorlar, yüce Allah'tan onlara bela indirmesini diliyorlardı. Kale naibi Emir Seyfeddin İbaci de her vakitte insanları teskine, azimlerini kuvvetlendirmeye, onlara müjde vermeye çalışıyordu. Mısır askerlerinin, sultan maiyetinde Dimask ordusunun bulunduğu Gazze'ye doğru hareket ettiklerini ve orada birleşip Dimask'a gelerek şehri ve halkı kurtaracağını söylüyordu. Bu müjdesi üzerine sevinç davulları çalıyor, insanlar biraz ferahlayıp seviniyorlardı. Ama daha sonra bu haberlerin asilsizliği ortaya çıkıyor, insanlar yeniden tedirgin oluyorlardı. Her gün ve her saatte güzel elbiselerini giyerek ümitle şehir dışına çıkıyorlar ve

sultanin askerlerle birlikte gelmesini bekliyorlardi. Nihayet sultan geldi. Allah ona zafer nasip etsin. Onu güçlendirsın. Mescid-i Dübban yanında Önü sıra halılar serilmisti. Mansure kalesi girisine kadar yolunda halılar vardı. İste buradan itibaren emirler bineklerinden inip önünde yaya yürümeye başladılar. Sultanin kendisi de çok kıymetli kırmızı bir kaban giymisti. Asil, eğitilmiş bir at üzerindeydi, çizilen yolun dışına çıkmıyordu. Güzel suretli makbul bir hayvandı. Sultanin üzerinde meliklik ve reislik vakari vardı. Sultanlık nisanlarını takınmisti. Basının üzerinde emirlerin büyüklerinden biri tarafından tutulmakta olan ibrisim gölgelik vardı. Onu gören insanlar yüksek sesle dua edip tekbir ve tehlil getiriyorlar, kadınlarsa zilgit çalıyorlardi. Halk bu duruma çok sevindi, mahseri bir gündü. Çok güzel bir durum yaşanılmaktaydı Allah bu güzel durumu Müslümanlara kutlu kılsın. Sultan, Mansure kalesine geçti. Halife Mu-tedid Ebü'l-Fetih b. Ebi Bekir el-Müstekfi Billah Ebu Rebi Süleyman b. Hakim Bi-Emrillah Ebu Abbas Ahmed de sultanla beraber Dimask'a gelmisti. Sultanin sol tarafında atı üzerinde gelmekteydi. Akşam Dima-giye Medresesi'ne indi. Diğer emirler Sam naibiyle beraber bulunuyorlardi. Emirlerin öncüleri olan Taz ve Seyhun ise Yelboga ve beraberindeki asileri takip etmekle mesgul idiler.

Ramazanın ikisinde cuma günü -Allah kendisini muzaffer kılsın-sultan, Emevî Camii'ne geldi. Orada saltanat naiblerinin namaz kıldıkları meshedde cuma namazını kıldı. Allah kendisine güç ve kuvvet versin. Gelisinde ve gidisinde kendisine çok dualar edildi. Sevgi gösterilerinde bulunuldu. Allah onun hayrını kabul buyursun. Aynı şekilde ramazanın dokuzunda yine cuma namazını Emevî Camii'nde kendine mahsus yerde kıldı.

Ramazanın onunda cumartesi günü Dimagiye Medresesi'nde bulunan Halife Mutedid Billah Ebu Fetih b. Ebi Bekir b. Müstekfi Billah Ebu Rebi Süleyman b. Hakim Bi-Emrillah Ebu Abbas Ahmed'in ziyaretine gitti. Kendisine selam verdik. Bulunduğu medrese Babü'l-Ferec dahilindeydi. Kendisine Imam Ahmed b. Hanbel'in Muhammed b. İdris es-Saflî'den kendi müsnedinde rivayet ettiği bir cüz hadisi okudum. Sekli güzel, sözü tatlı, mütevazi, güzel anlayışlı ve ibaresi hoş bir gençti bu halife. Allah selefine de rahmet etsin.

Ramazanın ondördünde Haleb'ten posta geldi. Posta, Yelboga'nın adamlarından tutuklananların kılıçlarını getirmisti.

Ramazanın onbesinde perşembe günü Sultan Melikü's-Salih, Tarime Sarayından, Ablak Sarayına saltanat debdebesiyle ve merasimle geldi. Cuma günü namazda hazır bulunmadı. Aksine mezkur sarayda namaz kılmakla yetindi. Cuma günü sabahleyin Emir Seyfeddin Seyhun ve Taz, beraberlerindeki Haleb askerleriyle Dimask'a geldiler. Bunlar, beraberindeki az sayıdaki askerıyla Abdü'l-Kadir et-Türk-manî'nin ülkesine girdiğinden ötürü Yelboga ve adamlarını yakalayamamışlardı. Sadece beraberindeki

emirlerden bir kismini esir almislardi. Esir alinan emirler de zincire vurularak bu iki emir tarafından getirilmislerdi. Seyhun ile Taz, Ablak Sarayinda bulunan sultanin yanina gidip esik öperek selam verdiler ve bayram tebriklerini sundular. Taz, Ablak Sarayinin kuzey dogusunda bulunan Ayitmism konagina, Söy-hun da Zahiriyetü'l-Berraniye yakininda Iyâi el-Haoîb'ia konagina yerlesti, Diggr aşkêrlêr dê sghrin muhtelif yârlerinê dagildilar,

Imir Şeyfoddin Irgun'a gidinececegi di iltehi terine Haleb'te naib elar&k kalmaya devam etti, Halgb ngibligine atenmai il ilgili yazilan firmanda kendinin muazzam lakaplarla hitap edildi, Kiymetli hil'at giydi. Asin bir ikram ve itibar gördü ki, Yelboga ve adamlarina karsi sultanin safinda yer almakta devam etsin. Zaten kendisiyle Yelboga arasinda asiri bir düşmanlik vardi.

Sonra sultan, beraberindeki Misirlilar ve kendilerine katilan Samlilarla birlikte Meydan-i Ahdar'da bayram namazini kildi. Kadi Taced-din el-Münavî el-Misrî onlara hutbe irâd etti. Bu zat, sultanin fermaniy-la Misir kadi askerligin e atanmis, kendisine hil'at giydirilmisti.

Bu konuda anlatacagimiz burada sona ermektedir. Dogrusunu noksanliklardan münezzeh olan Yüce Allah daha iyi bilir. [20]

Yelboga'nin Adamlarindan Yedi Emirin Öldürülmesi

Sevval ayinin üçünde pazartesi günü ikindiden önce sultan, Ablak Sarayindan, Tarime Sarayina geçti. Basinin üzerinde gölgeligini Emir

Bedreddin b. Hatir tasimaktaydi. Emir Bedreddin'in elinde bir de teber vardi. Sultan gidip Tarime Sarayinda oturdu. Askerler kale altinda, karsisinda saf düzeninde beklediler. Haleb'ten getirilen emirler de oraya getirildi. Bunlar sirasiyla birer, birer getiriliyor, sonra sultanla istisare yapiliyor kimi hakkında sefaat ediliyor, kiminin de öldürülmesi isteniliyordu. Neticede hepsi öldürüldü. Bunlardan besi tabilhane emiri ikisi de 1.000 kisilik askerlerin komutanlariydilar. Aralarinda bulunan Sugd naibi Bornak da vardi. Digerleri için sefaatte bulundu ve onlar zindana götürüldüler. Sevval ayinin besinde çarsamba günü Dimaskli bes emir daha yakalandi. Aradan çok olaylar geçti. Askerlerden bir grup da baskalariyla anlasarak bir isyan hareketine tevessül ettiler. Bu konuda anlatacaklarimiz burada sona ermektedir. [21]

[1] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayinlari: 14/327-331.

[2] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayinlari: 14/331-335.

[3] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayinlari: 14/336.

- [4] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/336-338.
- [5] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/339-343.
- [6] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/343-347.
- [7] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/347-348.
- [8] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/348-354.
- [9] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/355.
- [10] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/355-356.
- [11] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/356-359.
- [12] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/359-361.
- [13] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/361-365.
- [14] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/365-367.
- [15] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/368.
- [16] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/368-370.
- [17] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/370.
- [18] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/371.
- [19] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/371-373.
- [20] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/373-376.
- [21] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/376-377.

Sultanin Dimask'tan Misir'a Dönüsü.	1
Hicretin Yediyüzellidördüncü Senesi	2
Çok Garip Bir Olay.	3
Hicretin Yediyüzellibesinci Senesi	4
Essiz Ve Benzersiz Garipliklerden Biri	5
Melikü'n-Nâsir Hasan B. Melikü'n-Nâsir Muhammed B. Kalavun'un Tahta Dönüsü.	6
Hicretin Yediyüzellialtinci Senesi	7
Hicretin Yediyüzelliyedinci Senesi	9
Hicretin Yediyüzellisekizinci Senesi	12
Çok Tuhaf Bir Olay.	13
Haleb Hastahanesini Yaptiran Ergun El-Kamilî'nin Vefati	13
Emir Seyhun'un Vefati	14
Hicretin Yediyüzellidokuzuncu Senesi	14
Saltanat Naibi Mencük'ün Dimaska Girişi	17
Dimask'taki Üç Kadfnin Azli	17
Misir Diyarinin Atabekü'l-Ümerasi Emir Surkatmis'in Tutuklanması	18
Kadilarin Göreve İadesi	19
Mencük'ün Dimask Naibliğinden Azledilmesi	20
Hicretin Yediyüzaltmisinci Senesi	20
Sam Naibi Emir Alî Mardani'nin Tutuklanması	21
Havran Kasabasında Meydana Gelen Bir Olay.	22
Saltanat Naibi Emir Seyfeddin İstedmür El-Bahnavî'nin Dimask'a Gelisi	23
Hicretin Yediyüzaltmisbirinci Senesi	23

Sultanin Dimask'tan Misir'a Dönüsü

Sevval ayinin yedisinde cuma günü sultan, askerleriyle birlikte cuma namazini Emevî Camii'nde kilmak üzere Ablak Sarayından çıktı. Babü'n-Nasir'a vardiginda bütün askerler bineklerinden inerek önünde yaya yürümeye başladılar. Çok çamurlu ve soguk bir kis günüydü. Sultan, Emevî Camii'nde Mushaf-i Osmanî'nin yanındaki Maksure'de namazini kildi. Birinci safta onun yânında baskakimse yoktu. Aksine bütün emirler ardında saf tutmuslardı. Hatibin hutbesini dinledi. Namaz kilindikten sonra vakıfların ösürlerinin isrbtst kilindigina dair bir fsr-man ©kundu. Yani böylece bu ösür kaldırılmış öldü, Sultan da btrabt-rind©kü©rl© birlikte labüîn=Naiir'dan Dimask sihrinin disina çıktı. Askiriir d© bia©kl©rinŞ binine© srtik muzaffer âşk©rlŞriylŞ birlikte K©s= vt'yi dogru yenildi, S©lam©t v© bir afiyitk yela keyulduî&r. Sult&n Bimask'tan ayrildiginda Dimask'ta saltanat naibi jroktu. Yalniz naibin dönüşüne kadar orada vekâleten Emir Bedreddin/b. Hatir, isleri yürütüyordu. Nihayet sultanin salimen Misir'a ulastigina zilkade ayinin sonlarında oraya büyük bir

debdebe ve alayisle girdigine dair haber geldi. Misir'a girdigi gün, mahseri bir günü andırıyordu. Emirlerin tamamına mTat giydirmis, bu arada Emir Alaeddin el-Mardanî de Sam naib-ligi hil'atini giymisti. Emir Alaeddin b. Zenbur tutuklanmis, vezirlige de Sahip Muvaffakü'd-Din atanmisti.

Zilhicce ayinin besinde cumartesi günü sabahleyin Emir Alaeddin Ali el-Camdar, Misir'dan Dimask'a geldi. Büyük bir debdebe ve alayisle sehre girdi. Dimask'a naib olarak atanmisti. Önünde adet üzere emirler yürümekteydiler. Bahadir As'm türbesinin yanında durdu. Bütün askerler önünde resmi geçit yaptılar. Askerlerle birlikte Dârüssaâde Sarayına gitti. Önceki naiblerin adetine uygun olarak oraya indi. Cenâb-i Allah onu Müslümanlar için mübarek bir.yüz kilsin.

Zilhicce ayinin onüçünde cumartesi günü sultanin deveddari Emir Izzeddin Mogoltay, Misir'dan Dimask'a geldi, ve Ablak Sarayına indi. Askerleri Yelboga ve adamlarinin üzerine salmak amaciyla Haleb'e gitmek niyetindeydi.

Bu konuda anlatacagimiz burada sona ermektedir. Dogrusunu yüce Allah daha iyi bilir. [1]

Hicretin Yediyüzellîdördüncü Senesi

Bu sene basinda Misir, Sam, Haleb, Haremeyn ve buralara bagli mintikalarda Müslümanlariin sultani, Melikü's-Salih Selahaddin Salih b. Melikü'n-Nasir Muhammed b. Melikü'l-Mansur Kalavun es-Salih idi. Misir diyanndaki naibi Emir Seyfeddin Kubilay idi. Memleket vezirleri ise Seyfeddin Seyhun, Seyfeddin Taz, Seyfeddin Surkatrms en-Nasirî; Misir kadilkudatlan ve sir katibi ise önceki senede adlari anilan kimselerdi. Haleb naibi Emir Seyfeddin Ergun el-Kâmilî idi. Yelboga, Emir Ahmed ve Beklemis'e gelince bunlar geçen senenin receb ayında yapacaklarini yapmislar ve gizlice Zülkadir et-Türkmanî'nin himayesine girerek Belbislüerin beldesine siginmislardi. Daha sonra Zülkadir et-Türkmanî, Misir sultanindan korktugundan bunlara tuzak kurmus ve bunlari mezkur Haleb naibine teslim etmist. Müslümanlar bu duruma çok sevindiler. Hamd ve minnet Allah'adir.

Bu senede Trablus naibi Emir Seyfeddin Ayitmis idi. Bu zat daha öncede söyledigimiz gibi Trablustan önce Dimask naibligi yapmisti. Durumlar degisti, nihayet sultan Dimask'ta bulundugu esnada bunu Trablus naibligine atamisti.

Bu sene basinda Yelboga, Beklemis ve Emir Ahmed'in Haleb naibi Emir Seyfeddin Ergun'un pençesine düstükleri ve Haleb kalesinde tutuklu bulunduklari, Emir Seyfeddin Ergun'un bunlar hakkında sultanin verecegi karari bekledigi, saglam haberlerle Dimask'a bildirildi. Müslümanlar bu

duruma çok sevindiler.

Muharrem ayinin onyedisinde cumartesi günü Haleb'ten dönmekte olan Emir Izzeddin Mogoltay ed-Devaddar Dimask'a ulasti. Beraberinde asi Yelboga'nın kesik basi da vardı. Yelboga'nın iki arkadaşı ve eski Trablus naibi Beklemis ile eski Hama naibi Emir Ahmed'in Haleb'e ulaşmalarından ve basları koparılıp Misir'a gönderilmesinden sonra kendisinin de ele geçmesini Cenâb-i Allah mümkün kilmisti. Yelboga bu iki arkadasından sonra Haleb'e ulasınca ikindiden sonra Sukû'l-Hayl'de arkadaslarına ne yapılmışsa kendisine de saltanat naibinin ve bütün askerlerin önünde aynı şey yapılmisti. Halk da taşlar üzerine çıkarak ona yapılanı seyrediyor ve öldürülüşüne seviniyorlardı. Müslümanların tamamı bu duruma memnun kalmışlardı. Hamd ve minnet Allah'adır.

Rebiyülevvel ayinin yirmi sekizin de cuma günü Sagor mahallesindeki Mescidü'l-Mizar'da yeniden cuma namazı kilmaya başlandı. Burada Cemaleddin Abdullah b. Seyh Semseddin b. Kayyim el-Cevziye hutbe irad etti. Sonra bu konu tartisildi ve neticede mahalle halkı merasim gününde Sukû'l-Hayl'de halife sancaklarını camilerinden alıp müşafla-nyla birlikte saltanat naibinin yanına gittiler. Artık bundan böyle cuma namazlarının camilerinde devamlı olarak kılınmasını talep ettiler. Saltanat naibi de hemen o anda bu isteklerini kabul etti. Ancak daha sonra bunun caiz olup olmadığı hususunda tartisma ve çekisme meydana geldi. Neticede Hanbelî kadisi orada devamlı olarak cuma namazının kılınmasına hükmetti. Bundan sonra uzun hadiseler cereyan etti.

Rebiyülâhir ayinin yedisinde pazar günü Eminü'l-Kebir Seyfeddin Olcayboga el-Adili vefat etti. Daha önceleri Babü'l-Cabiye disinda yaptırdığı türbesine defnedildi. Burası onun adıyla bilinen meshur bir türbedir. Seyfeddin Olcayboga yaklaşık altmış sene süreyle emirlik yapmisti. Ergun Sah hadisesindeki nöbetinde eline bir darbe isabet etmiş ve buna rağmen görevi, saygınlığı ve ihtisami devam etmiş, neticede bu tarihte vefat etmisti. Yüce Allah kendisine rahmet etsin. [2]

Çok Garip Bir Olay

Baalbek naibi Emir Nasirüddin İbn Akvas'ı tebrike gittiminde, meclisinde bir genç gördüm. Orada bulunanlardan biri bu gencin daha önce kadın olduğunu, sonra erkeklik alametinin ortaya çıktığını, durumunun Trablus mintikasında meshur olduğunu, bu halin Dimask'ta ve diğer beldelerde de duyulduğunu, insanların bunu dillerine doladıklarını anlatti. Genci gördüğümde basında bir Türk serpusu vardı. Onu yanıma çağırdım ve meseleyi bana anlatan kişinin huzurunda kendisine "Senin durumun nasıl oldu?" diye sordum. Utandı, kadınlara benzer bir utanca büründü ve söyle anlatmaya başladı:

"Daha Önce onbes sene müddetle kadindim. Beni üç erkekle evlendirdiler, ama hiç biri benimle ilişkiye giremedi. Üçü de beni bosadı. Sonra bende garip bir hal meydana geldi. Memelerim küçülüp kayboldu. Gece gündüz beni uyku bastırıyordu. Sonra vajinamdan azar azar bir şey meydana çıkmaya ve büyümeye, nihayet penisi andirmaya başladı. İki yumurtalı testis de tesekkül etti."

Ben kendisine tenasül organı büyük mü, küçük mü olduğunu sordugumda utandı. Sonra parmak kadar küçük olduğunu söyledi. Hamamci olup olmadığını sordugumda bu hal basına geleli iki kez hamamci olduğunu, en son olarak da altı ay önce hamamci olduğunu söyledi. Kadınların örgü örme, dokuma, sim çekme ve benzeri sanatlarını da güzelce bildiğini anlattı. Kendisine "Sen kadın vasfında iken adın neydi?" diye sordugumda o zaman adının Nefise olduğunu söyledi. "Ya bu gün adın nedir?" diye sordugumda da Abdullah olduğunu söyledi. Erkeklik alametleri belirlediğinde bu durumu ailesinden, hatta babasından gizlediğini söyledi. Ancak daha sonra onu dördüncü bir kocayla evlendirmek istediklerinde durumu annesine anlatmış, böylece ailesi durumdan haberdar olunca meseleyi Baalbek sehrinin saltanat naibine bildirmişlerdi. O da bu durumu tutanakla teshit etmişti. İşte böylece durumu etrafa yayılmıştı. Dimask'a gelmiş, saltanat naibinin huzuruna çıkmış, meseleyi o da kendisine sormuş ve tipki bana anlattığı gibi basından geçenleri Dimask'ın saltanat naibine de anlatmıştı. Hacib Seyfeddin Kahlan b. Akvas da onu yanına almış, ona asker üniformasını giydirmişti. Yakışıklı bir gençti. Yüzünde, hareketlerinde, yürüyüşünde, konuşmasında kadınsılık vardı. Dilediğini yapan Allah, noksanlıklardan münezzehe ve yücedir. Bu, dünyada misli cidden çok az görülen bir olaydır. Önceleri penisi bir kus yumurtasında kaybolacak kadar küçüktü. Bu yumurta çatlayıp yavru ortaya çıktığı gibi bunun da penisi azar azar ve yavas yavas büyümeye, nihayet zuhuru tekamül etmeye başlamıştı. İşte o zaman ailesi onun erkek olduğunu anlamıştı. Bana anlattığına göre penisi sünnet edilmiş şekilde ortaya çıkmış ve buna ay sünneti denilmişti. Bu durum çokça rastlanılan bir durumdur. Doğrusunu Allah bilir.

Receb ayının besinde salı günü Emir İzzeddin Baktiye ed-Düvey-dar, Haleb'ten Dimask'a geldi, Haleb askerlerinin nâibleri ve o yöredeki kalilirin naibleri vş aiktirliyiş birlikte Ytlboga vs adamlarına Şulta-ni iiy&n itme isindi yarfam eta Zülkadir it=TurkmanWa pşfisŞ git» tiklid habarisi viridi, Nttad© Ytlböga ve arkadaşları pçen şşnşdş Di= m&fk'a |itirilmisigr, malları, mülkliri v© ify&lan yağmalanmış fi. Af-kirltr enua soguklarını, yakanlarına vg Harsmîndskileri di asir almaslardı. Ayrıca çok miktarda koyun, sigir, köle, binek ve esyayı da ganimet edinmişlerdi. Yelboga, İbn Artena'ya sığınmış, ancak İbn Artena onu göz altına alıp hapsedmiş, sonra

durumu sultana haber vermisti. İnsanlar, Halebli askerlerin çok sikinti çekip yorgunluga maruz kalmalarından sonra rahat ve selamete kavusmalari sebebiyle çok sevindiler.

Receb ayinin onüçünde çarsamba günü Iskenderiye'de Yelboga'yla isbirliğine girmis ve ona hizmet etmis Emir Seyfeddin Melek Acı, Alaed-din Ali Simakdar, satilmiş el-Celalî ve bunların beraberinde bulunan emirler, sultanin Misir'a dönüşünden sonra Dimask'a geldiler.

Ramazan ayi basinda bir grup müftünün alimler tarafından ileri sürülen iki kavilden birine dayanarak fetva verdikleri görüldü. Yani Safiilerden olan ashabimize ait kavle göre yıkılmış olan kiliselerin yeniden onarilmasinin caiz oldugunu söylediler. Kadilkudat Takiyyüddin es-Sübkî onlara karsi çıktı ve bu sekilde fetva vermelerini men etti. Bu hususta ed-Desais fi'1-kenais adli bir kitap yazdı. Bu kitabinda yıkılmış kiliselerin yeniden yapılmasinin caiz olmadigini, bunun men edilmesi gerektiğini anlatti. Ramazan ayinin onbesinde emir, Ebu'l-Gadir et-Türknianî, baski ve gözetim altında Dimask'a getirildi. Geçtigimiz senede bu yaptığı çirkin isler hususunda Yelboga'ya destek vermisti. Naibin huzuruna çıkarildi. Sonra aynı günde Mansure kalesine götürülerek hapsedildi. [3]

Hicretin Yediyüzellibesinci Senesi

Bu sene basinda Misir, Sam, Haremeyn ve buralara bağlı yörelerin, aynı zamanda Hicazin ve diğer yerlerin Sultam, Melikü's-Salih Sela-haddin b. Melikü'n-Nasir Muhammed b. Melikü'l-Mansur Kalavun es-Salihî idi. Sultan, Sam naibi Tengiz'in kizinin ogluydu. Tengiz de Nasi-riye devletinde naiblik yapmisti.

Sultanin, Misir diyarindaki naibi, Emir Seyfeddin Kubilay en-Nasirî, veziri de Kadi Muvaffaküddin idi. Misir kadilari ise Önceki senede adlari anilan kimselerdi. Bunlardan biri Kadilkudat Izzeddin b. Ce-maa es-Safn idi. Bu senede Hicaz-i Serifte mücavir olarak kalmisti. Yerine Kadi Taceddin el-Münavî bakiyordu. Sir katibi, Kadi Alaeddin b. Fadlullah el-Adevî idi. Memleketin idarecileri ise su üç emir idi: Seyfeddin Seyhun, Surkatmis en-Nasirî ve Emirü'l-Kebir Deveddar Izzeddin Mogoltay en-Nasirî.

Bu senenin basinda Emir Seyfeddin Seyhun yaklaşık bir aydan beri isbasi yapmis bulunuyordu. Dimask naibi, Emir Alaeddin Ali el-Mardanî idi. Dimask'in kadilari ise önceki senede adlari anilan kimselerdi. Dimask divanlarinin naziri sahip Semseddin Musa b. Tac Ishak idi. Sir kâtibi, Kadi Nasirüddin b. Seref Yakup idi. Sehrin hatibi, Cema-leddin Mahmud b. Cümle, muhtesibi, Seyh Alaeddin el-_Ensarî idi. Muh-tesip, Seyh Bahaeddin b. Imamü'l-Meshed'in yakiniydi. A^ni zamanda onun yerine Emuniye Medresesi'nde müderrislik de yapmaktaydi.

Rebiyülâhir ayında Iskenderiye'de tutuklu bulunan ve sonra saliverilen Emir Alaeddin Mogoltay Dimask'a geldi. Bundan önce devlet kendisi iken artık simdi Hamza Ayitmis'in yanında bulunması için Sam'a gönderilmesi kararlaştırılmıştı. Hamza Ayitmis ise Trablus'un naibiydi. Daha önce Misir'da vezir olan Mencük, Iskenderiye'de Mogoltay ile birlikte tutuklu bulunuyordu. O da Sugd sehrine sürgün edildi. Orada bos ve görevsiz kaldı. Nitekim Mogoltay da ıssız ve güçsüz olarak Trablus'ta ikamet etmekle emrolunmuştu. Bunlar, yüce Allah'ın vereceği hükmü beklemekteydiler.

Bu konuda anlatacaklarımız burada sona ermektedir. Doğrusunu Allah bilir.
[4]

Essiz Ve Benzersiz Garipliklerden Biri

Cemaziyelevvel ayının onaltısında pazartesi günü Hıileli Rafizî-lerden biri Dimask Camii'ne (Emevî Camii'ne) gelerek Muhammed ailesine ilk zulmeden adama aralıksız pes pese sövmeye başladı. İnsanlarla birlikte namaz kilmadı ve hazır olan cenazenin de namazını kilmadı. Kaldı ki o esnada insanlar namaza durmuşlardı. Kendisi ise sövgüsünü tekrarlıyor, sesini yükseltiyordu. Namazi tamamlayışımızdan sonra insanlar üzerine yürüdüler. Onu yakaladılar. Safiîlerin kadilkudatı da bu cenaze namazını insanlarla bıklikte kılanlardandı. Söven bu adamin yanına gittim ve "Muhammed ailesine zulmeden kimdir?" diye sordum. O da "Ebu Bekir Sidîk'tir." diye cevap verdi. Sonra yüksek sesle insanlara duyurarak: "Allah Ebu Bekir'e, Ömer'e, Osman'a, Muaviye ve Yezid'e lanet etsin." dedi ve bu sözünü de iki kez tekrarladi. Hakim onun zindana atılmasını emretti. Sonra Maliki kadisi onu huzuruna çağirtip kirbaçladı. Dayak yerken dahi yüksek sesle ancak bir sakinin söyleyebileceği sözleri söylüyor, sövüp lanet okuyordu. Bu mel'unun adı Ah b. Ebü'l-Fadl b. Muhammed b. Hüseyin b. Kesir idi. Allah onu kahretsin ve rezil rüsvay kilsin. Sonra cemaziyelevvel ayının onyedinci günü olan persembeye girildiğinde Dârüssaâde Sarayında onunla ilgili görüşmeyi yapmak üzere bir meclis kuruldu. Bu mecliste dört mezhebin kadıları hazır bulundu. Kendisi de meclise çağirildi. Cenâb-i Allah, Maliki kadisinin onun öldürülmesine hüküm vermesini mukadder kildi. Bunun üzerine çabucak yakalanarak kale altında boynu vuruldu. Halk onu yakarak kesik basını şehirde dolastırıp teshir etti ve "Bu, Resûlullah (s.a.v.)'in ashabına sovenin cezasidir" diye yüksek sesle duyuru yaptılar. Ben, Maliki kadisinin evinde bu cahille münazara yaptım. Asiri Rafizîlerin bazı söylemelerini kendisinde gördüm. Kendisi, küfür ve zindiklikle ilgili bazı sözleri İbn Mutahhar'ın arkadaşlarından almıştı. Allah onu da onları da kahretsin.

Bu ayda Zimmîlerin daha önce Hz. Ömer (r.a.) tarafından ileri sürülen şartlara uymaları gerektiğine dair olan sultanın mektubu Di-mask'a ulaştı.

Receb ayinin onsekizinde cuma günü Emevî Camii'ndeki maksurede saltanat naibinin, Bedevî emirlerinin, büyük emirlerin, ehli hail ve akdin, halkin huzurunda sultanin zimmîleri Hz. Ömer tarafından ileri sürülen sartlara riayet etmekle yükümlü olduklarına ve baska yükümlülükler altina girdiklerine dair göndermis olduğu mektup okundu. Bu sartlardan bazilari sunlardi:

- 1- Zimmîler sultanî dairelerde çalıştırılmayacaklar. Emirlerin yanında da çalıştırılmayacaklar ve hiç bir görev kendilerine verilmeyecek.
- 2- Zimmîlerden hiç birinin sariginin uzunlugu on zirayi geçmeyecek.
- 3- Atlara ve katirlara binmeyecekler. Sadece genis semerli merkeplere binecekler.
- 4- Ancak çingirak veya sari tunç veya kursundan yapilmis yüzükle alametlenerek topluluk arasina girebilecekler.
- 5- Kadınları, Müslümanların kadınlarıyla birlikte hamama giremeyecekler ancak kendilerine mahsus hamamlara girebilecekler.
- 6- Hristiyanların İzan, mavi ketenden; Yahudilerinin ise sari ketenden olacak. Ayakkabılarından biri siyah, diğeri beyaz olacak.
- 7- Miraslarıyla ilgili ser-i hükümler uygulanacak. Cemaziyelâhir ayinin yirmisinde pazar gecesi Cabiye kapisi yandı.

Müslümanların o mintikada bulunan gida maddeleri, faydalı esyaları telef oldu. Yangin Babü'l-Cevvanî'den Babü'l-Berrani'ye kadar uzandı.

Ramazan ayi basında seyh, imam, alim Semseddin b. Nakkas el-Misrî es-Saffî Dimask'a Emevî Camii'ne geldi. Vaaz meclisine ayandan, faziletli kimselerden ve halktan çok sayıda insan geldi. Konusmasını ve akici ibaresini güzel bulup takdir ettiler. Konusmasında dili hiç sürçmüyor, kelimeleri bir birine karıstırmıyor ve hiç duraksamıyordu. İkinciye yakın bir zamana kadar vaazini devam ettirdi.

Ramazanin üçünde pazar günü sabahleyin Dimask Camii'nin sah-nında Nesir kubbesinin altında Kadi Kemaleddin Hüseyin b. Kadilku-dat Takiyyüddin es-Sübkî es-Safifnin ve naibinin cenaze namazları kilindi. Namazda saltanat naibi Emir Alaeddin Ali, şehir kadıları, ayan tabakasına mensup kimseler, devlet erkani ve halktan da çok sayıda insan hazır bulundu. Cenaze merasimi kiskanılacak şekilde muazzam olmuştı. Babası kadilkudat da iki kisinin omuzlarına tutunarak namaza gelmişti. Hüzün ve gam emareleri üzerinde görülüyordu. Oğlunun cenaze namazını kıldirdi. Güzel ahlaklı, baskalarına karısmayan kendi nefesine yönelen, zararı baskalarına sırayet etmeyen bir kimse olduğundan insanlar onun ölümüne üzüldüler. Güzel hüküm venrdi. Bu hususta sicili çok temizdi. Bir çok

medreselerde ders vermisti. Mesela Samiye-tül-Berraniye ve Azraviye Merdereselerinde hocalik yapmis, fetva vermis, karar cikarmisti. Nahiv, fikh, feraiz ve diger ilimlerde otoriteydi. Kasyun Mezarliginda kendilerinin oldugu bilinen meshur türbeyle defnedildi. Allah hepsine rahmet etsin. [5]

Melikü'n-Nâsir Hasan B. Melikü'n-Nâsir Muhammed B. Kalavun'un Tahta Dönüsü

Sevval ayinin ikisinde pazartesi günü ümeranın bir çoğu Emir Sey-hun ve Surkatmis'la anlasarak Taz'in avda bulunusuna dair firsat bilerek Melikü's-Salih Salih b. Nâsir'm hal' edilmesi -ki bunun annesi Ten-giz'in kiziydi-, yerine kardesi Melikü'n-Nâsir Hasan'm geçirilmesi hususunda ittifak ettiler ve ittifakla aldiklari bu karari uygulayarak Salih'i de göz altına alip evine kapattilar. Sonra onu annesi Handa binti Emir Seyfeddin Tengiz'e -bilindigi gibi Tengiz daha önce Sam naibiydi-teslim ettiler. Avda bulunan Taz'i da öldürdüler. Taz'in kardesi Senten ile Sultan Salih'in anne bir kadesi Ömer Ahmed b. Bektimur es-Saki'yi tutukladilar. Böylece Misir diyarinda büyük bir kargasa meydana geldi. Bununla birlikte posta bey'at haberini ancak sevvalin onüçünde persembe günü Dimask'a ulastirabüdi. Bu sebeple Emir Izzeddin Aydemir es-Semsî de Dimask'a geldi. Naibe kıymetli bir hil'at giydirdikten sonra yeni sultan için bey'at aldı. Emirler de Darüssaâde Sarayinda adet üzere bey'atlerini sundular. Sehirde sevinç davullari çalindi. Sehir süslendi. Cuma günü minberde saltanat naibinin ve kadilarla devlet erkaninin huzurunda yeni sultan adına hutbe okutuldu. Sevval ayinin ondokuzunda persembe gününün sabahinda Emir Seyfeddin Mencük, Trablus naibligi görevine baslamak üzere yola çikmis iken Dimask'a ugradi. Emir Izzeddin Aydemir ile birlikte Ablak Sarayina indi. Orada bir kaç gün kaldiktan sonra kendi beldesi olan Trablus'a yolcu oldu.

Sevval ayinin yirmialtısında persembe sabahi Haleb naibligine atanmis olan Seyfeddin Taz, Misir diyarindan bir cemaatla geldi ve Dimask'a ugradi. Saltanat naibi onu Kubeybat'ta bulunan Kerimüddin Camii'nin yakinina kadar giderek karsiladi. Ugurlarken de Babü'l-Fe-radis yakinina kadar onunla birlikte gitti. Vat'ay-i Berze'de konakladi ve geceyi orada geçirdi. Sabahleyin yoluna devam etti. Taz, Emir Sey-hun'un dengi idi. Ancak ona karsi galebe çaldi. Güçlendi ve onu Haleb'e gönderdi. Kendisi gayretli ve büyük islere tesebbüs eden bir kimse oldugundan halk tarafından sevilen bir kimseydi. Nitekim bu husus önceki kisimlarda da anlatilmisti. [6]

Hicretin Yediyüzellialtinci Senesi

Bu senenin basinda Islâm'in ve Müslümanlari Sultani Melikü'n-Nâsir Hasan b. Melikü'n-Nasir Muhammed b. Melikü'l-Mansur Kala-vun es-Salihî idi. Misir diyarinda ne naib ne de vezir vardi. Misir'in kadilari önceki senede adlan anilan kadilardi. Dimask'm naibi Emir Ali el-Mardanî idi. Dimask'm

kadilari, hacibi, hatibi, sir kâtibi ise önceki senede adlari anılan kimselerdi. Haleb naibi Emir Seyfeddin Taz, Trablus naibi Mencük, Hama naibi Istedmür el-Ömerî, Sugd naibi Emir Siha-büddin b. Subh, Humus naibi Emir Nasirüddin Ibn Akves ve Baalbek naibi, Hacı Kamil idi.

Safer ayinin dokuzunda Emir Ergun el-Kâmilî tutuklanarak Misir diyarina çağirildi. Bu zat bir süre Dimask naibligi, sonra Haîeb naibligi yapmisti. Taz, Misir diyarina naib olunca tutuklanip Iskenderiye'ye sevk edildi ve orada hapse atildi.

Safer ayinin ilk cumartesi gününde Kadi Taceddin Abdü'l-Vahhap b. Kadilkudat Takiyyüddin es-Sübkî'nin Dimask ve Dimask'a bagli mintikaların kadiligina atandigina dair ferman Dimask'a ulasti. Babasi hayatta iken tipki babasinin kaide ve kuralina göre görev yapacakti. Bu münasebetle insanlar kendisine selam verip tebrik etmek için yanina gittiler.

Rebiyülâhir ayinin yirmialtısında pazar günü sabahleyin Kadilkudat Takiyyüddin es-Sübkî, oğlu Taceddin Abdü'l-Vahhab'm kadilkudat-liga ve Esrefiye Darü'l-Hadisi'nin hocaligina müstakil olarak atanmasindan sonra bir mahfeye binerek Misir diyarina yolcu oldu. Beraberinde aile ve akrabalarından bir cemaat da vardi. Yamndakilerden biri torunu Kadi Bedreddin b. Ebu'l-Fetih idi. Baskalari da vardi, insanlar onu daha önce ugurlamislar, kendisiyle vedalasmislardi. Kendisinde biraz zaafiyet vardi. Yolculuga, yasliligi ve zaafiyeti yüzünden katlanamiya-cagindan korkutmuslardi.

Cemaziyelâhir ayinin altısında cuma günü Öğlenden sonra Kadilkudat Takiyyüddin b. Ali b. Abdülkâfi b. Temmam es-Sübkî el-Misrî es-Safiî'nin cenaze namazi kilindi. Bu zat pazartesi günü sabahleyin defne-- dilmisti. Vefat ederken doksandört yasini tamamlamis, doksandört yasindan da bir kaç ay almisti. Onyedi sene kadar Dimask'ta hakimlik

yapmis, sonra bu görevi oğlu Kadilkudat Taceddin Abdülvehhab'a devrederek bir mahfeye binip Misir diyarina yolcu olmustu. Misir'a ulastik-

tan sonra bir aydan az bir süre ikamet etmis, sonra vefat etmist. Nitekim bu hususu önceki satirlarda da anlatmistik. Sultanin bas sagligi dileklerini ve oglunun Yakubiye ve Kaymiriye Medreseleri'nin müderrisliginde birakildigini ve gönlünü hos etmek için onurlandirici bazi ifadelerini içeren mektubu Dimask'a ulasti. İnsanlar da oglunu adet üzere teselli edip bas sagligi dileklerini sunmak üzere yanma gittiler. Kadilkudat es-Sübkî, gençliginde Misir diyarinda hadis dinlemis, sonra Sam'a göçmüs, kendini yetistirmis, kitap yazmis, hadis tahrio etmist. Çok faydali ve yayinlanmis bir çok eserleri vardi. Kadilik süresince de tasnifat-la mesgul olmus, kitap

yazmis, bu çalismalarini vefatina kadar sürdürmüstü. Çokça Kur'an okurdu. Bana anlattigina göre kendisi gece de kalkip namaz kilmis. Allah kendisine rahmet etsin.

Bu senenin cemaziyelevvel ayinda yenik düsmüs olan Haçlilarin Trablusgarp sehrini ele geçirdikleri haberi etrafa yayildi. Maliki kadilkudatinin bir mektubunda okuduguma göre Haçlilar Trablusgarp'i bu senenin rebiyülevvel ayinin basinda cuma gecesi ele geçirmislerdi. Bundan onbes gün sonra Müslümanlar orayi yeniden ele geçirmisler ve onların Müslümanlardan öldürdüklerine nisbetle kat kat fazla sayida Haçlilari öldürmüslerdi. Hamd ve minnet Allah'adir. Devlet yetkilileri Sam'a haber salarak esirleri kurtarma vakfindaki paralan istemislerdi ki, bu paralarla Haçlilarin ellerinde kalan Müslüman esirlerin kurtulus akçelerini Ödeyip onlari esaretten kurtarabilsinler.

Bu senenin receb ayinin onbirinde çarsamba günü Maliki Kadisi Kadilkudat Cemaleddin el-Meslatî, Baalbek'e bagli Re's köyünden Da-vud b. Salim adindaki bir Hristiyanin öldürölmesine hükmetti. Bu Hris-tiyan, Ahmed b. Nureddin Ali b. Gazi adinda Lebve köyünden bir Müslü-manin sahitligi üzerine Rasûlullah (s.a.v.)'a sövdüğünü, ona burada anlatilamayacak sözler sarfedip iftirada bulundugunu itiraf edince ayni günde ikinci ezanından sonra Sukül-Hayl'de öldürüldü. İnsanlar da onu yaktilar. Cenâb-i Allah mümin milletin gönlünü rahatlati. Hamd ve minnet Allah'adir.

Saban ayinin ondördünde pazar günü sabahleyin Kadi Bahaeddin Ebü'l-Beka es-Sübki, Kaymiriye Medresesi'nde ders verdi. Amcasinin oğlu Kadilkudat Taceddin Abdü'l-Vahhab b. Kadilkudat Takiyyüddin es-Sübki bu görevi ona kendi rizasiyla devretmisti. Dersinde kadilar ve ayan tabakasina mensup kimseler hazır bulunmuslardi. Derste su ayet-i kerimeyi ele almisti:

"Kendileri zaruret içinde bulunsalar bile onlari kendilerinden önde tutarlar." (ei-Hasr, 9). Ayni günde genç, faziletli, alim Cemaleddin Abdullah b. Allame Semseddin b. Kayyim el-Cevziye el-Hanbelfnin cenaze namazi kilindi. Babü's-Sagir Mezarligi'ndababasinin yanma defnedildi. Cenazesi büyük bir kitle tarafından tesyi edilmisti. Çok güzel ve saglam bilgilere sahipti. Harika ve saglam bir zihni vardi. Fetva vermis, ders vermis, muidlik yapmis, münazaralarda bulunmus, defalarca hacca gitmisti. Allah rahmet etsin. Mezarini rahmetle islatsin.

Sevval ayinin ondokuzunda pazartesi günü gündüz Sukül'l-Katta-niyyin'de korkunç bir yangin çikti. Saltanat naibi, hacibler ve kadilar yangin yerine geldiler. Itfaiyeciler ve gönüllüler atesi söndürmeye çok çabaladilar. Nihayet atesin serri sakinlesti. Ama bu yüzden cidden çok sayida ev ve dükkan da yandi. Innâ lillâh ve innâ ileyhi râciun (Dogrusu biz Allah'a aidiz

ve O'na dönücüleriz) Ertesi gün yangın yerine gittigimde ates olduğu gibi duruyor, duman etrafa yayılıyor ve göklere yükseliyordu. İnsanlar çok miktarda su dökerek atesi söndürmeye çalışıyorlardı. Ama ates bir türlü sönmek nedir, bilmiyordu. Aksine duvarlar yıkılmış, meskenler harap olmuştı. Oralarda yaşayan insanlar da baska yerlere tasınmışlardı.

Bu konuda anlatacaklarımız burada sona ermektedir. Doğrusunu Allah bilir. [7]

Hicretin Yediyüzelliyedinci Senesi

Bu sene basında Misir, Sam, Haremeyn ve diğer mintikaların Sultani Melikü'n-Nâsir Hasan b. Melikü'n-Nâsir Muhammed b. Melikü'l-iviansur Kalavun es-Salihî idi. Misir'da ne naib ne de vezir .vardı. Memleket işlerini ancak Emir Seyfeddin Seyhun sonra da Emir Seyfeddin Suk-ratniis, ondan sonra ise Emir Izzeddin Mogoltay ed-Devaddar yürüme- teyQÜer- Misir'in kadıları -Safiî kadisi hariç- Önceki senede adları anılan kimselerdi. Yeni Safiî kadisi, Müteveffa Takiyyüddin es-Sübkî'nin oğlu Taceddin Abdülvehhab idi.

Haleb naibi Emir Seyfeddin Taz, Trablus naibi Emir Seyfeddin Mencük, Sugd naibi Emir Sihabüddin b. Sübh, Hama naibi Istedmür el-Ömerî, Humus naibi Alaeddin b. Muazzam, Baalbek naibi Emir Nasirüddin Akves idi.

Rebiyülevvel ayının ilk on gününde Emevî Camii'nin tabanının dösemelerinin onanım tamamlandı. Maksurenin ve kubbenin mozaiklerinin yikanip temizlenme işi de tamamlandı ve bunlar güzelce yerlerine konuldular. Kandillerin tabakları beyazlatıldı ve cidden güzel ısı vermeye başladılar. Bu işe tesvikte bulunan zat, tabihane emirlerinden Alaeddin Aydogmus idi. O da saltanat naibinin bu hususta kendisine buyruk vermesi üzerine bu işe tesebbüs etmişti.

Rebiyülâhir ayının yirmisekizinde cuma günü Tengiz Camii'nde Emir Seyfeddin Barak Ercu'nun cenaze namazı kılındı ve Sufiye Mezar-ligi'na defnedildi. İdaresi güzel, çokça namaz kılan, çokça sadaka veren, hayri ve hayir ehlini seven bir kimseydi. Seyh Takiyyüddin b. Teymi-ye'nin en büyük arkadaşlarındandı. Yüce Allah kendisine rahmet etsin. Oğulları Nasirüddin Muhammed ile Seyfeddin Ebu Bekir'den her birine on mizraklı asker verilmesi kararlaştırılmıştı. Nasirüddin, sultan tavlasında babasının görevine atanmıştı. Cemaziyelevvel ayının ondördünde perşembe günü iki kardeş emir olan Nasirüddin Muhammed ile Seyfeddin Ebu Bekir'e -ki bunlar Emir Seyfeddin Barak'ın oğullarıydı-•ar. Yüce Allah ona rahmet etsin- On'ar askerin komutanlığı verildi ve bu münasebetle kendilerine hil'at giydirildi.

Cemaziyelevvel ayında münakale meselesinde Hanbelîler arasında

anlasmazlık meydana geldi. İbn Kadi Cebel Hanbelî, Emir Seyfeddin Toydemir el-İsmailî adındaki bas hacibin vakıf olan konagındaki malzemelerin ve esyaların başka bir yere nakli hususunda hüküm verdi ve bu hükmünün gereği yapıldı. Safîî, Hanefî ve Malikî kadıları da bunu onayladılar. Ancak Hanbelîlerin Kadisi Kadilkudat Cemaleddin el-Merdavî ei-Makdisî buna öfkeleni ve bu meseleyi görüşmek üzere bir kaç otuna düzenledi. Oturumda uzun uzadıya konuşuldu. Çokları vakıf malarının naklinin zaruret durumunda caiz olabileceğini iddia ederek bunun Hanbelî Mezhebinde mevcut olduğunu ve İmam Ahmed'in bu hususta içtihadı bulunduğunu söylediler. Tabi vakfedilen maldan yararlanma imkanının bulunmaması durumunda bu hükmün geçerli olacağını söylediler. Bu hususta içtihadı bulunduğunu söylediler. Ama sadece maslahat ve ağır basan bir menfaat söz konusu olduğunda bunun caiz olmayacağını sözlerine eklediler. Seyh Takiyyüddin İbn Teymiye'nin bu konuda söylediklerini kabule yanasmadılar. Seyh Takiyyüddin İbn Teymiye, ağır basan maslahat söz konusu olunca da İmam Ahmed b. Hanbelî bu durumda içtihadı bulunduğunu nakletmişti. Ancak bu nakli kabul etmediler. Seyh İmadüddin b. Kesir de bu konuda essiz bir eser tasnif etti. Ben de baktım ve bunun son derece güzel ve faydalı bir eser olduğunu gördüm. Çünkü fikihtan anlayan bir kimse bu esere baktığında İmam Ahmed b. Hanbelî bu husustaki görüşünün net olduğunu görecek ve hiç bir karışıklığa meydan verilmediğini anlayacaktır. İmam Ahmed b. Hanbelî, oğlu Salih'in Yezid b. Avf tarikiyle söyle bir rivayette bulunduğunu delil olarak ileri sürmüştür: Hz. Ömer, İbn Mes'ud'a bir mektup yazarak Kufe'deki büyük caminin hurmacılar çarşısının bulunduğu yere nakledilmesini, hurmacılar çarşısının da eski caminin yerine kurulmasını emretmiş ve bu emri yerine getirilmisti. Demek ki sirf maslahat gereğince de zaruret olmaksızın dahi eski mescit pazara dönüştürülmüş ve eski pazarın yerinde de yeni mescit kurulmustu. Bu rivayetin senedinde Kasım ile Ömer arasında ve Kasım ile İbn Mes'ud arasında inkita' vardır ama mezhep sahibi İmam Ahmed bunu katiyetle ifade ederek bunu bir delil olarak ileri sürmüştür ve bu delil bu meselede açık ve kuvvetlidir.

Cenaziyelevvel ayının yirmisekizinde pazartesi günü mecliste bu mesele üzerine karar verildi.

Cemaziyelevvel ayının yirmidördünde çarsamba gecesi Babül-Fe-rec disında büyük bir yangın çıktı. Bu yüzden Taz ve Yelboga'ya ait bir çok pasajlar yandı. Tengiz'in kızının Tavasî adındaki pasajı da yandı. Buralarda bulunan bir çok ev ve dükkan da yanmış, insanların çok miktarda esyasi, bakiri ve ticaret emtiası telef olmuştur ki, değeri 1.000.000 veya daha fazla dinar tutarmdaydı. Paraları da bundan hariç tutmaktayız. Innâ lillâh ve innâ ileyhi râciun (Dogrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz.)

Bir çok kimsenin anlattıklarına göre bu pasajlarda çok asiri derecede faizcilik, hile ve aldatma cereyan etmekteydi.

Bu senenin cemaziyelevvel ayının yirmiyedisinde mel'un Haçlıların Sugd sehrim istila ettiklerine dair haber Dimask'a geldi. Bunlar, yedi gemiyle Sugd sehrine gelmişler, ahalinin bir kısmını öldürmüşler, çok miktarda mali yağmalamışlar ve çok insani esir almışlardı. Cuma günü fecir vaktinde insanların üzerine hücum etmişler, çok sayıda Müslüman öldürmüşler ve Müslümanların gemilerinden birini parçalamışlardı. Haçlılar cumartesi günü ikindiden Önce Sugd sehrine gelmişlerdi. Vali j agjr yaralı olarak gelmişti. O esnada saltanat naibi Dimask, askerlerinin oraya gitmelerini emretmiş, o gecede askerler Sugd sehrine doğru

la koyulmuşlardı. Allah'a hamd olsun. Baslarında bas hacib vardı. Sugd naibi Emir Süiabüddin b. Subh, Dimasklı askerlere doğru gelmekteydi- Dimask askerleri onu geçip ilerlediler Haçlıların elde etmiş oldukları ganimet ve yakaladıkları esirlerle birlikte denizde Sayda kentinin karsisindaki bir adaya çıktıklarını gördüler. Haçlılar bu savasta kendi esraflarının çocuklarından bir genç ile yaslı bir adamı Müslümanlara esir vermişlerdi. Esir düşen bu gencin babası, onları seferden men etmişti. İslâm ordusu onların elinde bulunan esirleri kurtarmak için onlarla yazıştı. Her esire karşı 500 dirhem kurtuluş akçesi vermeyi taah-hüd etti. Ordu bu amaçla esirleri kurtarma divanından 30.000 dirhem para almıştı ve böylece Haçlıların yanında bir tek esir dahi kalmamıştı. Hamd, sadece Allah'a mahsustur. Haçlıların esir verdiği genç, Müslümanlarla beraber kaldı. Müslüman oldu. Ancak yaralı ve yaslı esir onlara geri verildi. Haçlı ordusu şiddetli bir susuzluga maruz kalmıştı, Oradaki bir nehirde su içmek istediklerinde İslâm ordusu üzerlerine hücum etmiş v© onların nghirden bir tek damla su almalarına müsaade etmemişti.

Onlar da salı gecesi yanlarındaki ganimetlerle birlikte ric'at edip gitmişlerdi. Savasta Öldürülen Haçlıların kesik başları Dimask'a gönderilerek kaleye dikildi. Bu arada Inas sehrinin de Haçlılar tarafından kusatıldığına dair haber geldi. Bunlar sehrin çevresindeki koyun sürülerini ellerine geçirmişlerdi. Kaleyi de kusatma altına almışlardı. Kale de aynı zamanda sehrin naibi de bulunuyordu. Anlatıldığına göre onlar Inas sehrinin ahalisinden bir çogunu öldürmüşlerdi. Innâ lillâh ve innâ ileyhi râciun (Dogrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz).

Haleb sahibi de büyük bir orduyla üzerlerine gitti Onu Haçlılara karşı muzaffer etmek, Allah'ın gücü ve kuvveti dahilindedir. Halk arasında Haçlıların Iskenderiye'yi de kusatmış olduklarına dair haber yayıldı. Ancak bu su ana kadar gerçekleşmedi. Yardimina bas vurulacak olan zat, Yüce Allah'tır.

Cemaziyelâhir ayinin dördünde cumartesi günü Öldürülen Haçlıların otuz küsur kesik basi Sayda seherine getirilerek kalenin burçlarına dikildi. Müslümanlar buna çok sevindiler. Allah'a hamd olsun.

Cemaziyelâhir ayinin yirmiikisinde çarsamba gecesı Babü's-Sagır dahilinde Mescidü's-Senasî'nin bitisigindeki pazarda bulunan sekerha-nede de büyük bir yangın çıktı. Sekerhane ve çevresindeki binalar yandı. Yangın Ebu Nasir hamamina kadar uzandı. Mezkur çarşıya da sirayet etti. Oradaki mekanları da yaktı. Babü'l-Ferec disındaki yangının siddetine yakın veya daha siddetliydi. Innâ lillâh ve innâ ileyhi râciun (Dogrusu b. Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz.) Saltanat naibi yangın yerine geldi. Vakit yatsı vaktiydi. Rüzgar kuvvetli esiyordu. Bu da güçlü ve bilgili olan Allah'ın takdirinin bir sonucuydu.

Cemaziyelâhir ayinin yirniisekizinde salı gecesı rivayet seyhlerinden İzzeddin Muhammed b. İsmail b. Ömer el-Hamevî vefat etti. Ertes gün de ögle namazından sonra Emevî Camii'nde cenaze namazı kılnt ve Babü's-Sagır Mezarlığı'na defnedildi. Hicretin 680. senesinin rebiyü levvel ayinin ikisinde dogmustu. Çok miktarda hadis toplamış ve ahî] ömründe bir cemaatten münferid rivayette bulunmustu. Beyhakî'nü Sünenü'l-kebirî'nin nakledilisi ve okunup baskalarına dinletilisi, onui vefatiyla sona erdi. Yüce Allah kendisine rahmet etsin.

Receb ayinin onbesinde cuma gecesı Kasyun Mezarlığı'nda Salihi ye mahallesinde büyük bir yangın çıktı. Hanbelî Camii'nin kible taraf dogu ve batı kuzey ve güney cihetlerinde bulunan çarşı tamamıyla yan dı. Innâ lillâh ve innâ ileyhi râciun (Dogrusu biz Allah'a aidiz ve O'na do nücüleriz)

Ramazan ayinin onbesinde cuma günü Seyfeddin Yeiboga en Nasirî'nin, Sukül-HayPin batı tarafında yaptırmış olduğu camide hut be irâd edildi. Aynı günde bu camiın açılışı yapıldı. Burası gayet derece de güzel ve alimliydi. Hutbeyi irad eden zat, Seyh Nasirüddin b. Rebvt el-Hanefî idi. Seyh Semseddin es-Safî el-Musilî, bu görevi eline geçir inek için kendisiyle çekismiş ve bu camiı vakfeden Yelboga'nın kendisine bu hususta yetki verdigine dair sultanî yazılar izhar etmistı. Ancak Ibn Rebve, kendisinin Seyh Kivamüddin el-İtkanî el-Hanefî'nin naibi olması sebebiyle ona karsi galip oldu. Çünkü Seyh Kivamüddin Misir'da ikamet etmekte olup yanında Musilî'nin yetkisinden sonra Ibn Rebve'yc verilmiş yeni tarihli bir yetki belgesi vardı. Bunun üzerine Ibn Rebve göreve sahip oldu. Aynı gün Dârüssaâde Sarayında siyah renkli bir hil'at giydi. Önünde siyah renkli ve halifeye mahsus sancaklar götürölerek saraya geldi. Müezzinler de o esnada adet üzere tekbir almaktaydılar. Ibn Rebve el-Hanefî o gün Kur'an'm faziletlerinden bahseden güzel bir hutbe irad etti. Mihrapta Tâhâ suresinin bas kismini okudu. Namazda emirlerden, avamdan, havastan,

kadilardan birçok kimseler hazır bulundular. O gün mahserî bir gündü. Ben yakınında namaz kılmış ve hutbesini dinlemiştim. Hayret ki ben zilkade ayında adamin birinin Trablus'taki bir arkadaşına gönderdiği bir mektuba vakıf oldum. Mektupta sunlar yazılıydı:

"Mahdum Seyh İmadüddin Sam'in sahil beldelerinde meydana gelen Trablus şehri ile Beyrut'un kazalarını ve Kesrevan mintikasını içine alan yangını bilmektedir. Bu yangın bütün dağları yakmıştı. Vahşi hayvanlar öldüler, vahşi hayvanların kaçıp sığınacakları bir yer kalmadı. Yangın günlerce devam etti. İnsanlar ateşin korkusundan deniz kıyısına kaçtılar. Çok miktarda zeytin ağacı da yandı. Yağmur yağınca ateş Yüce Allah'ın izniyle söndü. Yani bu senenin zilkade ayındaki yağmurlar yangını söndürdüler. Hayret ki bir ağaçtan kopan bir yaprak, bir evin bacasından içeriye düşmüş, evin içindeki eşyaları, elbiseleri, zinetleri çok sayıda ipegi yakmıştı. Bu beldelerin büyük bir kısmı Dürzilere ve Rafizî-

lere aitti.¹

Ben yazan Muhammed b. Balaban'a ait olan bu mektubun orijinalini yanımda bulunduruyordum ve bu satırları o mektuptan nakletmişim. Bu senenin zilkade ayında Seyh İsmail b. İzz el-Hanefî ile taraftarları olan Hanefîler arasında -onun muhakemelerde bazı kimselere haksızlık ettiği yüzünden tartışma çıktı. Neticede asi ve suçlu bir kimse sıfatıyla üç gün müddetle hüküm meclisine çağırıldı. Gelmeyince Hanefî-lerin kadi naibi Sihabüddin el-Küfrî onun adalet vasfının düşürülmesine hükmetti. Sonra onun Mısır diyarına gittigine dair haber ortaya çıkınca naib onu geri çevirmeleri için Mısır'a haber gönderdi. Getirtti, onu azarladi, sonra bırakıp evine gönderdi. Hanefîlerin kadilkudatı onun için sefaatçi oldu. Sefaati kabul edildi. Hamd ve minnet Allah'adır. [8]

Hicretin Yediyüzellisekizinci Senesi

Bu sene basında halife, Emirü'l-müminin Mutedid Billah Ebu Bekir b. Müstekfî Billah Ebu Rebi Süleyman el-Abbâsî idi. Mısır, Sam, Ha-remeyn-i Serifeyn ve diğer beldelerde İslâm'ın ve Müslümanların Sultani, Melikü'n-Nasir Hasan b. Melikü'n-Nasir Muhammed b. Melikü'l-Mansur Kalavun es-Salihî idi. Onun Mısır'da ne naibi ne de veziri vardı. İşleri iki büyük emir olan Seyfeddin Seyhun ile Surkatmis idare etmekteydiler. Mısır'ın kadıları ise önceki senede adları anılan kimselerdi.

Sam naibi Dimask'ta bulunup adı Emir Alaeddin Emir Ali el-Mardanî idi. Dimask'm kadıları ise Önceki senede adları anılan kimselerdi. Bu konuda anlatacaklarımız burada sona ermektedir. [9]

Çok Tuhaf Bir Olay

Bu senenin receb ayinin yirmidördünde çarsamba günü Dimask Camii'nin bitisigindeki Meshed-i Ali de ve diger yerlerde yasayan bazi kimseler ayaklandilar. Fakir ve gariplerden olusan bir topluluk da bunlara katildi. Bunlar hep birlikte gidip meyhanelere içki ve esrar satan yerlere hücum ettiler, içki kaplanndan cogunu kirdilar. Bu kaplardaki içkileri döktüler. Çok miktarda esran ve benzeri uyusturuculari telef ettiler. Sonra Hakrisimak mintikasina gittiler. Orada bulunan Barzarî ve Kilaberi mintikalarindaki ayak takinilan bunlara hücum etti. Iki taraf birbirine girdi. Tekme tokat birbirlerini dövmeye basladilar. Hatta bazi fasiklar kiliç dahi çektiler. Melikü'l-Ümera, sehrin valisine ve emniyet müdürüne içkicilerle esrarcilara yaramci olmalari için emir verdi. Bunun üzerine bu görevliler de içkici ve esrarcilara yaramci oldular. Gürültü patirti cogaldi. Bayraklar dikildi, etraflarinda çok sayida adam toplandi, aksama dogru bir grup nakip ve haznedar, ellerinde zincirlerle olay yerine geldiler. Emevî Camii'nin civarinda yasayanlari yakalayip demir tokmaklarla dövdüler ve onlari sehirde dolastirip teshir ettiler. Sonra da "Iste bu, sultanin bilgisi altinda cereyan eden ama kendisini ilgilendirmeyen islere bulasanlarin cezasidir." diye duyuru yapildi. İnsanlar bu duruma hayret ettiler ve protestoda bulundular. Hatta halktan iki kisi bu duyuruyu yapanlara karsi çıkarak protesto ettiler. Askerlerden biri bunlari debbusla vurup öldürdü. Digeri de dövüldü. Anlatildigina göre o da Ölmüstü. Innâ lillâh ve innâ ileyhi râciun(Dogrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz)

Bu senenin saban ayinda Emir Seyfeddin Teniir el-Mihmandar'in azadh cariyelerinden birinin yetmis gün süreyle gebe kaldigi, sonra kar-nindakileri kirk günlük bir zaman dilimi içinde bazan pespese günlerde, bazan aralikli günlerde toplam olarak ondört kız dogurdugu, bunlardan ionra da erkek mi disi mî oldugu belirsiz olan bir çocuk dogurdugunu söylemislerdi..

Gelen haberlerde anlatildigina göre Emir Seyfeddin Seyhun -bu zat Misir ve Sam'in veziriydi- Sultan kölelerinden birinin kiliçli saldirisina maruz kalmis, vücudunun bir çok yerinden yaralanmisti. Yüzünden, elinden yara almis ve baygin halde yarali olarak evine götürülmüstü. Ümeradan bir kısmi bu duruma öfkelenmis hatta bazilari bineklerine binerek bu isi yapanlari mübarezeyeye davet etmislerdi. Ama karsilarina çıkan olmamisti. Olay cidden büyümüs olup bu isi yapanin Emir Seyfeddin Surkatmis ile baskalari oldugu iddia edilmisti. Çünkü bu is ancak onlarin destegiyle yapılabilirdi. Dogrusunu Allah bilir. [10]

Haleb Hastahanesini Yaptiran Ergun El-Kamilî'nin Vefati

Bu zat, bu senenin sevval ayinin yirmialtisinda persembe günü Ku-düs-ü Serifte vefat etti ve Mesci-i Aksa'nin kuzey batisinda yaptirmis oldugu türbeye defnedildi. Haleb'ten sonra bir müddet Dimask'ta naib-lik yapmis,

sonra kökü Yelboga'mn zamanina uzanan bir olay cereyan etmistti. Allah Yelboga'yi kahretsin. Bundan sonra Ergun el-Kâmilî Ha-leb naibligine atanmis, daha sonra bir süre Iskenderiye'de hapsedilmis, hapiste bir süre kaldiktan sonra saliverilmis ve bu senede vefat edinceye dek Kudüs-ü Serifte ikamet etmistti. Kendisini Serif Ibn Zerik de ta-zir etmistti. Dogrusunu Allah bilir. [11]

Emir Seyhun'un Vefati

Emir Seyhun'un, bu senenin zilkade ayinin yirmialtisinda cuma gecesi Misir diyarinda vefat ettigine ve ertesi gün de kendi türbesine defnedildigine dair haber Dimask'a ulasti. Orada muazzam bir medrese yaptirmisti. Bu medresede dört mezhebe mensup fakihleri okutmus, ayrıca orada bir Dârü'l-Hadis yaptirmis, sufiler için de hankâh insâ ettirmis, buraya çok gelir getirici vakiflari baglamis, ayrıca buraya bazi prensipler koymus, sürekli kiraatte bulunulmasini sart kosmustu. Vefat edince geride çok miktarda mal, esya ve Misir'la Sam'a bagli bir çok beldelerde divanlar birakmistti. Geride bir kaç kizi ve zevcesi kalmisti. Diger malina, mezkur sultanin çocuklari vela bagi sebebiyle mirasçi olmuslardi. Vefatindan sonra Misir'da taraftan olan bir çok ümera tutuklanmistti ki, bunlari en meshurlari Izzeddin Baktay, Devaddar, Ibn Ko-son, Ibn Koson'un annesi ve ayni zamanda sultanin kiz kardesi vardi ki Koson'dan sonra Seyhun bu kadinka evlenmistti. Dogrusunu Allah bilir. [12]

Hicretin Yediyüzellidokuzuncu Senesi

Bu sene basinda Müslümanlari ve Islamiyetin Misir diyarinda, Sam'da, Harşmeyn-i Sirifsyn'de, buralara bagli mintikalardaki Sultan, Melikü'n-Nasir Hasan b. Melikü'n-Nasir Muhammed b. Melikü'l-Man-sur Kalavun b. Abdullah es-Salihî idi. Önceki sayfalarda da anlattigimiz gibi geçen senenin zilkade ayinin yirmialtisinda Emir Seyhun'un vefati sebebiyle sultan, güçlenmis ve etrafina hakim olmustu. Hayatin çiçekleri olan bir çok altinlar, gümüsler, nisanli atlar, davarlar, ekinler, köleler, silahlar, teçhizatlar, ticaret metalan, hülasa burada sayilmasi çok zor olan esyalardan olusan Seyhun'un terekesi sultana miras kalmisti, duyduğumuza göre Misir diyarinda su ana kadar ne naib ne de vezir vardi. Misir diyarinin kadilari ise önceki senede adlari anilan kimselerdi.

Dimask'a gelince oranın naibi ve kadilari, önceki senede adlari anilan kimselerdi. Sadece Hanefi'lerin kadisi degistirilmis o^tjip yeni Kadi Serefiiddin el-Küfrî idi. Bu zat, Necmeddin et-Tusî'nin ge^en senenin saban ayinda vefati üzerine bu göreve getirilmisti.

Haleb naibi Seyfeddin Taz, Trablus naibi Mencük, Hama naibi Is-tedmur el-Ömerî, Sugd naibi Sihabüddin b. Sübh, Humus naibi Sela-haddin Halil b.

Hâdberk, Baalbek naibi ise Nasirüddin Akves idi.

Muharrem ayinin ondördünde pazartesi günü sabahleyin dört binbasi ile birlikte 4.000 kisilik bir askeri birlik, sultanin emrine uymamasi durumunda Emir Taz'i tutuklamak için göreve giden Haleb askerlerine yardım amaciyla yola çıktı. Muharrem'in yirmibirinde saltanat naibinin bir görevlisi, Hadid mintikasında kalan askerlerin bineklerine binerek

Sukü'l-Hayl'e gelmeleri için duyuru yaptı. Saltanat naibi Sukü'l-Hayl'de toplanan bu askerlerle birlikte Seniyyetü'l-Ukap tarafına gitti ki, Emir Taz'm şehre girisine mani olsun. Çünkü Emir Taz'in askerleriyle birlikte Misir diyarina gitmek üzere yola koyulduğu ve bu arada Dimask'a da ugramasi kesinlik kazanmisti. İnsanlar bu haberi duyunca tedirgin oldular. Dârüssaâde Sarayı bosaltildi. İçindeki esyalar, kadınlar, cariyeler ve çocuklar kaleye götürüldüler. Şehir içinde ikamet eden bir çok emir de evlerini koruma altına aldılar. Istihkâm tedbirleri aldılar. Babü'n-Nasir kilitlendi. İnsanlar bu durumdan ötürü biraz vehim-lendiler. Sonra Babü'l-Feradis ve Babü'l-Ferec disındaki şehrin bütün kapılan hatta Babü'l-Cabiye de kilitlendi. Burası hacıların şehre girislerinde en çok kullanılan bir kapıydı. Muharrem ayinin üçünde cuma günü sabahleyin saltanat naibinin tahtirevani Dimask şehrine girdi. İnsanların çoğu Emir Taz'm durumuyla mesgul olduğundan ötürü bunun farkına varmadılar. Sultan, Havran'daki asiretlere de bu hususta gerekli emri vermisti. Bu arada Emir Seyfeddin Toydemir'in tutuklanıp Serhat kalesine hapsedildiği haberi Dimask'a ulasti. Bu, Havran diya-nndaki en büyük hacıbtı. Emir Cemaleddin el-Hacip de onun kilicini getirdi ve kilici, Seniyyetü'l-Ukap'taki saltanat naibinin otagına götürdü. Emir Taz, askerleriyle birlikte Babü'l-Katife'ye geldi. Sam naibinin askerleriyle karsi karsiya durdu ama aralarında savaş olmadı. Allah'a hamd olsun. Sonra baris için elçiler gönderdi. Emir Taz teslim olmayı, on atlıyla birlikte sultana gitmeyi ve bu duruma son vermeyi kabul etti. Naib de onun için sultana mektup yazdı. Ona lütüfkâr davranması için elinden geleni yaptı. Saltanat naibi ona kadiasker Sihabüddin'i gönderdi. Emir Taz da çocuğu, çocuğun annesi olan cariyesi ve kendi annesi için ona vasiyetini yaptı. Bu vasiyetine nazir olarak da Emir Alaeddin Emir Ali el-Mardanî ile Emir Surkatmis'i tayin etti. Dimask'm saltanat naibi Muharrem ayinin yirmidördünde cumartesi günü aksamla yatsi arasında Seniyyetü'l-Ukap'tan şehre döndü. İnsanlar onun için çokça dua ettiler ve bu duruma çok sevindiler. Aynı zamanda emir altına girip itaat edisi, beraberinde çok sayıda askeri bulunmasına ragmen savasma-yisi, kendisini savasmaya kardeşlerinin ve akrabalarının tesvik edisine ragmen savaşa girmeyisi yüzünden de Emir Taz'a da çokça dua edildi. Ben saltanat naibi Emir Alaeddin Emir Ali el-Mardanî ile görüştüm. Şehirden çıkıp Seniyyütü'l-Ukap'a gidisi ve oradan da şehre dönüşüne kadar olup bitenlerin Özetini

bana anlatti. Aralarinda savaş ık-mayisi, Cenâb-i Allah'in Müslümanlara büyük bir lütufta bulunduğunu özetle anlatarak bana söyle dedi:

"Emir Taz, Babü'l-Katife'ye vardiginda biz de Lacin haninin yakınma konaklamistik. Ona kölelerimden biriyle su mesajı gönderdim: "Sultanin fermam gereginde sadece on atliyla birlikte Misir diyarina gitmelisin. Eger bu şekilde sehre gireceksen ehlen ve sehlen derim sana. Ama böyle yapmazsan o zaman demek ki sen fitnenin kaynagisin."

Cuma gecesi askerlerimle birlikte hazır kita vaziyette bekledim. O da aynı şekilde bekliyordu. Kölem onun kölesiyle birlikte yanıma döndü. Kölesi bana su mesajı getirdi: "Misir'dan kaç askerle gelmiş isem yine o kadar askerle Dimask seherine girmek istiyorum" Ben kölesine, sultanin fermani gereginde buna imkan yoktur. Sadece on egerli atla gelebilir, dedim. Kölesi dönüp gitti. Misir diyarından onunla birlikte gelen emir yanıma gelip söyle dedi: "O, kuleleriyle birlikte sehre girmek istiyor. Di-mask'm Kesve mintikasına kadar gittikten sonra askerlerini orada bırakacak ve kendisi ferman gereginde sadece on atliyla Misir yoluna koyulacak." dedi. Ben, "Buna asla imkan yoktur, eger onun yanında atlılar, piyadeler, silahlar ve teçhizatlar varsa ben de bunun kat kat fazlası vardır," diye karşılık verdim. Emir bana: "Ey efendim, onun kıymetini unutan bir kimse olma" deyince ben de " Bu duyduğundan baskası olmayacak" diye kesin cevap verdim. Emir dönüp gitti. Bir ok atımı kadar uzaklastıktan sonra onların yanında bulunan casuslarımızdan biri yanıma gelip bana söyle dedi: "Ey efendim, iste Hama ve Trablus askerleri ulastılar. Beraberlerinde Emir Taz sebebiyle yola ıkmiş olan Dimask askerleri de geldiler. Bunlarla Emir Taz, ittifak kurmuşlardı" iste o zaman ben askerlerimi hazirol vaziyetine geçirdim. İki kesifiyi yola çıkardım ve onlara "Askerlere yaklasin, sizi görebilecekleri noktaya kadar gidin ki, her taraftan kendilerini kusatmış olduğumuzu zannetsinler. O zaman Emir Taz, eman diledigine dair ulagini gönderdi. On atliyla Misir'a gitmeyi kabul ettigini açıkça duyurdu. Diğer askerlerini Bab-i Ka-tife'de bırakacagini söyledi. Günlerden cuma günüydü. Gece olunca ben silahlı askerlerimle birlikte sabaha dek hazır vaziyette bekledim. Bunun bir hile ve tuzak olmasından korktum. Casuslarımız geldiler ve onların oklarını, mızraklarını, bir çok silahlarını yaktıklarını haber verdiler. İste o zaman Emir Taz'm emir dinleyip itaat altına girdigini ve bütün buyrukları kabul ettigini kesin olarak anladım. Cumartesi sabahi vasiyetini yaptı. On atliyla yola koyulup Misir diyarina yöneldi. Hamd ve minnet Allah'adır.

Safer ayinin yirmidördünde pazartesi günü Serhad kalesinde kendisi sebebiyle çok sekindiler. Kendisi ve insanlar, onun 1.000 askerin komutani olarak ve ayrıca diğer bazı görevlere de atanarak saygın ve itibarlı halde Misir diyarina gideceğini söylemekteydiler. Ancak safer ayinin yirmiye

disinde persembe günü insanlar bir sürprizle karsilastilar. Söyle ki: Bas hacib tutuklanip Mansure kalesine atildi. İnsanlar bu sevinçten sonra bu hüzünlü duruma sastilar, ama Allah'in diledigi olur.

Bu senenin rebiyülevvel ayinin dördünde çarsamba günü hacib sebebiyle Emevî Camii'nin meshedinde bir meclis akdedildi.

Persembe günü hacib kaleden alınarak Darü'l-Hadise getirildi. Bazilarinin kendisinden talep ettikleri haklarla ilgili dava sebebiyle kadılar da orada toplandilar. Sonra rebiyülevvel ayinin dokuzunda pazartesi günü Misir diyarından mezkur hacibi alip götürmek üzere posta görevlisi geldi. Hacib Sultanî kalesinden çıkarilarak saltanat naibinin huzuruna getirildi. Saltanat naibinin ayaklarini öptü. Sonra çikip evine gitti ve ayni günde saygin vaziyette Misir diyarina gitmek üzere yola koyuldu. Avamdan, ayak takimından ve serserilerden bir grup da yoluna çikarak kendisi için dua ettiler. Bu da tarihin çok garip hadiselerinden biridir. Söyle ki: bu adam, serhat zindanına atilmasi sebebiyle siddetli bir cezaya çarptirilmis, sonra saliverilmis, tekrar Dimask kalesine hapsedilmis, yine saliverilmisti ki, bütün bu hadiseler bir ay kadar bir zaman içinde cereyan etmisti.

Sonra cemaziyelevvel ayinin onikisinde pazar günü saltanat naibinin Dimask'taki görevinden azledildigine dair haber geldi. O da pazartesi günü merasime katilmadi. Adeta sarayına da gitmedi. Sonra bu haberlerin kesin oldugu anlasilince kendisinin Haleb naibligine gitmesi gerektiği ve Haleb naibinin Dimask'a gelecegi bildirildi. Dindar, cömert, ilim ehline karsi muamelesi çok güzel olusundan ötürü insanlar onun Dimask'tan ayrilisina çok üzüldüler. Ama etrafindakiler onun emirlerini uygtilaniliyorlardı, Bu yüzden çok karisikliklar ve fesat meydana gel* di. Ülkenin bir çok yerlerini huzursuz ettiler. Isler karisti, bu sebeple ahali arasında çatismalar dahi meydana geldi. Asiretler ayaklandilar. Innâ lillâh ve innâ ileyhi râciun (Dogrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz.)

Cemaziyelevvel ayinin yirmibesinde cumartesi günü sabahleyin Emir Ali el-Mardanî onu tekrar naib rütbesiyle Dimask'a getirmek için yola koyuldu. Haleb'e yöneldi. Otagini Vat'ay-i Berze'de kurdu. Onun gelisini seyretmek için insanlar sehir disina çiktilar. O günde naibin sehir disina çikmasından az bir süre sonra Emir Seyfeddin Toydemir adındaki hacib, eski görevi olan haciblik vazifesine yeniden atanmis olarak büyük bir debdebe ve alayisle Misir diyarından Dimask'a döndü. İnsanlar mum yakarak onu karsiladilar ve ona dua ettiler. Sonra ayni günde Melikü'l-Ümeranın hizmetine girmek için Vat'ay-i Berze'ye gitti. Meli-kü'l-Ümeranın elini öptü. O da kendisine ve diger emirlere hil'at giydirdi. Ikisi baristilar. Dogrusunu Allah bilir. [13]

Saltanat Naibi Mencük'ün Dimaska Girisi

Mencük, cemaziyelâhir ayinin yirmidördünde persembe sabahi Haleb tarafından Dimask'a girdi. Önünde emirler ve askerler üzere yürümekteydiler. Mumlar yakildi. İnsanlar onu karsilamaya çıktılar, kimi de geceyi damlalarının üzerinde geçirmislerdi. O gün çok muazzam bir gündü.

Bu senenin receb ayinin sonlarında saltanat naibi Rabveye gitti. Kadılar ve yöneticiler de orada hazır bulundular. Müftülerin de oraya gelmeleri emredildi. O gün ben Rabve'ye çağırılanlar arasmdaydim. Ben de oraya gittim. Saltanat naibi o gün Rabve'de yapılan evlerin yıkilmasini, bu amaçla hamamlarin kilitlenmesini emretti. Anlatildigina göre bu binalar oranin imar durumunu bozacak sekilde yapılmislardi. Bu hamamin pislikleri, insanların su içmekte olduklari nehre akıtılmaktaydi. Neticede oradaki meskenlerin yerinde bırakilmasına ama Nevre ve Nas irmaklarına artiklari akıtılan tesislerinin yıkilmasına ama Barada Irmagi'na artiklari akıtılan kolaylik tesislerinin yerlerinde bırakilmasına ittifakla karar verildi. İnsanlar da Radve'ye gitmekten tamamiyla vazgeçtiler. Aym günde kadınların yenlerinin daraltilmasına, nakliye ve kira isinde kullanılan merkeplerin boyunlarındaki çanların çıkarilmasına karar verildi.

Bu senenin saban ayinin ilk günlerinde cuma günü ikindiden sonra saltanat naibi Rahbiye'deki Rumî surlarının üzerine gitmek ve kontrol etmek amaciyla saraydan disari çıktı. Pazar halki bu durumdan korkarak dükkanlarını tamamiyla kapattılar. Bunu saltanat naibinin emrettiğini zannederek yapmislardi. Ancak saltanat naibi öfkelenerek bununla kendisinin alakasının olmadığını bildirdi. Sonra Mezkur surun yıkilmasının ve taslarının Babü'n-Nasir disinda adalet sarayinin bitisiginde yapılmakta olan sanat evine nakledilmesini, buranın yanında bir de han yapılmasını emretti. Emri geregince taslar oraya tasindi.

Bu konuda anlatacaklarımız burada sona ermektedir. Dogrusunu Allah bilir. [14]

Dimask'taki Üç Kadfnin Azli

Saban ayinin dokuzunda sali günü Misir diyarından posta vasitasiyla bir tezkere geldi. Bu tezkerede yeni kadılara selam gönderiliyor ve Safiî, Hanefî ve Maliki kadılarının azledildiklerini^Safiîlerin kadiligina Bahaeddin Ebü'1-Bekâ es-Subkfnin, Hanefîlerin kadiligina Seyh Ce-maleddin b. Sirac el-Hanefî'nin atandiklarını bildiriyordu, insanlar bunlara selam vermek ve kendilerini tebrik etmek için yanlarına gittiler. Bu münasebetle tören düzenlediler. Maliki kadisinin ise Misir diyarından geleceğini haber verdiler. Saban ayinin yirmiye disinde cumartesi günü Misir diyarından posta vasitasiyla Safiî kadisiyla Hanefî kadisine iki atanma fermani ve iki de hil'at getirildi. Bunlar hil'atlarını giyerek Dârüssaâde Sarayından Emevî Camii'ne geldiler ve Maksure mihrabında oturdular. Safiî kadisi Kadükudat

Bahaeddin Ebü'l-Beka'nın fermanını mihrabin karsısında Seyh Nureddin b. Sarim adındaki mu-haddis kisi okudu. Kadilkudat Cemaleddin b. Sirac el-Hanefî'nin atanma fermanını ise yine aynı yerde Muhaddis Seyh İmadüddin b. Sirac okudu. Sonra ikisi orada hüküm vermeye başladılar, sonra da Gazaliye Medresesi'ne giderek orada Kadilkudat Bahaeddin Ebü'l-Beka ders verdi. Hanefî kadisi de sağ yanında oturdu. Ben de orada hazır bulundum. Kadi, dersinde yevm-i sek orucunu anlattı. Sonra ikisi birlikte Nuriye Medresesi'ne gittiler. Mezkur Kadilkudat Cemaleddin orada ders verdi. Dersinde Kadilkudat Bahaeddin de hazır bulundu. Anlatıldığına göre, oradaki dersinde su âyet-i kerimeyi ele aldı:

"Ey inananlar! Allah için şahid olarak adaleti gözetin". (en-Nisa, 135).

Sonra Kadi Bahaeddin, Adiliyetü'l-Kebire Medresesi'ne gitti. Orada da su âyet-i kerimeyi anlatarak ders verdi:

"Hiç şüphesiz Allah size, emanetleri ehline teslim etmenizi ve insanlar arasında hükmettiniz zaman adaletle hükmetmenizi emreder." (en-Nisa, 58).

Ramazan ayının sekizinde çarşamba günü sabahleyin Maliki kadisi Misir'dan Dimask'a geldi. Aynı günde hil'at giydi. Enievî Camii'nin maksuresine geldi. Atanma fermanı orada kadıların ve ayan tabakasına mensup kimselerin huzurunda Muhaddis Seyh Nureddin b. Sarim tarafından okundu. Malikîlerin kadılığına atanan zâtın seceresi şöyledir: Kadilkudat Serefüddin Ahmed b. Seyh Sihabüddin Abdurrahman b. Seyh Semseddin Muhammed b. Asker el-İrakî el-Bagdadî. Defalarca Sam'a gelmiş sonra Bagdat'ta Kudbeddin el-Ahaviye niyabeten hakimlik yapmasının ardı sıra Misir diyarını yurt edinmiş, babasından sonra Müstansiriye Medresesi'nde ders vermiş, Dimyat şehrinde de hakimlik yapmış, daha sonra Dimask Malikî kadılığına nakledilmisti. Güzel bir alim ve yaşlı kisi olup çok sevecendi. İbareleri yerli yerine oturturdu. Kendisiyle karşılaşıldığında güler yüzle mukabelede bulunurdu. Görevini sükranla anılacak şekilde iffetli, nezih ve âlicenab olarak yürütürdü. Allah onu muvaffak etsin, doğru yola iletсин. [15]

Misir Diyarının Atabekü'l-Ümerasi Emir Surkatmis'in Tutuklanması

Bu senenin ramazan ayının yirmibesinde cumartesi günü bize tutuklandığına dair haber ulaştı. Haberde anlatıldığına göre kendisi ramazanın yirmisinde pazartesi günü sultanın huzurunda tutuklanmisti. Sonra onun öldürüldüğüne dair muhtelif rivayetler nakledildi. Yalnız kesin olan su ki, malına, mülküne el konulmuş olup, arkadaşlarının ve tabiiilerinin de malları müsadere edilmisti. Bu esnada dövülen ve iskence görenlerden biri de Kadi Ziyaeddin idi. Beytül-Abar hatibinin oğluyu Iskence altında can verdigine dair haberler etrafa yayıldı. Misir di-rina geienler, özellikle Dimasklılar

kendisini ziyaret ederlerdi. Bir-rok görevlerde bulunmustu. Ahir ömründe sultanin ülkesindeki bütün vakiflari nazirligi kendisine verilmisti. Emevî Camii'nin yönetimi ve diger yerlerin idaresinde de söz sahibi olmus, bu sebeple kâtiplerden ve diger yöneticilerden bir toplulugun erzakim kesmisti. Emir Surkatmis genel ve özel birçok islere yönetici olarak karismisti. Ama neticede yine bu sebeple canini vermisti. Vefat ederken seksen yasma yaklasmisti. Bu konuda anlatacaklarimiz burada sona ermektedir. [16]

Kadilarin Göreve Iadesi

Surkatmis, Dimask'taki Safiî, Hanefî ve Malikî kadilarini azletmis, onlardan önce Ibn Cemaa'yi da azlederek yerine Ibn Akil'i atamisti. Surkatmis tutuklaninca sultan, kadilarin eski görevlerine iade edilmelerine karar verdi. Bu haber Dimask'a ulastiginda üç kadi göreve dönüp hüküm vermeyi kabul etmediler. Yalniz onlar bayram gecesinde hilali gözetlemek amaciyla Emevî Camii'nde hazır bulunmuslar ve bayram sabahinda naible birlikte kadilarin adeti üzere musallaya gitmislerdi. Ama korkuluydular. Hüküm medreselerinden intikal etmislerdi. Kadilkudat Ebü'l-Beka es-Safiî, Zuayferiye'deki bahçesine, Kadilkudat Ibn Sirac da Tadi'l'deki evine dönmüstü. Kadilkudat Serefüddin el-Malikî ise Samsamiye dahilindeki Salahiye Medresesi'ne dönmüstü. Bu sebeple insanlar çok üzölmüslerdi. Çünkü o, Misir diyarindan garip, fakir ve mütediyyin bir kimse olarak gelmis, cidden güzel görev ifa etmisti. Sonra onun azledilmemis oldugu, eski görevine devam ettigi açiga çikti. Bu sebeple arkadaslari ve kendisini sevenler çok sevindiler. İnsanların çoğu da bu duruma sevinmislerdi. Sevval ayinin dördünde pazar günü posta Dimask'a geldi. Gelirken Kadilkudat Taceddin b. Sübkfnin Safiî kadiligina, Kadilkudat Serefüddin el-Küfrî'nin Hanefî kadiligina atandiklarina, Kadilkudat Serefüddin el-Malikî el-Irakfnin«ise Malikî kadiligi görevine devam etmesine dair fermanlari da getirmisti. Çünkü sultan, Malikî Kadisi Serefüddinî Sam kadiligina atandigini sifahen kendisine bildirdigini ve onu bizzat kendisinin Dimask'a gönderdigini hatirlamis, yasantisini, kalbini, temiz bir kimse olarak bilmiş, onu övmüstü. Insaallah da öyledir. İnsanlar onun bu durumuna çok sevindiler.

Zilkade ayinin üçünde pazartesi günü, muhaddis Semseddin Muhammed b. Sa'd el-Hanbelî vefat etti. Ertesi gün Sefih Mezarligina defnedildi. Vefat ederken altmis yasina yaklasmisti. Çok kitap yazmiş, çok hadis tahric etmisti. Hadis ricalinin ve müteahhirin seyhlerden olan ra-vilerin adlari hususunda güzel bilgisi vardı. Hafiz el-Berzalî için kendi seyhlerinden büyük bir kısmının adlarini bildiren bir risale yazmisti.

Ayrıca her bir seyhinden bir veya daha çok sayıda hadis tahric etmiş, onlardan dinlediği hadisleri tesbit etmisti. Ancak bu eserini Berzalî'nin vefatina

kadar tamamlayamamisti. Yüce Allah ona rahmet etsin.

Bahaeddin Ibn Mercani de zilkade ayında vefat etti. Bu zat, önceleri-bir mescit olan Fevkani Camii'ni isleterek yeniden inşa etmistti, orada hutbe okutmustu. Orada hicretin 748. senesinde ilk olarak ben hutbe irâd ettim. Bu zat biraz hadis de dinlemisti.

Yine bu ayda Arapların cömert ve güçlü emirlerinden Seyfeddin b. Fadl b. İsa b. Mühenna'nın öldürüldüğüne dair haber bize ulasti. Bu zat tipki kendisinden önce babasının yaptığı gibi defalarca emirlik yapmisti. Amcazadelerinden biri ona saldırmis, öldürme kasdi olmaksizin hayatına son vermisti. Bu hususta anlatılanlar böyledir, ama amcasadesi ona kiliç çekince bu kendini müdafaa etmek için üzerine atilinca, amcasinin oğlu kiliciyla bunun basına vurmus ve basini yanmisti. Bu olaydan sonra ancak bir kaç gün yasayabilmiş, sonra vefat etmistti. Allah kendisine rahmet etsin.

Bu konuda anlatacaklarımız burada sona ermektedir. [17]

Mencük'ün Dimask Naibliginden Azledilmesi

Zilhicce ayinin ikisinde pazar günü Misir diyarından bir emir geldi. Yanında Dimask naibinin atanma fermani vardı. Gelen bu Emir Seyfeddin Mencük idi. Sugd naibligine atanmisti. Ertesi günde, yani arefe gününde Dârüssaâde'den Sugd'a gitmek üzere Mizze düzlüğüne yöneldi. Bayrami Mizze düzlüğünde geçirdi. Sonra Sugd yoluna koyuldu. Fesatçılardan, içkicilerden ve baskalarından epey kimse onun baslarından çekilip gitmesine çok sevinmişlerdi. Bayram gününde sultanin ümeraya göndermiş olduğu mektup Dârüssaâde Sarayında okundu. Mektubunda Ali el-Mardanî'yi emirlerin üzerine naib olarak atadığını, bu sebeple ona alismalarını, itaat etmelerini, saygi göstermelerini, övgü ve sükranla karsilamalarını emderiyordu. Emir Sihabeddin b. Sübh de Sugd naibliginden gelerek Samiyütü'l-Berraniye yakınında şehir disındaki konagina indi. Zilhicce ayinin yirmibirinde cumartesi günü posta Dimask'a gelerek haciblerin amiri Taydemir el-İsmalî'nin ıssız güçsüz olarak Hama'ya sürgün edildiğini, orada külhanda ikamet etmekle yükümlü kilindığını bildirdi. Dogrusunu Allah bilir. [18]

Hicretin Yediyüzaltmışinci Senesi

Bu sene basında Misir, Sam ve buralara bağlı İslâmî beldelerinin Sultani Melikü'n-Nasir Hasan b. Sultan Melikü'n-Nasir Muhammed b. Sultan Melikü'l-Mansur Kalavun es-Salihî; bunun Misir'daki kadilari, önceki senede adlari anılan kimselerdi. Dimask'taki naibi, Emir Alaed-din Emir Ali el-Mardanî; Sam'daki kadilari, önceki senede adlan anılan kimselerdi. Sadece Maliki Kadisi Cemaleddin el-Meslatî a'zledilerek yerine Serefuddin el-İrakî

atanmistti. Bas hacib, Emir Sihabüddin b. Sübh idi. Dimask sehrinin hatiplerinin çoğu da önceki senede adlari anılan hatiplerdi.

Muharrem ayinin üçünde çarsamba günü sabahleyin Dimask saltanat naibi Emir Alaeddin Emir Ali Haleb naibliginden ayrilip Dimask naibligine gelip basladi. İnsanlar onun gelisine sevindiler. Yol agzina giderek onu karsiladilar. Halk onun için sehrin bütün yollarında mumlar yakti. Emir Sihabeddin b. Sübh, Sugd naibliginden alinarak Dimask bas hacibligine atanmasi münasebetiyle hil'at giydi.

Yirmiyedi zilhicce tarihini tasiyan bir haci mektubu muharrem ayinin onüçünde cumartesi günü Dimask'a ulasti. Bu mektupta anlatildigina göre Medine-i Nebevî ye vahsine sultanin hü'atini giydigi esnada iki fedai hücum etmisler ve sultan tahti revaninin Medine'ye girisi esnasinda onu Öldürmüşlerdi. Bunun üzerine sultanin köleleri Medine dahilindeki hacilara saldirarak mallarim yagmalamislar, bazilarini da öldürerek sehir disina çikmislardi. Bunlar askerlere karsi Medine sehrinin kapilarini kilitlemisler, bazilarini da yakmislardi. Sultanin askerleri sehre girmis ve halki zalimlerin elinden kurtarmislardi. Sultanin tahti revani bu ayin yirmisinde cumartesi günü adet oldugu üzere Di-mask'a girdi. Önünde Medine valisini öldürmüş olar/iki fedai de yürümekteydiler. Asiri derecede Rafizî olusundan ötürü sultan hakkında çok çirkin seyler anlatilmisti. Güya imkani ve gücü olsa da Hz. Ebu Bekir'le Hz. Ömer'i, Peygamber Efendimizin hücrelerinden disari çikara-cakmis. Buna benzer daha bir çok çirkin ifadeler kullandigi söylenmistti. Çünkü bu sözleri dogru ise imanin olmadigina hükmedilir. Dogrusunu Allah bilir.

Safer ayinin altisinda sali günü sabahleyin bas hacib Emir Siha-beddin b. Sübh ile ogullan -ki ayni zamanda bunlarda emir idiler- yakalanarak Mansure kalesinde hapsedildiler. Bundan bir kaç gün sonra Emir Nasirüddin b. Harbek Sihabüddin b. Sübh'u ayagindan zincirli oldugu halde Misir diyarina götürmüstü. Anlatildigina göre yoldayken ayagindaki bu zincirler Nasirüddin tarafından çözülmüstü.

Safer ayinin onüçünde pazartesi günü Trablus naibi Emir Seyfed-din Abdülgani Dimask'a geldi. Kaleye konuldu. Sonra onu Emir Alaed-din b. Ebi Bekir gözetim altında Misir diyarina götürdü. Mencük'ün de sultan tarafından çağirilmesi üzerine Sugd sehrinden ayrilip posta vasitasiyla Misir diyarina gittigi haberi Dimask'a ulasti. Ancak Misir yolundayken Gazze'ye bir beridlik mesafede beraberindeki adamlariyla ve köleleriyle birlikte sultandan kaçip Tih çölüne gitmistti, Gazze naibi durumdan haberdar olunca onu yakalatmak için çabalamis, ancak is isten geçtiginden onu yakalayamamisti.

Bu konuda anlatacaklarımız burada sona ermektedir. Dogrusunu Alla bilir.
[19]

Sam Naibi Emir Alî Mardanî'nin Tutuklanması

Bu olayın aslı şöyledir: Receb ayının yirmiikisinde çarsamba günü sabahleyin askerler silahlanıp kale altına gitmişlerdi. Tahrim taraflarında kalede sevinç davulları çalınmış, her taraftan tabilhaneye emirler gelmişti. İşleri yürüten de haciblerden Emir Seyfeddin Baydenir idi. Saltanat naibi Dârüssaâde Sarayı dahilinde bulunuyordu. Askerlerle onun arasında elçiler gidip geliyorlardı. Daha sonra naib saraydan çıkarak beraberindeki az sayıda adamıyla atlara bindirildi ve gözetim altında Misir yoluna koyuldu. Babü'n-Nasir'dan geçmekteyken Samlilardan biraz çekindi. İnsanlar ona acidiklarından ve üzüldüklerinden ötürü aklamaya başladılar, çünkü dindar bir kimseydi. Halka az eziyet etmişti. Alimlere, yoksullara ve kadılara da ihsanda bulunmuştu.

Receb ayının yirmiüçünde persembe günü sabahleyin Emir Seyfeddin Tayboga Hacı -bu, 1.000 askerin komutanıydı.- ile yine 1.000 askerin komutanı olan Emir Seyfeddin Fatliha ed-Devaddar ve tabilhane emirlerinden Aîaeddin Aydogmus el-Mardanî tutuklandılar. Bunlar mezkur saltanat naibinin yanında görev yapmış, onun meclisinde bulunmuş, gece sohbetlerine katılmış, elçiliğini yapmış, askerlere onun adına komuta etmiş, tabilhaneye yön vermiş kimselerdi. Tutuklanıp Mansure kalesine konuldular, oradaki diğer tutuklu emirlerin yanına girdiler. Sonra Emir Ali'nin Gazze'yi geçtikten sonra geri döndüğü, kendisine Sugd naibliğinin verildiği haberi Dimask'a ulaşınca işler yoluna girdi. Bu duruma arkadaşları ve kendisini sevenler çok sevindiler.

Jjisir'da receb ayının onaltısında persembe günü Diniask naibliğine atanarak bu münasebetle hü'at giymiş olan Emir Seyfeddin İstedmür pimask'a geldi. Bu zat bu görevden defalarca affını dilemiş, sultanın huzurunda yer öpmüş, ancak sultan istifasını kabul etmemişti. Seyfeddin İstedmür daha önce Sam naibliği yapmış olan Yelboga el-Bahnavfnin kardesiydi. Onun kızı bu gün sultanın zevcesidir.

Seyfeddin İstedmür bu ayın bitiminde persembe günü Dimask'a gelerek Dârüssaâde Sarayına indi. Kadılar ve ayan tabakasına mensup kimseler kendisine selam ve sevgilerini sunmak, görevini tebrik etmek için yanına gittiler. Kendisine ziyafetler ve hediyeler sunuldu.

Bu konuda anlatacaklarımız burada sona ermektedir. Dogrusunu Allah bilir.
[20]

Havran Kasabasında Meydana Gelen Bir Olay

Bu ayda Cenâb-i Allah onlara siddetli bir azabi indirmisti. Söyle ki: Bunlar Havran'daki en meshur köyün halki olup Sam naibinin yakin adamlariydilar. Kendilerine Yemen Haleblileri, Benu Lepse, Benu Nasi denilmekteydi. Bulunduklari yer gerçekten müstahkem bir kale idi ki, ipini koparan, fesat çıkaran, yol kesen, dinden çıkan herkes bunlara katiliyordu. Rüveyminli asiretin seytanlarından biri olan ve Denit adıyla taninan Ömer isminde biri de bunlara sigindi. Bunlar çok hazirlik yaptilar. Asireti yagmaladilar. Ayni zamanda Sengel Mengil adıyla taninan genel vali üzerlerine hücum etti. Onlari bu kötülüklerden vaz geçirip dogru yola iletmeye çalisti. Ömer ed-Denit'i teslim etmelerini talep etti. Onlar bunu kabul etmediler, genel valinin askerleriyle çatismaya yeltendiler. Kalabalik bir topluluktular, sayilari çoktu, genel vali bunlari üzerine gitmedi. Kendisine takviye askerler göndermesi için saltanat naibine mektup yazdi. Saltanat naibi de tabilhane emirlerinden, mangalardan ve yüz kadar okçu askerden olusan bir takviye birligini genel valinin imdadina gönderdi. Genel vali bunlari sehirlerinde ani bir sekilde bastirince bunlar askerlerle savasmak için toplandilar ve taslarla, sopalarla hücumla geçtiler. Askerlerin sehre girmelerine engel oldular. Bunun üzerine Türkler her taraftan onlari ok yagmuruna tuttular. Onlar da gerisin geri kaçtilar. Genel vali onlardan altmis kadar kisiyi esir aldı. Öldürülenlerinin baslarinin koparilip esirlerin boyunlarına asilmasini emretti. Bütün çiftçilerin evleri yagmalandi ve saltanat naibinin kölelerine teslim edildi. Ancak burada sadece 300 dirhem kadar degerinde mal zayi olmustu. Bundan sonra genel vali, asiret seyhleriyle birlikte Busra'ya döndü. İbn Emir Selahaddin İbn Has Türk bu asilerle savasmis olan tabilhane emirlerinden biri olup kendisiyle ilgili olarak yaptigi islerin özetini anlatirken söyle demisti: " Beraberimizde getirdigimiz bu esirlerden biri yarali oldugu için yürüyemez hale gelip yorulunca Mesaili bunun bogazlanip asilmasini emderiyordu. Bu, defalarca uygulandi. Nihayet onlardan bir gencin de basi koparilip kesik basi babasi-nin boynuna asildi. Babasi çok yasli bir adamdi. Innâ lillâh ve innâ iley-hi râciun (Dogrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz.) Nihayet bunlar bu halde Busra'ya getirildiler. Bu esirlerden bir kısmi öldürüldü. Bir kısmi kalede hapsedildi. Kesik baslan Busra kalesinin çevresindeki direklerin üzerine takildi. Böylece o zamanlarda Havranlılara misli görülmemis bir tenkil hareketi yapilmis oldu. Bütün bunlar, onlari kendi elleriyle irtikap etmis olduklari zulümlerinden ötürü meydana gelmisti. Yoksa Rabbin kullara zulmedici degildi. "Zalimlerin bir kismini, kazandiklarindan ötürü diger bir kismine böylece musallat ederiz." (ei-En'am, 129).

Innâ lillâh ve innâ ileyhi râciun (Dogrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz.)

Bu konuda anlatacaklarimiz burada sona ermektedir, [21]

Saltanat Naibi Emir Seyfeddin İstedmür El-Bahnavî'nin Dimask'a Gelisi

Bu senenin saban ayinin onbirinde pazartesi günü sabahleyin Misir diyarından gelen Emir Seyfeddin İstedmür el-Bahnavî, naib olarak Dimask'a vasil oldu. İnsanlar onu karsiladilar. Onun için fevkalade bir karsilama töreni hazirladilar. Esigi öpmek için bineginden indiginde ben de kendisini gördüm. Yaninda Haleb naibligine atanmis olan bas hacib Emir Seyfeddin Baydemir de vardi. Kibleye yöneldi ve secdeye kapandi. O esnada kendisi için halilar serildi. Sonra binegine binerken yine Baydemir yaninda yer aldı ve merasim kitasiyla birlikte Dârüs-saâdeye önceki naiblerin adetine uygun olarak gitti. Aksama dogru Emir Seyfeddin Baydemir'in Haleb naibligine atanma fermam da Dimask'a ulasti. Çarsamba günü ikindiden sonra posta Dimask'a geldi. Postada Kadi Bahaeddin Ebü'l-Beka ile çocuklarının ve aile efradinin vazifesiz olarak Trablus'a sürgün edildiklerine dair ferman vardi. Bu, onun ailesinin ve akrabalarinin çok agrina gitti. İnsanların çoğu da onun için üzüldüler. Cuma gecesi yola koyuldu. Dimask'taki görevlerine vekil tayin edebilecegine dair kendisine izin verilmisti. Bu izne dayanarak büyük oglu İzzeddin'i kendine vekil tayin etti.

Sevval ayinda Sam'in eski saltanat naibi Emir Seyfeddin Men-cük'ün kaçtigi haberi etrafa yayildi ve hakkında bilgi elde edilemedi. Ancak bu vakitlerde onun bir fakir kisi kiliginda Mardin'e bagli Bahran beldesinde tutuklandigi haberi bize ulasti. Hakkinda gerekli karan vermesi için sultana gönderilmisti. İnsanlar bu duruma çok sasirdilar. Son-

ra bunun gerçek olmadigi, Mencük diye zannederek yakaladikian kisinin ona benzer bir fakir oldugu anlasildi.

Zilkade ayinda Emir İzzeddin Feyyaz b. Mühenna Melikü'l-Arab'm, sultana isyan ederek Irak taraflanna yöneldigi haberi etrafa yayildi- Bunun üzerine sultan, Rahbe'deki dört binbasi komutasindaki 4.000 kisilik Dimaskli askerlere, Haleb askerlerine ve digerlerine emir göndererek bu asinin yakalanarak kendisine gönderilmesini istedi. Bu askerler olanca güçlerini harcadilarsa da onu yakalamaktan ve çöllerde onu takip etmekten aciz kaldilar. Zaten fırsat da kaçmisti. Emir İzzeddin Feyyaz Irak diyarina girerek kendini kurtarmis, vakit daralmis, yakalanmasi adeta imkansiz olmustu. [22]

Hicretin Yediyüzaltmisbirinci Senesi

Bu sene basinda Müslümanların sultani Melikü'n-Nâsir Hasan b. Melikü'n-Nâsir Muhammed b. Melikü'l-Mansur Kalavun; Misir'in ve Sam'in kadilari, önceki senede adlan anilan kadilar, Sam naibi Emir Seyfeddin İstedmür idi. Bu zat Yelboga el-Bahnavî'nin kardesiydi. Sir kâtibi ise Kadi Eminüddin b. Kalanisî idi.

Muharrem ayi basinda Seyh Sslahaddin Alâî'nin, muharrem'in üçünda pazartesi gscasi Kudüs-ü Serifte öldüğüne, ertesi gün da ögle namazından sonra Mescid-i Aksada cenaze namazinin kilindigina ve Rahbe naibinin mezarligina defin edildigine dair haber Dimask'a ulasti. Vefat ederken altmisalti yasındaydi. Kudüs'te ikamet ettigi süre zarfinda Selahiye Medresesi'nde müderrislik yapmisti. Üç sene süreyle de Sükkeriye Dârü'l-Hadisinde seyhlik yapmis, eser tasnif ve te'lifat ile ugrasmis, derlemeler yapmis, hadis toplamis ve tahriç etmistti. Âli ve nazil isnadlarma, hadis cüzlerini tahric etmeye, faydali bilgiler toplamaya dair güçlü bir istidadi vardi. Bu alanda otoriteydi. Fikih, lügat, arapça, edebiyat dallannda pay sahibiydi. Yazisi biraz zayıfti. Ama yine de dogru ve düzgün yazardi. Bir kaç tasnifatı vardi. Duyduguma göre Dimask'taki Samsatiye hankahina bu tasnif eserlerini vakfetmistir. Vefatından sonra Serahsiye Medresesi'nde hatip Burhaneddin b. Cemâa müderrislik ve nazirlik yapmistir. Eski tarihlerde orayı yiktirarak daha güzel bir sekilde insa ettirmisti.

Muharrem ayinin altisinda persembe günü Berr Mütevellişi Ibn Bahadır es-Seyrecî gözaltina alindi ve Azraviye Medresesi'ne konuldu. Kendisinin hacib Kanlan ve Kadi Hasan ile Birlikte Numan el-Bel-ka'dan bir seyler talep ettigi iddia edildi Bu, onlann düşmanlari tarafından ortaya atilmis bir iddia idi. Ancak bu hususta her hangi bir sey ispatlanamadi, dogrusunu Allah bilir. Sonra bir adamin fernianlan tahrif ettigi ve uydurma fermanlar yazdigi ortaya çıktı. Bu sebeple Sarimiye Medresesi'nin müderrisi tutuklandı. Çünkü bu adam o medresede kaliyordu. Melikü'l-ümeranm huzurunda dövüldü. Ayni sekilde Seyh Zey-neddin Zeyd el-Magribî es-Safiî de yakalanip sorgulandi. Anlatildigina göre o da Ekriye Medresesi'ne atanmak için bir ferman uydurup yazmasini o adamdan talep etmistti. Bu yüzden Seyh Zeyneddin de dövüldü ve saray kapisindeki hapse atildi. Ayni sekilde Emir Sihabüddin de hapse atildi. Sehir mütevellişi olan Emir Sihabüddin göreve atanmak için bu sahtekara bir ferman yazdirmisti. Sir katibi bunu anlayınca durumu saltanat naibine ilette. O da kapiyi açti ve hepsini saray kapisindeki hapse tikadi.

Muharrem ayinin onbesinde cumartesi gecesi Dimask'a hacilarin mektuplari ulasti. Bu mektuplarda bolluktan, ucuzluktan, güvenlikden haber veriliyordu. Hamd ve minnet Allah'adir.

Ayin yirmibirinde cumartesi gecesi akşam namazından sonra sultanin tahtirevani Dimask'a girdi. Ardi sira diger hacilar da sehre girdiler. Çamurdan ve yakici sicaktaki taslik mintikalardan geçerken Hav-ran'da siddetli bir yorgunluga ve bitkinlige maruz kalmislardi. Ayrica oradaki fitne ve kargasa yüzünden bir çok develeri ellerinden alinmis, çok sayida kadinlari esir alinmistti. Innâ lillâh ve innâ ileyhi râciun (Dogrusu biz Allah'a

aidiz ve O'na dönücüleriz)

Bu yüzden insanlar çok yorgunluk ve zahmetlerle karsilasmislardi.

Muharrem ayinin yirmidördünde pazartesi günü uydurma fermanlar hazirlayan Sirac Ömer el-Kiftî eî-Misrî'nin eli kesildi. Anlatildigina göre bu genç bir adam olup çok güzel ve ustaca yazi yazarmis. Bir kafese konulup deveye bindirilmisti. Elleri kesilmis, ama yagda daglan-mamisti. Bu yüzden kesik yerden kan akmaya devam ediyordu. Onunla birlikte Seyh Zeyneddin Zeyd de ters sekilde deveye bindirilmisti. Çip-kk vi basi açıkti. Ayni sikîlda Badir t l=Humuşî d© baska bîr daveye bindirilmisti. Ayaginda mesti, sirtinda kabam vardi. Bu sekilde sehirde dolastirilip teshir edildiler ve: "Iste bu, sultana karsi iftira eden ve yalan ferman hazirlayanlarin cezasidir." diye yüksek sesle duyuru yapildi. Daha sonra Babü's-Sagir'de hapse atildilar. Bundan önce saray kapisindeki hapishanede idiler. O hapishanedeyken alinip sehirde dolastirilmis ve teshir edilmislerdi. Innâ lillâh ve innâ ileyhi râciun (dogrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz)

Bu konuda anlatacaklarimiz burada sona ermektedir. [23]

[1] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çagri Yayinlari: 14/377-378.

[2] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çagri Yayinlari: 14/378-379.

[3] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çagri Yayinlari: 14/379-381.

[4] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çagri Yayinlari: 14/381.

[5] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çagri Yayinlari: 14/382-383.

[6] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çagri Yayinlari: 14/383-384.

[7] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çagri Yayinlari: 14/384-386.

[8] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çagri Yayinlari: 14/387-391.

[9] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çagri Yayinlari: 14/391.

[10] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çagri Yayinlari: 14/391-392.

[11] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çagri Yayinlari: 14/392.

[12] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çagri Yayinlari: 14/393.

[13] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çagri Yayinlari: 14/393-396.

[14] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çagri Yayinlari: 14/396-397.

[15] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çagri Yayinlari: 14/397-398.

[16] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çagri Yayinlari: 14/398-399.

[17] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çagri Yayinlari: 14/399-400.

[18] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çagri Yayinlari: 14/400.

[19] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/401-402.

[20] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/402-403.

[21] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/403-404.

[22] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/404-405.

[23] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/405-406.

Mencük'ün Tutuklanması	1
Katiplerin Ve Divanların Gözetim Altına Alınması	2
Feyyaz B. Mühenna'nın Ölümü.	3
İbn Hilalın Kölesi Muallim Sencer ile İlgili Çok Garip Bir Olay .	3
Saltanat Naibi İstedmür El-Bahnavî'nin Tutuklanması	5
Saltanat Naibi Emir Seyfeddin Baydemir'in Dimask'a Gelisi	6
Kalenderiye Mezhebi Mensuplarının Sakal, Kas Ve Biyiklerini Tras Etmekten Men Edilmeleri	8
Hicretin Yediyüzaltmışikinci Senesi	9
Melik Mansur Selahaddin Muhammed'in Sultan Olusu.	12
Garip Bir Olay Ve Tuhaf Bir Raslantı	14
Melikü'l-Ümera Baydemirin Dimask'tan Çikip Gazze Yoluna Koyulması	17
Sultan Melik Mansur'un Secora Bogazi'nin Batisindeki Sekiye Gelmesi	19
Baydemir'in Kaleden Çikis Sebebi Ve Çikisinin Sekli	19
Sultan Muhammed B. Melik Emir Hacı B. Melik Muhammed B. Melik Kalavun'un Askerleri Ve Emirleriyle Birlikte Dimask'a Giris	20
Sultanin Dimask'dan Misira Gidisi	22
Hicretin Yediyüzaltmışüçüncü Senesi	24
Cidden Garip Bir Rüya.	24
Halife Mutedid Billah'in Vefati	27

Mencük'ün Tutuklanması

Bir seneden beri Dimask havalisinde gizlenmekte olan Mencük ortaya çıkarilip tutuklanmisti.

Muharrem ayinin yirmiyedisinde persembe günü Nasih, saltanat naibi Emir Seyfeddin İstedmür'ün yanına gelerek Mencük'ün Dârü's-Serefl'i-âlâ'da gizlendiği haberini verince naib hemen bazı haciblerini ve has adamlarını oraya gönderdi. Görevliler gidip onu gözetim altında saraya getirdiler. Öyle ki, bazı görevliler arkadan yaklaşıarak onu adeta kucaklamışlardı. Saltanat naibi onunla yüz yüze gelince onu karşıladı. İkramda bulundu ve tahtında yanına oturttu. Ona lütüfkâr davrandı. Mesrubat içirdi ve yanında konuk etti. Oruçlu olduğu için, yanında iftar etmiş olduğuna dair bir rivayet de vardır. Saltanat naibi ona kendi elbiselerini vermiş, sonra zincire vurup aynı gecede yani cuma gecesinde bir grup asker ve emirle birlikte sultana göndermişti. Onu muhafaza altında götüreren emirlerden biri Emir Hacı Hüsameddin idi. Saltanat naibi, sabahleyin Mencük'ün kilicim oğluyla birlikte sultana göndermişti. İnsanlar bu duruma çok şaşmışlardı. Hatta çokları onun uzak beldelerde kaybolduğunu sanmaktaydılar. Kendisinin Dimask'ta kilik değiştirerek insanlar arasında dolasmakta olduğunu hiç kimse fark edememisti. Anlatıldığına göre kendisi kilik değiştirerek insanlar

arasinda dolasiyor ve cuma günleri Dimask Camii'ne gelip orada namaz kiyormus, ama bütün bu tedbirler onu kaderden kurtaramamisti. Her şeyin bir vadesi vardır.

Melikü'l-Ümera onun kilicini ve kilik degistirirken giydigi elbiseleri de sultana göndermisti. Onu bir grup hacib, emirler ve kalabalik askerler refakatinde zincire vurulmus olarak muhafaza altında Misir diyarina göndermisti. Melikü'l-Ümeranm oğlu Misir'dan babasına gönderilmis olan hediye, hü'at ve davarlarla birlikte babasinin yanina dönmüstü. Bu arada Hacibü'l-Hüccaba da hediyeler getirmisti. Emirler cuma günü bu hü'atleri giymisler, insanlar merasim yaparak mumlar yakmislar, daha sonra Mencük'ün, sultanin huzuruna girdigine, sultanin onu affedip ona mükemmel bir hil'at giydirdigin©, emanete alman klič-lanm, nisanli atlarinin, kiymetli ©Ibiselirinin, mallanma, paralarinin kendisine iade edildigine, kendisine eman verildigine, emirlerin ve devlet büyüklerinin kendisine çeşitli armaganlar takdim ettiklerine dair pespese saglam haberler Dimask'a ulasti. Emir Ali de Hama naibligine atanmis olup Sugd sehrinden yola koyulmus, Hama'ya gitmekteyken Dimask'a ugramis ve safer ayinin dördünde persembe gecesi Ablak Sarayina konuk olmus ve pazar gecesi yani bu ayin yedisinde Hama yoluna koyularak Dimask'tan ayrilip gitmisti.

Safer ayinin onsekizinde persembe-günü Kadi Bahaeddin Ebü'l-Beka, Trablus'tan Dimask'a eski vazifesine baslamak üzere geldi. Bu vazifesine döndüğüne dair olan sultan fermani da yanindaydi. Babasi Veliyyüddin bu görevini vekâleten yürütmekteydi. Kadilkudat Taced-din de Haristan mintikasina kadar gidip kendisini karsilamisti. Daha sonra insanlar, konagina giderek onu tebrik ettiler. Vatanina dönüşünden ötürü çok sevindiler.

Bu ayin ilk günlerinde -ki bu senenin safer ayi ayni zamanda subata denk gelmekteydi- çok miktarda kar yagdi. Aylardan beri susuz kalan bahçeler suya kandi. O zamana dek insanlar çok büyük zahmetlere katlanip türlü mesakkatlere maruz kalarak ancak su elde edebiliyorlardi. Hatta bazan insanlar su yüzünden tekme tokat birbirlerine girisiyor, gürzler ile birbirlerini vuruyor ve bu yüzden de çok rezaletler meydana geliyordu. İnsanlar suya kavusmak için çok masraflar yapıyorlardi. Aralık ve ocak aylarinda, subatin ilk günlerinde sular gayet az ve kitti. Ayni sekilde Havran taraflarinda da insanların çogu çok uzak mintikalara giderek su ihtiyaçlarini karsiliyorlardi. Sonra Yüce Allah onlara lütfetti, kar yagdi, yagmurlar çogaldi, dereler akmaya basladi. Nehirler suyla dolup tasti. Hamd ve minnet Allah'adir. Yagmurlar aralıksiz yagmaya devam etti. Ocagin sonlarindan subatin sonuna kadar seller akmaya devam etti. Oysa aralikta

bir tek oluktan su akmis degildi.

Rebiyülevvel ayında Emir Seyfeddin Mencük, sultan için bir medrese ve Mescid-i Aksa'nin batı tarafında bir hankah yaptırmak üzere Kudüs'e gitti. Kendisi için altın yaldızla yazılan fermanı Dimask'a getirdi. İnsanlar bu fermanı gördüler. Ben de bunun bir nüshasını gördüm. Fermanında sultan ona gon derece tazimkâr ifadelerle hitap ediyor, onu övüyordu. Eski hizmetlerini sükranla anıyor, bu devlete yararlı bir kimse olduğunu ifade ediyor, önce yapmış olduğu hatalarını affettiğini bildiriyordu. Hülâsa onun biyografisini çok güzel ibarelerle anlatıyordu.

Rebiyülâhir ayının ilk günlerinde İbn Hilâl'in kölelerinden büyük servet sahibi Muallim Sencer'in 600.000 dirhem para cezasına çarptırıldığına dair olan sultan fermanı Dimask'a ulaştı. Babu'n-netifaniy-yîn'de medrese niyetiyle yaptırmakta olduğu inşaata el konuldu. Burayı öksüz mektebi olarak inşa etmesi emredildi. Ayrıca burası için geliri olan vakıf da tahsis etmesi istenildi. Memleketin büyük medreselerinden her birine de vakıfların gelirinden pay ayırması kararlaştırıldı ki, bu güzel bir maksattı. Muallim Sencer, divan başkanına teslim edildi ki, ondan mezkur meblagi çabucak tahsil etsin. Bunun üzerine Muallim Sencer ona 200.000 dirhemi pesin olarak Ödedi. Sonra da on askerin emiriyle birlikte Mısır diyarına sevk edildi. [1]

Katiplerin Ve Divanların Gözetim Altına Alınması

Bu senenin rebiyülâhir ayının onbesinde çarsamba günü Mısır diyarından bir emir Dimask'a geldi. Divanlardaki katiplerin insanlara sultan tarafından tahsis edilen maaşları ve sadakaları zimmetlerine geçirmeleri yüzünden haklarında soruşturma açılması için, sultan bu emirle birlikte Dimask'a bir ferman da göndermişti. Bu ferman gereğince Berraniye'deki adalet sarayında sorguya alındılar. Sorgulama neticesinde çok miktarda para cezasına çarptırıldılar. Öyle ki bu para cezasını ödemek için esyalarını, kumaslarını, yataklarını, emtialarını satmak mecburiyetinde kaldılar. Hatta satacak esyasi bulunmayanlar, kızlarını satmak için getirip tezgaha oturtuyorlardı. Bu durumu gören insanlar bu kızların babalarına acidiklarından aglasıyor, feryadü figan ediyorlardı. Daha sonra bu katiplerden mali gücü olmayan, hiç bir esyasi olmayan yoksullar serbest bırakıldılar. Sahip, Müstevfi gibi rütbelere sahip olan büyükleri bu para cezasını ödemekle yükümlü kıldılar. Daha sonra tahsilat amacıyla sıkıştırıldılar. Baskı altına alındılar ve şiddetlice dövüldüler. Sahip, büyük bir meblag ödemekle yükümlü kildi. Öyle ki, kendisi bazı emirlerden, devlet büyüklerinden ve tüccarlardan ya bizzat gidip isteyerek veya mektup yazarak yardım talebinde bulundu. Onlar da kendisine ödemekle yükümlü olduğu meblaga yakın miktarda mali yardımda bulundular. Dövülmek için

çirilçıplak edildikten sonra bu yardım kendisine ulasmisti. Ama tam dövülecegi esnada kendisini dövmekten vaz geçtiler ve Misir diyarında bu cezasini ödeyecek meblagin bulunduğu haberi etrafa duyuruldu. Bu konuda anlatacaklarımız burada sona ermektedir. [2]

Feyyaz B. Mühenna'nin Ölümü

Bu senenin rebiyülâhir ayinin onsekizinde cumartesi günü Feyyaz b. Mühenna'nin ölüm haberi Dimask'a geldi. İnsanların çoğu buna sevindiler. Bu müjde sultana da ulastirildi. Çünkü Feyyaz, sultana asi olmus, cemaatten ayrılmis, nifak ve isyan diyarında cahiliyet ölümü üzere ölmüstü. İnsanlara zulüm yaptığı, hiç mazereti yokken ramazan ayında oruç bozdugu, adamlarina ve akrabalarına da böyie yapmalarım emrettiğine dair bazı örnekleri daha önce size sunmustuk. Innâ lillâh ve innâ ileyhi râciun (Dogrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz) Ölürken yetmis yasini asmisti.

Bu konuda anlatacaklarımız burada sona ermektedir. Dogrusunu Allah bilir. [3]

Ibn Hilalin Kölesi Muallim Sencer İle İlgili Çok Garip Bir Olay

Rebiyülâhir ayinin yirmidördünde Muallim Sencer el-Hilalî 600.000 dirhem tutarındaki para cezasini ödedikten sonra serbest bırakildi. Kurtulusuna sevindiginden Babü'n-nettafiyyîn'deki evinde geceyi geçirdi. Sabah olunca hamama gitti, o esnada sultanin ulagi Misir'dan Dimask'a gelerek onun malına mülküne el konulmasına dair fermanni yetkililere teblig etti. Bunun üzerine hacibler, nakkibü'n-nükaba ve yardımcıları her taraftan gelip Muallim Sencer'in konagini kusatma altına aldılar. Konaga ve içindeki esyalara el koydular. Kendisini ve çocukları da gözetim altına aldılar. Kadınları, konaktan çok zor bir halde dışarı çıkarıldı. Üzerleri arandı, üzerlerindeki ziynetler, mücevherler, kıymetli esyalar alındı. Orada ayak takimından ve halk tabakasına mensup kimselerden büyük bir topluluk tesekkül etti. Malları teslim almak, gerekli tutanakları hazırlamak için bazı kadılar da şahitleriyle birlikte oraya geldiler. Kendisinden bu durumu bütün detaylarıyla öğrenmek için Muallim Senceri de huzurlarına çağırdılar. Günün ilk saatlerinde konakta gümüş olarak 370.000 dirhem ele geçirildi. Sonra açılmamış baskı sandıklar da bulundu. Vakit dar olduğu için bunların sayımı ve dökümü yapılamadı. Pazar günü de aynı şekilde sabahleyin işe başlandı, ancak pazar gecesi nöbetçiler kapılarda ve damlarda nöbet tuttular ki, geceleyin kimse bu konaga hücum etmesin. Muallim Sencer ile çocukları da göz altına alınarak Mansure kalesinde geceyi geçirdiler. Daha önceki musibetten yeni kurtulduğu halde yeniden bu büyük musibete maruz kalısından dolayı insanlar Muallim Sencer'e acıdılar.

Bu ayın sonlarında Emir Nasirüddin Muhammed b. Devaddar es-Sükkerî vefat etti. Bu, üstadının yanında büyük bir mertebeye ve yüksek makama sahipti. Görevinde büyük bir mutluluga kavusmustu. Sonra Cenab-i Allah, üstadının ona karsi kalbini karistirdi. Üstadi onu dövdü. Malini müsadere etti. Görevden alip hapse attı. Bu sebeple insanların nazannda da kadri azaldı. Neticede daha önceki kendisinin tebaasi olan kimselerin yanına atıyla gidiyor, onlarla alis veris yapıyor, karsilikli konusuyor, sonra ihtiyaç duyduğu esyaları satın alip bineğine yükleyerek evine götürüyordu. İnsanlar arasında bir nevi ibret haline gelmişti. Daha önce divgddarlık görevinde o kadar izzet ve itibar sahibi olmuş, dünyâda yükümlü ve zengin olmuş ikin bu hallin düsmüstü, Dünya isindi yükselen bir şeyi tekrar alçaltmak Allah'ın hakkıdır.

Cemaziyelevvel ayının onyedisinde pazar günü sabahleyin Muallim Sencer el-Hihalî ile oğulları tutuklu bulundukları Mansure kalesinden tahliye edildiler. Evleri ve esyaları kendilerine teslim edildi. Ama kendisinin konasında bulunan 320.000 dirhem tutarındaki gümüş müsadere edilmisti. Ayrıca bu konu için bir mahkeme yapılması ve sadece sermayesini ele geçirebilmesi için hüccetleri mühürlenmistti. Bu iste su âyet-i kerimenin hükmüne uyulmustu. Söyle ki:

"Eğer tevbe ederseniz sermayeniz sizindir. Böylece haksızlık etmemiş ve haksızlığa uğramamış olursunuz." (el-Bakara, 279).

Ayrıca şehirde bir duyuru yapılarak Muallim Sencer'e, zekat Ödemediği riba muamelesi yaptığı için bu cezanın verildiği anlatıldı. Sultanın hacibi ve şehir mütevellisi de bu iste onunla müsterek çalışmışlardı. Diğerlerinin de bu yüzden cezalandırıldıkları, şehrin her tarafında halka duyuruldu.

Cemaziyelevvel ayının yirmisekizinde divanlarda çalışan ve gözetim altına alınmış olan katiplerin memleketlerine ve ailelerine serbest bırakılıp gönderilmelerine dair sultanın fermanı Dimask'a geldi. İnsanlar bu katiplerin çekmekte oldukları eziyetten kurtuldukları ve ağır para cezasından muaf tutuldukları için sevindiler. Ancak bunlar saliverilmişler, para cezasından muaf tutulmuşlardı ama, görevlerine devam

edemiye çekler di.

Cemaziyelevvel ayının sonlarında Misir diyarından gelmiş olan Seyh Sihabeddin el-Makdisî, Emevî Camii'deki sahabe mihrabının karsısında vaaz verdi. İnsanlar vaazini dinlemek için toplandılar. Safiî ve Malikî kadilkudatları da vaazini dinlemek için Emevî Camii'ne gelmişlerdi. Vaiz Sihabeddin, Kur'an'ın bir kaç âyetini tefsir etmiş, tefsir ederken de tasavvufî bazı seylere akici, fasih, tatlı ifadelerle isaret etmistti. Ifadeleri, yürekleri parılayan cinstendi. Çok faydalı ve güzel bilgiler vermistti. Memleketine döneceğini söyleyerek insanlarla vedalastti. Dua ederken

insanlar ayaga kalkip dua ettiler. Ben de bir mecliste onu gördüm. Son derece güzel bir görünümü vardı. Edepli idi, konuşması güzeldi. Allah bizi de onu da islah etsin, amin.

Cemaziyelâhir ayının başlarında Haleb naibi Emir Seyfeddin Bay-demir, askerleriyle birlikte gaza için Sis ülkesine gitti. Allah ona zafer nasib etsin, onu güçlendirsin. Yine bu ayın başlarında kale halkı bir sabah Arap emirlerinin kaledeki meclislerinin üst taraflarından sarık ve iplere tutunarak hendege indiklerini ve Zülamiye köprüsünün yanından çıktıklarını gördüler. İki kişi kaçtı. Üçüncüsü yakalandı. Bu zindanda kaldı. Bu, onlar için ipleri ve sarkmada kullandıkları sarık bezlerini tutuyor, onlar da bu iplere v© larık bizlerini tutunarak aşağıya mvki-yorlardı. Bu kaçma hadisesini saltanat naibi kâli naibini kızarak protesto etti. Onun iki oğlunu ve kardesini nakip (kontrol amiri) dövdü ve zindana attı. Bu olay sultana bir mektupla bildirilince sultan, kale naibinin görevden azledilip kaleden çıkarılmasını, altı yıllık görev süresince elde etmiş olduğu paraların hesabını vermesi için de Misir'a gönderilmesini emretti. Biri nakip diğeri de saray üstadı olan iki oğlunu görevden azletti. Bunlar da aziz iken azledilip zelil oldular.

Cemaziyelâhir ayının onyedisinde pazartesi günü Emir Taceddin Cibril, Haleb naibi Emir Seyfeddin Baydemir'in yanından Dimask'a geldi. Emir Seyfeddin Baydemir, Sis'e bağlı Tarsus ve Adana'yi fethetmiş, buraların anahtarlarını Cibril ile birlikte sultana göndermişti. Allah sultani güçlendirsin. Daha sonra kısa süre içinde az bir zahmetle Seyfeddin Baydemir, başka bir ç«^k kaleyi de fethetmişti. Sir katibi Kadi Nasirüddin bu sebeple belig ve güzel bir nutuk irâd etti. Bana gelen bir mfektupta anlatıldığına göre Adana kilisesinin kapıları gemilere bindirilerek Misir diyarına gönderilmisti.

Ben derim ki: Bu kapılar, daha önce Sefih mezarlığının yanındaki Nasiriye kapılarıydı. Sis hükümdarı, Kazan senesi dediğimiz hicri 699, senede bunları alıp götürmüştü. Müslümanlar bu senede bu kapıları kurtarıp geri getirmişlerdi. Hamd ve minnet Allah'adır.

Bu ayın sonlarında duyduğumuza göre Seyh Kutbeddin Hermas Dimask'a ugramisti. Bu zat, mali müsadere edilmiş, evi temele kadar yıkılıp indirilmiş, sultanın yanından uzaklastırılarak Misyaf a sürgün edilmisti. İste bu ayın sonlarında Dimask'a ugradığında Babü'l-Ferec disindeki Celile Medrese si Jne konuk olmuştı. Ben de kendisine selam vermek için ziyaretine gittim. Yaslı ve güzel bir kimseydi. Cidden güzel Arapça konuşuyordu. Faziletli bir insandı. Mütevazı ve mutasavvif bir kimseydi. Allah akibetini güzel kilsin. Daha sonra Celile Medrese-si'nden ayrılıp Azraviye Medresesi'ne geçti.

Receb ayının onyedisinde cumartesi günü sabahleyin Seyh Sere-füddin

Ahmed b. Hasan b. Kadi'l-Cebel el-Hanbelî, Misir diyarina gitti. Bu zat, sultanin Kahiretü'l-Muizziye'de yaptirdigi medresede Hanbelî fakihlerine ders vermek üzere sultan tarafından Misir'a çağirilmisti. Yola çıkarken kadılar vş ayan tabakasina mensup kimseler onu ugurlamak için sehir disina çıkmislardi. Allah ona selamet nasib etsin.

Bu konuda anlatacaklarimiz burada sona ermektedir. Dogrusunu Allah bilir.
[4]

Saltanat Naibi Istedmür El-Bahnavî'nin Tutuklanması

Receb ayinin yirmibesinde çarsamba günü sabahleyin Dimask saltanat naibi Emir Seyfeddin Istedmür tutuklandı. Yelboga el-Bah-navî'nin kardesi olan Seyfeddin Istedmür, sultanin, küçük devaddarla Dimask'a gönderdigi ferman gereginde tutuklanmisti. O gün kendisi Ibn Babek meydani tarafinda dolasmaktaydi. Yahudi ve Hristiyan mezarliginin bulunduğu tarafa geldiginde büyük hacib ve beraberindeki askerler onu çembere aldilar. Trablus tarafina gitmesi gerektiğini söylediler ve o tarafa gitmesi için de kendisini zorladilar. O da Dârüssaâde Sarayina dönme imkani bulamadigi için Seyh Raslan yolunun üst rara-fmdan Trablus'a yöneldi. Kendisini issiz güçsüz bir sekilde Trablus'ta ikamet edecek sekilde sürgün etmisler ve Trablus'a gidinceye kadar kendisine refakat edecek askerleri de yanina vermislerdi. Her seye hükmetme gücünü elinde bulunduran Allah, noksanliklardan münezzeh ve yücedir. O diledigini yapar. Bu karar neticesinde Dimask sehri naibsiz kaldi. Sultanin fermani gereginde büyük hacib geçici olarak sehri yönetmeye basladi. Naiblige Haleb naibi Emir Seyfeddin Baydemir atandı.

Saban ayinda Haleb naibi Emir Seyfeddin BaydennYin Dimask na-ibligine atandigina dair olan sultan fermani Dimask'a ulasti. Bir grup Haleb askeriyle yola koyularak sultana itaat ettirmek üzere Emir Hiyar b. Mühenna'mn üzerine gitmesi emredildi. Ayni sekilde Hama ve Humus emirlerine de bu isinde Emir Seyfeddin Baydemir'e yardimci olmaları için emirname gönderildi. Saban ayinin dördünde cuma günü bunlar Silmiye'de Emir Hiyar'la karsi karsiya geldiler. Birbirlerine tam yaklasmadan karsilikli atismaya basladilar. Bu çatismayi müsahele edenlerden Emir Taceddin Devaddar, Bedevilerin bu düzenli orduyu her taraftan kusatma, altina aldiklarim bana anlatti. Çünkü Bedeviler yaklasik 800 kadar kisiydiler. Hama, Humus ve Haleb'ten gelen Türkler 150 kisiydiler. Bedevilere ok atmaya basladilar. Onlardan büyük bir kismini öldürdüler. Türklerden sadece bir kisi öldürüldü. Onu da Türklerden biri Bedevi zannederek bir ok atarak öldürmüştü. Sonra araya gece girdi. Türkler daire disina çıktilar.

Türklerin ve bedevilerin mallan yağmalandı. Büyük bir fitne cereyan etti.

Durumu kontrol altına almak, kayıpları telafi etmek amacıyla Dimask'tan bir kaç komutanın emri altında bir devriye birliği yola çıkarıldı. Saltanat naibi de orada onların gelişlerini beklemeye başladı. Masma lakabını taşıyan Emir Ömer b. Musa b. Mühenna, bedevilerin komutanı olarak Misir diyarından geldi. Beraberinde Emir Bedreddin b. Cemmaz da vardı. Masma, Dimask'taki Ablak Sarayına indi. Emir Remle kendi adeti üzere Tuziye'ye indi. Sonra ikisi birlikte beraberlerindeki itaatkar bedevi devriye birliğiyle birlikte Emir Hiyar'ın üzerine gittiler. Beraberlerinde Dimask, Hama ve Humus askerleri de vardı. Bunlar Emir Hiyar'ın hakkından gelmeyi kafalarına koymuşlar, onu sultanın itaatine sokmaya karar vermişlerdi. Allah akibeti hayreylesin. [5]

Saltanat Naibi Emir Seyfeddin Baydemir'in Dimask'a Gelisi

Saban ayının ondokuzunda cumartesi günü sabahleyin Emir Seyfeddin, askerleriyle birlikte Haleb yönünden Dimask'a girdi, cumartesi gecesi Vat'ay-i Berze'de kaldı. İnsanlar Hama'ya ve Hama yakınlarına kadar giderek onu karşıladılar. Önceki paragraflarda anlattığımız gibi onunla bedeviler arasında bir savaş cereyan etmişti. İşte bu günde Dimask'a büyük bir debdebe ve merasimle girdi. Adet üzere esigi öptü ve Dârüssaâde Sarayına yaya olarak gitti. Etrafındaki maiyeti, kıymetli ve güzel elbiselerini giyinmişlerdi. Teçhizatları tamdi. Kıymetli silahlar taşıyorlardı. Sehamet, kararlılık, iyiliği emretme ve kötülüğü nehyetme gibi özellikleri bulduğundan insanlar, Emir Seyfeddin'in Di-mask'a saltanat naibi olarak gelisine çok sevindiler. Allah ona güç ve kuvvet versin, onu doğru yola iletсин.

Ramazan ayının onikisinde cuma günü Hanbelîler Kubaybat Ca-mii'nde hutbe okudular. Burada görev yapmakta olan Kadi Sihabeddin Kadiasker el-Hanbelî, sultanın fermamıyla azledildi. Çünkü sultan onun göreve atandığından bu zamana kadar sadece Hanbelîlere hizmet vermekle yetindiğini biliyordu.

Ramazanin onaltısında cuma günü Osman b. Muhammed öldürüldü. Bu, İbn Debadip ed-Dekkak adıyla meshur olmuştı. Yalan söylemekte bir araya gelip anlaşımları imkansız olan bir topluluğun şehade-tiyle bunun Rasûlullah (s.a.v.)'a çokça sövdüğü tesbit edilince, Maliki hakiminin huzuruna götürüldü. Aleyhinde bu iddia ileri sürüldü. Kor-kuyormus gibi bir numara yaptı. Daha sonra suçu isledigi sabit görülünce demirle vurularak öldürüldü. Allah onu kahretsin. Onu rahmetinden uzak tutsun, ona merhamet buyurmasın.

Ramazanin yirmi altısında pazartesi günü Zübale adıyla çağırılan Muhammed Behtar, Peygamber (s.a.v.)'e sövdüğünden kâfirane davra-

nislarda bulunup iddialarda bulunduğundan öldürüldü. Anlatıldığına göre kendisi çokça namaz kilip oruç tutarmış, ama bununla birlikte Hz. Ebu Bekir, Hz. Ömer ve müminlerin annesi Hz. Aise ile Peygamber (s.a.v.) hakkında çok çirkin sözler sarfedermiş. İste bu yüzden bu günde, Sukû'l-Hayl'de boynu vuruldu. Hamd ve minnet Allah'adır.

Sevval ayının onüçünde sultanin tahtirevani hacca gitmek üzere saraydan hareket etti. Hac kafilesinin emiri, Nasirüddin b. Kara Sungur, kafilenin kadisi ise Seyh Semseddin Muhammed b. Sind idi. Bu zat muhaddis olup müftülük vazifesini ifâ edenlerdendi.

Sevval ayının sonlarında Sagor mahallesinde terzilik yapmakta olan Hasan adındaki biri tutuklandı. Bunun mel'un Firavun'dan yana ifadeler sarfettiği ve onun Müslüman olarak öldüğünü iddia ettiği ileri sürüldü. Kendisi su asagida nakledeceğimiz âyet-i kerimeye dayanarak Firavun'un bogulurken Müslüman olduğunu söylemişti:

"İsrail ogullarının inandığından baska Tanrı olmadigina inandim. Artık ben O'na teslim olanlardanim" (Yunus, 90).

Ancak o, yani terzi Hasan bu âyetin devamındaki ifadelerin manasını kavrayamamıştı:

"Simdi mi inandin? Daha önce bas kaldirmiş ve bozgunculuk etmistin." (Yunus, 91).

Su âyet-i kerimelerin de manasını kavrayamamıştı:

"Allah bunun üzerine onu dünya ve ahiret azabına ugrattı." (en-Nazi-at, 25).

"Ama Firavun o Peygambere karsi gelmişti de onu çok ağır bir şekilde tutup cezalandırmıştık." (ei-Muzemmi, 16).

Firavun'un en büyük kâfirlerden biri olduğunu isbatlayan daha bir çok âyet-i kerime ve hadis-i şerif mevcuttur. Yahudiler, Hristiyanlar ve Müslümanlar da bu hususta müttelikler.

Zilkade ayının altısında cuma günü sabahleyin Misir'dan Di-mask'a posta gelerek saltanat naibinin, Tengiz'in adeti üzere saygı ve ikram içinde sultan tarafından Misir'a çağırıldığını haber verdi. Bunun üzerine saltanat naibi, yanına saraya layık kıymetli hediye ve armağanları alıp zilkade ayının ondördünde cumartesi günü sabahleyin yola çıktı. Çıktığında kadılar, önde gelen hacibler ve emirler onu yolcu ettiler. Zilhicce ayının başlarında saltanat naibi kendi eliyle bir mektup yazarak Dimask'taki Kadilkudat Taceddin es-Safıye gönderdi ve onu Kudüs'e davet etti. Hz. İbrahim'in mezarım ziyaret etmesini istedi. Mektubunda ayrıca sultanin kendisine ihsan ve ikramda bulunduğunu, saygı gösterdiğini, at, davar, para, ürün,

tahil ve birçok esya armagan ettiğini de bildiriyordu. Bunun üzerine kadilkudat, zilhicce ayının dördünde cuma günü altı posta atıyla yola koyuldu. Yanında münasip miktarda ve değerli hediyeler de vardı. Zilhiccenin onsekizinde cuma günü aksamleyin kendi bahçesine döndü.

Zilhicce ayında ve ondan önceki ayda bir çok mekanda ciddi büyük sel baskınları meydana geldi. Bu baskınların izlerini Baalbek şehrinde gördük. Bu yüzden bir çok ağaç yıkılmıştı. Bir çok mekan tahrip olmuş ve parçalanmıştı. Sel baskınlarının izleri bir çok mekanlarda halen görülmekteydi. Mesela Ca'lus mintikasında meydana gelen sel baskını yüzünden ciddi çok miktarda esya telef olmuş ve bu baskınlar neticesinde yörenin kadisi, beraberindeki bazı seçkin kimselerle birlikte sular altında kalıp boğulmuştu. Bunlar bir tepe üzerinde durmakta iken aniden sel baskınıyla karşılaşmışlar. Bundan kurtulmayı basaramamışlar ve neticede can vermişlerdi. Hissetü Cemal nahiyesinde de bir sel baskını meydana gelmiş, bu yüzden bir çok ağaç, davar, üzüm bağı ve başka şeyler telef olmuştu. Haleb'te meydana gelen sel baskını yüzünden de Türkmenlerden ve diğerlerinden çok sayıda insan, erkek, çocuk, davar ve deve telef olmuştu. Ben bu felaketi gözüyle gören bir kimsenin mektubunda okudum. Onun anlattığına göre Haleb taraflarında dolu yağmıştı ki her birinin ağırlığı, yaklaşık 700 dirhem kadardı. Bazıları bundan daha iri, bazıları ise daha küçüktü.

Bu konuda anlatacaklarımız burada sona ermektedir. [6]

Kalenderiye Mezhebi Mensuplarının Sakal, Kas Ve Biyiklerini Tras Etmekten Men Edilmeleri

Zaten bunu yapmak İbn Hazm'ın anlattığına göre icma ile haram kılınmıştır. Ancak bazı fakihlerse bunun mekruh olduğunu ifade etmişlerdir.

Zilhicce ajanın onbesinde salı günü sultanın mektubu Dimask'a geldi. Bu mektupta Kalenderilerin Müslüman kılığına bürünmeleri, Acemlerin ve Mecusilerin kılığını terk etmeleri emrediliyordu. Bu bid'atvari kılığı terk etmeden bu çirkin elbiseleri üzerlerinden çıkarıp atmadan bunlardan herhangi birinin sultanın ülkesine girmelerine imkan tanınmayacağı, bu fermana riayet etmeyenlerinse ser'an tazir edilecekleri, yerinden yurdundan sökülüp atılacakları bildiriliyordu. Bunların pis ve değersiz esrar içmekten de vaz geçmelerinin emderilmesi gerekiyordu. Bunu içip sarhos olanlara had tatbik edileceğinin de bildirilmesi zorunlu hale gelmişti. Nitekim bazı fakihler bu yolda fetva vermişlerdir. Hülâsa sultanın onlarla ilgili olarak gönderdiği ferman, çarsamba günü sabahleyin şehrin her tarafında duyuruldu.

Zilhicce ayının besinde salı günü Cibras şehrinde Seyh Ahmed b. Musa ez-Zer'fnin vefat ettiği haberim aldık. Bu zat, iyiliği emredip kötülüğü

yasaklamak isiyle görevlendirilmis, sultan ve devlet kademeleri nezdinde insanların çıkarlarını gözetken bir insan olmuştur. Havas ve avam nezdinde itibarlıydı. Allah rahmet etsin.

Bu ayda Dimask'ta haciblik ve emirlik yapmış olup daha sonra bu görevlerinden azledilerek sultan tarafından Trablus'a sürgün edilmiş olan Emir Seyfeddin Kehlen b. Akves, Trablus'ta vefat etti.

Saltanat naibi Emir Seyfeddin Baydemir bu ayda Misir diyarından Dimask'a döndü. Dönüşünde Kudüs-ü Serife uğramış, arefe günü ve Kurban Bayramının birinci günü orada kalmış sonra Ersof ormanlığının yolunu tutmuş, orada avlanmak istemiş, ancak sancılandığı için bunu yapamayınca yoluna hızla devam etmiş ve zilhicce'nin yirmibirinde pazartesi günü sabahleyin Dimask'a ulaşmış ve büyük bir debdebe ve alayla şehre girmişti. Dönüşünü seyretmek için insanlar yola çıkmışlardı. Kendisi muazzam ve kıymetli dokumalı bir kaban giyinmiş olup adet gereğince önünde bayrak ve filamalan, muhafızları vardı. Halka iyilik ve ihsanda bulunmak, vakıfların durumunu islah etmek, bu hususta tipki Tengiz gibi yapmak istiyordu. Merhum Tengiz'in metodunu takip etmek niyetindeydi. [7]

Hicretin Yediyüztümüşü İkinci Senesi

Bu sene başında Misir, Sam, Haremeyn-i Serifeyn ve buralara bağlı mintikalarda İslâm'ın ve Müslümanların sultanı, Melikü'n-Nasir

Hasan Kalavun es-Salihî idi. Sultanın Misir diyarında naibi yoktu. Misir'daki kadıları, önceki senede adları anılan kimselerdi. Veziri Kadi İbn Hatip; Sam naibi Emir Seyfeddin Baydemir el-Harezmî; Dimask'ın kadıları, hatibi, diğer esrafi, ordu naziri ve muhtesibi ise önceki senede adları anılan kimselerdi. Vezir İbn Kazvinî, Sir katibi Kadi Eminüddin b. Kalanisi, Beytü'l-mal vekili ise Kadi Selahaddin es-Sugdî idi. Bu zat meclisteki dört üyeden biriydi. Vakıflar idaresinin başkanı Emir Nasirüddin b. Fadlullah; baş hacib de Yusufî idi. Bu zat, Cinhar emiri olarak üzere Misir diyarına gitmişti. Dimask şehrinin mütevelliisi Nasirüddin; Nakibü'n-Nükabasi ise İbn Sücaî idi.

Muharrem ayının altısında pazartesi günü sabahleyin Hama naibi Emir Ali, Misir'a giderken Dimask'a uğradı. Ablak Sarayına indi. Sonra Düveydari olan Yelboga'nın konagina uğradı. Kassain'de bulunan bu konagin bazı odaları tamir edilip yenilenmişti. İnsanlar buradayken yanına gidip ziyaret ettiler. Kendisine selam verdiler. O da muharrem ayının dokuzuna, perşembe sabahına kadar orada kaldı. Sonra Misir diyarına gitti.

Muharrem ayının ondokuzunda pazar günü, Sagor mahallesinden Hasan b. Hayyat, zindandan alınarak Maliki kadısının huzuruna getirildi. Firavun'dan taraf olduğuna dair iddialarda bulunuldu. Kendisi de bunu önce itiraf etti.

Sonra ikinci kez, üçüncü kez tartisip münazara yaparak bunu dogruladi. Kendisi okur yazar olmayan avam tabakasindan cahil bir ihtiyardi. Bazi naslardan bahsediyordu, ama delilini güzelce ileri süremiyordu. Sadece muhayyilesinde bir süphe meydana gelmistti. Bogulmak üzere iken Allah'in azabini gördüğü ve ilâhî ceza ile kusatıldığı esnada Firavun'un durumunu haber veren su ayet-i kerimeyi delil olarak ileri sürüyordu:

"Israil ogullarinin inandigindan baska Tanrı olmadigina inandim. Artık ben O'na teslim olanlardanim."

Cenâb-i Allah da Firavun'a o zaman söyle karsilik vermisti:

"Simdi mi inandin? Daha önce baskaldirmis ve bozgunculuk etmistin. Senden sonrakilere bir ibret teskil etmesi için bu gün sadece senin cesedini çıkarip (sahile) atacagiz" dedik." (Yunus, 90-92).

Bu cahil adam Firavun'un o esnadaki imaninin kendisine fayda verecegine inanmistti. Oysa Yüce Allah bir âyet-i kerimede bunun dogru olmadigini söyle beyan buyurmustur:

"Siddetli azabimizi gördüklerinde: "Yalniz Allah'a inandik; O'na kostugumuz esleri inkar ettik" dediler. Ama, bizim siddetli azabimizi görüp de Öyle inanmalari kendilerine fayda vermedi. Bu, Allah'in kullari hakkında Öteden beri yürürlükte olan yasasidir. Iste inkarcilar o zaman hüsranda kaldilar." (Gafîr, 84-85).

"Dogrusu Rabbinin söz verdigi azabi hak edenler, can yakici azabi görene kadar kendilerine her türlü belge gelse bile inanmazlar." (Yunus,96-97).

Sonra baska bir günde kadının meclisine getirildiginde sapikliginda yine ısrar ediyordu. Bunun üzerine kendisi kirbaçlandı. Tевbe ettigini söyledi. Tekrar zincire vurularak zindana iade edildi. Üçüncü günde yine getirildiginde zahiren tevbe ettigini söylüyordu. Sehirde dolastirilip durumu ilan edildi. Sonra saliverildi.

Muharrem ayinin ondördünde sali gecesi ay tutulmus olarak, ama bulutların altında olduğu halde dogdu. Yatsi vakti gelince yavas yavas ortaya çıkmaya basladi. Ancak hatip yatsidan önce küsuf namazini kildirdi. Birinci rek'atte Ankebut sûresini, ikincisinde ise Yasin sûresini okudu. Sonra minbere çıkıp hutbe irâd etti. Yatsidan sonra minberden indi.

Hacilarin mektuplari Dimask'a geldiginde bu mektuplardan Hicaz taraflarında bolluk ve güvenlugin bulunduğunu öğrendik. Zilhicce ayinin basindan, hatta ondan birkaç gün öncesinden itibaren bu ayin yani muharremın sonlarına kadar sular artmaya devam etti. Durum yine eskiden olduğu gibiydi. Yaslıların çoğunluginun anlattiklarına göre böyle bir olay daha önceleri görülmüş degildi. Bunun sebebi de suyun bazi daglardan gelip nehir yoluna kanalize olmasıydı.

Muharrem ayinin yirmibirinde sah günü sultanin tahtirevani öğleden önce Dimask'a girdi. Mekke'de mukim olan Emir Hacı Serek Timur el-Mardanî tutuklandı. Dimask'in devriye askerleri hacılarla birlikte Dimask'a döndüklerinde hemen o esnada Emir Kara Sungur komutasındaki devriyeler, Emir Hacı Serek Timur'u zincire vurup posta vasıtasıyla Misir diyarina gönderdiler. Bize ulasan habere göre Mekke emiri Emir Sind, sultanin Kara Sungur komutasındaki askerlerine oyun oynamis, onlara baskin yaparak bir kismini Öldürmüs, atlarini da zapte-misti. Neticede bunlar üzerlerinde hiçbir esyalari kalmaksizin soyulmus olarak Misir diyarina döndüler. innâ lillâh ve innâ ileyhi râciun (Dogrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz.)

Sevval ayinin basinda Misir'daki Nil nehrinin sulan, alisila gelmisin disinda tasmis ve çok miktarda su göleti meydana gelmistti. Buna bagli olarak hava bozmuş, firtina kopmuş, bu yüzden ölümler çoğalmisti. Her gün 2.000'den fazla insaninin Öldüğü, hastaliklarin çoğaldigi, çalışacak kimselerin azalması nedeniyle fiyatların yükseldigi, sekerin, sularin, meyvelerin asiri sekilde pahalilastigi haberi bize ulasmisti. Sultan, sehir disina çıkmis ve bu durumdan çok tedirgin olmuş, hastalanmış, sonra Allah'a hamd olsun ki afiyet bulmustu.

Rebiyülâhir ayinin üçünde Misir diyarından Irak sahibinin elçisi Ibn Haccâf, sultanin kizini istemek amaciyla Dimask'a geldi. Kendisine mehir olarak Bagdat memleketini vermesi, ayrıca sultana bir istihkak ödemesi sartiyla sultanin kizinin kendisine verilebilecegi ifade edildi. Elci beraberinde sultan ailesine çok miktarda armagan, hil'at ve mal da götürmüstü. Elçiye Beytül-mal'dan bir köyü satın alip Dimask'ta Tava-vis yakninda yaptırmak istedigini hankaha vakfetmesi emredildi. Elçiyi karsilamaya naib vekili olan Hacıbü'l-Hüccap ile devlet erkânı ve ayan tabakasina mensup kimseler çıkmislardı.

Rebiyülâhir ayinda Misir'da Sultaniye Medresesi için yaptirilan minarenin çöktüğünü duyduk. Bu minare cidden garip bir sekilde yapilmis muazzam bir eserdi. Burada medresenin kapisinin kemeri üzerinde tek temel üzerine kurulmuş iki minare vardı. Minare çökünce medresedeki sanatkarlar, oradan gelip geçenler medresenin mektebinde okuyan çocukların çocuğu öldüler. Anlatildigina göre oradaki çocuklardan sadece altisi kurtulabilmisti. Minarenin çökmesi nedeniyle yaklaşık 300 yahut daha fazla veya daha az sayıda insan Ölmüstü. Innâ lillâh ve innâ ileyhi râciun, (Dogrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz.)

Rebiyülâhir ayinin yirmi dokuzunda pazartesi günü saltanat naibi Emir Seyfeddin Baydemir, ormanligi islah etmek, orada insanlara ezâ veren ağaçları sökmek, gereken yerlerini budamak için sehirden çıkıp ormanliga gitti. Beraberinde emirler ve arkadaşları ve muhafiz askerleri de vardı.

Yine bu ayda bazı dilenciler arasında garip bir olay meydana gelmişti. Söyle ki: Fecirden Önce Melikü'l-Ümera Tengiz'in haniminin Ba-bü'l-Havvasin'deki türbesinin yanında sadaka olarak dağıtılmakta olan ekmekleri alabilmek için dilenciler orada toplanmışlar ve kendi aralarında kavgaya tutuşmuşlardı. Sonra bir adama hücum ederek boğazını sıkmışlar, sonra da içinde biraz altınla 3.000 dirhem bulunan bir kesesini alıp götürmüşlerdi. Sonra da kargasadan yararlanarak sivilisip gitmişlerdi. Adam, yedigi dayanın tesirinden ötürü bayılmıştı. Bir süre sonra ayıhınca orada kimseyi bulamamış, durumunu gidip şehrin mütevellisine şikayet etmişti. Ama bu soygunu yapanlar su ana kadar ele geçirilememişlerdi. Bu para kesesini kendisinden gasbedip götürülenlerden birinin bana anlattığına göre kendileri, bu 3.000 dirhemi niüdarebe yapmak[8] amacıyla kendisinden almışlardı. Bunlardan 1.000 dirhemi Bendakî dirhemi idi. İki dinarin ağırlığı ise üç dinara denk gelmekteydi.

Melik Mansur Selahaddin Muhammed'in Sultan Olusu

Melik Mansur Selahaddin Muhammed b. Melik Muzaffer Hacı b. Melikü'n-Nasir Muharanied b. Melikü'l-Mansur Kalavun b. Abdullah es-Salihî. Bu zat sultan olmus, amcası Melikü'n-Nasir Hasan b. Melikü'n-Nasir Muhammed b.

Melikü'l-Mansur Kalavun'un sultanlığı ise sona ermisti. Sultan Melikü'n-Nasir Hasan'ın tamahkârlığı ve hirsı artmış, halka kötü muamelede bulunmuş, onları sikintili bir yaşam içine sürüklemisti. Çoguna ihtiyaç olmayan büyük binalar yaptırmış, Bey-tü'1-mal'm parasına ve mülkünün çoguna el koymuş, bu paralarla kendine çok miktarda köy ve çiftlik satın almisti. Bu da insanların çok agrına gitmisti. Ancak kadılardan, yöneticilerden, alimlerden, salihlerden hiçbirisi bu nedenle ona hücum edememiş, protestoda bulunma cesaretini gösterememiş, kendisinin ve Müslümanların yararına olacak şekilde nasihatte bulunamamisti. Cenâb-i Allah ondan öç aldı. Askerlerini ona musallat kildi. Halkının, havas ve avaminin kalplerini ondan soguttu. Çünkü kendisi onların erzaklarını, maaslarını, ekmeklerini kesmiş, onlardan kestiklerini kendi has adamlarının maasına ve erzakına eklemisti. Bu sebeple ona bağlı emirler, askerler, komutanlar, katipler, memurlar azalmış, erzaki azalan bu insanlar fakrû zaruret içine düsmüşlerdi. Kendilerinin, çocuklarının, bakmakla yükümlü bulundukları kimselerin de maaslarına, ve erzaklarına el konulmustu. İşte o zaman

Cenâb-i Allah, Sultan Melikü'n-Nasir Hasan'ın ölümünü kendi has adamlarından Emirü'l-Kebir Seyfeddin Yelboga el-Hasekî vasıtasıyla mukadder kildi, Söyle ki: Sultan Melikü'n-Nasir Hasan, Emirü'l-Kebir Seyfeddin Yelboga'yi tutuklamak istemiş, bunun için gerekli hazırlığı yapıp, askerleriyle birlikte onun üzerine gitmiş, Kahire disında onunla karşı karşıya gelmisti. Çadırların kurulu olduğu yerde karşılıklı çatısmadan sonra Sultan Melikü'n-Nasir Hasan hezimete ugramış ve iki taraftan da bir kısım asker ölmüştü. Sultan Melikü'n-Nasir Hasan, Cebel kalesine sığınmisti. Sığınacak başka bir yer kalmamış, tedbirin de kader karsısında yararı olmamisti. Askerler kaleyi tümüyle kusatma altına alarak geceyi geçirdiler. Sultan Melikü'n-Nasir Hasan, atına binerek Kerek'e kaçmaya yeltendi. Ancak kale dışına çıkınca yakalanıp tutuklandı ve mezkur Haseki Yelboga'nın konagina götürüldü. Bu, onun son âniydi. Günlerden de cemaziyelevvel ayının dokuzu, yani çarsamba idi. Yapılan mesveret neticesinde yetki, Hasekilerden Emir Seyfeddin Yel-boga'ya verildi. O da emirlerle yaptığı görüşmede Melik Mansur Selahaddin Muhammed b. Muzaffer Hacı'mn sultanlığına bey'at edilmesi kararını aldırdı. Yeni sultan adına hatibler hutbe okudular. Paralar da onun adına bastırıldı. Posta onun adına bey'ut edilmesi buyrugunu ülkenin her tarafına ılastırdı. O zaman yeni sultan henüz oniki yasındaydı. Ondört veya onaltı yasında olduğuna dair çeşitli rivayetler de vardır. Yeni sultan babası Nasir Muhammed b. Kalavun'un zamanındaki uygulamalara dönölmesini, Melik Nasir Hasan'ın aldığı kararların tümünün iptal edilmesini ve onun kesmiş olduğu maasların yeniden ödenmesini, kendisine atabek yapmak için Iskenderiye zindanında bulunan Emir Taz ile

Tasdemir el-Kasim'm huzuruna getirilmelerini emretti. Bu haber, bu ayin onaltismda çarsamba günü sabahinda Misir diyarin-daki tabilhane emirlerinden Emir Seyfeddin Bezlar komutasindaki posta ile Diniask'a ulasti. Bunun üzerine kalede müjde davullari çalindi. Emirlerin müzisyenleri de konakların önünde müzik ziyafeti verdiler. Sehrin tümü süslendi. Aynı günün sabahinda Dârüssaâde Sarayinda yeni sultan için bey'at alındı. Saltanat naibine de büyük şeref ifade eden hil'at gönderilmisti. Emirlerin, askerlerin, halkın çoğu bu duruma sevindiler. Emir ve hüküm, Allah'a mahsustur. Çünkü bir ayet-i kerimede Yüce Allah söyle buyurmıştır:

"Ey Muhammed! De ki: Mülkün sahibi olan Allahim! Mülkü diledigine verirsın, dilediginden çekip alırsın; diledigini aziz kılar, diledigini alçaltırm." (Âl-İ İmran, 26).

Üzerinde Himyerice bir siir yazili olan bir tas bulunmus ve bu tas götürölüp Memun'a okunmustu. Tasin üzerindeki siir söyle idi:

"Gece ve gündüz bir birini takip ettikleri sürece, Gökteki yörüngelerinde bulunan yıldızlar bos yere dönmezler. Sadece nimetin bir hükümdardan baska bir hükümdara intikali için dönerler.

Oysa arsin sahibi olan hükümdarin hakimeyeti ebedî ve daimidir. Fani degil, ortakli da degildir."

Rivayete göre Süleyman b. Abdülmelik b. Mervan, bir gün cuma namazina gitmek üzere evden çıkmisti. Yaratilisi güzel, endami hostu. Yesil bir elbise giymisti. Etine dolgun bir gençti. Etrafina, omuzlarına ve elbisesine bakıyor ve elbisesi çok hosuna gidiyordu. Evin avlusuna vardiginda gözdelelerinden olan bir cariyenin kiligina bürünmüş bir cin, karsisina çikip ona su siiri okumustu:

"Sen bakî kalacak olsaydin çok güzledin. Yalniz insan için ebedî hayat burada yoktur. Bildigim kadariyla sende hiç bir kuaur yoktur. Yalniz sen fanisin."

Namaza gitmis, Emevî Camii'nin minberine çikip insanlara hutbe irâd etmisti. Gür sesliydi. Camideki herkese sesini duyurabiliyordu, Hutbesini minber üzerinde irâd etti. Smi azar azar kisilmaya basladi, Öyle ki, hükümdar mahfelinds bulunanlar dahi sesini duyamaz oldular, Namazi kildikten sonra evine götürüldü. Çin'in kiligina büründüğü gözdesi yanma geldiginde, ona, "Sen namazdan önce bana o iki beyiti nasıl okudun, onlar nasıl beyitlerdi?" diye sormus, gözdesi de, "Ben sana her hangi bir sey okumus degilim!" demisti. Bunun üzerine Süleyman b. Abdülmelik, "Allahüekber! Demek ki o karsima çıkan o kisi, vallahi ölüm haberini bana vermistir!" dedi ve kendisinden sonra amcasinin oğlu Ömer b. Abdülaziz'in halife olmasini vasiyet etti. Allah rahmet etsin. Cemaziyelevvel ayinin

yirmialtismda cumartesi sabahi azledilmiş olan Trablus naibi ile eski Dimask naibi Emir Seyfeddin İstedmür, ikamet etmekte oldukları Trablus'tan Dimask'a geldiler ve Dârüssaâde Sarayına girdiler. Saltanat naibi onlar için karsılama töreni düzenlemedi. Yine bu ayda Dimask'ta Babünnatifaniyyin'in batisindeki revakin trabzanları yenilenip, duvarları ve mihrabi beyaza boyandı. Trabzanlar arasında arasına penceremsi delikler de açılmıştı. Magrip ezanından sonra orada okunan Kur'an için vakıf kuruldu. Anlatıldığına göre bir adam buranın onarımı ile ilgili bir rüya görmüş, rüyasını gidip saltanat naibine anlatmış, o da buranın onanıp islah edilmesini emretmişti. Bu rüyada bu mekânin bitisigindeki pencerelere kadar uzanan medrese binasının onarımı da isteniyordu. Burayı daha önce Alemüddin b. Hilal yaptırmıştı. Ancak onun mali müsadere edilip kendisi tutuklandığında burası elinden alınarak sultanın mülküne katılmıştı. Onlar da bu temeller üzerine binayı kurup doğu tarafında beş pencere, ön tarafında da bir kapı içinde bir mihrap ile Irak modeli bir sarnıç yaptırmışlardı. Duvarlarını siyah ve beyaz taşlarla örmüşler, üst tarafını da kireçle badana yapmışlardı. Böylece son derece güzel bir bina meydana gelmişti. Sultan Nasir Hasan buranın öksüzler için bir mektep haline getirilmesini emretmiş, fakat öldürüldüğü için bu emri yerine getirilememişti. Nitekim bunu önceki kısımlarda da anlatmıştık.

Bu sene cemaziyelâhır ayının ortalarında saltanat naibi, Dimask şehrinde bir duyuru yaptırarak kadınların dışarıda tesettürlü halde dolasmalarını elbiselerinin altına izar giymelerini, zinetlerini ve ellerini açığa çıkarıp göstermemelerini emretti. Kadınlar da bu emre uydular. Hamd ve minnet Allah'a mahsustur,

Arap emiri Cebbar b. Mühenna büyük bir debdebe ve alayla Dimask'a geldi. Saltanat naibi yola kadar gidip onu karşıladı. Cebbar b. Mühenna, sultanın şerefli kapısına gitmekteydi.

Receb ayının sonlarında Gazze naibliğinden alınıp Dimask hâcî-bü'l-hüccaplığına atanan Emir Seyfeddin Timur el-Mihmandar Dimask'a geldi. Kendisine hadbü'l-hüccaplık görevinin yamsıra Dimask ordusunun sağ cenah komutanlığı da verildi.

Bu ayda saltanat naibi bir çok harçları kaldırdı. MuhtesipUrden yarım dirhemden fazla alman günlük harcı da iptal etti. Her cenazenin teçhizi için alman üçbuçuk dirhemi de affetti. Pasajdaki gasilhaneyi parasız hizmet veren bir yer haline getirdi ve burada yıkanan ölümler için ücret alınmasını emretti. Hurma çağlasının satılmasında zorluk çıkarılmasını ve ürünlerin pahalalanması için de bir kısmının yok edilmesini yasakladı. Böylece bu sene insanlar ucuzluga ve bolluga kavuştular. Hatta denildiğine göre bir kantar hurma on dirheme satılır olmuştur.

Saban ayında Emir Cebbar b. Mühenna, Misir diyarından Dimask'a geldi ve Ablak Sarayına konuk oldu. Onu saltanat naibi karsiladi. Birbirlerine ikramda bulundular. Bir kaç gün sonra Emir Cebbar, Dimask'tan ayrildi.

Iskenderiye hapishanesinde bulunan emirler, saban ayinin yedisinde cuma sabahi Dimask'a geldiler. Aralarinda Emir Sihabüddin b. Subh, Seyfeddin Taydemir el-Hacip, 1.000 askerin komutani olan Tay-beraf ve Ömer Sah da vardi.

Saltanat naibi Emir Seyfeddin Baydemir, -Allah onu güçlü kilsin- Müslümanların zararına olan bazı harçları iptal etmeye devam etti. Duyduğuma göre o, -Allah kendisine imkân verdiği takdirde- bu harçların tümünü kaldırmak niyetindeymis, dileriz ki Allah kendisine bu güç ve imkani verir. [10]

Garip Bir Olay Ve Tuhaf Bir Raslanti

Saltanat naibi Emir Seyfeddin Baydemir, memleketin idarecisi Haseki ve Misir diyarının atabeki Emir Seyfeddin Yelboga'yi içten içe düşman bilmeye basladi. Onun kendisini Sam'dan uzaklastirma çabasi içine düştüğü vehmine kapildi. Hatta bu hususta bazı duyumlar da almisti. Bizim naibimiz; kuvvetli ve kararlı bir şahsiyet sahibi idi. Sultana itaate devam etmekle birlikte kendisinde Seyfeddin Yelboga'ya karsi itaatsizlik emareleri görülmüştü. Bu nedenle Yelboga, onun emir dinlemeyip, itaat etmediği gerekçesiyle azledilmesine çalışmisti. Ancak o esnada Dimask'taki Mansure kalesinin naibi Emir Seyfeddin Bortak en-Nasirî vefat edince, saltanat naibi, bu kaleyi tümüyle teslim almak için adamlarını ve maiyetini kaleye göndermis, sonra kendisi de bizzat oraya gitmisti. Kalenin bir zamanlar fakihî, daha sonra naibi ve kalenin planları, esyaları, hakkında en çok bilgi sahibi olan Zeyneddin Züba-le'yi çağitti. Onunla birlikte kaleyi dolasti. Zeyneddin Zübale, burçları, anahtarları, kilitleri, odaları, köşkları, sarnıçları, teçhizatları ona gösterdi. İnsanlar bu dönemde böyle bir raslantıya hayret ettiler. Çünkü daha önce hiç bir naip böyle hareket etmemisti. Dârüssaâde Sarayının karsisindaki kapı açıldı. Saltanat naibi kaleye buradan girip çıkmaya basladi. Beraberinde hizmetçileri ve maiyet erkânî da vardi. Kalenin kesfini yapıyor, tamiratiyla ilgileniyor, lazim gelen seyleri hallediyordu. Allah ona güç ve kuvvet versin.

Saban ayinin onbesinde cumartesi günü saltanat naibi, âdet üzere selâm merasimine çıktı. Emir Seyfeddin Istedmür'ü yanına çağirdi. Seyfeddin Istedmür, daha önce Sam naibi olup onun konagında tutuklu gibiydi. Hiç törenlere çıkmıyor, kimse onu görmüyordu. Onu yanına alıp beraberinde tören yerine götürdü. Ayni şekilde Misir'dan gelen emirlerden 1.000 askerin komutani Tayberof ile hacib Toydemir de tören yerine geldiler. Ibn Subh ile

Ömer Sah'a ise cuma günü akşama doğru yola çıkıp, Sûkü'l-Hayl'e gittiler. Dârüssaâde'ye konuk edildiler. Hep birlikte güç birliği yapıp kendilerine kötülük yapmak isteyenlere karşı el birliği yapmaya söz verip yemin ettiler, kendilerinden birini azletmek veya Öldürmek isteyenlere karşı birlikte hareket etme hususunda anlastılar. Kendileriyle savasanla da savasacaklardı. Sultanın, üstadları Melik Mansur b. Hacı b. Nasir b. Mansur Kalavun'un oğlu olduğunu söylediler. Hepsi saltanat naibinin bu hususta kendilerinden istediği hususlara riayet edeceklerine söz verip yemin ettiler. Sonra da yanından çıkıp gittiler, saltanat naibi de kendi âdeti üzere debdebe ve ihtisami ile törene devam etti. Sonucu güzel kılması, ancak Allah'tan beklenir.

Saban ayının onaltısında pazar günü sabahleyin Melikü'l-Ümera, tuz vergisini ve düğünlerden, törenlerden alınan harçları kaldırdı.

Kadınların erkeklere, erkeklerin de kadınlara sarkı okumalarını yasakladı. Bu güzel bir uygulamaydı.

Bu ayın onsekizinde sah günü saltanat naibi Seyfeddin Baydemir, kale burçlarına mancınık kurdurmaya başladı. Kalenin dört tarafına, altı adet mancınık yerleştirdi. Kaledeki insanlar da dışarı çıkarıldı. Oraya Kürt, Türkmen ve diğer kavimlerden olan devriye askerleri yerleştirildi. Ayrıca çok miktarda gıda maddesi, esya, savaş aleti ve benzeri şeyler de kaleye tasındı. Sayet kale kusatma altına alınacak olursa bu esnada lazım gelecek malzeme de hazırlandı. Bahçelerin sahipleri kaleye mancınık kurulduğunu gördüklerinde panige kapıldılar. Çocukları bahçelerini bırakıp şehre tasındılar. Bazıları da kıymetli mal ve eşyalarını şehirlilerin yanına emanet bıraktılar.

Fetva sormak amacıyla bana yazılı olarak şöyle bir soru gönderilmisti: "Bir hükümdarın bir köle satın alıp o köleye ihsanda bulunması, ona mal verip onu devlet kademesinde yükseltmesi, sonra o kölenin, efendisine hücum edip onu Öldürmesi, malını alıp vârislerini o maldan mahrum bırakması, kendisinin ise memleket tahtına geçmesi, tahta geçtikten sonra ülkenin naiblerinden bazılarını, -Öldürmek amacıyla-yanına gelmeleri için haber göndermesi durumunda, haber gönderilen bu naib onun yanına gitmese olur mu? Yahut kendi canını ve malını korumak için tahta geçen bu köle, hükümdarla savaştığı durumunda öî-dürülürse şehit sayılır mı, sayılmaz mı? Öldürülen hükümdarın vârislerinin miras hakkını kurtarmak amacıyla uğras veren kimse sevap kazanır mı? Onun kisasını tatbik etmek için çabalayan kimse sevap kazanır mı, kazanmaz mı? Bu hususta lütfen bize fetva (cevze) verin. Sizin sevabınızı da Allah versin."

Emirin yanından bu soruyu bana getirene dedim ki: "Eğer onun amacı kendisini Allah'a karşı olan sorumluluktan kurtarmaksa Cenâb-i Allah onun niyetini ve amacını herkesten daha iyi bilir. Sonucunda bundan daha ağır

bir mefsedete yol açacak belirli bir hakkı elde etmeye çalışmasın. Bu talebini normal yoldan elde edebileceği bir zamana kadar ertelesin. Ama bu fetvayı istemekteki maksadı, bununla devlet erkanını ve emirleri etrafında toplamak için güç sahibi olmaksın, o zaman bu fetvayı Önce büyük kadılardan ve alimlerden sorması gerekir. Bunlardan sonra diğer müftülere sorsun. Allah doğruya ulaşma hususunda başarı verecek olan yegane zattır."

Saltanat naibi, böylece bütün Sam ümerasini etrafında toplamıştı. Anlatıldığına göre bunların arasında onyedisi tane de saltanat naibi vardı. Bunlar naible birlikte selâm merasiminde hazır bulunuyorlar, onunla Dârüssaâde Sarayına gidiyorlar, naib de orada bunlara ziyafet veriyor, onlarla sofrada yemek yiyordu. Kudüs'te ikâmet etmekte olan Emir Mencük Turçaksîn'in de saltanat naibine muvafakat ettiğine dair haber

Dimask'a ulaştı. Dimask saltanat naibi de ona elçi olarak Cibril'i gönderdi. Cibril geri geldiğinde Emir Mencük'ün, saltanat naibine muvafakat ettiğini kendisine bildirdi. Ayrıca Mencük'ün, Gazze ve naibini hükmü altına, aldığı çok sayıda asker toplayıp yigmak yaptığını, çok kimseleri hizmetine soktuğunu, yolları kontrol altında tuttuğunu, kontrol etmeden kimsenin geçişine müsaade etmediğini de saltanat naibine bildirdi. Bununla karşılıklı mektuplaşmaların önünü almak istemisti. Adalet yerleşmiş, güven tesis edilmiş, hiç kimsenin korkusu kalmamıştı. Dimask ve çevre yerleşim birimlerinde de kimsenin kimseyi korkuttuğu, kimsenin kimseye saldırdığı ve malını yağmaladığı duyulmuyordu. Allah'a hamd olsun. Yalnız bazı bahçe sakinleri, Dimask'taki Man-sure kalesinin üzerine altı adet mancınık kurulduğunu gördükleri için vehimlenip korkuya kapılmışlar, şehre taşınarak kıymetli mallarını şehirde ikamet eden bazı kimselere emanet etmişler, kendileri de korku nedeniyle orada ikamete başlamışlardı. Sonra saltanat naibi, dört mezhebin kadılarını ve bütün emirleri huzurunda topladı. Bunlar Sir kâtibine müsterek bir mektup yazdırarak sultandan razı olduklarını, ama Yelboga'dan hosnut olmadıklarını, onu istemediklerini, memleket idaresine onun bakmasını uygun görmediklerini ifade ettiler. Kadılar da bu hususta tanıklıkta bulundular. Mektubu Emir Tayboga et-Ta-vil'in -ki bu zat Mısır diyarındaki Yelboga'mın dengi idi- bir kölesiyle sultana gönderdiler. Meneük de saltanat naibine hab@r salarak Mısırlılarla savaşmak üzere askerleriyle birlikte yanına gelmesi için tesvikte bulundu. Sam naibi de onun emri altında savaşacak bir askeri birliği görevlendirdi. Bu ikinci birliği saban ayının yirmidokuzunda cumartesi gecesi daha önce Sam naibliği yapmış olan İstedmür komutasında yola çıkarak Emir Mencük'e takviye için gitti. Sayıları 2.000 kadardı. Halkın anlattıklarına göre saltanat naibi de geride kalan askerlerle birlikte bunların pesi sıra gitti. Sonra bu 3.000 kişilik askerin ardı sıra bir askeri birlik daha ramazan

ayinin sekizinde sali gecesi yola çıktı. Nitekim bu husus ileride de anlatılacaktır.

Bu sene saban ayinin yirmidördünde sali günü Misirli Seyh Hafiz Alaeddin Mogultay vefat etti ve Misir'daki Zeydaniye Mezarhgi'na, defnedildi. Bu zat çok miktarda kitap yazip tasnif etmis ve derleme yapmisti. Yaninda da çok miktarda kitap vardi. Allah rahmet etsin.

Bu sene ramazan ayi basinda bir grup tüccar, Yelboga'dan satin aldiklari seker, polat ve züccaciye nedeniyle Babü'n-Nasir haricindeki adalet sarayina çağirildilar. Bu kisiler bu mallarin kendilerinden geri alinacagindan korktuklari için bu çağriya icabet etmeyince bazilari ha-cibin ve divan baskaninin huzurunda dövüldü. Dövülenler arasinda Si-habeddin b. Savvaf da vardi. Sonra bu sahislar ertesi gün saliverildiler. Böylece Cenâb-i Allah onlari genislige kavusturdu.

Akinci birligi sali gecesi yatsidan sonra Irak, Ibn Sübh ve Ibn Turu-giye adindaki üç komutanin idaresi altinda yola çıktı. Ramazanin onunda çarsamba günü Trablus naibi Emir Seyfeddin Tornan, Dimask'a girdi. Onu, Aksar mintikasina kadar giderek bizzat Melikü'l-Ümera Seyfeddin Baydemir karsiladi ve ikisi birlikte büyük bir debdebe ve alayisle Dimask'a girdiler. Tornan, Ablak Sarayina indi. Beraberindeki asker-lerse Yelboga kubbesinin yanina gittiler. O esnada manciniklar hâlâ kale üzerinde kurulu durmaktaydilar. Etrafta siki bir koruma vardi. Saltanat naibi de mükemmel bir sekilde korunmaktaydi. Persembe sabahi Tornan Timur, kendisinden önce Gazze'ye gitmis olan Samli askerler, Mencük ve maiyetiyle birlesmek için Melikül-Ümeraya ısrar etti. Melikü'l-Ümera, onun bu istegini kabul etti. Ayni gün kendilerinden Önce bir grup askerin harekete geçmesini ve öncü olarak ilerlemesini emretti. Bu emir üzerine öncü birlik ilerledi. Fakat kalenin Darü'l-Hadis yanindaki kapi si kilitle ndi. İnsanlar bu durumu yad ir gayip korktular. Allah, bu isin sonunu hayirli kilsin. [11]

Melikü'l-Ümera Baydemirin Dimask'tan Çikip Gazze Yoluna Koyulması

Saltanat naibi ile Trablus naibi, ramazanin onikisind© Emevî Ca» mii'nd© hutb© dinlsyip cuma namazi kildilar. Sonra saltanat naibi, Dârüssaâde Sarayina gitti. İkindiden sonra devriyeleri ile birlikte saraydan çıktı, onlara resmi geçit yaptırdıktan sonra tekrar Dârüssaâde Sarayina döndü ve geceyi orada geçirdi sabah namazini kilinca askerlerinin pesi sıra Trablus naibiyle birlikte yola koyuldu. Geride kalan bütün askerler, emirler, devriyeler ve muhafızlar da tümüyle yola çıktılar. Allah onlari korusun. Ayni sekilde kadılar, sir kâtibi, Beytü'1-mal vekili ve diger meclis katipleri de sefere çıktılar. Cumartesi sabahi olunca insanlar Dimask'ta hiç bir asker göremediler. Sadece geçici naib Emir Seyfeddin b. Hamza et-Türkmanî ile

onun yakini olan Berr Valisi (yani Dimask'in dis kısmıyla ilgilenen yönetici), sehir mütevellisi, Emir Bed-reddin Sadaka b. Evhad, sehrin muhtesibi, kadilarin naibleri, kale naibi görevlerinin basinda duruyorlardi. Manciniklar da eski halleriyle yerlerinde durmaktaydi.

Pazar sabahi olunca kadilar erkenden Dimask'a gittiler. Melikü'l-Ümera ve Tornan Timur ise birlikte daha sonra Dimask'a döndüler. Hepsi de üniformali ve silahlıydı. Her biri digerinin kendisini tutuklamasından korkuyordu. Saltanat naibi, Dârüssaâde Sarayına, Tornan Timur ise Ablak Sarayına gitti. İkindiden sonra Mencük ile Dimask'in eski saltanat naibi Istedmür, zincire vurulmuş olarak Dimask'a getirildi. Bunlari, Baydemir tarafından Mencük'ün üzerine gönderilen askerler bozguna ugratıp maglup etmişlerdi. Bu isleri hacibül-hüccap Mihmandar Emir Seyfeddin Timur organize etmiş, Baydemir de, Misirlılara destek vermek için Mencük'ün üzerine hücum etmişti. Emir Seyfeddin Timur, Mencük'e, "Hepimiz Misir Sultaninin hizmetindeyiz. Bayde-mire destek vermek için sana itaat etmeyiz" demis, karsilikli atismislar, sonra da savasmaya başlamışlardı. Mencük hezimete ugramis, Timur ile Mencük ve beraberlerindeki Ibn Sübh ile Taydemir gibi komutanlar Dimask'a gelmişlerdi. Ayin onbesinde pazartesi sabahi Tornan Timur ile Tayberof ve Dimask'taki diger emirlerin izi ve eseri kalmamasti. Hepsi Misir Sultanina itaatlerini arzetmek üzere Misir'a gitmişlerdi. Dimask emirlerinden sadece eski ümeradan Ibn Kara Sungur, Baydemir, Mencük ve Istedmür kalmisti. Kale herhangi bir saldiri için hazır olup mancıniklar da eskiden olduğu gibi kurulu vaziyette duruyordu. İnsanlar Baydemir'in kaleye girmesinden ötürü çok korkmuşlardı. Misir askerlerinin gelisi esnasında Dimask'ta ve kalede, kusatma esnasında yorgunluk ve sikinti meydana gelmiş, insanlar mesakkate maruz kalmışlardı. Allah bu isin sonunu hayreylesin.

Ramazanın onaltısmıda pazartesi günü kalede sevinç davullari çalindi. Yelboga Hasekî'nin sultan tarafından Sam'a sürgün edildiği halka duyuruldu. Sali günü yatsıdan sonra sevinç davullari yine çalindi. Bütün bunlar olurken Mencük, Baydemir ve Istedmür adındaki üç komutan silahlanıp sehir disina çikip geri geldiler. İnsanlar, bu anlatılanlari dogrulayanlar ve yalanlayanlar olmak üzere iki kisma ayrılmışlardı. Ama gerçek olan kusatma hazirliklariinin yapılmasıydı. İnnâ lillâhi ve innâ ileyhi râciun (Dogrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz). Sonra bu sevinç davullarının çalmışının hiç bir gerçek temele dayanmadığı anlasildi. Kaleyi muhafaza etmek için gerekli tedbirler alındı. Taslar, davarlar ve esyalar oraya tasindi. Bu arada sultanin, Yelboga ve Misir askerleriyle birlikte Gazze taraflarina geldiği haberi Dimask'a ulasti. Iste o esnada sahip, sir kâtibi, Safiî kadisi, ordu naziri, ordu nakipleri, sehir mütevellisi, Dimask'a naib olarak atanma fermani gelmiş olan emiri karsılamak üzere Hama

tarafllarına gitmek üzere yola çıktılar. Şehirde sadece muhtesip ve kadılar kalmıştı. Baska bir yönetici ve hakim yoktu. İnsanlar tipki çobansız bir sürüye dönmüşlerdi. Bununla beraber işler yolunda yürümekteydi. Kimsenin kimseye saldırdığı yoktu. Bu arada Baydemir, Mencük ve İstedmür, kaleyi tahkim etme, teçhizat ve azık hazırlama işiyle meşgul idiler. Allah, emrini mutlaka yerine getirecektir. Nerede olursanız olun, sütreleri sağlam, burçları mükemmel ve müstahkem kalelerde olsanız bile ölüm sizi yakalar!

Ramazanın ondokuzunda cuma günü Emir Baydemir, Meshed-i Osman'ın Kemali penceresinin önünde cuma namazını kıldı. Mencük de onun yanında ve kadıların yerinde namazını edâ etti. Orada haciblerden ve nakiplerden hiç kimse yoktu. Sadece bir kaç asker bırakılmıştı. Hepsisi de sultana karşılamaya gitmişlerdi. Diğer görevliler ise yeni Sam naibi Emir Ali'yi karşılamak üzere Hama taraflarına gitmişlerdi. Namazı kildikten sonra Mencük, kaleye döndü. İstedmür, namaza gelmemişti. Çünkü kendisinin o esnada ayagının sakatlandığı söyleniyordu. Yahut da namazını kalede kılardı.

Ramazanın yirmisinde cumartesi günü aynı zamanda Seyyid olan ve sultan tarafından gönderilen bir elçi, Dimask naibinin yanına gelerek ona sultana muti mi, yoksa muhalif mi olduğunu sordu. Dimask naibi de güvendiği bir adamı; kaleyi istilâ etmek, orada hutbe irâd etmek, savaş aletlerini ve gıda maddelerini biriktirip stok etmek üzere kaleye gönderdi. Kalede mancınıklar ve sütrelere yok edilmmişti. Sultanın elçisi, Dimask naibine sultanî paraların nasıl kullanıldığını da sordu. Meli-kü'l-Ümera bütün soruları cevaplandırdı, bu işlerle alâkası olmadığını söyledi. Kalede askerlerini, etrafı gözetlemek için bulundurduğunu ama kendisinin kaleye girmedigini ve kalenin kapılarının açık tutulduğunu, kalenin mülkiyetinin sultana ait olduğunu, kendisinin sadece sultana karşı sorumlu olduğunu ifade etti. Cevabını yazıp postacı Ketkeldi ile Mısır'a gönderdi. Ketkeldi, Kutbeddin Deveddar'ın kölesiydi. Onunla birlikte aynı günde on askerinin emiri olan Sarimüddin'i de Mısır'a gönderdi.

Ramazanın yirmiikisinde pazartesi günü şehrin kapıları sabahdan, Öğleye kadar kilitli kaldı. O esnada sadece Babü'n-Nasir ile Ba-bü'l-Ferec açık tutulmaktaydı. İnsanlar şiddetli bir sıkıntı ve panik içindeydiler. İnnâ lîlâh ve innâ ileyhi râciun (Dogrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz.) Ama sultanın ve Asakir'i Mansure'nin Dimask'a gelmelerinin vakti yakın idi. Çarsamba sabahı, durum eskisi gibi, hatta daha kötü idi. Emir Seyfeddin Yelboga el-Hasekî, Yelboga kubbesinin yanına gitti. Askerlerinin bir ucu Seyf-i Dariya'da, diğer ucu ise Yelboga kubbesinin yanındaydı. Büyük bir debdebe ve gösteriş içindeydi. Sultanın tahtirevani o gün gecikti, gelmedi.

Aynı gün Baydemir kaleye girdi ve orayı tahkim etti. Ramazanın yirmibesinde persembe günü Babü'n-Nasir ve Babü'l-Ferec disındaki tüm şehir kapılan kilitli kalmakta devam etti. İnsanlar sıkıntı içinde ve muhasara altında kalmışlardı. Mısırlılar Bunyas Nehrini, oraya akan bir ırmığı ve Dârüssaâde Sarayına kadar uzanan su kanallarını kesmişlerdi. Onlar Banyas Nehrine akan ırmığın doldurulması için diğer kanalları kesmek mecburiyetinde kalmışlardı. Dimask halkı bu durumdan tedirgin oldu. Evlerindeki ve medreselerdeki sarnıçları suyla doldurdular. Bir kirba su bir dirheme, bir tulum su yarı dirheme satılır oldu. Sonra aynı gün ikinci vakti kanallara su verildi. Hamd ve minnet Allah'adır. İnsanlar biraz rahatlayıp ferahladılar. Cuma sabahı şehrin kapıları hala kilitliydi. Babü'n-Nasir ile Babü'l-Ferec güneş doğduğu halde henüz açılmamıştı. Yelboga kendi yanındaki su dört emiri; kale naibi Zeyneddin Zübaleyi, Melik Selahad-din b. Kâmilî, Baydemir tarafından Rahbe naibliğine atanmış olan Seyh Ali'yi ve başka bir emiri bu iş için Dimask'a gönderdi. Bunlar Dimask'a gelip şehrin kapılarının kilitlerini kırıp içeri girdiler. Baydemir bu durumu görünce şehrin anahtarlarını kendilerine gönderdi. [12]

Sultan Melik Mansur'un Secora Bogazi'nin Batısındaki Sekiye Gelmesi

Ramazan ayının yirmi altısında cuma günü sultan, maiyetindeki çok kalabalık bir grupla birlikte gelip, kızının amcası Melik Esref Halil b. Mansur Kalavun tarafından yaptırılmış olan sekiye oturdu. Emirler ve beldelerin naibleri, huzurunda yer almak ve elini öpmek için yanına geldiler. Halep naibi ve Hama naibi Emir Alaeddin el-Mardanî de yanına gelenlerdendi. Emir Alaeddin el-Mardanî, o zaman Dimask naibliğine atanmış, atama fermanı Hama'da iken kendisine gönderilmişti. Ayın yirmiyedisinde cumartesi günü bu münasebetle Emir Alaeddin'e hil'at giydirildi. Hil'at giydirmeye merasimi üç kez tekrarlandı. O da sultanın elini öptü. Sağ yanında bineğine binmiş olarak merasim kitasının önünden geçti. Şehir halkı da onu tebriğe geldi. O esnada kale, Baydemir tarafından tahkim edilmiş vaziyetteydi. Kendisi cuma gecesi oraya girdi. Beraberinde Mencük, İstedmür ve yardımcıları da vardı. Kaderin lisanı hâli ise Baydemir'e söyle diyordu:

"Nerede olursanız olun, sağlam kaleler içinde bulunsanız bile, ölüm size yetecektir." (en-Nisâ, 78).

Pazar günü kadilkudatlar toplanarak kendisiyle ufak tefek şartlar üzerinde barış antlaşması yapmaları için kalede bulunan Baydemir'e ve yakınlarının yanına gönderildiler ve safahatim anlatacağımız bazı görüşmelerde bulundular. [13]

Baydemir'in Kaleden Çıkış Sebebi Ve Çıkışının Sekli

Ramazanin yirmi s eki zinde pazar günü kadilkudatlar, Seyh Sere-füddin b. Kadılcebel el-Hanbelî, Seyh Siraceddin el-Hindî el-Hanefî (bu zat Misir'da Hanefî kadiaskeri idi), Baydemir ve maiyetiyle baris görüşmesi yapmak üzere kaleye gittiler. Bunlar kusatmadan, Sugd ile Baal-bek sehriden getirilen mancinikların kurulmasından önce ileri sürecekleri şartlara uyması ve bu şartlar muvacehesinde baris yapılması için Baydemir ile görüşmek üzere görevlendirilmişlerdi. 6.000 kadar okçu hazır tutuluyordu. Kadılar ve beraberindekiler, Baydemir ile görüştüklerinde ona sultanın ve önde gelen emirlerin, bansa meyletmesi halinde aman yazısı yazacaklarını haber verdiler. O da ailesiyle birlikte Beytü'l-Makdis'e gitmeyi, Mencük'e geçimini temin edecek kadar Sis ülkesinin bir tarafının verilmesini, Istedmür'ün de Emir Seyfeddin Yelboga el-Hasekî'ye pasmakçı basi olarak tayin edilmesini talep etti. Kadılar da eski hacib Emir Zeyneddin Cibril ile birlikte sultanın yanına döndüler. Sultana ve emirlere Baydemir'in şartlarını söylediler. BaydeimVin şartları kabul edildi. Bunun üzerine sultan ve emirler Cibril'e hil'at giydirdiler. O da kadıların hizmetine girdi. Onlarla birlikte Emir Üstboga b. Ebu Bekrî ile birlikte kaleye döndüler ve hepsi geceyi orada geçirdiler. Sonra Emir Baydemir, çoluk çocuğu, ailesi ve esyalarıyla birlikte Mute-riz'zin mmtikasmadaki konagina taşındı. Ramazanin yirmidokuzunda pazartesi sabahı üç emir, Cibril ile birlikte kaleden çıktılar. Kadılar gidip kaleyi içindeki esyalarla birlikte Emir Üstboga b. Ebû Bekrî'ye teslim ettiler. [14]

Sultan Muhammed B. Melik Emir Hacı B. Melik Muhammed B. Melik Kalavun'un Askerleri Ve Emirleriyle Birlikte Dimask'a Girisı

Ramazanin yirmidokuzunda pazartesi sabahı kadılar, Otag-i Serife döndüler. Beraberlerinde kaledeki emirler de vardı. Sultan bunlara ve beraberlerinde bulunan maiyetlerine ve yakınlarına aman vermisti. Kadılar otaga girdiler. Diğer emirlerse baska bir tarafa alindılar. Dört kadiya hil'at giydirildi ve bunlar mecburen geri döndüler. Mezkur emirlere gelince onlar, zayıf atlara bindirildiler. Her birinin arkasında kendisini kemerinden tutmuş ve elinde kinindan siyrimis bir hançer tutan birer hamal vardı. Bu hamallar, vatandaşlardan herhangi biri bu emirleri kurtarmaya kalkacak olursa o kisiyi hançerle Öldürecekti. Bunlar, onların içinde bulundukları zillet ve meskeneti herkes müşahede etsin diye asikâr bir vaziyette halkın arasına girdiler. İnsanlar yol boyunca bunları her taraftan onları kusatma altına alıp seyrettiler. Bir çok kimse de bunları kurtarmak üzere harekete geçmisti. Bunların sayısı ise 100.000 kisten fazlaydı. İnsanlar bu feci manzarayı gördüler. Hamallar bu emirleri, sarayın Bulundugu Meydan-i Ahdar'a kadar götürdüler ve onları oturttular. Bunlar altı kisiydiler. Üçü naib, biri Cibril, biri Istedmür'ün oğlu, altıncısı da adı bilinmeyen biriydi. Bunlar başlarına bir bela ve musibet geldiğini, dolayısıyla öldürüleceklerini

zannetmislerdi, innâ lûlâhi ve innâ ileyhi râciun (Dogrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz.) Askerler, grup grup Dimask'a gönderildiler ve büyük bir debdebe ve alayisle Dimask'a girdiler. Savas vuku bulmamisti. Atlar, silahlar ve mizraklar, Nasir Nehrinin yanında duruyordu. Sultan ikindiden sonra sehre girdi. Üzerinde Buhara kumasından yapilmis elbiseler vardı. Eski Trablus naibi Emir Seyfeddin Tornan Timur, sultanin basinin üzerinde Semsiyeyi ve teber silahini tasimakta, emirler de önünde yaya yürümekteydiler. Sultanin atinin ayaklarinin altina halilar serilmisti. Ardi sira bando ve sevinç davullari çalinmaktaydi. Bu vaziyette Bedriye kalesine degil de Mansuriye'deki Mansure kalesine girdi. Orada hazirlanmis olan manciniklari ve silâhlari görünce, Baydemir'e ve adamlarina olan öfkesi daha da siddetlendi. Tarime Sarayina indi. Orada memleket tahtina oturdu. Emirler ve naibler huzurunda durdular. Hak yerini buldu. Bir rivayette anlatildigina göre amcasi Salih, Di-mask'a ramazanin ilk gününde girdi. Kendisi ise yirmidokuzunda Di-mask'a girdi. Girisi nedeniyle insanlar sehri süslemeye basladilar.

Ramazanin bitiminde sali sabahi kurduklari tuzaklari bosa çikmis olan emirler, gazaba ugramis olarak kaleye nakledildiler. Bunlar müs-lümanlara kötü niyetle tuzak kurmuslar, fakat tuzaklari sonuçsuz kalmisti. Horlanip hakir kilinmak suretiyle ayri ayri kale burçlarına hapsedildiler. Daha önce orada hâkim olup güvende iken simdi korkulu ve horlanmis vaziyette tutuklanmislardi Idarecilikten hapse düstüler, aziz iken zelil oldular. Bunlari kaçip gizlenen adamlari ise, şehirde arastirilmaya baslandi. Her hangi birinin yerini gösteren kimseye bol miktarda para veya devlet görevi ve emirlik verilecegi vaad edildi. Ayni gün sir katibi Reis Eminüddin b. Kalanisî de göz altına alinarak kendisinden 1.000.000 dirhem istendi ve kale naibi Emir Zeyneddin Zübale'ye teslim edildi. Emir Zeyneddin Zübale yeniden kale naibligine atanmis ve İbn Kara Sungur'un komutasindaki askerler ve yetkiler kendisine verilmisti. Sultan, Emir Zeyneddin Zübale'ye, Eminüddin b. Kalanisî'yi 1.000.000 dirhemi ödeyinceye kadar iskence altında tutmasini emretmisti. Sultan ve emirleri, bayram namazini Meydan-i Ahdar'da kildilar. Orada sultan için büyük bir çadir kurulmustu. Namazdan sonra Kadi Taceddin es-Savî es-Safîî hutbe irâd etti. Bu zat Asakir-i Mansure'deki Safîîlerin kadilik görevini yapmaktaydi. Emirler de sultanla birlikte medrese kapisindan kaleye gittiler. Kendileri için orada büyük bir sofru kuruldu. Yemekten sonra konaklarına ve köşklerine döndüler. O gün sultanin yani basinda muhafaza amaciyla bir teber (baltayi andiran bir silah) tasiyan Dimask naibi Emir Ali'ye, muazzam bir hil'at giydirildi. Ayni gün eski Trablus naibi Emir Tornan Timur, tutuklanarak Emir Baydemir'in yanina götürüldü. Onunla beraber oldu. Daha sonra Misirlilari yanina döndü. Onlardan özür diledi. Onlar da halk arasinda zahiren kendisinin

özüünü kabul ettiler. Kendisi, sultanin gelis gününde ekmekçi ile birlikte sultanin yanibasinda ekmek tasimisti. Daha sonra onu horlayip tahkir ederek Humus naibligine atadilar. Humus'a gitmek üzere yola çıktığında Kabon'a varir varmaz onu yakalatip geri getirdiler. Baydemir'den aldığı 100.000 dirhemi kendisinden talep ettiler.

Sonra onu Humus'a yine naib olarak gönderdiler.

Persembe günü bir grup tevasî (hadim) ile hasekilerden olusan Misir askerlerinin, Hüseyin Nasir'i baslarına sultan yaptıkları, daha sonra kendi aralarında anlaşılmazlığa düşüp çatıştıkları, sonra çatışmanın sona erip Hüseyin Nasir'm daha önce tutuklu bulunduğu yere götürüldüğü ve nihayet Cenâb-i Allah'ın bu âsi grubun ser atesini söndürdüğü haberi etrafa yayıldı. Hamd ve minnet Allah'adır.

Bu günün aksamında Kadi Nasirüddin b. Yakup, Sir katipliği görevine getirildi ve kendisine hil'at giydirildi. Bunun yani sıra medresenin müderrisliği ile azledilip mali müsadere edilen Reis Alaeddin b. Kalanisi'nin yerine seyhü's-süyuhluk görevi de kendisine verildi. İnsanlar yeniden vazifeye getirilmesi nedeniyle Kadi Nasirüddin b. Ya-kub'u tebrike gittiler. Sevval ayının üçünde cuma günü sabahleyin bir grup Sam ümerasi tutuklandı. Bunlar arasında Hacib Selahaddin ile Hacibü'l-Kebir'in kardesinin oğlu Mihmandar Hacib Hüsameddin, Timur, Nasirüddin b. Melik Selahaddin b. Kâmil, Ibn Hamza, Turhanî, iki kardes emir olan Tâyboga Züfer ile Belcat da vardı. Bunların tümü tabil-hanede (saltanat orkestrasında) görevliydi.

Sevval ayının yedisinde sali günü Mansure kalesindeki Arap emirlerinden onaltısı tutuklandı. Tutuklananlar arasında bir zamanlar Arap emirliği yapan Ömer b. Musa b. Mühenna el-Musamma ile Muay-kil b. Fadl b. Mühenna ve diğerleri de vardı. Anlatıldığına göre bunların tutuklanma sebebi suydı: Fadl ailesinden bir grup, Haleb'e sevk edilen Emir Seyfeddin el-Ahmedî'nin yoluna çıkarak onun bazı esyalarını gas-betmişler, bu yüzden az daha aralarında savaş çıkacaktı. Sevval ayının dokuzunda persembe gecesi aksam namazından sonra, Türklerden ve Araplardan ondokuz emir zincire vurulmuş olarak posta vasıtasıyla Misir diyarına gönderildi. Gönderilenler arasında Baydemir, Mencük, İs-tedmür, Cibril, Selahaddin el-Hacip, Hüsameddin el-Hacip, Belcek ve diğerleri de vardı. Bunları yaklaşık 200 silahlı süvari koruyordu. Misir'a götürölmek üzere yola sevk edildiler. Aralarında Lakus'un çocuklarının da bulunduğu bir grup bahadır, bunları muhafaza etmekle emrolun-muslardı.

Kendisinden talep edilen paraların bir kısmını Ödemesi nedeniyle Eminüddin b. Kalanisi, Kale'deki nezarethaneden salıverildi ve kalan para cezası da affedildi. Evine döndü. İnsanlar kurtuluşu nedeniyle kendisini tebrik ettiler.

Sultanin Dimask'dan Misira Gidisi

Sevval ayinin onunda cuma günü sabahleyin Yelboga el-Hase-kî'nin birliği büyük bir debdebeyle yola çıktı. İnsanlar o zamana kadar asil atlardan, kölelerden ve muazzam teçhizattan olusan böylesine güçlü bir askerî birlik görmemişlerdi. Askerî kitalarin çoğu ondan bir gün önce yola çıkmışlardı. Sultan da öğle ezanından önce Emevî Camii'ne gelmiş, beraberindeki Misir ümerasi ve Sam naibiyle birlikte Meshed-i Osman'da namaz kılmiş, namazdan hemen sonra Babü'n-Nasir'dan şehir disina çıkıp Kesve yolundan Misir'a hareket etmişti. İnsanlar âdet üzere yollarda ve damlarda toplanıp onu seyre baslamışlardı. Bu nedenle her taraf süslenmişti. Süslemelerin çoğu Kuyumcular ve Havvasin çarşısında hâlâ duruyordu. Babü'l-Beriddeki süslemelerde on gün kadar yerlerinde kaldı.

Sevvalin onbirinde cumartesi günü yemden muhtesiplige iade edilen Seyh Alaeddin el-Emsarî'ye hil'at giydirildi. İmadüddin b. Seyrecî ise bu görevden azledildi. Sevvalin onaltısında persembe günü âdet üzere Emir Mustafa el-Birî nezaretindeki tahtirevan saraydan çıktı. Persembe ve cuma günleri Dimask'ta dört emir vefat etti. Bunlar Tasdemir Vefer, Tayboga el-Febel, 1.000 askerin komutani olan Nevruz ile Timur el-Mihmandardı. Bu da 1.000 askerin komutani, Hacibü'l-Hüccap ve bir zamanların Gazze naibi idi. Sonra Misirlilar kendisine karsi harekete geçtiler ve onu emirlikten azlettiler. Hastalandı, hastalığı bu cuma günü vefat edinceye kadar sürdü. Cumartesi günü Suriye'de yaptırmış olduğu türbesine defnedildi. Ancak türbenin içine değil de kapisinin önüne defnedildi. Sanki oraya emaneten bkarılmış, veya orayı yaptırdigina pisman olmustu. Çünkü orası Müslümanların mezarlarının üst tarafın-daydı. Allah kendisine rahmet etsin.

Sevval ayinin yirmisinde pazartesi günü Emir Nasirüddin b. Lakus vefat etti ve Kubeybat Mezarlığı'na defnedildi. Daha önce Baalbek'te ve Humus'ta naiblik yapmıştı. Daha sonra kendisi ve kardesi Kehlan'dan haber alinamamış, bunlar çeşitli beldelere sürgün edilmişlerdi. Sonra Emir Yelboga onlari affetmiş, onlari tabilhane emirliklerine iade etmişti. Çok geçmeden Nasirüddin ellialtı yaşında vefat etmiş, Allah'ın rahmetine kavusmustu. Geride çok güzel eserler bırakmıştı. Akabetürrüm-mane yanında bir han yaptırmıştı. Baalbek'te de bir camisi, bir hamami, bir hani ve daha baska eserleri vardı.

Ayin yirmialtısmda pazartesi günü Kadi Nureddin Muhammed b. Kadilkudat Bahaeddin b. Ebi'l-Bekâ es-Safiî, Atabekiye Medresesi'nde ders verdi. Bu görevi sultanin fermaniyla kendisine babasi devretmişti. Dersinde kadilar ve ayan tabakasina mensup kimseler de hazır bulundular. Derste su ayet-i

kerimeyi ele aldı: "Hac, bilinen aylardadır." (ei-Bakara, 197).

Aynı gün Kadi Necmeddin Ahmed b. Osman en-Nablusî es-Safiî Ibn Cabî ise Asraniye Medresesi'nde ders verdi. Bu görevi, müsadere altına alınan Kadi Eminüddin b. Kalanisî, ona devretti.

Sevvalin yirmidokuzunda pazartesi günü sabahleyin Kadi Veliy-yüddin Abdullah b. Kadi Bahaeddin Ebü'l-Bekâ, Revaniye ve Kaymeri-ye Medreselerinde ders verdi. Bu medreselerdeki görevi sultanin fermani üzerine kendisine babasi devretti. Dersinde kadılar ve ayan tabakasina mensup kimseler de hazır bulundular.

Sevval ayinin bitiminde persembe günü sabahleyin Seyh Esed b. Seyh el-Kürdî, bir deveye bindirilerek Dimask sehrinde ve banliyölerinde dolastirilip teshir edildi ve, "Iste sultana karsi aleyhte hareketlerde bulunan ve sultanin naiblerini yoldan çikaran kimsenin cezasi budur!" diye duyuru yapildi. Sonra deveden indirilerek bir merkebe bindirildi. Yine merkep üzerinde şehirde dolastirilip teshir edildi ve aynı duyuru tekrarlandı. Daha sonra zindana atilarak kendisinden bol miktarda para cezasi talep edildi. Kendisi, Baydemir'in ve adamlarinin avanesinden idi. Baydemir'in hakimiyeti zamanında Dimask kalesini teslim alan kisiydi.

Zilkade ayinin onbirinde pazartesi günü sabahleyin Kadilkudat Bedreddin b. Ebü'l-Feth'e kadiaskerük nil'ati giydirildi. Bu makam Alaeddin b. Simirnuh'tan bosalmisti. İnsanlar kendisini tebrik ettiler. O da elinde bulunan hâkimlik ve müderrislik görevlerine ek olarak bu görevi de yürütmeye başladı. Zünnari mintikasında katira binip göreve gitti.

Zilkade ayinin onsekizinde pazartesi günü Salahiye'deki Rükniye Medresesi'nin müderrisligi yeniden Kadilkudat Serefüddin el-Küfrî el-Hanefî'ye verildi. Sultanin bu husustaki fermani gereginde kendisi bu görevi Kadi Imadüddin b. İz'den devraldi. Kendisine hil'at giydirildi. İnsanlar mezkur medresede gidip kendisini tebrik ettiler.

Zilhicce ayında Aclon taraflarındaki çiftçiler arasında kargasa çıktığı, bunların çatistiklari, Yemenlilerden ve Kaysilerden bir grup insanın öldürüldüğü, Aclon'un dogusundaki Ayn-i Hitâ'mn tahrip edilip yıkıldığı, bu mintikadaki ağaçların kesildiği ve burasının tamamen harabeye döndüğü haberi etrafa yayıldı.

Zilhiccenin yirmiikisinde cumartesi günü Dimask sehrinin kapilari öğleye kadar kilitli kaldı. İnsanlar bu durumu protesto ettiler. Bunun sebebi de, Sark illerine kaçmak isteyen Kesboga adındaki bir emirin göz altına alınmış olmasıydı. Kendisi için ihtiyatî tedbir karan alınıp aranmaya başlanmistı. Nihayet onu yakalayip tutukladılar.

Zilhiccenin yirmi altısında çarsamba gecesi Emir Seyfeddin Taz, Kudüs'ten

Dimask'a geldi ve Ablak Sarayına yerleştı. Iskenderiye hapishanesindeyken gözlerine mil çekilmiş, bu yüzden görmez olmuş, sonra da -önceki sayfalarda da değındıgımız gibi- hapishaneden saliverilmiş, oradan ayrılıp Beyt-i Makdis'e gitmiş, ve bir süre orada kalmıştı. Daha sonra kendisine Turhanlık (reslik) payesi verildigine, Misir disında sultanın dilediğı beldesine gidip yerleşebileceğine dair bir ferman gönderildi. O da Dmiask'a gelerek Ablak Sarayına yerleştı. Saltanat naibi, yardımcıları ve sınıflarına göre insanlar yanına gidip kendisine selâm verdiler. Ama o hiç kimseyi göremiyordu. Sahsi için Dimask'ta bir ev satın almak veya kiralamak niyetindeydi. [16]

Hicretin Yediyüzaltmışüçüncü Senesi

Bu sene basında Misir'in, Sam'in, Haremeyn-i Serifeyn'in ve buralara bağı İslâmî beldelerin sultanı, Melikü'l-Mansur Selahaddin Mu-hammed b. Melikü'l-Muzaffer Emir Hacı b. Melikü'l-Mansur Kalavun idi. Sultan henüz yirmi yasına varmamış bir gençti. Memleketin idarecisi Emir Yelboga idi. Sultanın kontrolü altında görev yapmaktaydı. Misir diyarının naibi Tasdemir, kadıları önceki senede adları anılan kişiler, vezir ise Seyfeddin Kazvine idi. Seyfeddin ağır hastaydı. Dimask naibi Emir Alaeddin el-Mardanî, Dimask'ın kadıları ise, önceki senede adları anılan kimselerdi. Hatip, Beytü'l-mal vekili ve muhtesip ise Alaeddin el-Ensarî idi. Bu zat önceki sene bu göreve yeniden getirilmişti. Bas hacib Kumari, alt derecedeki hacib ise Süleymanî idi, Misirli bir başka hacib de vardı. Sir kâtibi Kadi Nasirüddin Muhammed b. Yakup el-Halebî, Emevî Camii'nin naziri ise Kadi Takiyyüddin b. Meracil idi. Kadilkudat Taceddin es-Safî'nin bana anlattığına göre kendisi bu sene basında Sugd şehrindeki Hanefî ve Safî kadılarını degistirmiş, Hama, Trablus ve Sugd şehirlerinde Safî ve Hanefî kadıları görevlendirilmişti.

Muharrem ayının ikisinde onbes günlük bir aynlıktan sonra saltanat naibi Dimask'a geldi. Ferir mintikasına korku salan, onların öncülerinden bir kısım kişiyi tutuklayıp hapse attı. Kendisinin Aclon beldesindeki asiretler üzerine de yürüdüğü haberi etrafa yayıldı. Ancak ben yanına gidip kendisine bu durumu sordugumda o, ferir mintikasinin ötesine gitmediğini, asiretlerin bamsip ittifak ettiklerini, devriye askerlerin henüz orada bulunduklarını bana anlatarak şöyle dedi:

"Bedeviler Türklerin sinirine baskın yapmış, fakat Türkler onları bozguna ugratıp onlardan çoğunu öldürmüşlerdi. Sonra Arapların bir pusu kurdukları ortaya çıkınca Türkler, Sarh vadisine akin düzenlemiş, onları orada çembere almışlardı. Bundan sonra Arabîler kaçıp gitmişler ve Türklerden bir kişiyi dahi öldürememişlerdi. Sadece bir Türk emirini yaralamışlardı. Bedevilerden ise elliden fazla kişi öldürülmüştü."

Dimask hacilan muharrem'in ikisinde pazar günü döndüler. Sultanin kafilesi ise pazartesi gecesi yatsidan sonra sehre girdi. Adet üzere onu karsilamaya çıkan olmadı. Çünkü kafilé dönüs yolundayken Be-riz'den Dimask'a kadar siddetli bir sogukla pençelesmis, hatta denildigine göre bu yüzden yüze yakin kisi canindan olmustu. Innâ hllâhi ve innâ ileyhi râciun (Dogrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz.) Hacilar, Hicaz bölgesinde bol miktarda ürün ve ucuzluk oldugunu, insanlari güvenliğini saglandigini, Mekke sahibi Aclan'm kardesi Nefse'nin ise Öldüğünü haber verdiler. Kardesi Adil Aclan'a karsi taskinlik ettiginden ötürü o yörelerin insanlari Nefse'nin ölümüne çok sevinmislerdi. [17]

Cidden Garip Bir Rüya

Hicrî 763. senede muharrem ayinin yirrniikisinde pazartesi gecesi rüyamda Seyh Muhiddin en-Nevevî merhumu gördüm. Kendisine, "Ey efendim! Niçin Ibn Hazm'in musannef eserlerinden bir kismini Mühez-zep serhiniz dahil etmediniz?" diye sordum. O da Ibn Hazn'i sevmedigini ifade eden bazi sözler sarfetti. Kendisine dedim ki: "Bu hususta haklisiniz. O, usûl ve fûrûunda iki ziddin uçlarini bir araya getirmistir. Fûrû'atta kupkuru bir Zahirî'dir. Usûlde ise Karmatîler gibi sivi ve akicidir, yani çok elastikidir." Ben böyle derken sesimi o kadar yükseltmistim ki uyurken dahi sesimi duydum. Sonra ona hurmaliga benzer yesil bir yeri, hatta sekil bakimindan hurmalik kadar güzel olmayan bir yeri, ne ürün elde etmek, ne de davar otlatmak için elverisli olmayan bir yeri gösterdim ve: "Iste Ibn Hazm'in ekip biçtiği yer burasidir." dedim. O da "Bak bakalim, orada meyve veren bir ağaç veya yararlı bir ekin görüyor musun?" diye sordu. Ben de, "Ay isiginda orasi oturmaya elverisli bir yerdir" diye karsilik verdim. Gördüğüm rüya buydu. Sonra aklimda kaldigina göre ben rüya halindeyken Ibn Hazm'a ait o yeri Seyh Muhiddin en-Nevevî'ye gösterdigimde Ibn Hazm da orada oturuyordu, ama susmus, konulmuyordu.

S&ftr ayinin ytaiüçüsd t pgrs\$mb\$ günü K&dî Imadüddin b. Seyrecî'yg, muhtiiplig© yeniden dönmesi n©daniyla hil'at giydirildi. Alaeddin el-Ensari, hastaligi sebebiyle muhtesiplik görevini yapamadigindan bu görev, Kadi Imadüddin'e verilmisti. İnsanlar âdet geregi gidip Kadi Imadüddin'i tebrik ettiler.

Safer ayinin yirmialtisinda cumartesi günü Seyh Alaeddin el-Ensari, Emi niye Medresesi'nde vefat etti. Cenaze namazi ögle namazindan sonra Emev^Camii'nde kilindi ve Babü's-Sagir Mezarligi'ndaki Cerrah Camii'nin mihrabinin arka tarafındaki türbeye defnedildi. Vefat ettiginde kirk yasim asmisti. Emi niye Medresesi'nde ders vermis, iki kez muhtesiplik yapmisti. Geride küçük çocuklar ile bol miktarda mal ve para birakmisti. Allah onu affetsin ve rahmetiyle örtsün. Vefatindan sonra sultanin fermani geregi

yerine Kadilkudat Taceddin b. Sübkî atandı.

Safer ayının yirmisinden sonra Kadilkudat Maliki el-Ahnaî Misir'da vefat etti. Yerine kardesi Burhaneddin b. Kadilkudat Alemüddin el-Ahnaî atandı. Bunların babaları Safî idi. Kadilkudat Burhaneddin Misir'da muhtesiplik görevini de hakkıyla yürütmüştü. Maliki kadilku-datlığı görevine ek olarak hazine nazırlığı görevi de kendisine verildi. Rebiyülevvel ayının dördünde pazar günü sabahleyin Kadilkudat Taceddin Ebu Nasr Abdülvehhab b. Kadilkudat Takiyyüddin b. Hasan b. Abdülkâfî es-Sübkî es-Safî, vefat eden muhtesip Seyh Alaeddin'in yerine Emmiye Medresesinde müderrisliğe başladı. Allah ona rahmet etsin.

Kadilkudat Taceddin Ebu Nasir'in dersinde alimler, emirler, fakih-ler ve avam tabakasından bazı kimseler dinleyici olarak hazır bulundular. Muazzam bir ders oldu. Derste su ayet-i kerime ele alındı.

"Yoksa Allah'ın lütfundan insanlara verdiği (vahiyler) yüzünden onları kiskaniyorlar mı?" (en-Nisâ, 54).

Ayetten güzel hükümler çıkardı. Çeşitli ilimlerden misaller verdi. Konuşurken dili sürçmedi, takılmadı, kendini zorlamadı, faydalı ve güzel ifadeler kullandı. Derste bulunan herkes onu takdir etti. Hatta bazı

büyükler şimdiye kadar böyle güzel bir ders dinlemediklerini ifade ettiler.

Rebiyülevvel ayının yirmibesinde pazartesi günü Sadr Burhaneddin b. Lü'lü' el-Havzî, Kassain rıntikasındaki evinde vefat etti. Sadece bir gün hasta yatmıştı. Cenaze namazı ertesi gün öğle namazından sonra Dimask Camii'nde kılındı. Onu Babü'n-Nasir'dan şehir dışına çıkardılar, Saltanat naibi İsmir Ali de eânazenin yanına gML Senrâ dinagayı Bâbü's-lagîr Megâfligf nâ götürerek babasının niî^ârının yanına defnettiler. Mürüvvetli, halkla birlikte hareket eden (devlet nezdinde itibârî olan, saltanat naibi ve diğerlerine de hüsn-ü kabulle karşılanan, âlimleri ve hayir ehli kimseleri seven, hadis derslerine ve hayirli konuşmaları dinlemeye devam eden bir kimseydi. Mal ve servet sahibiydi. Hayırlar yapmıştı. Vefat ederken seksen yaşına yaklaşmıştı. Allah rahmet etsin.

Misir diyarından Dimask'a gelen posta, Seyh Semseddin Muhani-med b. Nakkas el-Misrî'nin Misir'da kırk yaşlarında vefat ettiğini haber verdi. Bu zat meşhur bir vaiz, mahir ve fasih bir edip olup hem nahivci, hem de sairdi. Çeşitli ilimlerde otoriteydi. Düzgün cümleler kullanma gücüne sahipti. Devlet erkânının yanına rahatça girip çıkardı. Büyük bir servete sahip olmuştur. Allah rahmet etsin.

Postanın verdiği haberler arasında bir zamanlar Sam'da Maliki kadılığı yapmış olan, sonra bu görevden alınarak Misir'da hazine nazırlığına atanan

Kadilkudat Serefüddin el-Malikî el-Bagdadfnin de vefat haberi vardı. Misir'da hazine nazirliğine atandığında kendisine yetip artacak kadar bol maas bağlanmisti. Bu göreve gelmesine herkes çok sevinmisti.

Rebiyülâhir ayinin onyedisinde pazar günü Reis Eminüddin Mu-hammed b. Sadr Cemaleddin Ahnied b. Reis Serefüddin Muhammed b. İCalanisî, vefat etti. Dimask sehrinin hayatta kalan reislerinden ve büyüklerinden biriydi. Babasi ve amcası Alaeddin gibi o da bir çok büyük görevler ifa etmisti. Seleflerinin fevkine çıkmis, bir süre kadiaskerlik yapmis, Beytû'1-mal vekilligi görevini yürütmüstü. Daha sonra Sey-hü's-Süyuhluk, Nasiriye ve Samiyetü'l-Cevvaniye medreselerinin mü-derrisligiyle birlikte Sir kâtipliği görevine de atanmisti. Otuzaltı seneden beri Asraniye Medresesi'nde ders vermekteydi. Geçen sene sultan Dimask'a geldiginde onu büyük görevlerden azletti ve 200.000 dirhem para cezası ödemekle yükümlü kildi, o da emlâkinin büyük bir kısmını sattı. Elinde hiçbir görev kalmadı. O günden sonra da toplumdan uzak bir hayat yasadi ve aniden vefat etti. Aklî dengesini az da olsa yitirmis, ama kimse bunun farkına varmamisti. İkinci namazından sonra Dimask Camii'nde cenaze namazı kılındı ve Babü'n-Natifaniyyin'den çıkarılarak Kasyun'daki aile mezarlığına defnedildi. Allah rahmet etsin. Rebiyülâhir ayinin onsekizinde pazartesi günü sabahleyin Kadi Cemaleddin b. Kadilkudat Serefüddin el-Küfrî el-Hanefî'ye hil'at giydirdi. Kadilikta babasına ortak kılındı. Sultanin onun Kadilkudat unvani aldigina dair fermani da postayla Dimask'a ulasti. Bunun üzerine o, Dârüssaâde Sarayinda hü'at giydi. Beraberinde Kadilkudat Taceddin gs-Sübkî olduğu halde Nuriy© Medresesi'ne gitti, mucitte oturdu, Orada Kur'âft okundu, kindim de Kur'an okudu. Ancak bu bir dŞrŞ degildi. İnsanlar babasiyla birlikte kendisin© verilin göriv nsdaniyk onu tebrike geldiler.

Sali günü sabahleyin seyh, abid, nasik, salih, büyük alim Fethüd-din b. Seyh Zeyneddin el-Farukî vefat etti. Bu zat Esrefiye Dârü'1-Hadi-si'nin imami, oradaki eserlerin koruyucusu ve Emevî Camii'nin de müezziniydi. Doksan yasma yaklasmisti. Ömrünü hayir yaparak, Kur'an okuyarak, namaz kilarak ve insanlarla bir arada bulunarak geçirmisti. Aynı günün sabahinda cenaze namazı kılındı ve Babü'n-Nasir'dan çıkarılarak Salahiye tarafına götürüldü ve oraya defnedildi. Allah rahmet etsin.

Cemaziyelevvel ayinin onunda pazartesi günü sabahleyin Sam naibi Karâboga Devaddar es-Sagir'in idaresindeki posta Dimask'a geldi. Yaninda Seyh Cemaleddin Yusuf b. Kadilkudat Serefüddin el-Küf-rî'nin, babasinin görevi bırakması nedeniyle Hanefî Kadilkudatlığına atandigina dair fermani da getirmisti. Seyh Cemaleddin bu nedenle Dârüsaâde Sarayinda hil'at giydi ve Maliki kadisinin alt tarafına oturtuldu. Sonra hep birlikte Emevî

Camii'ndeki mahfelin yanma geldiler. Atanma fermanı orada muhtesip vekili Semseddin b. Sübkî tarafından okundu. Kendisi de arkadaşlarından Semseddin b. Mansur ile Bedreddin b. Harras'i kendine kadi vekili olarak tayin etti. Sonra Maliki kadi-sıyla birlikte Nuriye Medresesi'ne gitti, orada ders verdi. Babası onun dersinde ve atanma fermanının okunusuyla hil'at giyme merasiminde hazır bulunamamıştı. [18]

Halife Mutedid Billah'in Vefatı

Cemaziyelevvel ayının onu ile yirmisi arasında Kahire'de vefat etti. Perşembe günü cenaze namazı kılındı. Bana bu haberi kardeşi Kadilku-dat Taceddin es-Safn, Seyh Bahaeddin'in göndermiş olduğu mektuba dayanarak verdi. Allah ikisine de rahmet etsin. [19]

[1] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/406-408.

[2] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/408-409.

[3] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/409.

[4] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/409-412.

[5] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/412-413.

[6] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/413-415.

[7] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/416.

[8] Kâr ortaklığı hesabına dayalı olarak işletme.

[9] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/416-420.

[10] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/420-423.

[11] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/424-427.

[12] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/427-430.

[13] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/430.

[14] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/430-431.

[15] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/431-433.

[16] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/433-436.

[17] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/436-437.

[18] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/437-440.

[19] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/440.

Mencük'ün Tutuklanması	2
Katiplerin Ve Divanların Gözetim Altına Alınması	3
Feyyaz B. Mühenna'nın Ölümü.	4
İbn Hilalin Kölesi Muallim Sencer ile İlgili Çok Garip Bir Olay .	4
Saltanat Naibi İstedmür El-Bahnavî'nin Tutuklanması	6
Saltanat Naibi Emir Seyfeddin Baydemir'in Dimask'a Gelisi	7
Kalenderiye Mezhebi Mensuplarının Sakal, Kas Ve Biyiklerini Tras Etmekten Men Edilmeleri	9
Hicretin Yediyüzaltmışikinci Senesi	9
Melik Mansur Selahaddin Muhammed'in Sultan Olusu.	12
Garip Bir Olay Ve Tuhaf Bir Raslantı	15
Melikü'l-Ümera Baydemirin Dimask'tan Çikip Gazze Yoluna Koyulması	17
Sultan Melik Mansur'un Secora Bogazi'nin Batisindeki Sekiye Gelmesi	20
Baydemir'in Kaleden Çıkis Sebebi Ve Çıkisinin Sekli	20
Sultan Muhammed B. Melik Emir Hacı B. Melik Muhammed B. Melik Kalavun'un Askerleri Ve Emirleriyle Birlikte Dimask'a Girisi	21
Sultanin Dimask'dan Misira Gidisi	23
Hicretin Yediyüzaltmışüçüncü Senesi	24
Cidden Garip Bir Rüya.	25
Halife Mutedid Billah'in Vefati	27
Mütevekkil Alâllah'in Hilafete Geçisi	28
Garipliklerden Biri	29
Emîh Ali'nin Dîmask Naibliğinden Azledilişi	29
Kadilkudat Taceddin Abdülvjhab B. Sübkî Es-Safî'nin Misir Diyarına Çağrilişi	30
Bir Baska Gariplik.	30
Saltanat Naibi Seyfeddin Tasdemir'in Dimask'a Girisi	31
Kardesi Kadilkudat Taceddin B. Abdülvehhab'in Yerine Tayin Edilen Kadilkudat Bahaeddin Ahmed B. Takiyyüddinin Dimask'a Gelisi	31
Hicretin Yediyüzaltmışdördüncü Senesi	32
Koyun Harçlarının Yariya İndirilmesi Müjdesi	34
Gariplik Ve Acaipliklerden Biri	35
Melikü'l-Esref Nasirüddin Saban'in Sultanlığı	36
Hatip Cemaleddin Mahmud B. Cümle'nin Vefati Ve Yerine Taceddin'in Hitabet Görevine Başlaması	37
Saltanat Naibi Mengliboga'nın Dimaska Girisi	39
Hicretin Yediyüzaltmışbesinci Senesi	39
Kapatilisinden Yaklasik İkiyüz Sene Sonra Keysan Kapisinin Açilişi	42
Sam'in Fethinden Beri Dimask Surlari Dahilinde İkinci Kez Hutbe Okunusu .	43
Hicretin Yediyüzaltmışaltıncı Senesi	44
Murdar Rafizî'nin Öldürülmesi	45
Veliyyüddin İbn Ebi'l-Bekâ Es-Sübkî'nin Kadi Naibliğine Atanması	45
Kadilkudat Bahaeddin Es-Sübkî'nin, İzzeddin B.Cemâa'nin İstifasından Sonra Misir Kadiliginin Atanması	46

Beledi Ve Meclup Neyinden Örölmös Pamuktan Alinan Harçların Lagvedilmesi	48
Hicretin Yediyüzaltmışyedinci Senesi	48
Lanetli Haçlıların İskenderiye'yi İstila Etmeleri	48
Kadilkudat Taceddin Es-Sübkî Sebebiyle Bir Meclis Düzenlenmesi	50
Kadilkudat Taceddin Es-Sübkî'nin Dimask'a - Dönüsü.	52
Misir Diyarındaki Emirler Arasında Meydana Gelen Bir Olay .	53
Bagdat İle İlgili Bir Hadise .	54
Kadilkudat İzzeddin Abdülaziz B. Hatim Es-Safî'nin Vefati	54
Emevî Camii'nde Tefsir Dersinin Verilmesi	56
Saltanat Naibi'nin Misir Diyarına Gıtmesi	56
Emirü'l-Kebir Yelboga'nin Öldürölmesi	58

Mencük'ün Tutuklanması

Bir seneden beri Dimask havalisinde gizlenmekte olan Mencük ortaya çıkarilip tutuklanmisti.

Muharrem ayinin yirmiyedisinde persembeye günü Nasih, saltanat naibi Emir Seyfeddin İstedmür'ün yanına gelerek Mencük'ün Dârü's-Sereflî-âlâ'da gizlendiği haberini verince naib hemen bazı haciblerini ve has adamlarını oraya gönderdi. Görevliler gidip onu gözetim altında saraya getirdiler. Öyle ki, bazı görevliler arkadan yaklaşıarak onu adeta kucaklamışlardı. Saltanat naibi onunla yüz yüze gelince onu karşıladı. İkramda bulundu ve tahtında yanına oturttu. Ona lütufkâr davrandı. Mesrubat içirdi ve yanında konuk etti. Oruçlu olduğu için, yanında iftar etmiş olduğuna dair bir rivayet de vardır. Saltanat naibi ona kendi elbiselerini vermiş, sonra zincire vurup aynı gecede yani cuma gecesinde bir grup asker ve emirle birlikte sultana göndermişti. Onu muhafaza altında götüren emirlerden biri Emir Hacıb Hüsameddin idi. Saltanat naibi, sabahleyin Mencük'ün kilicim oğluyla birlikte sultana göndermişti. İnsanlar bu duruma çok şaşmışlardı. Hatta çokları onun uzak beldelerde kaybolduğunu sanmaktaydılar. Kendisinin Dimask'ta kilik değiştirerek insanlar arasında dolasmakta olduğunu hiç kimse fark edememişti. Anlatıldığına göre kendisi kilik değiştirerek insanlar arasında doluyor ve cuma günleri Dimask Camii'ne gelip orada namaz kılıyormuş, ama bütün bu tedbirler onu kaderden kurtaramamıştı. Her şeyin bir vadesi vardır.

Melikü'l-Ümera onun kilicini ve kilik değiştirirken giydiği elbiseleri de sultana göndermişti. Onu bir grup hacib, emirler ve kalabalık askerler refakatinde zincire vurulmuş olarak muhafaza altında Misir diyarına göndermişti. Melikü'l-Ümeranın oğlu Misir'dan babasına gönderilmiş olan hediye, hü'at ve davarlarla birlikte babasının yanına dönmüştü. Bu arada Hacıbü'l-Hüccaba da hediyeler getirmişti. Emirler cuma günü bu hü'atları giymişler, insanlar merasim yaparak mumlar yakmışlar, daha sonra Mencük'ün, sultanın huzuruna girdiğine, sultanın onu affedip ona

mükemmel bir hil'at giydirdigin©, emanete alman klic-ılanm, nisanli atlarinin, kiymetli ©Ibiselirinin, mallanma, paralarinin kendisine iade edildigine, kendisine eman verildigine, emirlerin ve devlet büyüklerinin kendisine çeşitli armaganlar takdim ettiklerine dair pespese saglam haberler Dimask'a ulasti. Emir Ali de Hama naibligine atanmis olup Sugd sehrinden yola koyulmus, Hama'ya gitmekteyken Dimask'a ugramis ve safer ayinin dördünde persembe gecesi Ablak Sarayina konuk olmus ve pazar gecesi yani bu ayin yedisinde Hama yoluna koyularak Dimask'tan ayrilip gitmisti.

Safer ayinin onsekizinde persembe-günü Kadi Bahaeddin Ebü'l-Beka, Trablus'tan Dimask'a eski vazifesine baslamak üzere geldi. Bu vazifesine döndüğüne dair olan sultan fermani da yanındaydi. Babasi Veliyyüddin bu görevini vekâleten yürütmekteydi. Kadilkudat Taced-din de Haristan mintikasina kadar gidip kendisini karsilamisti. Daha sonra insanlar, konagina giderek onu tebrik ettiler. Vatanina dönüşünden ötürü çok sevindiler.

Bu ayin ilk günlerinde -ki bu senenin safer ayi ayni zamanda subata denk gelmekteydi- çok miktarda kar yagdi. Aylardan beri susuz kalan bahçeler suya kandi. O zamana dek insanlar çok büyük zahmetlere katlanip türlü mesakkatlere maruz kalarak ancak su elde edebiliyorlardi. Hatta bazan insanlar su yüzünden tekme tokat birbirlerine girisiyor, gürzler ile birbirlerini vuruyor ve bu yüzden de çok rezaletler meydana geliyordu. İnsanlar suya kavusmak için çok masraflar yapıyorlardi. Aralık ve ocak aylarında, subatin ilk günlerinde sular gayet az ve kitti. Ayni sekilde Havran taraflarında da insanların çogu çok uzak mintikalara giderek su ihtiyaçlarını karsiliyorlardi. Sonra Yüce Allah onlara lütfetti, kar yagdi, yagmurlar çoğaldi, dereler akmaya basladi. Nehirler suyla dolup tasti. Hamd ve minnet Allah'adir. Yagmurlar aralıksiz yagmaya devam etti. Ocagin sonlarından subatin sonuna kadar seller akmaya devam etti. Oysa aralıkta bir tek oluktan su akmis degildi.

Rebiyülevvel ayında Emir Seyfeddin Mencük, sultan için bir medrese ve Mescid-i Aksa'nin batı tarafında bir hankah yaptırmak üzere Kudüs'e gitti. Kendisi için altın yaldizla yazılan fermani Dimask'a getirdi. İnsanlar bu fermani gördüler. Ben de bunun bir nüshasını gördüm. Fermanda sultan ona gon derece tazimkâr ifadelerle hitap ediyor, onu övüyordu. Eski hizmetlerini sükranla aniyor, bu devlete yararlı bir kimse olduğunu ifade ediyor, önce yapmis olduğu hatalarını affettigini bildiriyordu. Hülasa onun biyografisini çok güzel ibarelerle anlatiyordu.

Rebiyülâhir ayinin ilk günlerinde Ibn Hilâl'in kölelerinden büyük servet sahibi Muallim Sencer'in 600.000 dirhem para cezasına çarptirildigina dair

olan sultan fermani Dimask'a ulasti. Babu'n-netifaniy-yîn'de medrese niyetiyle yaptırmakta olduğu inşaata el konuldu. Burayı öksüz mektebi olarak inşa etmesi emredildi. Ayrıca burası için geliri olan vakıf da tahsis etmesi istenildi. Memleketin büyük medreselerinden her birine de vakıfların gelirinden pay ayırması kararlaştırıldı ki, bu güzel bir maksattı. Muallim Sencer, divan başkanına teslim edildi ki, ondan mezkur meblagi çabucak tahsil etsin. Bunun üzerine Muallim Sencer ona 200.000 dirhemi pesin olarak Ödedi. Sonra da on askerin emi-riyle birlikte Misir diyarına sevk edildi. [1]

Katiplerin Ve Divanların Gözetim Altına Alınması

Bu senenin rebiyülâhir ayının onbesinde çarsamba günü Misir diyarından bir emir Dimask'a geldi. Divanlardaki katiplerin insanlara sultan tarafından tahsis edilen maaşları ve sadakaları zimmetlerine geçirmeleri yüzünden haklarında soruşturma açılması için, sultan bu emirle birlikte Dimask'a bir ferman da göndermişti. Bu ferman gereğince Berraniye'deki adalet sarayında sorguya alındılar. Sorgulama neticesinde çok miktarda para cezasına çarptırıldılar. Öyle ki bu para cezasını ödemek için esyalarını, kumaslarını, yataklarını, emtialarını satmak mecburiyetinde kaldılar. Hatta satacak esyasi bulunmayanlar, kızlarını satmak için getirip tezgaha oturtuyorlardı. Bu durumu gören insanlar bu kızların babalarına acidiklarından ağlasıyor, feryadü figan ediyorlardı. Daha sonra bu katiplerden mali gücü olmayan, hiç bir esyasi olmayan yoksullar serbest bırakıldılar. Sahip, Müstevfi gibi rütbelere sahip olan büyükleri bu para cezasını ödemekle yükümlü kıldılar. Daha sonra tahsilat amacıyla sıkıştırıldılar. Baskı altına alındılar ve şiddetlice dövüldüler. Sahip, büyük bir meblag ödemekle yükümlü kildi. Öyle ki, kendisi bazı emirlerden, devlet büyüklerinden ve tüccarlardan ya bizzat gidip isteyerek veya mektup yazarak yardım talebinde bulundu. Onlar da kendisine ödemekle yükümlü olduğu meblaga yakın miktarda mali yardımda bulundular. Dövülmek için çirilçiplak edildikten sonra bu yardım kendisine ulaşmıyordu. Ama tam dövüleceği esnada kendisini dövmekten vaz geçtiler ve Misir diyarında bu cezasını ödeyecek meblagın bulunduğu haberi etrafa duyuruldu. Bu konuda anlatacaklarımız burada sona ermektedir. [2]

Feyyaz B. Mühenna'nın Ölümü

Bu senenin rebiyülâhir ayının onsekizinde cumartesi günü Feyyaz b. Mühenna'nın ölüm haberi Dimask'a geldi. İnsanların çoğu buna sevindiler. Bu müjde sultana da ulaştırıldı. Çünkü Feyyaz, sultana asi olmuş, cemaatten ayrılmış, nifak ve isyan diyarında cahiliyet ölümü üzere ölmüştü. İnsanlara zulüm yaptığı, hiç mazereti yokken ramazan ayında oruç

bozduğu, adamlarına ve akrabalarına da böyle yapmalarım emrettiğine dair bazı örnekleri daha önce size sunmustuk. Innâ lillâh ve innâ ileyhi râciun (Dogrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz) Ölürken yetmiş yasını asmisti.

Bu konuda anlatacaklarımız burada sona ermektedir. Dogrusunu Allah bilir. [3]

Ibn Hilalin Kölesi Muallim Sencer İle İlgili Çok Garip Bir Olay

Rebiyülâhir ayının yirmidördünde Muallim Sencer el-Hilâlî 600.000 dirhem tutarındaki para cezasını ödedikten sonra serbest bırakıldı. Kurtuluşuna sevindiginden Babü'n-nettafiyyîn'deki evinde geceyi geçirdi. Sabah olunca hamama gitti, o esnada sultanın ulagi Misir'dan Dimask'a gelerek onun malına mülküne el konulmasına dair fermanı yetkililere teblig etti. Bunun üzerine hacibler, nakkibü'n-nükaba ve yardımcıları her taraftan gelip Muallim Sencer'in konagini kusatma altına aldılar. Konaga ve içindeki esyalara el koydular. Kendisini ve çocuklarını da gözetim altına aldılar. Kadınları, konaktan çok zor bir halde dışarı çıkarıldı. Üzerleri arandı, üzerlerindeki ziynetler, mücevherler, kıymetli esyalar alındı. Orada ayak takiminden ve halk tabakasına mensup kimselerden büyük bir topluluk tesekkül etti. Malları teslim almak, gerekli tutanakları hazırlamak için bazı kadılar da şahitleriyle birlikte oraya geldiler. Kendisinden bu durumu bütün detaylarıyla öğrenmek için Muallim Senceri de huzurlarına çağırdılar. Günün ilk saatlerinde konakta gümüş olarak 370.000 dirhem ele geçirildi. Sonra açılmamış başka sandıklar da bulundu. Vakit dar olduğu için bunların sayımı ve dökümü yapılamadı. Pazar günü de aynı şekilde sabahleyin işe başlandı, ancak pazar gecesi nöbetçiler kapılarda ve damlarda nöbet tuttular ki, geceleyin kimse bu konaga hücum etmesin. Muallim Sencer ile çocukları da göz altına alınarak Mansure kalesinde geceyi geçirdiler. Daha önceki musibetten yeni kurtulduğu halde yeniden bu büyük musibete maruz kalısından dolayı insanlar Muallim Sencer'e acıdılar.

Bu ayın sonlarında Emir Nasirüddin Muhammed b. Devaddar es-Sükkerî vefat etti. Bu, üstadının yanında büyük bir mertebeye ve yüksek makama sahipti. Görevinde büyük bir mutluluğa kavusmuştu. Sonra Cenab-i Allah, üstadının ona karşı kalbini karıstırdı. Üstadı onu dövdü. Malını müsadere etti. Görevden alıp hapse attı. Bu sebeple insanların nazanında da kadri azaldı. Neticede daha önceki kendisinin tebaası olan kimselerin yanına atıyla gidiyor, onlarla alıs veris yapıyor, karşılıklı konuşuyor, sonra ihtiyaç duyduğu esyaları satın alıp bineline yükleyerek evine götürüyordu. İnsanlar arasında bir nevi ibret haline gelmişti. Daha önce© divgddarlık görevindi o kadar izzet ve itibar sahibi olmuş, dünyâda yükielip zengin olmuş ikin bu hallin düsmüştü, Dünya isindi yükselen bir şeyi tekrar

alçaltmak Allah'ın hakkıdır.

Cemaziyelevvel ayının onyedisinde pazar günü sabahleyin Muallim Sencer el-Hihalî ile ogulları tutuklu bulundukları Mansure kalesinden tahliye edildiler. Evleri ve esyaları kendilerine teslim edildi. Ama kendisinin konagında bulunan 320.000 dirhem tutarındaki gümüş müsadere edilmisti. Ayrıca bu konu için bir mahkeme yapılması ve sadece sermayesini ele geçirebilmesi için hüccetleri mühürlenmisti. Bu iste su âyet-i kerimenin hükmüne uyulmustu. Söyle ki:

"Eğer tevbe ederseniz sermayeniz sizindir. Böylece haksızlık etmemiş ve haksızlığa ugramamış olursunuz." (el-Bakara, 279).

Ayrıca şehirde bir duyuru yapılarak Muallim Sencer'e, zekat Ödemediği riba muamelesi yaptığı için bu cezanın verildiği anlatıldı. Sultanın hacibi ve şehir mütevellisi de bu iste onunla müsterek çalışmışlardı. Diğerlerinin de bu yüzden cezalandırıldıkları, şehrin her tarafında halka duyuruldu.

Cemaziyelevvel ayının yirmisekizinde divanlarda çalışan ve gözetim altına alınmış olan katiplerin memleketlerine ve ailelerine serbest bırakılıp gönderilmelerine dair sultanın fermanı Dimask'a geldi. İnsanlar bu katiplerin çekmekte oldukları eziyetten kurtuldukları ve ağır para cezasından muaf tutuldukları için sevindiler. Ancak bunlar saliverilmişler, para cezasından muaf tutulmuşlardı ama, görevlerine devam

edemiye çekler di.

Cemaziyelevvel ayının sonlarında Misir diyarından gelmiş olan Seyh Sihabeddin el-Makdisî, Emevî Camii'deki sahabe mihrabının karsisinde vaaz verdi. İnsanlar vaazini dinlemek için toplandılar. Safîî ve Malikî kadilkudatları da vaazini dinlemek için Emevî Camii'ne gelmişlerdi. Vaiz Sihabeddin, Kur'an'm bir kaç âyetini tefsir etmiş, tefsir ederken de tasavvufî bazı seylere akıcı, fasih, tatlı ifadelerle isaret etmişti. İfadeleri, yürekleri parılayan cinstendi. Çok faydalı ve güzel bilgiler vermişti. Memleketine döneceğini söyleyerek insanlarla vedalaştı. Dua ederken insanlar ayağa kalkıp dua ettiler. Ben de bir mecliste onu gördüm. Son derece güzel bir görünümü vardı. Edepli idi, konuşması güzeldi. Allah bizi de onu da islah etsin, amin.

Cemaziyelâhir ayının başlarında Haleb naibi Emir Seyfeddin Bay-demir, askerleriyle birlikte gaza için Sis ülkesine gitti. Allah ona zafer nasib etsin, onu güçlendirsin. Yine bu ayın başlarında kale halkı bir sabah Arap emirlerinin kaledeki meclislerinin üst taraflarından sarık ve iplere tutunarak hendege indiklerini ve Zülamiye köprüsünün yanından çıktıklarını gördüler. İki kişi kaçtı. Üçüncüsü yakalandı. Bu zindanda kaldı. Bu, onlar için ipleri ve sarkmada kullandıkları sarık bezlerini tutuyor, onlar da bu iplere v© larık

bizlerini tutunarak asagiya mvki-yorlardi. Bu kaçma hadisesini saltanat naibi kali naibini kızarak protesto etti. Onun iki oglunu ve kardesini nakip (kontrol amiri) dövdü ve zindana attı. Bu olay sultana bir mektupla bildirilince sultan, kale naibinin görevden azledilip kaleden çıkarilmasini, alti yillik görev süresince elde etmis olduğu paraların hesabini vermesi için de Misir'a gönderilmesini emretti. Biri nakip diğeri de saray üstadı olan iki oglunu görevden azletti. Bunlar da aziz iken azledilip zelil oldular.

Cemaziyelâhir ayinin onyedisinde pazartesi günü Emir Taceddin Cibril, Haleb naibi Emir Seyfeddin Baydemir'in yanından Dimask'a geldi. Emir Seyfeddin Baydemir, Sis'e bağlı Tarsus ve Adana'yi fethetmiş, buraların anahtarlarını Cibril ile birlikte sultana göndermişti. Allah sultani güçlendirsın. Daha sonra kısa süre içinde az bir zahmetle Seyfeddin Baydemir, başka bir ç«^k kaleyi de fethetmişti. Sir katibi Kadi Nasirüddin bu sebeple belig ve güzel bir nutuk irâd etti. Bana gelen bir mfektupta anlatildigina göre Adana kilisesinin kapıları gemilere bindirilerek Misir diyarina gönderilmisti.

Ben derim ki: Bu kapılar, daha önce Sefih mezarliginin yanındaki Nasiriye kapılarıydı. Sis hükümdarı, Kazan senesi dedigimiz hicri 699, senede bunları alıp götürmüştü. Müslümanlar bu senede bu kapıları kurtarıp geri getirmişlerdi. Hamd ve minnet Allah'adır.

Bu ayin sonlarında duyduğumuza göre Seyh Kutbeddin Hermas Dimask'a ugramisti. Bu zat, mali müsadere edilmiş, evi temele kadar yıkılıp indirilmiş, sultanin yanından uzaklastirilarak Misyaf a sürgün edilmisti. İste bu ayin sonlarında Dimask'a ugradiginda Babü'l-Ferec disindeki Celile Medrese si Jne konuk olmustu. Ben de kendisine selam vermek için ziyaretine gittim. Yaslı ve güzel bir kimseydi. Cidden güzel Arapça konuşuyordu. Faziletli bir insandı. Mütevazı ve mutasavvıf bir kimseydi. Allah akibetini güzel kilsin. Daha sonra Celile Medrese-si'nden ayrılıp Azraviye Medresesi'ne geçti.

Receb ayinin onyedisinde cumartesi günü sabahleyin Seyh Sere-füddin Ahmed b. Hasan b. Kadi'l-Cebel el-Hanbelî, Misir diyarina gitti. Bu zat, sultanin Kahiretü'l-Muizziye'de yaptırdigi medresede Hanbelî fakihlerine ders vermek üzere sultan tarafından Misir'a çağırilmisti. Yola çıkarken kadılar vŞ ayan tabakasina mensup kimseler onu uğurlamak için şehir disina çıkmışlardı. Allah ona selamet nasib etsin.

Bu konuda anlatacaklarımız burada sona ermektedir. Doğrusunu Allah bilir.
[4]

Saltanat Naibi İstedmür El-Bahnavî'nin Tutuklanması

Receb ayinin yirmibesinde çarsamba günü sabahleyin Dimask saltanat naibi

Emir Seyfeddin Istedmür tutuklandı. Yelboga el-Bah-navî'nin kardesi olan Seyfeddin Istedmür, sultanin, küçük devaddarla Dimask'a gönderdiği ferman gereginde tutuklanmıstı. O gün kendisi Ibn Babek meydani tarafında dolasmaktaydı. Yahudi ve Hristiyan mezarlığının bulunduğu tarafa geldiğinde büyük hacib ve beraberindeki askerler onu çembere aldılar. Trablus tarafına gitmesi gerektiğini söylediler ve o tarafa gitmesi için de kendisini zorladılar. O da Dârüssaâde Sarayına dönme imkanı bulamadığı için Seyh Raslan yolunun üst rara-fmdan Trablus'a yöneldi. Kendisini issiz güçsüz bir şekilde Trablus'ta ikamet edecek şekilde sürgün etmişler ve Trablus'a gidinceye kadar kendisine refakat edecek askerleri de yanına vermişlerdi. Her seye hükmetme gücünü elinde bulunduran Allah, noksanlıklardan münezzeh ve yücedir. O dilediğini yapar. Bu karar neticesinde Dimask şehri naıbsız kaldı. Sultanin fermanı gereginde büyük hacib geçici olarak şehri yönetmeye başladı. Naıblige Haleb naibi Emir Seyfeddin Baydemir atandı.

Saban ayında Haleb naibi Emir Seyfeddin BaydennYin Dimask na-ibliğine atandığına dair olan sultan fermanı Dimask'a ulastı. Bir grup Haleb askeriyle yola koyularak sultana itaat ettirmek üzere Emir Hiyar b. Mühenna'mn üzerine gitmesi emredildi. Aynı şekilde Hama ve Humus emirlerine de bu isinde Emir Seyfeddin Baydemir'e yardımcı olmaları için emirname gönderildi. Saban ayının dördünde cuma günü bunlar Silmiye'de Emir Hiyar'la karsi karsiya geldiler. Birbirlerine tam yaklaşımadan karsilikli atismaya başladılar. Bu çatismayı müşahade edenlerden Emir Taceddin Devaddar, Bedevilerin bu düzenli orduyu her taraftan kusatma, altına aldıklarını bana anlattı. Çünkü Bedeviler yaklaşık 800 kadar kişiydiler. Hama, Humus ve Haleb'ten gelen Türkler 150 kişiydiler. Bedevilere ok atmaya başladılar. Onlardan büyük bir kısmını öldürdüler. Türklerden sadece bir kişi öldürüldü. Onu da Türklerden biri Bedevi zannederek bir ok atarak öldürmüştü. Sonra araya gece girdi. Türkler daire dışına çıktılar.

Türklerin ve bedevilerin malları yağmalandı. Büyük bir fitne cereyan etti. Durumu kontrol altına almak, kayıpları telafi etmek amacıyla Dimask'tan bir kaç komutanın emri altında bir devriye birliği yola çıkarıldı. Saltanat naibi de orada onların gelişlerini beklemeye başladı. Masma lakabını taşıyan Emir Ömer b. Musa b. Mühenna, bedevilerin komutanı olarak Misir diyarından geldi. Beraberinde Emir Bedreddin b. Cemmaz da vardı. Masma, Dimask'taki Ablak Sarayına indi. Emir Remle kendi adeti üzere Tuziye'ye indi. Sonra ikisi birlikte beraberlerindeki itaatkar bedevi devriye birliğiyle birlikte Emir Hiyar'ın üzerine gittiler. Beraberlerinde Dimask, Hama ve Humus askerleri de vardı. Bunlar Emir Hiyar'ın hakkından gelmeyi kafalarına koymuşlar, onu sultanin itaatine sokmaya karar vermişlerdi. Allah akıbeti hayreylesin. [5]

Saltanat Naibi Emir Seyfeddin Baydemir'in Dimask'a Gelisi

Saban ayinin ondokuzunda cumartesi günü sabahleyin Emir Seyfeddin, askerleriyle birlikte Haleb yönünden Dimask'a girdi, cumartesi gecesi Vat'ay-i Berze'de kaldı. İnsanlar Hama'ya ve Hama yakınlarına kadar giderek onu karsiladılar. Önceki paragraflarda anlattığımız gibi onunla bedeviler arasında bir savaş cereyan etmişti. İste bu günde Dimask'a büyük bir debdebe ve merasimle girdi. Adet üzere esigi öptü ve Dârüssaâde Sarayına yaya olarak gitti. Etrafindaki maiyeti, kıymetli ve güzel elbiselerini giyinmislerdi. Teçhizatları tamdi. Kıymetli silahlar taşıyorlardı. Sehamet, kararlılık, iyiliği emretme ve kötülüğü nehyetme gibi özellikleri bulundugundan insanlar, Emir Seyfeddin'in Di-mask'a saltanat naibi olarak gelisine çok sevindiler. Allah ona güç ve kuvvet versin, onu doğru yola ilet sin.

Ramazan ayinin onikisinde cuma günü Hanbelîler Kubaybat Ca-mii'nde hutbe okudular. Burada görev yapmakta olan Kadi Sihabeddin Kadiasker el-Hanbelî, sultanin fermamıyla azledildi. Çünkü sultan onun göreve atandigindan bu zamana kadar sadece Hanbelîlere hizmet vermekle yetindigini biliyordu.

Ramazanin onaltısında cuma günü Osman b. Muhammed öldürüldü. Bu, İbn Debadip ed-Dekkak adıyla meshur olmustu. Yalan söylemekte bir araya gelip anlasmaları imkansız olan bir topluluğun şehade-tiyle bunun Rasûlullah (s.a.v.)'a çokça sövdüğü tesbit edilince, Maliki hakiminin huzuruna götürüldü. Aleyhinde bu iddia ileri sürüldü. Kor-kuyormus gibi bir numara yaptı. Daha sonra suçu isledigi sabit görülünce demirle vurularak öldürüldü. Allah onu kahretsin. Onu rahmetinden uzak tutsun, ona merhamet buyurmasın.

Ramazanin yirmi altısında pazartesi günü Zübale adıyla çağırılan Muhammed Behtar, Peygamber (s.a.v.)'e sövdüğünden kâfirane davranışlarda bulunup iddialarda bulundugundan öldürüldü. Anlatildigina göre kendisi çokça namaz kilip oruç tutarmış, ama bununla birlikte Hz. Ebu Bekir, Hz. Ömer ve müminlerin annesi Hz. Aise ile Peygamber (s.a.v.) hakkında çok çirkin sözler sarfedermiş. İste bu yüzden bu günde, Sukû'l-Hayl'de boynu vuruldu. Hamd ve minnet Allah'adır.

Sevval ayinin onüçünde sultanin tahtirevani hacca gitmek üzere saraydan hareket etti. Hac kafilesinin emiri, Nasirüddin b. Kara Sungur, kafilenin kadisi ise Seyh Semseddin Muhammed b. Sind idi. Bu zat muhaddis olup müftülük vazifesini ifâ edenlerdendi.

Sevval ayinin sonlarında Sagor mahallesinde terzilik yapmakta olan Hasan adındaki biri tutuklandı. Bunun mel'un Firavun'dan yana ifadeler sarfettiği

ve onun Müslüman olarak öldüğünü iddia ettiği ileri sürüldü. Kendisi su asagida nakledecegimiz âyet-i kerimeye dayanarak Firavun'un bogulurken Müslüman oldugunu söylemistti:

"Israil ogullarının inandigindan baska Tanrı olmadigina inandim. Artık ben O'na teslim olanlardanım" (Yunus, 90).

Ancak o, yani terzi Hasan bu âyetin devamındaki ifadelerin manasini kavrayamamisti:

"Simdi mi inandin? Daha önce bas kaldirmis ve bozgunculuk etmistin." (Yunus, 91).

Su âyet-i kerimelerin de manasim kavrayamamisti:

"Allah bunun üzerine onu dünya ve ahiret azabına ugratti." (en-Nazi-at, 25).

"Ama Firavun o Peygambere karsi gelmistti de onu çok agir bir sekilde tutup cezalandirmistik." (ei-Muzemmii, 16).

Firavun'un en büyük kâfirlerden biri oldugunu isbatlayan daha bir çok ayet-i kerime ve hadis-i serif mevcuttur. Yahudiler, Hristiyanlar ve Müslümanlar da bu hususta müttetikler.

Zilkade ayinin altisinde cuma günü sabahleyin Misir'dan Di-mask'a posta gelerek saltanat naibinin, Tengiz'in adeti üzere saygi ve ikram içinde sultan tarafından Misir'a çağirildigini haber verdi. Bunun üzerine saltanat naibi, yanina saraya layik kiymetli hediye ve armaganlari alip zilkade ayinin ondordünde cumartesi günü sabehleyin yola çıktı. Çıktiginda kadılar, önde gelen hacibler ve emirler onu yolcu ettiler. Zilhicce ayinin baslarında saltanat naibi kendi eliyle bir mektup yazarak Dimask'taki Kadilkudat Taceddin es-Safifye gönderdi ve onu Kudüs'e davet etti. Hz. Ibrahim'in mezarim ziyaret etmesini istedi. Mektubunda ayrıca sultanin kendisine ihsan ve ikramda bulundugunu, saygi gösterdigini, at, davar, para, ürün, tahil ve birçok esya armagan ettigini de bildiriyordu. Bunun üzerine kadilkudat, zilhicce ayinin dördünde cuma günü alti posta atıyla yola koyuldu. Yaninda münasip miktarda ve degerde hediyeler de vardi. Zilhiccenin onsekizinde cuma günü aksamleyin kendi bahçesine döndü.

Zilhicce ayinda ve ondan önceki ayda bir çok mekanda cidden büyük sel baskinlari meydana geldi. Bu baskinlari izlerini Baalbek sehrinde gördük. Bu yüzden bir çok ağaç yikilmisti. Bir çok mekan tahrip olmus ve parçalanmistti. Sel baskinlariinin izleri bir çok mekanlarda halen görölmekteydi. Mesela Ca'lus mintikasında meydana gelen sel baskini yüzünden cidden çok miktarda esya telef olmus ve bu baskinlar neticesinde yörenin kadisi, beraberindeki bazi seçkin kimselerle birlikte sular altında kalip boğulmusttu. Bunlar bir tepe üzerinde durmakta iken aniden sel

baskiniyla karsilasmislar. Bundan kurtulmayi basaramamislar ve neticede can vermislerdi. Hissetü Cemal nahiyesinde de bir sel baskini meydana gelmis, bu yüzden bir çok ağaç, davar, üzüm bağı ve baska seyler telef olmustu. Haleb'te meydana gelen sel baskini yüzünden de Türkmenlerden ve digerlerinden çok sayıda insan, erkek, çocuk, davar ve deve telef olmustu. Ben bu felaketi gözüyle gören bir kimsenin mektubunda okudum. Onun anlattigina göre Haleb taraflarında dolu yagmisti ki her birinin ağırligi, yaklaşık 700 dirhem kadardi. Bazilari bundan daha iri, bazilari ise daha küçüktü.

Bu konuda anlatacaklarimiz burada sona ermektedir. [6]

Kalenderiye Mezhebi Mensuplarının Sakal, Kas Ve Biyiklerini Tras Etmekten Men Edilmeleri

Zaten bunu yapmak Ibn Hazm'in anlattigina göre icma ile haram kilinmistir. Ancak bazi fakihlerse bunun mekruh oldugunu ifade etmislerdir.

Zilhicce ajanin onbesinde sali günü sultanin mektubu Dimask'a geldi. Bu mektupta Kalenderilerin Müslüman kiligina bürünmeleri, Acemlerin ve Mecusilerin kiligini terk etmeleri emrediliyordu. Bu bid'atvari kiligi terk etmeden bu çirkin elbiseleri üzerlerinden çıkarıp atmadan bunlardan her hangi birinin sultanin ülkesine girmelerine imkan taninmayacağı, bu fermana riayet etmeyenlerinse ser'an tazir edilecekleri, yerinden yurdundan sökölüp atilacaklari bildiriliyordu. Bunların pis ve degersiz esrar içmekten de vaz geçmelerinin emderilmesi gerekiyordu. Bunu içip sarhos olanlara had tatbik edileceginin de bildirilmesi zorunlu hale gelmistir. Nitekim bazi fakihler bu yolda fetva vermislerdir. Hülasa sultanin onlarla ilgili olarak gönderdigi ferman, çarsamba günü sabahleyin sehrin her tarafında duyuruldu.

Zilhicce ayinin besinde sali günü Cibras sehrinde Seyh Ahmed b. Musa ez-Zer'fnin vefat ettiği haberim aldık. Bu zat, iyiligi emredip kötülüğü yasaklamak isiyle görevlendirilmiş, sultan ve devlet kademeleri nezdinde insanların çıkarlarını gözetten bir insan olmustu. Havas ve avam nezdinde itibarlıydı. Allah rahmet etsin.

Bu ayda Dimask'ta haciblik ve emirlik yapmış olup daha sonra bu görevlerinden azledilerek sultan tarafından Trablus'a sürgün edilmiş olan Emir Seyfeddin Kehlen b. Akves, Trablus'ta vefat etti.

Saltanat naibi Emir Seyfeddin Baydemir bu ayda Misir diyarından Dimask'a döndü. Dönüsünde Kudüs-ü Serife ugramış, arefe günü ve Kurban Bayraminin birinci günü orada kalmış sonra Ersof ormanliginin yolunu tutmuş, orada avlanmak istemiş, ancak sancilandığı için bunu yapamayınca yoluna hızla devam etmiş ve zilhicce'nin yirmibirinde pazartesi günü sabahleyin Dimask'a ulaşmış ve büyük bir debdebe ve alayisle sehre

girmisti. Dönüsünü seyretmek için insanlar yola çıkmislardi. Kendisi muazzam ve kıymetli dokumali bir kaban giyinmis olup adet geregince önünde bayrak ve filamalan, muhafızları vardı. Halka iyilik ve ihsanda bulunmak, vakıfların durumunu islah etmek, bu hususta tipki Tengiz gibi yapmak istiyordu. Merhum Tengiz'in metodunu takip etmek niyetindeydi. [7]

Hicretin Yediyüzaltmışikinci Senesi

Bu sene basında Misir, Sam, Haremeyn-i Serifeyn ve buralara bağlı mintikalarda Islâm'ın ve Müslümanların sultani, Melikü'n-Nasir

Hasan Kalavun es-Salihî idi. Sultanin Misir diyarında naibi yoktu. Misir'daki kadıları, önceki senede adları anılan kimselerdi. Veziri Kadi İbn Hatip; Sam naibi Emir Seyfeddin Baydemir el-Harezmi; Dimask'm kadıları, hatibi, diğer esrafi, ordu naziri ve muhtesibi ise önceki senede adları anılan kimselerdi. Vezir İbn Kazvinî, Sir katibi Kadi Eminüddin b. Kalanisi, Beytü'1-mal vekili ise Kadi Selahaddin es-Sugdî idi. Bu zat meclisteki dört üyeden biriydi. Vakıflar idaresinin başkanı Emir Nasir-rüddin b. Fadlullah; baş hacib de Yusufî idi. Bu zat, Cinhar emiri olarak üzere Misir diyarına gitmişti. Dimask şehrinin mütevellisi Nasirüddin; Nakibü'n-Nükabasi ise İbn Sücaî idi.

Muharrem ayının altısında pazartesi günü sabahleyin Hama naibi Emir Ali, Misir'a giderken Dimask'a uğradı. Ablak Sarayına indi. Sonra Düveydari olan Yelboga'nın konagina uğradı. Kassain'de bulunan bu konagin bazı odaları tamir edilip yenilenmişti. İnsanlar buradayken yanına gidip ziyaret ettiler. Kendisine selam verdiler. O da muharrem ayının dokuzuna, perşembe sabahına kadar orada kaldı. Sonra Misir diyarına gitti.

Muharrem ayının ondokuzunda pazar günü, Sagor mahallesinden Hasan b. Hayyat, zindandan alınarak Maliki kadisinin huzuruna getirildi. Firavun'dan taraf olduğuna dair iddialarda bulunuldu. Kendisi de bunu önce itiraf etti. Sonra ikinci kez, üçüncü kez tartışıp münazara yaparak bunu doğruladı. Kendisi okur yazar olmayan avam tabakasından cahil bir ihtiyardı. Bazı naslardan bahsediyordu, ama delilini güzelce ileri süremiyordu. Sadece muhayyilesinde bir şüphe meydana gelmişti. Bogulmak üzere iken Allah'ın azabını gördüğü ve ilâhî ceza ile kusatıldığı esnada Firavun'un durumunu haber veren su ayet-i kerimeyi delil olarak ileri sürüyordu:

"İsrail ogullarının inandığından başka Tanrı olmadığina inandım. Artık ben O'na teslim olanlardanım."

Cenâb-i Allah da Firavun'a o zaman söyle karşılık vermisti:

"Şimdi mi inandin? Daha önce baskaldırmış ve bozgunculuk etmistin. Senden sonrakilere bir ibret teskil etmesi için bu gün sadece senin cesedini çıkarıp (sahile) atacagız" dedik." (Yunus, 90-92).

Bu cahil adam Firavun'un o esnadaki imaninin kendisine fayda vereceğine inanmıstı. Oysa Yüce Allah bir âyet-i kerimede bunun doğru olmadığını söyle beyan buyurmuştur:

"Siddetli azabimizi gördüklerinde: "Yalnız Allah'a inandık; O'na kostugumuz esleri inkar ettik" dediler. Ama, bizim siddetli azabimizi görüp de Öyle inanmaları kendilerine fayda vermedi. Bu, Allah'ın kulları hakkında Öteden beri yürürlükte olan yasaıdır. İste inkarcılar o zaman hüsranda kaldılar." (Gafır, 84-85).

"Dogrusu Rabbinin söz verdiği azabi hak edenler, can yakici azabi görene kadar kendilerine her türlü belge gelse bile inanmazlar." (Yunus,96-97).

Sonra baska bir günde kadinin meclisine getirildiginde sapikliginda yine ısrar ediyordu. Bunun üzerine kendisi kirbaçlandı. Tevbe ettigini söyledi. Tekrar zincire vurularak zindana iade edildi. Üçüncü günde yine getirildiginde zahiren tevbe ettigini söylüyordu. Sehirde dolastirilip durumu ilan edildi. Sonra saliverildi.

Muharrem ayinin ondördünde sali gecesi ay tutulmus olarak, ama bulutların altında olduğu halde dogdu. Yatsı vakti gelince yavas yavas ortaya çıkmaya başladı. Ancak hatip yatsıdan önce küsuf namazını kildirdi. Birinci rek'atte Ankebut sûresini, ikincisinde ise Yasin sûresini okudu. Sonra minbere çıkıp hutbe irâd etti. Yatsıdan sonra minberden indi.

Hacıların mektupları Dimask'a geldiginde bu mektuplardan Hicaz taraflarında bolluk ve güvenliğin bulunduğunu öğrendik. Zilhicce ayinin basından, hatta ondan birkaç gün öncesinden itibaren bu ayin yani muharremın sonlarına kadar sular artmaya devam etti. Durum yine eskiden olduğu gibiydi. Yaslıların çoğunluğunun anlattıklarına göre böyle bir olay daha önceleri görülmüş değildi. Bunun sebebi de suyun bazı dağlardan gelip nehir yoluna kanallize olmasıydı.

Muharrem ayinin yirmibirinde sah günü sultanın tahtirevani öğleden önce Dimask'a girdi. Mekke'de mukim olan Emir Hacı Serek Timur el-Mardanî tutuklandı. Dimask'ın devriye askerleri hacılarla birlikte Dimask'a döndüklerinde hemen o esnada Emir Kara Sungur komutasındaki devriyeler, Emir Hacı Serek Timur'u zincire vurup posta vasıtasıyla Misir diyarına gönderdiler. Bize ulaşan habere göre Mekke emiri Emir Sind, sultanın Kara Sungur komutasındaki askerlerine oyun oynamış, onlara baskın yaparak bir kısmını Öldürmüş, atlarını da zaptetmişti. Neticede bunlar üzerlerinde hiçbir esyaları kalmaksızın soyulmuş olarak Misir diyarına döndüler. innâ lillâh ve innâ ileyhi râciun (Dogrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz.)

Sevval ayinin basında Misir'daki Nil nehrinin sulan, alisila gelmişin disında

tasmis ve çok miktarda su göleti meydana gelmistti. Buna bagli olarak hava bozmuş, firtina kopmuş, bu yüzden ölümler çoğalmistti. Her gün 2.000'den fazla insaninin Öldüğü, hastalıkların çoğaldığı, çalışacak kimselerin azalması nedeniyle fiyatların yükseldığı, sekerin, suların, meyvelerin asiri şekilde pahalılastığı haberi bize ulaşmısttı. Sultan, şehir dışına çıkmış ve bu durumdan çok tedirgin olmuş, hastalanmış, sonra Allah'a hamd olsun ki afiyet bulmustu.

Rebiyülâhır ayının üçünde Misir diyarından Irak sahibinin elçisi İbn Haccâf, sultanın kızını istemek amacıyla Dimask'a geldi. Kendisine mehir olarak Bağdat memleketini vermesi, ayrıca sultana bir istihkak ödemesi sartiyla sultanın kızının kendisine verilebileceği ifade edildi. Elci beraberinde sultan ailesine çok miktarda armagan, hil'at ve mal da götürmüstü. Elçiye Beytül-mal'dan bir köyü satın alıp Dimask'ta Tava-vis yakınında yaptırmak istediği hankaha vakfetmesi emredildi. Elçiyi karşılamaya naib vekili olan Hacibül-Hüccap ile devlet erkânı ve ayan tabakasına mensup kimseler çıkmışlardı.

Rebiyülâhır ayında Misir'da Sultaniye Medresesi için yaptırılan minarenin çöktüğünü duyduk. Bu minare cidden garip bir şekilde yapılmış muazzam bir eserdi. Burada medresenin kapisinin kemeri üzerinde tek temel üzerine kurulmuş iki minare vardı. Minare çökünce medresedeki sanatkarlar, oradan gelip geçenler medresenin mektebinde okuyan çocukların çocuğu öldüler. Anlatıldığına göre oradaki çocuklardan sadece altısı kurtulabilmistti. Minarenin çökmesi nedeniyle yaklaşık 300 yahut daha fazla veya daha az sayıda insan Ölmüstü. Innâ lillâh ve innâ ileyhi râciun, (Dogrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz.)

Rebiyülâhır ayının yirmi dokuzunda pazartesi günü saltanat naibi Emir Seyfeddin Baydemir, ormanlığı islah etmek, orada insanlara ezâ veren ağaçları sökmek, gereken yerlerini budamak için sehirden çıkıp ormanlığa gitti. Beraberinde emirler ve arkadaşları ve muhafız askerleri de vardı. Ormanlıkta kendileri, köleleri ve çocuklarıyla hep birlikte çalıştılar. Merc ve Gota gibi mahallelerde bulunan çiftçiler de onlara yardımcı olmak üzere ormanlığa getirildiler. Saltanat naibi müteakip aym onbesinde cumartesi günü Dimask'a döndü. Ormanlığı çerden, çöpten, lüzumsuz dallardan temizleyip anndirmişlardı.

Yine bu ayda bazı dilenciler arasında garip bir olay meydana gelmistti. Söyle ki: Fecirden Önce Melikül-Ümera Tengiz'in hanımının Ba-bül-Havvasın'deki türbesinin yanında sadaka olarak dağıtılmakta olan ekmekleri alabilmek için dilenciler orada toplanmışlar ve kendi aralarında kavgaya tutuşmuşlardı. Sonra bir adama hücum ederek boğazını sıkışmışlar, sonra da içinde biraz altınla 3.000 dirhem bulunan bir kesesini alıp götürmüşlerdi. Sonra da kargasadan yararlanarak sivilisip gitmişlerdi. Adam, yediği dayagın

tesirinden ötürü bayilmisti. Bir süre sonra ayihnca orada kimseyi bulamamis, durumunu gidip sehrin mütevellisine sikayet etmist. Ama bu soygunu yapanlar su ana kadar ele geçirilememislerdi. Bu para kesesini kendisinden gasbedip götürenlerden birinin bana anlattigina göre kendileri, bu 3.000 dirhemi niüdarabe yapmak[8] amaciyla kendisinden almislardi. Bunlardan 1.000 dirhemi Bendakî dirhemi idi. İki dinarin agirligi ise üç dinara denk gelmekteydi.

Cemaziyelevvel ayinin besinde cumartesi günü sabahleyin Kadil-kudat Serefüddin el-Hanefî, Seyh Ali b. Benna'yi huzuruna çağirdi. Seyh Ali b. Benna, Emevi Camii'nde halka vaaz verirdi. Bir vaazinda söz arasinda merhum Ebu Hanife'ye satasmisti. Bu sebeple Hanefî Kadil-kudati Serefüddin, onu huzuruna çağirmis ve tevbe etmesini istemisti, Sonra da halka vaaz vermesini yasaklamis, onu zindana atmis, ayni günde zindandan salivermist. Adi geçen Seyh Ali b. Benna, zahid ve iffetli bir kimse olup Misirliydi. Hadis dinler ve okurdu. Vaaz türünden sözler sarfeder, inceliklerden ve ata sözlerinden bahsederdi. Halkin büyük bir çoğunlugu ona yönelmiş ve sözünü tatli bulmuslardi. Konusmalari onların anlayis seviyesine uygun düşüyordu. Bazan vaazlarında halki güldürürdü. Bir defasinda ben de vaazini dinledim, gerçekten de sözleri kolay anlasilir türdendi. Konusmalari uzatirken kendisinin anlatmasının uygun olmayacağı seyleri de isaret etmist. İnsani basariya ancak yüce Allah' ulastirir. Sonra cemaziyelevvel ayinin sekizinde sali günü insanlara vaaz vermek için yerine gelip oturduğunda eski adetine göre konusmaya basladi. Bu nedenle mezkur kadi da onu tekrar huzuruna çağirdi. [9]

Melik Mansur Selahaddin Muhammed'in Sultan Olusu

Melik Mansur Selahaddin Muhammed b. Melik Muzaffer Hacı b. Melikü'n-Nasir Muhanied b. Melikü'l-Mansur Kalavun b. Abdullah es-Salihî. Bu zat sultan olmus, amcasi Melikü'n-Nasir Hasan b. Melikü'n-Nasir Muhammed b. Melikü'l-Mansur Kalavun'un sultanligi ise sona ermisti. Sultan Melikü'n-Nasir Hasan'in tamahkârligi ve hirsı artmis, halka kötü muamelede bulunmus, onlari sikintili bir yasam içine sürüklemisti. Çoguna ihtiyaç olmayan büyük binalar yaptirmis, Bey-tü'1-mal'm parasina ve mülkünün çoguna el koymus, bu paralarla kendine çok miktarda köy ve çiftlik satin almisti. Bu da insanların çok agrina gitmist. Ancak kadılardan, yöneticilerden, alimlerden, salihlerden hiçbirisi bu nedenle ona hücum edememis, protestoda bulunma cesaretini gösterememis, kendisinin ve Müslümanların yararına olacak şekilde nasihatle bulunamamisti. Cenâb-i Allah ondan öğ aldı. Askerlerini ona musallat kildi. Halkinin, havas ve avaminin kalplerini ondan soguttu. Çünkü kendisi onların erzaklarını, maaslarim, ekmeklerini kesmis, onlardan kestiklerini kendi has adamlarının

maasina ve erzakina eklemisti. Bu sebeple ona bagli emirler, askerler, komutanlar, katipler, memurlar azalmis, erzaki azalan bu insanlar fakr  zaruret içine düsmüslerdi. Kendilerinin, çocuklarının, bakmakla yükümlü bulunduklari kimselerin de maaslarina, ve erzaklarına el konulmustu. Iste o zaman

Cen b-i Allah, Sultan Melikü'n-Nasir Hasan'ın ölümünü kendi has adamlarından Emir 'l-Kebir Seyfeddin Yelboga el-Hasek  vasitasiyla mukadder kildi, Söyle ki: Sultan Melikü'n-Nasir Hasan, Emir 'l-Kebir Seyfeddin Yelboga'yi tutuklamak istemis, bunun için gerekli hazirligi yapip, askerleriyle birlikte onun üzerine gitmis, Kahire disinda onunla karsi karsiya gelmist .  adirlarin kurulu olduğu yerde karsilikli  atismadan sonra Sultan Melikü'n-Nasir Hasan hezimete ugramis ve iki taraftan da bir kisim asker  lm st . Sultan Melikü'n-Nasir Hasan, Cebel kalesine siginmist . Siginacak baska bir yer kalmamis, tedbirin de kader karsisinda yarari olmamisti. Askerler kaleyi tümüyle kusatma altina alarak geceyi geçirdiler. Sultan Melikü'n-Nasir Hasan, atina binerek Kerek'e kaçmaya yeltendi. Ancak kale disma çikinca yakalanip tutuklandi ve mezkur Haseki Yelboga'nin konagina götürüldü. Bu, onun son  niydi. Günlerden de cemaziyelevvel ayinin dokuzu, yani çarsamba idi. Yapilan mesveret neticesinde yetki, Hasekilerden Emir Seyfeddin Yel-boga'ya verildi. O da emirlerle yaptigi g r smeye Melik Mansur Selahaddin Muhammed b. Muzaffer Hacı'mn sultanligina bey'at edilmesi kararim aldirdi. Yeni sultan adina hatibler hutbe okudular. Paralar da onun adina bastirildi. Posta onun adina bey'ut edilmesi buyrugunu ülkenin her tarafina ulastirdi. O zaman yeni sultan henüz oniki yasindaydi. Ondört veya onalti yasinda olduguna dair  esitli rivayetler de vardir. Yeni sultan babasi Nasir Muhammed b. Kalavun'un zamanindaki uygulamalara d n lmesini, Melik Nasir Hasan'ın aldigi kararların tümünü iptal edilmesini ve onun kesmis olduğu maasların yeniden ödenmesini, kendisine atabek yapmak için Iskenderiye zindaninda bulunan Emir Taz ile Tasdemir el-Kasim'm huzuruna getirilmelerini emretti. Bu haber, bu ayin onaltismda çarsamba günü sabahinda Misir diyarin-daki tabilhane emirlerinden Emir Seyfeddin Bezlar komutasindaki posta ile Diniask'a ulasti. Bunun  zerine kalede müjde davullari  alindi. Emirlerin müzisyenleri de konakların önünde müzik ziyafeti verdiler. Sehrin tümü süslendi. Ayni günün sabahinda D r ssa de Sarayinda yeni sultan için bey'at alindi. Saltanat naibine de büyük seref ifade eden hil'at gönderilmisti. Emirlerin, askerlerin, halkin çoğu bu duruma sevindiler. Emir ve hüküm, Allah'a mahsustur. Çünkü bir ayet-i kerimede Yüce Allah söyle buyurmustur:

"Ey Muhammed! De ki: Mülkün sahibi olan Allahim! Mülkü diledigine verirsin, dilediginden çekip alirsin; diledigini aziz kilar, diledigini

alçaltırm." (Âl-İ İmran, 26).

Üzerinde Himyerice bir siir yazılı olan bir tas bulunmuş ve bu tas götürölüp Memun'a okunmuştu. Tasın üzerindeki siir söyle idi:

"Gece ve gündüz bir birini takip ettikleri sürece, Gökteki yörüngelerinde bulunan yıldızlar bos yere dönmezler. Sadece nimetin bir hükümdardan başka bir hükümdara intikali için dönerler.

Oysa arsin sahibi olan hükümdarın hakimeyeti ebedî ve daimidir. Fani değil, ortaklı da değildir."

Rivayete göre Süleyman b. Abdülmelik b. Mervan, bir gün cuma namazına gitmek üzere evden çıkmıştı. Yaratılışı güzel, endami hostu. Yeşil bir elbise giymişti. Etine dolgun bir gençti. Etrafına, omuzlarına ve elbisesine bakıyor ve elbisesi çok hoşuna gidiyordu. Evin avlusuna vardığında gözdelelerinden olan bir cariye'nin kılıgına bürünmüş bir cın, karsısına çikip ona su siiri okumuştu:

"Sen bakî kalacak olsaydın çok güzledin. Yalnız insan için ebedî hayat burada yoktur. Bildigim kadariyla sende hiç bir kuaur yoktur. Yalnız sen fanisin."

Namaza gitmiş, Emevî Camii'nin minberine çikip insanlara hutbe irâd etmişti. Gür sesliydi. Camideki herkese sesini duyurabiliyordu, Hutbesini minber üzerinde irâd etti. Smi azar azar kısılmaya başladı, Öyle ki, hükümdar mahfelinds bulunanlar dahi sesini duyamaz oldular, Namazi kildikten sonra evine götürüldü. Çin'in kılıgına büründüğü gözdesi yanma geldiginde, ona, "Sen namazdan önce bana o iki beyiti nasıl okudun, onlar nasıl beyitlerdi?" diye sormuş, gözdesi de, "Ben sana her hangi bir şey okumuş değilim!" demisti. Bunun üzerine Süleyman b. Abdülmelik, "Allahüekber! Demek ki o karsıma çıkan o kisi, vallahi ölüm haberini bana vermiştir!" dedi ve kendisinden sonra amcasının oğlu Ömer b. Abdülaziz'in halife olmasını vasiyet etti. Allah rahmet etsin. Cemaziyelevvel ayının yirmialtısmda cumartesi sabahı azledilmiş olan Trablus naibi ile eski Dimask naibi Emir Seyfeddin İstedmür, ikamet etmekte oldukları Trablus'tan Dimask'a geldiler ve Dârüssaâde Sarayına girdiler. Saltanat naibi onlar için karşılama töreni düzenlemedi. Yine bu ayda Dimask'ta Babünnatifaniyyin'in batisındaki revakin trabzanları yenilenip, duvarları ve mihrabi beyaza boyandı. Trabzanlar arasına penceremsi delikler de açılmıştı. Magrip ezanından sonra orada okunan Kur'an için vakıf kuruldu. Anlatıldığına göre bir adam buranın onarımı ile ilgili bir rüya görmüş, rüyasını gidip saltanat naibine anlatmış, o da buranın onanıp islah edilmesini emretmişti. Bu rüyada bu mekânın bitisiğindeki pencerelere kadar uzanan medrese binasının onarımı da isteniyordu. Burayı daha önce Alemüddin b. Hilal yaptırmıştı. Ancak onun mali müsadere edilip kendisi

tutuklandiginda burasi elinden alinarak sultanin mülküne katilmisti. Onlar da bu temeller üzerine binayi kurup dogu tarafinda bes pencere, ön tarafinda da bir kapi içinde bir mihrap ile Irak modeli bir sarniç yaptirmislardi. Duvarlarim siyah ve beyaz taslarla örmüsler, üst tarafim da kireçle badana yapmislardi. Böylece son derece güzel bir bina meydana gelmisti. Sultan Nasir Hasan buranın öksüzler için bir mektep haline getirilmesini emretmis, fakat öldürüldüğü için bu emri yerine getirilememisti. Nitekim bunu önceki kısımlarda da anlatmistik.

Bu sene cemaziyelâhir ayinin ortalarında saltanat naibi, Dimask sehrinde bir duyuru yaptirarak kadinlarin disarida tesettürlü halde dolasmalarini elbiselerinin altina izar giymelerini, zinetlerini ve ellerini açiga çıkarip göstermemelerini emretti. Kadinlar da bu emre uydular. Hamd ve minnet Allah'a mahsustur,

Arap emiri Cebbar b. Mühenna büyük bir debdebe ve alayisle Dimask'a geldi. Saltanat naibi yola kadar gidip onu karsiladi. Cebbar b. Mühenna, sultanin serefli kapisina gitmekteydi.

Receb ayinin sonlarında Gazze naibliginden alinip Dimask haci-bü'1-hüccapligina atanan Emir Seyfeddin Timur el-Mihmandar Dimask'a geldi. Kendisine hadbü'l-hüccaphk görevinin yamsira Dimask ordusunun sag cenah komutanligi da verildi.

Bu ayda saltanat naibi bir çok harçlari kaldirdi. MuhtesipUrden yarim dirhemden fazla alman günlük harci da iptal etti. Her cenazenin teçhizi için alman üçbuçuk dirhemi de affetti. Pasajdaki gasilhaneyi parasiz hizmet veren bir yer haline getirdi ve burada yikanan ölüler için ücret alınmasini emretti. Hurma çağlasinin satilmasinda zorluk çıkarilmasini ve ürünlerin pahalalanmasi için de bir kisminin yok edilmesini yasakladi. Böylece bu sene insanlar ucuzluga ve bolluga kavustular. Hatta denildigine göre bir kantar hurma on dirheme satilir olmustu.

Saban ayinda Emir Cebbar b. Mühenna, Misir diyarından Dimask'a geldi ve Ablak Sarayina konuk oldu. Onu saltanat naibi karsiladi. Birbirlerine ikramda bulundular. Bir kaç gün sonra Emir Cebbar, Dimask'tan ayrildi.

Iskenderiye hapishanesinde bulunan emirler, saban ayinin yedisinde cuma sabahi Dimask'a geldiler. Aralarında Emir Sihabüddin b. Subh, Seyfeddin Taydemir el-Hacip, 1.000 askerin komutani olan Tay-beraf ve Ömer Sah da vardi.

Saltanat naibi Emir Seyfeddin Baydemir, -Allah onu güçlü kilsin- Müslümanların zararına olan bazı harçlari iptal etmeye devam etti. Duyduguma göre o, -Allah kendisine imkân verdigi takdirde- bu harçların tümünü kaldirmak niyetindeymis, dileriz ki Allah kendisine bu güç ve

imkani verir. [10]

Garip Bir Olay Ve Tuhaf Bir Raslanti

Saltanat naibi Emir Seyfeddin Baydemir, memleketin idarecisi Haseki ve Misir diyarının atabeki Emir Seyfeddin Yelboga'yi içten içe düşman bilmeye başladı. Onun kendisini Sam'dan uzaklastırma çabası içine düştüğü vehmine kapıldı. Hatta bu hususta bazı duyumlar da almisti. Bizim naibimiz; kuvvetli ve kararlı bir şahsiyet sahibi idi. Sultana itaate devam etmekle birlikte kendisinde Seyfeddin Yelboga'ya karşı itaatsizlik emareleri görülmüştü. Bu nedenle Yelboga, onun emir dinlemeyip, itaat etmediği gerekçesiyle azledilmesine çalışmisti. Ancak o esnada Dimask'taki Mansure kalesinin naibi Emir Seyfeddin Bortak en-Nasirî vefat edince, saltanat naibi, bu kaleyi tümüyle teslim almak için adamlarını ve maiyetini kaleye göndermiş, sonra kendisi de bizzat oraya gitmisti. Kalenin bir zamanlar fakihî, daha sonra naibi ve kalenin planları, esyaları, hakkında en çok bilgi sahibi olan Zeyneddin Züba-le'yi çağıttı. Onunla birlikte kaleyi dolastı. Zeyneddin Zübale, burçları, anahtarları, kilitleri, odaları, köşkları, sarnıçları, teçhizatları ona gösterdi. İnsanlar bu dönemde böyle bir raslantıya hayret ettiler. Çünkü daha önce hiç bir naip böyle hareket etmemisti. Dârüssaâde Sarayının karsisindeki kapı açıldı. Saltanat naibi kaleye buradan girip çıkmaya başladı. Beraberinde hizmetçileri ve maiyet erkânî da vardı. Kalenin kesfini yapıyor, tamiratiyle ilgileniyor, lazım gelen şeyleri hallediyordu. Allah ona güç ve kuvvet versin.

Saban ayının onbesinde cumartesi günü saltanat naibi, âdet üzere selâm merasimine çıktı. Emir Seyfeddin İstedmür'ü yanına çağırdı. Seyfeddin İstedmür, daha önce Sam naibi olup onun konagında tutuklu gibiydi. Hiç törenlere çıkmıyor, kimse onu görmüyordu. Onu yanına alıp beraberinde tören yerine götürdü. Aynı şekilde Misir'dan gelen emirlerden 1.000 askerin komutanı Tayberof ile hacib Toydemir de tören yerine geldiler. İbn Subh ile Ömer Sah'a ise cuma günü aksama doğru yola çıkıp, Sûkü'l-Hayl'e gittiler. Dârüssaâde'ye konuk edildiler. Hep birlikte güç birliği yapıp kendilerine kötülük yapmak isteyenlere karşı el birliği yapmaya söz verip yemin ettiler, kendilerinden birini azletmek veya öldürmek isteyenlere karşı birlikte hareket etme hususunda anlastılar. Kendileriyle savasanla da savasacaklardı. Sultanin, üstadları Melik Mansur b. Hacı b. Nasir b. Mansur Kalavun'un oğlu olduğunu söylediler. Hepsi saltanat naibinin bu hususta kendilerinden istediği hususlara riayet edeceklerine söz verip yemin ettiler. Sonra da yanından çıkıp gittiler, saltanat naibi de kendi âdeti üzere debdebe ve ihtisami ile törene devam etti. Sonucu güzel kılması, ancak Allah'tan beklenir.

Saban ayının onaltısında pazar günü sabahleyin Melikü'l-Ümera, tuz

vergisini ve düğünlerden, törenlerden alman harçları kaldırdı.

Kadınların erkeklere, erkeklerin de kadınlara sarkı okumalarını yasakladı. Bu güzel bir uygulamaydı.

Bu ayın onsekizinde sah günü saltanat naibi Seyfeddin Baydemir, kale burçlarına mancınık kurdurmaya başladı. Kalenin dört tarafına, altı adet mancınık yerleştirdi. Kaledeki insanlar da dışarı çıkarıldı. Oraya Kürt, Türkmen ve diğer kavimlerden olan devriye askerleri yerleştirildi. Ayrıca çok miktarda gıda maddesi, esya, savaş aleti ve benzeri şeyler de kaleye tasındı. Sayet kale kusatma altına alınacak olursa bu esnada lazım gelecek malzeme de hazırlandı. Bahçelerin sahipleri kaleye mancınık kurulduğunu gördüklerinde panige kapıldılar. Çokları bahçelerini bırakıp şehre tasındılar. Bazıları da kıymetli mal ve eşyalarını şehirlilerin yanına emanet bıraktılar.

Fetva sormak amacıyla bana yazılı olarak şöyle bir soru gönderilmisti: "Bir hükümdarın bir köle satın alıp o köleye ihsanda bulunması, ona mal verip onu devlet kademesinde yükseltmesi, sonra o kölenin, efendisine hücum edip onu öldürmesi, malını alıp vârislerini o maldan mahrum bırakması, kendisinin ise memleket tahtına geçmesi, tahta geçtikten sonra ülkenin naiblerinden bazılarını, -öldürmek amacıyla-yanına gelmeleri için haber göndermesi durumunda, haber gönderilen bu naib onun yanına gitmese olur mu? Yahut kendi canını ve malını korumak için tahta geçen bu köle, hükümdarla savaştığı durumunda öi-dürülürse şehit sayılır mı, sayılmaz mı? Öldürülen hükümdarın vârislerinin miras hakkını kurtarmak amacıyla uğraş veren kimse sevap kazanır mı? Onun kisasını tatbik etmek için çabalayan kimse sevap kazanır mı, kazanmaz mı? Bu hususta lütfen bize fetva (cevze) verin. Sizin sevabınızı da Allah versin."

Emirin yanından bu soruyu bana getirene dedim ki: "Eğer onun amacı kendisini Allah'a karşı olan sorumluluktan kurtarmaksa Cenâb-i Allah onun niyetini ve amacını herkesten daha iyi bilir. Sonucunda bundan daha ağır bir mefsedeye yol açacak belirli bir hakkı elde etmeye çalışsın. Bu talebini normal yoldan elde edebileceği bir zamana kadar ertelesin. Ama bu fetvayı istemekteki maksadı, bununla devlet erkanını ve emirleri etrafında toplamak için güç sahibi olmaksın, o zaman bu fetvayı Önce büyük kadılardan ve alimlerden sorması gerekir. Bunlardan sonra diğer müftülere sorsun. Allah doğruya ulaşma hususunda başarı verecek olan yegane zattır."

Saltanat naibi, böylece bütün Sam ümerasini etrafında toplamıştı. Anlatıldığına göre bunların arasında onyediyane de saltanat naibi vardı. Bunlar naible birlikte selâm merasiminde hazır bulunuyorlar, onunla Dârüssaâde Sarayına gidiyorlar, naib de orada bunlara ziyafet veriyor, onlarla sofrada yemek yiyordu. Kudüs'te ikâmet etmekte olan Emir Mencük

Turçaksîn'in de saltanat naibine muvafakat ettigine dair haber

Dimask'a ulasti. Dimask saltanat naibi de ona elçi olarak Cibril'i gönderdi. Cibril geri geldiginde Emir Mencük'ün, saltanat naibine muvafakat ettigini kendisine bildirdi. Ayrica Mencük'ün, Gazze ve naibini hükmü altına, aldigi çok sayıda asker toplayip yigmak yaptigini, çok kimseleri hizmetine soktugunu, yollar kontrol altında tuttugunu, kontrol etmeden kimsenin geçisine müsaade etmedigini de saltanat naibine bildirdi. Bununla karsilikli mektuplasmaların önünü almak istemisti. Adalet yerlesmis, güven tesis edilmiş, hiç kimsenin korkusu kalmamisti. Dimask ve çevre yerlesim birimlerinde de kimsenin kimseyi korkuttugu, kimsenin kimseye saldırdigi ve malini yagmaladigi duyulmuyordu. Allah'a hamd olsun. Yalnız bazı bahçe sakinleri, Dimask'taki Man-sure kalesinin üzerine alti adet mancınık kurulduğunu gördükleri için vehimlenip korkuya kapılmışlar, sehre tasınarak kıymetli mallarını şehirde ikamet eden bazı kimselere emanet etmişler, kendileri de korku nedeniyle orada ikamete başlamışlardı. Sonra saltanat naibi, dört mezhebin kadılarını ve bütün emirleri huzurunda topladı. Bunlar Sir kâtibine müsterek bir mektup yazdırarak sultandan razı olduklarını, ama Yelboga'dan hosnut olmadıklarını, onu istemediklerini, memleket idaresine onun bakmasını uygun görmediklerini ifade ettiler. Kadılar da bu hususta tanıklıkta bulundular. Mektubu Emir Tayboga et-Ta-vil'in -ki bu zat Misir diyarındaki Yelboga'mn dengi idi- bir kölesiyle sultana gönderdiler. Meneük de saltanat naibine hab@r salarak Misirlilerle savasmak üzere askerleriyle birlikte yanına gelmesi için tesvikte bulundu. Sam naibi de onun emri altında savasacak bir askeri birliği görevlendirdi. Bu akinci birliği saban ayının yirmidokuzunda cumartesi gecesi daha önce Sam naipliği yapmış olan Istedmür komutasında yola çıkarak Emir Mencük'e takviye için gitti. Sayıları 2.000 kadardı. Halkın anlattıklarına göre saltanat naibi de geride kalan askerlerle birlikte bunların pesi sıra gitti. Sonra bu 3.000 kişilik askerin ardı sıra bir askeri birlik daha ramazan ayının sekizinde salı gecesi yola çıktı. Nitekim bu husus ileride de anlatılacaktır.

Bu sene saban ayının yirmidördünde salı günü Misirli Seyh Hafız Alaeddin Mogultay vefat etti ve Misir'daki Zeydaniye Mezarhgi'na, defnedildi. Bu zat çok miktarda kitap yazıp tasnif etmiş ve derleme yapmisti. Yanında da çok miktarda kitap vardı. Allah rahmet etsin.

Bu sene ramazan ayı basında bir grup tüccar, Yelboga'dan satın aldıkları seker, polat ve züccaciye nedeniyle Babü'n-Nasir haricindeki adalet sarayına çağırıldılar. Bu kişiler bu malların kendilerinden geri alınacağından korktukları için bu çağrıya icabet etmeyince bazıları ha-cibin ve divan baskanının huzurunda dövüldü. Dövülenler arasında Si-habeddin b. Savvaf

da vardi. Sonra bu sahislar ertesi gün saliverildiler. Böylece Cenâb-i Allah onlari genislige kavusturdu.

Akinci birliği sali gecesi yatsidan sonra Irak, Ibn Sübh ve Ibn Turu-giye adindaki üç komutanin idaresi altinda yola çıktı. Ramazanın onunda çarsamba günü Trablus naibi Emir Seyfeddin Tornan, Dimask'a girdi. Onu, Aksar mintikasina kadar giderek bizzat Melikü'l-Ümera Seyfeddin Baydemir karsiladi ve ikisi birlikte büyük bir debdebe ve alayisle Dimask'a girdiler. Tornan, Ablak Sarayina indi. Beraberindeki asker-lerse Yelboga kubbesinin yanina gittiler. O esnada manciniklar hâlâ kale üzerinde kurulu durmaktaydilar. Etrafta siki bir koruma vardi. Saltanat naibi de mükemmel bir sekilde korunmaktaydi. Persembe sabahi Tornan Timur, kendisinden önce Gazze'ye gitmis olan Samli askerler, Mencük ve maiyetiyle birlesmek için Melikül-Ümeraya israr etti. Melikü'l-Ümera, onun bu istegini kabul etti. Ayni gün kendilerinden Önce bir grup askerin harekete geçmesini ve öncü olarak ilerlemesini emretti. Bu emir üzerine öncü birlik ilerledi. Fakat kalenin Darü'l-Hadis yanindaki kapi si kilitlendi. İnsanlar bu durumu yadrigayip korktular. Allah, bu isin sonunu hayirli kilsin. [11]

Melikü'l-Ümera Baydemirin Dimask'tan Çikip Gazze Yoluna Koyulmasi

Saltanat naibi ile Trablus naibi, ramazanın onikisind© Emevî Ca» mii'nd© hutb© dinlsyip cuma namazi kildilar. Sonra saltanat naibi, Dârüssaâde Sarayina gitti. Ikindiden sonra devriyeleri ile birlikte saraydan çıktı, onlara resmi geçit yaptırdiktan sonra tekrar Dârüssaâde Sarayina döndü ve geceyi orada geçirdi sabah namazini kilinca askerlerinin pesi sıra Trablus naibiyle birlikte yola koyuldu. Geride kalan bütün askerler, emirler, devriyeler ve muhafizlar da tümüyle yola çıktilar. Allah onlari korusun. Ayni sekilde kadilar, sir kâtibi, Beytü'l-mal vekili ve diger meclis katipleri de sefere çıktilar. Cumartesi sabahi olunca insanlar Dimask'ta hiç bir asker göremediler. Sadece geçici naib Emir Seyfeddin b. Hamza et-Türkmanî ile onun yakini olan Berr Valisi (yani Dimask'in dis kısmıyla ilgilenen yönetici), sehir mütevellisi, Emir Bed-reddin Sadaka b. Evhad, sehrin muhtesibi, kadilarin naibleri, kale naibi görevlerinin basinda duruyorlardi. Manciniklar da eski halleriyle yerlerinde durmaktaydi.

Pazar sabahi olunca kadilar erkenden Dimask'a gittiler. Melikü'l-Ümera ve Tornan Timur ise birlikte daha sonra Dimask'a döndüler. Hepsi de üniformali ve silahliydi. Her biri digerinin kendisini tutuklamasindan korkuyordu. Saltanat naibi, Dârüssaâde Sarayina, Tornan Timur ise Ablak Sarayina gitti. Ikindiden sonra Mencük ile Dimask'in eski saltanat naibi Istedmür, zincire vurulmus olarak Dimask'a getirildi. Bunlari, Baydemir tarafından Mencük'ün üzerine gönderilen askerler bozguna ugratip maglup etmislerdi. Bu isleri hacibül-hüccap Mihmandar Emir Seyfeddin Timur

organize etmis, Baydemir de, Misirlilara destek vermek için Mencük'ün üzerine hücum etmistti. Emir Seyfeddin Timur, Mencük'e, "Hepimiz Misir Sultaninin hizmetindeyiz. Bayde-mire destek vermek için sana itaat etmeyiz" demis, karsilikli atismislar, sonra da savasmaya baslamislardi. Mencük hezimete ugramis, Timur ile Mencük ve beraberlerindeki Ibn Sübh ile Taydemir gibi komutanlar Dimask'a gelmislerdi. Ayin onbesinde pazartesi sabahi Tornan Timur ile Tayberof ve Dimask'taki diger emirlerin izi ve eseri kalmamasti. Hepsi Misir Sultanina itaatlerini arzetmek üzere Misir'a gitmislerdi. Dimask emirlerinden sadece eski ümeradan Ibn Kara Sungur, Baydemir, Mencük ve Istedmür kalmisti. Kale herhangi bir saldiri için hazir olup manciniklar da eskiden oldugu gibi kurulu vaziyette duruyordu. İnsanlar Baydemir'in kaleye girmesinden ötürü çok korkmuslardi. Misir askerlerinin gelisi esnasinda Dimask'ta ve kalede, kusatma esnasinda yorgunluk ve sikinti meydana gelmis, insanlar mesakkate maruz kalmislardi. Allah bu isin sonunu hayreylesin.

Ramazanın onaltismda pazartesi günü kalede sevinç davullari çalindi. Yelboga Hasekî'nin sultan tarafından Sam'a sürgün edildiği halka duyuruldu. Sali günü yatsidan sonra sevinç davullari yine çalindi. Bütün bunlar olurken Mencük, Baydemir ve Istedmür adindaki üç komutan silahlanip sehir disina çikip geri geldiler. İnsanlar, bu anlatılanlari dogrulayanlar ve yalanlayanlar olmak üzere iki kisma ayrilmislardi. Ama gerçek olan kusatma hazirliklarinin yapılmasıydı. İnnâ lillâhi ve innâ ileyhi râciun (Dogrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz). Sonra bu sevinç davullarinin çalmisinin hiç bir gerçek temele dayanmadığı anlasildi. Kaleyi muhafaza etmek için gerekli tedbirler alindi. Taslar, davarlar ve esyalar oraya tasindi. Bu arada sultanin, Yelboga ve Misir askerleriyle birlikte Gazze taraflarina geldiği haberi Dimask'a ulasti. Iste o esnada sahip, sir kâtibi, Safiî kadisi, ordu naziri, ordu nakipleri, sehir mütevellisi, Dimask'a naib olarak atanma fermani gelmis olan emiri karsilamak üzere Hama taraflarina gitmek üzere yola çıktilar. Sehirde sadece muhtesip ve kadilar kalmisti. Baska bir yönetici ve hakim yoktu. İnsanlar tipki çobansiz bir sürüye dönmüslerdi. Bununla beraber isler yolunda yürümekteydi. Kimsenin kimseye saldirdığı yoktu. Bu arada Baydemir, Mencük ve Istedmür, kaleyi tahkim etme, teçhizat ve azik hazirlama isiyle mesgul idiler. Allah, emrini mutlaka yerine getirecektir. Nerede olursanız olun, sütrelere saglam, burçlari mükemmel ve müstahkem kalelerde olsanız bile ölüm sizi yakalar!

Ramazanın ondokuzun4a cuma günü Emir Baydemir, Meshed-i Osman'in Kemali penceresinin önünde cuma namazim kildi. Mencük de onun yanında ve kadilarin yerinde namazini edâ etti. Orada haciblerden ve nakiplerden hiç kimse yoktu. Sadece bir kaç asker birakilmisti. Hepsi de sultam

karsilamaya gitmislerdi. Diger görevliler ise yeni Sam naibi Emir Ali'yi karsilamak üzere Hama taraflarina gitmislerdi. Namazi kildikten sonra Mencük, kaleye döndü. Istedmür, namaza gelmemisti. Çünkü kendisinin o esnada ayaginın sakatlandigi söyleniyordu. Yahut da namazini kalede kilmisti.

Ramazanin yirmisinde cumartesi günü aynı zamanda Seyyid olan ve sultan tarafından gönderilen bir elçi, Dimask naibinin yanina gelerek ona sultana muti mi, yoksa muhalif mi oldugunu sordu. Dimask naibi de güvendiği bir adami; kaleyi istilâ etmek, orada hutbe irâd etmek, savas aletlerini ve gida maddelerini biriktirip stok etmek üzere kaleye gönderdi. Kalede manciniklar ve sütreler yok edilmisti. Sultanin elçisi, Dimask naibine sultanî paraların nasıl kullanildigini da sordu. Meli-kü'1-Ümera bütün sorulan cevaplandirdi, bu islerle alâkasi olmadigim söyledi. Kalede askerlerini, etrafı gözetlemek için bulundurduğunu ama kendisinin kaleye girmedigim ve kalenin kapilarinin açık tutuldugu, kalenin mülkiyetinin sultana ait oldugunu, kendisinin sadece sultana karsi sorumlu oldugunu ifade etti. Cevabim yazip postaci Ketkeldi ile Misir'a gönderdi. Ketkeldi, Kutbeddin Deveddar'm kölesiydi. Onunla birlikte aynı günde on askerın emiri olan Sarimüddin'i de Misir'a gönderdi.

Ramazan ayının yirmiikisinde pazartesi günü sehrin kapilari sabahtan, Ögleye kadar kilitli kaldı. O esnada sadece Babü'n-Nasir ile Ba-bü'1-Ferec açık tutulmaktaydı. İnsanlar siddetli bir sikinti ve panik içindeydiler. Innâ liîlâh ve innâ ileyhi râciun (Dogrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz.) Ama sultanin ve Asakir'i Mansure'nin Dimask'a gelmelerinin vakti yakın idi. Çarsamba sabahi, durum eskisi gibi, hatta daha kötü idi. Emir Seyfeddin Yelboga el-Hasekî, Yelboga kubbesinin yanina gitti. Askerlerinin bir ucu Seyf-i Dariya'da, diger ucu ise Yelboga kubbesinin yanındaydı. Büyük bir debdebe ve gösteris içindeydi. Sultanin tahtirevani o gün gecikti, gelmedi. Aynı gün Baydemir kaleye girdi ve orayı tahkim etti. Ramazanin yirmibesinde persembe günü Babü'n-Nasir ve Babü'l-Ferec disındaki tüm sehir kapılan kilitli kalmakta devam etti. İnsanlar sikinti içinde ve muhasara altında kalmislardı. Misirlilar Bunyas Nehrini, oraya akan bir irmagi ve Dârüssaâde Sarayina kadar uzanan su kanallaraii kesmislerdi. Onlar Banyas Nehrine akan irmagin doldurulmasi için diger kanalları kesmek mecburiyetinde kalmislardı. Dimask halki bu durumdan tedirgin oldu. Evlerindeki ve medreselerdeki sarniçları suyla doldurdular. Bir kirba su bir dirheme, bir tulum su yanm dirheme satilir oldu. Sonra aynı gün ikinci vakti kanallara su verildi. Hamd ve minnet Allah'adir. İnsanlar biraz rahatlayip ferahladılar. Cuma sabahi sehrin kapılan hala kilitliydi. Babü'n-Nasir ile Babü'l-Ferec günes dogdugu halde henüz açılmamisti. Yelboga kendi yanındaki su dört emiri; kale naibi Zeyneddin Zübaleyi, Melik

Selahad-din b. Kâmili, Baydemir tarafından Rahbe naibliğine atanmış olan Seyh Ali'yi ve başka bir emiri bu iş için Dimask'a gönderdi. Bunlar Dimask'a gelip şehrin kapılarının kilitlerini kırıp içeri girdiler. Baydemir bu durumu görünce şehrin anahtarlarını kendilerine gönderdi. [12]

Sultan Melik Mansur'un Secora Bogazi'nin Batısındaki Sekiye Gelmesi

Ramazan ayının yirmi altısında cuma günü sultan, maiyetindeki çok kalabalık bir grupla birlikte gelip, kızının amcası Melik Esref Halil b. Mansur Kalavun tarafından yaptırılmış olan sekiye oturdu. Emirler ve beldelerin naibleri, huzurunda yer almak ve elini öpmek için yanma geldiler. Haleb naibi ve Hama naibi Emir Alaeddin el-Mardanî de yanına gelenlerdendi. Emir Alaeddin el-Mardanî, o zaman Dimask naibliğine atanmış, atama fermanı Hama'da iken kendisine gönderilmisti. Ayın yirmiyedisinde cumartesi günü bu münasebetle Emir Alaeddin'e hil'at giydirildi. Hil'at giydirme merasimi üç kez tekrarlandı. O da sultanın elini öptü. Sağ yanında bineğine binmiş olarak merasim kitasının önünden geçti. Şehir halkı da onu tebriğe geldi. O esnada kale, Baydemir tarafından tahkim edilmiş vaziyetteydi. Kendisi cuma gecesi oraya girdi. Beraberinde Mencük, İstedmür ve yardımcıları da vardı. Kaderin lisanı hâli ise Baydemir'e söyle diyordu:

"Nerede olursanız olun, sağlam kaleler içinde bulunsanız bile, ölüm size yetecektir." (en-Nisâ, 78).

Pazar günü kadilkudatlar toplanarak kendisiyle ufak tefek şartlar üzerinde barış antlaşması yapmaları için kalede bulunan Baydemir'e ve yakınlarının yanına gönderildiler ve safahatim anlatacağımız bazı görüşmelerde bulundular. [13]

Baydemir'in Kaleden Çıkış Sebebi Ve Çıkışının Sekli

Ramazanın yirmi s eki zinde pazar günü kadilkudatlar, Seyh Sere-füddin b. Kadilcebel el-Hanbelî, Seyh Siraceddin el-Hindî el-Hanefî (bu zat Misir'da Hanefî kadiaskeri idi), Baydemir ve maiyetiyle barış görüşmesi yapmak üzere kaleye gittiler. Bunlar kusatmadan, Sugd ile Baal-bek şehriden getirilen mancınıkların kurulmasından önce ileri sürecekleri şartlara uyması ve bu şartlar muvacehesinde barış yapılması için Baydemir ile görüşmek üzere görevlendirilmişlerdi. 6.000 kadar okçu hazır tutuluyordu. Kadılar ve beraberindekiler, Baydemir ile görüştüklerinde ona sultanın ve önde gelen emirlerin, bansa meyletmesi halinde aman yazısı yazacaklarını haber verdiler. O da ailesiyle birlikte Beytül-Makdis'e gitmeyi, Mencük'e geçimini temin edecek kadar Sis ülkesinin bir tarafının verilmesini, İstedmür'ün de Emir Seyfeddin Yelboga el-Hasekî'ye pasmakçı bası olarak tayin edilmesini talep etti. Kadılar da eski hacib Emir Zeyneddin Cibril ile birlikte sultanın

yanma döndüler. Sultana ve emirlere Baydemir'in şartlarını söylediler. Baydeim'in şartları kabul edildi. Bunun üzerine sultan ve emirler Cibril'e hil'at giydirdiler. O da kadıların hizmetine girdi. Onlarla birlikte Emir Üstboga b. Ebu Bekrî ile birlikte kaleye döndüler ve hepsi geceyi orada geçirdiler. Sonra Emir Baydemir, çoluk çocuğu, ailesi ve esyalarıyla birlikte Mute-riz'in mmtikasımdaki konagina tasındı. Ramazanin yirmidokuzunda pazartesi sabahi üç emir, Cibril ile birlikte kaleden çıktılar. Kadılar gidip kaleyi içindeki esyalarla birlikte Emir Üstboga b. Ebû Bekrî'ye teslim ettiler. [14]

Sultan Muhammed B. Melik Emir Hacı B. Melik Muhammed B. Melik Kalavun'un Askerleri Ve Emirleriyle Birlikte Dimask'a Girisı

Ramazanin yirmidokuzunda pazartesi sabahi kadılar, Otag-i Serife döndüler. Beraberlerinde kaledeki emirler de vardı. Sultan bunlara ve beraberlerinde bulunan maiyetlerine ve yakınlarına aman vermisti. Kadılar otaga girdiler. Diğer emirlerse baska bir tarafa alindılar. Dört kadiya hil'at giydirildi ve bunlar mecburen geri döndüler. Mezkur emirlere gelince onlar, zayıf atlara bindirildiler. Her birinin arkasında kendisini kemerinden tutmuş ve elinde kinından siyrimis bir hançer tutan birer hamal vardı. Bu hamallar, vatandaşlardan herhangi biri bu emirleri kurtarmaya kalkacak olursa o kişiyi hançerle öldürecekti. Bunlar, onların içinde bulundukları zillet ve meskeneti herkes müşahade etsin diye asikâr bir vaziyette halkın arasına girdiler. İnsanlar yol boyunca bunları her taraftan onları kusatma altına alıp seyrettiler. Bir çok kimse de bunları kurtarmak üzere harekete geçmisti. Bunların sayısı ise 100.000 kisten fazlaydı. İnsanlar bu feci manzarayı gördüler. Hamallar bu emirleri, sarayın Bulunduğu Meydan-i Ahdar'a kadar götürdüler ve onları oturttular. Bunlar altı kişiydiler. Üçü naib, biri Cibril, biri İstedmür'ün oğlu, altıncısı da adı bilinmeyen biriydi. Bunlar başlarına bir bela ve musibet geldiğini, dolayısıyla öldürüleceklerini zannetmişlerdi, innâ lülâhi ve innâ ileyhi râciun (Dogrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz.) Askerler, grup grup Dimask'a gönderildiler ve büyük bir debdebe ve alayla Dimask'a girdiler. Savaş vuku bulmamisti. Atlar, silahlar ve mızraklar, Nasir Nehrinin yanında duruyordu. Sultan ikindiden sonra sehre girdi. Üzerinde Buhara kumasından yapılmış elbiseler vardı. Eski Trablus naibi Emir Seyfeddin Tornan Timur, sultanın basının üzerinde Semsiyeyi ve teber silahını tasimakta, emirler de önünde yaya yürümekteydiler. Sultanın atının ayaklarının altına halılar serilmisti. Ardi sıra bando ve sevinç davulları çalınmaktaydı. Bu vaziyette Bedriye kalesine değil de Mansuriye'deki Mansure kalesine girdi. Orada hazırlanmış olan manciniklari ve silâhlari görünce, Baydemir'e ve adamlarına olan öfkesi daha da siddetlendi. Tarime Sarayına indi. Orada memleket tahtına oturdu. Emirler ve naibler huzurunda durdular. Hak yerini buldu. Bir rivayette

anlatildigina göre amcası Salih, Di-mask'a ramazanin ilk gününde girdi. Kendisi ise yirmidokuzunda Di-mask'a girdi. Girisi nedeniyle insanlar sehri süslemeye başladılar.

Ramazanin bitiminde sali sabahi kurduklari tuzaklari bosa çıkmis olan emirler, gazaba ugramis olarak kaleye nakledildiler. Bunlar müs-lümanlara kötü niyetle tuzak kurmuslar, fakat tuzaklari sonuçsuz kalmisti. Horlanip hakir kilinmak suretiyle ayri ayri kale burçlarına hapsedildiler. Daha önce orada hâkim olup güvende iken simdi korkulu ve horlanmis vaziyette tutuklanmislardi Idarecilikten hapse düstüler, aziz iken zelil oldular. Bunlari kaçip gizlenen adamlari ise, şehirde arastirilmaya baslandi. Her hangi birinin yerini gösteren kimseye bol miktarda para veya devlet görevi ve emirlik verilecegi vaad edildi. Ayni gün sir katibi Reis Eminüddin b. Kalanisî de göz altına alınarak kendisinden 1.000.000 dirhem istendi ve kale naibi Emir Zeyneddin Zübale'ye teslim edildi. Emir Zeyneddin Zübale yeniden kale naibligine atanmis ve İbn Kara Sungur'un komutasindaki askerler ve yetkiler kendisine verilmisti. Sultan, Emir Zeyneddin Zübale'ye, Eminüddin b. Kalanisî'yi 1.000.000 dirhemi ödeyinceye kadar iskence altında tutmasını emretmistti. Sultan ve emirleri, bayram namazini Meydan-i Ahdar'da kildilar. Orada sultan için büyük bir çadır kurulmustu. Namazdan sonra Kadi Taceddin es-Savî es-Safîî hutbe irâd etti. Bu zat Asakir-i Mansure'deki Safîîlerin kadilik görevini yapmaktaydi. Emirler de sultanla birlikte medrese kapisindan kaleye gittiler. Kendileri için orada büyük bir sofra kuruldu. Yemekten sonra konaklarına ve köşklerine döndüler. O gün sultanin yani basinda muhafaza amaciyla bir teber (baltayi andiran bir silah) tasiyan Dimask naibi Emir Ali'ye, muazzam bir hil'at giydirildi. Ayni gün eski Trablus naibi Emir Tornan Timur, tutuklanarak Emir Baydemir'in yanina götürüldü. Onunla beraber oldu. Daha sonra Misirlilari yanina döndü. Onlardan özür diledi. Onlar da halk arasında zahiren kendisinin özrünü kabul ettiler. Kendisi, sultanin gelis gününde ekmekçi ile birlikte sultanin yanibasinda ekmek tasimisti. Daha sonra onu horlayip tahkir ederek Humus naibligine atadilar. Humus'a gitmek üzere yola çıktiginda Kabon'a varir varmaz onu yakalatip geri getirdiler. Baydemir'den aldigi 100.000 dirhemi kendisinden talep ettiler.

Sonra onu Humus'a yine naib olarak gönderdiler.

Persembe günü bir grup tevasî (hadim) ile hasekilerden olusan Misir askerlerinin, Hüseyin Nasir'i baslarına sultan yaptiklari, daha sonra kendi aralarında anlas mazliga düşüp çatistiklari, sonra çatismanin sona erip Hüseyin Nasir'm daha önce tutuklu bulundu gu yere götürüldüğü ve nihayet Cenâb-i Allah'in bu âsi grubun ser atesini söndürdüğü haberi etrafa yayildi. Hamd ve minnet Allah'adir.

Bu günün aksamında Kadi Nasirüddin b. Yakup, Sir katipliği görevine getirildi ve kendisine hil'at giydirildi. Bunun yani sıra medresenin müderrisliği ile azledilip mali müsadere edilen Reis Alaeddin b. Kalanisî'nin yerine seyhü's-süyuhluk görevi de kendisine verildi. İnsanlar yeniden vazifeye getirilmesi nedeniyle Kadi Nasirüddin b. Ya-kub'u tebrike gittiler. Sevval ayinin üçünde cuma günü sabahleyin bir grup Sam ümerasi tutuklandı. Bunlar arasında Hacib Selahaddin ile Hacibü'l-Kebir'in kardesinin oğlu Mihmandar Hacib Hüsameddin, Timur, Nasirüddin b. Melik Selahaddin b. Kâmil, Ibn Hamza, Turhanî, iki kardes emir olan Tâyboga Züfer ile Belcat da vardı. Bunların tümü tabil-hanede (saltanat orkestrasında) görevliydi.

Sevval ayinin yedisinde sali günü Mansure kalesindeki Arap emirlerinden onaltisi tutuklandı. Tutuklananlar arasında bir zamanlar Arap emirliği yapan Ömer b. Musa b. Mühenna el-Musamma ile Muay-kil b. Fadl b. Mühenna ve digerleri de vardı. Anlatildigina göre bunların tutuklanma sebebi suydı: Fadl ailesinden bir grup, Haleb'e sevk edilen Emir Seyfeddin el-Ahmedî'nin yoluna çıkarak onun bazı esyalarını gas-betmisler, bu yüzden az daha aralarında savaş çıkacaktı. Sevval ayinin dokuzunda persembes gecesi aksam namazından sonra, Türklerden ve Araplardan ondokuz emir zincire vurulmuş olarak posta vasıtasıyla Misir diyarına gönderildi. Gönderilenler arasında Baydemir, Mencük, Is-tedmür, Cibril, Selahaddin el-Hacip, Hüsameddin el-Hacip, Belcek ve digerleri de vardı. Bunları yaklaşık 200 silahlı süvari koruyordu. Misir'a götürölmek üzere yola sevk edildiler. Aralarında Lakus'un çocuklarının da bulunduğu bir grup bahadır, bunları muhafaza etmekle emrolun-muslardı.

Kendisinden talep edilen paraların bir kısmını Ödemesi nedeniyle Eminüddin b. Kalanisî, Kale'deki nezarethaneden salıverildi ve kalan para cezası da affedildi. Evine döndü. İnsanlar kurtuluşu nedeniyle kendisini tebrik ettiler. [15]

Sultanin Dimask'dan Misira Gidisi

Sevval ayinin onunda cuma günü sabahleyin Yelboga el-Hase-kî'nin birliği büyük bir debdebeyle yola çıktı. İnsanlar o zamana kadar asil atlardan, kölelerden ve muazzam teçhizattan olusan böylesine güçlü bir askerî birlik görmemişlerdi. Askerî kitaların çoğu ondan bir gün önce yola çıkmışlardı. Sultan da öğle ezanından önce Emevî Camii'ne gelmiş, beraberindeki Misir ümerasi ve Sam naibiyle birlikte Meshed-i Osman'da namaz kılmış, namazdan hemen sonra Babü'n-Nasir'dan şehir dışına çıkıp Kesve yolundan Misir'a hareket etmişti. İnsanlar âdet üzere yollarda ve damlarda toplanıp onu seyre başlamışlardı. Bu nedenle her taraf süslenmişti. Süslemelerin çoğu Kuyumcular ve Havvasın çarşısında hâlâ duruyordu. Babü'l-Beriddeki

süslemelerde on gün kadar yerlerinde kaldı.

Sevvalin onbirinde cumartesi günü yemden muhtesiplige iade edilen Seyh Alaeddin el-Emsarî'ye hil'at giydirildi. İmadüddin b. Seyrecî ise bu görevden azledildi. Sevvalin onaltısında persembe günü âdet üzere Emir Mustafa el-Birî nezaretindeki tahtirevan saraydan çıktı. Persembe ve cuma günleri Dimask'ta dört emir vefat etti. Bunlar Tasdemir Vefer, Tayboga el-Febel, 1.000 askerin komutani olan Nevruz ile Timur el-Mihmandardı. Bu da 1.000 askerin komutani, Hacibü'l-Hüccap ve bir zamanların Gazze naibi idi. Sonra Misirliler kendisine karsi harekete geçtiler ve onu emirlikten azlettiler. Hastalandı, hastalığı bu cuma günü vefat edinceye kadar sürdü. Cumartesi günü Suriye'de yaptırmış olduğu türbesine defnedildi. Ancak türbenin içine değil de kapisinin önüne defnedildi. Sanki oraya emaneten bikaşmış, veya orayı yaptırdığına pışman olmuştı. Çünkü orası Müslümanların mezarlarının üst tarafın-daydı. Allah kendisine rahmet etsin.

Sevval ayının yirmisinde pazartesi günü Emir Nasirüddin b. Lakus vefat etti ve Kubeybat Mezarlığı'na defnedildi. Daha önce Baalbek'te ve Humus'ta naiblik yapmıştı. Daha sonra kendisi ve kardesi Kehlan'dan haber alınamamış, bunlar çeşitli beldelere sürgün edilmişlerdi. Sonra Emir Yelboga onları affetmiş, onları tabilhane emirliklerine iade etmişti. Çok geçmeden Nasirüddin elli-altı yaşında vefat etmiş, Allah'ın rahmetine kavuşmuştu. Geride çok güzel eserler bırakmıştı. Akabetürrüm-mane yanında bir han yaptırmıştı. Baalbek'te de bir camisi, bir hamamı, bir hani ve daha başka eserleri vardı.

Ayin yirmialtımda pazartesi günü Kadi Nureddin Muhammed b. Kadilkudat Bahaeddin b. Ebi'l-Bekâ es-Safî, Atabekiye Medresesi'nde ders verdi. Bu görevi sultanın fermanıyla kendisine babası devretmişti. Dersinde kadılar ve ayan tabakasına mensup kimseler de hazır bulundular. Derste su ayet-i kerimeyi ele aldı: "Hac, bilinen aylardadır." (ei-Bakara, 197).

Aynı gün Kadi Necmeddin Ahmed b. Osman en-Nablusî es-Safî İbn Cabî ise Asraniye Medresesi'nde ders verdi. Bu görevi, müsadere altına alınan Kadi Eminüddin b. Kalanisî, ona devretti.

Sevvalin yirmidokuzunda pazartesi günü sabahleyin Kadi Velîy-yüddin Abdullah b. Kadi Bahaeddin Ebü'l-Bekâ, Revaniye ve Kaymeri-ye Medreselerinde ders verdi. Bu medreselerdeki görevi sultanın fermanı üzerine kendisine babası devretti. Dersinde kadılar ve ayan tabakasına mensup kimseler de hazır bulundular.

Sevval ayının bitiminde persembe günü sabahleyin Seyh Esed b. Seyh el-Kürdî, bir deveye bindirilerek Dimask şehrinde ve banliyölerinde dolastırılıp teshir edildi ve, "İste sultana karsi aleyhte hareketlerde bulunan ve sultanın naiblerini yoldan çıkaran kimsenin cezası budur!" diye duyuru

yapildi. Sonra deveden indirilerek bir merkebe bindirildi. Yine merkep üzerinde sehirde dolastirilip teshir edildi ve ayni duyuru tekrarlandi. Daha sonra zindana atilarak kendisinden bol miktarda para cezasi talep edildi. Kendisi, Baydemir'in ve adamlarinin avanesinden idi. Baydemir'in hakimiyeti zamaninda Dimask kalesini teslim alan kisiydi.

Zilkade ayinin onbirinde pazartesi günü sabahleyin Kadilkudat Bedreddin b. Ebü'l-Feth'e kadiaskerük nil'ati giydirildi. Bu makam Alaeddin b. Simirnuh'tan bosalmisti. İnsanlar kendisini tebrik ettiler. O da elinde bulunan hâkimlik ve müderrislik görevlerine ek olarak bu görevi de yürütmeye basladi. Zünnari mintikasinda katira binip göreve gitti.

Zilkade ayinin onsekizinde pazartesi günü Salahiye'deki Rükniye Medresesi'nin müderrisligi yeniden Kadilkudat Serefüddin el-Küfrî el-Hanefî'ye verildi. Sultanin bu husustaki fermani geregince kendisi bu görevi Kadi Imadüddin b. İz'den devraldi. Kendisine hil'at giydirildi. İnsanlar mezkur medresede gidip kendisini tebrik ettiler.

Zilhicce ayinda Aclon taraflarindaki çiftçiler arasında kargasa çıktigi, bunlarin çatistiklari, Yemenlilerden ve Kaysilerden bir grup insanin öldürüldüğü, Aclon'un dogusundaki Ayn-i Hitâ'mn tahrip edilip yıkildigi, bu mintikadaki ağaçların kesildiği ve burasinin tamamen harabeye döndüğü haberi etrafa yayildi.

Zilhiccenin yirmiikisinde cumartesi günü Dimask sehrinin kapilari öğleye kadar kilitli kaldı. İnsanlar bu durumu protesto ettiler. Bunun sebebi de, Sark illerine kaçmak isteyen Kesboga adındaki bir emirin göz altına alınmış olmasıydı. Kendisi için ihtiyatî tedbir karan alinip aranmaya baslanmisti. Nihayet onu yakalayip tutukladılar.

Zilhiccenin yirmi altısında çarsamba gecesı Emir Seyfeddin Taz, Kudüs'ten Dimask'a geldi ve Ablak Sarayına yerlesti. Iskenderiye hapishanesindeyken gözlerine mil çekilmiş, bu yüzden görmez olmuş, sonra da -önceki sayfalarda da degindigimiz gibi- hapishaneden saliverilmiş, oradan ayrilip Beyt-i Makdis'e gitmiş, ve bir süre orada kalmisti. Daha sonra kendisine Turhanlık (reslik) payesi verildigine, Misir disinda sultanin diledigi beldesine gidip yerlesebilecegine dair bir ferman gönderildi. O da Dmiask'a gelerek Ablak Sarayına yerlesti. Saltanat naibi, yardımcilari ve siniflarına göre insanlar yanına gidip kendisine selâm verdiler. Ama o hiç kimseyi göremiyordu. Sahsi için Dimask'ta bir ev satın almak veya kiralamak niyetindeydi. [16]

Hicretin Yediyüzaltmışüçüncü Senesi

Bu sene basında Misir'in, Sam'in, Haremeyn-i Serifeyn'in ve buralara bağlı Islâmî beldelerin sultani, Melikü'l-Mansur Selahaddin Mu-hammed b.

Melikü'l-Muzaffer Emir Hacı b. Melikü'l-Mansur Kalavun idi. Sultan henüz yirmi yasına varmamış bir gençti. Memleketin idarecisi Emir Yelboga idi. Sultanın kontrolü altında görev yapmaktaydı. Mısır diyarının naibi Tasdemir, kadıları önceki senede adları anılan kişiler, vezir ise Seyfeddin Kazvine idi. Seyfeddin ağır hastaydı. Dimask naibi Emir Alaeddin el-Mardanî, Dimask'ın kadıları ise, önceki senede adları anılan kişilerdi. Hatip, Beytü'l-mal vekili ve muhtesip ise Alaeddin el-Ensârî idi. Bu zat önceki sene bu göreve yeniden getirilmisti. Baş hacib Kumari, alt derecedeki hacib ise Süleymanî idi, Mısırlı bir başka hacib de vardı. Sir kâatibi Kadi Nasirüddin Muhammed b. Yakup el-Halebî, Emevî Camii'nin naziri ise Kadi Takiyyüddin b. Meracil idi. Kadikudat Taceddin es-Safî'nin bana anlattığına göre kendisi bu sene başında Sugd şehrindeki Hanefî ve Safî kadılarını dehistirmiş, Hama, Trablus ve Sugd şehirlerinde Safî ve Hanefî kadıları görevlendirilmisti.

Muharrem ayının ikisinde onbes günlük bir aynlıktan sonra saltanat naibi Dimask'a geldi. Ferir mintikasına korku salan, onların öncülerinden bir kısım kişiyi tutuklayıp hapse attı. Kendisinin Aclon beldesindeki asiretler üzerine de yürüdüğü haberi etrafa yayıldı. Ancak ben yanma gidip kendisine bu durumu sordugumda o, ferir mintikasının ötesine gitmediğini, asiretlerin baskı ittifak ettiklerini, devriye askerlerin henüz orada bulunduklarını bana anlatarak şöyle dedi:

"Bedeviler Türklerin sınırına baskın yapmış, fakat Türkler onları bozguna uğratıp onlardan çoğunu öldürmüşlerdi. Sonra Arapların bir pusu kurdukları ortaya çıkınca Türkler, Sarh vadisine akın düzenlemiş, onları orada çembere almışlardı. Bundan sonra Arabiler kaçıp gitmişler ve Türklerden bir kişiyi dahi öldürememişlerdi. Sadece bir Türk emirini yaralamışlardı. Bedevilerden ise elliden fazla kişi öldürülmüştü."

Dimask hacıları muharrem ayının ikisinde pazar günü döndüler. Sultanın kafiləsi ise pazartesi gecesi yatsıdan sonra şehre girdi. Adet üzere onu karşılamaya çıkan olmadı. Çünkü kafilə dönüş yolundayken Be-riz'den Dimask'a kadar şiddetli bir soğukla pençelemiş, hatta denildiğine göre bu yüzden yüze yakın kişi canından olmuştı. Innâ hllâhi ve innâ ileyhi râciun (Dogrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz.) Hacılar, Hicaz bölgesinde bol miktarda ürün ve ucuzluk olduğunu, insanların güvenliğinin sağlandığını, Mekke sahibi Aclan'ın kardeşi Nefse'nin ise Öldüğünü haber verdiler. Kardeşi Adil Aclan'a karşı teskinlik ettiginden ötürü o yörelerin insanları Nefse'nin ölümüne çok sevinmişlerdi. [17]

Cidden Garip Bir Rüya

Hicrî 763. senede muharrem ayının yirrniiikisinde pazartesi gecesi rüyamda

Seyh Muhiddin en-Nevevî merhumu gördüm. Kendisine, "Ey efendim! Niçin Ibn Hazm'in musannef eserlerinden bir kısmını Mühez-zep serhiniz dahil etmediniz?" diye sordum. O da Ibn Hazm'i sevmediğini ifade eden bazı sözler sarfetti. Kendisine dedim ki: "Bu hususta haklisiniz. O, usûl ve fûrûunda iki ziddin uçlarını bir araya getirmiştir. Fûrû'atta kupkuru bir Zahirî'dir. Usûlde ise Karmatîler gibi sivi ve akicidir, yani çok elastikidir." Ben böyle derken sesimi o kadar yükseltmistim ki uyurken dahi sesimi duydum. Sonra ona hurmalığa benzer yeşil bir yeri, hatta sekil bakımından hurmalık kadar güzel olmayan bir yeri, ne ürün elde etmek, ne de davar otlatmak için elverişli olmayan bir yeri gösterdim ve: "İste Ibn Hazm'in ekip biçtiği yer burasıdır." dedim. O da "Bak bakalım, orada meyve veren bir ağaç veya yararlı bir ekin görüyor musun?" diye sordu. Ben de, "Ay isiginda orası oturmaya elverişli bir yerdir" diye karşılık verdim. Gördüğüm rüya buydu. Sonra aklımda kaldığına göre ben rüya halindeyken Ibn Hazm'a ait o yeri Seyh Muhiddin en-Nevevî'ye gösterdiğimde Ibn Hazm da orada oturuyordu, ama susmuş, konulmuyordu.

Safer ayının yirmiüçüncü günü Kadi İmadüddin b. Seyrecî'ye, muhtesiplik görevi yeniden dönmesi nâdaniyla hil'at giydirildi. Alaeddin el-Ensârî, hastalığı sebebiyle muhtesiplik görevini yapamadığından bu görev, Kadi İmadüddin'e verilmisti. İnsanlar âdet gereği gidip Kadi İmadüddin'i tebrik ettiler.

Safer ayının yirmialtısında cumartesi günü Seyh Alaeddin el-Ensârî, Emîniye Medresesi'nde vefat etti. Cenaze namazı öğle namazından sonra Emevî Camii'nde kılındı ve Babü's-Sagîr Mezarlığı'ndaki Cerrah Camii'nin mihrabının arka tarafındaki türbeye defnedildi. Vefat ettiğinde kırk yaşında idi. Emîniye Medresesi'nde ders vermiş, iki kez muhtesiplik yapmıştı. Geride küçük çocuklar ile bol miktarda mal ve para bırakmıştı. Allah onu affetsin ve rahmetiyle örtsün. Vefatından sonra sultanın fermanı gereği yerine Kadîlkudat Taceddin b. Sübkî atandı.

Safer ayının yirmisinden sonra Kadîlkudat Malîkî el-Ahnaî Mîsîr'da vefat etti. Yerine kardeşi Burhaneddin b. Kadîlkudat Alemüddin el-Ahnaî atandı. Bunların babaları Safîî idi. Kadîlkudat Burhaneddin Mîsîr'da muhtesiplik görevini de hakkıyla yürütmüştü. Malîkî kadîlku-datlığı görevine ek olarak hazine nazırlığı görevi de kendisine verildi. Rebîyülevvel ayının dördünde pazar günü sabahleyin Kadîlkudat Taceddin Ebu Nasr Abdülvehhab b. Kadîlkudat Takiyyüddin b. Hasan b. Abdülkâfî es-Sübkî es-Safîî, vefat eden muhtesip Seyh Alaeddin'in yerine Emîniye Medresesinde müderrislîğe başladı. Allah ona rahmet etsin.

Kadîlkudat Taceddin Ebu Nasîr'in dersinde alimler, emirler, fakih-ler ve

avam tabakasından bazı kimseler dinleyici olarak hazır bulundular. Muazzam bir ders oldu. Derste su ayet-i kerime ele alındı.

"Yoksa Allah'ın lûtfundan insanlara verdiği (vahiyler) yüzünden onları kiskaniyorlar mı?" (en-Nisâ, 54).

Ayetten güzel hükümler çıkardı. Çeşitli ilimlerden misaller verdi. Konusurken dili sürçmedi, takılmadı, kendini zorlamadı, faydalı ve güzel ifadeler kullandı. Derste bulunan herkes onu takdir etti. Hatta bazı

büyükler şimdiye kadar böyle güzel bir ders dinlemediklerini ifade ettiler.

Rebiyülevvel ayının yirmibesinde pazartesi günü Sadr Burhaneddin b. Lü'lü' el-Havzî, Kassain rıntikasındaki evinde vefat etti. Sadece bir gün hasta yatmıştı. Cenaze namazı ertesi gün öğle namazından sonra Dimask Camii'nde kılındı. Onu Babü'n-Nasir'dan sehir disina çıkardılar, Saltanat naibi IÖmir Ali de eânazenin yanma gML Senrâ dinagayı Bâbü's-Iagîr Megâfligf nâ götürerek babasının nii^ârinin yanma defnettiler. Mürüvvetli, halkla birlikte hareket sd©n(devlet nezdmda itibâri olan, saltanat naibi ve digerlerinee de hüsn-ü kabulle karsılanan, âlimleri ve hayir ehli kimseleri seven, hadis derslerine ve hayirli konusmaları dinlemeye devam eden bir kimseydi. Mal ve servet sahibiydi. Hayirlar yapmıştı. Vefat ederken seksen yasma yaklasmıştı. Allah rahmet etsin.

Misir diyarından Dimask'a gelen posta, Seyh Semseddin Muhani-med b. Nakkas el-Misrî'nin Misir'da kırk yaşlarında vefat ettiğini haber verdi. Bu zat meshur bir vaiz, mahir ve fasih bir edip olup hem nahivci, hem de sairidi. Çeşitli ilimlerde otoriteydi. Düzgün cümleler kullanma gücüne sahipti. Devlet erkânının yanma rahatça girip çıkardı. Büyük bir servete sahip olmuştı. Allah rahmet etsin.

Postanın verdiği haberler arasında bir zamanlar Sam'da Maliki kadiligi yapmış olan, sonra bu görevden alınarak Misir'da hazine nazirliğine atanan Kadilkudat Serefüddin el-Malikî el-Bagdadfnin de vefat haberi vardı. Misir'da hazine nazirliğine atandığında kendisine yetip artacak kadar bol maas bağlanmıştı. Bu göreve gelmesine herkes çok sevinmişti.

Rebiyülâhir ayının onyedisinde pazar günü Reis Eminüddin Mu-hammed b. Sadr Cemaleddin Ahnied b. Reis Serefüddin Muhammed b. ICalanisî, vefat etti. Dimask sehrinin hayatta kalan reislerinden ve büyüklerinden biriydi. Babası ve amcası Alaeddin gibi o da bir çok büyük görevler ifa etmişti. Seleflerinin fevkine çıkmış, bir süre kadiaskerlik yapmış, Beytü'1-mal vekilligi görevini yürütmüştü. Daha sonra Sey-hü's-Süyuhluk, Nasiriye ve Samiyetü'l-Cevvaniye medreselerinin mü-derrisliğiyle birlikte Sir kâtipliği görevine de atanmıştı. Otuzaltı seneden beri Asraniye Medresesi'nde ders vermekteydi. Geçen sene sultan Dimask'a geldiğinde onu büyük

görevlerden azletti ve 200.000 dirhem para cezası ödemekle yükümlü kildi, o da emlâkinin büyük bir kısmını sattı. Elinde hiçbir görev kalmadı. O günden sonra da toplumdan uzak bir hayat yaşadı ve aniden vefat etti. Akîl dengesini az da olsa yitirmiş, ama kimse bunun farkına varmamıştı. İkinci namazından sonra Dimask Camii'nde cenaze namazı kılındı ve Babü'n-Natifaniyyin'den çıkarılarak Kasyun'daki aile mezarlığına defnedildi. Allah rahmet etsin. Rebiyülâhîr ayının onsekizinde pazartesi günü sabahleyin Kadi Cemaleddin b. Kadilkudat Serefüddin el-Küfrî el-Hanefî'ye hil'at giydirildi. Kadilikta babasına ortak kılındı. Sultanın onun Kadilkudat unvanı aldığına dair fermanı da postayla Dimask'a ulaştı. Bunun üzerine o, Dârüssaâde Sarayında hü'at giydi. Beraberinde Kadilkudat Taceddin gı-Sübki olduğu halde Nuriye Medresesi'ne gitti, mucitte oturdu, Orada Kur'ân okundu, kindim de Kur'an okudu. Ancak bu bir dîrîş değildi. İnsanlar babasıyla birlikte kendisinin verili görevi nsdaniyk onu tebrike geldiler.

Salı günü sabahleyin seyh, abid, nasik, salih, büyük alim Fethüd-din b. Seyh Zeyneddin el-Farukî vefat etti. Bu zat Esrefiye Dârü'l-Hadi-si'nin imami, oradaki eserlerin koruyucusu ve Emevî Camii'nin de müezziniydi. Doksan yaşına yaklaşıyordu. Ömrünü hayır yaparak, Kur'an okuyarak, namaz kılarak ve insanlarla bir arada bulunarak geçirmişti. Aynı günün sabahında cenaze namazı kılındı ve Babü'n-Nasir'dan çıkarılarak Salihîye tarafına götürüldü ve oraya defnedildi. Allah rahmet etsin.

Cemaziyelevvel ayının onunda pazartesi günü sabahleyin Sam naibi Karâboga Devaddar es-Sagir'in idaresindeki posta Dimask'a geldi. Yanında Seyh Cemaleddin Yusuf b. Kadilkudat Serefüddin el-Küfrî'nin, babasının görevi bırakması nedeniyle Hanefî Kadilkudatlığına atandığına dair fermanı da getirmişti. Seyh Cemaleddin bu nedenle Dârüssaâde Sarayında hil'at giydi ve Maliki kadisinin alt tarafına oturtuldu. Sonra hep birlikte Emevî Camii'ndeki mahfelin yanına geldiler. Atanma fermanı orada muhtesip vekili Semseddin b. Sübki tarafından okundu. Kendisi de arkadaşlarından Semseddin b. Mansur ile Bedreddin b. Harras'i kendine kadi vekili olarak tayin etti. Sonra Maliki kadi-sıyla birlikte Nuriye Medresesi'ne gitti, orada ders verdi. Babası onun dersinde ve atanma fermanının okunusuyla hil'at giyme merasiminde hazır bulunamamıştı. [18]

Halife Mutedid Billah'in Vefatı

Cemaziyelevvel ayının onüç ile yirmisi arasında Kahire'de vefat etti. Perşembe günü cenaze namazı kılındı. Bana bu haberi kardesi Kadilku-dat Taceddin es-Safî, Seyh Bahaeddin'in göndermiş olduğu mektuba dayanarak verdi. Allah ikisine de rahmet etsin. [19]

Mütevekkil Alâllah'in Hilafete Geçisi

Mutedid'in vefatından sonra yerine oğlu Mütevekkil Alâllah Ali Ebu Abdillah Muhammed b. Mutedid Ebu Bekir Ebü'l-Feth b. Müstekfî Billah Ebu Rebî Süleyman b. Hakim Biemrillah Ebü'l-Abbas Ahmed'e hilafet bey'ati sunuldu. Allah onun seleflerine rahmet etsin. " Cemaziyelevvel ayında Misir diyarından bir elçi, halife sancakları, sultan sancakları, fermanlar, hil'atler ve armaganlarla birlikte Misir sahibi tarafından, adina hutbe okutulması için Sincar ve Musul sahiplerine gönderildi. Dimask'taki Kadilkudat Taceddin es-Safî es-Sübkî de kendi yanından bu beldenin kadilarına birer ferman gönderdi. Bunu bana Kadilkudat Taceddin anlatmistir, Bu, daha önce benzeri görülmemis garip bir uygulama idi. Dogrusunu Allah bilir.

Csmmdyglâhir ayında aaltanut naibi, haeibleri, Nakibü'n-Nukaba-lan, Bir kâtibi vŞ yakınlari ilg birlikti Mgreüfüiute gitti, BŞr&bŞrindi orada bîr gür© ikamet atma niyetinde olanlar da vardı. O isnada Misir diyarından postayla bir emir geldi. Bunlar hemen Dimask'a döndüler. Cemaziyelânir ayının yirmibirinde pazar sabahi sehre girdiler. Saltanat naibi âdet üzere merasim kitasinin yanma gitti. Emir Seyfeddin Yelboga es-Salihfye hil'at giydirdi. Bu defa Misir diyarından Seyfeddin Kahlan'in yerine Deveddar'a hil'at giydirilmesine dair kesin emir geldi. Aynı gün Sadr Semseddin b. Merka'ya da hil'at giydirildi. Meclis tevkî divaninin başkanlığına ve buna ek olarak baska görevlere de atandı. Bu görevlere atandığına dair ferman Misir diyarından geldi. Aynı günde Kadilkudat Semseddin el-Küfrî el-Hanefî'nin Malikîlerin kadilkudatı-nin üst tarafında oturtulmasına dair karar çıktığı haberi etrafa yayıldı. Ancak Semseddin el-Küfrî, o gün mecliste hazır bulunmadı. Bu, Maliki kadilkudatımn onun üst tarafında oturtulmasının emredilisinden sonra olmuş bir seydi.

Receb ayının ikisinde Kadilkudat Cemaleddin Yusuf b. Muhammed el-Makdisî el-Hanbelî'nin mesihat naibi olan damadı kadi, imam, alim Semseddin b. Müfiih el-Makdisî el-Hanbelî elli yaşlarında vefat etti. Kadi Semseddin b. Müfnh'in, Kadi Cemaleddin Yusuf un kizından erkek ve kız olmak üzere yedi çocuğu olmuştı. Yüksek derecede bir âlim, fazilet sahibi, bir çok ilimde özellikle fûruat ilminde otoriter bir şahsiyetti. Imam Ahmed b. Hanbel'in mezhebinin naklinde yegane müracaat kaynagıydı. Bir çok eser tasnif etmişti. Bunlardan ei-Mukanna adli eseri otuz cilde yakındır. Bunu bana Kadilkudat Cemaleddin anlatmistı. Seyh Mecdüddin b. Teymiye'nin Mahfûzat-u Ahkam adli eseri üzerine iki ciltlik bir talik yazmistı. Bunlardan ayrı faydalı bir çok eser ve talika-ti daha vardı. Cenaze namazi, receb ayının ikisinde persembeye günü öğle namazından sonra Muzafferî Camifnde kilindi ve Seyh Muvaffak Me-zarlığı'na defnedildi. Cenazesi kalabalık bir topluluk tarafından tesyî edilmisti. Cenaze merasiminde bütün kadılar ve

ayan tabakasına mensup önde gelen kimseler de hazır bulunmuşlardı. Allah ona rahmet etsin. Makamini âlî kilsin.

Receb ayının dördünde cumartesi günü sabahleyin saltanat naibi, kendisine ve kölelerine edepsizlik yaptıklarından ötürü Kabr-i Atike mahallesi halkından bir topluluğu falakaya yatırdı. Bunlar mahallelerinde bulunan bir camide onarım yapıldıktan sonra hutbe okunması esnasında saygısızlık yapmışlardı. Bazı zügürtler de bu camiye ele geçirip Rakkaseler için bir salon haline dönüştürmek istemişlerdi. Hanbelî kadisi ise burayı tekrar cami haline getirerek içine minber konulması hükmünü vermisti. Mahalle sakinlerinin tamamına yakını burasının oyun yeri haline dönüştürülmek istenmesinden çok rahatsız olmuşlar, bunu büyük bir günah sayarak çok kötü sözler sarfetmişlerdi, Saltanat naibi, kötü niyetli bu kişilerin bazılarını huzuruna çağırtmış ve onları gürzlerle dövürmek şehirden onları alayhine duyuru yaptırmıştı. Halktan bazı kimseler de bunları protesto etmişlerdi.

Aksam namazından sonra yapılan hadis derslerinin bundan sonra böyle Nesir kubbesi altındaki kürsüde verilmesi, ayrıca orada Kur'an-ı Kerim okunması da hükme bağlandı. Buraya görevli olarak da Kadi İmadüddin b. Sirazî'nin oğullarından biri tayin edildi. Seyh İmadüddin b. Sirac da aynı yerde hadis dersi vermeye başladı. Kendi el yazımıyla yazdığım Siret-i Nebeviye'yi de oradaki dinleyicilere okudu. Çok sayıda insan dinleyici olarak burada toplandılar. Bu uygulama receb ayının ilk on gününde başladı. [20]

Garipliklerden Biri

Receb ayında Tebriz ve Horasan taraflarından bir Acem genci Dimask'a geldi. Buharî'yi, Müslim'i, Camiü'l-Mesânid'i, Zemahserî'nin Kessafim ve bu diğer husustaki diğer eserleri ezberlemiş olduğunu, hatta diğer ilimlere dair bazı eserleri de ezberinde bulundurduğunu söyledi. Receb ayı bitiminde çarsamba günü Emevî Camii'nin kuzey duvarının yanında, Külase kapısının bitişiginde Sahih-i Buharî'nin basından ezbere okumaya başladı ve Kitâbü'l-İlm'e kadar geldi. Ben de elimdeki Buharî nüshasından onu dinleyip takip ediyordum. Gerçekten güzel okudu. Yalnız bazı kelimelerde Acem olusundan ötürü ufak tefek hatalar yaptı. Avamdan, havastan ve muhaddislerden bir cemaat da gelip onu dinlediler. Hepsi de bu duruma hayret ettiler ve: "Eğer Buharî'nin geri kalan kısmını da bu şekilde okuyacak olursa, bu cidden büyük bir olay olur" dediler. İkinci gün yani sabanın ilk gününde mezkur yerde tekrar toplandık. Safîilerin kadilkudati ve bir grup faziletli insan da oraya geldi. Avamdan bazı kimseler de gelip onların etrafını kısıttı. O da âdet üzere Buharî'yi okumaya başladı. Yalnız ilk günkü kadar uzun süre okumadı. Bazı hadisleri de atladi. Lafızların

bazisinde telaffuz hatası yaptı. Hanefî ve Malikî kadıları gelince biraz da onların huzurunda okudu. Halk onu çember içine almış, durumu hayretle durumu izlemeye başlamıştı. Bazıları da yanına yaklaşıp ellerini öpüyordu. İcazet yoluyla onun okuduğu hadisleri dinleyip yazmama çok sevindi ve: "Aslında ben memleketimden sırf seni ziyaret etmeye, senden icazet almaya gelmiştim, senin ünün bizim memleketimizde çok yaygındır, adın da hayli şöhretlidir" dedi. Sonra cuma gecesi Mısır'a döndü. Kadılar ve ayan tabakasına mensup kimseler ikram olarak ona 1.000 dirhem para Virdiltiler. [21]

Emîh Ali'nin Dîmask Naibliğinden Azledilmesi

Saban ayının onbirinde pazartesi günü posta Mısır diyarından Di-mask'a geldi. Emir Ali'nin Dimask naibliğinden azledilmiş olduğuna dair bir ferman getirdi. Bunun üzerine Emirler, Dârüssaâde Sarayında toplantıya çağrıldılar. Sultanın ferman-ı serifi orada naib Emir Ali'nin huzurunda onlara okundu ve Emir Ali'ye postayla getirilen hil'at giydirildi. Dume köyü ile Trablus'taki bir köy kendisine ikta olarak verildi. Sonra da Dimask, Kudüs veya Hicaz'da ikâmet edebileceği bildirildi. Aym gün Emir Ali, adamları ve köleleriyle birlikte Dârüssaâde'ye taşındı. Kassain mintikasında yenilediği ve Düveydari Yelboga'nın bazı ilavelerde bulunduğu konaga yerleşme kararı aldı. Burası gerçekten muazzam bir konaktı. Görevden alınışı nedeniyle insanlar üzüntülerini bildirmek için ziyaretine gittiler. [22]

Kadilkudat Taceddin Abdülvehhab B. Sübkî Es-Safî'nin Mısır Diyarına Çağrılması

Hicretin 763. senesinde saban ayının onbirinde aksama doğru, İvîsir diyarından gelen posta Kadilkudat Taceddin'in Mısır'a çağrılması haberini kendisine tebliğ etti. Dimask'ın naib vekili baş Hacib Kurnan da onun yanına giderek hemen yola çıkmasını söyledi. O da ertesi güne kadar müsaade istedi ve bu isteği kabul edildi. Bu arada kendi yerine kardeşi Seyh Bahaeddin b. Sübkî'nin Sam kadılığına atandığı haberi de Dimask'a ulaştı. O da kız kardeşinin oğlu Kadilkudat Taceddin'i kendisine naib olarak atadığını, gerekli hazırlığı yapıp yola çıkması için haber gönderdi. İnsanlar onun ayrılmasına üzüldüklerini bildirmek ve kendisiyle vedalaşmak için yanına geldiler. O da saban ayının onikisinde pazartesi günü ikindiden sonra postayla Mısır diyarının yolunu tuttu.. Önünde kadilkudatlar ve ayan tabakasına mensup kimseler de vardı. Kadilkudat Bahaeddin Ebü'l-Bekâ es-Sübkî, onu Cesvere mintikasına kadar uğurladı. [23]

Bir Baska Gariplik

Saban ayının yirmisinde salı günü Safîîlerin seyhi, Seyh Allame Kenialedin b. Serisî'nin bahçesine davet edildi. Burada aralarında Beytül-mal vekili,

seyh imam allame Selahaddin es-Sifdî, seyh, imam allame Semseddin el-Musilî es-Safîî, Seyh Ebu Ishak el-Firuzabadî'nin zürriyetinden ve lûgat bilginlerinden Seyh imam allame Mecdüddin Muhammed b. Yakup es-Sirazî, faziletli ve belagat sahibi bilginlerden hatip imam allam© Sadreddin b. İzz 1-Hanefî, balig, kurrâ ve muhâddis seyh imâm alkffli Nureddin Âli b, g-SârimMn ete bulunduğu Önd gelen bir grup sahiiyat hazır bulundular, Bunlar Tamimi el-Bsrmeî'mn Nasiriye'deM vakif eserler arasında bulunan kirk kûsur ciltlik Kitabü'l-Müntehâ adli eserini oraya getirdiler. Toplantıda Seyh Kemaleddin b. Serisni'nin oğlu allame Bedreddin Muhammed de hazır bulundu. Hepimiz etrafında toplandık. Her birimiz o kirk kûsur ciltlik eserin birer cil-dini elimize aldık. Sonra allame Bedreddin Muhammed'e bu eserde Is-tishad için delil olarak ileri sürülen siirleri sormaya başladık. O da bu siirlerden her biri hakkında faydalı ve açıklayıcı bilgiler vererek konuşmaya başladı. Dinleyiciler ve orada hazır bulunanlar, onun lûgatteki delil ve sahitlerin tümünü ezberledigine, ancak çok az sayıda saz olan sahit ve delilleri ezberlememis olduguna kesin olarak kanaat getirdiler. Bu, çok hayret verici garipliklerden ve irap hususundaki en muazzam örneklerdendir. [24]

Saltanat Naibi Seyfeddin Tasdemir'in Dimask'a Girisi

Ramazan ayinin ilk cumartesi günü kusluk vakti, önünde hacibleri ve bütün askerleri olmak üzere saltanat naibi Seyfeddin Tasdernir,

Dimask'a girdi. Sûkü'l-Hayl'e dogru ilerledi. Orada tahtirevana binip Babüssirr yanında indi. Esigi öptü, sonra insanlar önünde, kendisi arkada olmak üzere yürüyerek Dârüssaâde Sarayına gitti. Orada yaptığı ilk icraat, Salahiye Valisini cuma namazına giderken öldüren katilin idam edilmesi emrini verisi oldu. Bu katil önce kaçmış, insanlar onu kovalamışlar, kendisi de kovalayanların bir kismini öldürmüs, bir kismim da yaralamıştı. Sonra etrafına büyük bir kalabalık yigilinca yakalanmıştı. İdam edildikten sonra onu Salahiye'ye götürüp dolastırdılar. Sağlığında bir çok kimseyi öldürmüs olduğu açığa çıktı. [25]

Kardesi Kadilkudat Taceddin B. Abdülvehhab'in Yerine Tayin Edilen Kadilkudat Bahaeddin Ahmed B. Takiyyüddinin Dimask'a Gelisi

Bu zat salî günü öğleden sonra Dimask'a geldi. Önce Melikü'1-Üme-roya ugrayıp selâm verdi. Sonra Darü'l-Hadise gitti. Orada namaz kildi. Oradan da yürüyerek Rûkniye Medresesi'ne geldi. Orada aynı zamanda kadiasker olan kardesi Kadilkudat Bedreddin b. Ebi'l-Feth'in yanına konuk oldu. İnsanlar hoş geldin demek için yanına gittiler. Kendisine kadilkudat lakabıyla hitap edenlerden hoşlanmıyordu. Çok mütevazî ve zahid bir kimseydi. Memleketinden, çocuklarından ve ailesinden ayrıldığına çok üzülmüyordu. Bu üzüntüsü, yüzünden de anlaşılmıyordu.

Sevval ayinin onsekizinde persembе günü sultanin kafilesi hacca gitmek üzere yola ikti. Bu kafilenin emiri Melik Selahaddin b. Melik Kmil b. Said el-Adl ©1-K©br idi. Kafilenin kadisi ise Baalbek'teki Emi» niye Msdrisi'nin mdgmsi Styh iah&iddin b, Ssb' idi.

Bu ayda mehitkrlg ilgili olarak Takaviys Midri'ain vakfa-dilmesi karara baglandi. Melikü'l-ümeranm huzurunda dört mezhebin kadilarina bu hususta izin verildi.

Zilkade ayinin üçünde pazar gecesi Sir ktibi, Seyh's-Syuh, Di-mask'taki Nasiriyetü'l-Cevvaniye ve Smiyet'l-Cevvaniye medreselerinin ve Haleb'teki Esediye Medresesi'nin müderrisi Kadi Nasirüddin Muhammed b. Yakup, vefat etti. Bu zat Haleb'te de Sir katipliği ve kadi-askerlik yapmisti. Seyh Kemaleddin ez-Zemlekn'nin Haleb kadiligi yaptigi zamanda kendisi fetva da vermisti. Hicretin 727. senesi içinde kendisine fetva izni verilmisti. Hicretin 707. senesinde dogmus, Ten-bih'i, usle ve Arapça'ya dair Muhtasar-i Ibn Hacib'i okumustu. Keskin zekli ve ilimle hemhal olan, ilmi arastirmalar yapan, cömert karakterli, elden geldigince ihsanda bulunan bir kimseydi. Kendisinde kötülük alametleri görülmezdi. Dindar ve iffetli bir insandi. Bir zamanlar çok agir bir yemin ederek bana asla kötü isler yapmadigini, bunlarin aklindan dahi gemedigini, zina islemedigim, sarhos edici seyleri imedigini,esrar ekmedigini ifade etmisti. Allah ona rahmet etsin, makamini li kilsin. Cenaze namazi zilkade ayinin dördünde pazartesi günü gleden sonra kilindi. Cenazesi Babü'n-Nasir'dan sehir disina ikarilarak Suriye mezarligina defnedildi. Saltanat naibi de Drssade Sarayindan ikarak cenazenin yanma gitti. lmne herkes çok üzüldü. Ona rahmet dilediler. Kendisinden sonra bosalan medreselerinin mderrisliklerine atanmak için bir grup fukaha çok ugras verdi. [26]

Hicretin Yediyzaltmisdrdnc Senesi

Bu sene basinda Misir'da, Sam'da, Hicaz'da ve buralara bagh bölgelerde Müslümanlarin Sultani Melikü'l-Mansur Selahaddin Muhammed b. Melikü'l-Mansur el-Muzaffer Haci b. Melikü'n-Nasir Muhammed b. Melikü'l-Mansur Kalavun es-Salih idi. Onun kontrolü altinda memleketi Atabek'l-Asakir Seyfeddin Yelboga idare ediyordu. Misir kadilari ise önceki senede adlan anilan kimselerdi. Yalniz Safi Kadisi Ibn Cemaa ile Hanbel kadisi Muvaffaküddin, Hicaz-i Serifte bulunuyorlardi. Dimask naibi Emir Seyfeddin Tasdemir el-Mansur; Di-mask'taki Safiflerin Kadilkudati ise Seyh Bahaeddin b. Kadilkudat Ta-kiyyüddin es-Sbk idi. Bunun kardesi Kadilkudat Taceddin ise Misir'da ikamet etmekteydi. Dimask'taki Hanefi'lerin Kadilkudati, Seyh Kemaleddin b. Kadilkudat Serefüddin el-Kfr idi. Bu görevi ona babasi devretmis, kendisi ise Rkniye Medresesi'ne yerleserek orada kendini ibadete ve Kur'an okumaya vermisti. Dimask'taki

Malikîlerin Kadilkudatî, Cemaleddin el-Meslatî, Hanbelîlerin Kadilkudatî, Seyh Cemaleddin el-Merdavî Mahmud b. Cümle idi. Dimask muhtesibi, Seyh İmadüd-din b. Seyrecî, Sir kâtibi, Cemaleddin Abdullah b. Esir idi. Bu zat, Nasirüddin b. Yakup'tan bosalan bu görev için-geçen sene sonunda Misir'dan Dimask'a gelmişti. Dimask'm divanlarının naziri Bedreddin Hasan b. Nablusî; Hazine naziri ise Kadi Takiyyüddin b. Meracil idi. Sultanin kafilesi -yagmurdan korkuldugu için- Muharrem ayinin yirmiikisinde cuma günü ikindiden sonra Dimask'a girdi. Günlerden beri siddetli yagmurlar yagmaktaydi. Bu yüzden Havran'da ve diger yerlerde çok miktarda ürün telef olmustu. Mesatih'te de ayni durum görülmüstü. Innâ lillâhi ve innâ ileyhi râciun (Dogrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz.)

Muharrem ayinin yirmiyedisinde çarsamba gecesi yatsidan önce Dimask'taki Mânsure kalesinin kapilar kapatilmadan Babü'l-Ferec tarafindan bir süvari içeri girdi ve kalenin iç kapisina dogru ilerledi. Herhangi bir kisi izin almaksizin Mansure kalesine giremesin diye Babü'i-Ferec'de ve Babü'n-Nasir'da kapilara zincir gerilmisti. Ancak mezkur süvari, Babü'l-Ferec'deki gerili zinciri kopardi, sonra diger kapiya gelerek oradaki zinciri de kopardiktan sonra Babü'n-Nasir'dan çikip gitti.

Yüzü peçeli oldugu için taninamadi.

Safer ayinin onbirinde Misir diyarindan Dimask'a posta geldi 1.000 kisilik askerin komutani olan Emir Seyfeddin Zübale, saygili bir ifadeyle Misir diyarina davet ediliyordu. Kendisi daha önce meydana gelen bir olay nedeniyle kale naibliginden azledilmisti. Posta ayrica sultandan bir ferman daha getirmisti. Buna göre halkin Emevî Carnii'nde genisletme ve ilâve yapilmasi istegi kabul edilmiyordu. Çünkü Emevî Camii'nin naziri Sahip Takiyyüddin b. Meracil, Surkatmis'in zamaninda yapilan bu müracaatin geçersiz sayilmasi için çabalamisti.

Sam mintikasında Safnlerinin Kadilkudatî Seyh Bahaeddin b. Sübkî, bu sene safer ayinin onaltısında pazar günü Dimask'tan Misir'a gitti. Onu kadilar ve ayan tabakasına mensup kisiler yolcu ettiler. Gitmeden önce, bize kardesi Kadilkudat Taceddin'in Misir diyarında kadi-lik hil'ati giydigini ve Sam'a gelmeye hazirlandigini, kendisinin Misir'a vardiginda onun da yola çıkacagini, ama kardesinin Sam'i pek sevmedigini anlatti.

Kadi Selahaddin es-Sifdî, safer ayinin ondördünde cuma gecesi Mütenebbî'nin kasidesindeki su beyti ters yönden ele alarak okudu. Mütenebbî'nin siiri şöyleydi:

"Yigit kisi uykulara ve rüyalara dalmayi, aliskanlik haline getirdiginde onun için ugranilacak en kolay yer, vuslattir."

Kadi Selahaddin ise bunu ters yüz ederek söyle bir siir meydana ge-

tirmistir:

"Dimask'a girmek bize bir degisiklik kazandirir.

Oraya girmek sanki çöle girmek gibidir.

Garip kisi Dimask'a dalmayi aliskanlik haline getirdiginde

Onun için ugranilacak en kolay yer, rüyalardir."

Bu güçlü bir siir ve açık bir tersistirmedir. Hem lâfız hem de mânâ cihetiyle bu açıkça görölmektedir.

Safer ayinin yirmibirinde cuma gecesi Dakkakî Hastahanesinde, caminin civarinda muazzam bir çardak kuruldu. Tavani biraz alçak olup kerpiçle yapilmisti. Dört kemeri alaca tastan örölmüstü, üst tarafi-na isik pencereleri açilmis, kible tarafinda ise çok derin bir eyvan yapilmis ve tümü beyaz kireçle sivanmistti. Çardakta anbarlar ile bir takım tesislerin yanisira yataklar, yorganlar ve güzel esyalar da vardi. Allah bunu yaptiranin mükafatim artirsın. Avamdan ve havastan bir çok insan bu çardaga geldi. Bir sonraki cuma da namazdan sonra saltanat naibi oraya geldi ve gördüğü yapıyı takdirle karsiladi. Buranın önceki hali kendisine anlatilinca Nasir'm yaptigi bu binayı daha çok takdir etti.

Rebiyülâhir ayi basinda yeniden Sam kadiligina atanan Kadilkudat Taceddin es-Sübkî, Misir'dan Dimask'a geldi. Rebiyülâhir ayinin ondördünde sali günü sehre girdi ve önce Dârüssâade Sarayinda bulunan saltanat naibine ugrayip selam verdi. Oradan çıktıktan sonra Kas-sain'de bulunan Emir Ali'nin konagina gitti. Ona da selam verdikten sonra zevaldan Önce Adiliye Medresesi'ne geldi. Sonra avamdan ve havastan bir çok insan gelip kendisine selâm verdi ve bu göreve yeniden atanisindan ötürü kendisini tebrik etti. O da onlara sevgi gösteriyor ve hos geldiniz diyordu. Rebiyülâhir ayinin onaltisinda persembes günü sabahleyin Dârüssâade Sarayinda büyük bir merasimle hil'at giydi ve Adiliye Medresesi'ne gitti. Atanma fermani kadilarin ve ayan tabakasina mensup kimselerin huzurunda orada okundu. Halk, meddahlar ve sairler kendisini tebrik ettiler.

Kadilkudat Taceddin, Hüseyin b. Melikü'n-Nasir'm ölüm haberini verdi ve onun erkek çocuğu olmadigini bildirdi. Bir çok emir ve devlet büyüğü bu duruma sevindiler. Çünkü Hüseyin b. Melikü'n-Nasir çok hiddetli bir kimse olup çok çirkin isler irtikap etmistti. Kadilkudat Taceddin ayrıca Kadi Fahreddin Süleyman b. Kadi îmadüddin b. Seyrecî'nin ölüm haberim de verdi. Kadi Fahreddin Süleyman'in babasi yaslanip zayıf düstüğünden ötürü kendi istegiyle Dimask muhtesipligi-ni ogluna devretmis ve bu münasebetle Misir diyarinda Kadi Fahred-din'e hil'at giydirilmisti. Artık posta vasitasina binip Dimask'a gelmesi an meselesiydi. Fakat hastalandi, hastaligi bir iki gün sürdükten sonra da vefat edip yüce Allah'in rahmetine kavustu. Babasi

bu duruma çok üzülmüş, insanlar da babasına bassagligi dileklerini sunmuşlardı. Babasının sabırlı ama ağlayan, ağlarken de yüce Allah'a istircada bulunan yani innâ lillâhi ve innâ ileyhi râciun (Dogrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz.) diyen bir kimse olduğunu gördüm. [27]

Koyun Harçlarının Yariya Indirilmesi Müjdesi

Bu müjdeyle birlikte Sadeddin Macid b. Tac Ishak'ın Dimask divanlarının nazirliğine atandığı ve kendisinin Misir diyarından geleceği müjdesi de halka verildi. İnsanlar onun bu göreve atamsma, önceki nazirin azledilmesine, görevden ayrılıp memleketine gidisine çok sevindiler. Sadeddin Macid, Dimask'a gelirken beraberinde daha önce her koyundan dörtbuçuk dirhem harç alınmaktayken artık bunun yariya indirildiğine ddir sultan fermanım da getirmisti. Bu müjde rebiyülâhir ayının yirmisinde^ pazartesi günü Dimask sehrinde halka duyuruldu, insanlar buna çok sevindiler. Hamd ve minnet Allah'adır. Müjdeyi duyanlar bu ise sebep olanlara çokça duâ ettiler. Çünkü, böylelikle et ucuzlayacak, ticaret çoğalacak, divan da daha önce koyunlardan aldığı harçların karsiliginda ticari vergi toplayacakti. Cenâb-i Allah çeşitli ticaretler için heyetlerin Dimask'a akin akin gelmesini takdir buyurdu. Sultan divanı da zekât ve vekalet vergilerini toplayarak büyük gelir sağladı. Bir çok gemi Dimask'a geldi. Daha önce koyunların harci adı altında toplanan paranın on kati para toplandı. Sonra bu husus cuma günü namazdan sonra halka teblig edildi.

Rebiyülâhir ayının yirmisinde pazar günü fakih Semseddin b. Sıfî, Dârüssaâde Sarayında Tevavis hankâhi mesafesi sebebiyle dövüldü. Kendisi aynı zamanda Seyhü's-Süyuh da olan Sir katibinden şikayetçi olan Tevavis hankâhmdaki bir cemaatla beraber saraya gelmiş, onlarla birlikte hankâhi vakfeden vâkifin şartlarıyla ilgili olarak hankâh sakinlerine ağır gelen hususları dile getirmiş, ancak konuşurken kaba ifadeler kullanmisti. Bu nedenle dövülmek üzere yere yatırılmış, ancak araya ricacıların girmesi üzerine bu isten vazgeçilmisti. Konusmaya yeniden devam edince yine ileri geri sözler sarfetmiş, affedilmesi için ricacılar tekrar araya girince yine affedilmisti. Üçüncü kez konuşmaya başlayınca yine uygunsuz konuşmuş, bu defa yere yatırılarak dövülmüş, sonra da zindana atılması emredilmisti. İki veya üç gece sonra zindandan saliverilmisti.

Rebiyülâhir ayının yirmialtısmda pazar sabahı Safîilerin kadilku-dati, kendi medreselerinde ders verdi. Sir kâtibi Kadi Nasirüddin'in vefatından sonra kardesinin tesbit ettiği vakfin sarti gereğince bu dersi Nasiriyetü'l-Cevvaniye Medresesi'nde verdi. Dersinde ayan tabakasına mensup kimselerden bir grup ile bazı kadılar da hazır bulundular. Derste fetih sûresini açıklamaya başladı. Burada sûrenin ilk âyetiyle ilgili olarak babasının tefsiri okundu.

Cemaziyelevvel ayi basinda cuma günü sabah namazından sonra Emevî Camifnde büyük imamla birlikte Kadi Kutbeddin Muhanimed b. Hasan'in cenaze namazi da kilindi. Kutbeddin Muhamnied, Humus hakimiydi. Kayin biraderi Kadilkudat Taceddin es-Sübkî es-Safn ile görüşmek için Dimask'a gelmiş, orada hastalanmış ve vefat etmişti. Ba: bü'1-Ferec haricinde ikinci kez cenaze namazi kilinmiş, sonra oradan alınarak Kasyim Mezarhgi'na götürülmüştü. Vefat ettiğinde sekseniki yasini geçmiş, az da olsa hadis rivayet etmişti. Allah rahmet etsin.

Cemaziyelevvel ayinin üçünde pazar günü Misir diyarina çağrılmış olan Haleb'in Hanefî ve Hanbelî kadilari ile hatibi, Seyh Sihabeddin el-Ezraî, Seyh Zeyneddin el-Barinî ve bunların beraberindeki bir kaç kisi daha Misir'a giderken Dimask'a ugradılar. Orada Ikbaliye Medrese-si'ne indiler. Safiî Kadilkudati Kemaleddin eî-Misrî de kendileriyle birlikteydi. Cemaziyelevvel ayinin onunda cumartesi günü Diniask'tan ayrilip Misir'a gitmek üzere yola koyuldular.

Persembe günü kale naibi Emir Zeyneddin Zübale, büyük bir debdebe ve alayis içersinde posta vasitasiyla Misir'dan Dimask'a geldi. İnsanlar yol agzina kadar gidip ellerinde mumlarla kendisini karsiladılar.

O da Dârüzzeheb'e indi. İnsanlar yeniden kale naibligine atanmasi nedeniyle yanina gidip selâm verdiler ve kendisini tebrik ettiler. Bu onun ayni göreve üçüncü kez atanmasıydı. Çesitli zamanlarda bu görevde iken takdire sayan faaliyetlerde bulunmuş, bu görevini basariyla yürütmüştü.

Cemaziyelevvel ayinin yirmibirinde persembe günü saltanat naibi, Safiî ve Hanefî kadilari, Sir katibi ve ümera ile ayan tabakasina mensup kimselerden olusan bir cemaat ile birlikte Emevî Camii'ndeki mahfelde namaz kildi. Sultanin, her koyundan alınan harçların miktarini yariya indirdigine dair göndermiş olduğu mektubu saray kapisinda okundu. Bunu duyanlar Veliyyü'1-Emre ve bu karan vermesine sebep olan kimselere çokça duâ ettiler. [28]

Gariplik Ve Acaipliklerden Biri

Bu ayda sularin çoğalması nedeniyle nehir sulan yükseldi. Beredi irmagından akan sular, at pazari yanindaki merasim yerini tümüyle kapladı. Öyleki, orada kayıklar yüzmeye başladı. İnsanlar, kabaklara binerek yüzüyorlar, kayiklarla bir taraftan diger tarafa geçiyorlardı. Bu durum bir kaç cuma devam etti. Saltanat naibi ve askerler merasime gelediler. Bazan saltanat naibi, merasim için Tarime Sarayinin altinda duruyordu. Ömrüm boyunca böyle bir su taskini görmemistim. Bu sula-ın tasması nedeniyle o mintikadaki bir çok yapı ve ev yıkıldı. Sular altinda kalan bir çok degirmen islemez oldu.

Cemaziyelevvel ayinin yirmisinde sali gecesi yatsidan sonra Sadr Semseddin Abdurrahman b. Seyh Izzeddin b. Menca et-Tenuhî vefat etti. Cenaze namazi öğleden sonra kilindi ve Sefih Mezarhgi'na defnedildi.

Ayni günün sabahinda da Yelboga Camii'nin hatibi Seyh Nasirüd-din Muhammed b. Ahmed el-Konevî el-Hanefî vefat etti. Öğle namazim müteakiben cenaze namazi kilindi ve Sufiye Mezarhgi'na defnedildi. Vefatından sonra yerine Kadilkudat Kemaleddin el-Küfrî el-Hanefî atandı.

Ayni günün ikindi vaktinde ise Dimask'taki meclis üyelerinden Kadi Alaeddin b. Kadi Serefüddin b. Kadi Semseddin b. Sihap Mahmud el-Halebî vefat etti. Çarsamba günü cenaze namazi kilindi ve Sefih Mezar-ligi'na defnedildi.

Cemaziyelevvel ayinin yirmiüçünde cuma günü, Yelboga Ca-mii'nde vefat eden merhum Seyh Nasirüddin b. Konevfnin yerine Kadilkudat Cemaleddin eî-Küfrî el-Hanefî hutbe irad etti. Saltanat naibi Emir Seyfaddin Tasdemir ile birlikte Kadilkudat Tacaddin es-Safiî d© camid© hazır bulundu. Bir grup emir ile ayan tabakasina mensup kimseler de hutbe dinleyip orada namaz kildilar. O gün gerçekten muazzam bir gündü. Camiide mahseri bir kalabalik toplanmisti. Ibn Nebate, belig ve fasih güzel bir hutbe irad etti. Hutbesinde oldukça zor bir terkipler kullandi.

Cemaziyelâhir ayinin onbesinde cumartesi günü, Emir Seyfeddin Yelboga'nin gönderdigi çağri mektubuna dayanarak Hanbelî Kadisi Seyh Serefüddin, Misir diyarina gitmek üzere yola çıktı.

Recep ayinin ikisinde sali günü, Yahudi mahallesindeki damlaların birinden iki sarhos yere düştü. Bunlardan biri Müslüman, diğeri ise Yahudi idi. Müslüman o anda can verdi. Yahudinin ise gözü çıktı, eli kirildi. Allah ona lanet etsin. Saltanat naibinin huzuruna götürüldü. Ancak cevap verecek durumda degildi.

Seyh Serefüddin Ibn Kadil Cebel, Gazze'ye yakin bir yere vardiginda Misir diyarinda veba salgini bas gösterdigini duyar duymaz Kudüs-ü Serife geri döndü. Sonra memleketine gitti. Böylece sünnetin emrine uydu. Misir diyarinda siddetli bir veba salgini çıktigina, günde 1.000 kisinin öldüğüne, Kadilkudat Taceddin el-Menavî ile Kâtibü'l-Hikem Ibn Furat'm ogullarının ve tüm aile fertlerinin öldüklerine, diğeri meshur kimselerin de can verdiklerine dair bir çok mektup Dimask'a geldi. Innâ îllâhi ve innâ ileyhi râciun (Dogrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz.)

Receb ayinin sonlarında Ebu Hatim b. Seyh Bahaeddin es-Sübki el-Misri'nin de aralarında bulunduğu bir cemaatin Misir'da Öldüklerine dair haber Dimask'a ulasti. Ebu Hatim, yirmi yasini doldurmamis bir gençti. Misir'in bir

kaç medresesinde ders vermiş, hatiblik yapmıştı. Babası onu genç yaşta kaybetmişti. İnsanlar onun ölümüne üzüldüler. Babasına acidılar. Dimask'taki Safî Kadisi Kadilkudat Taceddin es-Sübki'ye de bassaglığı dileklerini sundular. Bu arada Haleb Maliki Kadilkudati Sihabüddin Ahmed er-Ribahi'nin de ölüm haberi geldi. Bu zat bu göreve iki kez atanmış, sonra azledilince Haleb Kadilagina yeniden atanabilmek için gerekli çabayı sarfedebilme imkanını bulmak maksadiyla Misir'a giderek bir süre Misir'i yurt edinmişti. Ancak bu sene ölüm onu yakaladı. Kendisiyle birlikte iki oğlu da vefat etti.

Saban ayının altısında cumartesi günü saltanat naibi, bir grup ümerayla birlikte Hiyar b. Mühennâ'nın adamları olan Bedevilerin ve bunların etrafında toplanan âsilerin uzaklaştırılıp cezalandırılması için Tedmür taraflarına sefer düzenledi. Bu âsilerin bir kısmı Tedmür sehrini tahrip etmiş, ağaçlarının çoğunu yakmış, bir çok esyayı yağmalamış ve itaatin disina çıkmışlardı. Bunlar, iktalarının kesilmesi, mülklerine el konulması sebebiyle isyan etmişlerdi. Saltanat naibi, onları bu yörelerden uzaklaştırmak için maiyetiyle birlikte o tarafa doğru ilerledi. Saltanat naibinin beraberinde tabilhaneye emirlerinden Hamza b. Hayyat da vardı. Bu daha Önce Hiyar b. Mühennâ'nın hacibiydi. Ancak onun yanından ayrılmış, ona karşı Haseki Emirü'l-Kebir Yelboga'nın yanında cephe almış ve naibin, kendisine emirlik ve büyük makam vermesi durumunda Hiyar b. Mühennâ'yi yakalayip basını kopararak kendisine getireceğini vaad etmişti. Kendisine emirlik verilince o da sultanın, askerlerin Hiyar b. Mühennâ ve adamlarının üzerine sevk edilmesi-ni emreden bir fermanını alıp Dimask'a gelmiş ve yukarıda da anlattığımız gibi saltanat naibiyle birlikte Hiyar b. Mühennâ'nın bulunduğu tarafa doğru ilerlemişti. Tedmür'e vardıklarında Sedeviler, Sam naibinin önünden saga ve sola kaçmışlar, ondan korktuktan için onunla yüz yüze gelememişlerdi. Sadece Hamza b. Hayyat'ın bulunduğu tarafa hücum ediyorlardı. Sonra Bedevilerin gece vakti askerlere baskın yaptıklarını, bir grup askeri öldürdüklerini, bir grubunu yaraladıklarını, bir grubunu da esir aldıklarını duyduk. Innâ Îillâhi ve innâ ileyhi râciun (Dogrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz.) [29]

Melikü'l-Esref Nasirüddin Saban'ın Sultanlığı

Melikü'l-Esref Nasirüddin Saban b. Hasan b. Melikü'n Nasir Mu-hammed b. Kalavun, bu sene saban ayının onbesinde salı günü sultanlık tahtına oturdu.

Hicretin 764, senesinde saban ayının ondokuzunda Misir diyarından bir emir Dimask'a gelerek Ablak Sarayına indi. Melikü'l-Mansur b. Muzaffer Hacı b. Melikü'n-Nasir Muhammed b. Kalavun'un tahtını yitirip tutuklanarak

zindana atildigim ve yirmi yasina yaklasmiss olan Melikü'l-Esref Saban b. Hüseyin Nasir b. Mansur Kalavun'a sultanlik bey'ati yapildigini söyledi. Bunun üzerine Dimask'taki Mansure kalesinde sevinç davullari çalindi. Pazar günü insanlar uyandiklarinda sehrin süslendigini gördüler. Kadilkudat Taceddin ile Dimask divanlarinin naziri Sahip Saadeddin'in bana anlattiklarina göre saban ayinin onbesinde sali günü Melikü'l-Mansur sultanlikten azledilip konagina konulmus, sonra da Melikül-Esref Nasirüddin Saban memleket tahtina oturtulmus ve kendisine "bey'at edilmisti. O gün simsekler çakmis, çok yagmur yagmis, oluklardan sular bosalmis, yollarda göletler meydana gelmistti. Tarih de haziranin besini gösteriyordu. İnsanlar bu duruma çok sasirmislardi. Saban ayinin basinda Misir'da veba salgini meydana gelmis, salginin en fazla görüldüğü yer Yahudiler mahallesi olmustu. Burada her gün yaklasik elli insan ölüyordu. Yardimina basvurulacak olan yegane zat yüce Allah'tir.

Ramazan ayinin yedisinde sali günü Bedevilerin, Rahbe'ye giden devriye askerlerine hücum ettikleri, onların bir kismini öldürüp mallarini yagmaladiklari, bir kismini da yaraladiklari haberi etrafa yayildi. Yeni sultana -Allah onu Müslümanlara mübarek kilsin- bey'at etmek amaciyla bütün emirler Dimask'a geldi. Daha sonra Bedevi baskini karsisinda yenik düşen bir grup ümerâ da perisan ve zelil bir halde Dimask'a girdi. Bunlarin ardi sıra Misir'dan Dimask'a posta geldi. Perisan haldeki bu emirlerin ve askerlerin Tedmür'de saltanat naibiyle birlikte olan askerlerin, yanina dönmeleri emrini getirdi. Dönmemeleri durumunda agir cezaya çarptirilip iktalannin kesilecegi tehdidinde bulundu.

Ramazan ayinda Taun sebebiyle musibet büyüdü. Innâ lillâhi ve innâ ileyhi râciun. (Dogrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz.) Hastaligin en fazla tesirli oldugu yer Yahudilerin bulundugu bölge idi. Saban ayinin basindan ramazan ayinin basma kadar geçen süre zarfinda 1.000 kadar lanetli ve murdar Yahudi geberip gitti. Nitekim Beytü'1-mal vekili Kadi Selahaddin es-Sifdî de bana bu haberi vermisti. Daha sonra ramazan ayinda Yahudilerin büyük bir kısmi daha Öldü. Müslümanlardan ve Zimmîlerden de yaklasik seksen kisi hayatini kaybetti.

Ramazanin onbirinde cumartesi günü öğleden sonra Seyh Muammer Sadr Bedreddin Muhammed b. Rakkak Ibn Cucî ile Seyh Selahaddin Muhammed b. Sakir el-Leysî'nin cenaze namazlarini kildik. Seyh Selahaddin kendi sanatinda zirve kisiydi. Yaklasik on ciltlik bir tarih hazirlamisti. Faydalî müzakerelerde bulunurdu. Allah kendisini bagislasin ve ona rahmet etsin. [30]

Hatip Cemaleddin Mahmud B. Cümle'nin Vefati Ve Yerine Taceddin'in Hitabet Görevine Baslamasi

Hatip Cemaleddin Mahmud pazartesi günü öğleden sonra ikindiye yakın bir zamanda vefat etti. İkinci namazını cemaate onun yerine Ka-dilkudat Taceddin es-Süblî es-Safîi kildirdi. Sabah namazını da cemaate yine bu zat kildirdi ve Maide sûresinin son kısımlarındaki, "Allah peygamberleri toplayacağı gün..." (Maide, 109) mealindeki ayet-i kerimeyi okudu. Sonra güneş doğup kerahet vakti sona erdikten sonra Babü'1-Hi-tabe yanında Hatip Cemaleddin'in cenaze namazını kildirdi. Camide büyük bir cemaat toplanmıştı. Cenaze Babü'l-Berit'ten çıkarılıp mezarlığa götürüldü. Salihîye mintikasında cenaze törenine Kadilkudat Taceddin ile birlikte avam ve havastan büyük bir halk kitlesi istirak etmişti. Safîîlerin kadilkudatı bu esnada bazı cahillerden edepsizce sözlere ve kötü muameleye hedef olmuştur. Bu nedenle onlardan bazıları yakalanıp tehdit edildiler. Kendisi o gün öğle namazında hazır bulundu. Aynı şekilde diğer günlerde de öğle ve ikinci vakitlerinde Emevî Camii'ne gelerek fakihîlerin ve ayanın mahfelinde namaz kiliyordu. Cuma günü onun yerine Kadilkudat Seyh Cemaleddin hutbe irâd etti, Taceddin ise bu görevden men edildi. Nihayet bu atamayla ilgili sultan fermanı Dimask'a geldi.

Pazartesi günü ikindiden sonra İbn Nakip adıyla tanınan Baalbek-li Seyh Sihabeddin Ahmed b. Abdullah'ın cenaze namazı kılındı ve Sufi-ye Mezarlığına defnedildi. Vefat ettiğinde yetmiş yaşına yaklaşıyordu. Kiraat, nahiv, sarf ve Arapça'da yüksek bir âlimdi. Fikihî ve diğer ilimlerde de söz sahibiydi. Vefatından sonra Ürm-ü Salih Medresesi'ndeki Seyhü'l-Kurralik görevine Semseddin Muhammed b. Lebban, Esrefiye türbesindeki görevine de Seyh Eminüddin Abdülvehhab b. Salar atandı.

Sevval ayının altısında çarsamba günü saltanat naibi; Rahbe ve Tedmür taraflarından dönüp Dimask'a geldi. Beraberinde Mühen-nâ'nın yakınları olan ve Bedevilerin savaşında çarpışmış olan askerler de vardı.

Sevval ayının onunda pazar gecesi Beytü'1-mal vekili ve meclis üyesi Seyh Selahaddin Halil b. Aybek vefat etti. Cenaze namazı pazar sabahı Emevî Camii'nde kılındı ve Sufiye Mezarlığına defnedildi. Çeşitli ilimlere vakıftı. Çok sayıda tarih, lügat ve edebiyat kitabı yazmış, derlemiş, tasnif etmiş, bunların sayısı 200 cildi bulmuştur.

Bu ayın onunda cumartesi günü kadılar ve ayan tabakasına mensup kimseler, Dârüssaâde Sarayında toplanarak Kadilkudat Taceddin es-Sübkî'nin Emevî Camii'ne hatip olarak atanmasına razı olduklarını bir kagida yazarak imzaladılar. Saltanat naibi de bu hususu bir mektupla Misir'a, sultanlığa bildirdi.

Aynı onbirinde saltanat naibi Seyfeddin Tasdemir'in Dimask naibliğinden azli kesinleşti ve Sifd şehrinin naibliğine gitmesi emredildi. O da ailesini

saraydan alip Dimask'm Sark-i Alâ mintikasında bulunan Tayboga konagina yerlestirdi. Kendisi de Sıfı sehrine gitmek üzere Miz-ze düzlüğüne yöneldi:

Sevval ayinin ondördünde persembе günü hacıları yolcu etmek üzere büyük bir kalabalık şehir disına çıktı. Bunlarla birlikte sultanin tahti revam da yola çıkmisti.

Sevvalin yirmibirinde persembе günü Kadilkudat Taceddin eî-Meslatî el-Malikî'nin kardesinin oğlu, damadı, hakimlikteki mutlak naibi, yoklugunda da kadilik ve müderrislik görevlerini kendisine vekaleten yürütmekte olan Kadi Eminüddin Ebu Havyan, vefat etti.

Bu ayin sonlarında meydana gelen garip vakalardan biri de suydı; kadınların ve avam tabakasına mensup bir çok kimsenin arasında dolayan habere göre, adamin biri rüyasında Peygamber (s.a.v.)'i Bab-i Sarkî disındaki Mescid-i Dirar'm yanında bulunan dut ağacının yanında görmüstü. Bu rüyayı duyan kadınlar da hemen o ağacının yanına giderek ona Halluk denen bir esans terkibini sürmüşler ve o ağacı güzelce kokulamışlardı. Veba hastalığından şifa bulmak için yapraklarını da almışlardı. Ancak bu rüyanın doğru olmadığı ve sahîh bir şekilde rivayet edilmediği ortaya çıktı.

Zilkade ayinin yedisinde cuma günü Kadilkudat Taceddin es-Sübki, Dimask Camii'nde belig ve fasîh bir hutbe irâd etti. Avamdan bazı kimselerin hutbe esnasında kargasa çıkaracaklarını zannediyordu, ama hiç kimse ne konustu, ne de sesini çıkardı. Sadece vaaz esnasında ve diğer konuşmalar sırasında gürültü çıkarıldı. Bunlar hatibi, hutbesini ve hutbeyi belig bir şekilde irad edisini, aynı zamanda onun heybetli oluşunu takdirle karşılamışlardı. Bundan sonra Kadilkudat Taceddin es-Sübki hutbe okumaya devam etti.

Zilkade ayinin onsekizinde salı günü Kmevî Camii'nin ve diğer bazı yerlerin naziri Sahip Takiyyüddin Süleyman b. Meracil vefat etti. Bu zat Tengiz'in hakimiyeti zamanında Emevî Camii'nin nazirliği görevinde bulunmustu. Caminin batı tarafındaki kible duvarını imar etmiş, mermerlerinin tümünü ikmal etmişti. Kible duvarında Hanefîler ve Hanbelîler için birer mihrap açtırmış, camide bir çok eser meydana getirmisti, Himmet sahibi» güvenilir, kararlı, girisken, takdire sayan meshur bir kimseydi. Seksen yasım asmisti, Vefat edince Kubeybat'tâki evinin kargısında yaptırmış olduğu türbey© defnedildi,

Zilkadş ayinin âdekuzundâ çarsamba günü BarbÜl--Hae©r Mesd-di'nin imami Sayh B&hâeddin Abdülvâhab ©l=Ahmimf il-Miirî vefat etti, Cenaze namazı ikindiden sonra Emevî Camii'nd© kilindi ve kışcuların yanında bazı fakirlerin barındığı zaviyenin bitisiğindeki Ibn Hallaç Kasn'na defnedildi. Usûl-ü fikihta otoriteydi. Kelâma dair bir kitap tasnif etmişti. [31]

Saltanat Naibi Mengliboga'nin Dimaska Girisi

Zilkade ayinin yirmiyedisinde persembе günü saltanat naibi Mengliboga, Haleb'ten naib olarak atandigi Dimask'a geldi. Büyük bir törenle sehre girdi. Ancak bedenен hasta idi. Bedevilerle yapılan savasta çok yorgun düsmüstü. Âdet geregince Dârüssaâde Sarayına indi.

Zilhicce ayinin basinda pazartesi günü Kadilkudat Taceddin es-Sübkî es-Safîye, Dimask Camii'nde hitabet görevine atanmasi sebebiyle hil'at giydirildi. Her cuma burada hutbe irad etmeye (okumaya) basladi.

Zilhiccenin ikisinde sali günü Kadi Fethüddin b. Sehid, Dimask'a geldi. Hil'at giydi. İnsanlar onu tebrike gittiler.

Persembе günü Sir kâtibi Kadi Fethüddin b. Sehid, Sümeysatiye Mesihati'na gitti. Orada kadılar ve ayan tabakasina mensup kimseler de vardi. Öğleden sonra kendisine hil'at giydirildi. Ertesi gün âdet geregince yine orada hazır bulundu. Aynı gün Beytü'1-mal vekili Seyh Cema-leddin b. Ruhavî ile Seyh Sihabüddin ez-Zührî'ye Dârü'l-Adil'de fetva vermesi münasebetiyle hil'at giydirildi. [32]

Hicretin Yediyüzaltmışbesinci Senesi

Bu sene basinda Misir diyarinin, Sam'in, Haremeyn'in ve buralara bagli mintikaların sultani Melikü'l-Esref Nasirüddin Saban b. Seyyidî Hüseyin b. Sultan Melikü'n-Nasir Muhammed b. Mansur Kalavun es-Salihî idi. Henüz on yasındaydi. Onun kontrolü altında memleketi Emi-rü'1-Kebir Nizamülmülk Seyfeddin Yelboga el-Haseki idare ediyordu. Misir'in kadilari, önceki senede adlari anılan kimseler; Misir'in veziri ise Fahreddin b. Kazvinî idi.

Dimask naibi, Emir Seyfeddin Mengliboga es-Semsî idi ki, bu zatin idaresi ve yasantisi sükranla karsilaniyor, takdir ediliyordu. Dimask'm kadilari, önceki senede adlari anılan kadilar; Divanlarinin naziri Sahip Saadeddin Macid; Ordu naziri Alamüddin Davud; Sir katibi Kadi Fed-hüddin b. Sehid; Beytü'1-mal vekili de Kadi Cemakddin b, Ruhavî idi.

Bu sene basinda taun hastaligi insanlar arasinda hâlâ varligini iürdürmikteydi Yalniz birag hâfiflami^ ve agalmistt Allah'a hâmd el Cumartesi günü Kadilkudat Bahaeddin Ebü'1-Bskâ ü-Sübkî, Imir Yelboga'nin çağrısı üzerine Misir'a gitti. Gelen çağrı mektubunda onun bazı isteklerinin karsilanacagi bildiriliyordu. Kendisinden sonra Kadilkudat Taceddin hâkim ve hatip olarak muharremin ondördünde pazartesi günü posta atıyla Dimask'a geldi. Bunlardan Misir'a gelmeleri emredilen Seyh Serefüddin b. Kadilcebel el-Hanbeli ile Seyh Zeyneddin el-Menfelütî de Misir'a gitmek üzere yola çıktılar.

Muharrem'in onu ile yirmisi arasındaki giyilerden birinde sahibimiz Seyh Semseddin b. Attar es-Safiî vefat etti. Faziletli, ilimle istigal eden keskin zekâli bir kimseydi. Kendi yazisiyla faydalı ve güzel bir çok talikatta bulunmuş; u^<Dimask Camii'nin Meshed-i Ali b. Hüseyin tarafındaki zindanda imamlık, Emevî Camii'nde ise yöneticilik yapardı. Bu görevlerin yani sıra medreselerde fakihlik yapmış, Vedâiye Darü'1-Ha-disinde de müderrislik görevini ifa etmişti. Vefat ederken elli yasını geçmiş, hiç evlenmemişti.

Muharrem'in yirmidördünde Samlîların hac kafilesi geri döndü. Bunlar Hicaz yöresinde bu sene de bolluk ve güvenliğin bulunduğunu övgü ve sükranla anlatıyorlardı. Allah'a hamd olsun.

Safer ayının onbirinde pazar günü sahibimiz Seyh İmadüddin İsmail b. Halife es-Safiî, Fethiye Medresesi'nde ders verdi. Dersinde ayan tabakasına mensup kimselerden ve faziletli insanlardan bir grup da hazır bulundu. Derste su ayet-i kerimeyi ele aldı:

"Gökleri ve yeri yarattığı gündeki yazısına göre, Allah'ın katında ayların sayısı onikidir." (et-Tevbe, 36).

Safer ayının onbesinde perşembe günü Dimask şehrinde duyuru yaptırılarak; zimmîlerin küçük sarık takmaları, resmî görevlerde çalıştırılmamaları, atlara ve katırlara binmemeleri, ancak geniş semerli merkeplere binebilecekleri, hamamlarda kendilerinin ve kadınlarının boynuna çingirak takmaları diğerinden ayrılması için ayakkabılarından birinin renginin siyah olması emredildi. Müslümanlar bu duruma sevindiler ve bu emri verene dua ettiler.

Rebiyülevvel ayının üçünde pazar günü Kadilkudat Taceddin, Misir diyarından Dimask'a geldi. İnsanlar onu karşıladılar. Selamete geri geldiğinden ötürü onu tebrik ettiler. Kadılık ve hatiplik görevine devam etmeye başladı.

Rebiyülevvelin yedisinde perşembe günü kadî sahip el-Behnesî, Dimask divanlarının nazırlığına atandı, bu münasebetle kendisine hil'at giydirildi ve insanlar tarafından tebrik edildi. O da kararlı ve otoriter bir eda ile görevine başladı, bir çok cihetlerde yolcular için faaliyetlerde bulundu.

Rebiyülevvel ayının onbirinde pazartesi günü, Kadilkudat Bedred-d'in b. Feth, Dimask'ta Safîilerin kadilkudathgi görevine atanmak amacıyla posta vasıtasıyla Misir diyarına gitti, Dayisi Kadilkudat Taceddin, onun lehine bu görevden kendi rızasıyla ayrılmış ve bu makami boşaltmıştı.

Rebiyülevvel ayının besinde perşembe günü Babü'l-Ferec disindeki köprü'nün koruma siperi yandı. Kapidaki taşlar da yangından nasiplerini aldılar ve böylece kapi genişledi. Saltanat naibi ile büyük hacib, yangın

söndürme esnasında hazır bulundular. Kale naibi ve diğer yöneticiler de oraya gelmişlerdi. Aynı günün sabahında nehrin suları yağmurların çok yağması nedeniyle aşırı şekilde arttı. Sûkû'l-Hayl'in tümü sular altında kaldı ve bu sular Babû'l-Feradis disına kadar uzandı, Yel-boga Camii'nin yanındaki tahta köprü ile Zülabiye Köprüsü de bu suların çarpması sonucu parçalandı.

Ayin onikisinde perşembe günü Hacıbü'l-Hüccap Kumari, Dârüs-saâde'deki görevinden alındı. Kadılar da ondan uzaklaştılar. Az sayıdaki insanla birlikte evine geri döndü. Halk bu duruma çok sevindi. Çünkü ser'î hükümler aleyhine bol bol ahkâm keserdi.

Bu ayın sonlarında Kadi Taceddin el-Menavî'nin Misir diyarında vefat ettiği, yerine Kadilkudat Bahaddin b. Ebü'l-Bekâ es-Sübkî'nin atandığı haberi etrafa yayıldı. Kadiaskerlik ve Beytû'l-mal vekillliği görevleri de kendisine verildi. Bu günlerde Seyh Siraceddin el-Belkinî'nin Seyh Bahaeddin Ahmed b. Kadilkudat es-Sübkî ile birlikte Sam Adalet Sarayında müftü olarak görevlendirildikleri duyuldu. Kendisi daha önce Sam kadılığı da yapmıştı. Daha sonra saygın ve muazzam bir şekilde Misir diyarına döndü. Kardeşi Taceddin ise Sam'a geldi. Belkinî ile birlikte Hanefîler için adalet sarayındaki müftülüğe Seyhâ adıyla meşhur Semseddin b. Saig de atandı ve Hanefî müftüsü oldu.

Rebiyülevvel ayının yedisinde pazartesi günü Seyh Nureddin Mu-hammed b. Seyh Ebu Bekir Kavvam, Kasyun dağı eteklerindeki zaviyesinde vefat etti. Ertesi günü de insanlar cenazesini tesyî etmeye gittiler. Faziletli alimlerden olup Safî Mezhebinin fakihiydi. Babasından sonra senelerce Nasiriyetü'l-Berraniye Medresesi'nde ve Babû'l-Ferec dahilindeki Düveydarî hankâhmda ders verdi. Medreselere gider, oralarda ders verirdi. Necibiye Medresesi'nde yanımıza da gelmişti. Sünneti çok seven ve güzelce anlayanlardandı. Allah kendisine rahmet etsin.

Cemaziyelevvel ayı başında Kadilkudat Taceddin es-Safî, Derbû'l-Kibeli'de açılan medresedeki Darü'l-Hadisın seyhliğine atandı. Burası, vakfedicisi olan Cemaleddin Abdullah b. Muhammed b. İsa et-Ted-mürfnin konagiydi. Bu zat, Emir Taz'in üstadıydı. Burada Hanbelîler için de ders verirdi. Müderris olarak Seyh Burhaneddin İbrahim b. Kayyim el-Cevziye görevlendirildi. Kendisi de derste bazı Hanbelîler ile birlikte hazır bulundu. Daha sonra anlatımı burada uzun sürecek olaylar cereyan etti. Saltanat naibi, Hanbelî zabıt görevlilerini derste hazır bulundurdu. Her birinden ayrı ayrı sicilleri ve zabıtları nasıl tuttuklarını sordu. Onlar da bu hususta karışık cevaplar verince aleyhlerinde tutanak tuttu. İnsanların çoğu bunların aleyhinde çirkin sözler sarfetti-ler. Bunların tuttukları sicillerde, zabıtlarda büyük farklılıklar ve muhalefet vardı. Sonra Emir Taz'in ailesinin burayı

vakfeden Cemaleddin et-Tedmurî'den çok alacakli olduğu anlasildi. Malikî kadısından, Hanbelî kadisinin bu vakifla ilgili olarak verdiği hükmü iptal etmesi istendi. Ancak o bu hususta tereddüt etti. Ayin yirmibirinde pazartesi günü kadilarin dördünün de kapilarinda görev yapan vekillerin azledildiklerine dair ferman okundu ve bunlar görevlerinden ayrilip gittiler.

Cemaziyelâhir ayinin sekizinde persembe günü Birî adıyla taninan ve Hanbelîlerin Seyhiolan Semseddin, Salihîye mahallesinde vefat etti. İkindiden sonra Muzafferî Camii'nde cenaze namazi kilindi ve Sefih Mezarligi'na defnedildi. Vefat ettiginde seksen yasina yaklasmisti.

Cemaziyelâhir ayinin ondördünde Dârüssaâde Sarayinda büyük bir oturum düzenlendi. Bu oturumda dört mezhebin kadilari ile bir grup müftü de hazır bulundu. Tedmuriye Medresesi sebebiyle ben de oraya çağırıldım ve oturumda hazır bulundum. Vakfedicinin yakınlari da oraya gelmisler ve vakfedicinin, medresenin üçte birini kendilerine vakfettigini iddia etmislerdi. Hanbelî kadisi bunlari iddiası üzerinde durmus, onlara siddetle karsi koymustu.

Recep ayinin ilk on gününde Dimask'i çekirgeler istilâ etmis, bunlar gün geçtikçe çoğalmis, her tarafa yayilmislardi. Çevrede birçok üzüm bağı ile gölgelik ve ekin telef olmus, büyük bir bozgun ve felâket yasanmisti.

Saban ayinin üçünde pazartesi günü kadilar ve Beytû'1-mal vekili, inceleme yapmak üzere Bab-i Keysan'a gittiler, durum degerlendirmesi yaptilar. Saltanat naibi, insanların gelip geçmelerinde kolaylik saglanmasi için orayı açmak niyetindeydi. [33]

Kaptilisından Yaklasik İkiyüz Sene Sonra Keysan Kapisinin Açılışı

Saban ayinin yirniialtisinda çarsamba günü saltanat naibi ve kadilar, Keysan kapisinin yaninda toplandilar. Sanatkarlar, Misir diyarından gelen sultanin fermani, saltanat naibinin emri ve kadilarin da bu husustaki izni üzerine kapiyi açma çalışmalarına basladilar. Ramazan ayi basladiginda onlar hala çalışmalarini sürdürüyorlardı.

Saban ayinin yirmisinden sonra muhaddis ve büyük alim, aynı zamanda bir çok önemli eserin müellifi, Serif Semeiddin Muhammed b, Ali b. Masan b. Hamza el-Haaeni vefat etti, Bi| mi hadis okumus, dinle* fflig, derlemis, İmam Ahmgd b, HaabePin mümiedmdgki hadis ricalinin adlarina dâir eser yagmis, yinŞ hâdii ricalinin adlariyla ilgili faydali bir kitabi özetlemisti. Kendi mülkiyetinde bulunan Torna kapisı dahilindeki konagini Darü'î-hadis olarak vakfetmis, buraya hadis seyhi olarak Bahaeddin Kasim b. Asâkir'i atamisti. Buhari okumalari ramazan ayi sonunda tamamlandı.

Emevî Camii'ndeki sahabe mihrabi yaninda Buhari okuyan Seyh İmadüddin b. Sirac ile Seyh Bedreddin b. Seyh Cemaleddin es-Serisî arasında ihtilaf

meydana geldi. Bunlar Yebtez kelimesinin telaffuzu hususunda sahitler önünde birbirleriyle tartistilar. Biriktirmek anlamına gelen bu kelime, baska bir nüsha da ise yetiru seklinde yazilmisti. Ibn Sirac, Hafiz el-Mizzî'den yaptigi nakilde bunun dogrusunun aziz anlamına gelen yebtez seklinde oldugunu söyledi ve Hafiz el-Mizzî'yi dogruladi. Seyh Bedreddin'e de bu hususta tartisacagi biri varsa onun da Hafiz Ibn Mizzî olmasi gerektigim belirtti. Kendisi Hafiz Ibn Mizzî'den taraf olunca digeri sanki Hafiz Ibn Mizzî'nin dushmaniymis gibi bir durum ortaya çıktı. Söz uzadi, sonunda Seyh Cemaleddin kalkip Sufiye metoduna göre basini açti. Ibn Sirac, Seyh Bedreddin'e iltifat etmeyince ikisi birlikte Safî kadisinin huzuruna gittiler ve orada durusma yapildi. Uzun tartismalardan sonra Hafiz el-Mizzî'nin sözü dogru çıktı. Sonra baristilar, bu serler de böylece sönmüs oldu.

Ramazan ayında ölümler çoğaldi. Günde yaklaşık 100 kisi, bazan yüzden daha fazla kisi hayatini kaybediyordu. Tanidiklarımızdan ve

arkadaslarımızdan ölenler vardi. Innâ lillâhi ve innâ ileyhi râciun (Dogrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz.) Bahçelerde çekirgeler çoğaldi. Bu yüzden felaket büyüdü, çok miktarda ürün, meyve ve sebze telef oldu. Fiyatlar yükseldi. Ürünler azaldi. Esyaların değeri artti. Pekmezin bir kantari 200 dirhemden fazlaya satilir oldu. Piriñ bundan daha yüksek fiyatla satilmaya basladi. Keysan kapisinin açilisi tamamlandı. Ona Babü'l-Kibeli adi verildi. Oradaki köprü kaldırilarak Salike yoluna yerlestirildi. Genisligi on marangoz ziramdan daha fazla oldugu için iki tarafında koruma siperi yapılması gerekiyordu. Yaya ve süvariler oradan giriş yaptılar. Kapi gayet güzel olmustu. Halk Yahudi mahallesine giden yola koyuldular. Artık girişler kolaylasti. Halk, Yahudi mahallesine giden yolu kullanmaya basladi. Artık girişler kolaylasti. Böylece, Yahudilerin hilelerinden, dumanlarından, pisliklerinden tuzaklarından kurtuldular, bu mübarek kapi sayesinde hayli rahatladılar.

Sevval ayi basında çekirgeler ülkenin bir çok esyasini, sebzelerini, ağaçlarını telef etmislerdi. Sam halki da bu bozgundan nasibini almış, fiyatlar yükselmiş, ölümler ve yokluk devam etmekteydi. Aglasmalar, feryad-ü flganlar çoğalmisti. Birçok dost ve ahabî kaybetmistik ama, bir süre ionra ölümler azaldi. Hastalık ve çekirgeler tesirlerini yitirdiler, Zilkad© ayında - Allah'a hamd elgun= ölümler iyiden iyiye asaldi. Günlük ölü sayısı yirminin, altına düştü,

Sevvalin dördünde Kahire'den getirtilen bir fil ile bir ssürafa Di-mask seherine sokuldu. Meydan-i Ahdar yakınındaki Kasr-i Ablak'ın yanında durduruldu. İnsanlar âdet gereği bunları görmeye gittiler.

Sevvalin dokuzunda cuma günü Ibn Hudarî adıyla bilinen Bağdat muhaddisi ve vaizi Seyh Cemaleddin Abdüssamed b. Halil el-Bağdadî'nin cenaze

namazi kilindi. Bu zat ehl-i sünnet velcemaattandı. Allah rahmet etsin. [34]

Sam'in Fethinden Beri Dimask Surlari Dahilinde İkinci Kez Hutbe Okunusu

Br durum üçüncü cuma gününde tahakkuk etti. Sonra bu isin bu sene zilkade ayinin yirmidördünde olduğu anlasildi. Hutbe, Derbü'l-Belâga'daki Derbü'l-Hacer mescidinin Ön tarafında, Sam naibi Seyfed-din Mengliboga'nın yenilediği ve onardığı camide okundu. Burası Bab-i Keysan dahilindeydi ve açılışı yeni yapılmıştı. Halk bu mescide Sazurî mescidi diyordu. İbn Asâkir'in tarihinde ise buraya Mescid-i Sehrezorî denilmektedir. Bu mescit eskimis, köhnelesmis ve uzun zamandan beri de terkedilmisti. Buraya çok az sayıda insan geliyordu. Sam naibi, genişletme ve onarma faaliyetlerine mescidin kible tarafından ve tavanından başladı. Simal tarafındaki avlusu parke taslariyla döşendi. Revaklar cami revaki sekline sokuldu. Dahildeki kapıları âdet gereği eski haliyle bırakıldı. Bunun iç tarafında, doğu ve batı olan ayrıca kemerleri ve sütunları bulunan büyük bir revak vardı. Burası çok eskiden kiliseydi. Hicretin 500. senesinden önce sahiplerinden alınarak mescit haline getirilmiş ve günümüze kadar bu halde kalmıştı. Onarımı tamamlanıp oraya kanallardan su bağlanınca içine bir minber yapıldı. O gün saltanat naibi saraydan çıkıp taht-i revana binerek şehre girdi. Bab-i Key-san'dan Yahudi mahallesine hareket etti. Oradan da mezkur camiye geldi. Kadılar, ayan tabakasına mensup kimseler, havas ve avamdan bir takım kisiler, saltanat naibinin etrafında halka oluşturdular. Buranın hatipliğine Naciye Medresesinin müderrisi, Emevî Camii'ndeki Hanefî imami Seyh Sadreddin b. Mansur el-Hanefî atandı. Birinci ezan okundugunda henüz mescide gelmemisti. O gün cemaate saltanat naibinin emri üzerine Kadilkudat Cemaleddin el-Hanefî el-Küfrî, hutbe irâd etti. Zilhicce ayi basında Cenâb-i Allah, Dimasklıları vebadan kurtardı. Hamd ve minnet O'nadır. Her ne kadar bazı ölümler oluyorsa da, bunlar normal ölümlerdi. Artık kimse vebaya yakalanmıyordu. Ölümler, normal ve mutad hastalıklar yüzünden oluyordu. [35]

Hicretin Yediyüzaltmışaltıncı Senesi

Bu sene basında Sultan, Melik Esref Nasirüddin Saban idi. Misir'da ve Sam'daki devlet erkâm yine önceki senede adları anılan kimselerdi. Sultanın kafilesini muharrem ayinin yirmidördünde pazartesi günü sabahleyin hacdan döndü. Anlattıklarına göre dönüştü siddetli bir kitliga maruz kalmışlar, develer ölmüş, bir kısmı da kaçmıştı. Kafileyle birlikte Misir diyarından Kadilkudat Bedreddin b. Ebi'l-Feth de gelmişti. Bu zatın Halid Taceddin ile birlikte olduğu zaman müstakil olarak, ondan sonra ise yalnız basına hüküm vereceğine dair atanma fermanı kendisinden önce Dimask'a ulaşmıştı.

Saltanat naibi, muharrem ayında Teym vadisindeki Mesgara ve Telbitasa köylerinin tahrip edilmesini emretti. Bu iki köydeki insanlar isyan etmişler ve yer yüzünde bozgunculuk çıkarmışlardı. Bunların bulundukları yerler çok müstahkem olduğundan ötürü kendilerine ulaşmak çok zor oluyordu. Ancak çok Bahadır süvariler bunlara ulaşabiliyordu. Nihayet bu iki köy tahrip edildi. Bu köylerin yerine vadinin aşağı taraflarında iki köy inşa edildi. Öyle ki hakimın hükmü ve çağrısı buraya kolaylıkla ulaşabiliyordu. Melik Selahaddin b. Kâmil'in bana anlattığına göre Telbitasa köyünde 1.000 süvari görev yapmıştı. Bunların enkazı günlerce ve 500 merkep ile vadinin aşağı tarafına taşınmıştı.

Safer ayının altısında cuma günü namazdan sonra Kadilkudat Cemaleddin Yusuf b. Kadilkudat Serefüddin Ahmed b. Akdalkudat b. Hüseyin ei-Mizzî el-Hanefî'nin cenaze namazı kılındı. Bu zat yakalandığı hastalıktan kurtulamayarak kırküş yasında vefat etmişti. Hanefîlerin kadilkudatlığını yapmış, Yelboga Camii'nde hatiplik görevinde bulunmıştı. Aynı zamanda Nefisiye Medresesi'nin seyhliğine de atanmış, Hanefîlere ait bir çok medresede ders vermişti. Bab-i Keysan dahilinde yeni onarılan camide saltanat naibinin huzurunda ilk hutbe irad eden de kendisi olmuştı.

Safer ayında Seyh Cemaleddin Ömer b. Kadi Abdülhay b. Idris el-. Hanbelî vefat etti. Bu zat Bağdat'ın muhtesibi ve oradaki Hanbelîlerin kadisi idi. Rafizîler kendisine karşı komplo kurup onu vezaret kapisinin önünde ağır ve feci bir şekilde dövmüşlerdi. O da bu yüzden vefat etmişti. Allah rahmet etsin. Hakkı tutan, iyiliği emreden, kötülüğü men eden kimselerdendi. Rafizîlere ve diğer bid'adçılara karşı direnen ve onları protesto eden kimselerin önde gelenlerindendi.

Safer ayının dokuzunda çarsamba günü Seyh Semseddin b. Sind, Nefisiye hankâhı'nın mesihati görevine başladı. Yanında Kadilkudat Taceddin ile önde gelen bazı kimseler de hazır bulundular. Derste Uba-de b. Samit'in rivayet ettiği şu hadisi nakletti:

"Fatihayı okumayan kimsenin namazı kılınmış sayılmaz." Bu hadisin senedini Kadilkudat Taceddin'e dayandırdı.

Misir diyarından Dimask'a gelen posta Kadilkudat Taceddin'in Misir'a çağrıldığını bildirdi. O da kendisi yola çıkmadan önce aile efratını develere bindirerek rebiyülevvel ayının onbirinde cuma günü yola çıkardı. Onlar Misir'da bulunan bazı yakınlarını ziyaret edeceklerdi. Kendisi ise Dimask'ta ikamete devam etti. Saltanat naibinin Rahbe'den gelişim bekledi. Saltanat naibi gelince kendisi de posta vasıtasıyla Misir'a gitti.

Cemaziyelâhir ayının onbesinde pazartesi günü Kadilkudat Taceddin es-Sübkî, posta vasıtasıyla Misir'dan Dimask'a döndü. İnsanlar yola kadar giderek onu karşıladılar. Selametle geldiğinden ötürü gidip kendisine selam

verdiler ve tebrik ettiler. [36]

Murdar Rafizî'nin Öldürülmesi

Safer ayının onyedisinde persembe günü sabahleyin Emevî Ca-mü'nde Mahmud b. İbrahim es-Sirazî adında birinin Hz. Ebu Bekir ile Hz. Ömer'e sövdüğü ve onlari açıkça lanetlediği görüldü. Bu adam Malikî Kadisi Kadilkudat Cemaladdin el-Meslatî'ye götürüldü. Kadi kendisinden tsvbe etmesini istedi. Bu arada falakacılar, oraya getirtti. Tsvbe etmeyince kendisine bir darbe vuruldu. Bunun üzerine adam, "lâ ilahe illallah Ali veliyyullah" dedi. İkinci darbeyi vurduklarında ise Hz. Ebu Bekir ile Hz. Ömer'e lanet okudu. Halk öfkeden neredeyse onu parçalayacak hale gelmişti. Orada bulunanlar bunun üzerine ona siddetlice vurmaya başladılar. Adam ölecek hale geldi. Kadi onlari geri çekmeye çalıştıysa da bunu basaramadı. O Murdar Rafizî de sahabîlere sövüp lanet okumaya başladı ve "Onlar sapikliktaydılar"dedi. Oradan alinip saltanat naibinin huzuruna götürüldü ve sahabîlerin sapiklikta olduklarını söylediğine dair aleyhinde sahitlik yapıldı. O zaman kadi onun öldürülmesine hükmetti. Şehir disina götürüldü. Orada boynu vuruldu. Halk da cesedini yaktı. Allah onu kahretsin. Önceleri Ebu Ömer Medre-sesi'nde ilim tahsil edenlerdendi. Ancak daha sonra Rafizî olduğu ortaya çıktı. Hanbelî kadisi onu kirk gün hapsetti. Fakat bunun bir yararı olmadı, her yerde sahabîlere açıkça sövüyor, baskalarına da onlara sövmelerini emrediyordu. Nihayet o gün mezhebini Emevî Camii'nde açıkça ilân etti ve bu yüzden de ellibes yasında öldürüldü. Kendisinden öncekileri yüce Allah kahrettiği gibi onu da kahretsin. [37]

Veliyyüddin İbn Ebi'l-Bekâ Es-Sübkî'nin Kadi Naibliğine Atanması

Bu günün sonunda yani safer ayının onsekizinde persembe günü Kadilkudat Veliyyüddin İbn Kadilkudat Bahaeddin b. Ebü'l-Beka, Ka-dilkudat Taceddin'in yerine naib olarak Adiliyetü'l-Kebîre Medrese-si'nde Akdelkudat Semseddin el-Izzî ve Akdel Kudat Bedreddin b. Hü-veybe ile birlikte hüküm vermeye başladı. Kadilkudat Bedreddin b. Ebü'l-Feth de kadi naibiydi. Ancak o, atanma fermanında Kadilkudat Taceddin ile birlikte müstakil hüküm vermekle görevlendirilmisti.

Safer ayının yirmiikisinde pazartesi günü saltanat naibi şehrin mütevellisi Emir Nasirüddin b. Avî'yi huzuruna çağırarak bazı suçlardan ötürü onu cezalandırdı. Bu yüzden İbn Avî, naibin huzurunda siddetli olmasa da omuzlarına darbeler vurularak hafifçe dövüldü, sonra da azledildi. Saltanat naibi, Emir Alemüddin Süleyman'ı da huzuruna çağırdı. Bu zat on askere komuta eden emirlerdendi, Emir Alamüddin, Drmask'ta divanların başkanlığını, Kudüs ve Halil kentlerinin nazirliğini ve daha baska büyük

görevleri de ifa etmisti. Babasi Seyh Fahred-din Osman b. Seyh Safiyyüddin Ebü'l-Kasim et-Temimî el-Hanefî ise ta-bilhane ümerasindandi. Basra'daki Emîniye ve Hakimiye medreselerinin müderrisligi, 100 seneden fazla bir zamandan beri bu ailenin elinde bulunuyordu. Saltanat naibi Emir Alemüddin'i -istegi olmamasma ragmen- zorla şehir mütevelliligine atadi ve ona hil'at giydirdi. Daha önceleri de bu görevi takdire sayan bir şekilde ifa etmisti. Halk onu begenmis, dindarligi, güvenilirligi ve iffeti nedeniyle takdir etmisti. Bu göreve yeniden atanmasina insanlar çok sevindiler. Allah'a hamd olsun. [38]

Kadilkudat Bahaeddin Es-Sübkî'nin, Izzeddin B.Cemâa'nin Istifasından Sonra Misir Kadiligina Atanmasi

Misir diyarından gelen posta, Kadilkudat Izzeddin Abdülaziz b. Kadilkudat Bedreddin b. Cemâa'nin bu ayin onaltisinda pazartesi günü kadiliktan istifa ettigini haber verdi. Bunun üzerine Emirü'l-Kebir ^Tel-boga, kendisini görevde kalmaya ikna etmeleri için emirleri ona gönderdi. Fakat ikna edilemedi. Daha sonra kendisi de kadılar ve ayan tabakasına mensup kimselerle onun yanına gitti. Gönlünü almaya çalıştılar. Fakat Ibn Cemâa, bir türlü bu görevi kabul etmedi ve istifada kararlı olduğunu söyledi. Bunun üzerine Emirü'l-Kebir, "Bari senden sonra bu göreve ehil olacak birini belirle" deyince, ibn Cemâa şöyle dedi: "Bu göreve sadece bir kisiyi atamayın, ondan baska kimi derseniz atayın."

Kadilkudat Taceddin es-Sübkî'nin bana anlattigina göre Kadilkudat Izzeddin onlara, Ibn Akil'i atamamalarını tavsiye etmisti. Bunun üzerine Emirü'l-Kebir Yelboga, kadilkudatliga Bahaeddin Ebü'l-Bekâ'yi tayin etmis, ancak o Önce buna yanasmamis, fakat sonradan kabul ederek, hil'at giymis ve cemaziyelâhir ayinin yirrniüçünde pazartesi günü göreve baslamisti. Ebül-Bekâ'nın elinde bulunan kadiaskerlige ise Kadilkudat Seyh Bahaeddin b. Kadilkudat Takiyyüddin es-Sübkî

getirilmisti,

Receb ayinin yedisinde pazartesi günü Seyh Esed el-Mervahî'nin hadimi Seyh Ali el-Mervahî vefat etti. Bu zat çok mürüvvetli olup iyiligi emreder, kötülüğü men eder, naiblerinin yanına girer, valilere ricada bulunur, ricasi kabul edilirdi. İnsanlar tarafından hüsn-ü kabulle karsilanirdi. İyilikleri, sadakaları ve muhtaçlara ihsanları çoktu. Büyük bir sermayeye sahipti. Bununla ticaret yapardi. Uzun bir süre hasta yasadi. Nihayet bu günde vefat etti ve cenaze namazi öğle namazından sonra Emevî Camii'nde kilindi. Cenazesi oradan alinip Kasyun Mezarligina defnedildi. Allah rahmet etsin.

Saban ayinin yirmiye disinde sali sabahi, daha önce Sam naibligi yapmis olan Emir Seyfeddin/Baydemir Dimask'a geldi ve Firuz minaresinin

yanındaki konagina gitti. Dârüssaâde Sarayında saltanat naibine ugrayıp selâm verdikten sonra oradan ayrıldı. İnsanlar yanına gidip kendisine hos geldin diyerek selâm verdiler. İki tabilhane de emirlik, 1.000 askerin komutanlığı, Gazze'den Sam'in uç noktasına kadar genel valilik görevi kendisine verildi. Ayrica Melikü'l-Ümera da kendisine çokça ikramda bulundu. Yeniden göreve gelisine insanlar çok sevindiler.

Emevî Camii'nde ve oradan ayrı altı yerde daha Buhari hatimleri indirildi. Bu hatimler, Seyh İmadüddin b. Kesir'in huzurunda aynı günde tamamlandı. Birincisi sabahleyin gün doğusundan önce Mescid-i İbn Hisam'da, ikincisi Nesir kubbesinin altında, üçüncüsü Nuriye Medresesi'nde, dördüncüsü öğleden sonra Tengiz Camii'nde, besincisi İzzîye Medresesinde, altıncısı da köşte yapıldı. Bu hatimler, ikindiden sonra Melikü'l-Ümera Emir Ali'nin Kassam mahallesindeki konagında aksama yakın bir zamanda tamamlandı ve sultanın zevcesi Sit Esma binti Vezir b. Sel'as'a bağışlandı. Babuzziyare dahilindeki Hanbelîler mihrabında da Sahih-i Müslim okundu. İşleri kolaylaştıracak, asan edecek ve yardım edecek olan yegane zât, yüce Allah'tır. Diğer ümeranın konaklarında ve baskamekanlarda da bu hadis kitapları okundu. Ancak geçmiş senelerde böyle bir uygulama yoktu, Hamd ve minnet Allah'adır.

Sevval ayının onunda salı günü Seyh Nureddin Ali b. Ebi'l-Heyca el-Kerekî es-Sobekî ed-Dimaskî es-Safîî vefat etti. Bizimle birlikte okumus ve yazmış bir kimseydi. Ben onunla birlikte onbir yasımdayken Kur'an'ı hatmettim. Bu zat iffet ve muhafazakarlık havası içinde büyüdü. Seyh Bedreddin b. Sihan'ın yanında kiraat-i seb'ayı okudu. Ancak bu kiraatlara göre Kur'an'ı hatmetmeyi tamamlayamadı. Nevevî'nin Minhac'ıyla ilgilendi. Çok kısmını okudu. Bu kitaptan nakiller yapar ve cevaplar verirdi. İnce ruhluymuş. İnsanlar bu nedenle onu severler, onun meclisinde bulunmaya çalışırlardı. Kur'an-i Kerim'den mütesabih âyetleri güzel bir şekilde cevap olarak verirdi. Kur'an'ı çok okurdu. Namazı güzelce edâ eder, gecelerini namaz kılarak geçirirdi. Mesehed-i İbn Hisam'da senelerce Sahih-i Buharî'yi okudu ve bu eser üzerinde maharet kazandı. Gür sedalı, fasih ibareli idi. Sonra Emevî Camii'nde Halebi-ye mesihatına atandı. Caminin kuzey duvarındaki biç kaç kürsü üzerinde ders verdi. Avam ve havas tarafından hüsnü kabul görürdü. Emevî Camii'nin sahabe mihrabında ramazanın son on gününü bir kaç kurra ile birlikte geçirir, geceleri orada ihya ederdi. Bu sene, bayram gecesini mezkur mihrapta yalnız başına ihya etti. Sonra hastalandı. Hastalığı bes gün sürdü. Sevvalin onunda salı günü Öğleden sonra Derb-i Amid'deki evde altnusbes yasında vefat etti. ikindiden sonra Emevî Camii'nde cenaze namazı kılındı ve Babü's-Sagîr Mezarlığı'nda babasının yanına kendilerine mahsus türbeye defnedildi. Cenazesine büyük bir kalabalık istirak etmiş, Ölümüne insanlar çok üzölmüşlerdi. Allah rahmet

etsin. Geride Âise adında yedi yasında bir kız çocuğu bıraktı. Ona da Kur'an'ın Tebareke cüzüne kadar olan kısmını okutmuş ve Nevevî'nin kırk hadisini ezberletmişti. Allah o kizcagıza babasının ölümü nedeniyle teselli versin. Babasına da rahmet etsin, âmin.

Sevval'in onikisinde persembе günü Samlîların hac kafilesi yola çıktı. Kafilenin enîri tabilhane ümerasından Emir Alaeddin Ali b. Aleniüddin el-Hilâlî idi.

Sevvalin ondördünde cumartesi günü Seyh Abdullah el-Malatî vefat etti. Bu zat Emevî Camii'nde Külase bölümünde yasardı. Tanınmış bir insandı. Fakihlere özgü bazı esya ve aletleri vardı. Harîrîlere has bir kilikla dolardı. Sekli ve semali, insanlara rahatsızlık verecek tarzdaydı. Bazı kimseler onun salih bir insan olduğuna inanırlardı, ama ben tabiat ve seriat bakımından ondan hoslanmayanlardandım.

Zilkade ayının yirmibesinde persembе günü Mesrik tarafından posta geldi. Postada su güğümleri de vardı. Bunların içinde ise o yörenin suyu bulunuyordu. Bu suyun bir özelliği de, Simürmür adındaki bir kusun bu suyu takip ederek suyun bulunduğu yere gelmesiydi. Bu kus sarı tüylü olup atmacaya benzerdi. Bir memlekete çekirge geldiğinde bu kus hemen gelip o çekirgeyi yer ve yok ederdi. Yahut da çekirge onu görür görmez hemen başka yere çekip giderdi. Ama ben bu durumu görmedim.

Zilhicce ayının ortalarında Darü'l-Hicare yakınında atölye olarak kullanılan pasajın yapımı tamamlandı. Burası Sûküddehse'nin kible tarafındaydı. Açılışı yapıldı ve kadın elbisesi yapan sanatkarlara kiraya verildi. Bütün bu işler Emevî Camü'nün naziri Melikü'l-Ümeranın emri üzerine yapılmıştı. Allah ona rahmet etsin. Mezkur caminin idarî işleriyle ilgilenen Sadr İzzeddin es-Sayrefî'nin bana anlattığına göre, bu pasajın yapımına caminin bütçesinden yaklaşık 30.000 dirhem harcanmıştı. [39]

Beledi Ve Meclup Neyinden Örölmüs Pamuktan Alınan Harçların Lagvedilmesi

Bu ayın sonlarında Beledî ve Celp nevinden örölme pamuktan alınan harçların lagvedildiğine dair sultan fermanı Dimask'a geldi ve şehirde halka duyuruldu. Bu fermanı çıkaran zâta çokça dualar yapıldı. Müslümanlar buna çok sevindiler. Hamd ve minnet Allah'adır. [40]

Hicretin Yediyüzaltmışyedinci Senesi

Bu sene basında Misir'in, Sam, Haremeyn-i Serifeyn ve buralara bağlı mintikaların Sultam, Meîikü'l-Esref b. Hüseyin b. Melikü'n-Nasir Muhammed b. Kalavun idi. O^i yasım biraz geçmişti. Askerlerin atabeyi ve ülkenin idarecisi, Emir Seyfeddin Yelboga el-Hasekî, Misir'daki Safîîlerin kadilkudatı. Bahaeddin Ebül-Beka es-Sübki, diğer kadılar ise Önceki senede adları

anılan kimselerdi. Dimask'ın naibi Emir Seyfeddin Mengiboga, Dimask'ın kadilari ise önceki senede adlari anılan kimselerdi. Sadece Hanefî kadisi degistirilmis yerine Cemaleddin b. Sirac getirilmisti. Hatiplik, Kadilkudat Taceddin es-Safiî'nin elinde bulunuyordu. Sir kâtibi ve Seyhü's-Süyuh ise, Kadi Fehüddin b. Sehit idi. Beytü'l-mal vekili de Seyh Cemaleddin b. Ruhavi idi.

Sultanin kafilesi cuma günü ikindiden sonra aksama yakin bir vakitte Dimask'a döndü. Sehir halkinin çogu bunun farkina varamadi. Çünkü Dimask'm naibi, Firat taraftarinda Serha'da bulunuyordu. O, Irak meliki Sultan Üveys zamanindan beri Hiyyar b. Mühenna'nın ikta arazileri olan Kübeysat'i tahrip etmek için görevlendirilen askeri birliklere karsi koymak için oralara gitmis bulunuyordu. [41]

Lanetli Haçlilarin Iskenderiye'yi Istilâ Etmeleri

Bu ayin yirmisinden sonra Dimask'ta bulunan bazi Haçlilar göz altina alinarak Mansure kalesinde hapse atildilar. Bunun sebebi ise, Haçlilarin bir kaç gemi ile Iskenderiye sehrini kusatma altina almak istemeleriydi. Kibris sahibinin de onlarla birlikte oldugu, Misir ordusunun Iskenderiye sehrini korumak üzere onlara karsi hücumla geçtiği, orayı koruyup himaye ettiği bildiriliyordu. Halk Iskenderiye'den sonra bir kaç gün daha bekledi. Mamiye adindaki Tatar emiri orayı kusatti. Haçlilardan yardım istedi ve onlardan bir grubun destegini alarak zor kullanip sehri fethetti. Ahalinin bir kismini öldürdü. Çok miktarda mali ganimet edildi. Mamiye, böylece oraya mâlik oldu.

Bu ayin bitiminde Seyh Burhaneddin Ibrahim b. Seyh Semseddin b. Kayyim eî-Cevziye, Mizze'deki bahçesinde kirksekiz yasinda vefat etti. Ikindiden sonra Cerrah Camii'nde cenaze namazi kilindi. Babü's-Sa-gir Mezarliginda babasinin mezarinin yanma defnedildi. Kadilar, ayan tabakasına mensup kimseler, avamdan ve tüccarlardan bir çok kimse, cenaze merasiminde hazır bulundular. Bu merasime büyük bir kalabalik istirak etmistti. Nahivde, fikihta ve diger bazi ilimlerde babasinin yolunu takip ederek yüksek ve faziletli bir alim olmustu. Yüce Allah ikisine de rahmet etsin. Kendisi Sadriye ve Tedmüriye Medreselerinde müderrislik, Emevî Camii'nde ve İbn Salhan Camii'nde ise hatiplik yapmistti. Vefat ederken geride 100.000 dirheme yakin para birakmistti.

Safer ayi cuma günü ile basladi. Bazi siyer alimlerinin bana anlattiklarina göre bu ayin ilk günü olan cumada, Merih disindaki diger gezegenler akrep burcunda toplanmislardi. Uzun senelerden beri böyle bir durum tahakkuk etmemesti. Merih'e gelince o daha önce yay burcuna girmisti.

Ayrıca Iskenderiye sehrinde meydana gelen feci durumla ilgili haberler

Dimask'a ulasti. Orayi Haçlılar istilâ etmişlerdi. Allah onlara lanet etsin. Haçlılar, muharrem ayının yirmiikisinde çarsamba günü oraya ulaşmışlar, orada ne naib, ne de asker görmüşlerdi. Denizi muhafaza edecek, Iskenderiye halkına yardım edecek kimse de yoktu. Cuma günü sabah erkenden şehrin giriş kapılarını yaktıktan sonra içeri girdiler. Etrafta bozgunculuk yaparak, fesatlık çıkardılar. Adamları öldürdüler, malları gasbettiler. Kadınları ve çocukları esir aldılar. Hüküm, ulu ve yüce Allah'a aittir. Cuma, cumartesi, pazar, pazartesi ve sah, bes gün orada kaldılar. Çarsamba sabahı Misir askerleri oraya geldi. Haçlıları geri püskürttüler. Allah, Haçlılara hanet etsin. 4.000 kadar Iskenderiyeliyi esir almışlar, altın, ipek, baharat ve diğer haddi evsafi anlatılamayacak çok miktarda esyayı ahp götürmüşlerdi. Sultan ve Emirü'l-Ke-bir Yelboga da aynı gün öğle vakti Iskenderiye'ye geldiler. Ama musibet büyümüş, ganimetlerin tümü denizlerdeki gemilere yüklenmişti. Emirlerin feryad-ü figanları, aglasmaları, şikayet ve aman dileyişlerine dair sesleri duyuluyor, yüce Allah'a siginiyor, ondan ve Müslümanlardan medet dilerken yürekleri parlayan cinsten agıtlar yaşıyorlardı. Öyle ki, bu sesleri duyan herkesin gözleri yasanyordu. En sagır kulaklar bile onların bu feryadını duyuyordu. Innâ lillâhi ve innâ ileyhi râciun (Dogrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz).

Bu haberler Dimasklılara ulaşınca onlar bu duruma çok üzüldüler. Cuma günü hatib de bu olayları minber üzerinde anlatırken oradakiler kendilerine hâkim olamayarak aklamaya başladılar.

Bu arada Misir diyarından Dimask'taki saltanat naibine sultanın fermanı ulasti. Bu fermanla Sam'daki bütün Hristiyanların tutuklanması, Iskenderiye'de harabeye dönüşen yerlerin onarımı için mallarının dörttebirinin alınması emrediliyordu. Ayrıca bu paralarla gemiler de onarılacak ve Haçlılara karşı sefer düzenlenecekti. Bunun üzerine yetkililer Hristiyanları tahkir ettiler. Onları evlerinden zorla alıp göz altına aldılar. Hristiyanlar öldürülmekten korktular. Kendilerine ne yapılacağını, kendilerinden ne istenildiğini bilmiyorlardı. Her biri bir tarafa kaçmaya başladılar. Müslümanların yaptığı bu hareket, ser'î değildi. Seriate dayandığını söylemek de caiz değildir.

Safer ayının onaltımda cumartesi günü, saltanat naibiyle görüşmek üzere Meydan-ı Ahdar'a çağırıldım. Aynı gün ikindiden sonra saltanat naibinin küre oyunu sona erdikten sonra kendisiyle görüştüm. Bana ilgi gösterdi. Kendisini görüşü ve anlayışı olgun bir kimse olarak gördüm. Konuşması güzel, sohbeti hostu. Hristiyanlara yaptıkları bu hareketlerin caiz olmadığını kendisine anlattığımda o, Misir fukahasının Emirü'l-Kebir'e bu yolda fetva verdiklerini söyledi. Ben de, "Bu ser'an caiz olmayacak davranışlardır. Her hangi bir kimsenin bu yolda fetva vermesi de caiz olmaz, onlar bize

cizye ödedikleri, alçalıp horlandıkları, Zimmilik statüsünde bulundukları, İslâm dininin hükümleri dimdik ayakta durduğu sürece kendilerinden almış olduğumuz cizye dışında bir tek dirhem dahi almamız caiz olmaz. Emir bunu rahatlıkla bilecek durumda biridir" dedim o, "Ne yapayım bu hususta bana emir gelmiştir, emre muhalefet etmem imkansızdır" dedi. Ben de ona bir çok örnekler verdim. Meselâ, Kıbrıslıların gerilla hareketlerine girdiklerini gerekçe göstererek, onları cezalandırıp tehdit etmesini, böyle yapmasının caiz olacağını, sayet onları tehdit etmese bile Süleyman Peygamberin (a.s.), "Bana bıçağı getirin ki onu ikiye böleyim!" demesi gibi tehditlerde bulunabileceğini anlattım. Bu önerilerimi begendi. Kendisinin de kalbinde bu gibi şeyleri geçirdiğini, benim sanki onun kalbini okumuş gibi olduğumu söyledi. Bunu Misir diyarına, sultanlığın muvafakatini almak için yazılı olarak önerdiğini, yazısının on güne kadar cevaplandırılacağını sandığını, dolayısı ile cevabı bekleyeceğini ifade etti. Bana son derece hüsnü kabul gösterdi, iyi davrandı, bir çok ikramda bulundu. Allah rahmet etsin. Sonra rebiyülevvel ayının ilk günlerinde Dârüssaâde Sarayında kendisiyle yine görüştüm. Sultanin, Haçlılarla savaşmak için gemilerin yapılmasını kendisine emrettiğini bildirdi. Hamd ve minnet Allah'adır. Fakat pazar sabahı kiliselerinde toplanmış olan Hristiyanları huzuruna aldı. Bunlar yaklaşık 400 kişi idiler. Onlara mallarının ne kadar olduğunu sordu. Doğruyu söylemeleri için yemin ettirdi. Sonra da mallarının miktarını öğrenince dörttebirini devlete vermelerini emretti. Innâ lillâhi ve innâ ileyhi râciun (Doğrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz.) Sonra valilere kendi mintikalarında bulunan Hristiyanları toplayarak onların da mallarının dörttebirini tahsil etmelerini emretti. Hristiyanların mallarını alıp Kudüs'te toplamaları için her tarafa emirler gönderdi.

Rebiyülevvel ayının başında Kadılkudat Takiyyüddin es-Sübki es-Safî Kahire'ye gitti. Rebiyülevvel ayının başında çarşamba günü . Dârüssaâde Sarayında saltanat naibiyle tekrar görüştüm. Ona sultanlıktan kendisine nasıl bir cevap geldiğini sordum. O da Kıbrıs'a sefer yapmak ve Haçlılarla savaşmak için gemiler yapılmasını emreden fer-man-i şerifin geldiğini ifade etti. Hamd ve minnet Allah'adır.

Saltanat naibi, bu ayın son cumasında kerestecilerin ve marangozların Beyrut yakınlarındaki ormana giderek gemi yapmaya başlamalarını emretti.

Aynı gün Şerif et-Tedânî'nin Baderaiye Medresesi'nin kuzeyinde ve Kâs hamamının bitişiginde vakfetmiş olduğu Dârül-Kur'an'ın açılışı yapıldı. Orada ayrıca hadis dersleri de verilecekti. O gün Kadılkudat Ta-ceddin es-Sübki de açılışa hazır bulundu. [42]

Kadılkudat Taceddin Es-Sübki Sebebiyle Bir Meclis Düzenlenmesi

Rebiyülevvel ayının yirmisinde pazartesi günü Kadilkudat Taced-din es-Safî Ibn Kadilkudat Takiyyüddin es-Sübkî'ye yapılan bazı isnatlar nedeniyle Dârüssaâde Sarayında büyük bir oturum düzenlendi. Ben de oraya çağrıldım. Üç mezhebin kadilari ile dört mezhebe mensup bazı alimler, Sam naibi Seyfeddin Mengliboga'nın huzurunda toplandılar. Kadilkudat Taceddin es-Sübkî, Misir'a saltanat makamına gitmişti. Yalnız kendisi hakkında gerekli soruşturmanın yapılması ve bir oturum düzenlenmesi için saltanat naibine mektup yazmıştı. Sonra aleyhinde iki tutanak tutulmuştu. Bunların ikisi bir birine zitti. Biri onun lehinde diğeri ise aleyhinde idi. Aleyhinde olan tutanakta, Maliki ve Hanbelî kadılarının ve bir grup kisinin yazıları vardı. Bu tutanakta ona çok ağır şeyler isnad ediliyordu. Diğer tutanakta ise çeşitli mezheplere mensup kimselerin yazıları vardı ki, bunlar onu övmüşlerdi. Bu tutanakta benim de, "Ben, onda hayır ve iyilikten başka bir şey görmedim." mealinde yazım vardı. Çağrılanlar, toplantıya geldiklerinde saltanat naibi, Taceddin es-Sübkî'nin alehtarları ile aleyhtarlarının ayrı ayrı yerlerde oturmalarını emretti. Böylece iki taraf birbirinden ayrıldı. Karsi karsiya gelip oturdular. Yalnız Sübkî'nin naibleri olan Kadi Sem-seddin el-Guzzî ile Bedreddin b. Vehbe ve bir kısım kişi bu iste tarafsız olduklarını söyleyip bir kenara çekildiler. Ancak Hanbelî Kadilkudati Cemaleddin, tutanakta onun hakkında yazmış olduğu şeylerin sabit olduğunu ifade edince, orada hazır bulunan bazı kimseler, onun bu sözlerinin geçerli olacağını ifade ettiler. Bunun üzerine kadi el-Guzzî, Hanbelî Kadilkudati Cemaleddin'e, "Senin Kadilkudat Taceddin es-Sübkî'ye düşmanlığın sabittir!" diye çıkıştı. Bunun üzerine sesler yükseldi, gürültü koptu, tartismalar ve ileri geri karşılıklı konuşmalar çoğaldı. Malikî Kadilkudati Cemaleddin de Hanbelî kadilkudatımın söylediklerine benzer şeyler söyledi. Ona da hemen hemen aynı cevaplar verildi. Meclisteki oturum uzadı ve bir karara varılamadan dağıldı. Ben kapiya vardığımda saltanat naibi, dönmemi emretti. Geri geldiğimde üç mezhebin kadılarının ve iki taraftan bazı kimselerin hala oturmakta olduklarını gördüm. Saltanat naibi, kendileri ile Kadilkudat Taceddin es-Sübkî arasında bir anlaşma yapılmasını önerdi ve iki kadının iddialarından vazgeçmelerini tavsiye etti. Seyh Serefüddin b. Kadil Cebel ile ben de aynı öneride bulunduk. Mâlikî kadilkudati biraz yumuşadı. Ama Hanbelî kadilkudati kesinlikte bunu yapmayacağını söyledi. Meclis yine bir karara varılamadan dağıldı. Sonra cuma günü ikindiden sonra saltanat naibinin istegi üzerine huzurunda yeniden toplandık. Nihayet iki taraf barışa razı oldu. Saltanat naibiyle birlikte yapılan mütalâada Misir'a nasıl cevap yazılacağı hususu görüldü ve bu durum posta vasıtasıyla Misir'a bildirildi. Sonra rebiyülâhir ayının ondokuzunda cuma günü namazdan sonra Dârüssaâde Sarayında yeniden toplandık. Üç mezhebin kadisi ile diğer cemaatler de bu toplantıda hazır bulundular. Saltanat naibi, oradaki

kadilarla Misir'da bulunan Safiî kadisi arasinda barisin gerçekteştirilmesi için çaba sarfetti. Yine muhalefet meydana geldi. Uzunca konusmalar cereyan etti. Nihayet bunların bir kısmi teskin edildi. Bu husus, müteakip aydaki hadiselerden bahsedilirken anlatılacaktır.

Rebiyülâhir ayi basinda Dimask'ta ordu nazirligi görevini sürdüren Muallim Davud, vefat etti. Vefatından önce divanların nazirligi görevi de kendisine verilmisti. Ondan Önce hiç bir kimseye bu iki görev birlikte verilmemisti. Askeri isleri, askerlerin adlarını, iktalann yerlerini en iyi bilen kimselerdendi. Babasi Yahudi idi. O da ordu nazirlarina naiblik yapmisti. Muallim Davud ölmeden on sene önce Müslüman olmustu. Zahren iyi bir insandı. Ama kalbini ve iç âlemim yüce Allah daha iyi bilir, Muallim Davud, vefatından bir ay kadar önce hastalanmisti. Nihayet rebiyülâhir ayi basinda elli yasinda vefat etti. Cenaze namazi Emevî Camii'nde ikindiden sonra Nesir kubbesinin karsisinda kilindi. Daha sonra Bahus'taki bahçesinde hazirlatmis olduğu türbesine götürölüp defnedildi.

Bu ayin ilk günlerinde Misir'dan Dimask'a ferman-i serif geldi. Bu fermana daha önce Hristiyan kadınlarından tahsil edilen mal ve paraların kendilerine iadesi emrediliyordu.

Rebiyülâhir ayinin onbesinde pazartesi günü-Allah kendisine güç versin- saltanat naibi, Zimmîlerin bahçelerine baskin yapılmasını emretti. Yapılan baskınlar neticesinde bu bahçelerdeki kirbalarda ve tulumlarda hayli fazla sikilmiş sarap bulundu ve bunların hepsi de döküldü. Hamd ve minnet Allah'adır. Öyle ki sokaklarda ve caddelerde içki akmaya başladı. Tuza nehri sarapla dolup tasti. Yanlarında sarap tesbit edilen Zimmîler, haraç ödemenin yamsira büyük para cezasına da çarptirildilar. Bundan bir kaç gün sonra da Dimask sehrinde bir duyuru yaptirilarak Zimmî kadınların Müslüman kadınlarla birlikte aynı hamamlara girmemeleri, aksine kendilerine mahsus hamamlara girmeleri, Zimmî erkeklerin de Müslüman erkeklerle aynı hamamlara girmeleri durumunda ise Zimmîlerin boyunlarına çingirak ve halka takmaları emredildi. Zimmî kadınların da giydikleri ayakkabıların renk bakımından bir birlerine muhalif olması, örneğin birinin beyaz olması durumunda diğerinin sarı veya baska bir renkten olması zorunlu kilindi.

Rebiyülâhir ayinin ondokuzunda cuma günü üç mezhebin kadilari ile bir grup müftü, saltanat naibinin huzuruna çağrildilar. Safiîler tarafından iki naib Kadi Semseddin el-Guzzî ile Kadi Bedreddin b. Vehbe, Seyh Cemaleddin b. Kadi ez-Zebedanî, bu kitabın yazarı Seyh İmadüddin b. Kesir, Seyh Bedreddin Hasan ez-Zer'î, Seyh Takiyyüddin el-Farukî; diğer taraftan ise Kadilkudat Cemaleddin el-Malikî ile Kadil-kudat Cemaleddin el-Hanbelî, Seyh Serefüddin b. Kadil Cebel el-Hanbelî, Seyh Cemaleddin b.

Serisî, Seyh Izzeddin b. Hamza b. Seyhü's Sülâmiye el-Hanbelî, Imadüddin el-Hanâî saltanat naibinin huzurundaki toplantıya katıldılar. Dârüssaâde Sarayinin bas tarafındaki salonda saltanat naibiyle görüştük. Saltanat naibi, salonun üst tarafında oturdu. Biz de çevresinde oturduk. Söze söyle başladı:

"Biz Türkler, anlaşılmazlığa düşüp birbirimize hasim olduğumuzda âlimlerin yanına gelirdik. Onlar da aramızı bulur, bizi banstirirlardı. Ama şimdi öyle bir hale gelmişiz ki, âlimler anlaşılmazlığa düşüp birbirlerine hasim olmuşlar, bunların arasını kim bulacak ve bunları birbirleriyle kim barıstıracak?" Sonra Safîî kadisinin aleyhinde çirkin sözler söyleyen kimseleri kinamaya başladı. Bu durumun ancak düşmanların işine yarayacağını ve onları sevindireceğini anlattı. Kadıların birbirleriyle barışmalarını önerdi. Bazıları buna karşı şiddetle direndiler, münakasa ve tartışma cereyan etti. Sonra bazı konular üzerine konuşuldu. Neticede saltanat naibi söyle dedi: «Sizler yüce Allah'ın, "Allah geçmiş-tekileri atfetmiştir" (Maide, 95) mealindeki kavlini duymadınız mı?» Onun bu sözü üzerine kalpler yumuşadı. Sir katibine de, bu mecliste konuşulanları bilgi için yazıp Misir diyarına göndermesini emretti. Sonra bu halde meclisten ayrıldık. [43]

Kadilkudat Taceddin Es-Sübkî'nin Dimask'a - Dönüşü

Cemaziyelevvel ayının yirmidokuzunda çarsamba günü Kadilkudat Taceddin es-Sübkî, Kesve tarafından Dimask'a geldi. Ayan tabakasına mensup bir cemaat, geliş yoluna giderek onu karşıladı. Kesve'ye vardığında karşılayıcıları daha da arttı. Hanefîlerin Kadilkudatı Seyh Cemaleddin b. Sirac da onu karşılayanlar arasındaydı. Sahure bogazına yaklaştığında sayısız bir çok insan onu karşılamaya geldi. İnsanlar, büyük bir sevinç ve mutluluk içindeydiler. Cesvere'ye geldiğinde Hali-fe'nin görevlileri ile cami görevlileri de onlara katıldı. Müezzinler karşılama esnasında tekbir getiriyorlardı. İnsanlar, gerçekten büyük bir mutluluk içindeydiler. Babü'n-Nasir'a yaklaştığında saganak halde yağmur yağıyor, cemaat ise yollara sigmıyordu. Hepsi de ona dua ediyor, gelişine seviniyorlardı. Dârüssaâde Sarayına uğrayıp saltanat naibine selâm verdi. İkindiden sonra da Emevî Camii'ne gitti. Yanında ve etrafında çok sayıda mum yakılmıştı. Reisler, halktan daha fazlaydı.

Cemaziyelâhir ayının onikisinde cuma günü, Kadilkudat Taceddin es-Sübkî, Dârüssaâde Sarayına gitti. Saltanat naibi, Malikî ve Hanbelî kadılarını da oraya çağırmıştı. Aralarını bulup barıstırdı. Üç'ü birden saraydan çıkıp yürüyerek Emevî Camii'ne gittiler. Darü'l-Hitabe'ye girip orada toplandılar. Safîî kadisi onları konuk etti. Daha sonra onun hutbesini dinlediler. Gerçekten ilini dolu, belig ve fasih bir hutbe irad etti. Sonra üç'ü birlikte camiden çıkıp Malikî kadisinin Cevva'daki evine gittiler. Malikî kadisi onlara

evde hazır bulunan seyleri ikram etti. Bizleri doğru yola ulaştırarak olan zat, yüce Allah'tır.

Bu ayın ilk günlerinde Misir'dan sultanın fermanı geldi. Bu fermanla sultan, Dimask emirine, iktâ arazilerinin yansini kendisine ayirmasini, diğer yansini ise askerlerine tahsis etmesini emrediyordu. Böylece askerlere büyük bir rahatlık ve imkân sağlanmış oluyordu. Nihayet adalet gerçekleşti. Allah'a hamd olsun. Ayrıca sultan bu fermanında Dimask emirine, askerleri savaşa hazır tutmasını, ok atımı ve ya-ns hususunda eğitmesini, alarm verildiği zaman savaşa hazır olmaları-ı sağlamasını da emretti. Onlar da Haçlılarla savaşmak için gerekli hazırlıkları yapmaya başladılar. Nitekim bir ayet-i kerimede yüce Allah şöyle buyurmıştır:

«Onlara karşı gücünüz yettiği kadar kuvvet ve cihad için bağlanıp beslenen atlar (savaş araçları, jipler, kamyonlar, tanklar, uçaklar, toplar, füzeler ve her türlü savaş malzemesi) hazırlayın. Bununla Allah'ın düşmanını, sizin düşmanınızı ve onlardan başka sizin bilmediğiniz, Allah'ın bildiği (düşman) kimseleri korkutursunuz. Allah yolunda ne harcarsanız tam olarak size ödenir hiç haksızlığa uğratılmazsınız.» (ei-Enfâi, 60).

Bir hadis-i şerifte Rasûlullah (s.a.v.) minber üzerindeyken, "Dikkat edin, ayet-i kerimede geçen kuvvet, atmadır", Başka bir hadis-i şerifte ise, "Atın, bineklere binin ama atmanız benim daha hoşuma gider." diye buyurmıştır.

Pazartesi günü öğleden sonra Dârüssaâde Sarayında Misir diyanından gelen ferman-ı şerif gereğince Kadılkudat Cemaleddin el-Mer-davî el-Hanbelî'nin durumunun görüşülmesi için bir oturum düzenlendi. Meclisinde hazır bulunan bazı bilir kişiler, onun, mezhebin şartlarını tekâmül etmeksizin bazı vakıfları sattığına ve bu hususta bazı güçlükler çıkardığına dair ifade vermişlerdi. [44]

Misir Diyarındaki Emirler Arasında Meydana Gelen Bir Olay

Cemaziyelâhîr ayının yirmisinden sonra Misir diyanında bir grup ümeranın Emir Seyfeddin Tayboga et-Tavîl ile birlikte hareket ederek Emirü'l-Kebîr Yelboga el-Hasekî'ye karşı çıktıkları haberi Dimask'a ulaştı. Emirü'l-Kebîr Yelboga da onlara karşı gelmek için Kubbetü'l-Kasr'a gitmiş, iki taraf orada karşı karşıya gelmiş, savaşmışlar, bir çok insan ölmüş, bir kısmı da yaralanmıştı. Sonuçta Tayboga et-Tavîl, yaralı olarak ele geçirilmişti. Bu arada Düveydar Siirtli Ergün ile bir grup tabihane emiri ve 1.000'er kişilik askerleri birliklerin komutanları da

tutuklanmışlardı. Emirü'l-Kebîr Yelboga ise güç ve kuvvetini muhafaza etmekte devam etmiş, müzaffer olmuştu. Hamd ve minnet Allah'adır. Receb ayının ikisinde cumartesi günü eski Dimask naibi Emir Seyfeddin

Baydemir, Emir Yelboga'nın ağnsi üzerine Misir diyanna gitti. Emir Yolboga Haçlılarla savasmak ve Kibns'i fethetmek için deniz seferine çıkması hususunda kendisinden destek istedi. [45]

Bagdat İle İlgili Bir Hadise

Bagdat'ın reislerinden ve tüccarlarından Seyh Abdurrahman el-Bagdadî ile yine Bagdatlı olup mesrubat simsarlığı yapan Seyh Siha-beddin el-Attar'm bana haber verdiklerine göre Irak ve Horasan hü-kümdan Üveys'in Bagdafi, Tavasî Mercan'ın elinden almasından sonra Üveys, Tavasî (Hadim) Mercan'ı huzuruna getirtmiş, ona ikramda bulunmuş ve armaganlar ihsan etmişti. Sonra bu fitnenin kaynagının, vezirin kardesi Emir Ahmed olduğu hususunda görüş birliğine varılmıştı. Sultan bu defa vezirin kardesi Emir Ahmed'i huzuruna getirtmiş ve karnına bir bıçak saplayarak bagırsaklarını parçalamış, sonra da bazı emirlere onu öldürmelerini emretmişti. Ve Emir Ahmed'i böylece öldürmüştü. Neticede Ehl-i Sünnet bu hadisede büyük bir güç ve zafer kazanmış oldu. Bab-i Ezeç mahallesinin sakinleri, Bab-i Ezeç'in tahtalarını yakmışlar ve olaylar böylece sakinleşmişti. Ayrıca Yüce Allah'ın Seyh Cemaleddin el-Enbarî'yi öldüren Rafizî vezirim de birkaç gün sonra helak etmesi sebebiyle sevinmişler ve gönülleri rahatlamıştı. [46]

Kadilkudat İzzeddin Abdülaziz B. Hatim Es-Saffî'nin Vefatı

Saban ayının biri ile onu arasında Misir diyarından bir mektup geldi. Bu mektupta Kadilkudat Bedreddin Muhammed b. Cemâa'nın Mek-ke-i Mükerrreme'de vefat ettiği anlatılıyordu. Mezkur zat, cemaziyelâhir ayının onunda vefat etmiş, onbirinde de Bab-i Muâlla Mezarlığı'na defnedilmişti. Sahip Seyh Muhiddin er-Rahabî'nin bana anlattığına göre merhum Kadilkudat İzzeddin Abdüiaziz, su sözü çok tekrarlarmış: "Keske ben azledildikten sonra Mekke'de veya Medine'de ölsem." Cenâb-i Allah onun bu istegini böylece yerine getirmişti. Kendisi geçen sene istifa edip Mekke-i Mükerrreme'ye hicret etmiş, sonra Rasûlullah (s.a.v.)'i ziyaret etmek için Medine-i Münevvere'ye gitmişti. Kadilkudat İzzeddin Abdülaziz, hicretin 694. senesinde doğmuş ve bu sene yetmişüç yaşında Mekke-i Mükerrreme'de Kur'ân okurken vefat etmişti. Dünyada çok yüksek makamlara yükselmiş ve şeref sahibi olmuştu. Bir çok mansıplara atanmış, büyük medreselerde müderrislik görevi ifa etmiş, sonra da istifa ederek kendinidDadete vermiş, Haremeyn-i Serifeyn'de mücavir olarak yaşamıştı. Allah, kendisine rahmet etsin. Onun için benim bazı mersiyelerde söylediğim su sözü söylemek uygun düşer:

"Sanki ölümün, sana önceden bildirilmişti.

Sen de onun için en hayırlı azığı hazırlamıştın."

Sevval ayının dokuzunda sali günü Mihail lakaplı Patrik Bessâre yanıma geldi. Sam'daki bas piskoposlann kendisini Antakya Patriginin yerine Dimask'a patrik yapmak istediklerini, bu hususta kendisine bey'atlerini sunduklarını bildirdi. Ben de bunun kendi dinlerine göre bid'at bir şey olduğunu, patriklerin biri Iskenderiye'de, biri Kudüs'te, biri Antakya'da, biri de Rûmiye'de olmak üzere dört tane olduğunu, Rûmiye Patrikliğinin Kostantiniyye'ye nakledildiğini, ama o zamanlar bunu bir çok Hristiyanm porotesto ettiğini, bu zamanda kendilerinin yapacakları bu icadin daha büyük bir bid'at olacağını kendisine ifade ettim. Ancak o bunun gerçekten Antakya Patrikliğine mukabil olacağım, Sam-i Serifte ikametine izin verildiğini söyleyerek kendini savundu. Çünkü saltanat naibi ona, kendigi ve dindaslari adına Kıbrıs sahibine bir mektup yazmasını, bu mektubunda, Kıbrıs sahibinin Iskenderiye sehrine tecavüzü sebebiyle baslarına büyük musibetlerin, cinayetlerin, rüsvayhkların ve felaketlerin çöktüğünü anlatmasını emretmistti. Kıbrıs sahibine ve İstanbul melikine yazmış olduğu mektupları bana gösterdi ve okudu. Allah ona da mektupların kendilerine yazıldığı kimselere de lanet etsin! Dinleri, Meliki, Yakubî ve Nasturî Hrisuyanlarının inançları üzerine onunla biraz konustum. Franklar ve Kiptiler de Yakubîlere bağlı idiler. Onun bu konulardan biraz anladığını gördüm. Ama neticede o, Allah'ın lanetlediği en büyük kafirlerden biriydi.

Bu ayda Irak'ın ve Horasan'ın meliki Sultan Üveys b. Seyh Hasan, Bağdat sehrini kendisine isyan eden naibi Tavasî Mercan'dan geri aldı. Üzerine büyük bir askerî birlik ile hücumu geçince Mercan kaçtı. Üveys de debdebeli ve alayisli bir şekilde Bağdat'a girdi. O gün görölmeye değer muazzam bir gündü.

Saban ayının yirmiyedisinde cumartesi günü Emir Seyfeddin Bay-demir, 1.000 askerin emiri ve Yelboga'nın elinde bulunan Dimask di-vanlarının ve diğer görevlerin baskanı, amiral ve tersane amiri gibi görevleri uhdesine almış olarak Misir diyarından Dimask'a geldi. Hemen demircilerin ve marangozlann toplatılarak ağaç kesmek üzere Beyrut'a gönderilmelerini emretti. Bu sanatkarlar ramazanın ikisinde çarsamba günü Beyrut'a gitmek üzere yola çıktılar. Kendisi de peslerinden gitti. Beyrut'ta onlarla bulusmak niyetindeydi. Sonra bunların ardi sıra baska marangoz, demirci, hamal ve diğer zenaatkârlar da Beyrut'a gönderildiler. Merkebe binen her kimi buldularsa onu merkebinden indirip Bika tarafına sevketttiler. Zenaatkârları ve diğer işçileri baska işlerde çalıştırdılar. Bu yüzden büyük bir musibet meydana geldi. Bu insanla-ın aileleri ve çocukları ağlasmaya başladılar. Kendilerine pesin ücret de ödenmedi. Oysa âdet gereği ailelerine ve çocuklarına harçlık olarak bırakabilmeleri için kendilerine bir miktar ücretin pesin olarak ödenmesi gerekiyordu.

Ramazanın dördünde cuma günü sultanin fermani ve Sıfî naibi, aynı zamanda Yelboga'nın kadesi İstedmür'ün kararnamesi gereği Ta-kiyyüddin b. Kadilkudat Serefüddin el-Küfrî'nin yerine Yelboga Ca-mii'nde Burhaneddin el-Makdisî el-Hanefî hutbe irâd etti. Bu husus Ta-kiyyüddin'in kendisine, dedesine ve bağlilarına çok zor geldi. Hutbeyi çok sayıda insan dinledi.

Ramazanın yirmidördünde persembе günü Kadilkudat Serefüddin b. Kadil Cebel'in, Kadilkudat Cemaleddin el-Merdavî'nin azledilmesi üzerine Hanbelî kadiligina atandigina dair ferman okundu. Kadilkudat Cemaleddin el-Merdavî ile birlikte Malikî kadilkudati da, önceleri cereyan etmiş ve kendilerine nisbet edilen bazı suçlar nedeniyle görevlerinden azledilmişlerdi. Kadilkudat Serefüddin'in atanma fermani okunurken yanında Safîî ve Hanefî kadilari da hazır bulundular. Malikî kadisi ise o sırada itikafa girdiği için onîann yanma gelemeydi. Zaten o da Hama kadisinin görüşüne dayanılarak görevden azledilmisti. Salihîye mahallesinde ve diğer yerlerde bir çok serler ve kansikliklar meydana geldi.

Ramazân ayinin otuzunda çarsamba günü sabahleyin Kadilkudat Sırıyyüddin İsmail el-Malikî'ye hil'at giydirildi. Bu zat Hama'dan Dimask'a gelerek Kadilkudat Cemaleddin el-Meslatî'nin azledilmesi üzerine Malikî kadiligina atanmisti. Atanma fermani Emevî Camii'nin Malikîler mahfelinde okundu, yanında kadilar ve ayan tabakasina mensup kimseler de hazır bulundular.

Sevval ayinin yedisinde çarsamba günü sabahleyin Emir Hiyar b. Mühennâ, kendisiyle askerler arasında uzun süren savaşlardan sonra artık emir dinleyip itaat etmek üzere Dimask'a geldi. Bütün bunlar saray basamaklarına ayak basmak içindi. Yalnız tutuklanıp hapse atılmaktan ve öldürölmekten korkuyordu. Bütün bu olanlardan sonra sevvalin yedisinde Emirü'l-Kebir Yelboga ile bansmak üzere Misir diyana-na gitmekteyken Dimask'a da ugradi. Kendisini hacibler, mihmandar-, lar ve halk karsiladi. İnsanlar onu görmek için âdeta birbirleriyle yansiyorlardi. Hama naibi Ömer Sah ile birlikte Ablak Sarayina geldi. İkinci gün Misir diyanna birlikte gittiler. Beytü'l-mal vekili Kadi Veliyyüddin Abdullah, Misir diyannın Safîî kadilkudati olan babasi Bahaeddin b. Ebü'l-Bekâ'nın bir mektubunu bana okudu. Bu mektupta anlatildigina göre Emirü'l-Kebir, İbn Tolon Camii'nde Hanefîier için yedi müderrisin görev yaptigi bir medreseyi onarip yenilemisti. Bu medreselerde okuyan fakihlerden her birine aylık, kırk dirhem para ile bir ölçek bugday tahsis etmisti. Hanefîlerden baska bir cemaat da bu dersleri dinlemek amaciyla Hanefî Mezhebine geçmişlerdi. [47]

Emevî Camii'nde Tefsir Dersinin Verilmesi

Sevval ayinin yirmisekizinde çarsamba günü sabahleyin Allame Seyh Imadüddin b. Kesir, Emevî Camii'nde tefsir dersi vermeye basladi. Dersin verildigi yeri, daha önce Melikü'l-Ümera saltanat naibi Emir Seyfeddin Mengliboga, caminin vakif gelirlerini sarfederek onarmisti. Allah ona rahmet etsin. Buradaki talebelere aylık on dirhem, muidlere ve yetkili katibe yirmi dirhem, müderrise de seksen dirhem maas baglandi. Saltanat naibi, dersi dinlemeye geldiginde çok miktarda da sadaka dagitti. Derste kadilar ve ayan tabakasına mensup kimseler de hazır bulundular. İlk derste Fatih'a'nin tefsiri islendi. O gün gerçekten mahserî bir gündü. Hamd ve minnet Allah'adir. Muvaffakiyet ve iffet de ancak Allah'in sayesinde. Hanbelîlerin Kadisi Seyh Serefüddin Ah-med b. Hasan b. Kadil Cebel el-Makdisî, divanların naziri Sadeddin b. Tac Ishak, Sir katibi Fethüddin b. Sehit (ki bu zat aynı zamanda Sey-hü's-Süyuh idi), Sam ordularinin naziri Burhaneddin b. Hillî, Beytül-mal vekili Kadi Veliyyüddin b. Kadilkudat Bahaeddin Ebü'l-Beka da bu derste dinleyici olarak hazır bulundular. [48]

Saltanat Naibi'nin Misir Diyarina Gitmesi

Ayin yirmibirinci gecesinde Tasdemir Düveydar Yelboga, postayla Dimask'a geldi, doğrudan Dârüssaâde Sarayına gitti. Yatsidan sonra saltanat naibiyle birlikte yanlarında hacibleri ve bazı duaci insanlar da olduğu halde yürüyerek Misir diyarına hareket ettiler. Yelboga ona ikramda bulundu. Ondan Haleb naibliğine gitmesini istedi. O da bunu kabul etti. Sencer el-İsmailî'nin konagina konuk oldu. Oradan da Haleb'e yolcu oldu. Orada kendisiyle görüştüm. İnsanlar onun bu durumuna üzüldüler. Yoklugunda yerine Emir Seyfeddin Zübale vekalet etti. Nihayet Muiz es-Seyfî Tasdemir Abdülganî Dimask'a naib olarak geldi.

Muharrem'in yirmialtisinda cumartesi günü hakim naibi Kadi Semseddin b. Mansur el-Hanefî vefat etti. Babü's-Sagir Mezarligina defnedildi. Seksen yasma yaklasmisti.

Bu günde veya bir sonraki günde evkaf nazir Kadi Sihabüddin Ah-med b. Vezvaze de Salihîye'de vefat etti.

Safer ayinin üçünde cuma sabahi şehirde bir duyuru yapılarak muhafiz birliği askerlerinin tamamının Beyrut'a düzenlenecek sefere katilmaları istendi. İnsanlar bu iş için toplandılar, silahlanıp Mizze düzlüğüne gittiler. Melikü'l-Ümera Ali de maiyetiyle birlikte Babü'l-Cabiye dahilindeki konagından hareket etti. Güzel bir görünümü vardı, silahlanmisti. Oğlu Emir Nasirüddin Muhammed ve korumaları da berabe-rindeydi. Naib vekili ve hacibler, otagına kadar ona eslik ettiler. Bu konuyu onunla görüşüp istisarede bulundular. Bazı kimseler ise gönüllü olarak sefere çıktılar. O günde âdet gereği Kadilkudat Taceddin es-Safî, insanlara bir hutbe irâd

etti ve onlari cihada tesvik etti. Kölelerinin baslarına migfer, vücutlarına zirh giydirdi. Kendisi de insanlarla birlikte Beyrut'a gitmek niyetindeydi. Hamd ve minnet Allah'adır. Aksam olunca insanlar evlerine döndüler. Denizde görülen gemilerin savas gemileri olmayip ticaret gemileri olduklarına dair haber gelince rahatladılar. Ama savasa muazzam bir şekilde hazırlandıkları görüldü. Allah'a hamd olsun.

Safer ayının basında pazar gecesi, son zamanlara kadar Haleb na-ibliği yapmış olan Emir Seyfeddin Serisî, askerlerin gözetimi altında Dimask'a getirilerek Dârüssaâde Sarayına götürüldü. Burada Ha-leb'teki naiblik görevinden azledilerek Trablus'a sevk edildi. Onu Trablus'a götürmekle Emir Alaeddin b. Subh görevlendirildi.

Bu sene safer ayının yedisinde salı günü Seyh Cemaleddin b. Neba-te Misir'daki Melikü'l-Mansur Kalavun Hastahanesinde vefat etti. O kendi zamanındaki sairlerin sancaktan idi.

Safer ayının sekizinde gece vakti saray hapishanesinde bulunan tutuklular kaçtılar. Aynı günün sabahında yöneticiler, onlari yakalamak için peslerine adam saldılar. Kaçanların çoğu yakanarak siddetlice falakaya yatındılar ve tekrar zindana iade edildiler.

Safer ayının onbesinde çarsamba günü Dimask sehrinde duyuru yapılarak Frankların tüfek, ok ve benzeri seylerle muamele etmemeleri emredildi. Aynı günün aksamında Dârüzzehep konagında naib vekili Emir Zeyneddin Zübale ile görüştüm. Kıbrıs sahibinin yıldız falına baktırdığını ve Kıbrıs'ın elinden alınacağını gördüğünü postanın kendisine anlattığını söyledi. Bunun üzerine Kıbrıs sahibi, yanında bulunan Müslüman esirleri iki gemiye bindirip Yelboga'ya göndermiş ve yanında yaslı veya küçük bir Müslümani gizleyenin öldürüleceğini ilan etmişti. Onun amacı, ülkesindeki bütün esirleri Kıbrıs'tan göndermekti.

Ayin onbesinde çarsamba günü aksamleyin Kadilkudat Cemaleddin el-Meslatî el-Malüa, Misir diyarından Dimask'a geldi. Bu zat daha önce de Maliki kadılığı yapmış, geçen sene ramazan ayının sonlarında azledilmiş, hacca gitmiş, sonra kendisine yardımcı olacak birini bulmak amacıyla Misir diyanna gitmiş, fakat kendisini kabul edecek birini bulamamıştı. Bazı hacibler onun aleyhinde iddialarda bulunmuş ve kendisi kötü durumlarla karşılaşmıştı. Sonra Sam'a gitmiş ve Emevi Ca-mii'nin kuzeyindeki Kamiliye türbesine konuk olmuş, oradan da kızının evine geçmişti. Aleyhinde davalar, iddialar, talepler çok olduğu gibi kendisiyle uzlaşanlar da olmuştur. Allah akibetini hayreylesin.

Pazar günü ikindiden sonra Emir Seyfeddin Tayboga et-Tavil, Ku-düs-ü Seriften Dimask'a geldi. Ablak Sarayına konuk oldu. İki veya üç gün sonra atanma fermanı Misir diyarından gelince Hama naibliğine gitti. Emir

Seyfeddin Megliboga'nın Dimask naibliğine karşı Halep naibliğine atandığına dair haberler de Dimask'a ulaştı. Dimask'ta kendisine oldukça fazla ikram ve bağışlarda bulunulduğu, itibar gösterildiği, çok miktarda mal, para, at, kumas ve anlatımı imkansız denecek kadar hediye bahsedilmisti. Dimask'ta da Misir baş hacibi Emir Seyfeddin Akça Timur Abdülğanî görevinin başında bırakılmış, haciblik görevinin kendisinden boşalması üzerine bu göreve, Yalboga'nın saray üstadı Emir Alaeddin Tayboga atanmistti. Bu üç emire aynı günde hü'at giydirilmisti.

Rebiyülevvel ayının onbirinde pazar günü Dimask şehrinde Haçlıların yeniden Iskenderiye şehrine saldırdıkları haberi yayıldı. Misir diyarından gelen posta da bu haberi verdi. Bunun üzerine Dimask'ta bulunan Haçlı Franklar göz altına alınarak kaleye hapsedildiler. Mallarına ve mülklerine de el konuldu. Kadilkudat Taceddin es-Safî'nin bana verdiği habere göre bu isin aslı suymuş: Venedikli yedi ticaret gemisi Misir'a gelmişler, orada alıs veris yapmışlardı. Emirü'l-Kebir Yelboga, bu gemilerden birinin Kıbrıs sahibine ait olduğunu duyunca, "O gemiyi bana teslim edin" diye Franklara haber göndermistti. Ancak Franklar bu emri yerine getirmemişler ve gemilerinin başlarına kosmuşlardı. Bunun üzerine Emirü'l-Kebir peslerine savaşçılarla dolu altı gemi takmistti. Bu altı gemi ile Haçlıların gemileri denizde karşılaşmışlar, iki taraftan bir çok insan ölmüştü. Ama Haçlıların ölümleri Müslümanların ölümlerinden daha fazlaydı. Sonra Haçlılar, beraberindeki esyalarla birlikte kaçıp gitmişlerdi. Dimask naibi de olan emir Ah Mübarek, askerleri, oğlu ve köleleriyle birlikte alayıs ve debdebe içinde Dimask'a geldi. Daha sonra dönüp gitti. Saltanat naibi faaliyetine devam etti. Nihayet gidip Beyrut'ta durdu. Beyrut'un işlerini düzene soktu ve çabucak geri döndü. Frankların savaşmak üzere Trablus'a geldiklerini ve limandaki Müslüman gemilerinden birini zaptettiklerini, sonra da bunu yaktıklarını haber aldım. Bu olay Müslüman halkın gözleri önünde cereyan etmistti. Ancak Müslümanlar gemiyi savunamamış ve onlara karşı koyamamışlardı. Franklar geri dönüp gitmişler, üç Müslümanı da esir almışlardı. Innâ lillâhi ve innâ ileyhi râciun. [49]

Emirü'l-Kebir Yelboga'nın Öldürölmesi

Emirü'l-Kebir Yelboga'nın Misir diyarından gelen iki esirle birlikte Rebiyülâhir ayının onikisinde çarsamba günü Öldürölldüğü haberi, ayın onyedisinde pazartesi gecesi Dimask'a ulaştı. Köleleri ona hücum etmişler ve aynı günde onu öldürmüşlerdi. Bu yüzden devlet düzeni bozulmuş, 1.000 askerin komutani olan bazı komutanlarla, tabihane emirlerinden çoğu tutuklanmış, işler karışmış zorlu ve kötü haller cereyan etmistti. Neticede bu isin yükünü Emir Seyfeddin Taydemir en-Nizamî üstlenmiş, böylece sultanın tarafı kuvvetlenmiş, işler yoluna girmisti. Misir'daki

emirlerin çoğu bu olaya sevinmişlerdi. Saltanat naibi de Beyrut'tan Dimask'a geldi. Müjde davullarının çalınmasını emretti. Şehir süslendi. Mansure kalesinde tutuklu bulunan Franklar salıverildi. Ancak insanlar buna pek önem vermediler.

Benim rastladığım tarihî bilgilerin sonuncusu budur. Hamd, sadece Allah'a mahsustur. Allah'ın salât-ü selâmi, Peygamberimiz Muham-med'e, onun âline ve ashabına olsun. [50]

-
- [1] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/406-408.
- [2] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/408-409.
- [3] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/409.
- [4] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/409-412.
- [5] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/412-413.
- [6] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/413-415.
- [7] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/416.
- [8] Kâr ortaklığı hesabına dayalı olarak işletme.
- [9] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/416-420.
- [10] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/420-423.
- [11] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/424-427.
- [12] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/427-430.
- [13] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/430.
- [14] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/430-431.
- [15] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/431-433.
- [16] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/433-436.
- [17] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/436-437.
- [18] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/437-440.
- [19] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/440.
- [20] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/440-441.
- [21] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/441-442.
- [22] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/442-443.
- [23] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/433
- [24] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/443-444.
- [25] Ibn Kesîr, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/444-445.

- [26] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/444-445.
- [27] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/445-447.
- [28] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/447-449.
- [29] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/449-451.
- [30] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/451-452.
- [31] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/452-454.
- [32] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/454-455.
- [33] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/455-458.
- [34] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/458-459.
- [35] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/459-460.
- [36] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/460-461.
- [37] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/461-462.
- [38] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/462-463.
- [39] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/463-465.
- [40] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/465.
- [41] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/465-466.
- [42] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/466-468.
- [43] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/468-471.
- [44] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/471-472.
- [45] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/472-473.
- [46] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/473.
- [47] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/473-476.
- [48] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/476.
- [49] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/476-478.
- [50] Ibn Kesir, El Bidaye Ve'n-Nihaye, Çağrı Yayınları: 14/478-479.